

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE
DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs

MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME PREMIER

A - J

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1971

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK
HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici

MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JÓNKÉ

Suradivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA PRVA

A - J

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1971

PREDGOVOR

Petar SKOK, autor ovog etimološkog rječnika, rođen je 1881. u Jurkovu Selu u Žumberku (Hrvatska). Srednju je školu svršio u Karlovcu (1892—1899), Filozofski fakultet (slušao je romanistiku, germanistiku i indoevropski) u Beču 1900—1904. Od 1904. do 1907. bio je srednjoškolski profesor u Banjoj Luci. Godine 1905. doktorirao je u Beču, a 1912. habilitirao na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Godine 1917. počinje predavati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao docent, a od 1919. godine kao redoviti profesor romanistike, osnovavši na tom fakultetu prvu katedru za romanistiku. Kao profesor djeluje 35 godina, sve do penzioniranja. Umro je 1956. u Zagrebu.

Veoma je široko polje njegova znanstvenog istraživanja : osim na području romanistike u najširem smislu, on proučava jezične pojave, prošle i suvremene, na našem teritoriju i na cijelom Balkanu. Tako je postao jedan od najznačajnijih balkanologa svoga vremena. Osobito su originalni njegovi onomastički radovi (toponimija, antroponimija). Od početka svoje lingvističke djelatnosti bavi se i problemima hrvatskog ili srpskog jezika i njegovih dijalekata. Premda slijedi pravac neogramatičara, nije uskogrudan pristalica te metode i ne zazire od ponekih novina 20. stoljeća. Koliko je bila plodna njegova znanstvena djelatnost, vidi se i po velikom broju objavljenih radova: u 70 godina, od 1889. do 1960, izašlo je njegovih 511 što knjiga, što članaka (v. bibliografiju njegovih radova u Ljetopisu JAZU 54, 1949, str. 194—213, i dopunu toj bibliografiji što ju je objavio Ž. Muljačić u Zborniku za filologiju i lingvistiku 12, Novi Sad 1969, str. 262-266).

Na svom etimološkom rječniku autor je počeo raditi za vrijeme drugog svjetskog rata. Godine 1948. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti unosi to djelo u plan svojih izdanja i 1949. dodjeljuje autoru kao pomoćnika u radu dra Valentina Putanca iz Instituta za jezik JAZU. Tako je pomalo sabrana golema grada, dijalekatska i etimologijska, iz objavljenih djela i časopisa i iz još neizdanog dijela Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU (autor se služio rukopisom toga rječnika do kraja slova S; za obradbu riječi koje počinju slovima Š—Ž poslužio mu je Broz-Ivekovićev Rječnik hrvatskoga jezika.). Naknadno je autor unio u rukopis i građu iz svoje zbirke romanizama tako da je došlo do nekih dvostručenja obradbe u rukopisu.

Smrt je prekinula ovaj Skokov višegodišnji rad (1952—1955) koji u rukopisu obuhvaća preko 10.000 rukom pisanih strana. Godine 1958. Jugoslavenska je akademija

Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda, za naučni rad Socijalističke republike Hrvatske

L'ouvrage est publié avec le concours financier du Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie

Dio pregradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectuées à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb

preuzela rukopis i od 1961. do 1968. priređivao je V. Putanec djelo za tisak. U toku godina više se puta mijenjao sastav uredništva koje je davalo upute za rad, dok Odjel za filologiju JAZU nije izabrao sadašnju dvojicu urednika.

Iz pijeteta prema preminulom autoru, a na osnovi odluke Odjela za filologiju JAZU, nismo mijenjali izvorni tekst rukopisa. Ispravljene su samo najočitije omaške. Sitnije promjene teksta, kao i dodaci, izvršeni su tako da su navijeni u uglate zagrade. Dakako, i literatura je tu i tamo dopunjena, ali to u tekstu nije posebno isticano.

Kako je rukopis prva redakcija teksta koju bi autor, da je imao prilike, dotjerao, ostalo je u rukopisu dosta riječi kojima autor nije dao etimologije. Neke od takvih riječi uredništvo je uklonilo, a neke je ostavilo radi mogućnosti drugih kombinacija. Izuzetno je redakcija za takve riječi dala etimologiju u zagradi.

Od posebnih problema u priređivanju djela treba spomenuti: a) da je neka mjesta u rukopisu koja su bila pisana stenografijom razriješio dr Blaž Jurišić, pa mu ovdje zahvaljujemo; b) da sii etimologije koje su u rukopisu dane u obliku dvaju članaka spajane na način kako smo smatrali daje najpovoljnije; c) da su neki glasovi u pomanjkanju odgovarajućih tiskarskih znakova označeni na lako shvatljiv način; medu ostalim, orijentalno h 5 kvačicom ispod tiskano je kao k̄urent u kurziviranom slogu, litavska e_s točkom i akcentom pisano je kao e 5 dugouzlaznim akcentom, slovensko otvoreno o te pisano je samo s akcentom, i si.

Treba još spomenuti da autor upotrebljava stari naziv slavina u značenju »jedan od slavenskih jezika« i da se dijalektalne oznake nazivaju kadšto po vjerskoj pripadnosti kad je ona relevantna.

Treba istaknuti da su ovdje posebno obrađeni i prefiksi i sufiksi, zatim da su izvedenice s fonetskim inačicama i dijalektalnim i onomastičkim potvrđama grupirane u članku pod osnovnom riječi ili korijenom. Onomastika koja ne ide u apelative obrađuje se, dakako, pod svojom riječi. Radi lakšeg snalaženja u djelu posljednja će knjiga sadržavati potpun indeks svih navedenih riječi.

Posebna je vrijednost ovog rječnika u tome što se u njemu etimologija daje na osnovi mnogih dijalektalnih i historijskih potvrda i sto je povijest riječi često povezana s analognim pojavama u ostalim slavenskim jezicima, u baltoslavenskom i uopće u indoevropskim jezicima. Naročito su istaknuti odnosi sa susjednim balkanskim jezicima. Zato će, osim slavista, osobito balkanolozi znati cijeniti vrijednost ovog jedinstvenog djela kakva naša znanost dosada nije imala i kojega značenje prelazi granice slavistike.

U Zagrebu, u svibnju 1970.

Urednici

PREFACE

Petar SKOK, auteur de ce dictionnaire étymologique, est né en 1881 à Jurkovo Selo en Žumberak (Croatie). Il termina l'école secondaire à Karlovac (1892—1899) et il fréquenta la Faculté des lettres de Vienne (Autriche) en 1900—1904 où il suivit les cours de romanistique, germanistique et d'indoeuropéen. En 1904—1907 il était professeur de lycée à Banja Luka. En 1905 il passa son doctorat à Vienne et en 1912 son »habilitation« à la Faculté des lettres de Zagreb. En 1917 il commence à enseigner à la Faculté des lettres de Zagreb en qualité -de chargé de cours et à partir de 1919 en qualité de professeur de romanistique, après avoir fondé à la même faculté la première chaire de romanistique. En tant que professeur il déploie son activité au cours de 35 ans jusqu'à la retraite. Il est mort en 1956 à Zagreb.

Le champ de ses activités de recherche scientifique est très vaste: outre sur le champ de la romanistique dans le sens le plus large, il étudie les phénomènes linguistiques, passés et contemporains, sur le terrain yougoslave et dans tous les Balkans. C'est ainsi qu'il est devenu un des plus renommés balkanologues de son temps. Sont surtout originaux ses travaux onomastiques (toponymie, anthroponymie). Depuis le commencement de son activité de linguiste il s'occupe des problèmes de la langue croate ou serbe et de ses dialectes. Quoiqu'il suive l'école des néogrammairiens, il n'est pas un partisan aveugle de cette méthode et il n'a pas d'aversion pour certaines nouveautés du 20ème siècle. Combien féconde a été son activité scientifique, on peut le voir d'après le grand nombre de ses travaux publiés: dans l'espace de 70 ans, de 1889 à 1960, sont publiés 511 de ses travaux, aussi bien livres qu'articles (v. bibliographie de ses travaux publiée dans Ljetopis de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts nro 54, 1949, pages 194—213 et le supplément à cette bibliographie publié par Z. Muljačić dans le Zbornik za filologiju i lingvistiku nro 12, Novi Sad, 1969, pages 262—266).

L'auteur a commencé à travailler à son dictionnaire étymologique au cours de la deuxième guerre mondiale. En 1948 l'Académie yougoslave insère cette oeuvre dans les plans de ses publications et en 1949 elle délègue M. Valentin Putanec de l'Institut de philologie de JAZU pour aider l'auteur dans ses travaux. C'est ainsi que sont recueillis de grands matériaux, dialectologiques et étymologiques, provenant des livres publiés et des périodiques comme aussi de la partie inédite du Dictionnaire croate ou serbe de JAZU (l'auteur s'est servi du manuscrit de ce dictionnaire qui va jusqu'à

la lettre S ; pour la rédaction des lemmes commençant par les lettres Š à Ž il s'est servi du Dictionnaire de la langue croate de Broz-Ivekovic). Après coup, l'auteur a inséré dans le manuscrit aussi les matériaux de sa collection de romanismes ce qui eut, pour résultat un doublement des lemmes dans le manuscrit.

C'est la mort qui a interrompu ce travail de plusieurs années de Skok (1952—1955) dont le manuscrit comprend plus de 10.000 pages écrites à la main. En 1958 l'Académie yougoslave a obtenu le manuscrit et c'est de 1961 à 1968 que Valentin Putanec a établi le texte pour la publication. Au cours de ces années, le comité de rédaction, qui donnait les directives pour le travail, a changé plusieurs fois jusqu'à ce que la Section philologique de JAZU ait choisi les deux rédacteurs en chef d'aujourd'hui.

Par piété pour le feu auteur, et à la suite d'une décision de la Section philologique de JAZU, nous n'avons pas changé le texte original du manuscrit. Sont corrigés seulement les lapsus les plus manifestes. Les changements infimes comme aussi les suppléments au texte sont signalés entre crochets. Naturellement, la bibliographie a été accrue elle aussi, mais ces additions ne sont pas indiquées dans le texte.

Comme le manuscrit représente la première rédaction du texte que l'auteur aurait retouchée s'il en avait eu le temps, dans le manuscrit sont restés beaucoup de lemmes pour lesquels l'auteur n'a pas donné une étymologie. Quelques-uns de ces lemmes ont été éliminés par les rédacteurs et quelques autres ont été retenus pour suggérer les possibilités d'autres combinaisons. Dans de rares cas la rédaction a donné une étymologie pour de tels lemmes entre crochets.

Parmi les problèmes à part dans la rédaction du manuscrit pour la publication sont à noter: a) que les passages du texte qui ont été écrits en sténographie ont été déchiffrés par M. Blaž Jurišić, et nous lui exprimons ici notre gratitude pour sa complaisance; b) que les étymologies qui ont été données dans le manuscrit sous la forme de deux lemmes ont été fusionnées de la manière que nous avons jugée la plus convenable; c) que quelques phonèmes, pour lesquels manquent des lettres typographiques correspondantes, ont été indiqués d'une manière facilement compréhensible: entre autres, h oriental avec un crochet sous h a été imprimé par un caractère droit dans un texte en italique, un e lithuanien avec un point et un accent a été imprimé comme un e avec accent montant long, un o ou e slovène ouvert et accentué est imprimé seulement avec accent, etc.

Il faut encore mentionner que l'auteur emploie le terme ancien slavina dans le sens «une des langues slaves» et que les caractéristiques-dialectales sont données quelquefois d'après l'appartenance à une religion quand elle est significative.

Il faut faire ressortir encore que dans ce dictionnaire sont traités aussi les préfixes et les suffixes, ensuite que les dérivés avec variantes phonétiques et les données dialectales et onomastiques sont groupés dans un article sous le lemme principal ou sous la racine. L'onomastique qui n'entre pas sous un appellatif, est traité, naturellement, sous un lemme à part. Pour faciliter le maniement du dictionnaire le dernier livre contiendra l'index complet de tous les mots cités.

L'un des principaux mérites de ce dictionnaire consiste dans le fait que l'étymologie y est élaborée sur la base de beaucoup de données dialectales et historiques, et que l'historique d'un mot y est très souvent rattaché aux phénomènes analogues dans d'autres langues slaves, dans le baltoslave et en général dans les langues indoeuropéennes. On y fait surtout ressortir les relations avec les langues balkaniques voisines. C'est pourquoi, outre les slavissants, ce sont surtout les balkanologues qui sauront apprécier la valeur de cet ouvrage unique que notre science jusqu'ici n'a pas possédé et dont l'importance franchit la frontière de la slavistique.

Zagreb, mai 1970.

Les rédacteurs

KRATICE - ABRÉVIATIONS

Kráceni su samo naslovi periodika i samostalno izašlih djela. Rijetko su kráceni i naslovi separata iz časopisa. Tu i tamo se donosi i kratice literature objavljene nakon 1956. da bi eventualno poslužila u potrebi.

Sont donnés en abréviations seulement les titres des périodiques et des ouvrages publiés à part. Rarement sont données les abréviations des titres des tirés-à-part. Ça et là, sont donnés en abréviations les ouvrages publiés après 1956 pour qu'elles puissent servir en cas de besoin.

<i>ĀA</i>	Arhiv za arbanasku starinu, jezik i etnologiju. Beograd.
<i>AAR</i>	Annalele Academiei Romíne. Bucureşti.
<i>AA SF</i>	Annales Academiae Scientiarum Fenicae.
<i>AAV</i>	Acta Accademiae Velehradensis.
<i>AC</i>	Acta croatica. Listine hrvatske. Izdao I. Kukuljević. Zagreb, 1863.
acc.	accusativus
<i>AEEO</i>	Archivum Europae Centro-orientalis. Budimpešta, 1935 — 1944.
<i>AEO</i>	Archives d'études orientales. Stockhohn.
<i>AGI</i>	Archivio glottologico italiano. Torino.
Agrell, <i>Zur b.-sl. Lg.</i>	S. Agrell, 'Zur baltoslavischen Lautgeschichte. Lund, 1921.
Agrell, <i>Zwei Beiträge</i>	S. Agrell, <i>Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte.</i> Lund, 1918.
ags.	anglosaski
<i>AHID</i>	Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku.
<i>AI AVS</i>	Arbeiten aus dem Institut für allgemeine und vergleichende Sprachwissenschaft. Graz.
<i>AIF</i>	= AnzIF (v.).
<i>AIFZ</i>	Annales de l'Institut français de Zagreb. Zagreb.
<i>AIV</i>	Atti dell'Istituto Veneto.
<i>AJPh</i>	American Journal of Philology,
ak.	akuzativ
akad.	akadijski
<i>AKSO</i>	Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte vorn. Oriens. E. Kühn gewidmet. Breslau, 1916.
<i>ALMA</i>	Archivum latinitatis Medii Aevi.
alt.	altajski

<i>kratice</i>	XII	<i>kratice</i>
<i>AMSDSP</i>	Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria. Zadar. Archivum neophilologicum. Archiv für neuere Sprachen.	
<i>AnzIF</i>	Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde, Beiblatt zu den IF. Strassburg.	
<i>AnzSPH</i>	Anzeiger für slavische Philologie. Wiesbaden.	
<i>AO</i>	Archiv orientálny. Prag, 1929. ss.	
apen.	apeninski	
<i>Aph</i>	Archivum philologicum. Arkiv za povjesnicu jugoslavensku. Tt. I—IX. Ed. I. Kukuljević. Zagreb.	
ar.	arapski	
<i>AR</i>	Archivum romanicum. Genève, Firenze.	
arag.	aragónski	
aram.	aramejski	
<i>Arambašin</i>	J. Arambašin, Liječnički rječnik. Split, 1912.	
arb.	arbanaski (albanski)	
arh.	arhaizam	
<i>ARj</i>	Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Ed. JAZU. Zagreb, 1880. ss.	
arm.	armenski	
<i>Arnim</i>	B. Arnim, Beiträge zum Stadium der altbulgarischen und altkirchenslavischen Wortbildung und Übersetzungskunst. Berlin, 1931.	
arum.	arumunjski (aromunjski)	
äs.	asirski	
<i>ASIF</i>	Arhiva Organul Sicietății isticico-filologice din Jasi. Jasi, 1889. ss.	
<i>ASPh</i>	Archiv für slavische Philologie. Berlin.	
at.	aticki	
<i>AT</i>	Archeografo triestino.	
<i>A UD</i>	Acta et commentationes Universitatis dorpatensis. Sect. B.: Humaniora. Dorpat.	
austr.-njem.	austrijsko-njemački	
av.	avesta	
<i>ÄWB</i>	Aufsätze zur Sprach- und Literaturgeschichte W. Braun dargebracht. Dortmund, 1920.	
azerb.	azerbejdžanski	
<i>BAA</i>	Biblioteka Arhiva za arbanasku starinu, jezik i etnologiju. Beograd.	
<i>Babic</i>	B. Babić, Morski rječnik. Trst, 1870. (ime autora u B. Jurišić, Anali Jadranskog instituta, I, 1956, 297-298).	
balk.	balkansko-	
balt.	baltički	
balto-njem.	balto-njemački	
balto-slav.	baltoslavenski	
<i>BAR</i>	Biblioteca dell'Archivum Romanicum. Ženeva.	
<i>Arch.</i>	Balkan-Archiv, izd. G. Weigand.	

<i>kratice</i>	XIII	<i>kratice</i>
Barić, <i>Alb.</i>	H. Barić, Albanorumänische Studien. I. Sarajevo, 1919.	
Barić, <i>Beiträge</i>	H. Barić, Beiträge zur slavischen Sprachgeschichte. Wien—Leipzig, 1918.	
Barić, <i>Ist.</i>	H. Barić, Istorija arbanaškog jezika. Sarajevo, 1959.	
Barić, <i>Reč.</i>	H. Barić, Rečnik srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika. T. I. slovo A-O. Zagreb, 1950.	
Barić, <i>Stud.</i>	H. Barić, Lingvističke studije. Sarajevo, 1954.	
Barić, <i>Uzaj.</i>	H. Barić, O uzajamnim odnosima balkanskih jezika. Beograd, 1937.	
<i>Bartal</i>	A. Bartal, Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariæ. Budapest, 1901.	
<i>Banali</i>	M. G. Bartoli, Das Dalmatische. Tt. I-II. Beč, 1906.	
<i>B ÁSD</i>	Bulletino di archeologia e storia dalmata. Ur. F. Bulić. Split.	
bask.	baskicki (baskijski)	
bav.	bavarski	
<i>BB</i>	Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen. Ed. A. Bezzenbergèr. Göttingen.	
<i>BCr</i>	Bulletin international de l'Académie des sciences de Cracovie. Classe de phil. Kraków.	
<i>BDC</i>	Bulletin de dialectologia catalana.	
Belić, <i>Dijalekti</i>	A. Bëlic, Dijelakti Istočne i Južne Srbije. Beograd, 1905 (= SDZb 1).	
Belić, <i>Galičnik</i>	A. Bëlic, Galički dijalekat. Beograd, 1935 (= SDZb 7).	
Belić, <i>Priroda</i>	A. Bëlic, O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku. Beograd, 1941.	
Belić, <i>Zamëtki</i>	A. Bëlic, Zamëtki po čakavskmr govorb. Moskva, 1909.	
<i>Belović</i>	J. Belovic-Bernadzikowska, Grada za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada. Sarajevo, 1898-1906.	
<i>Benešić</i>	Hrvatsko-poljski rječnik. Zagreb, 1949.	
<i>BER</i>	Bblgarski etimologičen rečnik. Sofija, 1962. ss. Autori: V. Georgiev, I. Oлгъbo, J. Zaimov, S. Ilčev.	
berb.	berberski	
<i>Bezljaj</i>	Slovenska vodna imena. Ljubljana. 2 tt., 1956, 1959.	
<i>Bezzola</i>	R. R. Bezzola, Abbozzo di una storia dei gallicismi italiani nei primi secol (750-1300). Heidelberg, 1925.	
<i>BGDS</i>	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur.	
<i>BHDZb</i>	Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika.	
<i>BI</i>	F. Iveković-I. Broz, Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb, 2 tt., 1901.	
<i>BIAP</i>	Bulletin international de l'Académie polonaise. Classe de phil. Varšava.	
bibi.	biblijski	
BiH	Bosna i Hercegovina	
bilj.	bilješka (nota)	
<i>BIPF</i>	Bilten Instituta za proučavanje folklor. Sarajevo.	
biz.	bizantijski (bizantski)	
<i>BJF</i>	Biblioteka Južnoslovenskog filologa.	
<i>BL</i>	Bulletin linguistique. Copenhagen-București.	
<i>BNF</i>	Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg, 1966. ss.	
	Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher. Berlin.	
<i>Boerio</i>	G. Boerio, Dizionario del dialetto veneziano. Venezia, 1856 ² .	

<i>kratice</i>	XIV	<i>kratice</i>
<i>Bog.</i>	Bogoslovlje. Beograd.	
<i>Boisacq</i> ³	E. Boisacq, Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Heidelberg, 1938.	
<i>BP</i>	Buġarski pregled.	
<i>Br</i>	Bratislava, časopis učené společnosti Šafaříkovy. Bratislava.	
<i>Brajković</i>	T. Brajković, Peraški dijalekat. Zagreb, 1893.	
<i>Brastvo</i>	Brastvo. Beograd.	
<i>Bratanic</i>	B. Bratanic, Orače sprave u Hrvata. Zagreb, 1939.	
bret.	bretónski	
<i>Bruckner</i>	A. Bruckner, Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1927.	
Brugmann	K. Brugmann, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Tt. II-V, 1889-1900, I 1897 ² .	
Brugmann, <i>Dem.</i>	K. Brugmann, Die Demonstrativpronomina der indogermanischen Sprachen. Leipzig, 1904.	
Brugmann,, <i>KVG</i>	K. Brugmann, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg, 1902-1904.	
brus.	bjeloruski	
<i>BŠ</i>	Bälgarski starini. Sofija.	
<i>BSGW</i>	Berichte der phil.-hist. Klasse der kgl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften.	
<i>BSLL</i>	Bulletin de la Société royale des lettres de Lund. Lund.	
<i>BSLP</i>	Bulletin de la Société de linguistique de Paris. Paris.	
<i>Byz.</i>	Byzantion.	
<i>ByzSl</i>	Byzantinoslavica.	
<i>BZ</i>	Byzantinische Zeitschrift. Leipzig, 1892. ss.	
<i>BZb</i>	Belićev zbornik. Beograd, I, 1921. II, 1937.	
c.	crkveno-, usp. c.-lat.	
<i>Cadastre</i>	Cadastre national de l'Istrie. Sušak, 1946. Tom I i II (Supplément »Index patronymique«).	
<i>Candrea</i>	I. A. Candrea, Di�ionarul limbii rom�n� din trecut �i astăzi. Bucureşti, 1931.	
<i>Candrea-Densusianu</i>	I. A. Candrea, O. Densusianu, Dic�ionarul etimologic al limbii rom�n�. Bucureşti, 1907-1914.	
Capidan, <i>Elementul slav</i>	T. Capidan, Elementul slav �n dialectul arom�n. Bucureşti, 1925.	
<i>Caprin</i>	G. Caprin, Trieste. Bergamo, 1924.	
<i>Carniola</i>	Carniola. Ljubljana, 1906. ss.	
<i>Caucasica</i>	Caucasica. Zeitschrift für die Erforschung der Sprachen und Kulturen des Kaukasus'. Leipzig, 1924.	
<i>CD</i>	Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Zagreb. Ed. JAZU.	
GIG	Corpus inscriptionum graecarum.	
cig.	ciganski	
<i>Cihac</i>	A. de Cihac, Dictionnaire d'�tymologie daco-romane. Tomes I—III. Francfort a. M., 1870-1879.	
<i>CIL</i>	Corpus inscriptionum latinarum.	

<i>kratice</i>	XV	<i>kratice</i>
<i>�CIM</i>	Corpus inscriptionum messapicarum.	
cin.	cincarski	
<i>Cioranescu</i>	A. Cioranescu, Diccionario etimologico rumano. Madrid, 1966.	
<i>Class, phil.</i>	Classical Philology.	
coll.	collectivum	
<i>Corp. gloss, lat.</i>	Corpus glossariorum latinorum. 1899—1901. Ed. G. Goetz.	
Cr�njal�, <i>Rumun- sk� vlivy</i>	A. Cr�njal�, Rumunsk� vlivy v Karpatech. Prag, 1938.	
crkv.	crkveno-	
<i>Croazia</i>	Italia e Croazia. Rim, 1942.	
<i>CrS</i>	Croatia sacra. Zagreb,	
cslav.	crkvenoslavenski	
<i>Cvetje</i>	Cvetje s vertov sv. Franciska. Gorica in Kamnik.	
�ag.	�agatajski	
�ak.	�akavski	
<i>Cas</i>	�as. Znanstvena revija Leonove dru�be. Ljubljana.	
<i>��H</i>	�esk�y časopis historick�y. Prag.	
<i>��M</i>	�asopis Musea kr�lovstv� �esk�ho. Prag.	
�erem.	�eremiški	
�erk.	�erkeski	
�eš.	�eški	
<i>�MF</i>	�asopis pro moderni filologii a literatury. Prag.	
<i>�MM</i>	�asopis Matice Moravsk�. Brno.	
<i>CMS</i>	�asopis Macicy Serbskeje. Budišin.	
Crnčić, <i>Najstarija poviest</i>	I. Crnčić, Najstarija poviest kr�koj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji. Rim, 1867	
<i>�SJK</i>	�asopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Ljubljana.	
�uv.	�uvaški	
<i>�ZN</i>	�asopis za zgodovino in narodopisje. Ljubljana.	
�ir.	�irilski	
d-	donjo-	
<i>Dalamestra</i>	I. Dalamestra, Dic�ionar macedo-rom�n. Bucureşti, 1906.	
dalm.	dalmatski, dalmato-	
dan.	danski	
<i>DAN</i>	Doklady Akademii nauk SSSR. Lenjingrad.	
Daničić, <i>Kor.</i>	�. Daničić, Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Zagreb, 1877.	
Daničić, <i>Osn.</i>	�. Daničić, Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika. Beograd, 1876.	
Daničić, <i>Rjei.</i>	�. Daničić, Rječnik iz knji�evnih starina srpskih. Beograd, 1863—1864. 3 toma.	
<i>Dauz�t</i>	A. Dauz�t, Dictionnaire �tymologique de la langue fran�aise. Paris, 1938.	

<i>kratice</i>	XVI	<i>kratice</i>
<i>DAW</i>	Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften. Cl. phil.-hist. Beč.	
Deanović, <i>Avviam.</i>	M. Deanović, Avviamento allo studio del dialetto di Rovigno d'Istria. Zagreb, 1954.	
Deanović, <i>Conc.</i>	M. Deanović, Concordanze nella terminologia marinara del Mediterraneo. 1937 (= AR 21, nro 2-3, 269-283).	
Deanović, <i>Div.</i>	M. Deanović, Divergences entre les emprunts latino-romans en Dalmatie (= BSLP, 1938).	
Deanović, <i>Hrv.</i>	M. Deanović — J. Jernej, Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik. Zagreb, 1956.	
Deanović, <i>Tal.</i>	M. Deanović — J. Jernej, Talijansko-hrvatski rječnik. Zagreb, 1948 ² .	
<i>DEI</i>	C. Battisti, G. Alessio, Dizionario etimologico italiano. Firenze. 1948 — 1957. 5 voli.	
<i>Delo</i>	Delo. Časopis za nauku, književnost i društveni život. Beograd.	
<i>Densusianu</i>	O. Densusianu, Histoire de la langue roumaine. Paris. 1901. ss.	
<i>Deny</i>	J. Deny, Grammaire de la langue turque (dialecte osmanli). Paris, 1920.	
dfrč.	donjofranački	
<i>Dickenmann</i>	E. Dickenmann, Studien zur Hydronymie des Savessystems. Heidelberg. Tt. I-II. 1966.	
<i>Dicționarul</i>	= DLR.	
<i>Djela JAZU</i>	Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb, 1882. ss.	
<i>DLR</i>	Dicționarul limbii romîné. București, 1913. ss. Ed. Academia Romîná.	
dluž.	donjoluzički	
<i>DLZ</i>	Deutsche Literaturzeitung. Berlin.	
dnjem.	donjonjemački	
dór.	dórski	
<i>Dorii</i>	= Weigand-Dorič.	
<i>Dottin</i>	G. Dottin, Manuel pour servir à l'étude de l'Antiquité celtique. Paris, 1906.	
Draganu, <i>Rotnîmi</i>	N. Draganu, Romîniî în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei si a onomasticeî. București, 1933.	
<i>DRom</i>	Dacoromania. Kluž.	
drom.	dalmatoromanski (i: dalm.-rom.)	
drum.	dakorununjski	
<i>DS</i>	Dom in svet. Ljubljana.	
<i>Ducange</i>	C. Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis. Niort. 1883 — 1887. 10 voll.	
džag.	džagatajski	
den.	denoveški	
<i>Ebert</i>	M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte. Berlin, 1924-1932.	
<i>Elsi.</i>	Encyclopädie des Islams.	
<i>EJ</i>	Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb.	
<i>EJud.</i>	Encyclopaedia judaica.	
ek.	ekavski	
<i>Elezović</i>	G. Elezović, Rečnik kosovsko-metohijskog dijalekta. Beograd, 1932, 1935. (2 voli., SDZb 4, 6).	
Endzelin, <i>SBE</i>	J. Endzelin, Slavjano-baltijskije etjudy. Harkov, 1911.	
eng.	engadinski	

<i>kratice</i>	XVII	<i>kratice</i>
engl.	engleski	
eol.	eolski	
<i>EOR</i>	L'Europa Orientale. Roma.	
<i>Eos</i>	Eos. Lavov.	
<i>Ernout-Meillet</i>	A. Ernout, A. Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine. Paris, 1932, 1951 ² .	
<i>ESF</i>	Enciklopedija slavjanskoj filologiji. Red. V. Jagić. Lenjingrad.	
est.	estonski	
<i>Etimologija</i>	Etimologija, principy rekonstrukcii i metodika issledovanija. Akademija nauk SSSR, Institut russkoga jazyka. Moskva, 1963, 1956.	
etiop.	etiopski	
<i>Etnolog</i>	Etnolog. Ljubljana, 1927. ss.	
etr.	etruščanski	
<i>FBR</i>	Filologu biedribas raksti. Riga.	
<i>FEW</i>	= Wartburg.	
<i>FPL</i>	Fran filološka föreningen i Lund. Lund.	
Fick, <i>Vgl. Wtb.</i>	A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. 1890 ¹ .	
<i>Filologija</i>	Filologija. Ed. JAZU i Hrvatsko filološko društvo. Zagreb.	
fin.	finski	
Fink, <i>Im.</i>	N. Fink, Imenik znanstvenih naziva životinja. Zagreb, 1956.	
<i>Flora</i>	R. Flora, Dicționar sîrb-romîn. Vršac, 1952.	
<i>Forcellini</i>	A. Forcellini, Lexicon totius latinitatis. Padova, 1930. ss.	
fr.	francuski	
<i>Franck</i>	O. Franck, Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde. Berlin, 1932.	
frnč.	franački	
<i>PUF</i>	Finnisch-ugrische Forschungen. Helsingfors.	
furl.	furlanski	
g-	gornjo-	
<i>Gaffiot</i>	F. Gaffiot, Dictionnaire illustré latin-français. Paris, 1934.	
gal.	galski	
<i>Gamillscheg</i>	E. Gamillscheg, Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache. Heidelberg, 1929.	
Gamillscheg, <i>RG</i>	E. Gamillscheg, Romania germanica. Berlin—Leipzig, 1934—1936. 3 voll.	
<i>Gartner</i>	Th. Gartner, Raetoromanische Grammatik. Heilbronn, 1883.	
<i>GBIS</i>	Godišnjak Balkanološkog instituta. Sarajevo.	
<i>GĀ</i>	Godišnjica Nikole Čupića. Beograd.	
geg.	gegički	
gel.	gelski	
gen.	genitiv	
georg.	georgijski	
<i>Georges</i>	F. Georges, Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. 1913. 2 voll.	

<i>kratice</i>	XVIII	<i>kratice</i>	<i>kratice</i>	XIX	<i>kratice</i>
germ.	germanski		<i>GrS</i>	Grai si suflet. București, 1923. ss.	
<i>Germanoslavica</i>	Germanoslavica. Vierteljahresschrift für «die Erforschung der germanisch-slavischen Kulturbeziehungen. Berlin, Wiesbaden, 1954. ss.		<i>GSAN</i>	Godišnjak SAN. Beograd.	
<i>Gerov</i>	N. Gerov, Rječnikb na bālgarskyjazykb. Plovdiv, 1908.		<i>GSU</i>	Godišnikb na Sofijskaja Universitetb. Sofija.	
<i>GHĀ</i>	Göteborgs Högskolas Arsskrift.		<i>GSZ</i>	Godišnjak Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije. Zagreb.	
glag.	glagoljski		Gušić, <i>Mljet</i>	B. Gušić, Cv. Fisković, Otok Mljet. Zagreb, 1958.	
<i>GIEI</i>	Glasnik Etnografskog instituta SAN. Beograd.		<i>Hasdeu</i>	B. P. Hasdeu, Etymologiame magnum Romániac. București, 1886—1893.	
<i>GIEM</i>	Glasnik Etnološkog Muzeja u Beogradu. Beograd.		<i>HDZb</i>	Hrvatski dijalektološki zbornik. Zagreb. Ed. JAZU.	
<i>GIID</i>	Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu. Novi Sad.		<i>HE</i>	Hrvatska enciklopedija. Zagreb, 1941—1945. 5 voli.	
<i>GIMD</i>	Glasnik Muzejskog društva za Slovenijo. Ljubljana.		hebr.	hebrejski	
<i>Gioita</i>	Ciotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. Göttingen, 1925. ss.		<i>Herkov</i>	Z. Herkov, Grada za fmancijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske. Zagreb, 1956. 2 voli.	
<i>GIPD</i>	Glasnik Profesorskog društva. Beograd.		het.	hetitski	
<i>GISAN</i>	Glas Srpske Akademije nauka (od 196 G1SANU = Glas Srpske Akademije nauka i umetnosti).		<i>Heuser</i>	Heuser-Ševket, Türkisch-deutsches Wörterbuch. Istanbul, 1942.	
<i>GISGD</i>	Glasnik Srpskog geografskog društva. Beograd.		Hirtz, <i>Amph.</i>	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, I dvoživci (amphibia) i gmazovi (reptilia). Zagreb, 1928.	
<i>GISND</i>	Glasnik Skopskog naučnog društva. Skopje.		Hirtz, <i>Aves</i>	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, II ptice (aves). Zagreb, 1938—1947.	
<i>GISPC</i>	Glasnik Srpske pravoslavne crkve. Beograd.		Hirtz, <i>Per.</i>	M. Hirtz, Rječnik peradarstva. Beograd, 1934.	
<i>GISPP</i>	Glasnik Srpske pravoslavne patrijaršije. Beograd.		Hirtz, <i>Pisces</i>	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, III ribe (pisces). Zagreb, 1956.	
<i>GISUD</i>	Glasnik Srpskog učenog društva. Beograd,		<i>III</i>	Hrvatski jezik. Zagreb, I, 1938.	
gluž.	gornjoluzički		<i>HNj</i>	Hrvatska njiva. Zagreb.	
<i>GIZM</i>	Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo.		<i>Hoeg</i>	C. Hoeg, Les Saracatsans. Paris-Copenhagen, 1829.	
<i>GM</i>	G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache. Strassbourg, 1891.		hol.	holandijski	
<i>Godčup</i>	= Gč.		<i>Holder</i>	A. Holder, Alteitlicher Sprachschatz. Leipzig, 1896—1907. 3 voll.	
<i>Godin</i>	M. A. Godin, Wörterbuch der albanesischen Sprache. Leipzig, 1930.		Hujer, <i>Dekl.</i>	O. Hujer, Slovanská deklinace jména. Prag, 1910.	
Goetz, <i>Thes.</i>	= <i>Corp. gloss, lat.</i>		<i>Holub</i>	J. Holub, Stručný slovník etymologický jazyka československého. Prag, 1937 ² .	
<i>Gombocz-Melich</i>	Lexicon critico-etymologicum linguae hungaricae. Magyar etymologiai szótár. Irta Z. Gombocz és J. Melich. Budapest, 1914-1944.		<i>Holub-Kopečný</i>	J. Holub, F. Kopečný, Etymologický slovník jazyka českého. Prag, 1952.	
<i>Gorjajev</i>	N. Gorjajev, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Tiflis, 1896 ² .		<i>HR</i>	Hrvatska revija. Zagreb.	
Gömer, <i>Ethnika</i>	Fr. Gömer, Die Bildung der Ethnika von Ortsnamen im serbokroatischen Sprachraum. Berlin, 1963.		Hraste, <i>Brač</i>	M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Brača. Beograd, 1940. (= SDZb, 10).	
got.	gotski		hrv.	hrvatski	
<i>GPG</i>	Godišnjak nastavnika Podgoričke gimnazije. Podgorica.		hrv.-cslav.	hrvatsko-crkvoslavenski	
gr.	grčki		hrv.-istr.	hrvatsko-istarski	
<i>Grada</i>	Grada za povijest književnosti hrvatske. Ed. JAZU, Zagreb.		hrv.-kajk.	hrvatsko-kajkavski	
<i>Grammont</i>	M. Grammont, Traité de phonétique. Paris, 1933.		hrv.-srp.	hrvatsko-srpski	
Grammont, <i>Diss.</i>	M. Grammont, La dissimilation consonantique dans les langues indoeuropéennes et dans les langues romanes. Dijon, 1895.		<i>HS</i>	Hrvatska straža. Zagreb.	
<i>Gregov</i>	Lj. Gregov, Kalendar prvog tiskanog glagoljskog misala. Zagreb, 1952.		Hubschmid, <i>Alpenwörter</i>	J. Hubschmid, Alpenwörter romanischen und vorromanischen Ursprungs. Bern, 1951.	
<i>Grimm</i>	J. und W. Grimm, Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854. ss.		Hubschmid, <i>Praeromanica</i>	J. Hubschmid, Praeromanica. Bern, 1949 (= Romanica helvetica 30).	
<i>Gröhler</i>	H. Gröhler, Über Ursprung und Bedeutung der französischen Ortsnamen. Heidelberg, 1913—1933. 2 voll.		Hubschmid, <i>Pyrenäenwörter</i>	J. Hubschmid, Pyrenäenwörter vorromanischen Ursprungs und das romanische Substrat der Alpen. Salamanca, 1954.	
			Hubschmid, <i>Schläuche</i>	J. Hubschmid, Schläuche und Fässer. Bern, 1955 (= Romanica helvetica 54).	

Hubschmid, <i>Vor-ind. Ostalp.</i>	J. Hubschmid, Vorindogermanische und jüngere Wortschichten in den romanischen Mundarten der Ostalpen. Bern.
<i>HZb</i>	Historijski zbornik. Zagreb.
ibidem	= kod istog autora, u istom kraju
<i>IC</i>	Istoriški časopis. Ed. ŠANCU). Beograd.
<i>ID</i>	L'Italia dialettale. Pisa.
id.	= idem.
idem	= isto značenje.
ie.	indoevropski (usp. ne-ie., pred-ie.)
<i>IF</i>	Indogermanische Forschungen. Strassburg.
<i>I'jb</i>	Indogermanisches Jahrbuch. Strassburg.
ik.	ikavski
ilir.	ilirski
<i>IMM</i>	Izglītības ministrijas mēnešraksts. Riga.
ind.	indijski
ir.	irski
iran.	iranski
isi.	islandski
istr.	istarski
istro-rom.	istro-romanski
istro-rum.	istro-rumunjski
ital.	italski (v. tal.)
iter.	iterativno
<i>īve</i>	A. Ive, I dialetti ladino-veneti dell'Istria. Strasburgo, 1900.
<i>Ivšićev zbornik</i>	Zbornik u čast Stjepana Ivšića. Zagreb, 1963.
<i>Ivšić, Gram.</i>	S. Ivšić, Slavenska poredbena gramatika. Zagreb, 1970.
<i>IzvAN</i>	Izvestija Akademii nauk SSSR. Moskva.
<i>IzvORJAS</i>	Izvestija Otdelenija ruskago jazyka i slovesnosti. Lenjingrad.
<i>IzvSSF</i>	Izvestija na Seminara po slavjanskoj filologija. Sofija.
	južno-
<i>Jagić, Die Geheimsprachen</i>	V. Jagić, Die Geheimsprache bei den Slaven. Berlin, 1895.
<i>Jagić, Entst.</i>	V. Jagić, Die Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin, 1913".
<i>Jagićev zbornik</i>	Jagić-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin, 1908.
<i>Jahrbücher</i>	Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Breslau.
<i>JAZU</i>	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
<i>ŽbBe</i>	Jahresbericht für Kultur und Geschichte der Slaven. Breslau.
<i>JberRI</i>	Jahresbericht des Instituts für rumänischen Sprache in Leipzig. Leipzig, 1894-1921.
<i>JEGPh</i>	The Journal of English and Germanic Philology. Illinois,
jek.	jekavski ojekavski)

<i>Jezik</i>	Jezik. Zagreb, 1951. ss.
<i>JF</i>	Južnoslovenski filolog. Beograd.
<i>JFOu</i>	Journal de la Société fmno-ougrienne. Helsingfors.
jfr.	južnofrancuski
<i>JGI</i>	Južnoslovenski glasnik. Niš.
	Jugoslavenski istorijski časopis. Beograd.
<i>Jireček, Elem.</i>	C. Jireček, Das Christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer. Wien, 1897 (= SAW 136).
<i>Jireček, Gesch. Serben</i>	C. Jireček, Geschichte der Serben. Wien, 1911-1918.
<i>Jireček, Handelstrassen</i>	C. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. Prag, 1879.
<i>Jireček, Romanen</i>	C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. Wien, 1902-1904. 3 voll. C= DAW 48, 49).
<i>Jireček, Sporn.</i>	C. Jireček, Spomenici srpski. Beograd, 1892 (= Spomenik SAN 11).
<i>Jireček, Staat</i>	C. Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.-15. Jahrhunderts. Wien, 1917, 1919 (= DAW 56, 58).
<i>JNj</i>	Jugoslavenska njiva. Zagreb, v. HNj.
<i>Jokl, Stud.</i>	N. Jokl, Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Beč, 1911.
<i>Joki, Unt.</i>	N. Jokl, Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen. Berlin, 1923.
jon.	jonski
<i>Jónké, Književni jezik</i>	Lj. Jonke, Književni jezik u teoriji i pra>si. Zagreb, 1965 ² .
<i>jjP</i>	Južni pregled. Skopje.
<i>JPh</i>	= JEGPh Cv.).
<i>JPol</i>	Język polski. Kraków.
<i>JŠ</i>	Jadranska straža. Split.
jslav.	južnoslavenski
jtal.	južnotalijanski
<i>JZb</i>	Jadranski zbornik. Rijeka—Pula.
K	katolici
<i>Kadlec, Valasi</i>	K. Kadlec, Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. Prag, 1916.
<i>Kahane, Terms</i>	H. & R. Kahane & O. Koshansky, Venetian nautical terms in Dalmatija. 1954 (Reprint iz RPh 7, 1953-1954).
kajk.	kajkavski
kal.	kalabrijski
kaim.	kalmički
kambr.	kambrłjski
kar.	karelski
kaš.	kašupski

kat.	katalánski
kavk.	kavkaski
<i>KB</i>	Knjiga o Balkanu. Beograd, 1936.
kečuan.	kečuanski (Amerika)
kelt.	keltski
<i>KH</i>	Književni horizonti. Beograd.
kimr.	kimrijski
kin.	kineski
<i>Kiparský</i>	V. Kiparský, Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Helsinki, 1934.
<i>Kiparský, Balta.</i>	V. Kiparský, Fremdes im Balten-deutsch. Helsinki, 1936.
kirg.	kirgiski
<i>KJ</i>	Književni Jug. Zagreb.
<i>Klaić</i>	A. B. Klaić, Rječnik stranih riječi, izraza i kratica. Zagreb, 1958.
<i>Klaić., Zemljopis</i>	Vj. Klaić, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati. Zagreb, 1880 — 1883. Voli. I–III.
klilat.	klasično-latinski
<i>Kluge-Götze</i>	F. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 13 — 14. izd. priredio A. Götze. Berlin, 1943.
<i>Književnik</i>	Književnik. Zagreb.
kol.	kolektiv
<i>Kolo</i>	Kolo Matice Hrvatske. Zagreb.
<i>Kongres</i>	III međunarodni kongres slavista. Beograd, 1939.
korn.	kórnicki (keltski u Engleskoj)
<i>Körting</i>	G. Körting, Lateinisch-romanisches Wörterbuch. Paderborn, 1907.
Kosmet	pokrajina Kosovo (označuje dijalekat obrađen od Elezovića)
Kr.	Krasić
<i>Krahe, Fluss.</i>	H. Krahe, Unsere ältesten Flussnamen. Wiesbaden, 1964.
<i>Krahe, GN</i>	H. Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen. Heidelberg, 1925.
<i>Krahe, Lex.</i>	H. Krahe, Lexicon altillyrischen Personennamen. Heidelberg, 1929.
<i>Krahe, Spr.</i>	H. Krahe, Sprache und Vorzeit. Heidelberg, 1954.
krč.-rom.	krčko-romanski
<i>Krek, Einleitung</i>	G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz, 1887 ² .
<i>Kretschmer, Wort-</i>	P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache. Göttingen, 1918.
ksgr.	kasnogrčki
kslat.	kasnolatinski (spätlateinisch)
<i>Kühn, Beiträge</i>	V. Kühn, Beiträge zur Wortgeographie der serbokroatischen Umgangssprache (die Bezeichnungen für Kleidung). Berlin, 1961.
<i>Kühn, Die romanischen Spr.</i>	A. Kühn, Romanische Philologie. Erster Teil: die romanischen Sprachen. Bern, 1951.
kum.	kumanski
<i>Kušan</i>	F. Kušan, Ljekovito bilje. Zagreb, 1956 ² .

<i>Kušar</i>	M. Kušar, Narodno blago. Split, 1934.
<i>KZ</i>	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indo-germanischen Sprachen. Ed. A. Kühn. Berlin.
langob.	langobardski
<i>Language</i>	Language. Baitimor.
<i>Laographia</i>	Laographia. Atena.
lap.	laponski
lat.	latinski
<i>LAZU</i>	Letopis Akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana.
<i>LB</i>	Balkansko ezikoznanie. Linguistique balkanique. Sofija.
<i>LbGR</i>	Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. Heilbronn — Leipzig, 1880. ss.
<i>LDiss.</i>	Language Dissertations, publi. Linguistic Society of America. Baltimor.
<i>Lebel</i>	P. Lebel, Les noms de personnes en France. Paris, 1946.
<i>Leotti</i>	A. Leotti, Dizionario albanese-italiano. Roma, 1937.
<i>Leskien</i>	A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg, 1914.
<i>Leskien, ABI.</i>	A. Leskien, Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig, 1884.
<i>Lexicon</i>	Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae. Zagreb.
<i>LF</i>	Listy filologické. Prag.
Hb.	libijski
lig.	ligurski
lik.	likijski
lit.	litavski
liter.	literarno
liv.	livonski
<i>LMon</i>	Language Monographs. Baltimore.
<i>LMS</i>	Letopis Matice Srpske. Novi Sad.
<i>LMSI</i>	Letopis Matice Slovenske. Ljubljana.
log.	logudorski
<i>Lokotsch</i>	K. Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der europäischen Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg, 1927.
lomb.	lombardijski
<i>Longnon</i>	H. Longnon, Les noms de lieu de la France. Paris, 1920 — 29.
<i>Lopašić, Sporn.</i>	R. Lopašić, Spomenici Hrvatske Krajine. Voll. I — III. Zagreb, 1884 — 1889 (= MSHSM 15, 16, 20).
<i>Lopašić, Urbari</i>	R. Lopašić, Urbaria lingua croatica conscripta. Zagreb, 1894 (= MHISM 5).
lot.	lotiški
<i>LP</i>	Lingua posnaniensis.
<i>LU Å</i>	Lunds Universitetå Arskrift. Lund.
<i>ŁudŚl</i>	Lud słowiański. Kraków, 1929-38.
luk.	lukanski (Lucca, Italija)
<i>Lukaj</i>	L. Lukaj, Fjaluer shqyp-srbohrvatisht. Rečnik arbanasko-srpskohrvatski. Beograd, 1935.

<i>kratice</i>	XXIV	<i>kratice</i>
luž.	lužički	
<i>Ljetopis</i>	Ljetopis JAZU. Zagreb.	
<i>LjZ</i>	Ljubljanski zvon. Ljubljana.	
<i>Machek</i>	V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Prag, 1957.	
Machek, <i>ČSR</i>	V. Machek, Česká a slovenská jména rostlin. Prag, 1954.	
Machek, <i>Rech.</i>	V. Machek, Recherches dans le domaine du lexique baltoslave. Brno, 1934.	
Machek, <i>Studie</i>	V. Machek, Studie o tvoření výrazů expresivních. Prag, 1930.	
madž.	mađarski	
mak.	makedonski	
mak.-rum.	makedo-rumunjski	
<i>Malecki</i>	M. Małeczki, Przegląd słowiańskich gwar Istrii. Kraków, 1930.	
<i>Maretić</i>	T. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb 1931 ² .	
Maretić, <i>Crtice</i>	T. Maretić, Crtice o rječniku naše Akademije. Zagreb, 1916.	
Maretić, <i>Savj.</i>	T. Maretić, Jezični savjetnik. Zagreb, 1924.	
<i>Marulio</i>	Marulić (časopis). Zagreb.	
<i>Marulićev zb.</i>	Zbornik u proslavu 500-godišnjice rođenja Marka Marulića. Zagreb, 1950 (= Djela JAZU 50).	
<i>Matešić</i>	J. Matešić Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen. Wiesbaden, 1966.	
Matzenauer, <i>Cizi slova</i>	A. Matzenauer, Cizi slova ve slovanských řečeh. Brunn, 1870.	
<i>Mayer</i>	A. Mayer, Die Sprache der alten Illyrier. Voll. I-II. Beč, 1957-59 (= Schriften der Balkankommission, lingu. Abt. 15, 16).	
<i>Mažuranić</i>	VI. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb, 1908-1923.	
<i>MB</i>	Mélanges Paul Boyer. Paris, 1925.	
meg.-rum.	rneglenorumunjski	
Meillet, <i>Et.</i>	A. Meillet, Etudes sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris, 1902-1905.	
Meillet, <i>Intr.</i>	A. Meillet, Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. Paris, 1934 ⁴ .	
Meillet, <i>Slave</i>	A. Meillet, Le slave commun (en collaboration avec A. Vaillant). Paris, 1934.	
<i>Melanges Jud</i>	Sache Ort und Wort. Jakob Jud zum 60. Geburtstag. Romania helvetica, 20.	
<i>Melanges Mladenov</i>	= Studia Mladenov (v.).	
Merlo, <i>Stagioni</i>	C. Merlo, I nomi romanzi delle stagioni e dei mesi. Torino, 1904.	
Meyer, <i>Alb.</i>	G. Meyer, Albanesische Studien. Voll. 1-3. Beč, 1883-1896.	
Meyer, <i>Ngr.</i>	G. Meyer, Neugriechische Studien." Voll. I-II. Beč, 1894. Voll. III-IV, Beč, 1895.	
Meyer, <i>Türk</i>	G. Meyer, Türkische Studien. Beč, 1893 (= SAW 128, nro 1).	
Meyer-Lübke, <i>Gr.</i>	W. Meyer-Lübke, Grammatik der romanischen Sprachen. Voll. I-III, register. Leipzig, Raisland, 1890-1899.	
<i>MHISM</i>	Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium. Ed. JAZU, Zagreb.	
<i>MIG</i>	Mitteilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschungen.	

<i>kratice</i>	XXV	<i>kratice</i>
<i>Migliorini</i>	B. Migliorini, A. Duro, Prontuario etimologico della lingua italiana. Torino, 1953 ⁵ .	
<i>Mihăescu</i>	H. Mihăescu, Limbă în provinciile dunărene ale imperiului roman. București, 1960.	
<i>Mihailă</i>	G. Mihailă, împrumuturi vechi sud-slave în limbă română. București, 1960.	
Mikkola, <i>Ursi. Gramm.</i>	J. J. Mikkola, Urslavische Grammatik. Voll. I-III. Heidelberg, 1913 — 1950.	
<i>Miklósíé</i>	F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Beč, 1886.	
Miklósíé, <i>Alb.</i>	F. Miklosich, Albanesische Forschungen. Voll. I-III. Beč, 1870-1871.	
Miklošič, <i>Lex.</i>	F. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-latinum. Beč, 1862—1865.	
Miklósíé, <i>Mágy.</i>	F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Magyarischen. Beč, 1872.	
Miklošič, <i>MN</i>	F. Miklosich, Die slavischen Monatsnamen. Beč, 1868.	
Miklošič, <i>ON</i>	F. Miklosich, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. Voll. I—II. 1872.	
Miklošič, <i>ONPN</i>	F. Miklosich, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen. Beč, 1964.	
Miklošič, <i>PN</i>	F. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personennamen. Beč, 1860.	
Miklodič, <i>Rum.</i>	F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Rumunischen. Beč, 1861.	
Miklošič, <i>Steig.</i>	F. Miklosich, Ueber die Steigerung und Dehnung der Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1878.	
Miklošič, <i>Term.</i>	F. Miklosich, Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. Beč, 1876.	
Miklošič, <i>tru</i>	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. <i>trt</i> . Beč, 1878.	
Miklošič, <i>treť</i>	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. <i>trêt</i> und <i>trat</i> . Beč, 1878.	
Miklošič, <i>Türk.</i>	F. Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. Beč, 1884. Voll. I-II.	
Miklošič, <i>Vgl. Gramm.</i>	F. Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. Beč, 1852-1876 ² .	
Miklošič, <i>Voe.</i>	F. Miklosich, Ueber die langen Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1879.	
Miklošič, <i>Zig.</i>	F. Miklosich, Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas. Voll. I-III. Beč, 1872.	
<i>Milas</i>	M. Milas, Ispravci dubrovačkijeh riječi u Vukovu rječniku. Zagreb, 1898. (= Rad JAZU 136, 223-248).	
<i>Minalo</i>	Minalo. Sofija.	
<i>Misao</i>	Misao, književno-politički časopis. Beograd	
<i>Mladenov</i>	S. Mladenov, Etimologičeski i pravopisnben rečnik na bblgarskija knižovenb ezik-ъ. Sofija, 1941.	
Mladenov, <i>Geschichte</i>	S. Mladenov, Geschichte der bulgarischen Sprache. Leipzig, 1929.	
Mladenov, <i>Reč.</i>	S. Mladenov, Rečnik na čuždite dumi ъ bblgarskija eziki>. Sofija, 1932.	
mlet.	mletački	
mlet.-tršč.	mletačko-trščanski	
<i>MLN</i>	Modern Language Notes. Baltimore.	
<i>MLR</i>	The Modern Language Review. London.	
<i>MNy</i>	Magyar Nyelv. Budimpešta.	
<i>MNyTESz</i>	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, I, 1967. ss.	

<i>kratice</i>	XXVI	<i>kratice</i>
mod.	moderno	
<i>Mon. croat.</i>	= AC o.,).	
mong.	mongolski	
<i>Mon. rag.</i>	Monumenta ragusina. Zagreb, 1879, 1882 (= MSHSM 10, 13).	
<i>Mon. serb.</i>	Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Răgușii. Beč, 1858.	
<i>Moor</i>	E. Moor, Westungarn in Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Szeged, 1936.	
mor.	moravski	
<i>MOR</i>	Le Monde Oriental. Uppsala.	
<i>Moravcsik</i>	C. Porphyrogenitus, De administrando imperio. Ed. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins. Budapest, 1949. Tom II: Commentary, par D. Obolensky. London, 1962.	
mordv.	mordvinski	
<i>Mosin</i>	V. Mošin, Ćirilski rukopisi JAZU. Zagreb, 1952. Voli. I–II.	
<i>MPh</i>	Modern Philology.	
<i>MPKJ</i>	Materiały i prace Komisji językowej Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.	
m. r.	muškog roda	
<i>MR</i>	Morsko ribarstvo. Split.	
<i>MRIW</i>	Mitteilungen des Rumänischen Instituts in Wien. Beč.	
<i>MSFOu</i>	Mémoires de la Société finno-ougrienne. Helsingfors.	
<i>MSHSM</i>	Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium. Zagreb. Ed. JAZU.	
<i>MSI</i>	Le Monde Slave. Paris.	
<i>MSLP</i>	Mémoires de la Société de linguistique de Paris. Paris.	
<i>MSNH</i>	Mémoires de la Société néophilologique de Helsingfors. Helsinki.	
Mussarla, <i>Beitrag</i>	A. Mussarla, Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten. 1872 (= DAW 22).	
<i>MV en</i>	Mélanges linguistiques J. Vendryes. Paris, 1925.	
<i>MWAG</i>	Mitteilungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft. Beč.	
n-	novo-	
n.	nominativ.	
<i>Nahtigal</i>	R. Nahtigal, Slovanski jeziki. Ljubljana, 1952 ^a .	
<i>Naselja</i>	Naselja Srpskih zemalja. Ed. SAN. Beograd.	
<i>Nastavnik</i>	Nastavnik. Beograd.	
nbug.	novobugarski	
<i>NE</i>	Nova Evropa. Zagreb.	
ne-ie.	neindoevropski	
<i>Nemanu</i>	D. Nemanic, Ćakavisch-kroatische Studien. Beč, 1883, 1884, 1885. (= SAW 104, 105, 108).	
neol.	neologizam	
<i>Neophilologus</i>	Neophilologus. Groningen.	
<i>NESt</i>	Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Ur. St. Stanojević. Zagreb, 1925-1929. Voli. I-IV.	
ngr.	novogrčki	

<i>kratice</i>	XXVII	<i>kratice</i>
<i>Niederle</i>	L. Niederle, Manuel de l'antiquité siuveę. Paris, 1923 – 1926. Voll. I–II.	
<i>Milles</i>	N. Nilles, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis. Oeniponte, 1896. Voll. I-II.	
niz.	nizozemski	
<i>NJ</i>	Naš jezik. Beograd.	
<i>NMH</i>	Neophilologische Mitteilungen, Helsingfors.	
nord.	nordijski	
norv.	norveški	
Novaković, <i>Pom.</i>	S. Novaković, Srpski pomenici XV-XVIII veka (= G1SUD 42).	
Novaković, <i>Zemlj.</i>	S. Novaković, Zemljište radnje Nemanjine. Beograd, 1877 (= GĀ 2). .	
nperz.	novoperzijski	
nprov.	novoprovansalski	
<i>NR</i>	Nova revija. Makarska.	
<i>NReč</i>	Naše Reč. Prag, 1917. ss.	
<i>NSr</i>	Narodna starina, Zagreb.	
<i>NVCsl</i>	Národopisný věstník československý. Prag.	
<i>NVj</i>	Nastavni vjesnik. Zagreb.	
<i>NyK</i>	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest.	
<i>Nýt</i>	Nyelotudomány. Budapest.	
njem.	njemački	
<i>Obnorskij</i>	S. Obnorskij, S. Barchudarov, Chrestomatija po istorii russkogo jazyka. Voll. I, II, 1-2. Moskva, 1938-49.	
<i>OChP</i>	Orientalja Christiana periodica. Roma.	
<i>Olivieri</i>	D. Olivieri, Dizionario etimologico italiano. Milano, 1953.	
<i>Onomastica</i>	Onomastica. Ed. A. Dauzāt. Paris. 1947. ss.	
<i>Onomastica'</i>	Onomastica. Wroclaw.	
<i>Opći šematizam</i>	Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sarajevo, 1939.	
oset.	osetski	
osk.	oskički	
osm.	osmanlijski	
Ostojić, <i>Opatija</i>	I. Ostojić, Benediktinska opatija u Poveljima na otoku Braču. Split, 1934.	
Oštir, <i>Beitr.</i>	K. Oštir, Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft. Wien – Leipzig, 1921.	
Oštir, <i>Vögel</i>	K. Oštir, Drei vor-slavisch-etruskische Vogelnamen. Ljubljana, 1930.	
<i>Papahagi</i>	T. Papahagi, Dicționarul dialectului aromân. București, 1963.	
<i>Parčić</i>	D. A. Parčić, Rječnik hrvatsko-talijanski. Zadar, 1901 ³ .	
<i>Pascu</i>	G. Pascu, Dictionnaire étymologique macédo-roumain. București, 1924, 1925. Tomes I-II.	
Pascu, <i>Suf.</i>	G. Pascu, Sufixele rommești. București, 1916.	
<i>Patsch</i>	C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. Beč, 1896. ss.	
<i>Pauly- Wissowa</i>	= REKA (v.).	

<i>Pawlovsky</i>	J. Pawlovsky, Russisch-deutsches Wörterbuch. Riga—Leipzig, 1895.
<i>PBB</i>	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur. Ed. H. Paul, W. Braune, E. Sievers. Halle a. d. S.
<i>PE</i>	Pomorska enciklopedija. Zagreb.
pehl.	pehlevi
Pekmezi, <i>Gramm.</i>	G. Pekmezi, Grammatik der albanischen Sprache. 1908.
<i>Pénzig</i>	O. Pénzig, Flora popolare italiana. Genova, 1924.
perz.	perzijski
Petersson, <i>Beiträge</i>	H. Petersson, Vermischte Beiträge zur Wortforschung. Lund, 1922.
Petrovici, <i>Caras.</i>	E. Petrovici, Graiul Caraşovenilor. Bucureşti, 1935.
<i>PF</i>	Prace filologiczne. Varšava.
piem.	piemontski
pik.	pikardijski
<i>Pirana'</i>	Il nuovo Pirona. Vocabolario friulano. Ed. G. H. Pirona, E. Carletti, G. B. Corgnali. Udine, 1935.
<i>PK?</i>	Prace Komisji językowej. Varšava.
pl.	•plural
<i>Pleteršnik</i>	M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar. Ljubljana, 1894-1895. Voll. I-II.
pl.t.	plurale tantum
<i>Pokorny</i>	J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern, 1949. ss.
polap.	polapski
polj.	poljski
Popović, <i>Geschichte</i>	1. Popović, Geschichte der serbokroatischen Sprache. Wiesbaden, 1960.
Popović, <i>IR</i>	D. Popović, Turske i druge istočanske reči u našen jeziku. Beograd, 1884.
Popović, <i>Sintaksa</i>	M. Popović, Sintaksa i rječnik žumberačkog dijalekta. Zagreb, 1941.
port.	portugiški (portugalski)
<i>PPNP</i>	Prilozi za proučavanje narodne poezije. Beograd.
<i>PPP</i>	Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. Ed. Pavle Popović. Beograd.
pra-	pra- (npr. prabaltijski)
prabalt.	prabaltijski
<i>Prace Baud.</i>	Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay 1869—1921. Kraków, 1921.
pra-ie.	praindoevropski
praslav.	praslavenski
<i>Prati</i>	A. Prati, Vocabolario etimologico italiano. Milano, 1951.
pred-ie.	predindoevropski
<i>Prellwitz</i>	W. Prellwitz, Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. Göttingen, 1905.
<i>Premier congrès</i>	Premier congrès international de toponymie et d'anthroponymie. Actes et mémoires. Paris, 1939.
<i>Preobražensky</i>	A. Preobražensky, «Etimologičeskij slova» russgago jazyka. Voll. I—II. Moskva, 1910-1914. Trudy ORJAS, I, 1949.
<i>PrGl</i>	Prosvetni glasnik. Beograd.
<i>Profous</i>	A. Profous, Místní jména v Čechách. Voll. I-IV. Prag, 1947-1957.
pröv.	provansalski

<i>PS</i>	La Patrie Serbe. Paris.
<i>PSKjif</i>	Pitanja savremenog književnog jezika. Sarajevo.
<i>Puçcaziu</i>	S. Puşcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Heidelberg, 1905.
Puşcariu, <i>DLR</i>	= DLR (v.).
Puşcariu, <i>Istrorom,</i>	S. Puşcariu, Studii istroromîne. Bucureşti, 1926—1929.
<i>Quatrième congrès</i>	Actes et mémoires du IV congrès international des sciences onomastiques. 1954. Uppsala.
<i>Rački</i>	F. Rački, Documenta historiæ chroaticæ periodum antiquarii illustrantia. Zagreb, 1877.
<i>Rad</i>	Rad JAZU. Zagreb.
<i>Radovi FFZ</i>	Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Zadar.
<i>Radovi NDBiH</i>	Naučno društvo BiH. Radovi. Sarajevo.
<i>Radovi SI</i>	Radovi Staroslavenskog instituta. Zagreb.
<i>RAL</i>	Rendiconti dell'Accademia dei Lincei. Roma.
Ramovš, <i>Gram.</i>	F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika. II. konzonantizem. VII. dijalekti. Ljubljana, 1924, 1935.
Ramovš, <i>Zgod.</i>	F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika. Ljubljana, 1936.
<i>Rasprave</i>	Rasprave Instituta za jezik JAZU. Zagreb.
<i>RAU</i>	Rozprawy Akademii umiejętności, w. fil. Krakow.
<i>Razprave</i>	Razprave, izd. Znanstveno društvo za humanistične vede. Ljubljana.
<i>Rozprave AZU</i>	Razprave Akademije znanosti in umetnosti, razr. fil.-hist. Ljubljana.
<i>RČAV</i>	Rozpravy České akademie. Prag.
<i>REB</i>	Revue internationale des études balkaniques. Beograd.
<i>Redhouse*</i>	J. W. Redhouse, Lexicon english and turkish. Carigrad, 1890. ss.
<i>REHF</i>	Revue des études hongroises et finno-ougriennes. Paris.
<i>REIE</i>	Revue des études indoeuropéennes. Paris.
<i>REKA</i>	Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Ed. C. Pauly, G. Wissowa & comp. Stuttgart, 1892. ss.
<i>RES</i>	Revue des études slaves. Paris.
Rešetar, <i>Dram.</i>	M. Rešetar, Četiri dubrovačke drame u prozi iz kraja XVII. vijeka. Beograd, 1922.
Rešetar, <i>Kol.</i>	M. Rešetar, Die serbokroatischen Kolonien Südtaliens. Beč, 1911.
Rešetar, <i>Stok.</i>	M. Rešetar, Der štokavische Dialekt. Beč, 1907.
Rešetar, <i>Zb.</i>	M. Rešetar, Dubrovački zbornik od god. 1500. Beograd, 1933 (Posebna izdanja SAN 100).
reto-rom.	retoromanski
<i>REW</i> ³	W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1935 ³ .
rez.	režijski
<i>RFV</i>	Russkij filologičeskij vëstnikb. Varšava.
<i>RH</i>	Romanica helvetica.
<i>Rie.</i>	Ricerche slavistiche. Roma.

<i>RIEB</i>	= REB (v.).
<i>RĪGI</i>	Rivista indo-greco-italica di filologia, lingua ed antichità. Napoli, 1917—1937.
<i>RIJAZUZ</i>	Radovi Instituta JAZU u Zadru. Zadar.
<i>RIO</i>	Revue internationale d'onomastique. Paris.
<i>RK</i>	S. Ristić-J. Kangrga, Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika. II srpsko-hrvatsko-nemački. Beograd, 1928.
<i>ŘKA</i>	= RAU (v.).
<i>RLR</i>	Revue de linguistique romane. Paris.
<i>Ro</i>	Romania. Paris.
<i>Rohlf's</i>	G. Rohlf's, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität, Halle, 1930.
Rohlf's, <i>Diz. Cal.</i>	G. Rohlf's, Dizionario dialettale delle Tre Calabrie. Voli. I-HI. Haiie-Milano, 1932-1939.
Rohlf's, <i>Gramm.</i>	G. Rohlf's, Historische Grammatik der italienischen Sprache und ihrer Mundarten. Bern, 1950-1954. Voll. I-III.
rom.	romanski
<i>Romanoslavica</i>	Romanoslavica.
<i>Románsky</i>	S. Románsky, Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen. 1909 (= JberRI 15).
<i>ROR</i>	Rocznik orientalistyczny. Kraków.
<i>Rosamani</i>	E. Rosamani, Vocabolario giuliano. Bologna. 1958.
Rospond, <i>-itj-</i>	S. Rospond, Poludniowo-slovianskie nazwy miejscowe z sufiksem <i>-itj-</i> Kraków, 1937.
<i>Rostaing</i>	Ch. Rostaing, Les noms de lieux. Paris, 1948.
Rozwadowski, <i>Quest.</i>	J. Rozwadowski, Questiones grammaticae et etymologicae. Krakow, 1897—1900. Voll. 1-2.
Rozwadowskij <i>Stud.</i>	J. Rozwadowski, Studia nad nazwami vod slovianskich. Kraków, 1948
<i>RPh</i>	Romance Philology. Berkeley,
<i>RSAN</i>	Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog govora. Ed. SAN (U), Beograd.
<i>RSi</i>	Rocznik slawistyczny. Revue slavistique. Kraków,
рум.	rumunjski
rus.	ruski
rus.-cslav.	rusko-crkvenoslavenski
<i>RY</i>	Revue yougoslave. Paris.
<i>SA</i>	L. Sadnik-R. Aitzetmüller, Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. 1955.
<i>SAN</i>	Srpska akademija nauka (i <i>SANU</i> = Srpska akademija nauka i umetnosti).
<i>Sandfeld</i>	K. Sandfeld, Linguistique balkanique. Paris, 1930.
sanskrt.	sanskrtski
<i>SANU</i>	= SAN (v.).
sard.	sardski
<i>SAU</i>	Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.

<i>Suvremenik</i>	Savremenik. Beograd.
<i>SAW</i>	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Cl. Beč.
<i>SAZU</i>	Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana.
<i>SBAN</i>	Sbornik na Bblgarskata Akademija na naukite. Kl. ist.-fil., Sofija.
<i>SbBob</i>	Jubileenb sbornikb... v čestb na S. S. Bobce ъ. Sofija, 1921.
<i>SbFil</i>	Sborník filologický. Prag.
<i>SbMS</i>	Sbornik Matice slovenskej. Turčanský sv. Martin.
<i>SbNUN</i>	Sbornikb za narodni umotvorenija i narodopisb. Sofija.
<i>SbORJAS</i>	Sbornikb Otdělenija ruskago jazyka i slovesnosti. Lenjingrad (Petrograd).
<i>SbPast</i>	Slovanský sborník prof. Františku Pastrnkovi 1853—1923. Prag, 1923.
<i>SbŠiš</i>	Sbornikb ъ čestb na I. D. Šišmanovb. Sofija, 1920.
<i>SbVaz</i>	Ivan Vazovb. Životb i tvorčestvo. Za 70. god. Sofija, 1920.
<i>SbZub</i>	Sborník vydaný na pamět... J. Zubatého. 1885-1925. Prag, 1926. 1872-1877.
<i>Schmeller</i>	A. Schmeller, Bayerisches Wörterbuch. Bearb. von G. K. Fromann. München, 1872—1877.
<i>Schneeweis</i>	E. Schneeweis, Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kultur-geschichtlichen Sicht. Berlin, 1960.
Schneeweis, <i>Grdr.</i>	E. SchneeweiSi Grundriss des Volksglauben und Volksbrauchs der Serbokroaten. Celje, 1935.
<i>Schröder</i>	O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. Berlin, 1917-1929 ² .
<i>Schrader-Nehring</i>	= Schrader (v.).
<i>Schuchardt</i>	H. Schuchardt, Slawo-deutsches und slawo-italenisches. Graz, 1884.
Schuchardt, <i>Rom. Etym.</i>	H. Schuchardt, Romanische Etymologien. Beč, 1898—1899. Voll. I—II.
<i>Schütz</i>	J. Schütz, Die geographische Terminologie des Serbokroatischen. Berlin, 1957.
<i>SCL</i>	Studii și cercetări lingvistice. București.
<i>SDZb</i>	Srpski dijalektološki zbornik. Beograd.
<i>Seliščev</i>	A. M. Seliščev, Slavjanskoje naselenije v Albaniji. Sofija, 1931.
<i>Sella</i>	P. Sella, Glossario latino-italiano. Città del Vaticano, 1944 (= Studi e testi 109).
<i>SEW</i>	E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch. I A-Mor. Heidelberg, 1908-1913.
<i>SEZb</i>	Srpski etnografski zbornik. Beograd.
<i>SHPr</i>	Starohrvatska prosvjeta. Split-Zagreb,
sic.	sicilski
<i>Simeon</i>	R. Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva. Zagreb, 1969. Voli. I-II.
<i>Simonami</i>	D. Simonović, Botanički rečnik. Beograd, 1959.
<i>Simányi</i>	Sz. Simonyi, Die ungarische Sprache. Strassburg, 1907.
sir.	sirski
sjev. .	sjeverno-

<i>SKGI</i>	Srpski književni glasnik. Beograd.
Skok, <i>Dol.</i>	P. Skok, Dolazak Slovena na Mediteran. Split, 1934.
Skok, <i>Hron.</i>	P. Skok, Tri starofrancuske hronike o Zadru 1202. godine. Zagreb, 1951.
Skok, <i>Osn.</i>	P. Skok, Osnovi romanske lingvistike. Zagreb, 1940. Voli. I—III.
Skok, <i>Poj.</i>	P. Skok, Pojave vulgarno-latinskog jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije. Zagreb, 1915.
Skok, <i>Pregled</i>	P. Skok, Pregled francuske gramatike. Zagreb, 1938–1939. Voli. I–II.
Skok <i>Slav.</i>	P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Zagreb, 1950. Voli. I–II.
Skok, <i>Suff.</i>	P. Skok, Die mit den Suffixen -ācum, -ānum, -ascum und -uscum gebildeten südfranzösischen Ortsnamen. Halle a. S., 1906.
Skok, <i>Term.</i>	P. Skok, Naša pomorska i ribarska terminologija (od koga nāucise jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo). Split, 1933.
Skok, <i>Verb.</i>	P. Skok, Die Verbalkomposition in der romanischen Toponomastik. Halle a. S., 1911.
si.	(i) slijedeće strane (v. ss.),
slav.	slavenski
<i>Slávia</i>	Slávia, časopis pro slovanskou filológii. Prag.
<i>Slawski</i>	F. Slawski, Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1952. ss.
<i>SIE</i>	Slovenski etnograf. Ljubljana.
<i>SIGI</i>	Slavjanski glasb. Sofija,
slov.	slovenski
<i>Slovan</i>	Slovan. Ljubljana.
<i>Slovo</i>	Slovo. Časopis Staroslavenskog instituta. Zagreb.
<i>SIPohl</i>	Slovanské pohľady. Turčanský sv. Martin.
<i>SIR</i>	The Slavonic Review. London.
<i>SIRev</i>	Slavistična revija. Ljubljana.
<i>SIRu</i>	Slavische Rundschau. Berlin,
slvč.	slovački
<i>SO</i>	Slávia Occidentalis. Poznaň.
<i>SOF</i>	Südostforschungen. Leipzig.
<i>Solmsen</i>	F. Solmsen, Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte. Heidelberg, 1922.
<i>Solovjev</i>	A. V. Solovjev, Odabrani spomenici srpskoga prava (od XII do kraja XV veka). Beograd, 1926.
<i>Sophocles</i>	E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New-York, 1900.
<i>SpBA</i>	Spisanie na Bblgarskata Akademija na naukite. Sofija.
<i>SpKA</i>	Sprawozdania z posiedzeń Akademii umiejętności w Krakowie. Kraków, 1890–95.
<i>Spomenica</i>	Spomenica. Beograd.
<i>Spomenik</i>	Spomenik SAN. Beograd.
<i>Sporn, srp.</i>	Spomenici srbski od 1395. do 1423. to est pisma pisana od Republike dubrovačke kraljevima, despotima, vojvodama i knezovima srbskiem, bosanskiem i primorskiem. Prepisao s dubrovačke arhive M. Pucić. Beograd, 1858.

<i>SpTNW</i>	Sprawozdania z posiedzeń Komisji językowej Towarzystwa naukowego Warszawskiego. Varšava, 1937. ss.
sr-	srednjo- (v. srlat.)
<i>SRAZ</i>	Studia romanica et anglica zagrabiensia (v. SRŽ). Zagreb.
srbug.	srednjobugarski
srdnjem.	srednjodonjonjemački
srengl.	srednjoengleski
srgr.	srednjogrčki
srlat.	srednjovjekovni latinski
srnjem.	srednjonjemački
srp.	srpski
srperz.	srednjoperzijski
sr. r.	srednjeg roda
srvnjem.	srednjovisokonjemački
<i>SRŽ</i>	Studia romanica zagrabiensia (od br. 5 SRAZ).
ss.	(et) sequentes (= i slijedeće strane, godine, i tako dalje)
<i>SSGW</i>	Sitzungsberichte der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften,
st-	staro-
<i>Stampa</i>	R. A. Stampa, Contributo al Lessico preromanzo dei dialetti lombardo-alpini e romanici. Zürich & Leipzig, 1937 (= RH 2).
<i>Starinar</i>	Starinar. Beograd.
<i>Starine</i>	Starine. Ed. JAZU, Zagreb.
<i>StB</i>	Studi bizantini. Roma,
stbug.	starobugarski
stcslav.	starocrkvenoslavenski
stčak.	staroćakavski
stčeš.	staroćeski
stdalm.	starodalmatski
<i>Stender-Petersen</i>	A. Stender-Petersen, Slavisch-germanische Lehnwortkunde. Göteborg, 1927.
stengi.	staroengleski
stfr.	starofrancuski
stgerm.	starogermanski
stgr.	starogrčki
sthrv.	starohrvatski
stind.	staroindijski
stir.	staroirski
stiran.	staroiranski
stisl.	staroislandski
stilai	staroitalski
stlat.	starolatinski
stlit.	starolitavski

<i>kratice</i>	XXXIV	<i>kratice</i>
stlomb.	starolombardijski	
stmadž.	staromadžarski	
stmlet.	staromletački	
stnord.	staronordijski	
Stojanović, <i>Sporn.</i>	Lj. Stojanović, Spomenici na srpskom jeziku. Stari srpski zapisi i natpisi. Beograd, 1902—1923 (= Zbornik za istoriju, jezik i književnost, I, II, III, IV).	
Stokes, <i>Ūrkek.</i>	W. Stokes, Urkeltischer Sprachschatz. Göttingen, 1894.	
stperz.	staroperzijski	
<i>StPH</i>	Stari pisci hrvatski. Ed. JAZU. Zagreb.	
<i>Striedter-Temps</i>	H. Striedter-Temps, Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1958.	
Strohal, <i>Cvet</i>	R. Strohal, Cvět vsake mudrosti. Zagreb, 1910.	
strus.	staroruski	
stsaks.	starosaksonski	
stskand.	staroskandinavski	
stsrp.	starosrpski	
stšpanj.	starošpanjolski	
stštók.	staroštokavski	
sttal.	starotalijanski	
sttosk.	starotokanski	
sttur.	staroturski	
<i>Studia Mladenov</i>	Studia linguistica in honorem ac. S. Mladenov. Sofija, 1957.	
<i>StudiE</i>	Studi Etruschi. Firenze.	
stval.	starovalonski	
stvnjem.	starovisokonjemački	
<i>SupK</i>	Iura Sancii Petri de Gomai (Supetarski kartular). Ed. V. Novak, lingvistička analiza P. Skok. Zagreb, 1952.	
<i>Sušak</i>	J. Hamm, M. Hraste, P. Guberina, Govor otoka Suska. Zagreb, 1965 (= HDZb 1).	
sveslav.	sveslavenski	
<i>Symbolae Rozw.</i>	Symbolae grammaticae in honorem J. Razwadowski. Kraków, 1927—8. Voll. I-II.	
<i>SZb</i>	Svetosavski zbornik. Beograd.	
Szombathely, <i>Tršč. statut</i>	M. Szombathely, Statuti di Trieste. Trst, 1930. 1935.	
Šafárik, <i>Parň.</i>	P. Šafárik, Památky drecniho písemnictva Jihoslovanuv. Prag, 1851.	
<i>Setka</i>	J. Setka, Hrvatska kršćanska terminologija. Šibenik-Makarska, 1940—1965. Voli. I-III.	
<i>Šišić</i>	F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb, 1925.	
<i>Školjić</i>	A. Škaljić, Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1957. Voli. I—II.	
<i>Škaljić*</i>	A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1965.	
Šloser, <i>Fl.</i>	J. Schlosser-L. Farkaš-Vukotinović, Flora croatica. Zagreb, 1869.	

<i>kratice</i>	XXXV	<i>kratice</i>
Šloser, <i>Korn.</i>	J. Schlosser, Fauna kornjaša. Voli. I-IH. Zagreb, 1877-1879.	
španj.	španjolski	
Stefanie, <i>Rkp. JAZU</i>	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi JAZU. Voli. I-II. Zagreb, 1969-1970.	
Stefanie, <i>Rkp. Krk</i>	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi otoka Krka. Zagreb, 1960.	
stok.	štokavski	
<i>Štrekelj</i>	K. Štrekelj, Zur slavischen Lehnwörterkunde. Beč, 1904 (= DAW 50, nro 3).	
Štrekelj, <i>Prinosi</i>	K. Štrekelj, Prinosi k poznavanju tujih besed v slovenščini. Ljubljana, 1887.	
<i>Šulek</i>	B. Šulek, Deutsch-kroatisches Wörterbuch. Zagreb, 1960. Voll. I-II.	
Šulek, <i>Im.</i>	B. Šulek, Jugoslavenski imenik bilja. Zagreb, 1879.	
<i>Šurmin</i>	Đ. Šurmin, Hrvatski spomenici. Acta croatica, 1100—1499. Zagreb, 1898.	
švap.	švapski	
sved.	švedski	
Tagliavini, <i>Mars.</i>	C. Tagliavini, II »Lexicon Marsilimim«, dizionario latino-rumeno-unghe- rese del sec. XVII. București, 1930.	
tál.	talijanski	
<i>Tamas</i>	L. Tarnas, Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen. Budapest, 1966.	
tát.	tatarski	
<i>TB</i>	Tommaso-Bellini, Dizionario della lingua italiana. 1865.	
<i>Theol. Blatier</i>	Theologische Blätter.	
<i>Thesaurus</i>	Thesaurus linguae latináe. Leipzig, 1900. 'ss.	
<i>Tiktin</i>	H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch. București, 1895-1925. Voll. I-III.	
<i>TÍŽ</i>	Tauta ir Žodis. Kaunas.	
<i>Tkalčić</i>	I. Tkalčić, Povjestni spomenici... grada Zagreba. Monumenta civitatis Zagrabiae. Zagreb, 1889. ss.	
Tkalčić, <i>Sporn.</i>	I. Tkalčić, Povjestni spomenici zagrebačke biskupije. Monumenta episcopatus Zagrabiensis. Zagreb, 1873—1874. Voli. I-II.	
toh.	toharski	
<i>Torp</i>	A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, Bd. 3 Urgermanisches Sprachenschatz, von A. Torp. Göttingen, 1909.	
tosk.	toskički	
toskn.	toskanski	
<i>Trautmann</i>	R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörterbuch. Göttingen, 1923.	
<i>Troisième congrès</i>	Actes du IIP ¹⁶ Congrès international d'études byzantines. 1930.	
Trombetti, <i>Glott.</i>	A. Trombetti, Elementi di glottologia. Bologna, 1923.	
Trombetti-, <i>Saggio</i>	A. Trombetti, Saggio di antica onomastica mediterranea. Beograd., 1925.	
tršč.	trščanski	
tršč.-mlet.	trščansko-mletački	
Trubačev, <i>Term.</i>	O. N. Trubačev, Istorija slavjanskih terminov rodstva i nekotoryh drevnejših terminov obščestvenoga stroja. Moskva, 1959.	

<i>kratice</i>	XXXVI	<i>kratice</i>
Truhelka, <i>Sporn.</i>	Ć. Truhelka, Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive. Sarajevo, 1911.	
tur.	turski	
tur.-tat.	turskotatarski	
U	unijati	
<i>Uhlenbeck</i>	C. Uhlenbeck, Kurzgefasstes Wörterbuch der altindischen Sprache. Amsterdam, 1898.	
<i>UJb</i>	Ungarische Jahrbücher.	
ukr.	ukrajinski	
umbr.	umbrijski	
<i>UP</i>	Učilišten pregled. Sofija.	
<i>UZ</i>	Učenje zápisky. Odesa.	
v-	vulgarno- (v. vlat.)	
v-	visoko- (v. vnjem.)	
v-	veliko- (v. vrus.)	
v.	vidi	
<i>VAHD</i>	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Split.	
<i>VAI</i>	Vestnikb arheologu i istorii. Lenjingrad (Peterburg), 1885—1918.	
Vaillant, <i>Gramm.</i>	A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves. Paris, 1950. ss. Voll. I—II.	
Vaillant, <i>Manuel</i>	A. Vaillant, Manuel du vieux slave. Paris, 1948. Voli. I—II.	
Vaillant, <i>Zlätarii</i>	A. Vaillant, La langue de Dominko Zlatarić, poète ragusain de la fin du XVI siècle. Paris, 1928-1931. Voli. I—II.	
val.	valonski	
<i>VAR</i>	Vjesnik Državnog arhiva na Rijeci. Rijeka.	
<i>Vasmer</i>	M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1950-1958. Voll. I—III.	
Vasmer, <i>Alb.</i>	M. Vasmer, Studien zur albanesischen Wortforschung. Dorpat, 1921.	
Vasmer, <i>GL</i>	M. Vasmer, Die griechischen Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1944.	
Vasmer, <i>GSl</i>	M. Vasmer, Greko-slavjańskie etjudy. Lenjingrad, 1909.	
Vasmer, <i>SGr</i>	M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland. Berlin, 1941.	
<i>VĀZ</i>	Vjesnik kr. državnog árkivá u Zagrebu. Zagreb.	
<i>VGSN</i>	Věstník královské české společnosti nauk. Tr. fil.-hist.-jez. Prag.	
ved.	vedski	
<i>Veda</i>	Veda, dvomesečnik za znanost in kulturo. Gorica.	
<i>VEM</i>	Vjesnik Etnografskog muzeja. Zagreb.	
<i>Venae</i>	Venac, književni omladinski list. Beograd.	
Vežić, <i>Urbar</i>	M. Vežić, Urbar hrvatsko-slavonski. Zagreb, 1882.	
<i>VHAD</i>	Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva. Zagreb.	
<i>VHDA</i>	Vjesnik hrvatskog državnog arhiva. Zagreb.	
<i>VHZA</i>	Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog árkivá. Zagreb.	
<i>Vijenac</i>	Vijenac, zabavi i pouci. Zagreb 1869. ss.	
Vincent, <i>Toponymie</i>	A. Vincent, Toponymie de la France. Bruxelles, 1937.	
Vinja, <i>Notes</i>	V. Vinja, Notes étymologiques dalmates en marge au REW, I (= RLR 21), II, III (= SRAZ 7 i 23, s indeksom).	

<i>kratice</i>	XXXVII	<i>kratice</i>
vlat.	vulgarno-latinski	
vnjem.	visoknjemački (hochdeutsch)	
vog.	vogulski	
<i>Vandrák</i>	W. Vondrák, Vergleichende slavische Grammatik. Göttingen, 1924—1928 ² .	
Vondrák, <i>Aksi.</i>	W. Vondrák, Altkirchenslavische Grammatik. Berlin, 1912 ² .	
<i>VR</i>	Vox romanica. Ženeva.	
<i>Vrela</i>	Vrela i prinosi. Sarajevo.	
vrus.	velikoruski	
vtur.	vulgarnoturski	
<i>Vujaklija</i>	M. Vujaklija, Rečnik stranih reči i izraza. Beograd, 1954 ² .	
vulg.	vulgarno-	
<i>VVr</i>	Vizantijskij vremennik. Peterburg, 1894. ss.	
<i>Walde-Hof mann</i>	A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Ed. J. B. Hofmann. Heidelberg, 1938 ³ .	
<i>Wartburg</i>	W. v. Wartburg, Französisches etymologisches Wörterbuch. Bonn, 1925. ss.	
<i>Weigand-Dorič</i>	G. Weigand, Bulgarisch-deutsches Wörterbuch. Hrsgb. von A. Doric. Leipzig, 1943 ⁶ .	
<i>Weigand-Hirt</i>	L. K. Weigand-H. Hirt, Deutsches Wörterbuch. Giessen, 1909-1910. Voll. I—II.	
<i>WP</i>	A. Walde, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Ed. J. Pokorny. Berlin, 1928-1932. Voll. I—III.	
<i>WSI</i>	Die Welt der Slaven. Wiesbaden.	
<i>WuS</i>	Wörter und Sachen. Heidelberg.	
<i>WZKM</i>	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. Wien, 1887. ss.	
<i>Zapisi</i>	Zapisi, časopis za nauku i književnost. Cetinje.	
<i>Zapyšky</i>	Zapyšky ist.-fil. vod. Ukrajinskoj Akademiji.	UÀ
<i>ZbBP</i>	Zbornik u čast Bogdana Popovića. Beograd, 1929.	
<i>ZbDan</i>	Daničićev Zbornik. Beograd-Ljubljana, 1925.	
<i>ZbFFB</i>	Zbornik Filološkog fakulteta. Beograd.	
<i>ZbFL</i>	Zbornik za filologiju i lingvistiku. Novi Sad.	
<i>ZbIJK</i>	Zbornik za istoriju, jezik i književnost. Beograd.	
<i>ZbJ</i>	Jagićev zbornik (v.).	
<i>ZbMH</i>	Zbornik Matice Hrvatske o tisućgodišnjici hrvatskog kraljevstva. Zagreb, 1925.	
<i>ZbMS</i>	Zbornik Matice Srpske. Novi Sad.	
<i>ZbNŽ</i>	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Zagreb. Ed. JAZU.	
<i>ZbRFFZ</i>	Zbornik radova Filozofskog fakulteta. Zagreb.	
<i>ZbS</i>	Zbornik Ferdi Šišiću 1869-1929. Zagreb, 1929.	
<i>ZbTom.</i>	Zbornik kralja Tomislava. Zagreb, 1925.	
<i>ZbZKG</i>	Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957. Zagreb, 1957.	
<i>ZbZN</i>	Zbornik Zagrebačke biskupije. Zagreb, 1944.	
<i>ZCPH</i>	Zeitschrift für celtische Philologie.	

<i>ZDMG</i>	Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Göttingen, Leipzig, Wiesbaden.
<i>ZDWf</i>	Zeitschrift für deutsche Wortforschung. Strassburg, 1901. ss.
zend.	zendavesta
Zett, <i>Beiträge</i>	R. Zett, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Köln-Wien, 1970.
<i>ZHI</i>	Zbornik Historijskog instituta JAZU. Zagreb.
<i>ZIP</i>	Zeitschrift für indogermanische Forschungen.
<i>ZNF</i>	Zeitschrift für Namenforschung (v. ZONF).
<i>ZNO</i>	Zápisky Neofilologičeskogo Obščestva.
<i>ZOG</i>	Zeitschrift für osteuropäische Geschichte. Berlin, 1911. ss.
<i>ZöG</i>	Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Beč, 1850. ss.
<i>ZONF</i>	Zeitschrift für Ortsnamenforschung (öd vol. 14: ZNF). München, Berlin.
Zore, <i>Pa/V</i> .	L. Zore, Paljetkovanje po oblasti našega jezika. Zagreb, 1892—1907 (= Rad JAZU 108, 110, 114, 115, 138, 170).
Zore, <i>Rib</i> .	L. Zore, O ribanju po dubrovačkoj okolici (= Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 10).
Zore, <i>Tud.</i>	L. Zore, Dubrovačke tudinke. Beograd, 1895 (= Spomenik SAN 26).
<i>ZR</i>	Zadarska revija. Zadar.
<i>ZRPh</i>	Zeitschrift für romanische Philologie. Halle.
<i>ZRSAN</i>	Zbornik radova SAN. Beograd.
<i>ZSlaw.</i>	Zeitschrift für Slawistik. Berlin.
<i>ZSPh</i>	Zeitschrift für slavische Philologie. Berlin—Leipzig.
<i>ZŠevč.</i>	Zapiski naukovoga tovarištva imeni Ševčenka. Lavov.
<i>ZTNT</i>	Zapiski Towaristwa naukowego w Toruniu. Torun.
Zubatý, <i>Stud.</i>	J. Zubatý, Studie a články. Prag, 1945, 1949. Voll. I-II.
<i>ZVSF</i>	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. Berlin. 1852. ss.
<i>ZVŠ</i>	Zapisy Vysoki' školi. Odesa.
Ž	Žumberak (za ŽK i ŽU, v. K i U).
<i>ZA</i>	Živa antika, Skopje.
<i>Život</i>	Život. Zagreb.
<i>ŽMNP</i>	Žurnal Ministerstva Narodnogo prosvješćenija. Peterburg (Lenjingrad), 1867. ss.
ž. r.	ženskog roda
<i>ŽS</i>	Življenje in svet. Ljubljana.

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

A

a-prvobitno uzvik dugouzlazne intonacije kao izraz čuđenja i iznenađenja, očuvan do danas u književnom jeziku i u narječjima (npr. ŽK *a*, Kosmet *a*, *ä* te *aa* i *aâ* s nijansama u značenju, v. Elezović, *SDZb* 4, 1), stoji prema ie. *ā* ili *ō* uz vokativ (Loewe, *KZ* 54, 143). Kao uzvik pojačava se sa *nu*, *ni*: tako *anu* u Pivi i Drobnojaku služi kao uzvik »kad se netko poziva da dođe« (cf. Vuković, *SDZb* 10, 195: *ānu malo da te vidu*) a *ani* u Crnoj Gori znači »eno« (Vuk, v. *ARJ* 1, 90). Slično u Kosmetu *an* znači suprotno od *nemoj*, s paralelnim *ante* za drugo lice plurala, slično kao što *dēde* ima *dedete* i *nuda nudate* (ŽK).

Ovaj se uzvik veže i sa *o*, *oh*, *oj* i sa *-va* (*ava* za potvrđivanje i uvjeravanje, v. tumačenje koje se daje niže pod *ami*).

U praslavensko doba *a* nije imalo protezu (Bruckner, *KZ* 46, 205). Iz interjekcije razvio se veznik za protivnost u značenju fr. *mais*, lat. *sed*, njem. *aber* i kopula u značenju lat. *et*. Ovo se značenje može pojačati pokaznim zamjenicama srednjega roda: *à to* »eto«, *a ono* (14. v.) > *ano*, u starije vrijeme *avo* < *a -i- evo* (14–16. v., kod dubrovačkih pisaca i drugdje u starijem jeziku), *ase* (na stećcima) < *a + se* (v. *saj*) »evo, gle«. Adverzativno značenje dobiva još enklitiku *li*: *ali*, u narječjima *ài*, upór. i *dal*. Starina se očituje u akcentu i nerastavljivosti u izgovoru i pisanju. Rastavlja se u vezi s veznikom *a da*. Adverzativno *ali* dolazi uvijek na prvom mjestu, no u narječju še također govori prema njem. *on al ne zna* (ŽK). Može pojačati i afirmaciju: *ada* < *a + da* (*SDZb* 9, 129).

Kopulativno α (upór. češko α) dobiva upitnu zamjenicu srednjega roda *ko*: *ako* (glede akcenta upor. *ali*), kad postaje uvjetni veznik (v. *ako*) koji u hrvatskokajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku dolazi i bez α (upor. ŽK *ko bude lipo*) i u prijevodu *če* »lat. *si*, njem. *wenn*«. Starosrpsko *aie* istoga značenja sadrži u drugom elementu mjesto *-ko* = *če* 3.

1. sg. prezenta *ste* > *ře* od glagola *hbteti*, upor. provansalsko *seveals* < lat. *si velis*, steslav. *asce*. Za *ako* upor. Musić, *Slávia* 8, 228. bilj. 1, za *aste* isti, *ASPh* 29, 625, gdje to drukčije tumači. Za ispuštanje α upor. i u Pivi *vecāko* > *věčko* (Vuković, *SDZb* 10, 379).

Kopulativno (v. Leskien, *ASPh* 22, 1) i adverzativno značenje može se pojačati i sa:

1. *-že* > *-re* > *-r*: *ar* »jer₃ ta« (Vodice, Istra) u istom značenju u kojem se javlja i *ač* > *as* (v. Tentor, *JF* 5, 202) < *ašto* (upor. čak. *zač* prema *zašto*): *ar se svak uskaje, znajte stanovito, ki godi puštaje skrovná za očito* (Menčetić, *StPH* 2, 333). U kajkavskom se kopulativno *a* veže sa *da* i *u + da* > *ada*, pisano *adda*, i *anda* (17. v., cf. Valjavec, *Kres* 1886, 242–51, i *ASPh* 12, 522), oboje u značenju »dakle«.

2. u štokavskom sa *ma* > *ama* (Vasmer, *RSL* 3, 260).

Kao morfološki element *a* se javlja: a) u deklinaciji: od indoevropskih vremena u femininima na *-a* prema maskulinu na *-o* (tip *servus: serva*): *zmāj* —; *zmija*, *susjed-susjeda*, *gospodin—gospođa*, *tast—tašta*, *žena*, *snaha*, *teta (tetki)*, *IIIba*, *riba*; *-a* kolektivnog značenja od indoevropskih vremena: *gospoda*, *vlastela*, rašireno sa *./*: *braća* prema *brat*, pl. *brati*; b) u tvorbi riječi: 1. kod nomina agentis: *sluga*, *uhoda*, *velmoža*, *preteča*, *drvo-djelja*, *junoša*, *vojvoda*, *vinòpija*, *vodopija*, *noćobdija*, *vladika*, pejorativno značenje: *debèlguza*, *luda*, *lola*; hipokoristici: *Jíva*, *Pêra* (ŽK, v. *ASPh* 20,530); 2. postverbalia abstracta i concreta: *hvala*, *plata* (od *platiti*), *plaća* (od *plaćati*), *trka*, *prisega*, *klada*, *muka*, *nužda*, *rózga*, *ruda*, *tuga*, *ruka*, *vлага*, *groza*; takvo se *-a* od slavenskih nomina agentis prenosi zbog deklinacije i na turcizme: *Sarajlija*, *kujundžija*, *bena* (< tur. *bon*), kao i na stare maskuline na *-ü*: *scđii* > *sudija*, *suda*, *tepbčii* > *tepbčija*, i na neke posuđenice iz madžarskoga jezika: *bitanga*. Femininum kao oznaka

konkretna (*ruda, črta, vrba, prutka, rózga, gòra, voda, lúka, vuna, slama* itd.) prenosi se i na tuđice: *kórpa* < njem. *Korb, falinga, f minga, pèrla, cenila* (turcizam od ar. *kenef*), *podù-mijènta* < lat. *fundamentum* (ovo bi mogao biti i lat. pl. n.). Najvažnija je pojava da se ovo *-a* prenosi i na imena rijeka predindoevropskog porijekla: *Drava* < *Dravus, Kupa* < *Colapis, Sava* < *Savus, Una* < *Oenus, Soča* < *Sontius, Sana, Lonja*, pored *Dunav, Bosut, Lom* < *Almus*, kod kojih je latinski maskulinuin ostao. U *Bojana, Mrsunja* < *Marsonia* i *Mlava* < *Malva* (?) ostao je latinski femininum. Može se misliti da je u prvoj kategoriji latinski rod promijenjen prema slavenskom apelativu *reka* f. Kako su rijeke bile divinizirane, može se raditi i o rodu vezanom na primitivnu religiju; c) u izražavanju durativnog vida kod glagola: *platiti* pf. prema *placati* durativum < *plati+a+ti, roditi* pf. prema *radati* impf. < radz + α + tš, *sjeći* < *sèkti prema *stjecati* impf.; d) fakultativna deiksa u sufiksu priloga mjesta: *sad* — *sada, kad* — *kada, kud* — *kuda*. Može se zamijeniti sa *e*. Ulazi u narječjima i u glagoloscima priloge na *-vši, -ci: pjevajuća* i *pjevajući* (Pavičić). Zamijenio je *-i* u *veoma* < *velmi*.

Lit.: ARj 1, 82. 67–74. 90. 91. 93. 94. 122. Meillet, *MSP* 20, 108–110. Bruckner, *ASPh* 10, 184. 11. 130. Bruckner 1. *SEW* 21. *Λτκ-κlošič* 1. *Trautmann* 1. *Märejii* 256. *Leskien* §§ 356, 437, 459, 485. *Vandrák* 1, §§ 428–441. Jagić, *ASPh* 31, 553. *Elezović* 1, 15.

aba f »grubo sukno i od njega napravljen ogrtač«, odatle pridjev materije *abeti* < *aba* + *-en*, poimeničen pomoću sufiksa *-jak* (v.): *abènāk*, gen. *-aka* m »kapa od abe«, radna imenica izvedena pomoću turskog sufiksa *-džija* (v.): *abadžija* m »koji gradi odijela od abe«, odatle prezime *Abadžić* (< *-džijić*), posvojni pridjev *abadžijin* »koji pripada abadžiji«; odatle *abadžinica* »radnja abadžijina«, pa pridjev svojstva i pripadanja *abadžinski* = *abadžinski* i apstraktum *abadžiluk* (v. *-luk*) »zanat abadžijin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (od ar. *aba*, istoga značenja). Nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: *Elezović*, *SDZb* 4, 491. *Mladenov* 1. *SEW* 22. *ARj* 1, 27–28. *Lokotsch* 2. *Miklošič* \. *Pascu* 2, 106, nro 2.

abâin, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Korčula) = *abain* (Božava) »(staklo) otvor na krovu«. Od tal. *abbaino*, strf. *baie* »otvor«, postverbal od *baer* < lat. *baiare* s

prijedlogom *a* < *ad* i deminutivnim sufiksom *-inus* > *-ino*. Lat. *baiare* onomatopejskog podrijetla > tal. *badare* »otvoriti usta, blejati«, posuđeno u *badati, -am* impf. (Molat, kajk.) »mariti«. Od talijanske sintagme *stare a bada* > *abbadare* je *abadati, -am* (Perast; Potomje, Pelješac) »osvrtni se, sračati pažnju«. Odatle postverbal *obad* m (Šibenik: *ne daje mi abada*). Sa zamjenom tal. prefiksa domaćim: *obâdat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Crna Gora) »mariti, obazirati se«, isto na *-z*raiz < njem. *-ieren: obadirati* = *obadijerati, -dijerâm* (Lika), koji se u kajkavskom javlja i kao *abadirati* (Kr). Taj talijanizam nalazi se u slovenskom, češkom i poljskom jeziku.

Lit.: *ARj* 8, 298. *Cronia, ID* 6. *REW** 988. *DEI* 3, 401. *Štrekelj, ASPh* 12, 452.

abâja i, prema Vuku još *baja* f; oboje se govori u Dalmaciji; pored toga prema istom vrelu *abâjija* i *abâjlija* f »konjski pokrovac na sedlu«. Balkanski turcizam iz oblasti konjske terminologije. Nalazi se još samo u rumunjskom *abai* i odatle u deminutivu *abâioarâ* obrazovanom pomoću latinskog sufiksa *-oarâ* < *-ola*. Rumunjske riječi znače isto što *sahraca* < tur. *çaprak* »pokrov za sedlo, konjski pokrov« (*Lokotsch* 395). Prema Daničiću od tur. (bolje ar.) *'abai, 'abaji*. Oblik *abâjlija* turciziran je kod nas prema brojnim našim izvedenicama na *-li* (v. *-lija*).

Lit.: *ARj* 1, 28.

abârat pf. (Smokvica, Korčula; primjer: *kosa ti je lako abarat*) »prevariti ptice^ divljač i ribe, izazvati kod njih opreznost kod lova nesmišljenim činom, tako da uvide klopku, npr. kod ribe ješkom koja ne odgovara«. Očito od lat. *aberrare*, dosada potvrđeno od zapadnoromanskih jezika samo u log. *aerrare* »varati«.

Lit.: *REW** 19.

abdâl (Kosmet, *Elezović* 1, 471), provincijski pridjev (indeclinabile) i imenica m (primjer: *abdâl čovek*, sinonim: *budala, bena, zamiata*), arapskoga podrijetla. Odatle prezime u Banjoj Luci *Avdalović*. Pridjev je ušao u upotrebu preko derviša koji njime označuju svoju ekstazu (*dervisan-i abdalan*). Općenit je danas, naprotiv, na čitavom hrv.-srp. teritoriju balkanski turcizam, također arapskoga podrijetla, a u vezi sa *abdâl* i ž/e/zd »lud«: *budalam* i f < tur. *budala*, sinonim za *benâ, mangup*, bug. *ahmak*, iz oblasti ruganja i psovanja. Kao pridjev poznat je u Kosmetu (*Elezović* 1, 63: *ovoga budâloga*

Spiru). Proširio se do u Istru (Vodice) i u Sloveniju (*budalo, Ribarić, SDZb* 9, 136, gdje je *-o* mjesto *-a*). U Kosmetu postoji jpš složenica *š'er-budala* »osoba koja se pravi budala« (v. *š'er*). Odatle su naše izvedenice: *budaliti* = *budâlisati*, obrazovane pomoću *-iti* i *-isati*, pridjev kakvoće *budalast* (sin. *luckast*) izveden- pomoću sufiksa *-âst* (v.); radna imenica obrazovana pomoću sufiksa *-as* (v.): *budalâš*, augmentativ na *-ina: budalina*; apstraktum od nepotvrđenog pridjeva *budalaški* sa sufiksom *-(j)ina: budalaština* = *budaleština* (Šibenik, Palikuća 1771), gdje je nastala zamjena sufiksa prema *lupeština* (v.). Prema Koršu, *ASPh* 9, 493, riječ nije arapska, nego čagatajska *butalag* »glup«, od *buta* »klada«, v. *ASPh* 29, 627, i *Elezović, JF* 14, 204. U arbanaskom bez dočelnoga *-a: budal*, v. *GM* 50. Za ostalu literaturu v. *SEW* 96, *Mladenov* 48. *Miklošič* 23. *ARj* s. v. *Märejii* 306–7.

âbdest = *âvdest* (obično kao objekt uz glagol *uzeti*) »umivati se po islamskom zakonu prije molitve«; prema našem pridjevu obrazovanom s pomoću općeg pridjevnog sufiksa *-ân* *âvdesni* (Vuk), poimeničen s pomoću *-iça* *âvdesnica* »ubrus čim se muslimani otiru kad uzmu avdest« (Vuk), nastadoše naši oblici bez dočelnoga *t: âbdes* (Crna Gora) = *avdes* = *âvdes* (Kosmet, *Elezović* 2, 491; ondje imamo i složenicu *avdesâna* f, v. *-ana*). Riječ se nalazi i u bugarskom i arbanaskom jeziku. Balkanski religiozni turcizam koji potječe od perzijske složenice *ab* »voda« i *dest* »ruka«. Oba su elementa indoevropske riječi. Dočelno *-i* može analogijom prijeći i u *-r: avdez* (prema *bes* > *bez*, gen. *beza*).

Lit.: *ARj* 1, s. v. *Elezović, NJ*, n. s., 1, 154, i si. *GM* 1.

abeceda f »kolektivni naziv za sva slova nekoga pisma«, nastao od prva četiri slova latiničke abecede *abcd*; odatle naše izvedenice s pomoću sufiksa *-ar* (v.): *abecedar, -ara*, određeni pridjevi *abecëdârski, abecedni*. Postoji i izvedenica s pomoću *-ica* (v. *-ica*, bez *d*): *abëcevicâ* f. Sinonim je *azbuka* (Vuk, bug. *azbuka*) = *azbuka* (Kosmet), *âzbukva* te odatle deminutiv *azbukvica* i izvedenica *azbukvidnjak* (17. v., Bijanković) = *azbukivî-dnjak* (Levaković, 1693) i skraćeno *bûkvica* (u izrazu *očitati nekome bukvicu*) prema starocrkvenoslavenskom nazivu *âz* za *a, buky* = *bukva* za *b*, i odatle određeni pridjev *azbučni*, sinonim za *abecedni*, i *bukvar*, gen. *-âra*, sinonim za *abecedar* u značenju »početnica«. Mjesto *abeceda* govore obrazovani ljudi i *al-*

fabet m i, prema bizantinskom izgovoru, *al-fâvit*, naziv nastao prema grčkom nazivu početnih slova α i β; odatle pridjev *alfabetki* i prefiksalna složenica *analfabet* m »čovjek koji ne zna čitati« (od gr. prefiksa αv- i lat. *in-*, ie. *n* koji služi za negiranje značenja osnovne pred kojom se nalazi) i izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-izam: analfabetizam*, gen. *-rota* (s takvim se akcentom danas govori) »nepismenost, neznanje čitanja«. Grčki naziv ἀλφα (alfa) za slovo α je posuđenica iz hebrejskoga *afe/*, koje je tamo naziv za *a*. Sama hebrejska riječ *'elef* < semitskog *'alf* znači upravo »vo« jer veliko *A* naliči na volujsku glavu. Taj se znak razvio iz egipatskoga ideografskog pisma. U govoru učenih ljudi upotrebljava se izraz *alfa* i *omega* u značenju »početak i svršetak«, a nalazi se već kod Marulića koji ga je uzeo iz *Apokalipse* I, te mu daje značenje u stihu: *On je alfa i o, početak tere fin* (= svršetak).

Lit.: *ARj* \, 29. 67. 126. *W P* 2, 320. *Mladenov* 3. *Elezović* 1, 5.

abemârija f (Dubrovnik, Zore) = (s aferezom *a-*) *vamarija* (hrv., južna Italija) »anđeosko pozdravljenje«. Od tal. *avemmaria* < lat. *ave Maria* »zdravo, Marijo!«, anđeoske riječi upućene Bogorodici.

Lit.: *Wędkiewicz, RSI* 6, 235.

âbis m (Dubrovnik) »zla godina« (metafora, s pridjevom *božji*), s denominálom i prefiksom *s-*: *sabisati* se pf. (Dubrovnik) »propasti, prosjesti se«. Odatle postverbal *sâbis* m (Poljica, *od vitra*). Zoranie ima *abes*, u kojem je *e* mjesto *i* kao u tal. *gesso* < gr. *gyp-sos*. S umetnutim *m* (tip *dumbok*) pred labijalom *ambiz* (Bosna, Ljubuški) = *âmbis* (Vuk, Dubrovnik) = *âmbis* (Kosmet) »propast, bezdanica, bezadnjica, provalija«. Denominál na *-ati: âmbisati* se pf. (Vuk, Crna Gora) »dirumpi«. Sa: *h hambis* (18. v.). Kavanjin ima *gavez* možda u značenju »bezdan, propast«. Ako je u tom značenju i ista riječ, fonetski je od nos prema navedenim varijantama nejasan, naročito početno *g*; *v* mjesto *b* bio bi grčki izgovor kao u južnoj Italiji *âvisso*, *e* mjesto *i* kao kod Zoranića, a *z* mjesto *s* kao u *ambiz*. To je učena posuđenica < gr. ἀβυσσος > lat. *abyssus* (kao i u Romaniji), ušla je u jezik preko crkve.

Lit.: *ARj* 1, 29. 80. 3, 115. 564. *Elezović* 1, 14. *Štrekelj, DAW* 50, 11. *REW** 56. *DEI* 11.

abòkāt, gen. *-ata* m (Hercegovina, Crna Gora, Boka) = *abukāt* (Rab, Dubašnica, Baška) = *albukat* (Istra; *al-* je zamjena za *ad-*) = *bàkat*, gen. *-ata* (Bosna) = *bokāt* (Rab) = *óvòkat*, gen. *-ata* (Lumbarda) = *avòkat* (Korčula) = *avòkāt* (Dubrovnik) = *avukat* (Božava) = *avukat* (Kosmet). Od tal. *avvocato*, poimeničen part. perf. od (III *ius*) *vacare* »pozvati na sud«. Prefiksom *ad-* izražava se pomaganje onome koji je *vocatus*. Značajna je promjena tal. geminate *w > b*, koja se nalazi i u krčko-rom. (veljotskom) *abuucat*. Upor. i obratno *p < bb* u *opat* (v.). Postoji i izvedenica na *-luk* (v.): *avukāthk* (Kosmet). Preko srvnjem. *voc* = *voget* »beaufsichtigender Beamter« = nvnjem. *Vogt* = *Vogd* < *advocatus* potječe slov. *vòjd* m, polj. *wójt*, rus. *voit* »der Dorfälteste«. Prema lat. *advocatus* > *advokat*, gen. *-āta* (Vuk, dijai, i *dvòkat* m, Zagvozđ, kot. Imotski) u današnjem književnom jeziku. Na zapadu postoji i stari sinonim *odvjetnik* m.

Lit.: ARj 1, 29. 33. 34. Kušar, NVj 3, 337. Kušar, Rad 118, 21. 24. Budmani, Rad 65, 165. Štrekelj, DAW 50, 72. Cronia, ID 6. Banali 2, 169. Elezović 2, 491.

abonos m »tvrdo drvo crne boje koje potječe iz Indije a u vodi otvrdne kao kamen«, odatle glagolska izvedenica *uabònositi se* pf. »u vodi očvrtnuti« (o drvetu, Vuk) = (u Kosmetu) *abanos*. Balkanski turcizam (cine. *abanos*, ngr. ἀμπάνοσι, bug. *abanos*, rum. *abanos*) arapskoga ili, bolje, egipatskoga podrijetla (Battisti) mjesto koga se u zapadnim krajevima govorilo *eban* m (17.v.), pridjev *ebanskl* i *eben* (Stulić), iz gr. ἔβεινος > lat. (*h*)*ebanus*, prema starogrčkom izgovoru suglasnika *b > sttal*. *èbano* pored *èbeno*; upor. i našu izvedenicu *èbanovina* sa sufiksom prema hrastovina.

Lit.: Lokotsch 3. Pascu 2, 106, nro. 1. Mladenov 1. DEI 1407. Elezović 2, 491. Meyer, Türk. 1, 27. ARj 1, 29.

abraš m »konj pjegav, šaren«, provincijalizam (Kosmet), odatle pridjev na *-ast*: *abrasasi*, bug. *abrasest konj* »s bijelom pjegom pod repom«. Vuk ima samo pridjev *abr.* »ljiv »pjegav« sa sufiksom *-ljiv* (v.). Osnovna je imenica potvrđena kod nas još u prezimenu *Ab-rās*, *Abrašević* i u toponimu *Abraševa Bara*. Balkanski turcizam (tur. *abraş* »konj s bijelim i crnim nogama«) perzijskoga ili arapskoga podrijetla (*ābrāš*) istoga značenja. U cincarskom se govori i za čovjeka i stvari a znači

nesreću; odatle cincarska izvedenica *abraseti* »impertinent, bezobrazan«. U arbanaskom *ab-rash* »Kakerlak«, u dakorimunjskom samo za konja.

Lit.: ARj 1, 30. Elezović 1, 12. Lokotsch 9. Tiktin 4. GM 2. Pascu 2, 106.

abrivat (*se*) pf. (Smokvica: *vapor se ab-riva*) sa značenjem koje je u tal. *abbrivare* (pomorski, termin) »acquistare la normale celerità«. Postverbal *apriva* f »kretanje broda uslijed vlastite snage«. Sa gubitkom početnog *a* (prefiksa), kao u *paritat*, *duperai*: *brivat* »napredovati« (16.v., Nauke Bernarda). Od kelt. *brīgos »snaga« > tal. *brio*.

Lit.: ARj 1, 656. REW* 1297. DEI 7.

àbrum m (Dubrovnik), ribarski termin: »mamac što se baca u more da se okupe ribe, pa tek onda se metne meka s udicom« sa *a > o* *obrum* (16.v., Vetrane, Stulić) »mamac, meka«. Toponim *Punta de Brome* (negdje kod Lepetana, Boka), zacijelo naziv ribarske pošte. Postverbal od *abrumat* pf. prema impf. *abrumavat* = *obrumati* pf. (Mljet, Potomje, Stulić), *obrumavat* impf. (Mljet) te (metafora) *abrumavat* (Čilipi) »povraćati« < mlet. *abrumar* < *adbromare od gr. βρόμαρα »zalagaj«, odakle i nprov. *broumet* »isto što *abrunvi* (dem. na *-et*) te glagol *broumeja* »jeter dans la mer l'appât dont on se sert pour attirer le poisson«, što je isto što *abrumat* (Dubrovnik), *-eja* < *(*brom*)*i*diare, u Kalabriji *abrumacatu* »nutrito«. Sa semantičkog gledišta upor. fr. *amorce* (poimeničen part. perf. ž.r. *admorsa od *admordere*). Drugo je značenje ovog grecizma u španj. »razmrviti«.

Lit.: ARj 8, 475. Zore, Tuđ. 1. FEW 1, 557. REW 181. 1326. 1327. Deanović, AR 21, 276. Rohlf's 393. Isti, Diz. Cal. 58.

abundaŕi, *-āni* pf. (Marulić, 16.v.) »umnožiti se izobilja«. Ušlo je i u pučki pomorski govor na Hvaru za obratnu morskou pojavu od *oseka* — *oseknut*: *abundat* — *opRmat* (od *plima*), odatle postverbal *abunda* (Hraste). Od tal. *abbondare*, lat. *abundare*.

Lit.: ARj 1, 30. REW² 52.

-(a)c, nom. sg., gen. *-ca*, opći slavenski sufiks kategorije *k* za muški rod. Nepostojano *a* nastalo je od kratkoga ie. ». Zbog toga se pred njim mijenjaju osnovni suglasnici *k,g,h* u *č,ž,š*. Suglasnik *c* razvio se od *k* (upor. *micati* pored *mikati* u narječjima). Upor. sufikslnu varijantu *-ika* (v.) i litavske sufikse

-ikas i *-ikis*, koji mu morfološki, semantički i fonetski odgovaraju. Veoma je raširen u tvorbi apelativa i toponima. Osnovna mu je funkcija deminutivna, no ona se vrlo često gubi kao u *otac* (v.), *jaganjac*, *stožac* pored *stog*, *stupac* pored *stup*, *gradac* pored *grad*, *brusač* pored *kruh*. Kod hidronima označuje prtok : *U nac* prtok *Une*, ispor. u Rumunjskoj Olteč prtok rijeke *Ohe*, ili u Rusiji *Donec* prtok *Dona*. Iz deminutivne funkcije razvila se funkcija za oznaku mladoga i za oznaku srodstva: *ždrijebao*, *junac*, *vrabac*, *stric*, *ujac* (*vujac* u narječjima) pored *ujak*. Ova funkcija daje se potvrditi u antroponimiji od najstarijih vremena: *Adamizo* za hrvatske narodne dinastije (od *Adam*), *Radinac* od *Radin*, odatle ime familijskog naselja *Radinei* u Srijemu.

Iz deminutivne funkcije kod imenica za muška lica razvila se veoma raširena funkcija tvorenja nomina agentis od jednosložnih glagolskih osnova: *kosac*, *platač*, *lažac*, *lovac*, *pisac*, *ranac*, *kupac*, *borac*, *pijevac*, *sopac* (čak.), *tvorac*, *žrec* (v.), *glumac* itd. Ova je funkcija još i danas živa: uspor. *tečajac*, *milicajac*. Rjeđe su složenice s objektom kao prvim elementom: *čovjekoljubac*. Ova se funkcija proširuje time što služi za tvorbu nomina agentis od pridjevskih osnova i tako služi kao morfološki element u poimeničenu pridjeva i prošlih participa aktiva i pasiva: *starac*, *astrae* (toponim *Oštre*), *Dubočac* (toponim), *zubatac*, *mrivac*, *gubavac*, *kradljivac*, *carevac*, *krastavac*, u toponimiji *Petrovac* (lat. *ecclesia Šti Petri*), *davalac*, *vladalac*, *poznavalac*, *istražwalac*, *znanac*, *žganac* itd. Iz ove funkcije razvija se izražaj opreke muškoga i ženskoga kod imena stanovnika (etnika) tako da u mociji *izražava* muško lice u opreci prema ženskom, koje se izražava sufiksima *-ka*, *-ica* (sinonimi su mu sufiksi *-janin* /v./ i *-lija*): *Samoborac* prema *Samoborka*, *Kranjac* prema *Kranjica*, *Smederevac* prema *Smederevka*, *Prištevac* prema *Prištevka* itd. Ista funkcija od *-āc* i *-janin* dovodi do konglutinata tipa *Zagrepčanin* (kod Belostenca još *Zagrebec*). Kod imena krajeva može ispasti sufiks *-ina*: *Radevac* prema *Radevka* od *Radevina* (knežija na desnoj strani Drine). U svim ovim funkcijama ovaj je sufiks još i danas živ i izražajan. Osjeća mu se značenje još u ovim slučajevima: ako je toponim sintagma koja sadrži posjedovni pridjev i apelativ kao *Bajina Bašta* (Srbija), *bajinac* označuje ne samo čovjeka (*Bajinac*) nego i predmet, »duhan iz Bajine Bašte« (Šapčanin). Sintagmatski toponim *Ca-*

kov turen (Vitezović, Kronika 1575: *v ladanju grada našega Gakova turna v Mejmurju*) zove se — ispuštanjem hrv. pridjevskog sufiksa *-ov-*, madž. *Csáktornyá* i njem. *Tschakaturm*, ali se u narodnom govoru krati s pomoću ovoga sufiksa: *Čakovec*, gdje je supstantiviran pridjev. Ovako građeni toponimi bili su često u pluralu, jer su označivali naselje; tako u 18. vijeku *desertum Marianczy*, *desertus pagus Bratoschovczy* u Donjoj Podravini danas glase (kao imena ljudi) u singularu *Marijanac*, *Bratoševac* (Hamm, Rad 275, 11).

Sufiks je izgubio svoju izražajnost kad označuje pojedini predmet ili kad mu osnova ne postoji više u jeziku; tako *kolac*, gen. *koca* od *kol-*, koje kao osnova postoji samo za se u kajkavskoj leksikografiji (Belostenec), a veza s glagolskom osnovom *kol-i-ti* ne osjeća se više, premda postoji kolektiv *kolje* od *kol*. Izgleda da je sufiks *-āc* uklonio u ovom slučaju homonimiju sa *kolo*. Bez ikakve izražajnosti je sufiks u *lonac*, *palac* i *kobac* zbog toga što ne postoje više osnove *Ion-*, *pal-* u jeziku, a *kob* je semantički daleko od *kobac*. U *vijenac*, gdje je sufiks balto-slavenski kao i osnova (lit. *vainikas*), ne osjeća se veza sa *vijena*, koje je arhaizam u današnjem jeziku.

Lit.: Märeŕi 25. Leskien §§ 423, 390, 468, 357-8, 393-4. Vandrák 1, § 604, pi 620. Boskovic, JF 15, 36. 97-100. Glede akcenta v. R. Brandt, *Sborník v čest' Millera* 305-10.

-acija, imenički sufiks latinskoga podrijetla (*-ātio*) za izvođenje glagolskih apstrakta (lat. *-ātiis* kao nastavak prošlog participa pasiva i *-io*, gen. *-ionis*). Nalazi se najprije u učenim posuđenicama gdje je u najviše slučajeva oboje posuđeno, i osnova i sufiks: *obligacija* f i *obligirati*, *publikacija* i *publicirati*, *konfiskacija* i *konfiscirati*, *komemoracija* i *komemorirati*. Odatle je apstrahiran i dodan na našu glagolsku osnovu u *uživácija* f (od *uživati*).

áč' m (Bella, Stulić, danas u Dubrovniku nepoznato) »apium hortense«. Vuk ima *ák* (Dubrovnik) »petrusin, peršun, peršin«. Daničić tvrdi da obje ove riječi ne postoje u narodu. U 15. i 17. v. *aleb* nepoznatog postanja. Lukaj ima arb. *aç -i -a* »kopar, mirodija, anita«. Slov. i kajk. *opih*, gen. *-iha* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, Šulek) potječe od stvnjem. *Eppich* istog podrijetla (o- pretpostavlja *a-*). Oblik *ač* potječe od lat. *apium*. Glede *pi > i* upor. *incun*, sic. *ačča*, u južnoj Italiji *accio*. Zamjena *č > k* nije objašnjena. *Opih* pretpo-

stavlja ukrštanje *Eppich* i tal. *appio*, ali može biti i kao *olito* — *jelito*. *Apium* je mediteranskog postanja. Ako je u vezi s ie. i mediteranskim korijenom *ap-* »voda«, interesantna je naša *svodnica*, od sintagme s *vode* (se. *biljka*).

Lit. · ARj 1, 30. 65. 9, 55. *Pleternik* 1, 834. REW* 526. DEI 255.

-ač² je opći slavenski sufiks kategorije *k* za muška lica. Od dragih slavenskih jezika razlikuje se duljinom vokala, — u drugim je slavenskim jezicima vokal kratak. Ova duljina je nastala najprije u zatvorenom slogu u nominativu a zatim je analogijom prenesena u ostale padeže. Upor. -*áč* i -*ad*. Kratak vokal nalazi se po pravilu u femininu -*ača* (v.) i -*ačica*. č je nastao od pridjevskog ie. sufiksa -*io*: -*aklo* > -*ač*. Sufiks je prema tome prvobitno pridjevski, ali se femininum upotrebljava u mociji vrlo rijetko: *narikača*, *udavača*, *alākaca*, za koje feminine ne postoji maskulinum. Funkcija, koja je još živa, jest stvaranje nomina agentis od imperfektivnih glagolskih osnova na -*α-ti*: *sijač* od *sijati*, *izdavač*, *trubač*, *nosač*, *ispitivač*, *berač*, *brijač*, *igrač*, *vikač*, *čjepač*, *otimač*. U tvorenju imenica za predmete noviji su *opasat* i, izolirano, *ogrtač* (od pf. *opāsati*, *ogrnuti* < *ogrtači*). U ovoj funkciji sinonim mu je sufiks -*atelj*, s kojim se kadikad naizmjenice upotrebljava: *izdavatelj* pored *izdavač*, *predavač* pored *predavatelj*. Rumunji u sva tri dijalekta posuđuju ga s tom razlikom što kod njih tvori nomina agentis od imeničkih osnova, upor. *codaciu* »repat« od *coadă* »rep«, *luptaciu* »borac« od *lupla* »borba«. Kod imeničkih osnova u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima rijedak je: *kolač* < *kolo*. Isto je tako rijedak prijelaz u Ź deklinaciju da bi se izrazilo kolektivno značenje: *divljač*, gen. -*ci*. *Bradai* (od *brada*) postoji kao prezime, *Sokač* od *sokačii* »kuhar« isto tako. Značajno je također što *kulač* posuđuje Arbanasi obaju dijalekata. I Arbanasi i Rumunji posuđuju još *kopač* = *copadu* »klada«, Madžari *szakács*. Kako je već gore rečeno, -*ača* je u mociji za femininum rijedak sufiks. Femininum od -*ač* tvori se dodavanjem -*ica* (v.): -*ačica*, gdje je također očuvan kratak vokal: *prodavačica*.

Lit.: v. -*ača*.

-ača f karakterističan sufiks za hrv.-srp. jezik jer se od ostalih slavenskih jezika nalazi u ograničenom opsegu samo u slovenskom jeziku. Od sufiksa -*ai* razlikuje se time što ne tvori nomina agentis, nego samo imenice

koje označuju konkreća (odjevne predmete, alat, itd.). Kao osnove služe imenice i glagolske osnove: *kijača* (upor. *Kijac* u toponimiji), *pregača* (v.), *šajkača* (od tur. *şajak*, v.), *sumporača*, *drljača*, *veljača* (v.), *nategača* (v.), *po-tegača* (vrsta mreže). Služi kao morfološki elemenat kod poimeničavanja pridjeva na -*ov*: *brezovača*, *Ijeskovača*, *makovača*, *komovača*, *klekovača*. U ovoj je funkciji vrlo raširen i u toponimiji: *Pitomaca*, *Popovača*, *Leskovača* (ŽK). Veže se sa sufiksom -*io* u -*jača* (v.). -*ača* ima i afektivnu vrijednost koja se može pojačati augmentativnim sufiksom -*ina* (v.): *derača* pored *deračina*, *otimačina*, *premetačina*. Kad se označuje muško lice, kao u *junčina*, ne radi se više o sufiksu -*ača*, nego o -*ak* (v.). Dočetak -*a* može se zamijeniti sa -*ka* u *igračka*, *pljuvačka*, koje je, kako *pljuvačnica* pokazuje, nastalo od *pljuvača*.

Lit.: *Maretić* 258. *Leskien* §§ 361, 362, 374, 395-8. *Vandrák* 1, 586. 612. *Bosković*, *JF* 15, 39. i d. 106. 131-143. *Bělic*, *JF* 15, 238. I d. *Grubor*, *JF* 8, 21-32. *Pekmezi*, *Gramm*. 220. *Pascu*, *Sufixe* 197.

-ač(a)k m, -ačka f je deminutivni pridjevski sufiks. Nalazi se i u češkom jeziku (*malecká*). Nastao je gomilanjem pridjevskih deminutivnih sufiksa -*bk* i -*bk*, slično kao u kajkavskim imeničkim deminutivima tipa -*ičak*, gen. -*ička* (ŽK) u *pipčak* od *pipac*, gen. *pipca* (ŽK) »mali pokretni nožić s drvenim drškom«. Ide među karakteristične hrv.-srp. deminutivne nastavke sa dvostrukim sufiksom tipa -*ahan* (v.). Primjeri: *lagačak*, *ludačak*, *pu-načak*, *slabačak*, *suhačak*, *uzračak*. Prema *velik*, *ovolik*, *onolik*, tvore se i rijetki deminutivi *velikáčak*, *onolikáčki*, *ovolikáčki* (Vuk). Deminutivno se značenje ne osjeća u *dugačak* (pored *dugačak* ŽK). U *nejačak* ne radi se o dvostrukom deminutivnom sufiksu, nego o deminutivu od *nejak* dobivenom s pomoću jednostrukoga deminutivnog sufiksa -*bk*.

Lit.: *Maretić* 313, § 361. *Leskien* §§ 543, 546. *Bělic*, *ASPh* 23, 134 i d. *Trautmann*, *KZ* 46, 183-4.

ačemat, -am pf. (Dubrovnik, Cavtat) »mimikom pokazati«. Od tal. *accennare* < lat. *adcinare*, denominal od tal. *cenno* m < kslat. *cinnus*, možda grčkoga podrijetla (od *κινέω* »pokrećem«).

Lit.: DEI 23.851. REW⁶ 1932.

acetati, -am pf. (16.V., Nalješković) »primiti«, učeni talijanizam, ali može da ide za-

jedno i s ribarskim terminima: *decelači*, -am pf. (Zore, Cavtat, Hektorović) »izvaditi, isplesti ribu iz mreže«, (protivno) *inčetat*, -am (Zore, Cavtat), *mietala je riba* (Šibenik), (s metatezom suglasnika *n*) *ičintati* (Žirje, subjekt je *riba*) »zakvačiti se u saki tako da se uguši«. Postverbal *inčēt* m (Korčula: *riba od incela*) »riba koja se izvadi iz oka rukom«. Od lat. *disceptare*, *inceptare* (od *capere*) zacijelo preko dalm.-rom. Glede *c* > *ć* upor. *ćifal*.

Lit.: ARj 1, 30. 2, 330. Rešetar, *Štok*. 238. *Skok*, *Term*. 84. REW* 43. 48.

ačik, prilog, »otvoreno« u vezi s glagolima *pogledati*, *odgovoriti* (Mrkonjić-Grad, Bosna, Budmir), također u vezi s pridjevima koji znače boju: *ačik plavo* (Srbija). *Elezović* 2, 495 bilježi *ačik* kao pridjev »otvoren (o bojama)« ali ne daje primjera iz kojih bi se vidjela pridjevska upotreba. Nalazi se još u arbanaskom i bugarskom jeziku. Balkanski pridjevski turcizam (*ačik* od *açmak* »otvoriti«).

Lit.: ARj 1, 30. GM 20. *Mladenov* 12.

áčiti se, acim se impf, »govoriti razvlačeći riječi nepristojno i kao ludeći se« (Vuk), danas se upotrebljava na istoku (Sterija), odatle imenica *ač* f koja se upotrebljava samo u vokativu: *idi, ači!* (*BI* 1,30). Glagol je onomatopejskoga podrijetla izveden od izgovaranja *aaa*, da bi se izrazilo prisiljeno čuđenje. Ne može biti u vezi s turskim *açmak* »otvoriti«, niti je istovjetan s praslavenskim *ačc, *ačiti* u pogledu značenja. Refleksiv je prema *opáčiti* se.

Lit.: ARj 1, 31. SEW 1, 32-4.

-áč je sufiks za muški rod živih bića, s duljinom samoglasnika kao u -*ač* (v.) koja je nastala najprije u zatvorenom slogu. Od slavenskih jezika nalazi se samo u hrvatsko-srpskom, i to pretežno na istočnom području. Ne poznaje ga ni čakavsko ni kajkavsko narječje. Ne može mu se utvrditi pravilo za tvorbu. Služi u mociji samo jednom u *srndač* m prema *srna* f. Pridjevske su osnove kadikad raširene nejasnim suglasnicima, tako *zelenbač* (prema *zelenáč* ŽK), *crndač* »Steinadler«, *crvenač* prema *bilač* (Jukićeva narodna pjesma) »vojnici s bijelim remenima preko prsiju« i *gluhač* = *gluvač* »tetrijeb« (Kolašin). Raširuje jednostavne osnove: *puhač* (Srbija) = *pu(v)ač* (Vuk) od *puh*, *mulac* »nezakonito dijete?«. Jednom označuje stanovnike u pejorativnom (posprdnom) smislu: (etnikum) *Řkač* (možda od *graeus* > *Grk*). Poimeničuje pridjev muš-

kač (Kosmet) = *muskač* (Lika) »muškarac« i prema glagolskoj osnovi *mazarač* m (Stulić) »gizdelin« < *mazati*. Postanja je nejasna. Upor. ngr. -*αχις* koje dolazi u deminutivnoj funkciji osobito kod ličnih imena i prezimena. Mogao je ući u jezik crkvenim putem preko novogrčkih ličnih imena. Upor. *Nikolai Hristodulovič* rodom iz Soluna, u Kosmetu *Mijalačko* < ngr. *Μιχαλάκι* (v. i rum. prezime *Mihalache*). Evo još riječi obrazovanih tim sufiksom: *bečač* m »scolopax rusticola«, *běnač*, gen. -*aia* (Lika) »budala« (< *bena*), *burlac* »salamandra maculosa« (< *bura*, sa -*rl* < -*rm*-), *cepač* = *copai* (Kosmet) »veliki komad« (< arb. *čope* »komad«), *culai*, gen. -*ăia* (Srbija, Leskovac) »puzdra«, *golač*, gen. -*aia* (Vuk) »1° goli sin, 2° puž, 3° toponim«, *golesač* pored *golesak* = *golešak* = *golišak* »Lychnis dioica«, *gorskač*, gen. -*aca* (Banija) »castanea vesca« (od *gorski*), *grbač* — *garbai* (Šulek) »nasturtium officinale«, *gunturac*, gen. -*aca* (Vuk) »bolest u konja, kad im ide gnoj kroz nos« (od *gintura*), *lijai*, gen. -*aia* (Srbija, od *lija*) »lisac«, *lipsač*, gen. -*oca* »sirota« (od *Upsati*), *lipeai* m (Kosmet) »crkavanje«, *lukovač* (Vodopić) »albiun rotundum et roseum« (od pridjeva *lukov*), *mužgač* m »elodone moschata« (< *muskati*), *patáé* m (Riječka nahija) »stoka, stado« (od arb. participa *pate* = *pásur* »imućan« *pasure* »ricchezza«), *pušiao* (Martijanec) »čuk« (od uzvika *pusk*, kojim se imitira glas te ptice), *rzač* (Kosmet, šatrovački) »konj« (od *rzati*), *stuhač*, *sugai* (Kosmet, prezirivo) »Arnautin« (od *šuga*), *zmijač* »Schlangenmännchen« (od *zmija*). U jednom primjeru raširen je talijanskim augmentativom -*one* > -*un*: *dragačun* (Omiš) »lanius excubitor«. Upor. i prezime Dubrovčanina iz 14. v. *Mazarač* (od arb. *modhullé*, rum. *mazăre* »grašak«) i toponim *Madaračev dèh*, koji pripada crkvi treskavačkoj.

Lit.: *Hirtz*, *Amph*, 13. 183. *Hirtz*, *Aves* 9, 13. 41. 45. 76. 94. *Elezović* 1, 364, 366. 401. 404. 425. 2, 419. 423. 488. *ARj* 1, 858. 3, 208. 251. 292. 293. 501. 699. 4, 58. 102. 214. 356-541. 930. 7, 146. 170. 184. 8, 182. 9, 698.

-acī, pridjevski sufiks u određenom obliku, po postanju upravo particip prezenta imperfektivnih glagola na -*α-ti*, koji je izgubio glagolsko značenje, ali je zadržao aktivni ili pasivni smisao iz kojega se razvio smisao mogućnosti koju izražavaju svi ovako izvedeni pridjevi. Upor. fr. *café chantant*. Primjeri: *brijači*, *jahači*, *čjelivača* (ikona), *jedača* (soba), *obuvači*, *oraci* (vč, zemlja), *pasáci* (re-

men), *pašaca* (zemlja), *писаći* (stroj), *poljevacī* — *polivacī*, *spavačī* (vagon, neologizam), *stajačī* (broj), *šivača* (mašina, neologizam). Odatle neologizmi *jedača soba*, *pletača* (pored *pietica*) *igla* (gdje je -ačī analogijom prenesen i na suglasničke osnove *jed-* i *plet-* od glagola *jesti* i *plesti*). Ovim se pridjevskim sufiksom u vezi s imenicama (sintagma) označuju predmeti (alati itd.)- Poimeničenje vrši se s pomoću sufiksa: *brijača* dobiva -ica (v.): *brijačica*, *šivača* (*igla*) kaže se u ŽK *siváčka*. *Stajača zvijezda* (upor. njem. *Fixstern*) kaže se u neologizmu *stajačica* s nepravilnom izmjenom *č* > *ž*. *Spavači* veže se jednom sa sufiksom -iv (v.): *spavačiv*. Svi su ovi pridjevi hrvatsko-srpske inovacije. Stara je tvorba, koja se nalazi i u češkom i poljskom jeziku, pridjev *domačī*, poimeničen sufiksom -in, koji izražava individuum: *domačīn* m pored *domaćina* m (analogijom prema *starješina*). U staroslavenskom bio je ovaj pridjev raširen u *domaštbn* koji nema nikakve veze s participijom prezenta, nego je istoga podrijetla kao u *opčī*, steslav. *obbšt̃b*, tj. ie. sufiks -ī raširen s pomoću sufiksa -io i dodan prilogu *doma-* odnosno privedlogu *oĭb̃-*. U staroslavenskom jeziku bilo je takvih pridjeva izvedenih od raznih glagolskih osnova s pomoću sufiksa -*tub*: *pitija voda* (*Suprasliensis* 549) »aqua potabilis«, *nesītrzpētija moka* »intolerabilis punido«, slično u češkom i poljskom jeziku. Ženski rod poimeničen je u *писаća* od *пишати*, odatle je sufiks prenesen u eufemizam *'mokrača*.

Lit.: *Maretić* 313, § 361 b. *Vandrák* 539, § 492. *Havránek*, *Slávia* 7, 769. 780. *Boskovic*, *NJ*, n. s., 1, 116–131.

-ad', gen. -j živ je kolektivni sufiks t-deklin. za živo, rjeđe neživo; upotrebljava se najčešće u štokavskim govorima. Samoglasnik *a* dug je zbog istog razloga kao i u -āc, -āc, -as. Ovaj je oblik sufiksa donekle karakterističan zahr. -srp. jezik, jer ostali slavenski jezici poznaju samo -*jađb* koji u nas dolazi u izvedenici *čeljad* (od iste osnove od koje je i *koljeno*, no ta veza više ne postoji u današnjoj jezičnoj svijesti). Živ je u izvedenicama od naziva za domaće životinje: *jārad*, *jūnad*, *živād*, *pilad*, *perad*, *prasad*, *telad*, *ždrebād*. Odatle je prenesen i na *bliznad* i na sintagmatsku imenicu *nāzimād*. U svim ovim izvedenicama živi u jeziku i primitivum, dok kod *gamad* osnova više ne postoji. Veže se također s deminutivnim sufiksom -*če*: *unučad*, *siročad*, *Sfpečad*, *momčad*, *pastorčad*, *paščād*, *Arapčād*, *ropčad*, *Latinčād*, *varoščad*. Rijedak je u izrazima za

neživo (za predmete): *būrad*, *čebad* (od tur. *čebe*), *drvljad*. U posljednjem primjeru pojačava kolektivan smisao izražen sufiksom -*je* (u *drvlje*). I ovdje se može govoriti o sufiksalnom konglutinatu. Kolektivan smisao što ga izražava sam sufiks -*ad* može se pojačati s pomoću sufiksa -*ija* grčkoga podrijetla: *Srbādija*, *Šokadija*, *momčadija* (*Javor* 15, 644), *ženskadija*, također u imenu kraja: *Šumadija*, *Špinadija* (odatle *Spinadinci* kao *Šumadincf*).

Lit.: *Maretić* 258. 268. 289. *Leskien* § 514. *Vandrák* 1, 655. *Vondrák*, *ĚTZ* 58,214. i d.

ad² m, u nekih pravoslavnih Slavena (Bugara i Rusa) sinonim za *pakao* (v.), posudnica je iz stgr. οδης »Had, podzemni svijet« > lat. *ades* > tal. *ade*. Ušla je iz crkvenoslavenskog jezika i u jezik leksikografa (Mikalja, Belostenec, Stulić), jednom i u narodnu pjesmu te u *Gorski vijenac*. Zabilježeni su još oblici *adb* m (13. v.), *jad* (16. i 17. v.), odatle i pridjevi *adov* (14.v.) *adski*, *adovan* (14. i 17.v.), *adovit* (18.V.), pa *jadov* (17.v.) i *jadovan*, te današnji učeni oblik *hod*. Riječ nije ušla u narodni govor.

Lit.: *Miklošič* 1. *SEW* 1, 24. *Mladenov* 3. *ARj* 1, 31. 4, 393. *DEI* 58. *Vasmer* 5. *Vasmer*, *GL* 40.

ada f u istočnim podunavskim i podravskim krajevima sinonim za *ostrvo* (Srbi), *otok* (Hrvati), turskoga podrijetla (< tur. *ada*), odatle deminutiv *adica* f. Piše se i izgovara također *hada* zbog početnoga *a* koji se u hrv.-srp. dijalektima izgovara kadšto sa slabom aspiracijom. Tako i u arbanaskom jeziku. Dolazi u naznačenim krajevima i kao toponim (*Perina*, *Kovačeva adica* u Donjoj Podravini; v. *Hamm*, *Rad* 275, 41). Nalazi se i u bugarskom *ada* i arbanaskom *hode*.

Lit.: *ARj* 1, 31. *Mladenov* 2. *GM* 144.

adalet m, turcizam arapskog podrijetla, potvrđen samo u izrazu *donese neke adalet* (18.V.). Od vulgarnog izgovora *'adalet* za arapsko <*adala* od *'adi* »pravедnost«. Ovamo ide iz Kosmeta *adlua* f »redovni građanski sud« (protivno *urfija* »prijeki sud«), od ar. izvedenice *'odliyye* < *'adl*.

Lit.: *ARj* 1, 31. *Lokotsch* 2. *Elezović* 1,4.

adāmanat, gen. -nta m (14. ili 15.v., Stulić, Daničić) = *adamant* (Kavanjin) = *gemanat*, gen. -nta (kajk., Belostenec, Jambrešić s pridjevom *gemantov*) = *démant* m (Belostenec) = *dijāmanat*, gen. -anta (15.v.,

Dubrovnik) = *dijōmanat*, gen. -nta (17.v., nar. pj.). Pridjev (s ngr. *nd* < *ni*) *adamandovb*. Obliku *adāmanat* odgovara kod Dantea *adamante* i staromilansko *adamanla*. Dolazi od gr. ἄδαμας, -ἀντος od δαμάω »krotim« s privativnim prefiksom α- »ne«. Odatle preko ar. i tur. *alamas*, *eljmāz* m (Kosmet) = *aimas* »1° kamen za sječenje stakla, 2° dijāmanat, 3° muško ime prema ž. *Elmaza* (Bosna)«, također rus. *almaz* i tal. *almás*. Na arapski oblik smjera možda i *alem-kamen* u narodnoj pjesmi (v.). Glede napuštanja dočetnoga -*ant* upor. u Engadinu *adam* »Befestigungsring an dem Schlitten«. Ova je orijentalna riječ možda akadjskog (mezopotamskog) podrijetla *elmešu* »dijamant«. Oblik *gemanat* = *demanat* odgovara madž. *gyémánt*, a taj je u vezi sa *dijāmanat*, *dijōmanat* = danas *dijamant* u kojem je gr. 'početak aS- od ἄδαμας bio unakrštanjem sa διαφανής »proziran« izmijenjen u to διαφανῆ, arb. *dhjemandi* < kslat. *diamas* koje je potvrđeno na tablicama sa zaklinjanjima (defbdonum tabelláé).

Lit.: *ARj* 1, 31. 2, 384. 393. 3, 127. *Mladenov* 2. *Vasmer* 5. 13. *Vasmer*, *GL* 40. *GM* 86. *Elezović* 2, 511. Isti, *Ný* 2, 47. *DEI* 54. 138. 1279. *FEW* 28.

adat, -ām pf. (Potomje, Pelješac) »pristati, pričvrstiti, priljubiti«. Pridjev na -*bn* > -*ān adatan* (Potomje) »prikladan, srodan«. Od tal. *adattare*, pridjev *adatto* < lat. *adaptus* (7.V.) prema *adaptare* (Svetonije). Od istog lat. glagola s njem.-fr. -*ieren* > -*irati*: *adaptirati*, *adaptiram*. Apstrakturn iat. *adaptatio* > *adaptacija*, njem. *die Adaptation*, fr. *l'adaptation*.

Lit.: *DE/* 55. *REW*² 146. *FEW* 28.

adei, također *hadét* m (kao *hada* za *ada*), sinonim danas gotovo na čitavom teritoriju za *običaj*, *uredbu*, *red* (Vuk). *Elezov'ć* 1, 4 t« 2, 491 bilježi za Kosmet akcenat *ādet*, gen. *ādeta* i prilog *adetā* »obično, onako kako je uobičajeno«. Opći je balkanski turcizam (*adet*, prilog *adeta* »véritablement, tout simplement«) arapskog podrijetla u istom značenju (ar. <*ada*), potvrđen u cincarskom, bugarskom, arbanaskom i novogrčkom.

Lit.: *ARj* 1, 32. *Lokotsch* 16. *Mladenov* 3. *Pascu* 2, 106. *GM* 2.

adiđar = *adidžar* = *odidar* (Vuk) m u narodnim pjesmama kao epiteton ornans indeclinabile uz imenicu *koduna* i ženska lična imena kao *Fatila*: *adiđar kaduna*, *adidžar*

Fatila, u zn. »lijep, ljepota«, također u obliku *jadidar Ajkuna* (i opet u nar. pjesmi). Riječ je u Bosni potvrđena i kao imenica (*GIZM* 20, 10—11): *osvojiti ... svakog adidar a* u značenju »blago, dragocjenost, nakit«. U arbanaskom *jadigar* »lijep, značajan, vrijedan gledanja«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *jad k'ar*, tur. vulg. *yadigâr*) istog značenja.

Lit.: *ARj* 1, 32. 8, 590. *Korsch*, *ASPh* 9, 505.

admiranat, gen. -anta m (Kavanjin, Pjev. crnogorska) = *armiralja* m (17.v., Mikalja, poslovska) = *arminarta* m (Pjev. crnog.) = *armiljara* m (poslovska) = *amralja* m i danas prema njem.: *admiral*, gen. -*ala*. Od tal. *aimirante* (16.V., upor. španj. i port. *almirante*, obrnuto u *admiranat* prema lat. *admirari*). Dočetak -*ante* prema *comandante*. *Armiralja* je iz mlet. *armiragio* (-*gio* < od starijeg -*ja* < -*lo*). Dočetak -*a* stoji za -*o* kao u *gimnazija*, *Tələnta* (Mostar, prezime) < tal. *tenente*. Dočeci -*artaj* -*ara* sadrže ar. *rahl* s članom *ar-rah*. *Amlralja* je od tal. *ammiraglio*. Riječ je evropski složeni arabizam. Prvi dio složenice sadrži ar. *'amir* »zapovjednik«, drugi dio ar. *rahl* »prijevoz« ili *a'ali* »vrhovni«. Značenje je »zapovjednik transporta« ili »vrhovni zapovjednik«. *Amir* (od glagola *amara* »zapovijedati*) je potvrđeno u našim historijskim spomenicima: *veliki amira* (prema *Vasmeru* < ἄμρας), *Pajazitb* = *veliki cağ amigb Bajazit*, *amire sultan*. Riječ se proširila sa Sicilije, gdje je za vrijeme Normana bila službeni naziv ministra mornarice, po cijelom Sredozemlju.

Lit.: *ARj* 1, 32. 81. 111. 5, 279. *Mon. šerb.* 182. 534. *REW*² 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer* 6. *Vasmer*, *GL* 43.

adorati, -am impf, i pf. (16. i 17.v.) prema impf, na -*va-* *odoravati*, -*oravam* (16. i 17.v.) »pokloniti se, klanjati se, častiti«, od tal. — lat. *adorare*.

Lit.: *ARj* 1, 32. 58. 111. 5, 279. *Mon. šerb.* 182. 534. *REW*² 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer* 6 (od Petra Vel.). Isti, *GL* 43.

ādrapovac, gen. -ōvca m (Vuk) pored *ādrap* m i *odrapać*, *ādrapovac*, odatle *ādrapovica* f, apstraktum *ādrapōvština* od *ādrapovski* + -*ina*, *ādrapski* pored *ādrapovacki* u značenju »vojnici poderan, odrpan«, »dje-

čak odrpan«, pejorativne riječi koje se govore u Vojvodini, Banatu, Baniji i Bosanskom Novom (ovdje selo *Adrapovci*). Očito je da je osnovna riječ *àdrap*, gen. *àdrapa*. Sufiksi *-àc*, *-ovac*, *-avac* naši su dodaci. Geografska area isključuje Elezovićevo izvođenje iz stgrč. τὸ ἀνδράποδον »rob« (*NJ* 1, 58–60) i Vučkovićevo iz tal. *atroce* (*GodCup* 14, 214–42), koji se uostalom ni fonetski ni semantički ne slažu. Kako se radi o pejorativnom nazivu za vojnike, moguća su dva izvora, prema Daničiću < njem. *Haderlump* »čovjek odrpane odjeće« prekrojen prema našem glagolu *drapati*, *drpati*, ili < njem. *Trabant*, od koje potječe i stčeš. i *stpolj.drab* »pješak«. Posljednje je manje vjerojatno. Navedene su riječi zacijelo ušle u narodni jezik spomenutih krajeva iz graničarskog njemačkog jezika, kako će se vidjeti i iz drugih naših germanizama, upor. toponim *Lemuštrànja* < njem. *Alarmstange* na Kordunu i antroponime *Cantràjtar* (ŽK) < njem. *Tanzreiter*, *Majöfar*, gen. *-ara* (Jaska) < njem. *Maihofer*, apelative *boktar* m < njem. *Wächter*, *šljibot* m < njem. *Schildwacht*, *halbot* (Petrinja) < njem. *Hauptwacht*. I drugi dio složenice može se svakako preinačiti: za *Schöpfstöffel* govori se pored *šeflja* f i *šefarka* f (Petrinja), *šefrka* f (ŽK).

Lit.: *ARj* 1, 32.

àdrfato n (14. i 15. v.) pored *adrbfatb* m (1396) i *adhfato* »praebenda, zadužbina (za besplatn sto)«, r pored *l* je novogrčka pojava, upor. ἀδελφός / αδερφός. Sufiks *-ato* je lat. *-atus*. Dolazi od srgr. ἀδερφάτων prema ngr. αδερφός »brat«. Izvedenica na *-tor*: *adrfator* m (15. v.) »onaj što uživa àdrfato«. Upor. semantičku paralelu *braščina* »objed u bratovštinama«.

Lit.: *ARj* 1, 33. Vasmer, *GL* 40.

àdukavati, *-dukāvām* impf. (Potomje) »odgajati« prema pf. *adukati* u part. perf. pas. *adukon* »odgojen«. Od lat. > tal. *educare* »odgajati« (14. v.) (prefiks *ex-* > *e-* koji je izmijenjen sa *a-* u našoj posuđenici, i **ducare* prema *dux*, gen. *-cis*). S lat. prefiksom *co-* »SU-« postaje apstraktum *koedukacija* »zajedničko školovanje djece obaju spolova«.

Lit.: *DEI* 1424.

àdvenat, gen. *-enta* (Dubrovnik); od 16. v. kod hrvatskih crkvenih pisaca (Divkovića, Bandulavića, Posilovića, Glavinića, Filipovića, Kanižlića) = *advent* (ŽK), pridj. *advencki*

(ŽK, ~ *pôst'*). Iz crkvenog latiniteta *adventus* (se. *Christi*), poimeničeni part. pret. od *adventre*. Prevedenica je *prišašće*, *došašće* (*Gospodnje*). Radna imenica na *-tore* (*adventor*) živi u *oventur* (Lumbarda) = *aventur*, gen. *-ura* (Korčula) u značenju »kupac« < tal. *avventore*.

Lit.: *ARj* 1, 33. Kušar, *NVj* 3, 337. *REW*³ 3219. *DEI* 382.

àdutanat, gen. *-nta* m (Vuk) »1° pomoćnik (npr. generala)« = *adutant* (Šibenik) »2° malar iz makine za ulje«; *di* > *đ* je prema latinskom. Prema tal. *aiutante* m (nar. pj., Crna Gora) = (s metatezom samoglasnika) *jautanat*, gen. *-anta* (Crna Gora). Poimeničeni part, prezenta *adiutans*, gen. *-antis* od lat. *adiutore* »pomagati«. Kao vojnički termin običnije bez nepostojanog *a*: *adutant*, dij. *adutant*.

Lit.: *ARj* 1, 34. 44. 492. *REW*³ 172.

àdžaba, prilog koji se dodaje pitanjima u sumnji (v. Elezovićeve primjere iz Kosmeta). Turcizam arapskog podrijetla (ar. prilog *ağeba*, *ağaba*, *ağeb* »čudenje« i pridj. u vezi s prilogom *adžāip* »čudan«); u Kosmetu kao indeclinabile (*adžāip* čovek), isto tako u bug. *adžāib* »čudan, divan« i čine. *agāiipe* »drôle, bizarre, curieux à voir«. Arapski se prilog meće ria početku rečenice kao i u Elezoviće-
vim primjerima. Opominje na poštalice turskog podrijetla kao *elemek*, *dōja*, *bajagi*, kojima se davao turski izgled našim rečenicama. Taj je običaj vladao nekada i kod umetanja njemačkih i talijanskih suvišnih riječi u naše rečenice u Hrvatskoj, Dalmaciji i Istri.

Lit.: *Elezović* 2, 496. *Mladenov* 3. *Pascu* 2, 106. *Deny* § 443.

Adžam m označuje u nar. pjesmi i kod Gundulića Perzijanca i Perziju, ali za oznaku zemlje tvori se izvedenica s porhoću *-ija* (kao *Srbija*): *Adžamija*. Pridjev se tvori od izvedenice *adžamijski* (15–17. v.), ali postoje i izvedenice od *Adžam*: *adžamski* »perzijski«, apstraktum *adžamstvo* »Perzija«, *Adžamkinja* (Gundulić, nar. pj.) »Perzijanka« i *Adžamljanin*, augni. *Adžamina* »Perzijanac«. Mjesto *a* čita se i e kao u turskom: *Hádzem*, *adžemski* (u nar. pjesmi, Kanavelović), ovako i rum. *Agem*, *agemasc* »Perzija, Perzijanac, istočnjak«. Ime naroda prenesoše Arapi na luda i nevjesta čovjeka, tako da se u narodnoj pjesmi govori *luda adžamija* i *momče adžamija*. U arapskom *'agami* znači »barbarin, tuđinac«. Jednako u bug. *adžamija* »neopiten čovek« i rum. *agemiu*

pored *ageamiu*. U Kosmetu apstraktum *adžamlluk* pored *adžamihk* m znači »neznanje, djetinjasti postupak«, *adžamiska rabota*, isto u bug. *adžamäläk* i cine. pridjev *agiami* »neiskusano, novajlija«, *agiamilache* »ludost«. Opći balkanski turcizam arapskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 1, 37. *Lokotsch* 29. *Mladenov* 3. *GM* 2. *Elezović* 2, 496. *Pascu* 2, 106.

adžijäsma f (Kosmet) »vodica, posvećena voda koju donose hadžije sa božjeg groba u čiju se ljekovitost mnogo vjeruje«. Unakrštenjem sa *hadžija* zamijenio je *-džija* prvobitno *Y* ili *g* koje se nalazi u bug. *aj azma* pored *agijazma* = *ajazmo*, arb. *ajazmë* f »Weihwasser«, rum. *agiazmă*, stoslav. *agiazma* f pored *agiazmo* n »eucharistia«. Balkanski crkveni termin grčkog podrijetla < gr. ἄγιασμα, apstraktum od ἄγιος.

Lit.: *Elezović* 1, 23. *Tiktin* 31. *Mladenov* 12. *GM* 6. Vasmer, *GL* 41.

adžuvan, gen. *-āna* m upotrebljavaju Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma u značenju »mladić«. Riječ je perzijska (*gūwan*) istog značenja. [Potvrđena je i u BiH. Došlo preko turskoga *ercuvan* »jorgovan« < perz. *ergewān* »id.« (Škaljić)].

Lit.: *ARj* 1, 37. *Škaljić*² 71.

āf = hāf m (Vuk, Vučitrn) = āv m (Kosmet), sinonim *radica*, bug. *hav* »tanke dlake u suknu, kadifi, platnu na jednoj strani«. Upor. *havlja* (v.). Ograničeno raširen balkanski turcizam (< tur. *haw*) istog značenja.

Lit.: *ARj* 1,34. 3,545. *Mladenov* 669. *Elezović* 1,2.

afan, gen. *afana* m (Rab, Božava) = *āfan* m (Potomje, Cavtat: *pasti u afan*) »nesvjestica, zvenimenat«. Postverbal od *afānat se* (Cavtat, Dubrovnik) »zacrveniti se (više od stida)« — *āfānat* (Božava), s asimilacijom na distanciju *f – n > f – m*. Od tal. *affanno*, *affannare*, neodređenog podrijetla, vjerojatno franačkoga.

Lit.: Kušar, *Rad* 118,17. Cronia, *ID* 6,104. *REW*³ 250. *DEI* 72. *EEW* 47–48. *Prati* 16. *Gamillscheg* 1, 193–94.

afèrim = *avèrim* (Crna Gora) = *afèrim* m (Kosmet) »pohvala«, također uzvik za koji su sinonimi internacionalna riječ *bravo* i balkansko *masala* u ironičnom značenju u pl. »griješiti«. U nar. pjesmi uzvik je i bez početnoga *a-*: *ferim* (*ferim tebe, ljubi moja, snaha naša*).

Također kao apstraktum s turskim sufiksom *-luk*: *afèrimhk* m »pohvala«. Turcizam iz oblasti kurtoazije, raširen u svim balkanskim jezicima (perz. podrijetla < *afārin*, a to od *afrin* »pohvala«). Dočetno *-m* mjesto perzijskoga *-n* u balkanskim jezicima osniva se na turskom vulgarnom izgovoru; nije iste prirode kao *-m* u *burjum* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 36. 123. 3, 50. Skok, *Slàvia* 15, 180. *GM* 3. *Elezović* 1, 23. 2, 495. *Mladenov* 11. *Pascu* 2, 106. *Deny* § 1059.

afijün, gen. *-una* m (Vuk, Srbija) = *afijön*, gen. *-Sna* (Kosmet), na zapadu *opijo* = *opih* pored *opijum*. Balkanski grecizam koji se raširio preko tur., rum., bug., arb. *afion*, ngr. ἀφίων, tal. *a/ione*. Stgr. βτιο > lat. *opium* > ar. > tur. *afiün*.

Lit.: *ARj* 1, 34. 9, 56. *Elezović* 1, 23. *Elezović*, y *F* 14, 231. *Mladenov* 11. *Lokotsch* 25. *Tiktin* 27. *Korsch*, *ASPh* 8, 647. *GM* 3. *SEW* 24. *Pascu* 2, 106, nro 8.

afikat, gen. *-kta* m sa impf, na-m- *afiktavati* »(upravo od sintagme *ad fictum*) na nagodbi utvrđena cijena« = (sa metatezom *kt > tk*) *āfitak*, gen. *-itka* m (Dubrovnik, Prčanj) »najam«. Može biti ili latinizam ili, vjerojatnije, leksički ostatak iz dalmato-rom. jezika (upor. *trakta* > *tratka* < lat. *tracta*). Od srlat. *affidare* (prefiks *ad* i particip */ictus*, poimenični, 10. v.) »cijena najma« od *figere*. U ostaloj Dalmaciji dalmato-rom. oblik bio je preplavljen talijanizmom (*ct > tt*) *āfit* m (Perast, Boka), postverbal od *afitat*, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »iznajmiti«, sa zamjenom tal. prefiksa *a-* < lat. *ad* našim *na-*: *nafitivati*, *-ujem* (impf, sa *-iva-*, Budinić) »najmiti«. Sa gubitkom *a-* prelazi u sandhiju u *fit* m (15. v., Božava, u Sloveniji Notranjsko) kao u tal. *fitto* »kamata«, denominal na *-ati filati*, *fitam* impf. (Belostenec) »davati u najam, na kamatu«, na *-ovati fitovati*, *-ujem* (Belostenec), radna imenica na *-nik fitnik* m, pridjev na *-alis fitava* (Božava) »affittuale«.

Lit.: *ARj* 1, 34. 3, 59. 7, 320. *Pleteršnik* 1, 200. *REW*³ 3280. *DEI* 76. 1660.

afrik m (16. v., Kašić) »jugozapadni vjetar«. Od tal. *africo* = *affrico* »vjetar iz Afrike, lebić«. Starija je posuđenica *vāz jāpark* (prilog, Molat; *vaz* je složeni prijedlog *va* < *θ + iz*) »na jugozapad«, *jaпарк* (također toponim), *na jaпарк* (Veli otok) »ad occidentem«; u trojezičnoj zabilježbi iz 1557. za označivanje granica nekretnina u Zadru *jāparok*: hrvatski

naziv za lat. *quirina*, mlet. *garbin* (prema Jelićevim ispisima iz zadarskog arhiva), odatle nastaje i pridjev *jaḡrṣnji*.

Lit.: ARj 1, 34. Bartoli 1, 291. 2, §§ 377. 563. REW* 272.

-āg m, -aga f rijedak je sufiks kategorije *g* raznog značenja. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Izmjena kratkog i dugog vokala je kao u -āc m prema -ača f. Izražava kolektivno značenje u *šiprag* m, ali u svijesti ne postoji više veza te izvedenice sa *šipak* (v.). Kolektivno značenje ima i izvedenica *prtljāg* m = *prtljaga* f od glagolske osnove *priti* — *prtljati*, dok je radna imenica pejorativnog značenja *müt-ljaga*, a *mütljag* — *mutež* opet kolektiv od *mutljati* — *mutiti*, isto tako *krčag* od *krčiti*. Dolazi i u konglutinatu sa -ulja (v.) u *sovuljaga* od *sova*, gdje pojačava augmentativno značenje. U *vinjaga* nije sufiks, nego je drugi elemenat složenice od osnove riječi *jagoda*. Izgleda da je postanja afektivnog (pejorativnog) kao i -enda (v.), nastao baš rastavljanjem složene imenice *vinjaga*, koja se u svijesti veže sa *vino*, a izražava rdav okus.

Lit.: Märete 259. 297. Leskien § 444. Vandrák 1, 628, § 610.

m deklinacije *a* (17. v.), *hàga* (Crna Gora), *aga*, gen. *āge* porde *age* (Kosmet), jednom u narodnoj pjesmi u turskom i našem pluralu *agalári*. Značenja su različita: a) gospodar zemlje (Vuk, Bosna, Kosmet), sinonim *čiluk-sahibija* (Bosna) = *ciflik saibija* (Kosmet); b) zapovjednik janjičara; u *Hasanaginici* zapovjednik vojničkog odreda; odatle bosanska prezimena kao *Donlagić* »zapovjednik dobrovoljaca«, *Bešlagić*; c) u vezi s pridjevom *haračlijiski* (v. *harač*) »sabrača poreza«; d) u vezi s turskim pluralom od *krz* (v.) »glavar harema« (*Kizlar-aga* u *Osmanu*); e) najstarije tursko značenje srodstva »stariji brat« (upor. *paša*) očuvano je i kod Vuka »djever, muževljevi brat«, ali tada postaje hipokoristik po akcentu i dočetu: *ago* — *aga*; u Kosmetu *aga* gen. *age*, »stariji muškarac u zadrugi za mlađe žene; srodnici njihovih muževa«. U turskom dobiva sufiks -ça: *agata* »najstariji brat«. Ovaj oblik očuvan je u Bosni u prezimenu *Agačić*, u toponimu *Agačića Majdan*. *Aga* je nepismeni Turčin za razliku od pismenoga, koji se zove *efendija* (Kosmet). Ovako i u Turskoj. Posvojni je pridjev *agin* (17. v.), od čega poimeničenje sa -iça *āginica* »agina žena«, dok je *āgica* deminutiv od *aga*; kvalifikativni pridjev je *āginiski*, jednom i *agačkī*,

koji nije ušao u upotrebu. U narodnoj pjesmi postoji pored *aga* i oblik *agan*, koji upotrebljava žena u vezi *moj agane*, što je nastalo prevodenjem i prekrojanjem iz turskoga *benim agam* »moj aga«, tako da je *agan* kao *Milan* neka vrsta hipokoristika. Apstraktum se tvori s pomoću sufiksa -luk: *agàluk* (18. v.) = *hagaluk*, bug. *agalāk* »agin feudum«. Osnovno *aga* veže se kao drugi elemenat s ličnim muslimanskim imenima (tip *Hasan-aga*) i tada se deklinira samo drugi elemenat jer se ime smatra kao složenica. Zbog toga se stavlja crtica. Odatle brojni muslimanski patronimici tipa *Smailagić*. Za razliku od *beg*, nema patronimika sa -ović. U narodnoj pjesmi ponavlja se i pred muslimanskim imenom: *Oj čuješ li, ago Asan-ago*. To je nastalo zacijelo zbog potrebe građenja deseterca. Isto je i kod *beg* (v.). Umetnuti se može zbog istog razloga i epiteton *gazi* (v. *gazijd*): *Čuješ, aga, gazi Smail-aga*. Bio je običaj da uplivne porodice u Turskoj i Bosni nose naslov *aga*, odatle bosanska imena kao *Adem-āga Mešić*. Opći balkanski turcizam raširen u svim balkanskim jezicima (tur. *aga* »id.«).

Lit.: ARj 1, 34. i si. Lokotsch 28. Mladenov 2. Vasmer 4. Denny § 1159. GM 4. Ehi, s. v. Pascu 2, s. v.

agata f (Kavanjin, Bella): *plemenití kamen koji se zove agata* (A. Kadčić). Nije potvrđeno u nar. govoru. Od tal. *āgata* iz srednjovjekovnih lapidara, a to iz gr. αχάτης = *gagātes* »Pechkohle«. Belostenec i iz njega Stulić imaju *akstan* iz njem. *agstein*, srvnjem. *agetstein* »Bernstein«, složenica od *agt* < *āgata* i *Stein* »kamen«. Upór. u narodnoj pjesmi *alem-kamen zlatni* (v.). Drugi su hrv.-srp. nazivi *jantar* i *čilibar* = *čelibar*, gen. -āra (v.)-

Lit.: ARj 1, 35. REW* 3635. Weigand-Hirt 28. DEI 82.

agàzli, indeklinabilni pridjev značenja »mrk«, a izveden s pomoću turskog imeničkog sufiksa -U, epiteton ornans u narodnoj pjesmi pred imenicom *gavran*: *i izvede agazli gavrana*. U turskom se kaže *yağız* »mrk«. ' ez -li. Znači da je izvedenicu stvorio naš narodni pjevač slijedeći maniru uobičajenu u narodnoj pjesmi, upor. Skok, *Rad* 272, 39-48. U Kosmetu postoji apstraktna izvedenica od *yağız* s turskim sufiksom -luk: *āgazlak* pored *āgbzlk* »tanka materija od pamuka ili svile kojom muslimansko ženskinje pokriva lice i usta kad izide na ulicu«. Nosile ga i kršćanke. U bugar-

skom *azfak* (na *cigare*, na *puška*) sa stezanjem *agi* > *a* kao u *ağaç* > *aç*. Ali ovaj apstraktum nije izvedenica od *yağız* »mrk« nego od *ağız* »usta«, *ağızlık* »ono što se meće u usta«. Spominjemo ga ovdje jer se turski samoglasnik (jery) zamjenjuje sa *a* i zbog toga što je ispušten početni suglasnik *j*, valjda zbog miješanja obiju riječi.

Lit.: ARj 1, 35. Mladenov 3. Elezović 1, 3.

agirai, -am pf. (Prčanj, Muo) = *agèrati* pored *agirati* (Bijela, Boka) »(ribarski termin) opkoliti mrežom, zakoliti da se ne izgubi pošta kad se ima trata potezati«. Primjer: *Agirāo sam na tu poštu* (Muo). Odatle apstraktum na -ancija (v.) *agirāncija* f »zaokruženje«. Primjer: *Na agirānciju bili smo, a riba pobjegla*, kažu u Prčanju da tako Muljani govore. Očito se radi o dalmatskom denominalu od γῦρος > tal. *giro*, *adgyrare (prefiks *ad-*) > tal. *aggrare* sa očuvanim velarom *g*. *Gür* m (Dobroselo, Lika) »(zidarski termin) duga motka, kojom se miješa žbuka u mutionici« nije potvrđen u drugim narječjima. Nije izvjesno da li ide ovamo. Moglo bi se raditi u toj riječi i o domaćem postverbalu od *gurati* (v.). Naziv otoka *Žirje* n (potvrđen je *Curi*) može ići ovamo. Pretpostavlja u > *zu* i razvitak *giù* > ž kao u *Sipan* < *Giuppana*. Inače je grčka riječ zastupljena u italijanizmu *dir* m (Dubrovnik, Cavtat, Šibenik: *učinit dir*, *idem ù dir*, *pàsājmo dva dira*), impf, na -*va-điravat*, *dirāvām* (Dubrovnik, Potomje) »ići amo tamo, okretati se, kružiti«, (sa *d* > *j*) *jirōvāt* impf. (Brusje) prema *jirāt* pf.: *jiroj brod*, *nemoj jirōvāt brod* < tal. *giro*, *girare*. Deminutiv na -*ella girèlla* > *direte* f pl. (Dubrovnik) »kvačice koje priljubljuju škure pri lastru, virandula (u Šibeniku)«. Imperativna složenica *džirasol* (kalk, Šulek) »suncokret, Lelanthus«. Toponim *Na diranu gornju, donju* (Muo, ribarske pošte), vjerojatno je isto što *Agiran* na Mljetu koji dolazi od *aggerlanum < lat. *aggeries* »hrpa, gomila«.

Lit.: ARj 3, 502. Hraste, *JF* 6, 187. Skok, *Slav.* 211. REW* 3937. DEI 1816.

agrarna f (akcenat u Banjoj Luci, Srbija, Miličević). Znači isto što i izvedenica *agrataluk* »nervoza«. Daničićev akcenat *agrarna* ne poklapa se s turskim naglašavanjem dočetnog sloga. Zbog toga bit će pogrešan. Nije ista riječ kao i *agrarna* (v.), ali je stvorena na isti način od tur. *ağrımak* »osjećaj boli«. Turcizam koji dosad nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 31. Skok, *Slavia* 15, 180.

agravaṭi, -am pf. (16. i 17. v., tranzitivan glagoli »činiti tegobu«. Od tal. *aggravare* (prefiks *a* < *ad* i denominai od *gravis*).

Lit.: ARj 1, 36. REW* 3855. DEI 87.

gen. *agrška* m (Vuk), sinonim *prešljen* (v.), u Kosmetu *agršak*, -a m (*a* ostaje i u genitivu!) »kolut od razne materije koji se natakne na donji dio vretena radi boljeg zamaha pri pređenju«. Vukov oblik pokazuje da tursko *a* u dočetnom zatvorenom slogu može postati nepostojano. Turcizam *ağırşak* istog značenja nije dosada potvrđen u ostalim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 36. Elezović 1, 4.

agün m (Dubavnica, Vrbnik), morska riba koja se zove i *aliga* (v.) = *ölig Uliti aguni* (Feretić, Statut verbenski 9) = *agun*, gen. -*una* (Rab). U Dubrovniku (tako i u Račišću) se ta riba zove *gavun*, gen. -*una* = *gavun* (Vuk) = *gavun* (Božava), *gavuni* pl. (Muo) = *gavun* (Smokvica, Korčula) = *gavun* (Perast) = (bez *v*) *gaün* (Split) = *gaün*, pl. *gauni* (Vrgada) = (sa *v* > *g*) *gağün*. Odatle na -*aria* > -*ara*, -*era* (mlet.) u imenu mreže: *gavunāra* (Dubrovnik, Mljet) = *gavunāra* (Molat, Božava) = *gagunōra*, *agonēra* (Vrbnik) »bucavica«. Mlečani posuđiše također dalmatinski oblik *gavon* (Budmani, Tommaseo). U naučnoj terminologiji ta se riba zove *ciupea aiosa* (> tal. *cheppia*), *atherina hepsetus*, u Rovinju *ziro* < *gerres* (Ive), u tršćanskom *agon* »Ährenfisch«, u krčko-romanskom *agaun* »seppia« (veljotizirano mlet. *agon* f) = u mletačkom na Krku *agon*. Razlikuje se od *ligan* (v.). Augmentativna je izvedenica od lat. *acus* s pomoću sufiksa -*one*. Osnovna se riječ prevodi u *iglu* = *igłuni* (Kostanjica, Boka) = *iglu* (Krtole) od *igla* = (čakavski) *iaglu* (Račišće) = *iglica* ili *jaglica* (Račišće), s umetnutim *n* *inglu* (Prčanj) = *inglun* (Lepeane, Boka). *Gavun* pokazuje krčko-romansku diftongaciju (*au* za lat. naglašeno *o*, upor. *rasaun* < *ratione*). To je jedini ostatak veljotske diftongacije iz ribarske sredine na Jadranu. *Igla* na Krku je prevedenica za mlet. (istarsko) *angusigola* (deminutiv od *acus* + -*ūceus* + -*icula*) = *j'igla* = *angožigola* (u izgovoru Hrvata u Vrbniku). Upor. tál. -*dijai*, *angosella* < *acucella. Mletački je deminutiv izopačen u Mulu (Muo, Boka) u *dīgula* ili *igla* i u *dōglo* n sa nejasnim *d*. To su sve različite ribe, dijelom male i sitne, kao *gavun*, dijelom velike, koje imaju dugi nos, srebrnaste, žive na po-

vršini mora, ne na dnu. Ovamo ide zacijelo još *gâvorica* (Brač) »smaris vulgâris«, u kojem je *-un* zamijenjen drugim sufiksom. O gubitku početnog *a-* upor. *guća* (v.).

Lit.: ARj 3, 114. 116. 115. 4, 408. Skok, Term. 37 sl. Binali 2, 169. Jurišić, NVj 45, 181. Kušar, Rad 40, 10. 18. REW² 130. Ive 70. DEI 205.

ah, refleksivna amorfna interjeksija, koja se nalazi u svim jezicima i dolazi sa samoglasnicima u prijevodu: *oh, eh, ih, uh* (v.); *h* se prenosi odavde i na *jaoh*. Izrazuje začuđenje pred vokativom ličnih imena, radost, želju (*ah, da mi je...!*), gnjev. Pojačava se dodavanjem *-a*: *aha*. Mjesto *h* govori se za čuđenje *-i*: *al ai*. Stariji pisci, kao Zuzzeri, upotrebljavaju *ahi* i dodaju prokličnu zamjenicu *me* sa *h*: *ahiméh*. Vjerojatno je u ovom slučaju oboje talijanskoga podrijetla. Mjesto *hi* govori se *j*: *aj* za čuđenje, žalost, želju, molbu, negiranje, gnjev i ukor, te se kod Hektorovića veže sa *a*: *aja, davori*. Vuk ima također vezanje sa *-a*: *ája aja* kao uzvik za poricanje. Ova se značenje razvilo zacijelo iz čuđenja nečemu. Ova veza dobiva i deiksu *k*: *ajak kao ondak*. Mjesto *k* dolazi i *c*: *âjac*, što začuđuje. Ovo *a*, koje se dodaje, dolazi u uzvicima i na prvom mjestu: *ajâo, ajâoh, ajâoj*. Može biti istoga podrijetla i *-a*, koje se u rumunjskom jeziku dodaje pokaznim zamjenicima: *acela* pored *cei* »ovaj«. Ali se u ovom slučaju pomišlja i na lat. prilog *hac*. Također se veže sa *bo* (v.): *âjbo* (Vuk). Kao gore u talijanskom jeziku veže se *aj* i sa prokličkom *ma*: *ajme* za izraz žalosti, gnjeva, ukora i može se pojačati *sa jao* (v.) i *h*: *ajmeh*. Od ovoga uzvika pravi se i impf, *ajmékati*. Mjesto *h* dolazi u balkanskim jezicima */: af* (upor. rum. */* za jslav. *h* u *virf* < *vrh*). Kod Arbanasa i Novogrka dodaje se još *í*: arb. *ah* = ngr. *ἀχτ*. Kod Arbanasa može se i poimeničiti *ah* m »žalost«.

Lit.: ARj 1, 39. i si., 42. GM 3,4. Dicționarul 1, 74.

-ah(a)n, ž. r. -ahna > -an, ž. r. -ana, složen deminutivni pridjevski sufiks veoma raširen u hrv.-srp. književnom jeziku i u narječjima. Kad se u narječjima ispušta *h*, nastaje odatle *-an*, bez duljine *a*, koja bi morala nastati po zakonu stezanja dvaju samoglasnika. Mora se uzeti da u genitivu *f in -ahna* nije bilo duljine po zakonu i da je odatle kratko **a* preneseno i stegnuto *-an* mjesto *an*. Ovo *-an* govori se bez duljine u narječjima koja ne

poznaju duljine poslije naglasaka. Samoglasnik *α* može varirati sa *u*, tako i *ñ* sa *š*. Oba *a* nastala su iz debeloga poluglasa *ǫ*, i to prvo *α* po zakonu, a drugo *a* po zakonu harmonije iz mekoga *ǫ*. Pridjevski je sufiks nastao iz sufiksa *-zh*, koji se očuvao u hipokoristicima od ličnih imena (upor. st. hrv. *Sedeh* > češ. *Zdech*) i općeg pridjevskog sufiksa *-ǫn* > *-an* (v.). Deminucija počiva na prvom elementu *h*, koji dolazi u starohrvatskim hipokoristicima u vezi sa samoglasnicima *oii*: *Milohna* (odtule prezime *Milohnić* na Krku), *Vojihna* (odtule toponim *Vojnić*). Primjeri: *lâgahan* < *lǫgǫhǫnǫ > *lagan, grûbahan, málahan, mékahan* > *mikan, pûnahan, tanahan* > *tanán, ùzahan* > *uzán, mláđahan* (*d* prema komparativu *mláđi*), *živahan, ladan, mllanī, pûnan*. U prilogu *dobrano*. Ako se pridjevska osnova svršuje na *dit*, deminutivni sufiks dolazi na komparativnu osnovu: *bledan, gladan, hladan, mláđan, žedan, síćan*. Ovaj je sufiks ušao i u književni jezik, a živ je i u narječjima. Primjer iz ŽK: *mláđan, mnedan* »vrlo mršav«, *bledan* »vrlo blijed«, *mâlĵahan* > *maĵán* »vrlo malen«. Postoji i u slovenskom jeziku *málehen* > *majhen* (također kajkavsko prezime) i u ruskim narječjima: *bolĵahnyj*. Mjesto *-ǫbo-* dolazi *-ušan* u *lagûšan* »vrlo lagan« ŽK, *mekušan* (upor. *mekušac, malešan, síćušan, miljušan*). U štokavskom prilogu *lagácko* »vrlo lagan« teško je objasniti grupu *ck*. Vjerojatno je *c* nastalo od *s*, koje se nalazi u *tanĵusan* za *tanahan*. Iz *sk* moglo je nastati *ck* (upor. *Atanacković* od *Atanasije*). Pored *-ahan* postoji i *-ašan*: *slabašan*. Ovo *š*, koje je nastalo iz *h* kraćenjem dvočlanih sveslavenskih antroponima, u kojima je drugi elemenat bio *-slav*: *Miloslav* > *Milohna, Vojislav* > *Vojihna, Sedeh* < *Sedeslaus* < *Zdeslavb*) i dodavanjem pridjevskog ie. sufiksa *-io*: igra velikog ulogu u hrvatsko-srpskim hipokoristicima: *Miloš* (od *Miloslav*), *Praos* (od *Prvoslav*), *Dragos* (od *Dragoslav*), *Rados* (od *Radoslav*). Odatle dolazi i na kršćanska imena kao u *Per oš*. Samoglasnik varira u *Miljuš* (od *Miloslav*). Odatle u kršćanskom imenu *Ivaniš*. Dodaje mu se i hipokorističko *-a* (v.) u obje kategorije: *Dobriša* (od *Dobroslav*), *Grdiša, Perisa, Juriša, Jankiša*. Samoglasno *i* gubi se i *sa* dodaje na suglasničku osnovu češće kršćanskih imena, rjeđe starih slavenskih dvočlanih imena: *Ivša, Jakša, Nikša, Prvša* (od *Prvoslav*), *Drakša* (od *Dragoslav*). Pred *š* može se nalaziti i samoglasnik *a*: *Dragaš* (od *Dragoslav*), *Milaš* (od *Miloslav*), *Petraš*, kao i *u*: *Miljuš* od *Miloslav*). Dodati

mu se može i sufiks *-in* (v.): *Milašin* (upor. *Milaime*, hrv. toponim). Kad u 15. v. propada slavenska lična toponimija, od svih ovih hipokoristika prave se porodična descendna prezimena na *-ič, -ević, -ović*. Akcentat-sko je pravilo za ove pridejvske deminutive da odreda nose akcentat " na osnovi. Nije deminutivni sufiks i drugog je postarija u *čohan, kozani mėsan, ružan, rebrám, solani, zemljan*. Ovdje je dijelom postao iz *-enǫ* > *-en* (v.) poslije palatala (*kozan, ražan, zemljan*) i odatle prenesen na *mėsan* (upor. *ntesnen* 2K, gdje je pridjevski sufiks dva puta izražen: *-ǫn* i *-enǫ*), *čohan*, a dijelom je nastao iz *-ǫnǫ* > *(a)n* (v.). Poslije suglasničke grupe *a* je preneseno i u femininum i neutrum i ostale padeže.

Lit.: Maretu 313, § 361 a. 314. § 362 b. 318. § 365 c. Leskien § 542. Vandrâk \, 635. § 630. Rešetar, ASPH 36, 546.

ahar, gen. *âhara* = *ar*, gen. *ara, har*, gen. *hara* (Vuk) = *ar* (Kosmet) = *jar* (narodne pripovijetke, kao u bug. jeziku *jahâr*) = *akar*, gen. *âkara* (Hercegovina, Bogišić) m »I^o konjušnica (Vuk i Kosmet), 2° dvor (Crna Gora), 3° kuća s oborom i avlijom i sve kuće naokolo (Hercegovina)«. Balkanski turcizam (*ahur* »staja, obor«), raširen u svim balkanskim jezicima osim u rumunjskom jeziku, perzijskog je podrijetla (perz. *âhur*). Drugo *a* u dočetnom slogu nastalo je od turskoga jeryja (upor. bug. *ahâr*), dok u arbanaskom i novogrčkom jeziku ostaje perzijski samoglasnik *u* (αχούρι = arb. *ahur*). ; Iz oblasti gradnje stanova kao *avlija* (v.), *boj* (v.), *kat* (v.), *japija* (v.), *dîrek* (v.). Oba turska značenja (1. konjušnica, 2. obor) zastupljena su na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 40. 3, 568. 4, 463, SEW 25. Skok, Slávia 15, 180. Mladenov 12. 704. Lokotsch 36. GM 5. Matzenauer, LF 1, 212.

âhbab, gen. *-aba* = *abâb* m (Kosmet) »drug, prijatelj«. Općenit je turcizam arapskog podrijetla u Bosni i Hercegovini i drugdje, premda ga ne bilježe leksikografi. Turci su generalizirali i proširili na Balkanu arapski plural *ahbâb* (sing, *habib*) »prijatelj« kao singular, što se često događa, upor. *Juhara* (v.).

Lit.: Skok, Slávia 15, 179. Elezović 2, 491.

ahmedija (Bosna) = *hamedija* (Srbija) f »bijela čalma«. Turcizam arapskoga podrijetla istoga značenja, koji upotrebljavaju samo mu-

slimani. Arapska je izvedenica od ličnog imena kao *Ahmed*, upor. *medžidija*.

Lit.: ARj 3, 564. Skok, Slávia 15, 180.

â(h)tapod m (Vuk) = *ahtapot* (Łazić) = *oktapodb* m (st. srp.) »(h)obotnica, polip, octopus vulgâris«. Balkanski grecizam (složenica ngr. ὀκταπόδι > ὀχταπόδι »osmokraka«, od οκτώ »osam« i πους, ποδός »noga«), bug. *ahtapod, oktopód*, arb. *aftapoth, oftapoth*, eine. (o)htapode, tûr. *ahtapodi*.

Lit.: ARj 1, 41. 59. 8, 877. Mladenov 378. 12. Pascu 69, br. 1278, 1279. Vasmer, GL 41, 103. ZSPH 14, 466. GM 3. Matzenauer, LF 7, 4.

-ajja, rijedak hrv.-srp. pejorativni sufiks za muška lica, za koji Maretić 259 navodi samo dva primjera iz narodnih pjesama: *ludajja* (od *luda* < *lud*) i prema ovome *pustâija* (od *put*). Interesantno je time što mogu nastati sufiksi pejorativnog značenja stapanjem hrv.-srp. hipokorističkog sufiksa na *-a* (v. *bena, luda*) i *-ja*, dodatka turskim sufiksima *-ci* > *-d&ija* i *-li* > *-lija*.

Lit.: ARj 6, 195. 12, 699. Maretić 259.

âis = **âjis** = **âjs**, amorfni uzvik za tjeranje volova na kretanje u stranu (Vuk) ili naprijed (ŽK), *âjs* ŽK također *hajs*; kad teško ide, akcentat je *hajs*; i ime vola (*rogo*, vokativ od *rogma*). Odatle glagoli *âjskati, âjsnuti, âjsnem* (Vuk) te *aiskati* i *aisnuti* (Lika, Vuk). Za obratan smjer je uzvik *šîis*. Izgleda da je interjeksija upravo složenica od *âe*, koju Vuk također navodi za tjeranje volova. Odatle impf, *aékati, aêčem* »tjerati volove vičući *aev*. Elemenat *-i* nalazi se u *šûs* (ŽK). U Kosmetu se govori sa vokalom *o*: *oj s*, koji pozna i ARj: *oj s, oj ski, ôs*. Izgleda da ovamo ide i uzvik *ahâj* (ŽK), kojim se tjera lisica od peradi, odatle impf. *tajkati, -am* (ŽK).

Lit.: ARj 1, 41. 44. 34. 43. Elezović 2, 22-Pedersen, KZ 38, 342.

-āj je sveslavenski sufiks iz praslavenskoga doba. Kao živ sufiks dolazi u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih u ruskom jeziku. To je upravo složen ie. sufiks *-ǫ* raširen vokalom *a*. Služi za tvorenje glagolskih imenica, tzv. nomina actionis, ali apstraktno značenje može prijeći u konkretno (*namještaj*). Samoglasnik *a* je dug kao u *-ač, -ag*. Ako dolazi u femininum, onda je kratak ili po analogiji dug. Veže se obično s ie. sufiksom *-ro*, tako

da mu je najrašireniji oblik *-jaj*, pred kojim se glagolske osnove na *k g h* palataliziraju u (žš. Služi najčešće za izvođenje od perfektivnih jednostavnih i s prefiksom složenih osnova. Početni palatami elemenat *j* mogao je nastati i od tema na *-i-* u infinitivu kao i od *-ějb* i odatle se analogijom proširiti. Čisto *-oj* nalazi se u *uzdisaj* i *zalogaj* (od *založiti*). Veza sa *-to* vidi se u *običaj* (od *obiknuti*), *naraštaj* (od *narasti*), *zamašaj* (*zamahnuti*), *okršaj* (*okrsnuti*). Inače se često dodaje kod perfektiva na *-i-ti*: *namještaj* (od *namjestiti*), *oproštaj* (*oprostiti*), *položaj* (*položiti*), *domišljaj* (*domisliti*), *povračaj* (*povratiti*), *slučaj* (*slučiti*), *porodaj* (*poroditi*), *rađaj* (*roditi*). Od imperfektivnih je glagola *nočaj* (*nočiti*), *ndšaj* (*nositi*), *vršaj*, *ležaj* (*ležati*), *mješaj* (*miješati*). U događaj pored događaj varira perfektivna i imperfektivna osnova. Rijedak je kod imeničkih osnova: *naručaj* (od *naručje*), upor. stesi, *brbžaj* »struja« (< *Брѣѣ* + *-ějb* od *Брѣѣ*). U femininumu dolazi rijetko od glagolskih osnova samo u značenju radne imenice *mješaja* »onaj koji mijesi«, *sudđa* »onaj koji sudi«, isto tako rijetko i kod imeničkih osnova *kvfgaja*, *j/rèkaja*, *domaja*, *peraja*. Ali nije izvjesno da su *-aj* i *-aja* identični sufiksi. Isto tako se može identificirati ovaj sufiks sa dočetkom *-aj* u toponimima izvedenim od pridjeva: *Bjelaj* = *Bilaj* = *Belaj* (Cres), *Blagaj* (od *blag* »bonus« upor. *Buna*, hercegovački hidronim), *Kosmaj* (od *kosmb* »kosmat«), *Maglaj* (od *mglz* »maglovit«, upor. drugi sufiks u *Meglen*, *Moglena* kod Soluna). U ovim je izvedenicama a kratko. Postoji kod ovih toponomastičkih izvedenica i fern inum: *Suvaja* (od *suK*), *Krivaja* (od *kriv*), *Crnaja*, *Krnjaja*. Pomišlja se na to da je *-aj*, *-aja* u ovim primjerima određeni oblik: *a/* > *-aj* mjesto *-i*, koji odgovara ruskom *-oj* (*Tolstoj*). Još valja istaći raširenja na *-ica*: *držajica*, *plazajica*, *stežajica*, *bjelajica* »bijela čarapa«, *svilajica*, *tulajica*. Atmosferski pomorski termin *mlakajica* »mlako vrijeme« ne ide ovamo. To je mletačka riječ *macaizzo* (koja sadrži lat. sufiks *-aticiu* > *-aizzo*), u koju se umiješao naš pridjev *mlak*. Kod *izraca*, za predmete raširuje se s *-ka*: *ljuljajka*, *todljajka*, *ševeljajka*.

Lit.: *Märeții* 259. 289. *Leskien* § 483. *Vandrák* 1, 515, § 454. *Skok*, *BZB* 1(1921), 119-128. *Brugmann*, *IF* 33, 282.

ájam, gen. *alma* m (Lika, Vuk) »prednji kraj samara što stoji ugretnut konju oko vrata«. Ovaj turcizam (*oyum* »prerez«) nije potvrđen

u drugim balkanskim jezicima, a i u hrv.-srp. je izoliran.

Lit.: *ARj* 1, 42.

àjan, gen. *ajana* (akcenat je možda i *ajan*, *ajana*) m »starješina u kojem mjestu«. Balkanski administrativni turcizam arapskoga podrijetla (ar. plural *a'jan* »oči«, sing. <*ain* »oko«) nalazi se i u dakorumunskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju. Arapski plural postao je u turskom jeziku singular, kako se često događa. Ušao je i u bosansku muslimansku antroponimiju (*Ajanović*, *Tešanj*). Turska administracija ostavila je na Balkanu više takovih arabizama: *nàhija* (v.), *musala* (v.), *vilajet* (v.).

Lit.: *ARj* 1j 42. *Mladenov* 12. *Lokotsch* 38. *GM* 6.

ajâr, gen. *-a* m (Kosmet) »mjera ravnoteže«, odatle *ajârlt*, *ajârim* impf, »srađivati, dotjerivati se«. Ovaj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *nar*, u turskom izgovoru *ayar* »aloi, poids, mesure, étalon, mjera za čistoću zlata i srebra« lokalno je u hrv.-srp. jeziku, ali je potvrđen u bug. *ajar*, ngr. *ἀράρι*, cine. *alare*, svagdje isto značenje »verifikacija utega, vage, srebra itd.«. Iz turske upravne terminologije za utege (baždarenje).

Lit.: *Elezović* 2, 492. *Pascu* 2, 107. *Mladenov* 12.

albo, uzvik za poricanje »non, aja, a jök« (Vuk, Dubrovnik), prema Daničiću i Maretiću složenica je od uzvika *aj* i od enklitike *bo* »naime, jer« (v.). Ispravnije prema Pavletiću potječe od tal. *aibò*, uzvik odvratnosti, negiranja, koji Muratori izvodi od sintagme *heu bone deus*. Upor. *bērâkos* (Vrbnik). Upor. za posuđivanje uzvika *ajme* (ŽK) < tal. *ahime*, *jok* < tur. *yok*. Promjena tal. *o* > *α* nastala unakrštenjem sa *aj* (v.).

Lit.: *ARj* i, 42. 362-3. Pavletić, *NVj* 1, 362-363. Maretić, *Rad* 89, 115. *REW*² 6048a.

ajdàmak, gen. *-aka* m »toljaga, kijača«. Ovaj turcizam potvrđen je u navedenom značenju kod Obradovića. Izgleda da je identičan sa turskim infinitivom *haidamak* »goniti vi" ;çi *hajde** (v.). Promijenio je prema tome kod nas značenje, što se rijetko događa. Potvrđen je i u BiH. U bugarskom jeziku ima *hajdamakb* i znači »glupaka«.

Lit.: *ARj* \, 42. *Mla'enov* 664. *SEW* 375. *Lokotsch* 61. *Vasmer* 1, 251. *Školjić* 76.

äjër m (Rab), *poć v äjer* »prsuti« (Istra, Split, Banovac, Belostenec) = (s protezom *j*) *jâjer* m (Dubrovnik, 18. v.) = *jâer* (17 v., Dubrovnik, hercegovačka narodna pjesma) = (s akcentom *i-ı* *aer* (Vrančić, Stulić) = (s *j*, kojim se uklanja hijat) *ajer* (16. v., Dubrovnik, Marulić, Kavanjin, Mikalja) = slov. *äjer*, gen. *-rja* (jugozapadni dio Kranjske) = (sa i za grčko *η*) *aur* (13. v., Domentijan, upor. gr. *αήρ*) »zrak, vâzduh«. Jednom se piše u 17. v. *hajer*. Upor. arb. *aj r*. Pridjevi na *-bn* > *-an* *âjeran*, na *-ski* *ajerski* (*ajersko razvedrenje*, Terzić). Oblik (*j*)*a(j)er* je pravilan razvitak od lat. *aer(e)* i odgovara posvema rum. *aier*, sitai, *aire*, furl, *ayer* i fr. *air*. Mora se prema tome uzeti da potječe iz dalmato-romanskog jezika, jer je riječ ograničena na jadransku zonu. Od grčkog akuzativa potječe tal. *aria*. Taj oblik posuđiše pisci.¹⁵ v. I on je potvrđen samo u jadranskoj zoni *ârja* f (Cavtat, Dubrovnik, Potomje). Ovamo ide zacijelo *inja* f (Dubrovnik) »ružno vrijeme, vihar (*irija* od *vremena*, Zore)«. Taj se oblik poklapa sa arb. *eiri* (G-M) »Wohlgeluch« = *eiri*, određeno *eirija* (Godin), izvedenica na *-ia* od *ere* f < *aira »Luft, Wind, Geruch«. Upor. za semantički razvitak *auraticum > fr. *orage* »Sturm« od lat. *aura* = gr. *αὔρα* »Lufthauch, leiser Wind«. Lat. *aer*, gen. *aeris* je posuđenica iz gr. *αήρ*, a to je u prasrodstvu s našim *vijoti* (v.), *vjetar* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 34. 41. 108. 4, 405. 421. Zore, *Tud.* 9. *Pleteršnik* 1, 2. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*² 240. 788. *GM* 6. 96. *DEI* 287. *WP* 1, 211.

äjgîr, gen. *-ira* (Vuk) = *hajgir* = (sa disimilacijom *j-r* > *n-r*) *àngîr*, *hàngîr* = *hanjgir* (18. v.) = *jàngîr* (Podgora, Dalmacija, Pavlinović) = *adir* (Matzenauer) »ždrijebac, pastuh«, metaforički u izvedenici *ajgirača* — *ajgirusa* f (= *adirusa* kod Matzenauera) »upaljenica, pridjev *ajgiròvit* »pastušast« (Vuk). Nalazi se i u bugarskom jeziku *ajgâr*. Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (< *aygır* »admissarius«) i ide zajedno s našom turskom terminologijom iz oblasti konjogojstva kao *at* (v.), *dorat* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 43. 90. 3, 566. 4, 452. Matzenauer, *LF* 11, 345.

-ajiv, pridjevski sufiks složen od dočetka *-a* imeničkih osnova i od *-iv* (v.). Značenje mu je kao i sufiksu *-iv*, tj. snabdjevenost onim što kaže osnova, *-j-* ukida hijat. Primjeri:

lećajiv »pjegav u licu, od sunca« (od *leća* »pjega«), *sipljajiv* (od *sipnja*, s promjenom *pnj* > *plj* prema *sipljiv*), *bliznâjiv* = *bliznjajiv* (od *blizna*). Na nepoznat način došao je u *čukljajiv* (od *čukalj*, gen. *cukija*), *šaljajiv*, *žuljajiv*. Nema mu potvrda u riječima književnog i saobračajnog govora. Ne nalazi se u *lišajiv*, gdje je *-iv* došao na *IIsaj*.

Lit.: *Märeție* 393, § 361 e.

ajkula f »morski pas, charcarias glaucus, monace glauca«, govori se u Srbiji za koji se govori i italijanizam *pešekan* (Dalmacija, Hrvatsko primorje). [Dolazi od bug. ili rus. *akúla* koji dolazi od nord. *hakall*; možda je u unakrštenju s njem. *Hai(fisch)*].

Lit.: *RK* 4. *Vasmer* 1, 9. *Mladenov* 4. *Hirtz*, *Pisces* 15.

-ajlija je tursko-slavenski sufiks za muška lica. Složen je od *-aj*, kome se ne zna pravo postanje, jer ne može biti identičan sa *-aj* zatvorenjeapstrakta od glagola i nekih imenica; *-lija* je svakako tursko *-li* (v.), koje označuje lica, potjecanje njihovo iz nekog mjesta, kadikad snabdjevenost njihovu nekim svojstvom (*tro-skali*, u Bosni). Služi za izvođenje od pridjeva, imenica i glagolskih osnova i imade kadikad pejorativno značenje: *dugajlija* (od *dug*), *granajlija*, *novajlija* (od *nov*), *zlatajlija*, *točajlija* (Baranja). Prezime *Durajlija*, u ŽK *Dularija* i *Dur alija* (Tupčina). Možda je afektivna (pejorativna) tvorevina kao *-eskara* u *Ijudèskara*, *-endra* u *selendra*, *ženturina* od *žena*, gdje ima svakakvih sufiksalskih konglutinata, da bi se izrazila odvratnost.

Lit.: *Skok*, *Rad* 272, 43.

ájluk m (Vuk) = *hajluk* = *ajluk*, gen. *ajluka* (Kosmet, također sa 6 mjesto *u*) »svaka plata, mjesečna činovnička beriva (Bosna), plata vojnicima (bečarina, v.)«, odatle radna imenica *ajlukčija* m »vojniki plaćenik« (Vuk), *ajlbkčija* (Kosmet) »činovnik«. Ovaj turcizam (*aylık*, *aylıkçı*) potvrđen je samo kod nas u Bosni i u Kosmetu. Uzet je iz turske upravne i vojničke terminologije.

Lit.: *ARj* \, 43. 3, 555. *Elezović* 2, 492.

ajljäzlbk m »besposličenje«, turski apstraktum (*haylazlık*) obrazovan s pomoću *-luk*, ograničen je samo na Kosmet, nastade od indeklinabilnog pridjeva i imenice *ajljâz* (< tur. *haylaz* »müßig«) »besposlen, skitnica, besposličar«. Potvrđen je i u bugarskom *hailaz*, gdje je proširen sufiksom *-in* za individua, kao

god nas *kasapiti: hailazin*. U rumunjskom postoji kao prezime *Hailaz* (Bukovina).

Lit.: *Elezović 2*, 471. 492. *Mladenov 664*.

ajmàna f (Bačka, Vuk) = *jamana* (Vuk) »kljuse u selu ili polju bez gospodara; bitanga, sinonim *java* = *joha* (v.)«. U Kosmetu *ajm-àna* m f »neuljudeno, nevaspitano i nespretno čeljade«. Odatle *poajmaniti se*. Nalazi se u dakorumunjskom *haimana* »vagabund, bitanga« i odatle glagol *a käimani* »bez posla oko hodati«. U značenju »bitanga« i u arb. *haimana* kao i u bug. *haimana* i odatle glagol *haimanuvam*. Vrlo raširen balkanski turcizam, koji ima dva značenja: *haymana(-e)* »divlji, neobrazovan« i »pašnjak, utrina, gdje se goni stoka«. Metaforičko značenje postalo je općenito na Balkanu. Daničićevo izvođenje od *hajvan*, *-ona* »stoka« ima se zabaciti.

Lit. *ARj 1*, 43. 3, 556. 10, 121. *Lokotsch 783*. *GM 144*. *Mladenov 664*. *Elezović 2*, 492.

ajta m (Kosmet) »pokvaren čovjek, sinonim za bekrija (v.), bečar (v.)«. Nalazi se bug. *haita*, kojim Mladenov glosira *kajmana* (v.), i u ngr. *χάφτα* »budala, besposličar«. Dolazi od tur. *haita* »hajduk, odmetnik, besposličar« i ide zajedno s balkanskim turcizmima za psovanje: *budala* (v.), *bena* (v.), *ajmana* (v.), *ajljaz* (v.).

Lit.: *Elezović i*, 8. *Mladenov 664*.

-(a)k¹ je opći slavenski sufiks iz ie. vremena, α je nepostojano zbog toga što se razvilo iz poluglasova ð i r, a ovi iz ie. *u-* i »-osnova. U posljednjem slučaju palatalizira dočetne osnovne suglasnike *kgh* u *čžš* (primjeri: *tračak* od *trak*, *mrčak* od *mrak*, *grašak* od *grah*). Po podrijetlu je pridjevni sufiks kao i lat. *-icus* i njem. *-ich*. *-iko*, koji ne postoji u baltičkoj grupi, očuvao je pridjevsko podrijetlo u *lágak* pored *lak* < *hgbkt*, *gladak*, *sladak*, *uzak*, *brđak*, *držak*, *kratak*, *krepak*, *krotak*, *mek* < *mękłkz*, *mrzak*, *sklizak*, *rijedak*, *židak*, *težak*, *tanak*. Velika većina ovih pridjeva gubi u komparativu i imeničkim izvedenicama sufiks *-bko*: *uži*, *sladi*, *tanji*, *mrzi*, *rjeđi*, *teži*. Neki od njih dobiše ovaj sufiks u hrv.-srp. jeziku, tako *držak*, koji je u rumunjskom jeziku bez toga sufiksa *dirz*. To znači da je u starije doba bio i u hrv.-srp. jeziku živ sufiks određene vrijednosti, dok je danas u jezičnom osjećaju izgubio semantičnu vrijednost, a *zadržao* morfološku, tj. izrazuje samo pridjevsku kate-

goriju osnove. Hrvatskosrpske su kreacije *gibak*, *ljubak*, *nizak* - *niži*, *rězak*, *hoćak*. Pridjevski sufiks *-ko* mogao je doći i na o-osnove i tada glasi *-ok*: *dubok* - *dublji*, *širok* - *širi*, *visok* - *viši*, *žestok* - *žešći*. Imeničke izvedenice od ovih pridjeva odbacuju od reda *-ok* kao u komparativu: *dub(lj)ina*, *širina*, *visina*, *žestina*, tj. tvore apstrakta i od komparativne osnove, upor. *težina* pored *teža*, *dubina* pored *dublina*. Nadalje služi kao sufiks i za tvorbu pridjeva od prijedloga: *prijek* od *prě*, *opak* od *op* = gr. *από*. Isto tako od priloga kolikoće: *kolik* (prilog *kolt*), *tolik* (prilog *toli*), i prema ovima *onolik*, *ovolik*, kao i od zamjeničkih osnova na *-a*: *kàkì*, *tàkì*, *ovàkt*, *onàkl* (v. niže *ako*) gdje dobiva određeni oblik (neodređeno *kakav*, *takav*, *onakav*, *ovakav*), ali u *jak* dolazi u neodređenom obliku *jak* (v.) i promijenio je značenje. Ne znači, kao u češkom jeziku »kakav, kaki« nego »fortis«. Od pridjeva količine prenesen je *-ik* i na stoslav. *veli*, koji se očuvao u neproširenom obliku samo u čakavskim narječjima i u toponimiji na tom području (*Vela Vrata* kod Cresa). Inače je generaliziran *velik*. Vežan na *t*-particip može označivati, kao *-áci* (v.), mogućnost: *pitka voda*. Prema, mišljenju Trubecoga imao je pridjevski sufiks *-iko* i u pridjevskim izvedenicama afektivnu (deminutivnu) vrijednost. Izražavao je nešto malo ili prijatno: *uzak* < *czbkb*, *tanak* < *zъnъHъ* i si. od osnovnih pridjeva *czy*, **iъnъ*, koji se očuvale u komparaciji, a nestadoše u pozitivu, kad izgubiše afektivnu vrijednost i postadoše morfološki element za tvorbu pridjevske kategorije.

Iz pridjevske razvila se imenička funkcija, tako da služi u mociji za izražavanje muškoga (*-ák*) i ženskoga (*-ka*) roda kod živih bića: *patak* - *patka*, *gusák* - *guska*, *mačak* - *mačka*, *svračah* - *svrąka*. U ovom slučaju događa se da u femininumu ima drugi sufiks: *momak* prema *moma*, *krmak* prema *krmača*, ili da nema femininuma: *cvrčak*, *čvorak*. Kod etnika u muškom rodu može imati za muško i oblik *-(a)c*, kako smo vidjeli. Tada se mocija *izražava* u opoziciji *-(a)c*: *-ka*: *Bosanac* - *Bosanka*, *Slavonac* - *Slavonka*, *Posavac* - *Posavka*, *Podravec* - *Podravka*, *Podunavac* - *Podunavka*, *Smederevac* - *Smederevka*, *Prištevac* - *Prištevka*. U srednjem rodu izražava materiju: *klupko* (v.). Deminutivna (afektivna) funkcija mu je još uvijek živa i izražajna: *tračak*, *članak* pored *član*, *cvijetak*, *đavolak*, *oblačak*, *redak* prema *red*, *grašak* (od *grah*),

časak, *dárac*, *glásak*, *črvak*, *mravak* (također prezime), *čovuljak* = *čovječuljak*. Naprotiv morfološka funkcija veoma je razvila, i to u dva pravca. Poimeničuje pridjeve u muškom rodu: *utorak*, *četvrtak*, *petak*, odavle prenesen i u *ponedjeljak*; *manjak*, *višak*, *jedinak* = *jedinac*. Isto tako i prošli particip na *-i*: *dobitak* (rum. *dobitoc* »stoka«), *ispravak*, *dotatak*, *napitak*, *početak*, *svitak* = *svitak* ŽK, *užitak*, *začetak*, *zadatak*. Prema *početak* stvorene su imenice *svršetak*, *završetak* i od *nedosta(jditi) nedostatak*. Po svom značenju sve su izvedenice nomina actionis. Nije stoga čudo što ovaj sufiks dolazi i na čiste glagolske osnove prelaznog značenja: *dóljevak*, *ulomak*, *ručak*, *zagrizah*, *pabirak*, *ovitak*, *lijepak*, *zvéčak*, *prijavak*, *popravak*, *ispravak*, *lažak* = *ožujak*, *držak*, *dometak*, *umetak*, *točak* (od *teći*). Ali se daje i na neprelazne osnove: *dolazak*, *stánok* (lat.-dalm. *stanicum*) < *ststannkb* > *sastanak*, *ostanak* od *ostati* prema prezentskoj osnovi. Odavde do parasintaktičkih (prefikslnih) složenica samo je jedan korak: *doručak*, *nadimak*, *naprstak*, *omedak* (čakavski *umejak* Krk), *oplečak*, *podžimak*, *prikrajak*, *užglavak*, *zapečak*, *zaselak*, *opanak* (upor. *na-peći*), *zaglavak*, *podmladak*, *potomak*, *posobak* (upor. *osoba* < *o sobe*) i do izvedenica od priloga: *napredak*, *nazadak*, prema ovima *posljedak*. Izražava kao i *-ac* i materiju, a da osnova ne živi više u jeziku: *pijesak*, *šipak*, *pápák*, *vívak*, *vrijesak* (upor. *vriština* Lika); *sirak* ne ide ovamo (v.). U ženskom rodu posuđiše ovaj sufiks i Rumunji i Arbanasi.

Lit.: *Marešić 313*, § 361. *Leskien* §§ 543. 546. 428. 375. 469. 399. *Vandrák i*, 605, § 580 i 581. *Havránek, Slávia 1*, 799-784. *Trubetzkoi, BSLP*, 24, 1 (1923), 130-7. *Vaillant, BSLP* 31, 43-46.

-ak² je sveslavenski sufiks pridjevskog podrijetla, kojemu u litavskom jeziku odgovara *-okas* u pridjevima kao *saldokas* »sladak« od *saldus*, *naujokas* od *naujas* »nova«. Nalazi se u lat. *merăcus* od *merus* i u galskim toponimima na *-acus*. Veoma je čest u varijanti *-jako* (v.). U starijem južnoslavenskom bio je veoma živ i karakterističan. Zbog toga ga posuđiše Arbanasi oba narječja te im služi za izvođenje muškoga u mociji i kod etnika, ima kadikad i deminutivnu vrijednost kao u *hurrák* »čovuljak« (od *burrě* »čovjek«), *motak* »jednogodišnjak« (od *mot* »godina«), *rosak* »patak« prema *rose* »patka«, *Durrěsak* »Drača nin« od *Durrës* »Drač«, *Uljěnak* »Ulcinjainin« od *Ulqin*. Veže se sa *-ar* (v.): *fusharák*

»stanovnik ravnice« pored *fushār* (od *fushě* »ravnic«), i od glagolskih osnova: *vjedharak* (toskički) pored *vjedhcak* (gegički, ovdje konlutinat *-es + -ak*) »kraljivac« (od *vjeth* »krasti«). U hrvatskosrpskom jeziku služi najprije za oznaku lica koja imaju izvjesna svojstva. U ovom slučaju vrši i morfološku funkciju pōimeničavanja: *luđak*, *gluhak* (također prezime), *novak* (također prezime), *ljevak*, *gornjāk*, *dōnjāk*, *prostak*, *sedmak*, *svōjāk*, također, stegnuto u starije doba, *svāk* (riječ je prema tome dubleta), *vještak*. Veza sa primitivom izgubila se u *junak* (upor. sa suf. *-ac*: *junač*, gen. *-cd*). Kad označuje lica, može se dodati i na glagolske osnove: *težak* (od *težiti* »obrađivati«), *težāk*, *zujāk*. Varira sa *-ac*: *ujak* u književnom jeziku za *ujac*, gen. *ujca* (ŽK) u narječjima prema femininumu *ujna*. U ovoj funkciji tvori maskulina i od imenica: *poljak* (također etnikum i prezime), *zemljak*, *čudak*. Oscilira sa *-nik* (v.) u *vojak* pored *vojniki*, koje je običnije, od nekadašnje imenice *voj* »vojska« očuvane u *voj(e)voda* (v.). Izražava mociju u *gusak* m prema *guska* f, *rođak* (ŽK, kajkavsko *rojak*) prema *rođaka*. Služi i u tvorbi imenica koje znače predjel i predmete: *mravinjak* i *telečak*, gdje vrši pōimeničenje pridjeva: *šljivak*, gdje oscilira sa *-ik*: *šljivik* (upor. *slivlják* ŽK). U *ktjāk* za starije *kijb* oscilira sa *Kijac* (čakavski toponim, upor. i *Kijevo* u Dalmaciji). Dolazi i u turskih riječi: *tōrbāk* pored *tōrba*. U ženskom rodu ne pokazuje duljinu: *divljaka*. Pridjevsko postanje živo je još u *jednak*, *đvojak*, *inak*, gdje ima duljinu kao obično, a nema je u *kàkì*, *ovàkì*, *onàkì* (v. gore te niže *-ako*). U *šurāk* oscilira sa varijantom *-jako*: *šurjak* (upor. *surljāk* ŽK). Pojačava se afektivno (augmentativno) značenje, koje više ne postoji u jeziku, sa *-ina*: *junačina*, *prostačina*. Duljina na α stoji kao u *-ač* (v.), *-ac* (v.). Upor. *-jak*.

Lit.: *Marešić 260*. *Leskien* §§ 380. 402. *Vandrák 1*, 610, § 584. *Belić, NJ 6*, 177-202. *Babić, Nj 3*, 177. i si. *Boskovic, JF 15*, 92-101.

akacija f (Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-ija*, koji se osjećao kao suvišan sufiks pomiješan zacijelo sa *-ija*) *akač* m (Dubrovnik, upor. rum. *acač*, *acarč*) = (odbacivanjem početnog *a-*, koje se osjećalo kao suvišan prefiks pomiješan sa *a-* < *ad-*) *găzija* (Perast, Dubrovnik, upor. tal. *gaggia*) = slov. *gacja* (Notranjsko) = *gôc* (slov.) = (zamjenom početnog α- drugim prefiksom *re-*) *re-kacija* = *rkacija* (slov.). Posuđenica preko

tal. *acacia*, mlet.-tršč. *acazia*, *cascia*, *gaggia*. Danas općenito *akacija* valjda preko njemačkog izgovora. Gr. *ακακία*, riječ egipatskog podrijetla kao i samo drvo.

Lit.: ARj 1, 44. 3, 118. Budmani, Rad 65, 164. Sturm, ČSJ 6, 65. Strekelj, DAW 50, 35. REW* 58. DEI 16.

akmadža (Vuk) = *atmadža* (Kosmet) »kraguj, žurica, lovački soko«, također bug. *atmadia* istog značenja, kao i tur. *atmaca*. U Poljicima (Dalmacija) prezime *Atmača*. Turcizam je iz tur. feudalnog života. Lovci su nosili sokole u ruci, kad bi polazili u lov. Vukov oblik pokazuje asimilaciju *tm* > *km* kao foraca za *tmica*.

Lit.: ARj 1, 45. Elezović 1, 42. Mladenov 11.

akmak (I.S.v.) = *amak* i *amāk* (Kosmet) m »luda, glupak, budala«, također bug. *ahmak* (*Ako sam pomak, ne sam ahmak, ta mi davaš zeleni krastama*, v. Gerov 5, 317) i rum. *acmac* »espretnjaković«. Odatle apstraktno *amāk-hk* pored *amakhk* (Kosmet) »budalaština«. Ide u red uvredljivih balkanskih turcizama arapskog podrijetla (ar. *ahmak* »lud«), kao *ajmana* (v.), *benā* (v.), *budala* (v.), *torkak* (v.), i sl.

Lit.: ARj 1, 65. Mladenov 12. Elezović 1, 14. Lokotsch 25.

-ako¹ je sveslavenski sufix kategorije *k*, koji služi za tvorenje priloga načina od korijena upitnih i pokaznih zamjenica: *kako* (od *kt*, v. *tko*) »quomodo«, odatle *dakako*, *nego da kako* (ŽK *negdakako*), *tako* (od ir., v. *taj*) »sic«, *ovako* (v. *ovaj*) »hoc modo«, *onako* (v. *onaj*) »ililo modo«, *svakako*, *svakojako* (v. *sav, kt*) »varie«. U kajkavskom narječju -o se shvaća kao fakultativna deiksa te se odbacuje (*kak*). Pored priloga, koji su upravo srednji rodovi pridjeva, govore se i određeni pridjevi *kaki, taki, onaki, ovaki, svakaki, svakojaki* (u kajkavskom sa dvostrukim sufixom *svakojaki*). Ovi se pridjevi nalaze i u drugim slavenskim jezicima, dok su pridjevi izvedeni s pomoću -o i -ovo karakteristika hrvatskosrpskoga jezika, i to -o > -av samo štokavskoga i književnoga jezika: *kakav, kakva* ili *kakov, kakova, takav, ovakav, onakav*. Od izvedenica na -o o pravi se apstraktnum s pomoću sufixa -oca: *kakvoća*.

ako² je pogodbeni (hipotetski, realni, potencijalni i irealni) veznik (konjunkcija). U tom značenju *nalazi* se i u slovenskom i bugarskom jeziku. Sveslavenski je s tom raz-

likom što u drugim slavenskim jezicima znači »kako, kad, premda«. Veoma je značajno, i to je od važnosti za etimologiju, što ni u jednom slavenskom jeziku nema proteze *j-* i nije je nikada ni imao. U hrv.-srp. narječjima može izgubiti prvi elemenat *α* (upór. ŽK *ko bog da* »kamo«, *ko bude lípo*) i dočetno -o: *ak* u kajkavskom, kao *ovāk, onāk tāk* itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. U tumačenju postoje dvije vrste teškoća: a) što je po postanju prvi elemenat *a-* i b) koje je prvobitno značenje, da li je prvobitno upitno značenje, kao u sjevernim slavenskim jezicima, ili pogodbeno kao u južnoslavenskim. Brugmann upoređuje *a-* u *ako* sa sanskrtskim *a-sáu* »onaj«, grčkim *ἐ-αἰ* »ondje«, *εἰ* »ako«, prvobitno »kako«, lat. *e-quidem*, oskičkim *e-tanto*. Prema ovom tumačenju, prvi elemenat bio bi ie. zamjenički korijen *e*, u prijevodu *o|o* > slav. *α*. Prema ovom tumačenju prvobitno bi značenje bilo upitno »kako«. Drugi dolaze do istog prvobitnog značenja, identificirajući *ako* sa *jako* (v.) »kako«. Ovi tumače gubitak suglasnika *j* time što *ako* dolazi uvijek na početku rečenice. Ali nema dokaza da je *ako* ikada imalo */*. Prema tome ovo se mišljenje mora zbaciti. Ali i Brugmannovo se mišljenje mora zbaciti, premda se upoređenje *ako* — *d* vrlo dobro slaže, jer se *a-ko* vrlo dobro slaže sa češkim *ač* »ako, kako«, poljskim *acz* < *acze* »premda«, gdje je *a-* očito kopulativno-adverzativno kao i u *iako* = *ako* i »premda«, *ijāko* (Kosmet, Elezović 1, 228 kao koncesivni veznik). O tome *a* v. gore *a*. Ovo tumačenje objašnjava nepostojanje proteze *j*, a isključuje i Miklošičevo, koji je u *a* tražio refleks od sveslavenske zamjenice *i, ja, je*, kao i ona, što identificiraju *ako* sa *jako* »kako« u staro-crkvenoslavenskom jeziku, ukrajinskom, češkom i poljskom i u oba lužička jezika. Drugi elemenat -ko najlakše je tumačiti. To je zaista zamjenički upitni deiktički (upór. lat. *sic*) elemenat u neutrumu -ko = *quod, quid*, koji sam za se bez *a-* može u našim narječjima uvoditi hipotetske rečenice kao i u francuskom jeziku (*j'avais de l'argent que je le donnerais*), a u prijevodu *ce* zaista i uvodi uvijek bez *a-* u hrvatsko-kajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku. U starom crkvenoslavenskom, slovačkom i ruskom jeziku postoji i *aky* < *a* + ie. *aṃu* kao u sanskrtu *ká* »gdje« avesta *čū* »kako«, koje nije ostavilo traga u hrvatskosrpskom jeziku. Budući da je -ko = *če* upitna zamjenica, može se zaista uzeti da je prvobitno značenje bilo upitno, koje se

očuvalo u sjevernim slavenskim jezicima, a izgubilo se u južnoslavenskim. Takav je razvitak i u drugim ie. jezicima: avesta *kā* »kako«, lit. *kai* »kako«, gr. *πώς* »kako« odgovara u sprus. *kau* »ako«, lit. *ką* »ako«, srednjokimr. *pan, paun* »kao da«. Da je postojalo upitno značenje i u južnoslavenskim jezicima, za to ima dokaza. U narječju južne Srbije, gdje *ako ako* »tako« znači potvrdu, u istom smislu u Timoku *dako* (SDZb 3, 180), dok u rumunjskom jeziku *dačă* (v. Skok, ASPH 37, 90. i si.) znači samo »ako«. *So* »tako« može uvoditi i u njemačkom jeziku pogodbene rečenice. Budući da i danas još možemo hipotetsku rečenicu, naročito potencijalnu, izraziti upitnom rečenicom (*ako bude lijepo vrijeme = bude U lijepo vrijeme / prolaza = la donnée/, doći ću / apodoza = la conséquence/*), rješava *ako* = *tako* = *kako* upravo na izričit način to pitanje. -Iz ovih konstrukcija izlazi i ekspletivna upotreba *li* (ŽK *ako li me neš poslunit'*). Ovome *ako li* dodaje Kavanjin još prilošku deiksu -*če*: *okolice*. Upor. u francuskom jeziku *si* u nepravnom pitanju (*Je ne sais pas s'il est venu*). Kopulativni veznik *α* u *a bude li ružno, neću doći* izražava adverzativnost, dok i prije i poslije *ako izražava* koncesiju, jednako kao i neutrum *sve* (*sve ako*), a u Crnoj Gori veza *no + ako* > *nako* (Vuk) znači »osim« = izuzimanje (upor. fr. *si ce n'est*).

Lit.: ARj 1, 45-8. Miklošič 107, s. v. ju. SEW 26, s. v. *ako*. Bruckner 1, s. v. *a, 2*, s. v. *acz*. Brugmann, Dem. 32. Belić, Priroda 474. Mladenov 4, s. v. *ako*, 680, s. v. *če*, WP 1, 507, s. v. *que* za *če*, 519, *quo* — *que, qua* f. Boisacq 219.

akōržit se pf. (Smokvica) = (sa zamjenom tal. prefiksa *a* < lat. *ad* hrv. prefiksom *rr-*) *ukōržit se* (Rab) »opaziti, dosjetiti se«. Od tal. (tosk.) *accorgersi* (prema mlet. izgovoru *ž*) < lat. **accorrigere*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 25.

akosiat, -am pf. (Smokvica, Korčula: *Ja bi maina, pa čemo lako akoštat abrivom*) = *akōstati* (Perast) = *akuštat* (Božava) = (uz gubitak prefiksa koji je nestao u sandhiju) *.kuštali* (Molat: *vapor je kuštua na rivu*) »pristati«. Od tal. *accostare*, denominai od *costa* ie. podrijetla s prefiksom *a-* < *ad-*. U Crnoj Gori (Riječka nahija) *a* je zamijenjen domaćim prefiksom *o* = *ob*, *okostati se* pf. (I.S.v.) »približiti se«. Na lat. -*idiare* > tal. -*eggiare* > -*ižati* upućuje *kostižati*, -am impf. (Du-

brovnik) »ploviti uz obalu« < tal. *costeggiare*. Deminutiv na nenaglašeni sufix -*ula* > tal. -*ola*: *kōstula f* (dvije dubrovačke poslovice) »rebro« < tal. *costala*.

Lit.: ARj 5, 379. 8, 846. REW² 2279. DEI 32. 1133. 1134. 1135.

akov, gen. *akova* (Vuk) = *hakov* (Orfelin) m »vijedro, vinska mjera«. Govori se u Slavoniji i Srbiji. Odatle deminutiv *akōvče*, gen. *akōvčeta* n obrazovan s pomoću sufixa -*če* kao *sanduče*, gen. *sandučeta* (Srbija). Orfelin poznaje još pridjev *hakován* i kolektiv *hakovčad*. Iz hrv.-srp. jezika posuđiše Rumunji *acov* u istom značenju u Banatu i Mehedinți, ali u drugim krajevima govore Rumunji *acău*, što znači da su taj oblik posudili iz starijeg mađarskog *akou* (1368). I Slovaci posuđiše istu riječ. Mađari posuđiše iz panoskoslavenskoga govora *okovb* »željeznim obručima okovana posuda«, postverbal od *okovati* (v.). Panonski postverbal očuvao se u Miholjcu kod Križevaca u izvedenici 1720. *modius vulgo okovanec* »pola zagrebačkog vagana« (Mažuranić, *Prinosi* 821). Značenje »modius« izgubilo se u hrv.-srp. zbog homonimije sa *okovi* »negve«. Mađarizam iz starijega vremena, ide u isti red kao i *parlog* (v.) i *čobanja* (v.).

Lit. ¹ARj 1, 58. Miklošič 153, s. v. *ku* 1. SEW 26, s. v. *akov*. Gombocz — Melich 49, s. v. *ako*.

akram, gen. *akráma* m iz Jukićeve narodne pjesme u značenju »doček«: *Njem' okrama u Budimu nejma / m njegovim yet stotín' momaka; Na akramu indiskoga bana*. Očito je da je ovaj oblik identičan s današnjim bosanskim turcizmom *ičram*, od ar. *ik'ram* > u tur. *ikram etmek*, što se u narodnoj pjesmi doslovno prevodi sa »ičram učiniti« (ispor. egipatsko arapski *el achram*). Daničić ne daje značenja, nego etimologiju (ar. plural *akran*, sg. *kārn* »drug, kolega«, koja se riječ govori u Kosmetu kao *akran*, gen. -*a* m »vršnjak, drug«).

Lit.: ARj 1, 59. 3, 766, Skok, Slávia 15, 352. Elezović 2, 493.

akrap = *akrep* i *akrep* (Kosmet) = *jakrep* m u istočnim krajevima i narodnoj pjesmi za *škorpija f* = *skrpjün* = *škorpijón* — *špú-rak*, gen. -*rka* m (Crna Gora). U Kosmetu znači »kazaljka na satu«. Stulić ima naš izraz *štipavac*, koji nije potvrđen u narodnom govoru. Arnauti govore *hagrép* m pored *shkrap*

(Godin). Istočni je oblik turcizam arapskoga podrijetla (ar. <ahrab u turskom izgovoru akrep). Oblik àkrap dokazuje da su se arapske riječi na Balkanu širile i prema arapskom izgovoru. Latinski oblik došao je na zapadu u nominativu u učenom obliku *scorpia*, preko tal. *scorpione* > *škrpijun* (pučka starija) i *škorpjôn* (mlada posudjenica). Značajan je crnogorski oblik *špúrak* koji pretpostavlja meta-tezu **špurk(ius)*, koja je po svoj prilici ostatak starodalmatskog romanskog govora, dok arabsko *skkrap-i* predstavlja stapanje arapskoga i staroromanskog oblika.

Lit.: ARj 1, 59. 4, 438. REW⁷ 7741 i 7741 a. Lokotsch 47. Elezović 1, 8.

aksadb m (15.v.) = *aksagb* (stsrp., 15. v.) (termin za mjere) »šestina unce«. Od ngr. ἄξάρι = srg., biz. ἔξάριον < lat. *exagium*. Prema latinskom izgovoru *aksaž* = *aksadž*, koje može biti i dalmatoromanski leksički ostatak. Upor. *oksjenač* za x. Sa š < x *ašadž* (Dubrovnik, Zore) »podmjerivanje mjera«. Iz dalmatoromanskog je i oblik s prijelazom a > i zbog palatala što slijedi *siz*, gen. *šiša* m (Dobrota) »pravac, metoda« = *slža* f (Vuk, Paštrović, nar. prip.; dočeto -a je od n. pl., primjer: *svake siže aspreš*) »vrsta, fela, sorta«. Gubitak početnog e > a (asimilacija e — a > a — a kao u *galatna*) nalazi se u *saz* (Rab, Istra) »1° nekakva mjerica za sjeme svilene bube, 2° šestina unce« < mlet. *sazo*, furi. *sas*, tal. *saggio*. Denominai *sažat* pf. (Smokvica, Korčula) »naviknuti (u pitanju) Je U sažala sedlo? Pita se za mladu mazgu, koja je odskora osedlaná«. Ovamo idu i naši internacionalni galicizmi *esej* m, *esejist* < fr. *essai*.

Lit.: ARj 1, 59. Zore, P alj. 115. 160. Tua. 4. Kušar, Rad 118, 24. Lukić, Bog. 4, 140-150. REW⁷ 2932. SEW 1, 26. Vasmer, GL 42.

akšam (Vuk) = *aksam* (Kosmet) »Г vece (*akšam pade: o, po aksomu*), 2° muslimanska molitva mujezinova, kad zađe sunce, večernja molitva (*akšam klanjati*) u. U posljednjem značenju riječ je skraćena od *akšam namazi*. Odatle dolazi (samo kod katolika i pravoslavnih, ne kod muslimana) prezime *Akšamović*. Ovaj turcizam složenica je prema Elezoviću od tur. pridjeva *ak* »bijel« i perz. *sam* »vece« i značila bi »vece u punom jeku«, upor. *belo plādnē* »podne u punom jeku«.

Lit. ARj 1, 59. Elezović 1,9. GM 1. BBI. s. v.

àkvila f (16. i 17.v., Dubrovnik) »orao«. Deminutiv na -iè *akviliè* »orlič, orloviè, orlušič«. Od lat. > tal. *aquila* »id.«. Odatle lat. > tal. izvedenica na -o, -oras *aquilo*, -onis > *akvilon*, gen. -ona m (17.v.) »1° sjeverna strana, 2° sjeverni vjetar«.

Lit.: ARj 1, 59. 60. Budmani, Rad 65, 164. DEI 562-563.

-(a)¹ je pridjevski i imenički sufiks ie. podrijetla. Kao pridjevski sufiks dolazi na samoglasničke i suglasničke osnove glagolske i imeničke, od kojih neke ne žive više same u jeziku, tako u *cio* < *ceiø*, *nāgao* < *nagib*. Može se vezati sa -zo: *šupalj* m. r., *šuplja* ž. r. Na samoglasne osnove dolazi u *gnjio* *gnjila*, *smjeli* (< *smêH*, običnije *smion*, gdje je spojen sa općim pridjevskim sufiksom -bn, *neumrli*, *sreo zrela*, *čio*; na suglasničke u *svijetao svijetla* (odatle *svjetlost*, ali *svijetiti* pored *svijetliti*, koje je obrazovano prema pridjevu, a *svijetiti* prema osnovi), *topal topli* (osnova *tep* očuvana u toponimu *TepljuK*), *nagao nagla*. Tada se pojavljuje nepostojano a, i to samo u muškom rodu između suglasničke osnove gdje stoji mjesto poluvokala. Taj zakon tvorbe važi također i za prošli particip aktiva, gdje se nalazi isti sufiks i tu je živ: *imao imala*, *vidio vidjela* prema *išao išla*. U književnom i saobraćajnom jeziku /, kad zaptvara slog, vokalizira se u o. U narječjima diftong *ao* steže se u *α* ili o. Mjesto -ai dolazi i varijanta -el u *kiseo kisela* (prava osnova vidi se u *po-kis-nuti* v.). Neki su pridjevi kao **magl~b* očuvani samo u toponimiji (*Maglaj**): Kod imenica pojavljuje se u sva tri roda i stavlja se također na suglasničke i samoglasničke osnove: na samoglasne u *dio* (< *dêh*), gen. *dijela*, *predjel* i deklinira se kao o-osnova. Tada znači radne imenice i nazive za oruđa, koja s njima stoje u vezi: *pijetao*, gen. *pijetla*, *vital*, *vitao*, gen. *vitla*, *ūzao*, gen. *uzla* (v.), *svjdao*, gen. *svrdla* (pored sufiksa r u narječju *svldar*, *svidra* ŽK). Dolazi u deklinaciji i- osnova, kad izražava apstrakta: *misao*, gen. *misli* (pro-, po-), *pogibao*, gen. *pogibli*, *prēgibao*, *iznikao*, *ponikao*, *izrastao*, *nazebao*. U pridjevskim i imeničkim tvorbama nije više produktivan u jeziku.

Lit.: Maretić 260. 313, § 361 g. Leskien 113. 290-91. Vandrák 1, 564-69, § 527-34. Vaillant, RES 13, 156-7.

al² = *âl* (Kosmet) pridjev indeklin. »crven«. Dolazi u narodnim pjesmama u vezi s turskim imenicama, gdje tvori složenice koje se pišu

s vezicom: *al-baber*, *al-bašča*, *al-binjiš*, *al-čador*, *al-čoha*, *al-duvak*, *al-katmer*. Vezica je opravdana kad drugi elemenat dolazi sam za se, no *alat* = *halat* (Crna Gora) piše se zajedno premda *at* dolazi također samo za se, kao i u turskom (*al at* »crven konj«). Ovo pisanje nastalo je prema *dorat* (v.), koje se ne osjeća kao složeni apelativ, nego kao jedna riječ, od koje se tvori hipokoristik *doro*. Od *alat* postoje i izvedenice: pridjevi *alatao* (Vuk), *alatasi* (Vuk, Kosmet), imenica *alātuša* »alatasta kobila«. Ove izvedenice upućuju na to da se *alat* mora pisati zajedno. Drugi dio složenice je hrvatskosrpska imenica samo u jednom primjeru: *alčašica* »biljka trapaeolum majus i antirrhinum« prema Daničićevoj etimologiji. Složenica *alkermoš* »neki napitak« pored *krmez* (v.) u Jačkama nije jasna, jer *krmez* ne znači nikada »napitak« kao u Jačkama, a drugih potvrda za *alkermoš* »napitak« nije se našlo.

Od *al* postoje i izvedenice, i to turska *âlca* za *alat*. U Kosmetu je *aldža*, gen -e »najčešće ime volu, rjeđe 'konju, crvene dlake«. Naša je izvedenica *alica* u Mostaru »rana trešnja« (Vuk). Turski pridjev može postati naš deklinabilni pridjev ako dobije naše pridjevske sufikse: *âlav* (Milićević), koji Vetranie piše *alaf* (jedanput u izrazu *âlaf šipci*). U hercegovačkoj narodnoj pjesmi nastade odatle metatezom indeklinabilni epitet *aval binjiš* (Vuk). Pored sufiksa -av dobiva i -en (prema *zelen*, *gvožden*) *alen* (Milićević, Kosmet) »ružičast«. Ovako i u bugarskom jeziku. U Makedoniji ima nastavak -ev: *alev*, a u bugarskom jeziku još -est: *alest*. Ovaj se turcizam osmanlijskog podrijetla za oznaku boja nalazi i u arbanaskom jeziku. Nema nikakve veze s ovim pridjevom *al* m (Vuk) »bijeda, napast, miseria, casus ad versus«, koja je prema Matzenaueru tursko-tatarska, ugarska i džagatajska riječ *al* »doluš, fraus«.

Lit.: ARj 1, 60. 64. 67. 69. 75. 122. Mladenov 5. Elezović 1, 9. 13. GM 7. Matzenauer, LF 72, 2. Sulek, Im. '2. 541.

-ala¹ f je neživ sufiks. Dolazi u dva primjera u pluralu: *mrežale*, *vlačale*. I ovdje znači oruđe, kao kad u srednjem rodu služi za tvorenje imena oruđa od imeničkih i glagolskih osnova: *nākovoalo* (pored *nakovanj*), *oralo*, *sjedalo*, *zrcalo*, *stopalo*, *klecalo*, *ogledalo*, *šukalo*. Kao i gornje dvije može biti samo plurale tantum: *vješala*. U sjevernim slavenskim jezicima odgovara mu -*dio*, koje je indoevropskog podrijetla i glasi u lat. -*bulum* (*stabulimi*). U na-

rječjima ima više primjera za nj: *drvālo* »mjesto za gorivo drvo pred kućom« (ŽK), *cesala* n.pl. »češagija«. Vokal a- pred -lo došao iz konjugacije *α-ti* i odatle prenesen i na imeničke izvedenice, kao *stopalo*, *mrežale*. Od ovoga treba razlikovati pejorativni sufiks -*alol-ilo* koji služi u štokavskom govoru za pravljenje pejorativnih radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova na -*α-ti*, *i-ti*: *časkalo* (*časkati*, Vuk, ARj 2, 127), *naklapalo* (*naklapati*, Vuk), *blebetalo* (*blebetali*), *hajalo* (*hajati*), *zanovijetalo* (*zanovijetati*), *trubilo* (*trubiti*). Pejorativnost može se izraziti i sufiksom -*as* (v.): *klebētas*. Nastao je samo u hrv.-srp. štokavskom govoru pejorativiziranjem složenog sufiksa -*alac*, gen.- *aoca*, u kojem -(a)c poimeničuje prošli particip -*al*, -*ala*.

Lit.: Märete 261. 295-6. Leskien §§ 371. 378. Vandrák 1, 570.

ala² = *āla*, uzvik kojim se pojačava sam čin, nastaje od *al(i)* i a; ako se dodaa nastaje *alāh*: prema *ah* i *aj* govori se i *āljaj*. Izražava čuđenje i potvrđivanje u isto doba (tip: *ala se ukrasio**). Ima primjera i za želju i proklinjanje. Nalazi se i u arbanaskom jeziku, ali u značenju poticanja »hajde, dalje, naprijed«. U takvu je značenju i kod nas u narječjima (Lika), upor. i u komandi za potezanje mreže: *pomalo*, *ala*, *ala*, *malo bolje na desno* (Prčanj). U Kosmetu *āla* — *ala* = »oh, ah«. Nalazi se i u turskom i arapskom jeziku u značenju »he«. U narodnoj pjesmi dobiva *h* na početku: *hala*.

Lit.: ARj 1, 60. 3, 558. Elezović 9. GM 7—8, s. v. *alla alla*.

āla³, gen. *ale* (Kosmet, razlika u akcentu prema *āia* »zmija«, v. *hala*) f »naziv za stariju Turkinju ili Arnautkinju«. Ovaj naziv upotrebljavaju i Srbi u Peći. Arbanasi imaju *halle* f »tetka«. U Kosmetu u tom značenju postoji naša izvedenica *alka* »tetka«. Sufiks -*ka* je došao na arapsko *halla* prema *tetka* i zbog toga nema deminutivnog značenja: to je unakrštenje kao *češagija* (v.). Turcizam je iz oblasti afektivnog života (srodstva itd.) kao *amiāza* (v.), *āhbād* (v.).

Lit.: Elezović 1, 10. GM 145.

alabašlar, gen. -*stra* (Bella, Stolic) = *alabastrō* n (Bunić, prema tal.) = *alabavstro* n (16.V., prema srednjolat. *alabastrum* i stal. -*stro*) = (sa aferezom a-) *labastar*, gen. -*stra* (I.S.v.). Arb. *alabaster*, s elanom -*stri*. Riječ je orijentalnog podrijetla. Etimologija

nepoznata. U evropske je jezike došla preko grčkoga ἀλάβαστρον.

Lit.: ARj 1, 60. 5, 859. DEI 109. REW* 306. Boisacq³ 40. GM I. Maretić, Savj. 160.

aladža (u nar. pjesmi, Daničićev je akcenat nesiguran) = *aladža* i *aladža* f (Kosmet) »šarena haljina, tkanina«, također u složenici *šamaladža*, gdje prvi elemenat znači *Sam* »Perzija« (v.) »svilom protkana šarena haljina«. Kao imenica nalazi se još u bugarskom (*aladža*) i rumunjskom jeziku (*alagea* »fino platno«). Turcizam (pridjev i imenica *alaca* »šarena, vunena tkanina«) iz oblasti tkanina, kao *bez* itd.

Lit.: ARj 1, 61. Elezović 1, 11. Lokotsch 50. Korsch, ASPH 8, 647.

alah (Daničićev akcenat) = *halah* (Vuk) = *halaj* = -*alāh*. gen. *alāha* (akcenat bosanskih muslimana, učeniji muslimani oponašaju i arapsku geminatu *allāh*) »bog, samo kod muslimana«. Odatle uzvik *vala* = *vālāj* »boga mi, bog me« za isticanje istinitosti tvrdnje, koji upotrebljavaju i kršćani obaju zakona na Baniji, Kordunu, Lici i dalje na istoku. Početno *v-* potječe od arapske partikule *toa*, koja služi pri zaklinjanju: *wallah* »Boga mi«. Postoji još uzvik za sokoljenje, čuđenje i žalost *jalāh* ~ *jala* (Vuk), od arapskoga *jallah* »bože« i prilog *alalem* (Vuk) »po svojoj prilici«, od arapskoga *allalem* »bog zna«. U Kosmetu se govori uzvik *ala-čerim* »kako bog daš, od arapskoga *allah qerim* »bog je milostiv«. Ovaj religiozni arabizam proširen je na čitavom Balkanu. Pored toga postoji u narodnoj pjesmi *ilah* m u vezi *ilah ičum*, od arapskoga *'andkum*, po turskom izgovoru *indkum* »bog s vama«. Od *alah* postoji i glagolska izvedenica *halačati*, -*čaju* (Turci) (Milutinović) = *halékati*, *halékām* i *haléčēm* (17. v., Dubrovnik) = *haldkatii-acem*, impf., *haláknuti*, *halākñēm* pf. (17. v.) »vikati *halah*, kad se govori o Turcima i njihovoj vojsci«. Nije izvjesno da li je od te glagolske osnove izvedena imenica *halakuša* f (Dalmacija) »vinova loza crna grožđa«, kao ni to da li je u prvom dijelu imenice (*h*)*alabuka* sadržano *alah*. Glagoli su potvrđeni i bez *h* (*alākati*, *alaknuti*, -*em* -*kam*, -*čem*) i sa *j-* *jalākati*, *jalaknuti*. *j-* potječe od *jalah* (v. gore). Obratovani su kao *tikati*, *vikati* »govoriti *ti, vi*, i *aékati* i nemaju nikakve veze s turskim *almak* »uzimati«, kako je mislio Daničić. Značajno je da su Arbanasi skadarskog geگیčkog narječja posudili naš infinitiv i prenijeli ga

u svoju pasivnu konjugaciju: *allakatem* »zerstreue mich«. S obzirom na ovo preneseno značenje moglo bi biti da u vezi s osnovom ovih glagola stoji i pridjev *olakast* »razuzdan« i imenica *alākaca* f »razuzdano žensko čeljade« (Vuk). U Kosmem ima *alakat*, -*am* impf, različita značenja »larmati, grajati, tražiti, preturati, pretraživati«. Kako glagol, pridjev i imenica imaju onomatopejski izgled (opetovanje istoga samoglasnika, tvorenje sa -*kati*), nije čudo što postoje različite varijante suglasnika (*p* mjesto *k*: *alapača*) i nadovezivanja na glagol *orlati* impf, (*arlakača*). Upor. i pridjev (*h*)*alast* (ŽK) »razuzdan«. Svakako neće stajati izvođenje Matzenauerovo od tursko-tatarsko-altajskog *alu*, *alak* »stultus, mente captus?. I sanai glagoli *orlati*, -*am* (Vuk) »tumultuare« = *ārliti*, -*im* »ululare«, pa prema *urlikali* obrazovani deminutivni imperfektiv! *arlikati* = *arlıkati*, *arlıkēm* »ululare«, pa od iste osnove izveden pridjev s pomoću sufiksa -*ovan* (v.) *arlovan* (Lika) = *ariðvit* (Srbija) »tumultuosus« onomatopeje su latinskoga tipa *ululare* s umetnutim *r* prema *orli* — *harli* (v.). Daničić nepravom gleda u njima turski glagol *Irlamak* »pjevatii« što ne može biti ni semantički ni morfološki ispravno, jer naše glagolske pozajmice iz turskoga glase na -*isati* (v.). Iz ovoga se prikaza vidi da se i posuđenice iz oblasti religije mogu onomatopeizirati. U složenim uzvicima *masala* (v.), *supanula* (Kosmet) »uzvik čuđenja« < ar. *subhan ullak* riječ *alah* ulazi kao drugi elemenat.

Lit.: ARj 1, 61. 63. 110. 3, 558. 560. 786. 4, 440. BF 2, 695. Mladenov 4. Elezović 2, 11. 285, 360. GM 7. Matzenauer, LF 7, 2. Korsch, ASPH 8, 647.

alāj, gen. *alaja* (17. v.) (Vuk) »puk, pukovnika, vojna parada, gomila ljudi, ovaca, pukovska zastava«. Posljednje značenje nastalo je po zakonu sinegdohe ili ispuštanjem drugog elementa u složenici *alaj-bārjak*, koja se govori također. U složenici deklinira se samo drugi elemenat, ali ima potvrda za dekliniranje obaju elemenata. Odatle radna imenica *alaj-barjaktar*. Postoji još složenica *alajbeg* »zapovjednik puka, pukovnik, jedan od četvorice predstavnika bosanskih begova«, *alajbegovica* f »žena njegovca«. Zabilježiti treba iz Kosmeta *alajbegova stama* »pusto maslo«. Pored ove složenice govorilo se u značenju pukovnik i *miralāj*, gen. -*aja* (Kosmet). Odatle *miralajevica* f »žena njegovca«. Ali ovaj posljednji izraz nije ostavio traga u prezimenima bosanskih muslimana, nego *Alajbegović*. U narodnoj pjes-

mi stvoren je indeklinabilni epitet *alajli barjak* koji se ne govori u turskom jeziku. On se pomiješao s pridjevom *al* »crven« (v.), pa se u narodnoj pjesmi pored *alajli-barjak* govori *alali pašmage* (Vuk), čemu odgovaraju na drugom mjestu *crvene pašmage* (Vuk). Sva tri vojnička turcizma raširena su po cijelom Balkanu u oba značenja »puk, procesija, pratnja«.

Lit.: ARj 1, 61-62. 4, 734. 9, 693. SEW 1, 27. Elezović 1, 10. 2, 409. Lokotsch 51. Mladenov 4. 298. Pascu 2, 107. Ebl s. v.

alāman¹ m (Vuk) »hajduk, razbojnik«, u jednom dijelu bivše Vojne granice (Šajkaški bataljun, Banat) »ciganin«. Upotrebljava se u poredbi *kao alamani pojedošē*. Neće biti u vezi s *Allemand* »Nijemac« jer Turci u novije vrijeme prihvatili ovaj naziv za narod, stariji je *Nemçeli*, nego će biti, kako Matzenauer i Daničić misle, turski (tatarsko-džagatajski) *alaman* = *alakman* »lupeže. Čudno je da riječ nije potvrđena drugdje na Balkanu. Prema Korschu je također iz istočno-turskoga i u vezi s glagolom *almak* (v. *ališ-veriš*).

Lit.: ARj 1, 62. Matzenauer, LF 7, 2. Korsch, ASPH 8, 647.

Alāman² m (16—18. v., Vetrание, Zaničić) prema f *alamanka* (Vuk, nar. pj.) »sablja«. Pridjev *alamanski* (15. v., Crna Gora), poime-ničen u f zemlja *Alamanska* f = (prema tal., na nenaglašeni sufiks -*ia*) *Alamanja* (Vetranić) = (isto sa romanskim slabljenjem *a > e* u intertonici) *Alēman'm* (16. v., Vetrание, Glavinčić, Kanavelić) prema *Alemanha* (nar. pj.), pridjev *alēmānski* (Kašić) = *alēmānski* (17. v., Ančić). Zemlja *Alemanja* (pmema tal.). Oba lika 'potječu iz Italije *Alamagna* = *Alemagna*, pridjev *alemanno* — *alamanno*, zamijenjeno sa *tedesco*, v. *tudešak*. U narodnu pjesmu i u Crnu Goru ušlo je preko turskog. Upor. i arb. *alaman*. U turskom je također iz talijanskog jezika.

Lit.: ARj 1, 62, 66. REW⁶ 308. DEI 105. OAl 8. Korsch, ASPH 8, 647.

alāša f = *olakša* (za ovaj oblik nema potvrda u ARj; umetnuto *k* iznenadauje), kolektivni je naziv za mnoštvo konja. Iz osmanlijskoga jezika, upor. rusko *lošad*, koje je zbog *a > o* starija posuđenica kao u *klobuk* pored *kalpak* (v.). *Alāša* nije potvrđeno drugdje na Balkanu, a u turskom jeziku nema kolektivnog značenja, nego »teretni konj za sedlanje, pastuhe.

Lit.: ARj 1, 62. SEW 734. Lokotsch 55. Vasmer 2, 63—4.

alat, gen. *alata* = *halat* m. Pored ovoga oblika, koji je danas općenit na cijelom teritoriju hrv.-srp. jezika, postoji i *alta* f gdje je *α* shvaćeno kao nepostojano (upor. *agršak*), ali nije ušao u saobraćajni i književni jezik. Razlog je što se u akcentu i duljini poklapa sa *zanat*. Upor. poslovice *bez alata nema zanata*. Odatle nastade izvedenica *alatljika* f »jedan komad iz skupa alata« (Vuk), ali je tvorba nejasna. -*lji* pred sufiksom -*ika* izgleda kao tursko -*li*. U današnjem jeziku industrijalizacije postala je ova riječ općenita. Kao turcizam arapskoga podrijetla (ar. pl. *ālāt* od sg. *ālet*, kao obično, v. *ahbab*, *fukara*) nalazi se u svim balkanskim jezicima, kako je i prirodno kad se zna da se zanatska organizacija i produkcija (esnaf, zanati) vršila prema istočanskom tipu po čitavom Balkanu za tursko vrijeme. Drugi homonim *alat* »brodsko uže« nije turska riječ, nego mađarska *alattsag*, dobivena ispuštanjem mađarskog sufiksa za apstrakta.

Lit.: ARj 1, 63. Mladenov 4. GM 8. Tiktin 717. Korsch, ASPH H, 648. Asbóth, NyK 5, prema Jjb 3, 164.

alauža f (Vuk) = *laudža* = (sa aferezom *α-*) *lauza* f »lapavica«, Daničić izvodi od novogr. ἀλαχοσύνη »nesreća«.

Lit.: ARj 1, 63.

alavanta f »vrev, gungula« (Srbija), »stvar stečena bez muke« (Bosna), odatle radna imenica *alavantadžija* m »čovjek koji hoće bez muke da živi« i pf. glagol *zaalavantati* »steći što bez muke« (oboje iz Bosne). U Vučitrnu (Kosmet) govori se rečenica *Doneli beu alavante*, ali Elezović ne zna pravo značenje. Čini se da se pokriva s bosanskim. Belić, *Dijalekti* 352, bilježi *alavanta* u značenju »kicoš«, a Sima Milutinović, *Istorija* 183, ima primjer: »Nahija požarevačka... s osobitom i bogatom alavantom«. U turskom jeziku postoji riječ talijanskog podrijetla *alabanda* »žestoko predbacivanje« < tal. *alla banda*. Svakako, podrijetlo i semantika nisu jasno utvrđeni.

Lit.: ARj 1, 64. Skok, Slavia 15, 180.

alban m (Šulek, *bijel* i *crn* ~, Hrv. primorje) »vrst vinove loze«. Ovamo ide možda *arbol mali* i *veliki* (Šulek, Hrv. primorje) »bijelo grožđe«. Od tal. *albana* »varietà d'uva chiara, a maturazione tarda« i lat. *albuēlis* »Rebenart« > *albera* (milansko narječje), sve od *albus*.

Lit.: ARj, 1, 64. 102. REW⁶ 327. DEI 107.

albëta f (Baošići, Boka) »onaj momenat zore, kad nije ni dan ni noć«. Deminutiv na *-itta* > tal. *-etta* od opće romanske riječi *alba* »zora«, ispuštanjem opće riječi *lux* »bijela svjetlost«, poimeničeni pridjev ž. r. Upor. francuske deminutive pik. *aubette*, Languedoc *aubeto* »pointe du jour«.

Lit.: REW³ 331. FEW 63. DEI 106.

alcak, gen. *alçaka* m »nevaljanac, obješenjak, lopov, kao izraz u šali«, općenit bosansko-hercegovački turcizam (tur. pridjev *alçak* »rđav, zao, nevaljao«), koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Upotrebljava se samo kao imenica.

Lit.: ARj 1, 64. Skok, *Slávia* 15, 180. Korsch, *ASPh* 8, 648.

alčim, gen. *aicina* (Kosmet) m znači isto što i turski *alfz*. Ovaj turcizam nije potvrđen u drugim našim krajevima, ali se nalazi u bugarskom jeziku *alčija* i u arbanskom *alici*, gdje znači »sadra, žbuka« kao i u turskom jeziku. Značajan je zbog dodatka *-n* koji je nastao da bi se mogao deklinirati, dok je u bugarskoj jeziku dodano *-ja* kao u svim ostalim našim primjerima koji se svršavaju na turski naglašeni vokal. Upor. hrv.-kajk. *merčin*, gen. *-iria* »mjerač« pored *tepečija*, *sudija* < *tepbči*, *scaii*, gdje nalazimo također u jednome *-n*, u drugima *-ja* iz istog razloga.

Lit.: Elezović 1, 13. Mladenov 5. GM 8.

aldomāš = *aldumāš* ni (15. v.j, odatle i deminutiv obrazovan s pomoću sufiksa *-če*, gen. *-četa*: *aldumašče*, *-eta* (Vuk), kajkavsko hrvatski i slovenski pravni izraz za pojam koji se zove *likov* m, *likova* n na zapadu, u istočnim krajevima *halvāluk*, a u čakavskima *kanata* f »napitak, objed, večera na završetku kupovine«. Odatle je izvedena radna imenica *aldomašnik*, *oldomašnik* (16. v.) »svjedok pri kupovini« (u jednom pravnom spomeniku). Izvor je riječi madžarski apstraktum *áldomás* »žrtva, svečana gozba pri žrtvi uopće« izveden od madžarske glagolske osnove *áld* »žrtvovati«. Madžarski particip *aido* posudiše kajkavci: *áldōv*, gen. *aldova* (Daničićev poštokavljeni akcenat, 17. v.) »žrtva«, odatle pf. *áldovati se* »žrtvovati se«, pridjev *áldōvan áldōvna*, radna imenica *aldovavac* »svećenik«.

Ovaj madžarski prvobitno mitološki termin posudiše svi narodi koji s njima graniče u značenju pravnog termina, čak i Slovenci. Hrvatskosrpski izraz za taj pravni termin ne postoji, premda je sam pravni običaj potvrđen

još u vrijeme hrvatske narodne dinastije u darovnici Petra Crnoga (»prandiurn pro fine«, 1080). *Likov(o)* je srednjovisokonjemačka složenica *litkauf*, u kojoj prvi elemenat *lit* znači »žestoko piće«, a drugi »kupovina«, dakle »piće pri kupovini«. *Halvāluk* je opet turski apstraktum na *-luk* od *hāha* (v.), dok je *kanata* dalmatoromanska apstraktna izvedenica na *-ata* (upravo pasivni particip prošlosti) od *cena* »večera«.

Lit.: ARj 1, 65. 3, 561. 8, 889. Miklošič 221. SEW 27. Matzenauer, *LF* 8, 41. Gombocz-Melich 1, 62. i si. Maver, *SR* 3, 308-12.

aldum, indeklinabilni pridjev, epiteton ornans u narodnoj pjesmi u izrazima *aldum direk* »zlatan stup«, *aldum trava* »sambucus ebulus«. Drugih potvrda nema. Zbog toga nije posve pouzdan. Čini se da je identičan s turskom imenicom *alm* »zlatno«, koja se nalazi i u bugarskom jeziku *altan* u istom značenju. Samoglasno u obična je zamjena za tursko jery (upór. *hadūm*, *kaduna* itd.), ali je neobično *lt* > *ld* i zbog toga nije etimologija posve pouzdana.

Lit.: ARj 1, 65. Lokotsch 61. Mladenov 5.

alega f (Mikalja, Voltidi, Perast), također toponim u *Monasterium Sancii Georgii de Alega* (216) = (sa protezom *v*) *voliga* (Korčula, Orebić, Molat, Krk, Senj, Ugljan) = (bez anaptikse *elf*) *vaoga* = *vōga* (Dubrovnik, Mljet, Pelješac, Cavtat; Stulici) = *vaga* (Kučište) = (sa likvidnom metatezom *al* > *la*, kao u *Labin*, i s augmentativnim hrv.-srp. sufiksom na *-ina*) *lažina* (Korčula, Split, Brač) »morska trava *zostera marina*, p'urić, alga kao naučni termin«. Stara posuđenica lat. *alga* (ie. podrijetla). S anaptiksom *ejj* potvrđena je u tršćanskom govoru i tal. jeziku. Anaptiksa je zacijelo južnotalijanska te je kasnije došla u Dalmaciju, kako potvrđuju dalmatinski oblici bez nje (koji su stari, kako se vidi iz oblika s metatezom likvida). Može da potječe iz 7. v. kao i *Labin*.

Lit.: ARj 1, 65. 5, 940. Zore, *Rad* 170, 228. Macan, *ZWVŽ* 29, 1, 207. CD 6, 162. REW³ 334. FEW 65. DEI 123. WP 1, 153. Walde 25.

Aleksandar, gen. *-dra* m pored *Aleksandro* (-o kao u *Mäksö*) = *Aleksandar* = (sa *an* > *en*) *Aleksender* (13-16. v.), lično ime. Odatle hipokoristik *Aleksa* m = *Aleksa*, s protezom *Jaleksa*. Toponimi od poimeničenih pridjeva *Aleksandrovac*, *Aleksinac* (18. v., Vuk). Na

nenaglašeno *-ia*: *Aleksandrija* (Egipat). Veoma raznoliki su oblici s aferezom *α-*: *Lëksandar*, gen. *-dra* (16. v.) = (*ks* > *hs*) *Lehsandar*, gen. *-dra* (dubrovački pisci) = *sveti Leksëndrije* • (Peć) = *Lëksandro* = *Lehsandro*. Toponim *Lëhsändrija* f s etnikumom *Lehsandrínjanin* m prema *Lehsändrinka* i pridjevom *lehsändrinski*. Žensko ime *Lehsändrina* (17. v.). Sa *ks* > *hs* > *s* *Lësandro* s pridjevom *Lësandrov*, *Lësëndrije* (Slatina) i u imenu egipatskog grada *Lësändrija* (Vuk, 17. v.) s pridjevom *lesändrijski*, *lesändrinski* (18. v., Dubrovčani). Hipokoristici: *Leksa*, potvrđeno i u prezimenu *Leksić*, na *-an* (tip *Milan*) *Ĺeksan* (18. v., Kavanjin), *Leka* m (14. v., nar. pj., također arb. *Leka Dukaxhim*) — *Leká* (Kosmet) i prezime s pridjevom *Lekin* (poimeničen na *-iça Lëkinica* »žena *Lekina*«), također u toponimiji, prezime *Lekić*, *Leko* m u prezimenu *Leković*, na *-an Lekán*, *Léso* pored *Lésa* u prezimenu *Lesić*, *Lesović*. Iste fonetske pojave opetuju se u kraćem obliku *Aleksije* = *Lesij* (18. v.) = *Alesije* kao i u imenu biljke *lësändra* f (Vuk) »smyrnium olustrum, petroselinum macedonicum«. Grčko lično ime ušlo je turskim posredovanjem (a ovo preko ar. *Al Iskandar* > tur. *Skender*) Arbanasa Jurja Kastriotića, koji je bio prozvan *Skender-beg* (1459, Dubrovnik), jer je bio odgojen kao ičoglan na turskom dvoru u Carigradu. Njegova zemlja bi prema njemu prozvana *Skenderija* (Vuk) »zemlja oko Skadra«, pridjev *skenderinski* (Turci, 1707), *skenderski* (kralj, nevjera): kod Kavanjina i Mrnavića *Skanderbeg*. *Skender* kao muško ime (Bosna i Hercegovina, prezime Lika) potvrđeno je prvi put 1466, odatle pridjev *Skenderov* u poimeničenju *Skenderovac*, prezime *Skenderović*, na *-ac Skenderac*, gen. *-ra* (Vitezović) »čovjek iz zemlje Skenderije«. Na *-uša Skenderuša* (oranica, Gospić). Kao opće ime *skender* m (Marulić, Lučić, Krnarić) g. 1561. *pas* ili *skender*, nazvan tako po svojoj prilici zbog toga jer potječe iz *Iskenderije* (= *Aleksandrija*). Još postoji hipokoristik *Šaša* ruskog podrijetla. Lično ime je grčkog podrijetla *Αλέξανδρος*, koje ide u tip složenica (*άνηρ* »čovjek« i *άλéξω* »zaštićujem«) značenja »zaštitnik ljudi«.

Lit.: ARj 1, 65. 4, 440. 5, 959. 960. 6, 16. Matzenauer, *LF* 9, 201. Korsch, *ASPh* 9, 520. Elezović 1, 359. Solmsen, *Eigennamen* 114.

aleluja f (Cres) »Γ uzviku liturgiji, 2° blagoslovljena maslinova grančica, 3° crkvena pjesma (Banovac)«, 4° *aleluja bela* f (Šulek) »li-

lium candidum (biljka)«. Odatle po svojoj prilici pripjev (refren) *leluja* (nar. pj. u Srijemu) i glagol *saleluvala se* (Otok, Slavonija, možda momentana kreacija, jer nije dovoljno potvrđena) u izrazu *saleluvala seolest sa mojegatijela*, što se kaže kad svećenik prvi put zapjeva *aleluja* na Uskrsnuće. Kod pravoslavaca, prema novogrčkom izgovoru ove hebrejske imperativne složenice (*hallelu* »slavite« *-jäh* »bog«) *αλληλουία* = *aliluja*, *aliluj* (Srbija, Milicević) u dočetu obrnuto prema *pomiluj*. Kao biblijska riječ nalazi se u svim balkanskim i evropskim jezicima. Odatle sa sufiksom *-arium* > *-ar alilar* (18. v.) »pojanje *aliluja* poslije pročitano apostola«, stegnuto od grčkog *ἀλληλουϊαριον*. Biljka srlat. *alleluia* — tal. *li-iola* nazvana je tako već u srednjem vijeku jer cvjeta oko Uskrsa.

Lit.: ARj 1, 66. 74. 4, 4. Tentor, *JF* 5, 203. Vasmei, *GL* 42. DEI 129.

alem, indeklinabilni pridjev koji se upotrebljava kao epiteton ornans u narodnoj pjesmi u vezi sa *kamen* iii *kamen dragi*. U crnogorskoj narodnoj pjesmi postoji varijanta *aler kamen dragi* pored *alin kamen dragi* kod Vuka. Značenje i etimologija nije dosada utvrđena, jer Daničićev izvođenje od arapske riječi *alam* = turski *alem* »znak, zastava«, koja je očuvana u rumunjskom *alem* »polumjesec i zvijezda na turskim zgradama«, pl. *alemuri* »zastave s polumjesecom i zvijezdom« ne može da objasni pitanje kako je došlo do specijalizacije toga značenja baš za epitet uz *dragi kamen*, riječi koja se upotrebljava u narodnom govoru (ŽK) u značenju dijamanta. Značenje »magicus«, koje Daničić pridaje epitetu *alem*, nije ničim potvrđeno. Postoji još pridjev *àlemov* u jednoj Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *Jedne uši, dvoje mēdušice, alemove dvije zvjezdice*. Drugih potvrda za taj pridjev nema. Moguća su tri tumačenja, koja sva tri mogu da objasne i značenja i specijalizaciju za epitet. *Alem* dozvoljava, prvo, pomišljanje na turski pridjev *al* (v.) »crven«, koji je potvrđen u izvedenici napravljenoj s pomoću pridjevnog sufiksa *-en*. Ta je potvrđena u Srbiji i Kosmetu. Kao *aval* u Hercegovini, i ovaj je mogao postati epitet i tom prilikom promijeniti dočetno *-n* u *-m*. Ako je tako, onda *alem-kamen dragi* znači naprosto »dragi kamen (= dijamant, rubin) jake crvene boje«, nešto kao fr. *escarbone* u *Pèlerinage de Charlemagne* < lat. *carbunculus*, koji se sjaji na vatri i svjetlosti. Izmjene *aler* i *alin* objašnjavaju se time, što je pridjev *alen* narodnom pjevaču prešao u red

slabo razumljivih turskih epiteta, kojih je u izobilju u našoj narodnoj pjesmi (upor. Skok, *Rad* 272, 39-48). To bi bilo jedno tumačenje, koje pruža izvjesnu vjerojatnost. Pored toga Korsch upućuje na sjevernotursko *alam*, *além*, koje znači »ures na odjeći«. Ali ovo pomišljanje ne rješava problem, već je samo navođenje neke druge suzvučne turske i to sjevernoturske, a ne južnoturske (= osmanlijske) riječi, koja jedino dolazi u obzir za našu narodnu pjesmu. Zbog toga može da baci izvjesnu svjetlost na problem analogan izraz koji upotrebljava rumunjska narodna pjesma: *pietre nestemate* (plurale tantum), koji rumunjski pjevač nije razumio pa ga je na razne načine izopačivao: *pietre nătrăpate*, kao daje izvedenica od *năstrapă* = hrv.-srp. *maštrafa* (v.) < ar. *mešrebe*. Čita se i o *piatră nescar piatră*, gdje *nescar* stoji možda prema stfr. *escarboncle* < lat. *carbunculus*. Te *pietre nestemate* nose životinje na dva roga. Što znači rumunjski pridjev *nestemate*, to najbolje tumači bugarska i naša narodna pjesma. U Angelova-Arnandova, *Bălgarska narodna poezija* 1, 17 to je *bezćen karnak*, a kod Vuka Nar. pj. 2, 482 i 3, 83: *U njoj se sjaji besćen kamen dragi; i od zlata dvanaest jabuka, a u svakoj besćen kamen dragi*. Prema *besćen* < *bez-čenny* rum. *nestemate* sadrži slav. *ne* i prošli particip od lat. *aestimare*, koji inače nije potvrđen u rum. jeziku, i zbog toga su ga rumunjski narodni pjevači različito izopačivali tražeći mu značenje. Prema tomu, analogija o kojoj je riječ veli nam da treba i u epitetu *alem* tražiti riječ koja je bila preinačivana, jer u govoru nije bila dovoljno poznata. Zbog toga mislim da se u *alem* može da sakriva grčka riječ *adāmas* »dijamant« > ar. *almas* (v. niže *almaz*), u kojoj je *d* promijenjeno u /, kako se kadikad događa. Ali treba pomišljati i na to da se može raditi o istoj riječi *alemande*, koja dolazi u spomenutom starofrancuskom *Pelerinage-M* (ed. Koschwitz 581): *Encore ai un chapel d'alemande engoet* »još sam metnuo oko vrata niz dragog kamenjaka«. To starofrancusko *alemande* nema nikakve veze s Nijemcima (v. gore *Alaman*'), nego odgovara srednjolatinskom pridjevu *al(l)amandina* < *alabandina* (se. *petra*) »drago kamenje pravljeno u maloazijskom gradu *Alabanda* (Caria)«. Naš epitet *alem* može biti skraćena od *alani-Andina*). Svakako nema nikakve veze ni s turskom riječi *alem* »svijet«, koja se nalazi u arb. *além* »ljudi, svijet«, ni sa *âlim* (Dalmacija) »glatka kost poput sise, što se navrne na kamiš

i u usta meće, tal. *bocchino*«. Tu posljednju riječ izvodi Daničić kao i epitet od ar. *alam* »znak, zastava«, što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 66. i si. 74. 239. Tiktin 1053. Korsch, *ASPh* 8, 648. GM 8. REW⁵ 142.

âlet m jednom u narodnoj pjesmi: *En' ono je AKI Čelebija u aletu alcergeletu, što se titra zlatnim buzdovanom*. Daničić tu riječ izvodi od ar. *hil'at hal'at* = tur. *halat* »časna haljina«, od koje dolazi i naša *halja*, *haljina* (v.) i rum. *halat*, plur. *-uri* »spavača košulja«. Upor i ar. *hali* »čilim«. Kakvo je odijelo *alcergelet*, ne zna se. Izvjesno je da se u *alet alcergelet* radi o igri riječi.

LIT.: ARj 1,67. Tiktin 717. Lokotsch 797.

alis (Kosmet), indeklinabilni pridjev u značenju »istinski, pravi« (*alls gazda*) arapskog podrijetla (*chalis* »koji nije miješan, čist«); nalazi se još u bugarskom jeziku (*halēs*, u istom značenju).

Lit.: Elezović 1, 12. Mladenov 665.

ališ-veriš m (Bosna) = *ahš-veriš* i *albs-veriš* (Kosmet) (obično objekt uz *nema* ~, /-ima) »pazar, promet, posao, potajandogovor«. U bugarskom jeziku postoji i prijevod (*da zemaš s nego vze mane-davané*). Čudan je rumunjski prijevod *daraveră* »posao«, koji sadrži dvije slavenske riječi *dar* + *vjera*. U Kosmetu postoji također s futuriskom participom, koji izražava namjeru: *aladžak veredžek više . . . nemamo*. Ovo je turska složena radna imenica (*alış-venş* »pazar, promet«) obrazovana s pomoću sufiksa *-(y)l-is*, koji odgovara našem *-nje* (*uzimanje* + *davanje*), od *almak* »uzeti« i *vermek* »dati«. Upotrebljava se u svim balkanskim jezicima u istom značenju kao u turskom jeziku: u bug. *aIšIb- ezKō*, arb. *allish-verish*, ngr. *αλιοβερίσ* i cine. *alışverişe* f.

Lit.: -Skok, *Slávia* 15, 181. Elezović 1, 13. 2, 503. Mladenov 5. Mladenov, *Geschichte* 290. Tiktin 505. Pascu 2, 107. Deny § 713, 618.

älk m (Kosmet) »svjetina, narod, gomila«. Turcizam arapskoga podrijetla; nalazi se još u arb. *hallk* = *chalk*, istoga značenja.

Lit.: Elezović 1, 13. GM 145.

almaz, indeklin., kao ukrasni pridjev upotrebljen u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *almaz-prstenovi* »prstenovi s dijamantima«. U bugarskom i arbanaskom jeziku dolazi kao

imenica *almaz*. Od ar. *almas*, a ovo od gr. *ἀδάμας* »dijamant«.

Lit.: ARj 1, 75. Mladenov 5, Lokotsch 60. GM 94. Elezović, NJ 2, 47-50.

Almogavari m pl. prema katal., španj. *almogàvar* »katalánski vojnici u službi Aragonaca protiv Anžuvina, u 14. v. (1302—1411) na Balkanu (upor. katal. *Valencia* > *velenca*, v.)« = *Mogovari* (bez arapskog člana *al-*, prema tal. *mogàvero*, koje spominje Danilo na dva mjesta u vezi sa *Frugy*, *Pruzi* < *Franci*, *Turbky*, *Jasi*, *Tatari*, *Mogovari že i Katalani*, koji dođoše na Svetu Goru i popališe hramove. Naziv je ar. *mugāwir* »ratnik«, odatle sttal. *mugàvero*, katal., španj., port, *almogàvar* »lako oboružani ratnik«. Na Balkan su došli iz južne Italije gdje su ratovali u 12, 13. i 14. v. kao katalánska i španjolska infanterija, u kojoj je bilo Arapa i kršćana.

Lit.: ARj 6, 895. REW* 5716. Prati 675.

aloj m (14. i 15. v.) = *aloja* f (15. v.) = *aloje* n (jedanput) = *aluja* (pisano *alua*) f = *alov* m (jedanput u slavonskoj narodnoj pjesmi: *Petar djela nova kola od olova*) »drvo αλόη«. Prema bizantinskom i latinskom izgovoru samoglasnik η u αλόη < hebr. *'ahalim* (plural), nperz. *älwa*. Nije narodna riječ.

Lit.: ARj 1, 76. 77.

äloka f »jaruga«, možda je isto što (*h*)*aluga* f »provalija« (Crna Gora i južni krajevi), ali u tom liku samoglasnik *u* može da stoji mjesto nazala ç. Zbog toga je identifikacija nesigurna. Grčki akuzativ *άλοκα* od *αλοξ* = *αδλαξ*, *ώλαξ*, ngr. *αύλακιον* »brazda, mali jarak« ne poklapa se posve ni značenjem ni fonetski.

Lit.: ARj 1, 76. 3, 561. SEW 1, 381.

altar, gen. *-ára* m (17. v., Glavinić, Vitezović, Kraljić) = *altar*, gen. *-ara* (Rab) nalazi se s neizmijenjenim samoglasnikom *a* već u steslav. *ahtarb* (*Psalt. sin.*, upor. rus. *altan*). Kod Držića odatle augmentativ *altarijün*, gen. *-una*. Apstraktum na *-ija altarija* f (Božićić) needitus *altaris*«. Taj oblik dolazi sa disimilacijom *l-r* > *n-r* i s protezom *j:* *jantar* pored *jentär* (Vodice, Istra). Pripada bez sumnje narodskom govoru. Najčešće sa *a* > *o*, na što upućuje posuđenica iz starijega doba *oltar*, gen. *-ara* = *oltar* (Božava) = *oltar*, gen. *-orä* (Hvar), s tom fonetskom promjenom i u ostalim slavinaama steslav. *oibazb*,

kao i kod pravoslavaca (Srba i Bugara):' slov. *oltár*, deminutiv *oltarček*. Deminutivi na *-äk* > *-äk oltárok*, gen. *-rka*, *oltarič*, *oltane*. Pridjevi na *-ən* ~> *-an oltāran*, poimeničen *oltarnik*, na *-jak oltarnjak*, na *-ski oltarski* = *oltarski* (Kosmet). Taj posuđiše i Dakorumunji, — premda postoji strum, *altar* — i Madžari *oltar* (14. v.). Kod katolika dobiva i prefiks *predoltarje* n. Postoje još varijante po zakonima dicimilacije: gubitak *l* zbog / — *r* > *0* — *r*. Oblik *diār* je dosta raširen (16. v., Dubrovnik) = *atar*, gen. *-ára* (ŽK, Poljica, Crmnica, Lastrić, Kačić, Kavanjin, Mikalja, Votlici). Odatle deminutiv *otarie*, augmentativ na *-ina otarina*. Pridjevi u poimeničenju *otarnica* (crkvice), *otarnik* »trpežnjak«, *atarski*. Dobiva prefikse *podotarje* (Stulić) »podnožje pred oltarom«, *predotarnik* m (Bella, Stulić) »trpežnjak, incef (v.)« = *pridotarnik* (Kačić, Kačić). Drugi disimilacijski oblik je *ontar*, gen. *-ára* (nar. pj., Slavonija), na *ontari* (Vrbnik, 1639). Kršćanski termin zapadne i istočne crkve »žrtvenik, časna trapeza« (upor. kod Vuka *uču u oltar, sudove s mirom nanesú sa slavom u oltar*). Fonetikom samom ne može se riješiti problem, da li je to posuđenica iz lat. *altare* (prema Jirečaku iz balkanskog latineta), iz stvnjem. *altari* (Miklošič, Bruckner) ili iz bizantskoga (Boháč) *άλτάριον*. Kako ne pokazuje metatezu likvida (kao *Albana* > *Labin*), ne potječe iz prgog vremena (7. v.) i nije nastala kontaktom naroda nego evangelizacijom i nikako ne ide u praslav. doba, premda se nalazi u svim slavinaama. Upor. arb. *hter* < *alterium*. Latinska je izvedenica s pomoću sufiksa *-ariš* < *-alis* od *altus* »visok«.

Lit. ARj 1, 77. 9, 9. 72. 349. 10, 304. 11, 493. 495. Zore, *Palj*. 114,227. Miletić, *SDZb* 9, 386. Budmani, *Rad* 65, 162. REW 381. *Puscariu* 68. 124. *D'ensusianu* 49. Tiktin 53. *Pleteršnik* 1, 821. Hraste, *BJF* 8, 20. Elezović 1, 26. Miklošič 221. Bruckner 379. *Vasmer* 14. *Kiparský* 119. *Holub* 254. *Gorjaev* 3. Jireček, *Romanen* 1, 36. GM 233. Boháč, *LE* 35, 432. Mladenov 380. Kuljbakin, *JF* 5, 301. *Mažuranu* 2, 823.

älterän, pridjev »ljut« (Dubrovnik, Cavtat), upravo part. perf. pas. od nepotvrđenog glagola *alterati*, od tal. *alterare* (internacionalno), od *alter*, koje je posuđeno u prilogu *aitroke* (Božava) < tal. *altroché*. Taj se prilog inače miješa u narodni govor Dalmacije, naročito u gradovima.

Lit. Cronia, *ID* 6, 105. REW⁵ 383. *DEI* 144.

altipatlar (Kosmet) m »revolver koji šest puta puca«, pored, skraćeno, *altija* i *altija*. Primjer je za skraćivanje turskih složenih riječi. Prvi elemenat je broj *altu* »šest« kao i u prezimenu *Altiparmaković* »šest prsta«. Vojnički turcizam.

Lit.: *Elezović* 1, 3. 2, 493.

altirna f (IS.v., Zadarski lekcionář, gubitak početnog *l*- shvaćenog kao romanski član, disimilacija *n - n > l - n*) = *intijerna* (Dubrovnik, *an-* > *in-* kao u *Uncun* pored *lan-cun*) = *intima* (Ranjina, Lekcionář, Kašić) = *interna* pored *intirnja* (Mikalja) = *lantirna* (Božava) = *latirna* (IS.v., Kavanjin, disimilacija *n - n > a - l*, upor. njem. *Laterne*) = (*an* pred suglasnikom > *u* ili upliv od *lucere*, upor. krčko-rom. *luncerna* < *lucerna*) *lutijerna* = *luternja* (ŽK) = (moderna posudena) *lanterna* (16.V., Rab, Dubrovnik i ostala Dalmacija) u značenju »1° svjetnjak (*altirne* i *svitnjaci* razlikuju se), svitnjica, fenjer; 2° pomorski svjetionik; 3° toponim *Iza lanterne* (Budva)«. Deminutiv na *-ica* *intijernica* (Dubrovnik), *lantirnica* (Božava) »pesce simile alla triglia, lucerna = krčko-rom. *luncerna*«. Radna imenica na *-ist(a)* *lantèrnista* m »svjetioničar«. *Altirna* i *intijerna* leksički su ostaci dalmatoromanski, dok su ostali od lat. > tal. *lanterna* < gr. λαμπτήρ, gen. -ηρος. Glede sufiksa *-erna* etruščanskog podrijetla upor. *lucerna*.

Lit.: *ARj* 1, 77. 3, 850. 5, 924. 899. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW* 4896. Skok, *ZRPh* 41, 151. *Olivieri* 385-6.

alubaša m, turska složenica nepoznata značenja u Hektorovićevoj bugarštic: *Andrijaš se moljaše baši., alubaši, subaši* (šesnaesterac). Tačno je poznat samo drugi elemenat *baša* (v.). Daničić traži u prvom elementu složenice *alup* »hrabar junak«.

Lit.: *ARj* 1, 77.

alun m (hrvatskokajkavski, Belostenec, Jambrešić, slov. *aluri*) = (s protezom *j*) *jalun* (Belostenec) = (sa *ja-* > *je-*) *jelun* »kocelj, stipsa, alaun«. U slovenskom je proteza zamijenjena sa *g-*: *galun* — *golün*. Upor. bavar.-njem. *galaun* prema njem. *Alaun*. Odatle slovenski pridjevi *galünat*, *galumov*, poimenočeno na *-bc* > *-ac*, *-ica galunovečgol-*, *galunovica gal-*. Denominal na *-iti* *ogolüniti*. U Dalmaciji je potvrđen *olum* m (Dubrovnik, Ston, Stulić, sa *a-* > *o-* kao u starim romanizimima). Pridjevi na *-bn* > *-an oluman*, sa *-ost*

olumast. Denominal na *-ati olumati*, part. perf. pas. *naoluman* (Stulić) »stipsom obojen«. Oblici sa *a-*, *ja-* potječu preko srvnjen. *alun*, a taj preko fr. *alun*. Oblici sa *a-* > *o-* preko rom. *alúmen* > tal. *allume*. Odatle i internacionalno *aluminij* m. *Alúmen* je nepoznata postanja. Zacijelo je u vezi sa *aluta* f »Alaunleder«, koje se nalazi također u pučkom vidu u Romaniji; kod nas je riječ proširena deminutivnim sufiksom *-zk* > *-ák lutak*, gen *-tka* m (Bella, Stulić, Voltidi) »tanka učinjena koža od divokeze«, tal. *alluda* (16.v.).

Lit. *ARj* 1, 77. 4, 584. 6, 228. 7, 471. 8, 898. *Pleteršnik* 1, 4. 206. 230. 802. *SEW* 1, 28. *REW* 389. *DEI* 136-137. *FEW* 79.

älvatan, *-tnq* (također sa *ñ-*) = *älvatan* (Kosmet) = *avlatan* (Vuk, sa metatezom kao *zāvla* ŽK. pored *zāovd*), pridjev u značenju »prostran (o odijelu)« izveden s pomoću našeg općeg pridjevnog sufiksa *-an* od arapskog *al-i>at* »prikladan, o haljini koja dobro stoji«.

Lit.: *ARj* 1, 77. 124. *Elezović* 1, 12.

-āj m prema *-alja* f (glede kvantitete upor. *-ac* m prema *-aca* f) je hrvatskosrpski imenički sufiks istočnih štokavskih krajeva. Ne nalazi se u drugim slavenskim Užicima. Služi za izvođenje imena životinja, naročito konja, rjeđe živih lica od pridjeva i imenica: *gubalj* »gubav konj«, *kusali* »kusast konj«, *stvalj* »siv konj«, *zèkälj* od hipokoristika *zèko* < *zelenko*, *pütälj* (v.), *mrkalj* »mrk konj« (može biti i prezime). Živa lica zastupa *bogalj*. Jedine dvije imenice, gdje bi služio za tvorenje imena predmeta, jesu *četrvalj* »žitna mjera« od *čtvr* i *vaträlj* od *vatra*. Ali u prvoj riječi sufiks *-alj* može biti i njemačkog podrijetla, upor. *Viertel* > *frtälj* (ŽK), a u drugoj može biti i romanski *-alis*, jer je u dalmatinskom latinetu potvrđen *vaträlis*, a *vatra* nije slavenska, nego ilirotračka riječ. Sa *-älj* ne stoji u vezi sufiks *-lja*, koji tvori ženske radne imenice: *prälja* f od *prati*, odavde prenesen u *grebenälja* (i sa dužinom *grebenälja*) od *greben* i *grebenati*, u neologizam *primälja* »babica« i *krivalja* »grožđe duguljasto krivih jagoda« od *kriv*. U vezi stoji sa sufiksom *-lja* konglutinat *-äljka*, koji tvori imenice za oruđa od impf, glagola na *-a-ti*: *čegrtäljka*, *kazäljka*, *mähäljka*, *okretäljka*, *sisäljka*, *štrcaljka*, rjeđe radne imenice *naradaljka*, nazive za pjesme i igre: *tužäljka*, *izmetaljka* »djevojačka igra«. Nije isti sufiks u *stabaljka* od *stablo*. Očigledno je da se u *-lja*, *-äljka* radi o varijanti sufiksa

-alo (v. *-ala*, *-lo*) < *-dio* u sjevernim slavenskim jezicima i da je promjena / > // kao u *sukaljica* (ŽK) za *šukalo*. Ta je promjena nastala možda i zbog toga da se spriječi prijelaz *l > o* pred suglasnikom (za *-alka* > *aoka* upor. **Konavaoka* > *Konavoka* od *Konavli*). Zbog toga je / / iz *prälja* preneseno i na *-äljka*. Druge je prirode sufiks *-alj*, gen. *-lja* u *rogalj* m, gen. *röglja*, *stavalj* m, gen. *stavlja* i u *pedalj* m, gen. *pedlja*. Ovdje se može raditi, kao u posljednjem primjeru, o prijelazu *dnj* > *dlj* (upor. *pédan*, gen. *pèdnja* ŽK i obratno *siganj*, gen. *signja* < *Mului*), dakle o pridjevskom složenom sufiksu *-nj* (v.). Prema ovom tumačenju *rogalj* i *štavalj* bili bi poimeničeni pridjevi.

Lit.: *Märeții* 261. *Leskien* 256. Boskovic, *JF* 15, 143-154.

-äljé, sufiks, konstatiran je dosada u dvije riječi izvedene od domaćih osnova: *osrdalje* n (Došen) »osrčina«, primjer (Pavlinović): *Srce se pridržf svoga osrdalja* »loj izmiješan sa mesom oko srca« (Pavlinović); *gräbalje* n u izričaju: *Teško ti je Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grabalju, a Vrgorcu, jer je na udarcu* (Pavlinović). *Grabalje* je čini se napravljeno zbog asoniranja sa *Zadvarje*. Za *-älje* ne daje Maretić nikakva primjera, nego za *-älj*, *-älja*, *-äljka*. *-älje* ima kolektivno značenje. Mogao bi potjecati od lat. *-alia*, koji se nalazi u tal. *-aglia* (*canaglia*). — *alia* je n. pl. od pridjevskog lat. *-alis*. I taj se nalazi u dvije izvedenice od naših osnova: *krizo*, gen. *-ola* m (Lika) »kriška izrezana na dvije, na tri, na četiri osušene kriške«, *otročälj*, gen. *otročälji* ili *-älji* »dječak, deran« (Istra). Posljednja ne može biti izvedenica s pomoću *-eh*, jer taj služi za izvođenje apstrakta.

Lit.: *ARj* 3, 353. 5, 592, 9, 445. *Maretić* 261. Meyer-Lübke, *Gram.* 2, 482, § 439. 477, § 434.

aljkav, pridjev (Vuk) = *ätljav* (Baranja, Vuk) »neuredan u odijevanju«, »koji radi površno i kojekako«. U posljednjem značenju pridjev je ušao u današnji saobraćajni govor zapadnih krajeva. Oblik koji se govori u Baranji važan je za postavljanje etimologije koju je već Daničić dao. To je naš pridjev izveden s pomoću sufiksa *-(j)av* (v.) od osnove mađarskog glagola *hatlani* »raditi kojekako«. Suglasnička grupa *tlj* očuvana je u Baranji kao u mađarskom jeziku i prešla je u *klj* (upor. *lakija* od *Kittel*, *pèkljar* od *petliar* ŽK,

mèkla od *metla*), ali u obliku *akljav* pridjev dosada nije potvrđen nego samo u metatezi *äljkav*. Možda ovamo s takvom metatezom ide i pridjev *ältjav*, poimeničen u *ältjavac*, gen. *ältjavca* i (od iste osnove) glagol *ältjati* impf, »nespretno hodati kao kljajući se«. Obje riječi potvrđuje Pavlinović za Dalmaciju (Podgora), ali ovdje ne bismo očekivali mađžarizma.

Lit.: *ARj* 1, 77. i si. 120. *Belić*, *NJ* n. s-1, 264.

äljma (Vuk) = *äjma* (Kovačević) f »naziv luka allium ascalonicum«, koji se zove i *vlasca* »vlaški luk«. Naziv upućuje na rumunjski izvor riječi: *hajmă* »Schalotte« (Alexi). Rumunjska riječ glasi i *hagima*, *hasma* i odgovara tačno mađžarskome *hagyma*. Promjena mađž. g) > j nastala je zacijelo uplivom rum. *aiu* < lat. *allium*. Ali i mađžarsko *d* izgovara se kao /, pa je *äjma* moglo doći i direktno iz mađžarskog jezika, ali Vukovo *äljma* upućuje na rumunjski izvor, jer je u starijem rumunjskom *lj* bio očuvan. Matzenauerovo izvođenje od turskog ili mađžarskog *alma* »jabuka« ima se zabaciti.

Lit.: *ARj* 1, 77. *Dicționarul* s. v. Matzenauer, *LF* 7, 2.

aljuga f (Pavlinović) = (sa *a* > *o*) *oljuga* »sitna ribica, koja se stoprv izlegla«, *oljiga* (Mikalja) »halex trichia« = (*J* > *j* čakavski, Brač) *ojjga* »atherina mochon« = oliga (Rijeka i vrbanski statut, Hrv.primorje, Vrbnik, Krk) »isto, kao mala girica, koja se zove i *oblica*, *agone** = *öliga* (Senj). Deminutivi na *-bc* > *-ac* *oljižac*, gen. *-sca* (Stulić), na *-ica* *oljižica* (Mikalja) = *oliSica* (Bakar). Na *-nica* < *-bn* + *-ica* *olžnica* (Vrbnik, Senj) »mreža kojom se love olige«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od lat. *halex*, gen. *-ids*, gr. το ἄλυσκόν »salure«. Ovamo ide sa sraštenim članom (upor. *lovrata* pored *ovrata*) *lojka* »isto«.

Lit.: *ARj* 8, 892. 894. 900. *REW* 4001. Skok, *Term.* 53

aljur-biljur, uzvik u narodnoj pjesmi uz *duge noći*, potvrđen je samo jedanput pa se ne može znati šta upravo znači i koje mu je postanje. Izvjesno je samo da je to turska složenica tipa *kitap mitap*, ali da je drugi elemenat tursko *bilir* »zna«, kako hoće Pačić, to se ne zna.

Lit.: *ARj* 1, 78.

-(a)m je danas potpuno neživ (mrtav) sufix ie. podrijetla. Upór. lat. superlativne pridjeve na *-imus* (*infirmus*). U nekim imenicama, koje se niže navode, potpuno se srastao s osnovom; u nekim se opet osnova osjeća još i danas. Nalazi se u sva tri roda. Prema tome je to sufix pridjevskog podrijetla. U toj funkciji danas živi u dva primjera, koji su po postanju stari participi prezenta (*lakom, pironi*), i u dva redna broja: *sedmi, osmi*, od *sedam i osam*, gdje je isto tako mrtav kao i u *dim, sram, um, šum, hram, gluma, krma, slama, šuma, rame*. U *kosmb* raširen je danas pridjevskim sufixom *-at: kosmat*, dok se prvobitni očuvao u toponimu *Kosmaj* (v. pod *-aj*). Osnova se još dobro osjeća u pridjevu *bratim* (v. *brat'*), odatle *pobratim, poočim, posestrima, pismo*. Ali se ne osjeća više u *povjesmo* (v.), kao ni u priložima *amo* (v.), *tamo, kamo, minio, simo*, osim u *ovamo, onamo*. U *jaram* i *ječam a* je nastalo iz mekog 6.

Lit.: *Vandrák* 552-555.

ama¹ (Vuk, Kosmet), veznik suprotnosti kao *ali, ala*, u narodnoj pjesmi i u saobraćajnom i književnom govoru istočnih krajeva. Nalazi se u bugarskom jeziku u dva vida *ama* i *ami* »nego«, u rumunjskom *ama* i *ma* »odista«, u arbanskom *ama* »ali« i novogrčkom *μα*. I u hrv.-srp. može se ispustiti početno *a-xi* istim krajevima gdje se govori *ama*, ali tada *ma* izražava suprotnu misao: *Mā da mi ga je uhvatiti, ala bi mu pokazao*. Kad se *ma* veže s *da*, *māda* dobiva i koncesivno značenje, sinonim je za veznik *premda* (v.). Dobiva u dočetu *-n: aman* (Vuk) prema *kanda* < *kao + no + da* < *kao ono da*. Ovo *aman* prevodi Vuk sa »čini mi se«, a Daničić ga identificira s imenicom *āman*. Ni jedno ni drugo ne potvrđuju primjeri koji se navode u *ARj*. Mjesto *ama* govori se u jugozapadnim krajevima *Ima* (17.v.): *Doša-bi, ēma ne mogu* (Crnina, Miletić, *SDZb* 9, 449). U Banjoj Luci pojačava se sa *hā* koje služi kao uzvični prilog u značenju »tako valja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (*amma, enmā* »ali, ipak«) iz oblasti sintakse. Kad se radi o *ma*, može biti i posuđenica iz talijanskog jezika. To naročito vrijedi za čakavsko narječje u Hrv. primorju (*mā sam mu kazal*). Bugarsko *ami* ide zajedno sa srg. i ngr. *ἀμή, ἀμέ* »sed, verum«.

Lit.: *ARj* 1, 78. 3, 27. *Mladenov* 5, 6. *GM* 9. *Lokotsch* 64. *SEW* 1, 28. *Korsch, ASPH* 8, 648. *Matzenauer, LF* 1, 2. *Elezović* 1, 14. *Deny* § 982.

āma² f (Muo, Lastva) »morska riba koja se hvata udicom«. Ribari u Bijeloj i u Baošićima zovu je *špadun* < tal. *spadone*. Ako je od *hamus* > tal. *amo* »udica«, neobičan je semantički razvitak.

Lit.: *REW*³ 4025, *DEI* 173.

amajnat, *-am* (16.v., Vetrane u primjeru: *ter s neprijatelji gdje se staju i za svijet neće da amajnjaju*), nejasnog značenja, po svoj prilici »staviti mač u korice (tako u Kalabriji *mmajinare*)«. U vezi je s pomorskim terminom *maināt, -am* pf. (Smokvica, Korčula) »1° spustiti jedro; obratno *isat*; 2° spustiti bilo što, što se s pomoću vinca ili na drugi način diže«. Postverbal *maina* f »Windstille«. Od tal. (posuđeno iz napuljskog narječja) *ammajinare* =-- (s aferezom u sandhiju) *mainare* (tako mlet. i tršč.), od lat. *invaginare* (prefiks *in-* i *vagina* »korice« > tal. *guaina*). Glede *ηv* > *m* upór. *mitati* (Hrvati u Abrucima) < *invitare*.

Lit.: *ARj* 1, 78. *REW*⁶ 4527. *DEI* 164. 2331. *Štrekelj, ASPH* 11, 463. *Wedkiewicz, RSI* 6, 231.

amaldar m »carinik« jedan je od najstarijih potvrđenih arabizama u našem jeziku (15.v.); postoji i pridjev (*amahdarska zecb*); < ar. *amel-dār* »carinik«.

Lit.: *ARj* 1, 78. *Elsi.* s. v.

aman, gen. *amāna* m (16.v.) = *amān* pored *amān* (Kosmet) »milost«. Upotrebljava se više kao uzvik beznada i tuge »vaj, avaj« i u vezi *bože* (Kosmet), nego kao samostalna imenica. Kad je čisti uzvik, ponavlja se. Za Crnu Goru daje Vuk *eman*, gen. *emana* i *he-man* prema ar. *eman* u istom značenju. Taj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *eman* = tur. *amān, aman allah*) raširen je na cijelom Balkanu (bug., rum., cine. *aman*, arb. *aman* = *hamān*) u istom značenju. Složenica *amān zaman* »milost i sve što je s time u vezi« turškog tipa *kitap mitap* upotrebljava se u Kosmetu kao objekt uz *aman zaman nema* »ima da se plati«. Složenica odgovara našem galicizmu *bez pardana* = *svakako*. Iz ove složenice, ispuštanjem prvog dijela, mogao je kod nas nastati prilog *zaman* »zaludu«, koji ne treba da potječe od iste osnove kao češko *maně*, kako misli Budmani, *ARj* 6, 435. Ali je moguće unakrštanje turske i slavenske, riječi kao u češagija (v.).

Lit.: *ARj* i, 78. 3, 590. *Mladenov* 6. *GM* 9. *Pascu* 2, 107. *Elezović* 1, 14. 2, 472. 493. *Skok, Slávia* 15, 504. *Lokotsch* 66.

amānat, gen. *-anta* m (16.v.) »dragi« prema *amanca* f (Nalješković) »draga«, od talijanskog poimeničenog participa prezenta *amante* m od *amare* i stal. apstraktuma odatle *amanza* (13. i 14.v.) »Geliebte«. Od apstraktuma je talijanski deminutiv na *-ino: amancin* m (Nalješković). U Kosmetu je poimeničen part, perf. pas. "na' *-ka amātka* f s deminutivom na *-ica amātkica* »žena prijatne spoljašnosti i mila po naravi«. Apstraktum tal. *amore* < lat. *amor* ušao je također u jezik puka u jadranskoj zoni: *amur* (Rab), odatle poimeničen pridjev lat. *-osus* > tal. *-oso* u ž.r. *murōža* (Božava) < mlet. *morosa* < *amorosa*, glagol na *-are* = *-ati namūrati se, -ām* pf. (Dubrovnik, Perast) = *namūrāt se* (Božava) = *namūrāt se* (Rab) < tal. *innamorarsi* »zaljubiti se«; s lat. *-idiare* > *-zzati: amorižat* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »voditi ljubav, činiti kortu, vagidžat«.

Lit.: *ARj* 1, 78. 7, 463. *Elezović* 1, 14. *REW*⁶ 399. 427. *Kušar, Rad* 118, 24. 25. *Budmani, Rad* 65, 167. *Cronia, ID* 6, 115-116.

amanet (Vuk) m »depositum, vjera, povjerenje, sigurnost«. Odatle pridjev *amanetāri* (samo u Srbiji) »poštanski«, jer je riječ *amanet* značila i »poštanska pošiljka«. Mjesto *-et* (arapski sufix za apstrakta) postoji i *-at: amānat* m u istom značenju. U Crnoj Gori i narodnoj pjesmi *a* u *-at* smatra se kao nepostojeće. Govori se i bez početnog *a-* *manet* kod leksikografa i pisaca 15.v., c u narodnom govoru potvrđeno je u Drniku (Kosmet): *mānet*, gen. *maneta*. Postoje još dvije nesigurne varijante: *amamet* kod Kavanjina i *hanāmet* u Pjevanjima crnogorskim. Oboje bi moglo biti štamparska greška, a ne ujednačenje (asimilacija) *m* — *r* > *o* i metateza. Odatle radna imenica *amānetčija* m »čovjek koji čuva tuđe stvari«. Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *imāna* = tur. *emanet*) i raširen je na čitavom Balkanu (bug., rum., arb. *amanet* nad čedom rum. *emanet*, ngr. *ἀμανέτι/ἐμ-, ἀμανότι*, cine. *aminele*) sa samoglasničkim varijantama. Iz istočnih krajeva hrvatsko-srpskih došao je i na zapad u književni i saobraćajni govor.

Lit.: *ARj* 1, 78-9. 3, 565. 6, 442. *Elezović* 1, 386. 2, 494. *SEW* 1, 28. *Lokotsch* 66. *Pascu* 2, 108. *GM* 9.

amar kao prilog potvrđen je samo jednom u rečenici: *Za to mi je amar na nj*, i to daleko

od centra turcizama, u Dalmaciji (Podgora?, Pavlinović) u značenju »žao«. Možda je arabizam *amarr* »tuga«. Nije dovoljno potvrđeno.

Lit.: *ARj* 1, 79. *Korsch, ASPH* 8, 648.

amaro (Potomje, Pelješac: *para mi se amaro* »čini mi se neobično«). Od tal. *amaro*, novija gradska tuđica u Dalmaciji, < lat. *amarus*. Pučka etimologija izvodi odatle i tal. *amarasca* = *amarena* (upór. u narječju *maregna*) = *marasca*, sa sufixom *-inus: maraschino* »vrsta gorke trešnje, liker i vino odatle« = *marásēin* (Božava) »vrsta grožđa«, *marasčina* f (Božava) »vino che ha sapore di marasca«, *maraska* f (Vrgada, Jurišić) »višnja«, *marasčina* (Vrgada) »vrsta grožđa i vina« = *marasčina* f (Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«, *maraska* f (Mikalja). Dočetak *-aska* zamijenjen je domaćim sufixom u *marāča* »prunus ceiasus«. Sufiksi *-asca* i *-ena* nisu latinski, nego predrimski (*-ascus* je ligurski, *-eno* je kao u *Tirreno* maloazijski). Zbog toga bi (*a*)*marasca* = *amarena* mogla biti mediteranska riječ srodna sa alpskom *marasc* »alno montano«.

Lit.: *ARj* 6, 468. 469. *Cronia, ID* 6, 114. *DEI* 151. *REW*⁶ 406. *FEW* 83.

āambar (Vuk) = *āambar* (Kosmet) = *ham-bar* m, sinonim *žitnica*, potvrđeno od 16.v. Sa istoka prodire na zapad i potiskuje domaću riječ. Također toponim. Odatle su izvedenice: augmentativ *ambarna*, deminutiv *ambar če* (Kosmet) i oznaka mjesta, gdje je nekada bio ambar: *ambarište* (v. sufix *-ište*). U igri se upotrebljavaju i glagoli *ambārati* impf, i *ambarnuti* pf. Opći je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ānbm jamb-* »šupa«, postverbal od glagola *ānbaštān* »nagomilati«, = *ambar* u turskom izgovoru), potvrđen u bugarskom, rumunjskom, arbanaskom jeziku (*Kambar*, novogrčkom *αμπάρ* (u istom značenju). *Korsch* ga izvodi od ar. *anbār*, pi. *oānibr* »spremnica, komora za hljeb«. Druga je riječ *ambar*, gen. *ambra* »jantar« koja je evropski arabizam (ar. *'anbar*), v. *amber*.

Lit.: *ARj* 1, 79-80. 3, 564. *Elezović* 1, 17. *GM* 9. *Korsch, ASPH* 8, 648. *Matzenauer, LF* 1, 2.

ambašadur, gen. *-ura* m (16.v., Dimitrović) »poslanik, poklisar«. Od tal. *ambasciadore* (14.V.), radna imenica na *-atore* m od *ambasciare*, posuđenica od prov. *ambaisar*, a to od gal. *ambactus* »sluga«. Danas *ambasā-*

dor, gen. -óra i *ambasada* f od francuske posuđenice iz tal. *ambasciata*, -tore -dore > fr. *ambassade*, *ambassadeur*. Italijanizam koji se nalazi vrlo često u dubrovačkim historijskim spomenicima.

Lit.: ARj 1, 80. REW^s 408a. DEI 154.

amber m (Vuk) = *ámbar*, gen. *ambra* (Vuk, Kavanjin, narodna pjesma) = *ambra* f (preko talijanskog, 17.v., Mikalja, Kavanjin) = *ámbar* = *anbor* »succinum, élibar, burstin, cyanus persicus«. Odatle apstraktum *amberija* f (Vuk, nar. pj.) »rozolija začinjena amberom« (sufiks -ija je ar. -Iyye)u. Evropski i balkanski arbizam (ar. 'anbar): rum. *ambru* = *ambră*, bug. *amber* = *ambra*, gr. ἄμβρα. Lit.: ARj 1, 80. 83. REW^s 441. Mladenov 5. Lokotsch 78. DEI 157.

ambrëta f (Dobrota) = *ombreia* (Prčanj, (Tivat) = *ombreta* (Stuljić) = *imbrete* f. pl., gen. *imbrëtā* (Vuk) »kopcë na košulji pod grlom, od mjedi, od srebra ili zlata u bogatih ljudi po varošima, u siromaha spona mjesto imbrete, tj. sa svake strane po jedan končić, kojim se veže košulja na zamku, ažulica, maite«. Budmani je mislio da je riječ talijanska, ali ne zna koja. U jednoj potvrdi iz 14. v. u Trstu čita se: *cintura di grana intessuta con filo d'oro çñn cinque, dieci membretis*. Pisac Cavalli, koji donosi taj citat, tumači *membretum* »specie di bottoni«. To je talijanski deminutiv na -etto < vlat. -ittus *membreto*. Početno *m* ispalo je zbog disimilacije *m* — *m* > 0 — *m*.

Lit.: ARj 3, 812. 8, 909. Rešetar, Štok. 224. REW^m 5428. Skok, ZRPh 54, 202.

Ambros (Budinić) = (sa *zjž* prema mle-tačkom) *Ambroz* (14. v.) = *Ambroz* (16. v.) = *Anbroi* = *Ambroza* (Gradić) = *Ambroza* m (Ančić, Bosna) = (prema latinskom) *Ambrosija*, -je (Vuk), -zj j -žije (15. v.) / -zio I -zo = (bez *ni*) *Ambrosije* = (bez 6) *Amroz* = *Amruš* (preko mađarskog *Ambrus*) (također prezime, Zagreb) = *Ambruš*, odatle prezime *Jambrušić*, *Jambrešić* — (prema talijanskom /toskankom/ *Ambrogio*) *Amrodo* — (sa protezom, hrvatskokajkavski hipokoristik) *Jambrečak* (16. v.), odatle prezimena *Jambrečković*, s deminutivnim sufiksom -bc + -bk > -čak *Jambrečak*, na -išak *Jambrišak* = (sa aferezom sloga *am-*) *Brož* (15. v.), odatle hrvatskokajkavsko prezime *Bros*, *Brožić*, *Erózić*, *Bró-zović* (kod Karlovca), *Bróžo* (15. v.). Ovamo

ide s nastavkom -alj (?), tip *Vukalji*) i *Brozalji* (15. v.), upor. i Vitezovićevo opću *liecjabrek* »pijanica«, koja je možda sugerirana od tal. *imbriaco*. Da lična imena mogu postati opće riječi, dokazuje *zvané*, *žvanic* < *Johannes* preko mlet. *zuan* »glupan« (Istra). Od *Ambrosius* grčkog podrijetla, gr. ἄμβροσιος »božanski, besmrtn«.

Lit.: ARj 1, 80. 82. 84. 681. 4.448. Gombocz-Melich 88.

ámbulja f (Vuk) »dugačka vreća«. Deminutivi: na -ica *ámbuljice* f pl. »dronjci, rite, starež«, na -žh > -ak *ámbuljak*, gen. -ljka m »biljka *gnorimus Lepeli*« bez naznake gdje se govori. Vasmer zabacuje Daničićovo izvođenje iz gr. ἀναβολή = ἄμβολή »ogrtlač«, ngr. ἀνάβολιον »ukopna košulja«, s pravom, jer se ne slaže s fonetskim razvitkom. Značenje ne dozvoljava da se ova riječ veže sa bugarskim *ambalja* »vaccin«, (*am*)*boljasvam* »cijepim« ili sa čine. *ambol'u* »greffe, ente«, *ambul'sire* »cijepiti« od gr. (ἀ)μπολιάζω, denominál od (α)μπόλι.

Lit.: ARj 1, 80. Vasmer, GL 43. Pascu 2, 10, -br. 98-99.

ámelj m (Vuk) »nečistoća u žitu, nečisto žito« (Srijem, Lika); *ávelj* m »treske, ljuske i ogranci, koji ostanu među sijenom« (Lika); *ávrlje* n (Vuk) »herbae inutilis segmenta putrescentia« (Srijem, Baranja, u Lici isto što *ámelj* i *avelj*). Od *avelj* postoji još izvedenica stvorena s pomoću -aca: *aveljača* f »sitne konoplje što ostanu najzadnje«. Sudeći po značenju i po zajedničkim fonetskim elementima, ove tri riječi idu zajedno, ali je teško objasniti prijelaz *m* > *v* u *amelj* i *avelj* i dočetna dva sloga u *avrlje*. Daničić tumači *amelj* = *avelj* i *aveljača* iz mađarskog *hüvely* »ljuska«, što objašnjava samo dočetak -elj. Možda *avrlje* i ne ide u ovu seriju. Upor. (*h*)*avar* m (ŽK) »komad grane ili štapa kojim se baca na voćku da bi se istreslo voće«; *avrlje* čini se kao kolektivna izvedenica odatle.

Lit.: ARj 1, 123.

ámen uz *àmen* (katolički izgovor) prema *ámín* (pravoslavni izgovor prema grčkom pisanju αμήν hebrejske riječi *àmen* »uistinu«). Imenica je u rečenici *kao àmen u molitvi* prema njem. *wie das Amen im Gebet*, inače prilog (*àmin da bog da*, Vuk), odatle *amànaŋi* impf. = *aminai*, -am (Kosmet) »poslije svatovske zdravice pjevati *àmin-àmin*« = *amin-*

kovati impf, »vikati àmin«, u narodnoj pjesmi. Internacionalna riječ biblijskog hebrejskog podrijetla, upor. i, bug., rum. *àmin*.

Lit.: ARj 1, 81. Lokotsch 68. Elezović 1, 14. EJud. s. v.

Amerika f (isti akcenat kao u talijanskom) »1° ime kontinenta, 2° kraći naziv *SAD*« = *Amerika* (ŽK) = *Amerika* (ŽU) = (sa aferezom *a-*) *Mèrika* (Vrgada, Krk, Kolić, Bègi ŽK, Vodice, Istra). Etnici: na -bc (prema tipu *Afrikanc*) *Amerikanac*, gen. -anca (ŽK) prema tal. *Americano*, na -janin *Američanin* (knjiški, ne čuje se u narodu). Pridjev na -bšk: *američki* (knjiški), prema tal. *americano* > *amerikánski* (ŽK) kao *afrikanski*. Čisti talijanski poimeničeni pridjev *americana* > *amerikána* f (Lepetane, Boka) »vrsta graha«. Od tal. *America*, ime stvoreno prema latinskom tipu *Attica* od ličnog imena geografa *Amerigo Vespucci* (1454—1512), koji je četiri puta putovao po južnoj Americi. *Amerigo* je isto što prov. *Aimeric* (v. *Emerik*).

Lit.: Jurišić, NVj 45, 183. Ribarić, SDZb 9, 124. DEI 160. Maretić, Savj. 2.

àmet m = *hamet* (Vitezović, 17.v.) »pogibija, propast«. Drugih potvrda za tu imenicu u nominativu nema. U književnom i saobraćajnom jeziku upotrebljava se samo prilog *karnetom* (17.v.) »posvema, sasvim, do nogu« (uz glagol *poraziti*). Vuk ima prilog izveden s pomoću -icë (v.): *àmetimicë* i, po zakonu haplogije, *àmelice* (Srijem). Glede početnog *h-* kod turskih riječi v. *ačik* i *ambar*. Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *ammet* »opće, svuda«) ograničen na hrvatskosrpski jezik. Krivo je Matzenauerovo izvođenje *hametom* < gr. prilog ομαδόν »omnino«.

Lit.: ARj 1, 81. 3, 564. Korsch, ASPH 9, 504. Matzenauer, LF 7, 212.

amid m (Kašić) »nišeste, škrob, štirka, štrkars«. Od tal. *amido* (14. v.), a to od gr.-lat. *amylum*.

Lit.: ARj 1, 81. REW^s 437. DEI 161.

àmidza m = *amidža* (Kosmet) »stric« (kod bosanskih muslimana, a u Kosmetu i kod Srba kršćana, obično naziv za starije muslimane). Kašić, *Razgovor* 126 b, ima oblik *ameža* (*Arnesi je ruke oprostila*). Kao u arb. *midžo* (= *midžoja*, *midžua*) i u Kosmetu se ispušta o-: *midža*, *midže*; u vezi s ličnim imenima gubi akcenat: *Midža Vëstij*. Iz ovakvih veza

nastade prezime *Midžić*. Taj turcizam iz oblasti srodstva arapskog je podrijetla (ar. 'amudža »ujak s očeve strane« > tur. *amuca*, *amca*).

Lit.: ARj 1, 81. Elezović 2, 412. GM 2, 278.

ámija (Starigrad, Hvar) »tetka«. Od mlet. *amta* < lat. *amila*. Odatle i fr. *tante* > njem. *Tante* (17. v.), koje se i kod nas govori po gradovima.

Lit.: REW^s 424. DEI 161. FEW 89.

arnikat, gen. -kta m (17. v., Držić) = (sa metatezom, da riječ dobije izgled naše izvedenice na -òK) *àmilak*, gen. -ka (Kašić), = (sa *cl* > *tál. tt*) *àmit* »svećeničko odijelo za vrijeme molitve«. Od tal. *amicus*, gen. -us poimeničen part. pret. od *amicio*, -ire »zaogrnuti«, tal. *amato* (14. v.), arb. *amit*.

Lit.: ARj 1, 81. GM 10. DEI 164.

-**amo**, tim sufiksom grade se od zamjeničkih osnova, jedne upitne i triju pokaznih, prilozi mjesta, koji znače pravac 'micanja i kretanja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Postanje nije objašnjeno, a ni ie. paralele nisu utvrđene; *kamo* »quorsum« (od upitne zamjenice *kā*, v. *tko*), *tamo* »ibi« (od *tā*, v. *taj*), *ovamo* pored *ovamo* »hue« (od o *ā*, v. *ovaj*, čakavski *vamo* ŽK), *onamo* pored *onamo* »illuc« (od *onā*, v. *onaj*, čakavski *namo* ŽK). Dočetno -o shvaća se u narječjima kao deiksa i odbacuje se npr. u hrvatskokajkavskom i čakavskom: *kam* gre. Upor. i bugarski *ovamo* pored o *amā*. Duge je prirode u crnogorskoj himni *Onam onamo*, gdje je kraćenje haplogijom zbog stiha. Od svih ovih priloga, osim od *kamo*, mogu se praviti određeni pridjevi s pomoću složenog sufiksa -šnji, koji je nastao asimilacijom u *današnji* < *danasnji < *danas*; *onamošnji*, *ovamošnji*, *tamošnji*. *Ovamo* i *onamo* mogu u štokavskim narječjima primiti deiksu -ka: *ovāmoka*, *onāmoka*. Upor. slovenski *tamkaj*. Zasebno treba govoriti o štokavskom kraćem obliku *amo* pored *ovamo*. Daničić tumači postanje kraćeg oblika gubitkom *v* i stezanjem *oa* > *a*. Time se dobro objašnjava duljina i akcenat (upor. *pojas* > *pas*), ali se ne kaže zbog čega je nastalo ispadanje, jer u kajkavskim i čakavskim narječjima ispada samo početni samoglasnik zbog hijata u sandhiju, tj. najprije poslije riječi i oblika koji se svršavaju na samoglasnik. Zbog toga mislim da se postanak štokavskoga *amo* može i drukčije tumačiti. Od pokazne zamjenice *soj* postoji prilog *simo* kod čakavaca

i kajkavaca. Taj prilog mogao je nekad postojati i kod štokavaca. Upor. *simo tamo* (*Mirakuli* 10 b), što odgovara steslav. *semo* pored *samo*. Oba ova oblika morala su propasti zbog dvostruke homonimije: 1) s prijedlogom i prilogom *sem sjem* »osim« < *svěně* (v. Skok, *Rad* 272) i 2) zbog priloga *samo* »nur«, *šerno* = *samolntamo* moralo se reformirati na dva načina; prvo, zamjenom pokazne zamjenice *sb* sa *o* њ. Na taj je način dobiven prilog *ovamo*, koji se upotrebljava u južnoslavenskim jezicima; drugo, ispuštanjem zamjeničke osnove *s-*, što se osobito dobro slagalo sa *amo tamo* »kojekuda« ili *tamo amo*. Upor. *ovamo onamo* u značenju »kojekuda«. Daničićevo tumačenje mora se odbiti iz kronoloških razloga. *Ovamo* je mlađa kreacija, a *simo* starija. Duljina od *amo* prenesena je na *ovamo, onamo*. Šuman tumači *-a-mo* prema *a-ko* u *-ako, tako, kako, jako*, što ispravno kritizira Jagić. J. Kozlovskij upoređuje *amo* sa gr. ἄμοϋϋ.

Lit.: *ARj* 1, 81, 8, 952-3, 9, 481-2. *Mladenov* 371. *Märeții* 325. Šuman, *ASPh* 30, 293. Kozlovskij, *ASPh* 10, 657-8.

amper m (hrv.-kajk., Zagreb) »sic, siganj«. Slov. *jẽmpar*, gen. *-rja* »Fischbehälter« = *jẽpar*, gen *-rja* (Gorensko) »neka posuda«. *Ovamo* će ići zacijelo i *lẽmp* m = *lempa* f (Toimin) »drvena posuda koja se nosi na ledima, zacijelo isto što *jẽmpa* »Butte«. Bit će od stvnjem. *ambar, eimbar*, srvnjem *eimbe*“, nvnjem. *Eimer* m, koje je možda prekrilo gr. *amphora* > lat. *ampara* (složenica od ἀμφι- i φέρω »nosim«, haplologija ἀμφιφορεύς. Odatle i lat. *ampulla*, od koje deminutiv na *-iça*': *sudi vode i vina ili ampulice* (Zanotti). Ovarno ne ide *aibole* = *aybole* (u Dubrovniku 1386 - 1391) = *abole* (Zadar), u tršćanskom statutu 1350. *aybolus* = *albo!* (Istra) »madija, načve«. To je od *alveolus*, deminutiv od *alveus* (disimilacijom *l - l > 0 - /*) > *aveolus (sa *vi > ib* kao u *Olib*, (v.). Upor. novoprov. *ambro* »grosse bouteille de verre où l'on fait macérer des plantes aromatiques avec du vin ou du vinaigre«.

Lit.: *ARj* 1, 82. *Banali* 1, 235. *REW** 431. 391. *Pleteršnik* 1, 366. 507. *DEI* 201. *PEW* 80. 90. *Weigand-Hin* 1, 414.

-(a)n' m, **-na** f, **-no** n opći je hrvatskosrpski pridjevski sufiks sveslavenskog i ie. podrijetla određenog značenja (1). Djelomice je živ i produktivan još i danas (2) tako da se u jezičnoj svijesti dobro razlikuje sufiks od osnove.

Djelomice je srastao s osnovom tako da je teško razlikovati osnovu od sufiksa, često i zbog toga što osnova ne postoji više u jeziku (3). Često živi samo poimeničen (4). Kadikad se upotrebljava samo u određenom vidu (5). Kad je vezan sa drugim pridjevskim sufiksom *zo*, uvijek je u određenom vidu (5). Može se dodavati i drugim sufiksima, tako sufiksu *-ov* (v.) i odatle nastaje konglutinat *-ovan* (v.), koji ima svoju funkciju. Nepostojano *a*, koje čini slog u suglasničkoj grupi na koncu, nestaje u femininumu i neutrumu (6). Nastao je od *ť* (upor. lit. *-inas, -minkas, -ininkė* oo slav. *-ьнѣ, -ьнѣѣ, -ьница*) odnosno od mekog poluglasa. Zbog toga se *c kg h* pred njim mijenjaju u *č ž š* (7). Mjesto *i > b* stoji i prijevoini štěpen *ě*, koji u svim našim narječjima glasi *e*, a ne *ije,jei' i*, kako bismo očekivali (v. *-eri*). Ušao je i u rumunjski jezik, ali je djelomice raširen latinskim nenaglašenim sufiksom *-icus* > *-ič I -ee* (8). U tom je jeziku živ i produktivan. Ovo se niže detaljnije obrazlaže prema brojevima ,danim gore u zagrađi.

1. Bez određenog je značenja. Sufiks samo kaže da je imenička, priloška, glagolska osnova ili sintagma uzeta u funkciji kvalifikacije, ili, kako Belić, *Priroda* 311, uči, kao dopuna ili determinacija u zavisnom položaju. Prema tome, taj sufiks služi u morfološkoj funkciji. Da je tako, vidi se najbolje iz činjenice, da strani pridjevi, najviše internacionalni i učeni, moraju dobiti ovaj sufiks da ih naša jezična svijest može osjetiti kao pridjeve. Primjeri: *efikasan* ili *efikasan* (fr. *efficace*), *fizikalnan, fališan* (njem. *falsch*), *poetičan, kritičan, ironičan, političan, moralan, nemoralan*, itd. Događa se dapače, da se dodaje i našim pridjevima da bi se bolje označila pridjevska funkcija. Pored *ubog* govori se *ubožan*, pored *sulud suludan*, pored *čil čilan*, pored *milostiv milostivan*, pored *moгуć mogućan*. Dogodilo se i to da se poneki stari pridjevi danas govore samo sa tim sufiksom, tako *Ieez њ* (očuvan u rumunjskom jeziku *treaz*) danas samo *triježan* ili *trezven, obllъ* danas samo *obilan*, isto tako samo *kukavan* (upor. *kukavelj*). Samo u nekoliko slučajeva dobiva specijalno značenje mogućnosti, i to kad je pridjev izveden od glagolskih osnova: *neizmjeran* »koji se ne može izmjeriti«, *pokretan* i *nepokretan* »koji se (ne) može pokrenuti«.

2. Kao živ ili produktivan sufiks služi danas za izvođenje pridjeva od imenica jednostavnih, izvedenih i složenih: *svijestan* (od

svijest), *bijesan* (od *bijes*), *blatan* (od *blato*), *koristan* (od *korist*), *vrletan* (od *vrlet*), *gladan* (od *glad*), *hladan* (od *hlad*), *ledom* (od *led*, pored *leden*), *mástan* (od *mast*), *miran* (od *mir*), *oblačan* (od *oblak*), *olovan* (od *olovo*), *pametnan* (od *pamet*), *rodan* (od *rod*), *slavan* (od *slava*), *taman* (od *tama*), *čudan* (od *čudo*), *častan* (od *čast*), *smiješan* (od *smijeh*), *sjajan* (od *sjaj*), *dužan* (od *dug*), *pravičan* (od *pravica*), *bolestan* (od *bolest*), *ispravan* (od *isprava*), *sramotan* (od *sramota*), *probitičan* (od *probitak*), *tričan* (od *trica*), *nemaran* (od *nemar*), *radišan* (od *radiša*), *štedišan* (od *štediša*), *siromašan* (od *siromah*), *pšeničan* (od *pšenica*), *pravedan* (od *pravda*), itd. Rijetko se događa da je u pridjevu ispušten imenički prefiks kao u *vičan* (od *navika*). Zatim služi i od glagolskih osnova: *javan* (od *javiti*), *budan* (od *buditi*), *tajan* (od *tajiti*), *tvaran* (od *tvoriti*). Kad dolazi na glagolske osnove, onda je živ u participiu perfekta pasiva: *dan, znan, izdjelan*. Od priloga *nazad, -naprijed* nastade *nazadan, napredan*. Na sintagme se dodaje također: *běžrodan* (od *bez roda*), *zdušan* (od *s dušom*, zapadni krajevi), *nepoštedan, djelotvoran* (neologizam 18. v., Stulić, od *djelo tvoriti*, za fr. *efficace*), *bezobrazan* (od *bez obraza*), *tvrdokoran* (od *tvrdá kora*), *nádvoran* (15. v., od *na dvor*, *ARj* 7, 315). U *pristupačan* (od glagola *pristupiti*) došlo je do konglutinata *-ák + -an* zbog toga, što je postojala imenica *pristupah* (značenje posibilitnosti kao kod *pokretan*, v. gore 1).

3. Osnova više ne živi, a sufiks je ipak živ, tj. jasno se osjeća njegova morfološka funkcija: *jasan, crn, lijen, pun, ran, vrán* »crn«, *tijesan*. U *slan* samo lingvist znade da je to prijevod od io. *Ovamo* treba staviti i slučaj gdje je i sufiks mrtav, jer je pridjev nestao, a bio je izveden od priloga *ju*, koji živi danas samo u čakavskom i kajkavskom/иг (< *ju + že*). Steslav. pridjev *juni* potisnut je danas na čitavom području od *mład, a* očuvan se samo u *junak*, gen. *junaka*., *júnac*, gen. *junca* i *junica*, gdje je poimeničen s pomoću sufiksa *-ak, -bl* i *-ica*.

4. Poimeničen je u sva tri roda. Tada ne živi u jezičnoj svijesti ni u osnovi ni kao sufiks. Osnova i sufiks mogu se raspoznati samo na osnovu lingvističkog upoređenja i analize. U *ovan* prema *ovca* izražava mociju. U *rujan* (se. *mesečb*) ušao je u kalendarsku terminologiju za *septembar*. U maskulinumu je poimeničen u: *član, čun, plijen, stan, san, sin* (v.), *trn, ostan*. U posljednjoj riječi *a* je nepomično,

a u *san*, gen. *sna* je nepostojano. Razlog je u tome suglasnička grupa *st*. U femininumu je poimeničen: *cijena* (v.), *hrána, luna, mijena, pjena, rana, slina, srna, strana, struna, vėsna, vuna*. U neutrumu: *dno, vino, sijeno, stegno, súkno, zrno*. Isto se dogodilo kad je promijenio deklinacioni tip, te iz o-osnova prešao u z'-osnove, kao u *desni*, gdje samo lingvist znade, da ta riječ ima istu osnovu kao i lat. *dens, -tis*, zatim u *plijesan*, gen. *plijesni*, te kad se u vezi sa suglasnikom s pomiješao sa sufiksom, deklinacije *i: sablazan* (v., od *sablast > sablastbnb*).

5. U određenom vidu dolazi kadikad od starijih izvedenica samo u *kućni* (od *kuća*), *burni* (od *bura*), *glavni* (od *glava*), *izdājni* (od *izdaja*), *skrajni* (od *skraja*), *studení* kao naziv za mjesec *novembar*, zatim u *desni*, gdje je nestalo imenice, od koje je pridjev izveden; zatim redovito u slučaju kad je proširen sa *w: sadašnji, jutrošnji, večerašnji, ljetošnji, jesenašnji, skorašnji, tamošnji, ovamošnji, dānlj, gornji, prednji, posljednji, svagdanji, negdanji* pored *nek(a)dašnji*, kao i u slučaju gdje je palatalizacija prenesena: *kutnjl* pored *kućni*. Ako je izvedenica skorašnja ili učena (neologizam), određeni je oblik redovit: *fosforni, klorni, dnevni* (od *dan*), *istražni* (od *istraga*), *predbježni, dušni* (se. *dan, od duša*). Neodređeni se oblik *-nj* očuvao u poimeničenom obliku u imenima mjeseci: *siječanj*, gen. *siječnja, svibanj*, gen. *svibnja* (za *maj*), *lipanj*, gen. *lipnja* (za *juni*), *srpanj*, gen. *srpnja* (za *juli*), sve pridjevske izvedenice od *sviba, lipa* i *srp*, samo je *siječanj* od *sječí*. Dosta brojne su imenice sa *-nj*, koje postadoše od neodređenog pridjeva: *bubanj*, gen. *bubnja, bācanj, nākovanj* (prema *nākovalo* ŽK), *potporanj, svežanj*, gen. *svežnja, žrvanj* (v.), *sužanj* (v.).

6. Nepostojanog *a* nema ni onda, ako je sufiks *-ьнѣ* došao na osnovu koja svršava na *-n: stran* < *stranbnb*, odatle *nastran* (od sintagme *na stranu*), *savremen* (od sintagme *sa vremenom*), *privremen* (od sintagme *pri vremenu*), *bescjen*, u toponimiji *Vini Vrh, Vinagora* < *inъni* od *vino*, upor. *Vinovrh* kod Zagreba, od *vinov vrh*. U rumunjskom se jeziku iz *stranbnz* razvilo *strein*, gdje se sufiks *-ьнѣ* može razabrati, samo je *i* došao iz *vecin* < lat. *vicinus*. Uporedi istu pojavu u *sijenica* < *stěn* + *-ьnica* prema rumunskom *stelnjă*, gdje je iz *-nbn-* nastalo disimilacijom *-In-*. Nepostojano *a* se pojavljuje, kad dobiva deminutivni sufiks *-ce* u poimeničenim primjerima: *dance* (od *dno*), *brašance, vlakance*

(od *vlakno*), *sukance* (od *sukno*), odavde preneseno u *sitance* (od *sito*), *bjelance* prema *žutance* (v.)) *čedance* (od *čedo*), *mjestance* (od *mjesto*), *društvanje* (od *društvo*). Upor. *djetence* (prema *dičece* ŽK). Taj deminutivni sufix *-ance* nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku i nastao je iz potrebe da se spriječi gomilanje suglasnika, koje bi dovelo do svakojakih asimilacija i nestajanja osjećaja za osnovu (v. niže *-ance*).

1. Upor. kao tipične primjere iz gore navedenih pridjeva: *pšeničan* od *pšenica*, *pravičan* od *pravica*, *tričan* od *trica*, *vičan* od *navika*, *probitačan* od *probitak*, *pristupačan* od *pristupah*, *junačan* od *junak*, *dužan* od *dug*, *snažan* od *snaga*, *istražni* (*sudac*, od *istraga*), *brizan* (od *briga*), *bezbrizan* (od sintagme *bez brige*), *zdušan* (od sintagme *s dušom*), *bezdušan* (od sintagme *bez duše*), *dušni* (*dan*, od *duša*).

8. Odatle je nastao rumunjski pridjevni sufix *-nic*, koji neki lingvisti izvode iz južnoslavenskog imeničkog sufixa *-nik* (v.), što ne može biti, jer taj sufix tvori u slavenskim jezicima radne imenice: *tainic* < *tajbn* > *tajan*, *padnie* = *pašnic* »miran« od lat. *pax* »mir«, *zilnic* »dnevni« od plurala *zile* od sing. *zi* < lat. *dies*, *indărătnic* »nazadan« od latinske sintagme *in + de + retro* »natrag«.

Lit.: *Märeții* 261. 314. § 362 a. *Leskien* §§ 518, 540, 541, 424, 492. *Vandrák* 1, 525, §§475-478, *Bruckner*, řřZ 46, 237. *Lohmann*, *ZSPH* 10, 352-382. *Havránek*, *Slávia* 7, 779. 782. *Boskovic*, *JF* 15, 102. i si.

-an² pojavljuje se u hrv.-srp. sd dva kvantiteta: sa kratkim *a* i sa dugim *α* (upor. *-ač* i *-aš* m prema *-aca* f). U prvom slučaju je veoma raširen kao hipokoristički sufix u dvije afektivne vrijednosti ili značenja. U meliorativnom značenju izvodi lična imena za muška lica od dvočlanih praslavenskih ličnih imena: *Milan* (od *Milivoj*), *Vukan* (od *Vukmir*), *Grđan*, *Bojan*, *Gruban*, *Stojan* (od *Stojislav*), *Živan*. Pored ovih i od kršćanskih imena: *Dukan*, *Jurán* (oboje od *Georgius*), *Matan* (od *Maliija*), *Peran* (od *Petar*, upor. slovensko prezime *Petrán*). Često stoji u vezi s hipokoristicima na *-e*, *-o* (*Milan* prema *Mile*, *Peran* prema *Pero*, *Pere*). Od ovih imena nastaju prezimena na *-ovič* (*Milanovia*, *Petranović*, *Matanović*, itd.). Između tih služi i kao lično ime i kao apelativ *dragan* od *Dragoslav* i od pridjeva *drag* (odatle i prezimena *Dragarne* i *Draganović*). U toj upotrebi je star, jer je već u steslav. postojao *bratan* od *brat* (odatle prezime *Bratanic* i *Bratanović*). Kao hipokoristički sufix dolazi i u ž. r.: *Bojana*,

Grozdana, *Vujana*, *Vukana*, i *dragana* kao lično žensko ime i kao apelativ. Kad služi kao morfološko sredstvo poimeničenja pridjeva, koja znače zla ljudska svojstva, onda ima pejorativno značenje: *divljan*, *dugan*, *glupan*, *tupan*, *mrtvan*, odavde prenesen i na imeničke osnove u *bukvan*, *tikvan*, *zvekan*. Bez afektivne, tj. neutralne je vrijednosti u *domišljan*, *ridan* (ime vola), *mnadan* (ime vola ŽK, od *mlad*).

U ovom posljednjem značenju posuđiše ga Rumunji: *plăvan* »vo bijele i sive boje« (od *plav*), *bălan* »vo bijele boje« (vjerojatno od *běh*, ali može biti ilirotračka osnova). U jednom slučaju služi u mociji za izraz muškoga, tako u *plovan* prema *plovka* (Niš) u značenju *patak* prema *patka*. Upor. u rumunjskom jeziku *rațoiu* prema *rață* (*-oiu* je od lat. *-oneus*) = *răcăk* m prema *raca* i *racka* (ŽK). Izgledalo bi kao da je sufix u *župan* iste prirode kao u *plovan*, tj. da izražava mušku radnu imenicu izvedenu od *šupa*. Ali kako je to izoliran slučaj u slavenskim jezicima, a *zoapan* je potvrđeno u neslavenskom spomeniku, sufix *-an* u ovoj riječi nije slavenskoga, nego turskog podrijetla. Još postoji *-ana* u izvedenici od *polje'*, *poljana*. Ovdje ima kolektivno značenje. Drugi bi primjer bio za ovakvo izvođenje: *smetana* »kajmak, vrhnje«, ali je te riječi nestalo u južnoslavenskim jezicima. Da je nekada postojala jednako kao kod Čeha, dokaz je rum. *smîntână* i vlaško prezime *Smantara*. Sufiks *-anica* u *čjepanica*, *gibanica*, *oranica* ne prikazuje raširenje ovoga sufixa s pomoću *-ica*, nego je to poimeničenje sufixa *-an.n* prošlom participu pasiva s pomoću *-ica* (v.). Isto tako ni *ručanica*, *sunčanica*, *cjevanica*, *ključanica*, gdje *-ica* služi poimeničenju kao u *sunčanica* i *ključanica* (upor. *zaključan*), a dijelom je prenesen analogički. Varijanta sa dugim *a* dolazi najprije u poimeničenju *velikan* (upor. prezime *Velikanović*) augmentativnog značenja. Označuje muško živo kod ljudi i životinja: *gačan*, *gotovān*, *gušan*, *gušan*, *kuman*, *sirotan*; od predmeta u *obručān*. U mociji služi u *puran* (hrvatskokajkavski) prema *pura* za *tukac* prema *tuka*. Odavde je duljina prenesena u *župan* pored *župan*. Moglo bi se reći, da se kontaminirao ili da se pomiješao s talijanskim *-ano* i tada je raširen sa *-bc* u mociji: *-anac* m prema *-ānka* fi označuje stanovnike (etnika): *Amerikanac* prema *Amerikanka*, *Austrijanac*, *Banijanac* (od *Banija*, dio Karlovca), *Srbijanac*. Odatle i u izvedenici *pretorijanac*. Uz *Talijan* postoji *Talijanac* pored *Italijanac*. U *partizan* prema *partizanka* raširenje nije nastupilo.

Odavde je prenesen na imena mjesta, koja se svršavaju na *-a*: *Belocrkvanac* (od *Bela Crkva*) *Svetojdnac* (ŽK, od toponima *Sveta Jana*), *Peštanac* (od *Pešta*), *Jaskānac* (v. i niže *-anski*, *-anstvo*). Kad se dodaje našim osnovama, ima dva značenja: pejorativno u *obrukānac*, *prebranac*, *previjanac*, ili služi za tvorenje imena pristaša neke stranke: *starčevićanac* od *Starčević*. Veže se i sa sufixom *-ija* (v.), koji može biti grčkoga podrijetla ili je starocrkvenoslavenski kolektivni sufix *-ije* prenesen u deklinaciju *-a*. Tako nastali sufix *-anija* ima pejorativno značenje i služi za izvođenje od osnova imperfektivnih glagola na *-a-ti*: *hvatānija*, *petljānija*, *pisanija*, *vezānija*, *pjevanija*. Postoji još vezanje sa *-zo* u *lokvānj* od *lokva* i *tukvanj* od *tukva* = *tikva*, grčki *τύχος* (v.), *nakovanj* (ali upor. *nākovalo* ŽK). Odavde je prenesen u *čokanj* = *kočanj* (v.) sa metatezom, *koštanj* (v.) i *krbanj* (v.). I u ovom slučaju nema duljine vokala u f: *putanja* (od *put*), *pomaganja* (od osnove *pomagati*), *kopanja* (v.) i *lubanja* (v.), *-anj* se može raširiti deminutivnim sufixom *-bko*: *bljvānjak*, gen. *-anjka*, *potočanjāk*, gen. *-anjka*. Odatle prenesen u *žumanjak*, gen. *-anjka*. Duljina je prenesena i na *-ance* u *blatance*, *čedance*, gdje se ne radi o sufixu *-an* nego o *~bn* (v. *-Iain*).

Lit.: *Märeții* 261. *Leskien* §§ 445, 467, 446, 549, 424. *Vandrák* 1, 546, § 500.

-an³ sufix latinskog i talijanskog podrijetla (< lat. *-anus*, tal. *-ano*). U tim jezicima prvobitno tvori pridjeve koji se zatim poimeničuju. Nalazi se kao okamina u našim tuđicama gdje se dijelom kontaminira s našim sufixima: *lutoran* < tal. *luterano*, *Talijan* < furl. *Tali-ān*, *Amerikanac* < tal. *Americano* + *-ac*, *Afrikanc* < tal. *Africano* + *-ac*. U *kršćanin* je poistovjećen s našim sufixom za tvorbu etnika *-janin*. Upor. *-āc*, *-an²*.

-ana¹ f je hrvatskosrpski sufix koji je nastao od perzijske imenice *han(e)*, koja je veoma raširena kao apelativ *hān* (v.) »gostionica«. Sinonim mu je *-ara* (v.). Značenje mu je lokalno »zgrada u kojoj se nalazi ono što osnova kaže«. Živ je i produktivan i danas. Dolazi najprije u turskim složenicama: *džebana* (v.), *apsāna* (v.), *barutana* (v.), *mehana*. Kako pored ovih složenica postoje u jeziku i nesložene turske imenice *aps*, *barut* itd., iz turskih je složenica apstrahiran sufix *-āna*, koji može doći i na domaće osnove: *sušana* »sušionica«, *svilana*, *solana* pored *solara* (BI 2, 443). S istoka raširio se i na hrvatskokajkavsko područje,

gdje se govori *pívāna* pored *pivara*, *ciglana* (od *cigla* »crijep«), *dvorana* pored *sala* (od njem. *Saal*), *kuglana*, *šokolana*. Najnovija je izvedenica nastala u doba industrijalizacije *čeličana*, gdje je *-āna* dodan na pridjev *čelični*. Rijedak je primjer za postanje sufixa od imenica i zbog toga je od interesa za opću lingvistiku.

Lit. - *Märeții* 262. *Lokotsch* 80. *Leskien* § 547.

Āna² f = hipokoristik *Ana* (Vuk) = *Ane* = (sa protezom; hrvkaj.) *Jana* f. Deminutivi: na *-ica* *Anica*, na *-ka* *Anka* (15. v.), *Ānkica*, na *-če* *Ānce*, gen. *-eta* (ŽK), na *-oka* *Anoka* = *Janoka*, na *-uša* *Anuša*, dem. *Anuška*. Augmentativ *Anera* (Lika). Toponim *Sveta Jana*, etnik *Svetojanac*, gen. *-ānca* (ŽK), pridjev *svetojanski*. Latinski deminutivi u Dubrovniku: *-uculaAnucla* (Kotor, Dubrovnik), *Anuhla* (15. v.) = (sa aferezom *a-*) *Nukla* (Đorđić). Ovamo će ići i Držičev deminutiv *Anisula*. Od hebr. *Anna*. S talijanskim deminutivnim sufixom *-itta* > *-etta* *Aneta*. Prezimena *Anii*, *Ančić*, *Aničić*, *Anočić*, *Janušić* (hrv.-kajk., neizvjesno, jer može biti i od *Janui* < madž. *Janos*).

Lit.: *ARj* i, 82. 89. 90. 93. 8, 265. *Jireček*, *Romanen* 2, 22—23.

anafora f (13. v.) — (sa aferezom *a-*) *nāfora* (Srbija, Kosmet) = *nāora* (Kosmet) = *napora* (Ljubiša) = *nāvora* (Vuk) »(termin istočne crkve) posvećeni hljeb koji se dijeli u crkvi narodu poslije liturgije, poskurica, paskurica, hostija«. Određeni pridjev: *naformi* (Danilo). Balkanska riječ grčkog crkvenog podrijetla: rum. (*a*)*naforā*, *-furā*, bug. *nāfora*, arb. *naforē*, cine. *anafurauā* »petition, supplique« Od gr. *αναφορά* (upor. lat. prevedenicu *oblata*) »isto«; postverbal od *crvā-* »gore, iznova« i *φέρω* »nosim«. Kao internacionalna riječ u stilistici *anafora* »retorička figura koja se sastoji u ponavljanju iste riječi u istoj rečenici«.

Lit.: *ARj* 1, 83. 7, 320. 509. 756. *GM* 296. *Vasmer*, *GL* 43. *Mladenov* 343. *Tiktin* 64. *Mürko*, *WuS* 2, 91.

anasar m: *mili moj gospodine...*, *velikýj hon'kiare* i *~e*, u prijepisu Aleksandride iz 15. v. U druga dva rukopisa romana o Aleksandru Velikom čita se oblik bez početnog *a-*: *nasar*. Ide u najstarije naše turcizme arapskoga podrijetla. Daničić tumači iz *nesir*, pl. *ansar*, ali moglo bi biti i ar. *nazzar* »inspektor, admiral, vojvoda«.

Lit.: *ARj* 1, 83. 7, 605. *Lokotsch* 126. *EBl*. s. v.

anason m »foeniculum dulce« (Pančić), pridjev na *-ov anasonov* (također bug., rum. *anason* = *anison* /Moldavija/, iz gr. ἀνίσον, οίνησον), preko tur. *aniş* (Belostenac, Dubrovnik) = *aniž* (Vuk, Mikalja, Dubrovnik) = *aniz* (Šulek) = *anjaz* (15. v., Šulek) = s talijanskim deminutivnim sufixom *-itta* > *-etta anizeta f* »rakija začinjena anišem« = s tal. sufixsom *-ina anizina f* (Tivat) »mastika, mištrô, gen. *-ã*« = (sa *a-* > *o-*) *onež* m (slov.) = *ònaiz* (Vuk) = *onaj z* (Popović), odatle na *-ovica ònãizovica f* »rakija od onajza« = (sa nejasnim *l*) *onliz* (Stulić i Popović, prema Marelicu nepouzdanu) »pimpinella anisum«. Oblici na *-aj-* mjesto *-ijesu* od austr.-njem. *Aneis*. Kod Slovenaca s protezom */:-* *jánež*, pridjev *janežev* poimeničenje *jáneževec*, *janežnik*; hrv. (*slatki*) *janus* (preko madž. *anos*). Ide li ovamo *janežić* »grau Eidechse«? Upór. još rum. oblike *aniş* (Erdelj), (*h*)*anoş* (Botoşani) i madž. *anos*.

Lit.: ARJ 1, 83. 90. 94. 8, 946. 950. *PUteršnjik* 1, 358. 830. *Tiktin* 96. *Mladenov* 6. Korsch, *ASPh* 648-649. *DEI* 209.

Anastas m = (sa aferezom *α-*) *Nastas* = hipokoristik *Násto* (Vuk) = *Naca* = *Nacko* = *Anastasije* = *Anastasia* = (prema kslat. i tal. izgovoru) *Anastázia* (17. v.) = *Anastazij* m prema *Anastazija f* = *Nastazija* (16. v.) = *Anastaze* (Kavanjin) = hipokoristik *Nasta*. Od gr. Ἀναστάσιος, stvoreno kao i *Paschalis* > *Paško* od *pascha* »Uskrs« od ἀνάστασις »upravo: rođeni na Uskrs«. Odatle prezime *Anastasijević* (podrijetlom Cincarin) = *Nastasijević*, *Nastasović*, *Nastić*. U bizantskoj Dalmaciji je to ime bilo u običaju i kod katolika. Kratilo se ispuštanjem *Ana-*: *Stasius* '(Split, 1258) prema *Stasia* (Krk, 1198), u Zadru Sv. *Stasila* (1466). Odatle prezime *Stošić*.

Lit.: ARJ 1, 83. 7, 220. 648. 653. Jireček, *Romanen* 1, 51. 2, 22.

anatema f (13. v.) = (pseudo)ekavizam, upor. pisanje *anatema*) *anaćema* f (Crna Gora) »crkveno prokletstvo, ekskomunikacija«. Odatle uzvik *anatemate* = (s aferezom *a-*) *natemate ðavola i njegova imena* (Vrčević). Značajno je da se zamjeničkim genitivom, u kojem je lice koje se proklinje, taj uzvik može rastaviti u dva dijela: *anate ga, te*, ili *mate*. Ta sintaktička konstrukcija nastala je prema *nalet ga bilo, sramota te bila*. Ne mislim da je taj uzvik nastao od gr. kosog padeža ἀναθέματος, nego od *anatema te bilo*, u kojem je genitiv

te zbog prethodnog sloga u Ijutini (afektu) bio krivo spojen i tako srašten ostao, a kako je riječ duga, prepolovljena je također zbog afekta. Pridjev *anatemski*. Na *-nik: anatemnik* (Vuk) = na *-njak anatemnjak* prema *anatem' nica* f. Denominal na *-ati anatemati*, *-am* pf. = na *-isati anatemisati*, *-šem* pf. »prokleti«. Balkanska riječ crkvenog podrijetla: gr. ἀνάθεμα »isto« (od ἀνά »gore«, τίθημι »postavljam«)? rum. *anațemă* = *anatemă*, bug. *anatema*, *anatemósvam*, cine. *anathimă*, *anathimare*.

Lit.: ARJ 1, 83. 7, 680. Vasmer, *GL* 44. *Tiktin* 65. *Pascu* 2, 12. br. 125.

Anatolija f (književno) = *Ànadol* (pjevanija crnog., preko turskog) = *Anadolija* — (s aferezom *a-*) *Natalija* f (1-5. v.) »Mala Azija, Levant«. Pridjevi na *-ski: natolijski* (16. v.) = *natolski* (16. v.), na *-ovski natoljevski* (I. Gundulić). Etnikum *Anadolac*, gen. *-Ica* (Bosna), *Natoljevac*, gen. *-vca* »čovjek odatle«. Balkanska riječ grčkog podrijetla Ἀνατολή »istok«, arb. *anadolt*, čine. *Anatolie* — *Nādulie*, *anatolit* »Levantina«.

Lit.: ARJ 1, 83. 7, 693. *Pascu* 2, 11, br. 123. *GM* 10.

anei (Dubrovnik) = *anei* (Perast), adverbativna partikula, prilog i veznik u isto doba, »pače, da, dapače, bržek« (17. v., Ančić, Terzić). U vezi sa tal. *ne* »ni«: *nana* (Božava). Od tal. *anzi* < kilát, *antea*, analogijski promijenjeno u lat. **antius* prema *prius*. Ovamo ide možda naziv rta kod Raba *Kaldánac*, gen. *Kaldánca*. U toj složenici izvjestan je samo prvi dio *Kal-*, koji potječe od mlet. *čao* < tal. *capo* < vlat. *caput*. Drugi dio *-danac*, *-danča*, koji se različito piše u dokumentima, može se upoređivati s dubrovačkim obalskim toponimom *Dance*, gen. *Danaca* f pl. *D-* može biti lat. = tal. prijedlog *de* pred prilogom *anzi* (upor. *anzi detto* »detto prima«), no može se upoređivati i s predrimskim obalnim toponimom *Antiuni*.

Lit.: ARJ 1, 84. *DEI* 236. *REW*² 494. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6. Skok, *Slav.* 62. Ribezzo, *Onomastica* 2, 44.

-ancila, učeni sufix latinskog podrijetla, poimeničenje lat. part. prezenta na *-ans*, *-antis* s popoću nenaglašenog sufixa *-ia* za apstrakta: *-antia*. Pojavljuje se u jadranskoj zoni i u talijanskom vidu *-anca* < tal. *anza*, najprije u riječima, koje su i po osnovi latinskoga ili talijanskoga podrijetla. U oba lika ušao je u narodni govor i služi za izvođenje i

od domaćih glagolskih osnova. Apstrakta na *-ancija: dovršancija* f (Lika, sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »dovršonica, zadnji dan vršidbe«, *doijnancija* (Lika) »dožinjanje« (v. žeti) = *dužijanca* f (Bunjevci u Tavankutu, Šebešića Žedniku kraj Subotice) »dožajnica« (Lika), *govorancija* — *govorancija* — *govoranca* (slov., *Jagić*, pismo Surminu), *kukancija* (Hercegovina) »pomagnjavina«, *mãnrãncija* (okolica dubrovačka) od *mantrati se* (v.) »vrtjeti se u glavi«, *nagonancija* (Crna Gora. Riječka nabija) »nagon silom na nešto«, *otepancija* (Grižani) »kleveta« od *otepati*, *potěškãncija* (Rab) »(po)teškoća«, *těrãncija*, *varãncija* (ŽK) pored *vãrãncija* i *varãncija*. Na *-anca: cokòtãncã* (18. v.) »stridor, cokotanje«, *mišãncã* (Žrnovo) »jelo pripravljeno od koštricia, radića, žutunice i parapača zajedno«, *obeãncã* f (Marin Držić) »obećanje«, *obilãncã* (čakavski), *obranca* »krivo dvo prebačeno preko ramena, kad se iz daljine voda nosi u dvije posude«. Tu je služio sufix *-anca* za zamjenu dočetka u *òbrãnnica* (Vuk, v.). U *pridikãncã f* (Bunjevci) za »propovjedaonica« služi istoj svrsi. U *ufãncã* f (Dalmacija, Andrijašević) »ufanje« je unakrštenje sufixa i prijevod prema tal. *speranza*. I u *uzdanca* f (Boka, Krtole, Vuk) »uzdanica« zamijenjen je domaći sufix kao kod *ufãncã*. Slično: *neuzdanca* f (Kašić, Kavanjin) »neufanje«, *uzglãncã* f (Bunjevci) »jastuk« < *uzglavlje* (od sintagme *uz glavu*); *uzlãncã* (Bunjevci) »tjesto izliveno u tepsiju«, *vjerãncã* f (Krtole) »vjerovanje«.

Lit.: ARJ 1, 819. 2, 684. 727. 734. 927. 3, 339. 6, 447. 7, 338. 8, 120. 320. 437. 9, 353. 10, 648. 11, 122. Štrekelj, *ASPh* 8, 315. 14, 533. *Marette* 562. *BI* 2, 573. 698. Y. Malkiel, *Developement of the latin suffixes -antia and -entia in the romance languages* (Univ. of Calif. Pubi. 1). Berkeley-Los-Angeles, 1945.

ancuga f = *incun*, gen. *-lína* m (Dubrovnik) = *minčun* m = *minčõn*, gen *-õna* (Senj) = *menčun* (Vrbnik) = *incok* (Zore) = *rníčun* (Budva) »vrst sardelina, engraulis encrasicolus«. Deminutiv na *-li: itičunić* (Stulić); na *-zca: minčunica* f »ime ovci na Krku (prema Kurelcu od imena ribe)«. *Ancuga* je od tal. *acciuga* s umetnutim *n*, upor. *ančuna* (Foggia) i *ancina* (Genova) itd. *Incun* ide naporedu s mlet. *in'čo* > *in'čuo* (Rovinj), dobivši sufix *-un* i *-k; m-* u *minčun* / *menčun* potječe zacijelo 'd unakrštavanja sa *mici* »malen«. Izvor je gr. ἄφωψ. Glede *pi* > *č*, koje je pravilno u južnoj Italiji i Genovi v. *ač*. Oblici *incun*, *minčun* i *menčun* s obzirom na fonetsku pojavu

an > *in* kao u *Uncun* pored *lãncún*, mogu biti i dalmato-romanski leksički ostaci.

Lit.: ARJ 3, 835. 6, 600. 715. 716. Rešetar, *JF* 12, 287. Matzenauer, *LF* 8, 12. *REW*² 520. *DEI* 28. Skok, *Term.* 53. 54.

andaga f (jedna potvrda iz 15. v., *Mon. serb.* 408. *Sp. srp.* 2, 97. 99.) Daničić riječ definira kao »vas quoddam« i izvodi je iz gr. ἐνθήκη (prefiks *ev-* i *-teka* (v.) od τήθημι) > lat. *entheca*. Prema novogrčkom izgovoru *nt* > *nd* i *k* > *g*, upor. tal. *èndica* »fondaco, magazino, provista«. Vasmer sumnja u ispravnost Daničićeve etimologije, možda s nepravom. Samo je Daničićeva definicija značenja neispravna.

Lit.: ARJ 1, 84. *REW** 2876. *DEI* 1475. Vasmer, *GL* 44.

andar (Šloser) = *andara* f »crna velika vodena biljka, marrubium«. Deminutiv na *-bc* > *-ãc: andarac*, gen. *-rea* (Šulek). Ne zna se gdje se govori. Od njem. *Andorn* < lat. *cantherum*, prema Weigand-Hirthu »dunkler Herkunft«.

Lit.: ARJ 1, 84.

andara - mandara (Vuk), složenica značenja »koješta, zaludno, besposlica«. Ne klinira se, pa je teško označiti gramatičku kategoriju u koju ide, da li je imenica ili prilog. U arb. postoji imenica *andere* f »oluja«. Odatle je glagol impf, *andarati* »govoriti koješta« (Vuk) = *andarät*, *-am* (Kosmet) »mlatariti«. Daničić ovu riječ izvodi od ngr. ἀνάρτα f »vika, svađa, boj«, što po svoj prilici nije ispravno jer tvorba upućuje na turske složenice tipa *kitap-mitap*, pa je sigurno naša dalja onomatopoetska kreacija stvorena prema turskom uzoru. Upor. *tãndara-mãndara* (v.).

Lit.: ARJ 1, 84. *GM* 11. *Elezović* 1, 15. *Klaić* 1252.

ãndrak¹ m (Vuk, Srijem, Bačka, Srbija) »riječ bez određenog značenja«. Upotrebljava se u pitanjima čuđenja: *što ti je ~!* kao supstitut za *ðavo, vrag, sent* (ŽK, slov.), *koji ti je andrak ?*, i u kletvi *andrak te odneo*, mjesto *ðavo, vrag*. Čini se da je grčkog podrijetla: ἀνθράκιον »Geschwür« unakršteno sa *ðãraciva* »ženski zmaj«. Ali je mogućno, da se pod *andrak* skriva i rum. *un drac* (u *izrazu e tot un drac* »sve jedan vrag, alles eins«) < lat. *draco*, -oraš u značenju »vrag« ili možda prije ime biljke *mandragora* (v.), od koje se poludi, jer se u Srbiji govori u kletvi *matrag*, koje

je skraćenica od rum. *mătrăgună* < *madragora*. Upór. *Por' cã î - a dat cineva mătrăgună* »lud je«, upravo »čini se da mu je dao mandragoru«. Nikako ne zadovoljava Daničićevo izvođenje od perz. *ădrenk* »bol, žalost, nesreća«.

Lit.: ARj 1, 81. Tiktin 567. 962. Rohlfs 146. REW³ 5291.

ândrāk² m »dumetum, česta« (Valjevo, Stari Vlah) = (unakrštanje sa *drača*) *handrača* f (Dubrovnik, Vuk) »česta, trnje, živica«, s pridjevom *handračev*, augmentativ *handračina*. Odatle poimeničen pridjev na *-bsk andraška* f (Hrvatska, Donja Stubica) »biljka leontodon taraxacum«. Ovamo ide možda i *antraga* f (Slavonija, Jablanci, nedovoljno potvrđeno) »lomina, travuljina, korov«. Daničić pomišlja na grčki botanički termin *άνθηριζος*, lat. *anthericus*, *άνθηριξ* 'osje na klasu, klas«, *άνθηριζή* »aphodèle«, što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 84. 85. 93. 3, 565. Rohlfs 2453.

andr(a)mólji, gen. *-ólja* m pl. »dronjci što od pocijepanih haljina vise na čeljadetu«. Po tome i »drugo što bi kao oni visjelo na čeljadetu ili čemu god« = (disimilacija *n — m > n — v*) *andravolji* (Vuk) »isto; pejorativan izraz za odijelo« = *andramtje* n (Vuk) »kao nešto ljepše od *andravolja*« (eufemističku unakrštanje sa *milje*) = *antramanja* f (Lika) »(metafora) cima krumpira povučena zajedno sa gomoljicom«. Prema Daničiću od grčke složenice *χονδρόμαλλον* »gruba vuna, vuna s runjama«, prema Vasmeru vjerojatnije u vezi s katal. *androminas*: »1° Habseligkeiten, 2° im Wege stehende Gegenstände«. To je daleko upređenje. Možda je njem. složenica *Haderwolle* s umetnutim *r* pred dentalom.

Lit.: ARj 1, 84. 93. Vasmer, GL 44.

Andrej m (13—17. v.) (pridjev *AnJrejev*, prezime *Andrejevic*) = *Andreja* m (13. v. *-a* prema gr. *-as*) = *Andrejos* (14—15. v.) = *Andrija* (13. v.), pridjev *Andrijin*, prezime *Andrijević* = *Andrijaš* (16. v., prezime *Andrijašević*) — *Andrije*. Hipokoristici: *Andra* (Srbija, Vuk, pridjev *Andrin*) = *Andrò* (prezime *Andrić*, *Andrović*) =-- *André*, gen. *-eta* (13.—14. v.) = *Andre* (Cres) = *Andreta* (15. v.) = *Āndruško* (15—16. v.) = *Andros* (prezime *Androšević*) = *Āndriko*. S protezom: *Jandrij* (15—16. v.) = *Jandrija* (ŽK) = *Jandrijaš*, hipokoristik *landre*, *landra*, prezime *Jandrić* (hrv.-kajk.), *Jandričić* < *Jandriko =

(s ispuštanjem suglasnika *n* pred dentalom, obratan govor, ili disimilacija *n — r > o — r*) *Jadrij* (15. v.), hipokoristik *Jadra*, *Jadre*, gen. *-eta*, *Jadre* (Cres), pridjev *Jadrinovi* pored *Jedrinovi* i *Jidrtinovi* (nđm. pl.), svetkovina *Jadrmjina*, prisjev *Jadrov* (dalmatinsko prezime *Giadrov*), toponim *Jadrtovac* = tal. *Castel Andreis* = *Jadrêj* (Cres), prezimena *Jadrić* = (na *-úl'*) *Jadntlič* od *Jadrul* (Zadar, 1527); sa *a > o* potvrđeno samo u prezimenima *Ondrić* = *Ondrihich* (Dubrovnik). Od grčkog svetačkog imena *Ανδρέας*. Odatle ime mjeseca studenog *andrejšćak* (slov., Prekmurje), poimeničen pridjev *andrejški(i)* + *-jak*, ime *bulke jandrašika* (Zagreb) »kosmura«, *jandrašica-jiešica* = *jandraška* »cichorium intybus«, na *-ona* (prema *masona*, *mošunkd*) *jandrašona* »jabuka«. Veoma rašireno ime i u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku.

Lit.: ARj 1, 85. 4, 404. 405. 440. 452. 9, 2. Pleiersnik 1, 4. Ribarić, SDZb 9, 64. 66. Jireček, Romanen 2, 22.

ândrkva f (Mikalja) »pastinaca, paštrnak, slatka trava«. Postanjem, treba razlikovati od *ândrkva* f »raphanus, rapistrum«, koje ide zajedno sa *rdakva*, v. *rodakva*. Ne zna se pravo da li se gdje govori *andrakva* »hren«. Daničić je izvodi od gr. *ίνδράχλη* = *άνδράχλη* »portulaca; pourpier«. *Ândrkva* u naznačenom značenju nije dovoljno potvrđena. Vasmer je nije uzeo u svoj rječnik grecizama. Ako postoji u narodu, slaže se sa ngr. *andraka* (Južna Italija).

Lit.: ARj 1, 86 Rohlfs 137.

ândróbus, novije dijalekatsku izopačenje novog tehničkog naziva *omnibus* ili *autobus*. Nije zahvatilo saobraćajni jezik.

Lit.: Pavlovic, NJ 7, 58—61.

ândžak, prilog, »samo, jedino«, potvrđen dosada samo u Kosmetu, ali postoji i bug. *ândžak* (sinonim za *ta imenno, tákmo*) i čine. *angeac* »od prilike«. Odgovara turskom pridjevu, vezniku i prilogu *ancak* složenom od *an* (3. 1. sing, *ona* ili *âna*) i *-čak — çağ* »količina uopće«.

Lit.: Elezović 1, 16. Pascu 2, 108. Deny § 424 i sl.

andeo, gen. *-dela* m (16. v., književno, Vuk) = *andel* (Rab), odatle deminutiv na *-bc > -âc andelac*, gen. *-Ica* == na *-ſe > -âk andelak*, gen. *-elka* pored *-eoka* (15. v.), na *-âc < rbk-|-iç andelčić*, pridjevi na *-ov andelov*, na *-bskb andelski* = *andeoski*, apstrak-

tum na *-bstvo ândeostvo*; *j* mjesto *d* kod čakavaca: *anjel* (Hektorović) = *onjel* (Brač, Brusje) = *ânje* (Božava), kod kajkavaca *aňgel* = *ajngel* (ŽK). Kod dubrovačkih pisaca (sa *gj > dj*) *andio*, gen. *-djela* = *-dela* (Dubrovnik, Perast), *arkandio* (Risan). Kršćanski termin: od gr. *ἀγγελος* »poslanik«, lat. *angelus*. Dubrovački oblik *andio* govori za velami izgovor ge kao u Bovi i Otrantu *ànghielo*, upor. *liturgija* (bizantski izgovor). Upor. bug. *angel*, slov. *angel*, *angelček* prema *ánjouc*, rez. *anjul*. prema furl. *agnuli* arb. *engjell*. Prema tome je književno *d* nastalo zamjenom gr. *e* sa *(jat)*. Za izgovor prema tal. *gè > mlet.* z potvrđeno je u ličnom imenu župan *Anžul*, skraćeno *knezb Anžb* (14. v.) < mlet. *Anso, Anzolo*. Odatle dalmatinsko prezime *Anzulović*. Upor. u Rovinju *Anzula*. Ženska lična imena: *Andelija*, hipokoristik *Anda, Jéša* (Lika) = *Deša, Jesna. Anđelika* (Dubrovnik) »vrsta biljke« < lat. i tal. *angelica* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 86—7. 93. 4, 628. Mladenov 6. Rešetar, Štok. 224. GM 95. Sturm, ČSJK 6, 68. Ramovš, Gram. 2, 235. Zore, Tud. 1. Hraste, SDZb 10, 21. i JF 6, 187. Vasmer, GL 44. Klaić 63.

áneta, gen. pi. *áneta* n »zavojiti žljebovi u puščanoj cijevi«. Izgleda da se deklinira kao *tane, laneta*. Možda < ar. *enhā* plural od *nahv* »put, pravac«. Potrebne su još druge potvrde. Nema potvrda iz drugih balkanskih jezika.

Lit.: AR 1, 90.

angàrija f (16. v., Dubrovnik) »tlaka, kuluk«. *Angaria, angardia* (*-idia* od *-idiare* < gr. *-ίειν*), *angaredum, angariar, angarrarius* dolazi vrlo često u dalmatinskim latinski pisanim statutima u istom značenju, ovdje iz bizantskog prava. Također i tal. *angaria, angheria*. Balkanska riječ: bug. *angàrija*, arb. *angart*. Od gr. *αγγαρεία*, glagol *αγγαρέω* »kulućim«, apstraktum na *-eta* od gr. *αγγαρος* »poslanik perzijskog kralja na konju (koji je imao pravo ubirati takse)«.

Lit.: ARj 1, 90. Jireček, Romanen 1, 87. GM 12. REW³ 458. DEI 201. 202. Mazuranić 5.

Anglija f (15. v.), etnikum *Anglijanac* (Belostenec), pridjev *angliski, anglijanski* (nije ušlo u jezik) = (sa tal. sufixom *-ese* < lát. *-ensis*) *Englez*, gen. *-éza* m (Vuk, danas općenito) = *Anglez* (Crna Gora), pridjev na *-bski engleski, zemlja Engleska* (Vuk); (analogijom

prema *viški* od *Vis* itd.) *engleski* (Pavlinović), (sa *-en > -in* kao u tal. *inglese*) *Ingles /-ezm* (17—18. v.), *ingleski, Ingleskinja f, ingleski* (Vuk, Boka, Molai), *Ingleska* = (sa *z > ž*) *inglez*, gen. *-éza*. (potpun italijanizam) *Ingłitera* (18. v.) = *Ingłitera, engUterski* (16. v.) = (prema turskom, a taj prema talijanskom) *ingiliz — Indiliz* (Srbija), *indiliski*, grad *Ingłitar* (narodna crnogorska pjesma) = *Negłitera* (Mirakuli), denominai *poingležiti se* (Pavlinović). U složenicama prvi je dio uvijek prema latinskom, kao i u njemačkom, francuskom : *anglosaski* (*-saksoński*), *anglo-normanski* »normanski u Engleskoj«, *anglo-egipatski, anglo-iranski* itd., u značenju obostano *engleski* i *iranski* itd. Od lat. pridjeva *anglicus > anglicanus > anglikanski* (crkva).

Lit.: ARj 1, 90. 3, 838. 839. 8, 835. 10, 466.

angosa f (Marulić u rimi *podnose / trpiše angose*, Judita 3, 306). U komentaru *angose* komentiraju se sa »nevolje«. Daničić misli da zbog rime stoji mjesto *angosa*. Komentar govori protiv toga mišljenja. Potreba komentara govori i za to da se *angosa* nije upotrebljavala u Splitu u Marulićevo doba. Marulić upotrebljava doduše zbog rime dijalekatske oblike (npr. *pes, mei*). Drugih potvrda za *angosa* < lat. *angustia*, tal. *angoscia* nema. Ovamo ide možda (s aferezom *an-*) ribarski termin *goša* f (Split, Bijela, Boka) = *gola* (Mljet) »der mittlere dicke Teil des Netzes im Gegensatz zu Seitenteilen (krila), trećina tratke«. To je dio *sabake. Oči su široke prs i po', do goča su mrje, dje su oči široka dva prsta, a daje je kolić', na koliću su oči široka četiri prsta* (Opis sa Mljeta). Prijelaz *-sa > -ča* je prema *guče* (v).

Lit.: ARj 1, 90. Rešetar, Štok. 235. Macan, ZbNZ 29, 209.

angrîz, gen. *àngriza* m (Split, Šulek, haploglogija) = *granàriz* m (Dubrovnik, Cavtat, Zore) »riža«. Od apozitivne složenice tal. *granoriso*. Drugi dio *òriz* m (Perast, Vuk Crna Gora, Mikalja, Kosmet, Boka, Piva, Drob-njak) = *oriz* (Prčanj *oriz* na *kavraman*, ib. »Lammfleisch mit Reis«; pridjev *orizon*, na *-ište orizište* n toponim *Orizari*) = *oriza* f (Stulić) = *driz*, na *-iça ori&ica* »kobasica u kojoj ima oriza«, *oriziče* f pl. /Vrbnik/ »biljka sedum acre« = *oriža* f (Lika K) »pirin(a)č, riža«. Oblik *oriz* je balkanski grecizam (gr. Opučov): steslav., rum., bug., arb. *oriz*. Preko srvnjem. *ris*, nvnmjen. *Reis* > *riša* (općenito

u Hrvatskoj, ŽK; Šibenik); slov. *riè* f pored *rajž* m. Preko tal. *riso* > *říz* (Zaostrog), *riž*, gen. *riža* (Božava, Rab, Istra). Preko mađarskog došla je složenica *riškaša* f (hrv.-kajk., Belostenac, Voltidija). Za gr. *δρυζοῦν* upór. sanskr. *vríhī-š*, afg. *vríže* > nperz. *birindz* > tur. *pirinç* > *pirin(d)ç*. Indeklinabile *rizi* f pl. (Dubrovnik, Korčula, Potomje) dolazi od mlet. *risi-bisi* »jelo od riže i graška«.

Lit.: ARj 9, 168. Rešetar, Štok. 241. Elezović 2, 533. Kušar, Rad 118, 19. Vuković, SDZb 10, 391. Pletersnik 1, 428. 847. 2, 372. 428. Miklošič 225. Bruckner 473. Holub-Kopečný, 321. REW⁶ 6109. Bonfante, KZ 64, 129. GAÍ 38. 316. Štrekelj, DAW 50, 52–53.

-anin m, običnije **-janin** m, složen je sveslavenski sufiks indoevropskog i balto-slavenskog podrijetla, -j od *-janin* potječe po svoj prilici od ie. sufiksa *-zo* (upór. *-aj* prema *-jaj*). Paralela mu je u litavskom *-ėnas* (Tilžėnas »čovjek iz Tilzita«, Kalėnas »brdanin«), a u grčkom -ήνωç: Λαμψακηνός »čovjek iz Lamp-saka«, Δαμασκηνός. U singularu dolazi i u antroponimiji (Varešanin, Kuprešanin, Oreščanin). Drugi dio ovog sufiksa *-in* dolazi i u u apelativima (primjer: *gospodin*: pl. *gospoda*, *vlastelin*: *vlastela*) i znači jedan individuum između drugih iste kategorije. Zbog toga iščezava u pluralu. Plural u starijem jeziku glasio je po suglasničkoj deklinaciji *-ane*, *-jane*, danas analogijom izjednačeno sa deklinacijom *o*: *-ani*, *-jani*. U narječjima po analogiji plurala gubi se *-in* i u singularu (u kajkavskom i djelomice čakavskom: *Zagrepečan* mjesto *Zagrepečanin*). Kod plurala tantum dolazi i u toponimiji od najstarijih vremena. Služi za izvođenje imena stanovnika muškoga roda (mještani) od imena mjesta i krajeva ili od apelativa, koji znače naselje {*grad*, *varoš*, *selo*, *ostrvo*, *otok*, *brdo*}, a može označivati i jednoga između neke množine (*pućanin* od *puk*, *kršćanin*, *gošćan* »jedan između gostiju« ŽK). Oblik *-ėnin*, koji odgovara tačno litavskom *-ėnas* (bez slavenskog individualnog *-ini*) i grčkom -ήνωç, očuvao se samo u slavenskom narodnom imenu *Slo-enin*, o kojem će biti niže govora, *-anin* bez *j* dolazi u *Bećanin* (od *Bec*), *Moraćanin* (od *Moraćd*), *Senjanin* (od *Senj*), *Spuzanin* (od *Spue*), *Maćvanin* (od *Maćva*, prema ovome *Baćvanin* prema *Bačka*), *Tuzlarin* (od *Tuzla*), *Kotoranin* (od *Kotor*), *Makaranin* (od *Makarska* ili bolje od *Makar*, kako se brdo zove, prema ilirskom *Muccurum*), i apelativu *varošanin*, tj. u svim onim slučajevima gdje već osnova sadržava *č*, *š*, *ž*, *nj*, *cv*, *r*. Zbog toga se može

kazati da je *-anin* nastao iz *-janin*, ne obratno. *-janin* naime palatalizira *c*, *d*, *g*, *h*, *k*, $\frac{1}{s}$ *m*, *n*, *s*, *sk*, *st*, *t*, *v* u *č*, *đ*, *ž*, *š*, *lj*, *št* = *šč*, *ć*, *vlj*: *Jajćanin* (od *Jajce*, također prezime), *Vinkovćanin* (od *Vinkovci*), *Karlovoćanin* (od *Karlovac*), *Mlećanin* (od *Mleci*), *brđanin* (od *brdo*), *Beogradanin* (od *Beograd*), *Bažanin* (od *Bag*), *Lićanin* (od *Lika*), *pućanin*, *otoćanin* (od *otok*), *Rimljanin* (od *Rim*), *Jakinjanin* (od *Jakin*), *Hrvaćanin* (od *Hrvati*), *Cavtaćanin* (od *Cavtat*), *Banaćanin* (od *Banat*), *Hraštanin* (od *Hrast*), *Ivaštanin* (od *Ivanjska*), *kršćanin*, *ostrvljanin* (od *ostrvo*). *-janin* dolazi veoma često vezan uz sufiks *-ac* zbog toga što i ovaj sufiks služi sam za se u istoj funkciji: *-canin*, koji se dodaje veoma često zbog toga da bi se osnova očuvala čista bez palataliziranja: *Zagrepečanin* od *Zagreb* (nekada kod Belostenca *Zagrebac*), *Dubrovčanin* (od *Dubrava* mjesto *Dubrava* za *Dubrovnik*), *Mitrovčanin* (od *Mitrovica*). Ovamo i *Decani* (od *dědina*). Rjeđi je konglutinat sa *-ar* < lat. *-arius*, koji sam dolazi također u istoj funkciji kao *-janin* (upór. *Priječari* od *Prijeke* u Dubrovniku): *Lešćanin* (od *Liješće*, Lika). Sasvim rijetko služi od pridjeva: *vároščan* (ŽK, od *varoš*). Sufiks *-ac* može doći i na konac ovoga sufiksa: *Piroćanac* (od *Pirat*, također prezime), *Sesveščanec* (kajkavski, od *Sesvete*), *Roviščanec* (od *Rovišće*). Ovamo je došao prema mociji. Danas vlada naime tendencija da se femininum od *-janin* pravi ispuštanjem *-in* i zamjenom sa sufiksom *-ka*, koji je nekada pravio femininum prema *-ac* (*Prištevac* — *Prištevka*, *Smederevac* — *Smederevka*, *Slovenac* ~ *Slovenka*): *Zagrepečanin* — *Zagrepečanka*, *Beogradanin* — *Beogradanka*, *Bećanin* — *Bećanka* itd. U narječjima se bolje očuvala starina. Tako je u čakavskom za *Hvaranin* {*Forări*} femininum *Hvarka*. Pred *-janin* može ispasti sufiks koji je služio za izvođenje toponima: od *Dubašnica* (Krk) stanovnici su *Dubašnjani* (sa disimilacijom *Dubašnjani*). Sinonimi su ovom sufiksu *-ac*, *-ak*, *-jak* {*Ljubušak* od *Ljubuški*} i tursko *-lija* (v.). Posudiše ga Rumunji, i to, a to je značajno, prema *-enin* > *-ean*. Istisnuo je posvema latinski *-ensis* i dodaje se toponimima i apelativima latinskoga i slavenskoga podrijetla bez razlike, mnogo dosljednije nego u južnoslavenskim jezicima: *apusean* »zapadnjak« od *apus* »zapad« (od glagola *a apune* »zapasti«), *codrean* »šumski čovjek« (od *codru* »šuma«), *Bucureştean* (od *Bucureşti*), *măsean* »gost« (od *masă* < lat. *mensa* »sto«). I femininum je posuđen *-eancă*: *Bucureşteancă*. Zbog toga je i *-că* <

-bka prenesen: *Rumîncă* »Rumunjka«, *-janin* posudiše i Arbanasi: *Dibran* (od *Dibrë*), *Shkodran* {*Skadranin*}, *Mishkodran* »stanovnik okolice Skadra«. Jednako je posuđen i *-ifaz* za femininum. [Usp. i *-janin*].

Lit.: Maretić 262. i si. 290. i si. Leskien §§ 391. Vandrák 1, 542, § 497. Pekmezi 221. Pascu, *Sufixe* 302.

anio, gen. *anjela* m (Perast) = *anijo*, gen. *anjela* (Mljet) = *anjel* (Račiče, Brač) = *anel* (Korčula) »1° gvozden kolut zaliven u stijenu pokraj mora gdje se lađe privezuju, u zidu za vezivanje životinja, 2° {svjetala s anjelom, Mljet}, brnjica, bijančug, prejica (Smokvica, Korčula)«. Od tal. *anello*, lat. deminutiv *anellus* = *anulus* od *anus*.

Lit.: ARj 1, 289. Macan, ZbNŽ 29, 1, 209. REW⁶ 452. DEI 195.

anita (15. v.) = *anet* (16. v.) »kopar (v.)«. Arb. *anido* »isto«. Od lat. *anĕthum* > tal. *aneto*, biljka, podrijetlom mediteranska.

Lit.: ARj 1, 89. REW⁶ 455. DEI 197.

ankas s prijedlogom *za*, s prilogom i glagolom *reći* (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »reći nešto napola, natuknuti, da bi se što doznalo od drugoga«. Bez prijedloga kaže se s priloškim sufiksom *-ice* *ankasice*. Daničić izvodi od ar. *ankas* »nepotpuno«. Arabizam koji u drugim našim krajevima ni na Balkanu nije potvrđen.

Lit.: ARj \, 90.

ankora f (Šibenik, Mljet, 16–18, v.) = *ankura* (Perast, Cres) »sidro«. Denominai na *-ati* *ankorati*. Od lat. i tal. > *ancora*, a to od gr. *ἀγκυρα*, estrušćanskog podrijetla. Ovamo ide balkanski turcizam perzijskog podrijetla *lenger* (< *ōčγγυρα*, sa novogr. *ng* < *ne*) (Posavina, nar. pj.) = *lender* m (18. v., nar. pjesma) iz oblasti pomorstva, bug. *lenger*. Prezime *Lengerović*.

Lit.: ARj \, 91. 6; 7. REW⁶ 443 b. DEI 190.

-auski je pridjevski sufiks složen od *-an* različita podrijetla i od općeg pridjevskog sufiksa *-ski* (v. niže). Prvi je elemenat nastao najprije od tal. *-ano* u *amerikanski* pored *američki*, *afrikanski* pored *afrički*, *austrijanski* pored *austrijski*, (i)talijanski pored čega se upotrebljava *italski* samo u lingvistici (samo kad se govori o starim ie. narječjima na apeninskom poluotoku), *trojanski* pored *trojski* (od *Troja*),

tj. talijanski je pridjev postao naš kad mu se dodao naš opći pridjevski sufiks *-ski*. Upór. gore *efikasan* iz fr. *efficace*, v. *-(a)n*. Prema ovima je valjda prekrtojen grčki pridjev *dama-scenus* u *damaštariski*. Tode sufiksu *-anski* odgovaraju imenice *narod* na *-anac* (v.). Prema ovim hibridnim, pola stranim, a pola domaćim primjerima stvoreni su zacijelo *muhamedanski* i *Mehamedanac*, koji se u Bosni ne govore, nego *muslimanski* od *Muslim* i *Musliman*, stvoren dakako i ovaj na isti način. Upór. tal. *maomettano* i njem. *mohamedamsch*. Što se govori *-anski* u navedenim primjerima, razlog leži i u tome što i Nijemci stvor. se na ovaj način svoj hibridni sufiks *-anisch* u *amerikanišch*, *afrikanišch*, *mohamedamsch*. Zbog toga ih je bolje izbjegavati i zamjenjivati s *američki*, *afrički*, *austrijski*. Drugog je postanja *-anski* u *božanski*, *vlađičanski*, *čovječanski* (Lastrić *čovičanski*), *djevičanski* (Lastrić *divičanski*), *brćanski* (od *Brka*, rijeka, *Brčko*, mjesto na njoj). U starijem jeziku govorilo se *člov,ičaski* (Bernardin), *človčaskije* (a. 1333, *Mon. šerb.* 163), što je sasvim ispravno prema stcslav. *človčěbsk-*. Ovako bi bilo u svim navedenim primjerima, gdje stoje *c k g* ispred *-bsk-* da su potvrđeni iz starijih vremena. Ovdje je *n* umetnuto pred sufiks *-ski*. Umetanje je analogičke prirode. Nastalo je prema *veličanstvo*, *veličanstven*, gdje je *-an-* pravilno, jer je to apstraktno, izveden od prošlog participa pasiva *veličan* od *veličati*, jednako kao *poznanstvo* od *poznati* — *poznán*, *znani*, *znan*. Da *čovječanski* i *veličanstvo* idu zajedno, vidi se u Zadarskom lekcionárju, gdje na str. 73 b čitamo: *Kad sede sin človičaski na pristolji veličastva svoga*, što Vuk prevodi *Kad sjede sin čovječij na prestolju slave svoje* (= *Cum şederii filius hominis in sede majestatu suae*, Mat. 19, 28). Vidi se da je *veličanstvo* stvoreno prema *velik*, a onda zamijenjeno u *veličanstvo* prema participu *veličan* od *veličati*. Odatve je *-anski* prenesen na imenice sa *c k g* u osnovi, čak i na *katoličanski* (Kanižlić) od *katolik* i na *poštanski* od *pošta*, ali u narječjima *poštarski*. U posljednjem primjeru dogodilo se umetanje i iz istog razloga kao *-an-* u *mjestance*. U *pošt + ski* moralo se naime izbjeći asimilaciji suglasnika, da bi se mogla bolje vidjeti osnova, dakle iz razloga razgovjetnosti. Treći je razlog, sasvim različit, za postanak sufiksa *-anski* u *ciganski*, *građanski*, *maćvanski* (također prezime), *rišnjanski*, *tuzlanski*, *kršćanski* = (*h*)*rišćanski*. Ovdje je nastao od etnika na *-anin*, *-janin* na jednak način kao u mociji *Zagrepečanka* (mjesto *Zagreпка*)

prema *Zagrepčanin*, kao u *Hvaranka* pored u u narječju pravilnog *Hvârka* prema *Hvaranin*, *-ansivo*, apstraktan složen sufiks, samo što mjesto *-ski* stoji *-sivo* (v.), dolazi samo kod pridjeva *-anski* izvedenih od osnova *c k g*: *božanstvo*, *čovječanstvo*, *djevičanstvo*, *katoličanstvo*, *veličanstvo*, *vlađičanstvo*. Taj sufiks je analogički prenesen u *svjedočanstvo* (od *svjedočiti*, *BJ* 2, 512, Vuk; pored ispravnijeg *svjedodžba*), prema *poznansvo* od *poznati*.

Lit.: *Maretu* 35, § 39 a. 306, § 555 i 314, § 362 c. *Leskien* §§ 511. 512.

-ant, sufiks lat. = tal. > njem. podrijetla. Služi za pravljenje radnih imenica često pejorativnog značenja od stranih i kadikad od domaćih imeničkih i glagolskih osnova, upor. *-ancija*. Većinom su to novije izvedenice. Dolazi najprije u stranim riječima, gdje je ovaj sufiks upravo particip prezenta: lat. *-ans*, gen. *-antis* > tal. *-ante*. Sama osnova odnosno i osnovni glagol često se ne nalazi kao posudnica u našem jeziku: *trafikan* »prodavač duhana« od *trafika* »prodavaonica duhana«, *politikant* od *politika*, *maturant* prema *matura*, *maturirati*, *laborant* od značenja, koje je u *laboratorij(a)*, a sam glagol *laborirati* ima drugo značenje »bolovati od nečega«; *muzikant* prema *muzicirati* i *muzika*, *komedijant* prema *komedijati* i *komedija*, *komandant* prema *komandovati* = *komandirati*, *komanda*, *ignorant* »neznalica« prema lat. glagolu *ignorare* »ne znati«, (*ignorirati*, ima drugo značenje »ne priznavati, ne cijeniti nekoga«), *špekulant* prema *špekulirati*, *denuncijant* prema *denuncirati* itd., *diletant* za koji ne postoji glagol. Od domaćih je osnova obična riječ *prevarant* »varalica« prema *prevara*, zacijelo u vezi sa *defraudant*, *zabušant* »embusqué« (nastala je u prvom svjetskom ratu) od *zabušiti*, *-lm* »sakriti«, dački izraz *bubant*, *biflânt* »koji uči odviše na pamet« od domaćeg glagola *bubati* i od posuđenog iz njemačkog jezika *bflati* < *büffeln*. Latinska je varijanta ovog sufiksa *-ent*: *dirigent*, *student*. Samoglasnik *e* je iz latinske konjugacije na *-ere* kao *-ant* što je prema *-are*. Ova varijanta ne znači samo radne imenice nego i stvari, kao *koeficijent*, *incident*, *orient*. U ovoj varijanti moguće je nepostojano *a*: *incidenat*. *Maretić* nije uzeo ove sufikse u svoj popis zacijelo zbog toga što za njih nema primjera u Vukovu Rječniku. Pridjevi svojstva od *-ant* / *-ent* prave se dodavanjem općeg pridjevskog *-bn* > *-an*: *sekāntan*, *korpulentan*, *kompetentan*, *pregnantan*. Kad

znače lica, prave se pridjevi na *-ov* (posjed) i na *-ski* (svojstvo).

Lit.: *ARj* 11, 784. *Holub Kopečny* 451 -456. *DEI* 218. *Vandrúk* 1, 671.

anta f (Vuk) »humka, granica« (Srijem, Bačka, Srbija u valjevskom okrugu). Odatle denominai *ântati* impf, »praviti *ante*«. (Vuk, u istim krajevima). Potječe od madž. *ham* »hum«, koje je postalo femininum kao *bitanga* < madž. *bitang*.

Lit.: *ARj* 1, 91. *Radojčić*, *GUD* 2 (1929), 248-50.

antèrija pored *ânterija* f (Vuk) »kratka haljina s rukavima koja se nosi pod drugom« (u istočnim krajevima, npr. u Bosni), odatle denominativ *america* f (za *-rijica*) pored *anterijca* i apstraktum koji je postao konkretnum *anteriuk* m (Vuk) »količina platna za anteriju«. Riječ je raširena na Balkanu: bug. *antèrija*, rum. *antenu*, arb. *ândert* (ovamo došla preko novogrčkoga, kako pokazuje *nd* < *nt*). Turcizam (*ameri*) »donje odijelo slično zapadnoj spavačoj kabanici« arapskoga podrijetla (ar. *amari, prema glasovitoj junaku *Amar* iz doba arapskoga poganstva).

Lit.: *ARj* 1, 91, *SEW* 1, 28. *Mladenov* 7. *GM* 11.

anti- »protu«, prefiks grčkoga podrijetla, ne upotrebljava se u pučkom, nego u učenom govoru *antikr(i)st*, (16. v., Marulić, Postila), *anti-papa* (Kavanjin), s pridjevom *antikrstov* = *antikrist* (Vuk), *antikrstov*, *antipod* — lat. *antipodae* od gr. ἀντιποδες pl. od πους, ποδος »noga«, *antispasmodikon* (Reljković, grčki pridjev od ἀντισπασμῶδες). U toponomastici *Antivar* (Kavanjin) = *Bar* prema tal. *Antivari* prema grčkom izgovoru β > arb. (talijanizam) *Tivari* (sa gubitkom *An-*), etnik *Tivaras* »Baranin« prema f *Tivarēsh* »Baranka«. Hrv.-srp. izgovor *Bār* osniva se na lat. *Barium* (upor. *Bari* u Italiji). Dokaz za to je i dio grada koji se zove *Brbot* (poviše Podgrada) < lat. *barbatum* »mjesto obrašeno sitnom šumom«. Upor. *Bārbat* na Rabu i Pagu.

Lit.: *ARj* 1, 91. 92. *Skok*, *Slav*. 58. 71.

antiluk (Vuk) m »šesták, turski novac od šest groša« (nar. pj.). Turcizam, apstraktum izveden od brojnika *altu* »šest« s pomoću sufiksa *-luk* (v.); riječ danas više ne živi, jer je nestao taj novac. Upor. za izumiranje naziva novaca *patakun* (ŽK), *novčić* = *krajcar*, *forint(a)* itd. U turskom *altuk* nastala je disimilacija / — /

> *n* — *l* prema *Altiparmakovic* (prezime od *altu parmak* »šest prsta«), gdje je po pravilu nema.

Lit.: *ARj* 1, 92.

antor m (Kavanjin) »biljka helleborus niger, kukurijek«. Od tal. *amóra* »aconito«, Kavanjin spominje tu biljku uz *nalip* i *cikurvu* (v.). Promjena roda nastala je odatle što je tal. f shvaćen kao genitiv.

Lit.: *ARj* 1, 93. *DEI* 232.

antrešelj m (Vuk, Bosna, Krivošije, najčešće s prijedlogom *uis* glagolom *staviti*) — *an-tršalje* n (Stulić) = *antršelje* (Bela) = *antrselj* (Kavanjin) = *antreš* (u prilogu u *autres* »povrh svega drugog«, Vrčević) — *antreše* (Šibenik) = (*an* > *in* kao *lancún* > *Uncun*, v.) *intrešelj* (Stulić) = *inrišel* (Smokvica, Korčula) = (prijevod prefiksa *in* »u«) *utrešelj* - = (odbacivanje prefiksa *in-*), *trèselj* (Vuk, nar. pj.) = *trešěj* (Zatrebač. Izvjestilac Arbanas kaže i *ndèrmjes*) = (disimilacija *r* — / > *r* — *ii*) *trešmj*, gen. *trešnja* (Krtole) — *trešlja* f »1° ono što se natovarenu konju metne odozgo među strane, mjesto između dviju natovarenih strana, prazan prostor između dviju strana na samaru; 2° mali mihaj za vino (Smokvica); 3° krtog, sordes in cubili sparsae (Srijem)«. Na *-zk* > *-ak* *trešeljāk*; *metnuti na utrešeljāk* (Sarajevo) »oben drein geben«. Dvije su mogućnosti postanja: ili je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *intersellum od *sella* »sedlo« s prefiksom *inter*, ili je kao 'pastirski termin ostatak jezika srednjovjekovnih Vlaha od rumunjske sintagme *întrè + ŝei* ili *ŝele* od ja < *sella* »sedlo«, pl. *ŝele*, arb. *shalë*.

Lit.: *ARj* 1, 93. 3, 850. *REW* 7795. *Jagić*, *ASPh* 1, 281. *Skok*, *ZRPh* 36, 644.

Antun, gen. *-una* (16. v.) m prema f *Antunica*, pridjev *Antunov*, poimeničen ti prezimenu *Antunović*, hipokoristik *Ante* = *Ama* s pridjevom *Antin*, odatle prezime *Antii* prema f *Anta*, deminutiv na *-ica* *Antica*, *Tone* = *Töne* (Cres) s hrv.-kajk. deminutivom *Tönček*; bez prijelaza *o* > *u* *Anton* (Cres), sa sufiksom *Antonac, koje nije potvrđeno u *ARj*, ali postoji prezime *Antončić* (Krk), *Antonie*, *Antonovia*. Sa protezom *j*: *Jantôn* (ŽK). Prema lat.: *Antonije* m prema *Antonija* f. Prezime *Antonijević* (Srbija, Cincarm?). Sa disimilacijom *n* — *n* + *n* — /, koja može biti madžarskog podrijetla (madž. *Antal*): *Arnol* = *Jantai* (16. v.), prošireno sa *-bc* *Antolac*, u prezimenu

Antolić, *Jantolčić* (17. v.), bez proteze *Antolković* (hrv.-kajk.). Sa ngr. *nd* < *m* *Andan* u prezimenima *Andonović*, *Andonije*. Hipokoristik na *-ui* *Antul*, *Amula* m. Na *-in* (tal. deminutivni sufiks) *Antunin*. Gr. > lat. *Antonius*.

Lit.: *ARj* 1, 84. 91. 92. 4, 455.

-anje n, **-énje n**, sveslavenski sufiksi složeni od prošlog participa pasiva na *-an*, *-en* (v.) i sufiksa *-je* (v.). Znače glagolsku radnju kao čin. Pored ovih narodskih oblika postoje i *-anije*, *-enije* posuđeni iz crkvenoslavenskog (slavenosrpskog) jezika kao jezika narodne liturgije: dolaze većinom u riječima crkvenim kao *blagodejanije*, *bdenije*, *sostojanije*. Ako su ti sufiksi postali i narodski, onda su prešli u deklinaciju *-a* i riječi su tako izvedene dobile pejorativno značenje: *petljanija*, *pjevanija*. Ti sufiksi ušli su i u rumunjski jezik u crkvenoslavenskom vidu, tj. mjesto hrv.-srp. *nj* ne nalazi se *j*. Dodaju se u rumunjskom i na latinske osnove: *capetenip* f »glavar« od *cap* »glava« (semantička paralela sa *sluga* (v.) i *podestà*), *supuŝenie* f »podanstvo« (od prošlog participa *supus* od *supune*), *ceŝtăenie* f »građanstvo« (od *ceŝate* < *civitate*m »grad«); na turske riječi: *ŝiretenie* f »lukavstvo« (od *ŝir*). Lit.: *Maretić* 262. *Pascu*, *Sufixe* 241 — 244.

anjitânto (Božava) »kadikad, kadšto, s vremena na vrijeme«, prilog, od tal. složenog priloga *ogni* < lat. *omnis*, *omnia* + *tanto* < lat. *tantum*.

Lit.: *Cronia*, *ID* 6, 165.

-aonica, **-ionica** f, imenički su sufiksi složeni od tri elementa: od *-al* *I-il* (v.), kijiji su sufiksi prošlog participa aktiva, od općeg pridjevskog sufiksa *-bn* (v. *-an*) i od imeničkog sufiksa *-ica*, koji služi za poimeničenje pridjeva. Ovaj konglutinat, koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, služi za tvorenje imenica od imperfektivnih glagola na *-a-ti*, *-i-ti*, koje znače mjesto, gdje se vrši radnja izrečena glagolom. Raširio se u novije doba i vezan je uz razvitak proizvodnje i školstva. U kajkavskom obično se poimeničenje vrši s pomoću *-a* (v.). Primjeri: *spavaonica*, *blagovaonica*, *klaonica* (od *klati*, na istoku *klanica*), *vježbaonica* (od *vježbati*), *gombaonica* (od *gambali*), *zalagaonica* (od *zalagati*, njem. *Versatzamt*), *dražbovaonica* (od *dražbovati*), *prodavaonica* (od *prodavati*), *ljevaonica* (od

lijevati, na istoku *livnica*), *valjaonica*, *kovrčanoica* (najnovije izvedenice); *radionica* (od *raditi*), *učionica* (od *učiti*), odavde prenesen u *predionica* (od *presti*). Od reda su to noviji neologizmi koji se dadu potvrditi u novijem književnom i saobraćajnom jeziku od 60 godina na ovamo.

Lit.: *Maretić* 301-302. Moskovljević, *NJ* 2, 76-77. *Leskien* § 385. Boskovic, *JF* 15, 105-125.

apa drapa (Vuk), sioženica pogrđnog (pejorativnog) značenja, za koju je teško odrediti leksičku kategoriju, da li je imenica, kojeg je roda, ili prilog, »convicium in rem male confectam«. Daničić je izvodi iz gr. ἀποτροπή/ἀπότροπος »ružan, gadan«, što nečestajati. Vjerojatnije je da je to onomatopeja obrazovana prema tipu turskih sioženica *kitap* — *mitap*, a na osnovu našeg glagola *drapati* (v.).

Lit.: *ARj* \, 94.

apâlat, gen. *-ha* m (Milna, Brač: *poj mi kupit španjulet u* (—)) (prema *opâlda* f Štajerska, Dolenjsko) »trafika, trafika (ŽK)«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius* = *-nik opâldar* — *opâldnik* m »trafikanat«. Od tal. *appalto* (14. v.), srlat. *apaltus* (1252) < lat. **ap-pactum* (v. *pât*) »ugovor«. Značajni su prijelazi —*o* > *-a* zbog identifikacije s nastavkom slov. *-o* = hr v.-srp. *-u* u akuzativu, *lt* > *Id*.

Lit.: *Pleteršnik* I' 830. *DEI* 250. *REW*² 533.

apâns&z (Kosmet), prilog »iznenada, neočekivano«. Nije potvrđen u drugim našim krajevima gdje ima obilje turcizama, ali se nalazi u bugarskom jeziku (*apansz* u istom značenju kao u Kosmetu). U turskom postoji kao prilog vremena *ansızın* pored *apansızın* u istom značenju kao na Balkanu. Postpozicija *-siz* za odricanje »bez nečega« glasi kod nas obično *suz* (v.); an dolazi u turskom još u *an be an* »progressivno«. Što je *ap*, nejasno je.

Lit.: *Elezović* 2, 494. *Mladenov* 8. *Deny* § 401.

âpeo, gen. *-ela* m (15. i 17. v.) »(sudački termin) priziv«. Postverbal od *apelavati* (*se*) — *apelivati se* = *apelirati* (preko njem. izgovora) »prizvati«. Apstraktum *apelâcija* f. Od tal. *appetto*, postverbal od *appellare* < *ad-pettare* (*pettare*, promjena konjugacije od *pellere*).

Lit.: *ARj* 1, 94. *REW*² 542. *DEI* 252.

apetit, gen. *-ita* m (17. v., danas općenito) = *apêtid* (Perast, mlet *t* > *d*) = (s aferezom *a-*, koja je mlet.) = *pêit* (Božava) = *petid*, gen. *-ida* (Istra) »tek (ŽK)«. Od tal. *appetito*, od lat. *appetitus*, upravo poimeničen particip perfekta od *ad-petere*. Bez prefiksa *petit* m (sudački termin) »zahtjev«.

Lit.: *ARj* 1, 94. 9, 814. 815. *Croni ID*, 6. *DEI* 253. *REW* 546 a.

âpkalo n (Vuk, Srijem) = *êpkalo* n (Vuk, Srijem) »zalistak na dulcu«. Prema Matzenaueru od gr. επικάλυμα »poklopac«. Vasmer sumnja u ispravnost te etimologije. U dočetu je ponašen grecizam prema našim izvedenicama za nazive oruđa sa sufiksom *-alo* (v. *ala*).

Lit.: *ARj* 1, 84. 3, 29. *Vasmer*, *GL* 57.

apokalipsa f (danas, ranije potvrde, sa gen. i lok. sg. *apokalipsi*, znak da je riječ bila indeklinabilna kao tal. *apocalissi*) »otkrivenje«; teološki grčki termin, apstraktum ἀποκάλυψις od ἀποκαλύπτω »otkrivam«.

Lit.: *ARj* 1, 94. *DEI* 242.

apoplèsija f (Kučiče) »kap, damla, žiak (ŽK)«. Od tal. *apoplessia*, od gr. ἀποπληξία, s aferezom *a-* kao obično u grčkim riječima preuzetim preko talijanskog.

aposto, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) — *apostol* (Vuk), pridjevi *apostolov*, *apostolski*, *apostolički* (prema lat. > tal. *apostolico*), apstrakti *apostolstvo*, *âpostolje* n, prema lat. > tal. *-at apostolat*, gen. *-ata*; (sa *si* > *si* iz madž. prema Daničiću, što ne treba da stoji, upor. *štacun* prema *stacün*, v. oblike *apusto* prema *apusto*) *aposto*, gen. *-ola* = *apostol* (ŽK) s istim izvedenicama = (-o/ > -úl') *apóstul* (15. v.) = *apóstul* m (Latrić) = (sa *o* > *u* u penultimi) *apusto*, gen. *-ola* (15. v., Vuk) = *apustol* (15. v.) (Upor. u prvotisku glagoljskog brevijara iz g. 1491. *oktaba Petra i Pavla apustolu* pored *apostolu*), *apústolski*, *âpustohtvo* = (sa *si* > *si*) *apusto* (Radnic) = *apustól* (Glavinčić) = *apustul* (Belostenac). Crkveni termin od gr. > lat. *apaštalus* »poslanik«, prijevoj od ἀποστέλλω »šaljem«; lat. > tal. pridjev *apostolico*.

Lit.: *ARj* 1, 97. *REW*³ 530 a. *DEI* 248. *Stefanie*, *Rad* 285, 86. 87.

april, gen. *-ila* m (14. v., prvotisk glagoljskog brevijara 1491) = *april* (Rab) = *âprio*, gen. *-z/a* (Dubrovnik, Kašić) = *aprilj* (14. v., prema cslav. *aprii* < srg. ἀπρίλις =

cslav. *aprilii* < srg. i gr. ἀπρίλιος, upor. rum. *aprilie*) = *aprilij* (15. v.) = («k = i) *apriela* (15. v.) = *aprilis* (16. v., preko madž.) = (*pr* > *vr*, mlet.) *avril* (Cres) = (s aferezom *a-*) *vrija*, gen. *vriila* (-a < -o < -j, Vodice) = *prilja oprilji* (igra riječi, Otok, Slavonija¹), *oprjtiti*, *âpnljim* (Vinkovci) = *oprjliti* = *opriliti*, *opflim* »ožeći, opaliti«, »travanj«. Od lat. *aprilis* > tal. *aprile*, drugi mjesec rimske godine posvećen Veneri. Već Varro izvodi taj izraz od imena božice Ἀφροδίτη, hipokoristik Ἀφρώ; vjerojatno je lat. izvedenica na *-ilis* od etruščanskog *apru*.

Lit.: *ARj* 1, 97. *Mon. šerb.* 158-159. 537. *Surnin* 311. *Románsky* 91. Lovretić, *ZbNZ* 2, 96. Kušar, *Rad* 118, 17. Budmani, *Rad* 65, 163. Ribarić, *SDZb* 9, 70. 204. *REW*² 562. *DEI* 260. *Stefanie*, *Rad* 285, 84.

aptazi (Dubrovnik, stari dubrovački kancelarijski termin, potvrđen samo u lók. pl.: *jedno pismo u aptazêhb u kancelariji*) »privatno pismo, obveznica s naznakom dužne svote, stavljena u službenu pohranu među zadužnice u kneževoj kancelariji« = (u dubrovačkom latinitetu, indeclinabile) *aptagi* pored ák. pl. *aptagos* = (u budvanskom statutu) *li attazi* (varijanta *aitagli*) = (u kotorskom statutu) *aptagiæ* (1215. zabranjuje se u Kotoru komesu uzimati *aptagiæ* süper uttum clericum). Jireček ima iz g. 1348. grafiju *actachi*. Prema dubrovačkom statutu značenje je »f' zadužnica, 2° sudbena globa, 3° pristojba«. Osnovni je oblik *aptagi*, sa *ct* > *pt* i prema dubrovačkom čitanju *gi* kao tvuzni velar i asimilacijom *e - a* > *a - a* (tip *taštament, galatina*) od gr. ἔκταγή »muleta, sportula«. Glede dočetka *gi* > *zi* upor. *tetrazi* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 97. Jireček, *Romanen* 1, 88. 2, 9. CD 2, 135. Skok, *Rad* 222, 114-119.

-fajr¹, **-ra**, **-ro** stari je pridjevski sufiks, sveslavenski je i baltoslavenski ie. podrijetla, koji nije više živ ni produktivan, premda je dosta raširen. Potpuno se srastao s pridjevskom i imeničkom osnovom i može se raspoznati kao sufiks samo na osnovu lingvističkog uporedjenja s drugim ie. jezicima. Danas karakterizira samo pridjeve, ali im ne daje specijalnog značenja. Razlikuje se od starog pridjevskog sufiksa *-zk*, time, što u komparativu ostaje, dok *-bk* nestaje. Očuvao se u pridjevskoj i imeničkoj funkciji, u drugom slučaju je vjerojatno poimeničen. I kad je u imeničkoj funkciji, očuvao se u sva tri roda. Prema tome, morao je prvobitno biti pridjevski sufiks.

Nepostojano *a* u pridjeva i muških imenica ostaje samo u dočetnoj suglasničkoj grupi, kad označuje slog. Pridjevski primjeri: *dobar, bistar, bodar* pored *bodar hrabar, hitar, jedar, jar, modar, mOKar, mudar, oštar, spor, šar* pored *šaren*, gdje je pridjevsko značenje istaknuto još jednom s pomoću pridjevskog sufiksa *-en* (v.), *štar, vedar*. Imenice muškoga roda: *dar, djever, mir, pír, žír, svekar*. Imenice ženskoga roda: *iskra, mjera, vidra*; imenice srednjega roda: *bedro, jedro, njedra, puždro, pero, rêbro, vijèdro*. Sve ove imenice bile su obrazovane s pomoću ovog sufiksa već u indoevropske doba, pa se mora uzeti, da ovaj sufiks već u praslavensko doba nije bio vitalan.

Lit.: *Maretić* 314. § 362 d. 322, § 368 i. *Vandrâk* 1, §§ 515-518.

-ar² m, gen. *-âra* (duljina samoglasnika je kao u *-âc*, *-as* i *-ari*), sveslavenski je sufiks za muška lica (nomina agentis), ali je rijedak u poljskom i ruskom jeziku. Sinonimi su mu sufiksi: *-(a)c* (v.), *-al(a)c*, *-nik* (v.), *-telj* (v.), *-ač* (v.) i *-as* (v.) (1). Služi i za predmete. Podrijetlom je < latinski sufiks *-arius* (2). Postoji mišljenje, da potječe od gotškoga *-areis*, koji je također latinskog podrijetla kao i njemačko *-er*. Nalazi se u svim evropskim jezicima, u koje ga je proširilo kršćanstvo. Najvjerojatnije je stoga mišljenje da ga je kršćanstvo proširilo najprije u balkanske slavenske jezike, odakle je preko panonske i rumunjske nizine ušao u sjeverozapadne i sjeveroistočne slavenske jezike. Ovaj sufiks potječe prema tome iz balkanskog kršćanskog latiniteta. Denominalan (3) je i deverbalan (4), tj. može tvoriti nove imenice od imeničkih (3) i glagolskih (4) osnova. Kad tvori nomina agentis, *izražava* mociju (5), tj. pravi ženska lica s pomoću *-ica* (v) ili *-ka* (v.). Kod ženskih radnih imenica i imena predmeta raširuje se sa *-a* (v.) u *-ara* (6,7). Tada *-a* gubi duljinu. Rjeđe služi za izvođenje imena stanovnika (etnika) (8). Može se proširiti sufiksima *-(a)c*: *-arac*, gen. *-arca* (9); *-ica*: *-anca* (5); *-nik*: *-arnik* (10); *-nica*: *-arnica* (11); *-lja* (v.): *-arija* (12), u ovom slučaju pojavljuje se u francuskom vidu kao *-erija* < fr. *-érié* (13); *-bko*: *-arak*, gen. *arka* (9); *-ina*: *-orina* (14). Postoji i varijanta *-arius* > *-er* / *-ir* (16). Zamjenjuje nenaglašeni dočetak *-ar* u *Caesar*, germ. *Kaisar* > *cesarb*, *car* (v.), njem *-er*, koje je istog postanja: *petljâr* = *pêkljar* m (ŽK) prema *pêkljarica* f, mlet. *-er* < *-arius* *Badvar* a. 1304. Raširuje se talijanskim demi-

nutivnim sufiksom *-ino*: *zvonjarin* (Potomje) »budilica«. To je tal. *svigliarino* < od lat. *exvigilare*. Veže se i sa *io* u *-jar*, tako da u ovom slučaju palatalizira prethodne suglasnike u sufiksima: *-bc*, *-iça*, *-ika*, *-bk*, *-bi* u *č*, *lj* (15). Ove će se odlike objasniti pod ovim brojevima:

1. Da je sufiksima *-ai* i *-(n)ik* sinoniman sufiks *-ar*, vidi se najbolje u dubletama *ljekar* i *liječnik*; *poglarar* pored *poglavnik*, *slagar* — *slagač* (tipograf), *carinar* pored *carinik*, *kuhar* pored *kuhač*.

2. Kao latinski sufiks nalazi se najprije u onim radnim imenicama gdje je posuđena i osnova i sufiks. To su *mlinar* (čakavski *malinar*) < lat. *molinarius* pored *mlin* (čakavski *malin*) < *molinum*, *mornar* < *marinarius*. Ove riječi nijesu posuđene iz gotskoga, gdje nijesu potvrđene. I kad ovakve posuđenice dolaze preko staroga ili novoga visokog njemačkoga, sufiks ostaje *-ar*. Primjer: *mežnar* (kod kajkavaca i čakavaca) < lat. *mansionarius* > stvnjem. *mesnari*, *trajbar* (ŽK). Drukčije na istoku, gdje se kaže *mòler* za njem. *Maler*. Dakako, u svim slučajevima gdje imamo dočetak *-ar*, a radi se o muškom licu, ne radi se o latinskom sufiksu. Tako je *bòljār(in)* nastalo od turskog (avarskog) plurala: *boilalar* (v.), a ne od *bolje* + *-ar*. Isto je i u *timar* (v.). I kad se radi o imenima predmeta, i onda je latinskoga podrijetla: *granar* m < *granarium* od *granum* »žitnica«, *panar* m < *panarium* od *panem* »košara za hljeb«, *ciplarica* f »mreža za hvatanje *cipala*« < *cephal* + *-aria* itd. Kad se u funkciji tvorenja imena za razne predmete pojavljuje kao *-ara*, i tada je latinskoga podrijetla. Mora se ipak uzeti, da se u nekim slučajevima latinski sufiks stopio sa slavenskoga podrijetla sufiksom *-aro*, tako u *lòpar* (v.), *kòmar*, koje su sveslavenske riječi. U riječi *kotar* (v.) ne radi se uopće ni o slavenskom ni o romanskom sufiksu, jer je to avarska riječ.

3. Od imena predmeta tvori radne imenice koje označuju muška lica što se bave onim što kažu osnove, dakle raznih zanata i službi: *bačvar*, *bravar*, *cestar*, *čizmar*, *drvar*, *kamenar*, *ključar*, *kolar*, *kožar*, *kravar*, *limar*, *lugar*, *mesar*, *mljekar*, *novinar*, *poljar*, *puškar*, *re-llaz*, *ribar*, *ribar*, *vinar*, *vinogradar*, *volar*, *vrtar*, *crkvar* »koji ide u crkvu« (upor. *mašar* »čovjek koji je bio kod mise«, *zlatar*, *hiljadar* »koji broji hiljade, novčar«, *ženar* »tko leti za ženama«, zvan također *ženskār* (jedim primjer za izvedenice od pridjeva), *glavar* (također *poglarar* kao primjer za izvedenice od sintagme), *gospodar*, *vrtlar* (od

vrtal pored *vrt*). Može značiti i nositelja izvjesnog svojstva kao *drugar*, *mrāvār* (ptica, koja se zove i *Ušinār*), člana nekog udruženja: *zadržugar*. U ovoj je funkciji sufiks živ i produktivan. Dolazi i u antroponimiji, kod prezimena: *Zdelar*, *Lončar*, i odatle u patronimicima na *-ović* ! *-ević*. *Kamenarević*, *Lončar ević*, *Ovčar ević*. U ovoj funkciji posuđuje ga Madžari, dodavši mu svoj *-os*: *mésaros*. Madžarski sufiks govori se i kod nas u *crkvároš* (Bačka, *ARj* I, 829) »tko često ide u crkvu« i *džeparoš* pored *džepār*. Prema tipu *nataroš* < *nótarius* (Slavonija, Srijem) nastadoše *noktaroš* = *noktaš* (Vuk) »koji pruža نکته za tuđim ženama, hoće da ih ljubi«, *pečaroš* (Ilok, Vukovar) od *pečati ribu*, *piekāros*, *pletkaroš* »(s)pletkar«. Ako se od ovih imenica prave denominálni glagoli, tada imperfektivni idu po konjugaciji *-i-ti*: *ribariti*, *gospodariti*. Odatle je možda apstrahiran glagolski sufiks *-ariti* u *životariti* »teško živjeti«, *mrcvariti* (v. niže). Jedan jedini slučaj postoji za oznaku knjige: *bukvar* »početnica« od *bukva*, naziv za slovo *b*. Označuje mjesto samo u *vočar* (od *voče*). V. još *-arati*, *-ariti*, *iriji*.

4. Isto je tako živ i produktivan u građenju radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova. Tada znači vršioca onih radnji što ih izražavaju glagoli: *brodar* (od *broditi*), *čubar*, *gatar*, *kuhar*, *pekar* (pored *pek* kod kajkavaca, od njem. *Back*), *pisar*, *stražar*, *štampar*, *vidar*, *vòzār*, *zidar*. Ovamo ide i *pudar* »čuvar vinograda« od starog glagola *puditi* »tjerati«, koji posuđuje Madžari: *pandur*, odakle je riječ došla opet k nama u značenju »uličnog stražara«; u Rumunja *ptndar* i Arbanasa *pëndar* u značenju »poljskog čuvara«, riječ za koju postoji turcizam *bekčija* (v.). I ovdje dolazi u antroponimiji: *Pisarević*.

5. Primjeri su brojni: *drugarica* (prema *drugar*, ne prema *drug*, od čega je *družica*), *gospodarica*, *glavārica*, *kuharica*, *pisarica*, *mljekarica*, *vrtarima*, gdje znači ženu koja se bavi onim što znači osnova. Ali često znači ženu, suprugu onoga koji je označen znanom u osnovi: *lugarica* »lugareva žena«, *pekārica* »pékárévá žena«. U *mornarica* f ne znači ni jedno ni drugo, nego riječ ima kolektivno značenje, jer je to ponašena mletačka riječ *marinaressa*, izvedenica od *marinaro* s pomoću lat. sufiksa *-itia* > *-ezza*, koji može imati kolektivno značenje. Ali sufiks *-anca* može označivati i predmete: *travarica* (od *trava*) znači u Dalmaciji vrstu rakije, *brodarica* znači mjesto gdje se iskrcava (tal. *barcagno*). Fe-

mininum može se izraziti i sa sufiksom *-ka* mjesto *-ica*, tako u *novinarka*, u *buvarka* f (od *buha*) znači »noćna košulja« (ŽK).

6. Sufiks *-ara* označuje ženske radne imenice u *gatar*, *kartāra*, *redara*, *vračara*, *muškōbara*, pejorativna riječ izvedena od pridjeva *muški* sa udvostručenim sufiksom *-oba* (prema *grdoba*) + *-ara*, kao i *krava muzara*. Inače sufiks *-ara*, kao i lat. *-aria*, znači mjesto gdje se nalazi ono što znači i osnova, ili gdje se vrši radnja ako je osnova glagolska: *brašnara*, *crepara*, *drvara*, *gvoždāra*, *mljekara* »prodavaonica mlijeka«, *pivara*, *pecara* (od imperativa *peci* od *pečiti*), *kupusara*, *stolara*, *tiskara* (od *tiskati* = *štampati*, hrvatski neologizam), *vinara* »trgovina vina«. U ovoj je funkciji sufiks živ i danas u doba industrijalizacije, kad je stvorena riječ *koksara*, *željezara*, *-ara* označuje zatim razne predmete što se odnose na odjeću, jela: *brvnara* »kuća od brvana«, *gužvara*, *elevara*, *smokvara*, *subara*. Ovamo idu još *košara* (od *koš*) i *pustara* (od pridjeva *pust*).

7. *-ara*, sufiks tal. < lat. podrijetla, čest je u izvedenicama od imena morskih riba. Služi za pravljenje naziva mreža kojima se hvataju ribe što ih osnova navodi. U toj funkciji dolazi i u našim nazivima riba. Kako se taj sufiks upotrebljava u jadranskoj zoni, očito je da je dalmatoromanskog, talijanskog ili mletačkog podrijetla. Proširuje se našim sufiksom *-ica*. Primjeri iz dalmatoromanskog: *palandara* (v. *palamidd*), *tunara* (Budva), *ušatara*, *lokardarica* itd. Sa mletačkim *-aria* > *-era*: *jastogera* (v. *jastog*), *tunera* (uređaji za lov tuna). Od naših osnova: *iglarā*, *rakara*, *bukvāra*, *gaunera* (Budva, naši oblici *bukva*, *gavun*), *skakvlera* (Špič), *rākiéra* (Budva), *svičarica* (Muo).

8. U značenju stanovnika (etnika) ima malo primjera: od *Prijeko* u Dubrovniku stanovnik je *Prijekorāc* m, *Prijekarka* f, *Kanižar* (Lika, Gospić), *Kljenovar* (od *Kljenovica* kod Senja), *Puntar* m, *Pūntarka* f, stanovnici *Punta* (nom. *Punat* < lat. *Ponte*, na Krku), *brlgari* m »stanovnici bregova (ŽK)«, Rijedak je isto tako konglutinat *-ar* + *-janin* u *Leščarinin* od *Liješče* u Lici. Ovamo idu *Turci Konjari* u Makedoniji od *Konia* (Mala Azija).

9. Primjeri za *-arač*, *-arak* nijesu također brojni: *muškarac*, *poletarac*, *pomeljarac*, *bukvarac*, *suvarak* (od *suh*). Značajno je da je ovdje duljina očuvana kao i kad je *-ar* u dočetnom slogu. Vjerojatno su to sasvim recentna tvorenja.

10. *-arnik* dolazi samo u neologizmima: *ljekarnik* za *apotekar*, *ranarnik* za *kirurg*, *sumarnih* »glavar šumara«. U toponimu *Konjanik* (Makedonija) narodski je sufiks i označuje brdo na kojem su boravili nekada *Juruci* konjari.

11. *-arnica* narodskoga je podrijetla u *mesarnica* pored *mesara* i u *voštarnica*, a znači mjesto (lokal) gdje *mesar*, *voštar* vrše svoju radnju.

12. *-aria* je postao prilično raširen sufiks u značenju radionica i prodavaonica: *stolarija*, *štamparija* pored neologizma *tiskara*, *želježarija*, *vrtljarija*. Kolektivno značenje, koje sufiks *-ija* ima, očuvano je još u *drvenarija* »drvene stvari«, kao i u izvedenici od grčke riječi *trpeza*: *trpezarija* za »blagovaonica, jeđaća soba« na zapadu. Kad je očuvano kolektivno značenje, a osnova nemoralne osobe, onda sufiks ima pejorativno značenje: *laganje* f pl., *gadarija* (Lika, Dubrovnik), *gladarija*, *govnarija*, *krparije*, *igrarije*, *groščarija*, *praščarija*, *slatkarija*, *petljanja* f pored *petljanija*, *tričarije*, *sljeparije* (upor. *slipar* m »čovjek koji slipi, vara«, od *slijep* ŽK). Ovako je nastala i psovka *ništarija* m, f. Ne radi se o sufiksu *-arija* u *madžarija* »madžarski dukat«, Bosna, koje je nastalo od etnika *Madžar* (v.) i od arapskoga sufiksa *-iyye* (kao u *ahmedija*, v.).

13. Zamjena sufiksa *-arija* sufiksom francuskoga podrijetla *-erija* naročito je česta, ako je već osnova francuska: *parfumerija*, *drogerija*, *bižuterija*.

14. *-arina* je čest sufiks u oznaka dažbina za ono što kaže osnova za različite vrste porreza: *dimarina*, *glavarina*, *kučarina*, *krvarina*, *svadbarina*, *travarina* (srednjolatiniski *herbaticum*), *brodarina*, odatle neobično u hrvatskom neologizmu *dohodarina* »porez na dohodak«.

15. Primjeri za *-jar(a)* nijesu brojni: *lončar*, *vrtlar* (od *vrtal* pored *vrt*, v.), *pješčara*. Ovamo idu današnje izvedenice od riječi izvedenih s pomoću stranog sufiksa grčkog podrijetla *-ika*: *gramatičar*, *kritičar*, *fizičar*, *historičar*, za koje se predlažu i jednostavnije neizvedene riječi: *kritik*, *fizik*, *historik*.

16. Zasebno treba promatrati varijantu *-erius* za *-arius* (upor. slov. prezime *Oštir* < tal. *ostiere* < lat. *hospitarius*), koja ima veliku važnost u romanskim jezicima. Ona je zastupljena najprije u pseudojekaavskom liku *-ijer gustijer* m (Bogišić) »nešto što se pravi od mlijeka«. U *Ostožijer* (Konavli, Pavlinović)

zamjenjuje kolektiv *ostožje* (Vuk) »stožina oko stoga sadevena«; *pàlijer*, gen. *-éra* = *pàlir*, gen. *-ira* m »čovjek koji pali ugljevlje«. Prema mlet. *-er* < *-arius*; *voder* (u terminologiji mlina »jedan nosi vručiu, drugi hladnu vodu«), *plàhler*, gen. *-ira* (Srijem, Vuk) »vo koji se plaši«, *zvèkàr*, gen. *-ira* (Vuk) »halka, biočug«. Naročito je brojno zastupljen u slov.: *mečir*, gen. *-rja* = *mečar* »Schwertfeger«, *kopir* »kopica«, *kosir*, *kurbir* »kurbež, kurviš«, kolektivno značenje u *drobir* »Brüchstücke«, *hrastir* »ptica crex pratensis«, *hudir* »vrag«, *kloštir* »klop«. U *mehir* zamjenjuje domaći *-ur* u *mjehur*, u *tnočvir*, *močir* domaće *-ar* u *močvar* (upor. *mocvir* = *mocver*), *osir* »osinjak«, *režir* od *rezati*, *skočir* (Itrija) od *skočiti*, *skevir* »sova«, *slepir* »Blindschleiche«, *smrdér* (Štajerska) »koji smrdi«, *sovir* od *sova*. U *stožir* (također prezime) *-ir* je zamijenio domaći sufiks *-er* u *stožer*; *trebir* ima kolektivno značenje »što se istrijebi«. U *vardir* zamjenjuje tal. *-iano* u *vardjan* < *guardiano* (Primjeri iz ARj 3, 512. 9, 276. 587. 589. 945. i *Pleteršnik* 1, 560. 175. 279. 286. 412. 424. 491. 495. 2, 510. 522. 539. 582. 597. 685. 748.).

Lit.: *Maretić* 263, § 323. *Maretić*, NJ 2, 99–100. *Tucan*, NJ 2, 133–134. *Milojević*, NJ 2, 209–10. *Boskovic*, NJ 1, 205–10. *Boskovic*, JF 15, 38 i si. 106 i si. 131–143. *Bélic*, JF 15, 239. *Vaillant*, RES 24, 183. *Stegmann* v. *Pritzwald*, WuS 12, 214. *Babić*, NJ 3, 176–80. *Flajšhans*, LF 67, 236. *SO* 13. *Vandrák* 1, 558, § 520.

ar³, gen. *-a* m (Kosmet), samo kao objekt uz glagol *imati*, »dostojanstvo, čast«. Taj je arabizam (*ar* »stid, sram«) potvrđen samo ovdje. Nema mu potvrde u ostalim balkanskim jezicima. U -Bosni se govori samo s turskom postpozicijom odricanja *-suz* (v.) »bez«: *ársuz* kao indeklinabilni pridjev, u značenju »obijestan, obješenjak«, koji se pomiješao s *hrsuz* (v.).

Lit.: *Elezović* 1, 17. *Skok*, Slávia 15, 181–182.

araba f (Vuk, akcenat je sumnjiv, jer se prema turskom dočetnom akcentu i prema bugarskom *araba* očekuje *araba*, ali bi mogao biti prema cincarskom *araba*) = *haraba* (nar. pj. crnog.) = *raba* f (Đorđević) = *rabe* f.pl. (plural zbog analogije sa *kola*) »kola, volujska kola na dva točka (Stari Vlah, Novaković)«. U crnogorskoj pjesmi se kaže u rimi: *sablju paše, a araba jaše*. Daničić tvrdi da Bosanac govori *arabu jahati* mjesto *vožiti*, i tumači

da se tako prevodi tursko *araba ile gitmek*, što nije tačno jer *gitmek* ne znači »jahati« nego »ići«. Odatle je izvedena radna imenica s pomoću turskoga *-džija* (v.): *arabadžija, -e* (Kosmet) = *rabadžija* (Vuk, akcenat je sumnjiv, mjesto *rabadžija*) = *rabadžija* m (Kosmet) »onaj koji ide s kolima na rad ili vozi pod kiriju (= *furman* m ŽK)«, odatle apstraktum *arabadžljk* (Kosmet) = *rabadžiluk* m (Vuk) »radnja rabadžije« i pridjev *rabadžijski* i impf, glagol *rabadžovati, -ujem* (Miličević). Potvrđeno je i prezime i ime mahale u okružju donjotuzlanskom *Rabadžič* (valjda je takav akcenat). Turcizam osmanlijskog podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *araba, arabadžija, arabadžilak*, cine. *arabā* f. »velika kola«, gr. *αραμπάς, αραμπιατζής*). Gubitak početnoga *a-* nalazi se u hrvatskosrpskom, gdje je nastao u sandhiju: *ova* (*ta, ona*) + *a* *araba*, i u rumunjskom *roabă* f »ručna kola sa dva točka«. Za gubitak *a-* upor. i *arak-an, rakija*.

Lit.: ARj 1, 98, 3, 568. 12, 831. *Elezović* 1, 17. 2, 156. *Lokotsch* 90. *Skok*, Slávia 15, 181. *Mladenov* 8. *Pascu* 2, 108. *Matzenauer*, LF 16, 161.

aradžan, pridjev »rot im Gesicht durch oder aus innerer Anstrengung« (Dubrovnik, M. Držić). Od izvedenice **arrabidiatus* od lat. *rabies*. Može biti i posuđenica iz južnotal. *arraggiare* »stizzirsi« = tal. *arrabbiare* (14.v.). Upor. *ač* < *apium*.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 224. *Rohlf*s, *Diz. Cal.* 108. *DEI* 299.

aràjdati (se), *-ām* pf. (16.v., Dubrovnik, Cavtat, Kašić) »veseliti (se), razveseliti, obradovati se, diviti se« prema impf, na *-va- araj-davati*. Pridjevi na *-av aràjdan* na *-bn > -an aràjdan* »veselo, zadovoljan«. Apstrakti *arajdavstvo* = *arajdaj*, *aràjstvo* n (Vuk, Srijem), *arajdnost* f (Kavanjin). Na *-bc > -ac* od part. perf. akt. *aràjdalac*, gen. *-aoca* prema *arajdalica* f. S aferezom *a-*: *ràjdati se, -ām* (*za-, na-*) (Vuk, Dubrovnik), iter, *rajdavati se* »radovati se«. Postanjanje nejasno. Daničić predlaže gr. *παίζω* »ozdraviti, oporaviti se, odmoriti se«, at. *πάθω* »facile«, koje ne objašnjava početno *a-* niti se slaže značenjem. To je mišljenje napustio u *Kor.* 20, gdje veli da *rajdati* sadrži umetnuto *Y* i da je isto što *radovati se* (v. *rado*). Na **ragitare*, intenzivum od *ragere* »brüllen« s prefiksom *ad-* (tosk. *raitare*, furl, *raita*) teško je misliti zbog značenja i zbog *d* umjesto *t*. Postoji mogućnost

da je *rajdati* primitivum, a *aràjdati* sekundarno nastalo od *narajdati* krivim rastavljanjem prefiksa kao u *buliti* < *obuliti, driješiti* < *odriješiti*, tj. ispuštanjem *n-*, *-j-* se može objasniti unakrštanjem sa *raj* (*raj dati*). Ovu dubrovačku riječ (*rajdati se*) tumači Milas iz sintagme *bog ti raj dao*. Nema primjera za takvo izvođenje glagola. Glede gubitka početnoga *a-* upor. *raba* za *araba, rakija*.

Lit.: ARj 1, 98, 7, 551. 13, 1. *Dančić*, *Kor.* 20. *DEI* 299. *REW* 672.

arakčim, gen. *-čina* (Mikalja, Belostenac, Stulić) = *rakčim* m (Martić, Belović, Hercegovina, Crna Gora) »klobuk postavljen kožom, kapa«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *'arakčim* »kapica koja se nosi da kupi znoj«, izvedenica od *'arak* »znoj«; od iste je osnove i *rakija*, v.). Nije potvrđen u ostalim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 99. *Lokotsch* 92.

araksati impf, »pristajati s lađom«. Slabo potvrđeno značenje, dano samo jednim primjerom. Od gr. aorista *ἀράξα*, od ngr. *αράζω* »vor Anker gehen«.

Lit.: ARj 1, 99. *Vasmer*, *GL* 45.

araloj m (Božava) = (metateza *r — l > / — r*) *alerōj*, gen. *ˆoja* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Šolta, Ciovo) — (s aferezom početnog samoglasa u sandhiju) *rèloj* m (čakavski, Split, Poljica, Bukovica, Molat) = *lerōj*, gen. *-ōja* (Rab). Afereza se nalazi i u mlet. *lerogio* (Boerio), *rolojo*. Prema toskanskom *orologio* > *orlodžo* m, *orlodžije* n (Dubrovnik, Zore) = (metateza) *òlorđijo* n (Perast) = *orlodžije* (Pottomje) = *orlodžo* (Mikalja) = *orlado* (Kučičšte) = *òrlod* m (Kučičšte) »časovnik, sat, džepni i zidni«. U Režiji *orloj, orlej*. Sinkopa intertonike nalazi se i u *furi, orlōj*. Tal. od grčke = lat. složenice *horologium*.

Lit.: ARj 9, 170. 13, 863. *Hraste*, JF 6, 188. *Kušar*, *Rad* 118, 20. *Sturm*, ČSJK 6, 67. *REW* 4183.

araluk (Srbija) = *arâhk* (Kosmet) »hodnik, koridor«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (apstraktum obrazovan s pomoću nastavka *-luk* (v.) od *ara* »prostor između dva predmeta, interval, mjesto«). Nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima s istim značenjem (bug. *aralak*, rumunjski *aralk* i arb. *arallëk*).

Lit.: *GM* 14. *Mladenov* 8.

arankáti, -kam koga ili na koga pf. (16.v., Nalješković) »napasti, navaliti«. Prema Daničiću bilo bi od tal. *arrancare* »veliere, strap-pare, sradicare« (što semantički ne može biti) od franačkoga *rank*. Prije će biti u vezi s tal. *arringare*, denominai od *arringa, arringo, ren-gar* (Trento) »jemanden tüchtig abkanzeln«, odatle na *-aria* > fr. *-ière*, tal. *-iera: ring-giera* (Dobrota) »red, fr. rang«, internacionalno (*h*)*aranga* f, *harangirati* (u hrvatskim gradskim govorima preko njemačkoga) »javan govor«, od gotskoga *brings*. *Arankati* nije nažalost obilnije potvrđeno. Zbog *an* < *en* kao u *lácun* za *lencun, Uncun* < *linteolu* (v.) kao i zbog *-g > -k* moglo bi se raditi o dalmatoromanskom germanizmu.

Lit.: ARj 1, 99. *REW* 4209. 7325. *DEI* 302. *Asboth*, *Nyt* 6, 126 (cf. *RSI* 8, 367).

Arapin m, *Arap*i pl. — *Arabljanin*, pl. m *-ra*, prema *Arapka, Arabljanka* f. Odatle pridjev *arapski*, ime zemlje *Arabija*. U prvom obliku dodan je sufiks *-in* na *Arap*, oblik koji govore Rumunji (*Harap*) i Arbanasi, a drugom je, valjda prema njemačkom *Arabier*, dodan sufiks *-janin*. Prvi se oblik govori i piše kod Hrvata, drugi kod nekih Srba. Pridjev uz ime toga naroda je *crni*, odakle se vidi da *Arapin* u nas označuje ne samo narod semitskoga jezičnog roda nego i *Crnce*, koji idu u druge jezične skupine. Na Balkanu gubi se početno *a-* u *rapka* f (bug. provincijsko) »carevića, kukuruz«. S početnim *a-* stoji *hàrap-ka* f u rukopisu 18. v. u značenju »mirasole, ricinus communis« pored *arepka* (Stulić) f u istom značenju. Daničić kaže da se i u turskom jeziku kaže *e* mjesto *a* u *areb*. Ovamo ide i *arapka* f »nekaka kruška tvrda, crnkasta«.

Lit.: ARj 1, 104, 3, 573. *DEI* 264.

-ar-a-ti, -ar-i-ti, -ir-i-ti glagolski su sufiksi iterativnog imperfektivnog vida. Služe u denominalnoj funkciji za izvođenje glagola dijelom od imeničkih i pridjevskih, a dijelom od nepoznatih osnova. Primjeri: *puškar ati* (od *puška*), *ljenčariti* (od *lijen*), *mrcvariti* (od *mrtvac*, s metatezom suglasnika *c* iz **mrtvcariti* i gubitkom *i* u suglasničkoj grupi). U *trčkarati* (od *trčati*) ima i deminutivne značenje, a u *piskarali* (od *pisati*) još i pejorativno. Tu dolazi u varijanti *-k-ar-*, koja je nastala prema *k-a-ti* (v.). Nalazi se i u izvedenici iz njemačkog jezika: *fusariu* »rđavo raditi«, od *Pfúscher* »rđav radnik«, -trio' nalazi se u *usplahiriti se* (od pridjeva *plah*, v.). Od ne-

poznate je osnove u *tumarati*. Značajno je da se nalazi također u rumunjskom *a se că-țara* »puzati«, izvedenica od *acata* »penjati se« < lat. *adcaptiare*. Nije, prema tome, posve izvjesno da je apstrahiran od *gospodariti* kao u *životariti*.

Lit.: *Märeții* 342—3. 345. 346. *Leskien* 235. 242—3. *Pascu, Suffixele* 178.

arātos (nar. pj., nar. prip., nar. posi.) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *arantos* (Risan), prilog s genitivom onoga što se proklinje: *arātos Carigrada, tako me arantos ne bilo*. Upor. konstrukciju *nalet ga bilo, anatémáiē* (v.). Denominal na *-Ujati* (analogija prema *blagosiljati*) *aratosiljati se, -tōsiljām* impf, »proklinjati što, želeći oprostiti ga se«. Od gr. ἀρατός »proklet«. Ušlo u jezik preko grčkih popova i kaludera.

Lit. *ARj* 1, 99. 101.

aravais, gen. *-a* (Kosmet) m »promet, pazar« pore~d *revais* m (Kosmet) u istom značenju. Elezović izvodi od perzijskoga *reviš* »tok, način kretanja«. On ne tumači zamjenu samoglasnika j dvoglasom (difongom) *ai*. Ova je pojava jasna samo onda ako se uzme da je taj turcizam perzijskoga podrijetla došao u srpski govor u Kosmetu preko arbanaskoga narječja u kojem *i* postaje dvoglas *ai*: *shpai* za *shpij shtēpi* < lat. *hospitium* »kuća«. Ali to bi trebalo utvrditi ispitivanjem arbanaskih govora u Kosmetu. Početno *a-* u *aravaiš* nalazi se još u *aravariija*, le f (Kosmet) »slatkiš koji se u tepsiji peče, a pravi se od brašna ili griza, šećera i masla«, od turskoga *revani*. Taj je dodatak razumljiv samo onda ako se uzme da su oba turcizma, koji su dosada potvrđeni samo u Kosmetu, došli ovamo preko cincarskoga gdje se *a-* stavlja pred početno *r* po pravilu, upor. *Romanus* > *Arman* »Cincarin«. I to bi trebalo utvrditi ispitivanjem cincarskih govora.

Lit.: *Elezović* 1, 17. 2, 494.

arāvuna f (Mikalja) = *rauna* »kapara«. Balkanska riječ grčkoga podrijetla: gr. ἀραβών, -ώνος, ak. ἀραβόνα: drum. *arvonā, arvonā* »arrhes«, bug. *ravona*, tur. *urbim, arunun*, lat. *arrobo*, gen. *-onis* (Plauto, Terencije). Ovamo ide i tal. *arra* u složenici *kapara* (v.) i slov. *zaorati* pf. »kapisati«. Za grčku riječ se drži da je semitskog podrijetla, upor. hebr. *ērābōn* »zalog«.

Lit.: *ARj* 1, 101. *Pleteršnik* 2, 816. *Pascu* 2, 16, br. 205. *Lukić, Bog.* 4, 140-150.

arbadiga f »globa koja se plaća kad bi tko pustio stoku na tuđi pašnjak« (Šurmin) = (*ar* > *r*) *rbadiga* (Miklošič) = *arbādija* (Vodice) = *eřbadig* m (Rab) »travarina«. U istočakavskom *rubādnicā* »krdo ovaca« slaže se semantički samo donekle sa slov. *rabādnicā* »tuja ovca na pašo vzeta«. Latinski sufiks *-icus* zamijenjen je domaćim *-nica*. Sa *-je* u *rbadje* n (Notranjsko) »pašnina, Weidetrift«. Od poimeničenog lat. pridjeva na *-aticus* u srlat. *herbaticum* > tal. *erbatico* > upor. španj. *herbadgo* »Viehweide«, koje se semantički slaže sa istočakavskim *rubādnicā*. Od lat. *herbā* > tal. *erba* mediteranskog podrijetla. Ovamo ide složenica od apozitivne sintagme tal. *erba rosa* > *barbarōza* (Rab) = *barbarōza* (Krk, Božava, Šulek) »1° pelargonium radula, 2° melissa officinalis«. Upor. mlet. *arba* < *herbā*, izmijenjeno u *barba* pod uplivom *barba* (v.). Iz rum. *iarbă* u šatrovačkom jeziku je *jarba* »Gras«.

Lit. *ARj* 1, 101. 102. *Pleteršnik* 2, 368. *Kušar, Rad* 118, 22. *Mažurano* 1235. *Grünenthal, ASPH* 42, 316. *Ribarčić, SDZb* 9, 129. *REW** 4109. *Miklošič* 284. *Matzenauer, LF* 17, 181.

Arbanasin, pl. *Arbanasi* (sa *-in* kao u *Srbini*), danas općenito *Arbanas* (analogija prema pluralu bez *-iri*), tako i u toponimu *Arbanasi* pl., toponim kod Zadra; prema talijanskom i njemačkom dosta se govori i piše *Albanac* m, *Alбанка* f i pridjev *albanaski*, što nije potrebno s obzirom na činjenicu da je ime *Arbanasin*, odatle pridjev *arbanaski*, i *arbanasčki* (kao *Vis: viški*) i *arbanski* i odatle ime zemlje *Arbanija* potvrđeno već od 12.v. U starosrpskim dokumentima označuju se kao balkanski nomadi koji žive u katunima (katun *Arbanas*). Stalnosjedinci postaju dolaskom Turaka u Evropu, ali se feudalne arbanaske porodice pominju i prije turskoga vremena. Prema tome morale su postojati među epirskim i skadarskim Slavenima i arbanaske stalnosjedilačke kmetovske porodice. Značajno je da Skenderbegova porodica nosi naša lična imena i da on upotrebljava slavensku kancelariju. Prvobitni opseg i teritorij njihovih naselja ne da se tačno ustanoviti. Po analizi njihova narodnog imena dade se ipak utvrditi da im je prvobitna postojbina kraj oko Kruje i sam grad, iako ih najstarije potvrde pominju u Epiru. *Arbanasin* je, naime, izuzevši naš individualni sufiks *-in*, potpuno arbanaska izvedenica obrazovana s pomoću arbanaskog sufiksa *-as* za etnika (upor. *Tiranas*,

stanovnik grada *Tirane*) od *Arban-*, koju osnovu upotrebljavaju i Arbanasi Gege u obliku *Arbē'n* i odatle *Arbeni, arbēnishi*, a Arbanasi Goge u rotacizmu: *Arbēr* i *Arbēri, arbērishi* za *Arbanas* i *Arbanija, arbanski*, naročito u talijanskoj dijaspori (Sicilija, Molise, Kalabrija). Zabilježiti treba da Cincari govore također *Arbines* s varijantom *-es* mjesto *-as* i i mjesto *a* za oslabljeno arbanasko *ē*. *Arbēn* = *Arbēr* odgovara slovo po slovo starosrpskom, imenu grada *Kruje* = *Kroja* (> arb. *Krua*, određeno *kroni* »izvor«, kraj ima oko 40 izvora): *ЯаЪньн*, pridjev *rabanski* 1415. *Ra-* mjesto *ar-* je po zakonu likvidne metateze. Prema tome *Arbanasin* — *Arbines* znači stanovnika grada Kruje. Ako se još uzme da *Arbēn* — *Arbēr* odgovara Ptolomejevu *Albanopolis* (prema *Αλβανοί*, upor. kod istoga autora tou 'Αλβανού ορούς za tou 'Αλβίου ορούς kod Strabonaj i da je promjena / > r pred suglasnikom nastala po zakonu novogrčke fonetike (οδερρός za οδελρός), onda se mora uzeti da su Arbanasi dobili ime po starom gradskom naselju, tj. da je kod Ilirotračana vladao isti onomastički zakon kao na Mediteranu, gdje se narodno ime tvori prema glavnom gradu. Upor. *romanus* ("> *Rumunj; rumane* u Švicarskoj) od *Roma*..

Osnova ovoga toponima je predie. *alba* »brijeg«, upor. *populi Albenses* (Plinije 3, 69), također u imenima rijeka *Alba / Albula*, upor. *Lab* pritok Drima. Ovo ime očuvalo se po slavenskim fonetskim zakonima i u Epiru: *Lab* kao plemensko albansko ime, odatle pokrajina *Labēri* gdje pleme stanuje. Naziv zemlje *Rabanija* potvrđen je od 1493. *Rabanija*, pisano i *Rbbanija, Rbana* (valjda *Rbanja*), upor. i u 17.v. *providur ad Kotora i Rabanije*, Crna Gora, *Starine* 10, 22. Varijanta je tog imena prema *ar > r*, tj. arbanaskom izgovoru *Rbanija* (Crna Gora, 17.v., *Starine* 10, 23 i Vuk, nar. pj. 8, 326, danas *Rbanija* u Crmnici). Stojanović ima odatle izvedenicu za naziv stanovnika *Rbānjak*, gen. *-anjka* m, ali nema navoda gdje se tako govori. Gornje izvođenje potvrđuje i grčki naziv Αρβανίτης, obrazovan s pomoću grčkoga sufiksa *-της* za etnika (koji odgovara našem *-janin*) od *Arbanum*, kako se Kruja (kod Kačića *Kroja*) obično zove u srednjem vijeku. Od grčkoga naziva nastade turski *Arnūt* ispuštanjem dočetka *-ης* i samoglasnika *i*, kako obično biva, te metatezom *v — n > n — v* (u). Turski je naziv prodro i u naše istočne krajeve *Arnautin*, pi. *Amatiti* (1782), pored *Arnūtina*, pl.

Arnūti (Kosmet), *Arnautka* — *Arnutka* f, *Arnučē*, pl. *Arnučići*, pridjev *arnautski* — *arnucki* (Kosmet) i apstraktnum *Arnautluk* = *Arnautlāk* »Arbanija«, glagol *poarnūtiti* = *poarnutit*. U Crnoj Gori govori se mjesto *ar > r*: *Rnūt*, za koji Rešetar daje i izgovor *Hrnjaut* »čovjek iz Romanije« (Dubrovnik). U arbanaskom govoru danas prevladava drugo ime za njih, ne ono staro *Arbēn* = *Arbēr*, nego *Shqipëtar* pored *Shqipëtar*, ime obrazovano s pomoću arbanaskoga sufiksa *-tar* za pravljenje nomina agentis od pridjeva *shqipë* ili *shqipë* »arbanaski« i prema etimologiji koju je dao Gustav Meyer, od osnove glagola *shqipónj* »razumijem«. Oni sebe nazivaju, prema toj etimologiji, koja se ne prihvaća jednoglasno, kao ljude koji razumiju svoj jezik, upor. *Nijemac* (v.) za Germane kod svih Slavena i madž. *magyarázni* »tumačiti«. K. Treimer ne prihvaća Meyerovu etimologiju. Po njegovu mišljenju *shqyp* (Gege) = *shqip* (Toske) ide zajedno s arb. *qipl* »kup« i predstavlja **s(e)mkupo* »Volkshaufe«.

Ovaj naziv potvrđen je kod nas u Dubrovniku već u 13. vijeku u obliku *Skapudar*. U naš govor nije ušao. Jedino Pavlinović piše *Skipetar* nepravilno sa s mjesto s. U govoru Makedonaca i u Kosmetu ušao je *Šiptar, Šiftar*.

U tajnim jezicima na Balkanu dolaze za njih još ova imena: 1. *Krpatin* znači »Arnautin« u Prištini. Osnova je po svoj prilici identična s pridjevom *krpatno* (se. *mjesto*) u Kopaoniku, gdje to označuje »mesto krševito, planinsko, lomno«, što je zacijelo izvedenica od *krpa* — *karpa* (s članom *karpata*, Makedonija) < arb. *karpe* »grebene. Odatle je izveden i glagol *nakrpati* »arnautski govoriti« (u narodnoj pjesmi o Banoviću Strahinji): *i nakrpit stino arnautski*. 2. Ako je ovo izvođenje ispravno, a izgleda da jest, onda se objašnjuje i naziv *Krša* »Arnautin« u tajnom jeziku u Vranju (Srbija). Tu je *krpa* zamijenjeno našom riječju *krš* »greben«. I u Prištini se Arnauti zovu ovako. Oba naziva, *Krpatin* (obrazovano od *krpa* dodavanjem *-tin* od *Arnautin*) i *Krša* odnose se još na ono doba kada Arnauti žive kao nomadi po vrletnim planinama. 3. Nejasniji je naziv za njih *Reska* u zidarskom šatrovačkom govoru u Siriniću.

Lit.: *ARj* 1, 61. 102. 111. 12, 832. 13, 788. *Elezović* 1, 18. 2, 83. *Skok, Rad* 272, 79. *GM* 14. 411. Jireček, *ASPh* 8 102. *Ribezzo, Onomastica* 2 (1948), 44. *Kostie, JF* 6, 220

i sl Trojanović, *JF* 5, 223-224. Treimer, *IF* 35, 135. sl. *WP* 1, 372. Krähe, *GN* 12-3. Joki, *SAW* 168, 43. Miletić, *SDZb* 9, 278.

arbor m = (sa protezom *j-*) *jārbor* (Gazarovići) = (sa disimilacijom *r - r > r - l*): *arbul* m (Stulić) = *ārbuo*, gen. *-ula* (16.v., Dubrovnik, Ranjina, Perast, Dobrota, Mikalja, poslovice), sa deminutivom na *-ić* *arbulić* (Budva) = *jarbuo* (Mljet) = *jarbol* (16.v., Brač, Rab, Notranjsko, Slovenija), sa deminutivom na *-ec* > *-āc* *jarbolac*, gen. *-Ica* (Istra) = (sa / > o) *jarbo* (o < ol Božava) = *jarbuo* (17.v., Mljet) = *jārbul* (Račišće) = (sa disimilacijom *r - r > m - r*) *jambor*, kol. na *-je* *jamborje*, odatle složenica *trijamborica* = *trijamborka* »Drei-master«, denominal *ojamboriti*. Pleteršnik ima u f *orbala, jambora*, kol. *jamborovje, jarbola i jarbola* »jedrilo na brodu, kataraka, Mastbaum«. U poređenju sa *mramor* < lat. *marmore, raka* < *arca* ne pokazuje likvidnu metatezu. Zbog toga je mlada posudnica iz starodalmatskoga, upor. krčko-rom. *juarbul*, furl. *arbul*, tal. (tosk.) *ālbero, arbora, albero* < lat. *arborum* »1° drvo, 2° (specijalizirano zakatarku u talijanskom, katalánskom, španjolskom i portugalskom, dakle na Mediteranu) kllat. *malus* (koje se zbog homonimije sa *malus* »zao« nije očuvalo u romanskim jezicima). U arb. *arbutun i varkēsē*.

Lit.: *ARj* 1, 102, 103, 14, 444, 447, 467. *Pleteršnik* 1, 6, 357, 358, 690, 807. *Misklošič* 4. *SEW* 1, 30. *GAJ* 16. *Cronia, ID* 6. *Budmani, Rad* 65, 166. *Kušar, Rad* 118, 23.

arbutun, gen. *-una* m (Hektorović, Bella, Stulić, Vuk, Zore) = *arbutun* (Malínská) = *ārbur* (Malínská) = *arbuo*, gen. *-ula* (Bela) »morska riba *erythrinus*, crvenkasta, plosnata«. Od mlet. *arbora* »Rolling« (sa disimilacijom *r - r > r - n, r - l*). Zbog crvenkaste boje gotovo je nespojivo vezati taj naziv s *albula* »Weissfisch« ili sa *albumus*. Daničićevo izvodenje od lat. *arbor* također nije uvjerljivo.

Lit.: *ARj* 1, 102. *ASPb* 25, 436. *REW** 328, 329 a. *FEW* 62. *Skok, Term.* 47, 84.

arciprēs (Cres, upor. istrom, *arciprieso*) = (sa disimilacijom *r - r > n - r*) *anciprēs* m (Vodice, Istra) = *anciprēs* (Buzet, Sovinjsko polje) = *anciprēs* (15. i 16.v., Zoranje, upor. istrom, *ansiprieso*) poklapa se s toskanskim *arcipresso* sa disimilacijom *ancipresso*, u kojem je *a-* jednakog podrijetla kao u *alloro* < *laurus*, tj. ostatak člana *illa* > *la, cypressus* > tal. *cipresso* (14.v.) < gr. *κυπάρισσος*

mediteranskog podrijetla, jer se nalazi u hebr. *gofer* »resina« i asirskom *kapru* »bitumen«. Latinski oblik dao je u hrv.-srp. jeziku mnogobrojne varijante koje se objašnjuju dijelom različitim refleksima *i, e, u* za gr. *u*, a dijelom različitim refleksima za velar pred tim glasom: *aprēs* (16.v.), odatle pridjev *cipresov*, kol. *cipresovlje* = *ciprēs*, pridjev *ciprēski*, na *-ište* *ciprēsīšte* = *ciprii* (Belostenac) = *ci-prež* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *cimpris* (Ugljan) = *cimprēs* (Šulek) = *auprēs* (Božava) = (sa č mjesto c) *Ūpris - iiprēs*, *cipresov* = *ciprēs*, *ciprēsīšte*, *čepres* (Marulić, Dubrovčani), pridjev *čepresan*, *čepresīšte* n = (sa *e* < *u*) *čempriis* (ne zna se gdje se govori) = *cempfeš* (Belostenac) = *cempriis* (Dalmacija, Pavlinović) = *čempriis* (Šulek) = *čempres* (Vuk, Dubrovčani) = *čempres* (Budva, Škaljari), pridjevi *čempresan*, *čempresast*, *čempresav*, *čempreski*, *čempresov*, poimeničen *čempresovina* = (sa *ć* za gr. *k*, upor. *ćefalija*) *ćepriis* = *čempres* (Tivat) = *ćimpres* = (prema gr. *κυπάρισσος*) *ćepariz* (Vuk, Perast, Škaljari, Prčanj) = *ćapariz* ((stari ljudi, Lastra, Tivat) = *ćiparis* (Domentijan) = *ćeperiz* (Ljubiša) = *ćeveriz* (Krtole) = (sa *u, o* za gr. *u*) *cumpres* (Šulek) = *ćopriis* (»česmina«, što začuđuje) = (s očuvanim velarom) *kūpres* (također toponim u Bosni) = *kuperiz* (17.v., čakavci) = *kumparis* (a. 1468) = *kiparis* (1733, botaničari na istoku, upor. arb. *qiparis*). Od svih tih brojnih varijanata iskristalizirao se kao opći naziv *čempres*. Od toga se tvori i kolektiv na lat. *-ata cempresāta* f (Dubrovnik). Veoma je vjerojatno da taj oblik i toponim *Kupres* predstavljaju dalmatoromanski leksički ostatak. Naziv je prema tome ušao u jezik: a) kao čisti grecizam u Boki, b) kao talijanizam i c) kao dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: 1 768, 797, 802, 859, 937-8, 941, 2, 39, 131, 132, 137, 138, 140, 5, 1, 791, 795, 807. *Pleteršnik* 1, 85. Ribarić, *SDZb* 9, 129. *Budmani, Rad* 65, 164. *Mussafia, Beitrag* 127. *Lokotsch* 727. *Štrekelj, DAW* 50, 11. *Ive* § 71, 78. *REW** 2442. *GM* 228. *DEI* 276, 954.

-arda, strani sufiks (pejorativan, upor. fr. *-ard*, iz drugog svjetskog rata *capitulard*). Dolazi samo u *mašlarda* m f »koji sve hvali i svakome laže«. Potvrđeno u folklornoj građi. Sufiks je mogao doći iz tal. *-ardo* (sa *-o* > *-a* preko *-o* > *-u*) tal. *bugiardo* »lažljivac«, *testardo* »tvrdoglavac«.

Lit.: *ARj* 6, 497. *ZbNŽ* 5, 83. *DEI* 279.

ārdalj, gén. *-ālja* m »gorušica, slačica« (istočna Srbija) = *hardal* (*Bili*). Arabizam (*hardal*) koji nije potvrđen nigdje drugdje na Balkanu.

Lit.: *ARj* 1, 105. *Škaljić** 314.

ardūra f (Muo, Budva, Dobrota, Božava, uz glagol *planūt*) »fosforescencija, svjetlucanje mora, ribanje pod arduru na palamide, ribarski termin«. Od tal. *ardura*, apstraktum od *ārdere* < lat. *ardere* »gorjeti, paliti«, mlet. *ardor de mar*. Od *ārdere* > *arditi* (Budva): *vidi, kako more ardi* (to je za vrijeme *ardure*). Daničić stavlja ovamo *aržovan* m (u jednom srijemskom desetercu kao apozicija uz *svijeću*: *Pa iznela svecu aržovanaip'ona čeka Rada gospodara*). To bi imalo biti tal. part. perf. *arso*, ali morfološki dio *-ovan* ostaje neobjašnjen. Pored toga, kako dolazi italijanizam u srijemsku narodnu pjesmu?

Lit.: *ARj* 1, 114. *Cronia, ID* 6. *REW** 620. *DEI* 279.

Arđur m (16.v.) označuje Daničić kao rumunjsko muško ime. Prije će biti od gr. *Ἀργύριος*. Upor. ngr. prezime *Αργυρίου*.
Lit.: *ARj* 1, 103.

are, čestica za potvrdu »jest« (šatrovački jezik kalajdzija, Bos. krajina). Od rum. 3.1. sing. prez. *are* < lat. *habet* od *a avea* < *habere*. Prema toj čestici stvoreno je u istom jeziku od rum. niječne čestice *nu* < lat. *non*, dodatkom *-re* od *are, nore* (— niječna čestica »nije«). Od tal. participa *habitus* > tal. *ābito* > *obit* m (Rab, Božava) »ženska haljina« (talijanizam) — (latinizam) *obit* m (16.v.) — *habit* (15.v.) = (*hābet* (Bosna, katolici) »redovničko, fratarsko odijelo«.

Lit.: *ARj* 1, 29, 3, 544. *Cronia, ID* 6. *Kušar, Rad* 118, 19. *Trojanović, JF* 5, 255. *DEI* 11.

arečitati pf. (Marin Držić, objekt *komedije*) prema impf. *rečitavati*, *-am* (I. Držić) i latinizmu na *-irati recitirati, -citiram* (Zagreb) od lat. > tal. *recitare*, sadrži protezu *a-* ispred *r*, koja je pravilna u cincarskom (tip *arumân* < lat. *romanus*) i u nekim talijanskim narječjima (v. *Ragusium*). Bez prefiksa *re-*: *citirati, citiram*.

Lit.: *ARj* 1, 104, 13, 810.

arena f (učeni latinizam) »mjesto gdje se bore gladijatori, borilište«. Značenje se razvilo po semantičkom zakonu sinegdohe: pi-

jesak — mjesto posuto pijeskom > borilište u amfiteatru. S aferezom *a-* u prvobitnom značenju: *rima* f (Trogir) »sitni morski pijesak«, zacijelo iz dalmatoromanskog jezika; *m* < *n* nije objašnjeno. Bez afereze i s prvobitnim *n* i protezom /: *jarma* (Hvar) »krupan pijesak«, toponim *Jarinovica* (Hvar, Hraste). Ovamo ide toponim *Rina vela* (seoce Drvenik) i *Réna* f (Bar), ime rijeke koja se dijeli na više potoka poviše Toplice. Upor. u Dobroti *contrada in Alba rena, Arena alba* kod Lepetana = *Bijeli pijesak* kod Stoliva. Arbanasi posuđiše *ran* »sitan pijesak«, *rane trah* »pržina«, *Mahela rānēs* »Pristan« (Ulcinj).

Lit.: *ARj* 14, 27.

arenda f (Vuk) »zakup«. Odatle na *-as arendas*, gen. *-āša*, apstraktum *arendaštvo* n, na lat. *-atar*, gen. *-oris arendator* m (Vuk) = *rendātur* (ŽK) »zakupnik«. Od kslat. *arrenda*. Nalazi se u rumunjskom, mađarskom i bugarskom jeziku. Upor. španj. *arrendamiento*, tal. *affitto* (v. *afit*), kat. *renda*, tal. *arrenda* (prefiks *a* < lat. *ad* i *rēndita*, — odakle galicizam *renta* prekg njem. *Rente, rentabilan* (lat. sufiks *-abilis* proširen na *-bn* > *-an* — novi part. perf. od tal. *rendere* < kllat. *reddere* (prefiks *re-* i *dare*) > *renditi, -im* impf. (Perast, Krk) »donositi korist«. Prevedenica *vratiti razlog* (Bernardin, Bandulavić, Ranjina) = *reddere rationem*. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak na *-ati rēndati, -ām* impf. (Dubrovnik) (*za-*) »taumeln (von Betrunkenen), teturati«.

Lit.: *ARj* 1, 104, 13, 870. *Rešetar, Stok* 284. *REW** 7141. *SEW* 1, 30. *Mladenov* 8. *Tiktin* 90. *Gombocz-Melich* 180. *DEI* 300.

ārest m (18.v., bug. *arést*), denominai na *-ovati orestovati, -ujem* = *ārest* (18.v., Belostenac), *areštovati* — *ariste* n »zatvor, haps« (Vuk, Vojvodina), poimeničen part. perf. pas. *arištanac*, gen. *-anca* m (Vuk) = (afereza *a-*) *rest* m »Γ ostatak, 2° zatvor« = *rešt* (Vrbnik) »1° ostatak, 2° sequestrum (Belostenac)« = *rešt* (Istra, ŽK, gradiška i brodska pukovnija, Varoš, Slavonija) = *rait* (Bednja) »career, zatvor, kaznionica«. Odatle *reštanac*, gen. *-anca* m »zatvorenik«. Od tal. postverbala *arresto* (18. v.) od *arrestare* < kslat. *adrestare*. Odatle poimeničen part. prez. na *-ia* (v. *-andja*) *restancija* f »ostatak« < tal. *restanza*. Od fr. *arrêter*, prema njem. izgovoru, *aretirati, aretirām* (hrv. gradovi).

Lit.: *ARj* 1, 104, 109. *REW** 674. *DEI* 301.

arež (Šulek) = *ariš*, gen. *ariža* (Stulić, Cres), odatle kol. na složeni sufixs *-ev-ina ariševina* f (Hrvatska, Pančić) = *árií* (ne zna se gdje se tako govori) = *ariž* (Perast) »pinus larix«. Upór. u mletačkom govoru na Cresu *orise*. Bez /- potvrđeno je i u Abruzzima *arge*. S očuvanim / samo u Božavi *lariž*. Od tal. *làrice* preko mlet. *larise* (1242). Oblik *arie* može da stoji u vezi i sa sjev.-tal. *larécio*, Lat. *larix*, gen. *-icis*, mediteranskog podrijetla, koje je prodrlo i u njemački s izgovorom *-ce* > *k* *Lärche* > slov. sa metatezom *rélih* »ma-cesen«.

Lit.: *ARj* \, 104. 108-109. *Pleteršnik* 2, 417. *REW*² 4916. *DEI* 2170.

arežine f pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pokrivač od vune i köstrijéti«. Na ovu riječ naliči *arazine* f pl. (Lika) »nespretna obuća i odjeća i svake prnje po kući«, ali se ne slaže semantički. Daničić tumači od tal. *arrazzo* (15. v.), industrijski proizvod fr. grada *Arras* u Pikardiji, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: *ARj* 1, 104. 112. *SEW* 1, 30. *REW*² 668. *DEI* 267.

argan m 1. (17. v., Glavinic) »istezalo, čiga« = *organ* (Cres) »machina scansoria« = *argan* (Dubrovnik, Zore) »sjprava oko grade, kože itd.« = *argon* (Šibenik) »visoki stup blizu makine, mlina za masline (terminologija uljarstva)« = slov. *argan* »Winde« = *argon* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava, kojom se stišću sporte da iscuri ulje«. Od gr. ὄργανον > lat. *organum* > tal. *òrgano*, furl. *argagn*, mlet. (gradovi) *argano* »Werkzeug zum krämpeln der Wolle« sa *o-* > *a-* unakrštanjem sa gr. ὄργανος > *argatin* ili asimilacijom *o* – *α* – *ũ* > *α* – *α* – *a* od gr. n pl. τα ὄργανα. Talijanski deminutiv na *-ellō* < lat. *-ellus*: *argànel* m (Račišće) »1° konop za pluta i olova, 2° vinova loza (Primorje)«. Sa protezom /- : *jargan* m (Posavina) »1° vrtal, 2° stup na lađi, na kojem se sidro vira«. Upor. madž. *járgány* (okolina Tise) »Baum, mit dem das stecken gebliebene Schiff von der Sandbank an die Höhe gehoben wird«.

S protezom *v-*, koja je furlanskog ili istroromanskog podrijetla: *varganj* m (Vodice) = *vrganj*, gen. *vrgnjā* (Marčelji, Kastavština) »stari plug koji nema kotača, nego samo željezni lemeš, a sve ostalo je od drva« (> deminutiv *vrgnjic*) = *vrganj*, gen. *-gnja* (Medulin) = *varganj* (Pazinski kraj) = *vrganj*, gen.

-crnja (Vrbnik) = *vrganj*, gen. *vrgnja* pored *-ànja*, deminutiv *vrgnjic* »onaj dio pluga koji reže, ralo«. Istroromanski od lat. **organium* na *-ium* prema **ordinium* (v.): *vargano*, *vergeñ* (Rovinj, Pula, Fazana), *vergano* (Bale), *vergai* (Galežan), furl. (v) *uardzine* < **organium* izmijenjeno u *argine* prema *ordine*, *uarzenār* »costruttore di aratri«, *uarzenon* »aratro, coltro«. Istroromanska riječ je raširena i na kopnu: *vrganj* (Praputnjak kod Bakra), *vrganj* (Novajia na Pagu), *vrganj*, gen. *vrgnja* (Bibinje kod Zadra i posvuda na Krku). Upor. krčko-rom. *or gain* (?).

2. Kao učena (knjiška) riječ u crkvenoj terminologiji *organ* m (Dubrovnik) = *organ* (Rab), deminutivi *organic*, *organac*, radna imenica na *-ište organiste* = i posuđenica iz njemačkog jezika: *orgule* f pl. (ŽK) – *orgulje*, radna imenica na *-as* = *-ar orguljaš* (hrv.-kajk.) = *orgunaš*, *orguljar*, *orguljati* preko njem. *Orgel*, tako i slov. *orgle* f pl., *òrglati*, *regolice* itd.

3. U ribarskoj terminologiji *riganj*, gen. *rìgnja* m (Budva) »konop koji služi za to da bude mreža otegnuta. Na kraju *rignja* je kamen koji zovu *dobrić*. Taj stoji na dnu mora«. Odatle deminutiv na *-ellus* > *-io*: *riganjio*, gen. *-njela* (Zore) »konop kojim se veže dio mreže za barku kad se izbací mrežom«.

4. Potpuno knjiške, internacionalne riječi *organ*, gen. *organa* m, *organizam*, gen. *-zma*, na *-irati organizirati*, *-nizirām*, *organizacija*.

Lit.: *ARj* 1, 104. 4, 470. 9, 165. *ZbNŽ* 7, 312. Bratanic, *Oráče sprave u Hrvata* 27–30. *Pleteršnik* \, 654. 847. 2, 416. 939. Zore, *Rib.* 54. Rešetar, *JF* 12, 286. Kušar, *Rad* 118, 21. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91. Štrekelj, *ASPh* 14, 552. *DAW* 56, 73. *Ive* 26. *Bartoli* 2, 210. *REW*² 6096. *Pirana*² 1231.

àrgat m (Vuk, Crna Gora, nar. pj.) »jama na kakvoj zgradi kao puškarnica«. Daničić tumači tu riječ iz tur. *ergedal* »zasjeda, mjesto zgodno za zasjedu«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Schuchardt pomišlja na srlat. *argata* (1349) »annulus crassior« (Diez) i pita da li se s time može dovesti u vezu srp. *argat* »Schiesscharte«. Upor. *argate* (Bari) »telαιο«, napuljski deminutiv *argatella* (*argata*) »argano« < lat. *ergala* (Vitruvije) < gr. ὄργανος »argano«.

Lit.: *ARj* 1, 105. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj. 1. *DEI* 283.

àrgatin m (17. v., individualno *-in* kao u *Srbín, kasapíri*), pl. *argaṭi*, gen. *argatā* »nadničar, saraori ili argaṭi«. Sa *-ar* < lat. *-arms* i *-aš*: *àrgatār* (Vuk, nar. pj.) = *argataš*, gen. *-aša*. Također sa *ar-* > *r-*: dem. na *-bc rgatac*, gen. *-aca* (Pavlinović) = *rgatar* = *rgatin*. Kolektiv na *-ija argatija* f. Apstraktum na *-luk argatluk* »opera mercenaria«. Pridjev na *-ski ar galski*, odatle na *-ina argaština* f (Milićević). Denominal na *-ovali argatovati*, *-ujem*. Balkanski grecizam od ἐργάτης (izvedenica na *-ατής* od ἐργον) s promjenom *ε-* > *α-* već u ngr. ἀργάτης »isto« i u romanskim jezicima (v. *argat* i *argutla*): rum., arb. *argat*, bug. *argatin*, glagol. *argatuvam*, tur. *rgat*.

Lit.: *ARj* 1, 104. 105. *SEW* i, 30. *GM* 15. *Mladenov* 8. Vasmer, *GL* 46.

argić m (Mikalja, Stulić) = *jargić* (Pag) »apus, bregulja, čiopa, roraj (mnogštvo sinonima)«. Naziv za pticu koji nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru.

Lit.: *ARj* i, 105 (ovdje krivo *ardžić*). 14, 166. Hirtz, *Aves* 2. 166. 419.

argila f (Srbija) = *nargila* f »sprava za pušenje«. Upada u oči ispadanje početnoga *n*, koje bi bilo razumljivo da se radi o romanskoj posuđenici, gdje bi se taj gubitak mogao tumačiti miješanjem »s prijedlogom *u* »u«. U bugarskom jeziku glasi također samo sa *n-* *nargile*. Ako je ovaj balkanski turcizam arapskoga podrijetla (tur. *nargile*) došao u Srbiju preko Arbanasa, može se također tumačiti miješanjem s arbanaskim prijedlogom *ne* »u«, ali ga Gustav Meyer nije zabilježio za arbanaski.

Lit.: *ARj* 7, 582. *Mladenov* 337.

argitla (Božava) = *argitula* (Ugljan, Veliki otok, Sali) »daždvenjak, salamandra, (prema Croniji u Božavi) lucertola, gušterica«, dalmatoromanski oblik **agirtla*, koji se slaže & tosk. *aperto* < lat. *lācēnus* > tal. *lacerto*, mlet. *ozerlola* < **lucertula* (unakrštanje sa *lucēre*, jer se svjetluca), *čortula* (Korzika), *arsimela* (Parma) < lat. **lacerlella* (disimilacija *r* – *l* > *n* – *l*). Da *argitla* predstavlja dalmatoromanski oblik, dokazuje očuvani velar *g* ispred *i* (upor. *giman*, *galatuna*); *r* je metatezom prenijet iz naglašenog sloga u nenaglašeni. Sonorizacija *c* > *g* nastala je možda unakrštanjem sa gr. pridjevom λαγαρός »grēle« (upor. splitski toponim *Logorun*). Upor. španj. i port. *lagarto*, *l-* je odbačeno, jer se identificiralo sa članom (upor. obratno *lovrata*). *Argilla* predstavlja deminutiv na lat. nenaglašeni

sufiks *-ula*: **lacerlula*. U značenju »daždvenjak« potvrđen je u Istri *lužerāt* m < tal. *lučena* prema mletačkom izgovoru. U Dalmaciji i na Balkanu uopće postoji *lacarta*, *lacartus* < lat. *lacetus* > tal. *lacerta* u značenju ribe »scomber«. Upor. za prijelaz značenja gr. σαῦρος u značenju »1° riba, 2° gušterica«. Potvrde su *pisces lācēnos*, *de gripo de lacertis* (dubrovački statut). Grupa *rt* prešla je u *rd* i (upor. *lacerda* u Genoví) u mlet. *lanzarda* (s umetnutim *n* pred dentalnom afrikatom), u krčkoromanskom /*acar* pored *lanzuorda* (iz mlet.). Najstarija je potvrda iz 1080. u splitskom nadimku *Mratinus Locarda*. Stari su dalmatinski nadimci po ribama: u Dubrovniku *Saraka*, *Girica*. Stara je posuđenica, kako pokazuje *α* > *o* u nenaglašenom slogu: *lodar ad*, gen. *-arda* m (Perast, Časka) = *lokarda* f (Račišće, Dubrovnik, Mljet) = *lokarda*, gen. pl. *lokārad* (Senj) = *lokarda* (Cres, Malinska, Rab) – *inkārda* (Božava) »scomber eólias, plavica (Cres), skuša, vrnut«. Odatle na lat. *-ária* + *-iça lokardarica* (Malinská) »mreža za lokarde, tal.-mlet. *scombreras*«. Čuje se i mlet. *lanlarda*. U Bijeloj (Boka) govore se sva tri naziva *lokarde*, *lāncarde* i *škombri* za istu ribu. Riječ je i balkanska: u ngr. λακέρδα »ein gesalzener Tunfisch, trup«, *lakerda* (Pančić), bug. *lakerda*. Oblik *lačaria* > *lacarda* je po svoj prilici mediteranski, s kojim se unakrstio lat. *lucerlus*.

Lit.: *ARj* 5, 884. 6, 139. 232. Elezović, *NJ* 2, 47-50. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 15. Miklošič 173. *SEW* 1, 687. Cronia, *ID* 6, 105. Tentor, *JF* 5, 210. *Mladenov* 269. *Románsky* 117. *REW*² 4821 a. *Bartoli* 2, 200. 294. *Jagićev zbornik* 55. *DEI* 83. 2165. 2747. 2276. Vasmer, *RSI* 4, 181. Joki, *IF* 37, 110. *CD*. \, 176.

àrgutla f (16. v., Dubrovnik, Vetranc, Marulić, Hektorović, Mikalja, Bella, Stulić) = *argulula* = (metatezom) *àrgluta* (Zore) = (sa nejasnim *i* mjesto *u*) *argilla* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru) »ručica, držalo, pokretač za krmilo (= timun) kojim upravlja krmilar«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao brodski termin, deminutiv na nenaglašeni sufixs *-ula* od lat. *ergela* > srlat. *argata* »argano« < gr. ὄργανος, potisnut od mlet. *argola* – *arguola* == *arigola* < **argola* s ispadanjem međusuglasničkog *t*, upor. sa punijim deminutivom *-ellus aragalle*' (Napulj) »argano«, španj. *argadilla* (naglašeno *a* > *u* kao u krčkorom. *kupio* < *capite*) > *jargōla* f (Senj) = *jàrgola* (Šibenik, Korčula)

= *argola* (Budva, Božava) = (sa *ar* > *r* i protezom *v*) *vrĝola* (Lastva, Račišće, Mljet). Upór. tal. *rigola* sa gubitkom *a*-.

Lit.: *ARj* 1, 105. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *Banali* 2, 287. Skok, *Term.* 81. 138. *ZRPh* 54, 192. *REW* 2894. Mussarla, *Beitrag* 146., bilj. 2. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj. 2. *DEI* 282.

arhi- (prema gr. ἀρχι-) = *ar-* (*rh* > *r*) — *arci-* = arfo'— (prema lat. > tal. *archi-*) *arĉi-* (prema tal. *arci-*) = ješ— (prema madž. *es-*, a to prema njem. *ers-*) u crkvenim terminima: *arhi(i)episkop* s pridjevima na -OD, -*ski* i apstraktumom na -*si*°o (pravoslavci) = *arhibiskup* = *arcibiskup* s izvedenicama na -*at*, -*ija*, -*ski* = *arciĉepiskop*, s istim izvedenicama (v. *jepiskop* = *biskup*), *arhandel* = *arhandeo*, gen. -*r/a* = *arkandio*, gen. -*djela* = *arkandeo*, gen. -*r/a* = *arhāndio*, gen. -*djela* — *arkandel*, -*stvo*, -*ov*, -*ski* — (pravoslávnej) *arāndel* (Srbija, mjesec novembar) s izvedenicama -OL» *arāndehki*, poimeničen pridjev *arandelovski*, *arāndelovštāk*, gen. -*aša* »čovjek koji slavi *arandelov dam*, *arandeo*, gen. -*ela* (v. *andeo*); *arcidak* — *arcižakan* < *archidiacon* (v. *zakon*); *arcipop* (v. *pop*); *arĉidukeša* f (v. *uka*); *arĉipret* m < tal. *arciprete* < *archipresbyter*; *ješprišt* m (17. v., Vitezović, Belostenac, hrv.-kajk.), odatle na -*rYa* *ješprištija* < madž. *esperest* < nvnjem. *Erzpriester* < stfr. *arcipreste* < *archipresbyter*, *vicejašprišt* (Krašić), *vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpuš* (ŽK). Danas se kod katolika prevodi prefiksom *nad-* *nadbiskup*, -*ija*. U tal. *archi-* pored *arci-* < gr. ἀρχι- prema gr. ἀρχος »glava«, ἀρχή »početak«.

Lit.: *ARj* 1, 99. 105. 106. 107. 4, 629. Veselinović, *GodČup* 26, 231. 238.

arka¹ (Vuk) f »leđa od haljine« = *arka* (Kosmet) »leđa u pravom i prenesenom značenju: zaštita, protekcija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*arka* »leđa«), nalazi se i u bugarskom (*arka*), arbanaskom (*arke*) rumunjskom jeziku, gdje se iz prenesenog značenja razvila radna imenica »zaštitnike«.

Lit.: *ARj* 1, 109. Skok, *Slávia* 15, 181. *Mladenov* 9. *GM* 15. Matzenauer, *LF* 1, 3. *Elezović* 1, 18. *Tiktin* 88.

ärka² f (16. v., latinizam) kao biblijski izraz za lađu koju je gradio Noa kao i za kovčeg koji je gradio Mojsije. Stara posuđenica pokazuje metatezu likvida i posebnu semantiku: *raka* (ŽK, slov., Marulić, steslav.) »1° obiteljska grobnica, 2° grob (15. v., Vuk, nar. pj., Srbija,

Privlaka, Komletinci, Slav., Zaplanje, Srbija, Sušak, Cres), 3° ograđen krš s pločom te sahranjenim mrtvacem, 4° kovčeg, lijes, Sarg (Virje)«. Bug. *raka* »sto u koji su ugrađena krilca za vodenično vreteno«. Slov. *rake* f pl. »Mühlgerinne, Mühlgang (Gorenjsko, Notranjsko), pokrit jarak po kojem je voda puštena u koji kraj (Idrija), upor. njem. *Wasserarche*«. *Raka* je toponim u sing. i pl. (Morinje /tu je i potok/, Vrbnik, kragujevački okrug), *Rake* (Virje), odatle pridjevsko prezime na -*bsk Rački*, *Na raku* (ribarska pošta, Morinje, Muo). Radna imenica na -*ar rākar* m (Sarajevo) »koji kopa raku«. U značenju »obiteljska grobnica« išla je i po *u-* deklinaciji: slov. *rakev* (također češki) = *rākva* (17. v., bezjački govor, Slum, Istra). Također rumunjski. U bugarskom jeziku postoji i lat. deminutiv -*ula ar cula* > *rākla* »Schränk in der Wand, Gewölbe, Kasten in der die junge Braut ihre Sachen aufbewahrt (Drama), relikvijar«, (s prijelazom u neutrum *o-* deklinacije) *raklo* »Gewölbe einer Brücke«. Kod Rumunja *raclă* = (metatezom) *lacră* »Kasten«, deminutiv na -*iča racliță* (Moldavija). Ovamo ide još *raknić* m (Vrbnik, notárska knjiga, sa *kn* < *kl*, zacijelo zbog unakrštanja s *rakno*, v.) »ormarić«.

Grčki i arbanaski latinizam od važnosti su za određenje podrijetla. Arbanasi pored slavizma *rake* imaju i *arke*, koji može da potječe od lat. *arca* (postverbal od *arcere* »sadržavati«). Gr. ἀρκλα je od *arcula*, potvrđeno na natpisima. Slav, *raka*, *rakla* kao i ti romanizmi mogu da potječu iz balkanskog latinizeta, a ne iz talijanskog jezika. Kako je metateza likvida bila na djelu i u 7. v., što pokazuju *Skradin* i *Labin*, *raka* i *rakla* ne treba da idu kao posuđenice u praslavensko doba. Zbog *rakev* i *rakva* ne treba s Hirtom i Meilletom zaključivati da je *rakva*, *rakev* — *raka* posuđeno iz got. *arkō. Upor. *murva* < *morum* itd. Kod posuđenica postoji oscilacija -*a* i -*va*.

Lit.: *ARj* 1, 109. *Petersnik* 2, 372. *ZbNŽ* 8, 135. 13, 269. Fancev, *ASPh* 29, 386. Ribarić, *SDZb* 9, 13. *Starine* 3, 329. *Miklošič* 272. *Miklošič*, *Lex.* 782. *Mladenov* 556. *Tiktin* 885. *GM* 15. 361. Hirt, *PBB* 23, 338. Meillet, *IF* 5, 332. Karsten, *IF* 22, 294. *Románsky* 126. *REW*³ 611. *DEI* 269.

arkada f »(graditeljski termin) skup svodova« (npr. *arkáde* na *Mirogoju*, u Zagrebu), iz fr. *arcade* preko njem. < tal. *arcata* (tako i u srednjovjekovnom latinitetu), izvedenica od *arcus* »luk«. Dio *Splita Arcuzo*, lat. deminutiv

na -*uceus*, preveden je u 13. v. sa *Lučac* (— našim deminutivom na -*bc* > -*ac*).

Prema madž. izgovoru dočetnog lat. -*s arkuš* m (ŽK, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *arak*, gen. *arka* »tabak papira«.

Lit.: *ARj* 1, 109. *DEI* 27i.

arka m (Kolombatović) »morska riba zvana ovčica, pagelium momyrus« = *arkaja* f (*Zore*) »tal. *lucerna*« — *rkalja* f (sadrži sonantno *r* za *ar*, upor. *Rbanija* za *Arbanija*, v. *Arbanasin*). Nigdje nije navedeno gdje se tako govori u Dalmaciji. Svakako tuđa riječ, ali se ne zna koja.

Lit.: *ARj* 1, 109.

arla f (Dubrovnik, Perast) »1° lijeha, pred kućom, malo izdignuta, 2° posuda za cvijeće« = (sa protezom *v-* kao u *vaoga* > *voga*) *varla* (Rešetar) = *jarla*. Upada u oči sinkopa samoglasa *u* prema *jārula* (Rab) »1° lijeha« = *jārula* (čakavci, 17. v., Božava, Šibenik, Krk, Baraković, Veli otok) »2° vaso da fiori«, deminutiv na -*ica jarulica* (Kavanjin). *Saja* > *jejerula* (Hvar). Od lat. deminutiva na -*olus j-ola* od *area* »lijeha« : *areola* > tal. *aiuola*, iz dalmatoromanskoga jezika, kako pokazuje π > *r* (upor. potvrde u Supetarskom kartularu). Južnodalmatska sinkopa od *u* objašnjava se najlakše unakrštanjem s drugim deminutivom sličnog značenja od lat. *arvum* > *arum* + nenaglašeni sufixs -*ulus* > *arula* »njivica«.

Lit.: *ARj* \, 110. 4, 473. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Aranza, *ASPh* 14, 77-78. *REW** 632. 692. *DEI* 103.

árii (Vuk), indeklinabilni pridjev zabilježen u dvije narodne pjesme »silan, silovit, ljut« = *harli*. Apstraktum je od iste osnove *harluk* m »ponositost, naprasitost« u bosanskoj narodnoj pjesmi. Turcizam koji u ostalim balkanskim jezicima nije potvrđen. Daničić ga isporučuje sa *kārli* (v.), čime se ne objašnjava ni značenje ni ispadanje početnoga *k-*, Budmani objašnjava apstraktum turskim *erlik*, od *er* »čovjek, muž«, ali turska grupa *er* ne prelazi u *ar*, upor. *jèrljia* (v.). Mislim da treba tumačiti i pridjev i imenicu kao turske izvedenice na -*li* i -*luk* od ar. *hair* »žestina« (Zenker).

Lit.: *ARj* 1, 110. 3, 577. Skok, *Slávia* 15, 351. *Lokotsch* 830.

arma f (17. v., Mikalja, nar. pj.) »grb« < tal. *arme*. *Larma* f (i slov.) »Lärm« od tal. uzvika *all'arma* »pod oružje«, također rum. *larmă*, denominal na -*ati larmati*, -*âni*, radna

imenica na -*džija larmadžija*. Afereza *a-* u vezi s prijedlogom *a* < lat. *ad* i člana *illáe* > *le*. *Armija* f (Rajić, crnog. nar. pj., danas službeni naziv za »korpus, vojska«) od francuskog apstraktuma *armée* < lat. *armata*, poimeničeni part. pret. = *armada* f (17. v., pisci, nar. pj.) »vojska« < španj. *armada* (istog postanja preko njem.) = *armata* f (15. v., nar. pj.) < tal. (tosk.) *armata*.

Na -*ati armati*, -*am* impf. (Mljet) (ribarski termin) »1° opskrbiti mreže potrebitim, 2° spremiti lađu za putovanje« prema iterativu *armavati*, -*am* (Mljet). Na -*idiare* > tal. -*eggiare* > -*ižati*: *armižati* »privezati lađu za obalu da bude sigurna od vjetra«. Odatle postverbal slov. *manza* = *moržza*. Na -*tore*: *armatūr* m (Prčanj) »gospodar lade, kapetan pustica (v.)«. Sa *a* > *o* : *orma* f »konjska oprema« (također slov.); postverbal od *armati*, -*amimpf.* »oružati, opremiti« (Hektorović), part. pret. pas. *orman* »brigantine, poimeničen na -*ica ormànica* f (Vuk) = *ormenica* (Vuk, nar. pj.) = *oranica* (Vuk, Srbija) »brod, čun, šajka«. *ormanda* f (18. v., ljetopisli) < *armada* (s umetnutim *n* pred dentalom).

Velike varijacije postoje od lat. izvedenica na -*arium* > -*ar* : *armara* f (čakavski) = *armar* (Perast, Cres, Rapić) = *ormar*, gen. -*ára* (Dubrovnik, Hrvatska) = *ormar*, gen. -*ára* (Rab, ŽK) = (sa disimilacijom *r - r* > *r - n*) *orman*, gen. -*ana* (Vuk) = (sa disimilacijom *r - r* > *l - r*) *lemor* (Bednja, hrv.-kajk.) = (sa redukcijom *ar* > *r-*) *fmar* (Istra) = (sa metatezom *or* > *ró*) *romār*, pored *ormar* i *rmar* (Vodice, Istra) — (s aferezom početnog sloga) slov. *marina* f = *omar(a)* (disimilatorno ispuštanje prvog *r*, Notranjsko) = *morejna* = *morajna* (Gorenjsko) = *marènica* = *morejnica*. Augmentativ na tal. sufixs -*one* > -*un armeriun*, gen. -*una* (Rab) = *armarùn* (Molai, Božava) »veliki ormar« < mlet. *armerrane*. Apstraktum na lat. -*atura* > mlet. -*adura* : *armadura* f (Smokvica, Korčula) »grativo, lime (Mujo), konop odozgo tratke, pluto i olovo za mreže« = *armatūra* (Cavtat, Dubrovnik) »1° skele kod gradnje kuće, 2° plutnja i olovna kao dio krila na mreži zvanaj šabaka ili trakta (Mljet)«.

Od tal. < lat. *arma*, *armata*, *armare*, fr. *armée*, španj. *armada*, *armario*, *armadio* (disimilacija *r - r* > *r - d*, koja nije zastupljena u hrv.-srp.i.

Lit.: *ARj* 1, 110. 111. 645. 9, 157. 172. 173. *Petersnik* 1, 551. 822. 602. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. 20. Macan,

ZbNZ 29, 1, 209. Cronia, /ö 6. Ribarić, SDZb 9, 187. Barw« 2, 65. ЯЕИ? 653. 652. NJ 1, 192. Tentor, JF 5, 203. Matzenauer, LF 12, 164. Vasmer, RSI 3, 260.

armağan m (Vuk, nar. pj.) »dar« = *armağan*. Turcizam koji nije potvrđen u drugim balkanskim j-ecizicima; perzijskoga je podrijetla: perz. *eremgān* = tur. *armağan*, istoga značenja. Zabilježeni su i oblici sa *har-* (narodna pjesma, BiH).

Lit.: AIII 1, 110. Lokotsch 103. Škaljic* 98.

armelin m (Molat, Božava) = *armelin*, gen. *-ina* (Šulek) = *armelina* f (Bol, Sutomore) = (sa protezom _;-) *jarmulin* (upor. istrom. *annoiti*) = (sa deminutivnim sufiksom, *-ka*) *armelinka* (Prvić-Luka, Split, Šulek) = *armelinka* (Brač) »kajsija, natupijerka«. Od tal. (tosk.) *annettine** (plod), *-a* (drvo), mlet. *armeiin*. Rumènjānka (Orebić, Pelješac, Zore) predstavlja drugi tip, koji se može upoređivati sa denoveškim *armugnin*. To su jadranski tipovi. Treći je tip u sjevernoj Hrvatskoj *mandalica* (hrv.-kajk, Zagreb, Patačić). Četvrti je *mareia* f = deminutiv na *-ica marelica*, slov. (*almarèlica*, koji ide zajedno sa nvnjem. *Marille*. Jadranski tip sadrži lat. > tal. pridjevski i deminutivni sufiks *-inus* '· *-ino*, *-ina* od *Armenia*, *armeninus (se. *pnmus*, *malum*) s disimilacijom *n — n > l — n*. *Rumenjanka* se slaže bolje sa sufiksom *-iacus* (*prunus malus armeniaca*). Njemački tip pretpostavlja talijanski izvor bez pridjevskog sufiksa.: *armelln i metazeu. Nejasan je odnos prema tim tipovima u *mandalica*. Vjerojatno sadrži čitavu sintagmu *malum *armeniniim*. Od istog talijanskog pridjeva potječe i *armelin*, gen. *-ina* m (16. v., Posilovic, Kavanjin) = *armilin*, gen. *-ina* (16. v., Vetrican) < tal. *armellino*, njem. *Hermelin*, upravo *mūs *armeninus* (= *Armenias*, *armeniacus*) »armenski miš, mustella alba, bijela lasica«. Postoji i mogućnost tumačenja iz stvnjem. *harmilin* od *hermo* »lasica«.

Lit.: ARj 1, 110. 111. 511. 610. 4, 472. 6, 471. Pletersnik 1, 4. 551. 553. Jonke, Rad 275, 174. Zore, Palj. 160, 222. Ive 171. REW² 654. 656. DEI 292.

armiz m (Božava) = *armiž* (Budva), brodarski termin < tal. *armeggio* (17. v.) = *ormeggio* »cavo per ormeggiare« (a pored o unakrstanjem sa *arma*, v. *orman* »brigantine). Postverbal od *armeggiare*, mlet. *armizar* = *ormeggiare* > *armizati*, *-am* impf. = *armižat*

(Božava, Budva, objekt *barka*) »vezati pri kraju« = *remizaŕi*, *-am* (Vetrican, objekt *plavcu*) »osigurati čamac blizu obale protiv vjetra«. Talijanskom je glagolu izvor grčki denominal *ὀρμίζω* > *ormeggio* (1. 1. prez.) od *ὄρμος* »plaža«, *-ižati* < tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. *-ižetv* služi za tvorbu denominala.

Lit.: ARj 1, 111. 13, 869. Cronia, ID 6, 105.

àrmutine f. pl. (Lika) »mutno vino sa dna suda«, sinonim *omučine* (Lika). Daničić izvodi krivo od tur. *armud* »kruška« i upoređuje *armud šerbeti* »kruškovača«. Za oblik *armuline* nema potvrda iz drugih naših narječja.

Lit.: ARj 1, 111.

Arnir m »slidnik sv. Dujma« (Kavanjin), splitski nadbiskup (+ 1180). Odatle prezime *Arnirić hrabreni* (Kavanjin), samostan sv. *Arnira* Upor. sa tal. patronimičkim nastavkom *-i*: porodica *Arneri* u Korčuli. Ime je nastalo od srlat. *Rainerius*, a to od franačkog dvosložnog *Ragin hari*. Ide u red franačkih svećeničkih imena koja dolaze Hrvatima iz Ogičaja (Aquilaia).

Lit.: ARj 1, 112. Jireček, Romanen 2, 54. 0. 61.267.

arniž m (čak., istočna Istra) »vas lignei genus«. Upor. istrorom. *arnazo* (Rovinj) »recipiente«, tal. *arnese* pl. (Toscana) »roba, cose« < pröv. *arnès*, stfr. *herneis* " - nfr. *harnais* < germ. (složenica) *hearnest od *Heer* »vojska«.

Lit.: Nemanić i, 44. Štrekelj, DAW 50, 2. Ive 7., bilj. 2.

árnjevi, gen. *árnjevā* m pl. t. (Vuk) »tectum currus rustici« (Vojvodina). Mađarska posudnica provincijski raširena: mađ. *árny* »sjen«. *Gombocz-Melich* 140 s. v. *árnyék* ne spominje našu posudnicu koju nije lako objasniti morfološki. Dvije su mogućnosti. Ili je *árny* shvaćeno kao plural, pa je prema *koši* — *koševi* stvoren novi naš rašireni plural, ili je *árnyék* shvaćeno kao mađarski plural pa preneseno u naš jezik kao *árnjevi*.

Lit.: ARj 1, 112.

arnjul, gen. *-ula* m (Molat) »bubreg«. Nema potvrda iz drugih narječja. Primjer: *arnjuli me bole*. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-oŕus* *reniolus od *rēn*, gen. *rēnis*, upor. log. *renules*.

Lit.: REW* 7206.

aróma f (internacionalno) = *aromat* m (Domentijan) = *aromato* n (14. v.). Od gr. *ἀρώμα*, gen. *-αρός*. Oblik na *-o* stvoren prema bizantinskom pl. *αρώματα η*. Upor. tal. *aròmaio*, fr. *aromate*.

Lit.: ARj 1, 112. DEI 297.

arpa f (dubrovački pisci) od tal. *arpa* < germ. *harpa, (latinizam) *arfa* f (Vuk) = *harfa* od njem. *Harfe*, a to od kslat. *harfa* germanskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 104. 112. REW² 4054. DEI 297.

árpakása f (Vuk) »ječmena kaša«, hibridna složenica tipa *dževizorah* (Skok, *Slávia* 15). Prvi je dio turska imenica *arpa* »ječam«, a drugi je dio naša imenica *kaša* (v.). Opominje na dvojezične hibridne složenice tipa *Lingua-glossa* (toponim na Siciliji). Inače je *arpa* rašireno na Balkanu i u deminutivnoj turskoj izvedenici na *-džik* (v.): *arpadžik* m (Vuk) = *harpadžik* »sitan crni luk«, potvrđenoj u Slavoniji i Bosni od 18. v. U Banjoj Luci je *arpadžik* ono što se u Zagrebu i drugdje zove »lučica (rasadna)«. U rumunjskom je jeziku *arpagic* ono za što se u njemačkom jeziku veli »Schnittlauch, Schlotte«. U Vinkovcima i Srijemu govori se *repadžik* sa *ar* > *re*, valjda prema *rep* ili *repa*.

Lit.: ARj 1, 112. 3, 577. Lokotsch 105. Belić, NJ, n. s. 1, 266-7.

arsal m »nuncius, poslanik vlasteoski«, potvrđeno u Vinodolskom zakonu: *posai* = hrv. *arsal*. Bit će prije *vassallus*, posudnica iz srednjovjekovnog latinizata, negoli Jagićevo upoređenje s ar. *irsal* »poslanstvo«, *rasu!* »poslanik«. Kad bi stajalo Jagićevo mišljenje, *arsal* bi išao zajedno s *mogoriš* (v.) među najstarije naše arabizme. Glede gubitka početnoga *v-*, ako je od *vassallus*, upor. *apa* (v.) prema *vampa* (*vapor*), a glede *rs* < *ss* upor. *Marseille* < *Massilia* i fr. *varlet*. Glede značenja *sluga* > *poslanik* upor. *cursor* prema *cursor*, REW² 2417.

Lit.: ARj 1, 113. REW² 9166. Mažuranić 9. Dobrić, ŽbZKG 547—555.

arsana f (17. v., Mrnavić, Kavanjin) < stmlat. *arzana*, odatle identifikacijom mletačkog oblika s našim genitivom novi nominativ *arsan*, toponim *Arsan* (dio Cresa koji plima preplavljuje). Sa *a* > *o* *òrsan* m (Dubrovnik, Mikalja, Bella, Voltidi, Kašić, Vodopić) pored *orsan*, toponim na Korčuli, predstavlja

možda dalmato-rom. **arsin(a)*. Mlet. *arsana* dobilo je u 16. v. *-le* (upor. *Cividale* u Furlaniji) *arsenale*, koje postade internacionalno > *arsenal*, gen. *-ala*, u Crnoj Gori (Pjev.) s promjenom sufiksa *arsènāt*, *-ata*. Toj se izmjeni ne zna razlog. Od ar. sintagme *dar as sina'a* »kuća u kojoj se radi, radionica«; *d* je ispušteno jer se zamijenilo s romanskim prijedlogom *de*.

Lit.: ARj 1, 113. Tentor, JF 5, 211. Skok, Term. 103. 105. REW² 2474. DEI 305.

àrslan, gen. *-ana* m (Vuk, nar. pj.) »lav«. Odatle *arslànija f* »stari turski sitni novac od 40 para« od turskoga pridjeva *aršiam* »lavski«. U kajkavskom dolazi u istom značenju *oroslan* (Vramec, Belostenec). U ŽK govori se samo u poredenju za pridjev *ljut*: *ljut je kaj oroslan*, ali nitko ne zna što ta riječ znači. Od *oroslan* postoje izvedenice na *-ak* m, *-anka* f, *-njica* f, pridjev *oroslanski*. Balkanski turcizam: bug. *ardan* pored *aslan*, arb. *asttan*, sve istoga značenja. U kajkavski je došao preko mađarskoga.

Lit.: ARj 1, 113. SEW 1, 31. Mladenov 9-10. GM 18.

àrsili, gen. *-ina* (Vuk) m »lakat kao mjera (v.)«, potvrđeno od 17. v. = *arsin*, gen. *aršina* m (Kosmet, potvrđeno 1765) »dužina od vrha prstiju do ramena«. Turcizam perzijskog ili osmanlijskog podrijetla. Tursko *aršin* kao mjera izvedeno je od *ans* »pijest« ili od perzijskoga *ārš* »lakat« s pomoću sufiksa *-(y)in*. Nalazi se u svim balkanskim jezicima, kao i drugi izrazi za mjere (*kantar*, v.) (bug., rum. *aršin*, arb. *arshî-ni*). Od iste tursko-perzijske imenice izvodi Budmani indeklinabilni epitet *harsli* za pušku koja se u narodnim pjesmama zove *šišana* (v.). Ali to se mišljenje ne može utvrditi, v. *harčalija*, koje je izopačeno u *harsli*, v. za takvo izopačavanje turskih riječi u epitetima na *-li* Skok, Rad 272, 41. i si.

Lit.: ARj 1, 113. SEW i, 31. Mladenov 10. GM 16.

art m »Netz« (Cres) = *art* f, gen. *uarti* (Molat) »ribarski alat«. Slaže se s krčkorom. *vuart* f (*joina vuart* »un arte /rete/«). Ne može se misliti da je *art* = *vuart* od *rētis*, kad je u krčkoromanskom *e* > *ai raíta* = *raida* pored *rial*, pl. *raite* (fonetika prema očekivanju). Nema druge nego uzeti sa Schuchardtom da se u *art* — *vuart* sakriva lat. *ars*, gen. *artis* u specijalnom ribarskom značenju. Prov., katal., španj. i port. *ars* je kolektivni naziv za ribarski alat.

Katalánska izvedenica *ártó* (-ó < lat. -onēm) znači »mreža«. Tal. *arte* »umijeće« daje *art*, gen. *arti* f kod Marulića, Budinića *art ili mestrua, nova art od boja* (Kuhačević). Odatle radna imenica obrazovana s pomoću latinskog sufiksa *-ensis* > tal. *-ese* i *-anus* > *-ano*: *artežan*, gen. *-ana* m (18. v., Banovac) = *artizan* (Dubrovnik, Hrv. primorje, Marulić, Budinić, I. Držić) »obrtnik, zanatlija«, od tal. *artigiano* > fr. *artisan*. Ovamo idu donekle i naši vojnički izrazi *artiljer*, gen. *-éra* = *artiljerist*, apstraktum na *-ija* *artiljerija* iz fr. *artillerie* (14. v.) od stfr. glagola *artillier* (13. v.) »premiti« koji je nastao unakrštanjem od *art* f »vještina« i stfr. *atillier* < *aptilicare* od *aptus*. Krčkoromanski *raita* f pokazuje prijelaz u latinsku deklinaciju -a jednako kao *reta* (Riječka nahija, Crna Gora) »mreža za hvatanje ribe, grib (v.)«. Kako dočetak krčkorom. oblika *riat* pokazuje, postojala je *reitis*, kao i tal. *rete* f, bez prijelaza u α-deklinaciju; *reta* predstavlja prema tome dalmatomanski prijelaz.

Lit.: *ARj* 1, 113, 13, 904. Tentor, *ASPh* 30, 187. *Banali* 2, 34, 218, 235. §§ 295, 397. *REW*² 679. *DEI* 309.

arta u Petranovićevoj narodnoj pjesmi, u vezi sa *Marta*: *U Kreševu kolo igra, i u kolu. arta Marta, za kapom joj zlatna parta*. Ne zna se ni pravo značenje ni kategorija te riječi, da li je imenica ili pridjev (indeclinabile) ili prilog, ili čak glagol. Prema tome Daničićovo tumačenje od tur. *arta* »ostatak« nije razumljivo i ne osniva se ni na čemu. Izgleda prije da se radi o turskoj složenici tipa *kitap* — *mitap* i igri riječi, da bi se jezikom *izrazila igra* u kolu. *Arta* je doduše potvrđena u bug. *ortak* < tur. *anık* »izlišan« i u glagolu *artisant*, *-isvam*. Vjerojatno se i u *arta Marta* »Marta koja se ističe, nadmeće« radi o turskom glagolu *artmak* »dodavati, množiti, nadmetati (se)«, koji Daničić nalazi u *anovati*, *-njem* impf. (Vuk) »savjetovati, učiti koga pokazujući starješinstvo nad njim«, i s kojim je u vezi *artarsat*, *-išem* impf, »preteći, povećati preko obične mjere« (Kosmet), gdje se nalazi turski kauzativ obrazovan s pomoću sufiksa *-ir*: *artirmak* (Elezovićev *artimak* bit će štamparska greška) kao u *baterisati* (v.) < *bat-ir-mak* »potopiti, uništiti«.

Lit.: *ARj* 1, 113. *Mladenov* 9. *Elezović* 2, 495. *Deny* § 579.

artena f (Mikalja) = *artina* (Dubrovnik i okolica) sa deminutivima na *-ica* i *-ka* *artinica* (Dubrovnik i okolica) = *attinka* (Stinica u

velebitskom Podgorju) = *artenja* (Vrbnik' »ptica puffinus«. Postoji još oblik *latrina* * (Kolombatović, valjda Dalmacija) »puffinus obscurus«, u kojoj kao da je srašten (aglutiniran) romanski član. Ali ne zna se, kako je došlo do *pr* mjesto *rt* > *tr*. Od tal. *arteria* koje se nalazi na cijelom Mediteranu, u talijanskim narječjima sa varijacijama, u grčkom i portugalskom jeziku.

Lit.: *ARj* 1, 113. Hirtz, *Aves* 3. 409. 420. *DEI* 307.

artičok m (18. v., Kavanjin) = *artičoka* f (Belostenec) = *artičovka* (Jambrešić) = *artičoka* (Šulek) = *artičok* (Božava) = (metateza *ar* + *rá*) *ratičoka* — izmjena *arti-* u *arki-* (daljom disimilacijom *t* — *tš* > *k* — *č*) *arkičoka* (Belostenec) = *arcičok* »cynara scolymus« od sjev.-tal. *articiocco* f prema njem. *Artischocke*, madž. *articsóka*, arb. *artičok*. Sinonim *karčofao*, gen. *-ala* (-ō, gen. *-ala* kao *dženerō*, gen. *-rala*, Mikalja) »dragušica, gardun, kardun pitomi« dolazi od tal. *carciòfo(lo)*, *cardò/ano*, od ar. *haršuf*.

Lit.: *ARj* 1, 103, 114, 4, 863. Cronia, *ID* 6, 40. *SEW* 1 489. *GM* 16. *REW*² 4060. *Lokotsch* 833. Matzenauer, *LF* 16, 170-171. Šulek, *Im*. 513.

artikul m (15. v.) »član (kao gramatički i pravni termin)« == (prema madžarskom izgovoru lat. jezika) *artikulus* (16. v.). Od lat. deminutiva *aniculus* < *artus*. Ovamo idu i internacionalni izrazi *artikulacija*, *artikulirati*.

Lit.: *ARj* 1, 114. Šurmin. 311. *Mladenov* 9. *REW*² 687. *DEI* 309.

arula f (sv. Sava: *arulu* *velikuju ježe jestb ogniste u medi skovano i prenosimo*). Od srednjogr. αρουλα < laž. *arula*, deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *ara*. Grčki latinizam koji je kao i *oltar* (v.) postao pravoslavni crkveni termin.

Lit.: *ARj* 1, 114. Varmer, *GL* 47.

árum, po svoj prilici indeklinabilni pridjev (u Petranovićevoj narodnoj pjesmi i u Lici) »sulud, tvrdoglav, ćudljiv« = *arum* i *arun* (Kosmet) najviše u vezi sa *konj* »koji neće da ide pravo, koji se čemu na pokorava«, a onda u prenesenom značenju »inadžija, tvrdoglav čovjek«. Odatle naša izvedenica *árum-njāk* m (Lika) »suludnjak«, koja je nastala na taj način što je na *arum* došao dočetak *-njak* iz naše sinonimne riječi. Turcizam arapskog podrijetla (*haruri*) i istog značenja

potvrđen još u arb. (*Karúm* u istom značenju. Zamjena *m* za *n* iste je prirode kao u *bedeni* (v.) za *beden*, *burjum* za *bujurun*.

Lit.: *ARj* 1, 114. *Elezović* 1, 19. *Lokotsch* 834. *GM* 16, 148.

arvànija f (u Petranovićevoj nar. pjesmi) = *harvanija* f (takoder u nar. pjesmi) = *avrànija* (s metatezom tipa *barjak* za *bajrak*, v.) »ograč« (Bosna). Taj turcizam (*havrani/harvani*) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: *ARj* 1, 114. 125. 3, 578.

arza = *harza* i »izvještaj« kao objekt u vezi s glagolom *pisati*, *učiniti* (*na portu*): *mazar* (»molbe«) *pišu*, *harze* *prepisuju* (u nar. pjesmi, Jukić, *Bos. prijatelj* 2). Odatle naš denominal *harziti*, *-im* impf, »bijediti, potvořiti, denuncirati«, u bos. narodnoj pjesmi s interesantnim semantičkim razvitkom (učiniti kriv izvještaj — objediti). Taj je arabizam više proširen u arapskoj složenici 'ard-i hal — perz. *arz-i hal* > tur. *arsual* < *arz* »iskaz, izvještaj« i ar. *hal* »stanje«, upravo »iskaz o stanju«: *arzo-(h)al* m (u Petranovićevoj nar. pj.) = *arzoval* pored *arzuval* (Kosmet) = *arzovan* (Vuk, s disimilacijom *r* — *l* > *r* — *n*) = *herzoval* (Bogišić) = *rzoval* »molba, predstavka«. Ovaj je administrativni turcizam potvrđen još u rumunjskom jeziku (*arzuhal*, *arzoval*, *harzoval*), arbanaskom (*arzuhal*, *arzuhal*) i novogrčkom (άρζουχάλτ) u istom značenju. Ovamo ide i složenica *arzi o.daja* u Jukićevoj narodnoj pjesmi »cubiculum salutatorium«, prema Daničiću *arz-i* »za prijavljivanje«.

Lit.: *ARj* 1, 114, 3, 578. 595. *Elezović* 1, 18. Marjanović, *NJ* 3, 216. *GM* 16—17.

arzlak = *hàrzlak* m »tip, kalup (puške)« u Vukovoj nar. pjesmi: *Sve* (se. *puške*) *na jedan arzlak izgonjene*. Turcizam iz oblasti oružja koji inače nije potvrđen u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: *BI* 1, 18. 372.

-as, kao živ sufiks ne postoji u apelativima ni u jednom slavenskom jeziku, nego samo u našim prezimenima izvedenim od hipokoristika od dvočlanih praslavenskih ličnih imena, kao *Milas* (dubrovačko prezime) od *Miloslav*, *Belas* od *Bjeloslav*, *Vukas* od *Vuk(o)mir*, *Vidas* od *Vidomir*, isto tako *Juras* od *Juraj* (i ovo ime išlo je u starije doba u dvočlani sistem: *Jurislav*), *Petras* od *Petar*, *Matas* od *Matej*, *Matija*. Od ovih nastadoše patronimička imena na *-ič*, *-ović*: *Mátšii*, *Matasović*, *Vukasović*. Moglo bi se uzeti da se očuvao kao

pridjevski sufiks poimeničen s pomoću *-ica* u toponimu *Bjelasica*, ispor. polj. *bialasy* »bjelkast«. Prestao je biti živ imenički i pridjevski sufiks već u praslavensko doba. Tu je nastao upravo od *-sb* s proširenjem *-ost*. Sam se *-si* kod imenica očuvao samo strašten s osnovom, tako da se može raspoznati samo na osnovu lingvističke analize. Ovamo idu: *ovas*, gen. *ovsa* (v.), caí od osnove (*o*) *calati* (v.), *glàs* od osnove *gol*, koja dolazi u reduplikaciji *glagol* (v.), *klas* od osnove *koljena* (v.), *'kus* (v.), *bijes* (v.), *kriješ* (v.), *kos* (v.), *ris* (v.); od pridjeva samo u rus, dok je poimeničen s pomoću *-ica*, kao gore u *Bjelasica*, u *lisac-lisica* (v.). Inače se *-as* kod pridjeva očuvao kao živ sufiks samo u konglutinatu *-ost*, gdje *-i* potječe od pridjeva na *-at*. Konglutinat je nastao zbog sinonimije, jer su i *-as* i *-at* značili isto, snabdjevenost osobitim svojstvom, istom bojom, u nepotpunom opsegu. Pored toga i u početnom dijelu doživio je *-ost* razna raširenja, najprije sa *k*: *-kast*, pa sa *-ih*: *-ikast*, zatim sa *-ar*: *-arast*, *-ič*: *-ičast*, sa *j*: *-jast*, *-kar*: *-kàrast*, *-ol*: *-òlast*, *-òlj*: *-òljast*. Primjeri: sam sufiks *-as* dolazi u izvedenicama od imenica i pridjeva: *budalast*, *davolast*, *grivast*, *račvast*, *kùsast*, *okruglast*, *pjegast*, *prutast*. Raširenje *-kost* dolazi samo u izvedenicama od pridjeva: *bjelkast*, *crvenkast*, *rimenkast*, *šarkast*, *zèlenkast*, *žutkast*, *plavkast*. U narječjima može se još proširiti sa *-ov* kao u *črnovkast* ili *črnovkast* (ŽK). U raširenju *-kast* može doći i na komparativnu osnovu: *crnjkast*, *žučkast*. U raširenju *-ikast* dolazi u *mòdrkast*, *višnjikast*, čak i od pridjeva *plavetan*: *plavetnikast*. *-arast* se nalazi u *prùtarast* pored *prùtast*, a *-kàrast* u *žučkarast*; *-ilast* u *bjeličast*, *galičast*, *ljubičast*, *ružičast*. Ovdje služi upravo kao sufiks *-jast* od imenica na *-ica* (v.): *bjelica*, *galica*, *ljubica* i *ružica*. Zato se ovi primjeri mogu smatrati kao izvedenice s pomoću *-yas* jednako kao i *kučast* i *zakučast*, *pastušast*, *pepeljast*, *pupčast*, *šiljast*, gdje također služi za izvođenje pridjeva od imenica: *kuk*, *pastuh*, *pepeo*, *pupak*, *šilj*. Da bi se izbjeglo palataliziranje suglasnika *kg*, dodaje se *-olast*, koji je apstrahiran iz *davolast*, u *mrkolast*, *vragolast*. Posljednji je pridjev izmijenjen prema *-jast* u *vragoljast*.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 39. *Marette* 265. 314. 316. 318. *Vandrak* 1, 630, § 624. *Leskien* §§ 525 i 526. *Bruckner*, *ZSPH* 2, 308.

äse, gen. *äsëta* n (Kosmet) »bolje končano platno«, sinonim *patiska* (v.). Arabizam potvrđen također u bugarskom jeziku *hasë*

kao neutrum, dok bismo prema arapskom *chasa* očekivali femininum. Inače naši turcizmi na *-ei* gen. *-eta*, kao *čebe* (v.), svršavaju i u turskom jeziku na *-e*, nikada na *-a*.

Lit.: Elezović \, 20. Mladenov 666.

asi = hasi, u narodnoj pjesmi kao indeklinabile, imenica ili pridjev, veže se sa učiniti se u značenju »pobuniti se, odmetnuti se«. Odatle imenica *asija*, gen. *-e* m »odmetnik, bunтовnik« (Kosmet), potvrđen također u bug. jeziku *asija* (u istom značenju). Bosanske primjere v. u Skok, *Slávia* 15, 182. Turcizam arapskog podrijetla (*osí*, pridjev i imenica).

Lit.: ARj 1, 115. Mladenov 10.

äsistit, *-im* impf. (Čilipi, Šibenik) = (s aferezom *a-*) *sistit* (Korčula) »pomoci«. Od tal. *assistere* (14. v.), od *ad-* i *sislere* (reduplikacija od *staré*). Prijelaz talijanske konjugacije *-ere* u *-iti* kao obično u Dalmaciji (upor. *kūrit* < *correre*). Ovamo ide kao part. prez. *asistent* < lat. *assistens* > tal. *assistente*, i *azistent* sa *z* < *s* (upor. *bazen* za franc. *bassin*).

Lit.: ARj 1, 115. Kledé 99-100.

äsker m (Vuk, narodna pjesma, BiH, Kosmet) = *ašker* = *aščer* (Kosmet) »1° vojnik, 2° vojska«: *carski äsker* (*talunu se /-i ~*) »sultanova vojska«. Na *-ija* < ar. *-iije askerija* f »Г vojna taksa, 2° vojna služba«. Balkanski turcizam (preko arapskog) latinskog podrijetla (lat. *exercitus* > ar. *askdr* > tur. *asker*, glede metateze *ç* > *sk* upor. *Alexander* > ar. *al Iskandar* > tur. *Skender*, *Iskenderije* < *Alexandria*), iz turske vojne terminologije: rum. *ascher* »vojnik«, *ascherliu*, bug. *askér(iri)*, *askerija*, *askerlák* »vojna služba«, arb. *asqér*, cine. *äschere*, ngr. *ασκέρι*. Perzijska složenica je također postala balkanska riječ: *seräsker* ~ *seraskijer* (Ljubiša) = *seraščer* (Vuk, nar. pj.) »generalissimus« < perz. *säräskar* < *sär -i-äskär* »glava vojske«. Italijanizam je apstraktum *zemcijon* (Kučišće) u izrazu *bätit* ~ (< tal. *battere*) »gimnasticirati«.

Lit.: ARj 1, 115. GM 18. Mladenov 10. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 27. Lokotsch 1307. Elezović 1, 24. Pascu 2, 109., br 51.

asli, kao indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi znači »plemenit«. U tom značenju potvrđen je i u arbanaskom jeziku. Kao prilog znači »sasvim, potpuno« i upotrebljava se uz naše pridjeve: *asli zreo* »potpuno zreo«, *asli manit* »potpuno lud«. U tom značenju potvrđen je i u Kosmetu (*asli* i *osli* »doista, pouzdano«),

u bugarskom jeziku (*asli* i *asla*) i u arbanaskom jeziku. Ovamo ide možda i prilog *jäsli* uz glagol *iči* »ponosito ići«, iako je proteza *j-* rijetka kod turskih riječi različitog podrijetla. U cincarskom je jeziku *asii -cheleam* »barem« prema ár. *hasil -i Kél'am* pored *hasl -i* »ukratko«. Pored toga treba zabilježiti složenicu tipa *kitap - mitap* u *asii vāsli* (Imotski) »zaman, uzalud« prema turskom *ash fash* istog značenja. Taj turcizam arapskog podrijetla (*osli* = prilog načina, *hasl-i* za *hāsli-í* u značenju »prvobitno, starinsko, originalno«) ide u kategoriju posuđenica-poštapalica tipa *denrek* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. 4, 482. Mladenov 10. GM 18. Elezović 1, 20. Deny 474. Zore, Rad 138, 56.

asma, gen. *-e* f (Kosmet) »vrst loze, čardaklija (v.)«, nalazi se i u bugarskom jeziku *asma* »ložnica«. Dolazi od tur. *asma*. Ima i u BiH *asma* = *hasma* u istom značenju.

Lit.: Elezović 2,495. Mladenov 10. Školjić 101.

ásol m (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »dobit i što kmet daje gospodaru« = *asul* pored *asil*, indeklinabilni pridjev i prilog (Kosmet, Vučitrn) »dobar, kako treba« u vezi s glagolom *urabótat* »uraditi«, odatle pf. glagol *nasülit*, *-im* (*na* + *asülit*, koji bez prefiksa nije potvrđen) »ljudski uraditi«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *hasyl* »rezultat, prihod«) potvrđen još u arb. *hasëlä* f (gegički). Samoglasnici *o/u* nastadoše iz turskoga *r* (< tur. *hasıl*); upor. *kaduna* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. Elezović 2, 376. GM 148.

aspida f (14. v., Vuk) »vipera, zmija otrovnica« = (s protezom *j-*) *jaspida* (16. v., Vetricie) pored stsrp. *aspidb* (16. v.) = *ašpid* m (Divković, Posilović, Radnić, Budinić, 16. v.) = *ašpit* (Poljica, Dalmacija), s pridjevom na *-in* *aspidin*, na *-ov* *aspidovb* (15. v., Aleksandrida). Balkanska riječ grčkog podrijetla (ngr. *ασπίδα* od stgr. *ασπίς*, -ίδος) rum. *aspidă*, bug. *aspid* m pored *aspida*, arbe *aspith* s članom *-dhi*. Ušla u balkanske jezik. iz srednjovjekovnih fiziologa.

Lit.: ARj 1, 115. 116. 118. 845. 4, 483. Mladenov 10. Hittz, Amph. 1. GM 18. Vasmer, GL 48. REW⁶ 711. Tikiin 113.

aspra f (Vuk, Crna gora, tako i u bugarskom jeziku) sa deminutivom na *-ica* *äsprica* (Držić) = (sa protezom *j-*) *jäspra* f (16. v., Dubrovnik, nar. pj., Vuk, Istra), pi. *jäspre*, gen. *jäsprí*

pored *jäsprí* f pl. s deminutivom *jäsprica* (17. v.) = *jäsprice* (Crnica) = *jäspro* n (istarska nar. pj.) »1° srebrn novac 15. — 18. v., *T pecunia*, 3° šljoka, Flitter (Vuk, Slavonija)«. Denominal *öjaspriti se* (Poljica, Dalmacija) »onovčiti se«. Balkanska riječ grčkobizantinskog podrijetla: srgr. i ngr. *άσπρον* < lat. *asperum* unakršteno s pridjevom *άσπρος* »bijel« (upor. poslovice *Čuvaj bijele novce za crne dané*), upravo od gr. pl. n. *άσπρα* »novac«: rum. *aspră*, arb. *aspre* f pored *ashpërë* »1° kleine türkische Silbermünze, 2° Geld überhaupt«, tur. *aspra*. Tur. *akçe* istog značenja je prevedenica od bizantinske riječi koja upravo znači »ostro kovan novac«: *jäspra* (Vuk, Šulek) je i botanički termir (lysimachia nummularia).

Lit.: ARj 1, 116. 3, 483. 4, 483. 8, 802. Pleteršnik \, 360. Miklošič 4. SEW I, 32. Ribarić, SDZb 9, 153. Psychari, MSLP 6, 312. REW⁷ 708. Rohlfš 27. 252. Románsky 91. GM 18. Meyer, Ngr. 3, 12. Schwytzer, IF 49, 28. Elezović 1, 21. Mladenov 10. Vasmer, GL 48. Šulek, Im. 125.

ästagarka f (Novaković) u poredbi za golemu svijeću. Pravo značenje nije određeno. Prema Daničiću od gr. *αστραγάλος* »1° gležanj, 2° biljka dragani«. Vasmer otklanja s pravom tu etimologiju.

Lit.: ARj 1, 116. Vasmer, GL 48. Šulek, Im. 500.

astar, gen. *astara* m »postava, platno za postavu, pamučno platno u koje se obično mrtvi Turci zavijaju«. Turcizam perzijskog (perz. *astār*) ili bolje osmanlijskog podrijetla (džag. *astar* »rdava vrsta svile, platno kao postava«), nalazi se još u rumunjskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju i obliku (*ostar*) i u novogrčkom jeziku *άστάρι*(ov).

Lit. ARj 1, 116. Mladenov 10. GM 19 Matzenauer, LF 7, 4.

astrolog m (16. v., Dubrovnik) = *aštrulog* U5. v.: *meštri ki se govore aštruloži*) = (s aferezom *α-*) *strólig* m (Dubrovnik) prema *strâkga* f (Cres) = *stróliga* (Potonje) = *strohga* (Božava, Korčula) »gatalac m prema Prema gatalica, vračara, vještica, striga = »trtoga f (Korčula)«. Denominál na *-ati stro-* "Sat, *-ām* (Dubrovnik, Cavtat) »prozreti (situaaju)«. Od mlet. *stroleg(o)* prema *stratega*, lari, *strolig* < lat. *astrologus* > tal. *astrologo*. Apstraktum na *-ija* *astrologija* (17. v.). Grčka

učena složenica od *άστρον* »zvijezda« i sufiksa *-λόγος*, *-λογία* koji znače naučno zanimanje onim što znači prvi dio složenice.

Lit.: ARj 1, 116. Šurmin 107. REW⁸ 745 a DEI 342.

esumiti, *-im na koga* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »rasrditi se na koga«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima iz narodnog govora. Možda talijanizam *assumere* (kod. Dantea < tal. prefiks *ad-* > *α* i *sumere*). Prijelaz značenja nije jasan, Daničićovo mišljenje da je od tur. *isnmak* »ugrijati se, žestiti se« nije uvjerljivo ni morfološki ni semantički.

Lit.: ARj 1, 116. REW⁸ 8448. DEI 336.

-aš¹, gen. *-aša* (duljina kao u *-oc*, *-ari*), živ i produktivan hrvatskosrpski sufiks (rijedak u dragim slavenskim jezicima), služi najprije za izvođenje radnih imenica od imeničkih (1) i glagolskih (2) osnova u neutralnom i pejorativnom značenju. U ovom slučaju pravi se femininum (mocija) (3) s pomoću *-ica* (v.). Pored toga u istoj funkciji upotrebljava se i za poimeničenje pridjeva (4). U tim funkcijama sinonimi su mu sufiksi *-ač* (v.), *-ar*, *-jar*, *-dzija* (v.) (5), *-nik* (v.), *-telj*. Dodaje se u antroponimiji hipokorističkim skraćenicama od starih slavenskih dvočlanih ličnih imena (6). Da je još uvijek živ sufiks, vidi se odatle što služi u gornjoj funkciji i za izvođenje od najnovijih tuđica (7). Posuđiše ga od južnih Slavena i Rumunji i Arbanasi (8). Po postanju je najvećim dijelom posuđen iz mađarskoga jezika (9), ali dijelom je postao iz slavenskih sufikslnih sredstava (10). Primjeri za ilustraciju ovih postavki:

1. Od imeničkih osnova označuje pristicu stranke, tako od *právo* nastade *právaš* prema nazivu Hrvatske stranke prava (19. v.). U zadnje doba austrougarske okupacije Bosne nastade za Nebosance pejorativan naziv *kuferoš*, od *kufer* »kovčeg«, s kojim dođoše u Bosnu. Dok je u prvom izrazu sufiks neutralan, u drugom je pejorativan. Neutralan je nadalje u *tamburaš*, *gajdaš*, *birtās* (v.), a pejorativan u *budalaš*, *rakijaš*, *pendžeraš*. U ovom slučaju veže se i sa sufiksom *-ija* (v.) kao u *mudrijaš*. U *kalaš* »nevaljalac, lopov« (odlatle *raskalašen*) etimološkog je podrijetla (< perz. *galias*, tur. *qalaš* »id.«). U riječi *bradas* znači snabdjevenost.

2. Od glagolskih osnova tvori isključivo pejorativne radne imenice: *pravdaš* (od *pravdati se*), *blebetaš* (od *blebetali*), *prtljaš* (od *prtljali*), *zanovjetaš* (od *zanovijetati*), *kartaš* (od *kartati se*).

3. Od svih ovih radnih imenica govore se femininumi obrazovani s pomoću *-ica*; ako i nisu potvrđeni, a ono su mogući: *bertašica* f (ŽK) »gostioničarka« pored *bērtinja* od njem. *Win fin*).

4. *Bjelaš* je konj (od *bijel*). To je rijetko poimeničenje, ali je veoma rašireno: *bogataš* (= *bogatuš* ŽK s mađarskim *-os* > *-uš*), *plemenitaš*, *velikaš* za magnat (i odatle pridjevi *velikaški*, *plemenitaški*, *bogataški*). Takvi se pridjevi govore i od gore navedenih izvedenica.

5. Da mu je sinoniman ovaj turski sufiks, vidi se iz oblika *pravdadžija*, koji se govori pored *pravdaš* (Hrvatska). Upor. niže *štrajkaš* pored *štrajkao*, gdje se opet vidi, da mu je sinonim *-ač*.

6. U antroponimiji su potvrde za *-as* dosta rijetke: *Bogdaš*, odatle toponim *Bogdašić* u Boci, od hipokoristika *Bogde* od *Bogdan*, *Milaš* od *Miloslav*, odatle pridjevski toponim *Milašme* pl. m (Hrvatska), *Dobraš* od *Dobroslav*. Danas su to prezimena. Odatle je prenesen i raširen sa *-in* (v.) u *kumasin* od *kum* i *prijašin* od *prijatelj*. Ova raširenja stvorena su prema hipokoristicima: *Milašin*, *Petrašin*, koja postoje kao u prezimenima i u izvedenicama na *-ič*, *-ović*, *-evie*. Pored *-as* postoji i varijanta *-iš* u *Ivaniš*, nekada lično ime, danas očuvano u patronimiku *Ivanisevic*.

7. Danas su veoma rašireni *športaš* od englesko-francuske riječi *šport*, i *štrajkaš* od engleske riječi *strike*.

8. U rumunjskom jeziku je *-aș* veoma razgranjen i tvori ne samo radne imenice kao *ucigaș* »ubica« od *ucig* »ubiti«, *ostaș* »vojnici« od *oaste* »vojska«, nego i pridjeve kao *codaș* »repat« od *coadă* »rep«. Tu služi za izvođenje od glagola i imenica latinskoga podrijetla (*uccidere*, *hostis*, *cauda*), ali i od posudnica kao *birtas* »gostioničar« od njem. *Wirt*. Nalazi se u imenima biljki i životinja, a ima i deminutivno značenje kao u *baetas* »dječacić« od *băet*, *băiat* »dječak«, *ciocănaș* od *ciocan* »mala čašica«. U arbanaskom jeziku imamo *mengash* »ljevak« od *menge* < lat. *manica* »rukav«, od čega je *mëngjër* »lijevi«.

9. Mađarsko *-aš* nalazi se najprije u posudnicama gdje je i osnova posuđena, kao u nazivu jela *paprikaš*, zatim u *paj daš* m i *pajdašica* f »suputnik« (v.), *orijaš* (v.). Mađarska posudnica *kōu!* (ŽK) bila je preinačena u *kočijaš* prema *kočija* (v.).

10. U primjerima navedenim u t. 6 cijelo je slavenskoga postanja, kako se vidi iz varijante *-os* u *Vidoš* od *Vidomir*, u češkom

Jaroš od *Jaroslav*, u poljskom *Stanisz* od *Stanislaw*. Tu je *-š* nastalo od veze sa *-h* (v. *-ahan*, *-ihna*) sa sufiksom *-io*.

Lit.: *Märejii* 265. *Leskien* §§ 366, 406. Štrekelj, *DAW* 50, 54–55. *Vandrák* 1, 633–635. §§ 631–647. Pascu, *Suffixele* 345 i sl. *Pekmezi* 220. Boskovic, *JF* 15, 38 i si. *ARj* 13, 101. 4, 766.

*as*² m (Vrčevic) »kec (termin u igri kartama)« = *has* m (Marin Držić: *da među bogaci valjam has*, prema Budmanijevu tumačenju) = *as* (u nadašnjem knjiž. jeziku) = *as* (metaforički preneseno u Ljubljani na nekadašnju novčanicu od 1.000 dinara u staroj Jugoslaviji). Od lat. *as*, gen. *assis* > tal. *asse*, *asso* (15. v.) »rimska moneta (jedinica duodecimalnog sistema)«, njem. *As*, arb. *as*.

Lit.: *ARj* 1, 117. 3, 579. *GM* 17–18. Bune, *NJ* 2, 212. *DEI* 328. 333.

asar, gen. *-a* m (Kosmet), objekt uz glagol *uzeti*, »desetak«, sinonim *ušur* (v.). Taj arabizam *Cäsar* nalazi se još u bug. *ašár*, pored *jušur*, oba puta u istom značenju.

Lit.: *Elezović* 1, 23. *Mladenov* 12.

ašašin, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Poljički statut, Budinić) »razbojnik«. Pridjev: *ašašinski*. Apstraktum na *-stvo*: *ašašinstvo* »razbojstvo, lupeštvo«. Od tal. *assassino* < ar. pl. *haššašin*, sing. *haššaš* »pušač hašiša«, izvedenica od opojne biljke *hašiš* (internacionalna riječ). Tako se zvala sekta koja je počinjala ubojstva u opojnom stanju. Kod Marina Držića *hassasi* m pl. »Wachkommandant«.

Lit.: *ARj* 1, 117. 3, 580. *REW*² 4071a. *DEI* 328. *Lokotsch* 839. Rešetar, *ASPh* 31, 478–479. Matzenauer, *LP* 7, 4.

-ašce, deminutivni sufiks srednjega rada udvojenog postanja, od *-bc* > *-(a)c* (v.), *-šH* i od *-če* (v.) ili ud udvojenog *-bce*; *a* je nastalo od mekog ili tvrdog poluvokala *ɤ/6*. Postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, gdje udvojeni deminutivni sufiksi nijesu rijetki, upr. kajkavski *-Heki* *-ičäk*, gen. *-ička* (ŽK: *pipčičäk* od *pīpāc* »nožić«, *petešičäk* od *petēh* »pijetao«), *-čac* (ŽK: *jūnčac* od *junac*, *klasunčac* od *klasūnač*). Primjeri: u *sunāšce* (< *šiznšcšce*) potječe od udvojenoga *-če*: *sunce* (< *šlšncšce*) (v.). Iz ovoga primjera apstrahiran je i dodan u *sitašce* od *šzio*. Ovdje se može kazati i razlog tome postupku. Sam deminutivni sufiks *-če* nalazi se u *sice* (ŽK), gdje je iz grupe *te* nastalo po pravilu *c*. Da se to ne dogodi, tj. da se bolje

vidi osnova, dodan je *-ašce* kao gotov deminutivni sufiks. Riječ *sice* je u ŽK postalo i poseban termin. Označuje *sitašce* u upotrebi za čišćenje podjednog mlijeka i pri tom nitko ne misli na *sito*, tj. *sice* je izgubilo deminutivno značenje. Drugi je primjer *klubašce* (< *blnbcšce*) gdje se očuvao deminutivno značenje od *klupko* (< *blcšbo*). Kao što u ovom primjeru, tako i u *srdašce* (< *srdbšbce*) pojavljuje se osnova medija. *Sice* pored *sitašce* ponavlja se u *bfce* < *brd-ce* (u Dalmaciji, Kaštela) u značenju »povišeno mjesto u selu«, s gubitkom deminutivnog značenja, pored *brdašce*, gdje je deminutivno značenje potpuno očuvano, jednako kao u *koritašce*, *sedlašce*, *štrmašce* od *strmen* (s gubitkom sufiksa *-en*, upr. *šibenski* od *Šibenik*, *Topusko* od *Toplice*). Samo u pluralu *vratašca*. Pluralni oblik osnovnog sufiksa *-bce* nalazi se u *vrača* f (ŽK) u značenju »mala vrata na dnu bureta« i u toponimu *Vrača*. Kako se vidi, kad je sufiks naglašen, onda nema duljine. Oblik *-ašce* nastao je iz *-acce* (< *-šcšcei-šcšce*) na osnovu zakona disimilacije time što je iz *tš* — *tš* ispalo *t* u prvom elementu suglasničke grupe.

Lit.: Boskovic, *JF* 15, 102. *Maretić* 265. *Leskien* § 424.

ašca, gen. *-e* f (Kosmet) »aspra, jaspri (srebrn novac)«. Za vrijeme sultana Bajazita II kovale su se četiri *ašce* od jednog drama srebra. U Bosni se upotrebljavaju složenice: *džepašče*, gen. *-eta* m od *džep* (v.) (Sarajevo) = *džep-ašluk* m (Travnik) = *džepašluk* (Mostar) za »Taschengeld«. U posljednja dva oblika pomiješala su se dva turcizma *harçlık* i *ahçalik*. Vuk ima još *kazukāšče*, gen. *-eta* n = *kazukārina* f »pristojba za pristajanje broda, Ufergeld«; *kazukārina* je naša izvedenica s pomoću sufiksa *-arina* (v. *-ar*), dok je osnova tursko *kazık* »kolac« (u za tursko jery kao u *koduna*, v.). Postanje značenja je jasno. Brod se naime veže o stup zabijen kao kolac u zemlju. Turcizam *ašca* nastao je od turskoga pridjeva *āk* »bijel« (upor. *Akhisar* za *Prusac* u Bosni, upravo »bijeli grad«, i deminutivnog turskog sufiksa *-če*, upor. *Deny* § 517). Denominacija je prema tome ista kao u *aspra i jaspri* od gr. *ἀσπρος* »bijel«. Naša suglasnička grupa razvila se iz turskoga *akçe* jednako kao u *basca* od *bagece* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 924. *Elezović* 2, 472. Skok, *Slávia* 15, 345.

aščija, gen. *-e* m (Vuk) = *akcija* (nar. pj., Crna Gora) = *akcija* (Kosmet) »kuhač, kuhar, čovjek koji drži radnju, u kojoj se kuhaju i

prodaju jela« = *arčija* »upravitelj kuhinje kod svadbe« (Čilipi kod Dubrovnika. Promjena *šč* > *rč* nije utvrđena). Odatle pridjev *aščijin*, poimeničen u izvedenicama *aščinica* = *aščijnica* = *aščinica* (Bosna) f = *aščinica* f (Kosmet) »kuhinja, dućan u kojem se za novac može jesti«, *aščbka* f (Kosmet) »kuharica« (s našim sufiksom *-ka* (v.) i apstraktum *ašiluk* m (Vuk) »zanat, vještina kuharova«. Opći balkanski turcizam osmanlijskoga podrijetla (turska izvedenica na *-ci* od *as* »juha«, u vulgarnom izgovoru *aha*, na kom se osniva *akcija*), nalazi se u gotovo u svim balkanskim jezicima u oba izgovora (bug. *ahčija*, arb. *ahçi*, *akçi* kod Gega, u Skadru *haci*). Ide u balkansku kuhinjsku terminologiju orijentalnoga podrijetla.

Lit.: *ARj* 1, 44. 117. *SEW* 1, 25. *Mladenov* 12. *GM* 4-5. *Lokotsch* 117. *Elezović* 1, 9. 24. 2, 496.

ašešur, gen. *-urā* (Rab, Božava) »općinski prisjednik«. Od *sitai*, *assessore* (13. v.) < lat. *assessor*, radna imenica na *-or* od part. prēt. od *assedere*.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21. *Ctonia*, *ID* 6.

ašibičar m »(bijka) aquilegia vulgáris« (Slavonija, Šulek). Drugih potvrda nema ni iz narodnog govora ni iz balkanskih jezika. Daničić je izvodi iz ar. *ašyk-i bičare* »ljubavnik bez duše« i upoređuje s nazivom *popina kápica*. Bez daljih obavještenja etimologija ostaje neutvrđena.

Lit.: *ARj* 1, 117.

aščicare, prilog »otvoreno, nesakrto« (Bosna, Kosmet). Turcizam perzijskoga podrijetla: tur. *ajik'are* = perz. *āškār*. Nalazi se u istom značenju i obliku u arb. *ashiqare* (skadarski *ashicare*) i u bug. *ašikeré*, a u cincarskom jeziku bez početnoga *a-* *šichiare*. *ARj* 3, 32 ima oblik *eškero* (18. v., Zuzzeri, Rosa i dva leksikografa). Odnos između *eškero* i *aščicare* nije jasan.

Lit. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 31. *Mladenov* 13. *GM* 19. *Elezović* 1, 24. *Pascu* 2, 165.

ašik = *hasik* (Vuk) = *jašik* (učiniti na djevojkju) m »dragi« u vezi s refleksivnim glagolima *~ se učiniti*, *r~j se metnuti na koju*, za kojom »zajubiti se«, također s turskim sufiksom *-čija l-džija* (v.): *ašikčija* = *ašigdžija* m (Vuk) »amator«, odatle pridjev *ašikov* u toponimu *Ašikova Mehana* u Vračarskom srezu, i apstraktum *ašikluk* m (Reljković) »amores« i denominal *ašikovati* »ljubiti« = *jašikovati* (17. v.): *ne boluje, veće ašikuje*. Također u

vezi s turskim imperativom za 3. lice: *aşkol-sun* (Kosmet) = *ašikōsum* = *ačkōsum* (Bosna), uzvik u značenju »bravo, na zdravlje«. Glede $n > m$ upor. *burjum* (v.). Ovaj turcizam arapskoga podrijetla i istog značenja (*aşyK*) nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima (bug. *ašik* »ljubavnik, pjevač ljubavnih pjesama« i uzvik *alkolsün*; u arb. *ashk* pored *ashik* = s umetnutim *r* *arshik* »ljubavnik«, *arshiqi* f, *arshikl'ek* (gegički) »ljubakanje«, *ashikoj* »ljubim, ljubakam«). Glede *arš-* : *as-* upor, niže *ašlama*, *ašov*. Iz oblasti je ljubavnog govora kao i *sevdah* (v.) i *sevdalinke* (v.). Turski jery može ispasti. Pored značenja »ljubavnik« itd. postoji u Kosmem *asik*, *-a*, pl. *asid* u značenju »piljak, jagnjeća čašična kost kojom se djeca igraju«, u istom značenju i u balkanskim, jezicima, bugarskom, rumunjskom i arbanaskom (ovdje i s umetnutim *r* *ashik* = *arshik*, upor. Capidan, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*, *REB* 1, 311-231. Razvitak značenja nije objašnjen iako se bez sumnje radi o istoj riječi. Zacijelo ide ovamo i varijanta $a > e$ u *ešak*, gen. *eška* m (Vuk, nar. pj.) »ekstaza«. U prilogu *eškile* (Vuk, Sentandrija) = *heškile* (Rapić) = (jedanput i) *eškilj* (18. v.), gdje je arapska riječ vezana s turskom postpozicijom *-ile* koja odgovara našem prijedlogu $s = sa = su$. Značenje je priloga »zdravo, dobro«. Taj prilog dokazuje da se radi o istoj riječi. Prijelaz $a > e$ nije objašnjen. Korsch, *ASPh* 9, 677 misli da se radi možda ne o arapskoj nego o talijanskoj riječi *escire* > *uscire* < lat. *exire*, što ne može biti jer od tog glagola nema imenice.

Lit.: *ARj* 1, 117-8. 3, 32. 596. 4, 487. Skok, *Slávia* 15, 182. *Elezović* 1, 24. 2, 496. Isti, *JF* 14, 216-7. *GM* 19.

aška f (Psalt. dubr., 16. v.: *sikirom* i *aškom razvrgoše njega* — Ps. 73, 6 *In securi et ascia dejecerunt eum*) = (*gjaška* (Cavtat, Mljet) »keser kojim se dubu drva kad se pravi bačva, šesula, oruđe za tesanje«. Od lat. *ascia* = *ascea*. Važno sa romanističkog gledišta zbog očuvane suglasničke grupe *se* pored $e \text{ } l \text{ } i \text{ } \pi$ hi j atu, upor. *Sisak* < *Siscia*, or *kulic* < *urceolus*. U augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un*, odatle je grupa *sci* prešla u *š*: *lašun* m (Šibenski otoci, Šibenik) »mašklin, kramp« < *asciane*, s aglutiniranim članom. Odatle denominal na *-iti*: *olašumti*, *-im* pf. »ukrasti malu stvar« (Riječka nahija, Crna Gora). Upor. sic. *asciuni*, kal. *sciuni* < fr. *aïsson*. Ovamo ide možda ime morske ribe *lasuja*

(metafora) »spada argentina«, od lat. deminutiva *asciala* s aglutiniranim članom i meta-tezom palataliteta $s - U > s - I > j$.

Lit.: *ARj* 8, 889. Fancev, *Djela JAZU* 31, 171. Macan, *ZbNZ* 29, 1, 214. Skok, *Term.* 52. 155. *REW*² 696. *FEW* 152. *DEI* 316.

ašlama f (općenito u Bosni i Hercegovini) = *aršlama* f (Vuk, Pančić, Petranović) = *aršlama-* (Kosmet) = *r šlama* (Vuk, Šumadija) = *arašlama* (Vuk, narodna pjesma) = *orašlama* (nema ni *ARj*, ni *BI*) = *aršlamija* (Šulek) »crna trešnja duguljastog lika, plavica« (Vuk, Pančić), »oplemenjeno kalemljeno voće kao trešnje, višnje« (Kosmet), »rana trešnja, ranica, crna, lika duguljastog, plavica« (Vuk, Šumadija). U narodnom govoru potvrđeni su likovi *ašlama* = *aršlama* = *ruama*; *r za ar je* kao *Rbanija* (v) i *rmija* (v.). *Ašlama* je oblik koji se potpuno poklapa s turskim apokopativnim infinitivom *ašlama* »kalemljenje, oplemenjivanje« od *aş(ı)lamak* »pricjepljivati, navrtavati, kalemiti«. Sam glagol nalazi se u bug. *ašladisvam*, *-disam* »vaktiviram, prisadujem«, odatle *ašlama*. Prema tome je apstraktum postao konkretum, *r* je umetnuto u našem jeziku kao u *aršov* pored *ašov* (v.) i u arb. *arshik* pored *ashik*. Razlog za umetanje je nepoznat. Umetnuto je još $a > o$ u *arašlama* kao gore u *oroslan* (v.) za *aršlan*. Dodatak *-ija* mjesto *-a* ide po svoj prilici na račun Šulekov.

Lit.: *ARj* 1, 101. 113. 118. *BI* 2, 356. *Elezović* 1, 20. *Mladenov* 12.

-ašnji, -ošnji, -išnji, -ušnji, -šnji, složeni pridjevski sufixi određena oblika. Služe za tvorenje pridjeva od priloga, većinom vremenskog značenja, koji se svršuju na *-as*, *-os*, *-a*, *-o*, *-e*. Kod nekih ovako izvedenih pridjeva opaža se osciliranje između *-crnji* i *-ašnji*, tako u *svagdanji* pored *svagdašnji*, *jučerašnji* prema *čeranj* u narječju (ŽK). Varijante *-išnji*, *-šnji* nalaze se u izvedenicama od imenica: *godišt(e-)* + *-ni*, *uskrš* + *-ni*. U ova dva primjera *nj* je mogao nastati iz asimilacije *-šni* > *-šnji*. Pored *uskršnji* govori se i *uskršni*. Prema tome ovdje je *Šnj* analogički preneseno iz *godišnji* i iz ostalih pridjeva vremenskoga značenja. U ostalim je pridjevima *nj* nastalo iz *-en* + *-lo*. U starocrkvenoslavenskom još je postojao neodređeni oblik ovih pridjeva *tamošbnjb*, *aoma* Γαυβ, *čerašbnjb*. Suglasnik *í* razvio se u ovom slučaju iz *s* na osnovu zakona asimilacije prema *nj*. Taj suglasnik nalazi se ne samo u starocrkvenoslavenskom nego i

u bugarskom i ruskom jeziku. Primjeri: 1) pridjevi od priloga na *-as*: *jesenašnji* od *jesenas*, *večerašnji* od *večeras*, *današnji* od *danas*, *noćasnji* od *noćas*; 2) od priloga na *-oi*: *jutrošnji* od *jutros*, *ljetošnji* od *ljetos*; 3) od priloga na *-us*: *zimušnji* od *zimus*. U sva ta tri slučaja dočeto *-s* potječe od pokazne zamjenice *saj* (v.). Kako su ovo svestremenski priloci, nije čudo što su se odavde apstrahirali sufixi *-ašnji*, *-ošnji* i dodali na vremenske priloge koji se svršuju na *-a*, *-o*, *-e*, dva puta već u starocrkvenoslavenskom jeziku dapače i na priloge na *-a* koji nisu vremenski, nego mjesni (lokalni). Primjeri: pridjevi od priloga na *-a*: *ondašnji* od *onda*, *sadašnji* od *sada*, *jučerašnji* od *jučer(a)*, *nekadašnji* pored *negdašnji* od *nekada*, *sjutrašnji* od *sjutra* (ŽK *sutra*), *tadašnji* od *tada*, *vazdašnji* od *vazda*. Odavde je sufix *-šnji* prenesen na vremenske priloge na *-o*, *-e*: *davašnji* od *davno*, jer postoji i *od davna*, *prijašnji* pored *predašnji* od *prije* = *prede*, *maloprešnji* od *malo pre*, *prvašnji* od *prvo*, *s prva*, *skorašnji* od *skoro*, *onomadašnji* od *onomadne*. Očuvao se samoglasnik mjesnog priloga *-o* u *tamošnji*, ovako već u starocrkvenoslavenskom *tamošbnb*, od *tamo*, ali je izmijenjen u *ovdašnji* od *ovdje*, jer postoji *ovda*, a očuvao se u *domašnji* od *doma*, također stoslav. *domašbnjb* i rus. *domašnij*.

Lit.: *Märej* 315., § 362 g. 325., § 370 c. *Leskien* §§ 540-41. *Vandrák* \, 537., § 490. 491. *Lohmann*, *ZSPH* 10, 352 i si. *ARj* 8. 953. 9, 482.

ašov, gen. *asova* m (Vuk, Vojvodina, također Slavonija) = *áršov*, gen. *áriová* (Vuk) »gvozdena lopata« (17. v.). Mađarska posudnica *ásó* istog značenja (a. 1317, 1409. *asów*), koja kod nas ima samo provincijski karakter (upor. *árjevi*), nalazi se još u rumunjskom (*Karjeu* i u ukrajinskom *aršiv* u istom značenju i s umetnutim *r*, glede čega upor. *aršlama* (v.).

Lit. *ARj* 1, 118. *Gombocz-Melich* 150-1.

ašprin m (Smokvica, Korčula: *Y f ga je pòpunice po ašprinu*) »podmoško produženje mrkente od obale daleko najviše 12-15 m« (opozicija: *kulf* < $\rho\lambda\pi\sigma$). Potječe po svoj prilici iz nekog starodalmatskog oblika koji odgovara log. *asprile* < *asprigine* »rauhher Boden«, izvedenica na *-igo*, gen. *-iginis* kao *caligo*, *robigo* od lat. pridjeva *asper*. Upor. tal. botanički naziv *aspraggine* f i slov. *pirla*

pored deminutiva na *-ica perlica* »Waldmeister, asperula odorata«.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 24. *DEI* 325.

-aština je rijedak složen hrvatskosrpski sufix za pravljenje apstrakta od pridjeva i imenice. Ne nalazi se u ovom obliku u drugim slavenskim jezicima (ali upor. hrv.-kajk. i slov. *siromaščina*). Nastao je najprije u pridjevu izvedenom s pomoću sufixa *-bski* (v.) od *siromah*: *siromašk(i)*, koji je poimeničen s pomoću sufixa za apstrakta *-ina* (v.): *siromaština*. Upor. *gospoština* (*gospoščina* ŽK) od *gospodski*. Od ovih izvedenica prenesen je na *uboština* od *ubog* ili *uboški*, na *reveitina* od *revan* »siromašan«, koji pridjev nije štokavska riječ, u Crnoj Gori na *neimaština* od *ne imati*, koja je riječ danas ušla u književni jezik, i na koncu na *budalaština* od *budala* (v. *-ština*).

Lit.: *Leskien* § 497. *Märej* 306., § 355 1. *Pleteršnik* 1, 69. 2, 480.

-(a)ť je onomatopejski imenički sufix koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima. Iz imeničkih je izvedenica prenesen i u denominalne glagole onomatopejskog značenja; *a* je nastalo iz debelog poluglasa i nepostojano je, ali ako je u onomatopejskoj osnovi samoglasnik *a* ili *e*, onda mjesto τ stoji *oje* i u sufixu. U ovim se izvedenicama opaža ono što se u turskoj i mađarskoj gramatici zove samoglasna harmonija u sufixima (tipovi plurali *begler* prema *ağalar* u turskoj, a *embernek* prema *lónak* u mađarskoj gramatici). Primjeri za nepostojano *a*: *dfhat*, gen. *dfhta*, odatle denominal *drhtati*; *bâhat*, gen. *bahta*. Posljednja imenica prešla je u pridjevsku kategoriju pod uplivom pridjeva na *-at* (v.); tada je *bahat* promijenio i značenje (v.). Jednom je α postalo dugo prema $-ör$ (v. niže): *šapat*, gen. *šapata* uz *šapat*, gen. *šapta* (< *Šəpəis* prema *špbtati*), ali u denominalu očuvao se prvobitno nepostojano *a*: *šaptati*. Primjeri za samoglasno *o* u osnovi: *sòpot*, *grohot*, *glđmôt*, *topot*. Jednom je ovakva izvedenica izgubila onomatopejsko značenje i postala termin za pijevca: *kokot*, riječ koja može biti i prezime i patronimik (*Kokot* i *Kokotovic*). Jednom je čak ušao u izvedenice od pridjeva: *život* i u izvedenice odatle *životan* i *životinja*. Primjeri za samoglasnik *e* u osnovi: *klepet*, koje dolazi i u prijevaju *klopot*, odatle *klopotac*, gen. *klopoca* (= *klepetáč* ŽK), *zveket*, odatle *zvěk* i *zvečati*; *tr'etset* izgubio je onomatopejsko značenje i

postao termin za njem. *Torf.* Ovaj sufiks ušao je i u rumunjski jezik. Nije identičan sa pridjevskim sufiksom *-at* (v. niže).

Lit.: *Maretit* 265. *Leskien* § 473. *Vandrák* \, § 553.

-at², -ata, -ato, pridjevski je sufiks iz praslavenskog i indoevropskog doba, i danas još živ i produktivan. Po značenju odgovara latinskim pridjevskim sufiksima *-atus* i *-osus*. Da je veoma star, to se vidi i iz pridjeva *bo-gat* koji je izveden od iste osnove od koje i *bog* (v.), ali iz vremena dok je ta riječ značila i »zemaljska dobra, robu (upor. češ. *zboží* »roba« i naš pridjev *ubog* »siromašan, upravo »koji nema zemaljskih dobara (v.)«. Nalazi se i u litavskom *-otas*. Prema Brugmannu nastao je u ie. doba na taj način što je opći ie. pridjevski sufiks *-to* došao na instrumentalne osnove na *-a* i *-o*. Odatle mu veza s imenicama na *α* i značenje. Izražava općenito snabdjevenost onim što znači osnova, dakle isto što i latinski pridjevski sufiks *-ātus*. Prema tome je to jedan od rijetkih slučajeva slavenske i latinske zajednice u tvorbi riječi. Dulljnu *α* pokazuje samo onda ako je poimeničen i prešao u deklinaciju *i*: *svojat*, gen. *-i*, izvedenica od *svoj*. Tu naime nije postojao femininum i neutrum, gdje je kratko *a* po zakonu. U tvorbama s ovim sufiksom imamo da razlikujemo tri slučaja. U prvom slučaju on tvori pridjeve od imenica. Služi dakle u morfološkoj funkciji: *bradat*, *brkat*, *glavat*, *granat*, *kljunat*, *krilat*, *krošnjat*, *mèsat*, *okat*, *plecat*, *rèpat*, *rògat*, *ùsnat*, *vlàsat*, *zubat*. U drugom slučaju daje jaču izražajnu sadržinu bivšem pridjevu *kosmb* koji se očuvao u toponimu *Kosmaj*. Tako nastade *kosrnat*. U trećem dobiva preda se suglasnička pojačanja *j*, *lj* i *n* koja potječu od pridjevskih sufiksa *-10*, *-bn̄*. Tako nastaju pridjevski konglutinativni *-jat*, *-ljat*, *-nat*. *-jat* nalazimo u *domišljat* od *domisliti se*, *umiljat* od *umiljiti se*, *šiljat* od *(za)šiljiti*. Od posljednjeg je po svoj prilici apstrahiran *-ljat* u *oštrljat* od *oštar*. To je jedini primjer za *-ljat*. Dosta raširen je *-nat*: *brsnat*, *čvòrnat*, *gòrnat*, *lisnat*, *pernat*, *rèsnat*, *tfsnat*, *vlàsnat*, pored kojih postoje i pridjevi izvedeni s pomoću *-bn* od imenica, kao *čvorni*, *trsnl*, *lisni*, *Perna* u toponimima, upor. *Resan* u Makedoniji. Pridjevi na *-at* mogu biti poimeničeni s pomoću imeničkih sufiksa *-bc* (v.), *-bko*, *-bka* (v.), *-ica*: *zubatac*, gen. *zubaca*, prijevod vrlo uspio i vrlo raširen u Dalmaciji za ribu zvanu tal. *dentale*, koju riječ također

govore naši ljudi. S pomoću *-bko* poimeničeni su *kusàtak*, *težatak*, *žeratak*, a s pomoću *-bka* *krupatka*, *suhatka*, *zubatka*, *zukatka* »nekakav sud, ali se ne zna, šta je osnova«. Veoma jasna je izvedenica *ušatka* od *uho*, znači »neka ptica«. U ŽK je to »kabao za vodu sa dvije ručke koje strše kao dva uha«. Sufiks *-ica* dolazi u ovoj funkciji samo u toponimiji: *Rogatica* (Bosna) i *Rasohatica* (Dalmacija). Jednom se pojavljuje sufiks *-at* poimeničen u izvedenici u kojoj se ne osjeća osnova. To je u *svat* < *svojat*, upravo »čovjek koji pripada svojim ili je snabdjeven njihovim izborom, pozivom«. Odatle apstraktum *svadba* (v.). Upada u oči neslaganje u akcentu između *pas* < *pojas* i *svat* < *svojat*.

Lit.: *Märeții* 315. 318. 319. *Leskien* § 524. *Vandrák* 1, 593., § 564.

-at³, gen. *-ata*, imenički sufiks za tvorbu imeničkih apstrakta u značenju časti, položaja, ureda, latinskoga podrijetla, od *-ātus*. Nalazi se najprije u učenim izvedenicama gdje je u najviše slučajeva oboje, osnovna riječ i izvedenica, posuđeno: *rektor* — *rektorat*, *dekan* — *dekanat*, *lektor* — *lektorat*; *novicijat*, *klerik* — *klerikal*, *biskup* (upravo *episkop*) — *episkopat*, *maršal* — *maršalai*, *deputat*, *arhidakon* — *arhidakònat*. U toponimiji za oznaku zemlje: *Banat*, gen. *-ata*; *Temešvarski bñnat*. Odatle etnikum *Banaćanin*, pridjev *banatski*. Odatle je apstrahiran sufiks *-at* i dodan na našu posuđenu osnovu: *beg* — *begov* — *begovāt* (Bosna) »ustanova bosanskoga plemstva iz turskog doba«.

-at⁴, glagolski infiks, koji dolazi ispred *-a-ti* (v.), da bi se onomatopeizirala i deminutivirala radnja što je izrazuje osnova. Samoglas varira sa *-e-*, *--u-*, *-et-* (v.). Od *lòm-iti* (v.) stvara se onomatopeja i deminutiv *lòmàtati*, *lamacem*, *-tām*, od *svòjiti svojatati*, *-tām* (nema Vuk, ali se govori); od *šakati* je (v.) *sakatati*, *-tam*. Češći je u varijanti na *-et*.

Lit.: *Märeții* 345. Grickat, *JF* 21, 71.

at⁵ m »1° djelo, djela apostolska, 2° čin u dramu« = *ato* m (Kašić), kao crkveni i dramski termin danas zamijenjen općenito prevedenicom *čin*; 1509. (Senj) također juridički termin: *at ali kveštion*. Od tal. *atto* < lat. *actus* m od *agere*, danas često prema njem. ili tal. *akt*, pl. u *akta* (*ad acta*).

Lit.: *ARj* 1, 121. *Mažuranić* 10. *REW*⁶ 117.

at⁶ (Vuk), plural *at(ov)i* (IS.v.) = *at* (Kosmet), plural prema turskoj deklinaciji *atlar* i *atlàri*, gen. *-a* (u narodnoj pjesmi, Banje) = *hāt* (Slavonija, Reljković) »equus arabs, ja-hači ili ustrojen konj, pastuh (Dubrovnik)«. Ženski se rod pravi s pomoću našega složenog sufiksa *-kinja* (v.) < *-ka* + *-ynji*: *ătkinja* (Crna Gora) = *hătkinja* (Srbija, Miličević) »arapska kobila, sinonim za *bedevija* (v.)«. Od *at* je izvedenica *ătlija* = *hătlija* m »konjanik«, dobivena s pomoću turskog sufiksa *-li*. Pridjev glasi *ătst* (Vuk). Turska je složenica *ătmejdán* m (Vuk) »konjsko trkalište«. Postoje još turske složenice *krat* (v.) i *dorat* (v.), ali se one ne osjećaju u našem jeziku kao složenice pa se od *dorat* pravi hipokoristik *doro*. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*at*, istog značenja, odatle *ath*), nalazi se u bugarskom, arbanaskom (*at*) i rumunjskom jeziku (*hat'*), svagdje u istom značenju.

Lit.: *ARj* 1, 119. 120. 121. 3, 582. 583. *Elezović* 1, 20. *SEW* 1, 33. *GM* 20.

-âta¹, latinski sufiks za apstrakta, upravo poimeničeni sufiks part. perf. pas. u žr. kolektivnog značenja. Dolazi u dva vida, st. dalm. *-ata* = mlet. *-ada*. U jadranskoj zoni oba vida nastavljaju se i na domaće osnove, glagolske i imeničke: *kucala* f (šaljiva riječ za djecu, Dubrovnik: *novci se dobivaju na kucati* »skucanjem, skucajući«), *madinata* (Bogišić, Dubrovnik, Makarska) »maslinik«, *poljata* (Kanavelić), upor. *Pòljatnica* (bara u Bosanskoj Krajini), *pokrivala* f (Dubašnica, Krk) »košarica sa pokrovcem«. Ovamo ide *Kušata* (mjesto gdje izvire rijeka Jabučica, okrug krajinski, Srbija) gdje je sufiks *-ata* rumunjskog podrijetla (-aia). Mletački oblik nešto je rašireniji: *maslmada* (Boka, Zadarski kraj, Ulcinj, Prčanj), *poljada* f (Kašić) »polje, poljana« (upor. raširenje na *-ija poljadija* »isto«, Mikalja, *puškada* f »hitac iz puške«, *sikirada* »udarac sjekirom« i *stenàda* »udarac kamenom« (prevedenica od tal. *sas-sata*, zadnje tri potvrde sa Raba). Nalazi se i u Goriškom, Krasu, slov. *cebàda* »Fusstritt« pored *cèbec* = *cebljaj* od *c.èbnotij-bniti*, *ce-bâti* »Fusstritt geben«; upor. mlet. *zampada* »Schlag mit der Pfote«; *rezada* = *r zàda* = *rzadec*, gen. *-deca* (Podkrnci) »suržica«. U *prpada* f (Pollice, Dalmacija) mletački je sufiks zamijenio naš *-at* f u *paprat* = *paprad* f, gen. *-i*. V. još *oželanda*. Latinski se sufiks *-atus* raširuje sa lat. *-inus*. Ovamo ide *kastr'adina* (v.) i od domaćih osnova *mrkadina* f (Dalmacija, Pavlinović) »mrko, prono su-

kno«. Raširenje sa latinskim pridjevskim sufiksom *-icius* u poimeničenjima m. i ž. r. preko mlet. gubitka *r > d* u međuvokalskom položaju dalo je *-ajic*, *-ajica* koji izgledaju kao naši sufiksi. Dolaze najprije sa romanskim osnovama: *fuškajica* (v.), *mlakajica* (v.), *pašajic(a)*, *rebatajic* (v.), *tresajica*, u Dubrovniku *skala levajica* (v.), od naših samo *peljajica* (Istra) f (od *peljati* »voziti«) »povez, za koji drže malu djecu, kad ih uče hodati«, *plazajica* f (Vuk, Kostajnica) »točilo, tj. mjesto, gdje se drva otiskuju niz brda, riza«. Raširenje istog sufiksa na lat. *-or*, gen. *-oris* služi za tvorenje radnih imenica u svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi u domaćim osnovama u dva vida lat. *-ator* pored *-atur* i mlet. *-ador*: *čaratur*, gen. *-ura* m (Rapić) »koji čara«, *gnjavator* (općenito u govoru inteligencije) »koji gnjaviti, čini gnjavažu«, *kasator* (Lika) »blagajnik, koji isplaćuje radnike u Slavoniji«, *pivator* m (Stulić) prema f na *-ica pivatorica* »popilica«, *pizmotor* (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija) pored *pizmotor* »koji čini pizmu, omrazu među ljudima«, također *przmatar* (starija književnost) < ngr. *πρωματάρης*, *skáčatūr* (Vuk, Dubrovnik) »skakavica, štekavica«, od prezentske osnove *skač-em* + *-atur* (prevedenica od *saljatur*, gen. *-ura* »ključavnica«, v.), *sumator* (ŽK) mjesto književnoga šumar, gen. *-ara*. Od mlet. *-adar* samo *prknjadōra* f (Ston) »pogrdno ime proždrljivoj ženi«. Raširenjem *-ura* dobiva se lat. *-atura* > mlet. *-adura* (*d* može ispasti) za glagolske apstrakte, raširenu svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi najprije u posuđenicama sa romanskim glagolskim osnovama, zatim u dvije izvedenice od domaćih osnova: od *mel* = *mīl(o)* (v.) »pijesak« *meladūra* f (Smokvica, Korčula) »fini pijesak na morskome dnu« = *miladura* (Pavlinović, Poljica) »1° sićušni pijesak na dnu mora, što se na pogled modri, 2° plitko more uz obalu« = (preko mlet. *-aura* > *-ura*) *milūra* (Hvar) »plitko more«. Kod Vetranića *milina* »plitko mjesto u vodi, pličina«. U *plavadurica* f (Vrbnik, Krk, Istra) »plavenka, plavenčina, coccinella septempunctata« *-adura* zamjenjuje domaći sufiks *-enka*.

Lit.: *ARj* 1, 716. 893. 5, 830. 6, 179. 498. 665. 702. 7, 63. 9, 630. 768. 905. 908. 924. 1, 15. 32. 557. 633. 635. 12, 231. Kušar, *Rad* 118, 26. Zore, *Tud*. 19. *Pleteršnik* 1, 75. 2, 424. 447. *Miklošič* 27. 301. 417. *Maretić*, *Savj.* 2.

ata², gen. *-a* m (Kosmet) »šteta«, upotrebljava se kao dopuna glagolu *biti*. Nije potvrđeno u drugim našim krajevima koji imaju

turdzama. Odatle izvedenica dobivena s pomoću turskoga *-li: átallja* m uz imenicu *čov-vek*, sinonim *baksuz* (v.). Turcizam arapskoga podrijetla (*hata* »pogreška«, turski *hatalı* »fatalan«), nalazi se još u bug. *hatá* »greška, pogibelj«, ngr. *χατος* »nezgoda«, cine. *hàtāe f* »greška., nesretan slučaj«. Isto tako i izvedenice bóg. *hatalija* »pogibeljan (se. čovjek)«, čine. *hatalı* »fatalan«.

Lit.: Elezović 2, 495. Pascu 2, 142.

Atànacko (*ek < skj* m (Vuk) = *Atànasko* (Npvaković, Vuk). Pridjev *Atanackov*, poimeničen u prezimenu *Atanacković* (cincarskog podrijetla). Hipokoristik *Ata*. Inie grčkog podrijetla, upor. *ἀθανάσιος* »besmrtnan«.

Lit.: ARj 1, 119. Jireček, *Romanen* 2, 23, 65. 3, 4. Nules 1, 74. 469. 487. 488. 150.

Atena f (prema starogrčkom izgovoru, na zapadu) = *Alina* (prema novogrčkom izgovoru, na istoku). Pridjev *atenski* = *atinski*. Od gr. pl. *Αθήναι* > tal. *Atene*, fr. *Athènes*. Nema narodskog oblika kao za *Rim*, gen. *Rima* < lat. *Roma* (v.). U Alejskandridi je zabilježen oblik *Afina* (prema stcslav. / za θ), grad *afinski*.

Lit.: ARj 1, 34. 119-20.

atento, pridjev u prilog (Perast) »pozoran«. Od tal. *attento*, lat. part. perf. *attentus* od *attendere* (prefiks *ad-*) »uprijeti«.

Lit.: Brajković 17. DEI 353.

ateš, indeklinabilni pridjev kao epitet za *demiju* u narodnoj pjesmi, »vatren«: *Naveze se u ateš demije* (Vuk). Ovaj turcizam osmanlijskoga podrijetla (*âteş* »vatra«) nije drugdje potvrđen u narodnom govoru ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 120.

-a-ti je sveslavenski složeni sufiks, živ i produktivan još i danas. Sadrži dva elementa, samoglasnik *o* koji karakterizira glagolsku osnovu sa gledišta vida. Izražava naime imperfektivni vid. Drugi je elemenat ie. sufiks *-t* po deklinaciji *i*, isti koji se nalazi npr. u ri-ječi *vlast*, *-i* od *vladati*. Izražava dakle glagolsku radnju kao takovu, u apstraktnom smislu (nomen actionis). Infinitiv je prema tome okamenjen slavenski padež, vjerojatno lokativ deklinacije *i*. Bez toga »-i« dolazi u narječjima i u našem futurumu, složenom sa *ću* (v. *htjeti*). Ali to je upravo supin. U sandhiju gubi se i ovo *i*, tj. asimilirira se idućem suglasniku. U dalmatinskim narječjima gubi se

ne samo pred *ću* nego i inače pred suglasnicima, tako da tu postoji krácen infinitiv (num. *infinitivul prescurtat*) bez *-ti* kao u romanskim jezicima (u furlanskom i rumunjskom) što postoje infinitivi bez lat. *-re*. *-ati* može se upoređivati sa lat. *-a-re*, od kojega drugi elemenat sadrži nastavak s za apstrakta (tip: *tempus, temporis*, hrv.-srp. *kolesa*). Glagolska osnova, na koju dolazi *-a-ti*, može biti imenička ili pridjevna, jednostavna ili izvedena ili sintagma, domaća ili posuđena, jednosložna, dvosložna ili višesložna, može postojati u današnjem jeziku, a može da je i nema više. Otkriti se može u tom slučaju s pomoću lingvističkog upoređenja. Primjeri: *djelati* od *djelo*, *igrati* od *igra*, *ravnati* od *ravan*, *pravdati* od *pravda*, *večerati* od *večera*, *klevetati* od *kleveta*, *sedlati* od *sedlo*, *računati* od *račun*, *kušati* od gotskoga *kausjan* (fr. *choisir*), *copirati* (ŽK) od njem. *zaubern*, *divert'lskati* (Dubrovnik) od tal. *divertire* prema starinskom prezentu *divertisco ita.*, *pitati* i *pitati*, gdje su se stare imeničke osnove izgubile. Taj sufiks služi prema tome u denominalnoj funkciji i značenje mu je faktitivno, tj. izvođenje onoga što kaže osnova. Isti taj nastavak služi i kod deminutivnih glagola kao što su *dahati* od *dahat* (v.), *tapkati* od iste osnove od koje i *topot* (u prijevodu), *glavinjati* od *glava*, *trčkarati* od *trčati*. Razlika postoji ipak velika između infinitiva kao nomen actionis i onoga što se tvori s pomoću sufiksa *-je* dodanog na sufiks *-n*: *-anje*, *-enje*. Ovaj posljednji sufiks nema glagolske nego imeničku sintaksu, a *-a-ti* ima samo glagolsku sintaksu. Pored toga *-anje* izražava glagolsku radnju kao činjenicu, a *-a-ti* glagolsku radnju kao proces.

Lit.: Märešii 343-348. Leskien §§ 760. Vandrák 1, 714-18, § 755.

atibur m (Vuk) »koža crne ovce što se meće na sedlo kad se jaše«. Nije naznačeno gdje se govori. Izvor je madžarska složnica *hátibör*, upravo »koža sa leđa« od *hát* »leđa« i *bor* »koža«.

Lit.: ARj 1, 120.

atorzijo¹ (Kučičte), prilog »utaman«. Primjeri: *Nemo' da to pode* >*. Od tal. *a ritroso* < lat. *ad retrorsum* < *retro versus* (od *vertere*).

Lit.: REW² 7272.

atorzijo² (Božava), prilog »a *zonzo* (andare), skitati se, tumarati«. Od mlet. *andar a torzió* »isto« < lat. *ad *torquidus* (pridjev na *-idus* od *torquere*).

Lit.: Cronia, ID 6, 105. REW³ 8800.

atuia f (Vuk) »Gesims«. Tačnije znači u Kosmetu »greda koja se uzida u zid, od čerpiča ili kamena pa se samo s jedne strane vidi«. U Bosni je (Livno) također *atuia* u značenju »greda i ograda na divanani«. U obliku *hate'le* = *hatule* f nalazi se i u arbanskom jeziku i znači »podloga za crijep od krova, prostor između krova i kućnog zida«. Vuk je zabilježio u Crnoj Gori *äftulja* f »greda krajem iznutra na kojoj druge grede stoje«. Tehnički turcizam iz oblasti građevinarstva, kao *kat* (v.), *boj* (v.), *japija* (v.) itd. Tur. *hatal* »planche qu'on met à intervalle dans un mur«. U crnogorskom obliku nastala je metateza **ahtula* > *aftulja*. Inače se ne može objasniti/.

Lit.: ARj 1, 34, 121. Elezović 1, 22. GM 149.

audtūr, gen. *-ura* ш (16. i 17.v., Budinić, Kašić) »sudac« = *avditor*, gen. *-óra* (Vuk, Vinkovci) s pridjevima *avditorov*, *avditorski* = *alviōr* (Lika, zamjena grupe *vd > lv*) = *alvator* (Lika) pridjev *alvatorsko pero*, — (metateza) *avlitōr* (Kordun, Primišlje) = *avitōr* (ŽK). Od lat. *auditor*, od *audire*. Riječ je postala narodska posredstvom sudske vlasti u bivšoj Vojnoj krajini preko njemačke graničarske uprave.

Lit.: ARj 1, 121. 123. 4, 289. REW⁵ 779. DEI 361.

august m (16. i 18.v.) = (misée ~, 15.v., prema lat.) = *avgust* (prema bizantinskom = novogrčkom) *aogust* = (sa disimilacijom *au - u > a - u*, prema tal.) *agūst* (Rab, Božava, 13.v., Baraković, Bandulavić) = *agūst* (Lastva) = *agost* = *agušt* (17.v.) = *agosto* (Kašić) = (sa protezom) *jagust* (bug.) = *jegust* (bug.) »kolovoz«. Također lično ime prema lat.: *August* = *August*, sa deminutivnim sufiksom *Augustin*, odatle prezime na složen sufiks *-bc + -ič* > *-čii* *Augustinčić*, sa pomenutom disimilacijom *Agōstin* = *Agūstin* = *Aguštīn*, prezime *Agustinović*, s aferezom *Guslika* i s njemačkim deminutivnim sufiksom *Gusti* (hrv. gradovi). Od kllat. *augustus* > vlat. *agustus*, mjesec nazvan u čast *Oktavijana Augusta* mjesto *sextilis*. Odatle i u ličnim imenima, gr.-bizant. *Αύγουστος*.

Lit.: ARj 1, 36. 94. 123. Cronia, ID 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *Románsky* 91.92. Vasmer, GL 48.

-(a)y!, **-va**, **-vo**, sveslavenski pridjevski sufiks ie. podrijetla očuvan u jedinom pridjevu od osnove na suglasnik, još žive u jeziku:

mrijeti, u prijevodu *mrtav*, *mrtva*. Poimeničuje se sa *-bc*: *mrtvac*. Inače pridjevski sufiks *-v* dolazi na samoglasničke nežive osnove u *kriv*, *prav*, *zdrav*, *živ*, u određenom obliku u *lijevī*, *pfvī*, u pridjevima za boje *plav*, *siv*. Raširen je pridjevskim sufiksom *-en* (v.) u *trezven*, upor. *trizán* (ŽK) i rum. *treaz*. U poimeničenom obliku očuvan je u sva tri roda. *-v* dolazi redovno na samoglasničke osnove, većinom nežive u današnjem jeziku, u maskulinu od živih osnova: *gnjev* od *gnjiti*, *stav* od *stati*, od neživih *div*. *-v* je nastao u imenicama muškoga roda često pod uplivom imperfektivnih glagola na *-va-ti*: *pjev*, *napjev* od *pjevati*, *priziv*, *proziv* od *pro-*, *prizivati*, upliv prema *plivati*, *zaliv* prema *zalivati*. U ovom slučaju bilo bi bolje govoriti o post-verbalima od navedenih glagola negoli o sufiksu *-v*. U femininumu od neživih osnova dolazi u *glava*, *krava*, *djeva*, *njiva*, *sliva* (ŽK) = *šljiva*, *udova*, a od živih u *pljeva* od *pjeti* (ikavski *pliti*). U neutrumu od neživih osnova u *crijevo*, *drljevo* pored *drvo* u prijevodu, a od živih u *pivo* (ŽK *piva* f) od *piti*.

Lit.: Vandrák 1, 517-519.

-av², **-ava**, **-avo** je pridjevski živ i produktivan sufiks kategorije *y*, koja je ie. (v. *mrtav*) podrijetla. Sa samoglasom *a* u pridjevskoj funkciji veoma je čest i nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Taj samoglas iste je prirode kao kod pridjevskog sufiksa *-at* (v.) i imeničkog *-ák* (v.). Kao kod tih pripada korijenu ili temi na *-a*, od tih je apstrahiran, tako da može doći ne samo na imeničke osnove, glagolske na *-a-ti*, nego i na osnove na *-o*. Na imeničke i danas žive osnove na *-a* dolazi u *balav* od *bála*, *bodljikav*, *dlakav*, *čupav*, *garav*, *grbav*, *gubav*, *hrpav*, *krstav*, *ljuskav*, *pjevav*, *smolav*, *žilav*. Isto tako na imperfektivne glagolske i danas žive osnove na *-a-*: *bekav*, *brbljav* od *brbljati*, *klizav*, *ljav*, *mucav*, *têpav*. Odatle se prenosi na imperfektivne glagolske osnove na *-i*: *škiljav* od *škiljiti*, *žmlrav* od *žmiriti*, kao što se prenosi na imeničke osnove na *-o*: *čvorav* o'd *čvor*, na osnovu *-i*: *krvav* od *krv-i*. Dolazi i na tuđe osnove: *kilav* od *kila*. Znači, kao i *-at*, snabdjevenost onim svojstvom koje je sadržano u imeničkoj ili glagolskoj osnovi. U današnjem jeziku nije se kadikad očuvala živa osnova sama za se, tako u *šepav* (upor. *šepati*) i u *lukav* (nije više u svijesti da je to izvedenica od *luk*). Budući da mu je opće značenje snabdjevenost nekim svojstvom (fr. *-é*, *-eux*), dolazi i na turske posuđene pridjeve,

koji znače tjelesne mane, tako *kior* glasi kod nas *ćorav*, u arbanskom jeziku samo *qorr* i u rumunjskom *chior* u istom značenju; isto tako *ćelav* od tur. *kel* i *šasav* od tur. *şaş*. Upór. složena prezimena *ćor-Spasoje*, *ćor-Lukić*. Posuđiše ga i Rumunji *gârbov* »grbav« gdje je *a* izmijenjeno u *o* zbog prethodnog labijala. Zamjenjuje sufiks *-bn* u *grozav* »grozan«, dodan je na *-bn* u *bolnav* »bolan«. Kada je supstantiviran, *α* dobiva duljinu: *rukav*, gen. *-dva*, *žerav*, jednako *-ačj-aš*. Duljina nestaje po pravilu u *-ava*, *-avica* (v.). Upor. niže o sufiksima *-iv* (v.), *-l'iv* (v.), koji imaju isto značenje, ali drugi vokal. Drugog je podrijetla sufiks *-av* po deklinaciji i u *ljubav*, *-i* od osnove *ljub* nekada pridjevske, a danas samo glagolske (*ljubiti*). Tu je *a* nastalo od poluglasa *ǝ* od *ljby*, gen. *ljubzve* u deklinaciji *ü*, dok je u *narav*, *-i* < *nea* *ǝ* prvo *a* umetnuto budući da je suglasnička grupa *nr* na početku izolirana. Drugi primjer ide upravo pod sufiks *-v* (v.).

Lit.: *Maretić* 291. 300. 315. *Vandrák* 1, 517., § 460-466.

-ava f je imenički sufiks sveslavenskog podrijetla. Tvori apstrakta od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova. Apstraktno značenje prelazi u konkretno: *država* od *držati* znači prvobitno ono što drži vlasteoski (feudalni) gospodar i odgovara tačno romanskom apstraktumu *tenutum* > rum. *ţinut*, tal. *tenuta* od *tenere*. Apstraktno značenje čita se još u 14.v.: *Prijem vsu državu srpskie zemlji..jako cazb, Mon. šerb.* 104. Danas znači »état« ili »provincija (fratarska)«. *Dubrava* »šuma« (od *dub*, koje je izgubilo dočetno *-r*) imala je prvobitno kolektivno značenje, ukupnost dubova. Sporedni oblik *dubrava*, koji se kod nas očuvao u toponimu *Dubrovnik* i kod Poljaka, dokazuje da je sufiks *-ava* pridjevskog podrijetla, da je to poimeničeni pridjevski sufiks *-av* (v.). Apstraktno značenje očuvano je u *maukava*, *žeravá*, osobito onda ako je *-ava* vezano s *j* od pridjevskog sufiksa *-zo* ili od *i* u imperfektivnih glagola *-i-ti* ili sa *nj* od pridjevskog sufiksa *-ǝn* i *-lo*. *-java* dolazi u *grmljava* od *grmiti*, *lomjava* od *lomiti*, odatle apstrahiran u *mečava* od *metati*, *meljava* od *mlijati*. Od pridjevskih osnova dolazi u *tvrdava* od *tvrd* (ŽK *trdnjavn*). *-njava* dolazi, često u pejorativnom značenju, u *jumjava* od *juriti*, *dernjava*, *krivnjava*, *kuknjava*, *pucnjava*, *tužnjava*. *-ava* se nalazi i u hidronimima od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova: *Bregova*, *Trnava*, *Rèsava*, *Tamnava*, a odatle

prenesena i na neslavenske osnove u *Mò-ràva* < *Margus*, *Nišava* < *Naissus*. *-ava* se raširuje s pomoću *-iça* (v.), *-ina* (v.). Tim se sufiksima upravo poimeničuje prvobitni pridjevski sufiks *-av*, kako će se niže vidjeti. Sa *-ica* imamo od glagolskih osnova: *migavica* od *migati* »vrsta mreže za morsko ribarenje«, *padavica* od *padati*, *pijavica* od *piti*, *ispjatiu trepavica*, *vijavica*, a od imeničkih: *bradavica*, *gujavica*, *lastavica*, *nogavica* (stvoren prema *rukavica*, a ovo od *rukav*, v.). Ovamo ide i *mečavica* pored *mečajica* od *mečava*. Izvedenice na *-ina* (v.) od ovoga sufiksa imaju augmentativno i pejorativno značenje: *mješavina*, *grušavina*, *grmljavina*, *tutnjavina*.

Lit.: *Maretić* 266. 291. 300. *Leskien* § 470. 479. *Maver*, *Slávia* 2, 628-31. *Mayer*, *NVJ* 41, 115-40. *Vandrák* 1, 519-20., § 466.

-avac, gen. *-avca* je raširen sufiks, živ i produktivan. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Složen je od dva različita elementa, *-av* (v.) i *-va* (v.) i *-ǝc* (v.), koji posljednji sam po sebi tvori radne imenice (*kosac*, *kupac*). To čini i sada. Prvi elemenat može biti najprije identičan s pridjevskim sufiksom *-av*. U tom slučaju poimeničuje ga *-bc* i tvori radnu imenicu od pridjevske osnove: *bekavac*, *čupavac*, *ćelavac*, *ćoravac*, *gubavac*, *krastavac*, izvedenica koja znači i biljku, *krvavac*, *šugavac*. Odatle se prenosi i na glagolske osnove na *-a'*, *kusavac*, *lizavac*, *lajavac*, *pičavac*, *migavac*, *skákavac*, *škrípavac*. U mociji, u tvorenju femininuma, služi u ovoj funkciji *-ica* (v.): *bekavica*, *ćelavica*, *ćoravica*, *lajavica*. U toj funkciji služi i u toponomastici (*Čadavica*) i nazivima za faunu: *pliskavica* (delfin). Femininum radne imenice može se tvoriti i s pomoću *-oka*: *-ávka* u značenju lica, životinja i predmeta: *služavka*, *strišavka* »uholaža« (ŽK), *mirisavka* (kruška), *tociljavka* pored *tociljajka*. U posljednjoj je izvedenici nejasan prijelaz *v* > *j*, ali upor. gore *mečavica* pored *mečajica*. Dugo *α* je po zakonu, jer se nalazi u zatvorenom slogu. Ova posljednja grupa, kao i ona gore (*kusavac* itd.), čini prijelaz prema izvedenicama kad *-avac*, gen. — *avca* tvori radne imenice od imperfektivnih glagola. U ovom slučaju sinonimi su mu sufiksi: *-alac*, *-ilac*, gen. *-aoca*, *-ioca* (v.). Tada prvi elemenat sufiksa stoji u vezi sa sufiksom *-va* od imperfektivnih glagola, a ne s pridjevskim sufiksom *-av*. Kako smo gore vidjeli, ove distinkcije ne mogu se u svakom slučaju tačno odrediti. U štokavskom govoru nije t&liko raširen kao u kajkavskom i čakavskom.

Najpoznatiji je primjer štokavski *prodavač* (Vuk) od *prodavati*, čemu odgovara kajkavsko prezime *Predavec* od *predavati se*. U kajkavskom i čakavskom govoru je odatle apstrahiran *-avac*, koji može doći i na glagolske osnove bez imperfektivnoga *-a*, ali uvijek imperfektivnog značenja: *začinjavac* »pjesnik«, kod Marulića, od *začinjati*, *peljavac* od *peljati*, *otpovedavec* kod Jambrešića, *nedělavac* ŽK od *ne djelati* i u bezbroj drugih primjera. I u štokavskom govora ima primjera, da se daje na glagolske osnove na *-a-ti*: *glodavac* od *glodati*, *bákavac* od *bukati*, *skákavac* od *skakati*, i gore već pomenuti *lizavac* od *lizati*.

Lit.: *Leskien* 359 § 527. *FancěV*, *Grada* 15, 182. *Maretić* 266-7.

avan m (Mrnavić) »izdajnik«, također raširen sufiksom *-ica* za muška lica *avànica* m (Vuk, 17.V.) »zlikovac; nitkov«. Taj je arabizam (*B.a.z.an* »izdajnik«) potvrđen još u arb. apstraktumu *avani* »klevetanje«.

Lit.: *ARj* 1, 122. *GM* 20. *Lokotsch* 852.

àvar, pridjev »škr« (Dubrovnik, Korčula, Perast), proširen na lat. *-osus* > *-ož avarōz*, s našim sufiksom na *-bn* > *-an avàrozan* (Dubrovnik) »lakom«. Od tal. *avaro*.

Lit.: *Budmani*, *Rad* 65, 166.

-av-a-ti, *-ev-a-ti*, *-iv-a-ti*, *-ov-a-ti* složeni su glagolski sufiksi imperfektivnog i iterativnog vida. Nalaze se u svim slavenskim jezicima. Služe od reda u denominalnoj i deverbaloj funkciji, tj. u građenju glagola od imenica, ili daju već imperfektivnim glagolima, koji već postoje, iterativni vid. Primjeri za denominalnu funkciju naročito su brojni kod *-ovati*, *-ujem*: *putovati*, *putujem* od *put*, *trgovati*, *trgujem* od *trg*. Ova je tvorba naročito živa i produktivna, i to od starine, što se vidi iz činjenice da su Rumunji posudili baš ovaj sufiks i neobično ga proširili, naročito na svoje glagole koje posuđiše iz madžarskoga. Kod njih glasi prema prezentu *-UJG* > *-ui* preuđešenom prema latinskoj konjugaciji na *-ire* (*audire* > *auzi*), prema kojoj se mijenjaju svi rumunjski glagoli slavenskoga podrijetla. Da je ovaj sufiks produktivan, vidi se i odatle, što mnogi glagolski neologizmi stvoreni za strano *-irati* idu po ovoj tvorbi. Varijanta *-evati* nalazi se poslije palatala: *bicěvati*, *bičujem*, *kuševati* (kajkavski germanizam od *küssen*) itd. Ovo *-ěvati* mora se razlikovati

od *-ěvati* u čakavskom i kajkavskom narječju mjesto *-ivatiu* štokavskom narječju: *kaževati(f)* — *kazujem* (ŽK). Sufiksi *-avati*, *-ivati* služe obično u deverbaloj funkciji. Primjeri: *umnožiti* — *umnažati* — *umnožavati*, *podržati* — *podržavati*, *kazati* — *kazivati*, *udružiti* — *udruživati*, itd. I sufiks *-avati* > *-ajem* posuđiše Rumunji u obliku *-ái*, ali ga upotrebljavaju drukčije nego južni Slaveni. Dodaju ga samo na onomatopejske osnove.

Lit.: *Maretić* 345. 348-9. *Leskien* §§ 774. si. *Zubatý*, *LF* 42, 227-39.

àvāz m = *havas* (Vuk, nar. pj.) »glas«: *ovan čuti*, *ne pušta avaza*. Odatle prilog obrazovan s pomoću turske postpozicije *-ile* »sa« (v.): *àvāzile* »što se može glasnije«. Turcizam perzijskog podrijetla (*avaz*, isto značenje) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit. *ARj* 1, 122. *Skok*, *Slávia* 15, 183. *Elezović*, *NJ*, n. s., 1, 160.

aveliti se, *-i* part. perf. akt. *avelija se* (Split, Korčula) »zapustiti se«. Promjena *e* < *i* je zacijelo zbog disimilacije *í — Γ* > *e — i* (upor. rum. *vecin* < lat. *vīcinus*). Od tal. *avvilire* (prefiks *a-* < lat. *ad-* i pridjev *vile*) < kslat. *vilire*, kllat. *vilescere*. Tal. pridjev *vile* < lat. *vilis*. Kod Marina Držića i u superlativu: *uboštvo je najvilija stvar*.

Lit.: *REW*³ 9328. *DEI* 383.

avet, gen. *-i* f (Vuk, Obradović, Miličević) »utvara«. Odatle *avětinja* f (Vuk), izvedenica obrazovana s pomoću istog sufiksa kao *světinja*. Ne nalazi se ni u jednom slavenskom jeziku, a i u hrvatskosrpskom samo u istočnim krajevima, odakle je danas prenesena u književni govor i na zapadu. Daničić je izvodi od ar. *bajalet* istog značenja, ali je teško objasniti nestanak duljine na *a*, ako je nastala stezanjem od *-aja-*, i promjenu / > v, za koju nema primjera među turcizmima, a nadasve je teško objasniti *i-* deklinaciju po kojoj doduše idu 'apstrakta, ali ne turske provenijencije. *Vilajet*, gen. *-a* ostaje po o-deklinaciji. I tako redom svi arapski apstrakti na *-et*, kao *adet*. Zbog toga mi se čini da će to biti naša riječ, apstraktum obrazovan s pomoću kolektivnog sufiksa *-et*, *-i* (upor. *vrlet*, gen. *-t*) od praslavenskoga glagolskog korijena *avjo, *aviti* (v. *javiti*), koji u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima dobiva obično protezu *-i-*: *javiti*; ali prilog *ave* može biti i bez nje, kao

veznik *ako* (v.). To je stari lokativ a-deklinacije *ave, javë*, očuvan i u starijem hrv-srp. *javi*, odatle s prijedlogom *na javi* »u stanju nespavanja, budnosti« (opozicija *san : java*). Ako je tako, onda *avet znači* »ono što se javlja, prikazuje«.

Lit.: ARj 1, 123.

avgutār, gen. *-ara* m (Vuk) »riblji mrijest, ova piscium condita, hajvar > kaviár (v.)«. Vadi se u Skadru iz ribe skakvice, skakve (v.). Jede se uz časní post svaki dan. Od ngr. αὐγοτάραχο, -ραχο »isto«, Grecizam koji je ušao u narodni jezik preko grčkih manastira.

Lit.: ARj 1, 124. Vasmer, GL 48.

avidati se, *-am* pf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekti: maslina, čovjek, poslije rde, bolesti) = *ovindati se, -am (od strâ) = ofindati se = antidati se* (S.Rosa, 1764) »oporaviti se (poslije bolesti), jedva doći k sebi«. Daničić tumači kao *ammendare* od *menda*. Time se ne objašnjava v. Bolje: *adventare*, intenzivum od *adventure* ili od *ventus* »zračiti se« > »oporavljati se« (prema semantičkom zakonu sinegdohe), upor. jtal. *abbintari* — (u Abruzzima) *abbenda* »mirovati«, prov. *aventar* »zračiti«, sttal. *avventare* »baciti« je od *ventus*. Glede *nt > nd* (ngr., arb. i jtal. pojava) upor. *planda* (v.). Glede *dv > m* upor. *menda* (Teramo). Za *a > o* upor. *oprtaľj*, ili je zamjena lat. prefiksa hrvatskosrpskim prema *oporaviti se* (prefiksarno unakrštanje).

Lit.: ARj 1, 81. 124. 9, 491. REW^o 218. 9212. 2860. Skok, ZRPh 54, 432. DEI 381.

ävlija f (Vuk, nar. pj., Otok kraj Vinkovaca) = (metatezom *vi > lv*) *älvija* (Ram-Ijani, Liješće, Lika, K) = *hävlija* »dvorište oko kuće, crkve, manastira, široko, sa vratima, kamenom ograđeno ili posadeno«. S turskim epitetom *merner(li) avlija* (nar.pj.). Pridjev na *-bsk: avlijski = ävliński* (vrata). Na *-ište: avlište* »mjesto gdje je bila avlija«. Balkanski turcizam grčko-latinskog podrijetla (tur. *havlı = avh* < lat. *aula* > gr. αὐλή »Hof«) iz terminologije gradevinstva: rum. *avlie*, bug. *avlija*, arb. *avili* »Hof, Palast«. Prema *čefalija* > κερφάλι balkansko *avlija* može da potječe i direktno iz bizantinskoga. Kako je to gradevinarski termin, koji je sav na Balkanu turskoga podrijetla, vjerojatnije je tursko posredovanje. *Aula* se nije očuvala na zapadu. Današnje *aula* (na sveu-

čilištu) latinskog je podrijetla. Riječ je ie., prema Rozwadowskom u vezi sa *ulica* (v.).

Lit.: ARj 1, 124. Jurić, ZbNŽ 23, 292. Miklošič 5. SEW 1, 34. WP 1, 20. Vasmer. RSI 3, 260. Vasmer, GL 48. GM 20-21.

avoljiti, *-im* impf. (Srijem, srijemsko Podunavlje, Bačka, Futog) »dugo žvakati ili valjati zalogaj u ustima«. Provincijalizam bez proteze /- kao obično u turcizmima i madžarizmima. Zbog toga može biti stranoga podrijetla.

Lit.: Aleksić, NJ 4, 89.

avorija f (16.V., Nalješković) »slonova kost, fildiš«. Od tal. *avòrio* < lat. pridjev na *-eus eboreus* za *eburneus* od *ebur*, gen. *-oris*, možda egipatskog podrijetla preko etruščanskog (Battisti).

Lit.: ARj 1, 125. REW* 2847. DEI 380.

ävrc m (Srbija, Uzice) »nanus, sinonimi: manjo, maljenica, starmali, kepec«. Daničićvo izvođenje od ar. *ifrit* nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 125.

ävrlj bävrlj (Vuk), prilog »amo tamo, ovamo onamo, npr. kad ko kazuje kako je tumarao kojekuda dok je što našao«. Vuk ne kaže gdje se taj prilog govori. Zore ga je zabilježio u Imotskom (Dalmacija) *averij bävrlj* u istom značenju, gdje je našao još dva jednako građena priloga: *ariani barlam nešto učiniti* »uništiti što do temelja«; *asii väsli* (v.) »zaman, zaludu«. Za *äs/i väsli* nađen je turski uzor (v.), za *ävrlj bävrlj* i *ariam barlam* nije. Daničić je predlagao turski izraz *âvâre olmak* »besposličiti, trčati kojekuda«, odatle *avarelik* »besposličenje«. To upoređenje ne objašnjava ništa, ni značenje ni oblik. Očigledno je da su ti prilozi stvoreni prema turskom obrazovanju *kitap — mitât*, tj. na taj način da je u drugom dijelu složenice prvi dio izmijenjen dodavanjem drugog suglasnika da bi se izrazilo sve ono što. je u vezi sa značenjem prvog dijela složenice. Jedino je pitanje da li za prvi dio *avflj* i *ariani* postoje istoznačne turske riječi. Dosada se nisu našle. Za *bavrlj* upor. niže *bavrljati* (v. *baviti*).

Lit.: ARj 1, 125. Zore, Palj. 56.

äza pored *azäja* m (Kosmet) »kršćanin kao član turskog suda uz kadiju«; *-ja* u *azäja* je naš dodatak kao u *odaja* (v.). Ovaj arabi-

zam nije zabilježen u Bosni (ar. pi. *aza* od sing. *uzv* »član«), nego u cincarskom *äza* »član savjeta«.

Lit.: Elezović 2, 490. Pascu 2, 110.

azamogljan m (Mrnavić, 17.v.) »zarobljeno dijete od kojega je bivao janjičar ili sluga u dvoru sultanovu«. Taj turcizam (ar. *adžem* i turski *oglan*) nije potvrđen u narodnom govoru u ovom obliku, nego Vuk ima *džamogläni* pl., samo u frazi: *nevaljaSi kao ~;* zatim Popović u kolektivu *džamogladija* f u frazi *Ima dosta džamogladije na vratu*, gdje je dočetak tursko-arapske složenice *-ani* zamijenjen kolektivnim sufiksom *-adija* (v. *-ad*). Prvi dio složenice je ime zemlje: *Adžem* »Perzija«, drugi dio je turska izvedenica *oglan*, upravo perzijski plural od *oglu* »dijete«, koji se nalazi još u *ičoglan* (v.). Rijedak je slučaj da u turcizmima ispada početno *a-*. Možda ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Džamonja*.

Lit.: ARj 1, 126. 3, 529.

-az(a)n, -azna, -azno je pridjevski sufiks koji postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, stvoren od sveslavenskog imeničkog sufiksa *-znb*, gen. *-zni*, koji se nalazi i u našem kao i u drugim slavenskim jezicima, a služi za tvorenje apstrakta ženskog roda od glagolskih osnova po r-deklinaciji. Primjeri: *prijazan*, gen. *prijazni* od *prijati*, *bojazan*, gen. *bojazni* od *bojati se*. Nepostojani samoglasnik *a* umetnut je u suglasničku grupu *zn* na kraju sloga. To umetanje, pravilno u našem jeziku, dalo je povoda našoj jezičnoj svijesti da se dočetak *-an* identificira s našim općim pridjevskim sufiksom *-bñš* > (a)n (v.). Tako nastade uz imenicu ženskoga roda *bojazan-bojazni, prijazan-prijazni* pridjevi *prijazan* i *bojazan* »koji se boji«, rijedak u govoru, ali općenit u književnom jeziku u složenici *bogobojazan* »koji se boga boji«. Prema ovima nastadoše od glagolskih osnova *gojazan* »koji se lasno uzgoji« od (*uz*)*gojiti se, ljubazan* »srdačan«. Pored posljednjeg oblika govori se i *Ijubezan*, gdje je *e* mjesto *a* nastalo prema *Ijubézljiv*. Od sufiksa *-zn* nastaje u vezi sa sufiksom *-jiv* (v.) pridjevski konglutinat *-ažnjiv*, koji imamo u *sablašnjiv* od *sablazan* f (> *sablazniti*), od koga po zakonu disimilacije nastaje *-ažljiv*. U tom slučaju pomiješao se s pridjevskim sufiksom *-ežljiv*, koji je nastao dodavanjem *-ljiv* (v.) na imenice kao što su *boljezan* f — *bolježljiv* prema *bolest* — *bolesljiv, grabež* — *grabežljiv*, pa se mjesto *bojažnjiv*, koji nije nigdje potvr-

đen, govori *bojažljiv* uz *bojazan* f, *gojázljiv* »koji se lasno ugoji« pored *gojazan*, *Ijubezljiv* mjesto *Ijubazljiv*, koji nije nigdje potvrđen, kao i u *sramežljiv* od *sram, darežljiv* od *dar*. Iz posljednjih se primjera vidi da je pridjevski sufiks *-ežljiv* dobiven apstrahiranjem i da se zatim osamostalio. Na sličan način je nastao *pažljiv* od *paziti* prema *pažnja*, kao *brizljiv* prema *briga*. Postanje osnovnog sveslavenskog sufiksa *-znb*, gen. *-zni* nije posve jasno, jer postoji uza nj i varijanta *-snb*, gen. *-sni*, koja služi također za tvorenje apstrakta po deklinaciji r ili α od glagolskih osnova. Primjeri su za to *pjesan*, gen. *pjesni* od glagola *peti*, kod nas očuvan u *pjevati* (v.), *basna* od *bajati* (v.). Apstraktum *pjesan, pjesni* očuvao se u radnoj imenici *pjesnik*, a na osnovi asimilacije *ρ — n > ρ — m* i prema rodu riječi *basna, pjesan* je običnija danas u govornom jeziku u obliku *pjesma* f. Sufiks *-snb*, gen. *-sni* nalazi se još u *plijesan*, gen. *plijesni* f, odatle pridjev *pljesniv*. Odnos između sufiksa *-snb* i *-znb*, koji služe u istoj semantičkoj i morfološkoj funkciji, nije objašnjen. Oba su postojala već u praslavensko doba, ali samo za sufiks *-snb* postoji litavska paralela u pluralu *-sni*; z od *zn* upoređuje se sa latinskim genitivom u *vōraga, -ginis*.

Lit.: Märetje 315. 316., § 362. k. 363 n. Leskien § 521. Vandräk 1, 643., § 653.

azbašča (narodna pjesma) = *azbašča* f (Kosmet) »osobito lijepa cvjetna bašta, cvjemjak«. Drugi dio složenice je posve jasan. To je perzijska riječ *bagče* > *bašta* (v.). Prvi dio se razno tumačio, kao *äz* »malen«, protiv čega je Korsch tvrdio da je to ar. *h'arz* »zabava«. Složenica bi prema tome bila arapsko-perzijska i značila bi »vrt, bašta za zabavu«. Ispravnije će biti Elezovićevo tumačenje, koji u prvom dijelu vidi arapsku riječ *hoss* »carsko dobro, dvor« i tumači ovu složenicu kao »dvorska bašta«. To je to vjerojatnije što *hass* »carsko dobro« dolazi i inače u balkanskoj toponomastici turskoga podrijetla, tako u *Azbukovica* (Srbija), koja nema nikakve veze s *azbuka* (v.) nego znači »*Bukovica* kao carsko dobro«, *Haškovo* od *Hassköy* (Bugarska) »carsko selo«, i čitav kraj zvan *Has* na arbanskoj granici. Isto tako neće biti da su u prvom dijelu arapski nazivi za biljke as »mrča« ili *hass* »ločika« ili kakav epitetom ornans. Ispravno je naslućivao već Daničić *hoss* »carsko dobro«, kritikujući značenje »mali vrt, voćnjak«.

Lit.: ARj 1, 126. Korsch, ASPH 8, 650. Eiezović 1, 5. i JF 14, 207-8.

äzgan (Kosmet), indeklinabilni pridjev pored *äzgbn*, *äzgbn* »bijesan, pust«, odatle apstraktum *äzginhk*, gen. *äzgmhka* m (Kosmet) »bijes, pustahiluk«. Od pridjeva izveden je femininum *azginājika* = *äzginājika* = *äzginājača* (Kosmet) »žena ili djevojka vesela, ohol«. Igra složenih sufiksa *-njajka* = *-njača* upada u oči u ovoj izvedenici. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla nije kod nas zabilježen izvan Kosmeta; nalazi se ipak u balkanskim jezicima, i to najprije kao indeklinabilni pridjev u bug. *azgän* »bujan, raspaljen«, u arb. *azgan* = *hazgan* »bezobrazan, odvázán« i u cine. *azgän* »raspojasan, bijesan«. Odatle je izveden apstraktum s pomoću turskog sufiksa *-luk* (v.) kao u Kosmetu bug. *azgänlök* »bijes, pasija« i cine. *azginliche* »tjelesne slasti, naslade«. Turski pridjev *azgin* izveden je s pomoću istog sufiksa kao *čališkan* (v.) ili *sürgün* od glagola *azmak*, a od toga glagola *azdisat*, *-sem*, *-sam pl.* pored *azdisavat*, *-sujem* (Kosmet) = *äzdisati*, *-šem pl.* »Oiiiliti se, uzobijestiti se kad se ko obogati ili kad se mlado čeljade uljubi te postane nepošteno (Srbija), pobijesniti, pomamiti se (Kosmet)« i carski glagol *azdisire* (oboje prema turskom aoristu *azdi*) »postati mekoputan, raspojasan«. Nije od turskog kauzativa *azdırmak* »zavesti«, kako krivo uči Pascu.

Lit.: ARj 1, 126. Elezović 2, 492. Mladenov 3. GM 21. Pascu 2, 110. Deny § 866.

äzman (Srbija) m »nerast«, odatle pridjev *azmanövít*, sinonim za *nerastovit*, izveden u oba slučaja s pomoću složenog sufiksa *-ovit* (v.). Turcizam (*azman* »silovit«) koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 127.

azur m (Marulić, rima sa *valuri*) »modra boja«. Od tal. *azzurro* arapskog podrijetla = *läzur* m »modra boja«, od sgrg. (biz.) *λαζούριον* (upravo *λιθος λαζούριος*) ili preko njem. *Lasurstein*, pridjev na *-bz* > *-an azuran* = *lazuran*, slov. *lazurec*, *lazuren*. U Srbiji turcizam perzijskog podrijetla *ladžuver* m »modri kamen sa zlatnom žilom, tirkiz« < perz.

läzvärd > turski *lacüverd*, ar. *lazwardl* »lapis lazzuli«. U tal. *azzurro* ispušteno je */-* jer se smatralo članom, upór. *javor*.

Lit.: ARj 1, 127. 5, 875. 935. Pleteršnik 1, 503. REW³ 4959. DEI 388.

aždaha (Vuk) = *aždaja* (Vuk) = *hažhàja* (Vuk) = *aždaja* (Kosmet) = *aždava* f (Vuk) = *aždaj* m (Kavanjin), sinonim za *hala* = *ala* (v.), *zmaj* (v.), *drokun* = *drakun* v.), *poznoj* (v.). Zamjena *h* *SSL j i v* razumljiva je, isto tako dodavanje *h* pred turskim *a*. Kavanjinov oblik je prema maskulinu *zmaj* ili *drakun*. Turcizam perzijskog podrijetla (*aždaha* istog značenja). Figurativno značenje »proždrljivac« zabilježeno je samo u Kosmetu. Tu se to značenje razvilo u varijanti *ažder*, gen. *aždëra* m i u *ažderajka* f »proždrljiva žena«, gdje je dočetak *-žder* izazvao vezanje za glagol *žderati* (v.). Varijanta *ažder* dolazi i u Crnoj Gori i u bugarskom jeziku (*ažder*). Postoji također varijanta sa *a* > *e*: *ežder* m (u nar. pjesmi), odatle epitetom ornans *kovča eždirlija* »kovča nalik na zmaja«, također u narodnoj pjesmi. Ta samoglasna varijanta nalazi se i u arb. *ežderha* »zmaj, velika zmija«. Bit će zacijelo imitacija perzijskog izgovora *ä* u *äždäha*, perzijski plural *äždärhä*, odatle tursko *ažderha* i *ažder* »zmija«.

Lit.: ARj 1, 127-8, 3, 38. SEW 1, 36. GM 97. Elezović 1, 4-5. Kořinec, LF 67, 286-9.

ažrupati pf., u pismu vladike crnogorskog: *sobe manastirske ... nepravedno ažrupane ot oficijala*. Drugih potvrda iz narodnih govora nema. Značenje je »prisvojiti, oteti«. Od tal. < lat. *usurpare*. Latinizam preko njem. na *-irati*: *uzurpirati*, *uzurpiram*.

Lit.: ARj 1, 128.

ažula f (Korčula, Mikalja) = (s protezom *j-*, deminutiv na *-icd*) *jažulica* (Istra) = na *-ič jažulic* (Istra) »kopča, petlja, spona, ombreta, imbreta«. Od mlet. *àsola*, deminutiv na *-ula* od lat. *ansa*, vlat. *asa* (Appendix Probi).

Lit.: ARj 1, 128. 4, 503. Štrekelj, ASPH 14, 526. REW³ 491. DEI 322.

B

-ba¹ je praslavenski imenički sufiks ženskog roda, živ i produktivan još i danas. Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Postojao je i u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici (litavski *-yba*, lotiški *-iba*). Da je živ još i danas, vidi se iz neologizama kao što su *dražba* od *drag* »skup« (ne od *dražiti*) za tuđicu *munta* f »Versteigerung« i **urudžba* (*urudžbeni zapisnik*) od *uručiti*. Pred *-ba* postojao je u starom crkvenoslavenskom poluglas *б*: *-bBa*. Zbog toga prelaze pred njim velari u palatala (tip *družba* od *drug*, ne od *družiti*, zbog semantike). Taj poluglas je nastao prijevodom od *i* glagola na *-i-ti* (tip *moliti*, odatle *molba* i *moba*). Pred *-ba* vrši se asimilacija bezvučnih suglasnika u zvučne (tip *svjedodžba* od *svjedočiti*, *vršidba* od *vršiti*, *gozba* od *gestiti*). Služi od najstarijih vremena za tvorenje glagolskih apstrakta (nomina actionis) od osnove primarnih glagola (tipovi: *berba* od *Бъзaii* — *berg* s prijevornom osnovom kakva je u prezentu, *parba* od *preti*), a naročito se često dodaje na osnove izvedenih glagola na *-i-ti* (tipovi: *služba* od *služiti*, *svjedodžba* od *svjedočiti*). U ovom slučaju može doći i na sam infinitiv (tipovi: *vršidba* od *vršiti* *kosidba* od *kositi*). Prema ovima je stvoren neologizam *činidba*. Služi za pravljenje takvih apstrakta i od glagola ove konjugacije koji su složeni s prefiksima: *nagodba* od *nagoditi* *se*, *pogodba* od *pogoditi se*, *naredba* od *narediti*.

Mogu ga zamijeniti i postverbalni na *-a*: *nagoda* pored *nagodba*. Prevladuju ipak izvedenice jednostavnih glagola na *-i-ti* (*borba*, *dvorba*, *korba*, *seoba*, od *seliti*, *gozba*, *trudba*, *tužba*, rjeđe od glagola na *-a-ti*; *kárba*). Nomina actionis tvore se, rijetko doduše, i od imenica: *svadba* od *svat*, *svôjdba* od *svojta*. U posljednjem slučaju zadobio je kolektivno značenje.

Pridjevska apstrakta tvori veoma često, ali tada dobiva preda se *o* mjesto poluvokala *b*: *-oba*. To raširenje nastalo je na dva načina.

Prvo dodavanjem *-ba* na srednji rod: *zloba* od *zlo*, *grdoba* od *grdo*, *hudôba* od *hud*. U ovom slučaju mogao je ispasti sufiks *-bn*, jednako kao sufiks *-ica* od *Toplica* što je ispao u pridjevskom toponimu *Topusko*: *gnjusôba* od *gnjusan*. Prema ovome stvoreni su apstrakti *rugoba* od *ružan* (*poruga*), *tegoba* od *težak* (upor. *teginja* ŽK), *tjeskoba* od *tijesan* (upor. *priječati* ŽK). *-o* srednjega Toda dobilo je znatno pojačanje analogijom u samoglasu *0* od sufiksa *-ota*, koji tvori također, apstrakta od pridjeva (*-milota* od *mil*, *divota* od *div*). Ovamo ide i *utroba* od pridjeva **otro*, koje se nije očuvalo kao pridjev, nego kao prilog *unutra*. Ovo *-oba* služi i za tvorenje pejorativnih izvedenica, koje se raširuju s pomoću drugih sufiksa, tako *muškobana* = *muškobara* od *muško*, *čarobija*, koje je dobilo *-ija* prema *čarolja*.

Kako sufiks *-ina* (v.) tvori također pridjevske apstrakte (*milina* od *mio*, *bjelina* od *bijel*), nije čudo što se *-bBa* udružuje s njime: *tâdbina* od *tat*, *stelslav*, *tatbba* (*tadžbina* ŽK prema pridjevu *tacki* < *tatski*), *tazbina* od *tast*, *rodbina* od *rod*, *otadžbina* od *otac*. Dvapat 1 od sintagme: *zadužbina* od *za dušu*, *popudbina* od *po putu*, ali najčešće služi i ovdje za izvođenje nomina actionis od osnova glagola na *-i-ti*: *čajbina* od *častiiti*, *sôdžbina* od *sočiti*, *narudžbina* = *porudžbina* od *naručiti* i *poručiti*, odatle *narudžbenica*, *postojbina* od *postojati*, *teđbina* od *teći* — *tečem*, *sudbina* od *suditi*, *osudbina*. Varijantu *-bina* drugi slavenski jezici ne poznaju.

Sufiks *-ba* odigrao je veliku ulogu među apstraktima u pogledu roda. Kako se svršava na *-a*, jednako kao i imenice ž.r. deklinacije *a*, sva apstrakta ovoga tipa postadoše feminina. Kao živ sufiks povukao je za sobom i apstrakta *n&-bka* (tip *ostaviti* — *ostavka*), na *-ava* (tip *držati* — *država*), na *-ina* (tip *mili mio-milina*), na *-aaa* (tip *pravda*), kao i postverbalia na *-aļ-ja* (*plata* = *plaća* od *plaititi*).

bogumilske hereze, za koje se veli u starosrpskim vrelima: *bezboznye i pagonyje babuny, bledivi i prokleti, zli jeretici Izoblezzi, a za bábunbasku rečb određuje Dušanov zakonik oštre kazne*. Njihova hereza zove se *babunska vera*. *Idi, prokleta babunijo* veli se u Nevesinju kad se nekoga tjera od sebe. Što se upravo misli pod *babunija*, ne zna se. Kako je ta izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ija*, vjerovatno znači isto što i *babunska vjera*. Riječ postoji još u bég. *babunin*, pl. *babuni*. Ime *Babun* m potvrđeno je i u hidronimiji. Tako se zove izvor u Hercegovini. U femininu *Babuna* potvrđena je kao oronim. Tako se zove planina u srednjoj Makedoniji između Prilepa i Velesa, koja počinje kod izvora rijeke Istok nedaleko od Peći. Još postoji izvedenica dobivena s pomoću *-(a)c*: *Babuna*, selo u Boki. Znači zacijelo naselje sljedbenika ove hereze. Da ime planine *Babuna* stoji u vezi s nazivom *babun* »bogumilski heretik«, kako se dosada obično uzimlje, izlazi odatle, što u toj planini postoji selo *Bogomila*. Drugo selo *Těhovo* nalazi se na rijeci *Babunici* u istoj planini. Postoji još i ime plemena *Babuni*, koje G. Balašćev ubicira u blizini Bitolja. Ime je dakle potvrđeno i u antroponimiji, toponimiji i u izvedenicama: kao pridjev, apstraktum na *-ija*, kao etnikum na *-bc* i ime rijeke na *-ica*. U jezicima, koji ovaj naziv posuđiše iz starosrpskoga, vidi se da je riječ dobila značenje »superstije« (upór. češ. *bobonky* kod Brandia, *Glossarium*), u rumunjskom »čarolije« (*boboane* f pl.), u mađarskom i poljskom »praznovjerje, coprija« (*babona*, isto poljski *zabobon*). Miklošić pominje još hrvatski glagol *boboniti* »murmurare«, što je zacijelo onomatopeja. Nije u vezi s ovom riječi prezime stare hrvatske porodice *Babanii* iz Sane u Bosni, gdje se spominje župan *Babonig* iz plemena *Babonežić* (g. 1293) = *Babonižić* (ikavski oblik, goričko pleme), koje je ime izvedeno od starog slavenskog dvočlanog tipa *Babonež* (upór. *Bratoněž*). *Bobonežić* je bilo obrnuto na osnovu pučke etimologije u *Babonožić* (upor. isto u imenu crnogorskog plemena *Bratonožić* od *Bratoněž*). Zacijelo je i *Babordi* dalje skraćivanje od *Babonožić*, nastalo zbog eufemizma da se izbjegne pomišljanje na *bablje noge*. Što se tiče značenja osnovne *bab-* u *babun*, mislim da je dobro uputiti na srednjovjekovni idol *bafomet*, što je prekrajanje imena *Muhamed*. U srednjem vijeku *Muhamedova vjera* bila je na Zapadu od doba Karla Velikoga pa dalje smatrana kao glavni

predstavnik poganstva i hereze uopće. Daničićevo izvođenje od *baba* ne čini mi se uvjerljivo.

Lit.: ARj 1,136. *Mladenov* 13. *Miklošić* 6. 414. *SEW* 1, 36, Balašćev, *ZBJ* 495-503, Jagić, *ASPh* 1, 432. *Tiktin* 203, *Bruckner* 643. CD 5,9,6,262,7,152. Skok, *JIG* 1, 462-72.

babušina f (Vuk) »inguen, sinonim *pobočina* (v. *boK*)<(= *pabušina* f (Vuk, Srijem) = *panušina* f (Lika) »potrbušina u svinje i čeljadeta« = *panjuša* f (bez naznake gdje se govori) »opna u guske« = *panjušina* f (Lika) »dojka u stare žene, sinonim *dimnja*, *prepona*, *slabina*«. Svih pet ovih varijanata, čini se, ista su riječ, ali tako preinačena da je dosta teško naći etimologiju. Mislim da se prvi Vukov oblik osniva na asimilaciji *p — b > b — b* kao, obratno, *páperkovati* (ŽK) »pabirčiti«. Prema tome je *pabušina*, kako se govori u Srijemu, ispravan iskonski oblik. U ostalim je oblicima izmijenjen *buni nj*, jer se nije znalo za osnovu. Očigledno je prvi slog bio prefiks *pa-*, koji izražava neprávo, kao *u jasan — pajasan*. Drugi dio bit će *trbušina* od *trbuh*. Zašto je ispao slog *-tr*, to se ne zna. *Maretić* izvodi *panušina* i *panjuša* od osnovne *pen-*, koja se nalazi u glagolu *peti* (v.), što bi također moglo biti, ali tada ostaju neobjašnjeni Vukovi oblici, koji zacijelo idu u ovu grupu. Možda *Maretićeva* etimologija pomaže objasniti gubitak sloga *-tr*. Jezična svijest je **patrbušinu* »krivu trbušinu« počela dovoditi u vezu sa osnovom *pen*.

Lit.: ARj 1, 136. 9, 544. 620. 623.

baca f samo u Daničićevoj poslovcici: *nije mu bace*. Od tal. *bazza* »(u igri karata) colpo fortunato, buona fortuna, vantaggio«, od ar. *bazza*, morfén od *bazz*, »odnio je«.

Lit.f ARj 1, 137. *REW** 1011. *DEI* 469.

bacati, -āw impf. (17.v.) s prefiksima *iz-*, *na-*, *nad-*, *po-*, *poz-*, *poraz-*, *raž-*, *od-*, *pod-*, *pre-*, *z-*, *u-*, *uz-*, *za-* prema pf. *baciti*, *bacim* (s prefiksima *do-*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *póz-*, *pre-*, *pred-*, *pro-*, *raz-*, *u-*, *uz-*, *za-*, *z-*). Iterativ se tvori od *baciti* s pomoću glagolskog sufiksa *-va-* (v.): *bacivati* potvrđen samo jednom bez prefiksa, inače u današnjem književnom i saobraćajnom govoru postoji samo u prefiksalsnim složenicama (*do-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *pod-*, *raz-*, *pre-*, *pred-*, *u-*, *uz-*). U jugozapadnim krajevima govori se č mjesto *c*: *bacati*, u Crnoj Gori *baciti* i *bačivati*. Taj je izgovor provincijalizam. Iz dijalekata treba još

zabilježiti *m* mjesto *b* u Crmnici: *močim oči* = *baciti oko na nešto* »željeti nešto dobiti«, zatim u Kosmetu impf, *bacinjat*, *-am* pored *bačovati*, *bacijem*; lički prilog *na dobac* »daleko, koliko se može rukom dobaciti« stvoren prema postverbalu od *dobaciti*, zatim iz južne Dalmacije *obacivati se*, — *obacujem* impf, mjesto *nadbacivati se*. Opće je značenje »werfen, jacere« koje je samo hrv.-srp- i češko, dok Bugari upotrebljavaju *hvarljam* > rum. *flrli* = *vrlijati*, *vrlijiti* (v.). Još valja zabilježiti značenje »bataliti, napustiti« u Kosmetu i *zabacit*, *zabacim* »zaturiti, izgubiti« i prijevode (*calques*) iz turskoga *bacit top* »bankrotirati« prema turskome *topi atmak*, *bacit lakrdiju* »aludirati na što« prema turskome *laf atmak*; *puška baca* (također bug.) prema turskom *tufenk atmak*. Korijen je *bak-* onomatopejskog podrijetla, sa varijantom *bah-* u *bahnuti* > *banuti* (v.) »irruere«, Osnova *bak-* objašnjava *c* i *č* pred *z* (imperativ *baci*, i *baciti* pred *-iti*). Oblik *boati* bio je prvobitan, ali ga je istisnuo imperativ *bod* (upor. *junaci* i *junache*). Onomatopejsko podrijetlo osnovne *bak-* vidi se npr. u *kobacati se* (ŽK) za »koprcati se«. Osnova *bak-* dolazi u bugarskom, češkom i ruskom kao i u čakavskom *baknut* »poljubiti« (na Cresu) (tako i bug.), i u našim izvedenicama *bakva* f (Vuk) »mjesto gdje se stane nogom kad se meće kamen«, *bakljati* »versare, contendere, blaterare«, možda i u *bákati* (jedanput, 16.v.) »increpare« i *baknuti* kod Marina Držića »capere, lucrári« (nedovoljno potvrđeno; dubrovački argot: *da i mi štogodi baknemo uza nj*). Od *bacati* postoji još glagolski deminutiv *bacakati se*, *bacaljka* f (Vuk), *bacanj*, gen. *bácnja* m »nassae genus« (Vuk) iz ribarske terminologije. Izvedenice dobivene s pomoću sufiksa *-ka* (v.), *-aljka* (v.), *-(a)n* (v.). Radna imenica se tvori s pomoću *-ač* (v.). Postoji još izvedenica s pomoću steslav. sufiksa *-anija* (v.) *bacanjija* (nar. pj.). Kao onomatopeja dolazi i u bavarškom *Batzen* »udarac po ruci«, *patzen* »udariti«, vjerovatno i naše *pačka* f »1° udarac po ruci, 2° mrlja od crnila«, odatle denominal *packati* (Hrvatska) = slovenski *pačati* u istom značenju. Zatim arbarska onomatopeja *bace* »zaušnica«, koja zbog *c* mora da potječe iz hrv.-srp. Upor. i rusko *bacatb* »zvučan udarac dati«.

Lit.: ARj 1, 141. 160. 161. *SEW* 37. *Mladenov* 19. *Miklošić* 6. Unbegaun, *RES* 12, 44. Tentor, *JF* 6, 203. Vasmer, *RSI* 3,261.

bač m »stanar, planinar, glavar pastirskog stana u planini, njem. *Senner*«, odatle izve-

denica stvorena s pomoću *-ih bacilo* n (Makedonija) »obor, stan, mjesto gdje se muze i pravi sir u planini«, sa *-ija* (v.) *bačija* (Srbija) »1° muženje ovaca, 2° mjesto gdje to biva, 3° toponim«, *báljia* f (Kosmet) »stan, obor«, s pomoću *-ica*: *bacica*, femininum od *bač* (Kosmet) »stanara, ona žena u zadrugi koja se stara o mlijeku, mužnji«; s pomoću *-wma* (v.): *bačevina* f (Kosmet) = *bcce ina* (Belić, *Dijalekti* 385) »mlekar, kao velika soba, sinonim *ladnik*«. Postoji i pridjev na *-bsk*: *bačijski*, imenica na *-ište*: *bačište* n »mjesto bačije«. Nalazi se s istim značenjem u rum. *baciu* (izgovor *bač*). Balkanska riječ koja je preko rumunjskih nomadskih pastira prešla preko Karpata: mađ. *bacs*, *bacsá*, *bacsó* »Schäfer«, u poljskom i slovačkom ima značenje »oberschäfer«. Ne može se znati tko ju je od koga posudio. Dovodi se u vezu s ngr. *μπάτσιος* = *γέρον-σεβαστός* u Epiru i arb. *bac* »drug«, koje dvije riječi idu zajedno. Trebali bismo doduše približih obavještenja o semantičkoj vrijednosti epirske i arbanaske riječi. Arbarsko *tš* (pisano *c*) izgleda da je posuđeno iz novogrčkoga, jer da je posuđeno iz *bač*, imalo bi da glasi *s*, upor. arb. toponim *Shas* od stsrp. *Svačb*. Ako je tako, onda je epirski oblik posuđenica iz epirsko-slavenskoga *bač*. Grčko *tš* zamjenjuje uvijek *í*. Mislim da ova riječ ide zajedno, što se tiče postanja, sa *stopanin* (v.) iračkoga podrijetla. Ovamo ide još toponim *Bačka* (se. *meda*, *županija*, *zemlja*), mađ. *Bacsmegey*.

Lit.: ARj \, 141. *SEW* 1,37. *Bruckner* 10. Barić, *Alb.* \, Isti, *JF* 3, 203-4. *GM* 29. *Elezović* 1, 35. *Miklošić* 414. *Mladenov* 19. Popovici, *Slávia* 7, 22, Pušcariu, *DLR* 1, 409.

báča (Vuk, Vojvodina) »svekar«, u poslovcici: *Otići će báča, asiace snaša*. Akcent je hipokoristički. Ide zajedno s bég. *baj*, *bajč*, *bako*, *bačo*. Nije identično s *baca* (v.), nego će biti naš hipokoristik od turskoga *baba* (v.). Daničićevo izvođenje od *bač* (v.) ne može se primiti, jer je ovo termin iz balkanskoga pastirstva.

Lit.: ARj 1, 141. *Mladenov* 19.

bačMo, gen. *-kijela* m (16. v., Marin Držić, posi.) »malj kojim se nabija kudjelja«. Potvrđeno u narodnom govoru u Stonu *baškelica* »pirejka«. Denominal na *-ati* *bačkijelati*, *-am* impf, (potvrđeno također samo u poslovcici). Daničić izvodi iz gr. *φάσκελον* »zvřčka«, što semantički ne zadovoljava. Bit će unakrštanje od naše riječi *bat* (v.) i dalmato-romanskog leksičkog

ostatka od lat. deminutiva na lat. (složeni sufiks) *-icellus*: kslat. *fūsticellus* > tál. *fusticello* od *fūstis* > *fuško, gen. *-kijela*. Pored *bat* dolazi u obzir i unakrštenje sa *bacillum* > tal. *bacillo*, *bakkiddu* (Logudoro).

Lit.: ARj i, 143. REW³ 870. 3615. DEI 397. 1740. Skok, ZRPh 43, 405.

bačva f (13. v., dubrovački pisci, Vodice) = *bačva* (Slum), nekada po *u-* deklinaciji *Bocy* (odlatle u Vrbniku *bečij*), gen. *Bocē e*, danas po *a-* deklinaciji, slov. *bačva* = *bečva* = makedonski *borna* »1° dolium, 2° stablo u prorasla luka, na kojem je gore sjeme (Baranja)«. Deminutivi na *-ak bačvak*, gen. *-aka* »doliolum«, na *-bka bbčbka* > *bačka* (J. S. Reljković, metafora) »izvod«, toponim *Baška* (Krk) = *Beška* (Vrbnik) = *Bisca* (krčko-romanski, Krk), *bečka* (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »pivarsko bure«, madž. *bocska*, rum. *boșca*, na *-ica bačvica* f, toponim u pl. *Bačvice* (Split), na *-iē bačviē*, na dva deminutiva sufiksa *-ica + bkb* > *-ilah*, gen. *-ička bačvičak*, gen. *-ička bačvičak*, *-ica + -iē bačvičič*. Radna imenica na *-ar bačvar*, gen. *-ara* s pridjevom *bačvarevj-ov*, *bäivarski*. Od vlat. *buttia*, od *buitis*, sa *titi* > *i* kao u *Arca* < *Ratiaria*, *račun* < *ratione*, *puteu* < *puč*. Prijelaz u deklinacije w kao u *pekva*, *mrkva*, *blitva*, *murva*. Lat. *ñ* > *ñ* kao u *solanu* > *slar*. Upor. *buča* i *vucija*.

Lit.: ARj i, 144. 220. Miklošič 25. SEW 105. Bruckner 19. Isti, ASPH 42, 140. Pleteršnik 1, 9. 15. Skok, Slav. 29. Ribarić, SEZb 9, 105. Mladenov 54. REW⁶ 1425. Korsch, ASPH 9, 500. Jagić, ASPH 1, 159. Vasmer, RSI 3, 263. Gombocz-Melich 429. Pušcariu, DLR 1, 623.

baca m »brat od mila, kao *bato* — *bráto*, *brale* (v.)«. Ovaj se hipokoristik upotrebljava i za druge ljude, koji nisu *brat*, onako kao *bata*, *brojne*, *brajnce* (ŽK), koji se kažu svakom odraslom čovjeku. *Basta*, *bastuca* upotrebljava se u bugarskom i za oca, tako i u srpskom, gdje je oblik *Ji* = *ć* došao iz crkvenog jezika: *bašta* »otac, starješina u manastirima«, odatle *baština* »očevina, naslijeđeno dobro« o kojoj v. niže. Ispravan narodni oblik *baca* nalazi se u čakavskom i štokavskom kao pridjevski toponim: selo *Batina*, odatle *Bačinsko jezero* ili *Peraško blato* kod Ploča; *Batin Do* pod Kozarom, poimeničen sa *-(a)c*: *Bačincac*, gen. *-nca* kod Smiljana u Lici. Upór. i deminutiv *Bačica* (brdo, Srbija). Gerov poznaje *bač'o*, *bajo*, *bačo*, *bača* »fráter natų major« prema *bašta*, pridjev *baštín*, deminutiv *bastica*.

S obzirom na rusko *bat'uška* »otac, svećenik« moglo bi se uzeti da je *bača* sveslavenski hipokoristik. Oblik sa *c* za *t'* mora da je postojao i u panonskoslavenskom, kako se vidi iz madžarske posudenice *bácsí*, *bácsikó* i *bácsika*. Za osnovu se značenja ima uzeti dvoje: a) brat, b) otac. Izgleda da ovu dvojakost osvjetljava kršćanstvo. Za kršćanstvo svi su ljudi *braća*, a u manastirskom govoru riječ je mogla dobiti i specijalan naziv za manastirskog svećenika (upor. na zapadu skraćenicu *fra* < *fráter* i za manastirskog svećenika, za koga se inače kaže i *pater*). Ovamo ide i lit. *boczius*, *prabocsius*, pl. *boczei*, *praboczei* »pradjedovi«, ovamo ide možda i *bačun* »(Crmnica) glomazan čovjek, veliki sanduk (u prenesenom značenju)«, izvedenica dobivena s pomoću tal. *-one*.

Lit.: ARj i, 144.199. SEW 1, 45. Mladenov 19. Miklošič 6. Gombocz - Melich 1, 314. Brückner, KZ 46,229. Miletić, SDZb 9, 263. Sobolevskij, RFV 64, 148, Vasmer, RSI 4,161.

bačir m (Dubrovnik, pisano i *baar*) = *baar*, gen. *-ira* (Rab, Cres) »vrst dinje, Wintermelone, cucumis melo«. Od mlet. i furl. *baciro* »popone vernino« (< perz. > tur. *bākurē*).

Lit.: ARj i, 144. Kušar, Rad 118,18. Štrekelj, ASPH 14, 515. Pirona² 30.

badana, gen. *-e* f (Kosmet) »krečenje, prevlačenje zidova krečnom vodom«. Turcizam talijanskoga podrijetla (*badana* < tal. *pátina*), potvrđen još u bug. *badana*.

Lit.: Elezović 2, 496. Mladenov 13.

badanj, gen. *badnja* m (13. v., Hrvatska, Crna Gora) »kada, kaca, (v.); velika šuplja klada što kroz nju voda teče (Srbija, u tom značenju i slov. *badenj*, *beden/*)«, »veliki žetak« (Čilipi). Izvedenice su: deminutivi *badnjica* »bačva kojom se za vrijeme berbe prenosi grožđe« (Srijemsko podunavlje, Futog), *badnjic* *{-ic}* mjesto *-iē* kao u *Konjic* = *badnjic*, augmentativ *badnjina'*, sa *-ara* (v.) *badnjara* »vodenica, potočara« i pridjev *badnjev* sa *-ev* (v.), koji ne bismo očekivali s ovim posebnim sufiksom. Vokal *a* je nastao iz poluglasova *ɔ*, *ɛ* (upor. u Krašiću *bbŕɔn*), gen. *bídnja*). Također toponim za izvjesnu konfiguraciju uvala. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, ali ne postoji u baltičkoj grupi. Zbog toga nije opća slavenska posudnica iz: pragermanskoga, nego ispravnije iz poznijeg stvnjem. *budin* (upor. stengi, *byden*), a ovo iz lat. *butina*, kod Hesycha βυτρίνη. Njemačka riječ *butin* > *Bütte* posuđena je kasnije kao *puta* (ŽK) »drvena posuda koja se nosi na leđima«, odatle *putunja* i rum. *putină*.

Ovu našu germansku posudenicu posuđiše dalje Madžari *bödön(y)*, *bodon(y)* i Rumunji *budăiu* sa mnogo varijanata *budacă* (upor. madž. *bodoncd*), *budască*, *budașcă* (upor. madž. *budiska*), *budălău* (ovo je valjda iz madž. *bodaló*), dok su *bădan* i *bădăniță* očito iz hrv.-srp. Riječ potječe prvobitno iz oblasti mediteranskih *izraza* za drveno posude. Preko Nijemaca i Slavena raširila se u istočnoj Evropi.

Lit.: ARj i, 145. Miklošič 25. SEW 106. Bruckner 19. ASPH 42, 14. Scheffelowitz, KZ 56,176. Stender-Petersen (kritika J. Janko, Slávia 9, 347). Iljinskij, IzvORJAS23, 2(1921), 180-245 (tumači iz slavenskoga, što ne može biti). Kiparský 232. Aleksić, NJ 4, 89-90.

badava (Vuk, 18. v.), danas općenit prilog na čitavom hrv.-srp. području, ušao i u kajkavski (*zabadava* u pismu Jagićeve matere, *žabodave* pored *žabodave* ŽK), u značenju domaćih priloga »zaludu, uzalud (v.), zastunju (v.) (ŽK), utaman (v.), šumice (v.), utoma (v.)«. Dobiva još *-d(e)*: *badavad* (Vuk), *badovad* (J. S. Reljković; *o* < *a* kao u *Uvoda*). Ovaj dodatak nije deiksa za pojačanje značenja, nego dolazi od denominala *badavādisati* pored *badavāisati* »besposličiti« prema turskom aoristu *-di* koji je čest u našim glagolskim posudenicama iz turskoga (upor. *kalandisati* v.). Prema *zaludu*, *zastunju* veže se s prijedlogom *za* (v.): *zabadava*. Na zapadu se dočeto *-a* mijenja prema drugim priložima na *-ice* (v.) ili *-o* (v. gore *žabodave*, u kajkavskom *-o*: *zabadava*). Radna se imenica tvori s pomoću sufiksa *-džija*: *badavadžija* »besposličar«. Pored ovih oblika postoji u hrvatskosrpskom sa *j* pred *-ava*: *badjavā* (Bosna) = *badjāva* (Kosmet), odatle *badjavadžija*, *badavdžija* (Belić), *zabadjava* pored *bodjāva*, *bodavā* (Priština, *α* > *o* kao u *Uvoda*). Postoji jošte turski apsolutni superlativ tipa *bom boş* »posve prazan»: *bāmbadāvā* »posve uzalud«. Oblici sa *j* su balkanski: bŭg. *bōdévā* = *badiavā* — *badihava*, arb. *badjava*. Ovaj je turcizam arapsko-perzijska složenica *bād-ī-haiva*, *bad hewa*, odatle asimilacija već u turskom *badava*, koja znači »što uzrokuje zrak«. Metafora je kao i u drugim jezicima: njem. *aus der Luft greifen* »izmisliti«, naše *govoriti u vāzduh*. Drugi element složenice *hāva* f »zrak, vāzduh, klima« postoji kao posudnica sama za se u Bosni, kao i u bugarskom, arbanskom i cincarskom (*avae~*); *baduhava* zvala se u Bosni i vrsta poreza (Truhelka).

Lit.: ARj i, 147. SEW 1, 37. Elezović 1, 25. 52. JF 14, 199-200. Lokotsch 160.

Skok, Slávia 15, 351. GM 22. 149. Mladenov 13-14. Korsch, ASPH 8, 650.

bādilj m (Dalmacija, Pavlinović) = *badilj* (Porát, Krk) = *badi!* (16. v., H. Lučić) = *badü* (slovenski, Kras) »ašov, lopata kojom se bacaju masline pod kolo, Stechspaten«. Od tál. (mlet.) *badil(e-)* »isto« < kslat. *batillum*.

Lit.: ARj 1, 147. Pleteršnik 1,38. Šturm, GŠJK 6,83. REW⁶ 992. DEI 402.

bádem m (Krk) »omindula (v.), mandula, amygdala, gr. αμυγδαλή, na zapadu, u Dalmaciji« = *bájam*, gen. *-ama* (Crna Gora, ovako i kod nekih pisaca, ali ovaj oblik nije ušao u književni jezik. Nije jasno kako je došlo do *d* > *j*. Dvostruki oblici (dublete) nalaze se i u drugim balkanskim jezicima, bug. *badem*, ali arb. *bajanie* pored *badam* i *modem*. Turcizam perzijskog podrijetla (*badām* > tur. *badem*).

Lit.: ARj 1, 146. SEW 1, 37. Lokotsch 154. GM 24. Mladenov 13.

badrljak, gen. *-ljka* m = *bateljak*, gen. *-eljka* m = *bataljica* f = *patrlj*, gen. *-a* m (Vuk) = *patáljak*, gen. *-ljka* »komadić drveta što viri iz zemlje« (Crna Gora, Jovičević) = *patrljak*, *-ljka* i kolektiv *patrlje* — *patrljica* (Ston). Ove riječi idu zacijelo etimologijski zajedno, ali je nejasna varijacija samoglasa *a* > *e* > sonantno *r* (upor. *krletka* iz *kaletka*, v.), a i mijenjanje suglasnika *p*—*b*, *t*—*d*. Postanje bi bilo nejasno kad ne bismo imali *bad'Ujica* »1° struk trave od zemlje do cvijeta, 2° ono što ostane od perja kad se čija«, s čim treba uporediti *badaljika* (v.), od imperfektivnog korijena *bod* — (*bosti*), od kojega postoje tolike izvedenice. Pored ove imenice postoji još pridjev *badrljast* izveden s pomoću sufiksa *-aai* (v.) »spinusus, bodljiv«, koji također upućuje na osnovu *bad-*. Njegovo značenje preneseno je i na duhovno polje »osoran, pršljiv« (Dalmacija, Podgora, Pavliuović). Od iste je osnove i denominal *badrljati se* »srditi se na malenkosti«. Pridjev bi se mogao upoređivati sa *Baazbe* kod Domentijana i Save (13. i 14. v.) koji sadrži dva pridjevska sufiksa *Baazb* »bodar, badar« + *-onb*. Ali značenje ne ide. Mislim da se i u gore spomenutim riječima radi također o osnovi *bad-bod-*. Samo je *d* bilo izmijenjeno u *i* prema *bat* (v.), samoglas *r* unesen je u riječ prema *krlj* (v.), a *ρ* mjesto *b* prema *parijez* (v.). Te su riječi u neku ruku sinonimi pa su se mogle unakrstavati. Pored gornjih varijanata postoji još *bazdrjljka* (Vuk, Baranja)

istog značenja kojeg i *badrljica*. To je pejorativiziranje istoga tipa kao *cūstra* za *cura* (ŽK) prema *srati*, ovdje prema *bazdjeti* (v.).

Lit.: ARj 1, 148-9.213. 9, 699.705.

badia f (Vuk) »rupa na kući kuda dim *izlazi*; dimnjak«, odatle *bodženjača* f »motka duga od ognjišta, od *badže*, te se njom otvara i zatvara badža« (Lika), obrazovana s pomoću složenog sufiksa *-en* + *-jača* (v.), složenica *božámét* m (Hrvatska, Vuk) »dimnjačar« od *mesti* u drugom dijelu. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*baca* »kamin«), nalazi se u svim balkanskim jezicima: rum. *bageaca*, *bajacă*, gdje je dobila isto raširenje kao *babacă* (v.), bug. *badža*, arb. *baxhë*, *baxha* (Berat), ngr. *μπαν-ταός* (čitaj *badžás*).

Lit.: ARj 1, 151. Mladenov 13. Lokotsch 167. GM 22. Vuletić-Vukasović, ZbNZ 1,35.

bsidžak m (Vuk) »a) stegno (v.), b) opranak od kože s govedih nogu, nožanj (v.)«, odatle naš deminutiv *badžacak* obrazovan s pomoću našeg sufiksa *-bi* (v. *-ak*); *badžakūja* f (Vuk) »zlatan novac holandski na kom je čovjek raširenih nogu«; obrazovan s pomoću turskoga sufiksa *-li* (v.). Od tur. *bacak* »Bein«, *bacakli* »langbeinig«.

Lit.: ARj 1, 151. Škilji? 111.

badženak m (Bosna, Dalmacija, Podgora, Pavlinović) = *bodžanak* (Kosmet) »muževi dviju sestara su među sobom *badžanaci*«, »pašenog (v.), svak«, odatle hipokoristik *badžo* m (Dalmacija, Podgora?, Pavlinović). Nalazi se i u bug. *badžanak* (istoga značenja). Turcizam iz oblasti srodstva (*pacđanak* »djever, muževijev brat«).

Lit.: ARj 1, 151. Elezović 1, 35. Mladenov 13.

bag¹, pl. *bazi* m (Vuk, nar. pj., u izrazima *zlatan sahat s bazima*, *bag od sahata*) »lančić«. Turcizam (*bag* »veržica«), nije drugdje potvrđen.

Lit.: ARj 1, 149.

Bag², gen. danas *Baga*, u 15. v. *Bgam*(H95), potvrđen lok. *Na Bgu*, predrimski i predslavenski toponim (grad u Podgori), tal. *Carlo-bago* koji se i kod nas često upotrebljava kao *Karlobag* [ime prema gradačkom nadvojvodi *Karlu* koji je obnovio mjesto 1579], pridjev na *-bsk baguški* (*zakon, kumfin boguški*), neobičan umetak kojega postanje nije objašnjeno, možda prema etniku *Bagužan*; umetak je nastao

zbog težnje da se izbjegne *baiki*, jer bi nastao homonim sa *Baška.*, i *paški*; kako je to gladan kraj, možda je *-uš-* došao prema *gladuš*. U rimsko doba *Vegia* (Ptolomej) preko lokativa *Vegiae* > *Bigi* (Ravennas) od *Vegium* (Plinije). Nasuprot *Bagu* nalazi se na Krku brdo *Bag* (betacizam je potvrđen već kod Ravennasa, upor. još *Ból*); *i* > *6* > *a* i velami izgovor *gi* > *g* kao u *giman*, dokazuju da je toponim ušao u hrvatski jezik kroz dalmato-romanski medijum.

Lit.: ARj 1, 149. 151. Krahe, GN 40.76.102. Mayer 1, 355. Skok, GIZM 31, 153.32.119. Klaić, Zemljopis 1,111-112. EJ 5, 215.

baĝa f (Vuk) »nekakva konjska bolest«, odatle pridjev *bāgljiv* (*konj*) obrazovan s pomoću sufiksa *-ljiv* (v.). Petranović ima mjesto toga sufiksa *bāgljav*, valjda iz govora Crne Gore. Postoji još i *bažljiv* (Vuk) sa *g* > *ž*. Vrčević ima glagol *obaglamiti* »oboljeti od bage« (za konja). Taj glagol još jače zamršuje pitanje postanja. Daničić kaže da je riječ turska, ali ne kaže koja. Postanje nejasno. A i bolest nije utvrđena. Niti se pravo zna gdje se te riječi govore. Kako značenje riječi nije tačno utvrđeno, nije isključena mogućnost veze s pridjevom *bagav* i s ostalim izvedenicama koje idu u konjsku terminologiju kao i *bagā*.

Lit.: ARj 1, 149.150. 265! 8, 302.

bagajlija f, u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *gdje poleće jastreb tica ljuta...*, a za njime *dvije bagajlije*. Drugih potvrda nema ni iz naših pisanih ili usmenih vrela, kao ni iz drugih balkanskih jezika. Ni značenje nije jasno. Prema Daničićevu tumačenju narodni je pjevač izopačio tursko *bile-bagli* »ptica nalik na sokola«.

Lit.: ARj 1, 149.

bāgalj gen. *bāglja* m (Vuk, Srijem, Banat) »naviljāk« (v. *vile*) = *bāglja* f (Vuk), odatle deminutiv *bagljčić*, gen. *-iča*, *bāgljica* (Vuk) i denominai *bāgljati*. Možda ovamo ide¹ i *vokal*, gen. *vakla* m (ŽK) u značenju *otkos* (ŽU). Daničić rastavlja *bogalj* m od *baglja* f. Prvi oblik identificira s madž. *baglya* u istom značenju, a drugi izvodi iz gr. *φάκελον* »svežanj«, što ne odgovara ni fonetski ni sernasiološki. Oba se oblika ne mogu rastavljati. *Gombocz-Melich* nemaju madž. *baglya*.

Lit.: ARj 1, 149. Skok, ASPH 33, 372.

baĝana f (Vuk) »koža jagnjeća«. Akcenat je sumnjiv. Prema turskom *baĝana* »jagnje«, odakle taj turcizam potječe, bio bi akcenat *baĝana*. Nigdje drugdje nije zabilježen, ni

kod nas ni na Balkanu. Ide li ovamo *bāgane*, gen. *bāganeta* n (Srbija, Milicević) koju riječ Daničić također identificira s *baĝana* »dijete«.

Lit.: ARj 1, 149.

bagarija f »remen«. Prema potvrdi kod Belostenca bila bi to kajkavska riječ koja se još nalazi u slovenskom i rumunjskom *bogārie* i mađarskom *bagaria*. U kajkavski je došla preko mađarskoga. *Gombocz-Melich* 1, 222 je označuju kao mongolsku, osmanlijsku' i perzijsku.

Lit.: ARj 1, 149.

bagāš, gen. *-aša* m (17. v., Vuk, Crna Gora, Paštrovići, Ljubiša) »žitna mjera od 10 oka«. Nije naša izvedenica na *-as* (v.). Upor. *-usius* u *barcusius* (v.). Miklošič pomišlja na arbanasko vrelo, ali ne spominje preciznije koje. Ne vidim koja bi to arbanaska riječ mogla biti. Opravdano je pomišljati na vezu sa tal. *bagā* »sacco di pelle, otre«, *furi*, *bage* f »vaso di pelle per contenere e trasportare vino ed altri liquidi«, zatim sa *furi*, *bagón* »buraciot = barilotto« (v. *vagan*). Pretpostavlja se da je to predie. (ligurska) riječ u rodstvu s egejskom *φάκελος* »svežanj«. V. *poculica*.

Ovamo treba uvrstiti još i *bagelj* »čovječić, homunculus« < mlet. *bagā* »otre« > (metafora) »uomo soverchiamente grasso« < mlet. *baghelo* »piccolo otre«. Od *bagā* je na *-aticum* > *-age* i fr. *bagage* > *bagāž* f »1° prtljag, 2° (pejorativno) rđava mladež«, s promjenom sufiksa tal. *bagaglio* (preko *bagaggi* > *bagai*) > *bagaj* (18. v., Kuhačević, *saj* < *lj kao Veja* < *Veglia*).

Lit.: ARj 1, 149. 150. Miklošič 6. DEI 403. Štrekelj, DAW 50,3. Isti, ASPH 14, 515. REW 850.

bagatela f (16—17. v., Poljički statut, Vuk čuo u Vojvodini, danas općenito u hrv. gradovima) »nezatna stvar«. Denominal na *-isati* *bagatēlisati*, *-šem* pf. »omalovažavati, nipodaštavati«. Od tal. *bagattella* »id.«, deminutiva od lat. *baca* sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-atta* (varijanta od *-Uta* > *-etto*) i *-ella*. Talijanska je riječ postala evropskom. Preko austrijskonjem. ušla je u hrv.-srp. i madž. Mjesto *-ella* dolazi i sa sufiksom lat. *-inus* > *-ino* 'u *bagatin* (slov.) »kleine Münze« < mlet. (1274) i tršč.-tal. *bagattino* »novac zvan i *piccolo* (odatle u ŽK *nlmam ni pikule* »nemam ni prebite pare«) > (sa metatezom i njem. izgovorom *b/g* > *p/k* s promjenom sufiksa) *patakān*, gen. *-ūna* ŽK = *bata-*

kān (Lika, Liješće) »stari austrijski bakreni novac od 4 novčića«. Osnovna lat. riječ *baca* »jagoda« očuvana je u *bōkva* f (Vuk, Dubrovnik, Dalmacija), deminutiv na *-ica bokvica* (15. v., Vuk) = *bukvica* »germen, plantago«. Berneker izvodi tu riječ od *bok* (v.). Lingvistička geografija govori u prilog posudenice iz dalmato-romanskog jer *bok* ne objašnjava ni značenje ni oblik, *-va* mjesto lat. *-a* je kao u *murva* < lat. *morum*. *Baca* je u romanskim jezicima također ime biljke, kao »Hagebutte« itd., tal. *bagatto* »ceitis austraiis«.

Lit.: ARj 1, 149.728. Pleteršnik 1,9. Gombocz-Melich 223. Miklošič 17. SEW 1,68. DEI 404.

bagazija f »platno bojeno« (prema potvrdi iz Belostenca i Voltidija, kajkavska i dalmatinska riječ) = *bogostja* f (Kosmet) »pamuk ili platno alev (= crvene, v.) boje, nekada donošeno iz Skadra«. Turcizam (*bogasi* »platno za postavu«).

Lit.: ARj 1, 150. Elezović 1, 52. Štrekelj, ASPH 14, 515. Miklosich, Türk., Nachtrag 1, Hälfte 8,2,79. Lokotsch 324.

bāgav (Vuk, nar. pj. i posi. 18. v., Baranja) pridjev »hrom«, odatle poimeničenje sa *-(a)c. -ica* (v.) *bāgavac* m, *bagavica* f i denominai *ōbagaviti* pf. »ohronuti, tj. postati *bagav*« (u Lici). Vuk poznaje tu riječ u konjskoj terminologiji (v. gore *bagā*) s umetnutim *n* *bāngav* (konj) u istom značenju. Taj oblik nije ubiciran, ali se nalazi u bugarskom *bangó* m = *pangó* m »hrom, kusast đavo, đavolov epitet«. Mjesto *ōbagaviti* (u Lici) Vuk ima u istom značenju denominai *ōbangaviti*, koji također nije ubiciran. Prema tome *bagav* i *bangav* idu bez ikakve sumnje zajedno; *bāngav* je po postanju ciganski pridjev *pango* = sanskrit *panḡu* »hrom«. Kod nas je dobio prema značenju sufiks *-av* (v.) kao turski pridjevi *čorav*, *čelav*. (v.). Ciganski pridjev ušao je u konjsku terminologiju posredstvom njihova trgovanja konjima. Problem ostaje zašto je nestalo *n* u *bagav* i veza sa *bagā* f. Kad bi bilo utvrđeno značenje te imenice, femininum bi se lako protumačio prema *pjega-pjegav*, tj. iz pridjeva je nastala imenica odbacivanjem pridjevskog *-v*. Vjerojatno u vezi s ovim pridjevom stoji i *obaganjati* (Lika) = *ōbangaviti* (Vuk).

Lit.: ARj 1, 150. 8, 302. Mladenov 16. 410. SEW 42. Miklošič 7.

bagina f = *bagīna* (Prčanj) »solen, Seemuschel«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vagina*, sa *v* > *b* u Dioklecijanovu ediktu

(*bagina spathae*), katal. *boyna* i s očuvanim velarnim izgovorom *gi* kao u *giman*, *galatuna* (prema mlet. *vazina*, furl, *vazine*).

Lit.: Rešetar, *Stok.* 225. *REW*⁸ 9122.

baĝlame f pl. a) »gvozda što drže vrata za dovratnik, sinonimni izrazi *särke* (v.), *brtvjele* (v.), *panti* ŽK, posuđeniće iz madž., tal. i njem., domaći je sinonim *samac* m i *samica* f u Istri, b) »članak u noge« (*baĝlama*), c) »mala tamburica od 3 žice« = *baĝlama* i *baĝlama* f (Kosmet u značenju pod d). Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (turski apstraktum ili apokopativni infinitiv *baĝlama* »vezanje« od *baĝlamak* »vezati«), nalazi se još u rum. *balama* (s nejasnim gubitkom *gl*), bug. *baĝlama* i arb. *bugiarne*, sve u značenju podn a. Značenje pod c mogu da objasne samo poznavaoči toga instrumenta. Nejasno je također kako je ovaj apstraktum mogao postati antropnim, prezime *Baĝlama* kod katoličkih Hrvata. Vjerojatno se mora poći od značenja »sprečavanje konzumiranja braka«, tj. stavljanje štapa između bračnih drugova kao kod Tristana i Izolde. Odatle je riječ prenesena na one koji su rođeni u takvim prilikama.

Lit.: *ARj* 1, 150. *Elezović* 1, 25. *Mladenov* 13. *GM* 22. *Lokotsch* 173.

baĝoče f pl. (Stulić) »maxillarum nervorum convulsio«, u Dubrovniku »vilice« (Deanović). Riječ nije potvrđena u narodnom govoru i ne zna se gdje se govori. Nije zrela za etimološki ispitivanje.

Lit.: *ARj.* 1, 150. Rešetar, *Štok.* 225.

bagov m (Banat) »prosti duhan«. Nalazi se još u rum. *băgau* m u istom značenju. Posuđenica je iz madž. *bagó*. U značenju »ostatak duhana u luli« govori se *bogus* m (ŽKU i Lika). Ista riječ, koja dolazi također iz madž. *bagos*, govori se još u slovenskom, slovačkom i kod erdeljskih Sasa.

Lit.: Skok, *ASPh* 33,359. *Pleteršnik* 1,9. *Gombocz-Melich* 225 i si.

bagra f (Zore i Pavlinović potvrđuju ovu riječ kao termin pomorskog ribanja) »crven od borove kore; mast kojom se mreže maste da ne pucaju od suše«, sinonim *tanga* f (v.). Zacijelo je ista riječ koja i *bagrb* kod Domentijana i Save »purpura«. Vuk poznaje istu riječ u značenju »nekakve morske ribe« (Dubrovnik). Miklošič je ovo značenje ispravno upoređivao s gr. φάγρος. To bi mogla biti ista riba koja

se inače zove *pagar* (iz porodice *sparidae*). Ali to bi trebalo istom utvrditi. Na osnovu neodređenog značenja »nekakva morska riba« ne može se praviti naučna etimologija. Svakako se ta Vukova *bagra* mora izlučiti iz gore spomenute *bagra* »purpura«. Pored stcslav. *bagri* »skriet« postoji još *bagor* u ruskom i denominat *baĝrin* »bojadisati purpuro« u ukrajinskom, ruskom i bugarskom. Odatle: pridjev *hagren* (13. v.), obrazovan s pomoću pridjevskog sufiksa *-en* (v.), očuvan je u poimeničenom obliku *bagrem* m (također u bugarskom, s asimilacijom *b — b > b — m*, upór. *bedem* < tur. *beden*), *bagrena* f = *bagrema* f (Šulek), odatle *bàgrenac* »biljka robinia pseudoacacia«, odatle pridjev *bagrenov* i izvedenice na -(a)c, *-ica*: *bagrènac*, gen. *-ènea* m »neka trava«, *bagrenovac* »med iz cvijeta bagremova«, složen pridjev *bagrovidan* (potvrđen samo jedanput, u 15. v.), denominali *obagrìti* pf. »obožiti bagrom« (14. v.), *zabagrèt*, *-im* pf. »zarđati od nečistoće«, *obagrèt*, *-imj ubagrèt* pf. »pocrveniti, zarđati« (Kosmet). Ime cara Konstantina Porfirogeneta prevode neki naši historici *Bagrenorodeni*. Postoje dva tumačenja postanja ove riječi. Prema Bariću, *bagra* potječe iz ie. *bhogoros od iste osnove od koje i gr. φάγω »peći«. Prvobitno bi značenje bilo *gorući > *crven*. Polazno značenje bilo bi »žariti« potvrđeno u rus. *bagatb* »vatra koja tinja«. Kako za *bagra* nema drugih ie. paralela, ova je etimologija kombinacija koja ima malo vjerojatnosti. Ne postoji stcslav. *bagzrb* m kako navode Berneker i Barić, nego samo *bagrb*. Ranije je Mladenov označio slav. *bagrì*, *bagrìti* kao praslavenske riječi od osnove *bag* »bojadisati uopće«, zatim »bojadisati crvenom bojom«. Ali prvo značenje nije potvrđeno. Najbolje će biti ako kažemo da je postanje nepoznato, ako nije posuđenica iz gr. πορφύρα > *paBəza, sa metatezom i disimilacijom *bragra > *bagra*, kao što je i lat. *purpura* iz grčkoga. S ovom riječi teško da će biti istoga postanja *bàgra* f kojoj je prvobitno značenje iz marvogojsva zabilježio J. S. Reljković u *Kučniku* »mlado jedno stado što se ostavlja za kuću«, odatle ono značenje što ga Vuk daje za Vojvodinu, gdje su sinonimi »vrsta, soj, fajta, pasmina, species«. Riječ je dobila u prenesenoj službi i pejorativno značenje, upor. I. Držić: *parti ali' bagre u universitadi*. Ni za ovu riječ, koja se akcentom razlikuje od prve, nije utvrđeno postanje.

Lit.: *ARj* 1, 150-1. 8, 302. *SEW* 38. *Miklošič* 6. Barić, *PPP* 1 (1921), 231-7. *Mladenov* 13 i *RFV* 68, 378-88. *Elezović* 1,183.2,1. Skok, *Term.* 47. *REW*⁸ 6862.

baguda f (18. v., M. A. i J. S. Reljković, pridjev *svitla* i—', kod Rapića *svilena* ~) »krijesnica«. Pridjev na *-ən bagudni*. Daničić pOmišlja na tal. *baco* »svilena buba«, čime se ne objašnjava pravo ni značenje ni sufiksni *c > g*.

Lit.: *ARj* 1, 151. *DEI* 398.

bagulina f (Božava) »bastoncino«. Od lat. *baculus pastoralis* (9. v.) > tal. *bacalo* (15. v.) = *bàgol* (Romanja) sa deminutivnim sufiksom *-ino*. Od istog je korijena (keltskog, ir. *bace* »zavinut štap«) sa deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta baketa* f (Vuk, Risan, Perast) = *bakita* (16. v., Marulić) »štap, šibika, prut, palica« < tal. *bacchetta*, furl, *bakete*. Ne zna se kako se etimološki odnosi čakavsko (Istra) *bakul* »gryllus domesticus« prema tršč. *bacalo*, *bakula* f (Molat) »babura slična pauku, živi na vlažnim mjestima, tijelo joj je kao dio stonog« i *bakljača* f (Šulek, Makarska) »neka krupna kruška« (bila bi izvedenica na *-oca*, naš ili romanski sufiks, ako ide ovamo.)

Lit.: *ARj* 1, 159. Cronia, *ID* 6. *Nemanić* 1, 28. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *REW*⁸ 8742. *DEI* 395-6. 399.

bàgun, gen. *-una* m (Vuk, Hrvatska) »svinja kovrčastih čekinja«. Deminutiv na *-bc* > *-ac baginac*, gen. *-nca* (Vuk). Riječ je engleska u talijanskom izgovoru *bacon* »ventresca di maiale affumicato«, frč. *bakkō*, već u srlat. (941) *baco*, gen. *-onis*.

Lit.: *ARj* 1, 151. *DEI* 399.

bäh, pridjev i poimeničen kao maskulinum, »a) prasak, lupa, vika, b) preneseno na psihološko polje: ohol, oholica«. U vezi s prijedlogom *u* (v.) nastaje prilog *ubah* (*redovništvo ubah zagovori se održati bogu*, Glavimic) > *uba*, koje dolazi i zajedno s prijedlozima *na* (v.), *s* (v.), u svetostefanskom hrisovulju *ni u Bənə* »nikako«, u starijem hrv.-srp. *u bah* »durchaus, svakako, upravo«, danas zamijenjeno sa *baš* (v. kasnije). U Pomieru, Premanturi i Medulinu *ubah* znači »neprestano«. U narječjima dolazi prilog *ubah* vezan sa *pre* (v.): *prèuba* (Lika) = *pri* (ikavski) *priuba* (Banja Luka) »dosta, prilično, ikoliko«. Prvobitno značenje lijepo se vidi u prilogu *izùbaha* »iznenada« (Vuk, Boka). Tu je iz priloga *ubah* nastala imenica. Pridjev *bah* »ohol« ne postoji više ni u književnom ni u saobračajnom govoru, nego je objašnjen pridjevskim sufiksom *-at* (v.): *bahat* »ohol«. I prvobitno značenje objašnjeno je istim poimeničenom sufiksom *bahat* > *bât* m »tresak, prasak, lupa, osobito nogama, kad se ide«.

Od iste su osnove denominali *bahati* impf, prema pf. *bahnuti* (*na-*, iz 17. v) > *banuti* = *bānuť*, *banem* (Kosmet) »lupiti, udariti« pored »neočekivano, iznenada doći«, iterativ *bàhtati* (Vuk), *b-ihat* impf, »mnogo trošiti nečega bez potrebe« (Brusje, Hvar), *baharati* impf, »tandrljiskati, udarati, praviti galamu« (Smokvica, Korčula), *baharati* (Kučište, Brač) »šuškatii«, odatle imenica na *-ija bahàrija* f »pomorski izraz za nepomorice«. Odatle augmentativ *bašina* f (Vuk) »buka, vika«. Još postoji denominai *basiti* impf, »udarati u bah«, *zabašiti* pf. »zanijekati« i pridjev *izbašan* (16—18. v.) koji kao da znači »oslobođen, slobodan«. Kako se iz prefiksalne složenice vidi, *bäh* m je dobilo i značenje »odricanja, poricanja« koje se razvilo iz negativnog tvrdjenja lupom ruku ili nogu. Od ovoga značenja ima glagolska izvedenica *zabašuriti* pf. prema impf, *zabašurivati*, gdje je *zabašiti* rašireno glagolskim sufiksom *-ur-* (v.), u Kosmetu bez samoglasa *u*: *zabaštrat*, *-am* pf. prema impf, *zabaštravat*, *-avam* u istom značenju (s umetnutim *t* između *sr* kao u *oštar*, v.). Upoređenje sa stcslav. *bəhəmə* pokazuje da je *α* u svim ovim riječima postalo od poluglasa *ə*. Isto tako i u *baš* < *bbšb* (također slovenski i madžarski). Jedino bi se u pridjevu *bahat* moglo dopustiti prvobitno *a* s obzirom na rusko *bahatb* »hvastati se«, ali Bruckner i Scheftelowitz dovode ovaj glagol zajedno s rus. *baharb* »čarobnjak« (v. niže *bahoritf*) u vezu s grčkim φάσσω, tako da ispada iz veze s *bah* < *bthi. Poluglas *ö* može i ispasti: *zapšiti* »zanijekati« < *za* + *bis-i-ti* (upor. glede značenja *zabašiti*). Praslavenski onomatopejski korijen *bih-* je niži prijevoini štěpen od *buh-*, koji se nalazi u *buknuti*, *bühnem* pf. (*na-*) »provaliti«, impf. *bušiti* »udarati, bacati, bučno padati« (upor. *zabušiti* se *ä vodu* ŽK), *nabušiti* se, impf. *buhati*, *buhai* m (sa *-äc*, v.) »čuška, zaušnica«; pridjev na *-av* (v.): *bühav* »mollis« = *bühavan* (sa dva pridjevka sufiksa), imenica *bühovica* f »terra soluta«. Ovamo ide još s prefiksom *pod-* složeni pridjev *podbül* ŽK < *podbuhh* »napuhnut u licu« i inhoativni glagol *buktjeti* < *buhjteti. Rumunji posuđuje prijevoini stepen *bus-*, odatle njihovi glagoli *buși*, *înăbuși*, imenica *bușaiu*, apstraktum *busala* i prilog *dea Bușeie* »četveronoške«, od čega potječe ličko (posuđeno od velebitskih Vlaha ?) *dojabašuliti* »doći četveronoške«. Uzme li se da je *h* u onomatopeji *bbh-lbuh-* nastalo iz ie. inhoativnog glagolskog sufiksa *-sk-* (lat. *verterasco*), onda treba ovamo staviti i korijen

bu- koji se nalazi, raširen pridjevskim sufiksom *-10*, u *buj-an* i' impf, *bu-j-a-ti* (*na-*), u stcslav. pridjevu *Буџ* < ie. *bHlouzo. *Buj* je raširen možda sa *-ulj-* (v.) u *buljiti* (*iz-*), *buljim* impf, s objektom oči (npr. *buljiti* u nešto), odatle *buljina* f = *buljuna* f (Vuk, Banat) »sova«; sa *-eš* (v.): *bulje!* m (Bačka, Vuk) »riba perca fluviatilis«, koju posudiše i Madžari (*bules*), odatle hipokoristik *búlja* f istoga značenja. Ta riba zove se i *okun* od *oko* (upor. *ukljata* u Dalmaciji) i u Srijemu *bandaš*, gen. *-aša* (Vuk) pored *bandar*, gen. *-ara*. Složenice: *bulioka* < *búljooka* »ovca« i pridjevi *buljook*, *buljookast*. Upor. još *búljioka* f, imperativna složenica. S našim glagolom *buljiti* u vezi je češki *vybouliti* »glotzen«. Matzenauer upoređuje s got. *uf-bauljan*.

Lit.: ARj \, 171. 194. 198. 199. 4. 145. 301. 7. 730-1. 11. 771. 12. 202. SEW 1, 97. 100. 107. Mladenov 51. 54. WP 2, 112. 118. Bruckner 46. /CZ 51, 240. Scheftelowitz, KZ 54, 228. GM 28-9. 271. Liewehr, Slávia 5, 210. Perušek, ASPH 34, 20. 36. Elezovic 1, 30. 184-5. Ribaric, SDZb 9, 130. BI 2, 612. Hraste, JF 6, 211. Matzenauer, LF 7,17. Gombocz-Melich 1, 303, 567.

bahân m (Smokvice, Korčula) »svinja«. U vezi je možda s tal. *baſſo* (stmlet., stlomb., furi., srlat.) »slanina«, odatle *bafara* »debeo«. Lit.: REW⁸ 878. DEI 402.

bâhoriti, *-im* impf. (Vuk, 16. v., zapadni pisci) »bajati (v., s tom je riječi u etimologijskoj vezi)«. Odatle apstraktum na *-ija* (v.) i na *-je'*, *bahorija* f = *bâhorje* »bajanje«, radne imenice *bahornik* m = *bahoternik* m (valjda složenica) prema *bâhorica* f »bajalac, -ica«. Glagol je izveden s pomoću *h* < *s(k)* od ie. osnove *ba-*, koja se nalazi u gr. φημί »govorim« i u našem *bajati* (v.), *bajalac*. Odatle rusko *bahan* »hvastati se« i radna imenica *bahar'* »brbljavac, čarobnjak«. Osnova *bah-* nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i poljskom. Zbog toga se može označiti kao praslavenska. Prvobitno značenje bilo je »govoriti nejasne, magične formule«; odatle onomatopeiziranje osnove s pomoću *-or-*, upor. *žuboriti*, *krâkořiti*. Kao i *bajati* ide u termine primitivne mitologije i narodnog vjerovanja.

Lit.: ARj. 1, 154. Scheftelowitz, KZ 54, 248. Matzenauer, LF 7, 4-5.

bâht m = *bat* (Vuk, nar. pj.; Bosna i Hercegovina, Kosmet) »sreća, sudbina«, odatle indeklinabimi pridjev obrazovan s pomoću *-li*:

batli »sretan«, poimeničen *bâtlija* m (Vuk), turski indeklinabilni pridjev obrazovan s pomoću postpozicije *-suz* (v.): tur. *bahtsiz* > *boksuz* »nesretan«; u Pivi i Drobnojaku i taj dobiva *-li*: *baksúzli* »nesretan«, odatle imenica *baksuzlija* m. Konsonantska grupa *ks* nastala je ispadanjem, kao obično, srednjeg *t* u grupi od tri suglasnika; *hts* > *hs* > *ks* (ugor. glede *k* < *h* *buhjeti > *buktjef*). U Kosmetu postoji još složenica *bezbâtnik* m prema *bezbâtica* f »nesretnik« i pridjev *bezbâtan*, koji se može tumačiti na dva načina: 1. *bez* kao naš prefiks = turska postpozicija *-suz*, upor. *neba(h)t* m sa *ne-* prema *nesreća* ili 2. kao perzijska složenica *bedbaht* koja znači isto. Još postoji izvedenica *batûna* f (Srbija) »sreća«. Glede nastavka *-una* na tursku imenicu upor. *bašuna* od *baš* (Skok, Slávia 15, 185). Taj turcizam perzijskog podrijetla (*baht*, ie. riječ, srodna s našim *bog*, *ubog*, *bogat*, v.) nalazi se i u bug. *baht*, *bahtlija* i arb. *baht* > *baft* (Gege) u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 154. 205. 209. 7. 788. Skok, Slávia 15, 184. Mladenov 19. GM 23. Vuković, SDZb 9, 379. Elezović 1, 33. 37.

bahuljati, *-am* impf. (Vuk, Šumadija) »ići pobaučke, četveronoške, na nogama i rukama«. Govori se za malu djecu. Ovamo ide zacijelo i *bavčēt* pored *bahčēt* impf, »hoditi na vrsima od prsti« u narječju Lumarde (Korčula), sa *-éti*, upor. *bahtati* (Vuk, v. naprijed *bah*). Možda ide ovamo i *bahuljača*, *bahuljičica* f, ime ševe ili ševrljuge, koje Daničić izvodi od korijena *bas-* »zujati«. Glagol *bahuljati* svakako je deminutivna izvedenica od sveslav. korijena *bah-* > *bah-* (v.). Glede glagolskog deminutivnog infiksa upor. *-ulj-* (v.) u *namiguljiti*. Upor. glede značenja i ličko *dojabušoliti* (v. naprijed *bah*) istog značenja.

Lit.: ARj 1, 155. Kušar, NVj 3, 328.

bailo m (16. v.) = (metatezom) *balijo m (16. v., potvrđeno samo u genitivu: *izgna caeb poklisarije bhnetčkago báljia*). Od tal. *bàilo*, bizantinsko βαῖλοσ > arb. *bailas* s članom *-zi* »mletački poslanik na bizantskom dvoru«, od lat. *bajulus* »1° trhonoša, hamal, 2° bizantski administrativni činovnik«. S izgovorom *b* > *v* *vagilar* »Kinderwarter«, *vá-glijam* »dvorim novorođenče (Pljevlja, Drama), ngr. βαῖλας < mlet. *baila* > (metatezom) *bàlia* »dadjlja«, mlet. denominal *bailir* »allattare« > *balliti*, *-im* impf. (Lika) »pjestovati, dvoriti dijete«, *bájla* f (Lika, Dalmacija,

koliko graniči uz Liku, dio Gorskog kotara), pridjev na *-in bájlin*. Ovamo ide i rum. izvedenica na lat. *-atus* > *-at báiat* »dječak«. Od furl. *bae*, *baje* »balia« > slov. (Notranjsko) *bája* = *bájila* »dojilja«. *Bajula* je i posuda za vodu. Ovamo *bájica* (Molat) »drvena posuda manja od kabla za vodu«.

Lit.: ARj 1, 155. Sturm, ČSJK6, 77. DEI 408. 414. Románsky 131. REW⁸ 886.

bàir m = *bajir* = *bàir* (Kosmet) »brijeg, obala« = *bajer* (Tuzla) »međa«. Turcizam arapskog podrijetla (*bayir* »strmen«), nalazi se još u bug. *hoir* »hrid«. Treba razlikovati, što se tiče postanja, *bajer* m »jezero« (v.).

Lit.: ARj. 1, 155. Elezović 2, 497. Pleterinik 1, 10. Pavlovic, JF 16, 179. si.

bajàgi (Vuk) prilog, također u vezi sa *kao* > *ko* (Bosna i istočni krajevi) = *bajàgi* pored *balogi* (Kosmet) = *Abajaga* (Lika, *a* je naša zamjena za tursko *jery*) »tobož(e) (u zapadnim krajevima)«. Vuk pozna i oblik *bajàgi* koji se može tumačiti na dva načina: 1. ili je to fonetska promjena *a* > *o* kao u *Ūvoda* poslije *Ābijala*; 2. ili je miješanje i unakršavanje sa sláv. *bo* (v.). Glede oscilacije upotrebe sa *kao* > *ko* upor. *kođoja* pored *dojā* u istom značenju (Skok, Slávia 15, 359). Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (*bayağı*, pridjev i prilog, koji se upotrebljava kad se nešto konstatuje, bilo tu neugodno ili neočekivano onome koji govori, kao fr. *tout bonnement*, *tout simplement*) nalazi se i u bug. *baeđi* »už, božem«. Upor. sinonimni turcizam *adeta* (v.). Ide u oblast sintaktičkih turcizama, kao *dernek* (v.), *dojā* (v.), *osli* (v.).

Lit.: ARj 1, 155. 507. Mladenov 14. Elezović 1, 26. Děny § 469.

bajat, *-a*, *-o* pridjev (Bosna i Hercegovina, istočni krajevi) »star u smislu gubljenja svježine (protivno je značenje *svjež*), pokvaren (hljeb, meso, ulje, mast)«. Protivno drugim turskim pridjevima koji ostaju obično indeklinabilni kao u turskom ili dobivaju naše sufikse (kao *čorav*, *čelav*, *šašav*), da bi postali naši pridjevi, deklinabilan je i izražava mociju zbog toga što se svršava na *-at*, koje je dočetak i naš pridjevski sufiks (upor. *rogat*). Ali Vuk poznaje i našu pridjevsku izvedenicu (odatle *bájatan*) dobivenu s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-an* (v. *-an*) upravo kao u *fališan* od njem. *falsch*. Još postoji imenica izvedena s pomoću *-as* (v.) *baetaš* i denominali *obajătiti se* (Kosmet) = *ubajătiti se* (Vuk) = *obajătiti* pf. (Jelić)

»izgubiti svježinu«, Pridjevski turcizam osmanlijskog (tur. *bayat*) podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug., arb., *baját*, ngr. s grčkim sufiksom u *μπαγιάτιος* »bajatan«).

Lit.: ARj 1, 156. 8, 302. Skok, Slávia 15, 183. Mladenov 19. GM 24. Matzenauer, LF 7.5.

bajati, *-em* impf, na istoku = *vračati* na zapadu. Ide u terminologiju staroslavenske mitologije i danas narodnog vjerovanja. Upor. za *bajanje* još *vražanje* g. 1452. na zapadu. Prvobitno je značenje isto koje i gr. φημί »govoriti«. Pejorativno značenje razvilo se iz vraćanja. Ono se vidi najbolje u prefiksnoj složenici *nabajati nekome nešto* »nekoga krivo izvijestiti«. Ovo posljednje značenje nalazi se i u stčeš. *boju*, *bati*, kao i u lotiškom *batJma* »kriva vijest« i u jednako obrazovanom latinskom *fama*, gr. φήμη »glas«. O izvedenici dobivenoj s pomoću sufiksa *-n*: *basna f* (danas) *fabula*, v. niže. Izvedenice su još ove: sa sufiksom *-aka* (v.): *bajka*, radne imenice na *-ač*: *bajač*, na *-lac*, *-lica* (v.): *bajalac* m prema *bájalica* f, pejorativna na *-alo* (v.): *bojalo*; na *-vác*, *-vica* (v.) *bájavac* m prema *bájavica f* (kajkavski); denominali: *obajati*, *-jēm-pl.* (Vuk, na istoku) »očarati (na zapadu)«. Osnova je praslavenska i sveslavenska *ba-*, i ona je postojala u ie. i baltoslavenskom. Miklošič i Matzenauer je drže u vezi s madž. *báj* »magia, incantatio, ali i muka, zlo, teret« riječju koja potječe iz tur. *bagy »veza«. Upor. džag. *báj* »veza, čarolija«, *bajlamak* »očarati«, *bajgin* »začaran«. Nalazi se u složenici *dozbaidžija* »mađioničar« (*göz* »oko«) (Skok, Slávia 15, 343). Ovamo ide i *bağlama* kao prezime (v.). Međutim *nabajati* i *bajati* u hrvatsko-kajkavskom znači »mučiti, štrapaćirati, inkomodirati nekoga«. Prema Štrekelju to su denominali iz madž. *baj* < slav. *boj*. To bi bile pozajmice tipa *čobanja* (v.), ako je ispravna Štrekeljeva etimologija. U tom bi slučaju otpalo Miklošičevo mišljenje.

Lit.: ARj 1, 156-7.7.204.8.302. SEW 39. Trautmann 24. WP 2, 124. Miklošič 5. Bruckner 11. Mladenov 19. Mažuranić 13. Grünenthal, KZ 63, 277. Gombocz - Melich 230. Boisacq⁷ 111. Mladenov, WuS 12, 60. -Matzenauer, LF 7.5. Štrekelj, DAW 50,3. Momirović, GIEM 11, 64-68.

bájbok m (istočni i zapadni krajevi, Vojvodina, zacijelo iz graničarskog jezika) »zatvor«. Od nvnjem. *Beiwach(te)*, stvnjem. *biwache*, *biviaht* > u romanskim jezicima *bivac*, *bivouac*.

Lit.: REW* 1140. DEI 537.

bajer m »Γ (umjetna) bara koja nastaje iskopavanjem ilovače za proizvodnju crepova (Krašić), 2° toponim *Bajer* (dio Karlovca uz Kupu), hidronim jezero *Bajer* (kod Fužina u Hrvatskoj) = slov. *bājar* »id.«. Oboje iz nvnjem. *Weiher* < lat. *vivarium* preko fr. *vivier*, stvnjem. *wī(w)öri* > slov. *vīrij*, *vērij* »1° piscina, 2° toimin (upór. toponim *Toimin*), eine tiefe Stelle im Wasser«.

Lit.: *Pleteršnik* 1,10. 2,761. 771. Ramovš, ČSJK 3,58 (cf. *RES* 2,170). *REW*² 9409.

bājngeri = *banjgeri* m. pl. (ŽK) »Türpfosten, drveni okvir za vrata«, nalazi se još u slov. *vanger* m = *hangar* u Donjoj Kranjskoj i u polj. *węgar* u istom značenju. Postanje je nepoznato. Bruckner pomišlja na njem. *Anker*, što se ne slaže ni glasovno ni semasiološki. Ide u građevinsku terminologiju, koja je u hrvatsko-kajkavskom i slovenskom jeziku njemačkoga, a u Bosni, i uopće na balkanskom istoku, turskoga podrijetla.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 359. *Pleteršnik* 1, 11. 2, 747. *Miklošič* 394. *Bruckner* 609. Štrekelj, *ASPh* 11, 467.

bajök m (Božava) »mjeden papinski novac«. Od tal. *baiocco* (15. v.), srlat. *bajocchus* »id.«.

Lit.: *ARj* 1, 157. Cronia, *ID* 6. *DEI* 409.

bajrak m (17. v.) = *bājrak*, gen. *bājrāka* (Kosmet) = (češće sa metatezom *jr* > *rj* koja je značajna za hrv.-srp.) *barjak* (Vuk, 18. v.) »zastava, fis = pleme kod Arbanasa (Kosmet)«. Odatle deminutiv *barjačić* (17. v.); *barjačkinja* (u igri djece sufiks *-kinja*, v.); složenica *bajraktār* m (17. v.) = *bajraktār* (Kosmet, nasljednu u Arbanasa zbog toga što *bajrak* znači kod njih »pleme«) = (sa metatezom) *barjaktar* (Vuk, 18. v., važan položaj u hajdučkoj organizaciji) = (sa *rj* > *r*) *baraklar* (jedanput 17. v.) »zastavnik« prema *barjaktarica*, odatle posesivni pridjev *barjaktardrev*, kvalifikativni *barjaktarski* i hipokoristik *banjo*. Također muslimansko prezime *Bajraktarević* (Bosna) = *Zastavniković* kod Srba. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*baïrak*), nalazi se kod svih balkanskih naroda (bug., arb. *bajrāk*, arb. i sa metatezom *jr* > *rj*, ngr. *μπάράκι*), isto tako i turskoperzijska složenica (drugi dio kao sufiks *-dar* (v.) od *darem* »imam«). Proizašao je iz turske vojničke i plemenske organizacije.

Lit.: *ARj* 1, 157. 181. 187. 188. *SEW* 1, 39. *Lokotsch* 182. *Mladenov* 14. *GM* 23. *Elezović* 1, 26.

bajram (Vuk, Bosna) = (sa metatezom *jr* > *rj* kao u *barjak*, v.) *barjam* (nar. pj., Kačić, 18. v.) = *bajram* pored *hajrám* m »muslimanski praznik poslije ramazana«, također muslimansko lično ime za muško (Bosna). Taj turcizam arapskog podrijetla raširen je po cijelom Balkanu. U Bosni se govori i čitava turska rečenica *Bajram mübarek' olsun* (= neka ti je Bajram sretan!) za čestitanje.

Lit.: *ARj* 1, 157. *Lokotsch* 183. *Elezović* 1, 26. *Školjić* 1,70.

bajta f (Lika, ŽK, hrv.-kajk.) = *bājta* (slov.) »hölzerne Hütte«. Deminutiv na *-ica* *bältica* f. Na *-ar* *bājtar* m = *bajtnik* prema *bajtarica* f. Denominal na *-ati* *ballati*, *-am* (o-). Od tal. *baïta*. Ta se riječ nalazi još u sjevernoj Italiji, južnoj Francuskoj i u Pirenejima (Navarra) kao i u baskickom *baïta* »kod (upór. fr. *chez* < *casa*)«, *beiti* »bajta«. Na Balkanu je potvrđena u tračkom *baïta* = *baite* »šator od kože«, gr. βαϊτήζ (1. v., natpisi) »zagrijan prostor« = βέτης (Hesych) »crypta«, postoji i hebr. *bajith* »kuća«. U sve jslav. jezike, u rumunjski i arbanski nije ušla. Nalazi se samo u slovenskom i krajnjem sjeverozapadnom hrvatskom, kamo je došla ne iz predslavenskog romanskog nego kao retoromanska posudnica. V. *pojata*.

Lit.: Skok, *SIRev* 3,351. *Pleteršnik* 1,10.721. *Stampa* 132-133. *DEI* 409.

bajvmet, gen. *-età* m = *bajonet* m = *bajoneta* f = *bajnéta* (ŽK) = *panganet* (Vuk) »vojnički bodež«. Od fr. *baïonnette* (16. v.), preko njem., deminutiv na *-fita* > *-ette* od *Bayonne*, grada u Francuskoj gdje se proizvodilo to oružje.

Lit.: *ARj* 9, 615. *DEI* 409.

bajz m »krupan šaren grah tačkaš (Su lek, Međumurje)«, od madž. naziva za boju *bajsg* »mrk«. Nema potvrde iz drugih naših narječja gdje ima madžarizama.

Lit.: *ARj* 1, 158.

bâk¹ »gle« (Jovan Rajić). Nema potvrde u nar. pjesmi. U *Pjev. crnog*, dolazi u tom značenju *baka*. Upor. madž. *baka* u istom značenju. Nema potvrda iz drugih narječja gdje ima turcizama, a niti iz drugih balkanskih jezika. *Bak* je turski imperativ, a *baka* turski optativ od *bakmak* »gledati«. Odatle po svoj prilici imenica *baka* m »običan redov« u bivšoj austrougarskoj vojsci (tako se govorilo u.

Hrvatskoj i Madžarskoj), ali bi moglo biti i u vezi sa *baca*(laureus).

Lit.: *ARj* 1, 158. *Gombocz—Melich* 1,619.

bâk² m (Vuk, 16. v., Hrvatska, ŽK) = *bik*, gen. *bika* i *bika* m (14. i 15. v.), *Kka* m (posljednje također f: *bike pritiľe* Velikanović, također Lika, katolici), pl. *bikovi* »taurus«. Prvi je oblik (koji u slov. znači »ovan«) samo hrv.-srp. (na Zapadu), a drugi je općeslavenski. Prvi je dragocjen za etimologiju. Od toga oblika postoji deminutiv *bačić* (Stulić), također prezime u Hrv. primorju, augmentativ *bakonja* m na *-onja* (v.) u metaforickom humoristickom značenju »jak čovjek, veliki gospodin« (upor. Matavuljev roman *Bakonja fra Brne*), posesivni pridjev *bakov*, odatle *bukovina* f »viburnum lantana, salix vitellina«, kvalifikativni pridjev na *-ovit* *bakovit* (Vuk). Značenje riječi *bakonja* nalazi paralelu u furlanskom *boco* »uomo corpulento, grasso soverchiamente« (upor. dalmatinsko prezime *Bakotić*) i denominat *obakoviti*, *-im* pf. »otvrđnuti kao koža od bika« (Dalmacija). Od *bik* su izvedenice pridjev *bikoviti* »debeo, koji zaudara«, *bičji* (Petrović). Oblik *bika* tumači Daničić kao augmentativ, što ne odgovara našoj tvorbi riječi. To je madžarski oblik *bika* koji Madžari posuđiše od panonskih Slavena, a mi od njih (upor. *čobanja*). Rumunji posuđiše *bič* od čakkih Slavena. Aromuni imaju pored *bič* i *bića* ~ ngr. *μπίκας*; r je nastalo od jeryja (poljski, ruski i ukrajinski *byk*), a u *bak* mogao je nastati samo od poluglasa *ɓ*. Riječ se ima prema torne povezati sa impf. glagolima *bukati*, *bučem*, *bucati* odatle *bukač*, *buknuti* (koji su sveslavenski) od ie. korijena *bū-* kojim se oponašaju duboki tamni zvukovi govoda i ptica, naročito sova (upor. bug. *buh* »sova«, rus. *buhatb* »tamno i dugo vikati« i gr. *βοάω* »vikati«). Odatle *buka* f (postverbal od *bukati*), *bukovac*. Prijevojni štěpen *ɓ* kao u **bžkb* > *bâk* nalazi se također u *Băceia* > *pčela*. Je. korijen *bū-* je onomatopeja. Postoji i mišljenje da je *bykb* < **bükü* tursko-mongolskoga podrijetla: *buka*, *buga* istog značenja, odatle bug. *buga*. Ali i ta je riječ onomatopeja. Tim upoređenjem se ne može obesnažiti saznanje da *bak* = *bik* ide u dobro zastupljenu prijevoinu slavensku grupu *ɓ-y-u*, tj. da se može etimologijski protumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava: *bik* znači »bukač«.

Lit.: *ARj* 1, 142.300. 301. 8, 303. *SEW* 1, 112. *Bruckner* 53. Isti, *KZ* 42, 339. 341. *WP* 1, 112-3. *Miklošič* 27. *Gombocz—Me-*

lich 1, 399. *Mladenov* 28. Korsch, *ASPh* 9, 493. Vasmer, *RSI* 3, 263-4. 4, 169. 6, 191. Kofínek, *Slávia* 15, 51. Paul, *WuS* 20, 38-9. *Boisacq* 137. Sköld, *LUA* n.f., avd. 1, sv. 19, ^7. Perušek, *ASPh* 34, 20. *Pascu* 2, 182.

bâkal, gen. *-ala* m (Vuk) = (s individualnim sufiksom *-in*, v.) *bâkalin* m »sitničar (neologizam)« prema *bâkalka* f »žena bakalova«, odatle izvedenice posesivni pridjevi *bakalov*, kvalifikativni *bakalski*, *bâkálnica* f »dućan bakalov«, denominal *bakaliti* impf., pejorativno sa sufiksom *-ac* (v.): *bokalai*, gen. *-oia* »čifta« (Vuk, Bačka), apstraktum sa sufiksom *-luk* *bakahk* »silničarova roba, njegovo zvanje« (Kosmet). Taj turcizam arapskoga podrijetla (*bakkal* istog značenja, odatle turska izvedenica *bakkal-hk*) raširen je u svim balkanskim jezicima kao termin orijentalne trgovine (bug. *bâkalin*, rum. *bacal*, *băcan* m prema f *băcăneasa*, apstraktum *băcălie*, denominal *bacana*; arb. *bakâi*, cine. *bacal* = *bacala*, odatle pridjev *băcălescu* »bakalski«), apstraktum *băcăliche*, ngr. *μπακάλης*, svagdje u istom značenju.

Lit.: *ARj* 1, 158. *Lokotsch* 189. *GM* 24. *Mladenov* 14. *Elezović* 2, 497. *Pascu* 2, 111.

bakâlaj, gen. *-aja* m (Vuk, Boka, nar. posi.) < tal. *baccalà* (glede dodatka *-j* upor. *belaj*), *bakalâr*, gen. *-ara* (Rab, Božava, Hrv. primorje) = *bakalâr*, gen. *ara* (danas općenito u književnom jeziku) = *bakaljar*, gen. *-ara* (Dubrovnik, Hercegovina) = *bakajar* (Potomje) < tal. *baccalare* (ruklanja hijat kao u *galera*, *turnir*) < špan), *bacalao* »štokfiš (ŽK)«, od flamanskog *bakkelaauw* (metatezom od holandskog *kabeljauw*).

Lit.: *ARj* 1, 158. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6. *REW*² 4650. *DEI* 392.

bakam m (nar. pj.) = *bakam* pridjev i priiog (protivno *as* »boja koja se ne mijenja na suncu«, (Kosmet) »crvena boja za mazanje lica, nakita i obrva, *varzilo* < *Brasil* (v.)«, »loš zefir i nepostojana boja« (Kosmet), odatle denominai *bâkamiti* (nar. pj.), složenica *môr-bakarn* (Kosmet) »boja slična boji varzila«. Turcizam arapskog podrijetla (*bakkam*), nalazi se u svim balkanskim jezicima kao termin iz oblasti boja (upor. *boja* i *bojadisati*, danas opće hrv.-srp. riječi) : bug. *bakám*, cine. *bacáme* f »bois du Brésil, bois rouge de teinture«, ngr. *μπακάμι* »sandalovo drvo«.

Lit.: *ARj* 1, 158. *Lokotsch* 190. *Elezović* 1, 27. 2, 497. *Mladenov* 15. *Pascu* 2, 111.

bàkar, gen. *bakra* m (Vuk) »mjed, kufar, gen. kufra (kajkavski germanizam, njem. *Kupfer*)«, prvobitno riječ raširena na istoku, ali danas u književnom jeziku općenita. Odatle: pridjevi *bakaran* (srijemska nar. pj.) = *bakaran* (1766, Kosmet) = (u književnom i narodnom govoru samo sa -en) *bàkren* (takoder Kosmet), *bakarljiv* (*saan*, v.) »osobina nekalajsana bakarna suda (Kosmet)«, sa -K: *bakarli* (jedanput kao epitetom), poimeničeno *bakarlija* — *bakračlija* f »stremen, uzendijsa, bakračlija (glede -ač v. niže)«; sa -uša (v.): *bakaruša* f »bakreno zvono« (Vuk, Srijem); sa -enjača: *bakrenjača* f (Vuk, Kotor) »puška okovana bakrom«; denominal na -isati (v.) *nabakarisati* pf. »bakrom okovati«, *obakarisati* pf. = *obàkriti*, -im (Vuk); radna imenica na -dzija *bakràdzija* = *bakardžija*, odatle pridjev *bakràdzinski* (zanat); *bakrar* i *bakrište* su Stulićeve kovanice. Deminutiv *bakrenče*, gen. -eta n (Kosmet) »bakarni sud kao časa ili maštrafa«, upor. *romijenča* f < lat. *aeramentea* (v.). Nije naša izvedenica na -ač (v.) *bakrač* m (17 v.) »kotoa«, odatle naš deminutiv na -bc: *bakračac*, na -ič *bakračić* i hipokoristik (?) *bàkra* f (akcentat nesiguran, Lika) i odatle deminutiv *bakrica*. Mjesto *bakrač* govori se *bakrenica* u Dalmaciji (Podgora (?), Pavlinović), *bakrenih* m (Stulić). I *bakar* i *bakrač* turcizmi su osmanlijskog podrijetla (*bakır*, *bakrač*, istog značenja), rašireni u svim balkanskim jezicima (bug. *bakar*, upor. i bug. prezime *Bakardžijev*, arb. *baker* pored *baker*, cine. *bàcře* f i denominal *bà-cřyisire*, ngr. *μπακίρι*, pored *μπακρί*, turska izvedenica na -aç: bug. *bakràč(e)*, arb. sa metatezom *r* *brakaçe* pored *pagrač*, *pragaç* i cine. *barcaçe* f, ngr. *μπακράττι*). Tursko jery postalo je kod nas nepostojava *a*, ali i u novogrčkom može također ispasti.

Lit.: *ARj* 1, 160. 7, 205. 8, 303. *Skok*, *Slávia* 15, 184. *SEW* 40. *Elezović* 1, 27. 2, 497. *GM* 24. 44. *Pascu* 2, 111.

bakija f (Kosmet) »pretekli stari neisplaćeni dug«. Ovamo ide također *bekaja* f »ostatak duga«. Taj arabizam (*baki*, *bakijje*, *bekaja*) nije kod nas drugdje potvrđen, ali se nalazi u búg. *bakija* i u arb. *bakî* f.

Lit.: *Elezović* 1, 27. 2, 499. *Mladenov* 15. *GM* 24.

bakla f (Kosmet) »bob«. Taj arabizam (*bakla*) nije drugdje potvrđen kod nas. Nalazi se i u bug. *bakla* i u arb. *bakl* (s istim značenjem).

Lit.: *Elezović* 1, 27. *Mladenov* 15. *GM* 24.

baklava f (općenito u Bosni i Hercegovini, u muslimanskim kućama) »pita zalivena medom ili šećerom (odatle epitet na -K: *šećerli* u nar. pj.)«, također i složenica *đulbaklava* (v. glede prvog elementa *đul*). Taj turcizam osmanlijskog podrijetla posuđuje i Arapi. Nalazi se još u bug. *baklava* i rum. *badava* s istim značenjem.

Lit.: *ARj* 1, 160. *Mladenov* 15. *Korsch*, *ASP* h 8, 650.

baklja f (svi leksikografi osim Vuka, Rapić, Reljković, danas opća književna i saobraćajna riječ) »luč, zublja, buktinja«, odatle sa sufiksom -ada *bakljada*, = *jakija* (Jukićeva nar. pj. s nejasnim, značenjem) ~ *vaklja* (Vuk, Baranja) »od grabovine kao iverje koje se pali mjesto luča« = *fàgla* (Vodice) = slov. *fagla* (Notranjsko) »Fackel«, odatle denominal *fagjati* »bukljati« (metafora *na-faglâti* »prevariti«, *gi* mjesto *klj* upućuje na stfurl. **fagle* gdje je danas *fale* f, upo¹. *Mile* < *Mugla*). Na -as *bakijai* (Varoš u Slavoniji, »iz drveta rastová«). Ovamo ide i *válka* (metateza mjesto *vakla*) = *fakija* (Jukić) »nakit na kalpaku«. Zacijelo metafora. Upor. rum. posudenicu *făclie* koja se pokriva s bug. *faklija* i madž. *fáklya*. Izvor je vlat. *facla* > biz. *φάκλα*, kllat. /*ocula* > **flacula* > tal. (tosk.) *fiaccola* (Daničić krivo kaže da odatle potječe *baklja*) < onomatopeizirano **flacnla*. Vlat. *facla* pripada balkanskom latinitetu, upor. rum. *faclă* i arb. *flake* »plamen«, gr. *φάκλα*, dem. *φάκλιον* (Cérigo, odatle -ija u bug. i rum.).

Lit.: *ARj* 1, 160. 3, 4.0. *Pleteršnik* 1, 10. *Čolić*, *ZbNŽ* 21, 144. *Ribarić*, *SDZb* 9, 145. *Zore*, *Rad* 108, 212. *Miklošič* 6.57. *SEW* 1, 40. *Jagić*, *ASPh* 8, 318. *REW** 3137. *Šturm*, *ČSJK* 6, 83. *GM* 107. *Tiktin* 605. *Románsky* 102.

bakijati, -ām impf. (Lika, Pavlinović, srednja Dalmacija) »1° versare, 2° contendere, blaterare«, *baklâti*, -am (ŽK) »nekako obavljati posao«. Upor. furl. *bagola* »hin und her bewegen«, *bagni* »cosa mobile fra più cose salde, beffa, sollazo«, mlet. *bàlegar*, istrom. *baligare* (Pula), koji se izvode od *ballo* s pomoću -icare. Koliko bi semantički odgovaralo, ne zadovoljava fonetski, sjev. -tal. *bagolare* »ciarlare«.

Lit.: *ARj* 1, 160. *REW* 909. *DEI* 406.

bakóčiti se impf. (Dalmacija, Podgora (?), Pavlinović) »reluctari«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima u narodnom govoru.

niti je utvrđena area. Ni tvorba na -očiti nije jasna. Etimologija se ne može utvrditi s izvjesnošću. Možda je u vezi s *bak* = *bik* (v.) kao metaforički izraz.

Lit.: *ARj* 1, 160.

bàksun prilog značenja »kao = quasi, tobože, bajagi (V.)«. Taj arabizam (*mahsen* »čisto, prsto, upravo«) nije potvrđen u današnjem nar. govoru nego ga daje M. A. Reljković kao karakteristiku slavonskih turcizama 18. v.: *Jok vala im služi misto mije* ... *boksum* »kano« *zlamenovat hoće*. Zbog toga je vrlo interesantan.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bakšiš m (nar. pj., Kosmet i općenito u štokav. saobraćajnom govoru) »dar, napojnica«, danas općenitije u pejorativnom značenju »mito«. Pored ovoga postoje još četiri oblika istoga značenja, ali različitoga fonetskog izgleda: *peškeš* m (Vuk, Kosmet) »dar, poklon«, naročito u vezi sa učiniti (upor. tur. *etmek*) »pokloniti, darovati«, *peškiš* m u istom značenju, *peščeš* (Mostar), sa metatezom *šk* > *kš* prema *bakšiš*, *pekšiš* (Bosna) i napokon *bešket* m (15 v.) gdje je naročito -t nejasno, dok bi *ρ* > *b* moglo biti prema *bakšiš*. Oba vida turcizama jesu dvije različite perzijske riječi: 1° *bahšiš* »dar« od glagola *bāhšidan* »darovati«, 2° *pīškaš* »dar koji se ponudi gostu, višem gospodinu ili sebi ravnome« > tur. *peşkeş*. Oba vida nalaze se u balkanskim jezicima: 1. rum. *baçiş*, arb. *bakcish* = *bakshish* = *bashis*¹, 2. bug. *peškeš*, rum. *peşceş* — *peschiş* s istom metatezom kao gore, arb. *peşqesh* = *peşqesh* (Skadar), ngr. *πεσκέσι*. Prvi oblik raširio se i po Evropi kao zao glas turske uprave. Idu među naše najstarije turcizme.

Lit.: *ARj* 1, 161. 256. 9, 805. *Miklošič* 244. *Lokotsch* 178. 1663. *GM* 24. 330. *Korsch*, *ASPh* 9, 662. *Elezović* 1, 28.

bakuk m (Dalmacija) »biljka santolina chamaecyparissus L.« riječ je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru, bez akcenta i bez primjera. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bàkulja f (Vuk) »bijelj, bjelika, na drvetu, osobito hrastovu i cerovú, do kore, otprilike 3 prsta debelo«. Odatle ime biljke *bakuljar* m »notoxus Geoffr.«. Posljednja riječ nije dovoljno

potvrđena u narodnom govoru. Nisu joj naznačeni akcentat ni area. *Bakulja* se govori, čini se, u Banatu. Postanje nepoznato.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bàkvica f (Vuk, Šumadija) »drveni vodeni sud«, deminutiv je na -ica od **bakva* koje nije potvrđeno. U vezi s time je *baklje*, gen. *bakalja* f pl. (Srbija) »sudovi u kojima se nosi mlijeko na magarcu«. Na -aia *bakvača* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »Kröte, bufo Laur.« tako nazvana što nosi oklop nalik na *bakvu* (metafora). Od **bacca* > fr. *bâche* f prema fr. *bac* < **baccus*, koje je potvrđeno u deminutivu na -inus *baccim*, *bacchinon* (Grégoire de Tours) > tal. *bacino* (14. v., upor. njem. *Becken*), odatle *bačin* m (15. v.), (s promjenom sufiksa -in > -one) *baćun* (Sutomore) »1° korito za svinje, 2° toponim (tri vode u šumi Pelrše), na -ile tal. *bacile* > *bacio*, gen. -ila m (15. v., dubrovački pisci) = *bačilj* (1380) »plitka zdjela, umivaonica«. Prema tome je *baklje* < lat. deminutiv *baccula*. U izvedenici na -r lat. *bacar* > *bòkār*, gen. -ara *ṡ*. (Dubrovnik, 15. v., sa Jadrana došlo u Srbiju zacijelo posredstvom dubrovačkih trgovaca kojima tragova ima i u Prokuplju) = *bokor* (Kučičte, Brač, Crmnica) »pehar, bokal«, deminutiv na -ič *bokarić* m (Vuk, Potomje) »1° noćna posuda, 2° carev cvijet, convallaria majális«, na -iie < -bc + -ič *bo-karčić* (Dubrovnik) »digitalis alba«, *bùkar*, gen. -ara (15. v. nesigurno). Običnije je *bòkára* f (16. v., Vuk, Marulić, dalmatinski pisci, Potomje i Slovenija) »vrč« = *bokára* (Krtole) = *bukóra* (17. v., Lika, šibenski otoci, Račišće, Brač, Zagvozd, Vrgorac) = *bukóra* (Pazin, Poreč) »drven sudić okovan gvoždem ili žutim limom, konata, vrč od gline za vino, broka«. Odatle na -uša *bokaruše* f. pl. »žene koje donose darove djevojci koja se udaje«. Od kslat. *bucar* (Paulus Festus, glose) »sud za vino«, također *bacarium* > tal. *bàcara*. Vjerojatno je mediteranska riječ. Upor i ibersko *bacca* »vino« i ime egejskog boga vina βάκχος.

Lit.: *ARj* 1, 142. 160. 161. 722. *Mazuranić* 12. *Hirtz*, *Amph.* 4. *Pleteršnik* 1, 43. *REW*² 862. 866. *DEI* 391. 398.

bala f (Vuk, Crna Gora, ŽK, Potomje) Lastva, Perast, Slovenija) »1° (trgovački termin, breme, tovar, denjak, naramak (*bala* sijena, drva, pruća, duhana, platna, mjera izvjesne veličine u paketu), 2° buca (Molai), 3° lopta,

4° Mobil-Brautgut (slov.), 5° kobilje, stipa pennata (Istarski Kras)«. Odatle na *-ar* slov. *balar*, gen. *-rja* »der das Brautgut des Bräutigams führt«. Denominal na *-ati baiati* (Molai) »igrati se buca«, *nabālati se, -am* se pf. (Vuk, Crna Gora) »(metafora) najesti se, nabubati se, nabanjati se«. Sa deminutivnim sufiksom lat. *-inus* > tal. *-ino battn*, pi. *-ini* (Tivat, Lastva) »1° kupovna sačma«, 2° (slov.) kleine Kugel«, odatle denominal na *-aii balincati* »mit Kugeln (Steinen) spielen«, na *-otta: balota i* (Vuk, 16.v., Potomje) »1° puščano zrno, 2° kugla željezna«, *balote* f pl. (Lepetane) svrsta trešanja«, odatle deminutiv *balotica*, denominali na *-aji balotaji*, na *-avati balatavati, -avam*, poimeničen part. akt. *balotalac*, gen. *-aoca*, augmentativ na *-one: balon*, gen. *-ōna* (Belostenec, Voltidi) = *balün*, gen. *-una* (17.V., Mikalja, Belostenec) = *balun* (Korčula) »nezrela smokva, zadulica«, na složen talijanski sufiks *-oncino balončin* = *balunčin* m (Vodopić, Dubrovnik) »ardea egretta«. Na složen talijanski deminutivni sufiks *-ott + -ula: barôrkla* f (Slovenija, Banjščice) »Spielkugel«, s denominálom *barorklati* (ibidem). Upor. tal. (sa langobardskim *b > p*) *pallottola*. Pridjev na *-juhat baljukat* (Stulić, nedovoljno potvrđeno u narodnom govoru) »okrugao«. Postoji i arb. *balle*. Od tal. - tršč. *balla, ballino*, *tosk. *pallino, ballotta, balloné, ballonano*, romanske izvedenice od franačkog *balla*.

Lit.: ARj 1, 161. 162. 163. 165. 166. 167. 168. 7, 205. PleterŠnik 1, 11. Hirtz, Aves 6. REW^p 908. GM 24. DEI 415. 417.

balaban m (u nar. pjesmi, pogrda kokotu) = *balaban* (Kosmet) »ptica ardea stellaris, roda«, metaforički u Kosmetu »nesrazmjerno visok krakat čovjek, živinče«. Posljednje značenje objašnjava upotrebu kao preime (ŽK *Balaban*). Taj turcizam perzijskog podrijetla (*balaban* »ptica bukavac, vodeni bik«, srodno sa steslav. *Бѣ an*, rus. *balvan*), nalazi se još u bug. *balaban*. Ovamo se stavlja još *pehlivan*, gen. *pehlivana* m = *pelivan*, gen. *pelivana* »funambulus, plesač na užetu, akrobat«, odatle pridjev *pellvanski*. I to je turcizam perzijskog podrijetla (*pāhlivan* > tur. *pehlivan* »atleta, junak«) raširen u svim balkanskim jezicima (bug. *pehlivan*, arb. *pelivan*, ngr. *πεχλιβάνης*).

Lit.: ARj 1, 162.9.759.767. Lokotsch 1607. GM 326. -Elezović 1, 28. Mladenov 15. 421. Korsch, ASPH 8, 651. SEW 1,40-1.

balad m (Šulek) »biljka acorus calamus L.«, *babád* m znači istu biljku, upór. i *baban* (Šulek):

sve riječi bez naznačenog akcenta i b2z određene aree. Medusobni odnosi ovih oblika poive sa nepoznati. Nezrelo za etimologijsku ispitivanje. Daničić bez potrebe upoređuje *palud, bi'ya l, idirot*.

Lit.: ARj 1, 130, 162.

bałam m (Stulić) = *balan* (Šulek) = *bana* f (Šulek) sinonimi su za *bunika* f = *bunijika* = *bunika* (Kosmet), izvedenice od *bun*, gen. *buna* m (Vuk, Hrvatska) »otrovna biljka hyocyamus niger L., njem. Tollkraut«. Ova se biljka zove i *blen* m = (sa asimilacijom *ñ — n > b — m*) *blem* (Stulić), čemu odgovara slovensko *blen*, gen. *blena* i bug. *bien* »fantazija« i češ. *blen*. Posljednji oblici nastali su po zakonu metateze likvida od praslav. *beInō, upór. rusko punoglasje u *belen*. Prema tome *bun* je nastalo od nižeg prijevornog ščepena *beInō, tj. *u* je nastalo od samoglasnog /i/. Hrv.-srp. *bun* (upór. poslovice *kao da se buna nazobao*) prošireno s pomoću sufiksa *-ika* kad se radi o biljci, -preneseno je na psihološko polje, odatle denominali *buniti se* »varati se«, *bunovan, -ujem* impf, »delirare«, *obunati, -am* u nar. pjesmi »metnuti u vino trave *buna* da se čovjek opije«, odatle pridjev *bunovan* (Vuk) »semisomnus«, upor. bug. *bāhuvam* »fantaziram«, i *bunovina* f »biljka mandragora«. Faktitivni glagol *buniti se* bio je na različite načine pejorativiziran s pomoću *-ca-ti: buncati* impf. = *bunācati* (Lika) »ludo govoriti« = (sa *-ar -a-tj*) *buncārati* impf., sa *-di-* (od tal. *dire* < lat. *dicerē*) *bundijati* impf. (Dalmacija) »ludo koješta govoreći uznemirivati ljude«, odatle radna imenica na *-as* (v.) *bundijaš*, gen. *-aša* m (Dalmacija). Ovamo zacijelo sa nejasnim prefiksom *tra-* u *trabun*, gen. *-i i*, apstraktum po deklinaciji *i*, koji se govori u vezi *govoriti u trabuni* u značenju *halucinacija* f (< lat. (*K*)*alucinor, -ari* < ie. **al-*, gr. ἄλκυός, lot. *āla* »polulud čovjek«), odatle denominali *trabūniti* = *trabūn(jati)* »tlapiti«. Možda je baš *tra-* nastalo od *tl-* u *tlapiti* kad se taj glagol unakrstio sa *buniti*. Kako bi *belnz po zakonu likvidne metateze imao glasiti *blenō*, a ovo može u mnogo slučajeva da zamjenjuje *a* (v. Skok, *Rad 272, 34-8*), mora se ovamo staviti i pridjev *blan* (Mrnavić, 17. v.) »furibundus«, odatle denominali *blaniti* impf. (Mrnavić) i *blānūti* se pf. »prenuti se« (Dalmacija, Kavanjin, Pavlinović). I u bugarskom postoje *blanā* i pridjevi *blanav, blanov*. Ovdje je moguć dakako i prijevornji atepen *boInō, ali se taj ne da potvrditi u drugim

slavenskim jezicima. Daničić je već ispravno uočio vezu između *blan* i *bunika*. I oblik *blen* bio je pejorativiziran s pomoću raznih sufiksa: *blentav* (Bosna) pridjev, pa imenice *blesan* m i *bleka f*, pejorativan hipokoristik na *-ka* (v.). Upor. gluž. *blek* »Bilsenkraut, bunika«. Sva ova značenja lako se izvode od značenja imenice *bunika*. Gornji oblici *balam* = *balan* zacijelo stoje u vezi sa *blan*, ali se ne zna odakle je ono umetnuto *a* u *bi*. Nije li posrijedi madžarski upliv? Dosada takvi oblici nijesu potvrđeni u madžarskom. Šulek i Stulić ionako ne kažu areu ovih riječi. Kako *bunika* ima izrazito bijel cvijet, praslav. *beInō je izvedenica od toga pridjeva s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *n*. Praslav. oblik nije dokazan u baltičkim jezicima, ali ima ie. paralela. Bit će to praslavska tvorevina, ali može potjecali iz ie. prajezika. Ne može se uzeti sa Macheckom da ide u ie. supstrat. U njemačkom je ie. osnova proširena sa *s* mjesto sa *n*: *Bilsenkraut*, ali germanska narječja poznaju i raširenje sa *n*.

Lit.: ARj 1, 162. 170. 423. 424. 435. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 8, 487. BI 2, 582. SEW 1,48. Bruckner 48. Isti, ZSPH 4, 215. Elezović 1, 66. Trautmann 30. Mladenov 33. WP 2, 180. Macheck, LP 2, 158. Macheck, CSR 205.

balančāna f (Dubrovnik) = *balančana* (Božava) = *balančāna* (Perast) = *palančana* = *balančan* m (Šulek) = (ispuštanjem sufiksa *-anā*) *balandža* f, ide zajedno s tal. *melanzana* > arb. *melindzanē*. Glede asimilacije *e-a > a — a* upor. *galatna*; *b* mjesto *m* dolazi prema perz. *bādingān* > ar. *badingān*; *melan-* je nastalo zacijelo unakrštanjem sa *melo* »jabuka«. Tursko (narodske) *patlican* balkanska je riječ iz terminologije hortikulture: *patlidžan*, gen. *-ana* (BiH), rum. *pătlaḡea*, deminutiv *pătlaḡicā*, bug. *patladžan*, cine. *pătlaḡeanā* f = ngr. *πατλιτζάνα* »rajčica (hrv. prevedenica od *Paradiesapfel > paradajz*, hrv. gradovi)«. Ovamo ide i *malanguli* m pl. »vrsta krastavaca« < tal. *melangoli*. Upor. i *badongola* (Šulek, *Istra) »neka trava«.

Lit.: ARj 1, 162. 6, 411. Budmani, Rad 65, 164. Cronia, ID 6. Mladenov 413. Pasco 2,850. REW^p 876. Lokotsch 161. GM 269. Škaljić 2,600.

balānžanje n (samo jedanput kod Kačića, od nepotvrđenog *balanzati*) ide zacijelo zajedno sa *baljezgati, -gam* impf, »govoriti koješta bez prilike« (Vuk, Risan) = *baljuzgati, -gam*

impf. (Dalmacija, Pavlinović, ŽK *-gāti*) = *baljuzgati, -gam* (Piva - Drobñjak) = *baljigati, -gām* impf. (Dalmacija, Pavlinović) = *bulazniti, -im* (Vuk), koje je nastalo od *blāzniti* (upor. češ. *blāžen* »lud«) s umetnutim *u* u suglasničku grupu *BI* prema *bun, bunika, buncati, trabun* (v. naprijed *balam*). Grupa *zg* od *baljezgati, -ljuzgati* ušla i u *bulazniti*. U Dalmaciji Pavlinović potvrđuje *bulazganje* »nugae«. Ostaje neobjašnjena samo grupa *nz* mjesto *zg* u *balānžanje*. Mora da se negdje govori *balanzanje (upor. *baljiganje*). Daničićovo izvođenje od tur. *bulanmak* isključeno je. Tu je *n* moglo nadoći naknadno. Očividno se u svih šest oblika radi o glagolu ónomat ope j skoga podrijetla. Ribarić je u Vodicama (Istra) zabilježio *bljezgati* u istom značenju »trabunjati«, gdje se vidi da onomatopeji nije nuždan samoglas *a*. Upor. polj. *balamucić, balamacić* »zaludivati«, rus. *balamut* itd., i rum. *balamut*, glagol *balamuti* (u istom značenju) glede prvog dijela *bal-*. Ovamo ide također Kavanjinov glagol *balakati*, upor. polj. *balakać*. V. niže *balek*. *Balamut* je prema Lokotschu mongolskog podrijetla, ali to ne "isključuje onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 162. 168-9. 72?. Ribarić, SDZb 9, 132. Vuković, SDZb 9, 380. SEW 1, 40. Tiktin 1, 148. Dicționarul 1,447. Lokotsch 199.

balas, gen. *-asa'* (15. v.) »rubin«, sa tal. deminutivnim sufiksom *-etto* (< lat. *-ittus*) *balūsēt*, gen. *-etā* (15. v.) »mali balas«, tal. *-ino*, (< lat. *-inus*) *balāsin*, gen. *-ina* (15. v.). Danas se ne čuje. Od tal. *baïasse, baïaselo* preko mle-tačkoga, gdje je potvrđeno od 14.v. Od imena perzijske provincije *Badahšan* > ar. *balahš*.

Lit.: ARj 1, 162. DEI 411. Lokotsch 151. REW^p 841.

baiati, -am impf. (16. i 17. v., dubrovački pisci) »plesati, igrati«. Romanski postverbal *bal* m (Reljković, preko njem.) = *bāo*, gen. *bala* m (Dubrovčani) »igra, ples«. Romanski augmentativ na *-one: balone* f pl., gen. *balon* (Vodice) »starijski vrlo slikoviti ples« = *balūn* m »istarski narodni ples«. Sa složenim tal. sufiksom *-arino: balarin* m (Veli rat na Velom otoku) »aegialitis hiaticola, pjeskuša«. Upor. tal. *ballerina* »motacilla alba«. Na lat. *-atorium* > mlet. *-ador*, daim.-rom. *-ator*, gen. *-atara: balodur* (Perast, Budva) = *balador* (~ *crkve*) »porticus, trijem«, *baladōr* (Buzet, Sovinjsko polje) »kamenja terasa pred nekim kućama«;

balatur, gen. *-ura* (Dubrovnik) = *balatūr* m (Potomje, Kućište) »crkveni kor« = *balatura* (Krk) = *balatura* (šibenski otoci) = *balatura* f (Lika, sjeverna Dalmacija) = (asimilacija) *baratura* (Božava) = (metateza / -r > r - l) *barātula* (Split) »ballatoio, porticus, pergola«. Od lat. > tal. *ballare, ballo* m, od gr. βάλλω = βαλλίτζω. Za tal. *ballatoio* »balconata all'esterno o all'interno d'un edificio«, koje je potvrđeno istom u 11. v. u lat. *ballatorium*, pomišljaju Meyer-Lübke i Battisti, možda bez potrebe, na poimeničenje pridjeva *bellatorius* (od *bellūm* »rat«) »pianerottolo«. Ovamo ide i toponim *Baligot* m (ribarska pošta, Bijeljina pod Tomanićima, Boka), denominativna izvedenica na *-ottus* > *-ot* od mlet. *bālegar* »hin und her bewegen«. Od internacionalnih riječi ide ovamo tal. deminutiv na *-ittus* > *-et*: *balet* m koji je ušao u sve kulturne jezike.

Lit.: ARj 1, 163. 179. Šurmin 321. REW² 909. 1023a. DEI 416.

balastrada f (Prčanj) »ograda od kamena ili željeza, najviše od kamena, i to sa stupićima« = *balustrada* (hrv. gradovi, graditeljski termin iz doba renesanse, raširen u Evropi od tal. graditelja). Izvedenica s pomoću sufiksa *-ata* > mlet. *-ada* (v.) od lat. *balaustum* s umetnutim *r* kao *scheletro*.

Lit.: REW² 896. DEI 412.

balčak m (Vuk) = *balčag* (jedanput, 18. v., Krmptić, prema izgovoru *bōk-boga*, »kriva regresija« prema Dauzatu) = *barčak* (Vuk, nar. pj.) = *balđžak* (nar. pj., Bogišić, nije potvrđeno u narodnom govoru) »držak od mača«. Turski dočetak *-āk* shvaćen je kao naš sufiks *-āk* i kao nepotreban odbačen u *baōča* f (16. v.) = *boča* (Gundulić, 18. v.) = *balča* (narodna pjesma). Za ovaj naš turcizam osmanlijskog podrijetla nije se našlo potvrda u drugim balkanskim jezicima. Oscilacija suglasničke grupe *lč* > *rč* nalazi se i u tur. *balčak-barčak* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 163. 164. 179. 184. Korsch, ASPH 9, 487.

baldakin, gen. *-ina* m (Mikalja, Kašić, Pe-rast) = *baldahin* (Božava, hrv.-kajk., Zagreb, Belostenac, Jambrešić) »pokrov, nebica«. Tal. *baldacchino* (13. v.), izvedenica s pomoću lat. *-emus* > tal. *-ino* = *-ensis* kao kretik od tal. *Baldacco* < *Bagdad*, kao mjesta fabrikacije.

Lit.: ARj 1, 63. REW² 881. DEI 412. Lckotsch 170.

balega f (Vuk, 17. v.) »stercus; ~ goveda, konjska, ovčija«. Odatle deminutiv *baležica* f (Vuk) i augmentativ *baležina*, na *-āš* (v.) *balegaš*, gen. *-āša* m »buba ophodius« (Šloser), na *-ar-ka*: *balègārka* f »piiska, motacilla« i deminutiv *balègati* (Vuk), eufemizam za *stercus facere* i metaforički glagol *baležiti* impf. (Lika) »raditi nevjesto«. Varijanta sa samoglasom *o* mjesto *e* *haloga* potvrđena je za Dalmaciju (leksikografi Bella, Belostenec, Voltidi i Stulić). Odatle augmentativ *baložina* i eufemistički deminutiv *baložiti* impf. Postoji još metateza *b-g* > *g-b*: *galeba* koja je nastala umiješanjem pridjeva *gao*, gen. *gala* »sordidus, impurus«. Ta je karakteristična samo kao hrvatski provincijalizam *galeba* f (Karlovac), augmentativ odatle *galebina* f (Vuk, Imotski). Četvrta varijanta sa *e* > *a*: *balāga* f nije potvrđena u narodnom govoru, nego kod pisca Jablancija koji ne piše dobrim jezikom. Treba još razlikovati petu varijantu *oblega* f »stercus« (Lika) gdje je, izgleda, došlo do metateze *ba-* > *ah-* i zamjene s prefiksom *ob-* (v.), ali se ne zna tačno zbog čega je došlo do te čudne metateze. Možda se u jezičnoj svijesti osjetilo da bi mogao biti postverbal od *obležati*, jer goveda leže na svojoj nečisti. Obje ove metateze nisu potvrđene u drugim balkanskim jezicima. Riječ je balkanizam nepoznatog podrijetla. Nalazi se još u rumunjskom *baligă* pored *balegă* u veoma razgranatoj leksikološkoj porodici: deminutiv *băliguță*, *băligar* »veliki kup životinjske balege«. Kao u hrv.-srp., i ovdje se zove kukac prema ovoj riječi. Pridjev *băligat* »onečišćen balegom«, *băligos* »pun balege«. Iz rumunjskog je riječ ušla i u ukrajinski: *belega*, *baloh* u istom značenju. U cincarskom dolazi zamjena sufiksa *-igă* sa *-ică*: *balica*. Još je potvrđena u arbanaskom *baigë* > *bagjë* nastalo iz *balege*, *bag(e)le*, tj. metatezom *bagëlë* iz *balege*. Tko je od koga posudio ovu riječ na Balkanu, da li mi od Rumunja ili Arbanasa ili oni od nas, to se na osnovu fonetike ne da utvrditi. Isto tako nije utvrđeno ni podrijetlo ove riječi. Istina, pomišljalo se na podrijetlo iz talijanskih narječja: tal. (Lombardija, Pula) *bagola*, riječ koja među ostalim značenjima znači i »nečist od malih životinja«. To je deminutiv od *baga* < lat. *bac(e)a* »bobica«. Ali taj eufemizam ne zadovoljava ni glasovno ni semantički. Rumunjski lingvist Hasdeu pomišljao je na tatarsko *baigas*, *balhas*, *baigas* u istom značenju. Ali ni to ne zadovoljava fonetski. Trebalo bi pored toga uzeti da je *balega* ostatak

iz jezika srednjovjekovnih Turaka na Balkanu (Kumana, Pečenege). To bi trebalo ipak nečim dokazati. Čudnovato je da riječ *balega* nemaju Bugari koji su staru tursku riječ mogli dobiti od Asparuhovih Bugara-Turaka. Zbog svega toga mislim da je ipak najvjerojatnije staviti *balega* u red riječi kao što su *bač* (v.), *stopanin* koje potječu iz ilirotračkoga.

Lit.: ARj 1, 162. 164. 166. 3, 93. 8, 392. GM 23. Dicționarul 1, 457-9. SEW 1, 141. REW 873. Ribarić, SDZb 9,130. Bruckner, KZ 45, 38. Capidan, DR 3,528. Iljinski, JF 5,186-187 (cf. IJb 12,133). Oštir, AA 2,370 (cf. IJb 11,223). Alessio, RIO 1, 248.

balek m (Dalmacija, Pavlinović) »čeljade kome se rugaju« = *bâlijek* m (Lastrić) »rug«. Lastričev je oblik postverbal od *balijekati*, *bâlriječem* impf, »šaliti se, podsmijevati se, rugati se«, kod Zoranića ikavski *balikati* u istom značenju. Kavanjinov *balakat(i)* u rimi je s *plakat*. Sufiks *-eh* (v.) je onomatopejski, upór. *lelek* (v.), *-ijekati* = *-ikati* za *-ekati*, koje nije potvrđeno, moglo bi biti hiperijekavizam, odnosno hiperikavizam prema tipu *kupjena* = *kupina*. Osnova ide zajedno s ruskim *balakab* »mlatiti praznu slamu«. I ovdje kao i u *baljuzgati* (v.) radi se o onomatopejama.

Lit.: ARj 1, 162. 164-5. SEW 40.

balenka f (Šulek) = *balenta* f (Šulek) = *válenka* »njeka vinova loza crna grožđa«. Nije označena area riječi, niti je zabilježen akcentat. Izgleda da se govori u istočnim krajevima (Vojvodina?), jer se nalazi u P: Bolića koji je na početku 19. v. u Budimu izdao knjigu o vinogradarstvu. Posuđeno iz madž. *bálinka* »vrsta bijeloga grožđa«, riječ koja se u značenju kruške nalazi -u *bjelijanka* (Vuk,). Madžarizam tipa *čobanja* (v.).

Lit.: ARj 1, 164. Gombocz-Melich 258.

balestar, gen. *-stra* m (15. v.) = *balistar*, gen. *-štra* (15. v.) = (disimilacijom *l-r* > *n-r*) *banestra* f (16. v.) = (ijekavski) *banjestar*, gen. *-stra* (16. v.) »luk za bacanje strelica«. Odatle radna imenica na lat. *-orius* > *-iere* tal. *balestriere* > *balistrar* (13. v.), i odatle prezime na *-ii* *Balistrilić* = *Banistrilić* (prman-cir splitski, kod Marulića). Od tal. *balestra*, *balestro* < lat. *ballista*, grčka izvedenica od βαλλίτζω, βάλλω »bacam«. Glede umetnutog *r* poštuje i upor. *Spalatro*, *scheletro*. Upór. dočetak u slov. *samóstra* f = *samostrel* »Arm-brust«.

Lit.: ARj 1, 164. 165. 172. 178. REW² 911, DEI 414. Pletersnik 2, 456.

balgam, gen. *-ama* pored *bālgm* m (Kosmet) »šmrkalj, hračak, šlajm«. Taj je turcizam (možda grčkog podrijetla) potvrđen još samo u bug. i arb. *balgam* u istom značenju (Doric).

Lit.: Elezović 1, 28. Isti, JF 14, 212-3. GM 24.

balina f (16. v., Mikalja) = *baléna* (17. v.) »kit«. Pridjev *balenin*. Od lat. > tal. *baléna* (19. v.).

Lit.: ARj 1, 164.

Balkan, gen. *-āna* (s takvim se akcentom govori), na sjeveru u poljskom, ukrajinskom i ruskom apelativ za »podnožje brda itd.«, na jugu je oronim i naziv poluotoka. U bug. *balkan* »planina« = tur. *balkan* »strme planine obrasle šumom«. Kao oronim zamijenio je u tursko doba antičko ime *Haimos*. Kako je to gorje smatrano kao glavno, prenesen je oronim na cijeli poluotok koji se zove *Balkan*, odatle pridjev *balkanski*, bug. *balkanski* = *planinski* (kaškaval), etnik *Balkanac*. Od doba stvaranja balkanskih država nakon slabljenja turskog carstva dobiva ime i apelativno značenje »Balkanski poluotok« za razliku od Apenina i Pireneja, koji oronimi, premda također označuju južne evropske poluotoke, ne postadoše ni sada apelativi. Stvaranje apelativa biva danas učenim putem za oznaku izvjesnih svojstava, vrlo često pejorativnih, odatle izvedenice: *balkanizam*. Za razliku od zapadne Evrope, gdje je oznaka poluotoka *plurale tantum*: tal. *Balcani*, fr. *les Balkans*, odatle pridjev tal. *balcanico*, fr. *balkanique*, u balkanskim jezicima je *singulare tantum*. *Plurale t.* se objašnjuje brojem balkanskih država, bug. također *balkanite* u tom značenju. U bug. postoji također radna imenica *balkandžija* »planinar«. V. *baluk*.

Lit.: Sobolevskij, RFV 71, 431-448. Mladenov 15.

balkon, gen. *-ona* m (graditeljski termin, evropski talijanizam) = *barkün*, gen. *-una*, (Rab, Božava, Pag) »1° kapak na prozoru, 2° prozor, semplice finestra«. Od tal. *balcone* (16. v.), mlet. *harcon*, od frank. *balko*, po romanskoj deklinaciji *-o*, *-onis*, nvnjem. *Balken*. Postoji još longobardski nominativ **palko* > tal. *palco*, odatle kod Palmotića i Gučetića *palak*, gen. *palka* m »pozornica«, s gubitkom dočelnog *-o* kao obično u posuđenica iz talijanskoga, čak i onda kad su iz najnovijeg vremena; danas u Cavtatu i Dubrovniku u čistom ta-

lijanskom obliku bez ikakve izmjene (tudica, mot étranger) *pâlkosêniko* »pozornica«. Upór. krč.-rom. *balcun, balcaun*.

Lit.: ARJ 9, 582. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, ID 6. REW² 907. DEI 412. Banali 2, 172.

balsam m (Vuk, 16. v., Perast, dobro potvrđeno) = *basan* (15. v., glede gubitka / upór. *Omiš*) < *bahan* (Božava), s pridjevom *balsanov* = (s > z poslije /) *balzam* (17. v., pisci, i danas općenito) = (z > ž) *balzam* (18. v.). Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino balsamin*, gen. *-ina* »drvo balsam« < tal. *bát' samino* = na *-ite balsamu* m < tal. *balsamite*. Arb. *ballsam*. Denominali ná *-ati balsamát* (Božava) = *balzamirati* impf, preko njem. izgovora, na *-iti balsamiti se*. Posuđenica iz tal. *bàlsamo* < lat. *balsamum* < gr. βάλσαμον > tur. *belesan*, možda od hebrejskog *besim*.

Lit.: ARJ 1, 166. 168. 192. Cronia, ID 6. GM 24-25. Korsch, ASPH 9, 487. REW² 918. DEI 419.

balta¹ f (Belostenec) »mali štit«. Nedovoljno potvrđeno. Od gr. πέλτα..

Lit.: ARJ 1, 167.

balta² f (Vuk, 16. v.) »sjekira, vojnička ili ubojna«, »manja sjekira« (ŽK, Krašić, ovdje i deminutiv *báltica'*), odatle apstraktum *bal-táluk* »mala šuma« (Bosna, medele), denominal *bahati*, *-am* impf. (Vuk) »tući balton«. Čudna je izvedenica ako je dobivena s pomoću sufiksa *-ija* (v.): *baltija* f (Kosmet, također bug.) u značenju Vukove *balta*. Taj turcizam osmanlijskog, po svoj prilici vojničkog, podrijetla raširen je ne samo u bug. *balta* i odatle *baltalak*, u rum. *baltac, baltag* (glede *-ac* upór. *balčak*) i ngr. μπαλτάς, nego i u svim slavenskim jezicima osim u češkom i lužičko-srpskom: rus. *balda* pored *balta*. U ŽK služi i za upoređenu *pijan je kaj balta*, tj. tako da ne može pravo hodati. Značajno je da prijelaz *l > o* nije potvrđen kao ni u turcizmima *balčak* (v.), *kalpak* (v.), *balvan* (v.).

Lit.: ARJ 1, 167. Lokotsch 207. Mladenov 16. Elezović 1, 29. Doric 8. Miklošič 1. SEW 41. Gombocz-Melich 1, 261.

Baltasār = *Baltazar* = *Baltazar* = (sa *v* mjesto *b*, po novogrčkom izgovoru) *Volta-zar* = (sa *h > Id* kao u talijanskom) *Bálda-sār* = *Baldašar* »biblijsko ime«. Hipokoristici

na *-e*, gen. *-età Balde*, gen. *-eta* (12. i 13. v.) = na *-o Baldo* (Dubrovnik). Prezime na *-ič Baldić, Baltazarić*.

Lit.: ARJ 1, 163. 533.

bàluk m (Srbija) = *bàluk* (Kosmet) »kleca (v.)«, »naročita vrsta šare po tkanju, na pregačama i na drugim vezenim predmetima«. Odatle denominai *bàluciti, -im* impf, »klečati« = *baluči, -im* (Kosmet) »na naročit način vesti« i pridjev *balučen* (Kosmet). Taj folklorni termin pri tkanju i vezenju Daničić izvodi, kao i *bàluk* »riblja trava« (v. niže *baluška*), od tur. *baluk agi* »mreža za hvatanje riba«, jer da su tako nazvane šare nalik na tu mrežu* Kako je to tehnički narodni izraz, trebalo bi da folkloristi, koji se bave narodnim tkanjem i vezenjem, ispitaju to mišljenje. Značajno je da arb. *baluke* f znači također »neki ures u tkivu«, što se slaže sa značenjem od *bàluk*, ali se ne slaže s izvođenjem od tur. *balik*. Arbanaska riječ znači i »cheveux onduleux«, što je postalo metaforom.

Lit.: ARJ 1, 167. Elezović 1, 29. GM 25.

baluška f = *baljuška* f »colchicum autumnale, muscari comosum« = *baljučka* f (Šulek) »narcissus pssudonarcissus« = *balučka* f (Vuk) »trava koja se na nekim mjestima zove i *pupa*, *allium vincale*« = *baloška* f (Šulek) »ornithogalum minimum«. Nalazi se također u rum. *bălușcă* f »ornithogalum umbellatum«. Postoji također oblik s ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ka*: *baloša* f (Šulek) u istom značenju, ali nije potvrđen u narodnom govoru, bez akcenta je i bez aree. Tiktin izvodi rumunjski naziv biljke od iste osnove *bâl* (Moldava, Erdelj, Banat) = *bel* (Prahovo), koja se nalazi u *bâlaiu, bâlan, bâloi, bâlui* < *Beis* (v. *bio*) u imenima domaćih životinja s bijelom glavom. Međutim postoji i oblik *baluka* f (Šulek) »trava muscari comosum Mili«. Botaničari bi nas morali poučiti da li ove trave stoje u vezi sa *halukat* m (Vuk) = *bàluk* m (Vuk, Šulek) »riblja trava« naziv koji se nalazi u *balagot* m »otrov za ribe miješan sa tijestom« (Skadarsko jezero) = bug. *balükotú* = *bahk-ōti* (Kosmet), indeclinabilia, »trava za trovanje ribe«. Upor. i tursku složenicu *balbk-jâgi* (Kosmet) »riblje ulje«. Oblici *baluka* = *baluška* mogli su nastati od *halukat/halukat* ispuštanjem *-ot* i zamjenom sa slavenskim sufiksom. *Balukatj balukot* m je turska složenica od *balik* »riba« i *ot* »trava«. Od tur. *balik* postoji i radna imenica obrazovana s pomoću *-dšija*: *balugdžija*

m »ribar«. Odatle prezime *Balugdžič*. Glede *-ot* upor. *idirot* (v.). U šatrovačkom govoru *boluk* »riba«.

Lit.: ARJ 1, 166. 167. 168. Elezović 1, 29. Mladenov 16. Skok, Slávia 15, 184. Lokotsch 208. SEW 41-2. SEZb 13, 216. Grünenthal, ASPH 42, 316.

balvan (I) m (Vuk, 17. v.) = (Ia) *havan* m (Vuk, Crna Gora) = (Ib) *bavan*, gen. *bāvāna* (Kosmet, odatle augmentativ *bāvōnja*) = *balvan* (II) m (Vitezović, Belostenec) = (Ha) *bōvān* (Solin, Dalmacija) = (lib) *bōbān*, gen. *-ana* (18. v.) »1° idol (Belostenec, Vitezović), idolopoklonik (za I i II), 2° greda (Vuk, I, la i lb, *balvan* »greda« je danas živo značenje u gornjoj Hrvatskoj i Sloveniji), 3° kamena stijena (Ha, lib), 4° drvo čvorasto, krivo i uopće nezgodno za vatru (Ib), 5° glupan (Hrvatska, II, upor. *bukvan* glede značenja)«. *Bavan* i *bovan* nastadoše vokalizacijom *l > o*, *haban* je po zakonu asimilacije *b - v > b - b* (upor. *pāperkovati < pabirkovati* 2K). *Bovan* je također topinom, *Bobon*, pl. -i antropinom (prezime i naziv porodičnog naselja u pluralu). Od izvedenica čini se da postoji samo *bobanica* (Bela, s naznakom da su riječi *bobān* = *bobarića* »sasso« pučke riječi), *bovanica* (Split, Deanović). U starocrkvenoslavenskom potvrđen je još oblik *bl uan*, struš. *bai an* »idol«. *o < a* (tako također slov. *balvan*) ukazuje na staru posuđenicu, ali u ukrajinskom, bjeloruskom i velikoruskom moglo je *o* nastati i iz *s*. U panonskoj nizini posuđiše Mađari *balvany* (I) koje je potvrđeno od 1055. kao »idolūm, statua, columna, pertica, rātis, ingens«. Mađarski semantemi veoma su važni za pitanje što je bilo prvotno značenje sve-slavenske riječi. Od đakčkih Slavena posuđiše Rumunji sa fonomom *o < a bolovanjbolohan* = *bolocan* = (madž. u Erdelju) denominal *bolohanī* »nabujali«, = skraćeno *bolj* »komad pećine, Klotz«, pridjev *bolocānos*. Prema tome bi izgledalo da kod đakčkih Slavena nije postojalo značenje »idol«. Alternacija vokala *o:α* nije ie. prijevaj, nego je slavenska adaptacija stranog vokala. To isključuje mišljenje Iljinskoga da je riječ ie., odnosno slavenskog podrijetla. Dva su tumačenja postanka. Prvo je dao Korsch koji ovu riječ izvodi iz perz. *pāhlāvan* »junak« > tur. *balaban* (v.), *pehlevan* > *pelivan*, preko kirgijskoga *pahan* = *balvan*. Ovo tumačenje ne objašnjava prvobitno značenje »idol«. Drugo je dao Melioranskij koji polazi od *balbal* na orhonskim natpisima »nagrobni stup postavljen na uspomenu po-

kojnika koga su ubili neprijatelji«. Po zakonu disimilacije *B - b > b - vil - l > l ~ n* mogao je već u turskom nastati *balvan*. Ovo tumačenje je najvjerojatnije. Iz značenja »nagrobni stup, statua« moglo se razviti slavensko značenje »idol« koje je u slavenskom prvobitno. Sudeći prema *a > o* bila bi to posuđenica iz avarskoga kao *kalpak > klobuk*.

Lit.: ARJ 1,168.211.463.564. SEW 1.41. Bruckner 12. Gombocz-Melich 1,262.463. Elezović 1,25. Iljinskij, IzvORJAS 24.1.114. Meringer, IF 17. Isti, WuS 10, 189.159-60. Sköld, LUÅ br. 19.7. Boisacq³ 1031. Jagić, ASPu 30,458. Pleteršnik 1, 11.45.

balja f (Danilovgrad, Goransko, Crna Gora) »macula frontalis, balja od perja«, odatle sa sufiksom *-in baljin* »šarenkast« samo u vezi *baljin kokot* u nazivu ptice »upupa epopse. Izgleda da se taj pridjev ne upotrebljava mnogo jer narod govori i *babin kokoi*, ali se kaže da ptica ima *bolju od perja* na glavi. Vuk ima dva pridjeva odatle: 1° sa sufiksom *-āst bāljast* »crne glave« (vo, koza), mit Strinblässe versehen (Crna Gora), 2° sa sufiksom *-av baljav* »nigriceps«. Pored toga ptica *fulica astra* koja ima bijelu pjegu na čelu, zove se u Crnoj Gori *balješka* (Vuk) = *baljočka* (Đurašin) = *bolješka* (Jovičević). Očito je da taj posljednji naziv sadrži naš sufiks *-ka* i arb. *balosh* = *balash* »konj ili vo s bijelim čelom«, kod Gega pridjev »blond, crvene kose«. Imenica *bolja* f je poimeničan pridjev koji se nalazi u čine. *bal'u* koji kod Dakorumunja glasi *breaz* (v. *breza*), a Dalametra ga prevodi »s bijelom pjegom na čelu«. Taj pridjev se nalazi još u ngr. μπάλιος »šaren, koji ima zvijezdu na čelu (konj ili ovan)«, μπάλιου (-ou = -og) »crna ovca koja ima bijelo čelo« (Grčka Makedonija), μπάλιά »crna ovca s bijelim čelom«. Možda ide ovamo i arb. *bale* f »bijeli rubac za žensko čelo, krpa«, odatle denominali *mballos* = *-mbalonj* »krpam«, koje je posuđenica iz ngr. μπάλωνο, μπάλωμα = *mabalomē* »krparija«. U Grblju postoji ime volu *haljata* m s našim sufiksom *-ota*, a u Kosmetu *baljōs* m »baljast vo, vo s pjegom na čelu«, figurativno »sulud, nevješt, smeten čovjek«. To je očita posuđenica iz arb. *balosh*. Odatle pridjev na *-asi*: *baljōšasj-sta* i s našim sufiksom *-uša baljūša* f »ovca, krava s pjegom na obrazu«. Area svih ovih izraza upućuje na zajednički izvor, na balkansko pastirstvo ilirotračkoga podrijetla. Gustav Meyer izvodi ih je od slav. *beis*. Ali se iz potvrda vidi da se ne radi samo o bjelini nego i o crnini. A i fonetski

ne ide sasvim. > *a* išlo bi doduše (upor. rum. *veac* > *vac*), arb. *-osh* moglo bi se izvoditi od našega *-aš*, ali *-li* < *h* ne ide. Pored toga *baljós* postoji i izvan Balkana, u Galiji u značenju »s bijelom pjegom (konji)«, odatle stfr. *baille*, a danas *cheval bailliet* »konj bjelaš, crvenkasto bijel«. Postoji još stgr. βαλιός »šaren«, odatle ime konju Βαλιός. Kako ovaj pridjev u novogrčkom glasi sa *b-* (pisano μτ), treba uzeti da se na gore označenoj arei u Makedoniji starogrčka riječ unakrstila sa tračkom *daios*. Kako se nalazi i u galskoj arei, Daničić je imao pravo kad je *baljast* vezao sa ie. koriženom *bhā-* »sjati«. Osnovno tračko *bala* bez pridjevskog sufiksa *jo* potvrđeno je kod Prokopija.

Lit.: ARj 1, 168. Hirtz, *Aves* 6, 18. *Pascu* 1, 1801. *Dalamera*, s. v. *GM* 24.25. *Elezović* 1, 29. Matzenauer, *LF* 7, 5. *REW* 906. *WP* 2,122. *Gamillscheg* 69. Capidan, *DRom* 2, 519. *Thesaurus* 2, 1688. *Wartburg* 217.

baljémez m (Vuk, nar. pj.) »veliki top«. Riječ je izopačena u *bonomez* u Bogišićevoj pjesmi. Akcenat nije potvrđen iz narodnog govora, nego ga je dao Daničić. Taj naziv topa nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Turska sintagma *bal-jemez-topu* »top" što ne jede med« (A. Pavić) bila je skraćena ispuštanjem opće riječi *top*. Prvi dio turske složenice nalazi se i u *basirā* (Kosmet) »med (v.)«, medljika, upaljiva materija na lišću usjeva, grožđa, oidium Tuckeri« < tur. *bal-sra*. [Novije tumačenje: *baljémez* < tur. *balymez* < njem. *Faule Metze* »lijena Metza« (od *Met-hild*)].

Lit.: ARj 1, 168. 548. *Elezović* 1, 33. *škarić* II 9.

bamnja f (Srbija, Bosna) = *bāmnja* (Kosmet) »hibiscus esculentus L.«. Taj turcizam arapskog podrijetla (*bamija*) raširen je u svim balkanskim jezicima: bug. *bonja* — *bamnja*, arb. *bamje*, rum. *bornie* = *barna*, *bamba*, ngr. μπάμια, svuda u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 169. *Lokotsch* 210. *Mladenov* 16. *Elezović* 1, 29. *GM* 25.

ban, gen. *bana* i *bana*, pl. *báni* i *banovi* »Γ upravitelj zemlje: ban Hrvatske, Bosne, Mačve, Vlaške i Moldave u Rumunjskoj; 2° gradova, slankamenski, Zdranin, od Karlovca, to samo u narodnoj pjesmi; *banus da Zevrino* (= Severin) g. 1368; u naslovu erdeljskog vojvode (*weyvoda transalpinus et <-; banul Craiovei* u Rumunjskoj (*Craiovă* »Kraljevo«); 3°

gospodin, gospodar (bug. također u tom značenju), naslov koji se iz poštovanja davao svakom čovjeku u Dubrovniku i Crnoj Gori (Vuk)«. Gerov je zabilježio da *bana* pominje bugarska narodna pjesma: *Zapil se e Petar bane / Petar bane vlaški krale / Sās banovi sās kraljevi / Sās sestra si sas Marija*. Značajno je da je taj *ban Petar*, koji se ima identificirati sa *Dojčin Petrom*, *varadinskim banom*, poznatom pijanicom, ovdje i *rumunjski* = *vlaški kralj*. U narodnoj je pjesmi *ban* indeklinabima riječ prema uzoru turskih epiteta kad stoji ispred *despot*, *vojvoda* (*ban-despot*, *ban-vojvoda*, v. *beg*, *aga*), ali kad je u vezi sa *gospodin*, onda se deklinira. Kao prezime potvrđena je od 15. v. Samoglas *a* nastao je stezanjem od *-oja* kao u *pas* < *pojas* (upor. *Raković* < *Rajaković* ŽK i bug. *bāzliv* < *bojazliv*). Nestegnit oblik potvrđen je kod cara Konstantina β(ε)άβοϋ kod Hrvata u Lici, ali Kinnamos ima već stegnuti oblik μπάβοϋ. Stegnut oblik nalazi se u madž. *ban*, rum. i bug. *ban*. Kod Arbanasa je i Cincara riječ nepoznata. Postoji još četvrto značenje »novac«, ali samo u rumunjskom općenito. U bugarskom je *ban* »para od mjedi, mangura *rézpenz*« (Gerov, Doric), a u staropoljskom »šiling, filir«, u hrvatskom samo u izvedenici, koju v. niže. Izvedenice su brojne. Stari posesivni pridjev na *-jb bānj* očuvao se samo u toponimiji: *Banja Luka*, *Banj dvor* (mjesto u župi Bočaci kod Kosinja u Lici), *Bando*, gen. *Bāndóla* (*n* mjesto *nj* je zbog asimilacije prema *d*), *Banbrdo* mjesto *Banje brdo. Inače je danas posesivni pridjev samo *banov* u književnom i saobraćajnom govoru i u toponimiji (*Banovo Polje* kod Šapca, *Banova Jaruga*). Ovaj se posljednji pridjev poimeničuje s pomoću *-ovica*: *bānovicalbanovica* »banova žena«, ali postoji u tom značenju i *banica*. U narodnoj je pjesmi to i naslov kraljici (*kraljica banica*). U Hrvatskom primorju je *banica* »sitni srebrni novac, zvan također *banić*«. U Vodicama je *banica* »stari, sada nepoznat novac«. I neka pšenica se tako zove u Dalmaciji. Pridjev od *banica* na *-in*: *banišin*. Kao prezime poimeničuje se sa *-ović*. *Banović* — madž. *Banfī*. Deminutiv je *banić* i *banić* ~ *banović* (*Strahinja*) »sin banov«. Kvalifikativni je pridjev *banski*, potvrđen od 16. v. Apstraktum je *banstvo*. U imenu kraja *-stvo* zamjenjuje *-at* (v.) = madž. *-sag*: *Banat*, gen. *-ata* = madž. *Bānság* pored *Banat*, lat. *Banalus Temesiensis* = *Temišvarski Banat*, rum. *Banatul Timișoarei*. Sa sufiksom *-ija* dolazi kao ime mjesta: *Banija*, danas dio Karlovca,

odatle *Banijanac*; *bānijanska općina* postojala je nekada prije, pripojena Karlovcu; i *Banija*, kraj u koji ide Glina, Vrginmost, Petrinja itd., prema Kordunu. Još postoji pōimeničenje sa *-ovac* (v.) *banovac* »l zamjenik bana (15. v., Hrvatska), 2° novac (v. gore *banica*), 3° vojnik nekadašnje graničarske banske pukovnije (za ovo značenje postoji i izvedenica od domaćeg latinskog jezika *banatista*)«. Upor. još toponim za porodično naselje *Banovići* (Srijem). Od *ban* postoje još denominali: *bāniti se* »ponositi se« (upor. fr. se *prélasser* »oholiti se« od *prélat*) = *kotobāniti se* u istom značenju; *xofo-* je valjda od unakrstavanja sa *kočoperiti se*, *kočrljati* itd.; *banovali*, *-ujem*.

Postanje ovog neslavenskog naziva iz oblasti administracije utvrđeno je. To je avarska riječ *bajan* »vladalac horde«. Sa slav. fonemom *α* > *o*: *bojan* potvrdio ju je kod Hrvata car Konstantin (v. gore). Kod Mongola, Avara, Bugara, Tatara i Kirgiza dolazi i kao lično ime, a u Turaka u značenju »koji posjeduje dobra, bogat« i kao vlastito ime. Posudenica potječe dakle iz vremena kada su Avari organizirali Slavene. Naziv posudiše najprije Mađžari od panonskih Slavena *ban*. U mađžarskom je potvrđen kao antroponim i kao toponim *Baanfalva* »banovo selo« u Baranji, u Srijemu *Ban Monostor* »banov samostan« > *Bdnoštor* (Srijem, blizu Čerevića). Od đačkih Slavena posudiše *ban* (v. gore) Rumunji. Puscariu rastavlja u pogledu etimologije naziv administrativne časti od naziva za »novac«. Za posljednje kaže da je nepoznata postanja, ali kad se zna da su hrvatski banovi kovali svoj novac i da je to značenje potvrđeno i u Hrvatskoj i u Bugarskoj, onda ne treba sumnjati u to da se radi o istom postanju. Jorga drži da je administrativna čast *ban* došla u Rumunjsku posredstvom Mađžara.

Lit.: ARj 1, 169. 173. 5, 400. *SEW* 42. *Gombocz* ~ *Melich* 1, 267. 270. *Bruckner* 13. Isti, *KZ* 43, 324. Korsch, *ASPh* 9, 486-7. Melioranskij, *JzvORĴAS* 7, 12. 282. Jorga, *Geschichte des rumän. Volkes* 1, 135. *Dictionarul* 1, 471. *Mažuranić* 34. Crnčić, *Najstarija poviest* 26-30. Gerov 2. *Mladenov* 16. *Arnim* 9, 406. Glušac, *GIPD* 14, 878-91. *Herkov* 83-92.

banalački, pridjev za »tajni jezik zidara u Osačanima, oko Srebrnice (Bosna)«, sinonim *šatrovački* (v.), fr. *argot*. Kako ti zidari iz ar-banskog jezičnog materijala stvaraju svoj tajni jezik, dodajući naše sufikse, izvjesno je da je

ovome pridjevu, kojemu nije zabilježen akcenat, osnova arb. glagol *bornoj* »živim, stanujem« s našim *-lac*. Upor. još hrv. *bana* (u južnoj Italiji) i cine. *banā* »život« < arb. *bane* »stan«.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 222. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231. *Pascu* 2, 222., n° 84.

banak, gen. *bānka* m (16. v., Vojvodina, Dubrovnik, Cavtat, Rašišće, Božava, Rab, Baška) »1° sto, tezga, drvena klupa oko peći, u crkvi, školi, lađi, 2. (*banak*, gen. *banaka*) zemlja između dvije brazde, tzv. *balvan* (Srbija)«. Od značenja pod 2° denominál na *-iti bančiti*, *-lm* impf, »izgrtati vinograd u banak«. Slov. *bank* (Notranjsko). Deminutiv *bančio* (Molat) »klupica«. Na *-ada bankada* f (Paštrovići) »vijeće«. Na *-ale baňkal* m (Vrbnik) »škrinja na dvije noge«. Od tal. *banco* m < germ. *bank* koje je ušlo već u vlat. Od tal. feminimuma *banca* (internacionalni trgovački italijanizam) *banka* f »1° novčani zavod, 2° novčanica«. Varijanta sa / u naglašenom slogu: *blānak*, gen. *blanka* m (Dubrovnik, Zore, Vodopić, Konavli, Čilipi, Potomje, Kučište) »klupa dolje zatvorena tako da služi i za spremište pod pūnjestrom« = *blanka* f (Srbija, bug.) »koritasto izdubeno drvo što se podmeće pod pečenicu da u nj kaplje mast«. Ovo / je došlo prema Daničiću unakrstanjem sa *planka* ili *blanati*. Vjerojatnije je da je lat. deminutiv na *-ulu* *bank-ulu, upor. stfr. *bancel*, fr. *bancelle* koje v. *Wartburg* tumači kao složenicu *bane* + *selle*. Upor. tal. *bancola* f (14. v.) i augmentativ *bancone*.

Lit.: ARj 1, 170. 174. 424. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW* 933. *DEI* 424.425. Stürm, *ČSJK* 6,74. *Mladenov* 33. *Wartburg* 1, 237. Vasmer, *ZSPH* 13, 33.

bānbala f (Dubrovnik, Zore) »neka velika školjka«.

Lit.: ARj 1, 171. *REW** 922. *Wartburg* 1, 228.

banbanica f (Samobor, Šulek) »njekakva jabuka«. Akcenat nije zabilježen, niti je поблиže opisana vrsta te jabuke i odakle potječe njena kultura. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 171.

bančiti, *-im* impf. (Vuk, Srbija) »pijančiti (od *pijanka*)«. U vezi s tim glagolom teško da stoji *zbančiti*, *razbančiti* (ŽK) »probuditi dijete oda sna«. Daničić je izvodi iz madž. *bandsa* = *bandsi* »razrok, škiljav, jer pijan čo-

vjek škilji«. Nije uvjerljivo. Taj bi glagol mogao biti denominai od *bānac* (Kosmet), riječ zabilježena samo u nominativu u *izrazu a za njim ide bānac svakojaki ljudi* u značenju »golema pratnja, buljuk (v.)«. Potrebna su još dalja obavještenja.

Lit.: *ARj* 1, 171. *Elezović* 1, 29. *Gombocz-Melich* 273.

bānd m (13—16. v., u pravnim spomenicima) »osuda, globa«. Od tal. *bando* (13. v.) < srlat. *ban-num* (976), *bannus* (Grégoire de Tours), franački pravni izraz, nvnjem. *Bann*. Odatle tal. *bandire* > (prema prezentu na *-isco*) *bandeškati*, *-am* impf., pf. »proscribere«, pored *banditi* (16. v.), kod Vuka samo part. perf. pas. *bānden* < tal. *bandito* (16. v.), odatle internacionalno *bandit* (prezime u Vrani kod Biograda), *banditstvo*, arb. *bandill*. Stulić i Mikalja imaju *bantui* (o-) mjesto *nd*, odatle poimeničen part. perf. *obanćenik*, *obanćenje*. Na *-idiare* < gr. *-ιδειν* > *-izati* *bandižati*, *-am* impf., pf. (16. v., Marulić) »prognati« < sttal. *bandeggiare* (14. v.) = mlet. *bandižar*, sa *nt* < *nd* *bantižati*, *-om* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, zacijelo zbog unakrštenja sa madž. *bánta*, v.), slov. *izbandižati*, *-Háti*, odatle postverbal *bandiža* f (Lika, Gospić i okolica, *otići* u ~ *u*) »skitnja«, part. pret. pas. *bandižan* (Vuk, Marulić, Boka), poimeničen na *-bc* > *-ac* *bandižanac*, gen. *-nca* (Belostenec), zamjenom sufiksa prema *-isati* *bandisan*, sa *r* > *u* *banduzan*. Ovamo ide sa sinkopom i *banzati* impf. (16. v.) »oglašivati, objavljivati« < srlat. *bannizare*, tal. *bandizzare*. S prefiksom lat. *ad-* > tal. *a-* *abbandonare* (14. v., od sintagme *ad bannum donare*) > *bandūnati*, *-ām* pf. (Vuk, Paštrović) »ostaviti, napustiti« = *bandunat* (Rab, Božava). Afereza *a-* je furl. *bandunā*. Bez afereze *abandonat* (Dubrovnik, Cavtat) pored *obandūnat*. Složenica s prefiksom *kontra* »protiv«: *kontrabando* n (Božava) = *kontrōbanat*, gen. *-anta* (16., Vetrane) = *kontrabanda* f (14. v., Srbija) = *konirābanat*, gen. *-anta* (18. v., Hercegovina, Črna Gora, Boka, Potomje) = *kontrābanad*, gen. *-anda* »krijumčarstvo« < tal. *contrabbando* (upravo »protiv oglasa, zakona«). Radna imenica na *-arius* < fr. *-ier* *kontrobāntjer* (Potomje) »kriomčar« = *kontrabandyer*, gen. *-éra* (zapadni krajevi) = na *-nik* *kontrabantnik* (Bogišić).

Franačko *banma*, *banman* u rodstvu je sa got. *bandiva* »znak, zastava, barjak«. To značenje očuvano je u izvedenici na *-aria* <

fr. *-ière*: tal. *bandiera* (13. v.) > *bāndijera* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Mljet, Perast) = (ikavski) *bandira* (Kašić, Glavinčić, Božava) = (hrv.-kajk.) *bandera* (Belostenec, slov. »barjak«) = *bandera* (Srbija, Hercegovina) »telegrafski stup«, arb. *bandiere*. Na *-as* *bandiraš*, gen. *-aša* m. Deminutiv *bandirica* (Mikalja). Pod zastavu su se sakupljali vojnici. To feudalno značenje očuvano je u *bandérium* u našem latinitetu. Odatle značenje *banda* f »1° grupa ljudi (pejorativno), 2° vojna muzika«, u Dalmaciji *banda* f »3° strana« (15. v., dubrovački i dalmatinski pisci, otoci, općenito), s *druge bande* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Rab, Mljet, Vodice, Istra) = *banda* (Brač, Hvar), toponim *Vēla bonda* (Brusje, Hvar), etnik. *Velobānjanin* prema *Velobōnka* f, prilog *zbandičke* (skočiti). I arb. *bande*. Ovamo ide i glagol na *-āti* *rebandati*, *-am* (Vrbnik, prefiks *re-*) »ostaviti, napustiti«. U Perastu je zabilježeno *nabandati*, bez značenja. Stoji zacijelo u vezi sa *zabāndat* (Čilipi) »zapustiti«. Složenica *banda/ero* (Božava) < *banda di ferro* (haploglogija). To značenje (3°) nastalo je po zakonu sinegdohe: *zastava* > *mjesto*, *strana*, *kraj gdje stoji* > *strana* uopće. Prilog *alabanda* (Vuk, nar. pj.) < tal. (vojnički, komandni izraz) *alla banda* »na stranu, sa strane, fuori bordo (kod davanja počasti na brodu)«.

Lit.: *ARj* 1, 60. 171. 172. 8, 306. Kušar, *Rad* 118,24. 25. Hraste, *BJF* 8, 26. *Pleteršnik* 1, 11. 300. *Miklósie* 1. *ZbNZ* 1, 315. Cronia, *ID* 6. *REW** 929. *SEW* 1, 42. *DEI* 424. 425. *GM* 26. Slawski, *PF* 8, 527-35. (cf. *RSJ* 8,355).

bandar, gen. *-āra* m (Vuk, Srijem) = *bandās*, gen. *-aša* m (možda Srbija, jer riječ upotrebljava Pančić) »riba zvana i *bulješ* — *okun*, perca fluvialilis. U Baji upotrebljavaju tu riječ i Madžari (*bandar*). Sufiksi *-ar* i *-oš* su naši. Oni osciliraju u toj riječi. Upor. još prividno složen pridjev *bandoglav* »lud čovjek« (Banja Luka).

Lit.: *ARj* 1, 174. *Gombocz-Melich* 1, 271.

bandima f (istročakavski), slov. *bandima* (Notranjsko) = *mandība* (slov.), odatle denominai *mendibati* = *bandiba* »berba, jematva, slov. trgateg«. Od istrom, *vandime* (Rovinj), s denominai *vandāma* pored *mandama* = furl. *venderne* < lat. (složenka) *vindēmia* > tal. *vendemmia* (od *vinūm* i *demere*, prefiksi *de* i *em* rē) od koje je *jematva* zacijelo preve-

denica {*jati* = *emēre*, *v* > *b* betacizam kao u *Bol, bolta, en* > *α* kao u *lāncún*).

Lit.: *Pleteršnik* 1,20.549. *Sturm, CSJK* 6,73. *REW** 9343. *Ive* 27. Štrekelj, *DAW* 50, 3. 70. *SEW* 1, 42.

bāndur (I), gen. *-ura* (Palmočić, Kačić, 17. i 18. v.) = (II) *pandur*, gen. *-ura* m (Srbija, Hrvatska) »općinski ili gradski policajac, sudski poslužitelj (Vojvodina)«, »vojnici« (*Trenkovi panduri*). Odatle prezime *Banduri* (Dubrovnik), glede dodanog tal. *-r* na naša prezimena upor. *Budmani, Ljepopili*. Od I i izvedenica na *-ica* (v.) *bandurica* f (Kavanjin) »kula u kojoj su banduri«; od II sa posjedovnim *-ov*: *pandurov*, poimeničeno sa *-ica'* *pandúrovica* f »žena pandurova«; sa *-nica* (v.): *pandūrnica* f »pandurska stražarnica«; sa *-ija*: *pandurija* f »služba pandurova«; denominai *pandurovati* = *panduru* = *pandurisati* (Lika) »vršiti tu službu«; složenica sa turskim *-baša* (v.): *pandurbaša* »voda, glavar pandura«. Taj naziv je madžarizam slavenskog podrijetla tipa *čobanja* (v.) (*pandur* < *pcdarb* od *pcditi* »tjerati«, v. *pudar*). Prvi oblik nastao je u Dalmaciji ukrštavanjem tal. *bandire* (v.) i *pudar*, zbog toga *b* mjesto *p*.

Lit.: *ARj* 1, 172. 9, 614. *BI* 2, 7. *Miklošič* 257.

banduska f (Stulić) = *banduska* = *banduška* (Sulek) = *brnduška* = *brnduša* (sa gubitkom sufiksa *-ka*) = *brnduška* (Vuk, Baranja) »crocus sativus, crocus vernus; colchicum autumnale; šafran, mrazovac (Vuk)«. Osim *brnduška* nijedan oblik nije lokaliziran. S istim značenjem postoji u rum. *brindușă*. I Tiktin i Puscariu upoređuju rumunjsku riječ s našom *brnduša*, ali kažu da je nepoznatog postanja. Sufiksi *-uša*, deminutiv *-uška* jasni su, *-uska* mjesto *-uška* može biti i štamparska greška. Zamjena sonantnoga *r* sa *ale* naliči na *krlетка* od *kaleitka* (v.). Osnova je nepoznatog postanja.

Lit.: *ARj* 1, 172.231.663. *Tiktin* 224. *DLR* 1, 640.

banistra f (Hektorović) = *banēstra* (Božava, Veli otok) = *benestra* = *benēstra* (Pag) = (anticipacijom suglasnika *r* u početnom slogu kao u *Drmitar* < *Demetrius*) *barnēstra* (Punat, Krk) = *bernestra* (Mikalja, Stulić) = (*ar, er* > *f*) *brnēstra* (Šulek, Rab) = *brnistra* (16. v., Vuk, Gornje Primorje) = (pseudoje-kavizam) *brnjestra* (Šulek) = *brnasta* (Seget kod Trogira, α mjesto e je u naglašenom slogu kao na Krku *banastra*, v. niže) »žuka, žukovina,

spartium junceum«. To je mediteranska biljka koja raste od Španjolske preko Francuske, Italije, Balkanskog poluotoka sve do Male Azije. Daje otporna tekstilna vlakna. Služi za vezanje snoplja. Kad se osuši, upotrebljava se za potpaljivanje vatre. Postanjem je od kslat. *genesta* = kllat. *genista*, tal. *ginestra* (sa umetnutim *r* kao u *Spalatro, scheletro*), u istroromanskom *zanęstra* (Rovinj) = *ženestra* (Pula), u krčkoromanskom *banastra* pored *ginastra*, s istim zagonetnim *b* mjesto *g* kao u hrvatskom. Vjerojatno je krčki oblik posuđen iz hrvatskoga; *b* se nalazi i na Sardiniji: *binistra* (Logudoro) pored *jinistra*. Ime je mediteranskog podrijetla. U hrvatski je došla preko dalmato-romanskog. Daničić je upoređivao *b* mjesto velara *g* sa *b* u *bistijerna* < *cisterna* > *gisterna*. Upor. obratno *b* > *g* *guraste* mjesto *burnite* (Prčanj). Kao u *galatina* < lat. *gelatina* i ovdje bismo očekivali očuvano velarne *g* ispred *e*. Oblik *ganistra* nije kod nas nigdje zabilježen. Kako u krčkoromanskom postoji prótetsko *v* kao i u furlanskom (upor. *furl, voli* = krč.-rom. *vaklo* < *oculu*, koje prelazi i u *gu* u *gupto* < *octo*), a to protetsko u prelazi u hrvatskom u *b* (upor. *Brtonigla* = tal. *Verteneglio* < *hortinicult), moglo bi se misliti da je *genista dalo u dalm.-rom. *jenista kao u južnoj Italiji (*jinistra* u Kalabriji i Logudoro te *yinoštra* u Campidanu) pa je *enestra (upor. španj. *enero* < *januariu*) s protezom dalo *ue(r)nestra* > *ba(r)nistra*. Manje je vjerojatno da bi ta proteza bila anticipacija suglasnika *v* u deklinaci)! *-va* (tip *murva*); *br* < *gr* može se upoređivati i sa slovenskim romanizmom *živa bresa* (Gorensko) < *giovedì grasso* u izričaju *kos mesa pa bokal vina, pa je živa bresa*.

Lit.: *ARj* 1, 173.232.664. 2, 784. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* 1, 55. *Banali* 1, 246. 2,186.341. Starčević, *Vjesnik* 6, br. 389.3. *REW** 3733. *DEI* 1809. Alessio, *Onomastica* 2, 189.190. Skok, *ZRPh* 46, 406., br. 82. *Ive* 4. 155.

banpunica f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *banpunica* (Hirtz) »ptica koja se zove *cucka* (v.) i *ranjkusa* (v.), erithacus rubecula L., tal. *pettiroso*, njem. *Rotkelchen*«. Prema ovoj složenici izgledalo bi da je to *banova punica*. To bi mišljenje potvrđivali i nazivi *careva, kraljeva punica* za tu pticu. Međutim, ona se zove i *badnjakuša* (Poljica, Dalmacija), a to je izvedenica na *-usa* od *badnjak* »panj«, zbog toga što se leže u duplju panjeva (= *badnjaka*, v.). Suglasnička grupa

dnj bila je po zakonu asimilirana u *nj* (upor. *sklanje*, v. i *panem* pored *padnem*). Kolombatović (Dalmacija) je zabilježio da se zove *banjakuša*. Tom glasovnom promjenom naziv je izgubio vezu sa svojom leksikologijskom porodicom. Narodna etimologija započela je zbog toga svoj rad. Ona je mislila da je riječ bolje objašnjena ako se dovede u vezu sa *ponjava*. Zbog toga se u okolici Splita zove *ponjakuša*. Ali ni to nije bilo dovoljno jasno. U Starom Gradu na Hvaru zove se *poklañjuša* prema *pokloniti se*, *poklanjati se*. U Svinišću kod Omiša opet je ispušteno a u drugom slogu: *banjkuša*, iz razloga koji nije dosta jasan. Taj je oblik istom trebalo objasniti. Početni slog identificirao se sa starim pridjevom *banj* (v.) = *banov*. Mjesto ovoga pridjeva uzeo se i razumljiviji: *kraljev* i *carev*, a od *-kuša* nastade *punica* = u čakavskom narječju *pelnica*.

Lit.: ARj 1, 175. Hirtz, *Aves* 5. 7. 360. 366.

bánta f (čakavska i kajkavska riječ, ŽK) »1° molestiranje, neprilika, 2° globa (samo kod pisaca)«. Odatle u hrvatskim pravnim spomenicima, naročito kajkavskim, od 15. v. denominat *bántovati*, *-ujem* (Lika) = *bantovati* impf. (ŽK) »dosadivati, vrijeđati« i radna imenica na *-telj* (v.) *bantovatelj*. To je madžarizam ugrofinskog podrijetla (*bántani*, *bán*, *bánt*, *bánat* »bol« koji je ušao u srednjobugarski, čakavski i kajkavski, češki u Moravskoj, ukrajinski i rumunjski (*bánat* »neprilika«, *bánui* »sumnjičiti«, *bantui* »smetati«).

Lit.: ARj 1, *Π5-6. Mažuzomc*, 41. Miklošič 7. SEW 1, 42. Gombocz-Melich 270.

bantuza f (samo jedna potvrda u Hektorovića): *sude caklene*, *bantuze kē zovu*. [Od srlat. i tal. *ventosa* > fr. *ventouse* »kupice«].

Lit.: ARj 1, 176. *Dauzāt* 744. DEI 4013.

bänj m (17. v., Mikalja) »Γ kupelj, 2° (lokalitet *Banj* kod Mula vojničko kupalište, 2° toponim kod Zadra, tal. *Bagno*«, od tal. *bagno* m, tako u čitavoj zapadnoj Romaniji. Inače je općenito u hrv.-srp., bug., madž., rum. i arb. femininum tako da se za balkanski latinitet mora pretpostaviti *balnea f > vlat. *balnio*, (CIL XIV 914), što je upravo n. pl. kao fr. *joie* < *gaudia*: *bánja* f (14. v., Vuk) »1° kupelj, kupalo, ilidža, 2° Wanne, kupanje u toploj vodi u rupi ili u kaci, 3° toponim (Vrnjci: Vrnjačka banja, Ribarska pošta, Bijela u Boki)«. Nalazi se još u ukr. i rus. *banja* »Bad-

stube«. Deminutiv na *-ica* *bánjica* f »1° mala banja, 2° toponim (izvor kod Zaječara, Beograd)«. Denominal na *-aŋi* *bánjati se*, *-ām* impf. (Vuk, bug.), *-o* »lavari« = *banjāti (se)* (ŽK, slov.) »liječiti toplom vodom«. Rum. *baie* (krivo po REW da je posuđeno iz slavenskoga), arb. *baje* (*j* u oba jezika nastalo je od *ni*), madž. *banya*. U madžarskom i rumunjskom znači također »Bergwerk, rudnik«. To značenje specijalizacija je termalnih kupelji koje izviru. Značenje »kaca za kupanje, Wanne« nastalo je po zakonu sinegdohe. Kako je femininum karakterističan za istočnu Romaniju, treba uzeti da su Slaveni posudili vlat. *balnia* na donjodunavskom limesu možda već u 5. ili 6. v. Ilirik se u rimsko doba odlikovao toplim kupalištima (*Aquae Balissae*, *Aquae* na Dunavu kod Timoka, odatle etnikum *Aqueni*). Deminutiv na *-olus* *balneolum* (odatle disimilatornim ispadanjem *l-l* > *0-l*) *baneolum*: *Bánjál* (Rab), *Banjúla* "pored *Banjóla* (Bar, blizu mora, dvije vode koje tope zemljište. Dotiče se *Glèra* < lat. *glared*). Killat. *balneum* < stariji *balineum* posuđenica je iz gr. βάλανειών koje je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 176.178. 8, 306. Moskovljević, *NJ* 2, 234-238. 3, 118. si. (cf. *JF* 13, 287). Perušek, *ASPh* 34, 21. *Románsky* 92.93. *SEW* 1.43. *Bruckner*, *KZ* 45, 26-27. *Mladenov* 17. *Gombocz-Melich* 277-278. *Miklósit* 1. *REW** 916. *DEI* 406. Mürko, *WuS* 5, 1-12. (cf. *IJb* 2, 165). *Vasmer* 1.52. *Isti*, *RSI* 3, 261. *GM* 24.

banjoška f (Dalmacija, Šulek) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Bez naglaske i bez tačnije naznake aree i kulture. Ni sufiks nije jasan. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 178.

banjšćak m (kajkavska riječ, Lobar: *banjićak* za liječiti *banjke*) »gallium verum L., ivanjsko cvijeće«. Sufiks je doduše jasan i našeg podrijetla: *-šćak* (v.), ali osnova nije. Ne može se studirati etimologijski bez daljih obavještenja.

Lit.: ARj 1, 179. Šulek, *Im*. 10. 446. 520.

bâr¹ m (Vuk, 17. v., jugozapadni krajevi, Hercegovina, kajkavski, Belostenec) = *bar* f po *z'*-deklinaciji (samo u jednoga pisca) »žito kao proso, muhar, lat. *panicum*«. Odatle *harika* »setaria viridis Beauv.« (Šulek), naziv za biljku obrazovan s pomoću sufiksa *-ika* (v.); *barovica* f sa *-ovica* (v.) »pogača od bara«. Sveslavenska riječ bez paralele u baltičkoj grupij *a* je nastao iz poluglasa *ǣ*, koji je u češkom

poljskom i u oba lužická jezika zamukao u deklinaciji (češ. *ber*, gen. *bru*). Mjesto poluglasa *ǣ* stoji *o* u ukrajinskom i panonskoslavenskom, kako pokazuje madžarska posuđenica u složenicama *bor köles*, *bormohar*. Kod nas je *a* u deklinaciji generaliziran kao u *panj* (v.). Ne stoji prema tome ni u kakvoj vezi ni s lat. *far*, gen. *farris*, ni s arb. *farr*, ni s furl. *fare*, što dokazuje *α* u tim jezicima i slavenska *i*-deklinacija, nego je ie. **bher-* »stršiti, oštrica« koji se nalazi i u *bor* (v.), *borovica* (v.), *brinje* (v.), *brana* (v.), a ne, kako je Daničić mislio, ie. **bher-* »nositi, donijeti«, slav. *berc*, *ǂzazi* (v.) i *brašno* (v.).

Lit.: ARj 1, 180. 186. 190. SEW 110. Miklošič 25. *Bruckner* 21. *WP* 2, 134.

bar² f, m (Marulić, akcentat je Daničićev) »mnoštvo, svi zajedno (*puka bar* kod Marulića)«. Dolazi i u vezi sa *sav* i s instrumentalom od *bar*: *sav barom* (Marulić, Mrnavić) »savkolik«. Već je Daničić dobro vidio da je to perzijska riječ *bar* koja se nalazi i u perzijskoj složenici *bari* »jedanput«, gdje i znači »jedinica«, a kao prilog znači »dajbudi, wenigstens, du moins«. Ta perzijska složenica ušla je u turski u dva vida: *ban* i *barım* (vulgarni oblik) u istom značenju. Odatle prodirješe oba turska vida, finiji *bari* i vulgarni *barım* u sve balkanske jezike. Kod nas je taj tursko-perzijski prilog istisnuo iz upotrebe na cijelom teritoriju naš domaći prilog *dajbudi* (v.) i *dar* (v.) te se pojavljuje u svemu u devet varijanata: 1. bez dočelnog samoglasa *-i*, valjda prema *dar*, koji je istisnut: *bâr* (18. v., Vuk i ostali leksikografi, pisci, nar. pj. i običan nekniževni govor), tako i slovenski *bar*, bugarski i madžarski *bar*; 2. sa zamjenom tur. *-e* > *i*: *bari* (Marulić, 16. i 18. v.), također bug. i arb. *bari*; 3. sa zamjenom tur. *-z* > *-e* (upor. *baterisati*, v.): *bare* (17. v., pisci i nar. pj.), ovako i bug. i arb. *bare*; 4. vulgarni turski *barım* dolazi samo kod Stulića *barım*, ovako i u bug., rum., čine. *barım*; 5. isti turski oblik izgovara se i kao *barem* (Vuk, 17. v., kod pisaca, leksikografa i u današnjem književnom i saobračajnom govoru); to je ušlo i u čakavski i kajkavski te u Kosmet; također bug. *barem*; 6. dočetno *-m* zamijenjeno je sa *-n*: *baren* (Stulić, upor. *ljudèn*, Split); 7. u ŽK pored *bar* govori se *barom* sa zamjenom *-em* > *-om* prema instrumentalu; 8. dolazi udruženo s domaćim *daj* < *da* + *i*: *dajbar*; 9. u Kosmem postoji *a* > *e*: *bere*, *berem* u istom značenju; ovako i u bug. *beri*. Mladenov izvodi *bar* iz domaćeg *éα* (v.) + *-že*. Protiv toga izvođenja

govori najprije turski akcentat koji je očuvan u bugarskom, arbanaskom i rumunjskom. Naš akcentat je prema domaćem *dar* (v.) i ne govori ništa o autohtonosti priloga, nego samo za to da je došlo do unakrštanja domaće i strane riječi. Protiv autohtonosti govori nadalje i činjenica što se ona nalazi samo na Balkanu, a ne i u sjevernim slavenskim jezicima. U Kurelčevim *Jačkama bar* znači »premda, ako i«, jednako kao u madž. *bar*. Ali za slovenski, hrvatsko-kajkavski i čakavski mora se dopustiti i tumačenje koje je predložio Mladenov za bugarski. V. niže pod *bo*.

Lit.: ARj 1, 180. 184. 185. 186. SEW 1, 44. Miklošič 1. *Mladenov* 17. *GM* 27. *Elezović* 1, 32. *Tiktin* 159. *Dictionarul s.v. Gombocz-Melich* 279. Korsch, *ASPh* 9, 488. *Deny* § 459.

bara f (Vuk) »1° palus, močvara, značenje općenito i u književnom jeziku; 2° pratum, livada koja se kosi (Lika); 3° (po semantičnom zakonu sinegdohe biljka) *carex* L., *juncus* (Bella, Belostenec) jer te biljke rastu u barovitim krajevima«. Također toponim. Odatle pridjevi: 1. *barski* (kornjača, zmija, žaba); 2. *baran* (ne nalazi se u književnom jeziku, nego u toponimiji) »paludosus«, poimeničen s pomoću *-ica*: *harnica* »locus paluster«, s pomoću *-jak* (v.) *barnjak* »acilius Leach.« jer živi »u barah«, s pomoću *-jača* (v.) *barnjača* »žaba, biljka i zemlja iz barovitih mjesta«; 3. *baròvit*; 4. jedanput *baratasi* (17. v.) i 5. *barnát*. Izvedenice: deminutiv *borića* (Vuk); s pomoću *-eš* (v.) *bareš*, gen. *bareša* m (Vuk) »palus«, odatle *barešnjak* m »acilius Leach.« (upor. bug. *barešnica*); augmentativi s običnim sufiksima *-ina*, *-etina*: *bariņa* f (17. v.), *baratina* f te *baruština* f, s neobičnim sufiksom *-uština*, koji je po svoj prilici nastao iz *-juža* (upor. *kaljuža*), s pridjevskim sufiksom na *-ski* (v.), poimeničen s pomoću *-ina* (v. gore *bariņa*, *baratina*). *Baruža* f je u Smokvici na Korčuli »umjetno pojilo u polju za životinje«.

Bara se nalazi u svim slavenskim jezicima, osim u poljskom i oba lužická jezika. Posuđiše je Madžari u Bačkoj (*bara*), Cincari (*barā*, v. značenja kod Dalametre) i (Novogrci) : ngr. *μπάρρα* u značenju koje stoji blizu bugarskom *bara*: »1° mala tekuća voda, potok, voda; 2° stajaća voda, lokva, blato«. Značajno je arb. *berrak* »močvarna zemlja« koje pretpostavlja jslav. *banjak (v. gore). Po značenju mogla bi *bara* biti srodna sa *brna* f (v.) »blato« < stslav. *brbnje* (Bruckner). Nema paralela u baltičkoj grupi, a niti ie. veze nisu utvrđene.

Mladenov je dovodi u vezu sa sanskrt. *barbura* m »voda«, gr. βάρβωρος »blato«, što fonetski ne ide. Pomišlja se i na tursko (avarsko?) podrijetlo (*bare* »močvara« kod Kamasinaca, tungusko *biral* »rijeka«). Miklošič upoređuje s tršč. *baro* — furl. *bar* »Büschel«, što semasiološki ne ide.

Lit.: ARj 1, 180. 186. 191. Miklošič 7. SEW 1, 43. Mladenov 17. Isti, IzvSSF 17,4,228-47. Isti, GSU 11,201. i si. Bruckner, KZ 51,222. ASPH 39, 4-5. GM 33. Vasmer, RSI 3, 255-6. Gombocz-Melich 1,279.

baraba m, f (Banja Luka i općenito Bosna i sjev. Hrvatska, također kajk. i slovenski) »1° besposličar, niškorišti (hrv. prevedenica njem. Taugenichts, Nichtsnutz, tal. fanullone), 2° nevaljao čovjek«. Nije potvrđeno u drugim balkanskim jezicima, ali nije potvrđeno ni u jadranskoj zoni, nego samo u unutrašnjosti. Bit će da je i to , i tršč.-mlet. *baraba* »malvivente, rubagiorni«, *barabba* »giovinastro«, u vezi sa biblijskim imenom *Barabass* (sir. složenica od *bar* »sin« i *abba* »otac«, v. *opat*). Upor. međutim i ime tur. plemena *Baraba* (između Omska i Tomska).

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 3. 77. REW² 940. DEI 427. Skok, Slavia 15, 185. Vaillant, RES 18, 185. Lokotsch 220.

barabār, prilog (17. v., Vuk) = *bārabar* pored *barabār* (Crmnica, Crna Gora), odatle denominal *barabārīti se*, *-obarīm* impf. (Vuk, Kačić, Obradović) »uporedo s kime stajati ili sjediti ili ići, jednačiti se«, *izbarabarlt*, *-arim* (se) (Kosmet) pf. »izjednačiti, srasniti«. Nalazi se i u bug. i arb. *barabar*, odatle denominal *barabarja se*. Turcizam perzijskog podrijetla (*beraber*, *barabar*, glagol *beraberlemek*).

Lit.: ARj 1, 181. Mladenov 17. GM 26. Miletić, SDZb 9, 440. Elezović 1, 220.

barakan, gen. *-āna* m (Korčula) = *barakan*, gen. *-ana* m (Dubrovnik) »vuneni pokrivač na postelji, kuvertur deblji od velenice«. Od tal. *barracano* (13. v.), srlat. *barracanus* < ar. (< perz.) *barrakān* »panno grossolano di pelo di capra o di cammello«. Preko njem. *Barchent* > *brkan* m (Stulić) »(1°) panni genus«, *brkan* m (Vuk, Boka, 16. v., Najlašević, Hrv. primorje) = *barhan*, *berhan* (Hrv. primorje, Lošinj) »(2°) ženska suknja« = *bran* ili *brhan* (Tivat) »(3°) jaka ili teško gornje žensko odijelo, cottola, jaka nagrešpana (ima *tirake* koje narod zove *opiece*)« — *brehan*, *brhan* (Istra) »ženska kijklja do pasa«. Deminutiv *brhanac*, gen. *-anca* (Istra). Geografska

area ne govori u prilog njemačkog posredništva. Nalazi se još u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Od njem. *Barchent* potječe izvjesno *parket* m (Lika) = *parhet* (Karlovac) = *parket* »neko sukno«, pridjev *porketski*.

Lit.: ARj 1, 640. 9, 652. 10, 863. Tentor, JF 5, 203. SEW 144. Lokotsch 250. Korsch, ASPH 9, 488. REW 941. DEI 427. 455.

barākula f (Cres) = deminutiv na *-iča* *barakulica* (Poljica) »ka' mala raža« = krč. -rom. *barakoluta*. Od mlet. *baracela* (1508) »id«.

Lit.: Ivanisevic, ZbNZ 8,216. Banali 2, 172. DEI 428.

baran m »ovan« (u J. S. Reljkovića), odatle deminutiv *barātiak* (Budinić), možda i hipokoristik *bara* »ime kozi krmači« i uzvik *bar*, koji se kaže ovcu u Hercegovini da mirno stoji. U Dalmaciji (Pavlinović) zabilježen je pridjev *barasi* za ovcu koja je bijela i crna oko vrata, ali tu je vjerojatnija veza sa *bāzast* (v.). Belostenec je zabilježio *boran* kao dalmatinsku riječ u značenju »aries ad diruendos muros«, dakle kao ratno oružje. Tu je *a > o* kao u staroruskom. U antroponimiji i toponimiji postoji *Baran*, *Borani*, *Baranovu*, ali to može biti hipokoristik od *Baro*, a ovo je opet hipokoristik od *Bartholomeus*. U drugim južnoslav. jezicima nema potvrda, dok je u sjevernim slav. jezicima riječ općenita. Da je postojala i na Balkanu, to dokazuje arb. *berr* »ovca«, gr. βάρπιον' πρόβα-rov kod Hesycha. Potvrđena je još kao alpinska riječ, u nordijskom i u keltskom. Madž. *bárány* »jagnje« potječe iz panonsko-slavenskoga. Riječ je svakako predie., ali upor. i nperz. *barra* »jagnje« (*varnak, pehl. *varak* »ovan«). Miklošič je upoređivao još i mordv. *boran*, koje je možda iz ruskoga.

Lit.: ARj 1, 180-2.549. SEW 1, 43. Mikhšič 7. Bruch, WuS 6, 171. Joki, Unt. 245. Vasmer, RSI 3,256. Meillet, RSI 2,69-70. Brückner, 15. Slawski 27. Matzenauer, LF 7,5. GM 33. Gombocz-Melich 282. REW² 1049. Wartburg 1,335. WP 1,269.

bararā f (Sulek), »njeka loza vinova«. Bez naznake tačnog značenja, kulture, aree i akcenta neuporabljiva za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 182. Šulek, Im. 10.

barat m (hrv.-kajk., Belostenec) »commercium«. Postverbal od *baratati*, *-am* impf. (Vuk, Perast, 16. v.) = *barātai*, *-am* (ŽK, slov.) »trgovati«. Apstraktum na *-ija* *barātija* f (ŽK) »trgovanje«. Radna imenica na *-arius*

> tal.- *-iere*: *barātijer*, gen. *-éra* (17. v.) »igrač«. Od tal. *baratto*, *barattare*, *barattiere* »id«. U sjov. (s umetnutim n pred dentalom) *barániat* (*na-*, *pre-* *se*) s postverbalom *barant*, *barantija*, *barantāvec* = *beret*, *beretāti* (Dolenjsko) »id«. Ovamo ide još prema lat. *-atorem* > mlet. *-adui barodur* m (Split) »Vogel, welcher dem Vogelsteller durch die Flucht entgeht« < *barattatore* (haploglogija *tado > do*). Daničić stavlja ovamo još *barat*, gen. *-ata* (Srbija) »trijem pred vodenicom«, ali je semantički predaleko od prve riječi.

Lit.: ARj i, 182. Pletersnik 1,12.20.216.624. Hirtz, Aves 7. DEI 429. REW* 943 a. SEW 1,44.

barati, *-am* impf. (Zore, ribarski termin, subjekt *riba*; govori se valjda negdje u južnoj Dalmaciji) »pomaljati glavu iz vode, glavati«. Apstraktum na *-ja/a bārnja* f (Zore) »pomaljanje glave iz vode (također ribarski termin)« Prema Daničiću < tal. *barare*, furi, *bara* »truffare, frodare, ingannare per lo più nel giuoco«, denominal od *baro* »truffatore«. Ne zadovoljava semantički. Prije će biti da je to dalmatoromaski leksički ostatak s betacizmom *b < v* (upor. *Bol*) od lat. *varare* »prekoračiti« koje je potvrđeno na iberskom poluotoku s prefiksom *es-* < lat. *ex-* katal. *esbarar*, španj. *desbarar* »gleiten, einen Fehler begehen«.

Lit.: ARj 1, 182. REW² 9151 a. DEI428.443.

baratina f »nekakvo tkanje«. Daničić izvodi od srlat. *barratus* (pridjev, upravo part, prēt.) od *bana* »motka«, odatle na *-arius* > *u-* *-iere barijera* (internacionalni galicizam < fr. *barrière*), ali se to ne može opravdati jer riječ nije zrela za etimologijsku ispitivanje kada joj se ne zna značenje. *Barra* je iberska riječ potvrđena i u baskickom.

Lit.: ARj 1, 182. DEI 444.

barba m (jadranska zona, napose Kvarner, Istra, Hrv. primorje, Rab, Hvar, Božava) »stric«, indeclinabile pred ličnim imenom, upor. čak. *barba Ivanu* (Brusje). Arb. *barbe* Od lat. >-tal. *barba* »brada« s kojom je u prarodstvu. Nalazi se još u grčkom (Epir), u južnoj i sjevernoj Italiji. Glede semantičkog razvitka upor. *barba > brada > stric*, *Onkel* i u sjev. Italiji i u Graubundenu. Na tal. sufiks *-itta > -etta* upućuje *barbetta* f (Božava, Perast) = *barbeta* (Dubrovnik, Račišće) »konop kojim se barka veže za kopno, sprone d'una barca peschereccia« < tal. *barbetta* < fr. *barbette*. Od kslat. *barbitium* (Apulej, > tal.

barbigi) > *bārbeza* f (Vuk) »šamija a pod njom kapa od crvene čohie, po tom bijela mahrama«. Upor. tal. *barbazzale*, *barbozza*. Na lat. *-atus* završava *Barbāt* (toponim Rab, Pag) = *Brbot* (gornji najnapućeniji dio Bara, brežuljak pod pečinom *Spile*). Naziv se odnosi, kao *Kosmaj*, na mediteransku sitnu šumu. Na *-arius* > tal. *-iere bārbijer* (Perast) = (16.v.) *barbīr* (1572, Rab, Božava, Brusje, Krašić, Prigorje) »1° brijač, 2° marvinski liječnik na selu« = *barber*, gen. *-éra* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) s izvedenicom *barberski*, *barberov*, *barberija*, *barbernica* = (s disimilacijom *r-r > m-r*) *bēmbēr* (nar. pj.), *bēnberin* (Vuk, Crna Gora) (slov. *bdrbir* »zdravnik«), hipokoristik *bērbo*, s metatezom *breber* (Vitezović). Upor. madž. *borbély* (disimilacija *r-r > r-I*). Preko tur. *berber* (perz. *barbar*) > *berberin*, *berberīnov*, *bērbērnica*, augmentativ *berberina*, *berberin*, *-im* (*o-*) »brijati«. Balkanski turcizam: bug. *berberin*, arb. *berber*, ngr. μπερπερίς = μπαμπερίς. Augmentativ na tal. *-one*: *bārbun*, gen. *-una* (Vuk, Mljet, Dubrovnik, Bijela) = *barbūn*, gen. *-una* (Rab, Krtole, Ulcinj, Arbanasi) zove se i prevedenicom *bradōvatica* (Dubrovnik). Deminutiv *barbe(n)ka* (Mikalja) nije dovoljno potvrđen. Postoji još u bugarskom i u novogrčkom. Balkanska je riječ talijanskoga podrijetla. Ista riba sa *triglom* (v.). Složenica *barbačep* m (M. Držić) »nekakva ptica«, od tál. složenice *barbach(i)eppo* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 130.131.183. 184, 580. 620. 8, 324. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 22. Macan, ZbNZ 29, 208. Hraste, JF 6, 207.209.210. Isti, BJJF 8,48. Korsch, ASPH 9,488. Perušek, ASPH 34,21: Jagić, ASPH 8,319. Fink, Imenik 44. DEI 429-431. 435. Skok, Slav. 57, passim. Jireček, Romanen 2, 24. Stefanie, Rad 285, 78.

barbakan m »Г kup kamenja koji dijeli u krasu kultiviranu zemlju, 2° nasip protiv poplave (Potomje), 3° toponim (Lastva)«. Od tal. *barbacane* m (12. v.) »rinforzo ad opere di fortificazione«, od perz.-ar. složenice *barbah-hanā* (za drugi dio v. *han*).

Lit.: Lokotsch 187. DEI 430.

barbúcati, *barbūcām* impf. (Lika) prema *barbūcnuti*, *barbūcnēm* pf. (Lika) »ticati, taknuti u što zabranjeno«. Po značenju može se uporediti sa *bārkati*, *-am* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema *bārnuti*, *-ēm* pf. (Banja Luka) »dirnuti«. Razlika je samo u tome što prva serija pretpostavlja deminutivan glagol na *-ucati*, *-ucnuti*, a druga na *-kati*. Prva serija

pokazuje redupliciranu onomatopejsku osnovu *barb-*, a draga neredupliciranu, koja stoji u vezi s bug. *baram* »tičem, tražim« i slov. *barati* »pitati«. Mladenov veže *baram*, *bârna*, *barvâm*, *-nivâm*, *-nuvâm* ispravno sa *barkam*, *bârnivam* kao i Daničić koji *barkati* drži onomatopejom kao *ubrkat* (v.). Onomatopeja *barb-fbrb-* veoma je raširena u hrv.-srp. Vuk (Baranja) ima *barbukati*, *barbūčēm* = *brkūkati* = *brbótati*, *brbōčēm* (subjekt: *bik*, *patka*, s onomatopejskim *-ot-*, v.); *brbūčiti*, *brbūčīm* »tumariti u što rukom ili glavom«. Upór. onomatopeju *barbuk* »glas koji biva u vodi kad se udari po njoj« i *štrbok* ŽK »glas kcji nastaje kad netko skoči u vodu«.

Pored deminutivnih glagolskih sufiksa *-uk-* > *-uc-*, *-ot-* imamo još *-olj-* : *brboljiti*, *-zm* (Vuk) »labris crepare«. Bez ovih sufiksa postoji *brboti*, *-am* impf. CTrebinjska nahija) = *brbati*, *brbam* (srednja Slavonija), pored *râzbrbati*, *-âm* (objekt *stvari* ili *voće*) »přemetati, tražiti rukom nešto po kući«, u onomatopejskom prijevaju *brēbiti* pf. »lupiti«. Upor. bug. *bârbja*, *bârbja*, *bâborja*, *bâbla*. Sve su to onomatopeje starog tipa *barbarus*, koje se još nalaze sa samoglasnim i suglasničkim varijantama u *brljiti* impf. = *brblati* (v.), *prljati* (v.), *bobótati*, *bobočem* (v.), *boboniti*, *-im* (v.).

Lit.: ARj 1, 184.189.614.615. SEW 43. Pletersnik 1, 12. Mladenov 17. 52. 620. Matzenauer, LF 7, 5—6.

bardak, gen. *-aka* m (Vuk, 15. v., Risan) = *bardak*, gen. *bardaka* (Kosmet) »1° krčag ili staklo s noscem; 2° bijel i šaren sud koji se u Srbiji zove *bokar* (v.) i *milojka* (v.) (Risan); 3° povelika čaša s drškom ili bez njega; 4° mali zemljani krčag za vodu bez nosca, samo s drškom (Kosmet)«. Odatle deminutiv *bardače*, gen. *-eta* m (Kosmet), *bardačić* m (Vuk), augmentativ *bardačina* i, radna imenica s pomoću *-džija* (v.) *bardagdžija* (Vuk), metafora *barda klija* f (Fruška gora), izvedena s pomoću *-li* = s pomoću *-ača* *bardakača* f (Gojbulja), *bardagača* (Kosmet) »crna šljiva nalik na bardak«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*bardak* < *bar* »držak« i sufiks *-dak* = *-tek*) istog značenja, nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 184, Elezović 1, 31. Lokostch 230. GM 27. Mladenov 17. Deny § 930.

bared m (Malhinje, Kras, slov.) »1° pust n; rodan kraj, teren; 2° biljka *nymphaea alba*« = *boréd* m »biljka *triticum repens*«; in *bare do* u dokumentima na Krku »zapušteno

zemljište«. Od tršč.-tal., istro-rom. *baredo* »1° id., 2° Büschel«. Izvedenica na lat. *-ētum* od gal. *barras*.

Lit.: Pletersnik 1,12.45. REW² 964. Bezljaj 48. Maver, Slávia 2,32.

baréta f (Perast, Potomje, Dubrovnik, Cavtat, 16. v., Vuk, Hrv. primorje) = *baréta* (Vela Luka, Korčula) = *berita* (Božava, 15—17. v., Malinska, Baška, Rab) »kapa tamnoplave boje s cuфом (čup, v.) na kraju«. Na *-uša beretuša* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »anas *boscas*«. Od tal. *barretta* f pored *barello* m (s asimilacijom *e — a > a — a* kao u *galatina*, *žaladija*, *salvations* itd.) i *berretta* f (14. v.), poimeničen pridjevski deminutiv na *-Ittus* > *-etto* od lat. *birrus* (u Dioklecijanovu ediktu o cijenama) »*culia brevis*«, riječ koja je keltskog podrijetla (upor. ir. *berr*, kimr. *byrr* »kratak«). Bez deminutivnog sufiksa dolazi s prefiksom *ex-* > tai. *s-*, kojim se pojačava značenje (upor. *merga* pored *smergo*), u *zbir* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *zbir* (Vuk, Primorje) = *žblro* (Cres) »Γ uhoda, pandur; 2° financ«. Na *-bc* > *-ac* *žbirac*, gen. *-rea* (Split, okolica) »eine Art *Krebse*« (metafora). Na *-il* (upor. *ribič*) *birič* m (hrv.-kajk., Jambrešić, Voltidija) = *birič*, gen. *-iča* — *berič* m (slov.) prema f *birička* »sudski sluga, pandur, der *Scherge*«, s leksikološkom porodicom *biričevina*, *biričiti*, *blriški*. Nalazi se još u češ., ukr. i rus. Može biti u vezi i s madž. *biro* (od tal. *birro* m (14. v.) »policajac«, nazvan ovako po pridjevu *birro* »crvenkast«. Ta riječ u tom značenju nije identična sa gornjom riječi keltskoga podrijetla s kojom se unakrstila. *Birrus* kao pridjev za boju potječe od gr. *πυρρός* »crven«.

Lit.: ARj 1,185.237.327. Budmani, Rad 65, 163.165. Hirtz, Aves 11. Pletersnik 1,27. Kušar, Rad 118, 19. Miklósić 406. SEW 1,57. REW² 1117a. DEI 445.496.528.

baril, gen. *-ila* m (Hvar, Brač, Rab, Bela Krajina) = *bării* = *bario*, gen. *bâr j ela* (Dubrovnik, Perast, toponim Kotor) = (s prijelazom u neutra) *barilo* (ŽK) = *bârjelo* (Crna Gora) = *barela* (Ozrinici, Crmnica) »irula drvena posuda od dužica kao vjedro«. Deminutivi na *-6C* > *-âc* *barjelac*, gen. *-ioca* — *barilac*, gen. *-ioca* — *barilac*, gen. *-ica* (Krašić, također slov.) = na *-će* *bartce*, gen. *-a* (ŽK) = *barilce* (ŽU) = *barioce*, *bariočac*, gen. *-čca*, na *-ić* *bariočić*, na *-ica* *barilica*, na *-če*, gen. *-četa* *barilce* n, na tal. deminutivni sufiks *-ot* *barilâi* (Budva), na *-as* *barilai*. U bug. *barilo*, pored

grecizma *varel*. Rumunji posuđiše *holercă* < rus. *balyrka* (metateza *-rei-* > *-ler-*) > madž. *báderka*, *barilica.*, *barilla*. Ngr. βαρέλι, βαρέλα (augmentativ) > arb. *variellē*. Postoji još varijanta sa u mjesto *a*: *burilo* n (Hercegovina) »drveni sud za vodu kao *bure*, mnogo duže nego šire«, odatle *bmionica* (Hercegovina) »mjesto pred kućom za *burila*«, bugarski isto tako deminutivi *burilka*, *burilce*. To u je od *bure*, gen. *bureta* n (Vuk), kolektivum *bürad*, gen. *-i* (Vuk), deminutivi *burénce*, gen. *-eta* (Vuk), *burica* (Cres, Istra, slov.) »drveni sud od dužica sa zaklopcem sa dva uha u kojem se nosi hrana pastirima i ljudima u polju«. Unakrštanjem *burica* i *barilo* nastade *burilo* n (Hercegovina, bug.). Odatle arb. *burile*. *Baril(o)* nalazi se još u stfr. *baril*, odatle tal. *barile* i balkanski refleksi, sa *rr* prôv. i port. *barrii*. Stfr. *baril* izvodi se od longob. *bara* s pomoću lat. sufiksa *-ile*. Upor. sa deminutivnim •sufiksom *barriclus* (9. v.). Značajno je da se s ovim deminutivom slaže slov. *barigla* f »Fuhrfass, Lagel« (Štajersko, Gorenjsko, Notranjsko). Oblik sa *u* stoji u vezi sa mlet. *boria* »botte«, tal. *barracela*, stfr. *bûire* »Krug«, fr. *burette*, *burinette*, tal. *burrini* m. pi. »scodelle molto cupe«, *vruro* (Otranto) »sorta di vaso« koje Battisti veže s *byrrhos*, prema Hesychiju etraščanska riječ. Odnos između *barile* i *bure* nije jasan. Battisti veže *borile* s prov. *barrica* »botte, barile«, odatle fr. *barrique* »glinena posuda«. Ta je riječ prema španj. *barro* »glinina po svoj prilici iberska. Imale bi se prema tome pretpostaviti **barra* i **burro* kao mediteranske riječi. Odatle *barilo* i *burilo*. Bruch ih veže sa *baris*, odakle je *barka*. Upor. još rum. *burîu* (Muntenia) »kleines Fass«, deminutiv *burias*.

Lit.: ARj 1,186.188.710. 739.740. Ribarić, SDZb 9,136. Tentor, JF 5,203. Jagić, ASPH 1,159. Hraste, BJF 8,22. Kušar, Rad 118, 23. Pletersnik 1,50. Sturm, CSJK 6,83. Miklošić 1. SEW 1.44. Bruckner 17. Mladenov 50. Bruch, WuS 7,166. REW² 1038.1408. FEW 332. Štrekelj, ASPH 12,455. 26,412. Gombocz-Melich 292. GM 54. Tiktin 244.

barka f (Perast, Božava, Rab, Dubrovnik, Cavtat, danas općenito u gradskom govoru, i slov.) »čamac, plav f (Lika, K)«. Prema grčkom izgovoru bug. *varka* pored *barka* prema turskom. Deminutivi na *-ica* *barčica* (15. v., Vuk), na *-e* *barle* n (Vuk) »Γ lađa, 2° piscina lignea«, na tal. *-itta* > *-etto* upućuje : *f f k t* = *vrkēt* m (Crna Gora) »mala ladica« < tal. *Marchetta* (1226). β umjesto / nastalo prema

tur. *párakēt*. Upor. još slov. *barkotôn* m »Galeere, grosses Flussschiff«. Na *-ustus* (sufiks nepoznatog podrijetla) *baruscus* u dubrovačkim spomenicima. Upor. tal. *barcoso* m (14. v.) »bastimento antico da guerra e da traffico«. Denominai: slov. *izbârkati*, *-am* < tal. *sbarcare* (s- < lat. *ex-* AŹ). Postverbal *dězbarak*, gen. *-řka* m (Boka, nar. pj.) < mlet. *desbarco* (*des-* < lat. *dis-* = *ex* »iz«). Na *-aneus*: *Barcagno* toponim (Zadar), hrv. *Brodarica*, jer je tal. *varcare* unakršteno sa *barca*. Arb. *barke*. Podrijetlo riječi je zacijelo mediteransko. Veže se sa gr. βαρκ, -ιδος, koje potječe iz Egipta (koptski *bari*, *baare* < egipatski *br*). Battisti je veže s iberskim toponimom *Barca/Ibarca* (i je iberski član) i sa *bariřa* »vrsta posude« (upor. fr. deminutivni *vaisseau* < vlat. deminutiv *vascellum*) i s *Ibar* i *iber* > španj. *Ebro*.

Lit.: ARj 1,189.2, 368.3,74. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 23. Skok, ZRPh 57,480. Pletersnik 1,12.300. GM 27. REW² 3952. DEI 436. Románsky 131.

barna m (Vuk, Vojvodina ?) »fuscus equus et bos«. Odatle pridjev, na *-ast* *barnást* »mrk« i imenica *bámulja* f »ime krave«, izvedena sa sufiksom *-ulja* (v.). Madžarizam njemačkog podrijetla (*barna* < njem. *braun*) istog značenja.

Lit.: ARj 1,189. SEW 1,44, Gombocz-Melich 297. Štrekelj, ASPH 18, 508.

baron, gen. *-ona* m (17. v.) = *baron* (ŽK, također prezime) = *barun*, gen. *-una* (16. v.) »feudalna titula franačkog podrijetla«. Apstraktum na *-stvo* *barunstvo* = *baronstvo* n. Femininum je pejorativan *barona* (Budva) »lopovica«. Na *-aceus* *baronâco* m »lopov«. Deminutiv na *-ati* *barimat*, *-am* = *baronati* impf. (Budva) »lascivire« < tal. *bar onar e*. Prvobitno je značenje franačke riječi »čovjek« koje se očuvalo u španj. *varon*, port. *barão* i na Siciliji *barom*. Riječ je ušla u srednjolatiniski prema starofrancuskoj deklinaciji *bér* (hóm.), *baron* (ak.): *baro*, gen. *baronis*, odatle u naš i madžarski latinitet i naš narod. U franačkom je značila kraljevskog čovjeka kojega položaj stoji između *comes* = *graf* > *grof* i *castellanus* »zapovjednik grada«. Pejorativiziranje je toga feudalnog naziva nastupilo već u sjevernoj Italiji, a odatle je došlo na južni Jadran: *barón* »ribaldo, canaglia«.

Lit.: ARj 1,190. REW² 961. DEI 444.

baroziti, *-im se* impf. (Hrvatska) »svadati se«. Nedovoljno potvrđen glagol, bez tačnije naznake aree i bez akcenta. Daničić ga izvodi

iz madž. *faragni* »sjeći«, što ne zadovoljava ni fonetski ni semasiološki. Upor. ipak *barünati* impf. (Liješće, Lika) »plašiti nekoga s kime«.

Lit.: *ARj* 1, 190.

bârsa f (Bela, Stulić, Pavlinović, Dalmacija) »ljesa na kojoj se voće suši«. Daničić je ispravno postavio srlat. *bersa* »ljesa«. Bit će poimeničeni part. perf. *versus* od *vertere*, s vlat. prijelazom *v* > *b* kao u rum. *bată* < lat. *vīta*. Dalmatoto-romanska posudjenica.

Lit.: *ARj* 1,190.

baršon m (17. v.) = *baršun* (17. v.) = *baršun* (ŽK) »Γ kadifa (v.) = belud (v.) = velut (v.), 2° vrpca oko šešira (ŽK)«. Odatle pridjev na *-ski*: *baršunski* (cvijet), deminutiv *baršunak*, gen. *-ka* »kadifca«, ime biljke na *-ka* (v.): *baršunka* f »lagurus L., sericosomus Servil!«. Nalazi se još u slov. *baršun* »samet«. Madžarizam turskog podrijetla (*bársony*, riječ koja stoji u daljoj vezi s perz. *abrišem*, *ebrešem*, *barēšam* »svila«, v. *ibrišim*). Daničić je krivo mislio na vezu s lat. *barchanus* > *brkan* (v.).

Lit.: *ARj* 1,190. *SEW* 1, 44. *Miklošič* 414. *Gombocz-Melich* 300-1.

Bartolomej m (13—17. v., *gospodin Bartolomej š Čabdada*) = (s tal. dočetkioia *-eo*) *Bartolomeo* (Glavinčić) = (*-aeus* > *-ij*, *-ija*, *-ije*) *Bartolomij*, *Bartolomija* (16. v.), *Bartolomije* (15. v.) = (ispuštanjem dočetka *-maeus*, što može biti kraćenje, obično kod drugih imena, ali i pučka etimologija koja je shvatila taj dočetak kao latinski posjedovni pridjev *meus* = tal. *mio*): *Barto*, gen. *Bartola* (15. v., *SO*. *Barto* u Divkovića, Posilović) = *Bartol*, s pridjevom *Bärtolov*, poimeničen na *-ka bartolovka* »jabuka«, na *-šćica* > *-šica bartolšćica* »kruška«, prezime *Bartolović* — (s tal. *-o*) *Bartola* (15. v.) = *Banuo*, gen. *-ula* (15. v., Bandulavić, Ančić), s pridjevom *Bartulov*, prezimena *Bartulio*, *Bartulović*, *Bartulica* = (or > *r*) *Brtol* (16. v.). Hipokoristik *Bare*, *Bariša*, prezime *Barišić*. U Dubrovniku je potvrđena izmjena *b* > *m*: lat. *Martolus* m > *Martol(o)* prema *-ica Martulica* m (13—14. v., najstarija potvrda iz 12. v. *Martoo*, što bi bio i najstariji primjer *-l* > *-o*). *Martolus* je nastao od *Banulus* zbog *sanctus*- *svjtt* koje stoji pred imenom. Od grupe *tb* moglo je nastati *trn*. *Banula* se zove i dio Bara, ispod Lišinja, gdje stanuju muslimani i katolici. Zacijelo je tu morala postojati nekada crkva sv. *Banula*. Na istoku izgovara se prema

grčkom *Vratolomije* m, s hipokoristicima *Vrâtoje* i *Vrtoje*. Najdalje je kraćenje išlo u slov. *Jerričj* koje je nastalo u početnim slogovima, u vezi sa *sanctus* > *sent* > *š* (upór. *Šmarje*, *Škocijan*): *šmernej poslije odbacivanja epiteteta *šm*.

Lit.: *ARj* 1, 190.684. 6, 491. Jireček, *Romanen* 2,45. Štrekelj, *DAW* 50,78. Skok *ČSJK* 4, 40-3.

barûfa f (Rab, Božava) »šakanje«. Od tal. postverbala *baruffa* (1475), od *baruffare* (13. v.) »contendere«, od langob. *biroufan (upor. nvnjem. *berufen*) kao sudački termin.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6. *REW*² 1116. *DEI* 446.

bánili m pl. (Zore, bez naznake gdje se govori, zacijelo negdje u južnoj Dalmaciji) »potkit povrh bječve gdje se jedan ili više zametaka sa licem ili sa naopak«. Potrebni su podaci (varijante) iz drugih govora. Možda dalmato-fomanski leksički ostatak od vlat. *variolus, deminutivni pridjev od *varius* sa betacizmom *b* > *v* (v. *Bol*). U tal. *variolo*, *-le* »Blattern« dolazi u furl, u zamjeni deminutivnog sufiksa *-olus* sa *-usculus variuskli* > slov. *mariške* f pl. — *mariške* (Toimin), odbacivanjem početnog sloga *ma-* samo *ruske* f »id.«. Latinizam je na *-irati varirati*, *variram* (Zagreb), *varijano* (Kučiste) »miješano«.

Lit.: Zore, *P alj.* 108. 212. *Pleteršnik* 1,553. *REW*² 9156.9157. Štrekelj, *DAW* 50,57.

bárut m (Vuk, danas općenito u književnom jeziku, 18. v.) »puščani prah«, upor. amplifikaciju kod Kačića: / *paljaku prahom* i *barutom*. Odatle pridjevi na *-n barutni* (Vuk) i na *-lživ* (v.) *baruljiv* (u toponomastici); radna imenica na *-dzija* (v.): *barugdžija* = *barudžija*. Akcenat je sumnjiv. Prema ispravnom starom akcentu *barutčlja* (Kosmet) očekivali bismo *barutčija*, koje nije potvrđeno. Složenica sa *-āna barutana* (Vuk) = *barutana* f (Kosmet) »vojni magazin municije« < tur. *bant-hane*. Turcizam grčkoga podrijetla (*bant* < gr. *παύτης*, upor. intern, termin iz rudarstva *pirit*), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *barut*, *-en*, *-ni*, *-čija*, *barut-hana*, arb. *barútj-ót*; rum. i gr. isto tako *μαρπούτι* = cine. *barute* f). Iz oblasti je vojničke. Glede zamjene tur. *jery* > *u* upor. *kōduna* (v.).

Lit.: *ARj* 1,191. *Mladenov* 18. *GM* 27. *Elezović* 1, 497. *Pascu* 2, 111.

bârzast, pridjev, »napola crn, siv ili bijel, ti govoru čobana u Vrani (Dalmacija) za kozu, također Srbija«. Odatle sa *-ilo* (v.) *bârzilo* (Vuk) m »ime jarca« i *brdōka* f (Kosmet) »bijela ovca«, sa *ar* > *r* i *-oka* (v.). Daničić je dao pridjevu krivo značenje »zelenkast i crvenkast«, dovodeći naš pridjev, stvoren s pomoću sufiksa *-asi* (v.), u krivu etimologijsku vezu s rum. *varză*, tal. *verza* < vlat. *viridia* »zelenilo, zelje«, protiv čega govori značenje, fonetika i area. Pridjev sa sufiksom *-av* (v.) nalazi se u bug. *bârzav* istog značenja. Bez tih sufiksa nalazi se u rum. *capră bardă* »koza crno šarena« (u Telesu, Erdelj), u čine. *bardzu* »bijel, balan« (v. *gore balja*), zatim u dokorum. *barză* »roda«. Kako se vidi, to je pastirski balkanizam arbanaskog podrijetla (pridjev *barth* m prema *bar-dhë* f »bijel«, sa *z* (uz *d*) za interdentalni spirant *dh* kao u hercegovačkom imenu sela *Bürmazi* < arb. *burr madhë* »veliki čovjek«). Arbanaski je pridjev ie. podrijetla, srodan s našim *brěsk* (v.), *breza* (v.) i *brijest* (v.). Prema tome pridjev *barzast* odgovara etimologijski i semantički našem pridjevu *brězast* kojiji se upotrebljava također za boju životinja, npr. u *izrazu brězosta kokoš* (čakavski). Veoma je lako moguće da je od pridjeva *barzast* stvoren hipokoristik *bara* f »bijelo crna koza« (Perušić, Lika). Vuk ima *bara* kao ime kozi i krmači. Pavlinović je zabilježio u Podgori (?) odatle nov pridjev *barasi* »bijel i crn oko vrata«. Daničić je krivo izvodio *bara* i *barasi* od ie. korjena *bhar-*, ali je upoređivao i sa *baran* (v. *gore*).

Lit.: *ARj* 1,181,182. 191-2. *REW*- 9367. *WP* 2,170. *Mladenov* 17. *Pascu* 2, 217., no 6. Weigand, *JbRI* 14,214,221. Skok, *ASPh* 35, 337-8. *Elezović* 1, 59. Capidan, *DR* 677. Joki, *IJB* 10,167. Isti, *Unt.* 172/Popovici, *Slávia* 7,22.

bas (Rab, Božava, Molat, uz *čovik*, 18. v., Kraljić) »nizak«. Poimeničen m *baš* (Dubrovnik) »1° pjevač basist, 2° bajs (ŽK, muzički instrument)«. Deminutiv na *-ittus* > tal. *-et bāset* (Dubrovnik, Cavtat), pridjev »nizak«. Denominal s prefiksom *ex-* > tal. *s- zbašat*, *-am* (Božava) < tal. *sbassare* Apstraktum na *-mentum* > tal. *-mento*: *basāmēnd*, gen. *-enta* (Potomje) »obojeno podnožje u sobama ili izbočeno podnožje na vanjskim zidovima kuća«. Složenice: *basarnan*, gen. *-ana* m »prsobran na stepenicama«, *bašamar* m (Budva, Sipan) »veliko mnoštvo, više *bašamara* zajedno zove se *krfun* (v.)«. Od tal. *basso*, *bassetto*, (*abbassare*). Kao rimski kognomen očuvao se u toponimu *Bošana* < *Bassiana* (Biograd na m.).

Lit.: *ARj* 1,192. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 452,453.

bas f »lički ovčji mekani sir, drži se u *kobi* ili *hoblici* koja se pokriva«, »ukiseljeni skorup«. U *ARj* zabilježeno je samo: *nabzijala sam punu kobetinu base*. Nepoznata postanja.

Lit.: *ARj* 5, 135.

basamak, gen. *-aka*, pl. *-aci* m (Vuk) »sing. prečaga u najprostijih stuba, gdje se nogom staje koračajući, stube, merdevine«. Turcizam osmanlijskog podrijetla i istog značenja, nalazi se još u bûg. *basamak*.

Lit.: *ARj* 1, 192. *Mladenov* 18.

basan, gen. *basni* f (Antun Dalmatin, 15. v., možda prema stoslav. *basnb*) = *basna* f (Kavanjin, Obradović, 17. v.) = *basma* f (Vuk, Milićević, Srbija, s asimilacijom *b — n* > *b — m*, upor. *pjesma*) »1° prvobitno: riječ, govor; 2° čarobna izreka, magija; 3° fabula, bajka«. Od *basna* postoje izvedenice: pridjev na *-ovit* (v.) *basnovit*, deminutiv na *-ica* (v.), *bāsnica*, složenica *basnosloviti*. Prijelaz iz i-deklinacije (koja se očuvala u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, češkom, ruskom i poljskom) u a-deklinaciju hrv.-srp. inovacija je koja se dogodila u isto vrijeme kada je *pjesan*, gen. *pjesni* (v.) postala *pjesna* = *pjesma*. Obje su sveslavenske apstraktne izvedenice od osnova *ba-* (v. *bajati*) odnosno od *pě-* (v. *pjevati*) dobivene s pomoću sufiksa *-sm* (v.). Rumunji posuđiše oba oblika a-deklinacije *basnă* = *basma* f »fabula« iz južnoslavenskoga.

Lit.: *ARj* 1,192. 193. *SEW* 1,45. *Miklošič* 5. *WP* 2, 124. *Vandrák* 1, 643,5653.

basati, *-ām* impf. (Vuk, s prefiksima: *do-* *iz-*, *na-*, *za-*; govori se i u čakavskom i kajkavskom) = *basât*, *-am* (Kosmet) »I ići ne gledajući kuda, lutati; 2° jako udarati, mučiti se, truditi se; 3° *nabasat* pf. »napuniti puno do gore«, objekt: *furūnu* »peć«, *nabasati* se »najesti se«. Značajno je da se značenje pod 3° koje se izvodi iz značenja pod 2° nalazi i u slovenskom *basati*, *-šém* »vollstopfen, laden«. Iz toga bi izlazilo da je to značenje prvobitno, a ono pod 1° sekundarno. Odatle postverbal *bas* m »hitan hod ljudski« koji Pavlinović potvrđuje u izričaju *čovjek ide na bas*, *a konj na kas*. Nalazi se još u bug. *basam*, *basna*, *basnúvam*, *basvam*. Semantički čini se da ide zajedno se impf. *bazaŕi*, *bāzām* »ići bez posla, švrljati (Lika, Srbija), s prefiksom *na* i refleksivom *se*: *nabazati se* (Lika) »nanositi se«, ali taj dolazi i složen sa *šala-* (v.): *šalabazati*, *-labāzām* impf. (Srijem) »vrljati«. Ni za jedan od ova tri im-

perfektiva ne može se utvrditi postanje. Daničić izvodi *basati* od iste osnove od koje je *bahnuti* > *banuti* (v.), što ne ide ni semantički ni fonetski, jer je u osnovi *a* ne *ə*, kako pokazuje bugarski jezik. Mladenov izvodi tu riječ od tur. *basmak*, stavljajući ovamo i *basamake* (v.). To ne ide jer se glagoli iz turskoga izvode s pomoću *-(t, d)isati* (v. i niže *baskijd*). *Bazači* dovodi Daničić u vezu sa slovenskim *bzikati*, češki *bziti se*, a ovo sa srvnjem. *bisen*. Ni to tumačenje ne zadovoljava jer su to onomatopeje sasvim drugog značenja »zujati« Cv. *zolja*. Štrekelj izvodi *basati* iz madž. *bojaszni* »okolo lutati«, a Matzenauer iz gr. βάζ, βασα, βάσας od βαύω, Osten-Säckén opet *bazači* i *basati* stavlja pod *bbzd-*, v. *bazdjeti*.

Lit.: ARJ 1, 192. 213.2.499.4.127. SEW 1, 111. Elezović 1, 32.427. Štrekelj, ASPH 14, 516. Pletersnik 1, 13. Matzenauer, LF 7, 6. Osten-Sacken, IF 33, 241.

basilek m (Cres) = *basilk* (Split, upor. krč.-rom. *basirko*; Marulić: *basilk se busaše s murtelom*) — *basiljak*, gen. *-ljka* (Istra) = *basilak*, gen. *-lka* (Cres) = *basiljak*, gen. *-ljka* (Istra) = (s odbacivanjem dočetka *-akj-ek* koji se osjeća kao deminutivni sufixi i s metatezom *s - l > l - s*) *balis* (Vrbnik) = (s *e* mjesto *i*) *baselak*, gen. *-elka* (Baška, 15. v., Šulek), pridjev *baselčeva meta* (15. v.) = *bašelak*, gen. *-lka* (nar. pj., Mikuličić, Šulek) = *bašeljak*, gen. *-ljka* (Istra) = (s ispuštanjem *-ak*) *bašel* (Baraković), s pridjevom *bašelov* (nar. pj.) = *bašalak*, gen. *-lka* (Istra) = (sa *ž* mjesto *š*) *bažilek*, gen. *-lka* (hrv.-kajk.) = *bažoljak*, gen. *-ljka* (Jačke) = *bažulek*, gen. *-lka* (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *a- > o-*) *bòsilak*, gen. *-ioka* (Vetranje), s analogijskim nominativom *bosiok*, gen. *-oka* (Vuk, Dubrovnik, Perast) = *basilica* f (pogača koju kuhaju i katolici po Zagrebu i po Primorju na mlado ljeto) = *bosiljak*, gen. *-ljka* (Vuk, 16. v., slov. *bosiljek*) = (ispuštanjem dočetka *-ak*) *basii* (16. i 17. v., Stulić), s pridjevom *bosilski* = *bosilj* = na *-je* (prema *smilje, kovilje*) *bosuje* n (17. v., slov. *bosuje*) »aromatična biljka ocymum basilicum«, od gr. βασιλικόν, pridjev od βασιλεύς »kralj«. Nalazi se još u bug. *bosilek, bosiljak*. Rum. *busiok* (upor. madž. *bisziok*) i arb. *bozelok* dokazuju da je oblik *bosiljak* stariji od oblika sa *a-*, koji predstavljaju superpoziciju tal. *basilico* na prvobitni oblik. Grčki je dočetni akcent (oksitona) očuvan u talijanskim narječjima i u istrom, *bažigl* (Šišan), mlet. *basilico*. Na istoku je istiskivalo prvobitni oblik tur. *testiden* = *festigen* (Vuk)

= *feslidan* (nar. pj.) = (sa *l > v*) *vesligen* (Vuk, jugozap. krajevi) = *velsàgenj* (Vuk) = *vasleden* (Vuk, ibid.) = (sa *m* mjesto *l*, *v*) *mesliden* — *mislòdin*, gen. *-ina* (Vuk, ibidem, toponim) od tur. *fesleken* < gr. βασιλικόν. *Bosiljak* je kod nas i u bugarskom potvrđen latinskim izgovorom grčkog β, s čime se slaže rum. *biserică* »crkva« < *basilica*. Riječ je posuđena prema tome na latinskom dijelu Balkana. To potvrđuje i prezime dubrovačke porodice *Bassegli* koja je još živjela u Napoleonovo doba (od gr. Βασίλειος prema *Vasilije, Vasilj, Vaso* kod pravoslavaca). K tome dolazi toponim *Bosiljina* kod Trogira i *Bosiljeva* (Hrvatska) prema *Vassilich* na Krku. Akcentat *bosiljak* može da se objasni samo prema latinskom pravilu kao u tal. *basilico*, nikako s grčkom oksitonom. Upor. madž. *bazsalyikon*, cine. *vasilco* pored *vasilico*, arb. *vasilicua*. To mišljenje potvrđuje i očuvano s kao u rum. *biserică*.

Lit.: ARJ 1, 192-193. 197. 198. 214. 215. 3.51. 6.610. Pletersnik 1, 46. Miklošič 19 ASPH 11, 110. Isti, Lex. 57. SEW 1, 77. Mladenov 41. GM 44. Pascu 2, 99., br. 1889. Barić, NJ 2, 45-47. Kostie, NJ 1, 171. i si. (cf. JF 13, 283), 268-272 (cf. JF 12, 306). Jireček, Romanen 1, 50-1. 2, 24. 3, 5. Lukić, Bog. 4, 140-150. REW² 973.973a. Ive 171. Banali 2, 173. Zore, Palj. 208.215.

basilisk m pored *basilisko* m (16. v.) = (sa z prema talijanskom čitanju grčke riječi) *bazilisk* m (16. v., Menčetić) = *baziliško* (17. v., Đorđić) == (sa *z > ž* na mletačku) *bazilisk* (Belostenec) = *baziliško* (17. v., Posilović) = (prema bizantinskom izgovoru β > v) *vasiliskb* (Fiziolog, Aleksandrida, 15. v.), pridjev *vasiliskovb* »bajoslovni gmaz koji ubija svojim pogledom«. Od gr.-lat. *basiliscus*, grčki deminutiv na *-ισκος* od βασιλεύς »mali kralj« > tal. *basilisco* (14. v.).

Lit.: ARJ 1, 193. 214.215. Lukić, Bog. 4, 140.150. REW² 973a. DEI 450. Vasmer, GL 147.

baskija f (Vuk, Srbija) = *baskija* (Kosmet) »žioka, velik gvozden čavao, klinac«. Odatle deminutiv *baskica* f (Kosmet), denominal *baskijati* impf, »žiočiti«. Također bug. *baskija* u istom značenju. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*baski*, izvedenica od osnove glagola *basmak* »stezati, pritiskati«, s pomoću turskog sufixa *-ki* koji služi za tvorbu naziva oruda). Od osnove turskog aorista *bast-impl-sdim* toga glagola nastao je prijelazan i neprijelazan pf. *bástisati*, *-šem* (Vuk, nar. pj.) = *bastisat*

(Kosmet) »1° pogaziti, potrti, naići, udarati; 2° iznenada napasti« koji se nalazi i u bug. *bastis(v)am* i cine. *bástisire* »uništiti«. Skraćeni je turski infinitiv *basma î* od istoga glagola (Vuk, Kosmet, Bosna, Mostar) »Γ kupovno šareno platno, 2° spremnica za puščani prah«, također bug. *basma*, eine, *basma* »toile indienne«. Samo u Kosmetu potvrđena je imenica i indeklinabilni pridjev *baskin* m »1° prepad, iznenadan pretres, 2° jak, žestok«. Turski sufixi *-km* varira sa *-gin*, *-kan*, *-kun*: *janşin* (v.), *Mişkan* (v.), *sürgün* (v.), *dizgin* (v.).

Lit.: ARJ 1, 193.194. SEW 1, 45. Miklošič 8. Mladenov 18. Elezović 1, 33. Deny §§ 866.868. Pascu 2, 94.95. Čorović, ASPH 29, 509.

basoktati, *-am* imf. (ŽK) »njemački govornik«, iz graničarskog njemačkog *was sagt* (er). Lit.: Skok, ASPH 29, 480.

bástfih, gen. *-aha* m (16. v., dubrovački pisci) »1° nosač, hamal (v.), 2° toponim«, pridjevi *bastahov, bastáski*, denominal na *-ovati* *bastahovati* = na *-iri* *bastasiti* »\° raditi posao *bastaha*, 2° plandovati (Kučiče)«, prezime *Bastaste* (ŽK). Sa *k < h* *bastak*, gen. *-aka*, s *h > v* u kosim padežima, odatle i analogijski nominativ *bastav*. Postalno u Dubrovniku od srlat. *bastasius*, pi. *bastasi* (prema Βλάσιος > *Vlasi*, hipokoristik *Vlaho*). Od tal. *bastagio* m > mlet. *bastazo* — *bastaso* (Boiardo) istog podrijetla > *bastai*, gen. *-áza* m (Rijeka) prema f na *-ica* *bastazica*, denominal na *-iii* *bastatiti*. Upor. ngr. βασιτάσιος iz mletačkoga. Prema uvjerljivom tumačenju Battistijevu sufix *-ascius* došao na korijen gr. βασιτάσιος »nosim« prema drugim grčkim riječima kao *άσπάσιος, θανμάσιος* od glagola na *-άσιω*. Daničić stavlja ovamo još *bastai* m »nekakav ždrijeb«, ali ta riječ nije dovoljno semantički utvrđena pa nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARJ 1, 193. 194. Bogišić i Jireček u MHISM 9, 216. 425. 8, 80. Štrekelj, ASPH 14, 516. REW* 980. DEI 454.

bastati, *-ām* pf. (Vuk, 16. v., Perast, nar. PJ-) = *bastati, basta* (Crmnica) = *bastati* (Istra, 18. v.) »sufficere«. Od tal. *bastare* »id«, neizvjesnog podrijetla. Prema Battistiju je možda grecizam istog postanja kao i *bastah*, od βασιτάσιος »nosim«, ali se ne razabira dobro razvitak značenja jer ngr. βασιτώ »= tal. *basto*« može biti i talijanizam koji se unakrstio s βασιτάσιος.

Lit.: ARJ 1, 194. 200. REW² 954. D-E/455.

basulj m (Stulić) »porcorum genus« (s primjerom *navodio kao basulj na bundeve*) = *basulja* f (Vuk) »krmača koja se lako goji«. Ne rpa se za areu tih riječi. Daničić veli da može biti od srnjerr. *vasel* »živinče koje se hrani za priplod«.

Lit.: ARJ 1, 194.

baš, gen. *baša* (Vuk) m i indeklinabilni pridjev = *basa* m (Vuk, Marulić, dubrovačko-dalmatinski pisci, 15. v.) = *bosija* (Mrnavić) »Γ prednji dio lađe, prova (Vuk); 2° kao-indeklinabilni pridjev dolazi pred naziv časti i znači »glavnik: *baš-vezijer* (Gundulić), *baš-aga* (odatle bosansko muslimansko prezime *Bašagić*), *baš-knez* (Srbija, Vuk), to je prema turskom tipu *bas kjaŋip* »glavni sekretar«; 3° poglavar, starješina, zapovjednik, gospodar: u nazivima vojničkih časti: *onbaša* (v.), *bimbaša* (v.), *subaša* (v.), *onbašija, kjojbašija* (v. *čojluk*)* *subašija* (v. *subaša*); 4° janjičari (Srbija), 5° svaki musliman koji nije beg ni aga (Srbija, Bosna, nar. pj.)«. Oblik *bosija* pored *baša* dolazi i u bugarskom. Varijante *basa* i *bašija* nastale su prema dva načina shvaćanja turske postpozicije *i* u *baš-i* koja se upotrebljava u vezama kao *hekim başı* »glavni liječnik«. U bugarskom i u Kosmetu dodan je *-ja* na tursku postpoziciju da bi se mogla deklinirati kao i u sufixima *-h, ci-* > *-lija, -dzija*. U hrv.-srp. shvaćena je kao naš padežni nastavak *-i* u dativu imenica na *-a* (*sluga: sluzi*) i odatle stvoren novi nominativ na *-a* koji nema nikakve veze s turskim nominativom. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (*baş* »glava«) raširio se po svim balkanskim jezicima preko turskog vojničkog jezika. Ostavio je tragova u turskim i u našim izvedenicama i složenicama. Turske su izvedenice: na *-h*: *başlı* > *başlija* f »glavata igla«, na *-lik*: *başlık* > *boşluk* m (Vuk) »1° konjski oglavak, 2° u varoške preslice ono gore na što se povjesno navija«. Naše su izvedenice posesivni pridjev na *-in*: *basin*; na *-ića* (v.): *básica* f (Vuk, Srijem) = *basica* < *basilica* (Bosna) »prva rakija«, u arb. *bash* »ekstrakt od tekućina«. Ovamo također *básica* f (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »čvrst, dosta pravilan od prirode neobrađen kamen, prikladan za građenje; velik neklesán kamen za kaldrmisanje«. Od *baša* naša je izvedenica s pomoću *-luk*: *bašaluk* m (Vuk) »gospodstvo basino«, denominali *basiti* se* *bašim se* = *basanti se* (Srbija, *-ariti* prema *životariti*) »kao baša po volji živjeti, razmetati se« pored *basiti* (*se*) »nazivati koga basom, činiti se baša«. Upor. *bániti se*.

Značajne su ove naše složenice stvorene prema turskim vojničkim nazivima:

1. *ceribaša m.* (Vuk) »ciganski starješina«, odatle pridjevi *ceribašin* i *ceribaški*, *ceribašnica f* »žena njegova«; također u toponimiji i antroponimiji. Daničić je prema A. Paviću tumačio tu složenicu, koja u tom obliku dolazi samo kod nas, od ar. (krivo mjesto perz.) *ser* »glava« i tur. *baş*. U tom slučaju bila bi to tautologija. Perzijsko *sār* dolazi u složenicama: *serdar* (v.), *serasker* (v.). Prema Barbier de Maynardu postoji tur. *čaribaşi* »glavar, zapovjednik trupe«, gdje je *čari* isto što drugi dio u *janjičar* (v.). Od 16. v. postoji u tom značenju i u Tnadž. *cser(i)hassa*, kao i u bug. *čeri-bašija* »vojni, ciganski čelnik«. Kako je u Bosni došlo do promjene č > c, nije poznato, možda preko ciganskoga.

2. Druga slična složenica je iz svatovske terminologije *dolibaša m* (Vuk) »svat koji napija zdravice«. Prvi je dio složenice *dālija f* »čaša kojom se napija«, od tur. pridjeva *dolu* »pun«. U našoj jezičnoj svijesti ta je riječ dovedena u vezu s našim glagolom *doliti* i *dolivati* »još naliti«. Turska je složenica shvaćena kao imperativni kompozitum. Zbog toga je u Lici prema *dolibaša* stvoren nov kompozitum *točimbaša*, *točimbaša* u istom značenju. Primjer prikazuje kako nastaje slaviziranje turskih riječi.

3. Ovako je (kao u 2) stvorena i složenica *sječimbaša m* »mesar« (Bosna, Šurmin) od *sjeći*. U oba slučaja umetnuto je *m (n)* pred *b*.

4. Treća je naša složenica *pločobaša f* od *ploča* »dugmeta na tokama, najveća dugmeta«, bez paralele u turskom.

5. *četobaša m* (Vuk) prema *četovođa* (Crna Gora).

6. *bašibozuk* (Kosmet) »neredovna vojska, dobrovoljci, (pogrdno) turska vojska (BiH)«, također bug. *baši božúk*, noviji je turcizam *bašibozuk* od *baş* »glava«, *božuk* »pokvaren«.

7. Ovamo ide još prilog *bašlibašbna* (Kosmet) »na svoje ime, na sama sebe« [*<* tur. *baş-hbasma* »selbständig, unabhängig«]. Upór. tur. *başlıca* »principalement«.

Vukovo značenje »prova« nalazi se i u madž. *bas* i *basnica*.

Lit.: ARj 1, 196. 197. 198. 199. 769. 2, 6.607. 3, 161. SEW 1, 45. Lokotsch 260. Mladenov 19. Skok, Slávia 15, 185. Gombocz-Melich 1,363. 960. GM 28. Elezović 2, 498. Korsch, ASPh 9, 492. Lalević, NJ 2, 78-81. 278-283. Školjić 123.

bašamar, gen. *-ara m* (Dubrovnik, Zore, primjer: *kad iz peleži pristupi kraju kakav bašamar i ugledaju ga ribari, ograde ga mrežom i uhvate mnoštvo*) = *bašamar* (Budva) »agmen piscium, jato ribe koje se vidi na površini«. Deminutiv na *-ić bašamarić*. Od mlet. sintagme *bassa mare*, od lat. > tač. *mare m* (tosk.): *f* (mlet.) »more« i *basso* »nizak«. Talijanski deminutiv na *-etta <* vlat. *-itta: mareia f* (Dubrovnik, Hrv. primorje) = *mareta* (Dobrota, Prčanj) »jako uskolebano more«, deminutiv na *-ica marelica*, od tal. *mareta*. Unakrštanjem s našom riječi *more morēta* (Božava). Poimeničen talijanski pridjev na *-Inus* u *marina f* »pomorstvo«: lat. *marinus* > tal. *marino*, *marina*. Odatle poimeničeni pridjev na *-arius >* -ar: vlat. *marinarius > tal. (mlet.) *marinaro*, *marinaio* > (stara posuđenica) *mrnār*, gen. *-āra m* (Kotor, Dubrovnik, Prčanj, Vuk, Boka, nar. pj.), deminutiv na *-ić mrnarić*, augmentativ *mrnārina m*, odatle apstraktum na *-itia >* mlet. *-essa mrnārica* = (unakrštanjem sa *more*) *mornarica* »1° flota, 2° igra (Kotor) < mlet. *marinaressa*; unakrštanjem s našom riječi *more mornar*, gen. *-ara m* (danas općenito, Marulić, slov.), deminutiv *mornarić* »1° ptica monticola cyanes, 2° biljka«. Pridjevi *mornarov*, -ev, *mornarski*. Denominal *mornarovati*. Disimilacijom *r — r > l — r* *moinar*, gen. *arā* (Bakar), deminutiv *molnārić* »neka vodena ptica«. Postoji još bez sinkope i *marinar* (15. v., historijski spomenici) < mlet. *marinaro* (unakrštanjem sa *more*). Upor. arb. *marinar*. Oblik sa sinkopom (ili *í > ı* i zamukivanje) može biti, kako ispravno primjećuje Budmani, dalmato-romanski.

Lit.: ARj 1, 197. 6, 471. 476. 920. 7, 8. 12. Pleteršnik 1, 602. Budmani, Rad 65, 162. Rešetar, Štok. 250. 253. Cronia, ID 6. REW⁹ 5349. 5359. GM 260. Kušar, Rad 118, 15.

basca f (Vuk) = *bokca* (nar. pj., Bogišić, Peć, Kruševo) = *bašća* (čest izgovor na zapadu) = *bašta* (Srbija) = *baca* (Crmnica, Crna Gora, Ljubiša) = *bajča* (Kosmet) = *bavča* (Neretva) »vrt na zapadu, gradina na istaku«. Odatle pridjevi na *-en* (v.) *baščeni* (Vuk), *bastem*, na udvojeni *-en + -ski baščenski* (Mušicki), *baštenski*, deminutiv *baščica f* (Vuk), augmentativ *baščina* (Vuk) = *bakčina* (Srbija), radna imenica na *-ar basear*, gen. *-ara m* (Reljković), koja nije mogla istisnuti ni *baščovān*, gen. *-ana m — baštovan*, *-ana* = *bačovān* (Crmnica) na istoku ni *vrtar* na zapadu. Perzijska radna imenica obrazovana s pomoću perz. sufiksa *-van* dobiva još tursko *-džija* (v.):

baščovandžija m (Vuk) (upór. *pasvandšija*) = *baščovāndžija* (Kosmet). Odatle pridjevi na *-ov, -ski: baščovanov, baščovānski; baščovandžinica f* (Kosmet) »žena baštovanova (i radnja gdje se prodaje povrće)« = *baščovanka f* (nar. pj.), *baščovanluk m* »zvanje baštovanovo«; složenica na *-āna bastavano f* (Srbija ?) »zemlja gdje su kadgod baštovani imali baštu« (haploglogija *baštovan —āna* ?). Turcizam perzijskog podrijetla (*bağča* i *bağčavān*) iz oblasti vrtlarstva, raširen u svim balkanskim jezicima: bug. *bahčá >* *bačča*, arb. *bahçe f. = baca* (Berat) *bace, bashte* posljednje preko hrv.-srp. pored očuvanog perzijskog primitivuma *bak-ga*, čine. *bahce f*, ngr. *μαραχτής, μπαχές* u istom značenju. Ali nije mogao istisnuti domaću riječ *gradina*, koju posuđiše i Rumunji, ni stariju posuđenicu *vrt*, ni u arb. *kopēšt*, ni posuđenicu iz gr. *perivoj* (v.). Perzijska suglasnička grupa djelomice je očuvana kao *hč >* *vč,jč, kč*, a djelomice asimilirana u *šč* (i dalje prekrjena na *šč*) > *št*, a u Crmnici prema *kociņa >* *kaščina* reducirana u *č*.

Lit.: ARj 1, 159. 197. 198. 200. 204. 211. Miletić, SDŽB 9, 381. Elezović 1, 27. 36. 2, 498. Pascu 2, 111. GM 23. Korsch, ASPH 8, 650.

baščan m = *baščanin m* (Šulek) »njeka vinova loza crna grožđa«, odatle *baščanka f* (Šulek). Nema akcenta i ne zna se gdje se govori i kultivira. Daničić je upoređuje s *Baščanin m* »čovjek iz Baške (Krk)« što može biti semantički ispravno.

Lit.: ARj 1, 197. 198. Šulek, Im. 10. Kušar, Rad 118, 50.

baška (Vuk i pisci, općenito u Bosni), prilog = *haška* (Kosmet) »osobito, odvojeno, zasebno, napose« i s prijedlozima *na* (v.), *o* (v.): *po* (v.): *nabaška* (Lika), *obaška* (Vuk), *naobaška, pobaške* (Lika), *napobaška* (Reljković), također prema turskom apsolutnom superlativu *bombaska* (upor. *bambadava*, v.). Odatle indeklinabilni pridjev na *-li* (v.): *boskali* (< *maslahat*, nar. prip., Vrčević), apstraktna imenica na *-luk* (v.) *baškaliuk m* (Reljković, Miličević), odatle imperfektivni denominal *baškalučiti*. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*baška* izveden od *baş* »glava« s pomoću *-ka*, što je staroturski dativ »independam, autre«), nalazi se i u rum. *başca* »osim«. Arb. *bashkē* »zugleich, gemeinsam« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 199. 7, 205. 8, 312. SEW 1, 45. Lokotsch 263. GM 29. Deny 171., bilj 2.

baškot m (nar. pj., Istra, Božava, Split, Šibenik, Malinska) = *beškot* (Vuk, nar. pj., Mikalja, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Lastva) = *beškot* (Mikalja) = *biskot* (Mikalja, Voltidija) = *biskot* (Belostenec) = *biskot* (Rab) = (*p* prema njemačkom izgovoru) *piškota f* (ŽK) = *piškot* (Belostenec, Popović) = *peškot* (nar. pj.) »(prema fr.) *biskvīt-rulār* (u hrv. gradovima)«. Sa talijanskim deminutivnira sufiksom *-in beškotin*, gen. *-ina* (narodna pjesma). Na *-ati beškotat, -am* impf. (Božava) »biscottare«. Od talijanske složenice *bis* »dva puta« i part. pret. *cotto <* lat. *cactus* od *coquere: biscotto* (14. v.), *biscottare*. Prevedenica *dvōpek* prema njem. *Zwieback*. Arb. *be(r)skot*.

Lit.: ARj 1, 199. 246. 256. 327. 9, 888. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. GM 33. Budmani, Rad 65, 164. REW* 1123. DEI 513. Jireček, Romanen 3, 27.

bašta¹ f (Belostenec, čak., Istra, Buzet-Sovinjsko polje) »saddlo, samar, clitellae«. Denominal *obaštāt* (Buzet-Sovinjsko polje) »metnuti samar na magarca«. Od mlet. i istrorom. *basta* »idem« = tal. *basto*, rašireno u čitavoj zapadnoj Romaniji koje se izvodi od istog korijena od kojega i *bastah*, tj. od gr. *βαστάρτω* »nosim«. Femininum je od npl. Upor. u kslat. *basterna* »nosiljka«. Sa sufiksom *-ard*, koji je germanskog podrijetla, veže se s istim korijenom u *bastard m* »nezakonito dijete«. Pridjevi *baštārdast, -ān* (Božava). Arb. *baštart* »id.«. U internacionalnom govoru *bastardīran*.

Lit.: ARj 1, 200. Cronia, ID 6. Štrekelj, DA W 50,4. Ive 157. GM29. REW⁹&3. DE1455- 456.

bašta² f (17. v., Vitezović, Jačke) < madž. *bástya* < srvnjem. *bastie* < stfr. *bastie*, poimeničen part. pret. od *bastur >* *batir* < germ. *bastjan*. Upor. češ. i polj. *bašta*. Talijanskog je vrela *hostija f* < talijanska posuđenica *bastia* (13. v.), iz francuskoga kao i nvnjem. *Bastei >* slov. *pcštajna* »id«. Sa talijanskim augmentativnim sufiksom *-one >* *-un baštijun m* (Budva, Kavanjin) < tal. *bastione* (15. v.). Možda ide ovamo *baštun m* (Sipan) »1° od zemlje napravljena brana za vodu podno vinograda, 2° (ribarska metafora uz gen. *ribe, bukava, sardela, vrnuta, skuša, lokarada, šnjuraj* velika količina plave ribe u jednom komadu). Upor. i *baštun* (Račišće) »kljun lade«. Upor. niže *baštun* »štap«.

Lit.: ARj 1, 200. Pleteršnik 2, 180. SEW 1,45. Bruckner 18. REW* 981. DEI 455. Gombocz-Melich 305.

baština f (Vuk, Mikalja, dubrovački pisci) = *baščina* (Bernardin, Baraković) = *baščina* (14. v., kajkavci) = *bočina* (Jambrešić i slovenski) »Γ očevina, djedovina, hereditas, praedum; 2° njiva (Crmnica)s, poimeničen ženski rod pridjeva *bašlnsn̄* (14, 15. i 16. v.). Od Daničića moderniziran bez potrebe za današnji jezik *baštinan* m, *baština* L, kad se ne govori više (upor. *istina* f < *istimna*). Taj je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-bn̄* od stcslav. *bašta* »otac« (v. gore *baca*). Od hrvatskih leksikografa bilježe tu riječ samo Stulić i Daničić u poslovcima. *Baština* je pravni termin koji se iz crkvenog slavenskog jezika raširio i na zapad. Jedini narodski oblik na zapadu je *bočina* koji bilježi Jambrešić i koji odgovara kajkavskom narječju. Dva pisca 17. v. pišu *baština* prema *babo* (v.). Poimeničenje mora da je staro jer je prema *baština* stvoreno *djedina* (v.) od *djed*, kasnije reformirano u *djedovina* prema *očevina*. Odatle i radne imenice na *-nik*: *baštinik* = *baščinik* m (Budinić, Poljički statut) prema *baštinica*. Potvrđen je oblik na *-enik*: *baštenik* (Belostenec) = *bašćenik* = *bašćenik* (Lučić) m prema f *baštenica* (18. v., Kanižlić, Filipović, Kadčić); e mjesto i nejasno je, možda prema *poslenik*. Košta upotrebljava *baštiomk* m prema f *baštionica*, također nejasan oblik, možda prema *dionik*. Kavanjin skraćuje *baštnik*. Na *-bc*: *baština* m {Baraković, Zoranić} »zemljak«. Deminutiv na *-ica* (v.) *baštinica* f »praediolum«. Pridjevi na *-ov*: *baštinikov*, na *-ski*: *baštinički* od *baštinik*; *baštinski* od *baština*. Apstraktum na *-stvo*: *baštinstvo*. Ovo posljednje glasi u Vodicama (Istra) skraćeno po zakonu haplogije: *basivo*, samo u izražaju: *Zašto!* — *Za babino basivo*. Na *-luk*: *baštinluk* »fundus« (Blagojević). Denominali: *baštiniti* (općenito) s prefiksom *iz-* pf. prema iterativu *-nivali'*, *baštinovati* (ne govori se). Ovaj stari termin posuđuje Rumunji *baštină*. Arbanasi *basatine* i Cincari *basnă* (Dalametra) u istom značenju. Značajna je nadalje rumunjska inovacija. U njihovu jeziku za *bašta* kaže se i *moș*. Zbog toga oni izmijenise *baštiniti* u *moșteni* s disimilacijom *i — i > e — i* kao u *vecin* < lat. *vicinus*.

Lit.: *ARj* 1, 179. 198. 203. 4, 4. 127. Miletić, *SDZb* 9, 607. Ribarić, *ib.* 130. Novaković, *Glas* 54, 200-255. *GM* 29. Skok, *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu*. 1931. 207-215.

baštun m (Božava) »1° (brodski termin) bastone levabile su cui si appoggia talvolta l'antenna a vela calata, 2° kljun lade (Račić),

3° (kod Vrčevića) termin u igri *čivutliji* (igra karata)«. U šatrovačkom govoru na *-bc ~> -äc* *baštunjac* »Baum«. Od tal. *bastone* »štap«, augmentativ od *basium* (4. v.) koje je u vezi sa gr. βασιτάζω »nosim«.

Lit.: *ARj* 1, 205. *Pirana*² 42. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Cronia, *ĪD* 6. *REW*³ 982. *DEI* 456.

bat, gen. *bata* m (Vuk) »1° nekada oružje (15. v.); clava, kasnije u tom značenju zamijenjeno turcizmima *topuz* (v.) *buzdohan* (v.), 2° malj (v.)«. Odatle brojni deminutivi u semantičkim varijacijama na *-bc*: 1. *bâtec*, gen. *baca* (Belostenec), odatle *bačenka* (Lika) »igla koja nema ušicu, nego glavu«; 2. na *-bko*: *batak*, gen. *batka* (Kavanjin) »baculum«; 3. na *-iça*: *bâtica* = *baaca* f (ŽK), odatle *batšnjica* f »čioda« (ŽK); 4. na *-iç*: *batic*; 5. na *-iç*: *batic*; 6. s udvojenim deminutivnim sufiksom: *batičica* f; 7. na *-uška* (v.) *haluška* f »f igla bez ušica, a sa glavom, 2' biljka gagea«; 8. na *-unie*: *batunić* m (Srbija) »komadić hljeba«; 9. na *-urica*: *batûrica* f »jagoda«; 10. na *-ika* (v.): *batika* f (ugarski Hrvati) »batina«; augmentativi 1. na *-ak* (v.) *batak* m (Vuk) u metaforickom značenju »stegno u životinje«; ovo i s prefiksom *do-*, *za-* (i ra-); 2. na *-ina* (v.): *batina* f »baculum«, odatle denominali *batinati* impf. (Vuk) »1° tući batinom, 2' govoriti koješta« (upor. glede značenja *lupati*), *batinjati* (J. S. Reljković, Lika) »vagari«, deminutiv *batinica* f »1° vrh roga u govečeta, 2° podugački kolač«. Postoji i f *bata* (Srbija) »stupica, mišolovka«. Taj rod dolazi najčešće u deminutivnim izvedenicama, naročito u sufikslnim konglutinatima *-äljka*: *bätäljka* f (Vuk) »batina«, *-aljiça*: *batäljica* f (Vuk) = *batuljica* (Mušicki) = *bataljak*, gen. *batäljka* m u metaforickom značenju »ruka u koje nema šake«, *-eljir.a*: *batëljica* f (Dalmacija) »glavica proraslog luka u kojoj je sjeme«. Ovamo idu još izvedenice: sa nejasnim sufiksima: 1. *obatnjača* f »pogača što se u Paštrovićima daje polazniku«, 2. *batok* m (Srbija, Podunavlje) »suha riba«, također u tom značenju u rumunjskom. U značenju »bič, palica« također u staročeskom, poljskom i ruskom. Za *batog* postoji mišljenje (Vasmer) da je iz iranskoga.

Kako se vidi, metaforická je upotreba po zakonu sličnosti veoma raširena. Osnovno je značenje bilo »predmet nalik na glavu, kijača (v.), kijac (v.), s drškom kojim se udara«. Riječ je praslavenska, očuvana u većini slavenskih jezika. Osnova joj je ie.: *bhat-*, *bhät-*,

bhut- »udarati«. Pitanje je samo u tome da li hrv.-srp *a* u *bat* nastade iz poluglasa *bs̄b̄* ili iz slav. *baib̄*. U jezicima koji posuđise ovu riječ, kao Mađžari od panonskih Slavena i Rumunji od dačkih Slavena, mjesto *a* stoji *o* (mađž. *boi* »štap«, upor. također ruski *boi* »batina za tjeranje ribe«; ili u rumunjskom *i*, *a*, *o*: *bita* f »štap«, deminutivi *bîtcă*, *biticuță*, odatle denominal *bîti* (v. niže *baiati*) »udarati štapom« pored *botă* f, *bot* m »njuška«, deminutiv *botica* f, zatim *batic*, *bățisor*, *bățicaș* možda i *bat*, *bîță*. Jedino Cincari pokazuju a mjesto r u *bată* f istog značenja kao *bata* f (Srbija) »stupica«, ali to je možda mlađa posuđenica. Kako je osnovno značenje »udarati«, a *batina* igra na putu veliku ulogu, veoma je vjerojatno da od *bat* potječe i denominali *baiati*, *batam* impf. (Vuk, 16. v., s prefiksima *do-*, *iz-*) »hoditi usiljavajući se, kao što biva od slabosti ili od velikog umora ili tromosti« (upor. gore metaforu *batinjati*), u deminutivnoj glagolskoj izvedenici *bacakati* (po *šumi*, Reljković, Satir). Taj se glagol onomatopeizira u *batrgati* se impf. (Vuk) »u hodu bacati se nogama«, *batrljati*, koji je potvrđen samo u prefikslnim složenicama *döbatrljati* pf., *izbatrljati* (Lika) »izići trudom«. Odatle radna imenica *batavac* m prema *batavica* f. U složenicama upotrebljava se rijetko: *batonoša* m (Mikalja) = *batonosac* (Belostenec) »claviger« nijesu potvrđeni u narodnom govoru. Naziv ptice *batokljün* m (Vodopić) »fringilla coccothraustes« = *batokljün* = *batokljunica* f je narodski. Sa turskim *kara-* (v.) *karabatak* (Lika) »dobatak«. Ovamo ne ide *obatak*, gen. *obatika* m (Šapinovići) »kličić, prljak u krovu što drži slamu«, tehnički izraz u pokrivanju slamom. To je prefikslna složenica *obhvatak od *hvatai* (v.), upor. *obuhvatiti*.

Lit.: *ARj* 1, 142. 145. 205. 206. 207. 208. 210. 2, 499. 4, 127. 8, 813. *Miklošič* 8. *SEW* 1, 46. *Bruckner* 18. *Slawski* 28. *WP* 2, 126. Skok, *Rad* 272. Scheffelowitz, *IF* 33, 148. *KZ* 56, 176. Iljinski, *PF* 13, 497. Wood, *MPh* 11, 315, sl. br. 19. Meyer, *ZSPH* 5, 144. sl. *Dalamera* 37. Matzenauer, *LP* 7, 6. Hirtz, *Aves* 7. 8. Vasmer, *RSI* 3, 261-2.

bâta f (Istra, Vodice, Golač, Dane, Jelovice) = *bâta* (Raspor) = *bata* (Milohnić, Dubašnica, Poljice, cio zapadni dio otoka Krka) = *bata* (Krk) = *bata* (Marulić) »1° lokva u blizini kuće s mutnom vodom, 2° kopanja, jama u kojoj se drži đubre, 3° kaljuža koja se napravi poslije kiše, mala lokvica, svaka jama uz put koja se za kiše napuni vodom«. Odatle sa

talijanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un batûn* (Lastva, Tivat) = *botun*, gen. *-una* (Vuk, Boka) »Γ voda koja stoji na jednom mjestu, manja od jezera; 2° udubina u zemlji u kojoj se voda skuplja, jaza (presuši za velike suše); 3° pri izvoru mala lokva koja služi za pojenje stoke (ima ih u kojima se voda stalno nalazi)«. Ovamo ide možda i *bâtaia* f, augmentativ na *-ina bâtalina* (Konavli) »1° močvara (zemlja), 2° (toponim: podno poljana kraj mora, Gruž)«. Dočetak *-la*, *-lina* možda je nastao unakrštanjem s *močalina* (Vuk, Crna Gora) »zemlja puna vlage«, toponim *Močali* f. pl. (zemljište, Crna Gora), *Macao*, gnç. *-čala* (rijeka, voda u Bašićima). To su izvedenice na *-ê/ô* od korijena *mok-*, v. *mokar*. Arbanasi posuđise *macai* »Morast«. *Bata* (s gubitkom / pred suglasnikom kao u *Omiš*, *otar*) može biti posuđenica iz rumunjskoga kao *bale*, *balega*, *kustura*. Kako *baltă* > cine. *bată* »bazen, velika ravnica okružena bregovima« nije posuđenica iz slav. *blato*, nego je tračko-ilirski leksički ostatak, *bata* možda da nastavlja tu predslavensku riječ pored oblika sa meta-tezom likvida *blato*. Upor. i furl. *tantan* > *paitan* (disimilacija) »fango, mota«, lomb.. *palla*: *panta*.

Lit.: *ARj* 1, 206. 210. 6, 879. Zore, *Palj*. 208. 212. *Dalamera* 37. Ribarić, *SDZb* 9, 131. 155. *Banali* 2, 211.

bâtak m (Kosmet) = *bâtak*, indeklinabilni pridjev (Mostar) = *batak* (Kosmet) »blato, glib, podvodno mjesto; propao (Kosmet, npr. *batak dug*), rasipan (Mostar)«. Odatle radna imenica na *-džija*: *batakčija* m (Bosna, Kosmet) »rasipnik, propalica«; apstraktum na *-luk*: *batâkluk* m »rasipnost« (Mostar); *batakčihk* m (Kosmet) »varanje, inčar (v.)«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (izvedenica dobivena s pomoću tur. sufiksa *-ak*, upor. *jatak*, od glagola *batmak* »potopiti«, tako da *batak* znači »mjesto gdje se čovjek utapa«), nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *batak* m, *batakčija*, *batakčilak*, čine. *batacci* »kradljivac«, *batacciläche*, ngr. μπατατζής. I sam glagol *batmak* ušao je u balkanske jezike : uz *-isati* (v.): *batisati* »umrijeti, lipsati« koji se ne nalazi u *ARj* nego u Parčića, koji krivo upućuje na *bîisati* (v.), *batisovat*, *-ûjem* (Kosmet) impf, »lipsavati, ginuti« = bug. *batisam* »upropašćujem«, arb. *bališ* »topim se, uništavam«. Isto tako raširen je i kauzativum na *-ir* od *batmak*: tur. *batırmak*: *balansai*, *-isem* pf. (objekt *pare*) = *batêrisati/betêrisati* (Bosna) »upropastiti«,

•odatile apstraktum u obliku skraćenog infinitiva *batèrna i* »propast« (Bosna); također bug. *batârdis(v)am*; *betèrisati* slaže se sa *bitirisat*, -sem (Kosmet) »upropastiti do kraja«, od tur. *bitirmek* od *bitmek* (v. *bitisati*), odakle se vidi da je kod nas došlo do unakrštanja dvaju turskih kauzativa. Upor. rum. *bitirdisi* »rekvirirati«. Glede tur. jery > e, a upor. *čiknk* > *Zekrk*, *kilavuz* > *kalauz*.

Osim toga Vuk poznaje turski apsolutni superlativ od osnove tur. glagola *bambât* samo u izrazu: *tako me sjutra hambata ne našli* »potopljena«. Upor. zbog tvorbe *bambadava* (v.). Ovamo ide možda i *batîlj*, gen. *baulja TD*. I indeklinabilni pridjev (Kosmet) »nevaljanac, nevaljao«. Zacijelo ide ovamo *hatlak* m (Pavlinović) = *hatlak* pored *bâthk* (Kosmet) »glib, blato«. Pavlinovićevo značenje »trag po putu, vestigium« može se spojiti sa značenjem u Kosmetu ako se pomišlja da se tragovi po putu prave nogostupom po blatu. Izgleda da je taj oblik nastao kraćenjem po zakonu haplolo-•gije od tur. *bataklık* »glib«. Tako misli i Daničić.

Lit.: ARj 1, 169, 209. *Elezović* 2, 497. 498. 500. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 19. *GM* 29. *Pascu* 2, 110. Korsch, *ASPh* 9, 489. *Deny* § 579, 859. *Tiklin* 195.

batal, indeklinabilni pridjev f~ vodenica, ~ džamija »napuštena«, također u vezi s glagolom *učiniti* = »napustiti« prema tur. *batal etmek*, toponim) = *batal* (Kosmet) u istom značenju. Odatle deminutiv na -bc: *batálac*, gen. -ka m (Srbija) »malo zapušteno mjesto«, augmentativ na -ina: *hatalma* f (Dalmacija, Pavlinović) »pokvareno, zapušteno što«, denominal *bataliti*, -im pf. (Vuk, Bosna, često se govori) »napustiti, zapustiti, uništiti, pokvariti« prema *bataljivati*, -táljijem, također s prefiksom o-: *obataliti*, *obatalim* (Vuk, Srijem, Ljubiša, Turska Hrvatska) »opustošiti«. Turcizam arapskoga podrijetla (*hattal* »id.«, turski službeni izraz za »anulirano«), nalazi se i u bug. *batal*, *batalama* »potvrda«, *bataljas(v)am*, rum. *batalama* = čine. *batalama*, arb. *batal* »neobrađen, nenaseljen«.

Lit.: ARj 1, 206. *Elezović* 1, 33. *GM* 29. *Pascu* 2, 96. *Mladenov* 18. *Tiklin* 169.

bâtaia f (Dubrovnik) »(pomorski termin) dno od porta, luke«. Bit će u vezi s tal. *hatalo* pored *bâtolo* »1° qualunque spianata di ponticelli fuori bordo, 2° base delle pigne o piloni dei ponti, platea« = *bâtola* (del mulino) od *tattere* < kllat. *battuere*.

Lit.: *DEI* 459. 467.

bâtara f (Srbija, Smederevo) »koš od pruča kojim se riba hvata, kao vrša (v.), *bacanj* (v.), (v.), *doboš* (v.), *šljepak* (v.)«. Daničić pomišlja na koju madžarsku riječ.

Lit.: ARj 1/207. *RSAN* 1,328. 329. 336.

batel m (Dalmatin, Zanotti) = *batil* (Baraković) = *balio*, gen. -tjela (17. v., Mikalja) = *batelo* n (Banovac) = *baiilo* (Korčula) = *batèla* f (Molat) »(pomorski termin) čamac, leut od 6 metara duljine, lađa s ravnim dnom«. Deminutiv na -ica *batelica* f (Božava). Od tal. *tanelio*, *battellina* (12. v., u Mlecima) < stfr. *batel*, danas ft. *bateau*, deminutiv na -ellus od ags. i stnord. *bat* »barca«.

Lit.: ARj 1, 199-200. *Cronia*, *ID* 6. *DEI* 461.

bâtiti, -im impf. (Molat: »1° juâje se bâti; âvik bati na tom« govori uvijek isto« = *baiiti* se pf. (Crna Gora) »2° subjekt puška« otrgla se«; 3° boriti se (Istra)« = *bâtit zeicijju* (Kućište) »gimnasticirati«. S talijanskim prefiksima *im-bâtiti* se (Perast, Smokvica, Korčula) »susresti se«, *abatit*, -im se pf. (Radnić) »susresti se«, *rebâtit* pored *ribâtit* (Dubrovnik, Konavljje) »kucnuti, prikucnuti«, postverbal *rebat* m (Budva, u primjeru: *ure su cükale, ovo je sad rebat*). *Bata* (Srbija) »mišja stupnica, decipula« rumunjski je postverbal od rum. *a bate* »udarati« < *battuere*«, od cine. *batâ* »id«. Imperativne talijanske složenice: *bata-fîn* m (Božava) »giuoco di mani, toccafondo« < *battifondo*; *batipân*, gen. *ana* m (Šibenik) »prakljača« < *battipanno*. U Dubrovniku se kaže za isto oružje *zbatolo* m, na lat. deminutivni sufiks -ulu. Taj se nalazi i u toponimu *Na bätuo* (ribarska pošta, Muo, Kotor). Radna imenica *batidur*, gen. *ura* (Perast). S lat. sufiksom -atlcu > mlet. -aizzo *rebatajic* m (Split) »fr. rëssac, odbijanje morskih valova o grebene«. Poimeničen part. pret. *bätuda* f »tučenac za posipanje cesta« (odatile na -irati *batudirati*, Lika, Kordun) = *batüda* (Potomje) »udarac, odjek«, s promjenom b > m (nastalom unakrštanjem sa *mesi*, *meteni*) *metüda* f (slov., Zilja, Rožna dolina) »Buttermilch, Rührmilch«. Ovamo idu i stare vulgarnolatinske izvedenice na -alia, (pi. od -ale) *batalja* f (Marulić) = slov. *batalija* = *batalija* (ŽK) »bitka« i vojnički termin na tal. -one: *batáljun*, gen. -una = *batalijôn* (hrv.-kajk.) preko fr. *bataillon*, kao i na fr. sufiks -erie = tal. -aria *batárijja* (Vuk, crnogorska narodna pjesma) < tal. *batteria* > *baterija*. Na -aculm: vlat. *battuaculum* > tal. *battocchio*, mlet. *batoco*, odatle na -ka

batočka f (Konavli) »igla s glavicom«, s promijenjenim sufiksima *batišnjica* (ŽK) »id.« (unakrštanjem sa *batica*) i *hataca* (Molat) »pribadača«. Od tal. *battere*, *imbattersi*, *abbattersi*, *ribattere*, *battifondo*, *battipanni*, *battuta*, *battocchio*, *battaglia*, *battaglione*, *batteria*, sve izvedenice od kllat. *battuere* > vlat. *battere*. Upor. gore *bätaia*.

Lit.: ARj 1, 18. 206. 207. 209. Popović, *NJ* 3, 253. Zore, *Rad* 208, 212. 110, 219. *Pleteršnik* 1, 14. 578. *REW* 996. Stürm, *ČSJK* 6, 77. *DEI* 462 sl. *Dalamera* 37. Štrekelj, *ASPh* 12, 462.

bator kajkavski prilog (Belostenec, Jambrešić, od njih Stulić) »omnino, neka baš«. Također rum. *batar* »barem«. Madžarizam štaroturskog podrijetla (*bátor* = *bar* »premda«, v. *bar*).

Lit.: ARj 1, 209. *Gombocz-Melich* i, 279. 312.

bätriti, *batrim* impf. (Vuk, Slavonija, ugarski Hrvati, Jačke) »hrabriti«, i s prefiksom o- (*obatriti*, Jačke). Odatle pridjev na -iv: *bätriver* (17. v.) »srčan, slobodan, hrabar« i od njega izvedene radne imenice na -äc i -nik: *bätriverac*, gen. -c ca = *bätriverm* i denominal *batriverijbätrivereti* »hrabriti«, *batrovati* i apstraktum na -ost (v.): *bätriveröst* f. Nalazi se još u slovenskom *batriti* i pridjev *batriven* (u istom značenju). Prema *batriti* stvoreno je od *sân*, gen. *sna snatriti* (Hrvatska) »schwärmen«. Madžarizam štaroturskog podrijetla (madž. *bátor* »hrabar« < sttur. *bagatur*, upor. ruski *bogatyrb*), ušao najprije u panoskoslavenski i odatle u kajkavski i slovenski. Nalazi se i u imenu bugarskog vojskovođe poznatog iz hrvatske povijesti (926. g.) *Alogobotur* (u Porfirogeneta Αλογοβότουρ, metazea s umetnutim o imjesto *Albogotur »crveni junak«). Grupa -tr- u kajkavskom i slovenskom prema madž. -tor tumači se iz madž. plurala *bättrak*.

Lit.: ARj 1, 210. *SEW* 66. *Miklošič* 16. *Bruckner* 34. *Gombocz-Melich* 1,310. *Pleteršnik* 1, 14. *Šišić* 422. 429.

bätvo n (ŽK, Vodice, Istra, Rab, Jačke) = *batvo* (Golač, Istra) = *hatva* f (Stulić) »struk kakvoga bilja, stabljika«. Odatle deminutiv na -če: *balavce* (ŽK), augmentativ *batvača* f (Vetranie) i deminutiv odatle *batvačica* »krupna kruška«, kolektiv *batávlje* n (ŽK). Toponimi *Batva* i *Batvača* (Srbija) govore možda za to da je riječ bila nekada raširena i na istoku. Poznata je još u slov. *bëlva* f i

deminutiv *bêtvica* f, odakle saznajemo da je a nastalo od poluglasa. Možda je od iste osnove, ako nije od *bat* (v.), *baturac* m prema *batmica* f »maleno muško, odnosno žensko čeljade« od više godina koje je samo u visini zaostalo«, od iste osnove i denominal *zabatüAt* pf. »ostati malen tijelom« (Brusje, Hvar). Daničić izvodi *batvo* n od *bat* (v.), a Miklošič od osnove-by- »rasti«, od koje je i *bilje* (v.) i označuje riječ kao »kroatisch«. Miklošičevo mišljenje bit će ispravno jer u slovenskom i *bilo* = *bitvo* ima isto značenje. Glede ie. u ~> o u ovoj osnovi upor. gr. φύσις »priroda«, φυτόν »biljka«, riječi koje postadoše internacionalne. Sufiks je kao u *pastva* (v.) od *pas-* (v.)

Lit.: ARj 1, 211. *Pleteršnik* 1, 23, Ribarić., *SDZb* 9, 130. Osten-Säcken, *ASPh* 34, 555-559. *WP* 2, 143. si. Hraste, *JF* 6, 214.

bau bau (Kosmet, internacionalni uzvik ie. podrijetla) »glasovi za plašenje djece kad plaču ili nisu mirna«. Odatle: denominal *baukati*, *baulëm* impf. (Vuk) izveden s pomoću -kati (v.) kod onomatopejskih glagola (upor. *jaukati*) »vikati *bau barn* prema pf. *bauknuti*, -nëm. Odatle postverbal *bäuk* m (istočni krajevi) »izmišljeno živo strašilo«, odatle imenica na -bka (v.): *baučka* f pored *huika* (Kosmet) »strašilo za djecu, kad su nemirna. Od apstraktnog značenja postverbal *bauk* je dobio značenje radne imenice (upor. razvitak značenja u sufiks -ilo). Od nje je stvoren hipokoristik *bája* f (Vuk). U dječjem govoru od *bauk* je deminutiv na -bk: *baučak* m »zubi male djece, kad počnu nicati«, u Vuka *hâk* (α < au > ao). U Boci se zovu *vučići*. Naziv je tabu. Po narodnom vjerovanju tako su nazvani da bi se plašio svatko tko bi htio naškoditi djetetu. A i sama onomatopeja *bau bau* nastala je prema vukovu zavijanju. Odatle postoji i onomatopejski glagol *bavketati* impf. (Jačke) »lajati«.

Lit.: ARj 1, 155. 158. 211. 212. *GM* 477. *Elezović* 1, 34. 66. *DEI* 467. 468.

baül, gen. -ula m (Rab, Božava, Kućište, Molat) = *haul*, gen. -üla (Zagvozd, Vrgorac) = *bäjuo*, gen. -ula (Perast) = *bavujo*, gen. -üla (Potomje, Pelješac) = *bagül* (Cres) »kovčeg (putnički)«. Od tal. *baüle* »isto«. Stfr. *bahut* (12. v.) nalichi na ar. *tabut* > *tabul* (BiH) »mrtvački odar«. Upor. još *bacaulum* »mrtvački sanduk«, u glosama.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW* 1008. *DEI* 468. *Cronia*, *ID* 6.

bava f (Božava, Molai, Rab, Malínská, Baška, Kučište, Brač, Mljet »pomorski termin) laki vjetar«. Deminutiv na *-iça bāvica* (Kučište). Od tal. *bava* < lat. (srednjovjekovno) *bava* < *baba, djetinja riječ reduplikativnog tipa (*tata, mama*). Na isti se etimon svodi i značenje »slina«. To je osnovno značenje novijoj prosudnici iz mlet. *bavarin*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) = *babarin* (Korčula) »zastirač(ić) djetetu da se ne omlrja«. Upor. mlet. deminutive *bavalin* »collare dei bimbi«, *bavaraí*, tosk. *bavaglio*. Istog romanskog podrijetla je *bāle*, gen. *bālā* f. pl. (18. v., Vuk) »sline« (u sing, *bāla* »slina«), pejorativna riječ koja je Daničiću bila nepoznata postanja, ali je pomišljao na vezu s *blato, bara*, što ne objašnjava ni oblik ni značenje. Već je Miklošič opazio identičnost obojega s rum. pl. f. *bale* »Geifer, Rotz, Speichel« koje pretpostavlja sing. *baba < *ba. Ta riječ ima u hrv.-srp. veliku leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-av balav*, poimeničen na *-bc* > *-ac bālavac*, gen. *-avca* m prema f na *-iça bālavica*, deminutiv na *-če*, gen. *-četa balavce* n = *halence* (Lika), kolektivum na *-čad*, *-i balavčad*, na *-nica baia-unica* f (Istra) »koviđe, stipa pennata«. Hipokoristici *balo* m (Vuk) = na *-onja balonja*. Augmentativ *balušina* (18. v.). Denominal na *-iti: baliti*, *-lm* ima (*iz-*, *o-*, *za-*) iterativ na *-iva-* *-baljivati*, *-baljujem*, *-vam* (Stulić) samo s prefiksima. Iznenađuje što je posudnica iz rumunjskoga postala samo u hrv.-srp. općenita ne samo na istoku nego i na zapadu, a ne nalazi se u bugarskom. Upor. ipak raširenost drugih posudnica iz rumunjskoga na zapadu kao *kostura*, *fičor*, *glindura*.

Lit.: ARj 1, 163. 165. 166. 167. 4, 127. Zore, Rad 208, 212. Macan, ZbNZ 29, 213. Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6. Miklošič 6. SEW 1, 41. REW³ 853. DEI 468. 469. Matzenauer, LF 7, 5.

Bavarska f = *Pajarsko* n (ŽK), poimeničen pridjev na *-bsk* prvi od lat. *Bavaria* < *Bajuvarii*, drugi od njem. *Bayern* (od stvnjem. *ze dem Bayern* »kod Bavaraca«). Odatle prema mlet. *Bavera* na *-bc* > *-ac Bavarac*, gen. *-rea* = *bavérac* (Hrvatska, Vuk) »neka krtola« = *Bavijera* (17. v., Mikalja, Bela, Kašić, bugarštica), od tal. *Baviera*.

Lit.: ARj 2, 211. 212. DEI 469.

baviti se, *-lm* (*se*) impf, (s prefiksima *dò-*, *iz-*, *izu-*, *ná-* *poza-*, *ò-*, *pri-*, *prò-*, *za-*) »zadržavati se > *demeurer*, *s'occuper*«, *izùbaviti*, *-lm* pf. (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »izvaditi

meso između kosti za pečenicu«, iterativ na *-avati izbavljavati*, na *-ivati dobavljivati* (18. v.), odatle deverbativ iterativ *bāvljati* = *bāvljati* stvoren s pomoću infiksa *-a-* (v.). Značenje »*demeurer*, *s'occuper*« nastalo je depreverbacijom od *zabaviti* pf. »retenir, *s'occuper*«. Danas se *-bavljati* upotrebljava samo s prefiksima *do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *pri-*, *napri-* (Lika), *pro-*, *za-*, kod Vitezovića i bez prefiksa.; upor. i u Kosmetu *nabāljat*, *-am* impf, te *zaboljál*, *-am* impf. (= *nabavljati*, *zabavljati*).

Nalazi se u svim slavenskim jezicima te se uzima da je praslavenski. Odatle postverbal: *izbav f* (17. v.) = *izbava*, rašireno sa *-iko: izbavak*, gen. *izbavka* m, *dobava*, (*ne-*) *probava*, *zabava*, *nabava*, rašireno i sa *-tka* (v.) *nabavka*; pridjevi na *-bn izbāvan* »oslobođen« (Stulić), *prebavaniprobavan*, *zabavan*, na *-iv neprobaviv*, danas *neprobavljivi* radne imenice na *-āc* (v.) *dobavljāc*, na *-nik: dōbāvnik* m prema f *dōbāvnicā*, na *-telj izbavitelj* m prema *izbaviteljica* f, *dobāvitelj* (18. v.). Onomatopeizira se umetanjem *r* (upor. *čavrljati*) *bavrljati* (17. v., Vuk), s prefiksom *na-* ~ (*se*) (Lika) »nagraisati, nastradati«, odatle pridjev *bavrljast* »sarmmentosus« (Pančić, o stablu) i prilog *āvflj bāvflj* (Vuk), stvoren prema tipu »amo tamo, ovamo onamo« (v. s. v. *avrlj*); s infiksom *-un* (v.): *zabavūnati* pf. (objekt: *dijete*, Lika) prema impf, *zabavunavati* »odvratiti pozornost s jedne stvari i upraviti je na drugu«. Rumunji posuđiše prefiksalsne složenice: *izbāvi* »spasiti«, odatle postverbal *izbāvā* f »spasenje«, *zābovi* »oklijevati«, odatle rumunjski pridjev *zabavnic* »lijen«, Arbanasi *me u zbavite* »ozdraviti« < *izbaviti*. *Baviti* je praslavenski kauzativum ili faktitivum od *byti*. Ne nalazi se u baltičkoj grupi, nego u sanskrtu *bhāvayati* »stvarati, činiti da nešto bude«. Tako je *dobaviti* kauzativ od *dobiti*, *pribaviti* od *pribyti*, *nabaviti* od *nabyti*, *izbaviti* od *izbyti*. Zbog homonimije sa *byti* > *biti* i *biti* »tući« — *pribyti*, *nabyti* i *izbyti* propadoše u hrv.-srp.; *izbyti* očuvao se u rumunjskom *išbūti* »postignuti, pobijediti«, odatle rumunjski apstraktum *izbutință* »pobjeda«. Po današnjem jezičnom osjećaju *baviti* i *biti* su posve različite riječi.

Lit.: ARj 1, 125. 212. 4, 301. 7, 530. 8, 38. 314. Elezović 1, 25. 183. 427. GM 431. Korsch, ASPH 9, 677. Matzenauer, LF 7, 4. SEW 46. WP 2, 142. Bruckner 18. Isti, KZ 46, 226. Slawski 28. Mladenov 13. Miklošič 26. Tomanović, JF 17, 207. Ivšić, NVj 21, 443-51. Vaillant, RES 22, 25. Holthausen, JF 48, 265. Iljinski, ASPH 24, 224.

baz, gen. *bza m (upor. stčes., stpolj. *bez*, gan. *bzu* — oblik *baz* imaju Vrančić, Mikalja, Bela), sveslav. i praslav. *Бѣзъ* »*sambucus nigra*, *racemosus*«. Odatle *baza* f (Vuk). Danas se govori samo u poimeničenoj pridjevskoj izvedenici ž. r. *zova* koja je ušla u književni i saobraćajni govor. Početno *b* u pridjevu *bzov* u rijetkoj početnoj grupi *bz* je ispalo kao u *pšenica* > *šenica*. Ta se grupa olakšava i dodavanjem samoglasnika *a-*, *o-*: pridjev na *-ov abzov* (17. v., Mikalja, Voltidija, Stulić), poimeničen na *-ište abzovište*, na *-ina abzovina* = *obzova* f (Banat, Srbija, Morava) = *òzovina* (Crna Gora, Crmnicā), toponim *Obzovò* (Baška, Krk, uzvisina), poimeničen na *-iça òzovica* (Crmnicā), na *-je Obzovlje* (Kragujevac). Ta se grupa olakšava i sa *ò* > *a*: pridjev *bazov*, poimeničen u ž. r. *Bazová* (brdo, Srbija), na *-ina bazovina* (Reljković) = *Бѣзе ina* (Krašić) »drvo od bazge«, na *-ica Bazovica* (toponim kod Trsta), *Bazje* (Virovitica), *Bazik* (Bosna), na *-ika bázika* »1° baz, 2° zovin cvijet«. Upor. *Bazijaš* (Rumunjska). Olakšava se i umetanjem samoglasnika *u*: *buzòvina* (Prčanj), upor. rus. *buz* u *buzina*, ukr. *búzok* govori u prilog prijetoj *ò* > *u*. Suglasnička grupa uklanja se i metatezom: *zobovina* »Holunderholz« < *bzovovina.

Bez ispuštanja *b* potvrđeno je *bzova* kod tri pisca našeg vremena, *bzovina* (16. v.) i u toponimu *Bzovik* = *Zovik*' (Makedonija), pridjev na *-en bzen*, potvrđen u toponimu *Zenica* (Bosna) f < *Bzenica > tur. *Iznica*; *Ženik* (mahala u Sarajevskom polju).

Već u praslav. proširuje se s pomoću *-d bazd* (Hektorović), upor. polj. *best* < *bezd, lit. *bezdas*. To proširenje moglo je nastati unakrštanjem sa *cnōBōlō* > *aptika*, *avdika* (v.) ili, kako zovin cvijet ima zaseban miris, unakrštanjem s *bazditi*, *paziti* (v.) < *pzzditi*. Kako je *bazga* šumsko drvo, živi često u simbiozi s bukvom, naročito nakon što se posijeku bukve u šumama, pa je praslav. *Бѣзъ* dobilo još *-ga* prema *drezga* (upor. *Dreznica*) »šuma«: *bazga* (ZK, slov.), s pridjevom *bazgov*, poimeničen *bazgovina*, *bazgovica*. Upor. lot. *búzga* »Knittel«. Prema maskulinu *baz*, *bazd* stvara se *bazag*, gen. *bazga* m = *bezeg*, gen. *bezga* (Prigorje, hrv.-kajk., slov.) koji poznaju leksikografi. *Bѣзъ* je ljekovit zbog cvijeta. Zbog toga se posuđuje. Mažari posuđiše kolektiv *Бѣзѹе > *bodza* »zova«, Dakorumunji *boz* (Moldavija, sa s > o) »avdika, aptika« (premda imaju soc < lat. *sambucus*, kao i Arbanasi *shtog*, s članom

shtogu), kolektiv *bozie*, odatle m *boziu* = *buziu* (Muntenija); ovamo ide još *bazate* »Attichgebüsch« < *Бѣзо ѿѿъ, kod Arbanasa *borzag*, Novogrka βουζύ,ov. Praslav. *Бѣзъ* nema nikakve veze sa *ošēba* kod Dioskoridesa, koje kao tračka riječ ide zajedno sa *sambucus bez -ucus*. *Zbog* toga ne može *zova* ići u balkanski supstrat, kako misli Alessio. Prihvatljivo je zbog gore navedenog podatka o simbiozi *zove* i *bukve* etimologijsku vezanje sa ie. *bhugo (prijevoj prema **bhauǵ-*, **bhouǵ-*) > kurdski *büz* »eine Art Ulm«, nvnjem. *Buche*, lat. *fagus* »bukva«, dórski φρυγος »hrast«. Prijenos značenja je razumljiv na osnovi semantičkog zakona sinegdohe. Ni Machek neće imati pravo kad, zabacujući prijašnje svoje izvođenje iz ie. *bhugo, upoređuje *Бѣзъ* i *btzgz*, ali odvajajući jedno od drugoga, sa galskim σκοβίη »id.« i stavlja ga u protoindoevropski supstrat.

Lit.: ARj 1, 30. 212. 213. 214. 751. 8, 500. 9, 502. Jagić, ASPH 31, 627. Žuljić, ZbNZ II, 272. Štrekelj, DAW 50, 74-75. Maretić, Gr. § 110. Rešetar, Štok 103. Miletić, SDZb 9, 363. Elezović 2, 3. Miklošič 26. SEW 1, 111. Holub 63. Bruckner 202. Isti, KZ 45, 196. Vasmer 100. 438. Mladenov 52. WP2, 129. Trautmann 42. GM 496. Tiktin 218. Alessio, RIO 1, 247. Endzelin, IF 23, 119-127 (cf. JF 3, 204). Machek, LP 2, 153-154. Isti, Rech. 1934. Isti, ČSR 221-2. Matzenauer, LF 19. Isti, Čizj slova 375. Melich, MNY 7, 318-320. Petersson, KZ 46, 140. Schef-telowitz, KZ 56, 177. Uhlenbeck, PBB 30, 270. Gombocz-Melich 439. Sulek, Im. 551.

bàzdjeti, -řmimpf. (Vuk, Bosna) = *izbàzdjeti* (Crna Gora) = *bàzdēt* (Kosmet), s prefiksima *za-*, *u-*, »prđjeti, smrdjeti« (*rakija bazdl iz njega*, Banja Luka). Varijanta po zakonu asimilacije *p -zd* > *b -zd* (upor. *bazduh za pastuh* v.) od *pazditi* (ŽK), slov. *pezdēti*, odatle imenica na *-bc* (v.) *pazdāc*, gen. *-aca* (ŽK), slov. *pezdec*. Asimilacija je vrlo stara, baltoslavenska, te se nalazi i u lit. *bezdēti*, lot. *bendēt*. Osnova je *bbzd-*. Glagol je baltoslavenski, srodan s lat. *pedere*, gr. βῆρω »id.«. Prema Daničiću ide ovamo i *bazdřiti*, *bazdřim* impf. (Lika) = *bazdřkati*, *bazdřčēm* »bez posla odati«, odatle postverbal *bazdřk* m. Glagol *bàzdjeti* onomatopeiziran je umetanjem *r* i nastavkom *-k-a-ti*, *-č-i-ti* deminutivnih glagola. Upor. *bavrljati* (v.), *čepřkati* od *čepati* (v.). To je opscena metafora za besposličjenje. Vjerojatno je takvoga podrijetla *bandřkat*, *-dřce* (npr. *prazan dućan*, kad nema kirajđžija, kad ne radi) (Kosmet). Upor. i kajkavsku onimotopeju

baziknati (plamen je iz *topa baziknal* »izletio«, Volavje kraj Jastrebarskog). Odavde je moglo nastati rekompozicijom *baži, házaló* (v.).

Lit.: ARj 1, 213. Elezović 1, 26. 29. 183. 2, 376. Miklošič 271. Bruckner 54. WP 2, 68–9. Matzenauer, LF 7, 20. Walde-Hofmann 2, 273–4.

bazèrdan m (Vuk, nar. pj.) = *bazrdàn* (nar. p.j.) = *bazar dan*, gen. -ana m (d umetnuto u grupu *zr*, upor. *ždrak*) »trgovac«. Odatle izvedenica na -če, gen. -četa: *bazrdanče* (narodna pjesma) i složenica sa -basa: *bazèrdam-baša* m (Vuk) »glavni trgovac«, odatle posesivni pridjev na -in *bazèrdambašin* i apstraktum *bazèrdànibasluk* m (Vuk) »vlast njegova«. Turcizam perzijskog podrijetla (od *bazar* i -*gyan* > tur. *bazirgyari*), nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 213–4. Lokotsch 278.

bazijan m (*ph* > *b* 17. v., Kavanjin, upor. slov. *bazan*) = (>) *bezijan* (Jambrešić, Habdelić) = (*ph* > *p*) *pazijan* = *paciján* (Bela, Jambrešić) = *facan* (Belostenec, prezime) = *fazan* m < njem. *Fasan* prema *f fazanica, fazanka*, deminutiv na -ič *fazanu*, na -erija *fazanerija* < njem. *Fasanerie*, = *fadžán*, gen. -dna (16. v., Dubrovnik) < tal. *fagiano*. Od latinskog poimeničenog pridjeva na -ianus od imena zemlje i rijeke *Faside* (Φάσις, -ιδος) između Male Azije i Kolhide (danas Gruzija), gr. φασιανός = lat. *phasianus*. Upor. arb. *fasantia* -oi.

Lit.: ARj 1, 214. 269. 9, 544. 721. Hirtz, Aves 104–5. Pletersnik 1, 14. GM 100. REW² 6465.

bazjaluk m jedanput u narodnoj pjesmi: *ne bojim se... niš careva silna bazjaluka*. Nije potvrđeno u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima. U narodnoj se pjesmi daje i značenje »silna carevina«, odakle Daničić zaključuje da bi to moglo biti turski apstraktum *bisyarhk* »silno mnoštvo«.

Lit.: ARj 1, 214.

bãzjan m (Pančić) »biljka aegopodium podagrana L.«. Bez naznake aree i podataka o upotrebi nije za etimologiju. Daničićovo izvođenje od perz. *büz* »koza« proizvodno je.

Lit.: ARj 1, 214.

bazlamaca f (Stulić, Lika, Krašić, dijai. *bazlamaca*) »tanka pogača obično od kukuruznog brašna i mljeka«. Dolazi od tur. *bazlamaç*.

Lit.: ARj 1, 214.

bažaman m (Šulek) »1° xanthium spinosum, 2° cirsium arvense«. Očito od tal. imperative složenice *baciamano* > mlet. *basarnan* »rukoljub«, ali nema potvrda za nju iz botaničke terminologije.

Lit.: ARj 1, 214. DEI 396. Sulek, Im. 11. 509. 563.

baždar, gen. -ara m (Vuk) = *baždar* (Kosmet) »1° mensurarum ponderumque examinatore, 2° općinski trošarinski kantar (Kosmet)«. Odatle f na -ica *baždarica* »žensko čeljade koje uzima *baždarinu* = carinu«, u narodnoj pjesmi *vila baždarija*; na -ina, -ija (v.): *baždarina, baždarija*; pridjev na -ski: *baždarski* (ured); denominal: *baždīrat* (ŽK) »službeno utvrditi mjeru posude«, značajan zbog zamjene sufiksa -arii > -irati, što se dogodilo prenošenjem turcizma u udaljene krajeve gdje je termin manje poznat. Ovamo ide možda, kao šalji eufemizam, *nabaždarac*, gen. -arca m (Levač i Temnić, Srbija) »penis«, ali je nejasan prefiks *na-* jer nema tako složenog glagola. Turcizam perzijskog podrijetla (složenica *bācdar* »carinik« kao *tefterdar, bajraktar* od *bāc* »porez« koje se nalazi u bug. *bac*); nalazi se i u arb. *baxhdār* »carinik«.

Lit.: ARj 1, 214. 7, 206. Lokotsch 166. Miklošič 2. Elezović 1, 26. GM 30.

bažulj m (*ph* > *b* upor. *baklja*, hrv.-kajk., Belostenec, slov. *bažol* m, *bažola* f pored *bežól*) »grah«, deminutiv na -bk *bažuljek*, gen. -ljka (Jambrešić) »sitan grah« = *bažoljak* (Jačke) = (*a* > *o*) *božanj*, gen. -inja = (*ph* > *p*) *požanj*, gen. -žnja (Mikalja) = (*si* > *š*) *pošanj*, gen. -šnja (Mikalja, Bella, Stulić, zamjena dočetka -ulj domaćim sufiksom -bnj), deminutiv na -bc *pošanjac*, pridjev *pošanski* = (u jadranskoj zoni redovno *si* > *ž* kao u mlet. *fasol, fasiol*, istrorom. *fazol* (Rovinj), furi, *fasùl*) *fažò*, gen. -ola (Vodice) = *fazo* (Božava) = *fažól* (15. v., Hrv. primorje, Dalmacija, Hvar, Brač) = *fažola* (Perast, Šćepan, Lepetane) — *fadžola* f (Hercegovina) = *vadžola* (Crmnica, Grbalj) = *fadžuo*, gen. -ula (Dubrovnik, rukopis) = (zamjena sufiksom -uri) *važiin* (Okruk, Čiovo) = *fazuo* = *fazul* (Mikalja) = (*st* > *s*) *fasol* (Dalmacija) = *fasolj* = *fásulj* (17. v., Dalmacija) = *fasuo*, gen. -ula (Dalmacija, upor. búg. *fasúh* = (*ph* > *p*) *pazúl*, gen. -ó/α (Istra, prezime *Pazulić* m prema *Pazúlika* f »žena njegova«) = *pažuv*, gen. -ula (Buzet, Sovinjsko polje) = *pažulj* (Šulek), odatle *pažuljevka* / *pažuljarka*

(Krašić, Hrvatska), *paželarka* »kornjača, nazvana tako jer podgriza grah (« = na istoku općenito) *pásulj*, gen. -ulja (Vuk, Srbija) = *pasulj* (Kosmet, Zatrebač: *sitan, krupan, beo, žut, šaren, pečki* (= iz Peći), *tetovski, začinjén, píktósan* ili *pitosari*), augmentativ na -ina *pasúljinna, pasuljlna* »grasina«, deminutiv na -ica *pasúljinica* = *pasuljica* (Kosmet). Na -ara < lat. -aria *pasuljara* f (Banat) »1° vračara koja u pasulj vrača, 2° prosta lula«. Denominal na -ati *pasuljati se, -am* impf, »postajati kap grah (inohativ)«, na -iti *opasúljiti se* (Vuk). Od *pasulj* unakrštanjem došao je dočetak u *grasulj*. *Pasulj* je balkanski grecizam latinskog podrijetla: dakorum. *fasolā*, bug. *fasúh*, deminutiv *fasulce, fasulče*, arb. *fásul*, cine. *Jásul'u*, ngr. φασόβλι (-όβλι), pl. φασόβλια > tur. *fasulla*. Postoje još varijante sa sonantnim r mjesto a i sa r (upor. *krletka*): slov. *fržól*, hrv. *fržonj* i *fižól*. Oboje je došlo preko njem. (tirolskonjem.) *farsól* (upor. arb. *frashule*) i *Jisole*. Oboje u španj. *frisuelo*; i mjesto *a* dolazi od unakrštanja sa *pisum, pisellum*, a r od *fresum, Jaba fresa* »razmrvljen«. U lat. *phaseolus* (Plinije, Cominella) došao je deminutivni sufiks -eolus mjesto gr. φάσηλος, riječ vjerojatno egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 215. 3, 39. 45. 46. 9, 27. 691. 727. 11, 77. 334. BI 2, 15. Elezović 2, 61. 203. Jagić, ASPH 8, 318. Perušek, ASPH 34, 56. Pletersnik 1, 199. 200. 204. 2, 16. Šturm, ĆSJK 6, 71. Hirtz, Amph. 104. Hraste, Rad 272, 27. Miletić, SDZb 9, 261. 263–4. Ribarić, SDZb 9, 145. 70. REW² 6464. Rohlf 2300. Štrekelj, DAW50, 35. Románsky 103. GM 111. 323. Vasmer, RSI 3, 267–268. Mladenov 660. Rešetar, JF 6, 255. Trajanović, NJ 3, 150–151. SEW 1,280. DEI 1582. Ernout-Meillet 729. Pascu 2, 40, br. 707.

Bđinj m: *do Bbdynja* (Mon. šerb. 2), *o Bbdinji* (2 puta, Danilo), danas *Vidin* preko turskoga gdje *i* u *Vid-* uklanja početnu suglasničku grupu nepodnošljivu u turskom. Rumunjski je *Diu* (*n* > *i* pravilno u rumunjskom jeziku). Od latinskog lokativa *Bononiae* od *Bononia*, keltski toponim, upor. tal. *Bologna*, fr. *Boulogne-sur-Mer* na kanalu La Manche. Izvedenica od *bona* koje je drugi element u keltskoj toponoma'stičkoj složenici *Vindobona* > *Wien* (češ. *Videň*, polj. *Wiedeń*), u značenju »grad, castellum« (v. *Beč*). Oblik *Bđinj* važan je za prosuđivanje razvitka -ona > *-yn > -in u ilirskim toponimima tipa *Solin* < *Salonae*; *y > ĩ nije nastao, kako je mislio

Bartoli, preko ilirskoga izgovora *ō* > *ö* > *e* > *i* jer se *Bđinj* nalazi ne na ilirskom (i keltska je riječ) nego na tračkom teritoriju; to je kllat. *ō* > vlat. *u* > *y* > *i* nastalo po zakonu prijevaja, ako je u idućem slogu *i* ili palatal (ovdje *ni* > *n*).

Lit.: ARj 1, 215. Bartoli 1, 279. Grohler 130–131.

bdjeti, *bdīm* impf. (Vuk), s prefiksima *pro-*, *na-*, *sna-* »ne spavati«. Odatle pridjevi na -en, -lživ, -it koji ne žive u jeziku i koje su možda sami pisci stvorili: *bden* (Kavanjin), *bđit* (Kavanjin za *vigil*), *bdjelživ* (Stulić); radne imenice na -telj, -teljica, -(a)c, -nik, sve prijevodi (calques) za lat. *vigil: bđitelj* (Stulić) m prema *bđiteljica*, odatle pridjev na -bn *bđitelj an, bđjelac, bđjenik*, i prema participu prezenta *bdećnik* »strašnik«, Apstraktum (*bde-*nije n kao crkvena liturgijska riječ (= gr. αργουπνίος) očuvala se do danas i posuđiše je Rumunji (*bdenie* > *denie*, odatle denominal na -ujñ > -ui: *bdenui* koji kod nas ne postoji) prema književnom *bđjenje* (BI 1,39).

Od prefiksasnih složenica uz neologizam *probđjeti, probđīm* (samo dva leksikografa 19. v., Šulek, Popović) »durchwachen« (čini se kao kalk prema njemačkom glagolu, tako i slov. *prebđeli* »id.«) zanimljiv je stcslav. *nabbđēti* »tueri, servare« (uz izvedenice *nabbđja* f »ἐπιμε>εία, cura«, *naβδαιε* n »servatio«) koji dolazi i u starosrpskim tekstovima 13. v. [To je kalk prema gr. ἐπιμελεόμεαι »avoir soin de, s' occuper de, veiller à« gdje je επί prevedeno s *na*, a μέλω »brinem se, nastojim« sa *bdjeti* (*nad nečim*) u značenju »brinuti se o, čuvati.«] Odatle sa sufiksom -ar *nabdār*, gen. -ara m »nadstojnik, starješina samostana« (samo u katoličkih pisaca: Bernardin, Hektorović, Baraković, Bandulavić, Bijanković, Mrnavić) = *nāvdār*, gen. -ara m »čovjek na službi koji nadzire težake« (valjda na Braču, jer je Ostojić zabilježio ovu riječ — prema tome bi ova riječ bila ostatak slavenske terminologije povaljskih benediktinaca). [Zbog geografske aree *nabdar* treba smatrati kalkom prema lat. *invigilator* »custos.«] Od glagola *nabđjeti* načinjen je dalje stcslav. *sbnabbđeti* (odlatle i češ. *snabđēti* i rus. *snabditb*) »elucrari, acquirere, observare, custodire«; od njega potječe naš glagol *snabđjeti, snābđīm* ili *snabđijēm* staro značenje: »spasiti, salvare«; novo: »opskrbiti koga čime«, s izvedenicama *snabđijevati* impf, i *snabđijevanje* n, part. prēt. pass, *snabđjeven* kao *odjeven*. Maretić misli da je današnje zna-

čenje ovoga glagola rusizam jer u staroslavenskim tekstovima srpske redakcije (Sava, Dokumentijan) toga značenja nema, a od novih je pisaca ovaj glagol najprije zabilježen kod Bogišića i Krasića (1888).

Složenica *noćobdija* m noviji je neologizam stvoren prema njem. *Nachtwächter*, od sintagme *noću bdjeti*. Za nju nema potvrda ni kod starijih pisaca ni u živom govoru (vezu za ovaj termin služi u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *pasvand-džija* ili *pasmandžija* m).

Korijen je praslavenski očuvan u svim slavenskim i baltičkim jezicima ie. **budh-* > slav. *bbd-* (lit. *budėti*). Prijelazom *δ* > *a* stvorena je u hrv.-srp. nova serija riječi koja je u jezičnoj svijesti izgubila vezu sa *bdjeti* i zbog toga se semantički drukčije razvija: 1. arhaički i dijalektalni pridjev na *-(a)r* (v.) (kao *dobar*): *badar* »živahan (za konja i inače)«, odatle denominai *bādrīti* (Istra) »vigilare«. U Vodicama (Istra) postoji u značenju »budan« *zbadán* (prefiks *s-*, *-an* < *-bn̥*) pored *badar*. Nalazi se također u litavskom *budrus*. Ovaj pridjev ušao je u naš i u bugarski književni jezik kao rusizam (б > o): *bodar*, odatle denominai *bodriti* (o-) i apstraktum na *-ost*: *bōdrōst*. 2. kao pridjev na *-a/r* (< *bn* + *-j*): *badnji* samo u vezi s *dan* (tada se deklinira po staroj deklinaciji *badnjega dne* itd., ne *dana*) i *vece* (*badnje* ~), također bug. *bodni večer*. To je kalk kršćanskog termina *vigiliae* > fr. *veille de Noël* i znači dan ili večer uoči Božića. Istarski Rumunji (Cici) posuđiše taj pridjev: *bodljazi* f (б > o, *dī* > *dj* + *zi* »dan«). Poimeničen pridjev s pomoću sufiksa *-jako* = bug. *-iko*: *badnjak*, bug. *bādnik* u dva značenja: 1° isto što i *badnji dan* (ŽK, *badnjaK*); 2° drvo ili panj koji se pali uoči Božića, folklorni običaj koji ima svoj ceremonijal i svoju simboliku«. Taj običaj postoji dapače u Vodicama (Istra) *badnjak* »panj koji se na badnji dan svećano donese iz šume«. Prema *badnji* nastale su izvedenice na *-jača* (v.) *badnjača*, *badnjačica* (Srijem) »hljeb koji se mijesi na badnji dan (*libača*, ŽK)«. U Podibru *badnjak* predstavlja Josipa, a *badnjačica* Mariju. Prijevojni štepen ie. *bhouth > praslav. *bud-* očuvan je u svim slavenskim jezicima. Nalazi se u imperfektivnom kauzativu *buditi*, *budim* (*pro-*), u pridjevu ma *-bn budan* (u lit. *baudžiu*), *badna* (Vuk, 18. v., također slov. i bug.), odatle neologizam *budilnik*, *budilica* (za *vekerica*, *žveljarin*). Korijen je veoma raširen u dvočlanim starim imenima kao što su *Bud(i)mir*, *Budis(l)av*, *Budivoj*, *Búdnál*, *Radobud*, i u

hipokoristicima *Buden*, *Budoje*, *Budos*, *Budman*, *Budin*, *Budilo*, odatle naša prezimana *Budinu*, *Budimirović*, *Budisavljević* itd.; kao toponimi: *Budmjak* (ŽK), *Budinsčak*, *Budinsčina*, i u panonskih Slavena *Budin* > *Budim*, danas s asimilacijom kao tur. *beden* > *bedem*.

Lit.: *Arj* 1, 707. 215. 709. 711. 7. 206. 733. 8. 418. 15. 829. *SEW* 1, 96. *Miklošič* 25. Isti, *Lex*. 398. 939. *Pleteršnik* 2, 218. *Bartai* 348. *Maretić*, *Savj*. 114. 138. *Bruckner* 47. *Mladenov* 19.48. *Trautmann* 33. *WP* 2, 148. *Skok*, *Slávia* 15, 485. *Ribarić*, *SDZb* 9. *REW* 9326. *Boisacq** 776-7. *Hirt*, *IF* 32, 285. *Barić*, *SKZ* 304 (1943), 170-4. *Jireček*, *ASPh* 15, 456-7. *Šuffaj* i *Asbóth*, *ASPh* 28, 601-10. *Fraenkel*, *ZSPh* 9, 42. *Boissin*, *RES* 27, 43. *Meillet*, *RSl* 2, 61. *Osten-Säcken*; *IF* 33, 200-1. *Zubaty*, *SbFil* 3, 183-239. *Đorđić*, *NJ* 4, 100-7. *Belić*, *NJ* 1,76. *Hujer*, *LF* 57, 522-8. *Pušcariu*, *Studii* 2, 304.

bě, uzvik za odobravanje, pohvalu i čuđenje (nar. pj., Bosna, Travnik) »ta (v.)«. Najčešće u vezi sa *aferim* (v.); *be ne luduj*. Nalazi se također u bugarskom. *Daničić* vidi ovaj uzvik i u *bestulum* < *be zulum* (v.) u *Bogišićevoj* narodnoj pjesmi: *nijesam mladaj djevojci bestuluma učinio*, što nije vjerojatno jer se uzvik *be* ne nalazi na početku rečenice. Uzvik je turcizam, možda grčkog podrijetla, ako je kratica za *bre* < *more*.

Lit.: *Arj* 1, 218. 258. *Deny* § 1039. *Mladenov* 20.

beana f (Kosmet, *ĠM*) »nedostatak, mana, zamjerka« (objekt uz *naći*, *biti bez beane**). Odatle neće biti denominai *obaānit*, *-im* pf. »otkriti« = *obejanīti* (Mostar) »iznijeti na javu« = *obejaniti se* »očitovati se« (Konavli), nego od ar. *bejan* »objašnjenje«, koje se upotrebljava u Bosni kao imenica *bēān* u vezi *izlaziti na bean* (Banja Luka) = *bējān* (Mostar). Ni jedan ni drugi od ovih turcizama arapskoga (*bejan*) i perzijskoga (*bēhanē* »povod, uzrok, izgovor«) podrijetla ne nalaze se u drugim balkanskim jezicima. Narodna pjesma poznaje *bejan* u pripjevu gdje se ne vidi značenje.

Lit.: *Arj* 1, 226. 8. 324. *Skok*, *Slávia* 15, 186. *Elezović* 1,36. 2.2. *G M* 254. *Zore*, *Rad* 170, 215.

beba f (Vuk) = *beba* (Kosmet) »infans«. Odatle hipokorislici *bēbe* f (Dubrovnik; prema *Mare*, *pape*) = *bebo* m (Stulić) »malo muško dijete«, deminutiv na *-iča* (v.) *bébica* f (Vuk), na *-ška* (v.) *bēpka* (Vuk) »lutka«, na *-če*, gen. *-četa* (v.) *bīpče*, gen. *bēpčeta* n (Vuk) = *bepče*,

-eta (Kosmet). Za *Vodice* u Istri zabilježeno je da je *beba* dječja riječ za ovcu i da su dalje izvedenice odatle *beja*, *beka*, *bēkica*, u govoru pastira. U ovom slučaju radi se o onomatopeji *be* za ovčji glas (v. niže *bekati*). Ta internacionalna riječ, koja pokazuje reduplikaciju kao i druge dječje riječi (njem. *Lallwörter*) istoga tipa: *mama* (v.), *tata* (v.), *baba* (v.), kad gubi osjećajnu vezu, postaje opća imenica kao tal. *bambino*, *bimba*.

Lit.: *Arj* I, 218. 234. *SEW* 1, 47. *Ribarić*, *SDZb* 9, 134. *Elezović* 1, 42. *GM* 30. *REW* 921. *Bruckner*, *KZ* 48, 222.

bebūk m (Mušicki) »tuber, veliki šklopac koji nastaje od ujeta obada«. *Daničić* ispravno upoređuje s *bobūk* m (Vuk) »klobuk u vodi«. Od posljednjeg postoji denominai *bobučati* (Stulić), *bobučiti se* »izbijati bobuke«. Izgleda da se radi o metafori *bob* (v.) i unakrštanju sa *klobuk* (v.) te onomatopeiziranju izmjenom samoglasova *o-e*. Svakako, nije od ie. korijena kako je mislio *Daničić*.

Lit.: *Arj* 1, 218. 466.

bebekati, *bebēē* impf. (Stulić) pored *bekati*, *bekā* impf, onomatopejski su glagoli obrazovani reduplikacijom i bez nje istoga *be* kojim se oponaša glas ovaca u mnogim jezicima (latinski, grčki, njemački). Istim slogom oponaša se u nas i pokret ustiju kad se hoće nešto da kaže, a ne zna se: *bebeūknuti* pf. (Stulić) = *bēknuti* (polj. *beknać*) »os aperire ad loquendum«. Odatle *beka* f (Vuk) ime ovci u Grblju i u Vodicama (Istra), deminutiv na *-iča*: *bēkica* pored *bečica* (Vuk) u dječjem govoru (v. gore *beba*). Zvuk *bek* dolazi i u konjugaciji *-ēti*: *bečati*, *beči* impf, pored *blejati*, *blekati* u varijanti *ble*, pojačanoj sa */*. Onomatopeja *be* se krivljenjem usta prenosi i na pokret očiju *bečiti se*, *bečim* impf. (Vuk, 16. v., objekt *oči*) = *bečlt*, *bečim* (Kosmet) u vezi s prefiksima *iz-*, *o-*: *izbečati*, *izbēčām* pf. (18. v.) = *izbēčiti*, *izbēčim* (objekt *oči*, 16. v., danas ŽK), *obečiti*, *obečim* pf. pored impf, *izbečivati*, *izbečujem*, *-ivām* (17. v.). *Stulić* ima pridjev odatle na *-ast* (v.) *bekokast* »u koga su izbečene oči«, gdje je umetnuto još *oko*. Krivljenje ustiju pojačava se u istoj onomatopeji glagolskim sufiksima *-elj*, *-ij*: *izbekēljiti se*, *izbekēljim* pf. pored *izbēljiti*, *izbēljim* (se) (Lika, Dalmacija) »iskriviti usta«. Oba glagola *bečiti* i *bujiti* umeću poslije prefiksa *iz* još prefiks *ko-*: *iskobečiti*, *iskobečim* (Lika, Dubrovnik), *iskobēljiti*, *iskobēljim* (Lika). Mjesto *b* postoji u onomatopeji i varijanta *p*:

pēčiti se impf. (Bruče, Hvar) »kriviti lice prema nekome«, s prefiksom *iz-*, *ispēiti*, *ispečim* pf. (17. v., Dubrovnik) s umetnutim *ko-*: *iskopēčiti*, *iskopečim* pf. »iskriviti«. U prefikslnim složenicama *raspečiti* = *obečiti* nejasan je razvitak značenja »razmazati«, ako ova onomatopeja ide ovamo. U vezi s prefiksom *iz-* ima još druga vrsta varijacije onomatopejske osnove, zamjena slabijeg suglasnika *b* s jačom ekspresivnijom grupom *dr*: *izdrečiti*, *izdrēim* (18. v., s objektom *oči* jednako kao i *izbečiti očf*) = *izdrēljiti*, *izdrēljim* (oči). *Daničić*ovo tumačenje *beljiti se* od *bijel* »kao lud zjati tako da se zubi bijele« ne vodi računa ni o *lj* ni o akcentu ni o ostaloj grupi sličnih riječi. Možda ide u vezu s ovim onomatopejama i narodna etimologija *odeći oči* kao tumačenje postanka toponima *Dečane* u Vukovoj pripovijeci kako je nastao manastir i crkva u Dečanima. Nejasan je razvitak značenja u *odbēčiti*, *odb čim* pf. (Vinkovci) »oturititi, odrnutiti«. *Jananput* (u 17. v.) potvrđeno je izvođenje sa *-icati*: *bebicanje* n »mugitus«.

Lit.: *Arj* 1, 130. 132. 218. 219. 228. 3, 886. 890. 4, 132. 161. 8, 320. 567. *Miklošič* 9. *Bruckner* 20. *Elezović* 1, 44. *Hraste*, *JF* 6, 213. *Tomanović*, *JF* 17, 202. 207. 209. *Schefelowitz*, *KZ* 58, 134.

Beč, gen. *Beča* m, odatle pridjev na *-ski bečki* i etnikum na *-janin* (v.) *Bēčanin* m prema f *Bēčanka* i s turskim *-li* (v.) *Bēčlija* m. Taj naš danas općenit naziv za prijestolnicu Austrije potvrđen je od 16. v. i nema nikakve veze s keltskim nazivom *Vindobona*, koji su očuvali Nijemci: *Wien* prema *Wiedeñ* (dio Beča i rječica ovako nazvana). Od posljednjeg oblika nastade češ. *Videň* i poljski *Wiedeñ*. *Wien* bio je latiniziran u *Vienna*, odatle fr. *Vienne*, tal. *Vienna*, odatle opet bug., rus. *Вена*. Naziv *Beč* nalazi se još u madž. *Bécs*, tur., arb. i čine. (ovdje također *beeil'i* »u Beču« prema turskom). Madžarska toponomastička imenica *becs* nalazi se ne samo u starijem nazivu *Bécsország* = *Austrija*, nego vrlo često u madžarskoj toponomastici: *Új-Bécs*, *Kis-Bécs*, *Szamos-Bécs*, i u složenici *Becske-rek* > *Bečkerek* u Banatu. Kod nas dolazi još kao ime sela kod Bosiljeva. To je zbog toga što je i u madžarskom i u rumunjskom *beč* opća riječ u značenju »podrum«. U rumunjskom je *beau* sinonim za *pivniță* koja je našeg podrijetla. *Beč* je kumanskoga podrijetla (kumansko *beči el* znači »huffe, hauz«). Po svojoj prilici, tako su se zvala avarska zemljana utvrđenja, što odgovara našim toponimima *Zemun* i

Zemunik. Značajno je još da ni Slovenci nijesu očuvali *Vindobona* > *Wiedeń*, premda su kao alpski Slaveni mnogo bliže tome gradu. Oni ga zovu po rijeci na kojoj je: *Dunaj*. Sve to upućuje na to da ni panonski Slaveni nijesu imali u svom jeziku refleksa od *Vindobona*. To je keltska složenica od pridjeva *vindos* »bijel« (ie. korjen te riječi nalazi se u našem glagolu *vidjeti*, v.) i imenice *bona* koja se u jugoslavenskoj toponomastici nalazi u keltskoj izvedenici odatle *Bonoma* (y. *Bdinj*). Misli se da je *bona* značila »grad« i da je od iste ie. osnove od koje je i stvjenem. *būan*, got. *bauan*, njem. *bauen* »graditi«, odatle ir. *buía* »koliba« (upor. i hrvatsko-kajkavski toponim *Hudi bitek* i *Veleit'*). Ako je ova kombinacija ispravna, onda bi *Vindobona* značila isto što *Beograd*.

Lit.: ARj 1, 219. *Gombocz-MeÜch* 1, 322. *Bruckner* 614. *GM* 33. *Pascu* 2, 112. Joki, *UJb* 7. Korsch, *ASPh* 9, 490. Rešetar, *ASPh* 35, 296.

beča f (Crna Gora, Vuk, nar. prip.) »velika zmija za koju se govori da ima na sebi kraljušti kao riba; nije je nitko vidio«. Od lat. *bestia* (sa *ti* > č kao u *Poreč* < *Parentium*, *palaca* < *palatium*, *stí* > šč > č kao u Dubrovniku *ubručić* < *ubrušćic*). Upor. arb. *bishē* < *bestia*, tal. *bescio*, *besso*, *biscia*. U pučkom fonetskom razvitku još u augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un*: *bestione > *Psunj*, *Šunj* u toponimu (naziv morske uvale), *Gospa od Šunja* (Lopud) = tal. *Madonna del Bisson*. Lat. *bestia* očuvana je samo u ovom obliku bez promjene suglasničke grupe slz: *bestija* f (16. v., Perast) = *bjestija* (Nalješković, Dubrovnik) = *beštija* (16. v., Vojvodina, Vuk, ŽK) »pogrдна riječ, pejorativ za pakosno čeljade«, odatle pridjev *bestinski* = *beštinski* (pojačanje *beštija beštinska*, ŽK), apstraktum na *-luk bestiluk* = *běstinstvo* = *bestinstvo*, denominal *obestiljati*, *-am* (Risan, Vuk) »poludjeti«.

Lit.: ARj 1, 219. 252-253. 257. 8, 326. *Hirtz*, *Amph.* 5. *GM* 38. Budmani, *Rad* 65, 164. Rešetar, *JF* 12, 286.

beči m pl. (Rab) = *beči* (Vodice), sing. *beč*, gen. *beča* (15.-18. v.) = *beč* (Vodice, ŽK) = *peč*, gen. *peća* (slov., Brkini) »novac«. Denominal na *-iti obečiti*, *-im* pf. (Ljubiša) »obogatiti«. Od tál. (mlet.) *bezzo*, pl. *bezzi*, mletačka moneta kao zamjena za sitan novac inostranaca kovana od 1497. Izvodi se od Švicarskonjem. (alemanskog) *Balze*, a ovo od

Petz (upor. kod nas prezime *Peć*, podrijetlom zacijelo Nijemci) »medvjed«, hipokoristik od *Bär*.

Lit.: ARj 1, 218. 8, 320. Kušar, *Rad* 118, 16. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *Pleteršnik* 1, 2. 2, 16. *REW** 998a. *DEI* 504.

bečar, gen. *-ára* m (Vuk) »Γ neženja, 2° (Srbija, Karadordevo vrijeme) vojnik za platu, Söldner, *Y* (Srijem, Ugarska) beskućnik, koji se skice i od nadnice živi, 4° rasipnik, pijanica«. Odatle: augmentativ na *-ina*: *bečarina* (Vuk), pridjev na *-ski*: *běcarski*; denominal *bečar ovati*; izvedenica na *-ušan* u metaforickom značenju *bečaruša* f »bubuljica što po licu izlazi u mladica«, apstraktum na *-luk*: *bečarhk* m (Kosmet) »stanje, život bečara«. Turcizam arapskog podrijetla (pl. *bekâr*, sing. *bikr*, tur. *bekârhk*), nalazi se u svim balkanskim jezicima: bug. *bekjar(in)*, *bekjariâk*, rum. *becher*, arb. *bečâr*, ngr. *μπεχάρης*, cine. *bichiar*, *bichiarliche*.

Lit.: ARj 1, 220. *SEW* 1, 48. *Elezović* 2, 499. *Pascu* 2, 112. *GM* 34. Korsch, *ASPh* 9, 490.

bed m (Stulić) »aer«. Nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu ne postoji ovaj turcizam perzijskog podrijetla (*bod* »vjetar, zrak, vâzduh«). Odakle je Stuliću, ne zna se. Nejasna je također promjena *â* > *e*. Sudeći prema indeklinabilnom pridjevu *berbat* (*učiniti se*) »prljav, gadan«, bug. također *berbat(in)* »šmucijan« koji potječe od perzijskog prijedloga *ber* »po« i *bod* »vâzduh«, odatle prezime *Berbatović*; taj a ostaje.

Lit.: ARj 1, 220. *Elezović* 1, 42. *Mladenov* 27. *Doric* 14.

bèdak m (Obradović, hrv. leksikografi, Belostenac, Jambiešić, općenito u Hrvatskoj, slovenski također) = *bedak*, gen. *âka* (ŽK) »luda (v.), budala (v.) bena (v.)«. Prema pridjevu na *-ast*: *bedast* (općenito u Hrv.), odatle apstraktum na *-oca* (v.) *bedastoća* f = slov. *bedaža*, na *-ija* izgledalo bi da je korijen *bed-* i sufiks *-ak* (v.). Tako je to shvatio i Daničić koji je korijen *bed-* identificirao s tur. *bed nao*, nevaljao, ružan«. Tada nastaje semasiološki problem koji Daničić ne rješava; jer zao čovjek obično nije *budala*, nego *prefri-gánac*. Pored toga bio bi to hrvatsko-kajkavski i slovenski turcizam za koji nema balkanskih potvrda. Vjerojatnije je prvo izvođenje Štrekeljevo (kasnije napušteno i zamijenjeno sa *bijeda*, v.) od talijanskog pridjeva (govori se

osobito u Emiliji) *bedano* »sciocco, lud«, izvedenica na *-ano* od emilijanske imenie *beda* < lat. *beta* (upor. *bitva*, *blitva*, v.) »cikla«. Talijanski sufiks *-ano* < lat. zamijenjen je našim *-ak*. Upor. drugu zamjenu talijanskog sufiksa sa *-ar* u slov. *bedarija* f »ludost«, denominal *bedanti* »ludo govoriti«, pored *bedaliti*, *bedalast* gdje se umiješala i *budala* (v.). Turski pridjev *bed nalazi* se doduše među našim turcizmima, ali ne kao pridjev nego kao imenica *bedèna* f (Miličević, Srbija) »zlo«. Glede dočeka *-èna* upor. *bosima* f (v.). Zatim u *beduv* m (Dalmacija, Pavlinović) »čovjek zle čudi« kome se kaže u pridjevu *beduast* (ista area) »krupna tijela, ali zle čudi«, zatim u impf. *beduati se* »osijecati se na koga, okačati se (v.)«, također u istoj arei. Daničić je ovdje pogodio tur. *bed-hu* »zločud«. Taj turcizam nije doduše potvrđen nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu. S obzirom na polj. *biedak* (17. v.), češ. *bidák* »misérable«, ukr. *bidák* moglo bi se misliti da je slov. i hrv.-kajk. *bedak* »luda, glupan« izvedenica od *bijeda* (v.), kako se i čita kod Slawskoga; ali je razlika u značenju između sjevernih slavenskih izvedenica od *bijeda* i naših riječi.

Lit.: ARj 1, 220-1. 223. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. 28, 481. *DEI* 1, 474. *Pleteršnik* 1, 15. *Slawski* 32.

beden m (Vuk, 17. v.) = *beden* (Banje, Kosmet) = (danas općenito s disimilacijom *b-n* > *d-m* tipa *Budin* > *Budim*, *Utinum* > *Videm* u književnom i saobraćajnom jeziku) *bedem* (Vuk) »utvrđenje, zid«. Odatle kolektivum *bèdenje* n. Turcizam je arapskoga podrijetla (*beden*), raširen u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bedén*, rum. *bedean*, ngr. *μπεδέβν*) s istim značenjem.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 37. *GM* 30. *Mladenov* 20.

bèdel m (Bosna, u vrijeme 1878—1908) »vojnik koji služi u vojsci mjesto drugog obveznika« = *bedèlj* pored *beduj*, gen. *-šija* »zamjenik, zamjena, porez u tursko vrijeme koji su plaćali nemuslimani koji nisu bili obavezni služiti vojku«. Turcizam arapskoga podrijetla (*bedel* »zamjena«), i u bûg. *bedéi* »vojnički porez, harač«.

Lit.: Elezović 1, 37. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 20.

bedev m (Marulić, dubrovački pisci) = *bedeva* f (16. i 18. v., Kavanjin) = *bedevija* f (Vuk, 17. v.) »konj, kobila arapske pasmine«

= *bedevija* (Kosmet) u poredbi *žena kaj* ~ »nesrazmjerno visoka«. Odatle deminutiv na *-če* (v.) *bedemjče*, gen. *-eta* (Vuk) »ždrijebe«. Turcizam arapskoga podrijetla (*bedevi* »stanovnik pustinje«, odatle i evropski naziv *beduin*) iz oblasti terminologije za konje (upor. *dorat*, *krat'*), nalazi se u bûg. *bedúh* »neuskopljen konj«, gdje je dočetak *-evi* zamijenjen sufiksom *-uh* prema *pastuh*. Arapski dočetak *-i* ispustiše Marulić i dubrovački pisci jer ga zamijeniše našim pluralnim nastavkom *-i*, a Kavanjin opet dativnim nastavkom *-i* (*ženi*), koji prema tome tvori femininum na *-a*, dok je kod Vuka dobio proširenje na *-ja* kao i sufiks *-džija* (v.), *-lija* i domaće riječi *sudija*, *tepčija* itd.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 36. *Mladenov* 20.

bèdina f (Krk, Milčetić) »domaće tanko crno platno«. Daničić izvodi krivo iz tal. *letta* < lat. *offa*, s deminutivnim vlat. sufiksom *-itta* > tal. *-etta*, upor. *f j elica* u Dubrovniku i upoređuje s *krpa platna*. [< tal. *bedèna* (Ramusio) »specie di sopravveste« < ar. *badan*].

Lit.: ARj 1, 21-22. *REW* 233. *DEI* 474.

Bediija f = *Bèdnjo* = *Bèdljo* (izgovor staraca) »1° zagorska rijeka koja izvire u Maceljskoj gori, teče kroz Trakošćansko jezero, salijeva se u Dravu u blizini sela Malog Bukovca (dugačka je 133 km), 2° selo na njoj«. Etnikum *Bednjučan* m prema f *Bednjušico* < *Bednjašćica* od pridjeva *bednjanski* > *bednjuiski*. Identificira se sa *Batinus fluvius* koje se ponavlja, također kao hidronim, u Picenumu. Prema Ribezzu izvedenica je od βάρτις, βάρτος, βάρτετα (Dioscorides) »rovo, cespuglio«, leksički prethelenski relict. Femininum je kao u *Sava*, *Drava* < lat. *Savus*, *Drovus*. Upadaju u oči neobični prijelazi: *i* > *d* u predslavenskim riječima u Panoniji kao i prijelag *a* > *e*, ako je identifikacija ispravna i *Bednja* nije identična s *Бѣань* > *badanj*.

Lit.: ARj 1, 222. Jedvaj, *HDZb* 1, 279. Ribezzo, *Onomasticon* 2, 46. Bertoldi, *Gioita* 21, 258. sl. *Studi etruschi* 10, 24. sl.

bedra f (12. v., Mostar) = *bedro* n »sve-slavenski naziv za dio tijela: coxa, lumbus, latus, femur« (oba roda i u poljskom). Nema paralele u baltičkoj grupi. Dolaze pridjevi na *-ast*: *bèdrast* (Stulić) i dalje na *-bn*: *bearastan*, koji se ne govore, na *-en* u određenom obliku

bedreni (Vuk), koji je poimeničen sa *-ica: bedrenica* f (Vuk), *bedrenica* f (Piva -Drobnjak) »drvena kriva daska zadnjeg dijela samara« = *bèdrnica* (Kosmet) = *bedrenica* (Valjevski okrug) »bolest stočna«; sa *-jača: bedrenjača* f (Pančić) »os ilii«, sa *-ik bedrenih* = deminutiv *bedreničak* = na *-in* + *-bc bèdrinac*, gen. *bedrinca* »biljka pimpinella« (ta se izvedenica nalazi i u polj. *biedrzeniec* u istom značenju). Pridjev na *-in* poimeničen je sa *-iça u bèdrinica* »sablja«. Deminutivi na *-iça: bèdrica* f (Vuk) = na *-ika: bèdrika* f »kisela jabuka«. S prefiksom *na- nabedrnica* f (14. v.) je svećeničko odijelo koje se grčki zove *παραμυρίδιον*. Denominali: *bedriti se* »koračati na strani« samo kod leksikografa, dok s dva prefiksa *ispòbedriti se* pf. (u Lici) »leći na jednu ili drugu stranu tijela i tim zauzeti mnogo prostora« dolazi i u narodnom govoru. Složen pridjev *bedrobolan* (~ na bolest za išijas), odatle *bedrobolnik*, noviji je neologizam. Etimologija nije utvrđena. Daničić je tu riječ izvodio od *bosti* (i *bijeda*, što semantički nije uvjerljivo). Rozwadowski, koji uzimlje kao prvo značenje »Ein-senkung, Abhang«, tumači to također sa *fodere* »bosti«. Veza s lat. *femur*, koja bi zadovoljavala semantički, ne može se opravdati fonetski. Svakako jeie. nastavak *-ro*. Upoređenje koje se čini s arm. *port* < ie. *bod-ro* »pupak, trbuh, sredina« ne uvjerava semantički. Prema tome ie. korijen nije izvjestan.

Lit.: ARJ 1, 222–3. 7, 206. Ćorović, ASPH 29, 509. Vuković, SDZb 9, 380. Elezović 1, 37. Miklošič 8. SEW 1, 47. Bruckner 27. Mladenov 20. WP 1, 109. Peterson, LUA n. s. 1, 11, br. 5, 171. Meillet, Intr. 145. Rozwadowski, RSI 2, 104. Osten-Säcken, IF 23, 377. i si. Specht, KZ 55, 19.

beg m (Vuk, 15. v., plural *begovi* = prema tur. *beyler*: pl. *begleri*, gen. *biglera* »begovi« u Kosmetu) »1° car sultan (*car sultan Mehomet beg*), 2° gospodin muslimanski i kršćanski pod turskom vlašću (*Skenderbeg*), 3° najviši štipen plemstva u feudalnoj skali (Bosna), 4° preneseno u značenju *oplemenjen* (upor. tur. *begarmudi* »begovska kruška« = *begârka* Kosmet) na cerealije i voće »klip kukuruza sa crvenim zrnom« (Kosmet)«. Kao *aga* (v.) i *paša* (v.) dodaje se ličnom imenu: *Omer-beg, Ali-beg, Semsibeg*. Kao drugi elemenat složenice deklinira se, ali se dodaje i pred lično ime uz opetovanje na drugom mjestu. Prvi je dio tada indeklinabilan: *Beg Milan-beg*. Odatle brojna bosanska muslimanska prezimena na *-ović: Mustajbegović, Šemsibegović, Alibegović*.

»5° kao naslov, koji u turskom odgovara našem *presvijetli — illustrissimus*«, *beg* gubi vezu s feudalnim značenjem i daje se u Dubrovniku iz poštovanja svakom čovjeku, kao *monsieur, Herr*. 6° Prenosi se i u porodičnu i svatovsku terminologiju, upor. *caus* (v.). U Dalmaciji kaže žena svome mužu *beg*. U Hrvatskoj *beg* je mladoženja. Odatle deminutiv *Végiè* »mladi beg«, također kršćansko prezime. -Izvedenice na *-arka: begârka* (Kosmet) »oplemenjena kruška«; posvojni pridjev poimeničen sa *-bc: begovac* (Vuk) »begov čovjek«, također topnim (upor. prezime *Pašalić*), *bègovina* f »zemlja begova«, *bègovica* f = *bèginica* f »begova žena«, *begović* m »od begovskog roda«, na *-ovski: begovski* (Vuk); apstrakta: *begovstvo* (Bosna); na *-ât begôvat*, gen. *-aw* m (Bosna) »institucija begovstva«; denominai *begôvati, begujem* impf. »biti beg«. Od turskih izvedenica najvažnija je na *-luk: begluk* m (Vuk) = *Víglak* (Kosmet, Klina) »1° državno ili vlasteosko, spahijsko dobro, 2° rad za državu, 3° čeljad koja radi za državu«, odatle pridjev na *-sia: begliçkt* (Vuk) »državni, vlasteoski«, denominai *bègluciti* impf. (Vuk) »1° raditi za državu, spahiju ili vlastelina, 2° trošiti što kao općinsko dobro«. Taj izraz ušao je u naš jezik iz otomanskog prava (*medele*). Turske složenice su dvije: (I) *bègler-beg*, također *beglen-beg* m (16. v.) »carski namjesnik, upravo *beg nad begovima*«, odatle apstraktum *beglerbegstvo* n (17. v.) »njegova vlast« i muslimansko prezime *Beglerović* (Banja Luka) i (II) *begzada* pored hipokoristika *bègza* (nar. pj.) i deminutiv odatle *begzadiç* = *Végzôdè*, gen. *-eta* (Kosmet) (odgovara našoj izvedenici *begović* = *odžaković*) »od begovskoga roda«, također muslimansko i kršćansko prezime, a sadrži u drugom dijelu perz. *zada* »rođen, sin« (od *zaden* »roditi se«). Turcizam osmanlijskog podrijetla: stariji oblik *beg*, noviji *bey* »1° naslov vojničkih i civilnih funkcionera, 2° srodstva: *aga bey* »stariji brat«, nazvan ovako od mlađeg brata, 3° u najstarije doba naslov plemenskih poglavica (upor. *Bey-Osman*, osnivač turske imperije), guvernera provincija; tako *eflak beyi* »rumunjski, vlaški knez«. Ušao je u sve balkanske jezike u vida dva: 1° kao stariji tur. oblik *bek* > *beg* u hrv.-srp. i alb. *bek*, s članom *begu*, i bug. *beglik, beglija, begov, begče*, 2° kao mlađi tur. *bey*: bug. *bettik, bejov, bejovica, bejovski, bejce*, arb. *be*, rum. i cine, *betu*, ngr.: *μπής*, cine, *beiliche* f.

Lit.: ARJ 1, 224. i sl. Lokotsch 282. GM 31. Deny § 1157. Elezović 1, 36. Mladenov 27. Pascu 2, 112.

begènisati, *-išem* impf, i pf. (Vuk, Bosna) = *begènati*, *-am* (Dalmacija, Pavlinović), s prefiksom *o-* (nar. pj., Slavonija) = *begemsat* impf. (Kosmet) »htjeti, milovati, zavoljeti, prihvatiti, svidati se«. U Kosmetu osnova se opetuje *Vegén begén (lubénica)* »po izboru«. Od toga *Vegén* može se tumačiti dalmatinski denominai *begènati*. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*beğenmek*), zastupan u svim balkanskim jezicima u više vidova: 1° sa izgovorom *ge* > *g*: hrv.-srp. *begènisati* i arb. *beğeniş*, 2° s aorisnom turskom osnovom *beğendi* i izgovorom *ge* > *j* u bug. *beendisuam* pored *beğendis(v)am* i *bendisvam* i u ngr. *μπεγεντώ, μπεγεντίζω* i 3° sa stezanjem *-ege-* > » u cine. *bindisire* i u Moldaviji *bindisi* »brinuti se, svidati se«. Glagolski sufixi *-isati* je kao obično u preuzetih turskih glagola i odgovara tačno gr. *μπεγεντίζω*. Kao što je u bugarskom *bendis(v)am* pored *beğendis(v)am* tursko *-ege-* stegnuto u *e*, može se uzeti da se ista pojava dogodila i u Riječkoj nahiji u Crnoj Gori *obendati*, *-am* »begènisati«, ali je nejasno zašto nema *-isati* kako je obično kod preuzetih turskih glagola, i čemu prefiks *o-*. V. niže *bendati*.

Lit.: ARJ 1, 224. 8, 324. Elezović 2, 498. Pascu 2, 112. GM 31. Mladenov 20. 27.

*behar*¹, gen. *-âra* (Vuk, nar. pj. i općenito u Bosni) = *bear* (Kosmet) »1° proljeće (samo u Kosmetu), 2° cvijeće (Bosna i Kosmet)«. Odatle denominal *obehariti* »rascvjetat se«, *bearât*, *-â* impf, i pf. (Kosmet) »cvjetati«. Turcizam perzijskog podrijetla (*behar* »proljeće«), nalazi se još u arb. *behar* »ljetu, (kod Gëga) proljeće«.

Lit.: ARJ 1, 226. Elezović 2, 498. GM 31.

*behar*², gen. *-âra* m (15. v., *Sporn, srp. i*, 169) = *pehar*, gen. *-ara* (Hrv.) = *pehar* (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) = *pejar* (Poljica) = *pihar* (nar. pj., Bogišić) »Γ vrč (Baraković), krčag, 2° tanjur od drva (Smokvica) 3° zdjela (Hektorović), 4° načve (Dalmacija)«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *peharac*, gen. *-rea* (Smokvica), na *-čac* < *-bc* + *-bc* *peharčac*, hrv.-kajk. na *-bc* + *-bk* *peharček* »(i metafora) *hyacinthus orientalis*. Nalazi se u stcslav. *peharb* i *panagъ*. Madžari posuđiše *pohar*, odatle izvedenica na *-nikb pohárnok* (15. v.), Rumunji *pahar, paharnic* m prema *pâhârni-ceasă* (*-easă* < gr. - ἴσσα). Balkanska riječ njemačkog podrijetla (stvnjem. **pehhâri\Vehhâri* < srlat. *bicarium*, u glosama), slavenskim posredovanjem ušla u rum. i arb. *pehar*. Njemač-

ki akcentat pokazuje samo hrvatski oblik *pehar*. U ostalim oblicima utjecao je naglasak izvedenica na lat. *-arius* > *-agъ* (upor. *česarb*). Podrijetlo od *bicarium* nije jasno. Može biti varijanta od *bacar(ium)* ili unakrštanje s gr. *βίχος* »irdenes Gefäss« > *vika* »ein Getreidemass von 20 oka«. Tal. *bicchiere* < stfr. (valonski) *bichier*, u mletačkom deminutivu na *-ino bicèrln*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Krk) »čašica, kupica za liker«.

Lit.: ARJ 1, 226. 9, 835. Lukić, Spomenica (cf. JF 15, 264). Miklošič 234. Bruckner 447. REW²1081 a. FEW 362. GM 325. Sobolevski, RFV 71, 21. i sl. Kiparsky 155.

behnuti, *-nem* impf. (?) (Martić, Osvetnici) »concitar!, speculari, plašiti (o živinčetu i čeljadetu)«. Bit će u vezi s *Vehük* m (Dalmacija, Podgora Pavlinović) »plašnja koja biva vikom ili prijetnjom«. Nikako od tur. *bihmak* »ljutiti se« kako misli Daničić. Nema turskih glagola s našim sufixom *-no-* > *-nu-*. Možda onomatopeja prema *bah* (v.) sa samoglasom *e* za *a*.

Lit.: ARJ 1, 226.

behtit, gen. *-ûta* m (Srbija) = *bèvut* (Vuk, Zemun) = *beut* (Kosmet, *pasti* u ~) »nesvijest, neznan, gen. *-r-*, u vezi sa *doçi* u ~ »obeznaniti se«. Odatle denominal *ubevütiti, ubevütim* pf. = *ubeutit se* (Kosmet) »onesvijestiti se«. Turcizam perz. podrijetla (*bi - bud* »izvan sebek«, glede *bi* upor. *bigâjri* (*hâk*, v.), nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARJ 1, 259. Elezović 1, 44. 2, 376.

beja f (Srbija Valjevo) »pudenda puerilia, kita, kita«. Odatle deminutiv *Vèlica* f istog značenja. Neće biti isto što *veja* »grana« na što pomišlja Daničić pozivajući se na *kita* jer nema *v* > *b* u narječju Valjeva nego će biti od uzvika *be* za »gadno«. *Veja* nije, kako kaže Daničić na istom mjestu, od korijena *va*, nego je ie. *voi-ia* od korijena *uei-* »savijati« (v.).

Lit.: ARJ 1, 226. W P 1, 224.

bejaz (nar. pj.), indeklinabilni pridjev »bijel (anterija, konj)«. Taj turcizam arapskog podrijetla (*bejaz*) potvrđen je samo kod nas.

Lit. ARJ 1, 226. Skok, Slávia 15, 186.

beka f (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = slov. *béka* = (sa dočetcim *-va* kao u *bukva*) *békva* »salix vitellina, viminalis, žuta vrba (služi za vezanje grana čokota u vinogradu)«. Odatle deminutiv na *-ica* *bekvica* (Šulek) »id«. Na *-ar bekar* (Sulek) »bekovo stablo«. Pridjev na *-ov Vekov*. Poimeničenja

na *-aca behávala*, na *-iça bekovica*, na *-ina bekovina* »bekova šiba, viburnum«, sinonim za *idika = udljika — zudljika = fuljika = udikovina = fudikovina* (v.) »viburnum lantana«. Zore i Parčić imaju još *venga* (južna Dalmacija?) »žukva, specije di salice«, u krč.-rou. *vané* (toponim, Vrbnik), deminutiv na *-ellus Vančale*. U slovenskom još izvedenice *bekulja* (Laško) »korpa spletena od bekovih šibljika«, *bekáljica* (Laško) »id.«; *frbeka* (Celjska okolica) predstavlja unakrštanje od *vrba* i *beka*. Kako oblici *venga* i *vane* pokazuju, *e* u *beka* je nastalo iz *e*, a to iz lat. *in* u »vincus« savitljiv > tal. *vinco*, furl. *venk* »Weide«; *vani* je plural *viná'*, *ne* > *ng* je kao u *planda*. Pored toga *beka* pokazuje betacizam *v* > *b* kao *Bol*, *banduma*. Upór. još slvč. *beka* »Satzweide«, rus. *bekovina* »salvia horminum«.

Lit.: ARj 1, 228. Zore, *Palj* 115. 183. Parčić 1105. *Pleteršnik* 2, 793. *Banali* 2, 455. Skok, *AGI* 24, 49., § 78. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*² 9342. Perušek, *ASPh* 34, 23. *Pavlovski* 51.

becak, gen. *-kca* m (18. v., Lastrić) »govnovalj«. Daničić je ispravno pomišljao na *becchino* »scarafaggio«, deminutivni hipokoristik na *-ino* od *beccamorto*, imperativna složenica od *beccare* »ključvati« i *morto* »mrtvac«. Od *beccare* je zacijelo *bekati*, *-am* pf. (Molat) »(metafora) nasamariti«: *on ga je bekuā* »nije mu učinio ono što je obećao«; *becak* je prema tome radna imenica na *-bc* > *-ác* kao *pisac*, *krivac*, *prodavač*, uza sve što se nije našlo primjera: tako građenih radnih imenica od talijanskih glagolskih osnova. Upor. još na *-one* > *-um* *békun* m (Krtole) »nož«, koje može biti i od imenice tal. *becco* < gal. *beccus* (Svetonije) »kljun«. Hirtz ima *bakva* f (Omiš) »(ptica) regulus ignicapillus«, s nejasnim *e* > *a* i dočetakom *-va* (ako je od *beccus*). Romanska izvedenica na *-ada* tal. *beccaccia* f, fr. *béccasse* »scolopax rusticola« govori se u Bakru *bekaca* f. Dočetak se obraća u *-ač bekač* m (Podlug, Dalmacija) = *bekaca* (Tinj, Dalmacija). Odatle tal. deminutiv na *-ino* < lat. *-mus beccacino* »limicola, barska ptica« > *bekacin* »gallinago« = *bekačin* (Dubrovnik) = *bekacin* (Božava) = *bekasinka* (ne zna se gdje se tako govori). Ovamo zacijelo i *bèklezina* m (Dubrovnik) »ein Schopfkopf« unakrštanjem sa *māmlaz* (v.). Naročito velika prekrajnja doživjela je tal. izvedenica *beccanotto* > *bekānot* m (Dubrovnik, Poljica, Mostarsko i Utovsko blato) »scolopax gallinago« = *bekāmet* (Podlog, oko Mostara) = *bekānjac* (Omiš) = *bekēnjac* (Podlog) = *bekēnjac*

(ibidem). Imperativna složenica tal. *beccafico* m > *begafik* (Nerezine, Lošinj, Cres) »oriolus«. Upor. još *pik* »kljun« u mlet.-slav. < tal. *becco*.

Lit.: ARj 1, 227. 6, 434. Rešetar, *Š tok* 226. Hirtz, *Aves* 5. 8. 9. *SEZb* 13, 189. Cronu, *ID* 6. *REW** 1013. *DEI* 473.

bekčija m (Makedonija) = *bekcija* (Kosmet) »1° poljar, u zapadnim krajevima *pudar*, 2° čuvar (Kosmet)«. Odatle prezime *Bekčić*. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (*begci*) nalazi se i u bug. *bekčija* i arb. *bekčilbekshi* u istom značenju pored »noćobdija« u bugarskom.

Lit.: ARj 1, 227. *Elezović* 2, 499. *Mladenov* 27. *GM* 31.

bekeš m (u ŽK, danas iščezla riječ) »muška haljina kožom postavljena«. Madžarizam *bebes* koji posuđuje i Slovaci, Česi, Poljaci i Rumunji.

Lit.: ARj 1, 227. *Gombocz-Melich* 1,331.

bèkîna f (Dubrovnik, Zore, Hercegovina) »bravila koža«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. pridjeva na *-inus* *berbecina, od *vervex*, *verhex*, *berbex*. Gubitak početnog sloga *ber-* mogao je nastati unakrštanjem s tal. *becco*. Ta je riječ bila zacijelo poznata i u Dalmaciji (v. *BIK*). Ovamo neće ići *beka f*, deminutiv *bekica* (Vodice, Istra) = slov. *béka* (Notranjsko) »ovca« jer riječ pripada dječjem govoru. Stvorena je prema onomatopeji *be be*. Upor *bekānje* »Blöcken«. Upor. glede pridjevske izvedenice na *-inus* pored rum. *berbece* »ovca« i rum. *barbinta* — *berbeniță* (Erdelj), deminutiv *berbincioară* »sudič za sir« > ukr. *berbenicja* »id.« i mađr. *bërbënce* »id.«; *barbinta* je od pridjeva *berbecea s umetnutim.«.

Lit.: Zore *Tud.* 4. *Pleteršnik* 2,16. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*² 9270. *Gombocz-Melich* 362. *Tiktin* 158.

bëko m (16. v.) »jarac«. Od tal. *becco*. Odatle *bekâr*, gen. *-âra* m (Hrv. Primorje, 1490: *kastavski behari*) — *bikâr*, gen. *-arâ* (Rab, Božava). Upor. slov. *bacar* »Metzger« (Režija) < furl. *beciar*, »mesar, komardar, kasapin«, prezime na *-iç Bekarić* (16. v.). Pridjevi na *-ov* *bekarov*, *bikarov*, na *-bsk bikarski*. Apstrakta na *-ija bekârija* (Hrv. Primorje) = *biharija* (Rab, 15. v., Poljički statut, Božava) = na *-luk bikarluk* (Kačić) »mesnica, mesarnica, radnja mesarska«. Denominai na *-iti bekariti*, *-im* (17. v.). Od tal. *beccao* = *beccare*, mlet. *becher*, *bicher* < *silat*, (u Dalmaciji) *beccarius* (ali *bekar* i *bikar* mogu biti i posuđenice ne iz mletačkoga, gdje je *-arius* > *-er*, nego iz

dalmato-romanskoga), izvedenica od *beccus* »jarac« (upór. u dubrovačkom latinskom tekstu iz 1302. *carnes de beco*), varijanta *boccus* > fr. *bouc*, *boucher*, koje Battisti veže s lat. *ibex*, *-cis* »divokoza«, a Meyer-Lübke s onomatopejom *bek*, upór. frank, *bucc*, njem. *Bock*. Upor. u Dubrovniku *buccarius*.

Lit.: ARj 1, 227.300. Kušar, *Rad* 118,21. Cronia, *ID* 6. *REW*² 1020. a. 1300. Jireček, *Romanen* 1,89. Sturm, *ČSJK* 6, 53. *DEI* 472. 47J.

bekrija f = *bekrija* (Kosmet) »pijanica«; pred ličnim imenom *bekri* kao indeklinabilni pridjev. Odatle augmentativ na *-iç, -ina* (v.) *bekričina* m, denominai *bekrijati*, *-om* »pijančevati« i apstraktum na *-luk: bekrihk* (Kosmet) »stanje onoga koji *bekrija*«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*bekri* »pijan«, upor. *mamuran*, v.), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *bekrija*, rum. i čine. *becriu*, ngr. *μπερής*).

Lit.: ARj 1, 228. *Lokotsch* 285. *Elezović* 499. *Mladenov* 27. *Pascu* 2, 112.

bekuta f (Vuk, ne kaže gdje se govori) »tupa rdava britva«. Prema Daničiću tamna postanja, bez sumnje tuđa riječ, možda tal. *piccòzza* »mala sjekira«, što nikako ne odgovara ni fonetski ni morfološki; *piccòzza* je izvedenica od *picco* s pomoću pridjevskog sufiksa *-accio* = *-ozzo* < *-oceus*, *-a*. To *bekuta* nije. Ni pejorativiziranje ne bi bilo jasno kao ni prijenos na britvu. Mjesto sufiksa *-accia* = *-òzza* stoji augmentativni tal. *-one* > *-un* *pikún*, gen. *-una* (Istra) = *pikan* (Buzet, Sovinjsko polje) »kramp«, odatle na *-ala pikunaca* (Istra) »ligonis genus«, slov. *pikôn* (Notranjsko) »kramp«, *pikonica* »Spitzhaue«, (asimilacija *i-o* > *o-o*) *pohoniča* »kopača« (Riherberk), (zamjena sufiksa) *pikulja*, *pikonščica* »vrsta kruška«.

Lit.: *Alj* \, 228. 9, 846. *Prati* 764. *REW** 6495. Matzenauer, *LF* 12, 340. *Pleteršnik* 2, 36-7. 121.

bela f (Spič) »1° vilice, viljuška, pirun, 2° (Srbija) ašov«. Stoji bez sumnje u vezi s arb. *bel* m »Spaten, Grabscheit«.

Lit.: *GM* 31.

belaj, gen. *belaja* m (Vuk, nar. pj.: *udariti na belaj* »ograisati, nagaziti«) = *beljaj*, gen. *beljaja* (Kosmet) = *belav*, gen. *belava* (Crna Gora) »eufemizam za *zlo*, *bijeda*, *neprilika*, *đavo*«. Danas je taj turcizam arapskoga podrijetla (*bela* »nesreća, zlo, bijeda, kad se ne zna što da se radi«) poznat i na zapadu, kao što je

raširen i po cijelom Balkanu (bug. *bela*, *beija*, arb. *bela*, rum *belea*, cine. *bileauă*, ngr. *μπελάς*, *μπελάς*). Odatle pridjev na *-ni* (određeni oblik) *beljājni*, *-a* (Kosmet) »đavolji, nesrećni«, radne imenice na *-nik* m prema / *-nica* (v.) *beljājnik*, *beljājnica* »blaži izraz za *đavo*, *đavoliceat* i na *-niče*, *-ničeta* »dijete, đavolče«, na *-lija* (v.) *beljalija* — *büg*, *belalija* m, sve četiri izvedenice u Kosmetu, na *-luk: belajluk*; denominai *belaisati*, *-šem* pf. i impf. (*na-*) = *nabelajiti* »nagaziti«. Pored toga još u turskim uzrečicama: 1° *bëldni versen* »đavo te odnio, upravo: (alah) te dao do belaja«: *alah ti bilarversum* (disimilacija *n-n + r-m*) u narodnoj pripovijeci u kojoj se karakteriše govor hodžin, u Crmnici *ala balâ versi* pored (rijetko) *beloni versi*; 2° *düz belâile* (Bosna) < tur. *güç bela ile* »s teškom mukom = jedva jedvice«. Za razliku od tur. *oda* > hrv.-srp. *odaja* ovdje je turskom oksitonu dodan samo *-j*, *-v* da bi se riječ mogla deklinirati; *oda* je postao femininum prema *kuća*, a *belâ* maskulinum prema *đavo*.

Lit.: ARj 1, 228. 7, 206. Skok, *Slávia* 15, 344. *GM* 31. *Mladenov* 27. Miletić, *SDZb* 9, 440. *Elezović* 41. *Pascu* 2, 112.

belci (nar. pj.) = *belčim* (Vuk) = *belkim* (18. v., u jeziku Bošnjaka), prilog »možda, valjda, jamačno«. U Kosmetu *bečita* pored *beliita* = *bici* pored *bičita* pokazuje dvije značajne varijante: \ " e > i i gubitak *l* prema *bit ée + biće* i 2° dodatak *-ta* koji se može uporediti s arb. *belcida*, *belda*, *beita* pored *belcim* u istom značenju »možda«. Dodatak *-ta* = *-da* je prema našim priložima *možda*, *valjda*. Vidi se, dakle, kao u *češagija* (v.), unakrštanje naših i turskih istoznačnih riječi. Već u turskom postoje dva oblika koja se naporedo upotrebljavaju: ar. *bel* »bien mieux« i *ki* »da« = ar. *bel* i tur. *aim* > *belaj*, *belgim* »vjerojatno«. Ide u oblast sintaktičkih turcizama kao *bajagi* (v.), *demek* (v.), *dója* (v.). Nalazi se i u bug. *bëlki* = *bëki*. Možda ide u vezu s ovim prilogom i prilog *mučim* »dručkijes«, ali ne znam kako.

Lit.: ARj 1, 228. 7, 120. *Deny* § 455. 456. Skok, *Slávia* 15, 186. *GM* 32. *Elezović* i, 41. 2, 364.

belëca f (Božava) »ljepota«. Od tal/ *bellezza*, pridjevskog apstraktuma obrazovanog s pomoću lat. *-ities*, *-fiza* > *-ezza* od pridjeva *hellus* »lijep«. Stari deminutiv od *bonus* < *duenos*. Posuđivanje apstrakta ide u rjeđe pojave.

Lit.: Cronia, *ID* 6.

beledija f (Sarajevo) »gradski magistrat, sjedište (zgrada) gradske općine« = *beledija* (Kosmet) »općinski sud«. Odatle pridjev *belediški* (*kantar*). Turcizam arapskog podrijetla (*beledije*), nalazi se i u bug. *beledija*.

Lit.: *Elezović 2*, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. Doric 14.

beleġija f (Bosna) = *belegija* (Kosmet) »gladilica; brus za oštrenje noža, brijače britve«. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (*bileġi* »brus«) iz oblasti alata nalazi se i u bug. *belegija* pored *bilgija* u istom značenju.

Lit.: *ARj* \, 229. *Elezović 1*, 39. *Mladenov 29*.

belenčuk, gen. *-čuka* m (I) = *belenduk* (GM) = (II) *belenzuk* (Tekelija) = *belēnzuk*, gen. *-enzūka* (Kosmet) = (III) *belēnzuka* f (Vuk, nar. pj.) = (IV) *bilenzuka* f = *Blēnzuk*, gen. *-enzūka* pored *bilēnzik* (Kosmet) = (V) *biolug* m (Vuk, 15. v., Dalmacija, Pavlinović) = (VI) *biočuh* (leksikografi) = (VII) *bjančug* (Šibenik), *bijančuzič* = (VIII) *obječuh* =t (IX) *objočuh* (Stulić) »Γ kolut, alka na vratima, zvekir (I, V), 2° grivna, narukvica, okovi na pušci, lisice (III, IV), 3° karika, prsten za vezivanje konopa na obali (VII), 4° óbodac 0 koji se što objesi i koji se zakvači za čavao (VIII)«. Oblici pod I—IV pokazuju prema turskom *bilezik*, odakle potječu, umetnuto *n* pred dentalom. To *n* nalazi se i u arb. *belendzīkē f* »Armband«. Glas *i* varira sa *e* također u bug. *belezik* pored *belezuk* i *bilezik*, *belezija*, *beležica*. Ovo variranje potječe od *beleg* i *biljeg* (v.), i mjesto *e* nalazi se i u madž. *bilincs* »okovi«. Oblici V—VI potječu od *beħčugh. Ovi su stariji od onih pod I—IV, tj. potječu iz starijeg sjevernog turskoga, možda iz avarskoga, jer pokazuje *e* > *ɔ* u interfonici prema očuvanoj u oblicima I—IV koji potječu iz mlađeg južnoturskoga. Oblici VIII i IX nastadoše unakrštanjem *beōčug* s glagolom *objesiti*, a *h* mjesto *g* krivom rekompozicijom od genitiva deminutiva *biočušca*. Oblik VII nastade od *biočug* prema izgovoru *bio + bija* u narječju i umetanjem suglasnika *n* pred ž. Oblik I je nastao unakrštanjem od *biočug* i *belenzuk*. Dočetno *u* mjesto i nalazi se već u staroj posudnici *biočug* < *beħčugh, a mogao je nastati kao u *tepeluk* (v.) ili od složenice *bileqyüzük* »grivna koju su muslimanske žene nosile oko ruku ili noge«. Srpski crkvenoslavenski oblik *bēlbčugh* prema ruskom crkvenoslavenskom *beħčugh* nastao je unakrštanjem s pridjevom *beis* kao u *belegz* < tur. *bilgu*.

-ču- mjesto *-zu-* ukazuje na veliku starost posuđenice, upor. vlat. *z* > *č* u *ratione* > *račun*. Ova turskoavarska riječ posuđena je dakle dva puta, kao *klobuk* i *kalpak*. Starija slavenska posuđenica ušla je i u rum. *belciug*, odatle pridjev (*im*)*belciugat* ali tu postoji i mlađi turcizam *belezic* kao i u arb. *belezikjibū-*, *bülüzük* i bug. *belezik* pored *belezuk* i *belčúg*. Od oblika I—IV nema hrv.-srp. izvedenica nego od V—VI, i to samo deminutiva na *-bc*: *biočušac*, *-sca* (Stulić), *biočmić*, odatle pridjev na *-air biočušast*, *biočučac*, *-sca*, na *-bko biočušak*, *-ika*, *objočić* = *objočac* (Stulić) i denominal *odbiočušiti* pf. prema impf, *-ivati*.

Lit.: *ARj* \, 229. 289. 301. 8, 367. 569. Daničić, *Rječ.* 99. *Mladenov 27*. *RES* 1, 47-8. Skok, J/C 2, 10-11. *Gombocz-Melich* 1, 402. *SEW* 1, 48. *Miklošič* 13. *Lokotsch* 306. *GM* 32. Matzenauer, *LF* 7, 21. Korsch, *AS Ph* 9, 490-1.

beli, prilog (Jukić) = *bilji* (Kosmet) »zaista«. Taj turcizam (*belli* »očevidno«) nalazi se i u bug. *belli* i arb. *bel(l)* u istom značenju. Češće se upotrebljava u obliku turskog apsolutnog superlativa *bēzbeli* (Bosna, Mostar) = *bēzbeli* (Kosmet) kao prilog istog značenja. U Pivi i Drobnojaku osjeća se prvi dio, koji je reduplikacija početnog sloga, kao naš prijedlog *bez*, pa se kaže pored *bēzbeli* te *bēzbeli* i *brēzbeli* te *brezbeli*.

Lit.: *ARj* 1, 229. *Elezović 1*, 37. 41. *GM* 32. *Čorović, ASPH* 29, 510. Korsch, *ASPH* 9, 490. *Mladenov 27*.

belmuž m (Srbija, Miličević) »jelo kao cicvara od mlijeka i brašna«. Daničičeva etimologija (< pridjev *el* + *muž*, od *musti*, upor. složenica *jomuža*) ne može se održati jer ta riječ postoji u varijantama u jezici-ma oko hrv.-srp.: rum. *balmuș*, *-eș*, *-aș*, *-aj* »Brei« s glagolom *balmuji*, *-oĵi*, *-ași*, *-osi*, *-uși*, *bolmoji* pored (s drugim sufiksom) *balmatučă*, *-truca*. Iz rumunjskoga je madž. *halmos* »polenta caseata«, bug. *balmuș*, polj. *balmosz*, njemačko šaško *bdlmosch*. Ovamo arb. *byrmet* = *bylmet* »Milchseise« kao i (sa *w* mjesto *ɓ*, možda unakrštanjem s njem. *warm*) stvnjem. *viarmmuos*, srvnjem. *warmuos* »cibi ex oleribus«, odatle češ. *varmuže* »Bruche«, češ.-moravski *varmuža* »kuhane jabuke procijeđene i pomiješane s mlijekom«, gluž. *bermuž*. Nije isključeno da ti nazivi jela stoje u vezi s *bulamaç* (Bosna, bug. pored *bulumais*) < čagatajski, osmanlijski (južnoturski) *bulamaz* »Mehlsuppe mit Käse« koje *Mladenov* dovodi

u vezu s turskim glagolom *bulğamak* »miješam« i s *bulgur* > *bungur* (v.). Upor. još fr. (argo) *talmouse* »une patisserie feuilletée«.

Lit.: *ARj* 1, 382. *Miklošič* 376. *Mladenov* 16. 49. *Gombocz-Melich* 1, 260. Baist, *ZRPH* 33, 62. *GM* 58.

bělnuk m (Stulić, Vuk) = *bělnuk* (Vuk, 18. v., Baranja i Slavonija, J. S. Reljković) »duga ženska haljina s rukavima, koja se nosi ispod druge«. Odatle, deminutiv *belnučić*.

Lit.: *ARj* 1, 229. 233.

belopàndara f (Vuk, Srbija, Uzice) »njeka krupna šljiva«. Zacijelo je složeica kao *biolšljiva* (Travnik) = *bjelošljiva* (v.), ali je drugi elemenat složenice nepoznat.

Lit.: *ARj* 1, 229. 9, 614. 855. Šulek, *Im*. 294.

belveder m (Kučiče) »prozor na tavanu«, < tál. (sintagmatska složenica) *belvedere* »vidikovac« < lat. *bellum* + *videre*. Radna imenica na *-itore* od tal. *vedere* s prefiksom *pro-* je *provveditore* (14. v.) »mletački upravni činovnik« > *providūr*, gen. *-ura* (15. v.) (haploglijom *dido* > *du*), prevedeno kod Ljubiše *provvidnih*, a u Budvi *knez*. Apstraktum od lat. *provider* e je *provizija* < lat. *pr ovisio*, gen. *-onis* (part, pret. *provisus* sa sufiksom *-io*, *-ionis*).

Lit.: *ARj* 1, 230. 12, 472. 475. *REW** 6793a, 9319. *DEI* 1045. Matzenauer, *LF* 14, 92.

běmbelj m (Hercegovina) »nekakav grah«. Upor. arb. *fendelē* »biljka passerina tartonraia«. Možda je u vezi sa *fāba* »bob«.

Lit.: *ARj* 1, 130. *REW*³ 3117.

ben m (Vuk, nar. pj.) = *ben* (Kosmet) »m(l)adež po tijelu, naročito po licu mrke boje«. Turcizam *ben* (istog značenja) potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj* 1, 230. Matzenauer, *LF* 1, 6.

bená f (Vuk, Hercegovina, Hrvatska) »luda«. Odatle pridjev na *-ast Vénást*, na *-av beňav* (Vuk), također poimeničen *běnává* f (Stulić) »benavo čeljade muško, ili žensko«, denominal *benaviti* (*se*) impf, »sludovati, zaludivati«, sa *-et-a-ti* prema *blebetali*, *klevetati*: *benčtati*, *benecem* impf. (Vuk) »govoriti koješta«, odatle pejorativna radna imenica na *-alo*: *benétalo* m (Vuk). Taj turcizam (*bön* »glup«) iz oblasti uvredljivih riječi (upor. *tokmak*, *torkak*, *ahmak*, *budala*) nalazi se samo u hrv.-srp. Dočetak *-a* je prema *budala* kao i u našoj riječi *luda*, odakle je po svoj prilici i akcenat.

Lit.: *ARj* 1, 130-1. 232. Matzenauer, *LF* ') 6. Kappus, *ASPh* 29, 627.

běnat, gen. *benta* m (Sutjeska, Bosna) = *běnat*, gen. *benta* (Crmnica) = *bent* m (Vuk, Hrvatska, Lika, Kosmet) »vodenična brana, ustava kod vodovoda«. Također toponim *Na Bendbaši* (Sarajevo) = *Bembaša* = *Benbaša* (nar. pj.). Turcizam perzijskog podrijetla (*band*), nalazi se i u bug. *bent* (u istom značenju).

Lit.: *ARj* 1, 233. Skok, *Slávia* 15, 186. Miletić, *SDZb* 9, 230. *Elezović 2*, 499. Matzenauer, *LF* 1, 6. *Mladenov 27*.

bendati, -am impf. (Banja Luka) »priznavati«. U Crnoj Gori (Riječka nahija) išlo bi zajedno s time *obendati* pf., kad ne bi bilo naznačeno značenje »begenisati« (v.), bez primjera koji bi to značenje potvrđivali. Za impf, *obendaviti* iz istoga narječja daje se primjer i značenje »mariti«, koje se može složiti sa značenjem u Banjoj Luci. Taj turcizam perzijskog podrijetla (*bende* »sluga«, *benden* »služiti«, osobito u formuli ucivosti *bendeniz* »Vi, vaš sluga«) nije drugdje potvrđen.

Lit.: *ARj* 8, 324. Skok, *Slávia* 15, 63.

Beneci, gen. *-etaka* m pl. (13.—17. v., Rijeka, leksikografi, historijski spomenici) = *Beneće*, gen. *Benei* f pl. (Vodice i u ostalim dijalektima Slovincaca), toponim, etnik na *-janin Benečanin* m prema *Benečanka* f, odatle pridjev na *-bšk benečanski*, od pl. stvoren singular *Benetak*, odatle pridjev *benetački* (1349. *drevo benetbSkd*) prema lat. *Veneticus* > *Benetik*, na *-anac Benetanac*, gen. *-anca*. S betacizmom *v* > *b* (v. *Ból'*), koji se nalazio u dalmato-romanskom kod nekih latinskih riječi, dolazi od lat. etnika *Venetici*, gen. *-orum*. Ovako se zvahu u kronici Johannesa i Dandula stanovnici grada *Venetia*, koje i danas u književnom talijanskom ima vid *Venezia* prema domaćem *Vinegia* = *Vineza*. U današnjem talijanskom jeziku se pridjev izveden na *-icus* ne govori nego glasi prema kllat. *venētus* > *veneto*. Pored *Beneci* postoji s nenaglašenim *e* > *ɔ* *Bnetci*, gen. *Bnetaka* (15—18. v., pisci i leksikografi) = *Bned* (Cres) prema *Bnetke*, gen. *-taka* f pl., etnik *Bnečanin* m prema *Bnetkinja* *Bnetkinjica* f, *Bnetak*, gen. *Bnetka* m, prisjev na *-bšk bneški* (upor. slov. *beneškf*) = *bnečki* = *bnetčki*, *bnetški* (Kašić: *bnetško drivò*). Asimilacijom *bn* > *mn* *Mneci*, gen. *-etaka* (Divković, Posilović, Kanižlić), *Mnetke*, gen. *-taka* odatle *Mnečanin*, *mnetaiki* (Vuk, nar. pj.). Disimilacijom *mn* > *ml* *Mleci*, gen. *-taka* (Vuk, Palmotić), *Mletke*, gen. *-taka* f pl., sing. *Mlètak*,

gen. *-ika* (Vuk, nar. pj.), *Mlečanin* »1° čovjek iz *Mletaka*, 2° mletački dukat (nar. pj., Vuk: *daše blaga sve u sitno žuta mlečanina*)«, etnik na *-ić Mlečić* (upor. deminutive za etnike tal. *romagnuolo*, *-ino*, kod nas *Bokelj* na *-ellus*), pridjev na *-bsk mletački* (17. v., Vuk), odatle *Mletačkinja* f (Vuk) pored *Mletkinja* f »Γ ženska iz *Mletaka*, 2° vrst smokve, 3° trešnje«. Pseudojektivizam *Mlijetak*, gen. *-ika* (Vuk, nar. pj.), *ml* > *ml*: *Mljeci*. Interesantan je oblik *MUjki* (Šolta, Hvar, Brač), u kojem je *k* iz *ák*. pl., a *j* < *t* obična pojava u suglasničkoj grupi. Naoko se slažu hrvatske varijacije s njem. *Venedig*, ali to je nastalo, kao *Käfig* < lat. *cavea*, od *Veneġia*. Sa *i* > *d* prema *veneticus* u mletačkom izgovoru ili prema tur. *Venedik* nastade naziv puške: *eno puče puška venedika* (Pjev. crnog.), *priputaju turski venedici* (Jukić) = *ledenik*, gen. *-ika* (Vuk, asimilacija *v-d* > *l-d*) »mala puška okovana srebrom« (nar. pj.), epitet *puške ledenike* (Crna Gora), sa zamjenom dočeta *-ik* našim sufiksom *-jak ledenjak*, gen. *-aka* m »mala puška«, sa *-jača ledenjača*, sa *-ica ledenica* (Vuk, Crna Gora, epitet *puška ledenica* nar. pj.), s metatezom *vedenik*, gen. *-ika* (Vuk) »pištolj«, s prijedvom *vedenički*, ovo od *Vedenik*, gen. *-ika* < *Venedik*, gen. *-ika* »Mleci«. Pogrešno je misliti da je to od njem. *Venedig*. To je turski naziv za *Mletke*, koji oni preneseše u *Dubrovnik*: tur. *Dobra-venedik*. Druga varijanta metateze od turskog naziva je pridjev *nevedički* (nar. pj.) = *venedički* (*pištolj*, *zlato t čoha*) — *venedlički* (Kosmet). Upor. arb. *venetik* »dukat«, rum. *venetic* »1° venezianische Goldmünze, 2° (pejorativno) tuđinac«. Turski, arbanski i rumunjski oblik je balkanizam od gr. βενετικός. U Vukovoj narodnoj pjesmi zove se ta puška i ispravno: *i imade puška mletačkinja koja no je u Mietku kovana* (3,434). Zove se i *latinka*: *no upali bijelu latinku, al' mu pusta oganj ne prifati* (4,130). Turcizam *ledenik*, gen. *-ika* znači i »ubrusac na kome su nanizani novci što nose žene na glavi« (Srbija). U Hercegovini je *Šljenjaca* »španjolski talir«.

Lit.: *ARj* 1, 131. 460. 5, 951. 6, 838. 842. 848. 852. 8, 125. *Miklošič* 377. *GM* 466. *Tiktin* 1727. *NJ* 3, 192. *Elezović* 1, 77. Hraste, *Rad* 272, 14. Skok, *Hron.* 176., bilj. 6. Rjbarić, *SDZb* 9, 49. Rački, *Doc.* 365.

benđeluk m (Vuk, nar. pj.) = *bendiluk* »trava što se meće u vino i rakiju za opijanje i spavanje«. Odatle denominal *obendelučiti*, *-čim* pf. (Vuk, nar. pj.) = *obendijati* =

obenditi, *-im* »bendelukom opiti«. Iz posljednja dva denominala može se zaključiti da postoje imenice *bendija* = *benda*, koje nijesu potvrđene. Taj turcizam, izvedenica na *-luk bengilik*, *bencilik*, potvrđen je samo kod nas.

Lit.: *ARj* 1, 131. 8, 324.

benum, samo u vezi s *fendum* na prvom mjestu (općenito u Bosni i Hercegovini, u gradovima, kad se radi o prijateljskom nagovoru): *fendum benum* (nar. pj.) »moj gospodine«. Sintaktički turcizam (*benim* gen. 1. lica sa *-im* mjesto *-in* koji izražava pripadanje: *benin* upravo »od mene«), nalazi se i u bug. *benim* pored *benúm*.

Lit.: *ARj* 1, 233. *Mladenov* 27. *Deny* § 295-296.

benjiš, gen. *-isa* m (Slavonija) = *birjiš*, gen. *-isa* (Vuk, nar. pj.) »kabanica, ogrtač«. Taj se turcizam nalazi u svim balkanskim jezicima, obično sa *i*: bug., arb., rum. *binjš*, ngr. μενίσι u istom značenju. Glas *e* pored *i* i u tur. *benjš* uz *binjš*. Upor. gore *benluk* (v.); *nj* za « je kao u *janjičar* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 234. 313. *GM* 36. *Mladenov* 29.

beprema f (Hvar, Pavlinović) »1° kopriava, 2° kostjela, ceitis australis«. Prema Daničiću od tal. *vepre* < lat. *vēpres* »Dornstrauch«. To može biti dalmato-romanski leksički ostatak pod pretpostavkom da je poimeničen pridjev u ž. r. na sufiks *-mus*: *vepřina* (se. *planta*); *m* mjesto *я* je zbog asimilacije *v-n* > *v-m* kao u *basne* > rum. *basme*. Betacizam *v* > *b* kao u *bandima*, *bantuza*, *Bol* itd. Upor. *vepřina* (v-).

Lit.: *ARj* 1, 234.

berak, gen. *bërka* m (I, Vuk, Srijem) = (II) *bereg* (17. v.) = *berek*, gen. *-eka* (leksikograf, također slovenski) »1° gaj, lug (I), 2° bara, lokva, blato, 3° obala (Vitezović, II)«. Odatle augmentativ na *-ina*: *berečina* »locus palustris«. U Srijemu došla riječ preko kajkavskog ili madžarskog. Dočetak *-ek* je shvaćen kao *-bko* > *-(a)k*. Oba oblika su toponomastičke riječi, u Srijemu dapače i u madžarskoj složenici *berekaszó* »vallis, fluvius; šumska rijeka« > *Bèrkasovo* (selo). Madžarizam nepoznatog postanja (*berek* »gaj, bara«) koji se semantički slaže s lat. *palude* »bara« > rum. *pădure*, arb. *pul* »gaj, šuma« i slav. *creť* (v.). Oba su se značenja očuvala i u našoj posuđenici.

Lit.: *ARj* 1, 234. 237. *Gombocz-Melich* 1, 367.

bèrdō (18. v., Vuk), uzvik naših stražara pod njemačkom komandom, također madž. *berdó*, od austr.-njem. (*halt*) *wer dat* Odatle denominal *berdokati*, *-čëm* impf, prema pf. *berdoknuti*. Kuhačevićev nomen verbale *berdikanje* n pretpostavlja *berdikati* koje nije potvrđeno. Ne zna se da li je ovaj germanizam ušao preko graničarskog njemačkog ili preko madžarskog. Semantički je nejasno *bèrdōv*, gen. *-ore* m »hljeb za siromašne đake u Karlovcima«. Sudeći prema dočetu *-ov*, potjecalo bi iz madžarskoga, ali toga značenja nema madžarski uzvik.

Lit.: *ARj* 1, 235. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Striedter-Temps* 103.

berèkîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *birikin* (Dalmacija, Dubrovnik) »mangup, lerò, huncút«. Na *-ati*: *berekinat*, *-am* impf. (Božava) »fare una birichinata«. Od sjev.-tal. *birichino*, mlet. glagol *berekinar*, nepoznatog postanja. Battisti-Alessio pomišljaju na vezu sa *briccone* koje je također nepoznatog postanja. Odatle *brikunanje* n »laganje, varanje« (16. v., M. Držić) i prema Budmaniju *frkûn*, gen. *-una* m (Vuk, Boka, Crna Gora) prema *frkunica* f, deminutiv *frkunić* »djetić, djevojka od 10 do 15 god.«; *fr-* mjesto *br-* zacijelo je onomatopeiziranje. v. *Brkini*.

Lit.: *ARj* 1, 650. 3, 74. *DEI* 527. 599. Cronia, *ID* 6. *REW*² 1268.

bergamot m (Šulek) »mentha citrata«, *bergamota* f (Šulek) »neka kruška«. Od tal. *bergamoto* /*bergamotta* »isto«. Jedini primjer turcizma koji je ušao u naš jezik preko talijanskoga. Talijanska riječ potječe od tur. (*Mustafa*) *beg armûdi* »kruška Mustajbegova«. Dočetak *-udi* bio je preobrnuto prema tal. sufiksu *-otto*, *-otta*.

Lit.: *ARj* 1, 236. *REW*^{*} 1619. *Lokotsch* 282. *DEI* 492.

beričinica f (Dalmacija) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Nepoznat akcenat. Nije znatnije označena area ni kultura te loze. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: *ARj* 1, 236. Šulek, *Im.* 14.

beričet m (Vuk, općenito u Bosni i Hercegovini) = *biričet* (nije dovoljno potvrđeno) ?= *beričet*, gen. *-četa* (Kosmet) = *berečet* (Kösmet, 1763) »blagoslov, korist, ljetina, blagotvorna kiša«. Odakle *beričetan* (Vuk, Kosmet) »koristan, obilan, plodan«, odatle apstraktum na *-ost beričetnost* (18. v., Slavo-

nija). Turcizam arapskog podrijetla (*bereket*) nalazi se i u bug. te arb. *bereket* istog značenja.

Lit.: *ARj* 1, 236. 322. *SEW* 1, 49. *Mladenov* 27. *Elezović* 1, 42. *Lokotsch* 222.

berija (Lika), uzvik u nevolji (nar. pj.); odatle denominal *berijkati*, *-čëm* i *-kam* impf, »vikati *berija*, u pomoć«. Turcizam, *berijue* »amo, ovamo«, nije potvrđen drugdje, ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: *ARj* 1, 236.

berikata f (Sv. Juraj kod Senja, Podgora; primjer: *iščupaću ti berikatu*) = *berikata* (Senj, Rakalj, Istra: *ču ti pririšai berikatu*) = *birikata* (Përušie K, svi Slovinci u Istri: *Vodice*, *Dane*, *Jelovica*, *Golać*, *Trstenik*, *Raspor*, *Črnjehi* na *Krasu*: *Badema*, *sv. Ivan* od *Sterne*, *Kaštelir*, *Vabriga*, *Filipan*, *Mrčana*, *Krnica*, *Rakalj*, *Medulin*, *Pomer*; kod domaćih nedoseljenih Istrana riječ je nepoznata) »1"grkljan« = *berikata* (Vrgada) »2" vrat«. U Liješću i Sincu izopačena je u *berišalja* »vrat«. Vrčević ima *berikai* m »jabučica ispod grla«. Daničić je predložio kao izvor arbanaski deminutiv *njerith* = rum. *omușor* »Gaumenzäpfchen, luette, resica«, izvedenica od *njer*, s članom *njeri* »čovjek, Mann«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Izgleda da je Daničić u brzini možda krivo pročitao grčku grafiju arbanaske riječi vjepi-9-t, uzvešći grčko v kao v i odatle izveo svoje jednačenje *beri* = *veri-*, čime dakako nije još objašnjeno *-kata*. Potpuna paralela, fonetska i semantička, nalazi se u rum. *bergatã* (Muntenijska) »Kehle, Gurgel (das ist Vorderhals und Halsteil der Luftröhre)«. Rumunjska je riječ poimeničen lat. pridjev na *-ãtus* (tip *barbãtus* »bradãt«) *umbilicãtus* »nabelformig«. Riječ je prema tome leksički ostatak iz govora hrvatskih Vlaha na Velebitu i u Cetini, odakle potječu Slovinci u Istri.

Lit.: *ARj* 1, 237. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *Tiktin* 178. *Pușcariu* 1888.

berilj m (Marulić) od tal. *berillo* (14. v.) prema *biljūr*, gen. *-ura* (nar. pj., Vuk) »Kristallglas«, pridjev na *-bn* > *-an biljuran*, na *-ka biljorka* f (Vuk, Baranja), s opetovanjem prvih dvaju slogova kao u turskom apsolutnom superlativu: *jedra gora od bili biljura* (Vuk, nar. pj.). Oblik *biljar* je balkanski turcizam (tur. *billur* < gr. βήρυλλος, sa tur., u < u, sanskrt *vaidūrya*): bug. *biljūr*, arb. *bilur*, *bylār* »Kristall«.

Lit.: *ARj* 1, 237. 301. 311. 312. *Mladenov* 29. *GM* 36. *REW*^{*} 1055, *DEI* 493.

bermak, gen. *-mka* m (Stulić, Šulek) »asphodelus, čepljež«, *brtnak*, gen. *-mka* (Šulek) »eryngium campestre«, s drugim sufiksom: *brmeč* m (17. v., Baraković) = *bermeč* (15. v.) = (Pag) *bermeč* = *bermez* = (*m* > *mb*) *brmbeč* (Šulek) »scolymus hispanicus«, na *-elj* *brmelj* = *bermej* »kentropyllum lanatum«. Za ove biljke nije utvrđeno gdje se ovako govore. Čini se da sadrže betacizam *v* > *b* prema tal. *vermena*, *furi*, *vermene* < lat. *verbena* s raznim zamjenama za dočetak *-ēna*. Ovamo ide dalm.-rom. toponastički ostatak *Birbinj* (Veli otok) = tal. *Berbigno*, potvrđeno 1195. *Berbineum*, *Berbin*, latinska pridjevska izvedenica na *-eus*.

Lit.: ARj 1, 238. 661. 663. REW* 9219. Skok, Slav. 118. Jireček, Romanen 1, 63.

bermet m (18. v., Vuk, običniji je akcenat *bêrmet* u Hrvatskoj, ŽK) »pelinkovac«. Germanizam od njem. *Wermut*(*weiri*) »pelin, pelinkovac«.

Lit.: ARj 1, 238. Jagić, ASPH 8, 317. Striedter-Temps 103.

bersina f (Cres) = *bršina* (Parčić) poklapa se potpuno s krč.-rom. *bresaina*, *bersaina* »brina, slana, inje, mraz, sriš, gen. *-za* (ŽK)« = *ijstrom*, *brizena* (Rovinj), *purgina* (Grisons u Švicarskoj), *vruscina* < vlat. *peusyna kao ostatak predrimskog (ilirskog, venetskog, alpskog itd.) supstrata > kllat. *pruina*. Glede *pr* > *br* upor. *breskva* pored *praskva*.

Lit.: Tentor, ASPH 30, 188. Paracalli. 48. Skok, ZRPH 54, <69. 1. Banali 2, 1175. Rohlf, ANS 167, 149. REW* 6796.

berta f (16. v., Nalješković, Kavanjin) »poruga«. Od tal. *berta* »burla«, od ličnog franačkog imena *Bertha*, lice srednjovjekovne francuske epopeje (*Berte as gras piez*).

Lit.: ARj 1, 238. DEI 497. REW* 1032.

bertranka f, izvedenica na *-ka* < njem. *Bertramwurz* < lat. (< gr.) *pyrethrum*.

Lit.: ARj 1, 239. 9, 768. Šulek, Im. 14. 285. 288. 495. REW* 6891.

bgsa f (Milićević, Srbija, nar. pj., Kosmet) »1° zadana vjera hajducima koja traje do zahoda sunca, 2° časna riječ«. Dalja izvedenica *besnik* m (Kosmet) »čovjek koji tvrdo drži zadanu riječ«; sadrži doduše naš sufiks *-nik* (v.) za izvođenje radnih imenica, ali *besnik* nije ipak naša izvedenica (jer ne postoji od *besa* ni pridjev

na *-bn* ni glagol) nego arbanaska. Oni posuđiše ovaj naš sufiks. Isto tako i složenica *čebes* i udvojeno *čebes* *bēs*, koja se govori u Kosmetu, nije naša tvorba nego je *če* — arb. *kē* »imaš«. Značenje je »vjere mi«. Udvojeno *besa bes* »uistinu« upotrebljava se u istom kraju uz rečenicu: *bēsa-bēs ako ti dodem tamo, videčeš ti!* Riječ *besa* je provincijalizam, posuđen iz arb. *bese*, danas je općepoznata kao karakteristika arbanaskih pravnih običaja. Ie. je podrijetla, Od korjena *bhendh-* »vezati« koji se nalazi u gr. *πέσμα* (v. *pizma*) i u njem. *binden* kao i u drugim ie. jezicima. Riječ je imala prvobitno religiozno značenje.

Lit.: ARj 1, 239. GM 33. WP 2, 152. Elezović 1, 43. 2, 357.

besjeda f (Vuk, 13. v.) = *beseda* (ekavski i kod nekih ikavaca, ŽK i Lika) = *beslda* (Istra, Vodice) = *biseda* (ŽK, metateza *e-i* > *i-e*) pored *besjed*, *-i* f (Palmotić, prema z-deklinaciji koja nije potvrđena u narodnom govoru) »1° riječ, 2° razgovor, 3° sastanak, zbor. Odatle: deminutiv na *-iča* (v.) *bēsjedica*, denominali *besjediti*, *-lm* (Vuk) i *bēsjedovati* (samo leksikografi) i od njih izvedene radne imenice *besjeditelj* kao neologizam za *orator* (17. v., leksikografi), *besjednik* m prema *besjednica* f (leksikografi) i *besjetko* (17. v.). Pridjevskih izvedenica nema, a *besjediti* se danas osjeća kao pjesnička riječ. Riječ je prema tome bez jezične porodice, izolirana u današnjem jeziku. Praslavenska je i sveslavenska, ali je nema u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Stvorena je od ie. jezičnih sredstava u praslavensko doba. Uzimlje se s velikom vjerojatnošću da je to prefiksalni postverbal od prefiksa *bez* u starijem značenju »izvan« i od *sjedjeti* (v.). Upor. sličnu složenicu *susjed* (v.); ali ima i drugih tumačenja: Bruckner, Iljinski. Prema ovom shvaćanju prvobitno je značenje bilo »sjedjenje izvan kuće« > »zbor, sabor, sastanak«. To se značenje očuvalo kod nas u nazivu *Svetosavska besjeda* »zabava, sastanak u čast sv. Save«, u češ. *beseda* »kasino«, polj. *biesiada* »gozba, sastanak za gošćenje« i u rus. *besídka* (takoder bug.) »altanka, Laube«. Semantički je razvitak jednak kao u *zbor* »1° sabor, sastanak > 2° riječ«, u gr. *αγορά* »skupština«, ali *ἀγορεύειν* »govoriti«, lat. *conventus* »skupština, > rum. *cumnt* »riječ«, ngr. *χοιβέντα* »govor, zabava«, perz. > tur. *divan* »uredska soba, tribuna« > hrv.-srp. »sastanak vijeća«, u denominala *divaniti* (V.) impf. (ŽK) »razgovarati« pored *divan* m »razgovor«. Značajno

je da našu riječ ne posuđiše Rumunji nego Arbanasi (*bisedē* † i glagol *besedój*) i Mađari *beséd* »govor«, *beszélni* »govoriti«.

Lit.: ARj 1, 240-245. Miklošič 11. SEW 1, 52. ZbJ 597-603. Bruckner 26-7. ASPH 38, 53. Gombocz-Melich 1, 384. Ribarić, SDZb 9, 131. Skok, ASPH 32, 366., § 12. Mladenov 28. ASPH 30, 457. Jokl, Stud. 5. Isti, Unt. -131. 331. GM 33. Iljinski, RFV 62, 253-59. Rozwadowski, RSI 2, 164. Pogodin, RFV 39, 1-3. Wanstrat, ASPH 14, 101-3. Doric 15.

běskola f (Šulek) = *bestula* (15. v., Šulek) = *rošpolj* (Miklošič, hrv.) = *našpalja* f (Šulek, upor. mađ. *naspolya*) = *našpela* (Popović) = *nepula* (Mikalja) = *nepola* (Stulić) = *nešpula* (Bela, Voltičija) = *nešpulja* (Dalmacija, Belostenac) = *nješpula* (Lepetane, upor. furl. *gnespul'*) = *nešplin* (Belostenac), pridjev *nešplinov*, upor. slov. *nešplja*, polj. *niesplik*, nladž. *nepolyajnaspolja*. Od tal. *něspolo* (disimilacijom *m-p* > *n-p*) < lat. *mespilus*, stgr. *μέσπιλον* »id.«. Isto što *mišnula* (Vuk, Crna Gora) = *mušmulja* (Virovitica) »mespilus germanica«. Taj je oblik balkanski turcizam (tur. *muşmii*) a: rum. *moşmol*, *moşmoală*, *moşmoană* pored *mişculă*, bug. *muşmul(a)*, arb. *mushmulē*, ngr. *μούσμουλον*. Balkanski turcizam sadrži asimilaciju labijala *m-p* > *m-m*. Glede disimilacije *m-p* > *b-k*, upor. u Napulju *bespelo* < *mespilus* i *proskura* < *προσφορά* (v.).

Lit.: ARj 1, 245. 253. 7, 174. 674. 8, 79. 96. Pleteršnik 1, 703. Sturm, CSJK 6,76. Miklošič 198. Mladenov 309. GM 294. Tiktin 1012. Korsch, ASPH 9, 657. REW* 5540.

běstīlj, gen. *-tja* m (Vuk) = *pestuj* (Kosmet) »gust pekmez od šljiva«. Turcizam (*pestil* ili *pesdil* »sušene juvke od voća koje spremaju za zimu«, potvrđen kod nas i u bug. *pestii* »ukuhan sok od voća«, u čine. *histile* u vezi sa *feafire* < lat. *facere* »nekoga izlemati«.

Lit.: ARj 1, 252. Elezović 2, 68. Mladenov 419. Doric 269. Pascu 2, 870.

bestimati, *-imam* impf. (18. v., Perast) = *bestimât* (Rab) = *bestimati* (Boka, Dobrota) = *bestimât* (Božava) = (pseudojekavizam) *bjestimati* (17. v., Dubrovnik) = (sa *je* > *ja* prema tal. *biastemid*) *bjestemati* — *bjastimati* »psovati«. Prema talijanskom (*bestemmiare'*) *beštentjati* »id.«. *bestīma* f (Rab) = *bestīma* (Božava = *bjaštema* (17. v.) = *bjastēma* (16. i 17. v., Gučetić, Orbin). Prema talijanskom *beštēmija* (18. v.) = *bestimija* (17. v.). Radna imenica na *-atore* > *-atur* > *-adur*: *bestimā-*

tūr, gen. *-ura* (17. v.) = *beštīmadūr*, gen. *-urā* (18. v., Molat) »hulitelj«. Oblici na *-ma-* < lat. *m(e)-* mogu da potječu iz dalmato-romanskoga, ali protiv toga govori početni slog *be-* < *bia-* koji je moguć samo u toskanskom i mletačkom. Upor. u istrorom. *basčema*. Od tal. *bestemmiare*, *bestemmia* < gr.-lat. *blasphemāre* > vlat. (prema *aestimare*) *blasfemare*. Također prema gr.-lat. *blasfemati*, *blasfem* m (16. i 17. v., Budinić, Kašić), *blasfemija*.

Lit.: ARj 1, 252, 257. 376. 390. 424. Kušar, Rad 118, 24. 25. Cronia, ID 6. REW* 1156. DEI 409.

beš (Pavlinović, srednja Dalmacija /?/), samo u izrazu: *oli les* (— mrtvac, v.) *oli beš*, koji se kaže bolesniku o kome se misli da će mu ili bolje biti nakon nekoga lijeka ili da mu drugoga lijeka nema. Prema tome *beš* može da znači samo opreku od *les*, tj. »živ, zdrav«. Daničić izvodi *beš* od perz. *peš* »mancus«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Perzijska riječ mogla je doći samo preko turskoga, a u turcizmima perzijskog podrijetla nema primjera za *ρ* > *b* (v. samo *busija*). Bolje odgovara rum. postverbal *beş* »prdac« od *basi* < lat. *vlsīre* (upor. tal. *vescia* »isto«). Opreka *leš-beS* znači prema tome »mrtvac-prdac« (živ čovjek koji prdi). Riječ je ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha (ev. cetinskih). Ovamo može da ide kao dalmato-romanski leksički ostatak *besa* f (Bela, Stulić, 18. v.) »vitium, defectus, menda, infirmitas«, deminutiv na *-ica* *bešica* »leve vitium«. Odatle pridjevi na *-av* *bešav* »vitiosus, valetudinarius, mendosus«, na *-iv* *bešiv* (Bela) »isto«, na *-bn* *besan* (Stulić), prilog na *-asto* *bešasto* (Dalmacija: *drvo stoji bešasto kad je nahereno*). U rodu se *besa* slaže s tal. *véscia* »leiser Furz, Staubpilz = *puhára*, Finte, Erfindung«, *v* > *b* je betacizam < vlat. *vissia > fr. *vesse* od *visslre*. Daničić i za ovu seriju predlaže perz. *peš*, čime se ne objašnjava rod.

Lit.: ARj 1, 255. 256. REW* 9382. Prati 1041. Mladenov 421. Doric 270.

bešika¹ f (Vuk, Rajić, Srbija) »mjehur u čovjeka u kojem se skuplja mokraća u tijelu, u ribe u koji se uvlači zrak (vzduh)«. Nalazi se još u ukr. *bešyha* »Rotlauf«. Već su je Miklošič i Daničić dobro utvrdili kao posuđenicu iz rum. *bășică* »Blase, Luft-, Wasserblase« = *bešică* (Erdelj, Moldavija) < lat. *vessica*, tal. *vescica*. Pripada balkanskom latinitetu: arb. *mëshikë*, *psihikë*, *fshikë* (Ulcinj; primjer *ish*

tu fshk pet djegunit »digao se mjuhur, kad se neko opeče«. Ovamo preko mlet. *vižiganat*, gen. *-anta* (Perast) < tal. *vescicante*.

Lit.: ARj 1, 256. MikMič 415. SEW 1, 53. Popovid, *Slávia* 7, 22. REW² 9276. GM 276. Tiktin 178. Prati 1041. Puscariu 189.

bešika² f (Vuk, nar. pj., 18. v., istočni krajevi, Bosna, "Srbija) = *bešik* m (Kosmet) »kolijevka, zipka (na zapadu)«. Odatle hipokorištki *besa*, deminutiv *bešičica*, pridjev *bešična* (se žena /Kosmet/ »trudna, teška, u drugom stanju«). Femininum *bešika* prema maskulinu *bešik* nastao je pod uplivom sinonima *kolijevka*. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*beşik* »lju-ljačka«), nalazi se u bug. *běšik* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 256. Miklošič 11. SEW 1, 53. Lokotsch 293. Doric 15.

beška f (Šulek, Krk) »njeka vinova loza«. Značenje neodređeno. Naznaka da se govori na Krku dovodi na misao da stoji u vezi s *Baška* prema izgovoru poluglasova u Vrbniku.

Lit.: ARj 1, 256. Šulek, *Im.* 14. DEI 499. Sella 624.

bešlija m (Vuk, 17. v.) »1° u vrijeme suverenstva Turske nad rumunjskim kneževinama, u doba Fanariota, turski konjički vojnik. U toj konjici, koja je vršila žandarSKU i kurirsku službu, bilo je i kršćana; 2° jedan od konjičke tjelesne straže velikog vezira ili od slugu beglerbega«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (*beš* »peta vrsta vojske« od *beş* »pet«), nalazi se i u rum. *beşliu* te u mađ. *bestia* (u istom značenju). Odatle zacijelo potječe toponim *Bešlinac* u Hrvatskoj < *Bešlijinac. Od tur. *beş* »pet« postoji 1° apstraktna izvedenica na *-luk*: *beşluk* m (nar. bos. prip., nar. pj.) »petak, srebrni turski novac od pet groša« (također rum. i bug. *beşlik* u istom značenju); 2° složenica *bestas* m (Kosmet) »titra (Vuk), jedan od pet kamačaka kojima se djeca igraju«, odatle *beštašadžik* (s turskim deminutivnim sufiksom *-džik*, v.) *igrati*.

Lit.: ARj 1, 256. Gombocz-Melich 1, 380. Hammer, *Geschichte des osm. Reiches* 10, 340. Mladenov 28. Elezović 1, 44. j. Korsch, *ASPh* 9, 490.

bešljati, *-am* impf. (Stulić, Pavlinović, srednja Dalmacija) »decipere aliquem verbis«. Od iste je osnove možda pridjev na *-ljiv* *bešljiv* (Mikalja, Stulić) »šupljikast«, apstraktum na *-ost* *bešljivost* f »pororum abundantia«. Prema Daničiću od tal. pridjeva *bèscio* = *tesso* »sciocco« < možda kslat. *bestius* od *bestia*

(v. *beštija*), no to ne odgovara ni semantički ni morfološki. Od talijanizama nema tvorbe glagola na *-ljati* ni pridjeva na *-ljiv*.

Lit.: ARj 1, 254-256. REW* 1063. DEI 499.

bět, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »čudan, neobičan, nezgodan« = *bět* pored *bīli* s turskim *-li* (Banja Luka, Mostar) »neprijatan, grk«. Pomiješalo se i sa *baterisati* (v.), koje je drugog postanja pa se govori i *beterisati* (Banja Luka). Postoji još i perzijski komparativ *beter* kao indeklinabilni pridjev (Kosmet) »lošiji, grdi, gori«, u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *nije šećer, već je beter, ne bilo mi ga*. Turcizam perzijskog podrijetla (*bed* »ružan«, komp. *bedter*), nalazi se i bug. *bet* i *beter*.

Lit.: ARj 1, 258. Elezović 1, 44. 2, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. 187. Mladenov 28.

bèteg m (16. v., kajkavska i čakavska riječ, Marulić, Hrv. primorje, Hvar) = *bèteg* m (ŽK) »bolest«. Odatle pridjev na *-bn*: *betežan* (ŽK), denominal *betežati* impf. (leksikografi) prema *zbetežati* pf. (ŽK) i radna imenica *betežmk* m prema *betežnica* f (također ŽK). Mađžarizam neodređenog podrijetla (sjevernoturskog, ugrofmskog, njemačkog ?), nalazi se još u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom.

Lit.: ARj 1, 257-8. Miklošič 11. SEW 1, 53. Gombocz-Melich 1, 383-4. Tentor, *JF* 5, 203. Asbóth, *Nyt* 5, 222. Raić, *ASPh* 12, 522. Štrekelj, *DAW* 50, 77.

betònika f (18. v.) = *betunika* (18. v.) = (prema njem. izgovoru) *petonika* »srpac, bokvica, bukvića, ljekovita biljka, betonica officinalis«. Latinizam iz medicinskih krugova (internacionalan).

Lit.: 1, 258. 9, 820. DEI 501.

bevanda f (Perast) = *bevanda* (Rab, Božava) »slabo bijelo vino, polovnik«. Na *-elina* (tal.-hrv. sufiks < *-ell-* + *-ina* augmentativ) *bevandelina* (Božava) »id.«. Prezime na *-ić* *Bevandić* (Lika, katolici). Od mlet. *bevanda* (14. v.), lat. gerundi *bibenda*, od *bibere*. Poimeničen latinski infinitiv slov. *bībra* f »slechtes Getränk, verpantschter Wein«. Ovamo ide kao stara posudnica iz dalmato-rom. *bikla* f (Dalmacija, Pavlinović) »miješano vino s mlijekom«, od deminutiva *bibitula od part. pret. *bibitus* od *bibere*, koji se u talijanskom upotrebljava također kao *bibita* »bevanda«, u stfr. *boite* (pučka riječ).

Lit.: ARj 1, 300. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Pleteršnik 1, 25. REW² 1074. 1075. DEI 503. 509.

bez¹, prijedlog s genitivom »sine«, nominalni prefiks u složenicama (pridjevskim i imeničkim, tipovi: *bezažen*, *bezobražan*, *bezakonje*, nikada u glagolskim), kao prilog u starim dokumentima značio je »osim, izuzevši, neuračunavši«. Dolazi u tri vrste pridjevskih izvedenica a) *bezglav*, tip stvoren prema *tvrdoglav*, b) u pridjevima izvedenima s pomoću sufiksa *-bn*: *bežočan* (Kosmet) »bez stida« (upor. stoslav. *bezokb* »impudens«, *bezdan*, *bezimen*, *besvjestan*, *bezbjedan*, c) u pridjevima izvedenim s pomoću *-en*: *bezažen*, *besposlen*. U svim tim slučajevima prefiks je došao parasintaktičkim putem, tj. preko sintagmi *bez glave*, *bez imena*, *bez svijesti*, *bez posla*, *beza zla*. Kod imenica dolazi u pridjevskim poimeničenjima na *-nik*, *-ića*, *-ost*, *-ka*, te kao *i-* deklinacija: *bežočnih* m prema *bežočnica* f (Kosmet), *bezobraznik*, *bezdetka*, *-kinja* f (Kosmet) »žena koja ne rađa«, *besposlica*, *bezbjednost* / *bezbjednost*, *bezdan*, gen. *-i*. Ovamo ide i *bežjak* < *ezjajak. Kod glagola samo ako su denominali od takvih pridjeva ili imenica: *obeshrabriti*, *obeskrijepiti*, *obezbijediti* itd. Taj prijedlog glasi u baltičkoj grupi bez *-z* (lit. *be* = stprus. *bhé*). To znači da je u praslavenskom dobio *-z* < *ie*. *-gh(o)*, koje se kao deiktika čestica nalazi i kod drugih prijedloga i zamjenica, tako kod prijedloga *na* u *nazočan*, pridjev < *na oko*, *do* u *dozvoliti*, u *po* u *pazder* (od *derati*); kod zamjenica: *njozji*. Ta je deiksa postala općenita i kod prijedloga s genitivom, istog značenja ali različitog postanja, upor. *préz* (Lastovo, ŽK) = *friz(a)* (Dubrovnik), od praslav. **perz-* > *préz* »praeter«, kojemu je ista osnova koja je i u prefiksu *pré-* i u pridjevu *prijek* (v.) te u imenici *priječka* (v.). U drugim ie. jezicima odgovara mu sanskr. *bahit* »en dehors, séparément«. Postojao je nekada *bez* na čitavom hrv.-srp. teritoriju, i na onom koji danas ne poznaje *bez* kao prijedlog. To dokazuju složenice kao *bez dzna* > *bezdan* / *bezam* m (ŽK) i slov. *bezen*. Do unakrštanja između istoznačnih prijedloga *bez* i *prez* došlo je na štokavskom, kajkavskom i čakavskom tlu *bréz* (ŽU, Vrančić, Marulić, kao i Jambrešić). Ovo *bréz* dolazi i kao prefiks u pridjevskim i imeničkim izvedenicama: *bresvjestan*, *brespuputan*, *brespuće*, *bresposlen*, *bresprijekorno*. U rumunjskom je posuđeno samo kao pridjevski i imenički prefiks u crkvenim i narodskim izrazima *becisnic* »jadan, slabunjav« < *bez svzibn*, odatle apstraktum *becisnicie* »sramota, slabunjavost«, *bazaconie* = *bezbojnic* »bezbožan«, *băzăochiu* »škiljav«, *bezmetic* »lud«, *bez-*

mân »porez na nasljedstvo« < *bez měny* (= *bez promjene*), *beznă* < *bezdna*. Interesantan je prilog *bêstebezève* < *bez te*, *bez ove* koji se upotrebljava po jugozapadnim krajevima u značenju »bez razloga, bez potrebe«.

Lit.: ARj 1, 259. 631. 11, 810. i si. Miklošič 244. SEW 1, 541. Trautmann 28. WP 2, 31. 137. Bruckner 12. 22. 444. KZ 43, 317. *ASPh* 38, 54-5. Elezović 1, 31. 43. Meillet, *RES* 6, 179. *RSI* 6, 126-7 i 2, 87-8. Rozwadowski, *RSI* 2, 83-93. Zubaty, KZ 31, 60. Vaillant, *RES* 6, 78-9. Ulaszyn, *ASPh* 29, 444. Oblak, *ASPh* 16, 441., § 28. Wijk, *ZSPH* 2, 379-81. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Ilešić, *SDZB* 3, 71-96. Jagić, *ASPh* 5, 681. Lalević, *NJ* 2, 78-83.

bez² m (Glavinić, tri puta; Belostenac) »demon, davao«. Glavinić, *Cvit* 372 b: žena prijemljući pineze tudije bez skoči u nju. Toga primjera nema Daničić u ARj 1, 261. Daničić je upoređivao *bežjak*, koja riječ nema nikakve semantičke veze s Glavinićevom i tumačio je s pomoću srvnjem. *fiesz* »callidus, hostis, diabolus«, što je Jagić označio kao sumnjivo. Kako riječ nije potvrđena u narodnom govoru, i Daničićev akcent (bêz) je sumnjiv.

Lit.: ARj 1, 261. *ASPh* 5, 681.

bez³ m (Vuk, 18. v., općenito u Bosni i Hercegovini) »platno«. Odatle sa sufiksom *-ar* (v.): *bežār* m (Vuk) i arapsko-perzijska složenica *besistan* m (nar. pj.) = *bezistan* (Vuk) »mjesto i zgrada gdje se prodaje platno«. Turcizam arapskoga podrijetla (*bezz*, *bez* + perz. *-istan* kao u *Afganistan*, *Juanistari*) i u arb. *beze* f »Baumwollzeug«, bug. *bezistén* = *bezestén*.

Lit.: ARj 1, 261. 264. 269. Mladenov 22. GM 34.

bezanica f (Šulek, Gospić) = *bezanka* »biljka potentina anserina L.«. Postanje nejasno. Ta se trava zove i *steža* f (Vuk). Jede se od srdobolje i steže. Odatle joj ime. Postoji još naziv *proštre*, gen. *proštrēla* m (Srbija) = *prostrijel* (Lika). Posljednji naziv upotrebljava se i za svinjsku bolest haemorrhagia interna, a liječi se travom koja se isto tako zove. I ovaj naziv je jasan. To je metafora od *prostrijeliti*, jer navali krv iz svinje. Ove dvije denominacije ne pomažu objasniti *bezanica*.

Lit.: ARj 1, 264. 12, 428. BI 2, 472,

bezderisat, *-išem* pf. i impf. (Kosmet) »okaniti se čega« (npr. *dganHka*). Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (kauzativum *bezdir-*

mek »ogaditi« od *bezmek* »dosaditi«, s umetnutim *-dir-*) nije drugdje potvrđen u našem jeziku. U novogrčkom se i cincarskom govoru bez *d:* $\mu\pi\epsilon\zeta\epsilon\rho\iota\omega < \mu\pi\epsilon\zeta\delta\epsilon\rho\iota\omega =$ *cine. bizirsire* »dosadivati se« prema part, *bezer* od *bezmek*, koje dolazi u bug. i arb. u aoristnoj osnovi *bezdí:* bug. *bezdísuvam* = arb. *bezdís* (Skadar) »dosadujem«, i sa *-gin* (v. *čališkan*) *bezin* »dosadan«.

Lit.: Elezović \, 37. GM 34. Pascu 2, 113. Doric 11.

bezbak m (Vuk, 16. v.) »1° homo rusticus, luđak (kao ukor, Srbija), 2° naziv za hrvatske kajkavce između Drave i Save (Dalmatin, Križanić), 3° naziv starosjedilaca Hrvata čakavaca u Istri za razliku od doseljenih istarskih Slovincina«. Također prezime *Bedak* (ŽK) < *Bezbak*. Nalazi se još u slov. *bezbak* = *bizjak* sa značenjima kao u hrvatskom »1° Töpel, luđak, 2° hrvatski kajkavac, 3° čovjek sa talijansko-slovenske jezične granice«. Odatle slov. *bezbaka* f (sufiks kao u *mužaka* prema *muži-mužaki*) prema *bezbak* m »1° vincilirka, 2° sjekira iz kraja *Bezbaka*, 3° vrst hrvatske pastirske svirale, 4° vrsta šljive«, sve semantičke varijacije prema nazivu hrvatskih kajkavaca. Od opće riječi *bezbak* »luđak« potječe na *-e, -eta: bezbaje, -eta* n »luđ dječko« (Dalmacija, Pavlinović); odatle denominali *bezbajiti, -lm* impf, »fallacies facere« i *bezbajati, bezbajem* »govoriti gluposti, nesuvisle riječi (Gospić i okolica)«. Odatle apstraktum na *-stvo: bezbajstvo* n »glupost« (stvorio je po svoj prilici sam Pavlinović). Za naziv govora i za pridjev na *-ski bezbajčki* i apstraktum *bezbajština* f (17. v.) vrelo je samo Križanić koji pod tim misli govor hrvatskih kajkavaca. Riječ je ušla i u istroromanski *bezbakojbezbako* s objema varijantama kao u slovenskom i s jednakim značenjem »Sonderling, Töpel«, koje se poklapa sa hrvatskim i slovenskim značenjem pod 1°. Dalje je ta riječ putovala na Apenin, gdje je grupa *ég* zamijenjena sa *si:* tal. *bislacco* »sonderbar, launisch, überspannt«, koje se smatra ekspresivnom riječi. Ovdje se unakrstila s tal. *vigliacco* »kukavan« i španj. *bellaco* »obješenjak«. Vrlo je vjerojatno da je mlet.-istarsko *búzdó* nastalo prekranjem od *beéga-*ko. Do tog prekranja moralo je doći zbog grupe *zj > žg*, neobične za Rome. Što se tiče postanja, mislim da je riječ nastala na jednak način kao furlansko *bezoal* — *bazöal* — *basaua* »balordo, sciocco« u rečenici *Če pedino fá di chel basöal* »Šta se može učiniti od ovih luđa?«. Furlanska riječ nalazi se i u

istrom, *bazuai* pl. »muda«. Potječe od lat. *bisovális* »koji ima dva jaja«, *bezbak* je prema tome pejorativna izvedenica na *-ák* od sin-tagme *bezbajaka*. Da se slični izrazi upotrebljavaju za uvrede, poznato je.

Lit.: ARj 1, 269. Pleteršnik 1, 24. Skok, ČSJKT, 66—76. Ilešić, SDZb 3, 71—96. Jagić, ASPH 5, 681. SEW 1, 53. REW² 9335. Pirana² 42. Vidossi, ZRPh 30, 202. Ribarić, SDZb 9, 136. DEI 532. Bezlaj. 59—60. Gušić, ZbNZ 43,7—124.

bezoreksija f »bolest u kojoj bolesnik ne može da jede, nestašica apetita«. Od gr. $\alpha\nu\omicron\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\sigma$, negativna prefiksalna složenica od $\alpha\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\sigma$ »apetit«. Glede prevođenja negativnog prefiksa upor. *besfideći*. Tal. *anoressia* < $\alpha\nu\omicron\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\sigma$.

Lit.: ARj 1, 274. DEI 266. Vasmer, GL 105.

bezuventa f (od *zlata*, Petranovićeve nar. pjesma). Daničić to prevodi sa »poveza« i izvodi tu riječ od tur. glagola *bezenmek* »kititi se«, za koji nema potvrda ni kod nas ni u balkanskim jezicima, niti je *bezuventa* fonetski ili semantički u vezi s tim glagolom.

Lit.: ARj 1, 278.

bezmek m (Zore, Dubrovnik) »morska riba čačak, uranoscopus scaber«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj 1, 279. Hirtz, Pisces 37. Fink, Im. 49.

blba f (Hrvatska) »zemlja na podvodnom mjestu koja se uliježe kad se ide po njoj«, postverbal od *bibati* se »njlhati se, ulijegati se«. I glagol i postverbal postoje u slovenskom u značenju »f inala životinja koja gmiže, 2° plima i oseka«, *bibati* (se) »polagano se kretati, ići kao patka, fluktuirati«. Kako duplikacija pokazuje, riječ je onomatopeja za kretanje. Odatle pridjev *bibav* i poimeničenje *bibavica* f »more kad se biba«. Bezizgledno je takve riječi izvoditi iz ie., kako to čini Daničić. Ta onomatopeja može se odnositi i na glasove; odatle *bibac*, gen. *bipca* m (Bosna) »puran (v.), tukac (v.), budac (v.), čurak (v.)« prema *blba* f »pura (v.), tuka (v.), budija (v.), čurka (v.)«. U slovenskom također *bibec*, gen. *bibca* m »puran« prema *bunka* f. Ta se onomatopeja nalazi i u arb. *biban* »puran« prema *bibe* f »pura« i bug. *biba, bibe, bibok*; rum. *biblică, BIBILICA* f prema *bibiloiu* m »Perlhuhn«. Da li ovamo ide i botanički izraz slov. *biba*

»Grashalm«, odakle je deminutiv *blbica* f »travná biljka: naberi mi *bibico jagodi*, koji se nalazi i kod Šuleka (*bibica* f »teucrium chamaepitys L.«), ne može se ništa kazati dok ne budemo potanje obaviješteni o tome gdje se te riječi govore, koji im je akcentat, čemu služe i odakle im može da potječe denominacija.

Lit.: ARj 1, 280. GM 35. Mladenov, SpBA 22, 227—41. Perušek, ASPH 34, 5—6.

Bibinje n, obalski toponim južno kod Zadra, u historijskim potvdama *Bibanum* (13. v.). Ide u seriju rimskih posjedovnih toponima (njem. Besitzernamen) obrazovanih s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-anus* od rimskih gentilnih imena (gentilicija) na *-ius*, u ovom slučaju od *Vibius* > *Vibianum* (se. *fundus, praedium*) »*Vibijev* posjed«. Sufiks je ovdje drukčije razvijen nego u *Jakijan, Žnjan, Ug-ljan* itd., zbog toga što mu nije osnova latinski akuzativ ili nominativ nego lokativ *Vibiam »ad *Bibanum* (u srednjem vijeku), u *Bibinju*«. Odatle prema dalmatorom. prijeglasu kao u krč. *kimp* »polja« = tal. *campi*, -je je naš pridjevski nastavak za sr. rod kao u *Celje, Skoplje* (rimsko *Celera, S cupi*). *Bibinje* je prema tome dalmatoromanski toponomastički ostatak. Upada u oči i betacizam *v > b* kao u *Bol, bandma*.

Lit.: ARj 1, 280. Skok, RIJAZUZ 1, 42.

biblija f (Belostenac, Glavinić, Stulić) »sve-to pismo«. Od gr. deminutiva $\beta\beta\lambda\iota\omicron\nu$ od $\beta\beta\lambda\omicron\varsigma$ »knjiga«. Složenica *biblioteka* f od gr.-lat. složenice (drugi dio *-theca* < $-\theta\eta\kappa\eta$ od $\tau\theta\eta\mu$ »stavljam«), pridjev na *-bn bibliotečni*, radna imenica na *-ar bibliotekar*, gen. *-ara*. Prevedenice su (prema njem. *Bücherei*) *knjižnica, knjižničar*. Prema tal. *bibbia* > *Ubija* f (16. v.). Dočetak *-ja* kao u *gimnazija* prema gr. pluralu $\beta\beta\beta\lambda\iota\alpha$, kslat. *biblium*.

Lit.: ARj 1, 280. 5, 130. DEI 508.

bičak, gen. *bička* m (Srbija) »naziv nerastu kad se mame svinje«. U kajkavskom je riječ i apelativ *bicek, bleko* (ŽK, Krasić, Pribić) »muško neuškopljeno svinjče«. Osnova se nalazi u arb. *bič* m — *mic* (Debar), *bičmi* »mlado svinjče, odojak«. Na nju je došao sufiks *-bko*. Daničićevo izvođenje od madž. *fiche* »živahan« ne objašnjava značenje ni promjenu *f > b* jer madž. / ostaje nepromijenjeno. Riječ je tipa *pile* (v.), tj. nastala je od *izraza za vabljenje* životinja. U Krašicu (Hrvatska) uzvikom

btc bič (s reduciranim *i*) vabi.se nerast kad je na paši. Kad se pari, onda se svinja smiruje složenim uzvikom *du blč dū blč*. Prvi elemenat te složenice odnosi se na svinju, drugi na nerasta (saopćio Torbar).

Lit.: ARj 1, 280. GM 38.

bič m (Vuk, Srbija, nar. prip., Paštovići, Ljubiša, Bosna, Dalmacija, Lika, pravoslavni) »pramen kose ili vune, pram (Lika, katolici)«. Pavlinović glosira riječ *okučina* sa »bič vune istrgnut iz runa«. Odatle deminutiv *bičić vune* (Grubor, Poljica, Dalmacija). Daničić tumači taj pastirski termin kao metaforu od *bič* »Peitsche, flagellum«, po semantičkom zakonu metafore, što je dakako moguće, ako se uzme da u semantici mašta potpuno vlada. Međutim *bič* se semantički potpuno slaže s rum. *bit*, pl. *bite* (varijante *bghif* i *ghif*, betacizam gdje *b* varira sa *v* *viță de păr* »Haarlocke, čuperak kose«; varijante su *mit, miță, șuviță (neagra), șuviță de păr, mit mită* »Schafwolle«, pridjev *mițos* »langhaarig«; glede varijanata sa *m* za *b, v* upor. *miti mitui* »scheren, strici«; u rumunjskim varijantama ima još etimologijski nejasnih oblika — to je zamjena *vlb sami* prefiks *su-*) istoga značenja (»Wolllocke, Bündel roher Wollhaare«), od lat. pridjeva na *-eus* : *vitteus* od *vitis, vitto* »vrpca, povezača (na glavi u žena, svećenika)«. Obje riječi *bič* = *bit* potječu iz balkanskog pastirskog latinizeta.

Lit.: ARj 1, 284. 8, 878. Skok, ZRPh 36, 643. i si. Skok, CM F 6, 41. (ef. *Ijb I*, 124). *Pucaziu, DLR* 1, 569. REW² 9388.

bičak m (16. v., Marulić, prema Vuku rijetka riječ, pisano *bičah*, 16. v., Hektorović, i *bičag*, Marulić, genitiv nije potvrđen) »nož«. Odatle muslimansko prezime *Bičakčić*, od *bičakčija* »nožar«, potvrđeno u Kosmetu i u bugarskom. Odatle možda i *bičakija* f (Peć), ali nije određeno značenje kako treba nego samo »jedna alatka kod kujundžija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla iz oblasti alata, jedan od najstarijih kod nas potvrđenih izvedenica na *-ák* (kao *jatak* (v.), od *bičmek* »rezati, krojiti«; nalazi se još u madž. *bicsak* i u arb. *bitshak* u istom značenju. Od istog glagola postoji još *bičkija* f (Vuk) »nož kojim se koža siječe«, također bug. *bičkija* i madž. *bicskia*. Madžarski je oblik došao preko hrvatsko-srpskog, kako pokazuje dodatak *-ja*. I skraćeni infinitiv *bičme nalazi* se u Kosmetu *blčim*, gen. *-a* m »kroj«, kao indeklinabilni pridjev *bičimslz* (uz *čok-*

stre) »lošeg kroja«, složen sa *-suz* (v.); *-im* mjesto *-ma* je prema turskom sufiks *-im* u *jardum* (v.), *dunum* ili *dulum* (v.) *kaldrma* (v.).

Lit.: ARj 1, 251. 283. GM 35. SEW 1, 56. Skok, *Slávia* 15, 187. *Elezović* 1, 47. 2, 501. Bruckner, *ASPh* 11, 123-4. Matzenauer, *LF* 7, 7. Korsch, *ASPh* 9, 490. *Gombocz-Melich* 1, 394.

bičje n »sita, juncus L., scirpus L.«. Ne zna se gdje se govori ni za što se upotrebljava. Postoji još deminutiv *bikica* f »luzula DC«. Tu riječ piše Schlosser sa *ie*, što Daničić drži greškom, isto tako piše i *bieka* »luzula DC«, a Daničić i to proglašuje greškom. Ni ovdje se ne zna za pravi narodni izgovor. Postoji još *bikovina* f »viburnum«. Kako *bukovina* (v.) ima također značenje »viburnum lantana, salix vitellina«, a ovo je prilično evidentna izvedenica od *bak* »bik« (znači, dakle, »bikova biljka«), moglo bi biti da i *bičje* kao poimeničeni pridjev na *-ji* ima isto značenje. Ali dok se ne dobiju određeniji podaci o tome u kakvoj vezi stoje ove biljke s *bikom*, ne može se ništa izvjesno kazati o postanju. Svakako je krivo izvođenje Daničićevo od stvnjem. *Binuz*, od srvnjem. *Binz*, nvnjem. *Binse* »sita«, jer ne odgovara fonetici.

Lit.: ARj 1, 282. 300. Šulek, *Im*. 14. 15. 526. 552. Machek, *ČSR* 274. 277. Skok, *ČMF* 6, 41.

bičkāš, gen. *-asa* m (Vuk, Vojvodina) »razuzdano muško čeljade«. Madžarizam, možda turskog podrijetla (izvedenica *bicskās* »lupež« od *bicska* l v. *bičkija* / »džepni nožić«, nalazi se još u rum. *bicikaš*).

Lit.: ARj 1, 283. *Gombocz-Melich* 1, 395.

bičva f, običnije f. pl. *bičve* (Marulić, Rab, Vrgada, Potomje, Lumbarda, Skabrnje, Zemunik, Biograd n/m, Korčula, Mune u Istri, Hrvati u južnoj Italiji, zapadna Bosna, Sanski Most, Grahovo, Livno, Glamoč, Sinj, Drniš) = *bičve* (Novljanski blagdanar, 1506) = *bicva* (Molat) = (jekavski) *bječve* (Vuk, Gornje primorje, Hrvatska, 15. v., Boka, Dobrota, Prčanj, Krivošije, Dubrovnik, Cavtat), deminutiv na *-ica* *bječvica* (Nalješković) »1° ženska i muška čarapa, *kalceta* (Korčula, više se govori negoli *bičve*). Stariji ljudi spavaju s kapom na glavi koja je napravljena od *bičve* ili *kalcete*, *kalce* f pl. (Obrovac), ženske duge čarape (kod muškaraca *kalcete*, koje su kratke, Krivošije. *Crne bječve* zovu se *gete*), 2° ženske

dokoljenice (Vuk, Hrvatska), 3° gamaše (zapadna Bosna, Dalmacija, Sinj i Drniš, Skabrnje, Zemunik, bez stopala. Na *bječve* dolaze *nazupci*) = *beivi* f pl. (Makedonija, Galičnik, Debar, Drimkol, Bitolj, Prilep, Kruševo, Poreč, Mariovo) »1° bijele i crne gaće, 2° vrsta pantalona, čakšira«, bug. *beava*, *beivi*, *bečvišta* »Strumpf, Gamasche«. Riječ koja je u 15. v. bila poznata i na srpskom dvoru, danas je raširena na južnoslavenskom području od Jadrana preko Makedonije do na bugarski teritorij. Čini se da je prvobitno značenje bilo ono koje se danas govori u Makedoniji »nogavica, odjeća za nogu«. To je značenje suženo na čarape (upor. slično suživanje naziva *hlače* »pantale« prema *calzetta* »čarapa«. Tu riječ potiskuju na istoku i zapadu kasniji nazivi, turcizmi: *čarape*, *salvare*, *Čakšire*, i na zapadu italijanizam *kalcete*. Metaforički se upotrebljava deminutiv *bječvica* »Geschühe des Beizvogels«. Na *-ar* < *-anus* *bičvar* (Pavlinović), toponim *Bečvāri* (Srbija, Čačak). Daničić je tražio romansko vrelo, ali ga nije našao u tal. *pezola*, *picciolo* i mlet. *piccolo* »nožica«, koje tal. riječi nisu djelomice ni dobro navedene, a misli se zacijelo *picciuolo* »gambo di frutta« < kslat. *pedalus* »mala noga«. Matzenauer pomišlja na tursko vrelo; na *pača* »eine Art Waden- oder Fussbekleidung«, što je fonetski i morfološki jednako nemoguće kao i Daničićevo mišljenje. Mladenov pomišlja na vezu sa *benevreci* (v.), ali ni to nije moguće. Po mojem mišljenju *bječva* je leksički ostatak iz balkanskog latineta, upor. pridjev na *-eus* *vitteus* »ad *vittam* pertinens«, zatim *vittea* od *viltā* > rum. *batā* »Band«, meglenski *beta* »Strumpfband«. Glede pridjevskih izvedenica na *-eus* v. *bič* i *večica*. Za izvođenje s pomoću *-eus* upor. lat. *viteus* od *vītis*. Istarski Rumunji posuđiše *bāṭva*, pl. *bāṭve*, *bāṭvi*. Betacizam je potvrđen i u rumunjskom. Grupa *ti* > *č* je kao u *račun*, *palača*. Dočetak *-va* je po ñ-deklinaciji, kao u *bačva* < **buttia*.

Lit.: ARj 1, 376. Mladenov 28. Doric 15. Polenaković, *REB* 2, 235-237. *REW* 9404. Skok, *ČMF* 2, 34-37. Isti, *ZRPh* 36, 641-646. Matzenauer, *LF* 7, 7. *Pučaviz* § 114. 143. *Gerov* 1, 40. Hirtz, *Aves* 15. Kušar, *NVj* 3, 325. Ribarić, *SDZb* 9, 41. Jurišić, *NVj* 45, 174.

bidat m (u narodnoj pjesmi, objekt uz *pokupiti*) = *bedat*, gen. *-a* »turski nameti kao desetina, porez na stoku, služba u vojsci, harač«. Turcizam arapskoga podrijetla (*bid'at*).

Lit.: ARj 1, 288. *Elezović* 1, 36.

bidati se, *-am* (od čega) (18. v., kod trojice pisaca J. S. Reljkovića, Kneževića i Pavlinovića, Slavonija i Dalmacija) »odbijati se, uklanjati se od čega, sebe kriviti, žaliti se proklinjući svoje djelo«. Odatle *bide* f (Pavlinović, hipokoristik tipa *Mare*) »žensko čeljade koje se bidak«. Daničić isključuje ikavizam od *bi-jeda* jer riječ ne dolazi u istočnom i južnom govoru. Taj razlog ne isključuje ikavizam u Slavoniji i Dalmaciji. Berneker navodi *bijèdati* u značenju »beschuldigen«, od čega bi moglo biti *bidati* se kao ikavizam, ali to može birti štamparska greška mjesto *bijèditi*. U steslav. postoji *obida* »unrichtige Beschuldigung«, *obiděti* »beleidigen« < *ob-viděti* (v.). Ako je prefiks *o-* ispao kao u *buliti* < *obuliti* (v.), onda je od *obida* moglo nastati *bidati* se na osnovi deprefiksacije. Daničićevo izvođenje od muslimanske vjerske riječi ar. *beddu'a* »kletva« nije moguće ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 288. 291. SEW 1, 54.

biflati impf, (*na-* pf., hrvatski đaćki žargon) »bubati, učiti što napamet slabo razumjevi«. Germanizam đaćkog podrijetla (*büffeln* od *Büffel* < *bubalus* »bivol«, v.). Odatle izvedenice na *-ant* (v.): *biflānt* m »bubant«, gdje je sufiks iz đaćkog latinskog govora.

Lit.: ARj 7, 207.

biga f (Hvar) »1° svežanj, snop (*biga* obruča), 2° toponim (Sipan)« = *biga* (*kruha*, Milna, Brač), 3° struca kruha, dugi komad kruha većinom kod kuće pečen«. Arb. *bige* f ima također raznolika značenja »1° Zweig, 'kleiner Ast, Stengel, bei Hochzeitgebrauchen auf-gepflanzte Stange, 2° um ein Stöckchen gebundener Blumenstrauss, 3° eine Art Schleuder, die in einem oben gespaltenen Stöckchen besteht«. Ovamo ide možda (kao deminutiv) *bigica* (Podsused): *pepeljuga* (zmija) *ima naprvo na gornjoj čeljusti bigicu kakti puran*, »Schnauzenhorn der Sandvipere«. Taj je deminutiv daleko od jadranske zone. Zbog toga nije izvjesno da li je romanizam. Na tal. deminutivni sufiks *-otta* *bigota* f (Biograd n/m) »(pomorski termin) okruglo drvo za provlačenje konopa na sartijama«, s deminutivom na *-tea* *bigotica* (ibidem). Na *-ovica* *Bigoica* f (toponim kod Bara u *Voluici* zajedno s toponimima *Poljica* i *Gorak*). Od langobardske riječi *biga* koja u mletačkom i u ostalim talijanskim narječjima znači »1° alcuine travi al bordo della nave in coverta, 2° due pani appai-

ati o un pane con un taglio nel mezzo, 3° (lat.) travi congegnate a capra, bigotta (1614.), 4° carrucola senza girella«.

Lit.: ARj 1, 288. Skok, *Slav.* 236. 237. 241. Hirtz, *Amph.* 7. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. *REW* 1095. *DEI* 516. 518.

bigair-hak. prilog (nar. piip.) = *bigaj-ri hāk* (Bosna) »na pravdi boga, nepravedno«. Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti priložnih umetaka, kao *doja* (v.), *dernek* (v.), *evet* (v.): ar. prijedlog *BI* + *gairi* »bez« i *hakk* »pravda« (v.), prilog *bigaiihakkin*.

Lit.: ARj 1, 288. 3, 533. Skok, *Slávia* 15. 187.

bigar, gen. *-gra* m = *bigor* (Makedonija) »siga (Srbija), sedra, bijela zemlja ka' usirena (Pavlinović)«. Također toponim i hidronim: potok *Bigar* kod sela Sige (Srbija), studenac *Bigor* blizu Decana (14. v.), *Bigre* (valjda ak. pl.), selo zabilježeno u spomenicima. Pridjev *bigren*, obrazovan s pomoću *-en* (v.), potvrđen je samo u toponomastici: *Bigrenac*, gen. *-nca* (Srbija), potpk koji utječe u Mlavu više sela Ribara, *Btgrenica* f (14. v.), selo kod Čuprije (Srbija). Riječ se nalazi još u bug. · arb. *bigorr* »porozni laki vapnenac«, *a* = *o* upućuje na a. S obzirom na geografsku raširenost (Srbija, Bugarska, Makedonija i Arbanija) riječ je predslavenska, možda ilirotička, iz oblasti naziva za kamenje (kao *karpa*, v.).

Lit.: ARj 1, 288. GM 36. Mladenov 28.

bigāt m (Veli Otok, Božava, Molat) »scarafaggio, bigatto, žohar«. Od tal. deminutiva na *-atto*: *bigatto* »baco da seta«, od drugog sloga lat. *bombyx*, gen. *-yeis*. Od iste riječi s lat. nenaglašenim sufiksom *-ulus* > tal. *-oio* *higul* m (Rab) = pl. *biguli* (Božava) < mlet. *bigoli* »spaghetti«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 517.

bigla f, stsrp. u primjtru: *da im̄b nēstb gradozidaniya ni bigle*. Daničić veli da se ta služba zvala i *gradobljudenije* »čuvanje grada, stražarerie na gradskim zidovima«. Postoji također toponim: *Bygla* pored *Bigla* »Straža, u Svetoj Gori, mjesto u Zaglavatoj«. Riječ je postverbal od ngr. βιγλάω, βιγλιζω < lat. *vigilare* »stražiti, budan biti«. Upada u oči betacizam *v* > *b* kao *Ber* < Βερρόια > ngr. *Veria*, tur. *Karaferia* prema ngr. *Vigla* (Βίγλα). Daničić stavlja ovamo i glagol *biglisati*, *-šém* impf. (16. v., dubrovački pisci, subjekt *ptice*, *čovjek*) — (sa *gl* > *I*) *biljisati* »pje-

vati«, od gr. aorista od βιγλίτζω i pretpostavlja semantički razvitak »budan biti > veseliti se > pjevati«. S obzirom na rum. *priveghitoare* »slavuj« od glagola *priveghia* »čuvati mrtvoga« < *per* + *vigilare* < *per-vigilatoria* (se. *avis*) može se i dopustiti takav semantički razvitak. *Bigla* bi prema tome bio leksički ostatak iz balkanskog latiriiteta. Italijanizam je *veo*, gen. -i (rod nepoznat, Budva) u rečenicama: *idemo na veo / očeš ti na veo*, koje se govori kad se ide čuvati mrtvac; *veo* je od tal. *veglia*, postverbal od *vegliare* »custodire« = sttal. *veggiare*, preko stmlat. *veja* < *vigilare*. Sa j govori se *zvejārīn*, gen. -ina m (Dubrovnik, Cavtat) = *zvejārīn* (Božava) »budilica« od mlet. *zvegarin* (ǧ < j^o), izvedenica na složen sufixs -arius + deminutiv -ino. Upor. slov. *bilja* (Gorenjsko) = *bila* = *vilja* pored *vila* (Notranjsko) »1° Totenam, 2° vigiliae (= *bdenije* kod pravoslavaca), 3° Osternabend« < furl. *vilié* < crkvenolat. *vigilia*. Miklósié ima *vilija* kao hrv. zajedno sa slov. *vele*.

Lit.: ARj 1, 288. Hirtz, *Ayes* 12. 14. *Pleternik* 1, 26. 2, 796. Šturm, *ČSJK* 6, 77. Miklósié 392. Mürko, *WuS* 2, 139. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*² 9326. *Tiktin* 1264. *Prati* 1032.

bigúnac, gen. -unca ma. (Marina kod Trogira, Hvar, Brač, gen. pi. *bigúnacik*) = *bigunac* (Perast, Potomje, Račišće) »vijedro, hektolitara«. Od mlet. *bigonzo* (14. v.), *bigonzus* (1251.) < vlat. *bicongius, složenica od *bi* = »dva« (kao *bicornis*, *bidem* itd.) i *congius* »mjera za tekućine«. Kako *g* < *c* nije nastao sonoriziranjem okluziva među samoglasnicima, *bigunac* može biti posuđenica iz dalmatoromanskoga.

Lit.: Hraste, *Rad* 272, 24. *REW** 1083. *DEI* 518.

bijèditi, *bljedim* impf. (Vuk) danas općenito »nepravedno optuživati«. To je značenje vidljivo još u složenici s prefiksom *o-* (v.) *objèditi*, *òbijedim* pf., *objedivati*, *objedujem* impf, i u postverbalu *objeda f.* *Bijeda f.*, od koje je kauzativum *bijèditi*, ne stoji u današnjem jeziku u semantičkoj vezi s glagolom i ne znači »nepravedna optužba«, nego »nevolja (v.)«, s kojom se riječi upotrebljava u amplifikaciji: *bijeda i nevolja*. U Kosmetu *beda*, gen. *bedé* znači »zlo, napast« i eufemizam je za »đavos«. Odatle pridjev na -bn: *bijedan* »jadan«, u određenom vidu *bedni* (Kosmet) »nesretnis, poimeničen sa -ik, -ica *bijednik* m prema *bijednica f.* »jadnik, jadicica«. U semantičkom rasko-

raku s time ide složenica s prefiksom *po-*: *pobjeda f.* »victoria« i denominal odatle *po-bijediti*, -lm pf. Ovaj semantički raskorak objašnjava se historijom riječi. Prvobitno je značenje glagola *bijèditi* bilo »siliti«. *Bida* je značila u stoslav. ανάγκη. Apstraktum obrazovan s pomoću sufixa -ba *bedbba* f značio je »prisilan rad na manastirskim dobrima« (upor. *pečalba*). Pridjev odatle obrazovan s pomoću -ljiv: *bedliv* (17. v.) »importunus«. U Kosmetu *bedosat*, -dšem impf, očuvalo je još nešto od tog značenja: »zlo raditi, raditi bez volje, po nevolji«. Glede glagolskog sufixa v. glagola na -osati. Današnje značenje *bijeda* »nevolja« razvilo se prema tome iz srednjovjekovnog »prisilnog nevoljničkog rada«. Današnje općenito značenje kauzativuma *bijèditi* »nepravedno optuživati« razvilo se naprotiv iz sudskog govora: »siliti na sudu« > »nepravedno optuživati«. U Kosmetu je semantički ostatak tome u složenici s prefiksom *za-*: *zabedit*, *zabèdim* pf. »izazvati svađu«, odatle radna imenica *zabednik* »koji traži svađu«, *zabedmče*, gen. -četa, *zabedóvat*, -ujem »dosadivati«. Značenje složenice *pobjeda f.* »victoria« stoji također u vezi s prvobitnim »siliti«, samo izražuje to prema prefiksu *po-* kao rezultat sile. Kako je glagol bio sudski i vojnički termin, posuđuje ga Rumunji s prefiksima *o-* i *po-*: *obidi*, -ui, -dnui »nekome nepravdu činiti, jadikovati nad nečim«, odatle rum. postverbal *obidă f.* »nepravda, jadikovanje« (r za -k je pravilno u nenaglašenom slogu). Mjesto i nalazi se « u rum. *pobedi* »pobjediti«. Arbanasi u Skadru imaju od *bijediti* svoj pasiv *beditem* »silim se > svikavam se«, također prema prvobitnom značenju. *Bijeda* i *bijediti* sveslavenske su riječi iz praslavenskoga doba. U baltičkoj grupi nema refleksa za *bijèditi*, dok su u ostalim ie. brojni, kao u gotskom (*baidjan* »siliti« prema *heidan* »čekati«), gr. πειθω »uvjeravam«, lat. *fides*, arb. *be* »zakletva« itd. Glagol je indoevropski i bio je izraz suđenja i vojevanja, φ je nastalo iz ie. diftonga *ai*. Od novijih naših riječi ide ovamo *ubijediti* pf., *ubjedjenje* n., koje je rusizam, ali pokazuje isti semantički razvitak kao gr. πειθω. Zatim složenica *bezbjedan* pored posuđenice *siguran* (v.), također bug. *bezbéden* i odatle apstraktum *bèzbjednost f.* = *sigurnost* i denominal *obezbijèditi* »osigurati«, danas u čestoj upotrebi.

Lit.: ARj 1, 265. 290. 376. 8, 367. 369. Miklošič 12. *SEW* 1, 50. *Bruckner* 24. *KZ* 46, 231. *Elezović* 1, 36. 184. 2, 84. *GM* 30. *Mladenov* 20. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 105-7. *Ljapunov*, *IzvORIAS* 26, 31-42. Šuman,

ASPh 30, 293-4 (i Jagićeva kritika, ibidem). *ASPh* 27, 597 (ispravak *'breda* = *bijeda*). Zubaty, *Slávia* 6, br. 1. *Boišacq*³ 755. Hirt, *PBB* 23, 331. Matzenauer, *LF* 7, 20. II, 337-8. Moskovljevič, *NJ* 1, 81. *Slawski* 32. Maretić, *Savj.* I 60.

bijes m (12. v., Vuk) = fejest (Bela, Voltidija, analogicko -i prema pridjevu *o-bijèstan*, koji je nastao iz *f bijesan* prema tipu *vlastan* m: *vlasna* f, ali može biti i prema *objiest* i hiperkorektno prema dalm. -os < -ost) = *bis* (ikavski, ŽK) = *bês*, pi. *bêsovi* (Kosmet) »Γ demon, tabu za *vrag*, *đavo*, danas nije općenito značenje, nego u narječjima (ZK, Kosmet), 2° rabies, furor, violentia, ardor«. Odatle: pridjev na -bn (v.): *bijesan*, na -ovski (v.) *bjesovskî* (13. i 14. v.) »daemonicus«, složen prema sintagmi koga *bijes* (= *vrag*) muči: *bjesomučan* (Vuk), samo jedanput *bjest* (16. v.) iz *bijestan* s ispuštanjem pridjevskog sufixa -bn. Pridjev *bijesan* poimeničen je sa -oca (v.) *bjesnoća f.* (Šulek) »njeka gljiva«, sa -oca = *ota* = *ost* = *ilo*: *bjesnoća f.* (Vuk) = *bjesnôta* = *bjesnost* = *bjesnilo* n, sa -jak: *bišnjak* (Košta) »luđak«; impf, denominali: od *bijes bjesôvati*, od *bijesan bjesnovati* (13. v.), od *bjest bjestovati* (17. v.); na -éti *bjesnjeti*, *bjesnim* impf. »furerei«. Termin iz praslavenskoga paganizma, demonsko božanstvo istog ranga kao *Gorgone* (*ježibaba* = *baba jaga*), pod uplivom kršćanstva postao tabu za *vrag* u našim narječjima, kao i u češkom i poljskom, -k je nastalo iz ie. diftonga *ai*, kako se vidi iz lit. *baisa* »strah« < ie. *baid-s-ä*, lit. pridjeva *baisus* »strašan, užasan«, sve izvedenice od osnovne glagola *baidyti* »plašiti«. Riječ je baltoslavenska. Ie. korijen *bhai-* »bojati se« nalazi se u slavenskom još u *bojati* se (v.), *bojazan* (v.). Slavenski je semantički specijalitet da je riječ iz prajezika očuvala demonološko značenje, što se u litavskom ne vidi.

Lit.: ARj 1, 299. 389. 390. *Elezović* 1, 43. Miklošič 12. *Bruckner* 26. *KZ* 43, 318. *WP* 2, 125. 186. *Mladenov* 35. Budimir, *JF* 6, 166-9. Bulat, *JF* 4, 104-5. 5, 130-142. *Boisacq*³ 782. *Slawski* 33. Iljinski, *RFV* 65, 212. i si. *Brugmann* 1², 724. 725. 808. *KVG* 232. Horák, *ASPh* 12, 298. Ulaszyn, *MPKJ* 5, 261-311.

bijo (Hektorović), pridjev u izrazu *ki* (= Isus) *da svitlost biju v uzi* (štampano *bijum uži*), iskonstruiran od Daničića i identificiran s tal. *bigio* < srlat. *bysiuslbi-*, prôv. fes »pepeljaste bojes«.

Lit.: ARj 1, 299. *REW*² 3873. *DEI* 516.

bik, gen. *bika* m (Vuk) »scapus, lukova pro-rašljika (Srijem), plod tatulin (Lazić, Pančić i botaničari)«. Madžarizam lokalne aree (*bök* »bodlja« = *bük* »bosti«, *biked-bököd*). Glas i nije posve jasan.

Lit.: ARj 1, 300. *Gombocz-Melich* 1, 519.

bika f (Vuk, bosanske varoši) »majka«. Akcenat je hipokoristički; u rumunjskom s vokalom jery *bica* istog značenja. Daničić označuje postanje tamnim, što je ispravno, ali pomišlja bez potrebe na tur. *bik* »gospodar«.

Lit.: ARj 1, 300. *Tiktin* 183.

bilah (crnogorska nar. pj.), obično u vezi *vallah-i-bilah*, u varijantama *vala-i-bila*, *valaj-i-bila*, *valaj bilaj*, *halaj bilaj* u nar. pjesmama; odatle i sam prvi dio *vâlaj* i *vala* kod pravoslavaca na Kordunu = *valâji biljâji* (Kosmet), odatle prvi dio *vala* = *vala* za pojačanje tvrdnje ili odricanja, u varijantama *vâlâa*, *valâa*, *vâlâji* pored *valâji*; u jugozapadnim krajevima *vala* pored *vala*, *vâlâa*, *vâlaj* pored *valaj bilaj* i *tako mi dina*. Sa gledišta našeg jezika to su uzvici koji odgovaraju našem *bogme* i odatle *bogmati se* za pojačanje vjernojnosti tvrdnje. Taj turcizam arapskoga podrijetla nastade iz muslimanske arapske zakletve *vallah-i-billan* »boga mi«, *ve* + *allah* »boga mi«. Proširio se iz govora muslimana i u govoru kršćana. Nalazi se i u bug. *бiIII*-jaha, *vallati*, *vallaha billjaha*.

Lit.: ARj 1, 301. *Elezović* i, 45. 71. *BI* 2, 695. *Mladenov* 29. 57.

bile¹ = *bilem(i)* (Kosmet) = *biUsi(m)* (Bosna, Banja Luka) prilog »čak, štaviše«. Turcizam iz oblasti umetnutih priloga u slavenski govor (*bile* »même, čak, iako«), nalazi se i u bug. *bile bilja* »dori, daže« i arb. *bile* »wenigstens«. Dodano -sr je posesivni sufix za 3. 1. kao u *bile-si-n-ce*, a -or je kao u *barem* (v.).

Lit.: *Elezović* 1, 45. Skok, *Slávia* 15, 187. *Mladenov* 29. *GM* 36. *Deny* § 437.

bile² nije samostalna riječ nego stoji u vezi *šile - bile*. Taj složenici je teško odrediti kategoriju, da li je imenica, neodređena zamjenica ili prilog. Dolazi najprije u zagoneci: *I na putu mu šile-bile*. *Šile-bile boga mole*. Odgonetljaj: *krmača s prascima*. Složenica bi se mogla prevesti »tako nešto«. U Kosmetu je *šile-bile* u rečenici: *poče tu Šile-bile*, *n* istom značenju. Ta se rečenica govori kad se hoće da predstavi kako je netko pokušavao riječima da izbjegne učiniti ono što se želi. Taj turci-

zam, koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima, nastao je od tur. priloga demonstrativa načina *şöyle böyle* »ni bien ni mal«.

Lit.: ARj 1, 301. Elezovic 1, 45. Deny § 323.344.

bilie f (Dalmacija) u primjerima: *čeljade lipe bilici, dva brata iste bilici*. Značenje je zaista *obličje*. Pavlinović potvrđuje iz dalmatinskog govora (Podgora) impf, *bličiti, bh'čim* »similem esse«: *Komu bliči ovo ditei* Taj je glagol nastao kao *biknuti* ispadanjem samoglasa *o-* u prefiksu *ob-* (v.). Imenica *bilie* f < *blič mogla je nastati na isti način. Umetnuto *i* je zacijelo prema *bilig* »biljeg« (v.). Daničićvo izvođenje iz tur. *bilış* »poznanstvo« od *bilmek* »znati« ne zadovoljava ni fonetski ni semantički ni morfološki. Tur. *ş* ne prelazi u *č*. Naša z'-deklinacija ne sadrži turcizama.

Lit.: ARj 1, 302.

bilikum m (krv.-kajk., Parčić) »tazza del benvenuto«, *birlik* pored običnijeg *bilik* (Crmnica, umetnuto *r* kao *škurdela* < *škudela* »zdjela«, v.) »velika flaša«. Od srvnjem. složenice *willekommen* »dobro došao« > tal. *belli-cane* »sorta di bicchiere«.

Lit.: Parčić 23. Miletu, SDZb 9, 392. REW² 9538 b. DEI 480. Prati 121.

bilja f (Vuk, dubrovački pisci, Mikalja, Stulić, 17. v.jbugarštice, Poljica) »1° kao brvno, gredica« = (*lj > j*) *bija* (Korčula, Smokvica) »2° debeli komad drva (obično borovine) do 1 m dužine koji se stavlja jednim krajem na ognjište«. Deminutiv na -ica *bilica* (Smokvica) = (stezanjem *iji > i*) *bica* (Čilipi) »kladica«. Od gal. *bilia (upór. ir. *bile* »panj«), srlat. *billia* (12. v.) »panj«, sačuvano u sjevernotal. narječjima i u fr. jeziku.

Lit.: ARj 1, 311. REW² 1104. DEI 517.

biljeg m (14. v., Vuk) = *biljega* f (14. v., Vuk) = *belęga* (Kosmet) = *bjelęg* (Crna Gora, Vuk) »1° signum, znak; tjelesna oznaka, grb, marka, slika, vinjeta, etiketa«, 2° terminus (vrlo staro značenje), meta (Kosmet). Odatle: deminutivi: 1° na -bc: *biljezac*, 2° na -bko: *Ulřzak* (Kašić), 3° na -ika: *bilješka* f (Vuk) = *beleşka* (Srbija) i 4° na -ic: *bilježić*; pridjevi 1° na -bn: *biljezan* »insignis«, poimeničen sa -ica: *bilježnica* f, radna imenica na -ik: *bilježnik* m; 2° na -iv: *bilježiv*; 3° na -it: *bilježit*; denominali 1° na -ati: *biligati* (Dalmacija; Pavlinović)^o na -eti: *bilježati*, -am (Piva—Drobnjak) »cijepiti, pelcovati«, odatle *bilježanica* f »na ruci znak cijepljenja« i *bilježenja* n »cijep-

ljenje« te radna imenica *beležar* m (Kosmet) »majstor koji cijepi djecu protiv boginja«; 3° na -iti: *bilježiti*, -lm (13. v.) = *beležiti* (Srbija) = *beUžit*, -im (Kosmet) »kalemiti majom protiv boginja«; pf. od prefiksalsne složenice (*o-*) nastade *obiljeg* m, *obilježe* n = *obeležje*, *obilježa* f, *obilježak* m, i Šulekov neologizam *bbilješka* f »Markierpflock« i pridjev *obilježan*, impf, *obilježavati*, *obilježavam* (18. v.) = *obeležavati* pored *obilježivati*, -ujem (18. v.); 4° na -ovati: *biljegovati*, -ujem (Stulić), 'danas općenito.

Značenje denominala u Kosmetu i Pivi—Drobnjaku »cijepiti« zasebno je i može biti vrlo staro. Razvilo se iz tjelesnih znakova. Riječ se nalazi još u slovenskom i bugarskom (*belgija, beleg, beleza*), dakle u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih samo u ruskom. Rumunji posuđiše vjerojatno od dačkih Slavena *beleag*, a Madžari od panonskih *bélyeg*, Arbanasi od južnih Slavena *belek -gu*; svi u istom slavenskom značenju. Ikavski oblik *biljeg*, kod štokavaca općenit, osim na istoku, u Srbiji kod ekavaca i u Kosmetu, gdje se govori *beleşka* f, nastao je iz pred palatalom kao u *prije* i u ekavskim krajevima *di je < kbde je*. Najstariji je oblik steslav. *oe/ęgs*. Femininum *biljega* je postverbal od *biljegati*. Oba jata očuvana su u Crnoj Gori: *bjelęg*.

Budući da se riječ ne nalazi u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, ne može se staviti u praslavensko doba. Kao posuđenica nastala u avarsko doba, potječe iz sjevernoturskoga: mongolski *balga*, uјgurski *belkii* »signum, vestigium«, znak koji su po svoj prilici nomadski Avari davali Slavenima da bi ih prepoznali. Njihov izgovor je bio vjerojatno *bälägu, suđeci po slav. *belegę*. Osnova se ove stare posuđenice nalazi i u južnoturskom ili osmanlij-skom glagolu *bilmek* »znati«, koji se nalazi u negativnom obliku u imenici *bilmez* m (Mostar, Bosna) »neznalica«, nadalje u frazi narodne pripovijetke *caldano ni čajdano, ni bilmezi bilmedžano*. Daničić tumači prvi dio te teško razumljive rečenice sa tur. *bilmez* »lud«, »koji ne zna«, a drugi kao sastavljen od tur. *bilmez* i ar. *džahit* »lud«. Rečenica ostaje ipak da se objasni. Izgleda kao igra riječi. Sa tipom turskih imenica *bilmez* upor. *utanmaz* (Kosmet) »bestidnik«.

Lit.: ARj 1, 302. 304–308. 389. 8, 354–5. Skok, YIC 2, 7–8. Isti, *Slávia* 15, 187. Elezović 1, 38–9. 2, 398. *Gombocz-Melich* 1, 351. GM 32. Mladenov 27 i RES 1, 46–47. SEW \, 55. Miklósié 12. Matzenauer, LF 7, 21. Lokotsch 395.

bimbaša m (Vuk) = *bimbaša* (Kosmet) »major, komandant bataljona«. U Vukovo doba i Srbi obnašaju tu čast, ne samo Osmanlije, upor. *bimbaša Milenko*. Odatle pridjev na -in: *bimbašin*, na -inski: *bimbašinski* (pretpostavlja oblik *bimbašija* kao u bug.), na -ifa': *bimbaški*; i apstraktum na -stvo za oznaku časti *bimbašstvo*. Turcizam osmanlijskog podrijetla (složenica od *bin* »tisuća« i *bas(i)*, v. *baša*), nalazi se i u bug. *binbašija* i cine. *bimbaş*. Prvi je dio brojnik *bin*, još u prilogu *binde bir* (Kosmet) »vrlo rijetko«, upravo »od tisuće jedno«, i u izvedenicima na -luk: *Mnlbk*. m (Kosmet) »boca od 2 i po oke zapremnine, upravo od tisuću drama težine«.

Lit.: ARj 1, 312. Mladenov 29. Elezović 1, 45. 2, 500. Pascu 2, 112.

bimber, epiteton ornans u Vukovoj nar. pjesmi 1, 150 kao indeklinabilni pridjev u *bimber-grožde* pored *grožde bimberovo* u Vuk 1, 286. Značenje se na ta dva mjesta ne razabira. Upor. *bimbiriče* n u nar. pjesmi u Kosmetu gdje znači »nekakav cvijet«. Daničić se kao obično upušta u etimologijsku kombinaciju, premda riječ inače nije potvrđena u narodnom govoru i premda značenje ostaje sasvim neodređeno i nakon upoređenja s riječju u Kosmetu. On misli da bi epiteton mogao biti *biber* (v.), s umetnutim *m*, jer da je to grožđe sitno i nalik na *biber*.

Lit.: ARj 1, 312. Hirtz, *Aves* 11.

bina f (Vuk) = *bina* (Kosmet) »aedificium«. Turcizam arapskoga podrijetla (*bina* »građevina, japija, građenje«), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bina*, čine. *binai*) u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 312. GM 36. Mladenov 29. Elezović 2, 500. Pascu 2, 112.

binda f »povezača« (17. v., Radović 433: *one binde ali pećine'*), *binda* (Perast) »naziv za odijelo i obuću«. Od tal. *benda*, srlat. *binda* gotskog podrijetla (upor. nvnjem. *binden*). Upor. francusku izvedenicu *bandoulière* (od deminutiva *banderau*) > tal. *bandoliera* preko njemačkoga izgovora *pantaler* m = (sa meta-tezom) *pantarela* (15. v.) »kajasa«. Složenica *banda/eo* (Božava, haploglogija -*da di > da*) »palo di ferro con cui si sbanda p. e. la nave quando è a terra«.

Lit.: ARj 1, 312. 9, 618. Cronia, ID 6. DEI 425. 484. REW³ 1110.

binec, gen. -*nea* m (slov.) »1° odraslo dvo-ljetno jagnje (upor. *onukle*), 2° übermütiger Bursche«. Prvo značenje je od furl. *bime*,

poimeničen lat. pridjev *bimus* (upor. prefiks *bi-* »dva«) »dvogodišnji« u ž. r., proširen deminutivnim sufiksom -*bc* > -*ec* (upor. *junac* rn prema *junica* f). U drugom značenju može biti domaća izvedenica od *bincati* se impf. (slov., ŽK) »natjeravati sex«. Promjena *m > c* nastala je pred suglasnicima u kosim padežima. Upor. obratno *Samac* pored *šanac* < njem. *Schanze* (v.). Druga je latinska izvedenica *bini* »po dva« u *bina* f (Rab) »nekakav hljepčić što se prepolavlja« < mlet. *bina* (1319.), furi, *bine* »piccia di pani«.

Lit.: Pleteršnik 1, 26. Kušar, Rad 118, 19. REW² 1107. DEI 522.

bingulja f (18. v., Šulek) »biljka mercurialis«. Ne zna se gdje se govori. Šulek je identificira sa *Bingelkraut*. Prema tome je postala od *Bingel*. Upor. još *bindoli* m pi. (Kosmet) »ime nekakvog baštenskog cvijeća«.

Lit.: ARj 1, 312. Elezović 1, 45. Weigand-Hirt 1, 241. Šulek, Im. 16.

binija f (Vuk) »dovratak, prečka na vratima«. Turcizam (*bini*), nalazi se i u bug. *binija*.

Lit.: ARj 1, 313. Mladenov 29.

binjāk, gen. -*āka* m (Vuk, nar. pj.) »jahaći konj«. Odatle radna imenica na -*džija* *blnja-džija* m (Vuk, nar. pj.) = *binjedžija* = *binjedžija* (Kosmet) »1° konjanik, dobar jahač, 2° jahaći konj«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (pridjev *binek* »prikladan za jahanje«; sufiks -*ek* kao u *jatak* (v.), *batak* (v.), *kačak* (v.), *ulček* (v.), *bičak* (v.), *dernek* (v.), *sandžak* (v.), *kolak* (v.); nalazi se u arb. *binjak* i bug. *binek* »Reitpferd«, u cine. *binec* »konj za samar, jahanje«. Turski sufiks -*ek* bio je zamijenjen našim -*jak*. Turska radna imenica *binici* »jahač«, koja je izvedena od *bini* »konj dresiran za jahanje«, gdje je dočetno -i sufiks kao u *japija* (v.), *kapija* (v.), *bišija* (v.), *komšija* (v.), bila je kod nas i u Bugara reformirana u *binneki* (*binedžija*). *Binek* se nalazi još u složenici *binjaktas* m (Vuk), izmijenjenoj u *binjektaš* — *binjektaš* (Kosmet) = *binjektaš* i skraćenoj u *binjaš* (nekoliko puta i prevedeno u drugom dijelu: *privodi ih /se. konje/ binjeku kamenu* = *binjektu kamenu*). Drugi je dio složenice tur. *tas*, »kamen«. *Binjektaš* (takoder bug.) znači »kamen sa kojega se konji uzjahuju« (tur. *binektaş*).

Lit.: ARj 1, 313. Elezović 1, 46. 2, 500. Mladenov 29. Doric 15. GM 37. Pascu 2, 112. Deny § 869.

bio ili **bijel** m, *bijela* f, *bijelo* n »albus«, sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Kako pokazuju nazivi slavenskih božanstava *Beibog* i *Črnbog*, pridjev je pripadao i slavenskoj mitologiji. Supstantiviran je kao femininum samo u *bēla* f (Kosmet) »bijela = srebrna medžedija (turski novac)« i *blažena belā f* (Šulek) »biljka matricaria L.« Značajnije je poimeničenje *bjel* m, gen. *bjēla* (Vuk) »quercus sessiliflora«. Može dobiti prefiks *na-*: *nabijel*-, *a* (Lika) »bjeličast, bjelkast«. Ovaj pridjev nalazi se i u baltičkoj grupi s tom razlikom da se slavensko jat osniva na ie. *e, *a* baltički refleksi na prijevoju *ō* odnosno *α* od ie. korijena *bhē-*, odnosno *bhō-jbhā-*, koji je značio »svijetliti sek«. Sveslav. *bēō* po korijenu odgovara lit. *boluoti* — *balti* »bijeliti se«, *bal-tas*, *balas* »bijel«, lot. *bals* »blijed«. Prema tome i slavensko i baltičko značenje *bijele boje*, kao i njemačko *weiss* »albus«, razvilo se iz »svjetlosti, sjaja«. To primarno značenje svjetlosti još se očuvalo u izrazu *bijeli svijet* (također Kosmet) za *tuđinu*, koju znamo samo po svjetlosti, zatim pridjev *bjelodan* i odatle *objelodaniti* (upor. i polj. *biały dzień* »jasan dan«). Kako bijela boja u onomasiologiji ima izvanredno veliku ulogu, nije čudo što je *bijel* jedna od najbrojnije zastupljenih osnova u hrv.-srp. jeziku. Zbog toga je praslav. pridjev očuvan u hrv.-srp. u veoma brojnim poimeničenjima stvorenim s pomoću sufiksa koje ćemo nabrojiti alfabetskim redom, u složenim pridjevima i imenicama, koje ćemo tipove na isti način prikazati, i u denominalima na *-etil-iti*, *-osati*, jednostavnima i složenima s prefiksima i odatle stvorenima deverbalskim imenicama. Pored toga i u toponomastici zastupljen je ovaj pridjev, najprije u starom i novom određenom, vidu: *Bjelaj* (kotar Bosanski Petrovac) = *Belaj* = *Bilaj*, *Belej*, *Beli*, *Bela*, *Belo* u sva tri roda, kojima se podrazumijevaju razne toponomastičke imenice (kao *grad*, *mjesto*, *pećina* = *peć*); u neodređenom vidu *Beis* s toponomastičkom imenicom kao drugim elementom složenice (tip *Beograd*) = *Biograd* = *Belgrad* (Hrv. primorje), također u lokativu (tip u *Beligradu* 1561. *Šaf. pam.* 79 za *Beograd*). Taj tip bio je raširen već u prvo doba doseljenja (upor. *Belgrad* na Tilmentu u Furlandiji, *Berat* = gr. *Vilardi* u Arbaniji, *Bälgrad* u Erdelju, danas *Alba Julia* = madž. *Gyula-Fehérvár*). I u antroponimiji ima *bēh* veliku ulogu. Dolazi najprije u dvočlanim starim slavenskim imenima: *Bjeloslav* i u odatle stvorenim hipokoristicima tipa *Bjeloš*

i poslije u prezimenima na *-ič*, *-ović* *Bijelio*, *Belošević*. Pored toga u Kosmetu dolazi i u turskom apsolutnom superlativu *bēm beo* m, *bem bela -o* »sasvim bijel« prema tur. *bem beyaz* istog značenja. Upor. *gòzgo* (Bosna, Mrkonjić-Grad) »posve go«. Još treba spomenuti u Kosmetu balkanizam *sas beo* obra *bògda*, što odgovara arb. *faqē bardhë* = tur. *yuziak* = *juž aklīgi*. Kako Rumunji i Arbanasi imaju svoje pridjeve za bijelu boju, prvi lat. *albus* > rum. *alb*, drugi ilirotračku riječ *barth*, nije slavenski pridjev posuđivan na Balkanu. Jedino je vjerojatno kod Rumunja došlo do unakrštanja slavenskog pridjeva s ilirotračkim *bal-* istoga značenja, i to u *bālan* »svijetao, blond« < *beians* (upor. prezime *Belan*, *Bjelanović*), upor. za sufiks *-anō* u rum. *plāvan*, *mur gan*; u deminutivnim pridjevima *bālāior*, *bālācel*, *bālānuș*, zatim u vezi sa *laiu*: *bālaiu*. Ako sam pridjev nije bio posuđivan, vidjet će se da su bile posuđivane imeničke i glagolske izvedenice koje su od njega postale.

Izvedenice s pridjevskim sufiksima rijetke su: sa *-jav*: *bjeljav* (Stulić) »albidus«, sa *-ast*, *-kasi* samo u izvedenicama od *bjelušā* i *bjelica* (v. niže): *bjelušast* »subalbus«, *bjeličast* (Vuk) = *bjelkast* i od sintagme *bijelih obrva*: *bjelōbrvast*, sa *-ovit* *bjelōvit* (16. v.); sa *-bn* samo u sintagmi od *bijele kore* (v. niže): *bjelokoran*. I to je sve. Svi se ti izvedeni pridjevi danas ne upotrebljavaju. Daleko bolje zastupljena su poimeničenja:

-(a)c: *bēlac*, gen. *belca* m (Kosmet), v. *belance*; *bjēlac*, *-Ica* m (Bosna) »poluhajduk«, *belāc* samo u izrazu *samniti na belāc* (ŽK).

-(j)ača: *belaca* f »rakija«, u šatrovačkom zidarskom govoru u Siriniću i Kosmetu, *bjelāč(a)* »ptica garzetta garzetta« = *birlica* (*r* nejasno); *biljača* f »vestis muliebris genus« = *bjelāča* f »crno žensko odijelo koje se nosi zimi preko košulje (Cilipi)«, značajno zbog promjene boje — *bjelāča* (Hercegovina, Crna Gora) »bijela muška suknena haljina s rukavima«, *belaca* (Šulek) »l^o bukva, 2° bijela krmača, 3° bijelo rublje«.

-ance: *belānce*, gen. *-ānceta* (Kosmet) = *bjelance* (Vuk).

-eč: *bilei* m (Stulić, Šulek) »chrysanthemum, calendula arvensis L., officinalis«.

-anjak: *bjelanjak*, gen. *-anjka*.

-če: *biōce* n = *b'dce* (Peć) »bjelance«.

-ica: *bilica* f »chrysanthemum«, *bilica* f (ŽK) »bijela šljiva«, *bjelica* f (Vuk) »naziv raznih plodova, kao što su pšenica, jabuka, trešnja, šljiva, kruška, smokva, maslina; životinja;

bijele zemlje, i, u religioznoj terminologiji, isto što i *bijela nedjelja*«, *bēlvica* f od osnove *belv-* kao *goavica* (v.) »vrst pastreve u Ohridskom jezeru« = *bēlavica* na drugim mjestima u Makedoniji = *beovica* f »abramis ballerus Cuv.« = *kesega* (v.).

-ika: *bjelika* f »l^o albumum, v. *bSlj*, 2° zova (Dalmacija; Pavlinović)«.

-iga: *heliga*, *belliga* f (kajkavska riječ) »njeka šljiva«.

-j: *bijelj* m = *bilj* = *belj* (Kosmet) »bijelo čebe«, odatle deminutiv na *-ac*: *bljāc*, gen. *bljica* (ŽK); *bēlj* m »albumum« = *bjelika* (v.) Augmentativ na *-ina*: *bjeljina* (Vuk);

-(j)āvka: *biljāvka* f (Smokvica, Korčula) »kao bijele tačke u moru, u stvari pjeskovito bijelo morsko dno«; *bjelavka* f »bijela krava«.

-(j)ava: *bujāvā* f (Vodice, Istra) »bjelanjak«; također, u istom značenju, *biljāvina*; *bjeluva* f (Stulić) »bijela krava«.

-avina: *bjelavina* »u moru malo plitko mjesto gdje se more bijeli od pijeska« (upor. *biljāvka*).

-na: *biōna* f (Vuk) < *bēlōna = *bēlma* (Cres) »bijelo na oku« < stcslav. *beisno*«, odatle *biōnica* f (Šulek) »papaver argemone«

-ota: *bilota* m »bijeli vo« (v. niže *bikuša*), *bjelota* f.

-oca: *bjeloca* f (16. v., leksikografi).

-uš: *bljūš* m »asparagus acutifolius L.«.

-uša: *bjelušā* f (Lika) »l^o bijela kokoš, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa (Šulek)«, *bilušā* f (Vodice, Istra) »bijela ovca koja nema crne tačke na glavi«; ovamo ide možda i *bikuša* f »l^o bijela ovca, 2° ženska koja se miluje« (Dalmacija, Pavlinović), upor. arb. *beikē* »Art Lamm mit weissem Gesicht«, u cine. *oi beci* »bjelkaste ovce«. Etimologija od *bikuša* nije izvjesna, jer može da stoji u vezi sa uzvikom *bik* kojim se vabe ovce.

-utak: *belutak* m (Srijem) »riblja trava« = *kok* (u Dalmaciji, < *coccole di levante*) = *bjelutak* (Vuk) »kvarc«.

-uška: *biljuška* f (Vodice, Istra) »l^o visibaba, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa«.

-zna: *bilizma* = *bilizha* — *bilišnja* (Brač) »riba lichia, tal. *la lizza*«. Upor. toponim *Belezna* kod Kanjiže u Mađarskoj.

-as: *bjelaš* m »l^o bijeli konj, 2° morski rak koji se zove *lap* (v.), 3° isto što *bilāčv*«.

-čiča: *bjelčica* f »gljiva koja raste na bukovo panju«.

-esina: *belesina* f (Šulek) »cālamagrostis epigeois«.

-ičica: *biličica* f »l^o šljiva (Hrvatska), 2° smokva (Dalmacija)«.

-ig: *bēljīg*, gen. *-iga* (Srbija, ekavski) »quercus sessiliflora«, v. *bjel*.

-ačina: *bjelāčina* (nar. pj., Bogišić) »bjelača, gunjina«.

-ač: *bilāč* (Jukić) »vojnici s bijelim remenom preko prsiju«, v. *bjelāš*.

-āk: *bjēlāk*, gen. *bjelaka* m »njeka vinova loza jedna bijela, draga crna grožđa«,

-yo: *bjēljijāf* > *r* *bijela* pogača, 2° njeka pšenica«.

-ijanka: *bjelijanka* (Uzice) »njekakva kraška«.

-ovina: *bjelikovina* f »zovina«.

-ikar: *bēlikor* (Belostenac, kajk. uz *trava*) »calacia«.

-ija: *bjelilja* f (Vuk) »žena ili djevojka koja bijeli platno«.

-(j)ara: *bjelara* f (Vuk), v. *bjelilja*.

-(j)arica: *bjeljarica* f (Vuk), v. *bjelilja*.

-ina: *bjelina* f (Vuk, 16. v.) »l^o bijela boja, 2° nekakva jabuka«, *bilina* f (ŽK) »bijelo grožđe«.

-inica: *bjelinica* f »vinova loza bijela grožđa«.

-inja: *bilinja* (18. v., Lika) »bjeloča«.

-ilo: *bjelilo* n, v. *tjeloca*.

-ov: *bjēlov*, gen. *-ova* (Vuk) »canis albus« = *belōv* (Kosmet), odatle pridjev *bjelōvljev*.

-uče (upravo *-utce*) *belūce* (istočni govor, Srbija), isto što *biljak* = *beljak* (Belostenac) = *belanek* = *biljance* = *beljance* = *bjelanjak*.

-(j)g > *-g*: *bjelūg* m (Vuk) = *bjēluga* f (Vuk) »bijela krmača«, odatle pridjev na *-ov*: *bjēlugov*; *bjeljuga* f »bijela svinja«, *beljuga* (Kosmet) »vrst korova«.

-ulja: *bjelulja* f »bijela krava«.

-ušika: *bjelušika* f »njeka biljka«.

-usina: *bjelušina* f (Vuk, Lika) »marrubium candidissimum«.

-uška: *beluška* f »vodena zmija«, danas pod uplivom srednjoškolskih prirodoslovaca složenica *bjelouška*.

-ač: *bjeljač*, gen. *-ača* (16. v.), v. *bjelar*.

-ar: *bjēljār* (Dubrovnik) »što bijeli«.

-evina: *bēljevina* f (Srbija, »njekakva rađena zemlja koja se razlikuje od krčevine«; također toponim.

-ič: *beljič* m (Istra, nar. pj.) »vrsta biljke«.

-ka: *bijelka* f = *belka* (Kosmet) »bijelakokoš«.

-ojka: *belōjka* f (Kosmet) »stabljika konoplje«.

Složeni pridjevi sa *bijel* u prvom dijelu jesu od dva tipa: l^o u složenici stvorenoj od sintagme drugi dio od imenice postaje pridjev: *bjelodan* od sintagme *na bijelu danu*, odatle prilog *bjelodano* i *bjelodan* m i denominal *objelodaniti*, *bjelogrlj* »u koga je *bijelo grlo*«;

bjeločano (< *na bijele oči*) prilog »javno, očito«, *bjelokos* (Stulić, nar. pj., upor. prezime *Bjelokostf*), *bjelolik* (Vuk) = *belolik* (Kosmet), *bjelonog*, *bjelovlas*, odatle imeničenje *bjelovlasac*; 2° u drugom tipu imenička složenica dobiva -*ən*: *bjelokostan* (17. v.), *bjelokoran*. I imeničke složenice sa *bijel* kao prvim elementom pokazuju više vrsta. Pored tipa koji je poimeničen složeni pridjev (*bilorêpa*) postoje još dva: prvi se tip razvio iz kvalifikativnih sintagmi u genitivu; to, biva često poimeničenjem: *ptica bijela-repa* > *bilorêpa*, *bjeloguz* m, *bjeloguz* f »vrsta ptice«, *biobradac*, gen. -*obraća* (Kavanjin), ovamo ide i *bjelenguza* f »njeka riba morskā sa zamjenom o > en valjda zbog pejorativnosti; *beleusna* f »sulu-dasto čeljade muško ili žensko«, *bjelobrada* f (Šulek) »helichrysum stoechas«, *bjelôbor* »pinus silvestris«, *bjelodulija* (Šulek) f »hyacinthus orientalis«, *bjelôglavica* f »dorycnium Tourm.«, *bjelograb* »carpinus betulus«, *bjelogrka* f, *bjelôjabuka* f (Šumadija) »njekakva jabuka«, *bjelôjug* m (Dubrovnik) »južni vjetar bez kiše«, *bjelôkapac*, gen. -*pea* (Lika) »susnježica«, *bjelôkorac*, gen. -*orca* (Vuk) »nož bijelih kora«, *bjelokost*, gen. -*i* »slonova kost«, *bjelôlist* m »filago, verbascum thapsus« = *beloperka*, *bjelônoga* (Vuk) = *belonoga* (Kosmet) »1° žensko čeljade, 2° saponaria officinalis«, *bjelôšljivača* f »rakija od *bjelôšljive*«, *bjelotr* m »echinops«, *bilotrna* f »astragalus creticus«; *belôjmac*, gen. -*încă* m (Kosmet) »čovjek koji nosi bijele haljine« (stezanje *oha* > *o*). Jedan se tip razvio napuštanjem sintagme slaganja i taj je vrlo bogat: *bijela sljiva* > *bjelôsljiva* (Rudnik) = *bilôšljiva* f (Travnik) = *belošliva* (Kosmet), *bjelogorica* (Šulek, 1860., prema *crnogorica*, kalk od njem. *Schwarzwald*), *bjelôlipa* (Srbija). U drugom imeničkom tipu pridjev je zadržao sintaktičku samostalnost slaganja. Taj je tip malobrojan: *beo mlak*, gen. *bêloga mlaka* m (Kosmet, Ludovice) »vrsta hrastova drveta«, *bijela nedjelja* f u religioznoj terminologiji, *bijeli bor* m »pinus silvestris«, *bijeli grab* »carpinus betulus«, *bêlovo drvo* (Kosmet) »vrsta hrasta«, *beli svet* (Kosmet) »mnoštvo«, odatle pridjev *belosvecki* (Kosmet), *bêli trn* m. Ovamo ide i naziv *Bijeli Hrvati*, koji Porfirogenet ima u obliku Βελοχρῶβατοι, zacijelo prema pridjevskoj složenici *belohrivatbsk.

Od denominala najvažniji je kauzativum i faktitivum na -*i-ti*: *bijeliti* impf, »činiti bijelim«, *bliti* (Brusje) »ginuti od bolesti ili gladi, propadati u tijelu«; *bliti* (ŽK) »1° krečiti kuću, 2° strugali krumpire, kolje, 3° topiti mast«;

beliti posudiše Rumunji: *beli* »skinuti kožu«. Taj denominal može dobiti 1° prefiks *iz-*: *izbijeliti*, *izbijelîm* (*se*) pf. (Vuk), koji postoji i sa inkoativnim -*ê-ti*: *izbijêljeti*, *izbijêlîm* (18. v., Vuk); 2° *o-*: *objieliti* (18. v.) pf. prema *objeljavati* impf.; *obeliti* (Kosmet) s objektom *obraz* »osvijetliti obraz«, *obiliti* (Vodice, Istra), *obiliti* (ŽK), odatle postverbal *obila* f (Vodice, Istra) »smok«, *obel*, gen. -*i* f (Istra) »začin«, kolektivum *obelinje* n (kajkavski) = *obelek*, *obelki* m pl. »putamentum, ono što otpada kad se što objeljuje, npr. krumpir«; *obela* f (Srbija) »ono zlo zbog kojega čovjek prije reda objieliti«; 3° prefiks *na-*: *nabijeliti* (Vuk), »učiniti što bijelim; 4° *pod-*. Od glagola *podbijelîti*, *podbijelîm* koji je potvrđen u značenju »podgultiti drvo, ozdo zabijeliti« nastao je postverbal *podbjel* m = *podbijelj* — *podbio*, gen. *podbjela* m, *podbjelica* f, *podbelec* (kajkavski) »tussilago farfara, kopitnjak«. Tu riječ posudiše i Rumunji: *podbeal* (Moldavija) u istom značenju; 5° prefiks *raž-* *razbilit* pf. (*mast*, *željezo*, ŽK) »rastopiti mast, uzariti željezo« = *razbijelîti* (ŽU), također slovenski, prema impf. *razbjeljivati*, *razbjeljujem*; 6° prefiks *u-*: *ubel'iti*, *ubêlim* pf. (Kosmet = objekt *duvar*) = *ubijêlîti*, *ubijelîm*; 7° *za-*: *zabêliti* > *zabijelîti*, *zabijelîm* (Vuk) »zabilježiti, ostrugavši koru drveća da bi se označio zabran«, odatle stari postverbal *zabel* m (Dušanov zakonik) »šuma, zabran«: *žabe* pored *zâbel*, gen. *gabela* i *zâbela*, *zâbelj*, *zâbelja* (sve Kosmet) »zabran«. Tu starosrpsku riječ posudiše Arbanasi *zabêl-i* »šuma«, no nju ne posudiše Rumunji, koji za ovaj pojam imaju slavizam *branište* »zabran«. Od izvedenih glagola treba istaknuti *bjelâsati se* (Vuk) pored *bilaksati*, -*sam se* (Dalmacija, Pavlinović). Umetnuti sufiks izgleda kao da je nastao prema *malaksati*(v.). Možda ide ovamo i *bikoliti*, -*lm* impf. (Dalmacija) »adulâri«, od *beHk-ol-iti > *bilkoliti (s disimilacijom *l-l* > *0-l*). Daničić misli da je u vezi s *objekoliti*.

Lit.: ARj 1, 218. 230. 234. 301-302. 313-318. 295. 378. 380. 381. 385. 388. 389. 300. 4. 133. 7. 208. 8. 369. 324. 10. 217. Miklošič 12. SEW 1, 55. Trautmann 29. Bruckner 24. WP 2, 123 i 276. Mladenov 54. Dukat, NJ 4, 136-9. REW² 1099. Puçaziu 198. Matzenauer, LF 7,7. 21. Tentor, JF 5, 203. Trojanović, JF 5, 224. Nehring, ASPH 25, 66-74. SEZb 35, 240. 13. 189. Elezović 1, 38. 39. 42. 184. 2. 302. 499. GM 479. 31. 482. 283. Hirtz, Amph. 5. 7. Aves 14. SDZb 9, 132. Godin 389. Tiktin 1198. Mažuranu 1627. Jireček, Staat und Gesellschaft 2, 22. Skok, Term. 51. 52. 101. Persson, IF 26, 61. Hirt,

IF 32, 243. Boisaçq³ 1013-4. Bertoldi, BSLP 30, 170. sl. Slawski 31. Hraste, JF 6, 211. Prusik, KZ 35, 600.

*bir*¹ m (Vuk, 13. v.) »župnikov dohodak«, također slov. *bîr* »oprema« i bug. *bir* s izvedenicama na -*ija* i -*ka*: *birija*, *birka* »porez«. Odatle denominal *obîriti se*, *obezem se* (Vuk) »dobiti bir«. Stari madžarizam staroturskoga podrijetla *bér*, nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Ista riječ u osmanlijskom glasi *vermek* »dati«, upor. *alîš-verîš*. Izvođenje od postverbal (*Blæ* od impf, *birati*) nije vjerojatno jer taj glagol ne dolazi u upotrebi kod sabiranja podavki. Postoji još mladi madžarizam izveden od iste osnove s pomoću madžarskog sufiksa za radne imenice -*os*: *béres* »mercenarius, conductor« > *birus* m (kajkavski madžarizam, Belostenec, Jambrešić, ŽK) »goveđar (v.), čoban«.

Lit.: ARj 1, 320. Gombocz-Melich 1, 360.

*bir*² m (Zore) »morska riba cipo, gen. *cipala* (v.) < *cephalus*«. Nije određeno gdje se govori. Svakako je to južna Dalmacija, odakle je Zore crpio svoje ribarske termine. Odatle je možda i izvedenica na -(*a*)c *biráč*, gen. *birca* m (18. v., Zore) »njekakav morski rak«, druga morska životinja. Postanje nepoznato. Potrebna su nova obavještenja.

Lit.: ARj 1, 321.

*bir*³, turski brojnik, u nas se ne mijenja. U pripovijedanju upotrebljava se zajedno s brojnikom *îci* (v.). Kao prilog znači u narodnoj pjesmi »odjedanput, istom«. I kao veznik dolazi u narodnoj pjesmi, opetujući se u drugoj rečenici u značenju »čim-odmah«. Kao imenica govori se u rečenici: *ni bin duga ni bir gotovine* (Bosna). Kao prvi član složenice u izvedenici na -*ica*: *birkatica* f (Srbija) »zid koji nije deblji od jedne cigle«, »kuća na jedan boj (Bosna)«, kao turcizam (< *bir* + *kât*). U Gospiću, kad djeca skaču jedna preko drugih, ili u igri na prste, govori se: *bîr tópus bîr mamuš andšáís*, što nitko ne razumije. U izvedenici na -*luk*: bug. *birlik* = rum. *berlic* »as u igri karata«. Veoma se upotrebljava u priloškoj funkciji: 1° *birdem*, prilog (nar. P). 1, 410, Petranović 2, 361) »odmah, odjedanput, odjedared«. To je turcizam (*birden*, ablativ od brojnika *hir* »jedan«) iz oblasti priloga, potvrđen samo u nas, i to ne u živom narodnom govoru. Dočetno -*m* mjesto -*n* je kao u *bedem*. U grupi priloških turcizama u vezi s ovim brojnikom ide 2° *bir-bâs* (Kosmet) »upravo«, od tur. *bir başına* »lično«, 3° *bir*

vakât (Kosmet), od *bir-vakta*, »nekada«, u Bosni s postpozicijom -*ile*: *bir vakitte* u istom značenju; 4° *Kr-zeman* (Kosmet) »odvajkada« = *bir zëman* m (Bukovica), od *bir-zemdna* (Kačić, Lika) < tur. *bir zeman*; 5° *Kr taman* (Kosmet) »ujedanput« (v. *tamam*); 6° *birđa* (Kosmet) »više nikada«, u bug. *birđa(há)* (v. *daha*). U bug. ima također priloga sa *bir*: *bir tjurlju* »edin vid«, *bire bir* »na ednoto edno«. Od *bir* posuđen je i redni broj *birindi* (Bosna) = *birindii*(~*ajduk*, Kosmet) pored *birindzi*. Odatle po svoj prilici naziv bajoslovne ptice pjevice u hrv. nar. pjesmama (*siva berenduša* f).

Lit.: ARj 1, 321. 322. Mladenov 29. Skok, Slávia 15, 187. 188. Elezović 1, 46. 2, 500. Hirtz, Aves 11, 431. ZbNZ 20, 51.

bir a f (Dubrovnik, Cavtat, Božava, Dalmacija uopće) »pivo«. Od talijanskog germanizma *birra* < njem. *Bier*.

Lit.: Cronia, ID 6. DEI 528. REW² 1089.

biran, *birna* -*o*, pridjev (16. i 17. v., Marulić, Zoranie, Baraković) »vješt«, obrazovan s pomoću sufiksa -*ən* od osnove koja se nalazi u impf, *birati* (16. v., Vuk, Vetranić) s objektom *konja* (nar. pj., Petranović, Pavlinović, Dalmacija, Lika) »kušati, poznavati, obučavati«. U toj je osnovi *í* nastalo od jery < ie. *u* (rus. -slav. *byrati* »lutati«, u oba lužičko-srp. jezika *byras*, -*ać* »bacati«). Jery stoji u prijevodu sa u < ie. *ou* ili *au*: *buriti se* impf, »ljutiti se«, odatle hipokoristik *bu*ro m »iracundus«. Ista se osnova u prijevornom štetenu u nalazi u *bura* (v.), *burkati* (uz-), *burljati* (v.) kao i u ništičnom prijevornom štetenu *brkati* (po-). Ie. osnova *bhur-jbhur-* »bijesiti urlajući, zaduhaujući se« jest prastara onomatopeja. Daničićevo izvođenje od ie. *bhur-* »vrtjeti se« ispravno je doduše što se tiče korijena, ali taj korijen ne znači »vrtjeti se«. Međutim njegovo upoređenje s lat. *versatus* od *versare* (odatle intern, pridjev *verziran*), kao i s njem. *erfahren* od *fahren* dobro tumači semantičko značenje pridjeva koje se osniva na zakonu rezultata.

Lit.: ARj 1, 103. 191. SEW 1, 102. 103. 108. WP 2, 191.

birt m (Vuk) = *bert* (ŽK) »krčmar«. Odatle kod kajkavaca i štokavaca sa -*ija* *birtija* f (štokavski krajevi) = *bertlja* (ŽK) »krčma«. Radna imenica se tvori i pomoću -*ās*: *birtās* m = *bertas* (ŽK) prema *birtašica* f = *bertašica* (ŽK) = *bêrtinja* (ŽK) »krčmar m prema krčmarica f«. Odatle pridjev na -*ski* *birtaški* i denominal *birtšiti*, *birtšim* impf, »baviti se

krčmarskim poslom«. Mjesto *birtija* govori se novija posuđenica *Krecauz* m »krčma«. Od njem. *Wirt*, *Wirtin* (> *bêrtinja* †, njemački sufixi *-in* kroatiziran prema *gospodinja*, ŽK), *Wirtshaus*. Sufiks *-ija* došao preko *ošarija* < tal. *osteria*. Nejasan je prijelaz *i* > *e* u *bert*, upór. *bêrmati*. U Slavoniji je posuđena *Bl-šokterica-ř* < *Wirtschafterin*.

Lit.: *ARj* 1, 323. 337. Jagić, *ASPh* 8, 318.

bírmanac, gen. *-anca* m (Vuk) »čovjek uzet u vojnike«, izvedenica od prošlog pasivnog participia od *blrmati*, *-atn* (Reljković) impf, »vrbovati«. Taj glagol imaju Belostenac i Voltidi u obliku *b rmati*. Glede *ir-er* upor. *birt* i *bert* (v.). Kao *vrbovati* Daničić izvodi i *birmati* = *bermati* od njem. *werben*. To bi moglo biti, samo ako bi se uzela disimilacija *b-b* > *b-m*, koja je nastala u našem obliku onim časom kada je *w* dalo *b* kao u *birtlbert*.

Lit.: *ARf* 1, 238. 323.

bírka f (Vuk, Bačka) »njeka oyc«. Značenje je doduše neodređeno, ali je area određena. Zbog toga se može upoređivati s madž. *birka*. Ali riječ se nalazi i u češkom i ukrajinskom te u slovenskom *birka* »eine graue Geiss«. Sufiks je bez sumnje *-bka* kao u *patka* i već iz toga razloga ne može biti madžarskoga podrijetla. U ukrajinskom i ruskom postoji uzvik *bir bir* kojim se vabe ovce. Kod nas služi taj reduplicirani uzvik za vabljenje curica i gusaka: *bir bir* pored *biri biri* i *birke birke* (ovo za guske, upor. *bil bil* za vabljenje pataka). Upór. *biri* (Kosmet) »glas kojim se tjera psa«. Odatle potječe *bírka*.

Lit.: *ARj* 1, 322. *Pleteršnik* 1, 27. Perušek, *ASPh* 34, 27. *Gombocz*, *MNy* 7, 414-5. *Gombocz-Melich* 410. *Elezović* 1, 46.

birov, gen. *bírová* m (Vuk, Srbija) »1° općinski starješina (Obradović), 2° sluga općinskog starješine = sluga kmetov (Srbija)«. Odatle pridjev na *-jev*: *bírovljev*. Značajno je da se ovaj madžarizam ugrofinskog podrijetla (*biro* »sudija«, particip od *bir*, stmadž. *biron* »habens, judex») ne nalazi na hrvatskokajkavskom tlu, gdje je posuđen apstraktum izveden s pomoću *-sag* (madž. *-sag*) od iste osnove: *biršag*, gen. *-aga* (16. v., "Belostenac, Jambrešić) »1° globa, 2° boca ili čaša koja se daje predvodnicima svatova, prije nego svatovi dođu u kuću«, odatle denominal *biršáziti* impf, »globiti« (o- pf. pored impf, *obiršáživatf*), pridjev na

-bn: *biršazan* (*penez*), odatle radna imenica na *-ik*: *blršážnik* »globar«. *Birov* i *biršag* posuđivani su na dva naša različita terena. U Srijemu je posuđen madžarski particip *birható* »što se može nositi«, ali je ispušten participski sufix *-o*: *bírvati* m. pl. »dvije jake oble grede povrh osovine za bačve, sklanje«.

Lit.: *ARj* 1, 323. 8, 357. *Gombocz-Melich* 1, 408.

bisáci, gen. *-akā* m. pl. (16. v., Dubrovčani). Nalješković ima odatle sing. *bisak*, koji teško da je postojao u narodu, jer *bisaci* idu u predmete koji imaju dva dijela (ali je potvrđen pl. f. *bisake*), a ti se izražavaju uvijek u pluralu; primjeri: *gaće*, *kliješta*, *škare*, *pan-tale*. *Bisāk*, gen. *-aka* je potvrđeno kao toponim. Deminutiv ima na *-bc*: *bisačci*, gen. *bisáčacā*. Rašireniji je oblik sa *g* mjesto *k*: *Bisāg*, gen. *-āga* samo kao toponim, inače pl. m. i f.: *bisazi*, gen. *-aga*, sa deminutivom na *-ica*: *bisažice* f (17. v.). Upór. bug. *bisagi*. *Bisage*, gen. *bisaga* pl. f. (15. v., Vuk, narodna pjesma) = *bisāge* (Kučište, Brač, ŽK); sing. *Bisaga* samo toponim (otočić u Kornatu). Na *-iti* *prebisažiti* (Bistrac, Hrvatska) »nepunu vreću objesiti preko ramena u obliku bisaga (*vreća je prebisažena*)«. Upór. slov. *bisaga* = *bésaga*, *bisagār*, *bisažnik*. Od latinske složenice *bisaccium*, od *bis* »dva puta« i *saccus* s nenaglašenim sufixom *-ium* (v. **intersellium* > *antrešelj*). Time put nije u cijelosti objašnjen. Dubrovački oblik niože se objasniti sa *-cei* > *c*. Oblike sa *g* tumači Bartoli unakrštenjem sa gr. *σάγγ*. Očekivali bismo da će se to unakrštenje dati potvrditi u novogrčkom. Tu se nalazi samo *βισάκι* i u prijevodu bizantinskom *bis* — SL *βισάκι* odatle bug. *disagi*, rum. *desagā* opet sa *g* prema < gr. *kk*. Postoji još prevedenica *dvanke*. *bisaci*, *bisake*, *bisage* su balkanske riječi latinskoga podrijetla koje udoše u balkanske jezike preko bizantinskoga. U zapadnoj Romaniji nepoznat je maskulinum, poznat je samo femininum od n. pi., tal. *bissacela*, fr. *besace*.

Lit.: *ARj* 1, 324. 9, 437. *Miklošič* 13. *SEW* 1, 57. *Bruckner* 26. *Románsky* 93. *Schuchardt* 50. *Mladenov* 30. *REW* 1121. *Vasmer*, *ZSPH* 5, 289. *RSI* 3, 262-263. *Šturm*, *ČSJK* 6, 65. *DEI* 528.

biser m (13. v., Vuk) = *biser*, gen. *bisera* (Kosmet) »margarita«, instrumental *bisrom* kod Dalmatina, odakle Daničić rekonstruirao nominativ *bisar*, ali može biti i *bisro*. Odatle: pridjevi na *-bn*: *biseran*, *biserni* = *biserni* (Ko-

smet), na *-äst*: *biserast*, na *-ov*: *biser ov*, na *-ski*, *biserski*, epitet na *-li* *biserli* (nar. pj. ~ *sač-bage*, *derdani*, *kruna*, *sedlo*, *devojka*), deminutiv na *-če*, *-četa* u metaforičkom značenju: *biserče*, *-četa* n (Vuk) »drago momče« (nar. pj.), denominai *obiseriti*, *-lm* pf. (Stulić); pridjev *obiseran* (*brada*) u slavonskoj narodnoj pjesmi je od sintagme od *bisera*. Nalazi se još u bug. i stčeš. i polj. (15. v.) te arb. *bisher* u istom značenju. Postanja je arapskoga (*busr*, *busra* > tur. *biisre*). To je stari arabizam kao *mogoriš* (v.). Posrednici su bili ili Turko-tari, ili rani arapski trgovci po slavenskim zemljama.

Lit.: *ARj* 1, 324. 8, 357. *SEW* 1, 58. *GM* 38. *Mladenov* 30. *RES* 1, 45. *Elezović* 1, 46. *Vasmer*, *ZSPH* 5, 136. *Lohmann*, *KZ* 58, 207. *Slawski* 34.

biserka f (tajni jezik, argot Siriničkih zidara, Šar-planina) »crkva«. Očito je da je od rum. *biserică* »crkva« < lat. *basilica*.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 223. *REW* 972.

biskup m (13. v., *arci-*, *arhi-* — *\rh* > *rj ari-* = *arki-*, prevedeno danas u *nad-*, *pra-* kod Kavanjina, Šuleka i Pavlinovića), pridjevi na *-j* *biskupalj* (16—18. v. poimeničen kao neutrum u toponimu *Biskupije*, 14. v., oko Požarevca) i dr. — *biskupov*, *biskupski*, *biskupaljski* (Budinić), apstraktum na *-ija*, također toponim *Biskupija* (Knin, Škaljari, Stoliv), na lat. *-atus* > *-at* *biskupat* (16. v.), složenica *jerobiskup* m (Kavanjin, < *ιερός*), femininum navodi Kanžlič *biskupadija* = *biskupovica* prema *popadija*, *đakonadija* = (*sk* > *šk*) *biskup* (15. v., hrv.-kajk., ŽK) s istom složenicom i izvedenicama = *biskop* (Cres) = (s očuvanim *p*) *piskup* (*arhi-*, 13. v.), *piskupija* (13. i 14. v.), toponim *Piskupova glava*, *Piskupo* n (selo, Srbija) = *piskop* (dečanski hrisovulj), *piskupov*, sinonim za *vladika*. Od gr. *ἐπισκοπος* (prefiks *ἐπι-*, *σκοπος* od gr. *σκοπεῖν* »gledati«, upravo »nadglednik, nadzornik, nadziratelj, inspektor») > lat. *episcopus*, *episcopatus*. Zbog *p* > *b* nije potrebno misliti da je od stvnjem. *biscop* jer kod grčkih bezvučnih suglasnika češće dolazi do sonorizacije i u romanskim jezicima (upor. i tal. *vescovo*, španj. *obispo*, fr. *boutique*, tal. *bottega*). Isto tako nije potrebno mišljenje da je hrv.-kajk. *biskup* (Lika) »trtica od pečene ili kuhane živadi« riječ drugog postanja, kako misli Daničić, od stvnjem. *biskaban* > nvnjem. *beschaben* »oglodati«. To je metafora (sličnost sa *biskupskom mitrom*). Od stvnjem. *biscof* je po-

suđeno slov. *škof*, gen. *škófa* (*nad-*), *škoflja*, (metafora) *škofica* — *škufica* »kleine Münze«, *šhof* je potvrđeno i za Istru (*škof porečki*, 13. v.). Internacionalne su riječi *episkopat*, gen. *-ata* (18. v.), pridjev na *-alis* *episkopalan*, *episkopalna* (npr. *crkva*). Mletački je italijanizam *veskovad* (Rab) »biskupsko palača«. Kako dokazuju neki toponimi kao *Biskupije* i *piskop* u dečanskoj hrisovulji, posuđenica iz latinskoga bila je raširena i na istoku, što je kasnije potisnuto od grecizma *episkop* m (1349, *arci-*), danas samo kod pravoslavaca, dok je u 18. v. bilo tako i kod pisaca katolika, pridjevi *episkopov*, *episkopski*, deminutiv *episkopac*, gen. *-lica* (jedna potvrda), *episkopstvo* (jedna potvrda) = *episkup* (17. v.) = *jepiskop* (Dušanov zakonik), *jepiskopija*, *jepiskopstvo*, = *jepiskup* (1269) s istim izvedenicama. Iz madžarskoga je *eršek* m (Vitezović), odatle *eršekija* = *jeršek aliti arkibiskup* < *érsék* < njem. *Erzbischof*.

Lit.: *ARj* 1, 103. 106. 107. 109. 327. 337. 3, 31. 4, 589. 601. 603. 9, 878. 10, 850. 11, 352. Kušar, *Rad* 118, 20. *Pleteršnik* 1, 27. 94. 629. 634. *Stojanović*, *Sporn.* 3, 6. *REW* 2880. *Gombocz-Melich* 2, 24. *Gauthiot*, *BSL* 16, CLXIII. *Janko*, *Slov. studije Vajsovi* 1948, 182-188 (cf *JF* 18, 297). *RES* 25, 195. *Joki*, *Unt.* 22. *GM* 458. *Titz* (v. *ZSPH* 13, 417.). *Miklošič* 13. *SEW* 1, 58. *Holub-Kopečný* 69. *Vasmer*, *GL* 57. *Mladenov* 162.

bista ha (Krasie, ŽK) »uzvik kojim se konji tjeraju kad zapnu«. Upór. *gijo*, *dijo*. Izvođenje od bav.-njem. *winstar* »na lijevo« ne odgovara ni semantički ni fonetski. Primarna kreacija uzvika za životinje isključuje posuđenice u ovoj lingvističkoj oblasti.

Lit.: Šamšalović, *NVj* 24, 590.

bistar, *bistra*, *bistro* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba, = *bizdar*, prema Miklošiču hrvatski = čakavski pridjev s asimilacijom sonoriteta između početnog i dočetnog sloga (upor. *mazga* < *maska*, v. i *nozdiri*) »1° brz, 2° jasan«. Prvo značenje ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom jeziku, nego samo u toponimiji (hidronimi) *Bistra*, *Bistrica* (i Grčka, Erdelj) i u apoziciji *šljive bistrice* »šljive koje brzo dozrijevaju«. Danas je općenito samo značenje »jasan«. To se značenje razvilo iz otjecanja brze vode kao rezultatивно. Voda koja brzo otječe postaje jasna, dok je ona koja ima polagan, spori tok mutna. S vode se značenje prenosi metaforički na svjetlost i na oko (gledanje), pa i na apstraktne predodžbe (*bistrina* u mislima, *bistriti pojmove*). Pridjev se poime-

nicuje sa *-ajc*: *bistroe*, gen. *-aca* m »1° jaje iz kojega se ništa ne izleže, 2° čovjek skroz pošten«, sa *-iĉ*: *bistrjo*, gen. *-iĉa* m »čovjek bistar ili lukav«. Pridjevski se apstraktumi tvore na *-ilo*: *bistrilo* n (Baraković), na *-ina*: *bistrina*, f (Vuk), na *-oca* = *-ota bistroća* (Vuk) = *bistrata* f, na *-ost*: *bistrost* (17. v.). Denominali: *bistriti* (*iz-*, Vuk) impf., *izbistravati*, *izbistrāvām* = *izbistrivati*, *-ujem*, *-ivom*; *obistriti* pf. »učiniti što bistro«; *razbistravati*, *razbistrāvām* = *razbistrivati*, *-ujem*; i je nastalo iz jeryja (stcslav. *bystrŭj*, rus. *bystryj*, polj. *bystry*) < ie. *u* u korijenu *bujbhū* »napuhnuti« koji se raširuje sa / u *buljiti* (v.), sa *s* u *bah* (v.). Na raširenje sa *-s* (upor. Šved. *busa* »navaliti«) nadošao je stari ie. pridjevski sufix *r* (upor. *dobar*, *mokar*). U grupi *sr* umetnuto je *t* kao u *oštar* (v.). Iz ie. *^Vhus-ro* nastade *bysrb* i odatle s nepostojanim *a*, koje uklanja suglasničke grupe u dočetu.

Lit.: ARJ 1, 328 i si. 135. 8, 359. Miklošič 27. SEW \, 113. Bruckner 54. KZ 46, 234. 48, 207. Mladenov 30. WP 1, 119. Slawski 53. Iljinski, Jagičev zbornik 291 — 8. Matzenauer, LF 7, 19. Bezljaj 62-4.

Biševo je treći dalmatinski otok koji ima pridjevski sufix *-ovj-ev* u sr. r., nastavljen na predslavensku osnovu. Prvi je *Lastovo* (v.), gdje je *-ovo* dodano dalmato-romanskom nazivu otoka *Lasta* (v.), treći na sjeveru *Sušak*, koji se zvao za doba narodne dinastije *Sansicovo* (v.). Talijanski *Busi* sadrži zacijelo prvobitni naziv. Dočetno *-i* je kao u *Zuri* > hrv. *Žirje* (v.), zacijelo ostatak lat. lokativa na *-i* kao u tal. *Rimini* < lat. *Ariminum* ili *Ascoli* < lat. *Ausculum*. *Busi* je možda (ilirsko?) lično ime koje je dobro potvrđeno u Panoniji i u Daciji: *Beusas*, gen. *Beuzant-*, *Buzetius*, *Buzetia*, u Apuliji *Busiq*, *Busa*, na mesapijskim natpisima *Basât*, *Bao^tas*.

Lit.: Skok, Slav. 222. Ribezzo, *Onamasticon* s. v. Krähe, *Lex*. s. v.

bitanga f (17. v.) »1° skitnica, potepuh, uvredljiva riječ, 2° sinonim za *java* = *joha* (v.): kljuse koje se nade u selu, a ne zna se čije je, = *skit*, *skitavac* (konj) (Karlovac)«. Odatle: denominal *bitanziti* (*se*) impf. = *bitandžiti se* (*na-*, Lika) »skitati se«. Taj madžarizam srvnjem. podrijetla (*bitang* »bez gospodara«, od *biutunge* »plijen«) nije toliko raširen na zapadu (Krašić) koliko na istoku, odakle je došao i u bug. *bitanka* = *bitan*, s odbacivanjem *-ka*, »Taugenichts«, i u rum. *bitanglbitong* »nezakonito dijete«. Od sjevernih slaven-

skih jezika nalazi se još u slovačkom i ukrajinskom. Dočetak *-a* je kao u *opravda* (v.) i *Ki-kinda*.

Lit.: ARJ 1, 337. 7, 209. Szarvas, MNy II. Melich, ASPh 34, 552. Gombocz-Melich 1, 415. Doric 16. Mažuranu 1316.

bite f pl. = *bitve* (Kučiste) »(pomorski termin) stupić na provi za konop sidra«. Od tal. *bitta*, od stnord. *biti*. Prešlo u pomorsku terminologiju zapadnih Romana.

Lit.: DEI 536. REW* 1135.

biti¹ pf. od ie. vremena, impf. (Vuk) »esse«, sadrži osnovu *bi-*, u kojoj je *t* nastalo od jeryja (stcslav. *byti*, rus. *bytb*, polj. *być*), a ovo iz ie. *u* (gr. *φύω* »stvaram«, odatle *physis*, odatle opet ineternac. riječi *fizika*, *fizički*, *fiskultura*; lat. *fu-i*, ir. *buih* < *etm¹; kao u slavenskom). Jery se govori i u južnoslavenskom, kako pokazuju susačko *bujah* i rumunjska posudnica *izbuti* »uspjeti« < *izbbyti* (upor. i ukr. *buty*), jedini rumunjski glagol slavenskoga podrijetla koji potječe od slavenskog infinitiva, dok je svima ostalima izvor slavenska prezentska osnova. U baltičkoj grupi infinitivi lit. *buti*, lot. *būt* pokrivaju se semantički, fonetski i morfološki potpuno s praslavenskim i sveslavenskim *buti. Ie. osnova *bheu-jbhu-* značila je prvobitno »rasti«. To se značenje očuvalo u *biljka* f (Vuk) i *bilje* n. Iz toga značenja razvila su se dva: 1° egzistencija »esse« u konjugacionom sistemu i u mnogim izvedenicama i prefiksanim složenicama i 2° boraviti, commorari, u prefiksanim složenicama, koje ćemo detaljno analizirati. U konjugacionom sistemu u prezentu, kada znači »esse«, zamjenjuje ga od najstarijih ie. vremena glagol sasvim druge osnove *es-ls-* u svim slavenskim kao i u ostalim ie. jezicima upor. npr. francuski, gdje imamo *esse* i *stare*. Kada *biti* tvori svoj prezent, on danas glasi *budem* < stcslav. *bĉdo* ili analogički *būdñem*, *Videm*, *Vidnim* (*bi-* Kosmet, Bosna, i mjesto *u* iz infinitiva). Taj je nastao od osnove *bhu-* analogički prema redupliciranom prezentu: *djedem*, *dadem*, s umetanjem infiksa *n* (kao lat. *frango*, *tango*). Taj prezent očuvao se i u složenicama: *dobiti*, *dobudem*, ali je danas izmijenjen prema *biti* »udariti« u *dobijem*. Prvobitni se oblik očuvao u rumunjskom *dobindi* < *dobĉdo*. Kajkavsko *bum*, *būš*, *bū* je stvoreno prema *znam*. U potencijalnim rečenicama dobio je futursko značenje. Od infinitivne osnove *bhū-* > **by-* tvori se još prošli aktivni particip *bio*, *bila*, *bilo* i izvedenice koje će se niže navesti kao *bilje* n itd.

Imperfekt se tvori također od osnove *bhū-*, upor. lit. *buvo* < *buuāt, ali u slavenskim jezicima je u stcslav. *beaše* = hrv.-srp. *bijaše* mjesto u došlo e prema prijetoju *es*: *es* (upor. lat. *erani*). Razlog za tu analogiju je borba protiv homonimije. Slavenski paralelni razvitak sa lit. *buvo* doveo bi do kolizije s iterativom *bývati*, o kome niže. Stari crkveno-slavenski kondicional *bim*, *bis*, *bi* (itd.) očuvao se u čakavskom, a u štokavskom je dobio *h* mjesto *m* prema aoristu. Glas *i* nije u ta dva oblika nastao od jeryja < ie. *u*, nego je to prijetojni štěpen *i*. Aorist *be* > *bje* ima svoj samoglas od *es* ili je ie. *buēt*. Odatle u narječjima na Korčuli (Lumbarda): *bisem*, *bisel*, *bišete* u značenju »trebati, sollen«: *biSe! to r'eć* »trebao si to kazati«. Još postoji ostatak starog optativa *budi* koji se danas govori za imperativ mjesto *neka bude* u *budi bog s nama*, i u disjunktivnoj vezi *budi-budi*. U Kosmetu *bud-tud*, veznik »premda«: *bud mu ja kazujem, tud on ne sluša*. U književnom jeziku, ne u narodskom, upotrebljava se nekadašnji particip prezenta kao veznik uzročnosti *budući* i u vezi s *da* (*budući da*), i kao pridjev *budući*, *-a*, *-e* »što će doći« u futurskom značenju, kao i *budem*, odatle apstraktum na *-ost*: *budućnost* f.

Prefiksalne složenice od *biti* (zbog semantičnog i morfološkog razvitka treba svaku posebice prikazati):

1° sa *do-*: *dobiti*, *dobudem* pf. je stara ispravna konjugacija, danas napuštena u književnom i saobraćajnom jeziku. Upotrebljavaju je još dubrovački i čakavski pisci; danas samo *dobijem*. Da je u južnoslavenskom bio općenit oblik *dobodc*, dokazuje rum. *dobindi* »pobijediti«. Arbanasi posuđiše infinitivni oblik: *dobitun*, *dobis* < *dobitjo »pobjeđujem« i odatle arb. apstraktum na *-ia* (v. *-ija*) *dobī* f »pobjeda« (Gege). Odatle je dalje izvedena radna imenica *dobitnik* m prema *dobitnica* f (17. v.) »pobjednik, victor«. Apstraktum s istim sufixom kao infinitiv *dobit*, gen. *-i* (15. v.) »Erwerb, Gewinn, Sieg«, dalje rašireno sa *-bko*: *dobitak*, gen. *dobitika* m »korist, imanje, stoka«. U tom značenju posuđiše ovu riječ Rumunji *dobitoc* »stoka«. Pridjev na *-bn*: *dobītan* (16. v.); kolektivna riječ *dobica* (18. v., Stulić) < *dobit* + *-ca* (sufiks prema *djeća*), *dobica* f (16. v., prijelaz iz *i*-deklinacije u *a*-deklinaciju), odatle sa *-bko*: *dobīćak* m; kolektivum *dobīće* n i pridjev *dobīćan* nisu ušli u književni jezik. Imperfektum se tvori na dva načina: sa *-va-*: *do-*

bivati, *dobivam*, odatle radna imenica *dobivalac*, gen. *-aoca* m (Vuk), i sa *-ja-*: *dobijali* (17. v.).

2° sa *iz-*: *izbiti*, *izbudem* (*se*) pf., stcslav. i rus. »izbaviti se, osloboditi se, preostati«, ne govori se ni u književnom ni u saobraćajnom govoru. Očuvan je u rum. *izbtndi* prema prez. *izbĉdo*. U rumunjskom je ta složenica dobila značenje po zakonu rezultata radnje što se već kod Zoranića vidi: *izbi mi se san* »ispunio mi se san«, upor. u rumunjskom, »erfüllen > gewinnen«. Ali rumunjski ide još i dalje u razvijanju ovoga semantema: »pribaviti sebi zadovoljštinu > osvetiti se«, odatle rum. postverbal *izbīndā* f »pobjeda, osveta«. Kako je već naprijed rečeno, i sam infinitiv ušao je u rumunjski jezik: *izbuti* »imati uspjeha, réussir«. Odatle apstraktum *izbitak*, gen. *-tka* m »suvišak« (cslav. i rus. te u knjigama pisanima crkvenim jezikom). Stulić ima, kako veli, iz brevijara pridjev *izbitan* »suvišan«. *Izbiti* je u hrv.-srp. morao propasti zbog kolizije sa *izbiti* »izlupati«. Imperfektiv odatle obrazovan s pomoću *-va* glasi: *izbivati*, *izbivam* (Vuk, stcslav. i rus.), usp. i *ne izbivati nikada* »biti uvijek«, u Kosmetu *izbīvāt*, *-īvam* »izlaziti, napuštati, curiti (subjekt *sud*)*,

3° sa *po-*: *pobiti*, *pobudem* »commorari« je danas crnogorski provincijalizam. U književnom i saobraćajnom jeziku ovaj je složeni glagol potisnut u zaborav zbog homonimičke kolozije sa *pobiti*, *pobijem* »mactare«.

4° sa *prĉ-*: *prĉbytb* »zadržavanje, boravak«, postojalo je još u stcslav., u današnjem jeziku samo iterativ odatle *prebivati*, *prebivam* i odatle apstraktum na *-aliste*: *prebivalište*.

5° sa *pro-* »naprijed«: *probiti*, *prōbudem* »uspjeti« (Vuk, Primorje i Dubrovčani) pf., danas je primorski provincijalizam. Ljubiša piše još *probijem*. Odatle iterativ *prebivati*, *-vam*, koji također nije ušao u književni ni u saobraćajni jezik, nego samo apstraktum odatle na *-bko*: *probitak*, gen. *-bitka* m, i pridjev na *-bn*: *probitaćan* te apstraktum *probitatnost*. I ta je glagolska složenica propala zbog homonimičke kolizije sa *probiti*, *probijem* »pertundo«. Miklošičevo mišljenje da je *probit* od tal. *profito* > *probitak* nije potrebno jer se složenica može dobro protumačiti iz naših jezičnih sredstava.

6° sa *sz-*: *zbiti se*, *zbudĉ se* »dogoditi se«; odatle iterativ *zbitati se*, *zbīva se* »dogadati se«. Apstraktum se tvori od prošlog participia aktiva (upor. *biljon*, *biljna* »istinit, pravi« od

bilj, gen. -i f »istina«) i sufiksa *-ja*: *zbilja* f = *zbilja* (Hrvatska) »istina«, uzvik »a propos«, prilog *zbilje*, pridjev i prilog na *-ski*: *zbiljski* »doista«, prilog *nāzbilj* (Dubrovnik) »doista« = *nazbilje* — *nazbilj(d)*, pridjev *nazbiljan* (Stulić). S prefiksom *od-*: pridjev *ozbiljan*, negativno *neozbiljan*, nastao je od sintagme *od zbilje*, odatle *uozbiljiti* se pf. (Stulićeve su kreacije *nazbiljstvo* n i *nazbiljnost* f). Upor. još denominai *biljèvatì*, *-ujem* (16. v.) »vera dicere«, pridjev *biljeviti* (Stulić) »istinit«, prilog *bilj evito* [bilj ovito] (Dubrovčani) »certe, vere«. V. niže *biljka* i *bilo*. Prijedlog s u prilogu *zbilja* može se tumačiti i prijedlogom *iz: izbtjta* = *zbilja* »a propos«, tj. prilog je nastao od genitivne sintagme i *bilja* — *s bilje* (turcizam *dériek*, v.) od imenice *bilj* m »istina«, kako misli Rešetar. Upor. rečenicu: *ako si se ti Sale* (< s̄b šale) »ženio, ja sam se zbilje (si bilje = *zbiljski*) udavala.

7° sa *iz-* = *s-* + *ne*: *iznèbiti*, *iznèbudem* se čega pf., stcslav. »izbaviti se > ujedanput nestati« (18. v., Dubrovčani) = *snèbiti* se, *snèbijem* se pf. »kao zabuniti se u čudu« prema impf, *iznèbiti* se, *iznèbudem* se (18. v., Dubrovčani) »od čuda se zbuniti«. Odatle u današnjem jeziku samo *snèbiti* se, *snèbivam* se (Sorkočević). Odatle pridjev na *-lživ snèbiv-lživ*. Upor. *sneveseliti* se. Ovamo ide zacijelo i Martičev *snèbljušiti* se »uplašiti se«, u kojem je intenzitet značenja izražen sa. *-uš-* + *-iti* se i s umetnutim *lj*.

8° sa *za-*: *zabiti*, *zābudem* je danas bokeljski provincijalizam; u starom vrbničkom zapisu *ne zabudemo se napiti*, ova složenica danas živi samo ti narječjima (*zabiti*, *zabim*, ŽK) jer je posve potisnuta u književnom i saobraćajnom jeziku od *zaboraviti*, *-lm* (v.), čuje se i čita samo apstraktum po *ř-* deklinaciji: *zabit*, gen. *-i* f »zaborav, samoća« (stcslav. *zabytb*, Stulić, Banija): u *zabiti*, odatle pridjev *zabitan*, *-tna* (Đorđević) »skrovit«.

Još treba spomenuti apstraktum *bít*, gen. *biti* f (16. i 17. v.) »natura«, kao filozofski termin; odatle pridjev *bitan*, *bitna* »praesens, essentialis, substantialis«, pa *bitnost*, gen. *-i* prilog *bitno* »substantialiter« i imenica na *-zko*: *bitak*, gen. *bitka* m (Vetranie, Ranjina) te apstraktum na *-je*: *biće* n < *bytue (14. v.). Ne treba da je iz češkoga kao što je složenica *dobrobit*, gen. *-i* f. S negativnim prefiksom u (v. *ubog*) *ubitak* »šteta«, *ubitačan*, *ubitačnost* je prema Maretiću rusizam. Kao teološki termin stvoren je apstraktum na *-stvo*: *bistvo* n »esse«, koje dobiva v od *bitati*: *bivstvo*.

Odatle pridjev na *-en*: *bistven* (17. v.) »essentialis«. Sve te izvedenice su prevedenice od *essentia* < *esse* »biti«.

Od prošlog participa aktivnoga *lyib* > *bio* izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-zo*: *bilj* m »istina«, koju smo spomenuli pod 6°. Tu je osnovno značenje *biti* »esse« očuvano. Kako je već rečeno, očuvano je i prvobitno značenje »rasti« u kolektivu *bilje* n (14. v.) i u izvedenici odatle (na *-ika*): *biljka* f (16. v.) »herba«; odatle radna imenica *biljar* m (također toponim) prema *biljārica* f, pridjevi na *-bn*: *biljni*, na *-ski*: *biljski*. Ovamo ide i složenica *sv. Jovan Biljober* te *obiljušiti*, *-ušim* pf. »napabirčiti«, = *nabeljušiti/nabi-* (Kosmet). Postoji i apstraktum *bilina* f suvišan školski izraz za *biljka*. Upor. gr. φυτόν, riječ koja je postala internacionalna. U izvedenicama od istoga participa očuvano je i značenje »boraviti« u *bilo* n (Kosmet) »jugum montis, planina, planinski vijenac (Vuk), najviši hrbat na krovu od zgrada (metafora, Kosmet)«, upravo »mjesto gdje stanuju ovce (v. *stan* u planini)«. To isto značenje očuvalo se i u izvedenici na *t*, ali samo u toponimiji: *Velebit*, planina, upravo »veliki pastirski stan«, kajkavski toponim *Hudi Bitek*. Ovamo ne ide i denominal *obitavati* (v. *viti*) za koji se misli da je rusizam.

Iterativ od pf. *biti* tvori se, kako se vidjelo kod prefikslnih složenica, s pomoću *-va-*: *bivati*, *bivam* (12. v.) Ta izvedenica ide u balto-slavensko i praslavensko doba te se tačno poklapa s lit. *buvōju*, *buvoti*. U narodnom govoru u Bosni upotrebljava se od tog prastarog iterativa samo 3. l. sg. prez. *biva* »naime«, što se još raširuje deiksom *-karee*: *bivākārcē* »to jest, nāmlich«. To je danas kao prilog koji se umeće. Bella je sam možda stvorio filozofski termin *biva* f »esse«. U Vodicama (Istra) *bivati* impf, znači »ř postajati, 2° boraviti«. O kauzativima *baviti* i *batvo* vidi naprijed.

Glagol *biti*, kao *ići*, tvori konjugacióm sistem od dva korijena: od *by-* > *bi-* < ie. *bhu-*, koji smo vidjeli u bogatjoj ramifikaciji, u svim vremenima osim prezenta i participa prezenta, koji se, kako je spomenuto, tvore od ie. korijena *es-*. Taj varira sa *s-* u enklitičnim oblicima. Ovamo bi išao po jednom tumačenju i *isti* (v.) i *prisibi* (v.). Present *jesam* prema *sam*, *jesi* prema *si*, *jest* (analogijski *jeste* sa *e* prema *-e* u *kaže*, *piše*, *jede* itd.) prema *je*, *jesmo* prema *smo*, *jeste* prema *ste*, *jesu* prema *su* veže se s negacijom u *ne* + *esmb* > *nesmi*: *nijesam* (jekavski), *nisam* (ikavski, jekavski i

ekavski), *nesam* (ekavski, Kosmet) itd. U čakavskim i kajkavskim narječjima *-m* u 1. l. sing. može ispasti *jěšnjis*. Duljina *e*, koja je nastala kontrakcijom, našla je odraza u svim našim narječjima, 3. l. pl. *jesu* ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. On je hrv.-srp. inovacija. U 3. l. *nestb* < *ne* + *est* > *nije*, *ni* (ŽK) napušteno je dočetno *-st* od *jest*. To je analogija prema enklitici. Upor. u narječjima je (ŽK), koje se može reduplicirati *je je* kao i *ni ni*. U književnom je jeziku također /2 kada je u vezi s upitnom *li* (v.). Kako je *je* i afirmativna čestica (fr. »oui«), može se zamijeniti sa *da*, *nu*: *da li/nu li*. Iz crkvenoga je jezika particip prezenta *spš-* kojim se prevodi gr. ων = lat. (*praesens, essentialis*, kao filozofski termini. Odatle određeni pridjev *šušiti* (Vuk) = *sūsti* (Kosmet) »sinonimi za: isti, istovetni, puki, pukahni, pukasti«. Upor. got. *sunjis* = sanskr. *satya* »istinit«. Odatle se izvede apstrakta na *-ina suština* »sinonim: bitnost«, na *-stvo suštstvo*. Denominal je *prisušiti* (Kosmet) »približiti se, primaći tako da smeta (prezrivo)«. Od participa *sč-* u vezi s 3. l. pl. su participi *odsutan* i *prisutan* »sinonimi: nenazočan, nazočan« i apstrakta na *-ost* i *-stvo odsutnost, prisutnost, odsu(t)stvo* »sinonim: dopust, nestašica«, *prisu(t)stvo* i denominai *prisustvovati*. To su upravo rusizmi, upor. rus. *otsustvie*. Prema 3. l. sing. *jest* stvoren je u crkvenom jeziku apstraktum *jestbstvo* (već u *Suprasaljskom zborniku: jestbstvo* »φύσις«) kao prijevod od gr. ουσία = lat. *essentia* kao filozofski termin, odatle posuđenica iz crkvenog jezika *jeststvo* m »bivstvo« i dalja izvedenica, upravo poimenični pridjev na *-en*: *jestastven*, *jestastvenica* »prírodopis«, *jestastveničar*. Ovamo ide i određeni pridjev na *-n* s prefiksom *na-* = επι- *nasušni* (*hljeb*, nema Vuk) kao prevedenica od gr. άρτος επιουσιος = stcslav. *nasčstbnyj* (prema Kuljbakinu već u Čirilovu prijevodu).

Vežanje ie. korijena *bhū-* i *es-* u istom konjugacionom sistemu nalazi se u baltičkoj grupi, u irskom, latinskom i u sanskrtu.

Lit.: *ARj* 1, 383-8.' 302. 303. 311. 309. 335. 342-372. 374. 375. 2, 502. 504. 505. 508. 3, 914. 12, 245. 4, 135. 260. 261. 7, 769. *Miklošič* 26. *SEW* 1, 79-80. 114. *WP* 2, 143. *Bruckner* 51. *ASPh* 11, 125. *Vasmer* 159. *BI* 2, 439. 833. *Trautmann* 40-41. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *Elezović* 1, 63. 45. 2, 3. *Boisacq*, 1028. 1043. *GM* 36-7. 70. Veselinović, *GG* 26, 229-38. Joki, *Stud.* 10. 6-7. *NJ* 2, 121. Belić, *NJ* 1, 66. *ASPh* 26, 126. *TZ 58, 208. Murko *ASPh* 14, 104. 12, 566. Rešetar, *ASPh* 36, 548. Kušar, *NVj* 3, 336. Bulat,

JF 5, 149. Benveniste, *BSL* 34, 190. Maretić, *NVj* 3, 191. Maretić, *Savj.* 3. 4. 160. Jagić, *Književnik* 2, 180. Isti, *ASPh* 6, 287-8. *Brugmann* 1², 1006. Music, *JF* 11, 173-8. Osten-Säcken, *IP* 33, 268. - za refleksu od *esse*: *Miklošič* 105. *SEW* 265. *Holub* 83. 157. *Bruckner* 206. 482. *Vasmer* 1, 405. *Mladenov* 163. 622. *WP* 1, 160. Schwyzer, *IF* 27, 295. Hermann, *KZ* 47, 155. *Boisacq* 226-7. Iljinski, *ASPh* 34, 8-9. Budimir, *NJ* 2, 7-9. Đorđić, *NJ* 2, 50-3. Märgan, *Ny* 2, 277-8. Deismann, *Reinhold-Sieberg Fest-schrift* 1, 299. i sl. Smalek, *Eos* 31, 447. Debrunner, *Theol. Blätter* 8, 212. i sl. Schmiedel, *ib.* 258.(cf. *Ib* 15, 214). Rozov, *Slavia* 9, 620-1. Kuljbakin, *JF* 13, 161-2.

biti², *bijem*, impf. (Vuk) »udarati«, u prefikslnim složenicama: *iz-*, *izod-*, *ispre-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *obuz-*, *od-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *sa-*, *spod-*, *süz-*, *uz-*, *z-*, *za-*, *zauz-*. Iterativ se tvori sa *-ja*: *-bijāti* koji se govori samo s prefiksima: *iz-*, *izna*, *izod-*, *isporaz-*, *ispre-*, *izraz-*, *izu-*, *na-*, *nau-*, *naz-*, *nad-*, *o-*, *obuz-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *priuz-*, *pro-*, *raz-*, *sa-*, *süz-*, *u-*, *uz-*, *z-*, *ga-*, *zauz-*. Tvori se talcoder i sa *-va-* u narječjima: *izbivati* (Kavanjin), *razbivati*, *prebivati*, *razbivat*, *-ivam* impf. (Kosmet) prema pf. *razbit*; *obivati* (*sé*) impf, pored *obijati* se (Grgur iz Vareša, Kavanjin) — *obivāt*, *-warn* »tumarati, tražiti zgodno mjesto za gnijezdo (subj. *kokoši*)«, *pobivat*, *-ivam* (*kolje*, *guvno*) (Kosmet), *ubivat*, *ubivam* (Kosmet) »žuljiti (subjekt *jemenije*)»; upor. i *nabivač* m »čovjek koji hoće tuđe žene«. Iterativ na *-va-* nije prodro u književni jezik, ali mu u narječjima postoje ostaci: *nedobiven duh* kod Bunjevaca; čuje se particip pasiva: *razbiven*, *ubiven* pored *ubijen*, radna imenica *ubivalac*, apstraktum *bivenje* = *bljenje* i pridjev na *-lživ*: *razbivlživ*.

Zabilježiti treba neke znatnije semantičke promjene kod prefikslnih složenica: *odbit*, *odbije* (*krava tele*) (Kosmet); *razbiti* pf. prema impf, *razbijati* (*vunu*, *panuk*), *ubiti* pf. prema impf, *ubijati* »töten«, *öbiti*, *Obijem* pf. (Piva-Drobnjak) = *obit*, *obijem* (Kosmet) »pretražiti«; *iznèbiti*, *iznèbijem* pf. (Vuk, Gospić) »izbiti dijete prije vremena, pobaciti« = *znèbiti*, *znèbin* pf. (Vodice) »abortio«; *nemam ni prebijene pare* »nijedan odsječak pare«, jer se nekada *čara Vila*, sjekla; *zbijati šale* je balkanizam, upor. rum. *a bate jocuri*.

Prema stcslav. *bug*, *biti* samoglas i iz infinitiva prenesen je i u prezent, ali ima ostataka od prezentskog prijevaja u pasivnom participu (*raz*)*hjen* pored *bijen*.

Od prefikslnih složenica posudiše Rumunji *izbi* < *izbiti*, *răzbi* < *razbiti* s mnogobrojnim izvedenicama kao rum. postverbal *izbă* »udarcac« = *izbaiu* (Moldavija), *izbeliște* »mjesto gdje se udara«; *razbiciu* »Durchschlag« itd., Arbanasi *razbitis* — *razbis* (Kalabريا) < *razbiti*, *zabis* < *zabiti*.

Glagol je sveslavenski, iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. Ie. korijen *bhi-* nalazi se još u keltskim narječjima, u armenskom, grčkom i germanskom. Izvedenice od praslav. korijena *bi-* jesu:

Sa sufixsom *-dio*: *bilo* n »1° kucanje srca, puls, upór. i *očno bilo*, 2° daska ili gvozdena ploča u koju se udara mjesto zvona (12. v., Vuk), 3° u grabalja, brane, pluga ono u čemu stoje zupci, 4° panj ili stablo osim grana, 5° prema jednom tumačenju: jugum montis«, upor. špan), *sierra* < lat. *serra* »testerà, pila«, po zakonu metafore prema nazubljenim grabljama; u ovom se značenju javlja također kao toponim; upor. i f *bila* (Vuk, Šumadija) »montes continui«; odatle deminutiv *bilce* n (Srbija). Tu riječ posudiše Rumunji *bilă* f »Balken«.

Sa sufixsom *-tvá*: *bitva* f (Obradović, ovako i rus.) »pugna«, izmijenjeno u *bitka* f možda zbog izbjegavanja homonimije od lat. *beta* > *bitva* (v. *blitva*); apstraktum *biće* n (Kosmet) »bijenje« (upor. part. pas. *razbit*).

Od *nabiti*, *nabijem* (Vuk) s pomoću *-otina* (upor. *krhotina*) izvedena je: riječ *odbitojina* f (Imotski) »komadić kamena koji se zidarima odbijee«. Od istoga glagola postoji humorističké imperativne složenice: *nabidrob* m (Ljubiša) »koji se dobro hrani«, *nàbiguzica* m (Vuk, Lika) »koji rado jede mukte«, odatle augmentativ *nàbiguzičina* m (Lika), *nabiguzija* i pokraćeno *nabigáš*, gen. *-aša*, gdje je sufixsom *-as* (v.) izmijenjen *-guz* u *-gas*; u Riječkoj nahiji (Crna Gora) cijela riječ *-guz* je zamijenjena sufixsom *-jača* (v.) *nabijača*, zamjenjuje se i eufemizmom *puška* = *guzica*: *nabipuška*; *nabikuća* f »mačka koja ne lovi miševe, nego se skita kojekuda«. Od impf, *nabijati* izvode se s pomoću *-lja* radna imenica *nabijalja* f (Lika) »žena koja nabija konoplje«; s pomoću *-ác* i *-jača* *nabijač*, gen. *-ača* i *nabijača* f u raznim značenjima.

Od *ubiti* izvedena je radna imenica na *-ica*: *ubijca* > *ubica*, na *-lac*: *ubilac*, *samoubilac* u složenicama *bratoubica*, *bratoubilački*; apstraktum *ubistvo*, *samoubistvo*.

Od osnove *bi-* veoma je stara sveslavenska izvedenica iz praslavenskoga doba s pomoću složenog sufixsa *k+ zo* > *č bič*, gen. *biča*. (Vuk, 16. v.), riječ koju potiskuju sinonimni turcizmi *korbáč* (v.) i *kandžija* (v.). Tu staru riječ posudiše Rumunji *biciu* m = *z biciu* (Erdelj) u istom značenju, odatle rum. deminutiv *biciușca* f i denominal *biciui* < *bičovati* (17. v.), kao i Nijemci *Peitsche*. Odatle *bičalje* n (Vuk) »držalo od biča« sa sufixsom *-alo* + *-je'*, denominali: *bičati* (17. v.), s sufixsom *iz-*, = *bičiti*, *bičovati* '= *izbičevati*, deminutiv *bičkarati*, *-ām* (Baranja, Vuk).

Veoma je raširen praslavenski leksikološki elemenat *boj* m, gen. *boja* (14. v.), dobio kao postverbal prijevodom od *biti*, kao *-poj* od *pi-ti*, *loj* od *li-ti*; odatle radne imenice na *-(a)c*: *bojac*, gen. *bojca* m (Vuk), kod Mađžara *baj* kao posuđenica iz panonskoslavenskoga, na *-džija*: *boj(a)džija*, *bojđžija*, hipokoristik na *-bko*: *bojak* (16. v.) samo kao unutrašnji objekt u *bojak biti* (Vuk); pridjev na *-bn*: *bojan* (15. v.), *bojni kamen* (Kosmet), poimeničen u slov. *bojna* »rat«; na *-nik*: *bojnik* m (14. v.) »vojniki«, odatle pridjev na *-ski* *bojnicki*, danas općenito samo u prefikslnoj složenici *razbojnik* m (13. v.), također rum. *razboinic* »ratnik«. Odatle apstraktum *razbojništvo* = *razbojstvo*. Od panonskih Slavena posudiše Mađžari tu radnu imenicu u značenju »vojniki«: *bojnok* (13. v., također antroponom i toponim; odatle toponim *Bajmok* kod Bunjevaca), a Rumunji od đačkih Slavena *boinic* m = *boiniță* f »mjesto boja« < *bojnica* »certamen«. Od *boj* postoji također izvedenica na *-ište*: *bojište* »bojno polje«, također toponim; posuđenica u rum. *boiște* »ribarsko mjesto«; pridjev na *-evan*/*-ovan*: *bojován* (Stulić), odatle *bojovnik* m prema *bojovnica* f.

Elemenat *boj* dolazi vrlo često u prefikslnim postverbalima: *naboj* od *nabiti*, *saboj* od *sabiti*, *đbojina* f (Lika) »ono što otpada kad se što obija«, odatle pridjev na *-it*: *obojiti* »(vino) jak, žestok«, *razboj* = *rážboi* (Skopska Crna Gora) od *razbiti* u dva značenja »1° tkalački stan, krosna (upor. naprijed *razbiti vunu* za razvitak značenja) = natra, tara, stative« (Srbija, Srijem, Slavonija), 2° bojno polje, 3° u steslav., ubijstvo, grabež«, *kućni razboj* (Crna Gora)«. U posljednja dva značenja ovu riječ posudiše Rumunji *rážboi* »1° rat, 2° krosna«, odatle pridjev *rážboiesc* »ratni«, prekrojenu prema *bellūm*: *urážbelkoja* riječ im zamjenjuje franačku posuđenicu *werra* > fr. *guerre*, tal. *guerra* za lat. *bellūm*. Još

su značenja: »3° razbijanje zakona (g. 1652, Kastav), 4° novo iskrcena zemlja (Riječka nahija, Crna Gora)«. Odatle pridjev na *-bn*: *razbojan* (*napad*), *razbojište* n (Vuk), sa *-d&čija*: *razbojđžija*. Također toponimi: *Razbojina*, *Razbojna* (*draga*), *Razbojno*.

Od *ubiti* je stari postverbal steslav. *ubojb* »ubijstvo«, *ūboj*, gen. *uboja* = *ūboj*, gen. *ubōja* (Kosmet), odatle radna imenica *ubojica* m i izvedenica na *-stvo* *ubojstvo* na zapadu, za što Vuk upotrebljava *ubijca* > *ubica* i *ubistvo*, dok je *ubojica* m Vuku »koji se dobro bori«; izvedenice *samoubojica*, *samoubojstvo*; odatle pridjevi na *-bn* *ubojni*, na *-it* *ubojiti* (epitet za *koplje*), *ūbojnica* f epitet za *puška*, *ubojnik* za *biven*. Od *nabiti*: *naboj*, gen. *náboja* »ono što je nabijeno ili čime se što nabija«, odatle *nábojina*, pridjev *naboju*, *nábojnik* (Dubrovnik) »rana«. Odatle se ispuštanjem *j*, možda pod uplivom *bok*, dobila onomatopeja i sa sufixsom *-ka* (v.) *nabokati* se, *nábokām* se »najesti se«. Od *pobiti*: *poboj*, gen. *pobōja* »sprava koja služi za nabijanje obruča na bačvu« (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) kao i *sábōj* m od *sabiti*, te od *prebiti* *prijevaj* m.

Lit.: ARj 1, 280. 283. 372. 374. 507. 516. 517. 518. 2, 517. 3, 934. 958. 4, 135. 137. 139. 260. 277. 289. 301. 7, 207. 208. 209. 211-2. 709. 769. 8, 341. 360-1. 362. 423. 568. Miklošič 12. SEW 1, 56. 68. 117. Maretić, Savj. 5. Bruckner 25. Slawski 31. Trautmann 33. WP 2, 137. 138. Elezović 1, 47. 53. 220. 2, 3. 4. 16. 84. 88. 160. 376. Vuković, SDZb 10, 394. 399. 400. Škarić, NVj 20, 45-9. Gombocz, MNY 7, 35-7. Gombocz-Melich 1, 227. Holthausen, PBB 66, 271. Boissin, RES 27, 43. GM 362. 488. Ribarić, SDZb 9, 205. Mazzo-arac 77. Tiktin 1312. SEZb 1, 349. Vaillant, RES 22, 13. Sköld, LUA 19., br. 7. Mladenov 30. Boisacq³ 1027-8. Lalević, Nj 3, 88.

bitisati, *-sem* pf. (Vuk) = *bitsat*, *-isem* (Kosmet) »ne biti više«, npr. *bilo* i *bitsalo* »nekad bilo, sad nije više«. Ovaj je balkanski turcizam od *bitmek* »proći, ne biti više, transire« na zapadu kod hrvatskih pisaca (i do brih, kao Nazor) po jezičnom osjećanju doveden u krivu vezu sa *biti* (v.), tako da je dobio značenje »postojati, egzistirati«, protiv čega je Maretić. Premda je *bitisati* pf., stvorio se apstraktum *bitisanje* n »egzistencija, postojanje«. U tom ga značenju upotrebljava Nazor u *Radu* 251, 36: *dočekuju novo bitisanje*. Ta izvedenica nije potvrđena na istoku jer *bitisati* nije imperfektivni glagol. Nalazi se u bugarskom kao imenica *bitim* m, *bitisvam* »dovršu-

jem, dokončavam«, i kauzativum na *-ir-* od osnove aorista *bitirdisvam* od tur. *bitirmek* »dovršiti«, u rum. *bitirmea* f »rekvizicija«, *bitir diși* = *beter diși* »rekvirirati«, arb. *bitis* »dovršujem«, cine. *bitisire* pored *bitire* »dovršiti«.

Lit.: ARj 1, 372. Mladenov 30. Doric 16. GM 38. Elezović 1, 47. Pascu 2, 113. Maretić, Savj. 4.

bitkavac, gen. *bitkavca* m (Bela, Stulić) = *bitkavica* f (Konavli, Vodopić) »ptica, vrsta zebe, fringilla coelebs L«. Izvedenica na *-av* + *-ác* iv.), *-av* + *-ica* za radne imenice od glagola *bitkati*, *-tka* impf. = *bitbikati*, *-če*, a ovaj od glasa ptice *bit-bit-bit*. Hirtz navodi još 42 naziva za istu pticu.

Lit.: ARj 1, 372. Hirtz, Aves 14.

bit-pàzar, gen. *-ára* m »stara krama (Zagreb)«. Turcizam, složenica od *bit* »uš« (upor. *tahtabit* m »stjenica«) i *pažar* »trg« < perz. *bazar*, nalazi se i u bug. *bit-pazár* »Trödelmarkt«. Upor. još za takve složenice nadimak *Bitpara* i *bitoti* (Kosmet) »trave protiv vašiju« < *bit* + *ot* »trava« (upor. *baluk* > *balukot*).

Lit.: ARj 1, 372. Lokotsch 278. Elezović 2, 501. Mladenov 30. Doric 16.

bitèvi, indeklinabilni pridjev (17. v., leksikografi), nedovoljno potvrđen u narodnom govoru > *bitevija* f (Vuk, nar. pj.) u apoziciji *koplje bitevija* »potpuno, od jednog komada«. Odatle u turskom apsolutnom superlativu *bizbitevlja* (*oganj*) (Kosmet) »cio cjelcat«. Turcizam (*bitevi* »jedinствен«, *bis-bitevi* »sve u cjelini«, upor. *buzbutun*), nalazi se i u bug. *bitivija* = *bitivujia* »vollständig, aus einem Stück«.

Lit.: ARj 1, 337. Elezović 1, 45. 2, 500. Mladenov 30. Doric 16.

bitva f (16. v.j dubrovački pisci, Vuk, Dubrovnik) = *blitva* (16. v., Sutomore, Rab, Veli otok, Cres, Božava, Vodice, Slavonija, kontinentalni pisci kao Palikuća, Vladmirović, J. S. Reljković, Šulek), slov. *blitva*, ukr. *blytva* »cvekla = cikla = cikva (Hrvatska), meko zelje, rote Rube, pazija = *pašjak*, gen. *-aka* (Zemun)«. Pridjevi na *-én* *biven* = određeno *blitvem*, poimeničen na *-jača* *blitvinjača* (Šulek, Dalmacija) »potamogeton« = na *-ica* *blitvenica* f »(metafora) čovjek nezgrapn i nedotupavan (prevedenica od tal. *bietolune*)«. Sa romanističkog gledišta od interesa je opa-

ziti da se dubrovački oblik koji potječe od dubrovačko-rom. refleksa za lat. *beta*, slaže s kalabrijskim *beta*, i logudorskim na Sardiniji *beda*, dok *blitva* ide zajedno s furl. *bledé*, tosk. *bieta* — *bietola*, prôv. *bieda*, tj. od lat. deminutiva **bētula* > **beīla*, metatezom **Wēta*. Tom metatezom uklonjena je homonimija s imenom drveta *betulla* »breza«. Meyer-Lübke tumači taj oblik unakrštanjem od *beta* + *blitum*, gr. βλίτων. Lat. *beta* ušlo je i u stvnjem. *pieia*, nvnjem. *Biessen*, odatle opet *pesa* f (Istra) = *pesa* (slov.) = (promjenom. deklinacije) *peso* (ŽK), furi, *piēse*. Battisti uzimlje da je *bita*, kao i gr. (jonsko) σεῦτλον = (atičko) τεῦτλον > *cvekla*, *cikla*, *cikva* (v.) mediteranska riječ. U sjeveinim se slavinama mjesto refleksa za vlat. *e* pojavljuje *o* valjda zbog labijala *b* (upór. u Dubrovniku *Tre basolche* < **baseleche*): polj. *boćwina*, ukr. *botvyna*, bjelorus. i rus. *botva*, *botov*. U poljski je liječ došla iz ukrajinskoga. Bruckner zabacuje Miklošičevo izvođenje od lat. *beta* i tumači je korijenom *bot-jbut-* u slavinama, koji u romanskim jezicima glasi *boto/botso*.

Lit.: *Arj* 1, 372. 440. 9, 721. 725. 802. Ribarić, *SDZb* 9, 132. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleteršnik* 1, 26. 35. Skok, *ASPh* 33, 367. *Miklošič* 19. *Bruckner* 33. 51. *Vasmer* 1, 112. *REW*⁸ 1064. 1173. 1239a. *Pirana* 751. Matzenauer, *LF* 7, 7. 12. 335. *DEI* 514. Šulek, *Im* 19. 501-2.

bivol = *bívō*, gen. *-ola* m (15. i 16. v., slov. i bug.) prema *buvol* pored *búval*, češ., gluž., struš, *bujvol*, ukr. *bujvin* (*buj-* je ušlo po pučkoj etimologiji od pridjeva *Буво* »divlji, lud«) »njem. *Büffel* = fr. *buffle*, tal. *bufolo*, *búfalo* (13. v.)«, s kojima je u prasrodstvu; na *-iča bivolica* (Vuk, 18. v.), deminutiv na *-če*, gen. *-četa bivolče* (Vuk) »mlado od bivola«, pl. *bivolčići* m pl. »tatula, datura stramonium«, augmentativ na *-ina bivolina* »meso od bivola (upór. *govedina*)«, pridjevi na *-ov bivolov*, poimeničen na *-ina bivolovina* »koža od bivola«, na *-bsk bivohki* (17. v.), na *-(r) bivolf(f)* (14. v.), poimeničen na *-aca bi o-ljača* »bivolja koža«, na *-uj bivoluj* (upor. *voluj* »volujski«) (Stulić); na *-ar bivolar* m (14. v.). Mađžari posuđiše *bivaly* (13. v.), također antroponim, upor. *Bival* (prezime u Jaski), Rumunji *bivol* = *biol* — *ghihol*, Arbanasi *biolic* < *bivolica* (?); * je nastalo od jeryja, upor. rus.-slav. *by oīs*. Sjeverne slavine pokazuju u za jery prema tipu *surov* pored *sirov* itd. Značajno je da je *u-y* > *i* geografski odijeljeno na sjever i jug. Još je. značajnije

za povijest te riječi da su Arbanasi i Rumunji zadržali lat. *bubalus* u svome pučkom razvitku, i to Arbanasi ne kao južni Slaveni sa *u* nego sa *u*: Rumunji *bour* = *buār* = *boar*, = *buor* = *boor* = *bohor* = *bor* »bos-uis, tur« (upor. *cot* < *cubito*), deminutiv *bourel*, Arbanasi *buat* (Gege) = *buall* = *bull*, pl. *buejt*. Sa sjevernim slavinama slažu se Rumunji i Arbanasi. Kratko *u*, koje je nastalo analogijom prema *buttle*, *būbus* od *bos*, nalazi se i u gr. βούβαλος, βούβαλις »specie africana di cervo o di gazella«. Ne može se uzeti da su Slaveni već u praslavensko doba upoznali ovu životinju i posudili naziv za nju, jer se uzimlje da je istom oko 600. godine naše ere ova životinja došla u Italiju (upor. sanskr. *gavatas* »divlji bik«) kao dar nekog avarskog kneza kralju Agilalfu. Poslije toga datuma posuđiše Slaveni svoje nazive *byvala*, *bu oīs* iz balkanskoga latinizeta na donjem Dunavu, i to svakako prije formiranja rumunjskog jezika i prije 700, kada prestaje veza između zapadne i istočne Romanije. *Bubalus* znači Pliniju »antilopa, tur., bizon (v. *Psunj*)«, gr. βούβαλος »afrička antilopa«. Oblici na Istoku kod Slavena, Rumunja i Arbanasa očuvali su *b* među samoglasnicima, dok Zapad za taj suglasnik ima / prema oskičko-umbričkom dijalektu: **bupalus*. Radi se prema tome o staroj latinskoj posuđenici koja je u 6. vijeku, kad Langobardi unose ovu riječ u Italiju, bila prenijeta na životinju zvanu *bivol*. Zabilježiti još treba da je rum. *bour* = *buār* posuđeno u Bačkoj kao *baura* (sa *-a* kao u *drakula*) »šuta ovca«, upor. izričaj koji se govori izvan Bačke: *jaše tuta na bauri* (tj. svraka na krmači). Odatle augmentativ *baurētina*, na *-ónja boronja* (Srbija /?/), Kovačević) »ime volú«, *borulja* f »ime kravi«.

Lit.: *Arj* 1, 555. 557. *Pleteršnik* 1, 30. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 116. *Holub-Kopečný* 82. *Bruckner* 18. *ASPh* 42, 114. *Mladenov* 28. *Vasmer* 1, 139. *GM* 50. *Gombocz-Melich* 1, 417. *DLR* 1, 632. *Tiktin* 195. *Románsky* 94. *REW*⁸ 1351. *FEW* 580. *DRI* 627. Meillet, *RSI* 2, 68. Gauthiot, *BSLP* 16, CLXIII. *Boisacq*⁹ 128. Meillet-Ernout s. v. 115, Ascoli, *AGI* 10, 14.

biz¹ m (Dalmacija) = *bíz*, gen. *biža* (Rab, Božava, Molai) = *bíz*, gen. *bi&a* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Šibenik), pl. *biži* »pisum sativum, grašak, loznac«. Deminutiv na *-ič bižić* (Cres, Šulek). Od mlet. *biso* < (upor. u njem. kuhinji *risi bisi*), furl. *bisoche* < lat. *pisum* < gr. πίσος (*ρ*) > *b* kao u *bu-*

figa), istrorom. *beíei*, *biziéra*, arb. (kod Zadra) *bizē*. Upor. slov. *pežek*, *piiek* < tal. *pisello*, s prijevodom deminutivnog sufiksa *-ilio* = *-tk*.

Lit.: *Arj* 1, 76. 375. Cronia, *ID* 6, 106. Kušar, *Rad* 118, 18. Sturm, *ČSJK* 6, 71. *Pleteršnik* 1, 17. Zore, *Falj*. 208, 214. *REW*⁸ 6543. *DEI* 533. Štrekelj, *ASPh* 14, 517.

biz², prilog **bize bize**, (Kosmet) »za naš račun, kako mi hoćemo«. Turcizam iz oblasti priloga (*biz biz-e* »entre nous, par nous mèmes«, od *biz* »mi« i dativa *bize* »nama«, nalazi se još u bug. *bizúm* < tur. *bizim* »naš« (genitiv).

Lit.: Elezović 2, 500. *Mladenov* 28. *Deny* § 295. 296.

biz³ m (Slov.) »Auerochs, bizon (kao učena riječ), tur«. Na *-ovina: bizovina* »meso od biza«. Kao oronim *Psunj* m, u dokumentima *Magnum Pisum*. Od lat. *bison*, gen. *Usontis* (Plinije), gr.-lat. prema germ., upor. nvnjem. *Wisent*.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 30. *DEI* 534.

biza f (Vuk, Crna Gora) = *bi-ia* (Crmnica) »kučka«, (sa sufiksom *-iri*) *bizin*, gen. *-ina* m (Vuk) = *bilin* (Crmnica) »canis, pas«. Daničić tu riječ izvodi od tur. *büz* »koza«.

Lit.: *Arj* 1, 375. Miletić, *SDZb* 9, 368.

bizgōv, gen. *-ova* m (Srbija) = *bizgōv* pored *bizgōv* (Kosmet) »čovjek mlad, zdrav i jak, a lijen« prema f *bizgulja* (Srbija) = *blz-gilja* (Kosmet) »žensko čeljade zdravo i jako, a lijeno«. Odatle pridjev na *-ski: bizgōvski* (Kosmet). Upor. *zvizgov* (Bosna), koje nije zabilježeno u rječnicima. Značajna je mocija; u maskulinumu sufiks *-ov* je madž. *-o*, u femininumu naš *-ulja*. Upor. još kod Marina Držića deminutivnu izvedenicu *bizgjići*. Ne zna se prava vrijednost od *gj*, da li je *đ* ili *dž*, a ni značenje. U arbanaskom postoji slična osnova sa sufiksom *-onje: biskonje* »Mädchen von hohem und geradem Wuchs« nepoznatog postanja. Da li postoji kakva veza sa slov. *bezgávka* = *bizgávka* f »Drüse, Anschwellung, skrofule« u Štajerskoj, ne zna se.

Lit.: *Arj* 1, 375. *Miklošič* 11. *Elezović* 1, 45. *GM* 37. Scheffelowitz, *KZ* 54, 242. *Pleteršnik* 1, 24.

bizikaljka f (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, odatle Voltidi i Stulić) »siringa« = *bzikaljka* f (isti leksikografi) = *bzikalica* »štrcaljka, siringa«. Također slov. *bzikalica*, =

bzikanica u istom značenju. Izvedenice od impf, *bzikati* »štrcati«, s pomoću sufiksa *-aljka* (upor. *njihaljka*) (v.), *-alica*, *-anica*. Osnova je onomatopetska. Glagol se nalazi i u polj. *bzykać*. Od iste je osnove i *gólja f* »osa« < *bbzolja*, s gubitkom početnog konsonanta kao *pčela* = *čela* < *bcecia*. Upotrebljava se u upoređenju *leti u oči kao 'zolja*. Zbog toga možda izvedeni pridjevi na *-ljiv* u Kosmetu: *nadžorljiv*, odatle *nadžorljivko* = *nadžorljivica* »prgav, naklonjen svadi«. U romanskim jezicima franačka onomatopeja *bisa* > fr. *bise* prenesena je na vjetar. Oponašanje zvukova *PS > b* nalazi se već u ie. *pezd* > *paždli* (ŽK).

Lit.: *Arj* 1, 375. 751. *BI* 2, 851. *Miklošič* 26, 404. *SEW* 1, 111. *Bruckner* 54. *Pleteršnik* 1, 73. *REW*⁸ 1120. *Slawski* 53. *Elezović* 1, 452.

bižica f (Bella, Stulić) »muzlica, kravljača, dižva, sigio, sic, amper«. Nema potvrda iz današnjeg narodnog govora. Prema Daničiću moglo bi biti od srg. (bizantinskog) βήσα »vasculum«, βήσ,ov »ampulla«. Za gr. ima refleksa *-sa b*, upor. *Basegli*, *Bosilj*, *bostljak*, *koliba*, *korab*, ali nema *ž* za *s*, osim ako se uzme unakrštanje sa *dižica*. Upor i gal. *bšena*.

Lit.: *Arj* 1, 375. *REW*⁸ 1058.

bižigati, *-am* impf. (Dubrovnik, Marin Držić) »tražiti« = slov. *bezgati* (*bbzg-*) »stochern, bohrend wühlen, herumstöbern«, *bezati* »stupfen, stochern«, možda ovamo ide i *bazgić* (Istra, čakavci) »cognomen viri jocularis«, upravo »Herumstöberer«. Od mlet. *bisegar*, furl. *bisigā*, mlet.-tršč. *sbisigar* »frugacchiare, frugare, rovistare, arrabbattare (stöbern, hermustöbern)«.

Lit.: *Nemanu* 1, 48. Štrekelj, *DAW* 50, 5. 78.

bižigule f pl. (Milna, Brač) »sitne stvarčice u kući, mali kipci«. Od furi, *bisignèle* »bagatella«, *bisègul* »bussetto, arnese di bossolo con risalti per lustrare gli orli della suola, nelle scarpe«.

Lit.: *Pirana*¹ 56.

bižot m = *bizat* (Šibenik, Korčula) »jegulja, (j)anguja (Split)«. Od mlet. *bis'ato*, furl. *Bi-sat(e)* »id.« = *bisatto*, *bisciatto* (Marche), deminutiv na *-atto* (varianta od *-etto*, *-otto*) od tal. *biscia* < *bestia* (lat. dijalektalna varijanta *bistia*). V. *beča*, *Šunj*.

Lit.: *DEI* 499. 529. 530.

bjäka f (17. v., Gundulić, nar. pj., Bogišić) »bjelilo, cerussa«. Denominal na *-ati* *bjäkati*, *-äm* (17. v.) »bijeliti lice«. Od tal.-mlet. *biacca* »id.«, od langob. *blaih (nvnjem. *bleich* »blijed«).

Lit.: ARj 1, 376. REW* 1163. DEI 504

bježati, *bježim* impf, (u pjesmi *bježati*), s prefiksima *do-*, *iz-*, *o-*, *pre-*, *raz-*, *z-*, u ekavskom *bežati*, u ikavskom *bižati*, *bižim* (ŽK), pored *bjégati*, *bjegam* impf. (Vuk, 14. v.) = *bégat* (Kosmet), koji rijetko postoji u prefiksanim složenicama: *izbijegati* impf., *razbjegati* se. Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba, baltoslavenski, a korijen ie. Glagol *bježati* govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, *bjegati* samo na istoku, upor bug. *bégam*. Imperativ je od ovoga glagola potvrđen već u Bizantinaca u XI v.: βεζέτε ó τζαίσαρ. Dublete su postojale već u stoslavenskom, nastale su zbog toga što je postojao postverbal *bi-jeg* m (16. v., Vuk), od kojega je stvoren denominal *bjegati*, dok je *bježati*, *-zim* starija kreacija od *bég-ě-ti*. Kao treći oblik govori se *-bjeći*, *-bjegnem* samo s prefiksima *do-*, *iz-*, *od-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *u-*, *uz-*, *z-*, *za-* u primarnoj klasi glagola (por. polj. *biec*) kao u lit. *bėgti* »bježati«, lot. *bėgt*. Stari postverbal *bijeg* nalazi se i u lit. *bėgas* m. Stoslav. *begniti* > *bjėgnuti* (Vuk) postoji i sam i s prefiksima (*iz-*, *do-*), ali se u prezentu upotrebljava s prefiksima *po-*, *iz-* kao i *-bjeći*. Iterativ se tvori s pomoću *-va-* od obiju dubleta, ali najčešće od *bjegati*: *izbjegavati*, *-bjegäväm* (Lika), *izbjegivati*, *-bjegujem* (17. v.), *razbjegavati* se, *-bjegäväm* (Lika, Srijem, Slavonija), *razbjegivati* se pored *razbježavati* se, *razbježäväm* se (Lika) pored *razbježivati* se (Voldidija), *dobjegavati*.

Veoma brojne su radne imenice od glagolske osnove kao i kod drugih glagola: na *-(a)-c*: *bježac*, gen. *bješca* »fugitivus«; na *-al(a)-c*: *bježalac*, gen. *bježaoca* m (Vuk) prema *bježalica* f na *-(l)a-c*: *bjėglac*, *bjėgaoca* (16. v.) »profugus«, *dobjegälac* m prema *dò-bjeglica* f (Vuk) »djevojka koja sama dođe za momka«; na *-ič'*: *bjeglič'*, na *-un* (v.): *bjėgun*, gen. *-una* (14–16. v.) »profugus« (također u češkom, poljskom i ruskom, upor. slovenski toponim *Begunje*), odatle danas na *-(äc)*: *bjegunac*, gen. *-unca* m (Vuk, 18. v.) prema *bjegünica* (18. v.) = *bjegunka* f (to raširenje nastalo je prema paraleli *Slovenac-Slovenka*), odatle deminutiv *bjegunce*, gen. *-Zeta* n.; na *-ica*: *izbjeglica*; na *-ar*: *bježanär* m (Vuk), gdje je ž mjesto g prema *bježati*.

Postoji i radna imenica bez sufiksa: *prèb* odatle prezime *Prebeg*. Interesantan je kolektiv *bježan*, gen. *-í* f (Vuk) »bjegunci«, odatle kolektiv na *-ija*: *bježanija* f (15. v.) »čeljad koja bježi«, također toponim *Bežanija*. Iz deklinacije na *-i* nastala je *bježanja* f »fuga«. Pridjevske izvedenice nisu brojne: na *-iv*: *bježiv* (17. v.) »fugax«, danas samo u *neizbježiv*; *bjeguć*, pridjev i particip (16–18. v.). Apstraktum od *bijeg* je *bjekstvo* (13. v.). Postoji još *zbjeg* kao postverbal od *zbjeći se*, *zbjegnem se*, pl. *zbjegovi* (M. A. Reljković), također toponim: *Zbėg* (Slavonija) i *Zbjeg* (Primišlje). Denominai: *obegövät*, *-üjem* impf. (Kosmet) »izbjegavati«. Prijenos u botaničku terminologiju je samo jedan: *bijeg vražji* (Šulek) »biljka hypericum perforatum«. Kako glagol i izvedenice idu i u vojničku terminologiju, Rumunji posuđuju od Slavena: *bäjenie* f »bijeg« < stoslav. *bėžanue*, odatle radna imenica *bäjénar* »bjegunac«, *a bäjeni* = *a se bäjénari* »pobjeći«, denominali su od *bežan*, gen. *-i* f; od *prėbėg* > *pribeag*, pridjev »fugitivus«, i odatle denominal *a pribegi* (»iseliti se«) i apstraktum na *-ia* > *-ie* *pribegie* f »bijeda«.

Lit.: ARj 1, 291. 376. 390. 2, 509. 4, 138. 8, 369. 375. BI 2, 833. Miklošič 12. SEW 1, 54. WP 2, 149. Bruckner 25. Trautmann 29. Mladenov 54. Tiktin 1248. Hamm, *RZ 21S*, 5. Elezović 1, 36. 2, 2. Lohmann, *KZ* 58, 208. Havránek, *Slávia*, 7, 782. Osten-Säcken, *IF* 24, 239. 28, 152. Bugge, *IF* 1,455. Boisacq³ 1019. Slawski 32. Jireček, *Romanen* 1, 36.

bläbositi, *-im* impf. (17. v.) »mucati«. Ova stara onomatopeja, za koju postoji litavska paralela *balbäsytī*, danas se ne govori. Ide u grupu ónomatopejskih glagola u kojoj se opetovanjem sloga i glasova (upor. bug. *blabolja*) i variranjem samoglasova slika glagolska radnja. Sa *e* je srodno *blebetali*, *blebećem* impf, »ludo gogoriti«; sa *r*: *brbljati*, *-äm* (*brbläti*, ŽK). Za starost onomatopeje govori likvidna metateza u *bolbo(J) i prijetoj *ö-e-o*.

Lit.: 1, 394. Mladenov 30. 35. Miklošič 17. WP 2, 106. Trautmann 24. SEW 1, 69. 117. Vaillant, *Gramm*, 1, 24.

blag, **blaga** (Vuk, 12. v.), sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba »1° najstarije mu je značenje »dobar« očuvano u toponimu *Blagaj* na Buni (Hercegovina), 2° benignus, lenis, suavis (to je značenje danas općenito), 3° beatus«. Poimeničen je srednji rod pridjeva *blago* n, s razlikom u akcentu prema pridjevu *blago*, tako i u bug. *blago* i slovenskom *blago*,

dok u sjevernim slavenskim jezicima toga poimeničenja nema. Posuđuje ga Rumunji *blaga* f (Erdelj) »bogatstvo« i Arbanasi u izvedenici *blegtur* »pastir«. Značenje i tu polazi od »dobar« u materijalnom smislu: »1° imanje, dobro, bogatstvo, 2° sermija, stoka (Vodice, ŽK)«, upor. *dobro* n »imanje« (v.). Odatle pridjev na *-ovít*: *blagövít* (16. v.) »bogat«. Prilog *blago* = *blago* pored *blagoš* (Kosmet) je i uzvik: *blago tebi*; u Vodicama (Istra) *blägor* sa *r* < *že*. Uzvik se očuvao i u starom lokativu *bläži meni* (Menčetić, istarska nar. pj.), upor. bug. *blaze*, rus. *boloze*, stoslav. *bläže* (upor. *tribe mi je*, ŽK), u Vodicama: *bläže mane* pored *blazar meni* (Rukavac). Vuk poznaje *bläško li si mene*, sa sufiksom *-tko* prema: *teško li si mene*. Slog *bla-* nastao je po zakonu metateze likvida < praslav. *bolgz, upor. polj. *blögi*, rus. *bolögo*.

Kako je pridjevu najstarije značenje »dobar«, najvjerojatnije je da mu je korijen **bol-* koji se očuvao u komparativu i superlativu *bolji*, *najbolji*. Dočetak *-gb* je sufiks ili formant, doduše rijedak, ali ima-za nj paralela u avesti *brgrjaya* »reči nekome dobrodošlicu« < ie. **bhelgh-*. Upoređenje sa sanskr. *bhargäh* »svjetlost« < ie. *bhelg-* veli da je u korijenu ie. *bhel-* »sjati se«. Prema tome praslav. *bolgi predstavlja o-prijetoj.

Izvedenice od *blagz* jesu ove: od *blägo* n »thesaurus« određeni pridjev *blagajni* »ad thesaurum spectans«. Složeni sufiks je prema *tajni*, odatle noviji juristički neologizam *blagajna* f »kasas«, raširen sufiksom *-ica*: *blagajnica* »aerarium«, radna imenica *blagajnik* m prema *blagajnica* f; pridjev na *-ski* *blagajnički*; također sa *-aonica*: *blägaonica* f koja nije ušla u jezik. Te su riječi zamjena za *kaznëcb*, riječ koja se još govori u dubrovačkoj okolini, a živjela je kao posuđenica u arb. *kasnëc*. Od *blago* n još je izvedenica sa *-ar-* + *-ica* i *-as* + *-ica*: *blägarica* f (Hrv. primorje) = *blagašica* »djevojka bez brata, te na njoj ostaje očino blago«. Od *blag* u značenju *dobar* izveden je sa *-un* (kao *sladun*, *štedun*, *gorun*) *blagun*, gen. *-una* m »quercus conferia«, u bug. »vrsta kruške«; sa *-va*: *blägva* f »gljiva boletus regia«, sa *-ónja* *blägónja* »ime vola« (Dršnjak, Kosmet). Apstrakta *blagöca* î (17. v.) = *blagost* (13. v.) = *blagöta*, odatle *blagöstiv* (16. v.) »benignus«, *-blagostínja* f. Pridjev *blag* je značio i »kad se može meso jesti«, odatle pridjev na *-än*: *bläžan* »mrsan« (Srbija, Miličević) i složenica *öbläž* m »štogod mrsno, maslo«, postverbal od *öbläžati se* (Piro, Srbija)

i denominal *blagovati*, *blagujem* impf. (16. v.) »jesti meso > jesti dobro« (prefiks: *iz-*), bug. *blaguvam* »živim dobro« i odatle sa *-aonica* (v.) *blagovaonica* »trpezarija«; denominal *bläžiti* (13. v.) (prefiks: *raz-*, Vuk) »carnes edere, uživati rajsko dobro«, odatle part. pret. pas. *bläžen*, danas pridjev u značenju »beatus« (> rum. *bläjin* »wohlwollend, fromm, sanft«), poimeničen u *bläženac*, *-ak*, *-nik* m prema f *bläženica*, (*ö*)*bläženiti*, *bläženstvo*, *razbläžavati*, *-ažäväm* = *-ivati*, *-bläžujem* impf.

Veoma brojne su složenice sa *blag(ö-)* kao prvim elementom zbog toga što se tim pridjevom prevode grčke složenice sa *eu-* i *latinske* sa *bene*, *bonus* u kršćanskim terminima i što se tvore pridjevi i od njih izvedena apstrakta od sintagmi. Ali ima i samostalnih kreacija prema latinsko-grčkim tipovima, kao *blagdan* »dies festus« i »festus, sollelnnis« odatle određeni pridjev *blagdänji*, *blagdanski*, denominal *blägdanovati* i *blägdanost*, gen. *-č*. Pravo je značenje »dan u koji se smije mrsiti«. Kalk od ευσεβής je *blagöčastan* (13. v.) »pius« = u crkvenom jeziku *blagöčestiv*, *-častiv* (Vuk), *blagöčašće* (14. i 15. v.) »pietas«; za ovaj pojam upor. i *blagovjeran*; *blagöčudan*, *-čudnost* < »čovjek *bläge čüdi*«; *blagödan* (18. v.) = *blagödanje* (16. v.); *blagötvoriti* (14. v.), *-tvörje* (14. v.) kalk od *beneficium* = ευεργεσία (upor. *öblagödati* u Voldidija je, crkvena riječ *blagödejanje**); *blagödäriti* (13. v.) (pref. *ö-*) = *blagödärit* (Kosmet) je kalk od ευχαριστώ, odatle pridjev i imenica *blägodar*, *-darac*, *-daran*, *blagöd-arje* (16. v.), *-därnik*, *-därmost* f, *-därstvo* n. Nije potrebno uzeti da su to rusizmi. Prema *gratia* = ευεργεσία = *beneficentia*, a možda i prema stvnjem. *wolä-tat*, danas *Wohlltat* stvoren je oblik *blagödjet* m i f, gdje je u drugom dijelu apstraktuim *dėtb* od *djeti* (v.), odatle crkvena riječ *blagödetelj* (Obrovčić, bug.) »moral, krepot«. Elementat *-dėtb* zamijenjen je danas s bolje razumljivim *-dat* u *blagödat*, gen. *-i* f (Vuk) = *blagödat bozi* »kiša« (Kosmet), odatle *öblagödatiiti* (Vuk). Od sintagme čovjek *bläge duše* > nastade *blagödušan*, od sintagme *bläga* (-dobra = plemenita) *roda*: *blagörodan* (13. v.), odatle *öblagöroditi* (upor. njem. *wohlgöboren*), od sintagme ö *blägo vreme* = εύχαιρος rusizam *blagövremen* i odatle prilog *blagövremenno*, koji se danas čuje i na zapadu. Mnoge od ovih prevedenica nijasu ušle u književni jezik, tako npr. ni *blagövoljan*, odatle *öblagövoljiti* pf., *blagövolje* n »benevolentia«, kalk od *benevolus*.

Kršćanstvo je učinilo da je u narod prodro *blagoslov* m i f (Marulić) = *blagosov* (Kosmet, prevedenica od lat. *benedictio* = gr. ευλογία, odatle denominal *blagosloviti* pf. prema impf. *blagoslivljati* i s disimilacijom /-/ > 0-1 *blagoslivljati*, pridjev *blagòslovan* (također ŽK) i *blagoslòven*. Kalk od ευαγγελισμός (za lat. *Annuntiatio*): *Blàgovijest*, gen. -i (14. v., Vuk) sačuvan je u ovom obliku više kod katolika, kod pravoslavaca slav. *Blagoveštenje* (13. v., i toponimi u Srbiji), paralelni je kalk za to ευαγγέλιον *blagovijest* (19. v.) »Kristovo naučavanje«, odatle *blagovijestiti* impf. (13. v.). Kako je rumunjsko pravoslavlje prvobitno bilo isto što i slavensko, nije čudo što se ove složenice nalaze i u starijem rumunjskom jeziku: *blagocestiv* »pobožan«, odatle *blagocestie* f »pobožnost«, *blagorodnu* »plemenit«, odatle *blagorodnicie* = *blagorodnie* f »plemstvo«; α *blagoslovi* i odatle *blagoslovenie* f; *blagovešnic* »objavitelj« i odatle *blagoveštenie* — *blagovestire* f; a steslav. *blašocině* > rum. *blagocin* »upravitelj crkveni koji potpada pod protopopa«, sadrži *blago* »thesaurus«. Ima u rumunjskom dakako i ovako stvorenih rusizama (kao i kod nas): *blagopalošnie* f »izvještaj« < rus. *blagopolučenje*, *blagomanie* f »besmislica« < rus. *blagomatnyj*. Pridjev *blag* ima ulogu i u onomastici, ali izgleda da taj tip nije f star jer se ne da potvrditi. Vjerojatno je kršćanskog podrijetla (prema gr. ευχάριστος).

Lit.: ARJ 1, 394-398. 407. 421. 423. 424. 432. 8. 381. 391. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 69. 196. *Trautmann* 48. *Tiktin* 196. *Mladenov* 31. *Doric* 17. *Joki*, *Stud.* 105. (*SAW* 168). Isti, • *Unt.* 257. *Vuković*, *NJ* 3, 22-26. *Boisacq* 342. *Jagić*, *ASPh* 22, 521. *Nj* 1, 63. *Maretić*, *Savj.* 4. *Ribarić*, *SDZb* 9, 132. *Elezović* 1, 48. *Meillet*, *Etudes* 278. *Mažuranu* 65. i si. *WP* 2, 172. 182. 214. *Bruckner* 31. *Slawski* 36. *Nilles* 1, 126-7. *Jireček*, *Romanen* 3, 8.

blána f »membrana, kožica, pergament« slovenska je riječ. Postoji još u bug. *blana* f »osušena goveđa nečist ili busen u obliku crijeva za gorivo«. Da je postojala nekada i u hrv.-srp., dokaz je toponim *Blanje* n, kolektiv na -je (v.), zaselak kod Kapeine u osječkom močvarnom kraju, koji odgovara polj. *blonie* »livada« (14. v.), rus. *βοιον* »livada uz obalu izvrgnuta poplavi«. Rumunjska posuđenica iz južnoslavenskoga: *blană* f »krzno«, odatle *blănar* i *blănărie* »vrst plesa«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. *bolna (upor. ruske i poljske citirane oblike). Uzimlje se da je osnova ista kao u *bolto*

> *blato* (v.), s čime se ne slaže slovensko i rumunjsko značenje. Vjerojatnije je da je prijevod od *bijel* (v.), upor. lit. *balnas* »bijel« i da je onomasiološki riječ nastala po bijeloj boji.

Lit.: 1, 424. *Bruckner*, *KZ* 45, 353. *Slawski* 37. *Tiktin* 197. *Boisacq* 1020. *Schulze*, *SAW* 1910, 787. ss. *Pleteršnik* 1, 31.

blankitovan, pridjev na -ovan < -ov + -on (Vodice, Istra) »od svjetloplavog sukna« = *blakitan* (*ARj* veli da je iz češkoga). Na -itta > tal. -etta *blanketa* f (Žrnovo, Korčula) »vuneni pokrivač, kverta«. Sa tosk. *bi-* > *bi-* na složeni sufixi -ar + -ia *bjankàrja* f (Cavtat, Dubrovnik) »rublje, veš«, na sufixi za pridjevske apstrakte -ura *bjankūra* f (Korčula) »bijelo mjesto na morskom dnu pogodno za ribanje«. Od tal. *bianchetta*, *biancheria*, izvedenice od *bianco* »bijel«, od frank. *blank*.
Lit.: *ARj* 1, 423. *Ribarić*, *SDZb* 9, 132. *DEI* 505. *REW*² 1152.

bläto n (Vuk) »1° jezero, palus, npr. *Ska-darska blato*, 2° jako nakvašena zemlja, Kot = lutum, močvara, močvarna livada«. Prvo značenje postojalo je i kod panonskih Slavena prije dolaska Madžara, kako se vidi iz naziva *Blatno jezero* (*Kocsi*, *knęzb blatnbkskb*), madž. *Balaton*, njem. *Moseburch* »urbs paludarum« = *Plattensee*. Sa slav. *blato* prevodi se predslavenski naziv *Pelso* = 'balsa (v. niže) toga jezera. Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *bloto*, rus. *baloto*). Izvedenice su: na -bn: *blatan* (15. v., Vuk), koji dolazi u sr. r. kao toponim *Blatno* — madž. *Balaton* i poimeničuje se sa -ica u toponomastici *Blatnica*; sa -jača: *blatnjača* f »njekaka jabuka« (Slavonija); sa o- *oblatan*; na -ovit: *blatòvit* (Vuk) »lutosus«; na -av: *blatav* deminutivi na -ce: *bläce* n »malo jezero«, vrlo čest toponim, u pl. *Blaca*, odatle pridjev *Blataška riva* u Milni na Braču; na -ance: *blätance* i s udvojenim deminutivnim sufixom -asce: *blatašce* (Bela, Stolić); na -uljica, -usina: *blatùljica* = *blatušina* (Vuk) »aqua palustris«; na -ušac, -ušar: *blatušac* = *blatušar* m »biljka berošus Leach«. Izvedenica na -uša *Blatuša* je toponim; na -arica: *blatarica* f (Šulek) »heracleum sphondylium«; augmentativ na -ina: *blatina* (16. v.). Denominali na -a-ti: *blatati*, -am impf, »gaziti blato«; na -i-ti: *blatiti* impf. (iz-, ò-, za-) »kaljati, (is-)«, *oblačati* impf., iter, *oblačivati*; odatle na -ište *blatište* (Vuk).

U toponomastici dolazi još s prefiksom *Za-blaće* n < *zablatue*, i etnikum na -janin u pl. *Bláčani*, stari toponim.

Što se tiče postanja, nema jedinstvenosti među etimolozima. Fortunatov, Torbiörson, Trautmann i Schulze uzimlju da sveslavenskoj riječi odgovaraju u baltičkoj grupi pridjevi lit. *baltas*, lot. *balts* »bijel«. Tome se protivi Berneker. Ako bi se pristalo uz prvu grupu etimologa, onda bi se moralo uzeti dvoje: a) da je značenje »močvara, baruština, jezero« slavenska semantička inovacija, b) da je praslav. imenica poimeničen pridjev. Semantički razvitak dobio bi se doduše natezanjem, ali ako se uzmu u razmatranje druge ie. i ne-ie. paralele, onda *izlazi*: a) da to natezanje nije nužno, b) niti treba misliti da je rečeno značenje slavenska inovacija, jer se nalazi svagdje i c) niti je slavenski oblik poimeničen pridjev. Na Balkanu nalazimo u rum. *bală* = arb. *balte* = ngr. βαλτή, βάλτος u istom značenju. Ne može se raditi o posuđenici iz južnoslav. jer nema likvidne metateze. Nema druge nego uzeti da je u ilirotračkom postojao oblik *balta s istim značenjem. Taj se oblik može upoređivati s trackim toponimom *Di-bahum*. Dosada su ustanovljeni ilirotrački i slavenski identiteti u rum. *gata* = *gotov* (v.), *măgură* — *gomyła* (v.). U rumunjskom *bală* ima svoju leksikološkiu porodicu: *baltaç* »mlaka«, pridjev *băltăreț* »močvaran« (*pasăre băltăreată* »ptica koja živi po močvarama«, *băltău* (-au = madž. -o) »velika mlaka«, *băltăoacă* (Moldavija) »mlaka«, možda i *bitlan* »čaplja«. Na apeninskom poluotoku dolazi ista riječ sa suglasničkom varijantom *pjb* (upor. *pojata* i *bajta* v.) s istim značenjem *palta* u Lombardiji = *pauta* u Piemontu = *palta* u Emiliji, svagdje u značenju »fango, blato«; u Toskani sa etruščanskim sufixom -enna: *paltenna* = *pantena*. Taj je sufix zamijenjen lat. -ano: *pantano*, kod Trogira *Pánton*, toponim. Na iberskom poluotoku mjesto -ta dolazi varijanta -sa: *balsa* po svoj prilici iberska ne-ie. riječ koja živi u španj. *balsa* »pièce d'eau, palus virgultis obsita«, zacijelo identična s toponimom u Lusitani)! *Balsa* »oppidum paludibus vastis cinctum« (*Plinije* IV, 110). U baskickom postoji *baltsa* »pantano« i toponim *Balsa-pe*. Ako se hoće baltička paralela, onda to Može biti samo lit. *bala* »močvara«, bez -to, a pridjev *baltas* »bijel« ima da otpadne. Upor. *bálja* »lutum« u tajnom zidarskom jeziku U Bracigovu u Rodopima. U ovoj vezi dobiva i lat. *palus*, -udis = gr.

πηλός, dor. πάλος < * παλός i njem. *Pfuhl* svoje mjesto. Radi se o predindoevropskoj riječi koja se odnosi na močvarni teren: ^*al-ta* sa -a prema *pal-ta\-ud\-o. Na Krku postoji *bata* f (također Vodice, Istra) »mutna lokva, kal, kaljuža na cesti«. To je posuđenica iz istrorum. *bală*. Još postoji kod Marulića *bieca* f »studenac = kaljuža« (*Judita* 3, 153) koja može da potječe iz romansko-dalmatske izvedenice na -eus od *balta*, ali kako riječ nije nigdje drugdje potvrđena, ne može biti izvjesnosti u tumačenju.

Lit. *ARj* 1, 394. 425. 434. 4, 138. 8, 378. 389. *Miklošič* 18. *SEW* 1, 70. *WP* 2, 55.176. *GM* 25. *Ribarić*, *SDZb* 9, 130. 155. *REW*² 6177. *Mladenov* 33. *Trautmann* 25. *Jireček*, *ASPh* 8, 101. Isti, *Romanen* 1, 88. *Bonfante*, *BSLP* 36, 152. *Bruch*, *Gioita* 8, 83-85. *Perušek*, *ASPh* 34, 28. *Trombetti*, *AA* 22. *Alessio*, *Onomastica* 2, 201. Isti, *RIO* 1, 244. Isti, *StudiE* 19, 156. 159. *Matzenauer*, *LF* 1, 1. *Schröder*, *PBB* 46, 166. *Ribezzo*, *AGI* 30, 52. *Vasmer*, *RSI* 4, 168. 8, 182. *Buga*, *RFV* 67, 232. *Schulze*, *SAW* 1910, 787. i sl. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 103-4. *Fraenkel*, *JfCZ* 54, 294 — 5. *Slamki* 37. *Fortunatov*, *ASPh* 4, 579. *Gombocz-Melich* 1, 253.

blaviten, f -tena, pridjev (Cres) »plav«, unakrštenjem frank, *blao* s domaćim *pia eisne*, izvedenica od *plav* (v.), srlat. *blāvus* > tal. *biavo*. Možda je *plav* (16-17.) dobilo značenje »modar« mjesto »žut, nažut, žučkast« unakrštenjem slavenske i romanske riječi frančkog postanja.

Lit.: *REW*² 1153. *DEI* 508. *Tentor*, *JF* 5, 203.

blävör m (16. v., Vetrantie, Prčanj, Metković, Šibenik, Hercegovina, Crna Gora) = *blahor* (Nevesinje) = *blävür* (Dalmacija) = *blaur* (Imotski, Podtug kod Benkovca, Jagodnja, Crnica kod Šibenika) = *blaur* (Dalmacija) = (stezanje *do* > *o-*) *blör* (Dalmacija, Crna Gora, Jagodnja, Skadarsko jezero) = (asimilacija *b-v* > *b-b*) *blabor* (Trebinje, Dalmacija) = *bravor* (Nin, Tribanj, Dalmacija) = (disimilacija *l-r* > *0-r*) *babor* (Martić, Žman, Rave, Smokvica na Korčuli, Rab, Poljica, Pag, Brač, Imotski) = *bavör* (Vuk, nar. pj.) »ophisaurus apus, pseudopus apus«. Izvedenice odatle *baborić* (Kolombatović), *blaborina* (Imotski), *bla(v)orina* (Ervenik, Koprivno, Sinj), *blavorak*, gen. -rka (Vetrantie), *blavoruša* = *bloruša* (Crna Gora), *braborina* (Hrv. primorje). Pridjev na -bn > -an *blävöran*.

Nalazi se još u arb. *bullar* »1° isto, 2° slijevac (Ulcinj)« i u rum. *balaur* »zmaj«. Iz upoređenja sa ova dva refleksa izlazi da je u početnoj suglasničkoj grupi *bl* iščezao poluvokal *s* < *u* ili *o* u nenaglašenom položaju, da *v* ukida hijat u dvoglasu *au* — *ao*, da je arb. *a* refleks za taj dvoglas (upór. *ar* < *auruni*) koji se očuvao u rum. kako je po fonetskom zakonu (upór. *aur* »zlato«). Glede lat. *au* > hrv. *ao* upór. *laurus* > *javor*. Pretpostavlja se ilirska ili tračka izvedenica sa sufiksom *-aurus* (*Panes Masauri Dalmata*, *CIL* 5, 7893, upór. i *Metamus*) kojemu odgovara praslav. *-uṣ*, od *bola* > arb. *bolle* »zmija« ili *belua*, možda u prasrodstvu s Homerovim *πέλωρ* »monstre« < ie. **queror*, lit. *keras*, praslav. *caḡ* (v.). Rum. *balaur* posuđeno je u *balaura* (Srbija, ta riječ nije termin za guštera, nego služi kao psovka); *blavor* je rijedak predslavenski relik na Balkanu koji je zajednički s rumunjskim i arbanaskim.

Pučka etimologija na razne načine stvara nove varijante i adaptacije ove riječi. Dovodi se najprije u vezu sa glavom: *glavar* (17. v., Vuk, Bilišane, Pelješac, Risan), odatle disimilacijom *gavor* (Boka kotorska). Jer »siše mlijeko«, obraća se u *glavosavac*, gen. *-vca* (Karlobag, Hrv. primorje). Unakrstava se s tal. *magnare* < *mangiare* »jesti«: *manjaur* (kod nekih pisaca; ne zna se, gdje se tako govori) = *manjur* (Split) = *majur* (Trogir) > *maur* (Split), sa *zmaj* u *zmajur*, sa *mrav* u *mravor* (Kolombatović), *mravor* (nar. pjesma), eufemizam (tabu) je *mrav* (Zadar, Bokanjac), *mravak* (oko Dubrovnika), valjda od oblika sa *mra-* netom spomenutih, a ti mogu biti i fonetski prijelaz *br-* > *mr-*. S promjenom *b* > *m* (upor. *somiņa* < *sabina*), sa *u* u nenaglašenom slogu i sa *-aurus* > *-avar* (kao u *Maurus* > *Mavar*): *mulavar*, gen. *-vra* (Novi, Hrvatsko primorje, Sali na Dugom otoku, Žman) = *mulavar* (Malínská), augmentativ *mulavrina* (Sali na Dugom otoku) = *manjavár* (Žirje), *molávar*, gen. *-varja* (slov.) = *molaver* (slov., Kras). Ta je varijanta zacijelo predslavenska.

Postoje za taj reptil i brojni domaći nazivi: kao *glasac* (Kaštel na Rabu), *gluvaja* (Dalmacija), *oškrap*, *skor*, *škor* (Crna Gora), *skorav* (Crna Gora, Vuk), *skornjačalsk-*.

Lit.: *ARj* 1, 135. 163. 212. 427. 448. 3, 183. 209. 6, 452. 7, 44. 147. Hirtz, *Amph.* 34. 35. 72. 90. 91. 93. 153. 181. *Petersnik* 1, 599. *SEZb* 13, 195. Skok, *ZRPh* 50, 512., br. 12. Jagić, *ASPh* 1, 431. Trombetti, *AA* 3, 22. 83. Ribezzo, *Croazia* 80. Alessio, *Onoma-*

stica 2, 195. Vasmer, *RSI* 5, 152. *ZSPH* 6, 297. Pascu, *AR* 6, 212 (cf. *IJb* 10, 180.). 7, 555. Joki, *ZRPh* 41, 228. 233. (cf. *IJb* 9, 71.), Deric, *PPP* 1, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161.).

blāzan, gén. *blāzni* f, apstraktum po deklinaciji *j* i *i*, sinonim za internacionalnu riječ *skandal* (zagrebački akcentat) = *skandal* < gr. *σκάνδαλον*, odatle denominal *skandalizirati* (*se*). Od *blazan* je denominal *blāzniti* impf, »laskati« = *blāzniti* »mamiti« (Krnica, Vodice, Istra), *oblazniti* (Riječka nahija) »primamiti, privabiti, razbluditi, razmaziti«, *rozblāznili*, *rozblāzmm* (Lika, objekt *djecu*) »razbluditi«; *blāznjenje* n »adulatio«. Kod Stulića i Martića potvrđen je oblik bez *-ny*: *blaž*, gen. *-i* zacijelo stoga što postoje pridjevi: **blažens* > (haplogogijom) *blāzon* \ *blāznen*, *blāzniv* »adulatorius, stultus«, i odatle radne imenice na *-nik*, *-nica*: *blāznik* m prema *blāznica* f. Iz tih pridjeva i radnih imenica rekonstruiran je oblik *blaz* f, odatle denominal *blažiti* (*se*) (18. v.) »laskati« i pridjev na *-ljiv*: *blažljiv* »blasphemus«. Kao obično, apstraktum deklinacije *t* može prijeći u deklinaciju *a*: *blāzna* f (18. v.). Taj je prijelaz možda star jer se nalazi i u rum. posudnici *blāzna* f »zabluda«, odatle denominal *a blāzni* »zavoditi«. Ali rum. *blāzna* f može biti i rumunjska kreacija.

Danas je ovaj apstraktum postao općenit samo u prefiksnoj složenici *ia-*: *sablazan*, gen. *-azni* f (13. v., Vuk), pored *sablazna* f (18. v.) i u denominalu *sablazniti*, *sablaznim* pf. prema impf, *sablāznjavati* (*se*) (Vuk), *sablāznjevati*, *-znijem* (Transit) i pridjevu na *-jiv* *sablāznjiv* (19. v.) i na *-bn* **šblāznny* > *sablazan*, *-zna*, koji nije ušao u književni jezik. Rumunji posuđuju i prefiksnu složenicu: *sāblāznā* f i a *sablazni* u istom značenju.

Riječ *blazan* se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, samo ne u baltičkoj grupi. Od nje postoje dvije hrvatsko-srpske inovacije: 1° umetanjem samoglasa *u* u slog *bla-* dobiven je napola onomatopejski glagol *bulazniti* »buncati«, upor. u'Krašiću *blāzniti* »brbljati gluposti« i polj. *blazgonić* »brbljati«; 2° od *sablaz*, *-i* i *sablaza* f i denominala *blažiti* *se* stvoren je prema apstraktima na *-st*, gen. *-i* kao *vlast*, *mast*: *sablazst*, gen. *-i* f (18. v., Došen, Kanižlić, Pešalić) »scandalum, phantasma, prikaza«, odatle pridjev na *-bn*: *sablaztan* (18. v.). Slog *bla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze jer se nalazi i u polj. *blažen* i rus. *blāzeny*. Etimologija nije utvrđena. Pedersen i Jokl je izvode od *bledp* (v. *Muditi*) »griješiti« sa sufiksom *-zn-* kao u *bojazan*, *-zni*

f. Ova etimologiji odlično pristaje semantički, ali ne pristaje fonetski, osim ako se uzme da je « u prezentu nastao po infiksu *n* kao *będo* (v. *biti*) a *bla-* da je prijetoj. Veza s lat. *flagitium* u *flagitare* i zend. *berega* »Sehnsucht« ne odgovara semantički.

Lit.: *ARj* 1, 427 i si. 8, 391. *BI* 2, 366. *Miklošič* 13. *SEW* 1, 58. *Mladenov* 33. *Bruckner* 30. *Slawski* 36. *Petr*, *BB* 18, 281–5. *Ribarić*, *SDZb* 9, 132. *WP* 1, 180. *Jokl*, *ASPh* 28, 1. 27, 321. 29, 5. 11. si. *IF* 27, 321. *Pedersen* 26, 293. *Petersson*, *Balt. u. slav. Wortstudien* (1918). *Vasmer* 1, 90.

blāzina f (Vuk, Hrvatska) = *blāzinja* (Marulić, Jačke) »1° drvena podloga, greda za rošnice na krovu, za opijen (v.) u kola, 2° matrac = perina u krevetu, jastuk (Hektorović)«, sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ica*: *blāzinjica* (Marulić). U pojedinim slav. jezicima varira samo sufiks: *-ina* u slovenskom i hrvatsko-srpskom je augmentativan, dok je u rus. *bóložno* »dickes Brett« i kod Kašuba i Slovincaca *bložno* pridjevski u sr. r. te u specijaliziranom značenju »prijeka u saonica«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sa augmentativnim sufiksom *-ina* i sa oba značenja nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *balžėna*, lot. *bālziēns* »razne vrste priječki kod brane, kola, saonica, pluga«, stprus. *balsinis* »jastuk«. Izgleda da su se u baltoslav. jezicima slile dvije slične osnove u istu riječ: ie. **bhel-* + *-g-* »greda« i ie. **bhelgh-* »jastuk«. Slijevanje je bilo omogućeno metaforom, jer se »greda na kojoj počiva opijen, i greda na kojoj počivaju rošnice na krovu, mogu metaforički shvatiti kao »jastuk«. Kako je riječ u značenju »perina, jastuk« termin iz više civilizacije, *blāzina* je danas provincijalizam u hrvatsko-srpskom. U bugarskom uopće ne postoji. U tom značenju živi još u Hrvatskoj, npr. ŽK *blāzma* i kod ugarskih Hrvata. Posudnice, koje dijelom potisnuše *blāzinu* iz upotrebe, jesu: 1° turcizmi: *jastuk*, danas općenita riječ u hrv.-srp. < tur. *jazdik*, *minder* (Bosna) < tur. *minder*, b) romanizmi: *tundela* f, *-ica* f (Dubrovnik) < *tugulella*, *kōptō*, gen. *-ala* m < capitale, c) germanizam *vankuš* (Hrvatska) preko mađ. *vankas* od njem. složenice *Wangekissen*, u kojoj je drugi dio romanskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 1, 427. *Miklošič* 18. *WP* 2, 181. 183. *Trautmann* 25. *SEW* 1, 70. 449. *Bruckner* *KZ* 46, 231. 233. Skok, *ZRPh* 54, 495. *REW** 1632. *Ilijinski*, *JF* 5, 187. *Willman-Grabowska*, *Symbolae grammaticae Rozwadowski* 2, 131 — 142.

167. i sl. *Solmsen*, *IF* 30, 46. *Petersson*, *Balt. u. slav.*, 1916. *Matzenauer*, *LP* 7, 7. *Posch*, *WuS* 16, 36. *Lokotsch* 940. 1464a.

Blaž m (15. v.) = *Blažij* (15–17. v.) = *Blasij* (13. v.) = *Blažje* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = (s deminutivnim lat. sufiksom *-ulus* > tal. *-oioj*) *Blasul* (15. v., Veli otok kod Zadra) = (s grčkim izgovorom *b* > *v*) *Vlasij*, *Vlasije*, *Vlasi* (indeclinabile), *Vlas* = (hipokoristik sa *h* mjesto *i* prema tipu *duh-duši*) *Vlāho* (Dubrovnik). Od gr.-lat. *Blasius*, tál. *Biagio*. Hipokoristici *Blaže*, *Blāžo*, *Blaško* (15. v.) mogu potjecati i od *Blažimir*, *Blagoje*. Prezime *Vlahovio* nije dubrovačko. Zbog toga ne potječe od *Vlāho*, nego od *Vlah* (v.). Prezime *Blažiolović* (1496) sadrži deminutiv *-olus*. Upor. tál. *Biagioli*.

Lit.: *ARj* 1, 424. 430. *ASPh* 14, 234. Šturm, *CSJK* 6,81.

blebětati, *blebećem* impf. (Vuk) (prefiks *raž-*, Lika) »govoriti koješta«. Odatle pridjev na *-ljiv* (v.): *blebětljiv* i pejorativna radna imenica na *-alo*, *-aš*, *-uša* *blebetalo*, *blebětās*, *Blebetuša* f »muško, žensko čeljade koje blebeće«. Onomatopeja lat. tipa *battus* sa sufiksom *-et-a-ti* (v.). Upor. s istim glasovima lit. *blebenti*. U čakavskom *bleba* (Pazin) »mulier garrula« i odatle *blebuša*, posljednje posuđeno u Trstu i Kopru *bleussa* »ludo žensko«.

Lit.: *ARj* 1, 434. Štrekelj, *ASPh* 26, 410–411. *Boisacq* 111.

blejati, *blejim* impf. (Vuk) (prefiksi *iz-*, *raž-*, *za-*) »1° o glasu ovaca, 2° ludo govoriti, brbljati (Lika u vezi sa *raž-*), *Y* kukati za nečim (Kosmet u vezi sa *za-*)«. Sveslav. onomatopeja koja postoji ne samo u baltičkoj grupi nego i u drugim ie. jezicima, upor. srvnjem. *bloejen*. Jat, koji bi imao nastati iz *é* (upor. lot. *blēju*, *blēt*), nije se razvio po zakonu baš zbog toga što je glagol onomatopejskog podrijetla, pa *e* bolje oponaša ovčji glas nego *ie*, *ije* ili *i*. Kao onomatopeja postoji i s glagolskim sufiksom *-k-a-ti*, kao i druge onomatopeje: *blékati* impf, prema pf. *blīknuti*, odatle postverbal *blēk* m i *buka* f sa hipokorističkim akcentom *bleka* f »luda« (Boka); odatle i pridjev na *-ast* *btkast* u značenju »stultus«; zatim sa *-ē-ti*: *bUčati*, *BIIIIm* (Stulić, Kavanjin, narodna pjesma) i pridjev na *-bn*: *blečan* (ovca, Pjevanija). Ista onomatopeja dolazi i u varijanti bez *1*: *beka* f »ime ovci«, *heknuti* u istom značenju u kojem i *bleknuti*, također sa sufiksom

-etati': bekètati. Pridjev na -av bèkav »mucav«, poimeničen sa -(a)c: bèkavac, gen. -avca pored općeg značenja »balbus« dolazi i kao prezime (Travnik).

Lit.: ARj 1, 434. 435. 4, 138. Miklóšić 14, 415. SEW 1, 59. 60. Trautmann 34. WP 2, 120. Elezović 1, 184. Uhlenbeck, PBB 20, 325-8. Matzenauer, LF 7, 9. GM 38-9.

blěk m »krpa«, pl. *bleki*, slovenska, čakavska i hrvatsko-kajkavska riječ (Belostenac, Voltidi), na Cresu u deminutivu na -it: *blecic* m »krpica«; < njem. *Fleck* > *Fleckerl* u hrv. i srp. gradovima.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 317. Tentor, JF 5, 203. SEW 1, 59. Miklošič 14. Striedter-Temps 123.

blěnuti, *hlenem* impf. (17. v., Baraković, Srbija, Kosmet) (prefiks *za-*) »gledati bez svijesti«. U tom je obliku možda zamukao glas *h*, kako se vidi iz *zablehnuti se* (Vuk, Crna Gora) u istom značenju, odatle pridjev *zablehnūt* (Vuk) = *zāblenut*. Postoji još i glagol na -i-ti od osnovne *bleh-*: *zabUšiti se*, *zablěšim se* (Boka) = *zabušit se* (Kosmet), *ublešit se* (Kosmet) »zabezeknuti se«. Osnova *bleh-* je varijanta od onomatopeje *ble-* u *blejati*¹); *blenuti se* može dovoditi u vezu i sa *bljenuti* (v.).

Lit.: ARj 1, 435. BI 2, 762. Elezović 1, 184. 2, 376.

blihati, *btiham* (Vuk) impf. »1° inundare, 2° bljuvali, 3° imati proljev« = *blijati* prema *blinuti*, -*něm* pf. prema impf, *blihnivati* »1° perfundere, 2° pljusnuti«. Odatle postverbali *bliha* f »pljuska« i *blihna* f »alluvies« = *blinja* »nizina u koju se voda stiče s brda i na njoj duže ostaje«. Posljednje je hidronim i odatle toponim *Blinjski kut*. Upor. još u bug. *k* mjesto *h*: *bličđ*, *bliknuva*, *bliknā*, *blik(v)am* »sich ergiessen, strömen«. Za dalje moguće veze v. *bljuvali*. Sinonim za *pljuska* nastao je prema imitaciji vodenog zvuka.

Lit.: ARj 1, 436. Miklošič 14. Mladenov 34. SEW 1, 61. WP 1, 211. Matzenauer, LF 7, 8. Boisacq³ 1031.

blijed, *blijeda* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba za bijelu boju lica. Ekavsko *bled* i u čakavskom (ŽK). Upor. lit. *bleid-nas* »blijed« i *blaivas* i lot. *blinda* »pronošeno tkivo«. Jat je nastao iz ie. diftonga *oi* ili *ei* ili *ai* od ie. osnovne *bhlei-* »sjati se«. Se-

mantički posvema odgovara anglos, *blat* i njem. *blass* te alb. *blehurë*. Poimeničen je kod Kavanjina *bljied* m »bljedilo«. Odatle pridjev na -*ən*: *btijēdan* (Vetranie); na -*ovit*: *bljedovit*, deminutivni pridjev na -*jahan*: *Medan* (također ŽK); na -*ičast*: *bledičast* (istočni govor); od sintagme *blijeda lica*: *bljedolik*; apstrakta na -*a*: *bljednja* f, na -*ost*: *bljednost* = *bljednost*; na -*oca*: *bljedoća* f; na -*ina*: *bljedina*; na -*ilo*: *bljedilo* n = *bledilo* (Kosmet); denominali na -*e-ti'*: *bljiedjeti*, -*im* (*iz-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pro-*) = *biedēt* (Kosmet); na -*i-ti*: *bljiediti* (*o-*), *obledivati* (Belostenac). Imenica kadšto služi za upoređenje: *bljied kao krpa* (v.).

Lit.: ARj 1, 437. 456. 4, 138. 7, 397. 406. Elezović 1, 48. 2, 121. Miklošič 14. SEW 60. Mladenov 33. Bruckner 28. ICZ 45, 325. Slawski 34. Trautmann 34. WP 2, 217. Matzenauer, LF 7, 9. Kostie, Nj 1, 237. GM 39. Uhlenbeck, PBB 22. 536.

blijesak, gen. -*ska* m (*o-*), ikavski *blīsak* (ŽK, Vodice /Istra/ *blīsak*) »svjetlost od groma, munja (Vodice)«; *bljieska* f (Vuk, Risan) = *bl'iješnjāk* (Crna Gora) »svjetlucanje pred očima«. Paralela iz baltičke grupe: lot. *blaiskums* m »mrlja« dokazuje da je jat nastao iz ie. diftonga, i to od ie. osnovne *bhleig-*: *bhloig-* raširene s inhoativnim formantom -*sk-*. Odatle pridjev na -*av*: *bleskav* (Belostenac) = *bliskav* i poimeničenje na -*ica* *bliskavica*; denominali na -*ē-ti*: *bljieshati*, -*lm* impf. (16. v.) = *blēšet*, -*īm* (Kosmet, *za-*) = *blīšcat*, -*im* (ZK, *sunce* *blīšći*); na -*i-ti*: *bljieshiti* impf. (Vuk, *o-*) = *blīštiti* (Vodice) prema iter, *obljieshtivat*; na -*α-ti* i -*nu-ti* *bl(i)jeskati* = *bliskati*, -*ska* (za *Wetterleuchten*) »sijevati« (17. v., ŽK, Vodice, Istra) impf, prema pf. *blisati* (Vodice) »sijevnuli« (ŽK, također metaforicki »dati zaušnicu«); *blj'ěsmuti* »razvedriti se« (Ljubiša) i *bljenuiti* (Srbija: *bljenulo sunce* »zasjalo«, zacijelo preko **bljehnuti*). Od osnovne glagola *bljieshiti* apstraktum je *bljieshilo* n (17. v.) i pridjev *bljieshtiv* (Stulić). U kajkavskom se umeće *t* u sufixu u *blesikati*, -*am* (onomatopeiziranje, Belostenac, Jambrešić, Stulić), odatle *blesikavica* f »munja«. Rumunji posuđuje iz južnoslav. *bleskb* > *bleasc* »životinjska duša«. Taj interesantan semantički razvitak nije objašnjen. Govori se i za čovjeka: *fără bleasc* »bez daha«. Mjesto ie. formanta -*sk-* stoji u ovoj osnovi i -*st-*. Ovaj je vezan uz prijevoini štepen *i* (nije ikavizam kao naprijed u *blīšćati*): pridjev na -*av*: *blistav*, poimeničen na -(a)c i denominal na -*α-ti* *blistati* (*o-*, iter. *oblistavati*). Upor. rus. *blistab*. Ovaj prije-

vojni štepen nalazio se i u steslav. *bliskb* »sjaj«. Niži prijevoini štepen *bliskt* očuvao se u stě-š. *blesk*, gen. *blsku*, a postojao je i u starom hrv.-srp što dokazuje denominal na -*α-ti*: *huškati se*. Upor. steslav. *bhštc*, *bhštati*. Pored toga polj. *lysk* i *blysk* »sjaj, munja« nalazi svoju paralelu i u *hskb* prema *bhskb*: *blěskb* u steslav. Odatle denominal na -*i-ti* *lášati se* »sjati« (ŽK); na prijevoinom štepenu *z* i *s* umetnutim *i* (v. gore) *lisikati se* (Krašić).

Lit.: ARj 1, 438. 439. 440. 456. 7, 398. 399. 406. Ribarić, SDZb 9, 162. Elezović 1, 49. 184. Miklošič 15. SEW 60. 63. Bruckner 29. KZ 45, 47. Slaviški 34. 37. Mladenov 35. Trautmann 34. WP 2, 212. KZ 56, 201. Scheffelowitz, KZ 54, 234-5. 56, 184-5. Boisacq³ 1029. Sütterlin, IF 25, 62. Leskien, ASPH 1, 58. Machek, RES 23, 63-4.

blīž, *blīza*, sveslavenski pridjev iz praslav. doba, bez paralele u baltičkoj grupi, »propinquus«. Odatle prilozii: *bliz*, *blizu* (*iz-*, *o-*, *po-*), *blīzo* (ŽK), *izblīza*, *ūblīzo* (Kosmet); pridjevi: 1° na -*āk* (koji se u komparativu i superlativu gubi): *blizak*, *bliska* prema *nizak'*, 2° na -*ən*: *blīžān*, *blīzna* postoji samo u toponimiji *Blīžna* f i u određenom obliku *blīžni* (Kosmet), proširen sa -*ji* *blīžnji* (13. v.) »propinquus, vicinus (i kao imenica)«; *oblīžnji* (Vuk), inače je poimeničen u značenju u kojem i poimeničenja na -(a)c: *blīzanac* (Vuk) = *blīžnac* = *blīzanak* = *blīžnāk* (Crna Gora) prema f *blīzanica* = *blīznakinja* (Kosmet) = *blīznica* = *blīzanka*, coli, *blīznad*, gen. -*r*; na -*ik*: *blīznīk*, -*ika* (Piva—Drobnjak); na -*e*, gen. -*eta* *blīzne*, gen. *blīzneta* (Vuk) = *blīznače*, -*četa*, pl. *blīznačiči* (Kosmet). Toponim je *Blīznec* kod Zagreba. *Blīzni* f. pl. (također bug.) je tkalački termin »vitium telae«, koji posuđuje i Madžari (*bēlžna*). Još treba naročito spomenuti *blīznica* f (14. v.) za »nado, čelik, acel, ocal, ocilo« u Starom Vlahu. Tu izvedenicu ne dovodi Miklošič ni u kakvu vezu sa *blīzi*. Semantički razvitak ne da se pravo objasniti, a ne nalazi se ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Nije objašnjena ni veza sa *blīzna* f »vitium telae«, niti sa češ., polj. *blīzna* f »Narbe, cicatrice«. Moglo bi biti da je u ove tri izvedenice očuvano ie. značenje »gnječiti, udarati« (v. dalje). Poimeničenje sa -*ika* (v.) *blīzika*/*blīžika* (Hercegovina) »čeljade iz rodbine (ž je iz komparativa kao u pridjevu *blīžan* /17. i 18. v./ i u poimeničenju *blīžnik* /16. v./) = *blīznica* f »cognata«. Odatle *blīštvo* n (16. v.) < steslav. *blīžčbstvo* i *blīština* f; *blīžnjak*

»susjed« je poimeničenje na -*jak* (v.). Denominal na -*i-ti*: *blīzniti* (*p-*) »geminus parere« i od *blīži*: *blīžiti* (*se*) (*pri-*). Apstrakta na -*ina*: *blīžinalblīžna* pored *blīznina*; na -*oca*: *blīžnoća*, na -*ost*: *blīžnost*.

Ie. srodstvo nije lako utvrditi. Izgleda da je nastalo iz ie. *i*, *a* z *iz* ie. palatala *ǵ*, tj. da je *blīz* srodno s osnovom lat. glagola *fligere* »pričvrstiti« kojemu odgovara u prijevoinu lot. *blaiszit* »gnječiti, udarati«, kimr. *blif* »ballista«, gr. φλβω »gnječiti« < ie. **blīlǵ(u)* ili *Blīlǵuo*. Ako je ovo upoređenje ispravno, onda je semantički razvitak od »pritisnuti, pričvrstiti, gnječiti, udarati > blīžiti (pri-)« isti koji i romanskom participu perf. pas. *pressus* od *premere*, koji je u romanskim jezicima sam i u vezi sa *ad* zamijenio lat. *prope*: tal. *presso* »kod«, fr. *près de* »blizu«, *après* »nakon« i gr. ἄγχοϋ »blizu« od glagola ζγγω »stežem«, koji je u srodstvu sa *uzak* (v.). Prema tome bi slav. pridjev i prilog bio izveden od ie. glagola koji je već prije praslav. doba nestao u slavenskim jezicima. Srodnost sa *fligere* omogućuje donekle shvatiti također razvitak od *blīznica* »nado«, tj. »pričvršćeno, nadodalo željezo«. Isto tako i češ., polj. *blīzna* »ožujak«, tj. »udarac«.

Lit.: ARj 1, 440-448. 4, 138. 8, 401. 402. Miklošič 34. SEW 1, 61. Elezović 1, 49. 2, 376. Vuković, SDZb 9, 380. Mladenov 34. WP 1, 217. Gombocz-Melich 1, 349. Boisacq³ 1031. Bruckner 29. REW⁶ 6742. Brugmann, IP 27, 269. i si. Scheffelowitz, KZ 54, 234. Slamski 34.

blūditi, *bludīm* (*na-*, *raz-*, *za-*) (14. v.) »varati se« = *bindet*, *bludīm* (Kosmet) »otvorenih očiju sanjariti«, sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba; *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, kako pokazuje lit. *blandūs* »mutan«, stnord. *blundr* »san« i engl. *blunder* »greška«, polj. *bląd*, *blądzić*, češ. *blouditi*. Odatle postverbali *blud* m, f (14. v.) »error, spolni nemoral«; pridjevi na -*ən*: *bludan* (13. v.), *bludni* *sin* i poimeničenje *bludnik*, odatle pridjev *bludnički*, prema *bludnica* f (14. v.) »meretrix«, *blūdnište* n, apstraktum *blūdništvo* n i *blūdnost* te denominai *bludovati* »luxuriari«. Kod Hektorovića i Barakovića *blūditi* prelazi u grupu primarnih glagola *blusti*, *bludem* (16. i 17. v.) prema *blēsti* (v. dalje). U narječjima: *nablūditi* = *nablūdavati* (Lika) = *nablūdovati* ima specijalno značenje »ugadati kome, milovati ga, maziti«, u Vodicama (Istra) *blūditi* »miješati vodu«, *zablūditi* *svinjan* »miješati svinjama hranu s mlijekom, vodom«, *zablūdēt* (Kosmet)

»izgubiti svijest«; *razbludni, razlūdīm* (16. v.), odatle *razbludnih* m prema *razbludnica* f, postverbal *rāzbluda í* »naslada« i deminutiv *razbludica* f; pridjev na *-m razbludan* (16. v.), odatle *razbludnost, izrazi* su dubrovačko-dalmatinske lirike. U Bruvnu je *ovca razbludnica* i *razbludnih ovan* »pripitomljen«, *razbludivati djecu* »maziti«.

Postojao je i postoji prijevoini štěpen *i*: stcslav. *blędo, blisli* > *blęsti, bledēm* (16. v., Držić, Ranjina, Belostenac) pored *blestiti* (Mikalja, Stulić). Odatle *bledā f* »nugax«, pridjev na *-iv blediv* »nugax« i složenica *bledosloviti*. I taj štěpen ima u baltičkoj grupi paralelu: lit. *blįsti* »spavati«, lot. *blensties* »rdavo vidjeti«, iterativ lit. *blįsti* »smračivati se«. Ie. paralele su njem. *blind* i *blenden*; *blęsti* je doživio razne varijacije jer je glagol pejorativan i uvredljiv pa izmjenom suglasnika dobiva veću ekspresivnost: *blęskati* »balbutire«, odatle *blęška* f (Vuk, Boka) »blesasto čeljade, muško ili žensko«. Tu je *-kati* od onomatopeje. Tako je dobivena osnova *bles-* i od nje pridjev na *-ast blesast* »stupidus« (Hrvatska, Dalmacija) i imenica na *-an: blesav* (Vuk). *Bl'enuti* pf. (17. v.) < *blednuti uvodi u i osnovu, odatle *bléna*, pridjev na *-ast blenast* te na *-tav: blentav* (Bosna); *bluna* < *blud-na ili možda prema *bun* (v., dočetak *-a* je prema *bena*, v.). Unakršćavanje sa onomatopejom *blekati* (v.) došlo je također do *izraza: bleka* (Vuk, Boka) »stultus«. Grupa *-sk-* od *bleskati* sonorizira se kao u *maska > mazga* (v.) u *blęzgatī, -am* (Hrv. primorje) »blaterare«, odatle *blezgarija* f i opet odatle *blezgariti*. Glede zg upor. *baljuzgati* (v.). I krivi se ikavizam pojavljuje (*e* > *i* kao u *saditi* ŽK za *štedjeti*): *bliditi* (Ranjina) i odatle postverbal *blída* f »falsum«. Kako glagol ima pejorativno i uvredljivo značenje, a uvredljive se riječi posuđuju (upor. *budala, bena šuft*) kao i kulturne, Mađari posuđiše pridjev *bolond* »luđak« (upor. češ. pridjev *bloud*). Rumunji imaju dvije imenice koje idu ovamo: 1° *bleandă* f »strašilo za ptice« i 2° *bundă* f »Nesselausschlag«, upor. *blcaб* »lenocinium«, oboje od prijevoina *bled*. Ovamo također *blidnic* u Trebniku 1679. < cslav. *blcdbnikb* (disimilacija *n-n* > *0-ri*). Naprotiv prijevoin *blnd-* zastupljen je u rumunjskim mađarskim slavizmima *bolind* »glupan«, odatle denominal *α bolinzi* »oglupevati« i izvedenica na *-arifa: bolindaričā* f »biljka datura stramonium«.

Lit. ARj 1, 435. 436. 451. 455. 7, 210. Miklošić 14. SEW \, 60. Bruckner 31. KZ 45, 324. WP 2, 216. Tiktin 200. Endzelin, IF

33, 97. Brugmann, IF 32, 193. Ribarić, SDZb 9, 132. Elezović 1, 49. Slawski 36. Gombocz-Melich i, 462.

blustro n (16. v., Kašić) = *blustra* f (Stulić) = *bljusta* f (Kavanjin, možda štamparska greška mjesto *bljustra*) = *blustar* (Terzić) »sudić u kojem se hrani pričest, mirisna mast, sudić u koji se među glasovi«. Daničić izvodi od stvnjem. *bluostar* »žrtva«. V. *bljusti*.

Lit.: 1, 455. 457.

bluta f (16. v., Perast, Hercegovina, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »1° striš, bijelo što ostane na bačvi, vest (ŽK), mucor, 2° pokvareno vino« = *bluta* (Lovran, Istra) »3° Geschwulst bei Pferden« = *bljuta* (Budva) »maravan, pokvareno vino; bez ukusa, alkohola, mirisa i kiseline« = *bjūta* (Potomje, Pelješac) »pokvareno vino« = *bljuta* (Vodice, Istra; psovka: *bljuta te ubila*) »bolest koja se razvija životinjama pod vratom«. Pridjev na *-bn* > *-an blūtan*, na *-av blūtav*. Denominal (inohativ) na *-iti blatiti* se = *blutaviti* se »mucescere«. Nalazi se još u arb. *blude* f »weisser Schimmel auf verdorbenem Wein«, ovdje kao posuđenica iz južnog hrv.-srp., i ngr. *μπλοῦτα* »roter Ausschlag am Körper« Od poimeničnog ž. r. part. preterita *abluta* (*ablure* »oprati«). Kako nema u > i kao u *murus* > *mir*, posuđenica je iz starodalmato-romanskog.

Lit.: ARj 1, 455. ASPH 34, 306. Ribarić, SDZb 9, 133. GM 40. REW* 32.

Mutiti, -lm (Vuk, Risan) »govoriti koješta bez prilike«. Odatle radna imenica na *-iš* (v.): *blutlš*, gen. *-iša* »ko bluti«. Ne postoji u drugim slav. jezicima. Upor. ipak gr. *φλύω* »brbljati«, srodno s *bljuvati* (v.) i onomatopejom *bluzgati* i *baljuzgati* (v.).

Lit.: ARj 1, 455. SEW 1, 62. WP 2, 213. Wood, MPh 11, 315. si.

blječkati se impf, (*raz-*) »streperere«, kad se govori o blatu: *ojužio snijeg, pa se razblječkalo* (Lika). Odatle *blječkavica* f (Vuk, Dubrovnik) sinonim za *brčkavica*, što predstavlja poimeničen pridjev na *-av* (v.) s pomoću *-ica*. Onomatopejskog postanja, upor. *bljuzgati*.

Lit.: ARj 1, 455.

bljüdo n (14. v.) »patina, zdjela, plitica« = *bljuda* f (15. v., Vuk, Ljubiša) = *bljud* m (Miklošić, bug.). Odatle radna imenica na *-ar* (v.): *bljüdar* (samo Mikalja). Oblik, koji posuđiše Rumunji: *blid*, pi. *blide*, slaže se sa *bljud*. Rumunjski

su deminutivi brojni: *bliduť, -ašel, -isel, -ärel*, odatle na *-ar* < lat. *-arium blidar* m »ormar za zdjele«. Oblik koji posuđiše Arbanasi: *blude* slaže se sa *bljuda* f. Iz gotškoga *biut* > s, gen. *biudis* »sto«, iz kojega potječe praslavenska posuđenica koja je i sveslavenska, očekuje se baš oblik *bljud*. Prema tome treba protumačiti rod *bljudo* n i *bljuda* f. Posljednji je stcslav., stolj., hrv.-srp. i rus.-cslav. i može se protumačiti analogijom prema *zdjela* (v.). Neutrum je u stcslav., rus., ukr., oba lužičká jezika i hrv.-srp.

Lit.: ARj 1, 456. SEW \, 64. Miklošić 15. Mladenov 35-6. Bruckner, ASPH 42, 142. 45, 39. GM 40. Obnorski 5, 73. 1. Kiparsky 193. 296. Stender-Petersen 403.

bljusti, bljudem (sa-) impf, (samo kod starijih pisaca od 13. do 18. v.: Marulić, Hektorović, Gundulić; u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima ne postoji) = *biustui* (Kavanjin) »čuvati«. Prešao iz primarne klase u klasu na *-a-ti: bljudati, bljudam* impf. (17. i 18. v.) i u klasu *-i-ti: bljuditi, -dim* (13. v.). Odatle postverbal *bljuda* f (Kavanjin) »custodia«, pridjev na *-iv bljudiv* »servabilis«, prilog na *-bno: bljudno* »caute«, radna imenica na *-telj* (kao *prijatelj, krstitelj*) *bljustelj* (13. v.) = *bljustitelj* (Domenijan, Danilo), na *-ar bljudār* »custos«. Još postoji *nāblidovati, nāblidujem* (Dalmacija) »napastovati, dolaziti jedan za drugim, neprestano, češće obavljati neki rad«, ali je nejasan semantički razvitak iako bi se moglo raditi o *biju-* > *bli*. O kauzativumu *buditi, budim*, koji se nalazi i u lit. *baudinti* »probuditi volju za što«, bila je već riječ, kako što i o *bdjeti* (v.). Značajna je fonetska razlika. Dok je u *buditi* ie. diftong *eu* od *bheudh-* reflektiran sa *u*, ovdje je *eu* > *u* > *lu* poslije labijala. Zbog toga se mora uzeti u *buditi* ie. prijevoin *eu-ou*. Ova fonetska razlika imala je za posljedicu semantičku varijaciju: **bhoundh-* > *buditi* dobila je kauzativno, faktitivno značenje »činiti da netko bdije, bude budan«, a *bljusti, bljudem* »biti budan > čuvati«. U lit. *bausti*, koje odgovara slav. *bljusti* u pogledu glagolske klase, diftong je *au* koji se ne slaže sa slav. *iu* nego sa *M* u *buditi*. Litavsko se značenje ne slaže također sa *bljusti* »čuvati« nego je »siliti, strašiti, kazniti«. Izgleda da je slavensko značenje prvobitno, a litavsko sekundarno.

Lit.: ARj 1, 457. 458. 7, 210. Miklošić 15. SEW 1, 64. Trautmann 32-3. WP 2, 148. Boisacq 776-7. Iljinski, ASPH 29, 485-6.

bljušt m (15. v., Vuk) = *bljušč* (slovenski i hrvatsko-kajkavski) = *bljušt* (disimilacija *lj-h* > *lj-st*) = *blust* = *bijušti* (čakavski) = *bljušč* (Smokvica, Korčula): »1° biljka tamus communis L., 2° asparagus (Smokvica)«; sveslavenski naziv za *bršljan* »hedera« (v.). Odatle izvedenica na *-(j)ur: bljüštūr* m »trava nalik na lišće od duhana, ali nema stabla«. Kako su biljke *hedera* i *bryonia* otrovne, najvjerojatnije je da je *bljušt* postverbal od *bljuštiti* (v.), a ovo od *bljuvati* (v.). Na vezu s tim glagolom upućuje rus. *plušč*, koje opet stoji u vezi s *pljuvati* (v.)—*phvatb*. Štim ruskim oblikom ide zajedno *pljušt* m (Vuk, Srijem, Bačka), sinonim od *bršljan*. I u ruskom varira *bljušč* i *plušč*.

Lit.: ARj 1, 458. 10, 105. Miklošić 15. SEW 1, 64-5. Bruckner 30. KZ 43, 321. Slawski 35. Štrekelj, ASPH 27, 64. Iljinski, ASPH 29, 486. Trautmann, Die altpreuss. Sprachdenk. 312. Osten-Säcken, IF 24, 238-9. 33, 312.

bljüvati, bij ujem (iz-, po-, u- /se/), sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba, »povraćati«. Iterativ na *-vā-: izbljüvāvati, -vivati, izbljüvujem*; pf. na *-np: bljünuti* (iz-, 15. v.); deminutiv odatle *bljücnuii*. Osnova mu je bila raširena također za *-sk-* po konjugaci)! *-i-ti: bljüštiti* »fastidire« = *bljüštiti* (Vodice, Istra) (v. *bljušt*). Osnova je bila raširena i sa *-s-* odatle *bljūs* (*krvi*) m. Pridjevi se tvore na *-av* (v.), ali osnova dobiva proširenje na *-l-: bljutav* (takoder; bug.), odatle *öbljutaviti* »postati bljutav«; na *-bk: bljütak, bljutka* (Vuk). Iz unakršćavanja ovih dvaju pridjeva nastaje *bljutkav* (Stulić, Kosmet, bug.), odatle *öbljutkavit* (Kosmet) »peštati bljutav«. Proširenje sa *-t-* pretpostavlja inf. *bljuti (upor. ukr. *bljuty* pored *bljuvaty*) i odatle apstraktno *bljut, gen. *-i*, na koji dodoše pridjevski sufixi *-av* i *-bk*. Imenice: 1° od *bljuvanje* sa sufixsom *-bk: bljuvanjak*, gen. *-anika* m (Vuk) = *bljuvānak* (Kosmet, disimilacija *lj-nj* > *lj-n*); 2° raširenjem osnove s pomoću onomatopejskog (v.) i dodavanjem sufixa *-ōB: bljüvotak*, gen. *-tka* te dodavanjem *-ina* (za apstrakta) na *-ot-: bljüvotina* f (16. v.). Samoglas *u* došao je u infinitiv iz prezenta jer je u staro-crkveno-slavenskom infinitiv glasio s prijevoinem *ō* (upor. stcslav. *bl'kvati* i češ. *bivati*); i spor. jednako postanje samoglasa *u* u *pljuvati* (v.). *lj* mjesto *l* je nastao iz diftonga *m* kao u *bljusti* (v.). Za ovaj glagol postoji u baltičkoj grupi paralela koja osvjetljuje semantički i fonetski razvitak slavenskog imperfektiva: lit. *bliauti* i lot. *bl'aüt* »mukati, blejati, vikati« imali su

onomatopejsko značenje. Prema tome, slavensko značenje »povraćati, rigati«, koje prate razni zvukovi, razvilo se iz onomatopeje. Diftong *iu* razvio se iz ie. diftonga *eu* u *ˆbhleti-*.

Lit.: ARj 1, 457, 459, 4, 139, 8, 409, Miklošič 15, SEW 64, Trautmann 35, Bruckner 30, KZ 43, 321. Boisacq⁷ 1030.

bljūzgati, -am impf. = *bjūzgat* (Cres) »1° pljuštati, 2° govoriti koješta bez prilike (sinonim od *baljūzgati*, *baljezgatī*, v.)«. Odatle postverbal *bljūzga* (Krašić, ŽK) i pridjev na -av (v.) *bljūzgvav* (Lika) »koji govori koješta«. Taj je pridjev imao i drugo značenje, koje je potvrđeno u poimeničenjima: I sa -rar: *bljūzgavica* f (također slov.) = *bjūzgavica* (Cres) »1° jaka kiša, sinonim od *pljusak* (v.), 2° tekuće blato, kad se topi snijeg (Vodice, Istra)«; II sa -tale: *bljūzgvavac* m »šljiva džanarika (v.)«. Od osnove *bljūzgv-* sa -aca: *bljūzgvaca* (Srbija) »kruška jeribasma« (v.). Perfektiv je na -u- *bljūzgnuti* »effundi«. Ie. je korijen isti koji i u *bljūvali* (v.), samo je ovdje raširenje *sk* sonorizirano kao u onomatopejama u -zg-. Taj proces je star jer se *bljūzgati* nalazi i u drugim slavenskim jezicima (polj. *bluzgac*, rus. *bljuzgatb*).

Lit.: ARj 1, 460, SEW 1, 65; Bruckner, KZ 43, 321, 45, 42, 48, 211. Boisacq⁷ 1031, Wood, MPh 11, 315, sl. Scheftelowitz, KZ 54, 246-7, Iljinski, ASPH 29, 481, WP 2, 213.

bo (12. v.), sveslavenska enklitička čestica iz praslav. doba za isticanje i objašnjenje uzročnosti u uporednim rečenicama, »enim, naime, car, en effet«. Ne upotrebljava se u istočnom štokavskom govoru nego u zapadnim stranama (Dubrovčani, čakavski i hrvatsko-kajkavski) i ne stoji nikada na početku rečenice. Udružuje se sa sinonimnim *jer* u *jerbo* (Hrvatska, Vojvodina). Ide u baltoslavensku zajednicu, a nalazi se i u drugim ie. jezicima; *bo* je prijevoj prema *ba*, koje je postojalo i u južnoslavenskom kako dokazuje rum. *ba*; a i hrv.-srp. i sloven, *bār*, *barem* = *barom* (ŽK) »tantum, dajbudi« (kao prilog za isticanje ograničenja može se tumačiti kao *ba + se*, upor. *da + i > daj* (v.) i *da + že > dar* (v.). Teško je uzeti da se balkanski turizam iz oblasti priloga proširio tako daleko na zapad da je preplavio i čakavski te slovenski i hrvatski teritorij. Vjerojatnije je mišljenje da se u *bar*, *barem* radi o sličnoj pojavi kao u češagija (v.), tj. o unakrštanju istoznačne slavenske i turske riječi, *bo* je ušao u vezu s demonstrativom sr. r. *to* u *tobože* (Vuk) = *tobože* ili samo *bože* (ŽK) = *tobož* (Srbija) »sinonim: *tokorse*, *korse*m (v.), *bajāgi* = *bojagi*

(v.), (*koodaja* (v.), *kao da* (v.)) »quasi, comme si«; u bug.: bez *to*: *boše*, *bože*, *božem*, *božēm* »zašto to, weil, denn, quasi, als ob«. Ni u hrv.-srp. ni u bug. -že »pak« nije prešao u -r(e) zbog toga 1° što se *bo + se* pomiješao sa vokativom *bože* od *bōg* i 2° što postoji pridjev *tobožnji* »što ne biva doista nego samo da se čini; sinonim *tokorsnji* (v.)«.

Lit.: ARj 1, 461, si. SEW 1, 36, 65, WP 2, 136, Trautmann 22, Tiktin 135, s. Mladenov 39, Isti, Slavia 10, 249, Boisacq⁷ 1023, Person, IF 6, 247, Slamki 37, i sl.

bob, gen. *bōba* m (15. v., Vuk) = *bōb*, gen. *boba* (Buzet), baltoslav. naziv za kulturnu biljku koja od drugih ie. jezika dolazi samo u lat. *fāba* i u romanskim refleksima odatle (tal. *fava*, fr. *fève*). U baltičkoj grupi potvrđena je samo u strus. *babo* u femininum kao i u latinskom. Prema tome je slavenska inovacija promjena roda od feminina u maskulinum. Ta promjena mogla je nastati zbog toga što se **boba* osjećalo kao hipokoristik. Upor. *pop* m < *popa* (= rum. *popa*) < *πάπας* (v.). *Boba* f (Vuk) sa hipokorističkim akcentom upotrebljava se u metaforičkom značenju »malo što okruglo« = *boba*, gen. *bobe* (Kosmet) »zrno skuhanu ili pečenu kukuruza«, odatle deminutiv *bobica* f (Dubrovnik, Vuk) »sitna boba« = *bobica* (Vodice, Istra) »baccā«, odatle pridjev na -(j)ast i -jav: *bobičast* = *bobičav*. Imenica *boba* ima brojnu leksikološku familiju: izvedenice na -ika: *bābika* f (Šulek) »biljka sedum telephium L.«; na -ara: *bōbara* f = *bobārica* i »rak koji ima bobu«; denominal *bōbati se*, *bobam se* impf. (Vuk) »dobivam bobe«; na -oš + -ara: *babosāra* f (Srbija) »njeka krupna paprika koja nije vrlo ljuta« = *bobošarka* f = *boboška* f, pridjev odatle na -av: *boboškav*; na -uc, -uša: *bobuc* m = *bobuša* f »vicia narbonensis«; na -uša: *bobuša*, gen. -sca »njeka biljka«; na -uljica: *bobuljica* i »1° pilula, 2° sujedica, pristići po licu i drugdje«, na -unjak: *bobunjak* »biljka veronica becalunga«; na -ii: *bobii* (Buzet, Sovinjsko polje) m »1° zrnje kukuruza koje ima još u sebi mlijeko, 2° maneštra, juha od bobica«.

Izvedenice od *bob* upotrebljavaju se više u pravom nego u prenesenom značenju: deminutivi na -(a)c, -(a)k: *bōbac*, *bōpca* i *bobok*, *bōpka*; pridjevi 1° na -an: u određenom obliku *bōbnī*, poimeničen sa -ja: *bōbnja* f (Vuk, Beograd) »zelena paprika koja se kuha za jelo« (v. na-prijed *bobošara*); sa -jāk: *bōbnjāk* m (Šulek) »biljka sedum telephium«; sa -jača *bobnjača* f (Šulek) biljka *crassula*«; 2° na -ov: *bōbov*,

poimeničen sa -ac: *Bobovac*, toponim; -ina: *bōbovina* »bobova slama«; sa -ište: *bōbovīte* »mjestom bobom zasađeno«, također topnim; sa -r'ca: *baboviča* f »bobova pogača«; sa -nik, -njak: *bobovnik* (16. v.) = *bobolnik* = *bobovnjak* »biljka sedum teephium L.«; za tu biljku ima Šulek i izvedenicu na -ište *bobište* n, dakako bez naznake gdje se govori. Zbog toga je nepozudana. Značajna je još metafora *bōbuk* m »bulla« dobivena unakrštanjem sa *klobuk*, odatle *bubučiti se* impf, »izbijati bobuke«. Čudna je izvedenica na -ut *bōbut* »viburnum opulus« zbog toga što je to onomatopejski sufiks (*šatut*, *škrngt*, v.).

Kako je *bob* kulturna biljka, posuđuje je Madžari u panonskoj nizini *báb*. Rumunji od đakčkih Slavena i na Balkanu (čine. *bob*) u dva značenja »1° vicia fába, 2° zrno kukuruza«. U rumunjskim je narječjima ta posuđenica vrlo omiljela u botaničkoj terminologiji kao i kod nas: *bob* »lathyrus platiphyllus«, *bobelei* »cytisus«, odatle deminutivi *bobulej*, *bobușor* i naročito interesantna radna imenica na -ar < -arius zbog značenja *bobar* m prema *bobar eas* ā f »vračar, -arica«. Još treba istaknuti da su Rumunji posudili i hipokoristik *boabă* < *boba* i odatle deminutiv *bobită* f, što dokazuje starost toga oblika. Arbanasi imaju svoj oblik baštinen iz ie: *bathē* f »vicia fába«, deminutivna izvedenica na ie. -ko > -the. Značajno je za njihov oblik da ne poznaje reduplikaciju kao sveslavenski koji dokazuje da je ie. riječ bila prvobitno onomatopeja (ie. **bhabh-a*).

Lit.: ARj 1, 462, Miklošič 15, SEW 1, 65, Bruckner 32, Trautmann 23, WP 2, 131, Mladenov 36, Elezović 1, 49, Ribarić, SDZb 9, 133, Tiktin 202, PASC 2, 182, GM 101, Boisacq⁷ 1011, Stokes, IF 2, 171, Hirt, PBB 22, 235, Petersson, LUA nf. avd. 1, bd. 19., br. 6, Machek, LP 2, 158, Trojanović, NJ 3, 150-1.

boboluska f (Šulek, Cres) »biljka lathyrus latifolius L.«, opominje na *boboruška* f »borovo sjeme iz kравice, tj. šiške« (Smokvica, Korčula) i na *bobolj* m (Šulek) »biljka asarum, ficaria ranunculoides«, za koju se ne zna gde se govori. Izvedenice od *bob* (v.) su moguće, ali to je teško tvrditi dok se ne dobiju potanja obavještenja.

Lit.: ARj 1, 464.

bobōniti, *bobonīm* impf. (16. v., Marulić) = *bobōnjati*, -ām impf, »govoriti koješta, brbljati«. Reduplikacija u osnovi tih glagola upućuje na onomatopejsko postanje. Na to upućuju

i onomatopejski sufiksi 1° -ot u *bobot* m »potmulo glas, potmula vika«, odatle denominai *bobōtati*, *bobočim* impf. (17. v.) »crepitare«, 2° na -ut u *bobūtiti* impf, »crepitare, klokatati«.

Lit.: ARj 1, 464.

boca f (17. v., Vuk, Dubrovnik, Perast, Božava, bug., slov.) »1° staklenka, flaša, 2° lopta« = *buča* = *buca* (Dalmacija) »1° lopta, zrno (Lika), 2° drveni kegel u igri na buče«, odatle *bucati se* (Lika) »kotrškatī se bućama«. Upor. *buci*, gen. *buca* m. pl. (Risan, Vuk) »neka igra«. Deminutiv na -itta > -etto *boceta* (Dobrota) »stakleno zvono ispod kojega je cvijeće«. Na tal. deminutivni sufiks -ino *bochn*, gen. -ina (Dubrovnik), na augmentativni -one > -un *bocan*, gen. -una (Vuk, Dubrovnik, Perast, Crna Gora, Lika) = *bocūn* (Budva, Rab, Božava, Kućište, Krašić; »velika boca, demizun«, sa deminutivom *bocunić* (Lika). Odatle ispuštanjem početnog sloga i sa tal. -etto *cineei* (Riječka nahija, Crna Gora, Ljubiša) »staklenka nalik na bocu«. Deminutiv na -r'ca *bočica* (18. v.), izvedenica na -njak *bočnjak* (Vuk, Crna Gora) »sprema za boce«, upravo poimeničenje na -jak od nepotvrđenog pridjeva na -an: **bocanā*.

Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *bozza*, 13. v.), cine. *botā*, ngr. βότσα/μπόττσα. Varijante sa u: slov. *buč*. m »Fass«, *buča* f »bauchiges Gefäß, bauchiger Krug, Destillierflasche«; deminutivi na -ak *bučka* f »Krüglein«, na -ak *bucak*, gen. -čka (Vodice, Istra) »malena, drvena bačvica«, *buca* f (Srbija) »drveni sud za vodu«, deminutiv *bucica* (Dubavica) »mala kablica«, *buča* f (Vuk, Dubrovnik) »1° stakleni okrugao sud za piće, 2° mjedeni sud, kao pola bukar (Dalmacija, Pavlinović)«, sa deminutivom na -r'ca *bucica* (Srbija), slov. *buča* »polič, pol bokal«, 3° bundeva (ŽK, Hrvatska, Slavonija)«. Na romanski deminutivni sufiks, koji može biti i -ittus > krčkoromanski -at *būcat* m (Vetranie, Dalmacija) pored *bucata* i = *bucai* (Potomje, Pelješac) »sud za vodu i za vino u lađi, na polju, žban ili buca«. Ovamo ide *vučija* = *fučija*, arb. *fuci*, sarakadžanski *vutsi* < tur. *fuçi*, sve od ngr. βoŭTciov, deminutiv βovτoi(ov, βovτoiα, βovτoiά. Upor. još arb. *boç*, *boce* (Gege) »runde Flasche, runder Körper, Ball« = *boča* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »1° lopta, 2° drvena kugla«.

Oblici sa *c* potječu od mlet. *bozza*. Oblici sa *u* < *o* i *č* mjesto *c* mogu biti i starije riječi. Oblik na naglašeno -i pretpostavlja grčki

deminutiv na -iov. Izvjesno je da su se na Balkanu unakrstavali stariji i noviji oblici različitog postanja: srlat. *boda* < *bokya, tal. *boccia* »1° vaso di vetro, 2° palla di legno da giuoco (oba značenja zastupljena u jadranskoj zoni)«, *bozza* »bottiglia, fiasco«, iz sjevernotal. = mlet. aree i zacijelo izvedenica na -*ia* *buttia od *buttis*, *bottia »palia«, v. *bačva*, *bukila* i *butilja*.

Ovamo ide i metafora na -*ėti*: *razbucali se*, -*čim se* pf. »sasvim se naduti« prema impf. na -*va*- *razbučavati se* (Stulić) i možda *buć m* »Federohren, aurēs pennaceae«, odatle složeni pridjev *bućoglav* »capite crasso«.

Lit.: ARj 1, 466-467. 702. 705. 706. ZbNZ 13. 141. Budmani, Rad 65, 165. Pleteršnik 1, 69. Zore, Palj. 216. Štrekelj, ASPH 14, 518. Perušek, ASPH 34, 34-35. Hirtz, Aves 29. Jagić, ASPH 1, 159. Miklošič 15. SEW 1, 65. GM 43. 115. Meyer, Ngr. 2, 85. REW³ 1191a. 1425. DEI 547. 579. Vasmer, RSI 3, 254. FEW 658.

bočan m (Mikalja) = *bočanj*, gen. -*čnja* (Stulić, Trstenjak) »ciconia, štrk«, nije hrv.-srp. riječ, nego su je leksikografi preuzeli iz polj. *bocian*.

Lit.: ARj 1, 467. Štrekelj, ASPH 31, 200. Miklošič 19. ASPH 30, 458. Bruckner 33. Slawski 38. SEW 1, 78. Christiani, ASPH 34, 311.

bodriti, -*lm* impf. (Vuk, Rijeka) samo u izrazu *bodriti škarice* (o dječjoj igri koja se njem. zove *Schere schleifen*) »oštriti«. Daničić' označuje taj glagol, koji nema nikakve veze sa *bodar* (v.), kao riječ bez sumnje tuđu, ali tal. *foderare* »navlačiti« od langob. *fōdr* > tal. *fodero* »fu-traļa«, za koji Daničić veli da je dalo *bodriti*, nikako ne pristaje ni semantički ni morfološki jer u konjugaciji na -*i-ti* ima talijanizama samo od glagola na -*ere'*, *correre* > *kūrit*.

Lit.: ARj 1, 471. 9, 215. REW³ 3405 a.

Boduo, gen.-/« m (Vuk, Margitic 1704, Pavlinović, Ljubiša) = *Bodul*, pi. -*i* m prema *Bodulica* i *Bōdulka* f (Istarska nar. pjesma, Hrv. primorje, Kvarner, srednja Dalmacija), etnik koji stanovnicima na kopnu označuje otočane u Kvarneru, Bracane i Hvarane. Sa sufiksom -*ac* > -*ac* *Bodulac*, gen. -*Ica* m naziva narod Sinjske krajine i *Zagorja* otočane i primorce srednje Dalmacije u podrugljivom značenju. Kopnenim stanovnicima *Bōdulj* su ljudi ograničene pameti, bez lukavosti. Margitiću, bosanskom franjevcu iz Jajca, etnik *Boduo* je istog reda kao *Šokoc* i *Ereogovac*, a

Banovcu, dalmatinskom franjevcu (1747—1767), *Boduo* je pejorativan etnik istog reda kao i *Vlah* i *Kranjac*. Upor. izričaj *Boduli su pizde*, a *Kirci kurči*. Daničić je izvodio od tal. *botoló* »malo pseto, ljut čovjek pakostan«, čime se ne objašnjava suglasnik *d*. Od mletačkog pridjeva *badalo* »1° tonto, uomo grassotto, 2° uomo o donna piccoli e grassi, 3° (nei tempi del governo veneto) soldato oltremarino a piedi«, deminutiv *bodoleto*, -*ato* pored *bodai* --- *bātolo* »piccolo cane vile e ringhioso«, nepoznate etimologije. Prema Mussafiji mletačka riječ ide u red s ostalim sjevernotalijanskim koje su »lauter Wörter, welche einen unter-setzten wohlgenährten Mann gewöhnlich mit pejorativem Nebenbegriff bezeichnen«. *Boduo* ide prema tome u isti red kao i etnik *Bezjak*, koji je također prvobitno pejorativni nadimak.

Lit.: Mazutanić 2. Skok, HE 2, 704. Boerio 86. DEI 573. REW³ 1182a. Mussafia, Beiträg 135., bilj. Štrekelj, ASPH 28, 482-483.

bogačonka f (Medumurje, Daničićev naglasak je nepotrebno štokaviziranje) »jabuka božićnica«. Bit će zacijelo isto što i *pogačona* = *pogačonka* f (Šulek, Podravina) = *pogačica* f (Zagreb) »neka jabuka«, posljednje i »neka kruška« (Šulek). Da se radi o metafori *pogača* (v.), nema sumnje premda je značenje aljkavo naznačeno. Sufiks je -*ona*, -*onka*.

Lit.: ARj 1, 479. 10, 479. Šulek, Im. 8. 22. 117-8. 301. 302.

bōganj, gen.-*gnja* m (Lastva) »mali prozor na kući koji se začepi krpom jer fiksnog zatvora nema (opreka: veliki prozor)«. Upor. *zbūgara* (v.). Možda < dalm.-rom. (leksički ostatak) *vacuus* > *vacus* (upor. *vaka* »Höhlung, Muschel«, Trento, *in bagu* Logudoro »umsonst«), ali dočetak ostaje neobjašnjen. Možda ovamo ide i *žbōgulja* f (Prčanj) »Art Muscheln, venus verucosa, cappasanta«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* i našim sufiksom.

Lit.: Rešetar, Stok. 315. REW³ 9115.

bogat, baltoslavenski pridjev, dalja izvedenica od imenice *bog* kad je značila »zemaljsko dobro, sreću« s pomoću sufiksa -*ato* (v.) (upor. lat. *fortunatus*) koji znači snabdjevanost, lit. *bagātas*, lot. *bagāts*. Nalazi se u svim slavenskim jezicima i iz praslaven. je doba. Odatle radne imenice na -(*a*): *bōgatac*, gen. *boğaca* (16. v.); na -*as*: *bogataš*, -*os* = -*uš* (madžarski sufiks) *bogataš* (Vuk) = *bagātus* (ŽK), -*un* (romanski sufiks): *bogatun*; na -*iča*, -*nica*:

atica = *bogatnica* f; stari pridjev na -*bn*: *bogātan*; apstrakt na -*ija*: *bogatija* f (ŽK); na -*stvo*: *bōgastvo* n; na -*ia*: *boğaca* f (18. v.); na -*itina*: *bogaština*; denominali na -*i-ti*: *bogatiti* (o-, za-) (*se*), na -*ē-ti*: *bōgatjeti* (raz-, 13. v.). U rumunjskom kao posuđenica iz južnoslavenskoga *bogāt* je istisnuo lat. *dives* i odgovara franačkoj posuđenici *rihki* > fr. *riche*; također cine. *buguñile*; Arbanasi također i *bēgatshem* pored *pasun* (koji odgovara hrv.-srp. *imućan*) = (*mibugāt* = *mugāt* (Gege), odatle apstrakrum na -*ia*: *bageti* f »Vieh, Weidevieh, Lastvieh«.

Kao što je pridjev *bogat* važan za povijest značenja današnje imenice *bog*, isto su tako i druga dva složena pridjeva (*bahuvrihi*): *ubog* »πτωχός« i *nēbog* (Vuk, Hrvatska 15. v., također slovenski) »jedan«. Prvi sadrži prefiks *u-* (v.), a drugi negaciju *ne-* (v.). Ove složenice su sveslavenske, ali se ne nalaze u baltičkoj grupi. One pretpostavljaju za *bog* ne samo isto značenje kao i pridjev *bogat*, nego i to da je današnja imenica *bog* bila nekada i pridjev. Prefiks *u-* bio je u kajkavskom identificiran s prijedlogom i prefiksom *v* u poimeničenju sa -*bc* *vboğec* (Habdelić) = *boğac*, gen. *bokca* »pauper« prema *boğica* f (Belostenac), također »njeka jabuka«. Odatle poimeničenje sa -*ac*, -*ar* *ubogać*, *ubogar* (15—19. v.), *ubožar*; sa -*nik*: *ubožnik* m prema *ubožnica* f (Kosmet) »prosjak, -inja«, sa -*niče*, -*ta*: *ubožnice* n, pridjev na -*ski* *ubdžnički*, i neologizam *ubožnica* f (Zagreb) »Armenhaus«. Arbanasi posuđiše *ubogi* u dvije varijante: *vobak(e)* = *vapēkē* »siromašan«, odatle, *vapehtí* = *vabēžt* = *babēžt* f »siromaštvo«. Ovamo ide i *bogalj* m »kljast« prema *bogaljka* f sa sufiksom -*alj* u istočnim štokavskim govorima, u Kosmetu s tur. sufiksom *bogalija* = *bogaljija*.

Pridjev *nebog* raširen je kao riječ smilovanja i saučesća, upor. *bolan*, *bona* (v.): 1° *nebare* < *ne* + vokativ *kože* m = 2° *nebag* < *ne* + vokativ ž. r., u pi. za oba roda 3° *nebāzi* (ŽK). 1° i 2° govore se osobi kojoj se kaže *ti*, 3° osobi kojoj se kaže *vi*; također štokavski *ne-bore*, u frazi *maj neboře* »zaista, uistinu«. Odatle kajkavsko poimeničenje na -*ec*: *nebožec* »jadnik, kukavica« i *nebogar* (jedanput) »siromah«. Odatle i poimeničenje na -(*j*)*ak*: *nebožak (češ. *neborák*, polj. *nieborak*), odatle rum. *năbîrgeac* = *navîrc-ă*, *neberează* »mare și prost, velik i neotesan«.

Prema ovim podacima *bog*, gen. *bōga* (lokativ sing. *pō bozi*, ŽK) sveslavenska je imenica iz praslav. doba za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u arijskoj (v. dalje).

Značila je najprije: 1° sreća = 2° zemaljsko dobro > roba« (upor. crnogorski odgovor: *dobra ti sreća* kao odgovor na pozdrav *pomoz bog*; zatim češ. kolektiv *zboží* »roba« *szbožue od *sbogōs = sanskr. *subhagu* »sretan« i slovenski izričaj *zlega boga vživa* »ide mu rdjavo«, ali ovaj se može i drugačije tumačiti, v. dalje za *bog*). Prvobitni pridjev *bogōs postao je već u praslavensko doba radna imenica u značenju »božanstvo koje razdljeljuje sreću i zemaljska dobra po svom nahodjenju«. Ovaj semantički razvitak je paralelan u arijskim jezicima: sanskr. *bhagas* »1° djelitelj, gospodar, 2° bogatstvo« odgovara posvema sveslav. *bogt*, što znači da je već slavenska riječ imala oba značenja, apstraktno i radno. Tome tačno odgovara u Avesti *baya-* »gospodin > bog«, i nperz. samo »bog«. Upor. i Zeuç Βαγῆος, ime frigijskog Zeusa kojega apoziciju Trombetti ispravno upoređuje s iranskim *baya* »bog«. Ova je paralela tako uvjerljiva da su neki lingvisti (Jakobson) pomišljali da je *bog* posuđenica iz iranskoga koja je Slavenima došla preko skitskoga. Ali za to nema dokaza (Meillet). Paralelizam slavenskoiranski ide i u tom pravcu da se prema *izrazima* iz slavenske mitologije *beibog*, *crn(o)bog*, *daždžbbogb* > *Dažbog*, *Dabog*, *Zao bog* (upor. Vukov izričaj *teško do zla boga*, *namučiti se do zla boga*, čemu odgovara slovenski izričaj *zlega boga vživa* »ide mu rdavo«) može zaključiti da je već u praslavenskoj mitologiji postojao iranski dualizam: *dobar* i *zao bog*.

Kršćanstvo je preuzelo smisao *dobroga boga* i odatle stvorilo deminutiv na -*ič* (v.) *božić* m »*mali bog > *Isus, Krist (upor. stčeš. *bozic* »sin božji«, i turski izgovor *bozak*, *Martié*)« u imenu svetkovine *natale Christi*. U romanskim se jezicima ispušta dopuna *Christi* te samo *natale* znači »božićna svetkovina«. Potpuni se izričaj očuvao u balkanskom latinitetu i odatle u arb. *kërshën delle* (*dite* -*ae* *kë(r)-shëndellave* = *dies Christi natalis*) = *kshnëllë* »božić«, upravo »roždestvo Hristovo« = χριστογεννα (6. v.) u pravoslavaca, u narodnom govoru ispušteno je *rođenje božica* i *božić* (16. v., također slovenski u značenju »božićno drvo«) postao je opća riječ za *natale*, u Brusju u pl. *božici*. Od *božić* su izvedenice: određeni pridjev na -*an*: *božićni* (16. v.) = *božimjī* (Vuk, Kosmet), poimeničen sa -*jak*: *božimjāk* = *božišnjak* (ŽK) »veliki božićni hljeb«, također »biljka helleborus niger«; sa -*ica* *božićnica* f »xenium«; denominali *božićovati*, *božićati se* »čestitati božić jedan drugome«. Prema ličnom imenu *Natalis* stvo-

ren je u Dalmaciji *Božieho* (14. v. — 17. v.) i odatle prezime *Božičković*, a u kajkavskom za ime mjeseca »decembra = prosinca« : *veliko-božićnjak* pored *božićnjak*.

Leksikologijska je porodica riječi *bog* veoma razgranjena. 2. r. na *-inja boginja* (17. v.) = steslav. *bogyni* = na *-iča bōiica* (16. v.) je prevedenica prema lat. *dea*. Pridjevi: na *-bn: bōžan, božná* »divinus« (Vrančić, Belostenac, Stulić), nije potvrđen u narodnom govoru; danas se govore samo s prefiksima *na-*, *po-*: *nabožan, pobožan*. Veoma raširen je na *-j: božji* (12. v.) = *boži* pored *bozi* (Kcsmet), koji ŽK upotrebljavaju i za pojačanje negacije (*niš bozi*). Poimeničuje se u *božjak* m »templar«, odatle toponim *Božjakovina*. Na *-en* samo od *božanstvo: božanstven* (15. v.); na *-ski: prilog baski* (Vuk, Bačka) »ut deo placet«, odatle prilog *poboškice* (Istra) »po bogu« (pri zaklinjanju), izmijenjeno prema *bogme: pobognjice* (Rijeka); na *-ovski: bōgovski* = *bogōvski* (Kosmet) »veoma dobar«; na *-anski* (v.): *božanski*; na *-ovit bogoviti* (Rijeka) = *bogōvetni* u izreci *svaki* '—> *dan* (promjena i > e nejasna je). Deminutiv i *bokčići* u narodnoj pripovijetci (Kosmet): *Bog sedí, a bokčići jedu kiselo mléko*. Denominali: *baziti* impf. (Vuk) »nazivati kome božju pomoć«, *bogōvati* iropf. (Vuk) = *bogōvat* (Kosmet). Apstraktum na *-anstvo* (v.): *božanstvo* (13. v.) = *božestvo* (Kosmet, crkveni oblik) = *basivo* n. Važna je izvedenica na *-jur: božur*, gen. *-ura* (17. v.) = *bažúr* (Kosmet) »1° biljka paonia, 2° glomus, 3° bulla«, također toponim i antropnim i u izvedenici na *-ovac: Božurovac*, od pridjeva na *-ov božurov*; deminutivi na *-zk: božurak*, gen. *-rka* (Vetranie); na *-ić: božurić*. U f *božura* i deminutiv odatle *božurica* f (Vuk) znači »prasica koja se kolje o božicu«. Važnost te izvedenice dolazi odatle što se ova biljka zove i *perinika* f, izvedenica na *-ika* od *Perun*, kako se zvalo vrhovno slavensko božanstvo, a ovo je balto-slavensko (v.). Prema tome, riječ *božur* omogućuje rekonstruirati povijest riječi. Riječ *bog* je mogla biti slavenska apozicija za *Perun*, a u toj apoziciji nije potrebno balto-slavensko slaganje. Riječ *božur* (i rus., steslav. te bug.) dokazuje nadalje da je *bog* animističkim putem ušao i u botaničku terminologiju. Postoji za tu biljku i poimeničen pridjev *boza* (također bug.) = **bošja ruža* u panonskom slavenskom, odakle mađ. *bazsa rózsá* »paonia, Pfingstrose«. Rumunji posuđiše *bujórbójór, a* Arbanasi Gege *boxhúr* »mak«. To potvrđuje i izvedenica na *-iša* (v.): *bogiša* (Vuk, Dubrovnik) »iris germanica« i pridjev

božji u vezi s apelativima *drivo, metvica, drevce, travica, cvit, mizica* (od *mensa*, v.), *plahitica, sužice, kašica* za razne biljke. Ovamo idu i nazivi iz faune za neke životinje: *božji list* »zmija« (Otok, Slavonija); *božji pijetao* = *božjak* »pupavac«, *žabica* itd. Za bolest epilepsiju veli se *božja oblast*, odakle haplologijom *božjast* f.

U oblasti složenica s imenicom *bog* treba spomenuti najprije kršćanske prevedenice: *theologus, -ia: bogoslov, bogoslovija, bogoslovlje* n; prema ovoj prevedenoj složenici stvoreno je *bogōstovlje* i pridjev *bogōstovan* (17. v.); *deipara* = Θεοτόκος f = *bogorodica* f (13. v.), odatle pridjev na *-in: bogōrodcin* (14. v.); *epiphania* = τα θεοφάνεια = *bogojavljenje* (Vuk) za *vodokrsće* (v.); θ-εοστρηγς = *bogōmrzak*; θεόφορος = *bogonosac* (13. v., Vuk), odatle pridjev na *-bn bogonosan*; ovamo idu i teološki pojmovi *bogōmati, bogočovjek*. Brojne su složenice iz sintagmi: od *bogom* ili *po bogu: bogōbrat* (Ljubiša), odatle kol. *bogobraća* (Ljubiša); *bogosvat*; *bšgodān* (Vuk 15. v.) = *bogodavan* (Vuk, Slavonija) = *bogomdan* (Kosmet); *bogōmio* = *bogumio* (17. y.) = θεόφιλος, također naziv za *babuna* (v.); *bogobojazan* (13. v.), *bogobojazljiv* (Kosmet) = *bogojazljiv* (haplologija od *bogobojazljiv*, Obradović, Ljubiša, upor. *boga bojazljiv* kod Belcstenca); od *boga radi: bogoraditi* impf. (Vuk) »mencicare«, odatle apstraktum *bogoradija* (neologizam); denominal *bōgmati* = *bogmāt, -am* (Kosmet) od uzvika *bogme* < *bog me*, koji se upotrebljava za pojačanje tvrdnje; *bogōljuban* pridjev »koji boga ljubi«; *bogomolja* (Vuk) »mjesto gdje se bog moliu; odatle apstraktum *bogomōljstvo* n (*-mo-*, Kosmet).

I u antroponimiji, koja je nastala u vrijeme kršćanstva, ima kalka: *Bogdan* (13. v.), od (a) *deo datus*, odatle *bogdanuša* f »neka vinova loza bijela grožđa«; *Bōidar* za *Theodoras*; odatle odmila: *Boža, Božo, Bože, Boško*. Prema ovima su stvoreni *Bogos(lav, Bogumili Bogomil, Bogoljub*, odatle hipokoristik na *-an: Bozan*; na *-oje: Boēoje, Bogoš, Boguj, Božun, Bogut*. Staroslavensko dvočlano ime na *-mir* ne da se dokazati. Prema tome će *Bogomir* biti neologizam. Imperativna složenica *Spasi-bog* bit će također novija kreacija. Odatle naša prezimena na *-ić, -ović, -ević: Bož(i)darević, Bogojević, Bogit, Božić, Božičević* itd. Riječ *bog* je ušla i u tvorbu prijedloga u vezi sa *1s-, za-*: *zbog* (s gen.) »radi, cijeca = cica«, za *bog* < *s bog(a)*, upor. *stoga* i polj.

przebóg. Dočeto je *a* ispallo iz dva razloga, 1° kao *-a* u genitivu određenih pridjeva i zamjenica gdje se identificiralo sa deiksom *-a* (v.) i 2° u vezi *zbog toga* da se izbjegne kakofonija. Glede značenja u takvoj sintaktičnoj vezi upor. i tal. *per amor di dio*. *Bog* je izgubio u toj vezi svoje pravo značenje i izražava moranje: upor. *nema boga* = *morāš*.

Još treba spomenuti nejasan refren iz narodne pjesme: *oj doddo le, moj bozo le* (Vuk) koji upućuje na slavenski paganizam. Kako je kršćanstvo tabuiralo riječ *bog* prema židovskom uzoru da se *Jahveh* ne upotrebljava nega *jekova*, često se ne upotrebljava *bog* u potpunog fonetici nego se *g* zamjenjuje sa *r*. Mjesto *bogme* govori se *bořme, tako ti bora* mjesto *boga; oj bora ti; ga bora miloga*. Upor. i gore *neboře* < *neboze* gdje je *že* > *r(e)*, kao obično. *Bog* se upotrebljava dalje kao tabu za riječi koje po narodnom vjerovanju nije dobro upotrebljavati u pravom i direktnom smislu: *ako bog da* (Kosmet, Piva-Drobnjak) = *ko bog da* (ŽK) za pitanje »kuda?«. Upotrebljava se i u izričajima za čuđenje kao uzvici: *bog ves* (Piva-Drobnjak) za nešto u prevelikej mjeri (ves je nejasno). Uzvici *buksnam* = *budi bōksnam* govore se u čuđenju. Za isticanje istinitosti postoji uzvik i prilog *vjerdj- bog* < *vjera i bog* »zaista« (Piva-Drobnjak); *istina bog* (Hrvatska) »doista«; *kāboga, kābogu* (Kosmet), prilog »kako valja« (npr. *ništa mu kābogu nije*) < *kako bogu; naboga* »slučajno« (Kosmet); *doboga* (ibidem) »vrlo«, upor. *ništa pod bogom ne zna* (Hrvatska); *iznēdājiboga* (Vuk) prilog »iznenada«. Na koncu, od pozdrava *s bogom* > *zbogom*, koji se upotrebljava. pri odlasku, nastade u Mlecima naziv *sboghe* za naše dalmatinske vojnike u mletačkoj službi; odatle Nodierovoj noveli prezime *Jean Sbogar*.

Lit.: *ARj* 1, 478. 487. 479. 480. 485. 486. 565. 567. 568. 570. 573. 716. 4, 261. 7, 798. 795. 10, 137. 142. *Trautmann* 23. *SEW* 66. i sl. 78. *IF* 31, 407-8. *Miklošič* 16. 20. *WP* 2, 128. *Bruckner* 71. *KZ* 46. 230. *ASPh* 29, 121-135. 11, 125. *Slawski* 40. *REW** 5845. 73.15. *GM* 44. 50. 476. *Pascu* 2. *Elezović* 1, 26. 52. 140. 2, 376. 519. *Rohlf* 2463. *Gombocz-Meüch* \, 316, Vuković, *SDZb* 10, 379. 381. Lovrich, *Osservazioni* p. 71. Jagić, *Književnik* 2, 179. Boissin, *RES* 27, 43. Jagić, *ASPh* 1, 435. 5, 1-14. 166. 20, 591. 31, 543. 551. Bulat, *JF* 2, 284. 3, 41-47. *ASPh* 37, 480, *Nj* 2, 134-136. 187. 1, 160. 4, 94. Fraenkel, *ZSPH* 11, 42. *Ciotta* 4, 21-94. Trombetti, *AA* 3, 21. Meringer, *IF* 16, 153. Mserianc, *RFV* 65, 171. Vasmer, *RSI* 4, 161. Jacobson, *Arier und Ugrofinnen*, Göttingen

1922. Meillet, *RES* 2, 149. 6, 168. *RSI* 2, 66. Mladenov, *ŘEŠ* 4, 191-192. Senn, Soter, *Religionsmss. Zeitschrift* 4, 1—16. 97—116. Šašel, *Mladika* 14, 233. 273. 314. 351. Štrekelj, *ASPh* 12, 469. *Mladenov* 36. *ZbNŽ* 7, 125. Merlo, / *nomi romanzi delle stagioni e dei mesi* 176. Šimčik, *Napredak*, Sarajevo 1936., 156-8. *NJ* 1, 128-9. Nehring, *ASPh* 25, 66. si. Hujer, *LP* 46, 181-189. 340-5. Grubor, *JF* 5, 159-160. Bune, *NJ* 2, 213. Machek, *Slavia* 1, 378. Vaillant, *RES* 11, 203-5. Brugmann, *Demonstrativa* 120. Jensen, *IF* 48, 120. Schulze, *KZ* 45, 190. 60. 138. Fay, *The classical Quarterly* 8, 50—60. Boisacq, 1010. Jokl, *Stud.* 5-6. Niederle, *Manuel* 2, 126-68. *Mihailă* 71.

bōgav, pridjev na *-av*, u izrazima *bogává ruka* »koja je otekla« (Dalmacija, *Kušar* 211), *štap bogav* »čvornat«, poimeničen sa *-ica: bogavica* f »ulozi, kostobclja«. Osnova *bog-* nije izvjesna. U mađzarskom postoji ugrofiška riječ *bog* u značenju »nodus, čvor«, odakle bi mogao potjecati pridjev na *-av*. Mađzari u Dalmaciji mogao bi se upoređivati sa *opravda* < *aprod* (v.) u Marulića. Daničić je upoređivao još glagol *bogōšiti se*, koji nije dovoljno potvrđen (samo jednom, kod Vetranića). Stulić ima *razbogašati se* pf. i *razbogašiti se* (Gučetić) »naglo bujno porasti«. U mađzarskom postoji pridjev *bogos* »nodusus, čvornat«. Kako se u bolesti *bogavica* zacijelo zaziva *bog* u pomoć, mogao bi biti i pridjev *bogav* kao i u *bogalj* (v.) izvedenica odatle, a *bogav štap* bila bi metafora prema *bogává ruka*.

Lit.: *ARj* 1, 490. *Oombocz-Melich* 1, 440. Buřat, *JF* 3, 41-47.

bōgaz m (Vuk, narodna pjesma) »1° ždrijelo, klanac, 2° pređa u koju se riba hvata« (Vojvodina); također hidronim: potok *Bogaz* (gročanski srez, Srbija) i toponim *Bogaški Prijekop* (blizu Mitrovice), *Bogaz* (mjesto u Slavoniji). Vodenica na Zasavici (Srbija) zove se *Bogažnjača*, poimeničen nepotvrđen pridjev *bogazni* sa *-jača* (v.). Ovaj toponim pretpostavlja značenje »koš u vodenici gdje se žito sipa«, što *bogaz znači* u turskom. Apstraktum na *-luk: bogazluk* m znači »koža ispod grla, osobito u lisice u koje su ispod grla bijele dlake«. Opći balkanski turcizam: bug., rum. *boaz* i *bogaz*, arb. *bugas-zi*, ngr. *μρογάκι* u istom značenju (< tur. *bogaz* »1° groljo, guša, ždrijelo, 2° klanac, tjesnac«, tur. *bogazlık*).

Lit.: *ARj* 1, 484. *GM* 50. *SEZb* 5, 1061. *Skaljčić* 1, 111.

Bogdan, muško lično ime, potvrđeno vrlo rano i u dalmatinskim gradovima, hipokoristik *Bogde*, pridjev *Bogdanov*, vojvodansku prezime, poimeničeno na *-ič Bogdanović*, toponimi *Bogdanova* (ŽK), *Bogdanovac*. Nalazi se još u rumunjskom kao prezime i lično ime i u ukrajinskom horonimu *Bogdanska* »Moldavija«, tur. *Karabogdan*, nazvana po osnivaču iz Fogaraša. Značajno je da se u narodnoj pjesmi pominje *Jug Bogdan*, odatle *Jugović*. Osnivač rumunjske kneževine bio bi prema tome *sjevni Bogdan*. Ime je kršćansko i teoforično. Davalo se prvobitno zacijelo djetetu koje su roditelji dugo željeli, pa im ga napokon *bog dao*. Prevedenica je od *Deodatus*, upor. prov. *Deusdet* > prezime *Daudet*, *Demde*, *Donadieu* < *donum a Deo*, *Deodat* < *a Deo datus*, *Dieudonné* < *Deo donatus* »voué à Dieu«. Sve su to prevedenice od hebrejskoga *Jonathan* »dar božji«. Druga varijanta te prevedenice je *Božidar*, hipokoristik *Božo*, prezime *Bozović*, *Božić* u Dubrovniku *Bosdari*. Tendenciju prevođenja hebrejskih teoforičkih imena započinju afrički kršćani koji prema njima stvaraju *Deo gratias*, *Quod vult deus*, *Habet deus*, *Deum habet*.

Lit.: *ARj* 1, 484—6. Jireček, *Romanen* 2, 33. 66. *Lebel* 119.

boginje, gen. *boginja* f. pl. (17. v., Vuk) »ospice (v.), kraste (v.), variolae«. Odatle pridjev na *-av*: *boginjav*. Od dnjem. pl. *Pocken* istog značenja a nepoznatog postanja, upor. ags. *pocc*, hol. *pok* »pustula«. U pučkoj etimologiji *Pocken* je dovedeno u vezu sa *Bock*, odatle prevedenice *koze*, *kozice* i pridjev na *-jav*: *kôžičav* (ŽK) u istom značenju. Kako se njem. *ρ* ne reflektira sa *è* u našim pozajmicama iz njemačkoga, može se uzeti da se umiješala riječ *bog*.

Lit.: *ARj* 1, 480. *Miklošič* 416. *SEW* 1, 66. *Matzenauer*, *LF* 1, 11. *Bulat*, *JfF* 3, 41—47. *Arambašin* 293—4.

boh m (Vodice, Istra) »najdeblja slanina na svinji«; također slov. *bah*, gen. *boha* »Speckseite«. Od njem. *Bache*, prema značenju u tirolsko-njem. i švapsko-njem. *Bachen* (upor. stfr. *bacon*, engl. *bacon* od frank. *bakko*).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 133. *Pleteršnik* 1, 21. *REW* 889.

boj, gen. *boja* m (Bosna, Kosmet, Srbija) »1° rast ili uzrast čovječji, stas, 2° kat, sprat (Bosna), 3° red čega naslaganoga«. Odatle

sa tur. *-li*: *böylja* m i pridjev »statis« (Kosmet). Opći balkanski turcizam iste osnove od koje i *basa* (v.): bug. *boj* i *bojlja*, rum. *boiu*, čine. *boe í*, ngr. *μπόγι*, arb. *boje* f u istom značenju.

Lit.: *ARj* 1, 596. *Miklošič* 16, *SEW* 1, 68. *Lokotsch* 527. *Mladenov* 39. *Elezović* 2, 501. *Pascu* 2, 113. *GM* 40-1.

bója¹ m (16. v., Belostenac) = *bdja*, gen. *-e* (Tivat) »krvnik, dzečlat, hahar, kocač«. Od tal. *boia* (15. v.) »isto«, lat. *boiae* od gr. *βοίαι* (se. *Sopai*) »remenje od volujske kože«, od *βοῦς*, gen. *βοός* »vo«. Semantički razvitak »krvnik < negve«.

Lit.: *ARj* 1, 506. *REW** 1190. *DEI* 550-551.

boja² f (17. v., Vuk) = *boja*, gen. *-e* (Kosmet) »1° farba (v., u kajkavskim krajevima), kolar (v.) /u Dalmaciji/, mast, mastilo (domaće riječi koje nisu mogle prodrjeti u opću književnu i saobraćajnu upotrebu), 2° svečano stavljanje boje na kosu djevojci prije udaje (Kosmet)«. Taj turcizam postao je danas općenit u književnom jeziku. U narodnoj se pjesmi opetuje *boja karaboja*. Odatle: indeklinabilni pridjev: na *-li* kao epitet u narodnoj pjesmi *bojali* = *bojāli* (*solufi*, *čibuk*, *dizgin*, *kuld*); upor. *bojalija* »vrč« u šatrovačkom jeziku; radna se imenica na *-ar* (v.) *bojar*, gen. *-ara* rijetko upotrebljava, češće na *-džija* (v.): *bojadžija* m (18. v.) = *bojadžija* (Kosmet), odatle pridjev na *-ski*: *bôjadžijski*, na *-in*: *bojadžijin*, poimeničen sa *-ica*: *bojadžinica* f »radionica gdje se masti preda« i apstraktum na *-luk*: *bojadžihk* m »stanje, zanimanje bojadžije« i skraćeni infinitiv *bojama* (Kosmet), imenica i prilog »1° u boji, 2° bojom prikriveno pravo stanje«; glagoli na *-ad-is-*, *a-tis-*, *-a-is-* *-j* *-a-ti*: *bojadisati* (o-), *-šem* (Kosmet) = *bojatisati* = *bojaisati*. Prvi je oblik postao općenit u književnom jeziku pored domaće izvedenice *bojiti* (o-). Odatle radna imenica na *-ar*: *bojaisar* — *bojadisar* m. Opći balkanski turcizam (*boya*, *boyama*, od korijena *boj bot* > *boja*), koji se nalazi u svim balkanskim jezicima: bug. *boja*, *bojadžija*, *bojadisam*; rum. *boia*, *boia(n)giu*, *boiangerie*, arb. *boje* f; cine. *buianá* f, glagol *buisire*, *buiagi*, *butagilie*, ngr. *μπόγια*, *μπουατζήζ*.

Lit.: *ARj* 1, 506. 509. 516. 514. 7, 421. 423. *Mladenov* 42. *Lokotsch* 328. *Elezović* 1, 53. 2, 5. 501. *Pascu* 2, 114. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *GM* 40-41. Živanović, *Venae* 14, 629. 772-3.

Bojana f rijeka koja izlazi iz Skadarskog jezera i izliva se u Jadran. Arbanaski naziv *Bune* (Gege) osniva se na dvoglasu *ua* < *Buane. Taj se oblik osniva na našem *Bojana*. Najstarija potvrda nalazi se kod Livija *Barbenna*. Iz tog oblika ne može se izvesti *Bojana* jer bismo očekivali u slogu *bar* likvidnu metatezu kao u *marmor* > *mramor* i u *Scardano* > *Skradin*. Treba pretpostaviti disimilativni gubitak u formuli *r-n* ~> *0-n* i promjenu dočeka *-enna* > *-anna*, što je sve moralo nastati prije dolaska Slavena u ove krajeve: *Babāna; *b* > vlat. *v* među suglasnicima zamukao je kao u latinskim riječima arb. jezika: *kal* »konj« < *caballus*, *bulbulcus* > *bulk*, tako i u rum. *cal*; *a* > ou nenaglašenom slogu nastao je kao u *Kolovare* < *Caballaria* (Zadar), *Lovran* < *Laurana*, *aurata* > (*l*)*ovrata* i u mnogim drugim primjerima; *j* zatrpava hijat.

I etnik na *-bc* > *-ac* *Bojana* je toponim (Slovenija, kod Žumberka). Na *-ka* *bojanka*, naziv je ribe kod Krašovana.

Značenje riječi, ne može se ustanoviti. Dočetak *-annaj-enna* dolazi u etruščanskom. Korijeno *barb-* je također predrimski. Loewenthalovo mišljenje da znači »more«, visi u zraku.

Lit.: *ARj* 1, 506-9. Skok, *ZONE* 4, 205. Barić, *SIRev* 3, 356 Skok, *Slav.* 267. Loewenthal, *ZONF* 5, 57 (cf. *IJb* 15, 102). Trombetti, *AA* 3, 91, Krähe, *Spr.* 93. Mayer 1, 76. 2, 19. Barić, *Ist.* 29—30.

bojati se, *bojím se* (13. v., Vuk) impf, je u svim slavenskim jezicima reflexiv. U baltičkoj grupi nije kao ni u njem. *fürchten*. U Kosmetu se govori *bojāt*, *bojím* bez *se*. Reflexivna zamjenica slavenska je inovacija. Ona izražuje medijalno značenje, osobitu interesiranost na glagolskoj radnji. Apstraktum se tvori s pomoću rijetkog sufiksa *-zn*: *bojazan*, gen. *-zni* f koji se nalazi i u stprus. *biāznan*, odatle pridjev na *-bn*: *Boaenbn > *bojazan* koji je danas iščezao, a očuvao se samo u složenici *bogobojazan* (v. *bog*) i u *nebojāzan* (Vuk). Apstraktum odatle na *-ost* *bojaznost* f iščezao je također. Postoji kod nekih pisaca i skraćeni oblik *bojaz*, *-i* f, *nebojaz* m (Maretić) »svojstvo onoga tko se ne boji«. Taj je nastao ispuštanjem dočetnoga *-an* u pridjevu *bojazan*. Pridjev od *bojazan* f glasi danas samo *bojažljiv* i odatle apstraktum *bojažljivost* f. Taj je nastao iz *bojazn + *jiv* > *bojažnjiv s istom promjenom kao *strašljiv*

od *strašan* (v.), možda i pod uplivom od *plašljiv* (v.). Sa negacijom *ne-* postoji još *nebojaga* f (Srbija) »dijete u nekakvoj igri, koje kaže da se ne boji«. Tvorba na *-ga* je nejasna, jasnija je sa (*-f*)ša (v.) *nebojša* = *nebojsa* (Vuk, Bosna). Vuk ima još prilog *bôjse* = *seboj* (Rijeka, Hrv. primorje) »valjda, mislim« koji je nastao kraćenjem od (*bojnim* se kao *valjda* od *valjada*, *možda* od *mož(e) biti*)*da*. Na nj se može dodati deiksa *-kē* (v.): *bojske*.

Osnova ovoga glagola nastala je prijetojmom od *bi-* kao *boj-biti*, *loj-liti*, (*naipoj-piti*). Prijetojmi štipen *bi-* očuvao se u lot. *biti-s*, lit. *bi-jo-ti-s* »bojati se«. Prijetojmi štipen koji odgovara sveslav. *boj-* nalazi se u litav. pridjevu *bajus* »strašan« i u imenici *baimė* »strah«. U sanskrtu su se očuvale obje osnove *bibheti* i *bháyāte* »boji se«, avesta *bayente* »zastrašiti«. Korijenu *bi-* u ovom značenju nema traga u slavenskim jezicima. Već u praslavensko doba on je iščezao zbog homonimije sa *biti* (v.) »schlagen«. Prema tome praslav. denominal stvoren je od *boj-a-ti* kao u latinskoj i romanskoj konjugaciji *port-a-re*, *am-a-re*.

Lit.: *ARj* 1, 509. 513. 514. 7, 797. *BI* 1, 83. *Miklošič* 16. *SEW* 68. *Mladenov* 42. *Bruckner* 10. *Slawski* 25. *Trautmann* 24. *WP* 2, 125. Šuman, *ASPh* 30, 294. Osten-Säcken, *IF* 33, 206-7. *Boisacq* 1019. *Hirt*, *IF* 32, 240.

bok, gen. *boka* m, pl. *boci*, *bokovi* (13. v. i 14. v., Vuk) »latus«. Također toponim *Crkveni Bok*, *Zabok* (Hrv. Zagorje). Odatle: deminutiv *bočić* m, augni, *bočina* f (*iz-*), sveslav. denominal *bočiti* impf, (*iz-*, također rus. i steslav.) »curvare, krViti, savijati, previjati«, pridjev u određenom obliku *bočni*, odatle neologizam *pobočnik* »aide de camp«, stvoren od sintagme *po boku*. Možda je od iste osnove i imenica *bokva* f, deminutiv *bôkvica* f (Kosmet) »plantago, vrst ljekovite zeljaste biljke«, ali to nije izvjesno jer postoji i varijanta *bukvica*. Mogla bi biti i tuđica < lat. *baca*. Izvjesno je da je *bok* sveslavenska imenica iz praslav. doba, ali ie. srodstvo nije utvrđeno. Pomišljalo se na germanski izvor (stengi. *boec* »Rücken« = stvnjem. *bah*, *Hirt*), na srodstvo sa lat. *baculum* i *focus* (Sobolevskij), na engl. *back*, stskand. *bak*, stir, *bace* »kuka« (Mladenov), ali sva ta upoređenja ne objašnjavaju semasiologiju sveslav. imenice *bok*. Daničić je iskonstruirao ie. korijen *bhak-* »tiskati, zbijati itd., da se ne rasklopi, tako da

bok to čini«. To se ne može primiti jer nije utvrđeno upoređenjima s drugim ie. jezicima.

Lit.: \, 518. 728. Miklošič 17. Bruckner 35. Elezović 1, 54. Mladenov 40. Sobolevskij, Slávia 5, 441. GM 41. Zupitza, ÍT2 36, 234. Hirt, PBB 23, 331. Perušek, ASPH 34, 28-9. REW³ 859. Vasmer 1, 101.

bokal, gen. -άω m (Vuk, istočni krajevi, Orfelin, Obradović, Srijem) = (unakrštanjem sa *pehar* ili lat. *poculum*) *pokal*, gen. -ala — (sa u mjesto *o*) *bukal*, gen. -ala (14. v., historijski spomenici, nar. pjesma, Istra), kod Belostenca *bukolija* »pehar, bardak, bokar, majulika (Paštrović)«. Nalazi se još u slov. *bokal* »Mass f, Messkanne«, augmentativ na -ina *bokalina* (Žabče pri Toiminu) »1° prstena skleda, 2° Kessel«^{tal}. Deminutivi na -U *bokalui* m. pl. (metafora, Šulek, Istra) »narcissus poeticus«, na tal. deminutivni sufiks -ino < lat. -inus *bukalīn*, gen. -ina (Korčula) »nokšir < Nachtgeschir, bokarić (Dubrovnik), tuta (BiH, Hrvatska), vrčina (Šibenik)«, na tal. -etta < vlat. -itta *bukalēta* (Vrnbik, Baška) »vrč (rjede)«. Nalazi se još u rum. *bocal*, *bocala* i u krč.-rom. *bocuala*, -uola. Od tal. *boccale* (11. v.) < gr.-lat. *baucalis*. Ovamo ide sa sufiksom *a* *buklija* f (16. v., Vuk, Hektorović, Dubrovčani, Tivat, Srbija, Slavonija). Deminutiv na -ica *büklica*, augmentativ na -ina *buklina* (Stulić) »ploska koju nosi *buklijaš*, gen. -asa u svatovima (Hercegovina)«. To je balkanska riječ: bug. bez -ija *bukla* pored *buklija*, *bakēi*, *bakii*, *bakiē*, *bäcklica*, arb. *bukli*, cine. *bucla* »Flasche aus Holz«, bizantj. βούκλα, ngr. sa slav. deminutivnim sufiksom -ica μπουκλίτσα »hölzernes Weingefäß«. Nije jasno kako je došlo do sinkope samoglasa *a*, *bukla* pretpostavlja lat. deminutiv *bucula. Odatle bi bio gr. deminutiv *βουκλίον > hrv.-srp. *buklija*, arb. *bukli*. Dalje je veza sa *bacca*, *bacar* »vas aquarium« > *bokar(a)* i *bacassa* »sorte de pot«. Alessio stavlja prijenoj *au/u* u etruščanski jezik, vezúci βούκαλις sa lat. *bucar* »genus väsis« (Paul.-Fest. 32, 20).

Lit.: ARj 1, 520. 722. 724. Pletersnik 1, 42. Banali 2, 174. Mladenov 49, 52. GM 52. Matzenauer, LF 7, 18. Alessio, RIO 1, 234., bilj. 5, 241. StudiE 9, 136.

bòkile m (Vuk, Grbalj) »ime jarcu«. Upór. *beko*, a. 1302. *carnes de beco* u Dubrovniku i frč. *bükk* > fr. *bouc*. Daničić pomišlja na tal. *bocca* »sulud«, što ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 1, 521,

bokoru m (Vuk, Baranja) »u lađi rebro iznutra«. Regionalna posudjenica iz madž. *bókony* istoga značenja < njem. *Balken*.

Lit.: ARj 1, 521. Gombocz-Melich 1, 458.

bokor m (Vuk, 17. v., istočni krajevi, narodna pjesma, od zapadnih leksikografa samo Mikalja) »struk kakve biljke, npr. ruže, s više pera i grančica«. Odatle deminutiv na -z'č: *bokoriē* m, izvedenica na -iš (v.) *bokorlš* »neka trava« i denominai *bokòriti se* (Vuk) »fruticare«, s prefiksom *razbokòriti se*. Po stanjem < madž. *bokor* istog značenja, riječ koja je ušla i u ukrajinski, slvč. *bukréta* i u rumunjski u Erdelju.

Lit.: ARj 1, 521. 13, 476. ASPH 36, 468-9. Gombocz-Melich 1, 458-9.

bol', gen. *boli* f (16. v.) = *bol*, gen. *bola* m = *bola* f (s hipokorističkim akcentom, 18. v.) »1° u sjeverozapadnom hrvatskokajkavskom *betek*, gen. *betega* m, morbus, 2° duševna *bol*, dolor«. Apstraktum deklinacije *ť* nalazi se u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, ruskom i ukrajinskom. Odatle pridjev na -bn: *bolan*, *bona* = *bolan* (*bon*), *bona* (Kosmet, Vodice, Istra): »1° bolestan, 2° pridjev saučesća kao *neboře*, *nebôgo*, *neboz'* (ŽK) (v)«, poimeničen sa -ica'. *bolnica* *ť* (13. v.) »špital«, odatle opet pridjev na -ski: *bolnički*, radna imenica na -jar: *bolničar* m prema *bolničarka* *ř*; deminutivi na -čk *bolak*, gen. *bólka* m, na -anka: *bolanka* (Zoranić); radna imenica na -nik: *bolnih* (Vuk, danas općenita u složenici *umobolnik*) = *banik* (Kosmet) m prema *bànica* f (Kosmet) »bolesnik« i *honice* n (Kosmet); denominali 1° na -ě-ti: *boljeti* (*iz-*, *o-*, *raž-*, *p're-*, *po-*), neosobno *boli* = *bol'et* (*po-*, *pre-*) (Kosmet), odatle postverbalni *rážboi* i *prebol* m = *prebol* (Vuk), imperfektiv *razbaljati se* = *razboljivati se* i pridjev na -bn: *prebôn*, -a (Kosmet); na -ovati, -evati: *bolovati* (*iz-*), odatle današnji službeni izraz *bolovanje* n, *bolevät*, -ujem (Kosmet). Ovamo iterativ *pobolijevati* (*raz-* *se*) i *isporazbolijevati se* »razboljeti se jedan po jedan«. Od *boljeti* particip prezenta na -eć služi kao pridjev *boleć* (Kosmet) »nježan«, poimeničen sa -ica: *bolećica* f (17. v., Vuk, Risan), sa unošenjem *t* iz infinitiva *boljetica* f (18. v.); raširen sa -iv: *bolećiv* »koji osjeća tuđu bol, sentimentalan«; *ć* se mijenja u *č* u augmentativu *bolećina* f (Kosmet) i u *boleč*, gen. -i f (Vodice, Istra). Još postoji deminutivni pridjev *boljihāv* (Vodice).

U današnjem je jeziku za fiziološki bol u upotrebi apstraktna izvedenica na -est i prijetoj na -ost: *bolest*, gen. -i f (15. v.) = *bólijest* = *balost* (16. i 18. v.). Odatle hipokoristik *bolja* f = *bolja* (Kosmet) i odatle *boljka* (Kosmet); pridjev na -bn: *bolestan*, *bolesna* (15. v.); na -ljiv (v.) *bolesljiv* (16. v., Vuk, Kosmet), izmijenjeno u *boležljiv* = *boležljiv* (16. v., glede *žlj* v. *bojažljiv*); radna imenica na -nik, -nica *bolesnik* m prema *bolesnica* f i pridjev na -ski: *bolesnički*; augmentativ na -ština: *boleština* f (Vuk) = *boleština* (Kosmet) i denominai na -iti: *obolestiti se* (Vuk). Još postoje apstrakta na -java: *boljáva* f (Kosmet) »bol«, odatle augmentativ *boljávina* (Kosmet), i na -zn-: *bolezan* = *boljezan*, gen. -zni f, m = *bolžna* f (Vodice) »bolest«, *božja bolžna* »padavka« i odatle pridjev na -iv: *bolježniv* = *bolježiv* (jedanput). Apstraktno izvedenice na -estb i -zn- kao i denominai na -ěti nalaze se i u drugim slavenskim jezicima. Nisu hrvatsko-srpska osobina, kao *boležljiv* itd.

Za sveslavenski korijen *bol-* iz praslavenskog doba nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze, koje se dobivaju uporednim putem, nisu izvjesne. Najbliže stoji got. *balwjan* »mučiti« i stvnjem. *balō* »verdorben, übel«. Rumunji posuđuje pridjev *bolnav* »bolestan« (koji s udvostručenim sufiksom -bn i -av dolazi i u bugarskom), *boalǎ* f »bolest«, *mǎ războiesc*, *a (sa) priboli* »ozdraviti« < *preboleli*, uza sve što se vlat. *dolus* = *dolor* > *dor* »čežnja« očuvao i što se kaže *me doare mimǎ* »boli me želudac«. Daničićevo izvođenje iz korijena *bhar-* »tiskati, udarati« mora se zbaciti.

Lit. ARj 1, 522. i si. 535. i si. 3, 939. 4, 140. 7, 797. 8, 424. 13, 477-9. Maretić, Savj. 5. Miklošič 17. SEW 1, 71. Bruckner 35. KZ 45, 36. Slawski 40. WP 2, 189. Mladenov 40. Elezović 1, 54. Ribarić, SDZb 9, 133. ASPH 12, 183. Vaillant, RES 22, 40. Smieszek, MPKJ 4, 391-408. Joki, IF 27, 321. GM 479. Hirt, PBB 23, 331. Scheffelowitz, KZ 53, 250. 1. NJ 1, 62.

bol² (Kosmet), prilog koji se i udvostručuje da se pojača značenje »dovoljno, obilno«. Odatle kod Vuka *bolbolice* i sa disimilacijom ispadanja *l-l* > *0-l* *babelice*, gdje udvostručenom turcizmu dodan još naš priloški nastavak -zee, značenje »dosta, izobilja«. Pored toga upotrebljava Vuk taj turcizam i u tur. apsolutnom superlativu *bôzbole* sa dodatkom našeg priloškog -e i *bozbolice* u istom značenju. Glede opetovanja *boz-* upór. *bežbeli* (v.) i *buzbutum*. Opetovanje se nalazi i u rum. *bolbol*

»prekomjeran«. Sam pridjev *bol*, koji je kod nas potvrđen samo u Kosmetu, govore i Arbanasi: *boli* »reichlich, voll, im Überfluss«. Odatle apstraktum na -luk *bonluk* m (Bosna), gdje je *ni* nastalo kao u *duine* (v.) od tur. *Il* < *bolluk* = bug. *bolluk* = arb. *bollēk* »Überflüsse. Rum. *buluc* »Haufe, Menge« može biti ista riječ kao i naše *buljuk* (v.) < tur. *böllük*.

Lit.: ARj 1, 425. 564. Lokotsch 330. Skok, Slávia 15, 188. Elezović 1, 54. Mladenov 40. GM 41.

Bol³ m (Brač, Kačić), toponim. U *Johannes, Chronicon venetum* (Pertz 7, 19) i u Dandula (Muratori 12, 183) zove se jednostavno *Braciensis urbs* u koji su upali Saraceni pošto izadoše iz Krete i osvojiše Bari. Drugi se *Bol* nalazi pred Dioklecijanovom palačom u Splitu (*Bolska ulica*), a *Balto* (1096). Dalmato-romanski toponomastički relikv od lat. *vallum* »šanać«. S lingvističkog gledišta od interesa je betacizam *v* > *b* (upór. Skok, *Pojave* 39. 51. 52.) prema češ. *í* slvč. *val*, polj. *wał*, rus. *вал* »šanać« > njem. *Wall* < lat. *vallum*. Lat. *a* > hrv. *o* kao u *Kotor*, *Mosor*.

Lit.: ARj 1, 523. Skok, AHID 1, 27. Isti, *Etnolog* 10-11, 344-350. Vasmer 165. RSI 6, 195. REW³ 9135.

bola f (17. v.) »diploma« = *bula* (16. v., Vuk, Paštrović, Vodice) »1° pečat, 2° zrno kukuruza dobro raskokano, 3° kockica, buletinići (Bukovica)« = *hulja* f (Srbija) sa značenjem 2° i 3°. Sa tal. deminutivnim sufiksom -itta > -etta: *buleta* f (ŽK) »pismena potvrda« < tal. *bolletta* (15. v.), *muleta* (nar. pjesma koja obrađuje priču o Aleksiju, sa najasnim *l* > *m*, upor. *mulavar*, v.); sa dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom -ettino *buletin*, gen. -ina (18. v.) < *bollettino*. Denominai na -ati *belati*, -am (15. v.) = *bulati*, -am (*iz-*, *od-*, *za-*) »pečatiti« = *bulati* (Vodice); *bulati*, -ām (Lika) (*iz-*) »kokati kukuruz«; na -iti *buljiti*, *buljim* impf, »torrere (grana zeaie mais)«. Upor. bug. *buli* pl. »pečena carevića (kukuruz)«. Od tal. *bolla* »1° ringonfiamento, 2° sigillo« < lat. *bullā*. Ovamo ide *bul* m (Dubrovnik, Božava) »marka« < tal. *bollo*. Ovamo ide sa bizantskim izgovorom β > v: *vula* f (bug.) »1° Siegel, 2° Erlaubnisschein zur Trauung« < ngr. βούλλα *sisto*«, s glagolom *vulsovam* (Trnovo), *vula*, -ina »oblak«. Taj se oblik nalazi kod nas u složenici *hrisovulj* m (13. i 14. v.) = *hrisovulja* f = *hrisivoh* (Dušanov zakonik) = *hrisovoj* (1332) = *hru-*

šovoju < biz. χρυσόβουλλον »isto«; *bula* = *hulja* »kokica« može biti posudnica iz balkanskog latiniteta kao i arb. *bulë-a* (Ulcinj, Zatrebač: *bula gishtit* »na prstu pola nokta«), denominal *me bubu* »cvjetati (*Udhishta ka fülë me bulzë*, Ulcinj).

Lit.: *ARj* 1, 524. 728-729. 730. 8, 576. Jagić, *ASPh* 9, 526. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 163, Ribarić, *SDZb* 9, 136. *REW*² 1385. *DEI* 553. *Mladenov* 49.

bolānča f (13.-18. v., Marulić, M. Držić, Zoranić, historijski dokumenti) »1° novac« = *balanča* (Bijela, Boka) = *balanča* (Muo, Prčanj) »2° vaga sa dvije zdjele, kantar« = (sa sonoriziranjem poslije *n*) *bolandža* (nar. pj., Vuk ne daje značenja, ali se iz deseterca *pa izmjeri ploču na bolandži* zaključuje da je značenje »vaga«) = *balanča* (Cres, cakavizam) = *balanča* (Molat) »isto«. Augmentativ na tal. *-one* > *-un bolancân* (Muo, Cres) »vaga koja se drži na ruci«. Sa *a* mjesto *o*: *balanča* (Božava) = *balanča* (Perast) = »isto« = *balanča* (povrh frake stoji ~ nepomično) = *balonca* (Ugljan) = *balanča* (Račić, Brač) = *balanda* (hrv.-kajk.) »capulus, Haft, Griff, Gefäss«. To su sve oblici koji se osnivaju na asimilaciji *ĭ* > *e-á* > *a-a* (tip *galatna, salvaticus* za *silvaticus, Dalmacija* za *Delmatae*) od vlat. (izvedenice na *-ra*) *bilancia* od kllat. *bilanx*, gen. *-neis* (složenica od prefiksa *BI-* »dva« i *lanx* »zdjela«) > mlet. *balanza*. Oblik sa *a-* > *o* može biti i dalmato-romanski. Ta asimilacija nalazi se i u *balansirati, -lansiram* impf., koja je od fr. *balancer* preko njem. Postverbal odatle *balansir* m (Kolombatović, 1880, bez naznake gdje se govori) »herodias alba«. Od talijanskog trgovačkog termina *bilancia* je *bilanca* f koja je ušla preko njem. *bilanc* m < njem. *Bilanz, bilancirati*; *c* se izgovara i kao *s* (*bilans*) kao da je došla preko francuskoga, a nije (fr. *bilan*). Prema *finansija* govori se i *bilansija*.

Lit.: *ARj* 1, 425. *Mažuranić* 77. Hirtz, *Aves* 5-6. *NJ* 1, 59. Cronia, *ID* 6. *REW*² 1103. Štrekelj, *DAW* 50, 3. *DEI* 410. 518.

boldün, gen. *-una* m (Rab) »kulen«. Od tal. = mlet. *boldone* »isto«, lat. *botulus* »isto« s augmentativnim sufiksom *-one*, s metatezom *bolutus; sa sufiksom *-inus* > fr. *boudin*.

Lit.: *Kusar, Rad* 118, 19. *REW*² 1192. *DEI* 551.

böljarin, pi. *boljari* (13. v., *-in* za oznaku individua iz množine) = *boljar* (Vuk, analogički singular prema pluralu) »u starosrpskim

spomenicima: čovjek vlasteoskog reda koji se stavlja u isti red sa *vehmože i boljari, vlastele i bollare, cънци* (»svećenici«) i *boljari, boljarin sokahnik i pop, graždane i bollare*«. Nema potvrda za tu čast u hrvatskim srednjovjekovnim spomenicima kao ni kod zapadnih Slavena uopće, kod Slovenaca, Čeha i Poljaka, nego još u bug. *boljarin, boljar*. Riječ je starocrkvenoslavenska (*boljare* u Supras.), ruska i ukrajinska; *-//* stoji samo u crkvenim spomenicima, inače *j*: *bojárin*. U ruskom i ukrajinskom se *-oja-* steže u *a* (upor. *bojan* > *ban, pojas* > *pas* i polj. *bać* < *bojati*): *barin* m »gospodin« prema *bárynja* f »gospoda«. Ovaj je podatak vrlo važan za etimologiju. Sa *j* pored *lj* dolazi *bojar*, gen. *-ára* m (17. i 18. v.) kod leksikografa Belle i Stolića, koji ima i *bojarin* »vir nobilis«. Taj oblik imaju još Gundulić, Palmotić i Kavanjin, ali ne u značenju »miles«, kako tumači Daničić, koji ga izvodi od *boj-*, *biti*, nego u značenju »vir nobilis«. Taj je oblik, za koji nema potvrda u srednjovjekovnim spomenicima na Balkanu, posudnica iz rum. *boier* < *БоЦагънъ* kao i madž. *bojár, bóer*, gdje je *lj* > *j* po zakonu. Upor. polj. *bojarzyn* iz ruskoga.

Došen i Reljković upotrebljavaju *boljar* u značenju »ugledan čovjek, imućan domaćin«, tj. osjećaju taj naziv kao izvedenicu od *bolji* (v.). Odatle f *boljarka, -kinja*, pridjev na *-ski boljarski*. Ruski oblik sa / slaže se sa s tur. *bajar* u Kokandu »Vornehmer, Magnat« i sa mongol. *bajar* »bogati«. Prema fonetskom zakonu *a* > *o* mora se rus. *bojarin* označiti kao stara posudnica iz avarskoga. U starosrpskom i bugarskom, gdje naziv može biti i protobugarskog podrijetla, riječ *bojarmi* unakrstila se sa komparativom *bolji* (v.), jer *boljši* u 13. — 16. v. znači kao i u ruskom također »major«.

Ali ima još jedna mogućnost da se protumači južnoslavensko *lj* mjesto *j*. To je naziv protobugarskog kneza *botta*, ovako i turski na natpisu u Orchonu, pored *buila*. Taj naziv časti dolazi u srednjogrčkom kod Theophanesa i Porphyrogeneta: *βουλας*, pl. *βουλᾶδες*. Odatle u starocrkvenoslavenskom sa *ui* = jery *bylja* »Vornehmster«, tako i u staro-ruskoj pjesmi o Igoru. Od tur. *boila* je preko turskog plurala *boila-lar* mogao haplogijom nastati *boljar*. Kako je već rečeno, Rumunji posuđiše *boier* od đakih Slavena. Ta stara posudnica ne nalazi se kod Madžara, nego mlada *bojár = bóer* (15. v.) iz rumunjskoga kao i zapadnoevropski fr. *boyard* (1637). Znači da panonski Slaveni, kao ni zapadni, nijesu poznavali riječi *БоЦагънъ*, za koju se može

misлити s Mladenovim da je protobugarska. Arbanasi je posuđiše u dva vida: 1° sa *lj*: *bular* i 2° sa *.7*: *bujor = bojár* m u Grčkoj i Kalabriji »Vornehmer, Adeliger« i, kao pridjev, »freigebig, gastfrei« prema *bujareshë* f »boljarka«. Daničićovo izvođenje od *bolji* »veći« mora se svesti na unakršćavanje slavenske i turske riječi. Ono ne objašnjava postanje te riječi. Isto tako ni Brücknerovo tumačenje od tur. *boylu* »visok« od *boj*, koje dolazi kod nas kao posudnica (v.), ne objašnjava socijalan položaj srednjovjekovnih *boljara*. Istočno-slavenska i južnoslavenska posudnica ide u isti red kao *šupa, župan* (v.) i *ban* (v.).

Lit.: *ARj* i, 509. 534. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 72. i 113. *Bruckner* 34. *KZ* 43, 324. *Slawski* 39. *Mladenov* 40. 1, *RES* 46. Novaković, *Glas* 92, 54. 200-255. *GM* 52-3. *Gombocz-Melich* 1, 439. *Mažuranić* 78. Korsch, *ASPh* 9, 491 — 2. Sobolevskij, *RFV* 71, 431-48. Vasmer, *RSI* 6, 192. Matzenauer, *LF* 7, 19.

bolji (12. v., Vuk), sveslavenski komparativ za pozitiv *dobar* (v) = *boljši* (kajkavski, kao i starosrpski, starocrkvenoslavenski i strus. *bohšij*, danas *boljšoj* »velik«), upravo određeni komparativni pridjev, steslav. *boljib* od osnove *bol-*, za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u sanskrtu *bala-m* »snaga, moć«, u frigijskom βολήν »kralj«, u imenu tračkog kralja *Dece-balu-s* i s prijetojem *e* u gr. βελτεροσ, βελτίον »bolji«. Komparativ *boljši*, upravo dvostruki komparativ kao *rajšt* od *rad* (v.), dolazi u književnom jeziku samo u denominalu *boljšati, -am* (16. v.) (*po-, iz-*), iterativ *poboljšavati, -ševati* »krenuti na bolje«, upor. takvu razliku u narječju ŽK: *veći* prema prilogu s *vekušinom*. Odatle *poboljšica* f i pridjev na *-ljiv poboljšljiv*, koji nije prodro. Od *bolji* nema denominala. Bilježi se samo *po-boljiti, poboljkati*, koji ne udoše u upotrebu. Upor. još *poboljšanje* sa umetnutim *i*. Od *bolji* prilog je *bolje — bolje* (Kosmet) »samo tako« i u dvosmislenom izrazu *ajit u bolje*. U kajkavskom narječju u Bednji, služi za tvorbu komparativa: *belja reden* »rodniiji«, upor. lat. *magis* > rum. *mai, španj. mas* u službi komparativa. Apstraktum na *-ina boljina* f nije prodro. Čuje se *boljitat*, gen. *-itka* (Pavlinović, Miličević). Ni Vukov prilog *boljima* isto tako nije prodro (steslav. *Bois̄ma, Bois̄mi* »magis« obrazovan kao *veoma*, češ. *velmi lv.I*, upravo instrumental duala i plurala).

Prvobitno je značenje bilo »veći«, koje se očuvalo u prilogu *pokolje* »magis«. Odatle se razvilo značenje »jači«, koje se očuvalo u sta-

roslavenskoj antroponimiji od dva člana: polj. *Bolesław*, kojemu odgovara češ. *Václav*, kroa-tizirano u *Veieslav*. Još u doba hrvatske narodne dinastije postoje dvosložni antroponimi sa *bolji* »jači« kao prvim elementom: *Boledrug* (11. v.), *Boljebrot, Boljemir, Boljerad, Boljeslav* (11, 13. i 14. v.). Odatle hipokoristici *Boljehna, Bolješa, Boljan, Boljela*, odakle opet naša prezimena i toponimi: *Boljehnići, Boljenovići, Boljesavac* (selo u Bosni, 15. v.), *Boljanovići, Boljanici*.

Lit.: *ARj* 1, 534-5. 542. 547. 4, 184. 10, 139. Materie, *Savj.* 5. 174. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 79. *IP* 31, 411. *Bruckner* 35. *Trautmann* 25. *WP* 2, 110. *Elezović* 1, 55. *JF* 14, 220-1. Trombetti, *AA* 3, 21. *Boisacq*² 118. Padersen, *IF* 5, 68. Jedvaj, *HDZb* 1, 306. Jireček, *Romanen* 2, 66-7.

bomba f (17. v., crnogorska nar. pjesma, danas općenito) = *bumba* (18. v., Kačić, nar. pjes.), internacionalna riječ. Na *-ara*: *bombára* (Tekelija) »isto«. Na germ, sufiks *-arde* (fr. *bombarda* »top«, odatle na *-irau bombardirati, -bárdíráu*, u Dubrovniku s tal. deminutivnim sufiksima *bombardeia, bombardéta*, sa disimilacijom *b-b* > *l-b* *lombarda* (18. v., nar. pjesma, slov.), *lumbarda* (16. v., Dubrovnik, Perast), s denominálom na *-ati: lumbárdati, -ám* (16. v., Dubrovnik, Cavtat, *iz-*), toponim *Lumbarda* na Korčuli, sa gubitkom *m* (obratano govore prema *dumbok-dubok*) *lubarda* (17. v., Crna Gora), *lubardati, -am* (*iz-*), *nalumbárdati se, -am* se (Lika) »nabiti se, nabiti se, nabubati se (metafora)«. Radne imenice na *-ar lombárdár*, gen. *-ara* »tobdžija«, na *-ir* < tal. *-iere* < fr. *-ier lombárdir*, gen. *-ira*. Balkanska je riječ: arb. *lumarde*, ngr. λουμπάρδα. Ova ide sa disimilacijom već u perz. > tur.: *kumbara* f (Vuk. 18. v.) < perz. *chumbere/chump-* > tur. *kumbara*, na *-džija kumbaradžija* (Vuk), *kumbura* f »mala arbanaska puška«, na tur. *-li kumburlija = kúbur* m, gen. *-ura = kubura* f < tur. *kubur*. Ovamo ide još *gudbara* f (Crna Gora) »top«, *gumbara* (18. v., Slavonija). Ovdje v. još apstraktum *rebunbavanje* »odjekivanje udarca« od tal. *ribombare*, u kojem se vidi prvobitna onomatopejska metaforička značenja u *izbunbati* (Potomje) »natući«, *izbunbrézati* (ibidem) »izlemati nekoga« kao naše kreacije od *bomba*.

Lit.: *ARj* 1, 54. 547. 3, 494. 499. 4, 224. 5, 777. 6, 143. 182. 216. 7, 424. *Pleteršnik* 1, 530. 535. Dimić, *GISAN* 161, 55-99. *GM* 251. Matzenauer, *LF* 9, 218. *SEW* 1, 745. *DEI* 555. *WP* 2, 107.

bõndža f (Vuk, Bačka) »1° canis vetragus, 2° vacca macra, 3° slaba žena«. Daničić izvodi od mađ. *bongyor* »kūdrav«, što ne uvjerava.

Lit.: ARj 1, 547.

bonkulović m (Lastva) »čovjek gulozan koji bira bolje komade«. Od tal. *bono* < lat. *bonus* »dobar« i *ćulo* < lat. *cūlus* »stražnjica«, sa našim sufiksom *-ovii* prema tipu prezimena, kao u *nikogović*.

Lit.: DEI 1188.

bor, gen. ĩora m (14. v., Vuk) = *bõra* f (Vuk, narodna pjesma, analogija prema *jela*), sveslavenski naziv iz praslav. doba »pinus, Fõhre, Kiefer«, zastupljen na čitavom hrv.-srp. teritoriju. Također toponim koji dolazi sam i u složenici *Samobor* »bor na osami«. Odatle deminutivi 1° na *-bk borak*, gen. *borka* (16. v., također toponim); 2° na *-iç: boriç* (14. v.), 3° s dvostrukim deminutivnim sufiksom: *boriçak*, gen. *-ika*; kolektiv 1° na *-je: borje* (14. v.), 2° na *-ik: borik*, gen. *-ika* (Vuk) »pinetum«. Zatim sa suf. *-ika* (v.): *borika* f (Vuk) »bor« (> arb. *boriçe*, dok je mađ. *borõka* < shç. *boravka*); sa *-ina* (v.): *borina* f »luç od borovine« = *borina* pored *burma* (Kosmet). Pridjevi 1° na *-ov* (v.): *borov* (14. v., Vuk) »pineus«, osobito je razgranjen u poimeničenjima: sa *-ica: borovica* f (Vuk) »vacinium myrtillus« = *baršvica* (ŽK) »juniperus« (disimilacija *o-o* > *a*); sa *-ina: borovina* f »drvo od bora«; sa *-nica: borovnica* f »isto što borovica«, posuđeno u arb. *baranice*’, sa *-njak: borovnjak*, gen. *-aka* m »sud od borovine«; sa *-njaça: borovnjaça* f »isto što borovnica«; 2° pridjev na *-ski* postoji samo u topoinimu *Zoborská* (1486. na *Zåhorský*), danas *Saborsko* (promjenu prefiksa *za* u *sa* izvršilo je novodoseljeno puçanstvo). Postoji još denominat od *borov: obõroviti se*, *-im* pf. »otvrdnuti kao borova kora«.

Pored toga postoje dvije izvedenice dobivene sa sufiksima *-jug* (v.) i *-venjak* po zakonu sekundarne likvidne metateze tipa *plodne* < *polĩdne*: 1° *branjug* m (Vuk i kajkavski leksikografi) »ptica *turdus pilaris* L., sinonim drozd (v.)« i 2° *bravenjak* m (< *bor* + *-uo* + *-en* + *-jåk*) — *borovnjak* (Vuk, kod Belostenca oznaçena kao dalmatinska rijeç i prevedena sa »juniperina avis«, Požega, Đakovo), odatle pridjev na *-ov: bravenjakov*. Ta ptica zove se još *smrekar* (v.) i *vẽnjar*, izvedenice od *vérga* (v.) i *smreka* (v.). Od *bravenjak* narod je stvorio pokratu *bravar*, *-ica*, *-usa* za istu pticu. Te izvedenice nemaju ništa zajedni-

çko sa *brav* (v.), kako bi se moglo misliti. I *branjug* je narodna etimologija također izo- paçila u *bernjug*, *brnjug* (Martijanec), *brljug* (Banova Jaruga) i *vranjug*, tražeçi pogodniji i jeziçnoj svijesti razumljiviji oblik. Za *borovnjak* bilježi Hirtz 46 sinonima od kojih su najznaçajnji *brinovac*, *brinjak*, *brinovka*, *brinjarka*, *brinjavka* (< *brinje*, v.), jer nam pomažu razumjeti *bernjug* = *brnjug* = *brljug*. Te izvedenice stoje za *brinjug* od *brinje*.

Što se tiçe postanja praslav. *bor*, općenito se tumaçi prijevostem *e* > *o* od ie. osnove *bher-* koja znaçi »stršiti, šiljak«, a dolazi u germanskom (stisl. *berr* »drvo«, stengi, *bearo* »šuma«) i keltskom (stir, *barr* »šiljak«) te oznaçuje *bor* kao »Nadelbaum«, tj. onomasiološki je drvo nazvano po oštrici četinjaça. Ne treba *bor* smatrati posuđenicom iz germanskoga, kako su mislili Hirt, Stender-Petersen i Kiparský.

Lit.: ARj 1, 548. 552. 553. 8. 429. BI 2, 708. Miklošić 19. SEW 1, 76. Bruckner 36. Slawski 40. WP 2, 164. Gombocz-Melich 1, 486. Uhlenbeck, PBB 22, 540. Hirt, PBB 23, 331. Loewe, PBB 60, 162. Trautmann 26. Holthausen, IF 48, 267. GM 42. Janko, Slåvia 9, 346. Stender-Petersen 271. Kiparský 61. Hirtz, Aves. 11, 18-19. 21. 22. 26.

borag m = *boraga* f (slov. *boraga*) = *boråža* f (slov. prema furl, *buråze* = tal. *borage*, 1330) = *bor asina* (17. v., Vuk, < tal. *borrhågine*) = *bõrãç*, gen. *-åça* (slov. *borac*) < tal. *borrace*; *boråže* n (Vuk, Primorje), varijanta sa u mjesto *o: buraž* m (15. v.) = *buražin* (18. v.) = *buražiha* (Ljubiša) »prolječno zelje, lisiçina, voluji jezik«. Upor. rum. *borata* = *borançå*. Adaptacije od lat. *borrigo* (*officinalis*) prema latinskom i talijanskom izgovoru.

Lit.: ARj 1, 551. 739. Pletersnik 1, 45. SEW 1, 72. Štrekelj, ASPH 14, 517. Šturm, ČSJK 6, 51. DEI 561. 568. REW² 1412. Vasmer, RSI 4, 168.

borånija f (Vuk, Srbija) = *burånija* »phaseoli virides, grah u mahunama (Hrv.)«. Turcizam arbanaskog podrijetla (*bũrånĩ*, *bũrånĩniya*, jelo nazvano po *Bũrån-ĩ*, ženi kalifa al-Ma’mũn, 813 — 833.), raširen u balkanskim jezicima: bug. *burånija*’*burerija*, cine. *burane* m, ngr. *μπορρανĩç*.

Lit.: ARj 1, 550. 739. Lokotsch 358. Mladenov 50. Pascu 2, 115. Skalfić 113.

boraviti, *-vĩm*, impf. (Vuk) 1° u znaçenju »živjeti, nalaziti se« općenito u hrv.-srp., upor. *kako boravite* (ŽK) »kako živite«; =

boravit, *-im* impf. (Kosmet) »2° boriti se, rvati se, snositi, trpjeti«. Jedanput (Guçetiç, 18. v.) *boreviti* u znaçenju 1°, ali se ne zna da li se govori u narodu (može biti i štamparska griješka). Od znaçenja 1° izvedenica na *-ište: boravište* n (Stuliç i neki pisci) danas je prodrlo u književni i saobraçajni jezik. Apstraktum na *-ak’*: *boravak*, gen. *-vka* m nije zabilježen kod starijih pisaca. Radne imenice na *-telj*, *-teljica* *boravitelj* m prema *boraviteljica* f stvorio je Stuliç i nisu ušle u jezik. Važna je prefiksalna složenica sa *za-* *zaboraviti*, *-im* pf. (Vuk) »obliviscor« koja je istisla *sabiti*, *zabudem* (dubrovački pisci) zbog homonimije sa *biti*, *bijem* (v.), očuvala se samo u čakavskom i kajkavskom (*zabiti*, *zabim*, ŽK). Borba protiv ove homonimije došla je iz štokavskih narječja. U ŽK uklonjena je kolizija između *zabiti* »oblivisci« i *zabiti* »immittere« kvantitetom i prezentom: *zabim* prema *zabijem*. Znaçenje je prefiksa *za-* u oba glagola isto kao u *zagledati se*, *zaigrati se*, *zabaviti se* (v.). Još postoji prefiksalna složenica sa *raž-*: *razboraviti se*, *-im* pf. (Srbija) »povratiti se od zanosa«, ali nema primjera iz kojih bi se vidjela upotreba i znaçenje. U Kosmetu pored samoglasa *o* postoji i *a* u složenici sa *za-*: *zaboravit*, *-im* pf. prema *zabaraljati*, *-am* impf. = *zaboråljati* (Peç), od imperfektiva apstraktum na *-*k:* *zabaråljak’zaboraljak’*, gen. *-åljka* m »zaloga hleba koji se zaboravi« (*å* mjesto *o* je jamačno rezultat asimilacije prema ostalim *a*). Od *zaboraviti* apstraktum je *zaborav*, gen. *-i* f i pridjevi na *-bn:* (*ne*)*zaboravan* i na *-ljiv* (v.): *zaboravljiv*.

Od slavenskih jezika (*za*)*boraviti* pozna još samo bugarski: *borauja* i *zaboravjå* i pridjev *nezabravim* bez *a*. Postanje nije utvrđeno. Miklošić je uzeo za osnovu *bv-* od korijena *by-ti*, upor. crkvenoslavenski particip perf. pas. *zabõ enõ* »zaboravljen« i rus. (*ne*)*zabvennyj*, s umetnutim *-or-*: *bv-or-avi-ti*; ali ne kaže odakle je ono umetnuto *-or-*. To tumačenje, koje uglavnom prihvaća Mladenov, zabacuje Berneker. Daničić se ne *izraçava* jasno. I on prihvaća uglavnom Miklošićevo mišljenje. Važan podatak za tumačenje daje značenje *boravit* u Kosmetu, iz kojega nesumnjivo izlazi da je došlo od unakršćavanja između *baviti* (*se*) i *boriti*(*se*). Time je objašnjeno i *-or-* i veza sa *byti*. Upor. još *oporaviti se* < *prav* + *boraviti* za takvo unakršćavanje.

Lit.: ARj 1, 550. 552. Miklošić 26. SEW 1, 72. Mladenov 41. Jagić, ASPH 30, 458. Iljinski, RFV 62, 253-59.

bore m (Kosmet) »dug«, odatle na *-li* (v.): *borçKja biti* »dužan, dužnik«. Turcizam < tur. *borç* »zajam, dužnost«, nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: bug. *bore*, pl. *borcove*, arb. *borç*, *borxhë*, ngr. *μπόρçti* u istom znaçenju.

Lit.: Elezović 2, 501. Mladenov 41. GM 42. Thumb, IF 14, 362.

borija f (Vuk, narodna pjesma, gdje se spominju *borije* i *nakarade*, *zile* i *borije*) — *burlja* (Kosmet) »truba, trublja (v.)«. Turcizam < tur. *boru* »trska, trublja«; nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: bug. *borijai* *burija*, *burijka*, arb. *burt*, u Kalabriji *bort*, cine, *burie* f, rum. *burluiu* »cijev, Rõhre«.

Lit.: ARj 1, 552. Mladenov 41. 50. Elezović 2, 502. GM 54. Pascu 2, 115. Matzenauer, LF 7, 11.

boriti se, *-im* impf. (13. v., Vuk) (*p-*, *så-*) = *boriti se* (Vodice, Istra), u stclav. *borjip*, *brati*, »1° luctare, 2° za goveda, kad se glavom bore jedno protiv drugog (Vodice)«. Baltoslav. i sveslav. glagol iz praslav. doba *borjip*, *bort prema lit. *baru*, *bani* »psovati, ismjehivati«. Infinitiv stclav. *brati*, koji se očuvao u rus. *borõt*, zamijenjen je prezentskom osnovom *boriti se* kao da je denominat od imenice *bor, koja nije nigdje potvrđena. To se dogodilo da se izbjegne homonimija sa *brati*, *berem* (v.). I tako je iz primarnog razreda glagol prešao u sekundarni. Od prezentske osnove *bor-* nastao je i apstraktum *borba* f (Vuk), obrazovan s pomoću *-boa*; odatle pridjev na *-en: borben*, zatim radna imenica na *-bc: borac*, gen. *borca* m (13. v.), pa pridjev na *-ski: (ne)-boraçki*, i pridjevski neologizam *borna* (*kola*). Od iste je osnove i raširenje sa *-va-*: *bõrvat se*, *-am* impf. (Kosmet) »boriti se, muçiti se«. Književna rijeç *pobornik* je rusizam.

Ista osnova nalazi se i u dvoçlanoj staroslavenskoj antroponimiji kao prvi dio u *Borislav* (13. v.) = *Borisav*, *Bořivoj*, i odatle hipokoristik *Bõroje* (14. v.), od posljednjega opet prezime *Borojeviç*, a kao drugi dio u *Velibor*.

Mного veću leksikologjsku porodicu çini baltoslavensko raširenje osnove *bor-* sa *я* (upor. lit. *barnus* »svada«), od ÷ega po zakonu likvidne metateze nastaje *bran*, gen. *-i* f (13. v.) »borba«, odatle denominat *braniti*, *branim* (*se*) impf. (13. v.) »defendere« (*o-*, *od-*, *za-*), iterativ *branjivati* (Divkoviç), odavle opet sa *-ik* (v.): *braniç* m »dubrava, mjesto gdje se brani«; radne imenice: na *-bc: brånac*, gen. *branca* »1° defensor, 2° occator«; na *-ii* (v.): *branie* m;

na *-telj*: *branitelj* m prema *hraniteljica* f, složenica *ustavobranitelj*, apstraktum na *stvo braniteljstvo*; na *-lac*: *branilac* m prema *branilica* f i složenica *pravobranilac*; od part. pas. *branjenik*, gen. *-ika* m; apstrakta: postverbal *obrana* (zapadni govor, 16. v.) = *odbrana* (istočni govor), *zabrana* f; izvedenice na *-ba*: *obramba* (17. i 18. v.), *hranidba* (Kavanjin); *zabran* m, f »šuma pod zaštitom« = *branjevina* f = *branjevica*, od izvedenice na *-ja*: *branja* f »luctatio« s pomoću sufiksa *-evina* i *-evica* (v.); na *-ilo* (v.): *hranilo* n; za oznaku mjesta, sa suf. *-ište*: *branište* n (tu izvedenica posuđuje Rumunji: *branište* »branjevina«).

Praslavenski je poljoprivredni termin, koji se nalazi u svim slavenskim jezicima, *borna > *brana* f (Vuk) = *brana*, gen. *brane* (Kosmet) »1° drljača, 2° zaštita kod mlina itd.«, odatle denominal *hraniti* impf. Ovaj se termin ne nalazi u baltičkoj grupi, a to znači da je nastao nakon raspada baltoslavenske zajednice i ~da se od tada počinje razvijati slavenska poljoprivreda. Posuđuje ga Mađžari: *barona*, *borna*; Arbanasi *brane* i Novogrci. Taj termin postoji i u niskpm prijevojnomo štepenu sa sufixsom *-oca* (v.): *brnača*, i odatle denominal *binati*, *-am* impf.

Još je praslavensko raširenje **born-* očuvano u starom pridjevu na *-bn*: stoslav. *Ъганьнъ* > danas *-bran*, pimeničen u drugom dijelu kompozita *domobran* (sa *-bc*: *domobranac*), *Srbobran*, *grudobran*, i vrlo često u neologizmima: *kišobran*, *suncobran*, *gromobran*, *pado-bran*, kojima se dijelom kalkiraju francuske, talijanske složenice sa *para-* u fr. i tal. u prvom dijelu. Raširenje **born-* zastupljeno je i u staroslavenskoj dvočlanoj antroponimiji: *Branimir* (9. v.), *Branislav* (13. v.) = *Branisav*, i odatle najstariji hrvatski hipokoristik *Borna* (bez likvidne metateze, v. niže *Borna*) = *Brano* ili *Brana*; *Branko* i odatle prezime *Branković*.

Zabilježiti još treba stoslav. *zabrano* n »propugnaculum, šanac« (*gradb zabraly utvrđen*), izvedenica od *bor-* s pomoću sufiksa *-lo*, koja je očuvana u češ. *zabradlo*, ukr. i rus. *zaborolo*, zbog toga što rum. *zăbreală* f, danas *zăbrea* potvrđuje ovaj stari slavenski vojnički termin i u južnoslavenskom.

Još se može pod osnovu *bor-* staviti prijevoj *bar-* u *barkati* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema pf. *barnuti*, zatim, u niskom prijevojnomo štepenu, *brkati*, *-čem* impf. (Vuk) »pulsare«, odatle postverbal *brka*, *zbrka* f »confusio« i deminutivne *brcnuti*.

Ie. je korijen *bher-* »rezati oštrim oruđem, udarati« (arb. *bie*, lat. *ferio*, stisl. *beriasc* »boriti se«, stnord. *beria* »udariti«), vjerojatno odatle »boriti se kamenjem, oštrim oruđem«, od čega praslav. prijevoj *bor-* koji se nalazi u stvnjem. *baro* »muž«, odatle rom. *baron* i naša posuđenica *barun*.

Lit.: ARj 1, 189. 551. 549. 8, 437. 574. Miklošič 18. Isti, Lex. 42-3. SEW 1, 74. 76. WP 2, 161. Bruckner 41. KZ 45, 53. Slawski 43. i sl. Trautmann 27. Mladenov 41. 43. Prati '732. Maretic, Rad 81, 134. Isti, Savj. 147. Jireček, DAW 49, 2, 9. 10. Ribarić, SDZb 9, 133. Elezović 1, 55. 2, 6. Dečev, ZSPH 4, 377-83. Scheffelowitz, KZ 56, 207. Petersson, KZ 47, 260. Boisacq³ 1016-7. Uhlenbeck, PBB 19, 327-39. Johansson, IF 2, 23. Ünbergaun, RES 12, 28. Vasmer, RSI 6, 182. GM 43-44. 76. Mürko, WuS 12, 320-2. Boissin, RES 27, 43. Lewy, PBB 32, 142. Moskovljević, NJ 1, 95. 5, 175-80.

Borna, ime kneza u dalmatinskoj Hrvatskoj (u Einhardovim analima *dux Guduscianorum, Dalmatiae atque Liburniae*, 818-825), koji je pristao uz Hludovika, franačkog cara, mogao bi biti najstariji naš hipokoristik na *-o*, ako bi se uzelo da u tom vijeku još nije proveden zakon likvidne metateze (praslav. korijen **born-* u *Branimir*, *Branislav*, v. gore *boriti*). Njegov nećak, koji ga je 825. naslijedio privolom Hludovikovom, nosi staro dvočlano ime *Ladasclausus* < *Vladislav*. Treba ipak primijetiti da *Borna* može biti i franačko ime ili ime preokrenuto na franačku. Upor. kod Burgunda lična imena *Bornus*, *Borno*, *Bornonus* (obrazovana od akuzativa sing, prema stfr. deklinaciji *ber-baron*, *Charles-Charlon*), od *borns* »sin«.

Lit.: Rački 320. 322. 324. 325. Gamillscheg, RG 3, 109.

boròzan m (16. v., jedanput potvrđeno) = *borozah* (Kosmet) = *bolòzan* (narodna pjesma, disimilacija *r-n* > *l-n*) = *burušan* (Kosmet) »1° trubač, 2° turska vojnička truba (Kosmet)«. Turcizam (*buruzan/bor-, -zen*) iz oblasti vojništva, nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 533. 556. Elezović 1, 56. 67.

boriati, *-am* impf. (Vuk, Bačka, Martić, Lika K) »bolovati«, *probortati* pf. »probaviti neko vrijeme bolujući« (Dalmacija, Pavlinović), *prebortati* {*patnje*}. Daničić tumači mađžarskim glagolom ugrofinskog podrijetla *borit*

»pokriti, oboriti«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Rumunji imaju imenicu *borta* f »rupa«, koja također ne objašnjava značenje. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 1, 557. 11, 449. Gombocz - Melich 1, 482. Tiktin 214.

bos, f *bosa* (Vuk, 13. v.), sveslavenski pridjev iz praslav. doba, baltoslav., lit. *basas*. Odatle radna imenica na *-jak*: *bòsjāk*, gen. *-āka* m »bos vo«; apstraktum 1° na *-oca/-ota*: *bosoča* f (17. v.) = *basata* (14. v.); 2° *bosotinja* f (Vuk) = *bosotinja* (Kosmet) »stanje kad se nema obuća«, sa složenim sufixsom za apstrakta *-ot(a)* + *-inja* kao u *golotinja*; denominal *obosići* (Vuk) = *obosēt* (Kosmet). Od sintagme *bosē noḡe* nastade pridjev *bosonog* (tip *gole glave* > *gològlav*). Izgleda kao kalk od nje-mačke složenice *barfuss*, u kojoj je prvi dio *bar* istoga ie. podrijetla kao slav. *bosh* < ie. *bhosos. Značajno je još i to da se slavenski pridjev pokriva sa arm. *bok* istog značenja, dok njem., *bar* znači »go« (ali arm. *-k* nije nastao od *k* nego sadrži formant *-go*). Rumunji posuđuje denominal *obosići* > *a obosi* »šuštati, umoriti se«, odatle apstraktum *oboseală* f (*-eală* = *eh*) »umor«, ali mu dadeše drugo značenje kojeg je razvitak teško razumjeti. Za značenje *bos* imaju oni latinski pridjev *desculceus > *desculț* za klat. *descalcem*. Izgleda da je slavenskoj riječi u nomadskoj sredini (srednjovjekovni Rumunji bili su nomadi) lat. *desculț* nametnuo semantički razvitak prema rezultatu: »umoriti se« rezultira iz stanja hoda kad se nema obuća.

Lit.: ARj 1, 557. Miklošič 19. SEW 1, 77. Bruckner 37. WP 2, 189. Boisacq³ 1076. Perušek, ASPH 34, 30. Feist, WuS 11, 51. Elezović 1, 5. REW³ 2662.

Bosna, f hidronim (17. v., prtok Save, izvor blizu Sarajeva, odatle naziv predjela gdje izvire: *Vrhbosna*), horonim potvrđen od polovine 10. v. kod Porfirogeneta *Bosona*, gdje je poluglas između s i n označen sa *o*, pa bi se moglo supponirati *Bosna, ali se poslije piše *Bosina* u Dubrovniku, upor. arb. *Boshnje*, i njem. etnik *Wasser(kroaten)* < *Bosn* + *er*. Ta grafija pretpostavlja b: *Bosbna. Prema tome se poluvokal ne da odrediti. Dočetak je kadikad bio identificiran sa pridjevskim sufixsom *-bn* > *-an* pa se deklinira kao pridjev: (*u, k*) *Bornoj*. U fratarskoj administraciji označuje se prema Srebrenici, gdje je nekad bio fratarski samostan, *provincia Bosna argentina*. Pridjev na *-bsk* *bosanski*; etnici

na *-bc* m prema f na *-ka*: *Bosanac*, gen. *-anca* (također prezime) prema *Bosanka* f (također ime uzvisine kod Dubrovnika *Bosanka*); na *-jak* *Bošnjak*, gen. *-āka* (15. v.) odatle tur. *boşnakça* »bosanski jezik«, arb. *boshñakce*, *Boshñjfk*; hipokoristik *Bošño* m (Vuk), toponim pl. *Bošnjaci*, gen. *-akā* (Slavonija), prezime *Bošnjaković*; prema f. *Bošnjakuša*, *Bošnjakinja*; na *-janin* *Bošnjanim* (14. v., stari instr. pl. *Bošnjami*), toponim pl. t. *BŠšnjani* (Križevac), prezime *Bošnjanić*, pridjev *bošnjanski*.

Kako su nazivi za sve veće savske pritoke praslavenski i predrimski, mora se uzeti da je i *Bosna* predslavenska (zacijelo čak i predindoevropska) riječ. Upoređuje se s imenom lijevog savskog pritoka *Bosut*, kojemu je potvrđeno predslavensko ime *Basante*. Kao za druga imena rijeka, koja su u rimsko doba glasila kao maskulirna, može se prema *Basante* (deklinacija *nt*, upor. *Narenta* > *Neretva*) postulirati *Bassanus > *Bassenus > *Bassinus. Upor. *Bassānia*, grad u makedonskoj Iliriji.

Lit.: ARj 1, 559. GM 42. Skok, ASPH 29, 479-80. Mayer, NVj 42, 46. Isti, GIZM 24, 177. Mayer 1, 78.

bostan m (18. v., Vuk) = *bostan*, *-āna* (Kosmet) = *bostanj* (Primorje) »1° vrt, voćnjak, specijalno: vrt za dinje i lubenice, 2° (odatle po zakonu sinegdohe) dinja i lubenica uopće, 3° toponim«. Odatle: deminutiv *bostančić* (Vuk); pridjev na *-ov*: *bòstanov*; radna imenica na *-džija*: *bostandžija* m (Vuk) = *bostandžija* (Kosmet) »vrtljar«, odatle pridjev na *-ski* *bostandžijski* {*pasulj*} (Kosmet); složenica: *bostandži-baša* m »starješina nad dvorskom stražom carevom«; izvedenica na *-ište*: *bostoniste* (Vuk), na *-luk*: *bostanluk* »bostan«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica: *bo* »miris« i *stan* »mjesto«); nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug., arb., rum. *bostan*, cine. *huštane*, ngr. *μποστάνι*, s izvedenicom na *-ci* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 560. Miklošič 416. SEW 1, 77. GM 42. Mladenov 41. Elezović 1, 57. Korsch, ASPH 9, 490. Lalević, NJ 2, 78 - 81. 282.

bosti, *bodem* impf. (13. v., Vuk) (s prefiksima: *do-*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *pro-*, *u-*, *za-*), sveslavenski glagol iz praslav. doba. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e*: lit. *bedu*, *besti* »zabosti, bockati, kopati«; lot. *b dze* »jama«, i sa prijevojem *a*: lit. *badyti* = lot. *badīt* »bosti«. Odatle: iterativ s prije-

vojem i produljivanjem *a: bádati, badám* (16. v., Vuk) (s prefiksima: *iz-, ispre-, upro-, na-, napri-, naža-, ražo-, u-, za-, o-, pro-*).

Izvedenice se tvore od obiju osnova: 1° *bod-* i 2° *bod-*.

1° od *bod-*: pf. *bodnuti* (Vuk); postverbal: *bod* (Vuk) »nekakav vez« i *boda f* »1° kao šilo ali deblje čim se buše rupe na opancima za oputu (Srbija), 2° viljuške kojima se jede (Bosna)«; *ubod*. Odatle denominal *izbodovati* impf., *bodati* (Kavanjin); pridjev na -*bn*: *bodán*; izvedenice na -*Uje*: *bodilje* »bodljive trave«; na -*eč*: *bodeč*, gen. -*čča* (Dubrovnik) »neka riba«; na -*elj*: *bodelj* »biljka dispacus sylvestris«; na -*ilo, -nik, -njak*: *hodilo* = *hodnik* = *badnjak* »ostan«; na -*zn*: *bodezan*, gen. -*zni* »oštar vrh«; na -*Hica*: *bodilica f* (Šulek, Gospić) »cirsium acaule«; radna imenica na -*ai*: *bòdač* (Vuk, ~ *vo*), također »mreža za ukljeve, sinonimi *bodar* = *bodarac*«, deminutiv na -*bc*: *bodac*, gen. *boca m* (16. v.) »žalac, pleuritis; ostan« (posuđenica u arb. *mbođec* »pun-golo«); odatle: *bočka f* (Srbija, Kosmet) »ubod, trag od uboda, pjega«; *bočka-igla* (Crmnica) »sčioda za pričvršćivanje vune« (posuđenica u arb. *bočkē f*); deminutivni impf. *bacati, -am* (Vuk), *bockati, -ām* (Vuk) (*iz-*) = *buskot* (Brusje, Hvar) prema pf. *bōcnuti, -em* (Vuk); sa suf. -*otina*: *bōcotina f* »punetus«; s dvostrukim deminutivnim sufiksom *boćac* »1° bodac, 2° kornjaš tribolium« (Šloser); *bócač*, gen. *bócka m* »biljka xanthium spinosum L, carduus L«, odatle hipokoristik *baca f* (Vuk) u istom značenju; na -*alj*: *bòdalj*, gen. *bodlja* (Crna Gora) »carduus«; *bodlja f* »trn«, odatle *bodljiv, bodljača* »drača«; na -*ika*: *bodljika f* i *bodljivak* »spinosus« i priloz: *boce* (Jambrešić) = *bođimice*. Oruđe na -*ež* (v.) *bodež m* »bajonet; vrug (kajkavski)«, odatle *bodežljiv* = *bodezan*; pridjev na -*ljiv*: *bodljiv*; *òbodac*, gen. *òboca, obod* pl. m., gen. *òbodāca* (Vuk, Dubrovnik, 15. v., za dubrovačko-romansko *cherchellos*) »minduše, naušnice«.

2° izvedenice od *bad-* isto su tako brojne: pf. na -*no-*: *bādnuti* = *bādniti* (Vodice, Istra) prema impf. *badati*; postverbal: *bod m* »1° pomorski termin: školj (Hektorović), 2° palac s gvozenim šiljkom kao koplje, za sklizanje na sanjkama (Kosmet)«, *nabad* pored *nābod m* (Kosmet) »dugačke dvoroge vile za podizanje snoplja«; *probadi m* pl. (*imati*) »protisli« (bolest); *obad* od *obadati* (*konja*) »ostan, žalac, žaoka« (taj postverbal treba razlikovati od *obad m* »muha koja se zove i *badalj, štrkalj*« jer postoji za nj i oblik *ovad* koji treba drukčije

etimologijski tumačiti (v. *vod-* u *svada, zavada*). Od *obad* postoji deminutiv na -*bc*: *oba-dac*, gen. *obaca* (Mikalja, Stulić) »koji ujeđa«; odatle na -*ušā* (v.): *knjiga obaduša* »lettera pungente«; deminutiv na -*bc*: *badač*, gen. *badāca* (Vodice) »probadi«; odatle deminutivni glagoli *bacati, -am* impf. (Vuk) »leniter pungere« < *badcati prema pf. na -*ap-*: *bācnuti* (Vuk) i imeničkoj izvedenici *bācotina*; i dalji deminutivni glagoli: 1° na: -*c-K-a-ti*: *bockati* impf. = *backāti* (ŽK) »čistiti zube«, odatle postverbal *bačka f* (Srbija) »mala bodlja«; pridjev *bac-kav*; 2° na -*k-a-ti*: *bātkati, -ām* < *bad-kati i odatle *batkalo n* »čačkalica«; pridjev na -*iv, -an*: *badna muha* »obad«; *badiv* »scopulosus«; na -*ljiv* (v.) *bādljiv*; izvedenice na -(*a*)*lj*: *bādalj*, gen. *bodlja m* »spina«, odatle toponim *Badljevinā*; *bādalj*, gen. -*dlja m* »ostan za tjeranje životinja«; u pl. m. i f.: *bodlje f* = *bodlji* »bolest u očima«; odatle dalje *badaljika, badaljka*; na -*avac*: *badavac* (biljka); na -*elj*: *badelj m* pored *badelj* (carduus; riba) = *badej m* »fr. bêche« (Smokvica, Korčula), odatle *badeljac, -iac, -ičić, badelj ka'*, na -*ilj badilj m* »biljka cirsium arvense«. Izvedenice se onomatopeizira umetanjem r: *badrljica f* »caulis«, odakle pridjev na -*ast*: *badrljast* »spinosus« i glagol u psihološkom značenju *badrljati se* impf. (Pavlinović) »irasci«. Još treba pomenuti radnu imenicu s tur. -*dzija*: *nabad&ija m* (Lika) = *nābodica m* (Vuk, Hrvatska) »čovjek nalet, naletica«. le. je osnova *bhodh-* koja se nalazi u lat. *fodio*, sanskr. *gñubadh* »klecajući«, upravo »koljena budući«.

Lit.: *ARj* 1, 149. 468. 111. 145. 147. 139. 209. 466. 467. 3, 958. 4, 5. 139. 141. 7, 204. 766. 530. 8, 298. 299. 417. *Miklošič* 15. *SEW* 37. 65. *Trautmann* 29. *Bruckner* 33. *Slawski* 41. *Mladenov* 38. *WP* 2, 188. *Elezović* 1, 25. 57. 2, 84. 140. 377. Miletić, *SDZb* 8, 407. Ribarić, *SDZb* 9, 129. Matzenauer, *LF* 7, 6. Bulat, *JF* 6, 149. *GM* 43. 265-6. Hraste, *JF* 6, 211. Meringer, *WuS* 11, 120. *Boisacq* 125. Pedersen, *KZ* 38, 342.

bos, indeklinabilni pridjev negativnog značenja: *bos vjera* »prazna vjera«, prilog i uzvik (Kosmet) značenja »1° nije istina, 2° uzalud«. Odatle: denominali *boskati* impf., *bōšnuti* pf. u igri prstena »govoriti uzvik *bos*«. Odatle također turska složenica *bōšarija f* (Vuk) »isječak od pečena brava između butova i rebara« (< tur. *boj* + *ara* »prazna sredina«) i izvedenica na -*luk*: *bošlbk m* (Kosmet) »praznina«. Od tur. *boş* »prazan«, nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bos* (npr. *bošlaf*

»prazan govor«, čine. *bosa* »bok« i *bošču* »nemaran čovjek«, arb. *bosh* »prazan«, ngr. *μπόσιζος* »suvišan«.

Lit.: *ARj* 1, 561. 562. Skok, *Slávia* 15, 188. *Elezović* 1, 57. 2, 501. *Mladenov* 42. *Pascu* 2, 114. *GM* 42.

bosak, gen. *bōška m* (Krk, Perast, Božava, Rab, Potomje, Škaljari, Dubrovnik, 17. v. u čakavštini) »gaj, lug« = *bāška f* (Istra, Vodice) »1° grm, bus, 2° hrastova šuma (Vodice)«. Denominal na -*ati*: *boskat, -dm* impf. (Krk, Malinska) »sjeći šumu, drveće za prodaju« (upór. na Krku 1792. *boscare le legna*, u kraju koji se zove krčko-romanski *Bruscail'*). Od tal. *bosco*, srlat. *boscus*, galskog ili germanskog podrijetla (upór. franačko *busk*, nvnjem. *Busch*). Prema Štrekelju ovamo ide i *bus m* »1° Gebüsch, 2° Blumenstraus, 3° Stengel, Stande, 4° Binse, 5° Rasen«, koje da je nastalo odbacivanjem dočetka -*k*, shvaćenog kao naš deminutivni sufiks. Štrekelj nije uzeo u razmatranje *busen m*, koje znači isto. Iz fr. *bouquet* > *bókét* (Dubrovnik) »kita cvijeća«, preko njem. *puket m* (hrv.-kajk., mali hrvatski gradići), *buket* (Zagreb).

Lit.: *ARj* 1, 561. Ribarić, *SDZb* 9; 133. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID* 6. *REW** 1419 b. *DEI* 571.

bošča f (Vuk, Bosna) = *bašta* (Miličević, Srbija) »1° zavitak, s-vežanj, 2° opregača, 3° najbolji duhan« = *bōjča* pored *bōkča* (Kosmet) »vrlo kratka suknja seljanji oko kukova; haljeta«. Uz mjesto u *Hasanaginici: a četvrta* (žena nosi) u *bošci haljine, da se Mara'preoblači često* (Vuk) postulira se bez potrebe nom. *boska* »veliki šareni rubac«, a pravo je značenje ono pod 1°. Ono u *bošci* je po svoj prilici štamparska griješka mjesto u *bošci* »u svežnju«. Odatle apstraktum na -*luk* (v.): *boščaluk m* = *bokčaluk* (nar. pjesma, Vuk) »odijelo koje se daje na dar, fr. trousseau«. Suglasničke grupe *šč = št = jč = kč* nastadoše kao supstitucija za tur. *ğc*, upór. *bašta* (v.). Ovaj turizam (*boğça* »paket«) nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bohčá*, deminutiv *bohčica*, arb. *bahçe* »Schürze«, rum. *boccea* »Ballen, četvrouglasto platno za zamatanje«, dem. *bocce-luță* i radna imenica na -*ci*: *boccegiu, boccean-giu* »pokučarac«.

Lit.: *ARj* i, 521. 561. 563. *Lokotsch* 525. *GM* 40. *Mladenov* 42. *Elezović* 1, 53. Tanni, *ASPh* 12, 320.

bošpor m (Belostenac) »kiselā juha s bijelim lukom označena kao *jestvina horvatska*«. Ta hrvatska kajkavska riječ nalazi se i u slo-

venskom (nema je Pleteršnik) i slovačkom, a potječe iz madž. *borspor* = (sa disimilacijom *r-r > 0-r*) *bošpor* »zapapren sos«.

Lit.: *ARj* 1, 563. Štrekelj, *DAW* 50, 7. *Gombocz-Melich* 1, 495.

bot¹ m (Prčanj, Crmnica, Podgorica, Šibenik, Marulić: *od ure jedan bot*) »1° čas, odatle priloz u Vodicama: *oni bot* »tada«, *jedambôt* »jednom«, *na bot* »odmah«, 2° slov. *bot* »quitt«, *bot m* (Gorica, Mletačka) »Mal«, *embôt* »einmal«, *dva bota* »zweimal«; *bota f* (Kavanjin, Lika) »Γ udarac, mah, 2° koliko se u jedan mah izvadi žlicom palente iz kotla, 3° put, krat (*drugu* ili *treu botu*, također arb. *nji bota, dy bot* »una volta, due volte)«. Prilog od tal. sintagme *debatu* (Dubrovnik, Perast, Potomje) = *debato* (Božava, Budva, Kučište) »zamalo, malo da ne«, isto s našim pridjevskim dočetkom -*om* (upor. *mahom* > *mám*, ŽK) *debatom* (Čilipi) = sa priloškim -*a* (upor. *veoma* *debatata* (Mljet) »skoro, gotovo« = s izmjenom tal. prijedloga *de* našim *do* *dobôtu* (Molat). S tal. sufiksom -*one* > -*un*: *botun*, gen. -*una*, m (Nalješković) = *botun*, gen. -*una* (Božava Molat, Rab, Potomje) »1° dugme, 2° čizme (Istra, upor. slov. *bota*, Gorički, Dolensko, Notranjsko, Kranj, Kranjska Gora »Stiefel«), 3° *Na botun* (potok, Sutomore)«. Deminutiv na -*ič* *botuniči m*. pl. (Istra) »trifolium ochroleucum«, upor. tal. *bottone*, fr. *bouton* »bocciole, Knospe«. Denominali na -*ati* *botati, -ām* impf. »pljeskati«, (s objektom *palentu*, Lika), upor. slov. *botati* impf. »ausgleichen (in der Rechnung)«, *butati, -am* (Stulić) »percutere«, *imbotiškati, -am* »dobro dijete obaviti pokrivačem, zaključati /Dubrovnik/« < prez. na -*isco* od tal. *imbottire*. Od tal. postverbala *botto* (14. v.) »colpo«, in *un botto* »subito«, *di botto* (Dante), *botta* »urto«, *bottone m* (13. v.) od *buttare* »percutere« < frank. *buttan* (nalazi se i na galoromanskom teritoriju). Ovamo ide još *imbotija f* (Šibenik), furl. *imbotide f* »coltrone«, poimeničeni part. perf. od *imbottire* (*d* među samoglasnicima ispalo kao u novomletačkom).

Lit.: *ARj* 1, 563. 564. 748. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *ZbNŽ* 8, 187. Kušar, *Rad* 118, 22. *Rad* 199, 147. *Pleler-Snik* 1, 47. *REW** 1007. 1228c. *DEI* 574. 575. 577. *Tagliavini* 24. Štrekelj, *ASPh* 12, 454. *GM* 42-43.

bot². Osnova *bot-*, koja se nalazi u rus. *botěb* »debljati« i rus.-cslav. *bolěti* (*raz-*) »pin-guescere« potvrđena je u hrv.-srp. samo u prefikslnim složenicama sa *na-, o-, raz-*: *na-*

botiti se, -im pf. (Poljica) »naduti se, oteći«; *abouti*, -im pf. (Marulić, Mikalja), odatle postverbal *oboi*, gen. -i f »otok« i pridjev na -m: *obotan*. Ista osnova u prijevaju nalazi se još u Marulićevu imperfektivu *pribećati* (*Judita* 1₃, 101–102): *ter skupost pribaća* »biva sve veća, deblja, naduva se«, od *prēbat-ja-ti*. Osnova se onomatopeizira umetanjem *h* = ,*k* pred *t*: *razbohtjeti se*, -im (subjekt *sise*) (Bosna), *nabohćeti* = *nabokćeti* (Riječka nahija u Crnoj Gori). Upor. slovenske onomatopeje: *bohôt*, -*ati*, -*éti*, -*en* »Überfülle, üppig, üppig verdén« gdje već sufixs -*ot* (v.) upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Osnova *bot/but*, također onomatopejskog podrijetla, raširena je u romanskim i germanskim jezicima i u madžarskom.

Lit.: *ARj* 1, 212. 8, 431. 13, 471. 488. *ZbNŽ* 6, 141. *SEW* 1, 77. *Pleteršnik* 1, 42. Tomanović, *JF* 17, 205. Rozwadowski, *RSI* 2, 108. Skok, *Marulićev zbornik* 192. *REW*² 1239 a.

bot f (Belostenac, kajkavska riječ) »štap, kijača« posuđenica je iz madž. *bot* istoga značenja, a ovo iz panonskoslav. *Bǫf > hrv.-srp. *bat*, gen. *bata* (v.). Madžarizam je prema tome istoga tipa kao *čobanja* (v.) za *žban* (v.) ili *parlag* (v.) za *prijelog*, tj. slavenska je riječ ponovno ušla u jezik, ali preko tuđeg medija. Promjena roda je kao u *čobanja* i *bitanga* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 563. *Gombocz-Melich* 1, 502.

botac m (genitiv nije potvrđen; Kavanjin • n rimi *Bio se obvinio jakno botac*) »vinski sud, boca (?)«. Daničić izvodi od tal. *bottaccio*, mlet. *botazo*, izvedenica na -*aceus* > -*accio* ©d *botte* < lat. *buttis*.

Lit.: *ARj* 1, 563. *DEI* 575. *REW*² 1427.

botaria f (Dubrovnik, Cavtat) = *butana* (Korčula) »žuto platno«. Od tal. *bottana* (1561), •oo od ar. *butana* »specie di tela«.

Lit.: *DEI* 575.

bodlja f (Perast) = *botilja* (Dubrovnik) = *botija* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje), na -*one* > -*un botiljün* (Perast, Budva) = *butlja* (Rab, Božava), *butiljün*, gen. -*una* (Rab, Božava) »galun« = *botulja* (Vuk, Primorje). Od tal. *bottiglia* (16 v.), ovo od deminutiva lat. *butticula* od *buttis*.

Lit.: *ARj* 1, 564. *REW* 1425. *DEI* 576.

bova f (Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Dalmacija uopće) »pomorski termin plutača« Od tal. (u Genovi) *boa* »istos«, od langob. **hau-*

ga > tal. *boga* »catena, anello, cerchio di ferro«. Možda ide ovamo i *buga* (Buzet—Sovinsko polje) »vrsta masline«.

Lit.: *REW*² 1004. *DEI* 594. 550.

bozgûnĭbk m (Kosmet) »buna, anarhija«, izvedenica na -*luk* (v.) od indeklinabilnog pridjeva *bozgun*, koji je potvrđen u bug. od tur. *bozmak* »verderben«, *bozgun* »pobjeđen, bozdis(v)am» »bunim se«, *bozgunluk* »ustanak«; *gun* je isti sufixs kao u *čahškan* (v.), *lapkân* (v.), *sürgün* (v.).

Lit.: *Elezović* 2, 501. *Mladenov* 39. *Deny* § 866. *Doric* 20. *Školjić* 1, 115.

brābonjak, gen. -*ōnjka* m pl. *brabonja* (Vuk, istočni krajevi) = *braboljak*, gen. -*ōljka* (Pavlinović) »izmet od koze ili ovce, baca ovisli vel caprini stercoris«. Odatle zamjenom sufixsa *bratka* f (18. v., Dalmacija) i *bravak* (gen. nije potvrđen, Parčić) »stereo del bestia, de'montoni« (v mjesto *b* kao *Ubac*, *lipca* za *livac* u Lici, K). Denominal *brabonjati*, -*am* »cacare«. Prema tome je *brabonjah* sa sufixsom -*zk* > -*ak* kao u postverbalu tipa *zadatak*. Metafora *brabonjati* impf, »govoriti koješta«. Očito se radi o pastirskim izrazima. Zbog toga nameće se upoređenje sa ngr. βερβελιά. »Mist von Ziegen und Schafen«; *ñ* za / mogao je nastati disimilacijom prema *r-!* > *r-ñ*. Novogrčka riječ je latiniziran pridjev na -*eus/-ius* *vei belila* (se. *baca*), od deminutiva *vervella* »ovčica«, vlat. *verbella* »προβάτιον«, od *vervex* = vlat. *berbex*, gen. -*eciš*. Glede *ver-* > *bra-* upór. *persica* > *praskva* i unakrštanje sa *brav*. Ova bi posuđenica prema tome išla u balkanski latinitet. Moguće bi je bilo vezati i sa fr. *bourbe* < ligur. *borba* »fange, boue«, lat. *burbalia* »intestina«.

Lit.: *ARj* 1, 574. 593. *Meyr*, *Ngr.* 3, 13. Skok, *ZRPh* 54, 470. *Alessio*, *Onomastica* 2, 187.

brac m (Božava) »fune con la quale la lantina è legata al karoc«, *braci* m. pi. (Carić, Silba) »konopi kojima su vezani krajevi penuma (v.) da se mogu bracijavati, naime potezati desno lijevo, kako zahtijeva vjetar (pomorski termin)«. Upor. n. pi. lat. *brachia* »antenne della nave«, *bracijati*, impf, na -*va-bracijavati* < tal. *bracciare* »rivolgere i »bracci« del pennone«, -*ijati* može biti od -*idiare* > tal. -*eggiare*. Sa mlet. sufixsom -*era* < -*aria* *bracera* f (Božava) = *bracera* (Perast, Račišće) »barca a due alberi« < mlet. *brazzera* (19. v.) =

bracera (Jakin). Na deminutivni sufixs -*olus*: *bracuja* (Mljet, pisano i *brocuja*, pomorski termin): *buže u bracuji*; *asta od prove i asta od krme imaju na kontraasti pribijene brocuje, a na njima su mankuli od prove i mankuli od krme* (...) Sa dvostrukim talijanskim deminutivnim sufixsom *braculet* (Potomje, Pelješac) = *bracòlet* (Kućište) »narukvice«. Ovamo ide tal. *bracciatella* (-o, 13. v.), deminutiv od *bracciata* f »naručaj« > stvnjem *brežutella* / *pre-*, nvnjem. *Bretzel*, *Brezel* > (preko madž.) *pereci* m. pl. (Hrvatska), sing. *perec* i *pereták* (ovo npr. Đakovo, stvoren analogijski prema *dodaci: dodatak*), slov. *pr esca* (Gorensko, Notranjsko) = *presta* = *prèsta*, deminutiv *preslica*.

Lit.: *Croma*, *ID* 6. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 1, 213. *Carić*, *Slike* 1. *Pleteršnik* 2, 280. *REW*² 1256. *DEI* 581. 582. 593. 597. *Weigand-Hirt* 1, 287.

Brač, gen. *Brača* m, otok srednje Dalmacije, tal. *Brazza*, koje nastavlja klat. *Brattia*. Najstarija je potvrda hrvatskog oblika iz polovine 10. v.: 1° ή Βράτζα, 2° νήσος ετέρα μεγάλη δ Βράτζης (11. v., u rukopisu 16. v., Ovo predstavlja sa ω = u dativ ili nominativ ako ω ne stoji za poluglas kao Διάδωρα = *Jadru. Pripadao je Neretljanina. Zbog toga predstavlja u dalmatinskom otočju jedan iz serije otoka koji su najprije naseljeni hrvatskim stanovništvom sa zaleđa. Gubitak lat. -*a* je kao u *Mljet* < *Melita*, iz čega izlazi da su imena otoka koja su potvrđena iz latinskog (rimskog) doba, i onda kad nije bilo identičnosti između naziva otoka i imena najvažnijeg mjesta na njemu, mogla glasiti u latinskom lokativu *Brattiae*, *Melitae* itd. Odatle po pravilu -*i*, *ae* > *e*: preko -*ti-ē* *Sermi* > *Srijem*, *Romae* > *Rim*. *Brattia* je predlatinsko ime. Budući da se veže po jednom mišljenju i s Plinijevim *Elaphites*, koje se obično vežu sa dubrovačkim otočjem, uzimlje se da je *Brattia* isto što *Brettia*, a ovo opet da je identično sa mesapijskim βρέντιον »jelenova glava« (*Strabo* 6, 82), kod Hesychija βρένδον »jelen«. Upor. slično tumačenje imena grada Βρεντήσιον = *Brundisium*, *Brundisium*. S prijevajem i *Brittium* > *Bruttium*, danas *Abruzzi* pl. *Alessio* upoređuje s ilirskim gradom *Brindia*, danas *Brentista* u Albaniji. Ali se upoređuje i s *Brittanni* (danas fr. *Bretagne*, pridjev *breton*) — *Carvetii* od kelt. *caruos* = lat. *cervus*, prema tome također »jelenji otoci«. Iz toga izlazi da ime *Brattia* ide u pred -*ie*. supstrat.

Brittania je u našim spomenicima prema grčkom izgovoru vlat. oblika *Vretanija* (*Karlovački ljetopis*, 1503.), *vretanijska ostrva*.

Lit.: *ARj* 1, 574–5. *Skok*, *Slav.* 171–9. *Isti*, *ZNF* 14, 75–81. *Alessio*, *RIO* 2, 99. *Šafárik*, *Fam.* 15. *Grujić*, *GISND* 13, 203–209 (cf. *JF* 14, 252). *Moravcsik* 144. 164. *Mayer* 1, 94–5. 2, 27–9.

brace, gen. *braca* f. pl. (Vuk, Boka) »vinova komina, trop, tropme (ŽK)« = *breče*, gen. *breča* f. pl. (18. v., Bella, Stulić) »isto«. Nije jasan odnos tih dvaju oblika, *e za. a* moglo bi biti kao dubrovačko-rom. *časa* > *chesa* (de Diversis), ali i onako kao u *restii* < *rasti*. Upor. ipak *brenke* pored *branče* (v.). Upor. galsko *brace* (fr. *brasserie* »pivara«) i rus. *braga* »Malzbier« prema lat. *fraces* »Ölkuchen«.

Lit.: *ARj* 1, 574. *REW*² 1253. *FEW* 485. *Matzenauer*, *LF* 7, 71. *Vasmer* 1, 116. *Isti*, *RSI* 6, 193. 195. *Banali* 1, 237–238. *Jud* i *Spitzer*, *VuS* 6, 129. *Skok*, *ZRPh* 46, 388.

brada f (14. v., Vuk) »barba«, sveslavenska riječ iz praslav. doba: *borda, baltoslavenska i zapadnoindoevropska; lit. *barzdà* i lot. *barda*. Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metazeze (polj. *broda*, rus. *boroda*). Odatle pridjev na -*aib*: *bradat* (15. v.), koji je također praslav., baltoslav i lat.; lit. *barzdotos*, lat. *barbatus*. U drugom slav. jezicima nalaze se i izvedenice *bradavica* f (15. v.) i *podbradak*, gen. -*ika*. Rumunji posudiše kao slavenske kulturne izraze *poab̃beaa* > *broboad̃a* f »ženski rubac za zamatanje glave«, odatle *brododelnic* m »kabanica« = *ímbrobodealã* f, a Istrorumunji *bradovitsij* f. Ta prefiksalna složenica nalazi se još sa sufixsom -*nik* (v.): *podbradnik* m »nakićena pantljika«; sa -*njak*: *podbrādnjak* (Vodice, Istra) »1° dio vrata pod čeljusti, 2° vrpca od šešira koja ga drži pod vratom«, u čakavskom sa sufixsom -*ja*: *podbraja* f (Lumbarda, Korčula) »vrpca na klobuku kojom se podvezuje ozdo ispod brade pa gore preko ušiju«; sa -*aca*: *podbradača* i »rubac za podbradivanje«, odatle i denominali *podbrođivati* se impf. = *podbradōvat*, -*ujem* (Kosmet). Sufiks u *bradavica* varira sa -*avka*: *bradavka* (Krašić) f (upór. polj. *brodawka*), odatle biljka *bradavnjača* *ī*, deminutiv *bradavičica* f, i pridjev na -*ast*: *bradavičast*. Deminutiv na -*ica*: *bradica* f (također prezime *Bradica*, Prekrižje, Hrvatska); augmentativi: na -*ura*, -*urina*: *bradura*, *bradurina*, na -*ina*, -*etina*: *bradina*, *bradētina*. Oznake ljudi na -*as*: *bradaS*, gen. -*aša* m (također prezime) =

bradas (Kosmet), na *-an*: *bradan* (odatle prezime *Bradanović*); na *-ónja*: *brádonja* m. Još su izvedenice na *-ovnica*: *bradovnica í* »naevus« i kalk *bradòvatica* f (Dubrovnik) za ribu *barbun* (v.). Vuk ima još s prefiksom *u-* *ubrâ-dač*, gen. *-ala* m »vunen zamot za glavu, tunjga = konda (v.), vačel = vačov (v.)«. Od sintagme *bez brade* nastaje pridjev *bezbrad* (Ljubiša), poimeničen sa *-bc*: *bezbradac* (Mikalja); koji nosi bradu je *bradonos* (Jambrešić). Neologizam je L. Koštica *bradoglad* m »koji gladi bradu«. Denominali su na *-a-ti*: *bradati* (*kukuruz brada*) (*u-*), na *-i-ti*: *uhraditi, uhradim* pf. prema impf, *ubradívati, -brâdujem* »uzeti ubradati«. Eufemizam za »vrag« *bradailo* (Srbija, v. *SEZb* 7, 147). Ne zna se ide li u ovu leksi-kologijsku porodicu: *bradajaga* m (nar. pjesma) »Turčin koji u boju ide za vojskom i dariva vojnike koji osijecaju glave palim borcima«. Daničić to izvodi neuvjerljivo od složenice *marda + aga*. Onomatopeja bi mogao biti pf. glagol *razbradònjati se, -am* »razblebetati se« stvoren prema *brada*.

Lit.: *ARj* 1, 577. 265. 3, 255. 10, 219. *BI* 2, 614. *Miklošić* 19. *SEW* 1, 72. *Trautmann* 27. *Bruckner* 40. *ASPh* 11, 225. *KZ* 45, 53. *Šlawski* 43. *Mladenov* 42. *WP* 2, 135. *Elezović* 1, 57. *Ribarić, SDZb* 9, 174. *Bulat, JF* 5, 147. *Kostić, Ny* 2, 251. *Scheftelowitz, KZ* 54, 231. 56, 177. *Gartner* 315. *Kušar, NVj* 3, 338. *Ilijinski, Sbornik Sreznevskij* (1924), 27. sl.

brâdva f (Vuk), prema stcslav. *brady*, gen. **braduve* > *bradbve*, prvobitno osnova na *u*, upor. *crkva* < *crbky*, gen. *-ktve* za prijelaz u deklinaciju *a*. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom; nepoznata je sjevernim slavenskim jezicima; gluž. *brodacica* < stčeš. *brodarica* opominje na njem. *Bartaxt*, a nije dokaz za postojanje refleksa u zapadnom slavenskom. Uzimlje se da je posuđena iz germ. *bardo* »sjekira kao ratno oruđe«. Budući da se ne nalazi u sjevernim slavenskim jezicima, moralo bi se uzeti prema Loewe-u da je posuđena iz balkanskog germanskog, dakle iz gepidskoga u Daciji. Za praslavenski se pretpostavlja **bordý*, gen. *-auye*, ali za taj oblik nema potvrda u poljskom i ruskom. Svakako je slog *bra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Rumunji imaju *barda* f, dem. *bardita, bardila* »Art Streitaxt« (upor. polj. *bardysz*), glagol *a bardui* »tesati« iz mađ. *bard, bardolni*, koje, prema Miklošiću, nije posuđeno iz panonskoslavenskoga, nego iz stsas. *barda*. Mladenov otklanja posuđivanje iz germanskoga, dopušta srodnost slavenske riječi sa germanskom.

Odatle: deminutivi na *-iča*: *bradvica* f, na *-ič*: *bradvíč*, na *-ilj*: *brâdvilj* m; augmentativi na *-elina*: *bradvětina* f, na *-urina*: *bradvurina*; denominali na *-a-ti*: *bradvati*, samo s prefiksima *iz-, o-* (Lika, Vuk) »izraditi bradvom«, na *-i-ti*: *bradviti* impf. (Vuk) »bradvom tesati«.

Lit. *ARj* 1, 580. 4, 142. 8, 436. *Bruckner ASPh* 42, 138. *MikloHč* 19. *SEW* 1, 73/*Mladenov* 42. *Stender-Petersen* 223. *Kiparský* 216. *Hirt, PBB* 23, 337. *Vasmer, RSI* 4, 169. *Janko, Slávia* 9, 346. *Gombocz-Melich* 1, 289. i si.

braga f (Carić, Silba) »kratko debelo uže na obruč (služi za hvatanje predmeta pri krcanju ili iskracvanju, pomorski termin)«. Od mlet. *braga*, furl. *brage* »Lederriemeri« = tal. *braca*, metafora od galske riječi *braca* »gače«. Odatle na *-atura* > mlet. *-adura bragadura* f (Muo) »konop dug 20 m na polandari«. U prvobitnom značenju u arb. *brek(e)* (Ulcinj) »čakšire za zimu«.

Prvobitno se značenje vidi'i u izvedenici *brageše*, gen. pl. *bragešā* f (Marin Držić) = *brageše* (Crmnica, Rab, Božava, Pag, Malinska, Tivat) = *bragiše* (Belostenec) = *brageši* f (Cres) = *brgeše* (Istra, Vodice) »gače« = (sa metatezom *b-g > g-b*) *grăbise* (južna Italija, Rab), upor. arb. *brakēsha* (Zatrebač). Odatle izvedenica na *-njāk*, upravo pridjev na *-bn* poimeničen na *-jak brdešnjak* m (Lika, Perušić) = *bradšnik* (Krašić) »gatnjik, gašnjak (ŽK), učkur« na osnovu metateze i disimilacije *g-n > d-nj* iz **bargēšnjak*. Veliko mnoštvo varijanata pruža slovenski: *brageše* = *bregeše* — *brg še* (Gorički kraj, Kras) = *br-fieše* = *brēhese* (Režija) = (zamjenom sufiksa *-uša*) *brėguše* = *brguše, brejiaše* (Notranjsko) = (ispuštanjem *r* kao u *deželo*) *begeše* = (metateza) *grbuše*; poimeničen pridjev *bregešnica*. Odatle odbacivanjem sufiksa *-uše* = *eše bege* f. pl. = (asimilacijom) *gege* f. pl. (Gorenjsko, Bela Krajina) = *gege* (ŽK), deminutiv *gegice*. Izvor je mlet. i furl. *braghese* f. pl. »pantaloni alla moda orientale«. Sufiks je nejasan. Ako je gr. *-ισσα* > *-essa*, nije jasno kako je nastalo značenje odijela jer *-issa* označuje žensko lice.

Prvobitno je značenje dobro očuvano u složenici *benevreći* m. pl. (Vuk, Brusje, Hvar, knjaževački okrug), s varijantama u f *benevrēke* (Vuk) = (asimilacijom *b-v > b-b*) *benebreke* (nar. pjesma, bugarštica) = *brebēbreke* (17. v., Palmotić) = *benevrke* (Vuk) = *benevrake* (Bogišić) = (metateza) *berevneke* (Lika) = *banovreke* (Istra) = *banabreke*

pored *barnabreke, barnoveke, brnoveke* »čakšire, hlače, pantale«. Ovamo možda disimilacijom *b-v > d-v* *dinevraka* m (Pavlinović) u čudnom značenju »benčina, čobanče«. Ta je složenica balkanska riječ. Nalazi se još u rum. *bernevici, -veči*, arb. *brendevek* (Gege), bug. *benevreći* u makedonskom kao i u novogrčkom (ἀ)πρωβράχ(α) (pisano i παννόβραχα). Prvi je dio složenice gr. priloga *απάνω* »gornji«, čime se označuje razlika prema *braca* »gače«. Samoglasničke promjene *α > e* govore za osmanlijsko posredovanje u širenju grecizma na Balkanu (tur. *benevrek*). Izvedenica je od *braca* prema Bernekeru i *bračin* m (15. i 16. v., u historijskim spomenicima), *bračina* »Kleid«, *bračnik* m »isto«, također u rus.-cslav. »Seidenstoff«, odatle *bračnenica* (Kavanjin) »haljina od bračina«, radna imenica *bračnovanik* »tko nosi takvo odijelo«. Podrijetlo sufiksa nejasno.

Lit.: *ARj* 1, 575. 131. 233. 236. 626. 2, 404. 9, 771. *Jagić, ASPh* 6, 662. *Pleteršnik* 1, 16. 49. 54. 61.246. *Šturm, ČSJK* 6, 57. *Wędkiewicz, RSI* 6, 233. *Carić, Slike* 2 (tumač). *Kušar, Rad* 118, 19. *Vasmer, RSI* 3, 262. 6, 197. *Isti, GL* 49. *Isti, ŽS* 18, 2-3. 88-93. *GM* 46. *Meyer, Ngr.* 3, 19. *Ribarić, SDZb* 9, 130. 133. *Cronia, ID* 6. *REW*² 1252. *DEI* 581, 582.

bragōc m (Božava, Krk, Malinska, Baška) »domaća lađa sa dva jarbola (prednji niži, drugi viši)«. Od mlet. *bragozo* = *bargozo* »barca da pesca dell' Adriatico«. Upor. istrom., mlet. i tršč. *bragagna* f »barca da pesca a tre alberici, s istim korijenom ali drugim sufiksom: *-anea* (upor. *Barcagno, Zadar*). Obje riječi su naziv i za mrežu. Upor. *sobaka* (v.) u oba značenja. Battisti izvodi od *braga* < gal. *braca* (v. gore *braga*), što bolje odgovara značenju mreže, ali se može izvoditi i od *barca*. Upor. fr. *barge* kao i *re* > *rg perga* < *perca, amurga*.

Lit.: *Cronia, ID* 6, 106. *REW*² 952. *DEI* 586. 587. *Ive* 148. *Skok, ZRPh* 57, 467-9. 479-80. *Putanec, AHID* 1, 174.

brâjda f (15. v., Hrvatska i Slovenija, Belostenec, Jambrešić, ŽK, Vodice, Krk, Cres) »1° odrina u vinogradu ili uz kuću, 2° prvi red vinograda na obršu (v.), ŽK, 3° loze poredane po drvenim štapovima horizontalno na okrajcima livada (uz njih se može sijati i gajiti voćnjak, Prčanj) = *brajga* (Lastva, Perast) »uz put posadene loze za razliku od loza u vinogradu« = slov. *brâjda* »an einem Geländer gezogene Reben, die Rebenhecke«. Toponim *Brâjdica* (Rijeka).

Od tal. *braidā* (13. v., furl. *braidē* »campo, podere«, srlat. *braidā* »ravnicā«), langobardskog podrijetla, upor. nvnjem. *breit* »širok«.

Lit.: *ARj* 1, 581. *Ribarić, SDZb* 9, 105. *Pleteršnik* 1, 49. 2, 70. *Jagić, ASPh* 1, 159* *Vasmer, ZSPH* 13, 331. *Perušek, ASPh* 34 31. *DEI*, 587. *REW*² 1266. *Prati* 162. *Sulek Im.* 29.

brâk¹ m (13. v.) »1° ženidba, udaja, svadba, danas službeni izraz za *matrimonium*, 2° bračna gozba (Mrnavić)«. Nije narodna riječ nego riječ historijskih spomenika i pisaca. Nalazi se još u bugarskom i starocrkvenoslavenskom, odatle u ruskom i ukrajinskom. Praslavenski je postverbal obrazovan s pomoću sufiksa *-ko* od *bbrati* > *brati, berem*. Upor. *znak* od *znati* (v.). Odatle pridjev na *-bn*: *bračan* (13. v.), danas općenito u određenom obliku u *bračni par*.

Lit.: *ARj* 1, 574. 583. *Miklošić* 20. *SEW* 81. *Mladenov* 43. *Lang, LF* 43, 223-30. 322-32. 404-410. *Bruckner, KZ* 45, 50. 319. *Sobolevskij RPV* 71, 431-448.

brâk² m (16. v., dubrovački pisci, Mljet, Krk) »1° neka morska trava, vrsta alge (Korčula i drugdje u Dalmaciji), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) plitko mjesto u moru gdje raste ta alga (ribarski termin: *ribe kē žive na braku*, Krk, zbog mreže)«. Deminutiv na *-ić* *bracie* (Stulić) »museus«. Određeni pridjev *brakični* (HE). Od tal. *braga* »fango, melma«, pred-ie. leksički relik, koji se osim u roman-skom nalazi još u arb. *brak, berak* »močvara«, gr. βράχος, gal. **bracum* > stfr. *brai*, prôv. i katal. *brac* u prarodstvu je s rus. *morokva*, možda i s našom riječi *mlaka* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 575. 583. *Macan, ZbNŽ* 29, 1, 207. *REW*² 1258. 1264. *DEI* 587. *Roglić, HE* 3, 230. *Isti, PE* 1, 495-6. 560.

braktiisat se, *-lsem* pf. (Kosmet) »okaniti se«. Turcizam (od aorista *brakti, brakmak* »ostaviti«) potvrđen u istom značenju i u ostalim balkanskim jezicima od iste aoristne osnove: bug. *braktisa(v)am*, arb. *braktis*, čine. *brahtisire* i imperativ *brac* »ostavi«.

Lit.: *Elezović* 2, 502. *Mladenov* 43. *Pascu* 2, 114.

bran m (Vuk, *Kovčežić* 1, 96) »(tisanska nošnja) dugačka haljina koju nosi nevjesta svrh kamižole ili koreta od crvene kadife, s ambretama s obje strane prsiju«. Tu riječ tumači Daničić od tal. *brano* »komad«, a što ne objašnjava značenje; *brano* nigdje ne znači odijelo. Možda prije stoji u vezi s da-

korum, *brīu*, pl. *brine*, cine, *brina* »vuneni seljački, najčešće crveni pojas« < *brenu ili *branu*.

Lit.: ARj 1, 583, DEĪ 590. Tiktin 225.

branca f (16. v., Senj, Marulić, Mikalja) = *brance* (Split, Šibenik, Rab, Božava) = *brénke*, gen. *brénākā* f. pl. (Dubrovnik) = *brenke* (Dobrota, Lastva, Muo, Korčula) = (sa *nk* > *ng*, upor. *planda*, novogr. *pojava*) *brenge* (Bijela, Paštovići, Boka) »škrge«. Stulić i Zore imaju sing. *brenak*, gen. *-nka* m, *brenta* m. pl. (Budva) »škrge«. U Mulu (Boka) *brenak* je dio mreže palandare koji ima manje magle (v.) ali češće. To bi bila metafora, ako je ista riječ. Na Ugljanu *bronce*, gen. pl. *bronč* »grkljan«. Odatle na tal. deminutivni sufix *-ino*: *brancin*, gen. *-ina*, ak. pl. *brancine* (Kostanjica) < mlet. *branšin* = *branzino* »labrax lupus«. Od gr. τὰ βράγχια > lat. *branchiae* (Columella, Plinije), kslat. *branda*. Ta riječ u zapadnoj Romaniji ima učeni oblik, a samo kod nas narodski, i to naglašeno *a* > *a* i *e* (prema dubrovačko-romanskom) i *ki* > *č* i *k* (upor. *orkulić*). Upor. *brace* i *breče* (v.).

Lit.: ARj 1, 584, 626. Kušar, Rad 118, 15. REW 1271a. DEĪ 588, 590.

branda f (Dubrovnik, Kućište) »1° vrsta prenosnog kreveta (nategnuto platno na drvo), 2° Hängematte«. Od tal. *branda* »isto«, post-verbal od *brandire* »scuotere«. Zove se i *ranac*, gen. *ranca* m »poljski krevet«.

Lit.: REW⁸ 1273. DEĪ 589.

brandia f (Vuk, bez naznake gdje se govori) »fitilj topovski«. Noviji njemački deminutiv *Brändlein*, od *Brand*. Prijelaz u feminina kao u novijim germanizmima u Srbiji: *mašna* f, *kragna* f, *vašvandla* f < *Waschwandel*.

Lit.: ARj 1, 585.

brankarela f (Smokvica, Korčula) »ribarski termin četvorokuka udica za hvatanje hobotnica«. Od tal. *brancarella*, deminutivna izvedenica na složeni sufix *-ar* + *-ellus*, od *branca* »zampa,

Lit.: DEĪ 588. REW⁸ 1271.

brašno n (Vuk) »štokavski istočni naziv za *múka* (u čakavaca, npr. u Vrbniku), *meija* (kajkavski, ŽK) na zapadu (u Vodicama, Istra poznata je samo *muka*, ali u Peroju samo *brašno*)«. Praslavenska pridjevska izvedenica *boršbno, bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *broš-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *barošno* »brašno od riže«). Dočetak

-bno opominje na lat. *farina*, koje je također pridjev od *far*, gen. *f. arris* < *farsis; *brašno* je prema tome jedan od rjeđih latinsko-slavenskih identičnih izraza iz oblasti poljoprivrede. Upor. još *orati* i *arare*. Ne treba uzeti s Uhlenbeckom da se radi o posuđenici iz gotškoga *barizeins* nego o prarodstvu s tom riječi. U starocrkvenoslavenskom *brašno* je značilo »jelo«. To značenje očuvalo se u katoličkom crkvenom terminu *Brašánčevo* (Vuk) za svetkovinu *Tijelovo*, kada se svetkuje Isusova zadnja večera s učenicima. Ta je riječ poimeničen pridjev na *-evo* od deminutiva *brašance* pored *brašnace* u značenju »hostia, eucharistia«. Dubrovački je pisci upotrebljavaju u značenju »pričest«. Odatle denominali *brašniti* (Belo; stenac) = *brašnovati* (15. i 16. v.) impf, »ići na pričest«. Odatle određeni pridjev *brašančanī* (četvrtak) pored *brašanski*. Za *viaticum* postoje izvedenice koje su pridjevska poimeničenja na *-ica*: *brašanica* (Vuk), *brašenica* = *brašnenica* = *brašnjenica* = (sa disimilacijom *nj-n* > *lj-ri*) *brašljenica*. Poimeničenja su i na *-nik*, *-enka*: *brašnenik*, *brašnjenik* (Crna Gora); *brašnenka* »kruška brašnava«. Pridjevi su na *-av*: *brašnav*, odatle *brašnjavka* »jabuka brašnava«; na *-ast*: *brašnast*, na *-en* (određeni) *brašneni* = *brašnjeni*, odakle haplogijom *brašni* i *brusnica*. Na *-ja*: *brašnja* f (16. v.) »hrana«; na *-jak*: *brašnjak* m »biljka chenopodium bonus Henricus«; na *-ara*: *bramara* f »komora za brašno«; na *-jara*: *brašnjara* (šljiva, Slavonija); na *-ik* + *-ar*: *brašnjikar* = *brašnar* »biljka tenebrie molilor«. Radna imenica na *-ar*: *brašnar*. Vuk ima još denominat *obrašnjaviti* se, koji se govori i u Kosmetu. U toponimima! postoje *Brašljeвица* i *Brašljevac*, gen. *-vca* (ŽK), koji označuju dobru zemlju.

Lit.: ARj 1, 593, 594, 596. Miklošič 19. SEW 1, 74. Ribarić, SDZb 9, 135, 169. Elezović 1, 58, 2, 6. Trautmann 27. WP 2, 134. Uhlenbeck, PBB 30, 264. Hirt, PBB 23, 331. GM 26. ZbNZ 7, 323.

braskva f (Belostenac) = *briska* f, pridjev na *-ov* *brěskov*, poimeničen na *-ina* *brěskovina* »lignum persicae« = (ikavski) *briska*, gen. pl. *brlsak* (ŽK, Vodice) = (po deklinaciji) *-y*, gen. *-vue*, tip *bukva*) *brěskva* (Vuk), pridjevi na *-en* *I-in* *brěskven* (Belostenac, Jambrešić), *brěskvin* = *brbkva*, gen. pl. *brlskav* (Vodice) = *brěško* f (Bednja) = slov. *brěskev*, gen. *-kve* f = *praska* (Vuk, jugozapadni krajevi, Split, Dubrovnik, Trpanj, Sutomore, Dobrota, Crmnica, Korčula, Lastovo, Poljica, Vrbnik), toponimi *Praska* (Sarajevsko Polje),

pridjev *Praskavo* (stara srpska država), poimeničen na *-ina* *praskovina*, na *-oca* *práškovala* »rakija od praskava«, toponim *Praskovče* n (selo, Srbija, okrug Kruševac) = *práskva* (Budva, Perast, Prčanj, Dubrovnik, Lastovo, Šibenski otoci, Biograd na m., Peroj u Istri, Cres, Vrbnik, Rijeka, Marulić, Vrančić, Mikalja, Bella, Belostenec) = *práskva* (Rab), pridjevi na *-en* *praskven*, toponim *Praskveno* (14. v., Krk), na *-in* *praskvin*, poimenica na *-bc* > *-ác* *praskvinac* = na *-jak* *praskvinjak*. Deminutiv na *-ica* *prašičica* (18. v.), *praskvica* (*Praskvica* čest toponim: Kotor, Paštovići, Boka, pred Spužem; f. pl. *Praskvice*, selo, Šabac) = *Prosinca* (mahala, okružje sarajevsko) = *proskva* (Popović, nepouzđano) = (čist venecijanizam) *persega* (Božava < mlet. *per-sega*) »njem. Pfirsich, s kojim je istog podrijetla, vočka (Šibenik, upor. slično specijaliziranje opće riječi od *pomum* »jabuka« u romanskim jezicima)«. Oblik sa *b* mjesto *p* govorio se i u panonskoslavenskom kako svjedoči madž. *barack*. Taj je oblik zajednički hrvatsko-kajkavskom i slovenskom i naslanja se možda na sruvjem. *Pfer sich*, nvnjem. *Pfirsich* < *persicum* (se. *malum*). Poimeničen pridjev *persica* od *Persia*. Rana je posuđenica prije 9. v., kako uči likvidna metateza *per-* > **paž-* pred suglasnikom; za *pré-* > *pra-* upor. *orěhb* > *orah*; *pr-* > *br-* također stfr. *Branca* < *Pancratius*, upor. *Blzet* > *Buzet* prema *Pinguente*. V. pridjev u *natupijerka* (v.).

Lit.: ARj 1, 593, 627, 11, 373, 374, 375, 12, 412. Pletersnik 1, 55. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 18. Cronia, ID 6, 117. Oblak, ASPH 6, § 30, 442. Miletić, SDZb 9, 407. Ribarić, SDZb 9, 134. REW⁸ 6427. Novaković, GG 3, 206. Stender-Petersen (cf. Jan-ko, Slávia 9, 350). Van Wijk, ZSPH 14, 13. Gombocz-Melich 280—281.

brät m (Vuk), sveslavenska riječ iz praslav. doba, baltoslav. i ie. riječ kao izraz za krvno srodstvo prvog koljena. Potječe od ie. osnove *bhrā-*, raširene sufixima *-tori-ter*, kao *mater* (v. *mati* i *kíi*) i lat. *pater*. Istim sufixom izražava se i mocija: *-tra* u *sestra* (v.). U starocrkvenoslavenskom postojala su dva oblika *bratrō* i *brait*, tj. kao u tal. i rum. *frate* prema fr. *frère* sa disimilatornim gubitkom *r* u drugom slogu. Oblik bez *-r* je jedini koji postoji u hrv.-srp. književnom jeziku i u njegovim narječjima. Gubitak dočelnog *-r* ide u baltoslav. zajednicu; potvrđen je u staropruskom *bratī*. Upravo, postojala su u toj zajednici oba oblika kao u romanskim jezicima, upor. lit. deminutiv *broterelis* i lot. deminutiv *brā-*

tariti »dragi«. Od oblika bez *-r* stvoren je još u praslav. doba kolektiv *brätua* > *brāca* (13. v.), stcslav. *bratija*. Upor. u gr. φρατρία važna ie. sociološka organizacija. Odatle deminutiv na *-ica*: *bratića* (Vuk), kod Dubrovčana *bratića*.

Od najstarijih vremena tvore se hipokoristici od te riječi. Hrv.-srp. hipokoristik *brale* (Vuk), koji se obično upotrebljava u vokativu *brale*, upor. analogno *sele* od *sestra*, nalazi se i u lit. *brolis* i lot. *brālis*. Osim *brale* veoma su brojni i drugi hrv.-srp. hipokoristici koji se tvore na više načina:

a) dodatkom sufixa *-coj-ca* (v.) na prvi slog: *braco*, *braca* (Vuk), odatle pridjev na *-ovl-in* — *bracov*, *brdcin*.

b) na isti slog dodatkom sufixa *-jo*: *brajō* (16. v.), *brđja* (Vuk). Odatle pridjevi na *-ovj-in*: *brájov*, *brājīn* i dalje izvedeni hipokoristici: *brojan*, *brājīn* (Vuk, 16. v.), *brájėnak*, gen. *-jėnka*. Odatle i etnikum *Brájac*, gen. *Brđjca*, odatle ime zemlje *Brajsko* (nema veze sa antičkim *Breuci*). Ovaj se tip može proširiti sa *-ko*: *brajko* (odlatle prezime *Brajković*), ali ovo može stajati i za *bratko* prema zakonu *i* > *j* pred suglasnikom, upor. *Capťajka* f za *Capťatka*, od *Cavtat*. Još se može raširiti sa *-in* i *-ce*: *brājīne* (vokativ u Vodicama, Istra, »1° brate, 2° dragi«, također ŽK, ovdje i *brājīne* (vokativ), često u negativnom tvrdnju: *a jok*, *brājīn* (česte)

c) sa *-sa*: *braša*, odatle prezime *Brašić*.

d) ispušta se za djetinji govor težak suglasnik *r* u prvom slogu i na slog *ba-* dodaje se *le* od *brale*: *bala*, gen. *bale* (Kosmet) »isto što i *brale*, ali i sa raširenjem značenja naziv mladih zadrugara za starije (upor. sinonim *striko*)*. Odatle pridjev na *-in* *balin*. Ovamo idu možda i prezimena *Balen*, *Balenović* (Lika). U Lici se reducira u brzom govoru i *a*, pa se govori *hrte* umjesto *brate*.

e) ovaj tip je star jer je sa nastavkom *t'a* postojao u staročeskom i u panonskoslavenskom, odakle je madž. *bátya* »stariji brat, (sa raširenjem) ujak«. U hrv.-srp. je ovaj tip proširio značenja na »otac«: *baca*.

f) dodaju se još i *-ja*: *baja* (Slavonija) i *-to l-ta*: *bato*, *bata* (za oca i brata; dolazi pred lično ime: *Bata Milenko*, Srbija).

g) sufix *-ča*: *baca*, gen. *bace* m (Kosmet) »djetinji je izraz za oca (sinonim *čiča*) uz lično ime«.

h) i sa samim akcentom tvori se hipokoristik na *-of-a*: *brata* = *brata* (Vuk), kao i sa *-jo*: *bračo* (Slavonija) i *bračan*.

Važna je izvedenica dobivena s pomoću hipokorističkog sufiksa *-an* (kao u *Milan* od *Mile*) jer označuje specifikaciju u krvnom srodstvu: *bratan* m (Vodice, Lovran) »fratris filius« prema *bratanica f* = *bratanična* (Drobnjak) = *bratano* (Vodice) »bratova kći«. To značenje dobiva se i proširenjem sufiksom *-ič* koji izražava descendenciju: *bratanić* (također prezime), odatle i pridjev na *-ev* i deminutivno *-(a)ć*: *bratanac*, gen. *-anca* = *bratanić*, gen. *-anica* (Kosmet) m prema *bratanica f* (Kosmet) i *bratance* n, pl. *bratanićii* u istom značenju. Ovo značenje može se izraziti i sa samim *-ič*: *bratić*. Sa sufiksima *-en*, *-en*, *-in* poimeničenim sa *-(a)ć*: *bratjenac* > *bratenac* = *braćinac* = *bratenac* = *bratinić* izrazuju se i hipokoristici od *brat*, kao i sa samim deminutivom na *-(a)ć*: *bratać*, gen. *bratać* (13. v.). Važna je, nadalje, izvedenica s pomoću participskog sufiksa *-im*: *bratim*, pridjev i imenica: *bratim* »sodalis«, odatle denominal *bratimii se* impf. Taj je mogao nastati i deprefiksacijom od *pobratimii se*. Veliku ulogu igra prefiksalsna složenka *pobratim* m, koja posuđuje Arbanasi sa metatezom *probotim*, a stvorio prema našoj i svoju izvedenicu *vëllam* od *velia* »brat« kao i Rumunji svoju izvedenicu *firtat* od *frate* s pomoću lat. sufiksa *-atus* (upor. *surata f* »posestrima« od *šoru* < lat. *soror*). Od *pobratim* su izvedenice: pridjev na *-ski*: *pôbratimski*, apstraktum na *-stvo*: *pobratimstvo* n, *pobratimština f* (također i bez *po-*). Odatle hipokoristik *pobro* (*-a*, *-e*) i *pôbrica* i pridjev *pobrin*, poimeničen sa *-ica*: *pobrinica* »pobratimova žena«. Antroponimi *Pobrat* (Dečanski hrisovulj), *Pobratać* (Dubrovnik) i prezime *Pobrić*.

Još postoji sa *bez-* kao prefiksom: *bëzbratica f* (Ljubiša) = *bezbratnica* (Vuk) »žensko bez brata«.

Od *brat* pridjevi su na *-ov*: *bratov*, na *-in*: *bratini*; na *-nji*: *bratnji*, poimeničen u *bratnjak* (Lovran) »dio koji je pripao bratu»; na *-ski*: *bratski* (13. v.) = *brački* (Kosmet), na složeno *-njev*: *bratnjëv* (Kosmet); *-inski*: *bratimki*, *-oviji*: *bratovlji*. Odatle apstraktne imenice *bratinstvo* (Vuk), *bratiniština* (17. v.), *bratovština* (16. v.), kalk za lat. *fraternitas* »vrsta crkvenog društva«. Starogrčkoj *fratriji* u Sparti odgovara apstraktum *bratstvo* (Vuk) = *bratština f*, odatle *bratstvenik* = *bratstvenjak*, gen. *-aka* »jedan od bratstva«. Tu izvedenicu, koja mora da je stara, posuđuje Rumunji u obliku *breslă f* = *braslă* (Muntenijska) »ceh, esnaf«, kao termin zanatlijskog udruženja, odatle *braslai* »član esnafa«. Denominali: *bratiti* (*po-*, *raž-* se, 19. v.).

Od složenica sa *brat* kao prvim elementom važna je *bratućed* m (13. v.) »brat od strica, frater patruelis« = *bratućedo* (Petranović, nar. pjesma i Kavanjin) prema *bratućeda f* (16. v.) »sestra od strica, soror patruelis«, (tip kompozita *dvandva*), danas zamijenjeno u hrvatskim gradovima sa *kuzen* m prema *k.uzina f* (< fr. *cousin, cousine*); odatle posvojni pridjevi na *-ov*, *-in*, *-ski*: *bratućedov* (Vuk), *bratućedin*, *bratućedski*. Upor. stcslav. *bratućeda* »od dvojice braće djeca« (riječ je tada još imala etimologijsko značenje jer je složenica u prvom dijelu sadržavala dualni genitiv *bratu*, a u drugom *čedo* u pi.; ali već u *Suprasi*, *bratućdb* znači »sin bratov, nećak»; ovako još u bugarskom). U drugim slavenskim jezicima nema te složenice.

Iz plurala *čida* stvoren je pridjev samo u pridjevnoj složenici *inočedz* »μνογενής«. Ta je složenica važna za utvrđivanje etimologije od *čedo* jer kaže da prvobitno značenje nije »dijete« nego pridjev *čjdb* »začet«, stvoren od *-čьnp*, *-četi* »concupere«, upor. stčes. *čad* m »dječak« prema *čada f* »djevojka«. Kako je dualni oblik *bratu* za današnju jezičnu svijest nerazumljiv, zamjenjuje se u bugarskom posesivnim pridjevom *bratovčed* m prema *bratovčedka f*. U hrv.-srp. opet *ied* m prema *čeda f* ne dovodi se više u vezu sa *čedo* jer je nerazumljiva. Zbog toga se zamjenjuje raznim sufiksima: *bratić* (16. v.), *bratanić* m, *bratinićna f*, *bratićina f* (Vuk) gdje *čn* stoji mjesto *čn*.

Od drugih izvedenica treba spomenuti *bratkovina f* (Risan, Vuk, Smokvica, Korčula) »vrsta loze crnog ili bijelog grožđa s velikim okruglim jagodama« (rusko *bratko* nije potvrđeno u hrv.-srp. kao apelativ) i složenice *bratoljublje* n (13. i 14. v.) i *bratovbijca* m (17. v.). *Brat* igra u našoj antroponimiji također veliku ulogu; najprije kao prvi element u dvočlanom staroslavenskom tipu: *Brat(i)mir* (13. v.), *Bratislav* (14. v.) = *Braslav* (13. i 14. v.), *Bratoljub* (14. v.), *Bratomil*, *Bratonjeg* (13. i 14. v.), *Bratòrad* (11. v.), *Bratovij* i u bezbrojnim hipokoristicima odatle: *Bratiša*, *Bratjen*, *Bratko*, *Bratoje*, *Bratona* (14. i 15. v.), *Bratoš*, *Bratota*, *Bratovan*, *Bratu*, *Brațul*, *Bratujko*, *Bratun* (14. v.), *Bratuš(a)* (14. v.), *Bratuško* itd. Ima potvrda i za složenice sa *brat* kao drugim elementom. Upor. prezime *Ljubibrđitić*.

Riječ *brat* posuđuje nomadski Mađari kao *barát* od panonskih Slavena, odatle apstraktum *barátság* »bratstvo«, ali to ne znači da oni kao

nomadi nisu poznavali u svom jeziku naziv za prvi štepén krvnog srodstva. Naša posuđenica *burazer* (turcizam perzijskog podrijetla, perz. *brātar* u turskom izgovoru *birader*) kao i drugi arapski izrazi za srodstvo koji se upotrebljavaju u Bosni, pa kao i već spomenuti nazivi *kuzen* m, *kuzina f*, dokazuju da se izrazi za srodstvo često bez stvarne potrebe posuđuju. Kod Rumunja postoji samo u jednom starom tekstu *brataș* »drug« i *baratês* »amicus«; u Bukureštu *barat* označuje katoličkog svećenika; *barat* i *baratês* došli su u rumunjski preko mađ.

Lit.: ARj 1, 155. 209. 266. 574. 575. 596. 601. 604. 609. 662. 663. 10, 144. Miklósié 26. 32. SEW 1, 82. 154. Trautmann 36. WP 2, 193. Bruckner 39. ASPH 15, 315. Slamki 1,41. Mladenov 43. 44. Ribarić, SDZb 9, 133. Vuković, SDZb 9, 380. Elezović 1, 28. 34. 58. GM 354. 469. Tiktin 223. Skok, Slávia 15, 189. ASPH 34, 305. Boissin, RES 27, 43. Maretić, Rad 81, 114-5. REW² 27. 43. Budimir, JF 15, 160. Jagić, ASPH 3, 727. Jokl, Unt. 41-44. Boisacqf 1036. Meillet, IF 2, 295-6. Otrębski, LP 2, 283. Hirt, IF 32, 245.

bráti, *bërēm* impf. (Vuk, ŽK *berem*, Kosmet), (s prefiksima *do-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *od-*, *oda-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *raza-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *uza-*, *za-*, *z-* < *s-*, *zao-*) sveslavenski glagol primarne klase iz praslav. doba s prijavejem *e* u prezentu, & u infinitivu (stcslav. *berč*, *bvratij*) kao *prati*, *perem* (v.), baltoslav. i ie. *bher-* »nositi, donijeti«. Iterativ se dobiva duljenjem *ь* > *i*: *birati*, *biram* (s prefiksima *do-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *sa-*, *z-* < *s-*). Postoji još prijavejni štepén *o*: *bor* koji dolazi samo u litavskom *baras*, a u slavenskom većinom u prefiksalsnim, najčešće imeničkim složenicama. Prema tome, četiri su osnove ovoga glagola koje služe u našoj tvorbi riječi: a) infinitivna *ьь* > *br-*, b) prezentska *ber-*, c) iterativna prijavejna *bir-* i d) prijavejna postverbalna *bor-*.

Od osnove pod *a* radna je imenica na *-ai*: *brač*, gen. *-ala* m (Pavlinović, Podgora, Dalmacija) »trgalac, jemač« prema *bračica f*, apstraktum *bracino f* (Stulić) »collectio«; prošli particip pasiva poimeničen sa *-ica*: *bránica f* (Vuk) »izabrana jabuka ili kruška«; na *-je*: *branje* n (Vuk, 17. v.) = *branje* (Vodice, Istra, ŽK) »collectio, trava sabrana na livadi za svinje«; prošli part. pas. na *i* poimeničen sufiksom *-va*: *brátva f* (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, Voltidi); prošli partie, pas. kao pridjevi: *odabran* »doobar, valjan«, *ražabrat* (*hljeb*).

Ovamo idu i *ndbar* m (Vodice, Istra) < *naðəz »nábor« i *nabraskati* pf. »načiniti bore« gdje je osnova raširena inhoativnim sufiksom *-sk-*. U književni jezik malo je od toga ušlo.

Daleko je veća leksikologijska porodica osnove *ber-*. Ovamo ide najprije praslavenska ili bolje još ie. izvedenica obrazovana s pomoću danas neživog sufiksa *-men*: praslav. *bere *-men* (*set-* osnova) > *breme* n (12. v.), ikavski *brime* ŽK, slog *bre-* je po zakonu likvidne metateze. Odatle pridjev na *-ьn*: *brèman* < *Бремьньн stegnuto po zakonu haplogogije, na *-et*: *bremenit*, poimeničenje na *-ica*: *brèmenica f* (Vuk, Korčula) »sud od duga uzak a dug, bačva za vodu, koja nije plosnata (za razliku od *medzarola f* koja je plosnata, Korčula); odatle hipokoristik *bréma f*; radne imenice na *-ar*: *bremènar* = na *-džija* *bremendžija*; *bremenoša* (Crna Gora, haplogogija tipa *zakonoša*); deminutivi na dvostruk sufiks *-ьce*: *bremešce*, na *-ičak*: *bremičak*, na *-jak*: *bremenjâk* m (Kosmet) »veliko kabasto breme«; kolektiv na *-je*: *bremenje* n (Kosmet). Denominal *razbremenivati* (Jambrešić). Ovamo ide po jednom tumačenju i praslavenski pridjev *ber-dia > *bređa* (v. niže *bread*). Zatim apstraktum na *-bba*: *berba f* »jamačenje, trganje« pored *bèridba f* (Srbija, Valjevo) »branje kukuruza«; radna imenica na *-ač*: *berač*, gen. *-oca* m prema *beračica f*; odatle pridjevi na *-ev* i *-ski*: *beračev* i *berački*; na *-ka*: *berka f* (Srbija, Valjevo) »košarica za branje kukuruza«; na *-alo* *bèralo* n (Pavlinović, Dalmacija) »grane ili stablo na kom se što bere«. Ovu riječ Daničić bez potrebe izvodi od perz. *ber-awer* »rodan«. Ovamo ide još postverbal *pobër* m »jarak između dvije lijehe« (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) zacijelo tako nazvan jer pobire vodu. Pridjev na *-iv*: *izberiv* (Stulić) danas je općenit.

Još veća je leksikologijska porodica osnove *bir-*. Ovamo ide najprije postverbal *bir* m, f (18. v.) > prijesad, vočka ili loza za presađivanje. Nije etimologijski isto što *birm.. f* (13. v.) »porez popu od oženjene glave« < mađ. *bër* (v. *bir*). Radna imenica na *-ač* (v.): *biráč*, gen. *-aia* m »elector«, neologizam kao i *biraliste* i *biranib*, gen. *-ika* m »electus«; deminutivni glagol *birúkati* impf. (Ljubiša); složenica sa *pa-* (v.) *pābirak*, gen. *-irka* m, odatle denominal *pabirčiti* (*na-*) = *pabirčit* (Vuk Kosmet), u ŽK od osnove *ber-* i asimilacijom suglasnika *pāperak*, gen. *-řka* i odatle *pāperkovati*. Taj glagol posuđuje Rumunji *pobirá* (Dame). Isto tako *o-*: *òbirak*, gen. *-òbirka* = *òbir* m = *obira f* i *obirač*, gen.

-aca, obirina, obirotna, sve od obirati = obirat (Kosmet); iz-: *izbirak, izbiráč* = *izbiravec* (kajkavski), *izbiralo m, izbirština f* (Kosmet), prema *izber* (narodna pjesma istarska); na-: *nabirač, nabirač*, gen. -oca m, *nabirača f* »šipka na koju se nabire vatra«; zatim *nabiračiti* (Vuk) »napabirčiti« = *nabirkačiti, nabirkačim* (Lika). Zatim od-: *odbir* (npr. na odbire: meni je na odbire, Vodica, Istra) = *odbirak*, gen. *odbir ka* (Vuk). Zatim z- < s- : *zbir m i zbirka f*. Od *sabirali* je na -oca: *sabirača f* (Vuk) »vrsta pite kojoj se listovi u sredim sabiru«. Određeni pridjev odatle *sabirni* neologizam je za prevođenje njemačkih složenica s prvim elementom *Sammel*.

Isto je tako brojna leksikologijska porodica osnove *bor-* koja se nalazi najčešće u prefiksalskim glagolskim složenicama i u postverbalima stvorenim od njih. Bez sufiksa je samo *bóra f* »plića, ruga« i pridjev odatle *boran* (17. v., samo Vuk) »sinuosnica«. Jedna je od najvažnijih prefiksalskih složenica *Štožoga*, postverbal od *sibbrati* > *sabrati, saberem* (15. v.) pored *zbra-ti* koja je dala semantičku varijaciju:

1° *sabor* »1° Falte, 2° dietč«. U prvom značenju posuđuje Arbanasi *zapari = sabor*, gen. *sabora* (Kosmet) »slava nekog manastira«; odatle određeni pridjev na -ni: *saborni (crkva)*; na -ski: *saborski*; na -ište: *saborište n*; denominai na -isati (v.): *sabōrisati = saborovati*. 2° *zbor* = *zbor*, gen. *zbor a* (Kosmet) u dva značenja 1° »skup«, odatle *zbornica f* i 2° »riječ, govor, razgovor«. U posljednjem značenju posuđuje Cincari denominai *zburī* < *zboriti* (po-, pro-, o-) = *zbořit* pored *zbořit* (Kosmet) impf., *ozborāvāt* (Kosmet) »ogovarati«. Ovaj razvitak značenja koji se osniva na zakonu sinegdohe (totum prò parte), odgovara posvema lat. *conventus*, rum. *cuvint* »riječ«, arb. *kuvēnt* i ngr. *κουβέντα* »isto«, sve opet prema dvostrukom značenju grčkog kršćanskog termina *ομῦλα* (od *ομῦλεῖν* »skupiti se«) »1° zajednica, 2° propovijed«. Odatle složenica *zborbèra f* = *zborberūša* (Kosmet) »žensko čeljade koja sluša što se govori i to prepričava«, upor. *ubirat, -iram* impf, »prisuškivati«.

Važan je postverbal *razbor m* = *razbor m* (Vodice) od *raz(a)brati*, negativno: *nerazbor*, Prvobitno mu je značenje »razlika« što se vidi iz Vukove izrečice: *svi bez razbora*. Danas je dominantno značenje »pamet, razum«. *Razbor* je u Dalmaciji (Pavlinović) i »sitna šuma, grmlje, sinonim šišljaga«.

Ovamo zacijelo ide *razbora f* »mrežica kod crijeva« (Prigorje uzduž slovenske granice). Odatle na -bc: *rāzborac*, gen. -rea m »brašno presušenu pri vatri u tavi, da cicvara bude sipka i krupčiva (tj. razabrala)«, pridjev na -bn: *rāzboran* = na -it: *razborit* (16. v.) »1° sinonimi pametan, mudar, razložit; negativno *nerazborit*; 2° širok u odijelu«, prema *rāz-bōran* »što ima bore, pun nabora«. Odatle apstraktum *razboritost f*; denominai: *razboriti, -im* »govoriti« i *rāzbonik, razbornost, razborstvo*, kojine udoše u današnji naš govor. Drugi postverbal: od *nabrati, nāherem* (Vuk); *nābor m* »mrska na košulji«, odatle sa -nica: *nabonica f* (Pag) »crna suknja«; sa -njak: *nabornjak* »nabran dio ok vratu«; od *od(a-)brati: odbor*. Još je od interesa zabilježiti unakrštanje slavenskog i turskog glagola u *salabrāt, salabêrem* pf. (Kosmet) pored *salaberisat, -zsem* »pokupiti, uzeti« < tur. *salmak* »potjerati pred sobom« + *brati, berem*, a u slovenskom *brati* »čitati«, odatle *berilo n* »štivo«, što je prevedenica prema njem. *lesen* i lat. *legere*, koji znače upravo »brati, birati«.

Lit.: ARj 1, 234. 236. 237. 320. 321. 322. 323. 549. 574. 575. 585. 592. 610. 623. 3, 854. 4, 134. 194. 8, 48. 426. 442. 547. 569. 574. 7, 208. 212. 356-7. 756. 770. 13, 428-32. 479-88. 12, 56. 14, 416-423. Miklošič 9. SEW 1, 50. 51. Bruckner 37. 44. WP 157. Mladenov 44. Elezović 1, 3. 58. 190. 194. 204. 220. 428. 2, 6. 20. 23. 160. 376. i si. 538. REW² 2194. Ribarić, SDZ 9, 133. 172. 186. Vaillant, RES 22, 29. Boisacq⁹ 1021-2. 1038. GM 35-6. 481. Brugmann, KZ 27, 418-20. Kretschmer, KZ 39, 548. Densušianu, Grai ši suflet 2, 1-21. ASPH 30, 457-8. Bělic, NJ1, 66. Thurneysen, KZ 44, 113-4. Meillet, RSI 2, 62. Güntert, WuS 11, 140. Tornanović, JF 17, 202.

brav m (Vuk, Kosmet), sveslavenska i praslavenska (*boryo) riječ, bez refleksa u baltičkoj grupi, dok za *ovca* (v.) postoje. Semantički znači isto što i *ovan*. Razlika je jedino u tome što *brav* nema mocije, a za *ovan* postoji femininum *ovca*. Ali kako apstraktna izvedenica na -ina: *bravina f* (ŽK) = *brāvetina* (Belostenac, Voltidi) u narječjima znači »meso od ovce ili ovna, od jarca ili koze«, *brav* je prvobitno značilo tu sitnu životinju kao species, bez obzira na spol. Zbog toga Brugmann (II, 1, 157-8) ispravno zaključuje da *je-brav* stara kolektivna imenica za sitnu stoku obojega roda, za *ovna, ovcu, kozu, jarca, jare*. S tim se slaže i podatak Vukov da u Bačkoj, Banatu i Slavoniji znači »porcus castratus« (ovako

i slovenski i slovački), dok u češkom znači »sitnu stoku uopće«, = u ruskom *borovčak* »jednogodišnje tele«, a starohrvatska pastirska radna imenica na -ar *bravar m* (11. v.) prema *bravàrica f* (Dalmacija, Pavlinović) značila je »čuvara sitne stoke, ovčara, kozara«, odatle *bravarev i bravarija* (16. v.) »ager pascuus«. Nju posuđuje Mlečani *braver* (Cres), a dolazi i u dalmatinskim pravnim spomenicima. Arbanasi posuđuje *brave f* »stado, tor« i *bravare*. Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *borov* »divlji prasac«, polj. *browek*).

Od *brav* postoje još ove izvedenice: na -(a)c: *bravac*, gen. -vca (Vuk) »porcus«, određeni pridjev na -j: *brāvljī* — na -skī: *bravinskī*, coll. *kravlje n*, pridjevski toponim i oionim sr. r. *Brāvsko* (planina i selo); deminutiv na -če: *bravčē*, gen. -četa »jedan brav«; denominai na -ati *bravati* (Vuk) impf, »ići bez pameti kao brav«; na -iti: *zabraviti* »zalutali kao ovca«; *brav* znači još i »neku-mjeru za zemlju« (Krčki statut), a tu riječ Daničić izvodi od tal. *braccia*, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Mažuranić kaže ispravnije da je isto što i *brav*, tj. da znači toliko prostora koliko jedan *brav* treba za pašu.

Što se tiče postanja, uzimlje se da je osnova ista koja i u *boriti se* (v.) i da je prvobitno značenje bilo »uškopljena sitna stoka, ovan, prasac«. U tom slučaju sufiks -uo bio bi isti koji i u lat. *cervus i u krava* (v.). Ako je tako, onda je praslavenska riječ srodna sa stisl. *borgr* i stvnjem. *barug*; nije posuđena iz germanskoga, kako misli Hirt.

Lit.: ARj 1, 574. 593. 610. 611. Miklošič 19. SEW 1, 77. Mladenov 42. GM 45. Mažuranić 96. Elezović 1, 57. Trautmann 27. WP 2, 161. Machek, KZ 64, 263. Hirt, PBB 22, 230. 23, 331.

brava f (16. v., Vuk), nije opća hrv.-srp. riječ jer se ne nalazi ni u čakavskom ni u hrvatskom kajkavskom* Od drugih slavenskih jezika nalazi se još samo u bug. *brava* »sinonim: ključalka«. Drugi su hrv.-srp. izrazi za *brava* ovi: *zaklop, zavor, ključanica* (ŽK), *ključanica*. Arbanasi posuđuje *brave f* u istom značenju; tur. *pirava* Zenker označuje kao »ključanicu bosanske fabricacije« (prema tome bi tur. *pirava* bila posuđenica iz bosanskog govora). Postanje sloga *bra-* nepoznato je jer riječ ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Veza sa predrimskom *barra* »priječka« bila bi semantički moguća (upor *mandal, zasun,*

kračun), ali se ne zna da li je *rr* < *rv*. Sa gledišta lingvističke geografije, *brava* bi mogla biti ilirotračka riječ.

Lit.: ARj 1, 611. Miklošič 20. SEW 1, 82. GM 45. Mladenov 42. Vasmer, ŽS 16, 2. 86. RSI 3, 263.

bravo (u Vuka era-), internacionalni uzvik »tako valja«, danas općenit u gradskom govoru, odatle ulazi i u narodni govor. Nastao je od tal. priloga *bravo* koji je ušao iz tal. opere u njemački, odatle oper k nama. Apstraktum je odatle *bravura f* »vještina«. I taj je došao k nama preko njem. *Bravour* < fr. *bravoure* < tal. (15. v.) i španj. *bravura*. To je izvedenica na -ura od tal. pridjeva *bravo* < prov. *brau* »divlji, oštar, neukročen« od lat. *barbarus* (haplogijom *brabus > vlat. *brovus*). Na -are tal. *bravare* > *bravāt, -am* (Cres) »prkositi, prijetiti«. Upor. arb. *bravom*. Riječ *barbarus* govori se kao internacionalna u dva izvora u pridjevu na -bšk *barbarski = varvarski*, upor. arb. *varvaro*. Na nenaglašeni sufiks -ia očuvao se u imenu kraja *Barbaria* > *Barbagia* (Sardinija) = *Varvaria* (prema grčkom izgovoru, Dalmacija). Odatle ἡ Βορεῖρα (hrv. župa kod Porfirogeneta), *Bribir* i pridjev *breberiscico*.

Lit.: ARj 1, 612. Skok, NVj 22, 441-2. REW* 945. DEI 592. 593. GM 45. 464. Weigand-Hirt 1, 282. Van Wijk, ZSPH 14, 13. i si. Mayer 1, 354. 2, 122.

brazda f (14. v., Vuk) »sulcus«, sveslav. poljoprivredni termin iz praslav. doba (*foin-da). Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *brazda*, rus. *horozda*). Ie. je korijen isti koji u *brašno* (v.) i *brana* (v.), tj. *bher-ibhor-*, raširen sa *s* (upor. bez í gr. φάρος »brazda«) i sa sufiksom -dha, koji se nalazi u *pravda* (v.) i *krivda* (v.), što znači da je *brazda* ie. apstraktum, srodan sa stengi, *breard*, stvnjem. *bran* »okrajak«. U bug. *brazna f* je poimeničen pridjev *prāzdna*, koji se pojavljuje i u madž. *brāzna* pored *barāzda* (11. v.), starije *horozda*, znak da je taj poljoprivredni termin postojao u panonskoslavenskom u oba oblika, dok je u rumunjskom samo *brazda f*. Veza s korijenom od *brana* vidi se u tome što rus. *horozda* znači u narječju (Pskov) isto što i *barona*. Odatle: deminutiv na -ica: *brazdica*, radna imenica na -aš: *brazdaš m* »1° vo koji ore s desne strane, 2° confinis, 3° također vrsta biljke«, pridjev na -at (v.): *brāz-dat*; denominai na -ati: *brazdati* (iz-, i Kosmet) i od deminutiva *brazdičati* (Vuk) te na -iti: *brāzditi, brāzdím* impf, (iz-, za-). Mjesto

suglasničke grupe *zd* pojavljuje se zg samo u hrv.-srp. (ne u drugim slav. jezicima) u denominala *brázgati* »isto što i *brazdati*« i u izvedenici na *-otina* (v.) *brazgotina* f »1° trag od rane, ožujak (v.), 2° bóra (v.)« = *brázgot* (Kavanjin), odatle pridjev na *-av*: *brazgotinav*, na *-ovit*: *brazgòvit*.

Lit.: ARj 1, 612–614. Miklósié 19. SEW 1, 75. Bruckner 42. KZ 45, 53. WP 2, 133. Mladenov 42. Gombocz-Melich 286. 535. Elezović 220. Scheffelowitz, KZ 54, 231. Meringer, IF 18, 246. Buga, KZ 51, 127. Torodović, NJ 5, 11–14. Nahtigal, SIRev 2, 303.

brblati, *-am* impf. (Vuk) = *brblàti* (ŽK) = *brbljati* (*raz- se*) (Vuk) »svažta govoriti«, bug. *bräbla*. Od baltoslav. onomatopejske osnove *brb-*, od koje s onomatopejskim sufiksom *-öt-* (upór. *topot*, *sopot*, v.) *brbòtati* = *hrbatiti* »izvoditi zvuk izviranja«, upor. slovenski *brbot* (odatle prezime *Barbot*, *Vivodina*) »mucanje itd.« i gluž. *borhot*. Paralela lit. *burbėiti* »brummen, brodeln« dokazuje da je osnova *brb-* bila raširena *s/ = / = r = or = os = os – ot = olj*, tj. onomatopeiziranjem sufiksa. Odatle: pridjev na *-av*: *brbljav* (Vuk), poimeničen sa *-(a)c*: *brbljavac* m prema *brbljavica* f = *bfbljivac* = *bbravac*; *bbroriti*, *brbosati* = *bbrbositi* = *brbošiti*, *brboljiti*, *brbrati* (slov. i hrv.-kajk.), *brbotljivac*. Čudno je raširenje u Puntu (Krk) *brbuznjät* impf, »blebetali«, odatle *brbuznjalo* m »brbljavac«. Ista osnova dolazi i s izmjenom suglasnika *b* u *f*-*frfljati*, *-am* impf. (Vuk) = *frfrati* (Jambrešić) = *frfrjariti*, *-im* (18. v., Slavonija) = *frfuriti* (Jambrešić), odatle radna imenica *frfura* m (Belostenac). Mjesto samoglasa *r* dolazi i *oja*: *föflati*, *faflata* (Dubrovnik, Boka) »rdavo čeljade koje svažta brblja«, odatle *faflatät* »koješta govoriti«; *brebonjiti* impf. (Dubrovnik) »mrmljati« = *brebonjati* (Stulić) = *brabonjät*, *-am* impf. (Kosmet) »trabunjati«. Poučan primjer kakve sve izmjene može doživjeti prastara onomatopeja tipa *barbarus*, gr. βαρβωρύχω.

Lit.: ARj 1, 614–5. 3, 71. 72. 13, 489. Miklošič 101. SEW 1, 107. Trautmann 39. WP 2, 262. Mladenov 46. Matzenauer, LF 7, 14. Tomanović, JF 17, 206. Boisacq³ 114–5.

břc, uzvik, upravo skraćeni imperativ prema tipu *kuc kuc*, *tue tue*, od *břcati*, *bream* prema impf, (*po-*, *raz-*) (sjeverozapadna Hrvatska) »rastaviti, razbacati, razmetati«, *břcnuti* pf. (Vuk, Boka) »projicere, anrühren«. Ide zajedno s *britti* (Marulić) »taknuti«, *brčkati* impf. (Vuk) prema *brinuti* pf. (Vuk), odatle *brčkavica* f (Vuk) »put po kom je žitko kao te se blječka kad

se ide, sinonim *blječavica*«, iz čega se vidi da je osnova onomatopejska (*břc* = *bijec*-). Odatle *break*, gen. *břčka* m »mali val što se diže kad se gazi po vodi ili břčka«. Dalja je veza *brkati* impf. (Vuk, Dalmacija) »turbare, kvariti« prema *brknuti* (17. v.); (*z*)*bfka* f »confusio«, o kojima v., te (*uz*)*burkan* (v.); *břcati* može biti i deminutiv od *brbati* (v.) < **brb.cati* ili unakrštanje *brbati* + *bacati* (v.). Ne zna se ide li ovamo *break* m (Skadarsko jezero) »riba koja se ne jede nego služi za mamu jeguljama«.

Lit.: ARj 1, 56. 615. 660. 661. 617. 659. Miklošič 10. Mladenov 54. Osten-Säcken, IF 28, 145. Perušek, ASPH 34, 31. Pedersen, KZ 38, 342. SEZb 13, 193.

Breko m (Hrv.), lično ime. Od kelt. *Briccius*, ime sveca u gornjoj Hrvatskoj od 11. v., odatle toponimi *Breckovljani*, *Breković* (i prezime), *Brekovčina*.

Lit.: ARj 1, 615–5. Sertić, ZbZN 138.

břc, gen. *břča* m (Ljubiša, Boka) »stanje u kojem je što kad prisprije do najboljeg svog vremena«, izvedenica je od *brk*, lok. *brku*, pl. *brkovi* prema *brci* (Vuk) s pomoću sufiksa *-io* (= lat. *-tum*); *-ía* u *břča* f »copia«, odatle denominal na *-eti*: *břcati*, *-am* impf. (17. v., Divković) »napredovati, jačati, koristovati se«. Ostalo v. pod *brk*.

Lit.: ARj 1, 660. Miklósié 10. Bruckner 17. Osten-Säcken, IF 28, 148. Joki, *Uñt*. 137.

brdo n (Vuk) »1° tkalački termini: Weberkamm, Lade des Webstuhls, 2° geografski termin: brijeg, brežuljak, Hügel, colline«. U prvom značenju riječ je baltoslavenska, upor. lit. *birde* f »krosna, stan, razboj«. U tom značenju nalazi se u svim slav. jezicima. U drugom značenju nalazi se samo u južnoslav. jezicima kao apelativ, u češkom i poljskom kao toponim, u ruskom i litavskom nikako. Ali za drugo značenje ima paralela u drugim ie. jezicima, kao njem. *borzen*, *burzeñ*, kimr. (keltski u Walesu) *brynn*, stisl. *brattr*, stengi, *bront* »strmenit«. Ova dva značenja osjećala su se kao homonimije koje je jezik uklonio sufiksom za oruđa *-tlo* (v.): *brdila* n. pl. (Vuk) = *bratto* pored *brdilo* (Kosmet, također bug.) i s prefiksom *nabrdilo* n (Srbija). Kao tkalački termin riječ je kulturna i posuđuje se. Madžari je posuđuje od panonskih Slavena bez *-ilo*: *borda*, a Rumunji s tim sufiksom i u varijanti *-r/o*: *brîglă* f (sinonim *vaiale* = bug. *votala*), cine. *bîrdilă* f.

Riječ je svakako praslavenska, nije posuđena iz germanskog (got. *baurd*, nvnjem. *Bord*) i tumači se iz ie. osnove *bher-* koja znači »stršiti, šiljak«. Dalji je refleks iste ie. osnove prijevnoj *bor-* (v.), *-d* je formant. Od *brdo* je deminutiv na *-će*: *brce* n (Dalmacija, Kaštela, Kosmet) »1° uzvišeno mjesto u sredim sela koje služi za sastanak« (Dalmacija), 2° dio na plugu (Kosmet)«. Odatle madž. *berce*, rum. *birta* – *bîrsă* = »Scherbaum«. U ovoj se izvedenici ne vidi osnova jer se *d* asimiliralo sa *c*. Osnova se dobro vidi u izvedenici sa dva deminutivna sufiksa *-ăcăce* > *-sce*: *brdašce* n, na *-el(a)*: *brdeljak*, na *-anjak*: *brdanjak* (jedanput). Augmentativ na *-ina*: *brdina* f (Vuk), col. na *-je*: *bfde* (17. v.), danas s prefiksom *pobrde*. Etnik na *-janin*: *brdanin* m, odatle pridjev na *-ski*: *brdanski*. Pridjevi su: na *-ən* određeno *hrdni* (14. v.); na *-ski*: *brdskí*; na *-ast*: *hrdost* = na *-ovit* *brdovit* (Vuk). *Brdo* u sg. i pl., u izvedenicama na *-nik*, *-nica*, *-ovac* i s pridjevima veoma je raširen toponim i oronim.

Lit.: ARj 1, 616–20. 7, 214. Miklošič 10. SEW 1, 118. Bruckner 16. ASPH 42, 139. Mladenov 53. Trautmann 33. WP 2, 163. Tiktin 224. Elezović 1, 59. 184. Pascu 2, 182. Gombocz-Melich 478. Asbóth, Nýt 6, 43–47. Boisacq³ 124. 771–2. Strachan prema AIF 4, 103. Scheffelowitz, KZ 54, 231. Densuianu, *Grai si suflet* 1. Hirt, PBB 23, 337. Stender-Petersen i Janko, *Slávia* 9, 346.

břdokva f (slov., Valjavec) »ločika, salata, solata (ŽK)« = bug. *bărdokvi* f. pl. »Lattichsalat«; nije potvrđeno u hrv.-srp., gdje bi ta riječ morala postojati kad se kao grecizam nalazi i u slovenskom. Od gr. akuzativa θρίδακα, od θρίδαξ, gen. -ακος, po deklinaciji u kao *bukva*, *mrkva*.

Lit.: Pleteršnik 1, 24. Doric 27. Mladenov 53. SEW 1, 94. Vaillant, RES 14, 235.

brđun, gen. *-una* m (Boka, Vuk) »loza osječena na kojoj su dva grozda«; *maca* glosira se »brđun, više grozdova na jednoj lozi (Hercegovina)«. Od tal. *bordone*, možda izvedenica od *burda* »canna«, ili *bordone* »hodočasnički štap«. Ne zna se je li ista riječ *brđun* (Aleksandrida) »gladius« < tal. *bordone* »specie di lancia« < stfr. *bourdon*.

Lit.: ARj 1, 619. 6, 344. DEI 564. REW⁷ 1403. Miklošič 10.

brē, uzvik istočnih krajeva, nepoznat čakavskom i kajkavskom, javlja se u nprodnim pjesmama i pripovijetkama, u bugaršćici kao *bri* (upor. μορή), *bro* u narodnoj pjesmi 18.

v. i kod jednog pisca 17. v. U Kosmetu se veže s ličnim imenom *brē Radēnko* ili *hre bāle* (v. *brat*); također s vokativom *more* na drugom mjestu: *more brē*. Oboje je balkanizam grčkog podrijetla (vokativ μορέ od μωρός, μωρόç »luda«, skraćeno u *bre* < *mre). Nalazi se u bug., rum., arb. *bre* i ngr. μπρε, βρε μωρέ te u turskom u rumelijskim narječjima. Odatle impf, *nabrekivati*, *nabřekujem* (Vuk) »osijecati se na nekoga vičući mu *bre*« = *nabřecivati* se prema pf. *năbreknuti se*, *-ēm* (Vuk), *brčkati se* impf.

Lit.: ARj 1, 620. 640. 665. 7, 215. Elezović 1, 59. Deny § 1041. Vaillant, RES 22, 190.

breber¹ m »šimšir«. Na *-ika* *breberika* f »berberis vulgáris«. Augmentativ na *-ina* *brēberina* »veprinac, ruscus«. Na *-ovina* *breberovina*. Od tal. *bërbero*, srlat. *berberis* zastupljeno u evropskim jezicima. Riječ je arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 620. DEI 491.

breber², gen. *brebra* m »castor fiber«, kajkavski naziv (Belostenec, Jambrešić) koji Daničić bez potrebe štokavizira u *briebar*, gen. *brēbra*, a Volidi krivo piše *brebir*. Sa *r* u oba sloga (upor. fr. *trésor* < *thesaurus* i *tertre* < lat. *termite*) dolazi još samo u slovenskom. Metatezu glasa *r* iz dočetnog sloga u naglašeni pokazuje još rum. *breb*. Na kajkavkom teritoriju odatle toponim (šuma s potokom) *Brebrôvac*, gen. *-ovca* (kod Jastrebarskog), ime sela *Brebernica* (Hrv. zagorje) i u Krašiću prezime *Brebric*. Bez *r* u prvom slogu nalazi se *beber* u slovenskom, bugarskom i gornjolužičkom. Vokal *e* u oba sloga može biti zamjena za meki poluglas 0, s čime se slaže galsko *Bibracte* > *Mont-Beuvray* (Saône-et Loire), a može biti i ie. *e*, upor. *bebrus* u imenu rijeke *Bièvre*, i lit. *bebrus*. Možda ide ovamo još *beberia* m (Lovran, Istra) »šišmiš«, ako se uzme da je i ta životinja dobila ime po smeđoj boji kao i *castor fiber* (por. sanskr. *babhruš* »smeđ«, lit. *héros* »isto«). Za meki poluglas govori i štokavski oblik *dabar*, gen. *dabra* (Vuk), gdje vidimo i disimilaciju *b-b* > *d-b*, koja se nalazi i u lit. *dēbras*, *dabras*. Inače je u slovenskim jezicima bolje zastupljen prijevnoj *o*: *bob(a)r*, gen. *bobra* (Mikalja, Stulić) i odatle izvedenice: pridjev na *-ov*: *bobrov*, poimeničen sa *-ina*: *bobrovina* »koža dabrova«. Jednako u sjevernim slavenskim jezicima. Značajno je da u hrv.-srp. toponomastici oblik *bobar* nije potvrđen.

Lit.: ARj 1, 218. 620. 2, 215. Dickenmann, AECO 5, 46. Bezljaj 81–2. Miklošič 8. SEW 1, 47. Trautmann 28. Mladenov 20. Pleteri-

nik 1, 15, 36, 54. WP 2, 167. Bruckner 32. KZ 45, 48, 48, 213. Niedermann, IF 26, 59. ASPH 34, 307.

bréci, *bréknēm* (Vuk) postoji samo u prefiksanim složenicama *na-* (v.) i *za-*: *nabréknuti* »oteći, nabujali«, iterativ *nabrékivati*, *zabréknuti*. Glagol je baltoslavenski, e je nastalo iz palatalnog nalaza *ę*, što se vidi iz lit. *brinkti* »nabujali«. Praslavenski je *brek-*. Prijelaz u primarnu klasu *brek-ti* (iz stcslav. *breknč*, *brtk-nciti*) dogodio se zbog izbjegavanja homonimije sa dva onomatopejska glagola: 1° *bréknuti* »strepere, clamare« (v.) i 2° *nábreknuti*, *-kivati* »nekome oštro bre kazati« (v. *bre*). Po red *nábreknuti* Vuk ima iz Srijema *nabrēnditi* (*usne su mu nabrendilé*). Promjene koje su se u ovoj varijanti dogodile nisu jasne, sve ako se i za nju može misliti da je nastala zbog izbjegavanja homonimije. Umetnuto *n* neće biti staro, nego sekundarni umetak pred *d*. Ie. je osnova *bhren-* od *bher-* raširena formantom *i* »stršati«.

Lit.: ARJ 7, 215. BI 1, 724. 2, 763. Miklošič 21. SEW 1, 84. Trautmann 36. WP 2, 203. Osten-Säckén, IF 23, 379. Matzenauer, LF 1, 13. Vaillant, RES 22, 190.

bređa (Vuk) = *breja* (ŽK) = *brlja* (Lumbarda na Korčuli), sveslavenski pridjev ž. r., koji se u m i n ne govori. Iz praslavenskog je doba. Danas se upotrebljava samo za životinje, u prvom redu za kravu i kobilu, u starocrkvenoslavenskom i za ženu, kao i u Vukovim poslovicama (*gulozan kao bređa žena*) »enceinte«; *e* je iz jata (stcslav. *brěžda*, stčes. *březí*, danas *březí*). Kako se radi o pojmu koji je u folkloru podvržen tabu, upotrebljavaju se eufemistični izrazi: *u drugom stanju biti*, *noseća* (Lika, ŽK), i sl., a kod domaćih životinja pridjevi na *-bn*: *steona* < *sbtěhna krava*, *skotna* od *skot* za svinje i ostale životinje itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi jer lit. *berždžia* znači »jalov (o kravi)«, koje je prema Bariću ie. *hēr-gdhiā* »poroda lišena«. Po značenju odgovara lat. *fordus*, koji prema slavenskom pokazuje prijevoini štěpen *o*, od ie. osnove *bher-* »nositi« (v. *brati*), upor. eufemizam *noseća*. U latinskom je ie. *bhor-* rašireno formantom *d*, u slavenskom još sa pridjevskim *-to* = ie. set oblik *hendla*. Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *berezaja*).

Lit.: ARJ 1, 622. 7, 214. BI 2, 763. Miklošič 10. SEW 1, 49. WP 2, 306. 157. Bruckner, KZ 45, 316. Trautmann 32. Matzenauer, LF 7, 15-16. Boisacq³ 1038. Skardžius, APH 5, 22. i sl. Barić, JF 2, 310-11. Kušar, NVJ 3, 325. Brajković 19.

brékinja f = *brékinja* (Kosmet) »sorbus terminalis«, i bug. *brekinja*, sveslavenska riječ iz praslav. **berka*, bez sufiksa *-inja* < **-ynji* u rus., ukr. *bérĕk(a)*, slov. *breka* f i *brĕk* m = češ. *břek*. Slog *brĕ* > *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, *t* iz jery, upor. ukr. *brakynja*. Ukr. i polj. *brzĕk* pretpostavljaju korijen s palatalnim nazalom **brĕk-*. Mađari je posuđiše od panonskih Slavena u dva lika: 1° sa sufiksom *-ynji*: *berekenye* = *berkenye* i 2° sa sufiksom *-ovica* mjesto *-ynji*: *barkaca*. Sufiks *-inja* varira sa *-unja* i *-ulja*: *brékunja* = *brĕkulja* (Šulek, Lika). U slovenskom postoji još *brĕča* f »Baumsaft, besonders Kirschenpech«, koje bi moglo biti pridjevska izvedenica na *-ia* od *brek-* ili *brĕk-*.

Lit.: ARJ 1, 623. Miklošič 10. SEW 1, 50. Gombocz-Melich 1, 294. 371. Bruckner 44. Mladenov 44. Machek, LP 2, 156. Isti, ČSR 115. Rozwadowski, RSI 2, 78.

bréknuti, *bréknēm* (Vuk) pf. »strepere, clamare«, odatle postverbal *brĕk* m pored *breka* *ĭ* (16. v.), onomatopejski je sveslavenski glagol iz praslav. doba, *e* je nastao iz palatalnog nalaza *ĭ*, upor. polj. *brzĕk*, rus. *brjakatb* i stcslav. *brĕĀQ*. Dolazi još u klasi *-eti*: *brĕčati*, 3. 1. *brĕči* »sonare«, također slovenski u značenju »mecer-kern« = *brĕcot* impf, »vikati na nekoga« (Brusje, Hvar), odatle postverbal *brĕč* m (Marulić) »sonitus«; kolektiv na *-ad*: *brĕčad*, gen. *-i* f »paščad, štenad«; deminutiv na *-e*: *brĕče*, gen. *brĕčela* n »pašče, štene«. Od *breka* f denominál na *-iti* je *brĕčiti* »oboriti koga na zemlju, kao da zvekne«. Ovamo ide još s deminutivnim glagolskim nastavkom *-t-ati*: *brĕktati*, *brĕkcēm* »schnauben« (Vuk, Srbija). Onomatopeja se pojačava s umetnutim *n*: *brĕčāti*, 3. 1. *brĕči* (ŽK) = *brĕčati*, *brĕči* impf, »zvečati«. Odatle *brĕčuša* f (Kaštela) »muha sarcophaga carnaria« i *brĕnce* n, gen. *brĕnca* (Vuk, Gruža) »zvečak, klatno«. Treća varijanta pokazuje *k* > *c*: *brĕkati se* = *brĕcati se* (na koga) (ŽK) »osorljivo govoriti« impf, pored *brĕcati*, *brĕcām* impf, »kucati, lupati, vikati, zujati kao što čine muhe« = stcslav. *brĕcati*, odatle *brĕcavica* f = *brĕculja* (Ljubiša) = *brĕkulja* (Dalmacija, Podgora / ? /, Pavlinović), s prefiksima *o-*, *iz-*, *na-*: *obrecnuti se* (Srbija) pf. »viknuti, osjeći se« = *izbrĕcniti se* (ŽK) = *nabrecnut se* (Kosmet) pf. »osloviti nekoga osorljivo« pored *nabrecovat se* impf. Postoji još varijanta sa *h* mjesto *k* kao obično kod onomatopeja: stcslav. *brĕhati*: *brinati*, *brĕsēm* impf., odatle postverbal *brĕha* f (Hrvatska) »veliki kašalj, magareći kašalj, sinonim hripavac, rika vac«,

izbrĕhnut se pf. »natresti se nad kim« (Brusje, Hvar). Razlikovati treba *brĕkati se* »dire ěre«, iako se mora uzeti unakrštanje jer znači i »parler brutalement« (v. *bre*). Ova četvrta varijanta potječe od ie. onomatopeje *bherg-* »zujati, vikati«, o kojoj će biti-još riječ pod *brgljati* (v.). Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sastadoše se dakle u hrv.-srp. ónomatopejskim refleksima dvije ie. onomatopeje: *bhrenq-* i *bherg-*, koje su zacijelo već u prajeziku bile istoznačne i oponašale na različiti način prirodne zvukove.

Lit.: ARJ 1, 622-3. 626. 7, 215. 8, 455. Miklošič 21. SEW 1, 84. WP 2, 171. 203. Trautmann 36. Hraste, IF 6, 211. 212. Matzenauer, LF 1, 12. 13. Elezović 1, 428. 2, 6. Bruckner 44. KZ 43, 313-4. KZ 56, 200. 203. Zupitza, KZ 36, 58.

brenta f (15. v., Bakar, Cres, Grižani 1616, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) = *brenda* (ŽK), slov. *brētā* (Ipava) = *brenta* »ein nach oben breiteres Gefäss, das auf dem Rücken getragen wird; služi za gnječenje grožđa, nošenje mošta, vina, jaja«. U slovenskom ima leksikologijsku porodicu; *brenta* je pred-rimska alpinska riječ, posuđena na čakavskom, slov. i hrv.-kajk. teritoriju u novije doba iz furl., ne u isto doba kad i *Soča* < *Sontius* jer ne pokazuje *e* od nazala.

Lit.: ARJ 1, 626. Štampa 107-8. Skok, SIREv 3, 350-1. Pletersnik 1, 55-6. REW* 1285. Mažuranić, 98. Ribarić, SDZb 9, 124. Bezljaj 84.

brĕšakinja f (Crna Gora) = *brĕšanka* (nar. pjesma) = *brĕšankinja* (nar. pjesma), etnik ž. r. od *Breša* < tal. *Brescia* (< kelt. *Brixia*) u značenju »puška iz Breše«; pridjev na *-bsk brĕška* f (Vuk, nar. pjesma), poimeničen pridjev ž. r. »puška posrebrena, sjajna«.

Lit.: ARJ 1, 631. NJ 3, 192.

brevijar, gen. *-ara* (16. v.) = (disimilacija *r-r* > *r-l* ili zamjena sufiksa *brevijal*, gen. *-ala* (17. v.) = *brevijao*, gen. *-ala* = (sa *re* > *r*) *brvijar*, gen. *-ara* (17. v.) = *brvijal*, gen. *-ala* (1459, Novi, historijski dokumenti). I u talijanskom zamjenom sufiksa *-ario* je *-ale breviale* (15. v.). Učena crkvena izvedenica od *breviis* > *brĕv* m (16. v.) »papino pismo«, *breviárium* »summarium, skup svećeničkih molitava prema kalendaru«. Upor. *Brvijal* po zakonu rimskoga dvora (1493).

Lit. · ARJ 1, 631. 688. Šurmin 218. REW* 1289. 1291. DEI 597.

breza f (Vuk) »bouleau« je baltoslavenski i ie. naziv šumskog stabla »betula alba«; lit. *beržas*, lot. *berzs*. Vrlo raširen toponim i hidronim sam, u izvedenicama kao *Brezna?* *Brezno*, *Breznik*, *Breznica* (rijeka kod Plevlja), *Brezovica*, *Brežičani* (od *brežik* + *-jani* »stanovnici brežika«) itd. Kako pokazuje bugarski pridjev *brĕz* i rumunjski *breazu*, koji dolazi i kao prezime, *breza* je poimeničen pridjev ž. r. koji se u našim narječjima očuvao u nazivu za »crnu ovcu s bijelom mrljom na nosu« *briza* (Golač, Istra) = *breza* (Vodice, Istra). Inače je pridjev raširen sufiksom *-ast*: *brĕzast* — *brĕzast* (Istra) »scheckig«. Od imena drveta je pridjev na *-ov brezov*, *e* je nastao iz *II*, stoga u ikavskom: *briza*, ali ima i ikavskih čakavskih narječja koja kažu *breza* (ŽK).

Od iste je osnove i naziv drugog šumskog drveta *brijest* m = *brist*, *brĕst* (ŽK) »ulmus« u ikavskim čakavskim narječjima. Također je vrlo raširen toponim sam i u izvedenicama kao *Brestovac*. Za *brijest* nema baltičkih paralela. Slog *brĕ-lbrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih paralela za *breza*; *z* je nastao iz ie. palatala *ǵ*. Ie. je osnova **bhreǵ-* kojoj je osnovno značenje »svijetliti se, bijel«. Prema tome su oba šumska drveta onomasiologi j ski nazvana po bjelini drvene stonajine ili kore.

Lit.: ARJ 1, 629-630. 632-637. 649. Miklošič 11. SEW 1, 52. Trautmann 32. Bruckner 45. WP 2, 170-1. Mladenov 47. Boisacq* 624. 1034. Vasmer, RSI 4, 167. Vasmer 1, 77-8. Hirt, IF 1, 476. Wiedemann, IF 1, 511-2. Christiani, ZSPH 18, 162. GM 45-6. Krek, Kres 1884, 414-21 (ASPh 12, 517). Šulek, Im. 31-2. 527. 559. Bezljaj 84-7.

brĕzgb m = *probrĕzgb* »diluculum, aurora« (jedno i drugo u stcslav.), *-zg-* varira sa *-sk-*: slov. *brĕsk* m »zora«. Od varijanata sa *-zg-* pf. *razbrĕzditi se* (Sisak, kajkavski) »razvedriti«. Upor. slov. *brĕzi*, *brĕzdi se* »es dämmert«, češ. *břĕzditi se* »isto«. Upor. lit. *brĕkszi* »razdiniti se«. Ie. je osnova ista koja i u *breza* (v.) i *brijest*, tj. **bhreǵ* — *bherĕk* »sjati se, bijel«, raširena formatom *ĭ* ili *g*.

Lit.: ARJ 13, 489. Pletersnik 1, 55. SEW 1, 85. WP 2, 170. Slawski, PF 8, 527-35. Boisacq³ 50. 1034. 1039. 1035. 1093. Bruckner, KZ 43, 320. 45, 43. Scheffelowitz, KZ 54, 245-6. 56, 177. 178.

Brgačet m brdo na Ugljanu, u dokumentu *Briacello*. Hrvatski oblik pretpostavlja romanski deminutiv na *-ĉellus*, *-icellus* kao *monticellu* > *Munčel* (v.), od galskog *briga* (upor. brojne

galske toponime na *briga* kao drugi elemenat »brijeg«, dok je u *Briacello g* ispaao. Postoji još oblik *briccolbricca* »luogo scosceso, dirupo«, alpinska riječ, prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo stavljam etnikum *Brkîn* m prema *Brkinka f* »stanovnik pješčanog humlja u sjevernoj Istri na staroj granici Istre i Kranjske«. Ovako se zovu i u Kranjskoj. Ime njihove zemlje je na *-ija Brkinija = Brkinčičnija* (Golač), odakle se vidi da se zovu i *Brkin-ci*, sing. *Brkinac*. Naziv je nastao zacijelo po zemlji na kojoj stanuju. Upor. *Kraševci* (susedi *Brkina*) »stanovnici istarskog Krasa«. Kajkavski dijalekat Brkina, Kraševaca i Šavrina nije jedinstven. *Brkin* je izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-inus* > tal. *-ino* koji služi za izvođenje etnika (upor. *Vrgadini* »stanovnici *Vrgade*«, *Murterini* »stanovnici *Murtera*«). V. *birikin*.

Lit.: Skok, *NVj* 24, 660., br. 2. Isti, *Slav.* 107. 109. Ribarić, *SDZb* 9, 134. *REW** 1300a. *FEW* 1, 525.

Brgat m (16. v., Dubrovnik, Nalješković, Gundulić, Palmotić), oronim i toponim »1° brdo iznad Dubrovnika, 2° dva sela na njemu (*Gornji i Donji Brgat*)«. Etnik *Brgaćanin* m prema *Brgajka í* (*tk > jk* kao u *Captajkà*) = *Brgatka* (Gundulić), tál. *Bergatto*, u 13. i 14. v. *Vergato*, *Uirgatum* < lat. pridjev na *-ātus* od *virga*; dalmato-romanski toponomastički ostatak kojemu je naš pandan *Šibenik*. Od *virga* je i slov. *brgôn* »Lehmrute, Leimstange« < furi, *vergôn* »panione«. Ne zna se da li ide ovamo kao metafora iz ribarske terminologije *brgljun* (Lorini) »engrualis encrasicholus, incun (v.), sardon« < dvostruki sufiks *virgula* + *-one*. Slov. *vržel*, gen. *-i f = vržela* je isto slov. *vržel*, gen. *-eli = vržela* »eiserne Gabelstange«. Bit će unakrštanje sitai. *vergella = verzèlla* »verga di ferro usata nelle ferriere« s domaćim korijenom **verz-* (v. *msti*, *vrzem*). Neprelazan glagol *vergulāt* impf. (Smokvica, Korčula, subjekti *tovar*, *mazga*, *konj*) »plašiti se, skakati« (Primjer: *Je li još vergulā mazgal*), pridjev *vergulozan* veže se semantički s tal. *vergola* »držak od mlata«; *firgaz* m (18. v., Obradović) »ferula, batina« potječe od mađ. *virgas* < lat. ak. pl. *virgas*, možda iz školskog jezika.

Lit.: *ARj* 1, 639. 3, 58. *Pleteršnik* 1, 61. 2, 802. Hirtz, *Pisces* 52. 54. *Miklošič* 386. *REW** 9363. 9361. 9362. *Prati* 1037. *Pirana?* 1267. Jireček, *Romanen* 1, 60.

brgljez, gen. *-èza m* »dubrovačka domaća ptica, sitta syriaca« (16. v., Dubrovnik, Vodo-

pić; Mažibradić piše *brljez* zacijelo pod upli-vom talijanske ortografije: *£/ = /) = brglez* (Belostenec) = *brgljez* (Zagreb, Žumberak, Križovljani, Srijem) = *brgles* (Varaždin) = *brijeg* (u pisaca), pridjev *brglježev* (o gnijezdu) »sitta syriaca«. Nalazi se u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom. Može biti praslavenska onomatopeja u prasrodstvu s lat. *frin-gilla* > furl. *frinzel*. Onomatopejski korijen nalazi se i u *brgalica* (16. v., Ranjina) kao zamjena za onomatopeju *grlica* (v.). Upor. i Vukov impf, *brgljati*, *-ām* »1° brzo govoriti, da se ne razumije«, 2° zettern (zwittercherm)« = *brgu-ljati* (Benkovac, Dalmacija). Odatle na *-alo brgljalo* m. Ta se onomatopeja opetuje u sital. *bergolare* »plaudern« (možda prema lat. tipu *verbulare*), rum. *bîrfi*, odatle apstraktum *bîrfeală*, u Hrvatskoj *frljati*, *fallati* (ŽK), v. *brbljati*.

Lit.: *ARj* 1, 639. Hirtz, *Aves* 24. 26. *Vas-mer* 1, 75. Isti, *ZSPH* 13, 333. *Bruckner* 16. Isti, *KZ* 48, 198. *Holub-Kopečny* 76. *Mik-lošič* 10. *REW** 9222. *DEI* 492. *Prati* 123. *Zore*, *Rad* 208, 295. *WP* 2, 171. Machek, *ZSPH* 20, 29-51. Iljinski, *IzVORJAS* 16, 4, 1-29 i *KZ* 43, 180. Osten-Säcken, *IF* 29, 151. *Boisacq* 1039.

brgúd m (15. v., Istra, Krk, Parčić, Milčetić) »1° dio drmuna, »šumice«, prema potvrdi iz 1470. *brgud drmuna v kontr adi ka se zove Za brgud* (Vrbnik), 2° zemlja, općinska, iza sela, ispaša, ispust, *pascolo selvatico e rupestre* prema Parčićevu prijevodu, 3° mjesto iza Vrbnika gdje je nekada bila straža, 4° toponim u sjevernoj Dalmaciji, Istri kod Rijeke pred Prelukom«. Deminutiv na *-uc* > *-ac brgudac*, gen. *-guca* (16. v., Roč, Istra). Toponimi: *Brgud*, selo (Kastav), etnik *Brgužan = Brgod* (seoce u župi Klanec), *Bargujac* (Vis, j mjesto *d* nastao je u gen. *-dea* > *-jca*, upor. *Brgajka*, *Captajkà*), *Brgüdac* (selo, Lanišće). Kol. na *-je brdude* n (Bašćanska draga) »gdje je kržljivo grmlje«. Daničićevo izvođenje iz tal. deminutiva *bor ghetto* od *borgo* nije moguće ni fonetski ni semantički. Štrekelj izvodi iz furl. deminutiva *borgut* — *borgatt* = tal. *borghetto*; to ne objašnjava *t > d* ni semantičku stranu. Potvrda *Burguldo* pomaže pronaći pravi izvor. Ona pokazuje da je *u* nastao iz sonantnog / . Zbog toga se nadaje sama od sebe etimologija: lat. *virgulum* s betacizmom *v > b* kao u *bol*, *bandama*. Najstarija je potvrda 1186. *Berguto*.

Lit.: *ARj* 1, 639. Ribarić, *SDZb* 9, 134. *Mažuranu*, 100. Skok, *Slav.* 26. 33. 259. *ZRPh* 41, 147.

brid m »oštrice« = stoslav. *bridb* »δριμός«, danas općenito u hrvatskom književnom jeziku zbog školske terminologije u mineralogiji; kod pisaca (Kavanjin) potvrđen kao pridjev *brid* »ljut«; kod Vuka i Daničića i ostalih pisaca samo s pridjevnim sufiksom *-fko* (upor. *sladak*) *bridak*, *britka* (14. v.) kao i u drugim slavenskim jezicima (stoslav. *beiasbъ*, češ. *břítký*, polj. *brzydki*), sa *tk > ek*: *brjčka* (se. *sablja*) = *brickinja* u nar. pjesmi pored *britkinja* f. Osjeća se veza s glagolom *briti = brijati* jer je potvrđen i oblik *briackinja = brijatkinja* f, odatle apstrakta na *-oca*, *-ost*: *britkoča = britkost*. Potvrđen je i pridjev na *-bn*: *bridan* »ljut, vrlentan«. Denominál na *-éti*: *bridjeti*, *-im* impf. (16. v., Vuk) »prurire«, upor. bug. *bridam* »režem«. Korijen je isti koji u *bríti/brija-ti* (v.), raširen formantom na *-d*; ali postoji i mišljenje da je srodno s got. *bauros*, stvnjem. *bittar*, njem. *büttér* < ie. *bhoid-ros (Hujer, Niedermann) kao opozicija prema *sladak* (v.) i sa gr. δριμός (Machek).

Lit.: *ARj* 1, 641. i si. 655. *Miklošič* 22. *SEW* \, 86. *Mladenov* 44. *WP* 2, 194. Niedermann, *IF* 37, 145-55. Machek, *RES* 23, 63. *Recueil linguistique de Bratislava* 1948, 93-96. Buzuk, *Zap. istor. fil. vid. uhraj*. Ak. 7-8, 67. i sl. Vaillant, *BSLP* 31,44. 226-8. Hujer, *LF* 44, 226-8. Jokl, *Stud.* 9. Pisani, *R. Ace. naz. dei Lincei*, Re. ser. 6, sv. 5, br. 34. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248.

brigèntîn, gen. *-ina* m (15. v., Dubrovnik, Hektorović) = *bergèntîn*, gen. *-ina* m (Mikalja) pomorski termin. Od tal. *brigantino* (14. v.) »bastimento a un ponte e basso bordo a vele latine e a remi«. Naziv raširen po čitavoj Evropi. Izvedenica na deminutiv *-ino*, od part. prezenta *brigante* od *brigare* »ratovati«, od kelt. *briga »snaga«. Odatle internacionalne riječi *brigante* (13. v.) »razbojnik« i pomeničen part. prezenta na sufiks *-ata* kolektivnog značenja tal. *brigata* > mlet. *brigada* > *brigada* f (Belostenec) »1° ovce ili koze od nekoliko gospodara sastavljene u jedno stado, 2° vojnički termin«, od tog značenja na fr. *-ier* > tal. *-tere* > *-er* = *-ir brigader* (Belostenec), *brigadir* (Rajić) = *brigadijer* (pseudojekavski). Apstraktum na *-ija brigaderija* f »vlast brigadereva«.

Lit.: *ARj* 1, 236. 645. *DEI* 599. 600. *REW** 1299. Kaspert, *CZN* 6, 152-157. (cf. *RSI* 3, 364).

brijati, **brijem** (Vuk), praslavenski impf.; perfektivi : *iz-*, *o-*; nastao od *briti*, *bruc* (upor. rus.

breju, *britb*), s pomoću *-ja* bez paralele u baltičkim jezicima. Raširenje osnove *bri-* sa glagolskim sufiksom *-ja*- ističe jače imperfektivno značenje. U Crnoj Gori postoji i raširenje sa *-va-*: *bri-vati*, *brīvām*, *brivljēm* (Vuk) (*o-*), odatle radna imenica na *-āc*: *brivač*, gen. *-āca*, analogno kao *brijač*, *-āca* m, *brijača*, *brijačica* f, *brijač-nica*, pridjev *brijači* od *brijati*, zatim pridjev na *-bn* za *briva* *brivatan*. Stari infinitiv *briti* upotrebljava Glavinić, a govori se u Vodicama (Istra), zatim *obriti*, *obrijem* (16. v. —18. v.).

Osnova *bri-* dala je dvije stare izvedenice: 1° sa *-č*: *brič*, gen. *-a* m (Kosmet) »brijač«, odatle *bričnik* m i denominál *bričiti*, *bričim* (Vuk, Duvno, Bosna) = *bričit*, *bričim* impf. (Kosmet) (*na-*, *o-*, *po-*) i *obričvat* (Brusje, Hvar) »obezati, npr. krajeve potplata«; tu izvedenicu posuđiše Rumunji *bridu* u značenju »tonsor«; 2° sa sufiksom *-tva*: *briva* f (15. v.) koju posuđiše Mađžari: *beretva = borotva* i zapadni Romani (Režija i mletačka nizina, Trst, Istra) *britolà f*. Odatle: deminutivi *brit-vica* f, *britvenče*, *-eta* n (Kosmet); radne imenice na *-džja*: *brivedžija* m (Kosmet); na *-ar*: *britvar*, određeni pridjev na *-eni*: *britvem*; augmentativi: *brivètina* f, *brivürina* f. Denominál *öbriviti*, *-im*. Od *brijač* postoji hipokoristik na *-ča* (upor. *Joca* od *Jovan*): *brica* m u istočnim krajevima. Isti hipokoristik govori se u Bačkoj (Vuk) i za *briva*. Ne zna se da li je odatle pridjev na *-ast*: *bricast* sinonim za *čosav*, i denominál (*embricati se*, sinonim za »linjati se (v., oboje u Dalmaciji, Podgora, Pavlinović)«. Geografska area i nejasan semantički razvitak ne govore u prilog ove veze. Osnova *bri-* prodrila je i u turcizam *bičak* »nož«: *bričak* (v.), koji posuđiše i Rumunji:

Ie. osnova je *bhrei*: *bri-*, raširenje od *bher-* »oštrim predmetom rezati«. Ta je osnova vidljiva i u prijevoju *broj*, gen. *brōja* m (*bez-*) (15. v.), odatle denominál *brojiti* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *po-*, *pře-*) = *brojiti* (Vodice, ŽK) pored *brojati*, pridjev na *-bn*: *brojan* (*bez-*) (16. v.), radna imenica na *-āč*: *brojač*, gen. *-āca*, predmet ili alat na *-ilal-ilo*: *brojilo*, na *-nica*: *brōjnica*, neologizam *brojnih* i *brojka* f, odatle *brojčan*; na *-anicel-enice*: *brojanice = brojenice* f. pl. (sinonim za *čislo*, v.) = *brōjnice* (Kosmet). Prijevaj *broj* je regionalni slavizam. Nalazi se još samo u bugarskom. Semantički razvitak je bez sumnje vezan na primitivno urezavanje brojenja u drvo zvano *raboš = rovaš* (v.). Iterativ *brojati*, *brājām* »numerare«. Govori

se obično u prefikslnim složenicama (*do-*, *iz-*, *na-*, *raz-*, *pre-*). Glede osnove *bri-* v. još *bridak*.

Lit.: *ARj* i, 266. 581. 640. 7, 213. 8, 462-3. 11, 449, 451-2 13, 488-9. 499-1. *AK-klošič* 21. 22. *SEW* 87. 94. *Bruckner* 46. *Mladenov* 45. *WP* 2, 194. *Trautmann* 38. *GM* 37. *Reichelt*, *KZ* 46, 327. *Boisacq*³ 1016-7. *NJ* 2, 94. 3, 190. *Hraste*, *J F* 6, 212, *Dukat*, *NJ*/? 50, 437-9. *Loewenthal*, *WuS* 11, 51. 63. *Štfekeľ*, *ASPh* 26, 411. *Ribarić*, *SDZb* 9, 134.

brijeg m (Vuk) (13. v.), sveslavenski naziv: »1° uzvisina, collis, 2° obala rijeke ili potoka, ripa«; bez refleksa u baltičkim jezicima. Zbog toga što u avesti stoji za slav. -g refleks z < ġh: *banzah-*, smatrala se (Berneker, Hirt, Stender-Petersen itd.) praslavenskom posudenicom iz germ. *Berg*, gdje je *g* < *gh* po zakonu. Kako se ovdje ne radi o kulturnoj riječi kao ni o kakvom specijalnom terenskom izrazu koji se posuđuje od prethodnog stanovništva, nema razloga za posudenicu, nego treba *brijeg* staviti u pogledu osciliranja između *g* i *z* u isti red sa *kamen* (v.), polj. *gwiazda* pored *zwijezda* (v.), *svekar* (v.), *guska* (v.). Veoma običan toponim sam i s pridjevima (*Široki Brijeg*, Hercegovina), u singularu i u pluralu; hidronim u izvedenicama (*Bregalnica*, *Brigava* u Hercegovini, *Briježnica*, upor. madž. *Berezence*). Ovamo i *Zabreg* »za obalom Medveščaka« (Krašić, upor. madž. *Zobrog* u *Cronica hung. Anonimi*, danas *Zagreb*, v. *greb*), *Obreže* (Kosmet, upor. rum. *obreja*). U značenju *ripa* posuđuje je Arbanasi (*bregdeti* »morska obala«, upor. i glag. *zbres*) i Mađari *bereg*, riječ koja je ponovno ušla u hrv.-srp. kao *bèrak*, gen. *bèrka* m (Vuk) i slov. i hrv.-kajk. *bereg* »močvara«. Kao lat. *palude* > rum. *pådure* i arb. *pull* »šuma« u mađzarskom *berek* znači »grm, lug, živica«. Ali postoji i drugo mišljenje o postanju te mađzarske riječi.

Izvedenice: deminutivi na *-bk*: *briježak*, gen. *brijeska*, na *-ie* *briježić*, s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čić*: *breščić* (Vuk, Buzet); na *-julj* + *-bk*: *brežuljak*, gen. *-ljka*; augmentativ *brežina* f (Vuk) = *bržina* i (Vodice, Istra) »svodovit pristranak brda«; s prefiksom *o* *obrežak*, gen. *obreška* (Vuk), Kosmet, također toponim); *obrežina* f »pobrđe« (Bosna, nar. pj.), *obrižina* f »obala potoka« (ŽK, upor. *Nabrežina* kod Trsta); pridjevi: *obrežu* »ocijediti; na *-ovit*: *bregovit*, na *-nat*: *brežnat* (potvrđen samo jednom), na *-ujlast*:

brežuljast; poimeničenje na *-bn A* - *jača*: *briježnjača* f »iskopana peč u brijegu za hljeb« (Vuk).

Lit.: *ARj* 1, 631. 639. 650. 8, 461. *Elezović* 1, 59. 2, 6. *Ribarić*, *SDZb* 9, 134. *Miklošič* 10. *SEW* 49. *Trautmann* 30. *Bruckner* 49. *KZ* 43, 316. 46, 232. *ASPh* 42, 126. 139. *Mladenov* 47. *Gombocz-Meüch* 2, 567. *Meringer*, *IF* 18, 262-3. *Jagić*, *ASPh* 27, 582. *Bernard*, *RES* 27, 34. *Vaillant*, *RES* 9, 318. *Meillet*, *RSI* 2, 69. *Kiparský* 101-2. *Janko*, *Slávia* 9, 346. *Baric*, *AA* 2, 380. *Joki*, *IF* 44, 201. i sl. *Hirt*, *PBB* 23, 332. *GM* 46. 354. *Georgiev*, *KZ* 64, 177. *WP* 2, 173. *Pedersen*, *BB* 20, 228-38.

brijeći, *bržem* (13. v. — 17. v.), baltoslav. imperfektiv »stražiti nad nečim, brigu voditi o nečem«; u istočnolitavskim narječjima *bifginti* »siediti«. Danas se ne čuje u književnom jeziku nego u čakavskim narječjima: *brici*, *bržen* (Nerezine, Lošinj) »slaviti«. Iz prijevoja u prezentskoj osnovi *brg-* stvoren je denominal *brgovati* (*nedilju*) »svetkovati«. Od iste je osnove sa sufiksom *-ulja* (v.): *brgulja* f (17. v.) »svetkovina, veselje, veseo objed, gozba, teferič«, također toponim, s denominálom *brgùljati*, *-ām* u Bisku, selu (sinjske krajine). Daničić tumači *brgulja* talijanskim glagolom *bergolare*, što ne može biti semantički ni morfološki. Prezentski prijevoj nalazi se i u infinitivu s prefiksom *o-*: *obra*, *obržem* (objekt: *svadbu*) »učiniti, ovršiti« prema tumačenju Maretićevu. U istočnom književnom jeziku upotrebljava se danas u novinskom jeziku prefiksalna negativna složenica *prenebreći nešto* = *prenebregnuti* pf. »zanemariti« prema impf. *prenebregavati*, što je prema Marelicu nepotreban rusizam, upor. stcslav. *nebręgo*, *nebrešiti* »isto«.

Ie. paralele nalaze se u germanskim jezicima gót. *baigran*, njem. *bergen*. Pomišlja se i na vezu s predromanskom riječi *barga* »cabane« (Bonfante). Ovamo stavljam kao postverbal *briga* f (15. v., Vuk, ŽK, Božava), također bugarski, gdje se misli da je iz hrv.-srp. Odatle pridjevi na *-bn*: *brižan* (također /Vodice/ »jadan, ubog«), *bezbrižan*, apstraktum *brižnost* f, poimeničenje na *-nik*, *-nica*: *bržnik* m prema *bržnica* f »mulier misera«, složeno *dušobrižnik*; na *-ljiv*: *bržljiv* (16. v.), apstraktum *bržljivost*; denominali na *-ati*: *brigati* se impf., na *-iti*: *brisit* se (13. v., Crna Gora) impf, »affligere« = *bržiiti*, *-im* impf. (Kosmet) prema *brinuti* se (*raz-*, *z-*), *zabrinuti* (se), odatle pridjev *zabrinut*, imenica *zabrinutost* f, *zabrinjavati* impf, i *brigača* f (Lovran, Istra)

»zemlja od koje se godišnje daje nešto za vjerske svrhe«, odatle radna imenica *brigažnik* m. Odatle postverbal *brina* (Vitezović) »sollicitudo«, apstraktum *brinuće* n (16. v., leksikografij) i pridjev na *-iv* *brinutiv*. Slov. *briga* (*z-*) »Kummer, Verdruss«, *brigati* se (*po-*) »sorgen«. Riječ *briga* postverbal od *brigiti < *bržiiti*, nastala je od *brega od prezenta *bręgo*, *bręšiti* < *berg-ti. U toj glagolskoj izvedenici "fe > ije nastao je pred palatalom kao u *di je* »gdje je« u ikavskom govoru. Budući da je riječ samo hrv.-srp., moguće je da se umiješala i tal. *briga*. Arbanasi posuđuje *ubrige* f »Zuflucht«. Ali da se ne radi o posudnici iz talijanskoga, dokaz je izvedenica *brinuti* se < *brignpiti, slov. *zbrignoti* »amarum fieri«. U klasi glagola na *-ip* nema italijanizama. Izgleda da su se u impf, *obršavati*, *obršujem* (objekti *nedilju*, *mašu*, ŽK) »svetkovati« stopila dva glagola *brg-* i *vrš-* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 639. 640. 642. 650. 8, 8. 455. 13, 489. *Maretić*, *Savj*. 106. *Ribarić*, *SDZb* 9, 134. *Zore*, *Rad* 158, 56. *Pleteršnik* 1, 61. 2, 71. 904. *Miklošič* 10. 22. *SEW* 1, 49. 86. *Trautmann* 31. *WP* 2, 172. *ASPh* -34, 306. *REW*² 1299. *Mladenov* 44. *Elezović* 1, 60. *Jokl*, *Stud.* 13. *GM* 455. *Fraenkel*, *WuS* 12, 187. *DEI* 599.

brina f (Dalmacija, BiH) »1° uzdignuta zemlja, Ufer, Rand (*i moru je na brine izišo*, nar. pj.), 2° brdo (Krašić), 3° zemlja kraj jarka što se iz njega izbaci, 4° bara gdje se patke i guske kuplju, 5° zemlja gdje su snjegovi, 6° blatani put«. Terenski termin koji je izgleda identičan s arb. *brine* f »1° Rippe, 2° abschüssiger Boden, Anhöhe, Küste«. Značenje pod 2° veže se sa značenjem pod 1°. Značenja 3°–6° mogla bi se upoređivati i sa *brna*, *brnje* »lutum« (v.). Možda je to ilirotrački ostatak. Svakako se Daničićevo izvođenje od tal. *brina* »slana« mora zbaciti jer je semantički nemoguće. V. *brna*.

Lit.: *ARj* 1, 650. *Đerić*, *PPP* 7, 23. i si. *GM* 48.

brinje n, čakavski coll. »jagode od borovice«. Također toponim *Brinje* (Lika, starinom čakavski teritorij: v *Brinji*, v *BrinjaK*). U slovenskom *brin* »1° borovica, 2° larix meleze«, *brina* i »Nadelholz«, poimeničen pridjev na *-ov* + *-ec*: *brinovec* »rakija borovička«. Kušalo se tumačiti iz ie., tako od osnove *brijati* (v., Berneker) zbog toga što je to oštra četinjača. Iz istog razloga *WP* 2, 164 i Persson izvode od ie. korijena *bher-* »rezati« i sufiksom *-ina*.

Riječ bi prema tome bila srodna sa *bar* (v.) i *brk* (v.). S obzirom na okus jagode, dovelo se u vezu s nizozem. *briju* »solna voda«. Zaboravilo se na geografski momenat. To se drvo ovako zove na alpskom i ličkom brdovitim teritoriju. Ako se uporedi s istoznačnim *brenia na iberskom poluotoku i *b(e)reun-io* »borovica, ariš« u alpskim romanskim krajevima, dolazi se do mišljenja da je i *brin*, *-a*, *-je* leksikologijski predslavenski relikv iz jezika Karna i Japoda. Upor. i toponime *Breno*, danas *Župa* kod Dubrovnika, *Subbrenum* > *Srebrno* (Dubrovnik), *Brenna* i *Brenna* u Aplama.

Lit.: *ARj* 1, 653. *Miklošič* 416. *Pleteršnik* 1, 61-2. *SEW* 1, 86. *Machek*, *LP* 2, 155. *Škarić*, *Ljetopis* 35 86-7. *Jud. Bull. de dialectologie romane* 3, 86. *Ettmayer*, *MIG* 37, 639. *REW*² 1283.

brio u tal. sintagmi *corpo del brio* i *per brio* (*vero*, 3 x) kod Nalješkovića, također kod istog pjesnika u vezi: *majde* (< tal. *madia*, *madie* v.) *nije*, *per brio*. Zacijelo je to tabu (eufemizam) za *dio* kao fr. *corbleu* < *corps dieu*, *pableu* < *par dieu* ili tal. *corpo de baco* = *di bacco*.

Lit.: 1, 654. *REW*² 2610. *DEI* 1120.

brisati, *brišem* (*iz-*, *o-*, *po-*, *s-*, *u-*, *z-*) (Vuk), južnoslavenski glagol; ne postoji u sjevernim slav. jezicima; r je nastao od jery < ie. u (stcslav. *stbrysati*), upor. lit. *brūkis*. Prijevojni štěpen *u* > *o* nalazi se u bug. *бръсъ* »reibe« i slov. *brsati* »streifen«. Stcslav. *brbs-nciti* »racler« nije zastupljeno u hrv.-srp., ali je vjerojatno da je od ove osnove *brše* f. pl. »ospice« kao izvedenica na *-ia*. Drugi prijevojni štěpen *u* < ie. *au*, upor. *sirov* - *surov* i lit. *braukyti* »abstergere«, nalazi se u *ubrus* »ručnik« = *ubrus* m »marama za glavu ženama kao dio nekadanje narodne nošnje (Vodice, Istra)«. Mjesto prefiksa *u-* stoji *o-v*. *ubrus* (Baraković, Istra, čakavci i kajkavci). Značenje sufiksa *u-*, koji je zamijenio *o-*, je kao u *ubog* (v.); *obrus* je i u stcslav., bug., slovč., češ., polj., ukr. i rus. Kako pokazuje madž. *abrosz* »stonjak«, govorilo se i u panonskoj nizini. To je praslavenski postverbal od *obrisati*. U Riječkoj nahiji *obrusak*, gen. *-ska*, *obrusac*, gen. *-sca*. Prefiks *u-* također u *ubrlsovati*, *-ujem* (Kosmet). Glede oscilacije prefiksa *o-l* *u-* upor. *osoje* mjesto *usoje*. Izvedenice: *brisaľjka* f, *briso* n »penicillus«, *obris* m »čisto mjesto« postverbal od *obrisa-ti*, *-š m* (Vuk) pf. prema impf, *obrisavati* — *obrisivati*, odatle

obrisina f »visoko mjesto izloženo vjetru« (Timok-Lužnik), *obrisao* m »ručnik«. Arbanasi posuđiše *porris* < *pobrisati*. Ie. korijen *bhreu-g-*, -*k-* zastupljen je samo u južnoslavenskom i baltičkom. Dalju vezu v. pod *brus* i *brusiti*.

Lit.: ARj 1, 654, 8, 463, 476. Elezović 1, 60, 2, 377. Ribarić, SDZb 9, 201. Mladenov 45. Miklošič 23. Bruckner 372. KZ 46, 232. SEW 90. WP 2, 197. BI 2, 614-5. GM 47. 48-9. 349. Scheftelowitz, KZ 56, 198. Matzenauer, LF 11, 325. Boisacq³ 350. Osten-Sacken, IF 28, 140. Machek, Mněma J. Zubatyj (Slavia 7, 363). Gombocz-Melich 1, 10.

brivêla f (Cres) = *brivêla* (Budva, Ščepan, Paštrovici, Prčanj, Lastva) = *brivele* f. pl. (Dubrovnik, Cavtat) = *brevêla* (Pag) = *bravêla* (Božava) = *bratuveh* (Malinska, upór. krčkorom. *bratovaila*, pl. *bratove!*) = (čakavski *ar* < *ṛ*) *bartovêla*, pi. -*le* (Buzet Sovinjsko Polje) = *brtovêla* (Muo) = *bruntuvêle* (Baška) »željezo na vratima koje stoji na maškulima, panti (ŽK), stožer, gvožđe koje drži krila od prozora, plosnato željezo sa rupom pričvršćeno na vrata da se mogu vješati na očet u dovratniku, mastietto«. Od isto-rom. *bartuviela* = *bratuviela* (Rovinj), *bartuelli* (Milje), *bartavelo* (Padova), tal. *bertuello*, *bertovello* »vrša« < vlat. *vértibëllum* od klat. *vertibulum* (od *vertere*). Upór. arb. *vardivela per der* (Ulcinj). Oblici *brivêla* mogu biti i dalmato-romanski.

Lit.: Banali 2, 175. Ive 16. Cronia, ID. 6, 106. REW³ 9251. DEI 497. 498. Prati 128.

briz m (Marulić, Baraković, 16. i 17. v.) »trak, rub, porub, kraj, obod«. Od tal. *friso* < srlat. *frisium*, *frixium* (13. v.). Bit će zacijelo isto što i *friz* m (Marulić: *uzde s zlati frizi, dva friza zlata*) = *fríz* (Vuk) »merduo, zlatan širit koji se udara po dolami sa strane od vrata do pasa«. Od tal. *fregio* < (*opus*) *phrygium* »stoffe ricamate d'oro originarie della Frigia (Mala Azija)« i *friz* m (Šulek) »vuneno tkanje« < njem. *Fries* je drugog postanja, od imena zemlje *Frizia* (Holandija).

Lit.: ARj 1, 656. 3, 74. DEI 1713. 1719. REW² 3518.

brizgati, -*am* (Vuk, 18. v.) (*iz-*, *u-*) impf, prema iterativu na -*va-*: *ubrizgavati*, »štrcati, izlučivati mlijeko« i pf. *briznuti*, *briznim* (Vuk) = *brizniti u plač* (Vodice, Istra). Odatle *brizgalica* f »štrcaljka« (ibidem). Bez *r nabisgat* (*vode u vino*) (Smokvica, Korčula). » je nastao

iz jery (upór. rus. *bryzgatb*). Ovamo *brizditi* »plorare« (Vuk, Srijem) < *bryzgeti. Ovamo također i za vjetar: *brizdati*, *brizdím*, upor. slov. *brizgetati* »pfeifen«. Mjesto jeryja dolazi u *bruzdati*, *bruzdím* (16. i 17. v.) < *bruzgeti impf, prema pf. *brusnuti*, *bruznem* i postverbal odatle *brúzag*, gen. *brúzga* m »silno tečenje« (Dalmacija, Podgora, Pavlinović.) Ovamo možda i *brizdět*, -*im* (Kosmet) »osjećati neku potmulu bol i utrnulost«. Sveslavenska onomatopeja srodna sa *bljuštiti* (v.), *bljuzgati*, *pljujitati* (v.). Ako se uporedi s onomatopejskom osnovom *bruja*, koja se nalazi u sjevernim slavenskim jezicima u značenju »reissend strömen«, izgleda da je konsonantska grupa *zg* onomatopejski formant.

Lit.: ARj 1, 668. 687. 4, 144. Elezović 1, 60. Miklošič 23. SEW 1, 93. Ramovš, Slavia 1, 237. Scheftelowitz, KZ 54, 231. 235. Matzenauer, LF 7, 14. Bruckner, KZ 45, 42. 56, 201. Osten-Sacken, IF 23, 379.

brk m (Vuk) 1° »mustaći« (v., ŽK). U ovom značenju danas dominantnom, u kojem ne dolazi ni u jednom drugom slavenskom jeziku, zacijelo je metafora od 2° »uzak šiljast kraj na igli, koplju, nožu, vrhu«. Daničić je stavio prema današnjem osjećanju metaforičko značenje na prvo mjesto. U poljskom odgovara *bark* »Oberarm, Achsel, Vorderfuss der Tiere, Schulter«. Prema Brückneru radi se o staroj riječi dobivenoj od korijena koji znači nešto oštro, a nalazi se u *brana* (v.), *bar* (v.). Postoji i u izvedenici na -*io*: *brč* m »vrh« (Vuk, Zore), odatle denominal *brati*, pridjev *bčiji* (Vuk) = *brini* »extremus«, *brčnik* »poglarav«, možda i *bfla* f (Vuk) »copia«. Od metaforičkog značenja su izvedenice: pridjev na -*at*: *brkat*, odatle denominal *brkatiti*, -*im* (*o-*) (Vuk); *brkanja* m = *brkanlija* m = *brkajlija* m, odatle hipokoristik *břko* = *brka* m, *brkaš*, gen. -*aša* m »brkat čovjek«. Od značenja pod 2° izvedenice su: deminutivi na -*ulja*: *brkulja* f »Bartweizen«; na -*ić*: *brkić* »ptica ptinus« (upor. i prezime *Brkić*), *brkica* f (Vuk) »riba cobitis barbatula«; pridjev na -*ast*: *brkast* »šiljast, crispus«; na -*oca*: *hrkača* f »cerambyx heros F. «, na -(*à*)lj: *brkalj*, gen. *brklja* »suh brk na stablu«; na -*lja*: *brklja* f (Vuk) »palus obliquus«, odatle na -*oca* *brkljača* f (Vuk) »velika motka« (upor. prezime *Brkljaču*), odatle *brkljât*, -*am* (Kosmet) »ironički: miješati kao brkljom« (upor. ŽK *prkljât*, -*am* »neodlučno govoriti«); *nabřčiti se*, *nâbrčim* (Vuk) (objekt *točak*) »udariti spice u glavičinu«; *nâbrtica* f = *nabřeko* m (Vuk) »štenker, u gradovima«. Ovamo možda i *na-*

brčati, -*lm* pf »nagaziti na što« (Stulić) pored *nabřčavati* impf. Ie. je korijen *bher-* »stršiti, činiti šiljak« V. i brka.

Lit.: ARj 1, 617. 658. 660. 7, 214. 8, 464. Elezović 1, 61. Zore, Palj. 56. Miklošič 10. SEW 108. Bruckner 16. WP 2, 164. GM 467. Lewy, IF 32, 158. Jagić, ASPH 30, 455. Perušek, ASPH 34, 33-4.

brka f (Ljubiša) »confusio«, u književnom i saobračajnom jeziku običnije s prefiksom *s-*: *zbrka*; postverbal od *brkati*, *brkam* impf. (Vuk) (2-, *raz-*) »miscere et turbare«, *zbrkât* (Kosmet) = *brkati*, *břčëm* impf.) (Vuk) »pulsare, horrere, turbare« prema pf. *brknuti*, *břknêm* (17. v., Dalmacija) (*raz-*) »dodjeti se«. Pored -*k-* postoji i -*c-* u *břcati*, *břcam* impf. (Belostenac, Voltidija) (*raz-*) »bacati, hitati« prema pf. *břcnuti*, -*ëm* (Vuk) »attingere, malo ubosti« (Kosmet) i sa -*č-*: *břčiti*, -*im* »taknuti, dodjeti se; malo zamočiti (Kosmet)« (16. v., Marulić). Ovaj posljednji oblik se deminuirao sa -*k-*: *brčkati*, -*am* (*iz-*, *po-*) (Vuk, Istra, Vodice) = *hrskati* (Dalmacija), (*z*)*břčkat se* (Kosmet) »smežurati se, nabrati se«, s time upor. rum. *zbrčceală* f »Runzel«, apstraktum na -*eală* od *a să bři* s istim značenjem koje je u Kosmetu, odatle *břiak*, gen. *brčka* m, *brčkavica*, *brčkališ* »kao blato« (Kosmet) upor. *brc*.

Sve su to onomatopeje od *br-br-* kojom se grupom zvukova karakteriše radnja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *brk* (v.), odatle značenje »taknuti se«. Ova sveslavenska onomatopeja dolazi i s vokalom *u*: *burkati*, *uzburkan* (v.). Sa *u* nalazi se i u baltičkoj grupi (lit. *brukti* »infigere«). Onomatopeja *br-* veže se, dalje, sa */:* *brljati*, *brljam* impf, (*o-*, *u-*) (Vuk, Dubrovčani, upor *dřljati*); odatle pridjev na -*av*: *břljav* »musav« (Vodice); na -*iv*: *brljív* (Kosmet); možda kao postverbal i *břlj* pored *břlj* (Kosmet) »bolest u ovičijem mozgu«, ali ovo nije izvjesno jer postoji ime crva *brvalj* i *brvica*. Ovamo zacijelo ide *břljaga* f (Vuk, Crna Gora) »kaljuža, bara«; *obrljuga* f (Crna Gora) »obrijano žensko« i denominal *obrljužati*, -*âm* (Lika) »oprati nekoga«. Ova formacija onomatopeje koje nema u baltičkoj grupi u vezi je s *brlog* (v.). Od *brlj-* ima dosta izvedenica: *brlota* m (Dalmacija, Pavlinović) »nadimak čovjeku koji brlja«, odatle i *břljavko* m »muško čeljade ubrljano«; *na-(a)k: brljak*, gen. *břljka* (Vuk, Hrvatska) »ptica čvorak«; na -*jug*: *brljug* m »blato, gdje se svinje valjaju«, odatle denominai *brljugati se*; *brljotina* f. U narječjima naći će se i druge izvedenice, kao

zabarjohat pf. »slabo pomesti« (Brusje, Hvar). Dalje su dvije varijacije u dva sinonima: 1° sa *o* mjesto *b*: *přlja* f, postverbal od *prljati*, *prljam* impf. (Vuk) (*iz-*, *u-*, *za-*) = *přjal* (Čilipi) »kvariti«; pridjev na -*av*: *přljav* (Vuk), s apstraktima na -*ost* *prljavost* f i -*ština* *prljavština*; 2° sa *m* mjesto *b*: *mrlja* — *mřlja* f pored *mřlj* m, postverbal od *mrljati*, *mřljam* (*se*) impf. (Vuk) (*iz-*, *u-*, *za-*), odatle pridjev na -*av*: *mrljav* »kaljav, prljav«. Ovamo-ide možda sa *e* mjesto *r* i *mřljati* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 615. i si. 616. 662. 682. 4, 5. 143. 252. 7, 70. 8, 464. 12, 234. 13, 221. BI 2, 647. 655. 796. Elezović 1, 61. 62. 2, 512. Ribarić, SDZb 9, 133. Miklošič 10. SEW 120. Bruckner 17. ASPH 11, 125. Mladenov 54. Tiktin 1802. Iljinski, ASPH 29, 486-7. Scheftelowitz, KZ 54, 247. Matzenauer, LF 7, 14. Hraste, JF 6, 214.

brlina f (čakavski, 14. v., nar. prip., Vrčević) = *obrlin* m (hrv.-kaj., slov.) »1° trlica, klada, 2° vratna karika, kara, burma, pranger«. Na -*bc* > -*ec* *obrlenec* m (slov.) »Kreisbewegung, Wirbel«. Od tal. (mlet., furl.) *berlina* (13. v.) »1° antica pena, 2° metafora: scherzo, derisione«, prema Battisti—Alessio vjerojatno od stvnjem. deminutiva *bretling* »daščica na kojoj je bio napisan počinjen zločin kažnjenika«. Prefiks *o-* potječe od unakrštanja s *obrljiti* (v.) »ozloglasiti«, slov. *obrléti* »schwachsinnig werden« različitog postanja. Upor. toponim *Dobrlin* i horonim *Obrljin* (planina u Hercegovini).

Lit.: ARj 1, 661. 8, 464. Šterkelj, DAW 50, 43. Pleteršnik 1, 745. REW² 1043. DEI 494.

brlog m (16. v., danas općenito) = *brlog*, gen. *brloga* (Kosmet) pored *brljog* (kod dva pisca, prema *brljati*, v.) »1° kaljuga, 2° dubre, talog (Kosmet), 3° ležaji za svinje i druge životinje«. Također toponim. U f samo kao toponim *Brloga* (Srbija). Odatle pridjev na -*bn-*: *brložan* »spurcus«, denominal *brložiti* impf. (Vuk) »smiješati svinje u brlog«; *břložiti* (Kosmet) »praviti dubre«, augmentativ *brložžina* f »sljam« (Kosmet). Ovu sveslavensku riječ posuđiše Mađžari: *barlang*, smadž. *borlog* (1357) u značenju *špila* (Dubrovnik) = *špilja* (Vuk, također toponim) < gr. σπήλαιον (v.) koje se značenje ne nalazi u južnoslavenskim jezicima. Mađžarsko značenje je zacijelo prvobitno jer su spilje prvobitne staje za svinje i ostale životinje, kao medvjede itd. Dakorunumjii posuđiše iz dačkoslavenskoga ili na Balkanu *birlog*, *bârlög*, *bârlog*, u južnoslavenskom značenju, isto tako i Arbanasi *borlok* = *biloa* -*gu*.

Ako stoji u etimologijskoj vezi s osnovom onomatopeje glagola *brljati* (v. pod *brka*), onda je *brlog* praslavenska izvedenica s pomoću rjetkog sufiksa *-og-*, koji nalazimo u *krlog* (v.) »smetlište, đubre«, *talog* (v.), *vrlog* (v.). Ali se pomišljalo i na složenicu sa *log* od *ležati* (v.) kao drugim elementom. Što se tiče prvog elementa *Ḅōz-* pomišljalo se na vezu sa stvnjem. *bero* »medvjed«. Prema tome bi složenica značila »medvjedov ležaj«, a to se slaže s mađzarskim značenjem. Za složenicu govori i okolnost što je u bugarskom i ruskom drugi elemenat u femininumu: *bārloga*, rus. *berlōga*.

Lit.: ARj 1, 661-63. Elezović 1, 61. Miklošič 10. SEW 1, 120. Bruckner 17. Mladenov 54. WP 2, 166. Boisacq¹ 1035. 1040. Joki, IF 37, 111. Jagić, ASPH 20, 535-6. Uhlenbeck, PBB 20, 37-38. Rozwadowski, RSI 2, 72. GM 38. ZSPH 2, 294-5. Šuman, ASPH 30, 294. Holub-Kopečný 11.

brlj m (Vuk) »bolest u ovčijem mozgu«, odatle pridjevna *-av* (v.): *brljav* »mente turbata« i impf, *brljati* »verwirren, beschmutzen«. Pored ovog oblika postoje i oblici sa *v.brvalj*, gen. *břvlja* u istom značenju u kojem i *brvica* f »taenia coenurus« u jednog pisca zoologije (K. Crnogorac, 1874). Odatle pridjev na *-jiv*: *brvljiv* »bolestan od *brljac*«, odatle opet pf. *obrvljiviti se* (Vuk, subjekt: *ovca*), bez *v* u Kosmetu *obrljiviti se* »dobiti u glavi *brljeve*, izgubiti pamet«. Oblik sa *v* može biti prvobitan. Taj se konzonant mogao izgubiti u genitivu *brvlja* i odatle prodrijeti u nominativ *brlj*. Ako je u vezi sa *brlog*, kako misli Berneker, ili Daničić, koji traži korijen *bhar*, ili Miklošič, koji pretpostavlja **berli*, onda je *v* ušao u *brvalj*, *brvljiv* prema *crv-* *crvljiv*. Kako se vidi, postanje je ove riječi, koja se nalazi samo u hrv.-srp., nejasno. Tude podrijetlo nije isključeno jer se radi o pastirskom terminu, *brljati* stavlja i Vasmer u vezu s *brlog* (v.).

Lit.: ARj 1, 687. 688. 855. 8, 478. Elezović 2, 6. Miklošič 10. SEW 1, 120.

brna f (16. v., dubrovački pisci, Rešetar) »kao, kal«. U današnjem jeziku nije potvrđeno. Odatle pridjev na *-bn* *brnan* samo kod Kavanjina i možda *brnica* »neka gljiva« (Šulek). Kolektiv *Ḅъnye* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u poljskom i bugarskom. Viši prijevoini štěpen *brēn-* postoji samo u pridjevu **Ḅeъnъnъ* potvrđen u 14. v.: *brēno tělo* {Mon. serb. 166}. Odatle toponim *Bzenca* (Srbija). Taj se prijevoini štěpen ne nalazi ni u jednom

drugom slavenskom jeziku. Ie. veze nisu poznate. Možda je leksički ostatak iz predslavenskoga. V. *brina*.

Lit.: ARj 1, 663. Miklošič 21. SEW 1, 95. Schulze, SAW 1910, 787. sl. Rešetar, Rad 260, 30., § 26.

Brnarađ, gen. *-arda* (15. v.) = Brnardsatal. deminutivnim sufixsom *-ino* *Brnardiin*, gen. *-ina*. Prezime *Brnadić* (ŽK, r disimilacijom ispao); toponim u pl. *Brnadia*. Hipokoristik *Brna* (Krnarutić), *Brne* (16. v.), *Brno* (17. v.), *Břneta* (16. v.), *Brnja* (Kavanjin). Od tal. *Bernardo*, a to od franačkog dvočlanog imena *Bernhard*.

Lit.: ARj 1, 663—5. Jireček, Romanen 2, 25. Stefanie, Rkp. Krk 359. 396. Šurmin 313.

br̂ndati, *-am* impf. (Lika, Vuk, općenito u saobraćajnom govoru); također s vokalom *u*: *brundati*, *-om* (Hrvatska) »1° murmurare, 2° udarati u *br̂nde* = *drombuljati*, od *Ḅrombulja*«. Također bez početnog konsonanta *Ḅndati*, *-ām* (Lika) »brundati« (kaže se zajedno *Ḅnda* i *Ḅndā*). S prefiksom *o-* *Ḅbrndati*, *-ām* pf. (Lika) »pokvariti« (za ovo značenje nije potvrđen impf.), *brunda* f (17. v.) »drombulja«. Onomatopeja koja se može upoređivati s romanskim u tal. *rombare*, *frombolare* i fr. *fronde*, gdje je onomatopejsko *r* umetnuto u lat. *funda*, tj. riječ je bila onomatopeizirana. Daničićeva etimologija *Brummeisen* može služiti samo kao upoređenje za onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 663. 685. 2, 790. 8, 464. 14, 56. Osten-Säcken, IF 28, 145.

br̂nduša f (Vuk, Baranja) »biljka mrazovac«, odatle deminutiv na *-ka*: *br̂nduška* f (Vuk, Šulek) »colchicum autumnale«. Area se i značenje posvema poklapa s rum. *br̂ndușă* f »različite biljke od kojih je jedna otrovna, crocus vernus«. Od rumunjskog naziva postoje deminutivi *br̂ndușea* f, *-usel*, *br̂ndușiiță*. Postanje nepoznato. Ne zna se tko je od koga posudio ovaj botanički termin. Daničićevo izvođenje rumunjske riječi od lat. *blandus* + rum. *blind* ne odgovara fonetski, a ni semantički nije objašnjeno. Densusianu drži da su Rumunji posuđivači: »puisque nous ne voyons pas, quelle serait l'etymologie du mot roumain«. Možda je ta riječ u vezi sa *brandūs* m »žilica koja ide iz glavne žile u bilja«, *br̂ndușă* f »cirrus, pramen«, dem. *brandușiiț* m »marmoropus«. Daničićevo izvođenje tih riječi od tal.

brandello, *orandone* »krpa« ne odgovara ni semantički ni morfološki. Upor. prije *blandonia* pored *brandonia* »verbasco«.

Lit.: ARj 1, 585. 663, Tiktin 224. Pušcariu, DLR 1, 640. Densusianu 1, 363. DEI 589. 590. Šulek, Im. 32.

bruka f (Vuk, Banat) »plamenik, risipjela (u Dubrovniku)« identična je fonetski i semantički sa rum. *brinca* f »érysipèle«. Dočetak *-ka* dokazuje da je rumunjska riječ slavenskog podrijetla i da se umiješao slav. sufix *-bka*, ali osnova ostaje neutvrđena. Rumunjsku riječ Daničić izvodi iz ngr. βρογχοσ, a to ni fonetski ni semantički ne može biti. Upor. arb. *brengë* »Heiserkeit« < gr. βρογχοσ. Pušcariu uzimlje *breknę* (v. *breći*) kao vrelo, a to bi fonetski i semantički moglo biti ako se uzme da je *brinca* postverbal od *brknę* i da je *bruka* posuđena od Rumunja. Čini se (prema Pušcariu) da je u vezi s tom riječi i *brant* »upala« postverbal od glagola *obrinti* »upaliti se«, od slav. perfektiva **obreknc* > *obrinnci* i sa *cn* + *in* i disimilatornim ispadanjem *n-n* > *ŋ-e* > *obrinti*, odatle apstraktum *obrinteală* f »upala«. Isto značenje ima rum. *orbalf* = *orbanf* < hrv.-srp. *vrbnac*, gen. *-nca*.

Lit.: ARj 1, 664. Pušcariu, DLR 1, 639. Tiktin 220. Popovici, Slavia 7, 23. GM 48.

br̂njica f (Vuk) »1° kolutić što se živinčetu provlači kroz gubicu, museau, 2° nakit, minđuša«, deminutiv je od *brnja*, koja nije potvrđena u tom značenju. Najbliže stoji hrv.-srp. značenju bug. *branka* f »mali prsten«. Nije jasna semantična veza s pridjevom na *-ost* *brnjast* (Vuk) »3° maculam albam habens in naso«, od iste su osnove hipokoristici *br̂njo* m (Vuk, Grbalj) »brnjasto živinčec«, *br̂nja* f »brnjasta koza« i izvedenica na *-as* *brnjaš* »equus maculam albam habens in naso«, *br̂nješa* f »ime kozi«. Izraz ide bez sumnje u pastirsku terminologiju. Značenje pod 1° i 2° mogla bi se spojiti sa stoslav. *br̂nja* »ḄóρḄḄ, pancir« koje se nalazi i u rus. *branja*, češ. *brně* f pl., stpolj. *br̂nia*. Za ovu se opću slavensku riječ tvrdi da je praslavenska posuđenica iz got. *brunjo*, stvnjem. *brunja*, nvnjem. *Brünne* »pancir«. Trebalo bi uzeti da je hrv.-srp. i bug. refleks suzio značenje od »pancir« na »kolutić u panciru« i napokon izgubio daljim sužavanjem značenja svaku vezu s pancirom. Upoređenje s lit. *burna* »usta«, čemu odgovara bŷg. *barna* »usnice«, ne objašnjava dovoljno hrv.-srp. i bug. značenje »kolutić itd., mali prsten«. Veza s arb. *br̂njak* m »Fehlgebur,

auch Bezeichnung eines Schafes, unansehnlicher Knabe« ne objašnjava dovoljno značenje pod 3°. Možda se kod hrv.-srp. i bug. riječi, kojih značenje nije potvrđeno u ostalim slavenskim jezicima, radi o leksikologijskom reliktu iz iliro-tračkog pastirskog jezika, odakle je bez sumnje rum. *briu* »pas« = arb. *bres*, *-zi* »idem« < **brenu*, *brentiu*. Tada bi *brnja* bio rezultat od

Lit.: ARj 1, 664. Miklošič 23. SEW 1, 90. Mladenov 46. 54. IF 35, 134-5. 36, 134. Trautmann 38. GM 48. Bruckner ASPH 42, 138. Ružičić, BZb 1921, 260-1. Stender-Petersen 224. si. Janko, Slavia 9, 346. Feist, WuS 11, 51. Hirt, PBB 23, 347. Meillet, RS12, 59-60. Persson, KZ 23, 284. Iljinskij, Proslav. Ḅeъуа »папсугъ«. Nežin, 1911, 1-8. Osten-Säcken, IF 208.

br̂ñ j ŷsa f »dlačice u brku, brk« (Vodice, Dane, Golać, Jelovica na Krasu, također Slovinci u Istri; Brkinima i Bezjacima nepoznato). Odatle deminutiv na *-ica* *br̂njusica*, augmentativ *br̂njusina*; i na *-ar* *br̂njusar* »čovjek guste brade«. Ribarić smatra ovu riječ složenicom od *bran* + *-usa* »zaštitna dlaka« (!). Drugi dio bio bi od *vosh* ili *psz*, a prvi može biti i od *Ḅeъуа* (v. *br̂njica*). Non liquet. Složenica bi morala glasiliti **br̂njo-us(a)*, a to ne bi značilo ono što zaista znači.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 135.

br̂Sć, gen. *braća* m. (16. v., Vuk), slov. *broč*, stoslav. i bug. *brošib* (pored *brožd* i *brof*) »1° rubia tinctorium, 2° crvena boja kojom se uskršna jaja (pirih) crveno mažu (Vodice)«, *broća* f »drilus Oliv.«, *braće* n. Pridjev na *-ev* *bročev*, poimeničan na *-bc* > *-ac* *bročevac*, gen. *-vca* »crucianella«; na *-bn* poimeničan samo u sr. r. *Brotnjo* (Hercegovina) = *Bračno*; na *-ost* *broc t*. Na *-amca* = *-evma* *broćanica* = *broćenica* »asperugo«. Na *-anka* *broćanka* »1° galium aparine, 2° rubia tinctorium«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *broćac*, gen. *-cca* »rubia peregrina«. Na *-ika* *broćika* f »galium« Na *-ište* *broćište* »mjesto gdje raste broć«. Na *-onja* *broćonja* m »ime volu«. Denominai na *-iti* *brauti* impf, »rubia tingere«, na *-ati* *bracati* (Vodice) »bojadisati uskršnja jaja«. Hipokoristik *braća* f (Lika) »ridokosa žena«. Na *-ina* *izbroćine* f. pl. (Vuk) »ono što ostane od broća kad se već jedanput bojadisalo«. Rumunji posuđiše *brodu*, *brochiu* (može biti posuđenica i iz ukrajinskog kao i polj. *brocz*, upór. arb. *praceme*). U češkom stoji i mjesto *c: brot*, gen. *broti* sa denominálom *brotit*. Rus. *brusk*

odstupa u samoglasu *u* za *o* i dočetkom. -ra mjesto c. Teško je objasniti te varijante. Od lat. *brattea* = *bractea*, posuđena na dunavskom limesu kao i *lactuca* > *ločika* (v.). Oba oblika ostavila su tragove u slavinama *bractea* > *brošt* = *broc* kao *ločika*, i *brattea* > *brož* sa *tj* > *č* kao *Ratiaria* > *Arčer*, *rattorte* > *račun*, *Parentium* > *Poreč*.

Lit.: ARj 1, 552. 665. 666. 4, 144. Ribarić, SDZb 9, 135. Pleteršnik 1, 64. Miklošič 22. SBH? 1, 88. Holub-Kopečny 77. Bruckner 44. Vasmer 1, 128. Mladenov 45. Skok, ZRPh 50, 499. Gray, ASPH 49, 343 si. (cf. IJb 14, 19). Rozwadowski, AS/ 2, 78. 485. Joki, Ja^u Festschrift 481. 485. (cf. AS/ 2, 242).

brodači m (15. v., Sulek) = (zamjenom dočetka -an, koji se osjećao kao pridjevski sufix -azi) poimeničenje sa -jak *brodnjak* m (Šulek) = (odbacivanjem toga sufixa) *broda* í (Stulić) = (zamjenom na -ka) *abronka* (slov.) »artemisia abrotanum, Gauchhaar, Garthagel«, < lat. *abrotanum*, upór. u Brešci *amaden*.

Lit.: ARj 1, 667. 669. 670. Matzenauer, LF 7, 1. REW³ 39. DEI 14. Sulek, Im. 498. 483.

brodet m (Perast, Potomje, Dalmacija, Primorje) = *brodet* (Krk) = (tal. *e* > *i* kao u *berita*) *brodit* (Smokvice) = (tal. *o* > *u*) *brudet* (Rab, Božava) = (s mletačkim gubitkom suglasnika *d* među samoglasnicama) *brujet* (Split) »riblja juha priređena kao gulaš«. Upor. slov. *brodet* »Beissen«. Složenica *palinbrôh*, gen. -ga (Cres) < *pane in brodo* »kruh u juhi (disimilacija *n-n* > *l-n*). Denominal na -ati *bradati*, -am impf. (objekt: *ruke*, Molat) »močiti« (Zašto *brudas ruke* u vodi). Od tal. *bròdo* (14. v.) germanskog podrijetla kao i *suppa* (v. *župa*), deminutiva na -ittus > -etto *brodetto* (*brudettus*, 1256.).

Lit.: ARj 1, 668. Kušar, Rad 65, 19. Cronia, ID 6. REW³ 1321. DEI 606. Štrekelj, ASPH 14, 517.

broditi, *brodim* (Vuk) (*iz-*, *pre-*) »1° transire, 2° navigare, 3° *izbrodit* »izvaditi iz vode« (Lumbarda)« praslavenski je prijevoini impf. od stslav. *brešti*, *bređ* »gazim preko vode« koji se nije očuvao u hrv.-srp. Odatle praslav. postverbal ili korjenita imenica *brod* m, f (Šibenik: *moja brod*) u dva značenja »1° mjesto prelaženja preko vode (u ovom značenju raširen toponim): mjesto na rijeci gdje nije duboko, gdje se može pregaziti ili kolima ili stokom preko vode prijeći«, odatle denominal *bro davat*, -*ujem* »gaziti, ići preko vode« (Kosmet),

mjesto gdje se riba hvata (Skadarske jezero, Crna Gora); 2° po semantičkom zakonu sinegdohe: *navis*, *lada*«, upór. još figurativno: *šel je v brod* (Cres) »šenuo je pameću«. Objekti su osnove, s vokalima *e* i *o*, baltoslavenske: lot. *bristi*, lot. *brist*, lit. *bradyti*, *braldas* »brod«, *brasta* i *brastvā*, lot. *braslis* »brod«. Niži prijevoini štēpen na *o* mjesto *e*lo nije očuvan u hrv.-srp. Ie. osnova *bhredh-* daje se pod izvjesno utvrditi samo u baltoslavenskoj grupi jezika. Ta vrlo značajna činjenica nije objašnjena. Kako se radi o kulturnom terminu, Rumunji posuđuju *a brodi*, imenicu *brudină* f »carina za prijelaz preko mosta, mostarina, piage« (u starijim tekstovima). U današnjem rumunjskom jeziku postoje još figurativna značenja glagola *a brodi*, koja se teško dadu spojiti sa »transire, navigare«. To su »a) slučajno pogoditi, b) ludo govoriti, c) nastojati«.

Izvedenice se osnivaju na značenju 2°; pridjevi na -*en* *br odan* i na -*iv* *brodiv*; na -*ski*: *brodski*, ovaj poimeničen s pomoću -*jak*: *broštāk* m »vjetar koji duva od Broda ka Ibru«; deminutivi na -*ica*: *brodica*, na -(a)c *brodac*; augmentativ na -*ina*: *bradina* í; kol. na -*je*: *bròdovljen*; mjesto na -*ište*: *brodišten*; radna imenica na -*ar*: *brodar*, gen. -*ara* m (15. v.), *brodarica* f »1° žensko čeljade, 2° ladja«, *brodarče* n; odatle pridjev na -*ski* *brodarski*, apstraktum na -*ina* *brođarina*; denominai *brodariti*. Složenica *brodolom* je neologizam, kalk prema lat. *naufragium* i njem. *Schiffbruch*.

Lit.: ARj 1, 666. 680. Miklošič 20. SEW 1, 83. Bruckner 40. Mladenov 45. GM 46. Trautmann 37. WP 2, 201. van Wiyk, IF 28, 128. Uhlenbeck, PBB 30, 270. Elezović 1, 63. SEZb 13, 223. Kušar, NVj 3, 338. Tentor, JF 5, 203. Kostić, NJ 2, 250.

broka¹ f (Hercegovina, Prčanj, Potomje, Korčula, Boka, Čilipi, Milna, Baška, Račišće) = *brokva* (Pag, Šibenik) »urceus, vrč, pehar za vodu (zamjenjuje *romijenču*) od tenečata, lima«. Deminutiv na -*itta* > -*etta* *bròketa* f (15. v., hist. spomenici, Dubrovnik) »mali sud vodeni« = (bez *r*) *bòketa* (15. v., Mon. šerb. 498, štamparska greška) »hirnula«. Od tal. *brocca* »isto«, prema Battistiju od *προχέω* »lijevam«, deminutiv *brachetta*. Drugog je podrijetla *broka** (v.) = *brukva* »klinac, čavao« i *brokijer* (v.) »štiti«.

Lit.: ARj 1, 521. 679. REW³ 1320. DEI 604.

brgka² f (Hercegovina, Potomje, Pelješac) = (na -*va*) *brokva* (Račišće, Brač) »mali čavao, čavlič« = (starija posuđenica sa *o* > *u*) *brukva*

(Vodice) = *brukva* (Božava, Molat) = *brukvā* (Ugljan) »čavlič«. Deminutiv na -*ica* *bràkvica* (Hrv. Primorje, Cres) »čavlič« = *brùkvica* f. pl. »cvčki (ZK), Schusternagel«. Na rom. sufixi -*one* > -*un* upućuje *bròkun*, -*una* (Prčanj) »Stecknadel« = *bròkvun* (Račišće). Na -*as* *brokas* m »trachodes«. Na nenaglašeni deminutivni sufixi -*ulus* > tal. -*oio*: *brokule* f. pl. (Vuk, Dubrovnik) = (unakrštenjem s našim sufixom *pró-*) *pròkule*, gen. *pròkulā* (Dubrovnik) »1° kaulin, obraslica, Blumenkohl, brassica botrytis, brassica oleracea, 2° *pròkula* (Stulić) »klica od zelja«, prošireno našim dem. sufixom -*ica* *bròkūlica* (Smokvica, Korčula) »jesenji i zimski sitni izdanak od stabljikastog korčulanskog kupusa« = *prokulica* (Bella) »kupusna klica« = *prokulica*. Denominali (metafore): *imbrokāti*, -*am* impf. (Žirje) »zanovijetati«, s tal. sufixom *in-*, sa našim *pribròkavat* impf. (Smokvice) »predbacivati«. Ovamo ide na -*ijer* (pseudojekavizam) < tal. -*iere* < lat. -*orius* *bròkijer*, gen. -*éra* (16. v., Najškovčić, Držić) »štiti koji ima u sredini vršak kao klin«. Augmentativ na -*ina*: *brokjerina*. Od tal. *bròcco* »1° stecco puntato, 2° germoglio« od lat. pridjeva *broccus* (*dentes brocchi*, Varro) »zubi koji naprijed strše«; upor. *brunchus* (u glosama) »svinjska gubica«, prema Battistiju estruščanskog podrijetla, *bròccolo* »cavolo romano«, *braccare*, *broccchiere* »scudo romano col brocco al centro« < prov. *broquier* > fr. *bouclier*.

Lit.: ARj 1, 679. 685. 12, 330. 334. Rešetar, Stok. 228. Cronia, ID 6. Ribarić, SDZb 9, 135. Zore, Palj. 110. 234. REW³ 1319. DEI 605. 606.

bròmza f = *bròmzo* n (17. v., glede *mz* < *nz* kao u *bemzin* za *benzin*, Bosna) = *bronzā* f = *bronzō* n = *brondža* (Perast) = *brūnza* f (16. v.) = *bronca* (17. v.) = (zamjena tuđeg dočetka domaćim sufixom -*ec* > -*ac*) *brūnac*, gen. -*nca* (Božava) = *brunāc* (Malinska, Pag) »1° tue (v.), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) lonac (Malinska, Pag)«. Pridjevi na -*en* *bròmžen* = *bronce* = *bronzēn* = *brunčen* = *bronce*, poimenica na -*ica*: *brunčena* »top brunčeni«; na -*en* > -*an* *bronzān*, određeno *bronzant* O¹ *Majdan*, Bosna, toponim, na -*av* *bronzov*, na -*ost* *bronzasi*. Deminutiv na -*e* *brūnce*, gen. -*ca* n (Vodice) »malo zvonce na ovcu«, na -*ec* + -*ič* > -*čie* *brunčić* (cakavizam, Baška) = *brunele* (Božava, Malinska), na -*ica* *bronzica* »zvonce, drombulja«. Na -*jar* *brunčar*, gen. -*ara*, na -*arnica* *bronzarnica* (Stulić). Sa tal. deminutivnim sufixom

-*ino* *brancin*, gen. -*ina* (Račišće) = *bronzin* (Potomje) = *bronzin* (Dubrovnik, Korčula, Boka, Čilipi) »vrsta, željeznog lonca za kuhanje«. Upor. slov. *brune* = *brance*, gen. -*nca* i odbacivanjem sufixa -*ec* > -*ee* *bron*, gen. *brona*; pridjev *bronzin* pored *bronce*, *bronzar*. Upor. arb. *brune*. Za isti metal postoji još *pirinač*, gen. -*nča* (v. ovu riječ) »Messing«, koja je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *birniğ* = *piring*, bug. *pirine* = *perinč*). Uzima se da i tal. *bronzō* m, koje se nalazi i u ostalim evropskim jezicima, potječe od perzijske riječi, u srlat. *brundium* (1313.), *brandi* (1339), *bronzum* (1335.), *brunzo*. Po jednom mišljenju i srednjovjekovni oblici na zapadu nastadoše za križarskih ratova iz istog perzijskog vrela. Početak perzijske riječi izmijenjen je unakrštenjem s toponimom *Brundisium* -*dusium* > tal. *Brindisi* zbog toga što su se već prema Pliniju u tom gradu pravila brončana ogledala.

Lit.: ARj 1, 679-80. 685. 8, 864. Pleteršnik 1, 65. 67. Ribarić, SDZb 9, 135. Cronia, ID 6. Miklošič 22. SEW 1, 87. Bruckner 41. Mladenov 45. REW³ 1113. DEI 611. GM 49. Korsch, ASPH 9, 662. Lokotsch 132-3.

Brone f (Istra) žensko ime. Odatle prezime *Bronić* (Dalmacija). Hipokoristik od lat. *Veronika* (s betacizmom *v* > *b* kao u *Bol*, *bandima*, *Bira* < *Vera*, *Berinus* < *Verinus* itd.). Možda dalm.-rom. antroponimski ostatak. Inače je u Hrvatskoj ime očuvano samo kao latinizam. Jireček ne donosi za nj potvrde iz srednjovjekovne Dalmacije.

Lit.: ARj 1, 679. Jiriček, Romanen 2, 25. 26. 63. 67. 3, 10. 67.

broška f (Šulek) »imperatoria ostruthium«, *bršskva* f (15. y.j Vodice, Jankolovica, Dalmacija) »1° kupus, vrašt, 2° mlado lišće od kojega povrća (Hrv. primorje), pakoleč, borazina«, upor. tal. *brasschete* (Lucca) »Kohlblätter«, *bròskva* (Rab, Cres) »Kohl« (*bròskva* na *poftih*, Mali Lošinj, »osobito jelo toga kraja«, *bròskva* (Biograd) »loše granato zelje širokog mesnatog lišća bez glavice za hranu ljudi i životinja«. Slov. *bròskva* pored *bròskev*, gen. -*kve* (Crnice, Goriško) »brassica oleracea«. S promjenom *sk* > *zg* kao u *mazga* pored *maska* *bròzga* f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »božur, božurak«. *a* > kao u *rapa* > *repa*: *bròšk(v)a* (Šibenski otoci, Prvič Luka, Brusje na Hvaru), slov. *bròškev*, gen. -*kve* (Goriška Brda), *berčva* (Režija) »Kohlpflanze«. Upor. polj. *brzorskiew*. Pridjev na -*en* *bròskven*. Deminutiv *bròskvica*.

Složenica *broskocvijet* (Kavanjin). Rumunji je posuđiše s promjenom dočetka *-ka* sufiksom *-ba brojba, broazba*. Od tál. *brassica* > tál. *brasca*. Glede prijelaza lat. imenica u deklināciju ŋ upór npr. *broq* = *brokva, breskva*.

Lit.: ARJ 1, 680. 681. 10, 362. Hraste, *ijf* 12, 96. Ribarić, *SDZb* 9. *Pleteršnik* 1, 20. 55. 65. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 87. *Bruckner* 45. *Gauthiot, BSLP* 16, 163. *REW** 1278.

brs¹ m (Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *ostilo je vino na brs*). Odatle s rom. sufiksom *-ata brsata* f (Pravlinović) »1° mucor vini, 2° bluta (v.)«. Sa *ir* mjesto *r* *birsa* (ŽK, Parčić, slov.) = (sa *rs* > *rz*) *birza* (Vuk) »mucor vini«. Sa *er* mjesto *m*: *bersa* f (Vodice) »1° tartarus, sriješ, 2° vinum mucidum« = *bërša* (Istra) »faex vini, droždina vinska, kiselica« = slov. *bërša* »1° Weinschimmel, Kamm, 2° durch Gährung verdorbener Wein, 3° Satz im Wein, 4° (metafora) nichtsnutziger unangenehmer Mensch (upor. prezime *Bersò*)«, s pridjevima *bersast, bersnat*; denominali *bersiti se* (*iz-*), *izbèrsati se, zbèrsiti se* (Vodice); *bërša* (Lika) »trop ili talog vinski koji se po dućanima prodaje za bojadisanje«, upor. s tim značenjem *berša* (17. v., Gundulić): *masim od berse daleko našaste lica im svuder se pengaju i laste*. Upor. arb. na gr. *-íca: barst* = *bersi* »1° Wein- und Öltrester, 2° Düngererde«, *b* je nastao iz *v*, kako se vidi iz glagola *izvrsatiti se* (Parčić) »inccronire« od **vrsata*, f, a to nije potvrđeno osim u ovom glagolu; u istrom, *berša, bierto* pored *verša*, poimeničeni participi perf. na *-s* i *-t* od lat. *vertere*, *furl*, glagol *sviersa*. Možda se umiješala i iberska riječ *brisa*.

Lit.: ARJ 1, 238. 323. 324. 681. *Pleteršnik* 1, 21. 27. *Parčić* 25. 289. tal.-hrv. 375. *Ribarić, SDZb* 9, 131. *Ive* 33. *Schuchardt, Rom. Etym.* 1, 56. *Skok, ZRPh* 50, 518., br. 15. *GM* 34. *REW*² 1307. 9249. *Štrekelj, DAW* 50, 4-5. *Alessio, RIO* 2, 107.

brs² (Vodice) samo s našim prijedlogom *sz* (v.) kao prilog: *sz brs* »mimogred okrznuvši«. Nema na žalost drugih potvrda; *brs* možda je od prijedloga *versus* > tal. *verso*, *furi viers*, {*inverso, deversa*} koji znači pravac »prema«. Betacizam kao u *Bol* itd.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 135.

brst m (Vuk) »bourgeon« = *břst* »frondes« (Vodice, Istra) = *břs* (Kosmet), *brst* f (Srbija); odatle kol. *bršće* n i denominal na *-iti brstiti, -im* (Vuk) = *brstii, -im* (subjekt *koza*, Kosmet) (*o-*), također na *-ěti: obršćeti* (Lika). Prvobitni je oblik femininum, očuvan i u ukr. *brost'*.

Nalazi se i u bug. *bras(t')* m. Prema tome to je apstraktum na *-i* dobiven s pomoću sufiksa *-ib* od ie. osnove **bhreus-* »pupoljiti« koja se nalazi u stengi, *br otan* »lomiti«, srvnjem. *brieten* »nabuhnuti«, ovdje u prijevojnog štēpenu i > s. Prvobitno značenje apstraktuma bilo je »pupoljenje drveća > mladica, pupoljak > hrana za sitnu stoku«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba **berstb, brusii* > stclav. *brzstb*. Ne nalazi se u baltičkoj grupi.

Lit.: ARJ 1, 682. 8, 470. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 91. *Mladenov* 47. *Ribarić, SDZb* 9, 135. *Elezović* 1, 62. van Wijk, *ASPh* 24, 235. *KZ* 56, 202. *Ilijinski, ASPh* 29, 487. *Vasmer, ZSPH* 2, 58. *Bozsacó* 136. *WP* 2, 198.

brs (Brač, primjer: *brs ću do!*) prilog = *fōši* (Žrnovo, Korčula) »možda«. Od tal. *forse* < lat. složen prilog *fors(s)itan* koji sadrži *fors* (v. *fortuna*) »sudbina«, konj. *sit* od *esse* »biti« i *an*.

Lit.: *REW** 3454. *DEI* 1694.

bršalj m (Budva) »1° gađalište, 2° toponim (mjesto za gađanje austrijske vojske)«. Od tal. *bersaglio*, a to od stfr. *bersail*, romanska izvedenica na *-alium* od stfr. glagola *berser* < frančako **birson*, nvnjem. *birseken* »ići u lov«.

Lit.: *DEI* 497.

bi-šljan m (Vuk, 17. v.) = *brsljan* m (ŽK) »hedera helix«, odatle pridjev na *-ov bršljanov*, poimeničen s pomoću *-ica bršljanovica* f »ara-Hacea«; toponim *Bršljanica*. Taj se oblik nalazi i u bug. *brašlan* pored *brasei, brauen* i s metatezom *brāšnel* i u slov. *brsljan* pored *bršlen, bršlin, obršljan, obršlenek, obršlin, břslej, břslek, bršček, brščel*. Zajedničko je brojnim varijacijama slovenskim i bugarskim to što mjesto *-(j)a-* imaju *-iO*«. Ta se pojava nalazi i u hrv.-kajk. *bršljen* m (Belostenac), odatle pridjev *bršljenov* i izvedenica *bršljenka* f »evonymus europaeus L.« (Hrv. Zagorje). Pored ovih varijanata s konzonantskom grupom *i/0* postoje i varijante s konzonantskom grupom *St: Vrstan* m (Vuk, 16. v., Dubrovnik, Perast), odatle pridjevi *brštanov, brštanast* (Stulić), *brštanji* (Ranjina), deminutiv *brštanak*, gen. *-anka* m »geranium hederifolium«, muško ime *Brštanko* (Gundulić, zacijelo pjesnička kreacija). Mjesto *št* u narječjima je šč: *břščan*. Skraćeni femininum (hipokoristik?) *brsta* f potvrđuje Sulek. U jednoga pisca mjesto *ir* stoji *st: brstan* (18. v.). Da se govorio u narodu, dokazuje toponim *Brstanica* (Bosna) i izvedenica *brstanica* f »convolvulus arvensis,

convolvulus tricolor« (Šulek). Oblici *brštan* i *brstan* (upor. osciliranje *oštar* pored *oštar*) pokazuju još umetanje konsonanta *r* poslije *st* (upor. *prostrlca /ŽK/ = prosiac* i *brnistra* < lat. *genista*): *brštran* m (Mikalja, Vetrание, 16. i 17. v.); *brštran* m (15. i 1-7. v.), pisano u jednom dubrovačkom komadu *barstran*; odatle toponim *Brstranovo* (Dalmacija). Mjesto sonatnog *r* postoje varijante sa *e: beštran* m (Liješće, Sinac, Perušić, Lika, katolici). Ovaj je oblik mogao nastati disimilacijom iz *berštran* (Mikalja). Druga je pojava *er* > *re* u *brestan* m (Zoranić, Mikalja). Varijante *st* > *št* i *-re-* nalaze se i u češ. *brečtan, brštan* i polj. *brzesztan, brzestan* (danas "Zaboravljeno). Osnovne su dvije varijante koje se pojavljuju sa *si* i *ir*. Obje se nalaze u mađarskim i rumunjskim posudenicama: 1° *boroszlan* »syringa vulgáris« i 2° *borostyán* (14. v.) < **brštan* »isto što bršljan«. Te se dvije mađarske varijante mogu svesti na jednu sa *st* > *si* prema *porozsló* < *pristav* i *zászló* < *zastava*. Time je dana veza panonskoslavenskog oblika sa sjevernim slavinama, u češkom i poljskom. Rum. 1° *borošlean* posuđeno je iz mađarskoga, što se vidi po umetnutom vokalu *o* za uklanjanje početne konsonantske grupe, 2° *broštean* koji pokazuje *ro* < slav. *zō* kao u *dobitoc, -oace* i slaže se s mađarskim pod 2°. Rumunjski je oblik *broštean* dragocjen jer kaže da je hrv. = slov. (*ja*) = *e* nastalo od *jata* ( ). S time se slaže i posuđenica u novogrčkom *μτρούσλιανη*, skraćeno *μτροουσλου* »κισσοές«. Prema ovom tumačenju sufiks bi bio *-ens* kao u *ourjan* (v.) > rum. *buruian*. Što se tiče osnove, koju Mladenov identificira sa *brst* (v.), ne može se ništa izvjesno kazati. Možda se radi o leksikologijskom reliktu iz ilirskog jezika Panonije. Taj bi relikut putovao odatle na sjever k Česima i Poljacima i na jug sve do u Grčku.

Lit.: ARJ 1, 630. 682. 683. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 95. *Bruckner* 30. *Gombocz-Melich* 1, 488-9. *Vaillant, RES* 2, 323. 16, 82. *Machek, LF* 72, 129-133. *Sköld, Zur Chronologie der štokav. Akzentverschiebung*, Lund, 1922, p. 53. 87. *Tiktin* 213. *Madiék, GSR* 153. *Pušćariu, DLR*, s. v. *Pleteršnik* 1,66. *ASPh* 29, 379. *Sulek, Im.* 34-5.

brtviti impf. (Belostenac) = slov. *brtviti, brtvim* (objekt *sud* »bačva«) »luftdicht verschlissen«, običnije s prefiksima *zabrtviti* pf. (ŽK) prema impf, *odbrtvivali, -ujem*. Na čakavskom i štokavskom teritoriju nije dosada potvrđen. Izgleda da stoji u vezi s praslav. osnovom - koja se nalazi u sjevernim slavenskim

jezicima a znači »šupljinu u drvetu«, upor. stclav. *Бѣнь* »Waldbienenstock«. Vjerojatno iz ukrajinskog u Moldaviji posuđiše odatle Rumunji *bortă* f »rupa«, deminutiv *bortită, a borteli, a bortii* »prošupljiti«, *bortitura, bortos*, koje je djelomice istislo *gaură* f < lat. *cavula*. Ako je tako, razvitak naše slovenske i hrvatsko-kajkavske riječi nije jasan; *Бѣн-* stoji u vezi s ie. osnovom *bher-* »rezati ostrim orudem«, koju smo vidjeli u *bortiti se* (v.), *brana* (v.). Pretpostavlja niski prijevoj **bhbrtiraširen* pridjevskim sufiksom *-uo* i odatle denominál na *-iti*.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 67. *ARJ* 8, 576. *Tiktin* 214. *Miklósić* 11. *SEW* 1, 109. *Uhlenbeck, PBB* 30, 276. *WP* 2, 161.

brūfulj m (istarska čakavština) »pústula«. Od tal. *bruffolo* m »piccolo furuncolo, piccola postema«. Prema Battistiju od deminutivnog pridjeva *rūfulus* »crvenkast«, s unakrštanjem sa *furunculus* > *brun* ili bolje *buffare*.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 517-518. *DEI* 614.

brūka f (Vuk) »rug, poruga«, riječ danas proširena i na zapadu s istoka, postverbal od *brukati se* (*o-*) impf, prema *obrukavati, -am* (Lika), pored *bruciti, -lm* impf. (Ljubiša) (*o-*, Crna Gora, Perast) »ružiti, grditi«. Odatle *obrukanac*, gen. *-anca* m (Vuk) prema *obrukavnica* f (Lika). Nalazi se sa sličnim značenjem u rus. *brukatb* »werfen (se. blato), beschmutzen, besudeln«. Značenje »werfen« još se osjeća u pf. *brnknuti, bruknem* »naglo poletjeti, sunuti, buknuti«. Iz pf. se vidi da se radi o onomatopeji *brujati, brujim* impf. (Vuk) koja je u *brukati* raširena sa *-ka-* (v.). Ovamo ide pridjev na *-av: brūkav* (Srbija) »tuberosus«. Od glagola sa *-ča-* mjesto *-ka- brucati* je postverbal *brūce* f pl. »prve dlake na spolovilu«. Odatle u zagrebačkom studentskom govoru izvedenica sa *-oi: brucoš* m prema *brucoškinja* f »studentica prve godine«. Upor. srvnjem. onomatopeju *brus-* »lärmen«, nvnjem. *brausen*.

Lit.: ARJ 1, 684. 8, 475. *SEW* 1, 89. *Rozwadowski, RSI* 2, 78-9. *Meillet, RSI* 2, 65. *Osten-Säcken, IF* 23, 379. 28, 145.

brûla f (Tivat, Neretva, Mihojlice, Kanajt, Krk), odatle deminutiv *brulica*, — *brulja* (Šulek) = (sa *-va* kao u *murva* i s augmentativnim sufiksom *-ina*) *brulvina* (Krk) = (s metatezom *r-l* > *l-r*, upor. *Trilj* < *Tilarium, galafur* < *garoful*) *blura* (Boka, Ljubiša) »trigloch, juncus acutus, scirpus lacustris,

sita, šaš«. Slov. *brûla* f »isto«. Od mlet. *brûla* (1255); *u* je nastao iz grčkog ipsilona βρούλον (upór. ngr. βρούλον, βρούλον, Ducange, Sophocles) mjesto kojega stoji *e* u arb. *vrel*, rum. *breiu*, *briu*, *breu* (upór. tal. zamjenu *e* u *gesso*) »Bingelkraut«.

Lit.: ARj 1, 455. 685. ZbNŽ S, 67. Pletersnik 1, 67. Skok, ZRPh 38, 544., br. 3. Meyer, Ngr. 4, 20. Hoeg 161. Rohlf's 388. REW² 1161 Šulek, Im 35. Štrekelj, ASPH 14, 518. DEI 615.

bruman, pridjev (Istra, Trojanska priča, 15. v.) »dobar, vrlo vrstan, valjan«, slov. *brumen* »pobožan«, također glaz. i dluzj. Upór. još *brubne* »murve crnc« (Lumbarda). Izvodi se od srvnjem. *frum*, nvnjem. *fromm* s našim općim pridjevskim sufixom *-bn̄*, upór. *fälisem* < njem. *falsch* za takvo izvođenje.

Lit.: ARj 1, 685. Jagić, ASPH 8, 317. Miklošič 22. SEW 1, 89. Kušar, NVj 3, 338.

brun¹ (16. v., Nalješković, Banovac, Dubrovnik, također slov.), pridjev = (sa *u* > *o* kao u *Lacroma* < *acrumine*, značajka dubrovačko-romanska) *bran* (15. v., *berita brona*, Perast) »mrk, crnkast«. Poimeničen ž. r. *bruna* f »braune Kuh«. Proširen na *-ast brūnast* (slov.). Denominali na *-ėti bruneti*, *-im* (in-koativ) »bräunlich werden, reifen«, *pobruniti* (Vitezović) »pocrnjeli«. Od tal. pridjeva *bruno* (14. v.), kslat. *brūnus* preko franačkog (stvnjem.) *brūn*, nvnjem. *braun*.

Lit.: ARj 1, 679. 685. 10, 149. Budmani, Rad 65, 166. Pletersnik 1, 67. 2, 358. SEW 1, 87. Vasmer, ZSPH 13, 331. REW* 1340. DEI 617.

brun², gen. *brunā* m (Brusje, Hvar, Korčula, Vis, Brač) »čir«. Upór. *frunę* (Baři) »isto«. Od lat. *furunculus*, s gubitkom deminutivnog sufixa *-duš*, koji se možda identificirao sa slav. deminutivnim sufixom *-bko*. Glede zamjene / > *b* upór. *bačkio*, *bažulj* (v.). Upór. *brūfulj*.

Lit.: Hraste, JF 6, 211. REW> 3607.

brunčela n pl. (Dalmacija, Pavlinović) = *brunčela* = *brundela* n pl. (Dalmacija, Pavlinović, *nč* > *na* kao *planda*) »prāmi ili vitice koje se spuštaju niz obraz« = *frnčela* f (Kurelac) »uvojak, kovrčica«, odatle na *-inka frnčelinka* (Kurelac) »ime ovci« = *frončelica* (Istra, nar. pjesma: *vlasī na ~m*). Dalmato-romanski leksički ostatak od deminutiva na složeni sufix *-icellus* od *frons*, gen. *-tis: fronticella* > arum, *frunceanā* »Augenbraue«;

frons je zastupljen u novim posudenicama; *fronta* f (hrv.) = *front* m (srp.) < *u:front*; hrv. -kajk. i slov. *frānta* »glavica po polici«, *fronta* »Rüben, Mohren, Erdäpfel als Schweinefut-ter«. Talijanski deminutiv na *-ino frontin*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »obodac na kapi (*baréta s frontinom*), rasketa (Šibenik)«. Talijanska složenica *frontespicioj-tisp-* > *frontešpicjo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »sljeme«. Denominai *sfrontati*, *-am* pf. (Stolivo), *konji sfrontani* »intajani«.

Lit.: ARj 1, 685. 3, 75. Pletersnik 1, 204. Skok, ZRPh 38, 545., br. 5. REW² 3533.

bruno, gen. *-nāla* (Dubrovnik) = (meta-teza) *burno*, gen. *-ala* (Ston) = *burnai* m (Trogir) = pl. *brunali* (Račišće, Brač) = (asimilacija *b-n* > *b-m*) *brumal* (Vrbnik) = (*ur* > *f*) *brna* n pl. (Mijet: *kroz brna, dvije buže provrcene sa bande u razini, teče voda u more*) »rupice na korbi, kroz koje prolazi voda u more, kanalie, forellino fatto nella colomba delle navi«. Denominal *probrunati*, *-am* pf. (Račišće) »pročistiti bramale«. Izvjesno je da je to pridjevska izvedenica na *-alis*, ali nema izvjesnosti u pogledu korijena. Po mojem mišljenju to je izvedenica od *imber* »kiša«, *imbrinalis*, što potvrđuje tal. m pi. *imbrunali* (17. v.) = *ombrionali* »pomorski termin: fori, aperture dalle bande della nave per dove si vuota l'acqua entrata con le ondate o con la pioggia«. Upór. i *bornèu* (Marseille).

Lit.: ZbNŽ T, 338. Macan, ZbNŽ 29, 213. Skok, Term. 137. i sl. REW² 1338. 1220a. Maver, AR 6, 241. sl. DEI 1945. 2647.

bruntūlati, *-ām* (17. v., Perast, I. Držić) = *bruntulāt* (Božava) »mrmrljati«. Na *-uša*, koje zamjenjuje talijanski pridjevski sufix *-oso* (upór. toponim *Trtuša*), *brontoluša* f (17. v.) »mulier murmurans« (tal. *brontolosa*). Od tal. onomatopejskog glagola *brontolare* »mormorare«.

Lit.: ARj 1, 680. DEI 611.

brusiti, *brūsītn* (Vuk, 17. v.) »oštriti«, sveslavenski imperfektiv, odatle *brus* m (14. v.) kao praslav. postverbal; *u* je nastao od diftonga kako pokazuje lit. *braukti* »brisati«, lot. *braukt* »rezati«, u prijevodu *brukt* »zdrobiti«. Za imenicu *brus* nema baltičke paralele. To će biti slavenska kreacija. Značenje se razvilo iz »više puta trti > oštriti«. Upór. glede *u* < *au* i prvobitnog značenja »trti > brisati« sveslav. prefiksalsnu složenicu *obrus* > *ubrus* »marama« pod *brisati*; *brus* je kamen osobite vrste. Zbog toga dolazi često i kao toponim: *Brus* kod

Zadra, kol. *Brusje* na Hvaru, *Brušani* (Lika). Glosira se u dalmatinskom latinitetu sa *petra*. Ovamo ide figurativno *brasati se, -am se* impf, »moriti se tucajući se za čim naprešiti« (Dalmacija, Zagora, Pavlinović). Upór. bug. *brusam*. Od imenice *brus* izvedenice su: *brūsara* f »tobolac, vodijer«, *brušnjača* (Vuk, Ibar), augmentativ *brūsina* (Vuk, također prezime), *brusnica* f (poimeničen pridjev *brūsni*) »l° gdje se kopa brūsni kamen, 2° (brusnica) sprava na 4 noge u kojoj stoji brašno kolo (ŽK)«.

Ovamo ide možda i ime biljke *brusnica* f (Bosna) »aireile, Preiselbeere, Streichelbeere, Rauschbeere« koja je sveslavenska i balto-slavenska (lit. *bruknė*, lot. *brūklene*). Biljka je mogla dobiti ime odatle što se zreli plodovi lako taru o predmete. Iz slavenskoga ušla je i u njem. *Braus-* »Preiselbeere < *brus*. Ali postoji i pretpostavka da je pred-ie. leksikologijski relik (Machek).

le. je osnova sveslav. glagolu *bhreu-* raširena s *-q-l-k-* »trti preko nečega«; s u *brisati*, *brusiti* nastalo je iz ie. palatala *k*. Zbog toga što u lit. i lot. stoji *k* mjesto *í*, kako bi moralo biti prema slav. s, imamo i ovdje paralelu za *kamen* (v.) i polj. *gwiazda* = hrv. -srp. *zvijezda*.

Lit.: ARj 1, 686. Miklošič 23. SEW 1, 89. 90. Bruckner 42. ZSPH 2, 307. Mladenov 46. Trautmann 36. WP 2, 197. Osten-Säcken, IF 28, 145. Mladenov, ASPH 33, 9. Matzenauer, LF 7, 14. Machek, ČSR 178. Isti, LP 2, 159. Skok, Slav. 208.

brušket m (Vuk, Crna Gora, uz glagole *metati*, *postaviti*, *pasti* na ~) = *brušket* (Malínská, Muo, *ribanje po brušket traje od aprila do oktobra*) »ždrijeb, kocka«. Odatle denominal na *-ati brušketati se* impf. = *brušketat* (Malínská) »ždrebatí«. Od tal. f. pl. *bruschette*; deminutiv na *-ittus* > *-etto* od *brusca* »stoppia, ramoscelli secchi per far scope«. Deminutiv znači »dječju igru u kojoj se izvlače nejednaki ostaci«. Bez tog sufixa nalazi se u istočakavskom *bruškva*, sa *-ica bruškvica* = *pruškvica*, *pruškvica* »assula, Span«; na lat. nenaglašeni sufix *-ulus bruškula* < tal. *brūscola* »Span, Splitter«, *bruscolo* »Strohalm, kleine Splittere«.

Lit.: ARj 1, 686. Skok, AGI 21, 100. Isti, Slav. 58. Štrekelj, DAW 50, 8. REW² 1342. DEI 617.

brviškin, gen. *-ina* m (Čilipi, Šibenik) »četka za fregat, ribanje, fregün, gen. *-Una* m (Korčula)«. Od tal. deminutiva na *-ino bruschino* od *brusca* < od vlat. *brūsus* »ruscus

aculeatus«. Upór. toponim na Rabu *Bruškit* < *bruscetum, dalm.-rom. toponomastički ostatak, na Krku krč.-rom. *Bruscait* (1548) = *Broscajito* (1471), bez početnog *b* *locus de Ruschellis*, 1388. Na Cresu se ta biljka zove *kotoroška* = na Krku *kataroška* (Šulek) »koštrika (v.)«. Čini se da *-roška* sadrži lat. *ruscus*, a prvi dio *koto-/kata-* možda je nastao unakrštanjem sa *koštrika*.

Lit.: ARj 4, 895. 5, 401. Skok, Slav. 58. Isti, AGI 21, 100., br. 6. REW² 7460. DEI 617. 618. Banali 2, 243. 247.

bruštulati (Perast) = *bruštulāt*, *-am* impf. (Božava, Pag, objekt *kafu*) od sttal. *brustolare* »pržiti, vlat. *brustulare (unakrštenje klat. *ustulare*, deminutiv od *ütere*, i *bruciare* = a mlet. *brusar* < srlat. *brusāre*). Od osnove tog glagola s tal. deminutivnim sufixom *-ino* < lat. *-mus brustulīn*, gen. *-ina* m (Potomje) = *brustulīn* (Korčula, Baška, Crmnica) pored *brštulīn* (Crmnica) = *broštulm* (Vrbnik) »pržionik za kavu, tostino del café« < sjev.-tal. *brustolino*.

Lit.: Cronia, ID 6, 107. DEI 619. Prati 175. REW² 9097.

bružeta f (Dubrovnik) »smokva koja se talijanski zove *fico brogiotto* (15. v.), dicke Feige mit rotem Fleisch«. Varijanta je toga naziva *brunjača*. Odnos tih dvaju naziva nije jasan. Možda su dvije različite riječi. Ne može se pomišljati na poimeničenje s pomoću *-jača* od *brun* jer je meso te smokve crveno. U *bružeta* nastala je zamjena deminutivnih sufixa *-etta* mjesto *-otta*. Pored *brogiotto* stoji i oblik *borgiotto* koji se izvodi od *Burjazot*, katalánski gradić kod Valencije.

Lit.: ARj 1, 687. DEI 565. 606. Šulek, Im. 35. 365.

bružola f (Ugljan, Božava) = (sa umetnutim *n*) *brinžola* (Rab) = *bržolica* pored *brizžolica* (Cres) = *brizolica* (Mikalja, Belostenac) pored *brzala* (Belostenac, Perast, Dubrovnik) = *brzala* (Dobrota) = (unakrštanjem sa *pržiti*) *przotica* »goveda pečnica, popčak, Rostbraten (hrv. gradovi), Schnitzel«. Od mlet. *brisiola* (Treviso), furl, *brisirole*, *bras'ola*, deminutiv na *-olus* od germ. *brasa*, u Puli (istroromanski) *brasiola*. Upór. bavarsko *brisolén*. Slov. *brzala* »Rostbraten«; *brasa* bez deminutivnog sufixa *-olus* nalazi se u slovenskom s domaćim sufixom *-ka*: *braška* (Gorensko, Železniki) > *bračka* (Gorensko) = (unakrštanjem sa *prah*) *praška* »Kohlen-

staub bei den Kohlenbrennern, Kohlenbruchstücker) < tal. *brasca* »polvere di carbone«, prema Battistiju unakrštenje *brasa* + *rusca*.

Lit.: ARj 1, 658. 697. 10, 785. Zore, Palj. 1, 216. 2, 138. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID. 6. Pletersnik 1, 51. 69. 71. 2, 211. Miklošič 22. SEW 1, 86. REW* Ul6. Ive 152. DEI 585. 591.

brv, gen. -i f (Domentijan, 13. v.) »1° obrva, trepavica, palpebra, 2° daska ili greda što se metne preko puta, vode (potoka) da ljudi mogu prelaziti«. Značenje 2° općenito je u hrv.-srp., slovenskom i bugarskom, a nalazilo se i u staroruskom i ukrajinskom (*berv*). Odatle augmentativ *brvina* f (Vuk). Deklinacija -i f upućuje na prvobitni apstraktum. Sinonimija između 1° i 2° je uklonjena prefiksom 065-. Samo Pedersen i Meringer drže oba značenja za etimologijski istu riječ. Pridjevska izvedenica na -*brno* *brvno* n »trabs« (Vuk, 17. v.) je sveslavenska. Iz te izvedenice može se zaključiti da je prvobitno značenje i od *brv* f bilo »balvan, greda«, kako je u bugarskom i danas i da je već u praslavenskom nastupila potreba da se sufiksom -*brno* razlikuje termin za gradnju kuća od termina za primitivan most. Odatle coll. *brvanje* n (ŽK) = *brvenje* (Vitezović); izvedenica na -*ara* (v.): *brvnara* f »kuća od brvana«; na -*as* (v.): *brvnaš* m »konj koji je kao plosan«; augmentativ na -*usina*: *brvmina* (Lika); denominai na -*ati*: (v.) *brvnati*, -*ām* (Vuk) »metnuti brvno oko čega«; odatle *obrvka* f (Požega) »klupa na koju staje mlinar kad pljevnicu otvara«; od *brv* f postoje toponomastičke izvedenice: *Brvenica*, *Brvenik* od pridjeva na -*en*, *brven*, -*sn* *Brvnik* (u Dalmaciji *Brnik*). Kao kulturnu riječ posudiše je u panonskoj nizini Mađari *bērēna* = *borona* (15. v.), a od đačkih Slavena Rumunji *bīrna*, odatle njihov denominal *blēnuī*. Za *brv*, gen. -i »Braue« lit. paralela je *brūvis*; za *brvno*: lit. *briauna* »rub, okrajak« (glagol *briūdf*). Apstraktum deklinacije -i govori u prilog Brücknerova izvođenja od osnove glagola *bbrati*, *berc* (v.). Upoređenje s njem. *Brücke* i galskim *brīva* f »most« slaže se doduše u semantičkom ali ne u glasovnom i morfološkom pogledu. Prema tom izvođenju prvobitno bi značenje bilo »predmet koji što nosi«.

Lit.: ARj 1, 687. 8, 478. 12, s. v. *ralica*. Miklošič 21. SEW 92. Bruckner 16. KZ 42, 340. 51, 222. ASPH 11, 118. 124. W.P 2, 207. Mladenov 46. Gombocz-Melich 487. Tiktin 191. Vasmer 119. 124. Baric, Alb. 1, 84. Lewy, IF 32, 161. Osten-Säcken, IF 28, 140. Boi-

sacq' 733-4. Meringer, WuS 1, 189. Pedersen, KZ 38, 322. Iljinski, RFV 65, 222. i sl. SA 14, 218-9.

brvelež m (16. v., pop Dukljanin) = *breveleg* (13-15. v.) = *preveledija* (1706.) f »1° privilegij(a)« = *pravileda* n. pl. »2° (Vuk) stare knjige, knjige staroslavne«. Učene riječi od tal. *privilegio* < lat. *privilegium*. Na -*irati* *privilegiran*, -*legirām* = *privilegovati*, -*ujem*.

Lit.: ARj 1, 631. 687. 11, 408. 788.

brž, f *brza* (Vuk, 13. v.), baltoslav. i praslav. pridjev iz praslav. doba. Postoji i s formantom -*d* (upor. brus. *borzdo* pored *borzo*). Kako pokazuje poimeničenje sa -*iča* (v.) *brzdica* (Crna Gora) pored *brzica* »mjesto u potoku na kojem voda protječe brzo preko pijeska«, *brzd* pored *brz* postojao je nekada i u hrv.-srp. jeziku. Samo s ovim formantom postoji u baltičkom: lit. *burzdūs* = *bruzdūs* »pokretan« (glagoli *brusii*, *brusdū* »baviti se«, *burzdėti* »kretati se«). Pored priloga *brzo*, *ubrzo* »skoro« (Piva—Drobnjak), postoji i *brgojbrgo*, *pdbrgo* pored *pobrgo* (Kosmet) kao i u bug. *brago*. Prema Marelicu analogički prema komparativu *dugo-duže* stvoreno je *brgo-brže*. Kao u slovenskom govori se u istom značenju komparativni prilog *brz* »možda« (Della Bella), *brz* (Smokvica, Korčula), *najbrže* (Cres). Ostale ie. veze nisu utvrđene. Izvedenice su sa -*ak* *brzak* m »bob koji brzo zri«, sa -*ac* *brzac*, gen. *brsca* (Vuk, Crna Gora) »velox«, na Krku (Punat) prezime; -*elj* (upor. *smrdelj*, *krpelj*) *brzelj* »certa muraria«; apstraktum na -*ina* *brzina* f prema komparativu *brži* (upor. *visina*), ŽK *brzina*; dem. pridjev na -*ahan*, -*ašan* (v.): *bržahan* (Vuk), *bržašan* (upor. *slabašan*); denominai *bržiti*, *bržjeti*, *bržati*, -*ām* (16. v.) (*u-*; *za-*, Piva—Drobnjak), *bržati* (16. v., *ž* iz komparativa *brži*). Česte su pridjevske složenice s bezvremenskom glagolskom osnovom participskog značenja, kao *brzoplet*, *brzorek* (Crna Gora), poimeničen *brzoreka* m, *brzotrk*, *brzđolov*. Prema ovom tipu nastadoše *brzonog* i neologizmi *brzovjav*, *brzovoz* (pridjev *brzovozan*, željeznički termin. Prilog *brže* može dobiti deiksu -*k* (*bržek*; upor. *paček* pored *pače*), s promjenom sufiksa *brzak*.

Lit.: ARj 1, 688-697. Miklošič 11. SEW 1, 109. Trautmann 40. Bruckner 16. KZ 48, 197. 204. Mladenov 46. Vasmer 107. WP 2, 175. 314. Vuković, SDZb 10, 384. 405. Elezović 2, 84. Machek, KZ 64, 264-5. Iljinski, RFV 63, 322-41. Scheffelowitz, KZ 56, 177. Matzenauer, LF 12, 325. ASPH 30, 457.

Boisacq' 132. 199. 1101. Lewy, KZ 40, 422. Pedersen, IF 26, 292. Tentor, JF 5, 203. Bulachovskij, JF 4, 115. Maretić 45. Joki, IF 27, 321. NJ 1, 159. Sulek, Im. 35. RK 42-3.

brzār, gen. -*āra* m (Lika) »velika kesa od kože u kojoj čobani nose sir za užinu« = (prema *brzditi*, unakrštenje) *brždar*, gen. -*āra* (Dalmacija, Pavlinović) »kožna kesa u kojoj se nosi brašnena« = *brznār*, gen. -*āra* (Lika). Može se upoređivati s rum. *bulzārīță* »Sack in dem der frische Käse ausgedrückt wird«, obrazovano sa složenim slavenskim sufiksom -*ar* + -*iča* od *bulz* »Schafkäsekumpfen«, bug. *vulgja* »Ledersack für Mehl« < ngr. βουργιά, u kojem je *r* nastao iz / pred suglasnikom kao u βούργαρος < *Bulgarus*, αδερφός < αδελφός; *bulz* potječe možda od *bulga* > (s pridjevskim sufiksom -*eus* za gradu, materiju) *bulgeus, odatle možda tal. *bolgia*, za koju se običnije (Meyer-Lübke, Battisti-Alessio) uzimlje da je iz stfr. *bolge* > nfr. *bouge* < *bulga*. U značenju »ovčji sir« *bulz* se može upoređivati sa *formaticum* > *formaggio* < fr. *fromage*. Upor. arb. *bullč-ri* (*ni*) »Backentasche«.

Lit.: ARj 1, 695. 696. Mladenov 84. REW² 1382. GM 52. DEI 552.

brzda f »frenum« (13. i 14. v.) = *brzda* (Vodice, Istra) = *brsta* (Krnarutić) nalazi se još u stcslav. *Брѣзаа*, slov. *brzda* i rus. *brazda*. Sadrži isti sufiks kao *uzda* (v.). Zamjena grupe -*zd*- sa -*sř*- kod Krnarutića nije jasna. To bi mogla biti stara izvedenica od glagola *obrtiti* (ovo od *rt* = *rat*, v.) s pomoću sufiksa -*da* (v.) < *ob-zw-da* (upor. *d-t* > sr), ali upoređenje s lit. *bruzdūklis* »uzda« ne govori u prilog takvog tumačenja. Gubitak početnog *o*- bio bi kao u *biknuti* < *ob* + *vyk-nę-ti*. Odatle denominal *brzdāti* impf, »držati na uzdi« (Vodice, Istra).

Lit.: ARj 2, 695. Miklošič 23. SEW 92. Vasmer 125. RSI 4, 169. Scheffelowitz, KZ 54, 230-1. 56, 177-8. Lewy, JF 32, 161. Osten-Säcken, IF 28, 141. Machek, Mněma Zubaty 413. i sl.

bu, indeklinabilni uzvik, u vezi sa *mu* u izreci *ne umije ni bu ni mu*. Postanja je možda od turske pokazne zamjenice *bü* »ovaj«, prema kojoj je stvoren drugi indeklinabilni uzvik *mu* koji se upotrebljava u ovoj poslovice, a nastao je možda kraćenjem od *mukajet* (v.). Elezović bilježi još uzvik *bü* (Kosmet) u 1. *Kuj je on Kadija, bu*, 2. *Adži Doka, bü*, ali nije

jasno označeno značenje. Drugojačijeg je postanja uzvik *bü bü* (Kosmet) koji se opetuje, a predstavlja buktanje vatre (u primjeru: *koftor /pečé/ gori bü bü*). Odatle *bubnēt*, -*im* impf, »bukta« (v.). I to je onomatopejski uzvik.

Lit.: ARj 1, 697-8. Elezović 2, 502.

buba f (svilena, sviona), nalazi se u arb. *bube* f »Seidenkokon«. Drugo je značenje u *buba* f »Ungeziefer«, koje Buga upoređuje s lit. *bū-ž-ys* »nasjekomoe«, a nalazi se i u rus., ukr. *buba* »Geschwulst«. Upor. i gr. βουβών »Drüse«. Reduplikacija *buba* nalazi se sa sličnim značenjem i u drugim baltičkim riječima bez nazalnog infiksa. Upor. s nazalom *η* > *u* *bubulj* i *bubuljica* (v.).

Lit.: ARj 1, 698-700. Buga, RFV 67, 232. i sl. Vasmer 132. Wood, MPh 11, 315. i sl.

bubanj, gen. -*bnja* m (16. v.) = *bubalj*, gen. -*bija* (Vetranie sa *bnj* > *blj* kao u *pedalj* pored *pedanj*, ŽK) je sveslav. vojnički termin iz mađarskog *doboš* m (v.), iz arapskoga *talambas* (v.) i *tupan* m (v.), iz gr. τύπανον. Danas je *bubanj* leksem zapadnih hrvatskih krajeva; u je nastao od *nazala ç* (slov. *bobén*, polj. *beben*, polap, *bēben*). Baltički glagoli i imenice omogućuju ustanoviti prvobitno značenje i postanje vokala *u*: lit. *bambėti*, *bambū* »zujati«, lot. *bambēt* »udarati, bucati«. Kako se vidi, riječ pokazuje reduplikaciju slogova, značajku onomatopeje i skih riječi. To je značenje očuvano u baltičkim jezicima, dok je u slavenskom prvobitna onomatopeja za prirodni zvuk leksikalizirana, postavši vojnički termin. Odatle denominal impf, *bubnjati*, -*ām* (*raz-*) prema iter, *razbubnjavati*, sa *bn* > *mī*: *būmnjiti*, -*lm* samo u dubrovačkoj poslovice (17. v.) *ne može se i glumit i būmnjiti*; i radna imenica *bubnjar*, gen. -*āra* m.

Onomatopejski korijen *bob* je ie. Od njega je izvedeno *bubanj*, a nalazi se još u *bubati*, *bubam* impf. (Vuk, 16. v., iz- 18. v.) = *bubát*, *buban* (Cres) »jako udarati«, *hubnuti* (16. v.); u šatrovačkom govoru zidara u Siriniću »jesti«, u prvobitnom značenju »udarati (u bubanj)«; u hrvatskom đačkom govoru »učiti na pamet, biflati«, odatle sa sufiksom -*ant* (v.) *bubant* m = *biflānt* = *bubalo* (također prezime) prema pf. *hubiti* »udariti padnuviši«; *bubalica* f (Vuk) »djetinja igra«, *bubac*, gen. -*pca* (Srbija), apstraktum *būbota* f (Vuk),

odatle *būbotak*, gen. *-tka m* (Vuk) »pugnu ictus«. Riječ je ušla i u djetinji govor: *babin* (Zagreb) »bolestan«.

Lit.: ARj 1, 698. 699. 4, 145. 13, 491. Miklošič 18. SEW 79. Bruckner 23. KZ 42, 341. 45, 48. Vasmer 132. WP 2, 107. Trautmann 26. Boisactf 126. GM 53. Matzenauer, LF 7, 16 21-2. Perasek, ASPH 34, 34. Trojano- vic, JF 5, 224.

bubreg m (Vuk, 16. v.) = *bubreg* (Kosmet) »opći hrv.-srp. naziv za organ tijela koji služi za izlučivanje mokraćne, ren«; *e* je nastao iz *e* (jat), upor. *bubrik*, gen. *-iga* (ŽK, Vodice, Istra, kod Brkina ne postoji). Odatle deminutiv na *-bk*: *bubrežak*, gen. *-ška m* (Vuk), također u značenju »želudac od živadi, prćak (ŽK)«; zbog toga *bubac*, g. *-yca m* (Srbija) u istom značenju može biti i hipokoristik. Od pridjeva *bubrežan* (Stulić) izvedenica je *bubrežnjak m* (Vuk) »caro remim, Nierenbraten«; denominali *nabubreziti se* (Lika), odatle pf. *nabubriti* prema impf, *nabubravati* (Vuk) »napiti se kao bubreg, nabreknuti« i *nabuburiti se* u istom značenju. Iz tih se oblika vidi kako se denominal pomalo onomatopejizira. Upor. još *nabubariti* »nabubriti«. Riječ *bubreg* se nalazi još u bugarskom, gdje *u* varira sa *z*, u slovenskom i u ruskim narječjima. Stulić i Jambrešić imaju i varijantu *bumbreg* (Hrv. primorje) s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumbok* za *dubok*. Prema starom Miklošičevu tumačenju to je posuđenica iz turskoga, ali jer osmanlijske posuđenice u hrv.-srp. ne pokazuju *e* > , a riječ se pored toga nalazi i u ruskom, treba uzeti da je to posuđenica iz starijeg perioda (možda avarskoga) kao *pašenog* (v.), *črbtogh* (v. *čardak*). Upor. za *e* > >k *bēlēgh* > *biljeg* (v.), Arb. *bubureqē* je posuđenica iz hrv.-srp. Osmanlijski je *böbrek*, azerb. *böirök*.

Lit.: ARj 1, 732. 7, 217. 218. Miklošič 23. SEW 1, 96. Vasmer 133. Mladenov 52. RES 1, 48. Lokotsch 337. Ribarić, SDZb 9, 136. Elezović 1, 63. GM 50. Štrekelj, DAW 50, 11. Matzenauer, LF 7, 21-2.

bubuli, gen. *-ulja m* (Vuk, Budva) = *babulj* (Split) »obao kamen, oblutak (v.)«, *bubuljica f* (Vuk) i dalji deminutiv *bubuljića f* od primi ti vuma *bubulja* koji nije potvrđen u hrv.-srp. nego u strus. *bubulja* gdje znači »kaplja kiše«. Značenje je »ono što je napuhnu- to, pústula, što naliči na nešto okruglo, kup zemlje, mali čvor (Zore), sitna okrugla šljiva«. Ovamo ide još *buban m*, *bubla f* (Vuk) »massa, Klumpen«, *bubòlica f* (Mikalja), *bòbuk m*

»klobuk na vodi« i *bobuljica f* »pilula« = *.bō- buljica* (Vodice, Istra) sa *o* mjesto *u* prema *boba* (v.); *buban m* »Art Bohne«; *u* je nastao iz *ç* (polj. *bqbel*, gen. *-bia m* = češ. *boubel* »Wasserblase«, bug. *nabābnuvam* »auschwel- len«, slov. *bobljati* »Blasen werfen (vom Was- ser)«. To pokazuju i baltičke paralele: lit. *batmbalas* »kleiner, dicker Knirps«, lot. *bumbulis* »gomoljika, čir«. Onomatopeja *bamb- je* ie. Njom se oponaša zvuk kod nabujavanja. Zbog toga se može prenijeti i na okrugle pred- mete; *bābulj* = *babula f* (Cres) »neki morski puž« Tentor upoređuje s gr. βουβύλη.

Lit.: ARj 1, 700. 702. Miklošič 18. SEW 1, 78. Trautmann 39. WP 2, 108. Bruckner 19. Mladenov 52. Vasmer 132. 133. Boisactf 765. Matzenauer, LF 7, 21-2. Tentof, JF 5, 203. DEI 545. REW⁵ 1181. Kušan 251. Ribarić, SDZb 9, 133.

bucati¹, bučām impf. (Vuk, 16. v. Cavtat, ~ *na gavune, na ribe*; Hektorović, ribarski termin) = *bucati* (Vrgada) »1° udariti po površini mora kad se lovi strašilima, 2° hitati (loviti) gavune, ribe tim načinom (Zore)«. Odatle postverbal *buc.* m (Lastovo, *poči na buč*; Mljet *ribati na buč*, Kučište, Potomje, Pelješac) »1° d vo kojim ribari udaraju po vodi da se riba plaši i bježi u mrežu, 2° lov tim oružjem«. Sprava za taj posao *pobuk m* (Bella, Stulić, Makarska: *bucati s pobukom*; Vis, Hvar, Hektorović: *pojdoše naprida..... kud je ribam črido, pobukom bucajuć*). Drveno zvono »navrnuto na palicu«, kojom se lupa po moru, zove se *bucalo* (Cavtat) = *bucaljka f* (Hercegovina). Na Lastovu mjesto *-alo* stoji *-to* < lat. *-ellus budo*, gen. *būcjela*. Ovamo ide kao naša izvedenica *bucavica* (Vranjic, Dubrovnik, Zore) »mreža kojom se love gavuni« = *buskavica* (Vrgada) »ime mreže«. Prema jednom značenju, koje donosi ARj, izgledalo bi da je to naša riječ, varijanta od *bukati*: *bucati* (v., denominal od *buka*): *stanu bucati i rikati, rzati i revati*. Ali to značenje ne pristaje ribarskom terminu posvema. Za vezu s *buka* govori i *pobuk*, u kojem je prefiks *po-* kao u *pobuka* (Ljubiša, prema *pobuna*) »bukas«. Sufiks u obliku na Lastovu *būcio*, gen. *būcjela* dovodi na misao da se u oblicima sa *buc-* radi o dalmato-romanskom leksičkom ostatku koji se unakrstio s domaćom riječi *buka*. Romanske paralele govore u prilog tom mišljenju: nprov. *boulega* »agiter, remuer les eaux pour pêcher« < lat. *bullicare* > mlet. *bulugar* u drugom značenju od *bulia* »vodeni mjuhur«. Upor. *buluzare* (Logudoro) »pulsen«. Možda

je u dalmato-romanskom postojala izvedenica na *-idiare* *būūidiare > *bucati*, u kojoj se glagolski sufixs razvio na isti način kao u *carridiare* > *krcati* (v.).

Lit.: AR 1, 702-3. 10, 151. Zore, Rib. 364. Macan, ZbNŽ 29, 209. Jurišić, NVj 46, 17. FEW 1, 618. Schuchardt, Rom. Etym. 2, 129. REW* 1388. Skok, Term. 71. DEI 632. Hirtz, Pisces 55-9.

bucati² se (Srbija, Leskovac) »catulire, subare, upaliti se«, odatle pridjev *bucovan* (*nerast*}, ide zajedno s *bukariti se* (Vuk, SU, bjekt: *krmača*), denominalom od *bukara f* (Vuk), izvedenicom na *-ara* (v.). To je varijanta od *bukati se* »sinonim: voditi se (subjekt: *krava*)«, a ovo je opet semantična varijacija onomatopeje *bukati, bučem* impf, »brüllen«. Alternacija *c-k* je kao u *micati* pored *mikati* (ŽK) (v.).

Lit.: ARj 1, 722. SEW 1, 98. Vasmer 140.

biiceo m, gen. *-ela* (Potomje) = *buce* (Božava) = *bucio*, gen. *-cjela* (Prčanj, Lastva, Lepetane) = *bucijo*, gen. *-cijela* (Mljet) = *bucel* (Račišće, Brač) »kolotur, čekrci za uže (upotrebljava se najviše na ladama, pomorski termin)«. Od tal. *bozzello*, deminutiv na *-elio* od *bozza* »fune che serve per legare una gomena o una catena«, etimologijski ista riječ (metafora) koja i *boca* (v.).

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 213. Cronia, ID 6. DEI 579. 580.

bucko m (Belostenec, ŽK) »bucculentus«, odatle pridjev *būckast* »krupan u licu« (Belostenec, Jambrešić), od mađ. *buczka* »de- beo a nizak«. Ovamo ide zacijelo i Vukov pridjev *bucmast* »facie obesa«. Promjena *m* mjesto *k* nije posve jasna, ali je mogla nastati prema drugoj mađarskoj riječi sličnog značenja *buszma* »debelih obraza«. U tom su se pridjevu, prema tome, mogla unakrstiti dva mađarska sinonima.

Lit.: ARj 1, 703. Gombocz-Melich 1, 581.

būconja m (Vuk, Petrinja) izgleda kao izvedenica s pomoću hrv.-srp. augmentativnog su- fiksa *-oi/α* (v.). Area riječi nije određena. Pisci zoologije Pančić i Crnogorac govore za isto- tok. Ako ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Buconjić*, onda je area riječi i južno narječje. Po značenju je isto što i *būcov m* (Vuk), ihtiološki termin »alburnus mentos«. Dočetak *-ov* < mađ. *-o* (upor. *lopov* < *lopó*), koji je u *būconja* zamijenjen našim sufixom,

govori za mađarsko podrijetlo: *buco* »riba aspro asper, Barsch«, kako je već Daničić mi- slio. Ide, kao *kečiga* (v.) itd., u našu ihtiološku terminologiju mađarskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 703. Gombocz-Melich 1, 547. Hirtz, Pisces 26. 55-8. Fink, Im. 36-7.

bučan, f bučna (Vuk), pridjev izveden po- moću *-bn* od osnove glagola *bukati, buč m* »brüllen« = *bukati, bučen* (Vodice, Istra) »mugio« koja se nalazi u svim slavenskim je- zicima. Postoji i denominal na *-ėti*: *bucati, bučim* (subjekt npr. *more*) »tosen« = *bucai, buči* (Kosmet) pored *bučet, buči* (Kosmet). *buči* (Kosmet) pored *bučet, buči* (Kosmet). Postverbalni su odatle *buk m* »streptitus«, u Dal- maciji u prenesenom metaforičkom značenju »skup, ogranak, mnoštvo, krdo (ovaca), stado« i *buka f*. Posljednji dolazi u kajkavskoj slože- nici *halabuka f* (v.); *buk* je i toponim: *Skra- dinski Buk*. Radna je imenica na *-avac* (upor. *prodavač*) i *-ač*: *būkavac*, gen. *-avca m* = *bu- kač*, gen. *-āia m* (Vuk) »Γ vodeni bik, ardea stellaris, biljka euphorbia spinosa (Sulek), 2° sinonim za *bundžija* (Vuk)«; *bukač* se zove i *bukljivac*, gen. *-ivca* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), što pretpostavlja pridjev *bukljiv*, koji nije potvrđen, upor. *būkljati*. Onomatopei- zira se sa *-tati* (v.) u *būktati*, v. *buktjeti* pod *buhav*. Izvedenica na *-ara* je *būkara f* (Vuk, Srijem) »tumultus, delectatio tumultuosa«, odatle opet impf, denominal *bukariti se* (Vuk) »subare (subjekt *krmača*)«. Rumunji posudile *a* (*izzbucni* »provreti, buknuti«. Upor. prijevoj u *bik* = *bak*. V. varijantu sa *h* mjesto *k*. Ko- rijen se nalazi i u drugim ie. jezicima kao i u baltičkoj grupi, v. *buhav*.

Lit.: ARj 1, 722. 13, 491-2. Miklošič 24. SEW 1, 98. Bruckner 46. Vasmer 140. 156. WP 2, 113. Tiktin 864. Ribarić, SDZb 9, 136. Elezović 1, 69. 2, 383. Urlić, NVj 18, 281. Šu- man, ASPH 30, 299. Štrekelj, ASPH 31, 198. Kōrinek, IF 54, 267. Meringer, WuS 3, 47.

bucata f (Krk) »slatka voda koja se pomi- ješala s morem«. Roglić ima *brakična* ili *bo- čata voda* »slankasta: voda koja postaje mije- šanjem slatke i morske vode«. Bella i Stulić imaju pridjev *bucati* »slan (o vodi)«, kod Pav- linovića je proširen na *-bn* > *-an* *bocalan* u istom značenju, tako i jedan pisac iz 18. v. Sufiks *-ata* upućuje na romansko postanje i na kolektivno značenje. Daničić izvodi oba pridjeva i imenicu od tal. *bacata* »cjeda«, što je zacijelo krivo čitao mjesto *bucato m, bu- cata f* franačkog podrijetla. Ta talijanska riječ ne zadovoljava ni semantički ni fonetski, osim

u sufiksu. Prema sufiksu *-ata* sudeći, to je dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije. Upor. u srednjoj Dalmaciji *bač* »bunar pored obale«. Upor. *brak'*.

Lit.: *ARj* 1, 467. 703. 704. Roglić, *HE* 3, 230. Isti, *PE* 1, 495-6. 560. *DEI* 580. 622. Deanović, *Fr.* 28. *TB* 1, 2, 1203.

bučka f (Srbija, Kosmet, Vuk) »sinonim: stap«, izvedenica s pomoću sufiksa *-ka* (v.) od sveslavenskog onomatopejskog impf, *bucati* (v.). Nalazi se i u bug. *bucka* »butalka, butim«. Odatle denominal *buchati* »razbijati mlijeko da se odvoji maslo«. Pored *i* i akcenta *û* govori se *i sa ü i é* prema drugom onomatopejskom impf, *bückati* »lupati po vodi« prema pf. *bucnuti* (Vuk), odatle na *-alo* (v.) *bučkalo* n »drvo kojim ribari bučkaju po vodi« (Vuk, ostalo upor. pod *bucati*), možda na *-iš* kolektivnog značenja *bačkuriš* m (s ovim se akcentom govori u Hrvatskoj, Daničićev je akcent *bučkuriš*) pored *büürü* m prema Daničiću »piće mutno od koječeg pomiješano, pokvareno koječim«, prema Parčiću »vino raspante che sa di aceto«. Zašto je *k* otpalo, ne zna se, a ne zna se ni gdje se tako govori. Daničićevo izvođenje ove riječi iz madž. pridjeva *bugyborékos* »što se pjeni« ne zadovoljava ni semantički ni fonetski. Daničić izvodi i onomatopeju *buckán* iz madž. *bugyka/butyka*, ali naša onomatopeja ne treba da bude posuđena jer se onomatopejske riječi u raznim jezicima slažu. S onomatopejom *buchati* nema nikakve veze *buć* m »kosa na glavi neočešljana i u neredu« (Kosmet), odatle pridjev na *-av* (v.): *bućav* »razbarušene kose« i deminutiv *bucka* f (Kosmet) »kao neka kićenka, kita« i denominal *nabućiti se*, *-ućim* pf. »nakostriješiti se (o kosi)«, s kojim se slaže i Vukov *nabućiti se*. Upor. *putiti se* (v).

Lit.: *ARj* 1, 706. 7. 217. *Mladenov* 51. *Vasmer* 140. *Gombocz-Melich* 1, 558. *Parcia* 51. *Elezović* 1, 68. 428. *DLR* 1, 627.

bučuk m (Srbija) = *bučuk*, gen. *-ūka* m (Kosmet) (odatle deminutiv *bućuče*, gen. *-eta* n) »žitna mjera kao šinik (v.)«. Prema Daničiću to je turcizam *bučuk* »polovina«. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima jer rum. *buciuk* znači »zastava« i potječe iz tur. *bu(n)cuk* »zastava, stijeg«.

Lit.: *ARj* 1, 706. *Elezović* 1, 69. *DLR* 1, 668. *Školjić* 1, 116.

Bučum m (Srbija, Kneževac, selo), topnim, isto sa sufiksom lat. *-etum* > rum. *-et* istog značenja kao naše *-ih* u *borik*: *Buřumet*

m (Srbija, Jablanica, pusto selo). Od rum. *bucium*« 1° Klotz, tronc d'arbre, bûche, branche, pied de vigne, souche; 2° vigne; 3° moyen« nepoznatog, možda tračkog podrijetla, zacijelo različitog od rum. *buciuma* »sonner du cor, trubiti« < lat. *bucinare*, odatle rum. postverbal *bucium*.

Lit.: *ARj* 1, 706.

buć m (Srbija, Srijem) »kosa na glavi kao klupko«. Pridjevi *bućav* »neočešljane kose« = složen *bućoglav*. Ovamo zacijelo *buća* f (Srbija) »resa, kitica« i kao metafora denominal *büüiti se*, *bucim* impf, »nadimati se od srdnje«. Može se upoređivati s rum. *boř* »Klumpen, pelotte, tapon, boule, boulette, noeud« i bug. *buca* »grba« i s rumunjskim nominálom *a boři* »drängen, se pelotonner«.

Lit.: *ARj* 1, 706. *DLR* 1, 627.

bućfalo (Dubrovnik) »pretiło dijete«. Upor. u Kalabriji *bucćfalu* »uomo pingue«. Od gr. Βουκέφαλος > *Bucifal*, *Bućifal* (Aleksandrida, 15. v.), možda i *Dućipal u toponimu *Ducipalsko*.

Lit.: *Zore, Tud.* 5. *DEI* 624.

bucina f (Ljubiša, Petranovićevo narodna pjesma) nejasna značenja »usukano što«. Jasnije značenje daje se za Kosmet: *bućme*, gen. *-eta* n »vrsta ibrišima kojim se vezu haljine turskog kroja«. Prema tome je to turcizam iz oblasti odijevanja. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. To je apstraktum (skraćeni infinitiv) od tur. glagola *bükmek* »sukati, upresti«. Oba oblika: *-a*-e, gen. *-eta* jednako su moguća kod nas, upor. *ćebe* (v.), i zamjena sa *-a* ako se dočeto *-e* shvati kao naš nastavak plurala tipa *žena*.

Lit.: *ARj* 1, 706. *Elezović* 2, 502. *Škaljić* 1, 116.

búda f (Vojvodina, Vuk) »dućan za drvene sude«, također rum. *buda* »Waldhütte«. Iz nvnjem. *Bude* koje je rašireno i u drugim slav. jezicima.

Lit.: *ARj* 1, 707. *Miklošič* 23. *Bruckner* 46. *SEW* 1, 96. *Vasmer* 134. 136.

búdac, gen. *buca* m (Vuk, bez naznake aree) prema *budija* *í*, odatle određeni pridjev *budinji*, koji je nastao dodavanjem sufiksa *-ji* (v.) neodređenom pridjevu *budijim* koji nije potvrđen, ali je moguć. Sinonimi su brojni: *ćurak* (v.), *túkak* (v.), *puran* (v.), od čega su feminina *cura*, *ćurka*, *tuka*, *misirka* (v.), *pura*, *purka*, *vintuSa* (v.). Mocija *budac* prema *budija*

nije obična, umjesto *-ka* koje se govori (*bútka*) kod vabljenja, ili *-ica* (upor. *junac* prema *junica*). Postanje nepoznato.

Lit.: *ARj* 1, 707. 709. 749. *Miklošič* 23.

budak m (Vuk) »sinonim trnokop (v.), krasna (v.), kramp (v.)«, kao metafora »tup čovjek«, također bugarski *budak* i rum. *budac* (Banat) »pioche«. Dolazi od tur. *budak* »grana, čvor na stablu« koji na Balkanu pokazuje interesantnu semantičku varijaciju koju uklanja Mladenov time što upućuje na *butrak*. [Kao prezime dolazi *Budak* od 14. v. u Hrvata i Srba, odatle toponimi *Budakovići*, *Budakovac*, sve kao hipokoristik od *Budislav*, v. *bdjeti*].

Lit.: *ARj* 1, 707. *Mladenov* 42. *DLR* 672.

Budva f stari grad u Böki kod Porfirogeneta Βούτοβα. Upada u oči očuvani femininum, a očekivalo bi se maskulinum kao kod drugih starih gradova, upori *Senia* > *Senj*, *Roma* > *Rim*, *Jad(e)ra* > *Zadar*, *J* akin < *Ancona* itd., s istim dočekom *-uà* kao u *Castua* > *Kastav*. Kod Ravennasa također sa *t* kao i kod Porfirogeneta: *Butua*. Ide u kategoriju mediteranskih toponomastičkih relikata. Upor. *Būtoa* (otok blizu Krete), *Budua* (grad u Lusitaniji), *It. Antonini*.

Lit.: *ARj* 1, 712. 713. *Skok*, *GIZM* 32, 35-6. *Mayer* 1, 103. 2, 31. *Krahe*, *GN* 18. *Rostaing* 77. *Ribezzo*, *RIGI* 1934, 38.

búdzá f (Vuk) »1° drvo koje se tjera štapovima u igri zvanoj *krmača*, 2° kijača«. Pridjev na *-ost budžast* »nalik na budžu«. Denominai *búdzati se* (Vuk) »igrati se budže«. ŽK *búza* f (stari ljudi iz graničarskog doba) »palica seoskog starješine«. Složenka *fur-búdzá* (Mušicki) »budža koja sama udara« (v. pod *fur*). Ovamo na *-an budžan*, gen. *-ana* m (Srijem) »naziv za vola (prema velikim rogovima)« prema *budžulja* f (Vuk) »mala krava malih rogova«. Daničićevo izvođenje iz tur. *bāgiU* »kocka«, *budžan-budžulja* < tur. *buga* »bik« ne odgovara ni fonetski ni semantički.

•Lit.: *ARj* 1, 716. 2, 79.

budžak, gen. *-aka* (Vuk, 17. v.) = *budžak* m (Kosmet), opći balkanski turcizam iz oblasti terenskih naziva. U hrv.-srp. se upotrebljava samo u istočnim krajevima za sinonime *ugao* (v.), *küt* (v.). Odatle deminutiv na *-ić budžaćić* i radna imenica na *-lija* (v.) *budžaklija* m (Srbija) »zakutni advokat«. Također toponim (selo kod Banje Luke); bug. *budžak*, arb. *bu-*

xhák, rum. *bugeac* u istom značenju. Poznat naziv stepnog kraja u Besarabiji koji Theophanes zove "Ογγλος < slav. *çgh*.

Lit.: *ARj* 1, 716. *GM* 50. *Vasmer* 135.

bud f (Vuk) = (s prijelazom iz deklinacije *i* u deklinaciju *α*) *buda* f »sinonim: plijesan (v.)«. Odatle pridjev na *-av*: *búdav* (Vuk) »plijesniv«, poimeničen augmentativnim sufiksom *-ina* (v.) *búdavina* f (Vuk). Izvedenica će odatle biti na *-ara* (v.): *budara* f (Srijem, Vuk) »žabić«. Denominal od pridjeva glasi *būđaviti* impf, i odatle apstraktum *ubúdalost*. Daničić izvodi *bud* f od perz. *buj* »vonj, zadah, miris, smrad«, glagol *būiden* »vonjati«, ali deklinacija *i* ne, sadrži turcizam perzijskog podrijetla. Za *budara* f »žabić«, upravo »pljesniva žaba«, predlaže Daničić tur. *böcek* »crv« kao izvor, što ne može biti ni fonetski ni semaziološki. Riječ nije poznata na zapadu hrv.-srp. jezika.

Lit.: *ARj* 1, 713.

budelar, gen. *-ara* m (Vojna Krajina) = (metateza *b-g* > *g-b*) *gubelar* (Međumurje, Mala Sobotica). Od madž. *bugyélaris* »isto« < lat. *pugillaris* od *pugillus*, slov. *budelar*, prikarpatškoruski *puđilar*, rum. (u Erdelju) *bud'ilaraš*. Dočetak *-if* ispušten u hrv.-srp., slovačkom i ruskom zbog toga što se identificirao sa sufiksom *-is* (kao u *plaviš* itd.).

Lit.: *Gombocz-Melich* 556. *REW*² 6809.

bufeta f (Kućište, Brač) »struca kruha« = (sa */* > *h* kao u *pfhet* < *prefetto*, Vrbnik) *buhečić* m (Dubrovnik) »kleiner Laib-Brot«, deminutiv na složen sufiks *-bc* + *-ić* > *-čić*, od mlet. *buffetto* (15. v.), »pane spugnoso affettato«, od onatopeje *buff-* > imperativna složenica *bufàrija* f (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) »niša, udubina u prozoru« (prvi dio *buffare* »spirare«, drugi *arija*, v.), s romanskim prefiksima *imbufat* (Dubrovnik), *zbufat* (Božava).

Lit.: *Cronia*, *ID* 6. Rešetar, *Štok*. 117. *Zore, Tud.* 5. *DEI* 627.

bugaćati, *-α* impf. (Dubrovnik, Zore, Stulić, subjekt *ingvast*, *mast*) (*pro-*) »probiti (kad ingvast, »tinta« ili kakva mast, probije s druge strane papira)«. Pridjev na *-av bugacav* (Stulić, *papir*). Od osnove toga glagola stvoren je školski termin hrv. *bugaćica* »Löschpapier« koji se zamjenjuje sa *upijač(ica)*. Drugih potvrda za glagol nema. Od mlet. *bugazar* [?] »upijati«, koji je deminutivne raširenje od *buco*, *buca*.

Lit.: *ARj* 1, 713. 12, 252. *Zore, Tud.* 5. *Maretić, Savj.* 6.

bùganca f (Mikalja) = *bugünce* f pl. (Boka), *boĝanac*, gen. *boĝanca*, pl. *bogānci* (Molai), gen. *boĝanca* (Hvar, Korčula), *bohānci*, *bōhāncā* m pl. (Hrv. primorje) = *bùganci* m pl. (Šibenik) = *buhānac*, gen. *-nca* (Rijeka) »ozeblina, rajba (Dubrovnik)«. Od sjev.-tal. *buganza* »gelone« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 1, 502. 713. 717. DEI 629.

Bugarin m, pl. *Bugari* (13. i 14. v.) »Г ime slavenskog naroda na Balkanu od 10. v. dalje, 2° ime muško (13. v.), upor. *Hrvatín*, 3° prezime (13. v.)«; pridjev *bugarski*; u je nastao od *Ib* (stcslav. *bligarín**, bug. *balgarin* pored *bālgarān*, rus. *bolgariri*). Kavanjin (izd. 1913, str. 253b) ima pl. *Bugari kripei slavo-kruni: Jasen, Buris, Samuel*. Prema tome je arb. *bugarç* posuđenica iz hrv.-srp. Sa u govori se i u makedonskom. Glede *-in* v. *Arbanasin, Srbín* i *-janin*.

Značajno je da se naziv naroda ne nalazi u pučkoj tradiciji u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, a ni u dakorumunjskom i arbanaskom, koji i za slavenske Bugare ima kslat. naziv *sclavus* > rum. pi. *Schei*, arb. *shqa*, pl. *shqe*. Narodski razvitak imena naroda očuvane na Balkanu pored Hrvata i Srba još Grci: Βούλγαροι > *Vurgaros* = čine. *Vurgur* i ar. *Burgar*. Iz toponomastike je važan podatak ime sela u srezu mitrovačkom *Būgarice*, gen. *-a* n, od čega je etnikum *Bugārcānin* m prema *Bugarčanka f*. Taj je toponim zacijelo u vezi s bugarskim katunom koji se pominje uz arbanaski i vlaški. Iz toga podatka nesumnjivo izlazi da su Asparuhovi Protobugari, prije nego što se poslaveniše, nastavili na Balkanu pastirski nomadski život, jednako kao i Arbanasi i Cincari. Ovaj je podatak vrlo važan jer je Schmaus naveo potvrdu za značenje *bugarin* »čobanin«, a pomaže nam objasniti i značenje impf, denominala *būgariti* »Г canere neniā, 2° jadikovati, 3° obračati na Bugarina«, *obūgariti* pf. »oplakati mrtvoga« (Lika), odatle apstraktum *bugārānje* n (Lika) »jauk za mrtvim«, *razbūgariti se* pf. »prijeći u živo bugarenje« (Lika). Poimeničeni pridjev *būgarštica* f od *bugarski* (Hektorović, upor. kod Gundulića naziv za pjesme *slatke bugarkinje*, RES 3, 162), označuje vrstu junačke narodne pjesme 14–15 slogova, koja se i pjevala, upor. *Niko dite mladolitno . . . bugarščicu peti sede* (tako u Barakovića, *Vila* 142). U vezi s tim stoji i naziv muzičkog instrumenta *bugarifa* f »tambura« = *bulgaria* (1670, Bakar) koji je prvobitno

služio po svoj prilici za praćenje tih pjesama. Na zapad u jadranskoj oblasti sve do Vodica (Istra) došao je glagol *būgariti* u značenju »pjevati stare narodne pjesme po nekoj određenoj melodiji«, *bugārština* f »stare narodne pjesme od 10 slogova«. Tako se dakle mogla raširiti riječ u ovom značenju samo pod pretpostavkom da su srednjovjekovni Bugari bili pastirski nomadi kao Vlasi i Arbanasi, koji su se kretali i na zapad do Jadrana. Značenje »jadikovati«, koje ima *bugariti*, moglo se pravilno razviti iz monotone melodije i iz sadržine junačkih pjesama ovako nazvanih jer opjevavaju pogibiju i bojeve junaka. Nejasnije je značenje *būgar* m »porcus«, upor. tal. *bulgaro* »oznaka kože«. Kako su u Hektorovićevu vrijeme junačke narodne pjesme bile i srpske, nije čudo što on upotrebljava ujedno obje riječi, za pjesmu *būgarštica*, a za melodiju *srpski način*, veleći da se njegove dvije bugarštice pjevaju »srpskim načinom«.

Ime *bulgārus*, koje je u srednjolatinском značilo i »heretik«, raširilo se zbog bogomilstva po zapadnoj Evropi u pejorativnom značenju: fr. *bougre* (12. v.) »hérétique, homosexuel, Schuft«. Odatle tal. denominai *buggerare* (13. v.) »praticare la sodomia« i radna imenica *buziron* (1314, Treviso) »sodomita«, fr. *bougeron* (15. v.), španj. *bujarron*. Iz sjeverne Italije prosino se taj naziv u južnu Italiju *buz'arare*, Francusku i Španjolsku, odatle opet dođe u naš gradski govor kao *buzoriratil-zu-l-ze-* pf. i impf, i *buzorantj-zuj-ze-* m. Gubitak / nastao je po zakonu disimilacije *l-r > 0-r* (upor. *Bugeri*, 1255. kod Ennodija i *otār* /ŽK/ pored *oltar* < *altare*). U rumunjskom je dobio naziv baštovanstva: *a bulgari* »bavit ise tim poslom«, *bulgarie* f »baštovanstvo«.

Po postanju je to naziv turskotatarskog plemena (također u Kini), sttur. *bulgar* »mješanic« od glagola *bulgamak* »miješati«. To je Tomaschekovo tumačenje koje prima i Mladenov; ono je najvjerojatnije. Tumačenje Šišmanova, da je to složenica od imena rijeke *Bulga > Volga* i tur. *erjār* »čovjek« ne prima se. Mađzarski Anonymus 57 pominje *terra Bular*. Daničićevo etimologijsku rastavljanje *bugarštice* od imena naroda i povezivanje sa srlat. *bucculare*, tal. *boccalone* ne odgovara ni po značenju ni po fonetici.

Lit.: ARj 1, 714. 715. 8, 484. 13, 493. Miklošič 25. Mladenov 52. Vasmer 102. Šišmanov, *Vetymologie du nom »bulgare**, *Keleti Szemle* 4, 47–85. 334–63. 5, 88–110. Gombocz-Melich 1, 461. 566. Elezović 1, 63. Mažura-

nić, 106. Ribarić, *SDZb* 9, 136. Skok, *J IČ*, 462–6. DEI 1, 629. 632. Cancel, *RES* 1, 237–9. *GM* 50. Schmaus, *PPNP* 2, 269–70.

bùgija f (Vuk) »exhalatio major«. Ne zna se gdje se govori, valjda u Vukovu kraju. Daničić izvodi od tur. *bug* »para«, ali *bugija*, kao *kapija*, *kutija* i sijaset drugih imeničkih turcizama, zahtijeva *bugu. Turcizam < tur. *buĝu*, *bugi* »Dunst« iz oblasti prirodnih pojava (kao *hava* »zrak, vāzduh« atd.), potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 716. Školjić* 152.

bugjar n (Belostenec, hrv.-kajkavska riječ) »sinonim: rukovet«. Daničić upoređuje s *bāglja* f (Vuk) »svežanj«, za koju misli da je od gr. φάκελον »svežanj«, ali ta je riječ možda isto što i *bāgalj*, gen. *-glja* (Vuk, Srijem) »naviljak«; *bāglja* je isto što i madž. *baglya*. Daničić veli, nadalje, da i kajkavsko *bugjar* potječe iz madž. *buglya* »naviljak«. O madž. *baglya* i *buglya* Gombocz-Melich ne daju podataka. Upor. niže *vokal*, gen. *vākla* m (ŽK) »otkos«. Svakako *bugjar* »rukovet« nije ista riječ što i *bugljar* m »kolutić na pojasu«, za koju Belostenec veli da je dalmatinska. Drugih potvrda nema ni za kajkavsko ni za dalmatinsku riječ. Dalmatinsku riječ Daničić ispravno upoređuje s madž. *boglar* »Spange, Knopfring« od srvnjem. *buckelaere*, također rum. *boglar* »agrafe, fermoi«, koja je zacijelo iz mađzarskoga.

Lit.: ARj 1, 716. Gombocz-Melich 1, 444.

buha f, pl. *buhe* (Vuk, 15. v.) »pulex«, ie. i baltoslav. naziv za tog nametnika na ljudskom tijelu. Odatle dem. na *-ica*: *bušica* (15. v.), izvedenice za nazive raznih biljaka na *-ai* *būha* gen. *-aca* m (*-ač*, Jagodina, Srbija); na *-as* *būhaš* m »sijerak«; na *-oca* *bukača* f »pulicaria« zvana i s drugim sufixima *bušin* m, *bušina* f, *bušinac*, gen. *-Inča*, *husinak*, gen. *-inka*, *busák*, *bušika*, *būhačak*, gen. *-čka*, *būhačica*, *buharica*. Prenosi se i na platno: *būhač*, gen. *-ača* (ŽK); na košulje: *buvarka* (ŽK) »noćna košulja«, upor. bug. *bālhorka* u istom značenju; metaforički sa suf. *-ara*: *buhara* »zatvor«. Pridjevi na *-ivi* *-lživ* (upor. *ušiv*, *ušljiv*): *bušiv*, *bušljiv*, poimeničeni u *bušivac* m prema *bušivica* f, *bušljivac* m prema *bušljivica* f; na *-inl-inji*: *buhin* = *būhinj* bez mijenjanja A U S, ali je morao postajati i s tim prijelazom kako se vidi iz poimeničenja *bušinjak* »buhoserina«. Složenica *buhoserina* f — *buosērina* (Kosmet) »mrlje na

rublju koje ostavljaju buhe«. Denominali: *izbuhati*, *-am* pf. (Lika) = *obuhati* »otjerati buhe«, odatle depreverbativnim putem *būhhati* (Lika) »tjerati buhe«; u je nastalo iz *sonantnoga* / (slov. *bolha*, češ. *blecha*, polj. *pchia*, ruš. *blahá*, strus. *Bfona*, bug. *bālha*); *h* je nastao iz ie. *s* poslije *u*, što se vidi iz lit. *blusa*, lot. *blusa* (upor. arm. *lu*, gen. *Ivoy* < *Шшv<г).

Lit.: ARj 1, 747. 4, 145. 8, 483. Miklošič 15. SEW 1, 62–3. Bruckner 401. Mladenov 53. Trautmann 35. Vasmer 94. Boisacif 1078–9. Meillet, *MSLP* 22, 142–3. *GM* 345. Vaillant, *RES* 22, 20. Šulek, *Im*. 34. 36. 38. Maček, *GSR* 241–2.

buhav, pridjev (Vuk) »mollis«, poimeničen sa *-bc*: *būhavac*, gen. *-vca* (Vuk) »buhav hljeb, buhava zemlja« »šupljikast«, poimeničen sa *-ica* *buhavica* (Dalmacija) »terra soluta« = *zemlja tančica-buavica* (Drobnjaci). *Buhavica* je crnogorski toponim. Korijen *buh-* nalazi se još u pf. *nabuhnuti* »anschwellen«, *pōdbuhnuti* »turnere« = *podbūnut*, *-em* (Kosmet) »naduti se«, od posljednjega pridjeva *pōdbuo* = *podbiil* (ŽK, Lika) = *podbuo* (Kosmet, od *rakije*, *oči*). Pridjev na *-jav*: *bušav* (Vuk) »ventriosus«. Denominál na *-ati*: *bujati* (Vuk) < *buhati* »aufgehen, vom Teige«, na *-iti*: *nabušiti se*, *-zm* »naduti se, napuhali se«, odatle pridjev *nabušast*, prilog *nabušice*; na *-tati* (od onomatopejskih glagola tipa *drhtati*) *zbiif-tat*, *-am* pf. (Kosmet) »nabacat, natprat« (uz objekt *āljinè*): *zabuhovāt* impf. (Brusje) »reče se o grozdu kad islom počinje zreti«. Ova osnova znači i »lupati, bubati, udarati«: *buhac* m (Krk) »alapa«, *būhati*, *būham* impf, prema pf. *buknuti*, *būhmem* »losbrechen«, (sa *k* mjesto *h* možda kontaminacijom s *bukati*, v., upor. *būg*, *bukna* = *bukvom*) *buknuti* (subjekt *rat*), *būktjeti*, *-zm* »lodern« (*na-*), odatle *buktinja* f »baklja (v., upor. arb. *buhiti*), *bušiti*, »schlagen, stürzen, fallen«, *zabušiti*, *-im* »zabašuriti«, *zabušiti se* u vodu (ŽK), *nābušiti se* nalazi se i u rum. *înăbuși*; *būšnuti* »pulsare«; od isle osnove sa *ne-*: *iznebuha* (Vuk, Pavlinović, Kosmet), prilog »iznenada«, odade opet *iznebušiti*, *-im* (Dubrovnik) »iznenada pojaviti se > iznenaditi; uplašiti«; *nebušica* f, *nēbuh*, *nēbruh* (Srijem, umetnuto *r* nalazi paralelu u umetnutom *lj* u *iznebljušiti*, *-tm* i prilogu *nebljušice*, *iznebljušice* »iznenada«; to su po svoj prilici umetanja koja ističu onomatopeju). Mjesto negacije *ne-* dolazi prefiks *o-*: *izobušice* »iznenada«. Ovamo i pridjev *būhživ*, *buhjiva* »napržit« (Lumbarda). Osnova *buh-* s tim značenjem ušla je i u rum. *bus*,

bueala »Faustschlag, Stoss« od *a buji* »stossen«, *prabuši*, *isbucni*. U oba značenja osnova se *buh-* nalazi i u drugim slavenskim jezicima i onomatopetskog je podrijetla. Upoređuje se lot. *baikš* »oznaka zvuka izdavanog udarcem ili padom« i sa nvnjem. *bausen* »schwellen«. Sudeći prema tom upoređenju slav. *h* nastalo je od ie. *ks*. Tiktn pretpostavlja i za rum. *α zapust* (subjekt *soarele* »sunce«) »činiti sparinu«, odatle apstraktum *zăpușeală* »žega, sparina«, jslav. *zabušiti*. V. prijetoj *bbhnoti* > *banuti*.

Lit.: ARj 1, 717. 748. 4, 261. 7, 220. 800. 8, 489. 10, 221. Bruckner 46. KZ 43, 313-4. 45, 43. Miklošić 23. SEW 1, 46. 97. Vasmer 155. Mladenov 51. WP 2, 113. Elezovic 1, 204. 3, 88. GM 51. Waldstein, PBB 22, 240. Kušar, NVj 3, 338. Hraste, JF 6, 214. SEZb 4, 432. Tiktn 245. 773. 1794. Matzenauer, LF 7, 9. RK 677.

bujan, bujna (Vuk), pridjev »žestok, bučan, što raste u izobilju«, izveden s pomoću *-bn* od pridjeva steslav. *bujb* »divlji, okretan, lud«, s tim sufiksom u svim slavenskim jezicima osim u slovenskom i u oba lužičkosrpska. Pridjev *bujb* ne postoji više u hrv.-srp. Miklošić 417 poznaje doduše hrv. pridjev *buj* »pin-guis, libidinosus«. Za nj ima potvrda od 13. do 16. v. i supstantiviran je raznim imeničkim sufiksima: za *-ica bujica* f »torrens«, s kolektivnim *-od* u flori *bujod* f, odatle *bujatka*, *bujadika*, *bujadina*; s *-áč*: *bujač*, gen. *-oca* m »Juniperus oxycedrus«. Daničić stavlja ovamo sa *-an*: *bujan* m »neka riba«. Od *bujb* je izvedenica Vukov naziv iz narodnih pjesama i pripovijedaka *buin*, gen. *-ina* m kao apozicija uz *konj* i bez tog, u značenju »tegleći konj«. Piše se i sa *j*: *bujin* m »veliki tegleći konj«. Daničić ne zna za postanje te riječi, ali veli da je bez sumnje tuda, u čemu se vara. Sufiks *-in* je kao u *sárin* pored *šarūn* za šarac. Upor. i ime kravi *buja* f. Denominal je na *-ati*: *bujati* impf. (*iz-*, 17. v., *ja-*), *uzbujati* pf. (o mlijeku, Piva—Drobnjak) = *buját*, *-am* (Kosmet).

U onomastici je *bujb* također raširen koliko u starom tipu dvočlanih ličnih imena toliko i u hipokoristicima: 1° *Bujimir*, *Bujislav*, 2° *Bujak*, *Bujko*, *Bujaš*, *Bujo*. Možda ide ovamo i dalmatinsko prezime *Bujaš*. I u Panoniji i u Daciji posuđen je: madž. *buja* »lascivus« (glede *-a* upor. *koma* < *kum*), odatle apstraktum *bujaság* i glagol *bujáikodig*; rum. denominal *a se bui*, odatle pridjev na *-áko*: *biuac* »divlji«, koji nije potvrđen u slavenskim jezicima (upor. ipak lično ime *Bujak*).

Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga *ou/au*, za koji se nalazi potvrda u avesti *bavyō* (prilog) »duže« i u prijetoju *α* »više, jače« i sa sufiksom *r* (kao u *dobar*) u lit. *būrys* »mnoštvo«. Za posljednje pojave nema slavenskih refleksa. Osnova je onomatopetska; ona se nalazi i u ne-ie. jezicima (upor. tur. *buyumak*). Upor. *buh-* kao dalju izvedenicu od iste osnove dobivenu s pomoću *i* > *h* poslije *u*.

Lit.: ARj 1, 718-9. 4, 146. Miklošić 23. SEW 1, 98. Bruckner 47. Mladenov 48. Vasmer 138. WP 2, 115. Elezović 1, 64. Vuković, SDZb 10, 405. van Wijk, JF 24, 31. ASPH 30, 457. Wood, MPh 11, 315., br. 21. MLN 29, 69-72. Sulek, Im. 36. Hirtz, Pisces 60-1. 93. Fink, Im. 39. Jireček, Romanen 3, 11.

bujōl m (Kućište, Brač) = *bujō*, gen. *-o/a* (Perast, Stoliv) = *bújō*, gen. *-óla* »mali mastil za nečistu vodu, za pranje veša, drveni kotao na brodovima za pranje palube«. Od sjev.-tal. *bugliòlo*, mlet. *bugiai*, istrom., tršč. *bujòl* »secchio di legno a doghe« nepoznatog podrijetla.

Lit.: DEI 630.

bujrvmtija f = *burjuntija* (glede metateze *jr.* > *rj* upor. *bajrak* pored *barjak*) = *buruntija* (Vuk, Bosna, 17. v.) = *buruntija* (Kosmet), od tur. *buy(r)uldulbuyrultu* »zapovijed ili naredba upravitelja zemaljskog (vezira, serdara itd.)«, na osnovu stezanja *uyu* > *u* \ di-similacije *r-l* > *r-n*. Prijelaz *d* > *t* nalazi se i u bug. *bujurultija*, *d* ostaje u rum. *buiurdeu* i u ngr. *μπουρούρτυσμα*. Od tur. glagola *buyurmak* »zapovijedati«, očuvan u bug. *bitjur-dis(v)am*, u impf. 2. l. sing. *bújur* (prema Daničiću krivo, da je to okrnjen turski impf. 2. l. pl. *buyurun*) koji se u Bosni govori i *bujrum* — *bujurum* = *bujrum* (Kosmet) pored *bujrum* i *Bleym* = *Vírūm* (Kosmet, glede i za M upor. tur. *biyuriñ* »zapovijedajte») kao uzvik u značenju »izvoli«. Dočetno tur. *-Я* često se zamjenjuje kod nas sa *m*, ispor. *jurum* pored *jurun* (v.), *kursūm* (v.), *bedem* (v.), (*h*)*oždeldum* (v.) i obratno, tursko m sa n: *kūzun* (v.).

Lit.: ARj 1, 719. 743. Skok, Sláva 15, br. 94. 189. Mladenov. 51. SEW 1, 98. Lokotsch 346. Elezović 1, 46. 64. 2, 500.

buk m (16. v., jedanput, i danas u Primorju) »fagus« nalazi se gotovo u svim slavenskim jezicima, odatle pridjev *bukov* i odatle izvedenice u kojima se poimeničuje sufiksima *-bc* *bukovac*, gen. *-vca*, *-aca* *bukovača*, *-ina* *bukovina*. Po rodu odgovara drugim općeslavenskim nazivima za drveće muškog roda kao *grab* (v.), *dub* (v.), *drijen* (v.), *klen* (v.).

Kolektiv odatle očuvao se u Kosmetu *buče*, gen. *-a* »bukova šuma«, toponim *Bučje* (Slavonija, 14. v.). U istom značenju dolazi i kao *buka* f (Srbija, po nekim krajevima) i opet kao i druga općeslavenska imena drveća: *vrba* (v.), *jela* (v.), *iva* (v.), ali je femininum hrv.-srp. inovacija.

Danas je općenit samo oblik koji je proizašao iz deklinacije *ō* (steslav. *buky*, gen. *bukwe*) koja se nalazi u imenima bilja *mrkva*, *brdokva*, *jelva* (ŽK). Taj oblik prešao je u deklinaciju *α* kao i *crkva*: *bukva* (14. v.) »1° fagus, 2° littera, 3° (u metaforickom značenju: *bukva* = *bukvan*) glupan«. Raširen je kao toponim, odatle kol. *Bukóvlje* (ŽK). Od slavenskih jezika nalazi se u slov. *búkevjbukva*, stčš. *bukev*, polj. *bukiew* u značenju »fagus«. U značenju »littera« *bukva* dolazi u ruskom, ukrajinskom i bugarskom, u pl. u steslav. *bukvbi* »pismo, povelja«, odatle *bukvar* m »početnica (na istoku)«, *bukvica* »alfabet«. Od imena slova *až* *buky* nastade *azbuka* f prema *abeceda* (v.).

Odnos prema istozačnom madž. *bükk* nije utvrđen. Najraširenije je tumačenje postanja iz germanskoga, i to *buk* m < germ. **bōkaz*, *bukva* f < germ. **bōkō*, nvnjem. *Buche* istog značenja. Steslav. pi. f. *bukívi* u značenju *τα γράμματα* poklapa se doista s got. *bakos* pl. u istom značenju. Germanska riječ je srodna s lat. *fagus*, gr. *φηγός* »dub«, slav. *bbzb*, odatle *zova* f (v.). Koje su kulturne potrebe prisilile Slavene već u praslavensko doba da posude ovu riječ od susjednih Germana, ne zna se. Značajno je da se ovaj germanizam ne nalazi u baltičkim jezicima. Na osnovi tumačenja iz germanskoga pravila se i povijest i ustanovljivala slavenska prado-movina. U najnovije vrijeme germanska teorija nailazi na opoziciju kod V. Macheka koji slav. *buk*, lat. *fagus*, gr. *φηγός*, got. *bōkō* stavlja u pred-ie. supstrat, i kod M. Budimira koji *buk* i *bukva* stavlja u vezu s pridjevom *baukis* (βαυκόξ) »crven« i na osnovu toga traži prado-movinu Slavena bliže na jug k Dunavu.

Lit.: ARj 1, 727. Miklošić 24. SEW 1, 99. Bruckner 48. KZ 46, 193-215. ASPH 42, 132-184. Mladenov 48. Kiparský 217. Stender-Pedersen 447. Vasmer 139-40. Hirt, JF 1, 483. Krogmann, JF 48, 271. Boisacq 1023-4. Janko, Slávia 9, 352-3. GM 54. Machek, LP 2, 156-8. Budimir, Rad 282, 5-32. Bezljaj 1, 95-6. Passler, AIAVS 1, 155-161. Knutsson, LUA n. f. avd. 1, bd. 24, nro 9 (Die germanischen Lehnwörter im Slavischen von Typus *buky*). Lund-Leipzig, 1929.

buka f (Rab) »vrata« < tal. *bocca* < lat. *bucea*. Isto značenje u složenici (pomorskom terminu) *bukapdrat*, gen. *-orta* m (Božava) = *bukapôrta* f (Rab, Mljet) = (asimilacija) *pokapane* f pl. (Račišće) »otvor na krmi« < tal. *boccaporto* m pored *boccaporto* (tip *betterave*, *granariz*, *Linguaglossa*). To značenje i u imenu kraja i zaliva *Būka* f (Kačić, Norrm; nije potvrđeno u narodnom govoru) = *Bōka* s pridjevom *kotorska* (Kavanjin, Obradović; prema tal. sintaksi do *Boke od Kotora* = *Bocche di Catturo*; Bogišćeva nar. pjesma: *po Boci*; *Bōke* f pl., Dubrovčani, prema talijanskom). Etnici su: na *-ellus* (deminutivni sufix u službi etnika, upor. *Mlečić* i tal. *romagnolo* od *Romagna* sa deminutivnim sufiksom *-olus*) > *-elj-i(j)elj* (upor. *poguzelj*, Paštrovići): *Bokelj*, gen. *-ělja* (Ljubiša, Risan, Vuk, književno, Dubrovčani) = *Boklelj* (Krtole, Crna Gora, Luštica, Grbalj, Bijela) = *Bōkielj*, gen. *-ělja* (Crna Gora, Nikšić) m prema *Bokeljka* f (Vuk), također cvijet *bokeljica* »ruža koja cvate i ljeti i zimi, ali nema mirisa (Dubrovnik)«, pridjev *bokeljski*, na *-ensis* > tal. *-ese*: *Bukez* (Kačić) = *Bokēz* (Dobrota, Budva, Prčanj) < tal. *Bocchese* m prema *Bokeška* f, pridjev *bokeški* = *bokēški*; na pre. *-ino* *Bd-kinac*, gen. *-inča* m prema *Balkinka* f, pridjev *bōkinski*. Stariji je naziv Kačićev. Oblik sa *o* mjesto *u* nastao je zacijelo pod mletačkom upravom. Dok su bili pod Turcima, nisu se smatrali Dalmatincima. Vokal *o* mjesto *u* nalazi se i u posuđenim izvedenicama: na tal. *-ino* *bakîn* (Rab, Božava) = *bakin*, gen. *-ina* »Mundstück« < tal. *bocchino*; na *-one* > *-un* *bokun*, gen. *-una* m (Vuk, Primorje, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Mljet, Potomje, Vis) = *bokūn*, gen. *-una* (Rab, Hvar) »komad«. Ovamo ide i deminutiv na *-ič* *bukànč*, gen. *-ica* u Daničićevoj dubrovačkoj poslovcici: *igra od ruke nije dobra ni bukanic* < tal. *boccone* (14. v.) (nema drugih potvrda, a mjesto *o* nejasno). Talijansko značenje »usta« potvrđeno je u Režiji *boca* < *furi*, *bòk'e*. Arbanasko značenje »kruh, hljeb« (sinegdoha) u *bukar* »hljeb« (izvedenica na *-ar*) u tajnom jeziku (argot) u Vranji i Prištini od arb. *buke* »isto«, i rumunjska izvedenica na *-ața bucată* »zalogaj« u šatrovačkom (osačanskom) govoru na *-as buketăș* »hljeb«.

Lit.: ARj 1, 520-1. 721. 10, 435. Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 19. 22. 23. Šturm, GSJK 6, 53. Hraste, BZb 151. Macan, ZbNZ 29, 207. 214. Jireček, ASPH 8, 102. Trojanović, JF 5, 223. GM 51. DEI 547. Šulek, Im. 23. 549.

bukàgije, gen. *bukagija* í pl. = *bukàgije* (Kosmet) »sinonimi : puto (v.), negve (v.), prange (v.)«, od tur. *bukađi* istog značenja. Nalazi se još u arb. *bukađi*. Hrv.-srp. pl. nastao je analogijom prema *negve* (v.). Kavanjin i Stulić imaju varijantu sa / (*If*) mjesto *g*: *bukàlije* = *bukàljije*.

Lit.: ARj 1, 722. GM 51.

bukila f (Vuk, ne kaže gdje se govori; Dobrota, Boka) »četvrtina stara (30 lit.) < sextarius (v.)«. Nije mjera za tekućine. Star se računa 120 lit.; *bukila* je drvena u obliku valjka. Poslovica: *bolje star nego bukila*. Prezime *Bukilica* (Grbalj). Od lat. deminutiva *butticella* (564), sa naglašenim sufiksom *-icellu*, varijanta od deminutiva *buticula*. Oboje potvrđeno u romanskim jezicima, v. *butilja*, od *buniš*. Upor srlat. *bucellus* za gubitak antetonike *ti*; *k* pored *i* ukazuje na podrijetlo iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 1, 723. DEI 576.

buklija f (Potomje, Pelješac) = *buklija* (14. v.) »posuda za piće na polju«. Deminutiv na *-ica* *buklīca* (*iji* > *i*). Balkanska riječ grčkoga podrijetla, grčki deminutiv na *-io* od *μυτῶν-λα* »hölzernes Weingefäss« > bug. *bukla* »isto«, cine. *buda*, bug. *buklija* (Gorno-Džumajsko), dem. na *-ica* bug. *bāklica*, cine. *buc-litā*, na *-e* bug. *bakiē* od *bokal* »fassartiges hölzernes Wassergefäss«, arb. na *-š* < gr. tov *bakii*. Na Cresu metafora *buklija* »Schimpf- und Schmähwort für ein Weib (Mädchen) runden Gesichtes«. Od lat. *buccula* »tout objet en forme de joue; sorte de vase«. Upor. slov. *bokla* f »Loch«, *baklja* < furl. *bòculebùcule*. Možda ide ovamo i *bikulja* f (Vuk) »cirrus, vitica«, ako se uporedi s furi, *bùcullbòcul* »riccio di capelli«, tal. *bòccolo*, fr. *boucle*. Glede i za *o* upor. istoznačno tal. *biòccolo* pored *biocca* od unakrštanja sa *fiocco* < *flocus*.

Lit.: ARj 1, 301, 723. Pleteršnik 1, 43. Mladenov 49. 52. Šturm, ČSJK 6, 76. DEI 523. 548.

bukle v (Dubrovnik) pored *būklo* »rupa u zahodu za tjelesne potrebe«. Upor. slov. *bokla* »Loch«. Pleteršnik kaže da je furlanskoga porijekla, ali ne navodi furlansku riječ. Dubrovačko *bukio* je očit dalmato-romanski deminutiv na *-ulus* od *bucolbuca*, paralelni oblik od lat. *bucea*, vlat. **buculus* ili **bucculus*. Nije potvrđeno dosada u ostalim romanskim jezicima.

Lit.: Zore, Tuđ. 5. Isti, Palj. 216. Pleteršnik 1, 43. DEI 621. 625. Prati 178.

bukurija f (Osacani, šatrovački govor) »crkva« = *bukurlija* u istom značenju u istom govoru, odatle radna imenica na *-as*: *bukurlijaš* m »bog«. Od iste je osnove *bukureš* m (Kosmet) »mjesto puno nemorala i bluda, sodoma i gomora«. Dočetak *-eš* je možda prema imenu rumunjskog grada *București*, a svakako su sve tri riječi postale u šatrovačkom govoru iz rum. *a bucura* »veseliti se« ili iz arb. pridjeva *bucure* »lijep«, *bukurt* f »ljepota«. U osaćanskom šatrovačkom govoru ima i drugih prekraranja iz arbanaskoga, tako *čkojalica* f »noga« od arb. *shkoj* »idem, hodam«.

Lit.: Trojanović, JF 5, 233. Grunenthal, ASPH 42, 316. Jireček, ASPH 8, 102. Elezović 1, 64. Školjić 1, 118.

būkva f (Vuk, Zore, Kolombatović, Dubrovnik, Boka, Bijela, Kostajnica, Tivat, Muo, Malinska) = *bōkva* (Krtole) = *būgva* (Rab, Božava) = *būgva* (Senj) »morska riba boops vulgāris«. Na *-aria* > *-ara* (sufiks za oznaku mreža za hvatanje riba označenih u korijenu izvedenice) *būkvara* (Mljet, Zore) = *bugvāra* (Senj). Deminutiv na *-bc* > *-ee* *bukovec* m (Malinska, naliči na *konja*), na složeni sufix *-eljić* < lat. *-ellus* + *-iē* *bukveljić* (Zore) »morska riba nalik na bukvu, ali manja od nje« = na *-ica* *būkvia*. Od gr. βόαξ > (stezanjem) βώξ, ak. *boca* — βόαα »θύνων«. Oblik s nesonoriziranim velarom *bukva* potječe iz dalmato-romanskoga; *-va* je kao kod imena stabla i biljke *murva* < *morum* prema *buky*, gen. *-š e*. Oblici sa sonoriziranim velarom *k* > *g* predstavljaju upliv mletačkog *boga*; *bukveljić* je dalmato-romanski deminutiv **bokeiu*. Druga je varijanta *boba* (Risan, Božava) od tál. (mlet.) *bōba* od βόωψ, -ωπος »riba volovskih očiju«. Sa mlet. sufixom *-era* < *-aria* *bobēra* (Božava) »rete per bobē«. Odatle *o* u *bōkva*. Upor. krč.-rom. *baubq.*

Lit.: ARj 1, 463. 702: 716. 727. Cronia, ID 6. Banali 2, 173. Budimir, Rad 282, 28. Štrekelj, LMSI 1882/3, 278. DAW 50, 4. Macan, ZbNZ 29, 208. REW² 1182. 1210. Rohlf 397. DEI 545. 550. 576. Fink, Im. 38. Hirtz, Pisces 56.

bula f (Vuk, 16. v., Kosmet) »1° žena Turkinja nižeg staleža prema hanuma (v.), kada = kaduna koje su otmjenije žene. Turkinje, 2° Turkinja uopće«. Odatle deminutiv na *-ka*: *bulka* = *bula*, sinonim *tūrēinak* »papaver rhoeas« (u ovom metaforičkom značenju i u bugarskom); *hulanka* f »jabuka crljena«, deminutiv na *-če*, gen. *-četa* *bulče* = *bulče* (Kos-

met) »djevojka turkinja za udaju«; pridjev na *-in* *bulin*, na *-ski* *būlski*, denominal *ražbuliti*, *-im* (Srbija) »učiniti da tko ne bude bula«. Opći balkanski turcizam iz oblasti turskog porodičnog života: bug. *bula*, arb. *bulle*, ngr. μπούλα »signora ebrea«, mađ. *bulya* (16. v.) od sttur. *bula/bola* »tante du côté paternel, femme de l'oncle paternel«.

Lit.: ARj 1, 728. 729. 730. SEW 1, 100. Mladenov 49. Gombocz-Melich 1, 568. GM 52. Elezović 1, 64.

bulāndisati pf. (nar. pjesma) »poludjeti, smušiti se«, od tur. *bulanmak* »sich verfinstern., trübe werden«. Odatle u sjevernim slavenskim jezicima: rus., ukr. pridjev *bulaný* »falb, fahl (o konjima)« < sjev.-tur. *bulan*. Tursko značenje izmijenjeno je u hrv.-srp. prema *bulazniti*, *bulažnjenje*, od *blažnъ* > *blāzniti* (v.), a ovaj posljednji dobio je *u* u grupi Wód turskog glagola. Prema tome, ovdje imamo unakrštanje (kontaminaciju) hrv.-srp. i tur. riječi kao u *česagija* (v.). Grupa *zn* izmijenjena je u *zg* u *bulazganje* prema onomatopeji *baljuzgati* (v.). Od iste turske osnove je bosansko katoličko prezime *Bulut*.

Lit.: ARj 1, 729. SEW 1, 58. 100. Vasmer 141. Lokotsch 350. Škaljić 1, 119.

būlbul m (Srbija, nadimak) = (s disimilacijom *l-l* > *m-l*) *bumbul* (nar. pjesma) = *būljbulj* (Srbija, Leskovac) »slavuj«. Mjesto *u* za tur. *ü* govori se u Kosmeru *i*: *biljbilj* m u istom značenju. Odatle pridjev na *-ov*: *būmbulov* (*jaje*). Opći balkanski turcizam (*būlbul*) perzijskoga podrijetla: bug., arb. *bilbil*, *bilbul*, arb. i disimilacijom *l-l* > *r-l*: *birbil*.

Lit.: ARj 1, 729. 730. Mladenov 29. Elezović 1, 45. GM 36.

buldirjan m (Orfelin) »odoljen«. Možda štamparska greška u mjesto *a* za rus. *baldirjan* < njem. *Baldrijan* < lat. *valeriana* (of-ficialis).

Lit.: ARj 1, 729. Korsch, ASPH 9, 487. REW² 9130. Vasmer 46. Šulek, Im. 244.

buldum samo u zagoneci o mlinu: *kako deldum* (v.), *tako buldum*. Očito je to 1. lice tur. perfekta od *bulmak* »naći« koji se nalazi u arb. (Gege) *bullundis* »nalazim se slučajno«, od tur. *bulunmak* »nalaziti se«.

Lit.: ARj 1, 729. GM 52.

bulētīn, gen. *-ina* m (16. v., Dubrovnik, Vetrание, Račišće) »(ribarski termin) 1° duga uzica sa više udica na kraju (pada na dno

s pomoću olova, sa kopna se baca daleko u more), 2° tunja za kanjce, 3° olovo na običnim tunjama«. Postoji i glagol *bulētati*, *-am* (Dubrovnik) »ribati tom spravom«. Dalmato-romanski laksički ostatak iz ribarske terminologije od *volantino*, poimeničeni particip prezenta od *volare* »letjeti«, *volons*, gen. *-antis*, s pomoću lat. sufixa *-īnus*; *en* mjesto on može biti kao *lāncūn* < *lencun*, *v* > *b* je dalmato-romanski betacizam kao u *Bol*, *bandima* itd.

Lit. ARj 1, 729. KEW² 9431. Skok, Term. 162. DEI 551-2.

bulgur m (Della Bella, Belostenec) = (običnije s disimilacijom *l-r* > *n-r*) *būngur* (Vuk, Bosna) = *bungür* pored *būngur*, gen. *bun-gura* (Kosmet) = (s metatezom *b-g* > *g-b*) *gümbür* (Srbija) »mjesto pirinča oderana i osušena pšenica ili kukuruz«. Odatle pridjev na *-ov*: *būngurov*; deminutiv na *-bc*: *būngurac*, gen. *-urca* (Vuk), denominali *būngurati* = *būngurisati* »mljeti bungur«. Opći balkanski turcizam (tur. *bulgur* = *burgul*), bug., rum. *bulgur*.

Lit.: ARj 1, 729. 735. 3, 499. Vasmer 142. Mladenov 49. Skok, Slavia 15, 90. Lokotsch 352.

būlierga (Bijela, Boka) = *buliērga* f (Kotor, Dobrota, Muo, Lastva) »1° meduza, okrugla i raznovrsne boje kao klobuk (ne može se uhvatiti rukama, mučka se kao živo srebro, nema ih po dnu mora; kad se opaze na moru, kad »pliju« po moru, biva to najviše za kišljiva vremena, zimi kad iskoče na kraj, nije dobar znak za obilat lov; ribari vele da buliērga truje ribe... škodi mrežama... stađun je njihov u marču..., 2° (podrugljiva metafora u Kotoru) *prava si būliērga* (veli se čovjeku koji govori bez smisla, upor. fr. *pouacre* »ro-gueux, sale« < stff. *poacre* »kostobolja«). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *podagra* < gr. ποδάγρα (složenica od *πους*, gen. *ποδός* »noga« i *άγρα* »lov«) »1° laccio per prendere l'animale ai piedi, 2° (medicinski termin) kostobolja«; *ρ* > *b* kao u *butiga*; *d* > *l* dolazi i u fr. narječjima *poulacre* i u južnoj Italiji *pularge*, *pularike*. Za metatezu *gr* > *rg* upor. *kaliērga*; *a* > *e* možda zbog *r*, upor. *rasti* > *resti*. Kao medicinski termin živi *podagra* preko njemačkog izgovora *d* > *t* u slov. *poten gròb* m »1° Hühnerkrankheit, 2° kostobolia« = *potigra*, *putika*, *putka*.

Lit.: Pleteršnik 2, 184-5. 187. 367. REW³ 6624. (cf. Bruch, ZRPh 40, 315). Rohlf 1720. Gamülscheg 711. Wartburg 9, 109.

bulik m (samo Belostenec) = *buluk* (17. v., jedanput) = (najobičnije) *buljuk* (Vuk, 17. v.) = *buljuk*, gen. *buljuka* (Kosmet) = *buljuk* (Brač) »1° gomila, četa vojske, 2° stoka, sinonim za *turma* (Crna Gora), *kārvan*, 3° u Kosmetu u prenesenom značenju punoljetstvo, zrelost (*ulægao u buljuk* »punoljetan«, *devojka u buljuk* »zrela za udaju«). Odatle denominativ *nobuljukāt se* pf. = (s metatezom) *nabukuljāt se* »doći u velikom broju« i složenica *buljumbaša* m = *buljubaša* (Kosmet) = *buljak-baša* (A. Palmotić), odatle deminutiv na *-ica* *buljubašica*, pridjev na *-in* *buljubašin*, odatle *buljubašinica* »žena buljubašina«, apstraktum *buljubaštvo*, denominativ *buljubašovati* (Vuk). Opći balkanski turcizam iz oblasti vojništva (tur. *buluk/bölük*, *bolik-başı* »kapetan u janjičarskom odžaku«): bug. *buljuk*, *buljūk-baša* pored *biľjuk* (disimilacija *ü-ü* > *i-ju*), rum. *buluc*, *bulubaša* »gardijski, ciganski kapetan«, ngr. *μπουλουχι*, arb. *biilluk*, madž. *bulyok*. Značenje, »punoljetstvo, zrelost« tumači Elezović miješanjem (kontaminacijom) s tur. *bulūğ* »pubertet« (upor. tur. *bulūğa ermek* »dozreti, dorasti za udaju ili ženidbu«).

Lit.: ARj 1, 729. 730. 731. Mladenov 29. GM 58. Elezović 1, 65. 428. Gombocz-Melich 1, 568.

bulikān, gen. *-ana* m (16. v., Vetricane, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *bulikān* (Korčula, rijetko) »1° nered i buka, svađa, vika, graja, dannar, 2° mnoštvo, burdil (v.) stvari i čejadi (Korčula)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *Vulcanus* > sttosk. *bolcano*, *bolgano*, s anaptiksom *i* kao u *aliga* < *alga* (v.). Glede betacizma upor. *Bol*, *bandima* itd.; upor. i ime *Bulkan*, gen. *-āna* u Barakovića. Učene riječi *vulkan*, gen. *-ana*, *vulkanizācija*.

Lit.: ARj 1, 729. 730. Zore, Palj. 170. 204. REW* 9462. Prati 1055.

bulog m (Dalmacija, 18. v.) »metez«. Ovamo ide zacijelo i *buloğa* f »žensko čeljade koje mnogo viče« = *bulağa* f (Kosmet) »muško ili žensko čeljade prljavo i lenje koje leži u neredu i nečistoći«; augm. *buložina* f. Odgovara po značenju Vukovu *obrljuga* f. Elezović upoređuje *ulōgavica* f od pridjeva *ulōgav* u Kosmetu. Obje posljednje riječi potječu bez sumnje od *ulog*, prijevoj od *uleti*; *bulog* i *buloga* mogu da imaju *h* od prefiksa *ob*, upor. *biskati* (v.), *buliti* (v.). Vukova *obrljuga* f, koja je od *ob* + *vrljati* (v.), ima pre-

fiks *o-*, koji je nestao u *buloga*, isto tako i denominativ *obūložit*, *-im* pf. (Kosmet) »zagojati, npr. đubre, rastrviti«. V. *buligati*.

Lit.: ARj 1, 730. Elezović 1, 64. 2, 7.

bulumāč, gen. *-oca* m (Srbija) »žitko zamiješano brašno kojim hljebari pomazuju hljeb kad je upola pečen«. Vuk ima istu riječ sa *-č*, ali definira značenje dosta neodređeno »nekakvo jelo od brašna«, određenije Elezović *bulumač* m (Kosmet) »nekada jelo kao kaša od pšeničnog brašna, a danas kuhano brašno za lijepljenje«. U Kosmetu se upotrebljava i u igri riječi: *napravi se alamai bulumač*, koja se govori »kad se nešto smiješa pa se ne može uhvatiti kraj ni red«. I bug. *bulumač*. Ne znam je li isto što i tur. *bulumaç* »marmelade de moût et de farine«, koji turcizam G. Meyer navodi za arb. *hürmet*, *büümet* (Skadar) »Milchspeise«, u bug. *bulumaç*, koji Mladenov izvodi od tur. *biilgamak* »miješam«. Upor. naziv kolača *bažlamaca* (v.). Upor. glede dočeta *-mač* *tutmač* (Kosmet) »jelo od pšenična brašna slično kaši« < tur. *tutmaç* »čorba od brašna«.

Lit.: ARj 1, 730. 6, 497. Mladenov 49. Elezović 1, 65. 2, 352. GM 58.

buljun m (Lepetane, Boka) »izvor«, *bolüm* m pl. (*veliki* ~, Muo) »kao izvor iz dna mora«; toponimi: *Boljuni* m (Stoliv, ime kame-nice iz koje se pije voda), u *Boljunê* (velika šuma), *Boljun* m (Istra), *Boljuni* m. pl. (dva sela u Hercegovini). Apstraktum na *-mentum* *bulumenta* f (Vuk, Crna Gora, Srbija) »mnoštvo«. Obje riječi stoje možda u morfološkoj vezi, prva sa *-umen*, druga sa *-umentum*, od *bullire* »vreći«, zamjena sufiksa mjesto *-imen*. Upor. tal. dvostruki imperativ *bolli bolli* »Auf-ruhr« i *bollicarne*. Particip prezenta na *-iens* > *-ens* (lat. *bulliens* > sttal. *bogliente* > *bol-lente*) *Bület*, gen. *-eta* (selo u Zatonu kod Dubrovnika, *e* < *e*). Upor. i *Buljarica* (Paštrovići). Od *bullire* postoji još glagolska izvedenica na *-icare*: srlat. *bullicare* > tal. *bollicare*, mlet. *buligá*, isto-rom. *boulaga*, fr. *bouger*. U Dalmaciji je to ribarski termin: *buligati*, *-ā* (subjekt *riba*, *cipoli*, Perast, *riba buliga* Do-brota) »kad nije na površini, kad ne kača (v.), nego se vrti pod površinom morskog; kad glavataju i kupe se na kraju«. Ovamo možda ide kao postverbal *búlog* m (18. v., Dalmacija) »metež«, *búloga* (Dalmacija, Pavlinovići) »žen-sko čeljade koje mnogo viče«, s denominativom na *-iti* *búlošiti*, *-im* impf. (Dalmacija) »buniti.«

Toponim *Bulozi* m pi. i *Buloge'*, *-og* mjesto *-ig* nastalo je unakrštanjem sa *vrtlog*, ali se može i drugačije tumačiti (v. gore *búlog*).

Lit.: ARj 1, 547. 729. 730. REW* 1389. DEI 550. 553. Štrekelj, ASPH 14, 518.

bumbača f (Vuk, Slavonija) »igla bez ušice a sa glavom, babljača, batuška, batišnjica (ŽK), čioda«. Upor. rum. *bumb* (Moldavija) »Knopf«. Prema Daničiću od *gombostü* (v. *gumb*).

Lit.: ARj 1, 731.

bümbak, gen. *-aka* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Perast) = *bumbák*, gen. *-aká* (Rab, Božava, Molat, Vodice) = *bombák* (15—17. v., Krnarutić, Istra) = *bumbök*, gen. *-oka* (Brusje, Hvar, Ložišće, Brač). Pridjevi na *-bn* > *-an* *bumbačan*, na *-bsk* *bumbački*. Deminutiv na *-ič* *bumbačlc* (M. Držić), na tal. su-fiks *-ino* *bunbačín* (Dubrovnik) »pamuk gore vrsti«. Na Cresu s metatezom samoglasnika *bambuk*, gen. *-uká*. Slov. *bumbák* (Notranjsko) = *bombáz* (ž < tal. *-gio*). Tal. pridjev na lat. *-inus* > *-ino* *bumbažín* (samo uz imenicu *harta.*, 16. v.), poimeničen u *bumbažma* f (Rab, Smokvice, Korčula) = *bumbažina* (Lika) »pamučno platno« < tal. *bambagina* (14. v.). Madžari posudiše *bumbák*, Rumunji *bon-bac*, Bugari *babák* pored *babek* pokazuju zamjenu za velami nazal ç. Općenit je danas oblik *pamuk* m (Vuk), složenica *am-pamuk* (Banja Luka, prvi je dio perzijski pridjev *ham* »sirov, neizraden«, koji se nalazi u arb. *ham* »Paradeferd, tj. koji ne radi«) = *pambuk* (Srbija, okrug valjevski, prema toponimu *Pambukovica*). Pridjevi: *pamučan* = *pamušan* (ŽK, analogija prema f i kosim padežima), indeklinabilni pridjev na *-li* *pamukli košulja* (*čarape*, Kosmet, epitet), *pamuklija* f (Kosmet, Uzička nabija) »1° kratka haljina s rukavima naložena pamukom, 2° vrsta jabuke (Uzice, Bosna), 3° ono u što se beba zamotava (Bosna)«, odatle *pamuklijica* f (Miličević). Na *-jar* *pamučar* »trgovac pamukom«; " je u tom obliku nastao iz bug. *pambúk* pored *pamuk* i bez m *bubah* = *bubák*, *bubajk*, *babek*, *bobak*. Arb. *pambuk* — *pamuk* (Skadar) = (s metatezom samoglasnika *a-u* > *u-a*) *pumbak* = *pumbuk*. Madž. *pamuk* pored *pamut*. Ovamo ide i indeklinabilni pridjev *pembe* (Vuk, Kosmet, uz *mafes*, v.) »ružičast, rumen, boje kao pamuk«.

Oblik *bümbak* (Dubrovnik) slaže se sa sttal. *bombace* (1363), srlat. *bombax*, gen. *-ciš* (u nas sa očuvanim velarom kao *kimak*, v., upor.

u Sardiniji *bambaghe*, tal. *bambagina*); *pamuk* = *pambuk* je balkanski turcizam koji se osniva na metatezi *u-a* > *a-u* kao prijeda. Upor. još tal. *bambagia* s pridjevom *bambagino*. U ovim oblicima može da stoji u vezi s gr. *βόμβυξ*, gen. *-ροξ* »svilena čahura«. Čini se da su se unakrštavali bizantinsko *βουμβάκιον* > perz. *pānbāk*, ime grada *Βαυμβάκη*, gdje se proizvodila *charta bambagina* i gr. *βόμβυξ* u našim krajevima. Naziv boje *penbe* je perzijskog podrijetla (*pānba*). To je također balkanski turcizam, sa tur. *-li* *pembelija* (Kosmet) »crvena haljina«, rum. *pembë* »rosa«, *pembea*. To se vidi i u ngr. *πέμβας*, *παιμβάκιον*.

U vezi je sa *bombyx* Vukova *buba* f (17. v., također bug.), koja se upotrebljava s pridjevom *svilena*, »kukač, koji se po semantičkom zakonu metafore prenosi na naziv bolesti djetinjih i životinjskih«. Na tu vezu upućuje pridjev *bubučera* (15. v.) < ngr. *βουμβάκη-ριώξ* »pamučan«. Odatle radna imenica na *-anca* *bubārca* »žena koja hrani svilene bube«. *u* je nastao od velarnog nazala *o*, upor. bug. *bubák* »pamuk«; *buba* je nastala na taj način što je odbačen novogrčki dočetak *-ak*, u *βουμβάκη* > bug. *bubák*. Taj je dočetak kod nas sufix *-āi* (v.). Da je to tumačenje ispravno, dokazuje izvedenica *bubának*, gen. *-ānka* (Potomje, Pelješac). Unakrštanjem sa *bauk* (v.) nastala je s augmentativnim sufixom *-ina* *baučina* f (18. v., Palikuća) »svilena buba«. Upor. još *bubač* m (Hrvatska) »žiška« i *buban* m (Hrvatska) »neki pasulj«.

Lit.: ARj 1, 211. 547. 732. 3, 563. 9, 610–1. Elezović 2, 65. 535. Hraste, JF 14, 63. Pletersnik 1, 45. Budmani, Rad 65, 162. Tentor, JF 5, 203. Kušar, Rad 118, 15. 22. Miklošič 230. SEW 1, 78. 100–101. Mladenov 47. 410. Gombocz-Melich 1, 570. Lokotsch 1617. GM 146. 320. Korsch, ASPH 9, 661. REW* 932. 1200. 1202. DEI 421. 555. Schwyzer, KZ 63, 61. Románsky 96. Sturm, GŠjJK 6, 51.

bumbar m »Hummel« = *bumbar* (Kosmet; Bosna: *bumbar*) »1° kukac krupniji od dzundzara (v.), 2° u pekarnicama nešto kao krezie od jagnjeće utrobec (uveče se jede po mehanama kao meze uz rakiju)«. Značenje pod 2° nije potvrđeno u drugim istočnim našim krajevima koji poznaju *meze* (v.). Izgleda da tom značenju odgovara tur. *bumbar* »kobasica« te ne ide ovamo. To je etimološki druga riječ. U ukr. *bombar* je »Maikäfer, hrušt«. U Istri *bumbarima* zovu Istroromâne, tj. romanske stanovnike Rovinja, Dinjana, Bala, Galežana, Pule i Šišana (ovaj naziv smatra

Meyer-Lübke romanskom kreacijom). Ovamo se može ubrojiti u metaforom značenju *bumbarati* = *bumbarāti*, -am impf. (Kosmet) »govoriti besmislice, zundarati«. Podrijetlo je zacijelo onomatopejsko. U drugim ie. jezicima upotrebljava se udvojena onomatopejska osnova *bher-* za oznaku istog kukca; *m* je mogao nastati disimilacijom *r-r* > *m-r* iz takve reduplikacije u prijevodu *o*, ali je moguća, i izvedenica sa sufixom *-ar* od internacionalne onomatopeje *bumb-* od koje je *bomba* f »pravo streljivo koje zuj«, gr. βόμβος »zujanje« itd.

Lit.: ARj 1, 732. Elezović 1, 65. WP 2, 161. 5. REW⁶ 1199. Ribarić, SDZb 9, 6. Gombocz-Melich 1, 570. Škaljić* 154.

bumbir m (nar. pjesma) = *bubar* (Della Bella) »placenta«, Daniele izvodi od tur. *bumbar* »kobasica«, što semantički ne zadovoljava, v. gore *bubar*.

Lit.: ARj 1, 732.

buna f (Vuk, 16. v.) »perturbatio« = *buna* (Vodice, Istra) »vika, buka«, postverbal od impf. *buniti*, *bunim* »tumultuar!« (16. v.), odatle radna imenica na *-džija* (v.) = *-telj*: *bundžija* (Vuk) = *bunitelj*. Miklošič izvodi od istog glagola i *buntovnik* m, što nije ispravno (v.). Pridjev na *-ovit* (v.) *bunovit* potvrđen u zagoneci nije ušao u književni jezik, nego *buntovan* (v.). Prefiksalne su složenice odatle: *uzbuna* f »allarme«, *pobuna* f od *uzbuniti*, *pobuniti* (se), *zabuna* f od *zabuniti* (se). Bug. *buna* f i *búnja* pokazuju hrv.-srp. značenje, dok sjeverni slavenski jezici ruski i ukrajinski imaju, samo glagole onomatopejskog značenja rus. *búnitb* = *bunébt*, *bunjú* »dröhnen, summen«, ukr. *bunítý* »summen«. Prema tome hrv.-srp. i bugarski pokazuju razvitak od onomatopeje do leksikologijskog termina. Iz hrv.-srp. *buna* je ušla i u mađarska narječja.

Lit.: ARj 1, 733. 786. Miklošič 24. Mladenov 49. Loewenthal, ASPH 37, 388. Vasmer 144. Ribarić, SDZb 9, 136. Gombocz-Melich 1, 570.

bunaca f (16. v., Dubrovnik) = *bunāca* (Rab, Božava) = *bonaca* (16. v., Šolta: *pala* je *bonaca* »more se smirilo«; *danās nī bonaca* Hvar; Molat) »tišina morska«. Dminutiv na *-ica* *bonačica* (Istra). S talijanskim pridjevom *calmo*: *kalma bonaca* (Kučiste) »ni čuha vjetra«. Denominali: na *-ati* *bunācati* (Perast) = *bunacāt*, *-ā*, (Božava) pored *bonacāt*; s prefiksima *o-*, *s-*: *obunācati*, *-ācā* (subjekt *more*, vrijeme) »stišati se«, *zibunacat* (Božava), *zibunacāje* (Kučiste, Brač); *kalma* i *bunāca* čisti

su italijanizmi, *kalma* je i gr. καῦμα, *bunāca* < mlet. *bonaza* = tosk. *bonaccia* (djelomična prevedenica u eufemističkom pravcu od gr. μαλακία, apstraktum na *-ía* od pridjeva μαλακός »weich, mollis«). Prevedenica je stvorena na taj način što je grčka riječ bila shvaćena kao izvedenica od lat. *malus* s pomoću sufixa *-aceus*. Arb. *bonace*. Prefiks *o-* u *obunacati* zamjena je za tal. *a-* < lat. *ad-*: mlet. *abbonazar* = tosk. *abbonacciare*. V. *molajčina* i *malaksati*.

Lit.: ARj 1, 547. 735. 8, 487. Cronia, W 6. Kušar, Rad 118, 23. REW⁶ 5254. GM 41. DEI 557.

bunār, gen. *-ara* (17. v.) = *bunar*, gen. *-ara* m (Vuk) »u istočnim stranama sinonim za *zdenac* < *studenac* (v.) = *klādenac* (v.)«, odatle pridjev na *-ski*: *bunarski* (*voda*), augmentativ na *-ina* *bunārina* f, radna imenica na *-džija*: *bunardžija* m = *bunardžija* (Kosmet) »zanatlija koji kopa bunare«. Opći balkanski turcizam (*bunar* »izvor, studenac«): bug., arb. *bunar*. Također toponim.

Lit.: ARj 1, 734. Elezović 1, 66. GM 53.

bunda f (Vuk, Vojvodina i Hrvatska) »vestis pellicea«. Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom, ukrajinskom i rumunjskom. Odatle izvedenica na *-aš* (v.): *bundas*, gen. *-asa* m »biljka epicometis (metafora)«, denominal *razbūdati*, *-ām* pf. (objekt *svatove*, nar. pjesma) »skinuti bundu«. Od mađ. *bunda*. Upor. za kulturnu oblast mađarizma *bekeš* (v.).

Lit.: ARj 1, 735. 12, 493. Gombocz-Melich 1, 570.

bundeva f (Vuk, Reljković, Lazić, istočni štokavski krajevi Hrvatske, Bosna) »cucurbita pepo; sinonimi: *buča* (kajkavci, v.), *misirača* (v.), *tikva* (v.), *duma* (Belostenec)«. Odatle dminutiv na *-ica* *bindevica* f, izvedenica na *-ara* *bundevara* f »gužvara s bundevom«, pridjev na *-ski* *bindevski*. Daničićovo izvođenje od tur. *müdever* »okrugao« ne odgovara ni fonetski ni semaziološki; radi se o kulturnoj riječi koja je morala već u jeziku odakle potječe imati hrv.-srp. značenje. Opominje na mađ. *bundira* »becsi tők«, ali ta riječ nije u mađarskom dobro potvrđena.

Lit.: ARj 1, 735. 2, 884. Gombocz-Melich 1, 570. Šulek, Im. 37. 512.

bungasije f. pl. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »gaće crne i tanke što su nosili stari primorci poput grčkih«. Riječ nije potvrđena

u drugim jezicima. Vjerojatno je riječ nastala od naziva materijala od kojeg su se gaće šile. Dočetak *-ija* govori za turški izvor upor. tur. *boğası* »Futterleinwand«. Daničićovo izvođenje iz gr. φουντωτον βραχίων »Plumphose« ne zadovoljava fonetski; *n* je umetnuto.

Lit.: ARj 1, 735. Lokotsch 324. Mladenov 36.

būnina f (Vuk) »stercus, fimus, sinonim gnoj« izvedenica je dobivena s pomoću augmentativnog sufixa *-ina* (v.), ali primitivum *buna* u ovom značenju nije nigdje potvrđen. Vjerojatno je da je tim sufixom uklonjena homonimija s *buna* f »perturbatio«, koja je drugog etimologijskog postanja (v.). Od **buna* = **bunja* »gnoj« postoje još dvije izvedenice: na *-jak* *bunjak*, gen. *-aka* m (Vuk) = na *-ište* *b unis t e n* (Vuk, Crna Gora) = *bunjište* (Vuk, Kosmet) »sinonim: smetlište, gnojnik, ilmetum«. Postoji još u bug. *bunīšte*, koje Mladenov izvodi od *Bunē* »kupčina, rastiteljenost« i upoređuje s gr. βουνός (5. v. p. n. e.) »uzvisina«. Ovako je i Miklošič mislio. Upor. i arb. *dzburie* f »Abfall von Spinnrocken, gnoj«. Riječ je ograničena na hrv.-srp., bug. i arb., ide dakle zajedno s *balega* (v.), *brabonjah* (v.); **buna* »gnoj« je prema Bernekeru tal. *buina* f < **bovīna* od pridjeva *bovīnus* od *bos* »vo«. To je vrlo vjerojatno, ali i Daničićovo izvođenje od novogr. βουνιά »kravlja balega« nije na odmet. Novogrčka je riječ možda balkanska uporednica za naše **buna*/**bunja*, tako da se ne osnivaju na međusobnom posuđivanju nego predstavlja možda stariji (iliro-trački?) relict.

Lit.: ARj 1, 736. 737. 738. SEW 101. Miklošič 24. Mladenov 50. Vasmer, RSI 3, 263. REW⁶ 1247. GM 79. Bernard, LB 1, 98-101.

bunt m (Srbija, Nenadović) = *punt* (Lika) = *būnta* f »1° sinonimi: *buna*, *sedatio*« = *punta* f (kajkavci, Virje, ŽK) »kao 1°, 2° uznemirivanje lažnim vijestima« (Banja Luka). Od *bunt* izvedenice su na *-as* radne imenice *huntas* = na *-ovnik* *buntovnik* »homo seditiosus, rebel«, posljednje od pridjeva *buntovan*. Također bug. *bunt*, *buntar*, *buntarski*. Od *punta*: radna imenica na *-ar* *puntar* m (Vitezović, Lika, također slov.) prema *pūntarica* f (Lika), odatle apstraktum *puntarija* f (Lika, Virje, 16. v.), pridjev *puntarski* (Kuhačević) = *puntarstvo* (Belostenec) i denominali *puntanti*, *puntarim* (također slov.), *puntati* impf, (*s-* ŽK, *na-* Lika, Srbija), *napuntavati* iter. (Lika, Srbija); *bunt* pored *bont* nalazi se i u

rumunjskom u značenju »Aufuhr«, odatle *huntas* »révoltant« i apstraktum *buntaše* (Sed-mogradska). Oblik *bunt* izgleda da je kod nas i na Balkanu ruski germanizam: *buntovnik* upor. s rus. *buntovščik* m; *bunt* m i *punta* f su danas provincijalizmi prema općoj hrv.-srp. riječi *buna*. Oba oblika su od njem. *Bund* (možda i prema njem. *Bundschuh* kada se sredinom 15. v. ova obuća u seljačkim bunama upotrebljavala kao oznaka staleža i služila u borbama, tako da je već u njemačkom dobila značenje »Empörung«). Prijelaz *b* > *p* je pravilan u germanizmima, femininum i očuvano *b* u *bunt* je prema *buna*.

Lit.: ARj 1, 737. 7, 545. 12, 671. Mazuranić 1196. Fancev, ASPH 25, 386. Mladenov 50. SEW 1, 101. Miklošič 24. Brückner 49. Tiktin 242. Vasmer 144. RSI 6, 169. Weigand-Hirt 307.

bunja f (sjeverna Dalmacija, Mljet, Zoranić, Baraković) »1° rupa po kućnim zidovima za golubove, u zemlji za zverke, 2° kuća u poljima, u vertikalnom presjeku eliptična, kao presvođena (Rubić), 3° sirotinjski privremeni stan ili ostava, vješto složena od kamenja (N. Radojčić): *bugna* (Split, 1288), toranj uz benediktinski samostan (Split, 1268.); 4° toponim u sing. i pl. (Brač, Šolta)«. Dminutiv na *-te* > *-āc* *bunjac*, gen. *-njca* m (Vis) »kotac«, na *-ica* *bunjica*. U vezi s tal. *bugna* f »1° pietra sporgente, risalto nel muro, 2° paniere, 3° bugno m »košnica« (tako već Daničić), jfr. *bouniau* (Poligny) »habitation«, arb. *bun* m, *bune*, *buje* f »prenočište« koje je u vezi s glagolom *buj* »stanujem«, možda pred-ie. podrijetla.

Lit.: ARj 1, 737-738. Skok, NVj 29, 229. Isti, Slav. 180., bilj. 28. REW⁶ 1396. FEW 628. ZRPh 49, 87. Lukaj 1, 72. GM 51. CD 5, 103. 470. Gušić, Mljet 40. DEI 630. Radojčić, GIID 53, 268-270 (cf. JF 10, 258.)

Bunjevac, gen. *-evca* m (Vuk, Obradović) prema *Bunjevka* f = *Bunijevac* (Vuk, Hrvatska) »katolik, ikavac, Hrvat iz Bačke, stanovnik nekadašnjih županija *Bacs-Bodrog*, *Baranja*«. U pl. *Bunjevci*, gen. *-vāca* je toponim (Hrv. primorje, Hercegovina blizu Trebinja). Odatle pridjev *bunjevački* kao *slovenački* od *Slovenac*, *požarevački* od *Požarevac*, *zagrebački* od kajk. *zagrebec* = *Zagrepečanin*, itd. Augmentativ na *-ina*: *Bunjēvčina*. U mađ. *bunyēvac* »1° katolički Hrvat ili Sbin u županijama Bacs-Bodrog, 2° srpski trgovac u Tizsamaroszögu«. *Bunjevci* sebe nazivaju oö*

kac, gen. *šokca* m prema *Šokica i*. Madžari ih nazivaju *Dalmát* »Dalmatinci«, a to je važno za etimologiju. Bilo ih je i u Lici (Pazarište) i Krbavi. U Peroju (Istra) *Bunjevac*, gen. *-evca* je pejorativni naziv za Hrvate iz sela Slovinaca koji dođoše u Istru iz makarskog zaleđa. Odatle u Peroju pejorativni denominativ *pobunjevčiti se* »postati katolik«. Rašireno je dvojako tumačenje: 1° Vuk je izvodio od hercegovačke rijeke *Bune*. Daničić se protivio tom mišljenju zbog sufiksa *-evac* (bolje *-jevac*), što je ispravno; 2° Daničić je pomišljao na lično ime *Bunj* od *Bunislav* ili *Bonifacije*. Od posljednjeg imena izvodio je ovu riječ već 1881. Martin Nedić. Skok pomišlja na rumunjsko ime *Bun* od *Bonus*. Od tog imena potječe zacijelo toponim *Bunić* blizu Gospića koji upućuje na velebitske Vlahe. Sufiks *-evac* upor. u *Prištevca* m, prema *Prištevka* od *Priština* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 738. *BI* 1, 119. *Gombocz-Melich* 1, 571. Skok, *Vojvodina* 1, sep. p. 4-5. Ribarić, *SDZb* 9, 136. Nedić, *Đakovo* 1881.

būpa f (Vuk) »sinonim lupa«, postverbal od impf, *bufati*, *bupām* (Vuk, Perast) = *hūpati* (Kosmet) »lupati« prema pf. *bufiti*, *-fm* (Vuk, Perast, Srbija, Kosmet u dječjem jeziku i *hupnuti*, *-m* »padajući lupiti o što«)- U Kosmetu postoji i *būp* »glas za plašenje djece da ne padnu«, odakle se vidi da je glagol nastao iz dječje onomatopeje. Upor. i *pup* (Kosmet) »uzvik za iznenadni neočekivani pad«. Onomatopejsko se podrijetlo vidi i iz izmjenjivanja početnog sloga *bu-* i *bre-*: *brēpāt*, *brēpām* impf, »lupati, tući« prema pf. *brēpiti*, *-im* i *brēpnut*, *-m* (Kosmet). Upor. i onomatopeje *hubnuti* pf. i *lupati* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 738. *Elezović* 1, 59. 66. 2, 149. Tomanović, *JF* 17, 201.

bura f sveslavenski naziv iz praslav. doba za »vihor, zao vjetar (prema definiciji u stslav.)«, *r* je nastao iz *rj* (stslav., slov., rus., ukr. *burja*, češ. *bouře*, polj. *burza*). U baltičkoj grupi postoji glagol koji objašnjava postanje značenja i samoglasa *u*. To je lot. *baumot* »mukati (subjekt *bik*, *volovi*, kad zemlju ras-kapljaju)«. Slična značenja imaju i ostali ie. refleksi. Lot. glagol ističe se naročito onomatopejskim značenjem; *bura* je nazvana po karakterističnom hujanju. U jadranskoj zoni *bura* je dobila značenje određenog vjetra i strane svijeta: »1° sjeveroistočnjak, 2° sjever«. To se značenje poklapa s tal. *bora*, koja potječe od gr. *boreas*. Došlo je dakle do unakrštavanja talijanske i hrv.-srp. riječi, što se vidi i

po tal. deminutivnom sufiksu *-in* u izvedenici *burin* (Hrvatsko primorje) »bura manje žestine«. Drugo je mišljenje da je *bura* sveslavenska posudnica iz gr. βορέας > mlet-tršč. *bara*. Ovamo s ligurskim sufiksom *-osca* *buraška* f (17. v.) = *barátka* (M. Držić) < mlet. *borrasca*, *burrasca* > fr. *bourrasque* (1555). Odatle pridjev s dvostrukim sufiksom *-bie + -j*: *būrnji* = *saz bure* »1° što se odnosi na sjevero-istočni vjetar, 2° sa sjeveroistočne strane«. Drugi pridjev, na *-en*: *buran*, *burna* »tumultuos« izgubio je semantičku vezu s imenicom i u značenju se poklapa više s glagolima tipa *burkati* (v.). Odatle su izvedenice na *-nica* *burnica* f »Sturmvogel« = na *-nik* *burnih* m (Vuk, Crna Gora) »isto«, na *-jača* *burnjača* »burnu ptica, lasta, cypselus opus« = na *-jak* *būrnjak* 1° (Vuk) »salamandra« i denominativ *aburići*, *-im* (Vuk, Kotor, Lika, Poljica) »okrenuti na buru«. Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga. Ovamo možda i *burlač* (na *-ac* i sa *rn* > *rt*) »salamandra maculosa« koja se javlja po buri i kiši, upor. *daždvnjak*. Rum. *bură* f »1° nagla kiša, 2° magla« je samo po izgledu identično s *bura*, ne po značenju, jer *bura* ne donosi ni magle ni kiše nego snijeg i veliku studen. Stoga se zbog značenja ne može smatrati rumunjska riječ posudnicom iz južnoslavenskoga. Bolje je smatrati je postverbalom od *a abura*, *aburi* »isparivati«, odatle i drugi postverbal *abur*, riječi koje su identične s arb. *avull*.

Lit.: *ARj* 1, 182. 552. 738-42. 8, 487. *Pleteršnik* 2, 71. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Hirtz, *Aves* 13. 34. Fink, *Imenik* 8. 24. *Miklósié* 24. Jagić, *ASPh* 8, 137. *SEW* 1, 103. *Trautmann* 28. *Bruckner* 50. *Mladenov* 50. *Vasmer* 151. *RSI* 4, 170. *Charpentier*, *IP* 29, 377-8. *Lewy*, *IF* 32, 159. *Buga*, *RFV* 67, 232. i sl. *Meillet*, *RSI* Z, 64-5. *GM* 42. *Thurmeysen*, *Pestschrift Kühn* 80-2. *Boháč* 127. 1042. *REW** 1219. *DEI* 561. 639.

buraca f (Hrvatska, Dalmacija, u nar. pjesmi č varira sa š) »kao čutura od kože« = *buraca* (Smokvica) »posuda napravljena od mijeha za vino, piće«. Od tal. *borraccia* (14. v.) »piccola botticella di legno che si porta a tracolla«, furi, *buracio*, deminutiv *buraciot*, *buraciot*, *buric*, *burigot*. Sufiks *-aca* je bez sumnje rom. *-aceusj-acea*, koji se slučajno slaže s našim augmentativom. Glede osnove *v. bure*. Štrekelj ima još *kaburica* = *cuburizza* (bez naznake gdje se govori) »Holzgefäß mit Deckel (služi za nošenje juhe radnicima)«.

Lit.: *ARj* 1, 739. Štrekelj, *ASPh* 26, 412. *REW** 1408. *DEI* 568.

burag, gen. *-aga* m (Vuk) »venter animalis, trbuh«. Odatle dénommai na *-iti* *proburažiti* pf. (Vuk, Pavlinović, srednja Dalmacija) »probosti kome trbuh«. Zamjenom dočetak *-ag* sufiksima *-ák* (?) *burak* m (genitiv nepoznat, Brusje, Hvar, stanovnici su Hvara dijelom došljaci iz Bosne iz 16. v.), sa sufiksom *-ac* (v.) *burac*. Razlika je u značenju *būrak*, gen. *burga* m (Brusje) »vrsta platna«, koje je drugog etimologijskog (zasada nepoznatog) postanja. Postoji još hipokoristik *buo* m »burav čovjek« i pridjev na *-av būrav* (Vuk) »nizak, a trbušast« (sufiks *-av* kao u *kuljav*). Već je Daničić ovu riječ izvodio, od rum. *buric* »1° pupak, 2° (meglenski, sinegdoha) trbuh«, pridjev *buncos* (Dalamestra) »cu burta, trbušat«. Dočetak *-ik*, koji ima specijalno značenje (šuma od izvjesnog stabalja, *borik* od *bor* itd.), zamijenila je naša jezična svijest sa *-āg* (*prtljag*), *-ak*, *-ac*. Rum. *buric* pretpostavlja lat. *umbilicus* »pupak«. Riječ je leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: *ARj* 1, 739. 742. 12, 202. Hraste, *JF* 6, 185. *REW** 9045. Skok, *ZRPh* 41, 147. *Pučariu* 240. Bajraktarević, *PPP* 6, 280-281 (cf. *ZSPh* 14, 380). *Prati* 153.

Burak m, gen. *Burga*, toponim, dio Hvara, *Burgus* u Dubrovniku, danas *Prijeko*, čist italijanizam *Borgo* u Zadru, složeno sa *Erizzo* (imenom mletačkog providura) u *Borgo Erizzo* = hrv. *Arbanasi*, *burak* i *Burgus* pripadaju dalmato-romanskom jeziku, od kslat. *burgus* gr. < πύργος ili prema drugom, raširenijem, tumačenju od germ, *burgs* (got. *bourg*, nvnjem. *Burg*). Biz. πύργος nalazi se u stsrp. *pirg* »toranj, kula« = *pierg* (Vetranie, pseudojekavizam) = *pirak*, gen. *pirka* = *prg* (Vuk, nar. pjesma), na *-janin* stsrp. *pięzany* »in turri habitans«. U Vukovoj nar. pjesmi još toponim *Piringrad*. Denominativ *ispirgati*, *-am* pf. »sagraditi *pirge* = kule«. Toponim 1572. manastir *Pirrbg* na *rêkê Zletovštica*. Ovo je balkanski grecizam: bug. *pirg*, pl. *pirgove* »kula«, arb. *pirk* *-gu* »Turm, Haufe, Schober«, tur. *burgus* (odatle bug. toponim *Burgas*), cine, *pir'u* »tour, donjon«.

Lit.: *ARj* 3, 922. 9, 840. 862. 868. 11, 826. *Mladenov* 423. *GM* 338. *Vasmer*, *GL* 116. *Pascu* 2, 75., br. 1388. *REW** 1407. *DEI* 565.

burazer m (Vuk, Bosna, Srbija) »brat«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *biirāder*), nalazi se još u arb. *burazér*. Govori se tako-

đer u šatrovačkom (i u Zagrebu). Upor. za takve posudenice *amidža* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 739. *GM* 54. Grünenthal, *ASPh* 42, 916.

burčan m (Belostenec) = *burstin* (Voltici, Stulić) = *burstin* »succinum, jantar, čilibar«, od njem. *Bornstein* (13. i 16. v.) = *bomsten* (13. v.) — *Bernstein*.

Lit.: *ARj* 1, 739. 742. *SEW* 1, 102. *Weigand-Hin* 1, 208.

bürdelj m (Srbija, bug. *bordelj*, *burdelj* > *bór dej*, *bur def*) »1° koliba, 2° toponim (okrug Krajinski)«. Nalazi se u tom značenju još u rum. *bordei*, mađ. *bordély* (Sikulci i Čango-Madžari) i kod erdeljskih Sasa. Ne može se na prvi mah odrediti da je *burdelj* u tom značenju posuđeno od Rumunja ili obratno, da li su Srbi i Bugari posudili od Rumunja. Posljednje je vjerojatnije. Ako se uzme da je rum. *bordei* (prema pl.) identično sa *bordel* na Sardiniji i stfr. *bordel* (12. v.) »capanna«, posudnica od got. (ne franačkog) na Balkanu, a u bug. i srp. nema likvidne metateze, vjerojatnost je još veća, da je *burdelj* posudnica iz rumunjskoga; *bordel* (Zagreb, Karlovac) = *burde* (Božava) = *burdel*, gen. *-ela* (Rab) = *burdelj* (Belostenec) »lupinar« internacionalni je italijanizam, na *-nica* *burdeljnica* (Belostenec, Jambrešić). Ovamo ide još *burdil* m (Korčula) »mnoštvo, bulikan, gen. *-āna* (v.) (metafora od »rumore« > »gomila«). Od tal. deminutiva na *-elio*, *bordello* (13. v.) od franačkoga *bord*, *sílat*, *bordum* »daska«. Denominativ odatle na *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati* *burdižati*, *-ām* impf. (18. v., Dalmacija, Molat, Dubrovnik, Cavtat) = *brdižati* »broditi suprot vjetra (kod Vodopića, *Tužna Jele* 251 : *na zapovijed kapetanovu brod uze tada jedriti na izvitak protiva vjetru*)«. Postverbal *bürdig*, gen. *-ga* m (Molat) »put što se učini u jednom pravcu bordižajući«. Ovamo ide možda i *jabürdisati*, *-šem* pf. »jurišati, natrčati na koga« (Ružičić nije naznačio gdje se govori), prema Budmaniju od tal. *abbordare* »udariti (subjekt *lada*) jedno o drugo«. To bi bio jedini slučaj za grčko-slavenski sufiks *-isati* s talijanskom osnovom. Zbog toga je Budmanijeva hipoteza neizvjesna.

Lit.: *ARj* 1, 552. 739. 740. 4, 390. Cronia, *ID* 6. Mürko, *WuS* 2, 131-132. Kušar, *Rad* 118, 24. *DLR* 1, 618. *Densusianu* 1, 366. *Gombocz-Melich* 1, 479. *Mladenov* 41. *SbMNP* 18, 2, 9. *REW* > 1216. *DEI* 563.

burdus m (Dalmacija, Pavlinović) »promaja, vjetromet«. Daničić pomišlja na vezu s pomorskim terminom *burdižati*, što nikako ne ide; prije bi ovu riječ trebalo vezati s rumunjskim slavizmom *burduf*, *burduš* »Schlauch« < *produh* (v.)«.

Lit.: ARJ 1, 740. Stocki, *ASPh* 35, 350.

burek m (općenito u Bosni i Hercegovini, Kosmet) pored *bîrek*, gen. *-êka* (Kosmet) »pita s mesom ili sirom«. Odatle složenice *bûrek-plta í* (Banja Luka) istog značenja i *pûh-bûrek* »vrsta bureka« (takoder Bosna i Hercegovina). Opći balkanski turcizam (*bôrek*): bug. *bjurék*, cine. *burecă* f, ngr. *μπουρέκι*.

Lit.: ARJ 12, 620. ZbNŽ 1,114. Skok, *Slávia* 15, 189., br. 92. Mladenov 55. Pascu 1, 472. Elezović 1, 46. GM 378.

burgija f (Vuk, Crna Gora, Bosna) = *burgija* (Kosmet) = *burgija* (Donja Podravina) »sinonim: 1° svrdao (v.), svrdlič, Bohrer, 2° (*burčija* pored *burgija*, Smokvica, Korčula) dugački komad od željeza kojim se dubu rupe u kamenu da se postavi mina«. Odatle denominal *burgijati* impf. (Slavonija, Bosna) »bušiti burgijom«, u metaforickom značenju »buniti, podbadati« širi se i na zapad; odatle radna imenica na *-as burgijaš* m (Vuk) »bundž-ija«. Sufiks *-as* može biti zamijenjen sa *-ant*: *burgijant* m »mutikaša«. Deminutiv na *-ica*: *burgica* f (Vuk) = *burgica* (Kosmet). Opći balkanski turcizam (*burgu/burgi* od osnove glagola *burmak* »okretati, šarafiti«, od koje je *burma* f v., sufiks je *-ki*): bug. *burgija*, arb. *burgi*, rum. *burghiu* u istom značenju.

Lit.: ARJ 1, 740. Elezović 1, 66. Mladenov 50. GM 54. Hamm, *Rad* 275, 43. Deny § 868.

buric m (Cres) »prsluk«. Od tal. *buricco* = *buricco* »capotto di lana a peli lunghi«. Ide etimologijski zajedno sa *berita*, *baréta* (v.), *birra*, od *burras* = *birro* »di color rossiccio«, *birrica* < gr. *βύρρος* od *βύρα* »vatra«. Dočetak *-iç* mjesto *-ik* nastao je na Cresu analogijski prema mletačkom pisanju našeg sufiksa *-iç* = *ich*.

Lit.: Tentor, *JF* 5, 207. DEI 528. 566. 638.

bûrit¹, 3. 1. sg. *-i* impf, (subjekt *šunce*, *vatra*, *svjeto*), primjer: *huri mi sunce*, *starem Márkid bûri feral*, *pa ne moie vidit sardelu medu lekârdami*, Smokvica, Korčula) »udarati u oči«. Čini se da je početno *b-* iste prirode

kao u *buliti* (v.), od krivo rastavljenog prefiksa *ob + uriti* < *ürere* ili je vlat. rekonpozicija od kllat. *comburere* z nejasnim *b* kao u tal. *bruciare* < srlat. *brusare*. Trebalo bi još potvrditi.

Lit.: REW² 9081. Prati 173. DEI 618.

buriti² **se**, *bûrim* impf. (Vuk) »irasci«, *odbûriti' se*, *odbûrim* pf. »odljutiti se«. Hrv.-srp. značenje ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima, sve ako je *burjo*, *buriti* u konkretnom značenju »stürmen, toben«, izvedeno od *bura* (v.), rašireno u slavenskim jezicima. Hrv.-srp. značenje je psihološka metafora i ne može se odvojiti drugom etimologijom od ukr. *buryty* »wallen (von Blut)«. Odatle hipokoristik *buvo* m (Vuk) = *búra* m (Vuk) »iracundus«. Budmani upoređuje *buriti se* u značenju »irasci« sa *durili se* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Od iste osnove je pridjev na *-bn*: *duran*, *durna* = na *-ljiv durljiv* (18. v., Vuk) = s dva sufiksa *-bn* i *-ovit dumòvit* (Vuk) = *drnovit* »aufbrausend«. Neobična zamjena *d* za *b* može se shvatiti ako je osnova bila onomatopeja. Upor. ipak *oduran* (v.). Ako je prvobitno značenje onomatopeje u *bura*, *buriti* bilo i »šuštanje«, onda se može shvatiti i značenje *buriti*, *-im* impf. (Vuk, Dubrovnik) (*po-*, *u-*) = *bûrét*, *-îm* (Kosmet) (*po-se*, *u-se*) »sinonim: mokriti, pišati«; odatle postverbal *bur* m »pišanje« i izvedenica na *-ež búrež* m (Kosmet) »urina, mokraća« = na *-anjak*, gen. *-anjka*. *burânjak*, gen. *-anjka*. Odatle *burežnjak* m »noćni sud«; *buriti* i izvedenice u ovom posljednjem značenju imali bi se shvatiti kao eufemizmi.

Lit.: ARJ 1, 738. 741. 742. 2, 895. 8, 576. SEW \, 103. Vasmer 147. Elezović 1, 66. 2, 377.

bûrjân m (Vuk, Braničevo, -Srbija) »sinonim: apta (v.); sambucus ebulus«. Također toponim. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u slovenskom i češkom. U Panoniji posudiše Madžari *burjân* »Unkraut«, a u Daciji Rumunji *buruiană* (femininum prema *iarbă* < *herbo*) »mauvaise herbe«, veoma raširen termin u rumunjskoj narodnoj botanici. U madžarskom je i prezime. Na Balkanu ta sveslavenska riječ nije bila posuđivana; izvor i ie. paralele nisu poznate. Upor. ipak isti sufiks u *bršljan* (v.). Bruckner i Vasmer izvode je od *buriti*, *burjç* (v.) »durcheinander werfen« > »üppig wachsen«, značenje koje nije ni u jednom slavenskom jeziku jasno potvrđeno. Mladenov vidi u búg. *bûrjân* = *bûrén* ie.

korijen *bhu-* koji u prijevoju imamo u *bilje* (v.). To je samo kombinacija bez ie. ili slavenskih paralela.

Lit.: ARJ 1, 741. Miklósié 24. Bruckner 50. Vasmer 151. Mladenov 50. Pujcariu, *DLR* 1, 704. Tiktin 245. Mihailă 72.

burka f (Dubrovnik, samo u poslovi, gdje se rimuje sa *urka*) »neka mala lađa«. Daničić upoređuje sa *burlot* u crnogorskoj narodnoj pjesmi < tal. *burlano*, *brulotto* »čamac za zapaljivanje neprijateljske lađe« < fr. *brâlot*, izvedenica od *brâler* s pomoću sufiksa *-ot* = tal. *-otto* < vlat. *brüstulare*. Semantičke i morfološke veze nema. Bliže stoji tal. *burghio* I *burghia* < srlat. *burclus* »barca a fondo piatto« nepoznatog podrijetla. Unakrštanjem sa *barka* moglo je nastati u Dubrovniku *burka*.

Lit.: ARJ 1, 741. REW² 202. DEI 616. 636. Prati 174. 184.

bûrkati, *-am* impf, (*uz-*, *uzburkano more* »uznemireno«) »sprudeln«, nalazi se još u slovenskom, ruskom, ukrajinskom i poljskom. Raširenje je osnove koja se nalazi u *bura* (v.), pomoću *-kâti* (v.), koji služi za tvorenje deminutivnih glagola, a služi i za pojačanje onomatopejske vrijednosti osnove. U prijevojnog štepenu glasi *brkati* (v.), upor. bug. *moreto se barka* »pjeni se«. Ovamo ide i prilog *burke* »mlazom«. Onomatopeja s raširenjem *k* nalazi se i u litavskom *burkuoti* »gírren (o golubu)«. Onomatopeja je dakle ne samo praslavenska nego i baltoslavenska.

Lit.: ARJ 1, 741. Miklošič 24. SEW 102. Bruckner 49. Štrekelj, *ASPh* 28, 482. Vasmer 147.

burla f (Dubrovnik) »šala«, na *-ati burlati se* impf. (Dubrovnik, Potomje) = *burlati se* (Kućište, Brač) »šaliti se«. Od tal. *burla*, *burlare* »isto«, riječ koja se nalazi i u francuskom i u španjolskom, o, dakle je internacionalan pridjev (kao literarni termin) na germ, sufiks *-esco* < *-isk* > nvnjem. *-isch burlesco* > određeno *burleskni*, *burleska* »lakrdija«. U slovenskom je *-la* zamijenjeno domaćim sufiksom *-ka burka* f »Posse, Scherz«. Domaćeg onomatopejskog podrijetla je *burlati* »heulen«, *burlikanje* n »Art heulendes Weinen«, *burljati* »kollern«. Upor. i niže *burlav* i *burljati*.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 106. Štrekelj, *ASPh* 28, 482. 508. Perušek, *ASPh* 34, 38-39. REW² 1411. 1418. DEI 638-639.

burlav (Vuk), pridjev na *-av*, »naduven u obrazu, sinonim: *podbul* ŽK, Lika K, v. *buhav*)«. Po akcentu i značenju razlikuje se *burlav*, pridjev s istim sufiksom, »slabačak«, odatle denominal *bûrlaviti* impf, (o-) »slabiti«. Etimologijski su zacijelo isto. Postanje osnove *buri-* nepoznato. Daničićevo izvođenje od tur. reflektivnog glagola *burulmak* »previjati se« (od *burmak* »okretati«, v. *burma*) ne zadovoljava ni fonetski ni semantički. Od istog tur. fleksiva izvodi Daničić još dva naša glagola: *bûmjati*, *-am* impf, (subjekt *brod*, *čeljade*) »vrsti se amo tamos«. Kako je ovo brodski termin prenesen i na čeljade, veća je prilika da ide zajedno s katalanskim *bornar* »sich umdrehen«, španj. *bornear* = fr. *bornoyer* (španj. *-ear* = fr. *-oyer* < vlat. *-idiare* < gr. *-ίειν*) < *bornius. Drugi je glagol koji Daničić izvodi od *burulmak* očita naša onomatopeja: *burlikati*, *burličem* impf. (Vuk) »plakati ricuci«, koji sadrži *-ikati* kao *urlikali*, *urličem* od *urlati* (v.). Suglasnik *b-* je možda prema *bukati*, *bucati*. Hrv.-srp. glagoli izvedeni od turskih osnova svršuju se redovno na *-isati* (v.).

Lit.: ARJ 1, 741. 742. 8, 487. REW² 1221. Tomanović, *JF* 17, 201.

burljati impf. (Vuk) (subjekt *crijeva*), *uzburljati*, *-âm* = *uzburljât*, *-am* pf. (Kosmet) »kad se u utrobi nešto uzmiješ«. Elezović upoređuje s posljednjim glagolom *uzdurljât*, *-am* (Kosmet) »praviti vrevu, galamu, tutnju« (subjekt *djeca*), gdje *d* stoji mjesto *b* zbog unakrštanja s turcizmom *uzdurlëisati se* (v.). Daničić izvodi od *bura* (v.), ali najvjerojatnije je da je *burljati* onomatopeja kao i *brljati* (v.).

Lit.: ARJ 1, 741. Elezović 2, 383. Skok, *Slavia* 15, 188., n. 79.

burma f (Vuk) = *burma* (Kosmet) »1° gladak prsten, 2° odvoj u svrdlu, u puški, šaraf, 3° gdje voda savija«. Toponim: složenica *Karaburma* »crni prsten«, mjesto u Beogradu gdje su u tursko doba bila vješala. Odatle: indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) *burmali* (Kosmet) u izrazu *bûrmali prsten*; imenica na *-lija burmal'ija* f (Kosmet, Vuk, nar. pjesma) »puške sve na jednu burmu zavijené; naša izvedenica na *-enjak* (pridjevski sufiks *-en* poimeničen sa *-jak*): *burmenjak*, *-aka* m (Lika) »mali svrdlič«. Možda je naša izvedenica na *-ák* (v.) *burmak* m (Kosmet) »kratak štap s gvozdenom budžom«. Denominali: *odburmati* pf. prema impf, *odburmávati*, *odbûr-*

māvām. Bez prefiksa *burmati* nije potvrđen. Opći balkanski turcizam (*burma*, isti korijen u *burgija*, v.): bug. *burma*, arb. *burme* »šaraf, Zündloch«.

Lit.: ARj 1, 742. 8, 576. 13, 493. Elezović 1, 67. 2, 502. GM 55. Mladenov 50. Lokotsch 363.

Burmád m (14. v., prezime) = *Burmaz* (Novaković, ime muško). Odatle toponim u pl. kao naziv porodičnog naselja (Hercegovina, Stolac). Na -ović *Burmazović* (Srbija, prezime). Od arb. sintagme *burr* »muž« (u prasrodstvu s njem. *Bauer*) i *madh* »velik« (u prasrodstvu s gr. μέγας). Arbanaska dentalna aspirata *dh* koja ne postoji u hrv.-srp., supstituirana je jednom dentalnim okluzivom *d*, drugi put sa dentalnim spirantom. Nema potrebe izvoditi ovu riječ s Daničićem od tur. *burmaz* »nosat«.

Lit.: ARj 1, 742.

bürnut m (Della Bella) = (običnije s asimilacijom *b-n* + *b-m*) *burmut* (Vuk) = *bürmut*, gen. *burmüta* (Kosmet) pored *burnut*, gen. *bumüta* i *bornut* »satrven duhan za šmrkanje«. Odatle izvedenica na -ica *burmutica* f (Vuk) »cistella tabaci« i radna imenica na -džija (v.) *burmudžija* m (Vuk) »koji prodaje burmut«. Opći balkanski turcizam (složenica od *burun* »nos« i *otu* »trava«, upor. *čibuK*): bûg. *burnüt* — *burmut* (odatle *burnuticaj-mutica*, arb. *burnot*).

Lit.: ARj 1, 742. Elezović 1, 55. 67. GM 55. Mladenov 50.

bursa f (Dubrovnik, Vuk) »cesa, kesa« = *bfsa* (Vodice), deminutiv *břsica* »vrst vrećice za drveni ugalj«. Sa tal. deminutivnim sufiksom -ino *bürsîn*, gen. -ina m (Dubrovnik, Cavtat) = *borsîn* (Boka) »tašna (u srpskim varošima)«. Od tal. *borsa*, od lat. *bursa* < gr. βύρσα (egejskog podrijetla) »odrti koža«. Odatle i internacionalna riječ *burza* < fr. *bourse*.

Lit.: ARj 1, 742. Ribarić, SDZb 9, 135. REW* 1437. DEI 569. GM 46–47.

burlati, -am impf. (Slovinac, južna Dalmacija, subjekt *koza*) »1° bosti rogom«. Refl. *burlati se komu* (na moru, Mikalja, Stulić) »2° nauseare« teško je spojiti sa značenjem pod 1°. Štrekelj je doveo značenje 1° u vezu s *furi*, *sburtá* »spingere«, postverbal odatle *sburt*, na -ata *sburtade* f. Upor. tal. *urto* s

neobjašnjenim *b*, zacijelo od nekog unakrštanja. Prefiks *furi*., tal. *s-* < lat. *ex-*. Daničićevo tumačenje sa *boriati* (v.) »bolovati« možda zadovoljava značenje refleksiiva.

Lit.: ARj 1, 742. Pirana? 950. Štrekelj, ASPH 28, 508.

burimđžuk m (Vuk) = *birindžik* pored *pirindžik* (Kosmet) »tanko bijelo svilenno platno«. Odatle indeklinabimi pridjev na -li: *burundžukli košulja*. Opći balkanski turcizam (*bürüncük*; nije izvedenica od *burun* »nos«): bug. *burundžúk*, rum. *burungiu*.

Lit.: ARj 1, 742. Elezović 1, 4. 2, 76. Mladenov 50. Lokotsch 367.

bus¹ m (16. v., Marulić, Vuk) = *busa* f (Srbija, Slavonija, 18. v.) »cespes«. Postoji u prerasličitim izvedenicama kao pridjev na -av *bûsav*, na -ast *busást*, na -at *bûsat* (*busát čokot*, Daničić), na -enit (Vuk, od *busen*, v. niže) »cesposus«; kao imenica deminutiv na -išo *bûsak*, gen. -ska (17. v., Gundulić), na -ika za biljke *busika* f »aira«, na -ina *busina* f (biljka), odatle na -bc *businac*, gen. -nca m (biljka), na -injak *businjak* m (biljka). Izvedenica na -en ima isto opće značenje kao primitivum: *busen* m (Vuk), odatle na -ica *busënica* (također bug.), na -jača *busenjača* f »biljka polygala major«, kolektivum na -je *bûsje* n (Vuk, 17. v.). Prenosi se od biljaka na gljive u izvedenici na -aia: *busača* f »neka gljiva kojih raste više zajedno kao bus«. Denominali na -ati: *busati* impf. (Vuk) »fruticare, *ubusát*, *ubûsam* (Kosmet) pf. »kad žito uhvati vlagu pa proklja, napravi se kao busen«. Ovaj glagol upotrebljava se u Kosmetu u značenju »mučiti se, zamarati se ni za što«: *busát se*, *busam* impf., *zabusát*, -ûsam pf. (Kosmet) »zaglibiti se, zavučiti«. Taj semantički razvitak nije jasan. Upor. još *nabusati se*, *nabûsam* impf, »nalupati se« u bokeljskoj poslovi: *ko se motikom ne nabuša*, *taj se kruha ne nakuša*. Pf. *bûsnuti*. U Istri (Vodice) *busati se* = *ttabusati se* (slogovi *trta-* nejasni) »tući se rogovima, kako se bore ovnovi, kad se zatrkivaju jedan na drugoga«. Izgleda da se tu radi o homonimnoj onomatopeji koja ne stoji ni u kakvoj vezi s *bus* »cespes«. Dalje: *razbûsati se*, -am pf. (Stulić) prema impf, *razbusivati se* »naglo se iz busije razviti«; pridjev *razbusav* isto tako ne ide ovamo, već stoji u vezi s turcizmom *busija* (v.). U denominalu na -iti *bušiti* (Marulić) »fruticaree, odatle *nâbušiti*, *nâbušim* pf. (objekt *gubičine*, Lika) prema impf, *nabu-*

šivati (Vuk), odatle *nâbušiti* (Vuk) »opor, oporan, ljutit« možda je metaforički upoređena ljutina s busenom. Razumljiva je metafora *razbusiti šator* (Krnarutić). Od pridjeva *busat* •denominal je *abusatiti*, -lm pf. »orunjaviti po životu (subjekt *čeljade*)« u metaforički razumljivu značenju. U toponomastici *bus* je zastupljen samo u izvedenicama *Busovača* (Bosna) i *Bûsovník* (brdo, Crna Gora).

Riječ *bus* se nalazi još u bugarskom, odatle bug. kol. *busje* i izvedenice *buser* i *bustur* s nejasnim sufiksima. S bug. *buser* može se upoređivati *busârnica* »koliba busenjem pokrivena; figurativno: sirotinjska kuća, ciganska koliba« i toponim *Bisar* (Srbija). Što se tiče postanja, nema jedinstvenog utvrđenog mišljenja. Miklošič ispravno razlikuje *bus* »Buchs« od *bus* i *busen* »cespes«, ali ne daje etimologijskog •objašnjenja za značenje »cespes«. Daničić izvodi od korijena *bhû-*, od čega je *bilje* (v.) kao arm. *bois*, gr. φυτόν. Bernekeru je ova •etimologija »einleuchtend«, ali pomišlja i na tal. *bosco* »Busch, Strauch«, u kojoj je -co osječan kao naš sufiks, odbačen i rekonstruiran primitivum *bus*. Pri tom ne vodi računa o izvedenici *busen*. Mladenov isporučuje *bus* s tal. *busso*, *bosco* i njem. *Busch*. Kako je *bus* potvrđen samo u hrv.-srp. i bugarskom, može biti i relikv iz iliro-tračkog supstrata.

Lit.: ARj 1, 743. 744. 745. 7, 219. 8, 487. 13, 493. Mladenov 50. Miklošič 25. SEW 103. Elezović 1, 67. 68. 185. 2, 377. Ribarić, SDZb 9, 136. GM 56. DEI 571. 642.

bus² m (Vuk, Dubrovnik, 16. v., Hektorović, Zoranie, Kavanjin, Vodice, Božava) = -*busa* f (Prčanj) = *buks* m (Zagreb, prema njem.) = *bukso m (Vetranie, prema gen. *buksa*, prema lat. *buxus*) »šimšir (v.), Buchsbaum«. Izvedenica na -alica *bûsalica* f (Vodice) »frula izrađena od busa, šimšira«, deminutiv la -iĉ — iĉ *buslĉ*, na -ište = lat. -etum *bûstšte* »buxetum«. Od tal. *bosso* »isto«, od lát. *buxus* < gr. πυξός.

Lit.: ARj 1, 727. 745. 793. Rešetar, Štok. 229. Cronia, ID 6. REW² 1430. DEI 571.

-*bus³* moderan sufiks za oznaku novokonstruiranih većih kola na benzinski ili električni pogon, nastao od *omnibus* (dat. pl. od *omnis*) »sav«, upravo »vozilo koje služi svima«, nastao •od latinskog nastavka za dativ i ablativ. Prema tom čisto latinskom modernom nazivu nastade od *auto-* (kratica od *automobil* < fr. *voiture automobile* (1875) *autobus*, *trolejbus*, u

Rimu od *fib* (lat. *filum*) *filobus* (1936). Interesantan primjer za nastajanje sufiksa.

Lit.: Prati 78. 589. 700. 434. Dauzât 61. Vujaklija 975. DEI 640.

Busadosa (14. v.) prezime od arb. sintagme *bythê* »stražnjica« + *dose* »svinja«. Upor. za takvu tvorbu kordunsko prezime *Kurepa* kod banijskih Srba i u Sandžaku od rum. sintagme *cur* < lat. *cūlus* + *iapă*, gen. *epei* »kobila« < lat. *equa*).

Lit.: ARj 1, 744. 5, 811.

busati¹, *busam* impf, i refl. *busati se* (16. v., Hektorović, Vuk) »udarati, biti, tući, lupati« prema pf. *bûsnuti* (Vuk) »(metafora) naglo doći«. Pridjev na -av *busav* (*vitar*, *Dalmacija*), poimeničan na -ica *busavica* (Dalmacija, Pavlinović), na -it *nâbušiti* (Vuk), na -ovan *bûsövan*, na -ovit *bûsnövit* (sva tri pridjeva u značenju »iratus«; upor. i što se veli pod *bus* »cespes« za *nâbušiti*). Daničić dopušta mogućnost postanja od tal. *bussare* koji ima slično značenje »1° battere, picchiare, 2° muoversi«. Možda je vjerojatnije da je u vezi s rum. prilogom *busnă*, *busta* (Moldavija) u izrazu *a da busnă în casă* »banuti, bûsnuti«. Prije će biti da se radi o onomatopeji u sva tri jezika. Upor. i *busati**.

Lit.: ARj 1, 744. Tiktin 1, 246. REW* 6837. DEI 642.

busati², -am impf. (Budva) »(ribarski termin) plašiti ribu bacanjem kamenja u ono mjesto gdje je ardura (v.) planula«. Apstraktum *busanje* n (Budva) »plašenje ribe«. Pf. *busnüt* (Božava) prema impf, *bušivat*. Od tal. *bussare* »muoversi«; upor. *bucati*; *busati se u prsa* »udarati se« drugog je podrijetla, tj. od tal. *bussare* »picchiare, battere« (upor. i *busati'*).

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, ID 6. DEI 642.

busija f (Vuk, 16. v.) = *pusija* (Bosna) — *pusija* (Kosmet) »sinonim zasjeda«. S istoka došla je riječ dosta rano i na *zapad* gdje je znaju Baraković i kajkavski leksikografi. Kavanjin ima *bus*, a taj oblik nije potvrđen u narodu. Berneker i Meyer poznaju i slov. *busija* kao staru riječ, kamo je došla preko hrvatsko-kajkavskoga. Izvan hrv.-srp. u balkanskim jezicima ovaj turcizam (*pusu*: nastavak -ul-i > -ija kao u *japija*, *jazija*, *kapija*, *komšija*) iz oblasti vojništva raširen je sa *p* mjesto *b*: bug. *pusija*, arb. *pusi* f, cine. *pušie*. Razlog za promjenu *p* > *b* nije poznat. Od turskih jezika poznaje b džagatajski *bosu* =

tur. *pusu*. Možda se radi o starijem turcizmu koji nije ušao u hiv.-srp. iz osmanlijskog nego možda iz kumanskog (pečeneškog).

Lit.: ARj 1, 744. SEW 1, 104. Miklósić 25. Elezović 2, 150. Mladenov 536. Pascu 2, 158., br. 878. Deny § 869. GM 359. Matzenauer, LF 7, 18. Korsch, ASPH 9, 663.

busloman τη (Krnarutić, Kavanjin) = *buslomanin* (Mrvavić, ^{sa} -in ^{ka} u ^{Srbini}) = *busromanm* (15. v., Mon. serb.) = *busormanin* (Kavanjin) = *busulman* (Zanotti) = *busurmanin* (Rapić), dolazi iz perzijskog plurala *musliman* = pučki tur. *müslürman*, a ovo iz ar. *muslim* »onaj tko se predaje božjoj volji«. Promjena *m > b* odgovara sjevernoturskom izgovoru. Odatle i rum. *busurman*, madž. *böszörmény* istog značenja, a odatle opet naši pridjevi 16. i 17. vijeka *besermenijski*, *bestermanijski* i *bestrimanski* pored *buslomanski* (16. i 17. v.); i je umetnut u grupu *sr* (upor. *oštar*, v.). Danas se ti nazivi više ne upotrebljavaju, nego *musliman* (Bosna) ili *musloman* prema perzijskom pluralu.

Lit.: ARj 1, 239. 252. 253. 746. Tiktin 246. Vasmer 153. Gombocz-Melich 1, 530.

busovat, -ujem impf, (istarska nar. pjesma) »javljati, prokazivati«. Radna imenica na -ovije *busovič* (izolirana tvorba; 13. v., zakon vinodolski, tu se pominje uz *graščika* i *satnika*; statut vrbnički) »telai, zdur (Dubrovnik), riparius«. Svakako je naša izvedenica na -ovati kao denominal, možda od istrom, *bus* (Rovinj) < lat. *vox*, gen. -*cis*, *bous* (Milje), mlet. *boza*, u krč.-rom. *baud*. Daničićev prijedlog, da je od tal. *baciare* »vikati, objavljivati, razglašivati«, ne objašnjava ništa, kad tog talijanskog glagola nema. Ima *bocciare* u sasvim različitom značenju.

Lit.: ARj 1, 746. Mažuranić, 110. DEI. 548. Banali 1, 254. 2, 173. 334. 381. 385.

bust m (16. v., Marulio) »prsa od haljine«. Od tal. *busto* »tronco di corpo umano«, od lat. part. perf. *combustus* od *comburare* »spaliti« »lik preminuloga na grobu«, dobiveno odbacivanjem prefiksa *com-*. Odatle prema francuskom izgovoru *bista* = *bista f* (kao internacionalna riječ < fr. *buste*). Na tal. deminutivni sufiks -*ino* *büstín*, gen. -*ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *bušttm*, gen. -*ina* (Korčula) »pršnjak«.

Lit.: ARj 1, 746. REW⁶ 1422. DEI 643.

búsula f (17. v., Dubrovnik) = (sa zamjenom sufiksa -*ula* našim -*alo*) *busalo* n (16. i 17. v., Vetricie, I. Držić) = (s izgovorom

z mjesto *s*, upor. *bazen* za fr. *bassin* u hrv. gradovima) *bužola* »(pomorski termin, nadomješten neologizmom) sjevernica«. Od gr. akuz. πύλις, -ιδά > kslat. *buzida* (za *d > l'* upor. *amylum* < tal. *amido*) > tal. *büssola*. V. *puška*. Internacionalni italijanizam.

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, ID 6. DEI 642.

buša f (Hrvatska) »1° krava kratka a debela, 2° ime volu Gacke« = *buša* (ŽK) »kratak malen loš vo«. Također slov. *buša* »eine Art kleiner Kühe«, odatle slov. *bušák* za vola i augmentativ *búšina*. Izvedenice: na -*ak* (v.) *búšak*, gen. -*áka* (Vuk) »vo omalen i čvrst* i na -*inja* (v.) *bušakinja f* »krava malene pasmine«. Ovamo ide možda i *bušat* m (Vuk, narodna pjesma, u opoziciji s *dorin*) »ime konju«. Upor. rum. *bou bucian* »Abart des moldavischen Rindes«, pridjev *bučít* »vollgestopft«. Hrv.-srp. naziv potječe od madž. *busa* »untersetzt, dick, zdepast, zbijen«. Od te madžarske riječi izvodi Daničić i *buša* f, pl. *buše* (Vuk) = izvedenica na -*ar bušar* m (Slavonija) »preobučena momčad pred bijele poklade«.

Lit.: ARj 1, 746. Gombocz-Melich 1, 579. Martić, Gr. 266. Pleteršnik 1, 72.

busati, -am impf. (Istra) = *basovati*, -ujem (Hrv. primorje) »sinonimi: ljubiti, cjelivati« prema pf. *bušnuti* (Hrv. Primorje, Krasica) = *bušnut* (otok Cres) = *bušnuti* (Mikalja[^] Stulli) »poljubiti«; *obuševati*, -ujem (Istra, nar. pjesma) »naokolo izljubiti«. Odatle: imenica na -*bc bušac*, gen. *busca* m (Istra) »osculum«. Iz čakavskoga je istromurunjski (Cici) *bušni* istog značenja. Možda posuđenica iz furl. *bussa*. Budući da se osnova nalazi i u njem. *bussen*, ar. *bus*, može biti i naša onomatopeja. Upor. i alb. *buze*.

Lit.: ARj 1, 747. 748. Tentor, JF 5, 203. Lokotsch 368. GM 57. REW* 1419.

bušiti, *bušim* impf. (Vuk, štokavski) »te-rebrare; sinonim: šupljiti«. Nije potvrđeno u starijih zapadnih književnika. Akcentom se razlikuje od onomatopeje *bušiti* (v.). Može dobiti prefikse *iz-*, *na-*, *pro-*. Od *probušiti*? koje se nalazi i u bug., je rum. *a prăbuși* »versenken« s promijenjenim značenjem. Slov. *prebušiti*. Ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Od iste je osnove pridjev na -*bn búSan*, *bušna* (Srbija) »probušen« i hipokoristička radna imenica na -*ko* (upor. *Miško* od *Miho*, *Mihael*) *búško* m »burgijaš (v.)«. Imenice: na -*otina* (v.) *bušotina f* »jama na

daski ili drvetu« (Vuk), na -*ljika bušljika f* »porus«, odatle pridjev na -*av bušljikav*. Sufiks -*ljikav* i -*ljika* nastao je analogički prema *šupljikav* od *šupalj*. Ovamo možda i na -*ica*: *bušica f* (Kosmet) »čioda« kao i deminutivni glagol *buškarati*. Daničić izvodi od *búhati* (v.) »pulsare«. Ali nije jasan semantički razvitak.

Lit.: ARj 1, 746. 747. 748. 7, 220. Tiktin 1231. Elezović 1, 69.

huškati, -am impf. (Perast). Od tal. *buscare* »procacciarsi, rubare« < španj. *buscar* »cercare«.

Lit.: DEI 640-1. Brajković, 17.

buštrić m (16 v., Vetricanović). Značenje »laživac« daje Daničić s upitnikom. On ga izvodi od tal. *bugiardo* < sjev.-tal. *bugiadro* (-*adro* < lat. -*ator*, srlat. *bausiator*), u Kalabriji *usciaru*.

Lit.: ARj 1, 748. DEI 630. SiPH 1, 417. Djamić, Grada 18, 173-89.

but, gen. *buta-m* (Vuk, nar. pjesma, štokavski) »sinonim: stegno (v.)«. Odatle: deminutiv na -*ič butii* m (Vuk) = na -*ica bulica f* »makova glava« i na -*bk bútak*, gen. -*áka* m (Kosmet) = *bútká f* (Kosmet) »batak od životinje«; sufiks -*ák* je došao od *batak*, v.; to je unakrštanje dviju riječi slična značenja. Opći balkanski turcizam (*but*) iz oblasti naziva tijela (upor. *bubreg*): bug-, arb., rum. *but*, ngr. μπουτί »cuisse de boeuf«.

Lit.: ARj 1, 748. SEW 1, 104. Lokotsch 372. GM 56. Elezović 1, 68. Korsch, ASPH 9, 493. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180-245.

bùtarag, gen. -*arga* (Bijela, Zore) = *butárga f* (Budva, Dobrota, Molat) = *putarga* (Ulcinj, arb.) »ikra«; *riba butargana* »ikraš«. Od tal. *bottarga* (15. v.), od srlat. *butarigus* (1320 u Veneciji), od ar. sing. *butárh*, pl. *batrah* »isto«.

Lit.: Zore, Palj. 205. REW⁶ 6705. Lokotsch 274. DEI 575.

bùtiga f (Perast, 17. v., Cavtat, Zore) = *bùtiga* (Dubrovnik) = *butiga* (Rab, Kučište) = *butiġa* (Božava) »(trgovački termin) dućan, staćun, štacun (ŽK)«. Radna imenica na -*ir* < mlet. -*er* < lat. -*arius* *butigír*, gen. -*irā* (Rab, Božava) »dućandžija, štaćunár (ŽK)«. Od tal. *bottega*, mlet., tršč. *boteġher*, od gr. ποθήνη od ἀποθήνη »postavljam«. U slov. također *betéiga* (Notranjsko), *beġie ga* (Režija), *butocha*, *betegár* = *bedgar*, *boteġar* <

furl. *buteġar* pored *boteġher*. Ista grčka riječ služi kao farmaceutski termin *apoteka f* (danas i neologizmi *ljekarna*, *ljekarnica*), *apotekar*, gen. -*ara*, *apotekarovj-ev*, *apotekarski*, *apotekarija* = (hrv.-kajk. sa *o > a*, asimilacija nenaglašenih samoglasnika) *apatéka* (Vuk, Belostenec, Jambrešić s istim izvedenicama) = (s aferezom *α-* kao u grecizmima) *pateka* (Lika), *patekar* (Belostenec), *patekarija* (Belostenec) = (zastvoreno *e > i*) *patika* (ŽK), *patikár* (ŽK), *patikarija* (Jambrešić) iz madž. *patika* »farmacija«.

Lit.: ARj 1, 94. 97. 749. 9, 699. 700. Kušar, Rad 118, 21. Budmani, Rad 65, 165. Šturm, ČSjFK 6, 58. 72. Štrekelj, DAW 50, 46. Zore, Rad 108, 216. REW* 531. DEI 249.

bùtorica f (Rijeka, Hrv. primorje, Cres) »maleno breme drva kao najniža jedinica kod kupovanja«, deminutiv na -*ica* od *butura f* (Belostenec) »breme«. Od madž. *bútor* »sarcina«. Femininum je kao u drugim riječima iz madžarskoga, upor. *bitanga* (v.). Ova madžarska riječ nalazi se i u slovenskom, te ukrajinskom. Nikakve veze s tom riječi nema. *bùturnica f* »zatvor« koja, kao *pars pro toto*, stoji u vezi s rum. *butur e m* »Baumstumpf«, *buturugá f* (Muntenija) = *butuc m* = *buštean m* »Klotz«, *butoară f* »šuplje drvo«; *buturnica znači* naime mjesto gdje su zatvorenici stavljeni noge među klade; *bútor* pored *bútor m*. (Kosmet) »sinonimi: đavo, bijeda, andrak« neka bolest« možda stoji također u kakvoj vezi s rumunjskom riječi. Za sada se ta veza ne može objasniti.

Lit.: ARj 1, 749. 750. MiBoIII 25. SEW 1, 104. Gombocz-Melich 1, 583. Tentor, JF 5, 203. Elezović 1, 68. Tiktin 247. Perašek, ASPH 34, 39-41.

bùtruga f (Pijavičino, Pelješac, Zore, južna Dalmacija ?/?) = *butriġa* (Smokvice, Korčula) »1° plosnati sud od vina, 2° mala bačvica za nošenje pića na polje (domaći produkt; *bréma*, *bremica* u Šibeniku)«. Ovamo možda sa *ḃ*, *ḃ > a*: *batàluga* (Konavlje) »bačvica za vodu«. Upor. scslav. *Буагъ*; *r* može biti i umetnuti suglasnik poslije *t* kao u *vltrice*, *prosinca* (ŽK), *Spalatro* itd., -*uga* je augmentativni sufiks. Upor. *botac*. Od tal. *botte* < lat. *buttis* (564). Upor. aro. *butē* i *puta* (v.), također bizantinsko. Odatle i germanske posuđenice, lat. *futtis* etruskanskog podrijetla.

Lit.: Zore, Palj. 216. GM 56-57. DEI 576.

butum = *butun* (glede dočetnog -m upór. *bedem*, v.), indeklinabilni pridjev (upor. *butun dtmjaluć*, Banja Luka, »cio, sav svijet«), odatle u Bosni i *butumte* (< tur. *butun* + tur. post-pozicija -iie »sa«) »sve zajedno, sve skupa«. Jedanput u pisca Crnogorca s našim dodatkom -om kao prilog, *butumom* »posve« = *bütün* (Kosmet) »sve«. Nalazi se još u arb. *bütün kao* prilog. Turcizam *bütün*, istog značenja, izvedenica je od *bütmek* (istočnoturski) = *bitmek* (osmanlijski) »dovršiti« s pomoću sufiksa -m/-uni-un kao u *yog-un* (odatile naš pridjev *jogunost*, v.), *tüt-ün* »dim, duhan« (odatile bug. i mak. *futuri*).

Lit.: *ARj* 1, 749. *Elezović* 1, 48. 2, 500 *GM* 58. *Deny* § 345, 348. *Školjić* 1, 123-4.

buza¹ f (Kosmet) »grotlo na kotlu (kalajdzij-«I izraz)«. To je provincijska posuđenica iz arbanaskog, potvrđena kod nas samo u zanatskom govoru Kosmeta, ali se uza sve to može označiti kao balkanska riječ ilirotračkog podrijetla jer se nalazi i u bug. *búza* »Wange«, rum. *bužă í* »Rand eines Gerasses«, *bužă fosei* »Schneide« i cine. *budžă*. Riječ je srodna s lit. *burnà* »usta« (Joki). Prema Bariću arb. *buze* nastalo je iz deminutiva *burë-ze* »ustašca«. Glede sufiksa -zë upor. *dreteza* (v.) i antroponime *Ivezić*, *Nikezić*.

Lit.: *Elezović* 1, 64. *GM* 57. *Mladenov* 48. *Wędkiewicz*, *MRIW* 1, 262-91, 403-4. *Jokl*, *Stud.* 11. *Tikiin* 248. *Baric*, *JF* 3, 203.

buza* f (Vuk, Bosna, Srbija, Slavonija) = *boza* f (Bosna) = *boza*, gen. *boze* (Kosmet) »piće od žita (npr. prosa) i vode«. Odatle *buzadžija* m »koji pravi i prodaje buzu« i *bozadžinica* f (Kosmet) »mjesto gdje se pravi i prodaje buza«; odatle i muslimansko prezime u Bosni *Buzadžić*. Evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *buza* > tur. *buza* / *boza* »eine Art Hirsensbier«, proširen i na Balkanu: bug. *buza/boza*, rum. *boza*). U šatrovačkom (boškačkom) jeziku (= argot) Kosmeta znači i »rdav, loš« (*boza rabota* »rdav rad«).

Lit.: *ARj* 1, 750. *SEW* 1, 104. *Elezović* 1, 53. 472. *Mladenov* 39. 48. *GM* 43. *Lo-kotsch* 376. *Škaljić* 1, 115.

buzdo, gen. -da m (Cres, Budva, Molat) = *Mzdo* (16. v., M. Držić, Dubrovnik) *buzdo* (Brusje, Hvar) »glupan, zvekan, čeljade kratkoumno i neobtrno«. Denominai na -iti *buzditi* (što *buzdiš*, Budva) »buljiti, budalasto, bez razmišljanja gledati«. U mletačkom govoru

Cresa također *busdo*. Upor. dubrovačko prezime *Bosdari* < *Božidar* sa tal. -i kao *Budmani*, *Liepopili*. Kako u Istri *Zvane* < mlet. *Zuan* < *Johannes* znači i »glupan«, možda je i ovdje *buzdo* nastalo od *Božidar* i kod Talijana postalo od ličnog imena pejorativ. Ako se uspoređi s *buzdo* istarsko prezime *Buzdan* (Lanišće i drugdje), *Buzdan* (Piran, Portorož), *Bosdachin*, *Bosdakin*, *Bozdakin*, *Buzdakin* (Umag, Kaštel), moglo bi se misliti i na izvedenicu od *vox de cani*.

Lit.: *Cadastre*, *Suppi*, s.v. Ribarić, *SDZb* 9, 136. *DEI* 640. *Strekelj*, *ASPh* 26, 422. *Zore*, *Tud.* 5. *Hraste*, *JF* 6, 211.

buzdòhân m (Vuk, Baraković, Gundulić) = (običnije danas sa *h* > *v*) *buzdovan*, gen. -dna (Vuk) = *buzdovan* (Kosmet) pored *buzduvan* = (bez *v*) *buzdoan* = *buzduhan* (Kavanjin) = *buzduvan* (Kanižlić) »sinonimi: bat (v.), topuz (v.)«. Opći balkanski turcizam iz oblas ti vojništva (*bozdožan*, složenica od *bös/bot* »leer, wüst, zerstört« i *tok/tog* »erzeugen«, dakle »ono što stvara pustoš«, »Streitkolben«): bug. *buzdogán*, rum. *buzdugan* (također rumunjsko prezime), arb. *poštovan* (glede *b* > *p* upor. *busija* i hrv.-srp. *pust*). Mjesto tur. *ğ* (γ) nalazi se *h* > *v* samo u hrv.-srp. i u arbanaskom.

Lit.: *ARj* 1, 750. *SEW* 1, 105. *Mladenov* 39. 48. *Elezović* 1, 64. *Lokotsch* 333. *Vasmer* 137. *DEI* 571.

buzduk, gen. *buzdüka* m (Kosmet) »čeljade koje dobro jede, a nerado radi«, odatle augmentativ na -ina (v.) *buzdučina* m (Kosmet). Nigdje drugdje nije potvrđen taj turcizam (upor. *buzduk kavmi* kod Evlije Čelebije kao ime naroda).

Lit.: *Elezović* 1, 64.

Buzet m, toponim, mjesto u Istri; *u* je nastao odsonantnog/Sfeei (*1215,mejuBlzetom* i *Kaštelom* u *Istarskom razvodu*), *a* e iz palatalnog nazala kao u *Poreč*. Pridjev (ktetik) na -*bsk* *buzetski* = *komun blzecki*, odatle etnik na -*janin* *Blžeščani* (16. v., upor. ženski etnik od *'Boljun Boljumćicd*) pored *Buzećanin*. Predslavenski (rimski) je oblik *Piquentum* > danas tál. unakrštenjem sa *pinguis* *Pinguente* (tako već 1102). Odatle disimilacijom *n-n* > *l-ŋ* i zamjenom *gu* > *z* kao u furlanskom hrvatski oblik. Dočetak -*entum* veli da je toponim iz predrimskog vremena. Glede *pl* > *bl* upor. *Bovec* < *Bļc* < tal. *Plezzo*, njem. *Flitsch*.

Lit.: *ARj* 1, 751. *Skok*, *NVj* 23, 341. *AČ* 4. *Šurmin* 10. ss. *CD* 2, 6. *Skok*, *IG* 3, 16-19.

buža f (16. v., Dubrovnik, M. Držić, Mljet) = *búza* (Korčula, Sutomore, Potomje) = *buza* (Molat) = *budža* (Bosna) = (metateza) *džuba* (Hercegovina) »rupa, luknja«. Talijanski deminutiv na -*etta* < vlat. -*ina* *bužeta* f (Dubrovnik, Cavtat) »luknjica, zapučak«. Denominal: *buzaji* impf. (Molat) (*pro-*), *probužati* (Zore, Mljet) »bušiti«. Od mlet. *buso*, *busar* = tosk. *bugio*, istrom, *bous*, *bóuža*. Ovamo ide deminutiv na -*ar* + -*tk* *bužárak*,

gen. -*arka* (Dubrovnik) »mala rupica, zakutak«. Stoji u vezi sa *buco*; prema pl. *buci* > *busi* stvoren je sing. *budo* (Rim) (od mlet. glagola *busar* postverbal *buso* > *bugio*, Battisti-Alessio), prema Meyer-Lübkeu unakrštenjem od *vacuns* i *pertugio* (što mi se čini manje vjerojatno).

Lit.: *ARj* 1, 751. 12, 252. *Zore*, *Palj.* 216. *Ive* 12. *REW*³ 9115. *DEI* 650. *Prati* 101. *Alessio*, *RIO* 1, 241.

C

cacarica f (Belostenec) ->cicer« = *cocor* m (Sulek) »lathyrus cicera« = *cicer* m (Sulek) »lithospermum arvense« = '*cicerica* (sulek) »rhamnus infectoria« = *dcerka* (Belostenac, Sulek) = *čičerka* f (takoder slov.) »cicēr minutum« = *čičerka* (Dalmacija, Pavlinović) »sočivo poput leće, koje se melje i od njega naraste kruh« = (odbacivanjem *-erka*) *čič*, gen. *čiča* m (Rab, Vrbnik) »slanutak, tal. *čeče* > krč-rom. *čič* (prema Bartoliju posuđeno iz hrv.)« = *cu-cuvarada* (Pag) = *čičevarda* »cicer arietinum« (*cicevarda coriena*, 15. v., u mletačkom rukopisu, Šulek) = (sa deminutivnim sufiksom *-bk* > *-ák*) *čičak*, gen. *-čka* m (Belostenec, Jambrešić, *divlji, crljeni, žuti*, s apozicijom *čičak grah*) = *čćak*, gen. *-čka* (Prigorje) = *čiček* (slov.) »čičerka« = na *-arica* *čičarica* »ervilia« = (sa umetnutim *n*) *činčera* f (Gorensko). Od lat. *dcer* mediteranskog podrijetla (prema Battistiju) > tal. *cece*, cine. *feafire*. Ušlo je i u balkanski latinilel arb. *qikëre* »Kichererbse«, odatle prijelaz *i, e* > *6* > *α* u *cacarica*, *cacar*. Mlet. *sezara* ušlo je u slov. *cizara* f = *rižra* = *cizarka*. Njem. *Kicker* < lat. *cicer* ušlo je u hrv.-kajk. *kihra* (Belostenec) = slov *kihra* > *kira* (ŽK) »cicer arietinum«. Čudan je oblik *macizra* f (Haloze, slov.) = *manza* = *marciza*. Dočetak *-ka* u obliku *čičerka* može da potječe od tal. *cicerchia* < lat. deminutiv *dcercula*, arb. *thirkë*. Upor. *Džidžarin* (na podnožju brda *Majlike*, Bar) = *Kakaraine* (Krk, krč.-rom.) < *dcerina.

Lit.: ARJ 1, 752. 776. 2, 21. 136. 4, 947. Kušar, Rad 118, 16. *Pleteršnik* \, 10. 85. 103. 396. 539. Sturm, ČSJK 6, 49. 50. *Banali* 2, 177. REW* 1900. 1901. 1902. DEI 831. 926. *Sulek, Im.* 55-6. 43. 508. Machek, CSR 126.

ćacorit impf. (Srbija, subjekt: *kokoš*), onomatopeja u kojoj se oponašaju glasovi kokošiju, kao u sinonimnim onomatopejama *kodakatilak-* (v.), *kakotati, rakoliti se* (v.). Onomatopeja istog tipa jeste *ćicoliti* — *cacorit* impf, (*us-*) (Vrančić, Mikalja, Belostenac, Lika) »garire, gracillare« koje Da-

ničić krivo izvodi iz tal. *ciangolare* »blebetali« koje je također onomatopeja iste prirode. Ovamo također kao onomatopeja istog tipa *gágoliti, -im* impf. (Lika) (*raž- se*) »brbljati«.

Lit.: ARJ 1, 752. 754. 3, 88. 13, 21-2. Štrekelj, DAW 50, 12.

čäf (Bogišić, nar. pjesma, 17 v.) »1° barabanat, pandur, zbir (Hrv. Primorje), 2° slovensko prezime« = *cav* (18 v., Zakon poljički) »3° glumac«. Nalazi se još u slovenskom i poljskom te arb. *caf*. Od mlet. *zaffo* »sbirro« (iz argota). Može biti metafora od *zaffo* »čep« u govoru lupeža < langob. *zapfo*. Daničić stavlja ovamo još *capati se* impf. (Bosna) »igrati se žirkama tjerajući ih u jamu«, denominal od *capa* f »kad dva žira dođu u jamu, onda je *capa*«. Sama igra zove se *capanje*. Nije vjerojatno da je bosanski naziv za dječju (ili pastirsku) igru lalijanizam. Daničić je stavio ovamo još i Marulićev impf, *capariti, -im* koje je nejasno značenjem i tradicijom teksia. Taj glagol u Srbiji znači »udarali nogom«. Očilo je glagol oblikovan sufiksom *-ar-iti* kao *zivariti* = *životariti* i ne poklapa se nikako sa *zappare* »kopali« koje je donominai od *zappa* »motika« (v. *capin*) ilirskog podrijetla. Daničić je ovamo slavio i *čâpti, -im* impf. (Bosna) »svađajući se nepreslano vikati na nekoga«. Vjerojatnije je sve te glagole vezali sa *capa* (v.).

Lit.: ARJ 1, 752. 755. 764. *Miklošič* 27. SEW 1, 120. *Bruckner* 55. GM 439. REW* 8565. Prati 253. 1058. DEI 841. *Ribaric, SDZB* 9, 137.

čagalja (Mikalja) »framea, darda«. Od tal-*zagaglia* < berb. *zagāya* »crnačko oružje«-

Lit.: ARJ 1, 752. REW* 9591. *Lokotsch* 2181. Prati 1058.

čagrije, gen. *čagrjā* f pl. (Vuk) = *sagrija* (nar. pjesma) »kore od noža, nožnice, Chagrinder, Scheide« = (s umelnutim *n* pred velarom) *cangrija* »u pčele gdje ima žaoku« (ne razabira se semantička veza) = *sārgija*

(nar. pjesma) »Scheide«. Dolazi od tur. *sagri* »1° Korduanleder, 2° groppa di bestia« > fr. *chagrin*, evropski turcizam.

Lit.: ARJ 1, 752. 14, 484, 647. REW* 7512. Miklošič, ASPH 11, 111. Lokotsch 1760.

čagrknuti pf. (Srbija, Miličević) »sinonim zveknuti«. Ova onomatopeja običnija je sa č mjesto c: 1° s vokalom a: *čagrljati* impf. (Vuk) = *čagrtati* impf. (Vuk) »strepitare«. Odatle imenica sa sufiksom *-aljka* (v.) *čagrtāljka* i »crepitaaculum«; 2° sa samoglasom e mjesto (u istom značenju) a: *legttati* (Srbija, Miličević, Stulić) = *čegrljati* impf, i odatle imenica s istim sufiksom *čegrtāljka* f (Vuk). Hrv.-srp. onomatopeja. Služi kao primjer kako se i u onomatopeja ograničenih na jedan jezik lako mijenjaju samoglasnici i suglasnici da bi se jezično izrazila imitacija prirodnog zvuka.

Lit.: ARJ 1, 752. 879. 880. 920.

čajger m (Hrvatska, gradovi) = *cajnger* = *cagar*, gen. *-ara* (ŽK) »sinonim: kazaljka na satu«. Njem. *Zeiger*. Noviji germanizam. Stariji je *cegar* m (genitiv nije potvrđen, Belostenec, Jambrešić).

Lit.: ARJ 1, 766. Jagić, ASPH », 320. *Striedter-Temps* 107.

čajt m (Brod, ŽK, hrv.-kajk. i slov.) nije sinonim za *vrijeme* (v.) nego ima isto značenje koje i njem. *Zeit* f, od kojega potječe kao noviji germanizam. U narječjima, koja ga posjeduju, kao ŽK, *vrime* znači ono što u štokavskom *nevrijeme* (v.), tj. atmosferske promjene (kišu, snijeg, oluju), odakle se vidi kako posudnica daje drugi smjer semantici domaće riječi.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 319. Strohal, *Rad* 196, 84. *Striedter-Temps* 108.

čajzel m (potvrđeno u jačkama ugarskih Hrvata) »miš«. Njem. *Zeiselmaus*, upor. *Zeilbär*. Noviji germanizam.

Lit.: ARJ 1, 753.

čajzić (1°) m »fringilla spinus = carduelis spinus L.« = (2°) *cajzl* (nedovoljno potvrđen oblik koji se govori u hrv. gradovima). 1° predstavlja noviji germanizam, od njem. *Zeisig*, sa zamjenom dočetka *-ig* sa *-ič*. 2° je bav.-njem. *Zeisel*. U ovakvim posudenicama postoji i kod nas sonantno /. Njemačka riječ je upravo posudnica iz slav. *čii* m, koji se nalazi u ruskom, ukrajinskom i poljskom. Onomatopejskog je podrijetla. U slavenskoj se onomatopeji oponašaju glasovi ove ptice.

Čia je kod nas potvrđen u izvedenici *čizak*, gen. *čiška* m »fringilla spinus L.«, Rumunji posuđiše *ciz* pored *cij* (Sedmogradska), Mađžari *cziz*. Oblik *ciz* »acanthis« < srvnjem. *zise* nije dovoljno potvrđen.

Lit.: ARJ 1, 753. 804. 2, 52. Miklošič 36. SEW 1, 158. *Bruckner* 83. *Weigand-Hirt* 1311. *Hirtz, Aves* 34. Fink, *Im*. 17.

čakati, *cakam* impf. (Bac) »bacati što, udarati nogom« prema pf. *čaknuti*, *-em*, s prefiksom *o-* *ocakati* »otjerati, protjerati«. U bug. *caka* f, *cakam* ima značenje »igra na karte«. U Kosmetu postoji *čak* »uzvik kojim se obilježava glas prskanja stakla«. Tome uzviku odgovara *caka*, *caka*, za zveku (Vuk). Prema tome je *čakati* očito onomatopejskog podrijetla, i ne može biti posudnica iz tal. *scacciare* (*excipiare) »otjerati« kako misli Daničić. Ovamo ide s glagolskim sufiksom *-tati*: *càktati*, *cakčem* impf. (Srbija) »tinnire«. Onomatopeja postoji i u rum. a *țacăni* »knac-ken« pored a *țăcai* kao i *toc* »ritsch«. Upor. i tur. imperativ *çak* »udari« od *çakmak*.

Lit.: ARJ 1, 753. 754. 8, 501. *Elezović* 2, 417. *Tiktin* 1545.

čakija f (Belostenec, Daničićev akcenat *čakija* je proizvoljan) = *čakija* f (Vuk, Crna Gora, 17. v.) »uncus, domaći sinonim: kuka (v.)«. Odatle denominal na *-ati* (v.) *čakljati*, *-am* »udarati pritke«. Nalazi se u slovenskom i slovačkom sa e mjesto a: *čekla*, iz čega bi se moglo zaključiti da je α = e < b. Mađž. *csàklya* istog značenja možda potječe iz hrv.-srp., rum. *ciocia/ciocia*, pi. *ciacii* možda također iz istog vrela. Postanje nije objašnjeno. Možda je avarska riječ, srodna s tur. *cangai* istog značenja, koje se nalazi u hrv.-srp. *cengel* m u narodnom govoru i pjesmi, [v. *čakija*].

Lit.: ARJ 1, 754. 883. 938. *Gombocz-Melich* 808.

calați, *calâm* impf, (subjekat *zmija*, Srbija) = *calat*, *-am* (Kosmet) »plaziti jezik (u stvarnom i prenesenom značenju), sinonim: palucati«. Daničić misli da može biti istoga postanja kao i *čalovati* »varati«, što se semantički ne poklapa. Drugo njegovo upoređenje s *cdljati* impf, (objekti: *čašu*, *ogledalo*) »brljati« može da stoji. Izgleda kao onomatopeja za kretanje.

Lit.: ARJ 1, 754. *Elezović* 2, 417.

canca f (16., cakavizam?) »brbljanje, blebetanje«. Denominai na *-ați* *câneati* impf, »blebetali«. Marulić (16. v.) ima *conca* »bes-

poslića, lakrdija«. Mada su to onomatopeje, kako se vidi iz reduplikacije, bez sumnje su posudnice od tal. onomatopeje *cianciare* (14. v.) »parlare per burla«. Upor. Vukovu onomatopeju: *to je cã cu* »nugae«. Obje varijante doživjele su razne izmjene. U čakavskom obliku napušta se reduplikacija: *cãnkati*, *-am* »blaterare«, s postverbalom *čanka* f (Mikalja) i pridjevom na *-av* *cãnkav*, poimeničen *can-kavac*, gen. *-vca* m prema *cankavica* f »garrulus, -a«, *cãnkanje* n (17. v.) »blateratus«. Možda ide ovamo i varijanta *cãnjati* impf. (Vuk, Risan) »dosadivati«, s pridjevom *cãnjav* (ibidem). Mnogo varijanata pruža i reduplikacija sa palatalnom afrikatom: *č* > *ć*, također sa napuštanjem reduplikacije: *campa* m (Rijeka) »brbljavac«, odatle *campanti* (Rijeka) »brbljati«, *čaprdati*, *-âm* (Vuk) »fabulare«, na *-alo* *čaprdalo* m; *časkati* (Vuk), *časkalo* m.

Lit.: ARJ 1, 887. 2, 125. 126. *DEI* 917.

candra f (Belostenec, kajkavski; . slov. *canard*) »sinonim krpa, prnja«. Odatle pridjev na *-av*: *cãndrav*. S naglašenim vokalom u riječ je raširenija: slov. *cãndra* f. Ovako slovački i češki. Odatle pridjev *cãndrav* — *cundar* (ugarski Hrvati). Sa o mjesto u ili a govori se u Lici *condrali*, upravo kajkavski impf, »bez posla hodati, vrljati (v.), bazdrkati (v.)«, odatle ime ribe *cõndra* f »sinonim skobalj«. Za značenje »bez posla hodati« govori se u Lici *conjati se* i *cũnjati se* impf. To značenje može se izvesti iz mađž. *condra* »zerlumper Kerl, odrpanac, kurva«. Za *cũnjati se* (Vuk) predlaže Daničić tal. *zanzare* (= *andar a zonzò*), što je fonetski nemoguće. Ovamo možda ide još *conjak*, gen. *conjka* = *cvonjak*, gen. *cvonjka* m (Lika) »ništa«. Samoglas a u *cãndra* nastao je uplitanjem kajkavskog *canjek* istog značenja. Rumunji imaju *țandăra* f — *țandură* »Splitter« u drugom značenju. S gornjim riječima je zacijelo u vezi kajkavsko *cãnjek*, gen. *cãnjka* m »krpa« i *cũnja* f (ŽK) istog značenja (odatle radna imenica na *-ar* *cũnjar* m) ŽK »trgovac koji skuplja krpe za tvornicu papira«, kod istarskih čakavaca *conja*. Morfološki *canjek*, *canja* = *conja* »krpa« nijesu jasni ako su nastali od *candra*, *condra*, *cundra* < *condra*. Daničićevo tumačenje od srvnjem. *Zanke* = *Zacke* »okrajak koji visi« još manje zadovoljava. Nije jasno ni izmena u, o > a prema mađž. a, koje ostaje kod nas (upor. *tolvaj*, *lopov*).

Lit.: ARJ 1, 754. 820. 859. 875. Štrekelj, *DAW* 50, 18. *ASPh* 28, 510. *Gombocz-Melich* 1, 751.

cap, gen. *capa* m (čakavski, Istra, slov.) »hircus«. Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđeno u tom značenju. Ovamo ide zacijelo i uvredljiv poklik *cap* za bradata čovjeka u Kosmetu, sve ako je i rijetko da od opće imenice postane uzvik. Od balkanskih jezika nalazi se još u rum. i cinci, *țap* »bouc«, ngr. (Epir) τσάπτοf i arb. *sqap*, *isap*. Od rumunjskih pastira potječe mađž. *cap*, polj. i nkr. *cap*. Postanje se riječi različito tumači. Prema Rozwadowskome, Vasmera, Uhlenbecku i Scheffelowitzu riječ bi bila orijentalnog (iranskog) (nperz. *čapiš*, *-uš*, *-eš* »bouc d'un an«), a prema Bariću i Scheludku arbanskog podrijetla. U svakom je slučaju predslavenski balkanizam. Samo začuđuje činjenica da je potvrđena na rubu hrv.-srp. teritorija (Istra) koji je u vezi sa slovenskim. Može se uzeti još i to da je to, možda, ilirotrački leksički reлект, upor. *zappa* (REW⁸ 9599) »Ziegenbock«.

Lit.: SEW 1, 56. 120. *Gombocz-Melich* 1, 613. Barić, *Alb*. 1, 93. *WP* 1, 347. *Vasmer*, *GS* 3, 222. i sl. *RSI* 3, 264. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 109. *GM* 387-8. Scheffelowitz, *IF* 33, 142. Rohlf's: *ZtFPA* 45, 662-75. Scheludko, *BAA* 2, 113-46. Uhlenbeck, *PBB* 19, 330.

čapa f (kajk., Belostenec) »corium elaboratum ex pelle porcina, piseis, asini«. Od mađž. *capa* istog značenja; *capa* je u kajkavskim krajevima bolje poznata u značenju »1° planta pedis, 2° pasja noga«: *pasja capa*, prevedenica od *Hundspfoete* (v. *huncút*, također i kao *psovka*). Odatle pridjev *capasi*, deminutiv na *-ica* *capica* f, na *-onja* *caponja* m »diplocoelus Guerin« (Sloser). Riječ *capa* nalazi se još u slovenskom i gornjolužičkom. Upor. bav.-aust. *zapp* »chagrín«. Štokavski je sinonim *šapa* f, deminutiv *šapica* (Vuk). Taj sinonim ne govori protiv mogućnosti veze s tal. *zampa* (*di animalij*) »cianca«. Upor. *safran* > *cafran* > *safran* i tal. *ciampa* (Napulj), *inciampare*. Slov. *capati* po *blatu*, hrv. *čapkat*, slov. *capljati*. Slov. ima još očito posudnice *cebáda* (Goriško) »Stoss mit dem Fuss« (< mlet. *zampadd*) bez m pred labijalom.

Lit.: ARJ 1, 754. *Pleteršnik* 1, 74. 75. REW* 9598. 1539. *Prati* 274. Miklošič 27. SEW 1, 121. Perušek, ASPH 34, 42. Šulek, *Im*. 39-40. 48.

capàrika f »nišador, sal ammoniacum«. Na *-ovica* *caparikovica* f »ammonia pura liquida«. Riječ potvrđuje Popović. Govori se, prema tome, u Srbiji. Istog je značenja rum. *cipirig* = *fipirig/fiper-*, *teperig*, koje Tiktin i Puscariu

označuju kao tamnog porijekla, upozorujući na srp. *caparika*. Odnos samoglasa između rum. i hrv.-srp. riječi nije jasan. Možda ide ovamo i Vukova *cavàrika í*, pejorativna riječ za »rdavo vino« = *cavarija f* (Dalmacija, Pavlinovic) = *cevàrika í* (Srbija). Druga je varijanta *dvor* (Srbija, Leskovac) »preluselo, ne može se jesti«. Postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj 1, 764. 755. 776. 804. 814. DLR 2, 742. Tiktin 1603. Lokotsch 2218. Weigand-Hirt 1334. REW³ 9617a.

capata (Dubrovnik) »stara cipela«, stoji u vezi sa *cavata* (Dobrinj, Baška) »papuče« (na Pagu samo u izrazu *nisam tvoja cavata*, se. *da bl me mogao zlostavljati*), slov. *compata* (s umetnutim *m* pred labijalom) = *copatà* (Goriško) = *savata* pored *cavata* (ibidem) »Fleckschuh, Filzschuh«. U mlet. (tršč.) *zavata* = furl. *cavate*, tal. *ciabatta/ciavatta* (14. v.), fr. *savate*. Dubrovačkom obliku najbliže stoji španj. *zapala*. Riječ orijentalnog podrijetla kao *orsan* (v.). Upór. perz. *čābāt* > tur. *cabala*. Battisti-Alessio misle da su Mlečani raširili ovu perzijsku riječ po zapadnoj Evropi.

Lit.: Pletersnik 87. Šturm, ČSJK 6, 50. DEI 914. 923. REW² 2448. Dauzāt 653.

capin m (Stulić) »jela, abies«, na -ovina •*capinovina* »jelovina« = *čapin* »isto«. Od tal. *zappino* u južnoj Italiji i na Siciliji, s umetnutim *m* pred labijalom *zampino* < *sappinus*.

Lit.: ARj 1, 755. 889. REW² 7592.

capiti, -*lm* pf. »avide comedere« (Stulić). Ne zna se gdje se govori, ali se zna kad je s prefiksom *na-* (v.): *nacapili se* »dobro se najesti (voća ili kakvog zrnja)« (Crna Gora, Riječka nahija). Dobro su potvrđeni uzvici (onomatopeje) od kojih je nastao taj glagol: *cap capi* govori se u Lici kad se dfaži pseto; *cap* (Kosmet) »1° glas kojim se predstavlja kad se nešto hitro grabi (upor. *capiti*, v. = *scapiti*, ŽK, »brzo uhvatiti)«, 2° glas kojim se predstavlja neko otkidanje; *cape* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja zobjanje zrno po zrno«. Od ovakve je onomatopeje postalo u slav. jezicima i *capati*, *capajo*. Ovamo ide i *čápat*, -*am* pf. (Kosmet) »pejorativno za: umrijeti, lipsati«. Daničić je *capiti* »avide comedere« izvodio od talijanskog onomatopejskog glagola *chiappare*, što ne može biti jer je ova riječ posuđena u jadranskoj zoni u razredu glagola na -*aŕi capāt* »uzeti«, kako je

i prirodno kad se radi o konjugaciji -*are*, a prijelaza od -*ati m* glagole na -*iti* nema. Na -*iti* je samo tal. *correre* > *kūriri*.

Lit.: ARj 1, 755. 2, 126. 7, 220. SEW 1, 121. Elezović 2, 417.

čâpor m (Dubrovnik) »Blüte von Zwiebel«. Denominal na -*ati caporali*, -*a* (ibidem) »Blüten schlagen (vom Zwiebel)«. Od lat. pridjeva na -*arius cêparius* od *cepa*, koje je očuvano u rum. *ceapă*, arb. *kepe*, cine. *fiapa*, fr. *cive*, furl. *sive* itd. Nenaglašeno *ē-* > *ɛ* > *a* kao u *Nádin* < *Nedinum*, *Civitate* > *Cavtat*. Naglašeno *a* > *o* kao u *Mosor*, *Kotor*; *c* pred *e* > *c* kao u *Cavtat*. Naglasak *ā* nastao zbog toga što se osjeća kao postverbal od *caporali*. Upor. još *capàrika*. Leksički ostatak iz dalmatoromanskoga.

LM.: Rešetar, Štok. 229. GM 223.

caprag m (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) »sinonim: abajlija (v.)«. Toponim *Câprag* (kod Siska i kod Bosanskog Novog) neće biti ista riječ nego, jer se prvi nalazi blizu Save, a drugi blizu Une, mislim da predstavlja složenicu *Car'prag* »carev prag = prijelaz« (s disimilacijom *r - r > 0 - r*). Daničić identificira *čapraš* (kajkavski?) u gornjem značenju s tur. *çaprag*, općim evropskim turcizmom (njem., fr. *chabraque*, polj. *czaprag*). Nejasno je tur. *č* > *c*.

Lit.: ARj 1, 755. SRW 136. Lokotsch 395. Bruckner 72.

Captat m (13. v., odb *CapUata* = *Cbptata*) = *Cavtat*, pridjev (ktetik) *čâptajski/câvtajski* (Zore), etnikum na -*janin Captačanin* m prema *Câptâjka* f. Toponomastički dalmatoromanski relik od lat. *civitatem* (prema srlat. *Civilis vêtus ragusina* = danas tal. *Ragusa-vecchia*). Na furlanskom teritoriju *civitatem* > furl. *Cividât* > toskanizirano *Cividade* (prema disimilaciji *d - d > d - l*), etnici *Cividales* (-*es* < lat. -*ensis*, tal. -*ese*) = na -*inus Cimdin* (odlatle prezime *Cividim*), *Cividalin*: *Cabdad* m (1325.) = slov. *Čedad* (izgovor u Gorici), etnik *Čedajci*. Odatle *cebedin* m »1° vrsta grožđa, 2° bijelo vino (Goriško, slov.)«. Lat. *civitas* pripadalo je i balkanskom latinetu, upor. rum. *cetate*, arb. *qytet* = *düet* (Ulcinj): *Pazari düetit* (dio staroga grada, u kojem stanuju muslimani).

Lit.: ARj 1, 755. 876. Pletersnik 1, 75. 85. Pirana 1470. Jurca, *Asimilacijska moć slovensčine pred 1300 leti* = *Edinost* (Trst) 50, br. 117, str. 4.

cara f (Božava, Veli otok) »sorta di rete«. Upor. mlet. *chiara* »una parte della cogolera«; izvedenica na -*era* < lat. -*aria* od *cogolo* < *cucullus* (služi za lov jegulja).

Lit.: Cronia, ID 6. DRI 1005.

caratati m (prezime u Travniku) = *čaràlan* (Boka, 16. v., Vuk) m prema *fanònica* (17. v.) = (na naš sufiks -*nik*) *čaratanik* (17. v.) = (zamjena stranog lat. > tal. sufiksa -*an* domaćim -*ar*) *caratar* m prema *caratàrica* f »čarovnik m, prema čarovnica f«. Apstraktum ná -*ija caratànija* = *caratàrija* »incantatio«. Od tal. *cerretano* »impostore«, izvedenica na -*ano* od toponima *Cerreto* kod Rima (v. *cer*) »liječnik odatle«. Vokal *a* u intertonici potječe od *carati* ili od *ciarlatano* > *šarlatan*, gen. -*ana* (prema fr. izgovoru *charlatan*, 1543.), koje je nastalo od unakrštanja sa *ciarlare*.

Lit.: ARj 1, 757. 892. REW² 1836. DEI 872.920.

carbóra f (Veli otok) »(ribarski termin) vrsta mreže«. Od mlet. *zerbera* > *cerbera*, srlat. *cerberarius* (1219., Mleci), možda od gr. *κίρβα* »piccolo sacco« > jtal. *drma*, na -*aria* > mlet.-*era*.

Lit.: DEI 862. 960.

carga f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »svada, altercatio«. Radna imenica na -*IIV+* -*bc* *cargljivec* m (Jambrešić), slov. (Valjavec) *carga* »istoa. Denominai na -*ati cargati se* impf, (isti) »svadati sex«. Od srvnjem. *zergen* (varijanta od *zerren*) »neckend reizen«, bav. *zar'n*.

Lit.: ARj 1, 759. Pletersnik 1, 75. REW² 9616.

carina f (Srbija, Miličević) »1° ograda oko sve seoske zemlje, 2° vrlo raširen toponim u sing, i pl.«. Postanjem različito od *carina* f »vectigal, telonium«. Slaže se donekle s rum. *țarină* f »Saatfeld, Ackerfeld (razlika od neobrađene zemlje)«. Obje se riječi poklapaju u mjestu akcenta, dok rum. *țarină* »Erde als Stoff, Erdreich« ima drugi akcent. Obje su rumunjske izvedenice od *țară* < *terra*. Odatle je i rum. *țaran* »seljak«, koje je izvedenica s pomoću našeg sufiksa -*janin*, odatle naš pridjev *caranski jezik* (Miličević, Srbija) »jezik kojim govore oni Vlasi koji se drže da su starosjedioci«. [V. drugačije pod *cesar*].

Lit.: ARj 1, 761. 922. Po povici, *Slávia* 7, 7, 23. REW² 8646.

Caseno, toponim u prijedjelu *Dumidrana* < *Demetriana u *Mrčevcu* (od *mrča* < *myrtea*) kod Kotora. Od galskog *cassanus > fr. *chêne*, pröv. *casser* »hrast«. Upor. *česvina* (v.).

Lit.: REW³ 1740.

Časka f (Pag, c mjesto c cakavizam) = *časka*, pridjevski toponim na -*tsk* ž. r. (upor. *Makarska* od predrimskog *Muecurum*) zbog toga što se ima dopuniti *vala* »uvala«, ruševine starog predrimskog grada kod Novalje. *a* je nastao iz *ɛ* < *e*, u srednjem vijeku *Kissa insula* (1070.), *Kessa*, *Kessenensis*, *Kessa vetraná*, zacijelo dalmato-romanski oblik za predrimsko *Cissa*, koje je možda u vezi s mediteranskim biljkom *κισσός*.

Lit.: Skok, Slav. 69. 76. Mayer 1, 191.

čâta f (Šibenik) »dinja, pipun (Dubrovnik)«. Od tál. (mlet.) *zatta* »isto«, ali je prvobitno talijanska riječ pomorski termin »vrsta lađe« = *chiatta* < *piatta* (v. *pjät*), odakle mlet. *zattera* »splav«. Je li *čâta* u značenju »dinja« metafora odatle ili je isto što mlet. *tsata* = furl. *isate* »Pfote«? Upor. *càtara*.

Lit.: Prati 1060. DEI 895. REW³ 8599.

čàtar m (Dalmacija) = *satara* f (Vuk) = (jedanput) *satara* (Martie) »mesarski nož, mesarska sjekira«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. *saur*): bug. *satâr*, rum. *satîr*, *sâtîras*. Promjena *s > c* je kao *ciječ* (v.) prema bug. *sreštu*. Tursko *r* > naše *α* je kao u *hatâr*, *bakar*.

Lit.: ARj 1, 764. BI 2, 384. Lokotsch 1873. Mladenov 569.

catara f (Mikalja) = *catara* f = *čatra* f (16. v.) »splav«. Od mlet. *zattera*, španj. *zatarra*. Upor. u donjem Engadinu *zatra* »Floss«.

Lit.: ARj 1, 764, 914-5. REW³ 8599. Prati 1060. DEI 895. Högberg, ZRPh 41, 287.

-*ce*, priloški sufiks koji služi za raširivanje priloga nastalih parasintaktičkim putem: *na preskok* > *napreskokce*, upor. *zagonce* (ŽK) »neprestano«, *uzastopce*, *uzasopce* (upor. ŽK *saki zôsebi* »svaki za se«), (kajk.) *postrance*, *neprestance*, itd. Suglasnik *c* je istog postanja kao u *samcal* (v.). Rašireniji je -*ice*, naročito u vezi s priloškim -*om*: -*ornice*, odakle prema *ušima* > *ušimice* i -*imenice*: *niče* > *ničice*, *malako* > *malacé*, *kradom* > *kradomice*, *kriomice*, *danomice* uz *danimice*, *letimice* (odlatle pridjev

letimičan}, *letimice*, *strèlimicè*, *bodimice*, *hotimice*, u vezi s opetovanjem *mam môšamice* (ŽK) »odmah« (*mâm* < *mahom*). Sufiks *-ice* dolazi i u parasintaktičkim priložima: *isprva* > *isprvice*, *iznova* > *iznovice*, *uzasebice* = *zâsobíce*, itd. Nalazi se i u priložima od osnove koja ne postoji više sama u književnom jeziku, tako u *pješice* (*pišice* ŽK); *c* je nastao od *k*; *-kè* dolazi pored *-ice* u *pješke*, *objeručke*, *natraške*, *strelimke* itd. Inače raširuju priloge od glagolskog pridjeva (nekadanjeg participa): *ležečke* (upor. *spěčkì*, ŽK), *mučke* prema *muče*, *mučëm*, *podmuče*, *ispodmuče* i *mučki*. Ovi priloški sufiksi nalaze se samo u hrv.-srp., odakle prodiru u slovenski.

Lit.: Maretić, *Rad* 96, 228–33. Valjavec, *Rad* 101, 170. Bosković, *JF* 15, 100. i si. Hadrovics, *AnzSPH* i, 59–67.

cèbati (se), *-ām* (Srbija, Stulić, Kavanjin) »agitare; sinonim: trzati se« prema pf. *cèbnuti se* (Srbija) »sinonim: trgnuti se«. Odatle na *-aljka* (v.): *cebaljka f* »sinonim: ljuljaška, culjka (Stulić)«. Prema *bn* > *n* u *ganuti* (v.) od osnove *gbb-* ovamo može ići i *cerniti se*, *cenem* »špiritu deficere«, *zacenuti se*, *zâcènem* (Vuk) »kao zagušiti se od velikog plača«. Ali kako i *pn* daje *n* (upor. *sari*), taj glagol može imati istu onomatopejsku osnovu koju i imenica *cèpèt* m (Baraković) »cokotanje, bobotanje zubima« i impf. *cèpiti*, *-lm-* (Srbija) »drhtati«. Da je i osnova *ceb-* onomatopejska, to se vidi iz promjena samoglasa *e* > *u* i suglasnika *b* > *p, m*: *cabuti se* (Vuk) »njihati se na daski položenoj preko balvana«, odatle na *-aljka* (upor. *nijihaljka*) *cùbaljka f* (Vuk) »daska ili balvan za ljuljanje«; *cibati* (se)¹, *-am* impf. (Srbija) »kao tresti i na cubaljci pokretati« (nar pjesma: *dba mu se koplje, kad je junak na konju*). Odatle pridjev na *-ljiv* (v.): *dbljiv* (Dalmacija, Pavlinović) »slab«. Sa *b = m*: *cimati*, *-am* impf. (Vuk, *pro-*, Vin-kovci) »sinonim tresti (v.), drmati (v.)« prema pf. *cimnuti*, *-ēm* i deminutivnom glagolu *cũnkati*; *cũmati* (ŽK, samo sa: *za ušesa*) »bei den Ohren greifen, nategnuti više puta za uho (roditeljska kazna)«. Daničić izvodi bez potrebe od tal. onomatopeje *cimbellare* (bolje *cimbottolare*). Onomatopeja *cumati* opominje na furlansku *zuma = sumã = ciumã* »cogliere, spiccare colle mani delle piante, raccogliere qualunque prodotto del campo«. Mjesto *m* dolazi *lj* u *cũljati*, *cũljãm* impf. (Vuk, *ras-*, Stulić) »sinonim ljuljati u kolijevci«. Odatle *cũljajka f* (Vuk, Boka) i *cũljka f* (Stulić) »ljuljaška«. Daničić ovu varijantu izvodi krivo

od tal. *culla* < lat. *cũnulae* »zipka, bešika«. Suglasnik *lj* došao je prema *ljuljati*. To može biti i unakrštanje dviju istoznačnih onomatopeja. Ta onomatopeja ide i u djetinji govor, što se vidi iz uzvika *cucu* i odatle *cucati*, *-am* = *cucati*, *-am* (Kosmet) (*is-*, *po-*, *za-*) »auf dem Knie wiegen« prema pf. *cucniti*, *-ēm*. U djetinjem govoru Zagreba *cũca f* znači »sisaljka za mlijeko«. I ovakve onomatopeje mogu se posuđivati. To dokazuje germanizam *cuciat* (Zagreb) i odatle *cucla f* < bav.-njem. (preko austrijskoga) *zuzeln*.

Lit.: *ARj* 1, 764. 765. 776. 796. 856. 12, 257. Skok, *ASPh* 33, 360. Popović, *Sintaksa* 34. Tomanović, *JF* 17, 203. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193–197. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Pirana*² 1326. *REW** 2400. *Elezović* 2, 427. *Schmeller* 2, 1168.

cec m (značenje vidi niže) = *cèca f* (Stojković) »3 bajama ili oraha jedan do dragoga, a na njih se stavi četvrti (dječja riječ, u dječjoj igri gađanja u izreci: *stoji na čeci* »labavo, klimavo)«; *stoji na cecu* »kad što stoji tako da se lako može prevaliti i pasti (Dalmacija)«; *ucècati* »učiniti da što koleba, posrče, (odakle) ubiti«, *ucecnuti* pf. (Lika), *rascècati*, *rascècam* (Lika) »rascijepati, rasjeći«. Kurelac misli da je od uzvika *cee* »kad što padne«. Upor. *cok*.

Lit.: *ARj* \, 765. 13, 73–4.

cécelj m »natrium carbonicum crystallisatum«, odatle *cecjeljača* (Šloser) »oxalidea«. Prema Daničiću od gr.-lat. *σέσελις* = *šešélis*, kao i učeni nazivi za biljku fr. *šešéli*, tal. *šešélio*, njem. *Sesei* »Bergfenchel«. U Kosmetu samo u poredenju *kiselo kaj cícélj*. S ispuštanjem dočeta *-elj cíc* m (Srbija: *mleko kiselo kao cíc*, *ljut hljeb kao cíc*). Upor. u Kosmetu *kiseo ka cbík*, bug. *cvík* »surutka poslije prekuhavanja i procjedenja mučenice« i slov. *cviček* »kiselo vino«, *clknuti* (ŽK) »ukiseliti se«. Elezović ima poređenje *slano kao cacar*.

Lit.: *ARj* 1, 752, 766. *Elezović* 2, 418, 422. Popović, *RES* 31, 103.

cedar, gen. *-dra* m (16. v., latinizam < lat. *cédrus*), pridjev *cédrov*, *cédrovski* (Belostenac), *cedarski*, *cedrinski* = *čedar*, gen. *cedra* m (17. v.), *čedar*ski (italijanizam < tal. *cedro*) = *cedar* (grecizam < gr. *κίδρος*), *k* pred *ε* > *č*) = *kédar*, gen. *-dra* m (Daničić u prijevodu Sv. pisma), *kedrov*, poimeničen *kedrovina* (stsrp. *kedrb*) = pridjev *cidrov* (Jačke).

Lit.: *ARj* 1, 778. 2, 127. 4, 932. *Gombocz-Melich* 1, 621.

cedulja f (Vuk, Vojvodina, danas u književnom i saobraćajnom govoru), deminutiv *ceduljica* (Vuk), na *-ar cèdular*, na *-ara*, *-arnica* *cedũljara*, *cedũljarnica*, također madž. *cédola*, *cédula* (ŽK) = *cédula* (Lika). Od deminutiva na lat. *-ula* > tal. *-ola schedala*, *schedula* < lat. *schedula* prema mlet. čitanju *ch* > *č*. Primitivum *scheda* < gr. *σχεδῆ* potvrđeno je kod Belostenca *ceda*, *c* mjesto *č* može potjecali od srvnjem. *zedele* > njem. *Zettel*, upor. i nalet, *tsétola* — *zetola* »Oktavblatt«. Sa *ε* > *i* (tip *berita*) *cidula*. Taj oblik nije dobro potvrđen. Preko mlet. *tsétola /ze-* > *čitulja f* (Ljubiša) = *čitula* (15. v., Vuk, Dubrovnik) »index defunctorum«. Oblik *čitulja* ušao je i u književni jezik.

Lit.: *ARj* 1, 766. 778. 920. 2, 50. *Miklósié* 27. *SEW* 1, 121. *Gombócz-Melich* 621. *REW*² 7678. 7681. *DEI* 836.

cegarb = **cbngarb** (stsrp., 13. v.) »sutor, obučar«. Oblik *cangar* je Daničićeva konstrukcija koja nije potvrđena u narodu. Balkanski grecizam: čine. *fiŋgar* »cordonnier«, složenica *fiŋgarsulã* »šilo« (drugi je dio novogr. *σούβλι* < lat. *subula*) < srg. *τσαργάρης*, *σαργάριος* (Hesyehios) od *τσάργα* »gamaša, mestve« < perz. *zanca* »Schuh« u romanskim jezicima, na lat. *-orius* > *-arius* kao u *caligarius* > *καλιγάριας*. Neobičan je razvitak *an* pred suglasnikom > *an*, *e*.

Lit.: *ARj* 1, 754. 766. *REW** 9598. Novaković, *ASPh* 32, 383–388. Meyer, *ZRPh* 16, 524–527. *Pascu* 2, 97. 1847. 1848. Vasmer, *GL* 49.

ceh m (danas sjeverni krajevi od Srijema preko Hrvatske do Slovenije) »1° (starije značenje u Hrvatskoj potvrđeno od 15. v.) esnaf, majstorska zadruga, majstorski sindikat, 2° Bergwerk, Bergwerkgenossenschaft, fedina (16. v.), 3° trošak za platiti (*platiti ceh*)« = *cěj* (Srijem) = *ceh* m (Belostenec) »pijančenje«, odatle denominál kod istoga autora *čekati* »pijančevati« (ovamo možda Pavlinovićev glagol *čekljaniti* »potare, veseliti se pijući«, nejasno je *-ljaniti*). Odatle kalk *cehovska ladica* »Zunftlade«, pridjev *ciovski* (Blagojević, Valpovo, 1771). Od značenja 2° potječu iz doba saskih rudarskih naseljenika i iz njihove terminologije toponimi *Ceovci* (Kopaonik), *Ceovine* (Plana), *Cehovi potok* (pisano *zehovi*, kod sela *Cěnniio* *всь*). Od srvnjem. *zeh(e)* »Gesamtheit von Personen desselben Standes, Vereinigung mehrerer zu gemeinsamen Zwecken, auf gemeinschaftliche Kosten: Trink-

Zechgesellschaft, Zunft, Verein, Bruderschaft, Kirchengemeinde, Grubenfeld usw.«. U značenju 1° u češkom, poljskom, ukrajinskom, ruskom, slovenskom, arb. *cene*. U slovenskom i značenje *cehmešter* »Kirchenvorsteher, Kirchenprobst«. Ovamo i *cehmeštar* = *coonestar* (jedno i drugo Belostenac) = *cehmájstor* (Vuk) < njem. *Zechmeister*.

Lit.: *ARj* 1, 752. 766. 921. 925. *Pleteršnik* 1, 72. Štrekelj, *DAW* 50, 10. *GM* 440. *Striedter-Temps* 108. *Schneeweis* 36. 44. 82.

ceka f (15. v.) »1° kovnica, 2° prečišćeno srebro (Crna Gora, Hercegovina), 3° u izrazu *jedna čeka* (Srbija) »jednaka mjera«. Od tal. *zecca*, a to je skraćenica od arapske sintagme *dar as-sikka* »kovnica novaca«. Odatle s tal. deminutivom na *-ino cekin*, gen. *-ina* m (Vuk Dubrovnik) »mletački dukat« = *cekin* (Rab, ŽK, slov.) < tal. *zeczino*.

Lit.: *ARj* 1, 767. *Pleteršnik* 1, 76. Budmani, *Rad* 65, 16. 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*² 7909. *Lokotsch* 1903. *Prati* 1061.

cela f (16. v., Marulić, prema lat. izgovoru), deminutiv *celica* = *čela* (16. v., prema talijanskom izgovoru) = *čela* (1510., Dubrovnik, Perast, upliv grecizma). Od lat. > tal. *cella*; od gr. deminutiva *κελλι(ov)* > *čelija*/ (13. v., Vuk) = *kelija* (18. v., u rukopisu pisanom crkvenim jezikom), manastirski termin koji je danas postao poznat i na zapadu preko prirodopisnog termina; toponimi; »njem. *Zelle*; pridjev *čelijnf*, imenica *čelište* (13. i 14. v.), dem. *čelij(c)a* s pridjevom *čelijčin*. Ovaj grecizam je balkanska riječ: rum. *chilie* »1° Haus eines Mönches, 2° toponim *Kilija* na Dunavu«, bug. *käija*, arb. *qelt* = *celia* (Ulcinj, župni stan).

Lit.: *ARj* 1, 767. 926. 2, 129. 4, 934. *Ro-mánsky* 111. *GM* 221. *Mladenov* 235. 237. Meyer-Lübke, *MRIW* 1, 29. *REW*² 1802. *DEI* 845. *Matzenauer*, *LF* 7, 26.

cemeter m (17. v., Kašić) = *cemiler* (Budinić) = *cimitir* (14. v.) = *cimitir* (Perast) = *cimitër*, gen. *-éra* (Prčanj) = *cimlter* (Liješće, Sinac) = *cimitar* (16. v., Belostenac) = *cimitâr* (Božava) = *cimitar*, gen. *-ara* (Vodice, Pag, Rab) = *cimiterij* (16. v.) = *cimitor* (glagoljski spomenici, Jačke) = *cimitörj* (17. v., Cres) = *cimatorij* (17. v., BijanKović) = *amatorji* (Božava) = *čematorije* (Lumbarda) = *cimatori]* (17. v., Split) = *šematorije* (Bukovica) = *šimitorija* (Budva) = *simatorij* (Zoričić) = *cimitorje* n (Dubrovnik, Cavtat) =

demitorje (Konavli) »groblje, grobište«. Crkvena riječ: lat. *coemeterium* = (*e* > *i*) *cmīterium* < gr. κοιμητήριον (od κοιμάω »idem spatvati«) »groblje«. Preko madž. *cinđerem*, *antonom* > *cinjar* (ugarski Hrvati, i Slovaci *cinjar*) = *cinjorom* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić).

Lit.: ARj \, 768. 796. 797. Cronia, ID 6. Pleteršnik 1, 84. Šturm, ČSJK 6, 48. ASPH 32, 472. Ribarić, SDZb 9, 137. Kušar, Rad 118, 21. Tentor, VF 5, 203. REW²⁰²³. DEI 939-40. Vasmer[^] GSI 3, 222. SEW 1, 129.

cemper m (Krk, čakavski) »mala mrvica« = *cemper* »Splitter« (slov.). Daničić navodi *cemper* kao slovački oblik zbog toga što je krivo čitao kraticu *nsl.* kod Miklošića. Njegovo izvođenje od njem. *zimperlich* ne ide. Mora se upoređivati sa *čipurak*, gen. *-rka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkati* (ŽK) »rasjeći na sitne komadiće«. Tu stoji i za , a tome može odgovarati samoglas *e* u sjevernom čakavskom i slovenskom, upor. *cijep* (v.); *m* je umetnuto kao u *dumbok* (v.).

Lit.: ARj 1, 768. Štrekelj, ASPH 11, 460-461. Miklósié 27.

cencer m (Šulek, Dubrovčanin Pizzelli *zenzer*) < tal. *zénzero*; *cinciber* (Mikalja) < sttal. *zénzéro*, *zinzivero* > *čincibar* m (Šulek, rukopis 15. v.) = *dindibar* (Šulek, Sabljari) < ngr. γυγγέριον = *dundiber* = (haplologija) *dumbir*, gen. *-ira* (Vuk) = *dumber* (Belostenec, Jambrešić) < madž. *gyömbér*; (turcizam arapskog podrijetla) *dendefil* = *džend&efit* (Vuk, narodna pjesma, dočetak analogijom prema *karanfil*) < tur. *zincifre* < ar. *zenğebil* »1° amomum zingiber, 2° ribes rubrum«. Evropska orijentalna riječ (sanskrt. *smgavêra*).

Lit.: ARj 1, 768. 798/3, 7. 12. 13. 533. SEW 1, 259. REW* 9619. Prati 1062. RSI 3, 266. Lokotsch 1930. Šulek, Im. 461. 564.

cenda f (Dalmacija, Pavlinović) »pantljika što mladoj privjese niz pieci« pored *cedal* (Pavlinović). Od tal. *zendale*, mlet. *zenda* < *cedatum* (829). Ovamo ide zacijelo i *čenda* f (15. v.) »svileno platno« < tal. *zendado*. Ar. *sandal* < gr. σνδών »tela finissima« (disimilacija *n-n* > *η-l*, *d*).

Lit.: ARj 1, 768. 938. REW² 7935. Prati 1061.

centa f (Mljet, brodski termin; primjer: *prvi je madijer centa*; *napituran je gotovo vazda modrom piturom*; *na centi sa bande iz-*

nutra pribijena je kontracenta). Od tal. poime-ničenog part. perf. *incinta f* (< lat. *incinctus* od *incingere*) »bordo di tavole esterne«.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 212. REW² 4351. DEI 1988.

centar, gen. *-tra* m (18. v., danas općenito) = *centro* n (17. i 18. v. prema tal.) »središte«. Od lat. *centrum* < gr. κέντρον od κεντέω »pungo« > tal. *centro*. Ovamo ide (*s*)*koncentrirati se*. Internacionalna riječ. Kao leksički relikv iz dalmato-romanskoga: *kêntra* f (Dubrovnik, Stulić) »stožer, čep na poklopcu, gangheretto«. Deminutiv na *-iça kêntrica* f (Zore) »kolutić na šiljku utvrđen u drvo (u njemu je drugi kako veriga; tako se spravljaju zaklopici za spremu)«. Dočeto *-a* je od n. pl. Već je Budmani opazio da je to dalmato-romanska riječ (kao *kelomna*, *kimah*). Denominal na *-atí raskêntrât* pf. (Dubrovnik). U Bijeloj (Boka) *kêntrica* f »pant (bağlama), koji je unutra odzada (iznad njega su mašlje ili zible; maškulić veže *kentrice* i mašlje na vratima)«. Denominal na *-iti okenderiti se* pf. »zagledati se u što« (*nt* > *nd* kao u *planda* v., upor. *arbansku paralelu*); *centrum* je ušlo i u balkanski latinitet, kako pokazuje arb. *kendre* = *gendre* < *centra* n pl. »Festigkeit« = *kjandrë* »pedamen, sostegno« = *çandër* f (Skadar) »Stützholz«, odatle na lat. *-itta* > arab. *-esë këndresë* f »fester Punkt«. Denominal na *-onj këndroj* = *kindronj* »bleibe stehen, verbleibe«, apstraktum na lat. *-tmên* > arb. *-im kendrim* »Ausdauer, Festigkeit«.

Lit.: ARj 1, 768. 4, 935. Car, NJ 2, 12. GM 225. REW² 1815. DEI 857.

centurion, gen. *-ona* m s pridjevom *centurionov* = *centuriim*, gen. *-una*. Od lat. *centurio*, gen. *-onis* > tal. *centurione* »zapovjednik centurije«, učena (u nas prvenstveno biblijska) riječ; lat. *centuria* je izvedenica od *centum* »sto« s pomoću nejasnog sufixa *-uria*. Upor. *satnik* od *sito* »sto«.

Lit.: ARj 1, 768. DEI 859.

cër, gen. *céra* m (Vuk, 13. v., *Ge cer* /Sutomore/ »kod cera«, bug., slov.) »1° vrsta duba, quercus cerris, njem. Zerreiche, 2° toponim«. Pridjevi na *-ov cèrov*, poimeničan u ž. r. toponim *Cerova*, na *-iça Cèrovica*, na *-bc* > *-äc cerovac*, gen. *-ovca* (Vuk) »1° cerov žir, 2° toponim«, na *-oca cer ovala* »cerova batina«, na *-ina cèrovina* »drvo cerova«, na *-njača cerovnjača* »gljiva«, na *-bn* u toponimima *Cèrna*, *Cèrna*, *Černica*, *Černik*, na *-bsk* samo toponim

Cèrskô. Madžari posuđiše *cser*. Glede *c* > *es* upor. *császár* < *c sarb*. Rum. *cer* = arb. *tser* = istrum. *ier* = arb. *qar(r)* > *car* (Zatrebač) nisu posuđenice, nego reflektiraju balk.-lat. *cerrus* > tal. *cerro*. Sa furlanskim deminutivnim sufixom *cerut* m (Kastavština) »cerov žir«. Na *-ucea ceruca* f = arb. *čeruca* (Ulcinj) »vrsta cera s bodljikavim lišćem«. Posuđeno od lat. *cerrus*, mediteranske riječi, kako ispravno kaže Battisti, upor. *carro* (Bova), španj. *carrasca*, jfr. *garric*, bask. (*K*)*aritz*, toponim *Biaritz*. Kako je *cer* vrsta hrasta koja uspijeva na kamenitom terenu, *carra* > *cerrus* može da stoji u vezi sa *carra*, *caris*, *car anta* (v.).

Lit.: ARj 1, 768. Pleteršnik \, 80. Miklošić 28. SEW 1, 122. Mladenov 676. Gombocz-Melich \, 957. Románsky 100. Vasmer, RSI 3, 264. GM 220. DEI 780. 870.

cera f (18. v.) = *cera f* (nar. pjesma, Crna Gora, Bosna) = *čijera* (pseudopakavizam, 16. v.) = *čira* (16. v., Nalješković) »lice«. Od tal. *cera* »isto« < stfr. *Mere*, mod.-fr. *chère* (u izrazu *faire bonne chère*) < gr. κάθα »glava, lubanja«. Italijanizam se unakrstio s turcizmom *čehra* (Bosna, Muslimani) u *cera* (Bosna, K) < tur. *çehre* »Gesicht, Antlitz, Miene«.

Lit.: ARj \, 768. 943. 2, 24. Miklósié 28. SEW 1, 122. Bruckner 58. REW² 1670. DEI 860. Skok, Slávia 15, 190., br. 104. Škaljić í, 135.

cerānat, gén. *-anta* (Prčanj) = *čerānat* m (Vetranie) »Grünfink«. Od mlet. *ceranto* = *zaranto* = tal. *taranta* < lat. *cerința*. V. *verdun*.

Lit.: Rešetar, Stok. 229. Hirtz, Aves 58. 140. 498. 572. 534. REW² 1831. Fink, Im. 18. Prati 966. 1036-7. DEI 861.

ceremonija f (15. v.) = *ceremünija* (17. v.) = *cerimōnija* (16. v.) »1° (religiozni) obred, 2° kompliment«. Na lat. sufix *-alis ceremonijal*, gen. *-ala* »propisi o tome«. Internacionalne riječi. Ngr. τερρεμονία, rum. *feremonie*, arb. *cirimóní*. Termin rimskog poganskog kulta etrušćanskog podrijetla: *caeremomajcaerim-* (od etrušč. *caerimo*); prema nekim etimolozima od toponima *Caere*.

Lit.: ARj 1, 769. Mladenov 676. GM 441. Ernout-Meillet 126. DEI 868. REW² 1470. Klaić 200-1.

čergari, gen. *cèrgana* m (Dobrinj) »ograđen prostor pred crkvom«. Čini se da potječe od *circinus* kao dalmato-romanski leksički relikv. Za takav semantički razvitak nemam potvrda iz romanskih jezika; *circinus* je izvedenica na

nenaglašen sufix *-inus* od *circus* (v. *karika*). Ima toponomastičkih potvrda za dalm.-rom. part. perf. od *circinare* > log. *chirchinare* »1° tagliare tondo, 2° accorciare, 3° circondare: *Krk nata* f (otočić), *Krklant* m (Rab, s umetnutim *n* pred *t*), deminutiv na *-uceu* > *-us* (zamijenjen sa hrv.-srp. *-as*) *Krk njaš* (Dalmacija).

Lit.: Skok, Slav. 117. 121. 59. 99. 167. 164. DEI 864.

ceribaša m (Kosmet, Bosna, Truhelka) »1° ciganski starješina, 2° četovođa«. U bug. *čeri-bašija* m »vojni čelnik«. Turska složenica *ceri-basi* »starješina plemena«. Kod Evlije Čelebije stoji između *alajbega* (v.) i *juzbaše* (v.). Prvi je elemenat složenice perz. *čari* »vojska«, koji v. pod *janjičar* (v.). Upada u oči tur. č- > hrv.-srp. c-. Taj prijelaz bio bi razumljiv ako je turcizam došao preko grčkoga, ali za to nema dokaza.

Lit.: Elezović 2, 419. Truhelka, Spom. 35. Mladenov 682.

cerka f »italijanizam koji je istisnuo fratarsku *prošnju*, kad kupe *bir* (Zore)«. Postverbal od tal. *cercare* < kslat. *arcare* (od priloga *circa*, *circum*). Upor. i moderni italijanizam (prilog) *circa* »oko, od prilike« (hrv. gradovi). Ovamo ide i prevedenica od lat. *circumstantia* > tal. *circostanza okolostanca* (Filipović) = *okolostanje* (Lastrić, Radnić, Kanižlić, Dobretić, Tomiković, Leaković) = *okolostatak* (Stulić) = *okolostajstvo* = *okolostojenje* = *okolostojivo* = *okolostojstvo* = *okolostanak* (Ančić, Stolić, Kadčić, Leaković, Mrmavić, pridjev *okolostojan* < *circostante*. Drugi dio prevedenice zamjenjuje se domaćim sufixima za izvođenje: *okolovina*, *okolovište*, (čakavski) *okolušćina*, dok se nije danas ustalila *okolnost*. Interesantan primjer pokušaja prijenosa stranog jezičnog duha u naš jezik.

Lit.: ARj 8, 839. 12, 264. Zore, Palj. 217. DEI 863. 958. REW² 1938. Maretić, Rad 108, 89.

cèrkuo, gen. *-ula* (nar. pjesma, Bogišić) = *cirkuo*, gen. *-ula* m = *čirkuo* (Bogišić) »1° okrug, 2° starješina okruga (*kapetan o cirkuļa*, Kučišće, Brač »sreski načelnik«). Od tal. *circolo* < *circulus*, učena tal. riječ. Kao dalmato-romanski leksički relikv *křklo* n (16. v., Dubrovnik, Ston) »bora, nabor načinjen i sašiven sve naokolo po dnu odijela, da bude kraće, tako i na dnu dječnjih skutića, da mu, kad ponaraste, odjeća ne bude kratka«. Deminutiv na *-ič křklii* (Cavtat) »pjětina (Korčula)«. De-

nominal (faktiv) na *-iti krkliti, potkřkljati* (Ston) »načiniti krklo na haljini, da bude kraća«. U Prčanju *kārkuo*, gen. *-ula* m »Saum um Kleid«. Ostatak čakavizma u Prčanju (upor. *čarkva* (ibidem).

Prema Maveru govori se na Mljetu *krkanj* sa *-nj* mjesto *l* kao u *siganj* (v.) < *suulus*. U Dobroti je *křkor* m (asimilacija *r-l* > *r-r*) »isto«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskoj riječi.

Lit.: ARj 1, 770. 803. 2, 39. 5, 594. 11, 154. Rešetar, Štok. 240. Skok, ZRPf 46, 403. 50, 509. Zore, Palj. 218. REW* 1947. DEI 956.

česar m (hrv.-kajk., slov. *česar*, gen. *-arja*, 15. v., zapadni pisci, Hektorović, Zlatarić) = *česar* (Vodice, ŽK) = (asimilacija) *sesar* (Badric) = *cezar* (15. v., Mon. šerb.), prema f *česarica* = *sesarica* (Badrić) »1° imperator, austrijski vladar (opozicija *car* = *sultan*, rus. *car*), 2° hrv.-kajk. prezime, 3° *Cesarica* (toponim u Hrv. Primorju), 4° *zmijski* = *zmajevski car*, 5° troglodytes, *car krstaš* = njem. Kaiser-Adler«. Pridjevi na *-ov cesarov*, poimeničen na *-ina cesarovina* (18. i 19. v.) »zemlja austrijskog i njemačkog cara«, na *-bsk cesarski* (Vodice, ŽK), složen *cesaro-kraljevski* (1867, poslije austrougarske nagodbe), od *cesarica* na *-in česarčin*. Apstraktum na *-stvo česarstvo*. Na *-ka česarica* »kruška, Kaiserbirne«. Denominali na *-ati cesarati* (15. i 16. v.) = *česarovati*. Deminutivi na *-ić cesarie* »carev sin«, na *-ec Cesaree* (hrv.-kajk. prezime). Da se taj oblik govorio i u Makedoniji, dokazuje Kedrenova bilješka iz 1071. (opis bitke kod Setaine: βεζεῖτε, ó τζαῖσαρ (var. τζέσαρ) = *bežite, cesar* (se. *bizantski car dolazi*). Vokal *e* nije nastao od *ε*, jer ne postoji ikavski lik *cisar*; *cesar* je potvrđeno u struč., *cesar* (pouzdana u nas potvrđeno u 3 pisca kao u Palmotića, ali nema potvrda iz narodnoga govora) moglo bi se tumačiti od jekavskoga **cjesar* (upor. *ovci*). Oblik *česar* m (14. v., Vuk) »1° dvoranin u staroj srpskoj državi, 2° rimski vladar, 3° austrijsko-njemački vladar« ima istu leksikologijsku porodicu, f *cesarica* (nar. pjesma, Vuk), pridjev *cesarov*, *-ev*, poimeničen *cesarovac*, *cesarovina*, *cesarski*, na *-ija česarija*, *načesarovati se*. Meko *é* je nastalo od gr. *k kesarov* (nar. pjesma, Vuk), stbug. *k'esan*. To je posuđenica iz viz. *καῖσαρ*.

Postoji još oblik sa *ь* mjesto *e* u nenaglašenom slogu: *сьвазь* potvrđeno u 11. v., u s-pskom, bugarskom i ruskom, nema ga u

zapadnim slavinama na jugu i sjeveru. Odnos između *e* i *ь* odgovara odnosu *graeus* > *grčki* u južnih Slavena prema *Grekt, grečbski* u sjevernim. Iz *сьвазь* nastade asimilacijom skraćenica *can* > *car* m prema f *carica* (14. v.) »rus. *cart* (*r* < *rj* od 12. v.), *protucar* (germanizam prema *Gegenkaiser*). Pridjevi na *-j car'*, *carja* (14. v., Domentijan *čari muži*, toponim od *Corego kladenca, patrijarh carja grada* = *csarb gradb*, Sava, Assemanus ima *cesarь-gradb* m »Bizant, Carigrad«, upor. i *Cesargrad* u Hrv. Zagorju); na *-ev carev*, *careva punica* »Rotkehlchen«, poimeničen na *-ec .čarevac* »carev čovjek«, na *-tk, -ka carevak*, gen. *-vka* = *carevka* »hyacinthus«; *carevića* (nar. pjesma) = *carica, carević* »1° carev sin, 2° prezime«, *carevića* (Vardar, Gornja Morava) »kukuruz«, *carevka* = *čarevna* »filia imperatoris«, *carevina, carski* (13. v.); *čarka* = *carevka* (kruška). Denominal *čarui* (*o-se, za-se*), *carevali, -ujem*. Deminutiv na *-ić carić* »1° carev sin, 2° ptica« (Mostar, Dubrovnik) = *carčić* (Gregurevci). Apstraktum *carstvo* (13. v.), Odatle *čarstvovati* (13–16. v.) i pridjev na *-en carstven* (*carstvene knjige*), na *-bn *carstvbn* poimeničen *carstavnik* (*dva carbstavnika srbbbska*, u kojima su popisani srpski *carevi*, iz njih Marko određuje na kome je carstvo; u jezičnoj se svijesti izgubilo razumijevanje tog pridjeva, pa je zamijenjen najprije složenicom *carostavan*, onda *staroslávne knjige*). Pridjev *car'* poimeničen je s pomoću sufiksa *-ina carina* f (13. v.) »telonium«, sa leksikologijskom porodicom *carinik* m (13. v.) = *carinar* m prema f *čarinica, carinski, carinarica, carinište, canniti* (o-) = *carinovati*.

Mađžari posuđiše *császár*, Turci *casar*, Litavci *cesor(i)us*. Internacionalna je posuđenica *czar* za ruskog *car*. Arbanasi i Rumunji, koji imaju iz balkanskog latinizata *imperator* > rum. *împărat*, arb. *mbret* »kralj«, upor. bug. *car* u istom značenju, nisu posudili *cesar* ni *car'*, Rumunji samo *Tarigrad* > (sa disimilacijom) *Ţaligrad*. Izvedenicu *carina* posuđiše i Arbanasi i Rumunji: arb. *carine*, rum. *țarină* »Feld«, *tárnă* (Moldavija) »porez«, prema rum. *țarină* < lat. n. pi. *terrena*, s drugim latinskim naglasom i drugim sufiksom. Glede značenja »njiva« upor. ukr. *čaryna* »Schlagbaum, Weideplatz, Acker«.

Vuk ima još *kajsar* u složenici *kajsar-papuča*, *kajsar jemenije* (nar. pjesma) pored *kajser* m »fina crvena koža«, s tur.-ft *kajserliġ-sarli* epitet uz *papuče* i *postole*, od tur. *kaysar* od varoši ar. *Kaysariyye* < *Caesarea*, gdje se ta koža pravila.

Za *česarb* = *cesarb, cbsarb* > *car* obično se misli da je od got. *kaisar* = *biz. καῖσαρ* »bizantski vladar (odatle također ar. *kajsar*)«, prema Bruckneru posuđeno između 4. i 5. v., *cbsarb* > *car* da je ruska skraćenica, što nije sasvim ispravno, jer je *car* i bugarska riječ (najprije bizantski vladar, onda i domaći). Bizantski i germanski naziv nastao je od punog rimskog carskog naslova *imperator caesar* (slijedi ime cara) *augustus*. Gubi se iz vida razlika u naglasu. Dok je u grčkom, germanskom i arapskom latinski akcentat na *ae* > *ai* (u sakralnom jeziku) očuvan, u slavinama je naglas na *-ar*. Osim toga dočeto slav. *-rj* ne slaže se sa lat. *-r* od *Caesar*, nego ide zajedno sa ags. *casere* < *caisareus*. Mora se prema tome uzeti da je *c sarb* < *caisareus*, *cesar* = *csazъ* < *caesarius* neovisna slavenska posuđenica sa dunavskog limesa u 5. v.

Lit.: ARj 1, 757. 762. 2, 133. si. 4, 740. 939. 8, 501. 12, 463. *Pleteršnik* 1, 75. 72. 81. 221. 299. Hirtz, *Aves* 14, 181. Elezović, *NJ* 3, 276. Ribarić, *SDZb* 9, 113. 137. *ASPh* 15, 100–101. 32, 105–106. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 126. *Holiub-Kopecny* 83. *Bruckner* 59. *Vasmer, GL* 77. *Mladenov* 236. 674. *Tiktin* 1564. *GM* 439. *Rozwadowski, RSI* 2, 74. *Binckmayer, Jpol* 23 (cf. *IJb* 4, 356). *Hirt, PBB* 23, 337. *Lindestowna, SO* 9, 613–614 (cf. *IJb* 16, 217). *Mikkola, MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 466. *JF* 7, 243). *Romanski, BP* 1, 125 (cf. *IJb* 15, 296). *Jireček, Romanen* 1, 36. *Skok, CSJK* 8, 151–55.

cesta f (Vuk, 14. v.) »put, vještački put građen od inženjera«, zajednički termin sjeverozapadnim i jugozapadnim Slavenima. Odatle novija izvedenica na *-ar: cestar* m (Bosna, Hrvatska) »Strassenmeister«. Ne nalazi se u bugarskom, ukrajinskom i ruskom. Pored *cesta* govori se *tèsta* f (Bosna i Dalmacija, Pavlinović, Poljica); *t* < *c* = *tš* nastao je po zakonu disimilacija *tš – st* > *t – st* ispadanjem prvog sibilanta; *e* je nastao od *jata*, a ovaj od *ie*. diftonga *ai* ili *oi*, kako pokazuju lit. usporednice (lit. narječje žemaitis: *kaišti* »grepsti«, *iškaisti* »učiniti ravnim«, v. i asi). Ali je *e* < *-k* općenit u hrv.-srp. Nigdje nije potvrđen jekavski oblik, *cista* samo u čakavskom govoru, blizu Zagreba (Ivšić). Morfološki *cesta* je ž. r. participija na *-to*, kojemu se podrazumijeva kao opća riječ *draga* (v.) < **dorga*. Upor. poljska prevedenica *utarta'droga* za lat. *via trita* ili *strata* > stfr. *estrée*. Prvobitno je značenje bilo »poravnjen put«. Prema tome *cesta* može biti stara prevedenica od lat. *strata* ili gr. *πλαταῖα*. Lat. *strata* > njem. *Strasse* posuđiše Nijemci

prije Karolinga zbog toga što su rimske ceste bile na glasu. U doba prije Karolinga ide po svoj prilici i *cesta*. U prilog ovakvu tumačenju govori činjenica što se *cesta* nalazi u zapadnim, sjevernim i južnim slavenskim jezicima i što nema > *e, i*. Upor. slov. *rimska cesta* »Milchstrasse«.

Lit.: ARj 1, 774. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 127. *Trautmann* 113. *WP* 1, 328. *Zubatý, ASPH* 16, 385. *Meillet, MSLP* 14, 353. *Išačenko, ZSPH* 13, 99. *ZbNZ* 9, 219. *Matzenauer, LF* 7, 25.

ciba f »atelestus Er.« (Šloser). U hrv.-srp. nedovoljno potvrđeno. Nepoznat akcentat, gdje se govori i eventualne varijante. Izgleda kao da je identično sa slov. *âba f* »Hünchen, -lein«,

Lit.: ARj 1, 776. *Rozwadowski, RSI* 2, 77. *Vasmer, RSI* 3, 250. *Hirtz, Aves* 35.

cibet m (Marin Držić) < tal. *zibetto*, srlat. *zibethum* »Zibethkatze«, arapskog podrijetla (ar. *kätt azzabād*). Nalazi se i u drugim evropskim jezicima. Zore ima iz Dubrovnika *zibo* same u frazi *zaljubljen ko žibo*. Je li to naš hipokoristik od tal. *zibetto*?

Lit.: ARj 1, 776. Zore, *Tud.* 8 *Prati* 1063.

cibilin m (Marin Držić, *poetava od cibilirui*) =; *zibilin* »samur« = *dzibelin* (Prčanj) »die Tuberose«. Od mlet. *zebelini, zibellino* (pelle) < rus. *sobolj* preko njem. *Zobel* (?) s talijanskim pridjevskim sufiksom. Bez tog sufiksa ide ovamo možda *simbal* (Budva) = *simbälji* pl. m. (Muo) »mala obotnica, nazvana tako po boji (?)«. Glede umetnutog *m* pred labijalom upor. *giambellini, simbelini*.

Lit.: ARj 1, 776. *REW*⁸ 8049. *Prati* 1063.

ciborica f »prunus insititia« ide zacijelo zajedno s *cibulja f*, deminutiv *cibuljica* (Lika) »neka šljivica«. Daničić izvodi od tal. *cipero* < lat. *cyperus* < gr. *κύπερος*, koje je naziv za močvarnu biljku, prema tome semantički nemogući izvor. Šulek ima *divlji ciper* (Cres?) »artemisia abrotanum«, koje odgovara talijanskoj riječi (možda mediteranskog podrijetla prema Battistiju), ali je Daničić označuje kao nepouzdanu. Upor. arb. *qupër* »cyperus rotundus«.

Lit.: ARj 1, 776. 802. *DEI* 953. *GM* 230.

cibur m = *cimbur* (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumboK*) (Dalmacija, čakavski) »1° kapa od dimnjaka; 2° dimnjak«. Upor. srvnjem. *ziborje* f. pl. »Hostienkelch mit baldachinartigem Deckel itd. < lati *ciborium* n.«

Lit. Štrekelj, *DAW* 50, 10. 79.

cic, gen. *cica* m »linteum pietum«. Od njem. *Zitz* < engi. *chits* »feiner bunter Kattun, ursprünglich mit gemalten Blumen und Figuren«.

Lit.: ARj 1, 776. Weigand-Hirt 2, 1334.

cicati, *cicam* impf. (Stulić) »pondus aliquod difficile gestare« = *cičat* (Kosmet) (o-) »opaliti, •osmuditi« prema pf. *cicnut*, -em (Kosmet) »krknuti, pisnuti« s prefiksom *od-* (v.): *ocicati* pf. (Stulić) »odnijeti teško breme«. Odatle postverbal ž. r. *dea* (Kosmet) »plasa, kamenčina«. Daničić upoređuje *cicati* s *cikljati*, -am impf. (Lika) »što teško nositi ili vući ili kroz blato mučno prolaziti«, a za ovaj glagol tvrdi da je istoga postanja kojeg i *cikati*, -am impf. (Vuk) »pucati, praskati, lomeći davati glas kao kad što puca«, odatle postverbal *cik* (*podraniti* u ~ *zore* (Vuk, Ljubiša), *û cik* > *o ~ zore* (Crimnica), *cika zora* »zora puca«), pridjev na -av: *cikav* »fragilis«; odatle imena ptica: *cikavac*, gen. -avca m »turdus iliacus«, *cikavica* f (Vetranje) »erythacus rubecula«; s deminutivnim sufiksom -elj < lat. -ellus (upór. *Bokelj* i tal. *tertsella* (Foggia) < *querquellus*) *cikelj*, gen. *cikèlja* m »turdus musicus«. Ptice su ovako nazvane zacijelo po onomatopeji koja imitira njihov glas. Promjena *c-k* je kao u *micati* = *mikati*.

Zacijelo se radi i u gore navedenim glagolima o istoj onomatopeji. Samo što gore označuje glas što se očituje u micanju kod teških ljudskih radnja. Ta onomatopeja može dobiti i druga značenja. Tako u Vodice (Istra) *cic*, gen. *cica* m znači »cijev iz bazgovine (zove) koja služi djeci za štrcaljku«, odatle *derati* (Vodice) »štrenuti«. Zatim značenje »sisa«: *cica* f (Vodice, ŽK), odatle *cicati* (samo *majčino mlijeko*) »sisati« (Vodice, gdje se kaže: *dičè dea* pored *sase* od *sati*; ŽK). Ista je onomatopeja i njem. *Zitze* f, koju ne treba smatrati izvorom od *cica*. I u ovom značenju postoji *c-k*: *cikli* m »sisa u djevojke« (nar. pjesma, Istra, Vodice); *cikavac* m znači još i »pusta zemlja«; *čik* m (Vuk) je »oponašanje pušcanog glasa«; *dk* m = *cika* f »strider«, postverbalni od *cikati*, *podcikivati*; *cikati* znači i »vabiti«. Onomatopeja se prenosi od zvuka i na kiseo okus: *ciknuti*, *ciknëm* pf. = *ciknut* (Kosmet) = slov. *ciknoiti*, *vino cikne* (ŽK) »počinje kiseliti se«, odatle *ciklo vino* (Kosmet), postverbal *cik*. U slovenskom se onomatopeja pojavljuje sa *cv* mjesto *c*: *cvič* »Sauerdorn«, *čvček* m »kiselino vino«. Upor. bav.-njem. *ziehen* »être aigre«, *gezwickte Milch*. Tako i kod nas: *cvik* m »kiselna surutka« (Srbija), bug. *cvik* »kiselna

surutka« = *cvik* (Vučitrn) »kiselna šljiva«; *cvika*, *cvičati* (< -ěti), -im = *cičati* (< -ñr). Upor za *cv* i *cviliti*. U Istri čakavci govore šv mjesto *cv*: *švik* »vinum acidum«.

Lit.: ARj 1, 776. 793. 794. 862. SEW 1, 129. 131. Miklošič 29. Miletić, SDZb 9, 614. Mladenov 674. Štrekelj, DAW 50, 12. Elezović 2, 46. 418. 421. 422. Ribarić, SDZb 9, 137. REW⁶ 6952. Hirtz, Aves 38-9. Popović, RES 31, 101-3.

cicija f »tvrđica«, *cipija* m »isto«. Na zapadu nepoznata riječ. Apstraktum na tur. -luk *ci-piluk* m »škrtost«. Daničić upoređuje obje varijante s imperativnom složenicom *cjepidlaka* m, koja također znači »tvrđica«, i misli da je istog postanja kao talijanska djetinja riječ *cica* »un nonnulla, mica, niente«, fr. *chiche*, lat. *cicum*, što zacijelo ne može biti. Dočetak -ija upućuje na turcizme; i nije od . Postanje je prema tome nepoznato. Stulić ima pridjev *cickav* »minutissimus« koji se slaže s hrv.-kajk. deminutivnim glagolom *dckati*. Upor. glede deminutivnog sufiksa *stuckati*; *cickav* je blizu talijanskoj djetinjoj riječi *cica*.

Lit.: ARj 1, 777, 802. DEI 924. REW* 9653.

cicina f (Dubrovnik) »Grille«. Zacijelo je od lat. *cicada* > *cigala*, mediteranska riječ prema Battistiju, sa zamjenom dočeta *-ada* deminutivnim tal. sufiksom -ina.

Lit.: Rešetar, Štok. 229. DEI 924. sl.

cicirina f (Stulić) »jaka studen«. Nije potvrđeno u današnjem narodnom govoru, -ina je zacijelo agumentativni sufiks. Daničić ima pravo kad, s obzirom na značenje i na taj sufiks, upoređuje s *cicina* f (Vuk), augmentativom od *ciča* f (Vuk) istog značenja; *ciča* fi *cič* m (Crna Gora) su postverbalni od *cičati* impf. (Vuk); *ciča* f može biti i poimeničan pridjev *cič* u f prema *zima*, a govori se također zajedno s općom imenicom: *ciča* (z\ma). U Dalmaciji asimilacijom *c-i* > *č-č*: *cič* m (*ljetni* i *zimni*, Pavlinović). Ta onomatopeja postoji i sa suglasnikom *v* i sa samoglasnim *r* mjesto *i*: *cvič* m (Hrv. Primorje), postverbal od *cvičati*, -im (17. v.); *cvrč*, gen. -č f (ŽK) »jaka studen«, apstraktum deklinacije i od impf. *cvrčati*, *cvrčim* (Vuk) i *cvrčnuti* pf., odatle *cvrčá* f. Onomatopejom se oponaša zvuk što nastaje stupanjem po zamrznutoj i zasniježenoj zemlji.

Lit.: ARj 1, 777. 778. 804. 862. 875. Matzenauer, LF 7, 32. GM 441. Aranza, StPH 22, 462.

cicvara f (štokavsko istočno područje), odatle na -as *cicvaraš*, gen. -aša m »1° koji rado jede cicvaru, 2° (ironična metafora) trebnik«, prezime (ličko) *Cicvarič* — (*cv* > *cm*) *cicmara* »gusto jelo od brašna, masla i sira«. Slov. *lotvara* f »Latwerge« < tal. *lattovaro* < lat. *electuārium*. Nejasna je zamjena *cic-* za *lot-*, Madžari posudiše *atvara*.

Lit.: ARj 1, 777. Pleteršnik 1, 533. REW⁶ 2838.

cifra f (Mikalja) »1° pismo potajno, 2° biljeg (Belostenec), 3° broj«, odatle deminutiv *cifrica* f »4° nakit«, odatle denominal *cifrati* se (*is-*, *na-*), na -as *cifraš* m prema *cifrašica* f. Prva tri značenja nastala su prema srlat. *cifra* (12. v.), odnosno prema tal. *cifra*, njem. *Ziffer*, četvrto (koje se nalazi i u slovenskom jeziku) od madž. *cifra* »ukras, ures«. Ovamo i *zera* f (Lika, ~ *kruha*) »1° veoma mala količina, 2° dopuna negaciji: *nema ni zere*, 3° (riječ od mila, hipokoristik) *dijete*«, odatle deminutivi *zerica*, *zeričica*, prilog *dzeru* (Čilipi) »malog«, *cifra* je došla u talijanski i latinski iz ar. *ijfr* »praznina, ništica« (kalk od sanskr. *sūnya* »prazan > ništica«), a to je dalo preko fr. *chiffre* internacionalnu riječ, u nas *šifra* »tajno pismo«, s izvedenicama *šifrirati*, *dešifrirati*. Ista arapska riječ dala je u turskom *zerre*, *zerrece* »autant qu'un atome«, u negativnoj službi »pas le moins du monde«, odakle naša *zera*. Uzima se da je tal. *zero* »ništa« (> fr. *zéro* »id.«) nastala kontrakcijom od tal. *zéfiro* (1202) »ništica«, od iste arapske riječi *šifr*.

Lit.: ARj 1, 778. REW* 7902 a. Lokotsch 1894. DEI 934. Prati 279. Gombocz-Melich 663-5.

cigalj m, riba Vranskog jezera, koje je kanalom vezano s morem. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak od *sigillum* > *siddu* (Korzika) »Seestern«. Potrebna su detaljna obavljanja o deklinaciji i akcentu kao i o samoj ribi. Glede *s* > *c* upor. *ciglarica*.

Lit.: Novosti 5. I. 1937., br. 5 (XXXI), str. 19. REW⁶ 7904.

Ciganin m — steslav. *athinganint* pored *aciganim*, m prema *aciganbka* f (za gr. fr > *c* upor. tal. *zio* < *θεος*, s disimilatornim ispadanjem prvog *ri*) = (sa aferezom *a-*) *Ciganin* m (-in kao u *Srbin*) = *Cigán* m prema *Ciganka* f (17. v.). Deminutivi na -e, gen. -eta *Ciganče* n.pl. *Cigančiti*, *Ciganica* (ŽK), *Cigančica*, hipokoristik *Cigo*. Pridjev na -ov *Cigánov*, poimeničan u prezimenu *Ciganović*, na -ski

ciganski (*ciganska vira*, 1679), poimeničan na -ina *ciganština* (Vuk). Kolektivum na -čad f *Cigančad*, gen. -i. Apstrakti na -ija *cigánija* f (1679) = *ciganija* (ŽK) »himba, prevarak«. Denominali na -iti *cigániti*, -im impf, (*is-*), na -itati (v.) *cigánisati*, -šëm. Prvo n očuvano je u *cigániti* (*se*) (Molat) »cjenkati se«, *ciganin* (Božava), zacijelo prema tal. *zingaro*. Metaforičko značenje *cigáni* »sola, solika«. Prva je potvrda iz 1378. kao prezime u Zagrebu (*Cigan Nicolaus*). U tajnom jeziku (agot) grčara u Prištini *ciganin* se zove *paverac*, *paverica* »vatras«, *pavernjak* »lonac« (gegavci u Srijemu), složenica od prefiksa *pa-* i *véra* »rdava vjera«.

Dolazi od grčkog naziva *αθγγαρος*. Odatle i evropski naziv za njih *Zingari* (disimilacija *n - n > n - r*). Prema toj etimologijskoj indikaciji *Cigani* su došli u Evropu preko Balkana gdje su i danas najbrojnije zastupljeni. Svaka balkanska varošica (palanka) ima svoj *Cigánluk* (Banja Luka). Upor. (*Ada*) *Cigánlija* s tur. -li (= ciganski otok). Na Jadranu postoji za njih naziv *Jedupak* m prema *Jedupka* f od gr. *Αγυπτιακος*, ne od latinskog oblika (*v* > *ju*). Madž. *czigány* i rum. *țigănu* je iz južnoslavenskoga; ostali balkanski oblici: tur. *çingiane* > *çengene*, *çingene*, arb. *çingan*. Lat. *Secani*, *Cingari*, *zingarus* > tal. *zingaro* pored *zingano*. Po jeziku srodnici su s jezikom plemena Dardi u Kafiristanu i s jezikom plemena na Hindukušu. Ciganski je jezik varijanta od pali-jezika, daljeg razvitka sanskrta.

Lit.: ARj 1, 778-80. Mažuranić 123. Maretić, NVj 1, 83. Cronia, ID 6. Trojanović, JF 5, 223. 225. Miklošič 29. Holub-Kopečny 85. Bruckner 69. Mladenov 676. Venelin, Vlahoblog, ili dakoslav. gramoty. Lexicon. Weigand-Hirt 1326. Wiener Arch. f. St. d. n. Spr. 109, 280-304 (cf. AIF 21, 3). Korsch, ASPH 9, 496. Prati 1064. GM 447. Kern, AI AV S 1, 153-4.

cigar, gen. -ara m (Hrv. Primorje, Rab, Budmanijev štokavski akcent) = *cigar* (Božava) = *cigara* f (ŽK, općenito hrv.-srp.-, bug. *cigara*). Od španj. *cigarro* (1688) > tal. *cigaro* > *sigaro*, *zigarro*, njem. *Zigarre*, internacionalni amerikanizam iz jezika Maja (Centralna Amerika). Deminutiv na tal. -etta < vlat. -ittus *sigaretta* < fr. *cigarette* > njem. *Zigarette* > *cigaretta*. Na tur. -luk *cigarluk* (Bosna, bug.) = njem. složenica *cigaršpic* m (hrv. gradovi) = *mustika* = *muštikla* (Srbija) < njem. *Mundstück*.

Lit.: ARj 1, 780. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6, 124. DEI 931. Prati 90S.

cigli (Vuk, nar. pjesma, Mikalja, Stulić, Lika) »solus«, određeni pridjev praslavenskog postanja od osnove (*s*)*ceg-*, sa sufixom / kao u *nagao* (v.). Neodređenog oblika nema u hrv.-srp. Vuk ima još *akti*, gdje je *-ti* mjesto *-li* prema *jediti*; *k* koji je u *akti* nastao iz *g* po zakonu, prenijet je odavde u *akli* (Kosmet), najčešće u sr. rodu: *ciklo ovo* »samo ovo«. Čudno je što se *k* nalazi i u pridjevu *cikom*, *-a*, *-o* »jedini, samo jedan« (Vodice, Istra). I nastavak *-om* je nejasan. Prema reduplikaciji *jedan jedini*, kojom se izražava pojačanje značenja, *cigli* veže se s *jedan: ni ciglo jedno*, u prilogu *ciglom jednom*. Vuk ima još u reduplikaciji *cigli ciglovetni*. Glede *-vetni* uporedi: *cio bogovetni dan*. Taj nastavak imamo još i u pridjevu *istovetni* (v.). Marin Držić upotrebljava oblik sa sufixom *-ovit* (v.): *cigiovit*, obrazovan prema *cjelovit* (v. ero). Prema tome može se uzeti da je *-vetni* nastao iz složenog sufixa *-ovit + -vni* s disimilacijom *i-i > e - i* (upór. u romanskim jezicima lat. *vīcinus* > rum. *vecin* itd.). Kako pokazuje stcslav. (*s*)*čęglz*, *z* je nastao od *k. Slično kao u *cesta* što se ne nalazi nigdje jekavski oblik, tako kod *cigli* nema nigdje jekavskog ni ekavskog oblika. U poljskom i kašupskom szčnái, u ukrajinskom i ruskom *ščęgol*, *ščęgol'nyj* »ostruj«, *e* je nastalo od *b*. To je niži prijevoini štępen, i se nalazi i u češ. *stihlý* »schlank«. Hrv.-srp. općenito r < *k je nastalo možda pod uplivom rum. *singur* < lat. *singulus* istog značenja (*Singur* je ime Vlahu u Dečanima, 1222–1228). Ie. je korijen *daǵ-* »jedino, samo«. Formant *-gi* nalazi se u istoznačnom lat. *singulus*. Upoređuje se s latinskom osnovom u *caelebs* (odatle internacionalna riječ *celibat* m) i sanskrtskom *kevala-* »što nekom pripada«; *c* je nastalo od se ispadanjem na osnovu zakona disimilacije *s - tš > 0 - tš*.

Lit.: *ARj* 1, 780. 794. 15, 24. *Miklósit* 289. *SEW* 1, 123. *Bruckner* 543. *ASPh* 4. *Holub-Kopečný* 376. *WP* 1, 326. *Johansson*, *IF* 2, 28. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 109. *REW* 7945. *Durnovo*, *RES* 6, 217. 221.

cijec, (Dubrovnik, Zore) = ikavski *cić* (u starom tekstu moreške) = *djeca* (Vuk, Dubrovnik) = ikavski *ciča* (Kačić, g. 1552., Petrinja) = *cica* (Lumbarda) = *cica* (Lovran) = *cice* (Čubranović, on ima i *cić*) = *ciću* (Kuhačević) = *ciću* (Brešca, sjevno-čakavska sela u kastavskoj općini) = *djeci* (Stulić); prijedlog s genitivom, izražava uzrok, »propter; sinonimi: zbog, radi«. Sa *c* potvrđen je još u ruskom i srpskom crkvenoslavenskom: *cesta*. U Lici, Senju

i Podgorju (Bunjevci u Velebitu) govori se sa s mjesto *c: siću*. Osnovni je samoglas , kako svi pretpostavljaju. U tome nema neslaganja među etimolozima. Pita se samo što je starije *seću ili *ceću. Ovaj je prijedlog teritorijalno ograničen na zapadne ijekavske i ikavske krajeve i pisce. Ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. Upoređivati se može samo s bugarskim prijedlogom *sreštu, nasreštu* »naprama«, koji je iste osnove od koje i *šreća — sr'ića*; *r* je ispaio u slučajevima kad je stajao pred riječima koje sadrže *r*, upor. *cez* (ŽK) < *črez*. Ako se uzme da je *c* starije, onda je prijedlog etimološki teško objasniti. [Miklošič veže s *cesta* i daje paralelu njem. *wegen* »zbog«]. Za osciliranje samoglasa u dočetu *cijec*, *-a*, *-u*, *-e*, *-i* ima paralela kod priloga i prijedloga..

Lit.: *ARj* 1, 781–3. 5, 625. 14, 903. *Miklošič* 29. 417. Isti, *Lex*. 1109. *SEW* 1, 128. *Mažuranić*, 121. *Mladenov* 605. *Skok ZSPH* 9, 138. *ASPh* 30, 457. *Kušar*, *NVj* 3, 325. *Ribarčić*, *SDZb* 9, 137. *Daničić*, *Rjef*. 3, 456–7.

cijediti, *cijeditim* impf. (Vuk, 14. v.) (*is-*, *na-*, *o-*, *pro-*, *s-*) (ikavski *ciditi* ŽK, ekavski *čediti*); iterativ *iscijāt* (ŽK), (*isljedivati* = u Kosmetu *isceđovat*, *-ujem*, *nacedit*, *ocēdnut* pf. = *cijediti*, *-am* (jedanput, 16. v., Stulić) »filter, passer, distiller«; ie., baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba. U lit. *skaiditi* »Getränke verdünnen«, lit. pridjev *skaidrus* »jasan, čist«. U vezi su *cesta* (v.) i *uist* (v.). Kao ie. značenje uzima se »jasan, svijetao« od osnove (*s*)*qai-t-d* (lat. *caelum* »nebo«, njem. *heiter*). Prema tome je *cijediti* fiktivni glagol u značenju »rendre pur«; je nastao od ie. diftonga *ai*. Izvedenice su: pridjev na *-bn* = *ocēdan*, *-dna* (Kosmet) »suh«, imenica na *-io* = *cijed* m. »lixivia«, domaća riječ za posuđenicu *lihsija* f (Dubrovnik) = *lukšija* (ŽK), na *-nik* »jednik m« torcular, *cjedēnik*, gen. *-ika* m »med samotok«, na *-ka* *cijetka* »sud "na sito kroz koje se cijedi što«, na *-njak* *cienjok* m »sud u koji se sprema hrana za svinje (Bednia)«, na *-ilo* = *cjedilo* n (Vuk, 16. v.) »sprava kroz koju se što cijedi«, odatle *cjediljka* f (Srbija) »cjedilo«. Rumunji posuđiše glagol *profidi*, *sadila* »Kwarksack der Hirten, in den die geronnene Milch getan wird, damit die Molke abrinne«, Novogrci τσανδίλα f.

Lit.: *ARj* 1, 783. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 122. *Bruckner* 57. *KZ* 51, 228. *Mladenov* 675. *WP* 2, 538. *Tiktin* 1352. *Meillet*, *RSI* 2, 62–3. *Kostić*, *NJ* 1, 236–9. *Boisacq** 933. 518–9. *Vaillant*, *RES* 22, 40.

cijena f (Vuk, 14. v., ikavski *čina*, ekavski *céna*; i u ikavskim se krajevima gdje govori *céna* prema *procinit*, *prócimba* f, tako ŽK, kod nekih pisaca 16. v. analogički *cjena*, Stulić), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba, »vrijednost, Wert, Preis, danas samo prex.-cis«. Odatle pridjev na *-bn* *cijēnan*, *cijena* (Dubrovnik) »jeftin«, komparativ *cjenijl* i *cjēnjī* »jeftiniji«, prilog *cijene* (Srbija) = *cijeno* = *cijenu* »jeftino«, komp. *cjenje*; *cēnъnъ glasi u m. r. *cen* (prema Miklošiču hrv.) kao u *stran* (v.). Analogički prema f govori se redovno u složenim pridjevima *dragocjen*, *nescjen*, *bescjen* (Vuk), *mnogocjen*, *neprocjen*, *skupocjen*, *scjen* (Divković) »dragocjen«. Odatle apstraktum na *-oca* *cjenoća* f (Kotor) »jeftinoća«. Taj pridjevski oblik poimeničen je u *bescjena* f, *nescjena* f »beščast, nečast, sramota«. Odatle su izvedenice: *bescjenje* n (Vuk, 14. v.) i *bescjenost* (Stulić). Prema ovome pridjevu nastade i gore spomenuti oblik *cjena* pored *cijena* i *scjena* (15. v.). Odatle opet pridjev na *-iv* *cjeniv* (Volditi, Stulić), danas samo u *neprocjeniv*. Denominal na *-iti*: *cijeniti*, *cijenim* impf. (14. v., *o-*, *pre-*, *pro-*, *pot-*, *ras-*, *u-*). U zapadnim krajevima (15. v.) *scjēniti*, *scjenim* »procjenjivati > misliti«. Od svih imperfektiva postoje i apstrakta na *-anje*; *rascijeniti* pf. »rasuditi« kod Šuleka je »disvalutare«; *potcijeniti* pf. je noviji kalk prema njem. *unterschätzen*. Postverbali su *ocjena*, *procjena*, *pręcjena*, *ucjena* od pf. *ocijeniti* prema impf, *ocjenjivati*, *ucijeniti* prema impf. *ucjenjivati*, *precijeniti* prema *precjenjivati*. Dativ *cjēnkati se* impf. (Srbija, danas općenito). Apstraktum na *-ba* *cjemba* f (Kavanjin), *procimba* f (ŽK). Radna imenica na *-bc* *cinac* samo u Poljičkom statutu. Novija je izvedenica *cjenik*, gen. *-ika* »prix courant«.

*k je nastao od ie. diftonga *ai* iii *oi*, kako se vidi prema lit. (u narječju žemaitis) *puskainan* »u pola cijene«, gr. ποινή = lat. *poena*, *avesta* *kāena*. Ie. je osnova *quei-* »paziti na što, opažati, animadvertere > bajati, častiti« koja se nalazi u stcslav. *čajati* (v. *očaj*), u prijevoinu *ō u kajati se* (v.), bila je raširena formantom *n* u baltoslavenskom, grčkom, latinskom i avesti, dok u sanskrtu *cayatē* »osvećuje se, kazni« znači i bez toga formanta isto što i lat. *poena*. To značenje je prvobitno, dok je baltoslavensko sekundarno. U ie. je izvedenica s formantom *n* značilo akt osvete (= kazne), a u baltoslavenskom vrijednost kojom se osveta mogla izmiriti ili iskupiti.

Lit.: *ARj* 1, 239. 785. 787. 811. 812. 8, 63. 13, 74, 75. *Miklošič* 28. 417. *SEW* 1, 124. *Bruckner* 58. *ASPh* 29, 110. *Trautmann* 113. *WP* 1,

509. *Rozwadowski*, *Quest.* 2, 109. *Boisacq** 801. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 193–4. *Brugmann*, *IF* 29, 238. *Zubatý*, *ASPh* 15, 478–80.

cijep m (Vuk, 17. v., ekavski *cep*, ikavski *čip*, ŽK) »1° flagellum, batina, 2° sinonim: turcizam *kalam* i domaći *navru*. Sveslavenska riječ iz praslav. doba, bez baltičke paralele. Odatle: deminutivi na *-be* *cijēpac*, gen. *-pea* m (Vuk, 16. v.) = *cepoe*, gen. *-pca* (Kosmet) »štapovi na razboju provučeni kroz osnovu između niti i zadnjeg vrátia« i na *-rc* *čępić* m (Buzet — Sovinjsko polje) »dio cijepa koji udara po žitu«. Arsenijević pozna ikavizam *čip* (Bačka) »dio ruke od lakta do šake«, a Vuk u priloškom instrumentalu *đpom* i u denominalu *sapatiti se*, *sđpam* f. (Šabac) »ukočiti se«. Taj je oblik nerazumljiv na ekavskom teritoriju. Starocrkvenoslavenski je poznao pridjev izveden s pomoću sufixa *-enъ*: *cępenъ* »star«. Odatle je denominal na *-iti* *cjepjeniti* ie (15. v.) u starom jeziku u istom značenju u kojem *sapatiti se* »kočiti se (u-) > nagibati se«. Prema tome se za *scipati se* ne može tražiti druga etimologija. Pridjev je na *-ik*: *cjēpak*, *cjepka*. Imeničke su izvedenice još na *-aia* *cjepača* f »šljiva koja se daje cijepiti«, na *-ika* *cjēpika* f (Krašić *eepika*; ŽK *čipika* »cijepljena voćka») »mjesto gdje se drva cijepaju«, na *-ška* *cjepka* f (Vuk) »assula«, na *-za* *cjēlja* f = *cjēljika* = na *-otka* *cjSpotka* (Dalmacija, Pavlinović) »cjepanica«, na *-otina* (upor. *brazgotina*) *cjēpotina* f, na *-urak* *čipurak*, gen. *-urka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkati* pf. (ŽK) »na komadiće sasjeci«.

Postoje dva denominala u različitim značenjima a ipak istoga postanja: na *-ati* *cijepati*, *cijepam* impf. (16. v.) »findere« (*is-*, *po-*, *prō-*, *ras-*, *s-*), *icepāt*, *icēpam* pf. (Kosmet, *sts* > *c* je disimilacija), i na *-iti* *cijepiti*, *-im* impf, (*pri-*, *č-*) »sinonimi: kalamiti, navrtiti (voćke)«. Prošli participi pasiva poimeničeni su sa *-iča*: *čjepanica* f i *cjēpanik* m; *rascijepati* i *rascijepiti* pf. prema impf, *rascjepávati*, *-avam* i *rascjepljívati*, *-ujem* ne razlikuju se u značenju. Odatle deminutiv *rascjepkati*, pridjev na *-ljev* *rascjēpljiv* i postverbal *rascjep* — *rascip* (Vrbnik). Od *procijepiti* postverbal je *procijep* m i f = *procip* (Vrbnik) = *prōcep* m (Kosmet) (Vuk) »1° klopka za zmije, konja, 2° rudo (t. j. procijepjeno drvo) kod volovskih kola, 3° mengele = škripac«. Odatle deminutivi na *-bk* *procijēpak*, gen. *-pka* m (Srijem) »vrsta biljke«, na *-bc* *procijepac*, gen. *-pca* m »mladi sir pritisnut u procijepanu policu«. Čudno je značenje augmentativa *pr odpina* f

»prase« u Poljicima. Postverbal *procep* m *nalazi* se i u bugarskom. Imperativna je složenica *čjepidlaka* m (i toponim selo *Cepidlak* u okolici Križevaca te *Čjepidlake* f pl. u okolici Pakraca), denominal *čjepidlačiti*, upor. njem. *Haarspalter*.

Cijep i *procijep* kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posuđiše (*ep*, *prořap* u značenju »rudo za volove, konje itd.«, odatle deminutiv *profapel* i denominal *a (sa) prořapi* »spreizni, knebeln« i *a řepeni*. Mađžari samo *csřp*. Ie. korijen nije pod izvjesno utvrđen jer nema ie. paralela s diftongom *at*, *oi* odakle je nastao -k, u ie. korijenu *sqeip-lsqeib-* koji se nalazi prema Uhlenbeckovu upoređenju u gr. *σχιπτον*, lat. *scipio* »štap«. Upoređuje se *cijep* s gr. *σχοιπτος* »kolo lončarsko« = njem. *Scheibe*, s lat. *scapus*, gr. *σχαπος* »grana« i s *χαίπτεος*, *ἀξίπτη* (Hesych). V. *kopati* i *štipati*.

Lit.: *ARj* 1, 790. 801. 812. 813. 12, 256. 13, 74-76. *Miklošič* 299. *SEW* 1, 125. *Bruckner* 58. *Mladenov* 619. 676. *ASPh* 36, 117-8. *Holub* 84. *Elezović* 1, 244. 2, 145. 419. *Durnovo*, *RES* 6, 218-219. *Specht*, *KZ* 52, 90. *Petersson*, *KZ* 46, 130-1. *Matzenauer*, *LF* 7, 23. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 197. *Čorović*, *ASPh* 29, 510. *Medic*, *NVj* 27, 130. 28, 139-140. 16, 190-4, 696-7. 18, 441. *Posedel*, *NVj* 16, 422. *Urlić*, *NVj* 16, 421. *ZbNZ* 6, 12.

cijev, gen. -i *i* (Vuk, ekavski *cév*, ikavski *av*, ŽK) po deklinaciji *i* u slovenskom, češkom i poljskom, po deklinaciji *a* u bugarskom, poljskom i oba lužičko-srpska jezika, »1° Spule, Röhre, Flintenlauf, tubus, syrxinx, fistula, 2° Schienbein«. Baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle: pridjevi na -*ast cjevast*, na -*bn* poimeničen sufiksima -*jak cjevjak* m, -*ica cjevnica* f, -*nik cjevnik* m »orgulje«, -*ak cjevñak*, gen. -*aka* m »čunak u tkalja, sinonim: turcizam čekrk (v.)«. Deminutivi na -*ka cjevka* f (Kosmet, šatrovački u Sirinici »puška«) i -*čića cjevica* f. Pejorativ na -*ara cjevvara* f »nogac«. Prema *čjepanica* stvorena je *cjevànica* f »sinonim: golijen«. Augmentativ *cjevčina*. Riječ je kulturni termin. Zbog toga ga posuđiše Rumunji: *řeava* < bug. *ceva* f, u Moldaviji po deklinaciji *i fevie*, i Mađžari *csř* = *csřv*, *cseve*. U baltičkim jezicima po deklinaciji *a*: lit. *řeiva* »Rohrspulchen (za krosna)«, u prijevaju *řaiva* »Stückchen Rohr oder Stück einer Federflause, das zum Spulen machen dient«, lot. *řaiva* »Spule, Weberschiff«. Kako se vidi, •k je nastao od ie. diftonga *ai* — *oi*, od ie. osnove *sqeip-* »rezati, rastavljati, odjeljivati« u prijevaju *řkoi-* raširene s pomoću pridjevskoga

sufiksa -*ua*; *sqeip-* se nalazi u sanskrtu *chyati* (3. 1.) »reže«, gr. *σχήω* »režem«, lat. *seire* »znati« (upor. internacionalnu riječ *plebisciti*). Semantički je *cijev* isti naziv kao njem. *Spule*, koja pripada praslav. osnovi *pořo, *polti* »cijepati« > hrv.-srp. *ršplāiti* (v.), toponim *Plat* (v.), odatle rum. *plāiti* f »augusta agri pars«. *Cijev* kao pridjevski apstraktum deklinacije » znači »ono što je izrezano iz drva«.

Lit.: *ARj* 1, 792, 814. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 128. *ASPh* 30, 457. *Bruckner* 59. *Mladenov* 675. *Trautmann* 301. *WP* 2, 542. *Gombocz-Melich* 1116. *Elezović* 2, 419. *Tiktin* 1572. *Zubatý*, *ASPh* 16, 385. *Machek*, *Slāvia* 16, 187. *Agrell*, *Zwei Beiträge* 17. *Trojanović*, *JF* 5, 224.

cijūkati, *ajuie* impf, (subjekt *ptica*) »vikati *aju*«, od onomatopeje kojom se oponaša ptičji glas. Odatle postverbal *etjūk* m.

Lit.: *ARj* 1, 792. *Hirtz*, *Aves* .38. Isti, *Amph* 15.

cikōnija f (Budmanijev akcenat, 18. v.) = *sikonija* (Stulić) »roda, štrk«. Od lat. (učenog) *ciconia* > tal. *cicōgna* mediteranskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 1, 794. *REW** 1906. *DEI* 930. *Hirtz*, *Aves* 63.

cikorija f (hrv. gradovi, Božava) = *cu-kōrija* (ŽK) = *cikorija* = *Sikora* (Šulek) = *cihara* f (Šulek, 17. v.) »Γ biljka cichorium intibus, 2° pridodatak za kavu«. Od lat. *cichorium* < gr. *κικήρεια*, tal. *cicōria* egejskog podrijetla. Arb. *kōrrē*, rum. *cicoare*.

Lit.: *ARj* 1, 794. 2, 23. 25. *Cronia*, *ID*. 6. *GM* 201. *Diculescu*, *DRom* 5, 483 (cf. *IJb* 12, 128). *DEI* 931. *Šulek*, *Im*. 42. 56-7. 508-9.

cikutva f (Kavanjin, upor. bug. *cikuta*) = *cikuta* (17. v.) = *gugūta* (Vuk, Baranja), augmentativ *gugutina* — *gugutva* (Šulek, Sinj) = *kukuta* pored *kukuta* »biljka 1° conium maculatum, 2° trbulja, bobe, pāsika, trudovnik, scrophularia nodosa«. Od lat. > tal. *cicuta* = (asimilacija samoglasnika izazvana jednakošću suglasnika tako da čini utisak onomatopeje, odatle promjena *k* > *g*) *cucuta*, koje se nalazi i u rum. *cucutā*, arb. *kukute* i u južnofrancuskim narječjima, mediteranskog podrijetla prema Battistiju.

Lit.: *ARj* 2, 25. 3, 495. 5, 766. *Miklošič* 29-146. *SEW* 1, 641. *REW** 1909. *DEI* 931. *GM* 211.

cil m (16. v.) = *čilo* n (samo jedanput, 17. v.) = *ci/y* (Vuk, 16. v., dubrovački pisci, danas općenito) = *cljelj* (hiperjekavizam, koji se čuje kadikad; nije zabilježen u leksikografu) = *ce/j*, gen. -i f (Srbija, Milićević, rusizam, odatle i *celishodan*). Denominal *ci-ljati*, *ciljam* impf. (*na-*). Germanizam, njem. *Ziel*, *nalazi* se "u 'svim slavenskim jezicima. U rum. također sa *e* mjesto i: *řel* »Ziel«, isto tako i u mađž. *cei* kao u polj. *cel* i rus. *ceib*.

Lit.: *ARj* 1, 794. *SEW* 1, 124. *Miklošič* 29. *Bruckner* 57. *Maretle*, *Sovj.* 7. *NJ* 1,93.

cilicij m (16. v.) = *cilicije* n (17. v.) = *cilicio* n (16. v.) = *ülicij* = *cilicio* = *cilicio* »haljina od kostrijeti koju su nosili pokornici«. Od lat. *cilicium* > tal. *cilizio* = *čilečio*. Ovamo ide i *celega*, u Korčulanskom statutu *zeliga*, koje Mažuranić i Hanel krivo prevode »pila«, jer se pominje u vezi *manarias* et *zeligam*. Kako *manaria* < lat. *mamaria*, tal. *manaria* znači doista »sjekira«, oni misle da se uz nju mora pomenuti i »pila«.

Lit.: *ARj* 1, 795. *Mažuranić* 1678. "Skok, *ZRPh* 41, 147. *REW** > 1912. *DEI* 935.

Cilika f veoma rašireno hrvatsko-kajkavsko žensko lično ime. Od lat. *Caecilia* (prema njem. izgovoru, haploglogija *čeci-* > *ci-*) i naš hipokoristički sufiks^ kao *Elizabeta* > *Beta* (Pribić) > *Betika*. [Odatle i toponim *Cecela* (Drniš, Dalmacija)].

Lit.: *Gunjaca*, *Rad* 288, 261-2. *Putanec*, *Marulić* 1, 93-96.

cilikati impf, pored *ciliktati* (i *ci-*), odatle postverbal *cllik* m (Vuk, Boka Kotorska), od onomatopeje koja stoji u vezi s *cviljeti* (v.) = *kviliti* (ŽK). Umeću se još suglasnici *n* i *r*: *cilinkuša* f »komar«, *cilmkeš* m pored *cilinkuš* »vrsta muhe« (također prezime) (Vodice, Istra), *cirlkati* se i postverbal odatle *clrlkk*.

Lit.: *ARj* 1, 795. 803. *Ribarić*, *SDZb* 9, 137. *Hirtz*, *Aves* 39. ,

cima¹ f (Perast, Krtole, Mljet, Rab, Božava) »(brodski termin) uže na lađi koje služi za vezanje barke (i većih lađa) uz kraj, na provi vezano je za mankule (*cima* od *řkote* veže se za žabicu)«. Od mlet. *řima*. Glede *s* > *c* upor. *cijeć*, ali i ngr. *τσίμα* i tur. *cin,a*, tal. *cima* »ciascuna delle estremità d'una corda«.

Lit.: *Kušar Rad* 118, 23. *Cronia*, *ID* 6, 124. *Macan*, *ZbNZ* 29. 213, *DEI* 937.

cima² f (Vuk, *krumpirova* ~ ŽK, Krasić, romanizam s drugom palatalizacijom tipa *Cavtat*) »1° lišće do glavice, 2° rub, okrajak (Potomje), 3° (slov.) Pflanzentrieb, Keim, 4° Eiszapfen = (prema tipu s očuvanim velarom *kimak*) *kīma* f (nar. pjesma, 16. v., Dubrovnik) »1° vršika, iznikao, mladica na travi«, deminutiv na -*ica* *Umica* (od *masline*, 'Ston) »grančica«, s dvostrukim deminutivnim sufiksom -*ičica* *kīmiaca* (Ston). Upor. arb. *aime* »isto«. Augmentativ na -*ina* *cimina* f (Vuk), denominal *scintati*, -*am* pf. (Orahovica) »stresti, zdrmati«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskom leksičkom reliktu. U oba refleksa *i* stoji za gr. v: *κίμα* (apstraktum od *κνω*) > lat. *cyma*, *cima*. Odatle i njem. *Keim* s očuvanim velarom. Postoji još s lat. deminutivnim nenaglašenim sufiksom -*ula* *cymula* »junger Spross« i s prvom palatalizacijom *čimula* (Mikalja, Stulić) »vršika od trave, od kupusa«, s deminutivom *čmuliica* (Vetrančić) = *čimula* (Veli Otok) »cvijet zelja u proljeće«. S furlanskim deminutivnim sufiksom -*ott* *cimata* (slov.) »oberster Teil des Kukuruzstengels« < furl. *cimati* od *cima*. Unakrštenjem sa *bubuljica* nastade možda varijanta sa *m* > *b* *čibuljica* f (Vuk) »pústula, bubolica, puhvica«. Ovamo idu možda i *čovilja* »kužni otok, modrica na čelu, tuber, tumor« i sa sinkopom od *ř* u *čvl-lja* (Pavlinović) »čvor u drvetu« s pridjevom *čviljav*. Suglasnička grupa *cv* mjesto *čim*- mogla je nastati unakrštenjem sa *čvor*. Postoje i druge varijante u kojima samoglasnici *u* *o* zamjenjuju gr. v : *čumák* m (Drivenik, Crkvenica) »Federbusch« (dočetak -*ák* je zacijelo naš deminutivni sufiks -*řK*), *čomiga* (Budva) »bubuljica od udarca, kad nabrekne« (podrijetlo sufiksa -*iga* nije jasno). V. *čuma*.

Lit.: *ARj* 1, 120. 796. 2, 20. 26. 62. 436. 4, 952. *Hirtz*, *Aves*. 70. *Pleteršnik* 1, 83. 2, 820. *REW** 2438. *Štrekelj*, *ASPh* 12, 456. *SEW* 1, 129. *Rohlfjs* 1183. *GM* 126-127. *Perušek*, *ASPh* 34, 44. *DEI* 937.

cimbal m (Marulić, Mikalja, Belostenac) = *cimbao*, gen. -*ala* (16. v., Dubrovčani), odatle na -*as* *cimbalaš* (Belostenac) = *ambala* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbola* (Jambrešić, ima i metaforicko značenje »biljka chelidonium majus«) = *ambula* (Jačke), na -*ai* *cimbulaš* m prema *cimbulašica* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbulja* (Istra) = *cimbulj* = *cimbal*, *cimbao*, kao muzički termin od lat. *cymbalon* < gr. *κύβαλον* > tal. *cembalo*. Denominai *cimberlati* (Istra, nar.

pjesma). Ovamo idu i varijante koje pokazuju ulaz učenih riječi u pučku terminologiju kao botanički termini: *andala* f = *angola*, *angelica* »chelidonium majus« i *čingara* f (Vuk, Crmnica, Crna Gora) »zvonce što se vješa stoci oko vrata«. Upor. slov. *kémbelj*, gen. *-bfja* = *kombelj* »1° glockenschwinge, 2° Laufgewicht an der Schnellwage, 3° Uhrgewicht, 4° Löffelente«.

Lit.: ARj 1, 796, 798. Pleteršnik 1, 395, 427. REW⁶ 2441. DEI 847.

cimer¹ m (Belostenac, Jambrešić, Katančić) »1° grb, cimer ili arma, 2° znak na dućanu (Vuk Vojvodina), 3° nakit (Hrvatska), 4° bijelj, ponjava pod gredom prostrta, a na njoj jabuke, pozlaćeni orasi, lješnjaci i pantljike«. Nalazi se i u drugim slavinama kao u slovenskom, slovačkom, poljskom i ukrajinskom, madž. *czimer*, tal. *cimiero*. Od fr. *cimier*, izvedenica na *-ier* < lat. *-orius* od *cime* < lat. *cyma* (v.) »nakit na šljemu, šljem viteza (srednjovjekovni viteški termin)«, preko srvnjem. *zimier*.

Lit.: ARj 1, 797. Miklošič 29. SEW 1, 129. Bruckner 69. REW⁶ 2438. DEI 939.

cimer² m (Vuk) = *cimber* (Srbija) »gvozdena daščica oko 2 prsta široka koja drži lemeš za gredelj; potanji opis toga pluznog termina v. u ARj)«. Prema Daničiću od njem. *zimber*, *zimmer* »drvena grada«, a prema Miklošiču ista riječ koja i *cimer* »grb«.

Lit.: 1, 796. Miklošič 29. Bratanić 70-1.

cimin m (Belostenac, Sulek) = *čimin* (Mikalja, Stulić, slov.) = *cemin*, gen. *-ina* (Perast, Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-in* koji se osjećao kao sufiks) *kim* (18. v., Vuk u prijevodu Sv. pisma, Šulek, s različitim pridjevima) = *kimin* = *kimino* n (u knjigama pisanim crkvenim jezikom prema gr. *κίμινον*, upór. arb. *qimino*) = *kimen* (ŽK) = *kimljen* (Lika, Lijesce, Sinac) = *kimlin* (hrv.-kajk., Belostenac, /// je od njem. *Kümmel*) = *kimena* f (slov., Toimin, Goriško) = (sa sinkopom u protonici možda preko 0 > 0) *kmín* (Stulić, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali se nalazi u češkom, poljskom i ruskom) = *imin* (Mikalja, *dívlji*, *vodeni* za biljke »gladiolus, iris pseudoacorus, lilium coeleste«) = (metateza) *man* »trava ačoras« = *hmin* (Šulek, iz rukopisa 18. v.) = *min* (Mikalja, Stulić) »acorus« = (sa u/o < gr. v) *kumin*, gen. *-ina* (15. v., stari leksikografi) = slov. *kumin* = *kumina* f = *komín*, gen. *-ina* (16. v., Vuk,

Dubrovnik) = *kominj* (Bella, Šulek) = (ispuštanjem *-in*) *kom* (Sabljar, mje potvrđeno u nar. govoru). Te različite varijante objašnjavaju se raznim posrednicima, preko kojih je naziv biljke ušao u naš jezik i različitim zamjenama za gr. v: lat. *cymínun* < gr. *κίμινον* > tal. *cimino*, *comino*, njem. *Kümmel*, prvobitno hebr. *kammōn*, ar. *kammūn*. Prema tome je ime te mirisave biljke mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 2, 26. 55. 3, 635. 4, 952. 953. 5, 109. 232. 241. 242. 778. 6, 547. 715. Pleteršnik 1, 104. 397. 497. REW⁶ 2442. Rohlf's 1185. GM 227. DEI 939. 1028.

ciminjera f (Potomje) »dimnjak na štednjacima«. Od tal. *ciminiera* pored *ciminea* < fr. *cheminée* < lat. *caminata* (izvedenica na *-ata* od *caminus* > *komín*, v.). Glede zamjene fr. *-ee* > *ea* > *iera* upór. *turnir* (v.); *r* zatrpava hijat.

Lit.: DEI 939.

cimoljak, gen- *-oljka* m (Crna Gora) = *civoljak*, gen. *-oljka* (Srbija) »sitno što«. Daničićevo je izvođenje od tal. *cipolla* posve proizvodno. Uporedi *crvoljčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« (v. pod *crn'*).

Lit.: ARj 1, 797. 804. Popović, NJ 3, 151.

cimpet m (Belostenec, kajkavska riječ) »testúm, irdenes Gefäss«. Odatle na *-iça cimpetica* f (Krašić) »zemljani protvan (< njem. *Bratpfanne*) za pečenje, npr. guske« = (kod ŽK unosi se još /) *amplet* m. Od njem. *Zinnbeck(en)*. Nejasna je izmjena dočetnog *-k* u *-t* i unošenje */*.

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 11.

cimuša f (Perast) »kraj na soku« = *cimoz* = *cimuz* (slov., Bijela Krajina) »pojas što ga nose bjelokrajinske žene iz klobučine i crvenog sukna ukrašen pantljikama«. Od tal. *cimosa* = *cimossa* < srlat. *cimussa* = kslat. *simussa* grčkog podrijetla.

Lit.: Šturm, CSJK 6, 49. DEI 940. REW⁶ 1917.

cin m (Vuk, Vojvodina) = *cinj* (Belostenec, kajkavski) »sinonimi: kositer (v.), kalaj (v.)«. Odatle pridjev na *-en* (upór. *bahren*): *cinen* (Vuk, Srijem). Od njem. *Zinn*, koje se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a srodno je možda sa rus. *svinéc* »cin«.

Lit.: ARj 1, 797. SEW 1, 130. Bruckner 70.

cinak, gen. *-nka* m (noviji rječnici) pored *cink* m, evropska riječ njemačkog podrijetla: *Zink*, od *Zinn*. U Kosmetu. *awfei* f (Vučitrn) »plavo posude, emaljirani sudovi od cinka« je turcizam talijanskog podrijetla (tur. *çinko* < tal. *zinco*).

Lit.: Elezović 2, 447. Prati 1064. Weigand-Hirt 1329.

cinam m (Kavanjin) = *cinamom* m (16. i 17. v.), odatle na *-ka cinamonka* (Belostenac) = *cinamonka* = *čimen* m (Stulić). Od lat. *cinnamum* > tal. *cinnamo* »cannella«. Učena riječ. Denominal *počinamomiti* (Stulić) »začiniti činamomom«. Preko njem. *Zimt* > *cimet* m (hrv.-kajk.).

Lit.: ARj 1, 796. 10, 174. DEI 946. REW⁶ 1931.

cinciuš m (Belostenec, Jambrešić) »tentator, diabolus«. Od madž. *cincoš* »lukav«. Madžarski dočetak je izmijenjen prema latinskim riječima.

Lit.: ARj 1, 798.

cinkati impf, (kajkavski, Belostenec), nastalo od onomatopeje *cin* s pomoću glagolskog nastavka *-kati*, kojom se imitira zvuk zvana. Upor. *ein* »glas za oznaku slaba zvonjenja« (Kosmet). U tur. *fin* »odjekivanje praznog predmeta«. Odatle *cinkuš* m »tintinabulum«, kajkavska riječ (Zagreb) dobivena dodavanjem latinskog dočetka *-us* prema mađarskom izgovoru (upor. *juš* »pravo«, ŽK). Ovamo ide još u šloera *cinkos* m »paramencosoma curtis«.

Lit.: ARj 1, 798. Elezović 2, 421.

cinober m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Srijem) = *cinabar* (isti) (oboje preko njem. *Zinnober*) = *cinabar* (preko tal. *cinabro*) = *kenovar* (Šulek) »isto«. Posljednji je oblik balkanski grecizam perzijskog (orijentalnog) podrijetla (*κίμινον* »zmajska krv« < perz. *šāngārř*): rum. *chinovar*, bug. *Innovar*.

Lit.: ARj 1, 797. 4, 935. DEI 940.

cio, f cijela (Vuk, 13. v., ikavski *ceo*, ikavski uz *čil* = *čija*, *cla*, Vodice, Istra, može biti i *cei* kao u ŽK, gdje se govori pored *začilit* i *cilma* f), danas u značenju »1° integer »neoštećen«, 2° totus, sinonim: sav, potpun, 3° čist, nemiješan (*cijelo vino* — *čuo vino*, Gospić)«, le. i sveslavenski pridjev iz praslav. doba. Značenje 1° nalazi se u poimeničenjima na *-bc*, *-ica*, *-ina*, *-jak*: *cijelac* m »snijeg bez

puta, preko kojega nitko nije išao«, *čjelica* f (Vuk, ikavski *cilica*) = *célica* »vrst soli« i isto što *čjelina* (ikavski *cilma*, ŽK) »zemlja nekopanā i neorana, ugar, ledina, Neuland, novale«; *celjaki* m. pl. (ŽK) »ukuhani cijeli, neležani, samo oguljeni krumpiri«. Izvedenica *celina* kulturni je poljoprivredni termin koji posudiše Rumunji *teľiňā* f u istom značenju i odatle stvoriše svoje denominale *ințeleni* »pretvoriti u ledinu«, *deșțeleni* »krčiti«.

Prilozi su od srednjega roda *celko* »sasvim«, *zacijselo* »doista, pouzdano, bez sumnje« (to se značenje razvilo prema izrazu *cijela istina* »potpuna, čista istina«).

Od *cijel* izvode se još pridjevi na *-mat*, *-ovit* (v.), *-avit*: *čjelovit*, odatle *čjelovitost*, *čjelovitan* (narodna pjesma, Jukić); deminutiv na *-ahan* (v.): *cijâhan*, *cijâhna* (Vodice, Istra), a može se napraviti na turski način apsolutni superlativ ponavljanjem prvoga sloga: *cipcêo* pored *cipanceo* (Kosmet) = *cipci li*, *cipciela*, *cipciêlome* pored *cipanciêli* (Crmnica) »cio bez ostatka, potpuno cio«. Ali se to značenje izražuje na naš način ponavljanjem pridjeva i dodavanjem sufiksa *-cat*, *-cit* (tip *nov novcat*, *gô golcat*, *isti isticar*): *čêo čelcat* pored *ceo čelât* (Kosmet) ili dodavanjem *vascio*, steslav. *vbeceh* »ὀμόζληρος«. Apstrakti se tvore na *-oca* i *-ost* (v.): *čjeloca* f (16. v.) i *cijelost* f (Marulić, 16. v.).

Kao prvi element složenih pridjeva i imenica služi rijetko: *čjelokup*, danas općenito *čjelokupan* (Vuk, 15. v.); *čêlomudar* (13. v.) = *čêlomudrn* ne postoji danas. Iz feudalnog je doba *celoselac* (Hrv. Zagorje) »gospodar koji daje gospoštini 300 težaka na godinu«, tj. zamjenjuje *cijelo selo*.

Ie. značenje pridjeva u vrijeme kad je pripadao govoru magije bilo je »sanus«, upor. njem. *heil*. Iz toga se razviše prema zakonu metafore tri današnja proširena značenja. Značenje »sanus« očuvalo se do danas: *cijeliti*, *cijelim* impf. (Vuk, *za-*, 16. v.) »sanare« (*zacilit*, ŽK, subjekt *rana*), *učelit*, *iscelim* pf., *icelit* 1774. (Kosmet, *sts* > *tš* je disimilacija) »izliječiti«, odatle radna imenica *iscelitelj* m (Kosmet) »koji liječi«. Ovamo ide izvedenica na *-ba*: *čelba* f (13.—15. v.) »sanatio«, odatle opet radne imenice *čêhlnik* (15. v.), *celiteli* (13. v.) »medicus«. "k se razvio iz diftonga *ai* < *oi* (upor. got. *hails*, gr. *κοίλυ* »lijep«, kimrički /keltski u Walesu/ *coil* »sretan znak«). Kod baltičkih jezika postoji samo paralela u staropruskom apstraktumu *kailüstiskan* (ak. sg.) »zdravlje«, izvedenica od apstraktuma

*kailustas, a ovaj od pridjeva *kailus »cio«. Prema ovoj usporednici može se pridjev *cio* smatrati i kao baltoslavenski, samo što se izgubio u litavskom i lotiškom.

Kao slav. semantički specijalitet može se označiti steslav. denominal *cělovati*, *-ujo* »pozdraviti« od *ceib* (upór. polapski *col* »govoriti zdravo« i pozdrav /ŽK/ *zdrávljice bog daj!*) i *cjěliti* /Vuk/ »osculari«. Odatle postverbali *cjelov* m = *celov* (Lumbarda) i *cjeliv* (13. v.) »sinonim poljubac« od *cjelovati* (Vuk) = *cjelivati*, *cjelivam* i *cjělujem* (Vuk) = *celivat* impf. (Lumbarda) i *cjelúnuti*, *cjelúnēm* pf. (16. v.) (upor. bug. *celunǎ* »er küsst«), danas *celúnut* pf. (Lumbarda) = *cětunut* (Korčula). Odatle pridjev *cjelivač* (~*a ikona*, Vojvodina). U Istri (Vodice) od *celivati* tvori se (valjda u dječjem govoru) *ček* m »poljubac« i odatle *čekati*. I to značenje stoji u vezi s prvobitnim »sanus« (v. niže *pozdraviti* i *pozdrav*), kako se vidi iz današnjeg pozdrava *zdravo* i iz kršćanskoga običaja da se pozdravljanje vrši ljubljem: *zdravlje* usko suvisi s *pozdravom* u svim jezicima. U romanskim jezicima lat. *salutare* od *salus*, *-utis* dobilo je značenje ne samo »pozdraviti« nego i »poljubiti«: fr. *saluer*, *salut* (odatle internacionalno *salutirati*), ššpanj. *saludar* = rum. *sǎrut* i *sǎruta* »poljubiti«.

Lit.: ARj 1, 785. 798. *MibloIII* 28. *SEW* 1, 123. *IF* 31, 411. *Bruckner* 55. Vasmer, *RSI* 4, 154. *Trautmann* 112. *WP* 1, 329. *Elezović* 1, 243. 2, 422. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Miletić, *SDZb* 9, 420. *Tiktin* 1574. Johansson, *IF* 2, 28. Zubatý, *IF* 25, 207. Hirt, *PBB* 23, 332. Hamm, *KZ* 67, 119-120. Meillet, *RSI* 2, 63. Medic, *NVj* 15, 742. Specht, *KZ* 64, 17-18. *Boisacq** 399. 491. *NJ*, n. s., 1, 338. i sl. Kušar, *NVj* 3, 326.

cipa f (stsrp., rukopis 14. ili 15. v., jednom) »tjena, opna«. Nema potvrda iz današnjih govora. Balkanska riječ: arb. *cipe*, nogr. τσίπα »membrana«, bug. *cipa*, cig. *cipa*.

Lit.: ARj 1, 801. *GM* 441. *Miklósié* 29.

cipal, gen. *-pla* m (Belostenec), na *-arica* < lat. *-aria* + *-ica* *dplarica* »mreža kojom se hvataju cipli« (upor. *cibandière* f, južna Francuska), na *-ariu* > *-ar* *ciplar* »pandion haliaetus« = *cipalj*, gen. *-plja* (Šibenik) = *cipao*, gen. *-pla* (16. v., Zore, Dubrovnik, Gazarović) = *cipol* m (Račišće, Bogdašić, Risan, Kostanjica), pridjev *cipolan* (Stulić); *cipolaš* (Vodopić) »1° jastreb, 2° ciplar« = *cipo*, gen. *-ola* (16. v., Vuk, Dobrota, dubrovački pisci), *cipelar* (Dubrovnik) »ciplar« =

cipo, gen. *-ola* (Krtole) = *cipol* (Boka, Škaljari) = *cipo*, gen. *-ola* (Prčanj) = *cipuo*, gen. *-ula* (nije dobro potvrđeno) = *àpuli* m. pl. (Sutomore) = *čľfal*, gen. *-ľfa* (Senj) = *čľfal*, gen. *-ľfa* (Rab, Malínská) = *afā*, gen. *cľfa* (Božava, Molat, Veli Otok) = *čefola* (Skadarско blato) »mugil cephalus, domaći izrazi: *skakavac* (Risan), *skākavica* (Paštrovići, Sutomore), *skākva* (Boka, Budva, tako zvan jer *skače*), luben, glavoč«. Od gr. κερφαλος (a to od κερφαλή, v. *čefalija*) > kslat. *cephalus*. Kao leksički relikt dalmatoromanski mogu se smatrati oblici sa *će* > *c* (upor. *Cavtat* < *avitat*) i sa *ph* > *p*. Oblici sa *č* > *k* i / pokazuju upliv grčke riječi. Na *-ata* > *-ada* *cipóiddá* (Mou) »vrsta šabakuna (v.)«. Značajan je oblik koji je zacijelo istog postanja *covra* (Krtole) »ženski cipo« = *cabra* (Dobrota) = *čabra* (Muo) »vrst cipola (dolazi iz Bojane, skače preko mreže pa se mora produžiti i na barku«. Vokal *a* je nastao iz dvoglasa kao u *tarma* (v.) < *termes* (Sutomore). Glede sinkope penultime upor. gen. *tipla*. Neobičan je prijelaz // > *br*; vr. *čavra* je drugi leksički relikt iz dalmatoromanskoga. Upor. *čeful* (Ulcinj, ribari Arbanasi) = *qéfall*.

Lit.: ARj 1, 801. 802. 803. 2, 127. 128. 289. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Hirtz, *Aves* 41. *ZRPh* 40, 143. 171. Kappus, *ASPh* 29, 627. Matzenauer, *LP* 7, 26. *GM* 221. *REW** 1859. *DEI* 838.

cipati se, *cipam* impf. (Vuk) »mnogo se kleti«. Možda je istoga postanja i *cipariti* impf. (Nalješković, Stulić) »vociferari«. Upor. rum. *a țipa* »laut schreien, kreischen, lärmen«. Ovamo neće ići *iscipariti*, *-im* pf. (Lika) »brzo izrasti«. Za glagol u tom značenju bez prefiksa nema potvrde. U istom se značenju navodi iz istoga govora *iscapariti* (*capanti* doduše postoji, ali u drugom značenju).

Lit.: ARj 1, 755. 801. 3, 857.

cipele f = *cipela* (Srbija) = *cipelja* (18. v.) = *cipela* (Hrvatska) = *cipega* (Stulić) = *cipeliš* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *cipeljuš* (jedanput) = *ciple* f pl. (Vučitrn »jemenije, v.«) »sinonim: crevlja«. Odatle radna imenica na *-ar* (v.) *cipelar* = *cipèljār* m, sinonim za *obučar* (v.), *šoštar* (v.), *postolar* (v.), *kalgir* (v.); deminutiv na *-ica* *cipelica* f (Vuk) i augmentativ na *-etina* *cipelètina* (Srbija). Ovamo ide i *cipel* (Belostenec) = *cipalj* (Miklošič) »sinonim: golijen, cjevanica«, ali je semantički odnos nejasan. Nalazi se još u

slovenskom. Dočetak *-ga* u *cipega* je nejasan. Ne zna se gdje se govori. Posuđenica iz madž. *cipellő*, srlat. *zipellus*. Sufiks *-iš* — *-uš* su također prema madžar *-es*. Pominje se još bug. *tipica* »Pantofel«. Jagić ovamo stavlja iz šatrovačkog govora (argot) u Prištini *ciplja* »dolazi«, *ciplje levaj* »tamo idi« (v. gore *ciple*). V. *štopela* = *ščopsla*.

Lit.: ARj 1, 801. *Elezović* 2, 422. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 130. *Gombocz-Melich* 719-722. Jagić, *Die Geheimsprachen bei den Slaven* 26. Trojanić, *JF* 5, 223-4. Kusar, *NVj* 3, 337.

cipor m (Vuk) »sinonim: geak (v.)« prema f *cipörka* »sinonim: geakuša«. Odatle pridjev na *-ov* *ciporov*. Izgleda kao pejorativni naziv za neodređenu vrstu pučanstva. Daničić navodi mišljenje da je to rumunjski naziv *chiborean* za *Sase*. Drugi dio *-por* kao da je njem. *Bauer*.

Lit.: ARj 1, 802.

cipov m (Belostenec, Jačke, 1653. i 1663. Novi u Vinodolu) = *cipov* (ŽK, Daničićev akcenat *cíporov* nepouzdan) »bijeli kupljeni hljeb«, također slov. *cípor* (Valjavec) »Kuchen«. Odatle deminutivi na *-ka* i *-čiča* *cipovka* f = *cipovčica* f (Vuk, Vojvodina) »mali bijeli hljeb«. Kako dočetak *-ov* < madž. *-á* pokazuje, posuđenica iz madž. *cipó*, koje se nalazi u slovenskom, ukrajinskom, šaškom u Erdelju i u rum. *țipau*, *țipou* m »kleines Weissbrot«.

Lit.: ARj 1, 802. *Gombocz-Melich* 1, 722. *Mažuranić* 124. *Pleteršnik* 1, 84.

Ciprijan, prezime *Ciprijanović* prema lat. *Cyprianus*, pored *Kuprijan* (gen. *Kupriēna*, u tiskanom glagoljskom brevijaru iz g. 1491), sa zamjenom *v* > *u* prema gr. Κυπριανός > *Kiprijan*, *Čeprnja* m (13. v.), sa *v* > *iu*, *e*, *Guprijan* i sa *pr* > *br* *Cubrijan* = *Čubran*, ime muško, odatle prezimena *Gubranic* (15. i 16. v.), *Gubranović* (16. v.), toponim *Gubranovi doći* (Sutomore) i hipokoristici *Cubar*, gen. *-bra* (ime muško, Crna Gora), *Cubre potvrđen u prezimenu *Cubretić* (15. i 16. v.), *Cubro* (nadimak, Crna Gora), na *-ilo* *Gubriilo*, odatle prezime *Gubrilović*. Prema tal. izgovoru *Ciprijan* (Budimé). Prema gr. *k* pred palatalnim samoglasom *ć*: *Cuprijān* = *Ciprijan*. Ovamo ide možda i ime grada *Kofrijan*. Vjerojatno ide ovamo i hrvatsko prezime *Gabrijan* sa *v* > *δ* > *a* u nenaglašenom položaju.

Lit.: ARj 1, 942. 2, 82. 138. Stojanović, *PPP* 1, 217-219. Stefanie, *Rad* 285, 72. 89. Gregov, *Kalendar* 36. *SA* 49. Ostojić, *Opatija* 55-6. Jireček, *Romanen* 2, 32.

cipulja f (Srbija) »pogrдна riječ za odraslu djevojku«. Upor. *apun* m (Srbija) »nadimak čovjeku«. Daničić izvodi od *cip* »rigor, bit će kao veliko neokretno čeljade«. Upor. njem. *sipp* = *zipp* »zimperllich, zurückhaltend«.

Lit.: ARj 1, 803.

Čirilo m = *Kyril* (14. v.), odatle prezime *Kirilović* = *Kuril* = *Kurilo* (13. v., toponim, gr. *v* > *u*, Asemanovo evanđelje *Κυρου*, u prvotisku glagoljskog misala i brevijara iz 1483. i 1491. gen. *Kurila*, odatle hrv.-kajk. toponim *Kurilovec* (poimeničen pridjev *Kurilov*) = (prema ngr. *k* pred palatalnim samoglasnicima *£*) *dril* m (Vuk) = *Girilo* m (Kavanjin), pridjev *Cirilov* (18. v.), odatle hipokoristici *Giro* (14. v.), *Gira* m (Vuk), prezime *Čfrič* = (gr. *v* > *iu*) *Guril u toponimu *Gurilovo polje* (Konavli). Odatle naziv pisma *čirilica* f (Pavlinović), *kirilica* »alphabetum cyrillicum« (17. v., Vuk, i bug.) = *čurtlica*, (metateza) *cirulica* (Antun Dalmatin), s asimilacijom *čurulica* (18. v., Belostenec, Kanižlić). Pridjevi *čirilski* = *čirilski* = *cirulski*. Od lat. *Cyrillus* < gr. Κυρολος.

Lit.: ARj 1, 803. 2, 139. 155. 5, 812-3. *Mladenov* 238. *Zore*, *Palj*. 221. Stefanie, *Rad* 285, 73. 82. Gregov, *Kalendar* 29.

cišköv, gen. *-ova* m (Pančić) »riba na Dunavu«. Po dočetu *-ov* < madž. *-ó* sudeći, posuđenica je iz madžarskoga.

Lit.: ARj 1, 803. Hirtz, *Pisces* 65-6. 68. 78-80. 94. Fink, *Im* 43.

citar, gen. *-tra* m (16. v.) = *citar* (Zoranić) = *čidar*, gen. *-dra* (Kavanjin). Od lat. *citrus* > tal. *cedro* < gr. κέδρος, mediteranska riječ. Na *-one* > *-un*: *cetrün* (Belostenec, Božava) = *četrün*, gen. *-una* (16. v., Perast, Dubrovnik, Vetrantie) = *cetrün* (Stoliv, Ugljan) = *četruna* f (Vuk, Primorje, nar. pjesma) = *četron* (Šulek, 15. v., rukopis) = *citrün*, gen. *-Una* (Šulek) = *čitrün* (Spič) = *cičrona* (Belostenec, Jambrešić, Šulek, danas oprćenito, ovo prema njem. *die Zitrone*) = *citron*, gen. *-óna* (Rapić, Voltidi) = (sa *tr* > *drj* *čidrun* (Mikalja, Stulić) = *čedrun* (Mikalja, Stulić) »limun«. Ovamo na tal. *-ina* *četrina* f (Šulek) »lippia citriodora«.

Lit.: ARj 1, 920. 2, 8. 9. 22. Bndmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID* 6. *REW** 1957. *DEI* 836. 881.

citara f (16. v.) s radnom imenicom na *-avac* *citaravac*, gen. *-vca*, deminutiv *citaraica* = *citra* (16. v.), denominal na *-ati* *citirati* =

Utra, *citrat* = *cetra* = *cètra* (17. v.) = (sa *ir* > *ár* i umetnutim *я* pred dentalom) *ctndra* (Marulić), denominai *cíndrati* (Gornja Krajina, Hrvatska) »udarati u citru«. Ovamo ide možda prezime *Cindrić* (upor. u Solinu *Cindro*). Ne zna se ide li ovamo *kètrica f* (Vuk) = *cétrica*. Nije označeno značenje. Od lat. > tal. *citara* — *citera* > *cetra* < gr. κιθάρα. Glede *tr* > *dr* upor. *iáidra* (Engadin), španj. *cedra*. Upor. i *gitara*.

Lit.: *ARj* 1, 798. 803. 804. 4, 942. *REW** 1953. *DEI* 881. 965.

civare, gen. *civara í*. pl. (Lika) = *civijera* (Vuk, Boka, Zore, Dubrovnik) = *civijere* f. pl. (Perast, Dubrovnik), s glagolom na *-iti* *ctvijeríti* impf. (Stulić) = *dvere* (Pag) = *ci-vêr e* (Baška) = *civara f* (Dalmacija, Pavlinović) = *čivère* (Račišće) = *čtveré* f. pl. (Krk) = *čivíre* (Kučište) = *čivire*, gen. *čivíra* (Korčula) pored *čivire* (ibidem) = *ščivíre* (Račišće) »drvena nosila za dvojicu (zbog toga plural), nosila za robu, drva; kamen, traljé (Šibenik)«. Od mlet. *tsiviera* < fr. *cimere* < lat. poimeničen pridjev na *-arius* > fr. *-zere* od *cibarius* »što pripada hrani, (par extension) nosiljka na kojoj se nosi hrana«.

Lit.: *ARj* 1, 804. 2, 20. 50. *REW** 1895. *Gamilhcheg* 225.

civrija f (Srbija), običnije pl. tantum (upor. *škare*, *nožice*) »sinonim: -klijestica«, u sing. u metaforickom značenju »ljuto pseto, ukor nemirnoj ljutoj kćeri« = *uvrije* (Bosna, Mostar). Turcizam *sivri* »šiljast«.

Lit.: *ARj* 1, 804. Skok, *Slávia* 15, 193.

čjèriti, *-im (se)* (Vuk, 16. v., objekt *zube*, ikavski *čjèriti*; običniji je u današnjem ijekavskom saobraćajnom i književnom jeziku ekavizam *ceriti (se)*) »smijući se pokazivati zube; sinonim: kesiti se (v.)« I *zemlja se cjeri*, kad se rasjedne. I *rijetko se platno cjeri*. Odatle deminutivni glagol na *-ekati*: *cerekati se*, *-am* (istočni govor) = *cjerèkati. se*, *rasc(j)erekati se*, *-om* (Lika) »dati se na grohotan smijeh; sinonim: razgrohotati se« i složenica *cerozubac m* (Marulić) »dentes ostendens«. Glagol *cjeriti* nalazi se u slovenskom, češkom, slovačkom i poljskom, tu sa *í* pred *s*: *ščer*, *ščír*. I hrv.-srp. može da sadrži *se-* > *iš-* (tj. sa disimilatornim ispadanjem prvoga *s*). Ie. osnova je *(s)qer-* »cijepati, rezati«. Ta se osnova nalazi i u *(s)kora* (v.), *cren* = *crem* (v.). Prvobitno je značenje bilo »strici« (upor.

njem *scheren*, gr. χείρω »rastavlјati > odrezati«, upor. lit. *skirti*«. Slavensko je značenje specificirano na rastavlјanje laloka.

Lit.: *ARj* 1, 769. 813. Durnovo, *RES* 6, 218–9. Matzenauer, *LF* 7, 25. *RES* 27, 39. *SEW* 1, 126. Miklošič 299. *Bruckner* 544. *ASPh* 42, 137.

ckšli (Vuk), indeklinabilni pridjev, samo u vezi s *merđšan* (v.). Daničić izvodi od ar. *syhr* »čar«, jer pretpostavlјa *c* < *s*. Oblik *skrli* nije doduše potvrđen, ali je to po svoj prilici pokraćenica od *skrletli* nastala iz potrebe deseterca. Ovakvi se epiteti češće pokraćuju. Sufiks *-li* je turski. Glede *5* > *c* u turcizmu upor. *civrije* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 816. Skok, *Rad* 272, 39.

clez (1251) = *celez* = *celiz* = *cezlez* (s anticipiranjem dočetnog suglasnika u naglašenom slogu, što znači da je posuđenica postala nerazumlјiva), u starim spomenicima Braća, Vrbnika i Senja oznaka novca neodređene vrijednosti, steslav. *stblǫdzb*, *šblǫdzb*, *sk(z)lezb*, iz got. *skilliggs*, nvnjem. *Schilling*; *c* je nastalo ispadanjem početnoga *s-* na osnovu zakona disimilacije *sts* < got. *sk* pred *i*. Hrvatski se izgovor latinizira u *celesum*. U dočetu pokazuje isti fonetski oblik kao *knez* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 817. *Mažuranu* 125. Miklošič 309. *Kiparsky* 265. Obnorskij, *IzvORJAS* 19, 4, 99–102. Jireček, *Romanen* 1, 89. Ostojić, *Opatija* 48.

cmilјeti, *-lm* impf. (Vuk, 17. v.) pokazuje *m za v* kao *cmāriti* (v.) i *cmokali* (v.) = (običnije) *cvilјeti*, *-lm* impf, »lamentāri« prema pf. *cvilnuti*. Odatle postverbal *cvil m* = *cvtta* f, apstraktum na *-ba* (v.) *cvttba í*, pridjev na *-bn*, *-ovan* *cvīlan*, *cvīlna* = *cviona* (*krmača*, Slavonija), *cvilovan* »sinonim: búcovan (v.)«. Od *cvil* denominal *milovati*, *-ujem*. Mjesto *c* dolazi u toj onomatopejskoj osnovi, koja je sveslavenska, *k* u *kviliti*, *kvīlim* (ŽK, samo za svinje). Upor. polj. *kwiat* prema *cvijet* (v.). Ista onomatopejska osnova dolazi u steslav. s *-k* mjesto *i*. Tako i u hrv.-srp. *cvijeljati*, *-am* i *cvijèliti*, *cvijèlim*, *rascvjèliti*, *rascvijèlím* pored *rascviliti* i *rascveliti* »rasplakati«, u Menčetića *rascvijeljati se*, u Lici *rascvijeljivati*, u Zoranića *rascvijeljati*.

Lit.: *ARj* 1, 818. 864. 869. Miklošič 150. *SEW* 1, 657. *Bruckner* 287. *Mladenov* 675.

cmizati, *-am* impf. (Hrvatska) »sinonim vući (v.)«. Po Daničiću osnova *cmiz-* bila bi istovetna s osnovom u *šmig-nuti* (glede *sm* >

im upor. *smrkati*, v.) i *smuc-ati* »vagari«. Miklošič ima hrv. *osmicati* »abstreifen«, *smuk m* »Art Schlange« (upor. *smok*, v.), *smaknuti* »zuckenk«. Prijelaz *im-* > *cm-* je kao u *cmilje* < *smilje* (v.). Korijen *smbk-* je zastupljen u svim slavenskim jezicima, a nalazi se i u lit. *smukti*, *smaukyti*; *cmizati* pretpostavlјa prijevaj *u > y > i* i *g* pored *k*: **smgy-*, za koji nema potvrda u drugim srodnim jezicima. Upor. niže *cmrkati*, gdje se navode baltičke paralele s *g*. Na dočetak *-izati* < vlat. *-idiare*, gr. *-ίχεϊν*) u *otvorizati* ne može se pomišljati.

Lit.: *ARj* 1, 818. Miklošič'III. *Bruckner* 504.

cmřkati, *-am* i *cmřčëm* impf. (Belostenec, Stulić) »srkati (Vuk, v.)« = *smrkati*, *šmřčëm* impf. (Vuk) »attrahere naribus« prema pf. *smrknuti*. Od posljednjeg postverbal *šmřk m* »domaći sinonim za posuđenicu *šprica f* (Hrvatska) < njem. *Spritze*«. Pridjev na *-av šmřkav* »sinonim: balav (v.)«, poimeničen sa *-bc šmřkavac*, gen. *-avca m* »bálavac«, na *-dj*: *šmřkalj*, gen. *-klja m* (Hrvatska, ŽK) »bale u nosu«. Prijelaz *sm* > *cm* kao u *smilje* > *cmilje* (v.); *i* > *š* u ovoj onomatopejskoj osnovi potvrđen je i u drugim slavenskim jezicima; *sm-* se nalazi u rumunjskoj posuđenici iz južnoslavenskog: *smire* »Saugheber, Wasserstrudel, Schlund, Pfuhl«. Odatle rumunjski onomatopejski glagol *smřrcii* »schnupfen«. Mjesto *k* baltičke paralele pokazuju *g*: lit. *smurglis*, lot. *smurga*. Upor. glede *k* – *g* *cmizati* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 818. Miklošič 310. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1447.

cocán m (leksikografi, zapadni pisci od 17. v.) »sinonimi 1° posuđenice dzeļat (v.), boja (v.), hahar, 2° vrag«. Upor onomatopeju (*u*)*cecati* (v.) »ubiti«. Vjerojatno je i ovo onomatopeja, kao i *cacati*, *cocam (se)* impf. (Bosna) »sinonim: ljulјati se«. Odatle augmentativ na *-onja* (v.) *cóconja m* (Srbija) »krupan i neokretan čovjek«. Daničić upoređuje ovu onomatopeju sa *cucati* (*dijete na kolјenu*) impf, prema pf. *čučnuti* (Vuk), odatle deminutivni glagol *čačkati*. Ta onomatopeja je djetinja riječ kao i *cucu*, koja se govori za uspavlјivanje djeteta. Upor. *homo cūcice*, što se kaže djetetu kad ga žele iznijeti iz kuće (Vodice, Istra).

Lit.: *ARj* 1, 818. 857. Bulat, *JF* 5, 149. Ribarić, *SDZb* 9, 137.

cof, gen. *cofa m* (Vuk, Vojvodina, Prigorje) »sinonim: kika (v.), pletenica«. Noviji germanizam od njem. *Zopf*.

Lit.: *ARj* 1, 818. Schneeweis, *Lehn*. 22.

cSk, prilog (Kosmet) »pouzđano, odsječeno«, U vezi je možda pf. *rascokati se*, *-am* (Lika) »razbiti, razvaliti prema impf, *rascokavati*, *rascokavām* (objekt: *ploču od pilja*). Denominai od *cok* »\° uzvik koji se veli kad pane ploča na pilj (v.), 2° nešto namješteno kao piramida« (Lika). Upor. *cee*. [Drugo je *cók m* (Rijeka) »truncus, klada«, odatle deminutiv *còde* (Rijeka) < tal. *zecco* »truncus«].

Lit.: *ARj* 1, 818–9. 13, 76. *Elezović* 2, 423. *Prati* 1065.

čokla f (Jambrešić), slov. *čokla* »1° cipela, paočanica (Vuk, Lika, Hrvatska), 2° bundeva« = *cokija* (Jambrešić) »isto pod 1°«, *cokol m* (Belostenec, Jambrešić), slov. *cokol* »calceus ligneus« = *cokola* (Belostenec) = *cokula* (16. v., Marulić, Vuk, Baranja, Muo, Srbija, Miličević) »cipela od drveta«. Deminutivi na *-iča còkulica*, (prema njem.) *cokiin* (Belostenec) »calceus ligneus«. Denominal na *-ati còklјati*, *-am* impf. (Lika) »iči vukući noge kao u coklјama«, *rascoklјati (se)*, *-ām* (objekt *obuču*, *coklјé*) »razderati, rascopati«. Pridjev na *-av còklјav* (Lika) »neuredno obučen«. Na *-eša còklјeša m* (pogrda). Od tal. *zòccolo* »sorta di calzatura colle suola di legno«, deminutiv na *-ulus* od *zocco*, od lat. *soccus* »sandalo leggero« (v. pod *cok*). Upor. arb. *čakara* < srggr. τσόκαρα »calceus ligneus«, slov. *žòk m* = *zoka f* (Savinjska dolina) »Fussocke«, madž. *cako*, *cokol*, češ. *coki* i polj. *cokol*, njem. *Zockel*, *Sockel*.

Lit.: *ARj* 1, 819. *Pleteršnik* 1, 86. 2, 971. Miklošič 30. *SEW* 1, 130. *Bruckner* 66. *Gombocz-Melich* 747. *GM* 448. *REW** 8052.

cokòtati, *cokočëm* impf. (Ranjina, Hektorović) = (običnije) *cvokòtati*, *cvokočëm* (Vuk, Srijem) »drhtati«. Denominai od imenice onomatopejskog postanja *còkòt m* obrazovane pomoću sufiksa *-ot* (v.) kao *topot*, *sopot*.

Lit.: *ARj* 1, 819. 871.

colnar m (16. v.) »carinik«. Od njem. *Zöllner* < lat. *telonarius*, od gr. τελωνεϊων > lat. *telonium*. Upor. hrv.-kajk. prezime *C8-larić*.

Lit.: *ARj* 1, 820. *REW** 8622.

сбѣнн m (Srbija, Leskovac) = *cùm-bũlka* í (Srbija, Leskovac) »prorašljika u crvenom luku«. Objе riječi stoje možda u vezi s *čapur* (Vuk) »što od mladog drveta ostane na korijenu kad se posiječe«, odatle kol. *lapurje* n (Vuk) i deminutivna izvedenica na *-bk* (v.) *čaporak*, gen. *-arka* m. Daničić izvodi *cõmbũr* od ngr. τσάμπουρ (то) »šepurina od grozda«, ali se fonetski novogrčka riječ bolje slaže sa *čapur*. Postoji još varijanta *šepur* m (Vuk, Dubrovnik) = bug. *čepor*. Odatle pridjevi na *-ast* i *-av* *čepurast*, *čepurav*. Ta varijanta govori u prilog mišljenju da je i *čapur* izvedenica od *čep*, koja se nalazi u ruskom i bugarskom u značenju »grana od vinove loze > grana (uopće)«. Ovamo dodaj još *čaprļj* m (Vuk) »čapur«. Glede sufiksa upor. *havrlje*. Berneker bez potrebe dopušta umiješanje tal. *cepperello*. Fonetski odnos prve serije *cõmbũr* sa *čapur* nije objašnjen. Jedino je m umetnuto pred *p* kao u *dumbok*. Promjena *e* > *a* *čapur* < *čepur* je kao u čakavskom *žaja* < *žeda* (v.), *žalac* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. 859. 890. 942. Miklošič 32. SEW 1, 143.

cõparica f (Martić) = *cõprnica* (Vuk, Hrvatska) = *comprnica* (s umetnutim *m* kao u *aurnbok*, čakavski, Istra) = *cõparnjica* (ŽK) »sinonim: vještica« prema m *cõprnik* (17. v.) »sinonim: višćun (Dalmacija)«. Odatle apstraktnum na *-ija* (v.) *coprija í* (17. v.) = *coprija* (ŽK), naše izvedenice od *coprati* impf. = *coprati* (ŽK) (*o-*, *za-*) — *cuprati* (Vitezović), *ucoprivati* (kajkavski, Jambrešić). Upor. i slov. *coper*. Stariji germanizam od njem. *Zauber*, *Zauberin*. Odatle možda kao pogrđni hipokoristik za ženu *copa* f (Vuk), koje Daničić izvodi od njem. *Zofe* »dvorkinja«, upor. *cota*. Lit.: ARj 1, 820. 859. 8. 505. Štrekelj, DAW 50, 11. Pleteršnik 1, 87. Mažurani 1, 129–30.

cõpina f (Srbija) »scoria«. Prema Daničiću od *stopina*, izvedenica stvorena pomoću sufiksa *-ina* (v.) od osnove glagola *stopiti*, *stopim* (v.) »liquefacio« kao *istresine* od *istresti*, *ògrizine* od *ò(d)gristi*; *c* < *st* je kao u hipokoristiku *Cóle* od *Stojan*.

Lit.: ARj 1, 820.

copul m (Hrv. Primorje, potvrda za Bakar 1788.) »duguljasta lađa 9 m duga 90 cm široka (korito joj je izdubeno od jelova panja, ima daščane bokove koji se zovu *okane* (v.) ili

paramorte (tal. imperativna složenica *para* + *morți*, v.), poduprte rebrima, koje se zovu *lukoči* (v.) ili *kastanjole*, porubljene opasom od kape na pramcu do kape koja zatvara krmu; jarbol je pričvršćen za trastan u sredini; nosilac vesla je *jaram*, *igo* ili *jigo* na stražnjoj trećim, a veslima služi kao potpora *ključ* ili *soha*; zove se i *ladva*«. Bez lat. deminutivnog sufiksa je slov. *copa* »Art Kahn aus einem ausgehöhlten Baumstamme« < *furi*, *zapi* m. pl. (15. v.) »barche per i passi dell'Isonzo«, deminutiv na dvostruk sufiks *-ül* + *-ittus* *zopolèt* od *zopul* = *zocul* »imbarcazione minima, forse cavata in un tronco«. Suvisi sa *soccus* > *zoccus* mediteranskog podrijetla (v. *lot*, *čok*, *čokot*), s varijacijam suglasnika *ρ* mjesto *t* \ *k*. V. *lada*.

Lit.: JŠ 16, 187. Baralić, *Ladva* ili *copul* u *starij ribolovm ugovorima*, JŠ 16, 513. *Pirana* 1320. Štrekelj, ASPH 12, 456.

cot (Dalmacija), pridjev potvrđen samo u imenu cvijeta *cota viola* »hroma ljubica«, inače proširen sufiksom *-av* *ciav* (Vuk, Budva, Perast, Crma Gora, Rab, Božava, Veli Otok) »šepav, hrom«. Na Velom Otoku *coto* m prema *cãta* f »šepavac« prema »šepavica«, denominat *cotați* »šepati«. Slov. *lot*, *cnot* (Notranjsko) m prema *čata*, *čõtast*, *cotați* »šepati«. Od mlet. *zoto* = *furl*, *tsuet* = tal. *ciotto* »zoppo« ekspresivnog postanja. Varijanta sa *ρ* mjesto *t* tal. *zoppo* nalazi se u pridjevu na *-av* *čdpav* (Dubrovnik) »krumm«, *copava ruka* »eine Hand mit krummen übereinander stehenden Fingern«, sa umetnutim *m* pred *p* *čõmpav* (Prčanj) »isto«. Glede tog variranja upor. *capa* i tal. *zampa* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, ID 6. DEI 952. REW 2454. 9598. Šturm, ČSJK 6, 50. Rešetar, *Stok*, 231.

cota f (ŽK) = slov. *cota* »Franse, Fetzen« [usp. njem. *Zotte* »čuperak«].

Lit.: Perušek, ASPH 34, 45. Pleteršnik 1, 87. Weigand-ffirt 2, 1338.

cremuža f (Banja Luka) = *crĩmuža* f (Kozarac, muslimani ikavci) = *crĩjemužina* (pravoslavci oko Kozare) = *crijemuša* (Lika) = *cremuž* m (Šulek) = *cremos* m (Parčić) = *čremuš* m = *črimuš* (Hrvatska, kajkavci i čakavci) = *srĩjemoš* m = *srĩjemuš* = *srĩjemuša* f »kiselá trava koja miriše kao bijeli luk, Schnitlauch, allium ursinum L, Bärenlauch«. Pored toga stoji i naziv drveta »prunus padus, prunus mahaleb« *cremza* f = *crimza* = *cremža*

(Parčić) = *crijemža* = *sremza*. To su doduše dvije različite biljke, ali im je zajedničko to što se odlikuju jakim mirisom. Zbog toga su se već u ie. doba unakrštavale etimologički i fonetski. Razlika je danas samo u tome, što naziv za drvo nema u u penultimi. Naziv je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslav. doba. Nalazi se i kao dosta čest toponim: tako 1673. katolička *parochia Czeremosniza*, danas *Tremošnjica* (ovako se piše, ali narod izgovara *Tremošnjica*, kotar Gradačac, Bosna). To je poimeničeni pridjev s *-ica*; poimeničen na *-ik* *Tramošnjik* (kotar Visoko, Bosna). Čist pridjev ž. r. je *Crijemošna* (Srbija), *Tramošnja* (kotar Sanski Most, Bosna). Na ime drveta smjera augmentativ *Tremzina*, brdo visoko 1175 m u južnom Velebitu. Glede prijelaza *cr* — *čr* > *tr* upor. *crešnja*, *trešnja* (v.), a glede > *a* upor. *član*. Parallele su lit. *kermušė*, dalje ags. *hramsá* »Bärenlauch«, gr. κρόμιον »luk« (odatle ngr. deminutiv κρομίδι, posuđen u NR Makedoniji *kromid*). Za ime drveta je paralela gr. κόμαρος, odatle fr. *cornai*, *cormier*, i toponim *in comareto* kod Zadra u doba narodne dinastije. Slog 1° *ere* — *eri* — *crije* — *tre* — *tra-*, 2° *sre* — nastao je po zakonu likvidne metateze: *cermōnia, *čermuhá, ie. *kerm-* »luk« > praslav. *čermuha, **kerm-* »prunus padus« > sveslav. *sermbha. Upor. za *kerm-* lit. *sermukšle*, lot. *sermũkslis* pored *cěrmauksis* i *cermuoksis*. Dočetak *-uhaj* *-ona* očuvao se samo u sjevernim slavenskim jezicima: češ. *třemcha*, polj. *trzemcha*, *trzemucha*, ukr. i rus. *čeremha*, u južnoslavenskom taj je dočetak raširen sufiksom *-ja* (slov. *čremoš*, odatle prezime *Gremošnik*, i *sremsá*, *-sa*). Kako je fitonim varirao u rodu, mogao je u narječjima prema tipu nom. *muš*, gen. *muža* š biti zamijenjen sa ž.

Lit.: ARj 1, 823. Miklošič 33. SEW \, 145. Bruckner 580. 581. KZ 43, 316. 46, 232. Trautmann 128. Schuchardt 24. 412. Jelenic, *Starine* 36, 146. Zrnić, JF 3, 78. Novaković, jff 2, 117–8. Scheffelowitz, KZ 56, 193. Boisacq* 488. 520. Machek, LP 2, 158. Isti, ČSR 266. *Bezlaj* 1, 120–1.

cren m (14. v.) = *cren* (Kosmet) == *crem* (Srbija, *m* zbog disimilacije dentala *tš* — *n* > *c* — *m*, upor. *bedem*, v.) = također *člen* u narječju (valjda prema *clari*) »držak u noža, svrdla«. U hrv.-srp. naziv je dijalektalan. Inače se nalazi u svim slavenskim jezicima (bug. *čeřen*, *čiren*). Po zakonu likvidne metateze *cren* je nastao od praslav. *ceern; *cr* mjesto *čr* je kao *crešnja* pored *trešnja* (v.).

Ne postoje paralele u baltičkoj grupi, a od ie. paralela najbolje odgovara slavenskom značenju kimr. (keltski u Walesu) *eam* i sanskr. *kārna* »držak«. Ie. osnova je (*s*) *ger-* »rezati«, raširena s formantom *n*.

Lit.: ARj 1, 821. Miklošič 34. SEW 1, 146. Bruckner 582. *Mladenov* 682.

cret m = *čret*, gen. *crėta* (Belostenec, hrv.-kajk.) »močvarno mjesto u šumi, Sumpfwald«. U ovom značenju i slov. *čret*. Ijekavski oblik *crijet nije potvrđen u narodnom govoru. Toponim g. 1211., 1395. *terra Crete* (Glina), kol. *Začretje* (toponim, Hrvatsko Zagorje). Odatle noviji pridjev na *-bn* *cr(ij)etne kupke* »blatne kupelji«. Ovamo ide također toponomastička izvedenica *Čatež* (Slovenija), upor. s tim toponimom *Ciritež* m u vlažnom tlu Ročkoga polja blizu Roča (Istra). Istarski toponim dokazuje da je postojao ikavski oblik *črit s umetnutim *i* u grupi *čr* (upor. *čerip*). U ukrajinskom i ruskom znači »trska, sita«, biljke koje rastu u močvarama. Možda ide ovamo kao posuđenica iz južnoslavenskog i rum. *cirifel* »Strauch«, s lat. deminutivnim sufiksom *-el* < lat. *-ellus* (a svakako i madž. toponim *Cserét*). Nema paralela ni u ie. ni u baltičkoj grupi. Slog *ere-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. *čertt), a izvodi se od ie. korijena (*s/ae-* »rezati«, rašireno s pomoću formanta *-t* (v. *crtao* i *čnjeslo*). Budući da je rus. *čerėt* »trska, sita« (biljke koje su oštre, koje režu, a na takvo značenje može da smijera i rum. posuđenica), izgleda da je rusko značenje bilo prvobitno, iz kojeg se po semantičkom zakonu sinogdohe razvilo »mjesto gdje raste ta močvarna biljka > Sumpfwald«.

Lit.: ARj 1, 822. 2, 78. Miklošič 35. SEW 1, 150. Mažurani 176. Gombocz-Melich 1, 980. WP 1, 579. Ribarić, SDZb 9, 141. Charpentier, ASPH 37, 48–50. Perušek, ASPH 34, 47. *Bezlaj* 1, 121–2.

crěvlja f (Vuk, 13. v.) = *crėvja* (Čilipi) = *creva* (Vuk, Boka) »sinonimi: postola (v.), cipela (v.)«. Odatle deminutiv na *-iça* *crėvljica* f (Vuk), augmentativ *crėvljina*, radna imenica na *-ar* *crėvljār*, gen. *-ara*. U steslav. postojao je i *crėvub*, čemu odgovara slov. *črevelj*. Izgleda da je dočetak *-b/ь* *l-ua* pridjevski sufiks. Ako je tako, onda bi bokeljsko *creva* nastalo odbacivanjem pridjevskog sufiksa. Oni koji sveslav. *crėvlja* izvode od *črevo* n, hrv.-srp. *crijevo* (ovo je srodno s lat. *corium*) »koža«, mogu se također pozivati

na praslav. pridjev na *-zo*. Kao *opanak* (v.) ova sveslavenska riječ iz praslav. doba nije bila posuđivana ni na Balkanu ni na sjeveru. Srednjegr. i novogrčke $\tau\zeta\rho\beta\omicron\upsilon\lambda\iota\alpha$, $\sigma\rho\beta\omicron\upsilon\lambda\iota\alpha$, $\beta\epsilon\rho\beta\omicron\upsilon\lambda\iota\alpha$, u zakonskom *čërvule* »postole uopće« nije posuđeno od *crevlja*, kako bi se moglo misliti prema Porfirogenetovu nazivu $\tau\zeta\rho\beta\omicron\upsilon\lambda\iota\alpha\nu\omicron\iota$ za *Srbiji*, i to zbog toga ne što bi -se inoralo pretpostaviti da su je posudili baš od Srba koji mijenjaju *j* poslije *v* u *lj*. Te pojave ne poznaju grčki susjedi, ni Bugari, koji posuđiše od Grka *cärvül* m »gamaše«, ni Makedonci. Grčka riječ potječe od ar. *zarbul*.

Lit.: *ARj* 1, 822 -3. *Miklósié* 35. *SEW* 1, 151. *Bruckner* 581. *Vasmer, RSt* 3, 264. *Sobolevskij, RPV* 71, 431. sl. *Skok, StPr* n. s. 1, 65. 194. *GM* 439. *Matzenauer LF* 7. 38.

Criapis pored *Crépis*, nad Kotorom pećine (u dokumentima), sadrži daim.-rom. dvoglas *ia* za vlat. *ę* (upór. *cârma* < *termes* u Spiču). Odatle s prefiksom lat. *ex-* > *s-* > *š-* *škríp* m »pećina (Zore) u hridi, hládnica (Crna Gora) za održanje sirovih namirnica ljeti«, na *-bc* > *-ac* *škrípac*, gen. *-pca* (u izrazu *doći u škrípac* »neugodan položaj«), augmentativ *škřípina f* (Vodice) »kamenita njiva«, pridjev *škrpeljiv* (Vodice) »kamenit«. Prema dalm.-rom. dvoglasu *škrapa* (Cromica) »rupa u zemlji, u kemenu, u zidu«. Toponim *Škrëpa* (Ulcinj, izgovor Arbanasa) »oštre stijene morske gdje čovjek može da stupi samo s velikom teškoćom«. Kao sinonim od *škrapa* postoji *skraca f* (Hektorović, Baraković, Zoranić) »grebenaste stijene na kamenu uz more i u moru«, pridjev *skračljiv* (Zoranić) = *skraca* (Molat) »nabrano smežurano kamenje na obali morskoj« sadrži isti sufiks *-aceus* kao fr. *crevasse*, furl. *scravaz*. Ovamo ide možda sa *-uceus* > *us* (upor. *karkusius*, v.) *Krpûs*, gen. *-usa* (Le-petane) kod *Gomile*, gdje je samo kamenje sa nešto maslina. Dalmatoromanski leksički ostatak *crëpa*, postverbal od *crepare* »ras-puknuti se«. Upor. istrom, *grëpa* (Šišani »testa della pecora«, tal. *crëpa* (14. v.) »fend-) tura«, stfr. *crieve*. Ovamo još *potkrpatiti es* pf. (Dalmacija) »raspucati, razbiti se« (kao dalm.-rom. leksički ostatak) < *crepitare* > tal. *crettare* »screpolarsi«, slov. *škrvanta* »škalba, vode je bilo v vsaki škrvanti dosti nabrano« kao postverbal od **crepantare*.

Lit.: *ARj* 11, 154. *Zore, Palj.* 208. *Mayer* 2, 64. *Isti, NVj* 40, 34-8. *Pleteršnik* 2, 638. *Ribarić, SDZb* 9, 197. *ive* 166. *REW* 2312.

2313. 2316. *DEI* 1152. 1156. *Alessio, RIO* 1, 234., bilj. 3. *Vasmer, ZSPH* 14, 59-60. van Wyk, *ZSPH* 14, 13.

crijep m (Vuk, 14. v.) = ekavski *crep* (Kosmet) = ikavski *črip* pored *čerip* (Vodice, Istra) = *čerip*, gen. *-fpa* (ŽK) = čakavski *crep* (Cres) »1° Scherbe, 2° domaći naziv za *cigla, tugla, tikula* (sve iz lat. *tegula* preko njemačkoga, turskoga i dalmato-romanskoga), 3° sud, obično od bakra, sa žeravicom što ga žene meću zimi ispod suknje da ih grije (Cres)«. Također f *crëpa* (Kosmet) »ulomak od ceramide ili od kakva razbijena zemljana suda«. Odatle deminutiv na *-it crëpie* (Vuk), augmentativ na *-ina črepina f*, kol. na *-ovije crepovlje n*, radna imenica na *-ar crëpār*, gen. *-ara*; na *-ara crëpara f* (Vuk, Srijem), na *-ulja crëpulja f* (Vuk) = *crepülja* (Kosmet) »od pečene zemlje plitki sud« = *crëpulja* (Travnik) »jelo koje se zove turskim nazivom *duveče*« (kalk od tur. riječi *güveç* »lonac«, na *-a/a crjëpnja f* (Vuk, Bačka, Crna Gora) »veliki zemljani pokrov koji se na vatri ugrije i meće preko hljeba da se ispeče« = *počrepnja f* (Buzet, Sovinsko polje).

• *Crijep* ide u praslavensku lončarsku kulturu. Kako je to kulturna riječ, ona se posuđuje: Mađžari posuđiše *cserép*, Rumunji *cerep* »Hirnschale«, Cincari *cereap* = *cireap* »peć«, premda imaju za taj predmet svoj izraz (od lat.) *furnu*; arb. *čerep* m »zemljana zdjelica«. Samo u mađžarskim narječjima nalazi se *cserempulya* < *crëpulja*. Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Nalazi se i u baltičkoj grupi: stprus. *kerpetis* »časka, lubanja«, lot. *škerpis*. Kao prvobitno baltoslavensko značenje označuje se »Schale, Schädel«. Za to značenje ima paralela u romanskom *testa*, koje je pored »Scherbe« također značilo »mozgovna zaštita od kosti = lubanja«. Ie. paralele su utvrđene: sanskr. *karpas*, njem. *Scherbe*, tj. ie. osnova (*β*)*qer-* »rezati« bila je raširena sa *p* (upor. *crpstí*, v.), *b* (upor. *škrbav*, v.) i *s* i (upor. *cren*). Slog *crë-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. **cezpō*). Zamjena *er-* > *cr-* je hrv.-srp. fonetska pojava nastala zbog izbjegavanja teške suglasničke grupe. Umetanje *e* u *čr-* u narječjima također olakšava tu grupu.

Lit.: *ARj* 1, 821. 823. *Miklósié* 34. *SEW* 1, 147. *Bruckner* 582. *KZ* 43, 316. 51, 239. *Trautmann* 139. *WP* 2, 582. *Niedermann, IF* 27, 145-155. *GM* 446. *Boisacq* 400. *Tentor, JF* 5, 203. *Gombocz-Mdelich* 1, 973. 976. *Mladenov* 682. *Elezović* 2, 424.

crijevo n (Vuk, 13. v.) = *črevo* (kajkavski i čakavski) = *crivo* (ikavski) = *čerivo* (čakavski ikavski sa svarabhaktičkim *e* u suglasničkoj grupi, upor. *čerip* ŽK i bug. *čerevo, čiravó* pored *cervo*) »1° $\kappa\omicron\lambda\iota\alpha$, intestinum, 2° viscera, boyeau, 3° (prema zakonu sinegdohe nekada kod nas kao i u rus.) tijelo, želudac, trbuh«. Odatle deminutiv na *-će* (v.) *crjěvce*, gen. *-(e)ʼa* n »ime bilju«, radna imenica na *-ar crevar*, gen. *-ara* m (Srbija, također prezime) »koji spravlja i prodaje crijeva«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba *Acervo*. Slog *čr-* nastao je po zakonu likvidne metateze kako se vidi iz staropruske paralele *kermens* »tijelo«, od osnove *ker-*, u pruskom sa sufiksom za apstrakta *-men*, u slavenskom s pridjevskim sufiksom *-uo*. Ie. veze nijesu utvrđene. Upoređivalo se sa sanskrtskom osnovom *kar-* »raditi« (Brugmann), holand. *karaiēi* (Matzenauer) »intestinum«, sa *krava* (v., Budimir) i ie. osnovom (*s*)*qer-* »rezati«, od koje je u prijevodu (*s*)*kora* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 822. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 150. *Bruckner* 581. *WP* 2, 557. *Brugmann, IF* 28, 362. *Matzenauer, LF* 7, 39. *Budimir, IF* 6, 173. *Boisacq* 809-810.

crkati, *-am* impf. (16. v.) »sinonimi: skapavati (v.), (tuđica) krepivati (v.)« prema pf. *crknuti, -m* (Vuk). Iterativ je *crkavati, crkavam* (Vuk) = *crkivati* (Belostenec). U pejorativnom značenju govori se u Slavoniji *nacrkavati se* za »naspavati se«. Pf. *crknuti* prelazi i u grupu primarnih glagola *crei* (Vuk, 17. v.). Ljubiša ima impf, *creati* impf, sa *-cati* mjesto *-kati* prema *ticati* = *tikati, micati* = *mihati, mucati* = *mukati, pucati*. Postoji još u istom značenju slov. *crkati* i *crknoti* i bug. *crāka se*. Imeničke izvedenice su na *-anica, -avica, -otina: crkánica f* »1° koža od crklog živinčeta, 2° crkotina«, *crkotina f* (Vuk) = *crklótina* (ŽK) »strvina« = *crkavica f* (Vuk) također »bolest od koje stoka crkava«. U sjevernim slavenskim jezicima značenje ove onomatopejske osnove nešto je drugačije. Paralele za sveslavensku onomatopeju ne postoje ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima.

Lit.: *ARj* 1, 820. 826. 7, 221. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. *Matzenauer, LF* 9, 18.

crkva f opći štokavski crkveni termin (Vuk), danas također općenito književno, sveslavenska riječ, ali nije praslavenska, jer kao što kršćanstvo ne ide u praslavensko doba, tako ni slavenska crkvena terminologija;

pridjev *crkven* poimeničen u ž. r. *Crkvena* (potok, Banja Luka, tako zvan jer protječe kraj nekadanje crkve sv. Lauša). Deminutiv *crkvica*, u čakavskim narječjima mjesto r varijante *ir, ri, re*, slov. *er: cirkva* (ŽK, Dolinci, Krašić, Pribić, Hrv. Primorje), pridjev na *-en crkven* (Vodice), poimeničen na *-ica Cirkvenica* (Hrv. Primorje) = *crkva* (ŽK, Gorinja, Brač gen. pl. *crikov*, Liješće /Lika/, 1506. Novljanski blagdanar, ikavsko štokavska narječja kraške visoravni), pridjev *crikovni* (*crikovno zemlja, Vis*) = *crkiva* (Vodice, Istra) pored pridjeva *crkvên* (*ri* > *r* pred naglasom), odatle apstraktum na *-bsk -\—ina* > *-itina crkvenština* »crkveno zemljište« = *crékāv f* (Hrv. Primorje, Li-burnija), upor. u slov. *cerkev*, gen. *-kve f* pored *cerkva*, steslav. *crbkv*, gerl. *-vae*, bug. *cārkov, crākva* pored *čarkva, cerkva*. Hirt uzimlje da je posuđenica iz stvnjem. *chirihha* = nvnim. *Kirche*, E. Schwarz iz stbav. *chirch*, Berneker i Mikkola u nepotvrđenog got. **kyrikō* < gr. $\kappa\upsilon\rho\iota\kappa\omicron\nu\omicron$ (pučki oblik) za $\kappa\upsilon\rho\iota\kappa\omicron\nu\omicron$ »kuća gospodnja«. Nije prihvaćeno Gunnarsonovo mišljenje da je od rum. *biserică* < lat. *basilica*, poimeničen gr. pridjev na $\tau\iota\omicron\varsigma$ od $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta$ $\sigma\tau\omicron\alpha$ od $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$, krč.-rom. *basalca*. Prvobitna je area riječi *crkva* balkanska jednako kao i *basilica*. Oblici sa *-ér-* (slov.) = *-re-* (čakavski) ne mogu se objasniti iz njemačkoga nego iz gr. *v* > *e* (upor. tal. *gesso*"), koje se zamjenjuje i sa *i* (upor. foro). Slaveniski femininum slaže se s germanskim. Oba potječu iz gr. $\kappa\upsilon\rho\iota\kappa\eta$ (se. $\sigma\tau\omicron\alpha$, upor. *gore* $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\kappa\eta$).

Lit.: *ARj* 1, 803. 824-31. *Pleteršnik* 2, 224. *Ribarić, SDZb* 9, 36. 106. 127. *Hraste, JF* 10, 20. *Vrana, Rad* 285, 112. *Tentor, JF* 5, 203. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. *Holub-Kopačny* 86. *Boháč, LF* 35, 437-443. *Gunnarson, Das slav. Wort für Kirche* 1937. (cf. *Skok, RIEB* 3, 592-594. *JF* 17, 301. *KZ* 64, 281. *Pirchegger, IF* 57-70). *Hirt, PBB* 23, 337. *Horak, ASPH* 12, 299. *Meillet, RSI* 2, 691. *Mikkola, MSNH* 7, 261. sl. (cf. *Ib* 11, 466. *JF* 7, 243. *Schwarz, ASPH* 40, 284-292.).

crn' m i f »1° robigo, 2° Wurm im Finger«. Slov. *črm* istog značenja dokazuje da je *crn'* nastalo iz **črm* s prijelazom *-m* > *-n* zbog asimilacije na prethodnu dentálnu afrikátu, upor. obratno *bedem* < tur. *beden* (v.). Odatle sveslavenski pridjev iz praši, doba na *-bn* **cъгънъ* »crven« > (kod starih pisaca) *črman, črtna* (13-17. v.) i u toponimu *Črman Kal* u Vinodolu (15. v.) »crveno blato«. Pridjev je do danas očuvan u poimeničenju na

na -iça *Crmnica* f = *Crvnica* upravo »crvena zemlja«, crnogorski kraj koji se lat. zove *Croatia rubea* u *Dukljaninovoj Kronici*, i u imenu biljke *črmanj* (Hrv. Primorje). Odatle i antroponom g. 1070. u imenu starohrvatskog župana u Bribiru: *Cerminico breberscico* (= *Črnik bribirski*, upor. češ. prezime *Čermák*). Značenje pridjeva razvilo se iz značenja *crva* upravo kao i u fr. *vermeil* »crvenkast« < lat. deminutiv *venniculus*. To značenje nastade odatle što *crvi* zvani naučno »coccus ilicis« i »coccus polonicus« daju purpurnu boju. Riječ je ie. i baltoslavenska kako dokazuje stprus. *kirmis* »Made«, lit. *kirmis* — lot. *cirmis* »crv« od ie. osnove **auezems* koja se nalazi i u sanskrt. *krmī-*, odakle potječe i ar. *girmiz*, odatle opet evropski arabizam *grimiz* i naš turcizam *krmez*.

Pored ove baltoslavenske riječi nastade već u praslavensko doba dubleta s prijelazom *m > v* **iæg b*, koja se nalazi u svim slavenskim jezicima. Razlog ovoj staroj inovaciji nalazi se u pridjevu *częmbn*, u kojem je suglasnička grupa *mn* prešla u *vn*, upor. gore *Cronica* i *vnogo* za *mno*. Odatle je nastao pridjev *crven* i odbacivanjem pridjevskog sufiksa *crv*.

Ova praslavenska fonetska dubleta imala je u kasnijem razvitku za posljednicu da su se razvile dvije posebne riječi od kojih je **cy b* zadržala značenje »vermiš« do danas i istisla **częmb* u tom značenju iz današnjeg općeg govora. Zbog toga se *częmb* očuvao dijelom u toponimi! a dijelom u specijalnom značenju. Od te varijante: *crv* m (Vuk, 14. v.) = *crv* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »vermiš«; odatle opet deminutivi na *-bc í* *-bk crvac*, gen. *cfvca* m »coccus, koji daje crvenu boju«, *crvak*, gen. *cfvka* m (Vuk) »svilena buba«. Prvobitno značenje *crva* kao proizvođača crvene boje vidi se u denominan na -iti *cfviti*, *crvim* = *cerviti* (Vrgada) »bojadisati, tingere«, odatle na -ilo *crvilo* n. Značenje »vermiš« očuvano je u *rasčrviti se*, *rasčrvim se* (Lika) »razdijeliti se«, isto tako ni u deominalu na -ati *crvati se* »devenir veruex« *rasčrvati se*, *rasčrvam* »rastvoriti se« kao i u *nervati se*, odatle postverbal *crva í* (Vuk) »Wurmloch«. Ovamo treba ubrojiti još *cvrolčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« od nepotvrđene izvedene imenice *cvroljak*. Kavanjin ima određeni pridjev *crvlji* koji nije zabilježen u narodnom govoru nego samo na -iv i -ljev *crviv*, *cr(v)ljev* = *crvljiv*, *crvljiva* (Kosmet). Odatle *lj* i u deominalu na -ati *crvljati se* i *l* u pejorativima *crvloša* f (Srbija)

»žena lijena i neoprana«, *črvliviša* m (Lika) »dronjava i ušiva skitnica«. Interesantna je još apstraktna izvedenica u kolektivnom značenju *crvina* f »vrsta rezanaca od tijesta«. Kaže se i deminutiv *crvič*, kao u fr. *vermicelle* »rezanac, fida«.

U složenicama *crvo-* je prvi elemenat u pridjevu *crvotočan*, odatle imenica *crvotočina* f (Vuk), i u *crvopisak* (Vuk) »sirotinja koja pišti kao crvi«. Veoma brojne su izvedenice od pridjeva na *-en, -jen* (= *-zo + -eri*): *crven* = *crven*, *crvena* (Kosmet) = *črvučen* (Suprasi.) > *črbvljen* (14—16. v.), u današnjim govorima s ispuštenim *v* u grupi od *r + 2* suglasnika (upor. gore *crvljiv*): *crljen*, *crljena* (13. v.) = *Men* (kajkavski) = *crljen* (ŽK) = *cevljen* (Cres, sa *c* mjesto *cr* zbog ispadanja na osnovu zakona disimilacije *r - l > 0 - l*) = *čerljan* (Bednja). U toponomastici su vrlo česte sintagme s ovim pridjevima u sg. i pl.: *Crveni Got*, *Crvena Vodica*, *Crveni Breg*, *Crvene Njive ita*. Odatle po deklinaciji *i*: *crven*, gen. -i = *crljen* f i pridjevi na *-ost* *crljenkast* (*k* je ušao prema *crvljenko* m = *crvljenko* /Kosmet/ »¹ crven čovjek, ² ime volu crvene dlake« prema *črlj nka* f »ime kravi«) = *crvenkast* (Vuk) prema *crvenast* (Ljubiša). Brojna su poimeničenja: na *-bc* *crljenac*, gen. *-nca* m »¹ allium cepa L., ² krumpir« = *cerljanec* (Bednja) »vrst pasulja«, na *-šk* *crljenak*, gen. *-nka* m (Dalmacija) »vinova loza«, na *-ica* *crljenica* f (13. v.) »¹ odijelo: kao crvena kabanica, crveno donje odijelo, ² prezime (Prekrižje, Hrvatska)« = *crljenca* (Vodice, Istra) »terra rossa«, na *-ika* *crvenika* f »¹ vinova loza, ² epiteton za vino u nar. pjesmi«, na *-ilo* i *-ina* (apstrakta) *crvenilo* = *crljenilo* = *crljenina*, na *-jak* *crljenjak* m (Hrvatska) »vinova loza«, na *-jača* *crvenjača* f (Vuk) »crvena šljivica«, na *-jajka* *crvenjajka* f (Srbija) »crvena jabuka«. Značajno je poimeničenje pomoću sufiksa *-ac* (v.) u vezi sa *d* (upor. *srndač* m prema f *srna*): *crvendač*, gen. *-oca* m (Vuk) »motacilla rubecula L.«. U toponomastici na *-ik*: *Crvenih* (Srbija, Veselinović). Denominala su dva: inhoativni na *-eti* *crvenjeti* (se) impf. = *crljenjeti se*, faktivum na *-iti* *crveniti* (se) impf, (*za-*, *ras-*) = *crljeniti* (*za-*).

Lit.: ARJ 1, 831. 850. 13, 77. Miklošič 33. SEW 1, 169. 172. Bruckner 76. KZ 43, 317. Trautmann 134. WP 1, 523. Mladenov 681. HEW 6907. Rački, Doc. 52. Vaillant, RES 22, 20. Elezović 2, 423, 425. Jurišić, NVJ 46, 17. Veselinović, GG 26, 229-38. GM 31. ASPH 32, 472. Tentor, JF 5, 204. Boisacq 245. 427. 499. Popović, NJ 3, 151.

cřn², f crna (Vuk, 13. v.) = *crn* (kajkavski i čakavski), ie. baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslav. doba (**częnb*) za boju, »niger«. Brojne su izvedenice. Prema *crljen* (= *crven*) može dobiti sufiks *-jen*: *crljen*, ali ta je tvorba ostala izolirana. Sa sufiksom *-asi* glasi *crnkast* — *crnjkast*. Tu je *k* došao od hipokoristika *crnko* m prema *crnka* = *crnjka* f (Vuk »crnomanjasto čeljade« = *črnovkast* (ŽK) »crnomanjast« = s prefiksom *na-* *nacrn* (Vuk). Kao epitet, određeni oblik *crni* upotrebljava se u narodnoj pjesmi za *oči*, tako u dubrovačkoj književnosti već kod M. Držića. Kad je epitet za *zemlju*, *goru*, *more*, onda glasi *čarm*, gdje se pomiješao s imenicom *čar* (v.). Odatle također *čarnook* (Vuk) pored *crmòok* (Vuk) i *čarnookast*. U hidronimiji ime makedonske rijeke *Crna* (= tur. *Karasu*) glasi bez dopune *voda* — tur. *su*. Upotreba određene oblika *crni* kao dodatka ličnom imenu veoma je stara, upor. *Petrus Cemi* = *Žerni* u Splitu g. 1080. Inače taj oblik dolazi u sintagmi kao naziv za stabla: *crni grab* (Kosmet) »vrsta graba«, odatle složenica *crnograb* (Vuk, Crna Gora), *crni trn* (Kosmet) »trn što rada trnjinu«. Ovamo još *crni petak* »nesreća«, *crna škola* (Zagreb) »bogoslovija«. Ovaj je oblik veoma čest u toponomastici: *Crni Vrh* (1771. kod Peći), odatle *crnovrški* (1769.) potvrđen kod Porfirogeneta τζεργαβούσση; *Crni Lug* (često), *Crna Reka*, ime zemlje *Crna Gora*, *Cernavoda* toponim na Dunavu u Rumunjskoj itd. Neodređeni pridjev dolazi kao toponim samo u Panoniji: madž. *Csongrád* < *częnb* *quod nominaverunt Sclavi ... Surungrad id est nigrum castrum*, kod Anonymusa). Često dolazi kao prvi elemenat pridjevskih složenica. Osim već pomenutih uspor, još *crnòkos* »crne kose«, *crnomanjast* (Lika) = *crnomanjas*, *-sta* (Kosmet) »crne puti«, pridjev izveden od sintagme (čovjek) *crne masti*, pomoću sufiksa *-jast*. Ne sadrži hipokoristički sufiks *-man* koji je u *Rodman*, *Vukman*, kako je mislio Daničić, nego na osnovu ispadanja po zakonu disimilacije *s-s > 0-s* nastao iz **crnomastnjast*, opozicija mu je u Lici (katolici) *bikast* < **bilkast* »bijele puti«. Nejasna je postanja pridjev *crnpurast* (Srbija) prema imenu biljke *crnpura* f = slov. *crna pura* »bedrinac, jarcija trava, pimpinela saxifraga L.«. Kako u Srbiji ne postoji *pura* f — *tuka*, drugi dio pridjevske složenice ne može da potječe od te imenice.

Imeničke su izvedenice, poimeničenja na *-bc* *crnac*, gen. *-nca* m (Vuk) »¹ kaluder (13. i 14. v.), ² Arapin, ³ crni prišt, ⁴ toponim«

prema f na *-ica* *crnica* f, koja znači pored m pod ¹ i ² još »⁵ crna zemlja, ⁶ razne vrste voća« = *crnica* f (Kosmet) »žensko čeljade nesretno, jadno«; na *-ile* *crnice*, *-eta* n (Kosmet) »jadno dijete« i deminutiv *crnička* f (Kosmet) u istom komizerativnom značenju; na *-ik* *črník*, gen. *-ika* m (Vuk) »ukor muškom čeljadetu (pejorativ)« = *crnih* (Kosmet) »izraz sažaljenja za čovjeka u mučnom položaju (komizeracija)«; na *-ika* *crnika* f = *cemtka* (Cres) = *crnika* (KrK) »ilex«; na *-ilo* *crnilo* n (13. v.), kalk prema lat. *atramentum*; na *-juša* *črnjuša* f »biljka erica sanguinea L.«, odatle augmentativ na *-ina* *crnjušina* f (Lika) »trava dobra za pčele«, upor. toponim *Crnuša* (Vučitrn); na *-jak* *crnjak*, gen. *-njka* m (Hercegovina) »crna trava«; na *-jača* *crn/aca* f »crna smokva«; hipokoristici na *-jo*, *-jan* *crnja*, *crnjan* (Vuk) »isto što gore *črník*«, na *-jel* *črnjel*, na *-ojka* *crnojka* f (Vuk) »crnomanjasto čeljade« (sufiks prema *djevojka*). Brojna su apstrakta na *-/, -(j)ad*, *-javina*, *-oca*, *-ost*, *-ina*: *crnj f*, *crnjad f* = *crnjad* f, *crnjavina* f (Dubrovnik) »caligo«, *crnaca* f, *crnost* (14. v.), *crnina* f (17. v.) = *crnina* (ŽK) »crno grožđe«.

Imeničke složenice s prvim elementom *crno-* isto su tako brojne: osim gore navedenog uspor, još *crnòbor* m, *crnòkapa* (Dalmacija) prema *crvenkapa* (v.), *crnokrùg* (Vuk, Crna Gora) »vipera«; *crnorèp* — *crnòrep* (Vuk) pored *crnoguz* za ribu zvanu *ukljata* (v.) < lat. *oculata* a grčki *melanurus*, što se prevodi složenicom *crnorep* (kalk); složenicu *crnogorica* napravio je Sulek, (usp. njem. *Schwarzwald*) prema tipu *sinògorica* od sintagme *sitna gora*. Ovamo još: *crnòsliva* (Kosmet) »šljiva krupnija od džanarice, okrugla, ranka«, upor. *bilošljiva* (Travnik), *crnopupka* f »grah, pasulj«, *Crnogorac*, gen. *-orca*, *crnorizac*, gen. *-risca* m (13. i 14. v.); *crnovunac*, gen. *-unca* (Srbija) »pastir koji drži samo crne ovce, također naziv za Cincare i Sarakačane (= pogršene Cincare)«. U staroj antroponimiji *Crnomir* (13. v.), odatle ime potoka *Črnomerec* (Zagreb), poimeničenje s *-bc* starog pridjeva na *-/* (značenje je »potok, koji protječe posjedom nekog Črnomira«). Odatle hipokoristik *Ornata*. Denominala su dva: inhoativni na *-eti* i faktivni na *-iti*: *crnjjeti*, *crnim* (16. v., *po-*) i *errati*, *crnim* (Vuk).

Kako je već gore rečeno, u baltičkoj grupi odgovara ovom sveslavenskom pridjevu stprus. *kirsnan* »crn«; u lit. je očuvan samo u imenu rijeke *Kirsna*. Od ostalih ie. jezika (osnova

qers-) sanskrt pruža potpunu usporednicu *křinā* »crn, taman«. U sveslav. *čьnъ ispalo je s u grupi od 3 suglasnika, prešavši možda preko *h*. Ovaj slavenski pridjev malo je posudivan: Rumunji imaju *cerni*, Cincari *terță* < *cebnica*, arb. *cerile* < *crnilo* (iako Rumunji i Cincari imaju svoje lat. *negru*, a Arbanasi Ж).

Lit.: ARj 1, 835. sl. 839. 846. 847. 848. 895. 6, 503. Miklošič BI. SEW 1, 169. Bruckner 72. Trautmann 134. WP 1, 428. Mladenov 682. Gombocz-Melich 1, 114. Elezović 2, 425-6. Meillet, RS/ 2, 61. 68. GM 440. Воиас? 813. Tentor, JF 5, 204. Kidrič, L/Z 56, 590-597. Tomanović, JF 17, 207. NJ 3, ISU Jagić, ASPH 20, 520-521. Fink, 7m. 41. Vinja, PE 6, 579.

cřpati, *cřpam* = *cřpljē* impf. (Vuk, 17. v.) = *cřēpati*, *cřēpām* = *cřēpljē* (Vuk, 16. v., Dubrovnik, *na-*) prema pf. *zācřepnuti*, pored *cřpsti*, *cřpēm* (*is-*) i *cřpiti*, *-im* (*is-*) »haurire«. U steslav. *čnpē*, *čřēti*. U oblicima *cřpati* i *cřpsti* analogijski je prenijeta prezentska osnova *ceřp-* u infinitivu, a u provincijalizmu *cřepati* ostala je steslav. infinitivna osnova *ire-* i u današnjem infinitivu i odatle prenijeta u prezentsku. U *cřpsti*, *cřpēm* današnjeg književnog i saobraćajnog jezika stvoren je novi primarni tip glagola s umetnutim s pred *-ti* kao u *dupsti*, *gřepsti*, *skupsti*. Taj umetak nastao je prema primarnom tipu *klāsti*, *sjesti* i to zbog toga da se dočetni osnovni suglasnik uzmogne održati i u infinitivu, za razliku od steslav., gdje je asimiliran s *š* što slijedi. Odatle: pridjevi na *-iv*, *-Ijiv*: *cřpiv* (Stulić, Della Bella), *isčrpiv*, *neisčrpiv* i *isčřpljiv*, *neisčřpljiv*; imeničke izvedenice na *-ka cřpka* f (Kosmet), na *-aljka cřpaljka* f (Kosmet) »štrcaljka«; s prefiksom *pa-* *pacrk* m, *pocрка* f (Kosmet) »u figurativnom značenju: prazna i gola glava« = sa *po-* *počřpka* (Kosmet). Deminutiv na *-kati cřkati* (Vuk). Mađžari posuđiše *cserpa* »haustrum«, *cserpák*, *cserpál*. Glagol je baltoslavenski i sveslavenski iz praslav. doba (*ceřp, *čerti*): lit. *kerpu*, *kirpti*, lot. *cirpt*. U baltičkoj je grupi bolje očuvano ie. značenje »stric« od ie. osnove (*s*)*qer-* raširene formantom *p*, upór. i lat. *carpo* »trgam« i gr. *καρπός* »plod«.

Lit.: ARj 1, 821. 849. 7, 221. Miklošič 34. SEW 1, 170. Bruckner 76. KZ 51, 239. WP 2, 582. Trautmann 129. Mladenov 683. Elezović 1, 62. 2, 426. ASPH 12, 183. Boisacq 415. Pedersen, KZ 38, 342. Gombocz-Melich 1, 992.

crtalo n (Vuk, 15. v.) = *crtalo* (Crmnica, Crna Gora) = *črtalo* (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »u terminologiji pluga: veliki željezni nož usađen u gredelj, da reže zemlju, culter aratri«; sveslavenska izvedenica iz praslav. doba od prezentske osnove steslav. glagola *crac*, *crešti* »rezati«, koji u ovom obliku ne živi ni u jednom slavenskom jeziku. Sufiks *-lo* < *-dio* služi za tvorenje oruđa. Sufiks *-alo* zamijenjen je sa *-ak* (v.) *crtāk*, gen. *-āka* (Srbija) u istom značenju. Sa sufiksom *-tlo* od infinitivne osnove izvedeno je u istom značenju *eresio* n > *črijeslo* n (v.). Ie. i baltoslavensko značenje »rezati, sjeći« oživljeno je u *crtalo*, *crtāč* i *črijeslo* do danas. Ie. osnova *qer-* (»rezati«) raširena je u baltoslavenskom formantom *t*: lit. *kirsti* »oštro sjeći, žestoko udarati«, lot. *cirst* »sjeći, kopati«. Starocrkvenoslavenska imenica *crua* f »linija, upravo ravna linija urezana plugom u zemlju«, danas *eha* (14. v.), dala je mnoge izvedenice: denominal na *-ati crtati*, *-am* impf. (Stulić) (*is-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *za-*) »(u zapadnim krajevima) sinonim: *risati*, *rišem* (v.)«, upor. steslav. *и-а-чрѣтати* (Supraśl. 418, 4) »*ὄπτογράφος*«, odatle radne imenice na *-ar crtār* m (Dalmacija) = na *-āc crtāč*, gen. *-aca*, apstraktum na *-ež* (v.) *critež* m, postverbal *nacrt* m, pridjev na *-ost ertasi* »striatus«, iterativ na *-ar-i-ti: crtāriti* (Vuk) prema pf. *crtārnuti* i *cřtnuti* »vites incidere«. Posljednji perfektiv, važan za semantičkoga gledišta, nije našalost dovoljno potvrđen. Osnova *crt-* sa sufiksom *-ja* (kao u *plaća* pored *plato*) nalazi se u *creā* f (16. v.). Pored nje postojao je i apstraktum na *-jaj čřćaj* m (16. v.) od *crtati*. Kako se vidi, u tim dvjema izvedenicama očuvan je *čr* kao u narječjima. U *čřć-* provedena je asimilacija *čřć-* u *čřčāj* m (16. v.) »sinonim za *čřknja* f (u zapadnim krajevima)« < *čřtnja*, upor. glede sufiksa *piknja*, *tn* > *kn* kao u *Knin* za starije *Tnin*). Od asimilacije *čřć-* nastade deminutiv *čřčkati* = slov. *čěčkati* (glede *m* > *e* upor. *dežela* < *držela*) u pejorativnom značenju za »pisati«, odatle radna imenica na *-ar čřčkar* m »polygraphus« i odatle opet iterativi na *-ar-a-ti čřčkarati* = *čřčkariti*. Steslav. *izbia* bio je kulturni termin koji se posuđuje, odatle rum. *cirtā* »1° potez perom, 2° prenijeto na vrijeme: čas, trenutak«. Ista ie. osnova u prijevodu nalazi se još u *cret* (v.), *krāt* (v.) i *kratak* (v.).

Lit.: ARj 1, 849. 850. 2, 77. Miklósié 35. SEW 1, 172. KZ 43, 306. Sütterlin, IF 25, 69. Boisacq 427. Štrekelj, DAW 50, 35. Pictet,

KZ 6, 181. Osten-Säckén, IF 24, 247. Matzenauer, LF 1, 37. Mladenov 683. Tiktin 363.

cübok m (Hrvatska, Srijem, Slavonija). Od njem. *Zuwaage*, germanizam od kojega postoji prevedenica *pr'ivaga* f (Lika, ŽK).

Lit.: Jagić, ASPH 8, 319. Striedter-Temps 111.

cuca f (Lika) »mucus, slinac« nije dovoljno primjerima potvrđena riječ da bi joj se mogla utvrditi afektivna vrijednost. Ipak njena glosa upućuje na slov. eufemizam *cuca f* »weibliche Scham« i na mađž. *czuczka* »Geliebte«. Mađžarsko značenje upućuje opet na arb. *cuce* f »mlada djevojka do 12. godine«. Po reduplikaciji se vidi da se radi o djetinjoj onomatopeji u *cutati* »njihati«. Izlazeći iz djetinjeg govora, kod odraslih, dobivala je različita značenja i preinačenja. Tako *č* mjesto *c*: *čuča*. Upor. za ovu izmjenu *cuca f* = *cucka f* »ptica sylvia rubecula« prema drugoj onomatopeji. Nije isključeno da jedno preinačenje u pogledu dočeka predstavlja i *cura* f (Vuk, 18. v.) »djevojka«, riječ koja je danas općenita na čitavom hrv.-srp. teritoriju, izgubivši i pejorativno značenje, premda ima pejorativni sufiks *-(j)ura*, upor. *djevojčura*. U narječjima se ponovo pejorativizira, tako *cusra* f (ŽK, prema *srati* »cacare«, v.). Druga tumačenja ne zadovoljavaju. Daničić je *cura* bila posudnica iz tal. *ciutta* (ovo od *fanciulla* »djevojka«, od lat. *infans*), čime se ne objašnjava dočetak *-ura*, Skok od rum. *fecioară* »djevojka« < lat. deminutiv *fetiola* od *fetus*. Time nije dovoljno objašnjen gubitak početnog sloga. Bernekeru je postverbal od *curiti* (v.) i prvobitno bi značenje bilo *cuca* »žensko spolovilo«, Deminutivni je hipokoristik od *cura curetak*, gen. *-ika*, građen prema *haljéetak*, gen. *-tka* (v.), augmentativ *curétina* f, građen prema *ženetina* (v.). Deminutiv je na *-ica: curica* f (Vuk) i *-če curče*, gen. *-eta* (ŽK). Pridjevi su na *-in* i *-ski: cürin*, *cürskí*. Slov. *cürlja* f je primljeno iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 1, 857. 2, 83. SEW 1, 131. Skok, ZRPh 38, 545. Gombocz-Melich 1, 763. REW* 4393. Pleteršnik 1, 89. GM 443. Hirtz, Aves 46. 69. Fink, Im. 21.

cúcak, gen. *cucka* m (Vuk) = *cucāk*, gen. *cucka* (ŽK) = *cucek* (Habdelić, Belosteneć) (hrv.-kajk., slov., ugarski Hrvati, u jednog pisca iz Bosne) prema f *cucka* (Belosteneć) »sinonim: pas m, prema kuja f«. Odatle hi-

pokoristik na *-e cucę*, gen. *-eta*. Osnova je prema tome reduplikativna, a nalazi se i u arb. *cucę f* »kuja«, koje zbog nesuvisle geografske aree ne može potjecao iz kajkavskog *cucka*. Reduplikacija kao bitna oznaka onomatopeje može se nalaziti i u drugim jezicima, tako u ukr. *cuca* i odatle u glagolu *cucukaty*, polj. *ciucia*, češ. *cúcyk*, *čučena*, gluž. *čužka* »malo pseto«, rus. *cucey*, lit. *čiučius*, njem. *zuzu*, španj. *chucho*. U toj reduplikaciji dolaze i suglasničke varijacije, i to k mjesto *c* u prvom ili drugom slogu. Tako u Vukovu uzviku *čuki* za tjeranje psa, koji i Mađžarima služi za psa; odatle Vukovi hipokoristici na *-o* i *-in: čuko* i *cukin*; k mjesto *c* u prvom slogu općenito je u hrv.-srp.: *kucak*, gen. *kucka*, hipokoristik na *-e kuće*, augmentativ *kučina* (ugarski Hrvati), *kuca* (Vuk), *kuco* m (Vodice, Istra), s mađž. sufiksom *-o* > *-ov* *kucövi* od iste osnove i denominál (*s*)*kúcati* se (Vuk) »pariti se (o psu)« i imenička izvedenica odatle *kúcalica* f (Kurelac) »vrijeme kucanja«. Također u rum. *cuřu* i furianskom *kutin*. Ova onomatopeja dolazi i u uzviku kojim se mame (vabe) psi: *küc*, *küđ*, *kucima* pored *kutima*, *kutma* i *kičma* (Kosmet). Sa sufiksom *-bko*, kao gore *cucak*, govori se *kučak*, gen. *kučka* (Čilipi) m prema *kučka* f = *kučka* (Vodice, Istra) »pas, kuja«; *č* je mogao doći u ovu izvedenicu od izvedenice na *-e* (kao u *magare*) *kuče*, gen. *kučeta* n (Vuk, Kosmet, također bug), na *-ence kučence*, pl. *kučići* (Kosmet), odatle augmentativni na *-ina* i *-ste* (upor. *de-rište*) *kučetlna* (Kosmet), samo figurativno i pejorativno, »žensko čeljade«, *kučićte* (Kosmet) »figurativno i pejorativno: dijete«. Značajno je ipak da se *č* nalazi i u drugim jezicima, tako u tur. *küçük* »mlado pseto« i arb. *kuč* (u dječjem govoru), *kučikē*. Osnova *kuč-* raširena je i u romanskim jezicima i Suglasnici *c* i *č* variraju sa *tj* u ukr., rus. i mađž. *kutya*, sa *š* u uzviku *kuš* »zov za psa« (Vodice, Istra). Nema sumnje da ovamo moramo staviti i opći hrv.-srp. femininum *kuja* »kučka« i odatle denominal na *-ati hujati* se. Upor. s drugim sufiksom lot. *kuna* »kuja« prema lit. *sa*, sanskr. *čva* »pas«. Onomatopejska je osnova u svim ovim slučajevima zajednička.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 716-24. 824. 829. Miklošič 145. SEW 1, 636. Mladenov 264. Gombocz-Melich 743. GM 218. 219. 443. REW34789. Ribarić, SDZb 9, 160. Elezović 1, 347. Šašineanu, IJb 12, 146. Petersson, IP 24, 269. Pogodin, VAI 10, 68-75. Jagić, ASPH 31, 551. Schulze, Aufsätze E. Kühn 193-197.

cucùkati impf, (narodna pjesma) »pjevati uz tamburu«, onomatopejski glagol s deminutivnim *-kati*. Onomatopeja *cucu-* nije potvrđena u ovom značenju u narodnom govoru.

Lit.: ARj 1, 857.

cugelj, gen. *cuglja* m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: uzda«. Noviji germanizam od njem. *Zugel*. Osnova je njem. izvedenice u kajkavskom *ćuk* m (Belostenec) »sinonim: 1° nategača, 2° vlak (ŽK, ovdje je gen. *cuga*)« < nvnjem. *Zug*.

Lit.: ARj 1, 857. *Striedter-Temps* 112.

ćujka = *cojka* (Vuk) f (Srbija) »slaba rakija«. Nalazi se i u rum. *fuică f* »domaća rakija, osobito u Vlaškoj«, odatle radna imenica *țuicar* m »rakijaš«, i kod mađarskih Sikulaca *cujka*. Sufiks je očito naš. Daničić izvodi krivo od rum. *zoi* »pomije«, što nije moguće ni morfološki ni semantički; *zoi* je plural od sing. *zoae*, a ovo stoji prema Tiktinu u vezi sa *soiu*, pl. *soae* (Muntenija) »die fetfige Schmiere«, što semantički nije isto sa *zoae* f »pomije« < polj., rus., bug. *zola* »lug«. Vjerojatnije je da je od djetinje onomatopejske osnove *ću-* u impf, glagolu na *-kati cukati*, *cukám* »1° potare, 2° mingere« (hrv.-kajk., Belostenec) prema pf. *cuknuti*, -m »srkati«, odatle *cuklič*, gen. *-ića* m (Della Bella, Stulić) »pijanica«, i hrv.-kajk. i slov. *cucati* »1° sucer, 2° uriner«. U drugom značenju dolazi ista osnova kod Vuka u *ćukiti*, -im (Grbalj) »poljubiti« = *cuknuti* (Mikalja), odatle *cuknuće* n (Mikalja) »cjelov« = *canuti*, -m (Srbija, Leskovac). I ovaj glagol izvodi Daničić (krivo) od tal. *succiare* < lat. **suctiare* od *sugere*.

Lit.: ARj 1, 819. 857. 858. *Tiktin* 1659. *Gombocz-Melich* 1, 769. *REW*⁶ 8415. Bernard, *BSLP* 44, 109.

cukati¹, -am impf. (Vuk, Budva, narodna pjesma) = *kucati*, -am (*ot-*, *s-*) prema pf. *cuknuti*, -em i *kucnuti* »udarati«. Perfektiv *cuknuti* nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru; u je nastalo od sonatnog /, kako pokazuje slov. *kolcati* i bug. *kačam* istog značenja. Glagol se osjećao kao onomatopejski. Zbog toga je došlo do reduplikacije u uzviku *kūc kūc* i do metateze *čūk* (Kosmet: *čūk u kuću*, *ćuk pred kuću*, u narodnoj poskočnici) i u impf, *cucati* »kucati«. Od *kucati* izvedene su u Dubrovniku imenice na *-anja kucanja*, f (Dubrovnik), na *-alo* (za sprave) *hučalo* (Dubrovnik), na *-ata* (dalmatoromanst) nastavak kolektivnog značenja, upor. *maslināda*

u Zadru) *kucala* f (u Dubrovniku, u izreci: *novci se dobivaju na kucati*). U prijevodu *klecati*, -am impf. (Dubrovnik) »udarati sve jednako u zvono samo s jedne strane«.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 47. 716. *Mladenov* 265. *Pleteršnik* 1, 421. *Elezović* 2, 426. Tomanović, *JF* 17, 203.

cukati², -am impf. (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., 2K) »sinonim: trgati (kod boli u tijelu)«. Noviji germanizam od nvnjem. *zucken*.

Lit.: ARj 1, 858.

ćulo n (ugarski Hrvati, Krašić, Hrvatska) = *ćula* f (slov.) »zavežljaj, paket, fascis, Bündel«. Odatle deminutiv na *-će* (upor. *Selce*) *culce* n (Hrvatska). Iz mađ. *ćula* istog značenja, ali nepoznata izvora. Ne može se uzeti da *ćulol -a* potječe iz arb. *ćule* »Sack voll Getreide« zbog nesuvisle aree, budući da ni *ćulo* ni *ćula* nije potvrđeno u južnim hrv.-srp. krajevima, a ni akcentom se ne slaže. Daničić izvodi od *culo* i izvedenicu na *-al* (v.) *culac*, gen. *oca* m »puzdra, penis quadrupedum«, koja nalichi na indeklinabilni pridjev *culjāk* (Kosmet) »go« < arb. *cullak* »nackt« (Godin), ali se ne slažu u značenju.

Lit.: ARj 1, 858. *Gombocz-Melich* 1, 772. *Elezović* 2, 426. *Godin* 264. *GM* 442. Joki, *UJb* 1 i *IJb* 11, 198. Barić, *FPP* 1, 231. i sl. Isti, *AA* 2, 88.

cimcupa f (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela ženturina«. Zacijelo je pejorativna riječ. Daničić je upoređuje sa *čupara* (Srbija) »odrasla djevojka« te pomišljana tal. *chionzo* »tozzo, rattrapito« neodređenog postanja, i na tál. *dōfo* »uomo dappoco«. Oboje je neuvjerljivo. Prije će biti domaća ekspresivna riječ koja je u vezi s makedonskim *čupa* »djevojka«, s reduplikacijom početnog sloga i umetnutim *n* pred dentalnom afrikatom. Upor. *cumprela* (v.).

Lit.: ARj 1, 859. *DEI* 907. 950. *REW*⁶ 2453. 4718.

ćunj m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »klip u koji se gađa loptom ili drugim čim« = *ćunovi* m. pl. (Budva, *igrati na ćunove*) = *ćunj* m (Voltidi, slov.) »eonus«. Oblik *ćunj* je ušao u našu srednjoškolsku terminologiju za geometriju i postao danas općenit. Odatle pridjev na *-ost ćunjast* (i slov.), *ćunjkast*. Složenica *ćunjosječ* f je prevedenica prema njem. *Kegelschnitt*. Isto značenje ima *kūnj* m (Novi, Hrv. Primorje, 16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »1° klin govodeni, alat kame-nárovo, 2° oruđe za kovanje novca«. Ovamo

ide denominal na *-ati* s tal. prefiksom *in-* *inkonjāti*, -am (Mljet) »pričvrstiti«. Upor. arb. (Gege) *kú*, s članom *kuni* »Dobel, Keil«; *kunj*, *inkonjāti* je od lat. *cuneus* > tal. *cagno*, učeno *conio* (termin kovnice novca), *incognare*; *kunj* može da potječe iz dalmatoromanskoga. Oblici *ćunj* — *ćunj* slažu se s mlet. *zono*, koje je također po mom mišljenju nastalo iz *cuneus* prijenosom palataliteta na velar: > **k'únus*. Ne zna se ide li ovamo s tal. deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *-ittus cūnei* m (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »tjesno staklo za tekućine«. Moglo bi biti i skraćenica od **bocunet*, od tal. *bozza* > *boca* (v.). Daničić pomišlja na tal. *cunetta* od *cuna*, što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 859. 2, 100. 5, 788. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *Pleteršnik* 1, 117. Jokl, *ZONE* 10, 196. Mussafia, *Beitrag* 225. *DAW* 22. *REW*⁶ 2396. ЛЕГКИМ. 1063.

ćüpiti, -lm pf. »trgnuti se natrag«, deminutiv na *-kati cupkati* impf, (*po-* »hüpfen«), *ćüpnuti* »sitno igrajući udarati nogom o zemlju«. Izvedenice od uzvika *ćup* (Vuk), *ćupa*, koji u rum. glasi *top* — *țup(a)* »hopp, hops« i odatle onomatopejski glagoli *țopăi* = *fupăi* »hüpfen« i apstraktum *țopăială* f. Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 859. 10, 158. *Tiktin* 1622.

ćuriti, -im impf. (Vuk) (*is-*, *s-*) = *curiti*, -im (ŽK, *is-*) »kapatii neprestano«. Upor. hrv.-kajk. i slov. *curati* (slov. i *cüreti*) »hamen«. Od iste osnove izvedenica na *-žo ćurak* m »kao vir gdje voda izbija«, također toponim (*Ćurâk*, gen. *Ćurka* ŽK). Glagol je sveslavenski onomatopejskog podrijetla, što se vidi iz mijenjanja osnovnog *c u c i s i* opetovanja osnove: bug. *ćučurkam* pored *ćurkam*, *šurkam* pored *šuriam*. Sa suglasnikom *š* upor. *šum* m (v.) i *šuma* (v.). Onomatopeja se nalazi i u baltičkoj grupi, u njemačkom kao i u mađ. *csuranni*, rum. *tarai* i u romanskim jezicima (španj. *chorrear*, *chourrouta*). U hrvatsko-kajkavskom mjesto *r* dolazi i *z*: *ćuzeli* (Belostenec, Jambrešić), koje Daničić (bez potrebe) izvodi iz mađ. *csuz* »nazeba«, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 860. 3, 858. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 131. *Mladenov* 690. 696. *Bruckner* 65. *KZ* 56, 187. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Schuchardt, *ZRPh* 29, 342.

ćurunda f (Vrbnik u rečenici: *razvajaj kvas ali teslo pod rukami na ćurundu*); deminutiv na *-ica ćurundica* f (Daničićev akcenat, Krk) »hljepčić što se zadnji napravi a prvi

ispeče«. Daničić izvodi iz tal. part. prez. kao pridjeva *corrente* od *correre* < lat. *correre*, što ne može biti jer bi u toj riječi velar ostao a ne bi prešao u afrikátu *c*, *nt* ne bi dao *nd*.

Lit.: ARj 1, 860.

ćuvik, gen. *-ika* m »svirala kojom se ptice vabe«, postverbal od impf, *ćuvikati* (kajkavski) »hukati kao ćuk« Daničić izvodi od mađ. *csuvik* »ćuk«. I *ćuvik* i *ćuk* = slov. *ćuk* »sova« — onomatopeje su koje oponašaju glas ptice; rum. *ciovičă f* = *ciomvica* = *ciomulică* »sova«, pa neće biti pozajmica.

Lit.: ARj 1, 860. *SEW* 1, 163. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Hirtz, *Aves* 47-6.

ćvāncik m = *ćvāncik* (Drsník, Kosmet, pored *ćvāncik*) = *ćvānciga* f (narodna pjesma) = *ćvānciga* (ŽK) »stari austrijski srebrni novac od 20 novčića koji je bio u opticaju i na Balkanu«. Ž. r. je nastao prema *forint* pored *forinta* (v.). Odatle hipokoristik *ćvanja* f (nekadašnja Vojna krajina) i unakrštanje s *franak*: *franaka* = *prāncika*. Od njem. *Zwanziger* (dočetak *-er* ispušten kao u *frājt* < njem. *Gefreiter* »razvodnik«, najniža vojnička čast u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Novija balkanska riječ njemačkog podrijetla: rum. *șfanț* = *șfanțig*, čine. *șfanlic*, bug. *ćvāncig* i s izmjenom dočetka *-dg* u *-ec*: *ćvanec*, ngr. σφαντζ(ι), arb. *svāncik*.

Lit.: ARj 1, 860. *Elezović* 2, 418. *Pascu* 3, 227., br. 13. *Mladenov* 674. *GM* 397. *Gombocz-Melich* 1, 778. Tomanović, *JF* 17, 204—205. *Ive* 32., § 72.

ćvasti, *ćvalem* impf. (Vuk, 13. v.) (*pro-*, *ras-* *se*), baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba, »florere«; sadrži *a* < *b* od prezentske steslav. osnove *c* *blc* prema *i* u inf. *ćvisti*, koji se nije očuvao u hrv.-srp. Prezentski prijevoini štěpen nalazi se još u inhoativnom glagolu na *-eti ćvātjeti*, *ćvātīm* impf. (Vuk, 16. v.) < *ćvīteti* (ikavski *ćvātiti* ŽK), *š* metatezom *ćvātjeti* (*ras-* *se*) (Vuk, nar. pjesma, 16. v.). Nastavak *-im* povlači za sobom i u jekavaca infinitiv *ćvātiti* (*ras-* Vuk). Ima potvrda i za *í* < *tj* *ćavčeti* i za gubitak mekog poluvokala *ь* *ćijeli*, *ćlīm* kod dubrovačkih pisaca (16. v.). U grupi od 3 suglasnika *ćvi-* ispaao je srednji po zakonu. Od iste je osnove i pf. *ćvanūli*, *-em* (*Osvennici*) sa *m* > *n* kao u *panem* pored *padnem*. Upor. bug. *ćv nč*. Od *ćvātjeti* postoji postverbal *ćvat* m (Vuk) = *ćvôt* (istarska nar. pjesma), od infinitiva apstraktum *ćvāst* f = *ćvatnja* f »inflorescentia«, a od *ćvat* stvoren

je denominal na *-ati cválati*, *-ām* (16. v.) (*ras- se*) i imenica na *-ivo* (v.) *evalivo* n »floš«, koje nije ušlo u saobraćajni jezik. Od *cvat* izvedeno je s pomoću madž. sufiksa *-os* > *uš* (upor. *bogatuš* ŽK »bogatan«) *cvatuš* m »biljka anthonomus germ«, ali ova izvedenica nije dovoljno potvrđena u narodnom govoru. Dubrovački pjesnici i Kavanjin slavizirao ž. lično ime *Flora* u *Cavtislava* = *Captislava* prema *captiti*, *b* > *a* je nastao od » koji se nalazi u lot. *kvitēt* »svjetlucati, sjati«. Ie. osnova je *knetí-*, raširenje s pomoću formanta *-to*; *značila* je također »svijetliti, jasan, bijel«. To je ista osnova koja se kod nas nalazi u *svanuti* (v.), *svitati* (v.), *svjetao* (v.), *svijetliti* (v.) i *svijet*, gdje je ie. palatal *k* > *s* po zakonu. Prema tome u sveslavenskom glagolu iz praslav. doba postojala su dva izgovora *kvitteti > rus., stcslav. *cvbteii* > hrv.-srp. *cvátjeti*, bug. *cávija* s drugom palatalizacijom samo u južnoslavenskim jezicima, dok je u sjeverozapadnim slavenskim jezicima *kv* očuvan (upor. češ. *květen*, polj. *kwiat'*). Praslavska je značajka dvostruki izgovor ie. osnove *kuelt*. Ta fonetska dubleta imala je za posljednicu semantičku varijaciju. Ie. osnova u sjeverozapadnom izgovoru postoji još u prijevju ie. *oi* > sveslav. : *cvijet* m (Vuk), ekavski *cvet*, ikavski *cvít*. U ikavskim čakavskim narječjima može biti i *cvet*, a u izvedenici *cvitnâ* (*nedilja*, tako ŽK). Ie. *kvoit imalo je prvobitno participsko značenje »ono što je rascvjetano ili vrijeme kad je rascvjetano«, odatle po semantičkom zakonu rezultata (2° negdohe) konkretno »1° Blüte, Blume, 2° menstruacija (prevedenica prema krivo shvaćenom lat. *fluorés* = *f lores*)«. Odatle: denimutivi na *-bc*, *-bk* *cvijětac*, gen. *cvijeća* m, *cvijětak*, gen. *cvijetka*, kol. na *-je cvijeće* n = *cveće* (Kosmet »bije le glavicu na vinu«, *cvítlje* (Vodice, Istra), kolektivni deminutiv na *-će* *cviječice* n, pridjev na *-šn* u određenom obliku *cvjetna nedjelja* »dominica palmárúm«, koja se zove i u pluralu *cvijeti* = *četna nedjelja* (Piva, Drobniak) = *cvitnâ nedilja* (ŽK), raširen sa *j* u određenom obliku *cvjětnjî*. Pridjev je poimeničen sa *-jak* *cvjětnjak*, s *-ica* *cvjetnica* f (16. v.) »cvijeti«. Zoranie ima pridjev raširen sa *-lo* (upor. *lipanj*, *srpanj*, *travanj*) u neodređenom obliku: *cvitanj* za mjesec *maj*. Taj naziv odgovara češ. *květen*. Još s izvedenice na *-onja* (v.) *cvjetanja* m (Vuk) »cvjetast vo« prema izvedenici na *-ulja* (v.) *cvjetulja* f (Vuk) »krava«. Posljednja je izvedenica ime biljke »*ranunculus acris* L«. Denominal je na *-ati cvjetati*, *-am* impf. (Vuk, 16. v.) (*iz-*,

ras- se) prema impf, *rascvjetávati se* (Lika). Po ovom prijevoju sa *r* > *e* reformiran je u istočnim krajevima *cvesli*, *evetem* mjesto *cvasti* = *rascvjesti se*, *rascvjetěm* (Risan). U antroponimiji je prijevojni oblik obilno zastupljen. U starim imenima od dva člana potvrđen je *Cvitimir* kasno (u 15. v.). Obilno su potvrđeni hipokoristici odatle: *Cvijetko*, *Cvijetan*, *Cvijetašin* za muškarce, *Cvijetana* i *Cvijeta* (15. i 16. v.) za ženske ne samo kod nas nego i u bugarskom. Upor. crnogorsko prezime *četaković*. Vrlo je vjerojatno da ovaj antroponimički tip nije samo slavenski nego da je nastao na Balkanu kao prevedenica prema romanskim *Florus*, *Flora*, *Florianus*.

Lit.: ARj 1, 765. 856. 860. i si. 867. 12, 261-4. 13, 73. 77-80. Miklošič 150. Isti, Lex. 1105. SEW \, 657. Bruckner 287. KZ 46, 232. Elezović 2, 418. Mladenov 675. i 677. Trautmann 147. WP 1, 470. Belić, Priroda 301. Ribarić, SDZb 9, 137. Vuković, SDZb 10, 405. Georgijev, KZ 64, 119. Vaillant, RES 13, 110-113. 22, 41. Capidan, DRom 1, 331-6. Osten-Säcken, IF 23, 382-3. Jireček, Romanen 2, 36. 3, 22. Miklošič, ONPN 69. Isti, PN 113. Nilles 2, 198-209.

cvéba f (Hrvatska, Zagreb), slov. *cveba* pored *cibéba*, *civéba* < njem. *Zibebe*, *cibib* m (Mikalja, Bela, Sulek) < tal. *zibibbo*, s adaptacijom dočetka domaćim riječima *cibličm* (Brač) »uva passa« < mlet. *zebibo* < ar. *zibib* (iz Levanta i Sicilije). Ovamo ide kao metafora *cibib* m (Lastva) »bijelo grožđe sitna zrnja« te kao adaptacija i kao metafora *cibila* f (Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa«, upor. *tsubibbu* (Lipari) »Art weisser Traube«. Posljednje može biti dalmatoromanski leksički ostatak. Reduplikacija u dočetu *-bib* *izazvala* je reduplikaciju u početku *zřib* m (Dubrovnik) »vrst suhog grožđa iz Grčke«, *cicib* m »bijelo grožđe stolno«. Ovamo ide i varijanta *ciziba* f (Primorje) »vinova loza bijela grožđa«.

Lit.: ARj 1, 804. 976. 2, 20. Zore, Tuđ 8. Pleteršnik 1, 82. 85. 89. REW* 9608. Prati •1063.

cvek¹ m (hrv.-kajk. i slov., ŽK) = *cvek*, gen. *cveka* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° sinonim: brukvice (Lika, v.), *klinci* (ŽK), 2° čavao koji izrađuje domaći kovač iz komadića željeza (za razliku od tvorničkih čavala koji se zovu *pontine*)«. Taj postolarski termin potječe od srvnjem. *Zweck*. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i ruskom, upor. također madž. *cövek*. Da je postolarski zanat bio kod kajkavaca u rukama

Nijemaca, to dokazuje kajavska posuđenica *šoštár* m < srvnjem. *schuohstere* (složenica od njem. *Schuh* »cipele, postole« i lat. *sutarēm*, upor. s time i srednjovjekovni naziv za Dugu ulicu /danas Ulica Pavla Radića/ u Zagrebu *vicus leulonicorum sutorum* »Šoštarska vulica«).

Lit.: ARj 1, 862. Miklošič 1. 30. SEW \, 131. Bruckner 68. Gombocz-Melich 1, 761. Pleteršnik 1, 89. Slávia 1, 241. Tkalčić, Spom. 1, XIII. Mažuranić, 1429.

cvek² m (Srijem) »sok koji pčele naberu te iz njega bude med«. Ne zna se, ne postoji li još kakav termin ovoga značenja i da li postoji još kakve varijante ovoga termina u narodnom govoru. Postanje nepoznato. Homonim *cvek* (v. gore) ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 1, 862.

cvékla f (Vuk, Srbija, može biti jekavski i ekavski) = *cveka* f (Stulić, Šulek) = *cikla* (hrv.-kajk.), može biti ikavski, upor. strsp. *svěklovb*) = slov. *cikla* = *cikva* (ŽK) »beta rubra, blitva«. U stcslav. *svěkh*, strsp. pridjev *svěklovb korenb*, *sokb* < gr. *σῆϑῆλον* = ngr. *σῆϑῆλον* > arb. *sef kle* f (glede *ti* > *kl* upor. vlat. *vedus* < kllat. *vetulus*), s metatezom *sef > *sve-*. Prijelaz *s* > *c* nalazi se i u bug. *cvekló* i u madž. *czékla*, s kojim se poklapa hrv.-kajk. i slov. *cikla*. Ta su dva posljednja oblika bez metateze. Upor. još polj. *čwikła*. oblik *cikva* (ŽK) je nastao metatezom od *civkła po analogiji biljaka na *-va* (*blitva* itd.). Balkanski grecizam iz područja vrtljarstva. Prijelaz *s* > *c* po Vasmeru nastao je prema *c eiš*.

Lit.: ARj 1, 862. 793. Miklošič 329. Bruckner 68. Mladenov 674. Rohlf 1929. GM 380. Vasmer 49. 139.

cvelati se impf, (subjekt *krmača*) »sinonim: bukariti se (v.)«. Pridjev sadrži r mjesto *e*: *cvilovan*, *-ovna*. Bit će istog onomatopjejskog postanja kao *cviljeti*, *cvilim* impf. Mjesto *cvipostoji* u čakavskim i kajkavskim narječjima *kviliti*, *kvili* (subjekt: *svinja*, *kad se kolje*, ŽK, Fužine). U Cresu se govori i za ljude: *on kvili* mjesto *cvili*. U ŽK razlikuju: ljudi, žene, djeca *cvttidu*, a svinje *kvilidu*. Upor. još stcslav. *cveliti*. Sveslav. onomatopeja. Glede *cvipored* *kvipor* upor. polj. *kwiat* i *cvijet* (v.).

Lit.: ARj 1, 862. 869. SEW 1, 657. Hirt, IF 32, 252. Petersson, ASPH 34, 377. Matzenauer, LF 7, 25-26. Tentor, JF 5, 210.

cvókati, *cvókām* impf. (Vuk) prema pf. *cvaknuti* »osculari cum crepitii«. Odatle *cvoka* f »koliko se može jedanput srknuti«. Značenje

tog postverbala kaže da je onomatopeja sa držana u impf, i pf. značila i zvuk koji stvaraju usta kod jela. Onomatopjejsko postanje vidi se i odatle što se osnova upotrebljava i sa sufiksom *-ot* (v.): *cvokòtati*, *cvòkocēm* (Vuk) = *cvokòtat*, *-ocem* (Kosmet) = *cokòtati* (glede *evo-* > *co-* upor. *nostoran* ŽK od *stvoriti*, v.) »drhteći udarati zub o zub«. Kako u onomatopeja često biva, i ovdje dolaze i drugi suglasnici u osnovi, tako *m* mjesto *v* (upor. *cmariti*, v.): *cmokali*, *cmokam* impf. (Vuk) prema *cmòknuti*. Odatle hrv.-kajk. *crnokec*, gen. *-kca* m »poljubac«. S prijavejem *o-a*: u Slavoniji *rascmakati se* »glasno se cjelivati«. Vukovo *cmakati*, *cmokam* impf, (*na-*) »odveć maziti kose«, *rascmakati*, *rascmakām* pored *-čem* (Lika) »pravom mašću razmazati«, također sa *cv* pored *cm* (v. gore) *rascvakati*, *rascvākām* (Lika, objekt *maslo*) ne potječe od onomatopjejskog nego od *smok* (v.).

Lit.: ARj 1, 817. 818. 874. 13, 76. Elezović 2, 419.

cvòlika f (Vuk, 17. v.) »1° scapus, tibia, 2° cikuta > kukuta (v.)«, izvedenica sa sufiksom *-ika* u imenima biljaka od *cvol* koje je potvrđeno u slov. i bug. < stcslav. *stvolb*. Također s augmentativnim sufiksom *-ina* *cvòlina* f »kukuta«; *cv* je nastalo iz *sv*: *svalina*, koje je potvrđeno. Nejasan je lički oblik *camòljika* f »debela krupna trava, osobito od duvana i bobac«. Taj oblik pretpostavlja *cv* > *cm* kao *cmariti* (v.) i *cmokali* (v.), ali ostaje neobjašnjen (svarabhaktički?) samoglas *a*, za koji nije postojao razlog u stcslav. *stvolz*, *stvolije* »urtica« > slov., bug. *cvol* i *cvolcei* *cvelenika* f (Kosmet) »kukuta« ide također ovamo kao poimeničeni pridjev na *-en* s pomoću *-ika*; *e* mjesto *o* bit će asimilacija nenaglašenih samoglasa *o-e* > *e-e*; *c* za *st* je kao u *Cole* za *Stojan*, *Caka* za *Štaka*. Osnova se nalazi u starocrkvenoslavenskom, češkom i ruskom. Postojala je dakle u praslavenskom, ali ie. veze nisu utvrđene. Mladenov je drži srodnom sa *stablo* (v.), dakle sa ie. osnovom koja se nalazi u *stojim* (v.).

Lit.: ARj 1, 759. 875. Miklošič 327. Isti, Lex. 1104. Mladenov 607. Elezović 2, 418. Bernard, RES 27, 38-39. Rešetar, ASPH 36, 541. Lukić, Bog. 4, 140-150. Štrekelj, ASPH 28, 496-499.

čvor, gen. *cvòri* f (Brusje, Hvar) »gamad na čovjeku ili na životinji (obično uši)«. Nije potvrđeno u drugim narječjima. Grupa *cv* nastala je zacijelo od *stv* kao u *cvolika* i *cvolina* (v.) od *stvar* (v.). Glede značenja upor. *nima stvar* f (ŽK) »životinja, upravo nijemi stvor«.

U narječju. Brusja $\bar{o} < a$. Kolektivno značenje izraženo je apstraktumom po deklinaciji *i* (upor. *bujad*, *živad*, *gamad*).

Lit.: Hraste, *JF* 6, 211.

cvrĉil m (Sutivan, Brač) »tanki špag, tanji od traine«. Možda je u vezi s *sferzina* f »lančana (na gripu, Parčić)«.

Lit.: Parčić, *Tal.* 736.

cvr̂čati, *cvr̂čim* impf. (Vuk) »stridere«; $\mathcal{E}$ je nastao ispred *-ėti* (upor. *bježati*, v.), kako se vidi iz *cvrkati*, *-am* impf, prema pf. *cvrknuti*, odatle postverbal *cvrká fi* izvedenica na *-ūt* (v.), odatle opet denominai *cvrkutai* impf. Pored *cv-* postoji i *cv:* *cvr̂čati*, *-lm* za *cvr̂čati* impf, prema pf. *čvr̂knuti*, *čvfk̂nēm* (Vuk) »o glasu koji nastaje od vode kad pane na usijano gvožđe«. Od *cvr̂čati* je apstraktum stvoren s pomoću *-ež* (v. *lavež*): *cvr̂čēž* m i radna imenica na *-bko* (v.) *cvr̂čak*, gen. *-čká* m (Vuk) »cicada, gryllus«, s varijantama *cvr̂čak*, *crčak*, *cvrkac*, *cvr̂čič*, *smr̂ček* (Habdelić, Belostenec) = *smr̂čak* (Slavonija), također s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi *cvr:* *crčak*, gen. *-čka*. Belostenec i Stulić imaju m mjesto *v:* *čmr̂čak*, gen. *-čka*. Kao u *cvliti* pored *cvliti* i ovdje imamo *skvr̂čati*, *-čim* za *cvr̂čati* i odatle pejorativnu izvedenicu na *-ala* (v.) *skvr̂čalo* n »figurativno (metaforički): brbljavac« i bez *s-* u *kvrknuti* (upor. bug. *kvečerče*) kao i sa *c < s* u *cvrknuti*. Onomatopejska osnova *skverk-*, izojaz se opetuje prirodni ili umjetni glas izazvan ljudskim radom, nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u ukrajinskom i ruskom. Postoje i varijante sa *lj* i *g* mjesto dočelnog *-k:* *čvr̂ljiti*, *čvr̂ljin* impf, »nešto tako primicati vatri da gori i upali se« (nejasno definirano značenje), o ptičjem pjevu *cvrguljiti* (Jačke, Trstenjak). Ovamo ide i *čvr̂ča* f (Mrkopalj) = *cvr̂č*, gen. *-i* f (ŽK) »škripa koja nastaje pod nogama kad je velika studen«. Upor. još *šturak* (v.)

Lit.: *ARj* 1, 875. 2, 55. 121. 122. 15, 775. *Miklošič* 37. 305. *SEW* 1, 164. *Brückner* 68. *Mladenov* 675. Bernard, *RES* 27, 33. Hirtz, *Aves* 49–50. 71. 599. *Pleteršnik* 2, 978.

cvr̂iti, *evrem* impf. (ŽK) (*sa-*) = *cvr̂ėti* (Belostenec, Jambrešić, Trebarjevo, Vrbnik, krv.-kajk., čakavski i slov.) »(ras)topiti (mast, salo, vosak, ovo na štokavskom teritoriju)«. Nalazi se još u sjeverozapadnim slavenskim jezicima. Osim navedenih leksikografa pozna taj glagol još Mikalja. U starocrkvenoslavenskom glasi *skvr̂č*, *skvr̂ėti*, kod nas je generalizirana infinitivna osnova s prvom i drugom

palatalizácii om: *čvr-* i *cur-*. U prošlom participu dolazi u nižem prijevornom štěpenu *cvr̂t* (*procvr̂iti vosak, sa-*, ŽK), odatle izvedenica na *-je* (v.) hrv.-kajk., slov. *cvr̂tje* = *cvr̂će* gen. *-a* n (ŽK) = *cvr̂ča* f (Mikalja) »kajgana«. Ovamo *ocvr̂tje* (slov.) »Eierschmalz« i *čvr̂ljci* pored *cvr̂ljki*, gen. *cvr̂ljākā* (Kosinj, Pėrušie) »žmare f. pl. (v.)«, *rascvr̂lje* n (Belostenec) i pridjev na *-lživ rascvr̂lživ*. Prijevorn 0 > α nalazi se u *ocv̂arak*, gen. *ocv̂arka* m (ŽK) = *čvorak*, gen. *čvarka*, pl. *čvarci* m (štokavski) i u *čvariti*, *-im* (Vuk, Pavlinović) »mit Geräusch schmelzen« pored *čvariti* »schmorren« (*ras-* se, Lika). U Slavoniji je potvrđen *ocv̂arak*, gen. *-rka* »Speckgriebe«. Viši prijevorn t nalazi se u *cvirak* (Hrv. Primorje), slov. *ocv̂irak*, *-rka* m (također prezime *Ocvirk*) = *ocv̂irak*, gen. *-irka* (ŽK, Istra i hrv.-kajk.), postverbali rašireni sa sufiksom *-bk* od impf, *ocv̂irati* (slov.), *rascv̂irati*, *rascv̂iram* (Zoranie, Belostenec, Jambrešić, Stulić) »rastopiti«; odatle *rascv̂iralnca* f (Jambrešić) prema pf. *ocv̂re-ti*. Naziv svinjske prerađevine **skvr̂bčina* (augmentativna izvedenica na *-tko* od prezentske osnove postverbala) je kulturna riječ. Nju posuđiše Mađžari u panonskoj nizini: *kurczina*. *Proroci* (16. v.) imaju i prijevorn na o. *rasevor*, koji nije potvrđen u današnjim govorima. Prijevorn aje steslav. *skvarim* = *škvara* f = *škvara* (Vuk, Šibenik), *škvara* (ŽK) = *ckv̂ara* (Vuk) = *cv̂ara* (Martić, s gubitkom srednjeg suglasnika u trosložnoj grupi) »sinonim *žatop* (Crna Gora), *Suppenange*«, *ck̂ara* f (Srbija) »sprava koja se u zapadnim krajevima zove gradele f (Lika)«. Odatle denominai *naskv̂ariti*, *-lm* (objekt *kom*) (Vuk) »namazati« Upor. *škv̂ariti* »schmelzen«. I ovo je kulturna riječ koju posuđiše Rumunji *sfar̂a* »übler stinkender Dunst von verbrannten Fett itd.«, odatle pridjev *sfar̂og* »uscat, suh«. I u ovoj onomatopejskoj osnovi, koja se nalazi u bugarskom, ukrajinskom i ruskom (praslav. *skver), dolazi *cm*, *cm* i *žm* mjesto *cv:* *rascmariti* se (Lika) »posve rastopiti« i *čmariti* (*se*) (Lika) = *čvariti* »za jelo, kad dugo stoji na štednjaku da se ne ohladi«. Odatle postverbal *čm̂ara* f (Dalmacija-Pavlinović) »škvara« od *čmariti*, apstraktum na *-ina cmarina* f »žega« i *žmare* f. pl. (Liješće, Lika). Nema ie. paralele za ovu onomatopeju koja je očuvana i u *ckvr̂liti*, *ckvr̂ljati* i *cvr̂liti*.

Lit.: *ARj* 1, 814. 816. 817. 860. 871. 875. 2, 150. 7, 617. 13, 80. *Miklošič* 305. *Brückner* 498. *Tiktin* 1413. Osten-Säckén, *IF* 22, 310. 28, 154. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. Matzenauer, *LF* 9, 45–46. Bernard, *RES* 27, 39. Pedersen, *IF* 5, 81.

Č

čabar, gen. *-bra* m (Vuk, 14. v.) = *čabar* (Kosmet) = *čabar* (Smokvica, Korčula) »1° drvena posuda za vodu, 2° mjera za žito, vino, 3° prepolovljena plivača tikva ili dio mijeha u čem su pastirice spremale mlijeko (Smokvica)«. Kao i *bačva* (v.) također topomni za izvjesnu dolinsku konfiguraciju: *čabar* (Hrvatska), *Čabre* (Kosmet). Vokal *a* je nastao od poluglasa ь kako se vidi iz cslav. srpske provenijencije *čьbьzь*. Taj je nastao od t ako se uzme da ide u baltoslavensku zajednicu i da lit. *kibiras* nije posuđeno iz stolj. *czber*, gen. *czeburu*, nego da je u prasrodstvu sa *čьbьzь*. Postoji naime mišljenje da je *čabar*, koji se nalazi u svim slavenskim jezicima osim ruskom, pa može biti praslavenski, posuđenica iz stvnjem. *zubar*, danas *Zuber* (srodno s *tubus*). Tu riječ posuđiše i Francuzi: *cibre*, *cimbre*, *trube*, *toivre* < *tuibra. Ako se uzme s Vasmerom da je *džbán* m (v.) = *žban* = *žbanja* (ŽK) »drvena posuda za mast« koje se nalazi u češkom, slovačkom i poljskom te ruskom od iste osnove od koje i *čabar*, samo sa sufiksom *-an* (kao *krb* pored *krban*), a ovo je u prasrodstvu sa lot. *ciba* »posuda za maslo«, postverbal od lit. *kibtī* »visjeti«, onda se mora uzeti da je i lit. *kibiras* = *čьbьzь* izvedenica od iste osnove **kib-* dobivena pomoću ie. sufiksa *-r*. Prema tome je vrlo vjerojatno da je *čabar* baltoslavenski i svelavenski termin iz praslav. doba, i to iz oblasti drvenog suda. Odatle su izvedenice deminutivi na *-ič čabrič* m, *ria -iča čabrica* f (Vuk), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *čabricica* f, augmentativ *cabrino* f (15 v.) »vectigal vini«; određeni pridjev na *-en cabrent* = *čabreni* (Vuk), poimeničen na *-lk\ -jak čabrenik* m = *čabrenjak* (Vuk) »motka na kojoj se nosi čabar«, na *-as čabrenaš* m (Varoš, Slavonija) = *čabrenjak* »alat kojim se ječam tuče u stupke«; složenica *čabronoša* m (Vuk). Kao naziv posude *čabar* je kulturna riječ koja se posuđuje. U panonskoj nizini imaju Mađžari od *čьbьzь*

> *cseber* = *csöbör* = *csoborló*, od đaćkih Slavena Rumunji *cibar* — *ciubăr* (u za i kao u turcizmu *ciubuc*), sinonim za *hărdău*, riječ mađžarskog podrijetla. Upor. *žban* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 876–7. *Miklošič* 37. *SEW* 1, 165. *Brückner* 56. *KZ* 45, 25–26. 51, 238. *Vasmer* 411. Obnorski, *IzvORJAS* 19, 4, 99–102. *Mladenov* 680. *Kiparsky* 23. Gamil-Ischeg, *RG* 1, 284. 2, 128.

čabrūn, gen. *-una* m (Mikalja, Belostenec, Stulić, Zore) »gredica, transtrum, *m̂tek* (Imotski: »greda koja s jedne i druge strane drži šljem od kuće, a podupire se u vjenčanici što se vidi)«. S umetnutim *m* pred labijalom *čambrun* (Póljica) »na sidru su 4 brka ili cambruna, koja se zovu *mare* (v.)« = *čanbruni* (Gate u Poljicima) »ključek ili peklje (< *petlje*) od gozda, oba šta obišaju vrči«. Dolazi u dalmatinskom latinitetu u računima rapske općine: *ad domos salinarum communis et (pro) duobus zavronibus, pro uno zaurono* (radi se o popravku za *palacium communis*). Sufiks *-un* < tal. *-one* kaže da se radi o romanskoj posuđenici. Prema Daničiću je od tal. *sciàvero* »okrajak, otpadak od drveta«, što ne objašnjava ni *č*, ni *b*, ni sufiks, ni značenje. Bit će talijanski dijalektički francuzizam koji se govori u južnoj Italiji stic. *chabruni*, *ciavaruni*, *ciavruni* (Kalabrija) »letva na koju dolazi crijep« < fr. < *chevron* < vlat. *caprione*, v. *krpljun* (tal. *capriata*), *furi*, *ciavri*. Upor. i tal. *ciavarro* »montone giovane dopo l'anno«.

Lit.: *ARj* 1, 877. *ZbNŽ* 8, 265. *MSHSM* 5, 246. 260. Zore, *Rad* 138, 57. 61. *REW** 1650. *DEI* 923. 744. Rohlf, *Diz. Cai.* 201.

čaćak, gen. *-čka* m (Vuk, Srijem, Hrvatska) »1° gruda po putu od kala smrsla ili osušena, 2° kamenje po putu koje iz zemlje strši«. Također toponim u Srbiji. Izvedenica je sa deminutivnim sufiksom *-bko*, kako se vidi iz *Čaćanin* i *čačanski* od *Čaćak* (Srbija), gdje je u daljoj izvedenici na *-janin* otpao taj sufiks. Odatle je pridjev na *-ovit čaćkovit* (Vuk).

Ako se uzme s Daničićem da je osnova čak-srodna sa impf, *čkali*, *čkam* (Vuk, *ná.-za-*, objekt: *pukla vrata pamukom*) »zatisnut pukotine« = *čačkati* »fodere« = *čakati* (17. v.) »fodicare« koji je glagol sveslavenski iz praslavenskog doba (jer se nalazi u češkom, poljskom, ukrajinskom i ruskom, odatle ime biljke *čkalj*, gen. *čkalja* m »carduus«), onda je *a* nastalo od mekog poluglasa *ɔ* > *a*. Ako je *lako*, onda nije ispravno Daničićevo upoređenje *čačak* sa *čagalj*, gen. *-glja* m »lutum congelatimi«, koje je vjerojatno od tur. *çakıl /çağıl* »šljunak«. Vjerojatnije je osnovu od *čačak* dovesti u vezu s onomatopejskim *čačkati*, *-am* impf, »fodere« (*is-* = *iščačkati*, Kosmet), odatle: novija izvedenica *čačkalica* f »Zahnstocher, cure-dents«. Ovu onomatopeju predstavljaju još *čakati* impf, (v.) prema pf. *čaknuti* (Lika), *čakotati*, odatle *čakatalo*, deminutiv na *-tati* *čakati* impf, (o-) (v.). Ovamo možda još *čaktar* i *čaktor* (v.). Ako je *a* nastao iz *ɔ*, a taj poluglas stoji u prijevodu s *i*, onda ide ovamo *cičati*, *-am* impf. (16. v., M. Držić) »namiješ-tati mnogo čega u što, često«, odakle deminutiv *čičkati* (Vuk, Kosmet) (na-), postverbal *čičko* (M. Držić), *čičma* f »vlasi na čelu« (Lumbarda, Korčula, glade sufiksa *-ma* upor. *kukma* v.) i *čičak*, gen. *-čka* m (u botanici, često s pridjevima *veliki*, *mali*, *konjski*, *janjeći*, *vodeni*) »lappa«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *štucati*, rum. *ciocni* i *šćokniti* (ŽK).

Od *čkalj* je zacijelo izvedeno ime biljke *čkaljevica* f »cynarocephala«. Također ime čestice *Škaljevica* (ŽK). Možda je *začkoljina* f (Vuk) »skrovište u koje se može sakriti, rupa u koju se može šmignuti« od *začkati*, ali je nejasno *a* > *o*; *čkatati* s prefiksom *sa-* nalazi se možda u *sadžgati*, *-ām* pf. (Vuk) — *sadegāt*, *sadegam* (Kosmet) »upotrebljavanjem satrti, poderati, pokvariti, ponositi, stisnuti, ugužvati«, ako je *čk* > *džg* kao *sk* > *zg* u *maska* pored *mazga* (v.); *čkalj* posudiše Rumunji *seacu* m »Distel«, odatle pridjev *scaios* »distelartig«, *scăiuș*, »dipsacus pilosus«, *scaete* (Muntenija, dočetak *-ete* bit će od *-ac* > *eț* koji se osjećao kao plural *scaeti* i odatle stvoren novi sing, na *-ete*). Biljka *čičak* tumači se i prema tur. *çiçek* »cvijet« (također arb. *çiçek*). Ali je *čičak* potvrđeno već u 15. v., a to je prerano za turcizam. Složenice *kavkadžičak* »biljka zavornjak, modrica, delphinium consolida L.« i *kana čicegi* (Kosmet) sa drže u drugom dijelu spomenutu tursku riječ.

Lit.: ARj 1, 53. 56. 877. 879. 883. 2, 20. 21. 52. 4, 78. 907. 7, 226. 8, 510. Miklošič 38. SEW 1, 166. Bruckner 683. Elezović 1, 246. 451. 2, 204. 520. Tiktin 1374.

čador, gen. *-óra* m (Vuk) = *čadar*, gen. *-dra*, pl. *čadrevi* pored *čadbr*, gen. *-dıra* (Kosmet, objekt uz pf. *razapeti*) »1° Zelt, tente, 2° kišobran, suncobran (Kosmet), 3° poljska trava penjačica ljevkastih cvjetova razne boje (metafora, Kosmet)«. Odatle kol. na *-je čadorje* n, deminutiv na *-ič čadorčić*, pridjev na *-ski čadorski*. Opći balkanski turcizam perzijskog podrijetla iz oblasti vojništva i civilizacije (perz. *čādr* > tur. *çadır/çatur*) potvrđen sa c u bug. *čadar*, arb. *cadre lçad-dërë*, cine *d'adire* f pored *ciadră* f i ngr. *τσαντίρι*. Samoglas *a* = *o* = *ɔ* (Kosmet) naša su zamjena za turski poluglas *ı*. To je novija posudnica iz osmanlijskog vremena na Balkanu. Postoji starija varijanta sa š mjesto č: *šator*, gen. *-ara* m = *šator* (ŽK) = *šatar*, gen. *-ara* (Vodice), kol. *šatorje* (Crna Gora), pridjev *šatorski* pored f *šatra* »tentorium mercatoris«, u turskoj složenici *šatrāšče*, gen. *-eta* n, od tur. *šatra* i *akče* (v.) »novac koji trgovac plaća za mjesto«. Oblik sa š nalazi se na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika, a sa č samo na istoku. I značenje varira. Pored »tente« znači kod Bogdanića 14 »nastor«, a u Vodicama u Istri »koliba koju sebi načine ugljenari u šumi«. Varijanta sa š mjesto č nalazi se u rus. *šaterь* »Zelt« = polj. *szater*, madž. *sátor*, bug. *šator* pored *šatar*. Femininum *šatra* govori se i u bug. *šatra* te rum. *șatră*. To je također turcizam, osm. *ītra* »Marktbede«. Od *Šatra* f je poimeničeni pridjev *šatnwac* (Srbija) »baraba, mangup, escroc, kockar« odatle pridjev na *-ski šatrovački jezik* »argot«. Kako su značenja od *čador* i *šator* ista, nije čudo što se slažu u dočetu *o* = *a* za turski poluglas. Ali da je ta varijanta posudnica iz starijeg turskog, dokazuje geografija. Arb. *šatore* govore Arbanasi u Kalabriji, kamo dodoše u 15. v. Osim toga oblik sa i je i sjeverno-turski: kirg. *šater*, odakle potječe i ruski te poljski oblik. Upor. sa i mjesto *d* *càtor*, gen.-óra m (jedanput u 18. v., i *Pjevanja crnogorska*) za unakrštanje obaju oblika. Perzijska je riječ indoiranska ie. podrijetla: sanskr. *chamam*, srodna sa *chaya* i gr. *συά* »sjena«.

Lit.: ARj 1, 878. 915. 17, 501–5. SEW 1, 133. Bruckner 542. Melich, ZSPH 4, 94–103. GM 443. Korsch, ASPH 9, 494. Lokotsch 380. Mladenov 692. Pascu 2, 123., n°289. Ribarić, SDZb 9, 196. Elezović 2, 428. Jokl, UJB 7. Gavazzi, NST 2, 39–47. Mažuranić 1423.

čad m = *čada* f (Vuk, Kosmet) »1° caligo, 2° Dunst«, govori se na štokavskom teritoriju za ono što se zove na čakavskom *saje* f. pl. (ŽK), »3° (u šatrovačkom govoru, Priština, metafora) kava«; *čad* i *čada* postoji i u čakavskom *čaj* m (ŽK), ali znači »atmosfersko isparivanje, Dunst«, *čaja* f (Senj, 18. v.) »fuligo« (rum. *ceață* nije posuđena odatle), dok u štokavskom te riječi imaju oba značenja. U 17. i 18. v. mjesto *d* potvrđeno je *čad* m kako je u svim slavenskim jezicima, i u praslavenskom: *čad*, gen. *-a* m »plava magla ljeti u zraku koja smeta pogledu (Rukavac, Vodice, Istra)«. Odatle pridjevi na *-bn*, *-av*, *-ljav*, *-ljiv*: *čadan*, *čadna*, odatle *čadno* n (Vodice) »čaj (ŽK)«, *čadav* fuliginosus«, *čadljiv*, *čadljiv*, odakle *očadljiviti*, *očadljivati*; augmentativ *cadine* f. pl. »para iz zemlje«, nazivi sitne stoke *čadeša* »mrka koza (Lika)«, *čadonja* m »vo«, *čada*, *čadin* »crnkasta krava, vo«, *čade*, gen. *-eta* »isto« (Vodice, Buzet). Faktitiv na *-iti* *čaditi* impf. = *čaditi*, *-im* pored *čaditi*, *čadim* (objekt *sobu*, Kosmet) »činiti da bude što čadavo« (*na-*, *ò-* pf. prema impf, *očadivati*). Sufiks *-zo*, *-za* došao je u *čad* i *čada* iz prezentske osnove faktitiva *čaditi* koji je glasio, analogno *kaditi*, **čad'c*, *caditi*; *čad* je prijevoini štēpen od *qed* od ie. osnove *ged* »dimiti se, čadaviti itd.«, od koje drugi prijevoini *god* postoji u *kaditi* (v.); *čad* je prema tome hrv.-srp. varijanta od sveslavenskog *čad* iz praslav. doba. Štokavski oblik *čada* posudiše Arbanasi *çagjë* f, premda posjeduju svoje domaće riječi *Ipoze*, *thurr* za taj pojam. Ni *čad* ni *kaditi* ne nalaze se u baltičkoj grupi. Upor. ipak strpus. *accodis* »Rauchloch, durch das der Rauch aus der Stube zieht«. Vokal *a* je nastao od ie. *ē* kao u *bježali* < *bēgē-ti*. Od *čad* ovi pridjevi uđuše u književni i saobraćajni jezik: *čadav* (Vuk, Kosmet, *kuća, platno*), odatle *očadaviti*, *čadan*, na *-ar čadar* »dimnjačar« (Pavlinovićev). Poimeničenje *čadavica* f »čadava puška« je toponim i hidronim jer riječ znači »zemljana magla«. Denominal: *očadati*, *-am*. Čakavskom sinonim *saje* odgovara steslav. *sažda* f, sveslavenska riječ iz praslav. doba koja potječe iz baltoslav. jezične zajednice: slov. *saja*, polap, *sodžai* i rus. *saž*, predstavlja prijevoini štēpen **sōd-* od ie. **sed-* (v. *sjedjeti*). Znači prvobitno »ono što se je na nešto sjelo«.

Lit.: ARj 1, 877. 7, 222. 8, 509. Miklošič 30. 290. 418. SEW 1, 133. Bruckner 17. WP 1, 385. Trautmann 123. Mažuranić 146. Ribarić, SDZb 9, 138. Elezović 2, 128. Mladenov 678. GM 443. Baisacqz 426. 479–480. Peterson, IF 34, 223. Trojanović, JF 5, 223.

čagalj m — *čagaj*, gen. *-aja* (Pavlinović) = *čakal* (Ljubiša) = *šakal* (u današnjem književnom govoru, prema izgovoru kakav je u drugim evropskim jezicima). Evropski turcizam perzijskog podrijetla od sanskr. *srgala* (perz. *sāgal* > tur. *čakal* i *šakal*). I u ruskom varira čii: *šakal* pored *čakalka* = *čekalka*.

Lit.: ARj 1, 879. 882. Korsch, ASPH 9, 494.

čagljiati, *-am* impf. (Vuk) »strepitare« = (s umetnutim *n* za pojačavanje onomatopejskog značenja) *čangrljati*, *-am* (Kosmet) »lupanjem, grebenjem, zvonjenjem pričinjavati drugima dosadu«. Zbog istog značenja mijenjaju se suglasnici i samoglas, tako *t* mjesto *lj*: *čagljiati* pored *čagrtati*, *-čem* (Vuk), odatle imenica na *-aljkaiv*) *čagrtaljka* f (Vuk); *e* mjesto *a*: *čegrljati*, *čegrljam* (Srbija) = *čegrljat*, *-am* (Kosmet). S ovom samoglasnom promjenom onomatopeja oponaša i ljudsko brbljanje, pejorativizira se: *čegrtati*, *čegrcem* (Srbija, Piva — Drobniak) »mnogo govoriti«, odatle imenica na *-aljka čegrtaljka* f i na *-as čegrtišl* gen. *-aša* (Vuk, Risan, Boka) »koji mnogo govori«. Odatle postoji u Crnoj Gori apstraktum na z-deklinaciju *čegft* f (Vuk) »mala svađa«. Kako se takva apstrakta danas više ne tvore, mora se zaključiti da je onomatopeja stara. Stuliću *iščegrtati* pf. prema impf, *iščegrtivati* znači još konkretno »nešto istruga'ti«. Pavlinović to potvrđuje za Dalmaciju u *čekrljati*, *-ām* »brbljati pijući«. U Lici je onomatopeja još jače izmijenjena: *čeljugati*, *-ām* »garrire«, odatle pridjev na *-av čeljugav* i poimeničen s hipokorističkim sufiksom *-sa* (v.) *čeljugavša* m. Daničić stavlja ličku onomatopeju postanjem pod *čalakati* (v.). U 18. v. je potvrđeno *čepljučskati*, *čepljučskām* impf, »govoriti koješta«, odatle sa *sk* > *zg* *čepljučgavac*, gen. *-vca*. Primjer kako se efektivna vrijednost onomatopeje na razne načine mijenja i pojačava.

Lit.: ARj 1, 879. 880. 920. 925. 932. 941. 4, 79. Elezović 2, 431. Vuković, SDZb 10, 406. Bruckner 48. 182.

čah m = *čak* (hrv.-kajk., Belostenec) »igra u kojoj neki igrači djeluju kao lupeži«. Od srnjem. *schock* »lupeština«.

Lit.: ARj 1, 880.

čahor m, navodi se samo u dubrovačkoj poslovi 18. v. (*vozi se u čahoru po Rijeci, a u skornjah laži po Prijeci*) i glosira se neodređeno »kao da je neka lađa«.

Lit.: ARj 1, 880.

čahulja f (Srbija) = *čaula* »kravica do dvije godine«. Sufiks *-ulja* dolazi doista u imenu krava, ali je tada nejasan sufiks *-ula* za drugi oblik.

Lit.: ARj 1, 880.

ča(h)ura f (Vuk) »capsula«, odatle deminutiv na *-ica* *čahurica* f i pridjev na *-ast* *čahurast*. Riječ je raširena po istočnim krajevima, ali je danas ušla u književni jezik i na zapadu. Izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-ura* od osnove *čah-* koju Daničić upoređuje s *čaša*, *časka*, *čehno*, *cesati*, *koš*. Kako su to riječi različitog postanja, može da stoji upoređenje samo s *čehno*, *čekati*, *čehulja* (v.). U tom slučaju *čahura* predstavlja prijevoini štěpen ie. *qis-* > *čbh-*.

Lit.: ARj 1, 880.

cair m = *čajir* m = *čajer* (Došen) »sinonim: livada (v.), prema toj riječi femininum *čajira*, koji nije potvrđen u narodnom govoru) i *pašnik* = *pašnjak*«. Odatle deminutiv na *-ić* *čajirić* m. Također raširen toponim. Govori se od Like dalje na istok. Balkanski turcizam iz oblasti agrara (*çayır*): arb. *cajir*, rum. *ceair* »Pferdewiese«.

Lit.: ARj 1, 880-1. Lokotsch 383. GM 443.

čaj m (Stulić, Parcie) = *čaj* pored *čaj* (ovo ako je *čerkeski*, Kosmet), danas općenito poznata kulturna riječ, mjesto koje se po zapadnim gradovima govori *te* m. Odatle složenica *čaj šicer* (Kosmet). Riječ *čaj* je balkanska (bug. *čaj*, ngr. τῆ ἄϊ, cine. *ciaté*) i evropska riječ kineskog podrijetla, od *ča* u kineskom izgovoru Kantona. Dočetno *-j* je ostatak od kineske riječi *ye* »listovi«. Prema tome je *čaj* kineska složenica *ča-ye* »čajni listovi«. Oblik *te*, koji je raširen također u evropskim jezicima, predstavlja istu kinesku riječ *ča* samo u izgovoru narječja provincije Amoy, odakle se *čaj* izvozi.

Lit.: ARj 1, 880. Farci 823. Elezović 1, 429. Kušlan 147. SEW 1, 134. Mladenov 678. Pascu 2, 123., n°290. Lokotsch 415.

čajati, *-em* impf, »expectare« potvrđen je samo kod starih pisaca. U narodnoj pjesmi je odatle imperativ: *Ne čaj više, Miloševa majkol* = »ne čekaj više...«, tako i u slov. *čaj* pored *čakaj*. Martie pobuđen tim imperativom upotrebljava *čajat* u svom desetercu: *Ne čajemo smilovanja tvoga*. Ovaj starocrkvenoslavenski glagol očuvao se u nas do danas

samo s prefiksom parasintaktičkog podrijetla od (v), upravo ot *čaja* »od čekanja«: *očajat*, *-am* (Vuk) »prestat i nadati se« (s istim prefiksom i u istome značenju i u ukrajinskom, starocrkvenoslavenskom i slovenskom). Grupa *ot-č* se potpuno asimilirala u c; u bugarskom upor. još *otčaja*, *otčavam*) pored *očajavati*, *očajavam*, impf., odatle postverbal *očaj* m »1° beznade, 2° biljka koja se zove *strava*, *strašnih* i *strašno zelje** i pridjev na *-bn* *očajan*, *očajna* (također praslav.), poimeničen u *očajnik* m prema f *očajnica* — *očajnik* m prema f *očajnica* i *očajniče* n (Kosmet) »bijednik, koji očajava«. Odatle pridjev na *-ski* *očajnički*, s apstraktnom na *-ost* *očajnost* f. Postoji još poimeničen particip prošli pas. *očajanik* m. Interesantan je inhoativ *čajet*, *čajim* impf. (Kosmet) »čamiti, nestajali« gdje mjesto *-ati* stoji *-eti*. V. s drugim sufiksom *čama* i *čamiti*. Ovom glagolu, koji nema paralela u baltičkoj grupi, stoji najbliže u pogledu značenja sanskr. *cayati* (3. 1. sing.) »biti zabrinut, bojati se, opažati«; *čajati* je postalo od ie. osnove *quet-*, u prijevoini **quet-* koji se nalazi u arb. *kōhe* »vrijeme« i *čas* (v.) < ie. **quesa*. Taj prijevoini je nastao zbog izbjegavanja hornonimije s ie. osnovom *aye-* koja se nalazi u *činiti* (v.) i *pokoj* (v.). Ista osnova nalazi se još u prijevoini *oi: cijena* (v.), u prijevoini *o* u *kajati se* (v.). U značenju »expectare« stcslav. *čajati* zamijenjen je drugom glagolskom izvedenicom *cákati*, gdje je *-a-ti* zamijenjeno sa *-k-a-ti* kao u *grajati: grakati* (v.).

Oblik *cákati* dolazi u starijim tekstovima, u Bednji *čokoti*, *čaokam*, u Krašiću (Hrvatska), u hrv.-kajk. (Habdelić), u slov. *čakám*, bug. *cakam*, u poljskim narječjima *czakać*, u staročeskom i u oba lužičkosrpska jezika. Izvedenica ide prema tome u praslavensko doba. Teškoću pruža *če-* mjesto *ča-* u *čekati*, *-am* impf. (Vuk, 13 v.) (*do-*, *iš-*, *sa-*, odatle *dočekivalo* m, Lika, *sačekavati* i *sačekivati* prema iterativima *dočekivati*, *iščekivati*, *iščekujem*, *očekivati*, *očekávat*, *očekuvat*, *-ujem*, Kosmet) i pf. *čeknuti*, *-em* (Vuk). Iterativ i u *dočikati*, *docikám* (*is-*, Banja Luka, Dalmacija, 18. v.), *iščikati*, *očikati* (Dalmacija), odatle pridjev na *-Ijiv* *iščikljiv*, postverbal *dočik* m. Ta varijanta nalazi se još u ukrajinskom, poljskom, češkom i u bugarskom pored *čakam*. U češkom i poljskom istislo je starije *ča-*. Vaillant tumači *če-* u *čekati* od **kye*, raširena osnova od (*poučiti*) »počivati (v.)« (upor. lat. *quietus*, *quiescere*), ali tom supozicijom nije ništa dobiveno za objašnjenje fonetske teškoće jer bi i tada iz *ě* trebalo da

nastane ne *e* nego *a*, da ne govorimo o semantičkoj teškoći koja je tom nepotrebnom supozicijom nastala. Nema druge, nego uzeti da su u praslavensko doba postojale dvije varijante iste ie. osnove u značenju »expectare« **qnei* i *qnei-* + *k-a-ti*, upor. u ŽK *šesti* pored *šiditi* < ie. *sed-* i **sed-*. Još postoji skraćeni imperativ *ček* koji se upotrebljava u Kosmetu udvojeno kao uzvik (*Te ja ček ček, te ček ček i on ne dođe pa ne dođe*). Tu skraćenicu upotrebljavaju i Dubrovčani te Ljubiša. Treba je razlikovati od postverbala *ček* m »mjesto gdje se čeka kad se lovi«. S prefiksom *do-*: *doček* m od *dočekati*, *poček*, gen. *-a* m (Vo-dice, Istra, na *poček* »rok čekanja«) od *počekati*. Druga vrsta skraćenog imperativa pokazuje ispuštanje samoglasa *e* kao u *pamiti* = *pameti* (ŽK, v.): *počkaj*, odatle *dočkati* (Marulić, 15—18 v.) mjesto *dočekati*, odatle postverbal *dočká* f (Lika) »mjesto gdje lovac u vece dočekuje zečeve«. Sveslavenski oblici *cákati* = *čekati* iz praslav. doba stoje u vezi, prema Bernekeru, sa sanskrtskim participom *čakonas* (= part. perf. pasiva *čakanz*, upor. gore *očajaniK*) »begehend«. Moralo bi se prema ovoj uporednici pretpostaviti da je semantički razvitak bio po zakonu rezultata (sinegdoh): »želja« > »čekanje«. Paralele za takav razvitak navodi Berneker. Postoji još radna imenica na *-ač* (v.) *čekáč*, gen. *-oca* m i izvedenica na *-aonica* (v.) *čekaonica* (neologizam) koji je stvoren u 19. v. u vrijeme velikih prometnih pronalazaka (željeznica itd.) i potreba modernih ureda, liječnika, bolnica. Iterativi *čhatati* i *čekivati* postoje samo u izvedenicama s prefiksima (*do-*, *iz-*, *o-*, *sa-*).

Lit.: ARj 1, 882. 922. 925. 2, 541. 545. 546. 4, 82. 8, 509. 518. 10, 159. 161-2. 11, 850-1. 14, 424. Miklósić 80. SEW 1, 133-134. Bruckner 71. 75. KZ 48, 180. 45, 304. ZSPH 4, 216. WP 1, 508. Elezović 2, 47. 429. 437. Mladenov 403. 678. 680. Ribarić, SDZb 9, 178. Jagić, ASPH 31, 542. Vaillant, RES 22, 190-191. Ułaszyn, ASPH 29, 442. Bio-968.

čak = čak (Kosmet) = ček (Kosmet) = čik (Kosmet) »1° prilog, sinonim: *dori* (v.), *cá* (ŽK) = *tja* = *tija* (v.), 2° dapače«, samoglasne izmjene *e* i *i* mjesto *a* u Kosmetu nejasne su. Govori se u istočnim štokavskim krajevima, ali ulazi u književni jezik i na zapadu. Balkanski turcizam (turska limitativna postpozicija *çak*) iz oblasti priloskog ume-tanja (v. *demek*): bug., arb. *çak*. Služi uz prijedlog *do* za isticanje potpunosti kao ne-

određena zamjenica *sam*: *čak do zore* »do same zore«. Upor. tur. *sabah-a-çak* »jusqu'au matin«. Kod ugarskih Hrvata (Jačke) mjesto *čak* govori se *čar* i *čer*. Izgleda da se u tom govoru pomiješao domaći prilog *tja* > *ča* + *r* < *-se* s madž. *csak*; u *cer* ostaje nepbjašnjeno.

Lit.: ARj 1, 881. 891. 943. Elezović 2, 429. 437. 446. Gombocz-Melich 1, 802. Deny § 905.

čakanac, gen. *-anca* m (Vuk) »sinonimi: posuđenice *čekić*, (v.), *maljic* (v.), *domaće kladivo* (v.), *kladivec* (hrv.-kajk.)«. U ostalim slavenskim jezicima nema deminutivnog *-bc*. Uzmirlje se da je sveslavenska posuđenica iz tur. (avarskoga?) *čakan* od *čakmak* »udarati«, kod Turaka Kirgiza *čakan* »eine mit langem Stiel versehene Hacke, die als Waffe gebraucht wird«. U madž. *csákány* (14. v.) s istim samoglasom, dok se u bug. i rum. javlja *o* mjesto *α*: bug. *čakan* = rum. *ciocan*, srgr. τσόχανος, ngr. τσόχανι η i bug. *cukán* sa u mjesto *a*. Pored *u* u bug. *cukán* govori se *e*: *čekán*, ovako i rus. *čekan* »Stempel«, polj. *czekan* »Streitkolben«, slov. *čekan*, arb. *cekán*, valjda prema *čekić*, ali upor. slično *čerapa* f (ŽK) za opće hrv.-srp. *čarapa* < tur. *çorab*. Upor. još *čakija* (Kosmet) pored *čakija* (Peć) i *Čekija* f (Peć, Vučitrn) »Federmesser« (od tur. *çaki*) s istom promjenom. Samoglasne varijante *o*lje mjesto *a* nijesu posvema objašnjene. Samoglas *o* > *u* slaže se s turskotatarskim džagatajskim *čokum* »Keule«; *o* > *e* poslije palatala može biti slaviziranje. Gleda samoglasa *u* upor. bug. i maked. glagol *čukom*.

Lit.: ARj 1, 882. Lokotsch 384. WP 1, 381. Elezović 2, 429. Vasmer, Ž S 16, 3, 67-70. Matzenauer, LF T, 29. Gombocz-Melich 804. Mladenov 689. Miklošić 419. GM 445-446. Školjić 1, 126.

čakar, indeklinabilan pridjev (narodna pjesma, kao epitet *čakar-bedevija**), postaje deklinabilan dodatkom našeg sufiksa *-ost* (v.): *čakarašt* (oko) = *čakaras*, *-sta* (Kosmet) »šaren«. Odatle u Kosmetu prezime *Čakar* pored *Čakar*. Samoglas *a* u dočetu nastao je iz tur. poluglasa *i*. Balkanski turcizam (*çakır* »de couleur gris rayé de bleu; gris, qui a une pointe de vin«) iz oblasti boja: bug. *čakar* i *čakarəsi*; cine. *ciacir* »louche, strobique«. U bugarskom i cincarskom jeziku dolazi i u vezi sa *če(i)f*: *čakar-kef*, *ciadr-chefe* < tur. *çakır kef* »napola pijan«. Dalje od centra turcizama pridjev *čakarašt* dobio je značenje

»zao, karljiv (žena)« (Hrvatska). Upor. za ovakva semantička mijenjanja *bitisati* (v.).

Lit.: ARj 1, 881. 882. Lokotsch 386. Elezović 2, 429. Pascu 2, 123, br. 286.

čákati, *čakām* impf, (is-) prema pf. *iščaknuti*, -em (Lika) »sinonimi: kljuvati, kljucati (Lika)«. Odatle *čakanje* n (Lika) »morsus gallinae« i *iákatalica t*, izvedenica koja predstavlja postojanje nepotvrđenog glagola *čakati*, a znači »sprava na vratima kojom se kuca po njima«. Osnova se nalazi u glagolu izvedenom s pomoću deminutiva na -*tati* (v.), upor. *štekati* (v.): *čakati* (objekt *zube*, is-, Dubrovnik) »sinonim čačkati (v.)«. Odatle imenica izvedena na -*alo čakatalo* n, s varijantom *ček(t)alo* n (u mlinu), na -*ar čaktar* m (Vuk), s varijantom *čaktor* »zvono na stoci«, odatle radna imenica na -*as čaktaraš*, gen. -*aša* »ovan na kojem je *laktan*. Bogišić je zabilježio varijantu *čoktar* m »zvono na ovnu ili jarcu«. Ista osnova raširena ja -*alj-*: *čakaljati* impf, kod Della Belle i Stulića dobiva metaforičko značenje »brbljati«. Ova onomatopeja srodna je s tur. *çakmak* »udarati« (v. *čakanac*), ali nije posuđena nego su obje osnove onomatopejskog podrijetla. Upor. *čačak* (v.) i *čekalo*.

Lit.: ARj 1, 882. 2, 58. 4, 78.

čaklas m (Srbija) = *čaklās* pored *čaklas* (Kosmet) = *ieklās* (Srbija, Niš) = *čeklas* (Kosmet) = *čiklasa* f (Kosmet, Drsnik) »trava nalik na žito, triticum villosum, sinonim: *čelovina* (Kosmet, Drsnik)«. U bug. takođe *čeklas*. Sinonim u Drsniku *čelovina* kaže kakav je etimon od *čeklas*. To je sintagma *čelni klas* stegnut u složenku *čel-klas, s disimilacijskim ispadanjem prvoga *l*. U *čaklas* je nastalo izjednačenje *e-a > a-á* kao u dubrovačkom starom romanizmu *galatina* < lat. *gelatina* (v.).

Lit.: ARj 1, 883. 925. Mladenov 680. Elezović 2, 429. 437. 446.

čakija f (Vuk, 17 v.) »uncus«. Odatle pridjev na -*ast čakljast* »račvast«, izvedenica s tal. sufiksom -*one* > -*un čakljun* m (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke kroz koji se provlači kanap kad se barka izvlači na kraj, na obalu« = *čekljün*, gen. -*una* (Vuk) »1° kvaka na vratima, 2° kuka u ključa« (Baranja, Srbija) i denominai *čakljati*, -am impf. Ovamo ide možda, sa o mjesto *a* (valjda prema *čokur*, v.), pridjev na -*ost čaklas*, -*sta* (Kosmet) »čvorastj račvast, čakljast«. S istim samoglasom rum. *cioacla* f pored *doda* »čakija«. Daničić izvodi Vukov *čekljun* iz madž. *cségely*

»klin«, čime nisu protumačeni *k* ispred *lj* ni nastavak -*un*. Izmjena *a/r* u *čakljun-čekljun* naliči na *čaklas* pored *čeklas* (v.), [v. *čakija*].

Lit.: ARj 1, 883. 925. Elezović 2, 454. Gombocz-Melich 1, 808.

čakmak m (Vuk, nar. pjesma i pripov.) = *čakmak*, gen. -*aka*, pl. -*aci* (Kosmet) »sinonimi: ocilo (v.), krēmen, ognjilo«. Odatle indeklinabilni pridjev na -*U* (v.) *čakmali* (prema skraćenom infinitivu bez *K*) kao epitet za obrve u narodnoj pjesmi. Balkanski turcizam (tur. *çakmak* kao glagol »udarati«, kao imenica »briquet, krēmen«) iz oblasti oružja (upor. *puške na jedan čakmak dogonjene*, Vuk, 3,333), bug. *čakmak*, odatle deminutiv *čakmače*, čine. *ciacmac*, ngr. to τζαμας = ή τζαμακό πέτρα, to τζαμαμάκι, arb. *çakmak*. Turski glagol nalazi se u čine. *chitisire* pored *ciahtisire* »udarati, mutiti se, poludjeti«. Upor. *čakanac* (v.) i *čakati* (v.).

Lit.: ARj 1, 883. Elezović 2, 429. Pascu 2, 123. i 124., br. 309. i 310. G M 443. Mladenov 678. Deny § 706.

Čakovac (hrv.-kajk. -*ec*), gen. -*vca*, grad u Medumurju, do 16. v. se zvao u sintagmi *Čakov turen*, tj. *Gakova utvrđenje* (v. *uranj*, gen. -*nja* m koje je i apelativ i toponim: *Turanj* kod Karlovca). Upor. u *Čakovu turnu* 1576. Na hrvatskokajkavskoj sintagmi osnova se njem. *Tschakaturm* i madž. *Csáktornyá*. Primjer je kako u tponomastici pridjevska izvedenica na -*ovac* može da zamijeni prvobitnu sintagmu od pridjeva i imenice.

Lit.: ARj 1, 883-4. Mon. croat. 266. 276.

čakšire f. pl. (Vuk) = *čakarē* = *čašire* (Kosmet) = *čakširi* m = *češire* (Kruševo) »hlače od sukna ili čohe ukrašene gajtanom, sinonim: *salvare*, (v.); nošnja muslimanska i kršćanska«. Femininum i plural nastao je pod uplivom naših posuđenih riječi: *gaće* (v.), *tantale* (v.), *hlače* (v.) koje su pluralia jer označuju udvojen predmet. Odatle deminutivi na -*ice* i -*ka čakširice* f. pl. (Vuk) = *čaširice* = *češirka* f (Kosmet), augmentativi na -*etine*, -*čine*: *čakširetine* f. pl., *čaširčine* (Kosmet). Maskulinum pl. nalazi se u bug. *čakširi* pored *cesiti* i čine. *ciacijiri* (upor. *pantaloni* m. pl. u Hrvatskoj). Balkanski turcizam (*çakşir* — *şakşir* > ngr. to τζαχσιρι) iz oblasti nošnje. Glede promjene *ča-* > *če-* v. *čakanac* (v.).

Lit.: ARj 1, 883-884. Miklósié 36. Elezović 2, 435. 444. Mladenov 678. Lokotsch 385. Pascu 2, 123., br. 288.

čala »udri«, uzvik koji je nastao od turskog imperativa *callçala* (upravo »neka udari«) od *çalmak* »udariti; oviti«. Glede imperativa na -*a* upor. -*ola* od *olmak* »budi svjedok« (Banja Luka), zatim *elalelate* (v.). U Kosmetu se *čala* veže s prilogom *badjáva* u izreci: *Ja sol tako za čala badjáva neću*. Od istog turskog glagola postoji još *čalgja* f (Kosmet) »muzika«, odatle radna imenica na -*džija* (v.) *čalgidžlja* m (Kosmet) »svirač koji od sviranja i pjevanja živi«, od tur. *çalgi* »instrument de musique, musique«. Turski sufiks -*gij-ki* čest je u našim turcizmima: *burgija* •(v.), *bičkija* (v.), *češagija* (v.), *uzendije* (v.), *vergije* (v.). Prema *çalmak* »cukati« govori se u Kosmetu kao kalk *čuka* (»udara«) *tamburu*, *čukaju goč*. Od turskog imperativa izvodi Daničić s pravom *čalakati*, -*ām*, -*čem* impf, »vikati, bucati«, upravo »udarati u viku, buku« prema pf. *calanutu*, -*m* (Slavonija) »udariti štapom«. Tako je turski imperativ došao među naše onomatopejske glagolske izvedenice. Odatle promjena samoglasa *a > e* u *čalekati se*, kako je kod onomatopeja prirodno. U vezi s prefiksom *raž-* *raščalakati*, -*ām* pf. prenosi se na jelo »kao lakom pojesti«. V. *čalabrenuti*.

Lit.: ARj 1, 884. 885. 13, 362-3. Elezović 2, 429. Deny § 868. Lokotsch 388.

čalabrenuti, *čalabfncem* pf. (Vuk, također varijanta sa *k* mjesto *c*) »malo založiti u hitnji« prema impf, *čalabrčati*, *čalabicām* (Vuk). Odatle postverbalni deminutiv na -*bk* *čalabrčak*, gen. -*čka* m (Vuk). Ljubiša ima u istom značenju *labrčnuti* i *labrenuti* »založiti, anbeissen«; u Lici *Calanutu*, dok Vodopić (Dubrovnik) *očebrškati* i *očeogrjati* (subjekt *mačka*). Upor. još *očebrsnuti*, -em (objekt *grančicu*, *posnog* »otkinuti, očehtnuti«. Daničić će biti u pravu kad u Vukovu prvom elementu ove onomatopeje vidi turski prilog ili optativ *çala > čala* (v.) »en frappant, udarajući, neka udari«, ali neće imati pravo kad drugi dio *brčnuti/brknuti* identificira s *brčnuti* (v.), jer vidimo i razna druga prekranja ovoga dijela, u kojima se može razabrati miješanje glagola *očehtnuti* (v.) *brčkati* (v.). U Ljubišinu *labrenuti* ispušten je *ča-* prema *labrnja* (v.). Zbog toga treba u *brknuti* tražiti vezu s *brk* (v.) a u dočetu -*caci* = -*kati* deminutivnu infinitivnu izvedenicu. Za ovakove hibridne tvorevine upor. arb. *çallapatis* »klevetati« < ngr. τσαλαπατώ »trete mit den Füßsen«, koje je također složenica od *çala* od *çalmak* »udarati« i *πατώ*.

Lit.: ARj 1, 884. 8, 512. GM 443. Pedersen, KZ 38, 342. Školjić 1, 127-8.

caiac, gen. -*Ica* (16. v., jedanput) »varalica«. Od osnove te radne imenice obrazovane pomoću -*bc* postoji hrvatsko-kajkavski pridjev na -*aran*, -*ama* (upor. *kavaran*, v.) *iàlaran*, -*ma* »varav«, apstraktum na -*ija* (v.) *čalarija f* (Belostenac, Jambrešić) »prevara«. Osnovu *calar-* upor. sa slov. *caler*. Od te osnove postoji još denominal *calanti* impf, »fraudare«. Riječi *čalarčaler* potječu od madž. izvedenice *csalárd*, gdje je -*ard* zamijenjeno našim sufiksom -*ar*. Odatle još *čalarmik*. Osnova je *cal-*, od koje postoje pridjev na -*ovan čalovan* »fraudentus« (Mikalja), poimeničen u *čalovnik* m prema *čalovnica f*, radna imenica *čalovitelj* m prema *čaloviteljica f*. Ali denominal *čaloviti* nije potvrđen nego *čalovati* (Mikalja), koji posuđuje Rumunji *celui*. Upor. ukr. *čajuvaty*.

Lit.: ARj 1, 884. 885. Miklošič 30. SEW 1, 135. Matzenauer, LF 7, 27.

calada f (16. v., asimilacija *e-a > a-a* kao u *galatina*) = *celata* (16. v., Dubrovnik) = slov. *čeláda* »šljem«. Balkanski talijanizam (tal. *celata*, poimeničen part, pf., tj. *cassis celata*, od *celare* »pokriti«): sgr. τσε>άτ, ngr. τσαλάθα, alb. *caliate*.

Lit.: ARj 1, 884. 926. Pletersnik 1, 97. DEJ 842. GM 443. REW* 1800.

calila f »(sinonim) drač, paliurus aculeatus«. Turcizam (tur. *çal*, istog značenja) iz oblasti botanike, potvrđen samo kod nas. Osnovu turcizma v. pod *čala*, *čalma*, *čališkin*.

Lit.: ARj 1, 885.

čališkin, indeklinabilan pridjev (Banja Luka, Travnik, Visegrad, Mostar) = *čališkan* (Sarajevo) »okretan, marljiv«. Samoglas *ila* zamjenjuju tur. poluglas *z*. Turcizam *çalişkan*, -*kin* »travailleur studieux« iz oblasti duhovnih svojstava, izvedenica je dobivena s pomoću tur. sufiksa -*kan* od tur. recipročnog glagola *çal-tş-mak* »travailler«. Potvrđena je samo kod nas, dok glagol postoji u bug. *čalästis(v)am*, u čine. *cilistire* i alb. *çallëstis* »faire des efforts, tâcher, s'occuper«. Osnovu tur. glagola v. pod *čala*, *čalma*.

Lit.: Skok, Slávia 15, 190, br. 99. Pascu 2, 125, br. 315. Mladenov 79. Deny § 568. Školjić 1, 128.

čalma f (Vuk, Kosmet) »sinonim: .saruk (v.), turban (v.); povez od platná oko kape što je nose duhovna lica naših muslimana«. Odatle u botaničkoj terminologiji izvedenica na -*ašica čalmašica* f (metafora) »češljugar«.

Opći balkanski turcizam (skraćeni infinitiv *çalma* od *çalmak* »oviti«) iz oblasti nošnje: bug. *čalma*, arb. *çallēm*, cine. *dalma* f. V. *čala* i *čališkin* zbog iste osnove.

Lit.: ARj 1, 885. SEW1, 135. Elezović 2, 430. NJ 2, 49. Lokotsch 388. Pascu 2, 123., br. 292. GM 443.

čalūn, gen. - *una* m (Marulić) = *čelun*, gen. -rota (15. v.) »prostirka«. Od tal. *celane* (1299) < stfr. *chalan*, a to od toponima *Chalons-sur-Marne* gdje se proizvodila tekstilna roba.

Lit.: ARj 1, 885. 930. DEI 846.

čām, gen. *čama* m (Vuk, Kosmet) »sinonim: jela (v.), abies« = *čam*, gen. *čama* m (s promjenom akcenta., Vuk) »lađa od jelovine«. Odatle pridjev na -ov *čamov* = *čamōv*, -ova, pōimeničen sa -ina *čamovina* f = *čamōvina* (Kosmet), deminutivi na -šč i -ič: *čamac*, gen. *čamca*, koji je danas općenit u hrv.-srp., *čamić*; radna imenica na -džija *čamdžija* m »koji vuče i vozi čame, čamce i camice«, odatle pridjevi na -in i -ski *čamdžijin*, *čamdžijski* = *čamdžinski* (-in < -ijin). U bug. toponim *Čam-korija* »jelova šuma«. Balkanski turcizam (*çam*) iz oblasti botanike: bug. *čam*, rum. *ceam*, arb. *çam*, ngr. to τζάμι istoga značenja.

Lit.: ARj 1, 885. Elezović 2, 430. Mladenov 679, Lokotsch 389. GM 444. Matzenauer, LF 1, 27.

čamiti, -im impf. (Vuk) pored *čameti* (jekavski *lamjeti nije potvrđeno) = *lamati*, -am (Vuk) »languescere (zub *čami kad boli*, Hrvatska)«. Odatle postverbal *čama* f »sinonim: dosada (v.)«, *čam* m (*obišli su ju čami i šum*, g. 1746., bolest zadana od vještica), pridjev na -ost *čamast* »vaporis pienus«. Vuk ima još *očamati*, *acamam* pf. »zabaviti se čekajući da već dodija« pored *očamiti*, *očāmim* pf. »ostati čameći«. Prošli particip akt. poimeničen je sa -ica: *čamalica* f (Srbija) »groznica«. Vuk pozna još glagolske deminutive na -inj-ati, -unj-ati: *čaminjati* = *čamunjati*. Osnovno a je nastalo od palatalnog poluglasa i>. Nalazi se u slov. *čmėti* > *černėti* i u kaš. *camusa* »mučiti se nespavanjem«. Poluglas se gubi u *čmavati*, *imavam* (Vuk) »spavati dugo lijeneći se«. Odatle pejorativna radna imenica na -avalō, *čmavalō*. Taj imperfektivum izveden je pomoću -va- od osnove *cm-* u *uimasti* (mjesto *učmalī*, koje nije potvrđeno; upor. *ūzesii* (Travnik) za *uzeti*) = *učmanuti* pf. »marcesco«, odatle part. perf. akt. *učmanuo* = *učmao*, *učmala*

(Vuk). le. je osnova **qem-* »stisnuti«, od koje je *čest* (v.), u prijevoju na o: *kom* »Weintreber«, *kōmsati* (v.) i *oskamine* (v.).

Lit.: ARj 1, 885-7. 2, 55. 8, 510. Mažuranić 147. Miklošič 38. SEW 1, 167. Bruckner, KZ 51, 230. Moskovljević, NJ 1, 19. Boisacq³ 449.

campa f (Novajia na Pagu) »čakija, Kralle« prošireno sufixima *campara* = *campera* (nar. pjesma) = *compra* (Tinj, Ravni Kotari) = *campraga* (Alan > Velebit) »isto«, *čamba* (Alan, Velebit) = *cambra* (južna Dalmacija, Zore) »klijesta u raka«, deminutiv *čambica*. Varijante bez *m* pred labijalom (upor. *capa* prema tal. *zampa*): *čapak*, pl. *čāpci* »isto«, *čāpjina* (Vrbnik), *čapuka* f (Vrbnik), *čaporak*, gen. -*rka* »isto«. Denominal *čapati* »reissen«. Upor. slov. posuđenice iz furl. *zampe* »ljeвица: *campar*, gen. -*rja* (Solkan, Goriško), na naš augmentativ -ina *comparino* (Banjščica) »ljeвица«. Upor *capa* i *šapa* i varijante od tal. *zampe*: *ciampa*, *inciampare*, istočno-lomb. *zanfa*, *san/a*, *zanfa* »mit Krallen ergreifen«.

Lit.: ARj 1, 886. Hirtz, Aves 54. 55. 58. Pirana' 1301. Mussafia, Beitrag 223. REW⁴ 9598. DEI 916. 1987.

campar m »sinonim panca, kandža« — *campar* m »nešto što se ubada, zakvačuje« (Kosmet, nejasna definicija značenja) = *camper*. To je tur. *çarpar* s disimilacijom *r-r* > *n-l*. Istog su podrijetla *campara* f »lančić ili uzica što se konju proteže ispod donje vilice od jednog kraja zvala do drugog«, ribarski termin *čambra* f »klijesta u raka, jastoga« i *campraga* f, pl. *čamprage* (Vuk) »sinonimi: panca, kandža, spone, imbrete (v.), maite«. Glede sufixa -age upor. *čapražice* (v.). Značenje ovih riječi *izaziva* na upoređenje tkalački termin *člmbari* m. pl. (Srbija, Miličević) = *čimbori* (Kosmet) = *džimbari* (Kosmet) »gvozdena naprava što može da se skraćuje i produžuje i na krajevima ima zupce, a služi da drži pri.tkanju na razboju (= krosnama) platno rastegnuto; sinonim: *prugla* n pl. (Vuk, Sinj, Dalmacija)«. Taj termin odgovora tur. *cambar* istoga značenja, a potječe od perz. *čenber* »obruč, grivna, lub«; t' mjesto *a* u *čimbari* može se objasniti perzijskim oblikom, a suglasnik *p* u *čampar* (Srbija), *campara* (Kosmet) itd. unakrštanjem tur. *çarpar* < *çar para* i perz. *čenber*.

Lit.: ARj 1, 886. Elezović 2, 431. 446. 467. Mladenov 679. Skok, Slávia 15, 190.. br. 100. GM 444. Matzenauer, LF 7, 31. Školjić 1, 129.

campare, gen. -*eta* n (Bosna) »kastanjete, turski muzički instrument«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. *čār* »četiri« i *para* »komad«, narodski turski s disimilacijom *r-r* > *l-r*, *faipara* »kastanjete kojima se udara jednom o drugu kad se igra«: bug. *campara* f, s disimilacijom *l-r* > *n-r* rum. *tampara*, arb. *čapara* (Skadar).

Lit.: ARj 1, 886. Elezović 2, 431. 446. 467. Mladenov 679. Skok, Slávia 15, 190. br. 100. GM 444. Matzenauer, LF 1, 31. Školjić 1, 129.

čanak, gen. -*nka* m (Vuk, 18. v.) = *čanak*, gen. -*aka* (Kosmet) »sinonim: zdjela (v.), kalenica (v.)«. Također prezime (Lika). Odatle hipokoristik *čana* f, deminutiv na -ič, -e *čančić* i *čanače*, gen. -*etā*, pi. *čanačići* (Kosmet), augmentativ na -ina *čančina* f, radne imenice na -jar (prema *lončar*) *čančar*, gen. -*ara* i na -džija *čanakčija* m (Kosmet) »grnčar«, metafora na -jara *čančara* »kornjača«, pridjev *čančarev* od *čančar* (također prezime, *Caniarević*, Lika) i složenica *čankoliz* m »koji liže zdjele, Schmarotzer«. Balkanski turcizam (*čanak*, *a* u početku bio je identificiran s nepostojanim *a* < *b*, *o*): bug. *čanak*, rum. *ceanac* — *cenac*, ngr. to τζανάκι.

Lit.: ARj 1, 887. Lokotsch 391. Elezović 2, 431. Mladenov 679. GM 444. Hirtz, Amph. 21.

čandrati, -am impf. (Dalmacija) »dosadno moljakati«. Odatle postverbal kao radna imenica *čandra* f »čeljade koje dosadno moljaka« i pridjev na -ljiv *čandrljiv* »rivusos«. Stuličevu varijantu sa *tr* mjesto *dr* *čantrati*, -am »dosadivati kudeći« Daničić bez potrebe dovodi u vezu s tur. onomatopojom *çınırnak/çmramak* »zujati«. Mjesto č Vukova varijanta ima dž: *džandrljiv* = *džandarljiv* (čovjek) (Kosmet) »prgav, naprašiti, koji se lako naljuti i svada«, odatle pejorativ na -ka: *džandarljivko* m (Kosmet) prema *džandarljivica* f »žena svađalica«. Taj pridjev Popović, i opet bez potrebe, izvodi od tur. *dar canlı* »tijesne duše«. Postoji još *džandrlja* f kao pogrdna riječ. Da taj pridjev nije tur. podrijetla, dokazuje impf, *žandrljati*, -am (ŽK) »govoriti neprestano koješta« i *čanjkati* (Lika) »dosadivati prošnjom«. Taj glagol Daničić ispravno uspoređuje s onomatopojom *canati/cänkati* (v., is-) (Mikalja) »garrere« čemu treba dodati Vukovo *cānjati*, -am impf, »dosadivati« (*is-*, Lika). Iz posljednjih se glagola vidi da se je u onomatopeji pojačala ekspresivnost dodavanjem suglasničke grupe -*tr-l-dr-*. U Pivi-

-Drobnjaku mijenja se zbog istog razloga početno č = áz u í: *tandrljati*, -am »pričati koješta«. Sa tom promjenom upor. *c* — *tš*.

Lit.: ARj 1, 754. 887. 888. 3, 529. 855. Elezović 2, 461. Vuković, SDZb 10, 404.

candrlin, gen. -*ina* m (Lika, Kavanjin) »mjeden novac«. Bez sumnje romanskog podrijetla, sudeći po deminutivnom sufixu -ino. Upor. tal. *cianfrone* »doblone, antica moneta d'oro«; *cianfronino moglo je biti izmijenjeno disimilacijom u *čandrlin*.

Lit.: ARj 1, 887. DEI 918.

čangrizati, *čangrizam* impf. (Vuk) »sinonim: zajedali«, odatle pejorativna radna imenica na -alo *čangrizalo* m. Daničić dovodi dočetak -izati u vezi s istim dočekom u *tvarizati* (v.), ali dodaje da se umiješao i glagol *gristi* (v.). Upor. *govnogrizati*, *govnogrizām* (Vuk). Upozoriti ipak treba na čine. *cingrīšire* (Dalamera) pored *cingīršire* »cogner des oeufs, se disputer«, ná ngr. (u Bpiru) τσιγγαρίζω = τσογγαρίζω »piquer, agacer, irriter, choquer, heurter, cogner des oeufs, se brouiller« i apstraktum ngr. ή τζίνγρα »querelle«. Radi se o balkanizmu nepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 887. 3, 338. Pascu 2, 28., br. 449. Meyer, Ngr. 2, 90. RK 1231.

čangura f potvrđeno samo u dubrovačkoj poslovnici 17.—18. v. : *pod canguru davorije ispijela*. Ne razabire se pravo značenje. Daničić ovaj oblik veže, sasvim proizvoljno, s tal. *zangola* »stup, bučka«.

Lit.: ARj 1, 888.

čânta f (Kosmet) »kesa, novčanik, ručna torba«. Turcizam (*čanta* »kožna kesa, torba, jelek s dugmetima s obje strane, ratna oprema: fišekluk od silava (v.)«, iz oblasti vojništva; još bug. *canta* f, odakle deminutiv *čantička* f i *cantica* f, arb. *cante* f »ranac«.

Lit.: Elezović 2, 431. Mladenov 679. GM 444.

čanjak, gen. *čanjka* m (Hrvatska) »truncus digitus, batic«. Riječ nije dovoljno semantički objašnjena. Ne zna se u kakvim se vezama upotrebljava, kakav joj je akcenat, da li postoje varijante i gdje se sve govori. Daničićevo izvođenje od perz. *cenk* »kuka, nokat u ptica« ne slaže se glasovno, a kao turcizam perzijskog podrijetla ne bismo ga očekivali u Hrvatskoj nego u Bosni itd.

Lit.: ARj 1, 888.

čap m (Vuk, Crna Gora, Lepetane, Lastva, Stoliv, Tivat, Dobrota) = *hp* (Krtole) = *cep*, gen. *četa* m (16. v., slov., bug., upór. polj. *czop*) »1° Zapfen, 2° čvoru drvētu«; *a* se pojavljuje u: *čapovica* f »posljednja duga u kaci koja može biti uža ili šira od ostalih«, *čapur* m (Srbija, bug.) pored *čepur* m i u *čaprlj*. Deminutivi na *-bc* > *-ac* *čepac*, gen. *-pca* = slov. *čepec*, *čepić* = slov. *čepic*, *čepinac*. Denominal *olepiti*, *ocepém* pf. (*o* < *od-*) (Vuk Srbija, Poljica) prema impf, *očepivati* (Stulić) = *očepljivati*, *očepļivām* »izvaditi čep«, *počep* m u izrazu *odsjeći drvo u počep* »odsjeći ga u zemlju, tj. da se ni malo ne poznaje gdje je bilo«. Madž. *csap* je od srvnjem. *zapp*. Bokeljsko i crnogorsko *čap* ne može biti odatle. Etimologija je nejasna. Prema Mladenovu nije posudnica nego je od ie. korijena **škop-l** *skep-*. Rum. *čep* kao i *čep* može biti i lat. *cippus* > tal. *ceppo* »piede dell'albero«; *α* u *čap* može biti od lat. *i* > *o* > *a*.

Lit.: *ARj* 1, 888. 890. 939. 8, 513. 10, 164. *Pleteršnik* 1, 98. *Gombocz-Melich* 1, 847. *Miklošič* 32. *SEW* 1, 143. *Mladenov* 681. *REW* 1935. *Jagic*, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 322. *Perušek*, *ASPh* 34, 46-47. *Torbiörnsson*, *RSI* 1, 37.

čapa f (Dalmacija) »nenadana i velika nesreća«, bilo bi prema Daničiću isto što *žapa* f, tj. postverbal od *žapati se* (v.), ali se ne vidi kako je došlo od promjene *ž* > *č* i do razvitka značenja. Osnova te imenice *izaziva* upoređenje s ličkim pejorativnim pridjevom, upravo prošlim participom pasiva *ocapan* »mršav, tj. oderan«, ali glagol *očapati* nije potvrđen, dok je potvrđen *opati* (v.). Odatle pejorativi *očapalica* f = *očapēnka* = *očapljenka* »mršavo žensko« prema m *očapljenko* (Lika). Značenje istih izvedenica da se spojiti s prvim ako se uzme da je *čapa* postverbal ž. r. od *čapati* »greifen«; *čapa* bi bila efektivna riječ za »nesreću koja se čovjeka dočepala = koja je na nj vrebala«.

Lit.: *ARj* 1, 888. 8, 511.

čapak, gen. *-tka* m (Vuk, Srbija, Risan) »nokat u ptica i zvjerinja, u mačke«. Sufiks je (*-bko*) i akcenat prema *papak* (v.). Od iste su osnove izvedenice sa sufiksom, *-onja* *čaponja* (Šloser) »ime biljke selenophorus Dej.«, *-onjak* *čaponjak*, gen. *-njka* m »papak«, *-orak* *čaporak*, gen. *-orka* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: čapak«, *-ur* *čapur* m (Vuk) = *čepūr* (Vuk, Dubrovnik) = *čaprlj* m »trunculus«. Posljednje izvođenje ide u oblast onomatopeja

koje imaju svoju morfologiju. Odatle se opet prenosi metaforički na oblik rogova u osnova: *čaprljak*, gen. *-ljka* = *čaprljan* m (Hercegovina) »ovan savitih rogova«. Ista se osnova nalazi u impf, *čapati*, *-am* »hvatati, grabiti« pored pf. *canuti*. Zbog postojanja ovoga perfektiva ne može se misliti da je to isti glagol koji i *capati*, *-am* »uhvatiti« (Dalmacija, Primorje, otoci) od mlet. *ciapàre* jer posudeni talijanski glagoli ne tvore perfektive na *-nc* > *-nem*. Stulić ima *čapati* i deminutiv *čapkati* »fricare«. ŽK *scàpiti* »brzo uhvatiti« sadrži prefiks *s* + *capiti* (*šč* > *šč* je sekundarno kao u pejorativu *Jošče* pored *fošče* od *Józa* = *Józe*). Od iste je osnove imenica na *-et* *čapēt* (17. v.). Osnova se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a ie. korijen nalazi se u lat. *capio*. V. *cep*.

Lit.: *ARj* 1, 888. 889. 942. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. *Matzenauer*, *LF* 1, 27. 28. *Iljinski*, *JF* 8, 290-291.

čaplja f (Vuk) »1° ardea, Storch, 2° unguis« dvije su riječi možda različitog podrijetla prema značenju (homonimi). Također toponim. Značenje 2° upućuje na isto postanje s *čapak* (v.) i *čapati* (v.). U značenju 1° *čaplja* je sveslavenska riječ iz praslav. doba bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze nisu utvrđene. Ako bi značenje 2° bilo prvobitno, onda je ptica nazvana po zakonu sinegdohe prema *capama* (prema Brückneru »Greifer«), ali to se ne da utvrditi drugim slavenskim jezicima, premda je osnova *čap-* u *čapajc* također sveslavenska. U drugim slavenskim jezicima postoji i *čap*. Prema tome je *-lja* < *-za* sufiks za femininum. Odatle deminutiv na *-ič* *čapljic* (također muslimansko prezime), pridjev na *-in* i *-en* *čapljin*, *čapljen* (jedanput).

Lit.: *ARj* 1, 889-90. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. *Bruckner* 72. *KZ* 48, 178. 181. *Loewenthal*, *WuS* 9, 183. *GM* 443. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 109.

capra f (Vuk, Crna Gora) »1° koža od živinčeta, 2° kesa od kože«. Prema Matzenaueru turska, prema Iljinskome domaća riječ *čap-raz-a, od korijena *(*s*)*kep-* »rezati«, srodna s lit. *kepurė*, kao i *čapur*, *čaporak* i *čaprlj* (v.). Posljednje tri imenice potječu od iste osnove od koje i *čapak*.

Lit.: *ARj* 1, 890. *Matzenauer*, *Cizi slova* 136. *Iljinski*, *JF* 8, 290-291. Isti, *RFV* 74, 123.

čapražice f (16. v., u oporuci), izvedenica s deminutivnim sufiksom *-ica*, neodređenog značenja. Daničić je izvodi od tur. *čapraz*

»Schnalle, Paar Knopfborten, eine Kittelbinde welche die Unteroffiziere bei den Janitscharen als Abzeichen tragen«. Činjenica da se riječ nalazi kao naziv neké ostavštine u oporuci, opravdava njegovo izvođenje. U Kosmetu se govori u složenici *čapraz-divan* kao objekt uz *čini mu* »ugadaje«. *ARj* ima samo toponim pl. t. *Gapražlje*, zaciijelo naselje nekih ljudi koji su nosili taj vojnički nakit. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čāprast*, složenka od *čap* »lijevi« i *rast* »desni«) iz oblasti tur. vojništva, nalazi se u bug. *čapraz* pored *čaprašik* = *-šok* i rum. *ceapraz* = *cepraz* = *ceprez* = *cepreg* »Franse, Borte, Tresse«, alb. *čapras-zi* »Besatz am Rockkragen«, ngr. το τσαπράσι. »plaque aux genoux pour parer les balles«. U izvedenici *čapražice* suglasnik *ž* se mogao osjećati kao da je nastao od *g*, upór. rum. *cepreg*, *veriga* i *veričica*. To je moglo dati povoda obrazovanju sufiksa *-aga* u imenici *čampirage* (Vuk) »spone, imbrete, maite«, v. *campare*.

Lit.: *ARj* 1, 886. *Mladenov* 679. *Tiktin* 323. *Lokotsch* 396. *Elezović* 2, 432.

captila f (Vuk, narodna pjesma) »ubrus od svile«. Turcizam potvrđen samo kod nas, no ne u današnjem govoru. [Isto u izvornijem obliku *čatkija*, *čatkija*, te *čatija*, *čatija* (Bosna, narodna pjesma) »1° duvak, tanko platno kojim se pokriva mlada, nevjesta, 2° vrsta pokrivača kod muslimanki«; od tur. *catki* »Binde, Umschlag (um den Kopf)«, s metatezom *tk* > *kt* i vezanje uz *čatija* < *čati*, v. pod *causati*].

Lit.: *ARj* 1, 890. *Školjić* 1, 33. 133 - 4.

čar, gen. *-i f* (Vuk, 16. v.) = *čára* f (16. v., prijelaz femininuma iz deklinacije *i* u deklinaciju *α*) = *čvara* f (16. v., jedanput) »1° divinatio, incantatio, volšebstvo, 2° sinonim: draž f, charme, Reiz«. Baltoslavenski i sveslavenski magijski termin iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ka*: *čarka* f, pridjevi na *-bn*, *-lživ*, *-ovan*, *-ovit*, *-ovski*: *čar an*, *-rna*, *čarován* (također slov. i bug. *čaroven*), *čarovit*, *čarovski*, radne imenice na *-nik* *čarnik* m prema *carniča* f »Zauberer« (Lovran, Istra), na *-lac* *čaralac* m prema *čaralica* f, *čaravac* m prema *čaravka* f. Posljednje dvije radne imenice upravo su denominali od *čarati*, *čaram* impf, (*o-*, *ob-* u Lici, *raz-*, *za-*). Od prefiksamih složenica ušao je u današnji saobraćajni i književni jezik part. perf. *razočaran* (rusizam). Pridjev *čaroban* poimeničen je s *-ik* *čarvymk* m prema *čarovnica* f (i slov.), sa *-jak* *čaro-*

vnjak (18. v.). Apstraktum na *-ba* (v.) *čarba* fnalazi se samo kod Divkovića. Na *-oba* *čaroba*, odatle izvedenicu na *-ija*: *čarobjia* iz okolice Senja. Kao najstariji slavenski termin iz oblasti magije, riječ je bila tabu. Zbog toga postoje za nju posudnice *coprati*, *coprtja*, *cōparnjica* (v.) i eufemizmi *viška* f (Lika), *vještica* f, *viščun* (v.), *čini* (v.), *opčiniti* (v.). Kad je riječ *čar* izašla iz folklorne magije, promijenila je značenje u navedeno pod 2°, jednako kao lat. *carmen*, *incantare* > fr. *charme*, *enchanter*. Vokal *α* u *čardolazi* od ie. *e* poslije palatala, kako pokazuje lit. *keras* »čar«, odatle denominal *kereti* »pogledom ili riječima začarati, ureći«, od ie. osnove *qyêr-* »činiti, obrazovati«. Osnovno je značenje glagola bilo »činiti« kako pokazuje sanskrtka paralela *karoti* 3. 1. sing. »čini«, ali izvedenica nižeg prijevornog štepena *kryta znači* »čar«; u keltskom (kimričkom) *peri-* također znači »činiti«. Isti se razvitak opetuje kod nas u (*ini* pl. m., *opčiniti*, u tal. *fattura*, stfr. *failure* i španj. *hechicera* »vještica«. Kako je već rečeno, *vračati* je dobilo značenje »carati«. Nije stoga čudo što su se unakrstila oba glagola u *čvarati* i *cvarovati*,: *cvārujem* impf. (Grbalj) i odatle kao postverbal *čvara* f. Arbanasi posuđiše *care* »strega«.

Lit.: *ARj* 1, 895. 2, 120. 8, 511. 9, 1. 3. 13, 686. *Miklošič* 30. *Pleteršnik* 1, 93. *SEW* 1, 136. *Bruckner* 72. *WP* 1, 518. *Trautmann* 127. *Mladenov* 679. *ASPh* 34, 307. *Matzenauer*, *-LP* 8, 202. *Iljinski*, *RFV* 61, 227-243. *PF* 1, 497. i si. *Boisacq* 953. 956. *Mikola*, *WuS* 2, 217-218. *GM* 439. *Maretić*, *Savj.* 8. 123. Isti, *Rad* 108, 94.

čarak, gen. *-rka* m (Vuk) pored *čark* (Kosmet, pl. *čarkové*) »1° zupčast točak u raznim alatima, 2° batterie de fusil«. Elezović stavlja ovamo još *čaraklija* (*tepsija*) »plitka tepsija s naročito imicom«, identificirajući apoziciju s tur. *čarkli* > rum. *cearcliu* »ausgezackt«, bug. *čarklija*. Nejasno je *α* pred *kl*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čārh* > tur. *čark* »kolo, točak«); bug., arb. *čark*, cine. *darcu*, ngr. τζάρκι/τζέρκι »cercle, chien d'un fusil«.

Lit.: *ARj* 1, 891. *Elezović* 2, 432. *Mladenov* 679. *Pascu* 2, 123., br. 295. *GM* 445.

čarap m (jedanput, maskulinum nije potvrđen u narodnom govoru) = *čarapa* f (Vuk, 18 v.) = *čarapa* (Kosmet) = *čerapa* (ŽK, Hrvatsko Primorje) = *čorap* m (Lika, jedanput, 18. v.) = *čarapa* f (Vuk, 17. v.)

= *čarapa* (Kosmet) »sinonimi: bječva (v.), hlačice (ŽK) (v.)«. U književnom i saobraćajnom govoru prodro je oblik *čarapa f i* na zapad. Odatle: deminutivi na *-ica čarapica f* (Vuk) = *čorapica* (18. v.), augmentativi na *-ina, -etina, -čina čarapina f* = *čarapetina* = *čarapčina*, pridjevi na *-in, -ast čarapin, čarapast* (konj »putonog«, metafora), radna imenica na *-ar čarapār m* (Vuk), odatle pridjev na *-ski čaraparski*, denominal očarapiti se »opiti se« (metafora u argou pijaniji ljudi). Balkanski turcizam (*čorab*): bug. *čorap m*, odatle *čorapčija m* »čarapar«, rum. *ciorap*, arb. *curate f. čar ape f* (kod Gega i u Kalabriji), ngr. to τσουράπι. U femininumu se slaže hrv.-srp. i arbanaski. U arbanaski je turcizam došao preko hrv.-srp. Činjenica da se taj turcizam govori i u arbanaskoj dijaspori u Kalabriji, dokazuje da hrv.-srp. turcizam u femininumu potječe još iz 15. v. Taj je femininurh nastao prema *bječva*, riječ koju je taj turcizam istisnuo; *e* mjesto tur. *a* poslije *č* prilagodjenje je našoj fonetici; asimilacija *o-a > α-a* nije obična u turcizmima.

Lit.: ARj 1, 891. 2, 60. 8, 511. GM 450. Lokotsch 439. Mladenov 687. Elezović 2, 433. 454.

čardak m (Vuk, 17. v.) = *čardak*, gen. *čardaka* (Kosmet) = *čerdāg* (jedanput, 17 v., sa značenjem pod 4°) »1° dio kuće na niskim stupovima kod jednokatnice, sa strane ima trobožan (v.), kod dvokatnice se nalazi u gornjem katu kao balkon; uza nj je *ajāt* (Kosmet v.); 2° terasa poduprta na četiri noge, 3° balkon (v.), 4° ložnica; na čiflicima (v.) se često zida kao ljetnikovac u obliku tornjeva (Bosna.« Odatle deminutiv na *-e čardače* pored *čardače n*, augmentativ na *-ina čardačina f*, toponim *Čardakovac* (dio polja kod Vučićtrna), na *-lija (v.) čardaklija f* »1° velika soba na spram u bosanskim kućama, s dobrim vidikom; 2° sinonim: odrina (v.)«. Balkanski turcizam perzijsko-arapskog podrijetla fsloženica od perz. brojnika *čāhar > čar* »četiri«, upor. *campare*, i zi. *tak*. »arhitektonski luk« > tur. *çardak*): bug. *čardak* pored *čerdak*, *čardak* i *čardak* »terasse, pavillon ouvert, soutenu par quatre poteaux, balcon, portixue«, rum. *ceardac* pored *cerdac*, arb. *čardak*, cine. *cirdache f* »balkon«, ngr. to τσαρόδακι »šator«. Pored ove posudenice iz osmanlijskog doba, na Balkanu je postojala još starija posudenica, koja doduše danas više ne živi u našem narodnom govoru: *črtog m* (13. i 15. v.) »cubiculum«, *črtag* (Mrmavić, 18. v.), steslav. *črtlogu* »spa-

vaonica, Brautgemach«, u ruskom »palača (v.)«. Prijelaz *a > o* dokazuje da se radi o staroj posudenici, možda iz avarskog doba. Za Brücknera je *črtlogt* slavenska izvedenica od *črbtG* (v. *crtati*) jednako kao slcslav. *očnšte* »teniorium«.

Lit.: ARj 1, 893. 943. SEW 1, 171. Lokotsch 397. Elezović 2, 432. Mladenov 679. Pascu 2, 125., br. 330. GM 444. ZSPH 2, 294. Korsch, ASPH 9, 494. Bruckner, KZ 46, 237. Mikkola, RSI 1, 18.

Cardin alti dardin alti vrtao ili cvitnjak (1678, u današnjem narodnom govoru oblik *čardin* nije potvrđen) = *dzârdîn*, gen. *-ina m* (16. v., Vuk, Primorje, zapadni krajevi, Dubrovnik, Cavtat, Špič, Brce) = *sardini m. pl.* (Sutomore) »1° vrt, vrtal, običnije u pl. *vrtli* (Korčula), gradina, cvjetnjak, 2° toponim *Džardin* (Bijela, Boka, vinogradi)«. Od talijanskog francuzizma *giardino* »vrt« < fr. *jardin*, stfr. *jart* < frank. *gardo (u prasrodstvu sa *gradina*, v.), srlat. *gardinium*.

Lit.: ARj 1, 894. 3, 530. REW* 3684. DEI 1805.

čare, gen. *-eta n* (u nar. pjesmi *careta ni nije* »nema nam spasa«) = (potvrđeno u današnjem govoru u Kosmetu kao indeklinabile) *čare* (u izrekama: *care nije; da gi nađem čare; ima li čare*) »spas, izlaz, lijek«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čare* »spasenje, sredstvo, lijek«), potvrđen na Balkanu još u čine. *dare m* »moyen, remède, expédient«.

Lit.: ARj 1, 894. Elezović 2, 432. Pascu 2, 123., br. 297.

čarka f (Vuk) = *čarka* (Kosmet) »mali boj«. Odatle radna imenica na *-džija čarkadžija m* (Vuk, Kosmet) »vojnici koji zameće boj«. Denominali *čarkati* = *čarkat* (Kosmet, s objektom *oganj*), *čarkat se* »zadirkiovati se« (Kosmet) prema pf. *carnuti se*, dokazuje da su se oba glagola osjećali kao domaće izvedenice od *čarka* kao deminutiva na *-ka (v.)* od osnove *čar-*. Zbog toga nije čudo što se s tim turcizmom postopalo kao s domaćom onomatopejom u Kosmetu, i to izmjenom suglasa *č* u *dž*: *džarkat* impf, »dirkati« prema pf. *džarnut* »gurnuti, dirnuti« i što je umetnut samoglas *a* u *džarakat, -am* impf, »dirkati po ognju«. Turcizam perzijskog podrijetla (*čarka* »course, incursion«, *čarkaci* »(nekada) dio vojske«, tat., *čerig* »exercitus«): bug. *čarka* »escarmouche«, cine. *darcu* »course«.

Lit.: ARj 1, 894–5. Elezović 2, 433. Pascu 2, 123., br. 296. Matzenauer, LP 7, 31.

čaršaf m (Vuk, 17 v.) = *čaršaf* (Kosmet) = *čaršav* (Vuk, 18. v.) = *čašav* (ne zna se gdje se tako govori) »1° sinonimi: koperta (v.), lincun = lánčún, krpatur, 2° zar (za glavu i gornji dio tijela u muslimanki)«. U Kosmetu još u složenici *jastbk-čaršaf* »mali čaršaf ukršćen narodnim vezom za jastuke«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çarşaf* < perz. *čaršeb* od skraćene složenice *čaderseb* »noćni pokrivač«): bug. *čaršaf*, arb. *çarçaf*, rum. *cearşaf*, cine. *drceafe f*, ngr. to τσαρτσάφι u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 896. Elezović 2, 433. Mladenov 679. Pascu 2, 125., br. 328. GM 445.

čaršija f (Vuk, 17 v.) = *čar'sija* (Kosmet) »dio balkanske varoši u kojem su dućani, zanatlijske radnje i prodavaonice, trg«. Odatle pridjevi na *-ski čaršijski* (Vuk) = *čaršinski* (Vuk) = *čaršijski* (Kosmet), izvedenice na *-ija (v.) čaršilija m* = *čaršilija* (Kosmet) »čovjek iz čaršije, trgovac ili zanatlija« prema *čaršijka f* »žena iz čaršije«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica od brojnika *čar* »četiri« i *su* »strana« > tur. *carsi*): bug. *čaršija*, cine. *drşie f* »marche, bazar«.

Lit.: ARj 1, 897. Elezović 2, 433. Mladenov 679. Pascu 2, 126., br. 333.

čarugdžija m (Vuk) = *čarubdžija* (izmjenjena grupe *gdž* u *bdž* je prema *mutabdžija, oklobdžija* = *čarakčija* pored *čankčija* {Kosmet} »sinonim: opančar (v.)«. Odatle pridjevi na *-in, -ski čarugdžijin, -džijki* = *-džinski*. Riječ dolazi od turske radne imenice na *-ci çarıkçı* od *çarik* »Art leichter Schuhwerke der Hirten >und Landleute«. Zamjena *u = a = ɔ* za turski ponuglas *i* je kao u *saruk* i *kazlar* pored *kizlar*. Imenica tur. *çarık > čaruk m* (Bosna) »opanak« potvrđena je u čine. *cicorie m* »guêtres, gamaches«, ngr. to τσαρούχι »chaussure de cuir«, dok rum. *cioareci* ima »drugo, prošireno značenje »weisse wollene Bauernhosen«. Upor. proširenje značenja *bječve* »1° čarape, 2° hlače«.

Lit.: ARj i, 879. Elezović 2, 432. Pascu 2, 125., br. 322. Lokotsch 33. Škaljić 1, 133.

čas m (Vuk, 13 v.) »sinonimi: 1° trenutak, momenat, 2° sat, ura (kao mjera vremena, u tom značenju danas većinom na istoku, kod Srba)«, sveslavenska riječ iz praslavenskog doba. Možda je i baltoslavenska, ali samo stprus.

kisman »vrijeme«, s drugim sufiksom. Odatle deminutiv na *-bko časak*, gen. *-ska* »moment«, pridjev na *-ən časan, časna* (16. v.), koji nije ušao u današnji jezik zbog homonimije s *častan, časna, časni*, nego je sufiks *-ən* zamijenjen složenim *-ovit časovit* (18. v.). Složen pridjev *lungweilic* i glagol *dugočasiti* su kalk od njem. *langweilig* i *sich-langweilen*. Ni pridjevi *časljiv, časnji* nijesu ušli u književni jezik. Prilozi su dosta brojni: *čas ovo lás ono* »sad-sad« = *casi-casi* (ŽU prema slov.), (*za*) *čas* »u kratko vrijeme (Kosmet)«, *maločas* (i Kosmet, nastalo unakršćavanjem prema *malo vrijeme*) »prije kratkog vremena«, *udobri las* »zbogom« (Piva—Drobnjak i Kosmet); *usočes* (ibidem) »na nesreću« = *uzočas po se* (ŽK, preuzeto od ŽU), odatle pridjev u Pivi *uzočesnji* (*dijete, čobani*; *e < a* je nejasno, možda prema *zločest*, v.); *časkom* (Bosna, Kosmet) »za kratko vrijeme«. Izvedenica steslav. *časovnik*, koju su danas kod nas zamijenili turcizam *sat* i romanizam *ura* u značenju »ft. montre«, bila je u upotrebi u 13. i 15. v., nalazi se još u živoj upotrebi u Srbiji, u bug. *časovnik*, u rum. *ceasornic* (sa zamjenom rum. *rn* za našu grupu *vn*, koja je neobična u rumunjskom), odatle rumunjska radna imenica *ceasornicar* »satčija«. *Čas* je ušao i u crkvenu terminologiju u složenici *časoslov*, kalk za gr. ώρολόγιον, usp. *breviárium*, od koje postoji na zapadu i posudenica *brevijar* (v.). Po zakonu haplogologije tipa *zakonoša* odatle rum. *ceaslov* i sa *-ic časlovac*, gen. *-ovca* (prema Vuku razlika je u akcentu kad je to radna imenica na *-oc časlovac*, gen. *-ovca* »dijete koje uči čitati časlovac«). Složenica *časopis* (1842.) je čehizam (češ. *čas* »vrijeme«), a u češkom je kalk prema njem. *Zeitschrift*. Prema ie. korijenu *quei-lquei-* »opažati, gledati« prvobitno je značenje od *čas* bilo »opažanje neba, da bi se utvrdilo trajanje vremena ili meteorološka pojava«. To je značenje kasnije preuzelo *vrijeme*, zbog toga se značenje od *čas* suzilo. Denominal *časiti* impf, znači »odugovlačiti«. Iz toga se značenja vidi da je *čas* značilo prvobitno »dulji odsječak vremena«. To je i razumljivo ako se ima u vidu da je osnova ista kao i u impf. *Hajati* i *čekati*, tj. ie. prijevojni štepén *quei* s formantom *s*. Taj isti prijevoj sa istim formantom nalazi se i u arb. *köhe* »vrijeme kao tempus i kao atmosferska pojava«. Razlika je samo u rodu *čas* je m, a *kohe* je f, tj. od ie. osnove *gueso* i *quesa*. I u ovoj riječi moramo gledati baltoslavensku ili ilirsku jezičnu vezu kao u *gomila* (v.) i *gotov* (y.). Rumunji posuđiše *ceas*,

Arbanci *cas*, premda oba naroda posjeduju svoje domaće riječi: *timp* < lat. *tempus* i *kōhe*.

Lit.: ARj 1, 897. 904. Miklósić 31. SEW 1, 137. Bruckner 73. Trautmann 131. WP 1, 508. Vuković, SDZb 10, 405. Elezović 2, 434. Unbegaun, RES 12, 31. Zabatý, ASPH 16, 385. GM 194. 445. Barić, AA 1, 138. sl. Machek, ZSPH 18, 22. Schleicher, KZ 11, 31. i sl. Budimir, JF 6, 167. Scheftelowitz, KZ 56, 208-209. Maretić, Rad 108, 85. Isti, Saw/. 8. 20.

čast, gen. *časti* (Vuk) i *časti í* = *čas*, gen. *časti* (Kosmet) 1° honor, 2° officium, munus, 2° convivium, cibus«, sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba od prezentske osnove *čbtġ* (inf. *čisti*) izveden s pomoću sufiksa *-tb*, koji se u lokativu nalazi i u infinitivu na *-ti* (v. *-ati*, *-eti*, *-iti*). Glede *-sí* upór. *čist* (v.). Kao postverbal od prezentske osnove *čbtġ* ima Marulić *čat ĩ* u značenju »čast«, tako i g. 1382. *i poznavše čiti i službe*, Mon. šerb. 209. Zbog toga *čast* predstavlja izvedenicu od postverbala **cby* + *-tb*.

Samoglas *a*, koji se pojavljuje u 14 v., nastao je iz mekog poluvokala &: stcslav. *čbstb*. Taj poluvokal ispada i u denominalima od **čbtb* u faktitivu *ititi* (Marulić; imperativ *čty otbca i maten svoju*, Starine 3,8) = *čtjeti* — *chiavati* > *štovati*, *štujem* (Vuk, zapadni krajevi) impf, prema *poštivati* = *postiti* (Grbalj) i u postverbalu odatle *pošta* f, odatle radne imenice *štovatelj* (= *štovatelj* (po-), današnji pridjev na *-en pachten* > *pošten* (ne-), *poštena*, odatle opet apstraktum na *-je poštenje* n, particip perf. pasiva *nečten* »nepošten« (1520).

Od *č* je prijevojni štěpen *i*: *čitati*, *čitam* »sinonim: častiti«, *počitati* i odatle *čitanje* n (Stolić) »veneratio«, *počitanje*, složena *strahopočitanje* (germanizam za *Ehrfurcht*). Samo *čitati* (v.) s različitim akcentom razvilo se semantički u sasma drugom pravcu: »legere«. Izvedenice od *čast* su brojne: pridjevi na *-bn*, *-en*, *-iv*, *-it častan*, *časna*, određeno *časni* (*kfst*, *pōst*), *častan* (Dubrovnik), *častiv* (po-tvrđen samo u pisaca, dok je u općoj upotrebi negativna složena *nečastiv(i)* = *nečastivi* (Kosmet) kao eufemizam za *vrag* (v.), odatle i *nečastivnik* (Kosmet) »1° đavo, 2° vješt, hitar čovjek« prema f *nečastivnica* i n *nečastivničē*). Pridjev *časmenit* »svečan« potvrđen je samo jedanput; dočetak je prema *plemenit* (v.), ali v. i *čismenit*. Pridjev *častan* poimeničen je 1° sa *-ik časnik* m »officialise, (u kajkavskih leksikografija; potvrđen g. 1189.

u Dubrovniku od *mojih častbnikovb sile*, Mon. šerb. 2; nekada u domobranstvu iz austrijskog doba, zamjena za francuzizam *oficir*, gen. *-ira*, v.), nastade kao izvedenica od *čast* u značenju 2° »služba, šarža, magistrat«, semantička je paralela *officialis* < *officium* »služba, dužnost« > tal. *ufficiale*; lat. *honor* znači i »charge, magistrature«, gr. οἰκιομα »haut rang, dignité«; upór. stcslav. *čbstbnikb* »qui honoratur«; ovamo i eufenizam *nečasnih* (Kosmet) »davo«; 2° sa *-iča časnica* f »poklon« (Kavanjin); 3° sa *-ost* kao pridjevski apstraktum *časnost* f. Složeni su pridjevi: *častoljubiv* (Stulić) i *častohlepan* koji udoše u književni jezik; odatle apstrakta *častoljubivost* f (= *častoljublje* n, rusizam) i *častohleplje*.

Denominal (faktitiv) je na *-iti*: *častiti* irnpf. (*obez-*, *ohne-*, *po-*) = *častit*, *-im* (Kosmet) »gozbom ili pičem ukazati čast nekomu«. Postverbal je *počast* f od *počastiti*. Sa sufiksom *-ba* (upór. *gozba*) obrazovan je apstraktum *čazba* f, odatle pridjev na *-en čazben* (Vuk, Kosmet), poimeničenje na *-ik čazbemk* m »conviva« i na *-bina* (upor. *otadžbina*) *čazbina* (Vuk, Dubrovnik).

Madžari posudiše u Panoniji *tiszt* (u toj posuđenici nastalo je početno r iz c na osnovu zakona disimilacije *iš -st > t -sr*). Rumunji posudiše od đačkih Slavena **cist*, koje se nalazi u njihovu pridjevu *becisnic* »nepošten« < *bez-čbstbn-ic* (*-ič* je rumunjski sufiks latinskog podrijetla < *-icus*). Opća rumunjska imenica glasi međutim *srto cinste* f i odatle pridjev *cinstit* »pošten«, upravo rumunjski part. perf. pasiva od *cinsti* »častiti«, ali može biti i posuđenica od jslav. *čestiti!*, > hrv.-srp. *čestit*. Rumunjski refleks *in* je zamjena za slavenski palatami nazal *i* koji se u riječi *čast* nalazi i kod nas: *ies*, gen. *česti* f (Kosmet) »poštovanje, ugled«, u općem složenom hrv.-srp. pridjevu *zločest*, u izvedenom pridjevu na *-it čestit* (Vuk, 14. v.) »pošten, dobar, valjan« = *čestit* (Kosmet) »felix«, upor. *čestita učiniti nekoga*, *čestit Božić*; odatle apstraktum *čestitost* f i denominal na *-ati čestitati* (Vuk, 18. v.), tj. »govoriti čestit (npr. Božić)«; Rumunjska posuđenica *cinste* dokazuje da su se u južnoslavenskom pomiješala dva apstraktuma: *čbstb* i *čjstb* (v. *čest* »pars, dio«).

U vezi s ovom imenicom treba još razmotriti semantičke vrijednosti od pridjeva *pošten*. U Crnoj Gori (Kuci) ovaj pridjev, koji u općem hrv.-srp. *izražava danas* samo moralnu kvalifikaciju »nonestus, ehrlich«, znači »gostoljubiv«. To znači da je *pošten* po postanju stari particip perf. pasiva od *počāiti* > *postiti*

(Grbalj »počastiti«, upor gore *nečten*. Novaković je opet dobro opazio da je *počuenō* u starim spomenicima kalk od gr. ἐντιμοϋ te označuje plemstvo i privilegirane, »poštovanu gospodu«. Nakon nestanka feudalizma značenje starog participa perf. pas. suzilo se na današnje moralno značenje. Nadalje treba u povijesti semantičkog razvitka od stcslav. *čisti*, *čtġg* naročito istaći semantičku bifurkaciju: 1° brojiti = čitati (konkretno značenje) i 2° častiti (psihološko značenje). Ova bifurkacija stvorila je u toku vremena neugodnu homonimiju koju je jezik morao ukloniti. Sredstvo za to dao je prefiks *po-* koji dolazi samo u složenicama značenja *-cby* »častiti«, *postiti*, *počitati*, *pošten*, od tih *izraza* preneseno i na *štovati* gdje nije bio taj prefiks potreban nego je ostao fakultativan. Na uklanjanju homonimije sudjeluju i Rumunji, ali na drugi način, unakrštanjem *čbstb* i *čjstb*. Fonetski razvitak grupe *čt*, koji je Kurelac pisao prema svom arhaističkom pravopisu, razvio se u *št* kao u *što* < *čbto* po zakonu disimilacije *iš -t > št*, tj. gubitkom dentalnog elementa u č. Grupa *čt* ostala je neizmijenjena u govoru u (*ne*)*učtiv* »höflich«, odatle (*ne*)*učtivost* (posuđenica iz rus. *učtivyj*, *učtivostb*). Oba značenja od *čisti* razviše se u praslavenskom, a osnovno ie. značenje »smatrati, cijeniti, misliti« očuvano je dobro u baltičkoj grupi (u lotiškom glagolu *šķist*) »misliti, činiti se«, u sanskrtu *ceṭāti* 3. 1. »on pazi«, u sanskrtskoj imenici *ciiti-h* (koja se poklapa s *čbstb*) »uvidavnost, razum«. Ie. osnova *gvei-* »paziti na što, opažati«, koja se nalazi u pridjevoju *ai* > u *cijena* (v.) i u *kajati* se (v.), bila je u *čbstbčbt-* raširena formantom *t*.

Lit.: ARj 1, 814. 910. 912. 918. 2, 80. si. 8, 8. 96. 106. Mažuranić, Prinosi 146-65. Miklošič 38. SEW 1, 173. 174. 155. Bruckner 77. 89. Mladenov 683. Vasmer 2, 305. Trautmann 135. WP 1, 509. Elezović 2, 3. 429. 433. Osten-Säcken, JF 26, 321. Moskovljević, NJ 2, 272. Belić, NJ 1, 12-15. Unbegaun, RES 12, 31. Sekulić, SKGI 34, 595-598. Novaković, ASPH 9, 521-523. Moskovljević, NJ 5, 278-281. Maretić, Savj. 61. Isti, Rad 108, 96.

čaša f (Vuk, 13. v., u Samoboru 1555., danas općenito u književnom i saobračajnom jeziku) »sinonim (na zapadu) kupica«. Odatle deminutiv na *-ica čašica* f. Sveslavenska riječ, možda iz praslavenskog doba. U baltičkim jezicima pruža samo stprus. *kiosī* »Becher« mogućnost upoređenja. Po značenju odgovora u sanskr. *casakas* = arm. *čolak*

»Trinkgeschirr, Becher«, koje stoji u vezi s nperz. glagolom *častidan* »okusiti« i imenicom odatle *čast* »zajutrak«. Armenska je riječ posuđena iz iranskoga. Vjerojatno je da su i Slaveni posudili iransku riječ preko Skićana, i to najprije u obliku *čašbka* = sanskr. *cašaka-*, odakle je dobiveno *čaša* odbacivanjem dočeta *-bka* jer se taj osjecaj o kao slavenski deminutivni sufiks; *časka* f je naime sveslavenski deminutiv. Nalazi se u ruskom i poljskom; *časka* je danas botanički naziv za dio cvijeta, a Mikalja je glosira sa *concha*, riječ koja u Dalmaciji postoji u posuđenici *kućica* (v.). Rumunji posuđite *ceașcă* f i stvorise odatle svoje deminutive *ceșcuță* i *ceșculiță*; Arbanasi *çačkë* f. Riječ *cala* nije ušla u crkvenu terminologiju, nego posuđenice, na istoku grecizam *putir* (v.), na zapadu latinizam *kalež* (v.). Ne zna se ide li ovamo kao denominal *iščašiti*, *-im(se)* pf. »sinonim: uganuti (v.), navinuti (v.)« prema impf, *iščašivati*, jer je u 17. i 18. v. *iščašiti*, a Mikalja i Belostenec imaju u istom značenju *iščesnuti*, *-em*, a Radonjić *iščevljati*, *-im*. Prema Ivšiću bilo bi *iščašiti* semantička paralela za fr. *déboîter* »uganut« od *boîte* »kutija«. Ako je tako, onda pomenute varijante treba zasebno tumačiti. Valja pored ostaloga voditi računa i o izvedenici *česanica* f (Dalmacija, prema *Slovincu*) »melem od sapuna i jaja, koje se privija kad se kome što *iščašio*. Očito je da se umiješala i osnova *češ-* od *česati* (v.)

Lit.: ARj 1, 912. 945. Mažuranić 164. Miklošič 31. SEW 1, 137. IF 31, 411. Bruckner 73. Vasmer, RSI 6, 173. Mladenov 680. RFV 67, 260-267. Meillet, RSI 2, 67. GM 445. Ivšić, BZb 1 (1921), 249-251. Matzenauer, LP 7, 28.

čatal m, pi. *calali* i *calale*, gen. *catalā* f (narodna pjesma, Srbija) = *čatal* i *čatal* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) »1° sinonim: račve (v.), 2° (kao pridjev) račvast, kao sinonim za *zamršn* (*čatal rabota*)«. Odatle i indeklinabilni pridjev *čatali*, koji sadrži tur. *-li*, »dvostruk«, kao epitet za *jular* (v.) u narodnoj pjesmi. Odatle naš denominal *raščataliti* se pf. »razračvati se, raširiti noge kao račve« (Trstenik, Srbija). Balkanski turcizam (tur. pridjev *čatal* »1° račvast, 2° viljuška, 3° metafora: sumnjiv«, *čatali* »1° verwickelt, 2° sumnjiv«), nalazi se u bug. *čatal* i pridjev *čatalest*.

Lit.: ARj 1, 914. 13, 363. Elezović 2, 435. Mladenov 680.

častisati, *-sēra* pf. i impf. (Vuk) »1° conjungere, sklopiti, sašiti, 2° skupiti se, doći, prispijeti, 3° zajedno sjedjeti u društvu«. Od tur.

čatmak »spojiti sklopiti«. Odatle skraćeni tur. infinitiv u *čatma* f (Vuk, i bug.) = *calma* (Kosmet) »1° pleter (opreka: zid), cjepanica, kao letva od hrastova pruća; služi za građenje preko njih se lijepi blato ili malter«. Upór. džag. *čatma* »šator«. S našim sufiksom *-ara* kao u *brvnara: čatmara* f »kuća od čatme«. Denominai *začatmit*, *-im* (Kosmet) »udariti čatmu«. Raširenija je od iste osnove turska izvedenica *čat* »nešto što je na račvama jedno na drugo naslagano, skelet krova koji drži ćeramidu, crijep«; *čatija* (Kosmet) »krovnna japija, krov bez crijeva ili drugog kakvog pokrivača«. Balkanski turcizam: cine. *citie* f »toit, toiture«, arb. *cali* i ngr. ἡ τσαττή istog značenja. Ovamo ne ide prilog *cat pat* (Kosmet) »ovdje ondje, tu i tamo, rijetko«, također bug. *cat-pat*. To je turska onomatopeja *čat-pat*, tvorevina tipa *kitap -mitap*.

Lit.: ARj 1, 914. 915. *Mažuranić* 165. *Elezović* 1, 203. 2, 435. *Mladenov* 680. *GM* 445. Matzenauer, *LF* 7, 28. *Pascu* 2, 126., br. 335.

čatlöv, gen. *-ova* m (Vuk) »u kolâ ozad prečaga od jednih stuba do drugih ozgo«. Kolski termin madžarskog podrijetla: *csaitlo*, posuđen također u rum. *ceatlâu* m »Knebelholz«, za koji postoji i sinonim slavenskog podrijetla *praštje* f < stcslav. *prašta* = *praća* (v.).

Lit.: ARj 1, 915. *Tiktin* 331.

čatrlja f (Rajić, 1793.) = *čatrlja* (Kosmet) »provincijski pejorativni izraz za bijednu kolibu, kućerac, malu rdavu kuću«. Daničić izvodi od osnove turskog kauzativa *čat-dir-mak* (v. *čâtisati* od *čatmak*) »sklopiti« što bi moglo biti, samo dočetak ostaje neobjašnjen.

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović* 2, 435.

čauš m (Vuk) = *čauš* (Kosmet) »1° vojnički službenik; narednik, 2° prenijeto kod nas u svatovsku terminologiju: svatovski starješina = stari svat, 3° (u Dalmaciji) općinski službenik, 4° pomoćnik čehaja u esnafu«. Odatle pridjev na *-ev čamev*, poimeničen sa *-ić čaušeić* (prezime u Bosni), hipokoristika *čajo* m (Vuk, u značenju 2°), odatle pridjev na *-ov: čájev* te složenice *čaušbaša* (Palmotić, Eosna) »narednik, starješina causa«, *taš-čauš* m (Bosna, Kosmet) »1° narednik, 2° major među čaušima (Kosmet) 3° svatovski časnik«. Balkanski turcizam *čavuš* »prvobitno: čelenkom okićena glava«,

izvedenica od *čau-* »vikati«, upravo »čovjek koji objavljuje zapovjed«: bug. *čaušin* sa *-in* kao u *kasapin* (v.), čine. *ciaus*.

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović* 2, 435. *Lokotsch* 404. *Školjić* 1, 81. 125–6. 134–5.

čavao, gen. *čavla* m (15 v., Vuk, jugozapadni krajevi) = *cavai*, gen. *čavla* (ŽK) = *čava*, gen. *čavla* (Božavaj Rab) = *cavo*, gen. *čavla* (Krtole) = *ča-*, gen. *čovla*, gen. pl. *čavol* pored *čavlih* (Hvar) = *cava*, gen. *čuavla* (Molat) = *cavel* (Cres) = slov. *čávelj*, gen. *-vlja* »ekser (na istoku)«. Odatle pridjev *čavlen*, naziv uvale *Gavima* (Krk), poimeničen *čavlenjâk* (ŽK) »svrdao za čavle«, sa *-ica čavlenica* »klinac koji se *zabada* u kakav sud da se zna dokle je pun (Pavlinović)«, na *-ar cavljar*, Deminutiv *čavlič*, na dva sufiksa *čavličak*, gen. *-ička* (ŽK), augmentativ *čavlina*. Denominai na *-ati načavlit*, *-am*, na *-iti začavlit*, *očavlit* pf. prema impf, *očavlivati*. Od tal. deminutiva *chivello* »chiodo« od lat. *daviš*; *e* u sufiksu *-ellus* bio je zamijenjen našim nepostojanim *e > b > α* u deklinaciji. Zbog toga je u italijanizmu prenijet akcentat sa sufiksa na osnovu; *eh > č* izgovara se prema mletačkom; *chiodo* > mlet. *cado* nalazi se u *inódat* (Potomje) »zakovati«.

Lit.: ARj 1, 917. 5, 142. 7, 222. 8, 511. Kušar, *Rad* 118, 14. Hraste, *BJF* 8, 20. *Pleteršnik* 1, 95. *Miklošičil*. *SEW* 1,138. Perašek, *ASPh* 34, 46. *REW** 1984. 1977. *DEI* 896.

čavka f (Vuk, Kosmet) = *Hajka* (također slov.) = *čapka* = *čoka* (hrv.-kajk., Belostenac, Jambrešić) »ptica coloeus monedula«. Ispuštanjem sufiksa: *čava* (Stulić, prema Daničiću nepouzdan). Odatle pridjev na *-ji čävĵi*, na *-in čavkin* (Kosmet), deminutivi na *-e*, *-ica* i *-ić*: *čavče* n, pl. *čavčići* (Kosmet), *čavčica* i *čavčić* (i selo u Bosni te prezime 16. v.). Na *-njača čavnjača* (Velebit) »propast u kojoj se ležu čavke«. Stoji u vezi s glagolom *čavkati*, *-če*, kojim se oponaša glas čavke, pored *čevkati*, *-a* »sinonim: lajati«. Arbanasiposudiše *čafkë* f iz iz hrv.-srp. Rumunjski nazivi *ciocaă* f (Munte-nija, Moldavija, Banat) = *ceucă* = *ciouă* (Erdelj) = *doică* bolje se slažu u samoglasu *o* s madž. *csoka* koje posudiše i kajkavci. Upor. *cola* (Mikalja, Stulić) i *ćolka* (17 v., Zoranie), *cola* (Stulić), *colica* (Nin), *čoka*, *čojka* (Livno) kao nove kreacije. Onomatopeja, koja oponaša glas te ptice, nalazi se u mnogim jezicima ne samo ie. nego i u turskim. Onomatopejska osnova *čav-jčev-*, kad se prenosi sa životinjskih glasova na ljudske, da

bi se pojačalo pejorativno značenje, raširuje se raznim dodavanjima: */, r, rk, elj, rij, rzg: čaveljati* (Hercegovina), *caviali, -am* (Lika), *čavrljati, -am* (Vuk) (*raž-se*), odatle *čavrlje* n »nugae«, pridjev na *-av čavHjav*, izvedenica na *-uga čavrljuga* f »ševa«, *čavrzgati* (Vuk); *čavraka* f (Bačka) »1° vrana, 2° ukor ženskom čeljadetu« (u maskulinu *čavrak*, prezime); *čevrljati, -om* (Srbija, *raž-se*) = *čevrljat* (Kosmet) »cvrkutati«, odatle na *-uga čevrljuga* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) »sinonim: ševa«, *čevrkati* (*raž-se iz-se*), (Lika) »sinonim: brbljati«. Bez potrebe izvodi Daničić *čavrljati* iz unakrštavanja *čavrljati* i *brbljati*. Naša onomatopeja oblikovala je posuđivanje mlet. *zavarlar* > *čavarijati* (Risan) »buncati« kao i gore u *čoka*. V. *kavka*. od čavka.

Lit.: ARj 1, 889. 917. 918. 2, 18. 59. 4,80. 13, 366. Hirtz, *Aves* 52. 56–7. 61. 66–7. *SEW* 1, 138. Isti, *ASPh* 28, 87. *Tiktin* 359. *Gombocz-Melich* 1125. Bruckner, *KZ* 43, 326. 48, 198. *GM* 443. 445. *Mladenov* 678. Matzenauer, *LF* 7, 27. *Elezović* 2, 436. Maretić, *Gr.* 346. Gauthiot, *BSLP* 16, 164. *REW** 2449.

čavkun (Vuk) = *čapkun* — *čapkbn* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° koji brzo a sitno ide (konj), 2° vragoljan, pokvarenjak (dijete i si.)«. Odatle denominai *čavkuniti*. Balkanski turcizam (*čapkin* »1° qui court vite, 2° malin, va-nu-pieds, *Ÿ* Schürzenjäger«), potvrđen u bug. *čapkanin* »fakin, vagabund«, sa sufiksom *-in* (upór. pod *čauš*), odatle apstraktum *oapkänlâk* »friponnerie«, cine. *ciapcîn* »débauché«. Turski sufiks *-kun* < tur. *-kin* nalazi se i inače u našim turcizmima, kao u *surgun* (v.), *čališkan* (v.), *jangin* (v.).

Lit.: ARj 1, 917. *Mladenov* 679. *Pascu* 2, 123., br. 293. *Deny* § 866.

čavor m »štogod malo od čega se može jedva živjeti (nejasna definicija, s primjerom: *ima cavar i dvije strijele*, tj. »malo, živi sirotinjski«, Srbija/?/, Miličević)«, odatle denominai impf, *lavoriti, -im* (Lika) »mučiti se u siromaštvu i starosti«, *očavoriti, -im se* pf. (Kostajnica, Lika) »zakrŹljaviti (v.), vrlo ostarjeli«. Odatle sa suglasničkom varijantom *r > lj: čavoljak*, gen. *-oljka* m (Vuk) »mala tvrda jabuka«.

Lit.: 1, 917, 8, 511.

-če, gen. *-četa*, složen sufiks od *-zko* i *-e*, gen. *-eta* (v.) < stcslav. *-ĭ*, gen. *-ĭta*: a) u deminutivnom značenju: 1. na istoku u

riječima stranog, češće turskog i domaćece podrijetla: a) *sandučje* (Beograd) »mali sanduk« *aköve* (v. *akov*), *parče*, *mješče*, *pramce*; & \ veoma raširen za oznaku mladog čeljadeta ili mlade životinje: *Arapče*, *Bugarče*, *varošče* *Prištevče*, pl. *-čiči* (Kosmet) »mladić iz Prištine«, *nedonošče*, *golupče*, *momče*, *siročje*, itd b) u pejorativnom značenju u izvedenicama od muških i ženskih imena (ŽK): *Jurče*, *Tivče*, *Jösce*, *Mučje*, *Karlénče*, *Ance*, *Marce*, *Katunče*, *lagünce*, od hipokoristika *Jure Jivě*, *Jöze*, *Mijo*, *Karle*, *Ane*, *Mare*, *Kátje* *Jaga*, itd. U turcizmima naročito perzijskog podrijetla, kao *parče* (v.), *mürce* od *mür* »mrav« i sam sufiks može biti perzijskog podrijetla: *-če*, *-ča*.

Lit.: *Marete* § 326 2.

čččati, *-z* impf. (Vuk) »čučnuvši paziti (rad kera, v.)« prema pf. *čččnuti*, *-něm* (Marulić, 16. v.); odatle ime biljke sa složenim sufiksom *-un* (ispor. *kačun*) i *-ka: čččunka* f (15. v.) »teucium chamaepitys L.«; izvedenica pomoću rijetkog sufiksa *-var* (ispor. *sušnevar* m ŽK »suho lišće ili granje« i makedonski toponim *pštvar*): *čččvâr*, gen. *-ara* m (Srbija) »zakrŹljalu drvo po hridu kakvu god«. U Kosmetu sa *dž* mjesto *č* (znak za onomatopejsko podrijetlo) *d&edzat*, *-im* »čekati nečiju uslugu > uzalud čekati«. Varijanta s u mjesto e *čučati*, *-lm* impf. (Vuk, 16. v.) = *čučet* (Kosmet) prema *čučnuti*, *-nem* »hocken« nalazi se u slov. *čučeti*, slovačkom i bug. *čuča*, a s početnim *k* mjesto *č* u slovenskom i poljskom u istom značenju: slov. *kucati*, polj. *kuczeć*, kao i u romanskim jezicima. Odatle prilog *čučk* (Vrčević). Ovamo i dječja riječ *čučit*, *-im* (Kosmet) »sjesti«. Reduplikacije i pomenute varijante upućuju također na onomatopeju. Od nje je možda i naziv ptice *cucka* f (Dubrovnik, Vetricanie) *erithacus = *Sylvia rubecula*«. Na osnovu ove onomatopeje stvorena je nova u kojoj se reduplikacija jasnije vidi jer upotrebljava *-ur-* za raširenje infinitivnog nastavka: *čučuriti* (Stulić). Varijanta s u dolazi i sa *ć* mjesto *č: čučati*, *-im* impf. (Dosen, 18. v., jedanput) prema pf. *čučnuti* (Mikalja); *cucka* f »ptica sylvia rubecula« (v. gore *cucka*), *čučuriti*, na koji se Daničić poziva, ne nalazi se u ARj 2,145., ali se govori u ŽK s prefiksom s: *ščučuriti se*. Ie. korijen: **geu-* kojim se označavalo savijanje udova, nije davao utisak onomatopeje. Istom je taj utisak činilo raširenje s formantom: *q: *geuq-* u *čučati*, *-im*. Tu je infinitiv u *-ėti* kao u *bježati*. U slavenskim jezicima dolize

i u prijetoju **qauq-* > *kuka í*, odatle *kukára f* »Hacken bei der Pflugdeichsel«, odatle pridjev na *-ast kukast*; s prefiksom *o-*: *okuka*, odatle toponim *Okučani* (Slavonija) i *ókuč* i *kuč*, gen. -i (ŽK), *kučanjak*, gen. -*ánjka* (ŽK). Da ie. korijen **geu-* nije bio onomatopejske prirode, dokazuje i raširenje s forantom *p:* *küp* (v.). Ovamo prema Treinerovu tumačenju i naziv Arbanasa, u domaćem jeziku *shgyp* (Gege) = *shqip* (Toske), odatle pridjevska imenička izvedenica dobivena s pomoću sufixa *-tar shgypëtar* = *Šiptar* (u Jugoslaviji) »Arbanas«.

Lit.: *ARj* 1, 919. 2, 83-4. 145. 143. *Elezović* 2, 459. 465. *Miklošič* 37. *SEW* 1. 161. *Bruckner* 279. Isti, *KZ* 43, 326. *Mladenov* 690. Isti, *ASPh* 34, 395. *WP* 1, 372. Matzenauer, *LF* 7, 39. Frisk, *IF* 49, 100. Štrekelj, *DAW* 50, 30. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536-42. Iljinski, *ASPh* 29, 488. Hirtz, *Aves* 1. i sl.

ceder, gen. *-era* m = *ceder* (Kosmet) »šteta, tuga, briga« Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđen taj turcizam arapskog podrijetla (ar. *qeder* > tur. *keder* »Kummer, Gram, Schaden«), iz oblasti psiholoških pojava (upor. *sevda*), osim bug. *keder* »defektuosité«, arb. *xheder* »Leid«, *ceder* (Skadar) »šteta«, cine. *andere* f »tristesse, chagrin, peine«. U Kosmet je -došao iz dva izvora: preko arbanskog izgovora u Skadru i direktno preko turskoga (tur. *k* pred *e* > *c*).

Lit.: *ARj* 2, 357. 436. *GM* 138. *Pascu* 2, 120., br. 241.

cedit, *-im* pf. (Dubrovnik, Cavtat; objekt *malo mesa*) »odstupiti«. Od lat. > tal. *cedere*, prijelaz *-ëre* > *-iti* kao u *kúrit* (v.).

Lit.: *REW*⁶ 1798. *DEI* 836.

čedo n (Vuk, 13. v., narodna pjesma, danas pjesnička riječ, koju je iz saobraćajnog govora potislo *dijete* n, v.). Poimeničeni je srednji rod od sveslavenskog pridjeva iz praslavenskog doba. Maskulinum *čed*, potvrđen jedanput u 18. v., poimeničen je u složenici *bratučed* m (v.), upor. još *jedinočedi* (kod pravoslavaca i katolika, crkveni tekstovi, 13.—15. v.) = *jedinočedyb* *sinb* (g. 1302; *Mon. serb.* 77 i *Starine* 22,218) za kasniji *jedinorodni*. Odatle je postojao kolektiv po deklinaciji i u 14. v.: *čed*, gen. *cedi*. Zamijenjen je izvedenicom stvorenom s pomoću sufixa *-ija* (upor. *drobarija* f »sitna djeca«, ŽK): *čedila* f (Vuk, Kosmet g. 1770) »Kinder«. Odatle: pridjev na *-ьнъ*: *čedan*, *čedna* »sinonim: krotak (v.)«,

koji je izgubio semantičku vezu s *čedo* (glede semantičkog razvitka upor. *nařivus* > fr. *naif*; nalazi se još u slov.). Daničić ga krivo izvodi od madž. *csendes* »stih«. Upor. češ. pridjev na *-sky čadský* »hübsch, tapfer, edel« i engl. *knight*, prvobitno »dječak«. Odatle apstraktum na *-ost čednost* f. Deminutiv na *-če* (upor. *selce* > *seoce*): *čeče* n < *čed* + *-če* (16 v.), danas *čedance* (raširenje sufixa je kao u *mjestance* da bi se bolje vidjela osnova *čed-*). U antroponimiji od dva elementa: *Čedomir* i *Čedomilj*, odatle hipokoristici *Čedo* i *Čeda* m. Samoglas *e* u prvobitnom pridjevu *čed* nastao je od palatalnog nazala *ę* koji je u glagolu *-čenc*, *-četi* (v. *načeti*, *po-*, *sa-*). Na osnovu *ten-* dodan je formant *-db* koji se nalazi još u *čudo* (v.), *govedo* (v.) i *stado* (v.). Pridjev je značio prema tome »koji je začet u utrobi« (upor. lat. *natus* »filius«). Za taj formant u značenju »čedo« nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima, ali ima za samu osnovu *čen-* < ie. *ken-* u sanskr. *kaná* »djevojke«, ir. *cenél* »pleme« i s tzv. pokretnim *s-* kod nas u *štene* (v.). Ie. osnova *ken-* u značenju »potjecali, početi« zastupljena je kod nas osim u *čed(o)* još u *načeti*, *konac*, *napokon*, *okana* (v.). Izvođenje iz njem. *Kind* nije prihvaćeno.

Lit.: *ARj* 1, 918. 919. 4, 531. *Miklošič* 32. Isti, *Lex. ИЗО. SEW* 1, 154. *WP* 1, 398. *Bruckner* 542. *KZ* 45, 54. 51, 227. Loewenthal, *WuS* 11, 61. Obnorski, *IzORAJ* 19, 4, 99—102. Sutnar, *Jagičev zbornik* 613. Oštir, *ASPh* 6, 441-443. Hirt, *PBB* 23, 337. Jokl, *Unt.* 85. Matzenauer, *LF* 11, 183-184. Isačenko, *ZSPH* 13, 99-100.

Čeh m (15. v.), pl. *Česi* prema *Čehinja* f (Belostenac, Voltidija, Stulić) = (danas) *češkinja* »(ime naroda, etnik) Bohemus m, Bohema f« = (pejorativno u narodu) *Pernac*, gen. *Pernca* m, *Pernica* f < njem. *Bohmi*. Također ime (15. v.) i prezime (15. v.), *Čeh*, odatle *Čehovií* (15. i 16. v.), kao plurale tantum toponim *Čehi* (Zagreb) i poimeničen pridjev *Čehovac* (Medumurje). Odatle pridjev na *-ski češki* (15. v.), s mijenjanjem *h* > *š* kao u *vlaški* < *Vlah*, odatle ime zemlje *Češka* f. Čuje se također *i. češki* (15.—18. v.) što je ispravno u češkom, ne kod nas (odatle stariji naziv zemlje *Češka* f, Kanižlić, Velikanić). Madžari posudiše *Cseh*, što dokazuje da r u osnovi nije nastalo od nazala *ę* i da se prema tome ne može misliti na potjecanje od *čedo* i *-četi*. Pretpostavlja se naime hipokoristik *čelech* > *Čech* od *ceřaainš*. Izgleda da se radi o hipokorističkoj izvedenici na *-h*,

koja se nalazi još u *Leh* (v.) i *Meh* (v.), u starohrvatskom ličnom imenu *Zdëh* (pisano *Zedeh*), a veoma je raširen u češkim ličnim hipokoristicima kao *Stach*. Ako je tako, onda bi Čeh moglo biti hipokoristik od *Čest(i)mir* ili *Čes(t)slav*, ako je ime naroda bilo prvobitno lično ime vode (upor. *Osmanlije* od vode *Osmana* ili *Hrvat* od *χρόβατος* kod Porfirogeneta). Ako nije, onda se može pomišljati na izvedenicu od *četa* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 921. 958. *Miklošič* 31. *Holub-Kopečny* 90. *Bruckner* 74. *KZ* 43, 306. 48, 219. *Mladenov* 685. Nahtigal, *JF* 18, 49-54. Sutnar, *Zbornik Jagić* 612-617. Maretić, *Rad* 81, 141. Svoboda, *Onomastica* 4, 365-88.

čehra f (narodna pjesma) = *čehra* (Banja Luka, Mostar) = *cera* f = *cere* n (indeklinabile, Kosmet: *nema cere*, na *cere*) »1° lice, 2° boja lica, izgled, 3° spleen«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-lija* (v.) *cerelija* »koji je lijep na oko«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čehre*), potvrđen još u arb. *cere*, gdje može biti iz tal. *dera*, upor. *cera*.

Lit.: *ARj* 1, 921. 943. *Elezović* 2, 441. *GM* 446. Ascoli, *AGI* 4, 119.

čejz m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *čejz* (Kosmet) = *čejiz* (muslimanska narodna pjesma) = *čejiz* (Bogišić) = *čejz* (Bosna) = (na *-luk*) *čejz-luk* = *čejz-luk* (Bosna) »djevojački darovi za vjenčanje, ruho djevojačko, dota, miraz, prćija (v.)«. Gradski turcizam arapskog podrijetla (ar. *čehiz*, *čehes*, *gihaz* > tur. *ceiz*) iz oblasti prava kao *miraz*.

Lit.: *ARj* 1, 921. 2, 128. *Elezović* 2, 437. *Härman* 2, 130. Skok, *ZA* 2, 108.

čejrek m = *cerek* = *cerek*, gen. *cereka* (Kosmet) = *čereg* (Vuk, narodna pjesma) = *čera* k (Vuk, narodne pjesme 3, 511) »sinonim: četvrt (v.)«. Odatle radna imenica na *-jar* (v.) *čerečar*, gen. *-ara* m (Srbija) »ko plaća samo četvrtinu danka«, denominali na *-iti* i *-ati*: *iščerečiti*, *-im* pf. (Srbija) = *iščerekati*, *-am* (Lika) »na grupne komade isjeći«, *raščerečiti*, *-im* (Srbija, šabački okrug, Zaplanje, Leskovac, Slavonija) = *raščerekati* (*se*), *-am* (Lika, Poljica, Brač) »razdijeliti što na četero«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od brojnika *čar* »četiri« i *jak* »jedan«, upravo »jedna četvrt« > tur. *çeyrek*): rum. *cerchiu* »stari novac koji je vrijedio četvrtinu madžarije«, bug. *cerek*, odatle deminutiv *čereče*, arb. *cereke*, s meta-

tezom *čekerđehék* (odatle bokeljsko prezime *Čekrdeković*), čine. *cirec*. Metateza *rj* > *jr* opominje na *bajrak* pored *barjak* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 921. 943. 4, 80. 13, 363-4. *Elezović* 2, 441. *Pascu* 2, 126. *GM* 446. *Mladenov* 682.

čekalo n = *čeketalo* = *čektalo* = *čaktalo* (Vuk) »crepitaclum, na kamenu u vodenici«. Isto se oruđe u Hercegovini zove *cačatalica* f, gdje stoji *c* mjesto *č* prema imitaciji glasova *caka* (Vuk) »zvuk nakita i razboja, kad se će (= tke)«. Izvedenice obrazovane su s pomoću sufixa *-alo* za oruđe (upor. *klepetalo*) od onomatopejske osnove *ček-ičeket-* (raširenje onomatopeje s pomoću *ër-*). Onomatopejski glagol *čektati* nije potvrđen, ali upor. pf. *čeknuti*, koji nije izvjesno potvrđen. Variranje samoglasa *e-a* i suglasnika *č-c* obično je u onomatopejama; *čaktati* (17. v.) je potvrđen u drugom značenju »fodicare«, ali i to značenje može se izvesti iz zvuka, koji proizvodi radnja. Lit.: *ARj* 1, 884. 922.

čekić m (Vuk, Kosmet) = *čekić* (tur. *-iç* zamijenjeno našim sufixom *-ie*, upor. *ribić* i prezime *Ribić*, ŽK) »sinonimi: čakanac (v.) i malj (v.)«. Odatle denominai na *-ovati* od oba lika: *čekičovati* i *-covati*. Balkanski turcizam (*čekiç*, džag. *čokiič*), raširen danas i na hrv.-srp. zapadu: bug. *čekić*.

Lit.: *ARj* 1, 924. *Elezović* 2, 437. Korsch, *ASPh* 9, 674. *Mladenov*, *ASPh* 34, 389-392. Matzenauer, *LF* 7, 29.

čekmedže, gen. *-eta* n (Vuk) = *čekmedže*, pl. *čekmedžići* (Kosmet) = *čikmedže* (Mušicki) »sinonimi 1. škrabija (v.), fijoka (v.), ladica (ŽK), 2. sanduče raznog oblika ukrašeno fijokama (Bosna, Kosmet)«. Balkanski turcizam, deminutiv na *-če* od skraćenog infinitiva *čekme* »tiroir« od *čekmek* »vući«, iz oblasti kućnog namještaja (tip *sofra*): bug. *čekmedže*, rum. *cecmegea*, čine. *cimige*. Ovamo možda i pl. tantum *čekme* f (Vuk, Hercegovina) »neke toke« koje Daničić izvodi od tur. *čekmen*, što ne može biti. Kako riječ nije dobro utvrđena u pogledu značenja, nije ni zrela za etimologiju. Tur. glagol *čekmek* dolazi u narodnoj pjesmi sam i u vezi s *čuprija* u značenju »pont-levis, most koji se diže i spušta«.

Lit.: *ARj* 1, 925. 2, 25. *Elezović* 2, 437. *Lokatsch* 405. *Mladenov* 680. *Pascu* 2, 124, br. 301. *Deny* § 517. *Školjić* 1, 136. 137.

čćčrk m (Vuk, 17. v.) = *čćčrk*, gen. *čćčrka*, pl. *-ci* (Kosmet) = »1° sinonimi kolo (v.), točak (v.), 2° vitao, sprava na koju žene na-

mátajú pređu na cijevi«. Odatle indeklinabilni pridjev *cekikli* (epitet u narodnoj pjesmi za *čelenku* i *pojas*) i imenica na *-lija* (v.) *čekrklija* f »preslica na čekrk«. Balkanski turcizam (*çırkrık*): bug. *čekrak* > rum. *acne*, arb. *çırkrık* (Toske) = *čekèrk* (Gege, preko hrv.-srp.), čine. *nerica* f »rouet à dévider«, ngr. τζικρλί. Ovamo možda varijanta *čekrt* m, ako nije štamparska griješka, u crnogorskoj narodnoj pjesmi: *svirke i borile... na čekrt načinjene*.

Lit.: ARj 1, 925. Elezović 2, 437. Mladenov 680. Pascu 2, 124., br. 302. GM 44-7. Matzenauer, LF 7, 28-29.

celebi, indeklinabilan pridjev ili imenica u vezi s *fesic* »elegantan fes«, također u složenicama kao ime biljaka *celebi-nos*, *celebi-perčin* »antirrhium«. Kad se imenica mora deklinirati, onda glasi *celebija* m = *celebija* (Kosmet, u narodnoj pjesmi titula za Muju i Gruju) »gospodin (u Vučitru »šef željezničke stanice«). Odatle pridjev na *-in* *celebijin* = *celebin*. Balkanski turcizam (*celebi*) »élégant, bien élevé, ayant de bonnes manières, nekada naslov članova turske dinastije, danas samo naslov derviša Mevlevi u Koniji«: bug. *celebija* »gospodin plemić«, rum. *celebiu* »elegantan«, čine. *cilibi* m »noble«, ngr. τζελε- (μ)ητης. Ovamo i *Celebi-pazar*, turski sinonim za *Rogatica* (varošica u istočnoj Bosni, Ju-kić).

Lit.: ARj 1, 926. Elezović 2, 437. Pascu 2, 124., br. 313. Lokotsch 407. Deny § 1161.

čelenka f (Vük, 18 v.) = *čelenka* (Kosmet) »perjanica (ukrašena dragim kamenjem), u staro doba turska vojnička dekoracija kao znak pobjede«, odatle izvedenica na *-as* *čelenkaš*, gen. *-asa* »1° čovjek koji nosi čelenku, 2° nadimak nekom Turčinu«. Balkanski turcizam (*čelenk*): bug. *čelenk*, arb. *çellengë* f »zastava (?)«, cine. *cilengã* f = ngr. u Epiru »petite baguette qu'on emploie dans certains jeux, houppes«. Turcizam je ženskog roda u svim balkanskim jezicima osim u *bugarskom*, *nk* > *ng* u arabanaskom i cincarskom ukazuje na novogrčki izgovor.

Lit.: ARj 1, 926. Elezović 2, 438. Pascu 2, 124., br. 312. GM 446.

čelik m (Vuk) = *čelik* (Kosmet) »1° do- maći sinonimi: *nado* (v.), *blizni* (v.), si- nonimi romanske posuđenice: *acal*, *acar*, *ocal odlo* (v.), 2° vrsta kliša kojim se djeca igraju«. Danas je taj turcizam potisnuo u zaborav domaće posuđene sinonime na zapadu i

ušao tako i u zapadni književni i saobraćajni jezik. Odatle: pridjevi na *-m* -*ov*: *čeličan*, *čelična*, *čelikov* (potvrđen samo jedanput u 18. v., nije ušao u književni jezik), denominal *čilititi* (*o-*). Najnovija je izvedenica ili bolje složenica na *-ona* < nerz. *-hane* (v.), ali sa suglasnikom č od pridjeva *čeličana* f (< tur. *çelikhane*) »Stahlwerk, dio željezare«. Također prezimena: *Čelik* (Drniš), *Celiković* (Bosna). Balkanski tučizam (*çelik*) iz oblasti prerade ruda: bug. *čelik* pored *stornano* < ngr. στομόνω »kalim«, arb. *çelik*, rum. *ciCke*, cine. *elliche* f pored *cilliche*, *culecã*, odatle glagol *cilicusire* »čeličiti«, ngr. τσείλι. Ovamo i turski deminutiv na *-čik* *čeladžik* (Kosmet) u izrazu *igrati se čeladžika* »igrati se vrste klisa«, jer u tur. *çelik* znači »1° kratka odsje- čena grana, štap, 2° Steckling, sadnica, polo- žnica«.

Lit.: ARj 1, 927. Elezović 2, 437. 438. Mladenov 681. GM 446. Vaillant, RES 35, 89-93.

čelo n (Vuk, 13. v.) = *čelo*, gen. *-a* i *četta* (Kosmet) »frons«, baltoslavenska riječ iz •pra- slavenskog doba iz oblasti naziva za dijelove tijela. Toponim za bregove: *Velo Celu* (Krk). Kao naziv za dio tijela, deklinira se u drugim slavenskim jezicima kao *tijelo*, gen. *tjelas*: gen. *česesa*, odatle ruski i crkvenoslavenski pridjev na *-bn*: *česebm* »praecipuus«, dok je kod nas određeni pridjev na *-bn*: *čeon* (bug. *čelen*), poimeničen na *-ik*: *čelnik* (1214) > *čeonk* < *čehnikb* (14. v., g. 1428-9. *Čelnik Radić*) »1° praefectus, 2° starješina bratstva (Crna Gora)«. Ta je izvedenica ušla u pastirsku terminologiju Balkana: čine. *celnic* »propriétaire des troupeaux«, šrg. τζέλνικος ngr. (Epir, Sarakačani) τζελίγγας m prema ak. sg. (izgovori) *čelTlgas*, pl. *celrgadis* »chef d'une stani (v.)« prema *cehigina* »žena celnikova«. Kavanjin (izd. 1913, str. 87 b) ima oblik (rapski) *čelmik* (pisano *celmich* prema mletačkom pravopisu) »rapski pastir«. To znači, da je Kavanjin čuo tu riječ, ali kako nije postojala u njegovu jeziku, disimilirao je *tš - n* u *č - m* (upor. *počmem* mjesto *počnem*). Na sličan je način nastalo možda i kajkavsko prezime 18 v. *Colnic* (Conic ŽK) pisano *cholnich*. Prvi je izdavač Kavanjinova djela mislio da je *Celmich* prezime, koje se ima pisati po današnjem pravopisu *Celmić*. Odatle od sintagme *za čelom* riječ *začelje* n »protivno od čela, početka nečega > gornje mjesto stola, vrh stola«, sa *-ák* *záčelak* m »kraj, mjesto na čelu čega (stola, kreveta)«, *záčelci*, gen. *začelākā* »ona

dva drvena ili kovna dijela u kreveta koji stoje čeljadetu čelo glave i čelo nogu« (Vinkovci, Pavičić), s prefiksom protivnog značenja *pročelje* n (*pro-* kao u *proljeće* : *be zidano to pročele*, 1442, Omišalj na otoku Krku, natpis nad vratima crkve Velike Gospe), *pročelak* m »čovjek široka čela« (Poljica), augmentativ odatle *pročeleina* (Poljica). Ovamo i neologizam na *-nik* *pročelnik* m »čovjek koji je na pročelju, čelu nečega, neke zajednice«. Druge je etimologije riječ *načelnik* m (leksikografi Bella, Voltić, Stull, Vuk, od zapadnih pisaca Kožičić, Postila, Budinić, Bandulavić, Kašić) koja se od vremena kada su nestali nazali veže u svijesti sa sintagmom *biti na čelu*, a dolazi od starije riječi *načelo* n »početak, initium« (to je imenica na *-lo* od *načeti* »anfängen, beginnen«: stoslav. *načelo*, rus. *načalo*) sa sufiksom *-bnikb* (stoslav. *načilbnikb* »Urheber, Oberster« prema *noceibnš* »an erster Stelle stehend«, rus. *načahnik* »Vorsteher, Befehlshaber«, stsrp. *načehnikb*, Daničić, 12-15. v., u Pavlovića 1747. i *načelnica* i »antifona«, odatle pridjev *načelnički*, složenica *rodona- čelnik* m (Stulli, danas na istoku), npvija *grado- načelnik* (prema njem. *Bürgermeister*), i izvedenica na *-stvo* *načelstvo* n »poglavarstvo« (Daničić, 14. v., uzima se da je u Srbiji danas ne iz starosrpskoga nego da je prekrojani rusizam prema rus. *načahstvo*). Riječ *načelo* »početak, principium« u značenju »ontološki princip« nalazi se već u Belle »principio, quello che produce da se qualche cosa«, a u značenju »princip koga se držimo u radu, fr. princip« uzima se da je prekrojani rusizam rus. *načalo* koji je ovo značenje dobio prema osnovnom evropskom *principium*. Odavle i pridjev *na- čelan* (u 14. i 15. v. i u značenju »poglavit, glavni«), prilog *načelno*. Mogli bismo uzeti da je *začelje* nastalo prema *začelo* »initium« (> *začelo* »initium« iz crkvenog jezika u nekih zapadnih pisaca: *Naručnik plebanušev*, Krčki statut, Baraković, Glavinčić) i da se tek Teasnije kao i *načelnik* veže sa *čelo*. Jedino se za *pročelje* ne može misliti na vezu sa *četi*. Od složenica postoje još: 1. *čelopek* (Vuk) = *čelepek* (ŽK, asimilacija *e-a* > *e-e* prema naglašenom *e*) = *čalapek* (Lika, također toponim, Zadar, Peć, lički je oblik nastao iz **čelapek* gdje je mjesto singulara stavljen plural, a nakon te izmjene nastala je asimilacija *e-a* > *a-a* kao u *galatina*, v. Ista se asimilacija nalazi i u arbanaskom prezimenu *čalapeković* »čovjek iz sela Čelopek (Peć)«; 2° *čelovoda* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora); 3° ne zna se pravo da li je složenica *čeljst.*, gen. *-i f* »maxilla,

tempora« < *čelo* + *usta* ili je izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-just* (upór. *krē- ljušt* /Srbija/ pored *kraljušt* i *krljušt* (v. *krilo*) »ljuska od ribe« (odatlje na *-ka* *čeljuska* f »dva gvozda na pušci kremenjači, između kojih stoji kremeň«, na *-ica* *čeljistica* f »ime neke biljke«). Ali i *kreljst* može se tumačiti kao izvedenica: *lj* u *čeljst*, ako je složenica, moglo je nastati od lokativa *čele*, (upór. *Carigrad*); 4° *l* se nalazi i u nejasnoj izvedenici *čeljup* m (Petranović, narodna pjesma) »fauces«, odatle augmentativ na *-ina* *čeljupine* f. pl. = *čeljubine* »maxilla«, upór slov. *čeljuga*, pejorativna izvedenica na *-juga*. Od *čeljst* denominal je *raščeljstiti* pf. prema impf, *rašče- ljušćivati* (Belostenec) »rastvoriti, razjapiti čeljst«. Nepouzdan je Stulićev augmentativ *celina* kao opća riječ (mot commun). Možda se nalazi u toponimu *Celina* (ali to može biti izvedenica od *pčela*, upor. bosanski toponim *Celinac*). Nepotrebiti kolektiv na *-evlje* *čevlje* n nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; *čelo* je još prijedlog s genitivom (*čelo stola*) i prilog u izvedenici *sučelice*, prema prefiksalskom denominalu *sučelitilsa- se* (Vuk) pf. prema impf, *sačeljivatijsu- se*. Paralela je lit. glagol *keliu*, *kelti* »dignuti«, *iškeltas* = lat. *celsus* (odatlje evropsko *ekscelencija*). S drugim prijevom je *klanac* (v.). Ie. osnova je *qel-* »stršiti, biti u visini«. Prvobitno je značenje sveslavenske imenice bilo «ono što je uzdi- gnuto».

Lit.: ARj1, 927. 929. 938. 5, 596. 7, 223-4, 12, 264-5. 14, 109. Miklošič 31. SEW 1, 140. 142. Bruckner 75. 80. KZ 45, 35-39. Vasmer 2, 203. Mladenov 681. WP 1, 434. Elezović 2, 439. Kadlec, Valasi 147. Stojanović, Sporn. 3.3 Meyer, Ngr. 2.61. Hoeg 2, 137. 1.8. Pascu 2, 185. 79. Matzenauer, LF 11, 343. Lewy, fTZ 40, 561-563. Frisk, IF 49, 97. Charpentier, KZ 43, 164-165. Boisacq 487-488. Mažuranić 167.

čeljad, gen. *-i f* (Vuk, 13. v.) »Hausgesinde«, sveslavenski kolektivni naziv za porodičnu organizaciju na ffnovu zadrage (Sippe, οικο- τρία, bratstvo) iz praslavenskog doba. Stvoren je s pomoću formanta *-jadb* od iste osnove od koje je prvi dio složenice *čvio-věkb* > *čvojek* (v.) u prijevaju, tj. od ije. korijena **quel-* koji je značio »plemes«. Korijen *čel-* ne dolazi sam u slavenskim jezicima, ali se dade utvrditi usporednicama iz drugih ie. jezika jer je srođan najprije s ir. *clan*, koji je ušao u sociološku terminologiju, zatim sa sanskr. *kula-* m »Herde, Schwärm, Menge, Geschlecht, Familie«, sa lit. *keltis/kiltis* »genus, origo«,

sa lot. *zi'lis* »Geschlecht, Stamm« i gr. τέλος »Schaar«. S drugim prijevornim stupnjem dolazi ista osnova u *koljeno* (v.) i u *pokoljenje* (v.). Odatle: pridjev na *-ski čeljadski*; za oznaku jednog člana porodice upotrebljava se sufix *-e* kojim se prave izvedenice za *mlado* (upor. *tele*): *čeljade*, gen. *-eta* (Vuk) »Kind, Mann, Weib, Perso«, Mensch«, odatle s individualnim *-in čeljadin* (13.—18. v., upor. *dbjak čeljadinić*, 15. v.) i pridjev na *-ski čeljadski* koji nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; deminutiv na *-će čeljace*, pl. *čeljaca* (Vuk). Mađari posuđiše *cšalád* »familija« u prvobitnom značenju porodične organizacije uopće. Rumunji posuđiše samo poimeničenja pridjeva na *-bnt* s pomoću *-ikl-ika* u kurioznim značenjima: *cele-dnic* m »špijun«, *celetnica* f »femme de mau-vaise vie«. Upor. *čovjek* (v.).

Lit.: ARj 1, 930. 932. Miklošič 31. SEW 1, 141. Bruckner 75. Mladenov 681. WP 1, 517. Matzenauer, LF 1, 30. Petersson, IF 34, 226. Boisacq* 952-959.

čember m (Vuk, narodna pjesma) »1° bijelo fino platno, 2° veliki rubac kojim se turkinje prevješaju preko glave, 3° obruč, šuplje kolo«. Odatle indeklinabilni pridjev *čemberli* kao epitet za *čaršaf* (Petranović, narodna pjesma). Vjerojatno ovamo i *čembiluk* »komarnik, koprena protiv komaraca« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) kao izvedenica na *-luk* (upor. *tepeluK*). Balkanski turcizam (*čember* »Reifen (zum spielen), Fassband, Einkreisung«) iz oblasti nošnje: arb: *čember'čici* »Schleier«.

Lit.: ARj 1, 933. GM 446. Vasmer, Jagiev zbornik. 271-8. Školjić 1, 138-9.

čemen m = *amen* (Bosna, Martić, *Osvetnici*) = *cimen* (*cimen-trava*) = *siben* (oo šiba) »1° bus, busenje, ledina, travnjak, 2° zemlja puna žila od trave«. Odatle kolektiv na *-je čimēnje* n. Turcizam (*čim*, *čimen* »livada, Rasen«).

Lit.: ARj 1, 933.

čgmer m (jedanput f; Vuk, 14 v.) = *čemer* (Kosmet, samo u poređenju *ljut kaj čemer*) »1° otrov, 2° jad, nausea«. Odatle pridjev na *-bn čemeran*, *čemerina* (15. v.) »otrovan, bijedan, nesretan«, u sr. r. *Čemerno* i poimeničeno s *-ica Čemernica* su toponimi; *čemerih* = *čemerica* (Kosmet) f »ljuta paprika«; poime-ničenje s *-ika čemerikaffe* ime biljke »helleborus, aconitum, veratrum, Nieswurz«. Odatle pridjevi na *-ov* i *-ast*: *čemerikov* i *čemerikast*.

Denominali su *čemeran* impf. »živjeti čemerno, mučiti se« = *čemerikovati*. Mađari posuđiše oboje *csemer* — *cšömör* i *csomorika*. Kako se vidi iz lit. *kemerai* (pl.) »helleborus« i stvnjem. *hömera* »Nieswurz«, ovaj sveslavenski naziv praslavenskog doba odnosi se prvobitno samo na otrovnu biljku *aconitum*. Sva ostala značenja razviše se odatle po zakonu metafore. Iz južnoslavenskog potječe čine. *čemer* »poison, amertume« i glagol odatle *'ncimirare*, *'nciumirare* »s'attrister«. Arb. *cermē* »Gicht« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 933. Elezović 2, 439. Mladenov 681. Miklošič 31. SEW 1, 142. Trautmann 126. WP 1, 390. Bruckner 62. Matzenauer, LF 7, 30. Uhlenbeck, PBB 22, 540. Hirt, PBB 23, 344. Pascu 2, 184., br 80. Sulek, Im. 49-50. Mažuranić 167.

čengrljati impf. (Brač) »leviter scindere«. Grupa *gr* zamijenjena je sa *dr* u *čendrljati* se impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »razbarušivati se«. Od iste je osnove u istom narječju pridjev na *-av čendrljav* »čupav, neočešljan« i izvedenica (zacijelo pejorativna) na *-ovka čendrljoka* f »žensko čupavo, neočešljano čeljade«. Tornano vic imade *očegrljati* »ogrepsti« (bez *młri*) koje tumači unakrštanjem iz *očeprljati* i *ogrepsti*, dok Daničić izvodi od *čantrati* (v.). Zacijelo ekspresivna riječ onomatopejskog podrijetla, vjerojatno pejorativiziranje glagola *čekati* (v.).

Lit.: ARj 1, 937. 938. Tomanović, JF 17, 206.

černiti, *-i* impf. »zujati (Krk, o vodi kad hoće da uzavri)«. Po značenju je onomatopeja. Daničić izvodi od lat. *gemere*, što ne odgovara ni fonetici ni značenju. Od osnove *čem-* mogla bi biti izvedenica na *-ia iemija* f (Kavanjin, ali se ne zna pravo značenje; izgleda kao da je svirala). Daničić pomišlja na tal. *cemmamella* »svirala«, što se *-ne* slaže glasovno. Kušar je zabilježio u Lumbardi (Korčula) *iščemuhat* pf. »izvodnjati (subjekt: dinja)«. I taj perfektivum izgleda kao izvedenica od *odnove čem-*, Upor. još pf. *raščemušati*, *-om* (Lika) »rastaviti one koji se svađaju«. Prosti glagoli *čemuhati* i *čemušati* nijesu potvrđeni. Prošli part. pas. govori se u Poljicima: *kosa* je *raščemušana* u značenju »nepočešljana; sinonim: raskuštrana, razbašurena«. Teško je složiti sva ova značenja.

Lit.: ARj 1, 937. 13, 363. Kušar, NVJ 3, 338. Prati 255.

čenas, gen. *cenša* m (17. v.: *nepravdne censé*) »dobit(ak), prihod«. Od tal. *censo* < lat. *census* »1° procjena imetka, 2° popis

(pučanstva), 3° imetak« od *censere*. Odatle u nas *cenzus*, radna imenica na *-or cenzor* i apstraktum *cenžura*, s glagolom *cenžurirati*, internacionalne riječi. Odatle i njem. *Zins*, odakle, *činž*, danas *cins*, slov. *čižman* m »Zinsbauer, Zinsgeber«, stčes. pridjev *činežny* (peniez).

Lit.: ARj 1, 938. ASPH 12, 183. Štrekelj, DAW 50, 14. Mažuranić, 169.

čengel m (Vuk, 17 v., narodna pjesma) = *čengelj* (Kosmet) = *cegele* f. pl. (Bosanska Krajina) = *čendel* m (Mostar) »sinonim: kuka, (za vješanje mesa), gvozdena kuka na konopcu za vađenje vode iz bunara i za vješanje mesa«. Isto znači *čenkīn*, gen. *-ina* (Mikalja, Della Bella). Objе riječi su balkanski turcizmi perzijskog podrijetla (perz. *čāngāl* > tur. *čengel*): rum. *cinghie!*, cine. *cinghe!u*, ngr. τσεγγέλι/τσιγγέλι, arb. *čengel*. Varijanta *čenkin* je tur. *čenk* »harpon, griffe, serre«, nalazi se još u cine. *cenghiu* »croc« (prema novogrčkom izgovoru *nk* > *ng*). Na perz. *čāng* > tur. *čenk* došao je nastavak *-in*, zacijelo prema tal. *uncino*. Ne zna se na žalost gdje se govori, možda u Dalmaciji, sudeći po leksikografima koji tu varijantu donose. Potvrđen je oblik *cenkin*.

Lit.: ARj 1, 768. 938. Elezović 2, 439. GM 441. Pascu 2, 125., br. 519. Skok, Slávia 15, 190., br. 107. Lokotsch 392.

čengija f = *čēngija* (Kosmet) »1° igračica koja igra na javnom mjestu, 2° sinonim: (*o*)rospija (v.), kurva (Kosmet)«. Odatle impf. *čengijati* »šaliti se« (Sarajevo). Balkanski turcizam (*čengi* »danseur publique«: bug. *čengija*, cine. *cinghie* f »danseuse publique«. Odatle bosansko prezime *Čengijić* > *Čengić*, kod Mažuranića u krivoj složenici *Cengić-aga* (upor. pod *aga*). *Aga* se može reći u složenici sa ličnim imenom (*Smailaga Čengić*), nikako u složenici s porodičnim imenom.

Lit.: ARj 1, 938. Pascu 2, 125., br 320. Elezović 2, 439. Skok, Slávia 15, 190, br. 108.

čenkati impf. (Stulić) = *cinkati* »izvlačiti žice iz krpe i otkidati lišće, kao čehati, carpere«, s prefiksom *iz-*: *iščenkati*, *-am* pf. (Mikalja, Stulić) »sfilacciare« = *iščinkati* *-am* »vršiti cinkanje«, *raščiňkati*. Lik *cinkati* je očigledno stvoren od *činiti* pomoću glagolskog deminutivnog nastavka *-kati* (v. *-ati*). Promjena » > e je nastala unakrštanjem s *čehati* i *čehnuti* (v.).

Lit.: ARj 1, 938. 4, 82. 13, 371.

čenturin m (Vrbnik) »staffa«. Od tal. *cin-turino*, deminutiv na *-ino* od tal. *cintura* < lat. *cinctura* »pas«, apstraktum na *-ura* od part. perf. *cinctus* od *cingere*. Ovamo možda načintrati se (Žrnovo, Korčula, subjekt *žena*) »udesiti se, namazati se, uresiti se«.

Lit.: DEI 949. Prati 285. REW* 1922.

čep¹, gen. *-a* m (Zore, južna Dalmacija) »vrsta ribe, tal. sardone« = *čepa* f (Kolombatović) »alosa vulgáris« = *cepa* (Senj) = *čipa* »skumrija, ciupeva alosa«. Od mlet. *cepa* = *cheppia* = *chieppa* (Napulj) < vlat. *clipea, nepotvrđena varijanta od *ciupea*. Ovamo ide kao dalmatoromanska varijanta *kabla* (Dobrota, Muo, Bijela, Prčanj, Tivat) = *kubla* (Budva, također arbanski u Ulcinju) »riba puna drače, vrsta sardele« = *škbālj* m (Paštovići, Skadarsko blato, u Ulcinju zove se i *tiild*). Odnos prema *ciupea* nije objašnjen.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 131. Banali 2, 293. SEZb 13, 193. Matzenauer, LF 7, 26. Zore, Palj. 218. REW* 1998. DEI 887.

čep² m (16. v.) = *čep*, gen. *čepa* (Buzet, Sovinjsko Polje) »sinonim: vranj«. Odatle glagol *začepiti* »zapušiti«, *odčepiti* »odstraniti čep«, sa sufixsom *-ur* (upor. *mjehur*) *čepur* m »Strunk« koje se slaže s bug. *čep* »grana«. Sufiks *-ur* je varijanta od *-or*: stclav. i bug. *cepoz* »grana«. U rus. *čap* »cijep (v.)«, Dreschpflegel« pretpostavlja < e. Ie. osnova varira u slav. jezicima: **qep-* i *qep-* kao i *sed-* i *sed-*: *šesti* (ŽK) prema *šjesti*. *Cep*, kad bi bilo ograničeno samo na hrv.-srp., mogla bi biti i romanska posuđenica od *cippus*. V. *čupak*.

Lit.: ARj 1, 939-40. Miklošič. 32. SEW 1, 143. Scheffelowitz, IP 33, 142. 144. WP 2, 561. REW* 1935.

čepa f (Belostenec) = *čepela* (hrv.-kajk.) »sinonimi kod štokavaca: krlja (v.),-krpelj (v.), krpua«. Sufiks *-ela* nalazi se u slov. *dežela* < *držela, apstraktum od *držati*. Zbog toga se *čepela* može uporediti u pogledu sufixa s *krpelj* (v.). Ako je tako, onda je *čepa* postverbal od *čepati* u značenju koje je potvrđeno u sufixalnoj složenici *dočepati* (*se*), *-ār*n pf. »zgrabiti« (Vuk, 18. v.) prema impf. *dočepavati* (*se*). Potvrđen je i s prefiksom *raž-*: *raščepati* pf. (18. v.) »rastvoriti, razjapiti čeljust«, zatim sa *i-*: *ščepati*, *-am* pf. »prehendo«. Vukovo *čepati*, *čepam* i *čepj m* impf, ima tri značenja »1° pejorativno: circumambulare, i 2° pono pedem meum in alterius pedem, 3° gaziti satinici« prema pf. *čepnuti* i deminu-

tivima *čepkati*, sa umetkom *-or čepkoriti*, *čepukati*. U Kosmem je *cepat*, *cepatam* »1° pejorativno, u značenju: koračati, 2° sa refleksivom, metaforicko (*cepat se*): »mučiti se«.

Ta je osnova potvrđena i s glagolskim nastavkom *-iti* (faktivit): *dočepiti se* (jedanput); s prefiksom *od-*: *očepiti*, *očepim* pf. (Vuk) »stati nogom na što, stati komu na noge« prema impf, *očepljivati*, *očepljujem* i *očipati*, *-am* (Dalmacija, Pavlinović; mijenjanje *e > i* ja kao u impf, *docikali*, Banja Luka, prema pf. *dočekati*); *iščepiti* (Stulić) u značenju »očepiti« nije dosta pouzdano. Pejorativno se značenje vidi i u *raščepiti se* (Vuk) »die Fusse spreizen« = *raščepit*, *-čepim (se)* pf. (Kösmet, *raščepiti noge* i u Krašiću) »raskrečiti noge« = *raščepiti se* »rastegnuti se, osobito kad se govori o ženskinji«, upor. bug. *ražčepja*, prema impf, *raščepljivati se* (g. 1704). Pejorativno u Kosmem i u izvedenici na *-če* (v.): *račepče*, gen. *-eta* (*šč > č*) = *raščepulja f* je »žensko čeljade koje se daje«, *čepaja f* »nepristojno žensko čeljade«, odatle na *-če čepajče*, gen. *-eta* i augmentativ *čepajčina f*. Izvedenica na *-iti* je također u Kosmem ekspresivan izraz: *čepit se*, *čepim* impf, »bekerljiti se«. Pejorativni apstraktni obrazovan s pomoću *-otina* (upor. *brazgotina*) *čepôtina f* je (Kosmet) »ženskinje koje se nepriстойno smije i ceri«, *počepat se*, *-čepam* pf. »puknuti od smijeha«.

Glagolska se osnova raširuje s *-ar-ščepariti*, *-im* pf. (Vuk) »prahendo«, *raščepariti* »jako raširiti noge«, u Kosmetu s *-at-čepatit se*, *-im* »praviti nepriстойne grimase, smijati se«, *raščepatiti* (Gundulić) pf. »otkriti, otvoriti« prema impf, *raščepaćati*. Imenička izvedenica sa deminutivnim nastavkom *-ak* od glagola *čepati*: *čepérak*, gen. *-rka* m (Vuk) »dužina od vrha palca do vrha kažiprsta kad se rastegne«, sadrži raširenje osnove *čep s -er-*, u Kosmetu *čeperak*, gen. *-rka* u izreci *popusti za jedan čeperak*. Ovo raširenje daje povod onomatopeiziranju glagola: *čepkati*, *-am* impf. (Vuk, subjekt: *kokoš*) (*iz- > iš-*, *zaz- > raš-*) odatle s pejorativnim sufixom *-alo* *čepkalo* m, *čepkrkuš* f (Hrvatska) »brbljavo čeljade«. Grupa *pr* zamjenjuje se i sa *tr*: *četrljati*. Kao ovdje, deminutivni nastavak *-kati* zamjenjuje se sa *-ljati*: *čeprljati* (Vuk, Kosmet), odatle na *-ača čeprljača f* »radula«.

Vrlo je interesantno promatrati kakvim se sve fonemima onomatopeizira ovo deminutivno izvođenje. Od *očeprljati* »ogrepsti« stvara se pf. *očeprsnuti* »ozlijediti, raniti«. Mjesto deminutivnih glagolskih nastavaka *-kati*, *-ljati* stavlja se *-ušatti*: *čepušati*, *-am* impf. (Lika)

(*iš- se, o-*) »sinonim: čupati«, odatle *počepušati se* »potući se«. Ekspresivnost se pojačava s umetnutim *-re-*: *očeprepušati*, *-ām* (Lika). Kao ovdje *-re-*, tako je po svoj prilici umetnuto *-ru-* u *čerupati*, *-pām* impf. (Vuk, Crna Gora) »čupati na sitno, osobito što pernatu ili kosmato« (*iš-, o-, ras-*) prema *raščerupavati* (Srbija). Odatle *čempak*, gen. *-pka* m »versus hirsutus«. Budmani misli da je to korusko-njem. *zer-rupfen*, ali se tome protivi geografija. Opce-slav. *ščepajc* znači »spalten«, dolazi od ie. osnove *skep-iskap-*. S glagolskim nastavkom *-eti* u hrv.-kajk. *čepiti* impf, prema pf. *čepunti (kaj čepiš* »što čučiš«, Krašić), slov. *čepeti* »čučati, hocken«, odatle hrv.-kajk. *čepik*, gen. *-pka* m (Šulek, Hrvatska) »vrsta graha čučavca«. Isto u Istri (Golać) *kokoš čepi na jaja*; u Vodicama *čepiti* impf. = *čepiti* (Golać) prema pf. *čepnuti* »hocken« (također ŽK). S prekiksom *raž-*: *raščepiti se* (Golać) »raširiti noge toliko da se osjeti bol« približuje se značenju glagola u Kosmetu. Prema polj. *czypiec* »hocken« *e* je nastalo iz palatalnog nazala. To bi potvrđivala i rumunjska posuđenica *a cimpi*. Osnova *čep-* u pejorativnom značenju izazvala je metatezu od *pečiti se* (v.) u *čepiti se*, *čepim*, u značenju »maziti se«.

Lit.: ARj 1, 940. 941. 943. 945. 946. 2, 440. 544. 4, 79. 8, 513. 514. 520. 13, 363-4. SEW 1, 143.144. Elezović 2, 117. 171. 439. 440. 448. Tomanović, JF 17, 202. 206. 210. 213. Rozwačowski, RSI 2, 110. Matzenauer, LF 1, 27-28. 30. Tiktin 350. Bruckner, KZ 42, 339-340. Štrekelj, ASPH 12, 456.

čepac, gen. *-pca* m (Vuk) = *šepa f* »plitka kapa« (Srbija, Srijem) odatle i dječja igra kapom *šepa f*. pl. = (sa deminutivnim sufixom *-ica* mjesto *-bc*) *čepića* (Vuk) = *šepica* »njeka ženska kapa«. Lik *čepac* je sveslavenski: slov. *čepac*, češ. *čepac*, polj. *czypiec*, rus. *čepac*, bug. (s drugim deminutivnim sufixom) *čepik*. Začuđuje početno mijenjanje suglasa *č > č > š*. Iljinski izvodi od ie. korijena **kep-* »rezati« što nije uvjerljivo. Prije će biti zapadnoevropskog podrijetla kao kulturni termin.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 132. 17. 536. 538. 539. Hunski, RFV 74, 123. JF 5, 185. Miklósić 32. SEW 1, 143. Bruckner 75. Mladenov 681. Boisacq 873.

čepčeg m (Vuk) = *čevčeg* (15. v., Šulek, Hercegovina, Vetrание) = *čučeg* (Vuk, Crna Gora) »biljka sonchus, berberis vulgaris; sinonimi: kostriješ (v.), mlječač (v.)«. Odatle deminutiv na *-bc*, *-bk*: *čepčežac*, gen. *-sca*

(Vuk) = *čevčežac* pored *čepčiježac* = *čepčežak*, gen. *-ska*, augmentativ na *-ina* *čepčežina*. Šulek uspoređuje s rus. *čepčikb* »thymus serpyllum«.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 18. 83. Šulek, Im. 51. 60. 501. 555.

čepljučkati, *čepljučkam* impf, »govoriti koješta bez prilike«. Odatle pridjev na *-av* *čepljučkav* (Kavanjin), poimeničen sa *-bc* i sa zamjenom *sk > zg* *čepljučgavac*, gen. *-avca* (17. v.). Ovamo varijanta *č > c*: *rečepljučkati se*, *-čepljučkam* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »šaliti se«. Glede grupe *-zg-* u onomatopejama ovakva značenja upor. *ba-ljuzgati* (ŽK, v.); *rece-* stoji možda mjesto **rasce-* > *^race-* (upor. *Peliscac*, gen. *Pelica* za *Pelješac*).

Lit.: ARj 1, 941.

čepnjāk m »streptopus Mich. (Šloser)«. Ne zna se gdje se govori i koje su varijante. Osim sufixa, osnova je nejasna. Izgleda kao pridjev na *-in* od *čep* poimeničen s pomoću *-jak*. Ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: ARj 1, 941.

čepovača f »brassica napus rupifera« (Sabljar). Ne zna se gdje se govori. Izgleda kao pridjev na *-ov* od *čep* s pomoću *-ača* (v.), ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: ARj 1, 941. Šulek, Im. 155.

čepnja f (Srbija, Leskovac) = *čepnja* (Kosmet) »f zemljani sud za vodu kao milojka (v.), 2° loš sud, krnjav zemljan sud, koji je izišao iz običaja (Kosmet)«. Možda ide ovamo i *čprnja* (Kosmet) »stvar bez vrijednosti, koješta, sitnica«. Upor. *crijep* (*crijepnja*).

Lit.: ARj 1, 942. 'Elezović 2, 440. 456.

čerarija f (Dubrovnik) »voštanica«. Na složeni sufix *-ar* < *-aciu* (pridjev) + *-ija* (v.) od lat. > tal. *cera* »vosak« > tal. *cereria*; *čerožina f* (Čilipi) »voštan svijeća« < tal. *cerògene f* »stearicaš lojana svijeća« od kslat. *ceroger(ulum)* »candelabro« sa disimilacijom *r-r > r-* n. Složenka *čerašpanja f* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) < tal. sintagma *cera di Spagna* > mlet. *ceraspagna*. Prema Battistiju

cera je mediteranski leksički relik. Ovamo još *incerada f* (Potomje) »kišni ogrtač« (poimeničen part. perf. u ž. r.), današnja *cerada f* »1° voštano platno, 2° nepromočivo odijelo (pomoraca), 3° navlaka na kolima i si. za zaštitu od nevremena« < tal. (*tela*) *cerata* iz 1868., u nas mletačko *-ada*. Pridjev materije na *-eus* poimeničen u m. r. lat. *cereus* »candela di cera« > (*uskrni*) *cerej* = *cereo*, gen. *-a* (Prčanj) < tal. *cereo* »voštana svijeća«. Upor. krč.-rom. *čir*. Učena crkvena riječ. Ta se svijeća zove u Dubrovniku *krilat*, gen. *-ata* m (Mikalja, Stulić) »cereus paschalis, velika debela voštana svijeća što se svečano blagosilja i upaljuje na bijelu subotu (u nju se zabadaju zrna tamnjana)«. Budmani je već naslućivao u slogu *.kri-* dalmatoromanski refleks za *cera* sa *c > k* kao u *kapula*, *kimak*. Bit će od vlat. pl. (festūm) *cereōrum*, disimilacija *r-r > r-l*, upor. za plural *kandelora*. Glede **cereo-* > drom. *kri-* upor. krč.-rom. **cereo-seu > kris*. Dočetak *-at* potječe od unakrštenja sa *kèrostat* m (16. v., Dubrovnik) pored *kèrostat*, gen. *-sca* (Vuk, Mikalja) »svijećnjak za domaću upotrebu, čirak, kandilijer«. To je grčka složenica *κηροστάτης* > lat. pl. n. *cerostata*; *kèrostat*, gen. *kèroscia* je upravo deminutiv na *-bc > -ac* **kerostatbe*, jer su *kerostati* manji od *kandilijera*. Budmani je već ispravno vidio kad je tvrdio da je i *kèrostat* dalmatoromanski refleks, a ne grecizam jer ne pokazuje *č* mjesto *k* pred *e* kako je u *čiler*, *čelija ila*; *krilat* se može tumačiti i kao sintagma **cerearumcerostata*, stegnuto haplogijom; *kèrostat* je singular od pl. n. *cerostāta*. Ovamo još *čerot* (1775., Vladimirović, Dalmacija: *cerot za uboj*, recept za pravljenje melema, Daničić čita *če-*) = *cerot* (Perast) = *drot* (Rab, Božava) »melem, flaster« < tal. *cerotto* (14. v.) < kslat. *cerotum*, grčki pridjev sr. r. *κηροτόν* »voštano« (zamjena grčkog sufixa talijanskim sufixom *-otto*).

Lit.: ARj 1, 945. 4, 938. Zore, Tuđ. II. 24. Rad 108, 218. 115, 188. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. DEI 860. 868. 870. Prati 257. REW3 1829. 1835a.

Cerber m (16 v., Dubrovnik) = *Gerbar* (16. v., Ranjina) = (disimilacijom *r-r > m-r*) *Čember* (18. v., Margitić) = *čembir* (*fokiem* ~, Hektorović). Od tal. *cèrbero* < lat. *Cerberus* < gr. *Κέρβερος*, pasja nakaza sa tri glave, čuvar Averna (ulaza u pakao). Danas *Cerber* (prema lat.).

Lit.: ARj 1, 767. 933. 943. DEI 863.

čerčija m (Banja Luka) = *čerčika* f pored *ierčika* (Kosmet, *i* je nastao iz *-ij-*, *-ka* je naš nastavak) = *čerčinka* f (Bosna) »sinonimi: trgovka, pazar-bula (Sarajevo), nosilica (Banja Luka), Hausiererin«. Odatle izvedenica s tur. *-luk'*, *čerčilak* pored *čerčihk* m »hauziranje«. Od tur. *čerči*. Turcizam iz oblasti trgovine (upor. *češatluK*), potvrđen je rum. *cercelar* »Hausierer«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 190., br. 109. *Elezović* 2, 442. *Lokotsch* 410.

čerenac, gen. *-enea* m (Vuk, Srijem) »pređa na drvetu radi hvatanja ribe«. To ribarsko oruđe nije dovoljno opisano, pa se pravo značenje ne vidi. Nije li to vrsta mreže na prutu nalik na onu koja se na Jadranu zove *vojga* »Sacknetz«. Svakako je identično s češ. *čeren* »Senggarn«, odatle denominal *čereniti* »mit einem solchen fischen« i polj. *cierzen* i izvedenica s istim deminutivnim sufixom *-ec* (kao i srijemski ribarski termin) *cierzeniec* »Sacknetz«. Zbog toga se može smatrati praslavenskim ribarskim terminom. Daničić ga identificira sa *cren* = *crem* (v.) < rus.-cslav. *cměnъ*, rus. *čeren* »Griff eines Messers« i smatra da je *e* umetnuto u grupi *čr* (ispor. *čerišnja*, *čerično* ŽK), što ne može biti kako pokazuju češki i poljski identični termini. Ne zna se idu li etimologijski zajedno s ovom riječi imena biljki *mali čerinac* (Brač) »glodiolus segétum« i *čerinka* f »fuligula marila Steph.«. U litavskom postoji s prijetoj e-*o korinis* »rētis genus«, u lotiškom *keru* »fngex«. Kako postoji još rus. *čeren* u značenju »Strunk, Stiel« i u slov. *čereňa* f »saxum, scala«, moglo bi biti da je *cezeno* pridjev na *-en* (v.) od ie. **(s)qer-* »rezati« ili **qer-* »hvatati«, *čerenac* = polj. *cierzeniec* bio bi tada poimeničen pridjev u značenju »ono što je postavljeno na odsječenoj grani ili čim se hvata (riba) > vojga, Sacknetz«, a slov. *čereňa* »ono što reže noge > pečina«. U tom slučaju *čerenac*, gen. *-nca* (Krk) je i razumljiv toponim.

Lit.: *ARj* 1, 943. 944. *Miklošič* 33. *SEW* 1, 144. Matzenauer, *LF* 7, 31. Loewenthal, *WuS* 10, 142. Perušek, *ASPh* 34, 48-9. *WP* i, 412. 2, 577. Machek, *ČSR* 273. Šulek, *Im.* 52. 521. Hirtz, *Aves* 44. Fink, *Im.* 26.

čereviz m (Vuk, Bosna, valjda Travnik, gdje se c i č ne razlikuje) = *čereviz* (Sarajevo) = *dereviz* (Mostar) »peršun, celer«. Turcizam (*keremiz* »sellerie«): bug. *ker(f)vizb*, *keremizeb*.

Lit.: *ARj* 1, 744. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 135. *Mladenov* 236.

čerez m (Mostar, narodna pjesma) = *čerez* (Kosmet) »poslastica poslije ili između jela, slatkiš, voće, ajvar«. Turcizam (*čerez*) iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj* 1, 944. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 110. *Elezović* 2, 441.

čerga f (Vuk, 16. v., Kosmet, gen. *čerge*, u Bosni akcenat i *čerga*) »1° zastirač koji služi mjesto čilima (Kosmet), 2° ponjava i od kostrijeti zastirač od 3 pole (Srbija, Levač), 3° ciganski šator«. Odatle deminutivi na *-iaaj -iče čergica* (Kosmet) pored *čertzica* f, *čerglč*, gen. *-eta* n (Kosmet) i radna imenica na *-os* i *-ar* (v.) *čergāš*, gen. *-aša* = *čergar*, gen. *-ara* »Ciganin«. Balkanski turcizam (?) romanskog podrijetla (*čerge* < lat. *serica*, *čergye* »ciganski šator«) iz oblasti pokrivala i tekstila: *čergā f* »Bauerntuch, Wagendecke«, bug. *čerga* f »Zelt, dickes Gewebe«, odatle *Čergilo* n »šator« i deminutiv *čeržé* »mali čilim«, *craga*, arb. *čergē* pored *čergē f* »prostirač od vune«, cine. *čergā f* istog značenja kao i ngr. (Epir) *τροέργα*, tur. *čerge*. Istaknuti treba da balkanske varijante ne pokazuju nikakva traga turskom akcentu na posljednjem slogu i da c pored č u arbanskom upućuje na novogrčki izvor. Moguće je prema tome da je od *serica* najprije nastalo ngr. *τροέργα*, odatle tur. *čerge*, odatle opet u ostalim balkanskim jezicima č mjesto s (upor. *čeke*, Gege, < tal. *secco*) i c. Ovamo možda i *čergija* f u Bogišićevoj bugarštici: *lomiti kopj e na čergiji pred Budimom*. Tu riječ Daničić izvodi iz perz. *čera-gah* »pasište, livada«, ali se fonetski ne slaže. Upor. za takove perzijske složenice *tezga* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 944. *Miklošič* 33. *SEW* 1, 145. *Mladenov* 688. *Elezović* 2, 441. *Pascu* 2, 120., br. 233. *Thumb*, *IF* 14, 354-359. *Žubaty*, *ASPh* 16, 387-388. *GM* 440. *Vasmer*, *RSI* 3, 277. *REW** 7848. *Lokotsch* 412. *Románsky* 101. *Školjić* 1/140.

čerjen m (*na čerené*, 14. v., Vetrание, Vuk, Crna Gora, jekavski oblik za «k») »1° svod nad ognjištem s rupom gore gdje se sastavlja s dimnjakom, sinonim: bolta f (v., ŽK), napa f (Dalmatinsko i Hrvatsko Primorje), 2° (Lika, Vuk) kao plitak koš u kojemu se suši žito više vatre« = *čerin* (ikavski oblik kod dvojice pisaca) = *čerjan* (Hercegovina, Trebinje, *ja* <) »Ijesa više vatre u seoskim kućama« = *čeranj* (dalmatinska Neretva a < e poslije r) »onaj ošit što se ogradi ispod dimnjaka iznad ognjišta da se skuplja dim« = *čeren* (ekavski oblik za "k, Srbija, Uzice) =

čerenac, gen. *čerenca* (Srbija) »Ijesa od pruča ograđena sa strane daskom na kojoj se suši kukuruz«. Sveslavenski izraz iz praslavenskog doba iz oblasti kulture ognjišta, srodno s njem. *Herd*. Ie. je korijen *ker-* »gorjeti, ložiti«, upravo pridjev obrazovan s pomoću sufixa *-eno*, dok je u polj. *trzon* = ukr. *čerenj* = rus. *čeren* sa sufixom *-no* kao *gornъ* (v. *grnac*) i lat. *forinus*. Riječ je kulturni termin koji posuđuje Mađari od panonskih Slavena: *cserény* »crates viminea, scirpea, Hürde, Wagenkorb«, s promijenjenim značenjem koje se osniva na činjenici da je stslav. *cezenъ* bio pletar od pruča koji se mogao upotrebljavati u razne svrhe,

Lit.: *ARj* 1, 944. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 146. *Bruckner* 582. *WP* 1, 418. Osten-Säcken, *IF* 22, 318. ss. Matzenauer, *LF* 7, 31. *Jokl*, *Unt.* 108. 110. 116. *Gombocz-Melich* 972.

Čerkez, gen. *-éza* m (Vuk, narodna pjesma) = *Čerkas* (Vetrание) = *Cerkezin* (Kosmet, sa *-in* koje individualizira) prema *Čerkeskinja* f i *čerkešče* n »čerkesko dijete«, pl. *čerkešiči*. Odatle prezime Čerkez (katolici oko Širokoga Brijega, Hercegovina), pridjevi na *-ov* i *-ski*: *čerkezinov* i *čerkeski* (Kosmet, *grob-lje, selo, trnje*, složenica *čerkežfjn*, Gobjulja, Kosmet). Turski naziv za kavkasko pleme *Adige* koje su Turci naselili na Kosovu. Ovamo ne ide *čerkezi* m. pl. (Banja Luka) »manchette«.

Lit.: *ARj* 1, 944. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 111. Isti, *HE* 4, 229-31. *Županić*, *Etnolog* 5-6, 218-53. *Rusić*, *EJ* 2, 254-5. *Elezović* 2, 441-2. *Školjić* 1, 140. 164.

čersa f (Mikalja, Gundulić) s glagolom *čersati se, čersanje* n (16. v., Marulić) — *cersa* (nije dovoljno potvrđeno) »1° bjelilo čim se žene bijele, 2° biljka phytolacca decandra (Šulek)«. Od lat. *cerussa*, možda grčkog podrijetla. Sinkopa penultime u slaže se sa tal. *cersè* (Molfetta), *čersēs*, *čelēsē* (Napulj). Upor. i tal. *gersa*.

Lit.: *ARj* 1, 771. 945. 2, 39. *DEI* 874. *REW*³ 1842. Šulek, *Im.* 541. Machek, *ČSR* 72.

čerto, prilog (Dubrovnik, Nalješković, 16. v.) »zacijelo«. Od tal. *certo* < lat. *certus* »siguran«, particip perf. od *cernere*, krč.-rom. *ciart*. S prefiksom *con-* *koncert* m, riječ je internacionalna. Ovamo *koncertacija* f < njem. *Konzertation* »ugovor između privatnika i države u pogledu vojne službe« (polovina 19 v.), s pridjevom *koncertativan*.

Lit.: *ARj* 1, 945. 5, 263. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 873. 1044.

červeo, gen. *-eia* m (Marin Držić) »mozak«. Od tal. *cervello* < lat. deminutiv *cerebellum* od *cerebrum*, krč.-rom. *carviale*, kome nema traga u hrvatskim narječjima na Krku. Na *-ata* milansko *zervelada* = *cervellata* > *safalada* [< madž. *szafáladé*], upor. njem. *Zervelatwurst*.

Lit.: *ARj* 1, 945. *REW* 1826. *DEI* 874. *Vujaklijo?* 856-7. *RK* 2, 1749.

červiš m (Srbija) = *červiš*, gen. *červiša* (Kosmet) »jelo kao žitka cicvara od brašna, octa i bijela luka (sos) u koje se umače pečeno meso«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *cervij* < perz. *čarbiš* »most«) iz oblasti hrane: rum. *cer(e)vis* »Talg, Unschlitt, Rinderschmalz«.

Lit.: *ARj* 1, 945. *Elezović* 2, 440. *Lokotsch* 413.

česati, *česem* impf. (Vuk, 16. v.) = *česati* (Vuk, *š* iz prezenta prenijet u infinitiv a može biti i asimilacija *č-s* > *č-š*, ispon *iščašiti*) (if-, o-, po-, raš- se) »1° grepsti, 2° češljem ili četkom gladiti ljudsku kosu, životinjsku dlaku, grivu, timatiri konje, stoku, 3° čistiti vunu, konoplju«. Odatle od *očesati*, *-šem* pf. prema impf, *očesavati* postverbal na *-šb* je *očesah*, gen. *-ika*; *raščesivati*, *-ujem*. Sveslavenski glagol iz praslavenskog doba iz oblasti njegovanja tijela i stoke. Ne može se kazati da je baltoslavenski jer u baltičkim jezicima ta osnova postoji u prijetoju *α* te u značenju 1°: lit. *kasti* »kopati jamu«, odatle iterativ *kasyti* »neprestano polagano grepsti«.

Izvedenice su brojne i stare, od kojih se neke često nalaze i u drugim slavenskim jezicima: na *-ulja česulja* f (Šulek) »biljka geranium robertianum«, na *-ho* (upor. *kašalj*) *češalj*, gen. *-šija* pored *češlja* »pecten« (16. v.) = *češelj*, gen. *-šija*, sveslavenska izvedenica, odatle u štokavskim narječjima denominal *češljati*, *-am* impf. (Vuk, 16. v.) (if, *na-*, *o-*, *po-*, *raš-*) = *češljat*, *-am* (Kosmet, objekt *kosu, vunu*) prema *iščešljavati* pored *iščešljivati* i *načičšljati, načičšljam* (s prijetoj e-*i* kao u *dočikati*); od *raščešljati* postverbal je *raščešljak*, gen. *-aka* m »rijetki češalj«. Taj je denominal zamijenio *česati* u tom značenju (upor. samo *počešati*, ŽK). Odatle dalje izvedenice deminutiv na *-ič češljic*, na *-ika* ime biljke *češljika* f (Vuk) = *češljika* (Kosmet), odatle opet *češljikovina* f, *očesljika* f »biljka pecten Veneris«, na *-iga češljiga* f = na *-uga češljuga* f (Vuk) »1° bijeli čkalj (biljka), 2° ptica fringilla carduelis«, odatle opet *češljugarka* f i ptica *češlja-*

gar te igovina f i češljugovina í »kol. češljiga«, na -aljka češaljka í »biljka koja se zove hipokoristički i češlja«, na -ak češljah morski, na -anica češljanica f »tobočić za češalj«, radna imenica na -ar češljār m prema češljanica f. U izvedenici češalj š je nastao asimilacijom prema sufiksu iz *čes-lio. Ona dokazuje da je i u slavenskom postojao kao i u litavskom primarni glagol *česati koji je zamijenjen glagolskom izvedenicom na -a-ti.

Od cesati izveden je s pomoću sufiksa -alo za oruđa cesalo n (ŽK i kod pisaca, akcentat se mijenja prema dijalektima). Tu izvedenicu posuđiše Rumunji u dva vida: 1° tsealǎ f »oruđe za timarenje stoke«, odatle a tesala == cesala (Moldavija) i metatezom sefela = sácala, 2° cer scala = cear salǎ i odatle denominal ceársǎli. U 1° ; je zamijenio slavensko č zbog unakrštavanja s rum-lat. texere > tесе; u 2° umetnut je r (upor. Marseille za Massalid). To rumunjsko umetanje ne će biti iste prirode kao u kajkavskom česrati, -am impf. (Belostenac, Jambrešić) (raš-), račšesravati = cesrat (Cres) u značenju tuđice gorgati = gargasati (v.), odatle radna imenica obrazovana pomoću kajkavskog sufiksa -avac česrdvac m prema f račšesravka. Tu je r potvrđen i u polj. czochrac i u našem češer, odatle češernjača »conifera« (to je izvedenica od češ- s pomoću sufiksa -er). Kajkavsko česrati može biti *česbrati. Postoje još izvedenice od prezentske osnove češ-: na -ulja češulja f »racemus« = češnja (16. v.) »squama«, odatle na -ka češuljka fistog značenja.

Pridjevska izvedenica na -an je poimeničena: česan, gen. -sna m (Vuk, Boka, Kosmet) = česán, gen. česna (ŽK) = česen (kajkavski, Trebarjevo, Hrvatska) = česno n (Kosmet) = česenj, gen. češnja (Cres) »1° dio luka, 2° bijeli luk«. Posljednje značenje nastalo je iz sintagme česnb ili česno b(ij)eloga luka (15. v., Starine 10, 94), odatle složenka česnoluk (17. v.) »bijeli luk«. Odatle izvedenica na -io češanj, gen. češnja (Vuk) = češanj, gen. -šnja (Kosmet). Taj se pridjev poimeničuje sufiksima: na -ica česnica f (Della Bella) »jelo od bijela luka, kao gusta čorba«, na -jak češnjak, gen. -aka m (Vuk), odatle deminutiv na -bko češnjačak, gen. -čka »scordium«, na -jaka češnjaka f »alliaría officinalis«, na -jača češnjača f »alliaría«, na -ovka češnjovka f (Hrvatska) »kobasica s češnjakom«. Značenje češnjak = česan »bijeli luk« može biti i prevedenica stvnjem. chlobolouch > nvnjem. Knoblauch, u narječju Knofel, što znači »rascijepani luk«, ali i osnova čes- prvobitno znači to isto.

Od prvobitnog pridjeva 1° denominali su: očesnuti, -nem pf. »otrgnuti«, očesnivati, -ujem

pored očesnovati (Belostenac), račšesnuti, -em »rastaviti« pf. prema impf, račšesnivati, -ujem; 2° pridjevi na -ov, -ovit česnová trava f »teucrium scordium L.«, česnoviti luk (16. v.).

Veoma je važna varijanta koja pokazuje h mjesto s: čehati, -am impf, »trgati, čupati« prema pf. čehnuti, -něm (o-, rai-) = čeknuti, -em (Stulić, nepouzđano) = očesnuti, acenēm, očekávati — čijati, -ām (Vuk) = Ujati (ŽK, objekt perije »perje«) impf, prema rašćeniti. Prijevoj e-i nalazi se i u očivati, dživam impf. (Siće, Slavonija), odatle postverbal čija f »u pera na badrljici što se svlači kad se čija«. Upor. i čenkati — cinkati pod čenkati. To h dolazi i u čehno (Vuk, Srbija) = ceno (Miličević, Pančić) = ceno luka (Kosmet) = (sa sufiksom -ro) Senj bela luka (Srbija), poimeničenje na -jača čenjača f (Vuk, Šumadija) »neka kisela jabuka«. Ovo h za s zastupljeno je još u izvedenici na -ulja čehulja f (Vuk, Crna Gora), odatle deminutiv na -ica čehuljica (17. v.). U toj se izvedenici mijenja Au/: cefulja, deminutiv čefuljica (ŽK) »otrgnuti komad grozda«, čifuljica (Rukávec, Istra) »grozd od 5–15 zrna grozda«. U istarskoj čakavštini dolazi r mjesto samoglasa e ili u: češrlica — = čfulja = čfuljica »pars racemi« (upor. krletka i krpuša za istu pojavu). S prijevojem e-i (v. gore čijati) i s, h > f ide ovamo: čifunjati, -am (Vuk, Risan) »komiti kukuruz, komušati (v.)« impf., kao i rum. a ciufuli. Još treba spomenuti pridjev čušljav »čupav, neočešljane kose«, gdje je došao samoglas u mjesto e zbog semantičkog unakrštavanja s čupav, te kušljav sa češalj. Ie. osnova *qes- »grepsti, cesati« nalazi se u našem jeziku još u prijevoju o u kosa (v.), kosmat (v.), možda i u kosnuti (v.), i s diftongičkom varijantom oi > ai > u cesta (v.), upor. stprus. koimis »češalj« i koistwe »četka«.

Lit.: ARj 1, 92. 921. 938. 945. 947. 957. 958. 959. 960. 2, 22. 23. 4, 80. 7, 239, 8, 512. 518. 514. 515. 530. 13, 363-71. Miklošič 35. SEW 1, 151. Trautmann 119. Bruckner 77. 80. KZ 48, 179. 181-182. 51, 228. WP 1, 449. Elezović 2, 117. 439. 442. Mladenov 684. Sobolevski, Slávia 5, 445-446. Brugmann, IF 1, 562. Vaillant, RES 22, 19. Slávia 9, 495. Bezenberger, BB 27, 168. Boisacq 443. 489. 677. 1074-1075. Kuzmić, NVj 24. Scheftelowitz, KZ 56, 179. Jokl, Unt. 168. 223. Festschrift Kretschmer 78-95. Meillet, RSI 2, 61. Osten-Säcken, IF 28, 146., bilj. Tentor, y F 5, 204. Ribarić, SDZb 6, 141. Štrekelj, DAW 50, 34. Tomanović, JF 17, 205. Tiktin 1580. Hirtz, Aves 37. 59.

česma f (Vuk, 17 v.) = česma, gen. česme (Kosmet, Srbija) »1° sinonimi domaći: vrelo (v.), izvor (v.), kladenac (v.), studenac > zdenac; turski: bunar; 2° toponim«. Odatle deminutiv na -ica česmica, pridjev na -in cesmin, radna imenica na -džija česmedžija m (Kosmet). Prema Dickenmannu istog je podrijetla i hidronim Česma, koja izvire u Bilogori između Virovitice i Velikog Grdevca (pritok je rijeke Lonje). Zove se i Čazma, kotar pak, kojemu je dala ime, samo Čazma, isto tako i samo mjesto. U 12. v. potvrđeno je Česma. Teško je misliti, zbog kronologije, da je taj toponim i hidronim identičan s balkanskim turcizmom perzijskog podrijetla (perz. čāšma > tur. çeşme »quelle, Springbrunnen«, istoga podrijetla je čāšm »oko«, upor. i hrv.-srp. metaforu oko »izvor«): bug. češma, rum. cişmea. Lik česma od česma razvio se po zakonu disimilacije tš-š > č-s.

Lit.: ARj 1, 948. 959. Elezović 2, 445. SEW 1, 151. Dickemann 1, 86–88. Lokotsch 402.

čest¹, česta (Vuk, 13. v.) = čes, česta (Kosmet) »sinonim: gust, dicht, häufig«, baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba, danas potisnut u hrvatskim narječjima od gust (npr. mjesto često puta kaže se u ŽK gusto krat). Poimeničen je f česta = česta (Kosmet) »sinonim šikara, Dickicht«, sa sufiksom -ak čestāk, gen. -aka (Srbija), upor. rum. desiş »pădure deasă« < lat. densis; odatle augmentativ cestina í i cestina (17. v.), apstraktum na -oca čestoća f. Denominali na -ati i -iiti: učestali (odlatle pridjevi učestali pored učestani), čestiti, čestim (16. v.). Čudno je značenje Vukova perfektiva načestiti (objekt vinograd, Srijem) »posaditi loze mjesto onih koje su se osušile«. Prilozi: često, počesto (Piva-Drobnjak), kod čakavaca často (1496, Starine 23, 69 sa a < í kao u jačmeň, zajac, žalac, žaja »žeda«, jadrka, ŽK). Litavski particip pasiva kimsztas »napunjen« objašnjava fonetiku i postanje sveslavenskog pridjeva. Ta uporednica kaže da je e nastalo od nazala ĭ, -t je participski na'stavak koji je došao na ie. osnovu *qem. »stisnuti«. Ta se osnova još nalazi s prijevojem o u kom.

Lit.: ARj 1, 949. 951. 955. 7, 224. Elezović 2, 442. Vuković, SDZb 10, 398. Miklošič 32. SEW 1, 154. Trautmann 126. Bruckner 78. Mladenov 684. WP 1, 389. 393. Boisacq 1117. Stevanović, NJ 3, 173. sl.

čest², gen. -t f (Vuk, 12. v.) = čast (Istra) glede a < í > e upor. čakavsko često, zaja) »1° sinonim: dio, pars; 2° sors, fortuna«.

Ne smije se ni etimologijski ni semantički pomiješati s pridjevom čest, česta (v.). Sveslavenska imenica iz praslavenskog doba. Nije baltoslavenska jer baltički jezici pružaju usporednice sa drugojačijim prijevornim stepenom. Odatle: deminutiv na -ica čestica f »1° particella« (> fr. parcelle > parcela, parcelirati), 2° hostija (u pravoslavaca). Od sintagme zla (huda, opaka, protivna itd.) čest »malum fatum« nastade složeni pridjev zločest, koji odgovara značenjem i postanjem tačno fr. mauvais < *malifatus. Ovako je nastala i istarska složenica (Vodice, Dane, Jelovica, Medulin) golečast, gen. -i = golačast (Medulin) »kičma, Rückgrat, Wirbelsäule«, od sintagme (meso od) gole časti. Ovamo i poimeničeni pridjevi česnica f = česnica (Kosmet) »pogača ili pita koja se mijesi na Božić«, česnik (12. v.) »particeps«, danas učesnik, učestvovati i apstraktum učesče, saučesče, saučestvovati (ovo i s varijantama su-), saučesnik, (ove riječi su prekjrojni rusizmi: уча́стни́к, učastvovat, učastie, součastnikb, součastie, tako misli Maretić, ali se kod nas sa í > e javlja učestije, učestnikb već u tekstovima 13. i 14. v.). Osobito je značajna prefiksalsna složenica pričest, gen. -i f (Vuk) kao prevedenica gr. κοινωvία = lat. communico, communicare u starom jeziku i »dioništvo«. To je to značajnije što su Rumunji očuvali latinski glagol a se comunica, a Bugari ga posuđili iz balkanskog latineta: komkam (iz bugarskog je ušla i u starocrkvenoslavenske tekstove). U starom jeziku radna imenica izvedena odatle glasi pričesnik, gen. -ika m (Lika) prema f pričesnica (odlatle danas prvopričesnik m). Značila = »dionik«. Pridjev na -an pričestan (Vuk) posuđiše Rumunji u priceasnǎ fu značenju τροπάριον κοινωvιζόν«. Denominali su: pričestiti (se) (Vuk) pf. prema impf. pričesča(vati), pričestivati = pričesčivati, -češćujem i -češćivam. Postoji još izvedenica na -je pričesce n = steslav. pričestije. Značajno je da su Rumunji stvorili svoj kalk pri f es tanie iz slavenskih jezičnih sredstava, koji se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku (upor. i západǎ f »snijeg«, za takav slučaj), tako i denominal precestui nema paralele *pričestvovati u slavenskom. To znači da su Rumunji često stvarali sami svoje slavizme bez obzira na analogne slavenske izraze. To je to značajnije što je kršćanstvo starije kod Rumunja nego kod Slavena.

Od iest, gen. -i postoje još pridjevi na -it: čestiti koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, odatle negativan nečestiti »nesretan, nevaljao, loš, rdav«, od nečest f (Vetranie),

na *-men* (taj dočetak prema *trezven*, *trizmen*, v.) *česmen* (Lučić, Čubranović), na *-menit česmenit* (Lučić). Upor. *česmina* > *česvina* glede *sv* < *sm*. Vokal *e* je nastao od nazala *ę* (stcslav. *čestb*, *cei*. *čast*, polj. *część*, rus. *čas*), a taj od *ie*. korijen **qnd-* kome je dodan sufixs za apstrakta *-n*, koji dolazi i u infinitivu.

Lit.: ARj 1, 946. 947. 7, 803. 12, 852. AK-klošič 32. Daničić, Rječ. 3, 397-8. SEW 1, 155. Bruckner 78. KZ 51, 230. Mladenov 525. 679. 684. Ribarić, SĄZ* 9, 148. Charpentier, ASPH 29, 4. Maretić, Savj. 148. 160. Isti, Rad 108, 96. Isti, NK; 3, 192. Boisacq² 933 -934. Meillet, RSI 2, 63. IFP 1, 392-3. Vaillant, 5L 14. Stefanie, Slovo 6-8, 102-3.

čestut m (Vetranie, u stihovima: *i zelja ostala za u čestut jedini, što je narav sazдала u pustoj ledini*; drugih potvrda nema). Daničić izvodi od tal. pridjeva danas zastarjelog *cestuto* (15. v.) »busat« na *-uto* ffd *cesto* m < lat. *cisthos* < gr. *κίσθος* mediteranskog podrijetla. Upor. *Campo cestino* kod Trogira. Otvamo ide Marulićev *čist m* »frutex«. Odatle u Šlosera deminutiv na *-bc* > *-ac* *čistac*, gen. *cisca* koje na žalost nije potvrđeno iz modernih dijalekata nego kod botaničara ilirskog perioda Šloser–Vukotinićeva.

Lit.: ARj 1, 957. 803. DEI 879. REW² 1952.

česvina f (15. v., Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *česvina* (Lumbarda, Korčula) = *česmina* ~ *česmika* (Šulek, Dalmacija, Višovac) »1° quercus ilex, 2° cernus, 3° Juniperus nana Willd.« (to je značenje samo za *česmika*). Odatle deminutiv na *-ica* *česvinica* (Dubrovnik), pridjev na *-ov* *česvinov* i poimeničenje *česvinovina*. Šulek ima još *česmiga* f = *česmiga* »berberis vulgaris L.« (navodi da se prvi oblik govori u Zagrebu, drugi u Varaždinu). Nalazi se još u sloz. i rus. *česmina* »Steineiche«. Belostenec i Jambrešić glosiraju mediteransko stablo *ilex* sa *cer*, *cerova drvo*. Sinonimi za *česvinu* su *dub* (v.) i *dubac*, posljednje posuđeno u krčko-romanskom *bos* (= *Bac*, ispušteno je *du-*). Drugo je ime za česvinu *planica* (v.). Prvobitan je oblik zacijelo ruski. Promjena *sm* > *sv* nalazi se samo kod nas. Upor. za takovu izmjenu *trezven* i *trizmen* (v.). Daničić izvodi od osnove *ies-* (v. *česati*) i upoređuje slavenski naziv s njem. *Stecheiche*. Kako je lišće ovoga stabla oštro, Daničićevo izvođenje može da stoji: *česm-* bi bio prvobitno pridjev obrazovan s pomoću formanta *-m* kao *kosm-* u *kosmat* i *Kosmaj* od *kosa*. Drugo

njegovo upoređenje s gr. *πρώτος* nije uvjerljivo. Mislio je možda da je to izvedenica od *πρώτος* »rezati, pilliti« (odatle internacionalna riječ *prizma*), ali ni to ne stoji. Postoji još stcslav. *čresmina* »ilex«, koje upućuje na *ie. cers-*, upor. lat. *corrus* < **cersus*.

Lit.: ARj 1, 946. 957. Kušar, NVj 5,3. Miklošič 35. SEW 1, 151. Loewenthal, WuS 10, 157. Matzenauer, LF 7, 32. Šulek, Im. 52. 54.

češagija f = *kašagija* (Vuk, 18. v.) = *kašagija* (Kosmet) = *kešagija* »sinonim: cesalo (v.)«. Oblik *češagija* nastao je unakrštanjem turske imenice i našega glagola *česati*. U *kešagija* samo je promjena *a* > *e* nastala pod uplivom našega glagola. Upor. za takvu vrstu unakrštanja *kajas* < tur. *kaiš* (v.) + *pojas* (v.). Odatle denominal *očešagijati* (objekt: *konj*; Riječka nahija, Crna Gora). Balkanski turcizam (*kaiagi*): arb. *kashagt* »Striegel«, odatle denominál *kashagis* (Gege).

Lit.: ARj 1, 957. 4, 884. 941. Elezović 2, 288. Skok, Slaotja 15, 336., br. 113. ZbNZ 23, 136.

češit m (Kosmet) »vrsta, sorta, kvalitet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *češit* < perz. *češit*): bug. *češit*, cine. *eisite* f »varijeté, espéce, assortiment«.

Lit.: Elezović 2, 444. Mladenov 685. Pascu 126., br. 934.

češneider m = *česneder* (dvije potvrde iz 15. v., pisano *česnegel-sn-*) »dvoranin koji kuša jelo prije cara, praegustator«. Ide među naše najstarije turcizme perzijskog podrijetla: perz. *časnégir* > tur. *česniğit*.

Lit.: ARj 1, 960.

četa f (Vuk, 15. v.) = *ieto* n (Zoranie, Kosmet) »troupe, Schaar«. Praslavenski ratički izraz poznat svim Slavenima osim Česima. U poljskom je *czata* posuđenica iz mađarskoga. Nema paralela u baltičkoj grupi (upor ipak *skėsti*) nego u italokeltskoj: lat. *cat-erva* i ir. *cethern* imaju istu osnovu i isto značenje. Odatle deminutiv na *-ica* *četica* f, pridjevi na *-en* i *-bn* *četen* potvrđen samo u *četenik*, određeni *četni*, odatle poimeničenje na *-ik* *četnik* m prema *četnica* f; *četnik* »1° član čete; koji četuje, 2° dekurion /Novi/« je stara riječ jer se nalazi kao posuđenica u mađz. *esetek* »pandur (u našem jeziku ovo se značenje nalazi i u Vojvodini, Vuk)«, kao obnovljena riječ značila je nekada u hrvatskom domobranstvu »major«. Odatle i prilog *četimice*.

Složenice su: *četovođa* m (Vuk, Crna Gora) u kojoj je drugi dio turciziran sa *baša* (v.): *četobaša* m kao i *četokaik* (Vuk) »navicula armata«. Denominal na *-ovati* *četovati*, na *-ati*, *-iti* *raščetati* (se) perf. (Sinj, Dalmacija) »rastaviti vojsku na čete« = *raščetiti* (se) (Stulić). Izgleda da je *četa* bilo zbog značenja osjećano kao plural, od čega je stvoren neutrum sing, *četo* (u Kosmetu se upotrebljava kao prilog u značenju »četimice«: *idu Turci sve četo četo*). Riječ je posuđenica ne samo u mađz. *csata* (16. v.) »zasjeda, grex«, *esete* »tumultus« nego i u svim neslavenskim balkanskim jezicima: krč.-rom. *žata*, rum. *ceată*, cine. *ceată* f »troupe, bande«, arb. *cete* f, ngr. (u Epiru) *τοιότα* »Haufe«, tur. *çete* »Raubzug«. U turskom je nastala i radna imenica na *-ci* > *-džija*: *çeteci* »Plünderer, marodeur«, koja kao posuđenica dolazi kod nas kao *četedžija*, a u mađz. *csetedzsi*. Kao posuđenica dobiva u turskom i mađzarskom pejorativno značenje. Naročito je značajno značenje arb. *cete* »1° srodstvo, parente, Verwandschaft, 2° Handschlag beim Wettennen« (kod Gega), što znači da je slavizam došao kod njih u terminologiju plemena (fisa) i bese. Ie. je osnova **qet-* »četa«.

Lit.: ARj 2, 1. 6. 13, 365. Miklošič 35. SEW 1, 152. Bruckner 73. KZ 48, 180. 51, 229. Brugmann, IF 28, 370. Rozwadowski, RSI 2, 73. GM 446. Joki, Unt. 299. Boisacq² 962. Planta, IF 2, 439. Mažuranić, 168.

-četi, *-cnem* = *-čmem* (u zapadnim krajevima na osnovu zakona disimilacije dentala *tš-n* > *č-m*), sveslavenski glagol koji već od praslavenskog doba postoji samo u složenicama s prefiksima *po-*, *na-*, *za-*: *početi*, *počnem* pf. »commencers«, *načeti*, *načnem* pf. »entamer« = *načet*, *načnem* (Kosmet) »okrnjiti što, početi trošiti od čitavoga« (pored prijelaza u razred glagola na *nu: načnut*), *začeti*, *začnem* pf. »concevoir«, slično kao u romanskim jezicima što postoji *-čipeře* > fr. *-cevoir* (od lat. *capere*) samo u prefikslnim složenicama (*concevoir*, *décevoir*, *recevoir*, *percevoir*, itd.). Dodaj tome *pričeti*, *pričném* pf. (Piva — Drob-njak) »početí raditi nešto što se napustilo«, *docēti*, *doinim* (Vük). Sve ove složenice od kojih su tri praslavenske, znače početak u raznim vidovima: prva početak svake radnje, druga kad se radi o trošenju hljeba, vina, treća kad se misli na radanje kod ljudi i domaćih životinja, krava, kobila, ovaca itd. Vokal *e* u inf. nastao je od *e*: stcslav. *-četi*. U prezentskoj osnovi ispao je poluglas 0:

stcslav. *čeno*. Taj se produljuje u *z* u iterativima: stcslav. *počínati*, *počínaje*, *načínati*, *načínajĭ*, *začínati*, *zacínajĭ*}, hrv.-srp. i slov. prema prezentu *počinjali*, *počinjem*, *načinjati*, *-njem* = *načlnjat*, *-em* pored *-am* (Kosmet) *začinjati*, *-njem*, na zapadu *počimati*, *počim-ljem* itd., *počimati*, *začimati*, *načimati* (ŽK). Otvamo ne ide *raščetimati*, *-am* pf. (Della Bella, Stulić) »otrgati, obrati, zrno od grozdova« (v. čin). Samo *činjati*, *činjem* i *činjam* (Kašić, Reljković, Njogoš, Ljubiša) u narječju znači isto što i *počinjati*, odakle je nastalo odbacivanjem sufixa (depreverbativnim putem), i to samo u igri »plojke« u uzrečici *čin i počinj* (Crna Gora) »à toi de commencer«.

Pridjevke su izvedenice na *-n*: *početan* od part. pas. *počet* (i u *započet*), *dočetan*. Taj se poimeničuje s *-lko*: *početak*, gen. *-tka* m (u Daničićevu prijevodu sv. Pisma i *započetak*), *dočetak*, gen. *-tka* »sinonim: svrha«, prema ovome po analogiji dobiva *-etak* i *svršetak*, *načetak*, gen. *-tka*; m (13—15. v.) znači isto što *početak* »prvine«. Sa sufixsom *-lo* stvara se *načelo* n od *načeti*, prvobitno u značenju »početak« kao u rus. *načalo* (v. i pod *čelo*), kod nas danas u značenju »lat. principium« (internationalna riječ *principium* govori se kod nas kao *princip* m, otvamo i pridjev *principijelan* s fr. *-el* < *-alis* < njem. *prinzipl* /1834/, latinska riječ je izvedenica od sintagme *primūm capere* »ono što se prvo uzme«. Od *početi* postaje *počelo* (14. v.) »initium«, u 19. v. »element« (Šulek).

Nominativ neutra sing, participa preterita I glasi kao prilog *počan* (Marulić, Držić, Lučić, Hektorović, Sasin) = *počam* (15. v.), sa m mjesto i prema prezentu *počmem*. Prema nóm. pl. na *-ši* i nom. n. duala *počavši* isti prilog glasi i *počanšijpočamši* ili *-Set a* mjesto *e* je čakavizam. Maretić i Boranie označuju kao pravilo Vukov *počev*, *počevši*.

Osnova sa smaglasom *e* < *ę* nalazi se još u *čedo* (v.) i s pokretnim s u *itene* < *scen-* sa sufixsom *-e* za oznaku mladoga. U baltičkoj grupi nema refleksa s istim značenjem za praslav. *čen-* od *ie*. osnove **qen-* koja znači »noseći, naglo nastati, potjecali, početi«, nego u lat. *recens*, ir. *cinim* »potječem« i *cenēl* »pleme«. Upor. ipak lit. *skinu* »pflücke« i sprus. *er-kininia* »los machen, erledigen«. Prijevojna praslavenska osnova s *e-o* je baltoslavenska. Litiški prilog *atkan* »iznova, opet« odgovara praslavenskoj imenici *koñ*, koja se govori samo u frazi *od kon(a) do kon(a)* »od početka do kraja«, u prefikslnoj složenici *iskon* m, odatle pridjev na *-ski iskonski* (Vuk), prilog

stoslav. *iskoni* »ἀπ' ἀρχῆς«, u prijedlogu *nakon(f)* = *nâkon* (Kosmet) »poslije«, u prijedložnom prilogu *do pokon* (Lučić) = *napokon* — *nâpokōnj* (*nj* < *ni* je ostatak od deklinacije *i*), odatle pridjev *napokonjl* (Vuk, Kosmet) »zadnji«, izmijenjen u *najpokonji* (16 v.), *najpokojni* zbog semantičkog unakrštavanja sa *najposljednji*, *nâpokojne* (Vuk, Srbija, *jn* je nastao disimilacijom iz starijeg *napoioionēnē*), u prijedlogu *kon* koji je u štokavskom govoru izmijenio dočeto u *á* te dao *kod* prema prijedlozima *nad* (v.), *pod* (v.), *pred* (v.).

Odatle denominali: *dokonati*, -am pf. (Vuk, Slavpnija, 17. v.) pored *dokonjati* »odoljeti« = (sa prijevodom *o* > *a*) *dokanjati* (Vitezović); *skonati* (16 v.), na -*iti* *iskoniti* (18. v.) »izvaditi«. Od iste te imenice sveslavenski i praslavenski deminutiv na -*bc*: *konac*, gen. -*nc* m »1° kraj, finiš, 2° Zwirn, filum«, također slovenski *konec*, od nje opet pridjevi na -*bn* *končan* »od konca«, s razlikom u značenju *konačan*, *beskonačan* (i -*ko*-), određeni *konačni*, prilog *konačno* »definitivno« = na -*en* *končen* (16 v.), na -*ast* *kônčast* »sličan koncu«, na -*av* *končav* = na -*iv* *končiv*, augmentativ *končina* (Lika) i .denominali *končati*, *okončati*, *skončati* (se) pf. (ŽK »ubiti« prema impf, *skončati* (Belostenac), *dokončati* pf. (ŽK, Krašić, kajkavski) »zaključiti« prema impf, *dokončati*, sa postverbalom *dokončah*, gen. -*aka* m »dogovor, zaključak«, na -*iti* *končiti* (18. v.) i prilog *konči* (ŽK, Istra) »barem« = *konče* < *koncerna*, *končemar*. S prijevodom *o-a* idu ovamo *okānčina* f (Vuk) »okrnjak (od sablje)« i možda *okānica* »komadić kože za krpanje«. Rumunji stvoriše od pridjeva *končen* svoj glagol *conce* »vertilgen«, upravo izvedenica od pridjeva *končen*, koji kod nas nije potvrđen u tom značenju.

Veoma važna je s kulturnohistorijskog gledišta parasintaktička složenica *za kona »od početka« > *zakon*, koja je sveslavenski i praslavenski nomen actionis od perfekta *začeti* »anfängen, commencer« s prijevoinim stepenom *o* za perfektum. Značila je prvobitno »ono što je začeto, conçu«, a zatim »1° običaj, 2° testamentum (dijelovi sv. pisma), 3° brak, 4° vjera«, 5° Gesetz, loi«. Semantička je paralela u kajkavskom *dokončah* »dogovor« (v. gore). Odatle pridjev na -*bn* *zakonbm*, poimeničen sa -*ik* *zakonik* »1° legislator, legi. s peritus, 2° knjiga zakona (najstarija potvrda u Dušanovu *Zakoniku*, ima i rus. *zakoniku*), 3° zakoniti muž ženi (Postila, Dalmatin)«, *bezákon* (12. v.) od sintagme *bez zakona* (-*bnē* > -*n* kao u *stran*, v.), poimeničen u *bezákon* m (17. i 18. v.), radna imenica na -*bc* *bezákonac*,

gen. -*nc* (Vuk) prema *bezakonica* f, na -*ik* *bezakonik*, pridjev na -*it* *zakonit*, *nezakonit*, apstrakta na -*ost* (*nezakonitost*, *bezdkonitost*, na -*stvo* *bezakonstvo* n, na -*je* *bezakonje* (17. v.) pored *bezakonost*, denominali *bezakoniti*, *pozakoniti*, *uzákoniti*, *razakoniti se* (Sinj) »razvijčati se«, *bezakonovati*. Složenice: prva sa *nositi* u drugom dijelu sa sufiksom -*za* *zakonoša* (haplologija od *zakonoša*) i *zakonodavac* te *zakonodavstvo* kao neologizmi (*zakonoša* djeluje kao kalk od *legislator*, a za *zakonodavac* upor. njem. *Gesetzgeber*), kao kulturna slavenska riječ *zakon* je postala balkanski slavizam: το ζάκωνov (Konstantin Porfirogenet), ngr. ζάκων(ov), arb. *zakon* »običaj, Sitte«.

Još postoji i prijevoini štěpen *a* od ove osnove: *kaniti* (v.) (o-), odatle postverbal *okāna* u građenju lada (v.) Od prijevoinog štěpena i potječe rum. *podnog* »der erste Verkauf« i možda *zacinká* f »sinonim: pjesma, prvobitno pjesma kojom počinje antiphona« (upotrebljava je od novijih pisaca Martić, *Osvemici* 1, 46: *cure* i *mladiči bijesni knade* /»izmišljaju«/ *drage začinke* i *pjesni*), v. i pod *čin*,

Lit.: ARj1, 262. 588. 597. 2, 37. 544. 888. 5, 253. 264. 265. 7, 224. 234. 237. 255. 399. 374. 375. 501. 503. 8, 147. 807. 10, 162-172. NJ \, 221. Maretić, *Rad* 108, 85. 88. Miklošič 114. SEW 1, 168. 560. Holub -*Kopečny* 94, 178. Bruckner 252. 424. 643. ZSPH 4, 316. ASPH 11, 131. KZ 51, 227. Vasmer 611. 613. Trautmann 133. Elezović 1, 438. 299. 308. 451. 2, 117. Vuković, SDZb 10, 399. Maretić, Savj. 58. 88. Belić, *Priroda* 300. GM 480. ZSPH 9, 137. Boisacq* 391. Wijk, IF 24, 231. NJ I, 128. Šlaški, PF 8, 527-235. Vaillant, RES 22, 22. Mladenov 240. Gorjaev 154. Zubatý, ASPH 16, 386. Möller, KZ 36, 326-356 (cf. AnzIF 3, 87-88). Joki, Unt. 115-117. Jagić, ASPH 1, 433.

cetina f (Vuk Hrvatska) = *šetina* (ŽK, hrv.-kajk.) = *šetina* = *čekinja* (Vuk) »1° seta, Borste, 2° bodljikavo lišće«. Odatle pridjevi na -*ast* *četinjast* »setosus« i na -*av* *čekinjav*, poimeničen sa -*ka* *čekinjavka* f »ime biljke«; imeničke izvedenice deminutiv na -*ica* *čekinjica*, na -(j)ar *četinar* m = *četinjār* m (Pančić) »conifera«, na -*jak* *četinjak*, gen. -*njka* m = *četinjak* »pesce sasso, nazvan ovako jer ima draču po hrptu« (ne zna se gdje se tako govori); odatle i kajkavsko prezime *Ščetinec*; *č* se razvio iz *šč* kako se vidi iz likova *šetina* = *šetina* i iz slov. kolektiva *šetinja* i dolje niže iz *četka* u drugim slavenskim jezicima. Suglasno *č* nastalo je naime po

zakonu disimilacije, tj. *š* u grupi *šš* ispaoo je kao u *kručica* < *kruščica*, *ubručić* za *ubruščić* u južnoj Dalmaciji. I u bugarskom je *cetina*. Rumunji posuđiše *četina* f »borovica, juniperus communis«, Madžari *csētēnye* »Fichtenzweig, frutex, Gebüsch, Wäldchen«. U madžarskim slavizmima slav. *ci* prelazi redovno u *es*: *csáva* < *scava* (v.), *csuka* < *ščuka* (v.) itd. Varijantu *čekinja* »Borste« nije lako objasniti, upor. *čikotina* f (Kosmet) istog značenja. Možda se i tu radi o disimilaciji *tš-t* < *č-k* (ali za nju nema drugih primjera), -*ina* je augmentativni sufiks (v.) koji je zamijenjen već u praslavensko doba u *šet < *sket deminutivnim -*oka* (upor. *zipka* od *zibati*): *četka* f »1° Borste, 2° kefa, Bürste«, također bug. Odatle deminutiv na -*ica* *č'ečica* f i deminutiv na -*ati* *četkati* -*ām* (Srbija, Srijem) (o-). U značenju 1° slov., češ. *šět* i *šětka*, u 2° polj. *szceż* i *szczotka* »kefa«, ukr. *šeteb*, *šetka* »kefa« = rus. *šeteb*, *šetka*. Primitivum *šet*, koji je potvrđen u južnoslavenskom u deminutivu na -*ati* *četati*, -*ām* (16. v., M. Držić) (*iš-*, *o-*) »čistiti četkom« prema *iščetavati*, *išetavati*, *išetiti* (Stulić, nepouzdan), posuđiše Madžari: *ecset* »Pinsel«. Kako se vidi, riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba, a i baltoslavenska. Litavska paralela pomaže nam ne samo objasniti fonetsku i morfološku stranu slavenske riječi nego i utvrditi ie. etimologiju: lit. *Sukos* f »česalj«, lot. *suka* »kefa, česagija« vele da se slav. *šet osniva na *sket- od *stik- i sufiksa -*etz*. Odatle *k* > *č* pred *e*, dalje *šč* > *š*. Početno *ss*- mogao je biti identificiran s sufiksom *s*- i ispasti (upor. *kopiti*, ŽK, < *škopiti* < *skopiti*). Taj prefiks mogao se prema *kōstrijet* (v.) = *kōstrelj*, *kostriješ* (v.), *kočiti* (v.) zamijeniti rijetkim *ko*-. Odatle -*kčeti*, gen. -*i* »1° debela, oštra dlaka (u kože, svinje), 2° griva u konja, magarca«. Odatle radna imenica na -*ar* *kočetar* m, mjesto koje se upotrebljava turcizam *mutavdžija* (v.) i možda toponim *Kočetin*. Lit. *i* = lat. *s* nastao je iz ie. palatala *k* u korijenu *kueq- : *kuq*- »klopfen«. Upor. sanskr. *čvāncate* »otvara se, upravlja se«.

Lit.: 1, 919. 925. 2, 2. 6. 4, 80. 7, 515. Miklošič 343. Bruckner 543. 545. ZSPH 4, 217. Mladenov 648. WP 1, 471. Trautmann 309. Gombocz-Melich 1001. 1004. Loewenthal, ZSPH 6, 374-375. Tiktin 331. Zubatý, ASPH 16, 414-414. Mikkola, RSI 1. Machek, Slávia 16, 189. Elezović 2, 446.

četiri (Vuk) = *četiri* (ŽK), ie., baltoslavenski i sveslavenski glavni imenički brojnik 4 iz praslavenskog doba. Prema stoslav. *četyre*

m, *četyri* f. i m. pl. generaliziran je dočetak i prema pluralu *tri*. Grupa -*ir*-, koja je nastala od *yr* < *ie*. u: *ketur < *ie*. *quetvor, prijevoj je od -*var*, kako pokazuje sanskr. *catvār-i*. Taj prijevoj dolazi najprije u dva štěpena: *ver* i *vor*, prvi u pridjevu *četver* (15. v.), poimeničenom s -*ica* *četverica* f »4 muška čeljadeta ili živinčeta«, u kolektivu *četver* m = *ietver* m (Hrvatska Krajina) = *četver* (Vodice, Istra) »pretpreg, sprega od dva vola koja se dodaje kao pomoć već upregnutim volovima«, odatle deminutiv na -*iti* *četveriti* (ŽK) = *četveriti* (Vodice) »dati pretpreg«, *rasčetveriti*, *četvr* (?), gen. *četvera* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvo koje služi da se volovi u jaram spoje s plugom«, *četvero* (ŽK), u složenim pridjevima *četver'odnevan*, *četverostruk*, *četveronož*, *četveronožan*, u poimeničenju *četveronožac*, gen. -*sca* (upor. gr. τετραπόυς, lat. *quadupes*), u neologizmu *četverokut*, u prilozima *četveronoške* (Kosmet), -*nožice*: s prijevoinom *o*: *četvoro*, gen. *četvorga*, *četvorak*, gen. -*rka* m »quadruplum«, *četvorka* f (Vuk) »bure od četiri akova«, danas prevedenica plesa *quadrille* = *četvorka* (Kosmet) »karta koja nosi četiri znaka«, u Kosmetu *četvōr* pored *četver* (suprotno od *Uto*, *sukno*, *kola*), odatle pridjev *črtvoran* (protivno od *lit*), denominali *rasčrtvōriti* (Šulek), *četvorica* = *četvorica* pored -*ica* (Kosmet) »4 muške glave«. Niži prijevojni štěpen *vř* < stoslav. *zō*- nalazi se u određenoj pridjevu na *t* kao rednom brojniku: *četvrti* (Vuk, 12. v.) = *četvrti* (Kosmet) = *četrti* (ŽK), poimeničen s -*zko* *četvrtak*, gen. -*tka* (14. v.) = *četvrtak* (Kosmet) = *četrtak*, gen. *četrtka* (ŽK) »dies jovis«, na -*ak* *četvrtak*, gen. -*aka*, »muško dijete ili živinče od četiri godine«, s -*ina* *četvrtina* f = *četvrtina* (Kosmet), s -*ka* *četvrtka* f »četvrti dio hljeba«, s -*aia* *četvrtaca* f »quartana febris«, s -*alj* *četvrtāl*, gen. -*ālja* m »žitna mjera od 18 okas«, s -*ar* *četvrtār*, gen. -*āra* »mjera za uglove« (možda kalk za *quadrant*), pridjev na -*ast* *četvrtast* »quadrangulus«, apstraktum po deklinaciji i *četvrt*, gen. -*i* (Vuk, 13. v.) »mjera Viertel« = *četvrt* pored *čem* f (Vodice) »četvrtina mesa, upravo polovica prednjeg ili stražnjeg dijela jagnjeta ili ovce«. Odatle deminutiv *rasčetvrtati* = *rasčetvrtiti* prema *rasčetvrtivati*, prilog za -*oč* (v.) *četvrtōč* »četvrti put«.

Od ovih izvedenica važan je termin za dan u sedmici *četvrtak*, za koji u romanskim i germanskim jezicima postoji naziv iz poganstva: *dies jovis* u romanskim jezicima i *Donnerstag* kod Nijemaca. Kako je slavenska

kršćanstvo dijelom kronološki dosta recentno a dijelom ovisno od Bizanta, nije čudo što taj dan nije nazvan prema slavenskom poganstvu, recimo prema *Perunu*, što bi odgovaralo njem. *Donnerstag*, nego prema brojčanom sistemu: *quarta feria* (kao u portugalskom i vjerojatno u Oglaju = Aquileia) i u grčkom, s tom razlikom da je u grčkom τετάρτη »srijeda«, računajući s nedjeljom kao prvim danom u sedmici (upor. mađž. *hétfő*), dok je prema slavenskom brojčanom sistemu ponedjeljak prvi dan u sedmici. Mađžari, koji poznaju nedjelju kao glavni dan sedmice, posuđuje ipak *sütörtök*, *scoiar*. Apstraktum *čevrt* kao naziv mjere kulturna je riječ i posuđuje se. Tako Mađžari posuđuje *cséiert*, a Rumunji *cifen* (starorumunjski) = *šfert*, s brojnim deminutivima odatle: *šfertisor*, *šfertuleț*, *šfertuş*. Kod nas opet ta je stara slavenska mjera potisnuta od talijanizma *kvárat* u jadranskoj zoni i od germanizma *frtalj* (ŽK) na sjeveru.

U baltičkoj grupi paralelizam za sveslav. *četyre*, *čevter-*, *čevtr-* je potpun: lit. *keturi* = *četyre*, *ketveri* »četiri puta toliko« = *čevter-*, *ketvirtas* = *čevtrci*. U složenim brojevima ima nekoliko hrv.-srp. fonetskih osobitosti. Za broj 14' ostao je steslav. *četyre na desete*, koji posuđuje i Rumunji za razliku od zapadnih Romana: *patru spre zece*. Kako je akcenat došao na prijedlog *na*, nastaju brojna skraćivanja i ispuštanja u nenaglašenim slogovima: *četnaest* = *četnajst* (ŽK) = *četmajes* (Kosmet), gdje je *n > r* uz ispušteno *d* kao u *gospón* (ŽK), *gospár* \ (Dubrovnik), odatle određeni pridjev *četnaesti* = *četnajsti* (ŽK). Vuk ima iz Crne Gore zamjenu prvog dijela kolektivnim brojem *četveronaest*. Kraćenja se nalaze i u broju za 40, gdje *deseti* dolazi u pluralu: *četrdeset* = *četrdeset* (ŽK). Upor. rumunjsku prevedenicu *patru zeci* gdje je *zeci* također plural od *zece*. Tako se čita kod Ranjine *četrdesti*, gdje je *desti* plural od *dest*, koje se pokračuje u (*des* u *četres* = *četrese* (40. dan ukopa, Skopska Crna Gora) = *četres* = *četres* = (Kosmet) pored *-es*, odatle *četreskinja f* »sinonim za grecizam *sarandar* (v.), 1° molitva porodilje poslije 40 dana, 2° plaća svećeniku za pomen mrtvom poslije 40 dana«. Odatle kolektivni broj *četrdestoro* (Vuk), s *-ica* *četrdestorica* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Određeni pridjev glasi *četrdeseti* pored *četrdes(e)ni* kod starih pisaca. Oba lika se poimeničuju: *četrdesetica*, *četrdesetina*, *četrdesetnica* — *četrdesnica* (prevedenica *quadragesima*) = *četresnica* (Skopska

Crna Gora). Brojnik *sto* uz *četiri* dolazi u n. pl.: *četirzsta* (Kosmet) = *četrsta*, odatle pridjev *četrstótt*. Sonantno *τ < r*, koje je nastalo u ovim složenicama i ušlo u naš današnji književni i saobraćajni jezik, nalazi se kod starijih pisaca i u samom brojniku *cetres* za *četire*, po *četaře strane* (*ar = r*) kod čakavca Barakovića (*Vila*, 69). Još treba spomenuti složenicu *četirireška f* (Srbija, Crna Reka), s haplogijom tipa *zakonoša: četereška* (Leskovac, Srbija) »sinonim: skadarka, crno mekano grožđe koje najprije zri i najbolje je za jelo« (nema obavještenja zašto se tako zove; valjda zbog toga što se četiri puta reže).

Lit.: *ARj* 1, 2. 4. 2, 8. Miklošič 36. 244. Isti, *Term.* 20. *SEW* 1, 53. Budimir, *Rad* 309, 89–90. *Trautmann* 131–132. *WP* 1, 512. *Elezović* 2, 443. *Mladenov* 684. Ribarić, *SDZb* 9, 138. *Tikiin* 1414. *Jagićev zbornih* 212. si. *Vaillant*, *RES* 9,5., bilj. *Mürko*, *WuS* 2, 84. *Müller*, *IF* 54, 137–138. *Ilijinski*, *ASPh* 34,5. *Boisacq* 960–961. *Ducange* 3, 436–7. *Schröder* 964.

četřkati, *čefkām* impf. = *četverikatí* »glagol kojim se oponaša glasanje jarebice«. Nastaje prema onomatopeji *četir četir četir četir* (Velebit, Bakar, Hreljin).

Lit.: *ARj* 2, 8. 11. 82. *Hirtz*, *Aves* 53. 55. 60. 61. 62. 198. 325. 333. *Fink*, *Im.* 14.

četna f (Stolić, možda štamparska griješka za) = *četnja* (1670., Belostenec, Jambrešić, Habelić, hrv.-kajk.) = *čatnja* (17 v., Vuk, Mikalja, Stolić, Hercegovina, Trebinj, Ogulin, u narodnoj pjesmi apozicija *voda čatnja*) = *čatnja* (Skradin, Risan). Nalazi se još u rum. *ceťnã* = *ceatĩnã* i u mađž. *csatorna* »žlijeb, cijev«. Od lat. *cisterna* (*i > ь > e, a*); í mjesto *st* nastao je po zakonu disimilacije *ts-st > ts-t* koja se nalazi i u talijanskim narječjima. Posuđenica je stara, kako pokazuje poluglas za nenaglašeno *i* i što je vezana samo na kopno. Pored ovoga kopneni je i djelomice primorski oblik i *šternja* (ŽK, slov., bug. i ngr. στέρνα) = *sterna* (Cres) = *sterna* (Kastavština, Glavinić, Prigorje, Krašić, hrv.-kajk.), odatle deminutiv *sternica* (istro-čakavski). Taj se oblik može tumačiti na dva načina: 1° kako je u slavenskom potvrđen oblik *šúšterna* (Trubar, asimilacija *č-št > š-št*), *sterna* je moglo nastati haplogijom od **čbsterna*, 2° kako je opet u 13. v. u dvjema knjigama pisanim crkvenim jezikom potvrđeno *isterna* (*isterny rekše črěpny trúby*, Krmčaja) u kojem je í mjesto *ci* nastalo od gr. γιστέρνα = ital. *jisterna*, na Sardiniji *gistera*, izgovorom

γι > i (odatle odbacivanjem i ngr. στέρνα), i jslav. *sterna* mogio je nastati na isti način kao i novogrčki oblik. Dva su jadranska otočka i obalska oblika: *gustima* (ikavski, Pelješac) = *gustima* (Trogir, 1370., Hvar) = *gustrina* (Račišće, Kučište) = *gustima* (Vrbnik, Kavanjin) = *gusterna* (15. i 16. v., Marulić, Božava, Molat, Ugljan, Split 1069.) = *gušternja* (17. v., čakavci) = *gušterna* (16. v., Dubašnica, Pag, ekavski) = *gušternja* (17 v.) = *guščerna* (Lestovo) = (jekavski) *gústijerna* (16 v., Dubrovnik, Cavtat, Radnić) = (metateza) *gústrijerna* (Čilipi); odatle deminutiv *gustijernica*, apozicija *voda gustijerna* (Radnić, v. gore *voda čatnja*) *lgustijerna* je potvrđena i kod gradišćanskih Hrvata. Mjesto g potvrđen je na Braču 1182. (prijepis 1250.): *na kalëhb u kostëne* = *Kostirna* (toponim na Visu). Najstarija je potvrda 1069: *terra., ad gusternam*. Miklošič ima još hrv. *gusturna*. Oblik sa *g* je specifično dalmatinski oblik raširen od Dubrovnika do Kvarnera gdje počinje area oblika *sterna*. Bokeljska i crnogorska varijanta glasi *blstijerna* (Perast, Risan, Paštrovići) = *bisuerna* (Budva, Krtole, Bogdašić, Bijela, Dobrota, Lepetane) = *bistiernja* (Sutomora, Bar) = *bistrierna* (Jovičević, Crna Gora) = *brstijerna* (Stoliv). Upor. i na Braču *bistranka* »voda iz bistijerne (Pavlinović)«. Oblik sa *bi-* potvrđen je u 15. v. u Novakovićevoj *Aleksandridi*, također toponim *Bisterna* (15 v.) u Donjoj Lastvi. Miklošič ima i *bišterna*. Sinonimi su *bunar*, *studenac > zdenac*, *ubli*, *počuo*, *puč*, *saranač* = *sarnie*. Arbanasi u Ulcinju za *bistiernu* kažu *pus < lat. puteus; u* mjesto » od *cisterna* nalazi se i u istro-rom. *dustierna*, *žustierna*. Nastao je unakrštanjem sa gr. κλύω »perem«, κλυστης, -ηρος, κλυστήριον (v. *klistir > glistir*) ili sa κύστις »mjehur«. Kako se na natpisima u piše *iu* ili *ui*, objašnjavaju se dalm. *gušterna* = istrom, *zusterna* od vlat. **giusterna* (*c > g* je kao u γιστέρνα) prema drom. *gušterna* (upor. *Igalo* za αγκυαλός), a u istrom, *zusterna* ili giü- > diu > *dusterna*, dok je bokeljsko i crnogorsko **giusterna > *gbisterna > bišterna*. Lat. *cisterna > gr. κιστέρνη* je prema Battistiju vjerojatno etruščanskog podrijetla. Upor. još arb. *cuterr-i* »Bach, Forellenbach« (*çuterr troftash*) pored *shi -u < sinus*.

Lit.: *ARj* 1, 332. 776. 915. 2, 8. 9. 3, 511. 512. 516. 4, 30. 5, 187. 828. 7, 495. 9, 749. 10, 438. *SEZb* 5, 1213. *Pletersnik* 2, 644. 651. *Horaste*, *Rad* 272, 24. *BjF* 8, 7. *Mažuranić*, 368. *Rački*, *Doc.* 77. *Ostojčić*, *Opatija* 37–8. *Tomanović*, *JF* 17,203–204. *Jireček*, *Romanen* 1, 40. *Schuchardt*, *ZRPh*

27, 105–110. *REW** 1951. *Štrekelj*, *DAW* 50, 22–3. *Románsky* 130. *ZSPH* 46, 389. *Gombicz-Melich* 888. *Mladenov* 697. *Miklošič* 31, 343. *SEW* 1, 137. *RSI* 3, 281. *Godin* 46. *DEI* 964. 966. *Skok*, *Slav.* 194.

čever m (16 v., Vetrание) u izrazu: *oružje u čever spravitii*. Daničić identificira s tor. ç *evre* »Umkreis, Umfang, maramica, mit Glod besticktes Kopftuch«, kao prilog »autour«, od glagola *čevirmek* »tourner«. U Kosmem je potvrđena imenica odatle *čevre*, gen. *-eta n* »marama domaće izrade u raznim vezovima na 4 ugla«, bug. *čevré*, deminutiv *čevrence*, rum. *gevrea* »eine Art Brokat«, cine. *civrea f* »mouchoir de mousseline«. Kao prilog pojačava se opetovanjem prvog sloga: (tip *buzbutum*, v.) *čepčevre* pored *čepčevre* i *čepčevrma* (ovdje je skraćeni turski infinitiv »svuda naokolo«). Sudeći prema ovim potvrđama Vetranićev u *čever* bio bi prilog u značenju »naokolo«. Skraćeni turski infinitiv ušao je u našu narodnu terminologiju za vezove: *čevrma f* »sitni vezak, bosanski urnek, za vez na čevrme i jagluke sa vrlo majušnim listićima i granama« (Đakovština) = *čevrma f* (Banja Luka) = *čevrma ~ čevra* (Mostar) »rubac izvezen zlatom ili na jednom ili na dva četiri kraja«. U Kosmeto je *čevrma f* kolski termin »na kolima na prednjoj osovinu gredica s užljebljenom rupom na oba kraja gdje stoje stupci, a može da se okreće oko klina koji je u sredini utvrđen u prednjoj osovinu; sinonim: oplēn (ŽK, v.)«. Od istog glagola je izvedena *čevrntija f* (Srbija, Miličević) = *čevrntija* »vir, vrtlog« = *čevrntija f* (Bosna) »okretanje oko svoje ozi, uokrug, na jednom mjestu« < tur. *çev(fr)inti* »tourbillon«, izvedenica na *-nti* od *čevirmek*. Izgleda da je taj turski glagol služio kao izvor kod stvaranja naših ekspresivnih glagola: *čevrtat* impf. (Čilipi, Konavli, objekt *bob*) »Ijuštiti«, *raščevrtati* pf. (Konavli) »obrnuti ruži latice«, *raščevrljati* se, *-am* pf. (Stolić) »raščupati, zamrsiti kose«, odatle radne imenice *raščevrljalac*, *-anica*, *-anik*; *raščevrljiti*, *-im* (objekt *vilice kao konj*, Srbija). Prosti glagoli *čevrljati* i *čevrljiti* nijesu potvrđeni.

Lit.: *ARj* 2, 18. 13. 366. *Elezović* 2, 436. 440. *Mladenov* 680. *Lokotsch* 414. *Pascu* 2, 126., br. 342. *Skok*, *Slavia* 15, 338., br. 138. *Cepelie*, *Narodno tkivo i vezivo*. *Škaljić** 173.

čeverčila f (18. v., jedanput) »sinonim: salnitra«. Izgleda kao složenica u kojoj je drugi dio ime zemlje odakle salnitra potječe: *Chile* (Čile).

Lit.: *ARj* 2, 18.

čéze f. pl. (Vuk) »sinonim: dvokolice«. Od madž. *czeza* < fr. *chaise*.

Lit.: ARj 2, 18.

čeznuti, *čeznem* (16. v.) ima u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku psihološko značenje »imati veliku želju za nečim, sich sehnen«, koje nije prvobitno. To se nalazi još u prefiksnoj složenici *iščeznuti*, -em pf. prema impf, *iščeznjivati* »nestati, ginuti« prema isto tako impf, *iščezavati* (Obradović). To je i sveslavensku značenje. Oba značenja ima bug. *čezna* »1° nestajem, ginem, vergehe, 2° čeznem, sehne mich«. Apstraktum *čeznuće* n (17. v.) »tabes« ima još prvobitno značenje, dok *čeznja* f »desiderium« današnje, sekundarno, koje je nastalo preko »nestajati tjelesno zbog duševne boli, verschmachten > nestajati od želje > čeznuti«. To se značenje razvilo prema tome po zakonu hiperbole. Glagol je izveden s pomoću infiksa *nj > nu* od osnove *čez-*, koja se vidi u *čezati*, -am impf. (16. v., Menčetić, Ljubiša) »kao ginuti od straha«. Ova je dobro očuvana prvobitno značenje, naročito *iščeznuti*, *iščezavati*; *iščezati*, -am čita se samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom, odatle postverbal *iščez* m (Đorđić) »čeznuće, tabes«. U 17. i 18. v. potvrđeno je sa *e > a* pf. *iščeznuti*, -em prema impf, *iščeznjavati* (upor. u čakavskom *jačmeň*, ŽK, za *ječam*). U baltičkoj grupi bila bi paralela lit. *kėži*, što bi predstavljalo ie. *kel-*, koja nije dovoljno utvrđena.

Sveslavenska osnova *čez-* stoji u prijevodu sa sveslavenskom osnovom *kaz-* u stcslav. *kaziti* »ἀνατρεπεῖν«, koji u hrv.-srp. postoji samo u postverbalu *kaz* m »nakaza, strašilo« kod sjevernih čakavaca, u hrvatsko-kajkavskom i u slovenskom, s prefiksima *na-*, *napo-*, *izna-*, *una-*, *pro-*: u faktivna *nakaziti*, *nakazim* pf. (Vuk) = *nakaziti*, -azem (Kosmet) »učiniti koga nakaznim« = *nakaziti* (Vinkovci) (pored *nakázati*, -žem, koje se danas ne govori) prema impf, *nakazivati*, *nakazujem* (Lika), *iznakáziti*, *iznakázim*, *unakaziti* (Lika K). ARj ima od posljednjega postverbal *napokaza* (nije potvrđeno više puta). Samo *krpiti* ne postoji kod nas, premda je Budmani s, .vjo za nj posebnu natuknicu u ARj, misleći da odatle dolazi *kazan* (v.). Bez prefiksa se *kaziti* nalazi u slovenskom i u drugim slavenskim jezicima. Kod nas je propao zbog izbjegavanja homonimije u prezentu *kažo > kažem* od *kázati*. Postojalo je ipak miješanje s *kazati*. Tako *raskazati*, -žem pf. (Palmotić) »iznakaziti«, odatle pridjev *raskazan* (Gundulić) »iz-

nakažen«. Postverbalni su odatle *nakaz*, gen. *nakaza* (Kosmet) = *nákaz* m »monstrum«, *nakaza* f »monstrum, sinonim: grdoba«, s pridjevima na -it *nakazit*, s apstraktumom *nakazitost*, na -bn *nakazan*, *nakazna*, odatle poimeničenje *nakazna* f, na -ik m prema f -ica *nákaznik* prema *nakaznica*, *nákazniče* n (Kosmet) = *nakaznica* (Piva—Drobnjak), augmentativ *nakazetina* (Trpanj). Od nepotvrđenoga *skazili* na -ilo *skazilo* »strašilo«, pridjev na -bn *skazari* »nevaljan«, na -lživ *skazljiv* »hinjen«, poimeničen na -bc, *skaz-ljivac* m prema f -ka *skazljivka* »čovjek, žena koja hini«. S *pro-* *prókaza* »Wassersucht« ima prvobitno značenje kao *čeznuće* »tabes« i *pro(k)šen* (ŽK) »übermütig, mutwillig, izbirljiv u jelu« = slov. *prokšén* istog značenja < *prokažen, s nejasnom sinkopom od *a*. Rumunji posuđiše postverbal *năcaz* = *necaz* m »tribulatio«, sa svojim izvedenicama *α necăji* »ărgern«, pridjevom na -oșus *necăjos*, *necăjicios* »dosadan«, razvivši psihološko značenje koje se ne nalazi u slavenskim jezicima, *pricaz* (Moldavija) »Ungemach, Unheil«, s pridjevom *pricaznic* »unheilvoll«, *pricza* f »Aussatz« < *prókaza* (s promjenom prefiksa) s glagolom *pricăji* »1° schänden, 2° aussätzig werden« i *pricăjitură* »Schändlichkeit«. Za prijevorni oblik *kaž-* nema parcela u baltičkoj grupi, ali ima u ie. jezicima (*fgak-* »mršaviti«, njem. *hager*). Machei i Holub možda bez potrebe dijele *kaziti* od *čeznuti*, dovodeći *kaziti* u srodstvo s lit. inhoativom *kežėti*, *kežu* »ukiseliti se«, koje može biti od *keža* »bijeli sir« a ovo zacijelo od njem. *Käse*.

Lit.: ARj 2, 18. 20. 4, 78. 80. 501. 908. 921. 7, 385. 386. 388. Vuković, SDZb 10, 391. Elezović 1, 437. Miklošič 36. 114. SEW 1, 153, 498. Holub-Kopečný 166. Bruckner 223. 674. Vasmer 504. Trautmann 132. Wiedemann, KZ 33, 162-163. Uhlenbeck, PBB 35, 172. KZ 39, 258. 40, 552-561. Osten-Sacken, JF 24, 246. Petersson IF 24, 51-52. Tiktin 1045, 1249.

ciana f ili *čtan* m (Korčula) »svečana prigoda kao vjenčanje, ženidba, Uskrs, Božić, ili inače svečana prigoda u gradu«. Govorila je riječ stara baka Šjora Mara Trojamaša u Korčuli (70—80 god.). Danas se ta riječ ne čuje više. Zbog toga je nemoguće dobiti druge potvrde. Izvjestitelj čuo samo u rečenici: *srebrne nože čuvamo samo za ciane*. Upor. krč.-rom. *kaina*. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *cena*. Dobro je potvrđen drugi leksički relikt odatle: kol. izvedenica na -ata *cenata > kanata* i (Rab, Cres, Susak, Kaprije, Brač, Korčula,

Vis, Šipan) »likof, likovo (ŽK), gliha« = *kanôta* (Hvar, npr. kod jemate: *dosa si na kanôtu*) = *kanata* (Lošinj) »slava kad je završetak koga posla, večera, pijaca« = *kanata* pored *kanada* (Šibenik) »zadnji preostatak novaca, živežnih namirnica (npr. *danas jej kanada našoj salati; ovo mi je kanata*).

Lit.: Maver, SIRev 3, 308-312. AIV 84, 767.

čibuk m (Vuk) = *čibuk*, gen. -ūka (Kosmet) »1° prut, palica, koju upotrebljavaju mutavdžije pri tkanju (Peći), 2° štap za pušenje (Kosmet: *ljudi su pili duan na čibuk*), 3° danak od ovaca i kozaa«. Odatle deminutiv na -e *obuče*, gen. -eta (Kosmet); indeklinabilni pridjev na -li (v.) *čibukli* kao epitet uz *simsija* (v., u narodnoj pjesmi), poimeničenje pridjeva na -ov sa -ina *čibukovina* f = *čibukovina* (Gojbulja, Kosmet) »drvo od kojeg se pravi čibuk«, radna imenica na -čija *čibukčija* m (Vuk) = *čibukčija* (Kosmet) 1° momak koji čibukom služi, 2° koji kupi danak zvan čibuk, 3° koji pravi čibuke, lule, muštikle«, na -luk *čibukluk* (upor. *cigarluk*). Denominali na -ati *čibukati*, -am impf. (Vuk) (*iš-*) »prutom udariti što da izide prah, isklofati (v.)« = *iščibikati*, -am (Dubrovnik: *u > i* nastao unakrštanjem sa *išibikati* za *išibati*). Taj denominal sadrži prvobitno značenje turske riječi. Balkanski turcizam (tur. *çibuc* < perz. *čub* »batina«, *čob* »drvo«): rum. *ciubuc*, bug. *čibúk*, *čibukčija*, čine. *ciubuche* f, *ciubucci*, arb. *fimbuk*, ngr. τσιμπούκι.

Lit.: ARj 2, 20. 4, 86. Elezović 2, 445. Mladenov 685. Pascu 2, 126., br. 336. GM 447. Miklošič 36. SEW 1, 156. Vasmer, RSI 4, 172.

čiča m (Vuk, Kosmet) »sinonim: stric«. Kao i kajkavsko *kum* (v.) može biti prenijeto kao naziv za svakog starijeg čovjeka koji nije po srodstvu stric. Veže se s ličnim imenom. Skraćuje se u *ča* (haploglogija, Slavonija, Bačka). Hipokoristik je odatle *ciko* m, *čile* (u Hrvatskoj Krajini kao nadimak). Od hipokoristika *ciko* mijenja se u *čika* (Vuk, Srbija), ovamo sa *č* mjesto *č* *ciko* m »stric od milja« (u Pivi-Drobnjaku); *čika* se naziva starije muško. Odatle pridjevi na -in, -ov *čičin*, *čičin*, *čičov*, deminutiv *čičica* m i hipokoristik na -an *čičan*. Vjerojatno odatle i bosansko prezime *Čičić* (Kreševo, Zavidovići, Biljačići, Derventa, brda između rijeke Rame i Gornjeg Vukufa, Kupres, katolici). Balkanski turcizam (*fife* »tetak«): bug. *čiča*, *čičo*, *čičko*, *čina* (ha-

pologija) < »čičina žena«. Upor. i *kika* m (Vojvodina) »ime što ga mlada pridijeva starijem muškom«.

Lit.: ARj 2, 20. 25. 4, 950. Mladenov 85-86. Elezović 2, 451. Vuković, SDZb 10, 405.

čičimak, gen. -imka m (16. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina, Vetranie) = (sa drugim sufiksom -ka) *čičinka* f (Rab) »ziziphus vulgáris, tal. giuggiolo, zizzola, sa m mjesto gr. φ (upor. *Jacobus > Jacomus* sic. *dždžimu, vojemę* (Napulj)«. Upor. arb. *qimę* (Skadar) »Brust-beere«, *kimča* (s članom, Ulcinj) »drvo malih grana, plod se jede kao voće, kao maslina« pored *tinzife*, sa umetnutim *n*. Južnotalijanske paralele govore u prilog mišljenju da je *čičimak* dalmato-romanski leksički ostatak, možda sa našim nastavkom -ik od gr. ζιζυφον < ar. *azufaifa* (Štrekelj izvodi iz kosog padeža: *čičifaj > *čičifka > *čičivka > *čičimka*, kao *glamnja* < *glavnja*, > *čičimka*). Metafora je *ličinke* f. pl. (Vuk, Boka) »sitan grah koji se zove *žizole* (< tal. *zizzola*) i *kinkavica* od *kimak* (v.)«. Naši sufiksi -ok i -ka zamjenjuju se sa -ndra (upor. *selendra*, pejorativ od *selo*) u *čičindra* = *cicindra*. Nema obavještenja o afektivnoj vrijednosti tih oblika. U tal.-mlet. *zizzola* > *žizule* (Cres), slov. *zizola*, *žizulek* »Judendorn« zamijenjen je grčki dočetak -φoc lat. deminutivnim sufiksom. Tal. varijanta *giuggiola* > *dždžzola* (Šulek, pisano *dudule* i navedeno da je isto što tal. *giuggioli*, plod).

Lit.: ARj \, 777. 2, 21. 3, 540. Pleteršnik 1, 103. 2, 922. REW* 9627. Prati 499. DEI 1819. GM 227. 441. Stürm, ČSJK 6,50. Štrekelj, DAW 50, 13. Lokotsch 2228.

čičmak m (Belostenec, pisano dva put *chichmak*) »jestvina iz meda i maka, drek z makom« = *makviči* m. pl. (Jambrešić s. v. »*coacetum* . . . makviči ali druga jestvina z medom i makom pripravljena«, kod oba leksikografa ova-ko se glosira spomenuta latinska riječ *coacetum* »mets composé de miel et de pavots« < gr. κοκκίτον). Dolazi od madž. *makcsik* (postoje i oblici *makocsik*, *macsik*) »Mohnnudeln« < madž. *mak* »mak, pavot« + *esik* »Nudeln«. U prvom je obliku nastupila metateza (*makčik > *čikmak, s asimilacijom i disimilacijom > *čičmak*). Druga je riječ zadržala redosljed madžarske složenice, ali je izmijenjen dočetak.

Lit.: ARj 2, 22. Štrekelj, DAW 50, 13.

čičōka f = *čičovka* »sitna repa, helianthus tuberosus«. Od madž. *csicsōka*.

Lit.: ARj 1, 22.

áčur m = *áčur* (krv.-kajk., Koprivnica, slov.) »Lerche; sinonim: ševa«. Slijedeće su varijante sa *n*: (*incur* (Božjakovina), *čančir* (Valpovo), *čančerka* (Brođanci). Od madž. *csicsörke* »Flachsfink, Citrinchen, Rothänfling«, prema Štrekelju.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 13. Hirtz, *Aves* 54. 62-3.

cif = *čivt* (narodna pjesma, Banja Luka, Mostar) = *cif t m* (Kosmet) »1° sinonim: par, 2° jaram, kad je riječ o volovima, 3° vrsta, parnjak«. Odatle u deklinaciji na *-e*: *čifte*, gen. *-eta* (Kosmet) »1° zadnje noge u konja, 2° lovačka puška sa dvije cijevi, duplónka (ŽK)«, odatle u Mostaru *čifteli* i *čiftelija* f (Kosmet) = *čiftelija* »1° vrsta tambure, 2° puška sa dvije cijevi« = *čiftelijačivt* (Bosna) »nesretnik, smutljivac, spletkar« i .prilozí *čivimice* i *čiftom* »obim nogama u jedanput« u Dalmaciji (Podgora, Pavlinović), izopačeno *džiltimice*. Obje riječi su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çift* < perz. *juft*, iranski awesta *yuxta* »upregnut«, srodno s lat. *jugum*, našim *igo*, v.; tur. *çifte* »dvostruk«): bug., arb. *cifi* i *čifte*, *čiftelija* »à deux canons«, cine. *afte* f »1° paire, couple, 2° fusil à deux canons«, *ciftili* »méchant«. Veoma važna je izvedenica od iste osnove na *-čija čifčija* m (Vuk) = *čivčija* (narodna pjesma) = *čipčija* = *čipčija* pored *čijčija* (Kosmet) »kmet, koji sjedi na čitluku, obrađuje ga i daje čitluk -sahibiji (= *čifljk -sajbija*, Kosmet) ugovoreni dio«. To je bio važan agrarni termin u feudalnom uređenju prije i poslije okupacije Bosne i Hercegovine po Austro-Ugarskoj. Odatle pridjevi na *-in*, *-ski čipčljin* (Kosmet), *čičpč(n)ski*, odatle na *-hk čipčikk* (Kosmet) i pl. *Čipčije* toponim (Drobnjaci, Banja Luka), prezime Čipčič. Turska izvedenica na *-či čifčiči* »ko sa jarmom volova ore i obdjelava zemlju, težak zemljodjelac« u najužoj je vezi s drugom apstraktnom izvedenicom na *-luk* = *-lak* < tur. *lik*: *čitluk* m (Vuk, Srbija, Bosna, u Dalmaciji i u Kosmetu toponim) = *čivluk* (Crna Gora, također toponim) = *čivlak* (Makedonija) = *čivlak* (Kosmet, toponim 1789.), od tur. *çiftlik* »Landgut« (jednom u grupi od tri suglasnika ispao /, drugom srednji suglasnik ř) Turski apstraktno znači upravo prvobitno »upregnut par volova, koji oru zemlju« > »zemlja koju može izorati par volova«. Upor. za sličan razvitak njem. *Joch* i naš *igo* »1° jaram, 2° jutro zemlje«. Odatle se razvilo značenje, razumljivo kod nomada, »Landgut, ferme, métairie, feudalno dobro, koje obrađuju čiv-

čije«. Vuk definira značenje riječi *čitluk* ovako: »imanje koje je osim spahije imalo još jednog gospodara (= čitluk-sahibiju)«. Odatle denominativ na *-ati čitluciti*, radna imenica na *-džija čitlugdžija*. Balkanski turcizam (*ciflik*): bug. *čif(ř)lik*, arb. *çiflik*, ngr. to τσιφλίκι.

Lit.: *ARj* 2, 22. 39. 49. 51. 3, 537. *Skok Slávia* 15, 337., br. 122. *Elezović* 2, 446. 448. *Pascu* 2, 124., br 305-308. *SEW* 1, 156. *GM* 447. *SEZb* 4, 434. Čorović, *ASPh* 29, 510.

čiftijani, gén. *-anā* m. pl. = *čiftijani* (narodna pjesma, s epitetima *krzli* = *krmezli*, *purli*, također u Jukićevoj narodnoj pjesmi *gače čiftijanej-hane*) »vrsta ženskih gaća u Turkinja; dodatne nogavice pri dnu dimija: *dimije na čiftijane*. [Od tur. *çintıyan*].

Lit.: *ARj* 2, 22. 136. Školjić 1, 145.

Čifut = *čifutin* (Kosmet) = *čivutin* m (s *-in* koje individualizira) = *džifutl-in* (Belostenec) prema f *čivutka* — *čifutka* (Kosmet) = *čivutkinja*. Odatle: hipokoristik *čiva* m, kolektivni na *-ad* i *-ija čivučađ*, gen. *i* = *čivutija* f (Vuk), na *-e čivuče*, gen. *-eta* n = *čifuče* (Kosmet), složenica s perz. *hane* (v.) *čifuthana* (Bosna) »jevrejska bogomolja« = *čivutana* f (Vuk) »regio Judaeorum«, pridjev na *-ski čivutski* (17. v.) = *cif uski* (Kosmet), na *-lija* (v.) *čivullija* f »neka igra u kojoj biva velika halabuka«, denominal *čivutariti*, *čivutarim* impf. (Vuk) »trgovati kao čivutin«. Taj je naziv pejorativan, upotrebljava se na istoku hrv.-srp. teritorija, a i na zapadu uz *židov* pored *žid* (ŽK). Pored toga *izvaza* postoji još *jaudija* m (Kosmet) = *jahudija* i *jèvrevjin* = *jevrej*. Posljednji je izraz neutralan sa gledišta afektivnosti; *cifut* je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Jahud* ime *Jude* sina Jakovijèva u narječima *gehud* > tur. *çiftij cıfut*): rum. *ciufut* »škrtac, kajišar, Židov«, bug. *čifutin*, arh. *cifut*. Lik *jahudija* (v.), koji nije prodro u narod, potječe od arapskog pridjeva *jahūdi*.

Lit.: *ARj* 2, 50. 3, 535. *Elezović* 2, 451. *Mladenov* 686. *GM* 447. Schwarz, *NVj* 21, 68-74. Školjić 1, 145.

čiga f (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *čigra* (Vuk, umetnuto *r* nejasno) »sinonim: vitao (v.), trochus, turbo«. Odatle deminutiv na *-ica čigrica* f. Od madž. *csiga*. Galebu slična ptica *čigra* »Hydrochelidon Bóie« nazvana je ovako prema glasanju koje se opisuje sa *kreĳ*, *kreĳ*, *kreĳ*, *či-gra-gra*, odnosno *ki-ki-kie* i *grah*.

Lit.: *ARj* 2, 22. 23. *Bruckner*, *KZ* 48, 169. Hirtz, *Aves* 62.

ciĳer m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.-) = *cinger* »vino koje postaje kad se u kominu nalije vode te prevri, lora«. Od madž. *csiger*. Lit.: *ARj* 2, 22. 28.

čik (Vuk, Srbija) »uzvik za izazivanje«, odatle na *-ati čikati*, *-ām (sé)* impf. (Vuk) »izazivati koga na natjecanje ili na boj vičući čik« prema pf. *čiknuti*, *-nem* (Vuk). Odatle izvedenica na *-avica čikavica* f »djetinja igra u kojoj se igrači izazivaju da se biju i hvataju vičući čik«. Balkanski turcizam (tur. *çık*), imperativ od *çikmak* »izlaziti, izaći«: arb. *cik* »izadi napolje«. Sam glagol u skraćenom infinitivu glasi *čikma* f (Kosmet) »u hamamu (v.) pribor za brisanje koji hamamdžija (v.) klijentu donese kada hoće iz banje da izađe«. Ista turska glagolska osnova u negativnom obliku nalazi se u složenici *čikmasokāk* m (Bosna, odatle i *čikmali sokak* »čorsokak« u bosanskoj sevda-linki) = bug. *čikmaz-sokak* »Sackgasse, impasse«, upravo od tur. *çikmaz-sokagi* »ulica iz koje se ne (= *maz*) izlazi«, u cincarskom je skraćeno u *cicmacā*. Turska grupa suglasnika *çs* stegnuta je u 5. I kauzativni mrski oblik *çikarmak* »izvaditi« zastupljen je u skraćenom infinitivu *čikarma* f (Kosmet) u primjeru *izvadili mu čikarmu*. Sam glagol nalazi se u čine. *cidrdisire* koji kao refleksiv znači »poludjeti, devenir fou«.

Lit.: *ARj* 2, 24. *Elezović* 2, 446. *GM* 447. *Skok, Slavio* 15, 336., br. 118. *Pascu* 2, 124., br. 300. *Deny* § 580. Perušek, *ASPh* 34, 48. Škaljić 1, 145-6.

čikara f (Račišće, Rab, možda i prezime) = *čikara* (Perast, Prčanj, Rab, Božava) sa deminutivom na *-ica cikarica* (Tivat, Vrbnik) = *klkara* (Dubrovnik, Baška), *kikarica* (Baška) »1° findžan, šalica za kavu, 2° dubica, kašika«. Od mlet. *Meara* (= španj. *jecara*) > tosk. *chicchera* (17. v.), prema izgovoru mletačke grafije, jednom *eh* = *člc* (upor. *Buković* za *Bukovih* prema službenom mletačkom pisanju *Bucovich*), drugi put na toskánsko *k*. Riječ je meksičkog podrijetla *gicatl*.

Lit.: *ARj* 4, 950. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 16. *DEI* 897.

čikoš, gen. *-òsa* m (Vuk, Bačka) »1° sinonim: konjušar, 2° prezime«. Dolazi od madž. *csikós* »equarius«. U narodnoj pjesmi *kikaš* s istim značenjem. Glede asimilacije *č-k* > *k-k* upor. *kika* (v.) za *čika*.

Lit.: *ARj* 2, 25. 4, 950. *Gombocz-Melich* 1045.

čiktati, *-će* impf. (Kanižlić, subjekt *sinica*), onomatopeja kojom se imitira glas sjenice. Lit.: *ARj* 2, 25. Hirtz, *Aves* 392-434.

čil = *čio*, *čila* (Vuk) »frisch, munter (protivno umoran); sinonim: snažan (v.), silan (v.), svjež«, ie. i praslavenski pridjev. Nalazi se još u slov., češ. *čily* »rüstig« i u gornjolužičkom. Odatle još pridjevske izvedenice na *-bn cilan*, *cuna* i na *-oiñt* (upor. *silovit*, v.) *čilovit* (*ždri-jebao*). Pojačava se u: *čil i zdrav* (v.), Izveden je od osnove *či-* < ie. **auī-*, *queie-* s pomoću formanta *-lo* (v. *at* kao u *gnjil* od *gnjiti*, *čulo* od *čuti*). Ta osnova nalazi se u prefiksanim složenicama od stcslav. glagola *-čuc*, *-čiti* »mirovati« koji u hrv.-srp. dolazi samo u prefiksnoj složenici *po-*, u imperfektivnom raširenju *-va-*: *počivati*, *počivam* (*ispo-*, *napo-* se) i perfektivnom na *-nu-*: *počinuti*, *-něm* (*se*, *otpo-*). Sama osnova očuvana je i u radnoj imenici kao toponim na *-telj*: *Pocitelj* (Hercegovina). U Vodicama (Istra) postoji još bez infiksa *-va -i -nu-*: *stočiti se* »otpočinuti se«, odatle pridjev na složeni sufiks *-f + -ənb*: *spočítán* »odmoren«. Upor. slov. poimeničenje *počitnice*. f. pl. »ferije, veliki praznici«. Od *či-* imperfektiv na *-ati* u djetinjem govoru: *čij ati* samo u uspavane! ugarskih Hrvata kad se ziblje dijete: *hajaj* (= hrv.-kajk. *đajati* »spavati«), *čijoj*, *nunaj* (= zibati se).

Od *ci-* prijevoini je sveslavenski štěpen iz praslavenskog doba tipa *liti*: *loj* za oznaku svršene (obavljene) radnje: *-kój* koji dolazi također u hrv.-srp kao i u ostalim slavenskim jezicima u prefiksanim složenicama: prema gr. *ανάπαυσεç* i lat. *reuiēs*: *pokoj* »mir, naročito za mrtvoga« (s izvedenicom *upokojiti /se/*) = *pokoj* (Kosmet) »samo u zakletvi: *pokoj mi babine duše, ti to nećeš učiniti* (inače cslav. *pokojānije*), *upokoj* (18. v., Srbija), postverbal od *ispokojiti*, *-im* pf. prema impf. *ispokojivati*, odatle pridjev na *-bn* {*spokojan*, određeni *pokojni* (upor. rum *reposit* < lat. *repausat* od *pausa* > *pauza* »odmor«, internacionalna riječ), ali neodređen sa prefiksom *s-* (upor. *smiren*) (*ne)spokojan*, odatle apstraktnum na *-ost* i *-stvo*: *spokojnost* i *nepokojstvo*. Sam faktitiv na *-iti* bez prefiksa *kojiti* znači u slovenskom »odgajati, gojiti«, u istom značenju i kod Hrvata kajkavaca u Topolovu i kod ugarskih Hrvata. Upor. češ. *kojiti* »stillen (em Kind)«, polj. *koić* s prvobitnim značenjem. Slovensko i hrvatsko kajkavsko značenje razvilo se prema tome ir »miriti dijete« > »hraniti ga, gojiti ga« > »odgajati ga«. U *Hvarkinji* 305 mjesto *kojiti* stoji *skojati koga s kime* izmiriti,

poravnati« u prvobitnom značenju. Značajan je rumunjski slavizam *ogoi* »sedare« u kojem se unakrstiše *uogiti* (v. *živ*) i (*uspokojiti*). Za prijetoj *či-* > κ. *duz, *quie iz baltičke grupe paralela je stprus. *et-ski-t* »uskrsnuli (od mrtvih)«, odatle *et-ski-nan* »uskrsnuće«. Lit. *pakájus* »quies, pax« je po svojoj prilici posuđenica iz poljskoga. Jače se nalaze paralele za *čil* u sanskrtu, perzijskom, lat. *tranquillus* i *quies*, gen. *quietis*, odatle učena riječ *kvietizam*, crkveno *rekvijem* (akuzativ od *requies*), njem. *Weile* — got. *hioela*.

Lit.: ARJ 2, 23, 25, 38, 3, 934, 936, 8, 77. Miklósié 116. SEW, 166, 538. sl. Bruckner 243, 424. KZ 46, 240, 51, 227. Holkb-Kopecny 107, 179. Gorjaev 269. WP 1, 510. Trautmann, KZ 46, 239. Zubatý, LF 42, 18–20. Ribarić, SDZb 9, 192. Mazuranić 1217. Matzenauer, LF 7, 33. Boisacq 961. Elezović 2, 95. Windisch, IF 3, 80. ASPH 12, 183. Bělič, JF 3, 205.

čilās, gen. -oča m (Vuk, 17. v.) = *čilās*, gen. -dša (Vuk, narodna pjesma s epitetom *pelivan-*) »equis albus«. Odatle hipokoristik na -e: *čile m* = *cile* (Vuk, narodna pjesma) i pridjev na -atast *čilatast* »bijel (samo za konja koji se zove i *Jabučilo*, kalk od *Apfelschimmel* = *cavallo pomellato*)«. Mjesto složenog sufiksa -atast stoji u bugarskom samo -est: *eilest* »s bijelim i crvenkastim dlakama«. Osnova je zacijelo tur. *čil* »1° ptica francolin, gelinotte des bois, perdrix grise, jarebica, 2° njezina boja: couleur grise, gris«. Balkanski turcizam, potvrđen u cine. *čil* »1° nom d'un oiseau, 2° rouan« i u bub. *illók* »vulpin des oise (bot.)«. U ukr. i rus. postoji pridjev *čalyj* »grau, siv« (tur. *çal*, koja riječ nije južno-turska, osmanlijska). Ako je to isti pridjev koji i u *alas*, nejasna je promjena *a* > *i*. Složeni sufiks -atast može se tumačiti turskom imenicom at »konj«, upor. *dorat* (v.), ali *čilat nije potvrđeno. Mogućno je da je *at* zamijenjeno našim sufiksom -as (v.).

Lit.: ARJ 2, 25, 137. SEW 1, 135. Mladenov 685. Lokotsch 387. Pascu 2, 124.

čile, gen. -era n, pl. *čilči* (Kosmet) »sinonimi: kanurica (ibrišuna, svile, srme), tiriplik, štringla«. Balkanski turcizam (*čile* »Strähne, Gebinde«), potvrđen i u arb. *čilef* »Strang, Faden«.

Lit.: Elezović 2, 446. GM 447.

čilva f (Cres, Šulek) »neka smokva sitna i slatka« = *čivla* (Hrvatsko Primorje) »mala smokva duga repa, najpoznatija suvrst«. Dočetak -va je kao u domaćim i posuđenim imenima

biljki i plodova od njih, upor. *bukva* i *murva* (v.). Metateza *lv* > *vi* je kao u *zaova* — *zavla* (ŽK). Daničić dovodi taj naziv iz bogate primorske terminologije smokava u vezu s tal. *giulebbe* i *giulebbare* od vulg. ar. *guleb* < perz. *gulāb* »Rosenwasser«, složenica od *gul* »ruža« (v. *đul*) i *ab* »voda« (odatle Vrazove *Đulabije*). Ta etimologija ne izgleda mogućna fonetski, a možda ni semantički.

Lit.: ARJ 2, 25, 51. REW* 3952. Lokotsch 742. Šulek, Im. 57.

čiljeti, -im impf. (Vuk) »extingui, interire«. Semantički postoji veza sa *čkiljeti* = *škiljiti*, na što pomišlja Daničić, ali bi moglo biti da je to inhoativ na -éti od *čil* (v.) u prvobitnom značenju »repose«.

Lit.: ARJ 1, 25.

cirnak, gen. -āka m »ko posljednji bije, kad djeca igraju kupe (v.)«. Izvedenica je od osnove *lim* dobivena pomoću -ak (upor. *bedak*, *glupak*), koju Daničić nalazi i u impf. *cimati*, *címeim se* »kad koje dijete izgubi sve orahe u igri osim jednoga pa čeka hoće li mu ostati ili će mu i njega odnijeti«. Daničić izvodi od tur. *cimah* »kupiti«.

Lit.: ARJ 2, 25, 26.

čimbur m (Vuk) »1° jaja cijela skuhana u slanoj vodi (nakon iscijeđene vode stavlja se skorup i bijeli luk), 2° jelo od jaja ... da se jaja izliju i prže ... bez miješanja ... (Bosna)«. Dolazi od tur. *çirbir* = *çilbur* istog značenja. Daničićevo izvođenje iz perz. *cumbul* »siromah« ne ide ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARJ 2, 26. Škaljić 1, 146.

čimencina f (Šulek, Visovac) »artemisia santonica«. Ostali su nazivi za ovu biljku bliži originalu: *sementina* (Dubrovnik), *sementina*, *semenčina*. Daničić postavlja ispravno tal. naziv te biljke *seme santo*, bolje *semenčina* (< *semenza f*, Redit) ili *sementina* (Tommaseo), prema s > š > č, posljednja asimilacija *š-ts* > *tš-ts*.

Lit.: ARJ 2, 26. Prati 898. REW* 7802. Šulek, Im. 347, 349, 498.

čimkati, -ám impf. (Vuk) (ó-) = *čipkat*, -am (objekt *pita*, o- objekt *koske*, Kosmet) pored *čimkat* »prstima vaditi, čupati sa kostiju sve što se može pojesti« = *čenkat* (Brusje, Hvar) »čupati zubima meso sa kosti« (promjena i > e je prema *čekati*, v.). Glagolski nastavak -kāti (v.) je deminutivan, umetak *m* kao u

dumbok pred labijalom *p* služio je uklanjanju homonimije s *čipkati* impf. »plesti čipke«. Osnova *čip* kao imenica potvrđena je u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) u značenju »bič (v.) vune otrgnut ili još na runu«. To je očilo poimeničen pridjev *čip* »laxus, fein«, odatle pridjev na -av *čipav* (Vuk, Kosmet) »malih sisa (u živinčetu, o ovci i kozi)«. U Kozreini odatle poimeničenje sa -ica *čipavica f* (ovca, koza) i figurativno *čipav čovjek* »cipija, škrtač«. Odatle na -ulja *čipidja f* »čipava krava« i "možda *začipljati pf.* »zakrčljati« (Brusje, Hvar). Daničić dovodi ovu orno/u u vezu s *čupati* (v.) i *štipati* (v.), koji nisu etimološki identični, a Mladenov uvjerljivije s ie. korijenom *(s)kei-: *(s)ki kao lat. *scindo*, gr. σχιζω, raširenim s formantom *p* kao *tup* (v.). U vezi s ovom osnovom potrebno je promotriti balkanizam rum. *tipā f* »Netz«, riječ koja stoji bez sumnje u vezi s arb. *cipe f* = *dzipe* »feine Haut der Eier« = ngr. τριτρα istog značenja < bug. *cipa f* »Haut«, prema Mladenovu od iste ie. osnove (v. *cijepiti*). Od ove riječi nije moguće odijeliti sveslav. *čipka f* (17. v.) »dentelles, textum reticulatum«. Madž. *csipke* »dentelles« ne treba uzeti kao metaforu od *csipke* »baca rozae caninae, Hagebutte«, koje je po svojoj prilici od *šipak*, gen. *šipka* (v.), upor. slvč. *šipka* »dentelles«, koje kaže da je doista došlo do unakrštavanja obiju riječi. Mogućno je još misliti sa Štrekeljem da je došlo do unakrštavanja slavenske i talijanske riječi *pizza* > slov. *pica*, odatle *pička*, izvedenica koja je zbog opscene homonimije morala biti uklonjena germanizmom *špica*. Upor. i pod *čipka*.

Lit.: ARJ 2, 38, 39. Elezović 2, 47, 446, 448. Gombocz-Melich 1, 1090. Miklošič 36. Mladenov 676, 686. ASPH 36, 118–119. Štrekelj, DAW 50, 13. GM 441. Hraste, JF 6, 211, 214.

-čin¹, rijedak sufiks kojim se prave radne imenice od glagolskih osnova, zastupljen u starom jeziku u obliku -lija: *tepičija* »tepačija (v.)«, nalazi se samo u *gončin m* »koji goni« (prema Vuku, iz Like), *merčin m* »koji mjeri« (ŽKU). Odgovara češ. -či (tip *krejči* »krojač«), rus. -lik (tip *izvoščik*), steslav. -či (tip *knjigčiči*). Ne će biti turskog podrijetla, nego je složen od -bc, koji tVori radne imenice (tip *pisac*) i -ā (tip *sodij* > *sudija*), koji služi istoj funkciji. Dodatak -n = rus. -k nastao je od potrebe stavljanja u deklinaciju *o* budući da -ti ne postoji više u jeziku.

Lit.: Marett 282. Vaillant, PF 18, cz. 2, 157–160.

čin² m (Vuk, 13. v.) »1° oblik, način, 2° radnja, djelo, *V* u folkloru (pl. *čini m.* pored *f* kod Radnica i u Vukovoj narodnoj pjesmi 1, 620) incantatio, magija, 4° prema steslav. značenju τάξις »red«, danas činovnički razred (prema Marelicu < rus. *чин* »Rang«). Ta imenica deklinirala se nekada po deklinaciji *u* kao *syni synu synovi*. To se vidi po izvedenici *činovnik* koja je poimeničeni pridjev na -ik od *cino tno*, odatle i pridjev *človni*, na -ski *činovnički*. Prema Marelicu *činovnik* je rusizam. Kod dva pisca 18. v. *čina f* znači »formi«, isti rod. Od *čin* je faktitiv na -iti *činiti*, -im impf. (13 v., *do-*, *iš-*, *na-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pri-*, *raš-*, *sa-*, *u-*, *za-*, *zau-*). Odaile postverbalni: *nāčin* (14. v.) = *nāčin* (Vodice), *učin*, *iščin* (18. v.), kalk za lat. *effectus* od *iščiniti* »posve učiniti« (Pavlinović). Neki postverbalni dobivaju još sufiks -afo, -bka, tako *očinci*, gen. -aka m i f (Trogir, Slon, Vuk) pored *očinke*, gen. -aka f (Mikalja) »kad se žilo čini, onda ono ispod resela šlo oslane« = *očimak*, gen. *očimka*, pl. *očimci* (Riječka nabija, Crna Gora, sa *m* < *n* prema mijenjanju u deklinaciji pred suglasnikom), odatle *očimati* i *raščimati* (Della Bella, Stulić) »očehnuti jagode«, i *učinak*, gen. -nka. Iterativ -činjati dolazi samo u vezama s prefiksima *iš-*, *izna-*, *do-*, *o-*, *pri-*, *s(d)-*, *za-*, *raž-*: *iščinjati*, *iščinjām* (Dalmacija, Folgora, Pavlinović) »vijali žilo«, *iznačinjati*, *iznačinjām* »posve načinili«, *dočinjati*, *dočinjām* (Srbija, Miličević), *načinjati*, *načnjem*, *očinjati*, *očinjām* (objekti: *kleve s nekoga*), *pričinjati se*, *sačinjati* (Kavanjin), danas običnije *sačinjavati*, *ščinjati se* (Vodice) »pretvarali se«, *ščinjati se* (štokavski) »zaudern«, *začinjati* »pjevali« (?), *raščinjati* pored *raščinjavati*, *raščinjvatī*, -ujem (18. v.). Zabilježili Ireba još neka značenja: *činiti šito* »na rešelu trijebili«, *činiti kozu*, *učinet ruke*, *čašire* (Kosmel) »izmrljati«, sa refleksivom se *činiti se* »sich stellen«, *učinit se budala*, *učini se mukajet* (Kosmel) »pobrini se«, neobično *čini mi se* »es scheint jnir«, *zaučiniti*, *zaučinim* pored *zaučinjeti* (Piva-Drobnjak) »reći«, *začiniti komu* (Vodice) »nekoga začarati«. Prema romanskom razvitku od *facere* > fr. *faire*, tal. *fare* postao je u Dalmaciji *činiti* pomoćni glagol za tvorenje kauzalivuma već kod Marina Držića 302: *koji ga je vrag činio pustit iz tamnice*. Običan je izraz u Dubrovniku *nemaj me činit čekati* »nemoj da dugo čekam«. Romansku sintagmu ovog lopa mi prevedimo obično posebnim glagolom, kao fr. *faire aller* »tjerati«, *faire voir* »pokazati«. U Kosmetu se imitiraju turske sintagme *sa-etmek* mjesto naših glagola: *činet pazar* »cjenkati se«, *činet*

izmet »služiti« (v. *izmećar*); u narodnoj pjesmi: *seir čini lijevu Patu* prema tur. *seir emek* »promatrati, gledati, fiksirati«, *ničah* (*unciniti djevojku* »vjenčati«, *nijet* (*unciniti* »nakaniti, namjeravati«. I njemačko *machen* imitira se u *ne čini ništa* < *es macht nichts*, mjesto *ništa za to*. U izvedenicama i složenicama ima također prevedenica (kalkova): *činjenica*, koja je poimeničenje participa perf. pasiva s pomoću *-ica*, odgovara posvema lat. *factum-* > fr. *fait*, koje se govori kao posudnica *fakat*, gen. *fakta* *ijl* radne imenice na *-ac* od participa perf. aktiva *činilac* m (17. v., Stulić) prema *činilica* f »incantatrix« od (*op*)*činiti* »začarati« danas se govori pored tuđice *faktor*; apstrakta *zločinstvo* i *dobročinstvo* stvorena su prema grčkom i drugim jezicima; mjesto *zločinstvo* govori se na zapadu *zločin*, odatle radne imenice *dobročinitelj* i *zločinac*. Od izvedenica treba još spomenuti radnu imenicu na *-telj činitelj* m (16. v.), apstraktume na *-ba cimba* f (17. v.), od koje je nastao neologizam *čimbenik za faktor*, i *nácimba* f (15. v.) koja se nije održala. Zanimljiv je prilog *kočinje* »domaći sinonimi: tobož(e), navlas (v); turcizam: bajagi (v.), doja = kodoja (v.)«, sastavljen od *kao* i participa prezenta *čine* (sa *nj* mjesto *n* prema iterativu *-činjati*) i u čakavskom pridjev (*ča sam*) *čineći*, *-ča* (ŽK). Deminutiv na *-kati cinkati*, *-ām* »1° izvlačiti žice iz krpe, 2° otkidati lišće«, *očinkati* (Mikalj). Nije etimologijski isto što i *čimkati*, *-om* (Vuk) »cupkati meso sa kosti (v.)«. Glagol *čimoděstovati* »obavljati službu božju« je iz crkvenoslavenskoga. Imperativni kompozitum je *činiluda* (Obradović) »simulatus stultus«, nije ušao u književni jezik kao ni *beščinje* »nerad, inercija«. Prerna značenju polj. *składacz* »pje-snik« od *skladati* (v), mogla bi se shvatiti radna imenica izvedena s pomoću čakavskog i kajkavskog nastavka *-(a)vac začinjavac*, gen. *-avca* (Marulić) »poeta« od *začinjati* »pjevati, otpijevati«, prema čemu bi postverbal na *-ka zacinká* f značio »ποίησις, pjesma«, ali je isto tako moguće tumačenje od *začinjati* »entonner«, iteratv od *-četi* (v.). Razvitak ovih za književnu povijest vrlo važnih termina u vezi je s crkvenim antifonama. Glagoli *činiti* i postverbal *čin* idu u sferu kulturnih termina. Zbog toga Rumunji posudiše administrativne izraze *čin*, *činovnic*, kao i apstraktum *prinčā f* »razlog, povod, uzrok«, odatle njihov deminimal *a proemia* »prouzročiti« i radna imenica na *-aš prieinās* »uzročnik« koji ne žive u južnoslavenskom, a Mađari *csin* i *csinálni*. Arbanasi posudiše *pofige*. Riječi *čin* i *činiti* sveslaven-

ske su iz praslavenskog doba. Za njih nema paralela u baltičkoj grupi. Upor. ipak *skinti*, stprus. *kín-*. Od ie. jezika pružaju usporednice sanskrit, awesta i perzijski. Iz njih se vidi da je prvobitno značenje bilo »redati, postavljati u red, jedno na drugo u kup, sakupljati«. Ie. osnova *quei-* koja se s prijevodom *ei-oi* nalazi u gr. *ποιέω*, raširena je u slavenskom formantom *-no* kao u sanskritu *cinoti* »3. 1. on reda«. Bez toga formanta dolazi ista osnova s istim prijevodom kao u grčkom u slav. *koje*, *kojiti*, ali ta nije zastupljena u hrv.-srp.

Lit.: *ARj* 2, 25. 26. 27. 28. 37. 4, 83. 255. 5. 143. 8, 166. 518. 520. 10, 173. 13, 367-73. *Miklósié* 36. *SEW* 1, 156-7. *Trautmanň* 124. *WP* 1, 510. *Bruckner* 82. *Belić, Priroda* 310. *Maretić, Savj.* 9. *Ribarić, SDZb* 9, 169. 196. *Vuković, SDZb* 10, 386. *Elezović* 1, 203. 246. 2, 399. 447. *Vaillant, RES* 19, 169. 22, 19. *Matzenauer, LF* 1, 32. *Budimir, NJ* 2, 232. *Asbóth, Nýt* 3, 276. *GM* 350. *Meringer, IF* 17, 155. 156. *Boisacq* 799-800.

činjar m (Kosmet) »platan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *činar*): bug., arb. *cinar*, čine. *cinar* »platane d'occident, d'orient«.

Lit.: *Elezović* 2, 447. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Pascu* 2, 125., br. 318.

činčati, *-α* pored *-ča* impf. (Kanižlić), onomatopeja u kojoj se oponaša glas zebe (v.). Odatle zacijelo i *činkovac* = *sinkovac* = *šinkovac* »fringilla coelebs, Buchfink« po glasu *čin*, *cink*, *sink* ili *šink* kojim se opisuje mužjakovo dozivanje ženke.

Lit.: *ARj* 2, 27. *Hirtz, Aves* 63. *Fink, Im* 21.

čingrija f (17. v., Krnarutić) »1° zvonice, praporac, 2° prezime (Dubrovnik)«. Miklošič označuje tu riječ kao hrvatsku u značenju »tursko glazbalo«. Dolazi od tur. *çingirak* »Klingel, Schelle, Handglocke« prema tur. *çingür* »laut und hell« (onomatopeja), sa sufixom *-ija*. Daničić izvodi od tur. *çınrdak*, a to se fonetski ne slaže.

Lit.: *ARj* 2, 28. *Miklošič* 41S. *Školjić* 1, 147.

činija f (Vuk, 17. v.) = *činija* (Kosmet) »sinonimi: kalenica (v.), zdjela (v.), tanjur; svaki sud od pečene zemlje ili porculana strane izrade«. Odatle deminutivi na *-ica*, *-iče*: *činica* f (Vuk, i < *iji*), *činice*, gen. *-eta* n (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *čin*

»Kina«, perz. pridjev *čini* »kitajski, se. porculan«: tur. *çim* »Tonfliese, Kachel, Fayence«: bug. *činija*, arb. *cent*.

Lit.: *ARj* 2, 28. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Elezović* 2, 447.

čioipa f (Dubrovnik), upor. dubrovačko prezime 13. v.: 1253. *Čelpa*. Zove se i *sipokril* m »cypselus apus«. *Čioipa* = *celpa* stoji za cijelo u vezi sa gr. *κύπελος* »hirundo riparia«, *κύπελλα* > *cypela sa metatezom suglasnika /. *Sipokril* je možda pučka etimologija mjesto gr. riječi. Stulić je krivo pročitao f) d) Mikalje *dopa* i transkribirao *čopa*, kao da je *cio-* talijanska grafija. Ta kriva transkripcija ušla je u udžbenike kao *čopa*, kako se ne govori.

Lit.: *ARj* 2, 38. 59. *Zore, Rad* 115, 160. *Hirtz, Aves* 37-8. 40. 66. 430. 456. *Fink, Im* 24. *Jireček, Romanen* 2, 16.

cupka f (17. v., Vuk, danas općenita riječ u književnom jeziku; u Dubrovniku ne postoji) »špice (ŽK, slov., hrv.-kajk.) < stvnjem. *spizza*, nvnjem. *Spitze*, *picilj* (Dubrovnik, v.)«. Deminutiv na *-ica čipčica*, radna imenica na *-ar čipkar* (Vuk), pridjev *čipkarev*, *-crv*, deminimal na *-ati čipkati*, *-ām* »plesti čipke«, pridjev na *-oči čipkaći* (Srbija). Balkanska riječ mađarskog podrijetla (mađ. *csipké*): slov. *čipki*, *cipek*, gen. *-pka* »Franse«, bug. *čipka* »Spitzen, Besatz«, rum. (Erdelj) *cipcă*, ngr. *τσέπκα*. Pored toga isti mađarizam se nalazi u jezicima koji graniče s mađarskim: u slovačkom, moravskom, ukrajinskom, kod erdeljskih Sasa. Kojim je putem došao u Mađarsku, nije utvrđeno kao ni etimologijsko postanje. Čini se ipak da je dočetak *-ka* slavenskog podrijetla kako misli Štrekelj koji tumači *čipka* iz njem. *Spitze* a to iz tal. *pizza* sa našim deminutivnim *-ka*. Upor. i pod *čimkati*.

Lit.: *ARj* 2, 39. *Štrekelj, DAW* 50, 13.

čir m (Vuk, 17. v.) = *čiraj* (Dalmatin, 16. v., i slov.) = *čiraj* (Slum, Istra) = *ciraj* (Cres) = *čirjak* (Belostenec, Vrančić, Voltidi) = *čirjak* (Vodice, Istra) = *čvir* (Rađevina, Bosna) »Geschwür, furunculus«. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba: ukr., rus. are/, gen. *čirja*, bug. *čirka* = *cirka* pored *cirej*, polj. *czyrak*, ne postoji u češkom. Odatle deminimal *očiraviti* se (Lika), od pridjeva *čirav* koji je slabo potvrđen. Oblici na *-aj* < *u* po svojoj prilici poimeničeni određeni pridjevi m. r. (upor. za pridjevske poimeničene dočetke *-aj* = *-ej* toponime *Blagaj, Belež*). Neodređeni je pridjev poimeničen s *-jak* u *čirjak* = polj.

czyrak. Ako je tako, onda bi *čir* bio prvobitno neodređeni pridjev koji se može uporediti s gr. pridjevom *σκιρρός* »tvrđ« i imenicom *σκιρρός* »tumeur dure, squirre. Neobjašnjeno ostaje umetnuto *v* u *čvir*.

Lit.: *ARj* 2, 39. 120. 8, 8. 520. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 157. *Pleteršnik* 1, 104. *Bruckner* 82. *Mladenov* 686. *Tentor, JF* 5, 204. *Ujinski, RFV* 69, 12-23. 70, 258. i sF. *Kuzmić, NVJ* 24. *Bmsaca* 877. *GM* 20.

čirak, gen. *-aka* m (Vuk, Belostenec) = *čirjak* (Bosna) = *čarjak*, gen. *-aka* (1780., jedanput u Dalmatinca Zoričića) »sinonim: svijetnjakji-cn-j«. Taj turcizam *čirak* »flambeau, lumiera, žižak, fenjer« je potvrđen samo kod nas. U Kosmetu se govori *čirahk* m »suhu drvo kojim pekari potpaljuju vatru u pekarnici«, izvedenica na *-luk* (v.) od *čira* »luč«, za koju izvedenica Elezović tvrdi da je nema u turkiskim riječnicima, citirajući *čira komák* »potpaliti«. Tur. *čira* je možda u vezi s *čirāk*. Drugo značenje turcizma *čirak* »šegrt« balkanska je riječ iz oblasti zanatstva: *čirak*, gen. *čirdka* (Vuk) = *čirak* (Kosmet), odatle deminutiv na *-e čirače*, gen. *-etā*, pi. *čiračići* »šegrtče«, bug. *čirak*, odatle *čiraklak*, rum. *cirac*, odatle *ciraclie* »Lehre«, cine. *cirac*, odatle *eindicke* f, arb. *čirak*, ngr. *τσιράκι/τσιουρ*. Značajno je još značenje: *čirak se učinit* = *očirait se* »obogatiti se, usrećiti se«. To značenje dovodi Elezović u vezu s perz. *čirag* »onaj koji je dobio poklone ili službu«.

Lit.: *ARj* 1, 803. 2, 39. *Elezović* 2, 47. 448. *Pascu* 2, 125., br. 326. *Skok, Slávia* 15, 337., br. 121. *GM* 448.

Čiribiri m. pl. ili *Čilibiri* i *Čiribiri* (s disimilacijom r-r > r-), isto sa sufixom *-ac* > *-ac* *Ciribirci*, etnik, naziv što ga daju istarski Hrvati tzv. Istrorumunjima koji su se sami nekada zvali u svom jeziku *Rumar* (usp. *Rumeri*, naziv koji je zapisao za njih Ireneo della Croce, 1627–1713.) < *Romāni* < *Roma*, danas *Vlasi*. To su doseljeni sa Velebita dvojezičnjaci pod Učkom koji jos ne napustise svoj jezik, nego ga govore u porodici za razliku od doseljenih stanovnika isto tako sa Velebita i Cetine na sjeverozapadnoj kraškoj visoravni u Čičariji, koji napustise dvojezičnost i govore samo hrvatski prema istarskom dijalektu, a zovu se *Čiči* ili *Čiči*, sg. *Čič*, gen. *Čiča* = (sjeveročačavski) *Čić*, *Čič* (Žejane), 1463. u hrvatskom psaltiru, 1499. *Czyschnlandt zwischen Wessen und Krabaten, Zygen i Zitsen* (Kuripešić, 1530.). Horonim *Čičarija* =

Čičarija sadrži složen sufixs *-arija* < lat. *-arius* + *-ija* (v.). Prema tem nazivu pravi se za njih novi istarski etnik na *-janin* ili na lat. *-anus* > tal. *-ano* Čičerani = *Ciceram*, odatle istarsko prezime *Ciceron*. U mletačkom govoru Pule i Trsta *čUo* (pisano tal. *chicchio*) je svaki »slavenski seljak Istre«. Opatijski gosti zovu domaće hrvatske stanovnike također *Clé*. Ovamo ide i istarsko prezime *Cić* koje pišu Talijani prema mletačkom pravopisu *Chichio*, *Chicco*, čitano na toskanski *Kik*, kroatizirano *Kikević*. Naziv *Čiribiri* nastao je u instrum. *fire* < lat. *duem* »tko«-i *bire* < lat. *bene* »dobro«, a *Ciii* od *ce* < lat. *quid* »što«. Upór. za takve nazive kod nas: *Kajkavci*, *Cakavci* i *Štokavci*, slov. *Prieki* < *prie* »prije«, makedonski *Mijaci* od *mije* »mi«. Upór. još *prkelati*. Ostaci su njihova jezika u Istri prezimena *Faraguna* < *färä gunä* »bez gubera«, *Poropatić* < *färä pat* »bez kreveta«, *Zenzerović*.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 141. Skok, *HE* 4, 399. Pušcariu, *Istrorom.* 2, 44. *Cadastre* 512. 355. 260. 218. 227. 375. 378. 511. 116. 137. 223. 247. *Cadastre, Suppi.* 106.

čiružik m (Dubrovnik) = *čirudžik* (17. v., Kašić) »vidar, ranar«, pridjev *čirudžikov*, danas *kirurg* (na zapadu) = *hirurg* (na istoku) kao internacionalna riječ (pridjev *kirurški* = *hirurškf*). Od sttal. *cerusico* (14. v.) = (Kala-labrija) *čirügicu* izvedenica na nenaglašen sufixs lat. *-icus* > tal. *-iço* od *cerusia* (15. v.), od lat. *chirurgiens* < gr. pridjev *χειρουργικός* od *χειρουργός*, *-iça*, složenica od *χειρ* »ruka« i *έργον* »djelo«, *-ουργός* »koji djela rukom«.

Lit.: *ARj* 2, 40. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*³ 1875. *DEI* 874. 911.

čist, čista (Vuk, 13. v.) »purus, rein«, ie., baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Toponim *Cista* (Dalmacija). Prilog *čisto* (hrv.-kajk., Kosmet) »1° vrlo, sasma, posve, 2° upravo (Kosmet)«, također stoslav. U religioznoj terminologiji *čista sri-jeda* »početak korizme, kad se ne mrsi«, *čisti ponedänik* (Kosmet) »prvi ponedjeljak od časnih posta«, *čista nedjelja* (pravoslavci) »prva nedjelja časnog posta« (nazvana tako prema gr. ή καθαρά ήβδομάδα, prema grčkom su i ostali spomenuti termini), *precista* epitet za *Bogorodicu*, koji posuđuje Rumunji: *preacista* f. Ime biljke *čist* = *čistac* pored *čistac*, gen. *čisca*, 1° »stachys recta L., 2° euphorbia lathyrus L.«. Da je pridjev bio poimeničen s *-bc* (upór. i stoslav. *сімьць* »kositar, stamnum«, upór. i stoslav. *kasiter, rekše čistoe olovo*)

dokaz je imenica *čistac* s različitim značenjima: »1° jaje iz kojega se ne izleže pile (zove se i *bistroe*), 2° jalova matica (pčelinja), 3° čist čovjek, 4° čistina«. Ova imenica ušla je i u frazu *nešto na čistac izvesti* (potvrde od 19. v., Pavlinović) i *izaći na čistac što* je prema Maretiću kalk od njem. *etwas in's Reine bringen, aufs Reine kommen*. Pridjev je proširen složenim nastavkom *-menit*, u kojem *-men* potječe od *trezven* > *trizmen* (v.): *čismenit* »koji pazi da mu je sve čisto«, odatle na *-ka čismenka* f »čismenita žena«. Naročito treba istaći da određeni oblik *ošti, ästa, cisto* služi u Istri (Vodice) za pojačanje pridjeva za totalitet *vas, sva, sve: vaščisti* »posve čist«. Postojanje se te upotrebe može objasniti unakrštavanjem štokavskoga *čit* (v.) i pridjeva *čist*. U religioznoj terminologiji dobiva i prefiks *pa-*: *pačista nedelja* (15. v.) »treća nedjelja posta« = *akačista* (Piva-Drobnjak), gdje je *pa-* zamijenjeno s nejasnim *aka-*, slično i *pačisti ponedelnikb* (15. v.); *čist* i *nečist* poimeničuju se s *-ina* za apstrakta *čistina* f »freies Feld«, sa *-inja čistinja* f, sa *-ilo* za oruđa, mjesta (v.) *čistilo* (17. v., u katoličkoj religioznoj terminologiji za gr. σέβασμα = lat. *purgatorium* > (posuđeno) *purgatorij(a), pragatorje* itd., danas zamijenjeno s *čistilište* (za koje nema potvrde kod starih pisaca), dva apstrakta na *-oca, -ota (ne)čistoća* (15. v.) = *(ne)čistota* (13. v.), kod Marulića *nečistoć* f = *nečist*, gen. *-i* f. Nisu dosta jasne tvorbe: *nečislac*, gen. *-aca* (Bandulavić) »nečist čovjek« = *nečislet* (Morača, Crna Gora) »pogan, gadan čovjek«, isto što i poimeničenje *nečisnik* m prema *nečisnica* f. Vjerojatno se radi u *nečislac* = *nečislet* o disimilaciji *n-n* > *η-l* i zamjeni sufixsa *-ik* sa *-bc*. Ali *-et* u *nečislet* i nakon toga ostaje neobjašnjeno. Možda je to nastalo unakrštavanjem sa turcizmom *nalet*. Sa *-nik* postoji još *čisnik*, a *nečist* poimeničuje se i s *-njäk nečisnjak* »1° bludnik, 2° đavao«. Još postoji radna imenica obrazovana s pomoću složenog sufixsa *-unac* (tip *bjegunac* prema *višćun*) m prema *-unica* f: *čistunac*, gen. *-unca* »purist« (djelomični kalk prema *purist*) prema *čistunica* f (Srbija) »žena, koja čisti kuću i sebe«. Suffixs *-unica* zamijenjen je s *-uljica: čistuljica* (Srbija) u istom značenju. Faktitivum se pravi na *-iti: čistiti, -im* impf, (*iš-*, *o-*, *obne-*, *po-*, *one-*, *pro-*, *raš-*, *zane-*). Od *počistiti* je postverbal *pôčis* = *počist* m (Kosmet) »vuna što se podstriže ovčama oko repa i vimena«. Iterativ *-čisčati* (18. v.), *-čisčavati, -čisčivati* (18. v.) govori se samo s pomenutim prefiksima. Imperativna je složenica tipa *palikuća: čistikuća* f »žena koja

čisti kuću«. Madžari posuđiše *tiszta* »rein«, gdje je *t* nastao po zakonu disimilacije *tš-st* > *t-st*. U baltičkoj se grupi nalazi ovaj pridjev u različitim prijevima: lit. *skystas* »dünnflüssig«, *skaistas* »helligläzend«, *skaidrus* »hell, klar (o vremenu)«, lot. *škiests* »dünn(flüssig)«, odatle glagol *škiest* »zerstreuen«, strus. *skijstan* »rein«, *skistan* »keusch«; č je prema tome nastao od ie. i baltičkog *k* pred *z*. Kad to *k* dođe pred prijevni dvoglas, pretvara se u *c*: *cijediti* (v.). Grupa *-st* u *čist* nastala je kao u *vlast*, gen. *-i* < **vlat -tb* od participa na *-to* od ie. osnove (*s)qid* + *-to* (upor. arm. *ystaq* »pur, serein«, dok se prijevoj u lit. *skaistas* (upór. arb. *thjeshtë* »echt, rein, unverfälscht« i *skaidrus* nalazi u faktitivu *cijediti* < ie. (*s)qid-*. Upór. još za prijevoje sanskr. *citrah* »helle Erscheinung« i lat. *caelum* < ie. **qid-lo*. Semantički razvitak u pridjevu asi prema *cijediti*, koji znači »činiti čistim«, tumači se po zakonu rezultata (sinegdohe), upor. *sitan* »parvus, winzig« prema *sito* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 40. 44. 7, 804. 8, 412. 9, 550. *Miklošič* 36. 28. Isti, *Lex.* 1118. Maretić, *Savj.* 9. *Nilles* 2, 93. 118. 121. *SEW* 1, 157. 122. *IF* 31, 406. *Bruckner* 57. 82. *WP* 2, 537 — 8. *Trautmann* 263. *Mladenov* 686. *Elezović* 2, 117. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Vuković, *SDZb* 10, 405. Lewy, *IF* 32, 164. Patrubany, *MOR* 2, 220-225. Jokl, *Stud.* 38. Matzenauer, *LP* 7, 32-33. *Brsacq** 518-519. Belić, *NJ* 1, 57-58. 73. Bulat, *JF* 5, 14.

čišanjak, gen. *-njka* m (Kosmet) »sinonim: mokrača«, izvedenica na *-anjak* od impf. *čišet, čišim* »mokriti« (u dječjem govoru). Osnova *čiš-* potvrđena je još u cine, *ciua* »enfant qui urine au lit«. Balkanski turcizam (*fi*) »mokrenje, urine«.

Lit.: *Elezović* 2, 452. *Pascu* 2, 126, br. 341.

čit (neodređeno, Marulić) = *čiti* (određeno, Vuk, Bosna, Kosmet), hrv.-srp. pridjev, danas dijalektalan, »cio, isti, šušti, puki«, u vezi *čiti on, otac* (Peć). Odatle prilog *čito* pored *cito* (Piva-Drobnjak) »nalik, isto«. Više se upotrebljava u književnom i saobraćajnom govoru kao i u narječjima pridjev izveden odatle s pomoću *-av* *čitav* (14. v.) »ganz, unverletzt, wahr, tout un (čitava vojska), fest (ŽK), istinit«. Ta se hrv.-srp. izvedenica nalazi još samo u bugarskom, sa sufixsom *-ov* u rum. *citov* (Erdejlj) »ganz, unbeschädigt«, s istim sufixsom proširenim još s *-at* (v.) kod Marulića i leksikografa: *citovat* (16. v.). Baltičke paralele za *čit* kažu da je prvobitno značenje »pridjeva

izvedenog s pomoću formanta *-to* bilo »hart, fest«: lit. *kietas*, lot. *ciets* »solide, dur«. Što se tiče osnove *ä-*, veoma je uvjerljivo mišljenje Vaillantovo da je ista koja i u *čto — čil* (v.) gdje mjesto *-to* stoji formant *-lo*. To znači da je ie. značenje bilo »reposeć«, odatle baltoslav. »robuste, fest«. Nejasno je zašto je nestao u drugim slavenskim jezicima.

Lit.: *ARj* 2, 48. 50. *Miklošič* 38. *SEW* 1, 158. *Trautmann* 124. *Elezović* 2, 449. Vuković, *SDZb* 10, 406. Vaillant, *RES* 6, 106-107. Grünenthal, *ZSPH* 9, 380-381. JI[^] n. s. 1, 338. sl.

Čitak (Kosmet) »1° naziv Turaka koji su se nosili kao čaje (v., bili su desecari, nastojnici aginski po čiflucima; na aginskim zemljama pominj'u se zajedno s Jurucima (v.), govore kao i oni posebnim turskim narječjem, 2° također arbanasko prezime koje *ARj* potvrđuje kao naše prezime«. Odatle pridjev na *-ski čitački* (Kosmet) u toponimima (*Livade, Vode, Kosmet*), izvedenica na *-inja čitakinja* f (Srbija, Miličević) »kapa kakvu nose popovi«. Posljednje je izvedenica od bug. *čit* »basma«, upor. *šajkača* f (v.) od *šajak* (v.). Balkanski turcizam potvrđen u bug. *Čitak* »Turčin« i *čit* »basma«. Daničičevo izvođenje imenice *čitakinja* od tur. *çulamak* »uzimati prstima bodlju i drugo što« ne odgovara ni fonetski ni semantički. Što se tiče sufixsa, taj se nalazi u etnografskim nazivima *Torlak* (v.), *Pomak* i u pejorativnom *ahmak* (v.). Vjerojatno je turska izvedenica od *čit* »basma« sa sufixsom *-ak* kao u *jatak* (v.). Naziv je po svojoj prilici nastao po nošnjji. Dočetak *-äk* ne može biti turski pridjev *äk* »bijel« jer taj stoji u turskom pred imenicom. U vezi s *čit* stoji i *čitma* »Art Spitze«, odatle indeklinabilni pridjev *čitmali*, arb. *çitos*.

Lit.: *ARj* 2, 47. 49. *Mladenov* 686. *Elezović* 2, 449. *SKGI* 28, 610-615. Urošević, *GISND* 5, 319-320. *GM* 441-442.

čitati, *-am* impf-. (Vuk) »(na-, se, o-, pro-) = *čitati, -am* (Kosmet, ŽK) »1° legere, 2° služiti (*čitati misu*)« je iterativ koji je nastao od prezentske osnove primarnog stoslav. glagola *čbto, asti* »1° brojiti = računati, 2° pisano čitati« s produljenjem 0 > i. U starijem jeziku govorilo se još *listi, čtem* (*se-*) kao u starocrkvenoslavenskom. Prezentska se osnova prenosi i u infinitive na *-iti, -ati, -eti: štiti, stijeni* impf, (if-j *na-se, raza-* /pismo, Sinj/), *etiti, čujem* (15. v., sa-) koji je prema Vuku potvrđen u zapadnim hrvatskim krajevima, a

govori se i danas u Vodicama (Istra), *ciati*, *čtam* (α-), *čtjeti*, *ctim* (16. i 17. v.). Ovi glagolski nastavci odgovarali su nastavcima glagola *misлити*, *pisati* i *věděti*. Taj prijenos postoji i s *ь > a*: *caliti*, -im impf. (16. v., o-) = *calati*, *catam* (17. v., o-). Odatle u osaćanskom argotu: *čatrľj m* »pop«. U toj se izvedenici vidi pejorativiziranje s pomoću sufiksa. Oblik *čti-* = *šti-* — *čat-* ušao je u katoličku crkvenu terminologiju. Zbog toga nalazimo u pisanim spomenicima za lat. *lector* najrazličitije prevedenice (calques): prema stcslav. *свѣсь*: -ač mjesto sufiksa -bc: *čtač m* (15. i 16. v., Stolić) = u poimeničenom part. perf. akt. sa -bc od *čtati*: *čtalac* (14. i 16. v.) = sa kajkavskim i čakavskim sufiksom -vāc: *čtavac* = *čtavec*, gen. -vca (Belostenec) = *čtejec*, gen. -jca (Jambrešić, prema prezentu *čtejem*) = u poimeničenom part. perf. aktiva od *etiti* > *ititi* sa -bc: *cmac*, gen. *ctiaca* (Kačić, 17. v.) > *štilac*, gen. *štioća* i, prema gen., nom. *štioč* = hrv. kajk. *čtelec* — radna imenica na -telj (v.): *ititeli* (18. v.). Pridjevka izvedenica sa sufiksom -iv: *nečtivo pismo* (16. v.), poimeničena s -bc i -nik: *čtivac* (Alberti) i *čtivnik*. Sa *ь > a* odgovara stcslav. *свѣсь*: *čatac*, gen. *čaca* (Vuk), poimeničenja part. perf. akt. *čalilac*, gen. *čatioca* m (18. v., jedanput), na -nik: *čatnik* (Baraković), pridjev na -iv: *čativ* (Stulić, nepouzdan). U književni je jezik ušao poimeničeni neutrum pridjeva na -iv: *štivo*. Kajkavski part. perf. aktiva poimeničen je s -nica: *čtelnica* »pulpitum«. Prezentska osnova *čbtc* prodrła je i u rumunjski jezik a *citi* (Muntenija) = *četi* »čitati«, odatle rumunjski pridjev *citet* = *cetet* »čitljiv (-eť nije slavenski sufiks nego lat. -idus), *citeală* f »štivo«. Tu stoje samoglasni *ije* za poluglas 6. Od *čitati* particip perf. pasiva *načitan* od *načitati se*: *načitan* »belesen« postao je danas potpun pridjev, tj. izgubio je glagolsku vezu s participom upravo kao u španj. *nombre leído*. Taj semantički razvitak odgovara zakonu rezultata. Maretić ga smatra rusizmom. Od *čitati* postoje još pridjevske izvedenice na -bk (upor. *plitak*) *čitak* i -ljiv (*ne*)čitljiv te *čitanka*, neologizam koji potječe iz češkoga. Zbog različitog semantičkog razvitka po današnjem jezičnom osjećaju druga je riječ s različitim akcentom *čitati*, *čítam* »sinonim od častiti, cijeniti«, premda je etimologijski isto (v. *častf*). Prvobitno značenje glagola *čitati*, *čítam* nije »legere«, kako je danas općenito, nego »brojiti«. Upor. češ. *učet* »račun«. To se značenje još vidi u izvedenici na -ka: *čitka* f (Dalmacija) »brojenica« i možda i u pf. *Utnuti* kod dubro-

vačkih pisaca, danas sa složenim prefiksom s- + po-: *spočitnuti nekomu nešto* »vorwerfen = germanizam *predbaciti*«, tj. »izbrojiti nekomu griješke« ali se može tumačiti to značenje i sa figurativnim: *očitati nekomu bukvicu*. Najbolje se vidi prvobitno značenje »brojiti« u sveslavenskoj izvedenici iz praslavenskog doba na -slo ili -tlo: *čislo* n (12. v.), riječ koja je ušla u katoličku religioznu terminologiju u značenju »rosarium koje je također posuđeno, domaći sinonim: krunica (v.), brojnice/ero/era- (v.) i kralješ (v., posuđeno); *čisao*, gen. *čisla* m »broj«, odatle izvedenica *čisaonica* = *čisanica* = *čisonica* f (Vuk, Srijem, Lika) »tri žice u pasmu prede«. S drugim prijevotom u lit. *okaiilius* »Zahl«. Prema tome razvitak značenja išao je od »brojiti slova > legere«. Upor. i slov. *številkā* i »broj«. Glede fonetskog razvitka grupe *и > St* kao i glede ie. etimologije i literature v. *fast*.

Lit.: ARJ 1, 40. 914. 2, 47. 80. 4, 89. 7, 239. 675. 8, 511. Ribarić, SDZb 9, 198. Elezović 2, 449. Lewy, IF 32, 162. SEW i, 157. Poradnik językowi 1948. Boisacq³ 933—934. Gavazzi, Slavia 3, 655—657. Bruckner 83. KZ 51, 227. Mladenov 686. Maretić, NVj 3, 191. Christiani, ZSPH 18, 161. Jagić, ASPH 8, 102. Trojanovic, JF 5, 223. Zubaty, ASPH 16, 388.

čivija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) = *čivija* (Kosmet) »1° sinonim: drveni klin (v.), postolarski drveni klinčić, lunjka, gen. *lunjka* (ŽK), 2° metafora: a) tvrdica, lukav čovjek; b) podvala, prijevara (Kosmet), upor. *burgija* u metaforičkoj upotrebi«. Odatle deminutiv na -ica *civica* f (Γ < iji) = *civica* (Kosmet), izvedenice na -njāk (upor. *čavlenjak*, *grabljenjak* (ŽK) (»svrdlovi za čavle, grablje«): *čivinjak* m »svrdao što se njime vrte rupe za čivije«; na -luk: *čiviluk* = *čivlhc* (Kosmet) »poduga daska ili gvožđe sa nekoliko čivija; sinonim: klinčanica«, denomininal *Uvijati* »čivijom zaprijeti«. Balkanski turcizam (tur. *çivi*) iz oblasti alata: bug. *čivija*, arb. *čivi* f (Gege).

Lit.: ARJ 2, 50. Elezović 2, 445. Mladenov 685. GM 448.

čivit m (Vuk, Kosmet) »indigo«. Odatle radna imenica na -ar *čivitar* m »ko prodaje čivit«, na -njak *čivimjāk* m »lonac u kom se kuha čivit«. Balkanski turcizam (*fivit* pored *fifit* »biljna plava boja koja se proizvodi u Jemenu i Indiji, odatle naziv *indicum* > *indigo*) iz oblasti boja: rum. *čivit*.

Lit.: ARJ 2, 51. Elezović 2, 445. Lokotsch 429.

čiz m = *ciz* — (s deminutivnim sufiksom -aK) *čizak*, gen. -ška = *iesāk*, gen. -ska »ptica 1° carduelis elegans Steph., 2° fringilla spinus«. Odnos između *čizak* i *česak* nije jasan, još manje *džizer*. Nazivi nijesu lokalizirani. Odatle njem. *Zeisig*. Onomatopejska osnova u kojoj se oponaša glas ptice, -sveslavenska je, a nalazi se i u rum. *cij* = *ciz*.

Lit.: ARJ 2, 133. 3, 538. Bruckner, KZ 45, 50. 48, 198. SEW 1, 158. Tiktin 349. Hirtz, Aves 34.

cizija f (Kosmet) »sinonimi: crta (v.), linija (v.)«. Balkanski turcizam (*çizgi* »crta perom izvučena ili izdubljena u nečem«) iz oblasti pisma (v. *jazija*), potvrđen je i u bug. *čizija*. Redukcija *zgi > zi* upućuje na novogrčki izgovor turcizma. Taj turcizam izvedenica je od osnove glagola *çizmek* »vući« s pomoću sufiksa -gi koji se nalazi u brojnim našim turcizmima: *ver-gi > vergija* (v.), *çal-gu > čalgija* (v.), *kaia-gt > česagija* (v.), *biç-ki > bičkija* (v.), *üzen-gi > uzendije* (v.), *bur-gu > burgija* (v.). U skraćenom turskom infinitivu *çizme* taj se glagol nalazi u nazivu obučne *čizma* f (Vuk, Kosmet) = *čizma* (Srbija, Hrvatska, slov., 16. v, č-z > č-ž je asimilacija). Odatle: deminutiv na -ica *čiznice* f pl. (ŽK) »visoke cipele sa žniranjem«, na -enka *čizmenka* f »naziv ovce ili koze u Gornjoj Krajini, Hrvatska, kojoj su papci kao čizma« (odatle hipokoristik *čizma* f), augmentativ na -etina *čizmetina* f, radne imenice na -ar *čizmar* (odatle naziv zanata na -luk *čizmarluk*) = na -os *čizmaš* = na -dzija *čizmedžija* = (složenica tipa *vodopija*) *čizmešija*. Balkanski turcizam (rum. *cizmä*, bug. *čizam* = *čizma*, arb. *çizme*, cine. *cizmā* f) raširen i na zapadu u Hrvatskoj i Sloveniji i dalje sve do u Bavarsku. Razlog toj raširenosti leži u tome što je ušao i u mađarski jezik. Na zapadu proširite ga Mađžari (16. v.). Na to upućuje činjenica što je *sara* iz mađarskoga. Domaća hrvatska riječ bila je *škornje* f. pl. koja se još čuje u ŽK, od (*s*)kora (v.), ali je od *čizme* već potisnuta u zaborav.

Lit.: ARJ 2, 52. Elezović 2, 446. Mladenov 685. Deny § 575. Lokotsch 431. GM 448. Miklošič 418. SEW 1, 158. Gombocz-Melich 1111. i si. Pascu 2, 126, br. 343.

čkojiti (osaćanski šatrovački, argot) »iči«. Odatle na -alica *čkojalica* »noga«. Od arb: *shkoj* »idem«.

Lit.: Grünenthal, ASPH 42, 316. Trojanović, JF 5, 223. Jireček, ASPH 8, 101. Grčić-Bjelokosić, GIZM 12, 591.

čkometi, -im impf. (Belostenec, hrv.-kajk.) »sinonim: šutjeti (v.), tacere«. Odatle hrv.-rkajk. prilog *skomce* (Belostenec) »kradomice, potajno« = (*po*)čkomce = (*po*)čkoma (Vitezović). Upor. rus. *приščemитb* »einklemmen«, u prijevotu *skomitb* »Schmerz empfinden«; *čk-* razvio se iz *šk* (upor. *škopiti*, *škvarej* < *sk*. Upor. zbog *toga još i stcslav. *skomati*, *skomljp* »gemere«, češ. *skomllili* »cviljeti«. Semantički razvitak nije posve jasan: »biti u stisci > cviljeti > cvileći šutjeti?«

Lit.: ARJ 2, 53. 15, 266. Miklošič 31.

čkvrlj m (Vuk, Crna Gora) »njekaka crna ptica kao kos«. U vezi je možda *hvrľjak*, gen. -ľjka m (Dubrovnik, Marin Držić, 16. i 17. v.), deminutiv na -bko. Značenje je neodređeno »njeka ptica«. Zacijelo su oba ormtološka naziva onomatopejskog podrijetla i Daničić će biti u pravu kad pomišlja na *čvrjieti* (v.) i *čkvrljeti* (v.). Ali treba još uzeti za upoređenje *čvrľjak*, gen. -ľjka (Vuk, 18. v.) »sturnus«, deminutiv na -bko od *čvrľj* m (Belostenec, Vrančić, Hrvatska Krajina), također s varijantom *c*: *čvrľjak* (Marulić). Pored *ikvrľj* Miklošič stavlja pod istu osnovu i *čevrljuga* = *ševrljuga*, odatle hipokoristik *ševa* f i hrv.-kajk. *škrlec* istog značenja (također poznato prezime u Hrvata kajavaca). Očito je da se u svim tim riječima radi o onomatopejskim izvedenicama od slov. *čvrľeti* = *scrieři* »zwitschern«, češ. *cvrľikati* i *čvrkutati* (v.). Onomatopejska osnova *skver-jskvor-* je sveslavenska iz praslavenskog doba bez paralele u baltičkoj grupi. Odatle ime poznate ptice lat. *sturnus*, njem. *Star*, stcslav. *skvončb*: *skvorac*, gen. -rea m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar), bug. *skvoręc*, *škorec*; sa *sk > šk* kao u *škopiti* < *škopiti*: *skvorac*, gen. -rea (Hrvatska); sa *lvk > cv*, tj. s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika: *čvorak*, gen. -rka m (Vuk) = *čvorac*, gen. -rea (Mikalja); *sturnus* se zove i *brľjak* (v.).

Lit.: ARJ 2, 53. 3, 754. 15, 389. 17, 685. 692—93. Miklošič 305. Bruckner 499. KZ 43, 326. Mladenov 583. Hirtz, Aves 25-6, passim. Fink, Im. 31.

član m (13. v.) = *iklān* = *čljan* = *Sijan* (Piva-Drobnjak) = *šlen* = (ikavski) *člin* (Baraković) = *člen* — *Sijen* = *čljen* pored *šljen* (Vodice) = *ikljen* — *cjen* (Cres) (upor. *klet* > *kjet* u creskoj čakavštini), sveslavenski i praslavenski *celns, sva četiri lika s *e* mjesto α u Istri i Cresu, »1° membrum; sinonim gležanj (v.), 2° dio kakvog društva ili cjeline, Mitglied,

3° articulus (gramatički termin), 4° vrljika, red vrljika u ogradi (Piva-Drobnjak), 5° koljeno = generacija (na drvetu, Cres)«. Odatle sa deminutivnim sufixima -*bc* i -*bko*!. *škljanac*, gen. -*nc* m = *sklanac*, gen. -*nc* (Jablanc), nepouzdan = *členec* (Belostenec, Jambrešić) = *čljenak*. *poied šljenak* (Vodice) = *šljának*, gen. -*nka* (Piva-Drobnjak) = *šlanak*, gen. -*nka* (Vetranie) »članak u noge« = *članak*, gen. -*nka* u današnjem književnom jeziku »napis u novinama« prema evropskom novinskom terminu njem. (*Leitartikel*, fr. *article de fond*). Deminutiv na -*ič členíc* (Slum, Istra) »sinonim: gležanj«. Suglas *l* < *lj* u *član*, *članak* osniva se na disimilatornom ispadanju palatalizacije zbog početnog *č* (upor. za takovo ispadanje *grabljenjak* mjesto *grabljenjak od *gráblje* /v./, *kolenjāk* mjesto *koljenjak, od part. perf. pas. od *kaljen* od *koliti* (v. *kolac*), ŽK. Zbog toga se mora uzeti da je u svim tim varijantama *ja* = *e* < *é*. Umetnuto *k* u grupi *člj* je kao u *ždrak* pored *zrak*. Složenica: *gustočljen* = *gustošljen* »svrst vinove loze bijela grožđa«. Slog *ilja-* — *ile-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. *ceInš. Riječ je baltoslavenska i sveslavenska iz praslavenskog doba kako se vidi iz lot. *kēlna* »Bein eines Huhnes«. U prijevajima nalazi se ista osnova u *koleno* (v.). Rumunjski slavizam *dlen* za današnji neologizam *membru* ruskog je podrijetla.

Lit.: ARj 2, 53. 54. Vuković, SDZb 10, 407. Ribarić, SDZb 9, 142. Malecki, JF 11, 218-219. Miklóšić 31. SEW 1, 139. Mladenov 687. van Wijk, ZSPH 14, 7-8. Vondrák, ASPH 30, 285-286. Bruckner 78. ASPH 29, 115. i si. Osten-Säckén, IF 24, 245-246. Porzeziński, ASPH 29, 418. Reichelt, KZ 46, 328. Frisk, IF 49, 100. Boisacq³ 543. Tentor, JF 5, 189. 203.

«**Sloviti**, -*lm* impf. (Vuk, Srijem, Bačka) »stajati na stražnjim nogama kao zec > stajati na glavi i rukama, dignuvši noge u visinu«. Po Daničiću odgovara njem. *Männchen machen* i osnova nalazila bi se u *c'lověka*.

Lit.: ARj 2, 54.

čmár m (Vuk, Dubrovnik) »1° intestinum rectum, debelo guzno crijevo, 2° crijevo uopće (ugarski Hrvati)«. Ovamo možda iz Istre: amara < *čmára* f »fette Griebe« (Vodice) i *imur*, gen. *čmára* m »želudac« (Buzet, Šovinj-sko polje). Možda srodno s njem. *Schmerbauch* »1° trbušinal, 2° trbonja«, gr. (σ)μύρον »Salbe«.

Lit.: ARj 2, 54. Ribarić, SDZb 9, 207. Weigand-Hirt 2, 747.

čmolj m (leksikografi) »crv u varivu, u vino-voj lozi«. Akcenat i mjesto gdje se govori, nepoznati su. Možda je u vezi sa slov. *čmelj* < *čmrlj* (*e* < *r* kao u *dežela* iz *držela*), < *cameib*, polj. (*s*)*czmiel*, *imiel*, rus. *čmel*, *šmel* »Hummel«. Osnova je možda onomatopejska kao u *Hummel*. Matzenauer i Bruckner upoređuju sa sprus. *kamus* »Hummel«, lit. *kamine* »šumska pčela« i *komar(ac)* (v.), a Uhlenbeck s *Hummel*. Ako su ta upoređenja ispravna, *e* > *o* u *čmolj* potječe od, unakrštanja s *molj(ac)* (v.).

Lit.: ARj 2, 55. Štrekelj, DAW 50, 35. Uhlenbeck, PBB 35, 174. Matzenauer LF 7, 34. Pleteršnik 1, 107. Bruckner, KZ 51, 230.

čoban(in) m (Vuk, 17. v.) = *čobanin* (Kosmet) prema *čobanica* f pored *čobanica* »sinonimi: ovčark, -ica, pastir, -ica (v.)«. Odatle deminutiv na -*če cobanče* (Vuk) = *čobanče*, pl. *čobančići* (Kosmet), kolektivi na -*čad čobančad* f (Vuk, *č* od deminutivne osnove), na -*ija čobánija* f (17. v.), augmentativ *čobanina* m, pridjevi na -*ov* i -*ski čoban(in)ov* i *čobanski*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šubān* pored *šobān* > tur. *çoban*) iz oblasti pastirstva: rum. *cioban* (također prezime), bug. *čobán(in)*, arb. *çoban*, ngr. τσομπάνης, također madž. *csobany*, polj. i ruš. *čaban* (preko sjeverno-turskoga), ali polj. *czaban* znači »rumunjski pastir«. Perzijska je riječ složenica u kojoj je drugi dio -*ban* »stražar«. Ovaj dio nalazi se od naših turcizama još u *pasvandžijaj pasman-* (v.), *seimen* (v.) i u *segerdom* (v.). Promjena *š* > *č*, koja se dogodila u turskom, nije jasna. Ovamo možda zagrebačko prezime *Soban*. Na Balkanu raširiše ovaj termin zacijelo Juruci kao na sjeveru turski nomadi.

Lit.: ARj 2, 55. Elezović 2, 453. Mladenov 687. Lokotsch 433. GM 448. SEW 1, 159. Bruckner 71. Gombocz-Melich 1, 1119. Vasmer, RSI 4, 172. Milosavljević, GISND 3, 209. i si.

čóga f (Vuk, Bačka) »1° kratka kost koju djeca igrajući se gone štapovima, 2° biljka saponaria officinalis«. Sudeći po akcentu, *čóga* je hipokoristik od duže riječi, koja glasi u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) *čogljan* m »1° gola kost od cereka (v.) odsječena, za koju se cerek prikvači, 2° kukast štap (Hrvatska Krajina, s ovim značenjem upor. *čugljen* m, Bosna), augmentativ *čogljina* f »kosturna« (Dalmacija /?/, Pavlinović). Još postoje varijante: *džoga* f = *džoganja* f = *džogov* m (s madž. dočetakom -*ov* < madž. -*o*) »gola kost od gnjata u vola ili konja« = (s metatezom *dž-g* >

g-dž) *godža* f (Vuk), odatle augmentativ na pejorativno -*ura godžura* f (Vuk) i pridjev na -*av gSdžav* »sinonim: mršav«. Vjerojatno je turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čogān* »Schlägel im Ballspiel«, odatle fr. *chicane* > internacionalna riječ: *šikana* i *šikanirati*, port, *choca* »ein Kinderspiel mit Kegeln«). Za *džoga* misli Daničić da je od tur. *çevkan*, što se ne slaže.

Lit.: ARj 2, 56. 3, 538. Lokotsch 454.

čóha f (Vuk, 16. v.) = *čaja* = *cova* = *čôa*, gen. -*e* (Kosmet) »1° sukno ponajviše na domu satkano, 2° haljina od takva sukna, 3° haljina uopće«. Odatle indeklinabilni pridjev kao epitet *čohali* (~ *papuča*, narodna pjesma, Vuk), pridjev na -*šn* s prijelazom *h* > *š* i bez toga prijelaza; kad prelazi, onda je u femininumu itd. *a* nepostojano: *čôšan*, *čôšna* (Vuk, Kosmet: *časne čakšire*) prema *čô(K)an*, *čohana* (Vuk). U deminutivu na -*ica* i augmentativu na -*ina* potvrđen je samo *h* > *š*: *čašica* f i *cosina* f. Radna imenica na -*ar çohār*, gen. -*ara* potvrđena je za Hrvatsku, odatle pridjev na -*ski çohārski* = *čohadžija*, koje nije potvrđeno, ali postoji prezime *Čohadić* (Bosna). Važna je perzijska izvedenica na -*dar: çohadār*, gen. -*ara* m = *čovadar* = *čohodar* (Crna Gora, Petrović, s *o* mjesto *a*, kao da se radi o našoj složenici) »čuvar oprava«. Tako su se zvali i sluge viših turskih funkcionara, lakaji na dvoru, koji su izvršivali naređenja izvan dvora, »Geschäftsträger«. Pored *čohadar* pisala se ta riječ i *çuhadar* (upor. madž. *csuha* za *čoha* i prema tome *csuhadar*) i sa *k* mjesto *h* *čokadar* (upor. *džaka* f /v./) Srbija, Dalmacija, Pavlinović), ako je od *čoha*, »1° maleni lagani prsluk sapet od grla do pojasa, 2° rdava haljina«. Oblik *ču(ha)dar* (Kačić), s *h* > *v* *čuvadār*, gen. -*ara* (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) došao je u vezu s glagolom *čuvati*. Odatle Vukovo značenje »custos«. Značilo je i »ono jaje što se prvo meće u farbilo = varzilo o vaskrsu, te se ogleda kake će boje biti (njega ne valja jesti, nego čuvati)«. Objje riječi *čoha* i *čohadar* balkanski su turcizmi (*çoha*, *çohadar*) iz oblasti odijevanja i administracije: bug. *čoha*, *čohadar* »Leibdiener beim Car«, rum. *ciohadar* »Leibdiener eines hohen türkischen Beamten«, eine, *ciohã* f »pauvre, nécessaire«, ngr. τῆγοα = arb. *cohē*. Na zapadu je riječ doprla do u slovenski: *čoha* »Art Mantel aus grobem weissen Tuche«. Riječ *džoka* u navedenom značenju može biti unakrštanje s *jaka* (v.).

Lit.: ARj 2, 57. 61. 62. 82. 111. 3, 538. Elezović 2, 433. Mladenov 687. Gombocz-Melich 1, 1201. SEW 1, 159. Pascu 2, 125., br.

321. Štrekelj, ASPH 12, 455-456. Lokotsch 435. GM 442. Rozwadowski, RSI 2, 110. Skok, ZRPh 38, 546.

čok', gen. *caka* m (Belostenec) »panj«, Balkanska riječ: rum. *cioc* »isto«, arb. *çok* »Fussfessel, Fussblock«. Riječ je raširena i na Apeninu: tal. *ciocco*, mlet. *zòco*, fr. *souche* < varijanta *socca. v. *çok*.

Lit.: ARj 2, 57. DEI 950.

čok², prilog »sinonim: mnogo« u narodnoj¹ poslovlci gdje se rimuje s *jok* (v.): *čorbe čok*, *mesa jok* = *čorba čok*, *meso jok* (Kosmet). Od turskog priloga *çok* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 57. Elezović 2, 454.

čokānj, gen. -*ónja* m (Vuk) »1° caulis u kupusu, 2° staklence rakije (Bosna, Srbija)«. Značenje 2° ima također i rum. *ciocan*. To značenje može biti etimologijski druga riječ [uz oblike *čokanj*, -*an* i *čokāl* < tur. *çokal*, Škaljić]. Sa značenjem 1° ide zacijelo zajedno *čokanja* f »klas kukuruzni bez zrnja, ono što se u ŽK kaže *klasunac*, gen. -*unca* m (v.), klip«. Suglasnici *č-k* u plod metateze, kako pokazuje *kočanj*, gen. -*čanja* (Vuk, Crna Gora) m = *kočan* m (Vuk, Dobrota) = *kočan* (Kosmet) »1° Stengel, Strunk« = *kočan* »2° metafora: Kinn, 3° membrum virile«. Na -*ica kočanica* »vrsta kupusa«. Odatle *skočanjiti se*, *skočanjim se* = *skočanit se* (Kosmet) »(metafora) smrznuti se«. Ovaj oblik je sveslavenski i praslavenski: bug. *kočán*, koja je i balkanizam slavenskoga podrijetla: rum. *cocean*, arb. *kočan* m »der obere essbare Teil des Krautkopfes«, tur. *kočan* »trognon, tige intérieure«, cine. *cučan* »Kohlgemüse«, ngr. τοτσάβι »Stengel«. U rumunjskom postoji i metateza *ciocan* »Strunk, Stengel«. Vokal *a* je nastao iz *jata* kao u *član* (v.) kako pokazuje *kocen* (Hrvatska, hrv.-kajk., slov.) = *kočen* m (ŽK) = na -*ica kocenica* (Podgorci, Slavonija) istog značenja kao *čokanj* (1°). Pridjev na -*jest kocenjast* (*kupus*), kolektivum na -*je kočenje*. Miklošić je stoga ispravno postavio *kocenu. Kao ikavski oblik u femininumu mogao bi se smatrati *kučina* (Selce kod Đakova). Postoji još varijanta s *u* mjesto *o*: pored *kučina* još *kucen* (Valpovo). Dočetak -*an*, -*anj* -*en* varira s drugim sufixima: sa -*oi* i -*lo* u *kucāl*, gen. *kuclja* m (Istra) »Strunk«, sa -*elj* i -*ika* u *kuceljika* (Hrvatska Krajina). I metateza nije ograničena na gornje dvije potvrde, kako pokazuje *čokov*, gen. -*ova* m (Vuk, Srijem) »klas od kukuruza bez zrnja« gdje mjesto -*anj* stoji madž. -*ov* < -*o*. Upor.

rum. s tim oblikom *ciocâlău* u istom značenju gdje je rum. *au* < madž. *-o*. Kako sve ove varijante znače »krutij tvrdi, gotovo drveni dio kupusa, kukuruznog klipa«, nije pre-smjelo ako se s osnovom *koč-jkoc-* poveže i *čokot*, gen. *-ota* m (Vuk, 18. v.) »sinonim: trs, trtica (ŽK), u zapadnim krajevima, tako da Vukov lik predstavlja naziv istočnih krajeva«. Taj je danas ušao i u književni jezik zapadnih krajeva. Odatle kolektiv na *-je čokoće* n (18. v.). Pavlinović (Podgora /?/, Dalmacija) zna istu riječ s izmijenjenim sufiksom *čokrlja* f »ložni čokot«. Moguće je i drugo tumačenje postanja od *čokot*, v. *cat*. Ovamo možda iz Ljubišina jezika *čokur* m »čvor u drvetu« i *čokić* m »dio cotiga (v.)« (Buzet, Sovinjsko polje). Teškoća u ispitivanju podrijetla ove grupe riječi leži u tome što osnova može biti i tuđeg podrijetla: *čak* m (v.) (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) »panj, Klotz« je istog podrijetla kojega i tal. *ciocco*. Upór. i madž. *csök* i (Kosmet) *čokan* »turska priznanica pri naplati kakve takse, kupon«. Bila osnova tuđeg ili domaćeg podrijetla, od nje je i glagol (faktiv) na *-iti kočiti, kočim* impf, »das Rad hemmen«, *kočiti se* (Vuk, 18. v.) »sich versteifen, oholiti se«, odatle apstraktnom *kóchnja* f (Pavlinović) »oboljenje« i *kočnica* »Bremse« (neologizam), kao i unakrštanje s *cetina* (v.), *kôcêt* (18. v., Vuk, Kosmet) »Sauborste« = *kociņa* (Vuk), s radnom imenicom na *-ar kočetar*, gen. *-ara* »sinonim: mutavdžija«. Lik *kočet* varira sa *kocet* (Belostenec) upravo kao *kocen* i *kočan*. Od sintagme *kočiti perje* stvoren je složen denominal *kočoperiti se, kočoperim* (Vuk) »sich sträuben«, s pridjevom na *-bn kočoperan* (o djetetu, čeljadetu) »živahan, brz«.

Lit.: ARj 2, 57. 58. 716. 59. 5, 139. 143. 718. 722. Elezović \, 318. JF 14, 210-211. Barić, Beiträge 15. Miklošič 122. SEW 1, 159. 536. Bruckner 212. 242. KZ 45, 48. Mladenov 252. 254. Vasmer, RSI 3, 264. Raić, ASPH 1, 620-621. Tiktin 355. 381. GM 203 Matzenauer, LF 8, 191. 192. Güntert, WuS 11, 137. (cf. IJB 14, 17). Scheffelowitz, IF 33, 142. WP 1, 334. Školjić 179.

čoktati, *cokće* impf. (Kanižlić) »davati glas kosa«. Osnova *čak*, od koje je glagol izveden s pomoću *-tati* (upor. *graktatf*) za onomatopeje, predstavlja glas ptice.

Lit.: ARj 2, 59. Hirtz, Aves 66.

čolak (Kosmet), indeklinabilni pridjev, pored *čalac* »sakat (v.) u jednu ruku, kome je jedna ruka defektna«. Istog je podrijetla *Čolak* u složenom srbijanskom prezimenu *Colak-Antić*

(upor. takvu sintagmu u Vukovoj narodnoj pjesmi 2, 67: *već sve gleda Nahod-Simeona*) i bosansko pravoslavno prezime na *-ović čolaković*. Pridjev je balkanski turcizam obrazovan s pomoću turskog sufiksa *-akl-ek* (*čolak/čulak* »bogalj«) iz oblasti naziva za mane (upor. *topal, sakat*): bug. *čolak*, arb. *coliak* »einarmig«, rum. *dolac*. S istim sufiksom obrazovana su još ličko katoličko prezime *Kolak* kao i *Kllaković* od tur. *kolah* »qui a un des membres antérieurs abimés« i *Solak* od tur. *solak* »gaucher«. Daničić od tur. *čolak* izvodi i *čuluk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »čovjek u kojega je samo jedno mudo«.

Lit.: ARj 2, 99. Elezović 2, 429. 454. Mladenov 687. GM 448.

čolama f (Srbija, akcenat nepouzdan) »červi (v.) od piletine«. Balkanski turcizam (tur. *çullama* »Speise, die oben mit Teig bedeckt ist«) iz oblasti hrane: rum. *ciulama* »ein gekochtes Huhn mit Eiern dick breiger Tunke gemischt«.

Lit.: ARj 2, 59. Lokotsch 444.

čom, gen. *còma* m »zamotak, paklić (*pàkljec*, ŽK) duhana«. Nije navedeno gdje se govori. Od madž. *csomó* istog značenja, a ugrofinskog postanja. Nejasno je zašto je odbačen madž. sufiks *-ó*, koji kod nas obično ostaje kao *-ov* (tip *lopov*, v.). Zbog toga bit će prije od madž. *csomag* »koli«. U toj izvedenici *-ag* je mogao biti identificiran sa našim deminutivnim sufiksom *-ak* i odbačen.

Lit.: ARj 59. Gombocz-Melich 1, 1134.

čopor, gen. *-a* m (Vuk) »sinonimi: hrpa (v.), rulja (v.)«. Odatle: deminutiv na *-tk čoporak*, gen. *-rka* m, radna imenica na *-as čoporaš*, gen. *-aša* m »gazda koji ima čopor svinja«. Riječ se nalazi još u slovenskom jeziku. Na zapadu ima pejorativno značenje. Od madž. *Csoport*. Dočetak *-t* bio je zamijenjen našim deminutivnim sufiksom *-fk* u *čoporak* koji je zbog toga odbačen jer nadžarska riječ nema deminutivnu značenje. Madžarizam je došao u naš jezik kulturom svinja, ali je i na zapadu i na istoku izgubio vezu s tom kulturom. —

Lit.: ARj 2, 59. Miklošič 37. Gombocz-Melich 1, 1148.

copula f (Bella, Stulić) »čun od jednog panja izduben, monoksil«. Zove se i *golica* < *golijica od *galija* ili od tal. *goletta*; *copula* ide zajedno sa *copul* (v.).

Lit.: ARj 2, 60. Mažuranić, 1692.

-čor, -šor rumunjski deminutivni sufiksi, složeni od lat. *-ic* (u *-icellus*, upor. *monticellum* > *Munčel*, toponim na Krku i Ižu) i od ilirotračkog *-iš* i lat. deminutiva *-olus* > rum. *-or* (primjer rum. *oscior* od *os* »kost«, *domnišor* od *doinus* »gospodin«); *-čor* se nalazi u jednom vlaškom ličnom imenu iz 14. v. u dečanskorn krisovulju *Hrbzbčor*, deminutiv od *Hrs* (13.—16. v., upor. toponim *Hrsav dol* u Makedoniji), a *-šor* u imenu mjesta koje je u 12. v. Stevan Nemanja darovao Hilandar: *Dabbšor*. Upor. *Dabiša*.

Lit.: ARj 2, 216. 3, 708. Pascu, Sufixelexe 56-7.

čora¹ f (Vrnjci, Srbija) »Krähe«. Na *-ka čorka* f (Vodopić) »ptica garrulus glandarius«. Poklapa se sa rum. *cioară* »Krähe«, arb. *sorre*, furl, *dore* f.

Lit.: Hirtz, Aves 67. GM 390.

čbra² f (Vuk, Srbija, Kosmet) »1° djevojka od 12 godina; sinonim: cura (v.), 2° prasica (Ljubiša)«, odatle deminutivi na *-ška čorka* f (16. v.) i na *-ica carica* f (Kosmet), pejorativni augmentativ *čoretlna* f (Kosmet), pridjev na *-in čorin* (Kosmet). U folkloru ta riječ znači »strašilo za plašenje djece« (valjda u Dubrovniku), odatle hipokoristička izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-oje* (upor. *Maroje* od *Martin*, *Blagoje* itd.) *čoroje* m »preobučen momak, koji je još s vilom i turicom za vrijeme mesojeda (fašnika) u vrijeme republike«, odatle na *-ica čorojica* f »sinonim: obrazina, maska«. Možda je u vezi s ciganskom riječi *corro*, odatle rum. *doroiu* »Spitzname für Zigeuner« [ili < rum. *fecioară* »Jungfrau«, *fecior* »Knabe, Jüngling«, s gubitkom prvog sloga, v. *fičor, cuca*].

Lit.: ARj 2, 60. Gombocz-Melich 1156.

čorba pored *čorba* f (Vuk, 17. v.) = *čorba*, gen. *čorbe* pored *čorbe* (Kosmet) »sinonimi: juha (v.), župa (ŽK), supa (gradovi)«. Odatle: pridjev na *-ast čorbasi* (Kosmet: *pasûlj*), deminutiv na *-ica čorbica* f = *čorbica* (Kosmet), pejorativni augmentativi (na *-ina, -etina, -uljina* i *-urina*) *čorbina, čorbetina, čorbuljma* (Kosmet), *čorburina*, na *-luk čorbalk* (Kosmet) »sud za čorbu«, složena (tipa *krvolok*) *čorbòlok* (Vuk), u šatrovačkom govoru (argot) u Prištini *čorbovina* »kava«. Važna je radna imenica izvedena s pomoću *-džija čorbadžija* (Vuk, neobičan akcenat prema bug. *čorbadžija* i *čorbadžija* u Kosmetu) »1° gazda, 2° imučan (Kosmet: *on je počorbadžija .se ja* »bogatiji je

od mene)«, 3° nekada kapetan, poglavica ili zapovjednik janjičarske čete«. Odatle pridjevi na *-in čorbadžijin*, poimeničen sa *-ica čorbadžinical-džijnica* f »žena gazdina«. Balkanski turcizam perzijskoga ili arapskoga podrijetla (tur. *çorba* pored *sorba* od perz. *šurābā* od *šur* »slan« ili od ar. *šurbā* »Portion, Trank, soviet man auf einmal austrinkt«, *çorbaci*) iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *ciorbă*, na *-lik ciorbalić* »zjdela za juhu, Suppentopf«, deminutiv *dorbuliță*, bug. *čorba* i *čorbadžija* = rum. *dorbagiu*, arb. *corbe*, cine. *ciorbă, ciorbagi* »notable de village, maître, patron, sieur«.

Lit.: ARj 2, 60. Elezović 2, 454. Mladenov 687. GM 448. SEW 1, 159. Pascu 2, 125. Trojanović, JF 5, 233. Korsch, ASPH 9, 446. Miklošič, ASPH 11, 109-110.

cosalija f »igla velika trouglasta; sinonim: čavalduša (ovo će biti štamparska griješka mjesto *čvalduz*, v.). [Možda isto što *čošeli* (BiH) »uglast« < tur. *köşeli* »isto«].

Lit.: ARj 2, 61. Školjić* 197.

Čst, gen. *čota* m (Srbija) »1° uzvisina, brdašce, 2° toponim (Cryveni ~, Srijem)«. Upor. rum. *dot*, pri. *doturi* »Knorren«, s pridjevom *datoros* »knorrig«. Ovamo ide zacijelo i *čota* f (Banat) »1° čokot« koje se može upoređivati sa rum. *cioată* (Moldavija) »Baumstütze«. Ista riječ *čota* f znači još »glaeba« s pridjevom na *-av čotav* »glaebosus«, koje se i opet može upoređivati sa rum. *ciotca* (Moldavija, sa slavenskim deminutivnim sufiksom *-ka*) »Knäuel«. Budmani upoređuje *čot* (Srbija) s tal. *ciotto* »piccolo sasso, ciottolo«, što je predaleko za upoređenje s istočnim apelativom. Čini se da se u značenju »panj« izmjenjuje suglasnik *t* > *k*, upor. *čok* m (Vodice) »1° panj, onaj dio drveta koji raste u zemlji«, *čak*, gen. *lokā* (Buzet - Sovinjsko polje) »1° panj, 2° čokot vinove loze«, *čok*, gen. *čoka* (slov., Notranjsko) »Γ Klotz, Rumpf, 2° untersetzter plumper Mensch« < tal. *ciocco*, furl, *coco*, met. *zoco* < lat. *soccus* (upor. *socca > fr. *souche*) mediteranskog podrijetla prema Battistiju. Ovamo još denominal na *-are* > furl, *-a* = *-ati čokati, -am* impf. (Vodice) »razgrtati, rahlijom činiti zemlju oko rašča u vrtu« < furl, *doca* = *koca* = *soka zoncolā, zonconā* »trebbiare ali' uso antico, cioè battere il grano facendovi comminar sopra i buoi, sull'aie«. V. *čokot, čok, čok*. Kako je *čokot* riječ istočnih krajeva, gdje se govori i *čota* f u tom značenju, moguće je tumačiti postanje riječi *čokot* unakrštanjem od *čok*

(v. *čokanj*) i (*óta*. Meyer-Lübke stavlja rum. riječ *ciot* pod *čott* nepoznate provenijencije. Kako *Čokot* ide u terminologije vitikulture, *čokot* i *čot* mogu biti predrimске panonske riječi.

Lit : ARJ 2, 61. 819. *Pletersnik* 1, 108. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *REW** 2453 a. 2454. *DEI* 950. 952. Sturm, *ĠSJK* 6, 50. Meringer, *IF* 16, 152. *Pirana'* 1316. Schuchardt, *ZRPh* 15, 104.

čovjek pored *čovjek*, gen. *čovjeka* pored *čovjeka* m (Vuk) = ek. *čovek* = čotiefc, gen. *čoveka* (Kasmet) = ik. *fōvik* (ŽK) = (sa ispadanjem, v) *čōek* (Prilep, Ohrid, Debar, Ricevo) = *čōäk*, gen. *čōäka* pored *čōäka* (Crmnica, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = (sa stezanjem dvoglasa *oe* > *o*) *čak* (Vuk, 18. v.) = (sa *oe* > *e*) *ček*, gen. *čeka* (Dubrovnik, Perast, Nikšić, Lastovo) = (sa *oe* > *of*) *čoiik* (18. v.) = (sa *oe* > *oj**) *čojk* (potvrđeno samo u negativnoj složenici *nečojk*, Mostar) = (odatle sa nepostojanim *a*) *čojak* (Crna Gora) »1° Mensch, homo, 2° muž, suprug; č- je nastao iz grupe *cl-* kako se vidi iz hrv.-kajk. *človek* (također slov.) i kako je bilo i u hrv.-srp. 12.–15. v.: *ilovik* (Korizmenjak, Menčetić, Kašić, Georgiceo). Upor. polj. *człowiek*. Ispuštanje suglasnika / u ovoj grupi karakteristika je svih hrv.-srp. narječja kao i nekih bugarskih, koja u grupi *cl-* imaju mjesto toga *e*, *i*, *o*, u: *čeljak*, *čelek*, *čileak* (Ahar-Čelebi), *čilek*, *čiljah*, *čoljak* (Demir-Hisar), *čolek*, *čuljak*, *čulék*. U tim je oblicima ispušteno v. Ali ima bugarskih oblika sa v, a sa ispuštenim /: *čivék*, *čuvek*. U svim ovim ispuštanjima može se raditi ne o fonetskim pojavama, nego o tendenciji kraćenja kao u *gospodin*, *gospodar* > *gospon*, *gospun*, *gospar* (upor. i polj. kraćenja₄c2/EA), a može se raditi i o pojavi brzog govora. U svim hrv.-srp. narječjima živ je vokativ: *čovječe* = *čdviče* (ŽK) = *čōče* = *čōäče* (Crmnica). Od te riječi prave se hipokoristici: *cóvo* m (Vuk, 16. v.) = *cóva*, gen. *cove* (Kosmet); sa nejasnim *b* mjesto v: *còbo* m (Vuk, Dubrovnik, Crna Gora) = (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dum-boK*) *čónbo* m (Potomje, Pelješac) »znakazhen čovjek«. Glede *v* > *b* treba upozoriti na istrom. *čoubo* »dicker Mensch«, sttal. *ciofo* »Mann von verächtlichen Stande«, u Sieni *cobo* »Faulpelz, Feigling«. Tu se može raditi o unakrštanju našeg i talijanskog pejorativa. Od *cóvo* pravi se denominal (faktiv) na *-iti coviti se* »ponositi se« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) i odatle apstraktum na *-nja čovnja* f (17. v.) »ponos«. Pridjevi su od *čovjek* (negativno

nečovjek »zao čovjek, nitkov, ništavac«) na *-/ čovječ* (13. i 14. v.), danas određeni (*ne-*) *čovječji* (16. v.) = *čoveci* (Kosmet), na *-bn* (*ne*)*čovječčan*, *-čna* »humánus«, na *-ov* *čovjekov*, na *-ski* *coečkí* (Boka) = *čovječkí*, *čovječčanski* od *člověčbskb* (*n* je ušlo po analogiji prema *-anski* u *veličanski*, *veličanstvo*). Odatle apstrakta na *-ost* (*ne*)*čovječnost*, na *-stvo* *čovstvo* = (*ne*)*čovješstvo* *n* = *čovestvo* pored *čovestvo* *n* (Kosmet), *čovječanstvo*. Apstraktum *čovstvo* (Crna Gora) i *čovestvo* (Kosmet, glede *-stvo* mjesto *-stvo* upor. *društvo* = *društvo* u Sarajevu) poklapa se s arbanaskim apstraktumom *njerēzi* od *njer-i* »čovjek« u značenju »osobine koje dolikuju čovjeku kao člana društva i kao junaka (objekt uz *učinio*)«. Deminutivi su brojni: na *-bc* *čovječac* m (17. i 18. v.), na *-zk* *čovječak*, na *-ič* (upor. *konjic* toponim i opća riječ) *čovječic*, na *-ič* *čovječić*, na složeni *-uljak* *čovječuljak* (Vuk); od hipokoristika *covo* na *-uljak* *čovuljak*, gen. *-uljka* (16. i 17. v.), na *-ič* *covuljic*-. Pravi i pejorativni augmentativi su na *-an* *čovčan* (*sjedi ka ~*) »lijena žena« (Riječka nahija, Crna Gora), na *-ina* *čovječina*, na *-etina* *čovječetina* (Ljubiša), na *-ište* (upor. *derište*) *čovječište* (Crna Gora) = *čoečište* (Crna Gora) »monstrum hominis«. Složenica *čovjekoljubac*, gen. *-pca* m je crkvenog podrijetla, prevedenica (calque) je od gr. φιλόχθρωπος, odatle pridjevi na *-bn* i *-iv* *čovjekoljuban*, *čovjekoljubiv* i apstraktum na *-je* *čovjekoljublje* *n*. Za razliku od bugarskoga, u svim narječjima hrv.-srp. *čovjek* nema plurala, nego se mjesto toga upotrebljava *ljudi* (v.). U tom se očituje velika starina. To je tako zbog toga što je čovjek prvobitno označivao jednoga od članova sociološkičke jedinice (*čeljadi*, v. = *Sippe*, *clan*, *bratstva*, φρατρία ili porodice). Prema tome je bila za ukupnost potrebna druga riječ. Da bi se utvrdila etimologija, treba istaći da rus. *čelovek* i gore pomenuti bugarski oblici sa *elijoju* između *čil* upućuju na postojanje mekog poluglasa *ɔ* ili na *e*: *čelovekb, a to je već u steslav. moglo ispasti: *človekt*. Vrlo je vjerojatno tumačenje prema kojem je *čovjek* sveslavenski kompozitum iz praslavenskog doba od dva člana od kojih je drugi baltička riječ sa značenjem »dijete, sin«: stprus. *waix* (ak. sing. *waikan*) »Knecht«, odatle *wayklis* m »sin«, lit. *vaikas* »Knaibe, Sohn, u pl. Kinder«, u litavskom narječju žemaitis: *vaikis* »Knecht«. Glede značenja »Knecht > Sohn« upor. slov. *otrók* »dijete« = češ. *otrok* »rob«. Ta usporednica kaže da Ê u *člověkb* potječe od dvoglasa *oi* > *ai*. Ako je ovo tumačenje ispravno, onda *čovjek* znači »dijete klana, jednoga od

čeljadi«. Početno *cbi-* je niži prijevoini štēpen od *čel-* koji se nalazi u *čeljad* (v.) gdje smo vidjeli da je prvi dio baltička riječ.

Lit.: ARJ 2, 56. 57. 62. 76/ 77. 7, 809. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 140. *Bruckner* 79. *ZSPH* 2, 297–298. *Slawski* 1, 123. *Trautmann* 339. *WP* 1, 517. *Mladenov* 681. 687. *Elezović* 2, 453. *Miletić*, *SDZb* 9, 230. *Zimmer*, *ASPh* 2, 346–8. *Oblak*, *ASPh* 16, 440, § 25. *ZbNŽ* 11, 72. 15, 71. *Jagić*, *ASPh* 20, 536. *Četyrkin*, *Filogičeskija zapiski* 1881. 3. sv. (upor. *ASPh* 6, 155). *Šuman*, *ASPh* 30,295. *Meillet*, *BSLP* 14, 54. 157. *RSl* 2, 63. *Otrębski*, *LP* 2, 267. *Georgijev*, *KZ* 64, 177. *Brugmann*, *IF* 12, 26. *Uhlebeck*, *PBB* 27, 124. *Boisacg* 343. 743–744. *Loewenthal*, *ASPh* 37, 387. *Fraenkel*, *IF* 41, 402. *Brandt*, *Jubil. Sborn.* v *čest Miller a* 305–310. *Solmsen*, *KZ* 34, 548. *Barić*, *PPP* 16, 78–93. *Vaillant*, *RES* 16, 246. *NJ* 1, 287–288. 2, 53–55. *REW** 2453. *DEI* 950.

creda f (čakavski, Nerezine, Lošinj) = *créda* (Golač, Rukavac, Istra) = *créda* (hrv.-kajk.) = ik. *črida* (16. v., kod čakavskih pisaca: *Lučić*, *Marulić*, *Zoranie*, *Hektorović*) = *creda* (Jakče) = *čereda* (Istra, s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *čr*, upor. *čerivo* /ŽK/, *čerep* /ŽK/ »1° sinonimi: stado goveda, krdo, grex (jato riba, Hektorović)«, 2° red, izmjena, series«). Riječ je potvrđena samo u zapadnim hrvatskim krajevima, u istočnim srpskim je potisnuta od *krdo* i *stado*. Nalazi se još u bug. *č(e)redá*, *carda*; *črijeda* je iskonstruiran jekavski oblik koji nije potvrđen u narodnom govoru. Vuk i Daničić poznaju *créda* samo u crkvenom jeziku: *créda* (*po manastirima i crkvama*) *ordo: sadje njegova creda*. Kad *ARJ* kaže da je to prema istočnom govoru, onda to nije ispravno. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba obrazovana pomoću sufiksa *-daj-do* kao *čedo* (v.), *govedo* (v.), *krdo* i *stado*. Odatle: radna imenica *čredar* m (hrv.-kajk.), denomanl na *-ati erdat se* (Rukavac, Istra) »rediti se u nekom poslu«. Da se ta riječ govorila u Panoniji, u Daciji i na čitavom -Balkanu, u značenju »stado«, dokazuju pored bug. *č(e)redá*, još madž. *cseréda* (*é* < *e* kao u *szęmséd* < *sęsedz*), odatle, nakon gubitka srednjeg samoglasa *é* kao u *pojata* (v.) > madž. *pajta* i prema vokalskoj harmoniji, *csorda*, drum. *cireada* f, odatle rumunjska radna imenica *ciredar*, i arb. *čerdhë*. Madžarski slavizam ušao je natrag u naš jezik, i to na onom teritoriju gdje je nestala praslav. *creda*: *cōrda* f (Vuk) »sinonimi: krdo, stado; konjska corda (Varoš, Slavonija)«. Odatle: radna imenica na *-as* (v.) *cordai*, gen. *-aša* m

(Vuk, Srijem), odatle opet prezime na *-ič* *Čordašić*. Madžarski slavizam posuđuje. i erdeljski Rumunji: *ciarda* = *ciurdá*. Neobičan je hrv.-kajk. *čarad* m »Haufe, Trupp, Herde« s fonetskog gledišta ako je posuđeno iz madž. *csorda*, kako misli Štrekelj. Prije će biti da se ne radi o posuđenici, nego o *čreda sa *é* > *a* kao u *Čatež* < *créiez* od *crei* (v.). Upor. neutrum *crédo* (hrv.-kajk., Belostenec), gdje je praslavenska riječ prema *stado* i *krdo* prešla među neutra. Mogućan je prema tome i prijelaz među maskulina, upor. *kfd* pored *krd*; *a* u *čar-* bio bi umetak kao *e* u *čerivo*, *čerip*, da se ukloni teška suglasnička grupa. Riječ je ie., baltoslavenska (*kerda-), sveslavenska iz praslavenskog doba, kao pastirski termin. U litavskom je potvrđena samo u radnoj imenici (*s*)*kerdžius* »pastir«, izvedenoj od *kerdā »grex«. Baltoslavensku riječ posuđuje Finci: karelijsko *herda* »series«. To je prvobitno ie. značenje. Stprus. *kērdan* »vrijeme« odnosi se semantički također na značenje »séries«, upor. stvnjem. *herta* »vices temporum, vicissitudo«. Upor. još got. *hairdeis* »Hirt« od *Herde* i kimr. (= kelt. u Walesu) *cordd* »četa«. Postoje još usporednice u sanskrtu *śardhas* »stado, četa«, *avesti* i staroperzijskom koje ukazuju na ie. *k*, dok slavenske na *k*. Na *k* upućuje i *krdo* *n* (Kavanjin, Ljubiša) istog značenja kojega i *creda*; *krd* pored *kfd* m glosira se nejasno »stado domaćih životinja naročito stanja«. Maskulinum posuđuje Dakorumunji: *cīrd* m »roj, četa«. Odatle: radna imenica na *-ar* *krdār*, gen. *-āra* m (Vuk) »svinjar« prema f na *-ica* *krdarica* »čuvarića ovaca«, deminutiv na *-šče* (*-bc* + *-bce*) *krdašče*, na *-nica* *krdnica* »1° krmača, 2° više svinja na okupu (Kurelac)«, denominai na *-iti krditi* (Crna Gora, objekt *ovce*) »čuvati«, *zakfditi*, *zākrdim* (Piva-Drobnjak) »steći krd ovaca«. Važna je izvedenica na *-elj-elo*: *krdelo* (Belostenec, slov., slvč., ukr. i polj.) koja je potvrđena u starom jeziku, a morala je biti raširena u 8. v. u južnoslavenskome jer je posuđuje Novogrci to γκρινιτέλλι (izgovori *gri-deli*) »stado svinja«. Sufiks sjeća na sufiks *-ellus* u prov. *tropol*, fr. *tropeau*. Riječ *krd* se ne nalazi ni u bug. ni polj. ni rus., nego u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom. Budući da je teško protumačiti *ɔ* (*kzrdz) pored *kerda, postoji mišljenje da je *krd(o)* posuđenica iz gotskog ili stvnjem. *kortar* »stado«, ali za mogućnost slavenske varijante *kzrdz govori keltsko *cordd*. Prema tome je najvjerojatnije mišljenje Briicknerovo, da je *krd* varijanta od *creda* kao polj. *kwiat* prema hrv.-srp. *cvijet*; *krdo* se upore-

duje još sa sanskrt. *śardha-* »isto« i arb. *her-de* < ie. *skrdhis, lit. *(s)kerdzius* »pastir« (Barić).

Lit.: ARj 2, 61. 77. 78. 5, 497. Vuković, SDZb 10, 385. Mažuranu, 176. Miklošič 32. 155. SEW 1, 144. 666. Holub-Kopecný 358. Bruckner 228. 582. KZ 46, 233. 48, 207. 51, 227-228. ZSPH 4, 216. Mladenov 687. Trautmann 127. WP 1, 424. ZbNŽ 25, 140. Gombocz-Melich i, 1154. Tiktin 293. Štrekelj, DAW 50, 13. Ribarić, SDZb 9, 138. Matzenauer, LF 1, 35. 8, 46. Hirt, PBB 23, 332. 348. Boisacq 496 Vasmer, RSI 6, 182. GM 151. 446. Barić, PPP 1, 231. 236-237 (cf. J F 3, 200). Obnorski, IzvORJAS 19, 4, 99-102 (LF 47, 256). Kiparsky 102-103. Agrell, Balt.-slav. Lautstudien 25. Machek, Slávia 16, 187. Stieber, Blice zbornik 341-344.

eresio n (hrv.-kajk., Hrvatska Posavina; Budmani bez potrebe jekavizirao u *črijeslo*) »kora od drveta sasječena ili na prah smrvljena kojom kožari učinjaju«. Odatle denominal (faktiv) na *-iti crediti* impf, »učinjati kože, staviti kožu u posudu napunjenu vodom u kojoj je kora«. Budmani jekavizirao *črijesliti*. U tom značenju slov. *eresio* n »Gerberlohe, Baumrinde«, bug. *čereslo* i češ. *tříslu*. Nom. pl. *eresia* (16. v.) »lumbi«, stcslav. *eresia* ne živi danas u hrv.-srp. gdje je zamijenjen s *útroba* (v.), *ošit* (v.). Upor. got. *hairpra*. U slov. *crédo* ima i specijalizirano značenje »pretni v orehu, Scheidewänder in der Wallnuss«. Riječ je doduše po fonetskom i morfološkom izgledu balto-slavenska, ne po semantici: stprus. *kersle* »Hauc«, lit. *keršlas* »željezo za puštanje krvi, čimbistra«. Sva se baltoslavenska značenja dadu ipak izvesti od ie. korijena *(s)qer- raširenog formantom *-t* (v. *cra*, *crtalo* i raširenje formantom *-s* u *irez*). Na ie. *(s)qert- došao je sufix *-tlo* ili *-slo* (v. *čislo*) za tvorenje apstrakta. Slog *čre-* nastao je kao i u *črez* po zakonu likvidne metateze (praslav. *čerslo). Prvobitno značenje »ono što rastavlja > oruđe čime se reže, stvar koja se reže« prenijeto je na koru. S prijevodom *aort-* postoji riječ i u lat. *cortex*, gen. *-ids* »kora«, odatle *krka* f (Dalmacija) »kora koja služi ribarima za bojadisanje mreže«, posuđena od dalmatinskih Romana koji nestadoše.

Lit.: ARj 2, 78. 79. Pleteršnik 1, 110. Mladenov 683. Miklošič 41. SEW 1, 148. Bruckner 583. Trautmann 1, 579. Uhlenbeck, PBB 22, 539. 30, 286.

črez, arhaički prijedlog s akuz., potvrđen kod pisaca od 14. v., »preko, radi, kroz«. Nije više u upotrebi na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika,

nego samo u narječjima. Kod ikavaca čakavaca ŽK: *cei* (~ *Peščak*), *čez* (~ *Leskovaču*), *čež* (~ *njega*), *čeza* (~ *me*), zbog disimilacije sa imenicama koje u osnovi imaju *r* (primjeri *čez goru*, *čez brdo*), gubi r. I u slovenskom, gdje je u živoj upotrebi, može također izgubiti r. Tako i u *Jačkama* (ugarski Hrvati) i kod Vite-zovića. U narodnoj pjesmi još sa e u suglasničkoj grupi *čr*: *čerez*. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru potisnut je od *kroz*, prijedlog s akuz., »durch, propter, per, radi, poradi, s pomoću, posredstvom« i prilog *kroza*, kod starih pisaca i *krōzi*; *krozie* i *krozju* potvrđeni su kao prilozima. Kao prijedlog i prilog govori se *skroz* (16. v., ŽK), *skroze* (J. S. Reljković) = *skrozê* (13. v.) = *skrozi* (Istra, najstarija potvrda 1351.: *skrozi Vika*). Kad je samo prilog, pojačava se *skroz* na *skroz* (pored *na skroz*) »potpuno, sasvim« (ZK), možda prema njem. *durch und durch*. Oblik sa *s-* je prvobitan jer je nastao od *skvožê*. Početno *s-* i dočeto *-e* je otpalo, a r je došao mjesto v zbog unakrštanja (kontaminacije) sa *črez*. To unakrštanje još je vidljivo u obliku *krêz*, gdje je prema *črez* i samoglas o zamijenjen se; *krêz* pored *skrez* govori se u Vodicama (Istra). U književni je jezik ušao složeni pridjev *krezub* (v.). Upor. još ukr. *kerez*, rus. *skrezb*. Od priloga *skrozi* tvore se: novi prilog dodavanjem sufixa *-mice* (upór. *letimice*) *skrozimice* i pridjev na *-on*, u sr. r. također u prilozima službi *skrozno* (Pjevanija Crnogorska). Odatle denominal na *-irati* (v., upor. *čufirati*, *urudžbirati*): *skrozirati* (Salvonija, Čačaga-jevci). Još postoji u rustičnom prijevodu: *skrz* pored *křz* (Vodice) = *skrze* (prijedlog s gen., Budinić dva puta) = *křz* (Kosmet) prijedlog »kroz« pored *kriz* i *kroz*. Posljednja dva lika su nejasna. Upor. bug. *črez*, *kroz* i *kráz*. Prema tipu složenih prijedloga *poradi*, *zaradi* i kauzalno *kroz* pojačava se sa *cijec* (v.): *krocijec* (sa *zc > c*), a u prostornom značenju i sa *sred*: *krdsred* = *krosred* *njive* (Kosmet, sa *zs > s*, upor. arb. *nemjet* < lat. *inter mediu*), a kao prilog *naskroz* »skroz«. Lik *skvožê* očuvao se kao prijedlog s gen. u obliku *skūzi* s gen.. (ŽK: *skūzi dice* »zbog djece«). Prijedlog *črez* slavenska je kreacija od ie. osnove *qer-* »radi« proširene s formantom *-i*: *(s)kers. To raširenje je baltoslavensko: lit. *skersas* »quer, schielend, Zwerch«, lot. *skers* »quer«. U staropruskom postoji i prijedlog odatle *keršan*, *kiršan*, *ķirša* »preko«. Upor. još grčki pridjev (έγ)κάρσοσ »kriv, kos«, -z mjesto -s potječe

od kontaminacije sa *skvožê*. Slog *čre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. *skozi* (v.).

Lit.: ARj 1, 944. 2, 18. 78. 5, 524. 526. 529. 612. 619. 625. 7, 617. 15, 347-9. 358. Mažuranie, 1319. Miklošič 115. 425. SEW 1, 148. Bruckner 496. ZSPH 2, 307. KZ 51, 228. Trautmann 129. WP 1, 590. Mladenov 688. Ribarić, SDZb 9, 191. Eiezo-³vić 1, 326. 330. 336. Bugge, IF 1, 446. Boisacq 212-213. Matzenauer, LF 7, 37-38. NJ 1, 93.

črvljiti, -zm impf. (Belostenec, Stulić) »brbljati«. Nejasna onomatopeja. Homonim *crvo-ljiti* (Srbija) »sitrno što raditi kao plesti, vesti«, s ovim je u vezi *črvljčiti* (Lika) (*ná-*) »djelati, rezati, strugali od besposlice«. Ako su to izvedenice od *crv* = *crv* nije jasno izvođenje, a ni značenje »brbljati«. Upor. onomatopeizirane glagola *vrjeti se* u *vrpoljiti se* (v.).

Lit.: ARj 1, 855. 7, 222.

cubar, gen. *-hra* m (15. v., Vuk) »biljka saturēja hortensis«, odatle deminutivi na *-ič čubrić* »serpillus«, na *-ica čubrica* i (Kosmet, bug. *čubricid*) »1° mirišljiva trava koja se suši kao začim za jelo, 2° toponim«, odatle *čubričica* (ibidem) »plemenjena čubrica«, na *-SA > -ák čubrak* *dívli* »neka trava«, (s umetnutim *m* pred labijalom) *čumborak*, gen. *-rka* = *čumborčić* »saturēja hortensis« = na *-ika čubrika* (također bug.) »isto«. Vokal u je nastao iz včlarnog nazala *ç*. Madžari posuđiše *csombor*, dok Rumunji imaju *cimbru* s palatalnim nazalom kao Poljaci *czabr* ali taj nazal nije potvrđen u južnoslavenskom. Posuđenica je iz gr. θύμβρος/θύμβρα. Zamjena grčkog interdentalnog spiranta θ sa č naliči na afrikátu *z* u tal. *zio* < gr. θείοσ. S tim se slaže varijanta *čupar*, gen. *čupra* (Vuk) »isto« i *cabr* (Stulić, Šulek) ako to nije griješka; *p* za gr. *b* nalazi se i u *čupar*. Značajni je još oblik *nōne* m »isto« sa i mjesto *u*. Posve nejasan je lik *kuhar*, gen. *-bra* (Stulić, Kuzmić, Šulek) sa *k* mjesto *č*. Mišljenje da je *cubar* posuđenica, nije općenito prihvaćeno. Bruckner ga izvodi od ie. korijena **kem-l*skem-*, prema Sobolevskom je u vezi sa *čemerica*, *čemerika* (v.), stvnjem. *hemera*, lit. *kemarii*.

Lit.: ARj 1, 752. 859. 2, 20. 82. 99. 101. 5, 714. Elezović 2, 456. Miklošič 36. SEW 1, 100. 142. 160. Bruckner 73. RSI 3, 264-265. Vasmer, RSI 3, 225. Mladenov 688. Sobolevskij, Slávia 5, 445. Gombocz-Melich 1132. Pušcariu, DLR 2, 408. Tiktin 350. Rohlf 796.

čubra f (Lika), akcentat je kao u *Mile*, značenje je »ime kozi«, zbog toga ovamo oion/o(Vuk) »ime jarcu« i možda prezime *Čubrilović*. Pridjev na *-ost čubrast* (Vuk, Crna Gora) od iste je osnove, a značenje mu je isto koje i pridjevu na *-av čulav* (Vuk) »bez ušiju, u koga su malene uši (o ovnu i ovci)« od *čula* f (Vuk, Lika) = (s hipokorističkim akcentom) *čula* (Lika) »ime ovci u koje su malene uši«, odatle sa hipokorističkim sufixom *-an* (kao u *Milan*) *čulan* »ime ovnu«, sa *-ovka čulovka* (Lika) »ime kozi«. Ne zna se kako se odnose nastavci *-bra*, *-brilo* i *-la*, ali se zna da je osnova *čul-* u ovom značenju balkanizam: rum. pridjev *ciul* (*oae ciulă*) »ohne Ohren, mit sehr kleinen Ohren« = *čulav* (Vuk), bug. *čul* »bezuh«. Odatle rum. denominal *a ciuli urechile* »die Ohren aufrichten, spitzen« = *čuljiti*, *načuliti* (*uši*), *-čulim* = *oculiti* (Vuk) = *čuliti* (Dalmacija) »čekati« = slov. *culiti*. U madžarskom narječju Polovaca i Sikulaca raširiše tu pastirsku riječ rumunjski pastiri u Karpatima: *esula*, kao i u českomoravskoj narječja *čul'ena*, *čulka*, u ukr. *čulyj*. Iz hrv.-srp. došla je i u slov. *sul*. Suglasnik & varira s *č*: *čulav* (Vuk) »nemajući uši ili malenih ušiju«. Homonim je *čula* f (Bačka) »neka igra kao u Srbiji *krmača*, ispor. *svínkati se*, ŽK, »igrati se svinkanja«. Od takve osnove je deminutiv na *-ica čulica* f »suvrst vinove loze« (ne zna se gdje se tako govori). Buba *ymbioiis Redt*, zove se *čulin* i *čulonoša* m »claviger Preissl«. Ni za te nazive ne zna se gdje se govore; buba je mogla doista biti nazvana po pastirskom terminu, ali za vinovu lozu i za igru nema podataka iz kojih bi se moglo zaključiti da su ti nazivi etimološki isto što i pastirski termin. Pored *-bra*, *-brilo*, *-la* dolazi i nastavak *-ka*: *čuka* pored *čuka* (Lika), također s hipokorističkim akcentom, »1° ovca bez ušiju, 2° općenito ime ovaca u Hrvatskoj Krajini«, također s hipokorističkim nastavkom *-an čukān* (Lika) »ovan bez ušiju«. Daničičevo izvođenje od tur. *kulak* »uho« (odatle današnji naziv bogatog seljaka) ne objašnjava ništa, ni semantiku ni fonetsku stranu, jer tur. *k* ostaje neizmijenjeno kad je pred *ajaju*, samo pred *e* prelazi u *č* (tip *čemer*). Leksikološki je problem komplicira ako se dalje uporedi sa *čut* — *šut* (v.).

Lit.: ARj 2, 82. 97. 99. 153. 7, 248. Tiktin 366. Farcia 87. 446.

čudo n (danas po deklinaciji *-o*, u stcslav. gen. po suglasničkoj deklinaciji na *-es*: *čedese* kao u *slovo*, *slovese*; otatak deklinacije *-ri-* je pl. *čudesa* pored *čuda*; u Vodicama u Istri odatle novi singular po deklinaciji *-o*: *čudeso*,

pl. *čudesa*; *čudeso* n i u Kosmetu, tako i inače u 17. i 18 v.) »1° od 13. v. glavni kršćanski termin: miraculum, 2° pejorativno: niko i ništa, nevaljanac (Vodice)«. Interesantna je hibridna rečenica *dete te čuda* u značenju »budi bog s nama«, u kojoj je glagol arb. *me gjetë* »naći«. Odatle od osnove -o pridjevi na -*bn*, -*ovit*: *čudan*, *čudna* (13. v.), upor. *dočudan* (ŽK) od sintagme *do čuda*; *čudovit*. Od pridjeva na -*bn* tvore se dalji na -*ovat* *čudnovat* (16. v., Vuk) = *čudnovat* (Kosmet), na -*ovast* *čudnovast* (Obradović), na -*ovit* *čudnovit*, *čudovit*, *čudnovast* i *čudnovit* nisu ušli ni u književni ni u opći saobraćajni govor. Pridjevi od osnove *čudes-*: *čudesan*, -*sna* (13. v.) i apstraktum na -*stvo* *čudesstvo* n (Vrčević). Od *čudovit* apstraktum je na -*ište*; *čudovište* m (Stulić), po Marelicu rusizam. U jednoga pisca 18. v. apstraktum na -*luk* (v.) *čudaluk* m i na -*je* *čude* n (16. v.). U književnom jeziku upotrebljava se izvedenica na -*ak* (v.) *čudak* »Sonderling« (također bug. *čudák*) za koju nema starih potvrda. Odatle Martićev pridjev na -*bn*: *čudačan*, -*čna*. Femininum *čuda* potvrđen je samo jedanput u 18. v., ali prilog *čuda* (Vodice, ŽK) »mnogo« po postanju je n. pl. U Pivi-Drobnjaku govori se u tom značenju izvedenica sa slav. sufixom *čudevenije* n; *čudo* je u tom narječju i upitna partikula u značenju »zašto«. Denominál na -*ovati*: *čudovali se* (16. v.), koji se danas ne govori nego faktitiv na -*iti*: *čuditi se* impf, (*iš-*, 15 v., Ljubiša, *na-*, *za-*), odatle germanizam *čudi me* < njem. *eswundert mich* mjesto *čudim se*). Riječ nido ušla je i u antroponimiju praslavenskog tipa od dva člana (tip *Slavomir*): *Čudomer*, -*mir*, kao toponim u izvedenici na -*ići* u pl. *Čudomerići* = *Čudomiriä*, 1451. Potvrđena je i izvedenica na -*an* (tip *Milan*) odatle: *Cudomiran*, i zamjena drugoga elementa -*mir* sa -*mil*: *Čudomil*, sin Bele Uroša i stric Stefana Nemanje. Kako je *čudo* kršćanski termin par excellence, postoji i složen pridjev na -*bn*: *čudotvoran* (18. v.) i odatle radna imenica na -*bc*: *čudotvorac*, gen. -*rea* (Vuk, 13. v.). Kao kršćanski termin *čudo* je ušlo u rumunjski kao *ciudă* f, ali to nije dokaz da je i južnoslavenska osnova rumunjskog slavizma bila f jer je rum. -*a* pravilan refleks za slav. -*o*, odatle rumunjski pridjev na -*at* *ciudat* (upor. i bug. *čudat* tako da rum. -*at* u ovoj izvedenici ne mora biti lat. -*atus*), cine. *ciudă* i glagol s grčkim nastavkom *ča dudui* »čuditi se«, madž. *csoda*, *csuda*, arb. (Gege) *čudë* f i izvedenica na -*ia*: *čudt*. U semantičkom pogledu *čudo* je izvedenica od osnove primarnog glagola *čuti*,

čujem (v.) dobivena s pomoću sufixa -*do* (kao *stado* od *stati*, v.) iste prirode kao lat. *miraculum* od *mirare* ili *divo* n »čudo« od *diviti se*. Semantički razvitak *čudo* od *čuti* odgovara primitivnom mentalitetu: *stani pa gledaj — divi se, čudi se* \ Razumljivo je da je ta riječ bila vrlo pogodna za kršćansku ideologiju u vrijeme kad je bila leksična građa, tj. kad je značila »ono što se pročulo, o čemu se počelo govoriti«. S kršćanstvom je postala prava riječ, tj. termin. Ie. je baza *geu-do-s od osnove *geu »čuti (v.), čutjeti (v.)«, u prijevodu prema gr. *χῦδος* »slava, čast«.

Lit.: ARj 2, 90. 95. 96. 4, 84. 7, 239. KZ 43, 317. 45, 54. 237. Miklošič 37. 357. SEW 1, 161. Bruckner 67. WP 1, 369. Mladenov 668. Gombocz-Melich 1, 1122. Ribarić, SDZb 9, 142. Vuković, SDZb 10, 406. Maretić, NVf 3, 191. GM 449. Matzenauer, LF 7,40. Boisacq* 37-38. 529. Moskovljević, NJ 1, 80. Elezović 2, 456.

čuka f (Kosmet) »1° brdo, greben, Bergspitze, Berggipfel, Anhöhe, Hügel, 2° veoma raširen oronim i toponim u Srbiji i Makedoniji«. Balkanska riječ možda mediteranskog podrijetla (upor. *tuku* »Hügel« u Gaskonji od *tuk* »isto«): arb. *Suka* (Ulcinj, brdašce, poluotok u moru, *Punta Sukes*), *čuke* (Toske), ngr. u Epiru *τοοῦχα* »Hügel, Geschwulst im Gesicht«, bug. *čuka*, *čukara*. Prema Mladenovu ide pod ie. korijen **keu-*, upoređujući sa got. *hauhs*, nvnjem. *höh*, *Höhe* i lit. *kaukarą* »Hügel«. Ovamo ide možda *čuklin* (Crna Gora) »grosser vorspringender oder überhängender Fels«. Upor. toponim *Čukljenik*. V. *lukalj*.

Lit.: ARj 2, 97. Elezović 2, 457. Mladenov 689. ASPH 34, 383-389 (cf. IJb 2, 165). GM 449. REW* 9021. GIGD 5, 244.

cukalj, gen. -*kija* m (Vuk, Ljubiša) »1° u vrhu buta kraj za koji se drži cerek kad se nosi, 2° klin u kući o koji se puške vješaju«. Daničić pomišlja na-domaći izvor i uspoređuje sa *kuka* (v.), ali madž. *csukló* »poples« ima isto značenje. Još treba usporediti *cukija* f (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) »membrum aliquo sui parte mutilum, laesum«, odatle hrv.-kajk. pridjev na -*av* *čukljav* »sinonim: kljast«, zatim Vukov pridjev *čuklja(i)iv* (o konju) »u koga, kad trči, koljena udaraju jedno o drugo«.

Lit.: ARj 2, 97. 98. Mladenov, ASPH 34, 390-392. Gombocz-Melich 1210.

čukat', -*am* impf. (Kosmet, bug.) »1° kucati, lupati, udarati, svirati u kakav instrument (prâporak, čüngur, tamburu (v.) goč (v.), 2°

figurativno (metaofra): ubijati po malo, 3° (s objektom *kukuruz*) skidati zrnje s klipova (Makedonija)«, s prefiksima *na-*, *za-*: *načukati*, -*am* pf. (Kosovo polje) »nabiti špice u glavčinu«, *zacukati*, -*ām* (Vuk) = *zacukat* (Kosmet) »zakucati, sabiti«. Odatle skraćeni imperativ ili bolje onomatopeja *čuk*, koja se opetuje, *luk čuk na vrata* (Kosmet), također bug. Odatle pf. na -*nu-* -*cuknut*, -*em* (Kosmet) »kucnuti, udariti« i pridjev na -*nut* (upravo prošli particip na -*r'*) *cuknut* (Kosmet) »luckast«. Upor. *čaknut* (Hrvatska) »pripit«. Mikalja i Stulić imaju *cuknuti*, -*em* pf. kao »sinonim: poljubiti, cjelivati« koje treba uporediti s madž. *csók* »poljubac« ugrofinskog podrijetla i sa rum. *tue* (Cihac) istog značenja. I ovo su zacijelo onomatopeje. Ovamo možda kao postverbal ž. r. *čuka* »neka igra«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je. Valjda u istočnim krajevima jer riječ potvrđuje Pajo Marković. Glagol je *cuknuti*, *čuknēm* »potjerati čuku u igri«. U šatrovačkom govoru (argotu) zidara i lončara u Siriniću (Prištini?) izvedenica na -*ač* *čukač* znači »časovnik«, u veškarskom *čukalec* »časovnik«, *čukačot* »čekić«. Posljednje dvije izvedenice morfološki nisu posve jasne, -*ot* u *čukačot* mogao bi biti bugarski i makedonski član -*ot*, a *čukalec*, ako je naglas na *a*, deminutiv na -*bc* od *čukalo*.

Lit.: ARj 2, 97. 98. 7, 239. Elezović 2, 203. 457. Mladenov 689. Trojanović, JF 5, 224. 225. Vasmer, RSI 3, 264. Mladenov, ASPH 34, 385-386.

čukati², -*am* impf, »pozivati kokoši glasom cm«. Ova onomatopeja glasi kod Vuka sa *č* mjesto *či* dodatkom -*k*: *čuk*, *čuk*, odakle glagol na -*ati* *cukati*, -*ām* impf, »pozivati kokoši glasom čuk«. Potvrda je dragocjena jer nam objašnjava postanje -složenog glagolskog sufixa -*kati* (v.) koji služi za tvorenje glagola od onomatopeja. Odatle je zacijelo izvedenica na -*avica* *lukavica* f kao naziv za pticu »oedicnemus crepitans«. Ne zna se gdje se govori. Možda u Dalmaciji. Neka buba »phylax Brüll« u Šlosera zove se *čukin* m, ali se ne zna gdje se govori, koje su varijante, koji je akcentat, ni u kakvoj vezi stoji s onomatopejom. Mora se označiti kao nezrela za etimologiju. V. *čuk čuk*.

Lit.: ARj 2, 98. 151. 152. Hirtz, Aves 79. Fink, Im. 16.

cukija f (Vrančić, 17. v., na žalost s neodređenom glosom) »neko odijelo«. U slovačkom *čukla* znači također vrstu odijela. Od madž. *csuklya* < lat. *cuculia*.

Lit.: ARj 2, 98. Gombocz-Melich 1, 1210.

čukov m (Zore, južna Dalmacija ?) »riba koja se zove i *päs*«. Upor. tal. *ciuchello* m (argot) »cane«, slično i u ostalim evropskim argotima. Ovamo ne ide *džukela* (v.).

Lit.: ARj 2, 98. DEI 2, 969.

čukunda f »biljka polygonum bistorta L.« = *čukundeda* f u istom značenju. U posljednjem umetnuto *n* pred *d*, valjda opetovanje prvoga *n*: *čukundenda* f »slákov koren, slakovina«. Ne zna se gdje se govore te riječi.

Lit.: ARj 2, 98.

čukundruk m (Vuk) »1° kukuruzni klip bez zrnja; sinonimi: čokov (v.), okomak (v.), klasunac (ŽK), 2° cikla, cvekla, béta vulgáris, rapa rubea (Stulić, Šulek)«. Balkanski turcizam (*çugundur*): bug. *čukundúr*.

Lit.: ARj 2, 98. Mladenov 689.

čul m (Vuk, narodna pjesma) »konjski pokrovac« = *čul*, gen. *čula* (Kosmet) »pokrovac za stoku«. Rašireno s perz. sufixom -*tar* (-*dar*) od glagola *darem* »imam« (upor. *mühürdar*, *teferdar*): *čoltar*, gen, -*ára* m »konjsko pokrivalo«. To isto s disimilacijom 1) *l-r* > *l-n*: *čultan*, gen. -*ána* m = *čultan* za *o* < *u*, 2) *l-r* > *n-r*: *čuntar* (hrv.-kajk.) »dorsuale, pokrovac, čaprag«. Balkanski turcizam (tur. *çul*, *cuidar*) iz oblasti konjogojstva (upor. *at*, *ergeka*): bug. *čul*, *cullar*, arb. *cull* »Decke« (Gege), ngr. το τσοῦλι.

Lit.: ARj 2, 59. 99. Mladenov 689. GM 449. Lokotsch 443. Bruckner, KZ 48, 176. Škrekelj, DAW 50, 15.

čuma f (16. v., Vuk, Ljubiša, Milićević, istočni krajevi, bug., makedonski) »1° kuga, 2° guka, krvga za rogovima kod govoda i ovnova (Krnica, Istra)«. Pridjev na -*bn* > -*an* *čuman*, *čumna*. Deminutiv *čumica* (Srbija, Milićević). Denominali *čumijati*, -*am* impf. (Dalmacija [?], Pavlinović) »strnuti i svenuti«, *čumijehati* impf. (Stulić) »pedetentim deficere« morfološki su nejasni. Imenica je balkanska riječ: rum. *ciumă*, bug. *čuma*, tur. *cuma* »Pest«. Potječe od gr. *χῦμα* sa *v* > *iu*. Upor. *cima*, *čibuljica*, *čumak*.

Lit.: ARj 2, 99. 160. Ribarić, SDZb 9, 142. Mladenov 689. ASPH 33, 7-10. Lokotsch 445. SEW 1, 163. Brückner, KZ 45, 110. Capidan, DRom 3, 142-144. (cf. IJb 11, 200). Diculescu, DRom 4, 477. (cf. IJb 12, 128.). Sobolevskij, RFV 65, 409. si. (cf. RSI 5, 266). Vasmer, RSI 4, 172. REW² 2438.

čun m »sinonimi: čamac, barka«. Nije danas općenit naziv u hrv.-srp. nego turcizam *čamac*, gen. -*mca* (v.). U tom se značenju čuje samo u zapadnim krajevima. Turcizam je potisnuo baltoslavenski sveslavenski termin iz praslavenskog doba (*čbInъ) među zanatske termine, u terminologiji tkalačkog stana. U Kosmetu se *čun* govori samo gdjgdje kao tkalački termin. U tom ga je značenju zamijenio u tom kraju turcizam *mećik* (i *menka*). Deminutiv na -*tko*: *čunak*, gen. -*nka* m (Vuk) »radius textorius, Weberschifflein«, odatle radna imenica kao naziv oruđa na -*jar*: *čunčar* m »tkalačko drvo predom omotano (Vrhovac, Jaska)«. Drugi deminutivi na -*ka*, -*čić*, -*ica*, -*bc*, -*jak* i -*fo* metaforički se prenose: *čunka* f »rilo u psa, mačke«, *lunjah*, gen. *čunjka* m (Vodice, Istra) »svinjsko rilo, upravo samo krajnji dio sa dvije nosne šupljine«, *čunčić* m, *čunica* f (Vuk), *čunj* (Ljubiša), *čunjac*, gen. *čunjca* m »plod biljke colchicum autumnale«. Važna je činjenica za povijest razvitka značenja da u Lici na Pučini (ovako se zove rijeka Gacka u Liješću, gdje je još u uporabi monoksil) *čun* označuje »dva kraja plavci (naziv za barku, upravo monoksil), na kojima sjedi veslač; *čun* je u Lici dio plavi (= monoksila) dok u rus. *čelnok* znači »monoksil«. Rusko značenje nastalo je po zakonu sinogdohe. Po tom zakonu razvilo se i hrv.-srp. značenje *čun* »čamac«. To je značenje i sveslavensku i potječe zacijelo još iz praslavenskog doba. Ali prvobitno se značenje očuvalo na Pučini u Lici, na rijeci Gackoj. Ono odgovara i ie. korijenu *(*s*)*qel-* »rezi« koji se nalazi u prijevodu *kaljem*, *klati* (v.), *prokole* (v.). Samoglas u *čun* nastao je iz sonantnog / kako se vidi iz lit. *kelnas* »čamac«, lot. *celiava* »mali čamac«. Riječ *čun* je u slavenskim jezicima izolirana, bez leksikološkijske familije, dok u baltičkim jezicima ima svoju familiju, kao glagol *kelti* »dignuti, nositi, preko vode otpremati; *čun* je prema tome izvedenica s pomoću formanta -*n* od glagolskog korijena koji ne postoji u tom prijevodu u slavenskim jezicima, nego samo u prijevodu *kol-*: *kaljem*, *klati*. Riječ *čun* je sveslavenska kulturna riječ i posuđuje se: arb. *sule* f »kleiner Boot (Gege)«, njem. *Zulle*, *Zülle* < *člnъ*, austrijsko-njem. *čimákl* (i u Osijeku), mađ. *csalnak*, odatle rum. *cin*, *cinei*. Mladenov upoređuje arb. *sule* sa slov. *süli* »drvena posuda u kojoj se sprema skuta«.

Lit.: *ARj* 2, 100. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Elezović 1, 402. 2, 458. *Tiktin* 351. *Gombocz-Melich* 1140. *Miklósie* 31. *SEW* 1, 166-7. *Bruckner* 80. *Trautmann* 125. Vasmer, *RS*

3, 265. *GM* 395-396. *Boisacq** 869. Meillet, *RES* 7, 5-8. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Matzenauer, *LF* 7, 31. Rudnički, *SO* 14, 232. i sl. Mladenov, *SpBA* 6, 73. sl. (cf. *Jb* 8, 198).

čupati, -*am* impf. (Vuk, 19. v., depreverbativ od *il-*, *na-*), također slov., »arrachers«, raširen na čitavom štokavskom teritoriju, na zapadu ga zamjenjuje *pūkati* (ŽK). Brojne su imeničke i pridjevske izvedenice: postverbalni *čup* m = *čupa* f (Vuk, 18. v.) »fasciculus capillorum«, *čupi* m. pl. (Dubrovnik) »die ausgekämmten Haare«, deminutivi na -*ik* *čupak*, gen. -*pka* m, na složen deminutivni sufix -*erak* *čuperak*, gen. -*érka* m (Vuk, upor. ukr. *čuper* »Haarschopf«), na -*ica* *čupica* f (Vuk) »ženska kopča, viilus; preneseno: zatiljak, nuque, prema zakonu sinogdohe od: mjesto gdje se nalazi čupica«, na -*ka* *čupka* f (Brač, Makarska) »lupar (u ribarskoj terminologiji, upor. *čup*), na -*arka* *čuporka* f »ime ovci«. S romanskim deminutivnim sufixom -*ellus* *čupjele* f (Stulić) »srebrnaste škarice (ovako nazvane, jer čupaju ?)«. Augmentativ na -*ina* *čupina* f. Pridjevi na -*ast* *čupast* (o suknu, Dalmacija, Podgora, Pavlinović), -*av*, -*ljiv* *čupav* »sinonim: nepočesljan«, također bug., poimeničen sa -*bc*, -*ica* *čupavac*, gen. *čupavca* (Srbija, Lika) prema f *čupavica* (Lika), također kao naziv biljke, u tom značenju s dvostrukim deminutivnim sufixom *čupavčica* f; *čuperljiv* (Pavlinović, o djetetu) »gavežljiv (v.) u jelu«. Poimeničen part. perf. na -*ica* *čupanica* f (Vuk) »vuna s mrledine očupana«. Važan je hipokoristik *čupa* f »1° nepočesljano čeljade, 2° sluškinja prve godine, 3° djevojka« od *čupavica* f; u Makedoniji: *čupa*, pl. *čupinja* = bug. *čupa* (jugozapadno), odatle deminutiv na -*ica* *čupica* »sinonim: mōnūce, mqma«. Taj termin posuđiše Arbanasi: *cupe* f »langes Haar > Mädchen«. U Dubrovniku dobio je taj hipokoristik *m* pred labijal (upor. *čombo* < *cobo*, v. *čovjek*) i *r* poslije njega da se izrazi pejorativnost te lat. deminutivno -*ella*: *čumprela* f »prosta djevojka«. Kao *čupa* što postade balkanizam, tako i pejorativno *čupra*: ngr. u Epiru i Kefaloniji τσοῦπρα »Tochter, eigentlich Mädchen«, deminutiv τσοῦπροῦλα (Aravandinos), arb. *cupre* f. Ovamo je došla zacijelo od nekadašnjih epirskih Slavena. Upor. pejorativno *čupara* f (Srbija) i u Dubrovniku *cūncupa*, gdje stoji *c* mjesto *č* i tursko udvostručenje početnog sloga (tip *gozgo* »posve gos, Bosna, Mrkonjić, i *bambadava* »posve badava«), oboje zacijelo zbog pejorativiziranja. Postoji i hipokoristik *čupo* m »čupavo muško čeljade«, ali taj nije doživio

toliko raširenje na Balkanu kao *čupa*. Od glagolskih izvedenica treba spomenuti deminutive na -*kati*, -*injati* -*endati*: *čupkati* impf., *čupinjati* (Srbija) »grebenati, carminare«, *čupendati* se »drapati se, koškati se«. Sa mijenjanjem osnovnog samoglasa *u* > *o*, *i*: slov. *cop*, gen. *čápa* m »Büschel, Schöpf«, *čápa f* »Schopfhenne«, *copati*, *čopljem* -impf. (Vrčević), *čopljiti*, -*im* »otčupaviti«; impf, *čapati* »štipati« prema pf. *capiti* »štípnuti« (Vodice, Istra). Značajno je ipak da u Vodicama postoji i pomenuti postverbal *čup* m »čuperak (kose, sijena, slame itd.)«. U Kosmetu pf. *iščipkat*, -*am* (objekt: travu) »iščupkati«. Varijanta sa / mjesto *p*: *čuř* m »verruca rostralis viperæ ammoditæ«, deminutivi *ci/c* (Hrvatska Primorje), *čujka* »isto, bigica«. Nalazi se i u slov. *čuf* (Notranjsko), *čuja* Яте овци«. Ova varijanta može biti i posuđenica iz furl. *čuff*, tal. *ciuffo* < langob. *zupffa*. Pomenuti još treba: unakrštanje pridjeva na -*av* *kušljav*, *kustrav* s pridjevom *čupav*: *čušljav*, odatle *čušlja* (Lika) i poimeničenje na -*ica* *čušljavica* f (Lika) »žensko neočesljane kose«. U sjevernim slavenskim jezicima mjesto *p* stoji *b*, kod nas samo u varijanti s *č* mjesto *l*: *čuba* f »Vogelschopf«, itd. (v.). Jslav. *čup* nalazi se u mađ. *csupalni* i u rumunjskom (samo i u izvedenicama): *ciup* (Erdelj) »Büschel«, odatle *ciupi* »zwicken, rupfen«, *ciupitură*, rašireno s -*erl-el* *dupera* = *ciupeli* »rupfen« i »apstraktum na -*eală ciupeală* »kleiner Diebstahl; također s / mjesto *p*: *ciuf* m (s mnogo varijanata: *ciaf*, *duh*, *duş*) »Haarschopf«, odatle pridjev *ciufos* »zottig«, *ciufuli* = -*ui* »zausen« (upor. mađ. *csupalni*), arb. *fufkë*. Kako postoji i tal. *ciuffo*, mora se uzeti da je i sveslavenska glagolska i imenička osnova *čup-jčub-* prešla u kategoriju onomatopeje, sve ako se i uzimlje da je ie. podrijetla *(*s*)*qeuq-jsqeu(h)-* »Büschel, Schöpf, Quaste«, koja je i u germanskim jezicima dobro zastupljena: *Schaub*, *Schober*, *Schöpf* itd. Od *Schaub*, stvnjem. *scoub*, je stara posuđenica *škopa* f, odatle *škopnik* m (ŽK) »slama za pokrivanje kuća«. U vezi je možda i *kita* (v.) ako je s prijevodom ie. *qup-ta.

Lit.: *ARj* 1, 859. 2, 59. 100. 101. 102. 103. 143. Hirtz, *Amph.* 24. *Pleteršnik* 2, 116. Šturm, *ČSJK* 6, 50. *Miklósie* 2, 37. *SEW* 1, 160. 161. *Bruckner* 81. *KZ* 43, 321. 45, 44. *WP* 1, 555. *Sandfeld* 51. *GM* 450. *JF* 2, 338. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *Mladenov* 689. *ZRPh* 31, 4. *Tiktin* 366. 368. *DLR* s. v. *Elezović* 243. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *ASPh* 34, 392-394. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. *Boisacq* 536. Nagy, *ASPh* 28, 61. Matzenauer, *LF* 7, 39. 41. Petersson, *KZ* 46, 145. Vaillant, *RES*

22, 20. Iljinski, *ASPh* 29, 487. *REW* 2453 i 9632 a. *DEI* 969. *Gombocz-Melich* 2, 1218.

čur m (Srbija, okrug Knjaževac) »sinonim: dim(v.)«, odatle denominal (faktiviti) *curiti*, -*im* (Srbija) »dimljiv biti« = *curii* (Kosmet) »pušiti, dimiti«. Odatle toponim *Curilo* (Kosmet), u argotu *čuralnik*, turcizirano *čuralbk* »duhan«. Nalazi se i u bug. *čur* koje Mladenov označuje kao provincijski arhaizam. Daničić izvodi od tur. *kurum* »čađa«, što fonetski ne može biti, prije prema Mladenovu u prijevodu odnosu sa hrv.-kajk. *kuriti* (v.) < ie. *leur-*qur*-.

Lit.: *ARj* 2, 102. *Mladenov* 689. *ASPh* 34, 394-395. *Elezović* 2, 458.

čurek m (Mostar) »1° osobit hljeb o krsnom imenu, 2° biljka nigella arvensis«. Prema Šuleku i Mikalji biljka se zove i *čurek* i *čurika*. Prema tur. *korek é* je pravilnije nego č. Balkanski turcizam iz oblasti hrane: rum. *durée* »Art Butterwecken«, bug. *cured* pl.

Lit.: *ARj* 2, 102. 155. *Mladenov* 689. *Lo-kotsch* 441. Skok, *Slávia* 15, 337. Korsch, *ASPh* 9, 519.

čurlin m (Poljica, Dalmacija) »ptica numenius arquata«, deminutiv *čurlinić* (ibidem) »ptica tōtanus«, na -*uša* *čurlinuša* f (Dalmacija ?) »ptica haematopus ostralegus«, složenice *po-čurlin* (Dalmacija, *po* < *pol* »polovina« ?) »numenius tenuirostris«, *čurlinkoka* f »ptica otis tetrax«. Sa c mjesto c zbog onomatopejske prirode naziva: *cùrlin*, gen. -*ina* m (Omiš, Veli rat) »ptica charadrius pluvialis«. Na -*jača* *čurlinjača* f (Dalmacija ?) »ptica emberiza hortulanus, čukavica«, na -*avac*, gen. -*vca* *čurlinkavac* »paserina melanocephala« = *čurlinkovac*, gen. -*ovca* »emberiza hortulana«. Zamjena e mjesto u zbog istog razloga *čerlinkavac*, gen. -*avca* (Dalmacija ?) »ptica agrodroma campestris, žvrlijinka«. -*in* je zacijelo talijanski deminutivni sufix -*ino* < lat. -*inus*, tal. *chiurlo* »assiolo, numenius tenuirostris, gr. κολλυρίων«, od onomatopeje *kyurl*. V. i *curlika*.

Lit.: *ARj* 2, 102. 133. 156. 10, 185. Hirtz, *Aves* 70. 80. 81. 82. *REW* 4801. *DEI* 912.

čurma f (Mikalja) »vozci od galije«. Od tal. *durma*, srlat. *churma* (tako i port, pored *chusma*) < kslat. *celeusma* = *celeuma* < gr. κέλευσμα »pjesma vozara (veslača) u galijama prema tempu veslanja«, »apstraktum od gr. κέλευω »kričim«.

Lit.: *ARj* 2, 103. *REW** 1801. *DEI* 844. 970.

čuruk m i indeklinabilni pridjev (Bosna, općenito) = *čuruk* (Kosmet) »sinonimi: 1° nedostatak (v.) mana (v.), 2° iskvaren, neispravan, fališan (v.)«. Odatle: apstraktum na *-luk čürüklük* m (Kosmet) »trulež« i pridjev na *-bn čuručan, -ina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *çürük* »gnjio«): rum. *ciuruc* »Abfall, Gesmdel« bug. *čuruk* i glagol *čurukdisvam*, arb. glagoli aktivno *çurukîs* »verderbe« i pasivno *çorodîtem* »werde verdorben«.

Lit.: ARj 2, 103. Mladenov 689. Elezović 2, 458. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 151. GM 450. Lokotsch 466.

čüst, pridjev (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: krepak (v.), ponosit (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čust* »flink, tätig, passend« < tur. *cast* »tačan, brz« u prasrodstvu s *kidati* (v.).

Lit.: ARj 2, 157. W P 2, 554.

čuti, *čujem* impf, i pf. (Vuk, 13. v.) (*do-, na-, po-, pro-, sa-*) »1° empfinden, fühlen, wahrnehmen, sentir, 2° hören, audire, entendre; sinonim: slušati«. Ie. i sveslavenski glagol primarne grupe iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. U Crnoj Gori prešao je u sekundarnu glagolsku grupu na *-ati: čujati, čujam* »slušati«, obrazovano kao *stajati* pored *stati*. Odatle kod Martića *čujavati* i na Rijeci *čujevati* prema pf. *čujnuti*. Iterativ se pravi s pomoću infiksa *-va-*, *čuvati, čuvam* (*o-, sa-*) = *čuvat* (Kosmet, ŽK). Taj je po semasiološkom zakonu rezultata (sinogdohe) iz »neprestano, opetovano čuti = slušati« razvio značenje »garder, custodire«. Zbog semantičke razlike *čuvati* je danas ispaio iz etimologijske veze s *čuti* i tvori termin za se sa zasebnim pojmom. To se dogodilo zbog toga što je *luti* istim oblikom *izražavao* dva aspekta. Primjer je kako semantička razlika razbija leksi-kografsku familiju. Na najvećem dijelu hrv.-srp. teritorija radnja izražena impf, glagolom *čuti* vezana je na opažanje uhom. U Bosni *se čuje* i miris, tj. *čuti* se upotrebljava i za opažanje njuhom; *čuje se* »audire« daje Vuk za jugo-zapadne krajeve. Particp pf. pas. bio je *even* (upór. rus. *čvannyj* »gordyj, opščeslavnyj), odatle apstraktum na *-je čvenje* (15. v.). Danas je u taj morfem ušao samoglas u iz prezenta i infinitiva i glasi *čven, čvena, nečven, nečvena* (Vuk) = *čujen* (glede v-j upor. *dobijen* pored *dobiven*) koji je po semasiološkom zakonu rezultata dobio značenje »glasovit, glasan, glasi, znan, na glasu, na daleko poznat«. Još postoji u Lici pf. *cuknuti, cūkñem* »sinonim:

načuti«, stvoren od *čuh* (v. niže). Sufiks *-en* u pridjevu *čujen* izmijenjen je u *-bn: nečujan* u kojem je dočetno *-n > -m* *Nečujam*, gen. *Nečujma*, naziv morske uvale na Šolti zaklonjene od vjetra (kod Marka Marulića i Božičevića lat. *Vallis surda*, na zemljovidu Mlečanina P. Santina iz kraja 18. v. *Porto Sordo*; u tim se potvrdama ispravno prevodi hrvatski pridjev na latinski i talijanski). Od osnove *ču-* postoji i raširenje *s > h: čuh* m (Lukarević, Kanavelić i slov.) »spiritus« = *čuv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »dah vjetra« = *čuv* (Kavanjin) »oprez«. Kao toponim dolazi *Čuh* kao naziv rtova (punti) na obalama otoka (Krk, Dugi otok). Kako riječ ide u sferu onomatopeje, mijenja se c u č: *čuk* m »spiritus«, odatle *tuhnuti* (15. v.) i *čuhitati, -am* (Marulio) »vijoriti se«. Nerazumljive su sufiksne kreacije u *čuvaonik* (18. v., 2 put u Kavanjina) i *sačuvitelj* (Gradić). Od svih prevedenica održao se u današnjem književnom i saobraćajnom govoru samo *čubar* = *čubar* (Kosmet) »1° custos, 2° štediša«, s pridjevima na *-ovl-evj-bn: čubarovl-ev* (Vuk), *čubarar, -ma* (Belostenac, Vuk) = *čubarar* (ŽK) = *čubarar* (Kosmet) »štedljiv«; i apstraktum na *-ina čubarina* f (Vuk, 19. v.). Još postoji pored ovih radnih imenica i *čuvadar* m (Vuk) ko'a ne ide ovamo (v. *čoho*). Treba istaći imperativni kompozitum *čuvakuća* f (Vuk) »biljka sempervivum tectorum L.« < *čuvajkuća. Kako za kompozita od glagola na *-ati* nema drugih primjera, ispušteno je *j* i složenica je tako postala nejasna. Zbog toga je zamijenjen prvi dio izvedenicom: *čuvarkuća* (Vuk). Osim biljke označuje isto što i poluturcizam *čuvadar* »jaje koje se na veliki petak ostavlja da prenoči u varzilu kako će boja obojiti; to se jaje poslije čuva do druge godine (Banat)«. U Sinju je *v* izmijenjen u *h* i odbačeno dočetno *-a: čuhakuć*. Ista fonetska izmjena čita se i u Lastrica: *sačuhana* »sačuvana«. Od osnove *ču-* još *čulo* n »Sinn, sensus«, u zapadnim krajevima *čutilo* od *čutjeti* (v.) koje prema Maretiću nije dobro; *čulo*, odatle određeni pridjev *čulni*, upravo je poimeničen part. perf. aktiva u sr. rodu. U psihološku je terminologiju kao ovaj ušao i stari apstraktum na *-stvo čuvstvo* n (13. v.) »sensus« i pridjev odatle na *-en čuvstven* (Obradović). Oboje je zamijenilo *čvenje*. U *Crnogorskoj Pjevaniji* potvrđen je deminutiv *čuvkati*. Značajna je posuđenica u mađzarskom vojničkom govoru. *csues* koja znači »slavenski prostak, seljak«. To je upravo naše 2. 1. sing. *čuješ*. Stranci često uhvate riječ koju domoroci često upotrebljavaju, bez obzira na njen gramatički oblik, kao

karacterističnu za njih i prema toj riječi stvaraju naziv za domoroce. Upor. prilog *dobro* koji su uhvatili u prvom svjetskom ratu francuski vojnici Crnci kao karakterističan sa Srbe i njime nazivali sve Srbe vojnike. Upor. mletački naziv *zbohge < s bogom* za Dalmatince vojnike mletačke vojske. Ie. korijen **geu-* »paziti na što, slušati, osjetiti, opaziti« koji se u drugom prijevaju nalazi u lat. *cavea*, gr. *κοῦω, αχοῦω* (odatle internacionalna riječ *akustika*); u njem. *hören* = got. *hausjan* s raširenjem *-s*. V. još izvedenicu *čudo* od osnove *ču-*.

Lit.: ARj 2, 97. 98. 103. 111. 113. i si., 151. MikloHč 37. SEW 1, 161. 162. Bruckner 81. KZ 51, 237. Gorjaev 416. Holub-Kopečný 35. Trautmann 132. WP 1, 369. 370. Maretić, Savj. 10. Mladenov 688. Gombocz-Melich 1, 1198. Elezović 3, 456. Fisković, Republika 6, 196. 199. Iljinski, ASPH 29, 488-489. Frankéi, IF 49, 209. Brugmann, IF 24, 164. Meillet, MSLP 13, 39. Osten-Sacken, IF 33, 196-197. Rozwadowski, RSI 2, 110. Boisacq 358. 480.

čual m (Vrčević) »sinonim: vreća (v.)«. Odatle složenica *čualduz* m = *čualduz* pored *-dbz* (Kosmet) »veoma debela igla kojom se samari (v.), harari, čerge šiju; sinonim: samaruša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çuvaldız*, upravo perz. imperativni kompozitum od *čual* »vreća« i imperativ *duž* od *duhten* »šiti«) iz oblasti alata.

Lit.: ARj 2, 111. 112. Mladenov 688. Mičović, NJ 1, 142-145.

čuveta f (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, Hrvatsko Primorje, Dalmacija) = *čuvita* (Marulić, Kavanjin, Rab, Vrbnik, Rava) = deminutiv na *-ica čuvitica* = (c mjesto č) *čuvita* (Nin) = *čuveta* (Hrvatsko Primorje) »sova, soja, jejić, uhaljka«. Od mlet. *tsovetta, zveta*, tal. *civetta, civetta*, (Abruzzi) *ciuvette*. Riječ je onomatopejskog podrijetla. Ovamo idu prekrjanja te onomatopeje *čuk* m (18. v., Vuk) »strix noctua«, pridjev *čukov*, denominal *cukati* impf, »vikati poput čuka« prema pf. *cuknuti, cūkñem, čukavac*, gen. *-vca* (Srbija) »1° neka ptica, 2° trava anchusa«, *čuhalo* m »scopulchella«, pridjev *čuski* (se. jezik) »jezik krčkih Romana (u Vrbniku)«. Ovamo ide možda i *čuvida* f (Crna Gora, Srijem) »larva, obrazina, navlaka, čorojica«. Promjena *t > d* nije jasna jer se ne nalazi u talijanskom. Zore zna i za č < č *ouvida* u istom značenju. V. *čuk, kukuvija*.

Lit.: ARj 2, 119, 151. Zore, Palj 108, 222. Kušar, Rad 118, 18. Hirtz, Aves 70. 81. REW* 4800. DEI 971.

čvakati, *-ām* impf. (Vuk) prema pf. *čvaknuti, -ēm* (Vuk, 18. v.) (subjek *batine*), od onomatopeje *čvak* »glas koji daju batine kad se ljudi biju«. U onomatopejskom prijevaju *čvaknuti, -ēm* pf »udariti«. Upor. *čvokotati* (v.). Varijanta impf, *čvalikati, -čem* (Vuk: *batine čvaliču, kad se ljudi biju*). Odatle postverbal *čvalik* m »crepitis«. Upor. glade *-ikati, -ik: urlikali* pored *urlati* i *urlik* (v.).

Lit.: ARj 2, 120.

čvilja f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: čvor (u drvetu)«. Odatle pridjev na *-av čviljav* »sinonim: čvorav (v.)«. Moglo bi biti da je *čvilja* nastalo metatezom od *čvilja (upor. *čvrst*) koje sadrži sufiks *-ia > -lja* i osnovu **čiv-*. Ta je produženje od steslav. *čv* - u *čv ožv* (v. *čvor*). Ako se *čvilja nade u kojem našem narječju, onda će ova etimologija steći štetne izvjesnosti. Zasada je samo pretpostavka.

Lit.: ARj 2, 120.

čvor, gen. *čvora* m (Vuk) »nodus«, odatle deminutiv na *-ica* i *-ič čvorica* f »biljka spergula«, *čvoric* m, augmentativ na *-ina* i *-uga čvorina* f (Vuk), *čvoruga* f (Vuk), pridjevi na *-ost čvorarast*, upor. bug. *čvorest*, na *-av, -iv, -lživ čvôrav* = *čvoriv* (Stolić) = *čvorljiv* (Stulić), na složeni *-nat, -novit, -ovit čvdrnat* (Vuk) = *čvornovit* = *čvorovit* »nodosus«. Od nepotvrđenog pridjeva *čvornov poimeničenje je *čvornovaka* f »clava nodosa« kod dvojice pisaca. U novije doba stvorena je izvedenica na *-ište čvoriste* »mjesto gdje se sastaje više željezničkih pruga«. Nalazi se bug. *čvor, čvorest, čvoruga*. Upor. arb. *džore*. Steslav. *čv ožv* kaže da je sufiks *-ožv* (upor. *žagor, govor*), a osnova *čv* -. Upor. *čvilja* (v.). Zbog toga će Mladenov biti u pravu kad predlaže ie. korijen **que-*: **qou-*: **qu-* »biegen, wölbem, gebogen, gewölbt sein«, s armenskim paralelama, kao osnovicu južnoslavenske riječi. Međutim treba upozoriti još na hrv.-srp. riječi koje semantički idu zajedno sa *čvor*. To su: *čvfljika* f »drven klinčić u zidu (duvaru)«, deminutiv na *-ka* za koji se ne zna gdje se govori; augmentativ na *-uga čvrljuga* f (Vuk) »guta, guka što izrasle čovjeku na glavi«. Upor. još *čvrga* f (Hrvatska, Križevci) »komad« prema *kvr-ga* (v.). Tu je sufiks *-or* u rustičnom prijevaju.

Lit.: ARj 2, 121. 122. Mladenov 680. ASPH 34, 395-397. Iljinski, RFV 73, br. 2, 218-308. (upor. *Slávia* 3, 579.). GM 82.

čvr̂gnuti, *-ēm* pf. »sinonimi: udariti, ošiniti«, prema pf. *čvr̂knuti*, *-ēm* (Vuk) koji odgovara impf. *čvr̂kati*, *-ām* (Vuk) »pulsare«. Ekspresivni (pejorativni) glagoli koji se osnivaju na onomatopeji *čvr̂k*, *čvr̂g* za »udarac«.

Lit.: ARj 2, 121.

čvrst, *čvrsta* (Vuk, 16. v.) = *cvrš*, *čvrsta* (Kosmet) (*cvr-* prema *fur-* je kao *crešnja* prema hrv.-kajk. *crešnja* = *trešnja*, v.) »solidan, masivan, jak«, ie. i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Suglasnik *v*, koji je kao sufiks (ie. *-tu*, upor. *mrtaii*) pripadao dočetu, došao je u hrv.-srp. i bug. *čevrast* u osnovu po zakonu metateze, jer bi bez nje prigodom mijenjanja nastala teška trosložna suglasnička grupa *stv* poslije sonanta *r*. U slovenskom je ta grupa oblaškana nepostojanim *e*: *črstev*. Nema metateze u rus. *čerstv*, polj. *czerstw* i češ. *čerstv*. Odatle: poimeničenje na *-bc*: *čvrstac*, gen. *-sca* m »buba molytes«, apstrakta na *-ina* i *-oca* *čvrstina* (Vuk) = *čvrstina* (Kosmet) i *čvrstoća*

(18. v., jedanput, danas općenito u književnom jeziku), denominali (faktitivi) na *-iti* *čvrstiti* impf. (Stulić, Voltiđi) (*pri-*, *u-*) prema pf. *očvrstnuti*, *-něm* (Vuk) = *očvrstnut* (Kosmet). Od ie. *qrt-tu-os* koji se nalazi u njem. *hart*, sanskr. *krtsnás* i u gr. *κράτος*, riječ koja je kao drugi elemenat ušla u naše današnje internacionalne složene izraze: *demokratka* m, *aristokratla* i *biròkrat(a)*, odatle apstrakta na *-ija* *demokracija*, *aristokracija*, *birokracija*. Ie. glagolska i pridjevska osnova **qert* »okretati, kompaktan, masivan« raširenje je s pomoću formanta *-i* od **qer-*. Naš je pridjev u ništičnom prijevoinom štěpenu istog korijena koji se s drugim prijevoinom nalazi u *kretati* (v.) i *krut* (v.). Ti sadrže nazalirane samoglasne *i*, *ç* *M* osnovi. Upor. i arb. *shkreh*, *shkrin* »schmelze, taue auf, vergehe«.

Lit.: ARj 2, 122-3. 8, 531-2. 11, 858. Mladenov 680. Elezović 2, 46. 419. Pleteršnik 1, 114. 119 Miklošič 34. SEW 1, 171. Bruckner 76. WP \, 422. Boisacq 416. 511. Reichelt, KZ 46, 341-342. Jokl, Stud. 63-64.

čä (Vuk, 18. v.), zamjenički prilog; u književnom jeziku ne upotrebljava se sam, nego u starih pisaca i u narječjima — *ča* pored *ča* (ŽK, kao pojačanje pred prijedlozima *do*, *u*) = *uja* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *tja* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *čak* (»Ljubiša, pred prijedlogom *do*«, dočetak *-k* potječe od unakrštanja s turcizmom *čak*, v.) »sinonimi: čak (v.), dori (v.), hine, procul, longe«. Odatle glagol onomatopejske prirode na *-kali* (v.): *čakati* impf. (Vuk, objekt: vola) »tjerati vola iz kvara« prema pf. *čaknuti* (*vola*) i uzvik *čaja* (Lika) kojim se goveda tjeraju iz kvara, upor. s drugim samoglasom *čaja* (Vuk) »uzvik koji se dovikuje volu da otide odakle«. To je interesantan primjer kako se pravi uzvik i onomatopeja od zamjeničkih priloga. Vremenski prilog *ondan*, koji se može tumačiti na dva načina: *onaj dan* i *onda* s deiksom *-n* (*-a*, *-e*), veže se u Ljubiše sa *c'a*: *candan* — (<) *čãondãn* (Vuk, Crna gora) »sutra, prekosutra, on dan, čandan, pandan (< *pa on dãri*), sandan«; *čã\ea\čãk* oblici su brzog govora. Duljina na *ča* (ŽK) označuje veliku udaljenost (*prosa je ča u Ameriku*). Oblici *tja* i *uja* pripadaju zajedljivo sporom govoru. Lako je objasniti elemenat *t*, koji se nalazi u brojnim drugim zamjeničkim prilozima, od *ľ* »taj« (v.). Teže je objasniti drugi elemenat *-ua* = (s produljenjem *6 > i*) *-ija*.

Lit.: ARj 2, 123. 125-6. BI 2, 569. 573.

čaba f (Vuk) = *čaba*, gen. *čabe* »hram Prokova u Meki«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *q'abe* od *q'abet* osnovnog značenja »ono što je četverouglastog oblika«) iz oblasti 'muslimanskih vjerskih ustanova.

Lit.: ARj 2, 123.

cablasi (Vuk) »sinonim: suludast«, pridjev u kojem je samo sufiks *-ost* (upor. *benast*, *budalast*) jasan, a osnova nije. Može se doduše upoređivati s Vukovom onomatopejom *ča ču*

C

i s glagolima *časkati*, *čaprdati* i s pridjevom *čaknut* (v.), ali se tim upoređenjem ne dobiva objašnjenje suglasničke grupe *BI*. Uostalom, nismo obaviješteni ni o efektivnoj vrijednosti tog pridjeva. Može se upoređivati i sa *čalov*, gen. *calava* m (Vuk) »sinonim: budala«, gdje madž. dočetak *-ov* < madž. *-ó* upućuje na pejorativnu vrijednost (upor. *zvizgov* m »étourdi«).

Lit.: ARj 2, 123. 126.

čaća pored *čaća* m (Vuk, 16. v.) = *ča* (Marulić, Dubrovnik; na Cresu: *o ča* za vokativ *Šce*; glede kraćenja koje opominje na haploglogiju, upor. *ča* za *čiča*) = *čaće* (upor. *čaće*, vokativ, ŽK, od *otac*, gen. *oca*) = *čaćo* (s hipokorističkim *-o*, Medulin, Pomer i Premantura) = *čaćo* (vokativ = nominativ, Istra u selima, koja se spominju niže; nadimak za stanovnike Ližnjana, Kavrana i Valture), hrv.-srp. djetinja riječ, »sinonim: otac«. Glede č mjesto č upor. slov. *čaća*. Odatle deminutivi: na *-ik* *čaćek* (hrv.-kajk., glede sufiksa upor. *tãtek*, *jãpek* u istom govoru), na *-ica* *čaćica*, na *-bk* s hipokorističkim *-o* (upor. *Matko*, *Zlatko*) *čaćko* m (Vuk, 16. v., Zlatarić) = *čočko* (ŽK) »djed« = *čajko* (16. v., s promjenom *č > j* prema *tãjko* < *tatko*) = *čajko* pored *čajka* (Istra u selima koja govore *cako*). Hipokoristici su još *cako* m (16. v.) pored *cako* (Golač, Filipan, Ližnjan, Istra) i *cale* m (Vuk, Bunjevci) »svekar«. Prema samoglasu *e* u *sestra* mijenja se ta djetinja riječ u *čeca* f (Posavina) »sestra«. Pridjevi na *-in* *čaćin*, *čakin*, poimeničeni sa *-ica* *čakinica* f (Vuk) »uxor patris«, na *-ov* *čaćkov*, *čakov*.

Lit.: ARj 2, 123. 126. 127. Ribarić, SDZb 9, 138. Rozwadowski, RSI 2, 75-76. Tentor, JF 5, 203.

čafur m (Kosmet) »1° sinonim: kamfor, 2° gorka rakija u kojoj ima svakakve trave, dobra za bolove u želucu (Kosovo)«. Odatle

s arapskim pridjevskim sufiksom *-i*: *ćafurija* f (Kosmet) = *ćafurija* (Mostar) = *ćefurija* (Banja Luka) »1° sinonim: kamfor, 2° biljka koja ima miris kamfora«. Turcizam arapskog ili perzijskog podrijetla (ar., perz. *kāfur* »smola s jakim mirisom što se dobiva iz indijskog drveta nalik na dafinovo«, odatle ar. pridjev *kāfurī* »kamforov«) iz oblasti medicine. Pored turcizma u općoj je upotrebi i evropska kulturna (medicinska) riječ *kamfor* m, postanjem iz srlat. *camphora* m prema njem. *Kamfer*, a potječe iz sanskrt. *karpura* ili *kanpura* (s disimilacijom *r-r > n-r*) »drvo cinnamonum camphora iz Taivana (= Formoz)«.

Lit.: ARj 2, 125. Elezović 2, 357. Skok, *Slavia* 15, 190., br. 103. REW* 4656. Lokotsch 1100.

ćage, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) = *ćage* (Bosna) = *id̂t* m (Mostar) »1° sinonim: hartija (v.), papir (v.), 2° cigar-papir (Mostar)«. Turcizam arapskog podrijetla (*k'agda*) iz oblasti pisma (v. *jazija*). U *ćage* je arapski dočetak *-id̂* (u turskom izgovoru) prešao u našu suglasničku deklinaciju tipa *tele*, gen. *teleta*, dok je oblik *ćat* mogao doći samo preko grčkog izgovora ar. *gi* > *e* (glede *ae* > *a* upor. *ćaja*, v.), pridržavši *d* > *t* također prema turskom bezvučnom izgovoru dočasnih zvučnih suglasnika u arapskom.

Lit.: ARj 2, 125. Skok, *Slavia* 15, 190., br. 97.

ća(h)orit̂i, -í (Lika) (subjekt: vjetar) »kad vjetar blaže duva«. Upor. za ovakvu onomatopeju *lahor* (v.) i *lahorit̂i*. Osnovica onomatopeje, slog *ća-* dolazi i u *ćarkati* (Vuk) i *ćarljati* (Vuk) s istim subjektom.

Lit.: ARj 2, 126.

ćaija f (Vuk) = *ćaija* (Kosmet) »masni pekarski kolači, kao burek (v.)«. Odatle radna imenica na *-džija* *ćaidžija* m (Vuk) = *ćaidžija* (Kosmet) »zanatlija koji pravi i prodaje čaije«; pridjev na *-in* *ćaidžijin*. Turcizam arapskog podrijetla (*q'ahi*) iz oblasti kulinarnosti.

Lit.: ARj 2, 125.

ćaja m (Vuk) = *ćaja*, gen. *ćaje* (Kosmet) = *ceha* m (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcent; možda se govori u Srbiji; oblik se može osnivati na stezanju *-aja* > *-a*, upor. bug. *kehaja*, a može biti i hipokoristik, ako je *ceha*) = *ćeaja* — *ćethaja* (u listini iz g. 1537., *Starine* 12,8) »1° sinonim: upravitelj kuće, 2° sinonim: čobanbaša (v.), čelnik arbanskih pa-

stira, 3° vezirov pomoćnik, 4° poslanik Srbije, Karavlaške i Karabogdanske (= rumunjskih kneževina) kod sultana u Carigradu, 5° čovjek koji se miješa u tuđe poslove (npr. *tí mi nēsi moj ćaja*, Kosmet), 6° posjednik velikog stada sitne stoke i trgovac time (Povardarje)«. Odatle pridjev na *-in* *ćajin*, *ćajina* (također u toponimiji u vezi s imenicama *livada*, *pojata*) i prezime na *-iĉ* kod muslimana i kršćana (katolika) *Ćajić*, iskvareno *Cajiĉ*, *Hasan Ćajiĉ* (Lika, katolici), *Ćehajiĉ* (muslimani, iskvareno *ĉekajiĉ*). Vokal *α* je nastao stezanjem iz *eha* > *ea* > *a* kako se vidi iz balkanskih jezika. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kad* »kuća« i *judā* »gospodar«, *šehar kethūdasi* »gradski načelnik«, *kapuket-hudasi* = *elĉi* »poslanik«): rum. *chihaiu*, bug. *kehajá*, odatle f *kehaica* »crieur public, chef des bergers, chef d'une corporation«, cine. *chihāe* = *parachiāe* m »propriétaire des troupeaux«, odatle *chihāiaone* f »žena čajina, čajinica«, ngr. *κῆλαιας* = *κραιάτας* »vezirov pomoćnik«.

Lit.: ARj 2, 123. 127. 128. 135. Mladenov 236. Skok, *Slavia* 15, 337., br. 131. Pascu 2, 121., br. 245.

ćaknut (Srbija, Srijem) = *ćaknut* (narodne poslovice) = *ianut* (Vuk) = *šanut* (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcent), eufemistički pridjev, upravo prošli particip pasiva od glagola *ćaknuti*, možda »udariti« (?), koji nije potvrđen, »sinonim: sulud«. Upor. rum. *țicnit*, familijaran pridjev istog značenja. Upor. također kajkavski pridjev istog tipa *vudren* od *udariti* (v.).

Lit.: ARj 2, 125. i si. Tiktin 1585.

ćakule f. pl. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Split, Božava) = *ćakula* f (Molat, Vodice) = *iakuli* f. pl. »brbljarije, ogovaranja«. Denominati na *-ati* *ćakulati*, *-ām* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *ćakulati* (Vodice, Božava), *ćakaljati*, *-am* »blatterare, garrerie«, na *-iti* *ćakoliti* (Votiggi) = *ćakoliti*, *-im* (Lika, Vrančić, Mikalja). Pridjevi na *-av*, *-ast* *ćakaljāv*, *ćakaljast*. Na tal. deminutivni sufiks vlat. *-ittus* > *-etto*: *ćakulete* f. pl. (*poĉi* na ~, Korčula). Nalazi se još u slov. *ćakule* = *ćakore* (Notranjsko), *ćakorat*, *ćokorat* »brbljati«. Od tal. onomatopejskog glagola *chiacchierare* < **klakk-*, furi, *ciacule*, *zacule*, mlet.-tršč. *ciacole*. Talijanska onomatopeja još se kod nas varira umetanjem *ćabakolo* m (Crmnioa) »čovjek koji ne zna što zbori«.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 83. 142. Šturm, *ČSJK* 6, 78. REW* 34705. DEI 691. Štrekelj, *ASPh* 14, 518–519. Isti, *DAW* 50, 12–13.

ćama f (narodna pjesma) »njeko odijelo«. Daničić pomišlja na tur. *kamis* »košulja«, koje je možda od tal. *camicia*.

Lit.: ARj 2, 126.

cap¹ m (Vodice) »stado ovaca, jato ptica«. Od furl. *s'ciap* = *ciap* »Schar, Herde, storno d'uccelli in volo« < lat. *capulum* (?). Dragog je podrijetla natal.-zwo < lat. *-inus* *šcapin* m (Korčula) »nespretn čovjek«, odatle hipokoristik *scapa* m i pridjev na *-ost* *scapasi* (Split) »nespretn«. Slov. *ščapin* m »elender zerlumpter Mensch, Fratze« < mlet. *schiapin*, furl. *sciapin* pored *sciape*, tršč. *sciapin*; *s-* je tal. prefiks, lat. *ex-*. Korijen je sadržan u glagolu *capāt*, *-am* pf. (Božava, Kvarner, Dalmacija) »uzeti, uloviti«, *ĉepati* (Molat) »uloviti, uhvatiti, dobiti«, na *-iti* *capiti*, *-im* (ćakavski), *scāpiti* (ŽK; Krašić, pored *šapitf*). Od mlet. *datar*, *chiappare* »prendere, afferrare« < lat. *capulare* (metateza *l*) > *clappare* (upor. i germ. *klappori*) od *capulum* > *cappio* »corda«. Za *scāpiti* usp. i *cap²*.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Štrekelj, *ASPh* 27, 68. Šturm, *ČSJK* 6, 78.

cap², uzvik (Vuk), odatle faktitiv na *-iti* *capiti*, *-im* pf. »rukom ugrabiti« = *scapiti* (ŽK) istog značenja s prefiksom *s-* (upor. *shvatiti*). Ne treba da je posuđeno iz mlet. *ciapar* koje je doista posuđeno u Hrvatskom Primorju i Dalmaciji kao *capāt*, *-am* (objekt: ribe) »uhvatiti« jer među glagolima na *-iti* nema tal. posuđenih glagola iz razreda *-are*, nego samo iz razreda *-ere* i *-ire*: (*kūrit*, v., *divertit se*); *cap* je domaća qnomatopeja koja izražava brzinu. U Istri postoji m *cap* »stado ovaca, jato ptica« (Vodice), ali se ne zna kako se odnosi prema onomatopeji. V. *cap¹*.

Lit.: ARj 2, 126. Ribarić, *SDZb* 9, 142.

car, gen. *cara* m (Vuk, narodna pjesma) = *car*, gen. *câra* (Kosmet) »sinonimi: dobitak (v.), trgovina (v.), zarada (v.), posao (v.)«, obično u vezi sa *šičar* (v.) i *zijan* (v.), isp. poslovi: *car* i *zijan braća su*, Kosmet; *nema cara ni šičara, dok ne dode Karo iz Mostara*. Posljednje se odnosi zacijelo na kakvog sefarda mjenjača podrijetlom iz Španjolske. Odatle: radna imenica na *-džija* *ćardžija* (Vuk) = *ćardžva* (Kosmet) »prekupac, preprodavalac«, pridjev i imenica na *-li* *ćarlija* (Kosmet) može imati i komparativ: *vi caruje iskoĉiste* »vi ste više zaradili«; denominati (faktiviti) na *-iti*

canti, *carîm* (Vuk) »trgovati« = *carii* (Kosmet) »zaradivati, osobito igrom«; deminutiv na *-kati* *ćarkati* (Vuk). Složenica s perz. *hane* »zgrada« > *-âna* (u nas sufiks) : *cer âna* f (Vuk) »officina saponis« = *cerano* (Kosmet) »1° ciganska ciglana, 2° pejorativno: kuća, u kojoj nema reda«; *car* je kod nas postao sufiks za izvođenje radnih imenica od turskih osnova i često se krivo izgovara č mjesto ĉ: *izmeĉar* (v.), *zulumĉar* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *k'âr* »rad«, *k'arhane* »radio-nica« > tur. *kerhane*) iz oblasti trgovine i zanata: bug. *kjar*, arb. *qar* = *ĉar* (Skadar), cine. *chiare* f.

Lit.: ARj 2, 126. 132. Elezović 2, 355. 360. Mladenov 267. Pascu 2, 120. Lokotsch 1069. SEW 1, 680. GM 220.

cârma f (Sutomore, Spic, Zupci) »1° padina od brijega, zemlje bez kamenja na kojima mogu biljke rasti, 2° uske njive, parcele, sa međom kao skale, terasasto položene niz strminu brda, terasaste njive sa suhom međom među njima«. *Carme* se nalaze ispod crkve u Sutomoru (imaju ih Zaukovići, Brce i Milovici; *ćarma* je kao kolektivni naziv za više terasastih njiva; jedna od njih je samo *dolac*). Deminutiv na *-ice* *ćarmice* pored *ćarmtce*, koje se zovu u Sutomoru i *zamede*. U Crmnici je *kârma* f »velika stijena« (možda unakrštenje s arb. *karpe*). U Budvanskom statutu *tarma* = *terma* = *turma* (štamparska griješka ?) = *tarmo*; glosira se i sa »maceria«. Pavlinović ima iz srednje Dalmacije *ĉarmiti*, *-im* pf. u metaforičkom značenju »neupravnim i lijepim načinom otpraviti koga od sebe (primjer: *kad Markovića tko sta moli, on zna svakoga otarmiti od sebe*)«. Jireček ima iz kotorskog statuta *flumen de Calme*, što Stjepčević čita *ĉalmej Zalme*. Danas je to *Vela rijeka* za razliku od *Male rijeke* između Prčanja i Mula, poviše koje je Skurda (< *scorda < *exgurgita), a dijeli položaje Glaviti od pravog Prčanja. Piše se i *Calme*: *Sta Anna e Santa Veneranda Calme Xalme*; l mjesto *r* moglo je nastati disimilacijom u pluralu *termora* > rum. *farmure* »obala«. Ovim oblicima odgovara istom, *tierma*, rom. *termo*, *tiern* (Engadin), port. *termo* »međaš« < kllat. *termen* »Grenzstein«; *ĉ* je nastao od dvoglasa *za* < kllat. *e* koji je potvrđen za kotorski romanski u *Criapis* < *crépis*. Za *tla* piše se u Kotoru *zlx*. U oblicima *tarma* ispaio je palatalitet ili je rdavo pisano *t* za *ti* ili je *er* > *ar*. Dalmatoromanski leksički ostaci od lat. *termin*. Upor. slov. *urman* (Notranjsko) = *tirnen* (Kras) »Grenzstein, rnejnik«, *termin* — *termen*

(Istra, *Istarski razvod*, 15. v.) »meda (upor. »tu bue svršeni termeni i kunfini, v. *Šurmin* 17.)«.

Lit.: ARj 9, 349. Miletić, SDZb 9, 369. *Pleteršnik* 2, 670 REW² 8665. Jireček, *Романен* 1, 59. АГЗЯАИ 3, 12. 14. (glave 37, 38, 46). 37. 38. 46.

časa" f (Vuk, Srbija, u Bosni i općenito) »zemljana zdjela, šaplak (v.)« = čase, gen. *caseia* n (Kosmet) »dubok sud od porculana ili lima, obično strane izrade« = *kasa* »kundak«. Odatle deminutiv na *-ica* *časica* f (Vuk). Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. *kas'a* > perz.-tur. *k'ase* »Schüssel, Krug, Teller«) iz oblasti suda: arb. *gase* pored *gase* f »irdene Schüssel«. Značajna je činjenica da je turcizam kod nas predstavljen u dvije različite deklinacije: u Kosmetu je perzijsko-tursko dočeto -e dalo povod te je došao u deklinaciju *-el-eta* (upor. *čebe*, v.), a u Bosni i Srbiji je taj dočetak bio identificiran s našim -e u pluralu (f) i odatle stvoren novi sing. na -a. Upozoriti treba još da je u *casa* i *case* očuvana tursko-perzijska duljina samoglasa *a*, a u *kasa* nije. Ta činjenica govori u prilog Miklošičevu izvođenju iz ar. *kas'a*. V. *kasa*.

Lit.: ARj 2, 127. 4, 874-5. *Elezović* 2, 356. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 129. GM 221.

čatip, gen. *caüpa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) = *čatiĭba* (Mrnavić, jedanput, -a kao u *sluga*) »1° pisar, 2° rječnik«. Bolje poznat je naš hipokoristik *tata* m (Vuk, 17. v.) = *iato* (Vuk). Odatle pridjevi na *-in*, *-ov* *čatin*, poimeničen na *-ica* *čatinica* f »žena čatina«, *čatov*, u antroponimiji prezimena na *-ić* i *-ović* *Čatić*, *čatović*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *katib*) iz oblasti turske administracije: bug. *katib*. Od iste je arapske osnove i *čitat*, gen. *-āpa* pored *čitab*, gen. *-aba* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *kitab*, od ar. *kitāb* »knjiga«. U Kosmetu još u složenici na *-āna* < perz. *hane* »zgrada, kuća«: *čutupana* f »knjižnica«. Također balkanski turcizam arapskog podrijetla iz oblasti književne kulture: arb. *ge'ap*.

Lit.: ARj 2, 127. 139. *Elezović* 2, 356. 373. *Mladenov* 267. GM 224. Korsch, *ASPH* 9, 515. 517.

čebe, gen. *-eta* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *čepe* (Reljković) »pokrivač od vune; sinonim: bij'elj (v.)«. Odatle: deminutiv na *-će* *čebence* n (Bačka) i radna imenica na *-dzija* *čebedzija* m (Vuk). Značajna je identifikacija turskog do-

četnog samoglasa -e s našom deklinacijom -e, gen. *-eta* po kojoj idu imenice koje označuju mlado (*tele*, *magare*, *itene* itd.). U kolektivu na *-od* *čebad*, gen. *-i* ne pojavljuje se osnova te deklinacije. Nejasno je odakle je *p* < *b* kod Reljkovića. Balkanski turcizam (tur. *kebe*) iz oblasti kućne i konjske opreme: bûg. *kébe*, *kébence*.

Lit.: ARj 2, 127. 131. *Mladenov* 235. *Elezović* 2, 357.

čeca f = *kecá* »manteau de laine que les bergers portent pendant la pluie« = *čeče*, gen. *-eta* n (Kosmet) »kapa od uvaljane vune«. Balkanski turcizam (tur. *keçe* < *kebçe*) iz oblasti odijevanja: rum. *checea* »Filzdecke«, bug. *keče* »feutre«, cine. *chece* »bonnet de feutre«, ngr. *κετοές* »feutre«. Glede razlike u deklinaciji *ceca* i *čeče* upor. *casa* i *čase*, gen. *-eta* (v.).

Lit.: ARj 2, 127. 4, 931. *Elezović* 2, 363. *Pascu* 2, 120., br. 235. *Tiktin* 332.

ćecuran, -rna (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), pridjev »(dijete) jedro i puno živahnosti« = *dederan*, -rna (hrv.-kajk.) »agilis, dexter« = *ćečevat* »(o žitu, grozdu, djetetu) jedar«. Opetovanje prvog sloga upućuje na onomatopejsko postanje. V. i *dederan*, *ćeperan* (pod *čepa*).

Lit.: ARj 2, 127.

cefalija m (14. i 15. v., pisano *kje-* i *kě-*, historijski spomenici) = *čepalija* m (14. v., pisano *kje-* i *kě-*) = *keflija* (Kavanjin) »prae-fectus arci«. Balkanski grecizam, od gr. *κεφαλή* »šef, guverner«, bûg. *kevalija*.

Lit.: ARj 2, 127. 131. 4, 932; Vasmer, *GL* 49-50.

čefenak, gen. *čefenka* m (Vuk, narodna pjesma) = *čepenak*, gen. *čepenka* (Vuk, Srbija, Bosna) = *čepenak*, gen. *-enka* (Kosmet) »vratašca na dućanu (*gornji* se *čepenak* zakopčava za strehu, a *donji* leži na gredi ispred dućana)«. Balkanski turcizam (tur. *kepeng* »innerer Fensterladen«) iz oblasti građevinarstva: rum. *che-peng* »Falltür«, bug. *kepének*, pl. *kepenei*, arb. *qepéng* m, *qepengi*, cine. *chipenge* f.

Lit.: ARj 2, 128. 131. *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 236. *Lokotsch* 1160. *Pascu* 2, 122., br. 266. GM 223.

ćefil (Bosna) = *cefil* pored *ćefilj* (Kosmet) = *kefil* (dopuna glagolu: *stati za nekoga* ~) »sinonim: jamac — jamac (v.), garant«. Bal-

kanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kefil'*) iz oblasti trgovine: bug. *kefil*, cine. *chifil'u* »caution, garant«, ngr. *κεφίλης*.

Lit.: ARj 2, 128. 4, 932. *Elezović* 2, 363. *Pascu* 2, 121., br. 242.

ćefin m »bijelo platno u koje muslimani zavijaju svoje mrtvace«. Odatle složenica *ćefen-aga* (narodna pjesma) »grobar; onaj koji mrtve sahranjuje«. Turcizam iz oblasti muslimanske religije (tur. *kefen* > tur. prostonarodno *qefin* »mrtvačko ruho«).

Lit.: ARj 2, 128.

ćeif m (Vuk, narodna pjesma) = *čev* (Vuk, narodna pjesma) = *keif* (samo u vezi *nasul keif* »kako si?«, Bosna) = *ćef* m (Vuk, narodna pjesma) = *čev* (u izreci *čev ti piti* »od volje ti«) = *čev* pored *ćef* (Kosmet), u vezama: *nije mi ćef kolomboč, bašča, bostan* »ne napreduje mi itd.«, *mlogo mi je ćef ove godine; namesujo si mi ćef* »učinio si mi po volji«, *istrüo si mi ćef* »pokvario si mi volju«) = *cip* (ikavizirano u Dalmaciji, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonimi: volja (v.), veselje (v.), raspoloženje (v.)«. Odatle: negativni indeklinabilni pridjev s turskom pozicijom *-siz* »bez«: *ćefsiz* pored *ćefsbz* (Kosmet) »neraspoložen, rdave volje«; denominali (faktiviti) na *-iti* *čëifiti* »biti dobre volje«, na *-čëfiti* se (narodna pjesma) »naveseliti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *keif* »zdravlje« > tur. *kef*) iz oblasti medicine: bug. *keif* f = *kef*, odatle *keflija*, *kefsiz* (QIK), cine. *chefe* f »bonne humeur, gaité, ivresse«, ngr. *κέφι*. Istači treba da se u nas nalazi s diftongom *ei*, kako je u arapskom, i s monofongom *e*, kako je u turskom, a kad je riječ došla daleko od centra turcizama, kao *čip* u Podgori, onda je ikavizirana. Osim toga u Kosmetu se nalazi i u obliku *čefi* u vezi *besčëfi (dite)* »nije najzdravije«. Taj oblik potječe iz novogrčkoga ili iz cincarskoga.

Lit.: ARj 2, 127. 128. 135. 138. 7, 240. *Elezović* 2, 357. 362. *Mladenov* 235-236. *Pascu* 2, 120., br. 236. Skok, *Slávia* 15, 481.

Ćekla f (Vrčević), žensko ime koje se u folkloru pominje uz sv. *Petku* i *Ognjenu Mariju*, Potvrđeno u Kotora i Bara od 13. v. Odatle na *-ić* *Ćeklići* (1381. *Teclichi*, 1431. *Tiecliti*) ime plemena (etnik) u katunskoj nahiji, odatle selo *Ćeklići* (pleme obasiže 13 kapetanija među koje pripadaju Cetinje, Njeguš i Ćeklići u užem smislu). Deminutivni

sufiks *-ić* ima istu funkciju kao u *MKčić* od *Mleci*, označuje kao *-janin* jednog između skupa ljudi (upor. *gošćan* (ŽK) »jedan od gostiju«), u ovom slučaju znači isto što složeni sufix *-štak* < *-bsk* + *-jak* (tip. *Nikoljštak* »koji svetkuje Nikoljdan«). *Ćeklići* su oni koji su slavili sv. *Teklu*. Crkva sv. *Tekle* nalazila se u Sutomoru u Spiču uz benediktinsku opatiju; *Ćeklić* = *Ćeklićanin* »jedan iz tog plemena«. Pridjev na *-bsk* *čeklićkl*. Ofonim *Sutikva* kod Splita i ime groblju *Sutikla* u Podgori < *sancta Thecla*, sa *e* > *i* (ikavski) prema jekavskom *Ćekla*. Promjena *-kla* u *-kva* objašnjava se unakrštenjem (metaforom) sa *tikva* jer je *Sutikva* ime brda.

Lit.: ARj 2, 128. Skok, *AHID* 1, 37. Jireček, *Romanen* 2, 59.

ćel = **ćelj**, indeklinabilni (?) pridjev, dolazi samo pred ličnim imenom ili iza njega (Kosmet) = *ćelav* (Vuk, 18. v., Kosmet, danas općenit u književnom i u saobraćajnom govora) = *čSlav* (ŽK, o mjesto *e* možda prema *čorav*, v.) »calvus«. Odatle: poimeničenja na *-bc* i *-ica* *čelavac*, gen. *-avca* m (Vuk) prema *čelavica* f (Vuk) »1° žensko čeljade čelavo, 2° bolest od koje kosa ispada, 3° bolest koza«. Hipokoristici od poimeničenja: *čela* m = *čela* (Kosmet) = *čelo* (Vuk), odatle pridjev na *-in* *celin*, s pejorativnim sufixom *-onja* *čelonja* m i s hipokorističkim sufixom *-ča* (upor. *Vančđ*) *čelča* (Srbija, Leskovac) i pejorativno *čelavšija* (Kosmet), sa složenim sufixom *-sa* (upor. *lvša**) i *-ija*, upor. *dugajlija* »dugonja«. Pridjevski apstraktno na *-ost*: *čelavost* f. Denominali na *-ati* *očelati* (Sarajevo) = *očelat*, *očelim* (Kosmet) »prenijeti ćelu na nekoga«. Iz ove izvedenice može se zaključiti da je postojalo *celati* i bez prefiksa *ö-*. Od *celati* potječe post-verbal ž. r. *cela* (Vuk, Kosmet) »calvitiuum«. Dočetak *-a* u tom femininumu dobio je podršku i u pridjevu *čelav*. Denominai od pridjeva na *-iti* *čelaviti* (*o-*) = *očelavit*, *-lávim* (Kosmet). Još postoji deminutiv na *-etak* (upor. *curetak*, v.) *čelétak*, gen. *-étka* u metaforickom značenju »klip kukuruza u kome je do pola ili manje zrnja, a ostalo je pola kočanica« (ne zna se gdje se tako govori) i pejorativna izvedenica *čelupača* (Vuk), samo u izoliranom primjeru *jetrve čelupače* gdje je pejorativno značenje sufixa *-ača* pojačano s umetkom *-up-*. Balkanski turcizam (tur. *kel* »1° čelav, 2° čela«) iz oblasti bolesti: rum. *chel* »čelav«, izvedenica na *-ie* < gr. ioc *chelle* »Glatz«, bug. *kel* m »Grind, Rinde«, odatle pridjev na *-av* (kao u hrv.-srp.) *këlljav*, *kelka*. U hrv.-srp.

i bugarskom turcizam je potisnuo domaći slavenski pridjev *plehb* koji se očuvao samo u oronimu i toponimu *Plješivica* »mons calvus (tako u romanskim zemljama)«. Turski pridjev *kel* dobio je u hrv.-srp. pridjevski sufiks *-av* da bi i u tim jezicima mogao služiti kao pridjev. Bez tog sufiksa govori se samo u vezi s ličnim imenom. Upor. *ćorav* (v.). Daleko od centra turcizama (Bosna itd.) *ćel(-a, -av)* je izmijenio samoglas *e > o*. Od tur. *kel* postoje još dvije turske izvedenice koje udoše u naša narječja: *ćelek* pored *ćelik* m (Kosmet) »1° zelenje od lubenice i dinje, 2° plod od lubenice i dinje dok je koliko pesnica«. Od tur. *kelek* »1° bez dlake, go, 2° zelen plod koji se ostavlja nakon što je obran«. Turski sufiks *-ek, -ák*, koji ovdje imamo, susrećemo često u hrv.-srp. turcizmima: *binjek* (v.), *ulček* (v.), *dernek* (v.), *konak* (v.), *oturak* (v.), *bičak* (v.), *solak* i *kolak* (v.) u prezimenima. Druga je izvedenica na *-eš*: *ćelės m* (Kosmet) »1° ćelav, 2° pejorativno: zelen čovjek«. Odatle prezime *Keleš* i deminutiv na *-če* *ćeleşče*, pl. *ćeleşčići* »zelen plod od dinje ili lubenice«. I ova izvedenica postade balkanski turcizam (tur. *keleş* »koji ima po glavi tragove od ćele«): bug. *kelės* »teigneux«, cine, *chiles* »chauve«. Od ove turske osnove možda je još *ćelarće* n (Vranja) »dijete« u šatrovačkom jeziku.

Lit.: *ARj* 2, 129. 130. 8, 532. *Mladenov* 235. *Elezović* 2, 45. 357. 358. *Lokotsch* 1152. *Miklošič* 114. 425. *SEW* 1, 499. *GM* 223. *Matzenauer, LF* 7, 29. *Deny* § 859. *Pascu* 2, 121, br. 247. *Jireček, ASPH* 8, 102.

ćelepīr, gen. *-ira* m (Vuk) = *ćelepīr* (Kosmet) »sinonimi: plijen (v.), dobit (v.); nešto što je dobiveno zgodnom prilikom (objekt: *naći nešto ćelepīra*)«. Odatle: radna imenica na *-dzija* *ćelepīrdžija* m (Kosmet) »koji umije da nešto uzme u bescijenje«, denominal (faktiviti) na *-iti* *ćelepīriti*, *ćelepmm* (Vuk) »plije-niti« = *ćelepīrit*, *-pirim* (Kosmet) »čariti (v.), dobiti u bescijenje«. Balkanski turcizam iz oblasti trgovine (tur. *kelepīr* »zu billigem Preise gekauft« < prvobitno: »Finderlohn«): rum. *chilipir* m »Gelegenheitskauf«, odatle *chilipigiu* »Glücksritter«, bug. *kelepir* i *kelepirđija*, arb. *qelepīr* »Fang, Beute, Fund, Kind dem ein Teil der Eltern fehlt«, eine, *chilipure* f »chose acquise pour rien«, *chilipurgi* m »qui cherche a acquérir quelque chose pour rien«, ngr. *κελεπίρι* pored *κελεπούρι*.

Lit.: *ARj* 2, 129. *Elezović* 2, 358. *Mladenov* 235. *Lokotsch* 1156. *GM* 221. *Pascu* 2, 121.

ćelepuš, gen. *-usa* m (Vuk) = *ćelepuš* (Kosmet) = *ćelepoš*, gen. *-osa* (Srbija) = *ćelepoš* (Kosmet) »1° kapa koju svećenik nosi pod šešišrom, 2° kapa od crvene čohe mjesto fesa za vladanja turskog za muškarce i djevojke, 3° rđava stara kapa u kojoj čovjek obično spava (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-če* *ćelepošče*, pl. *-cici* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica od *kele* »glava« i *puš* »pokrivaj«): arb. *qelepöse-çe* »weisse Untermütze zum Fes«.

Lit.: *ARj* 2, 129. *Elezović* 2, 358. *GM* 221.

ćelpäze (Kosmet), indeklinabilni pridjev »(u vezi sa *ćovek*) nizak, nevaljan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kepaze* »strijela koja služi za vježbanje; kao pridjev: koji se ne cijeni, unižen i sraman, koji nije poštovan«) iz terminologije morala (upor. *šuveti*): bug. *kepaze* bez umetnutog / kao u turskom i perzijskom. *Elezović* upoređuje *şolpaz* [skitnica] < tur. *jolpaz* »isto«].

Lit.: *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 236. *ARj* 4, 657. *Skalji?* 372.

ćemane, gen. *-eta* n (Vuk, Bosna) = *ćemane*, gen. *-anela* (Kosmet: *svīri ua~*) = *cimane* (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: gusle (v.), violina v.«. Odatle: radna imenica na *-dzija* *ćemaneđija* m (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *keman* »1° luk, 2° violina«): bug. *kemanekeme-* i *kemendžija*, arb. *gemane*, sa disimilacijom *m-η > w-l* *cemāliçam-* = *cemale* i s turskim deminutivom na *-ce* *qemexhé* (Gege) = *qemaxhé* (Skadar) »Art Violine, petit violon«, cine. *chimane* f i *chimanigī* »violoniste«. Dočetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinaciju na *-e*, upor. *cebe* (v.) ii *campare* (v.). Lik *cimane* prijelazom *ť < e* kaže da je turcizam ušao u narodnu pjesmu putem Cincara.

Lit.: *ARj* 2, 130. 137. *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 235. *Pascu* 2, 121., br. 252. *GM* 222.

cerner m (Vuk, Lika, Šibenik) = *cerner*, gen. *-era* (Kosmet) »1° svod, 2° mala kućica u polju, od kamena; služi za skrovište u slučaju nevremena (Šibenik); sinonim: bunja (v.), 3° šupalj pojas od kože kesa za novac i oružje; nose ga i djevojke; sinonim: pašnjača (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-li* *temerli* (kao epitet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kemer* »voüte, ceinture«) srodno s lat. *camera* > *komora* (v.), iz oblasti

građevinarstva i odijevanja: rum. *chimir/chimer* (Moldavija), bug. *kemér*, cine. *chimere* »ceinture«, ngr. *το κεμέρι* u oba značenja.

Lit.: *ARj* 2, 130. 9, 696. *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 235. *Tiktin* 340. *Pascu* 2, 121., br. 255. *Korsch, ASPH* 9, 515.

cenar, gen. *-ára* m (Vuk) = *cenar* (Kosmet) »1° kraj ili granica, bord, bordure, pervaz (v.), lisière d'étoffe, 2° bilo (v.) planinsko (u narodnoj pjesmi: *staze i bogazi, diade i ćenan*), 3° debo i sasvim bijel pamuk za tkanje, upravo za šarenje platna pri tkanju (Kosmet, u Vučitrnu *krāj-pámuk*), 4° vrsta platna i odijelo od njega; sinonim: dereklija (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev/ kao epitet u narodnoj pjesmi: *cenarli* (*košulja*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kenar*) iz oblasti tkanja i odijevanja: rum. *chenar*, bug. *kenar*, arb. *qenár* »Rand, Ufer, Tuchrand«, eine, *chinare*, ngr. *το κενάρι*.

Lit.: *ARj* 2, 131. *Elezović* 2, 259. *Mladenov* 235. *GM* 222. *Pascu* 2, 121., br. 256.

cenifa f (Bosna i Hercegovina) = *cēnef*, gén. *-êfa* m »zahod, nužnik«. Odatle: radna imenica na *-dzija* *ćeneščya* m (Kosmet) »koji čisti nužnike«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ar. *kenif* > tur. narodski *kenef*, prema *Mladenovu* od gr. *κενός* »prazan«, koji se nalazi u bug. *kén(d)zam* »idem zbog velike nužde, praznim se«) iz oblasti građevinarstva: bug. *kenéf*, arb. *qenef*, cine. *chine/e* f. U hrv.-srp. došao je taj turcizam iz cincarskoga kako se može zaključiti po femininumu.

Lit.: *Skok, Slávia* 15, 337., br. 132. *Elezović* 2, 259. *Mladenov* 236. *GM* 222. *Pascu* 2, 121., br. 255. *Školjić?* 189.

ceno n (Srbija, Lika, Kordun, Vuk) »kao ime psu« = *cena* (Hercegovina) »mladi pas« (taj hipokoristik ne nalazi se u zapadnim krajevima) = *ker*, pl. *keřovī* (Vuk, Srbija) »lovački pas, ogar, zařar, biza« prema *hera* f (Dubrovnik, samo kao .psovka ženskoj), hipokoristik *kéra* m (Vuk) sa leksikologijskom porodicom: kol. *kěrad* f, deminutiv na *-če* *kěrče*, gen. *-eta* (upor. prezime *Kerčević*), kol. *kěrcād* f. Deminutiv na *-ica* *k'èrica*, augmentativ na *-ina* *kérina*. Pridjevi na *-ov* *kěrov* (Vuk), na *-ovlji* *kerovlji*. Sa madž. sufiksom *-á > -ov* (tip *garov*) *kěrov* m (Bosna). Na *-uša* *kěruša* f (Vuk) »kućka«. Ovamo ide zacijelo i *kéra* »uholaža«, upor. fr. *chenille* < lat. *canicula*. Denominal na *-ati* *kerati* se (Mrkonjić-grad, Bos. krajina) (*za-*), odatle *zakeralo*

m, *kerajica* m »onaj koji voli da se kera, nadmudruje«, na *-iti* *keriti* (*ot-, pot-*) »snažnim udarcem pokrenuti«, *keranje* n »vrsta primitivnog agona«. Prvi oblik objašnjava se arb. *gen* — *ćen* (Ulcinj), drugi sa istrum. *čare* m, oboje od balkansko-lat. *canis*. Oba oblika udoše u jezik vjerojatno putem šatrovačkog jezika (argot). Upor. *kenka* u šatrovačkom jeziku u Prištini, od dakorum. *ćine* < *canis*. Tal. *cane* nalazi se u imperativnoj složenici *macákon*, gen. *-dna* m (Dalmacija, Zagora, Šibenik, Korčula, Dubrovnik, Cavtat) »kućkoder, pašjak (Šibenik), šintar« < mlet. *mazacom* i u apozitivnoj složenici *pešikan* (Perast) < tal. *pescecane*. Od talijanskog je i *kanálja* f (Notranjsko) = *kanaja* < tal. *canaglia*. Na *-inus* *Canynl-èn* < furl. *danine*, tal. *Monte Canino*.

Lit.: *ARj* 2, 131. 4, 936. 937. 938. *Trojanović, JF* 5, 224. *GM* 222. *Budimir, PNP* 3, 227-8. *Šturm, ČSJK* 6, 54. 77. *Ćorović, AA* 1, 201-5 (cf. *Ijb* 10, 154). *Đerić, PPP* 7, 23. sl. (cf. *Ijb* 13, 161).

cepa f (čakavski, Rijeka) »sinonim: pljuska«. Nepoznata je afektivna vrijednost. Odatle denominal na *-ati* *cepati*, *-am* impf, prema pf. *ćepnuti*. Riječ je zacijelo onomatoposkog podrijetla. Osnova oponaša glas udara i nejasnog govora. Posljednje je očigledno u deminutivu na *-kati* *ćepekati*, *ćepekam* impf. (Brač) »balbutire«. Osnova se *ćep-* u tom značenju proširuje i deminuiru: *-ur-iti*: *cepuriti*, *cepūrim* (18. v., jedanput) »blaterare«; u istom značenju na *-kāti*: *cepūrkatī*, *-am* (Vuk). Upor. *ćevkati*, *-a* impf. (Vuk) »lajati ali ne jako« i *ćeretati*, *ćeretām* impf. (Vuk) »garrare«. Ne zna se kako se prema tim onomatoposkim kreacijama odnose *cepa* ť (Srbija) »počepana kapa«, prema akcentu sudeći, hipokoristik od *ćepara* f istog značenja i glagol *počepati*. U Pivodrobnjaku izvedenica na mletački sufiks *-ada* < lat. *-ata* (upor. *maslināda* u zadarskom kraju): *ćepada* f znači »poveća parcela ziratne zemlje«. Da je u toj izvedenici doista sufiks mletačkog podrijetla, dokazuje diminutiv na složeni sufiks *-čić* < *-ac* + *-ić*: *ćepčić* m »mala parcela zemlje za obrađivanje« u istom narječju. Ali se ni tu ne zna kako se osnova *ćep-* odnosi prema pomenutoj onomatopeji. Nije li možda po srijedi drugo kakvo podrijetlo? Postoji još kod Ljubiše pridjev *ćeperan*, *-rna* »živahan, okretan«. Isto vrijedi i tu za osnovu *ćep-* proširenu sa *-er-* kao u *dederan* (v.). V. i *ćepac*.

Lit.: *ARj* 2, 131. 132. 135. *Vuković, SDZB* 10, 405.

čepazmo n (potvrđeno samo jedanput) »stragulum« = *hašizmo* n (u rukopisu 16. v., u romanu o Aleksandru Velikome, u istom rukopisu *haizmo*, u drugom *hakiizmo* i *halkiizmo*) »konjski pokrovac«. Prvi oblik najbliže stoji, gr. σκέπασμα »pokrivalo«; drugi s kao izopaćenje grecizma koji se po svoj prilici nije govorio ni u vrijeme pisanja ovog rukopisa kao ni danas.

Lit.: ARj 2, 131. 3, 544.

čepče, gen. *-eta* n (Kosmet) »sinonim: kutlača (v.), varjača za skidanje pjene«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kefçe* = *kepçe* /Zenker/): rum. *chepcea* — *chipcea* f (Moldavija) »Schaumlöffel«. Turski docetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinaciju *-e*, *-eta*.

Lit.: Elezović 2, 259. Tiktin 335.

čepeklja f (Šulek) »njeka kruška«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je to kruška, kao ni varijante u drugim narječjima. Prema dočetu *-lija* sudeći kao da se radi o turskom pridjevu na *-li* od *ietek*.

Lit.: ARj 2, 131.

čeramida f (Vuk, on i *čeremida*) = *čeremida* (Kosmet) = stsrp. *keramida* = *čiramida* (Srbija ?) »1° cigla, rugla, tigla, opeka, crijep, čerpič (odatle pridjev na *-bn* > *-an čeramidan*), 2° toponim (Srbija)«. Na *-aria* > *-ara ceramida* f (Srbija) »kuća od čeramide«. Balkanski grecizam (ngr. κεραμίδα): bug. *keramida*, arb. *qeramidhe*. Naziv je ušao u jezik i kao turcizam grčkog podrijetla (ar. *kirmid* > tur. *keremid*, *kiremit*, ngr. κερραμίδι): *teremet* m (18. v.), *čeremit* (18. v.), unakršteno sa starijim grecizmom *čeremida*. Radna imenica na *-džija*: *čeramidžijal-rem-* (*majstori čeremidžije*, 1797.) m »ciglar«. Složenica *čeremetana* f (Bosna) = (skraćeno) *čerana* (istočna Srbija) »ciglanica« < tur. *keremithane*. Upor. i *čremiga* »isto« (glede *-da* > *-ga* upor. *katriga*).

Lit.: ARj 2, 132-133. SEW 1, 500. GM 223. Vasmer, GL 50. RSl 4, 153. Van Wijk, ZSPH 14, 12. Rad 1, 188.

čerčiva f (Vuk) = *ceravo* (Kosmet) = *čerčivo* n (Srbija ?) »1° sinonimi: okvir (v.), svaža (v.), ragustov (v.), ram ili rama (v.) od prozora, od vrata, 2° izljubljen ram za staklo na prozoru«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica tipa *cerek* /v./ od *čar* < *čahar* »četiri« i *čube* »drvo« > tur.

čerčive) iz oblasti građevinarstva: rum. *cerceveá f* »Fensterrahmen, Flügel« pored *ciurduveá* (Muntenijska) = *giurgiuveá*, bug. *čerčeve*, arb. *čerčine í*, cine. *circive* m »chassis de croisée«, ngr. ὁ τέρετσεβές »chassis de papier, de croisée«. Značajno je što se akcenat tog turcizma ne slaže s općom pojavom kod akcenturacije naših turcizama. Naš akcenat drži se naime turskog akcentuiranja na krajnom slogu. Očekivali bismo dakle akcenat *čerčivo*, koji je potvrđen samo u *čerčiva*. To znači da je turcizam bio prilagođen našim pridjevima na *-iv* (v.) i imenicama na *-ivo*. Ta činjenica objašnjava i izmjenu turskog dočeta samo *-e* > *-o* n i *-a* f.

Lit.: ARj 2, 132. BI 1, 891. Elezović 2, 442. Tiktin 325. Pascu 2, 125., br. 329.

cordati, *-ām* impf. (*pro-*, *raz-*, *sa-*, *s-*, *š-*, Vuk, narodna pripovijetka, Lika) »upropašćavati, prosuti, profučkati, prošundrati« = (na *-isati*, v.) *čerdisati* *-šēm* »isto« == (na *-osati*, v.) *čerdosati*, *-šēm* impf. (Vuk) »pessumdare« = *čerdosat* (Kosmet) »izgubiti« = (*č* > *đ* zbog asimilacije *č-d* + *đ-d*) *derdisati* — (unakrštenje sa *corda*, v.) *čordisati*, *-šēm* impf. (Vuk, primjer: *tako me more ne čordisalol*). Balkanski grecizam (gr. κερδαίνω = κερδίζω »gagner«, denominal od κερδοσύν): »gain, profit, avantage« bug. *kerdos(v)am*, arb. *qerdhēs*, *qērdhenj* »dobivam«, cine. *ncherdu* »gain, profit«, *nchirdasire* »gagner«.

Lit.: ARj 2, 132. 141. 11, 274. Elezović 2, 281. GM 223. Pavlovic, JF 16, 175. sl. Skok, Slávia 15, 338., br. 144. Pascu 2, 67., br. 1231. Mladenov 236. Vasmer, GL 50.

čereče n (Vuk, genitiv nije potvrđen) »vrst platna što Mostarke tkaju«. Odatle izvedenica na *-lija* (v.) *cere čelija f* »uzvod, platno uzvodno«. Balkanski turcizam (tur. *kereke*): rum. *cherachia*.

Lit.: ARj 2, 132. DLR s. v. Skok, Slávia 15, 337., br. 133.

čeresta f (Vuk, Srbija, Bosna) = *čerestija* (Kosmet) »drvena grada«. Odatle: radna imenica na *-džija čerestedžija* m (Kosmet) »trgovac japijom, drvenom građom, materijalom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *keraste* > tur. narodski *kereste*, *keresteci*) iz oblasti građevinarstva (upor. *japija*, *kat*, *boj*): rum. *cherestea* »Getalk«, bug. *kereste* i *kerestedžija*, cine. *chiriste* m »bois de construction« i *chiristigi*, ngr. κερεστές. Glede izmjene *-e* >

hrv.-srp. *-a* upor. *casa* (v.). U Kosmetu je taj docetak zamijenjen sufixsom *-ija* (v.) kolektivnog značenja.

Lit.: ARj 2, 133. Elezović 2, 360. Pascu 2, 122., br. 270. Lokotsch 1162.

čerpič m (Vuk, 18. v., Bosna) = *čerpič* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *čerpič* = *čerpič*, gen. *čerpiča* (Kosmet) = *čerpič* (Vuk, zacijelo iz kraja gdje se ne razlikuju *c* i *f*) »nepečena cigla, later crudus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kirpič* > tur. *kerpič*) iz oblasti građevinarstva: rum. *cherpicu*, bug. *kerpič* pored *kirpič*, arb. *qerpiç*. Turski docetak *-iç* zamijenjen je djelomice sa *-iç*. Upor. *vodič* za *vodič*, prezime *Ribić* za *ribiç*.

Lit.: ARj 1, 945. 2, 133. Elezović 2, 361. Mladenov 236. GM 224. Miklósié 115. SEW 1, 501.

čert m (Vuk, Jadar, Srbija) »ugao u brvnari kuće kad se ukrste krajevi greda (*kuća na čertove*)«, sinonim: *sjek* (v.). Balkanski turcizam (tur. *kertik* »urez, usjek«) iz oblasti građevinarstva: rum. *chertie* »Einschnitt, Kurve«, búg. *kert*, odatle glagol *kertos(v)am*, *kērtja*. U hrv.-srp. i bug. ispušten turski docetak *-ik* zacijelo zbog toga što je bio osječan kao sufixs *-ik* u *šljivik*, a nije pristajao toj riječi.

Lit.: ARj 2, 133. Mladenov 236. Lokotsch 1164.

česa f (Vuk, narodna pjesma, Ljubiša, Kosmet sa gen. *čese* i *čese*) = *kesa* (17. v., rašireno i u zapadnim krajevima) »1° novčanik, 2° spremica za duhan, 3° metafora: bogatstvo, 4° suma od 500 groša = tur. *qise akçe*«. Odatle deminutiv na *-iça* *Kësica* f, augmentativi na *-etina* i *-urina kesetina* f = *česetina* (Kosmet) = *kesurina* (Vuk), pridjevi na *-at kesat* (Lika) »metafora: bogat« i *-ost kesast*, odatle i lički hipokoristik *kesa* »žena omalena, zbijena, upravo *kesasta žena*, kojoj vise dojke kao *kese*«; složenice: *kesonoša* m (18. v.) »čovjek koji nosi kesu« i *duvánkesa* f. Denominali na *-ati kesati se* (Lika) »natjecati se kesom«, *skēsati*, *-šēm* pf. »skupiti, srozati 'kod švenja ili vezenja (Orahovica, Slavonija)«, upravo »učiniti kao kesu, kesasto« i na *-iti nakesiti se* pf. »obogatiti se«. Balkanski turcizam istočnog podrijetla (perz. *kiše* > tur. narodsko *kiše* = *kese'*, ishodište je babilonsko *kišu* »bourse«, odatle u zapadaom arapskom *kis*, aramé j ski Mia i gr. κίσις) iz oblasti alata (upor. *čemer*, v.): rum. *ehise*, bug. *kesija*, *kisija* (to preko ngr. κίσις), arb. *dese*. Naša zamjena *-a* < tur. *-e* je kao u *kula*, *lùla*, *déva*, *casa*, *kila*, tj. tur. *e* bilo je

identificirano s nastavkom *-e* ž. r. pi. i prema tome je stvoren novi f. sing. Na takvo postanje upućuje i akcenat *kesa* mjesto *kesa*.

Lit.: ARj 2, 133. 4, 938-940. 7, 389. 15, 214. Mladenov 236. 238. GM 224. Elezović 2, 361. Lokotsch 1185. SEW 1, 502. Bruckner 229.

česat m (Kosmet) »kriza u trgovini«. Odatle apstraktum na *-luk česatluk* m (Banja Luka, Mostar) = *česatlbk*, gen. *-atlika* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kesad*, tur. *kesadlık*) iz oblasti trgovine: bug. *kesatlık* »manque de débit, d'argent«, eine. *chisate* f, ngr. το κεσάτι.

Lit.: Elezović 2, 361. Pascu 2, 122., br. 272. Skok, Slávia 15, 336., br. 112.

Česelbaš m (Gundulić) = *Česelbaša* (Gundulić) = *Česelpaša* (Gundulić) = *Kuzulbaša* (Gundulić) = *Kuzulbaša* pored *Kuzulbašanin* (Mrnavić) »ime naroda: Perzijanac«. Odatle: *Kuzulbaš* »Perzija« (Mrnavić) i pridjevi na *-ski česelbaški* = *kuzulbaški* — *kusulbabski* (Mrnavić). Od turske složenice *kizÜbaş* — *kezelbas* »crvenoglavac«. Samoglasni *eju* zamjena su za tur. *i*.

Lit.: ARj 2, 134. 5, 829. 842.

česma f (Vuk) »1° sinonim šupljika, 2° gajtan po listovima (*česme* f. pl.)«. Ovamo *cosmea* m. pl. (Srbija oko Drine), »ono ispod rešeta što ostane kad se žito čisti« i pridjev i prilog *česme* (Kosmet, protivno od *topać*, *toz*, v.). Denominal na *-ati česmati*, *-ām* impf. (Vuk) (*iš-*, *pro-*) »graditi šupljike« = *nakēsmati*, faktitiv na *-iiti iščesmit*, *-im* pf. (Kosmet) »isjeći na kocke«. Pored ove imenice, koja je kao *sarma*, *agma ita.*, skraćeni turski infinitiv *kesmek* »sjeći«, postoji još *česam*, gen. *česma* m (Vuk, u izreci *kupiti što na česam* »na sreću«) = *česim* (Kosmet) = *kesim* (Bosna, pravni termin) »pogodba odsjekom« od tur. *kesim* »sječenje, napuštanje, krajs«. Vuk ima također *kesim* m kao pravni termin »Miete für den Fruchtgenuss«. Upor. doamće sinonime: *na ispol* (ŽK), *na reju* (ŽK). Odatle izvedenica na *-oca kesimača* f »krava, ovca, koza koja se daje u kesim«. U Petranovićevoj narodnoj pjesmi *cesim* znači »aversio«. Pravni termin *kesim* potječe od unakrštanja tur. *kesim* »Schnitt« i ar. *kisma* »Anteil« od glagola *.kasama* »djeliti« (v. *kismet*), odatle balkanski turcizam hibridnog podrijetla arapsko-turskoga iz oblasti prava koji se nalazi i u bug. *kesim* maprijekov. Od *kesmek* potječe i složenica *paračesik* »sitan dio« sa turskim

sufiksom *-ik*. Prvi dio je grčko παρά (upór. *paratoia*, v.) ili je prenjeto *para-* od *param-parčad* (v.) gdje je turski apsolutni superlativ koji se osniva na opetovanju prvoga sloga. Od turske osnove *kes-* sa *-er* (džag. *keser* »culler«) potječe *česer* m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »oruđe za dubenje i za djelavanje, s jedne strane kao dljeto, a s druge kao petica od maškline« = *keser* m (Vuk, 17. v., Srbija, zapadni krajevi, Posavina, ŽK) »Quefaxt« = *kešir* (Posavina, s nejasnom promjenom *s > š*, dočetak *-ir* mjesto *-er* je možda prema ikavskom *kosir*) = *česer* m (Banja Luka, Mostar) »šteta koja nastane kad se što kroji«. I ova turska izvedenica postade balkanski turcizam iz oblasti alata; arb. *qesér*, *česér* (Skadar). Od iste turske osnove proširene sufiksom *-kin* (upór. *čališkan*, v.) potječe indeklinabilni pridjev (u Bogošića deklinabilni) *českin* (*konj*, *duhan*) = *českm* (Kosmet) »brz (*čovjek*, *konj*, *nišan*, *magare*, *ajduk*, protivno *dembel*, v.), vatren, ljut«. Odatle izvedenica na *-ica* *českinica* f (16. v., Marin Držić, piše *moja česinice* u vokativu sa *š* mjesto *sk*; možda je *š* krivo čitanje za *sch* u rukopisu). I to je balkanski turcizam (tur. *keskin*) iz oblasti terminologije duhovnih svojstava: bug. *keskin*, arb. *qeskin*, *česqin* (Skadar) »arguto, pronto«, cine. *ehishchin* »intelligent, vif«. U Kosmetu se govori kauzativni ili faktitivni turski infinitiv u skraćenom obliku: *čestirma* f »prijeki put« od tur. *qestirme* »odsječeno«, od *qesmek*; s umetkom *-dir-*. U vezu sa tur. *kesmek* stavlja se i pejorativna radna imenica na *-džija* *cesedžija* m (narodna pjesma, Petranović) = *cesedžija* (Kosmet) = *česendžija* (ibidem) = *česerdžija* (Vuk) = *česerčija* — *ceserà* (ime gusaru kod Gazarovića) = *kesedžija* (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *kesečija* »sinonimi: lupež, haramija, otimač, džeparoš«, pored složenice *jan-čese-džya* m »džepar« (Kosmet). I ovo je balkanski turcizam iz oblasti prava (*yan kesici* »koji odrežuje s boka«); bug. (*jan*) *kesedžijaj-si-*, cine. *chisigi* »brigand, filou, coupeur de bourse«. Hrv.-srp. oblici s umetnutim *n > r* upućuju doista na vezu sa tur. *keser* od *kesmek*. Oblici sa *e* za tur. *i* (*kesici*) kao i akcenat vele da je turska radna imenica bila dovedena u vezu s imenicom *kesa* = *česa* koja ne potječe od *kesmah*, nego ima sasvim drugo podrijetlo.

Lit.: ARj 2, 133. 134. 4, 85. 939. 940. 941. 7, 389. 12, 268. Elezović 2, 361. 362. 246. Mladenov 236. Lokouch 1187. Korsch, ASPH 9, 516. GM 224. Pascu 2, 122., br. 273 i 274. Skok, Slávia 15, 489., br. 570 te 338., br. 136. Matzenauer, LF 8, 163. Školjić* 191.

čes m (Vuk, Kosmet dopuna glagolu činiti s akuz. prema tur. *elmek*) »pregledati mrtvoga, ubijenoga«. Odatle faktitiv na *-iti* *česiti* (Vuk, o-) i apstraktno *češenje* n »inspectio occisi«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *keš-*) iz turske sudske terminologije.

Lit.: ARj 2, 135. 8, 532. Elezović 2, 363.

češke, gen. *-eta* n (Vuk) = *češke*, gen. *-eta* (Kosmet) = *češket* (Srbija, Miličević) = *keške*, gen. *-eta* (Vuk) = *češkek* (Peć, Stara Srbija) »jelo od pšenice i mesa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kesk* = *kejkek* »ječmena kaša, Grütze die mit in Stücken geschnittenem Fleisch gekocht wird«) iz oblasti hrane: rum. *ehesekét*, bug. *keškek*. Turski dočetak *-ek* izmijenjen je u Srbiji i u Rumunjskoj u *-et*, a taj je dao povod prijelazu u deklinaciju *-e*, gen. *-eta*. Upór. glede očuvanoga *k* mjesto *ć* i prilog *češke* (v. *ci*).

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. Elezović 2, 363. Lokotsch 1167. Mladenov 236.

četen m (Vuk) = *četen*, gen. *-ēna* (Kosmet) = *hēten* (Vuk, Hrvatska, Lika, Slavonija) »sinonim: lan (v.)«. Odatle: na *-ište* (upor. *lanište*) *četemšte* n (Vuk) = *ketenište* (Lika), pridjev na *-ov* *četenov* »sinonim: lanen«, složenica *četenhalva* f (Srbija) = *cetén—alva* (Kosmet) »halva od konoplina sjemena«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ketān* = *kitān* > tur. narodski *keten*, upor. *coton* u evropskim jezicima) iz oblasti kulturnih biljki. Složenica *četen—halva* nije nastala kod nas, nego je iz turske sintagme *keten halvasi* »četenova halva« odbacivanjem postpozicije *-si* koja kaže da je prethodna riječ uzeta u pridjevskom značenju. To ispuštanje je općenito u složenim turcizmima, upor. *papazjanija*, *šiščevap* itd.

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. Elezović 2, 362. Matzenauer, LF 8, 163.

ćevap, gen. *-apa* m (Vuk) = *ćebap*, gen. *-apa* (Kosmet) »grudica skosanog mesa«. Odatle: u antroponimiji slavansko prezime na *-ović* *čevapović* (krivo pisano sa *č*), deminutivi sa složenim sufiksom *-čić* < *-bc* + *-ić* *čevapčić* m, na *-če* *ćebapče*, gen. *-četa* n (Kosmet), radna imenica na *-džija* *ćevapčija* m = *ćebapčija* (Kosmet), odatle na *-inica* < *-čijnica* *kebabčijnica* (Kosmet) »ćevapčijin lokal«, složenice sa *Sii* m (Vuk) »gvozden ražanj« *sis-čevap* m (Bosna), sa *ćumlek* m »lonac« *ćumlek-ćebap* (Kosmet) »sinonim: papazjanija (v.), jelo koje se gotovi u zatvorenom loncu«. Upor. rum.

cuškebap m »Vogelspiessbraten« od tur. *kuş* »ptica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (*kebab*, *kuškebabi*) iz oblasti hrane: bug. *kebab*, *kebabčija*, ngr. *κεμπάπι*, cine. *chibape* f, *chibapci* m. I prvi dijelovi složenica *šiš* i *ćumlek* su balkanski turcizmi (tur. *iş* »kurzer Degen, Bratspiess«, *çömlək* »lonac«): bug. *šiš*, arb. *shish* (Gege) = *shisht* »Dolch, Stockdegen, Bratspiess«, cine. *ciumlecke* f »ragout de boeuf aux oignons, à l'ail« (upor. za takav semantički razvitak: *lonac* »đuveče«, v.) iz oblasti kuhinjskog pribora; v mjesto *b* u *ćevap* osniva se na disimilaciji *b-b > v-b*.

Lit.: ARj 2, 135. Elezović 2, 357. GM 406. Mladenov 235. Pascu 2, 120., br. 239., 126., br. 339. SEW 1, 498.

ćezap m = *ćezap* (Kosmet) »tvrda voda (prevedenica od srlat. *aqua fortis* = fr. *eau forte*) »azotna kiselina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *tiz ab* »slna, oštra voda« > ar. *kezžab* > tur. *kezab suju* »lučavka«) iz oblasti kemije: rum. *chezap* »apātare, Scheidewasser«, bug. *kežáp*.

Lit.: ARj 2, 135. Elezović 2, 357. Mladenov 235.

ci (Kosmet), konjunkcija koja uvodi sporedne dopunske rečenice, »da, a da, što«, u primjeru: *on misli ci je Turčin*. Nalazi se još u bugarskom: npr. *ne znam ki . . .* Kod nas je srasla u *beici* (v.) = *bici* (v.) = *bičita* < tur. *belki*. U posljednjem obliku došlo je do unakrštanja tur. *belki* sa *biće da*. U Kosmetu se ta konjunkcija nalazi još sraštena s perz. *kaš* > tur. narodsko *kēš*, izrazom za jaku želju: perz. *Kaski* > tur. narodsko *keške* »plūt à Dieu que«, poslije čega dolazi optativna rečenica: *češke*, prilog, »kamo sreće da ...«. Značajno je da *k* u partikuli *ki* ovdje nije prešlo u *ć*. To je možda zbog disimilacije *k'-k' > k'-k: keške > češke*. Upor. isto u imenici *češke*, gen. *-eta*. Oboje *ci* i *češke* balkanski su turcizmi perzijskog podrijetla (perz. > tur. *ki* »que« i perz. > tur. *keški*) iz oblasti sintakse: bug. *ki* i *keiki*. Da se i konjunkcije posuđuju dokazuje makedonsko *oti* < ngr. *oti* »da«.

Lit.: Elezović 2, 363. 364. Mladenov 236. Deny § 986.

cibar = *cibarli* (s tur. *-li*, Banja Luka) = *cibar* m indeklinabilni pridjev (Kosmet) »otmjeden, ponosit«, Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kebir*, pl. *kibar* »velik, lijep, otmjen«) iz oblasti ponašanja: arb. *qibrē* f »Pracht,

Aufwand« od ar. *kibr* »Stolz« i *qibar* »an Aufwand gewöhnt, verwöhnt«, upor. i rum. *ghibirdic* »Stolz, Knirps«.

Lit.: Skok, Slávia 15, 338., br. 139. GM 225.

ćibra f (Banat) = *cibrei* m = *ćibrit* (Banat) = *ćibrit*, gen. *-ita* (Kosmet) = *cibrei* (Crmnica) = *cibre*, gen. *-eta* n (Banja Luka) »sinonimi: žigica (v.), šibica (v.), prižega, sumporača«. Odatle složenica *kaf-ćibrit* m (Kosmet) »šibica za paljenje duhana« (prvi je dio tur. *kav* »guba za kresivo«). Balkanski turcizam istočnog podrijetla (ar. *kibrit* od asirskog *kup-rītu* preko aramejskog *kebrūtha* »sumpor«) iz oblasti tehnike: rum. *chibrit*, bug. *kibrit*, arb. *qibrit*, *čibrit* (Skadar), ngr. *κεμπρίτι*. Arapski dočetak *-it* u hrv.-srp. je dijelom zadržan, a dijelom dao povod da se turska imenica prilagodi arabizmima na *-et* ili da se mijenja prema deklinaciji *-e*, gen. *-eta* i da prijeđe napokon u deklinaciju *-a*.

Lit.: ARj 2, 136. Elezović 2, 288. Mladenov 236. Skok, Slávia, 15, 336., br. 115. Lokotsch 1171. Miletić, SDZb 9, 368. GM 225.

ćiceruše f. pl. »sitne ribe«. Ne zna se, gdje se tako govori ni kakve su još varijante. Jedino sufiks je jasan: *-uša* (v.). Osnova dolazi još u pridjevu na *-ovj-ev*: *ćicerov* pored *-ev*, ali samo u izrazu *ćicerova křv* (Kosmet) »sama gola krv«. Ni tome se pridjevu ne zna pravo značenje ni postanje. Ne vidi se prema tome da li postoji identičnost u obje izvedenice.

Lit.: ARj 2, 136. Elezović 2, 366.

ćićin-boba f »sinonim: ribizle (v.)«. Ne zna se gdje se ta složenica turskog tipa (upor. *šiš-ćevap*, v.) govori ni koje su još varijante.

Lit.: ARj 2, 136.

ćifta m (Vuk) »tabernarius, dućandžija (pejorativno)«. Odatle deminutiv na *-ica* *ćiftica* m i pridjevi na *-in* i složeni *-inski* *ćiftin*, *ćiftinski*. Akcenat i dočetak *-a* upućuje na hipokoristik, ali se na zna od koje je osnove. Teško je misliti na hipokoristik od *ćifut* = *ćufut* (v.) zbog *á* i zbog gubitka *u* jer se ne prave hipokoristiki gubitkom jednog samoglasa. Na vezu sa homonimima arb. *qift* »Sperber, Hühnergeier« = ngr. *τοφτης* »milvus regalis« < *ξυφτερι/ξερφ* < lat. *acceptor* teško je pomišljati jer takva metafora nije nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 2, 136. Skok, Slávia 15, 338, br. 141. GM 226.

cika f = *čik* (običnije) *čik* m (slov.) »1° Zigarrenrest, 2° letzte Prise Schnupftabak in der Dose«, Deminutiv *ičić* »komadić nečega« (Vrbnik). Od tal. *cicca* »avanzo di sigaro o sigareta« > fr. *chique*, djetinja riječ. Arb. *cikef*.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 103. Sturm, *ČSJK* 6, 49. *REW*⁶ 1899. *DEI* 925. *GM* 447.

ćikara f (Boka, Korčula, Šibenik, Dalmacija) »fildžan, šalica, šolja« = *kikara* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi). Od mlet. *cicāra* pored *cicchera* (Kalabrija), istrom, *ceikara* (Rovinj) »tazzina di porcellana«. Odatle dalmatinsko prezime *Čikara*. Meksikanska (yokut) riječ *gacitli* koja je u Evropu došla preko španj./içara, *Meara*.

Lit.: *ARj* 3, 137. *Ive* 47. *DEI* 897. *REW*^{*} 3755 a.

čila f (Vuk) »kesa od duhana i okov joj od lima na otvoru« = *alo* n »kesa od baruta«. Isti akcenat pokazuje *kila* f (Vuk, 18. v.) »mjera za žito, oko 20 oka«. S tim akcentom i značenjem slaže se rum. *chilă* f »Getreidemass von 20, 22 und 24 banite (v.), je nach der Kornart« i arb. *aïlle* f »Getreidemass«, dok se bug *kiló* slaže u akcentu s tur. *kilo*. Za značenje »kesa od duhana, baruta« ne nalazim balkanskih paralela. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kilo* < srgr. *κοῖλον* »crijevo«) iz oblasti mjera (upor. *oka*, *kantar*, *drani*). Sa značenjem »crijevo« i sa grčkim akcentom slažu se naše *čila* i *nlo* »duvankesa (koja je od mjuhura)«, a s akcentom i *čila* »mjera za žito«; *čilo* slaže se i s grčkim dočetakom: -o < -ou. Sa grecizmom u turskom jeziku pomiješalo se ar. *III* ili *kail* (v.) »mjera za žito« > tur. *kile* (odlatle ngr. *κίλες*) od arapskoga glagola *kala*, aorist *jekil* »mjeriti«; i za grč. ot predstavlja srednjegrčki izgovor. Neobična je zamjena dočetno -a u hrv.-srp. i rum. za gr. i tur. -o. Potječe zacijelo od grčkog pl. sr. r.

Lit.: *ARj* 2, 137. 4, 9-51. *Mladenov* 237. *GM* 226. *Lokotsch* 1174a. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 504.

ćilibar, gen. -ara m (Vuk) = *čelibar* (Kosmet) = *čitibar* (Bačka) = *čilibar* (Kosmet) = *ćiribar* (Bačka) »1° sinonim: jantar (v.), agata (v.), okstan (v.), 2° kamen ili stakla ili kosti navrh kamiša za usta (služi za cigarluke = muštikle, brojnice, derdane i druge ukrase)«. Odatle pridjev na -*bin* *ćilibaran*, -*ma*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složena imperativnog tipa *kahruba* od *kāh*- »strog« i prezentske osnove *rubā* od *rubūdan* »hvatati« > tur. narodsko *kehribar* = *kehli-*

bar): rum. *chihli(m)bar*, bug. *kehlibar* = *kehribar*, *keliber*, arb. *qehribar*, *čelibar* (Skadar), cine. *chihlibare* f, ngr. *χεχρμπάρου* (ov). Hrv.-srp. oblici sa *i* mjesto *e* upućuju na cincarsko posredovanje. To je zbog toga što je *čilibar* trgovački predmet.

Lit.: *ARj* 2, 129. 137. 138. *Elezomć* 2, 358. 364. *Pascu* 2, 121., br. 246. *GM* 221. *Mladenov* 236. Matzenauer, *LP* 7, 26. *NJ* 3, 158. *Lokotsch* 1004.

čilim m (Vuk, 17. v.) == *čilim*, gen. -*ima* pored -*ima* (Kosmet) = *tiling* (Belostenac, bit će krivo zapisano) = *kilim* (narodna pjesma) »sinonimi: sedmak (v.), smetenjak (v.), šarenica (v.), prostirač (v.), kudravac (v.), sag (v.), tepih (v., gradovi), krpeta (v.)«. Odatle: deminutivi na -*če* i složeni sufiks -*ac* < -*bc* + -*ič* *čilimče*, gen. -*četa* n (Kosmet) = *čtilimčić*; radna imenica na -*ar* *čilimar*, odatle pridjev na -*ski* *čilimārski*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kilimjke*-) iz oblasti kućnog namještaja: rum. *chilim*, bug. *kilimjke*-, arb. *qilim*, *čelium* (Skadar), cine. *chilimé* f, ngr. *κίλιμις*, *τοῦλιμι*. Vukov se akcenat ne slaže s kosmetiskim.

Lit.: *ARj* 3, 137. 4, 925. *Elezomć* 2, 364. *Mladenov* 235. 237. *Pascu* 2, 121., br. 248. *GM* 226. Korsch, *ASPh* 9, 517. Matzenauer, *LP* 8, 164. *SEW*¹, 503-504.

ćipirkanje n (Ljubiša, u vezi s pridjevom: *pičije* ~) »sinonim: cvrkut (v.)«, apstraktum od onomatopejskog glagola na -*kati* *ćipirkati*, koji u infinitivu u *ARj* nije potvrđen.

Lit.: *ARj* 2, 138. Hirtz, *Aves* 73-4.

ćipur m (Vuk, Crna Gora) »sinonim: vrt (v.), bašta (v.)« = *kipurija* f (listina iz g. 1441.). Iz citirane listine vidi se da se radi o terminu manastirskog gospodarstva. Prema tome su taj grecizam (gr. deminutiv *κηπούριον*, *κηπουρία*) donijeli u Crnu Goru grčki kaluđeri. Odatle deminutiv na -*čb*, *ćipurak*, gen. -*urka* m pored *ćipurak*, gen. -*urka* »sinonim: vrtal« i toponim na -*ovac* *ćipurovac* (Srbija, beogradski okrug) = bug. *Čiprovec*.

Lit.: *ARj* 2, 138.

ćirica m (Vuk, Beograd) »momče koje je u službi kakva gospodina, famulus«. Izvedenica m. r. na deminutivno -*ica* (upor. za maskulinum *priča*, *opća* riječ i prezime, *povlašica*, *izbjeglica*, prezime na Kordunu *co-rnea* od *Gane*, *Crnica*, prezime u Dalmaciji)

od *čir* = *kir* (npr. *Kir-Janja* za Cincarina Grkomana u Sterijinoj drami) < gr. *κύριος* (toč) preko cine. *chir* »gospodin«. V. *kur*, *kir*.

Lit.: *ARj* 2, 138. *Pascu* 2, 27., br. 429.

ćirīš m (Vuk »1° matériáé genus, 2° gluten« = *cms* (Kosmet, u značenju 2°) »1° greda poprečnica (Posavina), 2° pōpa, klājster«. Odatle toponim, složen sa perz. *haņe* > -*ana* (kod nas sufiks): *Ćirišana* f (Skoplje, kod željezničke stanice gdje je u tursko vrijeme bila klaonica). Balkanski turcizam (tur. *çiriş*, = *çeriş*, *kirışhane* »mjesto gdje se izrađuje žica od crijeva za muzičke instrumente) iz oblasti obučarstva i građevinarstva: rum. *çiriş* (Muntenija) »Art Kleister«, također madž/ *csiriz*, s čime se slaže cine. *arija* f »colle d'amidon«. Nije jasno kako se semantički odnosi s tim značenjem značenje »greda poprečnica«. Izgleda kao da je to metaforički naziv za gredu koja kao da lijepi druge grede. Nejasno je i č mjesto č. To bi značilo da Vukov i Elezovićev turcizam potječu iz kraja gdje se ne razlikuju *č* i *ć* (kao npr. u Travniku). To nije moguće za Kosmet.

Lit.: *ARj* 2, 139. *Elezomć* 2, 366. *Gombocz-Melich* 1, 1100. *Tiktin* 302. *Pascu* 2, 332.

ćitajka f (Srbija ?) »demi-coton«, odgovara tačno ukr. i rus. *kitajka* »taffet«. Izvedenica je na -*bka* od *Kitaj* »Kina«, odakle na -*bc* m prema -*ika* i pridjev na -*bski* *Kitajac*, gen. -*ica* (Šulek) m prema *Kitajka* f, *kitajski*, dok je današnje *Kinez* i *kineski* prema tal. pridjevu *Chinese*. Upor. njem. *chinesisch*. Upor. i *ćitabija* f (Kosmet) »svilom protkana materija« < tur. *hind kitabisi* »prugaste svile materija«.

Lit.: *ARj* 2, 139. 5, 15. *Elezomć* 2, 366. Korsch, *ASPh* 9, 503. Franke, *ZSPH* 13, 16. i si.

ćiverica f »1° kapa, 2° (pejorativna metafora) glava (Lika)« = *čiverica* f (Dalmacija) = *čeverica* f »isto (značenje 2°)«. Upor. rum. *chivără* »cako« < rus. *kiver*. Miklošič ima kao serb. *kiver* »Mütze«. Taj se oblik ne nalazi u *ARj*. Polj. *kizoior* »turski kalpak«. Ne zna se da li je to ista riječ koja i balkanski grecizam stsrp. *kivurb* »grob«, bug. *kivár* pored *kiúr* »Sarg, Stelle für Kerze«, arb. *qivúr* »grob«, eine, *chivure* < srgr. *κφούριον* « »sépulcrale monumentum« < *κφούριον* < lat. *ciborium*.

Lit.: *ARj* 2, 18. 50. 139. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506. *Mladenov* 237. *Tiktin* 347. *Bruckner* 231.

ćivot m (Vuk, 13. v., termin pravoslavne crkve, Ljubiša, narodna pjesma) = *kiivot* (stsrp., Srbija) = *kiot* (Stulić, iz misala), deminutiv na -*ić* *kiivotić* »kovčežić za svete moći, relikvije«. Pravoslavni crkveni grecizam *κιβωτός*, srgr. *κφοῖτιον* »sandučić«.

Lit.: *ARj* 2, 140. 4, 956. 5, 21. Vasmer, *GL* 50. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506.

ćok, gen. *ćoka* m (čakavski; na otocima: Molat, Pag, Krk, Cres). Odatle izvedenice na -*ovac* m prema -*ovica*, -*avica* f. Onomatopeja *ćok* kojom se oponaša glas ptice, odatle i glagol na -*tati* *ćoktati*. U Kosmetu je *ćok* »glas koji se čuje kad se dobro kljune ili klepne po glavi«. Odatle: glagol na -*ati* *ćokat*, -*am* impf, »udarati, kljukati« prema pf. *ćsknut*, -*em* »1° kljunuti, klepnuti, udariti«, 2° (preneseno na piće) popiti na iskap«.

Lit.: Hirtz, *Aves* 1, 74. *Elezović* 2, 366.

ćokla f (Stulić, s dodatkom: ~ *smokava*; nije potvrđeno iz današnjih govora) = *gljuka* f (Ljubiša) »kao klupko, smotka od zamršenih niti ili dlaka«. Upor. u Vodicama (Istra) *ćoka* »kristalan crkveni svjetionik«. To je značenje teško spojivo s prvima. U vezi je zacijelo sa tal. *ciocca* = sjev.-tal. *ciòca* < kslat. *ciocca* »ciuffetto, mazzetto, grozd«, u Kalabriji *schiocca*. Upor. pridjev *ćaknut* »pijan«, mlet. *ćoka* »Trunkenheit«, *ćok* »betrunken«. Možda ide ovamo slov. *kuca* »Büschel, Schöpf, Quaste«, ako je metateza od *čuka. Štrekelj pretpostavlja *cochlea* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 213. 140. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *REW*^{*} 1995. *DEI* 949. Štrekelj, *DAW* 50, 29.

cola f (Mikalja, Bela, Stulić) »vrana« poklapa se istrom, *cola* »cornacchia«. Deminutivi na -*ka* i -*ica* *ćólka*, *ćólica* (čakavski) »cornicum genus«. V. čavka.

Lit.: *Ive* 60. Štrekelj, *DAW* 50, 15. *REW*⁶ 2449.

ćopekluk m (Jukić, narodna pjesma) [»obi- jest« < tur. *köpeklik* < tur. *köpek* > *ćopek* »pas«]. Upor. bug. *kjópoglu* prstonarodno za tur. *köpekoglu* »pasji sin« što se tiče osnove.

Lit.: *ARj* 2, 140. *Mladenov* 237. *škaljiP* 195.

ćopiti, -im (Vuk) »percutere«. Zacijelo onomatopejskog postanja ako i nije potvrđen uzvik *ćop* za udarac. Upor. *ćaskati se*, *conati se* impf. (Vuk) prema *ćohnuti*.

Lit.: *ARj* 2, 140. Tomanović, *JF* 17, 203.

čgr, -a -o (Vuk, 17. v.) »1° slijep (Dosen: *čoro oko*; Ljubiša: *čora vlada*), 2° koji vidi samo na jedno oko«, *čor čutuk* (Kosmet) »potpuno pijan; upravo metafora: čorav panj«. Femininum je pōimeničen: *čora* (Vuk) »1° kobila, 2° žena s jednim okom«. Odatle pridjev na -in сопя. Pridjev je indeklinabilan pred ličnim imenom i prezimenom: *čor-Sposoje* (Vuk, narodna pjesma, 1, 25., upor. *Kazadorde*, *Uzun-Mirković*), *čor-Lukić* (bosansko katoličko prezime), *Čoralici* < *Čor-Alijčić* iz Cazina; kao i u turskim složenicama: *čor-badža* »nekakva jama u kući«, *čor-balta*, *čorflšek*, *čor-pazar* (Vuk) »pazar na slijepe, noću«, *čdr-sokah* »Sackgasse, impasse« (danas ušlo u novinarski jezik); i u složenom pridjevu *čor sakat* (Kosmet) »kuso i repato«, prilog *čor-čutuk pijan* »sinonim: *kaj drvo pijam*. Turski pridjev postao je danas općenit na hrv.-srp. teritoriju kad je proširen sufiksom -av (v.): *čorav* (Vuk, 18. v., Kosmet, ŽK, Cres) »1° slijep uopće (samo na Cresu), 2° slijep na jedno oko«. Ova semantička diferencijacija nastala je zbog izbjegavanja potpune homonimije sa *slijep* (v.). S drugim pridjevskim sufiksom -ost *čorast* potvrđen je turcizam u 16.–18. vijeku, a očuvao se samo u Vodicama u Istri. Imeničke izvedenice tvore se od *čor* i od *čorav*: sa -č *čorac*, gen. *corca* (*čorac* »fišek«, u šatrovačkom govoru zidara u Sirinčiću), sa -č *čorak*, gen. -č *čorka*; *čoravac*, gen. -*avca* m (Vuk) prema *čoravica* f, odatle hipokoristik *čoro* m (Vuk) prema *čora* f = *čora*, gen. *čore* (Kosmet) = *čoro*, gen. *carota* (Vodice), odatle na -č *čorac*, gen. -*rea* (Kosmet) i pridjev na -in te -ov *čorin*, *čorov* (odatle prezime *Čorović* u Mostaru), odatle *čorinica* f (Vuk) »žena corina«. Na -ko: *čoravko* m prema *čorajka* (Kosmet) »sinonim: čoravica«. Apstraktan na -ilo: *čoravilo* n = *čorllo* (Kosmet). Denominali se prave također od *čor* i *čorav*: na -eti i -iti *načoret*, *načorim* (Kosmet) »(metafora) napiti se, opiti se«, *očoret*, *očorim* (u kletvi) = *očoriti*, -im; faktitiv na -iti *čoriti*, -im »činiti čorava« (o-); *čoravet* pored *čoraviti* (Kosmet), *očoraviti*, S pomoću turskogrčkog sufiksa -laisali (upor. *muhurleisati*, v.), -*lisati*: *čorlaisati* (Vuk) »clausis oculis petère, impetum facere«, *čorlisati*, *čorlišem* (Lika) »skakati«, *načorlati na što* (ŽK) »naići na što«. Pridjevsku složenica sa *oko čorok* pozna samo Bella, a Kosmet imeničku *čormiš* i *čormiš* »slijepi miš«. Apstraktan na -luk: *čorluk* »prkos«, *uš čorluk* (Bosanski Petrovac) »usprkos«, odatle denominat na -iti *čorlučiti* »prkositi«. U Gospiću (Lika) se kaže *uz čurlučum*. U tom prilogu

izopačen je turski prilog *körlogine*. Balkanski turcizam (*kör* = narodski *kior* »slijep«, *körlik* < perz. *kur*) perzijskog podrijetla iz oblasti tjelesnih mana (v. *kolak*, *Topalović*): rum. *chior*, bug. *kior*, indeklinabilan pored *kiorav*, arb. *qorr* »slijep«, cine. *chior* »privé d'un oeil«.

Lit.: ARj 2, 140, 141. *Mladenov* 237. *GM* 228. *Lokotsch* 1207. *Elezović* 2, 45, 367, 368, 1, 450. *Miklošič* 116, 425. *SEW* 680. *Skok*, *Slávia* 15, 338., br. 145. *Pascu* 2, 12., br. 260. *Ribarić*, *SDZb* 9, 142. *Joki*, *Stud.* 109. *Marković*, *NJ*, n. s., 1, 151–153. *Trojanović*, *JF* 5, 224. *SEZb* 35, 648. *Tentor*, *JF* 5, 210.

čorda f (Vuk, narodna pjesma, 17. v.) = *đorda* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: sablja (v.)« = *corda* je *vani* (Vodica, Istra) »svada je nastala«. Odatle: deminutiv na -ica *čordica* f, denominat na gr. -*isati* *načordisati*, -š m pf. (Vuk) »priprāsati čorđu«, potvrđen samo u perf. pas. *načordisan*. Pored oblika sa č postoji *kórda* f (Dubrovnik) »1° sinonim: sablja (zastarjelo), 2° (danas) veliki nož kojim mesari meso sijeku«. Odatle: radna imenica na -č *kordac* (genitiv nije potvrđen) pored *korda* m = na -as *kordas* (Belostenec, 17. v., također slov.) »gladiator, tj. koji se vuči fektati, bosti«, denominat na -ekati *kordekati se* (Dubrovnik, Trpanj, Ston) pored *kórdekovati se* impf, »svadati se«. Taj je oblik postojao i u steslav. *korida* f »Schwert«, odakle ga posuđiše Rumunji *coardă* f i Arbanasi *korake* f »Schwert«. Postoji još i u sjev.-slav. jezicima polj. i češ. *kord*, kao i dluž. *korda* te u mađ. *kard*. Riječ je raširena i u ugrofinskom; č pored starijeg *k* objasnjuje se novijim turskim uplivom: tur. *k'ard* < perz. *kārdmož* < iranski *kareta*. Kako općeslavenska posuđenica pokazuje *a* > *o* (upor. *klobuk*, ŽK, i *kalpak*, v.), nastala je zacijelo u avarsko doba. Ne nalazi se u bugarskom. Interesantan je primjer stare istoč. posuđenice, obnovljene pod turskim uplivom.

Lit.: ARj 2, 141, 3, 10, 5, 323, 7, 247. *Ribarić*, *SDZb* 9, 142. *Skok*, *Slávia* 15, 338., br. 144. *Lokotsch* 1088. *GM* 199. *Miklošič* 132. *SEW* 1, 569. *Bruckner* 256. *Scheftelowitz*, *IF* 33, 140.

čosa m (Vuk) = *coso* m (18. v.) = *čosa*, gen. -*cose* (Kosmet) »golobrad«, pored indeklinabilnog pridjeva *cos* (*ostāo*~, Kosmet). Od tog pridjeva su dalje pridjevske kvalifikativne izvedenice na -av, -ast (upor. *čorav*): *čosav* (Vuk, Kosmet) = *cosasi* (Vuk), a od hipoko-

ristika *čosa* = *čoso* posesivne na -in *čósin*, odatle poimeničenje na -*tea* *čósmica* f »žena cosina«, i na -ov *časov*. Denominali su od *čos* i *čosav* na -ari, -iti: *cosati*, -am impf, »saliti se, sprdati se«, *načosati se* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: naašikovati se«, *o-čosaviti* pf. »postati čosav« = *očositi* (Stulić, slabo pouzdano). *Bella* ima *čose*, gen. -*età*, a *Gundulić* uz ime *cose Čelebija*. Upor. bug. prezime *Kjose-Ivanov*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *köse*, *kjöse*, = srg. σπανάκος > rum. *spân* i srbijansko prezime *Spanaćević* < ngr. σπανάκης) iz terminologije tjelesnih mana (upor. *čorav*, *KolaK*): bug. *kjosé* i *kjosav*, arb. *qose*, 'eine. *chiose*. U hrv.-srp. turski dočetak -e bio je identificiran s pl. -e deklinacije -a (tip *sluga*), odatle s hipokorističkim akcentom *cosa* = *coso*, ali je očuvano i tursko -e s prijelazom u deklinaciju -e, gen. -*eta* kao u *čebe*. Kao u *čorav*, tako je i ovdje stvoren naš pridjev dodavanjem sufiksa -av koji *izražava* snabdjevenost nekom manom (tip *grbav*).

Lit.: ARj 2, 142, 7, 247, 8, 534. *Elezović* 2, 368. *Mladenov* 237. *GM* 229. *Pascu* 2, 121., br. 262. *SEW* 1, 680. *Lokotsch* 1210.

čose, gen. -era n (Vuk, narodna pjesma) = *čosa* f (crnogorska narodna pjesma, narodne pripovijesti) = *čošak*, gen. *časka* m (Vuk, 18. v.); taj je oblik postao danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku »sinonimi: rogalj, ugao (v.), nugal (u zapadnim krajevima)«. Odatle: indeklinabilni pridjev na tur. -*li* *čošeli* (upor. bug. *kojšelija*) i naša pridjevska zvedenica na -ost od *čošak*-*čšškast*. U Kosmetu mjesto o govori se u: *čušak* pored *čušak* (gen. -*aka* odnosno *čuška*) »ugao, kat« = *čuše*, gen. -*eta*, n. pl. *čušći* i *čušelije* kao indeklinabilni pridjev; odatle izvedenica s našim sufiksom -*nik* *čušntik* m kao apozicija uz *kamen* »ugaoni kamen«. S drugim značenjem »solarium (odatle dalmatinski romanizam *slār*, gen. *siara* »sinonimi: divanana /v./ = doksat /v./ = saieti (u hrv. gradovima) = (donekle) trabozan«) ima Vuk *čošak*, gen. *časka* m s različitim akcentom od *čošak* »ugao«. Po značenju *čošak* odgovara evropskom turcizmu njem. *Kiosk*, fr. *kiosque*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gasa* > tur. *köse* »Winkel, Ecke« i perz. *kūšk* »Palast, Villa, Schlösse > tur. *kūšk* »visoka veranda, ladjak u bašti«): rum. *chiose* m »Verkaufbude« i radna imenica na -ar *chioscar* »Zeitungsverkauf« (posuđeno iz evropskog), bug. *kjošë*, *kjošelija*, *kjošk*, arb. *qoshë* »Ecke, Winkel,

Kiosk« pored *qoshk* m i pridjev *qoshlli* »viereckig«, eine, *chiose* f = *chiosa* pored *chiuse* »angle, coin«, *chiojcu* m »pavillon, kiosque«, ngr. κίοςκι. Kako se vidi, na Balkanu, a naročito u hrv.-srp., pomiješale su se dvije različite perzijske riječi, koje se u turskom još razlikuju. Dočeto -e identificirano s nastavkom u pl. -e dalo je povoda prelazu u deklinaciju -a.

Lit.: ARj 2, 143. *Elezović* 2, 347. *Mladenov* 237, 267. *GM* 223. *Pascu* 2, 121., br. 263. *Lokotsch* 732. *Korsch*, *ASPh* 9, 517. *SEW* 1, 680.

čótek m (Vuk, Crna Gora) = *čotek* (Crainica) = *čutek*, gen. -*eka* (Kosmet) »1° udarac, 2° batina, 3° tjelesna kazna rukom ili batinom«. Ovamo *izdotati* (Srijem) »izlupati« (Velikanović). Balkanski turcizam (tur. *kötek* »Stock, Rute, Stockschläge, Bastonade«): bug. *kjoték*, cine. *chiotecă* f »bastonnade, rossée«. Izgovor u za o < tur. *ü* odgovara izgovoru turskog glasa *öjü* > u u Srednjim Konjarima kod Skoplja; *čutek* se u Kosmetu konstruirao kao objekt uz *izēsti*: *izēo čutek od oca*. Ta je metafora doslovan prijevod (calque) turske sintagme: *kotek jemek* »pojesti batine«. Ušla je i u hrv.-srp. saobraćajni jezik sa *batine* kao objektom.

Lit.: ARj 2, 143. *Miletić*, *SDZb* 9, 614. *Elezović* 2, 372. *Pascu* 2, 122., br. 265. *Mladenov* 237.

čotigo, gen. -a n (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za lovljenje miševa i štakora«. Bez sumnje posuđenica iz istro-rom. *kuótago* »trappola, carceres, furl., mlet. *kótego* »isto«. Zamjena *é* mjesto *k* predstavlja hipervenecijanizam (prema *paričat* = tosk. *apparecchiare*). Upor. za takve hiperkorektne oblike kod makedonskih Arbanasa u Skopskoj kotlini *maddr za magar* »magarac«. Od ags. *kot*.

Lit.: *REW*⁶ 4746. *Ive* 60.

čřlati, -am impf. (17. v., jedna potvrda) »brbljati, govoriti«. Nema potvrde iz narodnih govora. Upor. tal. onomatopeju *ciarlare* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 143. *DEI* 921. *REW*⁶ 2451.

cuba f (Vuk) = *čuba*, gen. *cube* (Kosmet) »cirrus, kapa u ptica«. Odatle: pridjev na -ost *cubasi* (Vuk, Kosmet) »eristatus«, na tur. -*lija* *čubalija* m, f (*kokoška je* ~) (Kosmet), to isto s deminutivnim sufiksom -*če*, gen. -*četa* *čubaliče*, pl. *čubaličići* (Kosmet), imenice na -aca, -an *čubača* f (Vuk) »kokoška koja

ima ćubu, odatle hipokoristik *ćuba* f (Vuk), *Cuban* m (Lika ovdje varira sa *Cuban*) »ime ovnu« = *Cuban* gen. -*āna* m (u Kosmetu »petão«). Metaforički se prenosi iz govora o peradi na ljudske usne: *cube* f. pl. (pejorativno, ŽK), odatle denominat (faktitiv) na -*iti čubiti*, -*im* impf. (Lika, Gospić) = *cubiti*, *čubim* »dugo čekati«. Kod kajkavaca i u Vodica (Istra) ista riječ govori se sa č mjesto *ć*: *ćuba* f (Belostenec, Jambrešić) »(pejorativno) sinonim: usne, usnice (v.)« = *čuba* f (Vodice) »kokoš s čuperkom na glavi«, odatle metaforički faktitiv *čubit se* (subjekt *konj*) »koji se pokazuje upornim i mušičavim« i pridjev na -*ast cubasi* »mušičav (u Vodica)«, u Krašiću *načubiti se* »namrgoditi se«. U slov. *čuba* = *čoba* = *soba* f »Lippe, Lefze«, koje Štrekelj bez potrebe izvodi iz njemačkoga. Belostenec ima još izvedenicu na -*ák lubák* m (također slov.) »čovjek u kojega su velike usne«, odatle *čubáke dělāti* > *čubeti* »gaffen«, deminutiv na -*ica cubica* f »buba«, pridjev na -*ast cubasi* (Belostenec i Jambrešić). Možda ide ovamo i ime biljke *čubac*, gen. -*yca* »choragus Kirby« i raširenje sa *r čubra* f »ime kozi« i pridjev *čubrast* (v. i *čubra*). Riječi *cubara* (Lika) = *subara* f »Pelzmütze« zacijelo je izvedenica stvorena s pomoću -*ara* (v.) od *šuba* f (Plaski, Hrvatska) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne čohe postavljena kožom«, ali pokazuje mijenjanje *ć* > *š* prema *ćuba* i *Suba* kao sprijeda slov. *čoba* i *soba*. Izvjesno je da je *ćuba* = *čuba* po postanju ista riječ koja i *cubō* = *cupō* u ostalim slavenskim jezicima, a izvodi se iz ie. korijena *(š)qēubl-p od kojeg je i njem. *Schöpf*. Upor. *čuperak*, *čupica*, *čupinjati* i *čupendati se* (v.). Glede izmjene *ć* > *ř* ispor. i *ćuk* pored *ćuk* u drugim jezicima. U arb. *čumbělčufkē* pojavljuje se naša *ćuba* sa *ř* mjesto *q*. Izmjena *č* u *ć* ima se pripisati onomatopeiziranju osnove.

Lit.: *ARj* 2, 83. 143. *Elezović* 2, 368. Ribarić, *SDZb* 9, 147. Štrekelj, *DAW* 50, 62. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Pleteršnik* 1, 107. 115. 2, 639-40. 649. *GM* 134. 449. Pušcariu, *DRom* 2, 592. *RSI* 2, 110.

ćuća, gen. *ćuće* f (Kosmet) »jadnica« = *ćuća* (Kosmet, sa *ü* za arb. *y*, po čemu se jasno vidi arbanasko postanje). Odatle s našim sufiksom -*ka cucka* f istog značenja. Ta izvedenica nije isto što i *cucka* — *čačka* (v.). Deminutiv na -*če ćućajče*, pl. *ćućajčići* — *ćućanče*, pl. *ćućančići* od hipokoristika na -*an ćućan*, gen. -*āna* »jadnik, nesretnik, bijednik«. Vuk ima iz Crne Gore pf. *iščućati*, -*im* u

značenju »izvjetriti«. Bez prefiksa nije potvrđen *ćučati*. Nije jasna semantička veza toga glagola s imenicama u Kosmetu koje Elezović izvodi iz arb. *qyqe* »kukavica«.

Lit.: *ARj* 4, 85. *Elezović* 2, 373.

ćučat, -*ām* impf. (Božava) »succhiare«. Od mlet. *ćučar* (asimilacija *s-ć* > *ć-ć*) < lat. *succulare* ili djelomična onomatopeja kao i *cucati* (Šibenik) sa *c* mjesto *ć*. Deminutiv na -*ino cucin* m (Božava) »puppatoio«.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 107. *REW** 8417. *Prati* 952.

ćufta f (Mušicki) = *ćufte*, gen. -*teta* n (Kosmet) = *ćufteta* n. pl. (Vuk, s tačnim opisom jela) »iskosano meso u kuglicama pripravljeno u umaku«. Odatle deminutiv na -*ica ćuftice* f. pl. (Banja Luka). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. particip pas. *kuftā* od *kuftān* »isjeckati« > tur. *köfte*) iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *chiftea*, deminutiv *chifteluță*, bug. *kjuftē*, deminutiv *kjuftēnce*, arb. *pataçyftē*, ngr. *κροφτές*. Turski dočetak -*e* zamijenjen deklinacijama -*e*, gen. -*eta*, i -*a*, kao obično, v. *ćebe* i *časa*. *ARj* ima još *ćufter* m iz Jukića, ali ne daje tačne definicije, veli samo »da se gradi od grožđa onako kao što se od suhih šljiva grade isušeni neki kolačići«; od perz. > tur. *küfler*.

Lit.: *ARj* 2, 150. 151. *Elezović* 2, 374. *Mladenov* 267. Skok, *Slavia* 339., br. 146. *Lokotsch* 1226. *SEW* 1, 680. *GM* 324. Korsch, *ASPh* 9, 518.

ćuk¹ m »sinonim: sova (v.), nazvana po glasu (onomatopeji) koji daje noću«. Odatle impf, *ćuktati* i pf. *cuknuti* (subjekt *sova*) i izvedenice na -*uša ćukuša*, na -*avac*, *ćukavac*, gen. -*avca* (Kosmet i u mnogim krajevima Srbije), na -*alac*, gen. -*alca ćukalac*. Stulić ima augmentativ *ćukčina* f. U arb. *čuk* m. Drugi narodi imitiraju drugim fonemima njezin noćni glas: *ghuk*, *Kuiaiff*, skraćeno *kmff* i *kiff*, stari *giwkuh* itd. Odras tako slušanih onomatopeja je naziv u Dalmaciji *ćučumija* f »noctua minor Briss«, koji se u dočetu može uporediti s tal. *cucumeggia*, i *ćučuviz* m (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »(prema Hirtzu) athene noctua, Steinkauz«. Dočetak -*viz* ikavski je oblik od jekavskoga -*vješa*: *kukuvježa*, a nalazi se još u varijanti *kuk(u)viza*, koje v., a podudara se sa tal. dočekom -*veggia* u sttal. *coccoveggia*. Ovamo ne ide *ćuviz* (v.) kako bi se moglo misliti po dočetu -*viz*. Kako se u ovim posljednjim

varijantama može raditi o unakrštanju naših i romanskih onomatopejskih naziva u jadranskoj zoni, v. o njima posebnu natuknicu *kukuvija* i *čuveta*.

Lit.: *ARj* 2, 143. 145. 163. *Elezović* 2, 369. Hirtz, *Aves* 76. 79. *GM* 449.

ćuk² -ćuk (Vuk) »onomatopejski uzvik kojim se pozivaju kokoši«. Odatle onomatopejski glagol *ćukati*, -*am* impf, »vabiti kokoši tim glasom«. U Kosmetu taj uzvik ima drugo značenje. Sa *ćuk* tjera se magare, a sa *ćukš* se zaustavlja. Varijante su *ćuš* i *ćuki* »glas kojim se vabi magare«. Upor. *ćuš* (v.). Odatle *ćaknut*, -*em* pf. (Kosmet) »potjerati magare« i *ćukati* (Bosna) »šaptati« izvedenica je od *ću ću*, odatle pf. *doćukati*, *doćukam* i *iščukati*, *iščukam* pf. (Lika) »pokupiti piliće ili kokoši ćukajući«. U Vodica postoj *ćuk* m i *ćukati*, *ćučen* pored *ćukan*, ali se ne navpiđ značenje. Hirtz bilježi onomatopeju *ćuk* = *ćuk* kao glas kosa u nevolji, odatle impf, *ćuktati* — *ćuktati*, -*će* (subjekt *kos*) i složenica *ćukokos* m (Danilovgrad, Crna Gora; skraćeno po zakonu haplogije u *ćukos* (Boka) i *ćukoš* (Danilovgrad), sa zamjenom dočeka -*os* sufiksom -*os*, »turdus merula«. Kako se vidi, ista onomatopeja može imati više značenja, a može biti kraća i raširenija. Zbog toga može se uzeti da onomatopeja *ćuk* može imitirati i »udaranje po kamenu«. Ovamo ide *ćuka* f (Srbija ?) »sprava za isjecanje vodeničkog kamena« kao postverbal od *ćaknuti* (Lika) »1° udarili, 2° kao metafora: na jedan mah popiti«. Odatle pridjev *ćuknut* »sulud«, upor. kajkavski pridjev *vuđen*. Upor. *cukati²*. Onomatopeja *ćuk* odnosi se možda i na psa, ali to nije potvrđeno. Odatle *ćuko* m, s hipokorističkim akcentom (Banija) »1° pas, 2° buba microcar Thorns.«, s madž. sufiksom -*o* > -*ov* *ćukov* (Brač) »pas«. U arb. je *auk* m »ždrijebe«. V. *cukati²*.

Lit.: *ARj* 2, 151-152. 554. 4, 85. *Elezović* 2, 368. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Hirtz, *Aves* 69. Perušek, *ASPh* 34, 50.

ćiikile (Srbija), prilog, »u gomili«. Nije rečeno gdje se govori. Sadrži zacijelo tursku postpoziciju -*ile* »cum« kao u *šakatte* (v.), *džbelaila* (v.), usp. *čak**.

Lit.: *ARj* 2, 152.

ćukur, gen. -*ura* m (Kosmet) »1° ukopano u zemlju ognjište, 2° jama u kojoj se naslagani zemljani sudovi peku, kao lončarski (= grnčarski) termin«. Odatle toponimi *Ćukur-an* (< *hane*) u Solunu, kamo su se Vučitrnci

svračali, i *Čukurčesma* u Beogradu. *ARj* bilježi *ćukur* kao varijantu od *učkur*, a to je druga riječ (v.). Od tur. *tukur* »jama«. Upada u oči č mjesto *ć* u Kosmetu gdje se oba glasa tačno razlikuju.

Lit.: *ARj* 2, 99. *Elezović* 2, 369.

ćula f (Vuk, Bačka) = *ćula*, gen. -*ćule* (Kosmet) »sinonimi: kijača, batina; štap debeo pri dnu«. Odatle: *ćulati se* »igrati se ćulanja (tu igru opisuje Vuk)«. S prefiksom *iščulati*, *iščulam* pf. (Lika) »izagnati, istjerati bijući nogama«. Prema akcentu sudeći, riječ je hipokoristik od *ćulumak* m (Kosmet) »batina debela pri dnu«. U toj su se riječi unakrstile dvije turske: *küllünk* i *čomak* »batina vrlo debela na kraju«; balkanski turcizam: bug. *čomak*, čine. *dumag* m »gourdin, massue de bois«, arb. *čomagē* »bâton de bergers«. Vuk ima *ćulumak*, gen. -*mka* m. U tom se liku vidi da je turski dočetak -*iink* bio zamijenjen sa -*umak*, kao da je -*iink* > gen. -*unka* > -*umka*, odakle je napravljen novi nominativ *ćulumak*. Kako je -*ák* mogao u našoj jezičnoj svijesti izazvati osjećaj deminutivnosti, odbačen je zbog značenja, kome ne pristaje, i stvoren novi primitiv *ćulum* m »sinonim: topuz«, odatle augmentativ *ćulumina* f. Kavanjin ima složenicu *ćulumbrada* »brada nalik na topuz«. Odatle i katoličko ličko prezime na -*ović* *Ćulumović*.

Lit.: *ARj* 2, 152. 153. 4, 85. *Elezović* 2, 369. *Pascu* 2, 126., br. 338. *Mladenov* 687.

ćulah m = *ćulav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *ćula* (Kosmet) pored *ćulav* i *ćula/* »1° derviška kapa ili kamilavka sa sarukom (v.), 2° figurativno (metafora ili sinegdohe?): bijeda, krivica, podvala, prijevara«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kūlah*) iz oblasti muslimanske nošnje: rum. *chiulaf*, bug. *kjulf*, *kjulah*, arb. *qūlaf*.

Lit.: *ARj* 2, 152. *Elezović* 2, 369. *Mladenov* 267. *GM* 229.

ćulanija m (Bosna ?) »budala«. Ovamo također *ćulavija* f »budalaština« s nejasnom zamjenom *n* > *v*, možda analogija prema *ćulav* (v. *ćulah*), koja riječ figurativno znači »prijevera«. Dok je u *ćulanija* dočetak -*ja* prema perz. > tur. *kiil-hani* »petit polisson, fripon, vagabond« običan naš dodatak turcizmima koji se svršuju na vokal (npr. *kapija*, *odaja* itd.), u drugoj je varijanti dočetak -*ija* identificirala naša jezična svijest sa sufiksom -*ija* < gr. -*ia* za apstrakta. Što se tiče značenja, našem turcizmu stoji najbliže rum. *chiulhan* m

(Muntenija) »Gelage, Lustbarkeit, Zeche«, odatle *chiulhangiu* »Zechbruder«, koje se nalazi u čudnom semantičkom odnosu prema tur. (< perz.) složenici *kül-hane* »Badeofen« od *kül* »pepeo«. Taj se turcizam govori u Kosmetu *čulan* m »ognjište u hamamu«, bug. *kjulhané*.

Lit.: *ARj* 2, 153. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 148. *Elezović* 2, 369. *Tiktin* 347. *Mladenov* 267. *Školjić** 198-199.

čulbastija f (Kosmet) = *dulbastija* (Bosna) »govede meso pečeno na žaru«. Balkanski turcizam (*külbasti*, od *kül* »pepeo« > v. *čulanija*) iz oblasti kulinarstva: búg. *kjulbastija*. Prvi dio zamijenjen je običnijim turcizmom *dul* (v.).

Lit.: *Elezović* 2, 369. *Mladenov* 267.

ćuma f (Hrvatska Krajina) »1° čvor na gornjem kraju štapa, 2° bena, budala«. Odatle: pridjev na *-ost* *ćumast*, pejorativna imenica na *-ilo* (upór. *trubilo*) *ćumila*. Glede značenja 2° upor. *klada* (v.) i *sumast* (v.). S akcentatskom varijacijom: *ćuma* f »1° fasciculus, 2° erista, 3° gomilica, 4° (pejorativno) žena velike neiščešljane glave«. Odatle: deminutiv na *-ica* *ćumica* f (Vuk), augmentativ *ćumetina* i (Hrvatska Krajina), *na čumě* (*posej* ~, Kosmet) »gomila«. Kao da je balkanski turcizam (tur. *küme* »kup, gomila«) ? Arb. *čumbë* f »Weintraube«, ngr. τσούμπια (čitaj *cuba*) »Federbusch« i madž. *esuma* »Fruchtsiel« stoje značenjem bliže hrv.-srp. *čuba* (v.) negoli turskoj riječi. Upor. *čumák* m (Drivenik, Crikvenica) za *cuba* glede promjene *b* > *m*.

Lit.: *ARj* 2, 153. *Elezović* 2, 370. *GM* 449. *Gombocz-Melich* 1, 1214. Korsch, *ASPh* 9, 518. Hirtz, *Aves* 70.

ćumez m (Vuk, Lika, Bosna i Hercegovina) = *ćumez*, gen. *-ěza* (Kosmet) »1° sinonimi: gajba (v.), kavez (v.), kokošar, 2° (pejorativna metafora): ružna zapuštena kuća«. Odatle: augmentativ na *-ina* *ćumezina* f (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *kümes*): arb. *ümes* -zi, *këmaç* (Toske), ngr. κουμάτσι.

Lit.: *ARj* 2, 153. *Elezović* 2, 370. *GM* 229.

ćumišli, epitet (uz *pištolje*, Vuk, narodna pjesma). Daničićevo izvođenje od tur. *kymetli* nije moguće, možda varijanta od *dumišli* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 153.

ćumur m (Vuk, Srbija, Bosna i Hercegovina) = *ćumur*, gen. *-ura* (Kosmet) »sinonim: ugljen (v.) od drva ili od kamenâ«. Odatle:

izvedenice na *-nica* i *-njača* *ćumurnica* f = *ćumurnjača* f (Vuk) i složenka na *-äna* < tur. *hane* (kod nas sufiks) *ćumurana* f (Srbija) = *ćumurana*, (Kosmet) i radna imenica na *-džija* *ćumurdžija* m (Vuk) = *ćumurdžija* (Kosmet) i odatle *ćumurdžmica* f. Balkanski turcizam (tur. *kömür*, izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ur*, upor. *potur* /v./, od glagola *kommek* »pokriti, zatrpati«) iz oblasti ruda i zanata: bug. *kjumjúr*, arb. *qümür*, *çümmür* (Skadar), cine. *chiumiure* f i *chiumurgi*.

Lit.: *ARj* 2, 153. *Elezović* 2, 370. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu* 2, 122., br. 276. *Deny* § 871.

ćun m (Vuk, Grbalj) »kljun u ptica«. To je jedina potvrda. Hirtz također ne donosi druge. Izgleda kao upliv talijansko-mletačkog¹ pravopisa; kao da je *klj* > *kj* netko napisao *chiun i čitao po mletačkom izgovoru *čun*. Sve je to pusta kombinacija. Upor. brojne primjere iz toponomastike gdje je naš dočetak *-ik* ušao u narodni izgovor kae-ić: *Buković* mjesto *Bukovik*, *Osić* mjesto *Osik*. Još smjeliije tumači Rozwadowski koji pretpostavlja *cup-ně od osnove *čup* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 153. Hirtz, *Aves* 79. Rozwadowski, *RSI* 2, 110.

ćunāk, gen. *čunka* m (Kosmet) »1° cijev od pečene lončarske (grnčarske) zemlje što služi za vodovod, 2° cijev od crnog lima za peći«. Balkanski turcizam (tur. *künk* »Kanal, Rinne«): bug. *kjunk* pored *kjunec*, pl. *kjunci* (tu je turski dočetak *-nk* shvaćen kao da sadrži deminutivni sufiks *-bk* koji je zatim zamijenjen sa *-bc*), arb. *qyng* m pored *qyng* f, *çyng* (Skadar) s promjenom tur. *-nk* > *-ng* kao u ngr. κούγχα, isto tako u cine. *chiunghe* f pored *chiungu*. U Kosmetu je u dočetu tursku grupu umetnuto nepostojano ā. Upor. *ćurak* (v.). Primjer je kako turcizam šire na Balkanu razna posredništva. Kako je *ćunak* trgovački artikal, razumljivo je grčko-cincarsko posredništvo kod Arbanasa.

Lit.: *Elezović* 2, 370. *Mladenov* 267. *GM* 230.

ćup, gen. *ćupa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) »zemljan sud za vodu, lonac za med, maslo, ulje, vino« = *ćupa* f (Vuk, Bačka, upor. femininum i u čine. *chiupa*) »nekakav vrč«. Odatle: deminutiv na *-iç* *ćupić*, augmentativ na *-ina* *ćupina* f (Vuk) = *ćupina* (Kosmet), na *-ara* *ćupara* f (Srbija?) »(pejorativna metafora) glava«. Balkanski turcizam (tur. *kub*, narodski

kjiip »Krug«) iz oblasti suda: rum. *chiup*, bug. *kjub*, arb. *qüp*, cine. *chiup* pored *Mupe* i *chiupu*.

Lit.: *ARj* 2, 153. *Elezović* 2, 371. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu* 2, 122., br. 279. *Lokotsch* 1249. Korsch, *ASPh* 9, 517.

ćupnuti, *ćupnem* pf. (Lika, objekt *ugarok*) »turnuti«. Jamačno je onomatopeja, možda varijanta od *čuš* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 154.

ćuprija f (Vuk, 18. v.) »sinonim: most«. Također toponim. Balkanski turcizam (tur. *kopru*): búg. *kjuprija*, ngr. κιούπρι. U antroponimiji prezime na *-ljić*: *Cuprilič*.

Lit.: *ARj* 2, 154. *Mladenov* 267. *SEW* 1, 681.

ćurak¹, gen. *ćurka* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Kosmet) »1° sinonim: kožuh (v.), haljina od sukna ili čohé postavljena ovcijom ili drugom kožom s runom, 2° zimski kaput«. Odatle: deminutivi na *-če* *ćurče* n (Vuk, Kosmet), pi. *curaci* »muška ili ženska haljina do pojasa, postavljena kožom« (za *i* < *kč* upor. búg. *kjurkčř*), na *-iç* *curcii* m (Vuk), radna imenica na *-čija*, *ćurčija* m (Vuk, 18. v.) = *ćurčija* (Kosmet) = *ćuršija* (Belostenec) = *ćurdžija* (jedanput, 18. v.) »sinonim: kožuhar, krznar«, također prezime sama riječ i sa *-iç* *Ćurčič* (obično krivo akcentirano *Ćurčić*). Odatle pridjevi na *-in* i *-ski* = *ćurčijin* = *ćurčijin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica* *ćurčijnica* f = *ćurčinica* (Kosmet) »1° žena ćurčijina, 2° radionica ćurčijskih predmeta«, *ćurčijskt* pored *č'určij(n)skī* (Vuk) = *ćurčiski* (Kosmet), apstraktum na *-luk* *ćurčiluk* m = *ćuršiluk* (Belostenec) = *ćurčilak* pored *ćurelhk* (Kosmet) »krznarski zanat« i složenica sa *-baša* (v. kao drugi član) *ćurčibaša* m (Vuk) »poglavica ćurčijski«, odatle pridjev na *-m* *ćurčibašin*, poimeničen sa *-ica* *ćurčibašinica* f »žena njegovâ«. Hipokoristik *Ćuna* m od imena harambaše *ćurčija*, odatle na *-ovci* *Ćurtinovci* »njegovi momci«. Balkanski turcizam (tur. *kürk* = perz. *gurg* »1° vuk, 2° krzno«, odatle *kürkçü* »krznar«): bug. *kjurk*, *kjurkče*, *kurka* f »Obergewand, Mantel«, arb. *qürk*, *türk* (Skadar) »krzno«, *çür(k)xi* »krznar«, cine. *chiurcu*, pl. *-uri* »pelisse, fourrure«, *Mured* »fourreur«, *chiurciliche* f »pelletterie«. U hrv.-srp. i bug. turcizam je po zakonu sinegohe dobio značenje odjevnog predmeta od krzna. Značajno je da je tur. *kürk* »vuk« bilo posuđeno u starije vrijeme, vjerojatno u doba avarsko. To je imenica

kurjak m (Vuk, 17. v.) koja se nalazi samo u hrv.-srp. Ono umetnuto *-ja-* pojavljuje se u uzviku (onomatopeja za glas vuka) *kurja*. Uzvik je dobio značenje »vika«. U madž. *kurja* znači oboje: »1° vika, 2° vuk«. Glede nepostojanog *a* u *ćurak* upor. *ćunak* (v.). Drugi turski naziv za vuka *kurt* nalazi se kod nas samo u muslimanskim prezimenima: *Kurt* i *Kurtagiće Kunovic* (katoličko bosansko prezime).

Lit.: *ARj* 2, 155. 5, 813. 814. *Elezović* 2, 371. 372. *Mladenov* 267. *Lokotsch* 1255. *GM* 230. *Pascu* 2, 123., br. 280. *SEW* 1, 648.

ćurak², gen. *-rka* m (Vuk) »sinonim: budac (v.), puran (v.), tukac« prema *ćurka* f (Kosmet) = *cura* (Vuk) »sinonim: budija (v.), pura (v.), tuka (v.)«. Odatle: deminutivi na *-iç* *curici*, na *-e* *cure* n (Vuk) »sinonim:buče« = *türce* (Kosmet), pl. *ćurčići*, pridjev na *-jil-iji* *ćurji* (Vuk) od *ćur* = *curi* (Kosmet) i *ćurčiji* (*jajca*, *kręsta*, *trava*, Vuk), od *ćurak*, od *ćuran*: *ćuran*, gen. *-ana* (Srbija) = *curan* (Kosmet) od *ćur, *ćurkan* od *ćurak*, odatle i pridjev na *-ast* *ćurkast* i izvedenice na *-ovac* *ćurkovac*, gen. *-ovca* m »trava zvana ćurčija kręsta«. Ovamo možda i složenica *ćurtaük* m (Vuk) »1° ćurija bolest, 2° desiderium veneris (kâže se i o ženama)«. Drugi je dio turcizam *tavuk* »kokoš«. Upor. toponim *Taukbašta* u Prištini. Značenje nije razumljivo. Denominál na *-iti* *curiti*, *curim* impf. (Vuk, Ljubiša) »duhati« ekspresivna je metafora prema vješanju nosa tukca kad se šepiri. Postanje je onomatopejsko. Uzvikom *ćur* (Kosmet) tjera se *ćurka*. Ako se udvoji *ćur* *ćur*, vabi se. Upor. *pür* *pür*. Uzvik se poimeničuje sufiksima. Uzvik imitira i glasove grabežljive ptice *vultur fuhuş*, za koju je potvrđen također naziv *ćurkan*. Budmani pominje srg. κούρρα f kao moguće vrelo, ali to ne može objasniti *k* > *č*. I taj naziv može biti onomatopejskog podrijetla kao i *puran* m prema *pura* f (Hrvatska, v.). Hrv.-srp. nazivi za ovu domaću perad, koja je došla iz Indije (= Amerike) u recentno doba, nisu jedinstveni, nego variraju kao i u Evropi. Arbanasi posuđiše *ćurke* f. Rumunji: *curcanicor*- m sa mnogo različitih varijanata *curcodan*, *curcon* prema *curcă* f, slažu se sa gr. κούρρα. V. *kur*.

Lit.: *ARj* 2, 154. 156. *Elezović* 2, 371. Hirtz, *Aves* 80. *GM* 450. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 464.

ćurdija f (Vuk, Srbija) = *čurd'tja* (Kosmet) »1° kratkih kožuh (Vojvodina), 2° ženska suknja bez rukava (Srbija), 3° ženska haljina koja nije

više u modi, (pejorativno) ćorak (v.), (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica curđijca f* (Vuk), augmentativ na *-etina čurdijetina f* (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (možda tur. *kurtek* »kurze Jacke« izmijenjeno prema imenu naroda *Kurd* »Kurd«: arb. *xhurdi* »kratka muška gornja haljina«. *Kurd* »Kurd« dolazi u toponimiji: *čurt-mahala* (u Prizrenu, 1773.), *Čurtovo brdo* i u prezimenu na *-ović čurtović*. Upor. i *Curta* pod *ćurak*'.

Lit.: *ARj* 2, 155. *Elezović* 2, 371. *GM* 82. *Brückner*, *KZ* 48, 177. *Miklósié* 148. *Korsch*, *ASPh* 9, 518.

čurlika f (Lika) »1° čobanska svirala od jedne cijevi, zvana zbog toga i samica, 2° slavici, 3° pejorativna metafora: prazna glava«; postverbal od *čurlikati*, *čurličem* impf., (Vuk, 18. v.) »svirati u čurliku«, *iščurlikal*, *iščurličem* (Lika), glagola onomatopejskog podrijetla: »1° dobiti čurlikanjem, 2° (pejorativna metafora) izgnati van«, a ovo izvedeno deminutivom *-tkati* (tip *urlikal* pored *urlati*) od *čurliti*, *-im* (Lika). Odatle ime ptice *čurlin* pored *čurlin*. Daničićevo je izvođenje od tur. *sürna* = *zurna* = *surla f* (v.) proizvodljivo. Upor. *čuruminka*. V. i *čurlin*.

Lit.: *ARj* 1, 860, 2, 146. 4, 85. *Maretić*, *Crtica* 63. *Hirtz*, *Aves* 80–2.

curomin(j)ka f (Smokvica, Korčula) »frula što se svira u jemtvi (ima kao pastirska frula samo jednu cijev)«. Odatle glagol na *-ati čurominkal* »đuvati frulu« i radna imenica na *-as čurominkaši* pl. Upor. *čurlika* f.

ćusara f (Srbija ?) »testija (v.) u kojoj je okrnjen vranj«. Odatle hipokoristik *tusa* f istog značenja.

Lit.: *ARj* 2, 156.

ćuskija f (Vuk) = *ćuskija* (Kosmet) = *ćuskija* (Stulić) »sinonim: poluga (v.)«. Odatle radna imenica na *-as* (v.) *ćuskijaš*, gen. *-asa* m »radnik koji ćuskiju nosi«. Balkanski turcizam (tur. *kiisku* »Schürhacken, Brecheisen«, izvedenica na *-ki* kao brojni naši turcizmi *burgija*, *bičkija*, *čašagija*, *uzendija*, *čulgija*, *vergile*) iz oblasti alata: arb. *qiiskí*, *çusqí* (Skadar) »Hebebaum«.

Lit.: *ARj* 2, 156. 230. *Elezović* 2, 372. *GM* 142. 230. *Deny* § 868.

ćustek m (Vuk, narodna pjesma) = *ćustek* (Kosmet) pored *ćosleka f* (upor. čine. *chiusteca*) = *ćostek* (Crmnica) »1° lančić za sat (*ćustek*

od srme, Kosmet, Crmnica), 2° spona konjima na noge«. Odatle *skakati skoka iz ćusteka*. (Petranović, »priljubivši stopalo uz stopalo«, Škaljić). Balkanski turcizam (tur. *köstek* »Kette, Spankette für Pferde«) iz oblasti konjske i ljudske opreme: rum *chiostec*, bug. *čjustek*, arb. *qosték*, cine. *chiusteca* f »cordon de montre«, ngr. *χιουστέκι/χιου-*.

Lit.: *ARj* 2, 157. *Elezović* 2, 372. *Mladenov* 267. *Miletić*, *SDZb* 9, 368. *Pascu* 2, 123., br. 283. *LokotschUn.* *GM* 229. *Školjić** 201.

ćustera f (Mušicki, Vojvodina ?) = *austere*, gen. *-ela* n (Srbija ?) = *ćuskera* (Srbija ?) »strug, Schrotthebel«. U bug. radna imenica na *-džija kjusteredija* m »strugar«. [*<* tur. *küslere* »isto«.]

Lit.: *ARj* 2, 156. 157. *Mladenov* 267. *Školjić*' 201,

ćusati, *-am* impf. (Vuk, 18. v.) »udarati po uhu« prema pf. *ćušiti*, *-im* i *ćušnuti*, *-em*. Od iste je osnove, koja je bez sumnje onomatopejska, pridjev na *-ut* (upravo part. perf. pas.) *ćušnut* (Vuk) = *ćanul* (v.). Od onomatopejske osnove *tuš*, kojom se oponaša glas udarca, izvedenica je na *-ka*: *ćuška f* (Vuk) »sinonim: zaušnica, priušak«. Odatle denominal na *-ati ćuškat*, *-am* (Vuk) = *ćuškat*, *-am* (Kosmet) »1° tjerati nogom, udarati, 2° gurati, tiskati, 3° gonati se po sudu (2° i 3° Kosmet)«, *il*, »1° izbaciti ćuškajući, 2° dati kome mnogo zaušnica«, *iščušktivati* impf. (Lika) prema pf. *ćušnuti* *<* *ćušku-nu-ti. S prefiksom *na-*: *naćuškat*, *-am* pf. (Kosovo polje) znači isto što *naćukati* (v.) »nabiti špice na glavinu«. Izvedenica sa *-bc* (upor. *tajac*) *ćuskac* (Vuk) također je uzvik koji se reče kad se koga ćuši. Sama interjeksijska bez *-bc* i *-ka* nalazi se u složenici *ćuška* (Vuk) »igra u kojoj se udara po kapi«. Složenica je stvorena prema tipu imperativnih iz *ćuš(i)kapa*. Izvedenica *ćuška* upoređivala se i izvodila (Jagić, Daničić) bez potrebe iz sgrg. *κόσσοσ* »alapa«, odatle *κοσσοζέιν* »alepam innigere«. Ekspresivnost onomatopeje *ćuš-* pojačala se umetanjem samoglasaa: *ćaus*, odatle *ćaušak*, gen. *-Ska* m (Vuk) »alapa«. Ovamo zacijelo i *ćauk* m »glava, tjeme« u izreci *lupio ga po tauku*. Upor. *tui*.

Lit.: *ARj* 2, 127. 157. 4, 85. 7, 248. *Elezović* 2, 374. *Jagić*, *ASPh* 1, 159. *Miklošič* 357.

čuš-čuš (Stulić) »uzvik koji se govori udvojeno, a služi za tjeranje magaraca«, poimeničen *čuš* m (Bačka) »sinonim: magare«. Vuk ima u vokativu *ćuše* »1° uzvik za tjeranje magaraca,

2° benast čovjek« = *ćule*, gen. *ćuše* m, f (Kosmet, hipokoristik) »čovjek ili žena mlakonja, šonja«. Odatle deminutiv na *-ica: ćušica*, u izreci *eno je glava od tušice*. Strekelj pomišlja bez potrebe na podrijetlo iz rom. *dus* »balordo, bonaccio, semplicitto« koje je također onomatopeja. [Usp. tur. uzvik *çüş* »Anruf des Eseltreibers damit der Esel stehen bleiben soll« (Heuser)]. Upor. *ćuk* (v.) † *ćušati*.

Lit.: *ARj* 2, 157. *Elezović* 2, 157. Štrekelj, *DAW* 50, 15.

ćutjeti, *ćutim* impf. (Vuk, 16. v., *iš-*, *o-*, *pre-*, *u-*) = *tüüét*, *tutím* (Kosmet) (*po-*, *u-*) = *ćuliti* (prema iter, *očučivati*, *očučujem*, Vuk, *očučevati* = *očulivali*) »1° sentire, 2° sinonim: šutjeti, mučati«. Mjesto inhoativnog *-ëli* i faktitivnog *-iti* postoji također *-ati*, *tutali*, *tütäm* impf. (Vuk, *o-*, Lika, «-) pored pf. *utulali*, *učulim* »sinonim: šutjeti, šutim, Vuk, samo štokavski *u-*, *za-*, mučati (zapadni kajkavski, čakavski i štokavski krajevi)«. Odatle: postverbal deklinacije i *ćut*, gen. *-i f* (17. v.) »sensus; danas sinonim: čuvstvo (v.)« = *ćut* m (Ranjina) »sinonim: osjećaj«, od *oculati* je *otul*, gen. *-t* (Kavanjin), danas maskulinum kao psihologijski termin; *satul f* (Šulek, Popović) »ljubav« = *sućut* »Mitgefühl« je prevedenica (calque) prema njemačkome. Pridjevi su na *-bn*, *-iv*, *-ljiv* od osnova (*o*)*ćut-* i (*o*-)*ćuč-*: *oćutan*, (*PICÜIV*, (*o*-)*ćutljiv*, *ćulljiv* (Vuk, 18. v.) »1° sensitivus, 2° sinonim: mučaljiv, taciturnus«, odatle apstraktum *oćulljivost f* i radne imenice na *-ko*, *-ica*: *ćulljwko* m prema *iutljivica f* (Kosmet). Particip prošli aktiva poimeničen je sa *-ica*: *ćutalica f* (Vuk). Imenicu na *-ilo ćulilo* n »sensus« ima Stulić (ušla je u književni jezik Zapada, ali je Maretić smatra neispravnom mjesto *ćulo*, v.). Druge Stulićeve imeničke i pridjevske izvedenice, kao *ćuteljnost* = *ćuleljshvo* »sensus« i odatle pridjev na *-bn ćuleljan* kao i složenica *ćulimoco* njegove su kovanice. Apstrakta 17. v. su *ćućenje* n i *ćućenstvo* n. Glagolske su izvedenice: deminutiv na *-kali ćulkali*, *-am* impf. (Vuk) »silentium imponere« prema pf. *utulkali*, *učutkam* »učiniti da netko učiti; sinonim: šutkati (Vuk)«, iterativ *oćutkivati*, *oćulkujem* (Vuk); denominal na *-ovali oćutkovat*, *-ujem* (*sé*) impf. (Kosmet) »odlagati, odugovlačiti, predomišljati se, usitezati se«, od postverbala na *-bk oćutak* koji nije potvrđen. Od imperativa *ćuli* »šuti, muči« stvoren je uzvik *ćut* (Kosmet) kojim se naređuje da neko prestane plakati, govoriti itd. Prilog se pravi od iste osnove sa *-ke*: *tülke* (Vuk, Kosmet) = *šutke* »tacite«; kod Vuka

ćućezljivo, ali imenica *ćućez* i pridjev *tućezljiv* nisu potvrđeni. Od priloga stvoren je uzvik *tutkac* — *sutkor*

Zbog etimologijskog ispitivanja, treba promotriti u vezi s tom glagolskom osnovom i imenicu deklinacije i (apstraktum). *ćud*, gen. *-š f* (Vuk, 15. v., Kosmet; jedanput m u 17. v.) = *ćuda f* (Vuk) »1° ingenium, 2° Índoles, 3° mos, mores, 4° natura, 5° voluntas«. Značajno je da se u Vodicama (Istra), gdje se dobro razlikuje *č* i *ć*, kaže *ćud*, gen. *ćudi f* kao i u slov., gdje *ćud f* znači »Neigung«. Odatle pridjevi na *-ljiv* i *-ovit*: *ćudljiv* (Vuk) »sensibilis« = *ćudovit* (Vuk). S obzirom na *ćud* u Istri pridjev *dōćudan*, *-dna* (ŽK) »launig« možda nije od *ćudo* nego od *ćud*, gen. *-i* koje se govori (ŽK) također, upor. rus. *pričudy* »Launen«. Apstraktum je na *-ina*: *tudina f* (17. v., prezime u Dalmaciji, koje se piše na mletačkom *Chiudimi*). Denominai je na *-ali*: *tudati*, *-am* impf. (Vuk) »voljeti« prema pf. *ćudnuti*, *-em* »concupiscere«. Apstraktum *tudanje* n »plašenje (o konjima)«, je od *tudati se* »plašiti se (subjekt *konj*)« prema pf. *ućudili se*, *ućudim* »koji prestane biti ćudljiv«. U 18. v. stvoren je složen pridjev *ćudoredan* »moralis« od (*u*)*redili ćud*, odatle apstraktum *ćudorede* n (Pavlinović) »mores; sinonim: moral«. Budući da je potvrđen i *ćuda f* (Vuk), ovamo može ići i rum. *ciudă f* »Ärger, Verdruss« (u izrekama kao što su *'mi e ciudă de cine. am aiudă pe cine* »srdim se«). Tiktin izvodi oboje *ćudă* u ovom psihološkom značenju i *ciudă* »Wunder« od *ćudo* (v.). Dok Miklósié ne zna ide li ovamo arb. *qud f* »pertinacia«, odatle *qudáj* »obstinare, affirmare«, *quduem* »pertinax«, G. Mayer uzimlje za osnovicu tal. *chiudere*, što ne može biti.

Razvitak značenja *sentire* > *lacere* objasnjava se zakonom rezultata (sinegohe): tko dugo *ćuti* »osjeća, trpi, a nikome ne kaže to«, taj *suli*. Dok *šutjeti* »tacere« postoji samo u hrv.-srp., za *ćutjeti* nalazimo paralele u steslav. *stufiti* pored *iutiti* »fühlen«, *študb* pored *čudb*, češ. *cit*, *cititi*, *cuđ*, *cuđny*, polj. *cuđ*, *cucic* (također *gluž.*), ukr. *ošćuščaly*, brus. *očučić*, rus. *scutiťi*, *ošćutiťi*, *oculili* *šja*. Glagol *ćutjeti*, stari prez. *tutu*, danas *ćutim*, sveslavenski je iz praslavenskog doba (*r/Mt-). Može biti i baltoslavenski ako se s Machekom, Vaillantom i Holubom uzme da je nastao od prefiksalne složenice *ot-jutitiťi-*leli* > steslav. *ošlulili* > *Slutiti* ispuštanjem prefiksa (depreverbacijom). Upor. *buliti* < *ob-uliti* (v.). Osnovno *putiti*, koje se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku, odlično se poklapa s lit. *jausti*, *jaučiu*

»fühlen«, *justi, juntù* »durch's Gefühl wahrnehmen«, *lot*» pridjev *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Miklošičev praslav. korijen **tjut* nastao bi prema ovom tumačenju od **ot-jut* > *o^htjut*. Imalo bi se dakle uzeti da je defleksija nastala već u praslavensko doba. Ovo tumačenje dovodi ćútjeti u vezu s praslav. osnovom *jüt-* u *jutro* (v.). Ipak ima obje kćija koje opravdavaju i pritižno mišljenje. U ster-slav. postoje naporedno oba oblika Ā- i ĉ- za postilirano praslav. **tj*. U hrv.-srp. postoji također oblik ĉ pored ĉ, upor. *ćud* kod Ranjine. Moguće je prema tome *ćut-jćud-* dovesti u vezu s *iuditi se* na osnovu zakona metateze izazvane asimilacijom u l.l. prezenta: **tšušće* > *šuštp* > *cušu*. Zajednički je i onako objema osnovama formant (*do*), a ie. paralela za *jut-* i onako nema. Sa ie. osnovom **geu-* »worauf achten, worauf hören, fühlen, merken« raširenom formantima *t* i *d* mogu se posvema objasniti *ćuditi se, ćútjeti i ćud i*. Na osnovu disimilacije gubitkom dentalnog elementa *tš-št* > *š-ć* objašnjava se posvema i hrv.-srp. varijanta *šutjeti*, prilog *šutke, šutkom* (kao *trkom, mukom*). Upor. i slov. *šútiati* »spähend oder lauernd schleichen«. Reforma je prema tome bila *izazvana* u prvom licu prezenta. Kod *šutjeti, šutati* nije potrebno sa Štrekeljom misliti na posuđenicu iz madž. *šut* »Ofenwinkel itd.«.

Lit.: ARj 2, 145. 150. 158. 162. 158. i si. 4, 85. 8, 537. BI 2, 547. 618. NJ 1, 286. Elezović 2, 46. 116. 368. 372. 398. Tiktin 365. GM 229. Ribarić, SDZb 9, 142. WP 1, 197. 369. Osten-Säcken, IF 33, 197. Vaillant, RES 19, 300. 21, 167-168. Machek, Studie 41. i si. Miklošič 357. Isti, Lex. 549. Holub-Kopecný 28. Bruckner 67. 81. Berneker, IF 10, 156. Matzenauer, LF 7,40—41. Moskovljević, NJ 1, 19. Štrekelj, DAW 50, 64-65.

ćutuk III (Srbija, Lika) = *ćätuk* pored *ćutuk*, gen. *ćutuka*)Kosmet) »1° panj čvor-novat i kratak, 2° (pejorativna metafora) smetenik«, u vezi s pridjevom *ćor ćutuk* (Kosmet) »sasvim pijan«. Odatle: deminutiv na *-će* (upor. *sandučće* od *sanduk*): *ćutuće* (Makedonija). Sa zamjenom tur. doćetka *-uk* našim deminu-

tivnim sufiksom *-bk*: *ćutak*, gen. *ćutka* m (Vuk) »sinonim: šuljak«. Za Gradišku i nekadanju brodsku graničarsku pukovnicu zabilježen je homonim *ćutak*, gen. *ćutka* m bez akcenta, a sa značenjem »nekakvo žensko pokrivalo«. Ovakvo neodređeno značenje ne dopušta određeniju identifikaciju. Balkanski turcizam (tur. *kütük*) iz oblasti šumske kulture (upor. *kornija, orman*): bug. *kjutük*. Razlikovati treba *ćutek*, koje v. pod *ćotek*.

Lit.: ARj 2, 158. 163. Ehzović 2, 372. Mladenov 267.

ćuvik m (Srbija ?) »vršak brdski, zaošljasti brežuljak« (= rum. *deal țuguiat*). Također srpski toponim. < tur. *küh*, izg. *kjüh* < perz. *kuk* »brdo«.

Lit.: ARj 2, 169. Školjić² 202.

ćüviz, gen. *-iza* m (Neretva, Pavlinović) = *ćuviza* f = *kuviz*, m = *kuviza* f »sinonim: bibac (v.), vanelluš vanellus«. Hirtz bilježi oko 50 raznih naziva i varijanata za ovu pticu koja je dobila ime po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas *bl bok*. Za prvu seriju sa *l* postoji još varijanta *ovizac* m, a za drugu seriju sa *k* (*s*)*kovijuza* i *kukuvijuza*. Očito je da se i u ovim dvjema serijama radi o onomatopejskom postanju prema različitom čuvenju njezina glasa. Druga serija stoji najbliže njem. *Kiebitz*.

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, Aves 11. 82.

ćuza f (Hrvatska Krajina) »(pejorativno) malena a široka žena«. Od iste osnove i u istom kraju deminutiv na *-e*, gen. *-eta*: *cüze* n »malen konj, sinonim paripče«. Sa sufiksom za kolektiva *-ad*: *cüzad* f »maleni konji«. Prvobitno se riječ odnosila na vrstu konja, odatle kao pejorativna metafora prenesena na ženske određenog stasa. Postanje možda onomatopejsko, v. *ćuziti*.

Lit.: ARj 2, 163.

ćužiti, *-im* impf. (Srbija ?) (subjekt: *pa-stirica, Ševa*) »ići po zemlji, trčkarati ubrzanim koracima«. Onomatopeja za hod navedenih ptica. Nije jasno kako je obrazovana. Upor. *ćuza* (v.).

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, Aves 82.

D

da = *da*, potvrđna čestica kao odgovor na pitanje, »sinonim: jest, sic, ita«. Nalazi se u istom značenju u bugarskom i kao posuđenica iz južnoslavenskoga u rumunjskom jeziku. Kao svezica općenita je u slavenskim jezicima i postanjem je iz praslavenskog doba. Uvodi željne = hipotetske, irealne, namjerne i posljedne rečenice. Kao korelat ima u tim posljednjim u glavnoj rečenici *tako* i *zato*. U hrv.-srp. uvodi dopunske rečenice koje zamjenjuju infinitiv kao objekt i pridonose gubljenju infinitivnog morfema i u ovom jeziku. To je gubljenje potpuno u bugarskom, arbanskom, novogrčkom i donekle u rumunjskom jeziku gdje je zbog gubitka morfološke funkcije latinski infinitiv prešao potpuno u zasebne imenice ž. r. To je sintaktički balkanizam. U vezi sa *i* (v.) koje može da stoji pred *da* i poslije njega (*da i, i da*), pa se mora pisati rastavljeno, očuvao je svoje prvobitno značenje »tako«. Tada uvodi koncesivne rečenice. Iz veze *da što* čime se izriče čuđenje, nastade impf, glagol *daškati se, -am* »sinonim: zagonetati se (v.)«. Zagonetke počinju takvom vezom. Upor. za takvo tvorenje *štokati* (v.) < *što čui* Veže se sa *li* (v.), *ne* (v.), zamjeničkim elementima *no* (v.), *nu* (v.), *si* (v.), *ti* (v.), *-ko* (v.), prilogom *pače* i s deiktičkim elementima *-i, -že* > *r(e)*, konjunktivum *budi* i turcizmom *bar* (v.); *dā li* od 16. v. upotrebljava se za uvođenje nezavisnog i zavisnog pitanja. U ovoj funkciji može dobiti preda se *e* (v.) koje dolazi također sa *li: ē li* (Lika, ŽK), inače s protezom *je li*, prema ovome *jedali* koje često upotrebljava mladi Jagić za uvođenje zavisnog pitanja. U 15. v. imenica rastavlja *da* i *li* i prema tome moralo se pisati rastavljeno, kako i čini *ARj*.

Kod čakavaca i zapadnih štokavaca znači isto što *ali* (v.) kao veznik suprotnosti »sed, tarnen, mais« (tako i u bug. *da li*): *dano* (15. v., narodne pjesme) »ut, ipak«, *danu* (15. v.) »sed, nun wohl« (upor. *nuder*, v.), *dasi* (16. v., Dubrovčani, uvodi pitanje čuđenja još i danas

u Dubrovniku; glede *-si* upor. *onsica*, (v.), *dati* (Crmnica) »valjda« *izražava* nadu, *dāko* (Srbija, također bug., Piva-Drobnjak): *dāko mu lokne do ujutru* »ako mu bude lakše do ujutru«. Rumunji posuđiše ovu čestičnu složenicu u značenju »si, wenn«: *dacā*. U starijem hrv.-srp. dolazi *đak* »also, natürlich, deshalb, folglich« bez *-o* (upor. kod kajkavaca *ak* mjesto *ako, ovāk, onak* mjesto štokavskoga *ovako, onako*). Prema *ele to đak* dobiva u doćetku *-e -đake* (Zoranić, 15. i 16. v.), koje zadržava zaključno značenje. Prema *dōkle, o(t)kle* mijenja se *đake* u *dakle* (Vuk, 17. i 18. v., također bug.) i prema *elem* dobiva *-mļ-n dāklem, dāklen*. Oblik *dapače* (15. v., čak. i slov.), limitativno, služi za isticanje, sinonim *čak* (v.), danas je općenito u zapadnom književnom jeziku, ali se ne nalazi kod Vuka; *daj* (12.—18. v.) »barem« dolazi rijetko u poslovcama kao arhaizam: *ako je kolac, daj da je oštar*. U ovom značenju veže se ta složenica s *budi: dajbudi* (kod dubrovačkih pisaca, a kod čakavaca još i danas). Tu složenicu upotrebljavaju i noviji pisci kao Ljubiša, Ivan Brož. Konjunktiv *budi* daje i *ovdje* kao i zamjenicama (*budi koji, budi kakav*) generalno koncesivno značenje. Upor. tal. konjunktiv u *chi (che) che sia*. Udruženje s turcizmom *bar: dajbar* (danas u Lici), *dajbare* (jedanput u 17. v.). Upor. za udruženje turške i naše partikule *ko dōja* (v.) pored *dōja*. Turcizam je bio jači i potisnuo *dajbudi* iz saobraćajnog govora. Oblik *dar* »daj, dajbudi, barem« je prilog u čakavaca 17. i 18. v., slov. *dare* < *daže*. Nalazi se i u rum. *dar(ă)* u značenju »aber, jest«, također u obliku *doar* gdje se veže sa steslav. varijantom *do* od *da: do i učenci tvoi videtb dēla tvoja*. Ovo *dar* veže se još i s deiksom *-i* u *dari* koje se upotrebljava u vezi s prijedlogom *do* »usque ad« (Lovran, Istra). Kao rum. *doar* i ovo *dari* varira sa *dori* (Srbija, bug.) Upor. rus. *dože, aozb, dože do, dožeido* »bis«. Kao *dati* što dolazi kod Vetranića kao *deti* u vezi s prilogom *tja*, tako i *dari* varira sa

irdener Napf, Gefäß, 2° Sack, Ledersack«) iz oblasti suda i odjevnih predmeta (tip *torba*): rum. *tăgărică*, *tagîrță* f »kleiner Sack« s varijantom *tabîrță*, bug. *tagăr*, *tagardžik*, *tagarče*, -*ee*, *tagarŪca*, arb. *togar* (Gege), *tangar* »Kohlenbecken«, *tarkaç* »Speisesack«, cine. i megl. *tăgărică* pored *trăgărică*, ngr. τάρυρ, τάρυρ-τζίμα/δα-. U hrv.-srp. i u svim rumunjskim narječjima riječ je ž. r. prema drugim turcizmima za suda kao *tepsija* itd. kao i zbog toga što se turski dočetak -*ar* identificirao sa sufiksom -*ara*.

Lit.: ARj 2, 219. EUzović 2, 291. 302. Mladenov 628. Lokoisch 1983. Miklošič 346. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 154. GM 424. Tiktin 1548. BI 2, 557.

dagët m pored *deget* m (Istra, preko Učke; u Kastavštini nepoznato) »veliki kuhinjski nož«. Od tal. *daghetta*, deminutiv na -*etta* < vlat. -*itta* od *daga* »spada corta e larga«. Odatle i njem. *Degen*. Postanje nepoznato. Vezanje s imenom naroda (etnik) *Dacus* ne potvrđuje se. Supozicija je.

Lit.: DEI 1204. REW* 2456.

dagnja f (dalmatinsko Primorje, otoci, Dubrovnik) »sinonim: mušalj (v.), mytilus edulis, tal. pedocchio (koje je u istoj zoni posuđeno u *pidoči* pl. m.)« = *denga* f (Cres) »eine Art Muschel«. Creski oblik dokazuje da je *a* nastao iz poluglasa. Grupa *ng* mjesto *gnj* može se tumačiti kao metateza; ^/ < *gn* je kao u *gnoj* — u narječjima *gnjoj* (ŽK). Zbog toga se naziv može identificirati sa stslav. *dbgna* f »cicatrix« koja se nalazi i u rus.-cslav. *degna*, *dogna* i u polj. *dziegna* »Mundfäule«. Semantički razvitak »ožujak > mušalj« osnivao bi se na metafori: na pećinama sitne mušlje izgledaju kao ožiljci na licu. Upor. tal. metaforu *pedocchio* s prvotnim značenjem »uš«. Prema Bernekeru slavenska osnova *dbg* srodna je s lit. *diegti* »stechens«, lot. *digit* »keimem« i dalje s lat. *figo*. Sufiks -*na* kao u *blizna*.

Lit.: ARj 2, 219. Tentor, *ASPh* 30, 189. SEW 1, 250. Vasmer 335 Bruckner, *KZ* 45, 34. Matzenauer, *LP* 1, 168

dah m (17. v.) »Hauch, soufflé«, postverbal od *dahnuti*, -*nēm* = *dānut*, -*em* (Kosmet) »ispustiti dušu«. Odatle: *iz-*, *izdanit* (ŽK), odatle *izdāh* = *izdahnuće* n prema *izdahnjivati*, *izdahnjajem*, -*njivām*; *nadahnuti*, odatle *nadaha* f (jedanput), hrv.-kajk. *nadeha* f (*božja*), upor. češ. *nadeha*, *nadšeny* »Eingebung«) = *nadahnuće* n »inspiracija« prema impf, *nadahnji-*

vati »inspirirati« (apstraktum *dahnuće* n, 16. i 18. v., kao teološki termin zamijenjen je s *nadahnuće*, obrazovano sa sufiksom -*je* od part, perf. pasiva); postverbal *odah* = *odahnuće* od *odahnuti*; *udahnuti*; *ūzdah* m od *uzdahnuti*; *aadāh-āj* m = *zāda*, gen. *zādaa* (Kosmet) »neprijatan miris« = *daa*, gen. *dae* (Kosmet) »zadah, miris«; sa sufiksom -*tati* *dahtali*, *dašće* (subjekt *pas*), *zadaktati*, *zadakćem se* (Piva-Drobnjak) »zaduhati se«, odatle postverbal *dahat* m; *dahtjeti* (16. v.); rijedak denominal na -*ati* *dāhati*, *dosem* f (ŽK, Stulić); deminutiv na -*bk*: *dašak*, gen. *daska* (~ *vjetra*).

Još brojnije je zastupljena leksikološka porodica koja se osniva na drugom prijevnojnom šćepenu *u*: *dūh* (Dubrovnik) = *dūh* (Vuk), gen. *duha* m (Vuk) »1° spiritus, soufflé«, 2° esprit, Geist, 3° miris (Vodice)«, riječ koja je ušla u drugom značenju u religiozni kršćanski leksikon (sv. *Duh*, također toponim), kao i u kulturni i literarni. Po deklinaciji -*a duha* f (17. v., zadržala je značenje prijevnoje porodice *d*) »miris«, odatle pridjev na -*at duhat* (16. v.). U narječjima s prefiksima *iz-*, *o-*, *s-*, *vž-*, *za-*: *izduha* f »para« (18. v., jedanput), *oduha* f (Lika, Orahovica), *zđuva* f (ŽK) »Anschlag, Erfindung, intriga«, *zđuh* m (Boka), *zđuhah* -*uva* f »1° zadah, 2° sipnja«, odatle *zaduiljiv* (ŽU), *vžduh* (je cslav. *vbzduhb*, danas u istočnom književnom govoru, u zapadnim se krajevima govori *zrāk*, v.). S negativnom partikulom *ne*: *nedu(h)a* f (ŽK) »astma«, odatle pridjev na -*ljiv nedušljiv* (ŽK) »astmatičan«, poimeničen na -*bc nedušljivac* m (ŽK) i na -*osi nedušljivost* f. U Vodicama (Istra) mjesto *ne-* govori se *nāduha* i pridjev *nadušljiv* »asthmaticus«.

Od izvedenica od *duh* važne su one koje su obrazovane sa -*nik* i -*njak* m: *dušnik* pored *dušnjaci*, gen. -*aka* (također sg.) »pharynx«, *dušnica* f »sinonim: rupa« jer se osnivaju na prvobitnom značenju »soufflé«. Zasebno pak treba govoriti o pridjevu na -*o ũn*: *duhovan*, *duhovni*, koji je bio prvobitno religiozni termin stvoren od crkvenih ljudi za lat. *spirituālis* i gr. πνευματικός. Prema Vuku ne govori se u narodu, ali se može pomiješati s narodnim riječima. Odatle poimeničenje s -*ik*: *duhovnik* i odatle hipokoristik *dūjo* m (Vuk). Razlog za tu kreaciju dao je denominal *duhovati*, *dūhujēm* (Vuk) »biti ispuhjednik«. Novija je kreacija od *duh* na -*iti oduhoviti* pf. (*pro-*). Danas je pridjev izašao iz crkvenog govora i ušao u opći kulturni u kojem se nalazi i pridjev na -*ovit duhovit*. Taj se danas općenito govori za čovjeka koji ima *esprit*. Odatle apstraktum,

na -*ost duhovitost* f. Pridjev na -*ov duhov* nije se očuvao kod nas, nego u bug. *duhov den* = rus. *duhov dienj*, ali je ušao u crkvenu terminologiju za svetkovinu: *duhovo* n (jedanput, 18. v.) = *duhova* f (kod čakavaca), danas u pl. m. *dūhovi*, gen. *duhova* (Vuk, 17. v.) za »pentecoste (= pedeseti dan po uskrsu) > Pfingsten«. Plural je kao u starom nazivu za tu svetkovinu *rusalje* (v.) = *trojice* = *trojaki* (ŽK) = *trojičin dan*, gen. *trojičine dne* (v.) i kao njem. *Pfingsten* > slov. *binškoiti*, upor. još plural u rum. *pasti*, kod čakavaca *uzmi* pl. m. »uskrs«. Plural potječe odatle što su se te svetkovine slavile više dana. U 17. i 18. v. govorilo se *dusi* pl. = *podusije* n tako da bi prema današnjem štokavskom osjećaju izgledalo *duhovi* kao plural od *duh*. Od *duhovi* današnji je pridjev *duhovski* (*ponedjeljak*). Deminutiv na -*bk* prema značenju »soufflé«: *dušak*, gen. *duška* (Vuk, 17. v.), najčešće u izreci *ispiti na dušak*. Ovamo ne ide *odušak*, gen. *oduška* (Vuk) pored *oduška* f »spiraculum« jer je to postverbal od *odusiti*, *odusim* pf. prema impf, *odusivati*, *odusujem*.

Denominali su od *duh* na -*ati* i -*iti*: -*dukati*, *dūhāmļdavam* (o-) i *dušem* impf, na istoku (subjekt *vjetar*) »sinonim: puhati (na zapadu)« prema pf. *dūhnuti*, *dūhnēm*: Odatle izvedenice na -*alo dūhalo* n »sinonim: mijeh« i deminutiv na -*kāti duškati*, -*ām* (narodna pjesma). Oblik *dušiti* (i rus.) je kauzativ od *duh* »sinonim: gušiti (na istoku), od *guša* (v.)«, s prefiksom *iz-* *izdūšiti*, *izdušim* (se) (Vuk, Dubrovnik, 14. v.) pf. »izvjetriti« prema impf. *izdušivati*, -*šujem* i -*ivam*. Odatle postverbal *izdušak*, gen. -*ška*. Od *duha* f »miris« dolazi *dušiti*, -*im* »mirisati« (Kačke). U Srbiji (Timok — Lužnik) *nadušovati*, -*šujem* »osjetiti, namirisali, nanjušiti«. Složenica *duhobòrac* (15. v.) prevedenica je od gr. πνευματομάχος. Glagolska složenica *duhopirati*, *duhopirām* impf, »jedva dihati« prema *duhopirati*, -*ēm* (Dubrovnik) govori se još na Hvaru (Brusje): *duhoperāt* impf, »prebirati nešto rukom, ne gledajući sam predmet«. Drugi dio -*pirati* — -*perat* nije jasan.

Veoma je važna izvedenica na -*ia* od *duh*: *duša* f (Vuk) = *duša*, gen. *duše* (Kosmet) koja se nalazi u svim slavenskim jezicima kao i *duh* i *dah*. Ide dakle u praslavensko doba. Prvobitno značenje bilo je apstraktum »dihanje, životna sila«. To značenje potvrđeno je kod pisaca u rečenici: *duša kuca*. Odatle u frazeologiji: *duša mu je uzest* (Travnik) »milo mu je, uživa u tome«, *duša i svet mu je tako da se zadeva* (Kosmet). Odatle se iskristalizirao

termin prema lat. *animusjanima* i gr. ψυχή (od glagola ψύχω »hauche«), odatle dalje kao hipokoristik, za koji postoji i turcizam *džanum* (v.), i izvedenica na -*ko*: *duška* m (Vuk, narodna pjesma). Iz hipokorističke upotrebe razviše se antroponimi *Dušan* i *Dušman* (14. v.), s hipokorističkim dočerkom -*man* kao *Rodman*. Lično ime *Dušman* nema nikakve veze s turcizmom *dušman* (v.).

Izvedenica se *duša* toliko osamostalila da tvori za sebe leksikološku porodicu. Odatle: deminutiv na -*ica dušica* f (15. v.) »1° (čakavski) lepirić (upor. rus. *dušička* i ngr. deminutiv ψυχήρι, značenje je preneseno, važno za folklor), 2° spravica kroz koju se na fenjer utakne stijenj što se moći u ulju (Buzet, Sovinjsko polje)«, augmentativ na -*ina dušina* f. Pridjevi na -*in dušin*, na -*evan duševan*, odatle apstraktno poimeničenje na -*ost duševnost* f, na -*nik duševnih* i književni faktitiv na *iii oduševiti* (se) pf. prema impf, *oduševljavati*, -*ševljāvām*, koje je prema Maretiju rusizam (rus. *oduševiti*) i apstraktum *oduševljenje* n. Na -*bn* postoji samo određeni pridjev *dušni dan* kao katolički religiozni termin »dan mrtvih« (upor. češ. *svätodušný*), u saobračajnom govoru samo s prefiksima *bez-* i *s-*: *bezdušan* (14. v.) »1° inanimus, 2° impius«, poimeničen na -*ik* i -*ica*: *bezdušnik* m prema *bezdušnica* f (Vuk), odatle pridjev na -*ski bezdušnički*, *zđušan*, *nezđušan*, odatle *nezđušnost*, novije prevedenice *velikodušan* (*magnanimus*) i *malodušan*, odatle *velikodušnost*, *malodušnost*. Te složenice nastadoše iz sintagme *bez duše*, s *dušom*, *velike*, *male duše* parasintaktičkim putom. Složenice su: stara *dušogubac*, gen. -*pca* m (Vuk) = *dušegubnik/dušo-* m prema f -*nica* (Kosmet) i novija prevedenica iz 18. v. *dušobrižnik* prema njem. *Seelsorger* = *curator* (fr. *curé*, španj. *el cura*, njem. *Kurat*, prema Maretiju bolja je riječ *duhovnik*, v. gore), *duševadnik* /-io- m »rdav, napršiti čovjek« prema *duševadnicaj-šo-* f i deminutiv na -*če duševadničej-šo-* m (Kosmet). Od *duša* postoji samo jedan denominal, i to *dušiti se* »kleti se dušom, frazom duše min.

Na trećem prijevnojnom šćepenu *i* osniva se leksikološka porodica s osnovom *dih-*, najprije u glagolu na -*ati*: *dihati*, *dišem* pored *diham* »atmen, respirare« prema pf. *dihnuti*, *dihnem*. Odatle: postverbal *dih* m (16.—18. v., kod čakavaca) i apstraktum na -*oj* (v.): *dthaj* m (17. v., Dubrovčani); radna imenica na -*avac* m prema -*avica dihavac*, gen. -*ovca* prema *dihavica*. Od *odihati*, *odihnuti* prema *odihavati* i *odihivati* postverbal je *odih* i ap-

straktore na -*oj Mihaj*. Prema ovom tipu stvorene su *nedih u*, *nédiha f* »1° sipnja, 2° zaduha«, pridjevi na -*av nedihjav*, poimeničen na -*bc nedihjavac* (Vrbnik); *izdih* m postverbal od *izdihati*, *izdiham* i *izdišem* prema *izdihnuti*, *izdihnem* i *izdihnivati*, -*nju'em*, -*njivom*; *zadijati se*, *zadijām* (Vuk) = *zadijat se*, -*dijam* (Kosmet), »učestano disati«. Iz prezentske osnove *du-* stvoren je novi infinitiv *disati* = *disati* (ŽK), *odisati*, *odišem* (Vuk), *izdisati*, -*šem* (Vuk, 16. v.), *izdisati*, *uzdišem*, odatle apstraktum *uzdisaj*, *zadisat*, *zadišem* (Kosmet) »imati neprijatan miris«. Prezentske *š* u *dišem* prenjeto je i u infinitivu: *disati*, *dišem* (17. v., Mikalja, Belostenec) = *disat*, *diši* (ŽK, hrv.-kajk.) »mirisati« pored *disiti*, *dišim* (Voltidi, Stulić) kao u *bježati*, *bježim*, inf. je na -*éti*. Odatle *dišavina* f (Šulek) »vrsta kruške«. Analogno uz *dahtali* govori se deminutiv *diktati*, *discern*. Ovamo ide iz crkvenog jezika *dihànija* f (Vuk) = *dijanije* n (Piva-Drobnjak) »živi stvor, biće, čeljade«, *dijànija* pored *dijamja* f (Kosmet) »živo biće; sve što diše«, također bug. *dihanie* »Lebewesen«. Prijevojni štepni $\alpha < \beta$, koji se gubi, zastupljen je u izvedenici na -*or dšhmō* — *tíhoTb* > *tvor* pored *tvčr* (Vuk, Kosmet), *var*, *far* (Kordun), *torac*, gen. *torca* (ZK) < *thorac i u deminutivu na -*ik dbhikt* > *dhak > *hāk*, *āk* (Vuk). Rumunji posuđiše *dihor*. U toj posudnici mjesto θ stoji », što predstavlja ili osnovu *dih-* od unakrštenja sa *dihanie* ili θ mjesto δ (asimilacija prema dočetu ku θ). Još više odstupanja pokazuje arb. *shar* »Marder« ako je ispravna tvrdnja G. Meyera.

Budući da su prijevojni štepni *dah-*, *duh-*, *dih-* i kulturne riječi, koje udoše u religioznu terminologiju, njih posuđuju: Rumunji *duh* »Atem«, odatle pridjev *duhāt* »übel richend«, a *duhlu* »smerdjati«, *duhnicesc* »duhovni«, *duhniit* »eingehaucht«, *duhoare* »smrad« (sufiks prema *putoare*, koje je lat. podrijetla, odatle *duhori*, *duhornic*, koje posljednje može potjecati i od *dihorb*), *duhovnic*, -*cesc*, a *duhovnici* »ispovijedati se«, a *duhui* < *duhovati* »gescheidt machen«, *duf* m, *nāduf* m = *nāduh* = *nāduv* »Atembeschwerde«, *zāduf* m »žega«, *vāzduh*, *duščā* f »Schluck« (*bea de duščā* »piti na dušak«), *odihnā* = *hodina* »mir«, rumunjski postverbal od *dihm*, *odihni*, *odihnealā* < *otdbhnoti*, *šugubejši*-pridjev obrazovan s pomoću lat. sufiksa -*idus* > rum. -*eŝ* »tückisch, gefährlich« u starom jeziku, u modernom »lakrdijaš, lakrdijaški« jer se unakrstio slavizam *^dušegubb*, sa *šugui* (v. *šega*) »šaliti se«, odatle apstraktum na -*ina dešugubinā* > *jugubina*; *dihanie* i »životinja«, pridjev *dihaniesc*; *bizdiganie* f »na-

kaza«, s mnogo varijanata, < *Bezaynanēs* »unbeseelt« sa sufiksom -*ie*; *dihor* — *dior* = *jgior* = *jdior* »tvor«, Mađžari posuđiše *αβΙ* > *doh* »miris«, *nátha* < *naduha* »Schnupfen«, *dusnok* < *dušbnikb* i *duška*, koje je identično s rum. *dușca*; Arbanasi *dushē*, *duf*, *dinas*.

Prijevojima $\delta > a$, *u*, *y* > *i* u *dah*, *duh*, *dih-*, koje pokazuju ove svelavenske osnove iz praslavenskog doba, odgovara u baltičkoj grupi *u*: lit. *dūsas* m (= *dah*, polj. *dech*) »para, Dunst, uzdisaj«, lot. *dusa* »mir, vrijeme«; au: lit. *dausas* »zrak« (= *duh*) i u prijevoju *dvašas* »duh, spiritus«, lit. *dvasia* »duh, spiritus (= *duša*)«; u: lit. *dusėti*, *dusiū* (— *dihati*), »ausser Atem sein, keuchen«, *āt-dusis* »uzdisaj«. Prema tome *h* je nastao iz 5 poslije velarnog vokala *u*. Ie. osnova je **dhu-***dhou-* < *dhu proširena s formantom *s* < *dhouso > *duhb*, srodno s njem. *Tier* (upór. *dihanie*). Bez formanta *s* samo *dhou-* nalazi se u *dūnuti*, *dunem* pf. »flare«, stoslav. *duncti*, također u ruskom i poljskom dok je u *duhnuti* nastalo unakrštanje s *duh*.

Lit.: ARj 2, 220. 222. 415. 416. 871. 877. 905. 4, 147. 156. 158. 163. 164. 235. 7, 252. 254. 309. 813. 817. 830. 8, 151. 591. 595. 698. Miklósié 53–54. 421. SEW 1, 234. 239. 243. 249. Bruckner 86. 101. 104. 106. Trautmann 64–65. WP 1, 846. Mladenov 128. 157. BI 1, 871. Popović, Sintaksa 46. Pleteršnik 1, 634. Ribarić, SDZb 9, 170. 203. Vuković, SDZb 10, 383. 384. Tiktin 103. 195. 545. 589. 1030. 1080. 1528. Elezović 1, 119, 304. Boisacq 340. 356. 357. Scheffelowitz, KZ 56, 193. Petar, Krok 6, 6. 248. sl. GM 67. 76–7. 399. Jagić, ASPH 1, 430. Ivšić, JF 2, 132. Budimir, NJ 2, 232. JF 6, 169–171. Mikkola, IF 23, 125. Osten-Säcken, IF 33, 214. Fraenkel, KZ 42, 237–238. Joki, Stud. 43. Zubaty, ASPH 16, 390–391. Rešetar, ASPH 36, 542. Hraste, JF 6, 211. Vasmer 383. 365. 332. 386. Bernard, RES 27, 36–37.

dàhija m (Vuk, narodna pjesma) »baša i janjičari koji su ubili vezira 1801«. Odatle pridjev na -*ski dàhijnski* = *dàhijnski* i apstraktum na -*luk dahiluk* m. Vuk ne potvrđuje u značenju apelativa, nego kao red tako nazvanih turskih ljudi. Potvrde za apelativ (nom commun) donosi Elezović iz Kosmeta: *dajja* m »junak«. Ovamo turska složenica: *kàbadahija* m (Vuk) »niži od dahije, Unterdahia« = *kabadajja* m »junak, pustahija, čovjek koji ne poštuje tuđe pravo, kavgadžija«. Prvi je dio turski pridjev *kaba* »prost« koji je u *kabast* (v.). Balkanski turcizam (tur. prema Elezoviću, kao imenica *dayi* »ujak, stariji čovjek koji je bio u boju,

kapetan, starješina janjičarske vojske, upor. *daidža*; kao pridjev »hrabar«; prema Gustavu Meyeru *dahi* »schlau, geschickt«, upor. i ar. *dāṭ* »koji što prisvaja«, iz vojne organizacije: rum. *dahiu*, bug. *dajja*, arb. *dai* »stramer Bur-sche, Räuber«.

Lit.: ARj 2, 221. 4, 707. Elezović 1, 120. 266. 2, 504. Mladenov 119. GM 58. Korsch, ASPH 9, 496.

daidža = *dajidža* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: ujak (v.)«. Sufiks -*dža* dolazi samo u Vukovoj potvrdi koja se u Bosni općenito govori. Bez toga sufiksa dolazi sa hipokorističkim akcentom *daj a* (Jukić, narodna pjesma) = *dajo* (Vuk) = *daja*, gen. *dajê* m (Komset). Odatle s deminutivnim sufiksom -*ka/-ko*: *dājka* = *dajka* m (Kosmet) = *dājko* (također u narodnoj pjesmi), deminutiv na -*če dajče* (Kosmet) »ujak«, na složeni deminutivni sufiks -*čii dajčić* (Kosmet) »ujakovo dijete, sin«; sa arb. (?) sufiksom -*ok*: *e aa/oš* (eksklamativno) »zdrav si«. Sufiks -*dea* je deminutivni tur. -*če*. Upor. *Karadž* i odatle *Karadžic* »Crnković«. Miklošič je izvodio *daidža* od našeg deminutiva na -*ica* što bi fonetski moglo biti, ali takav deminutiv nije nigdje potvrđen. Budmani drži da je -*dža* u *daidža* došao analogijski od *amidža* (v.). Pridjevi su na -*in daidžin*, *dajin* (poimeničen s -*iča dàinica* »sinonim: ujna«, *ddjkin*. Balkanski turcizam (tur. *dayi* »Oheim mütterlicher-seits«): arb. *dajë*, *dajj* »Oheim« i slav. deminutiv *dājko* »Mutter, Bruder«.

Lit.: ARj 2, 233. Elezović 1, 120. GM 59.

daira f (Vuk) = *dājra* (Kosmet) = *daire*, gen. -*eta* n, pl. *daireta* (Vuk) = *dàhire* f. pl. »1° oluk, 2° bubanj s praporcima; služi uz pjevanje; talambasi, 3° pijanka, 4° vrsta muslimanskog vraćanja«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *da'ira* > tur. *da'ire* »krug«, od glagola *dara* »ići oko») iz oblasti muzičkih instrumenata: rum. *daerea* »bubanj«, bug. *daire* = *dajré*, arb. *daire* f »Handtrommel«. Tur. -*e* zamijenjeno sa f. pl. -*e*: *daire*, koje se baš u tom obliku najviše upotrebljava, i s deklinacijom -*e*, gen. *eta* kao *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 2, 223. Elezović 1, 121. GM 59. Mladenov 119. Korsch, ASPH 9, 496. Lokotsch 464.

dàjak m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *dajak*, gen. -*a* (Kosmet) »1° poduporan zidu, 2° batine«. Mjesto / potvrđeno je lj: *dajja*, gen. *dàljākā* m. pl. »cijevi u grlu kroz

koje se diše (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović; ako je metafora, nije jasna; lj bi bio prema izgovoru *judi za ljudi*, Brač; možda nije ista riječ«). Upor. *daližan* pored *dalan* (v.). Oblik *dajjak* nije dosta potvrđen u narodnom govoru. Odatle denominal na -*iti odajačiti*, -*im* pf. (Vuk, Srijem). Glede prefiksa *o-* upor. *oiñnuti* (v.). Mjesto; ima Vuk 1: *odalačiti*, -*im* (Srbija) u istom značenju. To / potječe po svoj prilici od *odalamiti*, *odalamim* »1° batinom preko leđa (Vinkovci, Slavonija), 2° umrijeti (Srbija, Šabac), 3° jedva svršiti kakav posao«. Ne vidi se u kakvoj je vezi ovaj posljednji s *izlémati*, *nalemati*. Balkanski turcizam (tur. *dayak* »1° potporanj, 2° pajanta, batina«) iz oblasti građevinarstva i kazni: bug., arb. *dojāk* »Stützholz bei Auf- und Abladen von Lasttieren«.

Lit.: ARj 2, 221. 224. 244. 8, 552. 553. Elezović 2, 504. GM 59. Miklošič 39. Matzenauer, LP 11, 344.

dajanisati, -*šem* (*se*) impf. (Piva-Drobnjak; *o-* Bosna i Hercegovina) = *dajantsat* (Kosmet) = *dajandisati* (Bosna i Hercegovina) = *dajandisat* (*se*) (Kosmet) = *dāndisat* (Kosmet, -*aja-* stegnuto u -*a*) = *dajandišiti se* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović, zamjena gr. -*isati* sa -*zult'*) »braniti se, odolijevati, održati se, izdržati, trajati, izdržući podnijeti, trpjeti«. Odatle: 3. 1. imperativa: *dojana* (Vuk, narodna pjesma) »drži se, nedaj se«, poimeničeno *dajàna* f (Piva-Drobnjak) »izdržljivost«. Balkanski turcizam (tur. *dayan mak*, *d* u *dajandisati* je od aorista *dayandı*) iz oblasti morala: drum. *dāinui* »durer« (preobraženo možda prema slav. nastavcima -*nui* < -*novaŭi*, -*nujem* kao u *praznovati*), bug. *dajandis(v)am*, čine. *danisire* »supporter, (en)durer«, pridjev *diñšit* »patient«, ngr. νταγαντιζω = νταγαντω.

Lit.: ARj 2, 225. 8, 552. Elezović 1, 120, 504. Mladenov 121. Vuković, SDZb 10, 382. Pascu 2, 130., br. 402. Skok, Slávia 15, 340., br. 157.

dājma (Srbija, Vlasotinci, Leskovac) = *dajma* (Kosmet, Crmnica), prilog, »jednako, svagda, neprestano«. Jedanput kao imenica: *u jednu dojmu* (Banovac). Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *daym(a)*) »neprekidno« > tur. *daim(a)* iz oblasti priloga: arb. *dajm*, *dojīm* »immer«, cine. *dāima* »toujours, continuellement«.

Lit.: ARj 2, 225. 246. Elezović 1, 120. GM 59. Pascu 2, 129., br. 392. Miletić, SDZb 9, 440. Deny 260.

dalàgan m (Ljubiša) = *talàgan* m (Vuk, Crna Gora) = *tarlagàn* (Kosmet) »težak gunj, čobanska haljina u kojoj se može spavati pod vedrim nebom«. Balkanski turcizam nepoznatog, možda perzijskog, podrijetla (tur. *dolagan*) iz oblasti nošnje: arb. *tallagan* m, -e f »Mantel mit Kaputze«, cine. *tàlàngan* »drap grosier en laine, manteau fait de ce drap«, ngr. *ταλαγάιν*.

Lit.: AR) 2, 229. Ekzović 2, 301. GM 423. Meyer, NIT. 2, 64. Pascu 2, 168., br. 1048. Miklošič, Türk. 2, 46. Đerić, PPP 7, 23. sl. (cf. IJb 13, 161).

dàlak, gen. *dálka* m (Vuk, 17. v., Srbija), gen. *dalaka* (18. v., Posilovic) = *dalak*, gen. *dalaka* (Kosmet) »tvrđina na slazem, bolest slezene«. Odatle pridjev na -*Ijiv dalačljiv* (Srbija) = *dalàkljiv* (Banat) »bolestan na slezeni«. Tur. *a* u dočetu postalo je djelomice nepostojan kao u *čanak*, gen. *čanka* (v.), *Golač* gen. *Gaka* (grad u Rumunjskoj < rum. *Galați*). Balkanski turcizam (tur. *dalak* »slezena«) iz oblasti bolesti: rum. *dalac*, bug. *dalak*, odatle pridjev -*dalaién* = *dalačiv*, cine. *dolaca* f »maladie de la rate«. Turski naziv •dijela tijela specijaliziran je na Balkanu na »bolest na tom dijelu tijela«.

Lit.: ARj 2, 229. Elezović 2, 504. Mladenov 119. Pascu 2, 129., br. 314. Miklošič 39. SEW I, 177.

dalek, *daleka* (Vuk, 16. v.), sveslavenski pridjev izveden s pomoću pridjevskog sufiksa -*ek*, -*zk* od praslavenskog korijena *dal* koji se pojavljuje u apstraktumu deklinacije *e* *dalj*, gen. -*r* f i u komparativu *dalji*, prilogu *Sdalje*, *nadalje* (upor. ispadanje sufiksa -*bk* u tom morfemu u *sladji*, *kraći* od *sladak* i *kratak*), u denominalu na -*iti* (*u*)*daljiti*(*se*) < *o-* Kosnaet, *lj* mjesto / je iz komparativa) = *aduliti*, *odalim* (Vuk, Crna Gora, Lika, bez *lj* kao u prilogu *dal*) prema impf, *odaljivati*, *odaljujem*, *odaljivati* (Obradović), također na -*ati* *odaljati*, *odaljām* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) (razlika u značenju prema *odāliti* »pustiti lijevo«); u pridjevu na -*bn* s *lj* iz komparativa *daljan*, određeno *daljni*, u apstraktumu na -*ina* *daljina* f.

Od *dalek* prilog je (*iz*)*dalek* (*e*, -*i*, *na-*, Dubrovnik), *daleko*, *izdaleka* (Vuk, Kosmet) = *daleko* (Kosmet), *adaléké* (Kosmet) = *odolekētē* *izdolekē* (Kosmet, s nejasnim *α > o*), *podaleko* pored *podaleko* (Vuk, Kosmet). Germanizam je *daleko* koje služi kao pojačanje komparativima *bolji*, *veći* prema *weit*

grosser. U hrv.-kajkavskom i ŽK prilog glasi *dálko*, *izalka* (Belostenec) koji dokazuje obrazovanje sa sufiksom -*bk* kao u *sladak*. Od *dalek* postoji još apstraktum po deklinaciji r : *daleč*, gen. -*i* f, na -*ina* *dalečina* f, na -*oca* *dalekoća* f i denominal na -*iti* *dalečiti* (*u-*, *o-*) te određeni pridjev na' -*bn* *dalečni*. Ove izvedenice nijesu ušle u književni jezik.

Od praslavenske osnove *dal* postoje još dva prijevaja: **dbl-* koji se očuvao u prijedlogu s gen. *pol*, *pola*, *poli* (čakavski, 16. v.) > *pul* (Rijeka, Istra), *pú*, *puli* (Kastavski statut, 1490., *pole gomile*, Bosna, 1323) »neben, uz, pokraj«. Mijenjanje -*a* za *ě* > *i* je kao u polj. *dla*, rus. *dlja*; u prilogu *válje* < * *ь dblē* (Istra, upor. slov. *vàdlje* pored *volte*) »odmah«, u ŽK veže se s *mam* < *mahom*: *volje mam* (pojačano, upor. ŽK *mam mašamice* »smjesta«, u Istri s prijedlozima *do*, *na*, *za*); *a* je ispaao kako se vidi iz ostalih slavenskih jezika: polj. *dla*, *podle*, *podla*, *wedle*, rus. *podle* < *po dblē, *dlja* itd. Od istog korijena postoji još komparativ *dli* i apstraktum na -*ina* *dlijina*. Upor. rus. *dliit* »odgađati«, *dliina* »duljina«. Taj isti korijen dolazi i u duljenju *o-i*: komparativ *dilji*, prilog (*sve*) *ūdilj(e)* (Vuk) »djemp, odmah« = *udija*, *udijāsto* (Smokvice, Korčula), *dilje* = *dilje* (Kosmet) »dalje«, odatle pridjev na -*bn* (*svē*)*udiljan* (Stulić), apstraktum *dūjija* (16. v.), denominal *dlijiti*, *diljka* f (Vuk, 17. v.) »puška«. Treba ipak istaći činjenicu, koju ističe Budmani, da se ova puška zove i *divtija* (Vuk) »vrsta duge puške«, turcizam od npr. *διβόλι(ov)*. U *diljka* nastalo je unakrštanje turcizma i našeg pridjeva *dilji*. Deminutivni je pridjev na -*bn* *dlljahan* = *dlljašan*. Složenica je *diljnorečan* opreka prema *kratkorečan*. Prema rus. *dých* f »udaljenost«, pridjev *dýlnyj* »dalek«, kako uči Iljinski, *i* u *dilji* nastao je iz *y* < *u*, upor. u sanskrtu *dūrās* »fern, weit«. Ako je tako, onda se mora uzeti da su se unakrštile dvije različite ie. osnove istog značenja. Prijevajni štepén r zamijenjen je s *u* u komparativu: *dulji* prema pozitivu *dug* (v.), gdje je *u* < *l* po zakonu. Taj komparativ je danas općenit u štokavskom i odatle u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Odatle denominali na -*iti*, -*ati*: *duljiti*, *duljim* i *dū-Ijati*, *dūljām* mjesto *diljiti* (17. i 18. v.). Zamjena *i* > *u* nastala je zbog unakrštanja s *džg* < *dblgl* > *dug* (v.) izlog značenja. Veze praslavenskog korijena *abi-*, *dil-*, *dal-* s ie. nijesu pod izvjesno utvrđene. U baltičkoj grupi dolaze ti korijeni s varijantom *to-*: lit. *toli* »daleko«, *tolūs* »udaljen«, *tolinti* »udaljiti«,

lot. *tāls*. Ta varijanta, u koju se stavlja češ. *otáleti* »cunctari«, nije jasna. Arbanasi posuđiše *dalónj*.

Lit.: ARj 2, 229. 242. 397. 472. 4, 150. 7, 254. 8, 554. 12, 598. BI 2, 622. Miklošič 39. 55. SEW I, 177. 252. Bruckner 84. 87. ASPH 11, 127. ITZ 46, 210. Vasmer 327. 254. 385. Mladenov 119. Elezović 1, 121. 2, 19. 88. Zubatý, ASPH 16, 388-389. GM 60. Iljanski, RFV 60, 421-440. Oštir, WuS 5, 222. Osten-Säckén, IF 33, 262. Dečev, ŽSPH 4, 380-383. NJ 2, 29. Surmm 79. Štrekelj, ASPH 21, 66. Ribarić, SDZb 9, 202.

dalga f (narodna pjesma) = *dalga* (Kosmet, subjekt uz *dići se*; *kad ga ufati dalga*) »sinonim: valovi (v.), talasi (v.)«. Odatle: na -*lija* *dalgaliya* m i apozicija *dalgaRja čovek* (Kosmet) »naprašiti, ćudljiv«. Balkanski turcizam (tur. *dalga* od korijena *tal-* »hin und her bewegen«) iz oblasti pomorstva: bug. *dalga* »sinonim: valná«, cine. *dalga* f »flot, vague«. Od iste je osnove tur. *dalmak* »sich vertiefen, sich stürzen« koji se kao balkanski turcizam nalazi u *dāldi-sat*, -*išem(se)* pf. (Kosmet) »prasnuti, baciti se, zanijeti se« pored impf, *daldisōvat*, -*ūjem* »bijesniti, navaljivati, napadati«, u arb. *dall-dis* = *dallēdis* »begeistere mich für etwas«. Od kauzativuma odatle *daldūrmak* »zaroniti, utonuti« nastade u bug. *daldārdis(v)am*, a u arb. *dallēndis* = *tallandis* »beunruhige, quäle« i ngr. *νταλαντζω* »turbor«. Arbanski i novogrčki balkanizam pokazuje disimilaciju *l-r* > *l-n*.

Lit.: ARj 2, 238. 505. Ekzović 1, 121. Mladenov 119. Lokotsch 470. GM 59. Pascu 2, 129. Deny § 572.

Dalmacija f = *Delmācija* (ŽK, Cres), učena riječ izvedena s pomoću nenaglašenog sufiksa -*ia* za oznaku zemlje od lat. etnika *Dalmatāe*, *Delmatae* (na natpisima) = gr. *Δελμάται*, *Δαλμάται*. Taj je oblik prvobitan, jer se nalazi i u mesapskom i u toponimu *Delminium* > *Δελμινιον* > *Djlyno > *Duvno*, pridjev *duvanjski*, etnik *Duvnjak*. Od osnove toponima *Delm-* izveden etnik s pomoću ilirskog sufiksa -*ata* koji odgovara gr. -*οτης* (upor. *Čozot* od mlet. *Čoza* = tal. *Chioggia* < lat. *Claudia*, kod nas *Likota* = *Ličantin*). Korijen *delm-* pokriva se s arb. *djelmt* pl. »ovca«. *Dalmacija* = *Delmacija* nije ušla u •naš pučki govor, nego je ostala uvijek učena riječ. Razlog toj zanimljivoj lingvističkoj pojavi leži u tome što se kraj oko *Zadra*, gdje je bilo sjedište bizantinske teme Dalmacije,

zvao oduvijek *Hrvati* = *Sclavonia* (mlet. *Schiavari*), kraj oko Splita poznat je u 11. v. u Supetarskom kártulām samo kao hrvatski. Kraj oko *Narone* = *Norin*, *Norilj* zvali sa Porfirogenetovi Bizantinci *Paganía* »poganska zemlja«, hrv. *Neretljani* itd. Tako je naziv od bizantinskih vremena sve do konca mletačke i austrijske uprave živio samo kao administrativni naziv u učenom vidu i u tom ušao u naš narodni govor, jednako kao i nazivi nekih otoka kao *Šolta*, *Korčula*, *Murter*, *Vrgada*, *Premuda*, itd., koji istisnuše naše stare nazive *Sulet*, *Krkar*, *Srimač*, *Lapkat*, *Dlačnik* itd. Nije stoga čudo što su i naše izvedenice od *Dalmacija* stranog talijanskog podrijetla. Tako etnik *Dalmatinac*, gen. -*inca* prema f *Dalmatinka* i ktetik *dalmatinski* sadrže tal. sufiks -*ino* = lat. -*inus*, *dalmatino* (potvrđen od 14. v., upor. naziv *La Dalmatina* Goldonijeve komedije). Naš narodni oblik od *dalmat-jdelmat-* morao bi, kad bi bio ušao u naš jezik istodobno sa *Scardano* > *Skradin*, *Albana* > *Labin*, sadržavati likvidnu metatezu ili kao *Duvno* samoglas *u* za sonantno / < *e* u *Delmatae*. To je lingvistički dokaz da horonim *DalmatijDel-* u vrijeme dolaska Hrvata u 6. ili 7. v. nije postojao. To potvrđuje i historijsko ispitivanje koje kaže da se u zaleđu dalmatinskih gradova već davno prije Porfirogeneta osnivaju starohrvatske župe baš tamo gdje su bila rimska naselja, itd. Bizantinski horonim živio je samo u dalmatinskim obalskim gradovima. U zaleđu nije postojao. Tu nastaju hrvatski horonimi. Teško da će se moći održati Novakovićevo mišljenje da se horonim *Dalmaġia* očuvao kao toponim u *Glamoč*. Ta je identifikacija Novakovićeve s gledišta fonetike posve ispravna. Ona pokazuje likvidnu metatezu jednaku kao *Albana* > *Labin*, *ti* > *č* kao *palatia* > *polaca*, *Parentium* > *Poreč* itd., naglašeno *a* > *o* ka'o *Massarum* > *Mosor*, *Catarum* > *Kotor*, gubitak -*a* u ultimim jednako kao *Senia* > *Senj*, *Brattia* > *Brač* itd. Ali Novakovićevo mišljenje mora ipak ostati hipoteza jer nema historijskih potvrda da se *Glamoč* zvao *Dalmaġia*. Druga upoređenja opet dokazuju da je *Glamoč* staroslavensko plemensko ime i na sjeveru. Samoglas *a* u *Dalmatāe*, *Dalmaġia*, *dalmaticus*, *dalmatinus* je sekundaran. Izvorni je oblik sa *e* mjesto *a*; *a* je nastao asimilacijom u protonici na jednak način kao u *silvaticus* > *selvaticus* > *salvaticus* > fr. *sauvage*. Kao što se prvobitni oblik očuvao u *Duvno*, tako bi očekivali da će se očuvati i u *Delmatia*. To se u *Glamoč* nije dogodilo. Prema tome nema za Novako-

viševo mišljenje ni dovoljno lingvističkih dokaza. Pridjevi *dalmata* i dalje izvedenica na nenaglašeni sufiks *-icus dalmatica*, koja je odgovarala vulgarno-latinskom, očuvala se do danas kao naziv za obuću i odijelo: *dalmata* (se. *caliga*) živi u retoromanskom kao *dalmedo* (Ampezzo), furl. *daimide*, *daimine* itd. u značenju »cokule« < tal. *zoccolo*; *dalmatica* (se. *vestis*) živi od 4. vijeka kao učen naziv crkvenog odijela za djakone, odakle u nas *dalmatika* (17. v.).

Lit.: ARj 2, 243. Ribezzo, *Groazja* 74. Vukičević, *StPr* 1895, 42-45 (cf. *AIF* 8, 199). *DEI* 1205.

dáljan, gen. *-ana* m (Vuk, Crna Gora, Skadarsku blato, Bosna) »pregrada u vodi za hvatanje ribe, s otvorom u sredini, koliko je sak (tu' može riba ući)«. Balkanski turcizam (tur. *daliyarí*) iz oblasti ribarstva: arb. *dailanë*, ngr. *ταλιάνι* »vivier, piscine«.

Lit.: ARj 2, 244. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 158 *GM* 59. *SEZb* 13, 211.

damar m (Kosmet) »žila, krvni sud, žica u kamenu, vodena žica«. Odatle na *-lija*: pridjev *damárlya* »koji ima žicu, prugast (kamen je mlogo damarlija)«. Balkanski turcizam (tur. *damar*): bug. *damar* i *damarlija*.

Lit.: Elezović 2, 505. *Mladenov* 120.

damaskíja (Gorski Vijenac, *a* mjesto *e*, i prema tal.?) = *dèmeskija* (18. v., Bogišić, narodna pjesma) = *demiskija* (1550., testament) = *demiskija* (Vetranie) = *demištija* = (bez *-ja*) *demisia* (kao indeklinabilni pridjev *demišk corda*, Pjevanija crnogorska) = (sa zamjenom sufiksa *-inja* za *-tjei*) *demeškinja* (narodna pjesma *dorda* ~) = *demiškinja* (Kačić, narodna pjesma) = (sa zamjenom sufiksa *-janka* od etnika) *demiščanka* (Osvetnici) = (odbacivanjem tog sufiksa) *demiška* (Osvetnici) = *dimiskija* (Vuk, narodna pjesma) = *dimišćija* — *dimiškija* = *dimiškinja*, apozitivni epitet obično za *sablja*, rijetko za *puška* (Jačke), rijetko prepozitivni epitet (*demeskija brika sablja*, Bogišić). Balkanski turcizam. Od ar. pridjeva na *-i* od ar. > tur. *Dimešk*, *Dimišk aš-Šam* »Sirski Damask«, pridjev *dimiki* < *Damascus*, grad poznat zbog svile (odatle u zapadnoj Evropi *damasco* > *damasta*, 14. v., holandski *Damast*, mačeva, ocjela, šljiva, sa sufiksom *-ēnus* > *-inus damasceno*, *damaschino*) bug. *damaskí*, arb. *dimasqt* f »kleiner Messer«, *dhimsqt* f »Damaszener Schwert«, *thikē dhimsqt* »damasciertes Messer«. Za *šamaladža* (v.) upo-

trebljava Reljković *damašak*, gen. *-ška* pored *damaská t* (odatle možda hrv.-kajk prezime *Damaska*), u Dubrovniku *demašak*, gen. *-ška* < tal. *damasco*.

Lit.: ARj 2, 245. 336. 337. 399. *SEW* 1, 183. *Bruckner* 84. *DEI* 1206. *REW** 2465. *GM* 67. *Mladenov* 120.

damati impf. (Bosna) »sinonim: duhati (v.), puhati (v.)«. [Usp. tur. *dem* »Atemzug«].

Lit.: ARj 2, 246.

damčik m (Srbija) »pärnik, parobrod, lađa na paruu«. Od njem. *Dampfschiff*.

Lit.: ARj 2, 246. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 160.

dānga f (Kosmet) = *danga* (Mikajija, Stulić) = *dāgma* (*gm* mjesto *mg* nalazi se samo u našem jeziku) »1° marka, žig za bilježenje volova, 2° trag, mrlja, ožujak«. Odatle: na *-Uja* = *damgalija*, pridjev bez promjene, »tačkast, poprskan, mrljan«, denominal na *-laisati* = *-eisati* (upor. *muhurleisati*, *uzdurleisatf*) *dagmalāisati*, *-šem* pf. = *dagmeisati*, *-Sem* »udarati dagme na što, žigosati (v.)«. radna imenica na *-džija dagandžija* m (narodna pjesma) »cannar, koji udara dagmom biljeg na trgovinu«. Taj je oblik nastao meta-tezom iz **dangadžija* ili **dagmadžija*, koji nisu potvrđeni, ali su se zacijelo govorili. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tagma* > *dogma* pored *damga*, *tamga*, ali samo *damgalamak*) iz oblasti carine: rum. *danga*, bug. *damga* i glagol *damgos(v)am*, arb. *damkē f* »Stempel, Presse«, *dange f* (Skadar) »eingebrauntes Zeichen bei Pferden«, cine. *damca f* »tache, estampille«, s glagolom *damcusire*. Arbanaski i cincarski oblik idu zajedno.

Lit.: ARj 2, 219. Elezović 1, 122. 2, 505. *Mladenov* 120. *GM* 61. *Pascu* 2, 129., br. 396. *Miklósié* 39. *SEW* 1, 178.

damižan» f (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *damižana* (Božava) »okrugao poveći stakleni sud opleten« = *demižana* (Sutomore) = (sa *j* mjesto *ž*) *dam(i)jana* (Šibenik) = *damjana* (Rab) »velik i širok stakleni sud« = (sa zamjenom dočetka *-ana* augmentativ na tal. sufiks *-one* > *-uri*) *damižon* m (otoci) = *damižun* (Korčula) = *demižunl-žon*. Potječe od tal. *damigiana* = mlet. *damegiana* (*gi* = *j*). Postanje općezapadno-romanske riječi nije utvrđeno. Po pučkoj etimologiji nastavlja se u *dame ifanne* »gospa

Ivana«. Pomišlja se i na izvedenicu sa lat. sufiksom *-anus* od *dīmidius* > fr. *demi*, prôv. *demig* »polovina« kao i na ime perzijskog grada *Damgan*, odakle ar. *damağan* »zemljani sud«.

Lit.: ARj 2, 246. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1207. *Lokotsch* 474. *REW*² 2733.

Damlan (15. v., Vuk), odatle prezime *Damjanović* i augmentativ na tur. *-ča Damjandža* (Lika) = (sa *f* > *lj* poslije *m*) *Damljan* (narodna pjesma) = (sa *mlj* > *mnj*) *Damnjan* (17. v., s prezimenima *Damnjančić*, *Damnjanović*) = (sa *mnj* > *vnj*) *Davnjan* (18. v.) = (sa *a* > *o*, što dokazuje veliku starost) *Dom(f)-jan* (13. v.), deminutiv na *-bc Domjanac* (15. v.) (tip *Adamizo* iz doba narodne dinastije), odatle hrv.-kajk. prezime *Domjančić*. Hipokoristik *Dášo* (Hrvatska Krajina). Od lat. *Damianus*, u vezi s *Kuzma* i *Damjan* = sv. *Vraci*, u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. *Kuzmi* i *Domb-ěna* (27. IX).

Lit.: ARj 2, 246. 286. 627. Stefanie, *Rad* 285, 89.

damla f (Bosna) = *damla* {Kosmet} »sinonim: kap (v.), kaplja (paraliza)«. Balkanski turcizam (tur. *damla*) iz oblasti bolesti: bug. *damla*, arb. *damblla* = *damulla*, cine. *damblla* »apoplexie«, ngr. *νταμπλας, δαμ(π)λας; -la* je sufiks.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 340, br. 159. Elezović 2, 505. *GM* 61. *Pascu* 2, 130., br. 400. *Deny* 582.

dán, gen. *dana* m (Vuk, 12. v., Kosmet /gen. *dana* pored *danai* po deklinaciji *-o*, sa *ь* > *a* generaliziranim u svim padežima da se izbjegne homonimija s padežima od *dno*, v.), gen. *dne* (očuvan kao arhaizam u naznaci *datuma*, odatle pl. *dnevi*), gen. *dněva* (analogija prema pl. *dnevi* s prijelazom u deklinaciju *o*) = *dien*, gen. *dněvo*, dat. *dněvu* (Bednja, hrv.-kajk.) »1° dies = arb. dite, 2° u terminologiji svetkovina kao drugi element svetkovina: *Ivanj dan*, *Petrov dan*, *badnji dan*, *Vellg-dan* (Kosmet) »uskrs«, *Đurđev*, *Mltrov*, *Špásov dan* itd. odatle *dobar dan* = *blagdan* (složenica), 3° u nazivu dana trgovanja: *pazárni dan* (Bosna, Kosmet), 4° u nazivu dijelova sedmice *prvi dan* (Žrnovo, Dalmacija) »ponedjeljak (upor. furl. *prindí* > *primus dies*), 5° osvit (ŽK, Vodice), 6° dan smrti (Kosmet)«. Veoma brojne izvedenice i složenice prave se većinom dijelom od arhaizma *dne* > *dnevi*, manjim dijelom od novijeg oblika sa *ь* > *a:dán* gen. *-a*. Od *dne* pridjev na *-yn*: *dnevan*, *-vna*,

određeni *dnevni*, *dnevni* (18. v.), poimeničen sa *-ik dnevnik* pored *dnevnik* m (upor. rus. *dnevnik* »Tagebuch«), prevedenica (calque) od fr. *Journal* < lat. *diurnale*, a ovo od gr. *ἡμερησίος*, kol. *dněvlje* n (17. v., Divković), radna imenica na *-jar dnevničar*, prevedenica od njem. *Diurnist*, prema *dnevnic* »dieta«, prilozi *dnevno* pored *dnevno* i *dnevce*, složenica podne < *poizane* (n.sg. *paldan* očuvan u ŽK), odatle pridjev *podnevni* i prevedenica *podnevnih* za *Meridian*. Ova složenica dolazi i u obliku stslav. *pladbne*, *plodne* (Vuk) = *plodne*, gen. *plodna* (Kosmet) pored *plodne*, *bélo plodne* »veliko podne« (*bélo* je prevedenica tur. *ák* »bijel« u *akšan* »bijelo vece«), skraćena je od gen. *polá dne*. Prvi je dio *poh* upotrebljen ovdje u pridjevnoj funkciji kao i u *paldan* (ŽK). Upor. rus., češ., polj. *poludnica* »podnevni zao demon« i u Krašiću toponim *Polúdnjak* (velika ravna njiva za koju treba pola dana da se izore). Ovamo *poludnevca* (Blato na Korčuli) = *poludavnica* f (južni čakavci) »zvono što preko korizme zvoni na misu oko .podne«. U *plodne* kao u pastirskom terminu za dio dana kad stoka miruje, nastala je metateza koja je semantički izdvojila ovu složenicu iz leksikološke porodice. Odatle nastade denominal na *-ovati plandovati* (Vodice) »lutati amo tamo« = štok. *plandováti*, kojim se prevodi romanski *meridiare*, i izvedenica na *-ište plandište* »mjesto gdje se stoka ljeti odmara za najveće žege, zaklonište« (Vodice, Kosmet).

Stari genitiv očuvao se još u Vodicama (Istra): *do dne* u rečenici *bile su dví úre dS dne = do dana* »osvit« i u prilogu *neknja* (Timok, Lužnik, Leskovac) »sinonim: jučer, prekjučer, onomadne« koje je nastalo od *neh* + *dně* sa *ě* > *ia*. Prefiksalna složenica *nadnica* f (17. v.) »ono što se zasluzi na dan« prevedenica je od tal. *la giornata* > *zurnada f* (Dalmacija) ili njem. *Tagelohn*. Odatle radna imenica na *-jar* = *nadničar* m, pridjev na *-ski* = *nadnički* i denominal na *-iti nadničiti*. Hrv.-kajk. prilozi *vetomadne*, skraćeno *veto* < * *β* *Ιονεβ dně* s umiješanjem partikule *eto*; štok. *onomadne* (Habdelić; upor. rus. *onomédni*, *namédn.*, *onomnjas* < *onom dbnja + *sb*) = *nomadne* (sjeverna Dalmacija, glade gubljenja *o-*, upor. *navečer* i *nako* za *onako*) sadrže lokativ *onom dbně*, skraćeno *onomad*, preko *onomad* (Kosmet) jer se *-ne* identificiralo s deiksom koja može biti fakultativna. Upor. *dokién* pored *dokle*. Odatle pridjevi: *onomadašnlj* pored *onomadnašnjlj* gdje se zbog disimilacije izgubilo *n*. I taj je pridjev mogao dati povod kraćenju *onomad*.

Od *dañ* stvořen je deminutiv na *-ik danak*, gen. *danka* m (Vuk, 15. i 16. v., ŽK, gdje se čuje samo u ženskoj kletvi *danka današnjega nedočekald*), odatle *dončić* (Istra, naroda pjesma), pridjev na složeni sufix *-bn + -io* u određenom vidu *danji* (16. v.) = *danji* (Kosmet), *nekidanji*, *svagdanji* pored *nekidašnji* obrazovan prema *svagdašnji* od *svagda*. Ovamo možda *danje* »što se pokaže, kad čovjek po noći ide« (Koprivnica, Ivančani kod Bjelovara i Virja). Pridjev *αὐθιγῆ* > određeni *dānī* (Vrančić, Belostenec) poimeničen je u *dānik* (Vuk) i u sveslavenskoj riječi *damca* f (13. v.) »jutarnja zvijezda«, također lično žensko ime i porodično *Daničić*, odatle pridjev *daničin*. Taj pridjev nalazi se i u prilogu od *bijeli dan*: *bjelodano* (*dokazati**), odatle denominal na *-iti* pf. *objelodaniti*, *-odanim* (Vuk, 19. v.) = *obelo-dānit* (Kosmet) »1° iznijeti na bijeli dan, 2° štampati« prema impf, *objelodanjivati*, *-dā-njujēm*. Priloži *danomice* = *dānimice*. Denominal na *-iti*: *daniti se* (Vuk, *raž-*) prema *danjivati*, *dānjujem* odnosi se na značenje »osvit, svanuće«, odatle postverbal na *-sk razdanak*, gen. *razdanka* m (Crna Gora) i denominal na *-ovati danovati*, *dānujem* (Vuk, s unutarnjim objektom *dan*). Odatle: *danište* = *dānovište* n (Vuk). Rijekto se upotrebljava faktitiv na *-iti* s umuknutim *ь*: *drāti, dnīm*, odatle iterativ *dnivati se*. Najnovija je složenica *trudodan* [< rus. *trudodenb*] »vrijeme koje se uračunava u rad pojedinim članovima zadruge«. Veoma je stara složenica s pokaznom zamjenicom: praslav. *tydbm*, kod nas u ak. pl. *tje* < *tuj* u *tjedan*, gen. *tjedna* = *čedan*, gen. *-dna* (ŽK) = *čedan* (Vodice), slov. *tēden*, *tjeden* i *kjeden*, gdje je drugi dio *dne* adaptiran deklinaciji na *o*. Nominativ se te složenice upotrebljava u ŽK u rečenicama kao što su: *rodi se je po Miojli, po Mikilji, taj dan* »tj. u sedmici poslije Miholja dne ili sv. Nikole«. Inače nazivi za njem. *Woche*, lat. *settimana* nijesu jedinstveni na hrv.-srp. teritoriju: *sedmica* je prevedenica od *septimana* = *hefta* (Bosna) < perz. *hafta* > tur. *hefte* ili *nedjelja* koja je kao zadnji dan sedmice proširila svoje značenje na svih sedam dana. U vezi s pridjevom *veliki tjedan* znači »sedmicu pred uskrsom« kao u rum. *săptămînă mare*.

Od glagolskih složenica treba još pomenuti *dangubiti -lm (se) (iz-)* = *dāngublti* (Kosmet) od sintagme *gubiti dan*, odatle postverbal *danguba* f (Vuk, 17. v.) = *danguba* (Kosmet). Odatle na *-ica dāngubica* f, pridjev *dānguban*, poimeničen sa *-ik dāngubmk*. Voltidi je stvorio odatle i radnu imenicu *izdangubitelj* koju zacijelo nije čuo.

Priloži su brojni. Složenica zasebnog tipa je *dan-i-noč* (Vuk) »biljka viola tricolor L.« [= njem. *Tag-und-Nacht*]. Sveslavenski je akuzativ vremena *dbnbsb* > *danas* (Vuk, 14. v.) = *gnjes* (Bednja, hrv.-kajk.) koji sadrži postpoziciju od pokazne zamjenice *soj* (v.), kao *O.jutros* (v.), *večeras* (v.), *nočas* (v.), *podanäs posle* (Kosmet). Pojačava se opetovanjem *dandanas* (Vežić) = *dandanas-(ke)* (Kosmet). Upor. fr. *aujourd'hui*. Odatle određeni pridjev na *-bn + -io*: *današnji* (14. v.), *današni* (Glavinčić bez *-io*), također s reduplikacijom osnove *dandanašnji*, jedanput *dānanji*. Priloški se karakter pojačava s deiksama *-ka, -kē, -kar(e)*: *dānaska* (14. v.), *danaskē, danaskar(e-)*. Prilog je i veza *wb* i *dan* kao akuzativ vremena (*pōyvazdan* (Vuk) = (*po**)-*vāzdan* pored *vāzdan* i (*po-*)-*vāzdān* (Kosmet) »preko cijelog dana, cijeli dan«, odatle u' pojačanju *vazdahnji dan*. U Bosni je dobio taj prilog značenje »mnogo«: *ima ih vazdan* (Banja Luka). I demonstrativne zamjenice u starijem obliku *ovb, onb* vežu se s *dan* u priloškoj funkciji: *o(n)dan* (Crmnica) »prekosutra«, *nā-ovdan* (Piva-Drobnjak) »istoga dana (otići nekuda i vratiti se)«. Postoje još veze s prijedlozima *preko*: *prodan* »danju« (Piva-Drobnjak, brojne naročito u Kosmetu; *ob*: (*na*)-*ōbdan*, odatle današnja imenička izvedenica *obdanište*; prilog *obdānice* »za dana«, *odan dodan* »od danas do sutra«, *bezdana* »iznenada«, *dan podan, dan iz dana* »svaki dan«, Instrumental *dbnije* > *danju* obrazovano kao *noću*. Nejasna je tvorba *odādnut se, -dne* (Kosmet) »(vrijeme se) poljepša kad iz ružna nastupi vedro«. Tu izgleda kao da je grupa *dn* nastala disimilacijom iz *nn* < *^o-dan-nut se*.

Riječ je ne samo sveslavenska iz praslavenskog doba (*dan), nego je i baltoslavenska i ie.: lit. *diena* »dan«, lot. *diana*, stprus. *deinan* (akuz.), sanskr. *dinam* n »dans«, s drugim sufixima lat. *dies*, arb. *dite*. Ie. korijen **di-* značio je »svijetao«, **dei-* »sijati se«. Isti se semantički razvitak opetuje: fr. *jour* < lat. *diurnu* znači ne samo »dan«, nego i »svjetlost«. Sveslavenska je riječ prema tome značila prvobitno »1° danja svjetlost, 2° početak jutra« kao protivni pojam od *noć* (v.). Ista ie. osnova nalazi se u *divan* (v.), u *dan* s formantom *-no*.

Lit.: ARj 2, 247. 259. 264. 267. 271. 538. 3, 22. 4, 150. 7, 281. 881. 862. 8, 228. 369. Miklošič 56. SEW 1, 253. Bruckner 109. KZ 43, 319. ZSPH 2, 308. Vasmer 339. Trautmann 55. WP 1, 774. Mladenov 124. Belič, Priroda 107. Ribarić, SDZb 9, 142. 144. 177. REW² 5530. Elezović 1, 9. 70. 85. 88. 122. 2, 79.

Miletić, SDZb 9, 385. Vuković, SDZb 10, 392. Brugmann, BSGW 69, 1-34. Meillet, RSI 3, 163-164. Sütterlin, IF 25, 73. Schefelowitz, IF 33, 154. Diels, ASPH 32, 311-312. Subak, AT 3, 2, 246. Ranioš, ČSJK 3, 55-57. Lehr-Splawiński, Język polski 12, 6. 13, 12. i sl. Łoś, Zbornik u čast Sobolevskoga 354. i sl. Jagić, ASPH 20, 521. 31, 553. Sobolevski, Slavia 8, 483-485. Škarić, NVj 24, 38-48. Bulat, JF5, 140. Budimir, NJ 2, 8-9. Simčić, ZbNZ 30, 244.

Dančul m (16. v., Dubrovnik, Čubranović, Pelegrinović) = *Dančuo*, gen. *-ula*, prezime, toponim *Dančulović* m pl., unijatske selo (ŽK, ovako službeno, u domaćem govoru *Dančelovići*, ŽU = *Dančalovići*, ŽK). Hipokoristik *Dane* (Pelegrinović, Hvar). Rum. *danciul* »Ciganče«.

Lit.: ARj 2, 264.

daničkinja f (narodna pjesma) = *daničkinjaj-neč-* (Vuk) = *danička* »pištolja, mala puška koja se nosila za pojasom, skovana u u Gdanku«. Od njem. *Danzig*, stvoren s pomoću *-kinja* (v.). Obrnuto od pučke etimologije u *danica* f (narodna pjesma) »isto«.

Lit.: ARj 2, 267. NJ 3, 192.

Dani(j)el = (sa zamjenom hebrejskog dočeta sa našim hipokorističkim *-ilo*, tip *Momčilo**) *Danilo* [= *Danojla*, prezime *Danojlić*, kao *Emanuel* > *Manojlo*]. Hipokoristik *Dane* (ŽU), na *-ko Danko, Dance*, odatle prezime *Dančetović* (Vučitrn). U dečanskom hrisovulju bez tog sufixa *Dan* (14. i 15. v.). Tako glasi i rumunjsko lično ime i prezime u Erdelju. Sa rum. *-ul* (član?) *Dānul* (kod Novakovića) i *Danaio* (Osor, 1018).

Lit.: ARj 2, 259. 270. CD 1, 57.

-dar, perzijski drugi dio složenica, upravo postverbal od *darem* »imam«. Dolazi u turcizmima: *čohadar* (v.), *tefterdar* (v.), *haznadar* (v.), *mühürdar* (v.), u turskom su nomina agentis, koja označuju službe, označene prvim dijelom složenice. Od takvih obrazovanja došao kao sufixi i na domaće osnove: *sveznadar, domadar* (v.).

Lit.: ARj q, 619. 17, 246. Maretić* 296-70.

dara f (Vuk) »teža vreće itd., u čemu je roba«, u izreci: *odbiti kome što na dari*. Kao evropska orijentalna riječ glasi *tara* (fr. *tare*, tal. *tard*). Odatle i ime igre na karte *tarok* (u

gradovima). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tark*, imenica od glagola *taraha* »odstraniti«): rum. *dara*.

Lit.: ARj 2, 275. Lokotsch 2024.

darad, gen. *darda* (16. v., Zoranie) = *dārda* f (17. v.) »strijela, džilit, sulica«. Nalazi se i u drugim slavina, kao i u madžarskom te u rum. *darda* i arb. *dardhë*. Od tal. *dardo* »isto« franačkog podrijetla (upor. fr. *dard* < ags. *darodh**). Upor. toponim *Darda*.

Lit.: ARj 2, 276. Pleteršnik 1, 122. Miklošič 39. SEW 1, 179. REW* 2479. GM 61. DEI 1212.

darčin, gen. *-ina* m = *daran*, gen. *-ina* (Kosmet) »cinnamomum, cimet u prašku ili kori«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica *daran* > tur. *tarçin*, u kojoj je prvi dio riječ srodna sa *drvo*, v., a drugi *-čin* »Kina«, upravo »kinesko drvo«) iz oblasti kulturnih predmeta: bug. *darčin*, arb. *darcin* = *dalçin* »Zimmet«.

Lit.: ARj 2, 276. Elezović 1, 124. Mladenov 121. GM 62.

darovac, gen. *-ovca* m (Slavonija) »grubo debelo sukno« = *dōrōc* (Vuk, Srijem, Bac — Bodrog) »Art Oberkleid«. Iz madž. *daroc* (14. v.) > rum. *durut* < *dorovac, -ovca* m, a ovo od prijevojnog štepena *dor* (v. *razdor*) od *derati* (v.).

Lit.: ARj 2, 280. 662. Gombocz-Melich 1278.

däskal m (18. v., narodna pjesma) = (sa *s* > *č*) *dackale* m (Bosna, narodna pjesma) »učitelj«. Prezime na *-ovič* *Daskalović*. Balkanski grecizam: rum. *dascäl*, bug. *daskal*, prezime *Daskalov*, arb. *dhaskäl*. Haploglogijom od gr. *διδάσκω* (od *διδάσκω* »podučavam«).

Lit.: ARj 2, 286. NJ 3, 248. GM 83. Mladenov 121. Vasmer, GL 51.

datai m (15. v.) = *datala* f (15. v., Dubrovnik) »1° južno voće, 2° palma > paomá«, od tal. *danaio* (14. v., sa *a* > *e* u penultimi za *v*) = sa *u* < *o* < tal. *o*) *datul* m (18. v., Rab, Božava) = *datula* f (Perast, Krtole, Dalmacija, danas općenito) = *datulja*, od mlet. *datolo* = (sa *v* > *f*) *datil* (Mikalja). Pl. m. *datili* »školjke koje se zovu deminutivom (od *prst*) *prsa* = *prstići* (prijevod, calque grčke riječi) = tal. *datterì di mare* (Mikalj) oblik pokriva se sa *prōv.*, katal., španj., port. *datil*, srlat. *datillus**. I oblik sa *v* > *u* *datula* (Krtole, Senj, Muo)

znači »školjka u šupljikama morskog kamena (kad se otvori kora, dobra je za jelo, lomli kamen; žute su i okrakom naliče na datule; naziv je prema tome metaforičan«. Prijevod *prsci* = *prštići* dokazuje da se riječ identificirala sa gr. δάκτυλος »prst«. Battisti će imati pravo kad tvrdi da je grčka riječ paretimologička adaptacija sir. *degla* = arm. *diala*, ar. *dagai* »sorta di dattero« (upor. gore *datai*, sa α u penultimi s arapskim oblikom). Ovamo može da ide i *nanara f* »školjka« < tal. *nàcchera* kako pokazuje korzikanski naziv *natteri* koji se u dočetu slaže s tal. *dattero*. Na podrijetlo iz Sirije govori i ruski naziv *finik* < gr. φοίνιξ (upor. učeno *phoenix dactylifera*). Grecizam *daktilo-* nalazi se u učenom *daktilograf* »strojopisač«, *daktilogram*. Druga je riječ srp., bug. *tatula* »Stechapfel« < tur. *dotúla* < sanskr. *dhattura*. Na istoku se za *datulu* kaže *hurma* (v.) < perz. > tur. *hurma*.

Lit.: ARJ 2, 287. 306. Kušar, Āaa 118, 18. Cronia, ĪD 6. REW² 2457. DEI 1215. Petersson, KZ 46, 139.

dati, *dām* (13. v.), *dadem* (17. v.), *dādnem* (Ljubiša, narodna pjesma, novija kreacija) pf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *ispopro-*, *ispre-*, *ispra-*, *na-*, *nado-*, *o-* *po-*, *pou-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *razu-*, *uz-*, *u-*) prema impf, na *-va-* *dāvati*, *dāvam* i na *-ja-* (ova se nalazi samo u starom *razdajati* i u prezentu *dajem* te u imeničkim izvedenicama od glagola s prefiksima *do-*, *iz-*, *na-*, *ispre-*, *ispro-*, *o-*, *pro-*, *u-* kao *izdajēm*, *údajem*, *prodajem*, *nadujem*, *dođajem* pored *dođajem* /16. v./, *odajem* /15. v./). Sveslavenski, balto-slavenski i ie. glagol praslavenskog doba (*α-) »dare, geben«. Najstarija ie. i balto-slavenska izvedenica iz praslavenskog doba je na *-r dar* m »donum, Geschenk«.

Osnove su za izvođenje: *-d(i)*, *da-*, *dat-* Cpart. perf. pas.) = *dan-*, *dad-* (osnova od *dadmb, lični nastavak *-mb* kao u *esmb* > *jesam*, v., koja se pojavljuje pred samoglasima u *dade*, *dadu*, *dođoh*, dok je u grupi *dm* asimilirana). Prefiksi igraju veliku ulogu u semantičkom razvitku izvedenica: npr. *udati* (*se*) pf. < stcslav. *vzdati* prema impf, *udavati se* (kćer, žena) i *zdati se* »vjenčati se«, odatle *zdavanje* »vjenčanje« u hrvatsko-kajkavskom; *nadati* ima interesantna značenja: 1° *odati* (Vinkovci), 2° strugnuti, pobjeći (Vuk: *náddé preko, polja-* 3° isto što i dodati, pridati, nado-dati«; *nadávati*, *nadajēm* s objektom *ruku* znači »pružam ruku«. Osnova *as*, koja je lostverbal od *pridati*, nalazi se u prefiksnoj koženici *príd* m »Daraufgabe, beim Tausch«,

odatle pridjev na *-bn pridán*, *prídna* (ŽK, slov.) »valjan«. Radnu imenicu na *-ač* ima Kavanjin (18. v.): *izdač*, gen. *-aca*. Lik *da-* se javlja u hipokoristiku na *-sa* (tip *Ivša*, *lakša*): *dosa* m (Vuk 17. v.) »davalac«, također *seka đasa f* »nemoralna žena«, s negativnom česticom *nedaša* m (Vuk) »ko rado ne daje«. Odatle pridjevi na *-bn*: *dašan* (Bogišić), ušlo je u književni jezik samo *izdašan* (Vuk), odatle *izdašnost*, i *podasán*; 'stara nomina agenti« stcslav. *dāt'elj* m prema f *dāt'eljica* ne govore se; *pridatelj*, *izdatelj* (Sulek); *izdalac*, gen. *-aoca* (18. v.) ima samo Kavanjin.

Osnova *dat-* sa sufixsom *-ja* (praslav. *datui*, tip *plaća*) nalazi se u *aaca f* (16. v.) »danak, carina« s različitim akcentima: *daća í* (Vuk) »sinonim: *kärminja* (ŽK, hrv.-kajk.)«, *daća f* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: dar«. Primjer je za semantičku varijaciju s pomoću akcenta. Odatle negativna složenica *nedaća f* »nesreća, neuspjeh«. Kolektivni apstraktum na *-je*: *daće* n (16. v.) »sinonim: dar«, = *daće* (Kosmet) »udavanje«, *izdate* (17. v., Stulić, Šulek), *razdaće* n. Apstraktumi po deklinaciji i (koji odgovaraju lokativu u inf. *dati*) *datb* nalaze se u složenici *blagodat*, gen. *-r f* i u *izdat*, gen. *-i* (Kavanjin). Upor. rus. *podatb* »porez«. Na *-ba*: *dadba*, *razdadba*, *izdadba*, (Stulić, Šulek), *udadba*, *nadodadba*, *udādabina f* (Kosmet) »trošak za udaju«. Pridjevi na *-bn*: *datan* (Pavlinović), u književnom i saobraćajnom jeziku samo *podatan*, na *-lživ podatljiv*. Neologizmi su *dođatak*, gen. *-tka* m, *podatak*, gen. *-tka* m, *izdatak*, gen. *rtka* m, radna imenica na *-nik izdatnik* m. Miklošič póna hrvatski pridjev *dać* »liberalis (iz Karnarutića)« obrazovan od *dat-* sufixsom *-zo*.

Lik *dan-* se nalazi kao pridjev od glagola (*po*)*uzdati* i *odati*, gdje je upravo part, perf. pasiva (očuvan još u antroponimu *Bogdan*), izgubivši glagolsku vrijednost: *pouzdan* »sinonim: siguran«, odatle *pouzdanje* n, *üzdan* (Crna Gora), *uzdanje* n, *nepouzdan*, odatle poimeničenja na *-ost (ne)pouzdanost* i, na *-ica uzdanica* »pouzdanje« (naš sufix *-anica* zamijenjen je talijanskim *-aica* < lat. *-antia*: *uzdānca f*), *nepouzdanica f*, radna imenica na *-ik (ne)pouzdanik* m. Prilozi: *pouzđano*, *nauzđano*. Pridjev *odan*, odatle *odanost f*. Ovamo i rusizam (< rus. *poddanikb*) ili če-hizam *podanik* »sujet«. Nije razumljiva tvorba pridjeva *vaodan(i)* (Stulić, Komulović, se. *gri-jeh*) »venialis«, ako ide ovamo < (r>r-) *va* + *odan*. Ovamo ide možda i antroponim *Prodan* (Dalmacija u srednjem vijeku, danas prezime), *Prodanović* (Srbija), pridjevski toponim *Pro-*

danča f »polje vučitrnsko«, od ličnog imena *Prodanac*, pridjev *prodanački*. Po deklinaciji *-i*: *dan f* (13. — 16. v.), zamijenjen je od kraja 14. v. i početka 16. izvedenicom sa sufixsom *-bko danak*, gen. *dánka m* (Vuk) »sinonim: harač (v.)«. Razlika je u akcentu prema deminutivu *danak*, gen. *danka* od *dan* »dies«, *izdanak*, gen. *-nka* m. Femininum *aanb* prešao je u deklinaciju *a*: *danja f* (13. v.). Ovamo još apstraktum na *-je*: *danje* n (13. v.) »donatio«, *izdanje* n.

Od prezentske osnove *dad-* sa sufixsom *-ia* stvorena je u stcslav. *dažda f* (upor. *daća* glede sufixa *-ja*). Ta izvedenica raširena je s pomoću sufixa za apstrakta *-ba* (v.) u *dažba* da se izbjegne homonimija sa *dažd* (v.). Odatle apstraktum na *-ina dažbine f* pl. »porez«.

Manju leksikološku porodicu čine izvedenice od imperfektivne osnove *dava-*: pridjev na *-bn izdavan*, *izdavna*, *bogodavan* »sinonim: pobožan«, postverbal *izdava f* od *izdavati*, odatle radna imenica na *-ač izdavač*, *-telj*, *-Ibc izdavatelj* m pored *izdavalac*, gen. *-aoca*, na *-nik izdāvnik* m prema f *izdavnica*, apstrakta na *-ost izdavnost f* (17. v., jedanput) i na *-itina izdavština f* »plaća onome koji vrši osude nad dužnikom«, *prodava* »prodaja« (Kosmet). Radna imenica su na *-bc*: *davač*, gen. *daveca* (17. v., postoji već u stcslav.), *prodavač*, gen. *prodavca*, *predavač*, gen. *-vca* m »prebjeg«, odatle hrvatsko-kajkavsko prezime *Pređavec*. Na *-Ibc davalac*, gen. *-aoca* m, na *-ač davač*, gen. *-oca* (Vuk, također bug.), pejorativno *dávalo* m (Vuk), stvoreno prema *uzimalo*, *primalo*. Analogno prezentu *dajem* pored *dāvam* postade postverbal od pf. *udati* (*po-*, *raž-*): prema impf, *udavati* (*iz-*, *rar-*): *udaja f*; od *prodavati prodaja*, *isprodaja f* prevedenica od njem. *Ausverkauf*; *prodajāt* (Cres); tako i *izdaja f* (16. v.), odatle *izdajnik* m prema *izdajnica í*, pridjevi *izdajan*, *izdajski*, *izdajnički* od *izdati*, radna imenica na *-ica izdajica* (Vuk, 16. v.), apstrakta *izdajstvo* = *izdajništvo* n = *izdajnost f*, sa *-vac izdajavac*, gen. *izdajavca*; od starog *razdajati* radna imenica na *-nik razdajnik* m. Pored *podanik* govori se u Kosmetu *podajnik* m prema f *podājnica*. Od *uzdāt se*, *-am* (Kosmet) »nadati se, oslanjati se« postverbal je *üzdaja f*; *ot-dati* > *odati* pf. »maritare« (Srbija, Leskovac), uz »izdati«, prema impf, *odavati*, *odajem* (15. v.) daje *óđaja f* »isto što udaja«.

Izvedenica *dar* m »1° poklon, 2° rublje što ga nevjesta ponese u mladoženjin dom« čini veliku leksikološkijsku porodicu. Odatle: hipokoristik na *-usa (neyiarusa f* (Kosmet) »koja daje darove«, deminutivi na *-bc darač*, gen. *-rea*

m (Ljubiša), na *-bk darák*, gen. *dārka* m (15. v.), na *-ič darii*, pridjev na *-bn daran*, *-ma*, danas samo u složenici *blagodaran*, na *-o bn darovan*, *-vna* (14. v.) = *darovni* (npr. *dimije*, Kosmet), poimeničen sa *-ica darovnica f* (također epitet za *sablja*), na *-ina darovnina f* (Kosmet) »poklonjen novac i pokloni nevjesti o svadbi«, na *-ovit darovit* »obdaren« (Piva-Drobnjak i općenito 15. i 16. v.), poimeničen na *-ost darovitost f*, na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv*, *ljubežljiv*) *darežljiv*, poimeničen na *-bc darežljivac*, gen. *-vca* i na *-ost darežljivost f*. Apstraktumi na *-ovština darovština*, na *-ba darba* (Kavanjin), odatle *nodarbina* »praebenda« (od lat. *praebenda* > *praebendarius* > *prebendar*, gen. *-ara* m »službenik stolne crkve koji posjeduje nadarbinu«. Denominali su na *-iti*: (*po-*, *na-*) *dariti*, (*po*)*darim*, koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, odatle *darilo* (Vuk) i radna imenica na *-telj daritelj* m prema f *dariteljica*; na *-ovati*, *-ivati*, *-uvati*: *darovati* pf. (*iz-*) prema impf, *darivati*, *darujem* (*iz-*, *ispre-*) = *daruvati* (hrv.-kajk.). Odatle radne imenice na *-bc darovalac*, gen. *-aoca* m pored *darivalac* m prema f *darivalica*, na *-telj darovatelj* m, na *-nik darovnik* m. Postverbal: *darov* m (17. i 18. v.) pored *dāriv* m (17. v.) = na *-je uzdarje* n. U antroponimiji *Daroslav* (13. i 14. v.), *Božidar*.

Još treba spomenuti da se osnova *dad-* raširena pridjevskim *-io nalazi* i u slavenskoj mitologiji. Ovamo se može staviti ime božanstva *dažbbogb* »božanstvo koje daje« ili po drugom tumačenju imperativna složenica: *dažb* »daj« + *bog* »sreća«.

Sveslavenske riječi su i kulturni termini koji se posuđuju. Najviše posuđuje Rumunji: stcslav. *aanb* > *danie f* »Geschenk, Gabe«; *dažda* > *dājdie* pored *dajdie*, strum. *dojde* pl., sa dočekom od *danie* (unakršavanje dvaju slavizama) odatle *dojnic* »oporezanik«, s fr. sufixsom *-ier* < lau *-orius dajdier* »poreznik«, *dar*, pl. *daruri*, također teološki termin *sfinte daruri*, *darui* < *darovati*, *-ujem* (rumunjski je slavizam od prezentske osnove), odatle rum. apstraktum *dāruială f* »darivanje«, pridjev *darnic* »darežljiv« < *aazънь* + rum. sufix *-ič* < lat-, »c«, *preda* < *predati* prema lat. *a da* < *dare*. Prilozi *žadar* »badava« sa zamjenom prefiksa za lat. *in*: *īndar*, odatle i unakrštavanjem obaju oblika *īnzadar*, upór. češ. *zadar*, *zadarmo*. Odatle rumunjska izvedenica: pridjev *zadarnic*, apstraktum *zādārnice f* »ispraznost« i glagol *zadarnici*. Od *pod* + *dati* > *a podidi*, *me podidešte* »übermannen mich«, od *predati* > *a prididi* < *pridādi* »svia-

dati«, oboje od prezenta *dadem*, ne od infinitiva. Arbanasi posudiše: *darovi* f »Geschenk, Trinkgeld« = *darove*, postverbal od *darovati* > *me dhurue, dariais* — sa metatezom *doravis* (Berat), *me darovite, darovitës*, uz *daje, rabit*.

Od veza s ie. jezicima koje su već odavno utvrđene, pomenimo samo neke paralele. Infiks *-ja-* od *dajati* pojavljuje se u sanskr. *dayas* »dar«, *aanb* nalazi se u lit. *dunis*, lokativ kao *dati* = ie. *dotei*, lat. *dos, dotis*, posuđeno kao *dota* f, gr. *δῶσις, datelij* — lat. *dator*, sanskr. *data*. Infiks *-va-* u *davati* nalazi se u lit. *davinėti* »dati«, *dovana* (istočno-lit. *da-*) »dar« = sanskr. *davane*, u lot. *dāwat* »darovati«, sve je od ie. **doy-*, raširenje od *do-*. Lik *pid* nalazi potpunu paralelu u lit. *priedas* »Zugabe, Zulage«; *dar* odgovara tačno gr. *δῶπον*, dok u lát. s formantom *donum* = sanskr. *dana-*; *datb* je u lat. *datio*, koje je kod nas posuđeno: *dácije* f. pl. »porezni nameti«. Ie. osnova *dō* nalazi se i u neindoevropskim jezicima: u koptskom *do-* »dati«, asirskom *na-dānu* »dati«.

Lit.: *ARj* 2, 217. 270. 272. 286. 309. 3, 959. 4, 6. 148. 155. 7, 258. 285. 724. 812. 818. 8, 12. 555. 561. 13, 493–6. 708–9. *BI* 2, 684. *Miklošič* 39. 419. *SEW* 1, 170. 177. 179. 180. *Bruckner* 83. *KZ* 45, 55. *Trautmann* 56–57. *WP* 1, 815. *Vasmer* 1, 325. 326. 327. 329. *Ribarić, SDZb* 9, 178. *Elezović* 1, 123, 239. 2, 88. 384. 532. *Vuković, SDZb* 10, 383. *Tentor, JF* 5, 204. *Tiktin* 504. 506. 850. 1198. 1251. 1788. *GM* 61. 83. 382. 460. 479–480. *Trombetti* 4. *Zubatý, LF* 28, 24. sl. 118–119. *KZ* 57, 278. *Mladenov, SpBJI* 6, 73. sl. *Sobolevski, Slávia* 7, 174. *Boissin, RES* 27, 42. *Meillet, RSI* 6, 131. *Štrekelj, ASPH* 26, 436. *Körinek, LF* 65, 445–454. *Boisacq*³ 186. *Machek, RES* 23, 58., bilj. 1. *Ivšić, HR* 1934, 194. *Moskolvjević, NJ* 1, 82. *Maretić, Savj.* 89.

dáva f (17. v.) = *dávija* (Vuk) = *dovija* (Kosmet) »sinonimi: pravda (v.), raspra (v.), tužba (v.), proces«. U narodnoj pjesmi: *činiti daviti, daviju* (Kosmet), *činiti davom koga* (Crna Gora, Boka). U *dávija* je dočetač *-ija*, običan u turcizmima koji se u turskom svršuju na samoglas (tip *kapu* > *kapija*), prenijet i na one koji bi se mogli deklinirati. Upor. *oda* > *odaja*. To se dogodilo zbog turskog naglasaka na posljednjem slogu. Odatle radna imenica na *-džija*: *davudžija* m (17. v., narodna pjesma) = *dauđžija* (Kosmet) »sinonim: tužitelj« (primjer: *komu je kadija davudžija, nek mu je bogjardumdžija*); u mjesto *α* nastalo je zbog toga što se u objektu kaže *činiti davu* ili analogički prema *jardumdžija*

(v), s kojim asonira. Denominali na *-ati* od *dávija*: *davijati se* (Crna Gora) »sinonim: pravdati se, suditi, preti se«, *zadovjtjati, -am* (Piva-Drobnjak) »optužiti sudu«, *podavijati se* pored *podovijati se* pf. »početi tužiti se pred sudom«. Izmjena *-da-* > *-do-* može se tumačiti uplivom prefiksa *do-*, tj. *zadobiti* (npr. *parnicu*). Na gr. *-osati*: impf. *davósati se, -šém* »tužiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *da'va* > tur. *dava* »Anklage, Prozesse, odatle *davacı*) iz oblasti turskog suštva: rum. složenica *deverdava* »Geschäft, Angelegenheit, Umsatz, Absatz« (v. *dever*), bug. *dávija* f (ovdje je *-ija* mjesto *-a* mogao doći zbog izbjegavanja homonimije s prezentom *dava* od *davam*), *davadžija* m, arb. *dave* f = *dava* »Prozess«, *davxhi* m »Anwalt«, grčko-arb. *dafaleps* »beschuldige«.

Lit.: *ARj* 2, 307. 315. 4, 468. *Elezović* 1, 119. *Vuković, SDZb* 10, 384. 396. *GM* 62. *Skok, Slávia* 15, 340., br. 161. *Mladenov* 119. *Vaillant, RES* 11, 259.

davan, davna, određeni vid *davni* = *dâmni* (18. v., Dubrovnik, sa *vn* > *mn*) »antiquus, prisais«. Odatle: prilozi *davno, odavno* = *odavno* i *odamno* (Kosmet), *nedavno, izdavna* (Vuk) = *izdamna* (ŽK). Određeni pridjev na *-nji* < *-bn -|*—zo: *davnji*, odatle još sa *-en* *davnjen* nisu ušli u današnji književni jezik. Prema *skorašnji* (v.) obrazovan je pridjev *davnašnji* i *davnjašnji*. Taj pridjev glasi u Kosmetu prema prilogu *odavno* (o)*damnošanj*, f *-inja*. Deminutivni prilog na *-čko*: *odavnačko* (Kosmet). Ovamo će ići možda hrv.-kajk. *za ve'* »sada«. Izvedenica na *-bnš* je sveslavenska iz praslavenskog doba od korijena *dav-* koji se nalazi u stoslav. u prilogu *dave* »nekada«, očuvanom u slov. *davi* »kurz vorher, heute früh«. Taj je prilog upravo lokativ od imenice **dava* »prošlost«, koja nije nigdje očuvana, a od nje je obrazovan pridjev na *-bn*. Nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u južnim ie. jezicima (ie. **do/u/-*): arm. *tev* »trajanje«, gr. *δῆρῶν* »dugo«, lat. *dūdum* »nedavno«, *durare*, sanskr. *duras* »dalek«.

Lit.: *ARj* 2, 307. 315. 4, 155. *Elezović* 1, 122. *Mladenov* 119. *Miklošič* 39. *SEW* 1, 181. *Bruckner* 85. *WP* 1, 780. *Štrekelj, DAW* 50, 13. *Boisacq*³ 183. *Vasmer* 325–326.

dáviti, davim (Vuk, 15. v.) (*iz-*, *u-*, *po-*, *za-*) »étrangler, sinonimi: dusiti (v.), gušiti (v.), potopiti (v.)«, sveslavenski kauzativ iz praslavenskog doba (**áu/z/-*) za koji nema paralela u baltičkoj grupi. Odatle: na *-nica*

davnice f. pl. (17. v.) »bolest u grlu kad oteku žlijezde«, postverbal *údava* f (Kosmet) »pogibija, propast«. U Dušanovu Zakoniku *udava í znači* »hapšenje za dug«, ali tu može biti ista riječ koja i *udaja* od *udati*. Radne imenice na *-nik* m prema *-nica* f: *udavljenik* prema *udavljenica* (Kosmet) »sinonim: utopljenik prema utop(lje)nica (Vuk, v.)«. U prasrodstvu su: njern. *tot* = got. *daubs*, avesta 1. dual preterita medija *davidī* »obojuca se najedoše mesa«, frig. *doos* »vuk« < ie. korijen **dhey-*, u prijevodu *dhoṣ-*.

Lit.: *ARj* 2, 315. 316. 4, 155. *Elezović* 2, 381. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 181. *IF* 31, 400. *Bruckner* 85. *Mladenov* 119. *Vasmer* 326. *Trautmann* 58. *WP* 1, 823. *Boisacq*³ 540–541. 1112. *Oštir., WuS* 3, 207. *Uhlenbeck, PBB* 27, 115. 30, 272–273. *Schmidt, KZ* 57, 7.

davor (Srbija), također s *-s'* *davori* (Srbija) pored *davori* (Vuk, narodna pjesma i dubrovački pjesnici, Zoranie), uzvik koji se može udvojiti i primiti preda se čestice *a, ali, aj, ej* »1° u narodnoj pjesmi izraz žalosti, prijetnje, čuda i radosti, 2° hrabro, tapfer«. Izgleda kao imperativ od impf. *davoriti* (18. v., Kavanjin, Stolić i narodna pjesma) »pjevat i davoriju«. Upór. i Miklošičev nejasan citat *davori muhe o Stefani dbni što patihb oib vash*. Miklošiču je tu *davori* »altslovenisch« i možda uzvik. Kao uzvik služi također *davorilo* koje je pridjev sr. roda. Od uzvika *davar* obrazovana je izvedenica s pomoću *-ija* < lat. *-ia*: *davorija* f (17. v., Hektorović, Gundulić, Kačić) »pjesma, jamačno narodna; također epitet uz pjesma« = *davorija* f (Kosmet) »lumpovanje, pjevanje« = *davurija* »čef, bijes« (objekt uz *isteratf*). Važan je Elezovićev citat iz Evlije Čelebije 7, 364: *srpski, hrvatski i bošnjački na glas pjevati kaže se davori, davorimo*. Upor. još *davorije* f. pl. »1° turska muzika, isto što dambulhana (v.), 2° (sg.) velika tambura (narodna pjesma)«. U vezi je lično muško ime *Davor* (17. v.) koje Obradoviću znači mitološko slav. (?) božanstvo: *klanjati se Davoru i Koledu*. U novije vrijeme prevodilo se *Martinus* kao *Davorin*. U Petranovićevoj narodnoj pjesmi pominje se *Davor-polje* kao toponim za koji se ne zna gdje je. Postanje nejasno. Škariću je to konglomerat deiktičkih čestica *da(-a)(e-)vo-ž(e)-i*, Vaillant u drom. **dauri* < lat. *de hac ora* »od sada«. Oboje je kombinacija. Ako je *-or* sufix kao u *ivor* = *tvor* < *dbhorb* od *dah* (v.), onda bi se moglo pomišljati na izvedenicu od *davati* (v.) i upoređivati s

Daždbogb (v.). Ali ni za to mišljenje nema drugih dokaza osim to da je *Davor* lično ime.

Lit.: *ARj* 2, 317. 318. *Elezović* 1, 120. *Ilić, Branková kolo* 18, 255. *Škarić, Rad* 242, 97. *Vaillant, PPP* 13, 77–81. *Perušek, ASPH* 34, 50–51. *Vondrák, Vgl.* 1, § 523. *Miklošič* 40.

da vr anisai i se, -šém pf. (Srbija, Gruža) = *davramsai, -liēm* (Kosmet, Mostar) = *davrandisati se* (Banja Luka) »podignuti se, otrešiti se, oporaviti se iza bolesti«. Odatle: uzvik *davran, doru* (hipokoristički vokativ od *dorat*), *davran, dobro moje* (Lj. Stojanović, valjda iz narodne pjesme), također i *davrana* »drži se, nedaj se, neboj se«. Balkanski turcizam (tur. *davranmak* »se remetre«) iz oblasti liječenja (ljekarstva, medicine): bug. *davran* i *davrandis(y-)am* koje je od turskog aorista *davrandi*, kao i *davrandisati*, a *davran* je imperativ 2. L, *davrana* optativ ili 3.1. imperativa.

Lit. *ARj* 2, 219., s. v. *dodan*, 318. *Elezović* 2, 504. *Skok, Slávia* 15, 340. *Mladenov* 119.

dažd, gen. *dažda* m (16. v.) = *dažd*, gen. *dažda* (Vuk, prema Marelicu akcenat neispravan) = *dai*, gen. *dažja* (Kastav) = *daz*, gen. *dažda* (Dubrovnik) = *daz* (Lumbarda, Vođice, Istra) = *daš*, gen. *dažja* (Korčula) = *dažda* f (Vuk, rod prema *kiša*), sveslavenska riječ iz praslavenskog doba (**dužd*) za »1° sinonime: kiša (v.), godina (ŽK, hrv.-kajk.), 2° salamandra«. Kastavska je rečenica: *šplja dažju*, koja se kaže »kad kiša pada, pa se sunce malo pokaže«. Odatle: deminutivi na *-ič* i *-ič*: *daždic*, pored *daždić*, pridjevi na *-bn* *dazdan, dažna* (17. i 18. v.), poimeničen s *-ik* *dažnih* m »1° kabanica, 2° sud kojim se zelje zaliva (Stolić, nepouzđano)«, sa *-jak* (v.) *dažnjak* »salamandra«, na *-en* *dažden* (Vetranić), odatle *daždenjak* m »salamandra« = *deždenjak* (Samobor), na *-iv* *daždiv*, poimeničen s *-ica* *daždívica* f »aqua pluvia, kišnica«, na *-lživ* *dažljiv* (16. v.), na *-ev, -evan, -evski* *daždev* pored *daždevan*, poimeničen s *-ica* *daždevica* f »1° čatrnja, 2° kišnica, s *-ina* *dažjevina* f (čakavski) »kiša, oluja«. Parasintaktička izvedenica na *-ica*: *odaždica* f (Ljubiša) »gusta magla iz kojeT prsi kiša«. Denominali: sveslavenski inhoativ na *-ett*: *daždjeti, daždi* (*iz-*, Vuk, Stolić, Dubrovnik) = *dažji* (Kastav), deminutiv *da&dikati* = *daždukati*. Vokal *a* je nastao iz poluglasa *ᾗ*: stoslav. *dľždb*, slov. *dez*, gen. *dežja* (to se prikazuje antropomorfski jer je subjekat glagola *gre, hoditi*); češ. *deii'*, polj. *deszcz*, rus. *dožd*. Debeli polglas mi-

jenja se u jery *æ* > *i*: *dižd* m (15. i 16. v., Marulić). Odatle: *dtždevica* f (Vuk, Sarajevo) »isto što daždevica«, *diždenjak* m (Bosna) »salamandra«. Osnovni se samoglas mijenjao prema zakonima prijevaja kao u *dahjduhđih* (v.). S prijevajnim stepenom *u* nalazi se u nazivu za *salamandra maculosa* Laur.: *duždevnjak* »isto što i daždevnjak«. Preokrenuto u *druždevnjak* (Visoko, Bosna, Margitić) zbog eufemizma »jer daždevnjak ne valja uznemirivati (ko bi ga uznemirivao, postao bi gluh jer da on vrisne)«, možda i zbog toga da ne da povoda vezi s *dužd* < mlet. *doge* < lat. *duce*, *dažd* je ipak dao povoda da se prema deklinaciji *daž*, *dažda* na našoj jadranskoj obali dekliniralo i *duž*, *dužda* i prema tome se stvorio novi nominativ *dužd* s dočetnim *d* koji nema nikakvog etimologijskog opravdanja. Naziv za »salamandra« varira veoma u osnovnom samoglasu. Hirtz navodi 26 raznih varijanata koje će zacijelo imati folklorne uzroke. Postanje nije utvrđeno. Činjenica je da nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima, ali se kuša tumačiti iz ie. jezičnih sredstva: Matzenauer i Bruckner vide vezu s lit. onomatopejskim glagolom *dūžgēti* = *dūžgenti* »poltern, rasseln, dröhnen, rütteln« (subjekt *andrà* »oluja«) što nije semantički uvjerljivo, a Trubeckoj, Vaillant i drugi kompozitum od pridjeva *dus-* »rdav« i u drugom dijelu *-dius* »nebo, dan«, u značenju »rdavo vrijeme«. Za takve složenice upor. *dušmanin* (v.). Berneker, Vasmer, Mladenov i Endzelin upoređuju sa stnord. *dust*, norv. *duskregn* »Staubregen, sitna kiša« i njem. *Dunst* prema ie. korijenu *dhou-* koji se nalazi u *duh* (v.) i *dim* (v.). Kōrinek i Holub traže onomatopeju.

Lit.: ARj 2, 319. 431. 911. 4, 155. 8, 564. Miklošič 55. SEW 1, 248. Bruckner 88. Vasmer 357. Mladenov 155. WP 1, 846. Trubeckoj, ZSPH 4, 62-64. Endzelin, ZSPH 13, 78-80. Ribarić, SDZb 9, 185. Maretić, Savj. 13. Holub-Kopečny 42. Gorjaev 93. Pletersnik 1, 136. Vaillant, RES 7, 112-113. BSLP 9, 41-42. Ivšić, Prace Baud. 68-78. Jakobson, Beličev Zbornik 1937, 39-45. Matzenauer LF 7, 168-169. Kofinec, Stud. (cf. IF 54, 270). Scheftelowitz, KZ 54, 237-238. Kušar, NVj 3, 338. Hirtz, Amph. 26-29.

de¹, samostalan (*de*) i nesamostalan (enklitički) uzvik; kao samostalan udvaja se *dede* pored *ded* (Vuk, 18. v., upor. *hajdede*) i pojačava sa deiksom *-že* > *-r* *deder* (narodna pjesma), bez udvajanja *der* (16. v.), *dere*, također s izmjenom *-e* > *-a* *dera* (narodna pjesma), sa *-la* (prema *ala*, v.) *dēla*. Kao ne-

samostalan uzvik dobiva lični nastavak imperativa: *dele* pored *dedete*. Veže se sa *nūnū* (v.): *nūsto* pored *nūder*, s imperativom *ūzmidere*, *ūzmidere*, *dājde*, *trošider*, *izididere*. U 2. 1. pi. imp. *de* ostaje umetnuto između ličnog nastavka *-te* i korijena: *dojdate*. U Kosmetu se dodaje i drugim oblicima finitnog glagola: *znāmde*. Služi za poticanje i nukanje (15. v., Marulić) ljudi i životinja, za prijetnju, odozbravanje kao i za nabranje. Prema *ah* stvoren je *deh* (čakavci, 16.-18. v.), također *deha* u narodnim pripovijetkama. Samostalno *de* s pojačanjima karakteristično je za istočni štokavski teritorij. Na zapadu enklitichome *de* odgovara enklitično *da*: *nuda* (ŽK) = *nude* kap 2. 1. imp., *nudate* = *nudele* 2. 1. pl., *odida* (ŽK), *nekada* (ŽK). U Crnoj Gori veže se i sa *ti* (upor. etički dativ kao deiksu u *Hiti*, *konoti*, hrv.-kajk. *kajti* »jer«): prilog *deti* (Vuk) »slobodno« u primjeru *Je l' det' leči spared njet* Samoglasu *e* odgovara *i*: *dir* (16. v.) kod Hanibala Lučića i Hektorovića. Pojačanom *nekadire* »neka« kod Hektorovića odgovara *nēkadare* (ŽU). Kod Ranjine i Nalješkovića dolazi *der(e)* mjesto ikavskog lika *di*. Upor. varijantu *die* u deiksi *takode(r)* (v.). Odatle impf, glagol *dēkati*, *dečēm* pored *-am*. prema pf. *dēknuti*, *dēknēm* (Vuk) »govoriti, zaviknuti de«. Lik *de* pored *da* domaćeg je i stranog podrijetla. Element *d* je istog podrijetla kao u *da* (v.), tj. ie. demonstrativ. Dočetno *-e-ī-a* je kao u česticama *te* (v.), *ta* (v.). Jagić je mislio da je postalo od imperativa *dēj* od *dēje*, *dēti* (v.). Kako dolazi i u tur. *dijde* koje je balkanski turcizam tur. *hayde*, *a* u narodnoj pjesmi uz tursku riječ *sarum de* (v.), može se uzeti da se na Balkanu unakrstio domaći i turski uzvik. Arbanasi posudiše *odera*, *dha*. U cincarskom *de* »eh, bien, donec«, u istom značenju kod Novogrka u Epiru *vrē*, potpuno se poklapaju s turskim *de* pored *di* »voyons, allons, dépéchez -vous« kojim se pojačava indikacija.

Lit.: ARj 2, 323. 330. 331. 333. 334. 339. 342. 360. 361. 413. 432. 452. Elezović 1, 126. 129. 132. SEW 1, 192. 258. Deny § 1042. Popović, Sintaksa s. v. GM 83. 314.

-de², u prijevaju *-dé* > ikavski *-di* (*-ē* — *-e*, *-i* je lokativ), priloški je sufiks. Služi za tvorenje zamjениčkih priloga koji znače mirovanje. Dodaje se zamjениčkom korijenu: *on-* (v. *onaj*): *ondje*, ekavski *ōnde* (takode kod čakavaca, ŽK), ikavski *ondi* »illic«; *ov-* (v. *ovaj*): *ovdje*, ekavski *ovde* (također kod čakavaca, ŽK), ikavski *ovdi* »hic«; upitno *k-* (v. *koj f*): stoslav. *kbde* »ubi«: *gdje*, ikavski

di, *kadi* (ŽK), *kade* (Kastav); *ovdje*, *ondje* mogu primiti preda se privedlog *od*. Mijenjaju tada *o* > *a*: *odande*, *odavde*. Pored tih oblika s nejasnim *α* govori se po jugozapadnim krajevima *odanle*, *ondoie*, *ōndolen* pored *odanle*, *odavle*, *-d* je stari sufiks u raznim jezičnim grupama.

Lit.: Vandrak 2, 235. 487-8. 504. Leskien 402-4. AA 3, 74. ARj 8, 647.

dēbe, gen. *-eta* n (Vuk) »drveni sud izdje-lan iz jednog komada sa zaklopcem«. [Od ar. *daba* > tur. *debbe* »mijeh, tikva«. U BiH i *deba* f, a znači jedno i drugo i »mali mijeh u kome se drži maslo i si.«].

Lit.: ARj 2, 324. Škaljić¹ 208.

debeo, *debela* (Vuk, 15. v.) (*6-*) = *deblja* pored *debeo*, *debela*, određeno *debeli*, *-ela* i *dibēo*, *dibēla* (Kosmet, *e* > *i* nejasno) »épais«. U komparativu gubi sufiks *-eh* (upor. gubljenje sufiksa u *širok-širi*, *sladak-sladi*): *deblji* < *deb-ji*, odatle apstraktum na *-ina* *debljina* f pored *debelina* (16. v., upor. vekšina pored *veći*, ŽK), denominal *debljati*, *-am* se (*o-*, *u-*; *za-* Kosmet) pored *debellati*, *debeliti* (*o-*) (*sé*), *odebēljati*, *-im* pf. prema impf, *odebljivati*, *-Ijujem* pored *odebelivatiflujem*, pridjevi *dēbeljast*, imenice na *-āčka j -ak j -as*: *debeljaia*, *debeljak*, gen. *-āka*, hipokoristik *debeljko* m. Poimeničenje ná *-ica*: *debelica* f pored *dibēlica* (Kosmet) »jedna trava«. Kod Šuleka *debrlica* f »asphodelus L.« je možda štamparska pogreška: *r* mjesto *e*. Pejorativna složenica *debēlguza* f (Vuk) = *debelguza* pored *debēlguza* (Kosmet) »koji ide rado u goste, a ne odlikuje se vrednoćom«, *debelokôrka* f (Kosmet) »vrst trave«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od pozitivna i od komparativa. Od osnove *deba*-s sufiksom *-lo* (upor. *stablo*, v.) je *deblo* n (Vuk), prema kojem *steblo* (ŽK). Pridjev je zastupljen u svim slavenskim jezicima, osim u češkom i poljskom. U baltičkoj grupi nalazi se ista ie. osnova **dheb-* s drugim sufiksom: stprus. *debikan* »velik«, lot. *depsis* »mali debeo dječak«. Između drugih ie. jezika u prarodstvu je njem. *tapfer*.

Lit.: ARj 2, 326. 328. 329. 8, 576. Elezović 1, 127. Mladenov 122. Miklošič 40. SEW 1, 182. Vasmer 332. Baisacq³ 333. Persson, IP 35, 199-216. Endzelin, IP 33, 126. Oštir, RSI 7, 23-24. Wood, MPh 11, 315. i si.

debòleca f (Perast) »slabost (tjelesna)«. Od tal. apstraktuma *debolezza* obrazovanog s pomoću sufiksa *-ezza* < *-kllat. -ities*, vlat.

-ilia od lat. *d bilis* > tal. *débole* (14. v.). Od tog pridjeva denominal na *-iti* *izdebuliti*, *-im* pf. (Malinská) »oslabiti«, *zdebuliti se je* (Pag).

Lit.: DEI 1219.

dèboto (Perast) = *debato* (Božava), prilog od tal. priloga *di botto* (Boccaccio, Dante) »subito« [*<* mlet. *deboto*, Rosamani], od privedloga lat. *de* > tal. *di* i *botto* m postverbala od *buttare* franačkog podrijetla (fr. *bouter*) »udariti«. Semantički se poklapa s *mahom* (v.); *del* < lat. *de illo* (se. anno) umeće se i u naše tekstove u starim dubrovačkim spomenicama pred cifrom godine: *na peti dan del* 1096; *de* u priloškoj složenici dolazi još u *delongo* (Perast) < tal. *di lungo* (17. v.) »di continuo, diritto, lontano«. U narječjima jadranske zone brojne su sintaktičke prevedenice tal. privedloga *di*. To se vidi najprije u vezama gdje tal. *di* s imenicom bez člana zamjenjuje naše pridjeve materije: *gropa ōl bora, stōl ōl darva* ili *ol darva, motika dl vozda, uši ol kože, ubere jednu paucu od ruže* (Brusje) mjesto ispravnih naših pridjeva *borov*, *drven*, *gvozden*, *kozji*, *rozgin*. Tako i u zamjeni *de* s imenicom sa generičkim članom gdje je zamjena za kao: *činī ūši ol targōvca* (= kao *trgovac, fa l'orecchio del mercante*). I posesivni se pridjevi zamjenjuju tal. konstrukcijom: *ra po krvi od jarca* (Ranjina, upor. u Vukovu prijevodu *í krvlju jarčijom* = *ni po krvi jarčevoj*, Bernardin, lat. *per sanguinem hircorum*) *Ad Hebr. 9, 12.* Upor. još u *svitu slavnu* (Zadarski lekcionār) = u *svitu od slave* (Bernardin), *na pristolju od suda sidjeli* (Divković). Tako i onda kad bi se po našoj sintaksi imao stvoriti ktetik od toponima: *Gospa od Škrpjela* (narodna pjesma, Bogišić), *Gospa od Žujana* (Split) prema ispravnom *Gospa Sinj ska*; *dvorani od Siana* (Kavanjin). Talijanska konstrukcija zamjenjuje i naš genitiv sadržine: *at od vire* (Radovčić), *sakramenat od isповijesti* (Kašić), upor. kod Marina Držića *od tvoga čemo pogleda siti bit*; za partitivni genitiv *'-i tri same stotine od junaka... bijaše prostro svoje šatore* (Zuzeri); za posesivni genitiv *rane od duše pokorne* (Kašić). Osobito je raširena prevedenica (calque) talijanska apozitivna konstrukcija *la città di Roma* = vlat. *urbs Romáe*, gdje je kod nas ispravna samo ona konstrukcija koja je i u kllat. *urbs Roma: Gora od Libana sjedi* (Đorđić), *pustinja od Kodes* (Đorđić), *pod gorom od Srđa* (Vetranie), *goru od Stona* (Glavinčić). Odatle dolazi česta upotreba apozitivnog genitiva u

dalmatinskoj toponomastici tipa *rt Križa* mjesto *rt Križ, s brežuljcima Krvavog Brda i Babina Kuta* (Vodopić). Tal. *da* < lat. *de ad* »kao« prevođa se također sa *od: ti činu na svijetu od trgovca, kupuješ, prodaješ* itd. < tal. *fare da mercante*. Tako i kad da izražava svrhu: *zimi grade volari u kršu kolibe od ružnog vremena* (Budak, selo u Benkovačkom kotaru); *di = od* zamjenjuje prijedlog *o* (v.): *Grci od njega* (se. *sjedinenja*) *nikada ne govore* (Kanižlić), *od sili pra* »rasprava«, *o sili* (Zakon vinodolski, 1288), *od Hrvoja svak spovieda* (Plamotić), *koji od ovoga govore* (I. Držić).

Lit.: Cronia, ID 6. Hraste, B/JF 8,48. Isti, JF H, 81.

decembar pored *dicenbar*, gen. *-bra* (Rab) = *decembar* (Lastva) = *decembar*, gen. *-bra* (služben današnji naziv na istoku) = *dečeb- bar*, gen. *-bra* (12. y.) = *decembar* (15. v.) = *decembar* (15. v., rekonstruirano, 1714) = *dečemrij* (1707) = *dekambar* (14. v.) = *dekebar* (1442) = *dekembrij* (1395) = *dekemrij* (1367) = *dektebar* (15. i 16. v., analogijski prema *septeb- bar* i *oktebar*) »prosinac, pored prosinac«. Od lat. pridjeva *december* (se. *mensis*), s lat. pridjevskim sufiksom *-io decembrius* (Marcelinus) > gr. *-biz. δεκεμβριος*, sitai, *decembrio*, pored *decembre, dicembre* (14. v.). Naši oblici objašnjavaju se različitim podrijetlom, kao lat. učena riječ sa izgovorom *c* za velar, kao talijanizam sa izgovorom *i* za velar, kao grecizam sa *ć - k* za velar i dočetak *-ij* < lat. *-ias* > sttal. *-io*, gr. *-tós*. Naše analogijske kreacije su ispuštanje suglasnika *m* pred labijalom prema *okto- bar* < lat. *October*. Prema tom nazivu je i zamjena *kt* za *k*. Ispuštanje *b* je također analogija prema našoj grupi *mr* (*mrav, mrak*) koja je u našem jeziku moguća na početku i u sredim (*mrak, pamrav*). Lat. pridjev *december* izvedenica je od *decem* s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *r* (upor. *dobar, mokar*), *deseti mjesec* zove se zbog toga što je rimska godina počinjala 1. ožujkom. Ide u seriju rimskih numeralnih naziva za mjesec. Upor. *septembar, oktobar, novembar*.

Lit. ARj 2, 329. 334. Kušar, Rad 118, 16. 23. REW² 2498. DEI 1223, 1288. Vasmer, GL 51.

decipāt, -am se pf. (Veli otok, Božava, Cres) = *decipāti se* (Vodice, Istra) »1° indebolire, oslabiti, 2° sich schwer verletzten (Cres)«. Upor. krč.-rom. *dezipuot*. Ōd sttal. *dicipare* (14. v.) = *discipare* (13. v.) < *dissi-*

pare > mlet. *desipar*, od *dissipare*, složenica od prefiksa *dis-* i *sapere* »baciti«. Glede *s* > *c* uspor. *Valceka* (Krk) < *Val secco, cijec* (v.).

Lit.: Cronia, ID 6. Banali 1, 179. Ribarić, SDZB 9, 143. Tentor, ASPH 30, 189. REW² 2684 DEI 1226. 1238.

dečetati, -am impf. (Cavtat, Zore, ribarski termin) prema impf, *-va-* na *decetāvāti* (Budva) »vaditi ribu iz mreže« = *disčetati* (Mljet: *kad se salpaju mreže iz mora, ako se uhvatilo ribe, onda je treba disčeta*). Od lat. (možda dalm.-rom.) *discetare*, prefiks *dis-* i *capere*, iterativ od *capere*. Dalmatinski ribarski termin, nije dosada potvrđen na Apeninu.

Lit.: Zore, Rib. 351. Macan, ZbNŽ 29, 207. 209.

decidāt, -ām pf. (~ na nešto, Dubrovnik, Cavtat) »odlučiti se«. Od lat. > tal. učenog *decidersi* (15. v.), od lat. prefiksa *de-* (prema pučkom tal. *di-*) i **cidere*, od *caedere* »sjeći, rezati«. Upor. internacionalno prema njem. *decidiran*.

Lit.: DEI 1224.

deda f (Cres) »Maske, maskierte Person«. [Tentor veže uz ukr. *dítko*, rus. *dítka* »Teufel« što Vasmer veže uz *djed*, kao tabu].

Lit.: Tentor, ASPH 30, 189. Vasmer 1, 353.

dedo m = *deda* = *deda* (Kosmet) »1° sinonim djed, 2° tast, 3° u dječjem jeziku: mjesec, kao planeta (Kosmet)«. Odatle: pridjev na *-in dedin* (Kosmet). Ovamo zacijelo kao metafora: *dedak m* (Vuk, 18. v., Vojvodina) »sinonim budala« sa sufiksom *-ak* od *luđak* (v.). Toga sufiksa nema u *dedeliti* (Dubrovčani) »ludo govoriti«. Postanjem je onomatopeja iz dječjeg govora, a može biti i posuđeno iz tur. *dede* »Grosswater, Alter«.

Lit.: ARj 2, 330. 331. Elezović 1, 129.

def m (Kosmet: *udara u ~*) »sinonim: daire (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev *defii* u vezi s *bići* »biti bolestan«. Postoji i komparativ *deflija* (f, narodna pjesma), denominal na *-iti defili* »lječiti«, radna imenica na *-čija defčija m* (Kosmet) »čovjek koji udara u daire za pare« prema f *defčika* (*e* < *ij*) »žena koja udara u daire za novac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *dāf* > perz. *def* > *tef* ! *def* »odbacivanje, otiskivanje«, *defli*) iz oblasti muzike i medicine: arb. *def*.

Lit.: ARj 2, 331. Elezović 2, 506. Skok, Slávia 15,340., br. 163. GM 62.

defendžati, -ām impf. (17. v., Dubrovčani) »braniti«. Od lat. > tal. *defendere, difendere* (protivno *offendere*), od prefiksa *de-* > tal. *di-* i nepotvrđenog **fendere*. Ovamo idu i pridjevi na sufiks *-ivus*, poimeničeni u ž. r. *defenziva f* i *ofenziva s* pridjevima na *-en* > *-an defenzivan, ofenzivan*. Neobičan je u dubrovačkom romanizmu najprije prijelaz lat. konjugacije *-ere* u našu kategoriju na *-ati*, dok je u drugim primjerima običan prijelaz u kategoriju *-iti*: *kūrit* < *currere*, zatim promjena *d* u *dž*. To znači da dubrovački romanizam pretpostavlja morfološki prezentski partikularitet lat. *-do* > rom. *-dio*.

Lit.: ARj 2, 33'. REW² 2517. DEI 1295.

deferenza f (asimilacija *i-e* > *e-e*, 17. v.) = *deferencija* (14. i 16. v., Božava, pravni termin) »rasprava«. Od tal. *differenza* (14. v.) < lat. *differentia*, prijevod od gr. διαφορά, od kllat. *differre*, kslat. *differere*. Zamjena *di-de* je venecijaniziranje. Internacionalni pridjev *indiferentan* (negativni prefiks *in-* i part, prez. *differens*) proširen našim sufiksom *-en* > *an, diferentan* (Mljet) »različiti«.

Lit.: ARj 2, 331. Cronia, ID 6. Macan, ZbNŽ 29, 206.

degati se, -am impf. (18. v., Vuk, Kavanjin, čakavci) »preparati se«. Apstraktum na *-ba degba f* »prepirka, rasprava«. Upor. *degmati se*. Ne će biti od gr. δίκη »pravica, pravda« kako se predlaže u ARj.

Lit.: ARj 2, 331.

degènek m (narodna pjesma, pripovijetke) = *dendèrek* (Vuk) »udarac štapom po tabanima«. Balkanski turcizam (tur. *degenek*) iz oblasti kazni: bug. *degenék*. Oblik *dendèrek* pretpostavlja umetnuto *n* pred dentalom, **dengenek*, disimilaciju *n-n* > *n-r* i asimilaciju *d-g* > *d-d* pod uplivom *derati*. U stvari je to onomatopeiziranje turcizma.

Lit.: ARj 2, 331. 338. Tomanović, JF 17, 213.

deglin m (Belostenec) »mač, nož«. Od njem. *Degen* prema srvnjem. *-lin* < nvnjem. *-lein*.

Lit.: ARj 2, 331.

degmati, -am impf. (Lika) »biti, lupati«. Ako je tur. *dog mek* »lupiti«, nejasan je postupak s turskim infinitivnim sufiksom *-mek* > *-mati* jer se taj ne zadržava u našim glagol-

skim turcizmima, nego se nadomještava s gr. *-isati* (v.). Upor. *dènjati*, koji je ekspresivan kao i ovaj, i *depati*.

Lit.: ARj 2, 331. Skok, Slávia 15, 340. br. 164.

depredati, -ām pf. (16. i 17. v.) »smetnuti, skinuti s časti«. Od lat. > tal. *degradare* > *digradare* »isto«, prefiks *de-* > *di-* i *gradus* »stepenica« > *grado, grad* (internacionalna riječ). Internacionalno prema njem. na *-frati* < *-ieren degradirati, -gradiram* = (asimilacija *e-a* > *e-e*) *degredirat* (ŽK) iz graničarskog njemačkog.

Lit.: ARj 2, 331. DEI 1236. 1300.

dèk m (Dubrovnik, Konavli) »izgovor«. Prema Budmaniju može biti postverbal od *dekati* (v.), ali može biti isto što arb. *deg m* »List« < tur. *dekk* »fripionnerie«.

Lit.: ARj 2, 332. Skok, Slávia 15, 340., br. 166. GM 63.

dekan, gen. -āna m (18. v.) »1° najstariji među kanonicima, 2° glavar fakulteta, 3° glavar crkvenog kotara (slov. *dekan* pored *tèhant*, na *-ija tehantija* »njegov teritorij ili čast« preko njem. *Dechant*)«, hrv.-kajk. *arhidekan* (Belostenac) = *vicijašpeš* (ŽK) < *vice + archi + presbyter* preko madž. *esperest*. Učena riječ od lat. *decanas* > tal. *decano*, stallet., furl. *degàn, deàn* (odlatle u Dubrovniku prezime *Dianis*); *decanus* je obrazovano s pomoću sufiksa *-anus* kao *primānus* od *primus* (v. *prman*).

Lit.: ARj 1, 109. 2, 332. Pleteršnik 2, 568. REW* 2496. DEI 1221. Sturm, ČSJK 6, 57.

dekika f (narodna pjesma) = *dekik*, gen. *-ika* pored *dakik* (Kosmet) »sinonimi: čas (v.), trenutak (v.), posuđenica: minuta, sekunda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dakika* od glagola *dakka* »klein schlagen«): arb. *dokiké* pored *dekiká f, dekik = dakik m*.

Lit.: ARj 2, 333. Elezović 1, 121. GM 59. Skok, Slávia 15, 340., br. 165. Lokotsch 466.

dèkret^gen. -età m (16. v.), učena riječ u crkvenom značenju »papina odluka, naredba«, danas općenito administrativni termin »ukaz«. Odatle na lat. pridjevski sufiks *-alis*, poimeničeno u m. r. u pl. *dekretali* (17. v.) »papina odluka, crkvena naredba«. Denominál na *-ati dekrétati, -ām pf.* (18. v.). Od lat. *decretam, dekrétalis*, srlat. *decretare*, izvedenice lat. part, perf. od *decernere*, prefiks *de* i *cernere* »vidjeti, rešetati«.

Lit.: ARj 2, 334. DEI 1229.

dektes m (Lika) »povodac od sindžira (v.) ili gvozda omotan na ular od kajša«. Budmani sluti tursko podrijetlo.

Lit.: ARj 2, 334.

delet m (16. v., Marulio) »raskoš«, pridjev *deletan* (15. v.), na *-ati delètati* (15. i 16. v.), u našem jeziku denominal. Od lat. *delectare* > tal.-tosk. *dilettare*, odakle internacionalni talijanizam poimeničen part. prez. na *-ante dilettant* m (Zagreb i hrvatski gradovi) »1° glumac kome to nije struka, amater, 2° književnik nestručnjak«. Latinizam *delèktati*, *-am* impf. (17. v., Dubrovnik). Tal. *diletto* je postverbal od *dilettare*; de mjesto tosk. *dì* upućuje na sjevernu Italiju *delectare* je iterativ od *dèlicere*, prefiks *de-* i *lacere* »primamljivati«. Upor. arb. *dhelatar*.

Lit.: ARj 2, 334. DEI 1303. GM 84.

dèli, indeklinabilni pridjev kao epitet za *alku* i kad dolazi pred lično muško ili žensko muslimansko ili kršćansko ime (npr. *deli Asian-beg*, *deli Magdalena*) ili prezime (npr. *deli Šimunović*, 16. v., danas haploglogijom *Delešinović*, ŽK) = *delija* m (Vuk, 16. v.) = *delija* (Kosmet) »1° lako oboružen konjanik, 2° vezirov vojnik, 3° junak«. Odatle: pridjevi na *-in* i *-ski delijin*, *dèlijinski* > *deUjski*; apstraktum na *-luk deliluk* (Vuk) »ponositost, oholost«¹ hipokorističke izvedenice na *-ko*, *-konja delko* i *delkonja* m »1° sila, ljudečina, 2° ugič (v.)«; složenice *delibaša* m (Vuk) »koji zapovijeda delijama, rodu lake konjice u turskoj vojsci koja je služila kao prethodnica i kao vod puta i koja je činila hordu oblasnog vezira«; odatle pridjev na *-in delibašin*, poimeničenje na *-ica delibašinica* f »njegova žena«; *delikanlija* m »momak«, od turske izvedenice na *-li* od *delikan* »luda krv« (prema ovom turcizmu obrazovana je naša riječ *velikan*, gen. *-dna*, v.): *deliustavci*, gen. *deliustavaka* pl. m. (Vuk) »treći dan po krsnom imenu« (v. *ustavci*); u toponimiji *Delibiate* (Vojvodina); denominai na *-ati delijati se* »hvaliti se«, odatle radna imenica na *-as delijaš* m (Kačić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *deli* »ver-rüct, wild, tapfer« < ar. *delil* »lud«; *delikanlı* »jeune homme«) iz oblasti vojništva: rum. *deliu* »mutig, wohlgebaut«, bug. *deli*, *delibaša*, *delikanlija*, cine. *deli*, ngr. prezimena tipa *Delijanis* »hrabri Ivo«.

Lit.: ARj 2, 334. 336. Mladenov 124. Lokotsch 506. Deny 339. Skok, *Slávia* 15, 341, br. 167. Elezović 2, 505. Pascu 2, 130., br. 412. Miklošič 40. SEW 1, 183. Lalevič, NJ 1, 172.

delikat (Perast) = *delikat* (Božava), (sa zamjenom sufiksa *-at* koji se osjeća kao naš nastavak participia perf. pas. na *-t* drugim našim sufiksom part. perf. pas. na *-an*; rije-dakslučaj uitalijanizmima) < *tó/zŁa*« (Dubrovci) = *dilikan* (17. v., Dubrovnik) »mekahan, slab, nježan, izabran«. Od tal. *delicato/dilicato*, mlet. *delicao* < lat. *dèlicātus*, obrazovano od prefiksa *de-* i iste glagolske osnove od koje je i *delet* (v., *licere* < *lacere* »primamljivati«) s pomoću sufiksa *-ātus*. Kao internacionalan pridjev dobiva kod nas opći pridjevski sufiks *-bn* > *-an delikatan* (tako danas općenito; već kod Obradovića).

Lit.: ARj 2, 336. 397. Budmani, Rad 65, 166. Cronia, ID 6. DEI 1240. REW³ 2538.

dèlubija f (Dubrovnik, Potomje) »pljuštaviia kiše, prolom oblaka«. Polučena riječ od tal. *diluvio* m (14. v.) »inondazione pluviale« < lat. *diluvium* (od *diluere*, prefiks *de-* i *luere* — *lavare*). Femininum se objašnjava kao lat. n. pl. Glede *dì-* > *de-* upór. fr. *déluge* »potop« i *deferencia*. Glede *vt-* > *b* upór. u Bergamu *lubiaç* »divoratore«. Ovamo ide možda kao termin našeg krša (krasa) *dulibajdo* f »1° krška (kraška) uvala, 2° veća ponikva i slijepa dolina koja se nalazi pod gustom šumom, pa je stoga mračna i veoma ograničena vidika a usto teško pristupačna, 3° velika dolina u divoseoskom Velebitu, 4° kod Ličkog Liješća ime šume, gora (oronium) i 5° selo (toponim), 6° prezime: *Duliba*, *Dulibić*«. I taj se oblik može objasniti lat. n. pl. kao *delubija*. Glede grupe *vt* > *bi* upor. *Olib* < *alluvium*, *odalibati*. Metateza *i-u* > *u-i* nastala je možda prema *dubok*. Na Sardiniji, u Bergamu i Piemontu *diluviare* je dobilo metaforičko značenje proždrljivosti, u *duliba* kao i u *Olib* odnosi se na rad voda, kiše itd. Za *dulibaldo*-v. i *do*¹.

Lit.: ARj 2, 883. Dugački, HE 5, 421. REW³ 2643. Zore, Tuđ. 1. DEI 1304.

dèmbel m (Vuk) = *dembèl* pored *denbèl*, fém. *dembèla* (Kosmet, ovdje imenica i pridjev) = *dèlben* (narodna pripovijetka, meta-teza *m-l* > *l-n*) »čovjek trom, lenjiv«. Odatle denominal na gr. *-isati: dembelisati*, (Vuk) i na *-ija dembelija* f. Balkanski turcizam (tur. *tenbel*) iz oblasti moralnog života: rum. *tembel*, bug. *dembèl(iri)*, ngr. *ντεμ,πέλις*, arb. *dèrnèl* (Skadar).

Lit.: ARj 2, 334. 336. Lokotsch 2064. Elezović 1, 130. GM 63. Korsch, ASPH 9, 673. GM 63.

deme, gen. *-eta* n (Vuk) »sinonim: naramak (v.), svežanj, snop, brema« uz *démet* (BiH) [< tur. *demet* »snop, buket«].

Lit.: ARj 2, 336. Škdljić* 211.

demek, prilog (Makedonija; govore ljudi koji ne znaju turski) »to jest, naime«. Balkanski turcizam (tur. *dernek olur ki*) iz oblasti priloga: cine. *demeç* »c'est-à-dire«.

Lit.: Pascu 2, 130., br. 407.

deminjati, *-ām* pf. (Lika) »ostaviti s nepomnjom na takovu mjestu da se ne može više naći«. Budmani pomišlja na tal. učeno *diminuire* < lat. *diminuere* (odakle je gramatički termin, *deminutiv* pridjev na *-ivus* od part. perf. *deminutus*), ali se tom supozicijom ne objašnjava ni konjugacióm tip *-ati* < tal. *-ire*, niti značenje.

Lit.: ARj 2, 336.

dèmir m »sinonim: željezo, gvožđe«, samo kao epitet uz *pendžer* (u narodnoj pjesmi se odvajaju sa se: na *demir se pendžer naslonio*, Vuk 3, 227), može se ispustiti, i na *-it' demirli kapija* (v.); složenica: *dèmir-trava* f (Niš), koja se zove i *očobajka* (v.). Odatle: radna imenica na *-džija demlrdžija* m (Kosmet) »kovač, gvoždar«. Također muslimansko lično ime *Demir* (Kosmet), odatle toponim na *-ovac Dèmirovac* (selo, Bosna) i složenica *Demir-kapija* (toponim u Vučitrnu). Upor. starije složeno ime *Timur Leng* > *Tamerlan* u Evropi. Balkanski turcizam (tur. *demir*) iz oblasti kovina: bug. *demir*. U hrv.-srp. je *demir* samo pjesnički epitet koji nije uspio potisnuti *željezo* i *gvožđe*.

Lit.: ARj 2, 337. Elezović 1, 130. Mladenov 124. Lokotsch 508.

dèmon m (14. v.), s pridjevom na *-bsk demonski*, *demun* (16. v.) > *demunski*, »zao duh«. Od lat. *daemon* (2. v.) < gr. *δαίμων*, gen. *-όνοσ* > tal. *dèmone*, internacionalna učena riječ.

Lit.: ARj 2, 337. DEI 1245.

dènak, gen. *dènka* m (Mikalja, Bella, Stulić) = *dènjak*, gen. *dènjka* (Vuk; Kosmet pored *denjek*, gen. *dènjka*) »sinonim: tovar, bala trgovačke robe, zavežljaj (v.), svežanj (v.), smotak (v.)«. Odatle: deminutiv na *-iç denčić*, pridjev na *-bn dečan* (~*a roba*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *teng(e)lden(c)*) »poids, petite mesure, quart de drachme, Ballen«: rum. *tenghiu*, bug. *denk*, pl.

denkove, arb. *denk-gu* »Garbe, Band, Ballen« cine. *tenghe* »quart de drachme«, ngr. *τέγγι*. Upor. *tek* (v.).

Lit.: ARj 2, 337-8. Elezović 1, 131. Pascu 2, 169., br. 1061. Tiktin 1577. GM 63.

denigati, *-am* pf. (Marulić) »ne dati«. Od lat. > tal. *denegare*, *dinegare*, učena riječ, prefiks *de* i *negare* »nijekati«.

Lit.: ARj 2, 338. DEI 1248, 1309.

dèntijera f (Dubrovnik, Cavtat) »umjetno zubalo«. Od tal. *dentiera*, izvedenica s pomoću fr. *-ière* > tal. *-iera* < lat. *-aria* od lat. *dens*, gen. *-tis* »zub«.

Lit.: DEI 1250. REW³ 2556.

denuncijati, *-ām* pf. (14. v., Krčki statut) »tužiti«, danas općenito prema njem *-ieren* > *-irati denunciati*, *-nuntirām* pf. »prijaviti«. Postverbal *denuncila* f (14. v.) »tužba« = (disimilacija *n-n* > *n-l*) *dèluncija* f (Dubrovnik, Zore). Od lat. > tal. *dènuntiāre* (prefiks *de* i *nuntiare*, denominal od *nuntius*), učena riječ.

Lit.: ARj 2, 338. DEI 1251.

dènjati¹, *se*, *-am* impf. (Perast, Boka, Krtole, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Kućište, Šibenik) »(u)dostojati se« (prevedenica). Pridjev na tal. *-oío* < lat. *osus: dènjōz* (Šibenik, Kućište) »koji hoće nešto da učini«. Postverbal. s tal. prefiksom *des-* < lat. *-dis dezdenj* m (16. v.) »preziranje, nemarenje« od impf, na *-va dezdenjavati*, *-ām* »ljutiti se«. Od tal. *degnare* < lat. *dignare*, denominai od pridjeva *dignus, disdegnare* < vlat. *disdignare* mjesto kllat. *dèdignari*. Upor. arb. *denjoj* »würdig«, *denj* (Skadar). Internacionalni apstraktum na lat. *-tate* > *-tet dignitet* m »do-stojanstvo«.

Lit.: ARj 2, 338. 368. Cronia, ID 6. REW³ 2639. DEI 1235, 1334.

dènjati², *denjām* impf. (Dalmacija, Podgora /-?/, Pavlinović) (fe-) »koga mlatiti šakom«. Ekspresivan glagol koji nije dovoljno utvrđen u narodnom govoru. Upor. *degmati* i *depati* (v.).

Lit.: ARj 2, 338.

dènjiz m (narodna pjesma) »sinonim: more«. U narodnom govoru nije potvrđeno. Upor. bug. složenicu *denizkadaif* m »lišaj«. Od ar. *deniz* > tur. *denis* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 338. Mladenov 124.

dépati, *dépam* impf. (Dubrovnik) prema pf. *dèpnuti*, *-něm* (Vuk) (*po-*, *z-*) pored *depili*, *-zm* (Vuk) »biti, tući, udariti, lupiti«. Pf. *podépati*, *pòdepām* (Dubrovnik) »pogaziti«; *zdělati se* metafora je »odebljati, ogojiti se«. To značenje ima pejorativni pridjev ž. r. *d'èpna* f (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela djevojčura ili ženturina«, pridjev na *-ost depnast* = *depna*, s prefiksom *i-* *zdepast* = *zdepnast* (Vuk), *zdenkast* (Vuk, Boka). Nejasna je varijanta *snepast* (Brač) »čovjek malen, a preko mjere tust«. Upor. još *dežmekast* (Lika) »malena i debela stasa«. Upor. za takov semantički razvitak *nalupati se* »najesti se«. U Lepetanama (Boka Kotorska) *k* mjesto *p dèkoti*, *dèkām* (*na-*, *iz-*) »lupati«; *zdèknuti*, *-nem* (Dubrovnik) »1° udarcem odbaciti neki manji predmet, 2° krepieren«. Te izmjene u suglasniku dokazuju da se glagol osjećao kao ekspresivan, onomatopejski. Upor. još moguće veze s ekspresivnim glagolima *degmati* (v.) i *denjati* (v.) koji su također semantički zajedno vezani. Predlaže se prasadstvo s gr. δέψω »knete, walke«, arm. *top'el* »schlagen«, ie. *dept-* »stampfen, stossen, kneten«.

Lit.: ARj 2, 338. 10, 224. BI 2, 835. Tomanović, JF 17, 208. Pedersen, KZ 36. 323. 38, 342. WP 1, 786. Petersson, KZ 47, 285. Loewenthal, KZ 37, 389.

depozit m (15.–17. v., i danas kao sudski termin) »ostava«. Učena riječ. Od lat. *depositum* (poimeničen part. perf. od *deponere*, prefiks *de* i *panere* »postaviti«) > tal. *deposito*; lat. *depostum* nalazi se u fr. *dépôt* koje se kao internacionalni francuzizam uporebljava i kod nas kao bankarski termin. Odatle i amerikanizam *dipa* (ŽK) »stanica, kolodvor«, riječ koju donoseše ljudi što idahu na rad u USA. Ovamo ide još apstraktum na *-jo dispozičionī* (17. i 18. v.) = (danas običnije na *-ičija* < lat. *-itio*) *dispozicija*, pridjev na *-ivus* proširena na *-bn dispozičivan*, *propozicija*, *prepozidja*.

Lit.: ARj 2, 339. 415. DEI 1253.

depsti, *debem* impf. (Srbija: Vranje, Leskovac i okolica) »vrebati, pružiti«. Potvrđeno samo u prezentu. Ne zna se afektivna vrijednost. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj 2, 339.

deputāt, gen. *-ata* m (18. v.) »poslanik« = (prema njem. *Deputierter* sa zamjenom njem. dočeta *-ter* > *-bc*) *deputirac*, gen. *-irca* (18. v.). Poimeničen part. ' perf. na *-atus*

deputatus »izabran« od *deputare* [> tal. *deputato*], prefiks *de-* i *putare* »odrezati, cijepiti«. Odatle apstraktum na *-io*, gen. *-ionis* > *-atio* > *-adja deputacija* f »delegacija«. Učene riječi.

Lit.: ARj 2, 339. DEI 1254.

der m (Perast) = *dëro* (Rab) = (sa rom. dvoglasom *ie*) *dér* (Crmnica, Budva, Ljubiša, Tivat, Prčanj) »1° vapnena zemlja žute boje, ledina, ni kam ni zemlja (mrvi se, *der* se ore; ima šikare; nije plodna; u njemu bude maslina); 2° toponim«. Augmentativ na *-ina deričina* (Dubrovnik) = *derma* (Prčanj). Odatle možda na *-oca Derača* (lokalitet, Bogdašić). U srednjovjekovnim listinama *derrus*, *derrum*, *darrus*. Sa dvoglasom *e* > *ia dāra* (Sutomore). U Budvi se razlikuje *der* i *pentāl*, u Prčanju *deru* je slično *zég*, samo taj ljuči. Jednu strminu od *dera* zovu u Prčanju *Prljāga*. Prema Alessiu predilirski je riječ *darraiderra*, srodna sa *terra*, *tellus*, prema Skoku ilirsko **darno* \ *derno*, arb. *dferrë* (Gege) »Brach«, *djerr*, *i* »Brach, Brachacker«.

Lit.: ARj 3, 4. Kušar, Rad 118, 22. ASPH 2, 582. Skok, ZRPh 54, 459. Alessio, REB 3, 249–251. DEI 1258. Petković, JF 17, 289.

dera f (Novi Marof, hrv.-kajk., i slov. *dera* »Dörrboden«) »sinonim: tlaka, robota«. Iz srvnjem. *derre*, u koruško-njem. *dar*.

Lit.: ARj 2, 339. SEW 1, 184. Štrekelj, ASPH 14, 521. Pletersnik 1, 132.

derbedenica m (Vuk, s disimilacijom *r-r* > *r-n*) = *derbèderina* m (s augmentativnim sufiksom, narodna pjesma) »sinonimi: skitač, skitnica«. Od tur. *derbeder* »prosjak, skitač«.

Lit.: ARj 2, 342.

deređža f (Bosna i Hercegovina) = *deređ&a* (Kosmet) »štèpen, stanjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *deređze*) iz oblasti turske uprave: bug. *deređže* n. Zamjena dočetnog *-e* > *-a* je kao u *časa* (v.).

Lit.: Elezović 2, 506. Mladenov 125.

dèreglja f = *dereglja* (Vuk) »veliki čamac«. Od mađ. *dereglje*, odakle su i drugi nazivi za splavi na rijekama kao *kerep* (v.), *komp* (v.). Ova se mađžarska riječ nalazi i u slovačkom i u českomoravskom. Stoji zacijelo u vezi s plovidbom na Dunavu. Etimologijski nije objašnjena. Pomišlja se na tursku izvedenicu na *-li: dirākli* (se. *gami* > *demija*, ^). Bila bi prema tome identična s *dirèklja* (v.), koja ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 2, 342. Gombocz - Melich 1321.

dereš m (Posavina, Hrvatsko Primorje, Međumurje) »konj bijel a malo ridasi«. Odatle na *-ka dereška* f. Od mađ. izvedenice *deres*, od ugrofmske riječi *der* »pruina« s pomoću sufiksa *-es* (upór. *bíruš*), a nalazi se još kao posuđenica u rumunjskom, ukrajinskom i slovačkom. Od iste mađžarske riječi je i *děrež* m (Vuk, Srijem) »klupa pri kojoj je privezan onaj kojemu se daju batine«. I ta se nalazi u slovenskom, njemačkom, prikarpatsko-ruskom, slovačkom i rumunjskom.

Lit.: ARj 2, 342. Gombocz — Melich 1316. 1324–1325.

dereza f (Šulek) = *derezga* (Šulek) »divlji peršun (v.)«. Prvi oblik nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, kao rus. *derezá* »galium aparine«.

Lit.: ARj 2, 342. Vasmer 1, 342.

derman, gen. *-ana* m »lijek« = *derman*, gen. *-āna* (Kosmet) m »izlaz, spas«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *derman* »rješenje, lijek, snaga, sposobnost«) iz oblasti medicine: arb. *derman* m »Heilmittel«. U ARj nije dobro protumačeno značenje riječi.

Lit.: ARj 2, 344. Skok, Slávia 15, 341., br. 171. Elezović 1, 131. GM 64.

dernek m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Dubrovnik, Čilipi) = *dernek*, gen. *derneka* (Kosmet) = *drnek* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »1° sinonimi: sajam (v.), vašar (v.), 2° kao mamurluk i nesposobnost za rad (Kosmet)«. Odatle na *-usa drnekuša* f »vinova loza crnog grožđa (Dalmacija)«. Od tur. *dernek* »veselje, svadba, pirovanje, igranka, lumperaj«.

Lit.: ARj 2, 344. 785. Elezović 1, 131.

děrt m (Vuk, 18. v., Kosmet, Bosna i Hercegovina) = *dna* f (jedanput, 18. v.; nije potvrđeno u narodnom govoru) »sinonimi: muka, nevolja, briga, jadi«. Odatle: indeklinabilni pridjevi na *-li dertli*, koji može imati komparativ *dertliji*, na *-bn drtan*, *-tna* (Martić, Pavlinović, Dalmacija), možda određeni *děrti* (Vuk) »nesrećan, jadan« (taj posljednji može biti i Tinakrštanje hrv. pridjeva od *drijeti*, v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dard*, istog ie. korijena kao naše *derati* > tur. *derť*) iz oblasti osjećaja (tip *sevđah*): bug. *derd* pored *dert*, arb. *dert-di* »Schmerz«. Odatle još složenica *muladert* i denominali na *-ovati dertovāt*, *-ujem* (Kosmet) i na *-iti rāzertiti*

se, *-im* pf. »sinonimi: raskariti se (v.)i zabrnuti se«.

Lit.: ARj 2, 344. 794. 7, 132. Elezović 1, 132. Skok, Slávia 15, 341., br. 173. GM 64. Miklošič 42. SEW 1, 185.

dervčiti se (Vuk) pored pf. *odervčiti se*, *odervčim* »nagnuti se na) stranu« f= *odervčiti se*, BiH]. Isto znači *odervčljiti se*, *odervčljim* (Vuk). Taj nije potvrđen bez prefiksa. [< tur. *devrik* »prevješten, prevaljen«].

Lit.: ARj 8, 578. Školjić 498.

děrvēn, gen. *-ēna* pored *děrvēn* m (Kosmet) »1° vazdušnoj struji izloženo m,esto, 2° sinonim: klisura (v.)«. Toponim *Dementia* f (Bosna, femininum prema *klisura*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *der* »vrata«, u prasrodstvu s *dvor*, v., *bend* od inf. *benden* »zatvoriti, upór. Na Bendbaši, Sarajevo; svezati« > tur. narodsko *dervent* »tjesnac, ždrijelo«): bug. *dervēnt*, arb. *derven* »Engpass« (*-t* otpalo jer se identificiralo s padežnim nastavkom, odatle *derven* u Kosmetu).

Lit.: ARj 2, 344. Ekzović 1, 131. GM 64. Mladenov 125. Vasmer 1, 340.

derviš¹, gen. *-iša* m (Vuk, 15. v.) = *derviš* (Kosmet) »muslimanski redovnik, kao kaludjer, fratar«. Odatle: pridjev na *-ski derviški* (Vuk), augmentativ na *-ina dervišina* m (Vuk). Nalazi se i u toponomastici. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dervēš* »prosjak« > tur. narodski *derviš*) iz oblasti muslimanske religije: bug. *derviš(in)*, cine. *dirviš*, ngr. *ντερβίσης/δερ-*.

Lit.: ARj 2, 345. Elezović 2, 506. Mladenov 125. Pascu 2, 131., br. 418.

derviš², gen. *-iša* m (Vuk) »šiljak od gvozda kod čizmara, opančara, čurčija«. Od tur. *dreviij*.

Lit.: ARj 2, 344.

desen j ati, *-дая* pf. (17. v.) »naumiti, izumiti«. Postverbal *desenj* »namjera«. Impf. *disenjávati*, *-senjávām* (Potomje) »crtati«; (*na-*) *sinjāti* (ŽK) »nišani, ciljati«. Od lat. *designare* (prefiks *de* i *signare* od *signum*) > tal. učeno *designare* »indicare« i *disegnare*, postverbal *disegno* »progetto«. Internacionalno prema njem. *-ieren* > *-irati designirati*, *-signiram*. Preko njem. *segnen* (< lat. *signare*) > *žegnati* (ŽK) samo u formuli *bog žegnja(j)* »bog blagoslovi« koja se kaže kad tko sretno ljude pri ručku.

Lit.: ARj 2, 348. REW² 2596. DEI 1260.

deset (Vuk) »10«, baltoslavenski i sveslavenski glavni brojnik, iz praslavenskog doba, indeklinabilan danas u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Nekada se deklinirao kao imenica deklinacije *i*, tako u stcslav. Bio je prema tome apstraktno po toj deklinaciji i odgovarao po značenju gr. δεκάς, -άδος koja je riječ postala internacionalna: *dekáda* f. To je bilo i prvobitno značenje: *deset* je značilo »prva dekada«. Danas se može deklinirati samo u narječjima, upor. *desetim ljudem* (ŽK) »desetorici ljudi«. Izvedenice su: na -ák *desetak*, gen. -áka m (ŽK) »1° kabao koji sadrži deset polica, 2° razna druga značenja«, na -aia *desetača* f (Boka), na -ačka i -akinja *desetačka* f = *desetakinja* i »bačva«, na -ica *desetica* f (Mostar) »banka od deset kruna«, na -ina i -inja *desetina* f (Vuk, i u drugim slavenskim jezicima) »1° deseti dio, 2° decima« = *desetinja*, odavde na -ak i -čar *desetinjāk* m = *desečār*, gen. -ára (Vuk, 14. i 15. v., Crna Gora) »1° onaj koji kupi desetinu, 2° koji zapovijeda 10 vojnika«, na -nik *desetnik* (i u drugim slavenskim jezicima) »u novije vrijeme kod nekadanjeg hrvatskog domobranstva za kaplar < tal. *caporale*, njem. *Korporal*«, na -rijāk *desetnjāk* Oedanput, 18. v.), na -ar *desetar*, gen. -ára m »isto što *desečār*«; na -ǔBa *desetka* f (18. v.) = *desetka* (Kosmet) »karta, tramvaj broj 10«. Pridjevi na -w od *desetak*, gen. *desetka* u određenom vidu: *desečani* (Vuk, glede -cani upor. *desečār* i *devečani*, odavde c i u *desečār*) »u koga je deset dijelova ili stvari« i *deseti*, koji je sveslavenski, na -erǔ-or *deseter* = *desetar*. Odatle složeni pridjev *dese-teròstruk*, poimeničenfa na -ica *desetericaj* -èrica f = sr. r. *desetero*, denominal pf. *raz-deseteriti* »razdijeliti na 10 dijelova« pored impf. *razdeseterivati*. Pridjev *deseti* poimeničuje se s-bk: *desetak*, gen. -ika m. Odatle denominál na -ovati: *desetkovati*, -ujem i (od *desetina*) *desetinovati* te na -iti, odatle pf. *razdesétiti*, *razdesétim*.

Druga dekada označuje se u stcslav. sintagmom *ieabn̄ na desete* (lök. sing.), *dva na desete* i tako sve do *devetnaest*. Ta sintagma stegnuta je danas u jednu riječ zbog brzine potrebne pri brojenju, i to tako da su ispušteni suglasnik *d* i samoglas *e*: *jedanaest*, *dvanaest*, *petnaest*, *šesnaest*, *sedamnaest*, *osamnaest*, *devetnaest*. U narječjima nastaje suglasnik *j* iz drugog dijela silaznog diftonga *ae* > *aj*: *jedinajst* (ŽK) itd. U ostalim dekadama do šio ne gubi se ništa u književnom i saobraćajnom, jeziku koji se na njemu osniva: *dvadeset*, *trideset*

itd. do *devedeset*; *deset* u ovoj složenici je stari genitiv plurala deklinacije na -i. Odatle je prenijet gubitak dočetnog -e i u sintagmu *jedmt na desete*. U narječjima ima i ovdje kraćenja. Ispušta se *d*, ali se ne ispušta *e*: *dvájset* prema *trideset*, *pedeset* itd. (ŽK). Prema tome staroslavenski dekadski sistem brojenja očuvao se do danas za razliku od Kelta kojih se vigezimalni sistem djelomice očuvao u francuskom (80 = *quatre vingts*). Oba sistema potječu od brojeva prstiju. Broj prstiju na ruci odgovara dekadskom sistemu, a broj svih prstiju na raci i na nozi vigezimalnom. To mišljenje potvrđuje i etimologija.

U brojniku *deset* suglasnik *s* nastao je iz ie. *k* > *s*, a *e* iz palatalnog nazala *ę* (stcslav. *desjib*, rus. *děsjatb*, polj. *dziesięć*) < ie. *m*. Dočetno -io je isti sufix koji npr. i u *vlast* f. Tako je i u baltičkoj grupi: stlit. *dešimtis*, danas *dešimt* = arb. *dhjetē* = u sanskr. *da-catiš*, gr. δεκάς »dekada«, dok je taj brojnik u lat. *decern*, gr. δέκα, sanskr. *daca*, avesti *dasa*, njem. *zehn*, bez sufixa za apstrakta. Ie. oblik *dekm* je prema tumačenju komparativista složenica koja u prvom dijelu *de-* sadrži brojnik *dva*, a u drugom *km* riječ srodnu s njem. *Hand* »ruka«. Prema ovom tumačenju brojnik je značio »dva maha rukom«. Rumunji posuđiše od Slavena u potpunosti dekadski sistem. Njihovi brojevi *unsprezece* itd. tačno odgovaraju stcslav. sintagmi *jedmt na desete*, *patruzeci* opet tačno *četyre desěth*.

Lit.: ARJ 2, 348. 351. Miklošič 43. SEW 1, 187. Bruckner 110. Vasmer 346. Trautmann 53. Mladenov 125. Elezović 1, 132. GM 86. Boisacq* 172. Meillet, BSLP 29, 29-37. RSI 3,166. Iljinski, AŠPh 34, 5-6. Sturtevant, AJPh 48, 247. i sl. Čorović, ASPH 29, 509.

desiježa f (samo kod Menčetića, u stihovima: *nu Hepe nje kosi j pomisli malo svaki desiježom* (var. lectio *s desižom*) *kē nosi / za gizdu vas žitak*) poklapa se sa tal. *desio / disio* (16. v.) »desiderio« kao i sa učenom *desidia* (14.-16. v.) < lat. *desidia* »piacere, pigrizia«, *dēsēdium, od *sedere*.

Lit.: ARJ 2, 354-5. Skok, PPP 18, 297. REW² 2590. DEI 1260. 1261.

desiti se, *desim* (Vuk, *do-* u narodnoj pjesmi, *za-*) = *desit se* pored *desii* (Kosmet) »dogoditi se, nalaziti se negdje, sresti, nabasati« s prefiksom *vǔ-* > *u-*: pf. *uděnti* (*se*) »urediti, ugoditi« prema iterativu *udešavati*, *uděšāvām*, koji sadrži dva infiksa -a- i -va-ša š iz prezenta, stcslav. *dešg*, unijetim analogijskim putom i u inf., odatle part. perf.

pas. *uděšen* pored *ūdesan* »u redu, dobro udešen, prikladan, zgodan«. Isto važi i za impf, od *desiti se dešavati se* »dogadati se« kao i *naudešavati se*, -am »sinonim: nauređivati se«. Odatle: postverbal *des m.* »sinonim: sreća, fatum«. Taj je danas općenit u književnom jeziku samo s prefiksom *u-* istog značenja kao u *ubog* (v.): *udes m* (prema Vuku u jugozapadnim krajevima) »fatum«, odatle pridjev na -bn *ūdesan* (južnozajpad) »nesrećan«, *neūdesan* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nesretn, nezgodan, dosadan«. Ali bi mogao biti i prefiks *ǔ-* ako se misli na Parę koje predeći niti udešavaju sudbinu ljudi. Pridjev na -bn̄ od postverbala *des* u određenom vidu *desni* »fatalan« pozna samo Kavanjin. Taj se nije mogao održati zbog homonimije s *desni* »dexter«. Osnova igra veliku ulogu i u antroponimiji: *Desa* hipokoristik od *Desanka*, *Desivoj*, *Desinar*, *Desislav*, *Desirad*, hipokoristik *Desiša*, u toponimu *Desivojce* (Kosmet, 1764.). Glagol je uglavnom samo južnoslavenske kreacije. Od drugih slavenskih jezika samó u stčš. *podesiti/udesiti*, u rus. je samo u rus.-stcslav. tekstovima. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Upor. arb. *ndich* »befinde mich« < ie. *dek* + -sko, *ndesh* »susretam«. Osnova je ista koja i u *děsan* (neodređeni m pridjeva dolazi samo uz *put* i *dol*), određeni *desni*, *desna* (Vuk ga postavlja na prvo mjesto) »dexter« = *desni* (Kosmet), poimeničena s -ica *desnica* (13. v., također prezime; također u drugim slavenskim jezicima). Riječ *desnica* igra ulogu u folkloru, znak je sreće, desnicom se daje vjera i pozdrav od najstarijih vremena; *desna* je najvjestija u radu. Protivno je *lijevi* (v.). Korijen može biti srodan i s brojem *deset* (v.) jer obje ruke imaju *deset* prsti. Riječ je slavenska iz praslavenskog doba, baltoslavenska i ie. Odatle: prilog *desno*, *nadesno*. Pridjev je poimeničen sa -jak *dešnjak*, gen. -aka m (Vuk) = *dešnjak*, gen. -áka (Kosmet) »1° vo ili konj iz sprege koji se hvata s desne strane, 2° alat kojemu je ime ženskoga roda kao bradva, 3° marijas ili petka na kojem Bogorodica drži Krista na desnoj strani (Lika)«, na -jakinja *dešnjakinja* (Lika) »novac dešnjak«. Složenice: *desnòruk* (protivno od *ljevoruk*) (Stulić, Jambrešić). U toponimiji Porfirogenetov *Desnik* (Dalmacija). U baltičkoj grupi: lit. *dešinas* »desni«, *dešine* »desnica«, u sanskr. *dakšinas* »desni, valjan« i avesti *dašina* »desni«. Pridjev je izveden od ie. osnove *dek-* »uzeti rukom, primiti, pozdraviti, sve radnje koje se obavljaju rukom«, s pomoću

općeg pridjevnog sufixa -inu, dok je formant -n došao neposredno na suglasničku osnovu u slavenskim jezicima: *dehn-* > **desn-*, tako da je *a* < *ǔ* umetnut u suglasničkoj grupi *sn* u dočetu. U stcslav. postoji *t* mjesto formanta *n*: *desti*, odatle sa sufixom -bn slov. *desten*. Upor. arb. *djathitē* i lat. *dexter*.

Lit.: ARJ 2, 345. 355. 356. 359. 792. 8. 106. BI 2, 622. 767. Elezović 1, 132. Miklošič 43. SEW 187. Vasmer 345-246. Mladenov, Slavia 1, 744. Trautmann 53. WP 1, 783-784. Joki, Studien 60-61. Boisacq³ 172-173. 177. 521 — 522. Meringer, IF 17, 159. i si. Bulat, JF 5, 143. Brückner, KZ 46, 211. NJ 1, 245-246. Hirt, IF 31, 4. 14. Brugmann, IF 24, 74. Rešetar, ASPH 36, 547. Rozwadowski, RSI 2, 111. GM 69. Ramovš, ČSJK 3, 43-45. Güntert, IF 27, 1. i sl.

desküriti, -im impf. (Molat) »razgovarati« = *diskurit* (Dubrovnik, Cavtat) pored *diskdrat*, -am. Od tal. *discorrere* < lat. *discurrere* (prefiks *dis-* i *currere*). Odatle poimeničen part. perf. *discursus* > tal. *discorso* > *diskoras*, gen. *diskōrsa* (Dubrovnik, Cavtat) »razgovor«. Lit.: REW* 2663. DEI 1332.

desni, gen. -desni (Vuk, 16. v., f. pl. po deklinaciji i) = *desna* f (18. v., po deklinaciji *a*, Dalmacija) = *desii*, gen. *desii* (Vuk, Crna Gora, za -sli > -šli upor. *šljiva*, v.) = *dlesna*, gen. *dlesne* (dva pisca čakavca, Korizmenjak, Mihelanelo; nije potvrđeno u današnjem govoru, upor. slov. *dlesna*) »gingivna«. Oblik *desii* se može tumačiti na dva načina: disimilacijom dentala *d-n* > *d-l*, drugim sufixsom -slo mjesto -sna (to je manje vjerojatno jer riječ ne znači oruđe). I ta disimilacija *izazvana* je kao i čakavski i slovenski oblik s umetnutim / izbjegavanjem homonimije s *desni* (v.). Upor. i polj. *dziąsło*. Vokal *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę* (struš, *djasná*, peļj. *dziano*, u narječjima *dziąsna*). Sveslavenska riječ iz praslavenskog **děsn-*. Sadrži pridjevsku izvedenicu obrazovanu s pomoću -sufiksa -sna od osnove *de-* koja se nalazi u lit. *dantis* = lat. *dens*, gen. *demis*, polj. *dzięgna* < ie. korijena *dent-* »zub« koja je kod nas očuvana samo u korijenu **ed > jesti* (v.). Značila je dakle prvobitno »zubno meso koje igra kod jela važnu ulogu«.

Lit.: ARJ 2, 355. 472. Miklošič 43. SEW 1, 190. Brückner 108. Vasmer 345. WP 1, 120. Mikkola, RSI 1, 19. Schwyzer, KZ 57, 259.

despaužen, u pismu vladike crnogorskog u rečenici: *manastiri... despauženi od plaćenika* (1770), od pf. *despaužiti*, -im koji nije potvrđen. Značenje nije utvrđeno, ali se čini da

znači »pokrasti, oplijeniti«. Zbog toga Budmani misli da bi moglo biti tal. *dispogliare* < tal. *despoliare* od *spolium*, mlet. *despogiar*. Time se ne objašnjava dvoglas *au* niti tip konjugacije. Talijanski glagoli na *-are* idu redovno u klasu *-ati*. Možda je hiperkorektan oblik mjesto *despožan.

Lit.: ARj 2, 357. REW* 2602. DEI 1349.

desperati, *-am* pf. (15. v., Marulio) = *desperati* (16. v.) = *desperat (se)* (Rab, Božava) = *desperati* (16. v.) = *dUpirati* (16. v.) prema impf, na *-va-* *desperavati*, *-spèrāvām* (17. i 18. v.) = *desperavati* se (18. v.) »očaja(va)ti«. Pridjev *dèspèrān* (Perast, Dubrovnik, zamjena lat. > tal. *-atus* našim nastavkom participa pas. *-ari*) = *dispèran* (Kućište) »tužan«. Poimeničen part. perf. u m. r. *desperat* = *desperat* m, odatle na augmentativni sufiks tal. *-one* > *-un disperadün* m (Kućište) »tužan«. Apstrakti na *-io*, gen. *-tonu disperacijon* m, f. (16. v. i danas u primorskim gradovima) = *desperacijum* f = *despèranje* u (17. i 18. v.) = *dešpiranje* (16. v.) = sa *-atto* > *-adja desperacija* f (Zelić) = *desperacija* (Zagreb), pridjev *dešperatan*. Od lat. *desperare* (prefiks *de-* i *sperare* »nadati se») > tal. *disperare*.

Lit.: ARj 2, 357. 360. 416. Kušar, Rad 118, 25. Cronia ID 6. REW* 2599. DEI 1347.

despet m (Vuk, 16 v., Perast, Dubrovnik) = *dèspet* (Lika, Istra) = *despèt* (Rab, Božava, Hrvatsko Primorje, Hvar, Brač, Vis, Šolta) = (*za*)*dešpet* (Šolta, Ökrük) = *dišpet* (Šolta) = *dišpet* (Korčula) = *dišpet* (Šibenik) »prkos, inat«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso despètoz*, proširen na *-ən* > *-an despètozan* (Dubrovnik) »prkosan« = *dispètozan* (Korčula). Denominal (*na*)*dešpetiti*, *-im* (Lika) »(na)prkositi«. Od lat. *dèspèctus*, part. pf. od *despicere*, prefiks *de* i *-spicere* »gledati» > tal. *dispètto*, *dispettare*, *dispèttoso*. Arb. *dispensent*. Sa prefiksom *re-*: lat. *respectas* > *respekt* (Zagreb), na njem. *-ieren respektirati*, *-ām*, također sa *sp* mjesto *šp*, prema tal. *rispetto* > *rispeto*, prilog *rešpeta prosim boga i njl* (ŽK).

Lit.: ARj 7., 357. 360. 7. 262. Hraste, Rad 272, 36. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6. REW* 2598. GM 68. DEI 1348.

despot m (14. v.) = *desput* (15. v.) = *despota* m (jedna potvrda, prema tal. *despota*) »1° jedan od najglavnijih dvorana na starosrpskom dvoru, 2° (nakon propasti Srbije) starješina, zamjenik, vladar, guverner, 3°

(prema Vuku u Srijemu) brat šogoričina muža, prema f *despotica* »žena despotova«, 4° prezime«. Pridjevi na *-ov despotov*, poimeničen na *-ina despotovina* f (Vuk) »zemlja, kojom upravlja«, na *-bsk despotiski*. Arb. *despot*. Denominal na *-ovati*, *-ujem dèspotovati*, *-ujem*. Apstrakti na *-ija despotija* = na *-stvo dèspotstvo* = na *-ina despòtina*. Od gr. δεσπότης »1° bizantinski naslov dvorske časti > srlat. *despotus* > tal. *dèspota*, 2° (u novogrčkom) biskup (odlatle prevedenica *vladika* m)«. U 15. v. *dèspinà* f »1° despotova žena, 2° žensko ime (također bug.)« < biz. δέσποιννα (*pi = i*), odakle hipokoristik *Dèspa*, odatle prezime *Despic*. U Dubrovniku se prevodi ngr. ή δεσποινίς »(ma)demoiselle« sa *vladika* f »gospođica«. Upor. kod Lučića *Pavica Zorzi* i *Ane Malipiero*, *vladike mletačke*, *upitaše ga*. U *vladika* > *vladika* i u dubrovačkom *vladika*, dem. *vladičica* sufiks nije isti (v.). U prvom je *-yka*, u drugom je deminutiv kao u imenima biljki (v.).

Lit.: ARj 2, 358. Vasmer, GL 51-52. DEI 1263, GM 84.

desputati, *-am* impf. (15., 17., v., Marulić, Jerković) = *desputati* (17. i 18. v.) = *disputati* (Marulić) = *disputati* (16. v.) = prema njem. *-ieren* > *-trait dišputirati* impf. (Antun Dalmatin) »raspravljati«. Odatle postverbal *disputa î* = *dišputa* f »preprika riječima«. Radna imenica na *-avac dišputavac*, gen. *-vea* (16. v.). Od lat. > tal. *disputare* (prefiks *dis*, prema mlet. *des-* i *tutore* »misliti«).

Lit.: ARj 2, 415, 416. DEI 1351.

destar, **destra** (16. v., Hektorović) »1° vješt« = *destar* pored *destar*, f *destra* (Vedice) »2° lijep«, slov. *bester* (unakrštenje sa *bister*) pored *dešter* »3° munter, wachend, lebhaft, geweht, 4° hübsch, schön«. Poimeničeno: *dèstro* n (Dubrovnik, Cavtat, Zore) = *djèstro* (17. v., pseudojekavizam) = *destar*, gen. *-tra* (ŽK, Vrbnik, Dubašnica) = *dešter* (Sušnjevo selo, Čakovac, Ogulin) »zahod, nužnik, kondot (Malínská, Korčula) = kondüt (Boka), kamarin (sada, Korčula), sekret (ŽK), provaža (Krk)«. Od tal. pridjeva *destro* (14. v.) »attivo, lesto, abile« (< lat. *dexter*), *destro* m »Abort«.

Lit.: ARj 2, 359. 360. 452. Skok, ASPh 33, 361. Budmani, Rad 65, 165. Zore, Rad 108, 130. 138. 66. Ribarić, SDZb 9, 143. Pleteršnik 1, 23. 133. Mussafia, Beitrag 180. REW» 2618.

destrègati (Perast) = *destregât* (Crmnica) = *destregati* (Molai) — *destrègati se*, *-am* = *distrigai se* (Rab) »riješiti se« = *distrigai*

(Žrnovo) = *destrigat*, *-ām* pf. (Smokvica, Korčula) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *destregât* (Božava) = *deštergati* (Vragada) = *deštrigat* (Hvar) »1° osloboditi što, osloboditi od čega, dovršiti, dokončati, 2° trošiti bez računa (Hvar)«. U Pivi-Drobnjaku *bestrègati*, *-ām* »upropastiti« s promjenom *d* > *b* zacijelo zbog disimilacije. Od lat. (u glosana) *destricare* i *di-* »consumare« > tal. *distrigare* / *-care* (16.v.) = mlet. *destrigar*, u milanskom narječju *destriga*, prefiks *dis-* i *tricare*. Isti glagol s prefiksom *str-* impf. na *-ve-* *intrigavat(i)*, *-trigāvām* pored *-gujem* (Kućište, Dubrovnik, Cavtat; primorje: *ne mo me intrigavai!*) »zadirivati«. Imperativna složenica *intrigāmōndo* m (Dubrovnik, Cavtat) »zadirivavač«. Ovamo idu i internacionalni talijanizmi *intra* f i poimeničen part. prez. *intrigant* m. Od tal. *intricare* = *intrigare* (protivno *extricare*), prefiks *ex-* = *dis-*. Denominali od lat. *tricae* »robe da poco, imbarazzi«.

Lit.: ARj 2, 359. Kušar, Rad 118, 16. 25. Crona, ID 6, 108. Jurišić, NVj 45, 180. Miletić, SDZb 9, 259. Vuković, SDZb 10, 380. DEI 1359. 2075. REW* 889.

destruđit, *-im* pf. (Kućište) = *rastražiti*, *-im* pf. (Cres) »uništiti (objekti: *poja* i *introdu*)«. Od tal. *destruggere* < lat. *d struere* (prefiks *de-* i *struere* > *struggere*) zamjenom prefiksa *de-* sa *dis-* i prijevodom toga sa *raž-*. Ovamo ide i poimeničen part. perf. lat. *stručius* > tal. *strutto* > *strut* m »svinjska mast«. Internacionalni pridjev na lat. *-ivus* proširen našim sufiksom *-ən* > *-an destruktivan*.

Lit.: ZbNŽ 3, 267. DEI 1359. REW* 2606.

destur = *döštür* (Kosmet), prilog »sinonim: obilno, u dovoljnoj mjeri (uz: *imati*)< i; *dostur* nastalo je unakrštanjem s našim prilogom *dost(a)*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica od *dest* »ruka« s pomoću sufiksa *-ur* > tur. narodski *destur*, npr. *varda* — *destur* »pazi«, posljednje uljudnije nego *varda*) iz oblasti priloga: bug. *destur*.

Lit.: Elezović 2, 506. Mladenov 125. Denny 1060.

dešak m, genitiv nepoznat (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »drhtavac od straha ili od groznice, drhat što jednom obuzme«. [Budmani veže uz *desiti*, *-im* impf, »plašiti, strašiti« (Stulić) = češ. *děsiti* »isto«].

Lit.: ARj 2, 355. 359.

dešturbivat impf. (Božava) < tal. *disturbare*, imp. na *-iva-* i mlet. prefiks *des-* < *dis-*. Pavlinović ima iz Srednje Dalmacije /?/

poturbati se pf. »o konju kad stane jedan drugoga tući nogama« < naš prefiks *po-* i *turbare*. Nije jasna složenica *meterbija f* (Prčanj, Dubrovnik, Poljički statut) »Ver-virrang, konfuzija« koje izgleda kao da sadrži u prvom dijelu *mesti*, *metem* = *metež*, a u drugom postverbal od mlet. (Vicenza) *torbiare*, *intorbjar*, tal. *torbido* < lat. *turbidus*.

Lit.: ARj 2, 221. Cronia, ID 6, 108. Rešetar, Štok. 251. REW* 8992.

deva f (Vuk) »sinonim: kamila (v.)«. Odatle: prevedenica *deva ptica* (narodna pjesma) od *struthiocamelus*. Deminutivi na *-OR*, *-ič* i složeni *-iic*: *devak*, gen. *-vka* = *devič* (Kačić, također prezime) = *děvčic* (narodna pjesma, također prezime), pridjevi na *-ski* i *-inski* *devski* = *devinski* (18. v.). Radna imenica na *-ar dèvār*, gen. *-ara* (18. v.) »vod deva«, na *-džija devedžija* m »koji čuva deve«. Složenice: *deve ân* m (Kosmet) »han u kojem je mogao prenočiti karavan kamila«. Složeni toponim *Devebagrdan*, danas samo *Bagrdan* (Srbija) »uzvisina gdje deve siplju i riču jer imaju teškoća da uzadu«. Riječ je ušla u balkanske jezike kao balkanski turcizam (tur. *deve* »Lastier«, *deveci*) iz oblasti prometa za turske vladavine: bug. *deve*, *devé-tabán*, arb. *deve*. *Bagrdan* je od tur. kauzativuma *bağirtmak* »rikati«.

Lit.: ARj 2, 361. 362. Elezović 1, 505. Mladenov 123. GM 64. Denny § 551. Lokotsch 510.

deventei m, samo u rečenici: *to on nije stekao', to mu je od devendela*. Ne zna se gdje se tako govori. Iz tur. *develden* »od sreće«. Interesantan turcizam, iz kojega se vidi da se posuđuju turski dekUnacijski oblici (morfemi). Upor. *joktur*, *otur*, *sabaile* itd.

Lit.: ARj 2, 362.

deventät, *-am* (Božava) »inventare«. Od lat. iterativa od part. perf. *inventus* > kslat. *inventare*. Značajna je zamjena prefiksa *in-* sa drugim tal. *de-*. Ovamo na *-arium* tal. učeno *inventario* m >, (latinizam) *inventarij* (17. v.) = *inventar J* (Dubrovnik, Zagreb) = (s gubitkom prefiksa *-in*) *ventar* m (Božava) = *vintār* (ŽK, objekt uz *vadiť*) »(sudski termin) zapljena dobara«.

Lit.: ARj 3, 851. Cronia, ID 6. DEI 2081.

deventati, *-ām* pf. (prema mlet., Perast, Dubrovnik, 16. v., M. Držić, Smokvica, Korčula) = *diventai* (prema tosk., Dubrov-

nik) »posta(nu)ti čim (npr. ministar, bogat, lud, strâmb)«. Od lat. *dèventare* (iterativ od *devenire*, prefiks *de-* i od part. perf. *ventus*) > *diventare*«. Usp. *devèntat*¹.

Lit.: ARj 2, 362. REW³ 2613. DEI 1365.

dever¹ m (Vuk) = *devèrika* f = *diver* (ne zna se gdje se govori tako) »riba abramis brama Cuv«. Iz madž. *dever*.

Lit.: ARj 2, 362. Gombocz ~ Melich 1339.

dever² m (narodna pjesma, Jukić) »1° vri-jeme, 2° muka (obično u Bosni i Hercegovini)« = *dèver* kao objekt uz glagol *činiti* (Kosmet) »pregledati«. Izvedenica na *-ija*: *devrlja* pored *dèvrja* f (Kosmet) »patrola«. Denominál na *-ati devèrati* (Bosna i Hercegovina) »muku mučiti«. Složenica: 1° *dever -mavis* m (Vuk) »kovrtač« (drugi je dio složenice samostalna riječ u Vojvodini, Vuk, »österreichische Schneeballen, Krapfenteig«, odatle izvedenica na *-njâk mavišnjak* m u istom značenju); 2° *deverčin* m »upletnjak, upletnik« (drugi je dio tur. *čin* »vitica«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devr* »obratanje oko sebe ili oko dragih, putovanje, vrijeme«): arb. *devre* f »Umkreis, Rundreise«.

Lit.: ARj 2, 362. 6, 538. Elezović 1, 127. Skok, Slávia 15, 341., br. 174. GM 64.

dèvèt (Vuk) »9«, sveslavenski glavni broj-nik iz praslavenskog doba, danas indeklinabile, ali u narječjima deklinabile: *devetim ljudem* (ŽK). Izvedeni pridjevi: određeni na *-i deveti* (također sveslavenski iz praslavenskoga), poimeničen na *-iça devètica* f (Vuk), na *-ina devètina* f (također praslavenski) = *devetna* (Kosmet) »devet ljudi na broju« = *devetinja*, sa *-nica*, na *-tka* i *-bH devèmica* f »katolički religiozni termin« = *devetka* f = *devetka* (Kosmet) »deveti broj tramvaja«; *devètak*, gen. *-vètka* m »1° deveti dio, 2° kolektivno: oko devet ljudi, predmeta itd.«, od posljednje radna imenica na *-jar devečar*, gen. *-ara* m (Vuk) »koji prima devetak, deveti dio« i pridjev na *-bn* u određenom liku *devècani* (Vuk) »u koga je devet dijela ili stvari«; na *-er / -or deveter*, *-or*, poimeničen sa *-iça devètèrica*, *-òrica í*, u složenom pridjevu na *-struk* (v.) kao dragi dio *deveterostruk*. Izvedenica: na *-âk* i *-akinja devetak*, gen. *-âka* m (17. v.) = *devetak* (Kosmet) »1° ovan star devet godina, 2° devet snopova (Kosmet)« prema f *devetâkinja*. Složenice: brojevi: *devetnaest* = *devetnaes* (Kosmet) = *devetnajst* (ŽK) < iz steslav. sintagme na *desete* (lok.), *devedeset* (*deset* je

gen. pl.) = *devedeset* (ŽK) i odatle izvedenice na *-i*, *-er* (*-or*), na *-bk*, *-ak devedesetak*, gen. *-tka* m »oko 90«, *devedeseter*, *-or*, *devedesetak* m »konj od 90 godina«. Biljka: *devèsilj* m (18. v.) = *davasilj* = *devèstlje* n (prema *smilje*, *kovilje*) = *devesinj* (16. v., disimilacija dentala *d-lj* > *d-nf*) = *devèsiljka* f (također bug. *devesil* m). Ovamo možda ime trave *diveseo*, gen. *-sela* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović). Prema *neven* («) od *venuti* (v.) izmijenjeno je u *nevèsilj* m (Vuk, Boka) = *nevesilje* n = *nevesinje* (također hercegovački toponim, 18. v.) »corydalis ochroleuca«. Ovamo možda na *-ika* (v.) *nevesika* f »biljka peucedanum«. Sve ove varijante za biljku prevode lat. *nonenaria* sa *devet sil(d)*. Denominali na *-ati*: (*iz*)*devètati* (Vuk, Srbija) »(iz)lupati (ekspresivno), (iz)mlatiti, izbiti«, *nadevètati se* (Vuk) »nalupati se« = *izdevètati* (Kosmet). U Kosmetu je *t* zamijenjen sa *lj*: impf, *develjat*, *-am* (*iz-*) »tući se«; na *-iti*: *razdevètiti*, *-devetim* (Vuk) pored *razdeveteriti*, *-im* (Stolić) »razdijeliti na 9 dijelova«. Analogno brojniku *deset* i *devet* je apstraktum ž. r. po deklinaciji *i* obrazovan s pomoću sufiksa *-tb* kao *vlast*. Upor. sanskr. *navališ f* »90«, avesta *navališ f*. Značajna je u ovom pogledu razlika između *devet* i *deset* kad se upoređi s istim brojem u baltičkoj grupi. Dok je za *deset* postojala potpuna paralela s litavskim, tako da se za *deset* može kazati da je to baltoslavenski brojnik, za *devet* ne postoji takva paralela. Lit. *devyni*, lot. *devini* nemaju zamjene za *-tb*. To znači da je *devet* u praslavensko doba analogijski obrazovan prema *deset* neovisno od baltičkoga, ili bolje nakon raspada baltoslavenske jezične zajednice. Ali za određeni pridjev *deveti* postoji paralela: lit. *devintas*, lot. *dqvītašs*. To znači da je u pridjevu *deveti*, *deseti* drugi sufixi, ne *-tb*, nego ie. *-to*. Upor. arb. *nēndē*. Baltoslavenska se zajednica očituje kod brojnika *devet* u istoj disimilaciji. U ie. *eneuen n-n* disimilirano je u *d-n*, kao u *Bononia* > *Bvains*, danas prema tur. izgovoru *Vidin*, *Dornonia* > *Dordogne* (Francuska), i u prov. *degun* = stfr. *neun* < lat. *nec unus*. Značajno je da u staropruskom pridjevu *newinto* »deveti« nema disimilacije. Kako je *dèvèt* po postanju apstraktna imenica, mora i ovdje dopuna stajati u gen. pl.: *devet stotin(a)* = u starije doba *devet sat* (gen. pi. od *suo* kao i *gore* u *devet sil(a)*; *e* u *devet* potječe iz palatalnog nazala *ʃ* kao i u *deset*. Upor. steslav. *devetb*, polj. *dzjeittijc*, rus. *dèvjatb*. Što se tiče postanja ie. **eneuen-*, misli se da stoji u vezi s pridjevskom ie. os-

novom **neuo* »nov (v.)« jer se pretpostavlja da počevši od ovoga broja počinje nov sistem brojenja prema dekadama. S brojem *osam* završio se jedan sistem. Ie. **oktōu* predstavlja brojenje s osnovicom četiri: 2 x 4 = 8 (v. *osani*), a s brojem *devet* počinje prema takvom shvaćanju zaista nov način brojenja.

Lit.: ARj 2, 362. 363. 420. 7, 262. 8, 126. Elezović 1, 127. 223. Miklošič 43. SEW 188. Bruckner 111. Vasmer 335. RSI 3, 266. WP 1, 128. Trautmann 198. Mladenov 123. GM 304. Boisacq² 254-255. Güntert, IF 27, 21. Schulze, KZ 42, 27. Meillet, RSI 3, 166-167.

devlet m »vlada, osobito turska« = *dovlet* m »1° turski carski dvor, 2° turski car« = *dòvlet*, gen. *dòvlèta*^m (Kosmet) »blagostanje, gospodski život«. Složenica *devlet-hanuma* ^ʃ (Bosna) »gospođa u pitanjima uljudnosti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devlet* »sreća, slava, bogatstvo, država, dinastija«): rum., arb. *daulèt* »Glück«, ngr. Promjena *e* > *o* ima se pripisati uplivu priloga *do volje* (upor. *dovoljan*). Semantički razvitak: *dvor* > *car* paralela je za *camerata*.

Lit.: ARj 2, 367. 723. Elezović 1, 142. GM 62. Skok, Slávia 15, 341., br. 175.

devot pridjev (16. v., Reljković u rimi *devota / sirota*), prilog *deveto* (Rapić, Hektorović), s našim prefiksom *prepredevot* »pobožan u najvećoj, u prevelikoj mjeri« = *divot*, pridjev (15. i 16. v.), prilog *divoto*. Apstraktum na-ro, gen. *-ionis devocijon* f (15. v., I. Držić, Kucište, Kašić) = *devocijun* f (16. v.) »pobožnost«. Od lat. *dèvòtus*, part. perf. od *dèvovère* (prefiks *dè-* i *vovère*) > tal. *devoto*, *divoto*, *devozione* f < lat. *dèvotio*, gen. *-ionis*.

Lit.: ARj 2, 367. 427. 11, 475. REW² 9458. DEI 1271. 1368.

dezerat, f *dezerta*, pridjev (16. v., Ranjina) »pust«. Poimeničen u f *dezerta* »kurva« (kao manje nepristojna riječ, Dubrovnik, 16. v.). Od lat. *desertus*, part. perf. od *desèrerè*, prefiks *de-* i *serere* »kultivirati« > tal. *diserto*. Ovamo *dezertati*, *-am* pf. (16. v., Perast) »porušiti, uništiti«, internacionalno prema njem. *-ieren* > *-irati dezertirati*, *-zertirâm* »pobjeći iz vojske« = (sa disimilacijom *r-r* > *r-ri*) *dezentrat* (ŽK) »poluditi«, francuzizam *dezertter* m.

Lit.: ARj 2, 368. REW² 2592. DEI 1260.

dežela f (u glagoljskim spomenicima 15.—17. v., koji ne razlikuju u pismu / i lj, najstarija potvrda u vezi s *Kranjska*; može biti posuđe-

nica iz slov., tako i primjer iz Vitezovića, kao i u Kastavskom statutu: *u dèžele*) = *deželja* (Baraković, Mrnavić). Odatle: pridjev *deželjski*, etnik na *-janin deželjanin* (1275., u prijepisu iz 1546., Anton Dalmatin). Izvedenica sa sufiksom *-eh* (= rum. *-eala*) za apstrakta od osnove glagola *držati* i prijelazom iz deklinacije *r* u deklinaciju *a*. Semantički isto što i *država* (v.). Zamjena *e* za sonantno *r* kao obrnuto u rum. *câpușă* > *krpuša* (v.).

Lit.: ARj 2, 369. Skok, ČSJIC 6, 248-51.

dežmekast (Vuk, Srbija) »ponizak a kratak; sinonim: *zdepast* (v.)«, pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-(ek)ast*, od osnove (formili *dežmek-* koja nije potvrđena, a upoređuje se s tur. *düzme* »sagrađen, pretvoren« što ne odgovara ni fonetski ni semantički. [< tur. *deşmek* »trbušast, a srednjeg rasta«]. V. *depa*.

Lit. ARj 2, 369. Škaljif 216.

dežmotaran, pridjev (Brusje, Hvar) »nesmotren, neuredan«. Jedinu je primjer iz narječja jadranske zone hrvatske riječi s romanskim prefiksom *dis-* > *des-*. V. *motriti* glede osnove.

Lif.: Hraste, JF 6, 211.

diba f (Vuk, narodna pjesma) = *diba* (Kosmet) = *diva* (narodna pjesma) »svilena tkanina; sinonim: kadifa, s kojom se n^o poredopotrebljava: *udri na se dibu* i *kadiju*, *ponositu čohu sajaliju* (Vuk 2, 263) (u toj tkanini utkano je zlato)«. Ovamo možda *diban* u Pjevaniji crnogorskoj. Taj oblik nije dobro potvrđen. Promjena *b* > *v* nastala je pod uplivom našeg pridjeva *divan* (v.). Epitet za *dibu* je *terli* (v.). Od perz. > tur. *diba*, varijante od ar. *dibadž* »svilena tkanina sa raznim šarama, granama i cvijećem«.

Lif.: ARj 2, 369. Elezović 1, 133. Miklošič 2, 45.

dibati se, *-am* impf. (Jačke, Mikalja, Stolić) »kolebati se, njihati se«. Odatle: pridjev na *-bn diban*, *-bna* (17. v., jedanput). Kako pokazuju rus. *dybatb* »auf den Zehen stehen«, ukr. *dybäty* »hintrotteln«, polj. *dyba* »Pranger, Block« i je nastalo iz ъ. Danas se ne nalazi u južnoslavenskom, ali rum. *dibui* < **dibovati*, denominal od **diba*, dokazuje da je nekada postojao i ovdje. Za praslav. **dyba* nijesu utvrđene ie. paralele.

Lit.: ARj 2, 370. Tiktin 543. SEW 1, 248. Bruckner 105, Vasmer 384.

Dicmo n »polje između Splita i Sinja sa sedam sela i jednom urijom hrišćanskom i kršćanskom«, neutrum je prema *polje*, upor. *Duvno* (v.). Od lat. pridjeva *d cimus* (upravo od *Ad dedmum lapidem* »kod desetog miljokaza na cestji od Splita prema Andetriumu = Gornjem Muću«); *c* za lat. velar kao u *Cavtat* < *civitate*. Dalmatoromanski toponomastički ostatak. Poimeničen pridjev ž. r. *dècima* (se. *pars*) nalazi se prema tosk.-tal. u *dècima f* (18. v., Dalmacija), odatle na -ar < lat. -orius *decimar*, gen. -àra < tal. *decimano* = (prema mlet. i furi.) *dezma* (Mikalja) = *deima* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), upor. i madž. *dezsma* »(prevedenica, calque) desetina, desetak«, odatle na -ar *dezmar*, denominal na -ati *dežmati* »desetkovati«. Berneker misli da je *dezma* = *dizma* posuđenica iz stvnjem. *dezemo* < lat. *decima*, što zbog ž < c^e ne može biti, nego je iz stfurl. *dezima > (asimilacija palatalnog izgovora) *dèžime* > *gežime* (Stürm). Unakrštenjem od *dežma* i njem. *Dienstmann* »Ministereale, Fröner« nastade slov. *dežman*, hrvatsko prezime. Ovamo ide internacionalno prema njem. -ieren *decimirati* »desetkovati« < lat. *decimare*.

Lit.: *ARj* 2, 329. 369. Skok, *ZRPh* 46, 393. *ASPh* 21, 599. *Mažuranić* 223. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 189. *REW** 2503. Štrekelj, *DAW* 50, 14. Sturm, *ČSJK* 6, 51. Boháč, *LF* 35, 369-374. 432-444 (cf. *RSI* 2, 261). Perusek, *ASPh* 34, 51. *DEI* 1225.

dičiti (se), *dičim* impf. (16. v., Vuk) = *dicati* (jednom, Kavanjin) »hvaliti, slaviti«. Postverbal *dika i* (Vuk prema tipu *stika* < *sličiti*), u narječjima amplifikacija *hvala i dika* (upor. ŽK *falanj ga budi čast i dika*, koje se govori kad se izusti ime božje). Odatle denominal na -ati *dikati se* (Crna Gora). Pridjevi na -bn > -an *dičan* (16. v.), poimeničen u apstraktumu *dičnost* (17. v.), na -in *dikin*. Radna imenica na -telj *dičitelj* (18. v.). Nalazi se još u slovenskom i kao slavizam u madžarskom kao madž. postverbal *dicis* »slava« od glagola *dicserni*, pridjev *dicso* »gloriosus«. Nije utvrđen izvor ni hrv.-srp.-slov. ni madžarske riječi. Nije isključeno da izvor treba tražiti u lat. 3. l. prez. konjunktiva *benedicat* koji se često upotrebljava u crkvenom jeziku. Upor. tal.-tosk. *benedica f* »1° dono in occasione della vendita d'un vitello alla fattora, 2° (južno-tal.) uzvik buon prò, njem. prositi«, 3° u Cremoni *benediga* »confetto«, 4° u Bologni *bändiga* »pranzon alla fine d'un ùwro«; *dika* je moglo nastati ispuštanjem prvog

dijela *bene*. Od tal. priloga *bene* u ironickom smislu izveden je *benät* (Božava) »minacciare dicendo *ben, ben*«. Lično ime *Benedictus* ide među najomiljenija imena zapadnih krajeva. Pojavljuje se u latinskom i talijanskom liku i u mnogobrojnim hipokoristicima. Od lat. *Benedikt* (15. v.), *Benedikta* s pridjevom *Benediktov* i sa tal. sufiksom -ino u *benediktin*, poimeničen na -bc > -ac *benediktinac*, *benediktinski* u značenju redovnika. Hipokoristik *Beneda* već u 11. v., ispuštanjem lat. -tus *benedičica f* »trava, zečja stopa, geum urbanum, upor. tal. *benedetta* (19. v.)«, *Benedik* (15. v.) s pridjevom *Benedikov*, prezime *Benediković*, s metatezom *sveti Bedenik* (ŽK). Od rom. *Benedat* (16. v., krčko-rom.?) = *Benedet* (16. v.) = *Benedeto* (Kavanjin, Gučetić) = *Benedit*. Odatle hipokoristik *Beneto*, prezime *Benetovič*. Brojni su hipokoristici bez mogućnosti razlikovanja da li su nastali od lat. ili tal. oblika: *Bene*, gen. *Beneta* (Vodice; Istra), odatle porodično ime *Benetovi*; *Beno* (17. v.) s pridjevom *Benov* i sufiksom *Benáš*, gen. -aša, prezime *Bénié*, *Benho* (18. v.), pridjev *Benkov*, odatle prezime *Benčić*, *Benčević* i *Benković* i toponim *Benkovac*, na -ja prezime. *Bènja*, -ša *Benešq* (14. v.) s prezimenom *Benešić* (13. v.), *Benša potvrđeno u prezimenima *Benšić* (16. v.) i *Benšinić* (16. v.), od pridjeva *Benšin, na -ák / -ek u prezimenu *Benaković*, *Beneković*, *Bendek* (15. v.), s prezimenom *Bendeković*. Romanski je hipokoristik na sufiks slavoromanski -k + -eolus (deminutiv + -a; -k i -a su hrvatski sufiksi) > -zola: *Binzola* = *Benzola* > hrv. *Binčula*, *Binčola*, *Benčula*, s prezimenom na -iz *Benčulić* (Dubrovnik, 12. i 13. v.) = *Binčulić*.

Lit.: *ARj* 1, 13. 2, 371. 393. 232. *Gombocz - Melich* 1350. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 199. *DEI* 485. Matzenauer, *LF* 7, 42. Jireček, *Romanen* 2, 25. Ribarić, *SDžb* 9, 131. Cronia, *ID* 6.

dičiš m (Kosmet) »šav, način šivanja«. Od iste osnove *dikišlja f* (Banja Luka) »gornje odijelo za paradu«. Turcizam od osnove tur. glagola *dikmek* »šivati« kojoj je dodan tur. sufiks -yij kao u *ališ-veriš* (v.).

Lit.: *Elezović* 2, 507. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 176. *Deny* § 856.

diđak, gen. *duka m* (Šulek) »biljka euphrasia officinalis«, koja se zove i *vidac*, *vidičak*, *vidovita trava* (v.). Nepoznato je: akcenat, gdje se govori i vrijednost samoglasa *i*, da li je i osnova ili je ikavska zamjena za *é*. Nije zrelo za etimologiju.

Lit. *ARj* 2, 372.

diđeriti, -im impf. (Perast) »probaviti«. Od lat. *digerire* < lat. *digerire* (prefiks *de* i *gere*).

Lit.: *Brajković*, 17.

diđe m. pl., sing. također *digo m*, deminutiv *diđići*, šaljiv naziv za Talijana u Lici i Hrvatskom Primorju. Od mlet. *digo* < *dico* l. l. prez. od *dire* < lat. *dicere*. Iterativ *dic-tare* od part. perf. *dietus* nalazi se u *diktovati* (*iz-*, *pro-*) = prema njem. na -ieren *diktirati*, *diktiram* »1° izgovarati, 2° zapovijedati«. Odatle radna imenica *diktator*, apstraktum *diktatura* i, poimenica (lat. gerund) *diktanda m*. Italijanizam *detto* »isto (kod citiranja)«.

Lit.: *ARj* 12, 281.

dignuti (se) pored *dići* (po primarnom glagolskom razredu bez infiksa *nu* u infinitivu), *dignem* pf. (*iz-*, *po-*, *uz-*), danas općenito bez *v* (tako od 14. v.) za staro *dvignuti* koje se pisalo i govorilo sve do 17. v., danas još *dvignut* (Komiža) prema *dignut* (Blato, Lastovo, kao i Kosmet) prema impf, *dizati*, *dižem* (14. v.) »mouvoir, lever« za starije *avizați*, kako se pisalo i govorilo sve do 17. v., »lever«. Mjesto 2 stoji *g* u steslav. *dvigati* i ostalim slavenskim jezicima. Odatle: crkveni termin *podigavanje* ri (ŽK) »podizanje (hostije)« i u denominalu na -ovati *digovāt*, -ujem pored *diguvāt* (Kosmet, upor. bug. *digam* pored *dvigam* i s metatezom *vdigam*; *dv* mjesto *d* govori se još u *dingo* (Svirče na Hvaru) i *dviga* (Brač) i u postverbalu *podvig m* od *podvignuti* = *podignuti* (ta se riječ u značenju »junačko djelol mnogo upotrebljava u novijem književnom jeziku; Maretić je označuje kao rusizam, ali je to stara naša riječ potvrđena od 13.—15. v.), *podvigati* i *podvigovati* piše Mrnavić, *podvigodavac* (14. v.). Postverbal od *digati* (potvrđeno kod pisaca jedanput) je *dig m* (18. v., jedanput, Kavanjin), odatle pridjev na -ljiv *digljiv* (dva puta, 18. v.); *izdig* (stoke u planinu) je hercegovački pastirski termin, od *izdigati* ili *izdignuti* = *izdići* prema *izdižati*, *izdižem*. Od *dizati* ima Vuk na -alo: *dizalo m* »1° onaj koji diže, 2° naprava (alat) za dizanje«. Odatle neologizam na -ica *dizalica* »lift«. Mjesto *dv* nalazi se *d* djelomice još samo u bugarskom, a *z* < *g* poslije » (upor. *micati* pored *mikati* ŽK, v.) samo u hrv.-srp. i u rus. *podvizatbsja* »sich bewegen«. Gubitak suglasnika *v* u grupi *dv* (upor. još *dvekv* pored *dekv*) može se protumačiti na dva načina: metatezom *vdig-* kao u bug. *vdigam* (ta bi metateza dala u hrv.-srp. *udig-*, a to

bi se osjećalo kao prefiks *u-* koji je, kako ne pristaje značenju glagola, bio odbačen); može se tumačiti s Vaillantom i iz prefiksalsne složenice *vbzdvignti* »mouvoir vers le haut« (tu je *v* moglo ispasti na osnovu disimilacije *v-v* > *v-0*, čime je oblakšana grupa od tri konsonanta *zdv*, poslije koje slijedi opet grupa *gri*). Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba bez paralela u baltičkoj grupi. Ni ie. paralele nijesu utvrđene. Veoma vjerojatno je Bernekerovo mišljenje, prema kojem je *d* od *dvigati* ništični prijetoj prefiksa *od* (upor. njem. *zagen*) koji se srastao s osnovom *vig-*. Upor. fr. *ruser* < stfr. *reuser* < lat. *refusare*. Za *vigati u značenju »micati« nalazi se obilno .dobrih paralela u istočnoj grupi ie. jezika: sanskr. *vêgas* »drhtam«, avesta *vaêg-* »ugibam se«, nprez. *vêhtan* »baciti«, gr. οἴγυυμι »otvaram«, stvnjem. *wihhan* »ugibam se«. Prema tome ie. osnova bila bi **ueig-*, a razvitak značenja po zakonu rezultata radnje ili kretanja (sinogdoha). Za razvitak ie. značenja »micati« > »ustupiti« > »dignuti« paralela je lat. *levare* od *levis* »lagan« u romanskim jezicima: *olakšati* > *dignuti* > *uzeti*: rum. *lua* »uzeti«, fr. *lever* »dignuti«, španj. *llevar* »nositi«.

Lit.: *ARj* 2, 373. 472. 4, 156. 158. 10, 347. *Elezović* 1, 135. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 240. *Bruckner* 114. *KZ* 43, 324. *Vasmer* 330. *WP* 1, 235. *Mladenov* 121. 127. *REW* 5000. 7164. Vaillant, *RES* 22, 25. 31. Rozwadowski, *RSI* 2, 112. Scheftelowicz. *KZ* 56, 180. Sobolevski, *Slávia* 5, 443. Belić, *NJ* 1, 74. *SEZb* 12, 46. Oblak, *ASPh* 16, 440., § 25. Maretić, *Savj.* 91.

dijadēm m = *dijadema* (16. v., Vetrane, prema latinskom izgovoru grčke riječi) = *dijadima* (stsrp. 1357., prema η = biz. i) »kruna«. Od gr. apstraktuma διαδήμα, gen. -ατός od διαδέω »vežem naokolo«, δια- prefiks) > lat. > tal. *diadema*.

Lit.: *ARj* 2, 384. *DEI* 1276. *Vasmer* 52

dijaspar, gen. -pra m (18. v.) od tal. *diaspro* »pietra dura«, od lat. *jaspis*, gen. -idiš pored *jasper* od gr. ἰάσπις, -ἰδος > *jāspīd m* (16. v.) »jašma« istog podrijetla; *di-* mjesto *j* je kao u Konstantinovu Διαδώρα = *Jódéra*, hiper Grecizam stvoren prema novogrčkom izgovoru *ja ti* »zašto« </Sià τί.

Lit.: *ARj* 4, 483. *DEI* 1283.

dijavol, gen. -ola m (takoder slov.), pridjev *dijavolski*, = (umjesto o nepostojano a dobio-venje iz *dilavo* — *dijavao*) *dijavao*, gen. -via, pridjev *dijavaoski*, = *dijavoli* = *dijává*, gen.

-*via* = *d'ava* (Vodice, Istra) = *djával*, gen. -*djávla* (Rab) = (sa *du* > *d*, upór. *dak*) *đavao*, gen. *đavla* (15. v., danas općenito u književnom jeziku) = *đavo* = *dava*, gen. *đavla* (Vodice), pridjevi *đavolji* prema *đavolji* (kad služi za pojačanje negacije, Hercegovina, Crna Gora) »kein einziger« (upór. *nema ni vražjega*), *đavolov* pored *đavlov* (*đavolski* = *davaoski*). Izvedenice se prave od dviju osnova *đavol-* i *davi-*. Deminutiv *đavlič*, *đavolak*, gen. '-*ólka* (Vuk), *đavolče*, *đavolčić*, *đavolica*, hipokoristik *đavolán*, gen. -*dna* (Vuk) nemaju crkveno značenje nego metaforicko »obješenjak«. Tako i denominativ na -*isati* *đavolisati*, -*šem* (Vuk) (*na-*, Lika) = *đavolesati* (Vodice) (upor. glede -*isati*, -*ěsati* *ciganěsati*) »vragovati, vragolisati« (unakrštenje domaće riječi i crkvenog grecizma), *đavlekat* kao i apstraktni na -*luk* *đavoluk* = *đavolsvo*. Sa *đ* > (čakavski) *j* *javai*, gen. *javia*, gen. pl. *javól*, *jóvljh* (Hvar, Brusje, Brač, Vis, Šolta) »sotona, vrag, hudič (slov)«. Riječ se upotrebljava kao tabu. U hrv.-kajk. (ŽK) popracuje se, kad se izgovori potpuno, rečenicom *potòri ga sveti križ*. Inače se fonetski izmjenjuje prema drugim riječima u *datar* (Dalmacija, prema *fratar*), *dáva* u *cava* (Dalmacija, prema *čavao*, upor. *vrbac* mjesto *vrag*), *dabo*, *tavo*, (u Crnoj Gori) *zavō*, *zao*. Jedino antropomorfski prikazano lice mitološke prirode u kršćanstvu (inkarnacija zla, opozicija bogu) od gr. *diábolos* = lat. *diabolus* (*b* > *v* ili *vlat*. ili *srg.*) »ocrnjivao«, izvedenica od *διαβάλλω* »razbacujem, ocrnjujem«, upravo prevedenica od htbr. *satan* »protugovornik, opozicionalac«. V. *sotona*. Odatle na nenaglašeni sufiks -*icus* *djabolik* (16. v., Marulić), pridjev (~ *a družba*, *b* mjesto *v* latinizam). Sufiks tal. *indivolato* zamijenjen je našim nastavkom part. perf. u *indjâvolan*, pridjev (16. v., Ranjina), poimeničen sa -*ik* *indjavlanik* m (17. v.) »čovjek u kome je đavao«. Kao u svim romanskim jezicima što nije grupa *dia-* zamijenjena prema pučkoj fonetici (upor. protivno npr. *žakan*) nego je očuvana kao u poluučenim riječima, tako i u slavinama, stcslav. *duavoh*. Meillet zaključuje da je ušla u slavine prije prijevoda Svetoga pisma sa izmjenom *b* > *v*, tal. *diavolo*. Upor. i arb. *djáll* gdje je grupa *dj* zadržana, a *v* među samoglasnicima reflektirano kao u *caballus* > *kal* »konj«.

Lit.: ARj 2, 385. 431. 931. 3, 1. 837. 8, 318. *Pleteršnik* 1,137. Hraste, *JF* 6, 187. *BJF* 8, 20. Ribarić, *SDZb* 9, 83. 145- Kušar, *RAD* 118, 21. Bulat, *JF* 4, 95-102. 5, 142-4. Meillet, *BSLP* 19, 11. *GM* 69. Vavrner, *GL* 52-3.

dijete, gen. *djeteta* n (Vuk) = *dítě*, gen. *detěta* (Kosmet) = *dijete*, gen. *dijeta* (Brčko) »sinonim: čedo (v.), infans«, obrazovano s pomoću sufiksa -*e*, gen. -*ete* (v.) za mlado (tip *tele*, *mače*) od apstraktuma u kolektivnom značenju po deklinaciji i *dijěť* f potvrđenog od 12. v. do danas kod Dubrovčana. Odatle augmentativ *djetelina* (Vuk, Dubrovnik) i *dellšte*, gen. -*a* pored -*eta* (Kosmet). Glede pejorativnog sufiksa upor. *derište* (v.). Kao riječ od mila, može se *dijete* prenijeti i na odrasle. Kako *izražava* i izvjesna svojstva, može se lako pejorativizirati. Osobina je južnoslavenskog jezika obrazovanje plurala s pomoću -*bca*: stcslav. *dělbca* = slov. *děca* = hrv.-srp. *djeca* (Vuk) = bug. *deca*. To je upravo novi kolektivum sing. od deminutivnog -*bc* + kolektivnog -*u* od kojega je vokativ *djeco*. Odatle se pravi u čakavskom deminutiv na -*iča* *diōica* (ŽK) i augmentativ *dječina* = *dielna* (ŽK) te pejorativni augmentativ na -*elina* *dječetina*, sve u kolektivnom značenju. Odatle pridjevi na -*in*, -*inji*, -*ji*: *djětin* (18. v., Vuk), *djěcinji*. *dječji*.

Da bi se osnova *dijete* očigledno vidjela i u deminutivu, obrazuje se u štokavskom *djetence*, gen. -*eta* (glede *n* upor. *mjestance*, v.) = *djetece* n (16. i 17. v.) = u čakavskom *ditece* (ŽK), s udvojenim deminutivnim sufiksom -*čiče* *djeleče*, *djeteše* (Vuk) = *djehelce* (Vuk, Boka, Gornje Primorje). Postoje još dva deminutiva: na -*bc* *ditac* = *dijelac* (M. Držić) i na -*ić* (tip *mladić*) *djeljić* (Marulić, 15. v., Vuk) »muško dijete koje se nedavno rodilo, ali nije doraslo«. Taj se deminutiv nalazi već u stcslav. *dělišb*. Dalje se značenje raširuje »sin, mlad čovjek, junak, oženjen čovjek, sluga« i prema različitim afektivnim vrijednostima gubi deminutivno značenje, koje je u stcslav. *dětišt*b potpuno. U slov. *delič* izgubilo se prvobitno deminutivno značenje. U kajkavskom *delič* (Habdelić) znači i »šegrt, Geselle«. Odatle se prave nove izvedenice: deminutiv *djeljićak*, gen. -*čka*, pridjevi na -*ev*, -*bn* i -*ski* *djeljićev*, *djetički* i *djetični*. Augmentativ na -*ina*: *djetičina* (Silba) »momak« i hipokoristik na -*ko* (tip *Milko*) : *djetičko*. Pridjevi od *detb* su veoma različiti: na -*bn* samo s prefiksom sa-: *zdjelan*, -*ina*.

Pridjev na -*ov*: *djetetov* (17. v.) = *detetov* (Kosmet) nije ušao u književni govor, nego na -*in* (koji nije potvrđen) kad je raširen sa -*ji*: *djetinji*, sadrži prema tome dva sufiksa i dva značenja: »1° pueri, filii, 2° puerilis« i odatle poimeničenje *djetinje* f. pl. (Vuk). Od nepotvrđenog *djetin poimeničenje glasi na -*arija* < -*ar* + -*ija*: *djelinarija* f (Dubrov-

nik), sa deminutivnim -*bc* od *djetin u pl. *djetinici* znači »treću nedjelju pred božić«; odakle i denominativ *djetiniti* se; danas je prema *djetinji* *djetinarija* reformirano u *djetinjarija*; pridjev na -*ost* *djetinjast*, na -*ski* *djetinjski* (15. i 16. v., Vuk), (*pojđjetinjiti* (Vuk, 17. v.), na -*stvo* apstraktnum *djetinjstvo* »infantia«.

Pridjev na -*bsk* od *dělb*: *dětbskb* potvrđen je samo u 13. i 14. v. Deminutiv na -*bc*: *ditac* = *dijetac* živi danas u izvedenici na -*jak*: *dječak*, gen. -*aká* (17. v.) = *diiak* (ikavski, ŽK, 1648) = *dečak*, gen. -*áka* (Vuk, Vojvodina) = (u Vodicama, Istra) *dečak*, gen. *dečka* »sinonim: •djetić«, također prezime. Danas je *dječak* na zapadu maskulinum prema *djevojka* f, *dječaćić* m prema *djevojičica* f. Budmani tumači č iz *dječa* + -*jak*, što može također biti. Isto č nalazi se i u kajkavskom deminutivu *dečec* (Bečlostenač, Jambrešić), u hipokoristiku *dečko* m (hrv.-kajk., rašireno i u Slavoniji i Srijemu) = *dečko*, gen. *dečkola* pored *dečka* (Vodice) »snažan jak čovjek, junak«. Kod književnika danas jekavizirano *dječko* »sinonim: dječak«. Upor. češ. *děcko* = polj. *dziecko* < *dětbsko*.

Osnova *dječ-* igra veliku ulogu u pejorativnim izvedenicama: *dečlja* (Kosmet); *dječurlija* (Vuk) = bug. *dečurlj(g)a*. Taj raširen pejorativ sadrži dva sufiksa: -*jura* i gr.-lat. -*ija*: *dječurija* (Martić) s umetnutim *l* kao u *dugajlija* prema tur -*lija* (v.), *dječarija* sadrži -*jar* + -*ia*. Od iste je osnove obrazovan s pomoću -*jar* + -*bc*: *dječarac*, gen. -*arca*. Pejorativizirati može se i tako da se izmijeni *e* u *r*: *di-te*, gen. *drtela* (Lika), *driad* (Lika), •*drčurlija* (Lika). Interesantan je čakavski hipokoristik na -*man* (tip *Rodman*, *Vukman*) *ditmān* m (Korčula, Brač) = *ditmōn*, gen. *ditmana* (Milna) = *ditmen*, gen. *dumana* (Lumbarda) = *dikmōn* (Brusje, Hvar, sa *tm* > *km* upor. *imica* > *kmica*, ŽK, i *Tnin* > *Knin*) »mladić do 20 godina, momak«.

Riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba. Ako za nju i nema potpunih paralela u ie. jezicima, može se ipak s izvjesnošću tumačiti postanje iz ie. jezičnih sredstava. Izvjesno je da je *dijel*, gen. -*i* f izvedenica obrazovana s formantom *t* (upor. sanskr. *šuta* prema *sānu-ḱ* »sin«) od ie. korijena **dhei-* »sisati« koji se očuvao u lit. *dėju*, *dėt* i kod nas u prijevodu *dojiti*, -*im* (v.) u istom značenju; *dijete* je prema tome »malo što sisa«. Na sličan se način, s drugim sufiksom /, *izražava* lat. *filius* i lot. *dels* »sin«, upravo »sisavac«.

Lit.: ARj 2, 330. 390. 391. 418. 432. 433. 434. 453. 455. 456. 458. 764. 794. *Elezović* 1, 132. *Miloić* 44. *SEW* 1, 196. *Holub-Ko-*

pečný 100. 97. *Bruckner* 108. *Vosmer* 353. *Mladenov* 125. *WP* 1, 830. *Trautmann* 51. *KZ* 58, 215. *Boisacq* 345. Ribarić, *SDZb* 9. 143. Žrnčić, *JF* 3, 78. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kušar, *NVj* 3, 325. Hraste, *JF* 6, 211.

dik - stcslav. *dikt* »divlja« je baltoslavenski pridjev koji se nije očuvao u hrv.-srp. Poistinuo ga sinonim *divlji* (Vuk) = u neodređenom obliku *divalj*, *divlja* (*čovek*, *pop*, *broč*, *biljka*, Kosmet), obrazovan od iste praslav. osnove **di-* kao i *dikl*, taj sa sufiksom -*ko* kao *velik*, a onaj s dvostrukim sufiksom -*vo* i -*io*. Upor. udvostručenje i u češ. *divoký* sa -*vo* i -*ok* kao u *širok*. Pridjev *dikb* morao je postojati nekada i u hrv.-srp. kako se vidi iz brojnih imena domaćih životinja i biljki: a) *dika*, *dikan*, *dlkica*, *dikonja*, *dikoš*, *dikulja*, *dikuša*, b) s deminutivnim sufiksom -*đac*: *dičak*, gen. *dička* »trava zvana ritnja (v.), barbarea vulgáris«; na -*ica* *dikica* f »bodljikava trava zvana bóca f (od *bosti*, v., Vuk, Šulek), xanthium spinosum«. *ARj* izvodi krivo od tur. *diken* »trn, drač«, jer se na ovaj način ne mijenja turski dočetak. Taj pridjev dolazi i u složenici *dikobraz* m. U Lici je potvrđen pridjev *dikast* »šaren (za kravu)«. Postoji i mišljenje Brücknerovo da *dika* f »Zier« potječe od tog pridjeva, ne iz madž. *dies* »Ruhm«, upor. rus. *dikovina* »Wunderding«. I pridjev *divb* s jednostavnim sufiksom -*ov* ne govori se danas više. Za nj ima potvrda samo u čakavskom narječju: *divi šipak* m »rosa canina« (Marčelji, Kastavština). Ovakvo se ta biljka zove u proljeće kad procvjeta; kad ima ploda, prozove se *srborit*, a zimi *pasji glog*. Druge su potvrde za nj složenice: *divokoza* f »antilopa«, *divolijeska* (Srbija, Miličević), *divoloz* (Šulek), *divoprasina* f »koža divljeg prasca«, toponim *Divoselo* (Lika, kraj Gospića), odatle *divoseljački* i *Divofeljanin*, -*seljanka* pored *divōselka*. Ženski rod toga pridjeva poimeničen je: *diva* f (Gojbulja, Kosmet) »1° drvo slično vrbi, 2° vila«. Odatle poimeničenje za apstrakta s -*ina* *divina* (Vuk) = *divina* f (Kosmet) »zvjerinje«, s -*izna* (v.) *divizna* f = *divizna* (18. v., disimilacija *zn* > *zn*) = *divizna* (umiješanje sufiksa -*ina* u rjedak sufiks -*zna*) »biljka verbasum tāpsus« (ista se biljka zove također *divizlička mála*, disimilacija *d-n* > *d-l*), na -*ača* *Divača* kod Trsta. Što je propao pridjev *divu*, tome je uzrok izbjegavanje homonimije s *div* m »gigas« (v.). I od pridjeva s dvostrukim sufiksom *divlji* < (starije) *divji*) brojne su izvedenice: na -*ác* (f) *divljač* f (16. v.), zamijenila je apstraktnum *divina*; odatle na -*ina*

divljačina f »meso divlje zvijeri«; na -*āk divljak*, gen. -*aka* m »1° divlji čovjek ili zvijer, 2° biljka« prema *divljačica* f »divlja žena«, odatle pridjev na -*ski divljački* i denominal na -*iti divljačiti* te pridjev na -*j divljač* (jedan put 18. v.); M. Držić ima odatle deminutiv na -*e*, gen. -*eta divljače*; na -*aka divljaka* f = *divljaka* (ŽK) = *divljakinja* »1° divlje voće, 2° necijepljena voćka (ŽK)«, odatle na -*bka divljačka* f (Kosmet) »plod od divlje jabuke«; ovamo i prezime *Đivjak*, na -*ina divljina* (Vuk, Kosmet). S hipokorističkim sufiksom -*an* (tip *Milan*): *divljan* m (Vuk). Kolektiv na *ād* f: *divljad*. Denominai na -*ati divljati* (*po-* = *zadivljat*, Kosmet). Dolazi i u toponimiji: *Divlje polje* (Srbija). Pridjev *dik* nalazi se u gornjoluzičko-srpskom, poljskom, bjeloruskom, ukrajinskom i ruskom, dok je *ai* ḡ sveslavenski. Samo za *dikt* postoje paralele u baltičkoj grupi, ali s malo drukčijim značenjem: lit. *dykas* »slobodan, nezaposlen«, lot. *diks* »prazan, bez posla«, od ie. jezika samo u kimričkom *dig* »ljutit, zao«.

Lit.: *ARJ* 2, 370. 395. 426. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202. *Bruckner* 113. *KZ* 51, 230. *Vasmer* 351. *Trautmann* 54. *WP* 1, 775. Lane, *Language* 9, 268-270. Fraenkel, *Gioita* 4, 21-49. Lohmann, *KZ* 58, 208. Uhlenbeck, *PBB* 26, 573. Matzenauer, *LP* 7, 42-43. Zubatý, *ASPh* 16, 389-390. Lewy, *ZSPH* 1, 415-416. *NJ* 1, 29.

dikjarati, -*ām* pf. (Perast) prema impf. *dikjaravat*, -*kjārāvām* (Dubrovnik, Cavtat) »iskazivati ljubav«. Od tal. (tosk.) *dichiarare*, denominai lat. *declarare*, od prefiksa *de-* > tal. *di-* i pridjeva *darus* > *chiaro*. Ovamo internacionalno prema njem. -*ieren deklarirati*, *deklariram* »očitovati«.

Lit.: *DEI* 1289. *REW** 1693.

dikila f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *dikila* (Tivat, Lastva, Boka) »sprava sa dva roga na jednu stranu, na drugu tupu za kopanje zemlje«. Nalazi se u stcslav. *dikela* (1685.), arb. *dhikal*, *dikel* (Ulcinj). Od gr. δίκηλα. Upór. prevedenicu (calque) *objetelica* (od *oba* = gr. *Si-*, koje v. u *diple*).

Lit.: *Miklošič* 46. Isti, *Lex*. 161. *SEW* 1, 199. *GM* 85. *Pascu* 2, 534. *Vasmer*, *GL* 53.

dilbágija f (Vuk, Petranović, narodna pjesma) »srebrna kutija«. Tumačenje postanja nejasno. Pomišlja se na složenicu od tur. *tel* »zlatna žica« i *bag* »trak, uzao, zavežljaj« ili

baga »kora u kornjače«. Tur. *tel* živi kao posuđenica u Bosni u izrazu *udariti u tel* »brzovati«. Taj turcizam ne mijenja *e* > *i*.

Lit.: *ARj* 2, 396.

dilber (Vuk) = *dilber*, gen. -*era* (Kosmet), indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *s dilber-Iljom*, Vuk 1, 477), kao imenica m i f »sinonim: 1° dragan, 2° lijep, mio«. Odatle: deminutivi na -*Sic dilberčić*, na -*če dilberce* n prema *dilberka* f = *dilberika* = *dilberka* f (Kosmet) »ljepotica«, u Prilužu (Kosmet) s tur. deminutivnim sufiksom *dilberdžika* f = sa -*nica dilbernica* f. U narodnoj pjesmi odatle pridjev: *Ej Nedjeljo, mori dilbero* \ Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka od *dil* »srce« i od prezentske osnove *bar* od glagola *hurdan* »nositi« > tur. *dilber* »lijep«) iz oblasti sentimentalnog života (tip *sevдах*) : bug. *dilber*, arb. *dilbér*. Kurelac ima još složenicu za ime konja *dildaş*, od perz. *dil* i tur. *daş* »drug, a Elezović iz Kosmeta *dildađe*, gen. -*eta* n »ženska vezoglava«, od prez. *dil* i *dade* qd *dašten* »dati« (perzijski glagol je u prasadstvu s našim *dati*). U Vukovim pjesmama ima još tur. složenica s našim sufiksom -*ica*: *dilkušica* = *delkušica* kao epitet za *ptica* = *denkušica* (s disimilacijom dentala *d-l* > *d-n*, isto tako epitet). Drugi je dio tur. *kuş* »ptica«, tur. *dilkuş* »ptica od srca, duše, koja razveseljuje«. Promjena *i* > *e* nije jasna. Ovamo idea *dilum* m (Trebinje, Hercegovina) »kruška«, upravo »moje srce«, obrazovano kao *džanum* »dušo«.

Lit.: *ARj* 2, 396. 397. *Mladenov* 127. *GM* 460. *Lokotsch* 519. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 200.

dilcik m (Vuk, narodna pjesma) = *divčik* (Vuk, narodna pjesma) »1° motka na preslici na kojoj stoji bašluk (v.), 2° jezičac na kantar«.

Lit.: *ARj* 2, 396-7.

dilendžija m »sinonim: prosjak«. Balkanski turcizam (tur. *dilend*): čine. *dilingi* »mendiant, gueux«.

Lit.: *Elezović* 2, 507. *Pascu* 2, 130., br. 413.

dim m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *dim*, gen. *dima* (Kosmet), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba »fumus (s kojim je u prasadstvu)«. Odatle: stari pridjev na -*bn diman*, poimeničen s -*ica*, -*ina dimnica* f (Vuk, Kosmet) = *d'ivnica* (17. v., *vn* < *mn* kao *vnogo* za *mnogo*) »vrst poreza, bir vladikama« = *dimnina*; sa -*jak* (v.) i -*ih*

(v.): *dimnjak* = *dimljak* (17. v., narodna pjesma) = *dlnmik* m »sinonim: odžak«, odatle radna imenica na -*jar* (neologizam) *dimnjačar*, gen. -*ára* m »sinonim: odžučar« i apstraktum *dimnjačarina* f; na -*jača* i -*avica*: *dimnjača* = *dimnjavica* f »biljka fumaria officinalis«. Još postoje pridjevi na -*ast dlmast* (18. v., Dubrovnik) i na -*ljiv dimljiv* (17. v.) (*ra-*) = *dimnjiv* (Stulić, *mij* > *mfj*) koji je zamijenio stari *diman*. Složenica: *dimòpija* m (Srbija). Denominal na -*iti*: impf, *dimiti* (iz-, za-) prema, pf. *dimmuti*, -*em* i *izdimljivati*, -*dimljivār*h; pf. *zdimiti* (Piva-Drobnjak) »metafora tipa *odmagliti*: daleko otići nekuda naglo«. Vokal *r* je nastao iz ы (rus. *dym*) < ie. *u* koji se nalazi u lit. *dūmai* »dim«, lot. *dumi*, sprus. *dumis*. Srodno je s gr. θυμός »duh«, odatle gr. θυμίαμα > *tamjan* (v.). Za dalju vezu v. *dah*, *duša*, *duti* s kojim pravi leksikologijsku porodicu u etimološkom smislu. Ie. je korijen prijevod od **dheu-* s formantom -*m* < ie. **dhu-mo-*s. Prvobitno je značenje »ono što isparivanjem poprima veliki opseg«.

Lit.: *ARj* 2, 398. 426. 4, 157. *Miklošič* 54. *SEW* 1, 250. *Bruckner* 106. *Vasmer* 385. *Mladenov* 127. *Trautmann* 62. i sl. *WP* \, 836. *Boisacq** 356. *Brugmann*, *IF* 32, 322. van Wijk, *IP* 24, 34. *KZ* 37, 310. i sl. *GM* 92-93. *Lalević*, *NJ* 5, 19-22.

dimije, gen. *dimija* f. pl. = *dimlije*, gen. *dimlijā* = *dimit* m (Vuk, Miličević) = *demije*, gen. *demijā* (Vuk, Crna Gora) = *dernije* pored *dimije* (Kosmet, *od doka*, *basme*, *džanfeza*, *jūmbasme*, *kutnije* itd.) »turske široke gaće (v.), čakšire, salvare od modroga platna ili od svile«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *dimi* »Barchent, dicker Wollstoff« < gr. složenica δίμτρος od *di* »dva« i *μτρος* »konac«, upravo »tkivo od dva konca«, odatle *dimit*, upor. *aksamit*, v.) iz oblasti odijevanja: rum. *dimie*, bug. *dimija* »weisser ungewalkter Stoff, breite Hose daraus«, arb. *dimi* f. (Skadar). Suglasnik / u *dimlije* ne nalazi se u turskom. Došao je kod nas u turcizam možda unakrštanjem s *dimije* (v.); *e* pored *r* nije jasno.

Lit.: *ARj* 2, 336. 399. 401. *Elezović* 1, 130. 137. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 521. *GM* 67.

Dimitrije m (13. v., Vuk) = *Dimitrija* (Vuk), pridjev *Dimitrijin*, = *Dimitar* (odbacivanjem sufiksa -*ius* < -*ióg*), pridjev *Dimitrov*, odatle sa brojnim hipokoristicima *Dima* — *Dinto* (14. v.), odatle prezime *Dimović* (podrijetlom cincarsko), na -*oje Dimoje* (14. v.), na -*šaj-šo Dimio* (narodna pjesma). Vokal *i* za-

mjenjuje gr. η μ Δημήτριος, solunski svetac koji se štovao i u Sirmiumu, odatle naziv crkve i naselja uz nju *Dimitrovi* (15. v.), danas *Mitrovica*, tketik *mitrovački*. Lat. *e* pred labijalom postaje *o* *Domitar*, gen. -*tra* (čakavski, 15. v.), odatle toponim *Domitrovac*, prezime *Domitrović*. Ovamo ide *Dumitar*, gen. -*tra* (nije potvrđeno gdje se govori), također prezime. Vokal *e* u protonici daje ḡ i ispada u *Dmitrije* (13. i 14. v.) = *Dm'itar*, gen. -*tra* (13. v.), pridjev *Dmitrov* (13. v.), hipokoristici na -*osin* (tip *Milašin*, *kumasin*) *Dmitrašin*, augmentativ *Dmitrešilo* (Lika). Sa *dm* > *gm* *Gmitar*, gen. -*tra* (Srbija). Suglasnik *r* iz početka prenosi se u suglasničku grupu *Drmitar*, gen. -*tra* (14. i 15. v.). Istra, prvotisač glagolskog brevijara, 1491.). Rijetka početna grupa *dm* oblaškava se u *m*: *Mitar*, gen. -*tra* (Vuk). Odatle brojni hipokoristici *Mitre*, gen. -*eta* (Vodice, nadimak, narodna pjesma), *Mito* = *Mita* m (Vuk) prema f *Mitra*, *Mitrana*, *Mitro*, pridjev *Mitrov*, poimeničen na -*ica Mitrovica* »\° toponim, 2° žena Mitrova, 3° biljka geum urbanum (Gospić)«, proširen na -*bsk mitrovski* (mjesec) »listopad, oktobar«, poimeničen na -*jak mitrovštak* »čovjek kojemu je krsno ime na Mitrov dan«; prezimena *Mitrić*, *Mitraiević*, *Mitrašinović*, *Mitrović* upućuju na nepotvrđene hipokoristike *Mitraš, *Mitrašin, *Mittrin. Bizantinski svetac obilno je potvrđen i u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Ovo je ime nosio i kralj Zvonimir. Postoji i toponim na -*anum* iz rimskog doba *Dumidrana* < *Demetriana* (Boka).

Lit.: *ARj* 2, 213, 415. 784. 886. 3, 213. 6, 775. 778. 779. Ribarić, *SDZb* 9, 168. Jireček, *Romanen* 1, 60. 67. 2, 32. 33. Skok, *ZRPh* 54, 202. *Stefanie*, *Rad* 285, 90.

dīn m (narodna pjesma) »sinonim: vjera, islamska religija«. Odatle s turskom postpozicijom -*siḡ* »bez«: *dinsuzfiri* / *dimsuz-* (18. v.) »nevjernik«. Složenice: *dindušmanin* (narodna pjesma) »zaklet neprijatelj«, v. *dušman* zbog drugog dijela složenice; *dmjarlija* f »turska kapa, fes«, epitet za *kapa*, od tur. *din* + *jar* + *li* »prijatelj vjere«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *din*) iz oblasti islama.

Lit.: *ARj* 2, 402. 404.

dinar m, gen. -*ára* (Perast, bug.) = *dinar* (14. v.) »1° srebrn novac (historijski spomenici), 2° novac manje vrijednosti, mjeden novac, 3° novac uopće (15. v., Marulić)«. Deminutivi na -*ič dinarii* (M. Držić), *dinaric*

(18. v., Dubrovnik). Radna imenica na *-nik* *dinamik* (16. v., Dubrovnik) »mjenjač«. Nalazi se već u stoslav. (Supr.), slov. *denár* »novac uopće« i u romanskim jezicima. Vokal *i* mjesto lat. $\xi = \eta$ u istočnim krajevima upućuje na bizantinsko vrelo $\delta\eta\nu\alpha\rho\iota\omicron\nu < \text{lat. poimeničen pridjev na } -arius \text{ od } \delta\eta\eta\iota \text{ (distributiv od } \textit{decern}$, v. *Dicmo*) *denarius* (se. *nummus*). Oblik na *e* slov. *denár* = *denar* (Lastovo, pored *dinari*) kao *e > b* u protonici upućuje na romansko vrelo *dnār* m (Dubrovnik, Zore, slov.) — *dnār* (Vodice) = *dnara í* (Nalješković) »beči«. Upor. arb. *danar* (asimilacija *e-a > a-a*).

Lit.: ARj 2, 402. 474. Ribarić, SDZb 9, 131. Oblak, ASPH 16, § 30, p. 442. Pletersnik I, 141. Miklošič 46. SEW I, 200. Sturm, ČSJK 6, 72. REW* 2553. DEI 1246. Korsch, ASPH 9, 497. GM 61.

dinigla f (Vuk, Dalmacija; Krtole, Risan, Kostajnica, Bijela) = *dinigla* (Lastva, Tivat, Lepetane, Stoliv) = *dinijgla* (Perast, Lastva) = *dinigla* (Dobrota) = *dilingla* (Lastva) = *gittinga* (stari ljudi u Lastvi) = *gnigla* (Perast) = *glinga* (Kotor, Ljuta, Dobrota) = *gnijgla*, gen. pi. *gnijgāla* (Prčanj, Muo, Stoliv) = *gnijgla* (Dobrota), bokeljski naziv koji osjetljivo varira u pojedinim mjestima za ribu *orada* (< *aurata*) = *lovrata* (v.). Fonetsko variranje između *d* i *g* u početnom slogu sjeća na krč.-rom. *denakle* i *dencco* pored *zenoča*, istrom, u Galežanu, južno-tal. *dinocchiu*, prov. *denolh* < vlat. *genuculum*, deminutiv od *genu* prema Mlat. deminutivu *geniculum* > port. *gelhas*. Bokeljski naziv, koji je zacijelo dalm.-rom. leksički ostatak, poklapa se fonetski potpuno sa kllat. *geniculum* sa *kl > gl* kao u *ricaglo* < *rete j aculim*, ali nema nigdje potvrda da se tom kllat. riječi nazivala *lovrata*. Daleka paralela je doduše naš naziv *podlanica* »kao po dlana«. Prema toj paraleli moglo bi se tumačiti da je *lovrata* nazvana »kao ljudsko koljeno«. Semantički problem ostaje prema tome neriješen.

Lit.: ARj 2, 404. Rešetar, Štok. 233. Ive 128. REW*. DEI 1811.

dinka f (Srijem) = *dinjka* (Vuk, Srijem, Slavonija) = *plovdinka* (Srbija) »sinonimi: niševčica (Srbija) = lisičica (Srbija) = kraljevina (Zagreb) = brina (ŽK), vrsta grožđa«. Postanjem od bug. *Plovdin* = *Plovdiv* < tracki *Pulpudeva* = gr. *Philippopolis* > tur. *Filibe*, kako pokazuje oblik *plovdinka*, odakle ispuštanjem prvoga sloga jer se identificirao s *ploviti*, *plovka* »patka«, s riječima koje nisu

pristajale značenju. I u madž. *dinka*, prema Gombocz-Melichu od *dinja*, što ne može biti.

Lit.: ARj 2, 405. Gombocz-Melich 1359.

dinja f »sinonim: pipun (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ica* *dinjica* f (17. v.), na *-če*, gen. *-četa* *dinjče*, pl. *dinjčići* (Kosmet), radna imenica da *-ar* *dinjār* (Stulić), pridjevi na *-ski* *dinjški*, na *-av* *dinjāv* »tumidus« (prema Miklošiču hrv.). Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima. Madžari posuđiše *dinnye*. Ide u istu kulturnu sferu kao *tikva* (v.), *ugorak* (v.) i *lubénica* (v.). Te su biljke došle u slavenske jezike još u praslavensko doba iz Azije; i ja nastao iz bi(polj. *dynia*, rus. *dynja*). Dovodi se u vezu s *duti* (v.), s lat. *cydonia* (odlatle *dunja*, v.), s glasovnom promjenom kao u *Scardano* > *Skradin* i *Bononia* > *Braimn*, danas *Vidin*, sa srlat. *tunna* i mandžurskom riječi *dungga(ri)* »lubénica«.

Lit.: ARj 2, 404. Elezović 1, 138. Mladenov 128. Miklošič 55. 421. SEW I, 250. Bruckner 106. Vasmer 385. i sl. Gombocz-Melich 1359.

dio (15. v.), *dijel* (čakavski *dil*; *del* ŽK), gen. *dijela* ili *dijela m* (Vuk) = *deja* (Kosmet) »1° pars, 2° sinonim: brdo (v.), glavica (v.), mons, collis, 3° (Kosmet) proplanak, terasa, uzdignuto i ocedno mjesto sela, potes, 4° (Srbija, Miličević) rebro poduže kose koja se među dvije padine spušta, 5° (u historijskim spomenicima 13. v. vrlo često) termin pri označavanju granica«. Značenja 2°—5° razviše se na isti način kao i značenja riječi *gora* (v.). Gore su također dijelile teritorije i označivale granice. I zemljišta, koja su se dijeljenjem davala na obradu, nalazila su se na brdima. Zbog toga se značenje riječi stoslav. *delt* suzilo po zakonu sinogdohe. U istom značenju posuđiše Rumunji *deal*. U tom je značenju *dèh* »collis, mons« u oba jezika čest toponim. Ali to značenje, ograničeno na istočne krajeve, nije prodrlo ni u književni ni u saobraćajni jezik, koji se na njemu osniva. Uporediti se može s razvitkom značenja lat. *quadras* u rum. *codru* gdje znači »šuma«. Odatle: pridjev na *-bn* *aebnō* samo u starom jeziku »gorski (npr. *~put*)«. Poimeničen je s *-ica*: *Delnice* (Gorski kotar), čest toponim, a i u općoj riječi (apelativu) *dionica* f »1° dio zemlje koji pripada jednom gospodaru (poljoprivredni termin), 2° akcija u trgovačkom jeziku (novije značenje), 3° kao femininum radne imenice prema maskulinumu *dionik*, gen. *-nika* (15. v.),

s akcenatskom varijacijom zbog homonimije prema (*su*)*dionik* od *djelo* (v.)«. Odatle apstraktum na *-stvo*: *dioništvo* n. Pridjev *dijèlan* ne postoji u književnom jeziku i bez potrebe je jekavizirati ga i akcentuirati prema štokavskom kako se čini u ARj. Deminutivi su na *-tk*, *-ič* i *-čto*: *dijelak*, gen. *dijelka* ili *dioka* m (Vuk, 14. v.) = *delak*, gen. *délka* (ŽK), *dijelio* m i *dijelčić* m. Prilozi: *djèlimice* (Ljubiša) = *djelomice* (Dubrovnik), oboje u današnjem književnom jeziku. Stari praslavenski denomina (faktitiv) na *-iti*: *impf*, *dijeliti*, *dijelim* (Vuk) (*iz-*, *o-*, *ot-*, *opre-*, *po-*, *raž-*, *raspo-*) prema iterativu *dijèljati* (Dubrovčani) (*iz-*, *raž-*, 16. v.), *razdjel'avati*, *-Nevati*, *-ljivati*, *-djèljujēm*. Odatle postverbali *odjel* (upor. rus. *otdél'*), odatle noviji određeni pridjev *odjelni* i *razdio*, gen. *razdjela* pored *raž-* *I razdijel* (Vuk, Crmnića, Crna Gora, upor. rus. *razdél'*) m i f (jedanput, Lastrić) pored *razdjela f*; sa *-tk* *razdjelak*, gen. *razdjelka* pored *razioka* = *razdèljak*, gen. *dèljka* (Kosmet) »Haarscheide«. Ovamo još imenica na *-jak*: *odeljak* m (Kosmet) »član porodice koji nije u zadruzi«. Odatle pridjev *razdèlan*, *razdèlna* = *razdiona*, poimeničen *razdionik* m (Srednja Slavonija). Apstraktum od *dijeliti* je na *-ba*: *dioba* f (18. v.) = *delōba* (ŽK, *-oba* prema *tegoba*) »dijeljenje« = *dèlba* (Kosmet) »daća, dijeljenje za dušu«. Također bug. *dèlba*. Prema *dioba* obrazovana je i *razdjelba* ~ *razdilba* (ikavski) = *razdioha*. Također slov. i bug. ako i nije stara riječ. Pridjev na *-jiv* (*ne*)*dje-ljiv* čest je u današnjem književnom jeziku; radne imenice na *-ac* i na *-telj*: *dijelac*, gen. *dijelca* i *dioca* (15. v., hrv.-kajk., kod Barakovića je to deminutiv) i *djelitelj* m (17. i 18. v.), danas matematički termin. Na *-džija*: *djelà-džija* m (Vuk, narodna pjesma). U književni je jezik prodrla stara prefiksna složenica *predjel* (Vuk) = *predio*, gen. *predjela* = *prijedjel* (BI) »kraj« < *pred-delb* »1° teren pred brdom, glavicom (prema značenju 2°—5°), 2° Engpass, 3° sinonim: kraj«. Upor. toponim *Predil* u Alpama i rus. *predel* »Grenze«. I ta složenica u vezi je sa starijim razgraničavanjem. I Rumunji je posuđiše kao toponim *Predeal*. Riječ *predea* se označuje bez potrebe kao rusizam. Oblik *bezdjelak* od sintagme *bez dijela* posuđiše Arbanasi: *bexhdile* f.

Vokal *e > ije*, *e*, *e* je nastao iz diftonga *ai*, lit. *dailšti*, *dailā* »dijeliti«, got. *dails*, *dailjan*. Postoji i mišljenje (Hirt) da je posuđenica iz germanskoga, ali to ne mora biti; *dijel* i *dijeliti* su ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog od ie. korijena **dā(f)* ili **dhai-*

od koje i današnji nvnjem. *Teil* i *teilen*, jedna od baltoslavenskih i germanskih usporednica kao prastari termin za dijeljenje plijena i zemlje.

Lit.: ARj 2, 386. 405. 409. 439. 440. 446. 4. 156. BI 2, 174. Elezović 1, 17. 129. 162. Miklošič '45. SEW 195. Bruckner 108. Vasmer 337. Mladenov 157. Trautmann 43. WP 1, 811. Hirt, PBB 23, 332. Buga, RFV 67, 232. i sl. Wood, MLN 21, 39-42. GM 34 DLR s. v. Bélie, NJ 1, 66. NJI, 148.

Dionisije m = *Deonosie* (gen., prvotiska, glagoljskog kalendat 1491) = *Dijanišb* (~ *Ruhojevikk*, dečanski hrisovulj) = **Danješ* prema prezimenu *Danješić*. [Od gr. > lat. $\Delta\iota\omicron\nu\sigma\iota\omicron\varsigma$ = *Dionysius* (*Dionysius Helie*, Split, 1397)].

Lit.: ARj 2, 384. 338. GISUD 2,12. 48. 100. Stefanie, Rad 285, 90. Jireček, Romanen 2, 33.

diple f pl., gen. *dīpālā* (*pl.teo gusle, gödije*) = (stari f. pl.) *dipli* = *dipla* n. pl. (jedna potvrda) = (sa umetnutim ot pred labijalom) *dimpli* f pl. (16. v., jedna potvrda) »dvojnica (prevedenica, calque), Dudelsack, Doppelpfeife«. Radna imenica na *-as* *diplaš*. Nalazi se još u slov. *diple* pored *dibla* »Sackpfeife«, rum. *diplă*, *diplasa*, a *dipli* u oba jezika iz hrv.-srp. Denominal na *-iti* *dīpliti*, *-im* impf. (18. v.) »1° svirati u diple, 2° (pejorativne metafore) besposličiti (Lika)«, *nādipliti se*, *-im* (Hercegovina, narodna pjesma, Bosna) »dobro se najesti ili napiti sek«. U sing. *dipla* f (14. v.) »crkvena haljina«. Bug. *dipla* »Falte«. Balkanski grecizam: ngr. $\delta\iota\pi\lambda\alpha$ »pallium duplicatura, Falte, Doppelpfeife« (arb. *dulpëknj* je unakrštenje s lat. *duplus*). Izvor je gr. pridjev $\delta\iota\pi\lambda\omicron\varsigma$ = lat. *duplus*, *duplex*.

Lit.: ARj 2, 402. 412. 7, 272. Pletersnik I, 137. 138. Weigand, JbRI 17-18, 111-112. (cf. RSI 6,342). Miklošič 46. SEW I, 201. Mladenov 128. 77. GM 77. Vasmer, GL 53.

direk m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Bosna i Hercegovina, Kosmet s gen. *direkă*) = *durèk* (Srbica, *i > u* kao u *divar* pored *duvar*, v.) »sinonim: stup ili stub od drveta ili kamena koji nešto nosi ili se na nj oslanja«. Odatle na *-lija* (v.) *dirèklija* f (Vuk) »španjolski talir na kojem su dva stupak«. U Kosmetu je *direkli* = *direklija* indeklinabilni pridjev kao prvi dio složenica s imenicama *platno* (Peć) »platno koje ima pruge od drukčije pređe, te izgleda šareno« i *pregljača* »vrst tkanja opregače i veza«. U ovim složenicama prvi je elemenat uzet metaforički. Na *-ac*: *direkăč*,

gen. *-áča* (Vuk, Risan). Balkanski turcizma (tur. *direk* »kolac, stup«, obrazovan s pomoću sufiksa *-ek* od korijena *tir-* »naslon«, upor. isti sufiks u *burek, jatak* itd.): rum. *dire* »Wagengastell«, *direchie* »Säulengang«, bug., arb. *direk*, ngr. *ντερέκι*.

Lit.: *ARj* 2, 414. *Elezović* 1, 138. *Miletić, SDZb* 9, 268. *Lokotsch* 522. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202. *Mladenov* 67.

dirindžiti, *-Im* impf. (Vuk, Vojvodina) »lijeno besposleno živjeti« = *dirindžit* pored *dirindžat*, *-am* (Kosmet) »argatovati, služiti«. *ARj* predlaže kao etimom perz. > tur. *derim* »skitalica« rašireno s tur. *-ci*. Ali nigdje nije potvrđeno *dirindžija*. [*der* *derene* < perz. *der rang* »u mucu, na mucu«].

Lit.: *ARj* 2, 414. *Elezović* 1, 139. Škaljić" 219.

dis m (1348., u naslovu carskom) »zapad (u koji ide Arbanija i Primorje)« = (prema novogrčkom sa *-ja* kao *čefalija*) *disija* (1348.). Od gr. *δύσις*, ngr. *δύσι* »isto«.

Lit.: *ARj* 2, 415. *Vasmer, GL* 53.

diskos m (1441., crkveni termin pravoslavaca) »zdjela, tanjur, u koji se polaže proskura«. Religiozni grecizam. Od *δίσκος* > lat. *discus* > tal. *desco* »1° sto, 2° klupa«, stvnjem. *tisk*, nvnmjem. *Tisch*. U franko-prov. *desça* »plat, panier large et peu profond, corbeille«, katal. *desca* »zdjela«. Femininum je nastao analogijski prema *tabula* i *scutella*. Upor. logud. *discuedda* (unakrštenje od *discus* + *scutella*). Kao u germanske jezike, u keltski i u berberski što je grčka riječ, koja je egejskog podrijetla, ušla u vulgarno-latinskom obliku, tako je ušla i u slavine, s tom razlikom, što je u pomenute jezike ušla kao maskulinum, a u slavine kao femininum. Nema je u baltičkoj grupi. Vlat. *e* > *b* > *ɔ* (prijevoj zbog dočeto *-a*, upor. *grikt*, upor. i berbersko *duscu* < *discus*) > *a* nalazi se u *daska* f = (sa *s* > *c*) *đačka* (Mikalja: *đačka od lađe* »madir«) = *daska* (čakavski, gen. pl. *dašak* = *dašak*, Hvar, Brusje) = *doska* (Brkini) = *diska* (Javorje, Podgrad, Podpeć) »tabula, Brett« = slov. *deskà* = bug. *daska*, iz panonsko-slavenskog madž. *deszka*. Sa umukivanjem *b* > *0*: *ska* pored *cka* (Ranjina, Hektorović, Kašić; na *sci* 1520, Zbornik, upor. *cklò* < *stbklo*). Deminutivi na *-ica* *dašica* pored *daščica* (16. v.) = *hica* (Vuk, Potomje, jugozapadni krajevi) »1° mala daska, 2° stolić, 3° dio samara, 4° štica (Vuk), Abc-tafel«, dvostruki deminutiv *sličica* (Crna Gora). Denominal *štičiti ladu* »Otkivati je šticom«.

Augmentativ na *-jur* + *-ina* *daščurina* (Pavlinović). Pridjev na *-bn* > *-an* *daščan* (Srbija). Na *-jara* *daščara* f (Vuk) »koliba od dasaka«. Na *-jak* *daščak*, gen. *-aka* (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj plosan poput daske«. Na *-ar* < *-arius* *daskar* (čakavci, Jače). I u slavinama *daska* ima i značenje »sto« kao i u germanskome, samo je to značenje potisnuto od *stoh* > madž. *asztal* i u slov. *miza* < lat. *mensa*. Sveslavensku značenje »Brett« i prvobitno poklapa se sa latinskim vojničkim terminom *discus* »Wurfscheibe«. Ne može biti posudnica iz germanskoga, kako misli Bernerker. U kasnom latinitetu (9. i 10. v.) *discus* znači »1° piatto tondo, 2° tavola rotonda, sto«. Prvobitni *sto* je bila *daska* na podu. Sveslavenska (možda i praslavenska) posudnica potječe iz vojničkog latiniteta na limesu donjeg Dunava. Mjesto latinskog akcenta nije očuvano, nego je pomaknuto na dočeto *-a*. To pomicanje objašnjava se što je *discus* ušao u shemu akcenta određenih pridjeva na *-bšk*. Upor. je *bome slatka* (se. *ripa*). Od semantičkih varijanta treba spomenuti izričaj *fäli mu daska u glavi* »lud je«, koja se nalazi i u tur. *bir tahta eksik* u istom značenju.

Lit.: *ARj* 1, 814. 2, 217. 286. 415. *Pleteršnik* 1, 123. *Ribarić, SDZb* 9, 8. 106. *Hraste, JF* 6, 196. *Miklošič* 54. *SEW* 1, 246. *Holub-Kopečny* 99. *Bruckner* 88. *Mladenov* 156. *Gombocz-Melich* 1332. *Wartburg, FEW* s. v. *ZRPh* 47, 577. *Skok, Slávja* 15, 187., br. 76. *REW** 2664. *DEI* 1259, 1329.

disperau (Dubrovnik, Cavtat), pridjev, upravo part. perf. pas., »žalostan«. Od tal. *disperato*, part. perf. od *disperare* < lat. *desperare*, prefiks *de-* i *sperare*. Latinizam *dešperatan* (Zagreb), apstraktum na *-io* *desperacija* f < lat. *desperātiō*. Bez prefiksa *desstèr anca* f (Dubrovnik, Marin Držić, Potomje) = *sper anca* (Rab) »nada, uzdanje«, apstraktum na *-ia* od part. prez. *sperans*, gen. *-tis*, vlat. *sperantia*, koje je zamijenilo klat. *spes*.

Lit.: *ARj* 2, 357. *Kušar, Rad* 118, 24. *REW** 8141. *DEI* 1347..

dispònjat, *-am* (Dubrovnik, prema tal. prezentu na *-io* *disponio). Na njem. *-ieren* > *-irati* *disponirati*, *-paniram*. Odatle apstraktum na *-itio* > *-ičija* *dispozicija* od part. perf. *dispositus*. Od lat. > tal. *disponere*, *disporre* (prefiks *dis-* i *panere*). Od part. prez. na *-ens*, gen. *-tis* radna imenica *disponent* m (bankarski termin).

Lit.: *Zore, Tuđ.* 7.

distonān, pridjev (Dubrovnik, Cavtat) »bez sluha«. [Od tal. *distonare*], upor. lat. *extonare*.

Lit.: *REW** 3092. *DEI* 1358.

dišer (Vuk, narodna pjesma), uzvik, sinonim »na polje«, indeklinabilni pridjev kao epitet uz *avlija* (Pjevanija crnogorska). Odatle denominal na gr. *-isati* (tip. *siktèrisati*): impf. *dišerisati*, *-šern* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dişan* »draussen, Aussenseite«): bug. *dišaravlija*.

Lit.: *ARj* 2, 415. *Mladenov* 128.

dišipuo, gen. *-ula* m (15.—18. v., Marulić, akcenat Budmanijev) »učenik«. Od tal. *discé-polo*, *discipolo* (16. v.) < lat. *discipulus*, radna imenica na *-ulus* od *discere*. Arb. *dīstepul*. Odatle apstrakt na lat. *-ina* *dišiplina* f (Marulić, 15.—18.V.), denominal na *-ati* *dišiplinatti*, *-am* (16. v.) prema impf, na *-va-* *dišiplinavati* (17. v.). Latinizam je *disciplina* f (17. v.) »1° bič kojim se kršćanski asketi sami za pokoru biju, 2° stega«.

Lit.: *ARj* 2, 416. *REW** 2658. *DEI* 1327. 1329. *GM* 68.

diskui m (Korčula) »sin, dijete, koje ne uči, ne radi, neposlušan«. Od tal. pridjeva *discolo* (14. v.) < lat. *dyscolus* < gr. *δύσκολος* »neobuzdan«, složenica od gr. prefiksa *δύσ-* i *-κολος* kao u *εύκολος* (čju »dobar«).

Lit.: *REW** 2813. *DEI* 1330.

ditam m (17. i 18. v.) »jasenak«. Od tal. *dittamo* (14. v.) < lat. *dictamnus* < gr. *δίτταμο*, prema Battistiju egejska riječ prema nazivu brda *Δίττη* na Kreti.

Lit.: *ARj* 2, 416. *DEI* 2, 416.

div, pl. *divovi* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gigan(a)t (evropska tuđica)«. Iz narodne pjesme ušla je ova riječ u književni jezik. Odatle: hipokristik *divo* m (narodna pripovijetka), pridjev na *-ski*, *-ovski* (složeni sufiks prema pluralu *divovi*): *divskî* (""*Starješina*, Vuk), *divovski*, deminutiv na *-če* *divče* n (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dēv*, u prasrodstvu s *deus* < ie. *deh₂us, > tur. *div* »1° demon, vrag, zao duh, 2° gigan(a)t« /ovo posljednje značenje razvilo se u turskom): bug. *div*, arb. *dif* *-vi*. Femininum bi mogao biti bug. *diva* f i *samodiva* f »zla vila, diva« f (Kosmet),

ali ovdje može biti i poimeničen slavenski pridjev *divb*. Ovamo još *divánija* m (Vuk) »suludak« = *divamja* pored *divanija* (Kosmet) »pomalo nepametna, pomalo divalja« od perz. pridjeva *dēvāna* > tur. *divane* »lud, budala«. To je također balkanski turcizam istog podrijetla iz oblasti čovječjih svojstava, prijevoga (tip *budala*): bug. *divane*. Turski dočetak *-é* zamijenjen je s *-ija* zacijelo prema *dihanija* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 418. 420. 426. *Elezović* 1, 134. *Lokotsch* 509. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202. *GM* 66. *Boisacqs* 189-190. *Korsch, ASPH* 9, 497.

divan', *divna* (Vuk, 13. v.), pridjev, »sinonim: prekrasan«, praslavenska je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-bn* od stoslav. *divi* »θαύμα, čudo«, bug. *diven*, češ. *divný*, polj. *dziwny*, rus. *divný* j itd. Odatle: prilog *divno* pored *dimno* s *vn* > *mn*. Stara slavenska imenica *ai* ɔ propala je u hrv.-srp. zbog homonimije s *div* »gigan(a)t« (v.). Pridjev *div*, potvrđen u značenju »divan« samo jedanput u 16. v., morao je propasti također zbog istog razloga budući da je postojao kod nas nekada i pridjev *div* u značenju »divlja« (v.). Pridjevu *divan* nije prijetila nikakva homonimija i zato se očuvao jer je od *div* »gigant« moguć samo pridjev na *-ov* (upor. *divovski*), ne na *-bn*. Od slabo potvrđenog pridjeva *div* stvoren je ipak apstraktum na *-ota* / *-oca*: *divota* f (Vuk, 18. v.) = *divoča* (16. v.). Ta izvedenica dokazuje da je i pridjev *div* = *divan* nekada zaista postojao. Denominal (faktiv) je od nestale imenice *ai* ɔ: *diviti se*, *dinim* »sinonim: čuditi se«, što dokazuje da je ova praslavenska riječ postojala nekada i u hrv.-srp.; *diviti se* je također sveslavenska riječ iz praslavenskog doba kao i pridjev *divan*. Značenje »lijep« ovog pridjeva razvilo se iz značenja »čudo« kao lat. *mirus* i *mirabilis* od *mirare* »gledati«. Ali prvobitno značenje pridjeva bilo je u hrv.-srp. »čudan > čemu se čovjek mora čuditi«. Osnova *div-* ide u balto-slavensku jezičnu zajednicu, upor. istočno-lit. *deivoti* »opažati zvijezde«. Slično značenje ima češ. *diviti se* »opažati, gledati (uopće)«. Praslav. *divi* odgovara u baltičkoj grupi: *dievas* »bog«, *deivē* »boginja«, lot. *dievs* »bog«, stprus. *deivās*, odatle lit. denominal *dievotis* »zak'inje se«, lat. *deus* = sanskr. *dēvāh*, avesta *daēva* »idol, demon, vrag« > perz. *dev* > tur. (naš turcizam) *div* »gigant (v.)«. Promjena značenja: lit. »bog« > slav. »čudo« dogodila se u praslavensko doba zbog toga što je kao terminus technicus za božanstvo

u praslavenskom već postojala druga riječ (v. *bog*). Stoga je baltoslavenska riječ *ai* ē morala biti specijalizirana po zakonu sinegdohe na »djelo božanstva > čudo«. Ie. korijen *dei »jasan, sjati se«, raširen s formantom wo; nalazi se još u *dan* (v.).

Lit.: ARj 2, 418. 420. 427. Miklošič 46. SEW 1, 202–203. Bruckner 114. Vasmer 351. Mladenov 127. WP 1, 774. Trautmann 50. Fraenkel, IF 49, 208. Meillet, RES 6, 167–168. Štrekelj, DAW 50, 13.

divan², gen. -ana m (Vuk, 17. v.) »1° tursko glavno vijeće > vijeće uopće, 2° kuća gdje se čini vijeće, 3° govor uopće (isti semantem i u *zbor*, *zboriti*, v.)«. Posljednje značenje *divan* (Lika) = *divân*, gen. *divana* (ŽK), odatle denominativ (faktiv) na -*iti* impf. *divaniti*, *divânim* (17. v.) = *divâmti* (ŽK) »razgovarati, govoriti«, s prefiksom *raz-* pf. *razdivaniti se*, -*divânim* (Lika, Vinkovci), deminutiv na -*kati* *divânkati*, -*âm* (Lika). Postoji i postverbal ž. r. *divâna*. U Kosmetu: *činiti sedî divân* »kaže se psetu kad se želi da ono seni« (prema tur. imperativu *divan dur* »mirmo« od tur. *durmak* »stajati ukočen i čekati zapovijed«). Pridjev na -*ski*: *divanski* (Vuk, Crna Gora) »na zboru«. Složenica s perz. *hane*: *divânâna* (18. y.) = *divanâna* (Kosmet) »čardak pred kućom zastrven prostirkom s jasticima uokolo gdje se ljeti sjedi; sinonimi: *slar* (v.) < tal. *solarium*, *doksat* (v.) i *čošak* (v.)«; naša složenica obrazovana prema turskom *divan-kabanica*. Ovamo i *divan-kula* pored *berdavan kula*, kao epitet sadrži perz. prijedlog *ber* »pos«, a · ne perz. *ber-de-wâm* »trajašan, stalan«, kako misli Daničić. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *divân* »savjet«, *divanhane*) iz oblasti građevinarstva i turske administracije: bug. *divan* »1° vijećanje, zbor, 2° vladin ured, 3° soba za goste«, *divanhana*, čine. *divane* f »cour ou conseil supérieur«, ngr. *ντιβάνι/διβ-*. Već u perzijskom značila je riječ *divan* »uredovnica« kao i na Balkanu. Ovo značenje prenijeli su križari u Evropu u značenju »carinarnica«. Došla je u tom značenju i u Dubrovnik, kao trgovački grad. Kod Vetranića *divâna* f ima to značenje. U tom značenju pokazuje u Dubrovniku α > o kao stare naše posudbenice: *divâna* (v.) Vezu dubrovačke *divane* (v.) sa zapadnoevropskim oblicima koji pokazuju promjenu *ǵ* > *u* (upor. *duvar* pored *divar*), utvrđuje ž. rod: tal. *doana*, danas *dogana* (s g za ukidanje hijata, upor. *ragunare* pored *radunare* i *raunare*), fr. *douane* »carina uopće«. U tom značenju

postoji *divâna* samo u Dubrovniku. U istočnim krajevima govorilo se nekada *đumrukana f* (v.) »carinarnica (danas tako općenito)«.

Lit.: ARj 1, 235. 2, 419. 426. Elezović 1, 134. 2, 506. Mladenov 127. SEW 1, 202. Pascu 2, 131., br. 420. Lokotsch 526. REW⁸ 2707. Korsch, ASPH 9, 498.

divertiškati se, -am (Dubrovnik, Cavtat, prema tal. prezentu *divertisco*) = *divertit se*, -im (Rab, prema tal. inf. *divertire*) »zabavljati se«. Od tal. *divertirsi* < lat. *divertere* (prefiks *dis-* i *vertere*).

Lit.: Budmani Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 18. 25. REW⁸ 2701. 9249. DEI 1366.

divin, učen pridjev (14. i 15. v., Ivančićev zbornik 23, 90 *ruka divina*) »božji«. Od tal. *divino* < lat. *divinus*. Od poimeničenog tal. *divino* m »profeta« denominal s prefiksom *in-*: *indivinat* pf. (Smokvica, Korčula) = *indivinati* (Potomje, Pelješac) = *i > e > o* pred labio-dentalom već u tal.) *indovinai* (Perast, Dubrovnik, Cavtat; objekt *pût*) »pogoditi«. U prilogu na *indivin* (Perast, Hercegovina) »na sreću, ne znajući kuda« < tal. *indovino*, *divinare* (in-). Ovamo ide iz crkvenog latinizata poimeničenja *a divinis* (se. *rebus, suspensia*).

Lit.: ARj 3, 837. REW⁸ 2704. DEI 1367.

divit m (Vuk, 18. v.) = *divit*, gen. -*ita* (Kosmet) »pero i mastilo u kutiji«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devât, davâtum* > tur. *divit*) iz oblasti pisma (tip *jazija*): bug., arb. (Skadar) *divit* »Schreibzeug«.

Lit.: ARj 1, 420. Elezović 1, 135. GM 68. Mladenov 127.

divizêrum in (Cres) »virvar«. Od lat. 3. 1. perf. pl. *diviserunt* iz biblijskog *diviserunt vestimenta mea*, što se pjeva iz »Muke Isusove« na Veliki petak, od *dividere* »razdijeliti« (prefiks *dis-* i ie. korijen *vid-*, koji ne postoji u lat. kao samostalan glagol). Poimeničen lat. gerund *dividenda* f (bankarski termin). Poimeničen part. perf. *divisa* > *devîza* < fr. *devise* »1° lozinka, 2° strana novčanica«. Apstraktum na -*io* *divisto*, gen. -*niš* > *divizija* f (vojnički termin), pridjev *divizijski*, na -*ar* *divizionar*, gen. -*âra*.

Lit.: Tentor, ASPH 30, 189. DEI 1367.

divõna f (Dubrovnik) = *divana* »carinarnica«, od perz. > ar. *divân* »registar«, pokazuje značajne fonetske razlike prema tal.

dogana (13. v.) > *dugâna* (Božava, Rab) = *dugonja* = *dogana* (danas u Dubrovniku i Cavtatu). U svim zapadnim jezicima taj arabizam pokazuje *ǵ* > *o* pred labio-dentalom kao u tal. *indovino*, ispadanje glasa *v* poslije velarnog samoglasnika (upor. *Radoanus*. za *Radovan* na šibenskom portalu); *o* < *a* je u dubrovačkom "obliku kao u arabizmu *mogoriš* (v.). Jedino u femininumu slaže se sa zapadno-romanskim arabizmom. Po svojoj prilici je leksički ostatak iz dalmatoromanskog. V. i *divan*¹.

Lit.: ARj 2, 426. 419. 560. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rad 118, 21. Cronia, ID 6. REW⁸ 2707. DEI 1372.

dizdar, gen. -*âra* m (Vuk, 17. v.) = *dizdar* (Kosmet) = *dâzdâr* (15.—17. v.) »zapovjednik i vratar tvrđave ili kule«. Odatle: pridjevi na -*ev*, -*ov* i -*ski*: *dizdarev*, -*ov*, *dizdarski*, deminutiv na -*bc*: *dizdarac*, gen. -*arca* (Vuk, Crna Gora), složenica *dizdar-âga*. Također toponim i antropnim (prezime na -*ević*). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. složenica *dizdar* od perz. *diz* »tvrđava, kula« i *dar* »koji čuva, drži«, kod nas sufixs za radne imenice).

Lit.: ARj 1, 319. 2, 430. Elezović 1, 136.

dizga f (Vuk) »krajac, ivica«. Ista osnova nalazi se u *dizija* f (Vuk, 18. v.) »red, niz, povorka« i u apstraktumu na -*luk* *dizluci*, gen. *dizluka* m. pl. (Vuk) = *dizluke*, gen. *dizlukâ* f. pl. (Vuk) = *dizlbk*, gen. -*lika*, pl. *dizlêci* »dokoljenice, bječve, dokoljenice pticama za lov«. Balkanski turcizmi (tur. izvedenica *dizge* »jarretiëre«, od *diz* »koljeno« i sufixa -*gè / -ke* varijante od -*gi / -ki, diz-îh — diz-i* »rangée«, *dizlik* »vrsta starih gaća do koljena«): bug. *dizgija, dizija, dizlik*, arb. *dize* »Tuchend, Selbend«. Pored *dizluci* govori se *tòzluci* m. pl. = *tozluke*, augmentativ na -*ina* *tozlučine* »dokoljenice, bječve«. Ovdje je osnova druga: tur. *toz* »prah«. I taj je oblik balkanski turcizam (tur. *tozluk*) iz oblasti nošnje: bug. *tozluk*, rum. *tusluc*, arb. *tos-zi* »prah«, ngr. *τουσλοῦκα*.

Lit.: ARj 2, 431. BI 2, 582. Elezović 1, 136. Mladenov 127. GM 68–69. 433. Matzenauer, LF 7, 43. Deny 572. 575.

dizgin m (Vuk, obično u pl. prema našem značenju) = *dizgen* (Vuk, narodna pjesma) = *dizdin* (Pjevanija crnogorska) = *dizden* (narodna pjesma) = *dizdin* (Vuk) = *dizdum* (jedanput, Katančić, 18. v.) = *dizgum* (narodna pjesma) = *dizdum* (Kačić, 18. v.) »si-

nonim: vodice, vojke (u narječju)«. Balkanski turcizam (tur. *dizgin*, od korijena *tir* od kojega i *direk*, v., i sufixa -*kin* kao u *čaliskan* i *sürgün*, v.) iz oblasti konjske opreme: rum. *disghin* = *desghin*, bug. *dizgin*, arb. *tizgin*. Turski sufixs -*kin* ima u hrv.-srp. različite vokale, ovdje pored -*gin* još -*um* i -*en* zbog toga što u turskom ima i vokala *z*, koji se zamjenjuje kod nas i sa *e* i *u*; to je hiperturcizam *g* > *d* je asimilacija nestalnog konsonanta u sufixu (upor. *sürgün*); *ǵ* < *g* je kao u *demija*, samo metatezom premješteno u početni slog. Interesantan primjer prekranja turcizma kod nas.

Lit.: ARj 2, 431. 3, 8. SEW 1, 203. Miklošič 46. Mladenov 127. GM 431. Lokotsch 527.

dîža f (17. v., čakavski, Krk, Hrvatsko Primorje, Prigorje) »sinonim: kraljača (v.), muzlica (v.)« = *dizva* f (Vuk, 18. v., Hrvatska, Hrvatsko Primorje) »sinonim: bukara (v.); sud za vino s ručkom (služi za pretakanje vina i za pojenje konja) (Donje Primorje)«. Odatle: deminutiv na -*ica* *dizčica* f (čakavci na Braču, Fužine) = *dizčica* (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »posudica drvena s ručkom za *puti* (»hvatati«, *pijem, piju*) vino, od dugâ, služi za lijevanje vina iz postave u toltar«. Sufiks -*va* u *dizva* upućuje na postojanje deklinacije -*u* (tip *erkva*)¹; *i* je nastao iz *e*, koji je potvrđen u rumunjskom i mađarskom slavizmu rum. *deja* f (Moldavija) i mađ. *déza* (*é* < *ë* kao u *szomzéd* < *suszjed*)²). Nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskome. Prema tome je praslavenski termin za posude: *dežd. Ekavski i jekavski oblik nije potvrđen. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*: ie. korijen **dhoigh-*, prijetoj od **dhoigh-* »gladiti, mijesiti«, koji se nalazi u nvnjem. *Teig* i gr. *τείχος/τοίχος* »zid«, lat. *fungo, figulus* »lončar« i u istočnim ie. jezicima. Taj se korijen nalazi u lit. *dizti* »šibati«, dok u slavenskom samo kao tehnički termin za posudu i kao zidarski tehnički termin u baltoslavenskoj metatezi *ǵheidh > *zid* (v.); ž je nastao iz *z* + sufixs -*ia* (kao u *plaća*). Prvobitno je značenje bilo kao u rus. *deža* »Backtrog, načve«.

Lit.: ARj 2, 392. 431. Miklošič 45. SEW 1, 198. Tiktin 518. Vasmer 336. Gombocz-Melich 1343.

djêd m (Vuk) »ie. praslavenski i sveslavenski naziv za očeva i materina oca«. Za doba hrvatske narodne dinastije *e>a* potvrđen: *dad*. Ide prema tome u najstarije potvrđene hrv.-srp. riječi. Odatle: hipokoristici *deda* —

djeda = *dédo* = *djedo* m (Srbija) = *djeko* (18. v.); ovako i u bug. *deda ila.*; augmentativi na *-ina*, *-etina*, *-usina*: *djédina* m = *djedétina* = *djedušina*, s raznim afektivnim vrijednostima; pridjevi na *-ini -ov*: *djédin* (13. v.), *djedov* (Vuk, 14. v.), koji živi i danas poimeničen sa *-bc djédovac* (ime biljke) i sa sufiksom *-ina djedovina* f (18. v.). To poimeničenje zamijenilo je danas praslavensku izvedenicu na *-ina* (upor. isti sufiks u *baština* v.) u *djidina* f, koja dolazi u svim slavenskim jezicima s istim sufiksom (upor. glede značenja njem. *Vaierei*). Ta izvedenica postojala je i kod nas kako pokazuju radne imenice na *-bc i -ik*: *djedinac* = *djediničnik* = *djednik* »baštiničnik«; pridjev na *-in*: *didino* (selo 1486.); na *-ski*: *djédinski*, apstraktum *djédinstvo*. U daljoj izvedenici sufiks *-ina* od *djedina* ispada; odatle čak. i hrv.-kajk. izvedenica na *-it*: *didić* »vrsta plemstva«, *dedić* »baštiničnik«. Upor. češ. *dědic*. Isto u strsp. toponimu *Decani* < *dědbčani*. Riječ *djedina* u značenju »baština« nestala je iz današnjeg književnog i saobraćajnog jezika. Složenice: s prefiksom *prě-* > *pra-*: *pradjed* m = *pránded* = hipokoristik *prándeda* m (Kosmet, s umetnutim *n* pred *d*), upor. *dumboK*). U Kosmetu je naš prefiks *pra-* zamijenjen s gr. *παρά*: *paraded* = hipokoristik *páradeda* m; *pra-* se zamjenjuje i s lat. *secundus* > *sükun-*: odatle *šukundjed* m, *čuhundjed*, hipokoristik *šukundeča*, s *-ka* kao u *baka* i *Đaka* / *Đako* od *Danijel* > *Dane*. Dolazi također kao metafora u imenu biljke, koje se zovu *sása*: *djedovac*. S prefiksima *sa-* / *za-*: *sadjed* (Vrančić, Mikalja, Stulić) = *zaded* (Belostenac). Prefiks *pra-* se može udvostručiti: *prapradjed* m. Deminutiv na *-čk*: *dědak* m (Donja Podravina, Šaprinovac) je metafora za »elavus ferreus ad latéra currus«: sinonimi: *strmoglavac*, *palac* (v.), *kurdelj*, *fuzovč*; hrv.-kajk. *dedek* (Mikalja, odatle kod Belostenca i Jambrešića) »ptica putpuđen, božji pivac, upupa« je prema Štrekelju iz češkoga. Na *-ica* samo u rum. *dedita* f kao metafora za »biljka anemone pulsatila«. Oдавде za istu biljku dalji rum. deminutiv s lat. sufiksom *-ellus*: *dedečel*, *-tei*, *-iței*. Upor. rus. deminutiv *dedók* »Art Klette«. Dolazi i kao prvi elemenat u dvosložnim praslavenskim ličnim imenima: *Ojedomir*, *Djedoslav*. Kao drugi elemenat u *Želided*. Muslimansko prezime: *Dědič* (Bosna). Vokal *ě* je nastao iz *ie*. e koji se nalazi u lit. *dėdis* »ujak prema ocu« i u lot. *dėds* »alter Mann, Popanz«. Riječ je prema tome baltoslavenska. Kako pokazuje reduplikacija suglasnika (upor. i arb. *xhaxha*), potječe iz djetinjeg govora (Lallwort) kao na-

ziv za starije članove praslavenske velike porodice (Grossfamilie). Upor. i osmanlijsko *dādā* »Grossvater, Väterchen«, odakle mogu da potječu naši hipokoristici u istočnim krajevima s naglaskom *deda*.

Lit.: ARj 2, 434. Miklošič 44. SEW 1, 191. Bruckner 107. Vasmer 335-336. WP 1, 826. Trautmann 47. Mladenov 157, GM 79-80. Boisacq 337. Joki, Unt. 38. Rozwadowski, RSI 2, 111. van Wyk, ZSPH 14, 10. Vulović, ASPH 8, 137. Boissin, RES 27, 43. Štrekelj, ASPH 31, 198. BI 2, 544. Hirtz, Aves 83. 84. 89. Elezović 2, 119. Hamm, Rad 275, 50. Lopašić, Urbari 30. Skok, IG 3, 3--5.

djelo n (Vuk, ekavski i čakavski djelomice *delo*, ikavski *d'lo*, danas po deklinaciji *o*, nekada suglasničkoj na *s*: gen. *djelesa*, kao *slovo*, *-věše*, *tělo*, *-esě*), ie., baltoslavenska (?) i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba »Tat (nvnjem., s tom riječi je u prasadstvu), opus; štokavski sinonim: rad (v.)«. Deverbalna apstraktna je izvedenica od *djeti* (v.) s pomoću sufiksa *-lo* (upor. *jelo*, v.) koji se nalazi još samo u stisl. *dalli* »facilis«. Negativno: *nedjelo* n »zločin« (Vuk). U čakavskom na Hvaru (Brusje, Hraste) u rečenici *dilo ga je ubit* »trebalo ga je ubiti«, *ni dilo to učiniti* »ne treba to učiniti« opominje na stfr. *est ues* > *estuet*, inf. *estovoir* < lat. *est opus* »treba«. Odatle: pridjevi na *-bn delan*, *delna* (samo jedanput, kod Belostenca), na složeni *-avan djelavan* (za *av* upor. hrv.-kajk. *dělavac*, *nedělavac*, gen. *-vca*, ŽK, »liječina«), na *-atni djelatni* (*dan*), poimeničen s *-ik djelatnik*.

Važna je izvedenica na *-ta* od negativne složenice: *nedjelja* f (ekavski *nědelja*, ikavski *nedllja*, ŽK), »kršćanski termin za 1° dies dominica kod Romana, dies solis kod Germana, 2° tjedan = sedmica (po semantičkom zakonu sinegdohe)«. To je upravo prevedenica (*calque*) od bizantinskog gr. *ἀπραχτος ήμερα*. Grčka se riječ očuvala kao posuđenica u slav. *aparakos* »recueils des lectures evangéliques des dimanches et fêtes«. Taj naziv stvoren je prema biblijskoj odredbi: *sedmi je dan od mora... Nemoj raditi nikakoga posla (non facias in eo quidquam operis, 5 mojs. 5, 14)*. Odatle su izvedenice: pridjev na *-ni nedjeljni* (Vuk), poimeničen na *-čk ponedjeljak*, gen. *-ěljka* m = *ponediljak*, gen. *-dtijka* (ŽK) = *pondelek* (hrv.-kajk.), na *-nik ponedjeljmk* m (Srbija) = ekavski *ponědeomk* (Srbija) = *ponadānik* = *ponadōnik* (Kosmet) = *ponědijnik* (Lumbarda) »naziv prvog sedmičnog dana (upor. *prvi dan*, Dalmacija, v.)«; demi-

nutivi na *-ica nedjeljica* f. *Nedjelja* je također žensko ime kao u gr. *Κυριακή* i na zapadu *Dominica*. Odatle je stvoreno lično ime za muškarce *Nedjeljko* prema f *Nedjeljka*, što odgovara imenu *Dominicus* (na zapadu) > *Dominko*, *Dinko*, *Dmine* (u jadranskoj zoni). Hipokoristici su ličnih imena *Nedá* ž, r., *Nědo* m. r., odatle prezime *Nedić* prema *Nedeljko*vić za ljude koji su se rodili u nedjelju, a može biti da se tako zovu i prema praocima *Nedo* i *Nedjeljko*. Upor. izvedenicu na *-ónja nédonja* m (Vuk) = *nedonja* (Kosmet) »vo koji se otelio u nedjelju«. Kao crkveni termin, *nedjelja* kod pravoslavaca prima preda se ove pridjeve: *cista*, *pačista*, *akačista*, *sredpōsnā*, *krstopōklonjena*, *četna* < *cvjetna* (tako i kod katolika), *velika* (Piva-Drobnjak, djelomice i Kosmet, tako i kod katolika), *běla*, *sirna*, *ursa*, *mlada*, *strasna* (Kosmet).

Denominali su od *djelo*: sveslav. iz praslav. doba na *-ati*: impf, *djelati*, *-ām* — ekavski i djelomice čakavski *dělati* = ikavski *dilati* (*iz-*, *o-*, *ob-*), prema impf, *objelavati* »1° sinonim: štokavski raditi, 2° dilati (Korlevići, Istra, Smokvica, Korčula) »reskati, sjeckati komad drva«, *izdjelavati*, *izdjelāvām*. Od *objelati* postverbal je *objel* m (Krašić, valjda jekavizirano bez potrebe u ARj) »oplata u vrata, u prozoru«. Na *-jati*: impf, *djeljati*, *-am* pored *-ēm* (Vuk) (*iz-*, *o-*, 16. v.). Ova se izvedenica rie nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle deminutiv na *-kati*: *djělkati* (Vuk), apstraktum od *odjeljati* na *-aj Bđeljaj*, gen. *-aja* (Poljica, Dalmacija); radna imenica na *-ar djeljar* (17. v.) prema *deljarica* f (Kosmet), na *-avnica deljāvnica* f (Kosmet) »kačarski termin za mjesto u kačari gdje se duge i obruču djelju«. Na *-ovati*, *-ujem*: *djelovati* (16. v., i danas općenito) »biti aktivan, raditi«. Ni ta se izvedenica ne nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle: pridjev na *-6И djělovan*, *-vna* (17. i 18. v.), koji se i danas čuje, ali ga potiskuje latinski učeni *aktivan*. Radne su imenice na *-bc*: *djelovao* pored *djelovalac*, gen. *-aoca*, koji ne udoše u književni jezik. Složen pridjev *djeloredan* (18. v.) zamijenjen je sinonimima *moralan* i *čudoredan*, dok se *djeloispravan* nikako ne čuje. Složenica je radna imenica tipa *zakonoša*: *drvodjelja* m (Vuk), koja se nalazi i u stclav. *drěvodělja*. Od ove leksilogijske porodice samo je izvedenica *djelatnik* ušla u rumunjski jezik: (*îri*)*deletnic* i odatle rum. glagol *îndeletnici*. Od *djelo* postojao je sve do 17. v. i prijedlog s gen., ali samo u ikavskom obliku, a upotrebljavao se i kao postpozicija: *dil*

(Menčetić, *cesa dit*), *dilj* (Marulić: *dilj sile*), *dūja* (Menčetić: *nije dilja*), *dilji* »sinonim: radi (v.), zbog (v.)«. Nalazio se i u stclav. *dehrna*, *-mi* i *dělja*. Prijedlog je baltoslavenski i sveslavenski, jer se nalazi u svim slavenskim jezicima (slov. *dělj*) osim u bugarskom: lit. *delei*, *del*, lot. *del' »radi«*. U ARj se bez potrebe jekavizira u *dijel*. Što se tiče baltičkih paralela za *djelo*, nijesu posve izvjesno utvrđene jer se *djelo* upoređuje s *padělys* »hingelegtes Nestei«, *priedele* »Beilage«, s *datte* »Werk, Kunst, Handwerk« i s pridjevom *dailus* »zierlich«, lot. *daifš*. Ovo posljednje upoređenje je najuvjerljivije.

Lit.: ARj 2, 439. 440. 448. 451. 390. 385. 4. 159. 1, 814. 820. 601. Miklošič 45. SEW 1, 194. i si. Bruckner 109. 360. Vasmer 338. Mladenov 157. Trautmann 48. WP 1, 828. Buga, RFV 70, 104. Elezović 2, 103. 1, 130. 223. 455. Vaillant, RES 22, 19. Meillet, RES 6, 169. Isti, Etudes 415. Vandrāk 2, 300. Sperber, WuS 6, 23. Neckel, ZSPH 6, 67-69. Vuković, SDZb 10, 405. Ribarić, SDZb 9, 143. Kušar, NVj 3, 328. Draganu, DRom, 5, 328. i sl. Melich, ZbJ 212. i sl. Durnovo, RES 6, 107-108. Pereferkovič, ŽM 1916.

djětao, gen. *-tla* (Vuk) = *djeteo*, gen. *-ela* = *ditei*, gen. *-ela* (ikavski, ŽK) = *djětelj* (18. v.) = *ditelj* — *dětelj* (čakavski) »picus«. Praslavenska i sveslavenska riječ bez baltičke paralele. Odatle: pridjev na *-/ detelja trava* (hrv.-kajk.), na *-ič djětljič* (Vuk); *djetelina* f (praslavenska izvedenica) = *ditelina* (ŽK) = *djeteljina* (poimeničenje pridjeva s pomoću *-ina*), nazvana po boji ptice. Služi i u nazivima domaćih životinja prema boji ptice: na *-ka djěteljka* f (koza, ovca, Lika), *djěteo* (Vuk, jarac), odatle hipokoristici *djětla* f (ovaca, Lika), na *-an* (tip *Milan*) *djětlan* (ovan, Lika) = *djětlān* (jarac, Lika). Čakavska osnova *det-* može predstavljati praslav. *dēt-* i *dēt-* kao rus. *djatel* i polj. *dzięcioł*. Zamjena *ț* s *e* može se uporediti sa *srešta* > *sreča* pored *sriča* u Hrvatskom Primorju. Sufiks je mijenjao *-tu* u *djelao* (upor. taj sufiks u *pijetao* i *vitao*), *-tel* u *djeteo* i *-telj djetelj* kao nomina agentis. Slavenska je kreacija. Nema paralela u ie. i nema jedinstvenosti u tumačenju osnove. Prema Budmaniju ptica je prozvana po jakom i oštroj kljunu. Riječ bi bila izvedenica na *-lo* od ie. *edent > lat. *dens*. Prema Mikkoli sufiks je kao u nomina agentis a osnova *dbl-* »dubem«. Ovako i Machek, koji rastavlja *djetelinu* od ptice, izvođeći krmivo od *dvme* (v. *duti*). Ako je sufiks *-telj*, onda može biti i ie. korijen *dhen-* »udarati«. Uhlenbecku je praslav.

<*dem-tlo. Jagić včže s *dětb* u *blagodětb*, a Vondrák s lotiškom onomatopojem *dimt*, *dimstu*, *dernu* i slav. *dbmějo* »dröhnen, ge-lens«.

Lit.: ARJ 2, 452. Miklósié 41. SEW 1, 190. Holub-Kopečný 152. Bruckner 112. KZ 45, 46. ZSPH 2, 309. Vasmer 387-388. Mladenov 125. Jagić, ASPH 1, 431. Uhlenbeck, PBB 27, 132. Machek, LP 54, 233-238. LP 2, 156. Mikkola, Ursi. gram. 1, 104. EZē 1937, 119. Vaillant, Zlatarić 1, 235. RES 23, 156. КонораД: 2, 575., § 548.

djěti (Mikalja, Stulić) (*do-*, *iz-*, *iza-*, *o-*, *na-*, *pr-*, *zapo-*, *raz-* Lika, Vinkovci) = *děti* (Hercegovina) (*ta-*, Vuk) = *díti* (ikavska narječja kao Vodice, ŽK) (*ra-*, *z-* ŽK, *u-*) = *deti* (*z-*) (Mikulčić, čakavski i hrv.-kajk), *djēd m* (reduplicirana osnova *dēd-* kao u grčkom i u sanskrtu) (*rro-*) = *djesti* (Vuk, obrazovano kao *jesti I jedem, prestij predem* od *ded + ti*) (*za-*, *o-*, *pri-*, *z-*, *zapo-*, *ižo-*, *sa-*), *djēdēm* pored *djenēm* (ovako od praslavenskog ili možda ie. vremena, kako pokazuje rus. *denu* i arm. *dnem* < *dinēm prema glagolima s infiksom *-nc*) (*sa-* Vuk). Iz toga prezenta tvori se analogijski infinitiv *djenuti* (Vuk) (*o-*, *pri-*, *u-* Kosmet, *ta-*, *za-* Kosmet, *rro-*) Stcslav. 1. 1. prezenta *deždc* živi još u *dedem* (pravoslavci u Virginmostu, Glini i Lici). Glavno je značenje »ponere, postaviti«. Prezent je i *odijem* od *odjeti* = *odjenuti*, *sadijem* od *sadjesti*, *dodijem* pored *dodjenem* (Vuk, 16. v.) «sinonim: dotaknuti se«, *izodijem* od *r-r-odjesti*.

Ikavski *díti*, *dim* (Čakavci i Dubrovčani 15.—18. v.) «sinonim: kazati (v.), govoriti» = *dīn* (Lumbarda, Žrnovo, Korčula, gdje se upotrebljava kao *ovaj*, *onaj*, kad se netko ne može dosjetiti; na Cresu: *on de* »kaže). Ovo specificirano značenje, koje odgovara semantičkom razvitku *facere* »reći« u romanskim jezicima u umetnutim rečenicama i rum. *spune* < lat. *exponere*, nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Nastalo je možda i ovdje najprije u umetnutoj rečenici mjesto *kaže*, *veli*. U štokavskom dolazi slično značenje samo u prefiksalsnim složenicama: *nādjeti* pored *nādjesti*, *nādjenēm* pored *nādijēm*, *nādjenuti*, *izdjeti* = *izdjenuti* = *izdjesti* »dati prišvarak«. Odatle: *pridevak* = *pridovek m* (Habdelić) »cognomen«. Iterativ se tvori duljenjem jata i infiksom *-va-*: *dijevati* = ekavski *.devāt* (Kosmet) = ikavski *-dīvat* (ŽK), koji dolazi samo u prefiksalsnim složenicama: *do-* (*se*), *pri-*, *sa-*, *iz-* (*izdīvati*, Marulić), *z-* (*zdīvāt* ŽK), *rro-*, *na-*, *nau-*, *o-*,

raž-, *za-* (*zadīvati*, Vodice), *u-* (*udīvati*, Vodice); prezent: *dōdijevām*, *odijevam* (13. v.) «sinonim: oblačiti«, *pridijevam*, *naudijevām* itd. Odatle: postverbalni pridjev kao gramatički termin, upravo prevedenica od lat. *adiectivus*, i na *-bk pridjevak*, gen. *-vka m* (poljoprivredni termin). Ovamo još *adivo n* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Još postoji raširenje praslavenske osnove *dē-* > *dje-*, *de-*, *di-* s infiksom *-ja-*, i to danas samo u prefiksalsnoj složenici: pf. *dodijali*, *dodijem* pored *-jam* «sinonim: dosaditi» prema impf, *dodijavati* (18. v.), *dodijāvām* pored *-jajem* = *dodijevati* (16. v., danas, prema Vuku, u Dubrovniku). Ovaj posljednji oblik nije ušao u književni i saobraćajni jezik zbog homonimije s impf. *dodijevati se* «sinonim: doticati se«.

Praslav. *dējati* > *dijati* (upor. *č* > *i* kao u *prije*) dolazi bez prefiksa u stcslav. i ruskom, kod nas samo u historijskim potvrdama 14. v. To je upliv crkvenoga jezika kao i apstrakta *dejstvo n*, *sadejstvo*, prevedenica od njem. *Mitwirkung*, odatle nominal na *-ovati izdejstvovati*, što se govori i piše u istočnom književnom jeziku. Kod pisaca čakavaca 16. i 17. v. *djanje n* (haplogija od *djejanje) = *djeje* kod čakavaca glagoljaša. Još treba spomenuti part. perf. pasiva od *djeti*: *odeden* (Ljubiša, od reduplikacije *dēd-*) = (*o*)*djēven*; odatle poimeničenje *djevenica f* (16. v., narodna pjesma) «sinonim: krvavica (v.), ku, ljen (v.), kobasica (v.)«, odatle opet radna imenica na *-jar djeveničar m* »kobasičar«, na *-jača djevenjača f* »duga i tanka bundeva«. U stcslav. *oaenō*, koji dolazi kod nas raširen sa *-ut*: *zaodjenut*. U Vodicama *dija*, *dila*, *dīlo* je part. perf. aktiva pravilan.

Od imeničkih izvedenica treba naročito spomenuti one koje se odnose na nošnjju: stcslav. *odežda* = *odežda f* (Kosmet) živi kao crkveni termin u pravoslavaca = *odēda* (15. v.) = *odeja* (čakavski). Upor. pf. *odediti se* (Cres, Kurelac) »obučiti se kao muškarac«. Posudiše ga i Rumunji kao takav termin: *odaj die f*. Taj je nastao od reducirane sonove *oded-* + *-ra*. Naš pravi narodni izraz poimeničen je part. perf. pasiva s pomoću istog sufiksa: *odēt* + *-ia* s kolektivnim značenjem: *odjeća f* (Vuk, 15. v.) = ikavski *odića*. Odatle: pridjev na *-bn*: *odječan* (Stulić), deminutiv *odječica*, radna imenica *odječar*, *odječnica f* »soba za odjeću«, *odječnik* »vestiarius«, koje ne udoše u književni jezik. Pored toga postoji već u stcslav. *odelo* »Hülle«, gdje je sufiks *-Io* (v. *djelo*) došlo na čistu osnovu *dē-*: *odijelo n*

(Vuk, 18. v.) «sinonim: ruho» = *odjelo* (jugo-zapad) = *odelo* (Vuk) = ikavski *odilo* i *odilje n*. kol. Odatle *odijelnica f* »soba za odijelo«. Tu izvedenicu posudiše također Rumunji: *odiai* — *obial* = *o(t)ghid* n (Moldavija) «sinonim: plapomā = poplun», i izvedenica na *-aš oghelas*.

Još postoji od osnove *de-* postverbal *-aō*, ali samo u prefiksalsnim imeničkim složenicama: *sasud m* »doliom« (novljanski blagdanar, 1506.) < stcslav. *isspās*, postverbal od *sbšždēti* (*-diti*), *-ždnj*, *-din* »conferre, parare«. Tu su dva prefiksa *si-* i *so-*. Odatle *sud*, gen. *suda m* književno i *suda*. Da se izbjegne homonimija sa *sud*, gen. i Moa»judicium«, koje također potječe od istog postverbala, upotrebljen je prefiks *po-* mjesto *ia-*: *posuda f*, i posudnica *lajt m* (ŽK). *Odpridjeti* postverbal je *prid m* «sinonim: agio«, odatle pridjev (slov. i hrv.-kajk.) na *-bn pridan* (ŽK). Od *nadjeti* je češ. *naděje*, stcslav. *nadežda f* (od reduplicirane osnove) > *nádeja* > *nada* (stegnuto *-eja* > *α*) i dalje denomin. *naaagr' se*. Od glagolskih složenica ide ovamo raadna imenica s *-zo*: *zlodej* (Opatija, Kastav) < stcslav. *zuodejb*. Iz crkvenog je jezika još *blagōdet f* (13. v.), gdje je *dētb* apstraktum deklinaci j e *-i*, prema Meilletu prevedenica od stvnjem. *Wolatat*, danas *Wohltat*. Jekavizirano je *blagōdjet* fi *blagōdjetanogii'ādig*, *gūtig*«. Na zapadu je taj apstraktum zamijenjen s *dat* od *dati*: *blagodat f* (Vuk), odatle pridjev na *-bn blagodatan*. Glagol je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog doba: lit. *dēdū*, *dēti* »lege«, lot. *dēt*, sanskr. 3. 1. sing. *dādhati* »postavlja«, gr. *τίθημι*, lat. *facio*. Ie. je korijen *dhē-*; *ē* je prema tome nastao iz ie. *ē*.

Lit.: ARJ 1, 407. 5, 454. i sl. 432. 438. 460. 4, 159. 277; 416. 557. 7, 274. 717. 8, 577. 602. 9, 863. BI 1, 476. 2, 720. Miklošič 44. 420. SEW 1, 180. 191. 192. 196. Bruckner 107. Vasmer 347. WP 1, 827. Trautmann 47. REW² 3050. 3128. Ribaric, SDZb 9, 144. 205. EUzovic 1, 142. 188. 2, 17. Meillet, Etudes 278. Tiktin 1588. 1083. Vaillant, RES 22, 24. Boisacq³ 969-970. Buck, AJPh 36, 1-18, 125-154. Brandt, RFV 74, 2. Tentor, JF 5, 204. Koštial, CSJK 4, 134. Vrana, Rad 285, 176. Jagić, ASPH 8, 323. 31, 543. Mārečie, NVj 7, 79. GM 80. Kušar, NVj 3, 325.

djever m (Vuk) = *dēver* (Kosmet) = *diver* (ikavski, ŽK, Vodice, Istra) »1° brat supruga, mladoženjin; sinonim: šogor (v.), kunjado (v.), 2° nevjestin pratilac (Vodice) u svatovima, 3° (metafora, Vučitrn) žandar«;

djeveru odgovara kao femininum *nevjesta* (v.). Odatle: pridjev na *-ov djeverov* = *deverov* (Kosmet), poimeničen na *-zča djeverovlca f* »žena djeverova«, na *-njl djevērñj*, na *-ski djevērskī* = *devērski* (Kosmet); deminutivi na *-tk djevērak*, gen. *-rka m* (Vuk, 16. v.), na *-zč djevērīc* i složenici *-rac* < *-r'črc djevērīc m* (Hercegovina, Crna Gora, Boka, disimilacija *č-č* > *l-č*, upor. *gospodičīc*) »djeverov sin snasi« prema *djevērma f* (Vuk, za *čn* > *in* upor. *gospodična*) = *deverīnja* (Kosmet) »djeverova kći snasi«; na *-usa djevērma f* (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-in djevērusin*; hipokoristik *aVbio m* (Vuk); apstraktum *djevērstvo n*; složenica tur.-slav. *djevērbaša* (Vuk, narodna pjesma). Denominali na *-ivati*, *-ovati*, *-isati*: *djevērīti* prema *djevērīvati*, *djevērōvati*, *djevērītsati* (Ljubiša) »biti djever«. Ie., baltoslavenski, sveslavenski iz praslavenskog (*deverb*) naziv iz jedinica velike porodice: lit. *dieveris*, lot. *dieveris*, lat. *lēvir*, stvnjem. *zeihhtr*; *é* je nastao iz ie. dvoglasa *ai*, upor. gr.* *δοα, Pñp* > *δοαp* i sanskr. *dēvar-* < ie. *auuez-*, koje Loewenthal shvaća kao složenicu *amauep* »Gewalttäters Anhänger«.

Lit.: ARJ 2, 461. Elezović 1, 127. Ribarić, SDZb 9, 144. Miklošič 45. SEW 1, 198. Bruckner 111. Mladenov 123. Vasmer 333. Trautmann 43. WP 1, 767. Boisacq³ 160. Loewenthal, WUS 11, 51. sl.

djevojka f (Vuk, 15. v.) = *dēvojka* (ekavski) = *divōjka* (ikavski, Lumbarda, ŽK) »žensko neudato čeljade«. Nalazi se još samo u bug. *devōjka* prema slov. *dekle*, gen. *-etā*. Odatle: pridjev na *-ski djevojački* = *devojački* (Kosmet, ovdje ime biljke *devojački sram*), odatle apstraktum na *-stvo djevojaštvo* = *devojaštvo* (Kosmet); na *-in djevojin* = *djevojin* (16. v.); kol. na *-jad f djevojjad*; nomen agentis na *-jār djevōjjār m* »djetici koji se rodio poslije nekoliko sestara«; deminutiv na *-ra djevōjčica* = *devojkica* (Kosmet), na *-e*, gen. *-eta djevōjče* = *devōjče* / *div-* (Kosmet); brojni augmentativi razne afektivne vrijednosti na *-ište*, *-ina*, *-jura*, sa dva sufiksa *-jūriņa*, *djevōjčīšte* (Kosmet), *djevōjčina*, *djevōjčūra*, *djevōjčurina*, na *-ara djevōjkara* (ime kozi). Denominal na *-iti*: *djevōjčin*. Hipokoristik je *djeva f* (Vuk), koji se ne smije zamijeniti sa sveslav. i praslav. *dēva*. Od tog poimeničenog pridjeva *djevojka* je izvedenica s pomoću složenog sufiksa *-ōjka*. Taj sufiks sadrži *-oja*, koji se nalazi ir češ. *děvoje* »Mädchen« i polj. *dziewoja* »virago«, kod nas samo u hipokoristicima tipa *Blagaja* / *Blāgoje* (v.); *-ka* je

običan deminutivni sufix. Upor. acc. pl. *djevoje od Derbeka* kod Gundulića. Riječ *děva* «παρ-θῆνος» je poimeničen sufixs ž. r. pored *djev* f (18. v.) »virgo«. Pridjev se još očuvao u značenju »caelebs«: *div* (Marulić), također poimeničen. Sa sufixsom -*bn djevan* (dva puta, 17. i 18. v.). Poimeničen s -*bc djevac*, gen. *djevca* (15. v.) »caelebs«, odatle pridjev na -*ski djevačkt*. Odatle još apstraktum *divstvo* (Marulić) i denominál na -*ovati djevòvati* (Vuk, 18. v.). Deminutiv na -*ica: djevica* (praslav.) = *divlca* (Vodice, ŽK) »virgo Maria« = *devica* (Liburnija, Cres, Senj) »služavka«: odatle pridjevi na -*: djevič* (17. v.), *djevičiji*, na -*ski djevički* (15. v.), na -*bn djevičan* (17. v.), poimeničen u f *divična* (Šulek) »veliki čičak«, na -*anski < čbski; djevičanski* (16. v.) pored *djevičaski*, apstraktum na -*ništvo > -čanstvo djevičanstvo*. Deminutiv na -*ica djevičica* i (16. v.), augmentativ na -*ina deviiina* (Hrvatsko Primorje, Rijeka) »djevojka«, *divičina* (Šulek) »vrsta grožđa«, na -*uza divuza f - djevica* »biljka styrax officinalis iz čije se kore vadi neka mirodija«. Denominál na -*iti: djevičiti se* (Srbija) »nositi se kao odrasla djevojka«.

Poimeničeni neodređeni pridjev ž. r. i odatle izvedenica na -*ica* ušao je u religiozni jezik kao termin za majku Isusovu. Sam pridjev očuvao se u lokativu *Đeviščenje* n (kol. na -*je od stijena*, v.) »dio visoke kamenite morske obale kod Sv. Stevana kraj Budve odakle je po narodnom pričanju skočila djevojka u more«. Kao pridjev na -*in: Devin* je slovenski toponim (tal. *Diano*) kod Trsta. Od *děva* postoji još poimeničen pridjev ž. r. na -*bn: dīvna* f (Lumbarda) = *dimnja*, gen. *dimnje* (Milna, Brač, *dimnja Mandalina*, narodna pjesma) = *dimnja* pored *dimja*, gen. *dimnje* pored *dimje* (Brač) = *milo divnjâ* (Hvar, Brusje) »djevojka« = *dibna* (Stulić, nepozvano). Odatle prezime na -*ič Divnič* (Bakarović, 17. v.). Zbog semantičkog identiteta treba staviti ovamo: *dekla* f (Vuk, Belostenec, Jambrešić, Voltici, Vodice, Istra, hrv.-kajk., Prigorje, neki dalmatinski pisci 15. v., ŽU, ŽK) »1° djevojka kao femininum u *dečko*, 2° sluškinja« = *dikla* f (16. v., hrvatski zapadni krajevi, Dubrovnik, Bunić) »djevojka«. Jekavski oblik nije potvrđen. Deminutivi su na -*e*, gen. -*eta: dikle* (ŽK) »djevoje«, na -*ica deklica* f (16. v., Zoranić) = *diklica* f (16. v., Gundulić) »1° puella, 2° sinonim za biljku visibaba, galanthus nivalis«, na -*ič deklie* m (Vuk) »djetić, momčić«, augmentativ na -*ina deklina* f (Prigorje), pridjev na -*in deklin*. Denomináli na -*iti, -ariti: dekliti* = *dikliti*. =

deklariti, diklariti »služiti kao dekla«. Ne zna se ide li ovamo *diklija* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kome muškome u kući«. Fonetski je nemoguće izvesti *dekla* = *dikla* od *dijeva* i *djevica*, ali je moguće od osnove *dēt-* u *dijete*, ako bi se pretpostavilo *detbla > *dekla* kao *mekla* od *metla* za promjenu konsonantske grupe. Ako se opet uzme *da je u *deva* ie. osnova *dhei (upor. *dojiti*) raširena pomoću ie. pridjevskog formanta -*uo / -ua*, onda treba pretpostaviti da je -*tbla* sufixs. Glede ostalog v. *dijete*,

Lit.: ARJ 2, 459. 426. 395. 396. 426. 401. 427. 461. 462. 464. 467. 465. Miklošič 44. SEW 1, 197. Holub-Kopečny 99. Bruckner 111. Vasmer 333. WP 1, 830. Trautmann 51. Hujer, LF 48, 111. i sl. Boisacq 345. Benveniste, BSLP 34, 15. Prusik, Kork (cf. ASPH 4, 143). Kušar, NVJ 3, 325. Hraste, JP 6, 211. SDZb 10, 45. BJP 8, 5. Tentor, JF 5, 204. Ribarić, SDZb 9, 144. Elezović 1, 128.

dlaga f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović, Stulić) »daščica što se prislanja uz slomljenu kost da se ne miče«. Odatle deminutiv na -*ica: dlažica* f (Vodice, Istra) »daščica za uravnavanje slomljenih kostiju« (= slov. *dlažica* »tegula, planaj lata«), 2° tanka daščica kod koša za sijeno, slamu«; prefiksalna složenica *pòd-lažanj*, gen. -*žnja* m »Reibscheit«. Budući da je zbog značenja došlo do unakrštavanja s *podloga* f »Unterlage«, izmijenjen je samoglas *a > o: podložanj*. Sveslavenska riječ iz praslav. *dolga. Ne postoji u bugarskom i ruskom. Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *dložka*. Kako češ. *podlaha* = polj. *podloga* kažu, i *pdloga* moglo bi biti da je i ova složenica nastala od *pod-dlaga prema *rab-rab* ili umiješanjem od *ložiti*. Paralele su ie. utvrđene: ir. *dluigim* »cijepam« i stisl. *tolga* »schnitzen«, svrnjem. *zilge*. Praslavenskom značenju odgovara žaganica (ŽK) »daska« od posuđenice *ždgati* < stvnjem. *sagan* < lat. *secare*; *daska* < vlat. *disca od lat. *discus*, posuđena na Dunavu, potisnula je praslav. *dolga. U toj je riječi korijen **dol-* koji se nalazi u *dlan* (v.) i u *odo-ljeti* (v.), prijetoj od ie. korijena **del-* »cijepati, rezuckati, vještački obrezavati«; -*ga* je formant. Korijen *dol-* nalazi se vjerojatno u baltičkoj grupi: lit. *dalyti* = lot. *dalit* »dijeliti«, stprus. *dellieis*. Ništčni prijetoj je praslav. *dtlžb* f, rus. *doľž f* »Deckbrettchen für die durchgehende Furche in Waldbienenstöcken«, slov. *doli*, češ. *dluž*, slvč. *dlž*, polj. *dłużec*, kod nas *dužalica* (Hercegovina) »štičica kojom se zaklapaju ulišta«, rašire-

no složenim sufixsom -*alo* + deminutivne -*ica*. Taj je pridjev baltoslavenski: stprus. *dulsis*.

Lit.: ARJ 2, 469. Miklošič 47. SEW 1, 207. Bruckner 89. Holub-Kopečny 102. Lidén, KZ 56, 216-218. Matzenauer, LF 7, 43. Vasmer 360. Machek, LF 51, 132. i si. (cf. IJb 11, 465).

dlāka f (Vuk, 13. v.) = *glāka* (Kosmet, ŽK, glede *dl > gi* upor. *dlijeto > glielo*), općenita hrv.-srp. riječ, »pilus; sinonimi: u životinja cetina = čekinja (v.), struna = strunja (v.), u čovjeka vlasi (v.), kose (v.)«. Izgleda da se prvobitno značenje odnosilo samo na životinje, ne na ljude, kako se vidi iz negativne dopune: *nimam bože glāke* (ŽK) »nemam stoke« i iz složenice *vukodlak* »loup-garou, Werwolf, vrst vampira«. Odatle: pridjevi na -*av dlakav* (Vuk, 17. v.), poimeničen na -*ica dlākavica* f (Vuk) »riba«, denomináli *dlākaviti* (iz-, o-) = *dlakavljeti* (Vuk), na -*ast dlākast* (18. v.); deminutiv na -*ica dlačica*, augmentativni različite afektivne vrijednosti na -*ina, -juriņa, -etina dlačina* f (Dubrovnik), *dlačeiina, dlačurina*, radna imenica na -*ar dlakar* m »sinonimi: mutavdžija (v.), strunar (v.)«. Denominál na -*iti: izdlaciti, -im* pf. »posve posuti dlakama« prema impf, *izdlačivati -dlāčujem*. Riječ nije sveslavenska, nego samo južnoslavenska: slov. i bug. *dlaka*. Zbog toga se ne može pravo znati da li je praslav. oblik *dolka. Upoređuje se ipak s lit. *dēlka* »Angel, die an Schnuren ins Haft geworfen wird«. Kao drugi dio složenice folklorni termin *vukodlak* je postao balkanizam: bug. *vālkodlak* > ngr. βουρκόλακας* (disimilacija *l-l > r-ř*) »Vampyr«; rum. *vārcolac* < *vācolac*. Iz rumunjskoga se opet vraća u bugarski: *vālkolak* > *vārkolak* > *fārkulak* > *variak*. Ie. veze nisu utvrđene. Iljinski veže s ie. korijenom **del-* »rezati«, Oštir s *taelg / telg* »Farbe« itd.

Lit.: ARJ 2, 469. si. 4, 160. BI 2, 756. Elezović 1, 97. Miklošič 47. SEW 1, 28. Mladenov 128. Mikkola, *Mélanges Pedersen* (cf. IJb 23, 350-351). Matzenauer, LF 1, 43-44. Petersson, *Balt. u. si. Worm*. 1918 (cf. IJb 8, 199). Iljinski, *RFV* 69, 12-23. Oštir, *WuS* 4, 218. Bruckner, *KZ* 46, 207. Charpentier, *ASPh* 37, 51-52. Loewenthal, *ASPh* 37, 385.

dlān m (Vuk, danas po deklinaciji *o*, sve do 16. v. po deklinaciji *i*, prema tome prvobitni apstraktum) »innere Handfläche; sinonimi: šaka (v.), pijesnica, pijest (v.)«. Odatle deminutivi na -*ič, -čić, -ica dlanici, dlančić, dlani-*

ca, na -*bc dlanac*, gen. *dlānc* m »mali čičak u žitu«, na -*će dlance* (Dubrovnik) »balsamita suaveolens Pers.«, augmentativ *dlānāna* (Lika). Prefiksalna složenica *podlānica* f (Kosmet) je naziv vrsti poljske trave, kao i gore pomenuti deminutivi, u Dalmaciji *podlanica* je metafora za ribu *aurata > lovrata* (v.) jer naliči na otvoreni *dlan* > arb. (Ulcinj) *džanca* f. Složenica *dlanočar* (jedanput, 18. v.) je neologizam i prevedenica za *chiromantia*. Denominál na -*iti: dlāniti* »udariti dlanom«, *izdlāniti* pf. (Srbija) »dobiti, zadobiti < tukući šakom pri pogađanju«. Sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba *dolm, značenja »ono što je otvoreno > (otvorena) šaka«, od ie. korijena **del-* »cijepati«, u prijetoju *dol-* (upor. *dla* i *dlaka* /?/. Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *dlon*, rus. *ladom* (metateza) < *dolom*). U baltičkoj grupi na štepenu je **dēln-* lit. *dēlna*, lot. *dēlnā* »pijest«.

Lit.: ARJ 2, 471. Miklošič 47. SEW 1, 208. Bruckner 89. Holub-Kopečny 102. Vasmer 354. 360. WP 1, 811. Trautmann 51. Mladenov 128. Baisaaf* 174. 331. 1105-1106. Lewy, *PBB* 32, 137.

dlijeto n (Vuk, 17. v.) = *glijeto* (Vuk) = *glēto* (Kosmet) = *glēto* (ŽK, glede *dl > gl* upor. *dlaka > glaka*) = *klijeto* = *Ujeto* (Stolić) »scalprum«. Odatle: deminutivi na -*će glijeće* (Vuk), na -*ence gletence* (Kosmet), na -*sce dljetašce* n = *gletašce* (ŽK), na -*zk dlitak* (čakavski). Neobičan je dočetak i ženski rod u *gletva* (prema Jagiću, provincial-kroatišch), što bi značilo da je *dlijeto* išlo i po deklinaciji i kao *crkva*, ali može biti i analogija prema *bradva* (v.). U sjevernim slavenskim jezicima od prijetoju do/ē-: češ. *dláto*, polj. *dloto*, rus. *doloto*. Prijetojni štepen *delb-* je samo južnoslavenski: bug. *dietā* pored *dláto*. Sveslavenski i praslavenski naziv alata je izvedenica s pomoću sufixa -*ilo* od istog korijena od kojeg i *dupsti* (v.), upor. čakavsko *dlisti* (Krk) < praslav. *delti »dupsti«. U tom sufixu *l* je ispalov već u praslavensko doba zbog disimilacije *s / u* prvom slogu. Prijetojni štepen *dolto je postojao i u južnoslavenskom kako pokazuje bug. *dláto* i rum. *daltă* f i *dălnitură* f i arb. *dahe* f. Ovdje je femininum po fonetskom zakonu -*o > rum. ā, arb. -ē*. U arb. odatle *late* »meissle«. Iz arbanaskoga vraća se posuđenica natrag u Kosmet: *dālita* f »vrst dlijeta«. Prema tome *dlijeto* je kao naziv alata balkanizam slavenskog podrijetla. Berneker meće pod istu osnovu i *blanja* f »Hobel > oblic

(*ŽK*)«, ali to će biti posuđenica od lat. *planea, upor. tal. *pialla* < lat. *planula*. Glede ie. etimologije v. *dupsti* i *dubok* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 412, 3, 197. 5, 70. 6, 83. *Elezović* 1, 98. 122. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 183. 208. *Bruckner* 89. *KZ* 45, 105. 46, 206. *Holub-Kopečný* 102. *Vasmer* 360. Matzenauer, *LF* 1, 44. *WP* 1, 867. Jagic, *ASPh* \, 157. *GM* 60.

dn8, gen. ana n (Vuk) = Jano (*ŽK*) = *děno* (hrv.-kajk., slov., upor. bug. *dāno*) »1° fundus, 2° u buretu«. Odatle: deminutiv na *-će dance* n (Vuk, Srbija) = *dance* (*ŽK*), na *-bka danka* f (Lika) »crijevo koje nema dna«; *dna* f (jedanput) »1° neodređena bolest«, »2° (kajkavski) colica«, u tom značenju i u drugim slavenskim jezicima kao češkom i ruskom. U složenici nastaloj iz sintagme *bez dna*: *bezdan* m i f (16. v.) »abyssus« i pridjev, poimeničen s *-(n)ica bezdanica* f pored *b(r)ezdajnica* f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), kod nekih pisaca 18. v. i pridjev *brezdajni* = *bězdanjī* = *bězadnjī* (Vuk, Crna Gora), poimeničen s *-ica bezadnjica* f. Grupa *jn* nastala je kao u toponimu *Kostajnica* iz *-nbn-* disimilacijom. Pridjev je poimeničen u femininumu i u neutrumu: *bezdanja* (Ljubiša) i *bezdanje* n. Prema gen. *bezdna* > *bezna* stvara se *bezno* n, *bezna* f i *bezan* m (*ŽK*, u frazi *se ti ũ bezan propalo*, također slov. *bezen*) »abyssus«. Rumunji posuđiše *beznā f* »Abgrund, Tiefe, Finsternis«. Od sintagme iz *dna* nastade: *izdan* m (Vuk, Mačva) »mjesto gdje voda iz zemlje pišti«, odatle deminutiv na *-zk izdanak*, gen. *izdanka* m (Brač) »mladica blizu korijena«. Odatle možda i denominal na *-ati izdankati*, *-am* pf »probuditi čovjeka iz tvrda sna«. Ne zna se gdje se tako govori. Od sintagme *o dnu* nastade *adina* f (Lika) »u stogu sijena, što je sasvim pri dnu« = *odnine* f. pl. »ono što ostane na dnu kakva suđa ili jela ili pića«; *odina* je nastalo disimilacijom *n-n* > *0-n* (upor. *hladetina* < *hladnetind*). Isto tako nastade iz sintagme *po dnu*: *padina* f (Kosmet) »1° izmrljana stočna hrana; slama, sijeno u štali ili na dnu, koju stoka nerado jede, 2° (metafora) rdav posao«. Ovamo još *podanjak*, gen. *-njka* m »njiva pod dno jedne postati, koja leži na brdu«. Prilozi i prijedlozi: *izdna* = *izadna* »od dna« = *iz dne svijeta* = *izdne zora* (Dubrovčani, 18. v.) »u prozorje, na osvitak«, skraćeno *izde sora* u svezi *rano* »iz rana jutro«, *napadan* s gen. »sinonim: nadno, udno«. Odatle pridjev *napodanji* (Alberti) »sinonim: danji«. Prijedlog sadrži arhaizam

aonb m. r. Samo *dno* može biti također prijedlog (protivno od *vrh*, v.) s gen. U ovoj funkciji jednom *dnu*, *sadnu* (Bukovica, Dalmacija). Običnije u vezi s prijedlozima *na*, *od*, *do*, *sa*, *u*. Od ovakvih sintagmi nastadoše toponimi *Dnòluka* (upor. *Preluka* kod Opaticije < *pred lukom*), *Dnòpolje* (upor. *Vrpolje* < *vrh polja*), *Dnepolje* (14. v.), *dnòvoda*. stari je lokativ *dne*. Denominali na *-iti* od sintagmi: *zadniti*, *razadniti* (objekt *bačvu*, Vodice, Istra) »postaviti, ukloniti dno bačvi« = *odadniti*, *-im* (Vuk) = *odadnjeti*, *odadnjem* pored *odadnim* (Ston) pf. prema impf, *odadnivati* = *odadnjivati* (Ston) »uzeti bačvi dno«. Etimologija mora voditi računa o činjenici da je između *d* i *n* postojao ne samo debeli poluglas *ɔ* > *a* nego i o tome da je pred *n* postojao suglas *b*. Upor. lit. *dugnas* < *dubnas »dno«, galsko lično ime *Dubnorix* »vladar svijeta« i kimr. *dwfn* »dubok« = got. *diups*, nvnjem. *tief*. Isti korijen nalazi se još u *duplja* (v.), *dupe* (v.) i *dabar* (v.), Ie. je korijen **dheub-* 1 **dheup-* »dubok, šupalj«, raširen forantom *-no* sr. r.; *dno* je prema tome poimeničeni praslavenski neutrum pridjeva. Iz *danka jdenka* potječe arb. *dange* f, *dangai*.

Lit.: *ARj* 1, 262. 266. 633. 2, 473-77. 4, 160. 364. 8, 549. 594. *BI* 2, 864. *Miklošič* 54. 91. *SEW* 1, 245-246. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 102-103. *Vasmer* 354-255. *RSI* 4, 173. *Elezović* 2, 9. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Mladenov* 156. *WP* 1, 848. *Trautmann* 46. Štrekelj, *ASPh* 28, 482-484. Iljinski, *ASPh* 29, 489. *Boisacq* 825-826. Porzig, *WuS* 15, 128-130. *Mažuranu*, 1059.

do¹, prijedlog s gen., glagolski i imenički prefiks. Označuje svršetak micanja (kretanja). Kao veoma čest glagolski prefiks *izražava* svršetak radnje i služi za njeno perfektiviranje. Kao imenički prefiks nastao je iz postverbala. Primjer: *čekati-dočekati-doček* m. Dobiva uza se *li* (v.): *doli* (Vuk), prijedlog i veznik »sinonim: osim (v.); *liš* (od *Uho*, v.)«; *dôliš*, također prijedlog i veznik istog značenja; deikus *-se* > *-r*: *dór* (G. Studena, Dalmacija, Pavlinović) prilog značenja »dok, dokle«, *dòri*, prilog i veznik za isticanje daljine kretanja, pored *darí*, *derí* »sinonim: čak (v.), ča (v.)« = *dor(f)* (Kosmet) = *dòri do* = *duri* (ovako i bug). Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, u baltičkoj grupi lit., lot. *da* kao prijedlog, engl. *to*, njem. *zu*; u grčkom i avesti kao postpozicija *οὐχόvδe*, *vaesman-da* »kod kuće«, što podsjeća na tur. lokativ *-da* (*Istambold*) »u Carigrad« i naše postpozicije *-da*, *-de*,

-dje, *-dijer*, o kojima upor. *kuda*, *kude*, *nikada*, *ovdje*, *ondje*, *tudijer* itd. Element *d-* u *do* je ie. demonstrativna zamjenica.

Lit.: *ARj* 2, 477. 609. 659. 662. *Elezović* 1, 147-8. 161. *Mladenov* 128. 154. *Miklošič* 41. *SEW* 1, 203. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 103. *Vasmer* 355. *Trautmann* 42. *Märejtje* 350., § 392.

do², gen. *dola* m (Vuk) (u 18. v. dva puta f *do*, gen. *doli*) »vallis«, u običnom govoru samo u izričaju *zbrda-zdòla*, inače u danom značenju u augmentativnoj izvedenici na *-ina dolina* f. Veoma čest toponim sam i u vezi s pridjevima kao i u složenicama *Suhodol*, *Mrkodol*. Odatle na *-janin*: *Doljani* m pl., također čest toponim. Riječ *dolina* je i geografski termin za formaciju krša (krasa = karsta). Hipokoristik je odatle *dola* f (Vuk). Deminutivi: na *-bc dolac*, *doca* m = *dolac*, gen. *dolca* (*ŽK*), također veoma čest toponim (14. v.) i poljoprivredni i geografski termin kod čakavaca na Krku, koji domaći Romani prevode sa *gurgus* > *gorgo*; na *-čić*: *dačić* (Vuk); augmentativ na *-ina*: *dòčina*. Hipokoristik *dola* umanjuje se također: na *-ica dolica* f (Vuk) kao i *dòlinica* f. Kao geografski termin krša mjesto *dolac* upotrebljava se *vrtča* f, riječ romanskoga podrijetla, augmentativna izvedenica na *-aceus* od *hortus*. Sufiks *-ača*, koji je u *vrtča* romanski, izgleda da je naš u *dolaca* f »sinonim: dolina«; *dolaca* nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Od hipokoristika *dolja* f bolje je potvrđena *doljača* f »podulja dolina«, odatle pridjev na *-ast dóljačast*. Na *-ište*: *dolišće* n (15. v.).

Lik *dol* dolazi veoma često kao prilog u vezi s prijedlozima i u starom lokativu *dole* i na *-u dolu* (18. v., također steslav. i rus.); *ozdò* pored *ozdola* (opozicija *òzgo*) sa dva prijedloga *do*—h ii-, a može dobiti još jednom *od* jer se *oz-* ne osjeća više kao prijedlog: *odozdo*, *odizdo*. Kao *odizgar(d)* dolazi i u prijevoju *o-a*: *odizdal* (Dž. Držić) = *odizdala*, *izdala* = u Kosmetu *odozdòl* pored *odozdòlj*, *ozdòl*, s deiksom *-ka ozdòlka*“, *ozdòlkena*. Postoje još prilozi: *dol* (15. v., narodna pjesma), *nizdol*, *dola* (14. i 15. v.). Od lokativa *dole* potječu: *dolje*, *doli*, s deiksom *-ka*, *-n(a)*: *dolika* (*ŽK*) = *daleka*, *dòljeka*, *dòllen*, *dòljenà*. Od priloga nastadoše pridjevi: određeni *donji*, *dolja*, *donje* = *dojni* pored *dòlnji* i *dòljni* (Kosmet), također vrlo čest u sing. i u pl. u toponomastici. Sufiks je složen: *-bn* + *-zo*. Poimeničen na *-ak*: *dònjak* m »1° vodenički kamen, 2° vjetar, 3° stanovnik donjeg kraja«. Opozicija

je *gornji*. U narječjima 6 > *a*: *dolànji* (*ŽK*, opozicija *gorànji*). Odatle prevedenica *donjište* n za *infernum*. Unakrštanjem s *doli* nastade *dolinji* (čakavski, 15.—18. v.). Odatle kod Kavanjina *dolinja* f za *dolina*, na *-jak*, *-bc dolnjak* — *dolnjac* = *dòljanin* m (Pavlinović) »vjetar koji s dola puše«, na *-ašica doljašica* f (Srbija) »jamica na bradi«, na *-as doljnjaši* »koji u donjem selu prebivaju« = *dolinci* (*ŽK*, opreka *Garinei*, koji prebivaju u *Gorinji*, *ŽK*).

Još postoje s prefiksom *pro-*, *raz-*: *pršdò*, gen. *prodali* (Crna Gora), *razdolje* n (Vuk) pored *razdol* m, f (Brač, 1250.) »duguljasta dolina između bregova«. U toponimi! *Razdolina* i *Razdolje* (1318.). Složenica *dubodolina* sadrži u prvom dijelu pridjev *dubok*. Slog *-ko-* ispaao je zbog haplogologije. Zaseban je problem *duliba* pored *daliba* f »dubina, duboka dolina«. Izgleda da ta riječ, koja je karakteristična za Velebit, predstavlja japodski (ilirski) relik, koji se unakršto s *dol*. Za sveslav. i praslav. *doli* nema refleksa u baltičkoj grupi, a najbliži je ie. srodnik njem. *Tal*. Postoji mišljenje, neopravdano dosude, da je *doH* posuđenica iz germanskoga (Hirt): got. *dal*, engl. *dale*, stnord. *clair*, gr. *θόλοσ* f »Kuppel, Kuppeldach«. Ie. korijen je **dhel-*. Za *duliba j do-* v. i *dèlubija*.

Lit.: *ARj* 2, 486. 608. 610. 611. 638. i si. 640. 659. 4, 150. 8, 596. *BI* 2, 948. *Elezović* i, 143. 144. 2, 19. *Miklošič* 41. *SEW* 1, 208-9. *Holub-Kopečný* 104. 110. *Bruckner* 92. *Vasmer* 358. 360. *WP* 1, 865. *Trautmann* 43. Schrijnen, *Neophilologus* 50, 241. i sl. Hirt, *PBB* 23, 332. *Boisacq* 347. *Kiparsky* 65.

dòb, gen. *dobi* f (Vuk, 16. v., Marulić) = *doba* n (indeklinabile u štokavskom, Mrnavić u *sej doba*, 17. v., femininum u narječjima, *ŽK*: *ká je doba*, *k letu s'e dobe*) = *dobo* n (*kóje U je* ~j Kosmet) »sinonim: vrijeme (v.), vakát«. Protivno *nèdobo* n, samo u Kosmetu. Upor. *nevakat*. S pridjevom: *gluho doba noći* = bug. *gluha doba* »potajno vrijeme«. Izvgenice su: pridjev na *-bn* u određenom vidu *dobni* (npr. *predsjednik*), poimeničen na *-ik dobnik* (Bela, Stulić) »sinonimi: ura, sat«, na *-jāk dobnjāk*, gen. *-aka* (Lika) m prema f *dobnjàkinja* (Lika) »muško, žensko tele od 2—3 godine sposobno za rad«. Semantika prefiksalnih složenica nema veze s »vrijeme« i jasnije je prvobitno značenje: *podoba* f »imago, forma«, rijetko se danas govori u književnom jeziku. Odatle pridjev na *-bn*: (*nepodoban*, *podobna*) »aptus, ineptus, idoneus«, čest je kod starih pisaca,

danas samo u apstraktnoj složenici na -irma (v.) *nepodopština* f. Upor. ukr. *podoben*, polj. *podobny*, češ. *podobný*. U zapadnim krajevima još s prefiksom sr-: (*ne*)*spôdoba* f (Lika), s pridjevom *spôdoban* (ŽK) »sinonim: lijep«, apstraktum *nespodobnost* f. U Vodicama s prefiksom *pa-* (v.) mjesto *po-*: *spodoba* f »slika«, odatle *spadoban* »sličan«, denominál na -*ivati spadobivati* komu »biti sličan komu«. Denominál na -*iti*: pf. *naspodobiti* »preslikati« (Jambrešić, hrv.-kajk). S prefiksom *u-* (tip *ubog*) samo u pridjevu *udoban*, *udobna* (protivno *neudoban*, od steslav. *udobb* f, *uaoBъmъ* »lagan«), odatle apstraktum (*ne*)*udobnost* f i *neudopstvo* n (Obradović). Posljednje se ne govori. Taj se pridjev smatra možda krivo rusizmom: *udóbnj*. S prefiksom *na-*: pridjev *nadoban* (Gruža, Srbija) »namjeran, nakan« i denominál na -*ati nadobati* pf. »osjećati, odrediti, presuditi«. Riječ *razdobije* n stvorio je Šulek i ušlo je u književni jezik. Maretić veli: može podnijeti. Još treba spomenuti hrv.-kajk. prilog *skodob* (Belostenec) »odskora, nedavno, tek sada«, odatle pridjev *skodoben* »nedavni«. Prvi dio složenice *sko-* nije jasan. Možda skraćeno *skoro* ili *5 ku* (ák. od *koju*). Upor. rus. *v moju dobu* »in meinem Alter«. Rumunji posuđiše: *podoba* f »1° Gleichheit, Ähnlichkeit, 2° Zierde, Schmuck, 3° (ironickí) Ungeziefer«, odatle (*im*)*podobi* »1° gleichen, 2° malen«, *podobie* f, pridjev *podobnic* (nenaglašeno -*ič* je rum. dodatak iz lat.). Arbanasi stvorise od *doba* > *dobe* f, svoj pridjev *doběshēm* »ko-ristan«, odatle apstraktum *dobt* f »Möglichkeit« (*i* < gr. *α*), od steslav. *udobb* > *udob* (Gege) »lagan«. Posljednja posuđenica dokazuje da *udoban* ne treba smatrati rusizmom. Sve pomenute izvedenice i posuđenice dokazuju da je osnovno značenje bilo »ono što je prikladno > pravo vrijeme, pravi oblik«. Prvobitni neutrum, koji je postao indeklinabilan u priloškoj upotrebi sintagme *doba mu je* »vrijeme mu je« femininum je u sveslavenskom i u praslavenskom. Upor. f indeclinabile *vil* mjesto *vila* (v.) u Dubrovniku. Lokativ *dobi* je postao također neutrum indeclinabile kod Vetranića, Ranjine i Kavanjina. Riječ je baltoslavenska: lit., lot. *daba* »priroda, svojstvo, karakter«, lot. glagol *dobāt* »gefällig sein«, got. *gadaban* »pristajati, događati se«, *podoban* je u lit. *patogus* »artig«, lot. *patāgs* »bequem«. Dalje veze v. u *dobar* (v.). Ie. korijen *dhabh-* »što pristaje«.

Lit.: ARj 2, 487. 501. 510. 7, 283. 639. 8, 77. 106. Miklošič 47. SEW 1, 204. Holub-Kopečný 103. Bruckner 91. Vasmer 256.

Trautmann 42-43. 312. WP 1, 825. Mladenov 129. Tiktin 1199. GM 70. Ribarić, SDZb 9, 192. Elezovic 1, 140, 456. Maretić, Scaj. 61. Iljinski, ZbJ 291-298. Fraenkel, KZ 53, 40. i sl. Meillet, RSI 6, 132. Vaillant, RES 3, 252-254. NJ 2, 118.

dobar, *dobra* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev, određeni *dobri* = *dobri* (Kosmet) »bonus«. Opozicija: zao (v.), rđav (v.), loš, zločest, opak (v.). Tvori komparativ i superlativ od druge osnove: *bolji* (v.) koja je nekada značila »velik«. Upor. rus. *bolšoj*. Sr. r. je poimeničen: *dobro* n (Vuk) »1° prevedenica: lat. bonum, tal. bene = njem. Gut, 2° imanje«. Odatle deminutiv na -*če*: *dobarce* n. Služi za oznaku dobre čudi: odatle poimeničerua na -*iča dôbrica* f (Stulić), na -*uša dobruša* f (Kosmet) »žena koja je dobra«. S -*ina dobričina* m (Vuk); za pozdrave u vezi s *dan*, *večer*, *noć*, *čas*: *dobardan* pored *dobrdan*, *dobroveče* pored *dobrovečer*, *dobranoc*, u *dobričac*. Po analogiji sa *zločest* postoji složeni pridjev *dobročest*, odatle *dobroč stan*, koji ne uđe u književnost. Prema *opaklija* tvori se suprotno *dobrâklija* (Vuk) s tur. sufiksom -*lija*. Apstrakta su: na -*ina dobrina* (Vuk), na -*ôta*, -*ôca dobrotâ* (15. v., i u drugim slavinama) pored *dobroća* f, *dobrotma* (Kosmet, sa oba sufiksa za apstrakta), na -*ost*: *dobrost* f, koje nije ušlo u književnost, ali se čuje odatle pridjev na -*iv*: *dobrosvit* (15. v.).

Prilozi: *dobro* za steslav. *dobre* (= *věre*) > *dobre* u narječjima (općenito u češ. *dobře* i polj. *dobrze*), očuvano je i u *dobrem* (Kosmet) »blago, na lijep način«; deminutiv *dobranô* (Vuk, Lika, Dalmacija), sr. r. prema *dobranan*, koji nije potvrđen (upor. *maljahan*. v.), *dobričak* (Lika). Složenice prevode *beneficium*, *bene*/'*acere*, *benefactor*: pridjev *dobročin* (Belostenec, Stulić), radne imenice na -*bc*, -*telj*, -*lac dobročinac*, gen. -*nca* (Vuk, 15. v.) = *dobročinik* (jedanput, 16. v.), *dobročinitelj*, *dobročinilac*, gen. -*ioca* (16. v.), *dobrotvor*, impf. *dobročiniti* (Voldidija, Stulić, Bela), apstraktum *dobročinstvo* n, *dobročinje* n, iz crkvenog jezika *dobrodjetelj* f »krepot« (Obradović). Prevedenice za *benevolus* jesu: : *dobrohotan*, odatle apstraktum *dobrohotnost* f, *dobrovoljan* (Vuk) od sintagme *dobre volje*, odatle *dobrovoljac* kao vojnički termin, *udobrovoljiti* i *odobr-*. Od sintagme *dobro došao* stvorena je složnica *dobrodošlica* (Vuk) = *dobrodošlica* (Kosmet), *dobrodošnica* od *dobrodušan* (Vuk) i pridjev *dobrodušan* (narodna pjesma). Upor. turcizam *hošdeldija* (v.) i germanizam *bilikum* (v.). Od sintagme *dobre čudi*, *duše* pridjevi su: *dobročudan*, *dobrodušan*. Prema tim složeni-

čama stvoren je pridjev *dobrohran* (sjeverna Dalmacija, Dubrovnik), poimeničen znači »jas-treb«. U botaničkoj terminologiji: *dobričavica* f (18. v., Srbija, beogradski okrug) = *dobričavka* (Srbija) = *dobričevica* (Srbija) = *dobričica* »trava glechoma hederaceum Lin.«. Kao eufemizam, kao tabu, u narodnoj medicini u animističkoj -psihopatiji, da se udobrovolji zao duh, veli se u Kosmem *dobrinja* f »zlo, nevolja, bolest«; *dobrača* f »glavobolja«, *dobrice* f. pl. = *dobrinje* = *dobrinke* »boginje (v.)«, *dobrić* m »zao prišt«, *dobrać* »Masern« > madž. *dobroč*, *dobrane*, *dobroč* »eine Art Häutaus-schlag«, *dobrać*, gen. -*aca* m »bolest od koje dobije čovjek u glavu jako sijevanje«. Odatle pridjev *dobročav*. Upor. bug. *dobra* »érysipèle« i *blânda* (v.). Denominali na -*iti*: *odobriti*, *odobrim* pf. prema impf, *odobravati*, *odobravam* (Vuk, Vojvodina, danas općenito); *izdobriti*, *izdobrim* pf. prema impf, *izdobrivati* »učiniti što da bude posve dobro« nije ušlo u saobraćajni jezik; *udobrovat se*, -*avam* (Kosmet) »umiljavatf se«, *udobrit se* (Kosmet) »postati dobar« = *udobriti se*, *udobrim* (Vuk).

Riječ *dobar* je čest toponomastički pridjev u vezi s raznim imeničkim toponimima, najčešće u određenom vidu kao *Dobri do*, *Dobro polje*, *Dub* itd., *Dobra Voda*, složenice *Dôbrosele* (Lika). Kao prvi element dvosložnih starih imena *Dobroslav*, *Dobromir*, *Dobrivoje*, odatle hipokoristici *Dobroje*, odakle opet pridjevski toponim *Dobrevo* (Kosmet) < *Dobrojevo*, *Dobrača*, *Dobre*, *Dobroš*, *Dobrina*, odatle toponim *Dobrinj* (Krk), *Dnriša* itd., *Doca*. Ovaj sveslavenski i praslavenski pridjev izvedenica je od istog korijena od kojeg je i *doba* (v.), obrazovana pomoću ie. sufiksa -*r* kao *mokar* (v.), *mudar* (v.), *hrabar* (v.). Taj kê pridjevski sufiks bio još živ u praslavensko doba, danas je mrtav. Za pridjev *dobar* ima paralela u lit. prilogu *dabar* »sada«. Germanski srodnik je stvnjem. *tapfar* »tapfer«, sve do ie. korijena *dhabh-* »što pristaje«. Lat. srodnik *faber* »radnik, kovač« < ie. *dhabhro-* živi danas i kod nas kao evropska riječ: *fabrika*, *fabrikant*, *fabrični*. Semantički razvitak *dobar* ide od konkretnoga »što pristaje u prostoru i vremen-u« na apstraktno i moralno polje »krasan (moralno)«, jednako kao i njem. *gut* koje je srodno s *goditi*.

Lit.: ARj 2, 511. 513. 516. BI 1, 864. Miklošič 47. SEW 1, 204.-205. Holub-Kp-pečny 103. Bruckner 91. Vasmer 356. Mladenov 130. ASPh 33, 9. REW⁶ 1028. Elezovic i, 140. 2, 382. Mariánovics, M Ny 4, 348. Bulat, JF 3, 41. J. Z., Razvítak 4, 61-63. Paunov,

NJ 4, 206-H-13. BoisacqZ 888, Meillet, MŠLP 20, 89-94. Lewy, IF 54, 46-47. Machek, Recueil linguistique 1948, 93-116. Vaillant RES 9, 6-7.

doboš m (Vuk, narodna pjesma, istočni krajevi) = *tôboš* (Crmnica) »sinonim: bubanj«. Odatle: radna imenica na -*ar dobošar*, gen. -*ára* m, odatle pridjev na -*ev j -ov dobošarev*, -*ov* (Vuk), apstrakta na -*tja*, -*luk*: *dobošarija* f »plata dobosam«, *dobošartuk* m »služba dobošareva«. Od madž. -radne imenice *dobos* »*dobosai*« izvedene s pomoću sufiksa -*os* od *dob* »bubanj«. Jednako značenje ima madž. *doboš* u poljskom i ukrajinskom kao u hrv.-srp., dok Rumunji posuđiše ispravnije *doba* = *tobâ* f »bubanj«, a sa -*aš* radnu imenicu *dobas* = *tabas* m = *tobošar* (iz hrv.-srp.) »bubnjar«. Denominai na -*ati*: *nadabovati*, -*dabujem* pf. »dobujući = bubnjajući sazivati ljude« dokazuje da je morala postojati i u hrv.-srp. posuđenica *dob m »bubanj« kao u rumunjskom. Semantički prijelaz radne imenice > predmet kao opća imenica dogodio se na isti način kao u madžarskom slavizmu *mészáros* < *mę-sarb* (v.), u kojem je slavenski sufiks za radne imenice -*arb* preveden na madž. sa -*os* i dodan slavizmu. Isto tako je u madž. *doboš* sufiks -*os* preveden s -*ar* i dodan imenici: *dobošar* »bubnjar«. Iz te radne imenice rekonpozicijom stvoren je primitivum *doboš* »bubanj«.

Lit.: ARj 2, 510. 7, 284. Miletić, SDZb 9, 371. Gombocz-Melich 1369. i si. Miklošič 47. SEW 1, 204. Bruckner 91. Simonyi, Ung. Spr. 85.

docök m (Lika), u igri, samo u izrazu: *docok i tu, docok je*. [Usp. *coh*]. Odatle denominál na -*ati*: *docökati* pf.

Lit.: ARj 2, 541.

dodola f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »1° žensko ili muško čeljade osobito nakičeno, koje pjesmom *zaziva* Idšu, 2° društvo takvih pjevača, tada u f. pl. *dodole*«. Odatle femininum na -*ica*: *dodolica*, samo u narodnoj poredbi: *pokisla kaj ~*, (Kosmet). Odatle pridjev na -*ski dodolski*, denominál na -*ati* (metafora) *nâdodoliti(se)*, -*im* »napiti se kao dodola«. Naš folklori termin posuđiše Arbanasi *dordoléc* m s umetnutim *r*, čime se pojačava onomatopjejsko postanje iz pripjeva *oj dôdo + le*, koji se opetuje. Glede *le* u pripjevima *v. le* = *lje*.

Lit.: ARj 2, 558. 7, 286. Elezovic 1, 43. GM 71-72. 327. Barić, PPP 1, 231-233.

dogandžija m (17. v.) »sinonim: sokolar«, radna imenica na *-džija* (v.) od tur. *dogan* »soko«, potvrđeno u bug. *doğan*, u hrv.-srp. samo kao prezime.

Lit.: ARj 2, 560. Mladenov 137.

dogram m (Vuk, Crna Gora) »vrsta duhana (valjda rezanog)«. Od iste 'je osnove radna imenica na *-džija dogramadžija* m (Kosmet) »stolar«. Balkanski turcizam (tur. *doğrama* »action de couper en petit morceaux« od *doğramak* »rezati«) iz oblasti zanata: bug. *dogramadžija* »menuisier«, cine. *dugramae* i »menuiserie«, *dugramagi* m »charpentier«. Crnogorski *dogram* m jedini je primjer za odbacivanje tur. *-a* u imenicama. To odbacivanje nastalo je odatle što je tur. *-a* bilo shvaćeno kao genitiv po deklinaciji *-o*. Upor. *dolam* (čakavski, m).

Lit.: ARj 2, 569. Elezović 2, 507. Mladenov 222. *fascu* 2, 131, br. 426.

dohija f (17. v., Vuk) = *dovija* (Vuk) »madupnica, manastirska kuhinja gdje se gosti primaju i hrane«. Na *-ar* < *-arius dohijar* m, gen. *-ara* (13. i 15. v.) = *dovijar* »čovjek koji upravlja dovijom« m prema f *dovijarka* (Vuk) »adjutrix curatricis ovium (preneseno značenje)«. Od gr. *δοχεῖον* (od *δέχομαι* »primam«); upor. *ξενοδοχεῖον* »hotel«; *δοχειαῖος* > *dohijar*.

Lit.: ARj 2, 570. 721. Vasmer, GL 53.

doilnuk m (jedanput, 18. v.), metateza od **dojunluk* < tur. *doyumluk*, »sinonim: plijen (v.)«. Apstraktum na *-luk* (v.) od tur. *dojum* »veliki kup«, koje se nalazi u rum. *duium* m »Häufe, grosser Auflauf«. Elezović upoređuje s prilogom *doindše* (Kosmet) »dovoljno, koliko je potrebno da se bude sit« < tur. *doymak* »nasititi se, utoliti glad«.

Lit.: ARj 2, 579. Elezović 143. Lokotsch 528.

dój (Dubrovčani), »uzvik žalosti, čuda, moljenja«. Unakrštenje tal. uzvika *doh* (14. v.) i našega *oj* (v.). Upor. i stal. *dóimé*.

Lit.: ARj 2, 580. DEI 1375.

dojabušoliti, *-im* pf. (Lika) »doći polagano i s mukom« prema impf, *jabušoliti*, *-im* (Lika) »teško hodati«. Stoji bez sumnje u vezi sa Stulićevim prilogom *pobušelice* »četveronoške pužuci«, a taj s rum. prilogom *deabușele*, koji

sadrži dva lat. prijedloga *de*, *ad* i pl. *bușeie*, upor. cine. *îmna t' abusila*, odatle denominat *abușilari* »merge de abușilea, četveronoške ići«. To je leksički ostatak (Wortrelikt) kao *kustura* iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, ZRPh 41, 150., br. 13. Tiktin 492.

dojiti, *-im* impf. (Vuk) (*o-*, *za-*) = *dojít*, *-zm* (Kosmet) »l° (istočni krajevi ograničuju na ljude) Hraniti mlijekom, sisama (objekt: *dijete* : *doji mu dēte*, Kosmet), 2° sisati, 3° (zapadni krajevi ograničuju na životinje, objekt *kravu, ovce, koze*) musti (štokavski) (*po-*, ŽK)«. Odatle iterativ prijevodom *o* > *a*: *odajati*, *odajom* (*na-*) prema pf. *odojiti*, *odajim* (Vuk) »(prema tome kako se shvati prefiks) 1° dati dojke, othraniti (objekt *prase*, za koje još nema druge potpune hrane, nego mlijeko), 2° odbiti od dojenja«. Od osnove *doj-* izvedenice su brojne: na *-ata dojača* f (Slavonija) = *dojnica* f »multra«, na *-bk*, *-ka dojak*, gen. *dojka* m (Vuk, narodna pjesma, 18. v.) = *dójka* f »sinonim: sisa«; odatle denominat na *-iti ispodójčiti*, *-im* (objekt: *ovce, kravu*) (Lika) »dignuti tele kravi, jagnje ovci«; *dojei*, gen. *dōjākā* m. pl. »sinonim: blizanci«, radne imenice *dojilja* f »sinonim: turcizam dadilja = *dādija* f (v.)«, *dōjilica* f = *dojiča*, *dōjionica*, *dōjkinja* f = *dójka*, *dōjenik* m prema f *dojenica* »muško, žensko dijete«, *doënica* f (Piva-Drobnjak) »ovca koja izgubi svoje jagnje, pa se pod njom doji drugo«; [na *-če dojenče*, gen. *-eta* »dijete napršće, sisanče« (u Hrvata, za *odojče* u Srba)]; *dojenac*, gen. *-nca* »mlada svinja«. Apstrakta na *-ba*, *-iva*: *dojba* = *dōjítva* f »muženje«. Particip prezenta kao pridjev *doječa* (*žena, krava*). Rumunji posudiše *doniță* f < *dojnica* f »sinonim: muzlica, multra«, *doică* f »dojilja« pored *daică* f, koje je iz mađ. slavizma *dajka*. Od prefiksane osnove *odoj-* : *odojak*, gen. *-ōjka* m »(Hrvatska) Spanferkel«, odatle deminutiv na *-e odojče* n »1° dijete napršće; sinonim: *sišče*, gen. *-eta* pored *sisanče*, gen. *-eta* (Srijem), 2° *prase*, 3° *jagnje*«. Kol. na *-ad*: *odojčad* f.

Glagol je sveslavenski i praslavenski kazativum. Za prijevoini štěpen *doj-* < **dhoi* nema baltičkih ni ie. paralela, nego za **dhei*: lot. *dēju*, *dēt* »sisati majčine sise«. Taj prijevoini štěpen nalazi se u *djeva* (v.) i *dijete* (v.). Dalji su ie. srodnici: sanskr. *dhayati* (3. l. sing.) »siše«, lat. *fēlāre* »sisati« i /*emina* »žena«, arb. *dele* f »ovca«, u izvedenici s pomoću formantā *-ma* ili *-ski* toponim *Delminium*

»Ovčarevo« > *Dumno, Duvno* i etnik na *-at Delmatae*, »ovčari«, *Dalmatáe* i odatle *Dalmacija* (v.).

Lit.: ARj 2, 582. 584. 3, 935. 7, 254, 8, 644. Elezović 1, 143. Vuković, SDZb 10, 383. Miklošič 44. SEW 1, 205. Holub-Kopečný 103. Bruckner 91. Vasmer 258. Mladenov 105. Holthausen, WuS 2, 212. Šimčik, NVJ 39, 226-228. Gombocz-Melich 1255.

Dojul, muško ime Vlaha 1348. Sadrži sufixa ili član *-ul* kao *Dracul* > *Drakula, Drakulic*. Dodan je na hipokoristik *Doja*, upor. *Dojim*.

Lit.: ARj 3, 585.

dōkes m (Dubrovnik), samo u ribarskim izrazima: *ribati na dokes*, *ići na dokes*, *biti na dokesu* »ribati ostima o noći u lađi uz svjetlost luči«. Odatle denominat na *-ati dokēsati*, *-am* impf. (Bella, Stulić) »ribati na dokes« = *dokec* (izmjena *-s* > *-c*): *hitati ribu na dokec* (ako nema *mijeseć*) (Blato na Mljetu). U Lastvi (Boka) je stvoren odatle unakrštenjem sa *kresati* : *ribati noću pod ukrēs*, tj. »ribati ostima noću pod svijeću; danas se kaže *žec feralom pod ostu*. Po svoj je prilici nastalo iz: *piscar e ad accensus lucernarum*, *accensus* od *accendere* potvrđeno je u logudorskom na Sardiniji. Rijetka je potvrda sa *en* (+ konz.) > *e* u primjerima iz starodalmatskoga.

Lit.: ARj 2, 590. ZbNŽ 29, 209. 212. REW⁸ 67.

doksat m (18. v., Vuk, Pjevanija crnogorska) »divanhana (v.), slar (v.), solar (v.)«. Od ngr. *δοξατο* < *τοξατο*v, izvedenica na lat. sufix *-atum* od *τόξον* »luk«, srg. *τοξάτα* »porticus exterior quae aedi objacet«. Promjena *τ* > *δ* umiješanjem od *δόξα* »gloria«. Upor. sličnu semantičku paralelu tal. *gloriétta*, fr. *gloriette*, španj. *glorieta* »paviljon, kiosk u parku«.

Lit.: ARj 2, 599. Skok, ZRPh 50, 521. 54, 427. Boissin, RES 21, 172-173. Matzenauer, LF 7, 45. DEI 1831.

doktur, gen. *-ura m* (15. v., Dubrovnik), apstraktum na *-ija doktùrija* f, na lat. *-atus* > *-at dokturāt*, gen. *-ata* — *dùktür* (17. v.) = *duhtor* (sjeverni čakavci) = *doktor* (čakavci, kajkavci i štokavci, 15. v.), pridjevi *doktorov*, *doktorski* = (*ct* > *jt*, upor. gen. *nojta* < *nogūta*, *lajta* < *lakta*) *dojtür*, gen. *-ura* (Šolta, Hvar) »liječnik, ljekar = likor«. Učena riječ od lat. *doctor*, radna imenica na *-or* od part. perf. = pridjev *doctus* od *decere*. Odatle apstraktum na lat. *-lna* internacionalno *doktrina* f,

na *-ar* < *-arius doktrinār* »pristaša izvjesnog učenja«, pridjev *doktrinarski* (16. v.); odatle i talijanizam *dotrina* (Dubrovnik) = *dotrina* (Rab) < tal. *dottrina* »jeronauk, katekizam«. Upor. slov. *dohtar*, arb. *doktuar* (s članom) *-ori*.

Lit.: ARj 2, 600. 715. 880. 882. Kušar, Rad 118, 21. Budmani, Rad 65, 161. Pletersnik 1, 148. DEI 1387. 1388.

dolama f (Vuk, 15. v.) = *dolama* (Kosmet) = *dolom* m (čakavci) = *doliman* m (Vrančić, upor. fr. *doliman*) »janjičarsko paradno gornje odijelo«. Zbog toga je ušlo vrlo rano u naš jezik kao i u sve evropske. U mađ. je *dolmány* prvi put potvrđeno također u 15. v. S tim je oblikom u vezi Vrančićev. Na zapadu je raširena riječ sve do u sela na Cresu. U gradu Cresu nepoznata je. Čakavski maskulinum upor. s arb. i crnogorskim *dogram* (v.). Odatle: deminutivi na *-iča dōlamica* f (17. v.), na tur. *-čik: dolamandžuk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Balkanski turcizam (tur. *dolama* »habit de dessous que les janissaires portaient en grande tenue« do *dola-m* »ce qu' on enroule en une fois«, *-ma* je sufix) iz oblasti vojničkog odijevanja: rum. *dūlama*, *dulamiță* f, bug. *dolama*, arb. *dolam* m »langes Kleid«, *dolama* f »rotes Brusttuch«, eine. *duluma* m »tunique«, dem. *dul(am)iciu*, ngr. ντο(υ)λαμας/δο(υ)λ-.

Lit.: ARj 2, 604. 608. Elezović 1, 144. Miklošič 47. SEW 1, 206. Pascu 2, 131., br. 433. Mladenov 138. Lokotsch 530. Deny § 855. Gombocz-Melich 1382. Tentor, JF 5, 204. Vasmer 360.

dolap, gen. *-āpa* m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *dōlap*, gen. *-apa* pored *dōlop*, gen. *ddlopa* (Kosmet) = *dSlaf* (*p* > *f* prema *raf*, v.) »1° ormar u zidu, 2° pržun za prženje kave (Kosmet), 3° čekrk kojim se voda izvlači, kao sprava za navodnjavanje bašta, bostana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dūlāb* > tur. *dolap* »Wasserrad«) iz oblasti alata i kućnog namještaja: rum., bug. *dolap*, arb. *dollap* »Wandschrank«, ngr. *δουλάπι* »Schrank«.

Lit.: ARj 2, 604. Elezović 1, 144-5. Mladenov 138. GM 71.

dolèrija pored *dolerije* (dubrovački pisci, 16. i 17. v., npr. Zlatani, Gundulić, Palmotić) i *lerijan* (Palmotić) »planinsko božanstvo kao Pan, koji se pominje uz *Hoja, Lerò* (v.)«. Izgleda da je predstava o mitološkom božanstvu i o imenu njegovu nastala u Dubrovniku

iz pripjeva (refrena). Upór. polj. *Ulum polelum*. U rumunjskim kôledama elemenat *Ier* dolazi također u pripjevju: *m Ier oi, d'ai Ier oi*. Prvi dio opominje možda na lički impf, na *-kati dolókatí, dolóčem* »pjevati kako neki govodari«. Onomatopeja je stvorena prema ličkom pjevanju *ooo*.

Lit.: ARj 2, 606. Iljinski, *Rešetarov Zbornik 2* (upór. Mačeki, *Slávia 11*, 575—576.). Gavazzi, *NVj 31*, 224-227.

dòlija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) »čša kojom se napija«. Svatovski turcizam (tipa *čauf*). Složenica *dolibaša* m (Vuk, Lika) »čovjek koji kod gozbe upravlja zdravicama: sinonim: nazdravljavo, stoloravnatelj (Zagreb)«, odatle pridjev na *-in dólíbasin*, denominal *dolibašiti, -im* (Lika). Prvi dio te složenice izaziva u jezičnoj svijesti predodžbu o glagolu *doliti* »koi lije, puni čaše«, tako da složenica izgleda kao imperativni kompozitum u kome bi bolje pristajao glagol *toKti*. U Lici se naime govori: *tóčibaša f*. Budmani je tumačio *dòlija f* iz tur. pridjeva *dolu* »pun«, iz kojega nastade *dòlija* kao iz tur. *kapu > kapija*. Budmani upoređuje tur. *dolusun içdik* »od riječi do riječi njegovu punu (se. čašu) popili smo (upor. *eks* u zagrebačkom žargonu) > napili smo mu«. Ali treba uzeti u obzir i arb. *doit* f (Toske) »Trinkspruch bei einer Hochzeit« < ngr. εντολή »Befehl, Aufforderung«. Budmani stavlja ovamo i prilog *dolič* »dosta, dovoljno« iz narodne pjesme s nejasnim *-ič*, možda imperativ od *ičmek* »ispiti«. Ovamo ide od iste osnove i *dolma f* (Vuk, Mostar) = *doima* (Kosmet) »1° isjeckano meso i pirinač; sinonim: nasap (v., Banat), 2° polusprat (kuća na *dólmu*, Kosmet)«. Može biti i indeklinabi'ni pridjev: *doima paprika* (Kosmet) »babura, tj. koja se puni«, odatle izvedenica na *-oca dolmaca f* »široka paprika, blaga«. Deminutiv na tur. *-čik: dolmadžik m* (Banja Luka) »pogača od faširanog mesa«. Denominál na *-iti: dólmiti, -im (na-)*. Turcizam iz oblasti hrane (tur. *doima* »tout mets farci«). Sufiks *-ma*, kojim se prave apstrakta (noms d' action), v. još u *basma, burma, dondurma, donanma*. Upor. tur. *doldurmak* »puniti« i odatle rum. turcizam *doldora* = *doldura* »voll strotzend«.

Lit.: ARj 2, 607. 609. 7, 288. GM 71, *Tiktin 560. Elezović 1*, 144. *Lokotsch 531. Corović, ASPH 29*, 509. *Deny § 854*.

dom, gen. *doma* m (Vuk, Kosmet) = *doma* f (sjeverni čakavci, femininum prema *hiža: svojoj dome, od domi*) »ie., sveslavenski i

praslavenski naziv za kuću (štokavski), hižu (čakavski i hrvatsko-kajkavski)«. Danas po deklinaciji na *-o*, nekada po *-u* kao i lat. srodnik *domus*, gen. *domūs*. Osnova stare deklinacija očuvala se u búg, pl. *domove*, u hrv.-kajk. prilogu *dimo(v-)* — čakavski *domov* »kući (kretanje i micanje)« (od 1325. do 17. v., *idoše-, pridošer^*, Statut krčki, Glavinčić, Vitezović), stcslav., rus. *aomo* *o* pored *domovi* »domum«, u augmentativnoj izvedenici na *-ina domovina f* (Vuk, 17. v.) »1° (prvobitno) velika, golema kuća, 2° (danas) prebivalište, patria«, u radnoj imenici *domovnik* »sinonim: domaćin«, u pridjevu na *-bn domovan* (16. v.), poimeničenju na *-ica domovnica f* »1° sinonim: domaćica, 2° spis kojim se dokazuje podrijetlo (Heimatsschein)«, u denominalu na *-ati domovati, -ujem*. Prilozi: (sveslav. i praslav.) *doma* (općenito hrv.-srp.) »kod kuće, kući (mirovanje i kretanje)« tumači se kao prastari ie. lokativ sing. *domō(u)*, rus. *domá*. Ali to tumačenje ne treba da stoji. Može se tumačiti i kao n. ak. pl. za oznaku kretanja kamo. Da je to tumačenje moguće, dokazuje čakavski izričaj: *prosa je iz dom* (gen. pl.) »otišao je od kuće«. Od toga priloga prave se izvedenice s pomoću sufiksa *-tio*: određeni pridjev (sveslav. i praslav.) *domaći* = *domaći* (ŽK), poimeničen sa individualnim *-inš domaćin* m (Vuk) = *domaćina* m (*-a* prema *starješina*); odatle hipokoristik *doma*, gen. *dome* »domaćin« (Kosmet); pridjev na *-ov domaćinov*, na *-ski domaćinski* (*-a školaž*), poimeničenje na *-ica domaćinovic*; denominal *odomačiteljdom-*; također búg. *domakín* m prema f *domakinja, -ski, -če, -stvo* (iz hrv.-srp.), koji posuđuje i Arbanasi: *domaqín* »reicher, angesehner Mann, čorbadžija«. Za *domaćin* m femininum je *domaćica* f, odatle pridjev na *-in domaćičin*, na *-ski domaćički*. Apstraktum na *-stvo domaćinstvo* n (također bug.), od *domaći*, dobio je n prema *starješinstvo, vladičanstvo, veličanstvo*. Od stcslav. *domašibnz* nastade pridjev na *-bn: domačan, -čna* pored određenog *domašm* (Vuk), gdje je *čnj > šn* prema *sadašnji, sutrašnji*. Od priloga *doma* još je *domaja f* »sinonim: zavičaj (v.), postojbina (v.)«. S perz. sufiksom *-dar: domādār*, gen. *-óra* m (Vuk) »domaćin« pored *domòdār* (Srbija, 16. v.) m prema f *domadàrica* (samo u zagonetki). Važne su i složenice: *domazet* (Vuk, Crna Gora), poimeničen part. perf. pas. *doma + zet* (od *uzeti*) »sinonimi: uljez, ukliz (v.), utoskalo itd.«, možda prevedenica od gr. σπιτογάμβροσ (Budimir). Odatle apstraktum *domazetstvo*.

Ovamo još *domačedac*, gen. *-ceca* m (jedanput, 16. v.) pored *domočedac* i *domočedak*. Prilog *domov* »nach Hause« tumači se također kao stari lokativ sing., što ne odgovara značenju jer nije »zu Hause«, nego »nach Hause«. Kasnije u pojedinim slavenskim jezicima pridodano mu je *-i* prema dativu: *domovi* »εις тов о-хов«, odatle rus. *domój*, koje može biti i od lokativa. Prilog *domov* može biti i gen. pl. po deklinaciji *u (synovš)*. Ako je tako, prilog je nastao iz sintagme s prijedlogom *iz* s gen. pl. na pitanje odakle. To bi se slagalo s: *prosa je iz dom* (ŽK). U čakavskom zamijenjen je dočetak *-ov* priloškim *-om: domom(e)* (Hektorović, 14. v., 1581. *seno domom vozil*, Krašić, *Mon. croat.* 283; ugarski Hrvati). Od osnove *dom* po deklinaciji *-o* izvedenice su: radna imenica na *-ar domar* m (hrv.-kajk. ŽK) »domaće čeljade kao član kućanstva«; deminutiv na *-tk domak*, gen. *dòmka* (Vuk). Odatle ne potječe izričaj na *domak doći* jer je to postverbal od *domaknuti* se. Na *-ište: dormite* (jedanput, 17. v.). Denominal *udomiti*. Složenice: pridjev na *-bn domòrodan* »sinonim: patriotski«, radna imenica na *-bc domorodac* m »patriota« neologizmi su 17.—18. v. Prilog *doma* ušao je i u antroponimiju, i to u dvočlanim praslavenskim ličnim imenima: *Domagoj, Domaslav*. Odatle toponim *Domaslavec* kod Samobora. U baltičkoj grupi postoji s prijevom *e*: lit. *dimstis* f »dvorište, dobro«. Ie. paralele su izvjesne: sanskr. *damas* »gradnja, kuća«, gr. δῆμος, δομή »gradnja« od δῆμος »gradim« itd. Prema tome je *dom* prijevom na *o* od ie. korijena **dem(d)* »graditi, sastavljati«, te znači svršenu radnju. Prvobitno je *dom* značio »ono što je sagrađeno«, i dalje po zakonu rezultata (sinegdohe) »kuća, stcslav. hrame«.

Lit.: ARj 2, 613. 615. 616. 618. 619. 621. 622. 628. 629. 630. *Elezović 1*, 145. *MiklošičAS*. Isti, *Lex*. 171. *SEW 1*, 310. /F31, 410. *Holub-Kopečný 104*. 110. *Bruckner 210*. *KZ 43*, 319. *Vasmer 361. Mladenov 138. WP 1*, 788. *Trautmann 44*. Kostiá, *Življenje in svet 19*, 139. *Debeljak, ib.* 165. *Budimir, NJ 2*, 233. *Medic, ZbNZ 26*, 274. *Bulič, IF 5*, 392. *Wiedemann, PBB 30*, 207. i sl. *Karski, Izv ORJAS* cf. *AIP 8*, 318. *ASPh 9*, 135. *Zubaty, ZSPH 14*, 50—52. *ASPh 14*, 150—152. *Milewski, Slávia 11*, 12. *Meillet, RSI 6*, 132. *Boisacq 193*—196. *Hirt, IF 32*, 238. *Joki, Unt. 78. GM 71*.

domanja f (17. v., Divković) »imanje, baština« = *demanija* f (Dalmacija). Od tal. *demanio* m < stfr. *demaine* > fr. *domarne* >

internacionalni francuzizam *doména f, domen* m (Srbija) »1° imanje, 2° oblast«, od lat. *dominium* > u nas učeno *dominijom*.

Lit.: ARj 2, 620. *REW* 2740. DEI 1243* 1379.

domätie m, indeclinabile, (Kosmet) »od crvena patlidžana, paradajza načinjena salata sa crnim lukom, srpska salata (Hrvatska), pomidor«. Upor. arb. *domate* = tur. *domates*. Dočetak *-es* je zacijelo fr. pl., upor. *notes*, v., zamijenjen je deminutivnim sufiksom *-ič* (?). Evropski amerikanizam 16. v. (iz Perua, astečki, Meksiko) *tomati* preko španjolskoga.

Lit.: *Elezović 2*, 507. *REW* 8773. Prati 785*.

domuzluk m, (Vuk) = *domäzlak* pored *-hk* (Kosmet) »kol. domaće životinje ostavljene za priplod.« Odatle: pridjev na *-ski domazlački* (npr. *ovca*). Balkanski turcizam (tur. apstraktna izvedenica na *-lik* od *damaz* = *damız* »nastrešnica, naslon, gdje se stoka sklanja«, tur. *damzlk* »1° animal de reproduction, 2° engraissement du bétail, 3° l'endroit où cela se fait«) iz oblasti stočarstva: bug. *domazlak*, cine. *dumuzllke* f »race d'animaux«. U hrv.-srp. turska se izvedenica unakrstila s prilogom *doma* (v.). Značajno je da takvo unakrstavanje možda pretpostavlja i cincarski turcizam (*o > u*), ali se on može tumačiti uplivom labijala m.

Lit.: ARj 2, 621. *Elezović 2*, 507. *Mladenov 120. Pascu 2*, 132, br. 438.

Dominik m (15. v.) = *Duminik* (18. v.) prema f *Dominika*, učen oblik imena sveca *Dominicus*, izvedenica na nenaglašen sufiks *-icus* od *dominus*, upor. na istoku gr. κυρι, αὐτός > *Kurjak* (v.) od κυριος, upravo »božji«. Odatle na *-anus* latinizam *dominikán*, gen. *-a* = prošireno na *-bc > -ac dominikanac*, gen. *-anca* < *dominicanus* (red osnovan 1216. od sv. Dominika od Guzmána, Španjolca), s promjenom sufiksa *dominikar*, gen. *-ara* = *dominisar* (18. v.) = *dominižar* (Kavanjin) = *dominožar* (Kavanjin) = *domnižar*. Razlog ovim izmjenama nije poznat. Ime sveca potvrđeno je i u mlet. obliku *Domenig* (14. v.) = *Dominig* (15. i 16. v.) = *Duminig* (16. i 17. v.) < mlet. *Domènego*. Odatle hipokoristici *Domo* — *Doma* = *Dóme* (17. i 18. v.), na *-ica Domica* od f *Dominika*. Sa deminutivnim sufiksom *-ellus* *Dominchiellus de Žule* (1334., Rab). Upor. sinkopu u *Dominko* (13. v.). U dalm.-rom. najčešće sa sinkopom penultime i sa

ispadanjem protonike (tip *dum interim* > *mentre*): *Menko* u prezimenu *Menković* (15. v.), u Dubrovniku *Menze* (sa našim hipokorističkim sufiksom *-e*), latinizirano *Mencio*. Grafija *Menze* ima se čitati *Menče, gen. *Menčeta, odatle dubrovačko prezime *Menčetić* (13., 14. i 15. v.) = (sa *en* > *in*) *Mimela* (kula dubrovačka, Ston), *Mimetic* = (sa sonorizacijom *ni* > *ndž*, *nk* > *ng*, ngr., kao u Južnoj Italiji) *Mengo* (hrisovulj), sa *-oca* (tip *Petrača*, *Kosaca*) *Menggača* (13. v., *Mengača Lombprić* (*Lampridius*), hipokoristik *Lompre* + *-ič*), pisano *Mengatia*, *Mengacia*, *Mengaza* — (sa disimilatornim ispuštanjem *m-n* > *m-Ń*) *Migocq* (13. v., dubrovačko prezime) = *Mindžeta* (Prčanj, »der höher gelegene Teil von ~«), Ovamo ide sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ulus* + *-inus* *Minklini* (15. v., *Mon. croat.* 101), upór. *Minclinus*. Ovamo idu krč.-rom. oblici *Mankânj*, u toponimu *Grdimankânj* < *gurgus de Menk* + hrv. *-Ńnja*), *Latmikić* < *lacus de Menk* + *-uceus*. Ne zna se kakav je sufiks *-aca* u *Mengazza*, hrv. *-oca* ili lat. *-aceus*. Samo *-a* je izvjesno hrv. hipokoristik. Ime se pojavljuje i sa ispuštanjem *Men-* (hipokoristik drugog štěpena prema prvom gdje je ispušten *Do-*, tip talijanski, ne slavenski, upor. *Beppe* < *Guissepe*). Ta skraćenica pojavljuje se sa hrv. hipokoristikom na *-e* *Gace* 1278. = *Gacić* 1253. U 15. v. izmjenjuje se sa lat. deminutivnim sufiksom *-uceus* (*u* > *o* kao u *saloča* < *sala H—ucea*) *Goče*, *Gože*, *de · GŃuš*, *Goziis*, odatle *Gučetić* > *Gožetić*. Glede ispuštanja *Do-* upor. prezime *Meneghello* (Split). Ime je u Dalmaciji staro, iz vremena prije 13. v., kad je ustanovljen dominikanski red. Lingvistički je dokaz za to *o* > *Ń* > *o* u protonici i *i* > *b* > *a* u penultimi: *Dmînak*, gen. *Dmînka* (15. v.) poklapa se tačno sa *Domînicus*. Odatle hipokoristik *Omina* (15. v., Krk) = *Dmine*, prezimena *Dminčić* (16. v.), *Dminić* (14. v., danas *Diminić*, Istra), *Dmînko* (14. v.) = *Dmenko*, odatle napaštanjem suglasničke grupe *dm-*, neobične na početku riječi, *Dimko* (14.—17. v.) = *Dinko* (najstarija potvrda 1375. u Dubrovniku). Potvrđeno je još žensko ime *Domnika* kao izvedenica od vlat. *donmuš*. Upor. *dumna* > *duvna*. *Dominicus* je potvrđeno u 15. v. i u madž. obliku *Dumankuš* < madž. *Domonkos*.

Lit.: *ARj* 2, 627. 401. 472. 473. 616. 622. 628. 715. 884. 886. 6, 600. 601. 602. 645. 715. 717. *Mon. croat.* 97. *MSHSM* 5, 249. Rešetar, *Stok.* 132. *REW*⁶ 2738. Jireček, *Romanen* 3, 42. 27.

dŃmuz m (17. v.) »sinonim: svinja, prasac«. Odatle augmentativ na *-ina*: *domuzina* = poimeničenje *domuzovina* »sinonim: krmetira«; složenica: *domuz-balj* m (Skadarsko jezero) »jesetra, upravo svinjska riba«. Balkanski turcizam (tur. *domuz*, vulg. *donuz*, *bahk* »riba«) iz oblasti domaćih životinja (tip *oroz*): arb. *domús*.

Lit.: *ARj* 2, 631. *GM* 71. *SEZb* 13, 193.

donanma f (Kosmet) »1° iluminacija, 2° proslava državnog ili sultanova praznika«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum na *-ma*: *donanma* »1° illumination, 2° Flotte« od refleksivnog *don-an-mak* »être orné, être paré«) iz oblasti administracije: bug. *donanma* f, arb. *donarne* »Flotte«.

Lit.: *Elezović* 2, 507. *Mladenov* 140. *GM* 71. *Deny* § 854.

dondurma f (Kosmet) = *doldrma* (Beograd, disimilacija *Ń-m* > *l-m*) »sinonim: sladoled«. Odatle radna imenica na *-džija*: *dondurmadžija* m (Kosmet) »onaj što pravi i prodaje sladoled, sladoledar«. Balkanski turcizam (*don-dur-ma* »glaces«, skraćeni infinitiv kauzativuma *don-dur-mak* »učiniti da nešto zamrzne«) iz oblasti hrane: bug. *dondurma* f.

Lit.: *ARj* 2, 606. *Elezović* 2, 507. *Mladenov* 141. *Deny* § 854.

denkle (Rrab, Ugljan) = *donkle* (Hvar) = *dunkle* (Dubrovnik, Lepetane, Boka) pored čistog talijanizma *dŃnke* (Perast, Dubrovnik). Od tal.-tosk. *dunque* prema sjev.-tal. *donca*, unakršteno sa našim istoznačnim konkluzivnim veznikom *dakle* (v.). Od kslat. *dune*, sa izmjenom dočetnog *-e* sa *que* (od *ubicumque*, *ovunque* itd.), *donca* prema *unquam*.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. Budmani, *Rad* 65, 167. Tomanović, *JF* 17, 205.

dorat m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *durat* (jedanput, 17. v.) »konj mrke tamnoride boje«. Odatle: hipokoristici *dŃra*, *dore*, *doro* m, na *-Ńn*, *-in* + *-bc* *darin*, gen. *-ina*, *dorinac*, gen. *-inca*; deminutiv na *-čie* *doračić*; pridjevi na *-ov* i *-ost*: *doratov*, *doratasi*. Kako je taj balkanski turcizam iz oblasti konjogojstva složen od tur. pridjeva *doru* »mrk« i *at* (v.) »konj«, koji i sam dolazi, može i od samog turskog pridjeva da nastane naša pridjevka izvedenica na *-ast*: *dorast* (konj) kao i u bug. *dorest*. Odatle s *-uša* (v.): *darusa* f »doratasta kobila«. Od *doru* na *-ija*, kao od *kapu* > *ka-*

pja (v.), *dolu* > *dalija* (v.), nastade naziv konja *donja* m (Drnsnik, Kosmet), tako i u bŃg. *dŃrija* pored *dorelija* i u arb. *dori*.

Lit.: *ARj* 2, 658. 663. 895. *Elezović* 1, 148. *GM* 72. *Mladenov* 146. *SEW* \, 2II. *Lokotsch* 532.

dorzŃn, gen. *-ona* m (Kosmet: *da se uzne dorzŃori*) = *držan* (Kosmet) »sinonim: jamac«. Od arb. složenice (sintagme) *dore* »ruka« + *zane* = *dožezán* = *dorēdhan*, particip od *me dha* »dati« upravo, »dana ruka«. Od *dore* postoji i prilog *mendŃre* (Kosfnet) »u ruke, na besu«, u kojem *men-* sadrži arb. prijedloge *me* »sa« i *m* »u«. Arbanaska sintagma »dana ruka > jamac« slaže se morfološki i semantički sa *manu prisa* (1080) »uzeta ruka > jamac« u dalmatinskom latinitetu Petra Crnoga. O našem izrazu *jamac* = tal. *mallevadore* v. *jamiti*.

Lit.: *Elezović* 1, 147*. *JF* 14, 225-226. *GM* 12. Barić, *Reč.* 106. *SupK* 181. si. 290-1.

dosajja f (sjeverna Dalmacija) »1° prut, 2° udarac prutom«.

Lit.: *ARj* 2, 667.

dosanka f (šatrovački govor, argot u Vranji, Srbija) »svinja«. Naša izvedenica na *-anka*. Od arb. *dose* »svinja«. Odatle na *-ovina*: *dosovina* (grnčarski = lončarski argot u Prištini) »svinjetina«.

Lit.: Jireček, *ASPH* 8, 102. Trojanović, *JF* 5, 222.

dospjeti, *dospijēm* pf. (Vuk) = (ikavski) *dospiji*, *-ijēm* (ŽK) »1° maturare, sazreti (hrv.-kajk), finire, 2° imati vremena«, *uspjeti*, *uspjem* (Vuk) »Erfolg haben«, *prispjeli*, *-ijēm* »venire«, *nāspjeti*, *-ijēm* (Vuk, Dalmacijaj Srbija) »iznenada dogoditi se«, *sāspjeti*, *sāspijēm* = *sāspiti* (ŽK), bez prefiksa *do-*, *na-*, *pri-*, *u-* ne postoji u hrv.-srp., nego u steslav. *spěti*, *spějo* »proficere«, slov., češ., gluž.-srp. i rus., baltoslav. i praslav. **spe-*. Odatle impf. prijetojemoj *dospijevati*, *dospijevam*, isto tako *uspijevati*, *prispijevati*, *sāspijevati* (Marulić). Na *-tb* *dospjet*, gen. *-i* f (18. v.) = *dospit*, gen. *-i* (18. v.), s pridjevima na *-Ńn* *dospjetan* (nije ušao u jezik) i *nedospjetan* (Dubrovčani, 17.—18. v.) »beskrajan u prostoru«, odatle na *-bk* > *-đk* *dŃspjetak*, gen. *-ika* (16. v.) pored *dospijetak*, gen. *dospijetka* »termin«, na *-en* *nedospiven* (18. v.) »nesavršen, beskrajan«. Imenica se pravi istim sufiksom *-h* < *s* kao u *smijeh*: steslav. *speht* »studium«,

koji se bez prefiksa nije očuvao u hrv.-srp. nego u slov. *špeh* »Eile«, češ. *spěch*, polj. *spiech*, u hrv.-srp. samo s prefiksom *m-* *uspjeh* pored *uspjeh* m, s pridjevom na *-Ńn* > *-an* *uspješan*, za koji se tvrdi da je iz ruskoga. Odatle deminimal steslav. *spěšiti* »eilen«, hrv.-srp. samo *pospješiti*. Lik *dospějç* posudiše Rumunji: *a dospi* (objekt: *aluatul*) »gahren machen«, koje se značenje razvilo iz *pine* (*ne*) *dospitā* »(un-)gesäuertes Brot« > »reifen, maturare«. Ovamo ide možda i rum. *a pripi* »festinare« < *prispěti*, ako je i nestao u refleksivu *a sā pripi* »žuriti se«. Tiktin tumači iz *prěti* (v.), bug. *priprā*, *pripremaše* »dränge«, *pripren* »ungeduldig«. Jat je nastao iz ie. *ē* od ie- korijena **spē(i)* kako se vidi iz lit. *spěti*, *spěju* »imati vremena, snagu«, lot. *spēt*, sanskr. *sphāyati* (3. 1.) »nimmt zu, uspjeva«. V. još *spor*.

Lit.: *ARj* 2, 676. 7, 822. Moskovljević, *NJ* 1, 80. Ivšić, *Slavia* 6, 52. Miklošič 317. Holub-Kopecný 347. Bruckner 509. *Mladenov* 656. *WP* 2, 657. *Trautmann* 274. Buga, *IzvORJAS* 17, 1, 1-52. (cf. *RSI* 6, 338). Persson, *Beiträge* 40, 2 (cf. *IJB* 1, 68). Kretschmer, *KZ* 31, 439. Brugmann, *IF* 16, 503. Mikkola, *IF* 16, 38. Bartholomae, *IF* 7, 79. *GM* 413. *Tiktin* 566. 1260.

dost, gen. *dosta* m (Vuk) = *dŃs*, pored *das*. gen. *dosta* (Kosmet) »sinonim: prijatelj«. Odatle apstraktum na *-luk*: *dāsluk* m, *dostluk* (Banja Luka, objekt uz *voditi* s *kime*, Kosmet) »sinonim: prijateljstvo«. U Kosmetu je taj apstraktum raširen i sufiksom *-ija* (v.): *dostaklja* f (*a* < tur. *z*) istog značenja. Značajno je da u Kosmetu pl. m. sadrži turski i naš pluralni nastavak: *doslāri*, gen. *doslārā* < tur. *dostlar*. Upor. takve hibridne plurale u cincarskom: *Janotaranl'i* »porodica Janota«. Po pučkoj etimologiji turski apstraktum *dosluk* pretvara se u *dosluh* analogički prema *posluh*. Upor. još nejasno *dŃstul*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dost*) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dost*, *dostluk*.

Lit.: *ARj* 2, 673. 679. 686. 697. *Elezović* 1, 148. 2⁵ 502. *Mladenov* 148. *NJ* 1, 57-58.

dŃštŃr (Kosmet), prilog »dosta, dovoljno«. Od perz. *destur*, izvedenica *dest* s pomoću sufiksa *-ur*, s kojim se unakrštilo naše *dosta*.

Lit.: *Elezović* 1, 149.

dot f (17. v.) = (s prijelazom iz deklinacije *-i* u deklinaciju *-a*) *dŃta* f (15. v., Kotor, čakavci, štokavci, Lika, sjeverna Dalmacija, Potomje, Korčula, Božava) = *dota* (ŽK) =

slov. *dota* »miraz«. Denominal na *-ati*: *dotati*, *-am* pf. (14.—16. v.), *nadotät* (Božava). Na *-ar* < *-arius dotar* (Istra) m prema *f dotarica* (Cetina, Dalmacija) »djevojka sa mirazom«. Od tal. *dote* *f* < lat. *dos*, gen. *dotis* (od istog korijena od kojeg i *dare*, u prarodstvu sa *dati*).

Lit.: ARJ2, 703. 705. REW*2156. DEI 1387. Pleteršnik 1, 162.

dova *f* (Bosna i Hercegovina općenito; u narodnim pjesmama: objekt uz učiniti, *dati*; kod Kačica *dovu proučiti*) »muslimanska molitva«. Odatle složenica (*h*)*air-dova* *f*, izmijenjeno u *ovrdofa*. Ne zna se ide li ovamo kao naša izvedenica *dâvnik* m (1779., primjer *moj dovnice*, u Kosmetu). Elezović' ne daje značenje za nju. Balkanski turizam arapskog podrijetla (ar. *dwa*): rum. *dova*, arb. *duva* (Skadar).

Lit.: ARJ 2, 717. 9, 498. GM 78. Elezović 1, 142.

dovale (ak. pl. ?), *~reći komu* (Bosna) »reći pozdrav na rastanku«, odatle denominal na *-iti dovoliti* u istom značenju; *dovale* (imenica ili prilog?) je skraćena arapskog pozdrava *tawwel allah umrak* »bog ti život produljio«, po čemu je stvoren pozdrav prosjaka bosanskih: *Bog ti mladost poklonio*

Lit.: ARJ 2, 717.

drač m (Vuk) »sinonim: čalija (v.)« pored *drača* *f* (Vuk, 16. v.) istog značenja, *drače* pl. *f*. »riblje kosti«. *Drača* je toponim. Odatle brojni pridjevi: na *-an dračan*, *-ina* (16.—18. v.) danas se ne govori, na *-ast*, *-av dračast* — *dračav*, na *-ev dračev* (14. v., danas se ne čuje, ali je čest u toponomastici), odatle poimeničen ž. r. *dračeva f* kao ime biljke, sa *-ica*, *-bc dračevac*, gen. *vca* m i *dračevica f* imena biljki i veoma česti toponimi, na *-ski drački* potvrđen jedanput, na *-ljiv dračljiv* (17. i 18. v.). Riječ *drača* je potvrđena u Topolovcu (Hrvatska) i u značenju »dolina, kotlina«. U to značenje suvisi s etimologijom od *drijeti*. Upor. *poroj* (v.) za takav semantički razvitak. Budmani stavlja ovamo još *dreča* *f* »sinonim: česta (v.)« sa *a* > *e* poslije *r* kao u *vreba* < *vrabac*, *rest* < *rasti*. Još je kol. *dračje* n (15. v.), danas se ne čuje kao ni na *-ište dračište* n). Složenice su: *dračevile f*. pl. (Imotski) »vile za draču«, pravno nepotvrđeni pridjev *dračje* + *vile*, i *dračakljun* (sjeverna Dalmacija), gdje je okamenjen genitiv pridjeva. Mjesto *drače* govori se u bug. i *draka* u značenju »drač m, drača f«. U hrv.-srp. i u ruskom je *draka* apstraktum »gungula«. Glede sufiksa upor. *divljaka f* (v.). Prema

Mladenovu u srodstvu je s gr. *δίρυς* »Kampf, Streit«. Pored *drača* i *draka* postoji još prijevojni štipen *dirača f* (Belostenac) i kol. odatle *diračje* = *dirāka f* (Kastav) »1° crna drača, 2° grm od trnja«, odatle kolektivni toponim *Diračje* n (Kastav). Osnova je prema tome u *drač*, *drača*, *draka*, *dirača*, *dirāka* *dr-* < *db-* > *dir-* od *drijeti* (v.) u istom prijevojnem štipenu kao u *razdrt* i *razdirali*. Što se tiče sufiksa, *-ač* je kao u češ. *drač*, polj. *droc*. Prema ovom tumačenju *drač* je prvobitna radna imenica koja se kao takva očuvala u sjevernim slavenskim jezicima, a u hrv.-srp. je postala apelativ, po svojoj prilici pod uplivom od *drača* *f*, koja je nastala od apstraktuma *draka* s pomoću *-za*. Prvobitno je značenje bilo »ono što dere«. Glede dalje etimologije v. *drijeti*.

Lit.: ARJ 2, 275. 734. 758. 765. Ribarić, SDZb 9, 144. Miklošić 41. SEW 1, 185. Holub-Kopečný 105. Bruckner 95. Mladenov 151. SpBA 6, 73. i sl. NJ 7, 187. Matzenauer, LF 7, 47–48. Hirtz, Aves 88.

drag, *draga*, određeno *dragi* (Vuk), balto-slavenski i sveslavenski te praslavenski (**dorgu*) pridjev, »1° (konkretno i objektivno, koje nije općenito u hrv.-srp.) velike cijene, sinonim: skup; pretiosus: *dragi kamen* (protivno *jeftin*, v.); 2° (osjećajno, psihološko, koje je općenito) sinonim: mio; *drago mi je* = *milo mi je*; *Y* (Dubrovnik) »za jelo koje prijaa«. Negativni pridjev *nedrag* (14. v.) postoji još u ŽK: *tirati nekoga od nemila do nedraga*. Od *drag* postoje u Kosmetu pridjevske izvedenice na *-at*, *-očit*, *-ovetan*, *-ski*, koje sve služe za pojačanje zamjenice za totalitet *vas*, *ceo*, *dragan*, *dragacit*, *drāgovetān* (upor. *bogovetan*), *draški*. I sam *dragi* upotrebljava se u toj funkciji. U značenju »skupoća« apstraktum je *draginja* *f* (ŽK) = *dražinja* (Lika) i denominai na *-ėti podražali* »poskupiti«, *dražati* »im Preise steigen«. Odatle neologizam *dragulj* m »gioliello« i radna imenica *draguljar*, gen. *-āra* m te složen *dragocjen*, odatle *dragocijenost*, apstraktum *dražba* *f* »licitacija«, *dragokup*, *dragovati*. U psihološkom značenju: denominai na *-iti dražiti*, *-im* (kod dva pisca Slavonca) »činiti što ugodnim« nije se mogao održati zbog homonimije s *dražiti* (v.), nego na *-ali dragati*, *-am* (*raz-*) »sinonim: milovati« = *dragati se* (Vodice, Jačke) »ljubiti se«, koji nije došao u sukob ni s kojom drugom izvedenicom; *razdragavati*, *-dragavam* (Lika); *razdraginjati*, *-ām* (Lika) pf. prema *razdraginjavali*, *-injāvām* (Lika). Apstrakta su psihološkog značenja: *drā-*

ginja, *dragoća*, (*ne*)*dragost*, *dragata*. Hipokoristici su: na *-an* (tip *Milan*), *dragan*, na *-anc* *drāganac*, gen. *-anca* (jedanput, narodna pjesma). Pridjev se zbog afektivnosti deminuirao: *dragahan*, *-ahna*. Poimeničuje se s *-ii*: *dragii* m, također prezime. Složen je *dragovoljan*.

U antroponimiji je veoma čest od najstarijih vremena kao prvi ili drugi element dvočlanih starih imena kao i u hipokoristicima izvedenim od njih: *Dragomir*, *Dragoslav*, *Dragomysl*, *Dragoljub*, *Miodrag*, *Drago*, *Dragutin*, *Dražan* (odlatle prezime *Dražanović*), *Dragas* (također prezime), *Dragoš* (prezimana *Dragošić*, *Dragošević*), *Dražoje*, *Dražaga* (odlatle pridjevski toponim *Dražagevo*), *Draginja* < *Dragihna* (odlatle starohrvatsko prezime *Draginić*), *Dragilo*, *Dragija*, *Dragan* (odlatle stari pluralni toponim *Draganići* i prezime *Dragami*, ŽK), *Dragua* (odlatle *Dragišić*), *Dragman* (također prezime), *Predrag*, ženska lična imena *Drāga*, *Dražica*, itd.

Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *dorogoj*, polj. *drogi*). Naš pridjev, koji ide u sferu milovanja (upor. rum. *a iubi* < *ljubiti*), posuđiše Rumunji u hipokorističnom sr. r.: *dragă* (*frate dragă*, *dragă doamne*) i stvorioše od njega bezbroj svojih deminutivnih izvedenica: *drăguț*, *dragusor*, *draguțel*, *dragucică*, *draguleană*, *drăgălaș*, *drăgălili*, *uraganele*, kao i apstraktum *dragostb* > *dragoste*, odatle *a dragosti*, odatle opet *drăgosteață* *f*, itd. Mađari posuđiše također *draga*. Od baltičkih jezika posjeduje lotišK potpunu paralelu: *d'args*, u istom značenju. Drugi ie. jezici ne pružaju nikakvih dobro utvrđenih identičnih paralela, ali Mladenov uzimlje da praslav. *dor-gu* pokazuje raširenje formantom *-g* ie. korijena *dor-* koji se u nižem prijevojnem štipenu nalazi u sanskr. *ā-driyate* »što privlači pozornost«, *a-drtas* »častćen«, lit. *dora* »saglasnost«, ir. *dir* »kako treba«, lit. *deriū*, *derėti*, lot. *derēt* »valjati«. U vezi s posljednjim upoređenjima treba istaći i Budmanijevo mišljenje da je praslav. **dorgu* prijevojni štipen *o* (Tiefstufe) od osnove *drž-* u *držali* »smatrati, ocjenjivati«.

Lit.: ARJ 2, 737. 746. 763. 7, 828. Miklošić 49. SEW 1, 213. i sl. Holub-Kopečný 106. Bruckner 97. Vasmer 364. Trautmann 45. Mladenov 151. Ribarić, SDZb 9, 144. Elezović 1, 150. 205. Boissin, RES 27,43. Matzenauer, LF 7, 47. Živanović, Branková Kolo 11, 404.

draga *f* »sinonim: do (danas običnije od *do*, razlikuje se semantički od *do* time što označuje terenske udubine ne samo između brda,

nego i obalske na moru; u posljednjem značenju pravi konkurenciju italijanizam *vala*)t. Raširen toponim sam i s pridjevima. Odatle: deminutiv na *-ica dražica*, augmentativi na *-ina dražina* *f* (Krk) »općinsko polje i pusto zemljište pokraj mora«, na *-etina dražetina* *f* (Vuk), radna imenica na *-ar dragar* m »koji živi u draži« (upor. *bregar* m, ŽK, »koji živi na brijegu« glede sufiksa). S prefiksom *sc-jsb-SG-draga* *f* »convallis« i možda u imenu starohrvatske župe *Sidraga* (Biograd, Dalmacija), ako je i umetnuto za oblakšanje konsonantske grupe Romanima (izvjesnosti nema zbog toga što se ne zna današnji oblik). Od *drage*, potječe srgr. i ngr. *δραγάρτης* m »custos, vigneron, jardiner«, odatle opet arb. *dragat* m »poljar, bekčija«. Prema *εργάτης* > *ārgatin* (v.) dobila je naša *draga* sufiks *-ατής*. Prvobitno značenje nije »vallis«, nego »trag, brazda povučena na terenu«. Zbog toga znači u pojedinim slavina »put; u modernom doba: željeznica, ulica«. Riječ je sveslav. i praslav. **dorga* bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *droga*, rus. *doroga* »put«). Utvrđene su ie. paralele, naročito germanske: eng. *drag*, got. *dragan*, njem. *tragen*, lat. *Iraho*, odatle evropske riječi *Iraklar*, *atrakcija*, le. je korijen **dheragh-* »vući«. Upor. *zadrngnili* ŽK, *sbdrngnuli se* (v. pod *dreg-*).

Lit.: ARJ 2, 746. 762. Miklošić 49. SEW 1, 212. Holub-Kopečný 105. Bruckner 97. KZ 48, 216. Vasmer 263. WP 1, 862. Trautmann 45. GM 73. Matzenauer, LF 7, 46. Iwaszków, Lud 25, 94. i sl.

draganlija *f* (Dalmacija) »pola bijela pola crvena trešnja« = *dragana* (Mostar) »kisela trešnja«. Od lat. pridjeva *duracinus* (složen od *dūrus* + *acinus* > tal. *duràcine*, krč.-rom. *drukno*, gr. *δωράκινα* > ar. *durakin*); *draganlija* je turcizirano prema *-li* od *dragana*, a to bi mogao biti izopačen dalmatoromanski ili arapski oblik. Ovamo ide *durāncija* *f* (hrv.-kajk, Belostenec, slov. = *duranlija* (Popović, tako možda u Srbiji) »vrsta breskve« preko mađ. *durānci*; slov. *duranca* *ī* = *duran-celj*, gen. *-clja* ili *-celjna* »nicht von Kern gehender Pfirsich«. Slov. *dręža* (Toimin) »trešnja« pokraćenica je od mlet. *durēs'ega* ispuštanjem nenaglašenog sufiksa *-ica* > *-ega*, kojim je zamijenjen *-inus*.

Lit.: ARJ 2, 894. Pleteršnik 1, 171. 185. Gombocz-Melich 1444. REW³ 2803. DEI 1403.

dragatila *f* (Dubrovnik, Boka) = *dragānja* (Budva, Muo) = *dragana* (Vuk) »trachinus dračo« = *dragana* (Kostajnica, Boka, Prčanj)

= *dragana* (Lepetane) »otrovna dračasta riba, pauk (prevedenica od *pesce ragno di mare*)« = *trachinus draco*, tarantin (Budva)«. Od gr. *δράκαινα* > *dracaena*, *dracana*, femininum od *draco*, gen. *-otas* (v.), vjerojatno leksički ostatak dalmatoromanski. Upor. tal. *dragone* »un pesce" di' mare« < *δράκων*, gen. *-οντος* m prema f *δράκαινα*. Ovamo još *dracana* f »nekakva riba, tarantola« (nije utvrđeno gdje se govori); č mjesto *k* ili *ga* može se objasniti s pomoću **tracina* > tal. *trascina*, *traggina*, *tracena* (Napulj), gr. *dracena* ili je unakrštenje sa *drač(a)*, *dračast* (v.).

Lit.: ARj 2, 735. 745. Matzenauer, LF 7, 47. Rohlfs 300., br. 568. DEI 1391. Prati 1002. REW³ 8823, b.

dragma f (16.–18. v.) = *drahma* (16.–18. v.) »1° grčki novac, 2° mjera«. Od gr. *δραχμή* »novogrčka moneta«, riječ možda egejskog podrijetla (prema Battistiju), prema talijanskom i srednjolatinskom pisanju *dragma*, *dracma* (14. v.). Stulić ima *drama* f »osmi dio unce«, deminutiv na *-iça dramca* < tal. *dramma*. Ovamo još *dram* m (Vuk, narodna pjesma) »mjera za težinu«, zacijelo preko turskoga, upor. tur. *dirhem*. Odatle pejorativna složenka *dramöser* m (Bosna) »tvrdica«, denominai na *-iti dramöseriti*, *-lm* impf, »škrtariti«. Drugi je dio postverbal od *srati*. Na tur. *-li: dramlıia* f = *drāmaliya* (Dubrovnik) = *dramalija* (Tivat, Lastva: *slievat dramaltje*) »sačma od olova što se sama napravi nožem (ne kupuje se), Schrott; kupovna se zove *balin* m, pi. *balini*« = na *-uša drāmuia* (Vuk), na tur. *-luk dramāluk* (Brač).

Lit.: ARj 2, 748. 758. 759. REW³ 570. DEI 1391. Vasmer, GL 54.

draguleska f (Križišće, Drivenik, Tribalj) = *dragoliska* (Nin, Igrani u Vinodolu) = (zamjenom *-uleska* sa *-ačun*) *dragačun* (Omiš) »janus excubitor«. Hirtz ima kao tál. *drogossá*.
Lit.: Hirtz, Aves 93.

drámaian (16. v., Zoranje), pridjev na *-an* > *-an*, »neplodan, sterilan«. Poimeničen na *-ica dramatica* (16. v., čakavac Bernardin) »neplotkinja«. Od kslat. *deramare* > *deramare* 1119. »ammazzare«, prefiks *de* i denominal na *-are* od *ramus* »grana«. Ide zajedno s rum. *dărăma* = arb. *dëromae* (Lukaj). Kako pokazuje protoničko *e* > *o* (s ispadanjem) balkansko-latinska ili dalmatoromanska riječ.

Lit.: ARj 2, 760. Bartoli 2, 269. Vaillant, RES 9, 271. Lukaj 142. REW³ 2578. DEI 1254.

drančiti, *-lm* impf. (Vuk) = *drljančiti*, *-lm* (Vuk) »neprestano prosjački«. Budmani, u neprilici kako da objasni postanje, upoređuje s perz. > tur. *derjuz* »prosjachenje«, *derjuzen* »prosjak«, što se poklapa samo semantički, a fonetski je vrlo daleko. Bit će ekspresivna, pejorativna izvedenica od osnove *dr-*, koja je u *drijeti* (v.), *drljati* (v.), s pomoću *-amiti*, koje se nalazi u *bančiti*, *pijančiu* od *pijanka*. V. i pod *drljati*.

Lit.: ARj 2, 760. 783.

dranguille f. pl. (Srbija) »kol. Γ za sitne stvari što se nose na odijelu: palaske, arbija, 2° mašice za vatra«. Dočetak *-lija* upućuje na tursko podrijetlo. Upor. tur. *turu* i *-turu* i *engüle* »različita puca«.

Lit.: ARj 2, 760.

Dráva f, predslavenski i predrimski hidronim, odatle pridjev na *-ski dravski*, ime stanovnika (etnik) na *-bc* m prema *-ka Pôdravac*, gen. *-vca* prema *Podravka*, pridjev na *-ski podravski*, ime zemlje (horonim, regionim) *Pôdravina* f. Femininum je kao kod većine hidronima koji su u latinskom bili maskulinum. Tako: *Sava* f (v.) < lat. *Savus* m, *Tisa* f < lat. *Pathisus*, *Soča* f (slov.) < lat. *Sontius*, tal. *Isonzó*, furl. *Lisunz* m, *Una* < lat. *Oeone*, *Bednja* f < *Bathinus* (?). Tako i kod onih gdje je nepoznat latinski rod: *Kupa* < *Klopa*, upor. njem. *Kulpa* < *Colapis*, *Krka* (slov.) < *Corcoras*, *Bosna* f (v.) < latinsko ime nepoznato, možda **Bassinus*, *Vuka* < *Ulcaios* < grčki izvedeni pridjev. U *Neretva* f je i u tal. *Narenta*, lat. *Naro*. Veći pritoci kao *Korana* f, *Dobra* f, *Lonja* f, *Ukrina* f vladaju se po istom zakonu (bit će također predslavenski hidronimi). Ima doduše i muških predslavenskih hidronima, kao što su: *Dunav* m = *Dunaj* (slov.) < *Danubius* m, *Vrba* m < lat. *Urpanus* m, *Bosut* m < lat. *Ad Basante*, *Lom* m (bug.) < *Almus*, *Iskär* m < *Oescus* m. Pitanje roda kod hidronima stoji u vezi s mitološkim predodžbama o njihovom božanstvu. Godine 1526. dovedeno u vezu s *derati*: *Deravá*. Pritoka kod Varaždina *Dravica*, deminutiv na *-ica* (kao *Murica* > *Mürz*, *Neretvica*, *Savica* kod Zagreba, 16. v., selo u Moslavini). Na *-ka drāvka* f »velika šajka, koja samo po Dravi može ploviti«. Kod Plinija je *Draus* m. Prema Alessiju riječ bi bila mediteranska.

Lit.: ARj 2, 761. Alessio, RIO 1, 233. Rudnički, SO 6, 370–388.

dražiti, *dražim* impf. (Vuk, 16. v.) (*raz-*) prema *razdraživati*, *razdražujem* i *-draživam* (Vuk) »reizen, hetzen«. Odatle: pridjev na *-iv* j *-ljiv draživ* (Stulić) = *dražljiv* (Jambrešić), danas samo s prefiksom *razdražljiv*, odatle apstraktum *razdraživost* f. Imperativne složenice: *draživaška* f (Vuk) i *dražikuja* (Lika). Kao što uistinu postoji prijevorna varijacija *drap-ati* pored *drp-ati* (v.), izgleda da postoji pored *draž* i *drž-* u deminutivu na *-kati: drškati*, *-am* impf. (Vuk) »sinonim: dražiti, uckati (pseto na svinju)«. Stulić ima č mjesto š: *drčkati* u istom značenju. Ali nema potvrda iz narodnih govora za taj oblik. U slovenskom mjesto ž stoji *st: (po-)drastiti* pored *draščiti* »reizens«, iz čega izlazi da je ie. *gh* mogao varirati sa *st* i *sk*. Ako je tako, onda bi kao pridjevska izvedenica na *-ljiv* ušla ovamo: *nadržljiv* (ŽK) »koji rado izaziva svađu draženjem«. Miklošič je mislio da je rum. *a îndrîji* = *indrâji* »dražiti« posuđenica odatle. Ali to ne treba da stoji jer se rumunjski slavizam fonetski bolje tumači kao rumunjska izvedenica od *dir z* < *dr̥z̥z* »drzak«. Kako u rumunjskom slavizmu z pred i prelazi u ž (pisano /), apstraktna je izvedenica odatle: *dirje* f »drzovitost, drskost«. Prema tom apstraktumu *dirz* mijenja se u *dirj*. Odatle s rum. prefiksom *în-* < lat. *in* pravilno izlazi *îndrîji*. Upor. i arb. *ndërzënj*, koje se potpuno slaže s rum. *îndrîji*. Glagol *dražiti* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskom i poljskom. Za praslavenski korijen *drag-* nalazi se paralela u sanskr. *draghat* (3. 1. sing.) »muči« i ags. *dreccan* »dražiti, mučiti«, u oset. *äv-därzin* »idem«. Baltičkih paralela nema. Ie. je korijen **dhregh-* »idem«.

Lit.: ARj 2, 763. 764. Miklošič 49. SEW 1, 221. Holub-Kopečný 106. Bruckner 95. Vasmer 366. WP 1, 875. Kostiaí, Življenje in svet 19, 409. Lewy, KZ 52, 306. GM 300. Scheftelowitz, KZ 54, 242. Ramovš, Slávia 1, 237. Jokl, ASPH 28, 12–14.

drbácati impf., također slov., »kratzen, scharren«, deminutiv na *-acati* (v.) od *drbati*, koji se nalazi u hrv.-kajk. *razdrbati* pf. (objekt: *gnojište*, *smetje*) »razgresti, raščepkati« (Trebarjevo). Od drugih slavina još u češ. *drbati*. U prijeloju rus. *derebitb* »zupfen, rupfen«, *derbitb* »idem«, *derba* f, *derbina* »krčevina«. Osnovni je korijen i ovdje isti koji i u *drijeti* (v.). Redukcioni prijelojni štēpen, koji se nalazi u *drbati*, slaže se sa sanskr. *drbhāti* (3. 1.) »plete«.

Lit.: ARj 2, 13.515. Pleteršnik 1, 168. ZbNŽ 3, 122. SEW 1, 254. WP 1, 808. Holub-Kopečný 106. Vasmer 340. 341.

drđan m (Dubašnica, Krk) »sinonim: ovan«. Možda je u vezi sa stčeš. *ardati* »skupsti«, reduplicirano *dbr-d-* od iste osnove od koje i *drijeti* (v.); *drdan* bi bio »oskubenac«. Treba ipak imati u vidu da smo premalo obaviješteni o dubašl jánskom *dr danu*. Nije nemoguće da stoji u vezi s *drnda* f (Vuk) »sprava za razbijanje vune«, postverbal od *drndati*, *-am* impf. (Vuk, objekt: *vunu*) »1° razbijati jarinu; sinonim: pucati vunu na kojoj spravi, 2° govoriti koješta«, *izdrndati*, *-am* (Lika) »1° svršiti drndanje vune, 2° razbrbljati (se)«, *rãzrndati*, *-ãm* (Srijem, Slavonija, Lika, objekt: *vunu*). Pored *drnda* postoji na *-alo: drndalo* m »sprava za drndanje vune«. Odatle radna imenica na *-ar drndār* m »sinonim: pucar« i pridjevi na *-eu* j *-ov* i *-ski drndārev*, *-ov*, *drndarskī*. Glas *n* je umetnut zbog toga što riječ ima onomatopejski karakter jer nije samo termin iz kulture vune, nego i pejorativ za brbljanje. Upor. *klopōtac* (v.) kao termin za spravu i pejorativ za blebetanje. Da je *n* umetnuto, to dokazuje stčeš. *ardati*, gdje je ekspresivnost izražena reduplicacijom. Glede *n* upor. polj. *dryndać* »agitare caudam«.

Lit.: ARj 2, 765. 784. Holub-Kopečný 106. Wood, KZ 45, 62. Matzenauer, LF 1, 161–162.

dr̥-df (Kosmet) »grupa amorfnih glasova kojima se predstavlja bezvrijedan razgovor, lupetanje«. Odatle podrugljivi (pejorativni) imperfektivi *drkočat*, *-em* (Kosmet) »govoriti, preklapati, naklapati« i *drglāt*, *-am* (ŽK) »budalasto govoriti«, odatle *dr̥glo* m »budala koja neprestano govori«, *dr̥ljati* »plappern; sinonim: brbljati«, sadrži onomatopejsku reduplicaciju *der-der*, koja je ostala gotovo neizmijenjena u bug. *dardór* istog značenja kao i u sanskrtu *dardurah*, dok je u *dr̥ljati* provedena disimilacija *dr-dlj*.

Lit.: ARj 2, 765. Elezović 1, 155. 2, 508. WP 1, 795. SEW 1, 254.

dr̥duriti impf. (Prigorje) (subjekt: *puran*) »šepiriti se«, *nadr̥durti se* (ŽK) »naježiti se« (subjekt: *ljudi*, *čovjek*). Onomatopeja kojom se oponaša napuhivanje, ne zvuk, nego pokret. Ovamo ide i *nadunduriti se* (Lepetane, Boka) »najediti se«. Unakrštanje s *duriti se* »srditi se« je moguće.

Lit.: ARj 2, 765. Tomanović, JF 17, 202.

drečati, *-lm* ipf. (Vuk) (*iz-*, *raž-* se, Lika; subjekt: *koza*; Vinkovci), denominai od *dreka* f (Vuk) »(pejorativno) vika«, na *-ėti* pored impf.

dréčiti se (iz- se) i razdrékati se (Bosna, subjekt: *čedo*), prema pf. *dreknuti, dreknem*. Odatle na *-alo dr'ekalo* n »strašilo«, pejorativna radna imenica na *-avac drékavac*, gen. *drékávca* m. Ekspresivnost se pojačava sufiksom *-énjati: drekénjati se, -am; umetanjem samoglasa e u dr-* prema *derati se: izderečiti se* (Dubrovnik) »razvikali se«. Pf. *izderečiti se* (18. v.) pored »razvikali se, izdrijeti se« znači još »izbečiti se (v.)«. U ovom značenju pejorativnost se pojačava zamjenom *lj* sa *č*: *izdréljiti, izdreljim* (objekt: *oči*). Možda je iz istog razloga nastala varijanta *izdračiti, -im* (prema *zrak* od *zreti*, v.) »oči sa strogošću izbečiti popriječno«. Osnova je ista koja i u *drijeti*, onomatopiazirano prema *jeka, ječati* (v.). Upor. češ. *dřéčeti* »plakati«.

Lit.: ARj 2, 765. 4, 155. 160. 161. Miklošič 50. SEW 1, 221. Tomanović, JF 17, 208. 209.

dredza f (Kosmet) »kujundžijski alat za odvijanje šarafa«. Arbanaska deminutivna izvedenica s pomoću sufiksa *-zë* (v. *dreteza*) od glagolske osnove *dredh-* »drehe zusammen, spinne«. Kao i ostale arbanaske posudnice, ima provincijski karakter.

Lit.: Elezović 1, 152. GM 73.

*dreg-: *razdrègnut (se), ràzdregnem* pf. (objekt: *kesu*) »sinonim: razvezati, razriješiti«, *zadrgnit se* (subjekt: *uzal, g. uzla, ŽK*) = slov. *zadrngoti* »1° adstringere, strangulare, 2° zamrsiti se tako da se ne da razriješiti«, *zdregnuti gaće* (Vinkovci, okolina). Bez sufiksa *raž-, za-, z-* < *sb-* glagol nije potvrđen. Osnova *dreg- i drg-* je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska, stcslav. *sz-drngnpti se*, odatle s prijevodom duljenja *o-i*: *zadrignuti* pored *zadrići, zadrignem*, particip perf. akt. kao pridjev *zadrigao* m, *-già* f »robustus«, upór. imperativnu složenicu *zadrjajaka* (v.) i bug. *dràgnà* »zupfe«, slov. *drigati* »reiben, wetzen«, češ. prilog *na-zadrh-no* »spleteno«, polj. *dziergac* »knüpfen«, rus. *dèrgatb* »zupfen, reissen«, lit. *dirginu, dirginti* »(der Hahn am Gewehr) spannen«, lot. *dergltt, -iju* »reissen«, njem. *sergen* »zerren«. Ovamo i *razdrgoliti* pf. »razdrmati koga kad spava; sinonim: razbuditi«. Upor. *razdranuti* (Zagreb). Temeljni korijen je u *drijeti* (v.): v. i *draga*.

Lit.: ARj 13, 515-516. Pleteršnik 2, 827. Miklošič 42. SEW 1, 254-5. Holub-Kopečny 107. Bruckner 110. Vasmer 341. Boisacq 940. 975. Matzenauer, LF 7, 48. 164-165.

drèha f (Vuk, običnije pl. f.) »sinonim: haljina« = *drea* f (Kosmet) »stara pohabljena haljina«, augmentativ na *-etina dreetina* f (Kos-

met). Nalazi se još samo u bugarskom. Kao *dripa* (v.) izvedenica je od korijena glagola *drijeti* (v.).

Lit.: ARj 2, 765. Miklošič 50. Mladenov 151. Bruckner, KZ 43, 304.

drék¹ m (Podravina) »opora na kolima, kola ponjavom zastrta, da se pšenica na njima nositi može« = *drik* (ikavski) »ljestve kojima se s jedne i druge strane zatvaraju kola (Stulčić)«, poimeničen je praslav. pridjev *drekb, koji se nalazio i u panonskoslavenskom, odakle je madž. *derék*. Kao kolski termin nalazi se i u rum. *dric* m »Wagengestell«. U slov., češ. *dfík* i slvč. *driek*, odatle češ. *dfičný* »lijep«. Odatle pridjev na *-bn drečan* (hrv.-kajk), slov. *dréčen* = *dričan* (ikavski), nema semantičke veze s kolskim terminom, koji je sekundaran, nego je sinonim »vrijedan (v.), valjan (v.), jak, čvrst, robusan (v.)«. Upor. još *dri-kulja* f (Kosmet) »zensko čeljade nelijepo i smiješno, zdravo i jedro« i *drkèlja* f (Kosmet) »mrzak starac ili neupotrebiv, konj«. Pridjev *drekb-lz baltoslavenski: lit. *draikas* »lang gestreckt«. je prema tome nastao iz dvo-glasa *ie. oi* > lit. *ai*. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Može biti i avarskog podrijetla, srodna s turskim *direk* (v.). Prema Bernekeru niži prijevom (Tiefstufe) nalazi se u *drkol* m = *drkola* f »sinonim: batina«, riječ koja nije potvrđena u našem narodnom govoru, nego stcslav. *drbkolb / drtk-*, češ. *drkolí*, rus. *dre-köhe* »Keule«. Ali se ta praslavenska riječ smatrala i kao složenica u kojoj prvi dio *drb- i drž-* súvisi sa *drvo* (v.), a drugi s *kolac* (v.).

Lit.: ARj 2, 765. 775. 780. 782. Elezović 1, 154. 155. Miklošič 50. SEW 1, 223. Holub-Kopečny 108. Vasmer 369. Lokotsch 522. Gombocz-Melich 1322. Boisacq 201. Šuman, ASPH 30, 295. Jagić, ASPH 20, 355. Vaillant, RES 8, 88-90.

drék² m (hrv.-kajk., općenito Hrvatska, ŽK, slov.) »sinonim: govno (v.)«. Od opće germanske riječi *Dreck*. Ovamo i složenica *pendrek* m (Zagreb) »gumeni štاپ policajaca«, od njem. *Bärendreck* m »Lakritzensaft, pastille de (jus de) réglisse«, zbog sličnosti s tim lijekom. Posudnica nastala u ironickom zagrebačkom humoru.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 317.

Drenòpolje (1451.-1481.) = (ikavski) *Dri-nòpolje*, sa varijantama bez dočelnog *e*: *Drenopolj* l *Dri-* = *Drinopol, Adrinopolj*, s umetnutim *n* pred dentalom *Andrnopolj* za gr. Ἄδρ-

αδρῶ πόλις = lat. *Hadrianopolis*, grad u Traciji prozvan po caru *Hadrijanu*. Prije se zvao u tračkom jeziku *Uscudamata* je ispušten u slavenskoj promjeni jer se zacijelo identificirao s lat. prijedlogom *a, ab*. Ali se je i očuvao kao i u *Optuj, Omišalj i Oprtalj* u bug. imenu *Odrin* (13. v.), u kojem je ispuštena opća riječ πόλις. Taj je oblik prema lokativu *v Odrinè* ušao u rum. *Odruiu = Udriiu*. Rum. *i zamjenjuje slav. nj*. Potpuni slavenski lokativ očuvali su Turci: *Edrine*, odakle naš turcizam *Jedrene*. *Značajna* je zamjena *ë* (ri) za lat. i gr. ta u *Drenòpolje = Drinopolje*. Upor. na krajnjem zapadu u Istri *podreka* < *patriarcha* (v.). Završno — *polje u Drenòpolje = Drinopolje* je unakrtenje grčke imenice sa našom *polje*. Upor. još muška imena: *Odren* < *Hadrianus, Odrjan, Odrám* (dečanski hrisovulj, 15. v.), prezime *Odrančić* (Bosna, 13. v.).

Lit.: ARj 2, 767. 8, 651. 659. 665. 666.

drèsel, drèsela, čakavski pridjev (15. — 18. v.), danas iščezao, potisnut od sinonima *tužan* (v.), *neveseo, žalostan* (v.). Odatle: apstraktum po deklinaciji i *dresel f = drešelj = drešalj, dresélje* n »tuga«; denominal na *-iti dresèliti (raz-, Mrnavić)*. Kao u rus. *drjáhlyj* »nemoćan« dolazi i sa *h* mjesto *s*: *drehal; e* je nastalo od *i* (stcslav. *driselt* »žalostan«, ukr. *dřahlyj*). Nalazi se još u slovenskom. Nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. nijesu utvrđene. Izgleda da je slavenska kreacija od osnove stcslav. glagola *drègati* = rus. *drjagátb* »zucken, zappeln«. Osnova toga glagola bila je raširena prema *veseo* (v.).

Lit.: ARj 2, 770. Miklošič 50. 420. SEW 1, 223. Vasmer 376. Boisacq 200. 334-335. Meillet, BSLP 36, 122. Wood, KZ 45, 62. Bruckner 42. 362. Matzenauer, LF 7, 166.

drèt, pridjev (Perast, Dubrovnik, Božava, Molat, Brusje, Hvar, Korčula) = *drit* (Dubrovnik) »ravan, uspravan«. Prilog *drèto* (Perast, Boka, Božava, Korčula) = *drito* (Cavtat) »ravno, uspravno«. Od mlet. *dreto*, furl, *dret* = tosk. *dritto* < lat. *directus*, part. perf. od *dirigere* (prefiks *dis-* i *regere*, odatle part. prez. kao internacionalno *regent*). Učen latinizam je *direktan, direktno*. Od part. perf. s pomoću *-iare* je *dirèctiäre* > tal. *dirizzare* > *drizzare* > *dricat, -am* pf. (Budva) »1° ispravljati mrežu« = *dricat se* (Dubrovnik, Cavtat) »2° ispraviti se« = *drècat* (Korčula), sa našim prefiksom *sb* *zdricat* pored *zdretat* (denominal od *dret*) »izravnati«. Ovamo ide i internacionalni francuzizam prema njem. *-ieren* > *-irati dre-*

sirati, dresiram. Postverbalni sa lat. > tal. prefiksom *in-* *indiric* m (Dubrovnik, Cavtat), glagol *indiricat, -ám* (Korčula) < tal. *indirizzo, indirizzare* — *adresa = atris* m (ŽK), na *-atus* > *-at adresat*, gen. *-ata* »naslovnik«, *adresirati = traksirati* (ŽK) < fr. *adresse, adresser*. Od glagola *regere, dirigere* još učeni latinizmi, radne imenice na *-ör*, gen. *-oris rektor = rèktur, direktor*, hipokoristik *diša* m hrv.-kajk. *direktor, -ur* (ŽK) »američka necijepljena loza«. Ovamo još od *rex, koso rege* > fr. *roi* »kralj«, na *-alis + -ista rojalistq* m »pristaša kraljevstva«.

Lit.: ARj 13, 862. Budmani, Rad, 65, 166. Hraste, JF 6, ZIO. Croma, ID 6. REW 2645 2648. Budimir, JF 15, 159. DEI 1318. 1394.

drèteza f (Vuk, Paštrovići, Budva) = *dretaza* pored *drèkaza* (Crmnica) »divlja šumska jagoda«. Jagoda je u krajevima, koji govore tu arbanasku posudnicu, nepoznata. Odarb. deminutiva na *-zë: drethë* f »Erdbeere«, *dredhëz, drèdhëzë* f pored *drothë*. U Crmnici pomiješala su se dva arbanaska leksema: *drethëze* i *dreke* »objed«. Razlog za to nije jasan. Prijevom *e-o* u *drethë-drothë* naliči na glagol *dreth-*, aorist *drodha* »okretati«, ali je teško dovesti u semantičku vezu arbanasku opću riječ s tim glagolom. I ova arbanaska posudnica, kao i ostale (v. *dorzon*), ima provincijski, periferijski karakter.

Lit.: ARj 2, 771. Miletić, SDZb 9, 366. GM 74. Barić, Rei. 103. Godin 124. WP 1, 863. Jb 13, 161.

drètva f (Vuk, ŽK) »obučarski termin; sinonim: kanap (v.), vrpca (v.)« — *drítva* (Mikalja, Vodice, Istra) = *dreta* (Belostene, Jambrešić, Voltidi). U sjevernim slavenskim jezicima mjesto *í* > *e*, i stoji *a*: češ. *dratev*, polj. *dratva*, rus. *dratva*. Tako je bilo i kod panonskih Slavena, od kojih posuđiše Mađari *dratva*. Posudnica je dakle iz vremena prije 9.— 10. v. Berneker tumači slov., hrv.-kajk. i čakavsko *o* > *e*, i iz srvnjem. prijevlasa *dratev*, što ne može biti s obzirom na sjevernoslavenske oblike, nego je kod južnih Slavena njem. *r* bilo zamijenjeno s *f*, pa je *dra-* > *drë-* kao u *rapa* > *repa, repa, ripa* (ŽK). Taj obučarski izraz stariji je od hrv.-kajk. *šoštár, -fja, -ski* (Zagreb) < *schöh-sutoere* »Schuster«. Njem. *Draht* bilo je posuđivano i poslije 9. v.: *drát* m (ŽK) »sinonim: žica«, nalazi se i u češ. *drát* = (s a > o) *drot*, danas općenito, također slov., rum. i rus., odatle radna imenica na *-ár drotár = drotnič-*

kar m za »kotlokrp(a)«. Oboje je došlo preko Slovaka, koji su se prije prvog svjetskog rata bavili tim zanatom (slovački *drot, drotár*, češ. *dratenileK*).

Lit.: ARj 2, 761. 771. Miklošič 50. SEW 1, 221. Holub-Kopečny 106. Bruckner 95. Vasmer 367. 372. Ribarić, SDZb 9, 144. Gombocz-Melich 1416. Jagić, ASPH 1, 431. 8, 317. van Wijk, ZSPH 14. 13.

drevan, *drevna* (narodna pjesma), upotrebljava se kadikad u književnosti kao »sinonim: star«. Kod Vuka ima *starodrevan* kao »sinonim: starinski, arhaičan«. Od slavenskih jezika nalazi se kao pridjev u stcslav. *aze ѓнѣ*, u češ. *drevni*, rus. *дрѣвныи*, inače kao prilog stcslav. *drev'le* = rus. *дрѣвле*, slov. *drévi* »večeras«, češ. *drive* »prije«, polj. *drzewiej* »idem«. Paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima nisu utvrđene. Po mišljenju Brucknerovu u vezi je sa sanskr. *dhruvā-* »čvrst«, avesta *drva* »zdrav«. Kad bi to stajalo, onda bi se moglo pomišljati i na *drvo* (v.). Panj se često upotrebljava kao metafora za starost. Upor. fr. *vieille souche* i naše *kad se upali stari panj* (u ljubavnom govoru).

Lit.: BI 1, 259. 2, 468. Miklošič 50. SEW 1, 222. Holub-Kopečny 108. 109. Bruckner 100. Vasmer 368. Buga, RFV 67, 232. i sl. (RSI 6, 270). Kleczkowski, Baudouin de Courtenay-Festschrift 175. i sl.

drězga f (Dubrovnik) »biljka nasturtium officinale«. Nije potvrđeno u značenju »šuma« kao u stcslav. *drezga*, u bug. (imeničkoj i pridjevskoj) izvedenici *drězgv*, *drezdak* m. To je značenje bilo i praslavensko, kako se vidi iz starog gornjoluzičkosrpskog toponima na *-jamnѢ Drježdžany* > *Dražđani* m. pl. (= njem. *Dresden*). To značenje ima zacijelo i naš toponim *Drezga*, toponimi i hidronimi izvedeni od pridjeva **dreždbnb*, stcslav. *dręždbnyj* »ἀλσόδης« > rus.-cslav. *drjaždbnz* > *Drežanj*, gen. *Drežnja* m; toponomastička poimeničena na *-ik* i *-ica*: *Drežnik*, *Drežnica*, gdje je *d* ispao kao u *prazan*, *prazna* (v.). Hidronim *Drežnica* zove se i *Drežanjka*. Praslavensko značenje potisnuto je od brojnih domaćih i stranih sinonima: *česta* (v.), *gōra* (v.), *loza* (v.), *šuma* (V.), *orman* (v.), *korija* (v.), *drmun* (v.). Ime biljke nastalo je po zakonu sinagdohe, jer raste u šumi; *drezga* je srodno i s *drčbg* »ξύλον« > *druga* f (v.). Zbog umiješanja *treska*, *trjeska* *ĩ* (v.) »Splitters (upor. stčes. *dřieska* f »idem«) ili zbog pseudo-jepkavizma, »neka trava«, koja nažalost nije botanički opredijeljena, zove se u Dubrovniku

drijezga f = *drijeska* (Stulić). Postoji još botanički neopredijeljeno ime *dreza* pored *dereza* *i*, koje će biti identično s rus. *derezá* f »galium aparine, robinia frutescens«, koja se dovodi u vezu s rus. *dergatb* »rupfen«. Prema ovom izvođenju ne bi išlo zajedno s *drezga*. Samoglas *e* nastao je iz *i*, upor. polj. *dręzegz* m »treska« (upor. lit. *dresk* »idem«), rus. *drjazg* m »Reisig, Treibholz«, *drjágva* f (?) »močvara«. Veza s *drogb* i *drjágva* dokazuje da je od praslavenskog prijevaja **drenqu* obrazovana stcslav. *drezga* s pomoću sufiksa *-zg-*. Dalje veze v. pod *druga* i njem. *Driesch* »unangebautes, brachliegendes Land«, friz. *traask* »Land, das zur Weide liegt«, koje predstavljaju po svoj prilici prvobitno značenje.

Lit.: ARj 2, 772. Miklošič 50. SEW 1, 222. Bruckner 100. ASPH 39, 97. KZ 45, 43. 316-317. Vasmer 342. 376. Mladenov 151. Schefftelowitz, KZ 54, 236. 247. 56, 199. Rozwadowski, RSI 2, 112. Matzenauer, LF 1, 166.

drezdati, *drešđim* impf. (Vuk, Dalmacija) = *drězđet*, *-im* (Kosmet) »1° sinonim: drhtati (v., Dubrovnik), 2° bacati sulice (jedanput, 18. v., Kavanjin), 3° čekati zagledavši se u što, stajati uporno na otvorenom polju te kao podrhtavat (Kosmet)«. U Vodicama (Istra) bez *d*: *dreziti*, *-in* = *drěziti* (Poljica) »stajati i čekati«. Mjesto *žd* stoji u slov. i rus. g: *drégati*, *drégam* »stossen«, rus. *drjağatb* »zucken, zapeln«, odatle postverbal *drjaga* *i* »Krampf«. Posljednje dokazuje da je e u *drězđati* < **drjšđeti* nastao iz e; *d* je kao u češ. *drážđiti* < stčes. *dražiti* (v.). Istarsko *drěziti* < **dregiti* dokazuje da je *d* umetnuto zbog onomatopeiziranja. Upor. stcslav. *dresaŋi* »halten, innehaben«. Možda ide ovamo i *drězgat*, *-am* (Kosmet) »sinonim: rintati (v.), izdirati (v.)«, koji bi dokazivao da je praslav. korijen *drig-* koji je nastao od ie. *dergh-* umetanjem nazalnog infiksa *n*, bio raširen inhoativnim sufiksom *-sk*.

Lit.: ARj 2, 772. Elezović 1, 152. Ribarić, SDZb 9, 144. Miklošič 50. SEW 1, 222. Vasmer 375. Schefftelowitz, KZ 54, 241.

drhtati, *dřšć* m impf. (Vuk) = *drhtjeti* (Crna Gora) pored *drhtati*, *dfkćem* »trembler«, denominal od *dřhat*, gen. *dfhta* m pored *dřhat*, gen. *dřhata* i *dřkat*, gen. *dfkta*. Odatle pridjev na *-av*: *drhtav*, poimeničen u radnoj imenici s *-ac* m prema f *dřhtavac*, gen. *-avca* prema f *drhtavica*; na *-ulja* *dřhtulja* f »morska riba raja torpedo« = *drtulja* (Kosmet); po-

imeničen part. perf. akt. na *-ice*: *drhtalice* f. pl. (Vuk) »sinonim: pače (v.), pitije (v.), žuljica (v.), žaladija (v.)«. U ovom značenju i izvedenica na *-ča*: *drie*, gen. *-d f* ča f. pl. < *drh-če*, koje je unakrštanje hrv.-srp. osnove s perz. *pača* (v.). Praslavenska je osnova **drbg-* kako se vidi iz slov. *drgáti*, češ. *drhati*, polj. *drgać*. Toj osnovi dodan je sufiks *-a*, koji u prijevaju glasi *-ot* u onomatopejskim izvedenicama tipá *topot* (v.): iz **drbgbt* nastade kao iz *nogzti* > *nokat*, gen. *nókta* m = *novat*, gen. *nóvta* (ŽK) < **nohat*, dijelom *dřkat*, a dijelom *drhat*. Upoř. češ. *drkati* pored slčv. *drkotat'* (o zubima i voz). Hrv.-srp. *drkati*, *-ām* pokazuje semantičku varijaciju: »onanirati« [ali v. i pod *drijeti*, I]. U Vodicama (Istra) *zdřh* m je »vrsta groznice« < **sđdręgōtō*. Upor. bug. *drągla*. Osnova *drzg-* je baltoslavenska: lit. *drugys*, lot. *drudzis* »groznica«.

Lit.: ARj 2, 773. Elezović, Jr¹ 14, 187-188. Ribarić, SDZb 9, 205. Mladenov 153. Miklošič 51. SEW 1, 231. Holub-Kopečny 107. Bruckner 97. KZ 48, 199. Trautmann 61. WP 1, 873.

dřihati, *dřihām* impf. (Dubrovnik, Stulić) »tvrdo spavati«. Nalazi se još u slov. *dřihati*, *dřihām* »spavati« i rus. *drjhatb* impf, prema pf. *dryhnuib* »lange, fest schlafen«. Ruski oblik kaže da je *i* nastao iz *ı* (jery), a ovaj iz ie. *n*. Budmani uzimlje isti korijen koji je i u *drijemati*, što zbog *y* > *i* ne može biti; *h* < ie. *s* je također objašnjeno poslije *ō* > *y*. Lewyjevo upoređenje sa stengi, *dřüasian* »träge sein, langsam, stagnierend werden«, engl. *drowse* dobro je.

Lit.: ARj 2, 775. Pletersmk 1, 172. Vasmer 375.

dri j am an (Punat, Krk) »jedno za drugim, sukcesivno«. Od sintagme mlet. *drio* (< kslat. *deretro* > tal. *dietro*) i *mano* »rukav«.

Lit.: DEI 1295. REW* 2582.

drijemati, *drijemljem* impf. (Vuk) (*raz-*, *se*, *ra-*), ekavski *dřemati*, ikavski *dřimat* (ŽK), pored *drijemljati se* »(prvi aktivni sna) schlummern, sommeiller«. Odatle postverbal *drijem*, gen. *drijema* m (Vuk), *drem* m, *drtm* m (ŽK), odatle na *-ka* *dremka* f (Kosmet) »drijemanje« i apstraktum na *-ež* *drijemež* m (Vuk), odatle pridjev na *-ljiv* *dremežljiv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) pored pridjeva na *-nō* i *-o* *nō* *dřēman*, *dřēma* = *dřēman*, *-ōvna*

(Vuk), poimeničen na *-ac* *dřēmovac*, gen. *-ōvca* m (Vuk) pored *drijemavac*, gen. *-avca* i *drijemnjāk* m »biljka narcissus poeticus«, na *-ljiv* *dřēmljiv*, poimeničen na *-ac* *dřēmljivac*, gen. *-ōvca* m na *-ulja* *dřimulja* f (ugarski Hrvati), pejorativ na *-alo* *drijemalo* m (Vuk), deminutiv na *-ucati* *dřemúcati* (Stulić). Postoji još prijevoini štēpen *dr-* mjesto *drije-*: impf. *dřimljati*, *-lm* — *armiti* (Srijem) = *drmeti* (Hrvatska) »1° besposličiti < 2° kao namrgođen kunjati > biti namršten«. Ovamo *drnjāt*, *-am* impf, »(podrugljivo, pejorativno) drijemati, spavati« sa *n* mjesto *m* zbog asimilacije prema *d*. Upor. arb. *dermiš*. Od ikavskog oblika *dřim-* postoji u Lici deminutivni impf, *dřincati*, *-ām* »sprovoditi vrijeme u spavanju«. S prijevajem *dřam-* u zapadnim krajevima (Zagreb, Krasić, hrv.-kajk.) *razdřāmiti*(sē) »probuditi (se) od sna«. Prijevaj *dřm-* odgovara lat. *dormia*; stcslav. *dřemati* pretpostavlja prijevaj *dřē-* raširen formantom *-m*, kojega nema u sanskrtu *drāti* (3. 1) »spava«, a (*yaz*)*dřamiti* prijevaj *arom-* [ali kako ovaj prijevaj nije potvrđen u drugim slavina, može biti da se radi o refleksu *e* > *a* kao *orah* < *orčh*z, itd.]; ie. **dh(e)rem-*; *drijemati* je sveslav. i praslav. **dřem-* bez paralela u baltičkoj grupi.

Lit.: ARj 2, 721. 776. Elezović 1, 152. 155. Miklošič 50. SEW 1, 223. 256. Holub-Kopečny 108. Bruckner 100. Vasmer 369. Mladenov 153. Trautmann 60. Güntert, IF 30, 19. Boisacq 167. Pedersen, IF 2, 309. GM 65.

drijen, gen. *drijena* m (Vuk) = *dřen*, gen. *dřena* (Vuk) = *dřen*, gen. *dřena* (Kosmet, Vodice, Istra) = (ikavski) *dřin* (Golać, Istra) »(stablo). cornus mas, cornouiller«. Odatle deminutivi na *-bk*: *drijēnak*, gen., *-ēnka* m = *dřenāk*, gen. *dřenka* (ŽK) (plod i stablo) = *dřēnak*, gen. *dřēnka* (Kosmet) »(metafora) grožđe koje rodi duguljaste bobice kao drenjine«; na *-ič*: *dřenič* m (Lika); na *-ik* (tip *šljivik*) *dřemk*, gen. *-ika* m (Vuk) = na *-jak* (tip *slivljāk*, ŽK) *dřenjāk*, gen. *-āka* = na *-ište* *dřenište* n. Sufiksom se razlikuje plod od stabla: na *-ina*, *-jak*: *dřenjine* f. pl. (Kosmet) = *dřenjina* f (sa *nj* mjesto *n* od kol.) = *drijēnjak*, gen. *drijēnjka* m, kol. na *-je* *drijenje* n; na *-ika*: *dřemka* f (Lika); pridjev na *-ov*: *dřēnov* = *dřendv* (Vodice), poimeničen na *-ica*, *-ina*, *-oca*, *-jak*: *dřēnovica* f, *dřenovina* = *dřenovina* (Vodice) »drvo drijen«, *dřenovača* f (Kosmet) »batina od drenovine«, *dřenovāk* m »štap od tog drveta«. Veoma su česti toponimi pridjevski i izvedenice odatle: *Dřenova* f, *Dřenova*, *Dřenovac*, *Orinava* (Hercegovina), *Dřenlca*

(Kosmet < *drēbnica). Pored prijevaja *azens*, koji je sveslavenski i praslavenski, postoji i prijevaj *dm* (Stulić), odatle pridjev na *-ov drnov*, poimeničen na *-ina drnovina*, na *-ište drnovište*, i na *-jula drmjūla* f (Vodice) »jagoda od drijena« = *drnjulic* (Hrvatsko Primorje) »drenjina« pored *drenjula* (Hrvatsko Primorje). Još postoje dvije prefiksalske složenice, jedna tipa *jasen-pajasen* (v.) s umetnutim ζ kao u *pozder* (v.) : *pazdren* m i odatle *pazdrenovina*. Slog *paž-* dovela je pučka etimologija u vezu s *pas* i složenica glasi *pāsidenovina* i (Vuk) = *pasjakovina* f (Vuk) »thamnus cathartica«; druga sa *su-*: *sudrenika* f »sinonim šiba (v.)«. Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne meta-teze: rus. *deren*, stpolj. *drzon*. Nije vjerojatno da je *drijen* slavenska izvedenica od korijena *derç* s pomoću sufiksa *-я-*; *drijen* ne spada u vrstu bilja kao *drač*. To je veoma tvrdo šumsko drvo, upor. njem. *Hartriegel*. Vjerojatnije su veze s lit. *drignes* pl. i stir. *draigen* »divlja kruška« < kelt. *dragino, stvnjem. *tirn-pauma* »cornea silvas«, nvnmjen. u narječjima *dierle* »drijen« < ie. **ther(e)ghno*. Može se raditi prema Macheku i o pred ie. leksičkom reliktu. Upor. zbog toga još češ. složenicu *modřin*, gdje *mo-* opominje na *klen* i *makién*, na prefiks koji nije ie. Nije vjerojatno da je arb. *drinjē* »Reisig«, kako misli Barić protivno Joklu.

Lit.: *ARj* 2, 768. 770. 777. 784. 9, 666. 720. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Elezović* 1, 152. *Miklošič* 42. *Holub-Kopečnji* 108. 229. *Bruckner* 100. *Vasmer* 342. *Mladenov* 153. *Boisacq** 960. Machek, *LP* 2, 151-152. *WP* 1, 863. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Jokl, *IF* 36, 101. Barić, *AA* i, 205 (cf. *IJb* 10, 164).

drijèti, *drēm* impf. (Vuk) (*iz-*, *iza-*, *a-*, *po-*, *poda-*, *pro-*, *sa-*, 16. v., *u-*, *raza-*) prema praslav. *deni > stcslav. *drēti*, *ažec* (upor. *preti*, *prem* v.), pored *derati*, *derem* (*iz-*, *o-*, 15. v., *po-*, *pro-*, *raz-*, *sa-*, *z-*), infinitiv prema prezentu stcslav. *dero*, upor. *perem*, *prāti* (v.), pored *drti* (*raz-*) prema osnovi part. perf. pasiva *òdrt*, *ràzdrt* pored *razdren* (15. v.), *zadrt*, *p(r)ddro*, *pòdrila*, također rijetko: *iz(d)drati* \ *razarati* (aorist *izadra*, part. perf. pas. *iz-drān* j *azararan*, Lika), *odrat*, *odérem* pored *oderat* (Kosmet), = stcslav. *dbrati*, upor. rus. *drau* i *prati*, v.; *sudratija* f = *sudritlja* (Kosmet) »luda (*su-* od *sulud*, v.)«, *udřiti*, *üdrim* (*se*, Dubrovnik, također Kosmet, prema tome ne treba da je ikavizam nego zamjena *-ėti* s *-iti*) = *udřiti*, *udrem* (ikavski, ŽK) »lacerare« = *ariti* (~ *žabicu*, Vodice; također slov.: *žabica dreti*) »das Rückenblatt brechen«.

Izvedenice i prefiksalske složenice imaju pet prijevajnih osnova: *dr-*, *der-*, *dor-*, *dir-*, *dar-*.

i *dr-* u imperativu *udri* (Kosmet), *nadri-* kao zamjena od *pseudo-*: *nadriliječnik*, *-pjesnik*, *-pisar*, *-obrtnik*, dobiven od imperativnih složenica kao *nadriguz* »igra koja *nadire* = *dere guz*«; u pejorativnim izvedenicama: *dronjak*, gen. *dronjka* m (Vuk) »krpa, rita«, odatle hipokoristik *dronjo* m od *dronjavac*, gen. *-vca* m »odpran čovjek«, poimeničen pridjev na *-av drōnjav*, prema *drōnjavica* f (Lika), odatle hipokoristik *drōnja* f (Lika), također *dronješka*; augmentativ *arancino*. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović); *drolja* f (Vuk, Vojvodina) »žena rđava morala« = *ralja* f (Lika), odatle deminutiv na *-ica roljica* i augmentativ na *-etina roljetina*. S turskim sufiksom: *odrlja* m (Dubrovnik). Od te osnove potječe i rum. izvedenica *zdreanță* f »dronjci«, odatle *zdrențar* m »sakupljač krpa, cunjar (ŽK)«, glagol na *-ovati zdrențui* »razderati«, *zdeală* f od *zdreli* »aufreissen« od prošlog part. akt. *sbdreht od *sbdreti* i sa mnogo drugih raznih varijanata koje sve izražavaju pejorativnost. Part. perf. pas. kao pridjev *zadrt* (čovjek), *podrt*, poimeničen na *-ina* pejorativnog značenja *drina* f (Vuk, 18. v.) »nevaljalu domaće živinče, kljuse«, *odrtina* (Vuk) »konj mršav«, *podrtina* f »trošna kuća«, na *-orina* (sufiks za poreze) *drtarina* f (Dalmacija, Podgora / ?/, Pavlinović) »što se preko globe na silu podložnika sadre«; prošli part. aktiva na *-bc vuci razdroci* (Makarska), apstraktum na *-je razdrtie* (17. i 18. v., također stcslav. i slov.) = *razdrenje* (Mikalja, Habdelić, Belostenac). Ovamo još *drtilja* f (Kosmet) »(podrugljivo, pejorativno) žena, djevojka«, *razdrtak*, gen. *-tka*, odatle pridjevi *razdrtan* i *razdrtljiv*, *razdrtuša* f »vrsta vinove loze«, *razdrtina* = *razdrtotina* i deminutiv na *-cali arcatti* (glede *-cali* upor. *micatti*), *drmati* »onanirati«, *raspandreati* pf. (Hrvatska, narodna pjesma) »razdirati, rastgrati« (s umetnutim *n* poslije prefiksa *ros* + *po-* = $\beta\alpha-$); odatle i varijanta *otrcan*; *dr* > *tr* nalazi se od iste osnove u *dřčati*, hrv.-kajk. pored *trčati*. Sveslav. i praslav. je izvedenica *ažem* (upor. njem. *Zorn*), zastupljena je samo u *dm* m (Belostenac) »scopulus«, koja se danas ne govori u Dalmaciji. Pf. *dmuti*, *drnem* »ein wenig stossen« prelazi u onomatopeje. Upor. rus. *derú*, *drath* »trčati«. Odatle *trka* (*u-*) f postverbal. Ovamo bi mogao ići i hidronim *Odra* f »rijeka koja dere«, ali bi to mogao biti i predslavenski naziv s obzirom na *Odru* na sjeveru. Kako je *Odra* veći pritok, posljednja supozicija je

vjerojatnija. Imperativna složenica tipa *čisti-kuča: zadržjaka* (Vuk) »zadržgao, jak čovjek«. V. *jak* u drugom dijelu.

II Prijevaj *der-* »cijepati« još je brojnije zastupljen. Pridjevi: na *-ən dēran*, *dērna* (voda) »plahovit, vrlovit«, *děno godina* (Piva-Drob-njak) »zla godina, kad se upropasti stoka«, *deran* (Kosmet), određeno *děrnī* »miser«; na *-iv*, *-ljiv* (*ne-*, *rar-*) *děriv* (Stulić), poimeničen na *-bc razderljivac*, gen. *-vca* m na *-bk dērak*, *derka* (Lika) »kad se opanci jednako deru«; apstrakta na *-ba derba* f (Dalmacija, Podgora / ?/, Pavlinović), na *-ocina deračina* f (Crna Gora) »sinonimi: plijen, grabež, pljačkanje«, na *-ina paderina* f (Boka) »stara haljina«, *razderina* (Stulić), *děrlnja* f (Kosmet), *dermca* (Kosmet) »nesreća, püstolina«, *oderina* (Stulić); postverbal *dera* f (Vuk, Bačka) »sinonim: struga (v.), mjesto gdje je prekinut plot«, *izder* m (Vuk), *odera* f »plijen«, na *-bc uderac*, gen. *-rea* (Miklošič), na *-bk: oderak* \ *razderak*, gen. *-rka* »sinonim: drnjak«; radne imenice: na *-aidera*, gen. *-oca* m (Vuk); na *-bc* od part. perf. akt. *děralac*, gen. *-aoca* m prema *deralica* f, od prošlog part. pas. *poderánac*, gen. *-anca* m; pejorativ za djecu: na *-če dērcē*, gen. *-četa* n — *derle*, gen/-era (Bačka, l miesto c nejasno) = *derište*, *deriše*, gen. *-eta* (Lika); kol. na *-ad dērcād* = *derlād* (Bačka); *deran* pored *derame*. Posljednje znači i »muški i ženski jelek«. Imperativni kompoziti: *deriguša* f (Vuk, također porodično ime), epitet za *oskoruša*; *izdērilijeska* f (Vuk) »vrlo zdrava i jaka Ijudeskara«. Glagol *děratise* znači i!» plakati se, 2° vikati«, v. naprijed pejorative za djecu (*derle*, *deran*). Odatle iterativi: *derūpati se* (Lika) i *izderivati*, *izdērujem* pored *-voam*. Pf. *děmuti*, *-em* = *dernut* (Kosmet) »udariti« prelazi u onomatopeju. Ovamo s prefiksom *pa-* = *po-*: *poderana* f (Brusje, Hvar) »1° stariji komad odijela koji nitko ne će da nosi, pa ga pokloni nekom drugom ili uz jeftin novac proda, 2° (pejorativna metafora) djevojka koju netko zaruči i ostavi«. S istim prefiksom i s umetnutim *z* praslavenska složenica sa *poz* = *paz-*: *pòzder* u kolektivnom značenju = *pozder* (Kosmet), odatle *pòzderka* f »jedan komad pozdera«, pridjev na *-ljiv pòzderljiv* pored *pozderljiv* (Vuk); *pazdir* m (ŽK) nije ikavski oblik, kako pokazuje rus. i ukr. *pazdira*, *-rje*, nego je od *dir* (v. *dirati*). Ta složenica je riječ iz kulture konoplje. Posudiše je Rumunji *pozderie* = *pîzderie* (Moldava) = *puzderie* f (prema ovoj potvrdi riječ je bila u južnoslavenskom femininum deklinacije *i*), odatle gla-

gol α *pozderii* = *pozdarja* »razlupati«, koji je očuvao prvobitno značenje složenice. Kod Mađara *pazdorja*.

III Prijevaj *dor-* postoji samo u prefiksalskim složenicama: *izdor* m (Lika) = *izder*; *odor* m (prijevajni postverbal od *izdrijeti* 1 *odrijeti*) (Belostenec, Crna Gora) »1° plijen, 2° koji plijeni (radna imenica), 3° imovina, svojina, 4° trud (Vuk)«, također toponim (Hvar) značenja kao *nádorina* f (Brač) »kamenje, zemlja itd., što voda nadre kad je povodanj«. U *odora* f »1° isto što odor, 2° ruho, oprava«, odatle *odorino* f (Lika) »iznošena košulja«, *odorica* f (Lika) »radna imenica: onaj koji guli«. Značenja »ruho« razvila su se iz prvobitnog »plijen«. To značenje pozna još narodna pjesma, ali je danas nestalo. Paralele su za takav razvitak germ. *rouba* > tal. *roba*, fr. *robe* u romanskim jezicima, u arb. *petke* f odijelo«, i *plačkē* »prtlljaga«. Rumunjska posuđenica *odór*, n. pi. *odoare* »dragulj, blago« upućuje također na prvobitno značenje »plijen«. Ovamo još *udarac* »Angriff« = *udarac*, gen. *udarca* (Vodice, Istra) »udarac«, *razdor*, odatle pridjev na *-bn razdorlan*, na *-iča zádorica*, na tur. *-džija zaaordzija* (Kosmet) »svadralica, kavgađzija (v.)«, toponimi *Razdorje* n i *Prijedor* (Bosna) »mjesto gdje je u gustoj šumi učinjen prodor«.

IV Prijevaj *dir-* je u *dirati* »sinonim: ticati«, prema Vaillantuu depreverbativ od *zadirati*, impf, *zadirivati* *-ujem*; *nadirati*, *-ēm* (Vuk) »početi bježati«, *po(da)dirati*, *naudirati se*, *sadirati*, *zdirati*, *izdirati*, *-ēm* (*se*) »1° sich abmühen, 2° vikati na koga, 3° na sav mah bježati«. Odatle na *-alo izdiralo* n »1° labor, 2° koji bježi bezobzirce«. Ta riječ dobiva još tur.: optativ *ola* > *ala: izdiralā*. Odatle hipokoristik na *-sa* (upor. *nebojsa*) *izdirša* m. Ostale izvedenice: *izdirati*, *izdirām* impf, prema *izdrijeti* *izd(e)rem* (Vuk), odatle postverbal na *-bk izdirak*, gen. *izdirka* (16.v., jedanput), *izrazdirati*, *-ràzdriřam* pf. (18. v., jedanput) »sve razdrijeti«, *odirati* (*ráz-*), *-rem*, odatle postverbal *adir* m (Srijem) »1° koji dere, 2° djelo što se odre«, *odirak*, pridjevna *-av razdirav* (Vuk) »koji rado razdire«, odatle poimeničenje na *-bc razdiravac*, gen. *-avca* (apozicija za vuka, Dalmacija, Senj, Bosna, sjeverozapadna Hrvatska), *drlav* (Kosmet) »oveštao, poaban«. Pored *dirati* postoji *diriti* impf. (Kragujevac) »1° podbadati, 2° (Srbija) verbum vicarium kao fr. *faire*«. Deminutiv na *-kati*: *dirkati* (Vuk), odatle iterativ *zadirktivati*, *-ujem*, pf. *dirnuti* (18. v.) = *zadirkovat*, *-dirkujem* (objekt *dijete*) (Kosmet), na *-alo zadirkivalo* m. Važan je post-

verbal *dira* f (Vuk) = *dîra* (Dubrovnik) »put kuda vojska ide«, bug. *dira* »Spur eines Menschen oder Tieres oder von Rädern«, očuvano je prvobitno značenje praslav. postverbalna od *diraJO*, *dirati*. U tom značenju posuđio ga i Rumunji *dîra* f »Spur«. Upór. i rum. α *diri* (*flori*, *livezi*) »pflücken«, koje može biti i od *abrçti dira*, koje se nalazi i u stoslav. i rus., znači još »rupa« i *dira* pored *dira* f »truha«. U rus. je *dyra* f (prema Sobolevskom) stariji oblik i bila bi u vezi s gr. $\theta\upsilon\rho\alpha$.

V Prijevoj *dar-* nalazi se u običnom govoru u prefikslnim složenicama: u denominalu *udariti*, *-im* (*se*) (u štokavskim govorima prema *udřiti*, *udrem* kod čakavaca, ŽK), odatle postverbal *udar* m, na *-bc* *udarac*, gen. *udarca*, (*iz*) *udarati -om* (*se*, *o što*) »(iz)biti« i najnoviji neologizmi: pridjev *udarni* i poimeničenje *udarnik*, *udaran*, *-rna* (Kosmet, *děté*) »nemiran, nestašan«, *zauđarati*, *-am* = *udarati*, *-am* prema *udariti* (Kosmet) »mirisati, vonjati«, impf. *podudārat*, *-am* (Kosmet) pored *podudārit* pf. »podskakavati«, u književnom jeziku *podudarati se* »slagati se«, *nādariti*, *-lm* (Vuk, subjekt *đavo*) »navesti, natentati«. U Kosmetu uz glagol *udariti* može biti subjekt *kiša* (upor. arb. *bije shi*), *sneg*, objekt *pence* (*na jemenije'*), *džamove* (*na pendžere*), *věrgiju* (*na narod'*), *prange* »okovati nekoga« itd. Sve su to prevedenice tur. izričaja s *urmak*. Pf. je *darnutij-em* (Vuk) »dotaknuti se« prema *dārati*, *-am* impf. (jedanput, narodna pjesma) »doticati se koga«. Kao *drnuti*, *dernuti*, i *darnuti* prelazi u onomatopeju. Sveslāv. i praslav. prijevaji nastadoše prema praslav. prezentu *dvrg*, **derti*, odatle po zakonu likvidne metateze *drijèti*, *arem* i od *derç*, *dbrati* (Suprašl.), *sđirati* (produženje *ь > i*, upor. *razdiratb* prema *dratb* i polj. *rozdiarać* prema *drzeć*, češ. *dîra* prema *dřiti*, s prijevajem *e-o*: stoslav. *razdor*). Prijevaji ie. $\bar{o}$ > α nalazi se samo u hrv.-srp. Osnova je ie. **der-* »skidati kožu« i baltoslav. : lit. *dini*. lot. *dirāt* »schneiden«, sanskr. *đpnati* (3. 1.) »cijepa«, stvnjem. *zēran* »rastrgati«, arb. *djerr* »uništavam«; *der* = *der* u dalmatinskim listinama *derrus*, »nerezine, vinogradina«, je po svoj prilici predslavenski leksički relikv iz ilirskoga u vezi s arb. *djerr*, srodan s praslav. *dbnrb* »Rasen«.

Lit.: ARj 2, 276. 279. 339. 340. 344. 413. 414. 788. 790. 794. 4. 160. 161. 289. 303. 7. 158. 257. 294. 301. 718. 8. 595. BI 2, 63. 70. 619. 624. 859. 867. 868. Miklošič 41. 46. SEW 1, 179. 184—186. 201. 256. IF 31, 401. Holub-Kopečny 109. 100. Bruckner, ASPH 39, 2. KZ 48, 216. Vasmer 343. 344. 352. 386.

Trautmann 51–52. WP 1, 799. Skok, Slávia 15, 354. br. 353. 362. Vuković, SDZb 10, 383. Elezović 1, 131. 132. 138. 156. 189. 473. 2, 92. 93. 344. 581. 533. Tikiin 549. 550. 1230. 1081. REW^z 7090. Ribarić, SDZb 9, 201. 206. Mladenov 128. ASPH 34, 397–399. Matzenauer LP 1, 42. 13. 171. Sobolevski, Slávia 5, 444. Scheffelowitz, KZ 56, 183. 199. Ilijinski, RPV 69, 12–23. IzvORJAS 20, 4, 133 (cf. JFS, 186 i cf. Ijč 1, 164). Vaillant, RES 22, 22. GM 70. Boisacq? 178. 353. Blankenstein, Unters, (cf. Oštir, WuS 5, 218). Holt-Hausen, PBB 66, 269. Ivšič, HR 1934, str. 193. NVj 15, 525. Hraste, JP 6, 213.

drijevo n (Crna Gora, Dubrovnik) »1° drvo koje raste, 2° (u starijoj književnosti) brod (prevedenica od tal. *legno* »idem«: *videō silu naših drijeva*, po kraljevstvu *gdi sem plove*, Palmotić 2, 66; semantem po zakonu sinegdohe)«, u hrv.-srp. osnova na *-o*, u stoslav. na *-es*, u ikavskom *drvo* n (ŽK, Vodice) »drvo za građu, sinonim japija (v.)« = 3° *drevo* n »plug«, 4° *časno drevo* (Kosmet, kao crkveni izraz). Odatle pridjev na *-en* *azē ēno* (13. v. —18. v.) > *dřevno*, danas očuvan u čakavskom i kod ugarskih Hrvata i u brojnim pōimeničenjima s pomoću sufiksa: *dr-evenka* f = *drevenjak* m »modius«, *drevinka* f (*-in* < *-en* kao u rus. *derevjannyj*) »biljka abrotanum«, kolektivni na *-od* *drevad* f (narodna pjesma) i na *-je* *drivlje* n = *drivlje* (ŽK), deminutiv na *-će* *drevca* n. pl. = *drivce* (ŽK) = *drivce* (Vodice). Toponim *Drijeva* n. pl., danas *Gabela* (Hercegovina), odatle pridjev na *-ski* *drivski* (14. i 15. v.) i *Drivenik* (mjesta i otoci). Složenka *drevōdjelja* m, koje se nije očuvalo u današnjem jeziku. U današnjem štokavskom ijekavskom i ekaYskom nestalo je stoslav. *drevo* kao naziv za *drvo* koje raste i služi kao japija, isto tako i u bug. *darva* »Holz« — *darvo* »Baum«. U čakavskom i hrv.-kajk. razlikuje se sing. *drvo* < prijevaj od praslav. **dervo* > stoslav. *drevo* po značenju od pl. prijevaja *drva* n. pl. > *drva* n. pl. (ŽK), koja služe za gorivo. Tako u Bednji sing. *drieve* < *drevo* je »drvo za građu« pored *derve* »drvo za gorivo«. Tako i rus. *děrevo* »drvo koje raste, Baum« i *drova* n. pl. »drva kao gorivo«, kao i češ. *dřevo* -*drva*, slov. *dřevo* -*drva*. U štokavskom je najvećim dijelom analogijom prema neutrumi plurala *drva* stvoren sing. *drvo*, koji je potisnuo *drevo*. Odatle brojne izvedenice: pridjevi *drven* pored *drven* = *drven* (Kosmet), određeni *drveni* (Kosmet), *drvenast* (Vuk); poimeničenja na *-ica*: *drvenica* f (Kosmet) »drveni dio samara bez stelje i ostaloga« = *drvenica* (18. v.) »što je od drva

načinjeno«, *drvenjača* f, *drvljenik* m (Kosmet, *-ljen* < sufiks *-eri*) »Holzlager«; apstrakta na *-ilo*: *drvènilo* n; na *-arija*: *drvenarija* f, inhoativni denominal na *-iti*: *drveniu se*, *-lm*. Kolektivni na *-je* *drvlje* n i na *-jad* *drvljād* f, odatle *-la* u *drvljam* m (Vuk) = *drvljanih* (Kosmet) pored *drvnik* = *drvnjak* = *drvara* (noviji neologizam) »Holzlager« prema *drvālo* na (ŽK) »idem«; deminutivi na *-će*: *drvce*, gen. *drvca* pored *drvceta* (Kosmet) i na *-ešce*: *drvešce* (jedanput). Denominal na *-iti*: *drviti se*. Radne imenice na *-ar* prema f *-ara*, *-arica*: *drvar*, gen. *-ara* (17. v.) prema f *drvara* (Vuk) = *drvārica* (16. v.), također »lađa za drva«; odatle *drvārina* f. (Vuk); denomināl na *-iti*: *drvariti*. Složenice: pridjev *drvendedas*, *-sta* (Kosmet) »krut, nezgrapan«, *drvëndupa* m (Vuk, v. *drupe*), *drvodjelja* m (Vuk, 16. v.) = *drvōdjeljac* (17. i 18. v.). Kako se *drvo* deklinira u štokavskom po deklinaciji *-o* i *-e_t*, gen. *dřveta*, kolektiv na *-je* u značenju »drvo što raste« glasi *drveće* n, odatle deminutiv *drvešice* (Srbija). Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavska: **dervo*, lit. *dervā* »Kienholz«. Najbliže baltoslavenskom stoji galsko (kelt-sko) **dervo* »hrast«. U ie. i slav. postoji **drz-* u raširenju s *-m* (upor. *šuma*, v.): rus. *drom* »prašuma« = gr. $\delta\rho\upsilon\mu\acute{\alpha}$ > makedonski *drma* »šuma«. Grčka izvedenica $\delta\rho\upsilon\mu\acute{\omega}\nu$ »idem« očuvala se preko krčkoromanskoga na Krku u sjevernom čakavskom *drmūn* m »idem«. Prijevajni štēpen praslav. **dorvz* nalazi se u *zdrav* (v.). Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *děrevo*. Za *drvo* nema baltičkih paralela. Ima ih dosta u drugim ie. jezicima: arb. *dru* f, određeno *druja* pored *druri* (Toske), *druni* (Gege), sanskr. *dru-*, *avesta* *drud-* pored izvedenica galskog **drullia* > fr. *drille*, krčkoromanskog *Drosclō* (Krk), arb. *drushk*. Slavenska je značajka sufiks *-uo* ne samo u *drevo* nego i u *ažvo*.

Lit.: ARj 2, 771. 772. 779. 820. Elezović 1, 152. Ribarić, SDZb 9, 144. Mikldič 42. SEW 1, 185. 232. Holub-Kopečny 108. Bruckner 101. ASPH 39, 1–2. Vasmer 342. 371. 372. Mladenov 156. Trautmann 52. 61. WP 1, 806. Bratanic, Sprave 77. Joki, Unt. 222. 320. Meillet, Etudes 360. REW^z 2778a *Dauzāt* s. v. *dřille*. Vincent, Toponymie § 636. Skok, AGI 21, 101–3. 25, 122–3. Hirt, IP 1, 478. Mladenov, ASPH 33, 14. Flajšhans, LP 21, 469–471. Boisacqⁱ 202—203. GM 75.

Drina f (Vuk, 14. v.) »1° rijeka, 2° mjesto uz nju (Sarajevo, Hercegovina), 3° kraj u NR Srbiji nasuprot Zvorniku (v.) u BiH«. Odatle: deminutiv na *-ica* (tip *Neretvica*,

Murica > *Mmz*): *Drinica* (Vuk) »otoka Drine pod Ložnicom, upravo mala Drina«; na *-ka*: *drinka* f (Vuk) »vodenica na Drini«; na *-jak*, *-jača* (upravo poimeničen pridjev **drinji*, koji nije potvrđen na *-āk*, *-ačd*): *Drinjāk*, gen. *-aka* m »planina (okrug podrinski)«, *Drinjača* »bosanski prtok Drine«; pridjev *drinski* (Vuk, 13. v.: *rijeka*, *knez*), odatle *Drinsko* n (selo, Sarajevo). Etnik na *-jak*, *-janin*: *Drinjāk*, gen. *-aka*, odatle pridjev na *-ski*: *drinjāčki* = *Drinjanin* m (Vuk, 18. v.) prema f *Drinjanka* (potvrđeno samo kao žensko ime). Ime kraja (horonim) pravi se s pomoću prefiksa *po-* i sufiksa *-je*: *Podrinje* n (Vuk, 14. i 15. v., narodna pjesma). Odatle etnik na *-bc*: *Podrinac*, gen. *-nca* (selo, Vranja), pored *-janin* *Podrinjanin* m (Martić). Dok *Drina* ide u kategoriju feminina predslavenskih i predrimskih imena na Balkanu, kosmetski i arbanski *Drin*, koji kod Lješa utječe u Jadran, a teče kroz tri oblasti Podgore, Prekoruplje i Metohiju i sadrži dva *Drina*: *Bijeli*, što teče preko Metohije, i južni, *Crni*, što izlazi iz *Ohridskog jezera*, pripada kategoriji maskulina kao *Dunav*, *Lom*, *Iskār*, *Vrbas*, *Lab*, *Ibar*. Tome *Drinu* i fonetski oblik varira. Pored *Drin* govori se i piše *Drim*, gen. *Drima* i *Drima* (13. v., Kosmet). Taj oblik je sekundaran. Osniva se na disimilaciji dentala *d-n* > *d-m* kao u turcizmu *bedem* (v.). Od *Drima* postoji deminutiv na *-bc* za oznaku pritoka: *Ozimečb* (Danilo, 14. v.: *pod gradom Skbdrom na bregu reky Drimbcd*). To je rijeka, koja združuje *Drin* s *Bojanom* i zove se i *Drinaš*. Taj oblik predstavlja arbanaski izgovor za **Drinac*, koji nije potvrđen. Druga izvedenica na *-ka*: *drimka* f = *dinka* znači »vrstu grožđa«. Od ovoga hidronimā ne postoje, bar nisu dosada potvrđeni, ni etnik ni pridjev (ktetik). Ali je potvrđen horonim i odatle izvedeni etnik: *Podrimlje* n (Vuk) = *Podrimije* (svetostefanski hrisovulj, Sava) pored *Podrim* »pokrajina .sa lijeve strane Bijelog Drima, istočno od Drenice«. Taj posljednji nastao je iz starog lokatīva $\bar{b}$ *Podrimji* prema jezičnom shvaćanju Arbanasa, koji su dočetak *-i* shvatili kao svoj određeni član *-i* te ga odbacili. Isto tako nastade i naziv kraja *Podgor* od *Podgorje* ili *Podgora* (odatle *Podgorica*, danas *Titograd*). Pored *Podrin* govori se u Kosmetu horonim u femininumu *Podrima* f. I taj je oblik nastao arbanaskim prekranjajem dočetka u *Podrimije*. Upor. arb. *Kraja* < *krajb*. Pridjev je na *-ski*: *podrimski* (*srez*); poimeničen na *-ica*: *Podrimštica* f u dečanskom hrisovulju. Odatle na *-jak* prezime arbanaske porodice iz Kijeva *Podrim-*

čak (ć = arb. *q* > šč, skraćeno zbog grupe od 3 suglasnika). Etnik je na -bc: *Pôdrimac*, gen. -*mea* i odatle pridjev *podrimački* (*piće*). Kod starih autora (Ravennas, Ptolomej, Plinije, Strabo) obje rijeke se zovu *Drinus* m; kod Strabona i Ptolomeja: Δροῖνων, gen. -ovog. Posljednje se odnosi na *Drim* = *Drin*. Stari oblik s / bit će sekundaran. Nastao je po zakonu disimilacije *r-n* > *r-l*. Što mu je značenje, to je teško znati. Razlike u rodu ići će i ovdje na račun slavenske ili rimske mitologije. *Drina* je predstavljala žensko božanstvo, *Drin* muško.

Lit.: *ARj* 2, 780-1. 10, 313. *Elezović* 1, 154. 2, 92. Krahe, *GN* 23. 41.

driskati, *dnskam* impf. (Lika) (*iz-*) = *driskat* (Kosmet) »imati dijareju, proliv, sračku«, prema pf. *drisnuti*, -*ēm*. Odatle: *driska* f »žensko čeljade (pejorativno)« prema *mdrisko-nja* (Lika); deminutiv na -*e drišče* n (Lika) »slabunjava dijete«; pridjev na -*av*, poimeničen s -*ica*: *driskavica* f (Kosmet) »dijareja, sračka«; na -*Ijiv*: *drišljiv* (Lika), odatle *driš-Ijivka* f (ŽK) »rana šljiva (plod i drvo), od koje se dobiva dijareja«, sa *ri* > *r dršljivka* (Hrvatsko Primorje) »vrst najljepše smokve«. Također u imenima domaćih životinja: *drisak* m »ime volu« prema *driskulja* f »ime kravi«. Vuk ima č mjesto s: *drickati*, *drickam* impf, prema *dričnuti*, -*ēm*. Što pokazuje tendenciju onomatopeiziranja riječi. S toga gledišta treba shvatiti i si mjesto *sk*: *dristavica* = *drisnica* f od *dristati*, -*am* (Belostenec). Metaforički i pejorativno se prenosi i na govor: *dristlt* (Brusje, Hvar) »govoriti koješta, blebetali«, odatle postverbal *drista* m, f »lajavac, blebetalo«. Oblici sa sr stariji su jer se nalaze u svim sjevernim slavenskim jezicima, za *sk* koje je samo u južnoslavenskim (slov. *drisk* m, bug. *driskom*). U staročeskom i poljskom mjesto ili uporedno sa *st* stoji *zd*: *drždati* pored *dristati*, polj. *dry zdać* pored *try stać*, u ruskom *zg* sa ъ: *dryzgatb* »beschmutzen« pored *dřistatb* »imati proliv«; *zg* se nalazi i u hrv.-kajk. (Krašić) *drzgatiti* pored *driskati*. Sve ove varijacije objašnjavaju se pojačavanjem ekspresivnosti. Upor. još slov. *drípa* f »Durchfall, besonders des Viehes«. Ie. paralele nalaze se samo u germanskom: stord. *drita* »cacare«, *driet* (Westfalija) »Schiss« ags. *dritan*, engi. *dirt* »govno«, *driet*.

Lit.: *ARj* 2, 781. 782. 794. 4, 162. *Elezović* 1, 155. *Mladenov* 152. *ASPh* 36, 120. *Miklóšić* 50. *SEW* 1, 224. *Holub-Kopelný* 108. *Vasmer* 370. 375. *Bruckner* 99. *KZ* 45, 43. Sobolevski,

Slávia 5, 334. Matzenauer, *LF* 7, 161. *KZ* 56, 201. Osten-Säcken, *IF* 33, 212. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. 56, 178.

drlja f (Stulić) = *drlja* (Kosmet) »sinonim: krmelj«, odatle pridjevi na -*ast drljast* (Belostenec), na -*av drljav* (Vuk, Kosmet, određeno *drljavi*) »sinonim: krmeljiv«, poimeničen s -*bc*, -*ko drljavac*, gen. -*avca*, *drljavko* m (Kosmet), odatle hipokoristik *drlo* m prema f *drljavica* (Kosmet), denominai *òdrljaviti*, -*im* »postati drljav«, apstraktum na -*osi drljavost* f. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Postanje nepoznato. Kavanjin ima *drloč* f (?) s -*oč*, koje je možda od *oko*.

Lit.: *ARj* 2, 788. *BI* 1, 867. Perušek, *ASPh* 34, 53. *Elezović* 1, 155.

drljati, *drljām* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*) = *drljiti* »1° ravnati zemlju drljačom, 2° (pejorativno) nemarno pisati, škrabati (v.)«, *dzrljāt*, *dzrljam* (Kosmet) (*iz-*, *na-*) »škrabati, pisati«. Odatle: radna imenica na -*áč drljač*, gen. -*àia* m (Lika), poljoprivredni termin za alat na -*ača* (v.) *drljača* f (18. v., Vuk) »occa; sinonim: brána (sa zubima)«. Ta se izvedenica nalazi i u bugarskom, ali ne kao poljoprivredni termin, nego kao sinonim za *darija se* »bin besonders zudringlich«. Ekspresivnost glagola pojačava se umetanjem suglasnika *n*: *drljančiti*, *drljančim* (*iz-*) »neprestano prosjapati«, pored *izdrljčiti*, -*im*, iz čega se vidi da je to denominal od *drljača* s umetnutim *n* (v. i *drančiti*). Značenje »prosjajči« je prema tome metafora. U *drljapati*, -*am* je -*pati* od unakrštenja s *čupati* (v.), *drpati* (v.). Ovamo još *drljanuti*, *drljanēm*, onomatopejiziranje od *drnuti*, *drnem* (v.) i *razdrljiti*, *razdrljim* pf. prema impf, *razdrljivati*, -*drljuēm* (Vuk) »otkriti koji dio tijela«. Za postanje od *drljati* važna je potvrda kod M. Držića *izdrliti*, -*im* (objekt: *prūju*). Iz nje se vidi da je denominal na -*iti* postao od prošlog part. akt. *izdro*, *izdrla*. Od *izdrliti* nastade kao u *izvaliti* pored *izvaljati*: *izdrljati*, *izdrlam* (Vuk) = *izdrljati*, *izdrljam* (Kosmet) »1° svršiti drljanje, 2° (pejorativno) pišući izbrčkati«, odatle deprefiksacijom *drljati*. Tako je dobivena pejorativna ekspresivnost korijena *dr-*, koji je u *drijeti* (v.). U *dri-* pojačava se onomatopeja još jače infiksacijom -*en-cati*: *drlēncati* (*se*) (*na-*) (ŽK) »voziti se na seljačkim kolima po rdavu putu«. Semantički se tim onomatopejskim glagolom slaže *droncati* (*se*) (hrv.-kajk. i slov.) »stossen (namentlich vom Wagen)«.

Upor. lit. *trenkti-trankyti* »stossen, stossend treffen« i lit. *nu-dir-lioti* »oderali kožu«.

Lit.: *ARj* 2, 782. 4, 162. *Elezović* 1, 224. 435. *Mladenov* 156. *Miklošić* 41. *SEW* 1, 255. *WP* 1, 799. Murko, *WuS* 12, 320. Jagić, *ASPh* 2, 398.

drmati, -*ām* (*se*) impf. (Vuk, 17. v., Kosmet, ŽK) (*iz-*, *pro-*, *uz-*, *raz-*), pored -*zaē*-*drmvāti*, -*drmvām* (Lika), također slov. *drmati* »sinonim: tresti, potresali« prema pf. *drmnuti*, -*ēm* (Vuk, također čakavski). Brojni deminutivi, koji nose onomatopejski karakter: na -*kati drmkati* (Stulić) = *drnjakati* »gegen etwas anschlagen«, također slov., češ. pored *drnčeti*, *drnkat* (lo mogu bili i izvedenice od *drnuti*, v.); -*usati drmusati* = *drmusāt* (Kosmet), na -*zlati drmūzlati* (Lika) (*raz-*), na -*cali arcati*, -*am* impf. (Vuk) prema pf. *dřenu'i* »erschüttern« (s gibilkom *n* zbog disimilacije), odāile prilog *dřimice* (Lika). U Kosmolu na -*eti* mjesto -*ati*: impf, *drmet*, -*im* pored *drmem* »dreždati (v.)«. Odāile s nejasnim sufiksom -*džina*: *drmožina* f »pejorativno: čeljade koje se vuče kao mrcina«. Izgleda kao niski prijetoj (Tiefsstufe) od *razdramiti se* (hrv.-kajk. i slov.), ali za nj nema polvrda u drugim slavenskim jezicima. Na južnoslavensku posudenicu od tal. *derimare* > rum. *dărîma* = arb. *dërmonj*, koji išlo znače; ne može se misliti. To ne dozvoljavaju pf. i deminutivne izvedenice. Bil će možda niži prijetoj od ie. korijena **drem-*, koji predstavlja raširenje s pomoću -*m* od **dra-* »trčati«, odatle i gr. δρόμος > *drum* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 764. 4, 162. *Elezović* 1, 155. *Miklošić* 49. *WP* 1, 796. Pedersen, *KZ* 38, 342. Wood, *KZ* 45, 62. Vaillanl, *RES* 9, 272. Malzenauer, *LF* 7, 161. 162.

drmun, gen. -*una* m (Bunjevci u Lici) = *drmun* (Krk, 1470., Statul Krčki: objekt uz *držati*, *razgraditi*, v *razgrajenih drmunih*; Slami vrbanski, sjeverni čakavci, Kastav) »1° šuma, šumica, ograđena (privalna svojina), 2° veoma raširen toponim na Krku«. Ne postoji na istoku. Samo u makedonskom *drma* f »šuma«. Sjevernočakavski grecizam potječe od ngr. (biz.) δρυμῶν, gen. δρυμῶνας »Eichenwald«. Posudenicu iz doba bizantskog vladanja dalmatinskom temom (konac 11.v.) kao i *pedisat* = *pedepsati*, i krč.-rom. *drosklo* n »hrasl«. Upor. arb. noviji grecizam *dhrymēnjē*.

Lit.: *AR* 2, 784. Vasmer, *GL* 54. *RSI* 3, 266. *GM* 87.

dřnuti, *drnem se* pf. (Vuk, Piva-Drobnjak) »sinonim: pomamili se«, *zdřnut*, -*em se* (Kosmet) »poludjeli, pobijesnili«. Odāile: pridjev na -*ovan*, -*ovit drmován*, -*vna* = *drnōvit* »sinonim: bijesan« i s madž. sufiksom -*o* > -*ov drnōv*, gen. -*ova* m (Vuk). Prema tipu *lud-sulud* ima Vuk pridjev na -*uf*: *sudřnut* »sinonim: obijesan« = *sudmut* (Kosmet) »zgranul, mahnii«. U Pivi-Drobnjaku *drnuti se* može se mlijeko: »kad se ne uzvrat lijepo«. U Kosmolu uz *drnut*, -*em* pf. može biti subjekt *čef* (v.): *de mu čef teke jednu neka drme*. *Elezović* prevodi nejasno kao »drpnuti«. Sva ova značenja dadu se izvesti iz *drnuti* (Dubrovnik), u prijetoju *dernuti*, *dirtuti* i *darnuti*, od osnovne *drijeti* (v.). Semantički su gornja značenja eufemističke melafore kao hrv.-kajk. *vūdren* »lud«, fr. *toqué*. Prvobitno značenje nalazi se još u deminutivu *drnjka* f »mala slvar«, na -*ica dřnjčica* f (Lika), *dřnjčul(čić)* f. pl. (Lika), *drnjakati*, -*am* impf. (Vuk).

Lit.: *ARj* 2, 785. *BI* 2, 490. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 155. 207. 282. *Miklošić* 41.

drob, gen. *droba* m (Vuk, 15. v.) »1° Eingeweide, upravo silnež (upor. rum. *măruntăie* < lat. *minut-alia*), 2° sitna stoka (ovca, koza)«, sveslavenski i praslavenski postverbal od *drobiti*, -*lm* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *po-*, *raž-*, *u-*, *za-*, *z-*), *razdrabati*, *razdrābām* (objekt *hljeb*), *razdrabljati*, -*ljem* (13. v.). Odāile: pridjevi sveslav. na -*yz drōban*, -*bna* = *drōbān* (ŽK), s prefiksom *po-* *podroban* »delaljan«, upor. rus. *podrōbnyj*, i deminutiv *drobahan* -*hna* »minulus«; odāile poimeničenja: apstraktnim na -*ina drobnina* f »res parva, ulroba«, na -*osi drobnost* f, *podrobnost* f »sinonim: pojedinosl, détail«, na -*jak*, -*jača drobnjak* m »maleno čeljade«, *drobnjača* f (Dalmacija) »vrst silne masline«, na -*ica drobnica* f (ŽK) »silna šljiva, sitna maslina (Smokvica, Korčula)« i razna druga značenja. Prilog: *podrobnost* »detaljno«. Na -*en*: *drobjen* m »sinonim: mrva«, odatle deminutiv *drobljenak*, gen. -*enka* (sjeverna Dalmacija) »mali komadić« = *droptma* f (ŽK) »sinonim mrva, mrvica« (s nejasnim *t*); na -*iš*: *drobiš*, gen. -*iša* m »sinonim: sitnina, sitniš, sitan novac«; na -*arija*: *drobarlja* f (ŽK) »silna djeca«. Radna imenica i deminutiv na -*bc*: *drōbac*, gen. *dropca* m »1° čovjek koji drobi, 2° prezime, 3° deminutiv *drobac* (s drugim akcentom)«. S prefiksom *po-*: *pōdrobac* = *podrobak*, gen. -*pca* = -*pka* m »kuhan drob zatopljen lojem«. Augmentativi: na -*ina*, -*usina*: *drobina* f, *drobušina* f (Ljubiša). Poimeničen part. perf. pas. na -*bc*: *drobljenāc*, gen. -*ēnea* m

(ŽK) »sir koji se drobi«. Neologizam *drobilica* f »mašina za drobljenje kamena« (bolje nego *drobljača*). Imperativna složenica: *nabídrob* m (Ljubiša) »čovjek koji se dobro hrani«, od *nabiti*, -jem. Rumunji posuđiše: *drob* m, sing. »mrva«, pl. *droburi* »utroba«, a *zdrobi* »razbiti«, odatle rum. apstrakta s latinskim sufixima *zdrobiciune* f »Zerknirschung«, *zdrobițură* f »Vertiefung«, Arbanasi *dr omče* f < *drobnica*; Madžari iz panonskoslavenskoga u oba prijetoj: *darab* »komad« > rum. *darab* »idem«, *dereb* < panonskoslav. *drebi. Taj su prijetoj očuvali Bugari *dreban* pored *droban* i Rusi *drehen* »fein, klein«, *drébezg* »Scherbe, Trümmer«, odatle *drebezden* i *drebezžáb* »dröhnen«. Od baltičkih jezika pruža lat. *drapnas* »Krümchen, Brocken, Abfälle« istu osnovu s drugim sufixom i s prijetojom *e*: *drēbe*, lit. *drėbėzna* »Splitter« i lit. *trapus* »droban« s varijantom ír- mjesto *dr-*, od drugih ie. jezika samo got. *gadaban* »ausbauen«. Ie. je korijen: **dhrēbh-* »zerbrechen, zermalmen«.

Lit.: ARj 2, 785. 789. 791. 4, 162. 7, 207. Miklošič 50. BI 2, 71. SEW 1, 225-226. Holub-Kopečný 107. Brückner 97. KZ 43, 308. 45. 45. 48. 213. Vasmer 368. 370. Mladenov 152. Gombocz-Melich 1273. Bělíc, NJ 2, 73. GM 75. Uhlenbeck, PBB 27, 119. Zubaty, ASPH 16, 390-391. Boisacq 353-4. Matzenauer, LF 7, 162. Scheffelowitz, KZ 54, 247. Sobolevski, Slama 5, 443. Meillet, AIF 8, 196.

dróciti (~ *z rogi*, *z nožom*) (Vodiče, Golač, Istra) »gurnuti (osobito s nekim oštrim predmetom)«, *prodróciti* (ŽK) »oštrim predmetom probosti«; impf, *drokati* prema pf. *drókniti* (ŽU) slaže se sa slov. *dr ok*, *dr okati*, *drókniti* »stossen«, *dreciti*, *dróčkati*; *dračka* f (Kosmet) »posisano mlijeko koje dijete povraća« (*kad mleko prozdukne, udári na dróeke*; semantički možda ne ide ovamo). Brückner ne veže dobro polj. *droczyć się* »sich necken« sa hrv.-srp. *dreka* (v.) = rus. *dročítšja* »eigensinnig sein, wild herum rennen (von Vieh)« i imenom biljke *drók*, gen. *draka* »genista«; *dročiti* je prema tome praslavenska riječ, srodna s lat. *draču*, *dracit*, »schelten, rügen«.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 144. Popović, Sintaksa 34. Elezović 1, 155. Pletersnik 1, 176. Brückner 97. Mladenov 152. Vasmer 372. 373. SEW 1, 226. Oštir, WuS (cf. IJb 1, 48).

drobniti, -im impf. (Rijeka) »tvrdno spatvati«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj 2, 790.

drokūn, gen. -una m (16. v., Gundulić, Mikalja, Stulić) »1° zmaj, 2° muško ime u dečanskom hrisovulju«, deminutivi *drokunac*, gen. -unca, *drokunčac*, *drokiinić*, *drokunčić*, *drokunica*, *drokunčica*, pridjev na -it *drokuniti* (*kameri*) = *drakūn*, gen. -una (15.—18. v., Marulić i Dubrovčani). Od lat. *draco*, gen. -orai > tal. *dracene* pored *dragone*, zbog *a > o* u protonici i zbog očuvanog *k* zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski. Talijanizam je *drāgun*, gen. -una (18. v.) »1° zmaj, 2° austrijska kavalerija (njem. *Dragoner*), 3° drvo diospyros lotus«. Upór. arb. *drangua* -oni (s članom). Upor. slov. *arakon* m prema *drakōnka* i. Ovamo ide možda deminutiv na -ellus *dragunela* f = *dragartela* (Cres) »vrsta vinove loze bijela grožđa«. Deminutiv na -culus = -cellus nalaze se u slov. *dragóncelj*, gen. -čija »artemisia dracunculus«, *drgancéla* f »Mandel in Halse«, sa zamjenom sufixa *drgánc*, gen. -nca (također riba, Ipava) = *drǵál* (Škrilje). Od tal. *dragoncello* —, *dracunculus* prevedenica od gr. *δρακόντιον*. Preko rum. *drač* < lat. nom. *draco*: denominal *drakulāti* (Mune, Istra) »govoriti (za dijalekat istarskih Cica = Rumunja u Žejanima)«; ime muško *Drakul* (11. v.: *Draculus*), *Drakula* (< strum, s članom *draculu*, koje je bilo identificirano s akuzativom maskulina deklinacije -a, odatle nom. *Drakula*), odatle prezime *Drakulić* (15. v., Vladb *Drakulić*, vojvoda vlaški 1462.), *Drakulović* *Sekula* (narodna pjesma). Ovamo možda na -ica *Drkolica* (ime stonskog biskupa), *Ivan Drkolčić svrh imena Ričić* u latinicom pisanom misalu 16. v. (saopćenje Gianellija). Od rumunjskog potječe zacijelo i *andrak* m »vrag (u pitanju: koji mu je andrak?)«. Glede početnog sloga *an-* upór. rum. prefiks *în-* > lat. *ot-* u *a (sā) inđrāci* »razbijesniti (se)«, particip pf. *inđrācit* »besessen«. Može biti i *un* < lat. *unus*? Preko arb. *drek* < lat. nom. *draco* muško ime u narodnoj pjesmi *Dreko* (*Kosović*), *Drekić*.

Lit.: ARj 1, 84. 2, 745. 757. 759. 765. 790. Bulat, JF 5, 149. Jireček, Romanen 3, 25. Ribarić, SDZb 9, 141. Pletersnik 1, 166. 167. 172. REW 2759. GM 73. Šturm, ČSJK 6, 76. Štrekelj, DAW 50, 16. Tiktin 801.

drom m (15.—17. v., dva pisca čakavca) = *drum*, gen. *drūma* m (13. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina, Menčetić, Đorđić, Marulić) = *drum* (na *drumu* ŽK) »1° cesta, testa, 2° toponim«. Deminutivi na -zk > -ak *drūmāk*, gen. -nika, na -bc > -āc *drumac*, gen. -mca, na -ič *drumić*, na dvostruke deminutivne sufixe -čac > -bc

+ -bc *drumčac*, na -bc + -ič *drumac*. Pridjev na -bsk *drumski* (~ *razbojnik*). To je općenit hrv.-srp. grecizam i na zapadu kao i na istoku. Nalazi se još u steslav., bug. i u rum. *drum*, pl. -uri, na -bc *drumeț* = *drūmas* »putnik«. Od gr. *δρόμος* »put«. Arb. *dhrom* (noviji grecizam). Sa grčkim prefiksom *υπό* (prema Vasmeru, Štrekelju i Matzenaueru) u *υπόδρομος* »Schutzhafen«, ksrgr. *υπόδρομιον* > *podrum* »1° stabulum equorum, 2° Keller, 3° Erdgeschoss, 4° toponim« (Vuk, Mikalja, Belostenec, Stulić, Ljubiša; glede gubitka u upór. *perper*). Deminutivi *podrumče*, *podrumčić*; pridjev *podrumski*; na -ar *podrumar*, kol. na -je *podrumlje*. Tumači se i sa *πρόδρομος*; *podrum* je općenit hrv.-srp. grecizam kao i *drum*. Nalazi se još u bug., rum. (Erdelj i Banat *podrum* pored *podrani*), ngr. *πουδρούμι*, tur. *bodrum* > arb. *bodrum*, polj. *padruna*. Za *drum* i *podrum* može se misliti da su ušli u južne slavine preko balkanskog latineta. Balkanske su riječi grčkog podrijetla. Upor. srlat. *hypodromum*, *hypodromos* (Du Cange) »longior porticus, galerie«.

Lit.: ARj 2, 790. 808. 10, 319. Jagić, L4SP/Z 1, 159. Miklošič 51. 253. SEW 1, 231. Brückner 425. Mladenov 152. 448. Tiktin 517. 1200. Rohlf 572. GM 87. Vasmer, GL 54, 119. Matzenauer, LF 13, 172. Štrekelj, ASPH 12, 466. DEI 2098.

drōmbulja f (Vuk) »mala gvozdena sprava za brundanje«, odatle denominál na -ati *drombūljati* (Vuk). Onomatopejska osnova nalazi se ne samo u slavenskim nego i u drugim jezicima, kao rum. *drimba* (upór. ukr. *drymbā*), odatle onomatopejski glagol *drimbai*, madž. *dromb*, *drombuja* (Baja, iz srp.), *dromblya*.

Lit.: ARj 2, 790. Gombocz-Melich 1391. Miklošič 51. SEW 1, 227. Brückner 99. Vasmer 4, 172. Tiktin 576.

dropiti, -im pf. (Vuk) »sjesti na zemlju, povoliti se«. S prefiksom *iz-* ima tehničko značenje: *izdropiti*, -im (18. v., pisac Slavonac) »izvaditi med iz sati«. Ne zna se kako se to značenje odnosi prema Vukovu simpleksu kojega je značenje onomatopejsko. Na to upućuje i pf. *drupiti*, -im (Mikalja) »udariti čim o što«.

Lit.: ARj 2, 791. 809. 4, 162.

droplja f (Vuk, 17. v., Kosmet, također slov. i bug.) »1° močvarna ptica koja se zove i potrk (v.), divlja čurka (v.), otis tarda L., 2° (metafora) krupna, glomazna žena (Kosmet)«. Rumunji posuđiše sa sufixom -fa i

bez njega *dropie* f pored *drop* (upór. češ. i polj. *drop*). U ukr. i rus. *drofá* pored *drohvá*. Ide u praslavensko doba. Kako naziv *potrk* od *trčati* pokazuje, upoređenje sa sanskr. *drāti* (3. 1.) »trči« i gr. *διδράσσω* »idem, izbjegavam« je dobro.

Lit.: ARj 2, 791. Elezović 1, 155. Mladenov 152. Miklošič 51. SEW 1, 226. Holub-Kopečný 107. Brückner 98. Tiktin 577. Vasmer 373. Specht, KZ 68, 123. Hirtz, Aves 95.

drosato n (15. v.) »dulsa, aqua rosacea«. Od srg. *δροσάτων* < (haplogijom od složenice) *ύδροροσάτων* »isto« (prvi dio *ύδωρ* »voda«, drugi dio lat. *rosatum* od lat. *rosa*, v. ruža).

Lit.: ARj 2, 791. Vasmer, GL 54.

drost (Kreševo, 1730) »sinonim: ljulj« (v.) < lat. *lolium*

Lit.: ARj 2, 791.

drozd, gen. *drozda* m (Vuk) »turdus merala«. Odatle: sa sufixima -ālji i -ēlj *drōzdālji* m (Vuk) = *drozdēlj* (Dubrovnik), s kojima upór. sufixi -ila u njem. *Drossel* i galskom *truzdila*. Femininum *drozda* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), s kojim upor. femininum u stprus. *tresde* f. Deminutiv na -ovii: *drozdović* (18. v., Slavonija). Bella i Stulić imaju varijantu *žd* mjesto *zd*: *drožd* i odatle deminutive na -bc i -ič: *droždac*, gen. *drošca* i *droždie*. Ta varijanta, koja nije potvrđena iz današnjega govora, nastala je po svoj prilici prema *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux*. Upor. i *drozely*, koje opominje na njem. *Drossel*, srvnjem. *drostel*. Varijanta sa *zg* mjesto *zd* dobro je potvrđena u narječjima: *drōzg* m (Vodice, Korlevići, gen. *drōzga*, Istra) = *drSzgot* (Nerezine) = *drozak*, gen. *droška* (Krnica, Istra) = *drōzak*, gen. *drozga* (prenosi se kao i lat. *merula* na ime morske ribe, Hektorović), odatle deminutiv na -ović *drozgović* (Vuk) i određeni pridjev na -avlji *drozgovlji* i imena pasa *drozgo* i *drozgin*. Varijanta sa *zd* nalazi se u ukr. *drizd*, gen. *drozda*, rus. *drozd*, gen. *drozda*, bug., češ., slov., polj. *drozd* i mora se uzeti kao praslavenska. Kako se nalazi i u baltičkim jezicima: lit. *strazdas*, lot. *strazds*, stprusk. *trezde* f, kao i u germanskom stnord. *ˆrçstr*, sved. *trast*, ir. *truid* < *trozdi, mora se uzeti i kao ie. *trozdos. Praslavenska se varijanta osniva na asimilaciji i > d prema dočetku. Varijanta *zg* mjesto *zd* je južnoslavenska: srbug. *drozgt*, i slov. i čakavska. Ta se osniva na disimilaciji: *dr-zd* > *dr-zg*. Pored ove dvije varijante postoji i treća koja sadrži niski

prijevoj (Tiefstufe): ie. *trzdos* > lat. *turdus*. Upór. i galsko *trudila* > fr. *drenne*. Od toga prijevoja potječe čakavsko *dřšč*, gen. *dřšća* (istarska narodna pjesma), slov. *dršč* < praslav. *drbst sa sufiksom *-io*. Ovaj prijevoj osniva se na onomatopejskom oponašanju glasa ptice: *drtti*. Još postoji i četvrta varijanta, u kojoj je zamijenjena suglasnička skupina *zd* > *zg* sa *nj*. Tu je zamjenu teško protumačiti: *dronj m* »turdus musicus L.«. Odatle deminutivi na *-bk* i *-čić*: *dronjak*, gen. *dronjka m* »cikavac«, *dronjičić*. Upor. ipak izvedenicu s *n*: stčeš., lužičko-srp. *droznj* = južno-češ. *dražen* < *drozden*; *drozd* je jedina žumska ptica koje je naziv potječe iz zapadnog ie. perioda.

Lit.: ARj 2, 790. 791. 792. 794. Ribarić, SDZb 9, 144. Miklošič 51. SEW 1, 277. Holub-Kopečný 107. Bruckner 98. KZ 45, 42. 54. Vasmer 372. Trautmann 327. Mladenov 152. Scheftelowitz, IF 33, 156. Joki, Stud. : 8. IF 30, 207. KZ 54, 237. Solmsen, IF 13, 138. ASPH 25, 435. Boisacq* 920. ZRPh 40, 532.

***drozgat** — *razdróžgati*, *ràzdrozgam* pf. = *zdrozgat* (Vuk) pored *razdrúžgati*, *razdrúžgam* (Vuk) »sinonimi: razmrskati (v.), razgranati (v.)«. Prva varijanta nije potvrđena bez prefiksa *raž-*, *z-*, druga se nalazi u slov. (z)drúžgati »zerdrücken, zerquetschen« = *zdrúžgati* = (z)drúžgati (ŽU). Paralele su na sjeveru stpolj. *druzgati* »in kleine Stücke zerbröckeln« i rus. *druzg m* »Reisig, vom Winde gebrochene dürre Zweige«, *druzgä í* »abgefallenes Laub, Reiser«. Varijanta s *o* tumači se unakršta vanjem s *drobiti*. Glagol je balto-slavenski i praslavenski: lit. *druzgu*, *druzgėti* »zerbröckeln«; također sa *sk* pored *zg*: lot. *druska* »mrvica« i *druskāt* »mrviti«. V. dalje veze pcd *drozda*. Upor. i bug. *druska* »stosse, rüttel« od *drusik*, *drusak*.

Lit.: ARj 13, 521. 523. Popović, Sintaksa 34. Pletersnik 2, 908. Vasmer 374. Bruckner 99. SEW 1, 228. Boisacq* 350. Trautmann 61. Scheftelowitz, KZ 54, 241. 56, 199.

drožda f (Vuk) »faex«. Odatle: pridjevi na *-av drozdov* (Stolić), na *-ljiv droždlijv* (Belostenec), kol. na *-je drozde n* (ŽK) = *droze* (Krašić), odatle na *-enka droždenka f* »rakija od vinova tropa«, na *-nik drožnik*, gen. *drožnika* (Buzet, Sovinjsko polje) »čep na stojećoj bačvi kroz koji se toči vino«. Pored tih oblika sa *zd* > *žd* postoje još varijante sa *zg* mjesto *žd*: *drožga í* (Lika) »što otpada od gvozda kad se kuje«, slov. *drožga* »Maische«, odatle pridjev na *-av drožgav* (Vuk, o gvozdu): sa

tr- mjesto *dr-* i sa *sk* mjesto *zg*: *troska f* (Vuk) »što ostane kad se ruda topi; sinonimi: šljaknja (v.), tara (v.)«. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom (i slovačkom); *troska* »Bodensatz, Hefe« pored *tróskva*. Ista varijanta sa samoglasom *u* mjesto *o*: *trúska f* (Stulić) »1° feccia di metalli, 2° staro kolje iz vinograda (oko Zagreba)«. Sa *t-* mjesto *tr-* i s istim *u*: *túska f* (Vuk, Boka) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup; sinonim trop (v.)«. Baltičke i arbanske paralele omogućuju nam utvrditi osnovu sveslavenskih riječi: lit. *dragės*, lot. *dradžī* m. pl. »preostatak od kuhane masti«, stprus. *dragios* pl., arb. *dra*, određeno *drani* (Gege), *drari* (Toske) »troska od ulja«. Ie. osnovica je bila *draga. Ta je bila u praslavenskom proširena sufiksom *-sgo*, koji može varirati u slavenskom sa *zg*. Upor. *masak*, gen. *maska* pored *mazga* < *muscus = *mulus*. Tako se objašnjava: *droška*, koja nije potvrđena u hrv.-srp., *troska* pored *drozga*. Proširenjem s pomoću kol. *-la* od *drozga* nastade *droždžbja > *drozde n* i disimilacijom u grupi *ždž* > *žd*: *drožda f*. Kako početna grupa *dr-* varira sa *tr-*, upor. *arcati* pored *trčati*, *raginariu > *trkmar* pored *drkmar* (v.), od nepotvrđenog *droška nastade *troska*. Varijanta *o* > *u* objašnjava se unakršta vanjem sa *truo* (v.), *trula* < *trihli*, *truhla*. Upor. brus. *truščina f* »Bodensatz«. Teško je jedino protumačiti nestanak suglasnika *r* u *tuska*. Kako je riječ i kulturni termin, posudiše je Rumunji: *drojdie f* < kol. *droždje*. V. dalje veze pod *drozgatt*. Ie. je korijen **dheregh-*, u prijevoju **dheragh-*, raširenje od *dher-* s pomoću *gh* »talog neke tekućine«. Upor. engl. *dregs*, stnord. *dregg*, ags. *daerste*, njem. *Trester*.

Lit.: ARj 2, 606. 792. BI 2, 595. Miklošič 51. SEW 1, 288. Holub-Kopečný 107. Bruckner 98. KZ 43, 308. 45, 43. 48. 204. ASPH 11, 125-126. Vasmer 391. Trautmann 58. WP 1, 855. Scheftelowitz, KZ 54, 236-237. Matzenauer, LF 7, 163. Boisacq* 350. GM 72-73. Sobolevski, Slávia 5, 443-444.

drpati, *drpām* impf. (Vuk, 17. v.) (*iz-* Obradović, *o-*, *raz-* Lika) = *drpat*, *drpljem* (*se*) (Kosmet) pored *drpiti*, *-im* impf, i pf. (16. v.) (*iz-* Dubrovnik, *za kose*) prema frekventativu *izdrpljivati*, *ràzdrpiti*, *-ivati* (Stolić), *razdrpljati* impf, *zdríti*, *-im* (*se*) (Vuk, Kosmet) = *drpati* (*o-*, *ŽU*) prema pf. *dipnuti*, *-m* (Vuk) »poriti, parati, derati, kidati«. Odatle pridjevi na *-av drpav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: prnjav, dronjav«,

odatle *òdrpaviti*, *-vím*, na *-ljiv drpljiv*, *raz-drpljiv*, poimeničeni part. perf. pas. na *-bc*, *-iča odrpánac*, gen. *-anca*, *razdrpanac m* prema *odrpánicajrazdrpanica f*, na *-ina òdrpina* »sinonim: rita, dronjak«, na *-ulja odrpulja í* (*košulja*), *drpatka í* (Dalmacija) »nekakva trava«. U prijevoju *dráp-* u istom značenju *drápiti*, *drapam* (*se*) (Vuk) pored *drapljem* (Lika, Vinkovci) (*iz-*, *o-*, *po-*, *raž-*) = *drapat* (ŽK) pored (*raž-*, *o-*) *drapiti*, *-im* i (*raz-*) *drapljivati*, *-lujem*. Upor. *odrapan* ŽK prema *odrapan* ŽU, poimeničen na *-bc odrapanac*, gen. *-anca m* (ŽK) = *razdrapánac*, gen. *-ánca* (Lika, Vinkovci, Kvarnerski otoci) prema *razdrapánica f*. Upor. slov. postverbal *drapa f* »Fetzen« i *drapati*. U šatrovačkom (veškarskom jeziku) *drapati* znači »jesti«, u kajkavskom i sjevernom štokavskom pored »rasstrzati, raskidati« znači i »česati«. Odatle *drápav* (Vuk). Prijejovni štěpen *drap-* nalazi se u češ. *drápiti*, *polj. drapać*, rus. *dr(j)ápaib*, prijevoj *drp-* samo u južnoslavenskom (slov. i bug. *dárpam* pored hrv.-srp.). Pored ova dva prijevojna štěpena još je *drip-*: *dripiti*, *-lm* (Mušicki), odatle postverbal *dripa f* »krpa« (također bug.) i uvredljive riječi na *-bc dripac*, gen. *-pca m* (Srbija). Osnova se nalazi u *drijen* (v.). Ovdje je raširena formantom *-p*. Postoji još raširenje prijevoja *dra-* formantom s: *drásati* s auf lösen, trennen«, odatle postverbal *razdras m* (Belostenec, Habdelić, također slov.) »koji je bez pojasa« od *razdrasati koji nije potvrđen. Značajno je da je *drapati* onomatopeizirano naknadnim uplitanjem *der-*: *deripati se*. Raširena osnova *drap-* je sveslavenska i praslavenska koja ide i u ie. doba: upor. lot. *druōpstala* »mrvica«, gr. *δρόπτω*, prijevoj *δρέπω* »kidam«, odatle *δρέπανον* »srp«. Ie. varijacija korijena: *drop-*, *drip-*, *dreip-* je raširenje set-baze *dere* od *der-*, o kojoj v. *drijeti*.

Lit.: ARj 2, 78. 760. 793. 4, 163. Miklošič 42. 49. SEW 1, 220. 224. 256. Holub-Kopečný 106. Bruckner 95. Vasmer 367. WP 1, 803. Mladenov 152. 156. ASPH 36, 119-120. Pedersen, KZ 38, 342. Tomanović, JF 17, 205. Elezović 2, 92. 156. KZ 56, 199. Trojanović, JF 5, 225. Petersson, ASPH 36, 155. Matzenauer, LF 48. 73. 163. GM 418. Boisacq* 200.

drfsati, *drsam* i *driem* (slov.) »schleifen, schleifend ziehen, schaben«, odatle *drsvica f* (Sinj) »neka bolest koja drsa (ustresa) životom«. Ide zajedno zacijelo s *drskajce*. V. *drmati*.

Lit.: ARj 2, 793. SEW 1, 256.

drstva f (Poljica, Dalmacija) »cakli se, nije za zidove, stuče se u praj, š njom kovači zavaruju gožde« identična je sa slov. *drstev*, gen. *-štva m* »Kies, Sand zum Scheuern der Kupfergefäße«, stčeš. *drst f* »Kehricht« i rus. *dresva f* »Kies, Griess, angeschwemmte Sandbank«. Iz južnoslavenskoga rum. *dirstă f* »Walke«, odatle *a darsti*, koje se slaže s bug. *drăstă* »Häuf brechen, die letzten Walken geben«. Arb. *dërstilë* = *trëstilë f* »Walke« i ngr. *drsteli* slaže se u sufiksu sa bug. *drăstîl* = *drstilo (*-ilo* kao *mlatilo*), u nas *drstelj* pored *dršten* (s disimilacijom *e-l* > *z-n*). Apstraktum *ābrstb obrazovan s pomoću sufiksa *-stb* (upor. *bolest*) u korijenu *dr-*, koji je u *drijeti* (v.), nalazi se i kao toponim na *-nik*: *Dršnik* (selo, Kosmet) < *Dnšbnikb* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 793. ZbNŽ 8, 194. Elezović 1, 156. SEW 1, 256. Holub-Kopečný 107. Vasmer 369. GM 66-67.

druga f, u književnom i saobraćajnom govoru malo poznata riječ jer je postala tehnički termin seoskog pređenja, koji Vuk ovako definira »kao veliko vreteno što žene konce pripređaju na njega i poslije toga pređu, Zwirnspindel«. Poznata je i kao *druk m* = u starijim rječnicima *drug* (Belostenec) »sinonim: motka (v.)«, kao u ukr. i rus. *druk*, gen. *druka* »Stange, Hebel, Hebebaum«. Iz općeg saobraćajnog govora *druga* je iščezla zbog homonimije sa *drug* (*drugí*, *-a*, *-o*) i specijalizirala se u tehničkom govoru. Odatle deminutiv na *-ica*: *družica f*. Vokal *u* je nastao iz *G*, upor. steslav. *dregb* »fustis«, odatle denominal *Vbdrežiti* »πίγγυμι«, upor. slov. *drog m* »Leiterbaum, Stange«, bug. *drag* »Stange«, stčeš. *drouh* »Hebebaum«, polj. *drag* »Stange, Stab«. S nazalom posudiše Rumunji: *dring* i Madžari *dorong* »tojaga«. U rum. je *dring* starija posuđenica iz vremena dok je u južnoslavenskom postojao *o* > *in* (srednjo-bug.). Ali postoje u rumunjskom i posuđenice iz hrv.-srp.: *drug m*, *drugă f* (Muntenijska, Oltenija) »dicke Spindel«, odatle rum. denominal *indruga* »mit dem dicken Spindel grob spinnen« (odatle metaforički *a îndruga versi și uscate* »rastorokati se«) i izvedenica *drugineață f* s nejasnim sufiksom. Poklapa se sa arb. *druge f* »Weber-schiffchen, Spindel«, sa arb. deminutivnim sufiksom *-zë drugëzë* (Toske) = *drugez* (Gornja Reka, NR Makedonija), ngr. *drug* (Peloponez), »Spindel«, τρούγυα (Pontos) »filum«, deminutiv na *-ula drugula* (Sicilija, Romagna) »Weber-schiffchen«. Odnos prema stgr. τρούα »filum«

nije jasan. Madžarski slavizam ušao je ponovo kao termin: *dorunga* f (Srbija, Beograd) »motka što spaja ajtaše (v.) za vreteno u kolu suvačkom«, *durūnga*, odatle na *-oca durungača* pored *dōronjga*, *dorangača* f (pejorativna metafora) »1° lijeno žensko čeljade (Lika), 2° visoko žensko (valjda u Vojvodini?)«. Odatle hipokoristik *doruša*. Riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lit. (žemaitis) *dvinga*, istočno-lit. *drangos* »kola sa skinutim točkovima«. Ostali ie. jezici, kao stnord. *drengr* »debeo štap, stup«, ir. *dringim* »steigen, klettern«, pokazuju prijevnoj *en*, dok je baltoslav. *on*. Oblici sa *k* mjesto *g* osnivaju se na unakrštanju sa *drñk* »Stössel«. Ie. je korijen *dheregh-s nazalnim infiksom, raširenje od *dher-* sa *gh*. V. dalje veze u *držati*.

Lit.: ARj 2, 662. 796. 807. 814. 896. Miklošič 51. SEW 1, 229. i si. Bruckner 96. KZ 43, 321. 45, 45. Vasmer 374. WP 1, 859. Trautmann 59. Mladenov 153. Tikin 576. 577. 803. Gombocz-Melich 1393. GM 75. Scheffelowitz, KZ 54, 236. Much, WuS 1, 44. Boissacq³ 980–981. Jokl, Slavia 13, 313. Corp. gloss. lat. 2, 503. 541.

drugi, *druga*, određeni pridjevski brojnik i neodređena zamjenica »alius, secundus«, razlikuje se danas semantički, morfološki i akcentnatski od poimeničenog neodređenog pridjeva *drug*, pl. *družī*, običnije *drugovi* »sočīus«; *drugi* ide po složenoj zamjeničkoj deklinaciji, *drog* po deklinaciji *o*. Glede akcentnatske varijacije upor. *dug* i *dug* (v.), *mika* i *muka* (v.), koje su etimološki istog izvora kao i *drugi* i *drug*. Rijedak neodređeni pridjev očuvao se samo u složenci f *samodruga* (ŽK) »sinonim: noseća, u drugom stanju«, *sa(ri)druga* (Crnica) »idem«. Izvedenice su različite, ali veoma brojne od oba značenja.

I. Od *drugi*: prilozi sa sufiksom *-ba(a)* (v.): *drūgda*, odatle ima Vuk *driugdaš*, *-eš* sa *-š* od *dvaš* i *triš*, pored *drukša* (18. v.) = *drukšaj* = *druš* (sjeverna Dalmacija) »sinonim: katkad«; sa sufiksom *dé* (v.): *drugide* pored *druže* (Crna Gora) = *drugovale* = *drugóvdje* (Matijčić) < starije *drugojde*, glede *-oj-* > *ov* v. niže; na *-ice*, *-ić*, *-oć*, *-ić*, *-ja*: *drugice* = *drugie* (ugarski Hrvati) = *drugoč(e)* (15. v., čakavci i bosanski pisci), odatle denominal *podrugočlt* (ŽK), *drugoč* (Marulić) = *drugovišti* (15. v.) = *drugojšti* = *drugović* (15. i 16. v.), *drugoviš* = *drugojci* (13. i 14. v.) = *drugovlja* < *drugvo(i)ja*; na *-amo*: *drugamo* pored *drugoj am(o-)*; na *-ako*, *-ač*: *drugojako* (Crna Gora, Dubrovnik), *drugak(o)* = *drugoč* (ŽK i

hrv.-kajk., 17. i 18. v.); na *-ua(š — a)*: *drugud(d)* = *drukuda* (Crna Gora, prema *kuda*). Umetak *-oj-* nalazi se i u pridjevima: *drugojak* (17. v.) = *drugak*, *drugojači* (18. v.) = *drugojači* (Kosmet) = *drugojājl* (Vuk) pored *drugovačiji* (Vuk, Hercegovina, Dalmacija, Dubrovnik) = danas *drugāčiji* prema *-iji* u komparativu (*znatniji*, *finiji*) pored *drukč(i)jī* — *drukši* (Kosmet), odatle prilog *drukčije*, sa sinkopom samoglasa a prema *drugda*. Umetak *-oj-* potječe od pridjeva *dvoj*, *dvaja*, *-e*, *trōjī*, gdje je to ie. sufiks *-oio* (upor. gr. *δοιός*). Po analogiji izvedenice odatle: *dvojak*, *trojak* prenijet je *-oj-* i u *drug* + *oj* + *ākī*. Promjena *j* > *v* nastala je prema *rukvet* za *rukojet* (v.), *vjerovatan* za *vjerojatan* (v.). U složenicama: *druginaest* (17. v.) »sinonim: dvanaestu, drugobratučed m (17) prema *drugobratučeda* f, *drugōjagnjenica* f.

II. Od *drug* »sočīus« izvedenice su: na *-ić*: *drugie* m (Hercegovina) »drug kod igre«; na *-bc*: *družac*, gen. *družca* m (narodna pjesma, Istra) prema f *družica*, odatle hipokoristik *druga* f (Vuk) »udata žena«, denominal *družičati se*, odatle opet na *-alo družičalo* n (Vuk) »drugi ponedjelnik po Uskrsu«, važan izraz iz folklor, koji Vuk potanje opisuje; na *-če*: *drušče*, gen. *-eta*, deminutiv na *-čio družčić* (14. v.); na *-ina*: *družina* f = *družina* (Kosmet, ŽK) »1° drugovi, 2° društvo, 3° ukućani (ŽK), 4° Gefolge«, odatle *družinče* n = *družinče*, gen. *-eta* (ŽK, Habelić) »sluga u kuć^Dienstbotte«; apstraktum na *-stvo*: *družinstvo* n; pridjevi na *-bu*: *družanj*, *-žnja*, (16. v.), na *-evan druževan*, *-ēvna'*, poimeničen na *-ik* m prema f *-ica*: *druževnik* prema *druževnica* na *-ovski*: *drugovskī* (17. v.). Denominal na *-iti*: *družiti* (*sé*) impf, (*sa-*, *u-*, *za-*, *z-*) u svim slavenskim jezicima, iterativ *sadrruživati* i *udružiti* (*sé*) (16.—18. v.), *sadrruževati* (16. v.). Odatle apstraktum na *-ba*: *družba* f, također češki i ruski, odatle deminutiv na *-ica* *družbica*, prema sufiksu u *družina* također *družbina* f (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-en*, koji nije ušao u saobraćajni jezik, *družben*, kao ni izvedenica ni poimeničenja njegova: *družbemk* m prema f *družbenica*, *družbenost*. Riječ *družba* je ušla u madžarski kao radna imenica nastala od apstraktuma *dorosba* »der Brautführer«, osim toga još *druzsa*, *druzbsa*. Radna imenica na *-telj*: *družitelj* m prema *družiteljica* f. Apstraktum na *-stvo*: *društvo* n, također češ. i rus. *družestvo* = *društvo* (Sarajevo) = *drústo* = *drústo* (istočna Stara Srbija, Kosmet). Odatle pridjev na *-en*: *družtven* i apstraktum *družtvenost*;

deminutiv na *-će*: *družtvdnce* n (glede umetnutog *-an-* upor. *mjestance*). Prefiksne su složence tri: *podrug* m (Kosmet) »suprug, muž«, upor stč. *podruh*; *zadruga* f, također češ., pored *zadrž* m (Kosmet) »veliki broj ukućana«. Imperativna složencia: *pláčdrug* m. Stariji neologizmi danas opet u jezik uvedeni jesu: radne imenice na *-ar* m prema f *-arica*, pridjev *-arski* i apstraktum odatle *-arsivo*: *drugar* m (17. v.) prema *drugarica*, *drugarski*, *drugarstvo* n; *draganti*, *drugārim* — *drugovati*, *drugujem* (16. v.); s tur. sufiksom *drugārluk* (18. v.). Neologizam *podružnica* f »sinonim: filijala« nastao je prema češ. *podružný* i rus. *podružnyj*. Iz češkog je pridjev *drugotni* »sekundaran«. Glede sufiksa upor. *prvo-*. Vokal u je nastao iz dvoglasa ie. *ou* > lit. *au*: lit. *draugas* »drug = prijatelj, sputnik«, lot. *draugs*, stprus. ak. *draugiioaldūnen* »subaštinik«. Od ostalih ie. jezika srodnici su germanski: stnord. *draugr* »Mann«, got. *gatrauhts* »στρατιώτης«. U značenju »drug« riječ je prema tome ie., baltoslavenska, sveslavenska. Značenje »alius« je sveslavenska i praslavenska kreacija. Ie. korijen je **dhereugh-*, u prijevaju **dherough-*, raširenje od *dher-*. V. *druga*.

Lit.: ARj 2, 794. 796. 798. 799. 806. 809. 813. 814. Miklošič 51. SEW 1, 230. Holub-Kopečny 107. sl. Bruckner 98. ASPH 42, 126. Vasmer 373. i sl. Mladenov 152. WP 1, 860. Miletić, SDZb 9, 385. Elezović 1, 156. 189. 292. Märečje, NVj 3, 191. Jagić, ASPH 31, 550. Vaillant, Slavia 10, 673-674. Joki, Unt. 44. RSI 5, 263. Schulze, KZ 48, 240. Meillet, RSI 2, 64. Osten-Säcken, IF 26, 315-316. NJ 1, 177-180. Boissacq³ 348-349.

drukati, *-am* impf, (hrv.-kajk. i slov.) (*na-*) pored *druhovati*, *-ujem* »1° za nekoga raditi, vršiti propagandu, 2° štampati«. Odatle radna imenica *druker* kao sportski termin. Iz njem. *drücken*.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 317. Jokl, ASPH 28, 10-12. Kostić, NJ 1, 200-201.

drusati, *-a* impf, (Mikajija, Belosteneć, Stulić, subjekt *konj*) »sinonim: kasati (v.)«. Odatle pridjev na *-av*: *drusav* (*konj*), poimeničen na *-bc* *drusavac*, gen. *-avca* = *drusac*, gen. *-sca* »sinonim: kasavac«. Ovamo možda od iste osnove *druda* f (Kosmet) »pejorativno) krupna, jedra ali nespretna djevojka«, odatle pridjev na *-ost* *drustlast* »koji ima velike debele posunovraćene usne«. Ne zna se gdje i kako se govori taj pridjev. Zacijelo s glagolom *drusati*

ide zajedno *trusati se*, *-am* (Lika) »kada se čovjek tresu u rdavim kolima i po rdavom putu; sinonimi: drlencati se (ŽK, v.) i dronciti se (hrv.-kajk., v.)«. Promjena *dr* > *tr* je samo hrv.-srp., kao *drčati* pored *trčati* »laufen« (v.). Kako glagol ide u kategoriju onomatopeja, izmijenjen je s u e i dobiva deminutivne *-kati*: *truckati se*, *-ām* (Vuk); odatle *truckavica* f (Vuk) = *truskavica* pored *trūskalica* (Lika). Postverbal je *trūs* m »sinonim: potres, trešnja«. Vokal u je nastao iz *ç*: upor. steslav. *trost* »potres«, slov. *trošiti*, bug. *tras*, češ. *trousiti*, ukr. *trusyty*, rus. *trusitb*. Vuk ima još pridjev s prefiksom *su-* (tip *sulud*) *sutrūsan* »kao pijan« i izvedenicu na *-ovina* *trūsovina* »vodazaboravna«. Praslavenski korijen *trans-* nastao je prijevajem od *trens-* već u praslavensko doba. I taj se prijevajni štepen nalazi u svim slavenskim jezicima: steslav. *tresti*, *tresc*, češ. *trāsti*, polj. *trząść* (*trzęsę*), rus. *trjasti*, *trjasu*: *tresti*, *tresem* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*) prema pf. *tresnuti*, *-em*. Odatle radna imenica na *-oc*: *trēsac*, gen. *tresača* m (Crna Gora) »sinonim: pucar (v.), drndar (terminologija vune)«, na *-Hac tresilac*, gen. *-ioca*, postverbali *tres* (Omiš, to može biti i onomatopeja) i *potres* m, pridjev na *-bn* *potresan*, *-sna*, izvedenice *trēsavica* f (Risan) »bolest (valjda groznica?)«, na *-et* (kao u onomatopejskih izvedenica tipa *zveket*) *treset* m »Torf«. Apstraktum na *-ja*: *trešnja* f. Imperativna složencia: *tresigača* m. Na *-kati*: *trēsatti*, odatle *trēsavac*, gen. *-vea*. Praslavenski korijen se ne nalazi u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Ali se nalazi korijen *trem-*: lit. *trimti* »tresti se od zime«, gr. *τρέμω*, lat. *tremo* (odatle *tréma* u gradskom govoru), arb. *trem*. To znači da praslav. *trens-tlrons-* predstavlja taj ie. korijen raširen sa *-s*.

Lit.: ARj 2, 809. BI 2, 587. 600. Elezović 1, 156. Miklošič 360. Holub-Kopečny 391. 393. Bruckner 597. Mladenov 638.

držak, *drskax*, sveslavenski i praslavenski pridjev, »audax«, sadrži sufiks *-ak* od steslav. *azgōz*, od kojeg je još pridjev na *-ovit* *držovit*, upor. rus. *dérzok*, *derzka* pored *dérzkyj*; *drž bez* sufiksa (odatle denominal *držati*, upor. rus. *derzab*), piše se samo jedanput u knjigama s crkvenim jezikom, u narodnom govoru nije potvrđen, ali se nalazi u dragim slavinama. Upor. češ. *držý*, slov. *drž*. Sa sufiksom *-bn*: *držan*, također jedanput (16. v.). Upor. slov. *derzen*, *-zna*. Poimeničenje ž. r. tog pridjeva *držna (se. *bolest*) postoji u

džma f »bijes«, sa disimilacijom *d-žn > d-zm*. Odatle: na *-jak*: *drzmenjāk* m (Srbija ?) »bijesan čovjek«. Izvedenica na *-avac* je možda *drzavac* m (Pag) »cvijet nalik na scabiosu«. Druge izvedenice kao *drznuli se*, *-em*, *drzost i*, *drzovoljenje*, *drznovujušti* potvrđene su u knjigama pisanim crkvenim jezikom, ne u narodnom govoru. Pf. *drznuti se* ušao je odatle u saobraćajni i književni govor. Rumunji posudiše *dîrz*, odatle rum. denominal a *îndîrji* (Erdelj) »reizen«, »dreist machen« (Moldavija) pored izvedenica od južnoslav. pridjeva na *-bn îndrâznet* »smion« sa rum. sufiksom *-eț* < lat. *-idus*, a *îndrâzni* »osmjeliti se« i odatle apstraktum *îndrâzneală* f »smjelost«. Baltički se refleksi ne poklapaju posve glasovno sa praslav. *derzu: stpras. *dyrsos* pl. »tüchtige (Männer)«, lit. pridjev *drąsa* »smionost«, *dresu*, *drįsti* »osmjeliti se«, lot. *druošs* »smion« imaju s mjesto *z* i nazalni infiks; i mjesto *z* nalazi se i u grčkom θρασύς »smion« kao i u gotskom glagolu *gadar*, *gadaursan* »usuđujem se«. Izgleda prema ovim upoređenjima da je praslav. *ž* mjesto *s* sekundarne prirode koje je moglo nastati asimilacijom zvuka u oba sloga kao u *groza* < *grosa (v.), u *mazga* < *maska* i u *troska* < *drozga*; a *drzak* < *drsak, *drska* moglo je nastati kao fausse régression prema femininumu *blizak*, *bliska*, *mrzak*, *mrzak*. Ako je tako, onda *nâdršljiv* (ŽK) »svadljiv« sadrži prvobitno *j* koje nije potvrđeno u drugim slavinama. Upor. s tim pridjevom *nadrškati* »natjerati pseto na svinju«. U daljoj je vezi *držati* (v.).

Lit.: *Arj* 2, 822. 7, 306. *BI* 1, 266. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 257. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 85. 108. *KZ* 48, 216-217. *Vasmer* 343. *Mladenov* 156. *Tiktin* 802. *Trautmann* 60. *Maretić*, *NVj* 3, 191-192. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 301. *Vaillant*, *BSLP* 31, 43. 45. *Matzenauer*, *LF*, 7, 42. *Machek*, *Rech.* (cf. *IF* 54, 281). *Joki*, *Stud.* 14. *GM* 64. *Pedersen*, *KZ* 36, 325. *IF* 26, 294. *Meillet*, *IF* 26, 202. *Boisacq* 334. *Hirt*, *PBB* 23, 332. *Iljinski*, *RSI* 6, 226-227.

držati, *-Im* impf. (Vuk) (inf. na *-ėti* kao *imėti*, upór. lit. *turėti*) (*iz-*, *o-*, *ob-*, *pod-*, *pri-*, *sa-*, *uz-*, *za-*, *z-*) »tenere«; impf, na *-nasamo* s prefiksom kao *izdržavati*, *izdržavam*, *sadržavati* (18. v.), *podržavati*, *suzdržavati se*, koje nije književno, itd. Odatle pridjevi *držec* »zdrav«, upravo part. prez., koji je izgubio glagolsko značenje; na *-iv* (*ne*)*izdrživ*, (*ne*)*održiv*; postverbal *drž* m (Lika), na *-ik držak*, gen. *drška* m, odatle deminutiv *drščić* (Vuk) = na *-alo držalo* n = *držalo* (Kosmet), odatle

deminutiv na *-ić držalići* (Kosmet) = *držačica* f = *držalica* = *držaica* (Boka, *držaica* sadrži mlet. sufiks *-aizza* < lat. *-aticid*). Apstraktum odprosi, part. pas. na *-stvo*: *držanstvo* (16. v., Dubrovnik). Postverbal od *podržati* < *pod-* »sustinere« (13. v.) *podrža* f (jedanput, Bella). U vezi je s njim današnja česta riječ *podrška* f »pomoć«, koja je upravo rusizam *podderžka* f »Unterstützung, Stütze« od *podderž* m. Na *-aj sadržaj* od *sadržati*. Veoma je važan apstraktum na *-(j)av*, *-(j)ava* f (tip *mečava*, *jurnjava*): *držav* f (15. i 16. v.), (stcslav., slov., češ., polj., rus.) *država* f, također bug., »1° (prvobitno značenje) possessio, ditio, imperium, 2° kraj, 3° Staat, kod sjevernih Slavena slvč. *stát*, češ. *stat*, polj. *państwo*, rus. *gosudarstvo*. Odatle: pridjev na *-bn državan* = na *-ski državski* (Kosmet), deminutiv na *-ica državica*, apstraktum na *-ina državina* f »possessio«, »1° Hab und Gut (Knjaževački okrug)« = *državina* (Kosmet) »2° prijateljstvo, drugovanje«; noviji neologizmi *državljanin*, *državnik* »homme d'état«, *državljanstvo* n. Pored sufiksa *-(j)ava* postoji i apstraktum na *-eh* > *-ela*: *držela* f > *dežela* i (čakavski i slov.). Prevedenica *samodržec* od αὐτοῦρχατος »empe-reur« (od κρατεῖν »être fort, dominer, régner, commander«) govori za to da je i *država* f (= polj. *państwo*, rus. *gosudarstvo*) prevedenica od to κράτος »empire, état, force« = rum. *ținut* m »provincija« = tal. *tenuta*, furl. *tinude* (od lat. *tenere*) »zemljišni posjed«. U svakom slučaju, bića to prevedenica ili samostalna kreacija, *država znaci* »kraj koji drži = ima, posjeduje vladar« (upor. španj *tener* »imati«). Ta riječ predstavlja prema tome srednjovjekovni nazor o državi. Upor. g. 1393.: *budući mi* (= Stjepan Dabiša) v *phni dnžavi rečenih zemalj*. Upor. noviju mađz. prevedenicu od *status* (*et ordines*) > *Staat, état: állam* (1851.) od *állni* »stare«. Među prevedenice (calques) ide i *svedržitelj* = ó παντοκράτωρ »bog«, riječ koju je Vuk pridržao iz crkveno-slavenskoga u prijevodu Sv. pisma i stavio među onih.47 posrbljenih. U antroponimiji dolazi kao prvi element dvosložnih praslavenskih imena: *Držislav*, odatle hipokoristik *Držihna*. Riječi *držati* i *država* su sveslavenske i praslavenske (*drbgrti) za koje nema paralela u baltičkoj grupi. Upoređuje se s avesta *dražaitē* (3. 1.) istog značenja kao sveslavenski glagol »hålt, hat an sich, führt, il tient ferme«, gr. δρᾶβομαι. »zusammenfassen, ergreifen« s drugim prijevajem. S posljednjim ide zajedno i stcslav. *podragt* m

»bord, lisière«, odatle *podrža(va)ti* »imitirati« kao rusizam u Srba. Ie. korijen je **dh(e)regh-*, raširenje od *dher-* »držati«. U daljoj je vezi *drzak* (v.).

Lit.: *Arj* 2, 823-37. *Elezović* 1, 153. 2, 92. *Miklošič* 42. *SEW* 1, 258. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 110. *KZ* 48, 216-217. *Vasmer* 343. *Mladenov* 156. *Meillet*, *AIF* 8, 196. *Sütterlin*, *IF* 29, 124. *Boisacq* 198-199. 980-981. *Gombocz-Melich* 1, 755. *NJ* 1, 187. *Ostrogorsky*, *Glas SAN* 164, 84, str. 97-189 (upor. Grégoire, *Byzantion* 10, 763-775). *Štrekelj*, *DAW* 50, 35. *Ramovš*, *JF* 7, 264. *Vladikin*, *Rodná řeč* 9, 7.1-76. *ASPH* 6, 662. *REW* 8646.

düb m, pl. *dubovi* (deklinacija u /?/), f (jedanput, 18. v., Slavonija) »1° vrst hrasta, 2° drvo uopće (Dubrovnik, upor. gr. δρυς u oba značenja), 3° lađa (upor. *drijevo*, rus. *dub* na azovskom moru)«. Odatle pridjevi na *-ov*: *dubov* — *dubov* pored *dúbov*, *dubova* (Kosmet, također u drugim slavinama), poimeničen na *-ina dúbovina* f te na *-bn duban*, *-bna* i na *-at dubat*, koji ne udoše u saobraćajni jezik. Deminutivi: na *-bc dubac*, gen. *-tea* (15. v.), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *dubačac*, gen. *-šca* (Vuk) = *dulac* (Brač) < *dupčac »teucium chamaedryes«, *dupčac*, gen. *-čaca* (15. v.), na *-čić dupcie* m (17. v.), na *-ik dubok*, gen. *-pka* (16. v.) »različita značenja, također vrsta trešnje«, odatle (metafizički) prilog *dupkom*, *duDke* (—*pun*, tj. tako pun da ljudi stoje jedan pored drugog kao dubovi, upor. rus. prilog *dúbjo* »zu Berge«, češ. *dubkem*, polj. *debem stač*) i *dube*. Augmentativ na *-ina: dubina* (Vuk, narodna pjesma). Kol. *dublje* n (također praslav.). Denominal na *-iti: dubiti*, *dubim* impf. (Vuk, 18. v.) »stajati dupke«. Femininum posudiše Arbanasi: *duba* »cima di albero« (Kalabrija) u vrijeme kad je *ç* > *u* u hrv.-srp., svakako prije dolaska u Kalabriju. Deminutiv *dobbe* posudiše Rumunji: *dîmbej* m »teucium chamaedryes« i dalmatinski Romani na Krku *bos* s ispuštanjem *du-* koje su shvatili kao svoj prijedlog s članom. *Dub* je veoma raširen toponim, sam i s pridjevima, kao pridjev na *-ovo*, *-ova*, *-no*, poimeničen na *-bc: Dubovac*, *Dubnica* (Kosmet), *Duboštica*, od *dubac: Dubašnica* (Krk), odatle etnik *Dubašljine* = *Dubašnjane* (Baška draga), pridjev *dubašljanski* (*itanac*). U rumunjskom kao hidronim *Dimbovița*. Vokal u *dub* je nastao iz *ç*: upor. stcslav. *anbō* »δévδρων«, bug. *dab*, slov. *dôb*, i toponim *Dobová*; polj. *dąb*, gen. *dębu* (po deklinaciji *u*). Riječ je sveslavenska, praslavenska i možda

baltoslavenskej upor. stprus. *dumpbis* »Gerberlohe«. Ne nalazi se u litavskom i lotiškome kao ni u drugim ie. jezicima. Riječ je dakle specifično slavenska. Možda je bila kao hrast posvećena Perunu. Tumači se iz raznih ie. jezičnih elemenata. Po jednom tumačenju ie. oblik bi bio korijen *dheu-* raširen s *-bh* kao gal. *dubrum* (v. *debar*, *dabar*) i nazalizacijom kao got. *dumbs* »stumm«, stvnjem. *tumb*, danas *dumm*. Drvo bi bilo prema ovom tumačenju nazvano po boji kore kao lat. *robur*. Zabaciti se mora mišljenje da je *dub* složenica od *dom* (v.) i *bhño-* »graditi« (Uhlenbeck, Kleczkowski).

Od praslavenskih izvedenica važna je na *-r*: srednjobug. *dubrō* »silva«, koja je u svim slavenskim jezicima potvrđena u poimeničenom pridjevu ž. r.: polj. *dąbrowa*, ukr. i rus. *dubrava* »Wald, Eichwald«. Upor. polj. pridjev *dąbrowy* »hrastov«. Izvedenica *anbō* m »silva« i stčeš. *dubra* f »tempe«, tj. »pascuain mntium convallibus« potvrđena je na hrv.-srp. teritoriju samo u toponomastičkim pridjevskim izvedenicama: *Dubrava* (Poljica), *Dubrovina*, *Dubrovsko*, *Dubrovsko*, gen. *-og(a)* (selo u Drobjaku, Crna Gora) i *Dumbrowa* (11. v.), *Dubrovac*, *Dubrovnik* kod Donje Lenda ve i *Dubrovnik* (Dalmacija), koji se sudeći po etniku i kretiku zvao najprije *Dubrav(a,-o)* + *-ac: Dubrovčanin*, *Dubravka*, *Dubrovkinja*, *dubrovski* (1378, *Mon. šerb.* 188), *dubrovački*. Pridjevski sufiks *-ova* bio je zamijenjen već u praslavenskom s *-ava*, tako u svim slavenskim jezicima osim u poljskom: *dubrava* f »sinonim šuma«. Odatle pridjev na *-bn dúbra-van* (17. i 18. v.), na *-ski dúbravski* (16. i 17. v.). S umetnutim m (kao u *dubok*, *žumboriti*): *dunbrava* f (narodna pjesma, Istra) = *dumbrov* m kao jedini ostatak poimeničenog pridjeva kod nas. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru je to samo literarna riječ dubrovačke književnosti, istisnuta dapače i u narječjima od sinonima *šuma*, *gora*, *loza*, *korija*. Veoma je raširen toponomastikum u sing. i pl., sam j s pridjevima i u poimeničenjima pridjeva: *Dubravica*, *Dubravnik*. Da je stcslav. *dobrava* bila nekada opća riječ (apelativ) među južnim Slavenima, dokazuju posuđenice: rum. *dubravă* f, deminutiv *dubravioară* f; odatle naziv biljke *dubravnic* — *dobrovnic* »melitis melissophyllum, euphorbium carmabium«, *dubraveancă* f »smrdivrana«; arb. *dumbrē -ja* »Eichenwald«. Riječ *dnbrb* m prema *dubra* f, *dubrava* = *dubrava* ne mogu se, protivno Brücknerovu mišljenju, etimologijski dijeliti od *dub*, kojemu je prvo-

bitno značenje bilo »drvo uopće«. Izvedenica na *-r* je pridjevska, kao u *dobar* (v.), *mokar* (v.), *hrabar* (v.), nije kao u *grab* pored *grobar* (v.). Prema tome može se upoređivati s gr. δέμω »gradim« i got. *timrjan* »graditi«, stvnjem. *Zimbar* »Bauholz, japija«, danas *Zimmer*, kako misli Mikkola, ili sa lot. *dumbos* »sumpfige Gegend«, kako misli Vaillant. Ima još i drugih upoređenja s ie. leksemima. Ali iz svih tih upoređenja jasno izlazi da nema utvrđene ie. etimologije od *dub* i *dubrava*. Machek misli da je riječ predindoevropska.

Lit.: ARj 2, 842. 851. 885. 891. Miklošič48. SEW \, 215-216. Holub-Kopečný 105. 109. Bruckner 85. ASPh 39, 5-9. ZSPH 2, 298. KZ 45, 48. Vasmer 376-378. RSI 4, 172-173. Mladenov 158. Skok, AGI 24, 50. § 79 i 90. Tiktin 584-585. Godin 389. GM 76. Vuković, SDZb 10, 383. Elezović 1, 157. WP 1, 841. Iljinški, RFV 78, 187-211 (IJB 8, 207). Capidan, DRom 7, 124. Jokl, IF 49, 288. Isti. Unt. 173. 187. Milewski, PF 16, 198-199. Jagić, ASPh 6, 135. Lehr-Spławiński, BZb 411-414. Vaillant, RES 14, 223. i sl. Machek, LP 2, 153. LF 72. Meillet, RSI 6, 132. Boisacq* 994-995. Van Wijk, IF 24, 31-32. Uhlenbeck, KZ 40, 552-561.

dubara f (Kosmet) = *dunbara* f (s umetnutim *m* kao u *dumbok*) »prijevara, podvala, intriga« = *dubara* f (Banja Luka) »tajan zdogovor«. Odatle: radna imenica na *-džija* *dubaradžija* m »sinonim: podvalidžija (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *du-bare* »2 x 2«, »u igi table kad obje kocke pokazuju broj dva«, perz. *du* ie. riječ, v. *dva*) iz oblasti igri: bug. *dubara* i *dubara-džija*. Takva je složenka i *dūšeš* = *dušeš* (BiH) m »1° triktrak, u igri tavlje kad padnu obje kocke i pokazuju šesticu, 2° srećan slučaj, dobitak«. Od perz. *du* »dva« i *šeš* »šest«.

Lit.: ARj 2, 887. Elezović 2, 508. 509. Skok, Slávia 15, 342., br. 181. Mladenov 154. Školjić* 225. 229.

dubitati, *-am* impf. (Radović, u amplifikaciji: *ne može se nikako razložno sumnjati ni dubitati*). Učen latinizam od lat. > tal. *dubitare* (14. v., iterativ od nepotvrđenog pridjeva *dubhos »dvojni« od *duo*). Upor. našu semantičku paralelu *dvojiti* (v.), *dvojba* »sumnja, sumnjati« i njem. *zweifeln*.

Lit.: ARj 13, 610. DEI 1398.

dubok, *duboka* (I), pridjev (Vuk) »profundus«, također toponomastički u vezi s toponomastičkim imenicama. U komparativu i u

izvedenicama gubi se sufiks *-ok*, kao u *širok* i *visok*: *dublji*, apstraktum na *-ina dubina* f (17. v.), denominal na *-iti dubiti* (*pro-*). U Istri i Dalmaciji umeće se *m* pred *b*: *dūmbok* (čakavci, 16. v., Istra, Glavinici, g. 1702.), *dumbina* (18. v., jedanput). Odatle: na *-alj dumbalj* m (Lika) »dubina što ju je u potoku slap izrovao«. Upor. sličnu pojavu u *dubrava*, *golumbača*, *žumbore*, *bumbreg*. Odatle: pejorativ na madž. *-ó* > *-ov*: *dubov* n (ŽKU) pored *dubočaj* ŽK i *dubočan* ŽU »nezasitan, halapljiv čovjek, kajišar; na *-ilo dubilo* n (Vuk, Slavonija) »stublina (v.) na bunaru«; na *-ica dūbica* f »zemljana čašica, fildžan (v.)«. Složenica: *dubòdolina* f (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *dobodolina* (Vuk, asimilacija *u-o* > *o-o*). Prilog: *ūduboko* (Piva-Drobnjak). Od komparativa je *dublina* f (upor. *visina* ŽK) i *dubljanac*, gen. *-anca* m (Lika) »dublje mjesto u vodi«. I u apelativima kao i u toponimiji ima izvedenica bez ispuštanja sufiksa *-ok*: *dubočina* f »sinonim: dubina«. Toponimi na *-bc* i *-ica*, upravo poimeničeni pridjevi s pomoću tih sufiksa: *Dubočica*, *Dubočaj*, gen. *-čca*. Vokal *u* je nastao iz sonantnoga /, kako pokazuje bug. *dālbok* i *dālbina*, jedina paralela među slavinama; bug. *dālbina* = *dubina* pošuđiše Rumunji: *dīlboană*, zamijenivši sufiks *-ina* s *-oana*, *dubok* nije općenit hrv.-srp. pridjev.

(II) Na zapadu (hrv.-kajk.) se govori *gubok* (ugarski Hrvati, također ukr. i rus., polj. *glibiel*), gdje je mjesto *dub-*, kojemu je isti korijen koji i u *dūpsti* (v., upor. češ. *dlubina* f »Grübchen«), *dlijeto* (v.), došlo do unakrštavanja s *glib* m »sinonim: kao (v.), blato (v.)«, odatle *glibiti* (*raž-*, *za-*), *glibati*, *glibām* (Dubrovnik) »hoditi, gaziti po glibu« (*do-*, *iz-*, *raž-*), *glibež* m, *glibina* f i *glibina* »dubina«, također s umetnutim *m* (*n*) pred *b*: *glimbati* i *glinb-* (Lika) (*do-*, *iz-*, *na-*), pridjev na *-bn*, *-av* *-eljav*, *-ast*, *-ovit*: *gliban*, *glibna*, *glibav*, *glibeljav*, *gubāst*, *glibōvit*. Toponim *Glibočica* (Istra, 1275).

(III) Unakrštavanje proteže se samo na zamjenu samoglasa *i* za *u* < / u: *dibōk*, *dibōka*, određeno *dibōki*, *diboka* (Kosmet, također čakavski), također toponim *Diboki potok* (Kosmet), *Dibočica*; s umetnutim *m*: *dimbok*; denominal *udibit se* (Kosmet). Odatle *dibina* f (Kosmet), *Diblje* n (Srbija, okrug ćuprijski).

(IV) *ť* u *glibok* nastao je iz jeryja: stcslav. *glybokb*, rus. *glyboko*, koji varira sa stcslav. *glebokb* > *glubok* (16. v.). Toponim: *Gluboki jarak* (1550., Draganić kraj Karlovca). U

hrv.-kajk. i slov. *globok*. Toponimi: *Globok(i) potok* (13. v., *fluvius* na putu Warosd /= *Va-raždin/* — Toplica kod Ludbrega, 1371.), *Globočica* (1213.). Slov. prezime *Globočnik*. Lik *glpbokb* zastupljen je u rumunjskoj toponomastici: *Glimboacă* f, *Glaboceni* pl. < *glpbocane* (sufiks *-janint*).

(V) Prijevaj *glbbokb*, koji je mogao nastati prema *dhbok > *dubok*, nalazi se kod sjevernih čakavaca: *gubok*, *gelbōk* (Vrbnik), odatle *gubiņa* i toponim *Gubočani*, *Na Gbokoj* (Novi), *Od Glbokoga* (1309, Vinodol).

(VI) Još treba razmotriti varijantu s *i* pored *d* u rum. *tulbina* f (Banat) »Wasserloch, Untiefe« pored *dulbină*. Taj posljednji oblik slaže se s bug. *dālbina*. Oblik sa *t* opominje na slov. *toimina* f »Wasserschlund«, ali pokazuje i značajno odstupanje sa *b* > *m*; *toimina* (upor. i poznat toponim *Toimin* u Primorskem) pokazuje još i druge varijante u suglasnicima i u dočetu: *tomina*, *tolmun* > *tómün* m »tiefe Stelle im Wasser, Tümpel« pored *komün* (Stanga, Gorensko) »Vertiefung im Wasser«. Izgleda da u ovim varijantama imamo tražiti predslavenski leksički relik koji se unakrstio sa slavenskim leksemom, a možda i lat. *turbinio*, *-one*, očuvan u furl. *tulmignon* = *tulignon* »turbine di venti; sinonim: burrasca, codebave (-bue)e, fr. *tourbillon* (na Sardiniji također s *m* mjesto *b*).

Jasno je da su se na hrv.-srp. teritoriju unakrštavala četiri praslavska pridjeva istog značenja, ali različitih etimoloških korijena: *dblbokb, *gilbokt*, *glpbokb*, *glybokb*. Oni se svode upravo na dvije sonove: *dups-ti* i *glib* m; *glibok*, kad se uporedi s lit. *gilus* »dubok«, *gelme* »dubina« predstavlja raširenje s *-bh-* ie. osnove **gel-*, s kojom se unakrstio ie. korijen *glei-* »(zusammen) kleben, schmieren«. Time se objašnjava semantem »blato« u *glib*. Oblici stcslav. *glpbokt*, polj. *glab*, *gljboki*, slov. *globok* itd. tumače se najlakše nazalnim infiksom koji se nalazi u sanskr. *gambhīras* »dubok«. Nije nevjerovatno, obzirom na brojne potvrde s umetnutim *m* u *dumbok*, *glimbok*, *glimbati*, da je već u praslav. *ghbokt* bilo umetnuto takvo *m*, koje ima onomatopejsko značenje. Oponaša naime šum kod propadanja, kod hodanja po blatu. U tom slučaju *ghbokb* dopušta upoređenje s gr. γλῦφο »dubem«, lat. *giuba* »skidam kožu«, stvnjem. *klubon*, njem. *klauben*, *Kluft*.

Lit.: ARj 2, 196. 370. 510. 562. 840. 841. 842. 844. 885. 3. 196. 197. 206. 7. 330. Miklošič 47. 66. 420. 422. SEW 1, 250. 307. 310.

Holub-Kopečný 124. *Bruckner* 143. *KZ* 42. 345. 46. 235. *ASPh* 11, 128. *Vasmer* 275. i sl. 277. i sl. *WP* 1, 621. 867. *Mažuranić*, 287* 323. *CD* 14, 350. *Mladenov* 155. *Vuković* SDZb 10, 405. *Elezović* 1, 133. 2, 382. *Posch WuS* 16, 26. *Machek*, *Slávia* 16, 199. 209. *Hujer*, *LF* 44, 25-30. *Jokl*, *IP* 50, 38. *Jagić* *ASPh* 1, 157. 6, 135. *Tomjanović*, *JF* 17, 207. *Moskovljević*, *NJ* 1, 19. *Štrekelj*, *DAW* 50, 11. *Matzenauer*, *LF* 1, 180. *Tiktin* 546. 1659. *Pleteršnik* 1, 428. 2, 679.

duciti se, *-zm* impf. (Vuk, Lika, Srijem) »(pejorativno?) sinonim: mučiti se«. Sa *ć* mjesto *i* i deminutivom na *-kati* (v.): *dučkati*, *-am* impf, »raditi težak posao«. S prefiksom *na-*: *nadučkati se* = *nadučkat se* (Kosmet) »(ekspresivno) najesti se, nagutati se«. Ovo posljednje značenje upućuje i na imenicu *duć* m (Kosmet) »1° ono što je natopljeno vodom, što se napilo vode do grla, 2° (o čovjeku) pijan kao zemlja«. Glede izmjene *ć-č* u riječima onomatopejskog podrijetla upor. *pūiti* pored *napučiti* (v.). Zabilježiti treba i onomatopeju iz dječjeg govora: *duc*, kojom se oponaša udarac (Kosmet), odatle pf. *dūcnut se* »malo se udariti«. Nijesmo obaviješteni o Vukovim *duć* i *para-duć* u pripovijeci. Glede *para-* upor. *taralaza*, (v.); *duciti* je moglo nastati i napuštanjem reduplikacije iz *dudučiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 852. Elezović 1, 162. 433.

dućan, gen. *-āna* m (Vuk, 17. v.) = *dućan* (Kosmet) »sinonimi: butiga (v.), štacun (v.), stačun (v.) na zapadu«, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru. Odatle: pridjev na *-ski ducānskī*, deminutivi na *-bc*, *-če*, *-ič*, *-čić*: *dućanac*, gen. *-nca*, *dućanče*, gen. *-eta* n (Kosmet), *dućanić* (Vuk), *dućančić*. Radna imenica na *-Uja*, *-džija*: *dućančija* (jedanput) = *dućaćija* (štamparska greška ?), *dućandžija* m (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dūkkān* > perz. *dūk'-k'ān* > tur. *dūkyari*) iz oblasti trgovine: rum. *dughiană* f, bug. *dykjan* pored *djukjān* i *djungen*, *djukjandžija*, arb. *dyqan*, cine. *duchiane* f, ngr. *ντογκάνι*. Postoje još važne fonetske i semantičke varijacije koje kažu da je arbanizam putovao i sa zapada na Balkan. Na tal. *dogana*, fr. *douane* sa g mjesto ar. *kk* nadovezuje se *doganja* f = *dogānja* (Kosmet) = *duganja* (17. i 18. v., femininum kao rum. *duchiană* = cine. *duchiane*) = *dugānja* (Kosmet) »sinonim: butiga«. Odatle *dugandžija*, potvrđeno kao prezime sa *-ić Dugandžić* (Kosmet). Odatle arb. *dugajē* f pored *dyqan*. Sa g također madž. *dogány* »mesarnica«. Rešetar je zabilježio u Kre-

ševu *duganja* f u značenju »kovačnica« i *duganjār* »kovač«. Upor. još u Dubrovniku *divano*, (v.).

Lit.: *ARj* 2, 560. 852. Rešetar, *Stok.* 233. *Elezović* 1, 142. 157. 2, 508. *Mladenov* 154. *Miklošič* 52. *SEW* 1, 257. Korsch, *ASPh* 9, 498. *GM* 77. *Lokotsh* 542. Barić, Ягс. 68.

dud, gen. *duda*, pl. *dudovi* m (Vuk, Bosna) »sinonim: murva (v.), na zapadu«, također toponim. Odatle: pridjev na *-ov dudov*, poimeničen na *-ina dūdovina* f, radna imenica na *-ar dudār*, gen. *-āra* »čovjek koji goji dudove«, na *-ara, dudāra* f (Vuk) = na *-injak dūdinjak* (18. v., Slavonija) »mjesto gdje su zasađeni dudovi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tut* > tur. *dut*, sa *-t* > *-d* kao u *komad* < ngr. *χομάρτι*, v.) iz oblasti kulturnih biljki: rum. *dud* pored *dudā*, bug. *dud*, arb. *dude*, madž. *dud*.

Lit.: *ARj* 2, 852. *Mladenov* 154. *GM* 76. *Lo-kotsch* 2118. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklošič* 52. 3. *Schroder* 533. *Pedersson*, №46, 139.

duda f, običnije pl. aīa« = *dude*, gen. pi. *dada* »1° dječija sviraljka, 2° sinonim: gadlje (Slavonija, upor. madž. *duda* »gadlje«). Akcenat je hipokoristički jer se osjećalo kao skraćena od *duduk*. Odatle: deminutiv na *-içe dūdice* f (Jačke), denominál na *-ati dudati*, *-am* impf. (Jačke). Riječ pripada također djetinjskom govoru u drugom značenju: *dūda* f (Zagreb) »sisaljka«, odatle denominál na *-iti dūditi* »sisati« (Lika) = *duditi*, *-im* (Vuk) »sisati (za odojke)« = *duKti*, *-zm* (Istra). U značenju »svirala« riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska onomatopeja: istočno-lit. *daudyte*, deminutiv od nepotvrđenog *douda*, *dūda* »svirala«, lot. *dūda* »Flöte«, *dudināt* »tiho govoriti, šaptati«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* > lit. *au*. S tom prastarom onomatopejom unakrstio se, pored dječije riječi, još i balkanski turcizam: *duduk* m (Srbija) »svirala bez piska« = *duduk* (Kosmet) »(pejorativna metafora) lijenčina«, bug. *duduk* < tur. *dūdük*. Odatle: denominál na *-ati dudūkati*, na *-iti dudūēiti*, *-im* (Kosmet, objekt *dēte*, *derlšte'*) (*uz-*) »(pejorativno) nositi, uprtiti pa nositi«, *izdudučiti* se pf. »namjestiti se da stoji kao duduk za pojasom«, *nadudučiti* se »uzdići se«, *ududučiti* »uzeti i držati što kao duduk«. Odatle kršćansko prezime *Ruduković*. I u turskom *dūdük* pejorativna riječ (tur. *dūdūğüm* »budala, besposličar«). Zbog toga može ići ovamo i *duciti* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 854. 883. 907. *Elezović* 1, 154. 158. 223. 382. 384. 433. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklošič* 52. *SEW* 1, 233. *Holub-Kopečny* 109.

Bruckner 103. *ÍCZ42*, 342. 48,190-191. *Slávia* 3,211. *Vasmer* 378. *Mladenov* 154. Endzelin, *IF* 33,116. Buga, *RFV* 67, 233. i sl. (cf. *RSI* 6,270). Korsch, *ASPh* 9,498. Matzenauer, *LF* 7,166.167.

dug¹, *duga*, određeno *dugi*, *duga* (Vuk), ie., baltoslavenski, sveslavenski^ˆ praslavenski pridjev »longus« = *dug*, *duga* (Žumberak, *dugo* je prilog). Homonimija sa *dūg* m (v.) »debitum« uklanja se štokavskom akcenatskom varijacijom kao u *muka* i *muka* (v.), ili (kao ŽK i u drugim narječjima) dvostrukom deminucijom s pomoću *-bko* = *dužačak*, *-āčka* = *dugačak*, *-gačka* (sa naknadnom izmjenom *z* sa *g*, ŽK) = *dugačak* pored *dugačak* (Vuk, Dubrovnik) = *dugački* (Kosmet) (*po-*), *du-gačka* (Kosmet) »tabu za zmiju« (upor. tur. *uzun hajvan* »duga životinja«), na *-ik* + *-bko dužičak* (ugarski Hrvati). U funkciji pojačavanja dodaje se *-ācit*: *dugācit* (~ »*dan*, Kosmet). Veoma čest toponomastik, sam u f. i n. sg. *Duga*, *Dugo*, a najčešće u vezi s toponomastičkim imenicama *groblje*, *ledina*, *polje*, *selo*, *njiva* u sg. i pl. *Dugačka ledina*, *Dugačko Groblje* (Kosmet). U komparativu i izvedenicama osnova je bez *g*: *dulji* (v. *daleK*), apstraktum na *-ina duljina* f = na *-to dulj f* po deklinaciji *i*, denominali na *-iti duljiti*, *duljim* (Vuk, 18. v.) (*pro-*), na *-ati dūljati*, *-am* (Vuk). Suglasnik *g* došao je po analogiji i u komparativ *dulji* (ŽK) i u izvedenicu *dugina* (15. i 16. v.) = *dugljina* (18. v., prema komparativu), sve mjesto fonetski ispravnih oblika: *dlji*, *dilji*, *dūjina* (v. *dalek*); pretvara se po zakonu u ž: *duži* u štokavskom, tako i u izvedenicama sa *-io* po deklinaciji i *duž f* (18. v.) »duljina«, također prilog i prijedlog s gen. *duž* pored *uzduž* »secundum« (upor. steslav. *podlbgb*) = *uzdug* »idem«, na *-ina dužina* »duljina«, poimeničenje na *-ica dužica* f »duguljasto voće«; denominál na *-iti dužiti*, *dužim* »duljiti«, određeni pridjev na *-bn* (*dužni*) »koji ide uzduž« Dostaje u ovim izvedenicama: na *-ala dugača f* »vrst duguljaste smokve«; na *-alija* = »*alija*: *avgalija f* »pokrivač platneni za spavanje«, *dugajlija* m = na *-onja dugonja* m (odatle prezime na *-ič Dugonjić*) = na *-blenda dugōlenda* (pejorativno, Dubrovnik); pridjevi: na *-ast dūgast* (17. v., nije ušao u današnji jezik), deminutivni *-uljast duguljast* pored *dugoljast*, *-ljat* (Vuk), upor. prilog na *dugulj* (Vuk) »u duljinu«, na *-ovit dugōvit* »koji dugo traje«. Apstrakta na *-oca*, *-ost*, *-ota*: *dugost*, *dugoča*, *dugōta* fne govore se više premda *dugōta* ima paralelu u sanskr. *dīrghatā* »daljina« i *dugost* u het. *dalugašti* »duljina«.

Veoma brojne su pridjevske složenice u kojima je *dugo-* u prvom dijelu. Nastale su sve od sintagmi kao *duge brade* itd.: *dugograd*, *dugōbrk*, *dugokos*, *-nog*, *-nos*, *-rog*, *-rep*, *-rūk*, *-vid*, *-vlas*, *-vrat*, *-živ*, *-vjek* pored *-vječan*. Odatle na *-ka*: *dugōkljunka* f. Nejasan je drugi dio složenice u *dugovaš* m = *-veš* = *-vesac* = *-vist* = *dugoviška* (sve u Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa« kao i u *dugovēz* (Brač) »vinova loza crna grožđa, duga čokota«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: upor. steslav. *dlbgb*, bug. *dāl(a)g*, slov. *dolg*, češ. *dlouhý*, slvč. *dlhy*, polj. *dlugi*, ruš. *dólgij* pored *dolog*, *dolga*; *l* se pojavljuje u prilugu steslav. *podlbgb* > *pdlag*, prilog i prijedlog s gen., upor. fr. *selon* < lat. *secundum* + *longus*; *odlag* i *izlag* »osim«, odatle *lāgom* (ŽK) »osim«. Skraćivanja suglasničke grupe *dl* > / je kao u *vālje* (v.). Nastalo je odatle što se umiješao *kol* (= *kod*) od *okolo* »circum« (v. *kolo*). Unakrštanjem s *poli* (v. *dalek*) nastade *pdlik* (ŽK). Od ie. paralela su jasne naročito sanskr. *dīrghas*, *avesta darāja* i het. *daluga* kao i u baltičkim jezicima lit. *ilgas*, lot. *ilgs* gdje upada u oči gubitak početnog *g*. Taj je razumljiv zbog toga što je *d* preformami u tim jezičima (Schrijnen). Ie. je korijen **del-* u svim ovim paralelama bio raširen formantom *gh*: *delēgh* > *dl-gho-s, koji se gubi u komparativu i izvedenicama i u 'njih analogički prodire u pojedinim slavinama. Dalje su veze *dalek* (v.), *dilji* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 833. 854. 862. 908. 911. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 251. *Holub-Kopečny* 102. *Bruckner* 90. *Vasmer* 259. *WP* \, 813. *Trautmann* 55. *Elezović* 1, 157. 2, 92. 508. *Mladenov* 155. *Pedersson*, *IF* 24, 38. *Meillet*, *RES* 6, 172. *Vaillant*, *RES* 9, 5. *Matzenauer*, *LF* 7, 44-45. 167. *Friedrich*, *ZDMG* 76, 153. i sl. (*JB* 10, 80-81). *Schrijnen*, *KZ* 42, 111. *Pedersen*, *KZ* 33, 345. *Bugge*, *BB* 18, 167. *Meyer*, *Alb.* 4, 81. *Jokl*, *Stud.* 96. *Sütterlin*, *IF* 25, 61. *Boisacq* 194. 1107.

dūg² m (Vuk, 14. v.) »debitum«; *duga* f (dva puta, 17. v.) nije potvrđen u narječjima. Odatle: pridjev na *-bn* (*ne*)*dūžan*, *-žna* (16. v., i u drugim slavinama), poimeničen na *-ik dužnik*, gen. *-ika* i u apstraktumu na *-ost dužnost* f. Denominai na *-iti dužiti*, *dužim* (*iz-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *preza-*, *za-*), *-duživati* samo s prefiksima *iz-*, *o-*, *za-*: *izduživati* (*se*), *-dužujem*, pored *zadužōvat*, *-ijem* (Kosmet); na *-ovati dugovati*, *dugujem*. Odatle postverbal: *ōduga* f (Lika, Dobroselo), *ōbduga* (*kupiti što na ^u*). Vokal *u* je nastao iz /: upor. steslav. *dlbgi*, slov. *dolg*, bug. *dalg(á)* f, češ.

dluh, slvč. *dlh*, polj. *dlug*, rus. *dig*, gen. *dolga*. Kao kulturni izraz Madžari po.sudiše *dolog* »negotium, stvar«, s glagolima *dolgos*, *dolgodik*. Riječ je sveslavenska i praslavenska bez paralela u baltičkim jezicima. Ušla je i u crkveni jezik (u očenaš). Semantički i fonetski se poklapa posvema s got. *dulgs*, ali nije posuđena odatle, kako neki tvrde (Hirt). Od ie. jezika paralelu pruža keltski glagol *dligim* »zaslužujem«, *dligid* »dužnost, pravo«. Izvođenje od pridjeva *dug* (Bruckner), kao »dug = posuđivanje na dugi rok«, nije uvjerljivo. Homonimija s pridjevom uklonjena je akcentom. Kao ie. korijen pretpostavlja se *dhlgh.

Lit.: *ARj* 2, 859. 908. 912. 4, 165. 7, 830. *Elezović* 1, 189. *Mladenov* 155. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 244. *Holub-Kopečny* 102. *Bruckner* 90. *ASPh* 42, 140. *Vasmer* 359. *WP* 1, 868. *Trautmann* 55. *Gombocz-Melich* 1383. *Meringer*, *IP* 18, 230. si. *Matzenauer*, *LF* 7, 45. *Janko*, *Slávia* 9, 348. i sl. *Stender-Petersen* § 168. *Unbegaun*, *RES* 12, 31. *Hirt*, *PBB* 23, 332.

dūga¹ f (Vuk) »arcus pluvius«. Homonimija s *dūga* f (v.) »doli lamina«, pridjeva ž. r. *duga* i genitiva *duga* od *dug* (v.) »debitum« uklonjena je akcenatskom varijacijom. Riječ ne čini leksikološki porodica u izvedenicama. Izolirana je, ali je sveslavenska i praslavenska; *u* je nastao iz *G*: bug. *daga*, slov. *dōga*, polj. *djga* pored *daga* (doubleta). Specijalizacija značenja na »arcus pluvius« je gotovo u svim slavinama. Općenito značenje »luk, zavoj, svinuto drvo« je u rus. *duga*, *ali* strus. je također »Regenbogen«. U narječjima je zamijenjena perifrazom: *bozi pasāc* (ŽK, Krašić). Istog je postanja i *duga* f »doli lamina«. Odatle deminutiv na *-ica dužica* f. Prvobitno nespecializirano značenje »savinut predmet od drva« ovdje je očuvano: Ali je moguće da je u tom semantemu došlo do unakrštenja romanizma *doga* sa slavenskom riječi. Riječ je sveslavenska i praslavenska također budući da je u lotičkim riječima *daŋga* »kut, kolotečina«, *daŋdzis* »gobelja« očuvano prvobitno značenje »svinut predmet«. Značajno je da lit. *dangus* i strpus. *dangus* znače »nebo«, što naročito Budmani naglašava. Prema tome već u baltoslavenskoj zajednici riječ je imala mitološko značenje. Upor. rus. *rajduga > *roduga* u značenju »duga«. Značajno je du početni suglasnik *d* varira s *h* i *p* u hrv.-kajk: *huga* f (Belostsneć) = *puga* (Jambrešić) »iris«. Te varijacije upućuju možda na tabu. Sveslavenska osnova *dpg-* prijetoj je

od *deg-*. Taj prijevojni štēpen očuvan je u sjov. *dega* f »remen za jaram i nošenje« i u lit. *dengiu*, *dengti* »pokrivati«. Ie. korijen je *dengh-*.

Lit.: ARj 2, 861. 3, 728. Miklošič AS. SEW 1, 217. Holub-Kopečny' 109. Bruckner 88. 104. KZ 42, 342–343. Vasmer 378. Mladenov 158. WP¹, 791. 854. Trautmann 45. Endzelin, Don. nat. Schrijnen 397. sl. (cf. ljb 15, 103). Buga, RPV 67, 232. i sl. (RSI 6, 270). Pletersnik 1, 127.

dúga² f (17. v., Vuk, opća hrv.-srp., Rab, Račišće; homonimija sa *dúga* f uklonjena razlikom akcenta) »dolu lamina, njem. *Daube* (s kojom je možda istog romanskog podrijetla)«. Deminutiv na *-ica dužica* f (ŽK). Nalazi se još u slov. *dóga*, bug. *daga*, češ. *duha*, polj. *daga*, ukr. *dogy* í pí. Slovenski, bugarski i poljski pretpostavljaju velami nazal *ç* koji Berneker tumači unakrštenjem rom. *doga sa *doga* »luk (upor. *duga*)«. Na unakrštenje upućuje i bug. akcenat *daga*. I hrv.-srp. u može da potječe od *G. Madž.* posuđenica *donga* »duga, Daube« pretpostavlja također velarni nazal. Pored toga postoji u madž. i *duga* (Székelyföld) »kis gat, ároktöltes, a patakvizének egy ponton való elzárása és elvezetése«, koje odgovara značenjem pröv. *doga* »fossato«, fr. *douve* »Flussufer, Damm«; *o* u ukr. *dogy* može da potječe iz rum. *doagă*. U isto-rom. pojavljuje se sa *u dúga* mjesto sa dvoglasom *ou*. Može biti posuđenica iz hrvatskoga. U slovenskom pored *-č dóga* govori se u Notranjskom *duoga* prema *furi*, *doghe*. Upor. još arb. *dhogë*; *doga* je potvrđeno u kasnom latinitetu u značenju »recipiente, botte« prema semantičnom zakonu sinegothe. Nalazi se u svim romanskim jezicima, odatle i njem. *Daube* preko stfr. *dove*, fr. *douve*. Postanje panromanske riječi nije jasno. Prema Battistiju grčkoga je podrijetla: *δοχος* »gredica« unakršteno sa *doga* < gr. *δοχή* »posuda« (od *δέχομαι* »primam«). U slavine je ušla zacijelo u isto doba kad i *buttis*, *buttia* > *bačva*.

Lit.: ARj 2, 861. Kušar, Rad 118, 22. Pletersnik 1, 146. 147. 166. Storni, ČSJK 6, 57. Miklošič 48. SEW 1, 233. Holub-Kopečny' 109. Bruckner 104–5. Vasmer 1, 378. Mladenov 158. Gombocz-Melich 1389. 1433. REW¹ 2714. DEI 1372. GM 87.

dugme, gen *-eta* n (Vuk) = *dugme*, gen. *-eta* (Kosmet) »sinonimi: puče (v.), gumb (v.), na zapadu«. Odatle indeklinabilan pridjev na *-li dugmali*, epitet uz *malvut* (narodna pjesma), deminutivi na *-(eri)ce* i udvojeno

-sce < *-сьце дүгмеце* n (18. v.) = *dugménce* (Vuk) = *dugmešce* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dogme*, stariji oblik za *düyme*, upor. *beg* za današnje tur. *bey*, *žag*, *liig-me*) iz oblasti nošnje: bug. *dugme* = *djugmé*.

Lit.: ARj 2, 864. Elezović 2, 509. Mladenov 154. Matzenauer, LP 7, 166. SEW 1, 233.

düğnja f (Pavlinović, Kolombatović), augmentativ na *-aia dügnjaca* (Kolombatović), deminutiv na *-ica dügnjica* (Makarska, Zore), sa *gnj* > *nj* (kao *jänje* za *jägnje*) *dunjača* (Gazarović) »morska riba coris julis, knez, tal. *donzella*«. Od lat. *donax*, *-acis* < gr. *δώνωξ*, *-ακος* »riba solea (Georges)«, zacijelo od gr. akuzativa *δώνωξα*, upor. na Sardiniji *donniga*, u tal. *donicella > *donzela*, koje se sastalo sa deminutivom *donzella* < pröv. *donsela* < kslat. *dom(i)nicella*. Odatle i hrv. naziv *knez* (= *dominus*) kao prevedenica (calque). Grupa *gnj* nastala je metatezom iz *ng* < *nk* (grčka sonorizacija kao u *Mengo*, v.).

Lit.: ARj 2, 864. 890. Rohlf 561. DEI 1382.

duhan, gen. *-äna* m (17. v., također slov.) = *düvan* = *duän* = *duan* (Kosmet, kao objekt uz *piti*) »sinonimi: tutum (v.) i tabak (v.)«. Odatle: pridjev na *-ski duhanski*, radna imenica na *-džija duhándžija i duvan-* m = *duandžija* (Kosmet), na *-ište duhamšte* (Vuk), složenica *duhančesa* 1 *-änkesa* j *duvänkesa* f pored *duhanéra* i, s mletačkim sufixom *-era* < lat. *-aria*, denominal na *-iiti duhánti*, *duhánim* (Vuk), *naduvániti* »dati kome duvan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *duhan* »dim«) iz oblasti pušenja: arb. *duhan*, madž. *dohány*. Arapski izraz *duhan sárība* prevodi se sa *piti*. Odatle *nimam ni kapi duvana* (ŽK). Isto tako i arapsko značenje »dim«: *daj mi da trgnem (potegli) jedan dim*, ngr. *καπνίζω*, *τραπέβω κάπνον* »püsiti«, kao i *ὁ κάπνος* »fumée, tabac«.

Lit.: ARj 2, 875. 907. 7, 311. Elezović 1, 156. 2, 508. Miklošič 52. SEW 1, 234. GM 76. Lokotsch 539. Korsch, ASPH 9, 498.

dühnja f = *dunja* »perina, blazina, Federbett« nalazi se u češ. i polj. *duchna*, odatle češ. *duchenka* f. Tu izvedenicu posuđiše Nijemci: *ducket* = *duchent*, *tuchet*. Od Nijemaca dođe opet u naše gradove u Hrvatskoj kao *tunica* »blazina za pokrivanje kreveta zimi«. Postanje nije utvrđeno. Prema Miklošiču je posuđenica iz nvnjem. *daune*, *dune*. Prema Bernekeru je prvobitni apstraktum od *duti*

(v.) »što se nadune > Federbett«. Upor. stoslav. i rus. *dohtor* »Kopfkissen« za *duh-*.

Lit.: ARj 2, 877. 889. Miklošič 52. SEW 1, 235. Kretschmer, Wortgeographie 166. Vasmer 365.

duja f »jama u obali gdje raci žive, iskopaju je sami«. Ne zna se gdje se govori, možda u Bosni. Ne zna se ni kakva se obala misli, riječna ili potočna ili morska. Akcenat i varijante nisu zabilježene.

Lit.: ARj 2, 880.

Dujām, gen. *Dujma* m (splitski antroponim, potvrđeno od 11. v.). Pridjev na *-ov Dujmov*, odatle prezime *Dujmović*, poimeničen na *-oca Dujmovača* (toponim, Split). Hipokoristici *Duja* = *Duja* = *Duje*, *Dujko*, *Dujāk*, gen. *-aka*, *Dujas* (glede *-as* upor. *Bujos*, *Belas*), *Dujin*, *Dujica*, augmentativ *Dujčina*. U 14. v. možda *Dumonja*, *Dumunja*, ako nije od *Dominicus*. U prvotisku glagoljskog brevijara (kalendaru) 1491. gen. *Duima*, oblik dahn-rom. potvrđen 1097. gen. *Duimi*, *Duymo filio*, *Doymi prioris*, 1250., hrv. *kanunyk sve-tago Duima*, 1309. *Dujām*. Grupa *jm* nastala je metatezom iz *mni* > *mi* (upor. *vindemia* > *vendima* / *ben-*). Ta metateza nalazi se i u hrv. *sujma* < *sumnja*, *pojma* < *pomnja*, *pomija*. Pored *o* > *u* nalazi se i *a* (valjda preko dvoglasa *ua*, upor. *locus* > krčko-rom. *luk* pored *luok*, *luag*) u imenu svetkovine *sudamja* (bez metateze), *dar na sudamju*, na splitskoj *sudamji*, u *onom konfusijunu sudamje* < lat. *festa sancii Domnii*. Od (*sanctus*) *Domnius*, splitski mučenik i biskup, umro 304.

Lit.: ARj 2, 880. 10, 486. Novosti 30, br. 128 (9. V. 1936). Stefanie, Rad 285, 73–4. 85. Bartoli 2, 202. Jireček, Romanen 1, 57–8.

Düklja, toponim i horonim (Crna Gora), od rimskog *Doclea*, etnik *Docleates* (gen. na natpisima *Doel(e)atium* / *-cliatium*). Pučkom etimologijom dovedeno je s njima u vezu ime cara *Dioklecijana*. Zbog te veze u kronikama izmijenjen je toponim i horonim u *Dioklitija*, sa *l* mjesto *e* prema grčkom pisanju careva imena *Διοκλητιάνος* (*η* = *i*). Ta pučka etimologija potječe još iz rimskih vremena. Ušla je i u naš folklor (narodna pjesma): *car Dukljan* (Vuk 2, 208) = *Dük-ljan* (Vuk, crnogorska narodna pripovijetka), car vezan pod Vezirovim mostom u sindžire. Za oblik *Duklja* nema potvrda, nego za *Dukla* f »most na rijeci više Nikšića«. Taj je oblik mogao ••nastati od etnika *Dukljanin* koji ta-

kođer nije potvrđen. Kod Vuka postoji još *Duke* f pl. »zidine u kutu između Zete-Morače gdje se one dvije vode sastaju«. Taj oblik može biti arbanaskog podrijetla. Od *Dukla* pridjev (kretik) je *Duklin grad* (Pjevanija crnogorska).

Lit.: ARj 2, 882. Miklošič 420. Krähe, GN 22–3.

dülek m (Srbija) = *dumiek* (Vuk) »vrst dinje i bundeve« = *divljék*, gen. *-ëka* (Kosmet) »vrsta ozimske dinje koja može dugo da se čuva, čvrsta je i nije krupna«. Odatle: pridjev na *-bn: dulečan* (Srbija). Balkanski turcizam (tur. *devlek*, *düvelek* »kleine noch grüne Melone oder andere Frucht« = *dölek* »lubnica i dinja koja nije dozrela kad se obere bostan«) iz oblasti vrtljarstva: rum. *dovleac* »bundeva«, odatle rum. deminutiv *dovlecel*, ngr. *ντουβλέ-π*.

Lit.: ARj 2, 883. 886. Elezović 1, 134. Skok, Slávia 15, 342., br. 182. Lokotsch 555.

dulija f (17. v.) »čast što se prikazuje svecima«. Od gr. *δουλεία* »servitium«, apstraktum od *δούλος*, upor. složenicu *Hristodul* < biz. *χριστόδουλος*.

Lit.: ARj 2, 883. Vasmer, GL 55.

duli-leb m (Gornja Studena, Niš) »trava anemone hepatica, krstasti kopitnjak«. Izgleda kao imperativna složenica *dulihljeb* od nezabilježenog glagola *dulit* nepoznatog značenja. Nema obavještenja čemu služi.

Lit.: ARj 2, 883.

dulvedü, negativno pxyzacanje: *ja govorim a on ni u dulvedü*; *ve* < tur. *ve* »i«, ostalo nejasno.

Lit.: Skok, Slávia 15, 342., br. 183.

düm m (Dubrovnik, indeklinabile ako je u vezi s ličnim imenom), hipokoristik *dumo* (16. v., dubrovačko primorje) = *dun* (u vezi *dun biskup*, Vrčević, narodna pripovijetka, nepouzđano prema ARj), zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski od lat. *dominus* »naziv katoličkog svećenika, fratra« prema talijanizmu *dom* m (indeklinabile pred ličnim imenom, upor. *gospodinu dom Dujmu Balistriliću*, Marulić; najstarija potvrda 1437.; upor. još u nar. pjesmi *Domđžovan* za *Don Juan d'Austria* prema španjolskom gdje ne znači svećenika, nego u feudalnom smislu »gospodin, gos-

podar») = *don* (17. v., Rab, također indeklinabile, Dalmacija, Bosna, za katoličkog secularnog svećenika, kod Vetranića kao pridjev u značenju »glavni«: *don patrona*). Likovi *dum* = *don* su skraćeni. Potpun dalm.-rom. oblik bit će možda *dumam* (Kavanjin u stihu *Duman Ančić... na rajska nas primi vrata*) prema latinizmu *domin* (15. i 16. v., pred ličnim imenom svećenika: *domin simun, Antun, Francisko, Tomas*). Analogno značenje dobiva *f* u južnoj Dalmaciji: *dūmna* f, gen. pl. *dumana* (16. v., Dubrovnik), pridjevi na *-in dumnin*, na *-bšk dūmanski*, deminutiv na *-ica dumnica*, znači također »ptica 1° vanellus, 2° parus palustris«. Stulić ima i denominativ *razdumniti*, *-im* pf. prema impf, *razdumnivati* »učiniti da tko ne bude dumna«, apstraktum na *-bstvo dumanjstvo i -manstvo* (17. v.) = (sa *mn* < *vn* tip *vnogo*) *dūvna* (18. v., Vuk, kod Kanižlića ne treba da bude raguzeizam, jer *duvna* govore i Bunjevci, Bačka, i senjsko zaleđe), pridjev *duvnamki* = *dumla* (Prčanj) »opatica, koludrica«. Značajno je da Kvarner kao i sjeverna Dalmacija, ne govore latinski naziv nego grčki *koludar* i *koludrica* (v.). Srednja Dalmacija govorila je također *domina* > *duvna* kako se vidi iz potvrde 1298. (Split): *domina Stana abbatisa monesterii sti Benedicti, domina Slava Carazi* (CD 2, 295). Lik *dumna* > *duvna* je također leksički ostatak dalmatoromanski; *dum* i *duvna* dokazuju da potječu iz vlat. *domnus, domna*. Glede *mn* > *m* upor. *Stamnu* < *Stagnum*, i da *i* nije ispaio preko *ь* < *i*. Ovamo idu još i denominali na *-ιειν* > *-idiare* > *-ijati, -izati: dumijāt se* (Cres) »domeggiare, dameggiare« = *dunijati se* impf. (Vrana, Cres) »zabavljati se sa djevojkom« = *dunizati, -am* impf. (Marin Držić) »ljubiti žensko«. Ta izvedenica ide u petrarkizam (gradski feudalizam). Ne će biti leksički relikv dalmatoromanski, nego talijanizam kao i *madona* f »1° popova mati (Slovinac), 2° slika Bogorodice na novcu, Bogorodica, 3° biljka stipa pennata, 4° žensko ime, 5° deminutiv *madunica* (Vuk, Dubrovnik), ime kozi«. Deminimati *madōnati se, -ām* impf. (Lika, čobanski termin) (*iz-*) »igrati se novčićima od kojih se jedna strana zove *Marko*, a druga *Madonai*. Francuzizam je *madama* f (Primorje, istarska narodna pjesma) < fr. *madame* preko tal. *madama*. Obj. iz sintagme *mea domina*, u kojoj posvojni pridjev ima afektivno značenje.

Lit.: ARj 2, 615. 623. 632. 884. 886. 907. 989. 4, 227. 6, 357. Hirtz, *Aves* 100. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 21. Medie, *ZbNŽ* 27, 80–82. REW* 2733. DEI 1381.

dumača f (Vuk, 18. v.) »1° zemlja jarugasta, vodom izrovana, 2° toponim i hidronim (Srbija)«, *-ača* izgleda kao naš sufiks. Ako je tako, onda se osnova može upoređivati s *duman*, gen. *-ana* m (Lika) »1° vrlo duboka draga, 2° izvor«. Odatle možda toponim *Dumanac*, gen. *anca* (selo, Bosna). Za sufiks *-an* u *duman* nema drugih paralela. Elezović donosi iz Kosmeta turcizam *duman* m »gust dim« < tur. *duman* »dim, magla, para«. To se značenje nikako ne slaže sa značenjem ličke riječi. Daničić misli da u potječe od sonantnog *l* > pomišljajući valjda na *dubok*. To mišljenje drži Budmani nesigurnim. Ako je identično s lit. *gelme* »dubina«, može se raditi o praslavenskom, ilirskom (?) leksičkom relikvu. [Usp. pod *dubok* riječi *tolmun, Toiminj*].

Lit.: ARj 2, 884. Elezović 1, 159. Skok, GIZM 29, 142.

dumati, dūmam impf, (narodna pjesma iz moravske Srbije, blizu bugarskog jezika) = *dumat se* (Kosmet) »1° govoriti, razgovarati se, 2° zamišljati se (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), 3° domišljati se (Kosmet), 4° (Obradović, možda iz ruskog)«. Od istog je korijena na *-injati* (upor. *glavinjati: duminjati, -ām* (Dubrovnik). Budmani upoređuje još *dumrijati, -am* impf, »dusiti u sebi tešku bol« (Pavlinović). Posljednje nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Imenica *duma* potvrđena je kod južnih Slavena samo u bug. *duma* »riječ«; *duma* i *dumati* nalaze se kod svih sjevernih Slavena osim kod Čeha i lužičkih Srba. Stara je posudnica iz germanškoga: got. *doms* »sud«, *doniján*, nvnjem. sufiks *-tum* u *Herzog-tum, Reichtum*.

Lit.: ARj 2, 885. 886. Elezović 1, 159. Mladenov 154. Miklošič 52. SEW 1, 237. Holub-Kopečný 110. Bruckner 103. Kiparsky 171. Endzelin, *IF* 33, 116. Šuman, *US* 21, 520–524 (*RSI* 2, 254). Mladenov, *RFV* 62, 260–267. (*RSI* 3, 339). Buck, *AJPh* 36, 1–18. 125–154. (*IJB* 4, 74). Boisacq 361. Hirt, *PBB* 23, 338.

Dúmno n »kraj (hororūm) u Hercegovim blizu Hlijevna (.)«; m je nastao iz sonantnog/: *seh Kolo* (odt. etnik *Koljane*) na *Dhmni, na Dhmno* (14. v.). Danas se govori sa *mn* > *vn* (tip *vnogo*): *Duvno*. Neutrum se objašnjava prema općoj riječi *polje* (*duvanjsko*). Ktetikum je *dūvanjski* pored *dūvanski* i *dūvnanski*, etnik na *-jak Duvnjak* (narodna pjesma, Jukić) »1° čovjek iz Duvna, 2° krupan čovjek (Dalmacija, Pavlinović)«. Toponim je ilirskog podrijetla.

U rimsko doba glasio je *Delminium*. Tako je potvrđen i na natpisima. Obrazovan je istim sufiksom kao *Ulcinium* > *Lbcinj, Ocinj*, danas *Ulcinj* (v.), s tom razlikom što naglasak nije na *-inium* nego na osnovi i što ne reflektira vlat. suglasničku grupu *ni* > *nj* kao *Ocinj* itd., nego sa *n*, što znači da se naglasak pomakao na osnovu, a to je moglo biti samo u lat. lokativu *Délmim*. Ista je pojava i *Risan* < *Risini* i u vlat. *Mércuri die* > tal. *mercoledì*, fr. *mercredi*. Sa lingvističkog gledišta ide prema tome *Duvno* u red predslavenskih imena rimskog podrijetla u kojima se još očuvala latinska sintaksa, kao *Omišalj* < *Ad Musculum* (Krk), *Oprijal* < *Ad portulae* (Istra), *Oprij* pored *Pruj* < *Ad Poetovia*. Iz tih se primjera vidi da su Hrvati ovdje zatekli pučanstvo koje je govorilo latinski. Da je na tom polju nastala starohrvatska župa, to dokazuje naziv glavnog mjesta *Županjac*, poimeničen stari pridjev *županj* »županov« s pomoću *-ec* > *-ac*. Toponim je važan i za pitanje postanka Arbanasa. *Delminium* se naime veže s arb. *delme* »ovca«. Također se tumaći etnik *Delmatae* kao izvedenica od *Delminium* (v.) pa se zbog toga i *Delmatae* smatraju ilirskim plemenom srodnim s Arbanasima. Dočetak *-inium* bit će latinizacija ilirskog pridjeva srodnog s našim *-bn* > *-an*. V. *Dalmacija*.

Lit.: ARj 2, 886. 907. Skok, GIZM 29, 128. 142–3. Krähe, *GN* 21.

Dunaj m (Vukj dubrovački i dalmatinski pisci; maskulinum kao *Lom, Isker, Vrbas*) = *Podunaj* (3 stare narodne pjesme), deminutiv na *-ec* > *-äc* *Dunajac* (ugarski Hrvati) = *Podunajac* (prezime), etnik *Pregdunajac* (Vitezović) »onaj koji živi preko Dunaja«, pridjev *dunajski* (16. v.) (*po-*), *pregdunajski* (Vitezović), na *-ka Dunajka* (Palmotić, žensko ime), koL na *-je Podunaje* n (14. v.), upor. slov. *Dunaj* »1° rijeka, 2° Beč« = *Dunav*, gen. *-ava* m (Vuk, danas općenito, bug.), deminutiv na *-ec* > *-ac* *Dunávac*, gen. *-vea* »rukav Dunava«, *dūnavka* (Vuk) »1° dunavska vodenica, 2° žensko čeljade«, *Podūnavka* (Vuk), kol. na *-je Dunāvlje* = *Podunavlje* f »1° kraj, 2° toponim«, *Podunavlje* n (Vuk) = *Podunavje* (14. i 15. v.), etnik odatle *Podunavac*, gen. *-avca* m = *Podunavljanin, Podunavci* (toponim, selo Rudnik), *Prekodunavci* (Stulić). Pridjev *dunavski* (17. v., Vuk). Također steslav. *Ouna* ♂ = *Dunava* f (kao *Sava, Drava*; potvrđeno samo jedanut kod Kavanjina; bug. *Dunava*) = *Dunava* n (18. v., Vuk, narodna pjesma, neutrum je

nejasan). Bug. *dūnavac* »sjeverni vjetar, gornjak«. Oblik sa *-j* nalazi se još u steslav., slov., češ., polj. i rus.; *j* predstavlja zamjenu za vlat. grupu *vi* (kao u *Pruj* < *Poetovia*) od lat. *Danuvius* pored *Danubius*. Oblik sa *v* je balkanski. Poklapa se rum. *Dunăre* i ngr. Δούναβις, Δουναβις < ilirotračka zamjena za lat. *Danuvius* koje je keltskim kretanjem prema ušću Dunava zamijenilo "Ιτρος kako je glasio prijašnji naziv donjeg toka te rijeke. Rum. *-are* tačno reflektira *-avis*, upor. rum. *are* < *habet*. Madžarski se oblik *Duna* (1229.) osniva na *Dunaj*. Dočetno *-j* odbaciše Madžari zbog toga što su ga identificirali sa svojim sufiksom *-i* kojim se izražava potjecanje. Upor. *Būdai* »iz Budima, Budimlja« od *Buda* »Budim«. Na madžarskom se obliku osniva možda i tur. > arb. *Tuna*. A i sami Turci odbacuju *-i* upor. *Kirit* > Κρήτη. Müllenhoff i Hirt tumaće *Dunavb* iz nepotvrđenog got. *Dōnavi. Dwwa/je dobio i značenje opće riječi »rijeka, Fluss, Strom«. Odatle polj. hidronim *Dunajec*.

Lit.: ARj 2, 887. 10, 338. 11, 513. Miklošič 52. Bruckner 103. Mladenov 157. Gombocz-Melich 1439. Müllenhoff, *DA* 2, 362. si. Hirt, *PBB* 23, 332. Skok, *Slávia* 7, 721–731. Kiparsky 196. Polívka, *ASPh* 29, 449.

Dunat m (13. v., Zakon vinodoski), prvotisk glagoljskog brevijara 1491. gen. *Dunata*; lično ime *Donatus* (Krk, Zadar). Poimeničen pridjev na *j Dunaća* (toponim).

Lit.: ARj 2, 887. Stefanie, *Rad* 285.

dunda f (Srijem) »veoma debelo, čvrsto (a i tromo) žensko čeljade« = *dunda* (Kosmet) »čeljade više nego obično puno i jedro«. Odatle pridjev na *-ast dūndast* (Srijem) »trom« i na *-ara, -ava dūndara* (Vuk), *dūndava*. Upor. još *dundul* (konj, narodna pjesma) nejasnog značenja. U Dubrovniku je *dūndurilo* sinonim za *dugonja*. Postoji također u bug. *dunda* i pridjev na *-est dundesj*. Postanje je zacijelo onomatopejsko koje može stajati u vezi, prema mišljenju Mladenova, s *nadūven*. Samo se mora uzeti da je osnova *du-* onomatopeizirana. Druge je prirode onomatopejski glagol *dūndorāt, -am* impf. (Kosmet) pored *dūndorit, -im* »sinonim za gundati, govoriti nerazumljivo, govoriti napola nešto što se drugima ne svjđa«. Ovdje onomatopeja oponaša glasove.

Lit.: ARj 2, 888. Elezović 1, 160. Mladenov 154.

dūndar m (Vuk, 17. v.) »1° sinonim: stijeg (v.), zastava (v.), 2° četa, gomila ljudi«; *dunar* u rečenici iz g. 1552. *ča je goder Turak bilo*

pošlo u segerdom (v.) malo ih se zawatilo ka dunam (Šurmin) mora se ispraviti u dundar. Odatle na -nik: dundarnik (Mikalja). Turcizam perzijskog podrijetla od složenice *dumdār* »koji drži rep«, upor. *mühürdar*, *tefterdar*. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Prvi dio *dum* je ie. riječ, avesta *duma* »rep«. Turška je zastava imala konjske repove (rugove).

Lit.: ARj 2, 3. Mažurani 1297. WP 1, 816.

dimder(in) m (Vuk, 18. v.) = *dunder*, gen. -era pored *dunderin* (Kosmet) »sinonimi: drvo-djelja, zidar, cimerman (ŽK), tišljaj (v.), na zapadu«. Odatle: pridjevi na -ov i -ski *dunderinov* pored *dunderov* (Kosmet), *dunderski* (Vuk), apstraktum *dunderluk* »zanat dunder-ski«. Antroponim. Denominai na -isati: *dunderisati* »baviti se tim poslom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dülger* < *duruk* + *k'ār* > tur. *dülger* pored *dürger*, upravo »radnik sitnim drvetom«; glede *kār* »činitelj« v. *zulumcar* i *izmeçar*) iz oblasti zanata: rum. *dulgher*, bug. *dulger(in)* pored *dülgerin*, *dülgerski jezik* »argot u Rodopima«, arb. *dylger*. Karakteristika je našeg turcizma disimilacija *l-r* > *n-r*.

Lit.: ARj 2, 888. Elezović 1, 160. JF 14, 201. GM 78. Jireček, ASPH 8, 100,

dünüm m (Bosna) = *dulum* (Srbija) = *dulum* (Kosmet) »mjera za površinu polja, njiva, manja od 1 jutra, 1/10 hektara«. Balkanski turcizam (*dönüm* »tour«, izvedenica s pomoću sufiksa -um od *dönmek* »tourner, changer de religion«, v. isti sufiks u *kaldırma*, *dolama*) iz oblasti mjera (tip *kantar*): bug. *duljum*. Ista se turska osnova sa sufiksom -me (v. *basma*) nalazi u *dünne*, gen.-eta m (Kosmet) »hebrejski poturčenjak« (tur. *yehudi-den dön-me* »juifs de Salonique islamisés par Rabbi Sabbetaï«).

Lit.: ARj 2, 883. Elezović 2, 508. 509. Mladenov 158. Skok, Slávia 15, 342., br. 185. Deny § 854, 855.

dunjäluk m (Bosna) »sinonim: svijet«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. > tur. *duna*) obrazovan s pomoću tur. sufiksa -lik > luk. Bez tog sufiksa je u arb. *dynjá*, *dynjâ* (Skadar), *dullnja* (Gege) i *dunja* »Welt« i ngr. *ντουνιάς*. Prvi element u složenici *dunjâmal* (Kosmet) »blogo ovoga svijeta«, v. *mal*.

Lit.: ARj 2, 890. Elezović 1, 160. GM 78.

dimjuli m. pl. (Dubrovnik, Zore), u igri riječi napravljeno od lat. *duo* prema *unjuli*. Govori se poslije te riječi (v.). Sa deminutivom vlat. -ittus > tal. -etto *dueta* (Dubrovnik) »dvojica kod igre karata«, *duet* m internacionalni talijanizam kao muzički termin. Od složenog brojnika lat. *duodecim* > sttal. *dozzi* < stfr. *doze*, fr. *douze* apstraktna izvedenica na -ina (= -ena, -ana) *dozzina* < fr. *douzaine: düzina* f (16. v., Dubrovnik) »dvanaestak, dvanaestero, teste«. Upor. arb. *duzine*. Iz francuskog potječe i njem. *Dutzend*, odatle hrv.-kajk. *tucet* m (ŽK) sa gubitkom n zbog disimilacije *t-n* > *t-o*.

Lit.: ARj 2, 908. Rešetar, Štok. 233. Zore, Tud. I. GM 78. DEI 1389. REW* 2799.

dupal, f *dupla* (1419., Vinodol, Rab, Vrbnik, Vodice, Istra) = *dupalj*, *duplja* (18. v.), određeno *dupli* (13. v., Vuk, Vojvodina, hrv.-srp. književno, Dubrovnik, Cres), pridjev »dvostruk«. Od lat. *duplus* (upor. gr. *διπλός* > *diple*, v.) možda -preko dalmatoromanskoga ili preko furlanskoga. Prilozi: *duplo* (Božava), unakrštenjem sa njem. *doppelt* (*topelt* u jednog slavenskog pisca 18. v.) > *duplit* (Belostenec) = *dupljit* (~ *bolje*, ŽK), odatle pridjev *duplitni* (18. v.); na -ič *duplic* »dupliciter«, odatle pridjev na -en > -an *duplicšan* (ŽK). Upor. *duplašan* (18. v.) i slov. *duploh* = *duoplih* < furl. *dopli*. Poimeničen femininum *dupla* f (Vodice) »1° dupla strana, 2° (18. v.) metalni novac kao dva dukata koji se zove i sa tosk. *pl* > *pí dupija*«. Poimeničenja: na -ica *duplica* f »1° (Statut poljički, Brač) novac, 2° dvostruko odijelo (16. v.), 3° dvostruka dobit, 4° (1695.) dvostruka kazna, 5° dvocjevka, 6° prezime (Dubrovnik)«. Na -onka *düplonka* f (Bačka, Zagorje, ŽK) »dvo-cjevka«. Apstraktum na -ina *duplina* f »dvo-ličnost, laživost«. Na -ovan *duplovan* (Vuk, Vojvodina). Na -as *duplas*, gen. -ösa m (Vuk, Hrvatska) »konj čvrst«. Na rom. deminutivni sufiks -inus > tal. -ino *duplin*, gen. -ina m (Dubrovnik) »1° bora na lapacima (burag), 2° zlatni dukat«. Na -arius > fr. > tal. -iere: *düplir*, gen. -ira (Vuk, Srijem, 15. v., Marulić) = *düplir*, gen. -İra (Jačke, ŽK, slov.) = *dübljijer*, gen. -era (Vuk, Crna Gora, Boka, Dubrovnik, sa *pl* > *bl* kao u *dubio* < *duplo*, 18. v.) = *düplijer*, -era (Lika) = *dupler* (16. v., čakavski, Novljanski blagdanar 1506., hrv.-kajk., slov.) = (sa umetnutim m pred labijalom) *dumpler* (narodna pjesma, čakavska) = *dümblijer* (Perast, Muo) = *dunplir* (Božava) »(crkveni termin) cereus«, upor. slov. *dopliér*

»grosse Kerze« *iduplir* (Miličević, Mlava) »dvo-struka globa koja se ima platiti oštećeniku i u državnu kasu«; *dübljijer* je ime biljke. Prema tosk. *pl* > *pl dupijer* (17. v.) < tal. *doppière* (14. v.). Prema tome *duplir*, *dübljijer* sa očuvanim *pl* potječu ili iz dalmatoromanskoga ili iz srlat. *duplerius* (g. 1288.). Sa *pl* > *bl* ide ovamo još *dübljenac*, gen. -nca (Dubošnica, Krk) »vrst calme« = *dubjenac* (Vrbnik) »žensko pokrivalo od svile«. Denominál na -ati *duplati*, -am (Perast) (*po-* Lika, *pre-*) prema impf, -va- *poduplávati* = *podupljívati*, na -iti *predupliúti*, -im (Kavanjin) »udvojiti«, *dupláti* (Vodice) »zvoniti na sva zvonca«. Preko njem. *doppeln* kao postolarski termin .hrv.-kajk. *tomplati* (*po-*) = *potümplati* (ŽK), slov. *totem-piati* »staviti nove donove«.

Lit.: ARj 2, 84. 842. 886. 891. 892. 893. 10, 338. 11, 504. Mažuranić, 287. Jagić, ASPH 8, 317. Ribarić, SDZb 9, 145. ZbNZ 6, 36. Budmani, Rad 65, 161. Kušar, Rad 118, 14. Cronia, ID 6. Sturm, CSJK 6, 72. 82. Šoć, NJ n. s. 1, 255. Pletersnik 1, 185. REW* 2800. 2802. Miklošič 52, 420. SEW 1, 238.

duperät, -am pf. ili impf. (Rab, Božava, Poljica, Crmnica) »upotřebiti« prema impf, na -va- *doperavati* (Mijet). Postverbal *duper* m (Crmnica) »sredstva, stanje«. Od mlet. *doperar* »adoperare«, lat. *adoperare*, od *opus*, *operiš*. Izvan jadranske zone ne nalazi se.

Lit.: Kušar, Rad 118, 18. Cronia, ID 6, 108. ŽbNZ 9, 137. Macan, ZbNZ 29, 208. Miletić, SDZb 9, 259. 262. 265. REW* 190.

dupin, gen. -ina m (16. v., Dalmacija, Vetrание, Račišće) = *dupin* (Božava, Ugljan, Muo, Senj, čakavci, 16. v.) = *dupina* f (Istra, narodna pjesma, Dubašnica) »pliskavica«. Odatle sa lat. sufiksom -aria > -ara *dupināra* f (Dubrovnik) »mreža kojom se hvata pliskavica« = *dupinova* (ne kaže se gdje, po svoj prilici Hvar). Vokal u je nastao iz / kako se vidi iz *dēlpin* (Cres) = *delpina* (Vrbnik). Femininum se objašnjava umiješanjem našeg augmentativnog sufiksa -ina. Prema staroj posuđenici iz dalmatoromanskog postoji još posuđenica iz mlet. (sa *e* > *o* zbog labiovelare /) *dolfin*, gen. -ina (Dubrovnik, Kavanjin, otok kod Raba kao toponomastička metafora) = *duljln* (Perast, Muo) = *dulfin* (Rab) = (sa metatezom suglasnika /) *duplin* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru); *dulfin* govore i Arbanasi ribari u Ulcinju (pored grezcizma *dhelfin* kod drugih Arbanasa). Prema lat. *dolphinus* < gr. *δελφίς*, -ivoc > *delfin*, gen.

-ina (danas općenito kao učena riječ, tako kod Belostenca i Jambrošica). Oblik *dolfin* je mlet., tršč.-mlet., istro-rom. *dulfein*. Varijanta *dal/ino* ne nalazi se kod nas.

Lit.: ARj 2, 334. 891. Cronia, ID 6. Tentor, JF 5, 204. Kušar, Rad 118, 18. Iye 152. GM 84. Štrekelj, DAW 50, 17. REW* 2444. DEI 1205. 1239. 1375.

dupiti, -lm pf. (Vuk, Crna Gora) »sinonimi: udariti (v.), bubnuti (v.)«. Odatle na -bc: *düpac*, gen. -pea m »sinonim: udarac«. U slov. *dupati* »auf etwas holles schlagen« (cf. *duplja*), i češ. *dupati*, odatle *dupot* m, bűg. *dúpa*. Očito se radi o glagolu onomatopejskog podrijetla. Zbog toga dolazi u varijacijama sa i mjesto *d*, sa *b* mjesto *p*, sa *aj* mjesto *u*, sa deminutivnim glagolskim sufiksima: -kati, -tati, -sati, -šiti: impf, *tupali* prema pf. *tupnuti*, -ēm, impf, *lupkati*, -ām (nogama) pored *tapkati*, -ām (*po-*, *pri-*, *u-*, *za-*), *tapšati* (*po-*, ~ *po ramenima*), *tapšiti*, *tapšim* (Srbija) »milovati rukom«, impf, *tabati*, -am (Vuk) (*po-*, *u-*) »kao gaziti«, *loptati*, *tBpćem*, odatle na -ot *topot*. Ovamo će ići i *dusati se* (*u prsa*), i *dus* m (hrv.-kajk.) »udarac, onomatopejsko oponašanje zvuka kod udarca«, koje Štrekelj upoređuje sa srvnjem. *duz* »Schall, Geräusch, Gessumme«. Upor. češ. *dusati* i stčes. *dusanie* = češ. *dupot*. Onomatopejski korijen **deup-* je ie. Upor. lot. *düpētēs* »dumpf schallens«, gr. *δοῦπος*, ali taj se u jeziku neprestano obnavljao raznim samoglasnim i suglasnim izmjenama kako je to karakteristično za onomatopeje.

Lit.: ARj 2, 890. BI 2, 557, 580. SEW 1, 238. Holub-Kopečný \ \ WP \, 782. Bruckner, KZ 43, 45-44. 321. Endzelin, KZ 44, 58-59. Wood, MPH 11, 315. i sl. (IJB 3, 103.). Štrekelj, DAW 50, 17.

duplja f (Vuk, 16. v., poslovice, dubrovački pisci) = *duplje* n (ŽK) = *duplo* (Belostenec, također slov.) »rupa u drvetu, stablu«. Odatle: na -as *dupljaš* m »golub koji živi u duplji«, na -an *düpljan* m »sulud čovjek (pejorativno)«. Gleda -ljan upor. *šmokljan* »pejorativno«; -lja i -lo su nastavci nastali od -l(o) i -zo (upor. rus.-slav. pridjev *duph* »šupalj«, slov. *dupel*). Osnova bez sufiksa -lo nalazi se u izvedenicama na -e, gen. -eta: *dupe* n »pejorativni sinonimi: stražnjica, guzica, anus«, odatle deminutiv na -če *dupence*, gen. -eta — na -ešce *dupešce* (Vuk), augmentativ na -ine *dupetine* f, na -eško prema -eška f *dupeško* prema *dupeška* »muško, žensko čeljad s debelim dupetom«. Mađari posuđuju *dupé*. Iz tih se izvedenica vidi da je *duplja*, *duplje* izvedeno s pomoću

istog sufiksa kao *šupalj* (v.), drugim riječima da su to poimeničeni pridjevi ž. i sr. roda od *duplo* koje se nalazi u ukr. i rus. *duplo*. U 16. i 17. v. pridjev na *-bn düpan, düpna* istisnut je iz upotrebe sinonimom *šupalj*. Odatle poimeničenje na *-ka* u toponimu *Dupnica, vrh dupničskij* (14. v.). Mjesto *-lo* postoji *-ka: dupka* f, bez *-lo* je apstraktum na *-ina* (cf. *šupljina*) *duplina* f, upor. steslav. *dupina* »σπίλων > spilja«. Varijanta *dubio* n (jedanput, 18. v.) »sinonim: pečina« opominje na *pl > bl* u *dubljer* (v.) prema *duplrr* (ŽK), ali može biti i starije s obzirom na litavske reflekske i unakrštanje s *dubem, dupsti*. Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lot. *duplis* pored *dupis* »1° so-ljenka, 2° posuda za mast«, lit. *dauba* »vala, duboka dolina, spilja«, srvnjem. *tobel* »šumska dolina«. Vokal u u praslav. *dup-* nastao je iz ie. dvoglasa *ou > lit. au*. le. je korijen *^dheup-, *dheub-*, u prijevaju **dhoub-*. Dalje su. veze *dno* (v.) i *dabar* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 841. 890. 891. 892. 893. *Miklošič* 52. *SEW* 1, 237. *Holub-Kopečny* 105. *Bruckner* 104. *KZ* 43/321. 45, 44. 46, 234. *Vasmer* 382. *WP* 1, 848. *Specht*, *KZ* 68, 125. *Boisacq* 334. *Wood*, *MLN* 26, 41-44 (*AIP* 24, 7). *Hirtz*, *Aves* 100-101.

dupsti, dubem impf. (Vuk) (*iz-, pro-, za-*) = *došti, dobem* (Lastovo) = *diisti* (Krk) = na *-ati dělbat* (Cres) pored *izdubati, -am* (Belostenec) i na *-iti izdubiti, izdubim* (Lika) prema *izdubljavati, izdubljujem, razdubiti, razdubim* (Mikalja) »meissell«. Na *-iti* rus. *döbbit, dolblju, na -ati bug. dälbajä, ukr. dōubaty, češ. dloubati, slvč. dlbat', polj. dlubač i sjev.-luž. dlypaš*. U sслав, nema potvrde. Odatle na *-ač dubač* m (leksikografi) = na *-ka dupka* f »scalprum«. Vokal u je nastao iz sonantnog / . Može se uzeti da u hrv.-srp. infinitiv nastao od ništičnog prijevaja u prezentskoj osnovi **dblbc*, čakavsko *diisti* od praslav. prijevaja **del-ti* po zakonu likvidne metateze. V. taj prijevaj u *dlijeto, -sti* mjesto *-ti* je kao u *skupsti, škubem*, analogija prema osnovama na dental *presti* (v.), *mesti* (v.), *jesti* (v.), *sjesti* (v.), *pasti* (v.). Upor. slov. *dōlbsti*, ukr. *dousty*, i slvč. *dlbst*. Glagol je ie., baltoslavenski, sveslavenski, praslavenski: lit. *nudilbti, -diltstū, detteti* »upirati oči k zemlji«, *dēlba* »Forkenstiel«, srvnjem. *bitelban* »pokopati«, stengi, *delfan* »kopati«. Ie. je korijen **dhelbh-* »kopati«.

Lit.: *ARj* 2, 892. 893. 4, 164. *Miklošič* 40. *WP* 1, 866-7. *SEW* 1, 250-1. *Holub-Kopečny* 102. *Bruckner* 89. *Vasmer* 359. *Tentor*, *JF* 5, 204. *Mladenov* 155.

dür, uzvik (Vuk, 18. v., narodna pjesma; nejasno je kad Vuk veli bez primjera da se upotrebljava kao *i-i, te-te*) — *dura* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: stani, stoj«. Odatle na *-iti: duriti* »stajati na nekom mjestu bez interesa«, kod Slovinaca u Vodicama (Istra) koji su donijeli turcizam iz Dalmacije. Isti uzvik zajedno s *bak: durbak* m (Vuk) = *dür-da-bàk* m (Kosmet) »izreka koja se kaže kad se ne će ozbiljno da se nekom odgovori«, upravo »stani pa gledaj«. Sa tur. sufiksom *-äk* (upor. *jatak*) *dürak* m u izreci *ostati na duraku* »ne pomaknuti se«, u Dalmaciji »čovjek odlučan i postojan«. Upor. u Mažuranićevu *Smailagi Čengiću* ime *starac Durak*. Skraćeni infinitiv na *-ma* je prilog *durma* (Vuk, 18. v.) = *durma* (Kosmet) »sve jednako, neprestano, neprekidno, bez prestanka«, odatle s tur. lokativom *durma-dan*, prilog (Bosna) »isto«. Od iste je osnove pridjev na *-ečan* (prema *steći, stećak*) *durečan, -čna* (Bosna), sa zamjenom sufiksa *-bn* sa tur. *-li durečli* »stalan« S turskim deminutivnim *-acak: duradžak* m (Kosmet) »dubak, stalak za djecu«. Balkanski turcizam (imp. *dur*, optativ *dura*, imenice *durak, durma*, od *durmak* »stajati«, i dvostruki imperativ *dur* »stoj« i *bak* »gledaj« od *bakmak* »gledati«; između oba umeće se *da*, skraćena od *dakf*): arb. *dura*. Ovamo ide i složeni prilog *tekduruči* pored *tekduruči* (Kosmet, Peč) »ni kriv ni dužan, za džabe« od tur. *teka* »mirno« i gerundiv složeni sa *-iken dururken* »stojeći«. Prvi dio pomiješao se sa hrv.-srp. *tek* (v. *taj*).

Lit.: *ARj* 2, 894. 895. 896. *Elezović* 1, 161. *Skok*, *Slávia* 15, 342., br. 187. *GM* 77. *Deny* § 960, 1351. *Ribarić*, *SDZb* 9, 145.

duran, -rna, pridjev na *-bn* (Vuk) = na *-ljiv dürljiv* = na *-ovit durnövit* pored *drnövít* »aufbrausend«. Od iste osnove na *-iti: duriti se, durím* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Drugi akcentat i drugo značenje pokazuje *d.uriti se, -i* »sinonim: gaditi se«. Miklošič bilježi kao hrv. *oduriti* »hassen«. Veoma raširen je pridjev na *-bn: oduran, -rna* (Vuk) »sinonimi: gadljiv, gadan, ružan, mrzak«. U Kosmetu: *durljät, -am* impf, »dizati graju, galamiti, larmati«. Upor. bug. *durila se*. Neobično je značenje u *durnut se, -em* (Kosmet) »otisnuti se, ići« kao i u apstraktumu na *-ost durnost* f (Jačke) »žalost«. Ime otrovne biljke *durman* m (je li zaista potvrđena u Bosni?) »datura stramonium«, upor. rus. *durman* »idem«, ide doduše ovamo, ali je to indoiranska riječ, upor. sanskr. *durmana-* »neprijatelj«. Na *-ak: durak* m je kartaški termin »igra karata« kao

u madž. *durak*. Kod Obradovića *durak* »ludak« može biti i rusizam, ali i kod Vuka *durnuti se* = *drnuti se* znači »toll werden«. Upor. češ., polj., rus. *durak* »glupan«. Osnova se nalazi još u rus., ukr. i brus.: *durnoj* »1° ružan, zao, 2° lud« = polj. *durny* »lud«, češ. *duřeti* »naduvati se«, a u lit. *su padürmu* »stürmisch«, *padürmai* »ungestüm (upor. značenje u Kosmetu)«, stprus. *durai* »scheu« (upor. značenje u Jačkama). Osnova je baltoslavenska i praslavenska. Ie. je korijen **dheu-* koji je i *duša*, ovdje raširen formantom *r*.

Lit.: *ARj* 2, 785. 894. 896. 8, 695. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239. *Holub-Kopečny* 111. *Bruckner* 104. *Vasmer* 382. *Mladenov* 154. *Elezović* 1, 161. *WP* 1, 842. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 276.

durati, -ām pored *durati* impf. (16. v., Vuk) = *durât* (Rab, Božava, ŽK, Mljet, Varoš kod Broda) (*do-, iz-, o-, po-, pre-*) »trajati, trpjeti, izdržati, podnijeti« prema impf, na *-va- izdurâvati, -duravam (koga), naduravati se s kime* (Lika). Pridjevi *durašan* (Vuk, Srijem, nejasno *-as-*), *duretan* (Mljet, nejasno *-et-*). Na *-ača durača* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *rasa*, »što dugo traje«. Poimeničen tal. particip prezenta na *-ante durante* m > *dürenat*, gen. *-enta* m (Potomje) »modro platno za radničke hlače«, s izmjenom *-ente* za *-ante*. Apstraktum na *-antia: duranca* f (Veli otok) »trajanje«. Od lat. > tal. *durare*. Upor. posudenice iz istog vrela arb. *durónj, dëronj, nduris* »halte aus, ertrage«, nvnjem. *dauern*. Upor. *davoriti* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 558. 895. 4, 164. 8, 696. 9, 505. *Kušar*, *Rad*, 118, 25. *ZbNZ* 25, 107. *Macan*, *ZbNZ* 29, 206. 207. *Cronia*, *ID* 6. *REW* 2805. *GM* 77. *DEI* 1403. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239.

durbijati, -a impf. (Dalmacija, Podgora/?/), Pavlinović, subjekt *dim*) »sinonim: sukljati«. Lit.: *ARj* 2, 895.

durbin, gen. *-ina* m (narodna pjesma, s epitetima *srčali, zlaćen*) »sinonim: dalekozor (neologizam, prévedenica od njem. *Fernrohr*)« = *dürpîn*, gen. *-Ina* pored *dürpîn* (Kosmet) »idem«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica *dur* »daleko« i *bin* »gledaj«) iz oblasti alata: rum. *dulbun*, bug. *durbin*, arb. *dülbt* pored *dürbi*.

Lit.: *ARj* 2, 895. *Elezović* 2, 507. *Tiktin* 583. *GM* 78. *Matzenauer*, *LP* 7, 167.

Durmitor m (Crna Gora) »ime planine«. Od rum. glagolskog pridjeva *dormitor/dur-, f dormitoare/dur-* od *dormi/dur-* < lat.

dormire »spavati« kao oznaka mjesta gdje ovce prespavaju, lat. *dormitorium* > tal. učeno *dormitorio*. Upor. sličan toponim *Počivala, Počitelj* (Hercegovina). Toponomastički ostatak od kretanja srednjovjekovnih Vlaha. Upor. još *Visitor* (v.), *Palator* (v.). Talijanizam je *dormi* (3. 1. prez.). »spava« u rečenici *musti mačak» dormi* (pored *dormi*) u *pepelu meju glavnjah* (Smokvica, Korčula).

Lit.: *ARj* 2, 896.

durovétati, durovētām impf. (Dubrovnik, 18. v.) »sinonim: tumarati«.

Lit.: *ARj* 2, 896.

dusa¹ f »1° komad hljeba bez kore, 2° velika guka, veliki grumen zemlje, tijesta, hljeba (pejorativno, Kosmet)«. Odatle *zdsat, -am* pf. »1° napraviti grudu, 2° (metafora) umijesiti kako mu drago«.

Lit.: *ARj* 2, 896. *Elezović* 1, 162.

dusa² f (Lika) »sinonimi: zavist, zloba, mržnja«. Ovamo možda: *nadüsati se, nadüsäm* pf. (Vinkovci) »naljutiti se«.

Lit.: *ARj* 2, 896, 7, 309.

dušek m (Vuk, 17. v., Bosna) »sinonimi: madrac (v.), blazina (v.), vānjkuš (ŽK) pored vanjkuš (v.)«. Odatle: na *-luk dušekluk* m (Vuk) »kovčeg ili ormar za dušeke«. Balkanski turcizam (*döşek* »matelas, lit«) iz oblasti kućnog namještaja: bug. *djušék*, arb. *düşék*, cine. *dulie*.

Lit.: *ARj* 2, 902. *GM* 78-79. *Pascu* 2, 132, br. 444. *Vasmer*, *RSI* 3, 266-7.

dušema f = *düşema* (Kosmet) »1° veliki ručnik (peškir, čaršaf) kojim se ljudi umotavaju kad iz kupatila (hamama) izlaze, 2° pokrivač, prostirka«. Balkanski turcizam (*düşeme*) iz oblasti odjeće: rum. *dusumealdusamea* f »Fussboden, Diele«, bug. *djušemé* n, arb. *dy'sheme* f »Fussboden«.

Lit.: *Elezović* 1, 163. 2, 509. *Mladenov* 158. *Tiktin* 590.

dusiti, dušim impf, (*po-* ŽK, objekt pčele, *za-*) »würgen; sinonim: gušiti (v.), u istočnim krajevima prema *guša*«. Odatle pridjev na *-ljiv: zadušljiv*. U češ. *dusiti* »würgen, sticken, den Atem hemmen«, polj. *dusić* »idem«, odatle polj. postverbal *dus* m »Alp«, s mjesto s je prema *zadušljiv* ili je nastao defiksacijom od *izdušiti* »izvjetriti« od *duh* (v.) ili kontami-

nacijom s *gušiti* (za-). Glagol je baltoslavenski: lit. *dusti* »gušiti se«. U rodstvu je s *duh* »dihati«.

Lit.: ARj 2, 904-5. Holub-Kopečný 111. Bruckner, KZ 42, 343. Scheftelowitz, KZ 56, 198.

dušmanin m (17. v., Vuk) = *duimānin* (Kosmet) = *dušmanin* (Hvar) = *dušman.*, gen. -ana (18. v.) »neprijatelj«; *dušman* (Kosmet), pridjev (uz *čovek*) »neprijatan, surov, nemilostiv«. Pojačava se slogom *din*: *dindušmanin* (narodna pjesma), kao turski apsolutni superlativ opetovanjem suglasnika. Taj slog ne treba da bude identičan s imenicom *din* (v.). Odatle: pridjev na -*ski dušmānški* (18. v.) i apstraktum na -*luk dušmanluk* m (Vuk) »neprijateljstvo«. Nije identično sa starim ličnim imenom *Dušman* (14. v.) koje je obrazovano sa -*man* kao *Rodman* od *Dušan* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dušmān* od *duš* »zao, rdav« i *mantis*) »misli«, avesta *duš-manah* »kojega je mišljenje rdavo, neprijateljsko« = gr. *δυσμενής* iz oblasti rata: rum. *dușman* m prema *dușmancă* f, pridjev *dușmānesc*, bug. *dušmanin*, *dušmanlak*, arb. *dushmēn* »universöhnlicher Feind«, cine. *dușman*.

Lit.: ARj 2, 404. 905. Elezović 1, 164. Mladenov 155. G M 77. Lokotsch 554. Vasmer, RSI 4, 173. Hraste, BfJ 8, 21. Miklošič 53. SEW 239.

dūti, *dūjem* impf. (Vuk, Kosmet, subjekt obično: *vjetar*, *vihor*) (*na-*, *podūt*, *podujem*, Kosmet, pored *podadiūi*) »sinonim: piriti (v.), puhati (v.)«, iterativ na -*vā-dūvati*, *dūvā* (*iz-*, *na-*), pf. *dūnuti*, *dune*, steslav. *duncti*, *dumo*. Particip *nadūven*, koji je postao i pridjev, poimeničen na -*bc naduvénac*, gen. -*nea* i na -*ost nadūvenost i*; *podmień* pored -*en*, -*ēna* (Kosmet) »otečen« upućuje na unakrštanje s *duti*, *drnem*. Od osnove *du-* s pomoću sufiksa -*dio* za oruđa: *dūlo* (Mrka Poljana, Srbija) »cijev na mijehu«, *dulo* n (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »rupa odakle izvire vrelo«, također slov. i rus.; odatle deminutiv na -*bc: dūlac*, gen. -*dulca* (Vuk) »cijev na gadljarskoj mješini«, također bug., slov., polj. *dulec*. Sveslavenski i praslavenski korijen, srodna je s lit. *duja* »prah, kiša, magla, izmago (v.)«, sanskr. *dhūnīti* (3.1.) »trese«, gr. *θ-ūo* »bijesnim«, njem. *Dunst*; u je nastao iz ie. dvoglasa *ou* od prijevaja *dhou < *dheu potvrđenog samo u slavenskim jezicima. Od toga glagola treba etimološki razlikovati *duti*, *drnem* »blasen,

enfler« koji je danas očuvan u prefikslnim složenicama *naduti*, *nadmeni* (*se*), odatle pridjev, upravo part. pas. *nadut*, slov. *nadat*, odatle apstraktum na -*ost nadutost* f i postverbal *nādam*, gen. *nādma* m; *izduti*, *izdmem*. Kako je kod ova dva glagola došlo do unakrštanja u svim slavenskim jezicima, ide ovamo od prošlog participa aktiva stvoreno *dūle* (Dalmacija, Podgora/?/, Pavlinović) kao nadimak čovjeku navorana vrata«. Od prošlog part. pas. *dut, koji sam nije nigdje potvrđen, izgleda da su stvoreni impf, *dutlāt*, -*am* (Kosmet) »šiti loše i nevjesto«, *duțlu*, -*im* »šiti, krojili nezgrapno i nevjesto« i perfektiv s prefiksom 5 > z > *zdutlāt*, -*am* »sašiti kako mu drago«, *zdūtlit*, -*im* »udesiti aljinu kako mu drago«. Semantički razvoj ide od »nadimanja« > »nabiranja tkiva kod lošeg šivanja«. Ali ARj ima za *dutliti* drugo značenje. Nomen actionis *āmenje* n (17. i 18. v.) danas se ne govori. Arbanasi (Toske) posuđile *sodami*, *sodami* »vernichte« od južnoslav. u Epiru *sbdmč* koji nigdje drugdje nije potvrđen. U impf, od tih složenica produljuje se a > u > i < ie. ū: *nadimati* (*se*), *izdimati*, *izdimām* pored *izdimljem*, *naždimati* (*se*), *nāždimām* (Srbija, Lepenica, Kragujevac, s nejasnim ž), *odadimati*, *odadimām* (Lika) prema *odađuti* *odađmem*. Dalje v. pod *dim*. U *duti, *dmem* u je nastao iz č. Steslav. *dcti* nije potvrđen kao ni *duti*, *duje*, ali upór. slov. *nadāti se*, *nadmēm*, češ. *douti*, *dmu*, polj. *dać*, *dme*. Ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. *dumiū*, *dūmti* »piriti, blasen«, sanskr. *dhamati* (3. 1.) »il souffle, bläst«, njem. *Dampf* »para«. Ie. je korijen **dhem-*, u prijevaju **dhom-* istog značenja kao i **dheu-*.

Lit.: ARj 2, 472. 882. 906. 4, 157. 164. 7, 782. 8, 549. Miklošič 51. 54. SEW 1, 236. 237. 244. 249. Holub-Kopečný 105. Bruckner 86. 102. KZ 42, 342. Trautmann 62-63. Vasmer 380. 381. 383. Mladenov 154. WP 1, 836. 852. Jokl, Zb. Miletic 138-141. (IJB 19, 149). Vaillant, RES 21, 168-170. 22, 13. van Wijk, IF 24, 35. Meillet, RES 6, 171-172. MSLP 20, 135. i sl. Boisacq* 356-357. NJ 1, 107. 109-110. 129-143. Kuzmic, NVj 24, 54. (IJB 6, 96).

dùvak m (Vuk) = *duvak* (Kosmet) = *duhak* (v > h prema *muva* < *muha*) »vrlo tanko platno ili koprena od svile, jeftino, bijele, crvene i zelene boje, kojim se pokriva nevjesta«. Epitet *puli* (v.) u Marjanovićevoj narodnoj pjesmi: *tuhnu vitar s visokih planinajpuli duvak podiže dvojci*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur.

duvak »tul«) iz oblasti tkiva: bug. *dulak* pored *duvak*, arb. *duvak* pored *dūllak* »Braut-schleier«.

Lit.: ARj 2, 907. Elezović 1, 157. GM 78.

düvar m (Vuk, 17. v.) = *duar* = *duar* (Kosmet) = *duhar* (v > h prema *muha* > *muva*) »1° zid od nepečene cigle kojemu je u temelju kamen (Kosmet), 2° sinonim: zid«. Odatle deminutivi na -*čac*, -*čić*: *duvarčac*, *duvarčić* (nije potvrđeno u narodnom govoru). Augmentativ na -*ina* (tip *gradina*): *duarina* f (Kosmet) »stari zid, porušen zid, ruševina«. Oblici *dvor* (Belostenec) i *alvar* (Stulić) nisu također potvrđeni u narodnom govoru. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *divar* > tur. *duvar* pored *divar*).

Lit.: ARj 2, 420. 907. 923. Elezović 1, 157.

duž, indeklinabilni pridjev (Banja Luka) »jednostavan (o odijelu bez puno nakita)«. Odatle na -*li dužli*, epitet za *odijelo* (narodna pjesma); *duzen* m »bjelilo i rumenilo, ono što je koketno«; *düzgün*, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »ispravan« i složenica *duz-tāban* (Banja Luka, Mostar) = *duztabdn*, indeklinabilni pridjevi i m (Kosmet) »kome su ravni tabani, bez izdubljenja, Plattfuss«; *duzen* je balkanski turcizam (*dūzen* »ordre, accord, parement, ures« od *düzmek*): arb. *düzén*, *karadyzen* »Cithar« cine. *düzene* »accord«, odatle izvedenica *duzin'aren* »d'accord, gracieux«. Druga dva turcizma potvrđena su dosada samo kod nas (tur. *düzgün* »aplani, arrangé« obrazovan istim sufiksom kao *čališkan* /v./, *sürgün* /v./; *düz taban* »idem«).

Lit.: ARj 2, 907. 908. Skok, Slávia 15, 342., br. 188. Elezović 2, 508. 509. Pascu 2, 132., br. 447. GM 79. Denny § 866.

düžd, gen. -*žda* m prema f *düzđica* (14. v., Vuk, danas općenito), pridjevi na -*ev duždev*; poimeničenje na -*bc* > -*ac duždevac* »njegov stijeg«, f na -*ica duždevica* »njegova žena«, na -*ič duždević* = *duž*, gen. -*žda* (dodatak -*d* u gen. analogijom prema deklinaciji *daž*, gen. *dažda* /v./, odatle opet analogijski nominativ *dužd*) = *duž*, gen. *duža* (13.-18. v.), pridjev na -*ev dužev* = *dužd* (17. v.) = slov. *dožd* m »mletački vladar«. Od mlet. *doge* (13. v.) = *dogio* (14.-15. v.), posuđeno u tom obliku i u arapskom i turskom, od lat. *'dux*, *ducis*. Odatle na -*atta* kslat. *dūcātus* »duždevo vladanje, njegov teritorij«, odatle latinizam *dukat* m (14. v.) »1° zlatni ili srebrni novac mletački, 2° prezime«, deminutivi

na -*bc* > -*ac dukatac*, gen. -*ača*, na dvostruki deminutiv -*čić* < -*bc* + -*ič dukačić*, pridjev određeni na -*bn dukatni* (Vuk), poimeničen na -*ik dukatnik* »koji plaća dukat«, na -*inka dukatinka* »zaova«. Učen pridjev na lat. -*alis dukala* f (18. v.) »pismena naredba dužda mletičkoga«. Od bizantinskog latinizma *doú-κατος* (prema akuzativu od *δοῦξ*, *δοῦκός* > ar., tur. *duka*) *duka* m (14. v., *duka drački*; *Mi gospodin Hrbvoje... slavni duka splicki*, 1404; pridjev *duťan*, prezimena *Dukić* (Istra), *Ducij* (Hercegovina) prema f na gr. sufiks -*issa* > tal. -*essa* (*arči*) *dukeša*. Odatle i *Dukadin* (od *Ar so je duka* ili od njegova sina nazvan kraj *Dukagin*, u staroj Srbiji, sjev. Arbanija) = *Dukadin*, gen. -*ina* (14. v.), odatle etnik *Dukadinac*, gen. -*inča*.

Lit.: ARj 1, 103. 2, 881. 908. Pleteršnik 1, 165. Mažuranić 1, 289. REW² 2810. GM 76. 77. DEI 1372. 1399. Matzenauer, LF 8, 39.

dvā, nom. ak. duala m in, prema nom. ak. duala f, gen. duala *dvaju* m in prema *dviju* f, dat. i instrum. duala *dvama* m in pored *dvoma* (o prema seslav, gen. *dbvoju*) prema *dvjema* f, »duo«. Upor. *oba*, *obje* (v.). Odatle: pridjev kolektivnog značenja *dvoj*, *dvaja*, *dvoje* »duplex«. Poimeničenja: *dvoje* n, na -*ica dvojica* (također steslav., samo za muško jer je izvedeno od *dvoji-*), *nadvojica* f »ono što je razdijeljeno na dvoje, npr. kućna čeljad«, na -*ka dvojka* f »bačva od dva vijedra; sinonim: *dvica* (v. niže), *dvojke* »sinonim: blizanci; Zwillinge« = *dvojci* (Rukavac, Istra) = *dvojke* (ák. pl., ŽK) = *dvojci*, gen. *dvojaka* (16. v.); na -*čiča dvojčica* f »badem u kome su dvije jezgre«, na -*ina dvojina* f, odatle na -*bc dvōjinac*, gen. -*nea* m.

Denominal na -*iti*: *dvojiti se* (od 15. v.), danas običnije bez *se*, tako od 16. do 18. v. (možda prema njem. *zweifeln*) »upravo: dije-liti na dvoje; sinonim: dvoumiti (v. niže)«, odatle apstrakta na -*ba* i -*nja dvojba* f, *dvoj-nja* f (Belostenec) = *dvojna* (Habdélić); .s prefiksom sr- > z-: *zdvojiti* pf. prema iterativu *zdvajati*, *zdvajam* »désespérer« i pridjev *zdvoj an* »désespéré«, možda germanizam (prevedenica, calque) prema *verzweifeln*; iz-: *izdvojiti*, *izdvojim* pf. prema iterativu *izdvajati*, *izdvajam* (Srbija); od-: *odvojiti*, *odvojim* pf. prema *odvajati*, *odvajam* »1° odlučivati, 2° rastavljati«; po-: *podvojiti se* (Kosmet) »odvojiti se«; pre-: *predvojiti*, *predvojim* (Vuk) = *predvojiti*, -*dijim* (Kosmet); raz-: *razdvojiti*, *razdvojim* pf. prema impf, *razdvajati*, *razdvajam*, odatle postverbal *razdvoj* m (18. v.), pridjev

na *-bn razdvajan*, na *-iv rozdvoyiv*, apstraktum na *-iça rãzdvojica* f, radne imenice na *-telj* i *-ač razdvoyitelj* i *razdvajao*, gen. *-ača'*, na *-ati: razdvajati* (samo Bella).

Izvedeni pridjevi od *dvoyj*: na *-ák dvojak*, odatle denominai na *-iti dvojačiti, dvojačtm*; na *-bn* (stcslav. *ab ojnõb*) *dvõjan*, prilog *dvojno* (Kosmet) »sinonim: dvostruko (v. niže)«, odatle poimeničenja na *-jak dvojnjak*, gen. *dvonjha* m (Vuk) < *dvojnjak, gen. *-jnka.nsi-*nonim: blizne«. Naknadnim unošenjem samoglasa od *dva* stvoren je *dvánjak*, gen. *dvánjka* m prema f *dvánjkinja* »blizanac, prema blizanica« i *dvánjka* f »dva komada«, *dvánjke* f. *pL*, gen. *dvánjākā* »(prevedenica, calque) bisage, bisaci (v.)«. Na *-ica dvojnice* f. pl. (Vuk) = *dvojnice* f. pl. (Vodice, Istra) = *dvoenice* (Piva-Drobnjak, od *dvojen) »sinonim: dvojice; možda prevedenica (calque) od *diple* (v.)«. Na *-ik: odvojnik* m (Kosmet, s prefiksom *od-*) »sinonim: čudak« prema *odvojnica* f i *odvojniče*, gen. *-eta*, upravo radna imenica od *odvojjiti se*.

Pridjev **ab ɔ + j > *dvij* potvrđen je samo u poimeničenju *dvica* f (Dalmacija) »sinonim: dvojka«, ali se ta izvedenica može tumačiti po analogiji od *trica*. Upor. niže *dvič* i *dviš*, *dvimjed*. Lik *dvi-* proširen sa *-z* pojavljuje se u pridjevu *dviz* (16. v.) »dvogodišnjij«; danas samo u pastirskoj terminologiji i to u poimeničenjima na *-bc, -ak -ica, -ka, -e* (gen. *-etā*), *-če* (gen. *-četa*): *dvizac*, gen. *dvisca* = *dvizak* m »dvogodišnji ovan« prema f *dvizica* = *dviska* »dvogodišnja ovca ili koza« = *dvizska* (Kosmet) »junica«, *dvíze* n »dvogodišnja ovca« = *dvíze* (Kosmet) »jagnje ili jare od jedne godine koje nije postalo ovan ili ovca ni jare«, *dvišče* n, kol. na *-ad* f: *dvlzād* — *dviščad*. U poljičkom statutu *dviz* je pridjev uz *brav: dvizi bravi* »dvogodišnji bravi«. Odatle još sa složenim prefiksom *-arka, -orka* *dvizarka* f (1777, Kosmet) »žensko dvize« = *dvizorka*.

Oblik *dvoj* je rijedak u složenim pridjevima nastalim od sintagmi: *dvojglav, dvojestruk, dvojerog, dvojerogljast*. Najobičniji je prvi dio *dvo-*: *dvogodišnji, dvogrla* f (poimeničenje) »dvoციევka«, *dvõgub, dvoičan* (18. v.), od *dvolik je *dvoličiti* (Vuk), *dvõkrilan* (Stulić), *dvõnog*, odatle poimeničenje *dvonožac*, gen. *-sca* (Vuk) i prilog *dvonoškē* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), *dvõrog*, odatle pridjevi *dvorožan, dvõrogast, dvostruk* »duplex«, odatle *podvostručiti* »*ludvo-* prema *dvostruk* (17. v., Baraković) »od dva struka«, *dvõuman* (17. v.), odatle *dvõumica* (Srbija) i impf, *dvõumiti* (Vuk), *dvožum* (glede *-žum* v. *žumance*); *dvožit* nije

potvrđeno, odatle na *-če dvožučē* n »jaje sa dva žumanca«. Isto tako i u izvedenim imenicama za koje nije potvrđen pridjev: *dvõgodac*, gen. *dvõgoca* m, odatle na *-e dvõgoce; dvõgrošac*, gen. *-sca* (Vuk), *dvõkolica* (Vuk), *dvõkoska* (Vuk, Crna Gora) »koza koja se kozi drugi put«, *dvopek* (Stulić) »(prevedenica, calque) Zwieback = fr. biscuit; piškóta (Hrvatska Krajina)«. Jednom samo *dvi-*: *dvimjed* »novac, dva mjedena novca«. Dual *dva* nalazi se u stcslav. prilogu *dvãšbdi* ili stcslav. *dvuašbdy* (ako se poimeničeni part. pf. u *šbdt »grčko óðoç = put« deklinirao po deklinaciji *šynb*, upór. bug., ukr., rus. *dvaždy*) »dva hoda; danas: dva put(a)« mjesto *dva šbda, po analogiji od *tri, četiri šbdi* (v.), očuvano najbolje u *dvažde* (Crna Gora, gdje je *-i* zamijenjeno sa *e* po analogiji priloga na *-e* ili prema *de* u *nude, jelde*; da je *-de* shvaćeno kao deiksa, vidi se iz *dvaška*, 16. v., Dubrovčani); *-i* je još očuvan u *dvašti* = *dvěti* (1403, Ostrožac, Šurmin 106), gdje je opet *d > t* prema *dvaštib* (14. v., Mon. šerb. 217, prema *jednušti* = *jednoć*), a tu je *i* ispušteno jer se smatralo deiksom. I *-i* se ispušta u *dvaš* (Crna Gora). Dočetno *š* mijenja se u *č*: *dvač* kod pisaca, prema *drugoč, drugač* ili je možda stegnuto od *dvojac*, upor. polj. *dviaki*. Pojavljuje se jedanput *dviš* (16. v., Budinić) = *dvič* (17. v., jedanput) prema *triš*. U *dvaput, dvored, dvakrát* mjesto sintagmi *dva puta, dva reda, dva krata* ispušta se *-a*.

Dual *dva* dolazi u složenim brojevima: stcslav. sintagma *dvã na desete: dvãnaest(e)* = *dvãnãjes* (Kosmet) = *dvãnãst* (ŽK), *dvãtrinãjes* pored *dvãtrinãjes* (Kosmet); odatle na *-bk dvãnaestak* = *dvãnajestak* (Kosmet), aproksimativni brojnik; Određeni pridjev *dvãnaesti* = *dvãnãjesti* i (Kosmet) = *dvãnajsti* (ŽK); praslav. dual **dvoa deseti: dvadeset* = *dvadeset* (Kosmet, ŽK) > *dvãjes* = *dvãjset* (ŽK), aproksimativni *dvadesetak* = *dvãjsetak, dvãdesetakinja* f; pridjev *dvãdeseti* — *dvãjseti* (Kosmet), multiplikativni prilog na *-iš* (v. gore) *dvãdesetiš*; pridjev: *d'vãdeseter, -or*, poimeničen na *-ica dvãsetoricã-terica*. Odatle *dvãjespedramče*, gen. *-eta* (Kosmet) »mjera od 25 drama«. Lik *dvjesta* prema *trista* danas je obično mjesto stcslav. nom. i ak. duala *dvěsbte, dvi ste* (14; v.), *dvijesti, dvisti* (Dubrovnik, Boka, Crna Gora), upor. rus. *dvěsti*, bug. *dveste, dvisto* (ŽK, prema singularu); odatle određeni pridjev *dvjestoti*.

Brojnik *dva* može se vezati s *oba: obadva* pored *obidva* (ŽK), upor. tal. *ambidue, ambedue* < lat. *ambo et duo*; *dvoj* zamjenjuje

posudenica *pãr* m, odatle *nepar*, pridjev na *-bn paran, neparan*, denominai *pariti (se)* (*s-*); *dupli, -a, -o* < lat. *duplus*, prilog *duplju* (ŽK) < njem. *doppelt*; *dušina f* (Dalmacija) = *tucet* m (ŽK) < njem. *Duzend* zamjenjuju *dvãnaestak*.

Brojnik *dva*, stcslav. *diva, dzve* je ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Slaže se posvema s lit. *dũ* (<*duvõ"), *dvi*, lot. *divi* m < *duvi m, stprus. *dtoai*, sanskr. *duvãu, duvã, dvãũ, dva, dũve, dve*, avesta *dva* m, *duye* f, n, gr. *δύω, δύο*, lat. *duo, duae*, ir. *dau, dã, di* f, got. *twoi, twos, twa*, arb. *dy*. I pridjev *dvoji*, stcslav. *dvoojb* je isto tako ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. u prijevju *ei* za *oi* u slav.: *dveji* f, *dvejos*, lot. *divai, divaju* »dva para«, sanskr. *dvayas* »dvostruk«, gr. *δύοç*. Za samoglas *i* i za *-r* u pridjevu *dviz* nalazi se potpuna paralela u lit. *dveigys* »dvogodišnji«; *z* je prema tome ie. formant *gh > z* po trećoj palatalizaciji. U stvnjem. *Zioig*, danas *Zweig* i arb. *degë* poimeničen je ie. pridjev *dueigho-*. Složenica *dvogub* u Ūt. *dvigubas, dvojak* = lit. *dvejõkas*. Za *dvojiti* se potpuna je paralela u rum. *a se îndoi*, odatle rum. apstraktum *îndoi(e)alã*. Ta paralela kaže da je *dvojiti se* upravo »razdijeliti sebe na dvije partije, jedna za *za* i druga za *protiv*« u dvoumičnom raspoloženju. Upor. i lat. *dubium* koje je također složenica sa *duo*. Refleksiv se prenosi se analogički na *vjerovati* u izreci: *ako mi se neš verovati* (ŽK) prema *ako se dvojiš* koje se ne govori u ŽK. Za *šbdy* ili *šbdi* = *put* u *dvaš* i *dvaput* paralela je u švedskom *gang* i u tal. *via, vieppiù*. Riječ *dvojnice*, od *dvojna, nalazi se možda kao posudenica u rum. *doinã* »rumunjski muzički narodni instrument i melankolička pjesma«, madž. *dana*. Stcslav. sintagma *dvã na desete* prevedena je u drum. *doi spre zece* = cine. *doisprãdzãtse* < lat. *duo super decern* mjesto *duodecim* u svim ostalim romanskim jezicima; isto tako arb. *dymbëdhjë*. Sintagma *ab a deseti* prevedena je u drum. *douãžeci* za *viginti* u ostalim romanskim jezicima i u cine. *yinghi* (Capidan., *Aromãni* 403). Značajna je paralela u ovom posljednjem slučaju s cincarskim i sa arbanaskim: *nijzet* ne prevodi slavensku sintagmu nego se drže vigesimalnog sistema, Arbanasi »jedna dvadesetice«, a Cincari zadržavaju latinski brojnik.

Lit.: *ARj* 2, 913. 918. 922. 923. 924. 925. 933. 934. 935. 937. 951. 954. 4, 165. 7, 315. *BI* 1, 872. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 247. *Holub-Kopečny* 111. *Bruckner* 106. *Vasmer* 329-330. 331. *Trautmann* 64. *WP* 1, 818. *Mladenov*

121. *Ribarić, SDZb* 9, 145. *Vuković, SDZb* 10. 383. *Ekzovic* 1, 124. 2, 17. 123. *Vaillant, RES* 9, 6. *Bëlic, JF* 3, 79. *NJ* 3, 30. *Jagić, ASPH* 31, 549. *Boisacq* 193-194. 205-6. *Endzelin, PBB* 16, 24 (*IJb* 22, 296).

dvgka f (Vuk, 17. v., Hrvatska, čakavci) »od brezove lile kao gust katran čim se kola mažu«. Odatle pridjev na *-av*: *dvëkav* (~ *kruh*, Hrvatska Krajina) »sinonimi: gnjecav, gnjecovan, mecav«; na *-ovnica* (upor. *kukuruzovnica*): *dvekovnica* f ^ (Hrvatska Krajina) »dve-kav kruh«, *dekõvnica* (Lika) »nekakav krah« pored *dëkav, zdëkan kruh* (Kosi kod Perušića) »gnjecav«. Denominai na *-iti: dvečiti* (Hum) = *dvečiti* (Golač, Istra) »1° razmekšati hranu djetetu u svojim ustima, 2° žvakati«. Slov. *dvekati* »žvakati«, *prdvëkati* (Brkini) »preživati (o stoci)«, *žvečiti* (Liburnija, sa ž mjesto *d* prema *žvakati*, v.). Prema polj. *dźwiega, dźiękwa, dźwiagać* »žvakati«, *e* je nastalo od *i*. U bug. *dãvka* »mastix« pored *dveka* i *dãvã* »žvakam«. Upor. vlat. *manduco, -are* > fr. *manger*, rum. *mãnca*.

Lit.: *ARj* 2, 333. 923. *Mladenov* 155. *Ribarić, SDZb* 9, 145. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 240. *Bruckner* 1, 112. *KZ* 45, 44. *Lidén, AASF* 27, 115-120.

dvor, gen. *dvõra* m = gen. *dvõra* (Kosmet) »1° sinonim: palača, odličnija kuća na selu (upor. toponim u pl. *Novi Dvori*, Zagorje), 2° vlastelina kuća, Gutshof (upor. toponim *Dvor* u Lici, *Stari Dvor*, danas groblje, nekada stan plemenite porodice *Delišimunović* kod Kostanjevca, ŽK), 3° u književnom jeziku) vladarev nastan, prevedenica njem. *Hof* = fr. *cour*, 4° najveća državna ustanova: (*računarski*) *dvor*, upor. njem. *Rechnungshof*, 5° sud, prevedenica tal. *corte*, samo u Krčkom statutu: *da mu ima dvor reči do tri dni kažan* (*Arkiv* 2, 292), 6° dvorište, avlija (Kosmet), 7° staja za goveda i ovce, mazge i konje; sinonim: štala (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje)«. Nijedno od tih današnjih značenja nije prvobitno, koje se još vidi u prilogima s prijedlozima: *nã dvor* (Poljica, Vareš) = *na dvor* pored *nã dvor* (Kosmet) »van«, *na dvõru* »van«, upor. polj. *na dvõrce*, = *na dvõr* (Lumbarda) »vënkai« = *nãdvo* (južni krajevi, bez *r* po analogiji od *ozgo, juče*) = *unãdvo* (Kosmet) = *iz dvõra, zdvõra* »protivno unutra; sinonim: s polja«; sa deiksom *a nãdvõra*; odatle pridjev *izdvõran* = *izdvõrnji, nãdvõrnji* »sinonim: vanjski« i *nãdvõrica f* (Kosmet) »proliv, dječija bolest«, od sintagme *ide* na

dvor. Prema ovom prilogu *dvor* je značilo »ono što je pred kućom, pred vratima, vani«. Upor. *forestis* > fr. *forêt* »šuma«, tal. *forestiere* »stranac« od lat. *forum*, koje je u srodstvu sa *dvor*. U izvedenici na -*ište*: *dvorište* n »mjesto pred vratima, basse cour; sinonim: avlija f (v.) < gr. αυλή > tur. *avli*« to je značenje još vidljivije. Kako su i staje u dvorištu, *dvor* dobiva značenje »staja« po zakonu sinogdohe. U Vodicama *dvori* pl. je »kuća i dvorište«. S prefiksom *pod* govori se na Mljetu *podvor* »značajna terasasta kultura nastala iz krčenja šume (Gušić)«.

U vezi je sa historijskim značenjem *dvor* »stan vlastelinove radna imenica na -*nik* *dvornik* m (također prezime) »upravitelj vlastelinova imanja; sinonim: majurdžija (v.), zapostat (v.)«. Upor. polj. *d'wórznik* »Meier, pored Hofmeister, Vogt«, stprus. *dwarniken*. Ta je imenica, kad je *dvor* proširio značenje na »stan zemaljskog poglavara, koňak (v.)«, postala naziv dvorske časti. U tom značenju posudiše je. Rumunji: *dvornic*, *zbornik*, *vornic*, premda su očuvali lat. riječ *curtea* < *cohors*, -*te* za *dvor*. Mađžari, naprotiv, posudiše i feudalni *dvor* > *udvar* i izvedenicu odatle *udvarnak*. Riječ *dvorac* je za današnju našu jezičnu svijest doduše deminutiv na -*ec* od *dvor* ali nije potvrđen u vrelima za »vlastelinov stan«. To je posudenica iz rus. *dvorec* »palača« i ne stoji u vezi s našom feudalnom riječi.

Denominál na -*iti* *dvoriti* -*Im* (*iz-* *do-* *se*, *po-*, *u-*, *u-* *sé*) »servire, moliti«, *udvarét*, -*im* (Kosmet) »gestiti« prema *dodvárati* (*se*) u najužoj je vezi s feudalizmom, tako je i u drugim slavinama. Semantički je značajna u ovom pravcu i prefiksalna složenica pf. *raz-dvoriti* »izdijeliti od kuće«. To se vidi i po rum. posudenici *a dvori* i apstraktumu *dvorbă* f < *dvòrba* (16. v.) = *vorba* »riječ«, s kojom se unakrstila rum. *vorbă* < lat. *verbum*. Tako se najlakše objašnjava o mjesto *e*.

Riječ *dvor* u našem feudalnom srednjem vijeku dodirivala se i djelomice poklapala sa lat. *villa* = *Hof*, na zapadu. U tom značenju postala je i toponomastikum kod nas kao i na Zapadu: upor. *Dieden hofen* = fr. *Thionville*. U daljem semantičkom razvitku stoji pod uplivom od tal. *corte*, fr. *cour*, pridjeva *courtois*, glagola *courtiser*. Pridjev na -*bn* *dvoran* (IS-IS, v) znači isto što i tal. *cortese*, upor. g. 1422. *mnogo nedvornehb* i *nepočteného zlehb reci* (*Sporn*, *srp.* 167), *dvorno primiti* (Marulić). Staro je značenje ostalo u poimeničenju *dvornica* f »sinonim: sala« koja je riječ sveslavenska, upor. *dvjornica* »Stube« kod Kašubā i polj.

dworznic »Acker am Gehöft«. Posljednje značenje dobilo je kod nas još prefiks *pod*: *pòdvornica* (Dalmacija) »njiva oko kuće«. Najdalje su došle u pravcu semantičkog približavanja romanskim riječima prevedenice impf. *udvarali* (Zagreb) = *udvoravati* (Pavičić) za tal. *corteggiare*, fr. *courtiser*, njem. *hofieren* (koji je također preuzet: *hofirati* ili *praviti hof nekoj darni*) i pridjev *udvoran* »höflich«.

Od *dvor* »nastañ vladarev« izvedenica je na -*janin* *dvoranin* m (Vuk, i u drugim slavinama npr. rus.) pored *dvòranik* (18. v.), pridjev na -*ski* *dvoranski* za razliku od *dvorski* (Vuk, tako i u drugim slavinama). Od radnih imenica ima još i na -*aja* (v. *tepčija*): *dvorčija* m (Belostenec, Habdelić), na -*telj* *dvòritelj* m prema -*Unja* *dvorkinja* f (Vuk, 16. v.), apstraktum na -*ba* *dvòrba*, augmentativ na -*ina* *dvòrina* f. Složenica je današnji neologizam *dvorana* od *dvor* i perz. *hane* mjesto *dvornica*, i prevedenica *kolodvor* < njem. *Bahnhof* »željeznička stanica«. Od prefikslnih složenica nastalih od sintagmi, osim *podvornica* od (*njiva*) *pod dvorom*, treba spomenuti još rum. *pridvóru* »galerie, Vorhalle (Muntenijska), veranda«, steslav. *prítvon* < проθύров, *pridvorija*, slov., češ. *pridvor*. Kod nas nije potvrđeno.

Riječ *dvor* je prijevoini štèpen na *o* prema ništičnom na Ъ: steslav. dual *a њei* »vrata«. Prvobitno u ie. periodu i u baltoslavenskom, oba su prijevoina značila isto: »dvokrilna vrata, forēs«. Ništični se štèpen upotrebljavao u slabim padežima pred suglasničkim nastavcima, npr. u lõk. pl. **dvbréh* a *dvorb* u jakim samoglasnim nastavcima *dvora* (upor. ruš. gen. *dvora*), *dvoru*, a *ozv*. Upor. za razlikovanje padeža prijevoinjima *drevo* sing. prema *azv* a pl. Analogija je ipak izbrisala ovakva razlikovanja padeža, stvorivši osnovicu za semantičko razlikovanje generaliziranjem obaju prijevoina: *dvbri* »dvokrilna vrata odličnijih kuća«, a *dvor* »Г kuća s takvim vratima, 2° mjesto pred takvim vratima«; *dvbri* je ušlo i u crkveni jezik: *dveri* (13. v., Kosmet) su kod pravoslavaca »vrata na ikonostasu«, odatle rum. *dveară* f; *dvori* f pl. = *dvora* n duala (prema *vrata*) »sinonim: vrata« govorilo se do 16. i 17. v. i danas još na Krku; *dveri* i deminutiv *dvercâ* (dual), kao toponim *Dverce* (dual) u ^Zagrebu »stara gradska vrata, danas prolaz iz Štrosmajerova šetališta u Gornji grad«. Postoji još toponim *Dvernica* u Hercegovini, ali *e* mjesto *a* ne ulijeva povjerenje u ispravnost tumačenja prema *Zadvarje* n i *Dvare*, pisano prema tal. izgovoru *Doare* »selo u Dalmaciji blizu Splita,

upravo: vrata za Split«. Deminutiv *dverce* posudiše Mađžari *veröcze* »ostium, kleine Gittertür«. Ovako zovu oni i grad *Viroviticu*. Upor. u našem narodnom govoru *Virovi* (pl.) za *Virje*. *Virovitica* je možda poimeničen pridjev *virovit*. Kako je došlo do toga da su Mađžari nazvali to mjesto *Veröcze*, ima se ispitati. Oba su oblika *dvori* i *dvor* ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska; *dvori* ima paralelu u lit. *durys*, lot. *duris*, got. *daúr*, njem. *Tür*, gr. δύρα, lat. *fortis*, arm. *z-durs* »van«, ie, **dhv'rlas'*, *dvoru* odgovora lit. *dvaras* »imanje«, lot. *dvars*, sanškr. *dvaram* »vrata« prema ak. *duras*, stperz. *duvarayā-maiy* »na mojim vratima«, ie. **dhuoros*.

Lit.: Arj 2, 923. 924. 937. 941. 942. 7, 315. 316. ASPH 11, 126. Miklošič 53. SEW 1, 241. Hořb-Kopečný 111. 112. Bruckner 101.

105. Vasmer 330. 331. 332. Trautmann 63. WP 1, 871. Endzelin, FBR 11 (*Slávia* 1, 211). Hirt, IF 32, 242. Pedersen, LP 2, 1-3. Románsky, JberRI 13, 106-108. Ivic JF 18, 334. Boisacq 358-359. GM 63. Tiktin 1251. Mladenov 121. Ungebaum, RES 12, 21. 28. Bezzenberger, Festsch. Kühn 258. i sl. (IJb 5, 281). Jokl, Unt. 248. Kušar, NVj 3, 338. Maretić, Savj. 21. Elezović 1, 124. 142.

dzèkar pored *dzèkr* m (Kosmet, primjer: *ufati gi dzèkr*, kaže se za stoku kad se razobada) »obad, štrk (ŽK)«. Zacijelo posudenica iz arb. *zekth* »Stechfliege« (sa zamjenom arb. deminutivnog sufiksa *ih*, tip *zoth* »ptičica«, koji se izgovara interdentarno sa *r*) < tal. *zecca* »ixodes ricinus«, langob. *zekka*, nvnjem. *Zecke*.

Lit.: Elezović 1, 215. REW² 8730. Prati 1061. GM 482.

DŽ

azaba, prilog (Vuk, narodna pjesma, Bosna općenito, Kosmet) = *džabe* (Srbija, -e mjesto *a* može biti po analogiji hrv.-srp. priloga) »sinonim: mukte (v.), badava (v.), zastunj (ŽK), bez para«, s prijedlogom *nadžaba* (Lika), za *diobe* (Kosmet). Odatle denominál na -*isati* pf. *džabaisati*, -*Sem* (Vuk) »pokloniti«, na -*laisati d&abalaisati*, -*tšēm* (Kosmet) »idem«, od tur. *çabalamak* »ne tražiti naknade«. Balkanski turcizam (*caba* = *cabe* »bez plijena«) iz oblasti priloga: bug. *džába*, arb. *xhabá*, ngr. τζάμπια.

Lit.: ARj 3, 528. 7, 350. Elezović 2, 459. Mladenov 125. GM 79. Pascu 2, 136., br. 518.

džáda f (Bosna, narodna pjesma) = *džôda*, gen. *džādê* (Kosmet) = *dada* (Konavli, Vodopić) »sinonim: drum (v.), cesta (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (*ğadde*) iz oblasti saobraćaja: arb. *xhadé*, bug. *diade*, cine, *giadee* f »grande route«.

Lit.: ARj 3, 528. Elezović 2, 460. Vodopić, Marija Konavoka 153. Mladenov 129. GM 79. Pascu 2, 136., br. 520. Grüenthal, ASPH 42, 316.

džägara f (Vuk) »manastirska škola«, nazvana ovako prema *džagor* m »sinonimi: buka (v.), treska (v.)«. Od tur. onomatopeje *cagir* = *cugur*. S ovom onomatopejom unakrstila se naša *žagor*, gén. *zagara* m (Lika, Kosmet) »graja, razgovor«, odatle denominal na -*iti* *dêägoriti* — *zâgoriti* (Lika) = *zâgôrit* (Kosmet) »razgovarati, larmati«. Mjesto *g* stoji na zapadu *m*: *žamor* m i *zamoriti*. Postoji i bez sloga *or*: *džagati* i s *k* mjesto *g* impf, *džákaii*, -*am* (Vuk) »bučiti, vikati« i odatle denominal *džaka* f (Srbija) »sinonim: buka«.

Lit.: ARj 3, 528. BI 2, 860. Elzeović 1, 178.

džaiž, prilog (narodna pjesma) = *džäiz* pored *džaiž* (Kosmet) = *idžaz* (Klinavac u Kosmetu, metateza samoglasa *i* da se ukloni

dvoglas *ai* s naglasom na *f*) »dopušteno«. Upotrebljava se sa *nije* i *jeste*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğaiž* > tur. *caiz*) iz oblasti turske uprave: čine. *giaize* »permis, autorisé«.

Lit.: ARj 2, 528. Elezović 1, 245. 2, 400. Pascu 2, 136., br. 521.

džājilj m i pridjev »neznalica, neprosvijećen«. Odatle *džajko* m »pop« u šatrovačkom govoru u Bracigovu (Rodope). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğahiī*).

Lit.: Elezović 2, 460. Jireček, ASPH 8, 101.

ilžäm m (Vuk, narodna pjesma, Bosna; u Kosmetu pored *džam*, pl. *džamovt*) »sinonimi: staklo (v.), okno«. Odatle: radna imenica na -*džija džamdžija* = *džandžija* (Kosmet) »sinonim: staklar«; pridjev indeclinabile u narodnoj pjesmi na -*li džamli* »staklen, epitet uz *pendžer*«, *d&ämlīja* pored *dzamlīja* (Kosmet) u *soba* i bez toga dodatka »soba sa staklenim prozorima za razliku onih u kojima su prozori izlijepljeni pendžerijom (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *cam* »čaša«) iz oblasti gradnje kuća: rum. *geam*, bug., arb. *xham*, cine, *giam*, odatle *giamgi* »verrier«, *giamliche* f »vitrage« = bug. *džamlak*, ngr. τζάμου i τζαμ(ι)λία, cine, *giamgiliche* f »profession de verrier«.

Lit.: ARj 3, 529. Elezović 3, 460-1. Mladenov 126. GM 80. Lokotsch 650. Pascu 2, 136., br. 522. SEW 1, 242.

džämbäs, gen. -*asa* m (Vuk, 17. v.) = *džämbaz*, pored -*äz*, gen. -*äza* (Kosmet) »1° čovjek koji igra na užetu, pehlivan, 2° čovjek vješt konjima, preprodavač konja«. Prezime. Odatle: na -*luk džämbäzlbk* m (Kosmet) »cjenkanje« i denominal na -*iti džämbazīt se*, -*azim* (Kosmet) »cjenkati se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *can* »duša« /v./ i imperativ *baz* od *baxtātt*

»igrati se«, upravo »koji sa dušama igra«) iz oblasti trgovine i igara: rum. *geambaş* »1° intrigant, 2° Vieh-, Pferdehändler«, odatle *geambaşKc* »trgovina stokom i konjima«, bug. *džambazin* »Seiltänzer«, arb. *xhambās* = *xhamās* (Skadar) »Aufschneider«, cine. *giambaz* »1° acrobate, 2° marchnad de chevaux, 3° maquignon«, odatle *giambazüche* f »maquillonnage«, ngr. *τζαμπάσις* »Seiltänzer«. V. *džan*.

Lit.: *ARj* 3, 529. *Elezović* 2, 460. *Mladenov* 125. *GM* 80. *Tiktin* 668. *Pascu* 2, 136., br. 528. *Lokotsch* 660.

džamija f (Vuk, 18. v.) = *džamija* (Kosmet) = slov. *čamija* »muslimanska zgrada za bogoslužjenje«. Odatle pridjev na -ski *džamijski* = *džaminski*. Toponim *Kadi-džamija* (Kosmet) »kadijina džamija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gami'*, perf. praesens act. od glagola *gama<a* »udruženje«, denominacija kao *sinagoga* i *εκκλησία* > lat. *ecclesia*) iz oblasti islama: bug. *džamija*, arb. *xhamí*, cine. *gimie* *ĩ*, ngr. *τζαμί*.

Lit.: *ARj* 3, 529. *Elezović* 2, 461. *Lokotsch* 655. *Mladenov* 461. *Pascu* 2, 137., br. 534. *GM* 80. *Korsch*, *ASPh* 9, 499.

džamutra m »sinonim: mladoženja« (Dibri, Tetovo). Prema Budmaniju valjda ciganska riječ.

Lit.: *ARj* 3, 529.

džän m (Vuk, Bosna) = *džän* (Kosmet) »duša«. U Kosmetu u izreci *ajt, e džan* »alal ti vera«. Odatle s tur. posvojnomo postpozicijom *džanum* (Vuk, Mostar) = *džanom* (Kosmet) = *džano* (narodna pjesma, kao vokativ prema *ženo*) »čovječes«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gan*, tur. *canum* »moja duša«) iz oblasti učitivosti: bug. *džan* i *džanam*, arb. *xhan*. Glede zamjene turskog poluglasa *ı* > *u* upor. *balik* > *baluk*, *čapkin* > *čapkun*, *hanım* > *-hanuma*. Usp. i *džambās*.

Lit.: *ARj* 3, 529. *Mladenov* 126. *Elezović* 2, 461. *GM* 80.

džänarika f (Vuk, Bosna, Kosmet) = *dženarika* »obla šljiva, drobnica (ŽK)«. Dočetak *-ika* je naš sufiks za biljke. U bugarskom postoji mnogo varijanata u osnovnom samoglasu *a-e-i*. U svim se ispušta slog *-ar-*: *džanki* pl. = *dženki* — *džinka* f »vrst šljiva«. U Kosmetu su zastupljene bugarske varijante sa *i*: *džinkan* 1° vrlo sitna kokoš, 2° sasvim sitna paprika šiljasta ili okrugla«. Odatle de-

minutiv na *-če*, pl. *-cici*: *džmčići*. Balkanski turcizam (složenica od *can* »duša /v./ i *erik* »šljiva«). Elezović tumači varijantu *džinka* u Kosmetu kao izvedenicu od ar. *gin* »dobri duhovi«, što se ne čini uvjerljivo.

Lit.: *ARj* 3, 529. *Elezović* 2, 461. 467. *Mladenov* 126.

džandoč m (Dubrovnik) »mala lokva ukraj mora između hridi«. Sufiks je deminutivni *-ot* < *-uceus* (upor. *saloca*) iz dalmatoroman-skoga.

Lit.: *Zore*, *Tud*. 25.

džanfez *l-es m* = *dänfez* (Banja Luka) = *džanfez* (Mostar) »tanka svilena tkanina koja se prelijeva u dvije boje«. Balkanski turcizam neodređenog podrijetla, prema Elezoviću perzijskog (od perz. imperativne složenice *can* »duša« (v.) i imperativa *feza* od *fezadan* »koji cvjeta, uzdiše«), prema Skoku talijanskoga (< *genovese*, podrazumi *seta* »svila«) iz oblasti tkiva i trgovine: rum. *geanfes* »Art orientalischer Seidenstoff«, bug. *džanfez*, cine. *giamfese* i »taffetas«, ngr. *τζαμφέσι*.

Lit.: *Elezović* 2, 462. *Tiktin* 669. *Zenker* 346. *Redhouse* 639 a. *Skok*, *Slávia* 15, 342., br. 189. *Pascu* 2, 136., br. 526.

džanovica f (Dubrovnik) = *džonovica* (Konavli, Vodopić) »vrst smokve« = *dženovica* f = *dženovača* (Prčanj?) »Art Feige mit dicker Schale«. Bit će zacijelo od *Genova*.

Lit.: *ARj* 3, 530. 539. Rešetar, *Stok*. 237.

džära f (Vuk, Gornje primorje, Boka, Tivat, Dubrovnik, Cavtat) = *žara* (Perast, Lepetane, Korčula, Smokvica, Istra, Lastva, Rab, Božava) = slov. *žara* »velika zemljana posuda, čup širokog grla za razliku od arkuła koji ima usko«. Deminutiv na *-ica* *džarica* (Dubrovnik). Pridjev slov. *zárást*. Od tal. *giar(f)a*, istrom. (Rovinj) *éara*, furl. *zare* < ar. *garra* »posuda za vodu«.

Lit.: *ARj* 3, 530. *Pleteršnik* 2, 954. *Sturm*, *ČSJK* 6, 68. *Kušar*, *Rad* 118, 21. *Cronja*, *ID* 6. *REWS* 3944. *DEI* 1804. *Ive* 70. *Štrekelj*, *ASPh* 12,473. *Lokotsch* 688. *Matzenauci*, *LF* 7, 171.

džeba f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oklop (v.)« = *džebe*, gen. *-eta* n (Vuk, Cetina) »ploče na ječermi koje stoje iznad ilika (v.) pod grlom«. Odatle: na *-lija* (v.) *džebelija* m »sinonim: zatočnik«. Od perz. *gēphe* > tur. *cebe*, *cebeli* »u oklopu«. Glede *-e* > *-a* upor. *kesa* i *čebe* (v.). Ista riječ dolazi u složenici sa

perz. *hane* > *-āna* (v.): *džebana* f (Vuk, narodna pjesma, 18. v., Kačić) = *džebahana* (Vuk, Crna Gora) = *džebehana* (Vuk) = *džefana* (18. v.) = *džephana* (17. v.) = *džepāna* (Kosmet) »municija, prah, olovo, laneta itd. i hrana za boj«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (složenica od perz. *gēphe* > tur. *ceb(è)* i *hane* > *han*) iz oblasti vojništva: rum., bug. *džepané*, arb. *xhephané* — *xhephan* m »Pulvermagazin«, cine. *giuphane* »arsenal«.

Lit.: *ARj* 3, 531. *Elezović* 2, 465. *GM* 81. *Pascu* 2, 137., br. 545.

džebrač m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: prosjak«. Odatle: pridjev na *-ski* *džebrački*; denominal na *-iti* impf, *džebračiti*, *džebračim* (Vuk, 18. v.), pored na *-ati* *džebraati*, *-ām* »prostiti«, koje se slaže s češ. i slov. *žebati*, slvč. *žobrat'*, polj. *žebrać*. Od češ. (ili slovačkog?) *žebrač*, odakle je i madž. *zsobrák*, a ovo od stvnjem. *sefer* »skitnica«. Značajno je turciziranje početnog suglasnika *ž* > *dž*. Upor. *džigerica* (v.) pored *žigerica*.

Lit.: *ARj* 3, 531. *Miklošič* 406. *Bruckner* 1, 663. *Holub-Kopečný* 443.

džeferdār, gen. *-ara* m (Vuk, 18. v.) = *džefendar* (disimilacija *r-r* > *n-r*) — *džeferdān* (18. v., narodna pjesma, također biljka) = *džeferdao*, gen. *-ala* (Dubrovnik, disimilacija *r-r* > *l-l*) = *dževerdan* = *čeverdan* »puška sa cijevi od šarena nada, dimišćija (v.)«. Odatle: hipokoristici *dževeruša* f (Vuk, Risan) i *džeko* m (Vuk, Crna Gora). Prema Miklošiču ide ovamo i fonetski nerazumljiv *kovrdin* (narodna pjesma), epitet za *mač*. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gauherdār* > tur. *cevherdar*, drugi dio *dar* (v.), a prvi ar. sing. *gauhar* > tur. *cevher*, pl. *gawahir* > tur. *cevahir*, od perz. *gohār* »drugi kamen, dragulj«). Od tur. *cevher* je *džever* m (Vuk) »šareno damaštansko nado«, u izričaju *pokazati džever* »pokazati da je neko šaren«. Toponim *Džever* (mjesto u Srbiji). Odatle *dževerlija* (Vuk) i denominal na *-leisati* *dževrleisati*, *-šem* (18. v.). Arapski plural nalazi se u *dževahir* / *-džir* m (Crna Gora, narodna pjesma, *vlaški dževahin*) i u epitetu *dževajir kamenje* = *dževair* (Kosmet), odatle radna imenica na *-džija* *dževairdžija* »juvelir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: rum. *giuvaer*, odatle *giuvaergiu* m prema f *giuvaerica* »draguljar, -ica«, bug. *dževair*, odade *dževairdžija*, arb. *xhevahir*, cine. *giuvaire* f »bijou«, ngr. *τζοβαίρι* = *τζεβαίρι*, cine. *giuvarico* < ngr. *τζοβαίρικον* »bijouterie«. Odatle je i gradska riječ *juvelir*,

gen. *-ira* »draguljar (neologizam)«, francuzizam preko njem. *Juveler*; u srednjovjekovnom latinitetu *jocalis* > fr. *joyau*, *jocularius* su možda pučke etimologije arapske riječi.

Lit.: *ARj* 2, 18. 3, 531. 534. 535. 5, 413. *Elezović* 2, 463. *GM* 81. *Miklošič* 412. *Lokotsch* 694. *Mladenov* 126. *REW*⁸ 3945. 4588. *Ný l*, 192. *Pascu* 2, 137., br. 547. *Weigand-Hirt* 958.

džéga f (Srijem) = *džédža* (Vojvodina?) »nekakva ženska "kapas«.

Lit.: *ARj* 3, 531.

dže(h)enem m = *džénem* — *dženem*, gen. *-ema* (Kosmet) »1° sinonim: pakao (prema islamu), 2° bestragija, vir (Kosmet)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gehennem* < hebrejska složenica *gè ben Hinnom* »vrt sina Hinnomova«, naziv mjesta gdje su se prinobile žrtve Molohu, koje je ukinuo Jozias, nakon toga stovarište otpadaka kao toponim kod Jeruzalema) iz oblasti islama: bug. *džendém* u izričaju *idi v ~! kam džendém* (tur. dativ) »va-t'en au diable«, odatle *džendemos(v)am*, arb. *xheheném*. U bugarskom je značajna disimilacija *nd* < *nn* kao izgovor geminacije pod silu. Upor. *duine* (v.) i *džin*.

Lit.: *ARj* 3, 581. *GM* 80. *Elezović* 2, 465. *Lokotsch* 705. *Pascu* 2, 137., br. 536.

dželat, gen. *-āia* m (Vuk, 18. v.) = *džēlāt* (Kosmet) = *dželešin* (17. v.) »sinonim: krvnik (neologizam); ostali su sinonimi: *hahar* (v.), *boja* (v.), *manigodo* (v.), strani *izrazi*«. Odatle: pridjev na *-ov* *dželatov* (Vuk) = *čelešinov* (Divković). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğellad* »koji bičem šiba, vješa«) iz oblasti turskog pravosuđa: rum., bug. *dželatin*, arb. *xhelát*, cine. *gilát*, ngr. *τζελάτης*.

Lit.: *ARj* 3, 532. *Elezović* 2, 464. *Mladenov* 126. *GM* 80. *Pascu* 2, 137., br. 533.

dželep m = *dželēp* (Kosmet) »stado volova«. Odatle radna imenica na *-džija*: *dželebdžija* m = *dželepčija* (Vuk) »trgovac volova, palócija (v.)«. Odatle pridjev na *-in*: *džeUb-džijin* — *-pčijin*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğeleb* »conducteur de troupeaux de moutons«) iz oblasti trgovine: bug. *dželešin* »marchand de bétail«, cine. *gilep* »impôt sur le bétail«, *gilepci* »employé chargé avec la perception de l'impôt sur les moutons«.

Lit.: *ARj* 3, 532. *Skok*, *Slávia* 15, 345., br. 223. *Mladenov* 126. *Pascu* 2, 136., br. 531.

džem, potvrđeno samo u Reljkovićevo Satiru u izričaju: *jerbo se... kojigod plemić u džeme* (ak. pi.) *užmišq*. Danas nije nigdje potvrđen. U Reljkovićevo vrijeme govorio se taj turcizam (*čem* »društvo, množina«) u Slavoniji. Primjer kako iščezavaju turcizmi.

Lit.: ARj 3, 532.

džemadan m (Srbija) = *džemadan* pored *džemedan* (Kosmet) = *džamadan* (narodna pjesma) »prsluk koji se na prsima zatvara, izvezen bućmetom i srmom s metalnim dugmetima (preko njega dođe fermen, v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *gama* »Tuch, Kleid« i *-dan* »Behälter«) iz oblasti nošnje: arb. *xhamadan*, rum. *geaman-tan*, bug. *džamadán*, ngr., cine. *gumindane f* »gilet en echarpe boutoné par devant«. Upor. *menten* (v.).

Lit.: ARj 3, 529. 532. *Elezović 2*, 464. *GM 80. Pascu 2*, 137., br. 544.

džemat, gen. *-ata* m (Bosna) = *džemai* (Kosmet) »sinonimi: župa, (v.) parohija (v.)₃ općina (v.)«. Odatle prilog s tur. postpozicijom *-ile* »sa«: *džemaitile* (narodna pjesma) »sa društvom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğema'at* »skupština«) iz oblasti turske administracije: arb. *xhemát*.

Lit.: ARj 3, 532. *Elezović 2*, 464. *GM 80*.

dženábet m (Bosna, psovka, Srbija) = *dženabet* pored *-abet* (Kosmet), pridjev uz *čovjek*) »nečist čovjek, poganin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *cenabet* »1° homme impur, 2° pollutio involuntária«) iz oblasti psovki i čistoće: bug. *dženabetin* »impudique, méchant, maudit«, arb. *xhenabet* »leichtsiniger Mensch«, cine. *giana-bet*, odatle *gianabelliche f* »méchanceté«, ngr. *τζαναμπέτης* »méchant, malveillant, hargneux.

Lit.: ARj 3, 533. *Elezović 3*, 464. *GM 81. Mladenov 126. Pascu 2*, 136., br. 519. 530.

dženáza f (Mostar) »sprovod« = *dženáze* (Kosmet, objekt uz *odnese*) »(muslimanski) mrtvac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *genáse*) iz oblasti islama.

Lit.: *Elezović 2*, 464. Skok, *Slávia 15*, 345., br. 225.

džendživa f (Dubrovnik) »desni«. Neizmijenjeno tal. *gingiva* »isto« < kllat. *gingiva*. Oblik *žinžire f* pi. (Slovinci u Istri, Vodice, nepoznato kod istarskih starosjedilaca Hrvata Beznjaka, Pazin) »isto« poklapa se potpuno sa istrum. *žinžire*, *zinšure*, *zinzinna* < *gingina

(onomatopejskom reduplikacijom mjesto *gin-giva*); *r* stoji mjesto međuvokalskog *n* kao u *Romer* < *romanus* »Rumunj« kod istarskih Rumunja koji su ostatak velebitskih Vlaha i ostalih iz stare hrvatske države. Ta riječ potječe kod Slovinci iz govora Cica. Toliko je karakteristična da je postalo porodično ime (prezime): *Zenzerović* (Vodnjan, Bartulio). Ribarić donosi još *gingina* s očuvanim velarnim izgovorom *g* (kao u *galatina* itd.) kao čudnovat sporedni oblik za istrum. *ženžire*. Ne kaže na žalost gdje se upravo govori. To bi bio vrlo interesantan leksički ostatak dalmatoromanski. Potrebno je za nj još podrobnijih podataka.

Lit.: Budmani, *Rad 65*, 164. Ribarić, *SDZb 9*, 206. *Cadastré*, reg., s. v. Pušcariu, *Istrorom. 3*, 114. *REW** 3765. *DEI 4784*.

dženet m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: raj (kod muslimana)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğennet* »vrt, raj«) iz oblasti islama: arb. *xhenét*.

Lit.: ARj 3, 533. *GM 81*.

dženjak, gen. *dženjka* m (Vuk, narodna pjesma) = *džanak*, gen. *-nka* (objekt uz *započeti, učiniti, zaturiti s kime*) »sinonim: boj« (v.). Balkanski turcizam (*cenk*) iz oblasti vojništva: bug. *dženk*, cine. *gengä f* »combat,, bataille, guerre«.

Lit.: ARj 3, 529. 534. *Mladenov 126. Pascu 2*, 135., br. 494.

džep m, pl. *džepi* i *džepovi* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *žep* (zapadni krajevi, ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: čpag > špag (v.)«. Odatle deminutiv na *-če*, pl. *-čiči džepče* (Kosmet), radna imenica na *-ar žepar* m (Zagreb) »Taschendieb«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğaib* »Tasche, Beutel, Sack« > tur. *ceyb / ceb*) iz oblasti nošnje: bug. *džeb* pored *džob*, čine. *dzopè* (Weigand), pored *gepe ĩ*, arb. *xhep* pored *xhap -ba f = xhab* (Gege), ngr. *τζέπη*, madž. *zseb*. Upor. *džepašče* (v.).

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2*, 465. *Mladenov 126. GM 81. Pascu 2*, 135., br. 495. *Miklošič 409. SEW 242. Korsch, ASPH 9*, 499. *Hraste, JF 6*, 188.

džerä pored *džeraa* m (Kosmet) »kirurg, berberin ili hećim koji vida rane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (arb. *ğerrah*) iz oblasti medicine: bug. *džerah* = *džeraf*, arb. *xherrah*, cine. *girah*.

Lit.: *Elezović 2*, 465. *GM 81. Mladenov 126. Pascu 2*, 137., br. 537.

džeräma f (Srbija, narodna pripovijetka) = *džeräma* »1° pustinja, püstolina (Kosmet), 2° globa«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gerime* > tur. narodski *cereme*) iz oblasti turske administracije: bug. *džeremé*, cine. *girime ĩ* »amande«, odatle *girimiĳire* pored *girimitisire* »condamner à une amande« = ngr. *τζερεμε-τίζω*.

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2*, 465. *Pascu 2*, 137., br. 538.

džēs m (Dubrovnik, Rab) »sadra, gips (hrvatski gradovi)«. Od tal. *gesso* < lat. *gypsum* < gr. *γύψος*.

Lit.: Budmani, *Rad 65*, 164. Kušar, *Rad 118*, 19. *REW** 3936. *DEI 794*.

dževāp, gen. *-āpa* m (Vuk, narodna pjesma), objekt uz *dati, učiniti, a* uz dativ *kavzi* (pa je *teško dževap dati kavzi*, u pjesmi) »smiriti, prekinuti« = *dževap* (Kosmet, objekt uz *dat, davat*) »sinonim: odgovor«. Odatle deminutiv na *-iti*: impf, *dževapiiti, dževāpim* (Vuk) »sinonim: odgovarati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğeiaāb* > tur. *cevap*) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dževab* = *džuvab*, arb. *xhevāp*, cine. *giuvape*.

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2*, 463. *Mladenov 126. GM 81. Pascu 2*, 138., br. 549.

džezaj m (Bogišić) = *džezaj* m pored *džezaja f* (Kosmet) »sinonim: globa (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğeza* »plata (u dobrom i rdavom smislu)« > tur. *ceza* »globa«) iz oblasti suđenja: arb. *xhezä f* »Strafe«. Glede dodatka *-/, -ja* na turski samoglasni svršetak upor. *belaj* (v.) i *odaja* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2*, 463. *GM 81*.

džezva f (Bosna, Srbija) = *džezva*, gen. *-vè* (Kosmet) = *džezma* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »mali ibrik (v.) za kavu«. Odatle deminutiv: na *-ica džezvica f* i na *-ene džezvenče* (uz pridjev *micko*, v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğezve* »drveni ugalj« > tur. *cezve* »mali mjedeni sud s dugom drškom za kuhanje i serviranje kave«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *džezvé*, arb. *xhezvè — xhezé*, cine. *gezve f* »cafetière«. Dočetak *-a* < tur. *-e* kao u *kesa* (v.), tur. *-zv-* > *-zm-* kao u *trezven* pored *trizmen* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2*, 463. *Mladenov 126. GM 81. Pascu 2*, 135., br. 496.

džibra f (Vuk, Kosmet) »sinonim: komine (v.), drop > trop (v.), iscijeden kljuk iz kojega se dobila rakija« = *džibra* (Mostar) »vosak i med zajedno u satu«. Balkanski turcizam (tur. *cibre* »ausgespresste Weintraube, 2° Treber«) iz oblasti poljoprivrede (pečenja rakije): bug. *džibri* pl., ngr. to *τζίβροπον*.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2*, 465. Skok, *Slávia 15*, 345., br. 230. *Mladenov 126*.

džida f (Vuk) »koplje«. Odatle *džidovanje n* (pisano sa *č* mjesto *dž*, jedanput u 18. v.) »turnir (v.)«. Izvedenica od denominala na *-ati*: impf, *džidat se, -am* (objekt *lëbac*) prema pf. *džidnut se, -ëm*. Turcizam (*cida*) iz oblasti vojničkog oružja.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2*, 466.

džidža f (Vuk) = *džidža* (Kosmet) »1° dječje igračke koje zvuče, 2° sve što može poslužiti za igračke (Kosmet), 3° nakit igrački za djecu«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *cici* u dječjem jeziku »1° lijep, 2° šaren ukras koji može prevariti dijete, suprotno je *kaka*«) iz oblasti dječijeg govora: arb. *džidžè*. Ovamo zacijelo i *džidža f* (narodna pjesma) »tetka«. Od tur. *cici* »tetka« s tur. *-e* > *-a* kao u *kesa*. Osnovica je onomatopeja iz dječjeg govora u kojoj je reduplikacija glavno.

Lit.: ARj 3, 586. *Elezović 2*, 467. Skok, *Slávia 15*, 345., br. 231. *GM 79. Strekelj, ČZN 1909*, p. 87. i sl. Bruckner, *KZ 43*, 317.

džidžalo n »raboš za bilježenje mlijeka kad se sva seoska stoka pomiješa«. Govori se u Srbiji (Niš?). Nepoznati su akcenti i varijante. Izvjestan je samo sufix *-alo* za oruđe.

Lit.: ARj 3, 536.

džigara f (narodna pjesma) = *džiger* m (16. v., Dubrovnik, jedanput) = običnije sa sufixom *-ica džigarica f* (Lika, katolici, 18. v., pisano *č* mjesto *dž*) = *džigerica = džigerica* (Kosmet) = *džigirica* (18. v.) = *zigerica* (ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: jetra«. S pridjevima: *bëla džigerica* »pluća«, *crna džigerica* »jetra« (Vuk, Kosmet) prema tur. *ák dyer* i *kara dyer*. Odatle: radna imenica na *-jar džigeričar* (Vuk), »čovjek koji jede džigerice«, na *-ğja + -jak džigeričnjak = džigiričnjak* »biljka«, na *-an + -jača džigernjača* (Vuk) »1° biljka, 2° Leberwurst« = *džigernjača* (Kosmet) »čorba sa džigericama«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (peřz. ie. riječi *ğigar* > sjeverno-

-tur. *ager*, osmanlijski *dyer*) iz oblasti dijelova tijela (tip *taban*): bug. *džigér* i deminutivi na -*ee* i -*če*.

Lit.: ARj 3, 535-6. Mladenov 126. Elezovic 2, 465. Hraste, JF 6, 188. Lokotsch 719. ŠEIF 1, 242. Gaf 271-272. Wirth, ZSPH 16, 96.

-džija pored -*u/a*, balkanski sufiks turskog podrijetla (tur. -*ci*, -*ci*, -*a*, -*eu*, -*çu*). Služi kao i u turskom za tvorenje radnih imenica m. r. od imenica koje znače nešto čime se ljudi zanatski (obrtimice) bave. Kad dolazi na domaće ili odomaćene strane imenice onda znači bavljenje onim što te imenice znače i dobiva kadikad pejorativno značenje (tip *interesčija*). Suglasnik *dž* dolazi prema pravilu turskog jezika poslije zvučnih suglasnika ili samoglasa, *č* poslije bezvučnih. Kad po analogiji dođe -*džija* na naš bezvučnik, onda postaje zvučan (tip *tobodžija* od *top*). Raširio se ne samo kod nas, nego i u svim ostalim balkanskim jezicima (rum. -*giù*, -*du*, bug. -*džija*, -*čija*, arb. -*xht*, -*d*, cine. -*gi*, -*ci*, ngr. -*τχη*), i to preko esnafa koje su Turci donijeli na Balkan. Jedino kod nas i kod Bugara dobio je dočetak -*ja* da bi mogao ući u shemu naše deklinacije m. r. na -*a*. Taj dočetak došao je po analogiji naših imenica steslav. *snđii* > *su-dija* (v.), *tepčiji* (v.) > *tep(a)čija* i grčkih posudnica na -*η* i -*e* κεφαλή > *čefalija*, αυλή > *avlija*, κελί > *čelija*. Upor. istu pojavu kod tur. -*li* > *lija* (v.). Dolazi najprije u turskim nazivima zanata i u drugim turskim radnim imenicama: *aščija*, *čurčija*, *izmečija*, *sacčija*, *bojadžija*, *bostandžija*, *davudžija*, *du-handžija*, *kapidžija*, *kirajdžija*, *komitadžija* (pored *komita* < fr. *comite*), *kujundžija*, *jorgandžija*, *mejdandžija*, *pasvandžija*, *simidžija*, *tobdžija*, *tulumbadžija*, itd. Zatim u brojnim domaćim ili odomaćenim imenicama: *intereščija*, *poreščija*, *miraščija*, *bundžija*, *govòrdžija*, *hvaldžija*, *lovadžija*, *prkosdžija*, *račundžija*, *sapundžija*, *vašardžija* itd. Može doći, rijetko doduše, naknadno i na našu radnu imenicu na -*ar*: *vrataradžija*. Kad dolazi na glagolske osnove, postavlja se pitanje samoglasa pred -*džija*. Kod glagola na -*ati* je prirodno *a'*, *larmadžija* od *larmati*, *pljačkadžija* od *pljačkat*. Od *šaliti* se pravilno bi bilo *šalidžija*, ali je danas običnije prema pridjevu *šaljivdžija* (to je nastalo unakrštanjem prema *šaljivčina* (v.); -*idžija* se nalazi još u *pjanidžija*; analogijski se prenosi -*adžija* u *paradžija* »koji radi na par (v.)«; *provodadžija* od *provoditi*, *trošadžija* od *trošiti*. Od plurala na -*e*

nastade -*edžija* u *siledžija*, *četedžija* [< tur. *çeteci*], *čizmedžija* [< tur. *çizmeçi*], *kesedžija* (< tur. *kesecfi*) od *sila*, *četa*, *čizma* i *kesa*. Odatle nastadoše naša prezimena na -*ič*: *Curai* od *čurčija*, *Kujundžić*, *Balugadžić* od *balugadžija* »ribar«, *Sapundžić* od *sapundžija* itd. Femininum se pravi, rijetko, dodavanjem -*ka* na tur. -*ci mirazdžika* f (Kosmet) »djevojka koja donosi velik miraz«. Redovno je poimeničen pridjev na -*in* s pomoću sufiksa -*ica*: *kujundžijin* > *kujundžinica* sa stezanjem -*iji* > *i* itd. Tada znači »1° žena zanatlije, 2° mjesto gdje on izvršuje svoj zanat«. Na turski oblik može još doći sufiks za apstrakte -*luk* (v.): *kujundžiluk* m, itd., čime se označuje »bavljenje ili življenje od tog zanata«.

Lit.: Marett 259. 269. 271. 274. 279. Vandrák 1, 670. Deny §§ 542-44. 852.

džilit m (18. v., narodna pjesma) = *džilit* (Kosmet) = *džilet* (Bela) = *džildit* (jedanput, Dubrovnik 17. v.) = *džildet* (Bella) »koplje bez šiljka za igru seoske jahačke trke«. Odatle: denominal na -*ati* impf, *džilitati se*, -*ām* (Vuk) = *džilitat se* (Kosmet) »bacati se koplja; sinonim: mlatariti se (Kosmet)« prema pf. *džilitnuti se*, -*ēm* (Vuk) = *džilitnut se* (Kosmet), prilog na -*imickē* i -*icē džilitimickē* = *džiliticē* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ğirid* = *gilid*) iz oblasti igara (tip *alka*): bug. *džilit* i *džilitka* pored *džirit*, arb. *xhelit* »Pfeil« (Gege), cine. *gilit* »javelot, flèche, rayon du soleil, frisson«, odatle *cilistra*, (Dalamatra) »rayon du soleil« s nejasnim -*stra*, ngr. ντισριτι(ς); *Id* < *tl* u *džildet* nalici na *špioda* (v.) < tal. *spilla*.

Lit.: ARj 3, 536. Elezović 2, 467. GM 80. Mladenov 126. Pascu 137., br. 532.

džimrija m, f. (Vuk, 18. v.) = *džimrija* (Kosmet) = *džumrija* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »1° tvrdica, lakomac, 2° sitna lakomila«. Značenje 2° nastalo zbog krivog shvaćanja dočeka -*ija* koji je identificiran s gr. -*a* > -*ija*; *i* > *u* kao u *ponistra* (v.) < *fenestra* zbog susjedstva labijalnog suglasnika. Balkanski turcizam (tur. *cimri* »siromašan, škrt«) iz oblasti načina života: arb. *xhemër*.

Lit.: ARj 3, 537. 541. Elezovic 467.

džim m (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° duh, ni anđeo ni davao, češće za nego dobar, 2° div, 3° vrag«. Odatle pridjev na -*ov*, -*ovski*: *džinov*, *džinovski* »(posljednji danas u značenju) divovski«. Balkanski tur-

cizam arapskog podrijetla (ar. *ginn* > tur. *çin* »génie, esprit, démon«) iz oblasti islama: bug. *džin*, arb. *xhînt -di* »mauvais esprit, farfadet, lutin«, eine, *ginde* f »furie«. Glede *nn* > *nd* upór. *dženem*.

Lit.: ARj 3, 537. GM 81-82. Bulat, JF 5, 149. Korsch, ASPH 9, 499.

džingafa f (Vuk) »poledina od lisičje kože, čurčijski (krznarski) termin«. Od tur. složnice *cil-gafe*. Glede -*e* > -*a* upor. *kesa*.

Lit.: ARj 3, 537.

džingarija f »izvjesna boja u šamijama (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gengari*).

Lit.: ARj 3, 537.

džins m (Kosmet) »vrsta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gins* »vrsta, pasmina, rod«) iz oblasti trgovine: bug. *džins*.

Lit.: Elezovic 2, 467. Mladenov 126.

džogati, -*am* (Dubrovnik), impf, na -*va-džogávati*, *džogávām* (Dubrovnik) »1° priljubiti, pasovati, 2° kad se što komu dobro steče«. Od mlet. *zogar*, tose, *giocare* < lat. *jocare*. Upor. u Režiji *zujàt* < furl. *zujà* istog latinskog podrijetla. Slov. *žogati* impf. »Ball spielen, kuglati se« sa čitavom leksikologijskom porodicom *žoga* f (Kranjska) »weicher Spielball«, *Sogar* m = *žogavec* itd. < mlet. *žogo*. Upor. arb. *xhak*. Ovamo ide francuzizam hrv.-kajk. *kaukljer* m koji je došao preko njem. *Gaukler* < stfr. *jogier*, moderno fr. *jongleur* < lat. *joculāris* > tal. *giocolare*.

Lit.: ARj 4, 902. Pletersnik 2, 971. Zore, Tuđ. 25. ДЯИТ⁷4587. 4538. DEI 1811. 1820. GM 398.

džoka f (zapadna Bosna, Bihać, Banja Luka, Srbija). [Od tur. *tuka*, *čuha* < perz. *čūhā* »čoha«. Iz tal. deminutiva vlat. -*itta* > -*eta*: *jaketa* f (Malinska, Rab, Božava), odatle na -*one* > -*un jaketūn*, gen. -*una* (Tivat, Potomje) »kaput od odijela« = *džaketa* f (Dubrovnik), *džaketūn* (Breno) »župica« < tal. *giacchetta* (16. v.), iz španj. *jaco* »cotta di maglia«, njem. *Jacke*, preko fr. *žaket*, internacionalni arabizam (ar. *šakk*). Upor. arb. *jake*, *jakne*.

Lit.: ARj 3, 538. Skok, ZRPh 38, 546. DEI 1801. GM 82. 160. Škaljić* 243.

džolāp f (Vuk) »(pejorativno) noga«.

Lit.: ARj 3, 539.

džora f (Vuk) »mršava svinja (psovka)«. Odatle pridjev na -*ost*: *džorast* (Vuk) »mršav«. Od tur. *cevre* »mršav«; *o* < tur. *ev* nerazumljivo.

Lit.: ARj 3, 539.

džüdže, gen. -*eta* n »kepec, patuljak, pigmej«. Odatle s hipokorističkim akcentom *dudo* m »malo živinče«. Balkanski turcizam (*čüce*, *coce* »osoba kratkog rasta«) iz oblasti naziva tijela (vanjšina): rum. *giugea* m, bug. *džudže*, arb. *xhuç*, -*xhi*, ngr. τζουττζέç.

Lit.: Elezovic 2, 468. GM 82. Tiktin 685. Mladenov 126. Skok, Slavia 15, 343., br. 208.

džugan m (Bosnanska Krajina) »sinonim: kolac, motka«. Od tur. *çuham*.

Lit.: ARj 3, 540.

džukela f (Vuk, Srbija) »pogrđna riječ za psa i čovjeka«. Od cig. *džukel* »pas«, srodno sa *lakal*. Ostali oblici odatle: *džukelija*, *džukac*.

Lit.: ARj 3, 540. Uhlik, GIZM 9, ist.-etn., 1954, 15.

džulus, gen. -*usa* m (Vuk), »po Vukovu tumačenju »lisičija koža, čarape i nešto novaca, što su Turci (do 1804) od svake crkve uzimali«. To će po svojoj prilici biti porez koji su uzimali na dan stupanja na prijesto (*džulusi hümayun*). Prema tom značenju je i značenje pf. denominala *odžulúsiti*, *odžulúsım* »oglobiti«; *džulus* (Kosmet) »nemir, potres«. Slično značenje je i u arb. *xhyllys* — *xhellys* »impeto, foga, furia«. To značenje tumači G. Meyer unakrštanjem s tur. *acele* »précipitation, empressement«, dok ispravnije Elezovic time što je svaka promjena na turskom prijestolju (u prva 2—3 vijeka) bila praćena nemirima. U rum. *giuluş* (odatle *giulusnamea*) je isto značenje koje i u arapskom izvoru *gulus* »stupanje sultana na prijesto«.

Lit.: ARj 3, 540. 8, 787.

džuma f = *džumah*, gen. -*aha* m (crnogorska narodna pjesma) »petak u muslimana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gium'a* > tur. *ciim'a*) : bug. *džumà(ja)*, također toponim, arb. (Makedonija) *xhumó*.

Lit.: ARj 3, 540. Mladenov 127.

džumaz-el-ahir (15. v., pisano ž za *dž*) »mjesec kao nebesko tijelo, luna«. Od arapskog *ğemād el aher* »drugi mjesec« > tur. *cumazi-yül-ahir*.

Lit.: ARj 3, 540.

džumbus m (Bosna i Hercegovina) = *džimbīš* (Kosmet) = *dzombos* (Risan, Vuk) »veselje, smijeh, šala u društvu«. Odatle: radna imenica na *-lija džumbušlija* m = *džimbīšlija* (Kosmet), posljednje i indeklinabilni pridjev uz *čovjek* »šaljivdžija, šaljivčina«, denominai na *-iti džimbīšū, -išim* (Kosmet) »veseliti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. apstraktum *yūnbiš* »kretanje« od *gān* »Richtung, Seite« > tur. *cūmbūš*) iz oblasti društvenog života: rum. *giumbuș*, bug. *džumbus* i *džumbušlija*, cine. *giumbușe* f »festin, bombance«, ngr. τσιμπούσ/τσουμπ-. Značajka je bosanskog turcizma -s mjesto -š.

Lit.: ARJ 3, 539. Elezović 2, 467. Mladenov 127. Lokotsch 752. Pascu 2, 137., br. 541.

džumert, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »izdašan, široke ruke, kavalir (protivno *tamačar*, v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka *gīvan merd* »otvorene ruke«) iz oblasti moralnih svojstava: bug.

džumert m, arb. *xhymért* = *çumért*, cine. *giumentī*, odatle *giumentliche* f »générosité«, ngr. τζουμέρηγ.-

Lit.: Elezović 2, 468. GM 82. Pascu 2, 137., br. 542.

džumle, prilog (Srbija) = *damile* (Bosna) »svi zajedno, skupa«. Balkanski turcizam (*cūmle*) iz oblasti priloga: bŭg. *d&umle*.

Lit.: ARJ 3, 541. Skok, Slávia 344., br. 214. Mladenov 127.

džuzdan m (Vuk) »sinonim: novčarka, kesica za novac«. Odatle složenica *srma-džuzdan* m »kesica od srebra«, za *srma* v. s. v. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *guz* »Teil, Band, Kapitel, Heft« i *-dān*, sufiks sličan po značenju našem *-ište* /v./ > tur. *cūzdan* »portefeuille«) iz oblasti odijevanja: rum. *ghiozdan* = *ghizdan*, bug. *džuzdan*.

Lit.: ARJ 3, 541. Mladenov 127. Lokotsch 758.

đa-đa, prilog (Vuk, Kosmet) »sad-sad« (npr. *da tamo da amo*), također nerastavljeno *doda* (Vuk, 17. v.) i *dodaš* (dodatak -i prema *dvaš*, v.) »parfois«, *dākod* (Banja Luka, unakrštanje sa *dekad* »gdjekad«). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *g'ah-g'ah* pored *g'eh* u poeziji »de temps en temps, parfois, tantôt-tantôt«) iz oblasti priloških poštapalica. U narodnoj pjesmi u istoj upotrebi *dol-dol* »sad-sad« s dodatkom / < K prema *kadli tadli* i nejasnim *d* > o.

Lit.: ARJ 2, 954. 3, 9. Elezović 165. Deny § 974.

dam m (Vuk) »kao debela daska odozgo preko dna u velikoj kaci, da se ne bi dno prelomilo«. Od madž. *gyám* »potpora«.

Lit.: ARJ 2 958.

-d(e), pojačano sa *-že* > *-r* (v.), deiktička (enklitika) čestica koja *izražava* identičnost: *tokodé* pored *također* od *tako*, *sved* = *svěj* (čakavski, Ivanisevic) = *sveda* = *svēder* od *sve*, *onakode* (1420, Mon. šerb. 302), *tolikoje* (čakavski 1545, Mon. croat. 243), *onime-dere putem* (Ranjina 155b). Stoslav. *-ždere* u rum. *asijdere* = stoslav. *sikoždere*, od lat. *hac* i *sic* > rum. *ași* »tako«. Ista osnova u *da* »tako«, u prijedlogu *do* (v.) i dočetu *-da*, *-de* u *kuda*, *kude*, *tuda*, *tude*, *tudijer*, *nikada* (v.), *sada* (v.), *jeda(K)*. Nalazi se od baltičkih jezika u stprus. *āk*. sing. *-din* / *-dien* »njega«, u awesti ak. sing. n. *dim* »njega, nju«. Od ie. abl. *dio -*d*, ie. : rA-deiksa od demonstrativne osnove **de-*, **de-*, **do-*, **do-*, U slov. *tulikaj* = hrv.-kajk. *tulikajše*, hrv.-kajk. *tokaj* {ŽK} »također« može biti i deiksa » (v.).

Lit.: Miklošič 46. SEW 1, 258. Vaillant, RES 27, 28. 8^10. WP 1, 769—771.

đeberdžik, gen. *-ērdžika* m (subjekt u izreci: *došao mu ~*) (Kosmet) »pejorativno: čas smrti«, deminutiv na *-džik* od glagola *gebertmek*, od kojega je bug. *geberdis(v)am* = *geberjas(v)am*.

Lit.: Elezović 2, 509. Mladenov 98.

Đ

đebra f (Vuk) »termin iz konjske opreme: kesica od kostrijeti za čišćenje konja«. Od tur. *gebre*.

Lit.: ARJ 3, 2.

dečma f (Srbija) »na čibuku srebrom okovano parče«. Od tur. *geçme*; *geçme* je skraćeni infinitiv *geçmek*. U pret. na *-mü* nalazi se u *dečmiš ola* (Kosmet) »turska čestitka nekome ko se pridigne od bolesti, bijede, nesreće; turski upravo: neka bi prošlo«; *ola* je optativ od *olmak*: bug. *gečindis(v)am* od *geçmek*. Glede *-di* upór. *deldi* (v.) Turski umetak *-in*.

Lit.: ARJ 3, 3. Elezović 2, 509. Mladenov 99.

dedželbk m (Kosmet) = bug. *gedželak* »spavača haljina, noćnica«. Balkanski turcizam iz oblasti nošnje, izvedenica na *-luk* od *gece* »noć«.

Lit.: Elezović 2, 509. Mladenov 98.

đederen, kajkavski pridjev na *-bn* (Belostenec) = *dMeran* (ŽK) »sinonim: svjež, frižak, brz, batriv, lagan«. Budmani upoređuje, madž. *gyöngé* »mlad«, što ne objašnjava ni reduplikaciju ni značenje. Upor. *ćecuran*.

Lit.: ARJ 3, 3.

deisija f (Vuk, narodna pjesma) »bogato odijelo« = *dizija* pored *dizija* (Kosmet) »vrst svilene šarene tkanine koja se izrađuje u Maloj Aziji i Siriji«. Od tur. *geysi* »odijelo, rublje«.

Lit.: ARJ 3, 3. Elezović 1, 166.

del zeman dīt zeman (Kosmet), prilog »kad-tad, vremenom«. Od tur. imperativa *gel* »dodi«, *git* »otidi« od *gelmek* i *gitmek* i *zēman* m (v.) »vrijeme«. Imperativ *del* i u bosanskoj narodnoj pjesmi pored optativa *gela* »hodi, dodi«, *kōladele* = *kolader*, *ihitjaru* od tur. *kolaj gele* = *iškoladele* pored *-lā-* »uzvik

(Vučitrn) kao pozdrav pri radnji: 1° srećna radnja (upor. *ŽK Bog daj sreću*), 2° *ej vala*, s vokativom *majstore*«. Od tur. *iş kolay gele* »posao lak ti bio«. Tur. *gelmek* »doći« također u aoristu: *akşam deldi dragoj pod pendžere* »veče je došla« (Vuk, narodna pjesma). Također u tur. futuru: *deledek ti svaku večer* (Vuk, narodna pjesma) »doći će«. Tur. aorist veže se s našim prošlim part, *prišao* preokrenutim prema imperativnim složenicama: *prišideldija* m »došljak«. Ovamo bosanske formule za pozdrav i odzdrav pri susretu: (*h*)oždeldum i safadeldum, o kojima potanje v. pod *hošaf*. Ovamo još narodni izričaj iz Grblja za vabljenje pčela kad se roje: *delorina*, *majkol Sjedi mati medena* < tur. imperativ *gel orany* »dodi otale«. I u drugim balkanskim jezicima nalazi se turski gramatički oblici gotovo neizmijenjeni, tako 3. l. prezenta *gelir* u rum. *ghelir* »dobitak«, arb. *geler* »idem«. Takav se semantički razvitak objašnjava prirodnom oblika *gelir*. To je u stvari particip »dolazeći«. U bug. imenica *gelina* f »snaha, nevjesta« od tur. *gelin*.

Lit.: ARj 3. 3. 127. S, 150. 318. 534. 12, 176. Elezović 2, 509. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. Lokotsch 708. Mladenov 98. GM 93. 122. Korsch, *ASPh* 9, 518.

dëloz (Perast) = *džilōz* (17. v., Dubrovnik), komparativ *džilōziji*, pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osus*, od tal. *geloso* »ljubomorani«, srlat. *zeļošus* od gr. ζήλος. Apstraktom ná -ij a < gr.-lat. -ía *dzelōzija* i (17. v., Dubrovnik) »1° ljubomornost, 2° (metafora) prozor sa drvenom rešetkom kroz koju čeljade spolja ne može vidjeti ko je na prozoru« = *džilōzija* (16. v., Ranjina) = *dilōzija* f (Dubrovnik, Cavtat) = *delōzija* (Perast), kod Marulića *žulizija* i *žalūzija* (danas u Splitu *grilje*) < tal. *gelosia*, *zelosia*. Upor. francuzizam preko njem. *šalapörkef* pl. (ŽK) »drveni vanjski kapci na prozoru sa daščicama koje se mogu dizati i spuštati« = *šalukatre* f pl. (Vuk) < austr.-njem. *Schalugatter* »Jalousien«.

Lit.: ARj 3, 532. Budmani, *Rad* 65, 166. REW² 9613. DEI 1779.

dem m (narodna pjesma) = *gem* (Kavanjin) »žvale«. Balkanski turcizam (*gern*) iz oblasti konjske opreme: bug. *gem*.

Lit.: ARj 3, 3. 127. Mladenov 78.

đemija f (18. v., narodna pjesma) = *demija* pored *đimija* (Kosmet) = *gemila* (1558, 17. v. i 18. v.) = *jemija* (čakavizirano, Kavanjin) »sinonim: lađa (v.), brod (v.)«. Odatle

radna imenica na *-džija demidžija* »ladar« (narodna pjesma), pridjev na *-ski gëmjiski*. Možda je izopačeno *bila rumija* (Hrv. nar. pjesma 1,24) »u kojoj se hoće voziti diva Marija«. Balkanski turcizam (*gemi*) iz oblasti saobraćaja: bug. *gemija*, arb. *gjem*.

Lit.: ARj 3, 3. 127. 4" 587. Elezović 1, 165. Mladenov 98. GM 138. Mazuranić 315.

dene dene, prilog (Vuk, Srbija) »kako tako (suprotno: *zlo i naopako*)« = *dene dene* »i kojekako«. Balkanski turcizam (*gene* = *yine* »tout de même, pourtant, mais, malgré cela«) iz oblasti priloga: arb. *gjene*.

Lit.: ARj 3, 4. Elezović 2, 509. GM 13S. Korsch, *ASPh* 9, 581.

đerakar m (stsrp. *gerakan*, 14. v.) »1° (dvorska čast) sokolar (u starohrvatskoj državi), falconarius, 2° toponimi *Đerekare* (srez Gilane, općina Bostan, Suvodol u srežu Štavica, općina Raški, okrug Topolica), *Đerekarce* pl. (opć. Trgovište, srez Kriva Palanka), *Đerekaruša* (potok, Topolice), *nad Đerakaru* (stara srpska država, meda selu Vilskoj)«. Od srednjogrčke izvedenice na lat. *-orius* > *-ari(ο)ς* > *-ar* γερραρι(ο)ς od *ιερραξ* > bug. *gerák*, *gerekinja* »Sperber« > arb. *geraqinē* »Habicht«, balkanska riječ grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. Hirtz, *Aves* 101. Vasmer, *GL* 55. GM 139. Mladenov 98. Rohlf 809.

đeram, gen. *-rma* m. (Vuk) »1° greda za crpljenje vode iz bunara, 2° toponim« = *derma* f (Vuk, Srijem, bug.) »1° isto, 2° toponim«, pridjev *dermin*. Augmentativ *Đermina* (toponim). Od gr. γερανός, ngr. γεράνι »ždral«, preko tur. (< perz.) *Kiran* »Rand, Schranke«. Bałkański turcizam grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. Mladenov 99. Korsch, *ASPh* 9, 516. 519.

đerček, prilog (Vuk) »zbilja, a propos«. Balkanski turcizam (*gerçek* »doista«) iz oblasti poštopalica: bug. *gerček*.

Lit.: ARj 3, 5. Mladenov 99.

đerdan, gen. *-ana* m (Vuk, narodna pjesma) = *đerdan*, gen. *-āna* (Kosmet) = *gendar* (Dobroselo, Lika, Velebit; metateza *r-n* > *n-r* prema) = *gerdan* = *čer dan*, gen. *-dna* (jedanput u Bogišićevoj bugarštici) »sinonim: ogrlica (v.)«. Odatle na *-uša gendaruša* f (Dobroselo), deminutiv na *-ič derdanić*. Balkanski

turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gardan* »vrat, šija« u rodstvu sa *grlo*, v.) iz oblasti nošnje: rum. *gherdan* = *ghirdan*, bug. *gerdan*, arb. *gjerdan* = *gherdhān* »Halskette, Brustriemen der Pferde«. U svim je balkanskim jezicima ispušten sufiks *-luk'*, *gerdanlık*. Tako bi se očekivalo prema tur. *tepelik* > *tepeluk* (v.) kod riječi takva značenja.

Lit.: ARj 3, 5. 127. 129. Mladenov 99. GM 139. Lokotsch 675.

đerdap, gen. *-apa* m (Vuk) »mjesto gdje je dno rijeke jako strmo i jaka struja«. Toponim na Dunavu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od pridjeva *gird* »okrugao« i *ab* »voda« > tur. *gerdap* »mjesto gdje se vrti voda«): rum. *gherdap*, búg. *gerdáp*.

Lit.: ARj 3, 5. Mladenov 99. Lokotsch 724.

đerdek m »sinonim: ložnica, soba za prvu bračnu noć«. Balkanski turcizam (*girdék*): bug. *gerdek*, arb. *gjerdhék* »Brautbett«.

Lit.: 3, 5. Mladenov 99. GM 139.

đerdef m (Vuk, narodna pjesma) = *derdev* = *đerdef*, gen. *-efa* (Kosmet) »okvir za rastezanje tkanja za vezenje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kar* »raditi« (upor. *car*)« i *gah* /upor. *težgal* > tur. *gergef*) iz oblasti alata: rum. *gherghef*, bug. *gergef*.

Lit.: ARj 3, 5. Elezović 1, 165. Mladenov 98. Lokotsch 1091.

deriz, gen. *-iza* m (Kosmet) »kanal kojim otječe prljava voda« = *deriz* (Banja Luka) »nečist iz čenife (v.)«. Opći balkanski turcizam perzijskog, podrijetla (perz. imperativna složenica od imenice *gah* »trnje, slamka« i imperativ *riz* od *rihten* »koji prosipa, čini, otječe« > tur. *geriz* »égout, cloaque«) iz oblasti civilizacije: bug. *geriz* = *giriz*, arb. *gjeris* -zi »Kanal einer Wasserleitung«, cine. *ghiriz*, ngr. γερριζι = γερριζι.

Lit.: Elezović 1, 165. 474. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 193. Mladenov 99. GM 139. Pascu 2, 135., br. 507.

đei-landa f (Perast) = *derlānda* (Lepe-tane) »vijenac, šertum«. Od tal. *ghirlanda* < prov. *guirlanda*, fr. *guirlande*, prema De Feliceu od složenice *virioranda < *viria* > tal. *ghiera*, *vera* (v.) i *randa*; *l* < *r* je nastalo po zakonu disimilacije. Prema Meyer-Lübku je

od franačkog *werōn* »einfassen«. Značajna je promjena *d* < *g*, koja se objašnjava obratnim hiperkorektnim govorom.

Lit.: REW² 9524. DEI 1800.

ders m = *derz* (Vuk, narodna pjesma) = *džerz* (Dalmacija) = *gerz* (18. v., narodna pjesma) »sinonimi: gizdelin (v.), kicoš (v.)«. Od tur. *gōrz* »golobrado momče«.

Lit.: ARj 3, 6. 129. Matzenauer, *LF* 7, 171.

devdir, gen. *-ira* m (Vuk) = *devdir* (Kosmet) »sinonimi: šupljaka (v.), procjeduša (v., kašika s rupicama za skidanje pjene)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gjeŋgir* > tur. *gevgir*) iz oblasti suda: bug. *gevgir* »voüte, édifice en pierre« i cine. *ghevgire* f »idem« (pokazuju drugu semantičku varijantu).

Lit.: ARj 3, 6. Elezović 1, 509. Mladenov 98. Pascu 2, 135., br. 498.

devdelija f (1348) »Ackerland« = toponim u NR Makedoniji na grčkoj granici. Prema Daničiću isto što *zevgelatija* (1349) »Ackerland«, srg. ζευγλατεϊον »isto« od ζευγελάτης »laboureur« (od stgr. ζεύγος, zamjenom sufiksa *-alio* > *-ija*). Promjena *ξ* > *d* nastala asimilacijom *z-d* > *d-d*.

Lit.: ARj 3, 6. Vasmer, *GL* 149.

đevrek m = *dëvrek*, gen. *đevreka* (Kosmet) »slatki kolač, simit, dvopek«. Balkanski turcizam (*gevrek*) iz oblasti hrane: bug. *gevrek*.

Lit.: ARj 3, 6. Elezović 2, 509. Mladenov 98.

đezentija f (Kosmet) »hodnik, trijem«. Od tur. *gezendi* »1° mjesto za šetnju, 2° predsoblje«, od *gezmek*, od kojega ar. *gjezdís* »idem na šetnju«.

Lit.: Elezović 1, 165. GM 139.

đidi, uzvik čuđenja, zajedno s *aj* (v.) ~ »izvršno«, uz imenicu u nom. ili gen. sing., koja izražava uzrok divljenja: *konj*, *kupus*, *meso*, *kaurina*. U Kosmetu je *đidi* ne samo uzvik uz *avaj*, *haj* za tugu, uzbuđenje, čuđenje, nego i indeklinabilni pridjev koji sadrži lak ukor. Balkanski turcizam kojega se značenje dovodi u vezu s *gimek* »iči« (G. Meyer): rum. *ghidi* uz imenice *ştrenegar*, *potlogar*, *neruşinat*, upor. *ghidi ghidi ghiduş ce eşti* (Creangă), od *ghiduş* pridjev *ghiduşesc* i imenica *ghiduşie* »šala«, bug. *gidi* i odatle imenice

gidik i pridjev *gidiški*, arb. *gidi* »fort«. Odatle je zacijelo *didija* m »Spitzbube« s izvedenicama pridjev na *-ski didijinski = didinski*, hiporistik *aida / dido* m (narodna pjesma) i složenica *didibasa* m, f »najgori didija«. V. *baša*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *gidi* »cocu«, prema Elezoviću *gidu* »koji podvodi, nevaljao«): bûg. *gidfja*. Od *gitmek* »iči« je reduplicirani gerundiv na *-(y)e* tur. *gide gide* ili *git git* »progressivement, peu à peu« > *aide dide* (Kosmet) i imenica na *-iš* (upór. *ališ-veriš*): *didis* m »tok, nacine, od tur. *gidiş* i tur. gerundiv vremena obrazovan s pomoću imeničkog sufiksa *-dik* koji izražava učestalost *ditkče = ditbkčez*, prilog (Kosmet, z nejasno) »sve jednako, sve to više« < tur. *giddikče*.

Lit.: ARJ 3, 6-7. Elezović 1, 166. 509. 510. Mladenov 99. GM 140. Tiktin 673. Denny § 1334. 1379.

diga f (Račišće) »lukobran, porporela«. Od tal. *diga* f (17. v.) [upravo < mlet. *giga*, Rosamani] = *dicco* (14. v.) = *diche* od nizozemskog *dijk*.

Lit.: REW³ 2642. DEI 1288. 1298.

dijotaljka f (Vuk, Bačka) = *đuvhaljka* (Vuk) = *đijotka* »bič za tjeranje 4 konja«. Po svojoj prilici izvedenica od uzvika za tjeranje konja bičem *đijo = gijo* (ŽK).

Lit.: ARJ 3, 7. 18. GM 140.

đikati, *đikām* impf. (Vuk) »rasti u visinu«, *iđdikati*, *iđdikam* pf. (Piva-Drobnjak), *nadi-kati*, *nādikām* (Vuk, Bačka). Od iste je osnove na *-an*: *đikan* m (Vuk); u antroponimiji *Dikan serdar*, *Diko*, hipokoristik, *Đikandić* (glede *-and* upor. *Srbenda* »velik Srbin«), *Điknić*, zacijelo sve nazivi za ljude visokog rasta, kao i *dikela* m pored *đžikēla* (Mušicki, valjda Vojvodina ili Srbija; glede sufiksa *-ela* upor. *đžukela*) »veoma velik čovjek, momak«. Ista osnova ima i druga značenja koja su gotovo nespojiva s pojmom goleme veličine: pf. *diknuti*, *điknēm* (Vuk, Srijem) »krasu (zacijelo ekspresivni argot)«, *dikān* m (Banija) »rakija od špirta, špiritanka (ŽK, bit će metafora u govoru pijanaca; ta se metafora bolje razumije ako se veže uz), pf. *diknuti*, *-ēm* = *dmuti* (Vuk, Srijem) »1° pasti, 2° skočiti«. Za značenje »skakati« postoje još varijante sa *p*: impf, *dipati*, *dipam* (Vuk) = *dlpati* (ŽK) = *džlpāt*, *džīpljem* (Kosmet) (*na-*) prema pf. *dlpiti*, *dipim* te *džipiti*, *-im* (Kosmet) i *dlpnuti*,

-ēm = *dzipnut*, *-em* (Kosmet) »1° skočiti, 2° zgrabiti«. To su izvedenice od onomatopeje *dip* = *džip* (Ljubiša) kojom se oponaša zvuk proizveden kod skakanja i padanja. Prilog je *dlpimice*. Mjesto *đ* stoji *ć* u *upiti se* (konju na *ramena*) (Crna Gora). U hrv.-kajk. govoru u Bednji stoji *d* mjesto *đ*: *dykni vyedu* (haplologija) ili *vy vyedu* »koči u vodu«. Marulić (*Judita* 5, 132) ima isto *d*: *i on pian udipa u Karonovu plav*. Sve su te varijante razumljive u onomatepejskim kreacijama. Istaknuti naročito treba da onomatopeje sa *k* i *p* mogu značiti isto: *nadi-kati se* (Lika) »naskakati se«, isto što i *dipati*. Pored *k* *l* *p* u tom značenju postoji i varijanta sa *s*: impf. *disati*, *-ām* pored pf. *disiti* »skočiti«, *nadisati se* »naskakati se«. Još postoji -u Lici / mjesto *k* *l* *s* u glagolskoj izvedenici na *-osati* (upor. *šepasati* = *šepesati*, ŽK): *nadilāsati se*, *-am* je isto što *nadipati se* »narasti«. Kod Vuka impf, *allūsati*, *-ām* prema pf. *dilasnuti*, *dilāsēm* znači »trčati, skakati (subjekt: *divlja zvijer*)«. Odatle crnogorsko prezime *Đilas* koje može značiti »1° čovjek visokoga (dinarskog) rasta, 2° koji skače«. Sudeći prema tim brojnim varijantama, ovamo može da ide i *išdeigljati*, *iždžigljām* »izrasti« (bez prefiksa nije potvrđen *džigljati*). Ne zna se na žalost gdje se govori; *dž* mjesto *d* je razumljivo u narječjima gdje ne poznaju *đ*. Grupa *glj* mjesto *k* je razumljiva u onomatopeji.

Lit.: ARJ 3, 7. 8. 536. 537. 4, 371. 7, 319. Vuković, SDZb 10, 387. Skok, Slávia 341., br. 166. i 199.

dimidir (Vuk) »u igri prstena«. Vuk nije odredio značenje. Budmani pomišlja na izvor iz turskoga.

Lit.: ARJ 3, 7.

đjnder m (Vuk, narodna pjesma) »značenje nepoznato«. Odatle: pridjev na *-ov* *dmđerov* (*pendžer*), denominai na *-iti* *aīnderiti*, pridjev *dīnderajli* (u pripjevu narodne pjesme).

Lit.: ARJ 3, 7.

đindiber m = *zinziber* (Sabljar) »mirodija, kao papar«. Od ar. > tur. *zenğebil*, gr. ζινγιβερ-ις < pali *singivera*, sanskr. *sringavēra* »rogat«. Istog je značenja *dumber* " (Belostenec) = *dūmbīr*, odatle na *-ovac* *dumbirovac* »lijek u kojem ima dumbira«. Taj je oblik iz madž. *gyömbér*. S prvim se slaže *dundiber*, ali znači »ribizi, ribes rubnim«. U Jukićevoj narodnoj pjesmi *dīndēfil* je nekakva trava = *dzendzēfil* (Srbija). Kako značenje biljke nije tačno

utvrđeno, ne može se znati ide li ovamo; *dimberika* f »biljka lepidium« sadrži naš sufiks za biljke *-ika*.

Lit.: ARJ 3, 7. 12. Miklošič 420. SEW 1, 259. Lokotsch 1930.

đinduha f = *dinduva* (Vuk) = *dīndūa* pored *dmduk*, gen. *dīnduka* m, pi. *dīndūsi* m (Kosmet) = *đunduva* (Ljubiša) »staklena zrnca kao nakit; sinonimi: *mrdela* (v.), *grmjelica*»; *dindur* m je »sinonim: *derdan* (v.)«. Odatle deminutiv na *-ica* *đinduvisa* = *dinamica* i denominai na *-iti* *nādīnderiti* pf. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »nakititi«. Nije jasna veza sa *dund* m (Belostenec) »sinonim: *biser*«, koje je od madž. *gyöngy* »biserovo zrno«. Odatle pridjev na *-en* *dūnden* i na *-evica* *dundevica* f (Ljubiša).

Lit.: ARJ 3, 3. 7. 13. 7, 319. Elezović 1, 166. Korsch, ASPH 9, 504.

dip m »biljka pollinia gryllus Spr.«. Odatle *dipovina* i *dīpan* m (Vuk) »biljka amaranthus blitum«.

Lit.: ARJ 3, 8.

đogat m (Vuk, narodna pjesma) = *đogat* (Kosmet) »sinonim: *bijelac* (konj)«. Odatle: pridjevi na *-ov* i *-ast* *dōgatov* = *đogatov* (Kosmet), *dogatasi* = *dogātas*, *-sta* (Kosmet) (za konja ili hata), hipokoristici *dogo* m (Vuk) = *dōga* f (narodna pjesma), odatle pridjev na *-in* *dogin*, koji se akcentom i duljinom razlikuje od hipokorističke izvedenice *dogin*, gen. *-ina*: na *-uša* *doguša* f (Vuk), odatle pridjev *dōgmin*. Od turske složenice od pridjeva *gök* »modar« i *at* »konj kao dorat (v.)«. Sam pridjev *dōg* govori se za konje u Kosmetu. Deminutiv od njega *đokče*, gen. *-eta* (Peć).

Lit.: ARJ 3, 9. Elezović 1, 166.

cioja, prilog (Srbija, Bosna), upotrebljava se sam i u vezi sa *ko* < *kao*, »sinonim: *tobože*« = *dōja* (Kosmet) »sinonim: *sančim* (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *guyiya* > tur. *guja*) iz oblasti priloga: bug. *gūe(m)* = *gjeue-mi-ti*, arb. *goja* = *gįjja* »als ob, etwa«.

Lit.: ARJ 3, 9. Elezović 1, 166. GM 141. Skok, Slávia 15, 359., br. 423.

đBl m, pl. *dolovi* (Bosanska Posavina, Mostar) »1° glib od blata na putu, blato u jarugama, 2° bara, 3° jezero«. Balkanski turcizam (go/ »jezero«) iz oblasti geografije: bug. *gjol*.

Lit.: Elezović 2, 510. Skok, Slávia 15, 343., br. 200.

đold m (Belostenec, hrv.-kajk.) »tanko platno«. Od madž. *gyolcs*.

Lit.: ARJ 3, 9.

đomba f (Banja Luka, u izričaju *jesti ko* ~ »ne znati mjere u jelu«) = *džumba* (narodna pripovijetka, Vrčević) »kesa, tobolac«. Ovamo možda *diómba* f (Vuk) »džbun site ili šaša u bari ili ritu«. Odatle je pridjev na *-ovit*: *džombovit* (Vuk, za put) »sinonim: *čačkovit* (v.)« = *džamburovit* (Srbija, Novaković) »put neravan na kojem je ostalo busenje od blata«. U Risnu *džombos*.

Lit.: ARJ 3, 529. 539 540. Skok, Slávia 15, 359., br. 418.

đon, gen. *đona* m (Vuk, danas općenito i na zapadu) »sinonim: *potplat* (v.)«. Odatle na *-ka*: *danka* f (Kosmet) »sinonim: *kolombotrnica* (v.); hljeb od projina brašna»; denominai na *-iti* *podoniti* (< *po* + *doniti*). Od tur. *gon*. Upotrebljava se i kao indeklinabilni pridjev u metaforickom značenju: *đon obraz* »debelokožac«.

Lit.: ARJ 3, 9. Skok, Slávia 15, 343., br. 203. Elezović 1, 167.

donati se, *đonom* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: *plovati se* (v.); igrati se na ploke (v.) kad se metnu jaspere za cilj«. Ide zacijelo zajedno s Vukovim impf. *džonati*, *džonām* »čekati sjedeći i drijemajući«.

Lit.: ARJ 3, 9. 539.

đonta f (Budva) = *džōnta* (Dubrovnik) »priložak mesa, privaga«. *Deonta* = *Džunta* f »selo u dubrovačkom kotaru«; 16. v.: *Giunte di Doli* < tal. *giunta* < španj. *junta* »assemblea, consìglio«. Denominai *džōntati*, *-am* = impf, na *-va* *džōntāvati*, *-ām* (Dubrovnik) = (*na*-) *žōntati*, *-am* pf. (Perast) »dodati« < mlet. *zonta*, *zontar*, tosk. *giunta*, *giuntare* < od lat. part. perf. *junctus* od *jüngere*. Ovamo ide *žunta* (Dalmacija), slov. *santa* (Goriška) »Tresterswein, Maische« = *zunda*, *žundica* (ŽK, glede *nt* > *nd* upor. *brenda*) < *furi*, *zōnte*.

Lit.: ARJ 7, 784. Zore, Tuđ. 25. Pleteršnik 2, 973. Štum, ČSJK 6, 69. REW* 4620. DEI 1822.

đoput m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: *pamuk*«. Odatle pridjev na *-bn*: *đoputan*. Od madž. *gyapjú* »vuna«. Glede dodatka *-i* na madžarski samoglasni svršetak upor. *faćuk* pored *faćur* (v.) (ŽK) < madž. *fattju*.

Lit.: ARJ 3, 9.

đordorice, prilog (Vuk, Bačka) »jedva« [< tur. *zor zorile*, *Škaljič*].

Lit.: ARJ 3,10. *Škaljič*¹ 655.

đorgovac, gen. *-ovca* m (Srbija, Vranja) »kršteni ciganin«.

Lit.: ARJ 3,10.

dormiti se, *-ēm* pf. »sinonim: opiti se« prema *nadorati se*, *nadaram* (Vinkovci) = *nadoriti se*, *nađonm* »napiti se«, deminutiv *nāđorkati se*. U Kosmetu je *nāđorēt se*, *-ōrim* znači »namrgoditi se, razljutiti se«.

Lit.: ARJ 3, 10. 7, 219. *Elezović* 1, 433.

đotluk m (Vuk) = *đutluk* (Kosmet) »stražnji dio na čakširama, gaćama ili dimijama«. Od tur. izvedenice *gōtilik* od *gōt* »stražnjica«.

Lit.: ARJ 3, 10. *Elezović* 1, 170. Skok, *Slama* 15, 343., br. 203.

dozare f pl., »tjesne čakšire«. Elezović upoređuje podrugljiv (pejorativan) naziv *dzde* f pl. »stare cipele koje se još vuku po kući, dvorištu«. Budmani izvodi prvi oblik iz tur. *koz-ar* »crepitem ferens«. Odnos ta dva oblika nije jasan.

Lit.: ARJ 3, 10. *Elezović* 1, 166.

đozluci m pl. (Bosna) »naočari«. Balkanski turcizam (*gōzliük*, izvedenica od *gōz* »oko«) iz oblasti odijevanja: arb. *gīzylyk*. I složenice sa *gaz* su balkanski turcizam, tako *dozbojadžija* m (Kosmet), bug. *gjozbojadžija* »opjsenar, koji zamagli oči (glede *bojadžija*, v. *boja*), *doz-baidžija* m »sinonim: mađioničar« (Bosna), od *ta.gōzbayici*; *d3z-apsra* (Kosiūtst) »privotorenik za lake prestupke«.

Lit.: *Elezović* 1, 166. 2, 510. *Mladenov* 117. *GM* 82 Skok, *Slávia* 15, 343., br. 206. i 207.

dubar, gen. *-bra* m (Lika) = *đubre*, gen. *-eta* n (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, danas općenito i na zapadu) »sinonim: gnoj (v.)«. Odatle: pridjevi na *-evit đubrevit* i *-lija đubrelja* (Kosmet: *njiva mlo~*); imenice: radna na *-eška* < tal. *-esca đubreška* f = na *-ara đubretara*, odatle hipokoristik *dúbra* (Lika) »(pejorativna metafora) nečista žena«, mjesta na *-anik*, *-enik*, *-enjak dubranik*, gen. *-ika* (Lika) = *đubrenik* = *dubrenjak* »gnojište«, na *-luk đubreluk* m »smetlište« (Varoš kod Broda, Slavonija), kol. na *-iš đubnš*, gen. *-iša* (Vuk), deniminai na *-iti dūbriti*, *-zm*. Balkanski turcizam grčkoga

podrijetla (gr. *κόπρος* > tur. *gōbre* = *gūbre*) iz oblasti poljoprivrede: bug. *gjubré*. Dočetak na *-e*, gen. *-eta* je kao u *ćebe* (v.). Prijelaz u deklinaciju *o dubar* nastao je zbog toga što je riječ pejorativna. Upotrebljava se i za vrijeđanje. Zbog toga sufix *-e* nije pristajao poljoprivrednom terminu.

Lit.: ARJ 3, 311. *Elezović* 2, 510. *ZbNŽ* 24, 61.

dudo m (Banja Luka) prema *duda* f (ibidem) »mala kokoš«, hipokoristički akcenat prema bug. *džudžé*. Od tur. *cuce* »malo živinče«. Ovamo *džudželj* m »divlja mačka«. Tu je tur. *doccino -e* zamijenjeno našim sufixom *-elj* (upór. *krpelj*).

Lit.: ARJ 3, 540. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 208. *Mladenov* 126.

điigum m (Vuk, narodna pjesma, Makedonija) = *dugūm*, gen. *-uma* (Kosmet) »bakarni, mjedeni sud za vodu«. Odatle: hipokoristik *duga* f (Vojvodina ?) »drveni, zemljani čup (v.)«, deminutiv na *-če dūgūmce* (Kosmet) »sud koji služi za kuhanje kave i grijanje vode na mangalu«. Balkanski turcizam (tur. *gugum*, pored haplogije *gūm*): arb. *giym* »kupferner Krug«. Upór. *koguma* (v.).

Lit.: ARJ 3, 17. *GM* 143. *Elezović* 1, 167.

đul' m (Vuk) »1° sinonim: ruža, 2° vrst jabuke CSrbija«, epitet i indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi: *đul—koduna*, *đul-bašča*, *đul-solufi*', uz jela: *đul-pita* (Bosna), *đul-baklava* (Vuk), *đul-ibrišim* = *đul-imbrišim* (Dubrovnik) »nekakvo drvo«, upravo »ružičasta svila«, *dulistan* (narodna pjesma) »bašta za ruže«, *dulabija* f (Vuk) odatle naziv Vrazovih pjesama *Đulabije* = *đulabija* (Kosmet) = *dulavlja* (Šabac, izopačeno; složenica od *đul* i perz. *ab* »voda«). Veže se i sa hrv.-srp. osnovom: *đul-vezija* f (Vuk) = *đulvezlija* (od *vesti*, v.). Ne zna se nije li složenica *dulašik* (Vuk) = *dulašin* m (Vuk) »biljka lychnis chalconica L.« od *đul* i *ašik* (v.). Deminutiv na *-ić*: *Đulčić uveoci* (Zmaj); pridjev na *-ov*: *đulov*, *đulsija* f = *đulsija* (Kosmet) = *čulsija* (narodna pjesma) »1° voda od ruža, 2° miris od nizina ulja« je također složenica: upravo tur. sintagma *gūl suyu* »nizina voda«. Tur. dočetak *-uyu* > *-u* bio je shvaćen kao naš nastavak akuzativa, odatle dijelom nominativ prema *žena đulsa* f (narodna pjesma, Vuk, 4, 299), dijelom zamjena sa čestim *-ija* u turcizmima *đulsija* ili jednostavno odbačeno *đuls* m (Vuk, 18. v.). Bal-

kanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gul* > tur. *gūl*) iz oblasti biljki i pjesama: bug. *gul*, *gulsuju*, arb. *gul*.

Lit.: ARJ 2, 153. 3, 11. 12. *GM* 142. *Mladenov* 117. *Elezović* 1, 168. Korsch, *ASPh* 9, 519.

đul' m (Vuk) = *dule*, gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) = *dumie* n (Nevesinje, Hercegovina) = *dunle* (Vuk) »topovsko tane (v.)«. Odatle kol. na *-ići: aulici* (Kosmet) »tanad«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gola* > tur. *gulle*) iz oblasti vojništva: rum. *ghiule*, bug. *gulé*, arb. *gylé*. Glede zamjene geminate *II* > *ml,nl* upór. *minie* (v.). Ispuštanje dočelnog tur. *-e* neobično je.

Lit.: ARJ 3, 12. *Elezović* 1, 168. *Mladenov* 117. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 213. *Lokotsch* 730. *GM* 143. .

dumati, *-ām* impf. (Lika) »jesti obilno i na velike zalogaje«, *nađumati se* »najesti se«. V. *gumați*.

Lit.: ARJ 3, 12. 319.

dumiš m (narodna pjesma) »sinonim: srebro (čisto)«. Odatle pridjevi: indeklinabilan na *-li dumišli* kao epitet uz *pištolja*, *gadaža*, *pule'*, deklinabilni na *-lija dumišlija* (narodna pjesma): *koča dumišlija*. Muslimansko prezime na *-ić*: *Đumišlić* (Banja Luka). Složenica: *dumišbaluk* (v.) »riba perca cernua L., upravo: srebrna riba«. Balkanski turcizam (*gūmūš*) iz oblasti ruda: bug. *gumjuš*.

Lit.: ARJ 3, 12. *Mladenov* 117.

đunah m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: grijeh«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gūnāh* > tur. *gūnah*) iz oblasti Islama: arb. *gīynāh* = *gīnāh* = *gīunaf* = *xyhnal* = *xhinaf* (Skadar).

Lit.: ARJ 3, 13. *GM* 143.

đunija f (Vuk) = *dómja* (Kosmet) »sinonimi: škvadra (v.), neologizam uglomjer, Winkelsen«. Turcizam grčkoga podrijetla (gr. *γωνία* > tur. *gunie*). Odatle izričaji u Kosmetu: *biti na dumju*, *doteran na đuniju* »potpuno«, (metafora) *doći na đuniju* »u ruke«.

Lit.: ARJ 3, 13. *Elezović* 1, 167. *NJ* 3, 59–60.

đunulija m (Kosmet) »dobrovoljac« = *džonlija* (Palmotić 78: *bjehu u četi toj ujedno sve džonlije i delije*) »1° dobrovoljac, 2° rod vojske, konjik«. Odatle: muslimansko pre-

zime *Đonlagić* (Tešanj). Upor *gyünli-aga* »konjički kapetan« kod Bartala. Tur. pridjev na *-li: gönüllü* od *gönül* »srce, odvažnost«. Ovamo *đumlja* = *gumlja*, u njemački pisanim izvještajima *gumlja*, odatle današnje prezime u Pokupju *Đumlja* (Svarca, 1652.) i apstraktum *dumlinstvo* n (1656, Varaždin).

Lit.: ARJ 3, 539. *Elezović* 1, 168. Skok, *Slávia* 15, 172. *Mažuranu* 317.

dirnuti, *-ēm* pf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »udariti turkimece. Posljednjemožda griješka mjesto priloga *đurđimice* (v.).

Lit.: ARJ 3, 13.

đurđiti, *-Im* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nakriviti se i čvrsto ići, tresimice ići«. Od iste je osnove zacijelo prilog na *-miče* koji je zabilježio isti autor: *đurđimice* »nale-tice, mahom, navalice«.

Lit.: ARJ 3, 15.

đuruntija f (Kosmet, sela) = *durultija* (Kosmet, varoš) (objekt uz *činiti*, *miješati se* u <~ u) »propast«. Značajna je razlika između turcizma na selu, gdje nema Turaka, i varoši, gdje ih ima. Zbog toga je varoški turcizam bliži turskom izvoru. Balkanski turcizam (*gōrūldü* »svada«): bug. *gjuruhija*. Glede obrazovanja upor. *buruntija* (v.).

Lit.: *Elezović* 1, 169. *Mladenov* 17.

durustisatj-î&OT impf. (Kosmet) »sinonim: pamičiti se«. Od tur. *gōrešdirmek* »boriti se, rvati se, izazivati na borbu, npr. pijetlove, guske, ovnove«. U bug. samo imenica *giureš*.

Lit.: *Elezović* 1, 169. *Mladenov* 117.

đuskati, *duškom* impf. (Vuk) »raditi što svom snagom«, *nađuskati*, *nađuskam* pf. »mnogo koješta načiniti«. U Kosmetu *đuskat*, *-om* »drmusati se, igrati (subjekt *dete*)«, *nađuskat se*, *-am* (ibidem) »naigrati se, naskakati se«. Značenja i akcenat ne slažu se. U Kosmetu postoji i pf. *đusnuti se*, *-em* »drmnuti se, izaziti nezadovoljstvo, rasrditi se«, koje Elezović upoređuje s tur. *gūsmek* »naljutiti«, što ne ide jer se turski preuzeti glagoli svršavaju kod nas bez izuzetka na *-isati* (v.). Upoređenje G. Meyera s arb. *gīyfqénj* ne ide također, kao ni Budmanijevo sa *čuskija* < tur. *kuski* (v.).

Lit.: ARJ 3, 17. 7, 319. *Elezović* 1, 169. *GM* 142.

đuštra f »nekakva riba«. = *đuštra* (Sutomore) »riba morska«. Nepoznati su akcenat, gdje se govori, varijante, naučni naziv i vrijednost za čovjeka.

Lit.: ARj 3, 17.

đušture, prilog (Bosna, Kosmet, uz *pogoditi se, kupiti, uzeti*) »osjekom, ukupno, zajedno« pored *đušturije* prilog (Peć, uz *ići, hoditi*) — *huturu* pored *huturu* i s našim priloškim nastavkom na *-ice küturice* (Kosmet) »nasumce, ne gledajući«. Odatle: s priloškim *-icē đuturice* (Vuk), radna imenica na *-jar* m prema *-jarka* f *đušturicar* prema *đušturilarka*, pridjev na *-ov đuturičarov*, »čovjek koji đuturice (= *naprik*, ŽK) radi vinograd«. Balkanski turcizam (*götürlgötürü* prilog i pridjev od *götürmek* »emporer«, *kötüreğötüre* »hrpa«): arb. *huturu* = *hutumum* (Gege) »in Bausch und Bogen«, ngr. *χουτοπου* »au hazard«. Doccino *-e* je naš priloški dočetak za tur. *-ü*, koje se nalazi u arbanaskom i novogrčkom obliku, odatle je i kosmetičko *huturu*. Denominal na *-iti: đuturlt se, -úrim* (Kosmet) »petljati se, nošenjem gore-dolje mučiti se« slaže se doduše s tur. glagolom *götürmek*, ali ne potječe direktno od njega nego od našeg priloga.

Lit.: ARj 3, 17. Elezović 1, 170. 510. 2, 524. Deny str. 914. Skok, *Slávia* 344., br. 218. Lokotsch 734.

đušturum, pridjev koji se mijenja (Hercegovina) = *đušturum* (Kosmet) pridjev i prilog »uzet, klijenit, krippel«. Balkanski turcizam (*hötrüm = kötürüm = kütürüm*) iz oblasti tjelesnih mana: arb. *giytrym* = *xliytjrym* (Skadar) »gelehmt«.

Lit.: ARj 3, 17. Elezović 1, 170. GM 143.

đuveče, gen. *-eta* n (Vuk) »1° zemljani sud, tendžera, 2° (po zakonu sinogdohe) meso koje se posebnim načinom kuha u njemu, danas poznato i na zapadu«. UKosmetu *đuvek*, gen. *-eka* pored *đuveč*, gen. *-eia* i gen. *đuveča* m »veliki zemljani sud u koji bačice (v.) po varošima razlijevaju vareniku da se uhvati kajmak«. U značenju *đuveče* 2° kaže se u Kosmetu *tava* (v.), a u Travniku

se prevodi (calque) *lonac* (v.). Balkanski turcizam (*güvec*, prstonarodski *güveç* »tendžera (v.) od zemlje za kuhanje jela«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *gjuveč = giveč — geveč*. Nejasna je zamjena dočelnog tur. *ç — c* sa *k* u Kosmetu.

Lit.: ARj 3, 17. Elezović 1, 167. Mladenov 17. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 219.

đuvegija m = *đuveglja* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: mladoženja«. Odatle pridjev na *-in: đuvegjin*. Turcizam (*göjegu — güvegi*) iz svatovske terminologije. Umetak / nejasan.

Lit.: ARj 3, 17.

du v èli Ji j a f (Vuk) = *đuvendija* (Kosmet) »1° krdžalijinska (v.) robinja, 2° laka ženska, uspijuša (a *mori đuvendljo*) (nije posve pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ski đuvendi(ji)nski = đuvëndiski* »na način kako rade đuvendije«. Balkanski turcizam (*güvendi* »kurva« = *govendi* »svečano obučena čengija«) iz oblasti spolnog života: bug. *gjuvendlja* pored *gevendlja*.

Lit.: ARj 3, 17. Elezović 1, 167. JF 14, 218–220. Mladenov 147. Novaković, *ASPH* 27, 480.

đuvez, indeklinabilni pridjev, epitet uz *anterija, vez*, »sinonim rumen, ružičast«. Balkanski turcizam (*güvez* »dunkelrot«) iz oblasti boja: rum. *ghiviziu*, arb. *gıyvés*.

Lit.: ARj 3, 17. GM 143.

đuzel, indeklinabilni pridjev, epitet (uz *odijelo, moma*) = na *-li đuzeli (odijelo)* = sa sinkopom (zaccijelo zbog deseterca) *đužli deisija* (v.) = *đužle* (narodna pjesma) »lijep«. Balkanski turcizam (*güzel*) iz oblasti osobnih svojstava: bug. *gjuzél*.

Lit.: ARj 3, 18. Mladenov 117.

düzleme, gen. *-eta* n »slatki kolač«. Od tur. *gözleme*. Glede tur. *-e > -e*, gen. *-eta*, upór. *čebe* (v.).

Lit.: ARj 3, 18.

E

*e*¹, interjekcija koja se upotrebljava sama i složena s raznim deiksama. U prvom slučaju izražuje čuđenje (upór. *zar*), pokazivanje (s vokativom), pozdrav pri susretu, potvrdu za postavljeno pitanje (Kosmet). Može se pojačati sa *h* koje stoji pred ili poslije uzvika: *eh* (16–18. v., Dubrovčani). Uzvik *he* pored *he* izriče pristajanje, uzrok, pozivanje, čuđenje. Odatle denominal na *-kati* (v.): impf. *hekati, hecem* i *hekam* (Stulić) »1° vikati *he*, 2° vikati uopće«. Odatle postverbal *heka f* (17. v., kod jednog Dubrovčanina). Dobiva deiksu *i* (v.): *ej = hej* (Vuk, 18. v.) i *ja* (v., upor. *jest ja*): *eja* (Jadar, Vuk) »jest«, *eja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.). Upor. arb. *eja*. U dubrovačkoj je okolici *eja* odgovor na dozivanje. S naglaskom *ê* (16. v., Crna Gora, Boka) je konjunkcija (vezica) u značenju uzroka »jer, da« = *e* (Kosmet) »dosta«. Ovo *ê* može biti i onomatopeja kojom se oponaša glas udarca ili usklik koji ljudi govore kod teškog posla. Odatle denominal na *-kati*: impf, *êkat, -am* (Kosmet) »bacati, trpati« prema pf. *eknut, -em*. Kod kajkavaca dobiva protezu *Y: jèknit, -em: jèknite ga preko ploia* »bacite ga«. Kratko *e* dobiva ove deikse: *-i: ej* (Kosmet) *izražava* čuđenje i 'reznaciju; *-no* (upor. strus. *ono* »ecce« i češ. *ano* »jest«): *eno* (16. v., opozicija *evo*); *-ne* (ák. pl. m, f): *ene* (Kosmet) pokazuje predmete koji nisu blizu, odatle s *-te* (2. l. imperativa) *enête* (Kosmet) »gledajte« (upor. fr. *voilà*); *ènè* (Vuk, Resava-Levač) izražava čuđenje i nezadovoljstvo (u vezi je s negacijom, upor. u Crmnici: *ene mogu doc*); prima još i *-de* (v.): *enede*; sa *-ni: eni* (Vuk, Crna Gora) »eno«; sa *-to* (upor. sr. r. od *taj*): *eto* (13 v.), s protezom *jeto* (Nenadović); *vèto* (Samobor) »onomadne«, upor. hrv.-kaj. *vetomadne*; sa *-te, -te* (ák. pl. m, f): *été* (Vuk, Resava-Levač), *été* pored *été* (Kosmet) »eto«; veže se s pokaznim pridjevima i prilozima: *etovāj, etovolički, etevèliki* »ovoliki«, *etavakò* pored *takàko, ed-*

nòde »ondje«, upor. *-ta* u rum. *iată, tocată* »eto« i u arb. *jate*; sa *-vo* (upor. sr. r. *ovo*): *evo* (14. v.), s protezom *j- l'evo* (Nenadović), upor. *evaj* (čakavski, 16. v.) »ovaj«; sa *-ve* (ák. pl. m, f): *ève* (Vuk, Resava-Levač) = *ève* (Kosmet), također bug. *eve*. U stoslav. dolazi kao deiksa i *se* (sr. r. od *šaj, v*): *ese = jese*. U čakavskom narječju (ŽK) očuvano u *s'è* »ecce« (= *ta* u štokavskom): *sé si ti reka, se je*. Vezica (konjunkcija) e veže se s upitnom česticom *-K: el = èli* »da li?« značajka je ličkoga i žumberačkog unijatskog govora; kod ostalih prima protezu *j: jeli* (upitna čestica). U narodnoj pjesmi *jil* (Vuk) znači »jer«. U Kosmetu *eli* je isto što »ili« (v.). Prema dakle e dobiva *-le: èie*: pored *hèle* (Vuk, 18. v.) = *ele* (Kosmet) i *izražava* zaključivanje. Može dobiti i *-m: elem*. Oblik *hele* govori u prilog turcizma *hele* »samo, naročito, quant à moi, surtout, tout de même«. Tu je došlo do unakrštanja našeg uzvika i turskog priloga. Sa deiksom *-že > -r* uvodi uzročne rečenice (Đorđić, *Saltijer: A to er nekada Faraun neprimjernu oholas ukaza*), danas obično s protezom *Y: jer* koja je u Lici upitna čestica u značenju »zašto, što?«. S veznikom *da: eda* (Vuk), s protezom *j: jeda, jeda li* (14. v.). Raširenje s *á v. u jedan* (v.). Uzvik je sveslavenski, praslavenski, i ie., ocl demonstrativne partikule *e-* (zamjeničkih osnova) *e-i, f i-ā*. V. zamjenicu *i, ja, je*. Uzvik *ej* zastupljen je u baltičkoj grupi: lit. *el*, lot. *ei*. U lat. *ecce*, vlat. *eccum* > tal. *ecco*, gr. *εκαίνοσ* pored *καίνοσ*.

Lit.: ARj 3, 19. i sl. 23. 24. 28. 33. 34. 587. 588. 589. 4. 509. 512. 573. Rožić, *NVj* 3, 187. Miklošič 56. SEW 1, 260. 263. Bruckner 171. Vasmer 388. 293. WP 1, 98. 100. Mladenov 158. Elezović 1, 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. Miletić SDZb 9, 614. Barić, *Beiträge* 72–80 (cf. *IJB* 8, 205). Trautmann 65. 67. Boisacq* 207–208. Deny §451.

-e², gen. *-eta*, sveslavenski i praslavenski sufixs sr. r. za izražavanje mladoga i za tvorenje hipokoristika m. i ž. r. od ličnih imena (l). Nastao je od *ę*: stoslav. *-t*, gen. *-ite*. Veže se s deminutivnim *-bc*: *-će*, *-četa* (2). Taj sufixs ima na istoku deminutivne značenje, u ŽK pejorativno kad se radi o "hipokoristicima, a kad o životinjama, onda individualizira (3). Primjeri: (1) *magare, tele, mače, pile* itd., i od tuđica *onukle* (Krk, v.) < *annuculus* itd.; kod ljudi: *dijete* (v.). U slovenskoj antroponimiji označuje descendenciju u prezimenima tipa *Černé*, gen. *Cerneta* »sin Črnomirov«, *Žele* »sin Želimirov«, upor. toponim *Želeča* (njem. *Schalkendorf*); (2) *Pere*, gen. *-età* od *Petar, Mare od Marija* itd. Deklinira se i po deklinaciji *-a*: dat. *Péri, Mari*; u ŽK dolazi ovo *-e* samo za djecu kojoj se tepa, ne za odrasle, u drugim krajevima i za odrasle: *Javance* (deminutiv) prema *Jivče* (ŽK, pejorativ), *tepče* itd.; (3) *goveče* od *govedo*. Deminutiv koji označuje mlado: *pisce*, gen. *-eta* (ŽK) »pile«. Zamjenjuje perz. *-ia*: *parče*.
Lit.: *Vandrak* \, 662–666.

-ec, neproduktivan sufixs već u praslavenskom; *e* je nastao od *i*: stoslav. *-ecb*: *mjesec* (v.) < *mesech* i *zajeb* > *zec* (v.), gdje obrazuje stare radne imenice. Možda je pred-*ie*. Upor. li-gurski *-ingo*: *Bodincus*, prov.-kat. *-ene* u *aerenc*, na Sardiniji *Bosincu* »stanovnik mjesta Bosac«, španj. *podenco*.

Lit.: Meyer—Lübke, *Gr* 2, 515.

-eca, tal. sufixs ž. r. latinskog podrijetla (kllat. *-itiēs*, vlat. *-ira*), koji služi za tvorenje apstrakta od pridjeva; ušao je na Jadranu u priličnom broju posuđenica, odatle je dodan u jednom primjeru i domaćem pridjevu: *ljuteca* (18. v., Kavanjin) »ljutost, ljutina«, gdje može biti i zbog rime (*peca*: *ljuteca*).
Lit.: *ARj* 6, 331. *DEI* 1575.

edepsbz m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »bezobraznik < bezobrazan«. Odatle apstraktum na *-luk*: *edepsizhk* m »bezobrazluk«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *edeb* »obrazovanost« i tur. postpozicija *-siz* »bez«) iz oblasti moralnih svojstava: čine. *edepsiz* »imoral, impudique, effronté«, *edep-sizliche* f »impudence«.

Lit.: *Elezovic* 2, 510. *Pascu* 2, 132., br. 449.

èdzel m (Lika) = *edželj*, gen. *-elja* (subjekt uz *doći*, Kosmet) »l° što je kome sudeno, 2° samrtni čas«. Turcizam, arapskog podrijetla (ar. > tur. *ecel*).

Lit.: *ARj* 3, 23. *Elezović* 1, 177.

efendija m (Vuk, 17. v., BiH) = *efendija* (Kosmet) = *evèndija* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gospodin kao naziv poštovanja, monsieur«. Odatle pridjevi na *-in* i *-ski*: *efendilin* = *efèndlin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica efend(ij*)inica* »žena efendijina«, *efèndijski*. U međusobnom razgovoru tituliraju se govornici u Bosni s tur. postpozicijom *-im* »moj«: *efèndum*, pored čega se govori i *efèndum b'enum* = *fèndum benum* (Vuk, narodna pjesma), tur. *benim* »moj«. Čuje se također u Bosni i *efendisi bènum*, što je tur. nemoguće. To je kao neki krivi hiperturcizam. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (*efendi* < ngr. vokativ *ofendi* od *αφέντης* »gospodin«, a ovo od stgr. *αῖθ-έντης* »qui agit de lui mème, maître absolu«, složenka od *αῖτός* i *έντης od *αῖνυμ* »dovršiti«; upor. naše učene riječi *autentičan*, *autentičnost*) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *efendi*. Taj su naziv upotrebljavali u Turskoj carevini bez razlike muslimani i kršćani. Supruzi su se nazivali naizmjenice *efendim*. Za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine muslimani i kršćani upotrebljavali su ga za muslimanske vjeroučitelje. U staro doba taj naslov označavao je u Turskoj ljude od pera, kao opoziciju od *aga* koji ne zna pisati; *divan efendisi* bio je tajnik divana (v.). Upor. *čelebija* (v.).

Lit.: *ARJ* 3, 22. 35. 48. *Elezović* 1, 177. *Deny* 1158. *Boisacq* 100. *Lokotsch* 44. *Korsch*, *ASPh* 9, 499. *Pohhfs* 290.

efta f (narodna pjesma) = *èpta* (jedanput, narodna pjesma) = *hèfta* (Bosna, u vezi sa *dana* »nedjelja dana«, narodna pjesma). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hefte* — gr. *επτὰ* »sedam«).

Lit.: *ARj* 3, 22. 29. 587.

ègati, *ègām* impf. (Hercegovina): *ioĀani* za *govedima egaju*, čobanska riječ za *goveda*: *e\ e\ ega, ega do bubrega*. Ne razabira se pravo značenje.

Lit.: *ARj* 3, 22.

ëgav, pridjev na *-av* (Vuk) »kriv (o nogama)«. Vuk ima istu osnovu s deminutivom *-ucati* (v. *svjetlucati*): impf, *ëgucati*, *ëgucām* »polagano hodati«. Budmani pomišlja na tur. glagol *egmek* »poviti«. [Škaljić: tur. *egri* »iskrivljen«].

Lit.: *ARj* 3, 22. *Škaljić** 263. 327.

ège, gen. *-eta* n = *jege*, gen. *-eta* (Vuk) = *jege*, gen. *-eta* pored *jëga* f (Kosmet) »sinonim: pila, lima, mala turpija«. Od tur. *eğe* »idem«. Glede tur, *e* > *a* ili *-e*, gen. *-eta* v. *kesa* i *čebe*.

Lit.: *ARj* 3, 22. 4, 568. *Elezović* \, 257.

egede, gen. *egèdā* f. pl. (Vuk, 17. v.) = *hegedé* (Srbija, Šapčanin) »kao gajde; sinonim: violina (gradovi), fidulice (Hrvatsko Primorje)«. Odatle radna imenica *egeduš* m (Vojvodina) = *egedāš* (zamjena madž. sufixsa *-ūs* sa na[^]šim običnijim *-aš*, v.) = (*j)egeduš*, gen- *-ūsa* (ŽK) »guslar«. Odatle prezime na *-ič*, *-evie*: *Hegedušić*, *Hegedušević*. Prezime *Hegedić* (Karlovac) bit će kroatiziranje madž. sufixsa *-ūs* sa *-ič*. jer je i u madž. *Hegedūs* prezime. Glede madž, *ñ/o* > u upor. *Èrdut*, gen. *-ūta* (selo u Slavoniji) < deminutiv *erdöd* < stnadž. *erdeud* »šumica«.

Lit.: *ARj* 3, 22. 587.

ëgi j e f. pl. (Vuk) »sinonim: madiri (Dalmacija), rebra u ladi«. Od tur. *eyegu* > *egi* »rebro«.

Lit.: *ARj* 3, 22.

Egipat, gen. *-pta* m, općenit književni oblik (1°) za »ime zemlje *Misir*, gen. *-ira* (v.)«, u *Ejupti* (Aleksandrida), kod Marulića *ka jëjptu* = (sa u mjesto t) *Jejupat*, gen. *-pta* (čakavski, 16. v.), s pridjevima *jejupski* (18. v.), *jejupački* = *jejupatajski* = *Jegipat*, gen. *-pta*, pridjev *jëgipatski*, etnik *trgovci Jediptane* (16. v.). Upor. arb. *Evgit*. Prema tal. *Egitto* > *Jëjit* m (Korčula, stari ljudi). U značenju (2) »Ciganin« odbacivanjem dočetka *-(a):jèdup* = (zamjenom toga dočetka sufixsom *-ai* > *-ak* s gr.-lat. *-tius*) *jèdupak*, gen. *-pka* »Misirac«, prema f *jedupka* »1° Misirka, 2° Ciganka« i Ciganin, 2° (pejorativno) *čupavo* neuljudeno žensko čeljade«. Upor. ngr. *γύφρος* »boémien, forgeron«. Mikalja ima i mjesto je: *idupak*, gen. *-pka* prema f *idupka* »ciganin, ciganka«. Promjena značenja 2 prema 1 tumači se time što su Cigani prije nego će iz Indije doći na Balkan prošli kroz Egipat i tu se zadržali više vremena, radeći zacijelo kao robovi na piramidama. Upor. naš naziv u Bosni *firauni* (v.). Glas/ za *gy* kod čakavaca zamjena je za tal. izgovor prema *meda* > *meja*; u je pravilna zamjena za gr. u (ypsilon). S tim. izgovorom riječ nije potvrđena na Apeninu. To znači da se u starom romanskom dalmatskom izgovarala prema grčkom. Oblik sa *e- > je-* je prema gr. *Αίγυπτος*, s pridjevom *αίγυπτιος*. Oblik bez *e-* je prema aramejsko-egipatskom *gufi* = koptski *gyptios*, ar. *qubĳia* f, pridjev *qubĳi*, odatle tal. pridjev *copto* ili *kofito* = kod nas proširen na *-ski koptski*, etnik *Kopti*

»kršćani monofizite u Egiptu i Abesiniji«. Upor. ime drugog egipatskog kralja *Cabĳim*. Značenje prefiksa *e-* < gr. *at-* nije jasno. Bez tog prefiksa dolazi možda i naziv židovske ulice u Dubrovniku i u Italiji *geta f*, od tal. *ghetto* (16. v.). U toj je riječi e s gr. u pravilno, upor. tal. *gesso* < gr. *γύψος*. Ali je nejasan ocuvani velar, osim ako bi se moglo dokazati da je došao na Apenin preko Dalmacije. Izgovor *g* mjesto *d* mogao je doći i preko bizantskog ili novogrčkog. Upor. čine. *γίττα* = *ghiftu* = *gheghiftu* m prema f *γῆ/τα* »stizane, mendiant«, *glagol fiftusire* »rendre pauvre, ié-siner« < ngr. *γυφτόνω*.

Lit.: *ARj* 3, 130. 769. 4, 565. 568. *REW* 235. *FEW* 1, 43. *DEI* 1099. 1430. 1797. *Skok*, *ZRPh* 38, 547. 12. *Pascu* 1, 36., br. 617. *Elezović* 2, 468. *GM* 97.

ëglen m = *jëglen* (Vuk, 18. v.) = *hëglen* (sa suvišnim *h*, hiperturcizam) = *eglena f* (jedanput) = *jeglina* (narodna pjesma) »sinonim: razgovor, besjeda«; *ëglen-bëglen* m. Odatle denominál na *-isati*: *jeglenisati*, *-sent* (Lika, Bosna) = *eglenisati* (*iz-*, *na-*) = *eglenisati* (Kosmet) (*na-*) = (sa *d* od tur. aorista) *eglendisati* = *heglendisati* (Dalmacija, Podgora-/?/), Pavlinović, Reljković) = *iglendiHti* (Kavanjin), odatle postverbal *iglendiS* m = (bez početnog *e-*) *glendisati*, *-šem* (Imotski) pored *glenditi*, odatle postverbal *glenda f* »sinonim: razgovarati se, zabavljati, časkati«, radna imenica na *-džija* *jëglëndžija* m (Vuk) = *jëglëndžija* (Kosmet) »1° koji u poslu pšljavi (zabušač u ratu), 2° tko umije da zabavlja«. S tur. sufixsom *-če*: *jëglëndze*, gen. *-eta* n (Vuk) »razgovor«. Balkanski turcizam (*eylen*, *eylenmek*, *eyleme* sa starim tur. *y* < *g* kao u *beg* < *bey*) iz oblasti društvenog života: rum. *eglendisesc*, *ëglëndi*, *ëglinge*, arb. pasiv *eglendisem* »zabavljam sex«, bug. *eglendzé*, ngr. *γλεντζώ* = *γλεντζάρω* (sa gubitkom *-e* kao *gere*), *ëγλεντζές*.

Lit.: *ARj* 3, 23. 195. 772. 4, 166. 568. 7, 319. *Elezović* 1, 171. 434. *SEW* 1, 263. *Skok*, *Slávia* 15, 345., br. 238. *GM* 94. *Zore*, *Rad* 138, 58.

ëjvalâ (Vuk, Kosmet) = *evala* (Bosna) = *ëvalāj* = *vala* (bez *ej*) — *vâlāj* »uzvik za potvrđivanje istinitosti i pohvalu, koji govore muslimani i kršćani; sinonim: aferim (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ej vallah* »dobro, bogami«, od riječi do riječi »*par Dieu* > *oui*, *Dieu vous gar de, mer di*; partikula *ej* je i perzijska) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *evala*.

Lit.: *ARj* 3, 24. *Mladenov* 158. *Elezović* 1, 172. *Deny* 711.

ekmedžija m (18. v.) = *jekmedžija* (Vuk) = *ekmekčija* pored *ekmekdšija* (Kosmet) = *jekmeščija* = *ekmeščija* (seje zamjena za tur. *kç*) »sinonim: pekar«. Odatle pridjevi na *-in*; *jekmedžijin*, poimeničen na *-ica ekmekdžmica* f »1° pekarnica, prodavnica kruha, 2° peč (furuna) gdje se peče kruh«, na *-ski jekmedžij(n)ski* pored *jekmedžijiski* = *ekmedžijski* (Kosmet) »pekarski (*l'ebac, pinokôti*)« = *jekmeščijiski*, apstraktum na *-luk ekmedziluk* m »zanat ekmedžijin«. Balkanski turcizam (*etmek* = prstonarodski *ekmek* »kruh«, *ekmeci, ekmečiliK*) iz oblasti zanata: bug. *ekmekčija*.

Lit.: ARj 3, 24. Elezović 1, 172. Mladenov 161.

eksarhbh (strsp. sa dodatkom *všsēhb srbbb-skyhb zemlb*) = *jekbsanhb* (Dušanov zakonik) »crkveno dostojanstvo, glavari crkve kao zastupnik vladara«. Učeno od srgr. (biz.) ζῆταρχος (prefiks *ex-* i -ἀρχος, v. *patrijarha*).

Lit.: ARj 4, 572. Vasmer, GL 55. 69. DEI 1529.

eksempal, gen. *-pla* m (15. i 16. v., Marulić, čisti latinizam) = (polulatinizam prema tal. izgovoru *x > z*) *ezeptlo* n (17. v.) = *izempal*, gen. *-pla* (Smokvica, Korčula) = (talijanizam) *ežempjo* m (17. v.) »primjer«. Od lat. *exemplum* (od *eximere*, prefiks *ex-* i korijen od *emere* sa sufiksom *-lo*) > tal. *esèmpio*. Internacionalan pridjev na *-aris* proširen na *-bn* > *-an egzemplaran*.

Lit.: ARj 3, 24. DEI 1535. REW* 3003.

ekser m (Vuk, 18. v.) = *jèkser* (Srbija) = *hèkser* (18. v., Kačić, hiperturcizam) »sinonim: čavao (v.), na zapadu«. Odatle: deminutivi na *-ič*, *-čić ekserić*, *ekserčić*, radna imenica na *-džija ekserdžija* m. Balkanski turcizam (tur. *ekser*) iz oblasti alata: bug. *eksér*.

Lit.: ARj 3, 24. 588. 4, 573.

eksik, prilog (Vuk) = *eksik* (Kosmet) »manje, ne dostaje, netačna mjera«. Odatle pridjev koji se mijenja: *ja(K)sika (j)je mnjèra* pored *ja(K)nka, je(k)sika*, rjeđe *jesika* (Crmnica); na *-bn*: *eksičan* (Vuk, *dukat*); apstraktum na *-luk: eksikluk* m »nedostatak«. Balkanski turcizam (*eksik, ekšimek* »diminuer«) iz oblasti mjera (tip *kantar*): bug. *eksik, eksildis(v)am*, arb. *esik*.

Lit.: ARj 3, 24. Elezović 1, 173. Miletić, SDZb 9, 266. 368. Mladenov 161.

ekstra, prilog (ŽK) »na stranu«. Latinizam *extra*. Tal. *stra-* nalazi se u složenici *štraura f* (*pijè va štraüru*) »nevrijeme, izvan dobe« <

sintagma *extra horam* > mlet. *straòra* (Boerio). Ovamo možda *stražanici* m pl. (Dalmacija) »stvari bez vrijednosti, brèbra n pl. (Paštrović)«. Lat. pridjev na *-aneus extraneus* je možda u imenu *Sestrunj* (Zadarski arhipelag).

Lit.: Skok, Slav. 100-2.

-el, -jel, -élj f, praslavenski sufiksi ocuvani u *zagorjel* f, *kupelj f, pogibelj f*, slov. i čakavski *dežela* f (isto što *država*, v.), *obitelj* f = *obitil* m pored *abitila* f (v.); *e* je nastao od *e*: steslav. *-eib* > rum. *-ealã*. Upor. *pogibelj* > rum. *poghibealã* »mauvais sujet«. Poslije *r* prelazi jednom u *a*: *svirala*, steslav. *svirelb f*. Dok je kod nas posve neproduktivan, u rum. je *-ealã* i danas produktivan. Treba ga razlikovati od *-elj* < njem. *-lin*.

Lit.: Vondrák 1 § 660. Měřetii" § 328. van Wijk, RES 16, 243-244. Štrekelj, DAW 50, 12. Pascu, Suffixele 233-236.

eia (Vuk, Kosmet, ŽU) »uzvik za nukanje, rad; sinonim: de, dela, deder, hajde (v)«. Može primiti imperativne nastavke *-aj, -(j)mo, -(j)te*: *èlãj* (Vuk) = *èlaj* (Kosmet), *elate* = *èlãjte*. Balkanizam: bug. *ela*, pl. *elate*. Arb. *ea, eja* < *el'a* mogu također dobiti pluralne nastavke imperativa, ali možda ne ide za jedno s *ela*. Ngr. *èλα, èλατέ* »hódi, hodíte« identično je zacijelo s bugarskim i našim uzvikom, sve ako i može da stoji u semantičkoj vezi s gr. *ζορομαι*. Da se radi o balkanizmu, dokaz je za to u činjenici što se nalazi na istoku hrv.-srp. teritorija i kod pučanstva koje se selilo u zapadne krajeve (ŽU, Lički pravoslavci). Vjerojatno je arapsko-turskog podrijetla (*ela*); *dela* je unakrštanje *de* (v.) + *èia*.

Lit.: ARj 3, 25. Elezović 1, 173. Mladenov 161. GM 93. SEW 1, 263. Vasmer, GL 56. RSI 3, 252.

elbet (Bosna) = *elbet* (Kosmet) = *elbete* (Kosmet) = *elbetena* (Vuk) = *hèlbetenã* (Vuk, hiperturcizam s *fi*), prilog »sinonim: »svakako, bez sumnje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *elbet*, *elbetet*, *elbette*, *elbettena* »certainment«) iz oblasti priloških poštapalica (tipa njem. *nãmlich* u Granici): bug. *elbete*, čine. *èlbeta* »sans doute, assurément«.

Lit.: ARj 3, 25. 588. Elezović 1, 173. Mladenov 161. Pascu 2, 132., br. 451.

elčija m (Vuk, 17. v.) = *helčija* (18. v., Reljkovic, hiperturcizam s *K*) »sinonimi: poslanik, poklisar«. Odatle pridjev na *-ski èlãjski*,

složenica *elčibaša* m (narodna pjesma). Balkanski turcizam (radna imenica na *-ci* od korijena *iljel* »binden, schliessen«: *elci* pored *ilci, elcilik*) iz oblasti međunarodnih odnosa: rum. *elciu*, bug. *ilčija* pored *elčija*, arb. *elçi*.

Lit.: ARj 3, 25. 588. Mladenov 222. Lokotsch 561. GM 94.

éléen m (Vuk) = *jeléen* (Bosna, narodna pjesma) »sinonim: jedro«. Balkanski turcizam (*jelken*) iz oblasti pomorstva: búg. *elken*.

Lit.: ARj 3, 25. 575. Mladenov 161.

elëfanat, gen. *-anta* m (16. v., Vuk, Vojvodina), pridjevi na *-j elefanti* (Kavanjin), na *-ov elefantov* = (ispušten *-f*) *elefanj* m (Mikalja), pridjev (*-nj* mjesto *-n* valjda prema pridjevu na *-f*) *elefanji* (Mikalja) = (ispuštanje početnog *e-~*) *lefanat*, gen. *-nta* (Belostenec), pridjev *lefanáci* (H. Lučić) = *lefanj* (Mikalja, Bella, Baraković) prema pridjevu *lefanji* (*turné*) u litanijama, *lefanjski* (Vitaljić), *lefanjski* (Kavanjin) = (sa 'nt > nd kao u novogrčkom) *lefanbdinovhlijf-rogb, kopije* (15. v.) = *lijfan* = *lijfan* (17. v., dubrovačka poslovice) »slon, slo-nova kost«. Ušlo preko litanija. Od lat. *elephas*, gen. *-antis* < gr. *èλέφας*, gen. *-αντος* istočnog (egipatskog?), sanskrť?) podrijetla. Od gr. kosog padeža *èλέφαντας* potječu got. *ulbandus*, odatle opet steslav. *vehb(l')cdb* »kamila«, kojemu nema traga u hrv.-srp.

Lit.: ARj 3, 25. 5, 956. 6, 54, 263. REW* 2841. DEI 1437. Vasmer, ZSPH 10, 95. RSI 4, 188-189. Miklošič 380. Uhlenbeck, PBB 27, 134.

èleknuti se, -em pf. (Lika, sjeverna Dalmacija) »brzo se okrenuti i pobjegnuti«. Sa *c* mjesto *k* (upor. *vrcnuti*) ide zajedno s *elecnuti se, èlecnëm* pf. (Srbija !/!, Lj. Stojanović) »navratiti se«.

Lit.: ARj 3, 26.

elektrika f = *lètrika* (ŽK), poimeničen učeni pridjev u ž. r., obrazovan s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus* lat. *electricus* od lat. *èlectrum* < gr. *Èλεκτρον* »ambra, jantar«, proširen na *-bn* > *-an električan*. Apstraktum na fr. > njem. *-itet* < lat. *-itas*, gen. *-tatis elektricitet* m. Složen glagol sa *-ficirati* (od lat. *facio*) *elektrificirati*, na njem. *-teren*.

Lit.: Ilešić, JF 12, 162.

elëmenat, gen. *-enta* m (18. v.), učena latinska riječ *elementum* »(prevedena) počelo; sinonimi: stihija (v.)«, pridjev *elementaran* (< lat. *elementarius*).

Lit.: ARj 3, 26. DEI 1438.

elemozina f (18. v.), odatle na *-ar* < *-arius elemozinar* m = *elemozina* (17. v.) »milostinja (koja je prevedenica od grčke riječi, i danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku)«. Učena riječ od kršćansko-lat. *ele mosyna* (akcentuat na *o*, latinska proparoksitona) < gr. *ελεημοσύνη* (paroksitona) »samilost, dar iz samilosti«, od *èλεεῖν*, odatle *kyrie ele son*, *ζλεος* »pietas«. Pučki su oblici dvovrsni: afereza početnog *e* (talijanizam) i zamjena početnog *e-* sa *a-* (možda prema lat. *alere*, kako misli Battisti, ili je disimilacija *e-e > a-é*) u sjev.-tal. *alemosina* (area je Oglaj), fr. *aumône*, engad. *almousna* itd., tako možda i u dalmatoromanskom, odatle u glagoljskom *aimuzeno* = *almužno* (15-16. v.) = *almozna* (16. v., Antun Dalmatin). Taj oblik čini utisak kao poimeničen sr. r. (tipovi *dobro, godovno*). Upor. pridjevsku upotrebu u *almužna ladica* i poimeničenja na *-ik, -ica almužnik* m prema *almužnica* »koji, koja daje milostinju«, madž. *alamizna*, rum. *almojnë*, kao i njem. *Almosen*. Nalazi se u svim slavinaama osim u bugarskom gdje se govori *pomana* < *pomëna*, tako i rum. *pomeanã* f »Almosen, Traueressen«. Dalm.-rom. *almosna bilo je za Marulićevu jezičnu svijest pridjev na *-bn*. Zbog toga je on stvorio apstraktum odatle *almošivo* (tako i Glavinic, Knezović) = *almušivo* (*almušivo oliti zadužbina*, Kadčić) pored *almošivo* (16. v.) = *almušivo* odbacivši pridjevski nastavak. Upor. tu mačenje apstraktuma u *Naručniku* 39b: *almušivo, ka se uzdrži v smilovanju iskrnjega*. Upor. u slov. *almošivo* pored *almozna*. Dodavanje sufiksa *-stvo* mogao je sugerirati i dočetak *-yna* u gr. > lat. riječi, koji je u hrv. sufiks za apstrakta; *almušivo* je moglo nastati i zamjenom sufiksa. Nikako nije posuđenica iz njemačkoga. Bernardin upotrebljava *almožin tvoja*. Ti se oblici danas ne govore u narodu. Rašireniji su oblici sa aferezom početnog *e-*: *lemojsina f* (18. v., Reljković, Bosna, narodna pripovijetka) = *lemojzina* (18. v., Bosna) = *lemosina* (18. v.), deminutiv *lemosinica* — *lemozina* (16. v., Dubrovnik, Cavtat), deminutiv *Umōzinica*, na *-arius* > *-ar, -ijer lemozlnar*, gen. *-ara* = *lemozinijer*, gen. *-era* (17. v.) < tal. *lemosiniere* = *lemozina* = *limozina* (12. v., zapadni krajevi, Istra) = *limozina* (Belostenec) = *nemazina* (Posilović). Od tal. *lemosina*. Upor. arb. *limoshënë, lëmohshë, Imoshë* »Totenmahl« (Gege, katolio). Kašić razlikuje oba oblika: *lemozina* i *almušivo dueti*

Lit.: ARj 1, 75. 3, 26. 6, 5. 7, 916. Pleteršnik 1, 4. Miklošič 2. SEW 1, 27. Holub- Kopečný

60. *Bruckner* 198. *REW** 2839. *CM* 94. 290. *Hirt*, *PBB* 23, 331.

-ellus, lat. deminutivni sufiks, došao je na slavenski korijen u *trščel*, gen. -li f (slov.) »Röhrchen«, *trščela* f (slov.) »Röhrchen zum Heben einer Flüssigkeit aus dem Fass«. Za tvorenje etnika služi u *Bokelj*, gen. -elja = *Bokez* od *Boka* (v.). Od romanskih osnova ide ovamo *Munčel*, toponim (oronim, Krk, Iz) < *monticellu* »brdašce«, *Trčela* kod Splita < *funicella*, gdje -ellus ima pred sobom proširenje -ic- prema -iculus.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 699. *DEI* 845.

-elj, sufiks različitog značenja. U *Bokelj* m tvori etnik od horonima *Boka*. Znači isto što i -ez *Bòkez* < tal. *bocchese*, od lat. -emis > tal. -ese. U *poguzijèlji*, gen. -ellā (Vuk) = *poguzijèlji* m pl. (Budva, Paštrovići) »dvojica rodaka nevjeste koji joj poslije svadbe donose prćiju (oni su svjedoci prćije; oni reku: »Koliko smo mogli, spravili smo za djevojku«); pohođani«; riječ se shvaća u pejorativnom značenju i sufiks -elj zamjenjuje se -as *poguzijaši* »da se muke najedu i napiju«. Vjerojatno je izopačeno gr. ἄγωγιάτης. U istu grupu ide i *smrdelj*. Znači i životinjice: *crnjeľ* (Mljet, *stavljaju se za obrum*), *prndelj* (Dubrovnik) »debeo leptir malih krila«. Osnova je nejasna. Znači oruđe u *rúcelji*, gen. -elja (Cavtat, Zore, Lastva) »držak kakvog alata« = *rúcelj* (Krtole) »ručica, dio rala kojim se ore«. Potječe zacijelo od *manicellu*, od *mamca*. U toj izvedenici preveden je prvi dio *manus* »ruka«, dok je sufiks ostao. Upor. *mánica* f (Muo) »ručica za potezanje vrata«, gdje je, obratno, romanska osnova zadržana, a sufiks preveden. Očito je da se u -elj radi o lat. sufiksu -ellus > tal. -elio, u kojem je geminata // reflektirana palatalom / kao u *košulja* < *casulla*. Kao u romanskom dolazi i u femininumu, ali sa /: *čumprela* (Dubrovnik) »prosta djevojka« (upor. ngr. τσούπρα, sa umetnutim *m* pred labijalom), *čupjele* f pl. (Stulić) »srebrnaste škarice (osnova nejasna)«. Ovamo idu možda *kostjela* (v.) »cētis australis, kopriva, poprija«, *mrkvjela* f (v., Vuk, Dubrovnik) = *mrkvela* (Mikalja), naš augmentativ na -ina ili složeni deminutiv *mrkvjelina* »pastinaca silvestris«, od *mrkva*; proširen našim deminutivnim -tea: *sušelica* (Tivat) »smokva koja daje kasnije rod, koji se suši i tako prodaje«, od *suh*. Upor. slov. *tružela* »Zimmermannslade« = *tružica* od *truga* (ŽK, *struga*) < njem. *Truhe*; *uscanela* f

(od *uscaŋi*) »Pisserin« u zagoneci *oca klobučar*, *sin bobnar*, *hći uscanela*, *mati reggetela*. Bez lj kad se radi o udvojenom tal. sufiksu -ell + -ino: *gizdèlin* m (Dubrovnik) »kicoš«, pridjev *gizdelinski*, apstraktan *gizdelinstvo*, prezime *Gizdelinović*. Denominal je bez -in *gizdeliti se* »ponašati se kao gizdelin«. Upor. *gizdulic* »ohol mladić«, gdje je mjesto naglašenog punijeg -ellus nenaglašeno -ulus, prošireno sa -ič (kao u *fičtirci*); *Krasbelin* (1375, ime muško). U femininumu *gadelina* f (Brač) »gad (zmijska)«, *oparelina* (Vrbnik, Krk, od *opariti*) »rana kad se tko opari vrućom vodom«, drugi dio može biti i naš sufiks -ina (v.). V. i -el, -jelj, -elj.

Lit.: *ARj* 3, 139, 140. 2, 100. 102. 5, 467. 7, 70. 9, 23. 10, 435. 12, 235. *Hirtz*, *Pisces* 72. 33. *Pleteršnik* 2, 423. 700. 733. *Zore*, *Rad* 170, 222. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 211., *Schuchardt*, *ZRPh* 35, 391. *GM* 450. *REW** 5362a. 5299a. *Märeŋje** 271.

eljati, -am impf, »jesti ono što ostane iza svatova«. Možda se govori u istočnim krajevima taj glagol iz svatovske terminologije. Akcenat i primjeri nedostaju.

Lit.: *ARj* 3, 27.

emblastro n (15. v., u medicinskoj knjizi pisanoj crkvenim jezikom) »melem, obliž«. Od gr. ἔμπλαστρον (od ἐμπλάσσω »oblikujem«, prefiks ev-) prema novogrčkom čitanju, prema latinskom je *emplastar*, gen. -stra (Belostenec), kod Mikalje *implastar*, gen. -stra (možda dalmatoromanski), dok je talijanizam (pl > Pl) *empiaastro* = *impjastar*, gen. -stra (18. v.) = *impiaštar* (Rab) = *impjastar*, gen. -štra (Dubrovnik) = (disimilacija /- / > j-0) *jimpāstar* (Božava). Odatle i njem. *Pflaster* (sa gubitkom *em* > *iri*) > hrv.-kajk. *flaštar*, gen. -štra (18. v., ŽK) »1° melem, obliž, 2° opeka za kaldrisanje, 3° vapno za zid«, radna imenica na -nik *flašarnik*, denominai na -ati *flaširati*, -am »klačiti zid«. U talijanskom postoji ispadanje početnog sloga *im- piastra* »Metalplatte« > *pjastra* »talijanski metalni novac«, sloga *emp-*: *lastra* f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Božava) = *lastra* (Lika) »staklo, sklo, cklô (Boka) na prozoru«, deminutiv na -ica *lastrica* f (Pavlinović) »metafora nadimak pjesmi sastavljenoj za smijeh i za maškaru«. Ovamo ide još furlanski izvedeni deminutivni glagol (*im*)*pastrocia* (gubitak / zbog disimilacije l-r > 0-r, deminutivni sufiks -accio) > (u Kućištu, Rab) sa zamjenom *im-* našim pre-

fiskom *ispastrdca* (memo-) »iskvariti«. Od istog je korijena internacionalni pridjev *plastican*, na -ιός (πλαστικός) raširen našim -bn > -an.

Lit.: *ARj* 3, 60. 826. 5, 919. 9, 837. *Cronia*, *ID* 6. *Kušar*, *Rad* 118, 19. *REW** 2863. *Pirana* 426. *DEI* 1468: 1469. *Vasmer*, *GL* 56.

emendati, -ām pf. (16. v., Dubrovnik) »popraviti«. Učeno od lat. > tal. *emendare* (prefiks *ex*, i *mendunf*). Ovamo ide francuzizam *amandman* m < *amendment*.

Lit.: *ARj* 3, 27. *REW** 2860. *DEI* 1460.

emer m (17. v., Vrčević) = *Smar*, gen. *êmra* (Kosmet, subjekt uz *doći*) »sinonimi: zapovijed, naredba, buruntija«. Od ar. > tur. *emr*.

Lit.: *ARj* 3, 27. *Elezović* 1, 174.

Emerik nije potvrđeno u *ARj* od *Aimericus* na zapadu. Poznato ime germanskoga podrijetla u starofrancuskoj epopeji južnog ciklusa. Dobro je potvrđeno isto ime sa -h mjesto *k*, što ukazuje na srvnjem. vrela *Jembrih* (17. v.) = (bez umetnutog *K*) 1535. *Jemrih*. Odatle prezime *Jemrihović*. Ovamo ide zacijelo i hrv.-kajk. prezime *Jemrić*, u kojem je njem. -eh čitano na mletačku kao -ič. Vitezović ima *Imbrih*, odatle hipokoristik *Imbro*, pridjev na -in *Imbrin* u toponimu *Imbrin dvor*, *Imbrijevc* m pl. (Slavonija), *Imbriovac*. Zamjenu *e* > *i* dao je madž. *Imre*, koje dolazi u prezimenu *Imrić* 1577. Od općih riječi ide ovamo *imbrina* f »1° vrsta crnog grožđa«, odatle ispuštanjem početnog sloga *brina* f (ŽK) »vrsta crvenkastog grožđa«. Od hipokoristika možda je *Mirko* pored *Mirko* gdje gdje od *Emerik*, ali je *Mirko* toliko rašireno na istoku i na zapadu da je daleko prirodnije shvatiti kao hipokoristik od *Miroslav*. Odatle rašireno prezime *Mirkovia*. Upor. i kod Rumunja *Mircea*, ime vlašskog vojvode, u narodnoj pjesmi *Mirče*, gen. -eta, u Vuka *Mirčeta*. Odatle prezime *Mirčetić*, *Mirčić*, toponim *Mirčići*, ' *Mirčin* u Dečanskom hrisovulju, odatle toponim *Mirčinci* (Valpovo).

Lit.: *ARj* 3, 27. 813. 826. 4, 586. 537. 6, 739. 745.

emil (objekt uz *učiniti bogu*, jedanput u narodnoj pjesmi). Na osnovu tur. *emin* Budmani pretpostavlja značenje »potvrditi«. Nije jasno. [Isto što j *emin učiniti* »zakleti se« < tur. *yemin*, v. *jemin*].

Lit.: *ARj* 3, 27. Škaljić² 368.

emir, gen. -Īra m = *emirin* (17. v., sa -in prema *gospodin*, *košatin* itd.) »sinonimi: poglavica, vladalac, knez (bez primjera iz narodnog govora ili narodne pjesme)« = *amura* (1371 — 1393: *načeb gospodovati veliki* ~ *Pajazitb*, Mon. šerb., 182). Ovamo ide današnja internacionalna riječ *admiral*, gen. -ala m i stara naša *imrahor* < ar. *emir ar-rahl*. Balkanski turcizam perzijskog i arapskog podrijetla (perz. *emir* = ar. *amir* od glagola *amara* »zapovijedati«) iz oblasti turske uprave: bug. *emir*.

Lit.: *ARj* 3, 27. *Mladenov* 162. *Lokotsch* 69.

emrēnisati se, -šēm pf. (Bosna) = *emrēnlsat se* (Kosmet) = *imrēnisati*, -šēm (jugoistočna Srbija) »sinonim: zaljubiti se u što«. Od tur. *imrenmek* »wünschen, Lust bekommen zu, Appetit bekommen auf«.

Lit.: *ARj* 3, 28. 826. *Elezović* 1, 174.

-en m, -ena, -eno, sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan pridjevski sufiks za pravljenje tzv. pridjeva građe (njem. Stoffadjektiva). Semaziološki odgovara lat. -eus; *e* je nastao od *e*, upor. steslav. *medem*, *a* ovo iz ie. ē, upor. gr. Λαμψακηνός »iz Lampsaka« i *Žio ěninb* (v.). Nema potvrda za ikavski i ijekavski oblik, nego glasi u svim narječjima -en. Primjeri: *lanen* od *lan*, *drven* od *drvo* prema *driven* od *drivo* ŽK, *meden* od *med*, *leden* od *led* itd. Da je *e* postao doista od *e*, dokazuju pridjevi *kozani*, *kozana* = steslav. *koženj*, *rozani*, *rozana* od *rog*, *moždan*, *mozdana* od *mozag*, *voštan* od *vosak*, *f kožna* je analogijski prema -bn, od koga je ē prijelovni štepen. Ima oscilacije između -en i -bn: *srebrn* pored *srebrn*. Kao i -bn, i taj sufiks ide u kategoriju općih sufiksa bez naročite funkcije. Kvalifikativ je npr. u *šaren* od *šara* ili *šarati*, *crkven(f)* od *crkva*, *svojstven* od *svojstvo* itd. To se Jogada naročito onda kad u jeziku ne postoji imenica od koje je pridjev izveden: *zelen*, *studen*, *rumen*. Jače ističe morfološku pridjevsku funkciju. Stoga se dodaje da se bolje istakne. Tako od steslav. *Izee* ̄ nastaje *trezven*, a pridjevu *māl* dodaje se -en: *malen*. Za razliku od -bn > -an ne veže se s drugim sufiksom. Udvostručen je samo u *mesnēn* (ŽK) »mesni«. Poimeničenje se vrši na -ica: *voštanica*.

Lit.: *Maretić* § 363, h. *Leskien* § 538. *Vandrāk* 1, § 480. *Holub-Kopečny* 456.

-enea, sufiks za apstrakta lat. > tal. podrijetla, lat. -entia > tal. -enza, poimeničenje lat. > tal. participa prezenta -ens, gen. -entis

> tal. *-ente*, zastupljen u brojnim posuđenim apstraktima; došao je jednom i na našu osnovu: *obumijenča* f (Ston, ovdje možda relikv iz dalm.-rom., upor. *romijenčd*) »obujam, opseg«, od našeg postverbal *obujam*, gen. *-jma* od *obujmiti*. Kao latinizam pojavljuje se u *tepëndja* f (Bela Krajina, slov.) »tepež, Prügelei«. Upor. *-andja*.

Lit.: ARj 8, 487. *Pleteršnik* 2, 663.

ēndele **bēnde**le, prilog (Vuk) »sinonim: bi ne bi, oklijevajući, hoće li ne će li«. Tvorba istog turskog tipa kao *eglen-beglen, kitab-mitab*.

Lit.: ARj 3, 28.

endēze, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) »mjera za duljinu, lakat«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *endaze*) iz oblasti mjera: búg. *endezé*, arb. *endezë* f.

Lit.: ARj 3, 28. *Mladenov* 162. *GM* 95.

endivija f = *indivija* f (17. v.) »cikorijska, žućenica, rezanica«. Od tal. *endivia, indivia* < ksg. *έντύβιον, έντύβι* > kslat. *intybus*, egipatskog podrijetla, ar. *hindab*.

Lit.: ARj 3, 28. 837. *REW*⁸ 4521. *DEI* 2005.

endrop m (rukopis 16. ili 17. v.) »živinče b *morì vojevoda zibamь*«.

Lit.: ARj 3, 28.

endžije (Vuk, jedanput u narodnoj pjesmi kao epitet): *sve na njima endžije dukate*. Čini se da narodni pjevač nije razumio tur. *ence* = *indjincü* »biser«, koje se nalazi u arb. *inxht* »Perle«.

Lit.: ARj 3, 28. *GM* 159.

enfie n (Kosmet, objekt uz *uzmi* »uzmeš«) »burmut«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *enf* = *anf* »nos«, odatle *enfijje* »šmrkanje u nosu, prah od pržena duhana«) iz oblasti duhanske kulture: bug. *enfie*.

Lit.: *Elezović* 2, 511. *Mladenov* 162.

engeča f (Vuk, Vojvodina) »sinonim: skoba (v.)« = *hengić* m (Posavina) »čavao za pribijanje superine (v.)«. Od tur. *yengeç* »rak«. Značajno je ispuštanje tur. *y-* prema *jangin* i ostalima gdje ostaje.

Lit.: ARj 3, 28. 590.

engedovati, *-ujem* pf. (16. v, Pergošić, Čakovac, hrv.-kajk.) »popustiti, otpustiti«. Odatle *engedavanje* n (Pergošić) »permisio«. Od

madž. *engedni*. Razred glagola na *-ovati* je kao i u ostalim glagolskim posuđenicama iz madžarskoga. Upor. *bantovati* (v.). S istim slavenskim glagolskim sufiksom i Rumunji posuđuju vrlo često glagole iz madžarskoga. Primjer: *cheltui* »trošiti« < *költeni* prema *gandi* »misliti« < *gondolni*.

Lit.: ARj 3, 28. *Mažuranu* 300.

eninšala, uzvik (narodna pjesma, jedanput, Crna Gora) od ar. *en ša allah* »ako bog hoće«. Upor. *masala* (v.). Začuđuje opetovanje *en*.

Lit.: 3, 28. *REW** 9025a.

enula f (rukopis, 18. v.) = (*n* > *nj* nejasno) *injola* = *injula* (Stulić) »biljka oman«. Od lat. *inula* > tal. (učeno) *ènula, inula*, (pučki) *ella* < gr. *έλένιον*, njem. *Alant*.

Lit.: 3, 851. *REW*⁸ 4522. *DEI* 1450. 2078.

epaktb, *epahtb* (stsrp.) = *epakta* f (učeno prema gr. > lat. izgovoru) = *epata* (17. v., prema tal. *et* > *tt epattd*), pridjev na *-ən* > *-an* *epatan* (16. v.) = *jepahta* (15. v., prema novogrčkom izgovoru *κτ* > *χτ*) = (sa aferezom *e-*) *pata f* (Kašić, < tal. *patta*) »kalendarski termin od važnosti za određivanje Uskrsa«. Od gr. part. perf. *ἐπακτή* (se. *ήμερα*) »umetnut« (od *ἐπάγω* »umećem«, prefiks *ἐπί* i *δγω*).

Lit.: ARj 3, 29. 4, 589. 9, 698. *DEI* 1493. *Vasmer, GL* 56.

eparhija f (Vuk, Srbija, BiH), pridjev *eparhijski* (*sud*) — *jeparhija* (stsrp.) = *jepàrhija* = *japarhija* (17. v., Vuk, Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) dieceza, biskupija (kod katolika)«. Od biz. *επαρχία*, apstraktum na *-ía* od *Ἐπαρχος* > *eparhb* »prefekt, glavari niže upravne jedinice u bizantinskoj carevini« (od *ἐπί* i *-άρχος*, v. *patri-arcà*).

Lit.: ARj 4, 462. 589. *Vasmer, GL* 56. *DEI* 1491.

epistola f (16. v., prema lat.), na *-ar* < *-arius epistolar*, gen. *-ára* (18. v., također sa *st* > *st'*) = *jepistola* (Antun Dalmatin) = (prema gr. sa dodatkom *-ja* na *-i* kao *ćefalija*) *epistolija* (16. v.) = *jepistolija* = (sa aferezom *e-*) *pistula* (Mikalja, stara književnost) = *pistola* — *pistola* (17. i 18. v.) = *pištula* na *-ar* < *-arius pistolar* »onaj koji čita pistulu na svečanoj misi«, *pištularstvo* »služba pistolarova«, pridjev *pistulski* (~ *a knjiga*) = (metateza *i-o* > *o-e* ili unakrštenje s našim

poslati) *postela* »(prevedenica) poslanica«. Od gr. *επιστολή* > lat. *epistola* (prefiks *ἐπί* i *στέλλω* »šaljem«).

Lit.: ARj 3, 29. 4, 589. 9, 885. 891. 11, 40. *DEI* 891. 1501. *Vasmer, GL* 57.

erak, gen. *erka* m (18. v., jedanput). Pominje se uz *doilnuk, adidar* i *arar* (v.). Prema tome se čini da znači osvojeno oružje. [V. *jarak* »oružje« < tur. *yarak* »isto«].

Lit.: ARj 3, 29. *Školjić*¹ 362.

erati, *-ani* pf. (15. v., Marulić) »pogriješiti«. Apstraktum *eror* m »pogreška«. Od lat. > tal. *errare* (ie. riječ), *error* > tal. *errore*. Na pridjevski sufiks *-aticus erraticus*, odatle truć.-tal. *radigar, furl, radega* »streiten« > slov. postverbal (sa umetnutim *n* pred dentalom) *randiga* »Streit, Handel, Zank« i možda sa dalm.-rom. unakrštenjem sa *cor*, gen. *cordis kòrdekati se (po-)* (Dubrovnik, Prčanj) »zanken«.

Lit.: ARj 3, 29. 31. Rešetar, *Štok*. 270. *REW** 2217. 2904.

erbab m (Bosna) »vještak« = *erbâp* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) = *ervap* pored *ervapan* (Vrčević), s našim pridjevskim nastavkom *-ən*, »sposoban, podoban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *erbab*, sing. *rab*) iz oblasti sudstva: bug. *erbab*.

Lit.: ARj 3, 30. 32. *Elezović* 1, 175. *Mladenov* 162.

erček m (Bosna) »1° muško, 2° mužjak (ptica) (Srbija)«. Od tur. *erkek* »muškarac«.

Lit.: ARj 3, 30.

erć lije f pl. (Vuk), u nar. pjesmi: *toke erćelije*, epitet kome se ne zna značenje. Možda ide zajedno s epitetom *gaće erđelije*.

Lit.: ARj 3, 30.

Ērdelj, gen. *-ělja* m (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *Rdelj* (Gundulić) »ime zemlje koja se zove *Sedmogradska* prema njem. *Siebenbürgen* i *Transilvanija* prema lat. prijevodu madž. naziva *Erdély*«. Odatle: etnik na *-janin Erdaljani* (Kavanjin, kojemu su *Maurovlasi* = *Rumunji*, odatle prezime na *-ovii Erdeljanović*), na *-äc Erdeljac* (17. v., i prezime 1572. i danas još hrv.-kajk.), pridjev (ktetik) na *-ski irdeljski* (Vuk, 17. v.), zemlja *Rdeljska* (Palmotić) = *Rdeljska zemlja* (Sasin, Gundulić). Od madž. sintagme: *erdöelü* »preko

šuma = trans silvam«. U rum. *Ardeal*. Ne zna se je li ista riječ toponim *Ērdelj*, selo u Hrvatskoj Krajini.

Lit.: ARj 3, 30.

erečet m (Bosna) = *ereilt* (Kosmet) »napredno stanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hareqet*).

Lit.: *Elezović* 2, 511. *Skok, Slávia* 15, 346., br. 242.

eremüt m »kapak što pokriva taban (v.) na dugoj pušci«. Ne zna se gdje se govori. Po Budmaniju jamačno turska riječ.

Lit.: ARj 3, 30.

erenda f (sjeverna Dalmacija) »blatava i močvarna zemlja«.

Lit.: ARj 3, 30.

erēnde, gen. *-eta* (Vuk) = *trenda* (18. v. 3 Slavonci) = *rēnde*, gen. *-eta* (BiH) »sinonim: frenica, strug (v.), ribezanj, gen. -žnja (ŽK)« = *rēnda* (Kosmet) »sprava na koju se struže tikva za tikvenik (pitu)«. Odatle: denominali na *risati*: (*e*)*rendisati*, *-šetm* (Vuk) = *rendisat* (Kosmet) = *rendeisati* (Vuk) impf, i pf. prema impf, *rēndisovat*. Na *-alo rendisalo* m (Vuk) »tko rendise«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *randa* »Hobel«, postverbal od *rāndidān* »schaben, Kratzen«) iz oblasti kuhinjskog alata (pribora): rum. *rindea*, bug. *rendé*, deminutiv *rendénce*, *rendos(v)am*, arb. *rendé f* (Gége) »Reibeisen«. Dodatak (proteza) *e-* pred *r* je turciziranje perzijske riječi. Upor. protivnu pojavu *rospija* < tur. *orospu* i perz. *rute* > tur. *erište* > *jerište* n, (v.). Nejasan je f pl. *rabonke* (Mrka Poljana, Srbija) »veliko stolašsko (e)rende«, ako je u vezi s tim turcizmom.

Lit.: ARj 3, 30. 4, 853. 12, 837. 13, 870. *Elezović* 2, 174. *Skok, Slávia* 15, 346., br. 243, *GM* 363. *Korsch, ASPH* 9, 664. *Školjić*¹ 270.

erēsija f (16-18. v.) = *erezija* (16. v.) = *erezija* »(prevedenica) raskol« od tal. *eresia* < lat. *haeresis* < gr. *αἵρεσις* »izbor«, od *αἵρεω* »biram«, sa tal. aferezom *e-* nastalom u sandhi *retik* »heretik«, *resia* > *režije* f pl. (Kučiče) »psovke, bestimje«. Pridjev na nenaglašeni gr.-lat. sufiks *-icus eretichi* (16. v.), poimeničan m *éretik* (16. v.) = zamjenom našeg sufiksa *-nik* mjesto gr.-lat. *-ik eretnik*, sa protezom */-jeretîn* (slov.), *jeretnik* (slov.), *jeretifki* = *jeretičaski*, apstraktum *jeretieastvo, jeretik*, prid-

jev *jeretikov*, učeno *hereza*, *heretik*. Prema grčkom *jerēs f* (u crkvenom pravoslavnom jeziku).

Lit.: ARj 3, 31. 4, 599. *Pleteršnik* \, 366. *Mažuranić* 1245. *DEI* 1516.

erèza f (Vuk, narodna pripovijetka) = *reza* (Kosmet) = *reza* (Vuk) = *rezèna* (Hrvatska, Lika) »sinonimi: prijevornica, zavornica, zavor, kračun, katanac, lokot, rigalj, gen. -glja (ŽK)«; škrinja *na rezemi* (Lika) ima lokot. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (*reza* »gond, verrou, targette«) iz oblasti alata: bug: *reze* pored *reza*, arb. *reze f* »Türangel«, cine. *rize m* »gond«, ngr. *pečéč* »gond, fiche«. Glede proteze *e-* upor. *erènde* (v.). Dodatak *-na* u ličkom obliku nastao je zbog toga što se htjelo očuvati turski akcenat na posljednjem slogu. To je bilo moguće samo s pomoću takvog dodatka.

Lit.: ARj 3, 31. *Mladenov* 559. *G M* 364. *Pascu* 2, 159., br. 890. *Elezović* 2, 173.

ergela f (Bosna) »sinonim: pastuharna (hrv. neologizam za njem. *Gestutt*) = *ergela* (Kosmet) = *erđela* pored *herđela* (Vuk, narodna pjesma) = *hergèla* (18. v.) »stado konja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *har* »magarac« i *gala* »stado« > tur. *hergele* »stado magaradi i konja«) iz oblasti konjogojstva: rum. *herghelie*, odatle *herghelegiu* »Gestüttknecht«, bug. *ergele* = *hergele*, arb. *ergela* i.

Lit.: ARj 3, 593. 494. *Elezović* 1, 175. *Mladenov* 164. 667. *Tiktin* 729. *GM* 96. *Korsch, ASPH* 9, 501.

èrlav, pridjev na *-av* (Vuk, jedanput, narodna pjesma) = *hèrav* = *èrav* — *èrav* (ŽK) = *èrāv* pored *èrav* (Piva-Drobnjak) »1° sinonim: kriv, 2° razrok, zrikav, zrakav«. Osnova *eri-* dolazi još u prezimenu *Naerlović* u impf, *erludati* (Vuk), koji se ne može dijeliti od impf, *vrludati*, *vrludam* i (sa metatezom *lj-d* > *d-lj*) impf, *herduljati* (Bosna, narodna pripovijetka). Ova dva opet zacijelo su ekspresivna proširenja od impf, *vrljati*, *vf-ljām* (v.) »ambulo« s pomoću *-udati*. Upor. *krivudati*. Odatle pridjev na *-av*: *vrljav* »oštećena oka«, složeni pridjev *vrljook*, odatle hipokoristik *vrljō m* i prilog *na vrije* »schief«. Miklošič pretpostavlja korijen *veri-* zastupljen u hrv.-srp. i u bjeloruskom. Osnova *her-* u *herav* samo je hrv.-srp. Nalazi se u brojnim izvedenicama i složenicama kao i u varijantama sa */-* mjesto *h-*. Prilozi na *-o*, *-ce*: *nā-*

(*K*èro, *ujero* (ŽK), *na(K)erce* »schief«. U dubrovačkom prilogu *natrhere* »nahero« važan je umetak *-ir-*. Pridjev na *-ast* *hèrokast* »herav« zacijelo je složen od *herook* koji nije potvrđen. Poimeničenje na *-ica*: *jer amca* (Lika) »heravo žensko čeljade«. Odatle s hipokorističkim sufixom *-sa* (v.): *jerāvša* (Lika) »herav čovjek«. Složenice od sintagme *herave glave, guzice*: pridjev *heròglav* = *jeròglav* (Lika); poimeničen na *-bc*, *-čad*, *-ie*, *-ica*, *-sa*: *heròglavac*, gen. *-avca* = *jeròglavac*, *heròglavša m* = *jeròglavša*, *hèreguz m* (Srbija, Stojanović) »kome su krive noge, pa stražnjicom amo tamo«; *herohodac*, gen. *-hoca* (Stulić) = *naheritelj*, radna imenica od denominala na *-iti* *hèriti*, *herim* (Stulić), *nahèriti se* = *naèriti*, *naèrim* (Piva-Drobnjak), *nakeriti se* (Lepetane, Boka), *preèrit* pf. prema impf, *preeròvat*, *-ijem* (Kosmet) »iskriviti«. Ekspresivnost je pojačana sa *-deciti* u *naerdeciti*, *-lm* (Lika) »nahèriti«. Što se tiče postanja, teško je doći do pouzdanosti: / u *erlav* ima se zacijelo pripisati unakrštenju s *vrljati* i *erluludati*, tako da se ima tražiti izvor samo za *herav*. Berneker pomišlja za nj na strani izvor, koji se dosad nije pronašao, jer Matzenauerov *χειρ* »ruka« ne objašnjava ni semantičku ni fonetsku stranu. Budmanijevo mišljenje da je *erlav* možda od tur. *eyri* »kriv«, ne objašnjava /, a ni fonetski nije moguće, jer od *eyri* < sttur. *egri* (upor. *Egri Palanka* = *Kriva Palanka*) očekivali bismo *egrav*. Čini se da dubrovački prilog *natrhere* daje ipak mogućnost objašnjenja: *-re* može biti deiksa *-že* > *-re*, *na trhe stajalo bi tada u vezi s imenicom *trh* »teret, onus« (v.) koja se nalazi u slovenskom i hrv.-kajk. te mađarskom: *nositi na trhe* dovoljno objašnjava semantem »kriv, razrok«. Iz priloga *natrhere* odbacivanjem prijedloga i gubitkom imenice *trh* u štokavskim narječjima mogao se apstrahirati pridjev *herav* > *erav* > *jerav*.

Lit.: ARj 3, 31. 591. 593. 594. 596. 4, 596. 601. 7, 319. 702. *BI* 2, 751. *Vuković, SDZb* 10, 381. 391. *Elezović* 2, 123. *Miklošič* 86. *SEW* 1, 386. Matzenauer, *LF* 7, 213. Tomanović, *JF* 17, 205.

erli a m = *j èrlija* (Srbija) »sinonimi: gradanin, mještanan, domorodac«. Odatle složenica *jerlikul m* (Bosna, narodna pjesma) »mjesečni zapovjednik«. Drugi je dio *kula* (v.). Od tur. izvedenice na *-li*: *yerli* od *yer* »mjesto«. Značajno je ispadanje / . Upor. tur. *yular* > *ular*, v. i *engeča*, *jerlija*.

Lit.: ARj 3, 31. 4, 601. Marjanović, *NJ* 3, 215-217.

ersak m (17. v., čakavski, jedanput): *han-džar aliti ersak*.

Lit.: ARj 3, 31.

erzak m (Bosna) »sinonim: hrana«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *erzak*).

Lit.: ARj 3, 32.

eser m (Vuk, Crna Gora) u izrazu *na eser biti* »novac nije potrošen nego je u gotovu« = *jeser* (Vuk, Boka). Budmani predlaže arapsko podrijetlo (ar. *eser* »biljeg, znak«) koje ne objašnjava semantiku. Bit će ispravnije Mažuranićevo mišljenje da je to tal. *essere* »stanje«, *l'essere, in buon essere*. Usp. i *jeser*.

Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. *Mažuranić* 301.

-èšk, tal. sufixs franačkog podrijetla (stvnjem. *-isk*, tip *tudešak* < tal. *tedesco* < *theodisk* > *deutsch*) ili ilirot-rački *-zsc* > rum. *-eseu* (u grčkom deminutiv *-ιωρος*) u Dubrovniku u jednom primjeru dodan domaćoj osnovi *prvi: prveskinja* < *-esk + yni* (upor. *gospodinja*, ŽK) »žena koja prvi put rodi«. Očuvano *sk* govori u prilog druge alternative. Ako je tako, ostatak je iz dalmatoromanskog.

Lit.: Zore, *Rad* 115, 151.

eskija f (Vuk, samo u jednom stihu narodne pjesme): *ostala im sa konja eskija*. Značenje je možda »stara potkova«. Vuk ističe da te riječi nije nigdje čuo; *ešči*, indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi uz toponim: *na ešči Kladušu* »staru«. Od tur. *eski* »star«. [U BiH *eskija f* »starudija, stara konjska ploča, stari bakar«].

Lit.: ARj 3, 32. *Škalji?* 271.

esmèr, indeklinabilni pridjev (Kosmet), komparativ *po esmer u lice* = *èsmèr*, pridjev *èsmèrast* (BiH) »crnkast, garav«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *esmer* »pšenične boje«) iz oblasti boja: bug. *esmèr* »murgav Cv.«, arb. *esmèr* = *usmar* »schwärzlich«, cine. *ismer* »brun foncé, 'basané«.

Lit.: *Elezović* 2, 511. *Mladenov* 163. *Pascu* 2, 145., br. 678. *škaljiP* 271.

esnaf, gen. *-āfa m* (Vuk, Bosna) = *esnaf* pored *esnaf* (Kosmet) = *jesnaf* pored *jesnav* (Srbija, Miličević) »sinonim: ceh«, u Kosmetu i indeklinabilni pridjev *esnaf čdvek* »pošten čovjek«. Odatle se na *-ski* *esnafski* (Kosmet) i složenica *islahana* »šegrtka škola« < *esnaf hane*. Balkanski turcizam arapskog pod-

rijetla (ar. pl. *asnā/* od sing. *sanf* »vrsta«, *synyf* > tur. *esnaf*) iz oblasti zanata: bug. *esnaf* = *isnaf*.

Lit.: ARj 3, 32. 4, 622. *Elezović* 1, 176. *JP* 14, 211. *Mladenov* 163.

esodija f (stsrp., 1379) = *jesodija* (14. v., u crkvenom jeziku) »dohodak«. Od gr. pl. εἰσοδία, εἰσοδος (prefiks εἰς i odós »put«). Upor. *intrata* > *intruda* u jadranskoj zoni, poimeničen part. perf. od *intrare*, kao isto značnu paralelu.

Lit.: ARj 4, 622. Vasmer, *GL* 57.

èspap, gen. *-āpa m* (Bosna) = *hespāp* (Vuk, hiperturcizam s *h*, 18. v., Vojvodina) = *jespap* (Srbija, Miličević) = *aspāp*, gen. *-apa* (17. v.), »sinonim: roba (v.)«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *esvab* = *esbab* < ar. pl. *athwāb* »haljine«, sing. *thaub*). U *aspap* je prema arapskom.

Lit.: ARj \, 115. 3, 32. 4, 622.

eš = iš, uzvik za tjeranje kokoši i ptica (17. st., Stulić, Vuk, Belosteneć, Hirtz). Varijanta *iša*. Onomatopeja. [v. *iti*, konac].

Lit.: ARj 3, 32. 4, 78.

ešek m (Bosna) »sinonim: magarac«. Odatle apstraktum na *-luk*: *ešekluk m* »magareći posao«. Interesantan je toponim na *-ovac*: *Ešikovac* (Vuk), izvor kod Karlovca blizu *Magarčeva Brda*, zbog toga što jedna pored druge postoje istoznačne riječi različitog podrijetla. Ovamo riječ koja izgleda kao naša izvedenica na *-ica* *eškerica m, f* (Vuk, 18. v.) »sinonim: manjo, maljenica, kršljavac, zaprtak (o čeljadetu i živinčetu)«, a u stvari je metafora i prekranje turske sintagme *ešek arisi* »štrk, obad«. Turcizam armenskog podrijetla (*ešek* < armenski pl. *isan-k* od sing. *eš*, geh. *išoy*, maloazijska riječ, vjerojatno srodna s *asinus*): iz oblasti životinja (tip *arслан*).

Lit.: ARj 3, 32. *WP* 1, 113. *Lokotsch* 565.

eška f (Božava, Rab) = *eška* (Račišće) = (sa protezom *j-*) *ješka* (18. v., Račišće, Pag), denominat na *-ati naješkati*, *-am* pf. (Vrbnik) »metnuti ješku« = *ječka* (Malinska, Krk, ovdje i »vrst gljive«) = (*je* > *ja* i odbacivanjem proteze ili možda dalmato-rom. preko dvoglasa *ta*) *aška* (Dubrovnik) = (sa protezom *n-*, upor. *nugal*, ili prema tal. *ineskare*, prefiks *in-*) *nješka* (Prčanj, Dobrota, ovdje znači i »guba, trud«), denominat *nanjeskât na udicu*

(Prčanj) »meka, mamac«. Od lat. > tal. *esca* (od *edere* »jesti«, upor. pridjev *esculentus*, ie. riječ, upor. lit. *eska*). Arb. *eshkë*.

Lit.: ARj 4, 506. 628. 7, 369. 468. 8, 280. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. Skok, Term. 72. Rešetar, Štok. 258. GM 97. REW* 2913. DEI 1530.

eškerice, prilog (dva pisca čakavca, 17. i 18. v.) = *eškarac* (jedanput) = *eškeriški* (Kavanjin) »odmah, idom (Belostenec)«. Budmani predlaže madž. *egyszer* »jedanput«, što fonetski ne odgovara, a za idom postverbal *id-* od *ići* ili madž. *idő* »vrijeme«. Prvo je priličnije. Upor. *mahom* > *mám* (v., ŽK) od *maknuti*.

Lit.: ARj 3, 32.

eskūt m (Vuk, Vojvodina) »seoski sudija«, pridjev *eškutov*. Od madž. *esküdt* = *eskütt* »porotnik«, ugrofinskog postanja.

Lit.: ARj 3, 33. Gombocz-Melich 2, 48.

-ēt, -öt, -at pored **-at**, sveslavenski, praslavenski, danas neproduktivni sufixi za izvođenje onomatopejskih imenica m. r.: *klepet* od *klepati*, *trepēt*, *treset* od *trestī*, *zveket* od *zvečati*; *cvokot*, *glomot*, *grohot*, *klklot*, *klepot*, *kokot*, *sopot*, *topot*; *bahat*, gen. *bahta*, *dřhat* pored *dřhat*, gen. *dfhta* pored *dfhata*, *glomāt*, *šapat*, gen. *šapta* pored *šapata*. Prelazeći u deklinaciju *i* sufixi **-ēt**, gen. **-eti** i **-at**, gen. **-ati** dobivaju kolektivno značenje i gube onomatopejsko: *golet*, *vrlet*, *kočet* i *svojat*. Za **-ot**, gen. **-oti** nema primjera. To značenje gubi se i onda kad napuštaju značenje šuštanja i označuju konkretan predmet: *grot*, gen. *grota* m »provalija (ŽK)«, *Grohote*, toponim (Šolta); ili kad se proširuju sufixsom **-bc**: *klepetāc*, gen. **-peca** (ŽK) = *klopōtac*, gen. **-poca**. Onomatopejsko značenje imaju i glagoli na **-et** + **-ati**: *čeretati*, *blebetali*, *šušetali*, *pucketati* itd. Za njih nije uvijek potvrđena imenica od koje potječe kao u *klepētati*, *třepetati*, tako da je **-etati** postao samostalan glagolski sufix. Tako u *klevetati*. Jednako je kod **-otati** i **-alati**: *cvokōtati*, *klokotati*; *lomātati*, *sakātati*. Onomatopejsko značenje ovih sufixa vidi se po prijepojima *e-o-a* < *o*, koji se ravna prema samoglasu osnove. Sva tri sufixa mogu se proširiti s **-tk**, **-ka**, **-ina**. Tako nastaju konglutinati koji imaju afektivno (deminutivne ili augmentativno) značenje: **-atak**, gen. **-atka**: *kusātak*, *težātak*, *žerātak*, **-ētak**, gen. **-etka**: *curetāk* (Vuk) od *cura*, *haljētak*; **-otak**, gen. **-otkā**: *bubotāk*. Ti se

konglutinati miješaju s **-etak** i **-atak** koji nastadoše drugim putem: *svřsetāk* stvoren prema *početāk*, *izuzetak*, *imetāk*, *zadatak*. Augmentativni sufix **-ina** (v.) veoma se često udružuje s **-et**, **-ot**: *babētina*, *bukvētina*, *jāmetina* itd. I taj se miješa s **-etina** koji je nastao drukčije: *teletina*, *ovčētina*, *guščētina*, *svinjetina*, gdje nema augmentativno značenje nego označuje konkretan predmet: meso od životinje što je kaže osnova; **-otina**: *bljuvotina*, *brazgotina*, *crkotinajcrkl-*, *ogrebotina*, *zarčezotina* itd., gotovo gubi pejorativno značenje. V. još **-ata**, **-ot**, **-ota**.

Lit.: Māreĵie 265. 273. 303. 346. Leskien § 450. 473. 489. van Wijk, *Symbolae gram.* 2, 159. i si. (cf. IJb 14 269). Štrekelj, DAW 50, 11. Vandrák 1, § 553.

-eta, tal. pridjevski deminutivni sufix ži r. vulgarno- latinskog podrijetla **-ittus**, **-itta** > tal. **-etto**, **-etta**, ušao je na Jadrano u većem broju talijanskih deminutivnih posuđenica; primjeri: *barēta*, *kaseta*. Odavde ušao je i u žensko lično ime *Aneta* (narodna pjesma, Vuk, Petranović), pridjev *Anetin* (narodna pjesma). Upor. u slov. *šišketā f* »šiška, Gallapfel« i u arb. *iafeta* (s članom, Ulcinj) »prostor ovratnika oko košulje« od *qafē* »vrat«.

Lit.: ARj 1, 89. Pletersnik 2, 629. DEI 1562.

état f (deklinacija *i*, Andrijašević *do ove etati*; Zore, 16. i 17. v., Dubrovnik i danās) »dob«. Značajna je tuđica zbog adaptiranje tal. imenica na **-ta** < sttal. **-tade** našoj deklinaciji na *t* u kojoj se obično ne nalaze tuđe riječi. To nije živa deklinacija kao deklinacija *a*. Od tal. *etā* < lat. *aetate* »isto«. Kod Orbina nalazi se ista tuđica po deklinaciji *a* (*prva eto*).

Lit.: ARj 3, 33. Zore, Rad 115, 170. REW* 251.

-ev/'Ov, sveslavenski i danas živ produktivan pridjevski sufix koji dolazi u prvom redu kod živih bića (ljudi i životinja) izraženih osnovama prvobitno na **-u** (tip *sinov*), zatim na **-o**. Znači pripadanje: *očev*, *kraljev*, *zečev*, *Daničićev*, *zmājev*, *carev*, *magorčev*, *Urošev*, *stvoriteljev* itd. (palatalne osnove) prema *banov*, *biskupov*, *lobudov*, *prorokov*, *Vukov*, *Markov*, *čovjekov* (osnove na tvrdi suglasnik). Kad u jeziku ne postoji imenička osnova kao u *jalov*, *surov*, sufix **-ov** *izražava* samo kvalifikaciju. Od imenica za neživo, ako su personificirane, mogu se također obrazovati pridjevi s pomoću ovih sufixa: *mješevčev*, *sunčev* prema *jugov*, *mrazov*. Odatle poimeničnja: m **-evj-ov** u makedonskim prezimenima

Mitrev, *Vlahov* i f **-evaj-ova** u ženskim prezimenima; toponimi u ž. i sr. r.: *Smederevo*, *Drenova*, *Janjevo*, *Kruševo*, *Magárevá* (Makedonija), *Ovčarevo*, *Kupinovo* itd. Od imena biljki ili tekućina mogu biti osnove na **-o**, **-ū** i **-a**. Tada se s pomoću ovih sufixa prave tzv. pridjevi materije (Stoffadjektiva): *bōbov*, *dubov*, *javorov*, *bukov*, *kruškov*, *vinov*, usp. i imenice *trešnjevac*, *višnjevac*, toponime *Kruševo* i poimeničenje *Kruševac*. Danas u nominativu ti sufixi ne dolaze u određenom obliku, ali u starije doba ima primjera i za određeni oblik, tako 1353: *nizb doh u potokb cerovi* (*Glasnik* 24, 245). Ostatak su toponimi *Zovi Do* < **bbzovi*, *Grabovi Do* (seoce, Hercegovina blizu Ravna), *Rastavi Do* (Kotor), *Rastavi Potok* (Hrvatska). Posesivno značenje u našem jeziku, za razliku od poljskoga, gdje je opći pridjevski sufix kao kod nas **-bn** (v.) (upor. polj. *narodowy* = u nas *naradan*), raširilo se zbog *njegov*, gdje je **-yo** > *v* došao na genitiv *jego*. Upor. ŽK *njegov* pored *njegovī*, ž. r. *njegovā* kao u *kakav*, ž. r. *kakva*. Poimeničuje se s **-bc**, **-aca**, **-iça** i **-ina**, **-ište**: za oznaku štapa: *brezovac*, *bukovac*, *lipovac* itd.; veoma česti toponim: *Glogovac*, *Bobovac*, *Brestovac* (Zagreb), *Bukovac*, *Dubovac* itd; u pluralu **-evci**, **-ovci**: vlaške pastirske porodice *Ratiševci* *vlasī* kojima je čelnik »knez« bio *Ratiš(a-)*, *Vlasī Kostadinovci* i *Gojetovci* itd. U Makedoniji se ovako zovu i velike porodice. Na **-aca**: također za oznaku štapova, jela ili pića: *cerovača*, *ljeskovača*, *hrastovača*; *makovača*, *klekovača* *komovača*. Brojni su toponimi: *Leskovača* (ŽK) *Trnovača* itd. Na **-ovica**: *kōmovica* (rakija). Toponimi: *Brezovica* itd. Na **-evina**, **-ovina**: zemlja: *djedovina*, *krčevina*, *Hercegovina*, *kraljevina*; drvo za grad: *jelovina*, *bukovina*. Toponimi *Petrovina*, *Moslavina* < **Mojslavovina*, madž. *Monoszlo*. Na **-ovište**: *Bobovišće* (Hvar). Raširuje se pridjevskim sufixima na **-bn**: **-evan**, **-ovan**; na **-ski**: **-evski**, **-ovski**; **na-at-** **ovāt**: (nema primjera za **-evāt**); na **-it**: **-evit**, **-ovit**; na **-j**: **-evljī**, **-ovijī**. Utrostručen je u **-evljev**, **-ovljev**. Nejasna je kompozicija **-ovetan** (nema primjera za **-evetan**). Primjeri za **-ovan**: *bu-novan*, *drēmovan*, često samo u određenom vidu *svjetovni*, *duhovni*, *kupovni* prema *muževan*, *kučevan*, *ucevān*, *knjževan*. Semantički se razlikuju *duševan* i *duhovni* prema *duša* i *duh*. Poimeničen je sr. r. u *godovno* = *godovnō* (ŽK). Uklanja se homonimija *masovan* prema *mostan*, ž. r. *masna*. Za **-evski**: *kraljevski*, *popovski*, *kumovski*, *zētovski* itd. Ovdje je raširenje nastalo prema pluralnoj os-

novi od nom. **-ovi**, gen. **-ova** i da se izbjegne miješanje osnovnog suglasnika *kjgh* pred **-bski**: *begovski*; ako je pred **-ski** suglasnička grupa: *lastovski*, *prištevski* od *Priština*, *duždevski* od *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux*, *dūrdevski* od *Đurad* < lat. *Georgius*; i da se stvori semantička razlika: *sārajski* od *sāraj* i *sarajevski* od toponima *Sāraj*. Odatle je pravi novi primitivum *Lastovo* i *Sarajevo* mjesto *Lasta* < *Ladesta* i *Šaraj* (upor. tur. *Bosna-Seraji*). U antroponimiji (Makedonija) grade se prezimena: *Kuluševski*, *Petruševski*. Za konglutinat **-avat** ima malo primjera, samo *čudnovat*, gdje su upravo tri pridjevska sufixa. Za **-évit**, **-ovit**: *krševit*, *ognjévit* prema *brdovit*; *pješkovit* je kvalifikativ prema pridjevu materije *pješčan*; *strahovit* prema *strašan*; *plahovit*, *vjetrovit*. Za **-evljī**, **-ovijī**: *muževljī* prema *sinovljī*. Za **-evljev**, **-ovljev**: *muževljev* = *muževljev* (ŽK), *puževljev* prema *bratovljev*. Za **-ovetan**: *bogovetni*, *istōvetni* samo u određenom vidu. Poimeničnja su deminutivnim **-ič** (v.), koji označuje descendenciju, nalaze se u apelativima: *banović*, *kraljević*, *carević*, gdje znači sina *banova*, *kraljeva*, *careva*, i veoma brojnim prezimenima, u patronimicima, koja su stara. Potvrđena su za hrvatske narodne dinastije, za oznaku porodica koje su imale pravo biranja kralja itd.: kao *Mogorović* od *Mogor* < *Hermagoras*, kao i u imenima Vlahu u hrisovuljima banjskom, dečanskom i arhandelskom: *Balojevikič* < *Beljje* (upor. *Balia* za *Běhša*), *Dobrinovikič*, *Gradi-lovikič* itd. Danas su se neobično raširila po svim narječjima: *Ivanović*, *Jdvanovič*, *Vūković*, *Lončarević*, *Kapetanović*. Izvedenice su od ličnih imena kao i od naziva raznih zanimanja i nadimaka. Sufiks **-ović** prenosi se analogijom i na nadimke od osnove na **-a**: *Kašiković*, *Kobilović*, *Vladiković*, *do kle Zavidović* toponim od starog ličnog imenr *Zavida*; *da-pače* i na toponime: tako muslimanska prezimena u Bosni: *Bišćević* od *Bihac*, *Gradašević* od *Gradačac* (tj. kapetani od Bišća, Gradašca); *Ohmučević* (= od *Hmuća*, *Muca*, Dalmacija), *Selišević* (hrv.-kajk. prezime, 1693, Zagreb, od *selište*).

Lit.: *Marete*³ § 363, str. 316. 368. Leskien §§ 433. 533. 539. 394. 397. 460. Holub-Ko-pečny 457. 470. 471. Vaillant, BSLP 29, 40-43. Kostie, NJ 3, 200-206. 229-236. Kadlec, Valaši str. 451-463. Stojković, NVj 37, 351-359. Stevanović, NJ 1, 243. Vandrák 1, §§ 471. i 472.

Eva = *Jēva f* (Vuk), biblijsko žensko ime. Lit.: ARj 4, 631.

evangeli) m = *evangeljé* n = (latinizam) *evangelium*, pridjev *evangeliumski*, radna imenica na *-ist(a)*, odatle na *-arium* > *-ar*: *-gelista*, *-gelistar*, *-gelišta*, *-gelistar*, pridjev *evangelski* = (*gè* > *de*) *evandelje* n (16. v., danas općenito U književnom i saobraćajnom govoru kod katolika), pridjev *evandeoski*, *evandelista*, *-delistar*, gen. *-ara*, na *st* > *št* dakon *evandelist* (16. v.), *-delišta* (17. v.), *-listar* = (s protezom *j-*) *jevandelje* n (kod pravoslavaca) = *jevāndelije* n, *jevandelist*, *jevāndelskī* = (*je* > *i*) *ivāndēlje* n (17. v., Vuk), *-delski*, *-eoskī*, *-delista* (18. v.), *-delišť* n = (sa aferezom *é-*) (*vandel* (Rab) = *vanjelje* (Cres, izgovori -n'jel'je) = *vandēo* (Kavanjin), *vandelista* (Rosa), *poluvandelistar* (Banovac) = (ar. > tur. grecizam) *indzil* m (narodna pjesma) = *indželo* (17. v., Mrnavić), *indžilija* (epitet uz *knjiga*) »koran«. Od gr. složenice *εὐαγγέλιον* (eu »dobar«/ ie. riječ/ i *ἀγγελιον*, apstraktum na *-ión*, »vijest«, od *ἀγγελος*, v. *andeo*).

Lit.: *ARj* 3, 34. 840. 4, 100. 632. 10, 629. Kušar, *Rad*, 118, 17. *DEI* 1571. Vasmer, *GL* 57. 71.

ēvedra f (Vuk, Vojvodina) »ograda od trske«. Budmani predlaže mađ. *heveder* »pojas« ili gr. *ἐφεδρα* »opkoljenje grada«. Ne zadovoljava na jedno ni drugo.

Lit.: *ARj* 3, 35.

evenka f (istočni krajevi) = *evenka* (Kosmet) = *ēvēnka* »kita od lóžová pruća sa groždem (zabodé se za tavan da se suši i čuva za zimu)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *hevenk*, *avenk*, *aveng*).

Lit.: *ARj* 3, 35. *Elezović* 2, 510.

evet, potvrdni prilog (Mostar) »da, jest«. Ovamo bunjevačku prezime *Evetovii* »potomak nekoga koji je govorio *evet*«. Balkanski turcizam (*evet* »oui«) iz oblasti priloga: bug. *ēvet* i *ēvetčija*.

Lit.: *Deny* § 375. *Mladenov* 158.

evica f (Jačke) »stražnjica«. Zacijelo eufemistička metafora, deminutiv od *Eva*.

Lit.: *ARj* 3, 35.

evkaristija f (16. v.) = *evkarištija* = (učeno prema lat. izgovora) *euharistija*. = *euha-**ristija* »sakrament pričesti«. Katolički crkveni ter-

min od gr. *ευχαριστία*, apstraktum od *εὐχαριστέω* »zahvaljujem« (složeno: *ευ* »dobro« i *χάρις* »ljubav«).

Lit.: *ARj* 3, 35.

evlad, gen. *-óda* m (Vuk, .Bosna, narodna pjesma) = *evlad* (Kosmet) »porodica, djeca, porod«. Ovamo *velet* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »1° prepredenjak, obješnjak, 2° okretan, hitar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *aulad* > tur. *evlad*, sing, *walad* > tur. *veled* »dijete«). Oblik *velet* je možda skraćena ar. sintagma *veled-i-zina* »kopile« već u tur. gdje *veled* znači »kopilan, intrigant, obješnjak«, jer se kopiladi pripisuju osobita svojstva. Upor. *Miloš Obilić*.

Lit.: *ARj* 3, 35. *Elezović* 1, 75.

ēvlja m (Mrkonjić grad, Bosna) »koji ima kuću«. Turcizam, izvedenica na *-li* od *ev* »kuća«.

Lit.: *Elezović*, *JF* 14, 212.

evnuk m (16. v.) = *eunuk* = *eunuh* (prema učenom latinskom izgovoru) »uškopljenik, hadum«. Od gr. složenice *εὐνυχος*, od *εὐνή* »krevet« i *έχω* »držim, čuvam« > lat. *eunuchus*.

Lit.: *ARj* 3, 36. *DEI* 1567.

Evpimija f (prvotisa glagoljskog brevijara, 1491, slavi je crkva u Rovinju) = *Jefimija* (14. v., Vuk, narodna pjesma) = *Jefemija*, hipokoristik *Jefa* = *jfēva* (Vuk) = (u jadranskoj zoni sa gubitkom *ev-*) *Fumija*, hipokoristik *Fume* (Ugljan), odatle *fumija* (Cres), uvredljiva riječ. Toponim: poimeničen pridjev na *-bsk* s pomoću *-ica* *Sutomišćica*, tal. *Santa Eufemia*.

Lit.: *ARj* 4, 567. *Stefanie*, *Rad* 285, 77. 89. *Skok*, *NVj* 22, 444. *Cvitanović*, *SEZb* 46, 559. 257. 533. 568. *Filipi*, *RIJAZUZ* 4-5, 312.

evtino (1683) = *jeftin* (Vuk) (*pre-*) = *jSvtn* (Vuk, Ljubiša) = *jeftin* (Kavanjin) (*ne-*), danas općenito pridjev za domaće nazive u zapadnim narječjima *cljen* (Dubrovnik), *slaka* (2K, prilog, < *sb lógoka*, gen., v. *lak*). Apstrakti na *-oca* *jeftinoća* = na *-ost* *jeftinost*. Denominal na *-itii* *jeftiniii* (*po-*). Balkanski grecizam: rum. *éftin* pored *eftin*, apstraktum na lat. *-tate* *eftinatale*, glagol *a* *eftini*, bug. *éviin*, *effinija*, čine. *eftinie*, *eftineatǎ*, glagol

eftinipsire. Od gr. *εὐθηνός* (ngr. izgovor *eftinos*). Grčki su pridjev raširili po Balkanu zacijelo Cincari.

Lit.: *ARj* 4, 634. 7, 868. 9, 541. *Mladenov* 158. *Pascu* 2, 36. *Miklošič* 105. *SEW* 455. *Vasmer*, *GL* 71.

evzadzija m (Kosmet) = *hēvzedzija* (Bosna, Banja Luka sa hiperturcizmom *h-*) »sinonim: ljekarnik (hrvatski neologizam), apotekar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. radna imenica na *-ci* > *-dzija* od ar. pi. *egea*, sing. *géz* »species«: *eczacı*) iz oblasti ljekarstva: arb. *azarxhi-ja* = *ezarxhi*. Odatle: složenica sa *hane*: *hevzedžana* f »ljekarna, apoteka« = arb. *ezarxhone-ja* f. Značajna je disimilacija *dž-dž* > *v-dž*. Upor. još bŭg. *evzǎ* »Kapsel«, odatle *evzalija puška* = *evzalijka*.

Lit.: *Elezović* 2, 510. *Skok*, *Slávia* 15, 352., br. 319. *Mladenov* 158. *Barić*, *Reč.* 14.

-ēž, poimeničen pridjevski sufiks za tvorjenje etnika od horonima (imena zemalja) talijanskog podrijetla, tal. *-ese* < lat. *-ensis*: *Bòche* m < *Bocchese* (od *Bocche* »Boka«) »Bokelj« (v.), *Englez* m < *Inglese*, *Holàndez* m < *Olandese* od *Olanda*, *Francez* < *France* od *Francia* pored *Francuz*, gen. *-uza* od njem. *Franzose*, *Albanez* < *Albanese* od *Albania* »Arbanas«, *Kinez*, gen. *-ēza* < *Chinese* od *China* (njem.) > *Čina* (= *Kitaj*, *Katája*, 18. v., Reljković), *Japonez* (17. v.), danas općenito *Japanac*, gen. *-anca*, od *Japon*, gen. *-óna* < tal. *Giappone*, *Maltès*, gen. *-ēsa* (Bella, prema toskánském i rimskom izgovoru) = *Maltez* = *Maltez* (Belostenec) < *Maltese* od *Malta*, *Šćepanezi* m pl. (Budva) »stanovnici Šćepana«. Pridjevi od tih etnika proširuju taj sufiks na *-bsk* mijenjajući kadikad *z* *M. ž* (kao u *Pariz* > *pariški*): *bokēškī*, *malteškī*, *japoneškī*, ali *kineski* (18. v.), *franceski* (ŽK), *liolandeski*.

Lit.: *ARj* 1, 64. 4, 954. 6, 426. 463.

-ēza, veoma rijedak deminutivni sufiks arbanaskog podrijetla, v. *drēteza*, u ličnom imenu *Iveza* »Ivić« od *Ivan*. Bratstvo *Iveza živi* u plemenu Grude koje se doselilo iz Sume kod Skadra. Odatle sa *-ić*, koji znači descendenciju: *Ivezići*, koji se rasturiše daleko od matice zemlje na razne strane: *Iveza* ima u Kopaoniku, u okolini Brusa i u Kruševačkoj župi, a *Ivezića* u Zeti, u okolici Titograda (Podgorica), u Lici, gdje su Bunjevci (katolici), u općini Komarane u okolini Prijepolja, u okolini Sjenice i u Pešteri u Krnjeuš kod Petrovca (Bosna), u Podibru u okolini Kraljeva, u Gružu i Žarkovu kod Beograda (sa-

općenje R. Pavlovića). Deminutivni arb. sufiks je ie. podrijetla: *-dia*. Taj sufiks nema nikakve veze sa dočetkom *-ēz* u *gávez* (v.), *ljēmēz* (v.), kao ni sa *-ēz* koji je nastao iz germ. *-ing*: *knez*, *pjenez*, *vitez*, pa ni s *-ēzanja* u *bolēzanja*, gdje je nastao iz slav. *-zm* (v.).

ezam, gen. *-ama* m (Rab) »ispit«. Od tal. *esame* < lat. *examen* (prefiks *ex-* i *agmen*, apstraktum ná *-men* od *agere*); unakrštanjem tal. učenog oblika sa lat. *ižāmen* m (ŽK) »ispit mladenaca iz vjeronauka«. Denominal *egzaminati*, *-am* pf. (latinizam 15. i 16. v.) »ispitivati na sudu« = *ekseminati* (1513) = *examinati* (Perast, talijanizam *esaminare*) = (unakrštanjem sa domaćom sintagmom *iz uma*) *izuminjati* pf. prema *izuminjavati* (Lika) »potanko ispitivati«. Odatle apstraktum na *-antia* > *-anca* *izumin(j)anca* f CLika, Zelić) »pre-slušavanje« pored *izuminjāncija*.

Lit.: *ARj* 3, 23. 4, 303. *Kušar*, *Rad* 118, 24. *REW* 2937. *DEI* 1529.

ēzan, gen. *ezana* m = *ezan* (Kosmet) = *jēzān* (Vuk, objekt uz *učiti*) »poziv mujezina sa munare na molitvu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *azan* > tur. *ezan*) iz oblasti islama.

Lit.: *ARj* 3, 38. 4, 635. *Elezović* 1, 171.

-ēž, sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan sufiks m i f kojim se izvode apstrakta (nomina actionis) od imeničkih i glagolskih osnova: *grabež* m »otimačina« od *grabiti*, *metež* (Vuk) = *metež* »nemir« od *mesti*, *dri-jentež*, *kripež*, *lavež*, *mutež*, *padež*, *palež*, *sramež*, *stalež*, *stareš* »starudije« itd. Od apstrakta može postati i radna imenica i konkrétum: *lúpež* »lopov«, *bodež* »bajunet«. Kad je f, *-ēž* dobiva kolektivno značenje: *mladež* f, *bodež* f »bol u bokovima«. Prvobitno je bio taj sufiks osnova na *-io* i kasnije je prešao među apstrakta deklinacije *i*; *ž* je nastao iz ie. *-gio*. Upor. gr. *-age* u *harpagē* »krádež«. Pridjev se pravi od tih izvedenica s pomoću sufiksa *-ljiv*: *grabežljiv*, *sramežljiv*. Odatle se osamostalio pridjevski sufiks *-ēiljw* koji se daje na osnove glagola *gaditi se*, *ljubiti se*, kao i na imenice *dar*, *kurva*: *gadežljiv*, *bo-Užljiv*, *Ijubežljiv*, *darežljiv*, *kurvezljiv*, *krmezljiv* (od osnove *krnelj*). Ti se pridjevi poimeničuju s *-bc* (*grabežljivac*, gen. *-ivca* itd.) i sa *-ost* f: *sramežljivost*.

Lit.: *Vandrǎk* 1, §§ 612 i 672. *Marett* 274., § 332. *Leskien* §§ 407. 474. *Holub-Kope-Ľnýš457*. *Bruckner*, *KZ* 46, 237. 58, 209-210.

fabrika f (16. v., akcenat prema lat. i prema tal. *fabbrica*) — *fabrika* (ZK, akcenat prema njem. *Fabrik*, prema *fr. fabrique*) »1° građenje kuća, 2° tvornica (neologizam)«. Radna imenica na *-ante* < part. prez. *-ans*, *-antis fabrikant*, gen. *-anta* = *fabrikant* (Zagreb) »tvorničar (neologizam)«. Denominai *ofabrikat nekome nešto* (Dubrovnik, Cavtat) »opraviti«. Od lat. *fabrica* > tal. *fabbrica*, *fabbricare*, izvedenica od lat. *faber* »kovač« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 39. REW² 3132. DEI 1577.

fabula f (18. v.) »1° basna, 2° (literarno-historijski termin) sadržaj romana, drame itd«. Učen latinizam: lat. *fabula* > tal. *favola*, *fiabba*. Onomatopeizira se u Dubrovniku *flāflata* m »brbljavac, hvališa«. Sufiks *-ata*, koji nije isto kao lat. *-ata* u *maslinata*, *-ada* (v.), poklapa se sa ngr. φαυλατας, φαυλατας. Glede značenja upor. fr. *hābler* < španj. *hablar* < lat. *fabulare*. Iz šatrovačkog jezika (argot) ide ovamo *foljati* »sprechen« < arb. *me fole* < lat. *fabulare*.

Lit.: ARj 3, 39. 60. REW² 3124. Jokl, ljjb 15, 196.

face f (Vuk, Dubrovnik: *anifacu od kompasijuna* »sažalno lice«) »obraz, lice«. Deminutiv na *-tea fāice î* pl. (Kučiste) »maleni obrazi«. Od mlet. *fāzza*, tosk. *faccia* < vlat. *facia* (7. v.) < kllat. *facies*. Upór. arb. *fačkē*, sa slavenskim sufiksom *-ka*. Dalmatoromanski je leksički ostatak *incef* m (Dubrovnik, Bella, Stulić) = *incefo* — *incefao* (Mikalja) »pridolarnik«. Kako Bella i Stulić daju za *incef* genitiv *incefala*, mora se pretpostaviti da je u nominativu *incefo* = *incefao* dočetak *-o* = *-ao* ispao. Budmani misli da se kod Belle i Stulića radi o štamparskoj griješci, što ne treba da bude tačno. Gubici sufiksa su vrlo česta pojava kod izvedenica. Mora se prema ovim potvrđama pretpostaviti da je riječ glasila bez sufiksa *incef*, gen. *incefa* i sa sufiksom *incefo* = *incefao*,

gen. *incefala* »pridotarnik«. To značenje zahtijeva da se pretpostavi kao latinski izvor sintagma **ante faciem* (sa *α* > *e* kao u *chesa* < *časa* kod Filipa de Diversis) i **antefaciale*, s metatezom *f-ts* > *ts-f*. Upor. port. *anfaz*.

Lit.: ARj 3, 39. 834. Budmani, Rad 65, 162. Skok, ZRPh 41, 149. 43, 766. 46, 398. GM 102. REW* 3130. DEI 1579.

facôl m (16. v., Rab, Pag, Omišalj, Istra, narodna pjesma) = *facô*, gen. *-ôla* (Obrovac) = *facô*, gen. *-olā* (Božava, Molat), deminutiv *facôRc* (Molat) = *façol* (Istra) »rubac na glavi, ubrusac«. Sa tal. deminutivnim *-etto* < vlat. *-itus faculèt* m (18. v., Budva, Rab) = *faculei* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa umetnutim *n* pred dentalnom afrikatom) *vancùlet* (Krivošije) = (prijelaz u deklinaciju *-e*, gen. *-eta*, tip *tele*) *facule* m (Kučiste, *ovaj* ~) — (sa umetnutim *r*, upor. arb. *farsulate*), *parcùle*, gen. *-eta* (Travnik) = (sa *ar* > *r*) *frçule*, gen. *-eta* < tal. *fazzoletto* (14. v.) = slov. *facalég* = *facanetêlj*, gen. *-tija* < bav. /*α*-*zenetl*. Od *fazzoùlo* (1270, Mleci), krčkorom. *fazuol*, *fazul* »fazzoletto« < kslat. *faciolum* (976) > gr. φαυόλι&v (6. v.) > ngr. φαυόλι. Furlanski *fazzùl* u 16. i 17. v. izgleda kao turban, kao ručnik, koji se sada upotrebljava u sakristijama, nekada za pokrivanje glave. Deminutivni latinski sufiks *-olus* zamijenio je pridjevski *-alis* iz dosad neobjašnjenih razloga. Starija posudjenica pokazuje / > *p* i *a* > *o* u nenaglašenoj protonici *poculica* hrv.-kajk., Belosteneć, Jambrešić, Voltidi, Jačke) = *pecylico* f (Bednja) = *poculca* (Kaptol kod Požege) = *pocolica* (Jambrešić, Kavanjin). Mjesto *-ulica* stoji *-elica pòcelica* (Vuk) »ženska kapa što se njom samo kosa pokriva« = (pseudojekavizam) *pocjelica* (Stulić) »calantica« = (mjesto *po-* stoji prefiks *pod-*) u *septem potchelicze sic dicte* (1510) = *podcjelica* (Mikalja, »Haube«, Voltidija, Stulić) = (zamjena sufiksa) *podcjelina* = (mjesto *c* stoji *f*) *poculica*

(Stulić, nepouzđano) = *počelica* (Sarajevsko polje). Na grčko vrelo sjeća *ć* mjesto *c* (upor. *čifai*) *počelica* (Vuk, Imotski, s opisom). Romanizam *poculicane* pripada jadranskoj zoni. Nalazi se kod Slovenaca: bez deminutivnog sufiksa *-ica tocul m = pocel m* i sa tim sufiksom *poculica — počelica* »Art Haube« (Istočna Štajerska, Prekomurje). Riječ *poculica* je danas karakteristična ženska nošnja od Siska do u Slavoniju i Zagorje. Pokriva čitavu glavu, a nose je samo udate žene pod maramom. Satkana je obično od crvenog pamuka i može biti urešena sirlom. Ide u folklornu umjetnost i domaću radinost. Riječ može da predstavlja ostatak latinizata gornje Panonije (središte Siscia).

Lit.: ARj 3, 39, 5, 253, 10, 153, 155, 158, 159, 222, 185, 162, 184. Pletersnik 1, 197, 2, 71, 72. Mažuranić 960. MHZgb. 3, 93. Banali 2, 182. Skok, ASPH 29, 480. Kušar, Rad 118, 17, 19. Miklošić 57. SEW 1, 278. Štrekelj, ASPH 28, 508. Gentile-Gortani, Balletina della Società fil. frini. G. J. Ascoli 12, 200. Matzenauer, LF 13, 171. GM 100. DEI 1606.

faci m (15. i 17. v., Marulić, Mrnvić) = *vačel* »koprena« = *pacel* (Vuk) »povezača, ubradač« = *pačeo*, gen. *-ela* (Vuk) »Brautschleier« = *pačelo* »koprena«. Denominal na *-iti pačeliti*, *-im* impf, »povezivati pačelom«. Upor. madž. *fátyol* »Florschleier«, rum. *fachiol*. Ovamo ide zacijelo *fajtil* u korizemskoj propovijedi iz 16. v.: *O žene ohole s kūdāmi, s perniāmi, sfajtili*. Na *-at pacalat m* »1° neko fino platno, 2° calantica (Belostenec, Jambrešić)« = slov. *pacalat* »Flortuch«, *pajčolan* »dünnes Tuch, Flor, Florschleier« i madž. *patyolat* »feinster Leinwand, Batist« i prezime *Pačelatić* (16. v., Hrvatska). Upor. *bācelj* »Pfropf aus gefasertem Leinwand, 2° Schöpfungel« = *facelj* »1° Pfrorpharpie, 2° Schneeflocke, 3° Schöpfungel«. Upor. arb. *fačell*. Izvor je grčki: φάκελος »faisceau«, unakršten sa grčkim latinizmom φαμιόλιον < kslat. *faciolum* za *faciale*. V. *poculica* i *facol*.

Lit.: ARj 3, 39. Pletersnik 1, 2, 197. Miklošić 229. GM 100.

fačuk m (Prigorje, Zagorje, Hrvatska) = *fačuk* (ŽK) = *fančuk* (hrv.-kajk., Bogišić; ne zna se da li je iz narodnog govora) = *fačur* m prema *fačurlca* f (ŽK) = *fo* m (Bogišić; ne zna se gdje se tako kaže) = *fo*tv (16. v., jedanput, također slov. *fo*tv) »sinonim: (balkanska riječ) kopile, kopilan (v.), Bastard, špуре (v.)«. Slov. *facek*, gen. *-čká* pored *fačuk*.

Od madž. *fattyú*. Najstariji oblik bit *će fotiv*, upor. glede *-yu > -iv* ukr. *fatio* »Fratz, Balg«. Odbacivanjem dočetka *-io*, koji se smatrao kao pridjevski sufiks, nastade *fo*t. Upor. prezime *Fotić*, ako nije od *Photios*, od *Fotijići* Pitanje je naime kakav je kvantitet od *í*. Ako je Förze, onda je od grčkog ličnog imena. Mlada posudnica iz madžarskoga dobila je suglasnički završetak na *-k, -r*, da može ući u našu deklinaciju na *-o. V. fičor*.

Lit.: ARj 3, 39, 64. Pletersnik 1, 197. Miklošić 58. SEW 1, 279.

fäfoljak, gen. *-öljka* m (hrv.-kajk.) = *fajuljek*, gen. *-ljka* (Stulić) = *favoljak* »sinonim: pahalj, kunadra (v.)«. Upor. slov. *fäflja* f »perotnica« i *fajljati* »fliegen, flattern«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 39, 46. Pletersnik 1, 197.

faganël, gen. *-èia* m (Rab) prema *ffaganela* (Sv. Jelena kod Crkvenice), deminutiv na *-bc > -äc faganelac* (Zlobin, Sv. Juraj kod Senja, Sv. Jelena kod Crkvenice, Škrlevo), na *-uša faganeluša* (Svinište, Dalmacija) = *igane*, gen. *-ela* (Božava) = (pseudojekavizam) *faganjeo* (Bjelovučić) = *faganio*, gen. *-nj ela* (16. v., Dubrovnik, Vodopić) = *pagania*, gen. *-njela* (Dubrovnik), deminutiv *paganjelac*, gen. *-ioca* (M. Držić) = na *-ica pagamjelica* (Gruda kod Dubrovnika, asimilacija *p-n > p-tri*) = (sa anticipacijom *n* u protonici) *fanganel* (Muzin, Bruvno) = (s umetnutim *r* u protonici) *fraganelac* (Praznice, Brač) »ptica carduelis cannabina«. Ovamo još sa ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ellus* *fajan* (Nerezine na otoku Lošinju; *j* zamjenjuje zacijelo *γ < g* u tom narječju). Od mlet. *faganel(l'o)* = tosk. *fanello*, od vlat. *fagētānm* > *faidano, sa disimilacijom *d-n > g-n* i redukcijom dvoglasa *ai > a*, a to od *fagus* *î* »bukva«, sa sufiksom *-ēutin fagētum* »bukvik«, upor. furl. toponim *Faeidis*, i pridjevskim sufiksom *-anus*.

Lit.: ARj 3, 39, 9, 558. Kušar, Rad 118, 18. Budmani, Rad 65, 164. Hirtz, Aves 104.

fagot m »svirala niskog glasa«. Radna imenica na *-ist(a) fagotista*. Internacionalni talijanizam: *fagotto*, deminutiv na *-otto* od korijena **fag-* nepoznatog podrijetla, »involto«, a koji se stavlja u vezu sa *baga* »mijeh, otre« i sa egejskim φάκελος (v. *focei*).

Lit.: ARj 3, 39. DEI 403. 1583.

Fajbänova f (Liješće, Sinac, Prozor) »svetkovina sv. Fabijana (20. siječnja)«. Poimeničen pridjev ž. r. od sv. *Fabijan* = lat. *Fabianus*, oltar *SO. Fajbäna*. Zbog romanske pojave *bi > ib* starija posudnica prema sv. *Vabljan* ili *Vabljanica* (Poljica). Hipokoristik *Fäba*.

Lit.: ARj 3, 39.

fäjda f (Vuk, 17. v.) = *vajda* (Vuk) = *fäjda*, gen. *fajde* pored *fajde* (Kosmet) »1° korist, hasna, 2° kamata (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica fäjdica* = *väjdica* (Vuk) i negativna složenica *näväjda* m (Lika) »nevaljao čovjek«, prilog *zafäjdu* (Crmnica, ironički ?), denominali na *-iti ufajdit*, *-äjdim* (*se*) »imati korist«, na *-eti fajdeti* (18. v., Rajić), nije potvrđen u nar. govoru), na gr. *-isati fajdisati* (Vuk) = *väjdisati*, *-šem = fajdsat* (Kosmet) »biti od koristi, vrijediti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fa'idd*) = bug. *fajda*, arb. *fäidé* f »1° Gewinn, 2° Zinsen«.

Lit.: ARj 3, 40, 8, 122. BI 2, 695. Miletić, SDZb 9, 442. Elezović 2, 398, 402. Miklošić 57. SEW 1, 278. GM 98. Mladenov 659.

fajenčina f »zemlja od koje se gradi skuplje posude kao majolika«. Od tal. toponim *Faenza* < lat. *Faventia* > fr. *faïence*. Sufiks *-ina* može biti *i* tal. *faentina* *î* pridjev na *-inus* (ktetikum) od *Faenza*, ali je suglasnik *t* zamijenjen sa *č* kao da je naš sufiks *-ina* koji kao augmentativni sufiks nema smisla.

Lit.: ARj 3, 40. DEI 1581.

fajta f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »1° sinonim: farba, čersa (v.), 2° vlaga«. Ta dva značenja ne mogu se izvesti iz istoga etimona. Jednako ni denominal (*na*)*fajtati* (14. v., objekt riči: *čovik fajta rief*) »1° čersati, 2° vlagati, vlažiti«. Od značenja 2° postoji pridjev na *-ən fajtan* (hrvatski gradovi) »vlažan« i apstraktum odatle na *-očafajmoča* f »sinonim: vlaga«. Jasno je da je značenje 2° od njemačkog pridjeva *feucht* »vlažan«. Značenje 1° stoji možda u vezi s izvedenicom na *-as* (v.): *fajtaši* m pl. (ŽKU) »Ende des Ärmels am Frauenhemd« = *fojtás* (hrv.-kajk.), iz madž. *fojtás'*, *fajta* mora da je raširena i prema istoku (Vojvodina) jer Radu Flora u svom rječniku prevodi na rum. »soi, fel«.

Lit.: ARj 3, 40. Skok, ASPH 33, 161. Štrekelj, DAW 50, 18. Mažuranić 303. Flora 591.

fäkín, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *fakm* (Božava, Rab, Hvar, hrvatski gradovi) »1° nosač, tronoša, hamal, 2° (uvredljiva

riječ u hrvatskim gradovima) bezobraznik, netočan i nemoralan dječak, odrastao čovjek«, f *fakinka*. Od tal. = mlet. (1442.) *facchino* (poimeničen pridjev na *-ino < -inus*) »1° portabagagli, 2° uomo grossolano«. Prema Battistiju nepoznatog postanja, prema drugima (Gamilscheg itd.) germanskog (nizozemskog) podrijetla.

Lit.: Hraste, BfJ 8, 50. Kušar, Rad 118, 21. Cronia, ID 6.

fakultet, gen. *-età* m (19. v.), pridjev na *-bsk fakultetski*. Od lat. apstraktuma *facultas*, gen. *-atis* (sufiks *-tas*, gen. *-tatis*, osnova koja je u *facilis*) preko njem. *Fakultät*, a ovo preko fr. *faculté*. Upor. isti sufiks u *univerzitet*, *intenzitet*.

Lit.: ARj 3, 40. Ilesić, JF 12, 159. DEI 1581.

falaké, gen. *falaka* pl. f (Vuk, 1566, 18. v., Kosmet) = *fälage* (1566) = *valake* »sprava za batiranje po tabanima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *falagaj-aka* ili *fäka* > 'tur. *falaka*) iz oblasti turskog pravosuđa (kažnjavanja): rum. *falanga*, također polj. *falagi*. Plural je kao u *negve*, *tomruci*.

Lit.: ARj 3, 40. BI 2, 695. Elezović 2, 403. Mažuranić 303. Miklošić 421. REW* 3151.

falat m (hrv.-kajk., Ozalj, Hrvatska Krajevina, 17. i 18. v.) = *falát* (ŽK) »sinonim: komad (kruha, zemlje, sjenokosa), filja (v.), landa (v.)«. Odatle deminutivi na *-bc falatac*, gen. *falaca*, na udvojeni *-čac falačac*, denominal na *-ati* impf, *falatati*, *-am* (*ras-*) »sinonim: komadati« prema pf. *falámiti* (ŽU) »kusnuti«, *zafaldkniti* (ŽU, *m > kn* kao u *Knin* za starije *Tnin*), na *-ovat* *rasfalatovati* (Belostenec). Od madž. *falat*, koje se nalazi u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom jeziku.

Lit. ARj 3, 40. Popović, Sintaksa 34. Skok, ASPH 33, 361, 373. Miklošić 57. SEW 1, 278. Mažuranić 303. Pletersnik 1, 198.

falde f pl. (ŽK) »nabori (na košulji, suknji)«. Odatle denominali pf. *nävāldati*, *-ām* (Lika, objekt *košulju*) »nabrati, načiniti nabore«. Od njem. *fallen*. Zbog *d* mjesto *t* upor. stvnjem. *faldan*.

Lit.: ARj 7, 728. SEW 1, 278.

fale f pl. (narodna pjesma, objekt uz *proučiti*, subjekt uz *kázati*). Glosiranje sa »mudroljije, dosjetke« ne će biti tačno jer se u Bosni upotrebljava *fal* m uz *bacati*. U Kosmetu

fal m (subjekt ig: *otvori mu se*) »sreća, sudbina«. Denominal je na *-etati* (upór. *gonetati*): *faletati*, *-am* (Märeteje) »gatati« (subjekt *cigánke*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fal* »dobra sreća, vraćanje«) iz oblasti folklor: ar. *fali*.

Lit.: ARj 3, 41. Elezović 2, 403. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 250.

falit, -zra pf. (Rab) »pogriješiti«. Taj akcenat dopušta samo tal. *fallire* < kllat. *fallère* kao izvor. Upór. arb. *falís*. Rašireniji je akcenat *faliti*, *-im* pf. i impf. (Božava, Perast, općenito hrvatski, čakavski i kajkavski, Glavinic) prema impf, na *-vá faljívati*, *-ám* (Dubrovnik) (*o-*, *po-*, *uz-*) = *valiti*, *-ím* (Vuk, Vojvodina, Lika) (*iz-*, Lika), jednom na *-eti jaleti* (15. v., Marulić), na *-ati fajjāti*, *-am* (17. v., u dubrovačkoj poslovi; tu postoji mogućnost veze s tal. *faglia* »fallo« < kslat. *fallia*) »1° griješiti, 2° ponestati, manjkati (upór. *ter da BI užmaukai ali falu*, Glavinic), 3° propasti«. Kod Belostenca *sfalovati*, *-ujem*. Kod akcenta *faliti* može se pomišljati i na njem. izvor bavarsko *falen* = nvnjem. *fehlen*. Nalazi se još u slov. *faliti*. U jadranskoj zoni mogla su se pomiješati oba izvora. Na njemačko podrijetlo upućuje apstraktum na *-ung'*, *falinga* f (18. v., također slov.) = *valinka* (Vuk, Vojvodina) »mahana > mana, (po)greška« = (sa madž. sufiksom *-sag* za apstrakta) *fališag* m (početkom 18. v.). Glede sufiksa *-inga* < njem. *-ung* upór. *furingajfor-*, *rajtniga*. Kako nvnjem. *Fehlung* nije potvrđeno, nije isključeno da je tal. *fallenza* (sufiks *-enza* < lat. *-entia*) bio zamijenjen sa *-ung* = *-sag*.

Lit.: ARj 3, 41. 42. 4, 315. 8, 731. Pleteršnik 1, 303. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 25. Javić, ASPH 8, 318. Skok, ASPH 30, 307. REW³ 3167. DEI 1588. GM 98.

fals (Zakon vinodolski, Rab) = (sa umetnutim nepostojanim *a* u dočetnoj suglasničkoj grupi) *falas*, *ifalsa* (16. v., Perast, Dubrovnik, Božava, Cavtat), prilog *falšo*, na *-ulja* > *-uja falšuj a* f (Žmovo, Korčula) »žena koja se pretvara«, *ifalsa* > *faosa*, n *faoso* (16. v., Vetricie), analogijom m /005, proširen na *-iv falsiv*, apstrakti na *-ija falsila* »laž«, na tal. *-itat falsitāt*, gen. *-i* f, *falsivost*, *faljas* (Dubrovnik) »lažan« = *falaš* (Split, Šibenik) = *falsiv* (16. v.) = (zamjena sa *-lživ*) *falslživ* (Belostenec) = proširen na *-bn falیشان*, f *-sna* (ŽK), apstraktumi na *-ija fališija* (Jačke), *fališnost* f = (prema *šn* > *čn* hiperkorektno izmijenjeno analogijom) *faličan* (hrvatski gra-

dovi, Vojvodina), odatle apstraktum *faličnost* (Leaković) (*ne-*) = (jedna potvrda) *faližan* (18. v.) »kriv, pogrešan, patvoren, lažan«. Izvori tal. *falso* < lat. *falšus* i (u sjevernim stranama) nvnjem. *falsch*, part. perf. od *fallère*. Upór. još *facno pismo* (Statut župe Grbalj, Novaković 107) gdje je / ispušteno u tročlanoj grupi *lš + bn* i *í > c*. Taj se talijanizam nalazi i u ostalim slavinaama kao i na Srednjem istoku.

Lit.: ARj 3, 40. 7, 831. Budmani, Rad 65, 163. 166. Kušar, Rad 118, 24. Elezović, JF 11, 86. Miklošič 57. SEW 1, 278. REW³ 3171.

falja f (Parčić; Martić, *Osvetnici; ili su im falje poizdalei*) »prašnik«. Od tal. *faglia* »škrip« = fr. *faillie* (termin valonskih rudafa). Upor. *faljati*, *faliti*.

Lit.: ARj 3, 42. REW³ 3168.

fallica f (okolica Splita) »biljka orlava grandiflora Hof fm; sinonim: stidak«.

Lit.: ARj 3, 42.

fáma f (internacionalni latinizam) »glas (o nekome)«. Sa tal. sufiksom *-oso* < lat. *-osus* *fámoz* pridjev (Dubrovnik, Cavtat), određeno *famōzī* (*to ti je onī famōzī Péro*) »glasovit«, kao internacionalna riječ proširen na *-bn* > *-an famozan*. Denominal sa privativnim prefiksom *in-* *infamati*, *-am* (17. v., Dubrovnik) »ozloglasiti«, part. prët. pas. *infamai* i *infaman* »ozloglašen«, sa umetnutim *j* (upór. rum. *fama* prema *infamala*) *infajmati*, *-am* pf. prema impf, na *-va infdjmavati*, *-am*. Od lat. > tal. *fama* (apstraktum od *fari* »govoriti)«, *famoso*.

Lit.: ARj 3, 833. NJ 1, 30. REW³ 3176. DEI 1591.

famfulja f (Sulek) = *fimfa* = *fimfulja* (Sulek) »sinonimi: 1° dinjica, 2° oskorušica, poterium sanguisorba L.«. Kao da je onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 42. 56.

familija f (16. v., Vuk, · Vojvodina) = *familija* (Vodice, Istra) = *vamilija* (Vuk) »1° porodica, 2° družina (Vodice)«. Latinizam. Unakrštenjem latinizma i mletačkog oblika *famēlija* (ŽK) »srodstvo, rodbina«. Od tal. *-tosk. famiglia* > *farmija* f (17. v., Dubrovnik) »porodica«. Od mlet. *fameglia* > *famelja* (Riječka nahija, Crna Gora) = *fameja* (Supetar, Brač, Hvar, Vis, Šolta, Rab, Božava). Od lat. *familia* (apstraktum na *-ia* od *famulus*,

također internacionalno) > tal. *famiglia*. Vuk ima još *familijaz*, gen. *-āza* m »đak koji pomaže učitelju«. Dočetak *-jaz* je nejasan. Upor. arb. *ferrale*, u Ulcinju /rar" »djeca« (sa *ke jmi* »koliko djece imaš«?), *famuli* (sa članom *-a*), »župa«. Talijanizam je postao balkanska riječ (arbanaski, turski i novogrčki), a postojao je i u balkanskom latinitetu (rum. i arb.).

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 145. Hraste, SDZb 10, 63. BJF 8, 52. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 16. Cronia, ID 6. GAT-103. REW* 3180. DEI 1591.

fānag, gen. *fanga* m (Muo, Budva, *riba od fango*) »glib«. Od tal. *fango*, od germanskog pridjeva *fanijs (ags. *feuni*) »blatan«. Upor. slov. *parafanj* »Schutzbrett gegen Kot«, od tal. imperativne složenice *parafango*.

Lit.: REW³ 3184. DEI 1594. Sturm, CSJK 6, 75.

fanat, gen. *fanta* m (18. v., hrv.-kajk.) »1° momak, djetić, mladić«. Nalazi se još u slov. jeziku *fant*, gen. *fánta* »isto« sa priličnom leksikologijskom porodicom. Odatle na tal. deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-irna fantin* »Bursche, Knabe«, slov. *fantalín* < tal. *fantolino*. U Dubrovniku »2° donjak, igrača karta« < tal. *fante* »carta da giuoco che porta la figura d'un fante, uomo d'arme, garzone, servo«. Ovamo ide i internacionalni vojnički termin *infanterija* i »pješađija«, pridjev *infanterijski*, *infanterist* (preko njem., a to preko fr.). Tal. *fante* različito se tumači. U značenju »dijete« od lat. *infans*, gen. *-rrs* (sa gubitkom privativnog prefiksa *in-*, *fans* particip od *fari*), u značenju »vojnik, pješak« (upor. tal. *fanteria*, fr. *fantasin*) od got. *fani>*ja* = stvnjem. *fendo* »isto«.

Lit.: ARj 3, 43. Pleteršnik 1, 198. REW³ 4393. DEI 1955. Gamillscheg 2, 139. Miklošič 57. SEW 1, 279.

fanatik m (akcenat Budmanijev), pridjev na *-bn* > *-an fanatičan* (Šulek). Apstraktum na učen sufiks *-izam fanatizam*, gen. *-zrna*. Denominal na gr. sufiks *-iζω* > *iz-* i njem. *-ieren* > *-irati fanatizirati*, *-tiziram*, koji se zamjenjuje sa *-ovati*, *-ujem fanatizovati*. Učene riječi od lat. pridjeva na sufiks *-aticus: fānaticus*, *odfanum* »hram«. Od iste je riječi *profanirati*, *-faniram*.

Lit.: ARj 3, 43. DEI 1592.

fāncaga f (Slavonija) = *vāncaga* (Vuk, Slavonija, Srijem) »sinonim: bradva, keser, drvodjeljsko oruđe nalik na sjekiru«.

Lit.: ARj 3, 42. BI 2, 697.

fanfan m (Muo) »vrsta šarka (v.), crvenkasta morska riba« = (disimilacija *n-n > n-r*) *fanfar* (Dubrovnik, kao u južnoj Italiji) = *fanfara* f »naucrates ductor«. Od mlet. *fanfana*, sic. *fanfaru*. < gr. *πόμφιλος* > lat. *pompilus*.

Lit.: ARj 3, 43. REW³ 6644. DEI 1594.

fanfarika f (Dalmacija, Šulek) = *fafarinka* (Dalmacija) »kostjela, koščelica, kopriva, koprivic, ladonja, glangolić, ceitis australis«. Od mlet. *fanfarigola* < lat. *fāba africa* = *graeca*. U Bukovici je *fafarikula* (Šulek) »bukov žir«. Za to značenje kaže Budmani da je sumnjivo.

Lit.: ARj 3, 39. 43. Schuchardt, ZRP 35, 388. REW³ 3117.

fanta f (hrv.-kajk., Belostenec, Valjavec) = *fanat*, gen. *fanta* (isti) »osveta, odmazda«. Odatle: denominal na *-iti* impf, *fantiti* se (hrvatski leksikografi; 1620, Koprivnica) »svetiti se« = *fantiti* se »sich rächen« (Pleteršnik), pf. *nafantiti* se (17. v., jedanput: u potvrdi je riječ o dugovanju: *ali se i zato hoće nafantiti*) »uzeti jamstvo za isplatu duga (?)« i *sfantiti* se (Belostenec, Brezovački); *fanćenje* n i radna imenica na *-telj fantitelj* m »osvetnik«. Jagić pozna denominal na *-ati: fantati* se s varijantom *fentati*. Od madž. *fánt* »Vergeltung«.

Lit.: ARj 3, 43. 7, 319. Štrekelj, ASPH 14, 522. Jagić, ASPH 8, 318. Mažuranić 304. SEW 1, 279.

fantazija f (16. v., Perast) »mašta, izmišljotina, sanjarija«. Internacionalni grecizam φαντασία. Na *-irati* < njem. *-ieren fantazirati*, *-lažiram* impf. Pridjev *fantastičan* od gr. φανταστικός, odatle *fantast* m. Apstraktum φαντασμοα sadržan je u internacionalnom francuzizmu *fantom* m. Odatle: *fantasmagorija*, gr. φάντασμα i αγορεύω »skupljam«. Sve učene riječi. U pučkom (narodskom) obliku od *phantasia* potječe pridjev *tmašnit* (Zlarin) »čudan, smiješan«, sa složenim sufiksom *-bn + -it* od *tamása* f (dubrovački pisci: Vetricie, Gundulić, Đorđić, Gučetić) = *tamása* (Riječka nahija) »burla, giuoco, buffone, zvek, poruga, sprdnja«; primjer: *trsititi se bez lamaše* »bez šale« = *tamaža* (Bogišić, narodna pjesma), odatle pridjev na *-bn* > *-an tamásán* (Bella) (*pre-*, *pri-*) »smiješan«. Prilog *natamašno* (Stulčić) »podosta šaljivo«. Ovamo ide *tanbaškāt* (Lumbarda) = *tambaškat* (Dubrovnik, Zore, Korčula) = *tanbuškit* (Rab, Božava) »brbljati, koješta govoriti, brontolare« < mlet. *tambascar*. Bogišić ima *tamžiti*. Dubrovačko

tamása može biti dalmatoromanski grecizam koji se osniva na metatezi *ph-t > t-ph*: *tampasia koja se nalazi u sicilijanskom *tampasiari* < *tambasiare sa *mb > m*, kako se češće nalazi u arbanaskom, npr. *Škumbi-Scornino*.

Lit.: ARj 3, 43, 7, 677. II, 743. Kušar, NVj 3, 338. Isti, Rad 118, 25. Cronia, ID 6, 128. REW³ 6459. DEI 1595.

fanjek gen. -nj&z m (hrv.-kajk., Belosteneć, Jambrešić) = *fánjek* (slov., Štajerska) »sinonim: uštipak (v.)«. Od mađ. *fánk* istog značenja koje je možda od njem. *Pfannkuchen*, složenica od *Pfanne*, o kojoj v. *povna*. Slovenski oblici pokazuju veliku varijaciju u dočetu: *fánček*, gen. -*cka* = *fancelj*, gen. -*čija* ili -*celjna* — *fancol* prema njem. deminutivu *Pfanzel*. Ovamo ide zacijelo kao metafora *fánjak*, gen. *fánjka* (ŽK) »aus Leinwand gemachte kufeisenförmige Unterlage, die unter die Kopfbedeckung kommt und zum Zeichen der verheirateten Frauen dient«.

Lit.: ARj 3, 43. Skok, ASPH 33, 361. Jagić, ASPH 8, 318. Pletersnik 1, 198.

far, gen. *fara* m (Rab, Cres) = (sa / > b kao u *baklja*, *bačkio*) *bar* (Vodice: *manji dosa nego zrno od bára*) = slov. *bâr*, odatle *bârovec* »kaša iz bara«, »1° pir, 2° Kolbenhirse, setaria italica (slov.)«. Od tal. *farro*, istrom, *fara* »orzo brillato« < lat. *far*, gen. *farris*, ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 43. Ribarić, SDZb 9, 130. Pletersnik 1, 12, 21. REW³ 3186. DEI 1601. Ive 122. Kušar, Rad 118, 17.

fara¹ (Vuk, na Savi kod Brčkoga) »sinonim: krma (na brodu)«. Od mađ. *far* »stražnjica«. Kako se radi o ladarskom terminu, može se i sumnjati o ispravnosti te etimologije. Možda bliže stoji mađ. *fark* »rep«, odakle je *farka* f = *varka* (Vuk) »1° stražnji kraj od ribe, 2° podex«. Odatle sa mađ. sufiksom *farkeš* m = *farkiš* (Hrvatska, Slavonija) »drvena sprava kao ležeće 5 čim opančar gladi opanak«.

Lit.: ARj 3, 43, 44, 45. BI 2, 699.

fara² f (ŽK, hrv.-kajk. i slov.) »sinonim župa, plovanija (Lika, Hrvatsko Primorje), parokija (pravoslavni, rjeđe katolici)«. Odatle s -*nik*: *farnik* m (ŽK, slov.) »član župe« i /*aro*/ m »župni dvor«. Od njem. *Pfarre* i složenice *Pfarrhof*. Također češki.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 318. Pletersnik 1, 198–199. Perušek, ASPH 34, 54–55. Holub-Kopečny 114. SEW 1, 279.

faràbut m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »berèkin, prevarant«. Od tal. *farabutto* m < španj. *forante* »intrigant« < fr. *hérault* »glasnik«, upór. češ. *herold* < frnč. *herialt*. U Dubrovniku ide ovamo *farlabuč*: m (Dubrovnik, Zore) = *parlabuč*, gen. -*uča* m prema f *parlabučica* (Gradić) »trgovčić, bakal, čítaš«. Filip de Diversis definira *parlabuchii* »infima vendentes et ementes, ut uva, gallinae et huius modi«. God. 1347. piše se *pariabuch*, 1363. *parlaputus*, 1372. *parlapuch*, 1373. *perlaput*, 1409. *perlabuc*, *perlabuchius*. Početni slog varirao je između *per-* i *par-*, a *b > p*. Čini se da je došlo do unakrštenja između *farabutto* i gr. *ρωποπώλης* »mercier« od *ρώπος* »pacotille«. Dočeto -*r > -é* je kao u *imbua* (v., Pelješac) < tal. *imbuto*, *Velebit* < *Velebit*. Umetnuto / nastalo je možda umiješanjem naziva za novac *follarus* (upór. *fujarka*, *pijlarica*). Upor. toponim *Tarlabuč* (selo u općini Smrekovnica, srez Vučitrn).

Lit.: ARj 9, 652. Zore, Tuđ. 16. Elezović 2, 301. REW* 4116b. DEI 1796. Jireček, Romanen 1, 91. ASPH 19, 39.

faraguvača f (Hrvatska i Slavonija) »klupa na kojoj opančar kožu struže«. Izvedenica na -*oca* od mađ. *faragó* »drvodjelska bradva«. Lit.: ARj 3, 43.

faraon, gen. -*ona* m (Kosmet) = *f ir aün* pored *firaün* i *firon* (Kosmet) = *firaun* (Bosna) »Ciganin«. Odatle pridjev na -*ski* *faraonski* u psovki *faraonsku ti veru tvoju* (Kosmet), na -*ka* *firaunka f* »Ciganka«, hipokoristik na -*ko* *firko*. Ovamo još bosanski toponim *Parauni*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fira'un* »1° faraon, 2° tyran, personne arrogante«, a ovo iz egipatskog *per-a'a* > koptski *pero* »velika kuća« > hebr. *far'ō* > lat. *pharaō*) iz oblasti naziva naroda: čine. *firaun* »homme méchant«. Cigani su smatrani kao Egipćani (v. *Egipat*) i kao Faraonov narod. U *fira'un kawmi* ispuštena je opća riječ *kawmi* »narod«. To je zbog toga što su prije nego iz Indije stigoše u Evropu, boravili u Egiptu. Ovamo *ifarao* n (Šulek) = *faro* m (18. v., Reljković) = *faraun* (Dubrovnik) »1° igra na karte, njem. Pharaon, Pharos, *faraon* m (13. v.) »2° ime egipatskih vladara«, pridjev *faraónov* (18. v.) < tal. *faraone* > *faraun* (Marulić), *faraunovica* »žena njegova«, *faraunski* (18. v.). Na -*ica* *farauica f* (Dubrovnik) »kokoš« [= tal. (gallina) *faraona*].

Lit.: Elezović 2, 405, 410. Skok, Slávia 15, 347., br. 266. Lokotsch 1650. Pascu 2, 133., br. 470. Holub-Kopečny 114.

farba (zapadni krajevi, 16. v.) »sinonim: boja, mast, šara«. Odatle: radna imenica na -*ar* *farbar* = na -*avac* *farbavac*, gen. -*avca*, od denominala *farbati*, -*am* impf. Sa / pored *b* slovenski, sa / > *b* češki, poljski i u oba lužičkosrpska: *barva*. Oblici sa *b* i *v* su iz srvnjem. *farwa*. Naš je germanizam (njem. *Farbe*) prema tome recentan.

Lit.: ARj 3, 44. Miklošič 7. SEW 1, 44. Holub-Kopečny 65. Bruckner 17.

farbala f (Dubrovnik) »opšav na ženskim haljinama«. Od tál. *falbala* /*falpalà* > (sa disimilacijom *W > r-l'*) *farpali* (Pisa) »isto«, tur. *farbala*, ngr. *φαρμπαλας*. Nepoznatog postanja.

Lit.: Zore, Tuđ. 23. DEI 1585, 1590.

farisei ^m (15. v., Marulić, Vuk), pridjev *farisejskf* = *farizej* (17. v.), sa individualnim -*in* *farizejin*, *farizejski* = *fariseo* m (17. i 18. v.), *fariseoski*, *farizea*, *farizeov*, poimeničen *farizeovac* (17. v.) = *farizeo* (dočetak prema talijanskom); *farisajski* prema tal. *farisaico*. Od gr. poimeničenog pridjeva *φαρασαίος* = lat. *pharisaeus* > tal. *fariseo*, koji je prilagođenje aramejskog pridjeva u pl. *perišajja* »rastavljeni«, hebr. *perušim*.

Lit.: ARj 3, 44. DEI 1599.

fariz m (15. v., dva puta kod Marulića) = *fariž* (često u priči o Aleksandru Velikom) »sinonim: konj«. Od ar. *faras* »isto«. G. 1403. kupuje knez Ivaniš Čavski polaču od bratstva sv. Katarine u Ostrošcu (Bosna) pa se kaže u listini da »služba je od te polače fariža 12, a se dvé čti (ši to dva puta) do godišća«. Mažuranić misli da se tu radi ne o podavanju službe konjima, nego o nekom novcu, »po liku konja tako nazvanom«. Tako značenje nije nigdje potvrđeno, a i ne mora se citirano mjesto tako tumačiti jer je lako shvatiti da se od te palače moralo dva puta do konca godine opremiti 12 konja (hranom, zobi?). Još postoji varijanta / > *p*: *yariz* m u Aleksandridi i glagoljskom rukopisu iz 15. v., također u značenju »konj«, odatle pridjev na -*ski* *kakizma pariz'ko oti kože kor'kodilove* »konjski pokrov od krokodilove kože«. Vjerojatno je od iste riječi pluralski toponim na -*eviči*: *Parizevići*, selo u Bosni (okružje sarajevsko). Upor. prezime *Paripović* za takvu antroponimiju. Korsch pominje još kao starosrpske varijante *farija*, *farisb*. Kako u ar. *fans* znači »Reiter, Ritter«, riječ nije došla k nama iz toga vrela, nego iz sgr. *φάρης*.

S arapskim članom *i* u arapskom značenju došla je arapska riječ *al-faris* (prema *al-farās* »konj«) zaista u naš jezik, ali ne direktno nego preko tal. *alfiere*, a taj iz španj. *alférez* »zastavnik«; *olfir* »idem« (Kačić) = *alvir* »policaj« (Banja Luka), odatle apstraktno na -*stvo* *alfirstvo* (Kačić). Odatle dalmatinsko prezime na -*eviči*: *Alfirević*, *Alferavići* (spičanska porodica). Upor. tal. *Alfieri*. U tom je značenju potvrđeno i u arb. *alfjer*. Ovamo i u Dalmaciju došao je taj vojnički termin preko služnja u mletačkoj vojsci.

Lit.: ARj 1, 67, 3, 44, 9, 650–651. SEW 1, 279. Lokotsch 591. GM 8. Korsch, ASPH 9, 499–500. REW 3199. DEI 1, 120. Mažuranić 304.

farsi pored *farsi* i *farsi*, prilog (Kosmet) »čisto, ispravno (*zna farsi turski, ciganski*)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fariši* < perz. *Pars*) > tur. *farsi* »perzijski (jezik)« iz oblasti priloških poštapalica: čine. *farsi* »parfait, parfaitement«, ngr. *φάρσι* »à la perfection«. Razvitak značenja »perzijski (jezik)« > »savršenstvo« opominje na razvitak pridjeva *latinus* »jasno, razumljivo, okretno itd.« u romanskim jezicima kao i na mađ. *magyarázni* »protumačiti«. Kod Osmanlija je znanje perzijskog jezika i književnosti značilo savršenstvo obrazovanosti.

Lit.: Elezović 2, 405. Pascu 2, 133., br. 456. REW* 4927.

farzelin m = *frazulin* (Zlobin, Gračac) = *vražulinac* = (ar > r) *frzēlin*, gen. -*ina* (Boka) = *fržulin* (Arbanasi kod Zadra) = *verdzolin*, gen. -*ina* (Dubrovnik) = *verzelin* = *inzulin* (Rab, Božava) = *frizulin* (Perast, Nin) = *frizolin* (Starigrad, Hvar, Dalmacija) = *frizelin* (Poljica, Rava, Omiš) »zeba, serinus meridionalis, gardēlin (Korčula), stāglin (Dubrovnik)«. Od mlet. *frisolin* pored *frizarin* (Boerio) = *frizolin* (tal., Zadar), istrom. *frizulein* (Rovinj, Vodnjan), deminutiv na lat. -*inus* > tal. -*ino* od *fringuilla* > furi. *franzel* »Fink«, tal. *fringuello*, upor. ar. *vars* i mlet. *verzelá* »farbig«, unakrštenje sa *verde* < *viriais*.

Lit.: ARj 3, 76. Hirtz, Aves 108. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 18. Ive § 109. Boeno 238. Tagliavini 14. Skok, ZRPh 38, 546–7. REW³ 3516. DEI 1718.

fásttdijo n (Perast, 16. i 17. v., Dubrovčani) = *faStidij* m (16. v.) »dosada«. Učena riječ od tal. *fastidio* < lat. *fastidium*. Odatle i fran-

cuizam *fâché* »posvađen« koji se čuje po hrvatskim gradovima, od vlat. part. perf. *fastidicatus*.

Lit.: ARj 3, 45. REW* 3217. DEI 1604.

fäš m (Golač, Istra) »snop«, *fôla* (Ston, Kućište, Istra) »pas, pojas, odrezak od kože nalik na pas«. Deminutiv na *-ica* *vašica* (Krivošije) »oko rukava na košulji«. Slov. *faša* »1° donji obojen dio stijene, 2° Binde«. Sa / > p *Paše* f pl. »brijeg, predjel, strmen kod Lastve, kao neke vrsti kremen, kao neki pojasi«, u Kotorskom arhivu *Fasse*, *Fosze* (saopćenje Stjepčevića). Upor. slov. *fašč*, *fašič* »1° un mazzo di fiori, 2° naramak drva« < furi. *fašč*. Od tal. *fascio*, *fascia* < lat. *faseis*, vlat. *faseia*. Ovamo ide na *-mus*, *-ina* *fašin* m (Lastva, »uz pruča, koliko čovjek može da nosi ispod ruke), *fašina* f (Vuk) = *vašina* (Vuk) »svezanj sirova granja«. Djelomice može da potječe iz balkanskog latiniteta preko rumunjskog i arbanaskog: bug. *faša* »Lederstreifen« < rum. *fase* »Windel«, arb. *fašhë* »Binde, Windel«.

Lit.: ARj 3, 45. Ribarić, *SDZb* 9, 153. Zore, *Rad.* 170, 207. Sturm, *ČSJK* 6, 65. *Mladenov* 660. REW² 3208. DEI 1602.

faščurica f (Brač) »mala daska na kojoj se pere platno«.

Lit.: ARj 3, 45.

fašinak, gen. *-nka* m (Rapić, 18. v.) = *fasi-nāk* (ŽK) = *fašenk* (hrv.-kajk., Belostenec) = *fašenjk* (Jambrešić) »sinonim: pokladi, -de (v.)«. Hrvatskokajkavsko*fašen(e)k* poštokavljeno je u *fašnik* (hrvatski gradovi). Odatle: pridjev na *-ski* *fašinski* (ŽK) = *fašenski* (*dan*) = *fašenjski* (*dnevi*), radna imenica na *-ar* *fašingar* (18. v.), denominat na *-ovati* *fašenkuvati* (hrv.-kajk.). Od austronjem. *Fasching*, a to srvnjem. *vaschnaht* > *Fastnacht* sa zamjenom drugog dijela složenice sa *-ing*, upravo »uoči posta«.

Lit.: ARj 3, 45. *Weigand-Hirt* 1, 502. 505.

fatagin m (Šulek) = *pangolin* »životinja manis macroua Erxleb. [Prvu riječ donosi Šulek prema njem. *Phatagin*].

Lit.: ARj 3, 45. *Šulek* 2, 1019.

fatig m (16. v., čakavska propovijed) = *fatiga* f (16. v., Dubrovnik, Perast, Božava) = *fadiga* (Cres, *t* > *d* je stmlt., upor. arb. *fədiġe*) »trud, rabota«. Deminutiv *fatižica*, pridjev ne *-Ń* > *-an* *fatižan*, određeno na

dan fatižni (Dubrovnik, Cavtat) »radni, radbotni dan, radbotnjak«, *potisni dan* (Čilipi). Na *-ati* *fatigat(i)*, *-atn* impf. (*na džornatu*, 16. v., Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Potomje) = *patigati* (Menčetić) = (sa zamjenom *i* > sonatno *f*) *patřgati* (Vuk, prema Tomanoviću unakrštenje sa *trgovati*). Od tal. postverbala *fatica*, *fatiga* < lat. *fatiga* od *fatigare*.

Lit.: ARj 3, 45. 9, 700. Budmani, *Āaa* 65, 166. Cronia, *ID* 6. Tomanović, *JF* 17, 206. *GM* 102. REW² 3220a. DEI 1604.

fatum m (učen latinizam) »sudbina«. Odatle pridjev na *-alis* proširen na *-Ńn* > *-an* *fatalan*, radna imenica na *-ist(a)* *fatalista* m (Šulek) »koji vjeruje u fatum«, apstraktum na *-izam* *fatālizam*, gen. *-zrna*. Talijanizam *fata* (f prema lat. n. pl.) *morgana* »miraggio«. Drugi pridjevski dio je žensko lično ime *Morgiana* < ar. *mārgan* > *merđžan* (v.).

Lit.: ARj 3, 45. REW* 3222. DEI 1604.

fāvūr, gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat, u izrazu *iči u favur* »iči u prilog«). Od lat. apstraktuma *favor*, gen. *-oris* od *favere* > tal. *favore*. Odatle internacionalno sa gr.-lat. *-iz-* < *-ίζω* i njem. *-ieren* > *-iratifavorizirati*, *-riziram*, upor. tal. *favorire*.

Lit.: DEI 1609.

fēbar, gen. *-brā* m (Božava, Molat), pridjevi *febrēn* (*danas san* ~), *febrēnā*, *-nó* (*ona je febrēna*) »koji ima groznicu«, *febra* f (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *fibra* (15. v., Marulić i drugi pisci čakavci) »groznica, ognjica, vrućica, temperatura«. Od tal. *febbre* = *febbra* < lat. *febris* > *febra* (prijelaz u deklinaciju *a* kod Chirona), nepoznatog podrijetla. Marulićev ikavski oblik zacijelo je dalmatoromanski leksički ostatak. Maskulinum *febar* nastao je od *febbre* iz *f febra* na taj način što je taj oblik shvaćen kao genitiv. Pomagao je tome i pridjev na *-en* (varijanta od *-Ńn*) *fēbren*.

Lit.: ARj 3, 45. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. REW² 3230.

februarij m (16. v., učeni latinizam) = *februar* m (13. v., polulatinizam, dočetak *-ij* ispušten prema tal. *febraro* i danas njem. *Februar*) — *fevruarii* (stsrp., bizantinski je grecizam, upor. bug. *fevruari*), prema ovome *fevvar* (1440) = (metateza) stsrp. *frevan* (1303, 1333) = (metateza) *fervar* (13–15. v.) = (*er* > *f*) *frvar* (15. v.), *dokfevvar* (14–17.

v.) ide zajedno sa *frevaru* u Kalabriji, također preko bizantinskoga $\phi\epsilon\beta\rho\alpha\rho\iota\sigma$ > $\phi\epsilon\beta\beta\text{-}\rho\iota(\sigma)$, prema vlat. *febrarius* (Appendix Probi, sa ispuštenim u u grupi od tri suglasnika *bru*) = > tal. *febraro* > *febrar*, gen. *-āra* (Dubrovnik) = *febrar*, gen. *-ara* (Rab, Lastva, sa / > p od biz. oblika), *prevar* (14. v.) = *privar* (16. \.Y= *pervar* (14. i 15. v., zapadni krajevi, glagoljski prvotisak 1491) = *peb azb* {1439}. Od lat. *februārim* (izvedenica na *-arius* «d pridjeva *februus*, postverbal od *februare* »čistiti« > tal.-tosk. *febraio* = *febraro*, istrom, *frabaro* pored mlet. *fraver*, *fabrier*. Kako pokazuje arb. *fūr*, naziv je ušao i u balkanski latinitet. Za arbanasku disimilaciju *r-r* > *l-r* upor. ngr. $\phi\lambda\epsilon\beta\alpha\rho\iota\varsigma$ koji se poklapa s arbanaskim oblikom. Nastao je iz vlat. **frevario* (upor. istrom, *frabaro*). V. *veljača*, koje može da prevodi latinsko značenje ako se odnosi na *veljanje* »čišćenje« mačaka.

Lit.: ARj 3, 47. 49. 50. 51. 71. 76. 9, 801. 11, 783. 12, 206. REW² 3231. Rohlf, *Diz. Cal.* 314. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 109. *Vasmer* 59. 115. *Ive* § 4. DEI 1610. Stefanie, *Rad* 285, 82.

fēca f (16. v., Dubrovnik, Račišće, Potomje) = *peca* (Divković, BiH) »talog (osobito od vina)«. Upor. slov. *leca* »Press-germ« = *germa* (Zagreb). Od mlet. *fezza*, furl. *fezzé*, poimeničen lat. pridjev na *-eus* u ž. *r.faecea*, od *faex*, gen. *faecis*, prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo ide deminutv na nenaglašeni sufix *-ula* *faecula* »gebrannter Weinstein« > u Dalmaciji sa sinkopom penultime vlat. **fekla* > *bikla* f (Pavlinović) »mlijeko smiješano s vinom«, denominat na *-iti* *bikUt.i*, *-im* impf, »miješati vino s mlijekom«. Glede / > b v. *bačġio*, *baklja*.

Lit.: ARj 3, 47. 730. REW² 3119. DEI 1611. Strum, *ČSJK* 6, 64.

feda f (18. v.) »vjera, jamstvo«. Od tal. *fede* < lat. *fides*. Odatle na *-ati* *fidati se* (Perast), *besfideći se* (Kašić) »nepouzdavajući se«, poluprijevod od tal. *sfidarsi*. Prema toj riječi, čini se, nastala je disimilacija *n-n* > *d-n* kao eufemizam nastao na osnovu pučke etimologije *fidanca* (Božava) »1° guardia di finanza, 2° sargus vulgāris, pesce frate«. Upor. drugu disimilaciju *filānd* (ŽK). Ovamo poimeničen part. prez. *konfident* m (Zagreb) »špijun«, od lat. *confidere*, apstraktum na *-encija* < lat. *-entia* *kufidēncija* (Božava).

Lit.: ARj 1, 239. 3, 47. Cronia, *ID* 6. REW² 3285. DEI 1612.

fegati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) »koriti«. Odatle radna imenica na *-avac* *fegavec* (Jambrešić) »koji kara, objurgator«. Od madž. *fegyvi*. Nije na *-ovati* kao ostale glagolske posuđenice iz madžarskog jezika.

Lit.: ARj 3, 47.

feh̄tati se (hrv.-kajk., Jambrešić) = *fektati se* (18. v., hrvatski gradovi) »biti se s kime na megdanu«. Odatle radna imenica na *-aī*: *fektaš* m »megdandžija«. Od njem. *fechten*. Kad nije refleksiv, znači »prosjачki«. I to je značenje njemačko.

Lit.: ARj 3, 47. Jagić, *ASPh* 8, 317.

fēla f (Vuk, Vojvodina, Pergošić, Bosna; u Dubrovniku boja karata) = *fēla* (ŽK: *šake fēlé*) = *vēla* (Vuk, Vojvodina, Poljica, Dalmacija, također slov.) »sinonim: vrsta«. Od madž. *fel*, *sokfēle* »mnogovrstan«. Odatle *fēljek* m »idem« (Mažuranić; ne zna se gdje se tako govori; nejasan je dočetak).

Lit.: ARj 3, 47. *BI* 2, 706. *ZbNŽ S*, 239. *NJ* 2, 185. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Mazuranić* 304.

felcer m (hrv.-kajk. i slov.) = *velcer* (Vuk, Vojvodina) »vojnički kirurg«. Govori se i s č mjesto *ć*. Od njem. *Feldsche(re)r*, složenica od *Feld* »bojno polje« i *scheren* »brijati, stričiti«, jer su brijajući bili i ljekari; upor. *barbīr*. Upor. češ. *feltár*.

Lit.: ARj 3, 47. *BI* 2, 706. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Holub-Kopečný* 114. Jagić, *ASPh* 8, 318.

felelovati, *-ujem* pf. (hrv.-kajk.) = *feledovati* (disimilacija *W* > *l-d*) »ohrabriti, smiriti«. Od madž. *felelni*, izvedenica od *felel* sa *-ovati* kao i rum. madžarizmi *cheltui*, *făgădui*, *tăgădui*.

Lit.: ARj 3, 47.

feletar m (hrv.-kajk.) »kočijašev pomoćnik«. Također prezime *Feletār* (ŽK). Od madž. *feletárs* »dionik«.

Lit.: ARj 3, 48.

felonb (stsrp.j 1330) = *peionb* (Danilo) »crkvena haljina (crkveno odijelo)«, također steslav. deminutiv *felomn*. Od srg. $\phi\alpha\text{-}\lambda\acute{o}\nu\iota\omicron\nu$, $\phi\alpha\nu\acute{o}\lambda\eta\varsigma$ = $\phi\epsilon\lambda\acute{o}\nu\eta\varsigma$, ngr. $\phi\epsilon\lambda\acute{o}\nu\iota(\omicron\nu)$ »kabanica«. Crkveni grecizam latinskog podrijetla (lat. *paenula*) balkanski je: bug. *fēlon*, rum. *felon* »Chormantel«, *cine, filone* »chusable«.

Lit.: ARj 3, 48. *Vasmer*, *GL* 59. *Mladenov* 660. *Tiktin* 616. *Miklošič*, *Lex.* 1005. *Pascu* 2, 41., br. 723.

felsata f (Mikalja, Stulić) = (pseudoje-kavizam) *fjērsāta* = *jenata* (Dubrovnik, Cavtat, Zore, čilipi) »vuneni pokrivač na postelji, domaće proizvodnje, koperta, linaio od raše, vëlina (Korčula)«. Od tal. *felzata* »coperta grossolana« = srlat. *fersata* (tako i u Kalabriji), ngr. φελτσάδα. Dva su tumačenja moguća. Oblik sa / upućuje na tal. *fëlza, felze* »spazio coperto nella gondola per difesa dalla pioggia, dal vento« sa lat. sufiksom *-ata*. Kako postoji u tal. *farsata* »coperta«, moguće je izvođenje i iz ar. *farsāt* »coperta« *ifelza* se izvodi iz nvnjem. *Filz* < **fihir*.

Lit.: ARj 3, 48. 59. Zore, Tuđ. 23. REW* 3305. Rohlf, Diz. Cal. 293. DEI 1601. 1615.

f élún, gen. *-úna* m (Dubrovnik) = *f Hun* (Dalmacija) »riba seriola, orhan«. Nema podataka o tome zašto se zove tako, ako je to postanjem ista riječ kao tal. *fellone* pored *fello* < stfr. nom. *fel*, kosi padež *felon* »izdajnik«, nepoznatog postanja. Sa sufiksom *-ija* < fr. *-ie* upotrebljava se kao internacionalni francuzizam *felonija* f »nepoštenje, izdajstvo«.

Lit.: ARj 3, 48. DEI 1614.

fēmēna f (Dubrovnik, rukopis 16. v.) »1° žensko kad se govori o rodu ptice, protivno je *mašalj* (v.) < *masculus*, 2° šupljina, bağlama (Mljet: *mašije se stave u femene koje su zabijene u astu od krme*)«. Od tal. *femmina*, mlet. *fēmēna* < lat. *fenana*, ie. riječ. Upór. arb. *femēne* (Gege), *fernere* (Toske) »weiblich«. Odatle je i internacionalno na *-ist(a) feminista, feministički*, na *-izan feminizam*.

Lit.: ARj 3, 48. Macan, ZbNŽ 29, 214. REW* 3239. DEI 1615.

fen m (Vuk, Crna Gora), uzvik u igri davanjem i bijenjem turom (v.) u kolu, po uzviku i naziv igre. Vuk u rječniku opisuje ovu igru.

Lit.: ARj 3, 48.

fendik m (Vuk, Dubrovnik, Boka) = *fenek* (Vuk, Vojvodina) = *fenik* (hrv.-kajk.) »maleni mjedeni novac«. S kajkavskim oblikom uporedi *fenyk magister* u predstavi hrvatskog sabora u Cetinu 1527. Dva različita vrela moraju se uzeti u razmatranje. Oba obuka, onaj južnodalmatinski s *nd* mjesto *nn* u nvnjem. *Pfenni(n)g* i hrv.-kajk. *fenik* kao i vojvodanski *fenek* novije su posuđenice prema stcslav. *penegb* pored *penedzbl fendik* potječe zacijelo od saskih rudara (Přiština,

Brskovo, Novo Brdo) s kojima su radili Dubrovčani. Upor. *frava*. Šasi su po svoj prilici govorili kao u stvnjem. (*p*)*fendic* pored (*p*)*fendine; fenek* i *fenik* je od nvnjem. *Pfennig. Pfennig* je bakreni novac od 1621. Ali je i ranije bilo bakrenog dodatka. Praslav. i sve-slav. **penengb* i *penendz* »denarius« potječe zacijelo iz daleko starije dobe, ako se i ne može uzeti sa Stender-Petersenom da je iz nepotvrđenog got. **pinnings* »rimski kovani novac«, iz kojega je prema Janku moglo izaći samo **pinngō*. Teškoća je samo u mjesto germ. *e*, dok je *-ing* > *-egō* i *-ēdz* kao u *kning* > *knez* (v.) i *shilling* > *dez* (v.). Jat bi se mogao objasniti možda oblikom stvnjem. *pfantine*, stfriz. *panni(n)g*, tj. prijevojno stvnjem. *a* > *e* je kao u *dreiva, dritva* (v.) < *draht* > **dreyt* i u *letva* < *Latte*. Upor. još rom. *ē* > *-k* u *scutelle* > *zdjela*. Postoji i semantička razlika između novije i starije posuđenice. Dok *fendik, fenek* i *fenik znače* samo »sitni mjedeni novac«, stara posuđenica znači »novac uopće (kolektivno)«. Stara je ušla i u antroponimiju, nova nije. Deminutivi na *-ic*: *Penezic* i *Pmezic* na Krku odgovaraju češ. *Penížek*. Taj razvitak pokazuje i rimski *denarius* u slov. *dnar*, gen. *dnarja* »novac« prema *dinar* < srgr. δηνάρι(ov) (v.). Lik *pnēnz* m, ikavski *pinēzi* (Vuk, Rat niže Dubrovnika) = *penēzi* (Vuk, Dubrovnik, 15. v.) čini malu leksikologijsku porodicu, danas potisnutu dođuše u zaborav zbog *novac*, dok je novija posuđenica *fenik* riječ izolirana. Odatle pridjev na *-bn*: *pnenezan*, poimeničen s *-iça pjen z-nica* = *peneznica* (Zagreb, 1704), danas zamijenjena neologizmom *blagajnica* (v.), s *-ik pnēneznik*, danas samo *blagajnik* (v.). Apstraktum *pinestvo* upotrebljava samo Kavanjin. Riječ *pinest* i *penēz* živi danas samo regionalno kod čakavaca, južnih štokavaca, Slovenaca i kajkavaca. U bug. *penest* i deminutiv *pinestki* »sitna moneta od jedne pare«. Da je ova riječ u južnoslavenskom bila nekada općenita, to dokazuju arb. *penes -zi* (Gege) »alte dünne Silbermünze, die nur noch als Schmuck dient« i turski slavizam *penest*. Rumunji, koji posjeduju *bani* za »novac«, nisu posudili *penest* kao Madžari što posuđiše *penz*. Odatle posuđenica u Zagrebu 1413. *decimae frugum wlgō zřrow pynz dictae* u statutu prebendara (*Tkal-ac 2, 18 i 5, 299*). Rum. *pinzane*, koje navode Miklósié i, prema njemu, G. Meyer, nije od *pintz*, nego od *pinza* »Leinwand«. Posuđenica *penest* važna je s kulturnohistorijskog gledišta. Slaveni su posudili ovu riječ u vri-

jeme kad se kod njih izmjena dobara nije vršila s pomoću novca. Upor. i *platiti* s ovog gledišta.

Lit.: ARj 3, 48. 9, 913. Jagić, ASPH 8, 318. Mažuranić 305. 926-929. GM 327. Miklošič 245. Holub-Kopečny 270. Bruckner 408. Mladenov 417. Sobolevski, RFV '64, 92-95 (cf. RSL 4, 266.). Melich, MNY 5, 172-174 (cf. RSI 3, 397.) Rešetar, ASPH 36, 540. Kiparsky 256. Janko, Slavia 9, 351.

feniks m (16. i 18. v., latinizam *phoenix*) »bajloslovna ptica« = (prema tal.-mlet. izgovoru) *fenic* m (18. v.) = *fenica* f (17. i 18. v.) = *fenica* f (16. v.) = *feniča* (Mikalja) = (*ph* > *p*) *penice*. U značenju »1° palma, 2° datula« *penik* m = *pinik*, pridjev *pinički* – *finikb* m (stsrp.), pridjev *finikov* = *finiksb* (stsrp.) prema bizantinskom *oi* > *i*, stgr. φοινίξ, gen. *-ιως*, nvgr. φοινίξια. Grecizam je balkanski: *finik* m »čahura od svilene bube«, rum. *finie* »1° ptica, 2° datula, 3° purpur«, bug. *finikovo darvo*, arb. *finik* »paoma«, u stcslav. u dva vida zamjene za dvoglas *oi finikz* i *funikz* »paoma«. Prvobitno je značenje »što potječe iz Fenicije«.

Lit.: ARj 3, 57. 9, 772. 855. Elezović 2, 410. Vasmer, GL 60. Tiktin 629. GM 105. Mladenov 661. DEI 1617.

fēnja f (Slavonija) = *vēnja* (Vuk, Vojvodina) »sinonimi: srnriječ, smreka, kleka, juniperus communis L.« = *frenja* (Šulek, s nejasnim *r*) »abies pectinata DC«. Od madž. *fenyő, fenyű* »bor, jela«.

Lit.: ARj 3, 49. 71. BI 2, 708.

feràgetiti se pf. (Bosna i Hercegovina) »proći se nečega« = *farakat učinit nešto* (Kosroet) »napustiti, ostaviti, dići ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *feragat* »napuštanje«): bug. *ferai* pored *feragat*.

Lit.: Elezović 2, 404. Skok, Slavia 15, 346., br. 253. Mladenov 660.

ferak (Crna Gora, narodna pjesma) samo u izrazu *uhvatiti čemu ferak* »poznati što, postati čemu vješt« = *ferak*, gen. *f erka* (Bosna) »razlika«. Nije od arapskog *fikr* »misao, mnijenje«, jer se ne slaže ni fonetski ni semantički s *fiēr* (Kosmet) = arb. *fiqr* »idem«, nego je isto što i *fēr*k, gen. *-a* m pored *fark* bez nepostojanog *α* (Kosmet) »razlika« (objekt uz *činiš*, subjekt uz *ima*). Odatle indeklinabilni pridjev na *-H* (v.) *farkli* (Bosna) »snadžan«. U Imotskom je Zore zabilježilo komparativ *vårklji* u značenju »bolji« i tvrdi da

pozitiva *дета*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fark*) iz oblasti mišljenja: arb. *fark* = *ferk* (Gege) »Verschiedenheit«, cine. *farca i* »différence, distinction«. G. Meyer po-minje iz Mikalje *ferk*, čega nema *ARj*.

Lit.: ARj 3, 49. Skok, Slavia 15, 346., br. 254. GM 104. 99. Elezović 2, 405. Pascu 2, 133., br. 455. Zore, Rad 138, 67.

feras m (Kosmet) »dubrovnik, posuda za skupljanje mrva i smeća u sobi, Mistschau-fel«. Balkanski turcizam (*feras* pored *faras*) iz oblasti kućnog uređaja: bug. *fáráš*, arb. *ferrash* »Mistgrube«, cine. *fârâşe* f »pelle à ramasser les balayures«, ngr. φαράσι.

Lit.: Elezović 2, 406. GM 102. Pascu 2, 133., br. 457. Mladenov 660.

ferăuo, gen. *-ula* m (17. v., Dubrovnik) »kabanica«. Deminutiv *ferăulič* »nekakav popovski pregrtač«. Od tal. *ferraiolo* m (16. v.), od ar. *férjül* < lat. *palliolum*, deminutiv na *-olus* od *pallium*, koje se čuje kao učen latinizam.

Lit.: ARj 3, 49. DEI 1622. Meyer, Ngr. 4, 75.

feredža f (Vuk, narodna pjesma, Kosmet) = *feredža* (Kosmet) = *fer-eža* (16-18. v.) = *veredža* »1° gornja haljina crne boje koju na ulici nose Turkinje i u Kosmetu kršćanke, 2° stara haljina (pejorativno?, Vojvodina)«. Balkanski turcizam (tur. *ferede*) iz oblasti nošnje: rum. *feregea*, bug. *feredža*, cine. *firiđe*. Postoji mišljenje da je tur. *ferede* iz ngr. φορεσιά, *-tá* »costume, toilette«. Elezović ima iz Kosmeta *fer ntya* f »nekakva loša haljina, kao anterija«. Čini se kao pejorativizirana *feredža*, ali se ne zna kako je došlo do zamjene dočetka *-dža* sa *-entija*.

Lit.: ARj 3, 49. BI 2, 708. Elezović 2, 407. Mladenov 660. Lokotsch 603. SEW 1, 280. Pascu 2, 133., br. 471. Vasmer, RSI 3, 268. Šimčik, ZbNŽ 27, 1, 85-91.

fèreta f (Dubrovnik, Cavtat) »mala gvozdena vilica u kosi, da se ne rasplete, ukosnica«. Od tal. deminutiva na vlat. *-ttus* > *-etto* *ferretto*, od *ferrum* > *ferro* »željezo«. Femininum prema *vila, igla*, zbog toga što je *-o* u mladim posuđenicama bilo identificirano s našim akuzativom *f*. Potpun je talijanizam *ferodestiko* (Božava) »ferro da stucco, amese«. Stari su romanizmi: *prălica* f (Malínská, Is-trata) »željezo kojim se kamenje buši kad se hoće razbiti gromača, pai di ferro (Krk),

štrangulin«, od lat. pridjeva na *-ārius ferrārius*, sufiks *-iça* prema *palica*. Ovamo ide možda i *pregalj*, gen. *-gija* m (Vodice, Istra) »onaj drveni ili željezni čavao kojim se učvrsti jaram«, od *ferriculum*. Postoji mogućnost izvođenja od *prezati* (v.). Na *-ata* od part. perf. s tal. prefiksom *in-*: *inferriata* > *inferatā* f (17. v., Dubrovnik) »gvozdena šipka, rešetka na prozoru u ženskom manastiru, kroz koju se dumna razgovara sa spoljašnjom čeljadi u sobi za to naznačenoj« = *inferjada* (Kučičte) »željezna ograda«. Sufiks *-ata* odbacuje se u *infer* m (18. v., Dubrovnik) »gvozdena rešetka na prozoru«, a zamjenjuje se našim kolektivnim sufiksom *i(n)ferje* n (Čilipi). Bez prefiksa *in-* tal. *ferriata* (16. v.) > *ferijāda* † (Perast) = *ferjāda* (Korčula). Za glagol na *-izati* < tal. *-eggiare ferizati*, *-ām* (Perast) nema obavijesti o značenju.

Lit.: ARj 3, 49. 769. 838. Ribarić, SDZb 9, 183. Cronia, ID 6. REW² 3262.

fèrija f (16. v.) »1° praznik, 2° dan odmora za škole i sud (obično pl. *fèrje* f pl., Hrvatska)«. Pridjevi na lat. *-ōlis ferijāal* (17. v.), prošireno na *-ōn* > *-aŋ* određeno *ferijalni* (~ *savez*). Učeni latinizam od kslat. *feria*, *dies fèriālis* (korijen isti koji u *festus*, v.), odatle tal. *fièra* f > *fijera* f (Boka) »sajam, demek«.

Lit.: ARj 3, 50. 52. REW* 3250. DEI 1635.

ferik m (Martić) = *fèrik* pored *ferik*, gen. *-ika* (Kosmet) »divizijski general«. Ovamo i *frká* f (Kosmet) »divizija«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ferik* i *firka*) »množina, gomila ljudi«.

Lit.: ARj 3, 50. Elezović 2, 407.

ferman, gen. *-ana* (Vuk, 18. v.) = *ferman* (Kosmet) = *vèrmān* (narodna pjesma) »carski, sultanov ukaz«. Odatle na *-lija*: *fermanlija* (Kosmet) »ukaznik«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *fārman* »zapovijed« od *fārmūdān* »zapovijedati« > tur. *firman*) iz oblasti turske administracije: rum. *ferman*, bug. *ferman*, cine. *firmane* f, ngr. φερμάν

Lit.: ARj 3, 50. BI 2, 709. Elezović 2, 407. Mladenov 660. Lokotsch 594. Pascu 2, 133., br. 472.

fermāt, *-am* pf. (Božava, Istra, imperativ *ferma* Budva, Mljet, Šolta, Brač, Hvar, Vis) »1° zaustaviti (se), 2° pričvrstiti« = *vèrmati*, *-am* impf, »mariti za što (*ne vermaju deca roditelje*)«. U crnogorskoj narodnoj pjes-

mi: *da mi fermas grada Onogošta 1 da mi sremu vermos građevinu*. Značenje nije jasno, možda »mariti za što, paziti na što«. Prilog *fèrmo* (Perast, Mljet) »čvrsto«. Postverbal *ferma* f (ŽK) »krizmanje«, *fermati*. U tom crkvenom značenju glagol i imenica dolaze sa / > b *berma* f (16. v., Rijeka, Dubašnica, Baška, slov.) »krizma«, *bermati*, *-am* (16. v.) »krizmati«. Daničić, Jagić i Vasmer pomišljaju na srvnjem. *firnen*. Glede *ir* > *er* upór *bert* (ŽK) pored *birtija* < *Wirt*. Sa lut. i: *birma* f, *Urmaŋi* (Stulić, Vrbnik, slov.). U slov. *bermati* znači i »werben« kao u *sitai*, *ferma* (14. v.). Danas u književnom jeziku crkveno se značenje *izražava*. latinizmom *firma* f, *firmati* kao u njemačkom. Latinizam *firma* f ima i dva trgovačka značenja »1° trgovačka kuća, poduzeće, 2° potpis«. U imenu sveca *Firminus* f > p *Permov dan* (Dubrovnik, Zore). Od tal. *ferma*, *firma*, *fermare*, *firmare* < lat. *firma*.

Lit.: ARj 1, 237. 323. 3, 50. Hraste, Rad 272, 35. Macan, ZbNZ 29, 211. Pletersnik 1, 20. 27. SEW 1, 50. REW² 3318. DEI 1620. Jagić, ASPH 8, 317. Vasmer, RSI 3, 253.

fèrmen m (Vuk, Mostar) = *fermèn*, gen. *-ena* (Kosmet) = *ferman* (Banja Luka) = *fermene*, gen. *-eta* n (Vuk) »muška kratka haljina bez rukava kod Turaka i našeg naroda, izvezena ibrišimom i srmom s metalnim dugmetima na prsima (ne zakopčava se i oblači se preko mintena)«. Balkanski turcizam (tur. *fermene* pored *fermena*) iz oblasti nošnje: rum. *fermenea*, bug. *fermene* ili (s disimilacijom *m-ŋ* > *m-l*) *fermele*, arb. *fermele*, cine. *firмене* f, odatle *firmingi* »tailleur de fermene«, ngr. φέρμελη. Upór. još bug. prezime *Fermendžin* < *-džjin* < tur. *fermeneci*. Hrv-srp. dubleta maskulinuma i neutruma nastala je tako što je turski dočetak *-e* bio asimiliran s deklinacijom *-e*, *-eta*, upór. *cebe*, a tur. *fermena* s gen. sing. m. r., odatle novi nominativ *fèrmen*.

Lit.: ARj 3, 50. Elezović 2, 407. Pascu 2, 133., br. 473. Lokotsch 604. Mladenov 660. GM 101. Meyer, Ngr. 2, 74. Skok, Slávia 15, 346., br. 256.

ferpot m (1808) »sinonim: sekvestar, zadržavanje«. Od njem. *Verbot*.

Lit.: ARj 3, 50.

ferta f (narodna pjesma, objekt uz *izučiti*) »sinonim: odgajanje, vaspitanje«. Budmani kaže da je turska riječ, ali joj ne kaže oblika.

Lit.: ARj 3, 50.

fertuh m (hrv.-kajk., Belostenec) = *fertun* (Šulek) = *fèrtun* (hrvatski gradovi) = *feruš* = *fèrtuk* = *firtuk* = *fortuk* = *firtoh* (Vodice, Istra) = *vèrta* f (Vuk, Srijem) »sinonimi: (s)pregača, kecelja, zastor (ŽK), šircl, na istoku šircla«. Od njem. *Fürtuch* (sa *für* = *vor*). Interesantna riječ zbog zamjene njem. *-eh* s *-n*, *-k* -š, s gubitkom *h* i zamjenom *-u* s akuzativom ž. r. i odatle nov nominativ na *-a* u *vèrta*. Glede *ü* > *i* > *e* upor. *birtija* i *bertija* (ŽK). Upor. češ. *fěrtuch*, slvč. *fier-toch*.

Lit.: ARj 3, 50. BI 2, 709. Ribarić, SDZb 9, 145. Jagić, ASPH 8, 317. Holub-Kopečny 114.

gen. *fèsa* m (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Kosmet, Čilipi, Konavli) »1° crvena kapa s kitom i bez nje, koju nose sve religije u Bosni, čak i fratrici, 2° sinonim: barèta (Čilipi »ženska kapa)«. Odatle deminutivi na *-ək*. *fèsak*, gen. *-ska* (Vuk, narodna pjesma) = na *-ič* *fèsić* (Vuk). Vuk ima još igru riječi u narodnoj pjesmi: *da ti vidim glavato, da ti vidim lesalo*. Da nije nastala u kraju s bugarskim članom *-ta* fi *-āt* m? U Čilipima na *-arica*: *fèsarica* »djevojčica koja nosi crveni fes, za razliku od *zlateča* f koju sada nose starije neudate djevojke«. Složenica: *tunofes* (narodna pjesma) = *tūnuz-fes* m (Kosmet) »tuniski fes, starinski, dinjasta oblika, kakav se nosi u Skadru«, u narodnoj pjesmi prekrnjeno *ifinofes* deminutiv *na-bkfinofesak*, gen. *-ska*, jer se zaboravilo ili nije znalo za ime zemlje tur. *Tunuz* (upor. ime porodice u Vučitrnu *Tunuzlić* pored *-ič*, od turskog *Tunuzlu* »Tunižanin«). Balkanski turcizam od imena glavnog grada Maroka *Fas* ~ *Fez* iz oblasti nošnje: arb. *fesè* f = *feste* f (Toske), ngr. φέσι, cine. *fese* f.

Lit.: ARj 3, 50. BI 2, 604. Elezović 2, 347. 408. GM 102. Pascu 2, 133., br. 460.

festa f (16. v.) = *fešta* (16. v., Božava) »praznik«. Arb. *feste*. Od tal. < lat. *festa* f (od n. pl.) *dies festus*, (protivno *feria* od istog korijena). Deminutiv s prefiksom *-po* *posfestic* (od sintagme *po fešti*, Potomje) »manji blagdan (upor. *susvetica*)«. Na *-ārius fèstar* (Božava, Veli otok) »chi fa festa«. Odatle na lat. deminutivni sufiks *-olus* *festariolus > tal. *festaiuolo*, u Dubrovniku *festànjuo*, gen. *-ūla* (Zore) »koji priređuje svečanost sv. Vlaha«, dalmatoromanski leksički ostatak (disimilacija *r-l* > *ŋ-l*). Denominál na vlat. *-idiare* > *-eggiare* > *-izati festizat*, *-ām* (Dubrovnik,

Cavtat) = (talijanizam prema toskanskom) *festedat* (Korčula) »slaviti«.

Lit.: ARj 3, 51. REW* 3267. GM 102.

fet m (Vuk, narodna pjesma, objekt *fet* ili *feta* uz *učiniti* prema turskom *feth etmek* = arb. *baj fet*) »osvetiti se« = *fet* m (Kosmet) = *fet* (Bosna) »osvojenje Bosne«. Odatle prilog: *od feta* (Kosmet) »od pamtivijeka«. Radna imenica na *-nik*: *f etnici* »1° seljaci katolici iz vremena prije doseljavanja Turaka u Bosnu (Glamoč), 2° seljaci muslimani oko Visokoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *feth* »početak, pobjeda, osvajanje«) iz oblasti historije.

Lit.: ARj 3, 51. Elezović 2, 408. GM 102.

fètva f (17. v., Bosna općenito) = *fètva* (Kosmet) = *fetfa* (18. v.) = *vetrna* (Vuk) »službeno mišljenje velikog muftije na osnovu kurana i muslimanske tradicije«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fatwā* > tur. *fetva* od glagola *fata* »dati mišljenje«) iz oblasti islama. Nalazi se u svim evropskim jezicima.

Lit.: ARj 3, 51. Elezović 2, 408. Lokotsch 602.

feud m (Šulek) »lenu (v.)« s izvedenicama: pridjevi na *-ōn* > *-an feudan*, *feudski*, *feudovan*, poimeničen *feudovnik*, na *-alis* prošireno na *-ōn feudalni*, zatim *feudalac*, učeno *feudalizam*; na *-ar feudar*, *-nik feudnik* prema *feudnica*, *feudovac* prema *feudovica*, apstraktum *feudstvo*. Za sve te riječi nema potvrde iz vremena prije Šuleka. Ušlo u 19. v. u učeni govor iz srlat. *feudum*, koje potječe iz franačke složenice *fehu-od »posjed stoke«. Prvi se dio nalazi u njem. *Vieh* (ie. riječ, lat. *pecus*), drugi u srlat. *alodium*. U naš narodni jezik nije ušla ta riječ kao u fr. *fief*.

Lit.: ARj 3, 51. REW² 3274. DEI 1628.

fibla f (Bijela, Boka) »ili mašlja iznad kenterice (v.)«, u Ulcinju *fible* »reize, reze«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *fibula* sa sinkopom penultime kao u *firla* (v.). Talijanizmi su *fibija* (Mljet) = slov. *fibja* »zaponka« < tal. *fibbia*, tršč. *fibia*; *fjuba* (Perast, Potomje, Vrbnik) »kopča« < mlet. *fiúba*.

Lit.: Macan, ZbNZ 29, 211. 16. Sturm, ČŠJK 6, 79. REW* 3278. DEI 1631. 1661.

fičor m (Šar-planina) »mladić«, na zapadu u prezimenu *Marko Fečor*. Od rum. *fecior*, lat. deminutiv na *-iolus* *fetiolus od *fetus* (pri-

mitvum u/af m prema *fatā* »dječko, djevojka«, ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. U vezi je *fačur* m prema *fāčurlca* (ŽK) »nezakonito dijete, kopile« pored *fačuk*, koje je iz madž. *fatty ú* (v.); *fačur* je unakrštenjemadžarizma sa rumunjskom posudenicom. Zbog toga nije nemoguće da *cara* »djevojka« potječe od *fecioară*, ali nema dovoljno dokaza za tu mogućnost. V. *cara*.

Lit.: ARJ 3, 47. Milosavljević, *GISND* 3, 209. si. (cf. Joki, *IJB* 14, 94). Skok, *ZRPh* 38, 545. Capidan, *DRom* 3 (cf. *IJB* 11, 200). Barić, *JF* 3, 223.

fičfirić, gen. -*Ha* m (hrv.-kajk., Zagreb) »1° vjetren, lakouman mladić, 2° sinonim: kicoš, gigril, frakar (Ljubljana)«. Belostenec ima i *fišfirić* m »sinonimi: patuljak^tarmali«, također hrv.-kajk. Glede razvitka značenja »patuljak > kicoš« upor. franc. *petit monsieur*. Kako hrv.-kajk. riječ ne može potjecati od arapskog apstraktuma *ferferet* »lakoumnost«, Budmani pomišlja na madž. složenicu *félferfi* »polučovjek«, što može biti i semantički i fonetski. Upor. u Slavoniji *fičukajla* f [Klaić izvodi od madž. *fityfirty* »mladi vjetrogonja, Knirps«].

Lit.: ARJ 3, 51. 58. Ilešić, *NJ* 2, 69-72. *Klate* 394.

fičir m (Kosmet) »misao« = *efčar* (Kosmet) »misao, namjera«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fikr* > tur. *fikir*, pl. *efkar*) iz oblasti duhovnog života: arb. *fiqir* »Gewissen, Gedanke, Bewusstsein«, cine. *fichtre*.

Lit.: *Elezović* 2, 411. *GM* 104. *Pascu* 2, 133., br. 462.

fičkati, -*am* impf. (18. v.; subjekt *kos*, *zuna*) = *fičukati*, *fičukam* (*kos*) — *fijukati*, -*čem* (Vuk, *kos*) = *fijučkati* (Parčić) = *fikati*, *fiččem* »zviždati (v.)«. Onomatopeja od glasa ptica: *fi fi* (*ff*) (Kanižlić), *fik*, *fisk*, *fink*, *fist.fuk*. Sa u umjesto i: *fučkati*, -*am* (18. v.) = *fučkati*, *fučkam* (ŽK) »zviždati, pfeifen«, *fučkati* (*drozd*). Slovenski na -*eti*: *ficači*, -*im* (subjekt *búrja*) = *fucati*, -*im* (subjekt *veter*), *fučkati* »pfeifen«. Odatle: postverbal *fijuk* m i imena ptica *fić*, *fičak*, *fikavac* = *fikalac*, *fikelj*, *fista* = *lista*, *finka* f (Gračac) »sinonim: zeba, bitkavac« pored *fink* m (Karlobag, Samobor), odatle na -*ić* *finkić* (Sali na Dugom otoku) i na -*ulja* *finkulja* (Dalmacija) »fringilla coelebs« nijesu zacijelo posudenice od njem. *Fink* nego su, jednako kao i ta njemačka

riječ, onomatopeje stvorene prema glasu ptice *fink fink*. Isto važi i za pticu *jista* f »anthus pratensis« (Starigrad na Hvaru, Svinišće, Nin) = *fišta* f, nazvana prema glasu fisti ove ptice. Upor. i onomatopeju *fiska* f = *fijuk* »alarum sibilus«, upravo postverbal od impf. *fiskati*, -*am* (Vuk, *prutom*) prema pf. *fisnuti* (Dubrovnik) »udariti čim«.

Vuk ima onomatopeju *fis* kao uzvik koji označuje udarac (čušku), odatle postverbal na -*bc* *fiskac* i na -*ka* *fiska* f (Crna Gora) »vika, grajanje« = *viska* pored *visak*, gen. -*ska* (*konja*) i *vlsnuti*, -*em* (Crna Gora). U Jukićevoj narodnoj pjesmi impf. *fistati* »sionid: buktjeti« (subjekt *mavi plamen konju*). S -*éti*: impf. *fištati*, -*em* (Vuk, Crna Gora) = *vistati*, -*im*, sinonim s umetnutim *r* impf. *vrištati*, -*em* (Vuk) prema pf. *vrisnuti*, *vrisnem*, s umetnutim / *flisniti* pf. (ŽK) pored *blisniti* »čušnuti«, sa *lj* impf. *fljlskat*, -*am* (Kosmet) prema pf. *fljlsnit* »udariti po obrazu« od uzvika *fljis* pored *fljis* »glas kojim se oponaša udar prutom ili slično«, odatle priloga na -*ké* *fljiske*, imenica *fljiska* f »čuška«. Odatle postverbal *vriska* f = *vriskat*, gen. *vriska* m. Mjesto suglasnika /, v stoji A, koji može i ispasti (zamuknuti): impf. na -*éti*: *hištati*, -*a* (cmogorska narodna pjesma) »sinonim: rzati«. Odatle postverbal *iska* f (Boka, Ljubiša). Ovamo treba staviti i impf. *hivistati* (Dubrovnik, 17. v.) (*o-*) prema pf. *hvisnuti* »verberare« sa *ha* < *f* kao u *Hvar* za *Pharia*.

Onomatopeja sa samoglasom *u* prenosi se s oponašanja brzine zvuka na oponašanje brzine kretanja: *fuć* = *fuk* (Vuk) »onomatopeja za brzo skakanje« = *fuć* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja kako se nešto uvuče, proturi, sklizne« pored *fuć* (s različitim akcentom) »glas kako se nešto ili neko neopaženo izvuče ili uvuče«. Odatle onomatopejski glagoli *fukati* impf. (hrv.-kajk., slov.) »coire« prema *fuknuti*, -*em* (slov.) »einen Pfiff tun«, na -*kati* impf, *fučkat* »uvlačiti« prema pf. *fucnut* »tisnuti« (Kosmet). Varijante *fuk* = *füké* (Kosmet) su uzvici za »glas kojim se predstavlja naglo uvlačenje ili gutanje i guranje«. Odatle impf. *fukati*, *fúkam* (Vuk, Crna Gora) = *fukat* (Kosmet) (*is-*, *na-* *se*, *o-*, *po-*) »naglo jesti, proždrljivo, halapljivo, dakako u ekspresivnom značenju kao opucati, opreači, ogruhati / -gruvati« prema *pi.fuknutj-em* (Kosmet) »gurnuti, progutati«. Odatle uzvik *ofuk* »udri« i postverbal *ofuka* (Kosmet) u metaforickom balkanizmu (*izéo Bfuku*). Dalja iz-

vedenica na -*uljati*: *fukuljät se*, -*am* (Kosmet) (pejorativno, subjekt *deed*) »ulaziti«. Upor. i onomatopeju *fik* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja, kad se nešto ostrim oružjem odsijeca«, i *pištiti* (v.).

Lit.: ARJ 3, 51. 52. 53. 57. 58. 608. 752. 870. 7, 735. 8, 735. 799. *BI* 2, 720. 722. 750. 874. Hirtz, *Aves* 105. 107. 109. 110. *Pleteršnik* 1, 199. 204. Matzenauer, *LF* 7, 172. 772. *Elezović* 1, 242. 2, 46. 117. 408. 411. 413. 414. 415.

fidân m (Kosmet) »mladica od živa drveta, naročito od voćaka (npr. *dva fidana séf-telije*)«, u poredbama *tanka kaj fidan*, *fidan böjlja* »vitak, vitka stasa, tarjak, visok« = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *flndika* f (Vuk, Boka) »mladica od godine dana« (zamjena dočetka -*an* domaćim sufiksom -*ika*). Balkanski grecoizam (φυτάνη) proširen preko Turaka (tur. *fidan* »rašad, grana, matica«): bug. *fidan* »jeune arbre«, *fidarne*, *fidanka* »jet, rejeton, bourgeois, taille«, *fidanlak* »pépinière«, arb., eine, *fidane* »plante, pousse«, ngr. φυτάνη »isto«. Unakrštenjem sa pridjevom *hud* nastade *hüdika* (Vuk), pridjev *hitdikov*, poimeničen na -*ina* *hüdikovina* = *udika* (Vuk) = *üdljika* (Vuk), *udljikov*, *udljikovina* = (*h* > /, Crna Gora, upor. *Hoča* > *Foča*, *hurma* pored *furma*) *fudika* f (Dalmacija) »viburnum lautana«, odatle *fudikovina* (Vuk) = *fudikovina* (ŽK) = *fudljika* > *fuljika* (Vuk, Crna Gora). Upor. još *fida* (Otranto) < gr. φυτόν.

Lit.: ARJ 3, 57. 77. 723. *Elezović* 2, 408. *Pascu* 2, 40., br. 709. *Mladenov* 660. *GM* 104. *Rohlfs* 2370.

fičfati, -*am* impf. (Dubrovnik, Šćepan), u pitanju *Sto f if as* »što places«. Reduplikacija upućuje na onomatopejsko postanje. Upor. ipak tal. šaljivu riječ *fifa* »paura«.

Lit.: *REW*³ 3288a. *DEI* 1636.

figa¹ f (Split, Kolombatović) = *pika* »labrus mixtus, bimaculatus«. Upor. tal. *fico* »gadus minutus«, od 'gr. φωκίς, gen. -ίδος »poisson qui vit dans les algues«, za koju se uzimlje da je posudnica iz hebrejskog. Raširenost u romanskim jezicima govori u prilog mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARJ 3, 52. 9, 844. *REW*³ 6473. *Boisacq*³ 1041.

figa² f (hrv.-kajk.) = *figa* (slov.) »1° smokva, 2° (*dati*, *pokazati figu*) nepristojno rukom odgovoriti nekome (upor. tal. *far le fiche*, njem. *jemandem die Feige weisen)*, 3°

riba (Split) Iabraš mixtus«. Deminutiv na -*iča* *figica* (Jambrešić) »(prijevod od lat. deminutiva) *ficédula* »beccafico« = *figojedica*, slov. *figojédka* »muscicapa albicollis«. Može da potječe iz dvaju vrela: tal. *fica* > mlet. *figa*, istrom, *féiga* (Vodnjan) kao i preko stvnjem. *figa*, nvnjem. *Feige*. Iz dalmatskog romaniteta je dubrovački toponim (naziv rta) *Kantàfig* < *capite ficī (upravo rt zvan *Smokvica*, gen. prema tal. sintagmi *la città di Roma*; *e* > *o* > *a*, *pt* > *nt* zbog disimilacije *p-f* i da se izbjegne neobična suglasnička grupa *pt*). Upor. arb. *fik* m (Zatrebač, Ulcinj *druja* e *fikut* »drvo smokovo«) samo u pravom smislu. Riječ *figus* je srodno s gr. σῦζον i s arm. *thuz* i pripada mediteranskom supstratu. V. *smokva*.

Lit.: ARJ 3, 52. *Pleteršnik* 1, 199. *REW*³ 3281. *GM* 104. *Ive* 117., § 151. *DEI* 1633.

figanj m (Vuk, narodna pjesma, objekt uz činiti) = *figân* CBosna) »jaukanje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *figan*) iz oblasti sahranjivanja mrtvih: arb. *figa* = *fēga* (Gege) »Wehklagen, besonders um einen Verstorbenen«.

Lit.: ARJ 3, 52. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 260. *GM* 104.

figura f (16. v., Perast, Dubrovnik) = *figura* (Smokvica, Korčula) »slika, (svetački) kip (na putu), spodobak«. Deminutiv *figurica* (18. v.). Denominal na -*ači* *figurati*, -*am* (Dubrovnik, Cavtat: *lijepo figura*) »izgledati«. Učeni talijanizam *figura* < lat. *figura*, apstraktum na -*ura* od *figere*. Odatle na -*traft* < -*ieren* *figurirati*, -*gurirām*.

Lit.: ARJ 3, 52. *DEI* 1637.

fjerla f (16. v., Ston, Dubrovnik, u dubrovačkoj poslovnici 18. v. *udřen Manculovom fjerloru*) »štapčić« = *ferla* (Belostenec) »packa ili packa (semantički razvoj prema zakonu sinogdohe)«. Dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *ferula* sa vlat. sinkopom penultime, upor. *ferla*. Bez sinkope kao latinizam kod Obradovića *ferula* »prut kojim učitelj pedepse djecu, firgaz ili ferula«. Kao ime biljke *ferala communis*: *firula* (Dalmacija), odatle zacijelo i toponim *Firule* f pl. kod Splita. Upor. španj. *cañahierla*. Ime biljke dolazi i sa sinkopom *firla* f (Smokvica, Korčula) »biljka od koje se prave čepovi i koja se daje magarcima kao sustanica kad su deboli ili nemoćni«; *ǵ* < *e* upućuje na dalm.-rom. podrijetlo. Sa / > *b* (kao *baklja*, bačchio) *bérla* — *bérkla* (slov., Notranjsko)

»Krücke, Sensenkrücke« = *bengia* (istočna Štajerska) »Prügel, Knittel«. Prema Battistiju *ferula* je mediteransko podrijetla.

Lit.: ARj 3, 50. 52. 58. 6. 438. Skok, NVj 29, 230. Pleteršnik 1, 20. Zore, Rad 170, 207. REW 3263. Štrekelj, ASPH 11, 461. DEI 1625.

fijoka f (Vuk, Vojvodina, Srbija, danas i na Zapadu) »sinonimi: škrabija (v.), čekmedže (v.), ladica, škafet (Dalmacija)«. Od madž. *fiók*.

Lit.: ARj 3, 52.

fikat, -am impf. (Žraovo, Korčula) »podvaliti, udariti«. Od tal. *ficcare* < vlat. *figicare, iterativ na -icare od *figere* (v. *fictus*) »fare entrate con forza«.

Lit.: DEI 1682. REW 3290.

f il, gen. *fila* m = *filj*, gen. *filja* (Vuk, 17. v.) = *fil* (Kosmet) = *pilj* (Vetranie) = *vüj*, gen. *vilja* (Vuk) »sinonim: slon«. Odatle pridjevi na -ev *filjev*, na -ski *vitjevski* i složenka *fildeš* m = *fildiš* = *vildis* = *fildiš* pored *fildiš* (Kosmet) »slonova kost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pil* > ar. > tur. *fil* i tur. *diş* »zub« u sintagmi *fil dişi* »slonova kost«) iz oblasti naziva životinja: rum. *fil*, *fideş* = *fildiş*, bug. *fil*, *fildiš*, arb. *fildish*, čine. *fil*, *fildiş*, ngr. *φιλίδω*.

Lit.: ARj 3, 53. 9. 852. BI 2, 718. Elezović 2, 408. 410. Tiktin 628. Mladenov 661. Lokotsch 605. 5JH7 1, 281. Pasci/ 2, 133., br. 463. GM 104-105. Matzenauer, LF 1, 172. Skok, Slávia 15, 347., br. 263.

filar, gen. -ára m (Vuk, Lika) »ženska crev-lja« = *filara* (Mikalja) = *firale*, gen. *firālā* f pl. (Vuk, Boka, Mostar) »sinonim: jemenije« = *filāri* m pl. = *vilari* (Banja Luka) »nepletené cipele od kože«. Odatle na -ka *filārka* f (Kosmet) »dječije cipelice od crvene kože«, deminutiv na -ica *filārkaica*. Turcizam *filar* »idem«.

Lit.: ARj 3, 57. 59. Elezović 2, 409. Skok, Slávia 15, 347., br. 262.

filati, -am pf. (Budva, objekt *srdelāra*, or-denje-) »baciti (u more)«. Od *filare*.

Lit.: REW⁸ 3293. DEI 1638.

filer m (17. v., jedanput) = *filler* (18. v., Reljković) = *fuir*, gen. -ira (govorilo se za Austrougarske) »malí mjedeni novac«. Odatle po Budmaniju radna imenica ž. r. na -ka í -ica *filarka* 1362, 1466 (hrv.-kajk.) = *filjarka*

(hrvatski gradovi) »1° sinonim: fištrovica (v.), srlat. *panestica*, žena koja peče i prodaje hljeb (u starom Zagrebu), 2° žena koja trži živežom«, na -ščina *filar schina* (Zagreb, 1321) »daća na preprodaju živeža u Zagrebu«. Mišljenje Budmanijevo prihvaća i Mažuranić. Izvedenica bi značila upravo ženu koja prodaje živež na filir, za sitan novac. To se značenje ne vidi u najstarijim potvdama što ih donosi Mažuranić; *filir* je zacijelo iz madž. *filler*. Ali ovo neće biti od njem. *Vierer*, kako kažu Budmani, Mažuranić i drugi, nego isto što i češ. *halěř* i polj. *halerz*, riječi koje su stare. Češki i poljski oblik potječu od srvnjem. *halloere* s ispuštanjem opće riječi *Pfennig*: *haller phenning* (1359) »Pfennig kovan u Schwäbisch-Hallu«, od nepreglašenoga *a*, a madž. *filler* > hrv.-kajk. *filer* od preglašenog srvnjem. *häller* > *Heller*. Promjena *h* > *f* kao u *febar* m (ŽK) za *Heber*. Što se tiče izvodenja riječi *filjarka* odatle, pitamo se ipak za što u *filarka* od 14. v. dalje stoji uvijek samo -arka, nikada *filerka*, ako je izvedenica od *fileri* Tumačenje griješi i o kronologiju. U Zagrebu je *filjarka* zacijelo starije od 1321, a najstarija je potvrda za njem. *Heller* iz 1359. To bi značilo da je hrv.-kajk. *filer* stariji od njemačkoga *Hellera*. Hrv.-kajk. radnu imenicu ž. r. nije moguće odijeliti od Vukove radne imenice na -ar *piljar*, gen. *pujara* m prema *piljarica* f »sinonimi: preprodalac, -lica«, odatle na -ina *piljarina* f »posao piljara ili piljarice« i denominai na -iti impf, *piljriti*, *pijārim* »činiti piljarinu«. Tu se ne može govoriti o posudnici iz madžarskog jezika jer nema primjera za prijelaz / > p u madžarskim posudnicama.

Lit.: ARj 3, 53. 56. 9. 852. Mažuranić 305. i si. Holub-Kopečný 119. Bruckner 167. Weigand-Hirt 1, 845.

filipenda f (Šulek) »biljka spiraea filipendula«. Od učene kovanice *filipendula* (1737), ispuštanjem sufiksa -ula od *filum* (v.) i pridjeva *pendulus* »koji visi«, čime se aludira na gomoljike koje vise na uzici.

Lit.: ARj 3, 54. DEI 1640.

Filistei m (17. v.) prema lat. *Philistaeus* < gr. Φιλισταίος, pridjev *filistejski*, *filistinski* (lat. pridjev na -inus *phiHstinus*, proširen našim -bsK) = (*st* > *ir*) *Filistei* m (17. v.), *filištejski*, *filištinski*, (prema tal.) *filisteo* m (Vetranie) = *filisteo*. Zamjenom dočetka -aeus nenaglašenim sufiksom -ar njem, podrijetla *filištar*, gen. -štra < njem. *Philister* (Goetheova riječ, 1774) »osoba osobito odana

tradicijama«. Od biblijskog etnika *Filistei* »stanovnici Kanaana« < hebr. *Pelišti*, odatle horonun *Palestina* (od *Philistini* u Vulgati).

Lit.: ARj 3, 55. DEI 1641.

filiz m (Κοζτεi, objekt uz *poteralá*) »mladica, ogranak; sinonim: lăstar (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *filiz*) iz oblasti poljoprivrede: bug. *fiiliğ*, -ee, -če.

Lit.: Elezović 2, 409. Mladenov 661.

filolog m (Budmanijev akcenat prema gr. φιλόλογος, ali se govori *filolog* kao u tal. *filòlogo*), prema apstraktumu na -ta φιλολογία > *filologija* f. Pridjevi na -ov i -bsk: *filológov*, *filološki*, *filologicki*, *filologijski*. Od gr. složenice koja kod Platona znači »razgovorljiv«. Današnje značenje »nauke o jeziku« došlo odatle što je drugi dio složenice -log, -logija dobio sufiksalo značenje »nauka ili učenjak koji se bavi određenom naukom«. Pojam je njen izražen obično u prvom dijelu složenice, ovdje iznimno u drugom. Prvi dio od gr. φίλος »prijatelj«, drugi dio λόγος »riječ«. V. *filosof*.

Lit.: ARj 3, 55. DEI 1644.

filosof m (15. v., stsrp., Budmanijev akcenat prema gr. φιλόσοφος) = *filozof* = *filosop* (Bačka) = *filozop* (16. v.) = *filozov* (17. v.) = *filoSof* (15. i 16. v.) = *pilosoph* (1520, Dubrovnik). Pridjevi na -ov i na -bsk: *filozofov*, *filozofski* pored *filò-*, *filozovski*, i proširen na gr. -ικός φιλοσοφικός > *filozoficki*. Apstraktum na -ija *filosofija* = *filozofija* (17. i 18. v.) = *pilozopija* (Hektorović), *jasofija* (Ljubiša, Boka) u izrazu *kamen od jasofije*. Nejasan je postanak *ja-* za *filò-*. Denominai na -ati *filozofači*, -ām impf., na -irait < njem. -teren *filozofirati*, -zofirām. Od gr. složenice φιλόσοφος od φίλος »prijatelj« i σοφία »mudrost«.

Lit.: ARj 3, 55. 4, 483. 9, 851. DEI 1644. Vasmer, GL 59.

f iluga f (Vuk, Boka, Dubrovnik) = *filjuga* (Boka, Dubrovnik) »poveća lađa s jednom katarkom, nepokrivena«. Od tal. *feluca* < ar. pl. *faluk* od sing. *fūik* < gr. ἐφόλιον. Starija je posudnica *pelig* m (Vrbnik) »nekakav brod«, *pùlaka* f (Dubrovnik) »vrst starih brodova (Zore)« = *polaka* »neka osobita lađa« < tal. *polacca*.

Lit.: ARj 3, 56. 9, 765. 10, 587. Steiger, VR 2, 291. Isti, *Contribución* 115. Skok, Term. 150. Lokotsch 831. Zore, Tud. 18. 23.

fiján, neodređena indeklinabilna zamjenica (Kosmet, uz *cövek*, *dán*, *sat*, *mesto*) meki = *filan falan* (Bosna) »sinonim: ornsica«. *Nima doma bōžega pilijána* (ŽK) »nema nikoga kod kuće« može se i drukčije tumačiti, v. *piljun*. Još: *fiján frtüz* (Kosmet) »to ovo, to ono«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fulān* pored *falan*): arb. *filān* »ein Gewisser«, cine. *filean* »un tel, certain«. S turskim narodskim opetovanjem kao u bosanskoj složenici *filan-falan* upor. *spaiá*, *fulano zutano y mengano* »der und der«.

Lit.: Elezović 2, 409. GM 105. Skok, Slávia 15, 347., br. 261. REW⁸ 3553b. Lokotsch 614.

f in, f *finā* (Vuk, Dubrovčani, ŽK) = hrv.-kajk. *fini* pored *funi* (Bednja, In < *nbn* disimilacijom kao rum. *stelnitā* v., */ш»и; talijanski je pridjev bio raširen sa -bn kao i drugi strani pridjevi: *moralan*, *fališan* itd.), slov. Danas općenit u saobraćajnom govoru (*pre-*) »1° tanak, izvrstan, 2° (Božava) piccolo«. Pridjev *fino*. Od tal. pridjeva *fino* koji je upravo postverbal od *finire*, fr. *finer*, od lat. *finis*. Odatle apstrakti: sa tal. sufiksom -ezza < kilāt, -ities, vlat. -itia *fineca* † (Dubrovnik), na -oca *finoća* (18. v.), na -ost *finost* (16. v., danas se ne čuje). Talijanski pridjev ušao je i u srvnjem. *fin*, nvnjem. *fein*, a odatle određeno *fājni* (ZU), kod ŽK indeklinabile (*je fājnj dečko*; upor. u Zagrebu *nāj'gerik* za oba roda.) Na lat. -alis > tal. -ale *finale* u sportskom jeziku. Talijanska imenica *fine* f nalazi se kod Marulića *fin* m »svršetak«. S prefiksom *kon-* *kunfin* (Božava, Perast) = *kufin* = *kuvin* »međa, granica (sela), sinjor (Makedonija)«. Tal. prijedlog *fino* (*fino a* > *fina*), *perfino*: *dōfin* (Božava, Molat: *un je dōfin i vidi va-por*) »čak, perfino«, prilog *fitānto-* (Rab) »međutim« < tal. *fintante* (prvo u ispalo zbog disimilacije *n-n* > *0-ri*). Lat. > tal. denominai *finire* > *finuti*, -im pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, sa zamjenom tal. *ni* našim infiksom -nu- < steslav. *ng*, hiperliterarno) = *finit* (Korčula) prema impf, na -va- *finivat*, u južnoj Italiji hrv. *fumiti* < Abruzzi *fěni* < *fenir* (disimilacija *i-i* > *e-i*, upor. stfr. *fenir*, umetnuto *r* nejasno). Od stfr. *finer* nastade apstraktum *finance* f s pomoću lat. sufiksa -antia (part, prezenta -ant + -ia) »zaključno, konačno plaćanje, obračun, namira«. Taj francuzizam postade internacionalan, tal. *finanza*, njem. *Finanz*, kod nas naziv financijskog stražara: *financ* m (ŽK, hrv.) = *filane* (disimilacija). U književnom jeziku zamije-

njen je tal. = fr. sufiks latinskim 'd-ticija: *financija*, pl. *financije* [= *finansije* na istoku prema fr. izgovoru], pridjev na *-ski* *financijski*, na lat. *-alis* prošireno na *-bn* > *-anfinancijski* < tal. *finanziale*, sa fr. sufiksom *-ier* < *-arius* *finansijê* = *finansijer* (Šulek). Na Jadranu talijanizam *finanza f* > *financa* (Rab) »financijska straža«, disimilira se u *fidanca* (Božava) = *fidanca* (Veli otok) = *fidun'ca* (Molai).

Lit.: ARj 3, 56. 11, 511. Kušar, Rad 1, 21. 25. Wędkiewicz, RSI 6, 232. Pletersnik 1, 200. Cronia, ID 6. REW 3315. DEI 1646. 1648.

fındelj m (Vuk, Sinj) »1° od slame ženska kapa kao šuplji tanjir, 2° od lana i konca udešen nakit za žene i djevojke, nalik na češalj i nosi se u pola glave (Banja Luka)«. S ovim nazivom nošnje zacijelo je u vezi konavoski *hòndelj* m (17. v.) »dosta dug komad drveta pokriven platnom raznih boja sa zabodenim zlatnim i srebrnim iglama, što žene udate nose na glavi«. Upor. *fonjak* (v.) sa sličnom oznakom udatih žena. Nigdje drugdje nije potvrđen sa samoglasom *o* taj folklorni termin. Čini se da su oba oblika identična sa češ. *chundel vlasů*, koje se tumači kao afektivna izmjena češ. *kudla* »jambette« i *koudel* »kudjelja« (v.), polj. *kudlatý*. Druga češka afektivna riječ *chuchej* (vlny) »erotte«.

Lit.: ARj 3, 57. 650. Belovia 1, 24. Holub-Kopečný 144. Boskovic, ZbNZ 40, 45-52.

f indika f (Vuk, Boka) »mladica što za jednu godinu izbije iz drveta« = *findika* (Tivat), deminutiv na *-ica* *findličica* »isto«. Od gr. φυτόν, >biljka« (od φύω), s našim sufiksom *-ika* i umetnutim *n* pred dentalom i *nt* > *nd* kao u *planda* (Boka, v.). U naučnoj terminologiji (naročito botaničkoj) grčka riječ *fito-* igra veliku ulogu, upor. *fitopatologija*, *fitogeografija* itd.

Lit.: ARj 3, 57. Rohlfs 2370.

fındžān, gen. *-ana* m (Vuk, 18. v.) = *fındžan* (Kosmet) = *finjdžan* = *finžan* (rukopis, 17. v.) = *finčan* (Vuk, narodna pjesma) = *fildžan* (Vuk, narodna pjesma, disimilacija *n-n* > *l-ri*) = *fildžan* (Kosmet) »čaušica od mjadi za crnu kavu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pingān* > ar. *finğān* > tur. narodski *filcan*; u arapskim narječjima disimilacija *n-n* > *η-l*: *finğal*) iz terminologije kahvendisanja: rum. *fligean* = *flingen*, bug.

fildžan, arb. *filxhan*, cine, *filigeane* = *fligeane* f, ngr. φιλτζάνι = φλιτζάνι.

Lit.: ARj 3, 54. 57. Elezović 2, 409. 410. Mladenov 661. GM 105. SEW 1, 280. Pascu 2, 133. br. 467. Korsch, ASPH 9, 500. Grammont, Dus. 279. Lokotsch 608.

fingati, *-âni* impf. (17. v., Dubrovnik) »izmišljati nešto lažno«. Od lat. *fingere*, zbog očuvanog velarnog izvora *g* pred *e* dalmatoromanski leksički relikat kao *pengati* (v.). Poimeničen tal. part. perf. *finta f* > *finta* (Perrast, Božava: *fintu činit*; danas općenit talijanizam u saobraćajnom govoru) »simuliranje«. Ovamo možda *findrić*, gen. *-lia* (Zore) »galac, lukavac«. Upor. hrv. prezime *Fındrik*.

Lit.: ARj 3, 57. Cronia, ID 6. Zore, Rad 170. 207. REW 3313. DEI 1647. 1648.

finîda f (Vodice, Badema, Istra) »1° gorski pristranak na kojem raste samo slaba trava, 2° površje obraslo travom«. Od lat. *fēnēta, izvedenica na *-ētum*, pi. *-etā* od *fēnum* »sijeno«.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 145.

fink m (Gračac, Karlobag, upor. oponašanje glasa te ptice *finK*), deminutiv na *-ić* *finkić* (Sali, Veli otok) = *finka f* (Gračac, Karlobag), na *-ulja* *finkulja* (Dalmacija, Kolombatović) = *finko* m (Starigrad na Hvaru) = (/ > h) *hinko* m (Veli Rat na Velom otoku, upor. oponašanje glasa te ptice *hik*) = (ispuštenim *n* u onomatopejskom oponašanju) *fikavac*, gen. *-vca* (sufiks *-avac*) = na *-elj* *fikelj* »fringilla coelebs«. Lat. je varijanta onomatopejskog korijena *fink-* > *pinč-* u *pirtcio*, gen. *-oms*. Odatle dalmatoromanski leksički ostatak *pinküz* ni (Omišalj). Dočetak *-uz* je zacijelo od rom. deminutivnog sufiksa *-ūceus* (sa *-s-* za *ci*). Taj dalmatoromanski deminutivni sufiks zamijenjen je našim *-bc* > *-ac* *pinjac*, gen. *-njca* (Parčić) »specie di fringuello« = *penjac*, gen. *pinjca* m (Korčula) »vrabac, oreb« prema f na *-ica* *pinčica* (Lumbarda), na *-iç* *pinčić* (Lumbarda). Oba se sufiksa zamjenjuju sa *-avac* *pinjavac*, gen. *-aveca*. Onomatopejski se korijen unakrstava sa *pēti* »pjevati« u *penica* f (Šulek) »neka mala ptica pjevica« = (ikavski) *pinica* = (ekavski, Popović) *penica*. Upor. rus. *penka* i *penočka* i slov. *pěnkica f* »Zeisig, linarius spinus« pored *pinoz* m, *pinuša* f, deminutiv *pinožek*, gen. *-žka* »Bergfink«.

Lit.: ARj 9, 854. 856. 916. Hirtz, Aves 107. 152. Pletersnik 2, 22. 38. Kušar, NVj 3, 338. REW 6509 a. Maver, AR 6, 251. 12. Vasmer 2, 334.

fintí, određeni pridjev (Kosmet) »sinonimi: puten (Kosmet), isti, šušti, istovetni, pućeni, puki (uz imenice *majka*, *otac*), sve sami određeni pridjevi za isti pojam«,

Lit.: Elezović 2, 410.

fira f (Kosmet) »1° oćinjci, smet u žitu, 2° (kujundžijski termin, Peć) ostatak pri kaljenju«. Odatle na tur. *-li* *firalija*, indeklinabilni pridjev »koji ima oćinjke, otpatke«. Balkanski grecizam: ngr. φυρά »otpadak, smanjivanje«, postverbal od φυράνω »smanjujem se«, φύρω »pétrir«: bug. *fira* »déchet«, *firalija*, arb. *firë* »1° Abgang einer Sache durch Schmelzen, Verdunsten, 2° Bodensatz, Schlacke«, eine, *fira f* »diminution par evaporation«, *firisire* < aorist φύραισα = bug. *firjas(v)am* »perdre son poids«, arb. *firosem* »diminuer«. Grecizam je ie. podrijetla.

Lit.: Elezović 2, 410. Pascu 2, 41., br. 728. 729. GM 105. Mladenov 661. Boisacq 1042. WP 2, 157.

fircati impf, (hrvatski gradovi) »sinonimi: zbaždāt (Božava), pribazdat (Lika), ingvazdati (Dubrovnik), priheftati (Zagreb), annāhen«. Od njem. *ferzen*, također češ. *fercovat*, *-uju*.

firidžel m (Čilipi) »bijela pletena vrpca, kurdjelica«. Deminutivna izvedenica na *-icellus* od *filum*, upor. fr. *ficelle*, sa disimilacijom *W* > *r-l*; upor. *filižeo*, gen. *-ēia* (Prčanj) »Seidenwurm« (v.); *filum* postoji još u složenici *filigrana* f (17. v.), *filigran* m (Šulek) preko njem. *Filigranarbeit*.

Lit.: ARj 3, 54. REW 3306. DEI 1640.

firnis m (Šulek) = *frnājs*, gen. *-ajza* »pokost« = slov. *fimes* pored *firnaž*. Od njem. *Firnis* < fr. *vernīs*, srvnjem. *virnīs* > bav. njem. *Firneis*, od posljednjeg je *frnājs*, od lat. *verorix*, gen. *-icis*. Upor. stsrp. *věronikb* (15. v.) »wohlrichendes Harz« < srgr.- βερώνικη »Baumharz«.

Lit.: ARj 3, 58. Pletersnik 1, 200. REW 9236. Weigand-Hirt 1, 538. Vasmer, GL 148.

fis m, pl. *fisovi* (18. v., Srbija, Miličević, Kosmet) »rod, koljeno, pleme, arnautsko bratstvo«, arbanaska riječ grčkog podrijetla koja se i danas upotrebljava u etnografiji kad je riječ o Arbanasima. U arb. *fis* znači »1° Natur, Abstammung, vornehme Geburt, 2° (metafora) männliches Glied«, od gr. φύσις, cine, *fise f* »la nature, le naturel«. Arbanaski pridjev na *-nik* *fisnik* pored *fisnik* m (Kosmet) »arnautski pripadnik jednog fisa (kao *Beriša*, *Gaša*, *Krasnica*, *Bilica*, *Šalje* i dr.).

Grčki pridjev na *-ιωός φυσικός* poimeničen u m. ili ž. je internacionalna riječ, kao *fizik* m = *fiaik* (16. v.) »gradski liječnik«, pridjev *-bsk fizički*; *fisika* (18. v.) = *fizika f* (16. v.) »nauka«, pridjev na lat. *-alis* proširen na *-bn* > *-an* *fizikaln* (Šulek); φύσις kao prvi element složenice u *fiziolog* (Budmanijev akcentat prema grčkom) < φυσόλογος, *fiziologija* < φυσιολογία, *fiziološki*, *fiziologički*, *fiziologijski*.

Lit.: ARj 3, 58. Elezović 2, 410. GM 105. Pascu 2, 4L, br. 371.

fisak, gen. *-ska* m (16. v., potvrđeno samo u dativu *komori ali fisku*), danas *fisk*, prema madž. izgovoru *fiskus* m »državni erar«. Od lat. *fiscus* »1° korpa, 2° (metafora) carska apanaža, plata«. Poimeničen pridjev na *-alis* *fiskal*, gen. *-ala* m (ŽK) »odvjetnik, advokat«. Pridjevi *fiskalni*, *fiskalski*.

Lit.: ARj 3, 58. REW 3326. DEI 1654.

fistan, gen. *-ana* m (*i* < *u* nije kao u *mir* < *mūrus*, nego je turcizam *fistan*; Vuk) = *fūstanj*, gen. *-anja* m pored *fūstanj* (stari ljudi) (Dubrovnik, Cavtat) »parhet« = *vistan* (Leskovac, Srbija) = *fūstanj*, gen. *-ānjā* (Rab, Korčula) »žensko odijelo, suknja« = *fuštan* (Vuk, Dalmacija) »suknja od platna« = *fuštan* (Vodice) < tal. *fustagno*, upor. u Režiji *fūstanj* »sukno male vrijednosti. Pridjev *fustan* (Kosmet) < *fustamn »nabran« samo u narodnom desetercu: *ja neveste f ustane preg-ljače*. Od srlat. *fustaneum* > tal. *fustagno*, prema Battistiju prevedenica (calque) od gr. pridjeva ξύλινov od ξύλον = *fūstis* »drvo«. Ovamo ide *ofistan* (Sarajevo) »neka ženska haljina« sa nejasnim *o* (možda jednakog postanja kao *a-* u *alloro* < lat. *laurus*, tj. od tal. člana *lu* s krivim rastavljanjem *lu*, ili je srašten prijedlog *oā* u sintagmi *haljina od fistan*). Riječ je balkanska talijanskog podrijetla: arb. *fuštan*, ngr. φυστάνιον, tur. *fistan*. Čudno je značenje *vuštan* (Zagvozd, Vrgorac) »široka brnjica«.

Lit.: ARj 3, 58. 80. 5, 219. 8, 734. Elezović 2, 414. Kušar, Rad 118, 22. Šturm, ČSJK 6, 74. REW* 3618. DEI 1740. Rohlfs 2347. GM 115. Skok, Slávia 15, 482., br. 545.

fiščät, *-am* impf. (Božava). Od tal. *fischiare* prema mlet. izgovoru, od lat. *fistulare*, deminimal od *fistula*.

Lit.: Cronia, ID. 6. REW 3333. DEI 1653.

fišek m (Vuk, 18. v.) = *višek* »1° patrona, 2° snop (npr. *fišek novaca*)« = *fīšek*, gen. *fīšeka* (Kosmet) »1° škarničl, 2° motka od

vatrenog oružja«. Odatle: na *-lija fišeklije* f pl. (Kosmet, apozicija uz *čese = kese*) = *višeklije* = na *-luk fišekluk* m = *višekluk* »kesa u kojoj se nose fišeci; sinonimi: fišeklôt m (Kosmet) = na *-bnica fišečnica* f (Vuk), pri-pojasnica, redenik« i složenica *fišek-čese* f pl. Ne zna se značenje izvedenici *fišekača* f (jedanput). Balkanski turcizam (*Jisenk* = prostonarodski *fišek*) iz oblasti vojništva: rum. *fișec = fișic* »Geldrolle«, bug. *fišék, fišeklik*, arb. *fūshék*, cine. *fūseche* f, *fūjediche* f »cartouchière«, ngr. *φυσέκι, φυσεκλίκι*.

Lit.: AR 3, 58. BI 2, 721. Elezović 2, 411. Mladenov 661. Tiktin 632. Lokotsch 610. GM 115. Pascu 2, 134., br. 485.

fišpan m »tvar u kitovim ustima slična rožini, mjesto zuba«. Ne zna se gdje se govori taj germanizam. Od njem. *Fischbein*. Glede diftonga *ai* > *a* upór. *Trakošan* < *Drachenstein*.

Lit.: ARj 3, 58.

fištar, gen. *-tra* m (hrv.-kajk., Belostenec) »pekar«, pridjev *fištrov*, poimeničen na *-iča fištrovica* »pekarica«, /islamica »pekarnica«, slov. *fister*, gen. *-tra* »isto«. Od nvnjem. *Pfister* < lat. *pistor*, gen. *-oris* »isto«. Poimeničen lat. pridjev na *-inus pistrina* > slov. *fištrna* î (Gorenjsko) »Dienstbotenzimmer« > *hištrna* < stvnjem. *phistrine*. Ovamo ide dalmatoromanski toponomastički refleks *Pistura* (Split) < *pistonum* »pekama« i možda *puštrin*, gen. *-ina* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° žrvanj kojim se gnječe masline, 2° žrvanj ručnog mlina za kukuruz«, istročakavsko *p strna* f »gerula, nosilica«, deminutiv *peštrnica* i *peštrnjača* »isto«; nije jasno zbog akcenta da li su to poimeničeni pridjevi od njem. *pfister* ili od lat. *pistrinus*.

Lit.: ARj 3, 58. 9, 804. Pleteršnik 1, 200. 268. Štrekelj, DAW 50, 48. REW* 6541. Skok, AHID 1, 29.

fištilj, gen. *-tija* m (Vuk) = *fištilj* (Kosmet) = *vitištilj* »sinonim: stijenj, 2° upredena krpa mjesto gajtana«. Odatle deminutivi na *-žh fištitjak*, gen. *-ljka* = na *-ič fištiljič*, na *-aia fištiljača* f (Vuk) = *vitištiljača* »sinonim: smoljenica«. Balkanski turcizam (ar. > tur. *fetil* – *fištil* »Lunte, Docht«) iz oblasti osvjetljenja i oružja: rum. *fișil*, bug. *fMI*, cine. *fișile* f, ngr. *φ(ι)τίλι, srg. φουτιλίov*.

Lit.: ARj 3, 59. Elezović 2, 411. Mladenov 661. GM 106. Tiktin 633. Korsch, ASPH 9, 500.

fitmija f (Banja Luka) = *fitmija* (Sarajevo, Mostar) »coquette« = *vitmija* (Piva-Drobnjak) »žena ili djevojka koja se zna pretvarati«. U Kosmetu: *fltma* f pored *f itme*, gen. *-a* n »intriga«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fitma* > tur. *fitne* »intriga«) iz oblasti društvenog morala; *tn* > *lm* je disimilacija. Značajno je da je *-ija* od ostalih turcizama tipa *raspila* prenesen na ar. apstraktum i na taj način stvorena radna imenica ženskog roda. Drugih primjera za takvo tvorenje nema.

Lit.: Elezović 2, 441. Skok, Slávia 15, 347., br. 269. Vuković, SDZb 10, 381.

fitubihac, gen. *-inča* m (Split) »falco tin-nunculus L.«. Hirt navodi još 33 razna naziva za »Turmfalke«. Nijedan od njih ne slaže se s ovim.

Lit.: ARj 3, 59. Hirtz, Aves 108.

f jeras, gen. *fijersa* m (na *fijersama* ima po jedan *metafijun* uz *grativo* po lantižalu, Mljet; pomorski termin). Od tal. *ferzo* (1246) »il telo che cucito con altri forma la vela«, južno-tal. *fersa* »striscia di vela«.

Lit.: DEI 1626. Macan, ZbNŽ 29, 214.

fjôndra f (Budva) »praca«. Od tal. *fionda* < lat. deminutiv na nenaglašeni sufix *-ula* od *funda, fundula* > vlat. *flunda; *r* je umetnuto poslije dentala kao u *Spalatro, scheletro*.

Lit.: REW* 3577. DEI 1649.

fläke f pl. (Belostenec, Hrvatska i Slavonija) »sinonim: rublje«. Istovetno sa slov. *fláka* f »Γ krpa, 2° rublje, 3° die Schlampe«, u tom značenju *flaka* f ŽU. Odatle denominativ na *-ati flákati*, *-am* »sudeln« i izvedenica na *-öt flákot* f »isto što i flaka« i varijanta *n f lank* m »1° komad (npr. mesa), 2° potepuh«, odatle na *-ali flankali* = *flákati se* (ŽU) (*u-*) »vagabundieren«. Od korusko-njem. *Flanke* f »ein in der Luft wehendes Stück Tuch, *fiánkén* »herumschweifen«. Izgubivši *n* riječ je izgubila i pejorativno značenje. Od interesa je zabilježiti unakrštanje ovog germanizma s tal. *facchino* u *flákîn*, gen. *-ina* (ŽU).

Lit.: ARj 3, 60. Pleteršnik 1, 201. Popović, Sintaksa 34.

fiam m (hrv.-kajk., Zagreb, Belostenec), također slov. *flam* »sinonim: podvratnik (u govečeta)« = *lam* (govedina u lamu, ŽK) = slov. *Mam*. Odatle na *-ovina: lamovina* (ŽK) = slov. *flamovina* »Lungenbraten«. Upór. njem. *Flame, Flomen* »Bauch- und Nieren-

fell des Schweines« i *Flenke* f »Weiche, Bauchseite bei Tieren«. Od posljednje njemačke riječi mogla je nastati hrv.-kajk. i slov. odbacivanjem *-kě* koje se identificiralo sa sufixom *-ka*.

Lit.: ARj 3, 60. Pleteršnik 1, 201. 270. Weigand-Hirt 1, 544. 557.

flänak, gen. *flanka* m (Belostenec, Stulić) »kamenac, valetudo calculorum, lithiasis«. Prema Budmaniju jamačno romanska riječ, možda tal. *mal difianco* »srdobolja«. Od frnč. *hlanka > ü. *flanc* > njem. *Flanke*. Potvrde romanske sa očuvanim *fl* za taj izraz za bolest treba još tražiti.

Lit.: ARj 3, 60. REW* 4150a. DEI 1630.

fländra f (Vuk, Vojvodina, varoši) »(pejorativno) raspušteno žensko čeljade«. Odatle augmentativ na *-ëtina: flandrëtina* f. Sa *a* > *u* prema njem. *Luder plundra* î (ŽK) pored *fjandra* (ŽKU) i *landra* (ŽK) »idem« prema *lândravac*, gen. *-vca* »vagabund«. Slov. *fjandra* f »liederliches Weib«, odatle *frânarâti* »tepsti se naokolo«. Pf. sa sufixom *s-*: *slandrâti* (ŽK) »nogama uništiti«, *l* > *hl* < *fl* kao u *hlam* > *lam* (v.). Od bav.-njem. *Fländerlein* »flatterhaftes Mädchen«, dnjem. *Flunder*. Upór. polj. *fiadra*, češ. *fjandra* »schelchtes Frauenzimmer«, ukr. *fjandra*, rum. *flean-durâ*, mlet. *lôdra, siôdra*. V. i *fjandračina*.

Lit.: ARj 3, 60. Bruckner 123. Wędkiewicz, MRIW 1, 272. Boerio 638. Pleteršnik 201. Skok, ASPH 33, 161. Popović, Sintaksa 35. 37.

f landračina f (Vodice, Istra) »riječ kojom se kori raskalašena žena«. Upór. *plundra* (ŽK) »isto« i rum. *fleandura*, pridjev *flenduros* i *landravac*, gen. *-vca* (ŽK), ekspresivne riječi. V. *fjandra*.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 145.

flandrijot m (15. v., Marulić) »kao da je nekakvo dumanjsko odijelo«. Budmani upoređuje tal. *fjandrotto* »veste contadinesca«, sa deminutivnim sufixom *-otto* od *Fjandra* »Flandrija (u Belgiji)«.

Lit.: ARj 3, 60. DEI 1630.

flanel, gen. *-èia* m (Šulek, slov., akcentat Budmanijev) »vuneno tkanje« = (disimilacija *W* > *l-r*) *flâner*, gen. *-éra* (Vuk). Pridjev na *-6I* > *-an flanelon*. Na *-ar* < *-arius flanelar*. Od njem. *Flaneli* < engl. *flannel* od kimričkog (keltsko narječje u Walesu) pridjeva *gwlanen* (od *gwlan* »vuna«, u prasadstvu sa

lat. *lana*), upravo »vuneno tkanje (tekstil)«. U tal. sa raznim disimilacijama *fanello* (rod i sufixs prema *gonelld*), *franella*, *frenello* < *flanella* > *fânela* (Perast) = *fanila* (Božava), slov. *flanela*, *faniëla* (Notranjsko) »suknja«, isto-rom. *faniela*, furl. (tršč.-rom.) *fanele*, arb. *fanell*.

Lit.: ARj 3, 60. Cronia, ID 6. Pleteršnik 1, 201. Sturm, GJSK 6, 82. Ive 30. GM 99.

flastati, *-am* impf. (Belostenec) = *flis-tati* »sinonim: hvastati (se), -am, s kojim je djelomice istog podrijetla (v.)«. Grupa // nastala je zacijelo iz *hl* (upór. *flam* < *hlam*, v.). Ta se nalazi u češ. *chlubiti se* i polj. *cheł-pić się* pored *chełba* < praslav. **cnъlB-* istog značenja. Za *i* < *y* nema potvrde u slavinama; *-astati* nastalo unakrštanjem sa *hvastati*.

Lit.: ARj 3, 60. Holub-Kopečny 10. Bruckner 178.

fläštar, gen. *-štra* m (ŽK) = *flaster* (hrv.-kajk., slov.) = danas *flaster*. Od njem. *Pflaster*, a ovo od gr.-lat. *emplastrum*.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 318. Pleteršnik \, 201. REW* 2863.

flat, gen. *-i* (Dubrovnik) »vjetar u ljudskom tijelu, nadim, podrig«. Učena riječ od lat. *flatus*, gen. *-us*, od part. perf. od *flare*. Upór. u Režiji slov. *flat* < furl. *flat*. Od tal. (mlet.) *fiato* > *fiado* je *fijád* m (Božava) »dah«.

Lit.: ARj 3, 60. REW* 3359. DEI 1630. 1664. Sturm, ČSjK 6, 81.

flauta f (internacionalni muzički termin, Šulek) »frula«. Radna imenica na učeni sufix *-ist(a) flautista* (Šulek). Od prov. *flauta* preko tal. *flauto* ili njem. *Flaute*, riječ nastala unakrštanjem od ar. *laut* (v.) i prov. *flaujol* < vlat. *flabeolum*.

Lit.: ARj 3, 60. REW* 3360. DEI 1664.

flegar, gen. *-ara* (hrv.-kajk., 1663) »sinonimi: provizor, dvornik (vlasteoski službenik)«. Odatle zagorsko prezime *Flegar*; na *-ija* (v.) *flegarija* f (1697) »stan njegov«. Od njem. *Pfleger*.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 318. Mažuranić 307.

flegma f (15–17. v.) »1° sluz, šljajm (hrvatski gradovi), 2° danas učena grčka riječ (apstraktum na *-μα φλέγμα* »upaljenje« od *φλέγω*, u prasadstvu sa *plamen*) u značenju: tihe, trome čudi«, odatle pridjev na lat. *-aticus flegmatik*, proširen na *-bn* > *-an flegmatičan*

(govori se obično *flegmatičan*). U Kosmetu *flama î* (Peć) »kijavica« posuđenica je iz arb. *flame* »Schmupfen (i druge bolesti)« < tal. *flemma* < ngr. φλέμμα »služ« > *pietna* (Po-ljica) »acquavite debole e cattiva« < istro-rom. *flema* »plaviš (ŽK), ultimo avanzo di acquavite«.

Lit.: ARj 3, 60. Elezović 2, 411. ZbNŽ 9, 139. Maver, *Slávia* 2, 40–41. Ive 172. GM 107. Rohlfs 2332. REW³ 6468. DEI 1666.

flēkta f (18. v., Dubrovnik) »coperta da letto con lenzuolo«, istog značenja i postanja kojega i *plahta* (hrv., Vuk), deminutiv *plah-tica* »podvratnik, maramica (Hrvatska, Vrbnik)« na *-ača plahtača* = *plata* (ŽK) = slov. *plahta* »Flache, Bettdecke, láncún (v.)« = *plahúta* (slov). Kulturni termin *plahta* nalazi se još u češkom, poljskom, gornjolужиčko-srpskom, polapskom i u ruskim narječjima. Prema Miklošiču *plahta* je posuđenica (ein entlehntes Wort). Ne kaže odakle je. Prema Brückneru i Vasmeru stoji u vezi s *plat*, *plašt*. Važan podatak za pitanje postanja pruža arb. *piaf*, s članom *plafi*, pi. *pelféje -t* (Godin) pored *plēfēnē* (GM) »bunte, wollene Decke«. Arbanaski je naziv kao i *fara* (v.) longobardskog podrijetla od *blahha* – *blahjō* »Laken«, odatle kslat. *blaciones* (9. v.) > *furi*, *bleōn* »lenzuolo«, u južnoj Italiji *plaiōni* (1028, Bari) kod Grka i Romana. Dubrovački oblik dokazuje da se langobardski oblik unakrstio sa *pKta* > furl. *plete*, upor. naročito *sot la plete* »a letto« ili sa srlat. *flecta*, postverbal od *flectere* > tal. *fietta* »pannolino con cui si ornano il capo le donne«. Odatle potječe *-ta* u *plahta*. Riječ se širila, čini se, sa Balkana na sjever. Za lat. *et* > *ht* upor. steslav. *dohiton* »jastuk« < *ductorium (prema Vaillant).

Lit.: ARj 3, 60. 9, 946. Pleteršnik 2, 46. Miklošič 174. 248. Holub-Kopečný 275. Bruckner 419. Vasmer 1, 365–6. Skok, ZRPh 54, 425. 482. 499. 500. Godin 69. GM 343. REW³ 1143 b. 6602. Rohlfs 1718. 1729. Pirana² 59. 780. Joki, Stud. 69–70. Matzenauer, LF 12, 345.

flička f (hrvatski gradovi), također sa *í* mjesto č »(eufemizam) sinonim: kurva«. Upor. ukr. *fička* »leichtsinnige Frau«, madž. *fiche* »lebhaf, munter«. Glede *fi* upor. *flandra* (v.). Lit.: Stocki, ASPH 35, 352.

ffinta f (Vuk, sjeverni krajevi, slov.) = •*uluíta* (Vuk) »sinonim: puška«. Od njem. *Flinte*. Upor. *glonta*, *giunta* i *lunta*.

Lit.: ARj 3, 61. Pleteršnik 1, 201. BI 2, 732.

flok, gen. *floka* (Rab) »svilena čahurica«. Zacijelo dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *floccus* koje pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz arb. *flokē* (upor. u Ulcinju *flokt* »kosa«), odatle naziv stsr. katuna *Flokovbci* (1348) koji je car Stefan darovao crkvi sv. Arhandela u Prizrenu. To je bio po svoj prilici arbanaski katun, koji se isticao dugom kosom, *flokē*. Upor. *flokate* = ngr. φλοκάτα, izvedenica sa lat. sufiksom *-ata* »weisswollener Überrock, so genannt von eingnähten weissen und roten Wollflocken«, toponim *Flōka* na Kajmakčalanu. Drugog je podrijetla *flōk* m (Božava, Rab, Dalmacija) »trokutno jedarce« < tal. *flocco* pored *fiocco*, od holandskog *fok* > fr. *foc*, *foque*. Upor. još slov. *flák* »Bauch« < furl. *floe*.

Lit.: ARj 3, 61. Kušar, Rad 118, 14. Cronia, ID 6. GM 108. Sturm, GŠJK 6,8\REW³ 3375. DEI 1649.

floš m (Jačke) = *fijos* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *floš* (slov. //<w>)»sinonim: splav (v.)«. Odatle: radna imenica na *-ar*: *flošar* = *flosar* (slov. *flōsar*) »splavar«. Od njem. *Floss* i *Flosser*, od *fliessen*.

Lit.: ARj 3, 61. Jagić, ASPH 8, 317. Pleteršnik 1, 201.

flota f (18. v.) »brodovlje, plavlje, mornarica«. Od tal. *flotta* »isto« < ags. *flota* = engl. *fleet*. Sa // > *fr frota* (M. Držić) »mnostvo« (*sastah na vratih frotu mladijeK*) < tal. (sic.) *frotta*.

Lit.: ARj 3, 61. REW³ 3383a. DEI 1669. 1723.

fiuta f (16. v.) »nekakva riba«. [Od lat. *fiuta*, Columella].

Lit.: ARj 3, 61. Gaffiot 676.

fógo (Božava) »calore, forunculo«, čist venecijanizam *fogo* < lat. *focus*, tosk. *fuoco*. Ná augmentativni sufiks *-one* > *-un* *fōgun*, gen. *-una* m (Mikalja) »zemljani sud u kojem se grije oganj, mangal« < mlet. *fogon*, tosk. *focone*. Poimemčen pridjev na *-aris* < *-alis* od deminutiva *foculus*, kslat. *focularis* > tal. *focolare* > *fogular* (Hrvati u južnoj Italiji) »foyer, ognjište«; *c* > *g* nije prema tal. narječju u Abruzzi. Zbog toga je taj talijanizam donijet iz Dalmacije u Italiju prigodom bježanja pred Turcima. Slovenci imaju još *fuželj*, gen. *-zija* (Bohinj) »Docht, stijenj« < furl.

fusil »accendifuoco«, tal. *fulice* pored *facile* < vlat. pridjev *focilis. Ovamo možda i *celín* m (Rožansko narječje u Koruškoj) »Flintenschloss« ako je deminutiv na *-ino* od *focile* ili je od *ocel* (v.). Ovamo ide i internacionalni francuzizam *foajê(r)*, gen. *-éra* m < lat. *focarium*; *svagati se*, *-ám* pf. (Perast) = *sfugāt se* (Božava) »infiammarsi« od tal. *sfogare* < lat. *exfocare* (prefiks *ex-* > tal. 5- i denominai ná *-are* od *focus*).

Lit.: ARj 3, 62. Pleteršnik 1, 77. 2, 204. Cronia, ID 6. Wędkiewicz, RSI 6, 232. REW³ 3400. DEI 1673. 1674. 1728. 1736.

fojba f (Pazin, Istra) »kraska jama«. Od lat. *fovea* > (sa *vi* > *ih*) istro-rom. *foiba*, leksički ostatak iz istroromanskoga iz predmetačke dobe na teritoriju Pazina gdje stanuju slavenski starinci (Hrvati) već od prvog doba doseljenja.

Lit.: DEI 1676.

fološ m (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: trijem, naslon, ganjak (v.)«. Od madž. *folyosó*.

Lit.: ARj 3, 62.

folka f (17. v.) »ptica liska, sarka«. Od srlat. *fulca*, tal. *fálica*, *fòlaga* < kilát, *fulix*, gen. *-ids* i *fulica*.

Lit.: ARj 3, 62. Hirtz, Aves 6. REW³ 3557. DEI 1677. 1678.

folj, gen. *fólja* m pored *fōj* (Perast, Dubrovnik, Marulić) = *fōj*, gen. *fája* (Rab, Božava, Molat), deminutiv na *-ič fo(l)jić*, gen. *-iça* (Dubrovnik, Cavtat) »1° list hartije, 2° novine«. Od tal. *foglio* < lat. *folium*. Femininum nóm. sing. *foja* (Marulić) »list« od mlet. *foja*, od lat. n. pl. *folia* > tal. *fogliá* f (kolektivno *-a*). S tal. prefiksom *i-* < lat. *ex-* > *i-*, koji služi kadikad za ukidanje homonimije: *svoja* f (Račišće, Dalmacija) »1° list, zalistak, 2° riba list (prevedenica)«. Latinizam preko madž. izgovora lat. *-us foljuš* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić Voltidi, m prema *arkuš papira* ŽK) »list hartije, arak«. Upor. arb. *flēta* (Zatrebač) »list« < tal. deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta foglietto* (femininum prema kolektivu *folia* f, koje nije potvrđeno u arbanaskom), *folēta* (Zatrebač) = *fattela* »topola, biljka s plodom crnih zrna koje jedu djeca (plod se zove *kaliboba*)«.

Lit.: ARj 3, 62. Kušar, Rad 118, 22. Rešetar, ASPH 36, 544–545. REW³ 3415. DEI 1677.

follati »govoriti« = *valjati* »versprechen«, govori se u tajnom, šatrovačkom govoru (ar-got) u Vranju (Srbija). Ista osnova sa *-ideati* (v.): *volidžati* »sprechen« u osačanskom argotu (Osatica, Bosna). Od arb. imperativa *fol* »govoriti«, a to od *fias* »reden.«

Lit.: Jireček, ASPH 8, 101–102.

fond, pl. *fondovi* (*stambeni fond*, razni *financijski fondovi*), internacionalni termin narodne ekonomije, riječ talijanskog ili francuskog podrijetla (tal. *fondo* = fr. *fonds*), od lat. *fundus*, gen. *-i*, *-oris*, prema madžarskom izgovoru *fundus* m (ŽK, južna Štajerska, Hrvatska »1° grünt, toprag, selo, 2° temelj«. Denominal na *-aŕi fundaŕi*, *-ám* (18. v., Dalmacija) »utemeljiti.« Odatle radna imenica na *-atme fundatur*, gen. *-ura* (15. i 16. v.). Od lat. > tal. *fondare*, denominal od *fundus*, *fundator*, gen. *-oris*. Odatle učeno na *-io* od part. perf. *fundaŕia*, gen. *-onis* > *fundacija* f. Na *-ilia* (n pi. od pridjevskog sufiksa *-ilis* od osnove kosog padeža *funder*, *-is*) *funderilia > *pundurilja* (Dubrovnik, M. Držić), dalmatoromanski leksički ostatak. Znači »pastirsko jelo od ostatka rastopljenog maslaca«. Ovamo i: *fundai*, gen. *-aia* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Molat) »talog od kave u (m)briku«, venecijanizam je *fondaco*, tal. *fondáčchio* < *fundaculum, deminutiv na *-aculum*. Apstraktum na *-mentum* od *fundare fundamentum* dijelom je dalmu-rom. *podūmijentaj-menta* (Vuk, Boka, Turska Hrvatska) = *podūmjenat*, gen. *-enta* m (pseudo-jekavizam, Dubrovnik, Konavli, Kavanjin) = *podūmijenta* f (Dobroselo, srpska sela u Lici) = *podumēnta* pored *poduminta* (hrvatska sela oko Gospića, Zoričić, Potomje, Ančić, također Livno u Bosni), denominal *podumjen-tati*, *-am* (objekt *kuću*, Dubrovnik, Zuzeri) (*pod-* Stulić, *pre-*) »1° temelj, 2° donji dio vrata u koji se urezuje stupac (Lika)« < lat. *fundamentum* (*u* < *un*, *o* < *a* ili unakrštenje sa *pod-*, metateza *u-o* > *o-u* /?/, femininum prema lat. n pl. na *-a fundamenta*), stara je posuđenica, kasnije potisnuta od talijanizma *fondamento* > *fondamijenta* (16. v., Dubrovnik) = *fu(n)domenat* (rukopis, 15. v.) = *fedamenat*, gen. *-Ma* (čakavski, 16. v.), danas u Dubrovniku i Rabu *fundāmenat*, gen. *-enta* (pored *podūmijenta*) — *fudumēnt* (ŽK). Učen pridjev na lat. sufiks *-alis* proširen na *-bn* > *-an fundamentalan*.

Lit.: ARj 3, 47. 62. 78. 5, 563. 768. 10, 337. 11, 180. 667. Zore, Tuđ. 17.24. Budmani, Rad 65, 162. Kušar, Rad 118, 20. Skok, ASPH 33, 362. Pleteršnik 2, 475. Vežić, Urbar 125–6. REW³ 3574. 3585. DEI 1680.

fonestra (starodubrovački) = *funèstra f* (Mamié, Molat, Božava) = (pseudojekavizam) *fünjestra* (16. v., Dubrovnik, Cavtat) = (ikavski, čakavci, 17. v., Kućište) *funistra* = (sa *f* > *P*) *ponèstra* (15. v., Cres, Omišalj, 1405) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *poneštra* (Istra, Vrbnik, Hrvatsko Primorje, Mikuličić, Lika), deminutiv *poneštrica* = *pumstra* = *puneštra* (Senj, Malinska) = *pünjestra* (Čilipi) = *poništra* (Marulić, Baraković, Banovac, Drvenik, Šolta, Brač, Brusje, Hvar, Poljica, Bunjevci u Baranji), *ponistra* (Poljica) = *pumstra* (Žrnovo) »prozor, okno«. Dalmatoromanski leksički ostatak iz graditeljstva (tip *polaca, palača, polata, palata, mir*) od lat. *fenestra*, odakle je i njem. *Fenster*, tal. *finestra*; *o* = u mjesto *e* objašnjava se uplivom prethodnog labiodentale, i to je osobitost dalmatoromanska koja se ne nalazi u ostalim romanskim govorima. U krčko-romanskom *punastra* pokazuje / > *ρ* prema hrvatskom obliku, a *fiñastra poiedfinastra* prema talijanskom. Senjski deminutiv *finešrin* m »okrugao prozorčić broda« je tal. *finestrino* s izbačenim *ř* zbog toga što je shvaćen kao da je umetnut u grupu *sr* moguću u domaćim riječima.

Lit.: ARj 3, 78. 79. 10, 728. 754. Banali 2, 183. Budmani, Rad 65, 163. Hraste, JF 6, 184. Isti, Rad 272, 25. REW³ 3242. DEI 1647. Matzenauer, LF 13, 178.

fontāna f (15. v., Marulić, Dubrovnik, Pelješac) = *fontana* (Boka, Škaljari, »najbolja voda«) »studenac, točak, izvor-voda«. Deminutiv na lat. > tal. *-ella fantamla* — (pseudojekavizam) *fontānjela* (Dubrovnik) »rana što se navlas načini na čeljadetu i drži otvorena radi zdravlja«. Sa *o* > u *funtāna* (18. v., Rab, Božava) »isto«. Od lat. > tal. poimeničen pridjev ž. r. na *-anus*: (*aqua*) *fontana* (protivno *aqua pluvialis*), od *fons*, gen. *-tis*. Toponimi: *Fundina* (Vuk, narodna pjesma, *bitka na Pundini*, mjesto u plemenu Kuci, bogato vodom); *nt* > *nd* kao u *planda* i u arbanaskim latinizmima. Prijelaz *a* > *i* je zacijelo zamjena za arbanaski poluvokal *ë* ili za rum. (vlaški) *i*. Arbanasi i Kuci zovu to mjesto *Fundana*. Na Krku *Puntura* i *Fintira* dva su različita lokaliteta, prema istrorumunjskom rotacizmu: međusamoglasničko *n* > *r*. Upor. *Remer* < *romanus*.

Lit.: ARj 3, 62. 79. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 20. Budmani, Rad 65, 165. REW³ 3426. Sýkora, SIRu 7, 316. DEI 1683.

fora¹ (Vuk, Dubrovnik), prilog »napolje, nadvor«, samo u poslovičici gdje se rimuje: *Kandelora zima fora*. Od lat. *foras* > južnotal. *fora, fuora*, tosk. *fuori*. Odatle kslat. pridjev *forestis* (obrazovano kao *agrestis, campestris*) > sjeverno-tal. s prijelazom u pridjevski tip *bonus: forèsto* > *fūrest* m (Perast, Potomje) = *fūrest* (Božava) »stranac«, kolektiv na složen sufixs *-arija* < *-ar* + *-ija furestàrija* »stranci, strana čeljad« = *forestàrija* (Dubrovnik, Cavtat) = (u > ft) *fūrest* (Brusje, Hvar: *došli furèšti i istrali kućane*), na *-arius* > fr. > tal. *-iere* > *-ir*: tal. *forestière (-o)* > (metateza) *frustir* (Zakon Lige ninske) »stranac«. Od rum. *fără* »bez« < lat. *foras* u čičkim prezimenima *Poropāt* (Omišalj, Krbune, Istra) < istro-rum. *fara pat* »bez kreveta«, toponim *Paropatičev Brig* »selo gdje sjede sad ugarski Hryati (iz predjela *Vlahia* prema Karlovcu, došli iz Bosne)« = *Poropatić* u sv. Vitálu kod Vižinade (Istra), 1594. *Giorgio Poropatic*, 1590. *Mario Poropat Cernogoraz* kod Poreča (Frata), danas *Poropat*, prezime istarskih porodica u Trsteniku, -Rasporu, Danama, Vodicama, Jelovici, Lanišću, Klenovščaku i Golcu, čak i u Črnomlju (Dolenjsko, selo Žunić). Ovamo ide i prezime *Vorkapić*, koje se piše i *Forkapić* (Banija), od rum. *fără cap* »bez glave«. Preko nvnjem. *Förstner, Förster* > *fešnar* = *fošnar* (hrv.-kajk., Belostenec) pored *feštar*, gen. *-ara* m »šumar (prevedenica, calque)«, izvedenica od njem. *Forst* > slov. *barst*, gen. *bārsta* < kslat. *faresstis* (se. *silva*) > tal. *forèsta*, fr. *forêt*, odatle na *-arius forestarius* (904) > *Förster*,

Lit.: ARj 3, 62. 64. 9, 641. Cronia, ID 6. Hraste, JF 6, 186. Mažuranić 1161. Ribarić, SDZb 9, 179-182. Pletersnik 1, 46. REW³ 3431. DEI 1684. 1736. Matzenauer, LF I, 172.

fora² m (Veli otok) »partija« (*a* > *o* kao u *Ukor* »Ijekar«). *Pod fare* (Budva), lokalitet (izvjestilac ne zna što znači *fara*). Taj toponim, za koji nema drugih paralela, dokazuje da je i u Južnoj Dalmaciji postojala kao posuđenica langobardsko *fara* (8. v.) »generazione, lignaggio« kao u arb. *farre*.

Lit.: GM 100. REW³ 3187. DEI 1596. Gamillscheg, RG 3, 48. 55. 110.

fórca f (Perast, Božava) = slov. *fórca* (Notranjsko) »snaga, sila«. Prilog *par fórcia* (Božava), na *prèforac* — na *frforac* (Mrkonjić-grad, reduplikacija se objašnjava onomato-

peiziranjem) »na brzu ruku, kako mu drago«. Denominal na *-ati svorcât* (Perast) = *sforcati (se)*, *-am* pf. i impf. (15-17. v.) prema impf, na *-va- sfor-cavati*, *-am* (1520; prefiks lat. *ex-* > tal. *î-*), na *-irati* < njem. *-ieren* preko fr. *forser forsirati*. Na tal. *-ezza* < kilát, *-ities forteca* (17. v., Perast, Potomje, Dalmacija), zamijenjeno domaćim deminutivnim sufixsom *-iça fonica* (17. v., Kačić, narodna pjesma) = *fonica* (Božava) »tvrdava (prevedenica, calque)«. S prefiksima *re-* i *in-rinforac*, gen. *-orca* m »napeće, dvojaka koža na peti od crevlje« od tal. *rinforzo*, postverbal od tal. *rinforzare*. Od tal. *forza* < kslat. *fonia*, poimeničen lat. pridjev *fortis* nepoznatog podrijetla »jak« na *-ia*, *fortiare > *forzare*, srlat. *fortiita*. Pridjev *fortis* > tal. *forte* nalazi se u složenici *fortepijan* pored *pijanoforat*, gen. *-orta* od tal. *fortepiano* (18. v.) = *pianoforte* < spani, *fortepiano* »(neologizam stvoren prema njem. *Klavier* < fr. *clavier*) glasovir«. Prilog *fort* (ŽKU) »neprestano« preko njem. *sofort*. Upor. arb. *forte*.

Lit.: ARj 3, 63. Cronia, ID 6. Stürm, ČSJK 6, 61. REW³ 3457. DEI 1694. 1695.

foringa f (hrv.-kajk., 17. v.) = slov. *fóringa* = *f aringa* (ŽK) »Γ kmetska služba; sinonim: podvoz, 2° sinonim kirija (v.)«. Odatle: radna imenica na *-aš* (y.): *faringas* = *farengas* (1686) »sinonim: kirijaš, furman«. Od njem. *Fahrung*. Od iste je osnove *fura* f (Posavina) »vučenje lađe« od njem. *Fuhre*, i *furman* m (hrv.-kajk.) od *Fuhrmann*.

Lit.: ARj 3, 62. 79. Mažuranić 307. Pletersnik 1, 201. Jagić, ASPH 8, 318.

forinta f (Vuk, / u grupi // ispalo disimilacijom prema tipu *l-r* > *0-r*, upor. *Furjări*) = *forint* m (Vuk, narodna pjesma, hrv.-kajk., Belostenec, Stolić) = *forent* (ŽK) = *vorini(a)* (Vojna Krajina) = slov. *forint* (Dolensko, istočna Štajerska) = (bez disimilacije) *florinai*, gen. *-nta* (Voltidija). Od učenog lat. pridjeva za *Firenze florentinus* ispuštanjem sufixa *-inus* (upor. u Trstu *grossi fiorentini*) od *Flōrentia*, upor. fr. *florin* i slov. *florin* i tur. *filmi*, odatle f(*Alūri*«, arb. *florj* (članom *-ni*). Od *f los*, gen. *-oris* (grb grada Firenze), sa sufixsom *-inus* tal. *fiorino* (13. v.) > *fijàrin*, gen. *-ina* (18. v.), *fiorin* (Rab) = *fjorin* (Trpanj) = *fjorin*, gen. *-ina* (Dubrovnik) = *vjorin* (Budva). Inače je *fios*, gen. *-oris* zastupljeno u francuzizmu *flor* m (Zagreb) »koprena« preko nvnjem.

Flor < fr. *fleur* i u učenom kolektivnom nazivu *flora* (19. v.) prema lat. božanstvu *Flora* »božica cvijeća«.

Lit.: ARj 3, 52. 62. 61. Pletersnik 1, 201. Skok, Slávia 15, 347., br. 264. Kušar, Rad 118,24. Milas, Rad 103,68. 78. Cavalli, Commercio di Trieste XXII. REW³ 3382. Korsch, ASPH 9, 500. GM 109. Sturm, ČSJK 6, 81. Schuchardt 36.

forkata f (Mljet) »(brodski termin: na velikoj barci vesla stoje u forkatamd) škaram (?)«. Poimeničen pridjev na *-atus* od *furca*, upor. srlat. *forcatum*, dalmatoromanski leksički ostatak (?). Talijanski deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta* nalazi se u *frokèta* (Cres) < tal. *forchetta*. Lat. deminutiv na lat. nenaglašeni sufixs *-ula fūrca* nalazi se u slov. *būrkla* »1° Ofengabel, 2° vrša (ribarski termin, Kobarid)«, odatle deminutiv na *-inūs* > *-in vrklin*, gen. *-ina* »(ribarski termin, Goriško) pletena vrša, Garnsack«, *fušrka* (Notranjsko) »vilasta rogovila na katero se nasloni kosišče«, hrv.-kajk. *frèyklja* (Bednja) »željezne roglje za vađenje lonaca iz peći, rašlje f pl. (ŽK)«, *burkla* = *freykija* 'pripada latinitetu Norikuma; *furca* je pripadala i balkanskom latinitetu kako dokazuje rum. *furcă* »Spinnrocken«, odatle bug. *furka*, *vūrka* > *ūrka*, ngr. φούρκα »isto«. Deminutiv na *-ula* proširen na *-iça* balkanska je riječ: rum. *furculiță*, bug. *färkulica*, arb. *furkulicë*, ngr. φορρικουλίτσα »vilica, pirun, pinjur (Lika)«, i *furca* je i toponim, upor. u Režiji *Forca* < furl. *Forcie*, tal. *Forca*.

Lit.: Macan, ZbnŽ 29, 214. Pletersnik 1, 72. Murko, WuS 12, 341. Šturm, CSJK 6, 54. 55. Capidan, DRom 3, 195 (cf. IJbll, 200). Románsky 107. 108. REW³ 3593. DEI 1686.

forma f (Vuk, Vojvodina, hrvatski gradovi, 15. v., Dubrovnik) = *furma* (ŽK) = *fārma* (16. v.) »1"Oblik, obličje, pelda, 2° kalup«. Deminutiv *formica* (Podsusjed, Zagreb) »fascia (taenia, viltá) dorsalis viperáe«. Pridjevi na *-en furném* (ŽK) »lijep«, na lat. *-alis formalan* (~ *prijedlog*) u govoru inteligencije. Denominali na *-ati formati*, *-ám* impf. (16. v., Dubrovnik) »načiniti«, na *-iti oformiti*, *-im* (neologizam, današnji), na njem. *-ieren* > *fuljmirat* (ŽK), disimilacija *r - r* > *lj . rj* = *furmiérati* (ZU) »sinnen«, s prefiksima *in-* *informati se*, *-ám* pf. prema impf, na *-va-* *informavau se* (17. v., Dubrovčani), danas na *-irati informirati (se)* pf. i impf., odatle apstraktum na lat. *-ario* > *-adja informacija i*,

pridjev određeni *információm*, na *re-reformirati*, postverbal *reforma* (Vuk) »1° preobražaj čega, 2° kućna haljina (u Banjoj Luci *reform m*)«, *reformacija*, part. perf. kao pridjev *reorman* (Radovčić). Od lat. > tal. *forma* < gr. μορφή (internacionalno *morfoloĝija*, pridjev *amorfan*).

Lit.: ARj 3, 63. 80. 838. Skok, *ASPh* 33, 362. Hirtz, *Amph.* 31-2. *REW** 3441. *DEI* 1689.

formentun, gen. *-una m* (Rab, Božava) = *furmentin* = *furmètn*, gen. *-ina* (Boka, Crmnica, disimilacija *n - n > 0 - n*, zamjena sufiksa *-one* sa deminutivnim *-iri*) = *fermentin*, gen. *-ina* (Vuk, Boka) = *fermentin*, gen. *-una* (Prčanj) = *frementun* (Perast, Prčanj, Korčula, Dalmacija), odatle *fermentunica* (Split) »pogača od kukuruza« = *farme(n)tun* (Ugljan) = *farmitun*, *-Una* (Molat) = *framèntun* (Trpanj) = *frmentin*, gen. *-Una* (Korčula) = *ferme(ri)tun* (Vodice) = (*/ > h*) *hramentun*, gen. *-una* (Brač) = (*/ > h*) ispadanje *urme(n)tin* (neki govori u Crnoj Gori) = *rumètun* (Boka, Tivat) = *rumetin*, gen. *-ina* (Boka) = *rumetin* (Budva), odatle *rumetimca* (sela oko Budve) »kruh od kukuruza (= *babanāca*, građani u Budvi)«, pridjev *rumetinovo brašno* (Riječka nahija) = *umretin* (Morača, Vasojevići) = **rmetin* (Ljubiša u pridjevu *rmetinov hljeb*) = (ispuštanje *u-* osjećanog kao prefiks *mrtin m* (Šulek, Boka, Bosna, prema Maretiću nepouzdan, što ne stoji jer se u Risnu govori *mertiri*), slov. *fromentín* »kukuruz, kukuriza (hrv.-kajk.), kuruza (Lika, Banija), golokud (Dubrovnik)«. Od sjeverno-tal. (mlet), augmentativa na *-one formentone* < *frumentum*, apstraktum na *-mentum* od glagola *frui* (v. *frui*). Interesantan primjer za velike izmjene kojima je izložen i noviji talijanizam u govorima jadranske zone.

Lit.: ARj 3, 50. 71. 75. 80. 679. 7. 88. 9. 698. Zore, *Rad* 115. 157. *ZbNŽ* 13, 124. Rešetar, *Štok.* 233. Ribarić, *SDZb* 9, 146. Elezović, *NJ* 3, 277. *Pletersnik* 1, 204. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW** 3540. *DEI* 1690.

fornaža f (čakavci, 16. v.) »peć, vapnenica« = *frnaža* (slov.) = *frnjāž m* pored *frnjača* i *frnača* (Gorensko), *formo* (Režija) »Hütte zum Dörren«. Od lat. *forñax*, gen. *-ācis* (upr. *furunā*) > mlet. *fornasa*, tosk. *fornale f*.

Lit.: ARj 3, 63. *Pletersnik* 1, 203. Sturm, *ČSJK* 6, 51. *REW** 3451. *DEI* 1692.

förspan m (Vuk, Vojvodina) = *fošpan* (ibidem) = *foršpon* = *fôšpon* (ŽK) »1° kmetško podavanje, 2° upregnuti konji«. Od njem. *Vorspann*.

Lit.: ARj 3, 63. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Mazuranić* 331.

fortelj m (hrv.-kajk., Belostenec) »domišljatost«. Odatle denominal na *-iiti*: impf. *forteljiti* »lukavo i prevarno raditi«. Prvobitno značenje vidi se bolje *ufortil* (1525) = *fortiel* (Pergošić) = *fortelj* = *fortilj* (1583) »korist«. Od njeni. *Vorteil*.

Lit.: ARj 3, 63. Mazzo-arac 311.

fortuna f (15. v.) = *fortuna* (Mljet, Šolta, Cres, Rab, slov.) = *frtuna* (Mikalja) = *vrúna* (Vuk, slov.) »vihor, vihar, oluja na moru«. U tom značenju riječ je balkanska, proširena i na Srednjem istoku kao mletačka ili genoveška posudnica: rum. *furtună*, bug. *januna* = *fratuna*, *vartana*, arb. *furtime*, ngr. φορτυούνα, tur. *firtuna*. Sa *o > u* *firtuna* (Žepče, 16. v.), hiperturcizirano u dočetu *firtutma* (Bosna), moglo je doći i preko turskog (*i > u* kao u *koduna* < tur. *kadın*). Poimeničen lat. pridjev na *-aus* tal. *fortunale* (15. v.) > *fortuna*, gen. *-ala* (Božava) = *fortūnai*, gen. *-âlâ* (Rab) = *fortunāo*, gen. *-ala* (Lepetane) »tempesta; sinonimi: *kimpija* i *telembrija* u Lepetanima«. Glede sufiksa *-alis* u nazivima vjetrova na Jadrinu upor. *maštral*. Od lat. > tal. *fortuna* »sreća« (uznačenju »vjetar« je eufemizam), od *fors*, gen. *-tis* »sudbina«. Pridjev *sfrutanun* »malheur-eux« < tal. *sfortunato* (prefiks lat. *ex-* > *s-*) (Hrvati u Molise). Na *-atus Fortunatus*, oglejski mučenik > *Purtunat* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491).

Lit.: ARj 3, 63. 75. 80. Rešetar, *Štok.* 234. Skok, *Slavia* 15, 348., br. 276. *Pletersnik* 1, 202. 802. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 114. *Mladenov* 662. *Tiktin* 657. Hraste, *Rad* 272, 35. Bartoli, *Jagićev Zb.* 43. *REW** 3458. Vasmer, *RSI* 3, 268. Isti, *GSI* 215. Wedkiewicz, *RSI* 6, 235. *DEI* 1695. Stefanie, *Rad* 285, 69. 79. 86.

fosa f (Perast) = *fosa* (Korčula, Čilipi, također Livno, Bosna) »graba, jarak uz cestu, küneta (v.)«. Od lat. > tal. *fossa*, poimeničen part. perf. od *fodere*. Upor. arb. toponimi *Fūsha qehājēs* (Ulcinj, velika vrata, malo polje sa velikim zidom), *Fūsha Shinjerdil* (sv. Jurja). Poimeničen part. perf. *fossātum* (3. v., vojni i poljoprivredni termin) od *fossore* > *fosat* (16. v., Dubrovnik) = *fusāt* (15. v.)

»jarak oko zemlje kojim se određuje kunfin« = *posāt*, gen. *-āta m* »1° okop Dubrovnika sa sjeverne strane« = *fusdt* (Sutomore, Sušan) »jarak u kojem ide voda kao u jendeku, ali ne ostaje«. Odatle arb. *fshat* = rum. *sat* »selo«. Odatle sa rum. članom i dočetim *-a* (kao u *Drakula*) toponim *Sātula f* (Srbija, okrug crmorečki, Miličević).

Lit.: ARj 3, 63. 80. 10. 898. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 3461. *DEI* 1698.

fosfor m (Šulek), internacionalni učeni grecizam za kemijski element otkriven 1669. Od gr. složeniце φωσφόρος (φωσ »svjetlost« i prijevoj od φέρω »nosim«) »nosač svjetlosti = lat. lucifer«.

Lit.: ARj 3, 63. *DEI* 1697. *REW** 6470.

foskiš, gen. *-iša m* (Brlić, Brod) »trava koja se svinjama kuha kao petelić, štir, loboda«.

Lit.: ARj 3, 63.

fota f (Božava, Veli otok: čini mi fotu) »nerviranje«. Od tal. postverbala *fotta f* od *fōtère* < lat. *futuère* »koitirati«. S tal. prefiksom *in-* *infotat se* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naljutiti se, podmontat se«. Od tal. glagola na *-ieren* > *-irait* preko austr.-njem. *sich futiarn* > *fumati se koga* (Popović) »was geht er mich an« < tal. *fōttersene di ac.*, fr. *se foutre de qch*. Ovamo ide možda kao dalmato-romanski leksički ostatak *putiti*, *-lm* impf. (Vuk, Dubrovnik) kao metafora iz opscenog govora »govoriti koješta, da se sakrije neznanje, smrdati«. Odatle na *-ina putina* (Dubrovnik) u vezi *rutina* i *putina* »besposlica, male stvari, ništa«. Deminutiv na *-ica putinica*. Složenice s prefiksom na *o-*, *s-*, *u-*, *za-* čine nesigurnom ovu etimologiju: *sputiti* (Dubrovnik) »zamrsiti« = *uputiti* (ibidem), *zaputiti*, *-im* (ibidem), »pomrsiti, zavrnuti«, *naōputiti* »naiči, nagaziti«. Njih se može tumačiti sa *puto* od *peti* (v.). Deprefiksacijom je moglo nastati odatle *putiti* u gornjem značenju.

Lit.: ARj 7, 473. Cronia, *ID* 6. *REW** 3622. *DEI* 1700. 1701. Štrekelj, *DAW* 50, 19.

fotograf m, internacionalni učen grecizam (19. v.), pridjev na *-ov* i *-bsk fotografov*, *fotografski*, apstraktum *fotografija f*, denominal na *-trari* < *-ieren fotografirati -grafirām* — *potigrafat* (Vodice). Od gr. složeniце φωτογράφος (od φως, φωτός »svjetlo« i γράφω »pišem«).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 177. *DEI* 1699.

fōza f (čakavski, Istra) »genus« = *oza* (Brvno) u izrazu *taj čovjek je na vozu ovoga* »slični, nalik« = *ná ožu Mile Pejnovića* (Perušić) = *na užu* (otoci zadarskog arhipelaga). Od mlet. *foza*, tosk. *fōggia* (*di vestire, procedere, parlare, trattare*) »forma, taglio, figura« nepoznatog podrijetla.

Lit.: *Nemanić* 2, 19. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. *DEI* 1675.

fr, uzvik (Kosmet), onomatopeja za oznaku »hitrog uzdizanja, lijeta« = /rrr, brrr, prrr »sonus pennarum ietu factus (Hirtz)«. Također tur. *fr*. Ta se onomatopeja raširuje (φωσ *k, h: ffk*, odatle pf. *frknuti*, *-ēm* (17. v., Crna Gora, narodna pjesma) = *ffknit* (subjekt *ptica*, ŽK) = slov. *ffkniti* prema impf, *frkati*, *frká* »fliegen schnell hin und her« (*ptici ffkajo*); *f f hnuti*, *fhnēm* (Bella); *frčiti* »letjeti« (Vodice, Istra).

Pored značenja »letjeti« ta onomatopeja ima i značenje »skočiti«: *ffk* »skok«, odatle pf. *ffkniti* pored *frkati* (Vodice) i metafore *frkalac uifrkalās m* »mladić od 12–15 god. (ibidem)«. Isto značenje i sa *c* mjesto *k: frciti*, *-im* (Bosna) »skočiti«; i sa *v* mjesto */: vrknuti*, *vfknem* »skočiti, odletjeti zueći«. Dalje razvijanje metafore nalazi se u *odvrhnuti*, *-m* (Vuk) »odskočiti« prema *odvrhnut*, *-em* »ojačati, porasti« = *odfrknut* (Kosmet) »otrgnuti se od neke bolesti«, *ofrknut*, *-em* (ibidem) »ubrziati razvitat«, s čime upor. arb. *fēr̄k* »ogleich« i Vukovo /r&sbzro«; bug. *hvār̄kam* »fliegen«; zatim u: impf, *frcati*, *-ām* (18. v.) »1° prosilire, 2° (subjekt *iskre*, ŽK)« = *vrcati*, *-am* (Vuk) »spritzen« i deminutivi odatle *vrckati se*, *vrnuti se* (Vuk).

Onomatopeja se prenosi i na oponašanje zvuka pri okretanju predmeta: impf, *frkati*, *ffkati*, *-am -ēm* (slov., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) (s-) »sinonimi: „ukati, okretati, vrtjeti«, *frkati* = *vrkati* (*na*) »dosadno i zlobno nagovarati«, prema pf. *sfřknuti*, *sfřknēm* = *sařkmt se* (ŽK) »savinuti se (od starosti)«, odatle *frkač m* »formator« i *frkalo n* »dlijeto«. Ovamo idu zacijelo i izvedenica na *-bka*: *frčka f* (Vuk, Crna Gora) »kolo na dršku kojim se maslo tepe u stapu«, upor. arb. *f erli ç* »idem«; na *-aljka*: *fičaljka f* (Mikalja, Stulić) »sinonim: čegrtaljka, zvrčaočka«.

Suglasnik *f* — *v* pojačava se sa *z* u leksikološkoj porodici: *zvrk m*, *zvrka f* pored *zvrka*, odatle *zvfčka f* (Vuk, Crna Gora) = *zvrčka*, *zvrčak m*, gen. *-čka*, *zvrhnuti*, *zvrhne*, *zvrkēnuti*, *zvrketnēm*, *zvrčnuti*, *zvrčati*, *-am*, *zvrckati*, odatle *zvrckalo n*, na *-ti zvrutati*,

svrčím. U svim tim tvorevinama oponašanje je ležalo na sonantu *r*. Postoji i primjer zamjene sa suglasnikom i samoglasom: *frakāti*, -*am* (Hrvatska, subjekt *suze*) = *frcati*; zatim u *frisnuti* (Crna Gora) = *frčiti* »skočiti«: *pa na hatá próz divan frisnuo*. Onomatopeja čuje se i pri srkanju: *frkat*, *frčem* (Kosmet, objekti: *mleko*, *surukū*) (*po-*), kao i pri glasnom i silovitom disanju: *frkati*, *ffčem* (Vuk). Upor. *hrkati*. Onomatopeja *fr* udvostručuje se: *fffeliti* pored *fffeuti*, -i. (Vodice, Korlevići) »letjeti« (za leptira zvanog *viška*), u slov. *ffljati* = *ffroléti* = *fffolevati* »flattern«, odatle pridjev na -*ast* *ffljast* »leichtsinnig«, na -*ot* *ffšót*, *ffšotati*, *ffšvati*, *fffulja*, *ffřuva*, *ffřiviti*, kod Belostenca *ffšuriti* »uludo što izreći«. Upor. i *filipāor* (Fancev) »leptir«. Redupliciranu onomatopeju čuju Arbanasi kod ptica: *fěřfělin* »vom Rufe des Rebhuhns«.

Lit.: ARj 3, 65. 70. 71. 72. 74. 350. BI 2, 750. Elesovic 2, 17. 20. 46. 412. Pletersnik 1, 203. Skok, ASPH 33, 362. Vaillant, Gramm, 1, 26. GM 103. Perasek, ASPH 34, 58-59. Baric, AA 1, 138-160. IJb 13, 161. Hirtz, Aves 109. Ribarić, SDZb 9, 146.

frugola f (Dubrovnik) = *frāgula* (Božava) »jagoda«. Od deminutiva na -*ula* *fragula od *fraga*, *frāgum*, prema Battistiju mediteranskog podrijetla, tal. *frāgola*.

Lit.: ARj 3, 64. Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 164. REW³ 3478. DEI 1703.

frājati, -*am* impf. = *frājāt* (Krk) »prosit djevojku«. Odatle postverbal *fraj* m (Hrvatsko Primorje), radna imenica na -*ar* *frajar* m (Hrvatsko Primorje, Istra). Od njem. *freien*, riječ koja je srodna s *prijati* (v.), got. *f rij on* »ljubiti«. Taj germanizam došao je na čakavski teritorij zacijelo preko Luterove biblije, preko koje je i njem. glagol ušao u gornjonejmački jezik iz donjeg i srednjeg njemačkoga. Drugog je podrijetla čakavski impf, *frajati se* (16. v.) »veseliti se, raspušteno živjeti« koje v. pod *fratar*. Njem. *freien* nema isto značenje koje i pridjev *frei* »slobodan« u kajk. *frajman* m (Bednja 1676, Lobor 1708) »podanik koji ne sjedi na kmetskom selištu« < *Freimann*, u graničarskom *frajt* m (1639) = *vrājt* < *Gefreiter* (Vuk, Vojvodina) = slov. *frājtar* u *vrājčōr* m (Vuk, Srbija), odatle na -*bc* *vrajčōrac*, gen. -*rea*, na -*ija* *vrajčōrija* f i pridjev na -*ski* *vrajčōrski* < *Freicorps*.

Lit.: ARj 3, 64. Weigand-Hirt 1, 580. Hrona³ 339-340. REW³ 3485. Mažuranu 311. Jagić, ASPH 8, 318.

frājla f (Vuk, sjeverni krajevi, Hrvatska, Vojvodina) = *frājla* (ŽK) »sinonimi: gospodična, gospođica«. Odatle deminutiv na -*ica*: *frajlica*. Od njem. *Fräulein*, upravo od gornjonej. *Fräule*, deminutiv od *Frau*, od čega je prevedenica (calque) *gospođica*. Od *Frau* u izgovoru rudara Sasa (starije nvnjem. *Frawe*) je Menčetićeva *frava*.

Lit.: ARj 3, 64. Skok, PPP 18, 298. i si.

frakancāne f pl. (Lepetane, Boka) = (anticipacija suglasnika *n*) *frankacane* (Bijela, Tivat) »vrsta smokava, kao petrovače«. Nije zacijelo poimeničeni naš part. perf. od tal. *fraccassare* jer glagol nije potvrđen od sada kod nas. Talijanski glagol je unakrštenje od *frangere* i *quassare* > fr. *casser*, tal. *squassare*. Prije će biti od tal. *fellacciano* »vrsta smokava«, unakršteno iz nepoznatih razloga s pomenutim glagolom, a i u tal. narječjima taj se naziv izopačuje u *ficaccianē* prema *ficus* > *fico*, *frelacciano*. Naziv je nastao od ličnog imena *Felicianus*.

Lit.: DEI 1614. 1701.

frankulić m (Božava) »tetrao francolinus«. Od tal. deminutiva na -*ino* < lat. -*inus*, koji je preveden sa našim istoznačnim -*ić*. Od tal. *francolino* (13. v.) = *franguellina* (19. v.) = *frugolino* (Bembo), sjeverno-tal. riječ, vjerojatno preinačenje od lat. *fringuilla*, koje se nalazi u *vr zelin* (v.).

Lit.: Cronia, ID 6. DEI 1706.

frapači, -*am* (Dubrovnik, Vetrание) (*na-*) »nakititi prišivenim šarovitim komadićima tkanje«, part. perf. pas. kao pridjev *frāpān* (16. v.), (*na*)*frapani sajuni*. Od tal. *frappare* »affettazione nel vestire«, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 69. 7. 320. DEI 1708. REW³ 3173.

frās m (Vuk) = *fras*, gen. -*za* (ŽK) = *vrās* (Vojvodina) »sinonim: djetinje«. Ovamo će ići možda i *hrāst* m (Vodice, Istra) »grčevita bolest kod djece«: *hrast lomi dite*. Od austr.-njem. *Fraiss* = *Frais(en)* pl.

Lit.: ARj 3, 69. BI 2, 743. Jagić, ASPH 8, 317. Ribarić, SDZb 9, 151.

Frata f, toponim kod Poreča, isto što i opća riječ *frata* f (slov., Goriško) »Schonungsfläche, Walddichtung, frisch ausgestochter Wald«, kol. na -*je* *frāje* n »Reisig«. Od lat. *fracta*, poimeničen part. perf. ž. r. srlat. *frācta* > tal. *fratta* »macchia«, od *frangere*.

Ovamo i lat. *fragicare ná -*icare* > sjeverno-tal. *fracā* »rompere«, odatle postverbal *frāka* f (Šibenik) »drveni polukrugovi što stiskaju torbe sa paštom u mlinu za masline«, upor. tal. *fracco*, na -*atorium* *frakadūr* (Božava) »scar-natio«.

Lit.: Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 202. REW³ 3466. 3470. DEI 1701. 1710.

fratar, gen. -*tra* m (14. v., Dubrovnik, Rab, Cres, Bosna i Hercegovina) = *fratar*, gen. *fratra* (ŽK), pridjevi *frátrov*, *fratarski*, deminutivi *fratrie* = *fràtrie*, gen. -*ića* ^*ratrićak*, gen. -*ika* (17. v.), augmentativ *fratrina* = *fratar*, gen. -*tra* (Hvar) = *vratar* (Dalmacija), *Vratarske njive* (Budva) = *pratar*, gen. -*tra* (Divković, Mrnavić, Kavanjin, Poljica, Bosna), *pratarev*, *pratarski*, *pratrov* (Poljica), toponim *Pratrovac* (mahala, Tuzla) = (sa zamjenom dočeka na -*or* već u grčkom φρατρον prema učenim riječima, upor. *majstor*) *fratar* (Vuk) = *prátor* »1° kaluđer, koludar, 2° morska riba sargus, tal. *sargo*, koji se teško lovi jer ne izlazi iz rupe, metafora odatle (Malinska), 3° ptica sparus > tal. *sparo* (Malinska), pārus palustris, *fratrie* (Praznice, Brač; Zlobin, Sali, Nin), 4° gryllus, žohar (Rab), 5° cvijet legates patula *fratria*, 6° (eufemizam) vrag (*vratar*, Dalmacija, *s fratri* / *Cres* / = *s vragi*)«. Kad je u vezi s ličnim imenom redovnika, skraćuje se u *fra* (15. v., npr. *Fra Marko*, *Fra Petar*, BiH), postaje indeklinabile te na sebe prima glavni akcenat. Razvila se iz pokrate *fratb* = *fradb* (15. v.), deminutiv *fratrie* (18. v.). Odatle možda na -*one* > -*un* *frātun*, gen. -*una* (Mikalja) »nekakva obuća«.

Na -*ija* < gr. -*íca* *fratrija* f »stanje onoga koji je fratar« = *frātija* (Dubrovnik, *lj* < / obratan ili hiperkorektni govor) »bratinstvo« < gr. φατρία. Tal. *confraternita* < lat. *confraternitas* izmijenjeno napola u *kumfratarstvo* n (1491, *primiti koga v* ~) prema *bratarstvo* = *bratinstvo*. Značajno je razlikovanje na Braču, Hvaru, Visu i Šolti između *mostir* < *monasterium*, koji može biti muški i ženski, i *fratar*, gen. -*ara* »muški samostan« u primjerima *Išla njoj je ci u mostir* »postala je duvna«, ali *Sin je iša u fratar* ili *fratre* »postao je fratar«; *fratar* je nastalo zacijelo od lat. sintagme *domus fratorum*. Upor. na galoromanskom teritoriju u značenju »Geschwister-kind«. U svim ovim refleksima riječ potječe iz crkvene terminologije. U *frāja* f (Dubrovnik, Veli otok, Božava) »veselje, gozba, obilan ručak, gozba bratovštine, užina (Dubrovnik)« na -*one* > -*un* *frājūn* m (Božava) »bal-

doria, *crapulone*«, denominal na -*are* = -*ati* *frajāt*, -*am* (16. v., Kvarner, čakavski, Korčula) (*po-*, objekt *sve očevo*), impf, na -*vá* *frajávati* (Korčula). Od lat. *fraglia* > *fraia*, furl, *fraye*, *fradae*, *fradaja* < vlat. *fratralia > srlat. *fratalea* (disimilacija *r - r* > *r - 0*), izvedenica na -*alia* (v. *rusalje*, kolektivno značenje kao u *lupercalia*, itd.). Homonim hrv.-kajk. *fraj* m »snubljenje«, *frājar* »prosač«, *frājat* »snubiti«, drugog, njemačkog je podrijetla: *freien*, *Freier*. Upor. *frajati*.

Lit.: ARj 3, 64. 69. 5, 778. 11, 380. 385. Kušar, Rad 118, 18. Budmani, Rad 65, 161. Cronia, ID 6. Hraste, BJF 8, 20. Bulat, JF 5, 144. Hirtz, Ayes 108. Zore, Palj. 108. 231. REW³ 3485. Štrekelj, ASPH 28, 511. DEI 1702.

frcati se, -*a* (Stulić, Kurelac) »sinonim: goniti se«; *afre*, gen. -*š* (*capala te je ofrc*, Smokvica, Korčula) »izraz za živo i veselo kretanje kod ljudi; prevelika veselost i smijeh u vezi s raspirom seksualnom potrebom«; *frč* m (Vuk: *poći ili udariti u frč*) »kad se mačke gone«. Te onomatopeje zacijelo idu zajedno sa starom riječi *prč*, gen. *prča* m (Vuk, Vodice) »1° jarac, 2° neuškopljen ovan (Lika)«. Taj naziv nalazi se još samo u slovenskom i bugarskom jeziku i kao posudnica u rum. *pirčiu* »Bocksgeruch«, odatle glagol *a piri* »sich begatten«, arb. *pěrc*, odatle na -*a* *perčak* m »unverschnittener Bock, Widder«, glagol *me perçue* »bespringen«, ngr. u Epiru προυτβάλλω »Zuchtbock, Zuchtwidder«, προυτσολίζω »bespringen«, od nepotvrđenog *prčalj*; *prč* je prema tome balkanska riječ južnoslavenskog podrijetla. Izvedenice su pridjevi na -*ji* *prčiji* (Stulić) i u toponimu *Prči Brijeg*, na -*ev* *prčev*, na -*evit* *prčevit* »smrdljiv (o prču)«, deminutiv *ΩΔA-bkprčak*, gen. -*čka* m »(metafori) sinonim: srditi se«, na -*ica* *prčica* m, na -*ić* *prčić*, augmentativ *prčina*, na -*etina* *prčetina* f = *prčevina* »njegovo meso«, denominali na -*iti* impf. *prčiti se* (*na-*) »1° udarati rogom kao prči, 2° biti objestan kao prč, 3° oholiti se (hrv.-kajk.)«; *prčiti se* (Vodice, Hrvati u južnoj Italiji) »paziti se«, *isprati se*, -*lm* (Dubrovnik) »ad satietatem futuere (de hirco)«, upor. ukr. *perčyty s'a*; *napřčiti se*, *napřčim* (Vuk) »rasrditi se«, metafora je, odatle pridjev *oprčit* »srdit«. Suglasnik *č* nastao je iz *k* + -*zo*, kako se vidi iz češ. *prk* »Bockgestank« prema *prčina*, polj. *parkacz* »jarac koji smrdi«, kao i iz *k* > *c* u *prcati* (*se*), -*a* (Vuk, glede te promjene upor. *micati* pored *mikati*) (*o-*) »1° sinonim: teći se, 2° udarati stražnjim nogama (Korčula), 3°

Ijutilo vikati braneći se od čega (Riječka nahija u Crnoj Gori)«, deminutiv na *-kati pškati se, -a* (Dalmacija, sa *ek > sk*) »pariti se (koza s jarcem)«. Upór. ime koji *pškulja*. Upór. bug. *pračat se* »sich paaren«. Praslavenska osnova *perkz*, ne nalazi se u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Vjerojatno je u vezi s prijevojem u *prase* (v.) i *praz* (v.), lat. *pario*. Gore pomenuti *frcati* itd. prikazuju onomatopeiziranje starije riječi koja i sama može biti onomatopejskog podrijetla; *prčiti se* »sich begatten« bilo je općeužnoslavensko kako se vidi iz posudenica u rumunjskom i arbanaskom jeziku. Semantička varijacija nastala je na osnovu fonetike izmjenom *cic*.

Lit.: ARj 3, 71, 426, 7, 520, 9, 108, 11, 427, 12, 42. Ribarić, SDZb 9, 183. Mladenov 534, 539. GSU 13-14, br. 85 (cf. JF 3, 212.). Miklošič 242. Bruckner 396. GM 334. Tiktin 1168.

frcia f (Kosmet, Livno, Travnik u Bosni) »četka«. Odatle deminutiv na *-ica* /*raca* f, glagoli *ofrciti* (jemenije), *isfrciti* (aljine) (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *firça* pored *furca*) iz oblasti alata: bug./mra, ngr. βούρτσα. Rapić (18. v.) ima indeklinabilni pridjev na *-li frčkali* (ricr') »urešen, kićen«, ali teško da je semantički od *firça*, osim ako bi se uzelo metaforički »očekan > očišćen«. Tada ostaje nejasna k.

Lit.: ARj 3, 71. Elezović 2, 413. Mladenov 663.

frecet m (16. v., Dubrovnik) »ženski nakit poput strijele«. Od tal. deminutiva na *-itta* > *-etta freccetta*. od *freccia* »strijelica«, upravo od */rezza* »isto«, franačkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 71. REW 9424. DEI 1712. 1716.

fregat, *-ām* impf. (Čilipi, Potomje, Žrnovo, Korčula, Šibenik, objekti *pod, kuću*) = *fregati, -am* (Pag, Malinska, Rab, Veli otok) (zs-, o-) »trti, ribati«. Od lat. *fricare* > tal. *frigare*. Odatle na *-one* > *-un fregūn*, gen. *-una* (Korčula) »bruškin, četka za ribanje«, na *-atore fregadūr* (Kučište) »bruškin«. Na deminutivni nenaglašeni sufiks *-ula frēgula* (Veli otok, Božava) = na *-ica frēgulica* (Molat) »komadić«. Od tal. *fregola*. Starija je posudenica *fikun*, gen. *-una* m prema f *frkunića* (Dubrovnik, Prčanj) »dječak, djevojčica od 12—15 godina«. Upor. španj. *fregon* »Küchenjunge«. S tal. postverbalom *frega* f »libidine« stoji možda u vezi/nžan, pridjev (Prčanj) »aufetwas besessen, auf etwas gefasst« < *fregato* < *forcātus*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 24. Rešetar, Stok. 235. Cronia, ID 6. REW 3501. DEI 1720.

f freska = (sk > ŠK) frēSak, f *freska* (Perast, Dubrovnik, *fresko je na dvoru, freski kruh, sir, cvijeće, rana*, prilog *fresko je doso, fresko san ga ubo*; Crna Gora: *fresko-meso*), sa tal. prefiksima *re-, in-: refreškati se, -ām, rimfresak*, gen. *-ška* m (Dubrovnik) »okrepa, rashlađenje« < tal. postverbal *rin-fresco* od *rinfricare*, impf, na *-va- rinfrēškavati, -ujem* (Rab) = (tal. *e > i* ili prema njem. *frisk > frisch*) *frišak, f friška* (16. v., Perast, Božava, Rab), apstraktum na *-oca friškoća*, denominal na *-ati friškati se, -ām*, na *-va- sfrēškavati* (Belostenec) = *vriskat, f vriska* (Lika), *razvrēškati se* »rashladiti se« = (analogijski prema *težak, f teška*) *frižak, f friška* (ŽK) = (hrv.-kajk.) *frižek* = slov. *frišek* (južna Štajerska) »prijesan, taze, hitar, brz, okretan, brzovit, hitan, lišt, naprešit, pospješan«. Od zapadnoromanskog germanizma *frisk* preko tal. *fresco*; u slov. i hrv.-kajk. može potjecali i bez talijanskog posredovanja od stvnjem. *frisk*, nvnjem. *frisch*. Stara je posudenica možda (*fr > pr, i > b > d*) *oprascati* pf. »brzo proći dugi put«.

Lit.: ARj 3, 71, 72, 74, 9, 95. Budmani, Rad 65, 166. ZbNZ 13, 133. Pleteršnik 1, 203. Kušar, Rad 118, 25. Cronia, ID 6. Zore, Rad 108, 115, 156, 234. REW 3521. DEI 1716. Jagić, ASPH 8, 317.

frigati, *-am* impf. (16. v., Božava, Rab, hrv.-kajk., slov.) (*is-, o-, po-, pre-, s-, ra-*), postverbal *zāfrik*, gen. *-ga* (ŽK *j'ilo na zaf'rik*) »Einbrenn«, *poфриh* (Mali Lošinj: *broskva na poфриh*), part. perf. pas. kao pridjev *prefrigan*, poimeničen *prefriganac*, gen. *-nca*, poimeničen part. perf. na *-ica friganica* (Dalmacija) »cucurbita clodiensis, bundeva koja se jede frigana« = *frigenjača* (Dalmacija), prema impf, na *-va- sfrigavati, -am* (Belostenec) = *migati* (*na-, po-* Lika) = (*fr > pr*) *prigati, -ām* (Vuk, Dubrovnik) (*do-, is-, na-, o-, pre-*), poimeničen pari. perf. pas. *priganica* f (Vuk, BiH, Kuci) »kolač od jaja«, deminutiv *priganičica* f, postverbali *pōtprig* m = *potpriga* f »zaprška, zapraská«, na *-uša popriguša* f (Slon) »isprigano tijesto oblo i plosnato« = (*ri > f*) *potrgati, -am* pf. (Sarajevo) »popržiti«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lal. *frigere* > tal. *friggere*, kako se vidi po očuvanom velarnom izgovoru *g* pred *e*. Poimeničen ž. r. od pari. perf. /pera > *frita* »frittelle« (Galežan), krčko-rom. *frete* od tal. *fritto*. Dalmatoromanski leksički je ostatak deminutiv na nenaglašen sufiks *-ula prikla* f (Dubrovnik) »Pfannkuchen, tijesto prženo u ulju«, pl. f *prikle*, gen. *prikala*, odāile na *-ar*

priklār m prema f *priklarica* (Dubrovnik, Kučište, Brač, Potomje) »Pfannkuchenbäcker«, deminutiv *priklica* = *preklica* (*i > e* jedna potvrda). Taj stari romanizam polisul je od mlet. *fritola* > *fritula* (Božava, Kučište). Upor. islo-rom. *freitula*, furl. *fritule*. Na *-eft's* preko pl. *-aft'a: friktalija* f (kod Nalješkovića) je lakoder dalmatoromanski leksički ostatak koji je potisnut od novije posudenice *fritālja* (16. v., Prčanj) = *frltaja* (Korčula, Kučište) »Eierspeise, kajgana« < tal. *fritaglia*, slov. *fralja, vrtalja, fitalja*. Na *-ara fritata* f (Prčanj) »više jaja isprženih^h priganica (Dubrovnik)«. Ovamo ide možda *prehatati koga* (*pri-* Zoranie) u metaforičkim, nejasnim dođuš, značenjima »1° zlobiti komu, 2° žaliti, 3° čekati, dočekivati« < *frictare*, u kojem su se unakrstila dva lal. pari. perf. *frictus* od *frigere* i *frictus* od *fricare* (v. *fregati*) > tal. *frettare*. Glede *et > ht* v. *dohuort* (v.).

Lit.: ARj 2, 650, 3, 72, 73, 859, 4, 3, 7, 530, 761, 8, 735, 9, 113, 10, 362, 819, 11, 184, 292, 535, 548, 681, 873, 12, 3, il. *Pleteršnik* 1, 203, 2, 800. Stürm, GŠjJK 6, 76. Kušar, Rad 118, 15, 19. Rešetar, Slok. 277, 278. Zore, Rad 115, 145. Budmani, Rad 65, 162. REW 3505, 3504, 3510. Matzenauer, LF 14, 82. Ive 137. DEI 1716, 1717, 1720.

frilj m (Gorski Kotar, Hrvatska) »malena riječna riba« = slov. *fru*, gen. *frila* »leuciscus aspius, Bamblein, Raapfe«. Varijanta pēs (?).

Lit.: ARj 3, 72. Pleteršnik 1, 203.

frīn m (Dubrovnik, Zore) »1° na "po frina = na po puta, 2° gdje je najbolje mjesto za ribanje«. Nije jasan odnos ova dva značenja. Prvo značenje kao da je u vezi sa lat. *frēnum* > tal. *freno*. Ta riječ preko lat. neutruma pl. nalazi se u *frena pored frana* f (a nejasno) »konjska oprema«, u rukopisu 16. v. o Aleksandru Velikom. Drugo značenje je zacijelo u vezi sa mlet. *frima* (Chioggia) od lat. apstraktuma na *-Imen* od *frigeres*, od kojega su druge varijante tal. (mlet., istro-romanski) *fraina* < *frigimen (upór. *frigus*, gen. *-oris*), dok furl. *pardima, fredina* pokazuju unakrštenje sa *freddo* < *frigidus*. Talijanska riječ znači »Spätherbst, i primi freddi autunnali« i (pò semantičkom zakonu sinegdohe) »lov na jegulje u to godišnje doba > obilan lov > (u Dubrovniku proširenjem tog značenja na mjesto ribanja) gdje ima dosta ribe«; *frin* može biti i leksički ostatak dalmatoromanski; r je nastao

stezanjem *īgi > i* (upor. španj. *frio* < *frigidum*). Ovamo još kao učena posudenica preko tal. *refridzerijo* n.

Lit.: ARj 3, 71, 72. Rešetar, Rad 248, 234. REW 3496, 3512. DEI 1703, 1715, 1718.

frket m (Skadarsko Blato) »vrsla lađe od košlanjevih štica«. Zacijelo je u vezi s pučkim ar. *fergala* > tal. *fergala, ferghetta* »fregata a remi«, preko tur. *firkata*. Varijanta od internacionalnog talijanizma *fregata*, ar. *fragata* nepoznatog podrijetla, mlet. *fregada* > *frēgāda* f (17. v., crnogorska, ilarska narodna pjesma) = *frigoda* (Belostenec) = *fregata* »nekada mala lada s veslima, danas bojni brod«.

Lit.: ARj 3, 71, 72. SEZb 13, 179. DEI 1619, 1712.

frlāb m (Pazin, čakavski) »commealus«. Od njem; *Verlaub* »Erlaubnisse. Glede *au > a* upor. *urlābišanj* m (bosanski vojnici nekadašnje monarhije) < *Urlaubschein*. Ide u išli red s *frajati* (v.), šlo se liče ishodišta germanizama na čakavskom teritoriju.

Lit.: Štrekelj, ASPH 14, 523.

frlōzija f (Dubrovnik, u rečenici: *ona je u frlōziji* »izvan sebe«) = *frlēsija* (Dubrovnik) »1° nerazmišljenost, 2° nerazmišljeno čeljade, 3° velika nazeba (Crna Gora, Vuk)«. Vuk ima iz Crne Gore *vrlēzija* »nazeba velika« kao naziv bolesti koja se u Krivošijama zove sa našim augmentativnim sufiksom *vrlesina* f »tussis genus«. U Hercegovini se slična bolesl zove *rora*, hipokoristik od *rorina* (v.). Čini se da je latinizam *irreflexio*, tal. *irreflessione*.

Lit.: ARj 3, 74. BI 2, 720.

frljati, *ffljām* impf. (Vuk) (*na-}* prema pf. *f rjiti, frljim* (Vuk) = *v rjiti, vfljīm* »sinonim: bacali prema baciti«. U bug. *hvārļa* = *farija* »idem«. Iz južno-slav. rum. *azvīrlī* »werfen«, *azvīrlīta* i *azmrlīturā* »Wurf«; *az-* je od prefiksa *az-*, s kojim nije potvrđen glagol u južnoslavenskim jezicima. Nejasna je semantička veza išle osnove u pridjevu na *-av*: *frljav* (Bosna) = *vrļjav* (Vuk) »u koga je jedno oko oštećeno« (poimeničen pridjev *frļjavac* također u Bosni), odāile složenica od sintagme *vrļlook, vrļlookast* i hipokoristik *vrļjo* (Vuk). Upor. pridjev na *-av* islog značenja *drļjav* (v.).

Lit.: ARj 3, 74. BI 2, 751. Tiktin 135. SEW 1, 410.

fr̥na f (Prigorje) »sinonim: radiž (v.)«.

Lit.: ARj 3, 75.

fr̆ndati, -am impf. (subjekt: mačka) (Hrvatska Krajina) »kvrčati, presti«. Onomatopeja. Upor. onomatopeje drugog značenja: *brndati* (v.) i *brundati*. Nije jasno da li ide ovamo *fr̆ndati* (Vodice) »kvrčati vunu«, odatle na -alo *fr̆ndalo* n »sprava za kvrčanje vune« i *Frndar* »prezime porodice u čijoj se kući nekada kvrčala vuna«.

Lit.: ARj 3, 75. Ribarić, SDZb 9, 146.

fr̆njati, -am impf. (Stulić) »dobivati lukavstvom«. Odatle *fr̆njušiti*, *fr̆njušim* (Stulić) »idem«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Nema primjera iz kojih bi se vidjela afektivna vrijednost.

Lit.: ARj 3, 75.

fr̆njokula f (Dubrovnik) »zvrčka«, slov. *fr̆nikola* »Schnellkugelchen, Knicker, štajersko-njem. *Pernikeh*. Bez deminutivnog -ula *fr̆njoka* (Perast, kod Vuka *fr̆njovke*) »zvrčka« = *fr̆njok*, pi. -ci m (Smokvica, Korčula) »udarac u čelo noktom srednjeg prsta desne ruke na takav način da nokat srednjeg prsta odbije od lica palac«. Sa *r* > *ar* *famjoku*, gen. -ula (Božava) »buffetto«. Prema Štrekelju od mlet. *fr̆ngndcula* »Schneller«.

Lit.: ARj 3, 75. Cronia, ID 6. Štrekelj, DAW 50, 80.

f Ps (Vuk) »uzvik kojim se oponaša zvuk puške«. Odatle *ffsnuit*, -m (Crna Gora, Vuk).

Lit.: ARj 3, 75.

fr̆-šmāgā (3. 1. sing. prez.: *to mi se fr̆šmaga dēlati*, ŽU) »mrsko mi je«. Slov. *fr̆žmāgati* »idem«. Od srvnjem. *versmāhen* = *verschmāhen*.

Lit.: Popović, Sintaksa 35. Štrekelj, ASPH 11, 467.

fr̆talj, gen. -alja m (Vuk, 18. v., Vojvodina) = *vrtalj* = *fr̆talj* (ŽK) »1° sinonimi: četvrt, četvrtina, 2° dio općine (ŽK)«. Odatle deminutiv na -če: *fr̆tālje* n = *vrtalje* (Vojvodina) »burence od vrtalja akova«. Od madž. *fertály*, a ovo od njem. *Viertel*.

Lit.: ARj 3, 75. BI 2, 752.

fr̆udalj, gen. *fr̆udlja* (?) m »(kol.) mlado granje ujedno s lišćem što se ubere za životinje (krave) i ostavi za zimu (za koze), frascame (Parčić)« = *fr̆udelj*, gen. *fr̆udelja* pored *fr̆udlja* (Vodice) »lišće koje služi zimi za hranu ovcama

i jagnjadi« = (zamjena dočetka -élj = -alj kolektivnim -je) *frubje* n (Korlevići, Istra, glede izmjene *dj* > *bj* upor. *odgabljati*, ŽK, za *odgad-jaff*) »isto«. Nalazi se još u slov. *fr̆ódelj*, gen. -dija = *hródelj* = *fruedl* (Notranjsko) »belaubte Zweige als Viehfutter«. Kako pokazuje slovenski oblik, hrv. u nastalo je od velarnog nazala *ɟ*, a taj od lat. *on* pred suglasnikom, od neodređene latinske izvedenice od *frōns*, gen. -dis > tal. *fronda*, furl. *frind* »ramoscello con foglie«; -alj = -élj nalazi se u furl. -ej *fr̆indèi* »fogliame secco a sterne il letto agli animali«. Možda je to kolektivni n pl. -ilium, -ilia. Od istog je korijena na pridjevski sufix -ūtus *tronuta* f (Brusje, Hvar) »tanko suho gorivo kojim se užije i potpiruje vatra«, poimeničen ž. r. *frondūta*, sa *nd* > *p*, upor. obratno *nn* > *nd* *pandil* (v.). Posljednja je riječ dalmatoromanski leksički ostatak, prva iz isto(julijsko)-romanskog predfurlanskog doba.

Lit.: ARj 3, 75. Hraste, JF 6, 213. Ribarić, SDZb 9, 146. Pleteršnik 1, 204. Šturm, ČSJK 6, 75. Pirana' 347. DEI 1721. Štrekelj, DAW 50, 19. REW* 3532.

frudati, -am impf. (16. v., Vetricie: *ke kūdāmi frudaju i glade*). Značenje nije jasno. Budmani misli da znači »trti« i upoređuje s tal. *frucare* = sjeverno-tal. *frugare* = *furicare* (Lucca), iterativ na -icare od *furare* (od *fūr* »kradljivac«) i fr. *frotter*, tal. *frettare*, čime se ne objašnjava *d*. Riječ nije dovoljno potvrđena. Nezrela za etimologiju.

Lit.: ARj 3, 75. REW³ 3597. DEI 1723. 1724. 1738.

Fruga f, toponim (čestica u šumici na Rabu), dalmatoromanski leksički ostatak, može se upoređivati sa slov. *fruga* (1749), *fruga* (Notranjsko) »Feldfrüchte«, u tršćanskom statutu 1350 *frua* (*vinea vel frua*) »fructuarium, orto, fruttetto«. Od lat. *frux*, gen. -gis (od *frui*, kao *fructus*, *frumentum*, v.). Upor. *Frajga* na Šipanu, ako je *m* > *o* > *a*.

Lit.: ARj 3, 64. Skok, Slav. 61. 236. 238. REW* 3546. Šturm, ČSJK 6, 57. Isti, ZRPH 48, 114-119.

Frugy m pl. (Danilo pominje uz *Turbky*, *Jasi*, *Tatari* i *Mogovari* = *Bajovari*, *Katalani*, Pom. Šišatovac) = *Pruzi* (isti, uz *Rimljane* zvani *Katalani*) = *Frugamo* (Domentijan), pridjev na -bsk *fruški* (1441, *romenče fruške*), *Pruska* (*Vruška*) *gora* ili *planina* (najstarija latinski pisana potvrda iz 16. v. *Frusca gord*) — *Ruska Gora* (narodna pjesma, Petranović) i poimeni-

čenje bez opće riječi *Fruska* = gr. Φραγγολόπιον = madž. *Nagy Olasz* »veliko talijansko (se. *falva* »selo«)« > *Mandelas* = *Franca villa*, kamo dođe *Godefridus dux Lotharingiae* za križarskih ratova, etnik na -bc > -ac *Fruškogorac*, gen. -crea (18. v.), kćetik *fruškogorski* (18. v.), od pridjeva f na -ynji > -inja *vriškinja* (Vuk) »vrsta trešnje«. Vokal u je nastao od -an- pred suglasnikom od srgr. φράγγος (*upor. sanctts* > *šut* na Jadranu). Ista se pojava nalazi i u toponimu *Frugopulovo selište* (1293 – 1302) od srednjogrčkog antroponima φραγγολούος (drugi je dio -πουλος koje odgovara našem -if). Prema Jirečku pridjev u nazivu *Fruska Gora* nastade odatle što su se tamo naselili talijanski Franci 1162. nakon razorenja Milana. Prema Melichu oronim je nastao prije 1162. iza 11. v., i to prema doseljenim Francuzima i Valoncima. Naziv *Frug* živio je još u 15. v. kao etnik, sudeći po pridjevu *fruške romenče*, valjda u značenju »francuski«, jer za »talijanske« važio je naziv *vlaški*. Značajno je da se u rum. *Princ* »Westeuropäer, Lateiner, Francuz«, pridjev *frîncesc* (*haine frîncești, cărți frîncești* »lateinische Bücher«, *Prinde* (1643) ne nalazi novogrčka (bizantinska) promjena *ne* > *ng* (upor. još *sprpbg*). Prema tome, *Frug* je došlo preko Carigrada.

Kasnija je posuđenica iz lat. > tal. pridjev *franački* (1491. u prvotisku glagolskog brevijara: *Lodovika kralja fr̆n̆kgo ~ fr̆načkoga*) = *pranački, prancija* f (Brod) »neka jabuka«, danas *franak*, gen. -nka (novac), *prāncika* = *frāncika* »sramotna bolest«. Naziv za bolest dolazi i preko turskog jezika *fr̆njak* gen. -nija (bolest) = *vr̆nga, fr̆nga*, denominai *dv̆r̆ngati, -am* pf. »okužiti *vr̆ngom*« < tur. *fr̆renk ileti*, kao i preko njem. *fr̆ncōžljiv*, pridjev na -ljiv (ŽK) od etnika *Francosé* > *Francuz*, gen. -uza, pored *Francez* (ŽK) < tal. *francese*, pridjev *francuski, pofrancuziti*. Vuk ima odatle s ispuštanjem -ose *vr̆ncav, dv̆r̆ncati* pf. (Hrv.). Dočetak -uz je iz njem. prema sfranc. -ois < lat. -iscus = *franački, -isk, -ez* je prema tal. -ese < lat. -ensis. Ovamo idu možda i *pranjga* (Bosna) »mužar, Mörser« (ako je prema turskom izgovoru u Bosni) i *franka* »Art Trauben« (Bosanska Kostajnica), *franko* (Božava). Denominal *frankāti, -am* (Smokvica, Korčula: *justo san franka kontun od Kanpirine kuće*), upor. u Režiji *francat* preko furl. *francia*.

Franački je pridjev *frankisk* > fr. *franceis, français*, nalazi se i u srednjolatinskom antroponimu *Franciscus* koji se nalazi kao latinizam u *Francisko* (i sa c i sa i), odatle prezime *Francišković*, kao talijanizam *Francesko, -česko*,

-Češko (15. v.) prema f *Frančeska* (Brusje), *sveti Francesco* pored *sveti Frane* (Brusje), kao poimeničen pridjev na lat. -anus > tal. -ano u nazivu redovnika > tal. *francescano* > *frančeskan, -čiškan*, neologizam *franjevac* preko njem. *Franc* (tako i slov.), preko madž. *Ferenac* (1567), odatle prezimena *Ferencić* (ŽK), *Perenčević* (pravoslavci, Bosna). Hipokoristici: *France* (16 v., slov.), *Fran* (15. v.) = *Frana* = *Frāne, Frāne* (Brusje) = *Frano* (15. v.) = *Franjo, Franja* (ŽK) prema *Frana* f (Dubrovnik) sa deminutivima *Franica, Franjica, Frānatica, Frānosa, Frānac*, gen. -nca (15. i 16. v.), pridjev na -/ *Frana* (1484), *Franko, Franul*, prezime *Franulović* (Krk), na -če *Fr̆njče*, gen. -eta (ŽK). Gotovo svi ovi likovi dolaze i sa *fr* > *pr* *Prančesko, Pranić, Pranović, Pranjčić*, toponim *Pranjčić* (selo, Bosna), *Pranjkić* (selo, Bosna).

Lit.: ARj 3, 65. 71. 75. 76. 6, 895. 9, 498. 10, 362. 11, 363. 366. Stefanie, Rad 285. 88; 90. Hraste, JF 6, 186. Rešetar, Štok. 233. REW³ 3483. DEI 1704. 1705. Melich, ZSPH 2, 35-51. Ročiti 469. Jireček, Gesch. Serben 1, 191. Šturm, ČSJK 6, 54. Vasmer, GL 60. Tiktin 648. Korsch, iisPh 9, 500. Lavrov, ZNO 8, 1-7. (cf. IJb 8, 214).

fruka f (Posavina) »mostić što na obali kod prijevoza stoji da po njemu kola iz lađe na suho prođu«. Od njem. *Brücke*. Nejasan je prijelaz *br* > *fr*. Upor. slov. *fašpan* m = *Buchsbaum*.

Lit.: ARj 3, 75. Pleteršnik 1, 204.

frula f (Vuk, slov.) = *flura* (18. v., Obradović) »sviralas«. Radne imenice na -as *frulaš* = na -ar *frular* (slov.). Lik *frulaš* poklapa se sa rum. *flueras*. Denominali na -ati *frulati, -am*, na -iti *fruliti* impf. (Dolensko, subjekti *vetar, vihar, burja*) »heulen«. Od rum. *fluer* m »isto« sa metatezom *l-r* > *r-l* i *er* < *re*. Doccino -e u metatezi bilo je identificirano sa nastavkom za nom. i ak. pl. Odatle je stvoren sing. *frula* zacijelo prema *svirala: svirale*, s kojim ide u istu semantičku kategoriju. To je leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha kao *kostura* (v.), *fičor*. Riječ *fluer* > *frula* balkanska je riječ grčkoga podrijetla. Iz rumunjskoga potječu i arb. *floere* pored *flojere* f = ngr. φλογέρα, (od gr. deminutiva na -αρον: φλοῖάρι(ov) > cine. *fluiař*). Unakrštenjem cinarske riječi i naše *svirala* nastade u Crnoj Gori *svijara* (Vuk). Za rum. -arius > -er poslije palatala upor. *oier* < *ovarius* »ovčar«, odatle ličko katoličko prezime *Ojčerović*. Od rumunjskih pastira potječe i madž.

furulya pored *furuglya*, odatle opet *faruglje* f pi. (Jačke, ugarski Hrvati), denominal *farugljati*, -am pored *faruljati*.

Lit.: ARj 3, 45. 61. 75. *Pleteršnik* 1, 204. *Miklósié* 58. *SEW* 1, 285. *REW*² 3278. *DR* 3, 589. *GM* 108. Jagić, *ASPH* 6, 661. Barić, *Alb.* 1 (cf. *JF* 3, 199). Gržetić-Gašpićev, 13, 247. Matzenauer, *LF* 7, 173.

frûs (Vuk, Perast, Prčanj, Crna Gora) »čibuljica u djece po licu, Masern«, sa tal. deminutivnim -ino. < lat. -inus *frusîn* (Vuk, Paštrović) »isto«. Od tal. *flusso* < lat. part. perf. *fluxus* od *fluire*. Glede // > fr upór. arb. *fruth* m »Masern« i u korskanskom/rwscm. Prvobitno značenje očuvalo se u *brus* (Dubrovnik, okolina) »Sieb an der Giesskanne«, sa *fr* > *br*.

Lit.: ARj 3, 76. Rešetar, *Stok.* 229. 233. *GM* 154. *REW*² 3394. *DEI* 1672.

fruš m (Prigorje) »sinonim: utvor = utòr (slov.), njem. Nut, Gergel« = slov. *fróš* m »Zarge eines Fasses«. Od njem. *Frosch* m (u prenesenom značenju).

Lit.: ARj 3; 76. *Pleteršnik* 1, 204.

fruštik m (ŽK, hrvatski gradovi), denominal na -ati *fruštikati* = *müstik* (Lika) »(neologizmi) zajutrak, zajutarkovati, doručak; ručak, gen. ručka, (ŽK) ručevati« = *frušuk* (Šujek), denominal na -ovati *frušukovati* = *froštuk* (Belostenec). Od nvnjem. složenice *Frühstück* preko austrijsko-njem. *Fruštuk*; sa njem. deminutivnim sufiksom -/ *Fruštukl* > *froštukalj*, gen. -klja < austr. -njem. *Frühstück* ^

Lit.: ARj 3, 75. 76. *Striedter-Temps* 126. *Schneeweis* 34. *REW*² 3538.

frut m (ili f?) (Marulić) »plod, voće«. Od tal. *frutto* < lat. *fructus*, od *frui*. Odatle na -aria > tal. -iere preko fr. -ière *frütijera* f (Dubrovnik, Cavtat) »zdjela za voće«. Od denominala *fruttare* > impf, *frutivât*, -tíva (Rab) »rodit«.

Lit.: ARj 3, 76. *REW*² 3637. *DEI* 1726. 1727.

fruzata f (Šibenski otoci: idemo na *fruzatu*; Makarska, Parčić) = *frugata* (Veli tok) = (sa umetnutim n pred dentalom) *fronzata* (Sipan, Zore) = *frondžata* (Gornje Primorje, Dubrovnik) = *fruzada* (Rijeka) = (on > an) *frančada* (Prčanj, *ribat pod frančadu*) »ribanje sa strašilom (grančicama), specije di pesca con rete fornita di spauracchi alle due estremità

(Parčić)«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao ribarski termin od izvedenice na lat. sufix -ata od *frons*, gen. *frondis* »list«, koi. *frondia* (-ia prema *folia*) > rum. *frunză*, tal. *franza* < *frondiata. Upór. ngr. φρουυζάτος.

Lit.: Parčić 151. Rešetar, *Stok.* 233. Skok, *ZRPh* 38, 546. Isti, *Rad* 222, 119-125. Schuchardt, *ZRPh* 39, 86. *REW*² 3530. *DEI* 1723.

fržela f (Prčanj) »ein Stück Zwieback«. Prema Rešetám od tal. *friscello* m < lat. *floscellus, od *flos* sa deminutivnim složenim sufiksom -cellus (disimilacija l-ll > r-II) »fior di farina«, ali se ž ne slaže s tal. š. Prije će biti deminutiv na -ella od tal. dij. *fresa* »pane tagliato e biscottato«, poimeničen ž. r. part. perf. *frēsus* < *frēdere* »smrviti«.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 233. *DEI* 1715. 1719.

ftikati (~ u oči, Mikalja) »prekoriti«. Ne zna se prezent ni gdje se govori. Budmani, ma da ispravno ističe nepoznato postanje, ipak pomišlja bez potrebe na ngr. πτώ »zapljuvati« (φτώ). Cini se da je Mikalja odnekale uzeo hrv.-kajk. *f tikali*, u kojem je / < ɔ, knjževno u kao *utikati* (ŽK), iterativ od *utaći*.

Lit.: ARj 3, 77.

fucati se, -am impf, (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: srditi se«. Ne zna se kako se odnosi hrv.-kajk. značenje prema slov. *fucati* (u igri s novcem, Ljubljana) i prema slov. pejorativu za nestašno dijete *fúcek*.

Lit.: ARj 3, 77. *Pleteršnik* 1, 204.

fucman m (Posavina) »jezik prebojcem više puta probijen što stoji na opanku za ures, opančarski termin«.

Lit.: ARj 3, 77.

fučija f (Vuk, 18. v.) »bure, bačva koja se drži uspravno« = *vučija* (Vuk, Šibenik) »bačva za vodu; sinonim: međžarola (Korčula, v.)« »bačva plosnata koju nosi magare ili lađa«. Odatle deminutiv na -ica: *fučijica* = *vučljica*. Balkanski turcizam (tur. *fuçu, fiçi*) iz oblasti suda: arb. *fuçt* »grosser Weinkübel«. Turcizam stoji u vezi s *Bocy*, gen. -ò e (v.).

Lit.: ARj 3, 77. *BI* 2, 75. *GM* 115.

fučkara f (Orahovica) = *fičura* (Slavonija) »vrsta trešnje«. Drugih podataka o vrsti i kulturi nema.

Lit.: ARj 3, 52. 77.

fûdra f (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Božava, Rab) »postava«. Na -ati *fûdrati*, -am (Perast) = *fudrâti* (Božava) »postaviti«. Od tál. (mlet.) *fodra, fodrare* = *födere, foderare* < langob. i frnc./ooV, nvnjem. *Futter*, a to daje u nas i *futrâli*. Od posljednjega na lat. pridjevski sufix -alis njem. *Futeral* n < srlat. *Jotrale, furdle* > *futrâla* = *futrola* (hrvatski školski izraz) »spremnica za olovke, pera, gumiju«.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *REW*² 3405a.

fudul m (Kosmet) »hvastavac, gord, bandoglav«. Odatle apstraktum na -luk: *fudüluk* m »drskost, gordost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pi. *fudul* > tur. *fodul* od sing. *fadl*, pridjev *fuduli* »grossprecherisch«) iz oblasti duhovnih svojstava: rum. pridjev *fudul* »ohol«, apstraktum na -ie < gr. -ia *fudulie í, a sã fuduli* »oholiti se«, bug. *fudulin, fudulluk, fudulski, fudulja se* »oholi se« pored *fodul* itd., arb. pridjev *fodul* »anmassend«, cine. *fudul* »hautain«, apstrakta *fudulie, fudule-afã, fudulire, fuduliche* f, ngr. φουυτόλης.

Lit.: Elezović 2, 413. *Mladenov* 663. *GM* 109. *Pascu* 2, 134., br. 483. *Tiktin* 651. *SEW* 1, 282. *Lokotsch* 613.

fufnjâti (Vodiče) = slov. *f uf nj ati* »sinonim: njuškati, (h)unjhati, schnüffeln«. Onomatopeja.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Pleteršnik* 1, 204.

fukara f (Bosna, općenito) = *fukarâja* (Kosmet, dodatak -ja kao u *odaja*, v.) »1° siromah, 2° (kolektivno) sirotinja; sinonim: eškija«. Odatle: apstrakta na -luk *fukarâhk* m = na -ija *fukârija* f (nije potvrđeno u narodnom govoru), pridjev na -ski *fukârski* (Bojišić; ne čuje se). S metatezom i ispuštanjem dočetnog -a: *furák* m (Paštrovići, narodna pjesma) »sirotinja«, nije potvrđeno u narodnom govoru. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. > tur. *fukara* od sing. *fakîr*, koji se nalazi kao *fakîr* u evropskim jezicima) iz oblasti društvenog života: bug. *fukara, fukarlâk*, arb. *fukara*, cine. *fucârã* (-ã), *fucârliche* f »pauvreté«, apstraktum na -ame < lat. -amen *fucârâme* »les gens pauvres«, ngr. φουυαρός; *fuk(e)ndušk* (Kosmet) »kačak, siromah, hajduk« sadrži skraćeno *fukara* i arb. *en dushk* »u grmlju«.

Lit.: ARj 3, 77. *GM* 114. *Mladenov* 663. *Elezović* 2, 413. *Pascu* 2, br. 134., br. 481. *JF* 14, 211-12. *Lokotsch* 573.

fulak, gen. -lka m (Prigorje) »čep od pamuka čim se uho zatiskuje«. Prema Budmaniju od mađ. *fül* »uho«.

Lit.: ARj 3, 77.

fulati se, fûlam impf. (Vuk) »(ekspresivno) vući se«. Taj onomatopejski glagol ide zajedno s impf, *hulati se, hûlam* = *Mati se, ulam* (Vuk) »sinonimi: šunjati se, smucati se, šumati se« pored *huliti se* (Belostenec, Voltidi) »pre-gibati se«, slov. *lûliti* »schleifend gehen«, odatle *fûlika* f »čist vjetar«; *hûljati se* (Belostenec) i dalje sa *šuljati se* (v.). Ovamo još *ofuljiti se* (Lješće K, Lika) »kad se ispusti nečujno prdac«, *fuljati, fuljâm* (Stulić) »kod kuglanja ne pogoditi nijedan čunj«. Onomatopeja. Osnova nije ista koja je u *huliti* < st-slav. *chuljĭ* »schmâhen«.

Lit.: ARj 3, 77. 78. 731. 732. *BI* 2, 638. *Pleteršnik* 1, 204. Machek, *Slávia* 16, 201. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Matzenauer, *LF* 7, 173.

fûimen m, *fûlmine* f pl. (Potomje) = *fulmini* m pl. (Molat) = *furmina* f (Sutomore) »šibice, žigica, šuferini (građani u Budvi)« = *vulminânti* m pl. pored *fûlmini* m pl. (seljaci oko Budve) = *fulmenât* m (m-η > m-a disimilacija). Od tál. poimeničenog pridjeva *fulminante*, upravo part. prez. od *fulminare*, denominai od *fulmine*.

Lit.: *DEI* 1731.

fûm m »1° dim, 2° (metafora) oholost«. Od tal. *fumo* < lat. *fûmus*. Na -arium > -ar *fumar*, gen. -ára (Dubrovnik, Cavtat) »1° mali prozorčić na krovu od kuće, na sufitu = pëtar (Tivat), abaîn (Korčula), 2° (Račišće, sjeverna Dalmacija) dimnjak, komin (Dubrovnik)«. Može biti dalmatoromanski leksički relik. Od lat. *fûmarium*, tal. deminutiv *fumai(u)olo*. Denominai na -are > -ati *fumati*, -âm impf. (Vuk, Dubrovnik, Potomje) = *fumât* (Rab, Božava) »püšiti«. Sa tal. prefiksom *prò-* *profumati*, -âm (Dubrovnik). Odatle žensko ime kod Marina Držića *Propumanica* »koja se namirisala«. Odatle i internacionalni francuzizam *parfem*, gen. -éma < fr. *parfum*.

Lit.: ARj 3, 78. 12. 386. Kušar, *Rad* 118, 25. Zore, *Tud.* 24. *REW*² 3568. 3566. 3572.

funat, gen. *funta* m (17. v.) = *fünt* m (hrv.-kajk., ŽK) = slov. *fönt*, gen. *funta* = *funta* f (Vuk, 18. v.) »mjera težine«. Slov. pridjev na -en *funten*, poimeničen *funte-*

nica (Belostenec). Na *-as funtās*, gen. *-āša* (Vuk) »lonac za funtu mesa«, odatle pridjev *funtāški* {kantar}, prošireno na *-ica funtāšica f* »vrsta jabuke«. Na složen sufixs *-arka fun-tārka* »vrsta kruške«. Denominai na *-ar-ati funtārati*, *-arām* impf, »prodavati što na funte«. Od njem. *Pfund* < lat. abi. *pondo* od *pondus* ili *tondum*. Na madž. sufixs *-os* > *-Us funtuš* (hrv.-kajk.) < mudž. *fontos* »Pfundleder«. Upór. rus. *puđi* (p > n) < stnord. *pund* < ags. *pund* < lat. *pondus*.

Lit.: ARj 3, 78. 79. Pleteršnik 1, 204. 2, 577. 625. Strekelj, DAW 50, 19. Jagić, ASPH 8, 318. REW* 6646. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 351). Vasmer 2, 460. Schneeweis 94. 118.

fundāklija f (u narodnoj pjesmi, apozi-cija uz *dukat*) = *findbklija f* (Kosmet) »zlatan novac za nakit, oblika kao Iješnik«. Također prezime *Funduk* i *Vunduk* (Lika). Iznad Travnika toponim *Punduklija* »predjel na Vilenici«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla: tur. *findik* »Iješnik«, *findik (altını)* = *findıklı* »vrlo cijenjen zlatni novac Sultana Ahmeda III«, današnje tursko prezime' *Findikoglu* (prene-seno), pridjev »vrlo cijenjen«, odatle prezime; rum. *funduc* »alte Bezeichnung einer Mün-ze«, arb. *fundúq* m »Iješnik«, ngr. *φουντούκι* »idem«. Iz gr. *ποντικόν* »mix pontica«. Glede zamjene turskog *ı* > u upor. *jastuk*, *hanuma*.

Lit.: ARj 3, 78. Elezović 2, 415. GM 114. Tiktin 654.

fundati, -ämpf. (hrv.-kajk.) = *fundat*, impf. *fundivat* (Rab) »(metafora) uništiti, upropas-titi, razoriti, zatrti, profućkati« prema impf. na *-va-* *fundovati*, *fundavam* (Belostenec) (*pro-*, *ras-* ŽK), *rasvundati* (Lika) pf. prema impf. *razvundávati*, *-vundávam* (Lika), hrv.-kajk. i sloven. (*Afundati*, *-am* (Notranjsko) pf. »verderben, vernichten«. Pravo se značenje još vidi *fondava!* »šurgavat (objekt *ankora u more*, Mljet)«, *fundat*, *-am* (Dubrovnik) »potiskivati pod vodu, podusiti (u igri djece na moru, Zore)«. Od srlat. > tal. *affondare* »versinken« = kllat. *affundère*, denominat od pridjeva *affondo* — *profondo* »dubok«. Glede gubitka prefiksa *a-*, koji nastaje u sandhi, upor. *pa-ričat* < tal. *apparechiare*.

Lit.: ARj 3, 78. Macan, ZbNŽ 29, 213. Pleteršnik 1, 199. 204. Zore, Rad. 114, 235. REW* 3581. DEI 77.

funeral, gen. *-âlâ* m (Rab) = *funerâ*, gen. *-âlâ* (Božava) = *funèro*, gen. *-ala* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »sprovod«. Uče-

na riječ od kllat. poimeničenog pridjeva sr. r. na *-ale* > tal. *funerale* od *-funus*, gen. *-ms*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 21; Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 166. DEI 1734.

funkcija f (Hrvatska), učena riječ od lat. apstraktuma na *-io funcĭa*, gen. *-onis* (od part. perf. *funcĭtus* od *fungi*, odatle internacionalno na njem. *-ieren*, > *-ir aĭ lungirâti*, *f ungirang*; tal. *funzione* > *funâjon* m (Perast), pridjev na *-olis* proširen na *-bn* > *-an funkcionalan*, na *-arius* > *-ar funkcionar*, gen. *-dra* m.

Lit.: DEI 1736.

f imk j ela f (17. v., Dubrovnik, pseudoje-kavizam) »svilena čahura, kožurica«. Od vlat. deminutiva na *-icellus* = kllat. *-iculus* *folli-cellus od *fottii* »mijeh« = kllat. *folliculus* > tal. *filugello* m (metateza *u-i* > *i-u* zbog unakrštenja sa *filum* > *filo*, bez metateze kao u Dubrovniku u Kalabriji *funičeddu*). U Dubrovniku očuvan je velami izgovor *c* pred *e* kao u *kimak* i prijelaz u feminina, koji je nastao odatle što je dalmatoromanski dočetak *-u* bio shvaćen kao naš akuzativni nastavak *-u*, odatle nom. na *-a*. Značajno je što se du-brovački oblik izgovara u Konavlima *saŋ>p* (kao u *pogača*) i *c* prema prvoj palatalizaciji (ne kao u *Cavtat* < *Civitate* po dragoj) *pun-čela* f »svilena čahura«. U Prčanju je talijani-zam potisnuo staru dalmatoromansku ri-ječ: *filižeo*, gen. *-Illa* m »Seidenwurm« < tal. *filugello*. Glede » mjesto u upor. *firidzel* (v.).

Lit.: ARj 3, 78. Rešetar, Štok. 233. REW* 3418. DEI 1645. Skok, ZRPh 46, 403. 54, 207. 482.

funtig m (Cres) »fenestra in tecto domus« poklapa se u fonetskom pogledu sa stmlat. *fōnteco*, mlet. *fondego* — *fōndaco* (*-teco* mjesto *-dego* izmijenjeno prema *portico*) »magazin«. Od ar. *funduk* = *fundúq*, gr. *πάνδοχος* (slo-ženka' od *πάς* »sav« i *δέχομαι* »primam«). Značenje u Cresu je specijalizirano »dućan > prozor«. Na *-arius fundacarii* u historijskim dokumentima »dubrovačka vlastela kao činovnici *che erano preposti super pondus frumenti*«. Ovamo sa izmjenom dočетка *-ak* sa *-ena* < kllat. *-ina fondena* f (1406) »žitnica«, u historijskim ispravama. Upor. srlat. *funda*.

Lit.: ARj 3, 62. Tentor, ASPH 30, 190. REW* 3424. DEI 1680.

für¹ (Kosmet) »uzvik kojim se kaže da se haljina noseći pohaba«, načinjeno od osno-ve impf, glagola *furaĭti*, *furâm* (Vuk) »baciti«.

Potpuni imperativ (»žderi«, Kosmet) se nalazi u rečenici: *dade mu parče leba pa furaj* (Kos-met). Ista se osnova udvostručuje u arb. glagolu *furfuloj* »werfe weg«. Na *-iti: furiti (nove dimije)* (Kosmet) »nositi«, *dofuriti (se)*, *dofurim* »donijeti, dovući (ekspresivno)«, *nafuriti* »(pe-jorativno) nanositi, nagomilati, navući«; *fu-rati* (ŽKU) »schleppen« pored *furati se* i *forati se* (ŽU) »voziti se« ne treba da je germanizam od *Fuhre*. Mušicki ima impf, *furati*, *-am* u značenju »biti, schlagen«, odatle složenica od sintagme *für budža* »udri, budžo« > »budža koja sama tuče«. Onomatopeja. Ne zna se pravo u kakvoj vezi stoji pf. *ofuriti* (subjekt *sunce*) »opeći« = *safuriti* (hrvatska narodna pjesma). Za značenje »opeći, abbrühen« po-stoji još očita onomatopeja s reduplikacijom *ofrfuriti* (hrv.-kajk., Habelić) koja znači i »loše načiniti«. U tom se značenju slaže sa slov. onomatopejom *frbâra* f = *frfulja* »der Überei-lige«. Slov. *frfuriti* znači i »schwatzen«. Iz-gleda da postoje dvije onomatopeje: 1. *f(u)r* »baciti« i *f(u)r* »brzo što činiti, govoriti, ništiti«.

Lit.: ARj 3, 79. 8, 734. 735. Elezović 2, 149. 414. 451. GM 114. Skok, ASPH 33, 362. Popović, Sintaksa 35. Pleteršnik 1, 203.

für² m (Vuk, Slavonija) »klin na plugu za koji je zapeta gužva oračica; sinonim: kurdelj (v.)«. Prema Budmaniju od madž. *fúrni* »pro-biti, prevrtati«. U Donjoj Podravini Hamm je zabilježio: *fúzov* (sa *-ov* < madž. *-ö*) »klin (kao kolski termin koji se u ovoj oblasti zove *dédak*, *palac*, *strmoglavac*, *kurdelj*)«t.

Lit.: ARj 3, 79. Bratanic 67-8. 93. Hamm, Rad 275, 50.

fura f (hrv.-kajk.) »podstava, Unterfutter«. Od bav.-njem. *fuer* — *Futter*. Odatle i glagol impf, *fürtrati* (hrvatski gradovi) »(pejorativno) hraniti, toviti«, od njem. *füttern*, *fuara*.

Lit.: Strekelj, DAW 50, 19.

furák, gen. *-řka* m (hrv.-kajk.) = *furák*, gen. *furka* (ŽK) »sitfonim: glavnja, cjepa-nica« = *furka* f »veliki komad drva«. Odatle na *-enica: furčenica* f »testera kojom se pile furke«. Od madž. *furko* »batina«.

Lit.: ARj 3, 79. 80.

fürben (Rab, Istra), pridjev na *-en* (prije-vojna varijanta od *-bn* > *-an*) »lukav« od tal. pridjeva i imenice *furbo* »lukav« > *furbo* m (Perast), na *-ost fürbast* »isto«, poimeničen na *-bc* > *-ač fürbac*, gen. *-oca* m (ŽK) »lukavac«. Apstraktum na složen sufixs *-ar-ija* (v.) *fur-*

barija f (18. v.) »lukavština«. Denominál na *-ar-iti* (tip *životariti*) *furbarit*, *-im* impf. (Bo-žava) »fare il furbo«. Porijetlo tal. riječi, koja je prvobitno pripadala argotu (jeziku kradlji-vaca?), nije poznato prema Battistiju. Glagol na *-atijurbati*, *-am* impf. (ŽK) »očistiti zaklanu živad od perja« je zacijelo germanskog podri-jetla, od *furhjan* > tal. *forbire*. Zbog impf. *-ati* mjesto *-iti* može biti dalmatoromanskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 79, Skok, ASPH 33, 362. DEI 1685. 1737.

furda f (Srbija) = *fürda (Kosmet) = *furda* (Livno, Travnik, Bosna) »1° strizice, ustrišci, krpetine, 2° prosta svjetina (Dubrovnik, me-tafora)«. Balkanski turcizam perzijskog pod-rijetla (perz. *hürde* > tur. *hurda*) iz oblasti trgovine: rum. *furda* »Abfalle«, bug. *furdá*.

Lit.: ARj 3, 79. Elezović 2, 414. Tiktin 659. Mladenov 663. Skok, Slávia 15, 348., br. 274.

fürfanat, gen. *-anta* m (Dubrovnik, Na-lješćković) = (*ur* > *f*) *frfanat*, gen. *-anta* (Du-brovnik) = (*/* > *p*) *prfanat* »lopov«. Od tal. *furfante*, poimeničen part. prez. od *furfare* = *fare* (prefiks *far-* od lat. *foris* i *fare* < *facere*, *o* > u unakrštenjem sa *furare*).

Lit.: ARj 3, 71. 79. DEI 1688. 1737.

furija f (16. v., slov.) »bjesnoća«. Učena riječ od lat. *furia*, apstraktum na nenaglašeni sufixs *-ia* od *furere* »bijesniti«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso furijöz* (16. v.) »mahnit, bi-jesan« < tal. *furioso*. Iz dalmatoromanskog potječe možda *irija* f »žestok vjetar« < *fuira > *ira* (*ui* > *i* kao u *Olib*). V. i pod *ajer*.

Lit.: ARj 3, 79. Pleteršnik 1, 204. Šturm, ČSJK 6, 73. REW* 3596. DEI 1*38.

Fur j an m (ŽK), ime sveca, prezime, fe-minimum *Furjanica* (ŽK) »žena njegovac«. Od lat. *Florianus* (disimilacijom ispalo */* u tipu *l-r* > *0-r*, upor. *forint*).

Lit.: ARj 3, 61. 79-80.

Furlan, gen. *-ana* m (Mikalja, Belostenec, Šulek) prema f na *-ka Furlanka*, etnik, stan-ovnik kraja s glavnim gradom *Videm* < *Udine* < lat. *Utinum*, pridjev *furlānski*. Ime zemlje na *-ija* (naglašen sufixs *-ija* < gr.-lat. *-ra*) *Furlānja* (Šulek) = na *-bšk Furlanska* = (*ur* > *r*) *Frlān*, gen. *-ana* (narodna pjesma, Istra), *frlānski* = *Prljan* (Belostenec), *filjān-ski*. U našim prezimenima *Frlan* (Istra), *Pria-*

nić (16. v.): U općim, riječima (apelativima) *furlánka*, *frlánka* (slov.) »1° mala sjekirica s kratkim držalom, 2° (pl.) dobre trešnje«. Od rurlanskog pridjeva *furiano* = tosk. *friulano*, izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-anus* > *-ano* od imena zemlje tal. *Friuli* > *Frijül*, gen. *-ula* (13. v.) < lat. *Forum* (lokativ *Fori Julii* »Julijev trg« > slov. *Horjul*, prvobitno ime grada, prošireno na čitav kraj (upor. isti semantički razvitak u *Srijem* < vlat. *Sermi*, lokativ od *Sirmium*).

Lit.: ARj 3, 72. 74. 80. *Pleteršnik* 1, 204. Šturm, CSJK 6, 67. *DEI* 1738. 1720.

fürset (Bosna, općenito) = *fursat* (Sarajevo, Mostar, Travnik) = *fursät* (Kosmet) »sinonim : prigoda«. Odatle na *-iiti: ofursätiti* (Crna Gora, Riječka nahija) »napasti (na koga)«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (*ai.fursa* > tur. *fursat*, prstonarodski/»rsaw(<j) i rum. *fursant*).

Lit.: ARj 3, 80. *Elezović* 2, 414. *Lokotsch* 619. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 275.

furun m (18. v., čisti turcizam *furun* < ngr. φούρνος) = *fūruna* (BiH) pored *fūruna* (18. v., Vuk) = *vuruna* pored *vuruna* (Vuk), femininum kao u bug. *furna* = *vūrna* = *hurna* = *fārnja* = *furnja*, gdje je iz balkanskog latinizeta kako dokazuje ngr. φούρνος < vlat. *furnu (sa identifikacijom dočetnog *-u* sa nastavkom za akuzativ ž. r. *-u*, i prema tome novi nominativ *furna*) »peć, Backoffen«. Vukova *turuna* = *vuruna* je prema tome unakrštenje turcizma *furun* sa starijom posudenicom *furna*. Deminutiv na *-ica* *-u* *vurunica*. Pridjev na *-bsk fmunski*. Radna imenica na *-džija* *furundžija* m (Vuk, bug.) = bug. *furnadžija* »pećar«. Balkanska je riječ latinskog podrijetla. Talijanizam je *fōrnél* m (Milna, Hvar) = *farnel* (Korčula) = *fōrnio*, gen. *-nela* pored *fōrnjela* (Dubrovnik, Cavtat) »1° kuhalo na drvenom ugljenu, 2° udubina u kominu za pečenje ribe, u koju se stavi u muletama žeravica« < tal. *fornello*. Deminutiv na *-ellus* > *-elio*. Dalmatoromanski je leksički ostatak *parnjata*, gen. *-itka* m (Hvar) »hljeb što se daje pećarici za plaću (ujam)«, poimeničen pridjev na *-aticus* od *furnus*, vlat. *furnaticum (ar < Γ). V. *fornaža*.

Lit.: ARj 3, 80. 9, 655. *Mladenov* 663. *Románsky* 103. *REW*² 3602. *DEI* 1692. 1693.

fus m (Vuk, Crna Gora) »igra nazvana po uzviku *fuso* kod dodavanja zapaljene slamke«. Igru Vuk opisuje.

Lit.: ARj 3, 80.

fusta f (16–18. v., Vetrarie) »gusarska galija« = *fusta* f (16. v., Kačić) »lada na kojoj su se osuđenici (*fustarii*) vozili« = slov. *fūšta* »Kaperschiff«. Na *-ar* < lat. *-arius* *fūštār* m »1° čovjek koji vesla na fusti, 2° psovka za živahnu djecu (Dubrovnik)«. Odatle denominativ *fuštarati*. Od mlet. *fusta* »isto«, od lat. *fūstis*. »drvo, batina«, koje je postalo balkanska riječ: i novogrčka i turska, arb. *fuste*. Upor. semantičku paralelu lat. *lignum* > *legno* > *drijevo* »lada« (Dubrovnik). Prvobitno značenje od lat. *fūstis* s istim prijelazom u deklinacioni tip α sadrži umetnuto r u talijanskom i u našim posudenicama: *frusto* m, *frusta* f »sferza« > *frusta* (16. v., Vetrarie, Dubrovnik i danas) »bič« = *frusta* (Smokvica) »bič za tjeranje stoke«. Denominativ na *-are* = *-ati*, tal. *frustare* > *frustati*, *-am* impf. (15. v.) (o-), iterativ na *-va* *frustavate*, *frustavam* = *frustati*, *-am* (čakavski i hrv. -kajk.). Postanje umetnutog r, koji ukida homonimiju, a nalazi se ne samo u talijanskom i kod nas nego i u provansalskom, nije jasno. Sa *hv* kao i *Hvar* (v.) ide ovamo bez umetnutog r i sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir* kao dalmatoromanski leksički ostatak *ohvistati* pf. »udariti, verberare vel caedere« prema impf, *ohvistavati*, *-ivati*. Unakrštenjem sa *hvestb* nastade *ofustina* (Mostar) »ostatak od grozda kad se digne zrnje« = *hüstolina* (Dubrovnik, Bella, Stulić) »racemus nudus«.

Lit.: ARj 3, 76. 80. 8, 735. 737. 799. *Pleteršnik* 1, 204. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*² 3618. *GM* 115. Matzenauer, *LF* 7, 173. *DEI* 1725. 1740. Zore, *Tud.* 24.

fušar m (hrv.-kajk.) »rdav radnik«. Od njem. *Pfuscher*.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318.

fušak m (Smokvica, Korčula) »(pomorski termin) maglica koja čini horizont mutnim tako da se ne vidi gdje se more spaja s nebom (po njemu ribari predviđaju loše vrijeme: *vanka je fušak, nećemo isodij*)«. Tal. pridjev *fosco* < lat. *fuscus*, poimeničen sa *-bc* > *-ac*.

Lit.: *REW*² 3611. *DEI* 1696.

fuškija f (Vuk) = *vù'skija* (Vuk) = *fuškija* (Kosmet) »1° konjska mokrača, balega, 2° stajsko đubre«. Odatle na *-arnica: fuškarnica* f (bošakački govor, argot, Kosmet) »apsana«. Balkanski turcizam (tur. *fişki*) iz oblasti konjogojstva: bug. *fuškija* = *faškija*. Glede turskog *ı* > *u* v. *jastuk*.

Lit.: ARj 3, 80. *BI* 2, 757. *Elezović* 2, 415. *Mladenov* 663.

fut' = *vut* = *fūd* = *pup* »onomatopeja kojom se oponaša glas ptice zvane naučno upupa epops L.«. Odatle nazivi za nju obrazovani s pomoću sufiksa *-bc*, *-ac*, *-avac*, *-ovac*, *-as*, *-mân*, *-alica*, *-uš*, *-ak*, *-alo*: a) *fut: f útoč* (Hrvatsko ZagOyle), *fütavac* (Crkveni Bok, Hercegovina), *futac*, gen. *fu(f)ca* (Šašava, Glina), *futaš* (Prigorje), *futovac* (Kutjevo), *futvač* (Koprivnica); b) *vut: vutač* (Gornja Kovačica, Lika), *vutkalica* (Trstenik), *vutkuš* (ibidem), *vutavac* (Grabušno Polje), *vutvac*; c) *fud: fudavac* (Žirovac, Dvor), *vudman* (Vojnić), *vudak*, *vodák*; d) *pup: pupavac* (Bruvno, Gornji Borci, Staza, Crkveni Bok), *pupovac*, *pupoljak*, *puponjak*, *pupkalo*, *pupunjac*, *pupunjak*, *pupupak*. Ovamo ide i lat. onomatopeja *upupa*, gr. ζποψ, njem. *Wiedehopf* (prvi dio je stvnjem. *vit* »drvo«), arm. *popop*, lot. *puppukis* itd. Ovamo još manje raširene varijante *kupač*, *hupkač*, *lupač*, *lumpač*, *putavac* (Vinkovci). Interesantan primjer velikih varijacija ptičjih onomatopeja i bogatstva naziva iste ptice osnovanih na onomatopeji.

Lit.: ARj 3, 80. Hirtz, *Aves* 112. 120. 199. 556. *Pleteršnik* 1, 204.

fut² m (jedanput) = *futa* f (18. v., Ljubiša) »1° sinonim opregača, zastor (ŽK), fertm, 2° uski šal za oko glave ili pasa (Livno)«. Elezović ima iz Kosmeta *futo* n u poređenju *modar kaj futa*. Odatle na *-iiti: of utila se* »žena koja je od žalosti stavila modrinu na glavu«.

Balkanski turcizam (tur. *fota* = *futa*) iz oblasti nošnje: bug. *futa* »tablier«, arb. *fuie* »idem«, cine. *foťá* f »éttoffe rayée de l'Inde, tablier«, ngr. φουτας.

Lit.: ARj 3, 80. *Elezović* 2, 46. 415. *GM* 115. *Pascu* 2, 134., br. 478.

fúté f pl. (Zagreb) »bolest kao vratobolja«. Lit.: ARj 3, 80.

fúzo = *fúzjó* sr. r. pridjeva (ŽK) »sklisko«. Odatle na *-iti ofúzmti se* (ŽK) »okliznuti se«, *isfuzniti se* = *sfuzniti se* (ŽU) »idem«, na *-aljka fuzáljka* f (Senj) »kosina na koju se izvlači barka da bi se mogla čistiti«; *hústi se*, *huzen* impf. (Vodice, Istra) »sklizati se na ledu ili inače« prema pf. *pohúznti se* = *po-fuznti se* (ŽK).

Lit.: Popović, *Sintaksa* 35. Ribarić, *SDZb* 9 152.

fuž m (Smokvica, Korčula) »jazbina, prirodna šupljina u zemlji ili kamenju u kojoj nalaze utočište čaglj (čágaj, gen. čágjd), kune, manguei«. Primjer: *izvukli su čágja iz fuza*. Dalmatoromanski apstraktum na *-ium* od *fodere* pored *fodire* »scavare«, vlat **j'odium* kao *cubium*. Upor. u južnoj Italiji *foggia*, koje može biti i od *fovea*, ali taj etimon nije moguć za fuž. Upor. *fodlna* > *fwöna* (kanton Grisoni u Švicarskoj) »focolare scavato per terra«.

Lit.: *REW*² 3401. *DEI* 1674. 1675.

G

-ga, ie., baltoslavenski sufiks, mrtav već u praslavenskom: *slú-ga* (v.) od *slu-šati*, *müz-ga* (v.) od *muz-ti*, u prijevodu *mláz*, u toponimu *Stru-ga* (Makedonija), od iste osnove od koje i *struja*; možda i u *snága* (v.), *draga* (v.), *kvrga* (v.)j u pridjevu *nagao*, gdje je proširen sa sufiksom /, dok u *rozga* (v.) pripada osnovi. Upor. lit. *ei-gà*, *persto-ge*. Isto tako je mrtva i varijanta r od ie. *gh* u *dviz-* (v.), rašireno sa *-ik* u *dvizak*, *dvizica*. Upor. lit. *dveigys* »dvogodišnji«, *treigys*, *ketvergis*. Održala se samo u pastirskom govoru.

Lit.: *Märejtje** 274., § 333 a. *Vandrák* 1, ? 608. Bruckner, *KZ* 46, 236.

ga-gak (Martijanec) »onomatopeja za zov pijetla fazana«, *ga-gi-ga* (Podgorica) »onomatopeja za gonjenje čavke i vrane da ne odnesu pile«, *gak* »onomatopeja za glas čavke«. Odatle: *gak* m = *gaka í* »sinonim: vika«, na *-ati* impf. *gakati*, *-če* (Vuk) »sinonim: vikati, kriještati (subjekt *ptice*-n prema pf. *gaknuti*, deminutiv *gaktati*; *gak*, gen. *gaka* je naziv raznih vrsta ptica (corvus corax, frugilegus; nycticorax nycticorax L.; ardea cinerea, purpurea, colymbus septentrionalis L.). Sa sufiksom *-ot* od onomatopeja: *gakot* m (gusaka). Odatle: deminutivi na *-čc gacčc*, gen. *gačca* m (Vuk, Levanjska Varoš, Kutjevo, Almaš) »corvus frugilegus L.«, na *-ič gačić* (Srijem) = *gakić*, augmentativ na *-ina gačina* = *gačinac* »nycticorax nycticorax L.«, sa madž. sufiksom *-ov* < *-ó gakov* m (Gradište) »corvus corax L.«, na *-uša gakuša* f (Erdut, Vuk) »vrana«. Varijanta, je ove onomatopeje: baltoslav., sve-slav. i praslav. impf, *gágati*, *gagam* (hrv.-kajk., Belostenec, subjekt *guska*) »kriještati«. Odatle *gag* m (Ašanja) = *gagac* »nycticorax nycticorax L.«, na *-alica gagalica* f »corvus frugilegus L.«, = *gagrica* (narodna pjesma), na *-ula gágula* f (Ašanja, Srijem) »podiceps eristatus L.«. V. još *dahtali*. Onomatopeja je ie. : lit. *gagėti* i lot. *gagât* »schnattern«. Ovamo

i rum. onomatopeje *gagai* = *gigli* (Moldavija) = *grfi* (Muntenija) za gakanje gusaka.

Lit.: *ARJ3*, 83. 88. 91. Hirtz, *Aves* 111-114. *Mladenov* 95. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 290. 291. *WP* 1, 526. 527. Bruckner, *KZ* 48, 99. *GM* 126. *Trautmann* 75. *Vasmer* 249.

f (Brač) »sinonim: ulozi (v.)«. Odatle pridjev na *-av*: *gābav* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kriv na kojem udu ili zglobu«. Lit.: *ARj* 3, 81.

gabela f (15 v.) »1° carina, porez, 2° danas samo toponim *Gabela* (Hercegovina) na mjestu nekadašnje *Naronae*, u srednjem vijeku *Drieva*, u Risnu *Čaršija*«, etnik na *-janin Gabeljanin* m prema f *Gabeoka* »1° žena odatle, 2° riba iz Gabele«. Od tal. < srlat. *gabella*, zapadno-evropski arabizam *kabala*.

Lit.: *ARj* 3, 81. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 284. *REW* 46. 48. *DEI* 1744.

Gabrjnel (15 v., prema lat. izgovoru hebrejskog biblijskog imena kod katolika) = *Gabrio*, gen. *-ila*, hipokoristik *Gabro* m = *Gabre* (ŽK) = *Gävriol* = *Gavrio*, *Gavrilo*, odatle prezime *Gavrilović*, hipokoristici *Gavra* = *Gavro*, pridjev *Gavrin*, *Gaia* m (Vuk), *Gaco* (Dobroselo, Lika) = *Gaci* = *Gago* (Dobroselo) = *Gaja* = *Gajo*, pridjev *Gājīn*, *Gajem* (Dobroselo), *Gajčina* (Lika), *Gājica*, *Gajil*, *Gājīn*, *Gajša* (Lika), *Gajšica*, *Gaša* = *Gaso*, *Gašče*, gen. *-eta* (Dobroselo) (sve prema grčkom izgovoru biblijskog andeoskog imena). Od hebr. *Gabhri'el* »božji junak«.

Lit.: *ARj* 3, 82. 88. 91. 115.

Gacka f = *Gacka* (1471, jedanput, c prema *Gaščica*). U vrijeme Konstantinovo je to starohrvatska župa *Gutzekā* (Γουτζηκιά) = *Gbdbska, pridjev kojemu je dopuna opća riječ *župa*, odatle femininum. Danas, kad je taj poimeničeni pridjev postao samo književni naziv za ponornicu koja ponire u mjestu zvanom *Ponori* kod Švice blizu Otočca (izg.

Otošca, a izvire u *Vrilu* između Liješća i Sinca, nestao je u narodu i zamijenjen je sa *Pučina* (v.): Prema tome, i ta se opća riječ ima dopuniti pridjevom ž. r. Da se u korijenu pred sufiksom ima tražiti **göd-*, na to upućuje Einhardov etnik *Guduscani* (818) u *Borna dux GualaMscanomm/Goći*-Brucknerovidentinciranjekorijena *gd-* sa poljskim nestalim korijenom u *Gdansk, Danzig, Gdynia, Gdowo, Giecz* < *Giecz-Giedcza*, stprus. *gude* »suma« opravdano je. Od istog je korijena i *Dinjiška* na Pagu i *Gdinj* na Hvara. Vuk ima za ponornicu naziv *Gašica* = *Gašćica* »koja izvire u Sincu i u Otočcu se razdjeljuje na troje, pa se dvije lijeve otoke iza varoši sastaju i potom nedaleko poniru i ispod zemlje idu u more, a treća ide oko brda podaleko i kod sela Brloga ponire; Nijemci (valjda graničarski oficiri, moj do-datak) onu zovu *Gacka-Fluss*, i oko nje polje *Gacko-Feld*«. Vukov je opis u stvari isto što i *Gacka*. *Gašćica* je deminutiv na *-ica* kao *Ne. retvica*, prtok od *Neretva, Unac* od *Una, Savica* od *Sava* itd. Označuje zacijelo samo jednu od triju dijelova ponornice *Gacke*. Vukov naziv nije izoliran toponim, *Gašćica* je selo u okrugu banjalučkom pored dviju *Gašnica*, jedna više Građškoga, druga u okrugu kruševačkom. Pridjev od naziva župe *Gacka* glasi *gatanski* (*katar*, 1476, *biskup* 1486). Mažuranić ispravnu zaključuje da je morao postojati etnik *Gatanac* m prema f *Gatanka*, upor. toponim *Gatanana sela* (1642). Ne zna se da li se i u tim toponimima izvan Like ima tražiti korijen *gäd-* »suma« jer je moguće da je u tim toponimima isti korijen koji i u *Gacko*, kraj u Hercegovini, također poimenično pridjev sr. r., jer se podrazumijeva *polje* (narodna pjesma). Osnovno a je potvrđeno kod Dukljanina: *Gazico*; kod Danila: *vo žemli rekomej Gacko*. Pridjev *gadački* (Jukić, Martić) pored *gatački* (Vuk) dopušta postavljanje osnove *gäa(v.)* »zmija« ili *gäi(v.)* »agger, saeptum«. Etnik je *Gaćanin* pored *Gatačanin* (ovo od pridjeva), *kteiikgačanski* (~ *o polje*, ~ *a nahija*) i toponim *Gaćani* (okružje banjalučko). U prilog izvodenju od *gad* govori činjenica da se uz ravnice (polje) *Gacko* uzdiže humka *Gad*.

Lit.: ARj 3, 82. 83.85. 111. 112. Rački 320. 323. 408. Bruckner 138. ASPH 38, 48. Skok, Slav. 68. 184. Mažuranić 315.

gäch m (Lika) »želja za jelom«. Čini se da je unakrštenje naše *glad* i tur. *aç*, istog značenja. Upor. i *ždere ko gak* (Hercegovina), reče se za onoga ko oblimice guta hranu.

Lit.: ARj 3, 83.

gačina f (Dalmacija? Zabilježio Čeh prirodoslovac Lambi) »nekakva riba zacijelo morska«. Nema podatka gdje se govori. Prema Budmaniju od tal. *gancina*, koje nije potvrđeno.

Lit.: ARj 3, 83.

gaće, gen. *gaća* f pl. (Vuk) »1° platneno donje odijelo, 2° sinonimu hlače, čakšire, pantalon (Brač, Čilipi)«. Plural zbog toga što znači udvojen predmet kao i navedem sinonimi. Odatle: pridjev na *-ost: gaćast* (*pijetao, kokoš, golub*). Od značenja pridjeva izvedenice: *gaćaš* m, *gaćeša, gaćeška, gaćan*, gen. *-ana, gaćanka, gaćančica* f i hipokoristik *gaća* (*kokoš*). Upor. rus. *gäči* »noge s perjem nekih ptica«. Na *-nik gaćnik* (16. v.) = *gatnjfk* (Dubrovnik) = na *-njak gaćnjak* (hrv.-kajk.) = *gašnjak* (ŽK) »sinonim: turcizam učkur (v.)«. Deminutiv na *-ica gaćice*, augmentativ *gaćetine* (Vuk) = *gaćurine* (Vuk). Denominai: *razgaćiti se* (Vuk) »svući odjeću do gaća = *rasgaćit se* (Kosmet). Prenosi se ne samo na perad nego i na biljke: *popove gaće*. Rije-dak toponim: 1250. *UGaće* = *u gaćicah* (17. st.) (Brač). Iz antroponimije samo *Gaćelezj*, hrvatsko pleme u Lici 1490. Sveslavenska i praslavenska riječ, bez paralele u baltičkoj grupi. Analogno keltskoj *bracae* (v. *benevred*), koja u stengi, *brēc* znači »stražnjica«, moguće je da je i praslav. *gat'a* značilo »dio tijela koji gaće pokrivaju«, kao »genitalia, stražnjica«, pa se uzimlje srodstvo s got. *gibus* »Bauch, Mutter-leib«, stvnjem. *güiti* »vulva«, sanskr. *gabhas* »vulva« itd. Mađžari posuđiše iz hrv.-srp. *gatyä*. Ie. osnova je *gha-* raširena sa sufiksima *-i* i *-a*.

Lit.: ARj 3, 84. Elezović 2, 161. Mladenov 98. Mažuranić 313–314. Miklošić 60. SEW 1, 297. Holub-Kopečný 118. Bruckner 131. Vasmer 262. Ostojić, Opatija 43.

gäd m (I) (Vuk), sveslavenska i praslavenska riječ, »1° nausea, 2° (čakavski) viperas«. Odatle pridjevi na *-bn* praslav. *gadan* (Vuk), na *-ljiv gadljiv* (Vuk), upor. bug. *gadliv*. Miklošić ima hrv. pridjev *gatan, ògatan* »fastidium creans«; i mjesto d je zacijelo prema *gaće* > *gače*. Na *-ežljiv gadežljiv* (18. v.), *na-ljavgad-ljav* (Dubrovnik), na *-jav gaždav* (Kosmet, *hieb*) »sinonimi: gnjecav, mecav« < *gadjav sa neobičnim *žd* za *đ*. Poimeničenja: *gädjljavac*, gen. *-vca* m »gadan čovjek« prema *gädjljavica* f, apstrakta *gadnost* f, *gadljivost*, na *-luk gädluk* m (Lika), na *-arija gadarija* f (Lika, Dubrovnik, Vrbnik) »1°

gadni ljudi, 2° mnoštvo zmija«, na *-elj gadelj* (?), odatle *gadelina* (Brač) = *gadelinja* (16 v.) »gadna stvar, životinja«, na *-es gadžina* (16 v.), na *-ilo gadilo* n, na *-ija gadija* f »zmija« na *-jača gadnjača* f (Kosmet) »prljivo žensko čeljade«, na *-ulja gadülja* (Kosmet) »žensko koje fizički ili duševno izazivlje gađenje«. Deminutiv na *-če: gače* n (Lika) »nevaljao čovjek«. Rumunji posuđiše augmentativ na *-ina: hrv. godina* (Čabar, Škrlevo) »vipera ammodytes« (potvrđeno i u bug.) > rum. *godina* f »divlja životinja, das Tier, Geflügel«. Praslav. denominai na *-iti', gadiiti* (se), *-zm* (Vuk) (*o-, sa-, z-, za-*).

(II) Ovamo stavljam i čakavsko, hrv.-kajk. i slov. *kača* (ŽK, Vodice) »sinonim (eufemizam i tabu): zmija, gujina (narodna pjesma)«. Odatle: pridjevi na *-ji kačji* (*konj, pastir* = *kačec*) = *kači* (ŽK), zastupljen u botaničkoj terminologiji na *-in kačin* = *hackin* (*žir*); deminutivi na *-ica kačica*, na *-tka kačka* (Crikvenica, Dane, 16. v.) = *kaska* (Mikulčić, Punat, Krk), na *-ič kačić* »ptica sterna caspica«; *kača* = *kačka* može biti u mociji f prema m *kačak* (Rakovica, Velebit, Vranjak, Punat, Krk) = *kačak* (ŽK) = slov. *kačôn* — *kačúr* = *kolec* (hrv.-kajk., oko Zagreba, Vugrovec, Podused, Lepoglav, Sesvete, Desinić, Pregrada, i slov.) = *kačev* (Vrbnik). Odatle još *kääna* (Hrvatsko Primorje) »coluber leopardinus Bonap.«, *kačjak* (Hrvatsko Primorje) »mjesto gdje se legu zmije« = *kačnik* (Brod na Kupi), *kačkulja* (Hrvatsko Primorje). Upor. još *zmija kačanija*, koja stanuje u *Kačaniku*. Da je to izvedenica od *gad*, dokazuje *gačka* (Kaštel na Rabu) = *gaška* (okolina Raba, tu je *gad* »muška zmija«). Prema tome se fonetski razvila *koča* od *gačka* odbacivanjem deminutivnog sufiksa *-ka, a gač-* je od *gadbc[^]e*. Taj se oblik nalazi u kajkavskom *gait* m (Podsused) = *gajd* (Zagorje) = *gajt* (varaždinska okolica), iz *gadbcb*, upravo od gen. *gadca* > *gajca*. Upor. slov. *grajski* < *gradski*. Promjena *g* > *k* nastala je po zakonu asimilacije kao u *Kalogaža* > *Gali/gaza* (prezime, upravo »čovjek koji gazi po kalu«) prema *gäiçailije nasilno, izvan fonetike, kao tabu.

(III) Prijevoj od *gad* glasi u slav. jezicima *gydb pored *gyzd* »nausea«. Oblik *gydt nije očuvan u južnoslavenskom, nego u rus. *gidkij* »gadan, ekelhaft« i ukr. *hyd* »gad« i *hydkyj* »gadan«, sivč. *hyd* »stjenice, Ungeziefer«; *gyzdb u češ. *hyzd* »ogavnost«, polj. *gizd* »nečist čovjek«. U južnoslavenskom je taj leksem izgubio vezu sa *gad* i znači sasvim protivno: *gizda* f = *glzdost* f (18. v.) »ures, elegancija,

ponos«. Odatle: pridjev na *-av gizdav* (14 v.), poimeničen sa *-ač gizdavac, -avca* m = *gizdalac*, na *-ost gizdavost* sa udvostručenim talijanskim deminutivnim sufiksom *-ellino gizdelin*, gen. *-ina* m »sinonim: kicoš, fičfrić«, odatle na *-iti gizdeliniti se*; na *-ulič gizdulic* (Hrvatsko Primorje) m prema *gizduša* f, *gizdulja* »krava«. Ovamo *gizdarka* f »bubica lebia Bon.«. Denominai impf, *gizdati* se (18. v.) = *gizditi* (18. v.). To protivno značenje razvilo se kao u *gord* (v.) »ponosit« prema *grd* (v.) »gadan«. Rumunji posuđiše *ghizdav* (Moldavija) »prächtig, venustus«, *ghizdavie* f, *ghizd* »Brunnenkranz«, biljka *ghizdeiu* »medicago sativa, lotus corniculatus«; *gizda* sadrži sufiks *-da* koji se nalazi u *pravda* i *krivda* (v.). Bruckner tumači *d* pored *zd* kao u *gromada* i *gromazditi*. Miklošić rastavlja *gyd-* od južnoslav. *gizda*. Vokali se razvio iz *u* (jery) < ie. u.

Riječ *gad* < ie. *guödh > njem. *Kot* se nalaz i u baltičkim jezicima u prijevojnomo štipenu e: lit. *geda* »sramota, stid«, stprus. ak. *gīdan* »stid«. Taj je prijevojni štipen očuvan u poljskom pridjevu *žādny* »ružan, odvratn«; *gizda* < ie. *guüdh-dha (dvostruki sufiks) ne uzimlje se pod izvjesno kao prijevoj od *gad*, nego kao prijevoj od rus. *gvazda* f »nečist, govno«, kao *kis* prema *kvas* (v.). V. još *ogavan* i *govno*.

Lit.: ARj 3, 83. 84. 86. 87. 137. 4, 711. 712. 713. 886. 8, 735. 738. Elezović 1, 92. Hirtz, Amph. 32. 33. 51–53. Miklošić 59. 83. SEW 1, 289. i 374. Holub-Kopečný 118. 138. Bruckner 131. 174. KZ 45, 53. 48, 220. ASPH 11, 136. Vasmer 249. 262. 268. Mladenov 95–6. Trautmann 81. Tiktin 677. WP 1, 658. 659. Matzenauer, LF 7, 209. 8, 40. Zubaty, ASPH 16, 422. Osten-Säckén, KZ 44, 153–156. Wiedemann, BB 30, 207–223. 340. Hirt, IP 37, 227–236. Štrekelj, DAW 50, 31. Mladenov, RFV 71, 453. i si. (cf. IJb 3, 160). Vaillant, RES 12, 142. Skok, Etнолог 5–6, 46–61. Pletersnik 1, 376.

gadär, gen. *-ara* m = *gádora* f (Vuk) = *gadarija* (Vuk, Crna Gora) = *kádára* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, narodna pjesma) »sablja oštra s obje strane«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghaddära* > tur. *kadere*). Upor. rum. prezime *Cadere*.

Lit.: ARj 3, 85. 4, 726.

gädlje, gen. *gädäljä* f pl. = *gädli* f (?) pl. (Vuk) = *gajde* (Vuk, Vojvodina) »narodni muzički instrument iz bravlje mješine«. Odatle: radne imenice na *-ar gädljär*, gen. *-ára*, od čega pridjevi na *-ev* i *-ski gadljarev, gadljärski*, na *-as gajdoš*, gen. *-aša*. Denominai

na *-ati* impf, *gãdljati*, *-ãm*. Balkanski turcizam (tur. *gayda*) iz oglasit' muzike (tip *dabulhand*): búg. *gájda*. Oblik *gõdiye* nastao je po zakonu metateze izazvane od *diple* (v.), odatle i *-lj* *gadje > *gãdlje*. Plural je također analogički prema *diple* gdje je u redu.

Lit.: *ARj* 3, 87. 90. Korsch, *ASPh* 9, 500. Gržetić-Gaspićev, *AnzIF* 13, 247. *Mladenov* 96.

gaga, prilog (Kosmet) »mukte = mufta, besplatno« (mangupska riječ, argot?). Balkanski turcizam (*gaga* »kljun«): bug. *gaga* »rostrum«.

Lit.: *Elezović* 2, 504. Matzenauer, *LF7*, 173.

gãgrica, f (15. v., Vuk) »1° škodljiva bubica što jede žita, varivo, slaninu, neučinjene kože, vunu, pamuk itd., 2° psovka tvrdici«. Pridjev na *-jav* *gãgričav*. Denominal na *-iti* *gãgričiti*, *-I* (Srbija). Prema Budmaniju i Miklošiću *a* je nastao iz poluglasa *õ*. To se ne da potvrditi iz drugih slavina jer se piše samo u srpskim crkvenim tekstovima *gbgrica*. Bit će posudnica iz rum. *gargara*, koje je potvrđeno i sa našim deminutivnim sufiksom *gãrgãriša*, odakle i u mađarskom i u ukrajinskom. Nalazi se i u ngr. *γαργάρι* »Motte«. Prema Meyer-Lübkeu nije izvjesna veza rumunjske riječi sa latinskom kako pretpostavlja Sehuchardt. Rum. slavizam *gãgãriša* »idem« sadrži prvobitnu reduplikaciju koja se nalazi i u ngr. *γαργάριον*, u glagolu *γαργάριω* »vrvjeli«. Za onomatopeju *gbr-gw upór. lat. *curculio* > *gurgulio*; *gãgrlka* (Kosmet) »vrsta šumskog drveta« je druga riječ.

Lit.: *ARj* 3, 88. Miklošić 82. *SEW* 1, 290. *Tiktin* 663. Sehuchardt, *ZRPh* 26, 586. *REW*⁸ 2414. *DEI* 1195.

gãjret m = *gãjret* (Bosna, kod Muslimana općenito, i njihovo društvo za pomaganje tako se zvalo) = *gajret*, gen. *gorjeta* pored *gajrèt* (Kosmet, objekt uz *činiti*) = *garjet* (sa metatezom *jr* > *rj* kao u *barjak* pored *bajrak*) »sinonim: pomoć«. Odatle denominal na *-iti*: impf, *gãrjatiti*, *-zra* (Dobroselo, Hrvatska Krajinna) »sinonim: brinuti se«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghaireton* »nastojanje, trud, junaštvo« > tur. *gayret*): arb. *gãirei* pored *gãhired* »Mut, Tapferkeit«, ngr. *καρπέτι*.

Lit.: *ARj* 3, 89. *Elezović* 1, 92. *GM* 117. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 278.

gãj, gen. *gaja* m (Vuk, 14. v.) »mala šuma«. Veoma raširen toponim, sam i s različitim toponomastičkim pridjevima kao i u složenici *Borongaj*, nekoć *Barangaj*, od *Boronj gaj »Boronov gaj«, naziv po imenu zagrebačkog

kanonika *Barana* (1193—1196). Prezime *Ljudevita Gaja* nije od *gaj*, nego je strano *Gay*. Sveslavenska (osim u bug.) i praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. paralele nisu utvrđene. Odatle pridjev na *-ski* *gãjski* (također prezime), deminutivi na *-U* *gãjio*, gen *-íca*, na *-bc* *gãjac*, gen. *-jca* (također toponim), na *-zk* *gãjak*, gen. *-ajka*. Praslavenski denominal na *-iti* *gãjiti*, *gãjim* (14. v.) »prvobitno saditi gaj« (upor. u poljičkom statutu *gaje gãjiti* »čuvati« > »gojiti (v.) uopće«. Prema Macheku nije u vezi sa *gatb* (v.), kako misli Berkneker, nego je od korijena *gaj-* (sanskrt. *gãyati* »pjeva«) »pjevati«, tako da bi *gãjb* značilo »incantatio«, a *gãjiti* »durch Zauberspruch verwunschen itd.«. Riječ bi prema tome išla u praslavensku mitologiju. Ali je prema Vasrieru moguća veza i sa *gajiti* (v.), za koju su paralele njem. *Schonung*, *Heger* i *Hegewald* i slov. *ščeden* = *šleden*, prijevod za tršćansko *Servala* < lat. *silvula*.

Lit.: *ARj* 3, 90. Miklošić 59. *SEW* 1, 292. *Holub-Kopečný* 119. *Bruckner* 162. *ASPh* 39, 11. *Vasmer* 251. Buturac i Šamšalovic, *HE* 2, 217. Machek, *LF* 51, 240-244. Skok, *IC* 3, 24. *Mažuranić* 314. Stanisavljević, *VHDA* 11, 81-92.

gajeta f (18. v.) = *gajeta* (Molat) = *gãeta* (Dubrovnik, Bijela, Boka) = *gaita* (Muo) = *gaita* (Rab) »1° poveća lađa, nepokrivena, s jednom katarkom, 2° veća ribarska lađa koja mrežu nosi« = *gõeta* f (Vuk, Boka) »mala barka bez katarke«. Od srlat. *gayetana* (1432), pridjev na *-anus* od toponima *Gaeta* (Campania) ispuštanjem sufiksa.

Lit.: *ARj* 3, 90. 241. Kušar, *Rad* 118, 23. *DEI* 1745.

ga(j)ip, prilog ili pridjev uz *učiniti se* (Vuk, narodna pjesma) »nevidljiv«. Arapski turcizam (ar. *ghaib* > tur. *gãip* »neviden«).

Lit.: *ARj* 3, 89.

galle, gen. *-eta* n pored *gãjla* f (Kosmet, objekt uz *imati*, *nemati*) »briga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *gãjle* »mučan posao«) iz oblasti duhovnih svojstava: bug., arb., cine. *gãile* »soin, souci, embarras, peine«. Deklinacije *-a* i *-e* kao u *cesa* (v.) i *cebe* (v.).

Lit.: *Elezović* 1, 92. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. *Pascu* 2, 134., br. 490.

gajtan m (Vuk, 16. v.) = *gajtan* (Dubrovnik) = *gajtan*, gen. *-ãna* (Kosmet) = *gajtan* (također hrvatsko prezime, upor. i *Gajtanovie*) »tkanje (širit) za ures haljine«. Odatle deno-

minal na *-iti*: (o)*gajtaniti*, *-im* (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatoga podrijetla (*gaytan*) iz oblasti nošnje: rum. *gãitan*, arb., bug. *gãitan*, *gãjtandžija*, cine. *gãitane* »ganse, cordonnet«, *gãitangi* m »passementier«, ngr. *γαϊτάνι/γαετ-* = deminutiv *γαϊτανάκι*. Općenito se misli da je turska riječ došla preko grčkoga iz talijanskoga pridjeva *gaetano* od imena grada *Gaeta*, ali nema dokaza da su se ovdje pravili *gajtani*. Du Cange ima iz Marcela Empirika (5. v.) *gãitanum* »zona, cingulum«. Prezime *Gajtan* može biti i od imena *Gajetanus*, a to je zaista od *Gajeta* > *Gaeta*.

Lit.: *ARj* 3, 91. 248. 8, 736. *Elezović* 1, 93. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. Meyer, *Türk.* 1, 91. *SEW* 1, 291. *Pascu* 2, 138., br. 555. Korsch, *ASPh* 9, 508. Vasmer, *ZSPH* 9, 508. Vasmer, *ZSPH* 5, 152.

gãjüfa f (Cres) »džep, taška (Pag)«. Od furl. *gãjoje* »tasca, saccoccia« < gr. *κέλυφος* (v > *iu*, odatle / > /).

Lit.: *REW*⁸ 4688. *Pirana* 364.

gãjun m (Krk) »školjka tapes decussatus«. Upor. mlet. *gãion* »isto«.

Lit.: *ARj* 3, 91. *REW*⁸ 3657.

gãjžlati (hrv.-kajk.) »sinonim: bičevati«. Od njem. *geisseln*, a ovo od *Geissel*, od kojega slov. *gãjila* f »bič« i izvedenica *gãjzelnik* »sinonim: bičnik, držalo biča«. Glede prijelaza njem. *šl* > *žl* upor. *zlák* (ŽK) < njem. *Schlag* »kap, damla«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pletersnik* 1, 206.

gala f (najčešće samo u nominativu kao indeklinabile, Zagreb) »svečano odijelo«. Internacionalni talijanizam francuskog podrijetla (stfr. *gale*, postverbal od *galer* »zabavljati se« < stvnjem. *wallon*, nvnjem. *wallen* »ključati«), koji je u hrv.-kajk. ušao preko njemačkoga. Istog je podrijetla i pridjev *galantan* »darežljiv« < fr. part. prez. *galant* > tal. *galante*. Odatle na *-erija* (v.) *galanterija* f pridjev na *-tsk* *galanterijski* (trgovački termin). Kod Hrvata u južnoj Italiji *gallantom*, *galantómen* < tal. *galantuomo* »leale«. Ovamo ne ide na *-one* > *-un*: *galün*, gen. *-una* m (16. v., Vuk), slov. *galon* (internacionalno) »šešit, širit« < tal. *gallone* < fr. *galon* < franački *wolón*.

Lit.: *ARj* 3, 97. *Pletersnik* 1, 206. Wędkiewicz, *RSI* 6, 232. *DEI* 1747. 1748. 1755. *REW*⁸ 9567 a. *Gamillscheg* 452.

galama f (Vük, Lika, Srijem) »sinonimi: vika, buka (v.)«. Odatle: radna imenica na *-džija* *galamdžija*, glagol *galamiti*, *galamim*

(*do-*, *za-*). Postanje nije sasvim jasno. Nazivi za smutnju, svađu i buku su zaista turskog podrijetla na Balkanu. Tako je *gãraz* m = *gãrez* (Lika) = *garaz* (Kosmet, objekt uz *imati*) »svađa, domaća smutnja« balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghardh* > tur. *garaz* pored *gãrez*), odatle *gãrãsiti se*, *-im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) i na *-lija* *garãzlija* (Kosmet) »pizmen« f bug. *gãrãz*, arb. *garas* *-zi* »Groll«; *kalabãluk* m (Vuk, Crna Gora, Kosmet) = *kalabãluk* (Vuk, 18. v.) = *kalãbuk* (haploglogija, 18. v., narodna pjesma) »mnostvo, galama, tiska, buka« također je balkanski turcizam arapskog podrijetla sa turskim sufiksom *-luk*: rum. *calabalíc*, bug. *kalabãlak*, arb. *kalaballëk* »Gedrägne, Auf-lauf, Aufruhr«. Ar. *ghalebe* > tur. *kalaba* nalazi se u *galiba* f (Vuk, Vojvodina) »ometa, neprilika«, preinačeno u *gãlidba* (Vuk, valjda također Vojvodina) kao da je naša izvedenica na *-ba*. Također mađ. *galiba*. Od tur. *kalaba* je u Boki *raskalabati se* »razići se«. I to je balkanski turcizam arapskog podrijetla: ar. *kallóba* = *kallabë* f (Skadar) »Streit«. Oba arabizma unakrstila su se sa našim glagolima *buriti se* (v.) u impf, *kalabãriti*, *kalabãrim* (Vuk) (*s-*) »sinonim buniti, mutiti«, odatle *kalaburnja* f (Vuk), = *kalamúiti*, *kalamutím*. Odatle opet (*s*)*kalamutnja* (Kosmet) i *kalamutnjica* (Srbija). Zbog toga je moguće da se taj turcizam dalje izgrađivao u pravcu onomatopeje: *halabuka* f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »sinonimi: buna, vreva, graja«, odatle nominal *halabučiti* = *halabura* f i *halaburiti* = *halavanja* f (Lovran, Istra, čakavci, 16. i 17. v.) = *haluvanja* (1578) »Tumul« — *halovanja* f (Belostenec, Jambrešić) = *golovanja* (1588, Pettuševac kod Zagreba) »tumultus«. Ta su se onomatopejska preinačenja dogodila podalje od centra turcizma. Možda nećemo pogriješiti ako uzmemo d» je zbog istog razloga tur. i ar. dočetak *-baluk* = *-ba* bio zamijenjen sa *-ma* u *galama*. IŠkaljić < tur. *ağlama* »plač, kuknjava«, metatezom]. Na tu je vezu pomišljao i Budmani. I taj je riječ balkanska: arb. *gãliame*, odatle *gãllamaxhi*. Upor. slično prekranje u rum. (*Kiaraburã* (Moldavija) = *alaburã* = *arababurã* f »wüstes Durcheinander«. Za *alabuka* Budmani je predlagao tursku složenicu *alaka-bulak* »nered«. Upor. rum. *halea-malea* f »vrsta igre djece, Durchkriechspiel«. Međutim iz naprijed potvrđenog *kalabuk* nije teško doći do *halabuka*.

Lit.: *ARj* 2, 560. 3, 92. 94. 105. 107. 558. 560. 4, 762. 763. 765. *Elezović* 1, 94. 273. 2, 232. 272. 504. *ASPh* 34, 306. *Mažuranić*

325. 372. *GM* 119. 168. *Mladenov* 97. 268. *SEW* 2, 470. Vasmer, *RSI* 4, 185, *Tiktin* 86. 717. Baric, *Rjei.* 194. Machek, *CAIF*13, 17-99 (cf. *IJb* 13, 347). *Školjić*¹ 289.

galanga f (Sulek) »aromatička biljka cyperus longus, peronjica, peronjika«, *galgan* m (Sulek) »alpinia galanga«, *galganat*, gen. -awfo; (Stulić). Učene internacionalne riječi od lat. > tal. = gr. *galanga* < ar. *halangān* < kin. *ko-leung-keung*.

Lit.: ARj 3, 92. 93. *REW** 3997a. *DEI* 1747. *Lokotsch* 795.

galatan, -*tna*, pridjev (Srbija, Milićević) = *galātan* (Kosmet) »nepristojan, koji psuje, upotrebljava masne i nepristojne riječi«. Odatle: denominal na -*iji galalit*, -*im* (Kosmet) »govoriti nepristojne riječi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ghalat* »prostaštvo« iz oblasti društvenog života: bug. *galaten*, *galatn* »Schmutz-, Dreckfink«, *galatka* f »schamloses Weib«, *galatja* »beschmutzen«, arb. *gailat* »discorde

Ut.: ARj 3, 92. *Elezović* 1, 93. *Mladenov* 96. *GM* 118

galatina f (16. v., hrv., u lat. pisanim tekstovima 13. v., Dubrovnik, Marin Držić) »(kulinarski i ribarski termin) hladetina, hladnetina, ribe pripravljene tako«. Jedini dalmaloromanski leksički ostatak koji je ušao i u zapadne romanske jezike, talijanski i francuski sa umetnutim *n* pred dentalom *galantina* (16. v.) > fr. *galantine* (već u 12. vijeku, dakle prije nego u Dubrovniku, iz čega treba zaključiti da se Dubrovnik bavio eksportom tako pripravljenih riba već prije 12. vijeka), španj. *gualatina*. Prema mletačkoj izvedenici na gr. -*ia zeladia* raširena je riječ na Jadranu i kopnenoj, Hrvatskoj *želadija* (Budva) = *želadija* (Sv. Juraj kod Senja) = *dželadija* (Lika) = *želadija* (16. v., *Korizmenjak*, čakavski, ŽK, Senj) »hladetina«; *zaladija* (Senj) »mischeina, neka bića poput algi što izlaze na veće i plivaju površinom« možda je metafora. Ovamo ide sa umetnutim *n* pred dentalom kao talijanizam arb. *kallndi* f, *kalint* f u kojem je sufix -*ina* zamijenjen sa -*i* < gr. -*ia*; *galatina* = *želadija* su poimeničeni part. perf. *gelātus* od *gelare*, denominal od *gelu*, gen. -*us* »led«.

Lit.: ARj 3, 73. 93. *Zore*, *Rad* 108, 231. *Skok*, *ZRPh* 46, 406. *Isti*, *ASPh* 28, 467. *REW** 3714. 3718. *DEI* 1747. 1779. *GM* 169. *Banali* 2, 288.

galban m (18. v., Sulek) »smola koja se upotrebljava kao lijek«. Učena riječ od lat. *galbanum* > tal. *galbano* < gr. γαλβάνη < hebr. *helbēnah*.

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1749.

galben m (šatrovački govor) »dukat«. Od rum. *galben* < lat. *galbinus* »žut«. Ovamo ide etimologijski i talijanski francuzizam u sjevernotalijanskim narječjima *gialdo* = tosk. *giallo* (glede *Id* < *U* upor. *špioda*, v.), mlet. *zaleto* (vlat. -*htus* > -*etto*) »ranzig«, odatle u slov. i hrv.-kajk. pridjev na -*av*: *žaltav*.

Lit.: Pleteršnik 2, 953. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jagić, *ASPh* 1, 356.

galde f pl. (hrv.-kajk., Pergošić, disimilacija *g-g* > *g-d*) = *galge*, gen. *galag* (Ozalj, 1642) = *gälge* (ŽK, slov.) = *gäv'ge î* (Vodice, Istra) »sinonim: vješala«. Od njem. pl. *Galgen*. Odatle na -*enjak*: *galženjak* m (hrv.-kajk.) »obješenjak«. Plural zbog toga što su vješala na vrhu imala tri poprečna stupa. Pridjevski toponim *Galdovo* kod Siska.

Lit.: ARj 3, 94. 97. *Mažuranu* 314. *Pleteršnik* 1, 206. *Weigand-Hirt* 1, 613. *Ribarić*, *SDZb* 9, 146.

galeb m (Vuk, 16. v., Crna Gora, Dubrovnik) = *galub* (Bakar) = *koleb* (Molat) = *kāleb* (Hvar, Brusje) = *kalēb* (Baraković, 17. v., Rāva, Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *kalep* (Prizna, Hrvatsko primorje) »larus, Möwe«. Odatle: pretizmena *Kaleb* i *Kalebić* (Dalmacija); deminutivi na -*bc*: *galebac* (Obrovac) = *kolebač*- (Jablanac); na -*sb*: *galebak* (Vetranie) = *kalebak* (Jablanac); na -*če*: *galepče* »mlado od galeba«; na -*ic*: *galebić* = *kalebić* (Nin, Poljica); na -*ac*: *galepić*; augmentativ na -*ina*: *galebina* (Dubrovnik) = *kalebina* (Jablanac); ženka na -*ica*: *galebica* = *kalebica* (Jablanac). Kolektiv na -*ija*: *kalebija* f (Jablanac); pridjev na -*ji*: *galebliji*. Glede izmjenjene *g* > *k* upor. *gavran* pored *kavran* (v.), *kalusa* prema *galesa* (v.). Ta je izmjena nastala možda zbog toga da se ukloni homonimija sa *gal* »crn«, jer je ptica bijela. Naziv je ograničen na jadransku zonu. Area oblika na *k* je veća od aree na *g*, koja se govori u južnom Jadranu, a prva u sjevernom i srednjem Jadranu. Postanje nije utvrđeno. Matzenauer tumači jednako kao Bulachovskij rus. *galka* »monedula« iz onomatopije *gal-*, koja za ovu pticu nije potvrđena, a Mayer iz ie. korijena

ghel-jkel- ili *qel-jqal-*, za koji nema uporišta u drugim ie. nazivima za ovu pticu. Daničić je smatrao *galeb* varijantom od *golub*.

Lit.: ARj 3, 93. 4, 769. Hirtz, *Aves* 115. 175-176. Hraste, *jfp* 6, 185. Matzenauer, *LF* 7, 173. Daničić, *Osnove* 40. Mayer, *KZ* 66, 105.

galen-kamik m (Hrvatsko primorje, Mikuličić) »kamen na kojem crevljar nabija kože«. Ne zna se je li pridjev ili složenica i kakve je boje taj kamen. Potvrđeno je samo u nominativu u pripovijetkama. Upor. tur. paralelu u *garâtes* (Margitić, *Pala* 149): *Donese kamen koji se zove r~^ i oni kamen otrove -od-goni da se ptići ne otruju*. Turcizam *kara taş* »crni kamen«; *galen* može biti pridjev *gal* »crn« raširen pridjevskim sufixom -*en*. Riječi *garateš* nije registrirao *ARj*.

Lit.: ARj 3, 93.

galerija f (18. v.) »1° pinakoteka, 2° odio kazališta za gledaoce«. Učena riječ, tal. *galleria* ili fr. *galene* preko njem., srlat. *galeria* »trijem, hodnik«. Upor. gr. γαλή. Sufiks -*erija* je nejasan. Ako je to složeni -*orius* + -*ia* >> fr. -*erie* (v. -*erija*'), nije jasno kako je stvoren takav apstraktum od grčke riječi.

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1752.

galeta f (18. v.) »sivilena čahura«. Od tal. *galletta*, mlet. *galeta* »isto«, deminutiv na vlat. -*itta* > tal. -*etta* od lat. > tal. *galla* »1° šiška, 2° lagan predmet«. Nije etimologijski istog postanja homonim *galeta* f (Dalmacija) »klača ili pogačica od tvrda hljeba, bez soli, za brodove«, od tal. *galletta* »isto«, a to od fr. *galette*, deminutiv od stfr. *gal* »kamenčić«, prema De Feliceu mediteranskog podrijetla, a prema drugima keltskoga (srodno s fr. *caillou*).

Lit.: ARj 3, 93. *REW*³ 3655. *DEI* 1753.

galica f (Vuk, Šulek) = *galicka* (Mikalja) »vitriolum, Kupfervitriol«. Odatle Šulekovi neologizmi: pridjevi na -*ast galicāst*, na -*av golicav*, imenice *galicārnica*, *galicēnica*, *galicēnjak*. S novim vinogradima na američkoj podlozi vrlo raširena riječ. Naglašuje se u zapadnim krajevima *galica*. Od prvog dijela njemačke složenice *Galitzenstein*, tj. »kamen iz španjolske provincije Galicije«.

Lit.: ARj 3, 94.

galija f (16. v., Perast, Dubrovnik, slov.), složenica *polugalija*, deminutiv na -*ica galijica* = *galija* (Božava) = *galija* (15. i 16. v., sta-

riji oblik, dijelom na istoku, dok je *galija* samo na zapadu), deminutiv *golica* »veliki brod na vesla«. Od tal. *galèa* (od 9. v., u Splitu potvrđeno 1097) < biz. γαλαία koje De Felice svodi na ilirski supstrat *galaia, ie. podrijetla u prasrodstvu sa *želva* v., od ie. korijena *ghel-*, »zelen«. Naziv bi prema toj etimologiji bio metaforičan, nazvan zbog sličnosti što ih *izaziva* brodski trup s veslima, prema kornjači. Pomorski je toponim: *Galije f* (Paštovići, Budva, sike uz obalu). Tal. deminutivi na -*otta galeotta* > *gāleata* (18. v.) »mala galija«, na -*ola Gallala* (Budva, mala sika iza otoka sv. Nikole). Augmentativ na -*aceus galeazza* > *galijaca* (18. v.) »velika galija«, na -*one* > -*un gollün*, gen. -*una* > *galun* (rukopis 18. v.) »golema galija«, prema tur. *kaliyun* > *käljun*, gen. -*una* (Vuk, narodna pjesma). Radne imenice na gr. -οτης > tal. -*otto galeotto* > mlet. *galio* > *galijot* m = pohrvačeno na -*aš gaujas*, gen. -*aša* (18. v.) »1° čovjek koji vesla na galiji«. Kako je veslanje na galiji bilo i kazna, *galijot* (Budva, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *galijot* (Božava, Rab, Dubašnica; slov., Notranjsko) dobiva pejorativno značenje »2° raspuštenjak, berekin, mangup, hun-cut«. Krč.-rom. *gaļot* »furbo, briccone«.

Lit.: ARj 3, 93. 95. 97. 252. 253. 4, 782. 10, 622. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 206. Rešetar, *JF* 12, 256. *Banali* 2, 185. Kušar, *Rad* 118, 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*³ 3642. *DEI* 1749. Vasmer, *GL* 61.

galiti' se, *galim* impf. (Lika, Slavonija) »vedriti se« = *galit*, *galint* (Kosmet) »1° vedriti se, 2° rashladivati, utoliti boli i brige« nastalo deprefiksacijom od pf. *razgaliti*, *razgalim* (se) »1° razvedriti, 2° razgaliti prsa, raskrili prsa; 3° sasvim ogoliti (17. v.)« = *razgaljiti* (Šušnjevo, selo kraj Ogulina) prema impf *razgaljati*, -*am*, *razgaljivati*, *razgaljujem*. U slov. *galiti* (se) = *gallati* »entblössen, enthüllen« = pf. *zāgaliti* (se), -*im* (objekt *ruke*, Vuk, narodna pjesma 1, 86) »entblössen« = *zagalačiti*, -*im* (Vuk, prema *golać*) »rukave uzdignuti i protegnuti prema ramenu«. Prefiks *za-* prema *zasukati*. Deprefiksacijom odatle nastalo je značenje *galiti*, -*im* (objekt: *gaće*) u narodnoj pjesma »zasukivati, zavracali«. Odatle: post-verbal *razgala* f »raskri van j e«, apstraktum *galēnje* n (Kosmet) »razblaživanje tuge, ulješne riječi«; prilog *razgalom* (Banja Luka) »polagano, promišljeno, raspoređeno, bez srkleta«. Ovamo treba staviti i značenje *galiti* -*lm* (Dobroselo, Lika, Stulić, Parčić) »pokrivali nebo oblacima, u igri riječi *sama pali*, *sama gali* (Lika)«.

To je značenje dobiveno također deprefiksacijom prema *razgáliti* (*se*, *z& vrijeme*) »razvedriti«, a može se tumačiti i pridjevom *gao* (v.), kako čini Budmani. Ispuštanjem *raž-* glagol dobiva protivno značenje »(na)oblačiti (od *oblak*)«. Kad se *razgale prsa* = otkopča košulja od vrućine, nastaje olakšanje, razblaženje. To je značenje dalje razvijeno u Kosmetu i u navedenom prilogu. Zbog toga ovamo treba staviti etimološki i bug. *galla* »verwöhne, liebkose«, odatle *galba* f »Verzärtelung«, pridjev *galen* »zärtlich, lieb« i rus. *praĝulina f* »čistina u šumi«, *progalitb* »lichten«. Makedonski Cincari posuđiše (*kirolu era*) *galitu* »vrijeme se razvedrilo«. Osnova *gal-* u ovim glagolima prijevodi je od *goli* »go« (v.) kako uči Berkneker.

Lit.: ARj 3, 96. Elezović 1, 93. Mladenov 96-97. Miklošič 60. SEW 1, 294. Holub-Kopečný 119. Vaillant, RES 22, 26. Bruckner, KZ 46, 233. Wood, KZ 45, 62-63. Matzenauer, LF 7, 174. Pletersnik 1, 206.

gáliti², *gálím* impf. (Vuk, Srijem, Martié) »sinonimi: nastojati, čeznuli za čim«. Nije ušao u saobraćajni i književni jezik ni na istoku ni na zapadu. Poklapa se¹ semantički i fonetski posvema s polj. *galić na co*. Ovamo ide i *galiti u koga* (Lika, Kurelac) »uprijeti oči u nekoga«. To se značenje poklapa sa rus. *galitbsja* »umhergaffen, die Augen aufreissen«. Meillet i Matzenauer² uzimaju prijetoj prema *željeti* (v.) < ie. **ghuel-*. Preobraženski i Berneker upoređuju polj. *gala* f »kuglja, oko«, ruš. *galka* f »Glaskugel«, brus. *haly* »oči«.

Lit.: ARj 3, 96. Miklošič 60. SEW 1, 293. Bruckner 133. Vasmer 254-255. Matzenauer, LF 7, 174. Iljinski, RSI 6, 218-219.

gaiĝe f pl. (18. v., Vitaljić, Stulić) »sinonim: zvalo«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Od sjev.-tal. *gaita* = tosk. *gota* »guancia, lice« < vlat. *gauta* < klklat. *gabala* > *gabita < ngr. *gabátha* »zdjela«.

Lit.: ARj 3, 97. REW³ 3706a. DEI 1849-

gaiĝa f (Split) »vreća na šabaci ili naziv za šabaku, sag (Budva, Zore) < saccus«.

Lit.: ARj 3, 97. REW³ 3657.

galjuf m (čakavski, 16. v.) »1° lopov, 2° hrv.-kajk. prezime«. Sa / > ρ *Galjup* (Dubrovnik), prezime, i sa / > h *galjuh* (Vuk) »oblaporan, gourmand«. U slov. sa a > o kao u najstarijim romanizmima *goljuf*, gen. -*ufa* = = *galiiif* pored *golef*, gen. *galiiifa* (Notranjsko) sa 4 različita značenja: »1° Be

trug, 2° seljačke bječve bez donjeg dije-la (Savinjska dolina), 3° prednji dio košulje, 4° riba: petromyson fluviatilis« sa razvitom leksikologijskom porodicom: na -*ač goljuf* (Kobarid) »lopov« = na -*ar goljufar* = *goljuf* (Prekomurje), pridjevi *goljufat* = *goljufen* »betrügerisch, varav«, *negoljufiv*, denominali (na -*o*, -*ob*) *goljufati* »betrügen« = na -*iti pogoljufiti* »durch Betrug erwerben«. Od tal. *gaglioffo* »Schelm«, denominal *galufà(re)* »rubare«, riječ iz talijanskog argota nepoznate etimologije jer hebrejsko *gānaft* »krada« ne zadovoljava fonetski ni morfološki.

Lit.: ARj 3, 98. Pletersnik 1, 687. 727. 2, 107. 306. Šturm, ČSJK 6, 56. SEW 1, 321. REW³ 9695. Lokotsch 659. DEI 1746.

gamad f (16. v., Vetricanie) »1° životinja što gmižu, 2° sitna riba (Dubrovnik)«. Odatle izvedenica na -*in: gamadin* (Zore) »sitna riba«. Ne zna se kakav je sufiks -*in* i kako je došao na kolektivni -*ād* f (v.). Osnova *gam-* od koje postoji još pridjev na -*av gamav* (Martić) »koji gmiže« nalazi se raširena sa -*iz* u impf. *gāmizati*, -*žēm* (*iz-*) (Jablanica, crnorečki okrug, Vuk, Srbija) »kriechen«. Na -*iti: gamižiti*, -*im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, z mjesto z je iz prezenta), upor. stčes. *hmyzeti*. Vokal *a* je nastao iz poluglasa *ǝ* (= češ. *e*, polj. *ie*, rus. *o*) koje može ispasti *gmlzati*, -*žēm* (Vuk, 15. v., Marulić, *iz-* 18. v.). Jedanput je potvrđeno po primarnoj vrsti *gmisti* (18. v., Knezović). Odatle postverbal *gmiza* f (Vuk) »(metafora) sinonim dinduhe, sitna sačma« i radna imenica na -*avac* m prema f -*amca gmizavac* prema *gmizavica*, i pridjev na -*ski gmizavački*. Sa -*eti: gmazeti*, -*im* (hrv.-kajk., Belostenec, Došen), odatle Šulekov postverbal *gmaz* m koji je danas općenit u zapadnom govoru. Upor. slov. *gomáz*. Na -*iti: gmiziti*, -*im* (Vuk, Jagodnja, Dalmacija) prema pf. *gmiznuti*. Proširenje osnove *gbm-* vrši se i sa -*bz-*. Kad poluglas u proširenju ispadne, postaje u osnovi *a*: na -*ėti: gamzēt*, -*im* (Kosmet, α može se produljiti) (*uz-*); na -*iti: gāmziti*, -*im* (18. v.); upor. polj. *gjemzić*, rus. *homozitb*. Odatle imperativna složenka kao toponim *Gamzigrad* (Vuk), zidine staroga grada u kojima ima mnogo zmiĝa; *ganziit*, -*im* (Belostenec), odatle *ganzov* (Kurelac) »ime psu«, s madž. sufiksom -*ov* < -*ó*. Vokal *i* u raširenju -*iz* nastao je iz jery, upor. steslav. *gbmyzati*; *ǝ* u raširenju -*ǝz-* glasi u rus. *o: gomoziitb*. Sam korijen bez tog raširenja u *gamad*, *gamav* nalazi se samo u hrv.-srp. Raširenje vrši se još sa -*yl*: na -*ėti: impf, gmijeti*, -*Hm* (Vuk,

narodna pjesma) (*po-*) = *hmujeti*, -*Hm* (Vuk, 18. v.) (*po-*) = *miljeti*, *milim* (*do-*) pored *militi* (Vuk, Homolje) (*raž-*). Ovo raširenje dobiva s prefiksom *kǝ-* još *ispo-* pf. *ispokohmiljeti*, -*lim* (Stulić) prema impf, *ispokohmiljivati*. Ali ta složenica nije potvrđena u narodnom govoru. Upor. s prijetoj o za r > au osnovi slov. *gomázati* — *gomezėti*, *gomízati*, *gomazėti* »wimmeln« i *gomolėti* »idem«, odatle postverbal *gomas* =- *gomiz* m, na -*ice gomizice* f pl. »Schauer« Raširenje sa -*ym* potvrđeno je samo u polj. *gmerać*. Raširena osnova *gímyz-l gmǝz-* je sveslavenska i praslavenska. Za nju nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Potebnja i Mladenov upoređuju sa sanskr. *gamati* »ide«, zend. *jamaiti* i njem. *kommen*, got. *aiman*. To nije potrebno jer fonemi u ovoj riječi imaju simboličku vrijednost kao u onomatopejama uopće. Izražavaju puzanje reptilija po zemlji. Da ide u onomatopeju, dokazuje impf, *gangeziti se*, -*im* (subjekt *masline ispod mlina*, Srednja Dalmacija, Pavlinović) »omicati se, puziti«.

Lit.: ARj 2, 623. 3, 98. 99. 106. 213. 635. 4, 167. 176. 936. 6, 706. Him, *Amph.* 33. 35-36. 43. 87. 114. Elezović 1, 93. 2, 383. Miklošič 82. 423. SEW 1, 367. Holub-Kopečný 122. Bruckner 140. 145. KZ 48, 177-178. Vasmer 291. Pletersnik 1, 230. 231.

gaman, f *gamna* (Boka, Ljubiša, Paštrović), pridjev na -*ǝn* > -*an* »pohlepan«. Denominal na -*iti gamniti*, -*im* impf, »biti lakom«. U pogledu značenja može se upoređivati sa rum. pridjevom *gaman* (Muntenijska) »proždrljiv«, apstraktnom *gāmánie* f »proždrljivost«. Ne slažu se u dočetu jer rum. -*an* ima stalno *a* koje se ne poklapa sa sufiksom -*ǝn* > -*an* gdje je *a* nestalno. Štrekeljevo izvođenje od tal. *gana* »gran voglia, desiderio«, riječ germanskog podrijetla (got. *gainon > nvnjem. *gāhnen*) ne zadovoljava fonetski ni hrvatski ni rumunjski oblik. Pridjev na -*ǝn* > -*an* od *gana* mogao bi da glasi samo *gan* (upor. *stran*) kad bi postojala posuđenica *gana*, a ona nije potvrđena.

Lit.: ARj 3, 98. Štrekelj, DAW 50, 10. 20.

gāmata f (Kavanjin), pridjev na -*ǝn* > -*an gamatan* = *kamat* m (općenito na zapadu) = *kamata* f (14. v., općenito na istoku), pridjev *kamatán* (16. v.) (*bez-*), poimeničen na -*ih kamatnih* (također bug.), *kāmatnikov*, *kāmatnički* = na -*jak kamatinjak*, danas u značenju »kamatna stopa«, f *kāmatnica*, na -*ljiv kamatljiv*, na tur. -*džija kamadžija* (18. v., Slavonija), na

-*ǝc* > -*ǝc kamatac*, gen. -*aca* (18. v.) = na -*arius* > -*ar kāmātār*. Neutrum *kamato* (Sulek, bug.). Denominali *kāmatovati*, *okamatiti*. Sa *h* < *k hamate* (18. v., čakavski), *hāmatnik* (17. v., čakavski, Hvar, Brusje). Između slavina ima još u ukrajinskom i ruskom. Rum. *camătă* f slaže se u rodu sa *kamata*, tako i arb. *kamate*, dok madž. *kamat* kao naš maskulinum. Posuđenica je kao *jeftin* (v.) iz gr. *χάματος*, srg. (biz.) *χάματος* »opera, factura«. Na zapadu se govori *interes* (v.) = *interes*. Balkanska riječ grčkoga podrijetla.

Lit.: ARj 3, 98. 564. 4, 782. 784. 8, 806. Hraste, JF 6, 185. Miklošič 110. SEW 1, 476. Vasmer, GL 73. GM 172. Mladenov 229.

gamba f (Šulek) »smola drveta Cambogia gutta, koja se upotrebljava kao žuta mast i kao lijek«. Možda skraćena od imena azijske zemlje *Kambodža* po kojoj se zove i drvo.

Lit.: ARj 3, 98.

gambali, -*am* impf. (Vuk, ŽKU) (*do-*, *iz-*, *na-*, *za-*) = *glimbati* (Lika) »hodati teturajući; sinonimi: šepeljiti, pendeljiti«, *na-gambati* (ŽKU) »naiči na što«, *zagambati* (Piva-Drobnjak) »zagaziti u snijegu«. Nalazi se još u slov. *gambali*, *gāmbam* »watscheln, waten, schleudern«; *a* je nastao iz poluglasa *ǝ*, kako se vidi iz hrv.-kajk. (*do*)*gembati* — *dogāmbati*. Budmani s pravom zabacuje Štrekeljevo izvođenje iz tal. *gamba* »noga« i pomišlja na osnovu *gam-* u *gamad* i *gamizati* (v.), što ne ide dobro semantički niti objašnjava slog -*ǝa*. Možda postoji gdje *gamba* od *gnati*, upor. *gonba*, odakle je *gambali se* (hrv.) »gimnastirati«; *glimbati* je unakrštenje sa *glibati* »hoditi, gaziti po glibu.«

Lit.: ARj 2, 560. 3, 98. 196. 197. Popović, Sintaksa 35. Vuković, SDZh 10, 384. Tomanić, JF 17, 201. Pletersnik 1, 206.

gāmbor m (16. v., Dubrovnik, Zore) = *gāmbor* (Perast, Krtole, Muo, Račišće) = *gāmbur* (Budva) »morski rak sličan jastogu«, *grambata* f (Hvar, Zore) »vrsta raka«, nastalo umetanjem suvišnog *r* u početnom slogu (možda unakrštanjem sa *grmelj*) i zatim disimilacijom *r-r* > *r-t* (upor. tal. *rado* < *raro*, *armadio*). Femininum je nejasan. Zamjenom dočetonog -*ata* domaćim sufiksom -*alj* (*Ma-retič** 261.) *grmālĝ* »eriphia spinifrons, vrsta morskog raka« = *grināj* = *gramaj* »isto«. Upor. istro-rom. *garněj* (Fazana, Pula). Od lat. *cammarus* < *cambarus* > tal. *gamboro*.

Upór. istro-rom. *gomoro*. Prvi oblik potvrđen je u *kamarana*; *gãmbor* i *kamarana* leksički su ostaci dalmatoromanski. [Lat. < gr. κάμμορος].

Lit.: ARj 3, 383. 449. 5, 248. REW² 1551. Ive 127.

gamejt m (narodna pjesma, jedanput) »sinonim: mrtvac«. Arapski turcizam. Od ar. *qãmatun* > tur. *karnet*.

Lit.: ARj 3, 98.

gannirã f (Mikalja, Stulić) »gornje odijelo žensko«. Od tal. *gam(m)urra* = *camurra* (14-16. v.) »isto«, zacijelo arabizam pi. *humur*, sing. *himãr* »velo da donna«.

Lit.: ARj 3, 99. DEI 710. 1759.

gãnac, gen. *gãнца* m (Dubrovnik, Mikalja) = *gãnac*, gen. *gãнца* (Hrvatsko primorje, Dalmacija) = *ganai* (Šćepan) = *ganač*, gen. *gãнца* (Ljubiša, Risan, Dobrota, Stoliv) = *gãnjac*, gen. *gãnja* (Kastavština) = *gandža* f (Vuk, Crna Gora) = *kandža* f (Vuk, bug.) »1° kuka, čengel, čenkin, dr(a)kmar u obliku slova S, čakija, 2° kuka kojom se lanac zakvači (stoji na kraju pojedinih veriga, Kastav), 3° zaklopac za prozor protiv vjetra (Dubrovnik)«. Oblici m. r. serije na -*čj-č* potječu iz tal. *gancio* = mlet. *ganzo*, koje je evropski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *kanca* < gr. pridjev κάμψός »savinut, od κάμπτω »savijam«). Oblici ž. r. su balkanski turcizam istog podrijetla. Varijante su mu još *pandža* i *prandža* (v.) Od prvog oblika (talijanizma) postoji još deminutiv na lat. -*inus* > tal. -*ino gančîn*, gen. -*ina* (Potomje) »kuka za hvatanje vode iz zdenaca«. Denominal je *zagančati*, -*am* pf. (Potomje) »zadjeti, zahvatiti gančem«.

Lit.: ARj 3, 99. 4, 819. Mladenov 230. REW² 4673. DEI 1769. Matzenauer, LF 7, 174. Tomanović, JF 17, 204.

gauak, gen. *ganka* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *ganãk*, gen. *gãnka* (ŽK) = *ganjah*, gen. -*njka* (hrv.-kajk., Jambrešić) = *ganjak* (Donja Podravina) »sinonimi: trijem, naslon; hodnik od drva prislonjen kući«. Od njem. *Gang* »Ort des gehens«.

Lit.: ARj 3, 93. 109. Hamm, Rad 275, 43.

ganati (Stulić) »proponere« = *ganati* (1452, Poljane, ~ na *planide*) »proricati po zvijezdama« = *ganati* impf. (Vodice) (*u-*) »rješavati zagonetku, gonetati« = *ganãt* (Cres, Parčić, Vrbnik, Krk) »govoriti«, slov. *ganati* »pogoditi«. Odatle: radne imenice na -*avac ganavac* (u rukopisu 16. \., *ganafci*), na -*ãcganač* m (Vodice) »gonetalac«; postverbal na -*ka gan-*

ka f (čakavci, 16. v., Istra) = *gãnka* (Vodice) »1° zagonetka, pripovijetka, anegdota«, 2° ime biljke *chrysanthemum leucanthemum*«, odatle deminutiv na -*ica gančica* f (Hvar) »sinonim: bajka, priča«, radna imenica na -*arica gankarica* f »djevojka koja ždrijeba« (Istra); denominal na -*ati gãnkati* (Vodice). Slov. *ganalica* »zagonetka«. Ovamo još pf. (?) *izganjati*, -*am* (Belostenec, hrv.-kajk.) »izgatati«, *uganjati* (ŽU) »spravljati šale«. Glagol *ganati* je nastao od osnove *gad-nati*. Upor. češ. *hádati* i *hádká* i slov. *godati* »zu erraten suchen«. Ta se osnova nalazi i u *gatati*, a *ganati* može se tumačiti od *gat-nati*, sa *dn* ili *tn* > *n* kao u *panem* i u *gonenuti*; *gan-* je prijevaj od *gon-*. Ta se osnova nalazi u impf. *gonetati*, -*am* pored -*čem* (Vuk, 16. v.) (*od-*, *za-*) prema pf. *gonenuti*, *goněnem* (16. v., Risan) (*od-*). Odatle postverbal: *gonet* m (18. v., Kavanjin) »proročanstvo po zvijezdama«, *goneta* f (Vuk, Risan, ovdje sufixs može biti tudi prema *planeta* > *planida*) = *gonetva* S (Dubrovnik, 18. v., sufixs kao u *molitva*) = postverbal na -*ka: gonetka* f (16. v., Dubrovnik) (*od-*, Lika) = *zagonetka* f (danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku); apstraktum na -*ljaj ôdgonetlãj* m; pridjevi na -*bn gonetan*, na -*av gonetav*, radna imenica na -*lac m* prema -*lica gonetalac*, gen. -*Ica* (17. v.) prema *gonetalica* (Vuk, Crna Gora). U Kosmetu sa ti < o *gunětka f* »zagonetka«, odatle impf. *gunetkãt*, *gunětkam* »1° zagonetati, 2° (figurativno) zanovijetati«. Raširenje osnove *gon-* vrši se i sa -*at-* pored -*et-*: *gonetati* (Belostenec, Stulić), odatle postverbal na -*ka gonotka* f, radna imenica na -*nbk gonotnik* = *gonetnik*. Postoje još sa disimilacijom *n-n* > *m-n* ili *l-n*: *zgunemt* = *poguměmt* (ŽK) »pogoditi« = *ugleniti* (ŽK, Ognjanovci). Raširenja na -*et-l-ot-* osnove *gon-* nalaze se doduše kod onomatopejskih glagola, ali *gon-* i *gan-* nisu onomatopejske osnove. Kako se ta raširenja ne nalaze u drugim slavenskim jezicima, nego samo u hrv.-srp., nije nemoguće tumačiti ovo raširenje uplivom tuđe riječi *planeta*, jer se značenje odnosi i na proricanje po zvijezdama kao što je -*et* preneseno i na turcizam *faletati* (v.). Osnova *gon-* nastala je kao i *gan*, od *god-na-* Upor. slov. *goditi* »baciti«. Obje se osnove nalaze i u drugim slavenskim jezicima: *gan-* u stcslav. (*gananiye* »divinatio, propositio«), slov., -ukr. i rus., *gon-* u rus. i slov. Riječ je prema tome praslavenska.

Lit.: ARj 3, 99. 100. 266. 4, 167. 8, 581. Ribarić, SDZb 9, 146. Elezović \, 115. Rešetar, ASPH 26, 361. 365. Tentor, JF 5, 204. ZbNZ 5, 83. Skok, ASPH 33, 373. Popović, Sintaksa 45.

Miklošič 59. SEW 288. Holub-Kopečny 118-119. Vasmer 250. 258. Matzenauer, LF 7, 175. Osten-Säcken, KZ 44, 159.

gãni, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma) = *ganí* pored *gani* prilog (Kosmet) »1° bogat, 2° obilno, mnogo«. Odatle apstraktum na -*luk ganiluk* m »bogatstvo«. Arapski turcizam (ar. *ghanni* > tur. *gani*).

Lit.: ARj 3, 99. Elezović 1, 93. Skok, Slãvia 15, 349., br. 277.

gao, gen. *gala*, isključivo hrv.-srp. pridjev (Mikalja, Gundulić), bez refleksa u drugim slavinama, danas iščezao iz saobraćajnog i književnog jezika, »1° crn, 2° gadan, gnusan«, u izvedenicama naročito brojno zastupljen u zoološkoj terminologiji. Prvobitno se značenje 1° vidi vrlo dobro u poimeničenjima: *gal* m »crna mast«, na -*bc galac*, gen. *golca* m »1° vrsta vinove loze crna grožđa, 2° također antropomim (13. i 14. v.), 3° imena biljki, 4° ptica *corvus frugilegus* (Nin)«, *galava* = *galava* »crna krava«, *galuska* »crna ovca«, odatle hipokoristik *golja* = *gãlja* (Kosmet) = *gale* (Dalmacija) »crn brav« i *galinka*; *goljak* m (Srbija, Miličević) »crn ovan«; pridjevi *gãlast* »crn (o bravu)« i *galešast* »crn (o volu)«, od *galesa* m »crna velika domaća životinja (konj, vo)«, odatle hipokoristik *gála* »krava ili kokoš«, *galin*, gen. -*ina* (Vuk) = *galon* (Vitezović) »konj vran«, *galonja* (Kosmet) »vo mrke boje«, sa madž. sufixsom -*ov* < -*ô gãlöv* (Lika) »sinonim: garov«, sa hipokorističkim sufixsom -*ãn gãlãn*, gen. -*ana* (seljaci na Braču) »sinonim: budac«, *galešina* f »crno grožđe«, *galica* f »vinova loza crna grožđa«, odatle pridjev na -*jast galičast* (Vuk) »crn«. Ovamo bez sumnje i imena crnih ptica: *galica* (Hercegovina, Šibenik, Split) »pyrrhocorax graculus«, *gal* m pl. *galovi* (Milošev, Srbija) = *galii* = *galac* = hipokoristik *galo* m (Svilajnac, Srbija) »sinonim: gavran«. Ime *galice* je sveslavenske i praslavensko: ukr. *halyca* = brus., strus. *halica*, bug. *galica*, rus. *gálka*. Rumunji je također posuđiše: *galiță* = *gaița* = *galeã* = (preokrenuto u) *zaicã* = *zaifã* prema madž. *zajgo* = *szajko* < *sojka* = *sojka* (ŽK) (v.). Arbanasi posuđiše poimeničen femininum *gale* f »gavran«. Iz ihtiološke terminologije ide ovamo *gãvica* f (Vuk, Hercegovina) »1° leucos adspersus Heck.« i još druga vrsta ribe »2° paraphoxinus Ghetaldii Steind.«. Neobičan je sufixs -*vica*. Iz botaničke terminologije još *galčina* f »primula officinalis Jacq.«. Od predmeta: *galas* m (Vuk, Srbija) »crna traka što se upliče u kosu« i *galjac*, gen. *gãljca* (Kos-

met) »klij kukuruza sa mrkim crvenim, zrnima«. Ovamo i toponimi *Galovac* i *Galičnik*. Od značenja 2° *galac*, gen. *gaka* (Crna Gora) »lukav čovjek«, ako je stvorena prema *gala* f »nečista žena«. Kako se pridjev *gal* semantički poklapa sa *garav*, došlo je do unakrštanja *gal* i *gar* u *garlica* f (Dalmacija) »crna mast ili cakleno crnilo« (riječ nije dobro potvrđena u narodnom govoru). Ne zna se pravo kakav se ovan zove u Grblju *galòbela* (Grbalj) i da li je to složenica kao *galòvran* m pored *galovrana* f i *galovran* »*corvus frugilegus*« od nepotvrđene sintagme *gala vrana. Ako je u drugom dijelu *bela* = *bijela* (Grbalj nije ekavski), onda je nerazumljiva takva protivurječna denominacija. Prema tipu složenice *crnook* postoji *kaločilo* m »ovan koji je oko očiju crn«, od *galo oko sa sufixsom -*ilo*, ali udara u oči asimilacija tipa *Galogaža* < *kalogaža*. Ovamo ide zacijelo *kalãka* »nadimak žensku nečistu, kaljavu« (Srednja Dalmacija, Pavlinović). Bijela ovca crnih ušiju zove se *kalusa* f, deminutiv *kalmica* od *galo uho. Nema sumnje da je osnova *gal-* sveslavenska i praslavenska, kako dokazuje zoološki termin *galica*. Pitanje je samo-kako je stvoren pridjev *gao* koji je specifično hrv.-srp. Bulahovski ga tumači pozivom na pridjev *vran*, odakle *vranac* (v.), kao paralelu. Taj je nastao od imenice *vrana*. Na isti je način mogao pridjev *gal* nastati od *galica*, *galac* itd. Te su se riječi mogle shvatiti pridjevski kao poimeničenja na -*bc*, -*ica*, odatle *gal*. Pita se sada što je upravo osnova *gal*. Matzenauer drži da je to varijanta od *gar* (v.), prijevaj od *gorjeli*.

Lit.: ARj 3, 92. 93. 97. 104. 4, 774. 779. Elezović 1, 93. Hirtz, Aves 115. 116. Miklošič 60. SEW 1, 293. Vasmer 255. Mladenov 96-97. Matzenauer, LF 7, 174. GM 118. Tiktin 662. Bulachovskij, IzvAN, itd. lit 7, 102.

gara f (Statut krčki, potvrđeno samo u gen. pl. *gar* i *menul librica* i *pol sold* L; samoglasnik *a* može da potječe od lat. *e* u zatvorenom slogu kao u krčko-romanskom *giara*, ali i od lat. *garus*) — *géra* (Vuk, Budva, Lastva, Prčanj, Dubrovnik, Račišće, Baošić, Smokvica, Korčula) = *ghera* (Korčula, 1488), deminutiv *gerica* (Dubrovnik, Smokvica, Muo) = *gira* (17. v., Muo, sjeverna Dalmacija, Mikalja) = *girica* (Senj, Cres, Rab, Božava, Vrbnik, Veli otok, Dubrovnik; Tivat 1069. *piscatores girrum*) »ihtiološki termin, sitna morska ribica *smaris vulgãris*, slična gavunu, menuli«. Upor. izričaj u Mulu: *gira* i *gaun korčulanski makarun*. Domaći je naziv za tu sitnu ribicu

strugačica (Boka, Dobrota), tako nazvana jer »je puna skrami i treba je strugat«. Još je zovu u Boki *gavica*, što je ista riječ koja i *gavun* (v.), samo je augmentativni sufix *-un* zamijenjen domaćim *-ica*. Unakrštenjem od *gavun* i *girica* nastade na Braču *gavorica* »smarnis vulgáris«. Pseudojekavizam *dava*. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gerres* s prijelazom u deklinaciju α , krč.-rom. *giara*. Ve-larno *g* pred *e* očuvano je kao u *galatina*. Lat. deminutiv na nenaglašeno *-ula gerrula* očuvan je također kao dalmatoromanski leksički ostatak, *gerlica* (Krk), *girlić* (Dalmacija). Na lat. *-aria* > *-ara* *gerraria > *gerlica* (Lastovo, disimilacija *rr-r* > *r-l*) »mreža za hvatanje gera« = *gerarica* (Mljet, Račišće) »mreža za hvatanje gera«. Na *-arius* > *-ar* *gerrarius > *gerar* »ribar koji lovi gere«. Nejasna je riječ *gernja* (zar n. pl.?) »oči od mreže gerarice (Mljet)«. Deminutiv na *-ula* postoji još u varijanti *gljara* (Lastva, Boka, Kotor, Tivat, Stoliv), u *giara* gen. pl. (Bijela) = (metateza) *grálja* (Muó), prošireno na *-ica gljarca* (Tivat, Prčanj) = *graljica* (Muó). Area te varijante je Boka Kotorska. Samoglas α < *i* može se objasniti dvoglasom *ía* kao u *Criapis* < *crépis* (Kotor), *čarma* (Spič) < *termes*, *ljubljan* < *lupelus*.

Lit.: ARj 3, 4. 115. 104. 129. 136. 212. Kušar, Rad 118, 18. Zore, Rib. 340. Banali 2, 270. Skok, ZRPh 38, 546., br. 8. Isti, Term. 46. Macan, ZbNZ 29, 208. REW³ 3746. 3694. Barić, JF 3, 223.

garbač m = (sa *-ar* > *r*) *grbač* (16. v.) = (sa zamjenom sufixa *-ac* grčkog podrijetla < gr. dem. $-\alpha\eta\zeta$ sufixima *-oč*, *-ok*, *-aca*, *-aja*, *-ak*, *-an*/) *garboé* (Vodopić), *grbača* (Šulek, rukopis), *grbaja* (ibidem), *grbak*, *grbica*, *grbanj*, gen. *-bnja* »nasturtium officinale, agretto«. Kao tal. *agretto* što je deminutiv od pridjeva *agro* < kllat. *acer*, viat. *aerus*, tako *garbač* ishodi od pridjeva *garbo* »kiseo« < langob. *hariu*, nvnjem. *herb*, unakršten s *acerbus* > lomb. *garb*. Ovamo još možda *grbaštica* f »lepidum sativum« ako sadrži složen sufix *-ac* + *-bsk* + *-ica*. Od tal. pridjeva *garbo* Štrekelj izvodi još slov. *garbasi* (npr. *zid*) »što nije upravo glatko, rauh«; *acerbus* preko sjev.-tal. (upor. milansko) *zerb* nalazi se u određenom pridjevu *Sèrbi* (*vino žérbo*) u Božavi (Veli otok, Zadar).

Lit.: ARj 3, 105. 392. 394. REW* 94. 4064. DEI 95. 1763. Cronia, ID 6, 122.

garbin, gen. *-ina* m (17. v., Vuk, Dubrovnik, Veli otok, slov.) = (promjenom dočetka prema *-one* > *-un*) *garbun* (Marulić) = (*ar* > *r*)

grbîn (Marulić, Božava, Rab, Skadarsku jez-zero, slov.) = (s promjenom dočetka na *-us*) *garbus* (Ščavnica, slov.) »1° jugozapadnjak, lebić, 2° Nordwestwind Qanežič, slov.)«. Od tal. *garbino* < srlat. *garbinus* podrijetlom iz ar. pridjeva *garbi* »zapadni«.

Lit.: ARj 3, 105. Pletersnik 1, 207. 246. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 23. SEZb 13, 175. SEW 1, 295. Korsch, ASPH 9, 501. REW³ 3683. DEI 1763.

gardan.m (Šulek) »vodeni garbač«. Od lat. *cardamum* < gr. $\chi\alpha\rho\delta\alpha\mu\omicron\nu$ »crescione«, mediteranska riječ. Glede *car-jgar-* upor. *gardun*.

Lit.: ARj 3, 106. DEI 759.

garde O' < /) m = *grdelj* (Sv. Juraj kod Senja) »česljugar«. Deminutivi na *-ac* > *-ac* *gardelac*, gen. *-Ica* (Drivenik, Fužine, Grobnik, Hreljin, Križišće, Lič, Škrljevo, Vrata, Senj, Istra) = *gardelec* (Istra) = *gradalac* m (Lič) = *gradelac* (Hreljin, Lič, Vrata) = *gradelec* (Fužine, sv. Križ) prema f *gradelka* (Brač) = (sa *ar* > *r*) *grdelac* (Begovo Razdolje, Jablanac, Karlobag, Stinica, Škrljevo, Zlobin, Kaštel na Rabu) = *grdeljac*, na *-ič* *gardelić* pored *grdelić* (Crikvenica), na dvostrukim deminutivni sufix *-čii* *gardeličić* (Sv. Jelena kod Crikvenice) = *gradeličić* (Lič) = (sa tal. deminutivnim sufixom *-inus* > *-ino*) *gardelin*, gen. *-ina* (Perast, Brač, Šibenik, Krk, Vrbnik, Benkovac, Veli Rat na Dugom otoku, Nin, Korčula, Hvar) = *grdelin* (Šolta, Orlec, Cres, Novaija na Pagu, Sali na Dugom otoku, Omiš, Sviništa) = *grdelin* (Boka) = *gardelin* (Rab, Božava), proširen na *-ič* *grdelinić* (Jesenice, Poljica), na *-uša* *grdelinuša* (Sviništa) = *gradelin*, gen. *-ina* (Boka Kotorska). Od tal. *cardellino* = mlet. *gardelino* od kllat. *card(u)-elis* sa zamjenom dočetka *-udis* > deminutiv *-ellus*, upor. tal. *cordella*, kslat. *cardellino*. Drugi su nazivi u Dubrovniku *frzelin* (Boka) = *staglin* (v.).

Lit.: ARj 3, 106. 365. Hraste, Rad 272, 25. Hirtz, Aves 117. 138. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 18. REW³ 1686. DEI 760.

gardinić m (Šulek, po rukopisu 18. v.) »biljka myricaria germanica Desf.; sinonimi: metljika, metljikovina (v.)«. Nema potvrda iz današnjih govora.

Lit.: ARj 3, 106.

gargaša f (Vuk, 18. v.), običnije f pl. *gargaše* (Dalmacija, Pavlinović, Mikalja, Hrvatsko primorje) »1° pecten lanaris, 2° morska

školjka (Vranjic, Split), 3° ostatak od razvaljena broda, kola, odbačeno staro grožđe od mašine, stara sprava (Korčula)« = (sa zamjenom sufixa *-aša* > *-aca*) *gargača* (Vuk) »pecten lanaris«. Taj se sufix odbacuje *garga-f* (Šulek, ne zna se gdje se govori). Može biti i postverbal od *gorgati*, *-âm* impf. (Dubrovnik, Vuk) (*iz-*) = *gargašati*, *-âm* (Vuk, objekt *vinu*) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *pro-*) = *gardašati*, *-am* (*iz-*), iterativ na *-ava-*, *-iva-* *izgardašavati*, *-avasavam* (Stulić), *izgardašivati*, *-dâšujem* (Volditi); *d* mjesto *g* još u *gardaše f* (Hrvatsko primorje) = (sa *ar* > *r*) *grdaše* (Lika) »pecten lanaris, kao greben kod kudjelje (posjeduje svaka kuća)«, sa deminutivom *gardašica* f = *grdaša* (Dubašnica) »vuna iz kosene kože koja se prodaje«, *grdašati* *vinu* (Vodice) »čihati«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius* = *-avac* *gargašavac* = *gargâtâr*, gen. *-ara* m prema f *gargašavica* = *gargašarica* — (sa sufixom *-lja* kao *prelja*, *pralja*) *gargašalja* = *gargašalica* f prema *gargašalac*, gen. *-ka* m. Pridjev *gargašav*. Postoji još s prijelazom *d* > *t* *kartati*, *-am* impf. (objekt *jarinu*, Lika) »stavljati vunu sa janjaca zvanu *jarina* prije gargašanja na gargaše«; i mjesto *d* objašnjava se asimilacijom po zvučnosti < lat. *ex-cardare. Taj termin kućne radinosti postoji i kod Slovenaca: *gradala* = (metateza) *drgaše*, *gradašati* — *grdašiti* — *drgašiti*, *drgašjati*, *ogreděšati* (*pre-*). Slovenska paralela za *kartati* glasi *prekrtičiti* »durchkrämpeln«. Termin je došao iz Italije. Od tal. (*scardare* (14. v.), prošireno na *-ass scardassare* od lat. *carduus* (sa *uu* > *u* kao u *mortuus* > tal. *morto*); *gargaša* predstavlja prema tome asimilaciju na distanciju *g-d* > *g-g*; *grdaša* je pravilan naš postverbal od (*scardassare*. Taj se nalazi u istro-roni. (Bale) *grdaša*. Tal. prefiks *s-* < *ex-* ispušten je zbog toga što on u hrv.-srp. perfektivira glagol, ali je ispao i u istro-romanskom. Ovamo ide još *garze* f (Potomje, Pelješac) »sprava za češljanje vune«, postverbal od *garzati*, *-am* (ibidem) < lat. *cardiare, u kojem je *-are* zamijenjeno sa *-iare*. Glede *car-* > *gar-* upor. *garbun*, *gardenal*, *gardelin*.

Lit.: ARj 2, 561. 3, 106–7. 4, 168. 872., 7, 324. 8, 738. 12, 293. Ribarić, SDZb 9, 150. Pletersnik 1, 172. 235. 243. 246. 247. REW³ 1687. DEI 760. Ive 96.

gârgija f (Popović) »koplje«. Balkanski turcizam (tur. *kargi*) iz oblasti vojništva: arb. *gargi* »Lanze, Speer«.

Lit.: ARj 3, 107. GM 120.

gârguz, gen. *-ûza* m (Vuk) »naziv Šijaka za onoga koji ne govori *lijepo*, kao oni, nego *lepo* (ekavski)«. To bi, prema tome, bio naziv jekavaca za ekavca. Šteta, što nema i drugih potvrda. Da nije tur. *gâgâuz*, ime Turkotatara kršćana, srodnika sa Kumanima u Besarabiji, Rumunjskoj i istočnoj Bugarskoj oko Varne, odatle blg. *gagaúzin*, rum. *gagauf* »glupan«?

Lit.: ARj 3, 107. Vasmer 249.

garib, gen. *-iba* m (Vuk, Sarajevo, narodna pjesma) = *garib* pored *gârîp*, pridjev uz *čovek* (Kosmet). Arapski turcizam (ar. *gharib* »tudinac, stran, neobičan«).

Lit.: ARj 3, 107. Elezović 1, 94. Lokotsch 680.

garič m (18. v.) »gljiva neodređene vrste (u nekoj ljekaruši)« = *ogarii* »isto«. Od gr. -lat. *agaricum* (Plinije). Riječ nije potvrđena u današnjem narodnom govoru, ali se vidi da je učeni termin obrnut na narodnu izmjenom dočetka *-icum* na *-ič*, možda preko mletačkog pisanja *-ich*.

Lit.: ARj 8, 738. REW⁶ 275 a. DEI 82.

garîtula f (Hvar, Brusje, Korčula) »vazmeni kolač koji ima jaje u sredini; vrsta kokošice; što je *paršurata* o Božiću, to je za Uskrs *garîtula* (svaki član *famêje* ima pravo o Uskrsu da dobije *garîtulu*; ako dijete ne dobije *garîtulu*, znači za nj *kaštig*)«. Upor. furl. *giarîgule* »Wasserhuhn«, *gangola* (Tessin) »Möwe« kao deminutivi na *-Icula* od *gallicula »kokošica« sa disimilacijom *ll-l* > *r-l*; *garîtula* je dalm.-rom. deminutiv na *-itula* (upor. *-itel-lus* u lat. *campitellus* > tal. *campitello*, mlet. *campielloj* < vlat. *gallitula. S tim sufixom i s navedenim značenjem nije potvrđena u Romaniji; *gailus* i *gallina* potvrđeni su u balkanskom latinitetu: *del'-a* (Ulcinj) »oroz«, rum. *gâinâ* < lat. *gallina*. Upor. u južnoj Italiji kod Hrvata (Molise) *gallinar* »poulaillers«.

Lit.: Hraste, JF 5, 211. REW* 3661. 3664. Wędkiewicz, RSI 6, 232.

gârma f (Jelsa, Brač, Mljet) »1° naravan procijep između dvije hridi na morskoj obali, pukotina na povećoj stijeni, presjelina« = *guârma* (Molat) »jako velika udubina na morskoj obali«, *garma* (Sukošan kod Zadra) »2° rupa u zidu sa vratima ili bez njih (služi za stavljanje vrijednih stvari), 3° toponim (Podgora, Makarska)«. Odatle na *-alj* *garmâlj* m (Molat) »vrst malog raka po morskoj obali (živi po garmama)«. Skok pretpostavlja pred-

slavensku ilirsku riječ *gurma srodnu sa predrimskom *balma* »spilja« u romanskim jezicima, Alessio upoređuje također sa lig. *balma* »grotte, caverne«, arb. *karme* »rocher«.

Lit.: ARj 3, 108. Vice Adamović, *Rijeka, topogr. i povjesničke bilješke*, Dubrovnik 1904, str. 11., bilj. Alessio, *Onomastica* 2, 187. Isti, *StudiE* 10, 175. Skok, *Romania* 50, 201. Schnetz, *ZNF* 14, 221-226 (cf. Joki, *IJB* 24, 256).

gas m (Šulek) »plin za svjetlost« = *gas* (Piva-Drobtijak, Bcsna) = *gaz*, gen. *gaza* (Kosmet) »petroleum«. Odatle pridjevi na -*bn gasni* (Piva-Drobnjak), na -*ljiv gašljiv*, f -*iva* (Kosmet) »umazan od petroleja«, *gašljiv* (Vojvodina?) »koji zaudara po petroleju« i složenica *gaz-borija* f (Peći) »(kujundžijski izraz) sprava za la-paljivanje čumura«. V. *borija*. Od alkemističke riječi *gas* (1644). [Načinio Flamanac van Helmont (1577-1644) prema lat. - gr. *chaos* »kaos«].

Lit.: ARj 3, 109-110. Elezović 1, 92. Vučković, *SDZb* 10, 382. Weigand-Hin 1, 625. DEI 1768.

gasiti, *gasim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *po-*, *u-*), ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol iz terminologije vatre: »extinguere, löschen«, prema sveslav. i praslav. pf. *gàsnuti*, -em (*u-*), *dogašivati/izga-*, -*gašujem* pored -*gašivam*, *pogašnut*, -em (Kosmet) »izginuti, pocrkati, propasti (subjekt: *filici*, *sirotninja*, metafora kao *ugasiti žed*, *život se ugasnu* = umro je)«. Odatle pridjevi: na -*bn gâsan* »!« kojigasi, pripada gašenju, 2° koji je ugasio žed, napojen (protivno *žedan*, BiH), *neugasan* (Stulić), na -*iv gasiv*, *neugasiv* (Stulić i danas na zapadu) = na -*ljiv neugašljiv* == *neugašljit* (Marulić), na -*it ugasit*, *zagasit* »tamnosmed«; postverbal *ûgasa* f (Kosmet) »propast, šteta«; na -*ljiva* (upor. *trepeljika*) *gašljika* f (Vuk) »drvo što ne može vatru da drži, nego se gasi i dimi«, odatle pridjev na -*ov gašljiv*; *gašljika* je kolektivni naziv za vrbovima, jovovinu i lipovinu. Zbog toga je izvedenica na -*ika* od nepotvrđenog kolektiva *gašlje. Pedersen izvedu i *užas* (također steslav. i rus.) od dugog prijevoja gaas-iste osnove *gues-*, koja je i u *gasiti*, gdje je *α* nastao od ie. *e* > *ō* (upor. gr. jonski ὀβόσσοι), ali je mogao doći i od aorista w^hass kao *rijeti za reči* od aorista *rehb*. Sveslavenski kauzativum glasi u lit. u prijevojnomo štetenu *e: gesaũ*, *gèsti* »nestajali, dogorijevati«. Litavski kauzativum *gesyti* ima isto značenje kao i *gasiti*. Hrv.-srp. glagol pokazuje tendenciju metaforičkog prijenosa s *vatre* na *žed* i *život*.

Ta je tendencija još jača u rum. *a găsi* »naći«, *te-ai găsit* (cine.) »Ta sta ti je palo na pamet? mašala«, *ce v'au găsit* »Sta se dogodilo?«, *gășesc cu cale să* itd. »nalazim za dobro da«, itd. Taj razvitak nije lako objasniti. Naliči i na semantički razvitak lat. *ad/lare* »(na)duhati > naći«. Razvio se u nomadskoj sredini srednjovjekovnih Romana kojima je pri nomadiziranju sretanje izvora za gašenje žedi značilo dobar nalaz. Glagol *gasiti* je u prasrodstvu sa gr. ὀβέσσω, odatle ὀβέσσοι (složenica sa a- »ne«) »neugasive. Odatle internacionalni naučni termin *azbest*.

Lit.: ARj 3, 110. 8, 107. 9, 168. Elezović 3, 86. 379. Miklošič 64. SEW 1, 295. Holub-Kopečný 120. Bruckner 136. Vasmer 261. Trautmann 86. WP 1, 693. Mladenov 97. Boisacq³ 856. Löwenthal, WuS 9, 188. Mikola, RSI 1, 10. Smith, Vedensk. selsk. skr. 2, 5, 10. 32. (cf. IF 50, 229). Pedersen, IF 5, 47.

gasa f (Zore, ribarski termin) »uza koja se provlači kroz provrćen senjo po srijedi kroz svu debljinu, a za nju se veziva tanki konop«. Upor. tal. *gassa* (pomorski termin), španj. *gaza* »stroppa«, *garza* »anello di corda non scorrevole«, *garzella* »piccola garza«.

Lit.: ARj 3, 111. Zore, Rib. 354. DEI 1767. 1768.

Gašpar m (14. v.), pridjev *Gašparov*, odatle hrv.-kajk. prezime *Gašparović* = *Gasper* (16. v., prema tal. *Gaspare*), hipokoristici *Gospa* = *Gospa* = *Gaspo*, odat. e dalmatinsko prezime *Gospić* (Solín). Od svetačkog imena.

Lit.: ARj 3, 111.

gaštir (Vuk, Paštrovići) »nekakva trava«, zacijelo ista koja i *goštica* = *goščica* (u zapadnom govoru) s naučno određenim nazivom te trave »brachypodium Beauv.«.

Lit.: ARj 3, 111. 330.

gât m (Vuk, Pergošić) »1° sinonim: jaz, 2° u brdu iskopan podrum za vino, 3° topnim«. U češ. *hat'* = polj. *gać* = rus. *gatb* je femininum. I kod nas je morao nekada postojati *gat* f jer Belostenec ima *gata* f s prijelazom od deklinacije -i u deklinaciju-a. Taj femininum je raširen toponim. Denominal *gâtiji* (Belostenec, Mikalja, Stulić) danas je običan sa prefiksom *za-*: *zagatiti*, *zâgatim*. Riječ je specifično slavenska u navedenom značenju. Prvobitno se značenje očuvalo u češ. *hat'* f »Weg durch Sümpfe

mit Reisig belegt«. Od tog značenja ishodi i značenje »Teich« u gornjolужиčko-srpskom. Machekovo mišljenje da je ta sveslavenska i praslavenska riječ, za koju nema paralele u baltičkoj grupi, od ie. korijena *guā-* »ire« (sansk. *galus* »put«, avesta *gātu-* »mjesto«), uvjerljivo je. Manje je uvjerljivo vezanje Bernekerovo sa *gaj* i Brücknerovo sa *gaće*. Madžari posuđiše *gat*.

Lit.: ARj 3, 111. Mažuranić 315. Miklošič 60. SEW 1, 296. Holub-Kopečný 121. Bruckner 131. KZ 45, 49. 46, 233. Sobolevski, RFV 64, 170-177 (cf. RSI 4, 277). Matzenauer, LF 7, 176. Machek, LF 61, 240. 244 (cf. IJB 11, 464).

gâtati, *gâtam* impf. (Vuk) (*iz-*) »sinonim: vraćati«, sveslavenski i praslavenski glagol iz oblasti mitologije. U Kosmem u pejorativnom značenju *nagantât*, -*gantam* pored *nagañ-tôvat*, -*ujem* »zanovijetati«, sadrži umetnuto *n* pred *t*. Odatle radne imenice na -*avac gatavac*, gen. -*avca* = na -*lac gâtalac*, gen. *gâtaoca* m prema *gatalica* f = na -*ar gatar*, gen. -*ara* m prema *f gatar* = *gâtârica* = *gatar* (ŽK) = na -*alo gatalo* m; na -*arma gâtârina* f »plaća gataru«, na -*ka gâtka* î (15. v.); apstrakta *gâtinja* f, *gâtanj* n (~ *ali kantanje*, Marulić) »pjevanje«. Ovamo ime žabe »rana viridis« *katalinčica* (Babina Greda) = *katoličanka* (Nijemci, Slavonija), s promjenom *g* > *k* kao u *kača* (v., tabu). U ostalim slavenskim jezicima postoje dvije varijante: *gad-* i *gat-*, -*d* u slov. *gadati*, češ. *hádati*, polj. *gadać* »govoriti«, rus. *gadatb* »proricati«, bug. „*gâdkam*, i -r u bug. *gâtain* se »zadajem zagonetke«, rus. *gâtatb* »tamno, zagonetno govoriti«. Miklošič je izvodio obje varijante od iste osnove, Berneker ih rastavlja. Varijanta sa *d* nalazi se u lit. *žodis* »riječ«, *godyti* »herausfühlen«, *godoti* »denken«, sanskr. *gadati* »govori«, r u sanskr. *gâta Agatha* »pjesma«. Prema tome ide već u prajezik. V. *ganati* i *gonetati*. Rumunji posuđiše *a ghici* »pogoditi« < bug. *gadkam*, *gatka*, odatle *ghiceală* f, *ghicitoare* f »zagonetka; rum. sinonim: *cimilitură* f«.

Lit.: ARj 3, 113. 4, 168. 893. 898. Miklošič 59. SEW 1, 288. 299. Holub-Kopečný 118-119. Bruckner 131. KZ 45, 42. Vasmer 250. 261. Uhlenbeck, PBB 30, 267. 304. Matzenauer, LF 7, 177. Boisacq* 1050.

gâtre f pl. (Lika) = *gatre* (ŽK) = *katre* (18. v., rukopis) »sinonim: rešetka«. Od njem. *Gatter* n (pored *Gitter*) < lat. *clatri*, tal. *cairo*. Pl. zbog toga što se sastojе od više čestica. Složenica *šalukatre* f pl. (Vuk, Vojvodina)

»sinonim: kapci« od austr.-njem. *Schalugatter*, *die Jalousien* (od fr. *jaloux* »ljubomorani« < gr.-lat. *zelošus*) = *šalapôrke* f pl. (ŽK) = *šalapôrke* (ŽU). Izmjena *gaire* u -*pôrke* nejasna.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 900. Skok, ASPH 33, 362. Popović, Sintaksa 43. DEI 816.

Gavan m (17. v., Vuk, narodna pjesma istarska) »1° naše ime dano bogatašu u evanđelju Lukinu 16,19 —31, preneseno u folklornu pripovijest«, njegova je žena *Gavanka*, pridjev *Gavanov* (Vuk), u pričama *Gavanovo jezero* (Lika) = *Blatno jezero* u Madžarskoj = *Crljeno jezero* u Imotskom, *Gavanovi dvori* pretvoreni u jezero, = *gavan* »2° (apelativ) bogat čovjek uopće (Ljubiša, narodna poslovice)«. U našem folkloru stvoreno je to ime za bogataša koji na portienutom mjestu u evanđelju nema imena, da bude paralela prema siromahu koji se zove *Lazar*, kao nadimak valjda prema korijenu koji je u *ogavan* (v.). Narodnu predstavu o *Gavanu* kao ogavnom čovjeku koga jedu zmije, priča Vuk u Rječniku. Kao prezime u Dubrovniku 1343: *Mico Gauan*. Langob. *gaphans*, na koji pomišlja Mažuranić, ne dolazi u obzir ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 3, 114. Iljinski, JF 9, 286-288. Vitković, ZbNZ 30, 1-16. ZSPH 3, 189. Mažuranić 315.

gavëljati, -âra impf. (Lika) (*iz-*, *na-* se) »teško i mučno hoditi«.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 168. 7, 325.

gavës m (Bella, Voltidi) = *gavez* (Vuk, Lika) »biljka; sinonimi: kunsuo (v.), vaula (v.), naučno *cyroglossum officinale*«. Pridjev na -*ov: gâvezov*. Vokal *e* je nastao iz *ę*, upór. rus. *gavjaz* = ukr. *háv'az*. Praskav, *gavezt*, nalazi se još u slov. *gavez*, češ. *havez* i bug. *gavez*. Bez paralele u baltičkoj grupi, a ni ie. nisu utvrđene. Berneker i Mladenov tumače kao paralelu grčkoga tipa *cyroglossum*, βουγλωσσον od *gav-* i -*ęz-* od *jezik*. Prvi elemenat *gav-* je prijetoj od *gov-* u *gov-edo*, *gov-no*. Značenje bi bilo »voljujski jezik«. Drukčije Bruckner, koji u osnovi vidi *gava* »Ekel«.

Lit.: ARj 3, 114. Miklošič 61. SEW 1, 297. Vasmer 248. Bruckner, KZ 45, 34. Mladenov 95.

gavitëo, gen. -*ëia* m = *gavitió*, gen. -*tjela* (Dubrovnik) »(pomorski termin) znak za kotvu koji stalno stoji u moru da se za nju

priveže barka (svaka barka ima svoje stalno mjesto gdje se surga, komad drva što prazan pluta po moru). Od sjev. -tal. *cavedel* < lat. *capitelli** > tal. *gavitello*. Moguće je izvođenje i od *cavitare od *cavus*.

Lit.: ARj 3, 115. DEI 828. REW* 1793.

gavran m (Vuk) = *gārvān* (metateza, ŽK, Mrzlo polje, Kosovska Mitrovica, takoder slov., bug., češ.) = *gārvan*, gen. *garvāna* (Kosmet) = *grāvran* (s anticipacijom *r* kao u *brnistra*, Vodice, Poljica, Sali na Dugom otoku) = *gravljan* (Murter) = *kavran* (Hreljin u Hrvatskom primorju, Drivenik, Martijanec u Zagorju, Beli na Cresu, također prezirne; sa *g* > *k* kao u *kaleb*, tako u ukr. *kāvoron*, slov. i dluz.) »corvus corax«. Prenosi se i na sitnu stoku: hipokoristik *gavra* (Kurelac) »crna koza«, *gāvranica* »koza«, *gavreš* m »jarac« prema f *gavreša*, »koza«. Izvedenice: deminutivi na -*ik gavranak*, gen. -*anka* (18. v., Jačke, upór. češ. prezime *Havránek*), na -*ić gavranu* (takoder prezime), na -*ać gavrančić* »1° prezime, 2° metafora: crno grožđe«, na -*će gavranče* »pile od gavrana« (Zavrtnica, Hrvatsko primorje); ženka *gavranica* = *gavranka*, hipokoristik *gavre*; pridjev na -*ov gavranov* (*krila*, *srece*, *perce*) = *gārvanov* (Kosmet), na -*ski gāvrvānski* (*pleme*, *grlo*). Sa rus. složenicom *gmvoron* moglo bi se upoređivati *galōvran* m prema f *galovrana* = *golovran*, što bi značilo da je onomatopeja gavranova glasa *gai* »Dohlengekrächze, Lärm« bila u našoj složenici zamijenjena pridjevima *gal* (v.) i *gol* (v.). Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *gawron* (prezime *Gawroński*). Sveslav. i praslav. *gavornz, u baltičkoj grupi sa *g* > *k*: lit. *kovārnis*, lot. *kuōvārnis*, *kuōwārna* »Dohle«. Onomatopejski su glagoli koji oponašaju njegov glas veoma brojni: *gakati*, *grakati*, *grajati*, *graktati*, *graktjeti*, *kraktati*, *grcati*, *grktati*, *grkatati*, *groktati*, *groktiiti*, *klotati*, *kroktati*. Zbog toga je moguće u prvom slogu *ga-* gledati onomatopeju i slog *vran-* upoređivati sa *vrana* (v.).

Lit.: ARj 3, 115. 391. 4, 908. Hirtz, *Aves* 114. 117-118. 183. 183. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Elezović* 1, 94. *Miklošič* 152. *SEW* 1, 298. *Holub-Kopečny* 121. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 38. *Vasmer* 251. Iljinski, *KZ* 43, 180-181. *Mladenov* 95. Pogodin, *RFV* 33, 328. sí. (cf. *AnzIF* 7, 161-162).

gávrat se, *gāvrvām* impf. (Vuk, Bačka) »u pastirskoj igri igrati se štapom«.

Lit.: ARj 3, 116.

Gavže m (Dubrovnik, 15. v., pisano i *Gauže* 1420, *Gaože* 1423, tal. *Gauze*), dubrovački hipokoristik na -*e* ne od *Gaudentius* > *Gavaient* (osorski svetac), kako je pretpostavljao Budmani, nego od dalm.-rom. *Gaudius*, koje je lično ime potvrđeno u Dubrovniku; *di* > *ž* kao u *žmulj* < *modiolus*. Da-lm.-rom. deminutiv na -*olus Gauzulus*, također potvrđeno u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. Upor. 1459. *Gazulb* (*gospodino Pavah*, gdje *a* < *au* može biti prema arb. *ar* < *auruni*) i istarski nadimak *Gavš* (Vodice) = *Gauš* (prezime u Klani) kao i rapsko prezime sa hrv. sufixom -*nja Galz'inja* (*au* > *al* venecijanizirano prema mlet. *aldire*), pisano i *Galsenja*, u srednjovjekovnom Trstu 1365. *torre Galsegna* (*duo capitami de Galsegna*, tršćanski statut iz 1350). Od mletačkog francuzizma je *zoja* f (15. v., *nositi prstene i ine dobre zoje*, 1289. u *Zadru de çois'*, Krk se označuje kao *rica zoid*), od tal. *gioia* »pietra preziosa« > mlet. *žoga* »vijenac«; *zôja* f (Korčula) je i brodski termin »daska koja drži ili veže dijelove konstrukcije, Bugband, tal. *ghirlanda*, krivak (Mardešić)«. Lat. *gaudere* > tal. *godere* nalazi se u *goditi*, -*im* impf. (Perast) = *goditi* (Veli otok) »uživati«, apstraktum na -*mentum*, odatle *godimenat*, gen. -*enta* m (Vuk, Crna Gora, jugozapadni krajevi) < tal. *godimento*.

Lit.: ARJ3, 116. 119. 235. Jireček, *Romanen* 2, 37. Skok, *GMF* 6, 144. Isti, Slav. 52. 56. 62. 65. *Mažuranić* 1962. *REW* 3702. 3705. *VHA* 3, 248. *Paasche* 17. 18. Szombathely, *Trii. statut* 167. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *DEI* 1812. 1838.

gayfum n, u dubrovačkom, kotorskom i zadrarskom latinitetu u statutima: *gayfum de lignamine, de pétis, gayfum sine tecto in medio coelo domus cahiphum*. Jireček upoređuje sa dubrovačkom dalmatoromanskom riječi *kajpica* »kavez, gajba«. Iz pomenutih statuta ne izlazi pravo značenje. Ako se *gayfum* uporedi s istim oblikom u vrelima iz grada Bari i sa terminom koji živi u narječjima južne Italije, izlazi da upoređenje sa *kajpica* nije ispravno. U Kalabriji *gafiu* znači »1° pianerottolo della scala esterna (di una casa), 2° ripostiglio sotto la casa esterna, 3° terrazza sul tetto della casa«, *cafiu* »1° arco che sostiene la scala esterna della casa, 2° vicolo stretto che passa sotto cavalcavia«. Slično u Bariju: *gayfum extendit super plâteam, gayfo in facie de predicta casa; gayfum znači dakle jednu vrst današnjeg balkona*. Riječ se tumači iz langob. *waifa »terreno che non appartiene a nessuno«.

Lit.: Jireček, *MHISM* 9, 112. 435. 436. *Rohlf* 135. 329. *REW* 9483 a.

gäzep pored *gazêp* m (Kosmet) »muka, stradanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gazab* »srdžba, ljutina«) iz oblasti duhovnog života: bug. *gazep, gazepčija*, arb. *gazep* »1° Gefahr, 2° Zorn«, ngr. γαζέπι.

Lit.: *Elezović* 1, 92. *Mladenov* 96. *GM* 122.

gazeta f (18. v., Vuk) »1° stari mali mjedeni novac mletački (17 v.), 2° (po zakonu sinegdohe) novine (Dubrovnik) koje su se prodavale po jednu gazetu«. Značenje 2° je internacionalno (evropsko). Na -*njača* < -*en* + -*jača gazetnjača* (18. v.) »kruh koji stoji gazetu«. Od mlet. *gazeta* = *gazzetta*, vjerojatno tal. deminutiv na -*lita* > -*etta* od bizantinskog *gaza* »riznica, novac«, a to prema De Feliceu od perz. *gang* »isto«.

Lit.: ARj 3, 117. *DEI* 1777.

gazi (Vuk, narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, epitet uz muslimanska lična imena (Bosna): *gazi Rüstem beg, gazi Smailaga*. Deklinabile glasi *gazila* m (Vuk, narodna pjesma) »1° turski junak, 2° (pejorativno) koji se razmeće (Bosanski Petrovac)«. U narodnoj se pjesmi prenosi i na konja: *gazila dogin*. Složenica *gazibaša* (crnogorska narodna pjesma) »poglavica gazijama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghāzī* > tur. *gazi*) iz oblasti vojništva: bug. *gazi* = *gaazi*.

Lit.: ARj 3, 118. *Mladenov* 96. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 279.

gaziti, -*im* impf. (Vuk, 16. v.) (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *z-*, *za-*) »treten, waten« prema pf. *zgāznut*, -*em* (Kosmet) i impf. *razgazivatijogaz-*, -*gāzujem* i *razgāzavati*, -*gāžāvām*. Odatle: postverbal *gáz* m, pl. *gazovi* »vađum«, *nāgaza* f (Kosmet) »mađije na koje čovjek nagazi«, na -*ta gaza* f (18. v. Zuzeri) »blato, glib«, slov. *gāza* »Schneespur«, na -*buza zagažnja* f (Vuk) = *zagažnja* (Kosmet) »mreža što dva ribara zagazivši u vodu zategnutu drže«, na -*ina gazina* f (18. v.) »gažena zemlja«, pridjevi na -*en gazan*, na -*iv gāziv*, na -*ljiv gāžljiv*. Prilog na -*imice*: *gāžimice*. U topnimiji imperativne složenice: *Gazibara, Gazivoda*. Takva je složenica i *gāziblato* m (Vuk) »pejorativ za nižeg činovnika«. Deminutiv: impf. *gācati*, -*am* (Vuk) = *gācati, gačan* (objekt *snig*, Vodice), impf. *nagacavati* (Srbija), *gānjcati, gānjcam* (Lika, 18. v., čakavci, s umetnutim *n*) < *gaz* + *cati* od *micati, kucati* i sa *se* > *c* kao u *Pelišac*, gen. *Pelica* od *Pelješac*. Od tako dobivenog korijena *gac-* sa sufixom -*bka* nastade *gačka* (Bella, Stulić) »glib, blato.

kao«; odatle opet na -*avina gačkavina* f »idem«. Od korijena *ganj-* s istim sufixom, upravo postverbal na -*ska. ganjka* f (čakavci, 18. v.) »sinonim: kao, blato«, odatle pridjev na -*av ganjkav* »blatan«. Ovamo i lički impf, glagol *ganjigati se, -ām* »nogama se tući i ritati u krevetu«. Budmani je opazio srodnost sa *ganjcati*, ali zamjena -*cati* sa -*igati* nije objašnjena. Glagol je samo južno-slavenki: slov. *gaziti* i bŭg. *gāzja*. Mađarske posuđenice *gáz* »Furt« i *gazolni* vele da se govorio i u panonskoslavenskom. Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima. Upoređuje se doduše arm. *kačan* »staza« i sanskr. *gāhate*. *Mladenov* nalazi u uraloaltajskom srodan korijen: tur. *geznek*, dragi slog imena naroda *Kirgiz* i u *Kazak* > *Kozak*.

Lit.: ARj 2, 561. 3, 82. 83. 103. 118. 4, 168. 7, 321. *BI* 2, 771. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Elezović* 1, 187. 431. 512. *Pleteršnik* 1, 208. *Miklošič* 1..*SEW* 1, 299. *Mladenov* 96. Machek, *KZ* 64, 266. Matzenauer, *LF* 7, 173.

gdünja f (rukopis 14. ili 15. v., Šulek; *g* je nastao asimilacijom prema *d*; upor. lično ime *Gdunije*, 17 v., rukopis) = (metateza tipa *ge* < *kbde* > *dge*) *gdünja* (Bačka) = (asimilacija tipa *gdje* > *dje*) *dunja* (Perast, Budva, Stoliv, dubrovački pisci, Korčula, Šibenik, Šibenski otoci, Galičnik, Crmnica, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), odatle deminutivi *dünjica* (Vuk), *dunjac*, gen. -*nja* (Vuk, Resava) »vrsta velike dunje«, na -*anca dunjarica* »cotoneaster«, na -*ik dunjik* = na -*ište dunjište* (Stulić), toponim *Dunjak*, gen. -*aka* (Srbija) = (asimilacija tipa *ge*) *gunja* (Vuk, Slavonija), pridjev *dgunjev* (18. v., Orfelin), na -*ača gunjaca* (Dalmacija) »1° vrsta smokve, 2° prezime«, pridjev *gunjev*, poimeničen *gunjevača* (Šulek) »vino od gunje«, *gunjevina* (Šulek) »drvo«, *gunjevik* (Šulek) »vino«, deminutiv *gunjica* (Vuk) »trava medicago lupulina«. Svi ti oblici objašnjavaju se iz balkansko-lat. pridjeva (upor. biz. *κυδών-ιο*) *cydōneum* »krétski«, pridjev od *Cydon*, gen. -*anis*, *Cydoneai-*, danas *Canèa* na Kreti. Upor. krč.-rom. *puam koduain* »cotogno«. Oblike koji su posuđeni u jadranskoj zoni karakterizira i mjesto *d* (upor. tal. *cològna*). U oba slučaja *o* u protonici prelazi u poluglas *ə* > *a* ili ispadanje: *katünja* f (Dobrinj, Vrbnik) = *ktunja nije potvrđeno sa početnom suglasničkom grupom (tip *kito*) nego u asimilaciji *tünja* f (ŽK, šibenski otoci, Šibenik, Bunjevci, Senjsko zaleđe) = (metateza tipa *tko*) *tkunja* (Marulić) = (asimilacija tipa *tko*

> *ko*) *kunja* (Rab, Cres, Šibenik, Pazin, Vrančić, Istra) = (sa -*va* kao u *murva* < *mora*) *künjva* (Kastav, Vrbnik) = (*nj* > *j*) *kijjva* (Kastav, govor starih ljudi). Oblik *katunja* dolazi u Dalmaciji još u složenici *mrkätunja* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat) »cydonia vulgáris« = (metateza i disimilacija *r-n* > *r-j*) *mrtakulja* (Pelješac). To je složenica apozitivnog tipa *malva hibiscus*, koja se nalazi i u tršćansko-tal. *mela codogna*. U *mr-* treba gledati ostatak od *mela* sa disimilacijom *l-η* > *r-ń*. Budmani griješi kad dubrovačko *mr-* upoređuje sa rum. *mär*. Upór. gr. κυδώνια αμλα/μηλα. Oblici sa *i* < *d* mogu se smatrati kao leksički ostaci iz dalmatoromanskoga. Ovamo ide i arb. *ftua* (Zatrebač), sa članom *ftoi* i rum. *gutuiu*. Još postoji u istarskoj narodnoj pjesmi *k* > *h* (upor. *hlače, hruška*) *hunja* (okolina Pazina). Recentne su posudnice: *koiđnjata* f (Dubrovnik, Cavtat) »marmelada, sir od dunja« = *kodñnjāda* (Korčula) = *kodunāta* (Budva) iz tal. *cotognata* (14. v.); mlet. *kunja* na Jadranu može se osnivati i na mlet. *cagno* < *codogno*. Iz stvnjem. *chuttina*, bav. *Kütten* potječe hrv.-kajk. i slov. *kutina* pored *kutinja* (također toponim), odatle na -*ača* *kutinjača* »jabuka crveno-bijela, pjevava, reska«. Odatle odbacivanjem -*ina*, koje se osjećalo kao augmentativni sufiks, *kuta* (Jambrešić).

Lit.: ARj 2, 369. 889. 3, 126. 502. 735. 739. 5, 788. 789. 838. 7, 64. 84. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 17. Skok, ZRP 41, 148. Banali 2, 195. Belić, Galičmk.116. Pleteršnik 1, 491. REW² 2436. Knutsson, ZSPH 4, 383-385. SEW 1, 299. Bruckner 138. GM 113. Barić, AA 3, 27.

geāk m (Vuk) = *gêjak* (Milićević, Šapčanin) »prost, neotesan čovjek« prema *fgeakuša*. Odatle pridjev na -*ski* *geākī*, augmentativ na -*ina* *geācina* m (Vuk), denominal *geduti* (*se*). Postanje nije jasno. Tur. *kıyak* »nemilostiv« Budmani daje s upitnikom. Nije moguće ni fonetski ni semantički. Možda je izvedenica od *ge* < *gdje*. Ali se taj izgovor daje za Crnu Goru, Paštroviće i barsku nahiju, a to nije área pejorativa *geāk*. Inače se narodne skupine često nazivaju prema izvjesnim karakterističnim riječima njihova govora: upor. slov. *Prieki* od *prie* < *prvije* »prije«, *Mijaci* u Makedoniji od *mije* »mi«.

Lit.: ARj 3, 126.

geben m (Šulek) »sinonim: majčina dušica, thymus serpyllum L.«. Govori se u Bosni.

Lit.: ARj. 3, 126. Šulek, Im. 86.

Gedeon, svētácko ime = *Đedeon* (prema talijanskom izgovoru). Hipokoristici *Gèco* (prema *Jóco* od *Jovan, Juco* od *Jure*, Lika) = *Géca* (Beograd), *Géjo* (Lika, upor *Jaja* < *Josip*), *Gena*, augmentativ odatle *Genčina*, prezime *Genčić* (Srbija), augmentativ *Genda*, odatle ličko prezime *Gendić*.

Lit.: ARj 3, 126. 127.

gédža m, f »1° sinonim: starmali, patuljak (istočni krajevi, Srbija), 2° obični vojnik« = *gedžo*. Odatle pridjev na -*av* *gedžav* (Vuk) »zwergartig« = na -*ast* *gedžast*. Prema Elezoviću u Kosmetu se za *gedža* govori *gèca*, gen. *gece* m, riječ koja u govoru čaršilija znači »neuka i nespretna seljaka«, odatle pridjev na -*av* *gècav* »kržljav, sitan«. Budmani izvodi *gédža* od tur. *gece* »luđak, bena, tepavac«. Značenije se ne slaže posvema sa *gedža*. Prema Elezoviću *gèca* bi moglo biti i od arb. *keq* »rdav«, što se ne slaže fonetski, kako pokazuje *kečav* (*dête*) (Kosmet) koje je zaista od arbanaskog. Nejasna je zamjena -*ča* za tur. -*dža*. To bi moglo biti samo slaviziranje turške riječi jer Turci zamjenjuju slav. *c* sa *dž*.

Lit.: ARj 3, 127. Elezović 1, 95. 289.

Gêga m (Vuk), etnik, naziv za sjeverne Arbanase muslimane i katolike za razliku od južnih Arbanasa muslimana i pravoslavaca za koje i Vuk ima naziv *Taške*; lično ime *Gega kapetane* (narodna pjesma). Od arb. *Gegë*, s članom -*a*, naziv zemlje (horonim) *Gegni* = *Gegeri* (izgovor Toska) na sufiks gr. -*ia*, pridjev (ktetik) *gegnisht* = *gëgërisht*.

Lit.: ARj 3, 126. GM 122.

gegati se, *gagam se* impf. (Vuk, Lika) (*do-*, *IA-*) »1° sinonim: ljuljati se, 2° lijeno ići« = *gengati* (Martić, s umetnutim *n*) »tromo hoditi«. Odatle: radna imenica na -*vac* *gëgavac* (Vuk, Slavonija) »sinonim: slijepac«, odatle pridjev na -*ski* *gëgavački jezik* (Vuk) »njihov argot«, na -*aljka*: *gëgaljka* f »sinonim: ljuljaška«; deminutiv *gëgljati se* »neskladno ići« = *gëgljati se* (haplologija, Martić) »tromo hoditi«. Onomatopeja za oponašanje radnje. Ista onomatopeja sa samoglasom *i* mjesto *e*: impf, *gigati se*, *gīgām* (narodna pjesma) »1° sinonimi: cucati (v.), tŕbariti, zidati« = *gigati se*, -*ām* (narodna pjesma) »šepiriti se« = s umetnutim *n* *gingati se*, -*am* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »valjati se amo tamo kao brod«. Odatle na -*avica*: *gingavica* f (ibidem) »valjavica u samom brodu«.

Lit.: ARj 3, 127, 128. 133.

gegékati, *gegëče* impf, (subjekt *jare*) »sinonim: drekenjati se (v.)«. Onomatopeja kojom se oponaša glas jareta.

Lit.: ARj 3, 128.

gegić m (Dalmacija, Šulek) = *gegino* n (Šulek, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«.

Lit.: ARj 3, 127

gèika f (Vuk, Hrvatska; gdje? Hrvatska krajina?) »sinonim: košuta«. Odatle toponim *Geikavac* (selo, Hrvatska krajina ogulinskoslunjska). Od tur. *geyik* »jelen«.

Lit.: ARj 3, 127.

gejena stcslav. pored *geona* = *đejena* (14. v., prema talijanskom izgovoru), pridjev *dejnjski* (14. v.) = *deona* (14. v.) = (*d* > *j*) *jeona* (16. v.) »pakao«. Biblijska riječ od hebrejskoga toponima *gebene Hinnom* »dolina sinova Ennomovih« kod Jeruzalema gdje su Hebreji žrtvovali fenickom bogu *Moluhu* > *pakao*, kslat. *gehenna* = gr. γέεννα < aramejska sintagma *gè Hinnam*, tal. *ge(h)enna*.

Lit.: ARj 3, 3. 4. 4, 589. Lukić, Bog. 4, 140-150. Lokotsch 705. DEI 1778. Miklošič, Lex. 127.

gem m (Vuk) »sinonim: bučac, nesit, nenasis, nejāsit, kuf, pelikan, vodena ptica, pelecansus onocrotalus L.«. Od mađ. *gém* »ardea«.

Lit.: ARj 3, 127. Hirtz, Aves 29, 119.

generao (16. v.), učen pridjev (u gen. *ministra generaloga*), crkveni termin od 14. v., od lat. pridjeva na -*ōlis* od *genus*, gen. -*eris* »vrsta«. Vojnički je termin poimeničen m. r. u *general*, gen. -*ala* m (17. v., prema lat. izgovoru velara preko njemačkoga), pridjevi *generálov*, poimeničen *generalovica* (Vuk) = *generalica* »žena njegovaa«, *generalski*, apstrakturno *generáljia* — (sa disimilacijom *r-l* > *r-n*) *generan*, gen. -*ana* (narodna pjesma crnogorska) = (prema talijanskom izgovoru velara) *denèrāl*, -*rā* (Perast) = *dženerō*, gen. -*ala* (18. v., Dubrovnik) = *dženerao* = (istočni krajevi) *dženeral* (zacijelo preko turskoga) = (metateza *l-n* > *n-l*) *džerenao*, gen. -*ala* (18. v., crnogorska narodna pjesma) = (*dž* > *ž*) *ženeral* (Kavanjin) (*pod-*, *obor-* < njem. *ober-*, Vuk) = *jenèrōl* (slov.) »vojni zapovjednik (od 15. i 16. v.)«.

Lit.: ARj 3, 5. 33. 128. 8, 426. 10, 360. Budmani, Rad 65, 165. Sturm, ČSJK 6, 69.

genuti, *génem* pf. (Vuk) »udariti«.

Lit.: ARj 3, 128.

Georgije m (I), učeni oblik u crkvenom jeziku prema grčkom klasičnom izgovoru, samo kao ime sveca kod pravoslavaca, rjeđe kao ime ljudi, odatle prezime *Georgijević* (podrijetlom zacijelo Cincari); kod glagoljaša *moći sgo eorie* (*ge* > *je* > *e* prema novogrčkom bizantinskom izgovoru, u glagoljskom prvotisku iz 1491), odatle *Jorbga* muško ili žensko ime (Novaković), kod Rumunja prezime; *g* mjesto *gi* nastalo je disimilacijom prema početnom *g*, upor. odatle deminutiv na lat. -*ulus* > tal. -*olo* *Jorgolo* na Krku (danas talijansko prezime) i grčki deminutiv *Jorgakis* i slov. prezime *Juriga*. Sasvim učenog je podrijetla ime cvijeta *georgina* »bočka« prema ličnom imenu *J. G. Georgi* (umro u Petrogradu 1802: zapravo ne ide među botanička imena od imena sveca jer je moderno. Suglasnik *j* ili *gi* prelazi u *ti* na istoku: učeno *Deorde* (Novaković), *Deordij* (13. v.), *Deordije* m (Vuk), pridjev *deordijev*; *eo* steže se na istoku u *o*: *Dórdij*, *Đordija*, *Đordije*, hipokoristici *Darde* m (Vuk) = *Dardo* m = *Borda*, pridjev *Đordev*, prezimena *Đ or devii*, *D ordić*, *Dóka* (Vük), *Doko*, *Dole*, *Bórgo* (Srbija, Vranja, upor. bug. *Gjorgov den*).

(II) Pučka zamjena naglašenog *o* > *u* kao u *drum* < δρόμος: *Đurdije*, *Đurde* = *Đurđa*, s obiljem hipokoristika *Đur* (14. v.), *Dūra*, *Dure*, *Đuro*, prezime *Đurić*, pridjev na -*in* *Đurin*, *Đurov*, poimeničen na -*aca* *durovaia* f »velika čaša« (odatle opća riječ *auro* »pijanica«), na *j duri-dan*; *Đur aā*, gen. *Đurđa*, m (Perast) prema *f Đurđa* = *Đurdija* (taj oblik dolazi i u složenici sa grčkim καλός »lijep« *Kalodurbd* /14. i 15. v., dečanski hrisolulj/, odatle *Kalodurević kanželijer i dragoman srpski* /1454/), *Đurak*, *Đuran*, *Duras*, *Duras*, *Đurašin* (i prezime), *Durāt*, *Đurdan*, *Đurden*. Augmentativ *Đurdešilo* (Lika). Složenica *Kalodmad Gurašević* (Kotor, 1454), sa καλός »lijep«. Pridjev *Đurdev*, prezime *Đurdević*, u toponomastici *Đurdevi stupovi*, poimeničen na -*ik* > -*āk* *đurdevak* »biljka«, *đurdevčan* »biljka«, *đurdevče*, *đurdevilo* n »jagnje što se kolje na Đurdev dan«, pridjev *đurdevski*, poimeničen na -*jak* *đmdevštak* »koji svetkuje sv. Đurđa«. Deminutivi na -*ič* *Đurdić* (13. v.), na -*ica* *Burica*, *đurđica* (< -*dijica*) = *đurdić* = *đurdevo cvijće* = *đurdevac*, *đurdevak*. Augmentativi i hipokoristici *Đurdina*, *Đureta*, *Durata*, *Đuriša*, *Burján*, *Đurka* = *Đurko*, *Đuroje*, *Búrok*, i prijelaz među tip

dvočlanih imena *Đurisav(a)*. Kraćenje na jedan slog *Duka* = *Buko*, *Dukan*, prezime *Đukanović*, *Dukanda*, *Đukina*, *Đukela í* (Lika, žensko ime). Na obliku *Đurađ* osniva se zacijselo i *Ćurać* (Perast) koji je nastao unakrštenjem sa gr. $\kappa\upsilon\rho(\tau\omicron\varsigma) > \acute{c}ur$.

(III) Zamjena *d̄* > *gì* sa *j* samo na katoličkom zapadu: jednom samo tako u prvom slogu *Jurađ*, gen. *Jurâa* (16. v., rukopis), inače u oba redovno *Juri(j)* (14. i 15. v.) (oblik *Juri* ulazi i u stari dvočlani fip *Jurislav* /15. v./, odatle pridjev na -*j* *Jurislavlji*, 15. v.), potvrđeno samo u nominativu (-*o*/ > -*i*), slov. *Jurij*, (-*u* > -*aj*) *Jüraj*, gen. *Jürja* (Hvar; ŽK samo u imenu sveca sv. *Juraj*), pridjev *Jurjev*, poimeničen ž. r. *Jürljeva* (ŽK), *Jürjeva* (Vinodol, 1653, Istra), prezime *Jurjević* (15. v.). Najstarija potvrda bi bila iz g. 1086. *Juray setnico*, ali $\alpha < \beta$ između *r* i *j* u to doba prema *setnico* < *satnih* čini tu grafiju sumnjivom. Odatle mnogobrojni hipokoristici *Jw-b* (14. v.), *Jura* (ŽK), *Jure* (14. v.), *Jure*, gen. *Jûreta* pored *Juré* (Brusje), *Juro* (17. v.), s prezimenom *Jurović*, *Juru*, *Jurićević*, pridjev na / *juridan*, gen. *juridna*, toponim *Jurja ves* kod Zagreba, *Jureta* s prezimenom *Juretić*, *Jurak* prezime, *Juracie* (18. v.), toponim *Jurakovac*, hrv.-kajk. *Jurek* s prezimenom *Jurečić*, *Juran* (15. v.) s prezimenom *Juranić*, pridjev *Juranj* (u toponimu *Jurandvor*, Baška), *Juranac*, gen. -*ča*. Na -*onja* *guranja* u imenu župana i dakona *Juranna* (11. v.). Na -*as* *Juraš* (16. v.) s prezimenom *Jurasic*. Na -*ča* *Jurca*, pridjev *Jurčin*. Na -*en* *Juren* (15. v.), na -*én* **Jurjen* u prezimenu *Jerjenić* (Istra). Na -*ica* *Jurša* (15. v.), prezime *Jurišić*, *Jureša*, *Jureševac*, *Jurešević*, *Jurešić*. Na -*iš* (tip *Ivaniš*) *Juriš* (1240) vojvoda bosanski, *Juriša* (16. v.), pridjev *Jürisin*, prezimena *Jurišić*, *Jurišević*, *Juriševac*, *Jurišević* (Vodice, Golač). Deminutiv na -*čac* < -*bc* > -*bc* *Jurčac*, na -*ica* *Jurčica* (15. v.), prezime *Juričić*, pridjev *Juričin*. Na -*ko* *Jurke* (13. v.), prezime *Jurković*, toponim *Jurkovo selo*, odatle *Jurketa*, toponim *Jurketinec*. Hipokoristik na jedan slog *Juka* (ŽK), *Juko* (18. v.), prezime *Jukić*, *Juković*, *Jukinac*; *Juco* (Lika). Augmentativi: *Jurîn*, gen. -*ina* (15. v., ŽK), *Jurina* (11. v., kninski župan), prezime *Jurinić*. Na -*etina* *Juretma* (Vodice). Na -*man* (tip *Rodman*) *Jurman* (14. v.), prezime *Jurmanović*, hrv.-kajk. toponim *Đurmanec*. Taj oblik igra izvjesnu ulogu u botaničkoj i ornitološkoj terminologiji: *jurčica* »fringilla cannabina« (i u drugim slavina tako), *jurko* »ptica koja se zove zelenko i zelendur«, biljka *jurjevac*,

gen. -*vca* »*chenopodium album*«; slov.: ptica *jurščica* »*Flächsfink*«, biljke *jurijevica* (Bela Krajina) »*convallaria majális*«, *jurijevka* »*caltha palustris*«, *jurijevščak* »travanj«.

(IV) Četvrta grupa osniva se na romanskom izgovoru grupe *gi* > *z*, *ž*, *dž*. Ta je zastupljena samo u Dubrovniku: *Zore* (prezime, Dubrovnik), odatle prezime *Zoretić* (službeno) = (u narodu, ŽK) *Zuretić* = *Džore*, gen. *Džoreta* (14. i 15. v., Dubrovnik piše se *Zore*), gen. *Džóre* (16. v., Dubrovnik); *Džoreta* (16. v., pisano *Zoreta*), upor. u Režiji *Zore*, furl. *Zórz*.

Svi sprijeda pomenuti učeni i polučeni oblici I–III nastali su na osnovi grčkog izgovora. Ovako brojne varijacije svetačkog imena objašnjavaju se velikom omiljenošću imena tog vojničkog sveca u narodu i u folkloru.

Lit.: ARj 3, 4. 9. 127. 539. 4, 677. 689. 688. 692. 691. 774. Hraste, BfJ 8, 20. *Brajković* 6, § 29. Čajkanović, PPP 1, 203–211 (cf. JF 3, 255). Lopašić, *Urbari* 144. Ribarić, SDZb 9, 89. 155. Stefanie, Rad 285, 84. *Sporn, srp. 2*, 91. *Pleterišnik* 1, 374. Ramovš, Gram. 2, 250., si., 263. Šturm, ČSJK 6, 66.

ger m »biljka; sinonimi: kitica, kičica, erythraea centaurium L.« = gr m (Šulek). Odatle: deminutivi *gerčica* = *grčica* pored *grčica* (Vuk, Dubrovnik). Oba deminutiva pretpostavljaju osnovu na -*k*. Drugi može biti poimeničenje pridjeva grk, grka »amarus« (v.), s čime se ne slaže prvi. Za ger postoji paralela u češ. *her* i polj. *gier* = *gir*. Još ima varijanta *girka* f za istu travu. Ta je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru. Za nju postoji rumunjski slavizam *ghircă* »triticum durum«.

Lit.: ARj 3, 129. 136. 350. 396. *Tiktin* 676.

géravac, gen. -*avca* m (Lika) = *gêrovac*, gen. -*ovca* (Lika) »vrsta žučkasta, brašnava krumpira« = *geroči* m pl. (Banija) »iznutra šuplja krtola (v.)«. Po svoj prilici od toponima *Gérovo* u Gorskot kotaru.

Lit.: ARj 3, 129.

gérnga f (Vuk) »gomila, povorka, npr. ljudi«. Prema Budmaniju možda od madž. *gorge* »valjak«, što se semantički ne slaže. [Budmani < madž. *görgő* »Steinwalze, Gartenwalze, Geschiebe, gurancija«].

Lit.: ARj 3, 129.

gèrin, gen. -*ina* m (Vuk) »nekaka zvjerka i koža njenac«. Budmani upućuje na madž. *gerény* »tvor«.

Lit.: ARj 3, 129.

geslo n, danas domaći sinonim, posuđen (?) iz češkoga, za tuđice »deviza, parola, lozinka«. Sjeverno-slav. češ. *heslo*, polj. *godio* i *haslo*, rus. *haslo*, izvedenice s pomoću sufixa -*to* od rekonog korijena *gъa-* ili *gad-(ati)* (v. *gataŕ*) »govoriti«, od kojih je samo posljednji zastupljen u slov. *gadati*, *gadam* »zu erraten suchen«. Budući da je potvrđena 1578. u vrijeme organiziranja Vojne Krajine kao vojnički termin (*pozabiti geslo na straži*), ne treba da je posuđeno iz češkoga, nego će biti hrv.-kajk. od *gid-slo kao i češka riječ.

Lit.: ARj 3, 60. *Miklošič* 60. *SEW* \, 378. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 1 69. *Vasmer* 261. *Matzenauer, LP* 1, 175. *Mažuraru* 316.

gète f pl. (Dubrovnik, Cavtat, Krivošije) »gamašne (prave ih žene od vune; na *gete* dolaze *gaće* *lčakširej*; to su crne bječve koje sižu samo do čkljanka«. Od sjeverno-tal. *ghetta* < fr. *guêtre* od franačkog *wrist* (engi.).

Lit.: REW* 9577. *DEI* 1791. *Prati* 486. *Gamillscheg* 497.

gicati se, -*am* impf. (Vuk) »1° jednako micati i mahati nogama kad se leži ili sjedi, 2° skakati (subjekt *šarmj*« prema pf. *gicnuti*, -*em* »maknuti nogom, koljenom«, *gicnuti se* (Martić) »pasti na um«. Onomatopeja kojom se oponaša brza radnja. Upor. polj. *giczafy* pl. »noge«.

Lit.: ARj 3, 132. *Bruckner* 140.

gidža f (narodna pjesma, istočna Srbija) = *gidža* (Kosmet) »čokot«; *dž* je turciziranje sláv. ž: cslav. *gyža* *vinbnaja*. Nalazi se još u češkom, poljskom (narječja) i u oba lužičko-srpska; *ġ* je nastao iz *y* < *ie*. ĩ, upór. lit. *gužas* »Knorren, Beule, Kröpf«, pridjev *gužūtas* »knorrig«. Riječ je baltoslavenska.

Lit.: ARj 3, 133. *Miklošič* 83. *Elezović* 1, 97. *SEW* 1, 374, *W P* 1, 559. *Novaković*, *ASPh* 20, 63. *Jagić, ib.* 63–64.

gigan m (Šloser) »bubica mecynotharsus Laferté«. Od istog je korijena *giġuša í* (Šloser) »bubica ernobius Thorns.«.

Liti.: ARj 3, 133.

giganat, gen. -*anta* m (17. v.) »div«. Učena riječ od lat. *gigas*, gen. -*antis* < gr. $\gamma\gamma\alpha\varsigma$, gen. - $\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$ »isto«, egejskog podrijetla prema gr-lat. izgovoru, prema tal. *gigante*: *džiganat*, gen. -*anta* (16. v., zapadni krajevi; kod Kačića *džiganat oli žiganat kako drugi izgovaraju*; Radnić) = *žiganant* = (sa č mjesto *dž*) *aga-*

nat, gen. -*nta* (17. v.). Učena riječ prodrla je i u narodni govor s ispuštenim dočetkom -*ant*: *gig* m (Vuk, Bosna) »pijetao velike vrste«, odatle f *giga* (Dobroselo) »nadimak ženama koje su visoke«. Na -*an* *gigan* (Kurelac), sa madž. sufixom -*o* > -*ov* *gígöv*, gen. -*ova* (Vuk), -*os* > -*os* *gigoš* = *giguš* (Lika) = *mgogoš* (Lika) »isto što *gig*«, prema f *glgulja* (Vuk, Bosna) = *giguša* = *giganka* »kokoš«. Ovamo može da ide i *gigalje*, gen. *gigäljä* (Vuk) »huldule, štule«.

Lit.: ARj 2, 22. 3, 133. 535. #E1^3758. *DEI* 1806.

gìliknuti, -*em* pf. (crnogorska narodna pjesma, objekt *sarina bakračlijom*). Prijevod »udariti« može biti netačan. Značenje se, kao metafora, može složiti s onomatopejama: impf. *gìliu*, -*im* = *gìlit* (Brusje, Hvar) »čkakljati > škakljati«, upor. njem. *kille kille machen*; od iste onomatopeje ná -*caiz* impf, *silicati*, -*čem* (subjekt *ujak ujuu*), koje stoji bez sumnje u vezi s impf, *galicati*, -*am* pored -*čem* (Vuk) = *golicati*, -*om* (Vuk, Srbija) prema pf. *golicnuti*, *gòlicnem* = *galicu*, -*ičim* pored *golicit*, *gìlicit* i *gìligičkat*, odatle *gìligička* f (Kosmet), a ovo opet sa bug. *godei*, *gadeličkam*, odakle je rum. *gadili* pored *gidela* = arb. *gudullis* pored *killëzoj*, čine. *gādilicu*, ngr. *gudulo* (Zagori). Riječ je ne samo balkanska nego je kao onomatopeja, koja oponaša kretanje, zastupljena i u germanskim i romanskim jezicima; njem. *Kitzel* = stsas. *Kitlon*, fr. *chatouiller* (nije od *chat* »mačka«), lat. *titillare*. Oblici *galicati* — *golicati* pokazuju da se onomatopeja naslanja i na određeni leksem *gol-*, u prijevodu *gal-* kao i u fr. na *chat*. S bug. *gadičkam* slaže se *godičkati se* (Golač, Istra) = *yadicikji* kod pohrvaćenih Rumunja u Žejanima. Sa suglasnikom *k* mjesto *g* u *kadičkati* (Krnica, Medulin), odatle pridjevi na -*av* i -*ljiv* *kadlčkav* (Medulin) i *kadičljiv* (Krnica i Medulin), dok u Vodicama s metatezom suglasnika *g-d* > *d-g*: *degečkati (se)* pored *degečati* »škakljati«.

Lit.: ARj 3, 94. 133. 252. *Elezović* 1, 93. 103. Hraste, JF 6, 211. Ribarić, SDZb 9, 143. *Tiktin* 677. *GM* 133–134. *Mladenov* 115. *WP* \, 553. *SEW* 1, 367. *REW* 4684. 8757. 8756. 9181. Byhan, *JberRI* 6, 174.

gìljati, -*ām* impf. (Lika) »sinonimi: srtati, ići, gaziti« prema pf. *nagiljati*, -*ām* (ibidem) »naići, nagaziti, namjeriti se na što«, odatle impf, *nagiljávati*.

Lit.: ARj 3, 133. 7, 326.

giljtati, *-ām* (Hrvatsko Primorje, Lika) = *gettati* (hrvatski gradovi) = *gettati* (ŽK) »vri-jediti«. Od njem. *gelten*; i je prema prijeglasu u prezentu (*es gilt*).

Lit.: ARj 3, 133. Skok, ASPH 33, 362.

Gimān m (Grūž, obalski toponim, gdje je bila crkva sv. *Gimand*). Dalmatoromanski toponomastički ostatak od svetačkog imena *Geminianus* (bez refleksa za *ni* zbog haplologije), u Kotoru *Gimanoi* < dativ *Geminianonf prema deklinaciji *Petrus, Petronis*, u Splitu pi. *Gumai*, ime porodice < *Geminiani sani* > *n* > *j* kao u *kirija* < *cherna* (y., e > u kao u *puni-stra* zbog labijala). Ovamo možda *insula Geroni* (gen. prema romanskoj konstrukciji *la città di Roma*) > *Ugljan* sa / mjesto -razrazbog haplologije i disimilacije *n-n* > *l-n*. Postoji još neizvjesno *Gumin* i *Žminj* (Istra, tal. *Cimino*).

Lit.: ARj 3, 133. Jireček, *Romanen* 1, 63. 87. 2, 38. 3, 30. Skok, GIZM 30, 10. ss. i *Supk* 242. 260. Skok, *Slav.* 104.

gimnazija f »srednja škola klasičnoga tipa«. Učena riječ od lat. *gymnasium* < gr. γυμνάσιον od γυμνάσιον, odatle *gimnastika, gimnasticirati*, upravo pridjev od grčke radne imenice γυμναστής, korijen γυμνός »go«. Pridjevi na *-bšk gimnazijski*, na lat. *-alis* prošireno na *-bn* > *-an gimnazijalni*, poimeničen na *-bc* > *-ac gimnazijalac*, gen. *-alca*. Imenice sr. r. u lat. i gr. prelaze među feminina ili prema pl. na *-a* ili zbog identifikacije *-ul-o* sa našim nastavkom za ak. sing. ž. r. Upór. δοχέτων > *dohija, dovija* (v.).

Lit.: ARj 3, 133. Ilesić, *JF* 12, 159,

gindac, gen. *-aca* m (Račičće) = *gindec* (Mljet; nije li *-ec* mjesto *-ac* možda tiskarska griješka?) = *gindac* (Budva) »konop koji služi za vezanje lantine, za podizanje jedra, za isavanje (v.) i skalavanje (v.) jedra (veže se na sredini lantine i provuču kroz bucijo, v.)«. Od tal. pomorskog termina *ghindazzo*, od *ghindare* > *gindati, -ani* pf. (16. v., Dubrovnik) »uzdignuti upravo jedro na katarku«, *gindati se* (Tivat; primjer: *što si se gindao* »podigao na pètar, v.), od fr. *guinder*, a to od stnord. *winda* »podizati«, hol. *windreep* > fr. *guinderesse* > sttal. *ghindaressa*. Dočetak *-ac* < tal. *-azza* zamjena je za *-aressa*. Upór. slov. *vengolati* (Gorica) »schaukeln« < *squindolar*.

Lit.: ARj 3, 133. Macan, *ZbnŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 144. 146. Rešetar, *JF* 12, 287.

REW 9545 a. 9546. Štrekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1799.

gingarica f (Dubrovnik) pored *gingara* (Stulić), pejorativan izraz za muzikalnu spravu za guđenje ili udaranje. Budmani pomišlja na gr. γύγγρα i srlat. *gingrinae* »nekakva svi-raika«.

Lit.: ARj 3, 133.

gingav, pridjev na *-av* (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Pergošić, Voltidi, Vuk, Baranja, Jačke) »slab, mekoputan, mlohav, mlitav (čeljade, ljudsko tijelo, pamet, doba)«. Odatle apstraktum na *-oca*: *gingavoča* f. Od madž. *gyöngé* »slab«.

Lit.: ARj 3, 134. *Mažuranić* 316.

giti)eta f (Dubrovnik) »gizdanje«. Denominat na *-āti ginjetati se, -am* impf. (Dubrovnik) »praviti se važan«. Bit će možda deminutiv na *-eita* od tal. *ghigna* ~ *ghigno* »sorriso, faccia, aspetto«, germanskog podrijetla, od frnč. *ivinkan*, nvnjem. *winken*.

Lit.: *DEI* 1799.

gizba f (Krk, Parčić) »peč za grijanje«. Bifdmani pita: zar isto što *izba* < *uōba, njem. *Stube*, fr. *étuve*, tal. *stufa* »peč«? To zaista može biti ako se uzme unakrštenje s glagolom *grijati*. Ako je tako, onda krčki oblik potvrđuje jedno od značenja germanske ili romanske posuđenice *izba* < steslav. *istbba* koje se ne nalazi u hrv.-srp. nego u rum. slavizmu *izbă* f »peč« prema navodu Miklošičevu. Inače *izba* f (rus. *izba*), ako je sveslavenska posuđenica iz vremena prije 9. v. iz stvnjem. *stuba*, znači »1° sinonimi: podrum (ovako i u Kosmetu), pivnica, konoba, štranj, krčma, 2° soba, blagovaonica, trpezarija, 3° soba uopće«. Odatle deminutiv na *-ioa izbica* f »1° sinonim: ćelija, kabinet = mali podrum (Kosmet)«. Toponimi *Izba* (Kosmet), *Izbično* (Hercegovina), *Izbište* (Vršac). Značenje 3° je danas općenito, ali je *soba* f, koja je posuđena iz madž. *szoba*, a ovo iz panonsko-slav. *stbba* < stvnjem. *stuba*, istisla *izbu* iz opće upotrebe. Kod Rumunja, koji posuđiše također madžarski slavizam, *soba* f znači i »peč u sobi«, odatle rum. *sobar* »pečar«, pored onoga što znači i hrv.-srp., tako u rumunjskom Banatu. Riječ *izba* je sveslavenska, ali nije praslavenska riječ. Arbanasi posuđiše *isbë* f (Gege) u značenju »1° podrum«. Upor. bug. *izba* f »1° Erdhütte, 2° Keller«. Tako i u tur. *izbe* »Keller, Versteck«. Madžarska *soba* je, kao i *varoš*, postala balkanska riječ. Prodrla je u sve balkanske jezike, bug. *soba*

»peč«, arb. *sobe* f »1° Frauengemach, 2° peč« pa i u turskom, ali ne u sva hrv.-srp. narječja, naročito ne na hrvatskom zapadu u hrv.-kajk. i čakavski, i u slov., gdje se govori *hiža, iza* (ŽK). Riječ *soba* je na zapadu gradska riječ. Za nju postoji i turcizam *odaja* (v.). Odatle: deminutiv na *-ica sobica*, augmentativ *sobitina*, radna imenica na *-arica sobarica* f, pridjev određenog vida *sobni*, danas u složenicama *jedno-, dvo-, trosobni (stan)*; *soba* kao madžarizam ide u isti red kao *ostai* m (v.), *parlog, čobanja*, tj. u red madžarskih slavizama koji ponovo udoše u naš jezik. Još treba spomenuti slov. *ispa* f uz druge varijante, s promjenom *p* < *b* kao i u oba lužičkosrpska dijalekta. Stvnjem. *stuba* tumači se kao postverbal od stvnjem. *stioban*, nvnjem. *stieben*, odatle i *Staub*, a rom. *stufa* kao postverbal od *extu-fare* »pariti«. Slav. *ṣ* u *istzba* najlakše se tumači iz « u stvnjem. *stuba*, a proteza » iz rom. *stufa*. Nema druge nego uzeti da su se u balkanskom latinitetu unakrstile obje riječi i germ. *stuba* i rom. *estufa.

Lit.: ARj 3, 136. 4, 125. 133. 135. *BI* 2, 441. *Elezović* 1, 220. *Pleteršnik* 1, 298. *Miklošič* 97. 424. *SEW* 1, 436. *Holub-Kopečny* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 45, 298. *Vasmer* 473. *RSI* 5, 139. 6, 198. *Mladenov* 197. 598. *Kiparsky* 237. *Tiktin* 1450. *Meringer*, *IF* 18, 273. i sl. (cf. v. Geramb, *WuS* 3, 8.). *Stender-Petersen* § 139 (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). Oštir, *AA* 2, 365 (cf. *IJB* 11, 223). *REW* 310S.

glabāti, *-am* impf. (Vuk) (*L-*, *o-*) »sinonim: glodati« = sa *o* mjesto *a globali, glöbljem* (ŽK) (*o-*) »nagen« i slov. *globali, glöbljem* »1° dupsti, 2° glodati«. Upor. bug. *glob* m »očna šupljina« i arb. slavizam *glofkë* f »Höhlung, Loch« za prvobitno značenje »dupsti«, koje nije potvrđeno u hrv.-srp. Prema tome je *a* prijetoj od *o*. Odatle: *razglabati, razglabam* impf. (objekt *lijes, plug, uru, pitanje* itd.) »raščlaniti, raspravljati neko pitanje (metafora)« prema pf. *razglöbii, rözglobím*. Ovamo bi išao Šulekov neologizam *razglaba* f »seciranje«, ali nije ušao u jezik. Suprotno je impf, *zglobljavati, zglöbljäväm* prema pf. *zglobiiti*. Odatle postverbal *zglob* m »1° Gelenk, 2° bračni drug« (takoder bug.) = *zglob* (Kosmet) = *zglobac*, gen. *-pca* »zglavak«. Kolektiv *glShje* n (Smokvica, Korčula) »kostur, kosti« u vezi je sa značenjem *glodati*. Isto tako impf, *uglobljavati, uglobljäväm* prema pf. *uglobiiti, uglobím* (objekt *klin u rupu*) »einfügen«. U terminologiji tkalačkoj *öglöblje* (Vuk) »brdila« stoji prefiks *o* mjesto *u* kao u *osoje* (v.) mjesto *usoje; glo-*

biti, globim (16. v., Vuk) (*o-*) prema iterativu *globljávati* bez prefiksa razvilo je prvobitno značenje »1° glodati, 2° creuser« u metaforičnom pravcu i postalo pravni termin za »kazniti novčanom kaznom«. Sa *o* > *a glabljaljati, glabljam* impf. (Ljubiša). Odatle postverbal *globa* (14. v., Vuk, bug. *globa*) »1° novčana kazna, 2° novac (Gorski Vijenac)« koji se, kao i glagol, nalazi u tom značenju samo kod južnih Slavena, dok kod sjevernih Slavena u ukr. *Moba* znači- »svađa, briga«, u stpolj. *globa* »jadi, briga«. Odatle: radne imenice na *-ar: globār*, gen. *-ára* m (Vuk) »čovjek koji globljava« = na *-džija globadžija* (Miličević) = na *-nik globnik* (18. v., jedanput); pridjev na *-bn glöban*. Kao pravni termin *globa* je slavenski balkanizam: rum. *gloabă* f »1° novčana kazna, 2° kljuse (prema značenju »glodati)«, odatle *globnic* »činovnik koji globi«, *a globi*, arb. *gjobë*, ngr. (Epir) γλόμπτα, κλόπτα »Schaden«. Sveslavenska i praslavenska riječ. U lit. u prijetojima *ėjoj a glėbti, glėbiu* »obuhvatiti« prema *globiti* »umotati u kakvo sukno« i *glaboti* »očuvati« razvitak se značenja razlikuje od slavenskoga. Litavski ide u pravcu sastavljanja pojedinih dijelova, u slavenskom, obratno, u pravcu rastavljanja. Ie. je korijen **gelebh-* »schaben, schabend aushöhlen«, od kojega je i *žlijeb* (v.).

Lit.: ARj 3, 140. 170. 200. 8, 730. 748-749. *BI* 2, 841. *Elezović* 2, 512. *Miklošič* 65. 66. *SEW* 1, 304-305. *Bruckner* 143. *Vasmer* 274. *WP* 1, 616. 630. *Trautmann* 90. 91. *Machek*, *IF* 56, 205-206. *GM* 126. 141. *Thumb*, *IF* 14, 349. *NJ* 3, 56. *Mladenov* 101. *Mažuranić* 322. *Boisacq* 122-123. 150.

glad m (Dubrovnik i sjeverozapadni hrvatski krajevi), f (Srbija, BiH, Crna Gora, Boka) (Vuk, 1431) »fames«, sveslav. i praslav. **goldt, bez* paralele u baltičkoj grupi. Odatle: pridjevi na *-bn gladan*, na *en (Kavanjin) *gladen*, poimeničen na *t-čc gladénac* (Vodice) »plod glogov«, na *-lá giada* f (Vuk, 18. v.), odatle deminutivni pridjev *gládahan* (Vuk) = *gladašan* i denominal *glodati, -am* »sinonim: gladovati« (18. v.), na *-inja gladinja* f (Ljubiša) = na *-otinja gladotinja* f »sinonim: glad«, odatle pridjev *gládinji* C18. v.), radne imenice na *-nik* m prema f *-nica gladnih* (16. v.) = *gládnik* (Kosmet) prema *gladnica* f (Vuk) = na *-ti gladiš*, gen. *-iša* m (Lika) = na *-niš gládnii*, na *-anja glodanja* m (Lika) = na *-uš gladuš*, augmentativ *gladničina* m (Dubrovnik). Denominal na *-ėti* (inohativ): impf, *gládnjeti, -im* (*iz-* 17. v., *o-*) = *ogládnět* (Kosmet) prema

izgladivati/ogl-, -gladujem pored -gladivam; na -ovati: gladovati, gladujem = gladnovāt, -ijem (Kosmet). Toponimi: Gladno selo (Kosmet), Gladnici. Slog gla- nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *glod*, rus. *gólod*. Ništični prijevoini štěpen *ghbl/d- nalazi se samo u hrv.-srp. inhoativu na -ėti *žúdjjeti*, *žúdim* (Vuk)- (*do-*, *po-*) »željeti u jačem štěpenu, desiderare«, steslav. srpske redakcije *žlbedeti*, *žlžždp*. Odatle pridjev na -bn *žudan* (Vuk) »žedan«, postverbal *požuda* f, odatle pridjev na -bn *požudan*, apstraktum na -a/o *žudnja* f i *žudenje* n. Taj igra veliku ulogu u dubrovačkoj petrarkističkoj lirici koja ima i posuđenicu za isti pojam: *desiježa* f < *desedium (REW⁶ 2590) u romanskim jezicima. Vokal u je nastao iz sonantnog / . Korijen je ie: **gheldh-*, odatle praslav. prijevoj na o *goldb, upór. sanskr. *gardha-k* »požuda«, *grdhayati* »lakom je, žestoko traži«.

Lit.: ARj 2, 734, 3, 140, 146, 4, 171, 8, 739-740, 9, 346-350. BI 2, 875. Ribarić, SDZb 9, 146. Elezović 1, 97, 2, 11. Miklošič 62. SEW 1, 320. Holub-Kopečný 122. Bruckner 143. Vasmer 287. Trautmann 87. WP 1, 633. Mladenov 100. Matzenauer, LF7, 179. Meillet, IF 2, 119. Scheftelowitz, KZ 53, 267. Wood, IF 22, 164. Uhlenbeck, PBB 22, 188-193. (cf. AnzIF 8, 272). LF 11, 84. Mažuranić 317.

giada f (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) »čobanska koliba od drveta i pokrivena lubom (14. v., pominje se već u dečanskom hrisovu-lju)«. Čini se da je predslavenska riječ srodna sa gal. *dēta* > fr. *claiē*, v. *klijet*.

Lit.: ARj 3, 141. REW* 1983.

gladak, *glatka*, ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski pridjev, (Vuk) »ravan«, izveden s pomoću sufiksa -bk koji u komparativu nestaje: *gladi*. Izvedenice su:

(I) od korijena *glad-*: na -iti *gladiti* (*se*), -im (*iz-*, *po-*), odatle radna imenica na -lac, gen. -oca *gladilac* m (Šulek), *glādilica* f (Vuk) = *gladilo* (Vuk, Crmnica) »alat kojim se gladi«, *glādionica* m »čovjek koji se gladi« = *gladibrk* m (Vuk, imperativna složenica) = na -bc *glādac*, gen. *glaca* m = na -un (možda roman-skog podrijetla < -o, -onis) *glādum*, gen. -una (Vuk, Crna Gora) »kicoš«. Izvedenica na -iš u imenu biljke *gladiš*, gen. -iša m pored *gladiš* (Vuk, Dubrovnik) = *gladiš* (Vodice) = *gladaš* (sa izmjenom sufiksa) »ononis spinosa« je stara, možda praslavenska. Odatle na -ika *gladišika*, -ik *gladišik*, na -ka *gladiška* = *gladuška*, *gladišt*, na -evina *gladiševina*, od sla-

venskih jezika još slov. *gladež* (sa zamjenom sufiksa), i sa -yš u češ. *Mady!* i ras. *gladyS*, iz čega se vidi da je sufiks -zš.nastao iz -ūsio, upór. rum. -us = arb. -ysh. Rumunji posuđegladis »acertataricum«. *Riječgladiš* je i naziv za guštere (Crna Gora) i zmije. Imperativna složenica *glādi-luk* m (Šulek) »sinonim: prstac, colchicum Bivonae Guss.«; *gladac* je naziv biljke »levisticum«.

(II) Izvedenice od pridjeva *gladak*: poimeničenja na -ina (apstraktum) *glācina* f (Vuk) »Glätte« = *glācina* (Sutivan, Brač) »sinonim: bonaca«, na -oca *glatkoća* f, na -ost *glātkost* f. Od *glācina* je dobiven korijen *glāč-*, od kojega su Šulekove izvedenice *glāčah*, gen. -čka m »Plattstamper«, *glāčati*, -am, *glāčalo* n »pegla, Bügeleisen«, *glāčanica* f »Bügeltuch«, *glāčiste* »Bügelbrett«, kulturne riječi koje već ulaze u jezik da zamijene turcizme *utija*, *utijati* (v.). Na -ati *glatkati* (jedanput, 18. v.) = na -ovati *glatkovati*, -ujem. Deminutiv je stvoren spajanjem nastavaka -tati i -kati: *glāckati* (18. v.) »laskati (metafora)« prema pf. *glacnuti se* (Vuk) »oporaviti se < dobiti glatko lice«.

U litavskom je bez sufiksa -bko: *glodūs* »glatt anliegend«, sa -no mjesto slav. -zko *glōdnus* = *glodnūs* »gladak«, *glōsti*, iterativ *glōstyti* »gladiti, milovati« = lot. *glāstītī*, *glāstu* »idem«. Ie. je korijen **ghlādh-*, kao i u lat. *glaber* »gladak« i njem. *glatt*.

Lit.: ARj 3, 141, 143, 144, 146, 164, 4, 170. Ribarić, SDZb 9, 146. Miklošič 65. SEW 1, 300. Holub-Kopečný 122. Bruckner 142. Vasmer 271. Trautmann 90. Mladenov 100. Tiktin 686. Pedersen, KZ 38, 342. Matzenauer, LF 7, 179. Vaillant, BSLP 31, 43. RES 9, 8.

glagol m, danas nije narodna riječ nego gramatički termin za lat. *verbum*, posuđen iz steslav., gdje je to sinonim za »riječ = verbum«. Odatle: na -ica *glagolica* za glagoljsko pismo prema nazivu četvrtog slova g u steslav. alfabetu (upór. *azbuka*, *bukvica*). Radna imenica na -as: *glagolaš* = *glagoljaš*, gen. -asa (Vuk, 18. v.) »svećenik koji glagolja, tj. služi misu prema glagoljicom pisanim knjigama«, izvedenica je upravo od denominala na -ati, -iti: impf, *glagolati*, *izglagolati*, -ijam = *glagoliti* u starom jeziku »govoriti« (upór. *reći misu*); pridjev na -ski: *glagolski* (1561), *list, pismo, misa, služba božja*. Upór. 1697. njem. *glagolitische Buchstaben*, lj mjesto l je prema prezentu *glagoljč*. Iz narodnog jezika bilježi Elezović: *tako da se gradi ka glāgolj*, ali ne daje značenja. Iz narodnog jezika bi

moglo biti i *glagolišiti*, -šim (Stulić) (*iz-* = *izlangolišiti*) »lukavo što u koga pro-siti« s umetnutim n i -Hiti za -iti, kad bi bilo dovoljno potvrđeno. Upór. ime plemena *Glagolici* (»u Bužah«, 1450). Riječ je onomatopeja sa reduplikacijom tipa *praporac* (v.): praslav. *golgoli. Slog gla- nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *gologolīb* »brbljati«. Bez reduplikacije, koja je već u ie. uklonjena po zakonu haplogije, pojavljuje se praši. **gol-* sa formantom -so (prasi. *golsi): *glas* m (1275) »1° φωνή, gramatički termin, 2° vijest, 3° renomee«, sve-slavenska riječ bez baltičkih paralela. Leksikologijska porodica te riječi je daleko veća negoli *glagola*. Pridjevi na -on: *glasani*, s prefiksima *sa-*, *su-*, *bez-*, *o-*, *uz-*, *raž-*: *suglasan* — *suglasan*, upór. steslav. *stglashnī*, poimeničen sa -ik *suglasnik* m kao gramatički termin, prevedenica od lat. *consonans* = gr. σὺμφωνα, izraz u kojem je izražena fonetska činjenica da ne mogu činiti slog nego se oni suglasuju sa samoglasom (prema toj činjenici stvorena je kod nas prevedenica *samoglas* prema njem. *Selbslaut*), poimeničenja odatle na -je *saglasje*, stara riječ, na -ost *saglasnost* f; *bezglasani* (Vuk) *oglasani*, *razglasani*. Na -iv: *razglasiv*, nije ušlo u jezik. Na -ovit: *glasovit* = *glasnovit* (17. v.) = *glasovit* (Kosmet), poimeničen na -osi *glasovitost* f. Na -ovan: *glasovan* (16. i 17. v.), odatle Šulekova *glasovnica* f »cedulja kojom se glasuje« (taj neologizam ušao je u jezik). Na -at *glasati* »sinonim: grlat«, na -it *glāsiti*. Složeni pridjevi: *glasoust* (jedanput, 18. v.), *glasonosani* (Stulić), *zloglasani*. Imeničke su izvedenice: Šulekov neologizam *glazba* f »muzika« [Danica 1844], odatle pridjev na -en *glazben* (*škola, matica*), denominai *uglazbiti*, radna imenica na -nik *glazbenik*; složenica *glasovir* (v. pod *klavir*). Radna imenica na -nik: *glasnik*, gen. -ika m (16. v., Vuk) »nuncius« prema f *glasnica* »1° žensko čeljade kao glasnik, 2° glottis, 3° *glasnica* (Vuk), »rupica na karabljama isprijeke« = kao određeni pridjev *glasni* (18. v., Novi Pazar), upór. *posilni*. Augmentativ: na -ina. *glasine* f pl. »(pejorativ) lažne vijesti«, na -etina *glasētina*. Deminutivi: na -čb. *glasah*, gen. *glaska* (17. v.) = na -ič *glasić*, gen. -ita. Na -ilo: *glasilo* n. Složenica: *glasonos* (17. v.) = *glasonoša* m (Vuk) = *glasonosac* (Cakovac, 18. v.). Démoninali na -ati, -ovati, -iti, -jati, -nuti: impf. *glasati*, -am (Vuk) (*iz-*) = *glasovati*, *glasujem* (16. v.), *glasiti*, *glasim* (Vuk, sveslav. i praslav.). Taj postoji i u sufikslnim složenicama: *do-*, odatle postverbal *dagias* m,

radna imenica na -nik *doglasnik* m, impf, *doglasivati*, -glasujem pored -*glāšivdm* (18. v.); *iz-* »izreći, izgovoriti«, odatle *izglāsje* (18. v.), impf, *izglāšivati*, -glasujem; o-, odatle postverbal *oglas m* »sinonim: anonsa, objava«, *oglasnik*, gen. -ika = *glasnik*, impf, *oglasivati*, -glasujem; pro-, odatle postverbal *proglas m*; *raž-*, odatle postverbal *ružgias* m i *rāzglasa* f, *ražglasje* n, koje nije ušlo u jezik, na -nik *ražglasnik* m = na -telj *ražglāsitelj* m prema *ražglasiteljica* f, impf, *ražglasivati*, -ujem, -ivam, *ražglasati*, -am, *ražglasēvati* (15. i 16. v.), *ražglasivati*, -glasujem pored -*glāšivam* (Vuk), *ražglasāvati*, -*glāšāvām* (Lika); sa- (*se*), impf., *saglasivati se*, -ujem (19. v.). Glagol *glasati* (18. v.) nije ušao u jezik. Pf. *glāsnuti*, -em (Vuk, 16. v., Boka) = *glāsnut se* (Kosmet) »javnuti se«. Složenica nastala iz sintagme *zao glas: ozloglasiti*. Deminutiv na -ukati: *glasukati se* (Parčić).

Slog gla- nastao je i ovdje po zakonu likvidne metateze, polj. *głos*, rus. *gólos*. Rumunji posuđiše *glas* »Stimme«, *glasi* < *glasiti* i *glasui* »govoriti« < *glasovati*. Potpuno ie. paralelu pruža samo osetsk *galas* »Stimme«. Sa formantom -n mjesto -so irski pridjev *gall* < *galno »slavan, glasovit«. Za formant -so u nazivima sličnog značenja ima dosta primjera: lit. *garsas* »zvuk« i *balsas* »glas« od *bilti* »početi govoriti«, sanskr. *bhāsā* »govor«. Još ima germanskih paralela: stnord: *kalla* »reci«, stvnjem. *kallón* »mnogo i glasno govoriti«. Varijanta k mjesto g: lit. *kalba* »jezik« dokazuje da se radi o prastarjoj onomatopeji.

Lit.: ARj 2, 561, 3, 147, 149, 157, 185, 268, 4, 171, 215, 8, 740, i si. Elezović 1, 97. Miklošič 70. SEW 1, 321, 323. Holub-Kopečný 122. Bruckner 144. KZ 45, 46. ZSPH 4, 216. Vasmer 286-287. Mladenov 100. WP 1, 538. Štrekelj, DAW 50, 55. GM 123. Boisacq 462. Buck, AJPh 36, 1-18. 125-154. (IjB 4, 73). Gunter, IF 37, 40. sl. Trautmann 77. Dukat, PPP 18, 308-309. Vaillant, RES 22, 20. Karski, RPV 71, 189. (cf. IjB B, 214.). Mažuranić 317-320.

glājbiti, *glājbit* (Lika, Dobroselo) »durati ne jedući ništa«.

Lit.: ARj 3, 147.

glāmaza m, f »1° čovjek koji na sajmu prodaje svoju robu bezobrazno lažući, 2° čovjek koji hoće bez truda da živi (srednja Dalmacija, Dubrovnik)« — *glamaša* (Volditi) »idem«. Odatle na -ati: impf, *glamāzati*, -āzām (17. v., Dubrovnik) (*iz-*) »prodavati na sajmu« = *glamazat* (Lumbarda) »muktariti«

= *glamázati*, *-aza* (subjekt *goveda*, Lika) »kad ne pasu nego se šeću«. Onomatopeja, koja oponaša zvuk, pojavljuje se i sa o mjesto a i i mjesto z: *glómot* m (Vuk) pored *glómāt* m »sinonimi: buka, čalakanje«, također bug. u istom značenju. Odatle *glomotati* (Parčić) pored *glomatati*, *-am*, Rumunji posudiše glagol *glomozī*, preinačivši slavensku onomatopeju umetanjem samoglasa *o* u početni slog u *golomoŕ* i dodavši joj sufiks *-zko* u *glomotoc*. Upor. glede sufiksa *dobitoc*. Onomatopeja se prenosi i na veliki obujam, nespretnost, tromost: *glomazan* pridjev na *-bn* »trom, nespretan«, prilog *glomazno* (Srbija, Miličević) = *glomāčan* »idem«. Upor. i *nezgroman*. Upor. brus. *hlomozda* i češ. *hlomoz* i stsas. *galm* »sonitus«.

Lit.: ARj 3, 149. 204. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklósić* 66. *SEW* 1, 306. Bruckner, *KZ* 45, 53. 48, 207. Matzenauer, *LF* 7, 179. *NJ* 1, 59.

glambskyj (stsrp. pridjev uz *srebro*, Novo brdo, Srbija, rudarski termin) »srebro pomiješano sa zlatom«. Odatle izvedena danas imenica *glama* koja je potvrđena kao toponim i u dubrovačkom latinitetu *argentimi de glam(m)a* ili *glatne*. Prema Novakoviću od gr. μάλαγμα.

Lit.: ARj 3, 147. Jireček, *Romanen* 1, 90. Isti, *Handelsstrassen* 47. Novaković, *ASPh* 3, 523. *Rohlfš* 1307. Vasmer, *GL* 61.

glancati, *-ām* impf, »gaziti po debelu blatu«. Ne zna se gdje se govori. Zna se samo prinosnik o kome se ne kaže ništa u 6. t. *ARj*. Možda varijanta od ličkog *glimbati* (v.) sa *-cati*. Sasvim drugog je podrijetla *glancati* (*cipele*) (hrvatski gradovi) od njem. *Glanz*, sa *-ati*, ne od *glänzen*.

Lit.: ARj 3, 149.

glande, gen. *glanādā* (Perast, Dubrovnik) »gljiva, skrofule«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *glans*, gen. *-dis*, s prijelazom u deklinaciju α kao i u tal. *ghianda*. Pridjev na *-av glandav* (Dubrovnik). Latinski deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* nalazi se u *gljendura* (Rab) »sinonim: gljiva = žlijezda (*gljendura* ili *gljiva* »žlijezda«) = *glindura* (Hrvatsko primorje) »žabica, žlijezda u grlu« = *glindura* (Parčić, sva sela štokavske i čakavske oaze na visoravni i sva sela Slovinaca u zapadnoj i južnoj Istri; kod Brkina, Bezjaka i u Liburniji nije poznata; znači da je riječ donesena seljenjem velebitskih Vlaha =

Cica u Istri) »vratna žlijezda«. Pridjevi *glindurast*, *glindurav* (Stulčić). U Kaštelima unakrštila se sa *gnjida* u *gnjidura* »zaušnjaci«. Riječ pripada govoru Moriaka koji se sele u Istru; *r* mjesto / u *-ula* > *-ura* upućuje na vezu s rum. *ghindura*, ali očuvano *gl* može da potječe iz istog vrela iz kojeg i *glanda*; *an* > *en*, *in* objašnjava se bolje rumunjskom riječi. Upor. arb. *gēndērē* koje isključuje rumunjsko posredovanje.

Lit.: ARj 3, 198. 225. Kušar, *Rad* 118, 51. Ribarić, *SDZb* 9, 68. 147. *REW*⁶ 3778. *GM* 140 *DEI* 1798.

glava, gen. *glave*, *ák*. *glāvui* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *golva »1° (dio tijela) caput, 2° (metafora za terenske uzvisine) sinonim: brdo, raširen toponim, 3° kraj = svršetak (Crna Gora, čakavci, prema tal. *capo*)«. Leksikološki je porodica veoma razgranjana:

(I) Izvedenice od čiste imenice: pridjevi na *-bn glāvan*, općenito u određenom vidu *glavni*, poimeničenja sr. r. *glavno*, gen. *-aga n* (17. v., Vuk) = *f glavna* = sa *-ica glavnica*, prevedenica (calque) od tal. *capitale*, koje postoji kao posudnica *kapital*, gen. *-ala*; *glavnica* (Vuk) »danak od oženjena čovjeka«, odatle radna imenica na *-jār glāvnicār* (Vuk) »1° bogat čovjek, 2° koji kupi glavnicu«, pridjev na *-jav glavničav* (Vuk) »pun glavnice«, na *-bn glavničan*, na *-ski glavnički*; na *-ina: glavnina* (Vuk, Crna Gora) = *glavnina* »1° sinonim: glavno, 2° glavarina^o glavni dio, npr. vojske; na *-at: glavat* (16. v., Vuk) »capito«, odatle poimeničenje sa *-ica glavatica* f (18. v., Vuk) »1° riba u Neretvi, 2° čioda, 3° glavati kupus«, na *-bc glavatac*, gen. *-aça* m »sinonim: glavaš«, na *-enica glavatenica* f (Dalmacija) »stari rimski novac«, na *-inka glavatinka* f »biljka prasakoč, vražji griz; na *-it glavit* (Vuk, 18. v.) »lijep«, vrlo običan sa prefiksom *po-* *poglavit*, prilog *poglavito*. Slabo su potvrđeni: hrv.-kajk. pridjev *glavač* (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: tvrdoglav«, na *-ost glavast* (Mikalja) i na *-ji glavji*. Složeni pridjevi: od sintagme *bezglav* (Stulčić, danas općenit, premda ga nema Vuk), odatle proširen sa *-bn bezglāvan* (Vuk, 15–16. v.), poimeničen sa *-an bezglāvān*, gen. *-ana* (Pavlinović) »(pejorativ) budala; nezaglavljen, poimeničen sa *m -ik*, f *-ica: nezaglavljenih*, gen. *-ika* m prema f *nezaglavljēnica* (Lika) »koji se ne da uputiti; gologlav = *razloglav* (Istra) »gologlav« < *razi* *gologlav* sa haploglijom; *tvrdoglav*, *tupòglav*. Izvedenice bez prefiksa: deminutivi na *-bk: glavak*, gen. *glavka* m (Šulek) »vrsta

sijerka što raste u glavu; na *-ica: glavica* f (Vuk, 14. v.) sa različitim značenjima, s udvojenim sufiksom *glavičica* f (17. v.), augmentativ *glavičana* f (Vuk) »sjeme od konopalja«, pridjevi na *-jast* i *-jat glavičast* (18. v.), *glavičat*; veoma raširen toponim, dapače i s rum. deminutivnim sufiksom *Glavičor* (brdo, Srbija, čačanski okrug), *Glavičorka* (Istra); na *-ić* (17. v.): *glavić*, gen. *-ica* m; denominal *glavičati se* (Vuk) »uvijati se u glavicu (kupus)«, *oglaviti se* (objekt *kupus*). Augmentativi za razne nijanse i afektivne vrijednosti: na *-ina glavina* f (16. v., Vuk) »1° capito, 2° glavina (ŽK), »sinonim: glavčina, moyeu«, također toponim; odatle *glavinuša* f »vrst loze crnog i bijelog grožđa; na *-uča: glavudža* (Srbija) = *glāvuča*, odatle deminuirano *glavičak*, gen. *-učka* (Hrvatska) »krupan papar; na *-ura: glāvura*, deminuirano *glavūrak*, gen. *-urka* (trebinjska nahija) »sitan crni luk; na *-urda: glavurda* = *glavūrdan* (Bačka, Lika) = na *-crnja glavonja* = *glavòzan* = *glavan* (Lika); na *-urina: glavurina*; na *-etina: glavětina* f (Vuk, 18. v.); na *-as: glavaš* m »1° glavonja, također prezime, 2° biljka šipak; na *-čina: glavčina* f (Vuk) »moyeu« i toponim; na *-oč: glavoč*, gen. *-òca* m »1° morska riba, gobius (s varijantama *glamoč*, *glavaš*, *glavotok* itd., 2° biljka sjekavica; na *-eš: glaveš* m »1° lično ime (13. i 14. v.), 2° jegulja; rašireno sa *-ina: glavešina* f (pejorativno); sa *-ka: glaveška* (Lika) »glavato žensko čeljade; na *-or: glavlar* m »1° biljka plantago lanceolata, 2° prvi kraj na samaru, 3° prezime« (nije etimološki isto što i *glavor* = *blavor*, v.). Ovamo i *glavar*, gen. *-ara* (Piva-Drobnjak) »prednji dio na samaru«. Izvedenice za lica muška i ženska: natur, *-džija: glavadžija* m (Ljubiša) = na *-ar* m prema f *-arica glavar*, gen. *-āra* m (16. v.) = *glavar* (Piva-Drobnjak) prema *glavārica* f (18. v.) = jednom *glavarija* (16. v.); odatle pridjev na *-evl-ov: glavarev* pored *glavarov*, na *-ski glavārski*, apstraktum na *-sivo glavarstvo* (17. v.); obično sa *po-*: *poglavlar* (nema f); rašireno na *-nik: glavarnik* m (jedanput, 18. v.); na *-nik: glavnik*, gen. *-ika*, sa prefiksom *po-*, *do-*: *poglavnik* (16–19. v.), *doglavnik* (Vuk). Na *-orina: glavarina* f (Vuk) »porez na glavu«. Prefiksalne složence nastale iz sintagmi: *do-*: *doglavača* f »mahrama kojom se povezuje bez odmah do glave; na *-: naglavak*, gen. *-āvka* (Kosmet); *o-job-*: *òglāvak*, gen. *-āvka* »sinonim: glavica, brijeg; *òglāv* m, *òglavina* f = *òglavina* = *oglavār* = *oglavmk*, gen. *-tka* »što se meće konju na glavi, tur. *lašlukt*, odatle denominal *izoglaviti*, *izoglavim* »ski-

nuti konju oglav«, *oglava* (Bačka) »opanci od oglavine; *oglavlje* n »povezač; *po-* *poglamica* (Čilipi, *m* < *vn*) »jastuk (u govoru mlade generacije za *tundela* u govoru žena starih 70 god.)«; s- *zglāvavac*, gen. *-veo*, (Hrvatska) »prijeklad; uz- *uzglāvavac*, gen. *-avca* (Vodice) »njiva neizorana na oba kraja (*glava* = *kraj*)«, *uzglavlje* n »dio kreveta kod glave«, upor. *kopto* < *capitale*; *navrh-*: *navrglav* m »obješenjak, nestaško«. Složenice: *glavobolja* f (17. v., Vuk) = *glavobolje* n (Vuk), odatle pridjev *glavoboljan*; *punjeglavica* (Vranjic) »jegulja; sinonimi: glaveš, jamarica«, *punoglavica* = *punoglavac* (Valjevo) »1° mlada žabica sa repićem, 2° pola ribe pola žabe« (Srbija, Lika). Prvi dio složence varira *puloglavac* (Dubica), *puljeglavaci-ljogl-* (Poljica, Dalmacija), *puljak* (Pelješac) bez drugog elementa. Prvi dio složence nije jasan. Ne zna se da li je *puno* ili *polu*.

(II) Glagoli (denominali) i postverbalni: na *-iti: glavitī*, *glāvīm* (17. v., Dubrovnik) (*iz-*, *posa-*, *raz-*, *u-*, *za-*). Od *zaglaviti* postverbal je *zāglavak*, gen. *-āvka* »ono čim se zaglavi sjekira, motika«, impf, *izglavlīvatī* *izglavlīvati*, (*po-*), *zaglavljivati*. Značenje pf. *zaglaviti*, *zaglavim* »pereo«, upor. strus. *gólóva* »Getöteter« i *golovniku* »Mörder«. Od *razglaviti* impf. *razglavlīvati*, *-glāvljūēm* (Lika) postverbal je *zglāvavac*, gen. *zglāvka* (Vuk) »sinonim: zglob«, dobiven ispuštanjem *ra-*. Na *-ati: glavati*, *glavom* (Vuk, Boka) (subjekt *ribe*) »pomaljati glavu iz vode«. Na *-injati: glavinjati*, *-ām* (17. v.) »tumarati« (*iz-*) = *glavinjāt* (Kosmet) »radi ti nešto na svoju glavu«. Varijanta sa *r* mjesto » znači onomatopeiziranje; *glavrnjati* (Vuk) (*ra-*). Od sintagme *bijela povezača* na glavi *objeloglavitī se* (Lika) »udati se«.

Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *glavia*, rus. *gólovo*). Rumunji posudiše *glavā*, *glavīnča* < *glavica*, sa zamjenom našeg sufiksa *-ica* sa rumunjskim latinskog podrijetla *-infa*; *glāvaīnā* (unakrštenje *glava* sa rum. *căpătīnā* < lat. *capitino*). Mađžari posudiše *galocza* < *glavica*. Novogrci (γ)λάβρα »Kopf, Schädel, Dickkopf«. U baltičkim jezicima paralela je potpuna, fonetska i semantička: lit. *galva*, lot. *galva*. Prvi slog stoji u vezi s korijenom *gol* proširen formantom *uo*. Upor. njem. *kahl* < stvnjem. *kalo*, gen. *kalwes*.

Lit.: ARj 1, 268. 2, 561. 111. 164. 173. 177. 179. D80. 184. 185. 4, 171. 278. 7, 761. 8, 146. 369. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 187. 432. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 323. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner*

144. *Vasmer* 286. *WP* 1, 537. *Trautmann* 77. *Mladenov* 99-100. Tomanović, *JF* 17, 211. Hirtz, *Amph.* 34-5. 125-126. Zore, *Rib.* 19. Vaillant, *ĀfS* 7, 203. 22, 20. Jagić, *ASPh* 1, 430. Iljinski, *RSI* 6, 219. Thumb, *JF* 2, 72. *Boisacq* 430. Szober, *PF* 14, 599. sl. (cf. /5* 15, 296.). *Mažuranu* 322.

glávija m (Vuk) = *glámnja* (Vük, Dubrovnik, Boka, sa ия/ > *mjij*) = *glámnja*, gen. *glámjnè* (Buzet, Sovinjsko polje) = *glamnja* (ŽK) »cjepanica što se loži na vatri« = *glavnji* pored *glavnje* pl (*meju glavnjaj* u *pepelu*) »ostaci od bíja i bijica (od sinočnjeg ognja ili današnjeg ili jutrošnjeg), koji nisu dogorjeli«. Odatle: deminutivi na *-iča*: *glávnjica* (17. v.) = *glavnica* — *glávnjica* (Smokvica, Korčula) = *glamnica* (ŽK) »1° tizzoncello, 2° Brand im Weizen, urèdo«, s udvojenim sufiksom *glavnjičica*; na *-enica*: *glavnjenica* (Fužine) »Blagovijesti (jer se na taj dan spusti glavnja u zemlju, tj. misli se da ne će biti više potrebna jer ne će biti zime)«, denominal na *-ati*: *glávnjati* (Lika) »turati proso, zapaljene jelove daske u sjeme za sijanje (nejasno značenje)«. Sveslav. i praslav. *golvbnja iz terminologije ognjišta. Slog *gla-* nastao po zakonu likvidne metateze: polj. *głownia*, rus. *golovnja*. Etimologijski tumači se na više načina. Za izvedenicu od *glava* kao metafore s pomoću sufiksa *-bn* H—*ta* smatraju je Šuman, Bruckner, Berneker i Vasmer. Upozoriti ipak treba da se metaforički ne može shvatiti značenje *glavnica* (Vuk) »Brand im Weizen«. Iljinski i Matzenauer vežu je s lot. *pa-galys* »poljeno« i rus. *galka* »goruščaja golovnja nosimaja vetrom pri požare«. Miklošič pominje uporednje sa *Kohle* < ie. *geulo ili *goulo sa sufiksom / od korijena **geu-* »glühen«. Ovamo ide arb. *glanik* = *glanik* »grosser Stein beim Herde zum Darauflegen der Holz-scheibe«, izvedenica sa sufiksom *-ik* koja u južnoslavenskom nije potvrđena. Ir. *guai* »ugljen« u vezi sa pik. *gloue* »glavnja, cjepanica« < gal. *glava (ne *clava* »batina«) dovodilo bi do veze s keltskim.

Lit.: *ARj* 3, 181. 182. Miklošič 70. *SEW* 1, 325. *Holuh-Kopečny* 123. *Bruckner* 145. *KZ* 45, 49. *Vasmer* 255. i 256. *Mladenov* 100. Joki, *SAW* 168, 109. Matzenauer, *LF* 7, 179. Iljinski, *RFV* 73, 218-308 (cf. *Slávia* 13, 579). *GM* 192. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Šuman, *ASPh* 30, 295-296. Meyer-Lübke, *ZRPh* 39, 85. *REW* 1973 (str. 805). *Boisacq* 150.

glèdati, *gledam* pored *gledim* impf. (Vuk, Kosmet) = *gledeti* (hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **glend-* »1° konkretno: oči-

ma promatrati, βλέπειν, 2° duhovno: brinuti se, nastojati, 3° masirati trbuh, namjestiti pupak (Kosmet)« (*do-*, *iz-*, *izraz-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *sa-*, *u-*, *za-*, *z-* se) prema pf. *glédnuti*, *-em* (Vuk) (*o-*) — *pòglenuti* — *oglednut se* (Kosmet) = *gl'enuti* (sa *dn* > *n*), *poglédnuti*, *pogledněm* (Piva-Drobnjak). Akcenat *gledati* samo u prefiksalsnim složenicama *o-*, *ogledam* pored *ogledivati*, *ogledujem*, *razgledati* prema pf. *razgledati*, *razgledivati*, *-gladujem* i *razgledavati*, *-edávām*; *pogleduvāt*, *-ujem* (Kosmet). Imperativ se skraćuje *glè*, *glète* u brzom govoru. Od te skraćenice stvoren je *glāti*, *glām* (Vuk, 16. v.) (*o-*, *po-*), u Kosmetu *glja* pored *glja*, *gljāj* i *gljāj*, *gljájte* (*po-*). Gerund je na *oči glede* (ŽK) = *glede* (Slavonci, 18. v.) kao prilog u značenju »s obzirom«, danas općenito »im Betreff« u zapadnim hrvatskim krajevima, i kao prijedlog s akcentom *glede* (*toga*). Upor. hrv.-kajk. *gledeti* na »spectare«. Ovamo još poimeničenje *gledeće* n »zjenica«, upor. *zreće* (ŽK). Postverbalni od samog glagola ili od složenih glagola s prefiksima *do-*, *iz-*, *nad-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *u-* postverbalni su: *gied* m (16. v.), odatle pridjev na *-bn* *gledan* (Kosmet) »lijep«, *gledan* pored *gledan* (Piva-Drobnjak); *nedogled*; *izgled*, odatle na *-nik izglednih*; *nad-gled*, *ogled*, *ogledi* m pl. (Vodice) »prvi korak kod sklapanja braka«, *pogled*, *pregled* = *pri-jegled*, *ugled*; odatle pridjevi na *-bn*: (*nè*)*dò-glèdan*, *izgledan*, *ogledan*, (*ne*)*uglèdan*, (*nè*)*prègledan*; *negUd* m (Vuk) »nemaran« od *ne gledati*, prilog *negledūša* (Srijem, uz *pazariti*) »sinonim: čor-pazar«; *razgled*, odatle neologizam *razglednica*, prevedenica od njem. *Ansichtskarte*; *nèzgleđan*. Radne imenice: na *-ač*: *gleđač* m, nije ušlo u jezik, na *-lac* *gledalac* m prema f *glèdalica*, hrv.-kajk. na *-vac* *gledavac*, gen. *-vea*. Sufiks za mjesto *-ište*: *gledalište* = za alat *-alo* *gledalo*; *ogledalo* n »sinonim: zrcalo« = *ogledalo* (Kosmet) »primjer«. Složenica: *mrkogleda*, *srda zlogleda*. *Gled* (14. v.) je potvrđeno samo u antroponimiji, odatle *Gledevič*. Rumunji posuđiše *og-lindă* f »ogledalo«, postverbal od *ogledati*. Današnje *gledište* (Šulek) je prema češ. *hledišťe*; *izgled* je narodna riječ, ali u *izgled* na *uspjeh* prevedenica je (calque) od njem. *Aussicht*. Vokal *e* je nastao iz *t*: steslav. *gledati*, polj. *glądać*, rus. *gljadéťb*. U baltičkim jezicima potpuno odgovara lot. *glenst*, *glendēt* »vidjeti, tražiti«. Upor. od drugih ie. jezika ir. *inglennat* »vertigant«, srvnjem. *glinzen* i nvnjem. *Glanz*. Ie. je korijen **ghlendh-*, raširenje korijena

**ghel-jghle-* sa dentalnim infiksom. Taj se nalazi bez infiksa u *zelen* (v.), *zelje* (v.), *zlato* (v.) i *žuč* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 164. 186. 187. i sl. 194. 4, 178. 289. 7, 818. 835. 8, 22. 154. *BI* 627. *Elezović* 1, 97. 98. 99. Ribarić, *SDZb* 9, 172. Vuković, *SDZb* 10, 396. Miklošič 65. *SEW* 1, 302. *Holub-Kopečny* 123. *Bruckner* 141. *Boisacq* 574. *Vasmer* 278. *Trautmann* 92. *WP* 1, 625. *Mladenov* 101. Boskovic, *NJ* 1, 275-279). *JF* 12, 300. *NJ* 2, 158. Charpentier, *ASPh* 29, 5. Joklj *ASPh* 29, 14. i sl. *Mazuranić* 322.

gleda f (Vuk) = *gled* m (Srbija) »sinonim: glazura«, odatle s gr.-tur. *-eisati* = *-osati*: *gledeisati* (Vuk) = *gledosati* (Srbija, Milićević) »glazirati«. Varijanta sa *t* mjesto *á*: *guta* f (Vuk, Dubrovnik), sa *č* mjesto *d* bug. *gleč* m »Email auf Porzellan«, odatle na gr. *-os glečosvam* pored *gledžosvam*. U narodnom govoru *glèto* n (Kosmet) u poredbi *teško kaj glèto* gdje je značenje »olovna ruda«. Bug. *glečosvam* = *glečasem* pored *gledžosvam* dokazuje da je prvobitno *č* bilo turcizirano kao u *Džibridža* za *Cibrica*. Prema tome i *d* potječe iz *č*. Dubrovačka varijanta slaže se sa srlat. *gleta* (1300, u Mlecima) i fr. *glene* »olovna gledas«. Nalazi se još u polj. *glejta* pored *gleta* gdje je iz njemačkoga ili srednjolatinškoga. Tal. *ghetta* (14. v.) pokazuje *gi* > *gh* kao u pučkim riječima i isključeno je da može biti posuđeno iz njem. *Glätte* koje je na osnovu pučke etimologije unakršteno vlat. *glena* i njem. *Glätte* »uravnjenost«. Balkansko *gleč* = *gleča > *gleda* može biti samo *giittium, pl. *glittia od gr. γλιττόν (upor. lit. *glītus* »Ijepiv«) koje Hesihije glosira sa γλουόν (upor. *glina*, v.) »visqueux« iz balkanskog latineta.

Lit.: *ARj* 3, 195. *Elezović*, *Njf* 1, 245-247. *Mladenov* 101. Miklošič 65. *SEW* 1, 301. *Bruckner* 141. *DEI* 1797. *REW* 3780.

glèra f (Bar, Sutomore, Spic — tu se izgovara i *klera*) »1? zemlja pomiješana sa šljunkom u kojoj ima dosta školjke »ruda plavica u potoku, pobijeli i mjestimice bude bijela, slično kaldrmskom kamenu«, Bosna, Skarić) 2° toponim (*Glèra* tiče se *Banjūla*, 20 minuta hoda od mora više *Prdača*, tu ima mnogo morskog i drugog kamenja)«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *glarea* > tal. *ghiaia*, *ghiaia*. Odatle toponim *Glòron* (izgovara se i Goro) navrh *Volūice* (Bar), mjestance sa malo kuća, malo polje do Gorka. Ovo je vjerojatno augmentativ na *-one* od *glareone, a možda je

metafora furl, *giere* »Art Weinrebe« > slov. *glera*. Pridjevska je izvedenica na *-inus* zacijelo tršč.-tal. *giarina* > furl, *giarina* od mlet. *giara*, furl, *glene* > slov. *jarina* f »Stelle wo das Wasser schäumt«. Ne zna se kako se semantički odnosi prema *glarea*, ako je odatle, ribarski termin *glorati* (objekt mrežu na skalice ili na civijeru) (*iz-*) »graditi mrežu na skalice« < *glareare. Primjer: *mreža se izglova na civijeru.*, *zatim se nosi na sušilo*. U vezi s time je možda i ribarski termin *glār* m (Ston) »onoliko mreže što čovjek jednom preko škafa složi kod prebira«. Odatle na *-izati* < vlat. *-idiare* > tal. *-eggiare glarižati*, *-am* impf. (Ston) »prebirati mrežu«. Skarić tumači *glera* < njem. *Gerolle*.

Lit.: *ARj* 3, 204. 4, 176. Zore, *Rad*, 108, 232. Isti, *Rib.* 335. *Pleteršnik* 1, 359. Šturm, *ČSJK* 6, 79. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *Pleona* 2387. *REW* 3779. *DEI* 1798. Skarić, *Sporn.* 79, 18.

gležanj, gen. *-žnja* m (Vuk, 16. v.) = *glezno* n (Parčić) = *gliježno* (Bella) = *glježno* (18. v., Voltidi) = *gližanj* (Voltidi i Rapić) = *glježno* (18. v., srednja Dalmacija, Pavlinović), sveslav. i praslav. *glez ^ »talus« Schienbein«. Prvobitni je oblik na *e*. Jekaviziranje i ikaviziranje je nastalo zbog *gl* > *glj* kao u *gljiva* za *gliva* (v.); ž mjesto *z* stoji zbog *nj*. Odatle pridjev na *-ost*: *gležnjast*. Rumunji posuđiše *gleznă* f »Knöchel« koje se slaže sa *glezno* kod Parčića i sa rus.-cslav. *glezna* f i *glezno*. Ni baltičke ni ie. pralele nisu utvrđene jer odnos prema lit. *sleznas* »Knöchel« nije jasan zbog početnog i mjesto *g* ili *z*, a odnos sa srvnjem. *klak* = *klakkr* »Klumpen« semantički ne odgovara.

Lit.: *ARj* 3, 195. Miklošič 65. *SEW* 1, 302. *Holub-Kopečny* 123. *Bruckner* 145. *Vasmer* 272. i sl. *Mladenov* 101. *Tiktin* 687,

glī (ŽK, u vezi sa *kaj* »kao« ili *sē* »sve«) = *gli* (ŽK), prilog »jednako« = *kli* (1527) »odmah« = *glih* (uz *takajše*, hrv.-kajk., Nedeljšče., 1592) »jednako, upravo, baš«, slov. *glih* »idem«. Od srvnjem. *gilih*, nvnjem. *gleich*.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 362. Popović, *Sintaksa* 35. *Pleteršnik* 1, 217. *Mažuranić* 322.

glida f (18. v.) »vojnički red, stroj« = *glida* (ŽK) = sr. r. pl. *glida* (18. v.) = *glīdi* f pl. (ŽK). Od graničarskog njem. *Glied*.

Lit.: *ARj* 3, 197.

glina f (18. v.) = *gnjila* (Vuk, sjeverna Dalmacija, metateza *l-ŋ* > *ŋ-l* s prijelazom *n* > *nj* zbog *g* kao u *gnoj* > *gnjoj*) »argilla,

vrsta ilovaste zemlje»; praslavenska i sveslavenska riječ. Veoma raširen toponim, u sing. i pl., i hidronim. Odatle pridjevi na *-bn*: steslav. *glinьnъ*, očuvan u *Glina Gora* > *Glina* sa gubitkom opće riječi; danas na *-en*: *glinen*. Radne imenice na *-ar* prema *-arica* *glinar* prema *glinarica*, odatle *glinarina* i *glinarstvo*, *glinenina*, Šulekovi su neologizmi. Osnovno je *glina poimeničeni pridjev od *glub: *glubna; *gljb posudiše Rumunji *glie* (*de pamint*) »gruda«. Rumunjska posudnica omogućuje rekonstruirati prvobitno značenje »Ton, Lehm, Lehmboden« kao u rus. *glj*. Rumunjsko *glie* može biti i od *glinja, koje nije potvrđeno u južnoslavenskom, ali je moguće zbog *gnjila*. Arbanasi posudiše *gline* f »Ton, Lehm«. Formant *-na* nalazi se u gr. γλίνη = γλία »lje-pilo«, ngr. γλήνη. Od istog korijena postoji još staro pridjevsko poimeničenje obrazovano sufiksom *-yo*: *gljiva* f (15. v., Vuk) = *gl'iva* (ŽK, prvobitni oblik *glj* je kao u *gnjoj* zbog g, upor. *šljiva* pored *sliva*, ŽK) »1° fungus, 2° bolest glanda«, odatle pridjevi na *-bn*, *-ast*, *-av*, *-ov*, *-in*: *gljivni* (hrv.-kajk., Jambrešić), *gljivast*, *gljivav*, *gljivov* (Jambrešić), *gljivin*; radne imenice na *-ar* m prema *-arica*: *gljivar* prema *gljivarica*, na *-arka* *gljivarka* f »neka bubica«; deminutiv na *-ica*: *gljivica*, augmentativ na *-etina* i *-urina*: *gljivëtina* f = *gljivürina*. Madžari posudiše *golyva*. Upor. lit. *glėivos* »Schleim«. Prema *gljiva* stoji prijevnoj *glevb* potvrđen u drugim slavinama. Kod nas ide ovamo *glevoć* m »vrsta spužva« (nije rečeno gdje se govori, sufiks *-oć* može stajati mjesto *-oč*, upor. *glavoč*, v.). Od iste je osnove s formantom *n* *glèni*, očuvan danas samo u slov. *glèn* m »Schleim, Schlamm, Durchfall beim Vieh«. Da je nekada ta riječ bila raširena u južnoslavenskom, dokazuje rum. *glean* m »Schiefer«. Filipović ima *dlen* m (kod ugarskih Hrvata) »pituita«. Dežman u svome rječniku liječničkog nazivlja u raznim izvedenicama, koje interesiraju liječnika, uzeo je *glen* m »mucus« iz slovenskoga. Ie. korijen **glei-l*glei-*, raširen je u galskom sa *-sa*: *glisomarga*, prov. *gleza*, fr. *glaise*. U baltičkoj grupi odatle je glagol *giteti* »mazati«; u ir. *glenaid* (3. 1. prez.). Za dalje veze v. *glīb* i *glista*.

Lit.: ARj 3, 197. 212. 213. 225. 199. 195. Miklošič 66. SEW 1, 303. 304. Holub-Kopečny 123. Bruckner 142. KZ 46, 210. 48, 201. 210. Vasmer 272. 273. Trautmann 92. Mladenov 101. WP 1, 621. Boisacq³ 150-151. Matzenauer, LF 1, 180. Jokl, SAW 168, 109.

glista f (Vük) = *gljista* (J. S. Reljković, *gl* > *glj* kao u *gljiva*, v.) »lumbrićus«, f pl. *gliste* »bolest helminthiasis« = *glista* (Vodice) »1° glista, 2° dugačke paralelne grede iznad ognjišta za sušenje drva«. Stulić ima *glist* m kao u bugarskom, bjeloruskom i češkom. Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-av*, *-ast* *glstav*, *gustasi*, nepotreban apstraktum na *-ost* *glstavost* f (Šulek), na *-en* *glisten* (Belostenec, Jambrešić), na *-in* *glistin* (Belostenec), deminutiv na *-ica* *glistica*, augmentativ *glistina* (18. v.), odatle pridjevi *glistinav*, *glislinast*, deminutiv *glistinica* f (Stulić). Madžari posudiše *gilszta* — *gdeszte*, Arbanasi *glistrë* (sa dodanim *r* kao u *Spalatro* i *brnistra*). Uzimlje se s pravom da je korijen *gli-* isti koji i u *gljiva* (v.) i *glina* (v.), tj. ie. **glei-* raširen pridjevskim formantom *t*, upor. lit. *glītus* »Ijepiv, gladak, sklizav«. Taj pridjev *gleit dobio je pridjevski sufiks u femininumu *-ta* koji je poimeničen. To je pridjev od *meso*; *H* > *st* je kao u *plesti*, *pletem* (v.).

Lit.: ARj 3, 198-9. Ribarić, SDZb 9, 147. Miklošič 66. SEW 1, 304. Holub-Kopečny 123. Bruckner 142. Vasmer 274. Mladenov 101. GM 126. Matzenauer, LF 7, 180.

gliza f (Hercegovina) »sinonim: gliva (kao bolest struma) = glanda (v.) = podvratne (glize) žlijezde od nazebe (mogu biti ko tičija jaja, Livno)« = *gliza* »gonfione delle glandole iugulari (Parčić)« = *gljiza* »(metafore) 1° grumo di farina (nella polenta, Parčić), 2° (u loju) cicciolo carnosu (nel sego, Parčić)«. Od slavenskih jezika samo češ. *hlíza* f »excroissance, abcès«; sinonim: *žláza* < stčeš. *žléza*, ruš. *železa*, polj. *zółza*, slžč. *hl'úza*. Odatle češ. *zhliznatěti*. V. *žlijezda* o daljem tumačenju postanja: ie. **gleigh-* od **gel-*, prastaro unakrštenje sa korijenom od *gliva* (v.). Od *gliza* je naziv biljke *gljiznjača* f »scrofularia L.«. Sasvim drugog je postanja homonim *gliza* f, (Vodice) »osušen teleći želudac za pravljenje sira« = *gliza* (okolina Livna) »ukiselo mliko«. To je balkanska pastirska riječ ilirskog podrijetla koja se nalazi još u arb. *gjižë* f = (Skadar) *dziz* »ricotta, Käse, Topfen, gelabte Milch«. Hrv.-srp. oblik pomaže tumačiti postanak arbanaskog oblika. Današnje je arbanasko značenje sekundarno, a prvobitnije hrv.-srp. koje tačno odgovara rom. *formaticum* > fr. *fromage*. Pretpostaviti se mora iliro-tračko **g.lidia* < ie. *gīdia, od korijena **gel-* »ballen, gerundet, kugeliges u. dgl.«, ne *serdia kako je mislio Jokl. Ovdje

je *-dia* > hrv.-srp. *-za* < arb. *-zë* u kolektivnom, ne deminutivnom značenju. Glede / > li upor. *r* > *ri* u *krümp*, *čamkrimp* (Pekmezi 22).

Lit.: ARj 3, 199. 200. Meillet, MSLP 13, 244. i sl. GM 141. 273. 278. Ribarić, SDZb 9, 147. Zovko, ZbNZ 1, 110. Parčić 168. WP 1, 612. 2, 498. Jokl, Unt. 89 i SBW 168, 28.

globus m »zemaljska kuglja«. Učena riječ (internacionalna) od lat. *globus*. Sa madž. izgovorom dočelnog *s* > *š* *globus* (hrv.-kajk., Belostenec, 17. v., čakavci) »lopta«. Kavanjinov (18. v.) *globiš* upor. sa *golombiš* (slov., Prekmurje) koja je posve madžarska. Kavanjinova zamjena sa *-ir* ostaje nejasna.

Lit.: ARj 3, 201. Pletersnik 1, 229. DEI 1830.

glodati, *glodem* impf. (Vuk) (*na-*, *raž-*, *o-*, *iz-*) = *glodati* (*d* iz prezenta) = *glodät* (Kosmet) »rodere«, sveslavenski i praslavenski glagol. Odatle: radne imenice na *-ar* *glòdär*, gen. *-ara*, na *-bc* *glòdac*, gen. *gioca*, na *-lac* *glèdalac* = na *-vac* *glòdavac* = na *-alo* *glòdalo*, deminutiv na *-ckati* impf, *glòckati*, *-am* prema pf. *glòcnuti*, *-nem*. Postverbal peyorativnog značenja s hipokorističkim akcentom *gioca* f (Vuk, Baranja) »šljiva ili breskva koja se rascijepiti ne da« = *glòdva* (Vuk, Srijem, *-va* prema *breskva*). Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Pomišlja se na srodstvo sa *gladak* (v.), ali semantički ne odgovara kao ni stisl. *glata* »ništiti«.

Lit.: ARj 3, 201. 202. 4, 176. 8, 749. Elezović 1, 99. Miklošič 66. Holub-Kopečny 124. Bruckner 163. Vasmer 275. Mladenov 102. Pedersen, KZ 38, 342.

glodiška f (Brač) »trava zvana zečji rep, lagurus ovatus L.«. Drugih podataka o biljci, po kojima bi se moglo zaključivati o denominaciji!, nema.

Lit.: ARj 3, 202.

glog, gen. *glòga* m (Vuk, 13. v., 1429) = *slog*, gen. *gloga* (Kosmet) »1° crataegus L., 2° drvena sprava kojom se klepeće« (18. v., upor. *glogovac*)«. Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-ov* *glogov*, na *-ovit* *glogovu* (Parčić). Poimeničenja: sa *-ina* *glògovina* (Vuk) »drvo«, na *-bc* *glògovac*, gen. *-vea* »glogov štap, kolac« = na *-žh* *glògòvāk*, gen: *-āka* (Srbija). Deminutiv na *-če* *glòkče* (Kosmet), na *-äc* *glasač* (Vuk). Kolektiv *glòžje* (Vuk). Plod sa sufiksom *-inja* = steslav.

-ynji kao *gospodinja* od *gospod* kao da je žensko lice: *gloginja* (Vuk) = *gloginja* (Kosmet). To je zbog toga što glog igra veliku ulogu kod čaranja: 1640. zakapa vještica *glogov klin* pod prag kuće da u njoj stanovnike pomori; *glogovim kolcem* probija se mrtvac *vukodlak*. Prema tome je glog personificiran. Plod je morao dobiti sufiks ženskog lica. To je značajno. Leptir čija gusjenica živi na glogu: *glogovnjak* »pieris crataegi« (nije potvrđeno u narodnom govoru; možda je Šulekov neologizam). Sa pejorativnim sufiksom *-onja*: *glogonja* m prema *glogonjača* f »1° šaljiv naziv za čensko čeljade visoka, tanka i poduga vrata (Lika)«, zacijelo je metafora od *glogonjača* f (Bosanska Krajina) »divlja guska«. Kako imamo podataka o dugom vratu te guske, znamo kako je došlo do takve denominacije. Vrat je upoređen, sa štapom od *gloga*. Veoma, je raširen toponim sama riječ i u brojnim izvedenicama: *Glogovo* ili *Glogova*, *Glogovac*, *Glogovnica* > *Gloggnütz* (Štajerska), *Glogoštica*. Kako je glog pun trnja i teško se prolazi kroz njegovo grmlje, metaforički se prenosi na psihološko polje. Odatle denominai na *-iti* *glòžiti se*, *glòžim* (Vuk) (*na-*, Lika) »netrpeljivo se odnositi prema susjedu; sinonimi: prepirati se, svadati se, kavžiti se«. Odatle apstraktum *glòznja* f (srednja Dalmacija, Pavlinović). Nema paralela u baltičkoj grupi. Od ostalih ie. jezika mogućnost za upoređenje pruža gr. γλώχες »oštrijci na klasovima«, γλωχίς »vršak ostrice«, γλώσσα < ie. *glogh-ia. Machek tvrdi da je kao i istoznačno gr. κράτορος pred- ie. što se fonetski ne da dokazati.

Lit.: ARj 3, 202-204. 205-206. Elezović 1, 98. Miklošič 66. SEW 1, 306. Holub-Kopečny 124. Bruckner 144. KZ 46, 199. Vasmer 275. Mladenov 202. Trautmann 91. Boisacq³ 152. Hirt, IF 31, 10. 32, 300. Petersson, IF 24, 250. Sobolevski, Slávia 5, 442. Machek, LP 2, 152. Mažuranić 323.

glogòjati, *glògoje* impf, »sinonim: ključati (v.)«, odatle *glògòj* m (Stulić, Smokvica, Korčula) = *glogoj* (Pavlinović) »vrijenje vode u loncu na ognjištu«. U Stulića *giogotati*, *glogoće*; sa *k* mjesto *g*: *klokotati*, *klokoče* (subjekt *voda*, Vuk, tako u steslav., slov., bug., češ., rus.) = *klokšcat* (subjekat *kollovi*, Kosmet), odatle postverbal *klokot* m (također u istim jezicima i toponim kao i *Sopot*). U rum. *clocot* n p^{red} *colcot* (Muntenijska) »Aufwallen, Sturm«, odatle α *clocoti* »uzavreti«. Sa ispuštanjem jednoga o: *klokun* m pored *klokunj* (18. v., Podgora, Pavlinović) »mjesto

gdje voda izvire, malo vrelo«, *raskloktiti se* (subjekt *vatra*, kad se klada razgori). Onomatopeja oponaša šum vode koja kipi na vatri, i plamena vatre kad gori. Prenosi se na sud iz kojega se pije (upor. Molièrovo: *comme sont doux vos petits glougloux*): *klokòtica* f (hrv.-kajk.) = *klokotuša* »stakleni sud za vino«. Na biljke: *klokočica* (Srijem) »grah sitan mrki«, *klokoč m* = *klokočika* (Vuk) »staphylea pinnata L.«, također toponim, odatle poimeničenje pridjeva *klokočevina* (Vuk, Crna Gora), pridjev na -ov *klokočikov* i poimeničenje na -ina *klokočikovina*. Taj oblik onomatopeje nalazi se u češ., polj. i rus. Prijenos na biljke objašnjava se time što im plod šumi u mahuni. I u rumunjskom ima takvog prenošenja: *clocoței* = *clocuță* »clematis«, *clocoțel*, *clocoțici* »evonymus europaeus«, *clocoții* »staphylea pinnata«. Da ta onomatopeja može oponašati i glas ptica, razumije se: *klok-grob* »glas gavran«. Odatle impf, *klok-ćati* = *kiòktati*, *klòkce* (subjekt *gavran*) (za-), *klokotáš m* »aquila pomeraná; sinonim: *klik-tavac*; *klokotati*, -će (subjekt *orao*). Za pticu zvanu *klokočicu* (Srbija) tvrdi se da se tako zove zbog trave *klokotá* u kojoj se najradije leže. Tetrijeb *kloca* impf, prema *klocnuti* pf. (Lika). Ovamo ide *kljoška i*, rum. *cloșcă* i *clonifa* i varijanta *kvok* u *kvocati*, -če, i *kvočka f*. Također u slov., češ., polj., ukr. i rus. Dalja je varijanta onomatopeje *kliktali* i *klicali* (v-).

Lit.: ARj 3, 203. 5, 86. Hirtz, *Aves* 192. *Elezović* 1, 295. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 521. *Holub-Kopečny* 171. 196. *Bruckner* 238. 283. *Vasmer* 1, 547. *Mladenov* 241. *Tiktin* 377. *Matzenauer*, *LF* 8, 174.

glosa f (17. v.) = *glosa* (17. v.) »marginalna napomena«. Učena internacionalna riječ od lat. *glossa* < gr. γλῶσσα »jezik«. Odatle na njem. -ieren > -irati *giostrati*, *giostrarti*. Prema lat. varijanti *glosa* > *gloza* (16. i 17. v.) = *gloža* (17. v.). Prema tosk. *chiosato* (16. v.) od *chiosa* < *glosa* unakršteno sa *clausa* (upor. učeno *klauzula* »zaporka«) particip perf. pas. *kužan* »objašnjen«. V. i *kužan*.

Lit.: ARj 3, 204. *REW** 3802. *DEI* 907. 1831. *Pintar*, *ASPh* 31, 315-6. *Jagić*, *ASPh* 31, 316.

glota f (Vuk, Kosmet, Crna Gora) »1° sirotinja, porodica, žena i djeca, 2° (preneseno na žito) korov, nečist«. Odatle: pridjev na -bn: *gldtan* (*jelo*, *žito*, 17. v.), protivno *neglotan* (*zdenac*) »nečist«, poimeničen sa -ik

glotnik (Stulić) »zao čovjek«. Augmentativ *glòtina* f (Dubrovnik) »svake vrste žita pomiješano, osim pšenice«. Denominai *gioliti se* (Martić) »svadati se, klati se«. Rumunji posudiše *gloată f* »1° Volksmenge, 2° Landsturm«, odatle *glotas m* »vojnici trećeg poziva«. Nalazi se još u steslav., slov. u značenju »korov«, bug. u značenju »Herde, Schaar«, ukr. *Mota* »Gedränge«. Praslavenski oblik ne može se rekonstruirati jer je moguće da je između *g* i / postojao poluglas ð. Ie. paralele su nepoznate.

Lit.: ARj 3, 205. 7, 835. *Elezović* 1, 99. *Miklošič* 66. *SEW* 306. *Mladenov* 102. *Boisacq* 124. *Matzenauer*, *LF* 7, 181.

glotun m (dubrovački rukopis 16. v.; o mjesto *u* prema tal. *ghiotto*, upor. *furl*, *gloti* uz *glule*) »proždor«. Odatle apstraktum na -ija *glotunija* f (isti rukopis) »proždorstvo« = (*u* > *s* > *a* prema čak. *gálte*) *glatun* (čakavski, 17. v.) »sladokusac«, apstraktum *glatonija* f = (*glu* > *gib* > *gl* > *gu*) *gutunija* (čakavci, 16. i 17. v., Marulić) »proždrljivost«. Prema *gutvati* (Budinić, upor. *obědvati* /ŽK/ prema *Obed*) *gutvunija* (čak.). U tom posljednjem obliku unakršteno se romanizam sa steslav. *gbtb* > čakavski *gálte* f pl. »Schlund, Kehle«. Zamjenom romanskog sufiksa domaćim -ina *glòtina* (Dubrovnik). Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gluttō*, gen. -anis. Prema tosk. *ghiottone* > *gjòtun*, gen. -una (psovka u dubrovačkoj komediji 16. v.). Prema mlet. *ghia* > *gio* > *già* > *j* *jutunija* (čakavski, 15. v., Marulić) »proždrljivost, sladokusnost«.

Lit.: ARj 3, 140. 164. 205. 517. 4, 701. *REW** 3808. *DEI* 1800. Štrekelj, *ASPh* 27, 45-46.

gluh, *gluha* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralele u baltičkoj grupi »1° surdus, 2° miran u izričajju: *u gluho doba noći* (upor. isto značenje u polj. *gluchy* i u rus. *gluhaja pora* — *saison morte*; isto je značenje i u toponimima: *Gluhi Do*, *Gluha Dolina*, *Gluha vbsb*, *Glušinja ŽU*), 3° divlji, neplodan, u imenu biljke *gluha* = *glušina* — (sinonim) *divlja grasicca*, vicia crācea; *glošinj m* (*u* > *o* nejasno) = (sinonim) *ovsika*, *vlasulja*, *grahovina*; *gluhi smriječ* = *glušak* = *gluhač*, *glušica* »vrst smokve« = *gluhača*, *glühad f* »neplodno žito«; *gluhar*, gen. -ára (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šuma poput smriječa«, *gluhovet f* »žuta šibika«, 4° koji ne pjeva: *gluva f* »ptica accentor alpinus Bechst.« = *glušac* za razne ptice: *glühara* (Vuk) = *glü-*

harka (Srijem) = *divlja tatka*, 5° bljutav: *gluho zelje* (= *ludo i gluho*, Lumbarda, Korčula). S prefiksima *na-*, *po-*: *nagluh* (Vuk, Vrbnik, Poljica) »malo gluho« pored *nagluh* — *naglu nāglua* (Kosmet) »pomalo gluho«; *pògluh* »podosta gluho«. Pridjevske izvedenice: na -bn *gluhan*, *gluhna* (Vuk, 18. v., *h* očuvan po analogiji glagola *gluhnuti*), inače (za-) *glušan* = *zaglušan* (Kosmet) »bez promahe«; *glušan* bez prefiksa potvrđen je u značenju »miran«: *glušna doba* »gluho doba«, *glušni klanci* (Martić). Na -ast *glühast* prema *glušat* (š mjesto *h* od glagola *glušiti*)^ Složeni pridjev *gluhonijem* neologizam je [kalk prema njem., fr., tal. *sordomuto*]. Poimeničenja na -ića *glušnica* = *gluha nedjelja* (peta korizmena), za oznaku ljudi sa -ac *gluhač*, gen. -aca m (Vuk) prema f *gluhača*, također toponim u pl., = -ák *gluhak*, gen. -aka (Vuk) = na -an *gluhan* = *gluān* (Kosmet) = na -bc *gluhač*, gen. -hca (Vuk, *h* očuvan kao u pridjevu *gluhan*) prema *glušac*, gen. -sca (14. v., također bosansko pravoslavno prezime) prema *glušica f* »gluho žensko« = na -onja *gluhonja*, odatle hipokoristik *gluho m* (Vuk). Apstrakta na -oca i -ota, -ost, -ilo: *gluhoća* = *gluhòta* = *glühost* = *glušilo n* (Dubrovnik). Denominai na -iti: impf, *glušiti (se)* (o- se, za-) — *oglušiti*, -im (Vuk; *h* nije prešao u š prema *gluhnuti*), odatle postverbal na -ək *oglušak*, gen. -ška m »sinonim: neposluh«, na -ati *oglušati se*, *oglušam* »ne htjeti slušati (š analogički prema tom glagolu i *oglušiti*) prema pf. *glü(K)nuti*, -ēm (17. v.) (o-) = *oglušut* (Kosmet) »surdescere«, ná -eti *ogluševiti* = *ogluvet*, *oglušim* (Kosmet). Složenica *gluhoprda m* »psovka čeljadetu gluhom, tj. koje prdi, a ne čuje«. U baltičkoj grupi postoji paralela sa *u* kojemu odgovara u slav. ð: *glusnūs* »pozoran = koji nije gluho« = *klusnūs* (sa regresivnom asimilacijom na distanciju), *klusas* »nagluho«, lot. *kluss* »miran«. Iz tog upoređenja izlazi da praslav. *gluhz* predstavlja ie. diftong *ou* i *h* iz ie. *s*. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Baltičkom prijetoju odgovara steslav. *ogHhnciti* »surdum esse« očuvanom u slov. *zagòhlniti*, *zagòhlnem* »verstopfen« prema impf, *zagolhavati*, bug. *glāhnā*, zatim rus. *glòhnutb* »ogluhnuti«, stčeš. *ohlechnuti* i polj. *okchnać*, kod nas u pf. *oguhnuti* (Divković) prema *oghhati* (18. v., Miklošič, *Lex*. 488). Danas izmjeHa progresivnom asimilacijom *g-h* > *g-g-* u *ogugnuti* (subjekt *gusle*) i dalje u *ogivljati* — *oguglati* (Vuk) prema impf, *oguglavati*, *oguglāvām* (Lika) = *ogūgnjati* (Bosna). Asimilacija se dogodila zbog toga što je korijen izgubio vezu sa *gluh*; u je

nastao iz sonantnog /-. Vukovo značenje »naviknuti se« razvilo se iz *oglušiti se*, kako je u Lici, tj. »postati gluho, na nešto neosjetljiv«. Od istog korijena izvodi se i *glup* (v.).

Lit.: ARj 3, 204. 206. 208-9. 7, 332. 8, 783-784. *Elezović* 1, 99. 187. 432. 2, 11. *Miklošič* 67. *SEW* 1, 308. *Holub-Kopečny* 124. *Bruckner* 145, *KZ* 45, 299. *Vasmer* 275. 277. *Trautmann* 91. *Mladenov* 102. *ASPh* 36, 120-122. *Pedersen*, *KZ* 38, 343. *Bélić*, *NJ* 8, 136-142. *Mostevljevic*, *NJ* 1, 19. *Loewenthal*, *ASPh* 37, 388. *Vaillant*, *RES* 22, 43. *Kusar*, *NVj* 3, 338. *Skok*, *Slavia* 15, 483, br. 550.

gluma f (14. v.) = *glum* m (18. v., Stulić) »1° šala, 2° igra, 3° kazališni komad; sinonimi: lakrdija (v.), komedija (upor. *Divna gluma*, naslov prijevoda biskupa Uccellini Tice za Danteovu *La Divina commedia*), steslav., slov., bug., stčeš., polj., ras., praslav. Danas pripada isključivo kazališnoj terminologiji. Prvobitno je značenje očuvano u rum. slavizirano *glumă f* »šala« i u pridjevu *glumeț* »šaljiv« obrazovanom s pomoću rum. sufiksa lat. podrijetla -ef < lat. -idus. Odatle: radne imenice na -bc m prema f -ica *glumac* (14. v., Dubrovnik, također prezime) prema *glumica f*, s pridjevima -ev, -in *glumčev* prema *glumičin* = na -ac *glumac*, gen. -aca (Belostenec, Voltidi); *glumáčiti*, *glumáčim* (Voltidi). Ovaj glagol posudiše Arbanasi *gumëçoj* »šalim se« i stvorio odatle imenicu na -ia > i *gumëçif f* »šala«. Na -ar: *glumar* (Stulić) prema *glumàrica*, *glumariti*; na -itelj: *glumitej* (Stulić); *glumčica* (14. d.) »facetia«. Pridjev *glumljiv*. Denominai na -iti impf, *glumiti*, *glumim* (16.v.), na -ati *giuntati se* »burlare«. Baltička paralela *glaudus* »razbibriga«, *glaudoti* »šaliti se« pokazuje jednakost u samoglasu (ie. diftong *ou* > lit. *au* j slav. *u*), ali razliku u nastavku, *d* mjesto *m*. Jednakost u nastavku očituje se samo u stnord. *glaumr* »bučno veselje«, ali praslav. naziv nije zbog toga posuđen iz germanskoga. Da je m sufiks, dokazuje gr. γλαυή »šala«. Riječ je prema tome germansko-slavenska leksička paralela. Ie. je korijen *ghleu- (raširenje od *ghel-* »vikati«), odatle prijetoju *ou*: *ghlou-mo-s.

Lit.: ARj 3, 209. 210. *Miklošič* 66. *SEW* 1, 308. *Vasmer* 276. *Mladenov* 102. *ASPh* 36, 120-122. *JF* 13, 71. *Sommer*, *IF* 31, 371. *Specht*, *KZ* 68, 123. *GM* 134. *Hirt*, *PBB* 23, 338. *Boisacq* 1062. *Kiparsky* 66. *Mažuranić*.

giunta f (Martić) = *glonta* (Šulek) »sinonim: puška«. Ide zajedno s rum. *glonte*, pl. *glonți* (Moldavija) »puščano ili topovski

tane«. Izvor je njem. *Flinte* s izmjenom *e > u*, o prema *Lunte*; *fi > gi* ostaje neobjašnjeno.

Lit.: ARj 3, 204. 210. *Tiktin* 688.

glŭp, *glupa*, sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralela u baltičkom, (Vuk, 18. v.) »stupidus (danas više u govoru školovanih ljudi negoli u narodu koji govori *budala*, *bena*, a školovani ljudi i *idioti*)«. Odatle: pridjevi na *-av glupav* (upor. bug. *glupav*), *-ost glupost*; poimeničnja na *-ák: glupak*, gen. *-aka* (Lika), *glupačina* m (Lika) = na *-on/a gluponja* — na *-an glupan*; u hrv.-kajk. s umetnutim *m predp.-glumpavt-glumpastj-glumpak* (također prezime), *glumpež* (sufiks *-ež* kao u *lupež*, sve kod Belostenca); apstraktum na *-osi: glupost* f = *glupost*, gen. *-osti* (Piva-Drobnjak). Upor. rum. *neghiob* »stupoglav« nepoznata postanja. Tumačenja postanja variraju. Bruckner, Mladenov, donekle i Vasmer drže da je korijen isti koji i u *gluh*, ovdje samo s- drugim formantom *p*; Uhlenbeck i Berneker tvrde da je posuđenica iz stnord. *glōpr* »Idiot« < germ. *glōpa*. Semantički *gluh* i *glup* stoje zaista u ^ezi. Kiparsky otklanja mišljenje Uhlenbeckovo zbog toga što u praslavenskom posuđenica iz staro-nordijskog nema. Ie. korijen **ghleu-*, u prijeloju **ghlou -po -s*.

Lit.: ARj 3, 211. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Miklošič* 67. *SEW* 1, 308. *Holub-Kopečny* 124. *Bruckner* 145. *Vasmer* 277. *Mladenov* 102. *ASPh* 36, 116-135. Uhlenbeck, *PBB* 26, 287-289. (cf. *AnzIF* 15,105). *Kiparsky* 26.

gmacnuti, *-em* pf. (*imanjem*, subjekt *siromašan čovjek*, Srbija) »oporaviti se«. Ekspresivan pf. na *-nu*, ali se ne zna šta je *gmac-*.

Lit.: ARj 3, 213.

gmajna f (hrv.-kajk., 17. v.) = *gmájna* (ŽK, Lika, Vodice, slov.) »1° zemlja koja pripada općini; sinonim: komunĕla, muša (v.)«; *gmanja* (Belostenec) »2° općina«, pridjev određena vida *gmajni* (Hrvatsko primorje) = *gmājni* (ŽL) »redov«. Od njem. *Gemeine*. *Gemeiner*.

Lit.: ARj 3, 213. 7, 344. Ribarić, *SDZb* 9, 147. *Mažuranu* 323.

gmariti, *-im* impf. (Hrvatsko primorje, Mikuličić) (*na-*) »biti, tući«. Ovamo možda i *nagmarati*, *-am* impf, (južnomoravsko narječje) »proždrljivo jesti«. Ekspresivno.

Lit.: ARj 3, 213. 7, 332.

gmečaljka f (Niš) »sinonim: muljalo (v.).. motka kojom se mulja grožđe«. Ide bez sumnje zajedno s impf, *gmežditi*, *gmežđim* (Vuk) »sinonim: gnječiti« (v.), odatle poimeničen part, perf. pas. sa *-ik gmeždenik*, gen. *-ika* (Vuk) »sinonim: papula (v.), zgnječen grah« = *gmeždenik* = *meždenik*. Miklošič upoređuje slov. *gnježdžiti* sa srp. *gmežditi* »kneten« i češ. *hmožditi > zmožditi* i stavlja ovamo još slov. *meždžec* »pertica uvis contundendis« = *maždac*, gen. *-aca* (ŽK) i rus. *mozžit* i pretpostavlja praslav. korijen *mozg-*. Po mojem mišljenju radi se o unakrštanju *gnječiti*, *gnjesti* (v.), odatle *g-*, i **mezg-iti* od *mezga* (v.).

Lit.: ARj 3, 213. *Miklošič* 67. 422. *SEW* 1, 311. *Holub-Kopečny* 124.

gmezav, pridjev na *-av* (bosanska narodna pripovijetka, uz *žensko srce*) »1° zao, 2° faul, trag« (Šulek). Korijen *gmez-*.

Lit.: ARj 3, 213.

gmitra f (Pančić, Srbija?) [= *dmitra*] »ri-ba kosač, sabljarka, pelčus cultratus«.

Lit.: ARj 3, 213. Hirtz, *Pisces* 112. 174.

gnāti, *ženēm* = *renēm* (narječja, *že > re*), *-rnēm* (*rn* mjesto *ren* prema *gri*) pored *gnām* impf, (analogija prema inf.), upotrebljava se danas samo s prefiksom *do-*, *dosa-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *ob-*, *oda-*, *po-*, *poda-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raza-*, *sa-*, *u-*, *z-*, *za-*; ie., baltoslav., sveslav. i praslav **šbn-* (mjesto **gbn-* > **zbn-*) »agere«. Prefiksi *iz-*, *raz-*, pred *ž* u prezentu *ženēm* mijenjaju se asimilacijom u *iz-*, *raž-*. Suglasnička grupa *žž* (geminata) disimilira se u *žd*: *iždenem*, *ražden m*. Odatle *žd* uneseno i na ostale prefikse, koji se svršavaju sa vokalom: *zazdženēm*. Od prezenta *renem* nastao je inf. *renuti* (Dubrovnik, 16.—17. v.), *renose* (Baraković). Poluvokal *a* u praslav. korijenu **gbn-* nastao je iz **gbn* progresivnom asimilacijom prema *a* u infinitivu i ostalim oblicima. Upor. lit. *ginti* »jagen, treiben, goniti stoku na pašu«. Osim prijeloja *e* u prezentu (upor. lit. *genu*) postoji još prijeloj *o* u impf, (iterativ) *goniti*, *gonim* »agere, pellere« koji se danas redovno upotrebljava mjesto *gnati bez* prefiksa. Odatle *gonjĕvati* (Vodice) i praslav. postverbal *gon m* (Vuk). Prijeloj *α* upotrebljava se u današnjem iterativu *ganjati*, *ganjam* (Vuk, 18. v.) koji je nastao prefiksacijom iz *proganjati* »persequi«. Bogatstvo leksikološkijske porodice prikazat će se najprelednije prema prefikslnim složenicama:

Pf. *dognati* — *dognāt*, *dorĕnem* (Smokvica, Korčula, ŽK) = *dorĕnuti* (Vuk, Lika) = *domati* (Kačić), prema impf, *dogonili* (18. v.) i iterativu *doganjati*, postverbal *dogon m* (pejorativHO, Hercegovina, Konavli) »uljez u kuću ili baštinu«.

Pf. *izagnati*, *izaženēm* = *izažden m* = *izrenēm* (a nestaje) = *izgnati* (čakavski) = *izarnati* prema *izgoniti* (Vuk) i *izganjati*, *izganjam*; *izgon*; radne imenice na *-telj*, *-le-ljica*: *izgonitelj m* prema *f izgōniteljica*, na *-lac izgōnilac* (Šulek); *izgonjĕvati*, *izgōnjujĕm* pored *-gōnjlvām*; *izgnanstvo n*.

Pf. *nagnali* »natjerati« = *narenuti* (Lika) = *narnati* (Lastrić) prema *nagonili*; *nagon m* »instinkt«; na *-ica: nagonica f* »gonjenje svinja u žir«, odatle radna imenica na *-jar nagoničar*, na *-andja* < lat. *-amia nagonancija* (Riječka nahija, Crna Gora).

Pf. *odagnali* = *odarnali* (Bosna, Dalmacija, čakavski pisci 17. i 18. v.) prema *odgoniti*.

Pf. *prĕgnati* »1° pretjerati, 2° prestati (Piva-Drobnjak, subjekti *kiša*, *sever*, *snijeg*)« prema *pregōniti*; *prijĕgon* »1° Kampf, 2° član u vinogradu« = *prignati* (Vuk) prema *prigoniĕti*, *prigon* = *pregon* (Lovran) »Weg zum Vieh-treiben«.

Pf. *prōgnati* = *premati* prema *progoniti (se)* »pretvarati se, previše se dotjeravati« (Piva-Drobnjak), *progon m*, *progonitelj*, *progonstvo n*, *prognānstvo n*. radna imenica na *-ica progōnica* »žena ili djevojka koja umije da se pretvara ili dovikuje« (Piva-Drobnjak), part, perf. pas. kao pridjev *prognan* (Vodice) »vragoljast«.

Ovamo i *ogon* (sjeverna Hrvatska) »sinonim: slog, postat«.

Pf. *razāgnali* prema *razagōnili*, *razgānjati*, *razgon* »brazda, razor«, *razgonitelj m* prema *razgoniteljica f*.

Pf. *sāgnati* pf. = *sarenuti* = *sarnati* (Posilović, 1728) prema *sagōniti*, *zgon*, gen. *zgōna* (Vuk, Dalmacija) »komad zemlje između dva mrginja«, deminutiv na *-čić zgončić* (također toponim).

Pf. *zāgnati* prema *zagonili*, *zagon m* (Vuk, Crna Gora) »1° impetus, 2° sprava za kravu koja se ne da musti, 3° (u starom jeziku) sulcus«. U tom je značenju kao posuđenica kod Arbanasa (Gega) *zagne* »Furche«, upravo postverbal od *zagonj* »ziehe Furchen«. Također toponim (Lika).

Od *goniti* stari je postverbal *gon m* (Vuk) »1° postat oranja (Trebinjska nahija), 2° koliko se u jedan put može goniti konj ili vo«.

Sa sufiksom *-jaj* za apstrakta: *gonjaj* (1268, Zadar) »starohrvatska mjera za zemljište kao jutro, koliko se jednodnevnim gonjenjem volova može izorati«. Taj je stari agrarni termin bio latiniziran na *gognate*, ož zbog toga jer je Roman shvatio dočetak *-oj* kao romanski plural od lat. *-olis*. Termini *gon*, *ogon*, *zgon*, *zagon*, *gonjaj* dokazuju koliko li je važnost imao glagol *goniti* u poljoprivrednoj proizvodnji. Rumunjski slavizam *a goni* »chasser« dokazuje da je igrao ulogu i u lovu. I ostali rumunjski slavizmi interesantni su: *gonitā* f »époque du rut«, pridjev *gonitor* »koji lovi« s latinskim sufiksom *-torius*, rum. postverbal *goanā f* »chasse, course, potjera«, *a prigoni* »prognati« < *pregōniti*, *prigon* < *prĕgon*, rum. postverbal *prigoanā* »prepirka«, *izgnanie f* (stari jezik., cslav.) = *izgoanā* (Erdelj) od *a izgoni* »vertreiben, jagen«, *odgon* (Moldavija) »brodarsko uže«, *pogon* »mjera za zemlju« (upor. *gonjaj*). Značajno je da je kod Rumunja bila u upotrebi ne samo infinitivna. osnova nego i prezentska sa *že > re*, *r* kao i kod nas; najbolji lingvistički dokaz za srednjovjekovni bilingvitet Rumunja: *a dojeni* (stari jezik) »ukoriti«, odatle rum. postverbal *dojana* »ukor«, od steslav. *dognati*, *dožene* »verfolgen«. Upor. češ. *hanba* pored *hana* »sramota«. Ta je riječ interesantna i sa gledišta semantičkoga. Rum. /orni nije od *paringiti* nego je *pognali* = *pomati* (14. v.), kako se vidi iz *porrā oile* »tjerati ovce«, *Mihai porni cete spre a lua in goanā pe dușman* »Mihalj je poslao čete da u potjeri zauzmu neprijatelja«. Odatle *pomealā*. Madžari i Arbanasi su malo posudili od ovoga glagola u poredenju sa Rumunjima: madž. *pagony* »revir«.

Pored *gonili* postoji i impf, *gonjali*, *gonjam* (18. v.), odatle apstraktno *gonjba* »goniti se, tjerati se«. Pavlinovićevo (srednja Dalmacija) *gonižanje n* »prepiranje« pretpostavlja nepotvrđeno, *gonižali se* sa rom. *-iĕati* < *-idiare*, Zatim na *-ali* impf, *gōnati*, *gōnām*, odatle *gonavica f* (Sinj) »sinonim: blihanje, protoč«, deminutiv na *-kali gonakali se* (Lika), na *-iati gončati se* (subjekt *psi*, Kurelac). Ostale izvedenice od *goniti*: radne imenice na *-ač gonjāč*, gen. *-ača* (18. v.) »sinonim: kiridžija«, na *-čin* (v.) *gončin* (Vuk, Lika, Vodice) »trajbar (ŽK), koji goni trgovačku stoku«, na *-lac gōnilac*, na *-telj gōnitelj*; noviji apstraktum na *-ba: gōnidba* prema starom praslav. *gomba* (slov. *gōnba*, češ. *honba*, polj. *gońba*, rus. *gomba*) koje je u hrv.-srp. zbog prijelaza *n > m* izgubilo vezu sa *gonili: gomba f* (Stulčić) = *gombanje n*. Odatle denomiinal *gambali (se)*

(17. v.) »1° sinonim: gložiti se, koškati, 2° danas: gimnasticirati (se)«, *gombalište*: U antroponimiji možda *Gonimer* (850—896).

Ie. veze su utvrđene i jasne. Od baltičkih spomenimo još iterative *ganau*, *ganyti* = lot. *ganu*, *gonit* »pasti stoku«, lit. *ganas* = lot. *gans* »pastir«, koji sadrže prijevod *a = o* (*ganz*), lit. *užugana* = *zagonb* (baltičke paralele govore o važnosti ie. korijena u pastirskoj terminologiji dok se slavenske odnose više na poljoprivredu); arb. *gjanj* »lovim« i *gġā* »lov«. Gr. φόνος »ubojstvo« odgovara tačno praslav. *gonā*. Steslav. *gbanb* slaže se tačno sa (*ā*) *ghnānas* u sanskrtu »koji se bije« = avesta *avaṇaṇa* »ubojica«. S prijevodom *o*: ir. *gonim* »ranim«, arm. *gan* »batine«. Ie. je korijen **guheu-* »udarati«, odatle baza set **guhene-*.

Lit.: *ARj* 2, 560. 562. 565. 661. 3, 213. 103. 263. 266. 270. 4, 116. 120. 167. 178. 194. 5, 238. 7, 333. 338. 579. 8, 558. *Miklošič* 62. *SEW* 294. 328. *Holub-Kopečný* 120. 124. i sl. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. 292. *RSI* 3, 269-270. *Trautmann* 85-86. *WP* 1, 681. *Mladenov* 105. *Mazuranic* 326. Ribarić, *SDZb* 9, 148. 184. Vuković, *SDZb* 10, 398. 399. *Elezović* 1, 104. Osten-Säcken, *IF* 26, 320—322. 28, 420. *KZ* 44, 158. Osthoff, *IF* 4, 268. 273. Bury, *BB* 18, 292-295. *GM* 136. 480. *Boisacq*³ 336. Ilijinski, *ZbJ* 291-8 (cf. *RSI* 2, 240). *RFV* 78, 3, 4, 187-211; 75 (*Slavia* 3, 585. *IJb* 8, 207). *Tiktin* 559. 865. 1080. 1216. Matzenauer, *LP* 7, 183-184. Pokrovski, *IF* 49, 107. Oštir, *ASPh* 34, 126-128. Urlič, *NVj* 15, 139. Bujher, *NVj* 15, 371. Jagić, *ASPh* 1, 431. Grappin, *RES* 25, 108-111. Grubor, *JF* 5, 159-160. Vaillant, *Zlätarii* 1, 333. Rozwadowski, *RSI* 2, 90. Joki, *Unt.* 131. *IF* 36, 127. *ASPh* 34, 305.

gnjzdo n (Vuk) = *gnizdo* (ikavski, Srijem) = *gnjzdo* (Banat, Ivić) — *gnjzdo* (Buzet, Sovinjsko polje) = *gnjzdo* (čakavci, ŽK) = *gnjzdo* (Kosmet, *gn* > *gnj* kao u *gnoj* > *gnj oj*) = *gnjazdo* (ugarski Hrvati, *e* > *a*) = *njzdo* (Cres, *gnj* > *nj* kao u *janje* za *jagnje*, *zd* > *zl* disimilacija dentala *nj-d* > *nj-l*) = *gnjazdo* = *gnjazdo* = *glazno* = *glazlo* = *njāzla* = *njāzlō* = *njāzlo* (u ekavskim i ikavskim istarskim i primorskim krajevima) »nidus (s kojom je riječi u prasadstvu)«. Razlog varijantama, za koje se nalaze paralele i u ostalim slavijama, leži u leksikološkoj izoliranosti. Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle: deminutiv na *-asce* < *-ъсьсе*: *gnjzdašce* (18. v.). Denominai na *-iti*: *gnjzdiiti*, (*se*), *gnjzdim* (Vuk) (*raz-*, *u-*) = *ugnjzdiiti* (Kosmet). Najbliža je baltička paralela

lizdas m — lot. *ligzds* i *ligzda* f koja se slaže sa slavenskim u značenju, konsonantskoj grupi *zd* i u rodu, a odvaja se od nje samoglasom i početnim konsonantom / koji se može objasniti disimilacijom dentala i nju smo vidjeli u obrnutom pravcu u čakavskim oblicima. Vaillant je objasnio početnu konsonantsku grupu *gn-* mjesto ie. *n-* u *nidus* unakrštanjem s korijenom *gnis* »souiller, salir« (v. *gnjus*, *gnoj*), slično Mladenov; a *z* mjesto ie. *ei* > *lāt*. *l* faktitivom *gnēzditi*. Ie. *nei-zd-os je složenica od korijena **nei-* > *ra-* u *ničice* (v.), *ponikva* (v.) i od ništičnog prijevoda korijena **sed-* u *sjesti* (v.). Paralela je prema Brugmannovu tumačenju za ništični prijevod *pizda* (v.); značenje »u čem se nisko sjedi«.

Lit.: *ARj* 3, 214. 225. *Elezović* 1, 99. 2, 279. Tentor, *JF* 5, 204. Mažecki, *JF* 11, 217-219. *Miklošič* 68. *SEW* 1, 313. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 146. *KZ* 45, 53. 322. *Vasmer* 279—280. *Trautmann* 199. *Mladenov* 103. *WP* 2, 485. Osthoff prema Nehringu, *IF* 4, 398. *Nahtigal* 1, 25. Vaillant, *RES* 18, 253. *Mladenov* 103.

-gnuti, *-gnem*, za razliku od ostalih slavenskih jezika, postoji u hrv.-srp. samo u prefiksalmim složenicama *nagnuti* (*se*), *nagnem*, *pognuti* (*se*), *prignuti* (*se*), *prēgnuti* = *prēgnut* se (Kosmet) »převiti se«, *springiti* se (ŽK), *razgnuti*, *sagnuti*, *ugnuti* (*se*). Prema aoristu *nagoh*, *sage* se (Banja Luka) stvoren je analogijski infinitiv *nageti* *se*, *sāge*ti se (Bosna, Banja Luka, Dalmacija), odatle part. perf. akt. *nāge*o *se*, *sāge*o, *sagela* *se*, i sa zamjenom sufiksa *-eo* > *-ao*: *nagao* *dan*. Prema 3. 1. sing. aorista *šāše* *se*, *naže* *se* stvoren je drugi analogijski infinitiv *nažeti* *se* (Martić).

(I) Praslavenski je korijen *gbb-*, od kojega je *-b* ispaio pred *-no-*. Taj se pojavljuje u postverbalu *Sbga* f (Vuk, Banat, Braničevo, Srbija, bug.) = (sa metatezom kao u *nevge* za *negve*) *ogba* »sinonim: jufka«. Postverbal *sag* (Vuk, bug.) »savijanje«, od *sagnuti* *se*, upotrebljava se samo u *sagoh* se *sagom* do *zemlje* (bosanska narodna pjesma), upor. *logom* *ležati* (ŽK). Poluvokal *ə* > *e* pojavljuje se u hrv.-kajk. *genuti* *se*, *genem* (Belostenec, Jambrešić). Upor. slov. *geniti*, bug. *gana* »lege zusammen, falte«, *ə* > *a* u pf. *ganuti*, *ganēm* »rühren«, tj. u slučaju kad je steslav. *gnoti* bez prefiksa, ali i s prefiksom u (*u*)*gānuti* *ruku* ili *nogu* »luxer, iščāšiti«. U tom izričaju još je očuvano prvobitno značenje »maknuti, krenuti«, dok je *ganuti* prenijeto na duhovno polje »rühren < bewegen«. Odatle postverbal

s prijevodom *o*: *ugon* *ruke* ili *noge*. Upor. slov. *ganiu*. Odatle pridjevi na *-iv*, *-lživ*: *ganiv* — *ganutiv*, *ganutljiv* od *ganut*, apstrakta *ganuće* n i *ganutljivost*, iterativ *ganjivati*, *gānjūjem* (17. v.) koji se danas ne upotrebljava.

(II) Praslavenski korijen *gbb-* pojavljuje se u dva prijevoda: *y* > *i* i *u*: *gyb-* > *gib-* i *gub-*, u oba slučaja s prefiksima i bez njih: *gibati* (*se*), *gibam* pored *gibljēm* impf. (Vuk, 15. v.) »flectere« (*ispo-*, *iz-*, *na-*, *pre-*, *sa-*, *raž-*, *spri-*, *po-*). Postverbali *izgib*, *pregib* = *sagib*, s pridjevom *sagibljiv* i *izgibān*. Pred *-nŋ-* u perfektivima i ovdje gubi se dočetno *-b* od korijena: *ginuti*, *ginem* (*iz-*, *po-*), također praslav. pridjev *ginutiv* (Kašić), *izginuće* n. Odatle iterativ *-ginjati* samo s prefiksom *iz-*, *na-*, *prē-*, *sa-*, odatle *izginjivati*, *-ginjujem* (18. v.). Od tog korijena pridjevi su na *-bk*, *-MZ*, *-iv*, *-lživ*, *-ući*: *gibak*, *gipka*, odatle poimeničenje *gipka* = *gipka* (ŽK) »Topfdeckel« i *gipkost* f *giban*, *-bna* (Vuk, Crna Gora), poimeničen u sr. r. *gibno* n (Krk) »dva stupica u sobi za ponjave«, *gibiv* (Šulek) = *gibljiv*, *gibūci* (15. i 16. v.) »mobilis (pravni izraz)«. Postverbal *gib* m, *zgbenije* (Piva-Drob-njak, iz crkv. jezika). Na *-anica*: *gibanica* (Vuk, 17. v.) = *gibunjico* f (Bednja) = (sa gubitkom *gi-*) *banice* (okolina Skoplja) »Kuchen aus Mehl, Eiern und Käse«, kao karakterističan proizvod južnoslavenske kuhinje posudiše Furlani u staro vrijeme dok je još postojao jery: *gubana* = *bubane* i *gubaniže*, odakle se opet vraća Slovincima kao *buganica* < *gubanica* i Madžari *goboncza*. Odatle impf. na gr. *-isati*: *gibanisati*, *-sem* »peći gibanice«. Upor. još *gibale* (Bednja, hrv.-kajkr) »nadjev za kolače«. Ovamo ide i apstraktum na *-eis*: *izgibil* (Hektorović) = *izgibio*, gen. *izgibijeli* f < *izgubēlb*, *pogybēh* > *pogibēja* m (Vodice, samo u izričaju *joh* i *pogibēja* je *dosa* na *svit*, *vani* je *pogibēja* »ružno vrijeme«), s promjenom sufiksa *-ao*, *-ija* za *-eis*: *pogibao*, gen. *-gibli* = f = *pogibelje* = *-bilje* n = (ikavski) = *-lja* f, *pogibilj*, *pogibio*, gen. *-la* m, *-li* f, *pogibija* f = *pogibije* n, pridjevi *pogibljiv*, *pogibeljan* = postverbali *pogiba* f, *pogib* f (Marulić) — *pogibaj* (Vetranie), sve od *pogibati*.

(III) Praslavenski korijen *gub-* pojavljuje se u kauzativu impf, *gubiti* (*se*), *gubim* impf. (Vuk) (*iz-*, *raž-*, *sa-*, *z-*) »perdere, iščezavati«. To se značenje razvilo deprefiksacijom iz *zagubiti* (Vuk) = *zagubiti* (ŽK, Kosmet) »zametnuti« gdje prefiks *za-* ima isto značenje kao u *zametnuti*, *zabiti* = *zaboraviti*, tj. »staviti na krivo mjesto«. Iterativ *-gubljeti*, *-gubljivati* samo s prefiksima. I u *pogubiti* »hinrichten, umkom-

men« ovisi razvitak značenja od prefiksa *po-*, koji, kao u *reči* *-poreći*, *poricati*, *poginuti* prema *pogibati*, *pogibeli* *ita.*, označuje izvršenje radnje nakon nečije druge, prethodne osude itd. Postverbal *gub* (*iz-*) m (ŽK) = *gubitiak* (*iz-*), gen. *-tka*, pored *izguba* i *izgubina*, poimeničen part. perf. pas. *izgubljenih* m; pridjevi: *gubljiv*, *poguban* »štetan«. U *-gub* u *dvōgub* »sinonim za dvostruk itd.« vidi se još značenje »gibati«. Radne imenice na *-loc* i *-telj*: *gubilac*, gen. *-oca* = *gubitelj*. Složenice: *gubodušnica* (Vuk, Kosmet) »dukāt« i u *nāgubnjak* m (Vinkovci i okolina) »na saonama ono što je na kolima prekorađe« sadrže još prvobitno značenje kretanja kao i slov. *guba* f = *giba* »Falte, nabor«, uz koju riječ Miklošič stavlja i hrv. pridjev na *-ast gubāst* »gibbosus«. Rumunji posudiše a *ghibui* »krümmen« i *pagubā* »šteta* < steslav. *paguba* (*pa-* = *po-*), rus. i bug. *pagub* m, odatle *pāgubi*, *despāgubi* »naknaditi šteta«, sa rum. prefiksom lat. podrijetla *de* + *ex*; pridjev *pāgubnic* »štetan«. U sva tri prijevoda štepena glagol je sveslavenski, praslavenski (*gzb-*, *gyb-*, *gub-*), baltoslavenski i ie.: slav. *ə* u *gib-* nalazi svoju paralelu i u lit. *dvigubas* »dvostruk«, lot. *gubti*, *gubstu* »sich krümmen«, *gyb* u lot. *gūbutiēs* »sich bücken«, *gub-* u lit. *gubti* »wölbem«. Od ostalih ie. jezika pružaju mogućnost uporedjenja gr. κῦρτω »sich krümmen« i ags. *gēap* »gekrümmt«. Ie. je korijen **gheubh-*.

Lit.: *ARj* 3, 100. 134. 163. 489. 936. 4, 168. 169. 188. 7, 783. 252. 325. 349. 8, 558. 830. 10, 374. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Elezović* 1, 114. 188. 222. 122. Mürko, *WuS* 2, 90. *Kušar* 214. *Miklošič* 82. 423. *SEW* 1, 360. 366. 373. *JF* 31, 406. *Holub-Kopečný* 137. i sl. *Brüchmr* 140. 163. *KZ* 43, 344. 45, 26-27. *ZSPH* 2, 298. *Vasmer* 267. 281. 317. *WP* 1, 567. 568. *Trautmann* 100. *Boisacq** 504. 540. 824. *Mladenov* 113. 116. 363. Jokl, *Unt.* 103. Uhlenbeck, *PBB* 26, 569. 30, 268. *Tiktin* 1106. 1107. *Mazuranic* 316. 365. *Pirana** 412. Štrekelj, *LjZ* 9, 98. *DAW* 50, 7. 49. Durnovo, *PF* 10, 105-109. van Wijk, *ASPh* 42, 295. *ASPh* 12, 483. Vaillant, *RES* 22, 13. Osthoff, *IF* 4, 285. Leskien, *IF* 21, 197-200. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Maretić, *Savj.* 92.

gnjāt m (Vuk) = *knjat* (18. v., *g* > *k* progresivna asimilacija prema *i*) = *knjāk*, gen. *knjāka* (Vodice, *-āk* je zamjena sufiksa prema *krak*; v.) »sinonim: golijen«; *nj* mjesto *n*, kako je u češ. *hnāt* i polj. *gnat*, nastade zbog *g* kao *gnjoj* i *gnjida* (v.). Odatle: pridjev na *-n* *gnjatan*, deminutiv na *-ič* *gnjatić*, augmentativ na *-ina* *gnjātina* f. Ne nalazi se

u ruskom i bugarskom. Može se ipak smatrati praslav. *gbn-atzboğ srodstva s *Int. genu* = gr. γόνυ, gen. γόνυτος = sanskr. *janu* = got. *kniu* »koljeno«. Glede raširenja -at upor. grčki genitiv i gornjošleski glagol *knutzen* »na koljenima čučati«. Ie. korijen *geneu-* »koljeno«, dolazi u slavenskom ne sa z nego sa g kao u polj. *gwiazda* pored *zvizězda*, za ð mjesto ð upor. *gonati*.

Lit.: *ARj* 3, 220-221. 5, 117. Ribarić, *SDZb* 9, 158. *Miklošić* 68. *SEW* 1, 315. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 146. 45. 39. *IF* 23, 215. *WP* 1, 586.

gnjaviti, *gnjavim* impf. (Vuk, 17. v., slov.) (*iz-*, *raz-*) »collidere« = *gnjāvet* (Lumbarda, Korčula) »hoditi po glibu« = *njāviti se* (Vrbnik, glede *gnj* > *nj* upor. *njazlo*) »zemlja, kad je odveć mokra, pa se hoće kopati«. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću fr. sufiksa -a&a: *gnjavaža* f (danas općenito kod školovanih ljudi). Nalazi se još u slovenskom, češkomoravskim narječjima i u slovačkom. Uopoređuje se sa ags. *cn(u)tan* »im Mörser zerstossen« od ie. korijena **gn-eu-* u prijevoju **gn-au-*, raširenog **gen-* »stiskati«. Upor. *gnjât* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 221. 4, 177. *SEW* 1, 315. Tomanović, *JF* 17, 207. Matzenauer, *LF* 7, 185. *WP* 1, 582.

gnjed (hrv.-kajk.), pridjev »mrk« = *njad* (Kurelac) »sinji« = *njad* »ružičast« = *njđđt* (Lika) »crnkast, zagasit« = *hnjad*. Glede *nj* za *gnj* i α za *e* upor. *njazlô*. Odatle: pridjev na -ast *njadast*, na -ilo *njadilo* n (Dubašnica) »1° ružičasta boja, 2° tamnocrvena boja za bojadisanje rublja«. Oblik *gnjed* upotrebljava se sam i u izvedenicama kao ime volu, kravi, jarcu i kozi: na -be-, -iça *gnjedac* m prema *gnjedica* f = *gnjetka*, na -in *gnjedim*, na -orga *gnjedonja*, na -os, -osa *gnjedoš* m »jarac« prema *gnjedoš* f »koza«. U slov. *gnêd*, *gnedica* (Gorica, Kras) »vrsta grožđa sa smedocrvenim bobama«. U Zagrebu 1363. *gnied* kao boja konju (*duos equos... unum nigri seu roh, alium nigre quasi rubedinis gnied coloris*). Isključeno je da bi pridjev bio ruskoga podrijetla, kako kaže Stulić, ili češkoga kako tvrdi Maretić. Pridjev je hrv.-kajk. i čakavski. Nalazi se u svim sjevernim slavina. Praslav. je *gnêd*. Ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni paralele ostalih ie. jezika nisu utvrđene. Upor. *unititi* (v.) = steslav. *gnēiti*.

Lit.: *ARj* 3, 222. 8, 272. *Pleterišnik* 1, 222. 221. *Miklošić* 67. *SEW* 1, 310. *Holub-Kopečný* 25. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. *Mažuranu* 324.

Petersson, *Vermischte Beitr.* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb* 4,214). *PFL* 4, 114-146 (cf. *JF* 7, 217). Kōrinek, *LP*, 61, 43-54. Maretić, *NVj* 3, 192.

gnjēsti, *gnjētem* impf. (16. v.) (*na-*) = *gnjēs*, *gnjētēm* (Kosmet) (*pò-*, *za-*) »premere«. Iterativ na -va-: *ugnjētavati*, *-gnjētāvām*. Upor. steslav. *ugnētati*. Deminutiv na -cati *gnjēcati* (Vuk), odatle pridjev na -av *gnjecav* = na -ovan *gnjēcovan* (hljeb); pejorativ na -alo: *gnjēcalo* m (Lika) = hipokoristik *gnjēco* m »čovjek koji ide kao da nešto gnječi«. Od deminutivnog korijena je *gnjēčiti*, *gnjēčim* (15. v., Vuk) (*iz-*, *pri-*, *raž-*, *u-*), na -bk *gnjēčak*, gen. -ika m »kaca za gnječenje grožđa«, novi deminutiv na -kati *gnjēčkati*, odatle *gnjēčkovina* f (Dubrovnik) »glib« = *njaška* (Lumbarda) »idem« (sa α < e kao *jačmeň*). Prema *klevetati* promijenjeno je *gnjesti* u *gnjevetati*, *gnjevečem* (Vuk) »govoriti polagano i nejasno (metafora)«, odatle pejorativ na -alo *gnjevétalo* m »čovjek koji gnjeveče«. Upor. *gnjaviti* u pogledu značenja; *gnj* je nastao iz *gn* kao u *gnjoj* < *gnoj*. U Vrbniku je odatle *nj* kao u *njazlo*: *nanjetak*, gen. -tka m »hljeb koji je nagnjeten«, postverbal na -bk od *nanjetat* »nagnjetati«. Pejorativ je poimeničen part. pas. sa -ičina < -ica + -ina: *nanjeteničina* f »debeli žena«. Sveslav. i praslav. **gnēt-*. U baltičkoj se grupi stprus. *gnoda* »načve« s prijevojem *o* može upoređivati, dok je njem. *kneten* s istim prijevojnim stepenom kao u praslavenskom. Čista je slavensko-germanska usporednica. Ie. je korijen **gen-* »stiskati« raširen formantom, t. V. *gnjaviti*.

Lit.: *ARj* 3, 222. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošić* 67. *SEW* 1, 311. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. *Vasmer* 280. *Mladenov* 103. *WP* 1, 580. *Trautmann* 93. Tomanović, *JF* 17, 202. Trávníček, *PF* 15, 2, 163-170 (cf. *ZSPH* 13, 412). Berneker, *IF* 31, 400. Aferinger, *WuS* 11, 120. 129.

gnjeteo, gen. -ela m (Bella, Stulić, Sulek) = *gnjetelj* (Ettinger) = *gnjetao* (Modec, Korlević) prema f *gnjeteoka* (Šulek) = *gnjetevka* (Trstenjak) = *gnjetelica* (Kišpatić) »sinonim: fazan, fadžan, pazijan, divlji kokot«. Odatle: deminutiv na -iç *gnjeteliç*, -ljiç za mlado i mnoštvo neologizama za mjesto gdje se gaje i gajitelja *gnjetelana* = *gnjetelara* = *gnjetelinjak* = *gnjetinjak* = *gnjetelište* = *gnjeteljnjak* = *gnjeteonik*, radna imenica na -ar *gnjetelar* m, apstraktum na -stvo *gnjetelarstvo*. Ne nalazi se u drugim slavina, a ne zna se da li se gdje govori u narodu jer su sve navedene potvrde

knjiške i mogu da potječu od starijih leksikografa. Postanje se tumači na dva načina. Vailant vidi u *gnjeteo* lokalnu, možda dubrovačku riječ, stvorenu od *gnjeti* (Dubrovnik, Hercegovina) = *gnjili* prema tipu *dfetao* = *djeteo* (v.) i *pijetao* = *pjeteo* = *pjetel* jer se fazanovo meso ostavlja da *gnije* kako bi bilo bolje za hranu (upor. francuski izraz za taj posao *faisander*). Drugo tumačenje polazi, što se nastavka tiče, također od *djeteo*, ali korijen dovodi u vezu sa jakom bojom te ptice, za koju bi imala biti denominacija prema steslav. *gnēiti* »anzünden«. Taj glagol u hrv.-srp dolazi bez g-, kao i u slovenskom, češkom i poljskom: *nijetiti* (*vatru*), ikavski *unititi* »naloziti vatru«, odatle na -ilo *nitilo* »Zünder«. Taj je glagol baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Paralela mu je u stprus. *knaistis* »vatra«. Druge su paralele u germanskim jezicima: stvnjem. *gneista* »iskra« i *gnūtan* »trti«.

Lit.: *ARj* 3, 222. 8, 175. Hirtz, *Aves* 124-125. *Miklošić* 67. *SEW* 1, 312. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 239. *KZ* 48, 201. *Vasmer* 280. Lewy, *IF* 23, 162. Vaillant, *RES* 4, 309-310.

gnjev m (Vuk, Kosmet) = *gnjiv* (ikavski), sveslav. i praslav. *gnevb*, bez paralela u baltičkoj grupi, »sinonimi: srdžba, bijes«, *gnjiv* (Banat, Ivić) »bolest«. Odatle pridjevi: na -bn *gnjevan* (Vuk), na -ljiv *gnjēvljiv*, deminutivi na -ahan = -ašan *gnjēvahan* = *gnjevašan*. Apstrakti: *gnjevnost* f = *gnjevost*. Denominali na -ati, -iti: *gnjevan*, *gnjeviti*, *gnjeviti* (:e) (Vuk, 18. v.) (*raz-*). *Zbog* značenja »gnjiloća«, što riječ ima u ruskokrvenoslavenskom i u ruskim narječjima kao i zbog varijante *gnjeti* — *gnjili* može se (v. Miklošić, Berneker, Sobolevski i Vasmer) uzeti srodstvo sa *gnjili* (v.) i izvoditi semantiku od »gnjiloća > otrov > srdžba«. Kōrinek traži vezu š korijenom od *gnēiti* »žeći« > *nijetiti* (v.). I to je moguće naročito zbog toga što je osnovni samoglas korijena e, ne i. Značenje je tada metaforicko. U oba slučaja radi se o praslavenskoj izvedenici na -uo kao *napjev*, *zapjev* od *pēti*, *pivo* od *piti*, *zaliv* od *litii* itd. Glede *gn* > *gnj* v. *gnjoj*, *gnjida*, *gnjesti*.

Lit.: *ARj* 3, 223. *Elezović* 1, 312. *Miklošić* 68. *Holub-Kopečný* 173. *Bruckner* 117. *Vasmer* 279. *Mladenov* 103. Sobolevski, *Slavia* 5, 442. Christiani, *ZSPH* 18, 162. Kōrinek, *LF* 61, 93-94.

gnjida f = *njlida* (Vrbnik), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gnida*, naziv za »lens, jaja od ušiju u kosik«. Odatle: pridjev na -av *gnjidav*, poimeničen sa -bc, -ica *gmdavac*, gen. -vca

m prema f *gnjīdavica* (Lika), deminutiv na -ica *gnjidica* (Vuk). Glede *gn* > *gnj* > *nj* v. *njazlo*. Baltičke i ostale ie. usporednice su sigurne: lit. *glinda* (disimilacija od *prabalt. *gninda*), lot. *gnīda*, nord. *gnit*, njem. *Nisse* le. korijen **ghen-* »grestiti«, u rustičnom prijevoju **gn-* raširen sa e i formantom d: *ghnida.

Lit.: *ARj* 3, 225. 8, 281. *Miklošić* 68. *SEW* 1, 313. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. 48, 210. *Vasmer* 280. *Trautmann* 93. *WP* 1, 585. Matzenauer, *LF* 7,184-185. Meillet, *MSLP* 22, 142-143 (cf. *IJb* 9,28). Petersson, *Balt. u. sl. Wortstudien* (cf. *IJb* 8, 199). *Boisacq** 491. 1064-1065. *GM* 90. Lorentz, *ASPh* 18, 87-88.

gnjiti, *gnjijem* (I) pored *gnjīm* i *gnjim* = = *gnjit* (Kosmet, ŽK) = *gnjēti* (Voldiđ, Stulić, Dubrovnik, južna Hercegovina, pseudojekavizam kao *kupjena* za *kupina*) (*iza-*, *oba-*, *zaza-*, *sa-*, *u-*), sveslav. i praslav. **gnj-* »putrescere; sinonimi: trunuti, truhliti«. Samoglas í iz infinitiva prenesen je i u prezent mjesto praslav. *gnbjc, upor. stčeš. *hnu*. Iterativ *gnjivati* = *gnjevati* (hrv.-kajk.), samo s prefiksima: *izāgnjivam* /sāgnji- (Vuk) = *gnjivēt*, *gnjivīm* »truhliti« = *iz-*, *sagnjivēt*, *-njivīm* (Kosmet); *gnjijāti* (*sa-*) (Vodice). Glede *gn* > *gJ* (općenito u hrv.-srp.) upor. *gnjesti* (v.) Odatle part. pret. akt. na /: *gnjlo*, *gnjila* (Vuk), određeni vid *gnjuī* »putridus«, također je sveslavenski i praslavenski (ne pojavljuje se kao pseudojekavizam za razliku od *gnjiti*). Postoji još disimilacija *gn* > *gm*: *gmio* (Mušicki). Interesantan je semantem *gnflo*, *gnjila* u Pričanju »eingefleischt, pravi«, ako nije unakrštenje od lat. *genus* ili gr. γένεα sa našim pridjevom. Odatle: pridjev na -ast, -av *gnjilasl* (17. v.) = *gnjilav* (Stulić), na -bn *gnjihnb* (14. v.). Poimeničenja: *negnjila* f (Lika) »biljka sorbus aucuparia; sinonim: snardljika«; na -bc: *gnjilac*, gen. -Ica »1° lijenac, 2° krumpir«; na -ica: *gnjuica* (Lika) »jesenja kruška koja je dobra za jelo kad ugnije, tēpka (ŽK)«; apstrakta (kolektiva) na -od f = -ež m — -ina f: *gnjilad* = *gnjilina* = *gnjilez*; na -oca: *gnjiloća*; na -ost: *gnjilost*; na -otina: *gnjilotina* (Dubrovnik). Složenice: na *gnjilòzub* m (Dobrosselo, Lika) »nadimak mladim ljudima kojima su zubi pocrnjeli«; *gnjiloritac* (Fužine) »pejorativ za lijena čovjeka«. Također toponomastički pridjev u vezu s toponomastičkim apelativima i u izvedenicama. Denominal na -iti, -eti: *gnjiliti* (18. v., Vuk) (*u-*), sveslav. i praslav., *gnjileti*.

(II) Praslav. *gni-* pojavljuje se u prijevodu tipa *Kti-laj* u značenju preterita: *gnoj*, gen. *gnoja m*, sveslav. i praslav. *gunojb* »sinonim: turcizam đubar = đubre (v., na istoku, tako da je *gnoj* danas više zapadna hrv.-srp. riječ u tom značenju; na istoku je *gnoj* malo promijenio značenje »Eiter, pus« zbog postojanja turcizma). Razvitak je značenja po zakonu rezultata iz preterita: »ono što je sagnjilo« > »đubre«. Izgovara se u narječjima *gnjój* sa *gn* > *gnj*, v. *gnjesti*. Odatle: pridjev na *-bn* *gnojan*, *gnojna* (16. v.), poimeničen na *-ica* *gnojnika* = *gnojnica* (ŽK), na *-ik* *gnojnik* = *gnojnik*, na *-av* *gnojav*, poimeničen na *-ica* *gnojavica* — na *-etnica* *gnojavnica*; na *-ište* *gnojnište* = *gnojnište* (Buzet, Sovinjsko polje); na *-ulja*: *gnojulja* (Šulek) »biljka«; augmentativ na *-uština* (upor. *baruština*): *gnojuština* »f« »Eiter«. Denominal na *-iti*: *gnòjiti* (na-, o-, za-) »đubriti«. Riječ *gnoj* kao poljoprivredni termin posuđuje se: Mađari *ganaj* < *gnojb*. Stari mađarski slavizam vraća se kao *gánj*, gen. *ganja m* (Vuk), pl. *gánjevi* (Bačka, Srijem) »od govode balege osušene, zgnječene i isječene stvoreno sredstvo za loženje«; Rumunji *gunoi* (sa *r* > *u* kao u *stío* > *suta*), odatle rum. pridjev sa lat. sufiksom *-osus* > *-os* *gunoios* »gnojan«, *gunoište* »dubrište«.

(III) Postoji još praslavenska izvedenica od praslav. korijena *gni-* sa formantom *s*, u prijevodu stcslav. *gnьsb* = *gnesb*. Samoglas *ь* varira sa *f*, *u* i *o*. Hrv.-srp. *gnus m*, *f* (14. v.) = *gnjus* »fimus, sorditudo«, sveslav. i praslav. Odatle pridjev na *-bn*: *gnusan*, stcslav. *gnu-zьnb* pored *gnòšona*, određeno *gnusni*, prilog *gnusno*, deminutiv *gnušnjahan*, poimeničen *f* *gnusna* = na *-ica* *gnusnica* prema *m* na *-ik* *gnusnih*, gen. *-ika* (16. v.), apstrakta na *-oba* *gnusoba* (16. v.), odatle pridjev *gnusoban*, na *-oca* *gnusoca* (16. v.) = *gnusoca* = *gnusnost* = na *-ota* *gnusota*. Denominal na *-iti* (kautativ) *gnúšiti* (*p-*), sveslav. i praslav., iterativ na *-ati* *gnúšati*. U Kosmetu je *-MS* zamijenjeno grčkim *-os*: *ognjdsat*, *ognjšsem* »srati«, odatle pridjev *ognjosan*, *-āna* prema *f* *ognjosānica*, i deminutiv na *-če* *ognjosanče*, *gnusiti* posuđuje Rumunji baš s tom zamjenom *u* > *o* kao u Kosmetu: *gunosi* od *gunos*, *aġunos*. Glede *-osi* upor. rum. grecizam *mirosi*. Mađari posuđuje *gonosz*. O podrijetlu te izvedenice ne postoji jedinstvo mišljenja. Miklošič ju je smatrao istoga korijena kao *gniti*, Bruckner vidi u njoj korijen od *gnjida*, Vasmeru je u prasrodstvu sa stnord. *gnua* »trti« = gr. *χναύω*; Iljinski i van Wijk uzimlju stari prijevoj. Što se tiče *gniti* - *gnio* - *gnoj*, nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj

grupi ni u ostalim ie. jezicima. Upoređuje se s lot. glagolom *gnlde* »stružem kožu«, stvnjem. *gnítan* »razmrviti«, gr. *χνίει*. Riječi su prema tome specifično slavenske. Prema tim uporedjenjima bio bi ie. korijen raširen *ghen-* u *ghnei-* »zernagen, zerreiben«.

Lit.: *AR* 3, 103. 215. 216. 217. 226. 4, 118. 7, 333. 835. 8, 302. *Elezović* 1, 219. 222. 2, 11. 193. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklošič* 68. *SEW* 1, 314. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *IF* 23, 216. *KZ* 42, 345. 45, 39. 48, 211. *Vasmer* 280. 281. *Mladenov* 103. *WP* 1, 585. *Tiktin* 707. Rešetar, *Slók*. 233. Skok, *ZRPh* 54, 214. Isti, *Slav*. 108. 186. 264. 102. 162. 263. Osten-Säcken, *IF* 28, 418. 42, 189. Iljinski, *ASPh* 29, 489. *Boisacq* 1064, Bernard, *RES* 27, 34. Moskviljevič, *NJ* 1, 19.

gnjúrac (I), gen. *-rea m* (Vuk) »1° sinonim: ronac, 2° rod vodenih ptica mergus« prema *gnjurica f*; to je radna imenica na *-bc*, *-ica* od impf, *gnjurati se*, *-am* (Srbija, Miličević) = *gnjuriti* (Parčić) = *gnjuriti* (Vodice) prema pf. *gnjurnuti se*. Odatle: deminutiv na *-ič* *gnjurčić* »sinonim, rončić, podiceps minor«, na *-avac* *gnjuravac* (Svelajnac, Levač i Temnić, Srbija). Pored *gnj-* postoji varijanta *gm* (disimilacija): *gmurac* »idem« od *gmuriti* (Matevac kod Niša) »roniti«. Varijanta *njo-* mjesto *gnju-*: *njorac* (Božava) = *njorac m* (Bobinj) prema *f* *njorka* (Dubrovnik) »idem« = *njorba í* (Dubrovnik, sufiks *-uo*) od *njoriti* (*iz-*, *za-*) (Rab) = *noriti* »roniti«. Ova varijanta predstavlja *gnj* > *nj* kao *njazlo* od *gnijezdo* (v.).

(II) Baltoslav., sveslav. i praslav. varijanta *no-* za *gnj* je zastupljena u *nôr m* (Crna Gora, Skadarsko jezero), polj. *nom* »divlja patka« (upor. prilog *norom* /Kavanjin/ = *ronke* /Jačke/ »roneći«, *nozac* = *nórak* = *norin m* prema *norka f* (upor. rus. *norka* »zmija«) = *norva* (Mostar) od *noriti*, *-lm* (Vuk, Crna Gora, Svinišće, Veli Rat, Dalmacija) (*iz-*, *po-*, *za-*) »roniti«. Ovamo *nozac*, gen. *nárca m* (ŽK) »Knebel«, *ponor* (14.) »1° abyssus, 2° toponim (Lika)«. Glagol predstavlja metatezu *n - r - r - n*: *ronac m* prema *f* *ronka* (Jasenovac), *rončić* od *roniti* (*iz-*, *u-*, *za-*), *zaronim*, koji je danas opći književni oblik. Odatle *ponornica* »eau cryptique«, poimeničeni pridjev *ponoran*, prilog *ponorice* »ničke«, *ponorski*.

(III) Baltoslav., sveslav. i praslav. je korijen *ner-*. Stcslav. (*ò*) *nse*, *nbzen* »ingredi«, zastupljen u *pondreti* (Frankopan) s umetnutim *d* u rijetkoj konsonantskoj grupi *nr*. Sa sufiksom *-uo* (upor. sprijeda *norba* = *norva*) nalazi se *ПЫ-* u složenici sa prefiksom *pa-* (v.) *pándrv*

m (Lika) = *pâmrvā* »Wurm« (unakrštenje sa *mrav*), izopačeno u *pundrav* i *pamrak*, strus. *ponor ov* »Érd wurm, polj. *panar ów* »Engerling«. Iterativ je stcslav. *nyrati*, ruš. *nyrjáb*, *nyrok* > *-nirati*, samo s prefiksima *po-*, *u-*: *panirati*, *-rem*, *podmerac* »ptica phalacrocorax Desmaresti«, od *podmerati* (*se*) = *podmirati* (disimilacija *dn* > *dm*) »sub terram abire«. Odatle oronimički postverbal *pònr*, brijeg kod Banje Luke. Od unakrštenja slav. *ner-* i *Narentum* nastade *Neretva*. Od *ner-* je na *-bc*: *nezac*, gen. *nerca m* (Posavina) »mala patka«, od *neriti*, *-im* (Posavina) = *nerāti* (Kavanjin) (*po-*) = *podmerati* (*se*) »roniti«. Umetnuto *d* je pravilno u *pondreti*, *zandreti* (hrv.-kajk.). Odatle je *d* prenijet i u prijevojni štěpen *pondir* (Grabnik) mjesto *potar* = *pondirak* (Belostenec, Jambrešić, Sušnjevo selo i Čakovec) = *pondurek* (hrv.-kajk., Martijanec) *m* = *pondurak* prema *f* *pondurica* — *pondurka*, od *ponduriti* »roniti«. Korijeni *nor-* = *roñ* je prijevoj od *ner-*. Samoglasni stoje u ovom korijenu u dvije serije: *e - o*, *o - u - y*. Samoglas *u* mjesto *o* u *gnjuriti* dolazi u polj. *nur žyc* (*za-*) »roniti« i rus. u *ponuryj* »gesenkt (vom Kopfe)«, *nj* mjesto *n-* u *njoriti* nastao je iz prezenta **norj* prijenosom palatalizacije *sä r'* na *n*. Upor. tal. *ignudo* < *nud-ius*, *-eus*; *g* je bio pravilan umetak u prefiksnoj složenici **izgnjuriti*, koja nije potvrđena dosada, ali je moguća jer odgovara složenici *iznjoriti*. Upor. u Dubrovniku *ingvazdati* < *in* + *bastjan* > *bastire*.

(IV) Praslav. prijevoj *nor - roñ* postao je homonim sa sveslav. i praslav. kautativom impf, *roniti*, *-lm* (*suze*, *vrata*, *zidove*, *tornjeve*, *bregove*) (*iz-*) »effundere« = *ronit*, *-im* (Kosmet, gdje znači i »derati«: *úja voda brěg roni*), sa *ob-* *obraniti*, *obranim se* (Vuk) »stresti, srušiti se«, odatle postverbal (neologizam) *obron* »Erdrutsch, Rutschteren«, na *-ik* *obronak*, gen. *obronka m* (Vuk) »strma strana«, deminutiv *obrončie* (Lika), s istim prefiksom *o-* i izmjenom sufiksa *-iti* sa *-uti* (*ronuti*, *-em*) part, pret. akt. *-io* u *-uo* u *orònuo* (*starac*), sa *od-* pf. *odroniti* (*se*), *odronim* prema impf, *odranjati*, *o'dranjām* (objekt *zemlju*). Odatle na *-jača*: *ronjače* *f* pl. (Martić) »ostaci od drugog lana«.

Etimologijski su ove dvije leksikologuške serije *gnjúrac* = *nozac* = *r onač* »Taucher, mergus« od *nr ti*, *nor-iti* > *roniti* prema *roniti* (*suze*, *bregove* itd.), *oronuo*, *obronak* itd. različitog postanja. U prvoj seriji praslav. **nerti* i stcslav. *meti* ima posvema sigurne ušpored-

nice u lit. *apnirti* »zaroniti«, lot. *nirt* = lit. *nerti*, iterativ *nardyti*, *naras* = *nôr* »Taucherente«, *narva* »Zelle der Bienenkönigin« = *norba*, *norva*. To je izolirani baltoslavenski korijen. Iz ostalih ie. jezika nema za nj sigurnih usporednica. Za drugu seriju nema jednodušnosti niti potpune izvjesnosti u upoređivanju. Jokl veže" row- sa arb. *perua*, određeno *peroni* »potok«, *krua*, određeno *kroni* < *kē-rua* »izvor«, od ie. *re-η*, prijevoj *ro-n* (raširenje ie. korijena *er-* »staviti u pokret«). To upoređenje polazi od *roniti*, kad ima objekt *suze* uza se, ne vodi računa o drugim objektima. Rozwadowski upoređuje s got. *-rannjan*, njem. *rinnen*; Solmsen, Boisacq i Matzenauer s grčkim *παῖνω* »bespriznen«. Baltičkih usporednica uopće nema za ovu seriju. — Na koncu treba spomenuti da za vodenu pticu *gnjúrac* postoji posuđenica iz tal. *smergo* < lat. *mergus*: *šmirak*, dem. *šmirčić* (Bakar) = *žmirak* (Bakar) = *žmerag* (Nova Baška) = *Smerak* (Jablanac, Senj) = *žmerg* (Šilo na Krku) = *zmergo* (Nin). Došlo je i do unakrštavanja hrv. i tal. riječi *žnorac* (Unije) = *žnjorac* (Beli na Cresu).

Lit.: *ARj* 3, 229. 4, 270. 275. 298. 8, 43. 468. 229. 220. 285. 10, 752. i si. Kušar, *Rad* 118, 7. Hirtz, *Aves* 126-127. 365-366. 591-592. Ribarić, *SDZb* 9, 148. *Elezović* 2, 183. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 246. i si. *Bruckner* 365-366. *WP* 1, 130. 320. 2, 334. *Trautmann* 196. *Boisacq* 80. 833. 704-705. Jagić, *ASPh* 31, 545. Jokl, *IF* 37, 91. Isti, *Unt.* 277. Rozwadowski, *AnzIF* 8, 138. 10, 269. Fraenkel, *IF* 52, 144. Holthausen, *IF* 35, 132-133. Solmsen, *KZ* 37, 575. si. 590-2. (cf. *AnzIF* 15, 124). Uhlenbeck, *KZ* 39, 258-261 (cf. *AnzIF* 21, 130). Matzenauer, *LP* 11, 321-322. 17, 1*4-174. Mohl, *BSLP* 6, br. 35., p. CIX. *REW* 5528.

-go¹, nesamostalna deiktika partikula, u prijevodu *e*: *-že*, *-r(e)*, adversativ *nego* (*K*) od *ne* pored *nogo* prema *no* (v.) i *nō*, *nu* prema rus. *nezeli*, polj. *niž(eli)* i češ. *než*. Ta se partikula pojavljuje i u prijevoju stcslav. *negili*; **negb* se govori a *nék* (2K) = *negda kako* »nego šta« = *neg* (i slov). Rastavlja prefiks od osnove, na koju se odnosi, u *na-go-vijestiti*, *raz-go-vjetan*, *u-go-veo* »pordao (Vuk), marcesco«, upor. *uveo* (v.). Upor. za takvo rastavljanje prilog *nājtómānje* (ŽK) »najmanje«, *-že* > *-r(e)* dodaje se kao deiksa za isticanje uz padeže zamjenici *i*, *ja*, *je*, priloge i ekshortivne *čestice*: *ježe* > *jer* (u Lici upitno »zašto«), *juže* > *jūr*, *jūrve*, *također* pored *tokodé* = rum. *aiždere* < lat. *ac sic* (unakrštavanje

rum.-lat. i slav. priloga), *nūder* pored *nude* = *nudare* (ŽU) pored *nuda* (ŽK), *nekada* > *nekādar* (ŽK) »neka«, *zar* (v.), *ter* (v.), *nigdār* (ŽK) »nikada«. Ie., baltoslavenski i praslavenski je: sanskr. *gha*, gr. -γῆ pored γα, lit. *negilnegū* »ne«, got. -k, njem. -eh u *nich*. Ie. partikula *ghe-jgho-* kojom se uspostavlja veza s onim što je naprijed kazano. Postoji još ista partikula s palataliziranim ie. guturalom *ǵ(h)ī* > -zi u dat. *njozi*, gen. *njezi*, odatle pridjev *njezin*. Nalazi se još u sanskr. *M*, avesta *zi*.

Lit.: *ARj* 7, 835. 12, 822-826. *Miklošič* 68. i sl. *SEW* 1, 315-316. *Holub-Kopečny* 244. *Bruckner* 364-365. *Brugmann, Grundr.* 2², 2, 344. si. *IF* 29, 212. *Schmidt, KZ* 36, 90. *Nehring, IF* 4, 400. *Boisacq* 142. 168. 221. *Matzenauer, LF* 7, 185. 186. 8, 32. *IF* 2, 247. *WP* 1, 542. *Grubor, JF* 5, 159-160.

go², *gala* (16. v., Vuk, Kosmet) = *gol* (čakavski i hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. pridjev »midus«. Toponim i oronim sam i u vezi s toponomastičkim apelativima. Odatle: pridjev na -bn *golan* (18. v.) »1° go, 2° mlad« (Istra); deminutiv *goljahan* = *góljan* = *goljašan* = *gojūšan* (Lika) = *golušav* (18. v.) = *goluzav* = *goluzdrav* (Vuk, pejorativiziran); apsolutni superlativ: *gô gô(l)cat* (Vuk) = *gôlcat* (Dubrovnik) = *gô gôlcít* (Kosmet, Vuk) = *golôgocit* (Kosmet) = *gottcat* (Lastovo). Prema turskom tipu opetovanja prvog sloga *goz-gd* (Mrkonjić-Grad, Bosna) = *pir-gô*, f *pir-gšla* (Kosmet, *pir* nejasno) »posve go«. Prilog *nāgoli* (Lika, *goli* je lokativ od *gol* f) uz *pazariti* »bez dobiti«. Odatle *nāgolica* f (Lika) »posao bez dobitka«. Prilog na *golo* (Ljubiša) = *zgôlja* (Vuk, Cetina) »posve« = *nāgolo* (Piva-Drobnjak) »samo za sebe«. Služi za tvorenje apsolutnih superlativa: *zgolja crn*, *bijel*. Odatle određeni pridjev *zgojlni* (Lika, *zrno*, *istina*, *kajkavac*), koji je ušao i u književni jezik. Poimeničenja su: na -bc *golač*, gen. -ica m (Hrvatsko primorje, Baška 1400) »1° mladić koji nije brucio (upor. češ. *holec*), 2° gola ptica« prema f *golica* »1° djevojka, (cf. češ. *holka*), 2° riba, 3° kruška, 4° zemlja, 5° vrsta pšenice«. Ovamo ide i *golica* ~f »monoksil« (Mikalja, Voltidi, Stulić; neće biti deminutiv od *galija* < *galea*, koja je velika). Odatle: deminutivi na -ič *golač* »mali vrnut, mala skuša«, na -ica *golača* (Donja Podravina) »motka«, augmentativ na -ina *golčina* m (Istra) »mladić« prema f *golčina* (Istra) »djevojka«; na -āc *golač*, gen. -oca m (Vuk) »1° goli sin, 2° puž«; na madž. -ov < -o *gólov* (psovka); na -enda *golopenda* m (Lju-

biša); na -esac, -esak pored -ešak: *golesac* = *golesak* = *golesak* »biljka lychnis dioica«; taj je sufix varijanta od -tlak, koji je raširenje od -tš < rus. -yš: *golišak*; *goliš* m »mladić bez brade«, upor. bosanski izričaj *kad se digne šis* (v.) i *goliš* (Travnik), tj. kad bukne opći ustanak (mladost oboružana ražnjima) = *goliš* (Kosmet) »1° ptica bez perja, 2° mladi miš bez dlaka«. Odatle pridjev na -av: *golišav* (Vuk, 18. v., Kosmet) i *golišavče* n = *gplišče* (Kosmet). Na -iç: *goliç*, gen. -iça m »1° siromah, 2° čovjek bez brade«. Hipokoristici *goljo* m = *golja* (i prezime pisano tal. pravopisom *Goglia*), pridjev *góljin*. Na -jak: *goljak*, gen. -oka m »1° vrsta pšenice, 2° grožđa«. Na -ovina: *golovina* (Dalmacija) »vrsta vinove loze crna grožđa«. Apstrakta: *gol* f, na -et f *golet* (17. v.) »golo mjesto u gori«, odatle pridjev *galetan*; na -ota *galata* f (17. v.), odatle *golotnik* m (18. v., Dubrovnik) »golo čeljade«, možda *golotura* f kao augmentativ na -ura »biljka colchicum autumnale«, na -ina *golõtina* = na -inja *golotinja* f, denominativ na -ovati *golotovati*, -lõtujem »biti go«. Na -ina: *galina* = *golinja*. Na -oca *golača* f (16. v.), *goločina*. Veoma čest je u složenim pridjevima nastalirri iz genitivnih sintagmi: *golòbrad* = *golobradan* = *golobradast* »imberbis« i izvedenicama na -bc, -ica m, -če n: *galobrk* = *golòbrkat*, *golobrcè*; *gològlav*, odatle na -āc *gologlavac* m i *gologlavka* »pšenica« i *gologlavica* »biljka taraxacum«, prilog *gològlavke* (Risan, Vuk), *gologlavnik* (Srbija) »jelo zgotovljeno od brašna, zelja, sira i jaja«, *golònog*, *gologuz*, odatle na -an *gologuzan* (Vuk) »koji nema ništa«, upor. *gola guzica* f (Kosmet) »ništak«, *golòkrak*, *golòkur* (Vuk), *golopizd* (Lika), *golòprsan*, *goloruk*, *golòrep*, *golòtrb*, odatle *golotrpa* »puška«; *golòvrat*, itd. Kadikad je drugi dio nejasan: *golopuzast* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »golobradast«. I od pridjevskih sintagmi ima složenka: *golòcjevka* f »puška gole cijevi«, *golòigra* m (Vuk, Srijem) »vjetrenjak«, *golòkapica* f (Vuk, Sinj) »kapa bez ikake šare«, *golòmrazica* f »vrijeme kad je mraz, a nema kiše ni snijega«, *golovran* (Vuk, v. *gavran*). Denominali: na -iti i -eti: *golišti*, *golin* (17. v.) (o-) pored *ogoljeli*, *ogolim*. Pejorativizira se u *ogolúniti*, *ogolúnim* (Vuk) »opljeniti koga« i u *goljuždriti se* (Vuk) »vikati, derati se«. Umetak -uzn- je po svoj prilici prema *gologuz*, *razgoličati* (Srbija) »otkriti golotinu«. Unakrštenje *aglabāti* pokazuje *Ogolābat* (objekt *koru*, *costi*) (Lumbarda, Korčula) »oguliti«. Rumunji posudiše *gol* »prazan«, također m (*un gol simți* »osjetljiva praznina«)

i stvoriše svoju leksikologijsku porodicu: *golan* »goljo«, *golānet* »bijedaj«, deminutivni pridjevi *golijan* = *golijor*; *golijšte* »plješivica, čelavica«, *golātate* — *golicijune* »golota« i *a goli* »lišiti«. Ovamo se stavlja kao izvedenica sa suf. -ot, gen. -oti: *golot* f »kristal, biljur«, koju upotrebljavaju pisci 17. i 18. v. kao posuđenicu iz starocrkvenoslavenskoga. Madžari posudiše *gulacs*. U baltičkoj grupi postoji fonetska paralela u lot. imenicama *gala* f »gladak led« i *gāie* »tanak led«. Semantički je razvitak drukčiji. Germ. *kalwa > njem. *kahl* ne slaže se u sufixu -uo, ali se slaže u značenju, identitet je prema tome u prasrodstvu kao i u *glava* i *golijen* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 220. 258. 263. *BI* 2, 841. *Elezović* 2, 75. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 71. *SEW* 1, 325. *Holub-Kopečni* 127. *Bruckner* 149. *KZ* 43, 305. *Vasmer* 288. 289. *Trautmann* 76. *WP* 1, 527. *Mladenov* 105. Jokl, *UJb* 1 (cf. *IJb* 13, 167). Štrekelj, *ASPh* 27, 48. Ilijinski, *ASPh* 29, 166. *Boisacq* 430. Meillet, *MSLP* 11, 173-186. *Mazuranić* 324. *Tiktin* 691.

gob (Marulić) pridjev, poimeničen *goba* m (Dubrovnik, Lopar, Rab, Malinska, Potomje) »grbavac«. Prošireno na -av *gobav* (Budva, Perast, Stoliv, Božava, Lika), na -ost *gobast* (17. v., Glavinic) »grbav«, poimeničen na -bc > -āc, -ica *gobavac*, *gobavica*, odatle hipokoristik *goba* f (Dubrovnik) »grbavo žensko«. Od tal. *gobbo* < vlat. *gubbus* od kllat. *gibbus* mediteranskog podrijetla. Zamjena kllat. *i* sa *u* nastade unakrštenjem sa *curvus* (v.). Upor. *grba*, *grbav*. Ovamo možda od lat. deminutiva na -ula (upor. rum. *gheabă* < *gibbuld*) žgôbulja (Mu) »mala školjka, dobra za jelo (živi uz sablju)« = (metateza *g-b* > *b-g*) žbôgulja (Prčanj). Upor. mlet. *zgorbâr* prema španj. *agobiar* »curvare«.

Lit.: *ARj* 3, 232. Cronia, *ID* 6. *REW*³ 3755. *DEI* 1837.

gòbela f (Vuk, narodna pripovijetka) = *gòbelja* f = *gòbelja* f (Lika) »naplatak, platnica (ŽK), Radfelge« = (sa *m* pred labijalom) *gòbela* (slov., dolina Soče) »1° obod pri zipki, bešici, 2° Bogen eines Rückenwibels«. Nalazi se još u arb. *gavell* (Godin), istro-rom. *gavēja* (Galežan) »segmento circolare della ruota«, sa umetnutim *m* u Parmi *gambol* »Radfelge«, tal. *gavio*. Uzimlje se kao prvobitan oblik s umetnutim *m* i dovodi se u vezu s galskim *cambita*, sa promjenom sufixa *cam-bella*. Prema toj etimologiji ide u terminologiju od *carrus*, *carruca*, koje su također galskog

podrijetla. Ako je taj oblik prvobitan, onda je *m* ispaio zbog disimilacije *η-l* > *0-l*. Tako može biti jer bi inače mjesto *b* morao stajati *v*. Ali *v* zaista jest u arbanaskom i istro-romanskom. Prema tome *b* je mogao nastati i iz *u* kao u *bolta* (ŽK). Upor. *kamba*.

Lit.: *ARj* 3, 232. *Pleteršnik* 1, 230. Štrekelj, *ASPh* 28, 512. Isti, *DAW* 50, 3. 20. *ZRPh* 39, 364. *Ive* 138. Schuchardt, *ZRPh* 35, 73 si. (cf. *RSI* 5, 263).

gobino n (Vrančić, Belostenec, Stulić, nije potvrđeno u današnjem govoru) »sinonim: pir (v.), triticum spelta L.:«. Odatle poimeničen pridjev na -io ž. r. *gobinja* »plettenica ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim: girlanda«, *gobinji* m pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »veliki kolači božićni koji se postavljaju na trpezu s kičem lovrikovim«. Odatle: radna imenica na -ar *gobinjar* m (Stulić) »čovjek koji gradi girlande«, denominativ na -ati *gobinjati* (Vodidi, Stulić) »kititi girlandama«. Nalazi se još u steslav. *gobino* n (Supr.), rusko-slav., staroruskom i rus. *gobina* f, -o n »bogatstvo«. Posuđenica iz got. *gabei*, gen. *gabeins* »bogatstvo« koje je u prasrodstvu s lat. *habeo*, *kobac* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 232. *Parać* 173. *Miklošič* 69. *SEW* 1, 316. *Vasmer* 282. *Kiparsky* 198. Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *WP* 1, 344.

gBc, gen. *góca* m (Vuk, južni krajevi Srbije, Kosmet) »sinonim: bubanj«. Odatle složenica tipa *vinopija*: *gočòbija* m (Kosmet) »ciganin koji bije u goč« = *gočòbija* m »bubnjar« (Vuk), pridjev *gočòbijin*.

Lit.: *ARj* 3, 232. *Elezović* 1, 107.

goče f pl. = *guče* (Dalmacija) »(ribarski termin) 1° komad mreže rastvorenih oka, 2° podebeo konac pri žvalu vreće u šabake« = *guča* f (Molat) »debelu vunenu maju ispod košulje«. Od furl. *gude* »1° maglia, 2° farsetto a maglia«.

Lit.: *ARj* 3, 492. *Pirana* 412.

gôd, gen. *goda* m (Vuk) ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, vremenska značenja »1° svetkovina; sinonim: praznik, 2° imendan (Vodice), 3° annus (čakavci i hrv.-kajk.), 4° koliko uzraste drvo u godinu dana«. U tim se značenjima gotovo ne upotrebljava u današnjem književnom jeziku.

Vuk ima *godovati* »svetkovati«. Psihološko značenje ugodnosti »ono što se želi« vidi se u partikuli *-gôd(e) = god(e)* = ^Mr'c (Dobroselo, Lika) = *gSđi(r)* = *gôdijer* = *goder* (-a, -e) = *gode* = *gôdar* (čakavci) (koja se dodaje zamjenicama, zamjениčkim pridjevima i priložima i veznicima: *tko, što, koji, čiji, kakav, kako, gdje, kad, dok, doleK*) = *kôd(i)* (ŽK) = *kodir* (*k < g* nastalo u sandhi) = *-goj, -goć* (Kosmet). Po značenju odgovara talijanskom konjunktivu od *volere (qual) si voglia*, španj. *querer (qual) quiera* itd. Po obliku je to lokativ sing, *gode* (upor. stcslav. *vъgodé byŕi*) pojačan sa *-že > -r(e)* i bez toga pojačanja i s ispuštanjem samog lokativnog nastavka koji se shvatio kao pokretna deiksa *-e, -i*. To se značenje vidi i u pridjevu na *-bn gadan* (17. v.), naročito s prefiksima (*ne*)-*pôgodan*, (*ne*)*ugodan*, (*ne*)*zgodan*, prilog *godno* »1° zgodno, 2° rano«. Odatle apstrakta na *-ost* (*nelagodnost, pogodnost; gadan* se odnosi i na značenje »annus« (*godni dan*, Kašić). To se značenje očituje u kauzativu na *-iti* impf. *goditi, godim* (Vuk) (*u-*) i u iterativu *ugadati* — *ugâjâti* (ŽK); odatle apstraktum na *-ba godba* (18. v.) i na *-jaj* (*ne*)*ugodaj* »(ne)sloga, (ne)sklad« i na *-et godet* (Vuk, Crna Gora).

Kad se odnosi na imendan, dobiva raširen sufix *-o њъ*: *godovnjî = godovni*, poimeničuje se u sr. r. *godovnô* n (ŽK, hrv.-kajk.) — *gedovnjê* (Bednja) = *godovina* (Martić), odatle *godovnjâk* m prema *godovnica = godovnjača*. Značenje *godan* »uspjao« vidi se i u denominarti *godati* se (*na-* ŽK, Prigorje) »dobro uspijeti«, u 16. v. *godati* se znači i »dogadati se«. Značenje »annus« *izražava* se sufixima *-ina,, -ište*: *godina* f, sveslav. i praslav., deminutiv *godinica*, denominai *godinovati* (Vuk) »prebivati godinu dana«. Upor. igru riječi: *Ej godine moje negodine* (narodna pjesma, Hercegovina).

U narječjima u kojima je *Uto = lito* »annus«, ta je izvedenica očuvala i dalje razvila značenje ugodnosti »kiša« (ŽK, Vodice, hrv.-kajk., Habdelić, čakavci). Upor. narodno upoređenje: *plaće kaj ljuta godina* (ŽK). Odatle pridjev *gSđinsko* (*vrime, ŽK*) »kišovito«, *gđdinjak* »salamander«. Sa sufixom *-ište*: *godište* n (Vuk, čakavci i hrv.-kajk.) = *godišće* (Lumbarda) (*u se vrime godišća = godišće* (Lumbarda) »annus«. U književnom jeziku nema daljih izvedenica od *godina* »annus« nego od *godišće*: *godištan* (15. v.) »živičće kojemu je jedna godina«, *godišnji, dogodišnji, ovogodišnji*, poimeničenja *godišnjica* »godišnja dača«, *godišnjak* (18. v., Vuk) »Jahrbuch«, deminutiv

godišnjače, gen. *-etâ* »tele ili nešto mlado od godinu dana (Kosmet)« = *godišnjice* (Dvornik), radne imenice na *-nik* m i *-nica godišnik* (16. v.) m »sluga« prema *godišnica* f (17. v.) »sluškinja«, odatle hipokoristik na *-ulja gôdulja, goduljica, godištna* f »godišnji dohodak«. Sa sufixom *-bina*: *gôdižbina* f (Lika, Bosna, katolici) »godišnji pomen mrtvome«.

Značenje cilja ima iterativ *gadati, gadam* (Vuk, Šumadija, Crna Gora, Kosmet, danas općenito) (*po-, z-*) »sinonimi: ciljati, nišaniiti«, u pf. samo u prefiksaloj složenici *podgodi, zgotiti*, odatle apstraktum *zgotitak*, gen. *-tka*. U refleksivu ta je složenica očuvala i psihološko značenje *podgati se, nagadati se* impf, prema pf. *nagoditi se/pogoditi se*. Odatle postverbal *nagoda* = sa *-ba nagodba, pogodba*, s pridjevima na *-en nagodben, pogodben*. Psir hološko je značenje vidljivo i u glagolu na *-ovati* »*podgovati, -ujem* i pridjevu na *-bn pogodovan* (*cijena*). U drugim prefiksanim izvedenicama jače se ističe vremensko značenje: impf, *dogadati (se)* (17. v., Vuk) prema pf. *dogoditi se, -im* (15. v.) »sinonim: desiti se«. Odatle apstrakta: postverbal *dogada* f (16. i 17. v.) = *dôgoba* (17. v.) = *dogodba*, na *-jaj dogadaj* (17. v.) = *dogadaj* (17. v.) i na *-ôvština: dogodovština* »avantura« (koje se smatra nepravom i suvišnom izvedenicom). Dalje: *odgadati* impf., *odgoditi* pf., postverbal *odgoda; prigodan, prigadam* (Vuk) impf, prema pf. *prigoditi*, odatle postverbal *prigoda* f i pridjev na *-bn prigodan; zgadali, zgamam (se)* (Vuk) prema *zgoditi = zgotiti* (ŽK) ima dva značenja = *sagôditi, sagodim* »1° pogoditi, 2° zbivati (se)«. Odatle (*ne*)*zgota* f = *nezgod* f, odatle *nezgodnih* (Srbija) »nesretnik«. Upor. slov. *zgodovina* »povijest«. S prefiksom *o-* (kao u *osrednji*): *ažadan, -dna* (Vuk, Srijem) »slab, jedva dostatan« ima psihološko značenje želje. Složenica *nepogoda*, koju Maretić smatra čehizmom ili rusizmom, sadrži vremensko i psihološko značenje, *a razgadati, razgâdâm* prema pf. *razgôditi* »raspoređivati, rasporediti«, odatle radne imenice na *-lac* m prema f *-lica*: *-der* m prema f *-darica* konkretno »cilj, uspjeh«: *razgâdalac* (Bella, Stulić), *razgâdatica* (Lika), *razgâdar* (Lika), *razgâdarica* (Lika). Praslavenski korijen nalazi se u antroponimiji u starim dvočlanim ličnim imenima: *Goděslav* (14. v., dečanski hrisovul); *Župan* u Ninu), *Godigoj, Godimir = Godomir, Goděbratb* (14. v., deč. hris.), odatle hipokoristici *Goden, Godeša, Godeč*. Rumunji posuđiše dosta izvedenica, među njima i takvih koje nisu potvrđene u slavinama ili im je promijenjeno

značenje: *gadać* m »odojak = mlado prase«, na *-âc < -akb* kao u *ginsac* »gusak«, *godinâ* f »cucurbita ovifera«, *ogod* < stcslav. *ugodi* = *ogoda*, rum. postverbal od *a ogodi* »Gefallen finden« < *ugoditi*, pridjev *ogodnic* < *ugodnb* + rum. sufix *-ic, -ec; ogodniță* f »Gefallen«, cine. *aguděc, agudire* pored *ugudire = apugudire < pogoditi* »frapper, battre«; = arb. *godis* »idem«. Madžari *gagy* »gozba«. Baltičke su paralele jasne: lot. *gadīt* »treffen, erwerben, finden« = (*po-*)*goditi*; lit. *gadnūs* »vrijedan«, *pagada* »pogodno vrijeme«, *godine* »doba = godina; u germ. jezicima nvnjem. *gütlich* »passend« i *gut*, arb. *nge* »prigoda, slobodno vrijeme«. Ie. je korijen **ghadh-* »složiti«.

Lit.: ARj 2, 560. 563. 3, 87. 233. 234. 235. 239. 241. 5, 148. 7, 336. 846. 8, 107. 151. Elezović 1, 92. 102. Ribarić, SDZb 9, 148. Miklošič 61. SEW 1, 290. 316. Holub-Kopečný 125-126. Bruckner 148. Trautmann 74. Vasmer 283-284. Mladenov 104. WP 1, 532. Vaillant, RES 22. 26-27. Betuhov, IzvORJAS 19, 4. Maretić, NVj 3, 192. Schneider, IF 58, 47. Christiani, ZSPH 18, 161. Uhlenbeck, PBB 22, 544. 30, 283. Wood, JEGPh 13, 4, 99. i sl. (cf. IJb 3, 105). Joki, Stud.: 62-63. Przulski, ROr 7, 125-129. Boisacq* 5. GM 126. Matzenauer, LF 11, 333. Pascu 2, 178., br. 3-4. Tikin 689.1084. NJ 3, 188. Bragmann, IF 17, 492. Hirt, PBB 23, 333. Kušar, NVj 3, 338. Pokrovski, KZ 35, 235. Jagđć, ASPH 31, 550.

godrnjati, *-âm* impf, »govoriti potih, da se ne razumije, što se govori«. Ne zna se gdje se govori ta onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 241.

goga m (Vuk, Ljubiša) »apelativ: zidar (zidari goge bave se s više zanata, kalajdžijskim i kujundžijskim)« = *Goga* (Kosmet) »1° sinonim: Cincarin, makedonski Vlah, naučno Macedorumun ili Aromam < Romanus, 2° apelativ: vrijedan radnik, zadovoljan s malim; narodno poredenje: *radi kaj goga* (1793)«. Apelativ je nastao od cincarskog nadimka. Također prezime (Dubrovnik). Toponim u pl. *Gogići* (Bosna), studenac *Goginac*. Odatle: *gogēška* »1° ženska, 2° Gogina žena«. Sufiks *-ka* dodan je na arb. *gogeshê* f (*-eshê < gr.-lat. -issa*). Pridjev na *-in gôgin* (Vuk) i na *-ski gôgački* (narodna pjesma crnogorska: *haljina, opanci*), *gogski* (1765—6. u *zemlja gogska* — sela Voskople, Grabov, Nikolica i Belica u Epiru i ohridskom kraju). Ne zna se ide li ovamo deminutiv na *-ica gôgica* m »gobav čovjek«, *gogica* f »alat kojim se istuče krijka (Mijet)«. Riječ je balkanska nepoznatog pod-

rijetla, možda arbanaska onomatopeja (upor. *Gege*): rum. *gog* m »Dummkopf«, *goga* »Spitzname der Rumänen«, također prezime, složenica *gogoman* (Moldavija) = *guguman* m »glupan«, *goglează* »bez smisla«, *gogoășe* f pl. »gluposti«, *gogul mamei* »Dummerchen«, arb. *goge -a* »1° Maurer, 2° Spitzname der Wlachen bei den Albanern, 3° ungeschickter Mensch; *gogeshê* f »gogēška«.

Lit.: ARj 3, 241. 292. Elezović 1, 101. 299. ZbNZ 29, 206. GM 126. Tikin 690. 706.

gogoljati, *-am* impf. (18. v., Kavanjin) »vreći ispuštajući klobuke«. Odatle: postverbal na *-bk gogoljak*, gen. *-ljka* »klobuk, mjehur na vodi«, preneseno na vrijeme *gogolj* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »čas; gogolj se zove i vodena ptica »branta rafina Bóie« (valjda također Dalmacija), upor. rus. *gogoh* »anas clangula« = *gogolj* (Utovo blato, Hercegovina) = *gogol* (Županja) = *gogoljica* = *gugolj* (Županja) = *kokol* (Morović) = *kokaljka* (Dojransko jezero) = *kukaljka* (Doiran). Veoma raširena onomatopeja s reduplikacijom u raznim jezicima. Prva oponaša zvuk koji proizvodi voda kad vrije, druga glas ptice koji prirodoslovci pišu *kök kök kök*.

Lit.: ARj 3, 242. Hirtz, Aves 128. 199. 234. Boisacq* 462-463. SEW 1, 318. i sl. Bruckner 148. KZ 48, 199. Vasmer 283.

gôj, goja m (12. v., Dubrovnik, u amplifikaciji *u miru i goju!*) »sinonim: mir«, danas više ne živi u književnom i saobraćajnom jeziku. Sveslav. i praslav. postverbal od impf, kauzativa *gojiti, gojim* (Vuk) »1° colere, 2° saginare; sinonim: tovit, 3° liječiti (ovo značenje na Cresu, kao u češkom, poljskom, ukrajinskom, lužičko-srpskom i polapskom)« koji je i danas živ u saobraćajnom i književnom govoru, na zapadu s prefiksima *odgojiti* »vaspitati (na istoku)«, *uzgojiti* i u postverbalima odatle *odgoj, uzgoj*. Vuk ima *ôgoja* f »Pflege« = *odgoja*. Imperfektiv se pravi na *-ati* i prijevom *o > a*: *odgajati, odgajam, uzgajati, uzgajam*. Od *nagôjiti, nâgojim* (Vuk) Martić ima *nagoj* »sinonim odgoja, ogoja«, odatle na *-nica nagojnica*. Miklošič ima još *gojština* »copia«, Ljubiša i Pavlinović *gojtdba*. S prefiksom *u-* *ugojlt, ugojim* (Kosmet) »postati debeo« pored *ogolt, -ôim* »ugojiti«. Pridjevi: na *-bn: gôjan* (15. v.) »1° tranquillus, 2° cultas, 3° uzgojen, jak, tust, 4 ugnjoer;«, određeni *gôjani* (narodna pjesma). U Kosmetu *ugôjan* »debeo, maštan«. U pridjevu na *-atan: gôjâtan* (Lika, *žito* i *varivo*) »ne-

čist« semantički razvitak nije posve jasan. Odatle kauzativ na *-itt gojatiiti, gdjātīm* (Lika) »činiti da što bude nečisto«. I pridjev na *-aenue* (upór. *prijazan*): *gōjāzan*, stcslav. *gojazmnb* pokazuje isti razvitak kad je uz *žito* (Martić). Ima se uzeti da je u oba ta pridjeva osnovno značenje »tust, debeo«, kad su uz *čeljade* i dijelove ljudskog tijela, *žito* naprotiv kad neprirodno udeblja postaje nečisto. U narodnoj pjesmi indeklinabilni pridjev na *-li* služi kao epitet uz *percin*: *gojājli* »gepflegt«. Ne zna se ima li kakve veze s ovom osnovom pridjev *gojadan* (Sinj) »uz vrijeme, kad je kiša, krupa, vjetar, led«. Izgleda kap da je od izvedenice na *-ada* od nepotvrđene *gojada* = *gromada*. Radne imenice od važnosti za pedagogiju i kulturu životinja, cvijeća, povrća itd. tvore se od prošlog participa pasiva i aktiva i na *-telj gojenac* = *gojenik, gojilac, gojitelj (uz-)* m prema *gojiteljica ugojilja* načinio je Šulek prema *dojilja*. *Ovamo* ide možda i ime biljke na *-yš* > *-iš*: *goiš* m (Kosmet, Vučitrn) »salata (gaji se po baštama)«. Osnova je obilno zastupljena u antroponimiji za muškarce i ženske u starim dvpčlanim ličnim imenima i u hipokoristicima izvedenim odatle: *Gojis(lav)* m prema *Gojislava, Gojmir* pored *Gojmer*, odatle toponim *Gojmerje* > *Gomirje, Gojko, Gojak* prema *Gojana, Gojilo, Gojan* itd. Iz slavenskih jezičnih sredstava tumači se kao prijevoj tipa *liti-loj*: *goj* prema *žiti-živjeti*. U jezičnoj svijesti ne živi više veza sa *eiti* i *goj* je zaseban leksom sa svojom leksikološkijskom poiodicom. Prijevoj *goj* prema *žiti* ima značenje preterita »ono što je živjelo«. Po semantičkom zakonu rezultata to znači »1° mir, 2° tovljenje«. Ne može se označiti kao balto-slavenska riječ, nego samo da je u prasadstvu s lit. pridjevom *gajūs* »leicht heilend«, *atgajūs* »belebend« i *gijo* »oživio je«, sanskr. *gayas* »kućanstvo«, avesta *gaya-* »život, žice, življenje«, gr. βέρομα »werde leben«. Ie. je korijen **gwei-* »živjeti«, prijevoj **guoi-*, V. dalje veze u *živ, žito, žir, žila, žica*.

Lit.: *ARj* 3, 242. i si. 7, 337. *Elezović* 1, Ir 2, 380. *Miklošič* 644. 422. *SEW* 1, 319. *Holub-Kopečny* 126. *Bruckner* 144. *Vasmer* 284. *WP* 1, 668. *Mladenov* 107. *Jagic, ASPH* 1, 431. *Hirt, IF* 32, 239. *Tentor, JF S*, 204. *Boissin, RÉS* 27, 43. *Sobolevski, Slávia* 5, 442.

gojba f (Trogir) = *gujba* (Stulić, Parcie, Blato na Mljetu, Župa dubrovačka) »cesello, Grabstichel, Radiereisen (prema Šuleku)« = (talijanizam s tal, prefiksom *i-* < lat. *ex-* i

tal. *gubbia*) *zgujba* »isto« < isto-rom. *z'goubia* (Vodnjan), *koubia* (Fazana). Crva dva oblika su dalmatoromanski leksički ostatak iz terminologije alata: lat. *gubia*, riječ keltskog podrijetla. Grupa *bi* > *ib* kao u *Olib* < *alluvium, odalibati* < *alleviare* itd. Deminutiv *gujbica* (Stulić) »cesellinoe. Denominalgtt/eaif, -am impf. (Stulić) »raditi gujbom, cesellare«. Budmani je krivo označio *gujba* kao riječ nepouzdanu.

Lit.: *ARj* 3, 496. *Skok, Term.* 125. 155. *Ive* 113. 142. *REW*² 3906. *DEI* 1889.

golar m (15-18. v., Mikalja, Bella, Stulić) »plitka zdjela, plitica, tanjur«. Stulićevi su deminutivi na *-iac, -čii* i *-ić*: *golarčac, golarčić, golarić*. Nema potvrde iz narodnih govora. Poklapa se gr. deminutivom γολάριον = srlat. *callarium* »vas majus ex aere caldano seu fusili confectum«.

Lit.: *ARj* 3, 249. *Rohlf*s 402.

goleda f (Istra, narodna pjesma, pozajmica zbog *e* mjesto *r* iz istroromanskoga) »drveni sud za vodu« = *gelida* (Hrvatsko primorje, Vodice; slov., Dolenjsko, Kras) »1° maleni sud u koji se ovce muzu ili iz njega piju, drveni sud za mlijeko«, deminutiv na *-ica golidica* (Hrvatsko primorje, Režija), *galida* (Notranjsko). Sa zamjenom dočetka *-ida* našim sufixom *-ica golica* (Rijeka) »malen kablčić kojim se crpe voda i iz koje se pije«. Ta zamjena nastala je rekonpozicijom iz augmentativa na *-čina goličina* (Kvarnerski otoci) < **golid* + *-čina*. Od srlat. > tai. *gailēta* (potvrđeno u dalmatinskom latinitetu u 11. v., v. Supetarski kartular) »sic, amper, secchio«. Riječ je pripadala i balkanskom latinitetu, upor. rum. *găleată* > odatle *goljata*; *o* potječe od unakrštenja rum. riječi sa *goleda*, koja je zbog *t* > *d* pozajmica iz Akvileje, kako dokazuju isto-rom. oblici *galido* (Rovinj), *galida* (Vodnjan, Fazana), *galeda* (Bale, Galežan, Šišan), upor. i furl. *gialede*. U balkanski latinitet i u Oglej (Akvileju) ušla je iz gr. akuzativa γολυδία, οα γολυδία, gen. -ίδος, možda egejskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 3, 250. 252. 253. *Pleteršnik* 1, 227. *Šurm, ČSJK* 6, 55. *Ive* § 103. 122. *Štrekelj, DAW* 50, 20. *Pintar, ASPH* 36, 586. *Ribarić, SDZb* 9, 148. *REW*^a 3656. *DEI* 1752. *Rohlf*s 418.

golem, *golema* (Vuk, proširen na *zapad* narodnom pjesmom sa *r* za *e*) = *golem, golema* (Kosmet), sveslav. i praslav. *golëmb* »velik«. Odatle pridjev na *-bn*: *gSlijeman*,

golijemno = *-vno (blago)*. Također istočni tponomastički pridjev u vezi s apelativima. Na zapadu postoji u toj funkciji samo *veli* i *velik*. Odatle arb. ime *Gulamos* i *golemaS* »Herr« u tajnom jeziku (argotu) u Vranji. Izvedenica je stvorena s pomoću izoliranog sufiksa *-emo* od korijena koji je u lit. *galiu, galēti* »moći, biti u stanju«, u *galia* »metak, snaga« i u ir. *gal* »junaštvo« i kimr. *gallu* »moći« < **galnu*, gdje mjesto *-emo'* stoji formant *n*. Prvobitno je značenje, prema tome, bilo »koji može > koji je snažan > velik«. Ie. je korijen *gol-* ili *ghal-* »moći«.

Lit.: *ARj* 3, 250. *Elezović* 1, 102. *Miklošič* 70. *SEW* 320. *Bruckner* 149. *Vasmer* 290. *Trautmann* 77. *WP* 1, 539. *Jireček, ASPH* 8, 102. *Fraenkel, IF* 53, 57. *Durnavo, Slávia* 6, 222. *Otrębski, LP* 2, 92-93.

golijen f (Vuk), m (17. i 18. v.) = *golin* (ikavski) = *goUjeno* n (prema *koljeno*, upor. stčeš. *holeno*, danas *holen*), sveslav. i praslav. *golënb*, »prednja kost > noga od koljena do gležnja«. Odatle deminutivi na *-zk, -čac* i *-Sic golijènak*, gen. *-nka, golijènić, golijènac*; augmentativ na *-ina golijèčina*; na *-ka golijenka* f »oklop za golijen«; na *-ica goljenica* (Srijem) = *goljenjača* »tibia«. Metaforički toponim *Goliještica* (selo, Bosna) je rijedak, izoliran. *Miklošič, Bruckner* i *Sobolevski* izvode od slav. *golt*. Sufiks prema *koleno*. Berneker i *Mladenov* uzimlju također u pomoć *koleno*, ali za *g-* pretpostavljaju ie. *gu-* prema gr. γυῖον »udo, ruka i noga« i γυρος »savinut«. Prema *Sobolevskom* se denominacija odnosi na dohistorijsku nošnju bez rukava i nogavica. Na to upućuje i morfološka činjenica da je *golijen* apstraktum deklinacije *i*. *Znači* dakle »golotinja, ono što je golo«.

Lit.: *ARj* 3, 253. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 320. *Holub-Kopečny* 126-127. *Bruckner* 149. *Vasmer* 285. *Sobolevski, Slávia* 5, 441-442.

golub m (Vuk) prema *f golubica* = *golub* (Kosmet), sveslav. i praslav. osnova na *-t *golombi*, danas na *-o*, »columba«. Prenosi se na ljude, domaće životinje, ptice, ribe i gljive, zbog plave boje: *goluba f* »ime kravi i kozi« = *golubaša* »koza«, na *-jača golubača f* = *golumbača* (s umetnutim *m*), na *-arka golubarka* (ugarski Hrvati) »gljiva tricholoma russula«, na *-ik golubak* »ime prasca« (Kurelac), *golubica i* »ime kokoši, ovci« (Gornja Krajina), na *-inac golubinac*, gen. *-inca* »riba, tal. colombo«, na *-aš golubaš* »vrsta sokola«, na *-an goluban* »ime muško« (narodna pjesma). *Ovamo* i pre-

zimana: *Golubić* i *Golubović*. Također raširen toponim u izvedenicama kao npr. na *-bc Golubac, Golubovac, Golubinac, Golubinja f* itd. Ostale izvedenice: brojni pridjevi na *-bn goluban* (16. v.), na *-ast golubast* (Vuk) »boje kao golub« = *golubat* (Imotski) = *golubičast* (upor. rus. *goluboj* »plav«), *golubiian* (18. v.), na *-ji golublji* (18. v.), *golubičiji* (18. v.), na *-nji golubinjl* (13. v., hrv.-kajk., Belostenec) = na *-inski golubinski* (16. i 18 v.; hrv.-kajk.), na *-ov golubov*, na *-in golubičin*; deminutivi: na *-bc golubac*, gen. *-pca* (Stulić) = na *-ák golubak*, gen. *-pka* (16. v., hrv.-kajk.), na *-ić golubić* (15. v.) »1° mladi golub, 2° (Srijem, metafora) mali valjušci«, na *-čac golupčac*, na *-čić golupčić*, na *-če golupče*; na *-ica golubičica f* (Vuk) od *f*, koji izražava mociju; hipokoristik: *gole* (Dobroselo, Lika); radna imenica na *-ar: golubar* gen. *-ara* = *golubar* (Kosmet) »čovjek koji hrani golube«, odatle Šulekovo *golubdrstvo*; na *-arica: golubarica* (Boka, Crna Gora) »Taubengrotte«; augmentativ *golubina f* »1° također vrsta grožđa, 2° Taubengrotte«. Brojne su izvedenice za oznaku mjesta gdje se goje ili prebivaju: *golubarnik* (Kosmet) — *golubinac* = *golubnjak* (Pazarište) = *golubnjača* (Krasno, Lika) = *golubnik* = *golubište*. Apstraktum za oznaku boje na *-ilo golubilo* Šulekova je kreacija, isto tako i *golubovina* »golubinje meso«. Vokal *u* je nastao iz stcslav. nazala *p: golgbb*, slov. *golōb*, bug. *gālāb* pored *golāb*, polj. *gołāb*. Denominal na *-iti golubiti se, -i* (subjekt *nebo, vrijeme, Dobroselo, Brač, na- Poljica, Dalma-cija*) »kad se pokazuju bijeli oblaci«, upućuje također na prvobitno značenje boje kao i pridjev *golubast*. To mogu biti i novije kreacije. Važna je stpr. usporednica *golimban* »plav« jer govori za to da bi prvobitno značenje praslav. *golḡbb* moglo biti isto, ali je Bričneru to polonizam. Pored toga iz te se uporednice vidi da je dočetak *-eĬb* prijevoj od dočetka *-eĬb* u *jastreb, jareb* i *galeb*. Upor. još lit. *gelumbe* »blaues Tuch«. I za tu se riječ tvrdi da je u prasadstvu. Upor. još lit. *gulbē* »la-bud« — stpr. *gulbis*. Dočetak *-dĬb* može se još upoređivati sa dočecima *-umba, -umbes* u lat. *columba, palumbēs*; *golčbb* se rastavlja u *gol-on-bhi* i zaključuje se da je *gol-* prijevoj od *zelen* i *žlbt* > *zut* < praslav. **žel-tt*. Glede sufiksa: *-dĬb* < *-ŋ-bhis* upor. i gr. *el-a-fos* »jelen«. Ie. je korijen **gel-* »jasan«.

Lit.: *ARj* 3, 250. sl. *Elezović* 1, 103. *Hirtz, Aves* 129-130. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 322. *Holub-Kopečny* 127. *Bruckner* 149. *KZ* 45, 41. *Vasmer* 289. *Mladenov* 115. *Boisacq*² 487. 994-995. *Sobolevski, RFV* 71, 431-438

(cf. *Ijb* 3, 156. *JF* 3, 222). Iljinski, *RSl* 6, 219. Mikkola, *RSl* 1, 18. Mayer, *KZ* 66, 105. Charpentier, *IF* 35, 253. *KZ* 47, 175. Petersson, *IF* 34, 245. i sl. (cf. *JF* 3, 227-228). Štrekelj, *DAW* 50, 20-21.

gSmba f (18. v., pisac Slavonac) = *komba* (Kosmet, Stulić) = *gumb* m (hrv.-kajk., Jarnbrešić) »sinonim: puca«. Odatle radna imenica na *-ar*: *gumbar* m (hrv.-kajk.) = *gombár* (18. v.) »čovjek koji ih pravi«. Od madž. *gomb* »idem«. Od madž. izvedenice odatle sa sufixsom *-os gombos* »snabdjeven pucetom« potječe *gumbešnic-al-baš-* (Krašić) = *gombes-nica* (istočna Štajerska) = *gümbsašnica* (hrvatski gradovi) »Stecknadel«.

Lit.: *ARj* 3, 269. 499. 5, 238. *Elezović* 1, 306. Štrekelj, *DAW* 50, 21.

gombod m pl. (Bačka) »valjuške, knedli«. Od madž. *gombóc* »idem«.

Lit.: *ARj* 3, 264.

gomila f (Vuk, 11. v.) = *gromila* (Vuk, 17. v., *r* prema *gromača*, v.) = *gromilja* (Lastrić) »1° congeries, hrpa kamenja, 2° hrpa uopće, 3° ograda od kamena (Milna)« = *gomila* (Cres, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »dubrište, gnojnik«. Stariji je oblik *mögila* f (14. v.) »1° congeries, 2° Grabhügel, 3° Hügel«». Kao »congeries lapidum« oba oblika služe za oznaku zemljišnih granica. Zbog toga je *gomila* u listinama vrlo rano potvrđena, na Braču u 11. v. kao *gomilia* (latinski tekst, upor. glede *-Ka > -lja gromilja \ gomiljati: i nad Gomile dva oklada*, Povaljska listina, 1250). Premda je u našim tekstovima *gomila* ranije potvrđena, mora se ipak *mögila* označiti kao stariji oblik jer je ne samo sveslav. i praslav. *mogyla*, nego se nalazi i u rum. *măgură* f, u arb. *gamule* f, ngr. μαρούλα = μορούλα; *gomila* je nastala odatle metatezom *m-g > g-m*. Upor. *gamazin* za *magazin*. Od izvedenica semantički je interesantno poimeničenje pridjeva na *-MI gomilan* (15-18. v.), odatle *gomilnica* (1462, 1485, Poljički statut) = *gomilnica* f (Brusje, Hvar) »mala kućica u polju zidana bez vapna«. Isti je pridjev poimeničen sa *-jača: gomilnjača* (Dalmacija) »biljka parietaria officinalis«. Oba oblika potvrđena su u sg. i pl. i u izvedenicama kao toponimi od 14 v. Ne dadu se geografski odijeliti. Vokal *i* je nastao iz jeryja, upor. cslav. *mogyla*, a ovo od ie. *u*, koji je očuvan u ilirotračkom **magula*, odakle je rum. *măgură*. Nije vjerojatno da je arb. *magul'e* iz rumunjskoga iz doba dok još

l nije prešao u *r*. Taj se -oblik kao i novogrčki lakše tumači iz cslav. *mogyla*, sa *y > u* kao u *matuke < motyka > motika* (v.). Romani u Krku posudiše *gamayla*. Danas je opći hrv.-srp. oblik samo s metatezom. Odatle denominál na *-ati: gomilati, -ām* (Vuk) (*na-, 2-*) = *gemuŕft, -am* (Kosmet) (*za-, r-*). Ovamo ide i *zagomilati, -am* (Piva-Drobnjak) »započeti priču nekom vikom«. To značenje polazi od »gomilati riječi na koga (Daničić)« i od Vukova refleksiiva *gomilati se* »bucati«. Naročito treba spomenuti hercegovački toponim *Mogorjelo* (koji se odnosi na rimski castrum) od ilirsko-lat. *magulella*, sa disimilacijom */-/ > r-l* i *-a > -o* kao *vino* i *Diklo*. Rum. slavizam *movilă* f ne potječe iz južnoslavenskog nego iz ukr. *mohyla*. U oba jezika značenje je isto »Grabhügel, Hügel«. Miklošič i Bruckner izvode od korijena *mog-* (*moči*), uzimajući da je to termin iz kulta mrtvih (upor. još u kršćansko doba sv. *moći*); *-ula > -yla > -ila* bio bi rijedak (izoliram) sufixs. Praslav. *mogyla* odgovara *kurgānu*, turskom nazivu u Ukrajini i kod Rusa. Mladenov i Charpentier upoređuju s *avesta ma-fa*, m, *ma-fa* f »jama«. Semantički se to ne slaže. Tagliavini traži veze s Kavkazom.

Lit.: *ARj* 3, 264. 459. 6, 894. Ribarić, *SDZb* 9, 148. Tentor, *JF* 5, 213. Hraste, *Y F* 6, 212. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezović*, 104. 204. 378. 432. *Mažuranić* 326, 676. Ostojić, *opatija* 52. *Miklošič* 199. *SEW* 2, 68. *Bruckner* 343. *KZ* 45, 38. *Mladenov* 302. Skok, *AGI* 24, 52. § 83. *GM* 118-119. Schwarz, *ASPh* 42, 280. Charpentier, *KZ* 40, 425-477 (cf. *Anzi F* 24, 117). Matzenauer, *LP* 7, 186-187. Iljinski, *RPV* 63, 322-341. (cf. *RSl* 4, 262). Tagliavini, *Caucasia* 3, 1-63. (cf. *Ijb* 12, 151). Mole, *LP* 1, 244-248 (cf. *RES* 26, 142). Wędkiewicz, *RSl* 7, 111-132 (cf. *Ijb* 5, 113.). Barić, *Alb.* 1, 52. (*IF* 3, 299-200). Isti, *AA* 1, 213-218. Vasmer, *AUD* 2. *Tiktin* 940. 1014. *Mažuranić* 326.

gomitili m (Korčula) »Stock Wolle«. Od tal. *gomitolo*, deminutiv na *-it-ulus* (cf. *-iellus*) od *ghियो* < *glomus*; *go-* < *glo-* tumači se gutbitkom suglasnika / zbog disimilacije *W > 0-1* već u vulgarnolatinskom, upor. *islogomicciolo*, *gomicello*.

Lit.: *DEI* 1842. *REW*³ 3801.

gomolj m (Stulić) »bulbus« = *gomolja* f (Istra) »gruda sira« (upor. češ. *homole* »tvrđi sir«, rus. *gomola* »Klumpen«). Odatle: deminutivi na *-bk gomoljak*, gen. *-lĵka* »tuber«, na *-ica gomoljica* (Stulić) = *gomolica* (Istra) »biljka« = *gomuljica* (Trebinjska nahija); na *-ika gomòljika* f »vrsta gljiva i druge biljke« =

gomòljika (Vodice) »gomolj«; denominál na *-iti: gomòliti* (Vodice) = *gombuōiti* (Golać) »vrjeti, micati se, nicati«. Upor. slov. *grmolja*, unakrštenje sa *grm*. Sveslavenska i praslavenska riječ. U baltičkoj se grupi nalazi *gamalas* »gruda snijega«, ali to može biti i posudnica iz poljskoga. Izgleda da je praslav. korijen *gom-*, prijetoj od ie. korijena **gem-* koji se nalazi u *-Seti, ȝmc*. Ne zna se ide li ovamo i pl. t. *gomòlji*, gen. *gomòlji* (Istra) = *mogòlji*, gen. *mogolj* (Istra, glede metateze *g-m > m-g* v. *gomila*), zbog toga što jestvina tako nazvana nije podrobnije opisana. Svakako s *gomolj* ide zajedno rum. *gămălie* (Munteniya) = *măgălie* (Moldavija) »Kopf einer Stecknadel, eines Streichholzes«. Nejasna posudnica iz južnoslavenskoga sa sufixsom *-ia*.

Lit.: *ARj* 3, 265. 6, 894. Ribarić, *SDZb* 9, 148. *SEW* 1, 326. *Holub-Kopečný* 127. *Bruckner* 150. *Vasmer* 291. *WP* 1, 573. Šamšalović, *NVj* 29, 419. Buga, *KZ* 52, 277. Štrekelj, *DAW* 50, 34. *Tiktin* 662.

gòndola f (Belostenec), deminutiv *gondolica* = *gândula* (Mikalja, Belostenec, Perast, Račišće, Božava) »plitka ladica« (pomorski termin). Prvobitno onomatopejsko postanje vidi se u čakavskom *gundulica* »Ringelspiel« od istro-rom. *gongola* »Schaukel«. Istog je postanja zacijelo i dubrovačko prezime *Gundula, Gundui, Gundulić, Gundulović* < lat. *Gundula* > tal. *Gondola* > *Gonbdolić, Gondelić*. Drugo značenje ima onomatopejski korijen *dona-* u slov. *dònda* f = *dunda* »1° Puppe, 2° dickes grosses Mädchen«, *dondec* »Tölpel«.

Lit.: *ARj* 3, 266. 501. Cronia, *ID* 6. Štrekelj, *DAW* 50, 22. *Pleternik* 1, 184.

gondže, gén. *-eta* n (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) »1° ruža koja se još nije rascvjetala nego tek napupila, 2° (metafora) djevojka«. Odatle *gondža* m, f kao epitet u narodnoj pjesmi uz muslimansko ili kršćansko muško ili žensko lično ime: *Gondža Mehmed aga, Gondža Ana; Gondželale f*, žensko ime u narodnoj pjesmi. Odatle denominai na *-izati* < vlat. *-idiare: gondžizati, -am* (narodna pjesma) »pupati, pupčiti«. Balkanski pjesnički turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gunġa* > tur. *goñce*): bug. *gondže*, arb. *gonxhe* »Knospe«, gr. κοvτσé.

Lit.: *ARj* 3, 268. *GM* 127.

gontunār, gen. *-ára* m (Vuk, Grbalj, Crna Gora) »1° kila ili guka na tijelu, može biti i smrtonosna« = *gutunar* m (Stulić) »2° bolest

u konja«. Bez sufixa *-ar gimtura*. Zamjenom tog sufixa na *-ac gutunac* m »Rotzkrankheit der Pferde« (glede sufixa upor. bug. *tuturdë* »Rotz, Rotzkrankheit«). Na *-aca guturača* f (Vrčević) »pojavljuje se na konju ili ždrebadu«. Oba značenja idu po svoj prilici zajedno. Najbliža romanska riječ je rum. *gutunar* (sa umetnutim ili anticipiranim *n* pred dentalom), sicilijansko *guttum* »Kröpf« < lat. *guttur*.

Lit.: *ARj* 3, 270. 517. 591. Skok, *ZRP* 41, 149., br. 9. *REW** 3930.

gopaf (Šulek, Sabljari) »kukolj, agrostemma githago L.«.

Lit.: *ARj* 3, 270.

gòra f (Vuk, 1430) »1° brijeg, brdo, 2° velika šuma (1646, ŽK, Vodice) za razliku od *loza* (= šuma uz kuću), 3° vinograd«, baltoslavenska (?), sveslavenska i praslavenska riječ. Veoma raširen toponim, sam i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Odatle: od lokativa *gore* prilog: *gore* — ik. *gSri* (opozicija *dolje* = *doli*) — *goru* prema *dolu* (v.); *zgora* (1437) < *sbgora*. Od sintagme *si gore pasti* -e je shvaćeno kao pokretna deiksa; može otpasti kao i u *òzgor* (18. v.) = *ozgòr* (Kosmet) pored *ozgòra* (obratno *òzdo* pored *ozdola*) < *od st gora*. Kako se i dočeto *-r* može shvatiti kao *-že > -r*, ispada i on: *ozgo* (prema *ozdo*). Upor. *vece ijuče*. Odatle pridjev na *-u/r: ozgòrnji* (Kosmet). Može primiti još jednom od: *odozgo* = *odozgòr* (Kosmet) = *odizgor j-raj-ri*. Sa produljenjem *o > a: izgar(a), ozgar(d)* (Dubrovnik), *odizgar*. Upor. i *Zagorac* (Crna Gora). Sa dva prefiksa još u *opogor* m (14. v.) »obronak«. Upor. steslav. *pogorbnu* »praiceps«. Odatle rum. *pogor* — *pogoriş* m »Abstieg« i *a pogorî* »kotrljati se«, onomatopeiziran u *cohorts, coborî* i *oborî* »idem«. Pridjevi na *-bn: gòrni* (Hrvatska, Slavonija) »što pripada gori, vinogradu«, poimeničen u sr. r. *gòrno* n (1598) »jus montanum«. Odatle: poimeničenje sa *-ica gornica* f »1° što kmet plaća gospodaru, jus montanum«, *gornica* (Lika) pored *gornjica* = *gornjište* od *gornji*, »2° gornja soba«; na *-ik: gòrnik* m »nadglednik vinograda«. Prezime. Od *gora* »šilva« je *gornica* »vrsta kruške«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji *gomita*, Arbanasi *garricë* i Novogrci. Također raširen toponim. Ovamo *idugorbnbk* > arb. (sjeverozapadne Gege) *gryk* »leichter Wind«, *granica sitna* f »sinonim: kakrik« = *granica* f (Vuk) »quercus« = bug. *granica* »vrsta duba«, i *magaričar* m (Srbija) »quercus pubescens (Pančić)«, složenica sa *ma-* od *mahlen* prema *klen* (v.) i sufixs *-jar*. Prvo je *r*

ispalo zbog disimilacije *r -r*. Rumunji posuđiše *gîrniță* < bug. *graraca*. Postoji još sa *-ik* mjesto *-tea granik* »quercus pubescens«. Ovu izvedenicu tumače i od *grana* (Berneker, Weigand, Vasmer), tj. kao »granato drvo«, ali to je svako, ili kao »graničko drvo«. Mladenov izvodi ispravnije od *gornica, upor. niže *gorun*. Od priloga *gore* pridjev je *gornji*. Odatle poimeničenje na *-jak*: *gòrnjāk* »1° montanist, koji plaća gornicu ili gorno (glagoljski spomenici), 2° (Lika) čovjek iz gornjeg sela, 3° vjetar (zove se i na *-još*: *gornjāš*, gen. *-aša*, Sinj)«. Pridjev na *-ski*: *gòrnjaiki*. Kod kajkavaca i čakavaca 0 u *gon-nji* prelazi u *a*: *gorānji* (15. v., Belosteneć, Marulić, ŽK). Zamjenjuje se sa *e* od *-en* ili prema lokativu *gore* nastade *gorinji* (ŽK, u tom kraju selo *Gorinjđ*), odatle na *-bc Gorināc*, gen. *-inča* m, prerna. *Gorinka f* »stanovnik gornjih žumberačkih sela pod Uskočkom Gorom«, pridjev na *-ski gorinski*. Obratno je *Dolināc* (ŽK, v.). *Ogòznb* raširuje se sa *-at*: *gòrnat* (Vuk, Crna Gora) »gorovit«. Na *-ov*: *gorov* (Stulić); u složenicama *gorov cvijet* (takoder bug.) > *gòrocvijet* (Vuk, 16. v.) = *goroveće* (Kosmet) »biljka adonis vernalis«, češ. *hofikvět*, polj. *gorzykwiat*, *gorovez m* »vrsta mahovine, usnea florida L.«. Ovamo *gorostasna* m »div«, odatle pridjev *gorostasna*, imenice *gorostasnica* »koji stoji kao gora«, augmentativ *gorostasina* (obje u Stolića). Od *gorovo oko je pridjev *gordčan* (Kosmet) »koji ne spusti pogled od stida ili obzira«, *gorôča f* »drska žena«. Ovamo i *gorovėsan* (Kosmet; t-^sna žena) »delipala« (drugi je dio nejasan). Na *-ovit*: *gorovit* (18. v.) »montuosus«. Na *-ski*: *gorski*, poimeničen sa *-jak gorštak*, gen. *-aka* = *gorščak* pored *gorčah* (1550) »1° čovjek koji prebiva u gori, 2° kmet koji plaća gorno, sa *-āc gorskač* (Banija) »castanea vesca«, sa *-ina gorščina* (Prigorje) »1° prazno mjesto oko vinograda, 2° (1534) isto što gorno i gornica = daća od vinograda«. Tu izvedenicu posuđiše Rumunji: *goștină f* »porez na svinje i ovce«, odatle rum. *goștinar* »ubirač toga poreza« i *goștinarit m* »porez na goveda«. Druge su izvedenice od *gora*: na *-bc gorac* = na *-janin Goranin* m prema *Goranka* = *Gorankinja f*, etnik od *Gorski Kotar* ili od *Gora* (Kosmet) »župa kod Šarplanine i Prizrena«. Odatle konglutinat *Gòranac*, gen. *-nca*. Odatle i hipokoristik *goro* — *gorčile* (Vuk) »nadimak za onoga koji se rodio u planini kod stoke«. Na *-arino.*: *goràrina f* »globa za kvar u gori«; na *-ač*: *gorač* »trava hypericum perforatum L.«, *goračica* »idem«, denominal *goračiti* za »hljeb u kojemu ima gorāca«, deminutiv na *-ica gorica f* (Vuk, 11. v.) »vinograd«, odatle *gòricica*. Vrlo

star i raširen toponim: arb. *Korça* (preko tur.), *Gorica* > tal. *Gorizia*, njem. *Gürz* (granica Slovenije). Na *-ište* (kao u *derište*) augmentativ *gorište* »gorovito mjesto«. Vrsta hrasta zove se *gorun*, gen. *-una* m. Glede sufiksa upor. *sladūn* i *štedūn*, a glede denominacije *lužnik* = *lužnjak* »quercus«, poimeničenje pridjeva *Ĭczbnō* od *lug*. Rumunji posuđiše *gorun* = *gorūn*. Vrsta kestena zove se na *-as gorās* (Glina) ili na *je gorje* n (17. v.). Imperativna je složenica: *razvigorac*, gen. *-rea* (Hercegovina) »ime vjetra«, Prefiksalne složenice koje nastadoše od sintagmi u priloškoj funkciji: *za gorom*, *pri gori*, *pod gorom* veoma su stare, neke se nalaze i na teritorijima gdje odavna nema Slavena, kao u Grčkoj; nastadoše dakle u prvo doba doseljenja Slavena na Balkan: *Zagorje* (Vuk; Hrvatska, Hercegovina, Epir, Arbanija; Grčka: Ζαγορά /Voios/, Ζαγορί /Pind/, Prigorje (Hrvatska), Podgora (Dalmacija). *Ōgorje* < od *gore* prema Vuku zovu se sela istočno od brda Sutine, a *Zagorje* zapadno od njega. Odatle etnik na *-bc Zagorac* (takoder prezime) m prema *Zagorka f*, pridjev na *-ski zagorski* = *zagorsticus* (u doba hrvatske narodne dinastije). Od denominala postoji samo pf. *ugorēt*, *-īm* (Kosmet, ~ *očima*) »uprti pogled, drsko i bezočno«. Istači treba i Pergošćevu sintagmu *gora vinna* »vinova gora > vinograd«. Odatle toponim *Vinagora* i složenica *vinogorje* (hrv.-kajk.). U prasrodstvu je štrpus. *garian* »drvo«, lit. *nugara* »1° hrbat životinje i čovjeka, 2° brijeg«, u prijevoju lit. *giria* = lot. *dzirē* »šuma« = gr. δειρός »brdo« = sanskr. *giris* »brdo«, avesta *gairi*-. Upor. imena ilirskih plemena *Derni* i *Derriopes*, ali arb. *gur* »kamen«, za koje se drži da je u prasrodstvu sa *gora*, ne pokazuje istu zamjenu za *gy*- u ie. *gueri*-, nego *g*- kao praslav. *gora*. Drži se da je i gr. βορέης = βορέας u prasrodstvu. Za nj ne govori praslav. *bura* (v.). le. je korijen *guer*-,

Lit.: ARj 3,-270. 272. 277. 278. 279. 283. 284. 291. 293. 296. 387. 4, 179. 8, 596. 9, 77. Ribarić, SDZb 9, 148. Elezović 1, 19. 20. 104. 105. 2, 380. Jagić, ASPH 1, 433. 31,532-533. Miklošič Isti, 73. Isti, Lex. 589. SEW 328-329. 346. Holub-Kopečny 127-128. Bruckner 150. Vasmer 293. Isti, Slav. 109., br. 7. RSI 4, 174. Trautmann 78. Mladenov 105-106. 109. WP 1, 682. Joki, Zb. Miletu 144-145 (IJB 19, 149). Isti, Unt. 173. Baric, JF 2, 54-60. GM 127. 135. Weigand, BArch. 3, 97-112 (cf. IJB 13, 310. Slavia 8, 678). van Wijk, ASPH 42, 289. Boisacq 115. 127. 171. Krahe, IF 57, 113. i sl. (cf. IJB 25, 220). Hirt, IF 1, 480. Scheffelowitz, IF 33, 166. Charpentier,

IF 29, 378. Lalević, NJ 2, 78-81. 278-283. (cf. JF 13, 286). Mažuranu 327-328. 1313. 1575. Tiktin 379. 693. i sl. 1202. Matzenauer LF 7, 190.

Gorandža f ime zemlje (horonim) u prezimenu plemenite porodice u narodnoj pjesmi (Vuk, 1824, 1: *Duka zet od zemlje Gorandže; Višnjica kraljica sa Jovanom zetom od Gorandže*, Bogišić, narodna pjesma 319). Naziv zemlje nastao je zacijelo od imena južnofrancuskog grada *Orange*, koji u francuskim *chansons de geste*, igra veliku ulogu (glavni je junak *Guillame d'Orange*). Taj horonim svakako dokazuje da postoje izvjesne veze sa starofrancuskom epopejom. Ime je došlo ovamo preko tal. *Grangia*, tj. preko frankomletačkih predradi; *g* je naš dodatak, valjda unakrštenje sa *gora*.

Lit.: ARj 3, 277,

Gordijana f (Vuk),= *Gòrdana*, lično žensko ime grčkoga podrijetla od Γορδιανός. Hipokoristici *Gorda* f (Vuk, Crna Gora), deminutivi *Gordica* (Crna Gora), *Gòrdulja* (Vuk, Crna Gora). Prema tipu *Gòrdana* stvoreno Od domaće osnove *Gròzdana*. Prezime *Grozdanic* (Lika).

Lit.: ARj 3, 279.

gòrjeti, *gorim* impf. (Vuk) (*iz*-, *do*-, *od*-, *na*-, *o*-, *po*-, *pre*-, *pri*-, *raž*-, *sa*-, *za*-), ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol na *-eti*, termin iz kulture vatre »ardere« prema pf. *gòrnut*, *gòrmem* (Kosmet) »malo gòrjeti«, impf, na *-va*- i duljenjem *-tje*-*gorijevati*, *-gòrijevām* samo u prefiksalmim složenicama, jedanput *dogoravati* (18. v.) (*raž*-), pf. *dogorinuti* (Lika). Korijen se pojavljuje u prijevoju na šest načina u hrv.-srp.: I *gor*-, II sa duljenjem *o*- *ō* > *a*: *gar*-, III pred suglasnicima po zakonu likvidne metateze *gra*-, IV u prijevoju *ger*- > *žer*-, V sa duljenjem *e-ē* > *a* poslije palatala: *žar*-, VI u ništičnom prijevoju *gr*-.

I. Korijen *gor*- u konkretnom značenju »ardere«: pridjevi, part. prez. aktiva u pridjevskoj funkciji *goreći*, odatle *gorešnik* »biljka krijes«, *gorući*, odatle na *-zn goručan*, na *-ost gorućnost*, na *-stvo gorućstvo*, na *-ica goručica* (Belosteneć) »sinapis arvensis«, na *-iv goriv* (Stolić), poimeničen u sr. r. *gorivo* (Pavlinović, neologizam) »Brennholz«, na *-ljiv gorljiv* u pravom i prenesenom značenju, odatle na *-bc gorljivac*, gen. *-vca*, na *-ost gorljivost*, sa cslav. zamjenom *št* za *ć* *gorušt* = *gorušč* (Marulić

i dubrovački pisci, koji ne miješaju crkveni jezik), odatle na *-stvo* = *goruštvo* n (18. v.) »fervor«. Pod plivom ovoga pridjeva izmijenjen je *ć* u *í* u *gorušica* (Vuk 17. v.) »sinonimi: slačica (v.), muštarda (v.)«, kako se vidi po *goruščica* (Dalmacija). To može biti i deminutiv od *goruha* (bug.), upor. slov. *gorjušica* i cslav. pridjev *gorušbnil* pridjev na *-bn*: *goruščan* (Vuk) = *gurušični* (Kosmet, <-¹ *čno zrno*). Inače *gurušica* (Kosmet) znači »podrigivanje neke ljuštine i gorčine iz želuca«. Ovamo ide možda i *goružda* f (Vuk, Crna Gora) sa izmjenom *št* > *žd* zbog pejorativnosti »1° različite vrsti suda: kutao, 2° vrsta svrdla (u kačarnici, Kosmet), 3° pogrda zlu čovjeku«. Glede posljednjeg značenja v. *gori*. Složeni pridjevi: *gorogašljiv* (Vuk) »drvo koje se gasi«, *gorògozan* »drvo koje rdavo gor« (drugi je dio nejasan). Postverbalni: *gòra f* (Vuk, 18. v.) »sinonimi: 1° muka, 2° epilepsija« = *gorska bolest* (Vuk) = *gorica* (Vuk). U vezi s glagolskim korijenom *pad*- nastade složenica *gòropād f* »epilepsija«. Odatle pridjev na *-bn*: *goropadan* (Vuk, 18. v.) »bijesan«, poimeničen sa *-ik* i *-jak goropadnih* m, *goròpadnjāk* m prema *goropadnica* f; na *-ōst* *goròpadnōst* f; *goropadnjača* f »biljka lathraea squamosa«, denominal *goropaditi se*, *goropadim* (*raž*-) »bijesniti«; *izgor* m = *ΩA -ōk izgorak*, gen. *-orka* »ugalj što ne raste na stijenju«; *odgor* m (Dalmacija) »pripeká, žega«; na *-eh* (= rum. *-eala*) *zgorijel f* = sa *-ica zagòrelica* »angebranter Branntwein« = *zagorelòtina* f = *zagòreltina* (Kosmet, pejorativ), *izgorijel f* »rana požiljaka«, *izgorjelica* = *pogorjelica*, *izgòrjelina*, *izgorjetina* = *izgòrtina* »opeklina« od *izgorjeti*; od *ogòrjeti* postverbal na *-κ* *ògorak*, gen. *-orka* i prezime *Ogorelica*; toponim *Ogòrjelica* (Dalmacija, brdo), vrlo je star jer i u Grčkoj dolazi Ἀγορελίτσα; *ogòrjelina* »sinonim: ožeglina«, *ogorjelište* n (Crna Gora); na *-avica goravica* (Kosmet) »vatra u bolesti, temperatora« (upor. *jangifa* »1° vatra, 2° temperatura«); složena imenica *goroglav* m. (Kosmet) »kad gori glava od posla, žurba, hitnja, mučno vrijeme«; imperativna složenica: *gori-guzica* (Šulek) »biljka kokornjak, komomila«. Rumunji imaju *gor*- u *ogor* »ugar«, deminutiv *ogoraš* i denominal *ogori*, *dogar* m pored *dogoare* f, rum. postverbal od *a dogori* »žeći«. < *dogorēti* i odatle *dogorealā f* »žega«, a *prigori* »ožeći«, *prigorisle* »žega« i imena ptica *prigoare* = *prigoriu* »merops apiaster, etc.«. Kako se već dosada vidjelo, korijen *gor*- prenosi se i na bolesti. Već u praslavensko doba stvoren je pridjev *gorub* > *gori*, prilog *gore* kao komparativ od *zao*; *gore* »uzvik, sinonim:

jao«. Odatle apstraktum *görest* f samo u crkvenim knjigama za *gorkast* (Obradović) = *gorost* (jedanput, 16. v.). Prilog *najgorom* (Trpanj) »u najgorem slučaju«. Denominál na *-ati*: *goršati*, *-am* (16. v.) (*po**) *pogoršavati* pretpostavlja komparativ *gôrši* pored *gorši* (Kosmet), koji se ne nalazi u štokavskom nego u drugim slavinama, "up'or. *boljšati* (*po*-). Arbanasi posuđiše *gjore* »unglücklich, der Ärmste«. Ovdje je značenje preneseno posvema na moralno polje. Praslav. pridjev na *-ok*: *gorak*, *gôrka* »amarus« = *gorak*, *gorka* »grk, bolan« (Vodice), obrazovan od istog korijena, kaže kojim je putem moglo do toga semantičnog razvitka doći. Taj pridjev znači i »vruć«, a u sjeverozapadnim slavinama »topai; *gorāca* (Prigorje) »žgaravica« (značenje rdavog okusa razvilo se iz gorenja). U komparativu pridjevi izvedeni s pomoću sufiksa *-zk* odbacuju ga (primjer: *sladi* od *sladak**). Tako je glasio i od *gorak* komparativ *gori*. Kako je već postojao *zao* kao opozicija od *dobar*, a ovaj je pravio komparativ od druge osnove *bolji*, kod *gorak* nastala je semantička bifurkacija: *gori* u prenesenom značenju je rezerviran za komparativ od *zao*, dok je konkretno značenje »vruć« ostalo kao pozitivan pridjeva za okus. Od *gorak* su izvedenice: na *-ika*: *gorčika* »sonchus oleaceus«, *gorčih* n = *gorčina*, *gorkoća*, *gorkost*, denominali na *-ati*, *-iti* *gorčati*, *-ām* (16–18. v.) »postajati gorak« *gorčiti*, *-em* (*o**) »činiti da što bude gorko« = *gôrčiti*, *-īm* (Kosmet, subjekt *brašno**) prema *ogor cavati*, *og arcavam* pored *ogorčivati*, *ogorčujēm*; hrv.-kajk. (Belostenec) i slov. mjesto *gorak* u istom značenju upotrebljavaju *gorup*, sa sufiksom *-bn* *gorupan* (17. v.) »žuk, slan«, denominál *gorupiti*, prezimena na *-ec* *Gôrupec* (Zagorje) i slov. *Trup*.

II. Korijen *gar*- nalazi se u iterativu *-garaŕi* samo s prefiksima *do*-, *iz*-, *pre*-, *raz*-: *dogárati*, *dogārām* (16. v.) pored *dogarāvati* (18. v.); *gáriti* (Kosmet) (*o*-, *u**) Postverbalni: *gār* f m »1° pepeo i drugo što ostane, 2° crn pas, 3° debeli korijen kao gorivo (Cres)« i *ugar* m od *ugáriti*, *ugárīm* (objekt njivu, zemlju), *ugárnica* »ugarena njiva«, odatle *pougarit*, *-ārīm* (Kosmet) »načiniti ugar«; *izgar* f (18. v.) »svršenje gorenja«; *ugarok*, gen. *-arka* (Kosmet) = *ugarica* (Vuk), *ugaratak*, gen. *-tka* (Otok, Srijem) = *ogarak*, gen. *-arka* (ŽK, s promjenom prefiksa); *gora* f = *gara* (Kosmet) »ovca čadave boje« hipokoristik od *garava* »crna krava«, od pridjeva na *-av* *garav* »čadave boje« = *gāras*, *gārasta* (Kosmet), *garan* »ovan«, *gara* »crna kučka«, *garav*, gen. *-ova*, osobito kod stoke s izvedenicama na *-eš*, *-eša*,

-ešica, *-ilo*, *-in*, *-ónja*, *-oša*, *-ulja*, *-usa*- Na *-avinal*-evina: *gāravina* »gar«. Denominál *garaviti* (*o**) *garište* n »ogorelišće« = *agarina* (Crna Gora) od *ogariti*, *-lm* (Vuk). Arbanasi posuđiše *ugar*.

III. Korijen *gra*- nalazi se u pf. *grānuli*, *grane* (Vuk, Kosmet, 16. v.; subjekt: *proljeće*, *sunce*) (*iz*-, *o**) = *graniti* (Vodice) »zasvijetliti, zasjali se« prema impf, *granjivati*, *granjivā* pored *grānjujē* (Stulić, Dobroselo). Odatle možda postverbal na *-tk* *granak*, gen. *-ānka* (Crna Gora) »dohodak od stoke koja se daje na hranu i čuvanje drugome«. Da bi se ovo značenje moglo potpuno shvatiti, trebalo bi još obavještjenja. Možda se odnosi na davanje stoke u proljeće ili plaćanje tog dohotka u to doba. Sa prefiksom *s-* *zgranuti se*, *zgrānem* pf. (Vuk) prema impf, *zgranjivati se* »bjesnjeti«, sa pejorativnim *-ov* < madž. *-ó* *zgrānov*, gen. *-ova* (Vuk) »bijesan čovjek«. Ovamo i pridjev *sūgranut* »lud« (Šibenik).

IV. Korijen *žer*- nalazi se u *žerav* m = *žeravica* f, izvedenica na *-ica* od steslav. pridjeva *eeza* »glühend«. Taj pridjev je poimeničen i u ž. r. *žeravā*, sa metatezom *ževara* (Smokvica, Korčula) i sa *-ka* *žeravka* (ŽK). Hipokoristik *žera* (Sarajevo); *žerātak*, gen. *-ātka* m (Vuk) = steslav. *žerātīkb* posuđiše Rumunji: *jeraticjar-* = *jerāgiu* »Glut«.

V. Korijen *žar*- nalazi se u impf, *žariti*, *žarim* (*se**) (Vuk) (*na*-, *o*-, *po*-, *pri*-, *raž*-, *u*-, *za*-, *zapo*-), *pužariti se* (negdje u Bosni i Hercegovini) »pocrveniti«. Odatle postverbalni: *žar* m, *žara* f (ŽK, ~ *boza*) »ljetna velika vrućina«, *žara* f »kopriva«, upor. slov. *šarja* »Glut«, *požar* (odatle toponim *Požarevac* »mjesto nastalo na tlu, dobivenom primitivnim krčenjem = paljenjem šume«); na *-ač* ili *-ilo* *žarāč*, gen. *-aca* m = *žarilo* »Ofenstange«, pridjev na *-ast* *žarást*, *-sta* (Kosmet) »boja dlake u koži«, na *-bk* *žarki* (*sunce*, *vino*, ŽK) »veoma jako«, na *-ovit* *žarkovit* (*sunce**), na *-ast* *žarkast* (Vuk), na *-ište* *žarište* »focus« (neologizam), na *-avica* *žaravica* f (Kosmet) »žeravica«, na *-enik* *žarenik* (osačanski argot) »dukat«. Antroponim *Žarko*. Rumunji posuđiše: *jar* »žera, žeravica«, *jarīšte* pored *jerīšte* »garište«, *pojar*, *jēri* pored *jēna* < *žariti*. Madžari *zsarat*, *zserja*, *zsernyó*. Novogrci u Tesaliji ζάρρα, ζάρρα.

VI. Korijen *gr*- proširen formantom *n* dolazi u praslav. *grbnb* > *g f ne*, gen. *-eta* = na *-bc* *gfnac*, gen. *gfncā* m (Vuk, 14. v., Kosmet) i u krajevima preko Morave »lonac«, odatle deminutiv *gmēnce*, gen. *-eta* (Kosmet), radna

imenica na *-jar* *gfnčar* »lončar«, *grčamica* (Kosmet), pridjev *grnčarski* (*zemlja**), pridjevski toponim *Grnčarevo*, na *-jara* *grnčara* f = *gnjila*, na *-ajka* *grnjājka* (Kragujevac) »sud zemljani za skutu ili sirište«, *grno* (Bosna) »žeravica u kovačnici na kojoj se užari željezo«. Radnu imenicu posuđiše nomadski Madžari *göroncsér*. Za razliku prema njima nema rumunjskih ni arbanaskih posudnica. To je zbog toga što je na Balkanu njihovo lončarstvo autohtono. To dokazuje njihova leksikologija: rum. *oală* f »lonac« < lat. *olla*, i arb. *vegth* = *vorbe*, riječi iz ilirotračkog substrata. Arbanasi posuđiše *grnac* u specijalnom značenju »Blumenscherbe, zerbrochener Krug«: *garrāç* = *gērāç* = *gērēç*. Pod ovaj korijen stavljaju se dva pridjeva: hrv.-kajk. i slov. *grenek*, *grenka* (Belostenec) »bitter, gorak; sinonim: hrv.-kajk. žuhek« i *gfk*, *grka* (Vuk, Kosmet, protivno od *sladak*, nije općenit u hrv.-srp.) (*na**) Prvi pridjev sadrži dvapridjevsku sufiksa *-bn* i *-ik*: *grānak*, *grānka* (ŽK), unakršten *rancidus* > mlet. *granzio* > *grančav* (ŽK) = *granjliv* (Hrvatsko primorje). U slov. *grenek* ima svoju leksikologijsku porodicu. Drugi se *nalazi* samo u hrv.-srp. i ima isto tako veliku leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ost*: *grkast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) na *-ao* (*na**) *grkao*, *grkla* (2 pisca 17. v.) prema *topao*, sa istim sufiksom kao *gorušti*: *grkušti* (16. v. Vetrantie). Kautziv na *-iti*: *greiti*, *-īm* »činiti da što bude grko«. Odatle apstrakta: *grčilo* n (16. v.) = *grčina* (18. v.) »sinonimi: gorčilo, gorčina« = *grkoća* (16. v.), *grkosti* (16. v.). Inhoativ: *grknuti*, *-em* = *grknēt*, *-im* (Kosmet) »postajati grk« (*o**) Na *-avica*: *grkavica* (Lika) »1° grk zalogaj, 2° uvredljiva, gorka riječ, neprijatnost (Kosmet)«, na *-iš* *grkiš*, gen. *-Isa* »grki badem«, na *-ica* *graca* pored *gr čiča* f »trava«. Svih tih šest osnova nalazi se u svim slavinama, izuzevši *granuli* i pojedine izvedenice. U najbližem srodstvu sa *gorēti* su baltičke paralele *gariu*, *garēti* »idem«, *garas* »para«. Za ništični prijevaj upor. sanskr. *ghṛnōti* (3. l. sing.) »svijetli, žari«; za prijevaj *e*: gr. θερούς »topao« i θέρομα »postajem vruć«. Za *grnac* postoji srodstvo u lat. *fōrnus* »furnu, peč« i u sanskr. *ghṛnas* »vrućina«. Ie. je korijen *guher*-, u prijevaju *gyher- *Ighor*- *gnhor*-l *guhgr-.

Lit.: ARj 2, 560. 561. 3, 108. 109. 111. 284. 272. 279. 280. 283. 288. 291. 297. 388. 396. 442. 452. 4, 179. 181. 7, 348. 371. 782. 8, 582. 10, 409. Elezović 1, 94. 104. 105. 106. 109. 111. 178. 187. 222. 2, 17. 112. 116. 123. BI 2, 625. 841. 862. 866. Ribarić, SDZb 9, 148. 149. Tentor, JF 5, 204. ZbNZ 6, 156.

7, 137. KZ 45, 46. 48. 213. ZSPH 4, 214. Bruckner 135. 151-152. 661. Joki SAW 168, 43. 109. 110. IJb 9, 7. Uhlenbeck, PBB 26, 290. i si. 298. 572. 30, 323. (cf. AnzIF 15, 165). 30, 323. Miklošič 66. 73 92 409 SEW 1, 294. 233. 232. 334. 371. Holub-Kopečný 128.132. WP 1, 601. 688. Boisacq 341 1105. 1047. Vasmer 293. 295. 296. Isti, SGr 148. RSI 4, 176. Mladenov 116. 164 Sb, Miletić 263-268 (cf. IJb 1, 188. RSI 6, 293). Pedersen, KZ 36, 321. Matzenauer, LP 7, 187-188. 198-199. Joki, Unt. 101. 143. 267. a. Hirt, IF 32, 302. Vaillant, BSLP 31, 46. RES 9, 6-10. Reichelt, Götta 6, 70-1 (IJb 3, 153). GM 456. Zubaty, ASPH 16, 423. Scheffelowitz, IF 33, 150. Osthoff, IF 27, 172. Schewab, JEGPh 17, 585 (cf. IJb 8, 193). Trautmann 79. 102. Tiktin 868. 1252. 1203. 558. 1084. NJ 2, 176-180. Lalević, NJ 2, 78-80. 278-283. Daničić, Kor. 71. Osten-Säcken, IF 33, 218. Jiříček, ASPH 8, 102. Marianovics, MNy 40, 348. ss. (cf. RSI 5, 324). Skok, ASPH 28, 467. i si. Mašuranić 328.

gospod, gen. *-oda* m (Vuk, akcenat iz vokativa), deklinacija *o*, pripada sakralnom jeziku »1° bog, 2° (1395, Istra) feudalni gospodar«. Slov. *gospod* (u narječju *gospūd**) nije sakralna riječ, nego *gospodin* m »1° monsieur, 2° feudalni gospodar« = *gospodin* (Kosmet) »vladika« = *gospodin* (Cres) »župnik«. U steslav. *gospodo*, gen. *-di* m, kao *gostb* po deklinaciji *i*, odatle sakralni vokativ *gospodi*. U značenju vancrkvenom dobio je već u steslav. sufiks *-in* koji označuje individuum (tip *Srbin*, *kasapin*). *Gospodin* kao naslov krati se u brzom govoru ispuštanjem *d* (upor. *meu* < *među*, *ne mozi* < *ne moj*, *preo* < *preko*), u zapadnom govoru *gōspōn* (17. v.) = *gōspōn* (ŽK) »1° monsieur, 2° (kajkavski, tabu) vrag«. Sveslavenska i praslavenska riječ. PI. se pravi kolektivnim *-a*: *gospoda*, vokativ *gospodo*, prema ovom akcentu *gospoda* (ŽK), rus. *gospoda*. U steslav. značilo je »πανδοχέωv« kao u poljskom i češkom *hospoda* »1° Herr und Herrin, 2° Herberge, Wirtshaus«. Upor. za takav semantički razvitak *camerata*.

Mocija se već u praslavenskom *izražava* u ž. r. sufiksom *-ic* (upor. *goščo*): *gospoda* (Vuk, akcenat iz vokativa prema dubrovačkom *gospoda* = rus. *gospoža*). Krati se zbog istog razloga kao i *gospodin*, i to stezanjem (kontrakcijom) *oja* > *a* tipa *pojas* > *pas*: *gospa* (15. v.) = *gospa* (ŽK). Ovo kraćenje ušlo je u sakralni jezik kao zapadna prevedenica (calque): *Naša Gospa* »Notre-Dame«, *Gospa Sinjska*, *Žnjanska* itd. (u Splitu se kune *Gospa ti, mi*; na istoku se prevodi za taj pojam gr. θεοποινα = παναγία

sa *Vladičica*, steslav., bug., rus.). *Velika i mala Gospa = Gospodina* (13. v.) »Bogorodica« = *Gospojina* (Vuk, 17. v., j iz čakavskoga ušlo i u štokavski) »Maria Himmelfahrt, Maria Geburt«. I *gospodin = gospodin* (Cres) je prevedenica (calque) od *dominus > dum, don* za svećenika, župnika (1506, Novljanski blagdanar). Mocija se izražava i sufiksom *-ija* (v.): *gospodija f* (Levač, Srbija) »ime koje daje mlada ženska u kući«. Stvoreno zacijelo prema *popadija*. Značajna je činjenica što se u češkom i poljskom *gospodb* u značenju »хрипог, Herr, monsieur« izražava avarskom riječi **kopanos > pan < *kpan > hpan*.

Izvedenice: pridjevi od sakralnog značenja na *-nji < -нѣ + -j: gôspodanj* (15. v.), određeno *gospodnji = gospodni* (regresivna palatalizacija), na *-ini gospodini bog* (Vuk u svatovskoj zdravici: *Da mi gospodini bog pomaže desnu bandu i lijevu*, pokazajući punom, čašom na obadvije strane), poimeničen na *-jača gospodnjača* (Vuk) »kruška koja dospijeva o gospodinu dne«, na *-nj gospodinijf*, na *-bn gospodan* — na *-ski gospodski = gospöcki* (Kosmet), poimeničen sa *-ina* za apstrakta *gospoština* (Vuk, Kosmet, 16. v.) = *gospoščina* (ŽK), na *-ov gospodinov* (Vuk); od *gospoda* pridjev na *-in: gospodin* (Vuk, Kosmet, složenice: *gospodindan, gospodini pos*, Kosmet) = *gospojin*, poimeničen sa *-jača gospojinjača* »vrsta kruške« = *gospojčica, gospin*, od *gospojin*, na *-ski gospojinski*, na *-en gospoden* (16. v.). Deminutivi: na *-ič = -ič: gospodič m = gospodič* (17. i 18. v.) »plemič«. Prvi je oblik potvrđen u pridjevu na *-bn: gospodičan*, poimeničen u ž. r. *gospodična* (15. v., Zagreb) »mademoiselle (semantički razvitak isti) < plemićka djevojka«, na *-jak gospodičnjak* »kolovoz« prema značenju *Velike Gospoje* (može biti i kraćenje tipa *Trebišnjica = Trebinštica* od *Gospodinštak* koje je potvrđeno) i u pridjevu na *-ski gospodički* i u deminutivu na *-ič gospodičić* (13. v.) »mlado plemićko čeljade«. Od *gospoda* noviji je deminutiv na *-öco: gospodica = gospodica* (Dubrovnik), prevedenica prema njem. *Fräulein* i tal. *signorina*, odatle pridjev *gospodičin te gospodičin dan* (Kosmet) »Mala Gospa«. Od *gospa* deminutiv je *gospica*. Denominali su: na *-ati gospodati* »vikati gospe pomiluje«, na *-iti gospoditi* (se) »1° graditi se gospodin, 2° gorditi se (Kosmet)«, odatle *gospoditelj*, na *-ovati gospodovati, -spödijem*.

Svslavenska je izvedenica (nije praslavenska) na *-ar < lat. -orius: gospodar*, gen. *-ara m* »1° Herr, 2° (Crna Gora) vladar, 3° posjednik, vlasnik, 4° kućegazda, stopanin«. Kad je

naslov, krati se u Dubrovniku ispuštanjem *d* i kontrakcijom *oa > a* (upor. *gospa*): *gospar*, gen. *-ára* (16. v.). Prema Vuku pejorativizira se prema *prđiti u gôspr* (ü šali). Kad je u ekonomskom značenju, ima svoju leksikološku porodicu: pridjev na *-bn gospödäran* (18. v.) »1° koji pripada gospodaru« = *gospödäran* (ŽK) »2° ekonomičan, štedljiv«, na *-ov gospodarov*, na *-ski gospodarski*, apstraktum na *-stvo gospodarstvo*, zatim *gospodarstven, gospodarstwa, gospodarovati*. Mocija se izražava na *-iča* i *-inja: gospodarica f* (ŽK) »koja dobro upravlja«, u narječju je *gospodinja* (ŽK) »gazdarica« = steslav. *gospodynji* »хрипа, domina«. Hipokoristik *gasa, gaso m*. Apstraktum na *-stvo gospodstvo* je star. Ima prenošenja na plodove: jabuke i kruške, prema nazivu svetkovine, na mjesec, a i na bilje, na vrst leptira *gospodak; gospoša* »ime koze« (Hrvatska Krajina).

Rumunji posudiše: *gospodar*, odatle pridjev na *-esc, -os*, glagol *gospodari*, apstraktum na *-ie gospodärie, gospodniä f* (značenja se odnose na kućanstvo). Kolektiv u značenju pl. *gospoda* madžariziran je prema tipu *vojvoda > vajda, pojata > pajta* ispuštanjem samoglasa o u sredini: *gazda*, odatle apstraktum na *-sag gazdasäg* »gospodarstvo«. Plurale je postao singularne kao i turcizmi *fukara, budala, eškija* što iz arapskih plurala postadoše u turskom i kod nas singulari. Kao *čobanja, parlog, astal* itd. madžarski slavizam omililo je veoma kod nas tako da tvori čitavu leksikologijsku porodicu: *gazda m* (Slavonija, Srbija) »1° bogat seljak, kulak, 2° domaćin, 3° trgovac vinjama«. Odatle na *-ar: gäzdär* (17. v., Vitezović, nije ušlo u jezik, očuvano kao rum. prezime *Gazdaru*) prema *f gazdarica* (Vuk) »domaćica« = *gazdinja, gazdinjka* (Jačke), pridjev na *-in gazdin, gazdäričin* (Kosmet), na *-ski gäzdinski*; apstrakta na *-luk: gazdaluk* (18. v., Varoš, Slavonija) = *gazdiluk = gazdärluk* (18. v.) = na *-Sag gazdasäg* (Vuk, Vojvodina) = *gazdarstvo* (18. v.); denominali na *-iti ogäzditi se*, na *-ovati gazdovati, -ujem = gazdoval* (Kosmet).

Etimologijski je riječ samo slavenska. Iz ie. mogu se tumačiti samo njeni elementi. Uzimlje se općenito da je praslavenska složenica od **gostbpodb* = lat. *hospes*, gen. *hospitis* < *hosti-potis* kao lit. *dimstipatis* »gospodar«, *viešpats* »monsieur« (prvi dio *vesnë* »gošća«) i gotske složenice *brüifar's* »Bräutigam«, *hundafabs* »Befehlshaber«. Prvi je dio *gost* (v.), a drugi se upoređuje sa ie. **potis >*

lat. *potis* »moćan«, gr. *πόσις* »suprug«, *πότινα*, sanskr. *patis*, avesta *patti-*, lit. *pätis* »1° suprug, 2° sam glavom«. Prema tome bi *gospod* bila slavensko-latinska leksička usporednica kao *pastor = pastyr*, a litavski ili slavenski bi naziv bio prevedenica (calque) iz doba baltoslavenske jezične zajednice. Slabost toga tumačenja, uprkos litavskim paralelama *viešpats* i *dimstipatis* leži u tome što za ie. *patis* nema slavenske paralele i što se ne može iz slavenskih jezičnih sredstava pravo objasniti prijelaz i > d, nego samo upućivanjem na paralele *δεσπότης* prema *δεσπότης* i *δεκάς*, *-άδος* prema *deset*, osim ako se uzme upliv praslav. *svobod* > *sloboda*. Korsch tumači iz iranskoga: perz. *gōspanddār* »posjednik ovaca« (glede *-dar* upor. *domadar, mühürdar, teftedar, sveznadar*). To tumačenje nije prihvaćeno. Ima još upoređenje sa *yäs-patis ~ δεσ-ποτης* »pater familiäs«. Ako je gornje tumačenje ispravno, onda bi sa sociološkog gledišta praslav. *gospodb* označivalo ne glavara porodice nego glavara plemena koji odlučuje o strancima (v. prvobitno značenje *gost*), svakako individuumu sa pravima i autoritetom koji je kršćanstvo znamenito potenciralo.

Lit.: *Arj* 3, 117. 297. i si. 308. 319. *Elezović* 1, 92. 106. *Bulat, JF* 5, 149. *Tentor, JF* 5, 210. *ZbNZ* 26, 104. *Tomanović, JF* 17, 213. *Miklošič* 61, 74. *SEW* 1, 290. 334. *Holub-Kopečnyj* 129. *Bruckner* 137. 152. *KZ* 45, 45. 106. *ASPPh* 29, 111. *Vasmer* 299-300. *Trautmann* 208. *Mladenov* 107. *Rešetar, ASPH* 15, 120. *Budimir, JF* 15, 158. *Fraenkel, JF* 41, 402. *ZSPH* 20, 51-89. (cf. *RES* 26, 142). *Ivšič, JF* 17, 120. i sl. *Asbóth, Nýt* 3, 289-293. *WP* 2, 78. *Horger, MNY* 40, 323-325. *Menšik, SbMS* 3, 1-22 (cf. *Slávia* 6, 858). *Priszwald, WuS* 12, 239. *Richter, KZ* 36, 111-123. (cf. *AnzIF* 10, 129). *Hirt, IF* 32, 218. *PBB* 23, 333. *Boisacq* 179. *Meillet, MSLP* 10, 135-143. *Węglarz, SpAu* 41, 313-316 (cf. *IJb* 23, 350). *Sobolevski, RFV* 64, 92-95 (cf. *RSI* 4, 273). *Korsch, IzvORJAS* 755-678. (cf. *RSI* 2, 215). *Mazuranié* 329-331. *Tiktin* 693.

göst, gen. *gosta m* (Vukj 1428), ie., sveslavenska i praslavenska riječ bez paralele u baltičkom, »hospes«, danas deklinacija *o*, u praslav. **gosti* deklinacija *r*, ostaci od nje gen. pl. *gosti*, u čakavskim narječjima ak. pl. *na gosti* (ŽK). Prvobitno značenje »tuđinac, pridošlica, alienigena, advena«, tako steslav. *gostb* »ξένος«, polj. *gość* »hodočasnik«. Odatle: pridjevi na *-ov gostov* (Vuk), na *-ji gostji* (Kastav, statut), na *-bn gostan* (nije ušao u jezik), odatle *gostanka* »trava«, nepotvrđen na *-inö *gostin*, odatle na

-nji gòstinji, poimeničen sa *-bc gostinjac*, gen. *-ja/ce* »hospitium«, na *-öco gòstinjica*, na *-inski gostinski* (Vuk). Od pridjeva *Agostini* na *-bc: gostinac* »dar što gost daje gazdi«, na *-ik gòstinik* (16. v.), na *-öco gostinica f* (14. v.) »hospitium«. Mocija se izražava sa *-la gošća* (upor. rus. *gòstbja*), *gostinka* (Kosmet), sa *-enik, -enica gostenica* prema *m gostenik ~ gostilja = gostilica f* prema *m gostionik, gošenik m* (Jambrešić) prema *gošćenica*; od praslav. denominala na *-iti gestiti, gòstm* (15. v.) (*po-, u-*), odatle apstraktum na *-ba gostidba = gozba* (Vuk) = *gòstinja* (17. v.); *gostionica* (16. v.), *gostioničar, gostionički*, neologizam bez *-čä gostiona, (ugostitelj m* prema *(u)gostiteljica, ugostiteljski* (danas stvoren pridjev). Jedan od *gosti* izražuje se na *-janin: goščan* (ŽK). Od *gozba* je pridjev *gözben* (Srbija, Miličević, Ljubiša), *gozbarina* (neologizam), deminutiv *gözbeca*, na *-ija gòzbija* (Crna Gora, Boka), na *-ina gòzbina* (Vuk). Denominali na *-iti gòzbiti*, na *-ovati gozbovati*. Složenice: pridjevi *gostöljuban = gostöljubiv* (16. v.), *gostöprimstvo n* »hospitalité«. U antroponimiji prvi ili drugi element dvočlanih praslavenskih ličnih imena: *Gostimir, Miogost*. Iz toponomastike: *Gostinje* (selo u Hrvatskom Zagorju), mak. *Gostivar*, i stječ. *Hostiváry*. Arbanasi posudiše *gosht* »gozba«, *gosti-ja f* »Gelage u specijalnom značenju, premda za *gost* nemaju riječi iz iliro-trakčkoga, nego tur.-ar. riječ *mu-safir i fiuem fies* od lat. *invitare*, dok Rumunji, koji posjeduju lat. *hospes > oaspe*, imaju u Banatu *gost*, i kao Arbanasi u specijalnom značenju *u gosti* (Erdelj), *gostie f*. Postoje jasne ie. paralele uza sve što baltički jezici imaju za *gost* riječ drugog korijena, ali s istim semantičkim razvitkom: lit. *svëczias = svetiš* »gost« prema lit. *svëtimas = lot. svechs* »stud« < ie. **sue-tios* »für sich allein stehend«, tj. »bez veze s porodicom ili plemenom u koje je neko došao«. Glede *sue-* upor. *svoj* (v.). Među jasne ie. paralele ide lat. *hostis*, koje je prvobitno značilo kao i praslavenska riječ »stranac«, ali se to značenje razvilo, za razliku od praslavenskoga, u neprijateljskom smislu: »neprijatelj«. Jednaki semantički razvitak pokazuje i njem. *Gost*. *Zbog* toga su neki, kao Solmsen, pomišljali da je praslavenski **gosti* posuđeno iz germanskoga. Semantička je paralela gr. *ξένος* »stranac > gost«, *ξενοδοχείον* »hotel«. Kao *gospodb* (v.) tako i *gostb* sa sociološkog je gledišta važna riječ. Značila je došljaka u ie. porodicu ili plemensku organizaciju. To značenje preuzimlje i naše kasnije komunalno uređenje. U dokumentima 1428. u Kastav-

skom i Vrbanskom statutu *gosti ljudi* (= *gostji ljudi*) znači isto što *hospes* »građanin koji je došao iz vana«.

Lit.: ARJ 3, 323, 349. Miklošič 74. SEW 1, 337. Holub-Kopečný 129. Bruckner 153. Vasmer 300. ZSPH 10, 96-97. 11, 5. Trautmann 80. WP 1, 640. 2, 457. Mladenov 107. Matzenauer, LF 7, 188. Güntert, /F 32, 394. Hirt, PBB 23, 333. GM 127. TIII 693. Boisacq* 677-678. Boissin, RES 27, 43. Mažuraru 331-332.

goščica f (Martić) »bukoč (bubo, Uhu, sova, v.), koji u noći videći vatru, mauče, vreći«. Nije zabilježio Hirtz, koji ima, po svoj prilici od istog korijena sa *-jara* (v.) *goščara* f (Požega) »ptica pyrrhula pyrrhula europaea«. Možda izvedenica od pridjeva *gorski* (v.) sa *-ica* i *-jara*. Glede gubitka *r* upor. rum. *goștină* < *gorștina*.

Lit.: ARJ 3, 329. Hirtz, Aves 132.

got m (Boka: Perast, Budva, Krtole, Dobrota, Prčanj, Tivat; Dubrovnik) »časa, žmuo, putier«. Od sjeverno-tal. *gotto* < lat. *guttus*, možda etruščanskog podrijetla.

Lit.: Rešetar, y F 12, 286. REW⁹ 3931. DEI 1849.

gotov (Vuk, 1447), pridjev bez komparativa i superlativa, ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski, »promptus, pāratūs, perfectus«, prilog *gotovo* = (*na*)*gotovo* (Kosmet, ŽK), danas poimeničen sr. r. u *prodavati za gotovo*. Odatle pridjev na *-an gotovan* (17. v., nije se održao), apstraktumi na *-ina gotovina* f (1439) = *gotovština* (Lika) »raspoloživ kapital«, na *-osi gotovost* f (Vuk) = na *-stvo gòtovstvo* n (Stulić) = *gotovnost* (18. v.), na *-bc gotovac*, gen. *-ovca* (Srbija) »što je gotovo za jelo«. Neologizam za *kapitalist* na *-an gotovan*, gen. *-ana* nije zabilježen u starijim rječnicima nego u Kosmetu *gotovan* »neradin čovjek, koji čeka gotovo«. Denominali na *-ati gotovati* (14. i 16. v.) u starom jeziku, na *-iti gòtoviti*, *-im* (*do-*, *pri-*, *z-*) odnosi se i na jelo. U tom značenju u Kosmetu ispušta se, kao u bug., o: *gotvit*, *-im* pored *gotvit*, *-im* = bug. *gòvjan*: »kuham«, odatle bug. *gotváč* »kuhar« prema *gotváčka* »kuharica«. Iterativ je *gotav-ljati*, *-tavljam* (Stulić). Kao *mogyla* tako je i praslav. *gotovŭ* slavenska i ilirotička leksička usporednica: rum. *gata* »idem« = arb. *gate* »idem« < *gatava. Odatle arb. *gatuanj* »bereite zu, koche, knete, bilde, schaffe«. Rum. *găti* dobilo je u *pregăti* slav. prefiks *pre-* i slav. infinitivni nastavak *-iti* > rum. *-r*, ali nije

posuđenica iz slavenskoga jer slav. *o* ne prelazi u rum. u *a*. *-o* *o* u *gotovŭ* nije isti sufiks kao u *njegov* i u tolikim drugim pridjevima gdje je osnova jasna i slavenska nego je identičan sa *-ŭos*. U baltičkoj grupi postoje lit. *gatavas*, lot. *gatavs*, stprus. *gatavnit*, koji se uzimlju bez potrebe kao posuđenice iz slavenskoga (poljskoga ?). Ne može se upoređivati sa got. *gataujan*, jer je to složenica od *ga-* + *taujan*. Vjerojatno je slav. korijen *got-* — ili rotički *gat-* ie. particip na *-to*, kao sanskr. *gatáh* »išao« od *gamati* = *gacchāti* »ide« = gr. βατός od βαίτω »idem«, aorist sanskr. *agat* — awesta *gāt* = gr. ἔβην. Prvobitno bi značenje, ako je ovo upoređenje ispravno, bilo »spreman za hod« kao njem. *bereit* (od *reiten*) i *fertig* (od *fahren*). Taj se korijen nalazi i u baltičkom: lot. *gātis* i pl. »entrée de la ruche«, *gatwa* »passage«. Ie. je korijen **guā-*.

Lit.: ARJ 3, 330, 333. Elezović 1, 107, 432. Miklošič 75. SEW 1, 337. Holub-Kopečný 129. Bruckner 153. KZ 43, 307. Vasmer 301. Mladenov 107. RPY 68, 373-388 (cf. RSI 6, 278). -Boisacq* 668. Machek, KZ 64, 265-266. Hirt, PBB 23, 347. Jokl, IF 49, 290. i sl. GM 121. Mažuranić 332.

govedo n, češći je pl. t. *goveda* (Vuk, 1449) = *govedo*, pl. *-a* i *-eta* (Kosmet), sveslav. i praslav. kolektiv *govenda »boves«. Pravi kol. bez *-a gòved*, gen. *-ŭ* f govori se u Crnoj Gori (narodna pjesma). Kako je prema jezičnom osjećaju *goveda* kolektiv za »bik, i krava«, pravi se izvedenica na *-če*, koje je deminutivni sufiks (upor. *Jovanče*), za jedno, za singular: *goveče* n (Vuk, 18. v.). Odatle: određeni pridjev na *-ji*: *govedi*, stcslav. *goveždb*. Toponomastički pridjev (uz *jaruga*, *polje*). Poimeničuje se sa *-ina* za oznaku mesa: *govedina* (Srbija). Upor. češ. *hověžina*. Na zapadu se mjesto te izvedenice govori apstraktum (augmentativ) na *-ina* kao u ostalim slavinama *govedina* (Vuk), upor. rus. *govjadina*. Tako i u *teletina*, *piletina*, *bravina* (ŽK) za *teletina*, *pilecina* na istoku (RK). To generaliziranje moglo se dogoditi analogijskim putem: *kokošina* (ŽK) = *kokoševina* (Lika) je od pridjeva *kokošji* > *kokoši* (ŽK), = *kokose meso*, a i prema pojavi da u izvedenicama može nestati sufiks osnove (upor. *Topusko* < *Toplsko* od *Toplice*). Još su poimeničenja na *-ača govedača* »1° biljka, 2° jabuka«, na *-ák govedak* »goveda balega«. Na *-ski*: *govedski* (18. v.) = *govečki* (ŽK, *juha*, *čorba*), poimeničen *goveščina* (1676) »dača od goveda«. Deminutivi: sa trostrukim sufiksom *govečešce*

n (Dobroselo), za jedno goveče, za kolektiv *govečaca* (Vuk), (pejorativno) *govedoj ka* (Lika, sufiks nejasan) »mršava mala goveda«. Na *-njāk*: *gòvednjāk* (Vuk) »bolest u čeljadeta«. Radna imenica na *-ar*: *govedar*, gen. *-ara* m (također vrsta ribe) prema f *govedarica*, *-arka*, *-aruša*, *govedarev*, *-ov*, *govedarski*, deminutiv *govedarče*, *-áč*. Na *-jar* samo toponim *Govedari* (Mljet). Vokal *e* je nastao od *e*: stcslav. *govedo*, rus. *govjado*. Po obrazovanju riječ je samo praslavenska. Njen je korijen *gov-* < ie. *guo[^], koji se nalazi u lot. *gùovs*, njem. *Kuh* »krava«, lat. *bos*, gr. βούς, sanskr. *gaus*; *-ę* je sufiks za mlado kao u *tele*. Od *gove stvoren je crnogorski kolektiv na *-d* (upor. *telad*) *goved f*. Već u praslavenskom bilo je dodalo kolektivno *-a* (upor. *gospoda*) na taj kolektiv. V. još *gumno* i *govno*.

Lit.: ARJ 3, 334, 335. Miklošič 75. SEW 1, 338. Holub-Kopečný 130. Bruckner, ASPH 39, 7. KZ 45, 313. Vasmer 283. Trautmann 94. Mladenov 104. Matzenauer, LF 7, 178. Boisacq* 129-130. Günther, IF 41, 174-183 (cf. JF 3, 206). Lohmann, KZ 58, 208. WP 1, 696. i sl. Mažuranić 332. i sl.

gòvjeti, *gòvijem* impf, (*u-*, Vuk) je sveslavenski (osim poljskoga) i praslavenski glagol na *-ėti*, potisnut danas »sinonimom: ugađati« u zapadnim krajevima, u Kosmetu *gòvēt*, *govīm* (*u-*), sinonim *dvorit*, *-im*, folklorni svadbeni termin (koji opisuje Elezović). Prvobitno je značenje »postiti« kao u ruskom i bugarskom i pripadalo je religioznom govoru. To značenje je, kako se čini, i u Marulića: *da boga hvaleći govit njegovu slast*. Odatle pridjev na *-itan*: *gòvitan* (Levač, Srbija) »čovjek koji poušta«. S tim značenjem upor. češ. *hověti* »schronen«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Korijen je ie.: **ghou-* kao u lat. *lavere* »biti sklon« i stvnjem. *goumōn* »erquicken, schmausen«.

Lit.: ARJ 3, 336. Elezović 1, 100. JF 14, 194. Miklošič 75. SEW 339. Vasmer 282. WP 1, 636. Mladenov 104. Patrubány, KZ 37, 427. i sl. Wood, MLN 14, 326. (cf. IF 47, 185). Boisacq³ 146. Uhlenbeck, PBB 30, 285. Štrekelj, ASPH 28, 484-485. Škarić, BZb 1, 142-144.

govno n (Vuk) = *gómno* (Dubrovnik) = *govno* (Vodice) = *govno*, gen. *govneta* (Kosmet), sveslav. i praslav. (*gcvnbŭ*) poimeničeni sr. r. pridjeva na *-an*, »stercus«. Zbog toga je vrlo vjerojatno da je korijen isti koji i u *govedo* (v.), upor. *govedak* »goveda balega«. Odatle pridjevi na *-en gòvnen*, poimeničen na *-ica*

govnënica (Vuk) »ludorije« = *govnënica* (Kosmet), na *-ov govnov*. Deminutiv na *-če govance*, gen. *-a*, *-eta* n. Riječ je pejorativna i služi za psovanje: na *-arije govnarije* pored *-vnj-* f. pl. (Vuk) »ludorije«, *govneš* m (Vuk) »psovka«, *gomnari* (Dubrovnik) »siromašna muška djeca«. Zatim dolaze izvedenice: *gòvānj* m »biljka plavetnik, sylvia silvestris«, na *-juše govnuše* (Istra) »vrsta gljiva«, na *-áč govnač* (Šulek) »scarabaeus stercorarius«. Taj kukac ima u narodu mnogo varijanata koje ishode od složenice: *gdvnovalj* (Vuk) = *govnovāl* (Kosmet), upor. češ. *hovni-val*, polj. *gównowal*, drugi dio od *valjati* (v.); preokrenuto *igundovalj* (-j) = *gundevāl*, gen. *-ālja* (Brač) prema *gundelj* = *gudelj* od *gudjeti* (v.). Zove se i na *-ar*: *govnar* (Dubrovnik) = *gòvnjar* (Vodice) = *govnara* (Vuk), itd. Denominali na *-ati gòvnati*, *-āni* (Vuk) = *govnogrízati* »bez razloga prigovarati«, na *-iti gòvniti*, *-em* (se) (17. v.) upravom značenju. Osnovanou-dolaziu prijetoju duljenja *gav-* u pridjevu *ogavan* »sinonim: gadan«, također slov., češ. *ohavný* i smatra se čehizmom. U jezičnoj je svijesti izgubljena veza s *govno*. U stcslav. postoji *ogaviti* »vexare« i češ. *ohavili*. U srednjoj je Dalmaciji Pavlinović zabilježio *gaviti se* »sinonim: gaditi se«. Odatle ima isti autor pridjev na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv*): *gavežljiv*. Ovamo možda Martičev *gavež* m »gamad« /?/. Pavlinovićev glagol govori se i sa u mjesto *a*: impf. *güviti*, *-im* (Lika) »lakomo sakupljati, stjecati blago«, *nāguvati se* = *nāguviti se* (Lika) »nagrabit se«, *güvi mi se*, *güviti se* (Vuk) »morati povraćati, stuživati se«. Ta je promjena nastala semantičkim unakrtnjem prema *grüsti mi se* (v.), *gn(j)us*. Baltičkih paralela nema. U drugim ie, ih ima, npr. sanskr. *gúvati* »cacat«. Ie. je korijen **guou-* »govno«.

Lit.: ARJ 3, 115, 337, 518. Elezović 1, 101. Ribarić, SDZb 9, 148. Miklošič 61, 75. SEW 1, 298, 339. Holub-Kopečný 130, 252. Bruckner 136, 154. KZ 48, 179. Vasmer 282. Mladenov 104. WP 1, 695. Jokl, Stud. 61. Matzenauer, LF 11, 344-345. Hirt, IF 37, 227-236 (cf. JF 3, 226). Bélić, NJ 1,66. Märečie, Savj. 76.

govor m (Vuk), sveslav. i praslav. »sermo«, nije općenit u hrv.-srp., sinonim u narječjima *divân* (ŽK). Denominal na *-iti govoriti*, *gògorim* impf. (1250) »«inonim: besjediti, divaniti (ŽK)« prema iterativu *-govarati* (se) samo s prefiksima (*do-*, *iz-*, *ispri-*, *izraz-*, *na-*, *napri-*, *naraz-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *poraz-*, *raž-*, *u-*, *z-*, *za-*, *zdo-* se). Od prefikslnih složenica postverballi: *do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pri-*,

u-, z-, zagovor. Odatle pridjevi: na -*bn* *gōvōran*, poimeničen sa -*iča* *govornica*, neologizam za *tribina*; *dogovorani* (15. v.), *zago-varan* (ŽK, nekom svecu). *Izgovaran*, na -*ljiv* *govōrljiv* (Vuk), poimeničen na -*bc* *govōrljivac*, gen. -*vea* (18. v.), apstraktum na -*ost* *govōrljivost* f. Veoma mnogo radnih imenica: na -*nik* *govornik* (153?), odatle neologizam *govorništvo*, na -*ko* *govorka* m »govorljivo čeljad« prema f *govorka* (Dubrovnik), *govorajko* m prema f *govorajka* (Pavlinović), na -*džija* *govordžija* m (Vuk) = *govordžija* (Kosmet) = *govorčija* (Kavanjin) = na -*čin* (v.) *govorčin* m (1490, Kastavski statut, 16.–18. v., Baraković), na -*uša* *govoruša* (Vuk, 17. v.). Riječ *govor* se pejorativizira sufixsom -*andja*: *govorancija* (Dalmacija i danas s naglasom -*ancija*, Hrvatska, Zagreb), sa -*otina* *govorōtina* (Lika) »prazne riječi«. Deminutiv na -*kati*: *govorkati* (Srbija, danas općenito). Etimološki sadrži dva elementa: korijen *gov-*, koji se nalazi u lit. *gausti* »zavijati«, lot. *gavilēt* »jauchzen, frohlocken« i u prijevodu ukr. *hava* »svraka«, u slov. izvedenici na -*ec* *gāvec* »Kiebitz«, *gavka* f »ptica somateria molissima« i onomatopeji *gavkati* »crocitares«, bŭg. *gavkam*. Svršetak -*oř* je onomatopejski formant kao u žu-*bontii*, *žagor*. U tom prijevodu postoji u moravskim narječjima *hovořiti* »časkati«, polj. *gaworzyć*. Osnova *gov-igav-* dolazi i u ništičnom prijevodu polj. *gwar* »vika, šum«, *gwar* »narječje«. Riječ *govor* je prema tome stara onomatopeja. Semantički razvitak ide od »buka«, kako' je u steslav. *govoritii* »bučiti« > »besjediti« (v.), sa gubitkom onomatopejske vrijednosti. U rumunjskom ima samo slučaj unakrštanjanja pridjeva *go-ozvii* ō sa lat. *gola* > rum. *gura*: pridjev *guraliv*. To unakrštanjanje bilo je omogućeno fonetskim razvitkom lat. riječi (/ > r). Kod Arbanasa (Gega) *guvërmë* »buka« sa sufixsom -*me* nepoznata podrijetla. Ie. onomatopejski korijen *gōy-* dosta je raširen, upor. sanskr. *gavatē* »razliježe se«, gr. *γοάω* »tužim«, itd.

Lit.: ARj 2, 566. i si. 3, 338. 4, 3. 181. 289. 7, 564. 830. Elezović 1, 101. 142. 204. 2, 122. Hirtz, Aves 117. Miklošič 75. SEW 1, 297. 339. Holub-Kopečný 130. Bruckner 137. 154. 164. KZ 45, 47. Vasmer 282. Mladenov 104. ASPH 34, 396. Trautmann 80. Peterson, IF 20, 368. Boisacq* 125. 154. GM 136. Matzenauer, LF 7, 178. Buck, JPh 36, 1-18. 125-154 (cf. IJb 4, 73). NJ 2, 123. Marturami 333.

Giv/Grk-, početni elemenat u toponomastici otoka Krka: *Grkmōrk*, tal. *Greco morto* (pučka etimologija) < *Gurgus Alarci, *Grdimankàn*

< *gurgus de Menkonja* (augmentativ na -*ōnja* od *Menca* < *Dominicus*) itd., tal. *gorgo* m < kslat. *gurgus* < klat. *gurgēs*, -*itiš* u terenskoj terminologiji otoka Krka »dolinica, vrtčača«, *Gorak*, gen. *Gōrka* m (dio Voluice, Bar, uz Bigovicu i Poljice, mala ravnica). Ovamo idu kotorski toponimi: *Gurdić* (Muo) < *gur-gite* od *gurgēs* (disimilacija g-g sa velarnim izgovorom > g-d, -it > -ič kao u *Velebić* za *Velebit*], dalmatoromanski toponomastički ostatak. Sa prijelazom u deklinaciju -a is prefiksom *ex-* > *s-* *Skurda*, jedna na Šurānju (*Suranum*, Škaljari, *Sgurda* u historijskim potvrđama), druga kod Tabačine ispod Pestinigrada, dvije provalije gdje voda izvire. Ta dva toponima poznata su u Prčanju, Stolivju i Mulu. *Skurda* je postverbal od *ex-gurgitare. Glede *t* > *d* upor. *Dumidrana* < *Demetriana* (Kotor).

Lit.: Skok, AGI 24, 32. 46. Isti, Slav. 31. DEI 1847.

grab m (Vuk) = *grobar*, gen. *gràbra* = *graber*, gen. -*bra* (Buzet, Sovinjsko polje) = *grobar* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *grabrb* »carpinus betulus«; *grab* sa disimilatornim ispadanjem praslav. dečetak -*z̥* (upor. *bratr̥* > *brat'*) govori se u istočnom dijelu, *grobar* u zapadnom dijelu hrv.-srp. Oba oblika su veoma rašireni toponimi. U Nišu *gabar*, gen. *gabra*, hrv.-kajk. *gaber* (Krapinske toplice, slov.) i u bŭg. *gábar*, toponim *Gabrovo* (ispada *r* u prvom slogu zbog disimilacije). U sr. r. *grabro* (ugarski Hrvati). Odatle pridjev na -*ov* *grabov* (Vuk) = *grabrov* = *grabrōv* (ŽK), veoma čest toponim sam, poimeničen sufixsima kao -*bc* itd. i u vezi s toponomastičkim apelativima; poimeničen sa -*ina* *gràbovina* f = *grabōvina* (Kosmet) »drvo«. Ovamo ide složenica *graboņas* m (Vuk) = *grabōnosac*, gen. -*sca* (Vuk, Crna Gora) »debeli zmija kojoj po pričanju puška ne može probiti kožu, vipera ammodytes L.« koja se zove i *grabarka* f (Uzice) i *grabosica* (Riječka nahija, Crna Gora). Ovako je nazvana jer je iste boje kao *grabova* kora. Prema tome, složenica je nastala od pridjevske sintagme *grabov nos*. Kako se takve zmije narod boji, moglo bi biti da je *carbanossus* = *crabanossus* u dubrovačkim listinama u značenju »mas-kierter Mann im Fasching, *kūrent* na sjeveru« isto što *graboņas*, samo u metaforickom značenju plašila. Kol. *groblje* n (Vuk, toponim) = *gràbâlje* (Srednja Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *Teško tije Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grablju, a Vrgorcu, jer je na grablju*, a *Vrgorcu, jer je na grablju*, a *Vrgorcu, jer je na grablju*).

Deminutiv na -*ič*: *grabrić*. Na -*ik* (šume): *gràbik*, gen. -*ika* (Vuk) = *grabrlk*, također toponim. U baltičkoj grupi nalazi se paralela samo u drugom dijelu: sprus. složenica *wosigrabis* »evonymus europaea«. Od drugih ie. jezika pruža samo staromakedonski mogućnost upoređenja: *γράβιον* »πριντινον ή δρούϊνον ξύλον« i umbrijski u imenu božanstva *Jupiter Grabovius* u Tabulae iguviniae. Ribezzo upućuje još na *Grabaei proprieque dieti Illyrū* (Plin. IIL 144), i na ime kralja ilirskoga *Γράβος*, upoređujući *Zeus φηγός* sa *Jupiter Grabovius*. Prema tome imamo i ovdje kao u *mogyła*, *gotov̆*, praslavensko-ilirsku usporednicu. Riječ je prema tome važna za pitanje slavensko-ilirskog jezičnog srodstva. Dalje veze nisu poznate. Trombetti veže sa *grab* još *καρβ(β)ατος*, *grabat(t)us* > *krevet*, nalazeći u mnogim jezicima tu riječ u navedenom značenju. Machek drži da je *grab* u srodstvu sa *carpinus* i da pripada proto-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 81. 350. 353. 357. Elezović 1, 107. Hirtz, Amph. 37. Miklošič 76. SEW 1, 343. Holub-Kopečný 118. Bruckner 154. KZ 46, 194-195. Vasmer 301. ZSPH 10, 96. Mladenov 95. ASPH 33, 11-12. Kretschmer, *Dér Göttername Grabovius* = *Festschrift Bezzenberger* 1921. WuS 12, 73-74. Trombetti, Saggio 21. Krähe, Lex. 126. Ribezzo, Croatia 65. Loewenthal, WuS 10, 154. Machek, LP 2, 152.

graba f (15. v., Modruše, hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Belostenec, Jambrešić, slov.) = *graba* (ŽK) »sinonim: jarak, prokop«. Deminutiv: *grabića*. Denominál na -*āti*: *grābāti*. Od stvnjem. *grabo*. U slov. sa *p* mjesto *b* *grapa* »1° put koji je kiša izdubla, 2° prijekop«, odatle deminutiv na -*ica* *grapica* »rupica« i pridjevi na -*av* i -*ast* *grapav*, *grapast* »rauh, neravan, hrapav« opominje na *ropa* = *rupa* (v.) i na ilirsko-tračko rum. *groapă* — arb. *grope* »1° graba, jarak, 2° špilja«. Kako se radi u sva tri leksema o terenskom terminu, nije isključen izvor iz predslavenskog (iliro-tračkog) supstrata. Drugojačije sudi Berneker koji identificira sa *hrapav* (v.).

Lit.: ARj 3, 351. Koštial, ŽS 19, 77. Pleteršnik 1, 245. Mažuranič 334. Moskovljevič, NJ 7, 278-279. Miklošič 75. SEW 1, 574. GM 131.

grabancija f (hrv.-kajk., Belostenec). Odatle na -*as* *grabancijaš*, gen. -*asa* (Vuk) s apozicijom *dijak* (18. v.). Pridjev na -*bsk* *grabancijaški*. Od mađ. *garabonciascas* (1519)/-я *diak* (1613), to preko njem. *Grabanzen*. tal. *gramanzia* < *negromanzia*. Slog *ne-* ispušten u talijan-

skom zbog identifikacije s neodređenim članom *una*. Taj je slog očuvan u *legromanat*, gen. -*anta* m (disimilacija *ŋ-m* > *l-m*) pored *negromanat* (18. v., Dubrovnik) od gr.-lat. *necromantes* »čaralac« > tal. *negromante*. Apstraktum na -*ia* *negromancija* f (Marin Držić).

Lit.: ARj 3, 351, 7, 847. 958. Jagić, ASPH 2, 451-455. REW* 5873. Šamšalović, NVI 33, 344-346 (cf. IJb 11, 485). Prati 686.

grabiti, -*im* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pri-l* *raž-*, *u-*, *z-*, *za-* /ie/), baltoslav., sveslav. i praslav. (**grab-*) »rapere«. Praslav. korijen pojavljuje se još u prijevornim stepenima; *e* *greb-*, duljenja *e* > *e*, *o* > *i* *greb* > *greb-*, *grib-*, *o* *grab-* i u ništičnom *grbb-*. Prema ovih pet štepena prijevoja promotrit će se značenja i morfološke tvorbe.

I. Od *grab-* stvaraju se iterativi: -*grabljá-vati*, -*grabljávám* uz prefikse *iz-*, *raž-* (Lika), pored -*ivati* (Jambrešić, Lika), -*bijāti* (Kašić) i deminutivi na -*uljati*, -*unati*, -*uškati*: *na-grabuljati*, -*am* (Srbija), *razgrabunati*, *pograbuškat se* (Kosmet) »pograbiti se«. Ovamo i deminutiv *grācnuti* »malo ogrepsti« (*c-* je od -*coti* u *grecati*, v.). U šatrovačkom govoru *grabiti* je prešao, prema *grepsti*, u primarnu grupu: *grapsti* »wegnehmen«. Kao poljoprivredni termin *grabiti* igra veliku ulogu: *o-*, *pograbiti* (objekt *sijeno*). Izvedenice na -*ja*: *groblje*, gen. *grabljā* f pl. je praslavenski alat. Odatle: na -*ište* *grabljiste* (Vuk) »držak od grabalja«, denominai *grābljati*, -*om* »kupiti grabljama«. Na -*ulja*: *grabulje* (Vuk) »sinonim: grablje«, *grabulja* f (Kosmet) = *grabuška* (Kosmet) »alat koji služi za kupljenje slame«. Od *grablje* pravi se radna imenica na -*jač*: *grabljač*, gen. -*aca*, a od *grab-* apstraktum na -*ež* *grabež* m, f (jedanput, Vuk, i rus.; za to u starim našim pravnim spomenicima na zapadu *rubanja*, v.), odatle pridjev *grabežljiv* (Vuk), poimeničen na -*bc* *grabežljivac*, gen. -*vca* m prema f *grabežljivica*, na -*ost* *grabežljivost* f. Postoje još pridjevi na -*bn* *graban* u aktivnom i pasivnom značenju (posljednje ŽK *pograbno seno*), na -*eč* *grabić* (upravo part. prez.), na -*ljiv* *grābljiv*, poimeničen *grabljivac* m (18. v.) prema f *grabljivica*; radna imenica na -*lac* *grabilac* m prema f *grabilica* i apstraktum na -*ih* *grabilo*. Na »a«: *gr obijan* m »nadimak čovjeku koji sve sebi grabi«. Imperativna složenica kao naziv igre: *grābikapa* (Crna Goral = *čulanje* (Lika)). Pored apstraktuma na -*ež* potvrđeni su apstraktumi na -*iš*: *grabiš* m (Brusje, Hvar) = -*za* (uspored. *plaća*, *dača*) *groblja* f i na -*sa* *grabša* f (17. v.,

Gundulić) = *grapša* (dubrovački pisci), odatle pridjev na *-at grapšat* (18. v.) »grabežljiv«. Značajna je izvedenica na lat. *-us: grabus* (Vuk, Crna Gora, samo uz *učiniti*) = *grabus* ili *grabuška* (Kosmet) »uzvik za djecu, među koju se baca novac«. Prema posljednjem obliku uzvik je izveden od pokraćenog imperativa od *grabuškatii*. Još postoji *grab-* u *graštiti*, *-im* impf. (Vuk), u kojem Budmani ispravno gleda unakrštenje sa (*pre*)*gršt*. Rumunji posuđiše glagol promijenivši mu značenje: *a ia grăbi* »žuriti se«, odatle rum. postverbal *grabă* f »žurba« i prilog *de graba* »žurno«, pridjev *grabnic* »brz« < *-bn̄* + lat. *-icus*; dok mu Arbanasi zadržase osnovno značenje, ali u pejorativnom smislu: *grabiš*, *grăbit* »pljačkati«, *grabelis* »plijenim«, *grabi* *-ja* f »plijen«, *grabić* = *grabicar* »pljačkaš«. Poljoprivredni alat *groblje* ne posuđiše Rumunji, kojima kao srednjovjekovnim nomadima nije bio potreban taj alat, nego Arbanasi *grambêlê* f »Heugabel« i Madžari *gerebfye*, koji od nomada posuđiše poljoprivrednici u panonskoj nizini, a i Arbanasi koncem srednjeg vijeka spuštaju se sa planina u nizine gdje zamjenjuju poljoprivrednike Srbe. Promjena značenja »rapere > festinare, hitati, žuriti se« dogodila se po semantičkom zakonu rezultata. Imperfektiv *grabiti* prenijet je na koračanje: »tko neprestano grabi koračima > taj se žuri«. Upor. za takav razvitak kod Rumunja: lat. *câștigare* > *câștiga* »kaznom postići popravak == kazniti > postići uopće«.

II. *grêbsti*, *grêbêm* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *za-*) = *grêps*, *grêbêm* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *greb-* »strugati, vunu kardašiti«. Steslav. značenje »vestati« održalo se samo u poslovcima: *Bogu se moli, ali k brijegu grebi*. Ovo značenje bilo je razumljivo u steslav. jer su stari Slaveni plovili na monoksilima, štapom hvatajući dio vode. Za pomorsku terminologiju na Jadranu, gdje su se Slaveni upoznali sa savršenijim brodarstvom u doba svoga dolaska, to je značenje moralo nestati. Infinitiv na *-pstii* nastao je iz steslav. *grêti* prijenosom *-b* iz prezenta *grebp* u infinitiv i dodatkom *-stii* mjesto *-ti* prema *plesti*, *krasti* itd. Postoji još na *-atii*: *grêbati*, *grêbljem*, *-bam* = *grêbati*, *-em* (Piva-Drobnjak) (*za-*) »1° strugati po kotlu da se ostruže ono što je prionulo prilikom varenja mlijeka ili čega drugog za jelo, 2° zakopati (prez. *grêbljem*)« pored *ogrêbati*, *âgrebljem* — *grêhoti*, *-êm* (ŽK) »coire (eufemizam)« = *grêbâkati*, *grêbâkâm* impf. (Dubrovnik) u istom značenju. Deminutiv na *-kati* *grepkati*, *-am* (narodna pjesma). Iterativ *-grebljivati*, *-grebljuiem* pored *-ljivam*

govori se samo s prefiksima. Postverbal *greb*, gen. *greba* m (Vuk, 15. v., Dubrovnik, Primorje, Marulić) = *grêb* (Brač, Hvar) pored *grieb* »sinonim: grob«. Takvo značenje ima i postverbal *pogreb* m »sahrana« od steslav. *pogreti* »θάπτειν«. Odatle pridjev *grêban* i kol. *greblje* n (Bosna) »groblje«. Deminutivi: na *-bc* *grêbac*, gen. *grêpca* (18. v., Dubrovnik, Korčula) »mjesto za svete moći«, na: *-tk* *grêbak*, gen. *grêpka* pored *grêbak*, gen. *grêpka* (Lika) »1° nešto kao greben, 2° grob«. Augmentativ na *-ina*: *grêbina* f »grob«. Na *-ište*: *grebište* n »sinonimi: groblje, grobište«. Složenica *grebôder* m (Dubrovnik, 17. v.) »čovjek koji nosi mrtvace«. Drugo značenje ima *greb* u toponimu *Zagreb* koji je nastao od sintagme *za grebom* »za obalom potoka Medveščaka«; *greb* »obala« posuđiše Madžari: *gerêb*. Da je to tumačenje ispravno, dokazuje naziv *Zabreg* za *Zagreb* u Krašiću i drugdje, gdje je *breg* i danas »obala«. Postoji i *zagreb* kao postverbal od *zagrêpsti*, *zagrêbêm* pf. (Vuk, *kašikom*, u *svijet*) kao »naziv za grebulju kojom se lovi morski karas i druge ribe; sinonimi: prigonjac, prigrabač, piigrabanj, prigrnjač«. Odatle i prilog *uzagrepece* »u skok«. Odatle postverbal na *-bk*: *zagrêbak*, gen. *-pka* m (Kosmet) »1° količina vune koliko se u greben može metnuti za jedno grebananje, 2° ona vuna što ostane u zupcima grebena koja nije dobra za pređu«. Na *-ice*: *grêbice* f pl. (Vuk) »sinonim: ostružine«. Na *-aca*: (*o*)*grêbała* (Vuk) = *ôgreb*. Odatle: *ôgrebine* i pi. »ostružine«, *ôgrebnica*. Na *-alo*: *grebalo* (Belostenec) »sinonim: žarač, žarilo« = na *-dio* *greblo* (Srbija, Užice, Mikalja) »lopata za izgrtanje pepela iz peći (= furane)«, s prefiksima *o-* *ogrebla* n »pecten linarius« = *ogrebla* n pored *ogrêblica* (Vodice). Na *-za*: *greblje* f pl. »sinonim: grablje«. Deminutiv *grêbljica* (Hrvatska, ŽK, 18. v.) »1° sinonim: greblo, žarilo, 2° lijeha« = *grêblja* (Dalmacija) »mala jaruga u vrtlu za krumpir, luk«. Na *-nik*: *grebnik* »biljka« (također toponim, 1348). Na *-anica*: *grêbanica* (Vuk, Crna Gora) = *ogrebina*. Na *-a/a* (Lika) »žena koja grebe iz kakve posude što«. Ap'straktum na *-otina*: (*ogrebotina* = *ogrebotina* (Kosmet). Složenica kao psovka: *grebostrijek*] *-strêk*. Glede drugog dijela složenice v. *štrk*. Imperativna složenica: *grêbi-kôtle* m (Dobroselo) »nadimak djetetu«. Važna je praslav. izvedenica na *-enb* ili *-enb* kao naziv za alat: *greben* m, f (Dobroselo) »1° pecten, 2° metafora: hrid«, odatle pridjev na *-ast* *grebenast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kamenit«, na *-it* *grebenu* (16. v.) »pun stijena«

(metafora), na *-ski* *grebeški* (Vuk, u vezi sa *gvožđe*), poimeničen sa *-jak* *grebeštak*, gen. *-oka* (Vuk), epitet u *mači* *grebeštaci* (Vuk, narodna pjesma). Od poimeničenja nastade promjena **grebenski* u *grebeški*. U poimeničenju *-eštak* ispao je *n* od **-enštak*, upor. *Ivaštanin* od *Ivanjska* (Bosna). Deminutiv na *-bc*: *grêbénac*, gen. *-ènea* (Vuk, 18. v.), također u značenju »ono što ostane na ogreblu kad se ogreblje kudjelja ili lan«. Na *-ište*: *grêbènište* n (Vuk) »drvo na kojem je greben prikovan«. Radna imenica na *-ar*: *grebenar*, gen. *-ara*, odatle pridjev *grebenárov*, *-ev*. Iz biljne (botaničke) terminologije: *grebenuša* »sinonim: badelj«, *grebenka* »sinonim: gladiš«. Denominal na *-ati*: *grêbénati*, *-âm* »češljati grebenom kućine, vunu« (Piva-Drobnjak) (*iz-*). Madžari posuđiše praslavenski tkalački termin u panonskoj nizini: *gereben*. Poljoprivredni je termin i izvedenica na *-enica*: *grêbénica* (1598) = *grebenica* (ŽK) »sinonim: položnica, rasklad«, odatle denominal *grebeničati* = *grêbèničiti* (Brač), *podgrebeničiti* (Smokvica, Korčula). Sa prefiksom *su-*: *sûgreb*, gen. *sugrêba* (Kosmet) = *sugreb* (Vuk) »kožna bolest, svrab«. Deminutivi na *-cali*: *grecati*, *-âm* impf, prema pf. *grêcnuti* (Lika); na *-ušati*: *ogrebušat* (Lumbarda) »ogrepsti«. Nejasna je izvedenica *grêčanjiti*, *-im* (J. S. Reljković) »mlatiti /?/ lan«, ako je u vezi s *grepsti*. Oba alata *greblo*, *greben* i odatle deminutiv na *-tk* posuđiše Rumunji u interesantnim izvedenicama: *grêblă* f »Rechen, Harke« kao i dem. *grêbliță*, *grêbăn* pored *greben* i *grebanoc* »grbavac«, pridjev na *-os* < lat. *-osus* *grêbănôs* »grbav«, na *-ar* < *-arius* *grêbănăr* »remen na konjskom hamu«, pridjev na *-eș* *greblej* »nalik na vješalicu«, i Madžari *gereb*, *gereblye* = *meregfy*, koje se pomiješalo sa *grablje* > *gerâbla*, *grablya*. Arbanasi možda *gërvis* = *grêvis* = *germanj* »wühle, grabe aus«. Na zapadu bi mogla biti posudenica (po jednom mišljenju) *grêbano* (16. v.), riječ istromanska, furlanska, mletačka, denoveška i pizanska u značenju »dirupo, morska hrid«, ali se ta riječ tumači i kao mediteranska **grabal* »greba, varijanta od *greppo*.

III. -Prijevaj od duljenja *grib*: *nagrijevati*, *nâgrijevâm* impf. (Vuk, Crmnic, Crna Gora) »ogrtati« (v.). Ovamo može da ide i prijevaj na *i*: *gribati*, *gribljem* (*za-*) iterativ od *grepsti* (narodna pjesma), jer se ne zna gdje se tako govori. Može biti ikavski, a moglo bi se tumačiti i duljenjem ništičnog prijevaja *gnb*. Na *-ia*: *griblja* f »sinonim: brazda« = *grivlja* »lijeha« = *griblja* (Vodice) »brazda usred njive«. Deminutiv *gribljica*. Denominal *gribljati*, *-am*

»sinonim: brazditi«; *ôgrib* m (Brusje, Hvar) »komadić daščice kojom se čisti motika od zemlje« — *ôgrib* (Smokvica, Korčula) »u obliku kuhinjskog noža od vrisa izdijelan komad drva za čišćenje motike od prilijepljene zemlje kod kopanja«. Južnoslavenski ekvivalent za rum. *gripcă* »Schabeisen« ne postoji.

IV. Sveslav. i praslav. prijevaj *grob-* zastupljen je samo u imenici i od" nje stvorenim izvedenicama: *grob*, gen. *groba* (Vuk) »sinonimi greb«. Odatle: pridjev na *-ov* *grabov*, na *-bn* *grôban*, poimeničen sa *-ica* *grobница* f = *gromnica* (18. v.), u toponomastici *Grobnik* = *Gromnik* (Kastav), odatle ime kraju *Gromiščina* »Grobničko polje« i *Grobница* (kod Zadra', ovi toponimi stoje zacijelo još u vezi s prvobitnim značenjem *grepsti* u poljoprivrednom smislu »krčiti«); deminutivi na *-bk* *grôbak*, *gropka* (Vuk), na *-ič* *grabić*, augmentativ na *-ina* *grabina*, kol. *groblje* n (14. v.) = *grôbôvlje* (17. v., Vuk, Crmnic) = *-ište* *grobništ* »posudenica: cimitar (v.)«; radna imenica na *-ar* *grobăr*, gen. *-ara* = *grôbôder* (pejorativna složenica kao tal. *beccamorti*). U rum. *gropniță* unakrstila se ilirotračko *groapă* f = arb. *gropë* »Grube, jama« sa slav. *grobница*.

V. Praslav. ništični prijevaj *gnb-* nalazi se u *grlati*, *-čem* (Vuk) (*iz-*, *o-*, *raž-*, *z-*, *za-*), sa *é* iz prez. u infinitivu *-ogrčati*, *-em*, *-am* (Kosmet), impf, prema pf. *grñuti*, *grñ m* (Vuk) (*iz-*, *o-*, *zaz-*, *sa-*, *z-*) »1° grebući kupiti žerav u jedno mjesto, 2° kao poljoprivredni termin: izgrnuti vinograd, ogrnuti kukuruz« = *ogñit* prema iterativu *ogñjêvat* (ŽK) = *ogñjivati* (ŽU). Metafora: *izgrñjati*, *-am* (Lika) »naglo uzrasti«. Zatim: *razgrñjati* impf, prema pf. *razgrñuti*. Impf, *razgrčati*, *-čem* (Srednja Dalmacija, Paviinović) jsa č iz prezenta prema *razgrtati*, *-čem* (Vuk). Postoji i unakrštavanje sa *grabiti*: *razgrčati*, *-am* (*dubre*'), i sa duljenjem *grbb-grib*: *razgrñjati* (*ribarske mreže*) (Proroci, Krašić). U Kosmetu sa *rnj* > *rij*: *na-grljât*, *-am* pf. »navaliti, doći u velikom broju« prema *nagnjît* (ŽK). Postverbali: *izgrt* od *izgrtati* i *grm* »grebeljica od platine ili drva sa držalicom čim se kože po lugu miješaju« = *grn* (Dobroselo, Lika) »daščica nasadena na dugačko drvo za grtanje vatre iz peći«, od *grnâti* (ŽK) »grlati« koji nije zabilježen u ARJ. Odatle: sa *-jača*: *grnjača* (Slavonija) »sinonim: grm«, na *-alo* = *grnalo* (Vuk, Bačka) »daska nasadena na drvo za grtanje žita«, ná *-ivo* *gmivo* n (Dubrovnik) »ono što se grne«. Na *-ač*: *grtač*, gen. *-aca* m (Srbija?) »greblo, lopata za izgrtanje pepela iz furuna«; *ogrtáč* m »Umhangkleid« = *ogrnáč*, gen. *-ača*

(Dubrovnik) = *ogrnjač*, gen. -aca (Crna Gora). Za prijevode *grab-*, *greb-*, *grob-*, *grbb-* postoje slavenske paralele kao i u srodnim ie. jezicima. U *grab-* je nastao iz ie. o. Tome odgovara u baltičkim jezicima lit. *grobti*, *grobū* »raffen, packen«, lit. *grābāti* »greifen«, lot. *grabt* »greifen, harken«, sanskr. *grabhas* »pregršt«. Prijevod *greb-* nalazi se u lot. *grebt* »izdupsti« i u *greblis* »Hohleisen, Schrapmesser«. Prijevodu *grob-* odgovara got. *groba* »Grube«. Za rustični prijevod *grbb-* (upor. stčes. *hfbiati* »sahraniti«) nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u ostalim ie. jezicima kao u sanskr. *grbhñati* »ergreifen«. le. je korijen **ghrebh-*, **gherebh-* »ergreifen, harken«, **ghrobh-* za rezultat radnje.

Lit.: ARj 3, 351. 353. 357. 358. 359. 389. 391. 410. 414. 425. 437. 449. 453. 454. 472. 4. 185. 187. 7. 344. 347. Mažuranu 334. 338. 356. Elezović 1, 13. 110. 112. 432. 2, 13. 87. 281. Tomanović, JF 17, 208. Ribarić, SDZb 9, 149. 172. Vuković, SDZb 10, 382. 384. 396. 398. Hraste, JF 6, 212. 213. BJF 8, 6. 10. 16. Grünenthal, ASPH 42, 316. Medie, ZbNZ 27, 54–70 (cf. JF 9, 350). Mayer, HV I, (1938), 55–57. (cf. JF 17, 291). Jagić, ASPH 12, 315. Tkalac 3, p. VIII. Music, NVj 9, 507. Skok, ČSJK 7, 1–20. Lunjak, JF 5, 216–218. Kušar, NVj 3, 338. ASPH 11, 448. Horák, ASPH 12, 299. Popović, Sintaksa 38. Miklošič 64. 75–76. Isti, DAW 23, 167. SEW I, 344.347–348.353. 372. Holub-Kopečnyj 131. 133. Bruckner 155. 157. 135. 161. KZ 46, 195. 51. 227. GM 125. 128. 131. 204–205. Vaillant, RES 12, 234–235. Slavia 9, 494. Tiktin 694–695. 698. 702. 704. Pedersen, KZ 38, 342. WP 1, 653–654. Vasmer 302. 305–306. 309. RSI 3, 270. Trautmann 95. 96. Meillet, RES 7, 5–8. Mladenov 107–108. 110. 111. Matzenauer, LF 7, 190. 192–193. Boisacq 155. Hirt, PBB 23, 333. REW 3857. DEI 1867.– Brugmann, IF 32, 180. Ive 64.

gracija f (15. v.) »1° milost, 2° žensko lično ime«. Učena teološka riječ lat. *gratia* > tal. *grazia*, koja odgovara gr. *χάρις*, zastupljenoj kod nas. Lat. deminutiv na *-ola* od iste imenice *gracijola* f (18. v., Dalmacija) < tal. *graziola* »biljka gratiola officinalis«. S prefiksom lat. *dis-* > mlet. *des-* protivnog značenja: *dežgracija* f (Rab, Božava) = *disgracija* (Dubrovnik, Cavtat) »nesreća, nezdoga« < tal. *disgrazia*. Tal. sintagma kao složenica *bona-graci(j)a* (Dubrovnik, Cavtat) »karnisa« < sjeverno-tal. *bonagràzia* = furi, *buine grazie* »palchetto sopra le finestre o le porte da cui pendono i tendinaggi«.

Lit.: ARj 3, 358. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6. DEI 558. 1866. Pirone? 81.

grad¹ m (17. v.) »štēpen, stupanj«. Od lat. postverbala *gradus* (od *gradi*, u prasrodstvu sa *gresti*) > tal. *grado*. Toponim tal. *Grado* (luka Ogijaja) > slov. *Grades*, poimeničen pridjev na lat. *-ensis* > tal. *-ese*. Na dem. lat. sufixs *-inus* > *-ino gradin*, gen. *-ina* m (17. v.) »stuba, stepenica«, od tal. *gradino*. Taj je sufixs preveden u *gradići* m pl. (Belostenec) »štule, štenge, skale«. Učen glagol na njem. *-ieren* > *-irati gradirati*, *gradiram* impf, »odrediti štēpen alkohola«. Poimeničen učen pridjev na *-alis gradual* m (17. i 18. v.) »molitve koje se čitaju na misi poslije pastorala« (upotrebljavao se i kao pridjev uz *psalmi*).

Lit.: ARj 3, 362. 374. REW 3831. DEI 1852.

grad² m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gordz »1° (danas) sinonim: varoš f = varoš m, urbs, civitas, πόλις, Stadt, 2° (u feudalno doba) castellum, arx, utvrđenje, Burg«. Feudalni grad bio je utvrđenje na brjegu. Pod njim se razvija naselje, na koje se po zakonu sinogdohe prenosi značenje 1°. Na čitavom Balkanu zove se to naselje mađ. *varas* > *varoš* f. Potvrdu za takvo shvaćanje pruža *Gradb Ključ...* i *varoš Podbključ* (Mon. šerb. 439). Toponomastičke su potvrde za to složenice s prefiksom *pod-* razasute po čitavu Balkanu: arb. *Pōrades* < *Podgradbc*, *Visoki* (se. grad, Bosna) — *Podvisoki* (naselje). Protivno od *Podgrad* je toponim *Visegrad*. Riječ *gradb* je postverbal od praslav. impf, *graditi*, *gradim* (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *pri-*, *pre-*, *raz-*, *sa-*, *z-*, *za-*) u prvobitnom značenju »sepire«. Prvobitno značenje »ograđeno mjesto«, potvrđeno i u lit. *gardas* »obor, ograđeno mjesto za stoku«, očuvao se u postverbalima *ograda* i *zagrada* od *ogradili*, *zagraditi* »enclore«. Upor. *ograda* f (Cres, slov.) »püstolina«. Toponim *Grodā*, gen. *Grade* »najstariji dio Hvara koji je ograđen srednjovjekovnim zidinama (Hraste)«. Iterativ *-gradivati*, *-gradujem* govori se samo s prefiksima. Sveslav. je deminutiv od *gradb* u feudalnom značenju na *-bc*: *gradac*, gen. *-ča*, raširen kao toponim i u zemljama gdje nema više Slavena, gr. *Κάρδιτσα*, *Graz*, *Windisch Gretz*, arb. *Porades*, kao što se *grad* u vezi s pridjevima *beiš* i *cešnyš* očuvao kao toponim u krajevima gdje danas nema Slavena: arb. *Berat*, *Belgrado* na Tilmentu, *Bălgrad* (Rumunjska), *Csongrád* (Mađarska). Upor. lit. *Balgardžiai* »viteško dobro (kod Tilsita)«. Odatle i toponim *Gračani* (kod Zagreba) i *Gračanica*. Sa dvostrukim deminutivnim sufixsom: *gradačac*, gen. *-čca* i *-sca*,

također toponim u Bosni, i *Gračac* (haplologija, Lika). Noviji deminutiv na *-ič gradić* pored *gradić* (Vuk, 17. v.) nije od *grad* u feudalnom značenju, nego u značenju »varošica«. Pridjevi od feudalnog značenja na *-bn*: *gradon* (13.–18 v.). Upor. hidronim *Grodna* pokraj ruševina samoborskog starog grada. Pridjev na *-ski* je od *grad* u oba značenja: *gradski*. Poimeničen je: *sa -jak grajšćak* (čakavski, 1436.) = *gradbštak* (1422, Konavli) »castellanus« = na *-ik graščik* (1070: *Pribigoj gradscic*, *Zaron gradskih*), *graščik* u Hrvatskom primorju, Vinodolski zakon) »(danas) općinski pandur, u prvo doba gradski vojnik sa satnikom na čelu«. Od feudalnog značenja je izvedenica na *-ište* i *-ina*: *Gradište*, veoma raširen toponim, upor. rum. *Grădiște* (Erdelj) za mađ. *Varhely*; *gradina* f »ruševina staroga grada«. Pridjev na *-ski* je odatle *Gradiški*, odatle toponim *Gradiško* i *Gradiška*, posljednje i ime zemlje u kraju gdje su danas Slaveni u manjini.

Od novijeg značenja polaze složenice *gradonačelnik* m i *velegrad*, posljednje prevedenica (calque) od njem. *Grosstadt*, dok od prvobitnog značenja »ograđenog vrta« ishode stare riječi *vinograd* i *vrMogradb* (Suprašl. 224, 18; 233, 2). Posljednje se nije očuvalo. Te dvije složenice lingvisti drže posuđenicama iz gotškoga *weinagarl* > *aurtigarl*. To može, ali ne mora biti. Kako je pridjev *inъnъ* dobro potvrđen, *vinograd* može se tumačiti kao složenica iz pridjevske sintagme *inъnъ, inъnyj grad* »vinski vrt«. Upor. toponim *Vinagora*. Riječ *vrbotgrad* može biti kompozit tipa *Lingua-glossa* gdje se prvi dio složenice tumači drugom riječi; *vrt* je pozajmica iz zapadnog balkanskog latineta *hortus* > gr. *χόρτος*. To se značenje objašnjava sa steslav. *gradi* »ograđeno mjesto, vrtal, κήπος«. Značenje *gradi* »vrt« očuvano je do danas u augmentativnoj izvedenici na *-ina*: *gradina*. U tom značenju ne živi danas više u hrv.-srp., nego u bug. *gradina*, ali Vuk ima još značenja »1° hortus, 2° ograda«. Deminutiv na *-iča*: *gradinica*. Homonim *gradina* f »ruševina staroga grada« potiskuje *gradinu* u značenju »vrt« u zaborav. Nema potrebe tumačiti steslav. *gradina* kao posuđenicu iz germ. *gardo* kao fr. *jardin*, i to ne samo sa gledišta semantike, nego i sa gledišta morfologije to je mišljenje gotovo isključeno: *gardo* je osnova na *n*, a *gradina* je izvedenica na *-ina*. Od značenja »varoš« glasi izvedenica na *-janin*, *građanin* m (15. v.) prema *građanka* (18. v.), jedanput *građanica* (18. v.), ispravnije u Dubrovniku *gračka*

(Marin Držić, Zlatarić) = *grajka* = *gratkinja* (Ljubiša). Odatle: pridjev na *-ski građanski* i apstraktum na *-stvo građanstvo*.

Praslav. kauzativ *graditi*, *gradim* »praviti, činiti« dao je mnoge izvedenice. Praslav. je apstraktum na *-la*: *grada* = *graja* (čakavski, 2K) = *graja* (Vodice) = *graza* pored *graza* u selima Slovinaca. U Istri znači i »ograda«. Odatle: pridjev *gradevan* i imenica *gradevina* (Vuk). Značajna je arb. posuđenica *ograde* < *ograda* sa *d* > *j* kao u čakavskom. V. niže *ograda* (Crna Gora). Apstrakta (neologizmi): na *-u/a građnja* f i na *-ivo gradivo* n kojih nema Vuk. Stari apstraktum na *-ež* (upor. *palež*): *gradež* m potvrđen je samo u 14. v. jednom. Ovamo još postverbali *zgrada* = *zgrada* (Kosmet) i *pregrada*, posljednje i toponim, *ograda* (Crna Gora). Semantički interesantan je postverbal na *-bk*: *ogradak*, gen. *-tka* (Crna Gora) »dohodak od zemlje«. Radna imenica na *-telj*: *graditelj* (17. v.), danas neologizam za *arhitekt* = na *-lac gradilac* m prema *fgradilica*. Poimeničen part. perf. pas. *gradenica* f (Dobro-selo) »rakija od špirita načinjena«. Upor. toponim *Ogradenica* (Polje Podgoričko). Nejasna je tvorba *gradljika* f (Vuk) »jedan komad od grade«.

Riječ *gradi* je zastupljena u praslav. antroponimiji od dva člana i u hipokoristicima odatle: *Gradinar*, *Gradislav*, *Gradoje* itd. Rumunji posuđuje na sjeveru i na Balkanu *gradina* f »vrt« kao i Arbanasi *gradine* f »idem«, na sjeveru još *ograd* m, *grădea* f (Erdelj) »plot«, *ogradă* (Moldavija) »1° staja, 2° povrtnjak«. Odatle rum. radna imenica na *-ar* < lat. *-arius gradinar* »baštovan«. Kako slavenske posuđenice u rumunjskom i arbanskom zadržavaju južnoslavensku likvidnu metatezu, a te nema u rum. *gard* »ograda od pruča, plot« — čine. *gardu*, odatle *gardui* »ograditi« = arb. *garth*, *garthi* »Hecke, Zaun«, a u pogledu semantike čuvaju najstarije ie. značenje, treba kazati da ove dvije balkanske riječi ne predstavljaju posuđenice iz južnoslavenskoga nego da su to ilirotračke paralele za praslav. *gord*.

Slog *gra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *gród*, rus. *górod*. Još treba spomenuti posuđenicu iz rus. *nagrada* f, od koje je p.f. *nagraditi* prema impf, *nagradivati*. U hrv.-srp. *nagraditi* znači nešto sasvim drugo »nazidati, postaviti, usaditi, udesiti, naslagati«. Odatle radne imenice *nagraduša* (Vuk) = *nagraduša* (Vuk) u terminologiji razboja ili stana. Čehizam: *ograditi se* p.f. prema *ogradi-vati se*.

Praslav. *gordi »ograda, vrt« sastoja se od dugog tankog prošća, »Planken, tabula«. To značenje je specijalizirano na »dugo tanko drvo, stangu koja veže sijeno na kolima«: *žid*, gen. *žrđi* f (ZKU, slov. i u ostalim slavima), osim u štokavskom) = *žrd*, gen. -i (Vodice), *žrt*, gen. *žrđi* (Golač) = *šft*, gen. -a m (Buzet, Sovinjsko polje). Taj poljoprivredni termin posudiše Rumunji *jărdie* pored *joardă*. Praslav. *grdb je ništični prijevojni stepen od *gordi. Za praslav. *gorđb* ima obilje sigurnih paralela ne samo u baltičkim jezicima, kao već pomenuto *gardas* i u narječju žemaitis *gardis* »lojtre«, nego i drugim ie. jezicima, kao got. *garī>s* »kuća«, sanskr. u ništičnom prijevoju *grhás* »kuća«. Ie. je korijen **gherdh-* »ograditi«, prijevoj o **ghordh-*.

Lit.: ARj 2, 569. 3, 360. 361. 363. 366. 369. 373. 374. 7, 344. 345. Elezović 1, 208. 187. 432. 204. Ribarić, SDZb 9, 184. 149. Maretić, Savj. 77. NVj 3, 192. Strohal, NVj 36, 49. i si. Mažuranić 338-354. Tentor, JF 5, 204. ASPH 42, 126. si. 138. si. KZ 46, 233. Miklošič 73. 410. SEW 1, 330. IF 31, 406. 411. Holub-Kopečný 131. 444. Bruckner 157. 664. Vasmer 297. 419. Mladenov 108. 166. Trautmann 78. WP 1, 608. Pascu 2, 191., br. 173. Tiktin 663. 695. 1084. GM 119-120. 128. 129. Boisacq³ 1067-1068. Uhlenbeck, PBB 19, 517-26. 30, 266. 284. Georgijev, IF 56, 199. Pogodin, JF 13, 276. Hirt, PBB 23, 350. Liden, OHA 22 (cf. Jb 11, 131). REW³ 684. Jakobson, KZ 48, 140. Hamm, KZ 67, 123. 124. Vaillant, RES 22, 20. Jagić, ASPH 1, 433. Belić, NJ 1, 66. Moskovljević, NJ 1, 82. Joki, Slávia 13, 300. Janko, Slávia 10, 346. Meringer, IF 16, 177.

grad³ m (Vuk, Korčula) = *grad* (Lumbarda), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gradi* »sinonimi: tuča, led, krupa«. Vuk razlikuje *krupu* od *grada*: *krupa* je sitnija i mekša, pada zimi, a *grad* ljeti. Sitan *grad* zove se i metaforički *solika* (ŽK). Homonimija sa *grad* uklonjena je različitim akcentom. Etimologijska je razlika u tome što je slog *gra-* u *grad* nastao po zakonu likvidne metateze, a u *grad* nije, nego je iskonski; *grad* je naime srodan sa lit. *gruodas* »zaleđena zemlja, smrznuto ulično blato«, sa lat. *grando*, gen. -*iniš* (sa nazalnim infiksom). Da je postojala homonimična borba između pomenuta dva leksema, za to govori činjenica da je *grad* na sjeverozapadu gotovo nepoznat. Zamijeniše ga gore pomenuti sinonimi. U bug. je uklonjena homonimija sa sufiksom: *graduška* (takoder Srbija) = *graduška* (Kosmet). Pridjev je na -ovit: *gradovit* (Sinj, ali nije ušao u književni saobraćajni jezik). Na -ovina *građevina* f

(Bella) = kod Vuka složenica *gradòbitina* f i pridjev *gradobitan* (Stulić) = *gradobitan* (Kosmet, <-*ma godina*), steslav. *gradobitbnz*. U Dubrovniku *sugradica* »sitan grad« s prefiksom *su-* (v.) u značenju »napola« kao u *sugunjica* (v.). Ie. je korijen *g(h)rod-*. V. i *gruda*.

Lit.: ARj 3, 362. 372. 374. Elezović 1, 108. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič 76. SEW 1, 344. Holub-Kopečný 131. Bruckner 155. Vasmer 302. WP 1, 658. Trautmann 99. Mladenov 76. Machek, Slávia 16, 188. AnzIF 10, 48. Boisacq³ 1055. Matzenauer, LF 7, 189.

graf m (Kavanjin) »nokat, pandža«. Od tal. *graffa* »ungchia del gatto«, *graffio* »uncino« < langob. *krapfo = stvnjem. *krapfo*. Upor. slov. *škrabati* impf, »kratzen« — hrv.-kajk. *škrabati* »rdavo pisati« < frč. *skrápán*.

Lit.: ARj 3, 378. DEI 1853. REW³ 8010.

gragànjati, -am impf. (Stulić) (*iz-*, *raz-*, *z-*) »unguibus aliquem lacerare«, iterativ *izgraganjávati*, -*ganjavám*. Stoji zacijelo u vezi s tal. *grattare* < frč. *kratton, nvnjem. *kratzen*, ali je morfološki nejasno. Možda onomatopeiziranje. V. *gratakež* i naročito tosk. *sgrandinato* »zerzaust«, furl. *sgrendenòn* »zerzaust« i tal. *sgraffiare*.

Lit.: ARj 3, 378. 4, 181. REW³ 3862. Pirona? 1033.

grah m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. -i praslav. *gorchb »pisum sativum L.«. Odatle: pridjevi na -ov *grahov* (Vuk, <-*d čorba*), kao toponim veoma raširen u poimeničenju i u izvedenicama: *Grahovo*, *Gràhovac*, *Grahovih*, *Orahovina*, *Grahovište*, *Grahovljani*. Poimeničen: sa -ica *gràhovica* (Vuk) »1° Platterbse, 2° Erbsenstroh (ŽK)«, sa -ina *gràhovina* (Vuk) »biljka«, sa -ište *grahovište* (Vuk) »njiva na kojoj je bio nekada grah«, na -njak *grahovnjak* »leptir«. Na -bn *gràsan* (Martie), s prefiksom o- (upór. *ovisok*) *ograšan* »suh«, od iste osnove *ograšiti* »osušiti«. Hipokoristi *graša* (Vuk) »1° grah (u dječjem govoru), 2° (Lika) grahorasta ovca«, *graša* »ovan«. Odatle izvedenice na -eša *gràšeša*, *gràšin*, složenice *gràšoka* < *gràšo-oka*, *gràšorota* »imena koza i ovaca«. Na -ost: *grahast* pored *gràšast* »pjegav« od osnove koja je u pridjevu na -en *gràsen* (*hljeb*), poimeničen sa -ica *gràšenica* (Trstenik). Na -ljiv: *gràšljiv* (Dobroselo) »žito u kojem ima mnogo graška«. U izvedenicama prenosi se na variva, razne biljke, domaću perad i sitnu stoku. Deminutivi: na -bc *gràšac*, gen. *gràšca* (Vuk, 17. v.) = na -bk *gràšak*, gen. *gràška* m

»petit pois«, odatle pridjev *gràškov*, poimeničen *gràškovac* »vrsta kamena«, *gràškovica* (Šulek) »školkica«, na -ica *gràšica* f »1° vrsta variva, 2° domaća životinja, 3° sitni grad (Vodice)«, odatle pridjev na -jav: *gràšičav* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »slanina kad se upali«, na -ika *gràška* f »1° zrno graha, 2° koza«. Odatle na -ar *gràškar* »bubica«. Na -ač *grahač* m »ptica batokljun«, na -ača *grahača* »puca bere-tuša«. Na -lica: *grahlica* (Prigorje) »kokoš koja ima bijele točke po perju« = *grahna*. Na -oljka: *graholjka* f »Rotfink«. Na -jār: *gràšār*, gen. -*āra* m »1° biljka, 2° posni triod koji se poje u crkvi kad se najviše jede grah (Gornja Krajina)«. Na -jara: *gràšara* f (Vuk) »(šaljivo) prkno«. Na -ika: *gràšika* f »biljka«. Na -njak: *gràšnjak* »vrsta variva«.

Izvedenica na -or čini za sebe leksikolo-gijsku familiju: *gràhor* (Vuk, 17. v.) = *graor* (Kosmet) »1° vicia, 2° slama (Baranja)«, odatle *gràhorica*, *gràhorik* -(Zagreb) »lathyrus«, *gràhori-ka*, *gràhòrovina* »slama«, *gràhòrka* = *gràorka* (kokoš, Kosmet) = *grahorčić* = *grahorek* »ptica carduelis«, pridjev na -ast *gràhorast* (Vuk) = *gràòras* (kokot, Kosmet) »šaren, šarovit« = na -at *grahorat* (18. v., ~ a *djetelina*). S istim sufiksom na osnovu *gràš-*: *gràšor* »biljka«. Na -evina: *gràševina* (Hrvatska, Banat) »vrsta grož-đa«. Na -unjak: *grahunjak* »biljka«. Složenice su možda: *graholika* »biljka« i *gràšalika* »biljka caragana Lam.«. Unakrštenje sa *pasulj* (v.): *gràsulj* (samo u ciganskom govoru). Denomi-nali na -iti: *gràsiti se*, -*im* (*na-*) (Srednja Dalmacija, Pavlinović) (subjekt: »gora kad pupa«.) Razvitak značenja nije jasan. Glagol *grahorati* = *gràhoriti se* (Brač) »sinonim: grohotati« pokazuje prijelaz u onomatopeju preko metafore »proizvoditi smijeh zvukom kao grah u vreći, sudu« = *graorit* (Kosmet) »puckarati«. Kao kulturnu riječ posudiše je Novogrci γράχος, Turci *grah*. Arb. *groshtë* je valjda od hipokoristika *gràša*. Slog *gra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *groch*, rus. *goroh*; ije nastao iz ie. s, kako pokazuju baltičke i njemačke paralele: lit. *garšas*, *garšva* »archangelica officinalis«, lot. *garši* »aegopodium«, stvnjem. *gers*, nvnjem. *Giersch*. Ie. je korijen *gher-*, raširen formantom s koji se nalazi u sanskr. *gharšati* (3. 1. sg.) »riba, tare«, s prijepovom *ō* *ghor-s-os*, koji se nalazi samo u baltoslavenskom. Za dalju vezu v. *zrno*, a za prvobitno značenje lat. *pisum* od *pinsere*.

Lit.: ARj 3, 378. 379. 390. 391. 7, 391. 8, 771. Elezović 1, 109. Ribarić, SDZb 9, 149. Hirtz, Aves 135. Trajanović, NJ 3, 150-151. Miklošič 74. SEW 1, 331. Holub-Kopečný

131. Bruckner 157. Vasmer 297. RSI 3, 267. Trautmann 79-80. WP 1, 605. 611. Milleno 109. GM 132. Boisacq³ 517. Matzenauer, LF 7, 189. 192. Maretić, Critice 63. Tomanović, JF 17, 214.

jati, -e impf. (Vuk, Crna Gora; subjekt *gavran*) (*do-*) »1° grakati, 2° bucati«. Sa -kati: impf, *gràkati*, *gràce* pored -*kā* (15. v., Vuk) prema pf. *graknuti*, -e (Vuk). Od iste je osnove frekventativ sa -tati (upor. *drhtati*): *gràkati*, -*će* pored *graktjeti* (17. v.). Iz potvrde *gracanje* kod Belle može se zaključiti da postoji i na -cati *gracati* = *grakati*. Mikalja i Stulić imaju varijantu *gracati*, *grace* — *gracati*, -*če* (Vodice). Onomatopejski korijen *gradolazi* i u postverbalima *graja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.) = *graja* f »buka« i *graha* f. Na -zo: *gráč* (Stolić) »corvus corax« je od onomatopeje *gra* = *kra* = *grah* = *kruk* kojima se oponaša glas ove ptice, odatle *grakljanje*, *grak-njava*. Postoji još na -*ėti*: *grājati*, *grājim* impf. (Vuk) »govoriti«. Postverbal odatle *grai* m »govor, narječje« postoji samo u rumunjskom kao i glagol *grăi* »govoriti« s kojim treba upoređiti bug. *graj* »pojanje«, *graja* *»govorim« i *graja* (Negotinska krajina, Crna Rijeka) »govor«. Prvobitna je onomatopeja leksikalizirana i pre-nijeta na ljudski govor, postavši termin. Izgubivši onomatopejsku vrijednost, mijenja se značenje: *nagrakat se* (subjekt *deca*, Kosmet) »nakupiti se, nagomilati se«. Kao onomatopeja može da mijenja samoglas i suglas, sa o mjesto *a*: *graknuti* (narodna pjesma) mjesto *graknuti*; *gròkati*, *gròkće* impf. (Vuk, subjekt *guščići*, *svinje*). Ovamo ide i bunjevački glagol *gròk-titi pisme*, o kojemu piše Ive Prčić (*Bunjevačke narodne pisme*, Subotica, 1939) u »Pridgovoru« ovo: »Kad sam, još kao đaće samouče, počeo sakupljati naše narodno blago,... da je u nas vrlo malo dida i majka, koje još znadu grokiti naše pisme, koje nisu naučile iz knjiga, nego su se prisile od usta do usta, od pokoljenja na pokoljenje. Slušali su ih od svojih starijih, pa tako i sami pivači«. Odatle naziv *gròktalice f* za bunjevačke narodne pjesme. Vuk definira značenje *gròktati*, *grSkćem* ovako: »pjevujući ili svirajući mijenjati brzo i neprestano dva glasa, te se čini, kao da se glas trese«. U onomatopeji *g* može ispasti: *ròktati*, *rokće* (Lika). Glas *g* se mijenja u *k*: *kràkati*, *krà-če* pored -*ka* (Belosteneč, Jambrešić, Volti-di) — kod Obradovića *kraakati*, *kraače* (*vra-na*); *kròktati*, *kròkće* (18. v., Kanižlić, subjekt *ptica*) pored *kràkati*, *kroče* (18. v., subjekt *vrana*) = *kročiti* (17. v., Vitezović), odatle imena ptica *krokar* = *krotač* »corvus corax«,

krkotavac (Hutovo blato) = *grogotati*; *krkotati*, sve po imitaciji glasa ptice *krak-kruk*. Između *g* i *r* umeće se *a*: *garaknuti* (Miličević), upor. bug. *garākam* »lärmen (von Kindern beim Spiel)«. Ništični prijemoj je u sveslav. i praslav. onomatopeji *grkati*, -če pored -*ka* impf. (17. v., subjekt *grlica*, *gavran*) prema pf. *grknuti*, -*ne* (*gavran*); na -*tati*: *grktati*, -*kće* i *grktjetij* odatle *grktavac* (Kutjevo) »corvus corax«; sa č mjesto *k* iz prezenta: *grcati* (Brač). Odatle postverbal *grka* f. Od onomatopeje *gr gr* dobila je ime *grlica* f (sveslav. i praslav.) »columba turur L.«, ali se zbog češ. *hrdlíce* izvodi i od *grlo*. Odatle hipokoristički *grla*, *grle* (narodna pjesma), *grlja*, deminutiv na -*ica* *grličica*, na -*ić* *grličić*, pridjevi na -*in*, -*ji*, -*jast* *grličin*, *grličji*, *grličast*, na -*jar* *grličar* »ptica machetes pugnax«. Prenosi se i na kokoš, kozu i ovcu: *grleša* (Lika), *grla*. Onomatopeja *gr* opetuje se u *grutati* = *grkutati* »grličati, girren, gemere«. Onomatopeja je ne samo baltoslavenska nego i ie. Upor. lit. *groti*, *gróju* = *grjóju*, njem. *krähen*, *girren*, lat. *hurire* itd.

Lit.: *ARj* 3, 104. 359. 360. 381. 382. 442. 443. 458. 5. 428. 610. 448. 608. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Elezović* 1, 432/ Hirtz, *Aves* 135-137. 143. 147. 226. *Miklósić* 76. *SEW* 1, 344. 369. 370. *Vasmer* 206. 305. *Mladenov* 108. *WP* 1, 592-593. *Machek*, *ZSPH* 20, 29-51 (cf. *RES* 26, 147). Peter, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). *Trautmann* 94. *Ilijinski*, *RSI* 6, 220. *Matzenauer*, *LF* 7, 189-190. *GM* 204. *Eoisacq* 493-394. 511-512. *Mahlow*, *WuS* 12, 51.

gralić m »ptica piljak, bijelka, Chelidon urbica L.«. Ovu pticu zove Kolombatović i *gralica* (Dalmacija). Čini se da je *a* nastao stezanjem od -*aja*- jer isti autor zove tu pticu i *grajarica*. Akcenti nisu poznati. Isto tako nismo upoznati ni s imitacijom njezina glasa, pa ne možemo tvrditi da je to izvedenica od *grajati* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 382. Hirtz, *Aves* 131. 137.

gramada f (Vuk, 14. v.) = *gromada* (Stulić, možda rusizam?), baltoslav., sveslav. i praslav., »kup, hrpa, congeries«; *gramada* je veoma raširen toponim, naročito u Makedoniji. Bug. također *gramada* pored *grāmada*. Kako je sufix -*ada* izoliran (upor. kol. -*ad*), zamijenjen je sa -*aia* *gromača* (13. v.) »congeries lapidimi«. U Vodica (Istra) pravi se semantička varijantna: *gromača* f »hrpa kamenja«, *gromada* je »hrpa drva«; *gromača* je specifično čakavska. Također veoma raširen toponim. Unakrštava se sa *gomila* (v.): *grōmila*. Korijen se pojav-

Ijuje i u ništičnom štipenu: *gmnada* f (17. v., Belostenec Jambrešić, Vitezović, hrv.-kajk. i slov.), također sa sufixom -*ača* *grmača* f »rogus« (hrv.-kajk., slov.). *Grmača* (1185, toponim na Braču). Izvedenice, pridjev ha *bn gromadan*, denominal na -*M* pozna samo Stulić. Kako se ovom riječi označuju kupovi kamenja kao medaši, ide u kulturnu sferu. Stoga se posuđuje: Madžari *garmada*, Rumunji na sjeveru i na jugu *grāmadă*, odatle deminutiv na lat. -*eola* > -*oarăgrāmăjoară* »kupčić«, Arbanasi *gërmadhë*, Romani na Krku *gramazo*. Upor. kod kočevaljskih Nijemaca *grumade* »Grenzstein«. Mlet. *grumada* »Haufen«, furl. *grumade* »idem« ne treba da su posuđenice iz južnoslavenskoga, nego lat. participi perf. pasiva od denominala *grumare* od *grūmus*. Korijen *grom-* od *gromada* unakrštio se (kontaminirao) sa *grom* (v.) u pridjevu na -*bn* *ogroman* (koji smatraju rusizmom), *gromoran* (Vuk) = *gromōradan* ČVuk, Crna Gora) »ingens«. Upor. slov. *grumaden* »ungeheuer«. Čini se da se *gromada* unakrštila i s onomatopejskom izvedenicom na -*or* (upor. *žubor*, *žamor*, *žagor*) *gromor* (v.) od *gmljeti*. Ovamo svakako Martičev pf. *sagramiti*, *sāgromim* »sazidati«; *gremiti* nije potvrđen u tom značenju; možda i *gromuljica* f »papilla, vrlo sitna bradavičica kojih ima mnogo na jeziku, te se kroz njih osjeća okus hrane« i imena biljki *gromotulja* »alyssum L., kamenita trava« i *gromuljaš* »andrachne L.«.

Lit.: *ARj* 3, 382. 448. 461. 14. 488. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Miklošič* 74. *SEW* 1, 345. *Holub-Kopečny* 133. *Bruckner* 158. *KZ* 45, 48. 53. *ZSPH* 2, 299. *WP* 1, 591. *Trautmann* 94. *Mladenov* 109. *Boisacq* 156. *GM* 124. *Skok*, *AGI* 24, 52., br. 84. *Buga*, *RFV* 67, 232 (cf. *RSI* 6, 270). *Tiktin* 696. *Pascu* 2, 193., br. 195. *Koštal*, *ASPh* 37, 398. *Njif* 2, 185. *Belie*, *Nj* 1, 66. *Mažuranić* 361-363.

gramāndio, gen. -*djela* m (16. v., Vetrantie) »gvozdeno oruđe za otvaranje brava bez ključa, otpirać, Sperrhapken«. Od tal. *grimaldello*, deminutiv na -*ellus* od prezimena *Grimaldo*, srlat. *grimaldellus* (disimilacija *l-l* > *n -ll* i asimilacija *e -a* > *a -a* u dubrovačkom obliku).

Lit.: *ARj* 3, 383. *DEI* 1872. *REW*³ 3688.

grāmata f (Ljubiša) »carsko pismo rusko«, *gramola* (crkveni termin) »dekret za vladiku«, bug. *grāmata*. Od gr. pl. γράμματa. Odatle poimeničen pridjev na sufix -*ιτος* *gramatik* m (Travnik) »pisar«, tako i u 13., 14. i 15. v. *gramatig* pored -*ik* »scriba, nótarius«, u ž. r. (zacijelo preko lat. *grammatica*) *gramatika* (16. v.) < gr. γράμματική (se. τέχνη »ars«) = stspr.

(15. v.) *gramatikija* (dodatak -*ja* kao u *ćefalija*), s pridjevima na -*bn* > -*an* *grāmatican* (Vuk), *gramatički*, *gramatičar*. Odatle prevedenica *slovnica* (hrv.) Ovamo idu učeni internacionalni termini: *gram*, preko jijem. < kslat. *gramma*, i kao prvi i drugi dio učenih modernih složenica, u *telegram*, *miligram*, *gramofon*, *fonogram*.

Lit.: *ARj* 3, 383. Rešetar, *Štok*. 235. *SEW* 1, 345. *Vasmer*, *GL* 62. *DEI* 1855. 1856.

grāmfa f (16. v., Vetrantie) = *granfa* (Perast, Božava, Stulić) = *granai*, *g^{en}* -*"/<** (17. v., Gundulić) »kandža, čapak«, *grānfi* m pl. (Dobrota) »sprave za hvatanje kamenica (ostriga)«. Denominal na -*ati* *grānfati*, -*ām* impf. (Dubrovnik) (tz-) »(iz)grecpsti koga noktima«. Ovamo možda Stulićeva izvedenica *garanfarola* f »uže sa tri udice za lovljenje riba« (nije potvrđeno u narodnom govoru, a ni tal. rječnici ne pružaju potvrda za takvu izvedenicu na lat. složeni sufix --*ano/a*). Na tal. -*ino* < lat. -*inus* *rampîn* m (Stoliv) »sprava za lovljenje raka«. Upor. tal. *rampa*. Od tal. (Sicilija, Kalabrijia) *granfa* (17. v.) = *granfia* »branca, zampa« germanskog podrijetla < got', *krampa* — langob. *krampfa*. Preko njem. deminutiva *Krämpel*, *Krampel* > *krampalj*, gen. -*pija* (Istra) »nokat«, odatle na -*äc* *krampljač*, gen. -*aia* m (Istra) »čovjek ili zvijer koji ima kramplje«, deminutiv na -*ić* *krampljić* m. Govori se i s sufixom *i-* < tal. *ex-škrampalj*.

Lit.: *ARj* 3, 104. 383. 4, 181. 5, 463. *Cronia*, *ID* 6. *SEW* 1, 606. Štrekelj, *DAW* 50, 76. *Matzenauer*, *LF* 7, 191. *REW*² 4754. *DEI* 1860.

grampa f (istročakavski) »crusta vinaria in dolio« = slov. *grampa* »Bodensatz«. Upor. još slov. pridjeve *grampast* = *grampav* »rauh, uneben« i bez *m* pred labijalom *grapa*, *grapav*, *grapast*. Štrekelj nije imao jedinstvenog mišljenja o postanju. Dovodio je u vezu najprije s tal. *rappa* »Schrunde, Kraste, Runzel« < srvnjem. *rappe*; zatim je pomišljao na unakrštenje tal. *gromma* (= švicarsko-njem. *grummele*) i *greppo* »ruga, grinza«. Upor. furl. *frape*. Najbliže stoje istrorom. *grapa*, *gropa* »rugoso«.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524. Isti, *DAW* 50, 22. *REW*^{*} 3863. 4759. *DEI* 1869. 1875. *Nemanić* 2, 25.

grāmula f (Rab) »stroj za mijeranje«. Od tal. *grāmola*, deminutiv na -*ula* od postverbal srlat. glagola *graminare* (upor. lat. *gra-*

men, gen. -*inīs*) > *gramare*. Ovamo bi išlo prema Štrekelju slov. *granai* »Quecke, gramen caninum« < furl. *grame*, unakršteno sa *granum* (v.). Prema De Felice ostatak iz mediteranskoga (area hispanoligurica).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*³ 3834. 3838 a. *DEI* 1856. Štrekelj, *ASPh* 14, 524.

grána¹ f (Prešnjica, Osposo u Istri) »1° triticum repens, 2° sorghum halepense«. Prvi dio tal. sintagme *grano canino* »triticum repens«. Pridjev *grai* u vezi *grana svila* izveden je na -*bn* (upor. *stran* < *stranbni*) od tal. sintagme *grana d' Avignone* »crveno tkanje«, upravo od prvog dijela je *grana* = slov. *grana* »Purpurkleid«. U određenom vidu *grani plod* (Sabljari) za »čempres = kupres«. Naš je deminutiv od *grana* < tal. *grano*: *granica* f (18. v., pisci Slavonci). U Boki (narodna pjesma) je pridjev od tog deminutiva na -*jast* *graničast* (uz *svila*) mjesto *grana svila*. Nije nemoguće da ovamo idu kao nazivi za domaće životinje: *gr anavai* *granava* (*krava*), *granosa* (*koza*), *granata* (*vđ*, Lika), *granooka* (*ovca*). Na lat. sufix -*ātus* koji izražava snabdjevenost čime: *granat*, gen. -*ata* »1° šipak« < tal. *granato*, u apozitivnoj složenici *granat-jabuka* (Srbija); 2° *granat*, gen. -*ata* (Vuk) = *granata* f (Dubrovnik) »drugi kamen crvene boje«, 3° *granāta* f (18. v.) »gvozdeno poveće zrno šuplje što se napuni prahom«, odatle izvedenice na -*arius* > fr. -*ier* > -*ir* *granatir*, gen. -*ira* m prema f *granatirskl* < tal. *granatiere*. Na -*ītus* > tal. -*ito*, upravo part. perf. od *granire*: *granit* m »tvrdi gorahorasti kamen« (internacionalna riječ talijanskog podrijetla) < tal. *granito*, pridjev na -*bn* > -*an* *granitan*. Deminutiv na nena-glašeni sufix -*ula* *granula* f (Šulek) »biljka ušljivac, ušljivica, delphinium staphysagria«, na lat. -*icula* *granikula* (Dubrovnik) »vrsta cvijeta«. Na -*arium* > -*ar* dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *granarium*: *granar* m (Kastavština) »pod, tavan« = *granar*, gen. -*ara* (Dubrovnik, Ranjha, 15. i 16. v.) »žitnica« = (sa *a-* > *d*) *granar* (16. v.) = (sa metatezom *ra* > *ar* > *r* i disimilacijom *r -r* > *r -l*) *grnao*, gen. -*ala* (16. v., Dubrovčani) »isto«. Stariji oblik sufixa zamijenjen je mletačkim -*arium* > -*er*: *graner*, gen. -*ēra* (Milna) »u kući soba ili spremica za kućne stvari« = *grānijēr* (Perast) = (disimilacija *r-r* > *r-l*) *granel* (Punat, Krk) »tavan«. Složenice: apozitivna (tip *betterave*) *granariz* m (Dubrovnik) »drž, riza« < *granam* + *oryza* (v.); kao pridjevska sintagma *mogranj* m = *molgranj* »šipak«, toponim *Mogren* (Budva) < *malum graneum* kao dalmate-

romanski leksički ostatak za *malum granátum* »Granatapfel« [njem. riječ kalkirana, v. gore *granat-jabuka*].

Lit.: *ARj* 3, 384. 387. 388. 385. 452. 462. Budmani, *Rad* 65, 164. Štrekelj, *ASPh* 14, 524. *REW*³ 3839. 3846. *DEI* 1857. 1860. 1861. *Miklošič* 76.

grana² f (Vuk) »1° ramus, 2° na nozi gornja strana od gležanja, 3° margo (Dušanov Zakonik)«. U značenju 1° samo hrv.-srp., slov. i bug. Odatle pridjevi na *-at granat* »ramosus« = na *-bn gránaton* (jedanput, 17. v.) = na *-ost granasi* — na *-av granav* (Stulić). Na *-lija* (v.): *granalija* — *granajlija* »epitet za pušku po kojoj su grane izvezene«. Deminutivi na *-tka: gránka* f (18. v., jedanput), odatle na *-ica grančica* i augmentativ na *-ina granana*. Denominai na *-ati'*, *granati se* (18. v.) (ра-) »diffundi ramis«, metafora u Pivi-Drobnjaku impf, *granati -am* »pričati oduševljeno o nečem < kititi priču« prema pf. *razgranati, -ām* »razviti priču«. U Kosmetu *granja*, gen. *granje* pored *granje* »grana«, odatle *granjuša*. Glas *nj* mjesto *n* je možda nastao u deklinaciji *i* (stoslav. *granb*) pri prelazu u deklinaciju *a*. Svakako nije isto što i kol. na *-je: granje* n (ŽK). S prefiksom *o-* i sufiksom *-zk: ogranak*, gen. *ogranka* m »1° dio grane, 2° (neologizam) filijala, podružnica (npr. Seljačke sloge)«. Složeni pridjev *granonos* (Belostenec) i imenica *grahonoša* f (Pančić) su zacijelo neologizmi tih autora.

Najstarije potvrđeno značenje »margo« nalazi se u gr.-arb. *grane* »Grenze«. U tom značenju je sveslavenski i praslavenski deminutiv na *-ica: granica* (1499) »sinonim: meda, krajina, krajište, (G-) Vojna krajina«. Odatle: pridjevi na *-bn: graničan* (18. v., *voda, stup*), na *-ast graničast*. Radna imenica na *-jar: graničar* »1° stanovnik bivše Vojne krajine, 2° (danas) vojnik koji brani granicu«. Denominai na *-iti: graničiti* (*p-, raz-*) »sinonimi: omeđiti, osinoriti« prema iterativu *razgraničavati/ograniti, -ām* pored *razgraničivati/ograniti, -čujem*. Riječ *granica* je očuvala nešto i od prvobitnog značenja »vršak«: *granica* (Lika) »kup snopova (najviše 13) žita« = sa *nj* (upor. *granja* u Kosmetu) *granjica* (Hrvatsko primorje) »četiri oraha, lješnika«. Kao termin za omeđivanje, *granica* je, kao i primitivna *grana*, kulturna riječ koju posuđuje ne samo Mađari *granicz* i Rumunji *graniță*, odatle *graniczar* < *graničar* »Grenz-soldat«, nego i Nijemci *Grenze, Granitz*, bav.-austr. *Gränitz*, premca imaju svoju staru riječ za taj pojam *marka* (odlatle *markiz*).

Značenje »meda« razvilo se iz stoslav. *granb* »caput, coin > granica«. Nekoji lingvisti stavljaju ovamo i *granica* f »vrsta hrasta« zbog toga što su se u hrastu urezivali znakovi za *granicu*. Ta je riječ semantički identična sa *gorun*, v. *gora*.

Riječi *grana* i *granica* su praslavenske bez paralela u baltičkoj grupi. Prvobitno značenje očuvali su germanski jezici, među njima nvnjem. *Granne* »Ährenstachel« i arb. *kranë* = *krandë* »Stachel, Dorn«. Ie. je korijen baza *ghrō-* »stršati« raširena formantom *n*. Prijevoj *ghro-* istim formantom *i* i sa .sufiksom *-za* nalazi se u *granja* f (Vuk) »1° grančica trešnje s plodom, 2° kita voća kao nakit«. Odatle: pridjev na *-at grōnjast* »corymbosus«, deminutiv na *-icagrōnjica* (Vuk). Upor. polj. *grono* »grozd«, *winogrono* »vinov grozd«. Likovi *granja, grōnjica* i polj. *grono* opravdavaju mišljenje da pod isti ie. korijen treba staviti i sveslav. i praslav. *grōzd* m (Vuk) = *grozd*, gen. *grozda* (Dubrovnik) = *grozd* (ŽK) za koji nema izvjesnih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Odatle pridjevi na *-bn: grōzdan* pored *grozan* (analogija prema femininum), *grozna* (17. v.), *grozni vinogradi* (narodna pjesma), poimeničen na *-ik groznik* m (Gundulić) »vino«, na *-ičarka, -ičavka grozničarka* = *grozničavka* »biljka kitica, kičica, lathraea squamarla«, na *-en grōzden* (Belostenec, Stulić), poimeničen na *-ka grozdenka* »vrsta kruške«, na *-jača grozdenjača* f »vrsta pšenice«, na *-ost grozdast*, na *-ov grōzdov*, poimeničen na *-ina grōzdošina* »sinonim: hustolina«. Deminutivi: na *-ič grozdić*, na *-šk grozidak*, gen. *gráška* (16. v.), na *-iči grošič* (Stulić). Kol. na *-je: grōžde* (18. v.) = *grōžze* (Kosmet) = *grōžje* (18. v., čakavci) = *grāde* (ŽK), odatle deminutiv na *-ice grozdiće* n. Augmentativi: na *-etina grozđetina, grozđekanja* (Mušicki, Vojvodina?). Metaforički se prenosi na kokoš koja mnogo jaja nosi: *grozdulja*. Lični antroponimi: *Grozdan* m prema f *Grōzdana*. U toponimiji samo *Grozdober*. Mađari posuđuje *gerezd*, a ne posuđuje Rumunji, kojima služi za taj pojam drugi slavizam *strugure* (v. *struk*), ni Arbanasi, koji imaju ilirotračko (?) *rush*. Za ovu se specijalno praslavensku kreaciju pretpostavlja prijevoj *α* od ie. korijena *ghrō-* proširen formantom *s: ghrās*. (upor. njem. *Gras*) sa sufiksom *-dho*. To je tumačenje iz ie. jezičnih sredstava. Ali ima i tumačenje prema kojem je to relik iz pred-ie. supstrata (Oštir).

Lit.: *ARj* 3, 385. 387. 386. 462. 465. 466. 467. 468. Vuković, *SDZb* 10, 382. 400. *Elezović* 1, 109. 113. Tesnière, *BSLP* 30, 174

si. 184.-195. (cf. *IJb* 16, 271). Veselinović, *GG* 26, 229-238 (gf. *RSI* 1, 299). Lalević, *NJ* 7, 173. *Miklošič* 76. 79. 158. *SEW* 1, 346. 355. *Holub-Kopečný* 132. 133. *Bruckner* 155. 158. *KZ* 45, 54. 48, 219. *Mladenov* 109. 111. *WP Jĭ*, 606. 646. Joki, *Zb. Mz7eizc* 135-138 (cf. *IJb* 19, 149). Matzenauer, *LF* 7, 190. *Boisacq** 1056-1057. Meillet, *RSI* 6, 132. Oštir (cf. *IJb* 11, 221 i Meillet, *BSLP* 26). *GM* 371. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. *Mažuranić* 354.

granir, gen. *-ira* m (Lika) »ošlingan ogr-ljak, opleteno platno prišiveno na kiklju«. Skraćeni (haplogijom) francuzizam (internacionalni) *garniture* f, apstraktum od *garnir* < frč. *warňjan*, preko njem. *Garnitur* (18. v.), »Besatz, Einfassung, Ausrüstung« > danas u Zagrebu *garnitura* »(kolektivno) ukupnost nekih predmeta koji idu zajedno«. Dočetno *-ir* je zacijelo prema fr. *-ure* kao u *lektira*.

Lit.: *ARj* 3, 388. *REW** 9507.

grasica f (Pančić) »biljka verbasicum blattaria, sinonimi: divizma, mrkovina«. Ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcent. Da nije Pančić latinicom krivo zabilježio mjesto *grasica divja* »lotus corniculatus, vicia«. Na to upućuje sinonim *divizma* »divljač«? V. *grah*.

Lit.: *ARj* 3, 389.

grasta f (17. v., Dubrovnik, Čilipi) »zemljani sud za gajenje cvijeća i za raspalivanje i hranjenje žeravice«, deminutiv na *-ica grástica* (17. v., Dubrovnik). Od južno-tal. *grasta* < lat. *gastra* < gr. γάστρα (od gr. γαστήρ »trbuh«) »vaso di terracotta« sa metatezom suglasnika *r* u naglašenom slogu. Upor. rum. *glastră* < ngr. γλάστρα. Odatle na *-aria: *gastraria* potvrđeno u sttal. *anguistara, ingastara, inguistara* > prov. *engrestara, guastarda, guastada* sa-neobičnim izmjenama, dok je prvobitni oblik tačnije očuvan u dalmatoromanskom *gostara* f (15. v., Vuk, Dubrovnik, Maralić) »sklenica, staklo, boca, botilja«, odatle na *-ar gōstarār*, deminutivi *gōstarica* (Vuk), *gostaričica*, augmentativ na *-ina gōstarina, gostaričar* = *gūstarica* (17. v., Brač) = *gušterica* (18. v.) = *kostarica* f (18. v.), *gostara* f (slov., Notranjsko) = *gustarā* »butilja«. Upor. ngr. γαστέρα.

Lit.: *ARj* 3, 323. 389. 5, 373. Budmani, *Rad* 65, 165. *Zore, Tuđ.* 6. *Pleteršnik* 1, 239. 261. Šturm, *ČSJFK* 6, 72. *REW** 3700. *DEI* 1863. 1888. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 7. Vasmer, *GL* 61.

gráša f (16., 18. v., Dubrovnik, M. Držić) »obilje hrane«. Od tal. *grascia*. Upor. arb. *grashe* »Lebensmittel« istog izvora. Od vlat. *crassia, izvedenica na *-ia* od pridjeva *crassus* »debeo« > vlat. *grassus*, koji je očuvan u poljičkom oronimu *Montògras* < *montem grassum* sa *on* > *o* > *u* pred suglasnikom i umetnutim *o* u teškoj suglasničkoj grupi *i* + *gr*. Naša je ista toponomastička denominacija *Debelo brdo*. Ovamo može da ide kao metafora denominai na *-iti ograšiti, -im* pf. (Vuk, Crna Gora) »obradovati«, *ograšiti se* (čemu, kome); *grauti bez* prefiksa nije potvrđeno.

Lit.: *ARj* 3, 390. 8, 772. *REW** 2298. *DEI* 1862.

gràtati, *-ām* impf. (Perast) = *gratāti* (Božava) »strugali«. Od tal. *grattare* »isto«, franačkog podrijetla *gratton > nvnjem. *kratzen*. Obzirom na dubrovački oblik *grančati*, koji sadrži umetnuto *n* i promjenu *ti* > *č* (tip *polaca*) iz 1. 1. prez. *grattio, glagol može biti, mada je germanskog podrijetla, i iz dalmatoromanskoga. Na to mišljenje dovodi imperativna složenica *gratakež* m pored *gratakijež* (Dubrovnik) = *gratakež* (Budva) »strugalice za sir, ribež, strug, struga (Dobrinj)«, od imperativa *gratta* + (objekt) *caseum*. Prijeglas *a* > *e* zbog palatala koji slijedi, karakteristično je za dubrovački dalmatoromanski. Upor. *glèra* i *Bibinje*. Splitsko *gratakàea* f »isto« poklapa se sa južno-tal. *grattacasa; rakàtai* (Ugljan) »isto« sadrži metatezu *t-k* > *k-t* i redukciju *gr* > *hr* > *r* (upor. *roba* < *graba*, *Kastav*). Upor. krčko-rom. *gratakuoza* pored *gratiasul* »grattugia«.

Lit.: *ARj* 3, 386. *Zore, Tuđ.* 6. Cronia, *ID* 6. Rešetar, *Štok.* 259. *REW*³ 4764. *DEI* 1864. *Banali* 2, 186.

grativo m (Mljet) »(brodarski termin) »uže prišiveno na tri strane jedra« [< mlet. *grativo* »isto«].

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213.

gratošija f (Ljubiša) »vrsta pitome loze i grožđa, kao *dračkinja* (od *Drač* < *Dyrrhachium*) i *uhvata* (sadi se na vriježe)«.

Lit.: *ARj* 3, 391.

gràvalja f (Vuk, Boka) = *gràvalja* (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »1° velika tigla < lat. *tegula*, što se meće po sljemenu kuća i po ostalim mjestima gdje su tigle onako postavljene, po novijem nazivanju *po z3nica*, 2° (pejorativna metafora, Crmnica) žena lijena, de-

bela, velika«. Dalmatoromanski leksički ostatak od vlat. *gravaria, izvedenica, upravo poimeničen pridjev ž. r. od mediteranske riječi *grava* = γράβα (u ngr. narječju u Zakoniji, Peloponez) »ausgehöhlter Stein«. Ako je suglasnik *r* u imenu dvaju otočića *Rava* u zadarskom arhipelagu nastao na isti način kao u *rakatač* < *grattacaseu*, *ij. gr* > *hr* > *r* (upór. *raba* < *graba*, Kastav), onda se i ovi otočki toponimi mogu tumačiti tom mediteranskom riječi. Upor. sinonimne toponime *Lapad* (Dubrovnik) i *Lavdara* u zadarskom arhipelagu. Ovamo može da ide kao predslavenska (i predrimaska) izvedenica na -*ūsium* (upor. *Brundisium* > *Brindisi*) *gravosium* (dubrovačko-romansko *u* > *o* kao u *Lokrum-Lacroma* < *acumine*) > *Gruž*, kletik *gruški* (~a *luka*). Ovamo ide kao riječ koja pripada predslavenskom i predrimskom supstratu *groblja* f (Kastavština) »navozeno kamenje, kup kamenja«. Razlika je velika prema sinonimu *griza* (v.), koja pripada također predslavenskom (i predrimskom) supstratu. U *groblja* unakrstila se *grava* sa našom riječi *grob*. Dočetak -*lja* je naš sufix srodan sa kolektivnim -*je*. To izlazi iz toponima *Grobnik* > *Grömik* (Rijeka), *Grob-nica* (kod Zadra). Mediteransko *grava* obasiže veliki pojas, koji se proteže od sjeverne Španjolske, Francuske, Italije, Dalmacije sve do Peloponeza. G. 1440 u Pordenone *grava* znači »ghiaia, glareaa«.

Lit.: *ARj* 3, 391. *REW** 3851. Ribezzo, *Onomastica* 2, 48. *Rohlf's* 461. *DEI* 1865. Matzenauer, *LP* 7, 192.

grb¹ m »Wappen«. Novija posuđenica iz češ. i polj. *herb* ili rus. *gerb*, koje potječu od njem. *Erbe*.

Lit.: *ARj* 3, 391. *Mažuranu* 354–356. *Miklošič* 84. *SEW* 1, 378. *Bruckner* 171. *Vasmer* 1, 266.

grb² m (15–16. v., samo jedanput) »sinonim: leda« = na -*oca grbača* f (Vuk) »(pejorativno) leda«, odatle pf. *nagrbaciti* (Vrbnik, Krk) »učiniti što grbavim«, običniji je f *grba* (Vuk, 16 v.) »1° gibber; sinonimi: gura, talijanizam goba, germanizam pūklja (ŽK), 2° (u pl. *grbe*) vrste leptira«. Odatle: pridjev na -*av grbav* »sinonimi: gobav, pukljav«, poimeničen na -*bc grbavac*, gen. -*avca* m »1° grbav čovjek, 2° bubica« prema f *grbavica* = na -*tka grbavka* (također biljka); denominali na -*iti*, -*eti*: *gfbaviti* (se*) (iz-, o-, z-) »činiti da nešto bude krivo« = *zgrbavlti*, -*ovim* (Kosmet), *gfbavjeti*, iterativ *izgrbavljivati*, -*bāv-*

Iujēm. Na -*ast*: *gfbast* (Voltidi). Deminutivi: na -*bc gfbac*, gen. -*pea* (Stulić), na -*ica g f bica j* na -*ič grbič* »1° neka riba, 2° vrsta vinove loze«. Na -*an* (tip *Milan*, hipokoristik): *grban* (Lika) »ovan«. Na -*jača*: *grbljača* f (Vodice) »pastirski štap sa savinutim držalom«. Augmentativ: na -*ina gfbina* (Vuk) = *grbina* f (Kosmet) »leda«, na -*ura grbura* f (18. v.) »neka riba«. Denominali: na -*ati grbati se*, *grbom* (Vuk) (iz-) »sinonim: grbaviti se«, na -*iti grbiti se* (po-, z-), odatle iterativ *grbivati se*. Toponim: *Grbe* f pl. (Zadar). U antroponimiji; prezimena *Grba*, *Grbič*. Složenica *garbanos* mogla bi biti romanska posudnica u Dubrovniku *krabonossus*, ako stoji za *grbonos*, ali se može i drukčije tumačiti (v. *grab*). Madžari, Rumunji i Arbanosi posudiše ovaj izraz za tjelesnu manu zbog toga što se strani izrazi osjećaju kao eufemizam (upor. naprijed *grba* i *puklja*): madž. *görbe* = rum *girbă*, deminutiv *gîrbifă* »vrat životinje«, pridjev *gîrbov*, apstraktum i glagol odatle, *glrbovie* f, a (*să*) *gîrbovi*, a *zgreburî* »drhtat od zime«, a *să zgreburî* 1 *zgrîb-* — *zgrîbuli* = arb. *gerbe*. Sveslavenska i praslavenska riječ. U stoslav. u m. i ž. rodu: *grbbb* »vóτοσ« prema *grbba* f »convulsio«. Dok je u slavinama ie. korijen **ger-* »okretati« raširen formantom *b* u ništičnom prijevaju, u baltičkim je jezicima u prijevaju *o*: stprus. *garbiš* »terenska uzvisina (očuvano u imenima mjesta, upor. *Grbe* kod Zadra), lit. *garbana* »kovrčica«, ali postoji i u lit. *gurbtū*. Paralele postoje još u ir. *gerbach* »navoran«, isl. *korpa* »bóra« i arm. *karth* »udica«.

Lit.: *ARj* 3, 391. 392. 395. 4, 181. 7, 345. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Elezović* 1, 109. 512. *Miklošič* 63. *SEW* 1, 368. *Holub-Kopečny* 132. *Bruckner* 134. *Vasmer* 294. *Trautmann* 78. Walde, *IF* 25, 162. Sütterlin, *IF* 25, 69. *Tiktin* 682. 1814. *Boisaca** 156. 499. Buga, *RPV* 67, 232. i sl. (cf. *RSI* 6, 270). Petersson, *LUÅ* 18 (cf. *IJb* 10,340). *GM* 123. Matzenauer, *LF* 7, 196. *Mladenov* 116.

grbulj m (16. v., Marin Držić) »dannar, metež, smutnja«, (s prmjenom sufixa) *gfbalj*, gen. *grblja* (Dalmacija, Pavlinović) »svada«. Od tal. *garbuglio* (16. v.) »isto«.

Lit.: *ARj* 3, 393. 395. *DEI* 1763.

grcati, -am impf. (Vuk, ~ *po snijegu*, metafora: ~ *po svijetu*) (do-) »1° hodati gazeći duboko, 2° ići naglo i u gomili nekamo (subjekt *gomile*), *Y* kad se hrana ne proguta dobro nego zapne u grlu«. S prefiksima iz-, na-, za-: pf. *izgrcati* (se) (Lika) »izbljuvao«, *nagr-*

coti, -*am* (se) »napuniti, natrpati«, *zagrcnuli*, -*ēm* (Vuk) prema značenju 3° »verschiessen«. Deminutiv na -*cati* od praslav. osnove *gwrt-*, koja je u *grtati* i *grnuti* (v.), ništični prijevaji od *grbiti* i *gresti* (v.). Prema tom tumačenju *grcati* *po snijegu* znači »razbacivati snijeg no-gama da se može ići, hodati > hodati uopće«, s afektivnom vrijednošću: teškoća, u masi. To tumačenje pristaje i onda, kad se deminutiv upotrebljava za naglo jelo, pa zapne u grlu. Možda se *grlo* i *grkljan* (v.) umiješalo u *grcati.

Lit.: *ARj* 3, 395. 569. 4, 181. 7, 345. *BI* 2, 774. Pedersen, *KZ* 38, 342.

grčkati, -*ām* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kad se što jede pa puckara«, očita je onomatopeja koja je običnija u obliku impf. (*h*)*řskati*, -*ām* (Vuk, Dubrovnik i drugdje) (*raž-*) pored f *Scem* i *hřstati*, -*ām* pored *hrstem*, čakavski *hrščem*, *krstiti* (Vetranie) od onomatopejskog korijena *hrs-*, koji slikovito (simbolički) oponaša glasove izazvane kršenjem ispod zubi kad se grize tvrdo jelo. Deminutivni glagolski sufix -*k-ati* (v.) je kao u *bārkatii*, *draškati*, *drkati* itd. Pf. je na *nč* > *nu*: *zafsnut*, -*m* (Kosmet) u metaforičnom značenju »1° zasjeci, zakačiti, 2° reći odrešito *neću*«. Od postverbalne osnove *grč-* izvedenica je na -*ica*: *graca* f (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »obla mala rodakva što grčka pod zubima«; ovamo po svoj prilici i značenje koje ova izvedenica ima u Trebinjskoj nahiji »trava od koje se grade metle u ljetos«. Glede drugih značenja upor. pridjev *grk* (v.), koji ovdje ne pristaje. Kao obično, u onomatopeji *grč-*, *hrs-* variraju samoglasni. Prema *gristi* (v.) ima Vuk iz Slavonije *griska* f i *griskavica* (Banat) »sinonimi: *rskavica* i *řskavac* (Mostar, vrste su trešanja mostarskih) = (sa št mjesto *sk*) *řstavac* »idem«; *hřstavac*, gen. -*āvca* je »neka vrsta grožđa«, *hrstavica* (Hrvatsko primorje) pored *hrstavka* »vrst smokve«. Još se pojavljuju iste onomatopeje sa samoglasima *e* u *hrestati* »idem«; *e* je nastao iz palatalnog *rizzala e*, upor. stoslav. *hrestati*, rus. *hrjašč*, polj. *chrzęścić*. Sa *o*: *hrštati* (Vodice). Sa *u*, koji je nastao iz velarnog nazala *o*, upor. stoslav. *hrestb*, češ. *chroustati*: impf. (*h*)*rřskati*, -*am* (Vuk) »nagen, knirschen« prema pf. *hrusnuti* = *ruchat*, -*am* (Kosmet) »sinonim: hrskati«. U Banatu *grřskavica* f »sinonim: hrskavica«. Sa *st* mjesto *sk*: impf, *rřstat* (ŽK) (po-) = slov. *hrřstati*. Prema *shrusnuti*, -*em* (Belostenec) »hrustajući zdrobiti«; pf. *rashrustati*, -*am* (Bella, Stolić) prema impf, *rashrustavati*, -*hrustāvām*; u metaforickom značenju na -*iti*: *hrustiti* se

»navaljivati vikom i prijetnjama«. Odatle: na -*aca hrustača* f »sinonim: hrskavac«, *hrřstāvica*, na -*tka hrřstika* »vrsta trešnje«. Ne zna se ide li ovamo Martičev pridjev *hrust* »čvrst«, *hrusta* *ruka*. Sa sufixom -*jo*: (*h*)*rušt*, gen. (*h*)*rušta* (Vuk, Varoš kraj Broda, Čaglic u pakračkom kotaru, Posavina, srednja Slavonija), pl. *hrřštēvi* »1° sinonim: hrskavac, 2°* schwarze Knorpelkirsche, 3° Maikäfer«. Upor. polj. *chrzszcz*, rus. *hrušč*. Odatle (*h*)*ruštavac*, gen. -*avca*, denominai *bruititi*. Unakrstavanjem nastade *ruřkinja* f »tvrda trešnja, koja se hrušti«. S tim samoglasom onomatopeja može da izgubi *r* kao suvišan suglasnik za imitiranje zvuka: impf, *hustati*, -*am* »sinonim: škrkutati (Vuk)«, *rashustati* (Mikalja), *rashustiti* (Baraković). Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska. S nazalom postoji paralela u lit. *kremsti*, *kremtu* »ogrizam«.

Lit.: *ARj* 3, 396. 434. 482. 708. 711. 694. 710. 719. 737. *Elezović* 2, 187. 199. Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 401. 403. 405. *Holub-Kopečny* 143. *Bruckner* 186. *KZ* 42, 350. 51, 234. Leskien, *IF* 13, 171. Machek» *Slavia* 16, 213.

grč, gen. *grča* m (Vuk, 16. v.), sveslav. i praslav. **krzk-* (s prijelazom *k-* > *g-* u štokavskom i bug.) = *krč*, gen. *krča* (čakavski, Istra, i hrv.-kajk., Belostenec) = *kere* (Cres) »1° spasmus, 2° poklopac na morskim, spužima (porodica trochilidae) (Dubrovnik) = *krč*, pored *žgč* (Vodice, prefiks *z* od *zgrčiti*) »spasmus«; *č* je nastao od *k* pred sufixom -*eo* ili je postverbal od kauzativuma *greiti* (iz-, z-, 16. v.) = hrv.-kajk. *krčiti*, -*im* = *krčiti se* (Vodice) »kriviti se« = *ker čiti* (Cres). Upor. stoslav. *szkrbčiti* »zusammenziehen«. S prefiksom *po-* *pokrč* m (Vodice) »1° drveni štap kojim se jače napne konop na kolima, 2° vrsta užeta kojim se vežu kola po dužini«. U femininumu *grča* (Rijeka) »čvor na drvetu«, također slov. u istom značenju; *grlo* n (Mikalja) »idem« nije pouzdano. Odatle kod Miklpišća hrv. pridjev na -*av grčav* »nodusus« i na -*ast grčast* (Vodice) »kvrkast«. Ne zna se ide li ovamo *grč*, gen. *grča* m (Mačva) »1° guma elastika, 2° đinduhe nanizane na lastiš«. Na Cresu se govori i oblik *kraati*: *ovo stablo se kraci* »krivi« od *silna ploda*. Praslav. prijevaju *korč ili *a* > *a* kao u *Hlam* (Vrbnik) za *Mōm*. Posljednje je vjerojatnije. Madžari -posudiše *gōrcs*, iz čega se vidi da se *grč* gvorilo i u panonskoj nizini, upor. slvč. *hrča* f. Rumunjl. posudiše oba oblika: *calceiu* = *zgarceiu*, sa sufixom -*ej* koji se nalazi u bug. *garčej*, odatle

a sã cãrceia »zusammenkrampfen«, *cãrcioc* »Ausflucht, leere Ausreden«, *cãrciocã* »Rabulist«. Arbanasi *gërç*. U rumunjskom postoji još cijela leksikološka porodica: *ã* (ãa) *zgîrci* »sich zusammenziehen«, *zgîrcit* »skirt«, *zgîrciturã*, *zgîrciu* »Knorpel, Krampf, Kniff«. Unakrštenjem nastade *zgrgûkljati se* < *zgrçiti se* + *guka* (v.), odatle *zguliti se*. U srodstvu su još *krga*, *kvrga* i *hfga* »čvor«. Upór. rus. *horga* »Knieholz, verkrüppelter Baum«. Vuk ima *krga* f (Podgorica) »1° sinonim: čokot, 2° trupina oko koje se mlin salijeva i u koju žito iz koša kaplje (Lika)«. Ovamo ide izvedenica na *-za*: *krza* f (Lika) »sinonim: kvaka«, koja se *nalazi* u slov. *krž* m, deminutiv odatle *kržič* »Fruchtcolben, Broststiezel«. Ta se izvedenica nalazi i u rum. *cãrjã* f »Hirtenstab«, odatle ukr. *kyrža'*, i rum. izvedenice *cãrjancã*, *cãrjob* i pridjev *cãrjobat*. Zacijelo su od iste izvedenice pridjev: na *-av* *kržljav*, na *-ak* *kržak* »najgori duhan«, augmentativ *křžina* f (Ston, 18. v.) »komad crijepa zemljanog suda što se razbio«. Odatle Stulićev nepouzdan pridjev na *-ski*: *kržinski*. *Zatim*: *kvrga* (Vuk, 18. v.) »čvor na drvetu«, odatle na *-aja* *kvrgaja* f (Vuk, Šumadija) »vrst kruške«. Ovamo ide možda s umetnutim *a* (madžarizam?, upor. *krletka* < madž. *kaletka* < *klëtkä*): *kavrga* f (Sid) »1° nadimak malenu čovjeku, 2° posuda od lipové kore na izvoru, da se njom pije voda (Srijem)«, odatle impf., *kavrgati -ãm* (Lika) »nejednako prestii«; *kavrika* (Bruvno) »ime volu«. Upor. još *skvrçiti*, *-lm* »sinonim: zgrçiti«. Konačno: *hrga* f (hrv.-kajk., Belostenec i slov.) = *fga* (ŽK) »1° čvor, 2° (Srednja Dalmacija, Pavlinović), u mlinarskoj terminologiji) »drvo na kojem stoji grivna, kroza nj ide senj što drži papricu koja nosi mlin, upor. *krga* (Lika), 3° (metafora) nevelik konj, kljuse (takoder toponim)«. Odatle pridjev na *-av*: *hrgav* »nodosus«. Izvedenica na *-aca*: *hrgača* f (18. v., jedanput) »možda kostur?«. Unakrštenjem sa *lubanja* (v.) nastade *hrganja* f (Habdelić, slov.) »pejorativno za lubanju«. Ovamo prezime *Hergešić* od *hrgeša*. Sa *-ova* *rgova* f »drvo ostrya carpinii filia«. Denominai na *-ati*: impf, *rgati -ãm* (Vuk Kosmet) (*iz- po-*) »sinonim: habati, detero« prema pf. (*h*)*rgnuti*, *-em* »tresnuti, udariti« = *rgnuti*, *-em* (Kosmet) prelazi već u onomatopeju. Nalazi se i u bug. *rãg(v)am*, *rãgnuvam*, *ragna* »1° (durch)stechen, 2° sich umhertreibens«, koje Mladenov izvodi od korijena *ražanj* (v.), što neće biti. Mjesto *h* pojavljuje se v: *vrká* (hrv.-kajk.), *vrž* (Vuk, zapadni krajevi) »čvor na drvu«, odatle pridjev *vršnovit* (Vuk). To v prelazi u /: *frž* m (Mikalja) »idem«, odatle pridjevi na *-av*, *-iv*,

-novu *fržav* (Stulić), *frživ* (Mikalja), *fržnovit*. Glede prijelaza v > f upor. *frba* (ŽK) »vrba«; ž je nastao od sufiksa *-lo*, v. naprijed *krža*. U hrv.-kajk. taj je oblik doživio još promjene u kojima umetnuto u ne umijemo objasniti: *fruga* f (Belostenec) »čvor u drvetu«, bez *r fuga* f »otok« = *fučka* (hrv.-kajk.), za koju Budmani misli da je tuda riječ, upoređujući madž. *fügöly* »condyloma«. Belostenec i Jambrešić imaju još *funta* f »tuber.«- Upor. slov. *fronta* f »Rüben, Erdäpfel als Schweinefutter« = *frúnta* f »glavica na palici«. Zacijelo su to druge riječi koje etimologijski ne idu ovamo. Odakle je došao u u *hrgai*; *hrga* se odnosi prema *krga* kao hrv.-kajk. *hruška* prema *kruška*; v je umetnuto prema *kvaka* (v.); g < k u prvom slogu *grč* ili u drugom *krga* nastade po zakonu disimilacije: *k-k* > *g-k* ili *k-g*. Upoređuje se sa nazaliranim korijenom koji je u stengi, *crincan* »zusammenschlumpfen«, srengl. *crinkelen* »runzeln« i u njem. *Kring* i *Kringel*. Ie. je korijen *ger-* »okretati« ili (*s*)*qer-* raširen sa *-k*.

Lit.: ARJ 3, 75. 77. 79. 397. 395. 694. 4, 181. 294. 908. 5, 493. 530. 713. 856. BI 2, 754. Pletersnik 1, 246. 281. 483. Elezović 1, 227. 2, 172. 539. Ribarić, SDZb 9, 159. 178. 206. Tentor, JF 5, 205. 210. Miklošič 80. 423. SEW 1, 369. 665. 667. Bruckner, KZ 45, 42. WP 1, 592. 2, 568. 569. Petersson, ASPH 36, 141-142. LUA n. f. avd. 1, sv. 18 (cf. IJb 10, 340). Wood, IF 18, 11. 12. 15. 41. Tomanović, JF 17, 208-209. GM 125, 135. Siebs, KZ 37, 318. Machek, LP 51, 125. sl. (cf. IJb 11, 465). Daničić, Kor. 220. Jagić, ASPH, 31, 459. Iljinski, ZVS t. 2 (cf. Slávia 2, 131). Tiktin 292. 296. 1812. Mladenov 565.

(stsrp., sa individualnim *-in* kao u *Srbin*) = *grbkb* (1293—1302), danas općenito *Gřk* m bez *-in* prema *Gřkinja* f, *Grka* m i f (Vuk) »1° etnik: Graecus, Graeca, 2° Riese (Bela Krajina, slov.)«. Deminutiv na *-e* *Grçe* (18. v., Vuk), na *-iç* *Grçić* (prezime, u narodnoj pjesmi *Grçić Manojlo* u pravom značenju), augmentativ na *-ina* *Grçina*. Pridjev na *-bšk* *grçki*, poimeničen *Grçka* f »1° ime zemlje (18. v., horonim), 2° (*grçka*) dinja, lubenica, 3° toponim«. Na *-anaç* *grkanac*, gen. *-anca* m »vrst vinove loze«. S'oženica *grkocvijet* »ca-reviç, zumbul, helianthus orientalis«. Denominal (kauzativ) na *-iti* *grçiti*, *-lm* (Vuk). Rusizam *Græk* (16. v., Budinić). Unakrštenjem domaçeeg i tal. oblika *grg* m (16. v., Vetrarie) prema mlet. *grego*. Prema tal. *Graecia*: *Grçija* (15. v.), *Grçija* (18. v.), *Grecija* (17. v.). Od lat. *graecus*, kako se govori u latinskom dijelu

Balkana. To je pridjev od imena predrimskih susjeda *Grka* u Epiru *Gratii*. Izvedenica odatle obrazovana s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus* *Graicus* < gr. Γραιός, upor. *Griko* (Otranto, i na stbug. natpisima u Šumënu), Γραιός ime kod Prokopija Justinijanova utvrđenja u Remesijani. Ilirski Messappii, koji su sa Balkana došli u južnu Italiju, donesoše Latinima i *graecus*. Prijelaz *ae* > *b* dogodio se zacijelo najprije u nenaglašenom slogu: *grae-ciscus* (potvrđeno u srednjem vijeku) > rum. *grecesc*, odatle *Grec*, arb. *Grek* < *Graecus* — *grbçbskz* > *grçki*. S poluglasom potvrđeno je u južno-slav. jezicima slov. *grk*, bug. *gråk*. U sjevernim slavina ma češ. *Řek*, polj. *rzek*, ukr. i rus. *Grek*, *grecki* dijelom prema *ae* > *e* u naglašenom slogu ili kao u χριστός > *křest*, rus. *krest*. U apelativima *graecus* dolazi u *kreka* (Istra) »trnošljiva, prunus« = slov. *krëha* (Dolensko), *krehelj*, gen. *-hlja* (Kras), od njem. *Krieche*, *Kriechpflaume* < *prunus graeca* > fr. *crèque*. U nazivu drveta »ceitis australie« *glangoliç* (Bakar) pored *glag*, *glagovna* »kostijela« sakriva se deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus graeculus* > *gregolo, isto tako i u varijanti *fanfarikula* < *fabä graecula* za isto drvo. Ovamo možda i *geçe* f (18. v., hrv.-kajk., Hrvatska i Slavonija, Lika, slov.) »pantalone« < fr. *grèques*.

Lit.: ARJ 3, 40. 127. 149. 396. 414. 423. 441. 443. 5, 501. Zupanić, Etimolog 7 (cf. JF 16, 278). Pletersnik 1, 461-462. SEW Miklošič 77. SEW 1, 359. Bruckner 156. Vasmer 306. RSI 4, 176. Isti, GL 62. Mladenov 112. Ciotta 17, 69, br. 3. Rohlfš 463. Románsky 105. Schuchardt, ZRPh 35, 390. GM 124. REW³ 3832. 4774. DEI 1567. Skok, SIRev 5-7, 76-85.

grđ pridjev (Vuk, ŽK) = *grd* (Vodice), svëšfäv. i prastav, *grdb* »1° ohol (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom), 2° strašan (u dubrovačkih pisaca), 3° izobličen, neprikladan, neugodan, ružan (danas općenito)«. Odatle na *-bn*: *grdan*, *grdna* = *grdan* (16. v., Dubrovnik, Kosmet) = *grdan* (Piva-Drobnjak) »nesrečan«. Odatle poimeničenje na *-ica*: *granica* f »nesreçnica« (Kosmet), *grdmëica*, *graniçe*, gen. *-eta* (Kosmet). S prefiksom *na-*: *nagrdan* (Vuk) = *nagřdan* (Kosmet) »nagrden«. Glede semantičkog razvitka upor. *gizdan* (v.). Prilog *grdo*, danas *grdno*. Na *-eljiv*: *grdeljiv* (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom). U antroponimiji lična imena hipokoristici *Grđ* (13—14. v., upor. prezime *Grdović*), *Grđan*, *Grdeša*, *Grđman* (upor. *Vukman*), od dvoçlanih *Grđimir*, *Grđoslav*. Ovamo *grda* (Crna

Gora, psovka) = *grđulja* (Crna Gora), *grđuljina* (Vuk) »grda ženak«. Na *-onja*: *grđonja* m »grd çovjek«. Augmentativ: na *-esija* (upor. *silesija*) *grđesija* = (Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *-osija* *grdosija* f (Vuk, Kosmet). Radna imenica na *-aç*: *grđilac*, gen. *-oca* Brojni apstrakti: *grđnja* = *gřlav* f, *grđilo* n (Vuk, Crna Gora) = na *-oba* *grdoba*, odatle pridjev *grdoban*, na *-obina* *grdobina*, na *-opřtina* *grđopřtina* (17. v.), na *-oca* *grdoça* = »na *-ina* *grđina* = *-inja* g f *dinja*, na *-óta* *grđdta*, na *-ost* *granosi* — *grđost* = *grđos*, gen. *-ti* (Kosmet) = na *-je* *grđe* (upor. *svetogrđe*). Deverbali: na *-ati* *grđati* se »grđtiti se«, na *-iti* *grđiti*, *grđim* (*do-*, *iz-*, *po-*, *raž-*, *za-*), na *-ëti* *grđjeti*, iterativ *-grđivati*, *-grđujem* pored *-ivãm* samo s prefiksima. Odatle postverbalni: *pogrđa* f, odatle pridjev *pogrđan*, *razgrđa* f »izmet, izrod«. Pored *dogrditi* = *dogrdjeti* govori se *dozlogrditi*, *-zlogřdim* pored *-djeti*. Ta složenica je nastala iz sintagmi *do grda* (upor. ŽK *slipa*, protivno *zgrđd*) i *do zla boga*. U značenju 1° upotrebljava se danas rusizam *gord*, odatle *gordost* i *gordeljiv*. Arbanaski apstraktum na *-ija*: *gerdi* f »Widerwillen«, *gerais* »ekle mich« ima značenje od *grđtiti se*, glagol koji je u prijevnojnom srodstvu sa *grđ*. Taj glagol dolazi najprije u istom prijevju kao *grđ*: impf. *grđtiti*, *-im* (17. v.) (*do-*), bezlično *grđti mi se*, pored *grđtati se* (Volditija), također sa *St.* mjesto *st grđtiti se* (Vuk, glede tumačenja v. *pustiti* mjesto *pustiti*). Odatle pridjevi na *-bn* *grřtan* (Šulek) = na *-ljiv* *grřljiv* (17. v., Srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakti: *grđst* f (15. i 16. v.) danas se više ne govori, kao ni *grđstina* f = *grstoça*, nego prijevju *grđsti mi se* (ŽK) = *grđsti mi se* (Vodice), *dogrus.řjeti*, *-lm* (*se*) = *dogrđtiti se* pored *dogrđstati*, *-am*. Također slov. *grđsti se mi* u istom značenju kao i hrv.-srp. Upor. rus. *grđstii* »biti žalostan«. Pridjev na *-bn* *grđstan*, *grđsna*. Miklošič ima hrv. pridjev *grđstljiv* »languidus«. Apstrakti: *grđsta* f (18. v., Belostenec), na *-ja* *grđšça* (çakavski) »nausea«, *grđstina*. U apstraktima po deklinaciji » *-st* u *grđst* i *grđst* nastalo kao u *vlast*: *grđ* + *t*. U baltičkoj grupi može se upoređivati: pridjev *graudus* »brüchig«, *graudenti* »ermahnen« = *grđžju*, *grđsti*, lit. *grasus* »ekelhaft«, *grasintis* »Ekel empfinden«, *gristi*, *grisiu* »überdrüssig werden«, got. *kriustan*, a u lat. *grđdus* »glup«. Ie. je korijen **gher-* »rti«, *ghreu »oštar«, raširen formantom *-dh-*.

Lit.: ARJ 3, 279. 397. 471. 472. 482. 489. 4, 185. Ribarić, SDZb 9, 150. 188. Vuković, SDZb 10, 382. 391. Elezović 1, 110. 432. Miklošič 64. 80. 423. SEW 1, 358. 370. Holub-

-Kopečný 132. Bruckner 135. KZ 43, 311. Vasmer, I, 294. 313. Mladenov 106. WP 1, 641. 649–50. Osthof I, IF 4, 266. Osten-Säcken, IF 28, 419. Charpentier, MO 1, 222. i sl. (cf. AnzIF 25, 69). GM 123. Jagić, ASPH 2, 396. Uhlenbeck, PBB 27, 126. 30, 282. 297. Moskovljević, NJ 1, 19. Maretić, Savj. 25.

greda f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *grenda, gradevinski i poljoprivredni termin, »1° balvan, 2° lijeha (1435), 3° sitno kamenje (dalmatinska Bukovica, Kistanje, Otočac, Dobroselo), 4° stijena na kamenu brdu«. Odatle pridjevi: na -*bn gredom* (Stulić) u značenju 1°, na -*ovit gredovit* (Vuk) u značenjima 1° i 3° (*zemlja gredovita*). Deminutiv na -*ica gredica* u značenju 1° i 2°, također toponim, od značenja 2° denominai *grediciti*. Augmentativi: na -*ina gredina*, na -*urina gredurina*. Od značenja 3°: na -*jak gredinjak* m (Dobroselo) »gredovita zemlja« i denominai na -*ati gredati se* »tući se kamenjem, baciti kamenje jedan na drugoga«. *Greda* je veoma raširena u oronimiji: *Orlova greda* (Srb, Lika). Zbog toga idu ovamo *gredar* »vrst sokola, cercheis tinmmculus Turmfalke«, *gredarica* (Rakovica kod Jablanca, Bilen, Prizna) = *gredarka* (Baričevići) »Phoenicurus ochruros gibraltarenis, Hausrötling«. Kao poljoprivredni termin važna je ie. sveslav. i praslav. izvedenica na -*elj gredelj* m, u čakavskim narječjima s promjenom sufiksa -*alj*, gen. -*dija gredalj*, *gredlja* (ŽK), upor. slov. *gredelj*, gen. *dija* m — *grđeja* pored *gredelj* (Vodice) = *gredelj* (Kosmet) = *gradoj*, gen. *gradjā* (Buzet, Sovinjsko polje), u terminologiji pluga. Odatle na -*nica: gredavnica* f »od grabrova pruča spleteni kolut kojim se spajaju kolica od pluga i gredelj«. Vokal *e* je nastao od nazala *e*: steslav. *greda*, češ. *hrada*, polj. *grzęda*, rus. *grjadā*, polj. *grządziel*, rus. *grjadīh*. Značenje »lijeha« je staro. Nalazi se u slovenskom i ruskom. Razvilo se odatle što su se dijelovi njive ograničavali balvanima. Značenje 3° je metaforičko. Nalazi se u hrv.-srp. i u rum. slavizmu *grindă* »Sanddüne«, ali ima paralela u rus. *grjadā* »trockene Stelle inmitten eines Sumpfes, Sandbank, bewaldete Anhöhe« = polj. *grąd* »Waldinsel, bewaldete Anhöhe«, koje objašnjavaju hrv.-srp. semantički razvitak. Nastalo je odatle što »sitno kamenje čini kao lijehe ili grede u mekšem terenu«. To se značenje razvilo po semantičkom zakonu pars pro toto. Riječ *greda* kao gradevinski termin i *gredelj* kao poljoprivredni kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posuđiše *grind* (upor. bug. *gred* i polj. *grąd*), pl. *grinduri*

pored *grinzi*, pored *grindă* f, rum. deminutiv *grindufa* (lat. sufiks -*ūcea*), kol. *grindis*, *mešter-grindă* »glavni tram« = *grindar*. *Madžarigerenda* »balvan«, Novogrci γρεῦντα. Riječ *grēdeh* se nalazi kod Rumunja: *grindeiu* m »1° poprečni balvan na vješalima, 2° balvan na kojem se vrti mlinsko kolo« i *grindeiu* (*de plug*) »3° gredelj«; kod Madžara: *g(e)rendely* = *gör ondaly* = *göröndü*; kod Istroromāna: *grendana* f u svim njihovim naseljima, iz čakavskoga genitiva *gredila (posuđeno još u doba dok su se i u čakavskom govorili nazali). Promjena *l > n* nastala je po zakonu disimilacije *r-l > r-n*. Za *gręda* u gradevnom značenju postoje paralele u lit. *granda* »kat«, *grandai* »letve«, stprus. *grandico* »Bohle«, lit. *grindis* »pod« i *grįsti*, *grindžiū* »poditi«. Te paralele jače osvjetljavaju praslavenski gradevni termin. Riječ se slaže sa germanskim: ags. *grindel* »zasun«, stvnjem. *grinttt* itd. u tolikoj mjeri da se smatra posuđenicom iz njemačkoga. Vasmer misli da je posuđenica zbog toga što se slaže i morfološki. Ie. je korijen *ghrendh-* »balvan«. To je značenje očuvano baš u slavinama dok ostali ie. jezici pokazuju specijalizaciju.

Lit.: ARj 3, 411. 412. Popović, NJ 3, 121. Mažuranić 357. Hirtz, Aves 139. Elezović 1, 110. Holub-Kopečný 134–135. Bruckner 156. 162. Ribarić, SDZb 9, 149. Miklošić 77. SEW 1, 348. Vasmer I, 315. Novaković, NJ 3, 152. Trautmann 98. WP 657. Mladenov 110. Hirt, PBB 23, 333. Uhlenbeck, PBB 30, 284. Ive 64.

gregorac, gen. -*rea* m (Pančić) »riba pun-gitius platygaster L.«. Živi u Negotinskom blatu.

Lit.: ARj 3, 412. Hirtz, Pisces 117.

Gregorije In (17. v., učeno crkveno prema lat. izgovoru *e*) = (disimilacija u crkvenom pravoslavnom obliku *r-r > l-r*, prema grčkom izgovoru) *Gligorije* > pridjev *Gligorev* < *Gligor*, *Gligorija* m, odatle hipokoristici *Gligo* (Lika), *Gliša*, *Glišo*, *Glišica*, prezime *GRšić*, augmentativ *Glišenda* (to su istočni narodni oblici praslavenaca) = (metateza *re > er* u starim hipokoristicima prema latinskom izgovoru) *Gergi* (14. v.) = *Gergo* (13. v.), odatle *Gergovica* m ili f (1293-1302); glede metateze upor. madž. *Gergely* odatle hipokoristik *Gecija* < madž. *Ged*. Brojni su. pučki oblici prema lat. izgovoru *e*: (*re > r*) *Grgur* (13. v.), pridjev *Grgur ev*, odatle prezime *Grgur ević* na -*bsk grgurevski* (15. v.) za lat. *gregoríanus*. Hipokoristici *Grga*, *Grgo*, *Grže*, gen. -*eta*, odatle prezime *Gržetić*, pejorativni deminutiv

na -*če Gr(K)če*, gen. -*eta* (ŽK), odatle prezime *Grčević*. Na -*ulja Orgulja* (Vodice, Istra). Od lat. *Gr gorius* < gr. Γρηγόριος.

Lit.: ARj 3, 126. 129. 133. 197. 199. Ribarić, SDZb 9, 150.

grej m (Novaković, Srbija) »trideset i drugi dio aršina«.

Lit.: ARj 3, 414.

gremik m (Punat, Krk) »dretva od bravlje kože za šivanje čizama«. Sadrži zacijelo *remik* od *remen* (v.), ali odakle je *g-i*.

Lit.: ARj 3, 414.

gręsti, *grędem* pored *grēm* (1230, Dobrinj, Istra) impf. (Vuk, Crna Gora, i čakavci, Lika, čakavska sjeverna Dalmacija), praslav. **grend-* »sinonim: koračati, ići«. U književnom jeziku očuvan samo gerund prezenta *grede*, u prijedloznom složenicom *ūzgręd(e)* »usput«, *mimogred(e)*, najčešće bez -*e* koje se osjećalo kao deiksa u *tome, ovome*, pored *tom, ovom*. Vuk ima postverbal *gręd* m »mimohod«, odatle prilog *gredom* — *zgedom* (Kosmet). U Vodicama frekventativ *grezevati*, gerund -*gręže* pored -*gręže* u vezi sa *tamo-* i *za-* pored *za-gręže*; ž mjesto *d* je od frekventativa. Vokal *e* je nastao iz *ę*: steslav. *grįsti*, *grędp*, polj. *gradai się*, rus. *grjadú*, *grjastī*. Nalazi se još u slov. i bug. *greda* pored *grenda* s umetnutim *n* pred dentalom. Zbog toga ide ovamo pf. *dograndati*, -*ām* »iznenada doći s bukom ili vikom«. Vuk ima u narodnoj pjesmi 5, 520: *razgrandati od jada* s nejasnim značenjem. Prostome *grandati* nema traga. U Lici postoji impf, *grintati*, -*ām* (*do-*) »nespretno hoditi u podrtnim opancima i rasparanim čarapama«. Odatle: pridjev na -*av*: *grintav* i pejorativ *grinteša* (ibidem). Martić ima *greljiti*, -*ljim* »ići, hoditi«. Čini se da su to ekspresivne kreacije kojima se pojačava pejorativnost. Infiks *n* je došao u ie. korijen **ghredh-* »koračati« samo u slavenskim jezicima dok ga u baltičkim i ostalim ie. nema: upor. lit. *grįdyti*, *grįduju* »ići, putovati«, sanskr. *grdhvati*, lat. *gradier*, *ingredior* itd.

Lit.: ARj 2, 529. 569. 3, 414. 415. 419. 433. Elezović 1, 204. Ribarić, SDZb 9, 149. Mažuranić 357. Miklošić 77. SEW 1, 349. Bruckner 156. KZ 45: 51.. Vasmer 315. WP 1, 652. Trautmann 98. Schmidt, IP 1, 75. Osthoff, IF 4, 293. -Michelson, IF 27, 194.

gręznuti, -*ēm* impf. (Vuk) (*o-*, *po-*, *u-*), baltoslav., sveslav. i praslav. *gręz-* »stajati pod vodom > propadati u vodu, krv, blato, snijeg«

prema *gręzati*, -*am* (Lika, Crna Gora) »u snijegu propadati« i prema impf, *nagrezati*, -*am* pored *nagrijezati* »nabubravati, napijati se« prema pf. *nągreznuti*, -*em* (Vuk, Riječka nahija) »nabubriti, nabujati, narasti«, *gręznuti*, -*ēm* (Bjelopavlići, Crna Gora) »poplaviti«. Razvitek značenja »biti, stajati pod vodom > nabubriti, poplaviti« tumači se po semantičkom zakonu rezultata. Vokal *e* je nastao iz *i* upor. steslav. *popręznnti*, polj. *grįnąč* i rus. *grjaznutb*. Postoji još u prijevoju *G-U gruzit* (čakavski) prema *gręznuti* (Stulić) »potopiti«, sveslav. i praslav., upor. slov. *groziti*, polj. *grąz*, gen. *gręzu* m »tiefer Kot zum Versinken« *grązię*. Samo Stulić je zabilježio postverbal *gruz* m »casus, praeceps«. Potpuna paralela postoji u baltičkoj grupi za *ę*: *grimstu grimzdau grimsti* »potopiti«, lot. *gremdēt* »idem«. Ie' korijen **grem-* »vlažan«, od kojega potječu i *krmelji* (v.) = lat. *gramiae*, prijetoj **grom-*, bio je raširen formantom *gh > z*. To raširenje nalazi se samo u baltoslavenskom.

Lit.: ARj 3, 422. 423. 484. Miklošić 78. SEW 1, 350. 356. Holub-Kopečný 133. Bruckner 162. Vasmer 312. 315. Trautmann 97. Vaillant, RES 22, 14. GM 204. Matzenauer, LP 7, 202. Iljinski, RSI 6, 221-222. Nehring, IF 4, 401. Pedersen, IF 26, 293. Kluge, AnzIF 24, 118.

grgati, -*am* impf. (Vuk, Budva) »sinonim: čakcati zube«.

Lit.: ARj 3, 423.

grgeč pored *grgeč*, gen. -*eča* m (Vuk) »riba perca fluviatilis«. Od madž. *görgicse* »cobitis«.

Lit.: ARj 3, 423. Miklošić 82. 423.

grgljanka f »biljka crnjevac, križao, crnoglav, prunella L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 423.

grgljati, -*am* = *grgrati*, -*am* (hrv.-kajk., Belostenc, Jambrešić) »plakati grlo u ustima«. Onomatopeja reduplikativnog tipa. Dolazi s varijantom *k* mjesto *g* kad se oponaša glas vode koja vri: *krkljati*, -*am* (Vuk) »brausen« = *krklāti* (ŽK), slov. *krklati* »brodeln« pored slov. *grgljati*. I u prvom značenju služi ista promjena: *krkočati*, -*čem* (Mikalja) = *grgočati*, -*čem* = *grgočati*, -*čem* »krkljati, šikljati«. Odatle postverbal *grgoča* f; -*očati* je nastalo od -*otati*, kako je obično u onomatopejama, prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv. Ovamo: *nagrđutati*, *nagrđucem* pf. (Lika) »napiti se«. Istom se reduplikacijom oponaša i glas grlice

grgútati, grgūcēm (Vuk) »sinonim: gukati (v.)«, a drugim, slavinama *gbrkati*. Upor. slov. *grgòt* m »Gurgeln« i *grgotáti* »1° gurgeln, 2° girren« pored *grgoljád*. Upor. i bug. *gur-guvica* = *gurgutka* »Turteltaube«. Sve dokazi da *grlica* ne potječe od *grlo* (v.). Ne zna se idu li ovamo imena ptica *grgurela* f »merops apiaster L., sinonim: bregulja«, *gregula* f (školj, otočić Sv. Andrije) »saxicola melano-leuca GÜLD.« *gregurčica* f »chelidon urbica« (Koprivnica). O njihovu glasu nema obavještenja. Ie. onomatopejski korijen **gher-* raširen je.

Lit.: ARj 3, 423. 5, 595 7, 347. Elezović 1, 110. Pleteršnik 1, 251. Hirtz, *Aves* \39. Miklošič 82. SEW 1, 350. Hoľub-Kopeňný 67. Vasmer 295. WP 1, 605.

grguljav, pridjev m u zagoneci: u *grguljavom* kožuščiću (= orah), na -*av* od *grgulja, deminutiv na -*iča* *grguljica* u istoj zagoneci. Elezović je zabilježio u Pećima *grguljav*, f -*ova*, koji glosira sa *grgurav*, ne dajući imenice na koju se odnosi *grgurov* »kovrčast« (o kosi). Upor. Vukovu zagonetku: *Grgur mrgur zrgurk-ljala ti se crijeva dokle ne ugonetaš*.

Lit.: ARj 3, 424. Elezović 1, 110. Tomašević, *JF* 17, 208-209.

grīb m, pl. *gribovi* (Vuk, Skadarske blato, Crna Gora) »vrsta mreže« = *grib* (Bogišić), deminutiv na -*bc* > -*ac* *gribac* (Mljet), denominativ na -*iti* *gribiti*, *gribim* impf. (Skadarsko blato) »gribom hvatati ribu«, na -*ište* *gribište* n (ibidem) »mjesto gdje su gribi«. Nalazi se još u bug. *grib* m pored *griba* f. Od gr. γρίφος > γρίπος > tal. *grifo* pored *gripo*; *b* mjesto *p* upućuje na tursko posredovanje ili na gr. φ = tal. / . Sa *p*: *grip*, gen. *gripa* m (Malínská, Vrbnik, Belostenec) = *grip* (Sutomore) »mreža za lokarde, trakta (Sutomore)«, deminutiv na -*ič* *gripič* m (Senj), *gripe* f pl. (Hrvatsko primorje od Selca do Crikvenice) »šabaka«, deminutiv na -*ice* *gripice*. Arb. *grip*.

Lit.: ARj 3, 425. 434. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. SEZb 13, 207. ZbNŽ 7, 303. Mladenov 110. SEW 1, 352. GM 129. Meyer, *Türk. l.*, 22. REW³ 3872. DEI 1871.

grībic m (Marin Držić, 16. v.) »hir«. Od tal. *ghiribizzo* »isto«, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 425. DEI 4768. 1800.

grīc¹ (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Vuk, Hrvatska) »1° brežuljak, glavica, 2° velika vrlet, 3° toponim (Zagreb, ŽK)«. Nalazi se još u slov. u istom značenju. Miklo-

šič upoređuje sa arb. *g rç* m, *gërçë* »Spitze«, a Meyer uzimlje da je arbanaska riječ posudnica iz hrv.-srp. Značenje i fonetika arbanaske riječi ne poklapaju se posvema sa hrv.-srp. i slov. riječi. Kad bi postojala identičnost obiju riječi, značilo bi da je nekada *grīc* bila raširena na većem teritoriju nego što je danas. Ie. korijen nije utvrđen. Kako ide među terenska imena (njem. Geländennamen), predslavensko podrijetlo nije isključeno. Možda je u vezi s tal. *gréto* »1° terreno ghiaioso, 2° letto del fiume non ricoperto dalle acque«, furi. *krete*, mlet. *kreto* »Fels«, ako je č < ti kao u *polaca*, vlat. *grettius*, varijanta od **gridiu*š.

Lit.: ARj 3, 425. Miklošič 78. SEW 1, 252. GM 124. Buga, *REV* 66, 234-255 (cf. *RSI* 5, 251). Petersson, *LUA* n. f., avd. 1, Bb. 18, br. 2 (1922) (cf. *IJb* 10, 340). *DEI* 1869. *REW*³ 3857 a.

grīc² m (Jačke, ugarski Hrvati), ime ptice, pomenuto uz *cajzele* (v.). Hirtz upoređuje *željen grintal* iz šopronjske županije (Jačke) = *gringlič* (Varoš kod Broda) = *gringlin* (Belostenec, Jambrešić, Hrvatsko zagorje) »ptica zelenáč, chloris chloris L.«. Ovo od njem. *grinling*.

Lit.: ARj 3, 245. 432. Hirtz, *Aves* 139. 140.

grif m (17. v., Mikalja, Belostenec, Vitězović) »mitološka životinja: orao i lav ujedno« i Učena posudnica iz tal. *grifo* < lat. *gryphus* *griphus* < gr. γρῦψ »isto«. Deminutiv na -*ič* *grifčić*. Sa tal. augmentativnim sufixom -*one* *grifon* m < tal. *grifone*. Kao učena posudnica iz gr. γρῦψ pridjev *gripsov* od stsrp. *gripsb* (Aleksandrida), grecizirano *gripo*s (rukopis 16. v.). Pučka je posudnica *gripina* f (Kolombatović, Split) = (*ri* > *r*) *grpina* (Praznice, Brač) »gyps fulvus«; -*ina* je naš augmentativni sufix. Korijen *grip-* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 3, 425. 434. Hirtz, *Aves* 140. 147. *REW*³ 3901. *DEI* 1870. 1871.

grijati, *grijem* = *grējati*, *grijem* (ekavski, *ile* za é kao u *prije* prema *pre*, *prede*'), sveslav. i praslav. kauzativum od baltoslav. osnove *gré-* raširene sa -*a* (*iz-*, *z-*, *o-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *sa-*, *z-*, *za-*) prema iterativu -*grijèvati* samo s prefiksima. Od *ogrijèvati*, *prigrijèvati*, *prigrijèvam* (Vuk) postverbali su *ogrijem* m na -*ica* *pregrevica* = *prigrevica* (Vuk, Srijem) »sinonimi: pripeká, žega, prisojek«. Radne imenice: na -*ač* m prema -*ačica* f *grijač* prema *grijačica*, na -*lac* prema -*lica* *grijalac* m prema

f *grijalica*, na -*telj* *grijatelj*. Na -*ina*: *grijačina* f (Vuk) »plača za grijanje u hanu«. Na -*aljka*: *grijaljka* f »sud vruće vode za pranje noge«. Na -*aonica*: *grijaonica* »mangal«. Ie. korijen *guhre-* od *gñher-* koji se nalazi u *gorjeli*, *gorak*, *gori*, *žar*, *žeravá*, *grnac*, potvrđen je u lot. *gremens* »žgaravica« i arb. *ngroh* = *ngrof* (Gege) < *engrěsko »grijem«.

Lit.: ARj 3, 426. 4, 185. 278. 11, 526. 892. Miklošič 78. SEW 1, 351. Holub-Kopeňný 134. Bruckner 160. Vasmer 307. Mladenov 113. GM 307. WP 1, 688.

grijeh, gen. *grijeha* m (Vuk, 1496) = ekavski *grēh* = ikavski *grī*, gen. *grija* (ŽK), sveslav. i praslav. bez baltičkih paralela, »peccatum (kršćansko teološko značenje, koje nije praslavensko)«. Odatle sveslav. i praslav. denominal *griješiti*, *griješim* (*iz-*, *o-* *se*, *po-*, *pre-*, *sa-*, *u-*, *za-*) »1° u smislu kršćanske teologije: peccare, 2° fehlen, 3° s prefiksom *pognuti* (ŽK): vermischen (= slov. *pogrešiti*), 4° *ugriješiti*, *ugriješim* (Piva-Drobnjak): zaci s puta, izgubiti«. Na -*āti*: *grešati* (1437), *sa-griješati* (13. v. — IS.v.) odatle *sagrešaj* (Lika). Iterativ: -*grešivati* -*grešujem* samo s prefiksima. Značenje 2° bilo je praslavensko. Očevalo se u postverbalu na -*ka*: *grīješka* f = *greška* (Kosmet) = *pogreška* (na zapadu upor. rus. *pogreška*), odatle pridjev *pogrješan* i u prilogu *griješkom* = *greškom* pored *greškom* (Kosmet) »nehotice« i *greški* pored *greški*. Od kršćanskog termina je pridjev na -*bn*: *grīješan* = *grešan* (1493) = *grīšan* *grīšana* (ŽK), *bezgriješan*, poimeničen sa -*ik* m prema -*ica* *grešnih* m prema *f* *grešnica* pored *grešnjik* prema *grešnjica*, odatle pridjevi na -*w* *grešnič* (*ruka* ~ *a*, 1463) i na -*ski* *grešnički*, na -*ov* *grešnikov* na -*ljiv* *grīšljiv* (jedanput, 18. v.), deminutiv na -*ič* *grešič*, augmentativ na -*ina* *grešina*, na -*etina* *grešetina* (18. v.). Apstrakta na -*ota*: *grehota* f = *greača*, gen. -*te* pored *graota*, gen. -*te* (Kosmet) = *grot*a (Lika i Čilipi) = *gri(j-)ota* (ŽK), i hrv.-kajk. postverbali *pregreha* — *pregreška* (Habdelić). Iterativ na -*ovati*: *grehovati*, *grèhujem* = *greovāt*, *grèujem* (Kosmet) pored *grèuvāt*, odatle pridjev *grehovan*, poimeničen sa -*ica*: *knjiga* *grehovnica* (Vuk, narodna pjesma). Ova se izvedenica uzimlje kao potvrda da je stcslav. *grehb* išao i po deklinaciji *u*, ali postoji i *greševati*, *grešujem*, odatle pridjev *greševan*, *pogrešovati*, -*šujem* (*se*) (Kosmet) »često griješiti«. Teološko značenje *griješiti* bilo je na zapadu tako jako da je za značenje 2° posuđeno iz sruvnjem. *voelen*, *veilen* <

franc. *faillir* < lat. /*allere* > *faliti* (po- ŽK), odatle apstraktum s njem. sufixom -*ung* *fälinga* f pored *fälinka* i pridjev *fälišan* < njem. *falsch* < lat. *falsus*. Glede njem. *ei* > *a* upor. *rotälj*, gen. *rätlja* (ŽK) < njem. *Reitel*. Jačina kršćanskog teološkog značenja vidi se i u tome što je *grehb* u čakavsko-ikavskom dobio značenje neodređenog subjekta (fr. *on*, njem. *man*): *ča bi niki grī rēka*, i što je *grijeħ* postao eufemizam za *đavo*. U rumunjskom, u kojem je ostao tal. kršćanski termin *peccatum* > rum. *păcat*, posuđen je *greši* u značenju 2°, odatle rum. postverbal *greš* »Fehlschlage« i apstraktum na -*eaľ* *grešclă* »greška«. Ie. paralele nisu utvrđene. Svakako se u tumačenju postanka ne može polaziti od *greti*, *grejč* »grijati«, tj. od predodžbe »peče ga savjest > grijeh«. To bi značilo staviti kršćansko značenje kao prvobitno, što ne može biti jer je praslav. riječ pretkršćanska. Berneker upoređuje s gr. χριτω »mažem«, odakle je χριστός > *krst* i *krizma* i sa lit. *griejū*, *grieti* »skidati skorup«. Ovo nikako ne ide. Najvjerojatnije je, čini se, upoređenje što ga čine Endzelin, Iljinski i Petersson, s lit. *graižas* = lot. *greizs* »schief« i možda s osnovom rus. *grēzit* »u snu govoriti, buncati« i stcslav. *grēza* »confusio«. Od tih riječi ie. paralele nisu utvrđene. Upoređuje se i stvnjem. *gršenlich* »schrecklich, grässlich« kao i s osnovom *li-* u *obliviscor* »zaboravljam«. Pretpostavlja se ie. **ghroi-*so.

Lit.: ARj 1, 269. 3, 413. 427. 419. 422. 463. 4, 185. Vuković, *SDZb* 10, 405. Elezović 1, 110. 109. 2, 87. Bulat, *Y F* 5, 147. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kostić, *GIPD* 29, 592-598 (cf. *JE* 18, 366). *Mažuranić* 357-358. Miklošič 78. SEW 1, 350. Holub-Kopeňný 135. Bruckner 161. Vasmer 307. Mladenov 113. WP 1, 646-647. *Tiktin* 699. Charpentier, *ASPh* 37, 46-48. Petr, *AnzIF* 7, 165. Endzelin, *BB* 27, 190. *IF* 33, 110. Petersson, *LU A* n. f. avd. 1, 18 (cf. *IJb* 10, 340). Meillet, *RSI* 6, 131.

grima f (16. v., Šipan, Mikalja, Stulić) »vrst malih riba: alec, srdjelice, tal. marida, hrana drugim ribama«. Deminutiv na -*ica* *grlmica* (16. v., Dubrovnik). Na -*ar* < -*arius* *grlmār* (Dubrovnik) »ribar koji lovi grimice«. Prema Vuku *grimica* (Korčula) imalo bi značiti isto što *griznica* (Dubrovnik) »moljac«. Upor. arb. apstraktum *grime* »komadić, mrvice«, od *grinaj*; gr. γρυμέα(-εία) »friperie, restant du poisson«. Riječ je dalmatoromanski leksički ostatak iz oblasti ribarske terminologije.

Lit.: ARj 3, 432. Čabej, *REB* 2, 179. GM 130. Skok, *ZRPh* 50, 534. 54, 474.

grlmica f (Dubrovnik, okolina) »Maulkorb, den ein Ochs bekommt, damit er nicht fressen kann, (sufiks *-iča* prema sinonimu) brnjica«. Vjerojatno dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gremium*. Upór. furl. *grim* < *gremium*, tal. *grembio*, *grembo*.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 236. *REW*³ 3861. *DEI* 1869.

grimiz m = *grimis* — *krimez* (18. v., Kavanjin), odatle denominal na *-ati* *krimezati*, *-am* (Kavanjin) »mastiti grimizom« = *krimiz* m (18. v., Kavanjin), pridjev na *-an* > *-an* *krimizan* (18. v.) = *krimiz* (16. i 18. v., Kavanjin) = (ri > r-) *krmez* m, pridjevi *krmezan*, tur. *-li* indeklinabile *krmezli* > (skraćeno zbog deseterca prema ar. > tur. *kırmızı*) *křmz.* > *krzi* !(narodna pjesma), epitet za *peštem.ilje*, *merdžane*, *kabanicu*, *jemenije*, »crvena boja«. Na *-ar* < *-arius* *krmezar* m »coccus ilicis«. Nalazi se još u slov. *křmez* = *kermi*, češ. i polj. Balkanski (evropski) turcizam orijentalnog podrijetla, upravo arabizam iz sanskrt (tur. *kırmız* < ar. *qermasilqirmizi* < sanskr. *krmi*), izvedenica od *krmi*, koje je u prasrodstvu sa *crv* i *crven*, fr. *vermeil*, »von Wurm erzeugt«): rum. *cărmi*, bug. *karmaz*, arb. *kermes*, sa članom *-zi*, odbacivanjem *-z*, (zbog identičnosti sa deminutivnim sufiksom *-zē*) *kěrmé* f »Kermesröte«. Orientalna je riječ internacionalna. Preko tal. *carmesino* (ar. *-i* zamijenjen tal. sufiksom *-ino*) = *chermisino* — *cremisino* od *crēmisi* = *chēmisi* potječe *karmadžin* m (Banat) »crvena ira«, *karmazina* i (Posavina) »remenci razne boje kojima se opanci po dužini prepliću«, *karmasin* m »koža«, pridjev *karmazinski* (Belostenec), na *-bc* > *-ac* *karmazanac*, gen. *-nca* (zapisano *karmazanac*) »phytolacca decandra«. Ovamo ide i evropski orijentalizam *karmin*, gen. *-ina*.

Lit.: *ARj* 4, 869. 870. 5, 548. 601. 603. 712. *Pleteršnik* 1, 388. 395. Elezović, *JF* 14, 202-203. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 491. *Bruckner* 220. *Mladenov* 266. *GM* 188. *Lokotsch* 1219. *REW* 4703 c. *DEI* 772. 888. 1150.

grinta f (Vuk, 17. v., Risan, Ljubiša, Dubrovnik) »bolest po koži«. Odatle pridjev na *-av*: *grintav* (16. v.), poimeničen na *-ac* m prema f *-ica*, *-ka* *grintavac*, gen. *-avca* = *grinteia* m (Lika) prema *grintavica* = *grintavka*. Prenosi se na vunu prvog sniženja *grintavica* (Istra) = *grintovica* (Vodice) »vuna od ovce u proljeće« kao i na biljku *grinta* (Varaždin) »cuscula europaea« = *grintava trava* = *grin-*

tavce »scabiosa arvensis«. Denominál na *-iti*: *grintaviti*, *-lm* (o-). Također slov. Od njem. *Grind*. Drugog je podrijetla: *grintati* (Parčić) »ljutiti se« (v.).

Lit.: *ARj* 3, 433. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Mažuranić* 359. *Strekelj*, *DAW* 50, 22. *DEI* 1873. *REW*³ 3869.

grintati, *grintam* impf. (Dubrovnik) »često ljutiti i karati« pored *grintijat* (Dubrovnik, Cavtat, subjekti *dijete*, *staro čeljade*, *bolestan čovjek*) »cmizdriti«, *grintati* (Korčula, Budva, subjekt *dijete*; primjer: *što grintaš**, kaže se djetetu koje svagda plače). Pridjev na *-av* *grintav* (Korčula, Šćepan) »škrt«, *grintejav* (Dubrovnik, *-ej-* je zacijelo od *-elj-*). Od sjevernotal. *grinta* f »viso arcigno« germanskog podrijetla got. *grimmī > a, stvnjem. *krimida* »bijes«, nvnjem. *grimmig*.

Lit.: *ARj* 3, 433. *REW*³ 3869. *DEI* 1873.

grinja f (16. v., Vuk, Crna Gora, dubrovački pisci, Trebinje, Parčić) »1° moljac, grizlica, moljac u mesu i siru, 2° moljac u obliku crvića u zabačenim vunenim stvarima (Kosmet)«, *grinje* f pi. »intignatura«. Odatle deminutiv *grinjica*, *grinj* m (Cres) samo u kletvi *grinj te zel*, eufemizam za *vrag*. Pridjev *grinjav* (Šulek). Možda odatle kao poimeničenje *grinjavac*, gen. *-avca* »1° biljka conium maculatum, kozalac, 2° glavobolja, trubeljlika«. Denominal na *-ati*: *grinjati* (Ljubiša) (*sa-*); *sagnjavinina* f »što je od mljca izgrizeno«. Budmani je pomišljao na vezu sa pf. *grinuti*, *-ēm* (Vuk) »1° pasti, oboriti se, 2° oslabiti (Lumbarda, Korčula), 3° navaliti, udariti«, koji je teško objasniti; možda od *od-rinuti* s unakrštenjem *d* > *g* prema *gurnuti* (v.). Time nije objašnjen ni semantički ni morfološki. Blize stoji istro-rorn. *greina* »Grinde, insetto del grano«, *grigna*, *gregna* (L'Aquila, Abruzzi) »baco sia dei legumi che del cacio e del grano«. Zbog geografske aree, u kojoj se ta riječ govori, može biti donje tumačenje. Ili je u vezi s arb. *grinj* »zerhacke, schneide, zerbröckele«, ili je, kako se taj crv zove i *grizica* i *grizlica*, u vezi sa *gristi*, *grizem* (v.). U oba slučaja unakrstio se lat. *tinea* »Motte«.

Lit.: *ARj* 3, 433. *Elezović* 1, 111. Kušar, *NVj* 3, 338. *GM* 130. *RjBW** 8746. *Ive* 8.

gripa f (Dalmacija) = (*gr* > *fr*) *fripa* (Dalmacija, otoci) »1° određena konfiguracija kamena na osami, 2° toponim *Gripe* — tal. *Grippi* (Split)«. Slov. *hrīb* m »1° Anhöhe, 2° massiger Berg« = *kriber*, gen. *-bra* (Rož.

Kranjska Gora) s leksikologijskom porodicom: *-arius* > *-ar* *hribar*, gen. *-rja* »1° Bergbewohner« = na *-janin* *hribljan*, »2° prezime«; deminutivi *hribček*, *hribec*, pridjevi *hribast*, *hribat*, *hribčan*, *hribčast*, kol. *hribina* »Gestein«, *hriblje* n, u Režiji *kripa* »Fels, Stein Klumpen«, dem. *kripica*. Predslavenski i predromanski leksički ostatak koji u sjevernoj Italiji varira *greppo*, srlat. *grippia* »dirupo, scoscendimento«, *crappa* »pietra, roccia, grappa«, na Balkanu arb. *karpe* »isto« *škrapa* (v.), možda sa *criapis* (kotsorski latinski dokumenti). Budimir veže *cnzi* > sa gr. *ῥίπται*, *gripa* > *fripa* je zacijelo dalmatoromanski leksički ostatak, a taj iz predrimskog doba, dok je *hrib* leksički ostatak iz jezika keltskih Karna. V. *ripa*.

Lit.: *Skok*, *Slav.* 91. 93. 114. 136. 178. *Skok*, *SIRev* 3, 353-5. *Pleteršnik* 1, 281. *REW*³ 3863. *DEI* 1146. 1869.

gripelj m (Šulek) = *kripelj* (Šulek) = *grizitelj* (Šulek) i u složenici *gripel-zelje* »biljka spiraea filipendula«. Možda narodno izopačenje učenog botaničkog naziva *filipendula*, složenica od *filum* i *pendnulus*.

Lit.: *ARj* 3, 434. 440. 5, 550. *DEI* 1640.

gripica f (Lika) = *kripica* (Lika) = *kripica* (ŽK) »gospodska kočijica« i deminutiv od *kripa* (Istra, 17. v., ŽK) »pletan koš u čemu se kukuruz iz polja vozi«. Također slov. *kripa*. U Balama (istororomanski): *gripisa* »sorta di carretina«. Od njem. *Krippe*.

Lit.: *ARj* 3, 434, 5, 550. *Ive* 105. *Pleteršnik* 1, 468. *Strekelj*, *ASPh* 26, 412.

gristi, *grizem* impf. (Vuk) (*iz-*, *izo-*, *izod-*, *ispre-*, *na-*, *o-*, *od-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *z-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gryz-* »mordere«. Pored primarnog tipa postoji još na *-ati*: impf. *grizati*, *-am* (Marin Držić) (*iz-*, *izod-*, *ispre-*), odatle *grizalo* n (Vuk) »grizenje«; deminutiv na *-kati* *griskati*, *-ām* (*iz-*) = *grickat* (Kosmet), na *-ukati*, *grizukati*, *grizūkām*, pf. na *-nu-* *griznuti*, *-ēm* (17. v.), iterativ na *-iva-* *grizivati*, *-vam* pored *-grizovati* s prefiksima *iz-*, *raž-*. Odatle pridjev na *-ljiv*: *grizljiv*, *grizljiv* (*za-*). Postverbali *griz* m »napola prožvakano sijeno u želucu govečeta«, odatle augmentativ na *-ina* *grizina*, *izgrizine* f pl. (ŽK) = *ogrizine*, *griza* »sinonim: srdobolja« (upor. bug. *griza*), praslav. na *-ia* *griza* f »1° srdobolja, bolest trbuha, 2° briga (upor. bug. *griza* i *griza se* »brinem se)«. Upor. Vukovu poslovice: *m muže* (od *musti*), *ni*

grize, *ni dobre večere*. U čakavskom *griza* znači »kamen od vode izlizan«. Upor. lit. *graužas* »Kies« i polj. posuđenicu *gruz* »Schutt, Mörtel«. Odatle toponim *Grižani* (v. *grizo*). Nije izvjesno da je *griza* u ovom značenju upravo izvedenica od *gristi* kao *griza* u naveđenom značenju jer se nalazi i u trčanskoromanskom i u svim narječjima istroromanskim: *greiza* »quel tratto di selciato, che è davanti alla porta d'ingresso della casa o chiesa«. Ta se riječ, koja je zastupljena i u prv. *grezo*, tumači neuvjerljivo iz svnjem. *Grioz* »Gries«. Kao terenski naziv po svojoj prilici je mediteranski. Apstraktum na *-ba*: *grizba* = *grizba*; na *-nja* *griznja* f. Na *-ica* *grizica* = *grizlica* = *grizljica* = *griznica* (Dubrovnik) »sinonimi: moljac, grinja«, odatle na *-jav*: *grizličav*. Na *-ov* < madž. *-o* *grizov*, gen. *-ova* = na *-jar* *grizar* »ime psu«. Radne imenice na *-lac*, *-vac* i *-telj*: *izgrizalac*, gen. *-oca* = *izgrizavac*, gen. *-avca* (hrv.-kajk.) = *izgrizitelj*. Imperativne složenice: *grizimijeh* (Brač) »vrsta bube cerambyx heros L.«, *grizivino* m »sinonimi: pijanac, pijanica«. Rumunji posuđiše *grijă* »briga«, odatle stvorise *a (in)-griji* — *griju* »versorgen«, pridjev *grijnic* = *grijuKu* = *grijiliu* »brižljiv«, s umetnutim *m* *ogrinj* m pl. »Abfälle von Heu, Stroh«, možda *ogriža* f = *colac* (v. *kolač*) »Weissbrot in Kranzform, das beim Begräbnis verteilt wird«. Vokal i je nastao iz jery: upor. steslav. *gry ZG*, *gryžlb*, češ. *hrysti*, polj. *gryżć*, rus. *gryz'tb*, a ovo iz ie. u, kako pokazuje lit. *grūstis*, *grūztis* »Leibschneiden«, u prijevodu *graužti*, *graužiu* »gristi«, gr. βρούχο »škrugućem zubima«, arm. *krčem* »grizem«. Ie. korijen **gurugh-* je po svojoj prilici onomatopejskog podrijetla (upor. *škrgutanje*).

^*lit.*: *ARj* 3, 484. 440. 959. 4, 186. 277. 278. *Elezović* 1, 111. 2, 12. 17. *Miklošič* 80. *SEW* 1, 359. *Holub-Kopeiný* 134. *Bruckner* 160. *Vasmer* 314. *Mladenov* 110. *WP* 1, 698. *Sobolevski*, *Slávia* 5, 443. *Boisacq* 136. *Lewy*, *ZSPH* 1, 416. *Strekelj*, *ASPh* 28, 486. *Osten-Sacken*, *IF* 24, 245. *Tiktin* 701. 1084. *Ive* 148. *REW*³ 3870b.

griva¹ f (Belostenec, Dalmacija) »meda među vinogradima«. Drugih potvrda iz dalmatinskih narječja nema. Ide zacijelo zajedno sa *grivlja* f (Dalmacija) »lijena«, za koju nema također drugih potvrda. Postanje nejasno. Može biti da je romanskog podrijetla. Možda u vezi sa *cribrum* > tal. *crivo*, deminutiv *crivello* »rešeto«, *garbello*, koje je od istog korijena od kojeg je *cernere*. Upor. i tal. *ciablo*

»ptica cernivento«. Ako je ta supozicija ispravna, riječ je dalmatoromanska. Za sada ostaje samo lingvistička kombinacija.

Lit.: 3, 437. *DEI* 955. 1167.

griva² f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vlasí na konjskom vratu«. Praslav. poimničeni pridjevi na *-bn* ž. r. odatle *grivna* »1° nakit oko vrata, 2° prsten za kosu i vijenac, 3° bracelette, 4° gvozden prsten, kolarska sprava (Kosmet), 5° novac«, odatle deminitiv na *-ica grivnica* (1436), pridjev na *-ast grivast = grivnast = grivnat* »bijel oko vrata« i *grinja* f (Vuk) = *grina* (narodna pjesma) < *grivnja »1° vijenac bisera, 2° biser uopće, 3° (*grivnja*, Zemun) perje kao ogrlica pod vratom«, odatle deminitiv *grñjica* (narodna pjesma: *grñjica bisera*), dokazuje da je prvobitno značenje bilo »vrat, zatiljak«, kao i u sanskr.tu i avesti: *griva* »vrat« (glede *vnj* > *nj* upor. *grinjac*, *grimač*, *grinkaš* za goluba *grivnjaša*; upor. pridjev *njine* < *njivne*, Brusje, Hvar). Na to smjera i bogata zoološka terminologija. Ako se pera u ptica, koja po glavi prave čubu, pružaju niz vrat, onda se i to zove *griva*: *griva*, *grivina*, *grivašica*, *grivna*, *grivnica*, *grivka*, *grivnjača*, *grivoč* nazivi su jarebica; *grivač = grivac = grinjac*, gen. *grinja* = *grivnjaš* (Vuk), *grivan*, *grivanj*, *grimač*, *grimiž*, *grimljaš*, *grivaš*, *griveš*, *grivenjaš*, *grivinas*, *grivljaš*, *grivnalj*, *grivnoč* (18. v.), *grivnjač*, *grivnjak*, *grivoč* nazivi su za golubove; *griva* (Lika, hipokoristik) »ovca grivasta«, *grivac*, gen. *-vca* »pas, konj grivast«. *grivan* m »grivasta domaća životinja« prema *grivànica* »grivasta koza«, *grivuša* »kučka«, *grivulja* »ovca«, *grivonja* »vo«; *grivnjača* je i guska. U tog terminologiji postoji i pridjev na *-bn*: *grivni = grivnji*. Rumunjski slavizam *griv* »pas i životinja sa crnom ili bijelom pjegom«, *griva* (Muntenijska) »kuja s takvom pjegom«, *griveiu* »ime psa«. Rum. *grivnă* »10 kopejaka« posuđenica je iz ruskoga. Rumunjska specijalizacija na psa naziva se i u hrv.-srp. *grivo = griveš – grivoš = grigov(-ov < madž. -o)*. Sveslav. značenje razvilo se po zakonu sinegdohe »ono što raste oko vrata« > »Mähne«. Baltičke paralele još značajnije objašnjavaju to značenje: lot. *grīva* »delta, ušće rijeke«, upor. *Daugav grīva = Dūnamūde* »ušće Dvine«, kaže da je baltoslav. značenje bilo »okolina ždrijela = vrat rijeke«. Lot. *grīvs* »duga trava« koja raste na takvim mjestima. Ie. korijen je **guer-* koji je i u *grlo*, *grotlo*, *ždrijelo*. Od tog korijena postojao je vjerojatno femininum **gu(e)rī-*, na koji je došao pridjevski sufiks *-ya*, očuvan u prabalto-

slav. sanskrtu i avesti: **gu(e)rīna*. U rus. *grivna* je naziv za novac. U nas je to značenje potvrđeno od 1393. *grivna* (Počitelj, Brubno, Steničnjak) = *grivnja* (Pergošić) i u varijanti *gr* > *kr kriva* (Vuk, Lika) »novac, čini mi se, od 30 krajcera«, odatle na *-ak krivāk*, gen. *-aka* (Vuk) »novac od 17 krajcera«. Ovaj semantem nastao je odatle što je novac ulazio u nakit ogrlice. Prijelaz *gr* > *kr* nejasan je.

Lit.: *ARj* 3, 436. 434. 5, 563. *Elezović* 1, 111. *Hirtz*, *Aves* 140-142. *Mažuranić* · 360. i si. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 352. *Holub-Kopečný* 135. *Brückner* 163. *Vasmer* 308. *Mladenov* HO. *WP* 1, 683. *Trautmann* 98. *Hirt*, i⁷ 31, 7. *Sütterlin*, *IF* 25, 61. *Zubatý*, *ASPh* 16, 393. *Boisacq*³ 177. *Matzenauer*, *LF* 7, 193.

grivinga f (Vodice) »crkveni izraz poenitentia«. Od stvnjem. *kriuwa*, *hriuwon* »Reue«, sa sufiksom *-inga* < *-ung* kao u *falinga*, *furinga*.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 149.

gríz m (ŽK, hrvatski gradovi) = *křis* m (Vuk, Vojvodina) »predrto žito što se kuha u jusi ili u vodi, bungur«. Od nvnjem. *Gries*.

Lit.: *ARj* 5, 551. *REW*² 3870 b.

griza f (Hrvatsko primorje, Škrljevo, Kastav, Vodice, Istra, Dalmacija) »živi kamen, stijena, kamen koji strši u moru ali nije gladak« = slov. *gríža* (Kras) »Schutthalde, Steingerölle« (razlikuje se od *grobља* (v.). Odatle na *-ar* < *-arius grīzar* »ime psu«. Toponim tipa etnika na *-janin*: *Grižani* m pl. (Hrvatsko primorje), 1572. *Grižan* (gen. pl.?), 1275., 1596. *po Grižah* (stari lokativ), 1475. v *Grižah*, z *Griz*, 1455. *Grižami*. Sa *ri* > *r* na Lastovu *Katalića Grža*, klisura. Naziva se još u istromanskom *greiža* »Steinplaster«, u trščansko-romanskom *la Grisa* (naziv za *Via lunga di RiborgV*) »passo lastricato; (u istarskim gradovima) quella parte di via che è corsa nel mezzo del selciato«. Istarsko *grisa* isključuje mogućnost vezanja sa *grēdius* ili *gregius (od *gr ex, gregis*) > *greggia*, *grezzo*, kako sam mislio. U južnoj Francuskoj raširena je ta istarsko-dalmatinska riječ kao m *grès* i kao f *greso* »terrain graveleux, champ pierreux, sorte de pierre«. Nalazi se i u provansalskoj toponomastici. Budmani je pomišljao na nvnjem. *Gries* »Sandstein«, stvnjem. *grioz*. Taj je etimon isključen za južnofrancuske opće riječi i toponime. Prije će biti da sadrži predromanski

korijen **gris-* koji se nalazi u toponimu *Greoulx* (Basses-Alpes), za koji se nalazi potvrda na natpisima u pridjevu *Griselicis* (uz *Nymphis*) *OIL* 12, 361. Pridjev *griselicus obrazovan je kao *Aquae Tarbelicae* > *Tarbes* (Pirineji). Riječ *griza* bit će svakako predromanska, možda leksički ostatak iz jezika keltskih Karnaa. Usp. *gristi*.

Lit.: *ARj* 3, 440. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Pleteršnik* 1, 252. *REW*² 3857a. 3873a. *Ros-tang* 184. 185. *Ive* 148. *Štrekelj*, *ASPh* 26, 429. *Caprin* 14. *Skok*, *SIRev.* 3, 353. *Vjesnik* 12, br. 2296, 5 od 28. 8. 1952.

grkljan m (Vuk, 15. v.) = *grļjan* (promjena *tlj* > *klj* kao u *mekla* < *metla*) = *gorčan* (čakavski, Hvar, sa *r* > *ar* i *klj* > *kj* > *ć* i *ǎ* > *o*), sveslav. i praslav. *girtam* po deklinaciji *r*, »arteria aspera«. Oblik *grkljan* odgovara posvema bug. *grǎkljan*. Sa čakavskim oblikom na Hvaru slaže se hrv.-kajk. *grčanjek* (Belostenec, Jambrešić, sa *klj* > *kj* > *ć* i sa deminitivnim sufiksom *-tk* > *-ek*). Odatle: denominai na *-ati* impf, *grkljānati se, -am* (Lika) »svadati se, psovati se, vikati«. Berneker veli da je formant u hrv.-srp. nejasan. Pomažu ga objasniti rumunjski slavizmi: *giltan* (metateza) pored *giltan* (Erdelj) = *girtan* (Cantemir) »idem«. Sva tri rumunjska slavizma južnoslavenskog su podrijetla i poklapaju se sa stslav. *gritam* (Supr., Ps. Sin.) u svemu osim u *l za r*. Treba objasniti samo odakle potječe *l* u rumunjskom, bugarskom i hrv.-srp. Taj je došao od unakrštenja (kontaminacije) sa *gltiati* i imenice *ghito* > *gatai*(v.) > rum. *gît* »vrat« = *gut* »Kehle« (v.). Odatle rum. *gitui*, i sa sufiksom *-ee* (kao *grabež, dri-jemež*) > rum. *-ej gîlej* m = *gltej* (metateza kao naprijed) = *giteaja f* »Kehle«. Tako od *gwtanb* nastade *gutan* > rum. *gîltan* = *gîltan*, gdje je *r* izmijenjen u *l*, dok je u hrv.-srp. i bug. *gartlan* umetnut *l*. Prijelaz *ti > tlj > klj* je kao u *Mekljika* (ŽK) za slov. (i Kr.) *Metlika*. Unakrštenje može da bude i vrlo staro, ako se *grkljan* uporedi -s lit. *gurklyš* »1° Kröpf, podvoljak, pútača (ŽK), 2° Adamova jabuka«, stprus. *gurcie* »Gurgel«. U tom slučaju imalo bi se pretpostaviti da je došlo od unakrštenja stare onomatopeje (upor. *grgljati*) sa *grzlanb*. Upor. finougrijsko *kurk* »Kehle, Gurgel« i arb. *grykē* »Hals, Kehle, Schlund, Engpass, Halsentzündung«. To upoređenje izlazi ipak izvan utvrđenih lingvističkih činjenica na Balkanu. Korijen *gr-* je kao u *grlo* i *ždrijeti*, tj. ie. korijen **guer-* »verschlingen« u ništičnom prijevodu **gurs-* kojemu su dodani ie. sufiks

to (upor. sanskr. *gurtas* »gefressen«) i baltoslav. *-am* = lit., lot. *-unis*. Moguće je tumačiti grupu *-U-* u *grtljan* na jednak način kao i u *grotlo* (v.), tj. praslav. *gbr-tblo-* rašireno s pomenutim baltoslavenskim sufiksom. Ipak mislim da treba uzeti u razmatranje i rumunjske oblike. Upor. *grlo*, *grotlo* i *ždrijeti*.

Lit.: *ARj* 3, 442. 472. 395. 443. Hraste, *BJF* 8, 51. *SEW* 1, 309, 372. *GM* 133. *Bru-ckner* 271. *KZ* 48, 222. *Matzenauer*, *LF* 7, 198-199. *Vasmer* 298. Isti, *RSI* 4, 176-177! *Miklašič* 63. *Holub-Kopečný* 133.

grlīn, gen. *-ina* m »(pomorski termin na Jadranu) debelo uže, ali manje debelo od čela (v.) i gumine (v.)«. Od mlet. *gherlīn*, *garlīn* »piccola gomena« nepoznatog postanja. Deminitivni sufiks *-in* < lat. *īnus* zamijenjen je ili preveden našim *-ica*: *grlica* f (Brač) »konop što drži lantinu pri jamboru za to da je vjetar od njega ne udaljuje, tal. trozza«.

Lit.: *ARj* 3, 445. *DEI* 1796.

grĭlo n (Vuk, 14. v., 1496), baltoslav., sveslav. i praslav. *gʒr-dlo »1° YMĭ,λάρυγγς, 2° ušće rijeke«. Razlika između praslav. *gʒr-dlo* i lit. *gurklyš* »podvoljak, Adamova jabuka« i stprus. *gurcie* je u sufiksu, u praslav. *-dio* (upor. češ. *hrdlo*, polj. *gardło*), u baltičkom *-tlo* > *klo*. Odatle pridjevi na *-bn*: *grlan*; poimničen sa *-ica*: *granica* f »svinjska bolest«, pored *gāronica* = *gāronjica*; s umiješanjem sufiksa *-ovnica* i *-enica*: *garovnica*, *gāromnica*, *garenica* (Crmnica); također s napuštanjem sonantnoga *r* pred samoglasom: *granica* (18. v.) = *granica* »1° bolest u grlu, 2° trava«; sa *-ik*: *gronik*, gen. *-ika* (Vuk) »u svinjčeta meso ispod grla; sinonim: naraslica«, odatle augmentativ *granana* j(Srijem) i denominal *ogrōnčati se, -am* »razboljeti se od gronice«. Ovamo ide i poimničen femininum *grona* f (Martie, Bosna) »ponuda mobi iza večere nakon branja voća, Ijuštidbe kukuruza, o čem je onaj dan radila«, upravo *grona* < *grīna* (se. *hrana*). Ovamo možda na *-ia*: *granja* (*srebrena* —, Kosmet) »vrsta nakita«, ako se odnosi na *vrat*, inače v. *granja*. Na *-en*: *grlen*. Na *-at*: *zgrlat*; *-jat*: *grļjat* (Vuk) »grivast«. Na *-jast*: *grgrljās, -sta* (*dunja*) »koja ima oblik vrata, okrugla i duguljasta«. Deminitivi na *-če*: *grace* (Vuk, 18. v.) = *gĭjocce*; na *-tī*: *grlić* (Kosmet); na *-sce* > *-jce* < *-c̆yce*: *grlašce* = *grlajce* (Istra, čakavski); na *-čič*: *grocie* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »vjedarde kojim se što odlijeva«; na *-ica*: praslav. *gūlica* »columba țurtur« prema češ. *hrdlíčka*, ali se

ovaj deminutiv može tumačiti i kao izvedenica od onomatopeje (v.). Na *-bk: grljak*, gen. *grljika* »grlič« i druga značenja koja se mogu svesti na metaforu *grlo*. Na *-avica — -ovica: grlavica — gr lavica* »sinonim: angina«; odatle hipokoristikgrla (Brač) »bolest u grlu: diphtheritis« pored *grlica* »idem«; odatle denominal: *grličati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »blagosloviti grlo na dan sv. Blaža«. Na *-da*, koji je zacijelo tal. deminutivni sufixs *-ino: gflin*, gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora) »grlič u tikve«. Na *-jača: grijāča f* »sinonim: tikva«. Na *-ja!:* *gljāš*, gen. *-asa* (Vuk) »sinonim: grivnjaš (v.)«. Složenice od sintagmi: 0(06). *ògròv f* (Čilipi, Konavli) »1° vezani ovratnik, 2° vez na košulji konavoske žene oko grla« < *o -grlb = stslav. *ogrth* > *agro* »monile« sa dodanim *-v* i napuštanjem sonantnog *r* pred samoglasom (v. naprijed *gronik*) da se može lakše deklinirati u kosim padežima, gen. *ogrlī a nema takvih tipova; sa *-ica: ogrlica* (Šibenik) »sinonim: kolijer (v.), derdan«, odatle hipokoristik *ògra*, »idem« i deminutiv *ògrica* (Šibenik, Vuk); na *-iċ: ogrliċ* (Bukovica); na *-in: ogrlīn* pored *ogrīlina*; sa tur. *-luk: ogHuk* (Imotski, haplogija — *Kluk* > *-luk*) »ogrlica popovske odjeće«; na *-jaċ: ogrljāċ*, gen. *-aca* (Crna Gora); na *-jaċa: ogrljaċa* (također: bundeva); na *-jāk: ogrljāk*, gen. *-aka* (Vuk) »psu oko vrata«, na *-još ogrljaš*, na *-je ogrije* n, sve sufixsalne varijante za *ogrlīca*, na *-ina: ogflīna* »u ama ono što stoji konju oko vrata«. Složenice: *grlòbolja f* (18. v.), *grlolika f* (poimeničen pridjev) »biljka gnaphalium«. Denominali na *-iti grliti*, *-im* (iz- *īsel*, *o-*, *ob-*, *pri-*, *za-*) = *zagrljīt*, *-tm* (Kosmet), odatle na *-joj ògrljāj*, gen. *-aja* n »sinonim: ogrlica ogrlina« i na *-a grijati* (Stolić) = *grljāt*, *-ām* »želiti, voljeti, žudjeti za nečim (kod majke, za kuću) (Kosmet). Iterativ *-grljīvati*, *-grljījēm* samo s prefiksom. Deminutiv na *-ukati: grljukati* *-ċem* (18. v.). Poimeničen part. perf. bez. ž. r. *nagrlje-na f* (Kosmet) »čarape, stopalo bez grla, gornjeg dijela«. Prilozi: *objegrlīce, jednogrlice* (*zapitati*, Vrčević). Rumunji posudiše *gīria f* »rijeka, riječno korito«, *gīrlīciu* m »vrat staklenke« < *grliċ*, na *-ica gīrlīā* »željezo oko vrata«. Ie. korijen **gner-*, koji se nalazi u *ždrjeti* (v.), u baltoslavenskom u ništičnom prijevaju **gura-* sa sufixsom *-dio*, koji je i u *selo* (v.). Upor. isti prijevajni štēpen sa sufixsom *-tlo* u *grkljan* (v.) i *ždrjeti*.

Lit.: ARj 3, 443. 445. 444. 455. 456. 448. 462. 4, 186. 8, 369. 766. 778. 781. Miletić, SDZb 9, 277. 393. Elezović 1, 112. 177. 188.

433. *MzBloIII 63. SEW 1, 369. Holub-Kopečny 132. Bruckner 134. ŽSPH 4, 215–216. Vasmer 296. Mladenov 116. WP 1, 683. Trautmann 89. Vaillant, RES 22, 20. Matzenauer, LF 7, 193. Mazurami 361. GM 124. 307. Boisacq' 126–127.*

gr̃m, gen. *grma* m (Vuk, 1275), južnoslav. (slov., hrv.-srp., bug.) i stslav., od sjevernih slavina samo strus., »1° fritex, fruticetum, 2° quercus, 3° grana«. Toponim. Odatle: pridjev na *-oo grmov* (Vuk), poimeničen sa *-ina grmovina* (Vuk) »sinonim: hrastovina«, *grmovaċa* »vrsta gljive«, sinonim na *-oca grmaċa*; na *-bn grman*, na *-ost grmast*. Deminutivi: na *-bk g f mak*, gen. *gr̃mka*, na *-iċ grmiċ*, na *-iċ grmiċ*, na *-ċiī grmiċiċ*, na *-ċiċa grmiċa* »biljka salsola tragus L.«. Augmentativ: *gr̃mina*. Kol. na *-je: grmlje* n (15. v., toponim) = *grmje* (Jstra, 1275). Ovamo ime sela kod Zagreba u mađarskoj ortografiji *Geremlye, Gurimlya, Gorimlya*, danas po svoj prilici *Grmoćica*, od *gr̃m̃ski* + *-ica* i / > *o*. Na *-jak grmljak* (Jačke), na *-ik grmīk*, gen. *-ika* (Vuk). Biljke: na *-ika grmīka*, na *-otin grmotin* »sinonim: gladiš (v.)«, na *-ela grmjela* (Šulek) »trstika«. Mnogo izvedenica u ornitologiji: *grmar, grmarīċ* »Zaunkönig«, *grmarica* »Sylvia orphea«, *grmljaš* »golub« = *grmoċ* — *grmoċar, gr̃muša* (Vuk, Crna Gora) »Sylvia« = *grmušica* (Bag) = *grmuška* = *pogrmuša*. Čobanska je riječ *izgrm* m (Lika) »rupa u kojoj se nadu lješnjaci«. Značajno je što Vuk ima iz Crne Gore *gfmen*, gen. *gfmena* »idem«, sa *-en* prema *grumen* (v.), odatle deminutiv *grmēċak* (Dobroselo, Lika) i kol. na *-je gmēnje* n (17. v., Gundulić, Ljubiša). Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Arbanasi posudiše *gremshe f* »Feigendrossel« < *grmuša*. Vasnjer uzimlje prijevaju prema rus. *grum* = *grumen* (v.). To mišljenje nije uvjerljivo. Ne zna se ide li ovamo *grmalj* m »vrsta morskoga raka, eriphia spinifrons Desm.«. Možda je metafora, kako se čini, iz učenog naziva.

Lit.: ARj 3, 448. 449. 4, 186. Hirtz, Aves 145–146. Mažuranić 186. Miklošič 80. 423. SEW 1, 358. Vasmer 313. Mladenov 112. ASPH 33, 12–13. Jagić, ASPH 1, 433. Hirt, IF 37, 227. Meillet, RSI 6, 132. Buga, RFV 67, 232. i sl. (cf. RSI 6, 270). Bruckner, KZ 45, 43. Loewenthal, WuS 10, 155. GM 130.

grmiluk m (Bosna) »Korallenband« = *igrmiluk* m »1° nakit oko vrata ili po glavi, 2° nekada novac« = *jirmtik* (Srbija, Donje Povardarje) »metelik koji je vrijedio 20 čaršun-

skih para«. Balkanski turcizam (tur. *yirmi* »dvadeset« < *yıgrmī*): rum. *irmilic* »20 Piasterstück«, bug. *irmilik* »dvadesetak«.

Lit.: Skok, Slavia 15, 349. ZRPh 46, 407., br. 85. Mladenov '223. Tiktin 353. Lokotsch 958. Škaljje 292. 371.

grm j eti, 'grmi impf. (Vuk) (*iz-*, *za-*) = *gfmēt*, *-lm* (Kosmet) (*pre-*), baltoslav., sveslav. i praslav. *gnm-* »bezlični glagol na *-eti*: tonare«. Iterativ (duljenjem *b* > *i*): *grimāt* (čakavski). Odatle postverbal *grin* (Cres) u psovci: a) *grin te zel*, b) *koga grīma*. Iterativ *-grmijēvati* (*se*), samo s prefiksom (*iz-*). Apstrakta: postverbal *grm* (Belostenec) »grom«, *grmljenje* n = *grminje* (Žice otaca, 14. — 15. v.); na *-java gfmjlava f, grmljavina, grmljavica*. Metaforički se prenosi i na glas i na psihološko polje: »bučno govoriti u Ijutini«. Prijevaj: *grom*, gen. *groma* m (Vuk) = *grom* (Kosmet), sveslav. i praši, apstraktum (nomen actionis) perfektuma: »ono što je zagrmilo > posljedica grmljavine > tonitrus; sinonimi: trijesak (v.), strijela (v.)«. Odatle: pridjevi na *-ov gramov*, poimeničen sa *-ina gromovina* »sinonim: grmljavina«, *-o bn* u određenom vidu *gromōvni*, poirneričen na *-ik gromovnik*, epitet za Iliju, na *-ovit gromovit*. Osjeća se još onomatopeja što dokazuju izvedenice na *-or, -ot* koje služe za izvođenje od onomatopeje: *gromor* (15. — 17. v.) »Lärm, Geräusch«, odatle pridjev na *-bn grōmoran* = *gromōradan* (Crna Gora) »vrlo velik, nezgrapan; sinonim: gromostasan — gromūla« (Vuk). Dočetak *-odan* nastao je unakrštenjem (kontaminacijom) sa *gromada*. Na *-of. grōmot* m »buka, lupa«, odatle pridjev na *-bn grōmotan* »sonorus«. Prema *grmjeli* stvara se u 16. v. (tri pisca) *gromjeti*, *-im*, što dokazuje da se počinje gubiti osjećaj za semantičke varijacije prijevaja. Upor. naprijed hrv.-kajk. *grm*. Na onomatopeju upućuje i *grominjati se, -ām* (Dubrovčani, 17. v.) »padati s lupom«, s gr. *-isati zagromanīsat* pored *zgomomsat, -šem* »udariti gromom« (upor. arb. onomatopeju *gromēsini* = *gromēshinj, gromesis* »rūlpse«), *gromēkati, grōmēkām, -ċēm* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »govoriti psovku: grom te ubio«. Složenice: pridjev na *-bn gromoglasan*; *gromōderina f* »cjepka drveta koja je gromom razderana«. Onomatopejske pridjevske izvedenice *gromōran* = *gromōradan* i *grōmotan*, koje znače »vrlo velik, golem, grdan«, opravdavaju izvođenje pridjeva *ogroman*, koji drže rusizmom, od *grom*. Upor. rus. *ogrom* »divovska veličina«. Nejasni su prefiksi *ne-z-* u pridjevima koji

bez sumnje idu ovamo: *nezgroman* (Poljica, Dalmacija) »1° golem, grdan, 2° nemio, nemilostiv«, sa *-it nezgromnit* (Vetranie), *nezgrōmnjast* (Vinkovci, Slavonija) »nepravilan, nezgodan, gadan« = sa *o > a* (prema *nezgrapan*) *nēzgraman* (Riječka nabija, Crna Gora). Vjerojatno su došli semantičkom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *nezgodan, neskladan* (v.), *nezgrapan* (v.). Oba prijevaja postoje u baltičkom: lit. *grumū, grumēti* »grmjeli«, stprus. *grumins* »grom iz daljine« prema lot. *gremī, gremju* »mrmrljam« i prema lit. *gramēti* »pasti s lupom, stropoStati se«, gr. *χρόμος* »šum, nevrijeme« itd. Iz baltičkih se i grčkih paralela vidi da je ie. korijen *ghrem-l **ghrom-* onomatopejskog podrijetla. Metaforički prijenos onomatopeje na duhovno polje vidi se u germanskim paralelama: *grimmig, Gram*.

Lit.: ARj 3, 450. 448. 458. 4, 187. 8, 152. Elezović 1, 113. 123. 188. 204. Tentor, JF 5, 205. ASPH 30, 190. Starine 40, 183. Miklošič 77. SEW 1, 353. 360. Holub-Kopečny 133. 135. Bruckner 158. 162. KZ 48, 213–214. Vasmer 306. 310. WP 1, 656. Belić, Priroda 299. Mladenov 112. Boisacq' 1069. Schrijnen, KZ 42, 105–106. GM 131.

grof m (hrv.-kajk., općenito na zapadu od 16. v., Belostenec, Jambrešić, narodna pjesma) = *grov* (1530) prema *f grafica* za »lat. comes = knez prema f comitissa = kneginja«. Odatle: pridjev na *-ov grōfov* (ŽK), poimeničen sa *-ina grSfovinā* »grofovaska država« i u sr. r. *Grofova* (toponim kod Rijeke), *-ovski grofovski* (Šulek). Apstrakta: na *-ija grafija* »1° grofovaska čast, 2° imanje« = na *-stvo grōfstvo aliti knežija* (1699). Na istoku *graf* m (18. v.). Od mađarskog feudalnog naziva *gróf* < njem. *Graf* neizvjesnog germanskog postanja, a značenja »poglavar, sudija«, poslije *Fürsta* prvi u rangu. Mlada posuđenica u poređenju sa češ. *hrabě*, polj. *hrabia*.

Lit.: ARj 3, 378. 456. Mažurana 361–362. Weigand-Hirt 1, 755.

grogotati, *-ċe* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dragi kamen*), onomatopeja za djelovanje svjetla kojoj je paralela sinonim *titrati* (v.).

Lit.: ARj 3, 456.

grohot m (Vuk) = *grohot* (Dubrovnik) = *grōt* (ŽK, toporim) = *grohot* (17. — 18. v., s promjenom onomatopejskog sufixa *-of*), sveslav. i praslav., »1° buka, lupa kod padanja, smijeha, 2° sitno kamenje«. Upor. glede su-

fiksa *štropot*, *topot*. Odatle *grohota* f »zemlja grotljiva«, postverbal od denominala *grohōtati*, *grohočem* (*se*) (*raz-*) »1° zvečati, 2° smijati se grohotom«. Pridjevi: na -*bn* *grohotan* (*smijeh*), na -*ljiv* *grohōtljiv* (o zemlji punoj sitnog pijeska). Na -*ulja*: *grohotulja* (Vuk) »niz oraha ili Iješnika na koncu« = *grōtulja* (pravoslavci u planinskim krajevima oko Petrinje) »hrv.-kajk. sinonim: čana f«, s umetnutim *n* pred dentalom *grōntulja* (Vuk). Ovamo možda *grōn-čur* m (Srbija, Uzice) »načičkani plodovi na grani«, s nejasnom izmjenom dočetka. Na -*ljika*: *grohōtljika* (Vuk) »pjeskovita grohotljiva zemlja« (upor. *Grohote* f pl., Šolta); na -*uša* *grohotuša* »1° sprava za mamljenje' ptica, 2° neke biljke«. Rumunji posuđuju *grohoti* = *grohăi*, uzvik *groh* »grunven« s prijenosom onomatopeje na svinjski glas. Ova praslavenska onomatopeja dolazi i bez sufiksa -*o* (upor. polj. *groch*) u pf. *graknuti*, -*em* = *gronuti*, *gronem* »pasti s lupom«, s ispuštanjem *o* u sufiksu *grohtjeti se*, *grohtim* »ljutiti se (oponašanje zvuka pri ljuljanju)«. Upor. *raz-grohtalac* (Stulić) bez *o*. Sa zamjenom -*otati* sa -*itati*: *grohitati*, *grohićem* (Vuk). Variraju 1 suglasnici *g* i *h*: *hrohōtati se*, -*čem* (17. v., jedanput) = *hrokotati* (Mikalja, Belostenec, Stulić). Varijacija onomatopeje u prvom samoglasu *o* > u postojala je već u praslavenskom, kako se vidi u impf, *gruhati*/*gruvati*, *gruhām* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *Vinkovci o-*, *kukuruz*, metafora »pojести«, *raž-*) »lupati! udarati s bukom«. Upor. polj. *gruchot* s istim sufiksom kao u *grohot*. Odatle: imenica na -*ač* *gruhač*, gen. -*āia* (Srbija, Leskovac) »šljunak, belutak« i postverbal *grūh* (Dubašnica, Krk) »kamenje sitno stučeno« (također toponim)«, impf, *grūhati*, -*am* (Dubrovnik) (*iz-*) »drmati, stesati« = *gruat*, -*am* (Kosmet) (*iz-*, *o-*) »vaditi žito iz pljeve«, *neogruana* (*pšenica*) »neočišćena« prema pf. *grūhnuti*, -*ēm* (18. v.). Ta onomatopeja postoji i na -*iti* sa varijacijom značenja: *grušiti*, *grušim* (Vuk) »stossen, enthülsen, tundo« prema *grušiti*, -*trn* (*z-* Kosmet) »padati s bukom« i impf, na -*a-* *grušati se* (subjekt *mljeko*) (*z-*) »coagulo«. Deminutiv: *grūškati* (*iz-*) »prati košulju udarajući je o kamen«. Odatle: pridjev na -*bn* *ogrušan* (*jaje*) »sinonim: rovit, rofitan, na umak obaren«, *gruševina* = *grušavina* (Kosmet) = *grušalina* (Vodice) »1° geronnene Milch, 2° Speise von Milch und Eier (Dubrovnik)«, deminutiv na -*bc* *grūšac*, gen. -*sca* (Lika) »kamenita so što se prodaje po Bosni«. Ovamo možda i *grujuška* f (Lika) »grebljica kojom se žito u prznici mi-

ješa da na jednom kraju ne izgori« ako je deminutiv na *gruhuša. Za obje varijante sveslav. i praslav. onomatopeje postoje ie. paralele: *grohot* se upoređuje s lit. *grukšėti* »knirschen« i sa *grukš(t)*, i *girgždėti*, *gurgždėti* »knarren« i njem. *krachen*, a *grūhati* sa lit. *griaju*, *griauti* »srušiti, grmjeli«, *grūvu*, *griūti* »srušiti«, lat. *ingruō* itd; *h* je nastao iz ie. *h* koji raširuje ie. korijen **ghreu-* / **ghrgu-* »rušiti« ili od **greus-* »knirschen« s prijevajima *ou* > slav. *M Ī O* .

Lit.: ARj 3, 463. 462. 704. 479. 483. 4, 187. 7. 349. Medic, NVj 15, 741. Ribarić, SDZb 9, 150. Elezović 1, 113. 204. 222. 458. Miklošič 79-80. SEW 1, 353. 357. i sl. Holub-Kopečny 133. Bruckner 159. KZ 43, 311. Vasmer 311. 314. Mladenov 111-112. WP 1, 651. 648. Jagić, ASPH 2, 396. Matzenauer, LF 7, 195.

gronda f (Kanavelić, Stulić) »namršteno čelo«, denominal na -*iti* *gronditi se* (Stolić) »nakostrečiti se« = *grunda* f (Marulio, objekt uz *spustiti grundu*), pridjev na -*ast* *grundast* »namršten«. Od tal. *gronda* »finsteres Gesicht«, *aggrondare*. Stoji u vezi s onomatopejskim glagolom *grundire*, *grunniare, *grunniare* za glas svinje, odatle u Božavi *runjāt* »brontolare« (*r* < *gr* kao u *rakatač*).

Lit.: ARj 3, 462. REW² 3893. DEI 1875. 1877.

grop m (15. v., Marulić, Račišće, Dubrovnik, Budva, slov.) »uzao, čvor«. Od tal. *gropo* < lat. *crūppa*. Denominal *zagropāti se* (subjekt *vlaka na postolu*) (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 3, 462. Pletersnik 1, 256. REW² 2344.

groš m (16. v., Vuk) »1° bakren novac određene vrijednosti, put novčića, 2° novac uopće (ŽK, Dalmacija)«. Deminutiv na -*ak* > -*ák* *grášak*, gen. -*āka* (ŽK), na -*ie* *grošič* »1° novac određene vrijednosti, 2° prezime (Draguč, Istra)«, odatle na -*ar* *grošičar* m (Vuk) »koji radi na grošič«, odatle na -*ija* *grošičarija* (Šulek), na -*ina* *grošičarina* f »plaća grošičaru«, denominal na -*iti* *grošičariti*; na -*njak* < -*bn* + *jak* *grášnjak* »hljeb koji stoji groš«, hipokoristik *gróšo* (Dobroselo, Lika) »svite nakičene grosima po pasu, po kapi ili po prednjacima od prslučića«. Složenice *polgrošica* (17. v.) = *polugrošica* (narodna pjesma) = *golugrošnica* (Vuk) »sitan novac koji vrijedi po groša«. Nalazi se još u slov. *groš*, gen. *groša*, *grošček*, gen. -*ška*, *grošič*, *grošnik* i arb. *grosh*. Od tal. *grosso* (14. v.) u numizmatičkom značenju preko njem. *Groschen* < lat. *grossus*. Ovamo još

složenica *karagroš* m (18. v.) »španjolski talir, kolunat« preko tur. *karaguruş*. Od tal. *grosso* i trgovački termin *grosist(a)* »trgovac na veliko«. Lat. ablativ *grosso modo* »uopće«.

Lit.: ARj 3, 463. 4, 853. 10, 623. Pletersnik 1, 256. REW² 1876. GM 131-132. DEI 1876.

grôt m (Vuk, Hrvatska, Prigorje, 1459), praslav., bez baltičke paralele, »1° kao mlinarski termin: sud u kojem stoji žito te se iz njega malo-pomalo presiplje i pada u mlin« = *grot* (Vodice) »2° kolski termin: u gospodarskim kolima prostor od dna do ruba lastavice« = *grot* (Cres) »3° grlo u boce, 4° bolest u grlu«. Riječ postoji u rus.-cslav. »pehar« i u slov. »sinonim: trahtur« (v.). Postojala je i u panonskoslavenskom kako dokazuje mađarski slavizam *garat*, *garad*. Odatle izvedenica na -*lo*: *grotlo* = *grotlo* n (Vuk) »1° sinonim klanac = turcizam bogaz, 2° zvalo, 3° u cvijetu mjesto gdje se obod i cijev stiču (Pančić)«. Prema Miklošiču od praslav. korijena *gw-* koji je u *grlo* i *grkljan*, sa sufiksom -*Ulo*, ie. ništični prijevaj *gur-* od **guer-* koji se nalazi u *žderati*. Odatle odbacivanjem sufiksa -*lo*: *grôt*.

Lit.: ARj 3, 463. Tentor, JF 5, 205. Ribarić, SDZb 9, 150. Mažuranić 363. Miklošič 79. 423. SEW 1, 354. WP 1, 683.

grotati, -*čem* impf, (čakavski). Onomatopejski glagol na -*ati* kojim se oponaša glas purana. Upor. varijantu *groktati* (v.).

Lit.: ARj 3, 463.

groza f (Vuk) ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° (štokavska riječ) horror; 2° sinonimi: jeza, ježnja, strah (na zapadu), 3° prijetna (hrv.-kajk., Pergošić)« = *groza*, gen. *groze* (Kosmet) »4° odvratnost, gadost«. Odatle pridjev *grozan* »strašan«, na -*ovit* *grozavii* = *grozan* (Kosmet) »gadan, odvratan«, poimeinjen sa -*ica* *groznica* f (14. i 15. v.) »febris, (na zapadu) zimica«, s hipokoristikom *graja* i pridjevom na -*av* *grozničav.*, augmentativom *grozničina*, imenima biljki *grozničarka* = *grozničavka* i denominalom na -*iti* *ogrozničaviti*. Deminutiv na -*iča*: *grōzica* (Menčetić). Denominal na -*iti* od *groza*: *groziti* (*se*) (*sa-*, *za-*, *z-*) »1° (u štokavskom značenju) schaudern (Vuk, regionalno), 2° prijetiti (općenito, i u drugim slavina)«, *ogroz'it*, *ogroz'im* (Kosmet) »izazvati gađenje«, iterativ *nagrāzāti se* (ŽK), s pridjevom na -*ljiv* *nagražljiv*. Rumunji po-

sudiše južnoslav. folklorni termin: *groza* f i pridjev *groaznic* < *grozbnit* + lat. -*icus*. Apstrakti: na -*ota* *grozota* f; *groznoća* (17. v.); *grožnja*. Baltičke su usporednice: lit. *gražōju*, *gražōti* »prijetiti«, lot. *grizuot* »idem«, gr. γροφός »strašan, divlji« i Γροφύ itd. Ie. je korijen **gar-* i **grag-* »što izaziva strah«. Vrlo je vjerojatno Brücknerovo mišljenje da je *groza* prijevaj od rus. *gre'za* f »san, buncaenje«, odatle *grēzīb* »buncati«, cslav. *greza* »confusio«, *stgreziti se* »commiserari«. V. *grieh*.

Lit.: ARj 3, 464. 470. 7, 345. Elezović 1, 112. 2, 13. Mažuranić 363-364. Miklošič 79. SEW 1, 355. Holub-Kopečny 134. Bruckner 159. KZ 48, 219. ASPH 4, 216. Vasmer 309-310. Mladenov III. WP 1, 537. Iljinski, IzvORJAS 1918, 23, 1, 125-182 (cf. *Slavia* 5, 206). RSI 6, 219-221. Scheftelovitz, KZ 56, 177. Boisacq² 154. Pedersen, KZ 40, 178-181 (cf. *AnzIF* 24, 44). *IF* 26, 293-294. -Matzenauer, *LF* 12, 325.

gršt, gen. -*í* f (Vuk, Boka), sveslav. i praslav. *gzrt-i, -*bez* baltičkih paralela, »otvorena ruka za primanje, poignée« = *gfst* u *zafgst* (Vodice) »ručni zglob«, odatle *zagršnica* f (Vodice) »od domaće vune spletna manšeta«. Upor. slov. *gfst* i bug. *grāstb*. Općenita je s prefiksom *pre-* i sufiksom -*io*, -*ia*: *pregršt* = *pregrš* m, f (Kosmet) pored *pregraš* m (sa nejasnim *a*, zar praslav. prijevaj **goršt-* > **grāš-*?) = *grigršć* (Lumbarda) = *pregašća* (čakavski, ŽK sa *r* > *ar* i ispadanjem *r* zbog disimilacije *r-r* > *r-0*) = *pagrišć* (Punat, Krk, zar praslav. prijevaj **geršt-* > *grešt-i*). Prefiks *pré-* je dodan da se izbjegne homonimija sa *grst* »Ekel« (v.). Upor. rus.-cslav. (12. v.): *prigwbšća*. Arbanasi posuđuju *grušt* »idem«. Rum. slavizam *gīršt*, koji pominje Miklošič, ne nalazi se u rječnicima. Praslav. apstraktna izvedenica na *í* po deklinaciji *i* od *grlati*, *grmuti* (v.). Upoređuje se i sa lot. *gurne* »Elachsknorren«, s Homerovim ἀγροστός »ruka zgrbljena za primanje« < *áγροστός, od ἀγροῦ »skupljam«, ἀγροῦ »skupština«. V. dalje *gromada*/*gramada*.

Lit.: ARj 3, 470. Elezović 2, 123. Ribarić, SDZb 9, 150. Kušar, NVj 3, 326. Miklošič 64. SEW 371. Holub-Kopečny 133. Bruckner 136. Vasmer 298. Trautmann 102. WP 1, 590. Mladenov 112. GM 133. Jokl, *Unt.* 249. 330-331. *IP* 36, 145. Boisacq² 6-7. 1087. Agrell, *LU Á* (c. *IJB* 8, 203). Brugmann, *IF* 18, 129-130. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165). Persson, *BB* 19, 257-283 (cf. *AnzIF* 3, 200). Zubaty, *ASPh* 16, 394.

gršak, gen. *grška* m (Vuk) »kao rešeto u krčagu kuda voda ulazi i izlazi«. Stoji bez sumnje u vezi sa sveslav. i praslav. korijenom *krč-* ili *krti-* u *krčag*, gen. *-ága* m (Vuk, Srbija, u zapadnim krajevima danas ne postoji) = *krčag* pored *krčag* (Kosmet) »Krug; sinonim: konata« i u *krčma* (v.). Odatle deminutiv na *-ić*: *krčazić* (Vuk). Sufiks *-ag* je nastao od *-eg*, kako se vidi iz bug. *krčeg*, iz ikavskog *krčig*, sa deminutivom *krčičbc* (1468). Taj se korijen nalazi i u madž. izvedenici na *-ó > -öv*: *korsó > koršöv* (v.), koja nije madžarski slavizam nego potječe iz alt. *kurčuk* »Schlauch«, *kurčū* »Tonnenreif«, tur. *korçak*, iz vremena dok su Madžari nomadizirali zajedno s Turcima. Srodnost s germ. *Krug*, *Krücke*, fr. *eruche* nije isključena. Bruckner stavlja ovamo i steslav. *krbčii* »kovač«. Promjena *kr > gr* u *gršak* nastala je semantičnom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *grló*, *grič* (v.); *č > š* pred *k* česta je pojava. Arbanasi posuđiše *kërçak*. Tur. *korçak* može biti i posuđenica iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj 3, 472. 4, 396. Miklošič 156. SEW 1, 665. Holub-Kopečný 186. Bruckner 286. KZ 48, 191. GM 191. Mladenov 266.

grûb, fgruba (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev *grobi* pored *grubt*, »debeo > neotesan, ružan (Lumbarda, Korčula)«, određeni vid *grubi* (čakavski) »neobično velik«, upor. stčeš. *hruby* »velik«. To je po svoj prilici prvobitno značenje. Stoji u semantičkoj vezi i pod njenim uplivom s njem. pridjevom *grob*, koji je drugog podrijetla (< *gi-rōb*), kako se vidi po posuđenoj humanističkoj lat. izvedenici na *-ianus*: *grubijan* m (Vuk, Vojvodina, Zagreb) < njem. *Grobian* (1494). Odatle deminutivni pridjev *grubahan* (Dubrovnik) pored *-san*. Apstrakti: *grub* m (Jačke); na *-oca*, *-ota* *-ost*, *-ina*: *gruboča* = *grubōta* (Poljički statut) »laesio« = *grubost* = *grubina*. Denominali: kauzativ na *-iti*: *grabiti*, *grubim* (*iz-*, *o-*, *sa-*), eufemizam *sagrubiti* »sagriješiti«, inhoativ na *-ėti* *grublėti*, *grubim* (*iz-*, *o-*, *po-*). Vokal *u* je nastao iz *ç*: steslav. *grob* i madž. slavizam *goromba* »debeo, divlji, neotesan« iz panonske nizine i strum. *grumb*. Ušao je u mušku i žensku antroponimiju: među stara dvočlana lična imena *Grubislav*, odatle hipokoristici *Gruba*, *Grújo*, *Grujica*, *Grubeša*, *Grubiša*, odatle prezime *Grubišić*. Baltičke usporednice, kao i praslavenska pokazuju također alternaciju *-um-* i *-u-*, lot. *grumbt* »postati navoran«, prema lit. *grubus* »neravan«. Poređuje se i sa njem. *Krampf*. Ali se ove usporednice slažu

samo fonetski, nikako semantički. Stavlja se pod ie. korijen **ger-* /okretati«, raširen u rustičnom prijevoju i nazaliran sa formantom *b*: **gremb-l** *gromb-*.

Lit.: ARj 3, 472. Kušar, NVj 3, 338. Mažuranić 364. Miklošič 79. SEW 1, 355. Holub-Kopečný 133. Bruckner 159. KZ 42, 345–346. 45, 45. Vasmer 311–312. Trautmann 99. Mladenov 111. WP 1, 596. Moskovljević, NJ 1, 19. Tiktin 706.

gruda f (Vuk, Kosmet) = *grudva* (Vuk, 18. v., Kosmet), kao *crkva* nekada po deklinaciji *u*, sveslav. i praslav., »1° glaeba, 2° (kol.) poljsko zelje (metafora), 3° gruda sira«. Toponim. Odatle pridjev na *-bn*: *grudan* = *gruden* (1491, hrv.-kajk., Habelić, Patačić, Belostenec, Jambrešić, prvotisk glagoljskog brevijara iz 1491), poimeničen u m. r. prema *mjesec* »prosinac, velikobožičnjak«, prema Patačiću ovako nazvan »od gruda onda smrznjenoga«; običnije s dvostrukim sufiksom *-bn + -j* kao ostali mjeseci: *grudan*, gēn. *-dnja*; na *-jača* *grudnjača* (Vuk, Kosmet) »cjedilo od koprplina platna u koje se sipa sir da se ocijedi surutka i da postane gruda«. Na *-ast*: *grūdasi*. Na *-av*: *grudav*. Deminutiv na *-ica*: *grudica* (*sira*). Augmentativ na *-ina*: *grūdina*. Sa sufiksom *-ica*: *gruda* (J. S. Reljković) = *grudva* (unakrštenje sa *grudva*) i sa starim još u praslav. izumrlim sufiksom *-men* **grudmen* > *grumen* m (Vuk, Kosmet) »idem« = *grum* > *grun*. Odatle deminutivi: *grumak*, *grunac*, *grúnāk*, *gru(m)čić*, kol. *grunje*. Upor. rus. *grum* »idem«; pridjev na *-ast*, *-av*, *-it*: *grumenasi*, *-njast*, *-enit*. Deminutivi: *grumenčić*, *grumičak* od **grumik* kao *komik* = *grumenčak*, gen. *-čká* (Lika). Upor. *kam*, *plam*, *prám* za *kamen* (v.) itd. Denominal na *-ati*: *grudati* se (*iz-*). Oba oblika pomiješale se u rum. *grunz*. Tu je *-z* iz rum. plurala *grunzi* — *grunji* < *grudy* »1° tvrde mrvice kamene soli, 2° zaleđen komad zemlje (*grunji pāmintului*)«; odatle brojni rum. pridjevi na *-os* < lat. *-osus*: *grunzos* = *grunťuros* itd. Arbanasi posuđiše *grude* f »Scholle«, epirski Grci od nestalih epirskih Slavena γροϋδα »gruda sira«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*. Za upoređenje pružaju baltički jezici obilje primjera: lit. *grūsti* »mrviti«, *grudaš* »žito«, u prijevoju *graudus* »dirljiv«, lot. *grauds* »žito«, *graumenys* pl. »prašume«, *grumuñtas* »grosser Erdkloss«, *grumtas* »Klumpen«. Te usporednice kažu da je prvobitno značenje bilo »ono što je razmrvljeno«. To potvrđuju i germanske usporednice: stvnjem. *griol* »pijesak, Gries«. Upor. germanizam

gríz m. Ie. korijen **ghreu*, u prijevoju *ghrōu* »rastri, razbiti« bio je raširen formantom *d* kolektivnog značenja (upor. suf. *-od*).

Lit.: ARj 3, 477. 479. 480. 7, 349. Elezović 1, 113. Mažuranić 364. Miklošič 79. SEW 1, 357. Holub-Kopečný 133. Bruckner 159–160. Vasmer 313. RSI 4, 175. Trautmann 99. WP 1, 649. Jonke, Rad 275, 70. Tiktin 706. Jagić, ASPH 31, 551. Boisacq 424. 1068–1069. Osten-Säckén, IF 24, 245. 28, 419. GM 132. Scheffelowitz, KZ 56, 178. Stefanie, Rad 285, 62–3.

grudi f pl. (Vuk) po deklinaciji i kao i »sinonim: prsi«. Osjeća se danas kao pjesnički izraz. Sveslav. i praslav. *grędb*, bez paralele u baltičkoj grupi. Znači i »brežuljak« (srednja Dalmacija, Pavlinović). Prelazi u deklinaciju *a*: *gruda* f (Brač) »kost sred prsi gdje se sastaju rebra«. Ova potvrda objašnjava plural: *grudi* se sastoje od više kostiju na obje strane. Odatle pridjev *grūdan*, *grudna* (*kost*, <-r *koš*, Piva-Drobnjak), poimeničen sa *-ik* i *-jak* *grudnik* = *grudnjak*, gen. *-aka* (Banat) »kožuh kao prsluk«, sa *-jača* *grudnjača* f »torba od koje se uzice unakrste na grudima«; u botaničkoj terminologiji *grudnjaka* f »pulmonaria L.« i *grudnišnik* »crven sljez, trandofilj«, od nepotvrđenog *grudnica*. Objе su biljke nazvane tako zaciјelo zbog toga što se mogu nositi na grudima. Kako se *grudi* upotrebljava i za prsa životinja, ovamo ide s hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *Milan*, *rudan*): *grudan* (Dobroselo, Lika) »prsat konj«, možda i *grudeša* »koza« (Dobroselo). Taj pastirski (?) naziv izvodi Budmani od *gruda* (Hrvatska Krajina, v. *gruda*) »ovca koja je bijela kao snijeg«. Nema potanjih obavještenja o tako nazvanoj kozi. Neologizam *grudobolan* »tuberkulozan, sušičav«. Vokal *M* je nastao iz *G*: steslav. *grędb*, slov. *grod*i, bug. *gradi*, polj. *grędzi*. Kako polj. *grąd* znači »uzvišeno mjesto u mokrom terenu«, s čime se slaže dalmatinsko značenje »brežuljak«, uvjerljivo je upoređenje s lat. *grandis* »velik«. Upor. i stengi, *grēada* »Busen«. Ie. je korijen **ghrendh-* »bujati« u prijevoju **gurondh-*; *grudi* su prema tome nazvane tako što se nadimaju.

Lit.: ARj 3, 478. Vuković, SDZb 10, 382. Miklošič 79. SEW 1, 356. Holub-Kopečný 133. Bruckner 676. KZ 42, 339. 346–347. 45, 53. Vasmer 312. Mladenov 112. WP 1, 699. Boisacq 132. Macheck, Recherches (cf. Fraenkel, IF 54, 282 i Slavia 10, 382). Petersson, LUA n. f. 1. Bd. 14, nro 31 (cf. IJb 7, 115). ASPH 34, 378–379. Zubaty, ASPH 16, 393. Pedersen, LP 1, 1–2. Matzenauer, LF 7, 202. NJ 1, 123.

graditi, *-im* impf. (Stulić) »frangere« označuje Budmani kao nepouzđano, ali može biti isto što i slov. *grúđiti* »rodere, mordere, molestare«, koji Matzenauer upoređuje s ags. *grīndan* »centerere« i lit. *grandau*, *grandyti* »radere« što bi zadovoljavalo Stulićevu obliku, ali za slov. morala bi se pretpostaviti varijanta bez nazala kao praslav. *grcbb* pored *grubt*. Ie. korijen **ghrendh-*, raširen je s pomoću formanta *dh* od *ghren-* »rastri«, u prijevoju **ghrondh-*.

Lit.: ARj 3, 478. Pletersnik 1, 258. Matzenauer, LF 7, 194. WP 1, 657.

grūg m (Rab, Božava, Senj, Veli otok) = *gruh* = *grūj*, gen. *graja* (Perast, Kučište, Brač, Bogdašić, Korčula) = *grūj* (Budva, Bijela, Risan, Paštrovići, Muo, Stoliv, Dubrovnik, Mljet, Sutomore, Ljubiša) = *grum* (Belostenec, Hrvatsko primorje, Malínská, Krk) = *grun* pored *grun* (Krk) = *grunj* (Cres, sjeverni čakavci), *grūnjeva mat* (Malínská) »motellá tricirrata«. Stara posuđenica iz ribarske terminologije kako pokazuje *on* pred suglasnikom > *u*; *grūg* poklapa se s tal. *grōngo*, sa *-g > h* *gruh*; *gruj* predstavlja **congrius* od *conger* sa metatezom *r* kao i *grongo* < *conger*, gen. *congr*i, ak. *congrum*; *grun* se poklapa sa krčko-rom. *grau*n; *grum* prikazuje hiperkorektan oblik prema mijenjanju *-or > -n*. Taj oblik je nastao odbacivanjem dočeta *-CMS* u **groncus* koji nije potvrđen u tal., nego je specifičan u našoj ribarskoj terminologiji; *-nj* mjesto *-or > n* može se objasniti iz *ngj*: **congrius*. Upor. tal. *cagno* < lat. *congius* (v.). Sve su to naše adaptacije nepoznatih dalmatoromanskih oblika od lat. *conger*, gen. *congr*i, mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 479. 480. 482. Pletersnik 1, 258. Stürm, ČSJK 6, 67. Banali 2, 156. Macan, ZbNZ 29, 211. Kušar, Rad 118, 16. DEI 1062. REW* 2144.

grūna f (Pavlinović, Dalmacija) »draga, pola, kosa, greda«. Značenje je dano neodređeno. Čini se da je kao terenski termin srodno sa ukr. *hruń*, *hrunok*, *hruriyk* »Hügel«, rum. *gruiu* »idem«, cine. *grūñu* »idem« < lat. *grunium*. Ovamo još *ogronja* f (Kavanjin) »surla«, pridjev kod istoga *kad pomrmlja s ogroñjime* (= vragom) u istom značenju u kojem tal. *grugno* »muso del porco«. Glede početnog *o-* upor. *oferao* pored *ferao* (v.), *o(h)šubra* (v.) i glede oscilacije *u-o* u naglašenom slogu upor. *gronda-grunda*.

Lit.: ARj 3, 481. 8, 781. REW* 3894. DEI 1877.

grünat, gen. *grunta* m = *grünt* (hrv.-kajk., 18. v., ŽK, slov), »sinonimi: zemlja kao vlasništvo, baština, imanje, dobro«. Odatle službeni neologizmi za njem. *Grundbuch*: *gruntovan*, *gruntovnica* = *zemljišnih* (Dalmacija), *gruntovničar*. Od njem. *Grund*.

Lit.: *ARj* 3, 481. *Pleteršnik* 1, 258.

grundov, gen. *grundalā*, pl. *grundali* m (Buzet, Sovinjsko polje, također *grandov*) »kamene ploče izbečene preko zida ispod žlijebnjaka da štite zidove od kiše«. Istroromanski - leksički ostatak od vlat. *grundarium > tal. *grondaia*, *grondaia*, poimeničen pridjev na -*ārius* od srlat. *grunda*, *gronda*, *grondarla*, kilāt, *suggrunda*. Zamjena sufiksa -*ārius* sa -*olis* nastala je na osnovu disimilacije *r-r > r-l*.

Lit.: *DEI* 1875. *Prati* 523.

grušt m (ŽK, slov.) »skele kod gradnje kuća« = *rast* (hrv.-kajk.) = *rušt* (Virje). Od njem. *Gerüste*.

Lit.: *ARj* 14, 342. Skok, *ASPh* 33, 362. *Pleteršnik* 1, 259.

gržün m (istročakavski) »puer«. Od tal. *garzón* m < fr. *garçon* franačkog podrijetla (franački *wratijo > nvnjem. *Recke* »junak«).

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524-5. £>£/ 1768. *Gamilhcheg* 457. *REW* 9510.

gû »onomatopeja kojom se oponaša glas goluba i grlice« (Kralje, Klakar). Odatle imenica oformljena sa -*k* (upor. *zvuk*) i -*ka* (upor. *buka*): *guk* m (Vuk), *güka* f (Vuk) sa impf. *gükati*, *güiem* (16. v., Vuk) prema pf. *güknuti*, *gükñem* (Vuk). S reduplikacijom: impf, *gugütati*, *guguć* m prema pf. *gugutnuti* i *sā c* iz prezenta u infinitivu *gugućati* (Ljubiša), s postverbalom *gugüt* (Vuk), pored *guşukati*, -*ami* pored -*čem* (Stulić, Srbija, Miličević). Na -*avac*: *golub gukavac*. Glas goluba imitira se i sa *gulu*. Zbog toga izmjenjuje o > u *golub > gulub* m (Nova Gradiška) prema f *gulubici* (Prespā). Reduplikacija je ušla i u naziv goluba u oformljenju sa -*ka*: *gügutka* (Vuk, Kosmet) »sinonim: kumrikuša (v.)« i u rum. *guguđuca* i arb. *guguće*.

Lit.: *ARj* 3, 497. 495. *Elezović* 1, 114. *Hirtz*, *Aves* 148-149. *SEW* 1, 361. *Holub-Kopečny* 130. *Vasmer* 319. *Ilijinski*, *ASPh* 29, 496. *Loewenthal*, *KZ* 37, 390. *Matzenauer*, *LF* 203. *GM* 134. 207.

guba f (Vük, Vodice, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *goba*, »1° razne vrsti gljiva, 2° spužva, 3° (metafora) bolest na tijelu, izraslina, 4° uvredljiva metafora za ljude«. Odatle: *gübav* (15. v.) »aussätzig, šugav«, poimeničen na -*bc* *gübavac*, gen. -*avca* m (1437), sa starim pridjevom na -*j* m *gubavač*, f *gubavča*, na -*ica* *gubavica*, »žaba« (također toponim), inhoativ *gubaviti se*. Radna imenica na -*ar*: *gubar* (Fužine) »koji kupi gube po šumi«. Na -*alj* (upor. *putalj*): *gübalj* »gubav = šugav konj«. Faktitiv na -*ati* *gubati*, -*am* (*se*) (Vuk) (*o*- Kosmet, *raž*-) »činiti da tako bude gubav«. Na -*ač*: *gubač* (Slavonija) »sinonim: šiška, šišarica«, upor. madž. *gubacs* »idem«. Deminutivne izvedenice na -*bc* i -*ica* odstupaju semantički od simpleksa: *gübac*, gen -*pea* (Vuk) = *gübica* »1° os animalium, 2° uvredljiva metafora kad se prenosi na usta ljudi«. Odatle pridjev na -*bn*: *gubičan* m, f -*čna* (Dobroselo) »debelih usana«, augmentativ *gubičina*, na -*jatigubičatise* »sinonim: potući se«. Deminutivi uklanjaju homonimiju između dvaju značenja kao u polj. *gĭba* »Mund, Maul« prema *gąbka*, *gĭbka*. Madžari posudiše *gamba* < *goba* »usnice, Maul« i iz hrv.-srp. *gubo* »Gallapfel«, *gubacs*, *gubics* »Knopper«, *gubas* »gubav«, Rumunji *gubav* »aussätzig«, odatle rum. apstraktum *gubavie* f. Berneker i WP, slijedeći Miklošiča, rastavljaju etimološki ove dvije riječi, dok ih Brückner, Trautmann i Zubatý uzimlju zajedno. Vasmer dopušta mogućnost zajedničkog izvora; u je nastao u objema semantemima iz nazala *ρ*: steslav. *gĭba* »spužva«, slov. *goba* »gljiva, vrganji«, češ. *houba*, polj. *gąbka*, *gĕbka*. Za oba značenja ie. paralele su jasne: u baltičkoj grupi lit. *gumbas* »Erhöhung, Knorren, Gewächs an einem organischem Körper«, lit. *gėmbe* »Nagel, Knagge < Spitze, Vorsprung«, gr. γαμφοί »laloka«. Ie. je korijen *gambh-* odnosno *geu-* ili *gheubh-* »savinuti«.

Lit.: *ARj* 3, 484. 487. 488. *Hirtz*, *Amph.* 38. *Elezović* 2, 13. *Ribarić*, *SDZb* 9, 150. *Mažurano* 365. *Miklóšić* 71. *SEW* 1, 340. *Holub-Kopečny* 129. 135. *Brückner* 138. *KZ* 42; 332-334. *Vasmer* 316. *WP* 1, 534. 562. 568. *Trautmann* 101. *Mladenov* 117. *Boisacq* 899. *Pedersen*, *KZ* 36, 334. *Janzén*, *ZSPH* 15, 57. *Christiani*, *ZSPH* 18, 161. *PBB* 22, 192.

gûc m (Dubrovnik, Rab) »čamac, mala lađa [(nešto manja od *bragoca*),«. Riječ je raširena i u Italiji: Korzika, Kalabrija, Sicilija, Napulj, Đenova *gussu*, *gossu*, Venecija *gozzo*,

guzzo. Vjerojatno od *bragoc* (y.), preko mlet., premda se ne zna zašto je apokopirano *bra-*).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. *PE* 1, 558. 3, 238. Skok, *Term.* 149. Isti, *ZRPh* 54, 434. 57, 468-9. 479-80. *DEI* 1851.

guće ili **goće** f pl. (Zore) »pezzi di rete (della sciabica > *šabaka*, v.) dalle maglie larghe e dal filo al quanto grosso« = *guia* (Poljica) »maglia di lana che portano gli uomini (odijelo)« = *guća* (Rab) »vunena košulja« (po semantičkom zakonu sinogdohe) = *guća* (Božava) »maglia«. Od mlet. *gubcia* (izgovori *guća*) »maglia, lavoro fatto cogli aghi« < *aguchiare* (Boerio) < lat. *aciūcula, deminutiv od *açus*. Glede *ü* > o v. *Lokrum* i *goša* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 492. *Maver*, *AR* 6, 242. *ZbNŽ* 8, 310. Kušar, *Rad* 118, 19. *Zore*, *APJ* 10, 356.

gueula f (Dubrovnik) »guša«, sadrži zacijelo lat. deminutivni sufiks -*ula* ili bolje -*ola* na korijen *guč-*, koji odgovara kao dalmatoromanski ekvivalent lat. *gozzo*, skraćeni od *gor gazza* < lat. *gurgutia; *gozzo* se slaže posvema kao kasniji talijanizam sa *guc* (Božava) »isto«, prošireno sprijeda pomenutim deminutivom -*ul* i hrv. istoznačnim -*ič* *gucullć*. Marulić ima -*va-* mjesto u: *gvača* (čvrĭjak... s punom *gvacom* pojde). Taj va reflektira možda dvoglas *ua* (upor. krčko-rom. *suas* > *sursum*, *ingvaždat*, *raklo* i *kvijer* < *corium*). Mjesto *č*, *c* stoji u Režiji, Goriškom ž: *goža* »Kröpf«, u Toiminu *golžun* »pütača (ŽK), Hühnerkropf«, upor. tal. *sorgozzone*. Dalja veza sa balkanskom riječi *guša* (v.) je moguća premda je fonetski odnos nejasan.

Lit.: *ARj* 3, 493. 520. *Cronia*, *ID* 6. *Budmani*, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* 1, 242. *REW* 3924. *DEI* 1850. Štrekelj, *ASPh* 12, 457-458.

guć »(onomatopejski) uzvik kojim se vabe i gone svinje (okolina Dubrovnika)« = *gud* (Stulić) »idem«, oformljen u* imenici *guda* f (Vuk, Dubrovnik, Kosmet, dječji govor) pored *guda*, gen. *güde* -- *guda* f »krmača, prasica«, *gude*, gen. -*eta* na »prase«, *guće*, gen. -*eta* (Stulić) < *gudče* (označeno u *ARj* kao nepouzdan) prema *güdin* m (Vuk, Dubrovnik, Hercegovina, Brač) »prasac«, deminutiv *gudinić* (Vuk), sa drugim suglasnikom *güdža* f (Vuk) »krmača«. Odatle *güdän* (Kosmet) »vepar«, *gudača* (ibidem) »krmača«. Upor. arb. *guç* »prasica«, *guçenj* »grunze«. Upor. *gući* i *guči* (Kosmet) »uzvici za vabjenje svinja«; *gufala* (ŽK) je u isto doba uzvik za

vabjenje i femininum. Ovamo izvedenice: na -*bc*: *gudač*, gen. *gulca*, gen. pl. *güdoc* pored *güclih* (Hvar) »prasac« = *gudač*, gen. *guća* prema *gudača*, *gudaš* (Kurelac), kol. *gudad* (Stulić). Također slov. *guda* = *gudika*, *güdek*, *gucey*. Sa *r* mjesto *d*: *güre*, gen. -*eta* (Kosmet) »sinonim: gude«, deminutiv *gürēnce*, gen. -*eta*, *guran*, *gurač*, sve iz Kosmeta. Odatle onomatopejski impf, *guritati*, *guričē* (subjekt *svinja*) »grunnire« = *gurikati*, *guričē* »idem« prema pf. *guritnuti* (Vuk), s postverbalom *gürüt* m. Upor. ngr. γουγούνα »svinja«. Sa /: *gulić* (Vodice) »zov za mlade svinje«. Sa *g* mjesto *d* (onomatopejska reduplikacija): *gugan* »ime prasca«. Uper. slov. *gulja*. Ovamo ide zacijelo i *güdlja* (Krašić) »obarnica (Krasie *lubarnica*) ukuhana kukuruznim brašnom, gusta i ukusna, dok je *lubarnica* samo rijetka supa« = *güdlja* (Kamena Gorica kod Varaždina) »svinjska juha poslije obarenih kobasica, obarnica (ŽK)«. Samoglas se *u* zamjenjuje sa *i*, a suglasnici *d* i *č* sa *c*: *gica* f (Vuk, dječji govor) = *gica*, gen. *gice* (Kosmet) »svinja«, prema m *gican* »ime prascu« od *gle gĭc* »zov za svinje (Zagreb)« = *gle* (Vuk) »uzvik, 1° glas za vabljenje svinja, 2° kojim se tjera svinja (Kosmet)« = *gici* (Kosmet) »glas kojim se vabi svinja«. Odatle na -*kati* impf, *gückati*, -*om* (Vuk) »vabiti svinje« prema pf. *gtcnuti*, -*em* »povabiti jedanput svinje viknuvši *gic*«. I ovo onomatopeja kojom se oponaša glas svinje. Upor. rum. onomatopejski glagol *a guĭta* »quieken«, odatle *guĭtatură* »glas mlade svinje«. Onomatopeja, u daljem razvitku, postaje i folklorni termin za igru. U Šumadiji se u igri tjeranja svinja (ŽK, *svinkanje*) krmača zove pored *budža* (v.) i *güdža* (Vuk), odatle *gudžati se* »igrati se gudže«. U bug. *guda* je »Knöchel vom Schwein der beim Spiel (Schweinetreiben) benutzt wird«. I cijela se igra zove tako. Odatle glagol *güdja*, *güđdam* »hinlegen, hintun, setzen«. U Kosmetu je *gudža* prenijeta na »nešto kao drvena lopata kojom se djeca igraju«, odatle impf, *güdžat*, -*ám* »1° gurati, tjerati gudžu, igrati se gudže, 2° bacati bez cilja«. S turskim deminutivnim nastavkom -*çik*: *gudžadžik* »igra gudže«.

Lit.: *ARj* 3, 132. 492. 493. 495. 503. *Elezović* 1, 96. 114. 117. 118. *Hraste*, *BJF* 8, 21. *GM* 136. *Tiktin* 707. *Doric* 68. *Pleteršnik* 1, 259. *Matzenauer*, *LF* 7, 205. *Pedersen*, *KZ* 38, 342.

gudura f (Vuk, Srbija, Lika) »1° duboka i uska dolina, 2° (Otočac) toponim«. Ide u sferu kraških pojmova kao *litica*, *vrtča*. Sa

drugim dočekom 1402 (*ab ecclesia sancte Marie de Rabac usque ad Guducha (districtus Sibenicensis in Luka)*), danas *Guduča*, na sjevernoj obali Prokljana; *-uča* je romanski deminutivni sufiks *-ucea*. Od *ganda* (Bregaglia, Bořino) »sconsendimento di sassi in montagna, erta di sassi, pendio« (prema De Felice, Alessio i Ribezzo), »mediteranski leksički ostatak u Španjolskoj, Švicarskoj sve do Furlanije i u hrv.-srp. Sa dočekom (sufiksom?) na r u španj. *gandara* »piccola catena di montagne«, u basickom *andar(o)* »pente escarpée«.

Lit.: ARj 3, 495. Šišić, *Starine* 39, 183. Jagić, *ASPh* 2, 396. REW* 3670. DEI 1760. Alessio, *Onomastica* 2, 185. Bertoldi, *ZRPh* 37, 142. BSLP 32, 95. si. Ribezzo, *AGI* 35, 50. Skok, *SIRev* 3, 352. *ZRPh* 57, 142.

guf m (Mikalja) »1° labud, 2° pelecansu onocrotalus« = *gub* (Stulić kaže da je iz Đorđića, prema Budmaniju nepouzdan). Prema Trstenjaku *guf* i *gub* opći su naziv i za »genus cygnus«. Drugi, su oblici *kūf* m (16.—18. v., Dubrovnik, s epitetima *pribili*, Menčetić, Gundulić, pjesnička riječ), deminutiv *kufić* (Bella) = *kup* — *kof* (18. v., Kavanjin, prema Budmaniju možda štamparska griješka). Hirtz ima još iz Košića *cunj* m (Konavli) »urinator, Taucher«. Prema Košiću Konavljani zovu njorce *cunji* jer ptica, kad je na kraju, stoji osovno. Prema tom tumačenju čini se da Košić identificira taj naziv sa *cunj* = *čunj* (v.). Ako je ta identifikacija ispravna, *cunj* nema veze sa *guf* = *kuf*. Prema Vaillant u sve te varijante osnivaju se na gr. *κύκνος* = lat. *cygnus* > tal. učeno *cigno*. Kod te pretpostavke teško je objasniti / = b = p za *-cnus* > *-gnus*. Prije će biti unakrštavanje slične slav. riječi' (v. *kuf*) s grčkom poetskom.

Lit.: ARj 3, 484. 495. 5, 148. 746. Hirtz, *Aves* 47. 147. Vaillant, *RES* 9, 270. REW* 2435.

gūj m (Prčanj) »morska riba, šiljasta, oveće glave, dobra za jelo (živi u pontama /= obala/, tako u Lastvi i ostaloj Boki, po rupama /i ne udaljuje se daleko od njih/, u mandračima; težine je do 30 dkg). Vrst guja je *murandela*, koja živi u morskoj travi i odatle joj ime (v. *murava*). Zove se u Risnu *gólok* = *gólok* (Lepetane, Stoliv, Lastva) »glavoč«. U Dobroti *guf* dobiva nastavak *-oč gujôč* prema *glavoč* kako ga neki zovu. Ima dvije vrste *gujoča*: jedni žive u rupama, u pontama, drugi u morskoj travi, u muravu (upor. gore naziv *murandela*). Cozoti ga zovu *guaito*. Taj naziv

poznat je u Lastvi *guāt* i u Malinskoj *guato*. U Tivtu izmijenjeno u *guoč*, očito prema *glavoč*. Glasy u *guf* mijenja se u *lj*: *gulj* (Hrvatsko primorje) »gobius ophiocephalus«, *gulj od blata* »gobius Jozo«. Treća varijanta- sadrži b mjesto j *gub* m (Kolombatović; možda u Splitu?), koje ima svoju potpunu paralelu u kslat. *gufus* = *goto* (Treviso, Bologna) > *gaf* »seriola Dumerili Risso«. Ribari Arbanasi u Ulcinju poznaju taj oblik: *gafa* f (dobra im je riba). Naziv *gōf* poznat je u Budvi i u Sutomoru (Špic); *gōfi* se love u mjesecu svibnju. Na Velom otoku zabilježen je za morskog ježa naziv *gujba* koji je možda u vezi sa *guf*, *gujoč*. Značajno je da se *gujba* fonetski posve poklapa sa lat. *gobius* (glede *bi* > *ib* upor. *rujba*, v.). U Škaljarima (Kotor) kaže se za gofa *lica* (v.). Očito je da *guf* i *gujoč* stoje u vezi sa lat. *gobio*, *gobius* < gr. *κόβιος*. Što se tiče promjene suglasničke grupe *bi* > *j* može se uputiti s Rešetarom na krčko-rom. *zua* »četvrtak« < *jovia*, *dies Jovis*, i još bolje na *Ptuj* < *Poetovia*. Sufiks *-oč* postoji doduše i uz naše korijene. Najvjerojatnije je romanski *-uceus*, koji ima doduše deminutivnu funkciju, kako se vidi u dubrovačkom *saloca*, ali odgovara posvema sufiksu *-ozzo* u tal. *ghiozzo* (15. v.) = *gujoč*. Njemu odgovara bez *-jio* *-occus* > *-ok* u bokeljskom *gulok*. U *glavoč* (Budva, Hrvatsko primorje) = *glavoč*, gen. *-ōca* (Dubrovnik) varira i osnova i sufiks: na *-āc glavač* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »gobio«; mjesto *v* stoji m (upor. *somina* za *sabina*) *-āc* > *-ac glamac*, gen. *-mea* (Brač) »gobius«, *glamoč*, gen. *-ōca* »razne vrste gobiusa«. Još čudnovatija je varijanta *glavotok* m »isto što glavoč i glamoč«. Očito je da je pučka etimologija na razne načine prilagođivala dalmatoromanski naziv, kojemu najbliže stoje *guf* i *gujba*, domaćoj jezičnoj svijesti. Kako smo naprijed vidjeli, i talijanski su nazivi prekravanja od lat. *gobius*. U *gub* = *gaf*o ispušten je dočetak *-ita* = *-io*; *gobus > *gub*, *gof*o zbog ovelike glave dovedeno je u vezu sa *glava*. Odatle *glavoč*. Nejasno ostaje prekravanje *golok*. Ne zna se što je dalo povoda da se u osnovi vidi pridjev go. Tal. *guaito* može da sadrži deminutivni sufiks *-atto* (upor. mlet. *tosato* »dječak« od *tonsus* > *tos*) varijantu od *-otto* sa gubitkom *b* > *v* poslije velarnog samoglasnika kako je pravilno u mletačkom; poklapa se uglavnom sa *gub* = *gof*o i sa *ghiozzo*.

Lit.: ARj 3, 147. 148. 173. 183. 184. 241. 484. 499. Rešetar, *Štok*. 236. *Banali* 2, 367. REW 3815. 3816. 3907. DEI 357. 1800. 1837.

guja f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: zmija (Srbija, Visoko, Bosna), kača, 2° glista (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija). Odatle: pridjevi na *-in gujin*, na *-inji gūjinji* (Vuk, ~ *e gnijezdo*) »sinonim: zmijin«, na *-ski gūjski (kralji)* »sinonim: zmijski«. Deminutivi na *-ić, -ica, -če, -zac: gujić, gujica* (Pleternica), *gujičić* (Valjevo), *gujče*. Augmentativ na *-ina gujina* (Peći, Jablanac, Hrvatsko primorje, narodna pjesma iz Istre), odatle *gujinica* (Sali, Dugi otok). Radne imenice na *-ar: gujar* — *gujinar* (Jablanac, Bokanjac kod Zadra) »koji hvata guje«. Na *-ana: gūjana* (Lika) »glista«, *gūjanica* (Lika) »*lumbricus terrestris* L.« = na *-avica gujavica* (Vuk). Riječ je hrv.-srp. i regionalno bugarska. Budući da ima dva značenja, a naglas kao *bája* (v.), bez sumnje je kao naziv zmije hipokoristik od *guž* (upor. *guja* kao hipokoristik od *gužica*), a kao naziv crva od *gusjenica*, prema Brückneru od *gušter*.

Lit.: ARj 3, 496. Hirtz, *Amph.* 39-40. Vaillant, *RES* 8, 243-245. Tomanović, *YF* 17, 210, Bruckner, *KZ* 48, 219-220.

gujba f (Šulek) »biljka: rani list, bukunica, betonica L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 496.

gūka f (Vuk) »Γ gibbus, 2° massa, 3° lopta grnčarske (lončarske) zemlje koliko je dosta da se učini jedan sud (Kosmet), 4° dječja bolest, Drüsengeschwulst (Kosmet)«. Kao toponim potvrđen sa sonantnim /: na *Ghku*, 1318. Odatle: pridjevi na *-av gūkav* = na *-ast gūkast* (Stulić). Denominal: na *-ati gūkati se, -ām* (Crna Gora) »sinonim: grudati se (v.)«, faktitiv na *-iti guati, -lm* (Vuk) (sa-) »1° činiti guke, 2° grčiti se, u guku svijati (Kosmet) (*pod-*, *r-*)«. S umetnutim *n* i (prema grčkom izgovoru) s prijelazom *k* > *g*: *gūnga* (Kosmet) »sinonim: guka«, pridjev na *-av gūngav* »sinonim: grbav«. Ovamo možda *guknuti, -em* (Hrvatsko primorje) »koga po leđima udariti, zadati mu guku«. Sa sonantnim / nalazi se u rum. *gūlcă* f »Drüsengeschwulst, geschwollene Mandel« i bug. *glăka* »idem«, pl. *gaiki* »enflures aux oreilles«, pridjev na *-av gūlkav*. Upor. u prijevodu rus. *gūlja, gūhka* »Beule, Auswuchs«, polj. *gula, gulka, gulba* »idem«. Ie. paralele nisu utvrđene.

Lit.: ARj 3, 493. 497. Elezović 1, 115. 117. 2, 89. SEW 1, 362. Vasmer 320. Bemard, *RES* 27, 31.

guktati, izolirani onomatopejski glagol stvoren samo za zagonetku od prvog sloga u *gušter: gušter gukče uvrh kuće* (odgonetljaj: *dim*).

Lit.: ARj 3, 497.

gula¹ f (16. v., Marin Držić) »grlo« = *gula* (Božava) »gola, buca dell' albero della nave«. Talijanizam ili dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gula* > tal. *gola* »isto«. U prilog drugoj mogućnosti govori naša izvedenica na *-jak: vulgljak* m (Dalmacija) »grkljan, kapak, zaklōpac u sudih«. Čist talijanizam je *gola* f (Božava) »sorta di piaglia«. Talijanizam je i pridjev na *-osus* > *-ož, -ož, -už: goluž* (pridjev, Božava) = *gulōz* (Šibenik, šibenski otoci) = *gulōz* (Rab, Kućište) = *gulōz*, f *gulōza* (Dubrovnik, Cavtat), proširen na *-bn* > *-an gulōzan* (Vuk, Primorje, Boka, Dalmacija, Dubrovnik) = *gulōzan* (Lastva) »sladokus, popásán, bonkulović (Lastva, talijanizam *bonculo* sa *-ović*)«. Odatle apstraktum na *-arija gulozarije* f pl. (Kućište) »poslastic«. U šatrovačkom jeziku (argou) posuđuje se rumunjski oblik latinske riječi *gurač*, koje sadrži naš sufiks *-āc* od rum. *gură; goa* (zidarski tajni jezik u Bracigovu u Rodopima) od arbanskog oblika latinske riječi *goje*, s članom *gaja* (Ulcinj).

Lit.: ARj 3, 497. 498. 499. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 162. REW* 3910. 3914. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jireček, *ASPh* 8, 101.

gūla² f (Prigorje, hrv.-kajk.) »konjušnica za mlade konje«. Od madž. *gula* »goveđe stado«. S tim se značenjem posvema slaže *gulja* f (18. v., Slavonija) »stado goveđe«.

Lit.: ARj 3, 497. 499.

guldim m (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, 17. v.) »sinonim: forinta« (v.). Upor. slov. *goldinar* »idem«. Od stvnjem. *gulđin* (13. v.), od *Gold* »zlat«, nekadašnja južnonjemačka i austrijska moneta, danas još nizozemska (*gulden*).

Lit.: ARj 3, 497. Weigand-Hirt 1, 779.

guliti, *gulim* impf. (16. v., Vuk) (*iz-*, *o-*, *po-*, *za-*, *z-*) »decorticare, veliere; sinonim: čupati (Lumbarda), derati« = sa *lj* iz prezenta *guljQ u infinitivu *gūljiti, gūljim*. Iterativ *ogulivati, ogulujem* = *-guljivati* s prefiksima. Unakrštenjem (kontaminacijom) sa *kljaštriti* nastade *gulještriti* (Martie). Apstraktum na *-ba: gūlidba* (Vuk). Imperativna složenica: *gulikoža* = *guljikoža*. Na *-vina: gūljevin*

(Lika, Dalmacija) »vuna koja sama otpada s ovce«. Pejorativni: na *-otina guljotine* (Dobroselo) »zguljena kora od krompira«, na *-očina guljačina* (Lika) »sinonim: deračina«. Ovamo stavlja Vasmer toponim *Ogulin* gen. *-ina*, koji bi imao biti vrlo staro ime, ako je ispravno njegovo upoređenje sa grčkim slav. toponimom Ἀγουλίνιτσα na zapadnoj peloponeskoj obali. Grčki se toponim može i drukčije tumačiti (od *jegulja*). Sufiks *-in* nije jasan i ne govori za izvedenicu od glagola. Moglo bi to biti samo zamjena za *-ina: Ogulina* »oguljeno mjesto pod Klekom«, upór. *agulina* (Kapela kod Bjelovara) »1° kožica na jezgri oraha, 2° zelena kora od krompira«, *oguljina* (Lika) »zelena kora oguljena s drveta«, *oguljak*, gen. *-ljka* »1° ostrugane dlake s volujske kože koja je već bila u vapnu (Fužine), 2° očupan stog sijena«. Sa *-ica: gulica* f (Varaždin) »vrsta breskve«. Vokal *u* u *guliti* nastao je od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **gou-*. Prijevoj **geu-* zastupljen je u *žulj* m (Vuk) sa sufiksom **I-zo* »callum« u južnoslavenskim jezicima, dok je *guliti* još samo slov., odatle slov. *gulja* »Schindmähre, kljuse«. Odatle pridjevi: na *-av: žuljav* (Vuk, Kosmet) »mršav, slab, kržljav«, na *-ajvo žuljav* »kad oči malo nateknu«. Denominali na *-ati: žuljati, žuljam* (subjekt *obuča, čizme*) (*na-, o-*) s objektom *gumno* »motikom kšesat travu po njemu«, *zažuljati, -am* (Lika, objekt *tratinu, gumno*) »oguliti«. Sa rijetkim prefiksom *ka-* impf, *kažuljati, -am* (narodna pjesma). Na *-iti; žuliti, žulim* (Vuk, Crna Gora, sa / kao u *guliti*) (*o-, po-*) u istom značenju kao *guliti; žuljiti, žuljim* (ŽK) »sinonim: blagu brati, po polju, sakupljati hranu za svinje (objekt *Sstak* »čkalj«) = *ožuljiti, ožuljim* (Kosmet) »oljuštiti, oguliti«. U Crnnci: *žulj, žulj* »guli, gule«, *ožuliti* pored rjeđeg *guliti*. U Kosmetu *žuljiti, žuljim* znači u podrugljivom smislu »jesti kad se jede kukuruzni hljeb ili od miješana brašna, a ne kaže se kad se jede bijela pogača«. Zbog toga će biti takva pejorativna metafora i *guliti, gulim* (Jačke) u značenju »mnogo piti«. Madž. *süly* »Feigwarze, Skorbut« imalo bi biti od *žulj*. Miklošič, Berneker i Vasmer stavlja ju ovamo ukr. pridjev *hulyj* »bez rogova« i polj. te rus. *gulja, guhka* »Beule, Geschwulst, Auswuchs«, koji prema značenju odgovaraju zaista jslav. *žulj*. Ie. korijen nije sasvim jasan; **geu-j*gou-* »trti« ili **geu-l*gou-* raširen formantom / »saviti« jer nema utvrđenih ni baltičkih ni ostalih ie. paralela.

Lit.: ARj 3, 497. 499. 4, 193. 925. BI 2, 876. 8, 785. Kušar, NVj 3, 338. Miletić, SDZb 9, 367. Elezović 1, 182. 2, 20. Miklošič 80.

SEW 1, 362. IF 10, 156. Vasmer 320. Isti, Slav. 145. WP 1, 556. 562-563. Stoičević, ASPH 34, 115-116. Iljinski, ASPH 29, 497. Boisacq³ 158. Sommer, IF 31, 371. Mladenov, RFV 68, 373-381. IJb 1, 184. (cf. RSI 6, 278). Petersson, Vermischte Beiträge (cf. IJb 4, 213). RSI 8, 300-301. FPL 4, 114-146 (cf. IF 3, 217). IF 24, 277. Bruckner, KZ 43, 326. Matzenauer, LF 7, 204. Marianovics, MNY 40, 348, si. (cf. RSI 5, 324).

guija¹ f (Srbija?) »kuka drvena što se podmeće pod plast kad se hoće da vuče«.

Lit.: ARj 3, 499.

gūlja² f (Mikalja, 17. v., jedina potvrda, ali se ne zna da li je iz narodnog govora) »piramida, obelisk«. Iz tal. *guglia*, aferezom od *aguglia* (14. v.) »isto«, od srlat. *aculeo* (izvedenica od *acus* »igla«).

Lit.: ARj 3, 499. DEI 100. 1890. REW* 297.

gūma f (Božava, hrvatski školski jezik), internacionalno od kslat. *gumma* > tal. *gomma* = *gumija* f »isto«, od lat. *cummi(s-)* = gr. κόμμη, riječ egipatskog podrijetla *kema(f)*. Internacionalne složenice od sintagmi: *gumerābikal-mir-* f < tal. *gommarābica* »guma koja se dobiva iz arapske biljke« < lat. učeni termin *gummi arabicum*; *gumelāstika* f ili skraćeno *lastika* (hrvatski gradovi) < tal. *gomma elastica*.

Lit.: Cronia, ID 6. DEI 1842.

gumaži, *-ām* impf. (Vuk) »naglo jesti«, s prefiksom *nāgumati se* (Vuk) »nagrabiti se«, specijalizira način jedenja »naglo grabiti«. Odatle: radna imenica na *-lac, -lica gumalac*, gen. *-oca* m prema f *gūmalica*; *gumatiti* (18. v., Kavanjin) »idem«. Vjerojatno denominai na *-ati* od pridjeva na *-bn: glzwtib* > slov. *gölten* »gefrässig« sa / > u i *tn > tm* kao u *lajtman* < *lieutenant*. Ili je, prema Bernekeru, možda posudnica iz stvnjem. denominala *goumōn* »schmausen« od *gouma* »Schmaus«, a to je manje vjerojatno s obzirom na areu gdje se govori i na značenje. S obzirom na ekspresivni impf, *rumati, -am* »jesti što željno, gušći se i mljaskajući usnama« još vjerojatnije je da su *gumaži* i *rumati* onomatopejske kreacije. Usp. i *dumati*.

Lit.: ARj 3, 499. 7, 349. 14, 302. SEW 1, 309. 362.

gumbelija f (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: durdica, lilium convallium = convallaria majális« [= *gumbelium*, Šulek]. Od lat. *convallis*.

Lit.: ARj 3, 499. Šulek, Im. 106

Gumin = *Hümyn* (Režija), furl. *Glemone*, mlet. *Gemono*. Predrimski i predslavenski toponim iz serije na *-ona* kao *Aemona, Brioni, Albana* > *Labin, Aenona* > *Nin, Scardano* > *Skradin, Stolpona* > *Stupin, Salona* > *Solin*. Za tu seriju postoji mišljenje da je ilirskog podrijetla, ali *Glemona, Aemona, Brioni, Albana* dokazuje da se nalazi i na teritoriju keltskog plemena Karna, Istra i Liburna, rodaka Japoda. Razvitak dočeka *-ona* preko lokativa *-onoe* > *-in* i u Režiji kao i na Jadranu, dokazuje da je slavizacija u Režiji iste starosti kao i na Jadranu. To zaključivanje potvrđuje i redukcija *-le* > preko *lb* > *u* (*Gumin* < *Glmiri*), koja je jednaka kao u *Stolpona* > *Stupin*.

Lit.: Šturm, ČSJK 6, 81.

gūmma f (16. v., Mikalja, Perast, Dubrovnik, Rab) »(brodarski termin) debelo uže kojim se vežu lađe«. Od tal. *gomena* (16. v.) < ar. *gūma(a)l* »isto«. Odatle na *-arius* > *-ar guminar* (narodna pripovijetka).

Lit.: ARj 3, 499. Kušar, Rad 118, 23. Budmani, Rad 65, 162. REW³ 3952 a. DEI 1842. Lokotsch 750.

gumno n (Vuk, 13. v.) = *gūvno* (Smokvica, Korčula i drugdje, štokavski i čakavski, *mn* > *vn* kao u *vnogi* za *mnogi*) = *gubnd* (čakavski) = *jūgno* (Vodice, Istra) = *jugnō*, gen. *jugnā* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jagno* (Hrušica, Istra) = *jigna* (Primorsko, slov.), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ie. jezicima: *gumbno* »ravno mjesto na tvrdom travnatom tlu (betonirano ili starije popločeno) na kojem se vrhlo žito (Smokvica); sinonim: turcizam *harman* (v.)«. Istarski su oblici nastali metatezom prvog sloga *gu-* > *ug-* iz **guno* (sa *mn* > *n*, upor. *nogo, nōkrat* < *mnogo* ŽK i gluž. *huno*). Metateza je možda nastala, zbog izbjegavanja homonimije sa *gnoj*. Toponim. Deminutivi: na *-ič gumnie*, na *-ica gumnica*, na *-će popovo gumance* n »biljka maslačak, milosavka, leontodon taraxacum« i toponim (1348?). Radne imenice: na *-bc* (upor. *krovāc* ŽK »pokrivač krovova«) *gumnac* (Mikalja) = na *-ar* < *-arius gumnar* m »čovjek koji radi na gumnu«: faktitiv na *-iti gumniti* (Stulić) »graditi gumno«. Izvede-

nice *gumnik* i *gumnište* potvrđene su samo kao toponimi. Prihvaća se općenito staro Pogodinovo tumačenje iz ie. jezičnih sredstava, prema kojem je *gumno* složenica od *gu-* < ie. **guou-* »govedo« i od postverbala od baltoslav. i praslav. glagola koji je zastupljen u stclav. *тыр, meti*, slov. *mīti, nanem*, bug. *mana* »Hanf-, Flachsbrechen«, rus. *mjatb, mnu* itd., lit. *minti* »treten« a ne prihvaća se Machekovo mišljenje prema kojem je *gumno* poimeničen pridjev sr. r. na *-bn* od izvedenice na formant *-mo* od **guou-* > *gu-*.

Lit.: ARj 3, 499. 518. Ribarić, SDZb 9, 154. Pletersnik 1, 163. 372. 373. Veselinović, GodČup 26, 229-238 (cf. RSI 1, 299). Mažuranić 366. Miklošič 81. SEW 1, 362. Holub-kopečny 136. Bruckner 163. Vasmer 321. Mladenov 114. WP i, 697. Machek, LF 53, 343-347 (cf. JF 7, 259. Slavia 7, 205. IJb 12, 261-262). Petersson, Vermischte Beiträge (cf. RSI 8, 300-301).

gunār m (18. v., Slavonija) »sinonim: gusak«. Od madž. *gunár*.

Lit.: ARj 3, 500.

gundača f (Hrvatska) »obična trnošljiva«. Lit.: ARj 3, 500.

gunga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ženska koja sved žepka, zagrizajući ispod glasa govori« prema *m* na *-ič gungić* »muško što izgriza malo govoreći kroz nos«. Postverbal od praslav. *gūgōn-* u stclav. onomatopejskom reduplikativnom glagolu *gogncti* »murmeln« zastupljenom u mnogim slavinama; *u* je nastao iz *ç*: slov. *gognjati* »näseln«, bug. *gagnjá* »mucam«, polj. *gęgać, gęgliwy* »näselnd«, gr. γαγγυάειν. Odatle rumunjski slavizam pridjev *gīngav* »mucav«, *gīngavie* »mucanje«; *n* je umetnuto kao u *gundati* (v.). Upor. i rum. *goangă* (Oltenija, Erdelj) »Insekt«, *gīnganie* f »summendes Tier, Insekt«.

Lit.: ARj 3, 501. Miklošič 72. SEW 1, 341. Holub-Kopečny 136. Bruckner 139. Vasmer 317. Tiktin 689. Osten-Säcken, IF 33, 215. Boisacq³ 138.

gungula f (Vuk) = *gungul* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: buna, vika, buka, vreva«. Odatle na *-oca: gungulača* (narodna pjesma crnogorska) »epitet za sablja«. Balkanski onomatopejski turcizam (tur. *gulgule*): arb. *gurguie* f »Verwirrung, Lärm«, s disimilacijom *W* > *r-l*, dok je hrv.-srp. *-l- > n-l*. Upor. ngr. γουργουρίζω »grouiller, crier«.

Lit.: ARj 3, 501. GM 135. Matzenauer, LF 7, 204.

gunuti, *-nem* impf, (čakavski, 17. v. Baraković) »sinonim: grnuti, vrvjeti«. Kako se upotrebljava samo u rimi (*riba bijune, oganj dune jgunel*), moglo bi biti da ga je stvorio sam Baraković zbog potrebne rime iz *grnuti* (v.).

Lit.: ARj 3, 501.

gunj, gen. *gunja* m (14. v., Vuk) »1° haljina određene vrste, ženska odjeća (Sutomore), 2° (ŽK) bijelj, čebe. Maskulinum je poznat i u slov. *gunj* (Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »Kotze«. Deminutivi: na *-ьс* > *-ac gunjac*, gen. *-njca* (18. v.), na *-ic gunjić*, na *-če gúnjče*, gen. *-četa* (Srbija), na *-čii gunjić*. Složenica *belogunjac*, gen. *-njca* »koji nosi bijelo odijelo«. Augmentativ na *-čina* < *-ьс* + *-ina gunjčina, gunjina*. Pridjevi na *-av gunjav* (Kavanjin, Stulić, upór. slov. *gunjavec*), odatle denominal na *-éti gunjavjeti, -im* impf.; na *-at gunjat* (Ljubiša), na *-bsk gunjski*, slov. *gunjast*. Radna imenica slov. *gunjar* »Kotzenverfertiger«. Maskulinum je specijalitet hrv.-srp. i slov., u ostalim slavina riječ je femininum i slov. *gunja* »Kotze, kotziges Kleid«, bug. *guna* »Pelz«, *guma* »Mantel vom Ziegenhaar«. Riječ je balkanska u značenju odjeće: arb. *güne* »Mantel von Ziegenhaar«, rum. *gună*, bizantinski = ngr. γού(v)να »isto«. Sa Balkana došla je riječ u mađ. *gúnya*, češ., polj., ukr. i rus., širena zacijelo rumunjskim pastirima. Upor. istarsko rašireno prezime *Faraguna*, od rumunjske sintagme *fară gună* »bez pastirske kabanice od kostrijeti«, *Faraguni* pl. zaselak kod Cera (Pazin, Sv. Bartol), kao prezime postoji u Dubravi, Vrečarima, Kunju, Čekutima/Labin, Frata-Presika/, Čimolić, Mala Rogočana. To je ostatak rumunjskog jezika kod istarskih Cica. Glas *nj* (n) iz *nn nalazi* se u hrv.-srp., slov., bug. (pored *guna*), polj. i rus. Upor. *ljQ* < *U* u *košulja*. Od kslat. *gunna* »Pelz«, riječ neznana izvora, možda keltskoga ili bolje iz praevropskog supstrata > tal. *gonna*, deminutiv *gonnella*. Značajno je da osim engl. *gonne* germanska grupa ne pozna tu riječ.

Lit.: ARj 3, 501. *Pleteršnik* 1, 361. *NJ* 7, 248. *Šturm, ČSJK* 6, 76. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 363. *Holub-Kopečný* 130. *Mladenov* 114. *Bruckner* 163. *Románsky* 106. *REW* 3919. *Puščariu, Istrorom.* 1, 212. 3, 127. *Cadastre*, reg. *Vasmer, RSI* 3, 270. 6, 195. *GM* 134-135. *Pokorny, ZSPH* 4, 103-104. *Joki, IJB* 9, 69.

gura f (Vuk), bez paralela u ostalim slavina, hrv.-srp. regionalno, »gybbus; sinonimi: grba, germanizam puklja (v.)«. Odatle:

pridjev na *-av gurav* »gybbosus, grbav, pukljav«, hipokoristik *guro* m (Vuk), denominal *guriti se, -im* (Vuk, subjekt *čeljade, od zime*) (r-) »kupiti se, krčiti se, grbiti se«. Berneker, Trautmann, Endzelin i Buga, polazeći od »savinutoga«, upoređuju *guriti se* s lit. *gauras* »1° kosa na tijelu, 2° vlakno«, lot. *gāuri* »bruče«, *gurinēti* »ići zguren«, lot. refleksiv *gūraties* = *guōritiēs* »okretati se desno_ i lijevo« i gr. γύρος »savinut, okrugao«; *gura* predstavlja ie. *gou-ra, prijetoj korijena *geu-* »savijati«, raširen formantom *r*. Od istog ie. tipa je i *gurati (se), gurām* impf. (Vuk, Kosmet) (oá-, iz-, na-) »sinonimi: turati, tiskati, rivati, ići (argot)«, deminutiv *gūrkatī, -ām* (Lika) (iz-), na *-ovati nagurōvat, -ujem* (boškački, argot, Kosmet) »daviti, dolaziti«, *podgurkōvat* (Kosmet) »gurkati se potajno u cilju ismjeivanja i upozorivanja na nečiju nezgodnu situaciju«. Upor. još slov. *gurati* »abnutzen, anstrengen, plagen«, bug. *guram* »gehe, gebe«, *gurnā, gurkam* »tauche ins Wasser«. U sjevernim slavina nema paralela. Prilog *gūrimice* »gurajući« (Vuk), odatle na *-jati gurmičati, -am* (Lika). Za imperativnu složenicu *gurivreča* Vuk ne daje značenja. Postverbal: *gūr* m (Dobroselo) »drvo za miješanje meljta«, odatle *guranj*, gen. *-rnja* (Marčić, Bosna) »motka kojom se gura riba ispod kamena u rijeci«. Radna imenica na *-ač gurač* (Šulek) »čovjek koji gura« je neologizam. U šatrovačkom jeziku u Sirinici: *gurati* »ići« *dogurati* »doći«, *nagurati* »dati«, *odgurati* »otići«, *guranka* »noga«. U rum. *a (să) guri* »popeti se«. Od ie. korijena *geu-* raširenog istim formantom je *žuriti (se), žurim* (Vuk) (*po-*) »festinare, hitjeti, hrliti, brzati, (čakavski) pasciti se (ŽK)«. Kao *gurati* i ovaj je regionalan. Postoji još u slov. *žuriti* »nötigen, beeilen«. Odatle: pridjev na *-bn žuran* »hitan«, apstraktum na *-ba žurba* »hitnja«. Od *žurba užurbati se, -am* (prefiks *uz-* ili je od sintagme u *žurbi*), odatle part. perf. pas. kao pridjev *užurban*, s apstraktumom *užurbanost*. Part. perf. kao pridjev *nažuren (grali)* »nedokuhan«. Ovamo možda *žurma* f (Kosmet, Rasnik) »graja, larma«, sa denominálom na *-iti žūrmlt, šurmin* »larmati«; *-ma* mjesto *-ba* je u turskim imenicama. Kao *gura* prema *gurati* odnosi se *žura* prema *žuriti se*, s pridjevom *žūrav* »1° malen i mršav čovjek«, 2° bolest u konja od koje je bijesan«. Razvitak značenja nije jasan. Prema slov. *žuriti, zurim* »enthülsen, schälen«, *žurjanec* »olupljen orah«, *zurina* »mahuna« bila bi hrv.-srp. *žura* metafora »olupljen čovjek«. Ruske paralele imaju druga značenja: rus.

žuriti »psovati«, ukr. *žuryty* »žalostiti«, *žurba*, »briga«, bjelo-rus. *žuric s'a* »idem«, koju je teško spojiti sa hrv.-srp. Slažu se semantički sa gotskim *gaürs* »ožalošćen«, stvnjem. *gora-1* »elend, arm, gering«, koje predstavljaju ie. *ghou-ros, dok ruske prijetoj *gheu-ros. Petersson upoređuje hrv.-srp. *žuriti se* sa stnor. *keyra* »spomen, antreiben, schlagen, stossen« i nastoji s tim složiti ruska značenja. Ie. uspoorednice nisu posve jasne. V. još *žustar*.

Lit.: ARj 3, 502. 503. 504. 4, 194. *BI* 2, 876. 7, 784. *Pleteršnik* 1, 261. 2, 975. *Elezović* 1, 116. 182. 433. 2, 89. 533. *Miklošič* 81. 413. *SEW* 1, 363. *Bruckner* 563. *WP* 1, 557. 636. *Vasmer* 434. *Mladenov* 114. *Trautmann* 80. *Tiktin* 709. *Grünenthal, ASPH* 42, 316. *Trojanović, JF* 5, 224. *Fraenkel, Slavia* 14, 507. *Endzelin, KZ* 44, 68. *Matzenauer, LP* 7, 204-205. *Buga, RFV* 67, 232. i si. (cf. *RSI* 6, 270). *Petersson, IF* 24, 253. 254. *Ilijinski, ASPH* 29, 497. *Boisacq* 139. 1072. *Uhlenbeck, PBB* 30, 282.

gurábija f (Vuk, 18. v.) »mali kolačić od meda i brašna«. Balkanski turcizam (tur. *kurabiye*) iz oblasti hrane: bug. *gurabija* pored *kurabija*, arb. *gurabi* pored *kurabie* »idem«.

Lit.: ARj 3, 502. *GM* 135. 215. *Mladenov* 114. 263.

gurbe, gen. *-eta* n (Mušicki) = *gurbet* m (Vuk) = *gurbet*, gen. *gurbēta* (Kosmet) = *gurbetin* (Vuk, *-in* kao u *kasapin, Srbín*) = *gurbetin* (Kosmet) == sa *-as gurbetaš*, gen. *-aša* (Vuk) prema f *gurbetka* (Vuk) = *gurbētkā* (Kosmet) »nomadski Ciganin, Ciganka«. Odatle pridjev na *-ski: gurbetski* (Vuk) = *gurbetski* (Kosmet); deminutiv na *-če: gurbeče*, gen. *-eta* (Kosmet), s kol. *gurbečad* f (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghurbet* »migratio«): bug. *gurbet* pored *kurbet* »séjour à l'étranger«, arb. *kurbēt* »1° Reise, Fremde, 2° putnik«, *kurbat* »Ciganin«, cine. *curbele* f »pays étranger« i *curbei* m »1° prošnjak, 2° Ciganin«.

Lit.: ARj 3, 503. *Elezović* 1, 116. *GM* 215. *Mladenov* 114. 263. *Matzenauer, LF* 7, 205. *Pascu* 2, 128., br. 376 i 377.

gurema f (narodna pripovijetka, Vrčević), u izrazu: *platimo po gurami* »svi podjednako«. Turcizam *gurama* »concours«.

Lit.: ARj 3, 503.

guria f (Perast, Prčanj) »cijev od kamena ili lima kroz koju se cijedi voda i dovodi se u bistieru« = *gurle*, gen. *gurala* (Dubrovnik,

Zore) »čunci od postava za navraćanje vode«. Varijanta *gurna* pored *gurnja* (Budva) »cijev od kamena ili lima za odvođenje vode sa njiva (nema kotale, nego povraz ili povriez)«. Od tal. deminutiva *gorla*, od *gora* ili mlet. *górna* »doccione, condotto d'acqua« = *gurna* (Verona) »grondaia«, u južnoj Italiji »pozzanghera, stagno, ngr. *gurna* »bacino«.

Lit.: Zore, *Tud.* 6. *REW** 9086. 9578. *DEI* 1846. 1848. 1893.

gusjenica f (Vuk) = *gusēnica* (Kosmet) = *gusinica* (ikavski) = *gosēnica* (Slunij Istra), sveslavenska i praslavenska riječ, bez proteze *g-* i s njom, »eruca«. Bez *g: usjenica*. Odatle pridjev na *-jav: gusjeničav* (Vuk). Bez sufiksa *-ica: gūsjena* f (18. v., sjeverna Dalmacija, Bosna) = *gušena* (Hrvatsko primorje) = *guslna* (Vrgada, Vodice). Upor. ukr. *husenj* = *vusenj*. Kako se vidi iz potvrda bez sufiksa, *-ica* poimeničuje prvobitni pridjev na *-enō* (prijetoj od *-ьnō*). Sa *g-* još u bug. *gāsēnica*, češ. *housenka* i polj. *gāsienica*, gofno-lužičko-srp. *guseňka*. Inače se pojavljuje sa *v* mjesto *g:* slov. *vōsenca*, bug. *vasénica* = *vāsenik*, kašup. *vansevnica, voselnica*, polj. *wāsienica*, polap. *vōsanaiča*, ukr. *usenycā*. Suglasnik *v* je poznata proteza pred velarnim samoglasom; u je nastao od *G*. Upor. citirane oblike. Prvobitni pridjev *czenō* od steslav. *psō* »barba, mystax« nije nigdje potvrđen, osim u poimeničenju; *gusjenica* znači »bradata životinja«. Primitivum *pss* je ie., baltoslav., sveslav. i praslav., potvrđen u svim slavina, osim u hrv.-srp. gdje ga istisnuše sinonimi *dlaka, vlas, brada*: slov. *vos*, bug. *vas*, češ. *vous*, polj. *wąs*, rus. *us* »brada, vuna«; stprus. *wanso* »der erste Bart«, srednjo-irski *find* »Haupthaar« itd. Ie. korijen je **uendh-* raširen u baltoslavenskom sa *s* i u prijetoju: *uondh-s-o. Zamjena proteze *v* sa *g* potječe od kontaminacije sa *guščerica* »zelembać«, zbog boje.

Lit.: ARj 3, 506-507. *Elezović* 1, 117. *Ribarić, SDZB* 9, 150. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 130. 422. *Bruckner* 604. *KZ* 42 344. 45, 289. *Vasmer* 323. *Trautmann* 341. *WP* 1, 262. *Mladenov* 118. *Boisacq* 378. *Uhlenbeck, PBB* 24, 240. *Charpentier, KZ* 46, 31-32. 47, 180-181. *Jedlička, LF* 20, 25-33 (cf. *AnzIF* 3, 242). *Lidén, IF* 19, 347-348. *Pedersen, KZ* 38, 312. *Schmidt, KZ* 57, 4.

guska f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gosb* po deklinaciji *i*, »anser«. Deklinacija *-i*, koja nije dozvoljavala jezično razlikovanje mužjaka od ženke (upor. istu deklina-

čiju i u *kokoš*), očuvala se u većini slavina. Sufiks *-ka* koji omogućava tačno obilježjenje femininuma, postoji još u bug. *gáška* kao i u rum. slavizmu *gîscă* < *gînscă*. Prema tom femininumu stvoren je maskulinum. na *-tk: gúsak*, gen. *-ska* »anser mas«. Prvobitni femininum deklinacije *i* prešao je u deklinaciju *o* u *gúsak* i *gusan*, gen. *-dna* (Slavonija), dok se očuvao u *gusak*, gen. *gusaka* (ŽK) < *gus-jāk. Glede sufiksa *-ák* upor. bug. *gásak*. *S* istim sufiksom i rum. *gînsac* m pored *gîscan* m od *f gîscă*. Maskulinum na *-er* (upor. lat. *anser* < ie. *ghans-ero*) očuvao se u slov. *goser* i bug. *gáser*, upor. polj. *gísior*. Ostatak deklinacije *i* bez sufiksa *o* (upor. *patak*, gen. *patka* prema *f patka*) još u pridjevu na *-r gusji* u imenima biljki *gusja noga*, *ružica*, *trava*, *gusje rutice*, u izvedenicama *gusinac* (Šulek) »gušćje jaje«, *gusjak* »potentina anserina L.«; od nepotvrđenog pridjeva na *-in gusin*: *gusinja* f (Jačke) »gušćje meso (?)«, *gusinjak* (Belostenec, Posavina) = *gúšnjak* (Donja Podravina), možda i u toponimu *Gusinje* (planina, varoš). Prijelaz iz *t* deklinacije u deklinaciju *a* postoji u *guša*, gen. *guše* (Kosmet, dječji govor), odatle arb. slavizam *guše* f. Inače su izvedenice od mocionih sufiksa *-š*, *-ka*: pridjevi na *-ji gušč(i)ji* (16. v.), *guščija traz* »vrsta sljeza«, na *-in gúskin*, na *-ak guščak* (Vuk) »mjesto gdje se guske hrane«, na *-evina guščevina* (Vuk) »gnoj«, kol. na *-ād gūščād i*, deminutivi na *-ič guscio* m, *-ica guščica* f (Vuk), na *-e guščje*, augmentativ *guščetina*, radna imenica na *-jar guščar* m, deminutiv na *-čio guščarčić* »koji čuva guske«. Vokal *u* je nastao iz *ρ'*, steslav. *gosb*, slov. *gos*, gen. *gosí f*, bug. *gáser* m prema *f gáška*, rum. *gînsac*, polj. *ges*. Baltičke paralele ne slažu se sa praslav. *gcsb* u tome što pretpostavljaju, kao i drugi ie. jezici, ie. *gh*: *ghans-*: lit. *žąsis*, gen. *žąši*, lot. *zūoss*, stprus. *sansy* kao sanskr. *hamsa-ḥ* m »gusak« prema *f hamsi* »guska«. To odstupanje može se objasniti na dva načina: pozivom na oscilaciju *gh* i *gh* u polj. *gwiazda* prema *zvizdzda* (v.) ili pozivom na utjecaj onomatopeje *ga*, *gakati* (v.) karakteristične za guske. Ta onomatopeja mogla je spriječiti *gh*. To bi bilo onomatopeiziranje slavenske riječi. Upor. kinesko *ghan* »guska«. Upor. za slično unakrštanje fr. *guêpe* < lat. *vespa* + franačko *wefsa*. Trautmann i Vasmer uzimlju sličan upliv germanske *gans* i slav. nepotvrđenog oblika *ZGsb*.

Lit.: ARj 3, 504. 507. 514. Elezović 1, 117. Hamm, Rad 275, 43. Mažuranić 367. Miklóšić 72. SEW 1, 342. Holub-Ko-

pečný 136. Bruckner 139. KZ 43, 316. 46, 232. ASPH 42, 126. i sl. Vasmer 324. ZSPH 2, 54–56. Trautmann 365. WP 1, 536. Mladenov 118. GM 135. Tiktin 683. Hujer, Sborník Groh 59–62 (cf. IJb 11, 352. JF 7, 267). Loewenthal, WuS 11, 54. i sl. (IJb 14, 190. 200.) Boisacq⁷ 1058. Machek, Slávia 16, 188. Meillet, MSLP 13, 237. 243–245 (cf. AnzIF 24, 44). Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 347. i si.). Hirt, PBB 23, 332. Paul, WuS 20, 39. Conrady, Leipziger Ber. 77, 3 (cf. IJb 11, 108. 13, 32).

gúsomaca f (Vuk, Crna Gora) = *gusumača* (Vodopić, Konavli?) = *gusomak* m (18. v.) = *kosomača* — *kozomača* (Stulić) = *kusomača* (15. v.) = *kusumača* (Ston, Ošlje) = *zuso-mača* »barska biljka koja se jede uz gladne godine, capsella bursa pastoris«. [S obzirom na sinonimna imena *kokošica*, češ. *kokoška*, češ. *horobyna kaška* »vrpčija krupica«, njem. *Grützblume*, gdje se uvijek ukazuje na sadržim! tobolca, ploda (usp. lat. *capsella bursa pastoris*), najvjerojatnije je da se radi o složenici od *gus* (steslav. *gosb*, v. *guska*) i *mak*, dakle kao »guščji mak«, dok su ostali nazivi prekrjanje osnovnog, tako i *rusomača*].

Lit.: ARj 3, 509. 5, 366. 422. 827. 829. Machek, CSR 63–64.

gust¹ m (Dubrovnik, Kućište, Božava) »uživanje, raskoša«. Od tal. *gusto* < lat. *gustus*, gen. *-us*. Sa lat. prefiksom *dis-*, koji znači odsustvo nečega, *dizgust* m (17. v., Vuk, Dubrovnik) < tal. *disgusto* (primjer: *ko god ima gusta, ima i aizgusta*). Pridjev na *-osus gustoso* »ukusno«. Denominai na *-are* = *-ati gustati*, *-am* impf. (Dubrovnik, objekt *vino*) = *gustat* (Božava) »militi se (*gusta me puno*)« — (*st* > *št*) *gustati*, *-am* (15. v., sjeverni čakavci, Cres) »isto« < tal. *gustare*. Sa vlat. *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-izati gustizāt* (Žrnovo, Korčula) »uživati«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati: gustirati, disgustiran*.

Lit.: ARj 2, 431. 3, 511. 515. Cronia, ID 6. Zore, Rad 138, 58. Tentor, JF 5, 208. Budmani, Rad 65, 167. REW³ 3926. 3927.

gust², *gusta* (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev *gcsb* »densus«, poimeničen u ž. r. »šuma« (šatrovački, Sirinić), kao toponomastički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativima: *laz*, *rastok*, *šib*, *hrast*, *grab*, *šuma*. Odatle: apstrakta na *-ež gusež* = na *-zs gústis*, gen. *-iša* (Vuk) = *gústis* m (Kosmet) = *gustiža* = *gustus* f = *gustilo* »sinonim: talog«; na *-oca gustoča* = na *-ota gustata*, na *-ina gustina* (16. v.). Na-ro

gušč, na *-ia gusta* f = *guščje* n (također toponim) = na *-java guščava* (Vodice) = *guščavina* (16. v.) »Dickicht« = *guščad* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *gustarā* (Vuk, Srijem) = *guščina* (Pavlinović) »gusta šuma« (upor. rum. *desiș* od pridjeva lat. *podrijetla des*, *deasā* < *densus* i *česta*, v.). Prilozi: (*pre*)*gusto* (Cres) »prečesto« = *gustokrat* (čak. i hrv.-kajk., 16. v.) = *gustoput* (Krašić) »često«, *nâgusto* (*skuvati čorbu*) (Piva-Drobiljak). Složenice: *gustočljen* = *gustošlen* (Hrvatsko primorje) »vinova loza bijela grožđa«, *gustopupac* (Dalmacija, Danilo) = *gustopupica* »vinova loza crna grožđa«. Kautativ impf, *gustiti*, *gustim* (*do-*, *iz-*) pored *gustjeti* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema pf. *gusnuti* (Voltidi, Stulić) (*z-*), impf, *gušnjivati* pored *guščivati* (*z-*). Vokal *u* je nastao iz *ç*: slov. *góst*, bug. *gúst*, polj. *gęsty*. le. paralele nisu jasno i izvjesno utvrđene. Uzimlje se srodstvo sa stlit. *ganstus* »bogat«, lot. *guostis* »mnostvo«, sa gr. γογγύλοσ »okrugao« i sa lit. *gaužtis*, sa *gužica* (v.), sa *gomolja* (v.) i češ. *hutný* »debeo«. Ako je isto što lit. *gunžys* »Kröpf, podvoljak« i steslav. *gczb* »stražnjica, ie. korijen je *gong-* »Klumpen, Geschwulst, verdichtet«, raširen participijskim sufiksom *-to*.

Lit.: ARj 3, 509. 515. 4, 194. Elezović 1, 117. Vuković, SDZb 10, 391. Ribarić, SDZb 9, 150. Tentor, JF 5, 204. 205. Mažuranić 368. Miklošić 72. SEW 1, 541. Holub-Kopečný 136. Bruckner 139. Vasmer 323. Mladenov 118. WP 1, 638. Boisacq* 1103. Specht, KZ 55, 20. i sl. (cf. IJb 14, 274).

gusti, *gudēm* impf, (do 18. v.) = *gusti* (Jelovica, Istra, upor. slov. *gosti*, *godem*), balto-slav., sveslav. i praslav. *gcd-ti* primarnog razreda, danas zamijenjen na *-ėti: gūdjeti, gudīm* (Vuk, 17. v.), ekavski *gūdēt* (Kosmet), ikavski *gūditi, gūdīm* (Vodice, Istra) »1° sonare, 2° naricati, plakati (subjekt žene) za mrtvacem po starom običaju recitirajući stihove (Vodice; *zaguditi koga* »tugovati za nekim koji umire«), 3° unaprijed nagovještavati (Kosmet; *izgudet, -lm* u argou = bošackom govoru »oprezno napustiti mjesto gdje se prije toga bilo, fr. *filer*)«. Odatle: pbstverbal *gud* m, na *-ah gudalo* n (Vuk, 18. v.) = *gūdilo*, sa praslav. *-sli* po deklinaciji *i gūsli*, gen. *guslī*, tako rus., danas običnije po deklinaciji *a gusle*, gen. *gusala* (Vuk, 16. v.) »1° cittara, lyra, 2° usna harmonika (Vodice)«, rijedak sing. *gusla* (plural zbog toga što je to praslavenski muzički instrumenat od više žica, vrsta harfe), odatle deminutiv na *-ica guslice* (Vuk, 18.

v.), na *-ar guslar*, gen. *-ara* = na *-ač guslač*, gen. *-aia* (Martić) = na *-aš guslaš* (pisac Slavonac, jedanput), pridjev na *-ski gūslarski*. Denominal na *-iti* (prema *gusli*) *gūsliti* (Lika) pored *guslati* (18. v.). Ovamo stavlja Kostić ispravno i imaginarno *poguslo* n u primjeru *prestavi se za bž božij... Rajakovič poguslomb Ugarčićb, surodnikb kralja Marka* (1370, Mon. serb. ISI); *poguslo* se prevodi sa »cognomen«. Za takvo značenje nema nikakve druge potvrde. Mislim da se može rastaviti *po guslam* = *po guslama* »kako se pjeva u narodnim pjesmama«. Radna imenica: na *-bc gudač*, gen. *gucā* (16. v., hrv.-kajk., ŽK *gúci* pl. na svadbi) = na *-ač gudač*, gen. *-ača* = *gudalac*, gen. *-aoca* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakta na *-nja, -njava: gūdinja, gūdijnava* (Vuk), sa disimilacijom *dnj* > *djl gudljavina f* »buka«, *gūd-nica* (Stulić, Vodopić) »sinonim: gusle«. Na *-elj: gudēlj* m »Maikāfer«, dobio je umetnuto *n gundelj* čime se riječ onomatopeizira = *gundevalj* (Brač), unakrštanjem sa sinonimom *govnōvālji*. To se onomatopeiziranje nastavlja u *gundati, -am* (Ugarski Hrvati) »sinonim, vrndati, presti«; *gundati, -am* = *gunjdati* (Vuk) »mrmljati«; sa *-or* kao u *žamor, žagor: gundoriti, -im* (Vuk) »popijevati nešto u sebi da se ne razumije«. Rumunji posuđuje *gindac* »Maikāfer« Bistrom-rum. (Žejane) *gandi* = *gandi* »gudjeti«; *u* je nastao iz *ç*: slov. *gosti*, bug. *gadúvam*, polj. *gašč*. Baltičke paralele, koje su izvjesne, pokazuju dvoglas *gausti, gaudžiu* »muklo zvoniti«, lot. *gaudas* »tužba«, *gāuduōt* »zavijati«, lot. *gāust* »tužiti«. Znači da je nazalni infiks već u praslavenskom služio za onomatopeizaciju. Ie. je korijen *gou-* »zvati, vikati«, koji i u *govor* (v.).

Lit.: ARj 3, 494. 500. 501. 508. 10, 434. Elezović 1, 114. 223. Ribarić, SDZb 9, 150. Mažuranić 975. Miklošić 65. 72. SEW 1, 340. Holub-Kopečný 130. Bruckner 137. KZ 45, 42–43. 46, 209. Vasmer 318. 323. Mladenov 118. Trautmann 80. WP 1, 635. Kostić, JF 12, 47–48. Putanec, Slovo 15—16, 204—207.

guša f (Vuk, istočno, danas rijetko u zapadnim krajevima) »1° (u životinja) volja, pūtača (ŽK), Kropf, 2° (u čeljadi) guka u grlu (Vodice, Istra), 3° grlo uopće (Srbija), 4° gallinula chloropus«, *guša* (Lika) »gušasta kokoš«, *guša* (Lika) »jabučica u grlu«. Slov. *guša* (Notranjsko) »Kropf« je iz hrv. Upor. slov. *golša f* »isto« (*ol od gļati*), *goža* (Goriško) »isto« ima o mjesto u prema *furi, gōse* = tal. *gozzo*. Deminutivi *guščica* (kod Mikalje i Stulića) »mala

djevojka«, *gušičica*. Pridjevi: na -av *gušav*, poimeničen na -bc *gušavac*, gen. -avca »1° gušav čovjek«, odatle hipokoristik *guša* = *gušo* »2° (Cfha Gora) pelecancus«, na -ica *gušavica* »neka trava od uroka«, pridjev na -ast *gušast*. Na -ónja *gušonja* (Lika) »ime volu«. Na -an *gušan*, gen. -ána »golub sa gušom«. Denominai na -ati *gušati*, -am = na -iti *gušiti*, *gušim* »daviti, dusiti«, inhoativ *ogušaviti*, -im »postati gušav«. Unakrštenjem sa *grlo*, *grkljan* nastade *gšfa f* »jabučica u grlu«. Složenice *gušobolja* (Srbija), *bjeloguš* (Lika) »ptica cinclus«. Balkanska riječ vjerojatno vlat. podrijetla (a u ovom iz tračko-ilirskoga): rum. *gușă*, s prefiksom *re-* a *răguși* = a *răgușa*, odatle apstraktum na -eh > -ealā *răgușealā* »promuklost«, *răguși* »promukao« > bug. *guša*, arb. *gushē*, *gusha* »brada« (Ulcinj, za razliku od *mjēkra* »brada kao dlake, Bart«), ngr. γουῦσα »Kröpf«. Ovo posljednje bilo bi prema Hoegu part, od ἀρχω koje se unakrštilo sa mlet. *angossa* < *angustiae*. Preko rum. ili hrv.-srp. madž. *guša* »Kropf«. Nije vjerojatno. Zajednički je izvor vlat. *geusiae* »fauces, gingiva;«. Vlat. zamjena u za ilirski dvoglas *eu* (upór. *Teuta*, *Tivat*, *Beuzas*, gen. -antis) nije objašnjen. Vjerojatno je došlo od unakrštenja sa *guttur*, gen. -uris »gola« kao naprijed *grša*, i u slov. *golša* (od *gutati* < *glitati*) kao i u tal. *gozzo* < *guttium + *geusiae*.

Lit.: *ARj* 3, 513. 514. 8, 785. Hirtz, *Aves* 16, 150. *Pleterinik* 1, 229. 361. Sturm, *ČSJK* 6, 71. Ribarić, *SDZb* 9, 150. Elezović, *JF* 14, 229. *Miklošić* 81. *SEW* 1, 363. *Mladenov* 115. Vasmer, *RSI* 2, 29–30. *Tiktin* 1294. Hoeg (cf. Joki, *Ijb* 12, 132). Capidan, *DRom* 3 (cf. *Ijb* 11, 200). *GM* 135–136. *REW* 3750.

guše f. pl. (Lika), folklorni termin iz kulture konoplje »najtanji vlasii iz konoplje svezani u uzao (privezuju se za preslicu, služe za potku za platno od vlasa)«.

Lit.: *ARj* 3, 514.

gušter m (Vuk, štokavski) = *gušter* (Kosmet) = *gušcer* (čakavski i hrv.-kajk.) = (sa *k* mjesto *g* prema *koča* < *gaia*) = *kušcar* (Lobor, Jambrešić) = *kušcer* (Cres, Vrbnik, Beli kod Varaždina, Zagreb) = (sa *š* > *š*) *kušer* (Prigorje) »1° lacerta uopće; sinonim: zelenac (ŽK), zelembač, 2° mišić (Crna Gora)« = *gustar* (Vodice) »bolest, kad nabubre vratne žlijezde, angina«. Odatle: na -oca *gušteraca* »žlijezda u trbuhu«, na -ica *gušterica* (13. v., također toponim) = *gušcerica* (Poljica) =

guštarica (Bukovica, Imotski, Vodice, *er* > *ar* prema *gustarā* »Dickicht«, v.) = *kušarica* (Istra, Cres, slov. *kušarica*), na -ičica *gusteričica* (Velebit), na -ić *gušterić* »mladi gušter« (Valjevo), na -in *guštarin* (Vranjak, Hrvatsko primorje) = *kušcerinec* (hrv.-kajk. i slov.). Augmentativ *gušterina* (Stari grad, Dalmacija). Pridjevi: na -ov *gušterov*, na -ost *gušterast*. Denominal na -ati: *gušterati se* »savijati se kao gušter«. Isto znači i *jašter* (Srbija, Lepenica), na -ica *jašterica* (Srijem, štokavsko) = *jašcerica* (Hrvatsko zagorje) »1° lacerta, 2° Hitzpustel auf der Zunge«. Prema *gušter* je *gašterica* (Vodice). Oblik *gušter* nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom i poljskom. Može se označiti kao praslavenski, jednako kao i *jašter* koji se nalazi u svim slavina, osim u bugarskom; /- je proteza, upor. steslav. *asteri*. Oblik *gušter* je posuđenica u rum. *gușter* »1° lacerta viridis, 2° Kehle, 3° Schlucht, 3° Bräune« pored *gușteriță* »sredstvo protiv bolesti« i ngr. γουστέρτα pored γουστερίτσα. *Lik jašter* nije posuđen, već Taj je primaran; *gušter* je nastao unakrštenjem sa *guz* (v.) već u praslavensko doba. Baltičkih paralela nema. *jašter* i *gušter* tumače se različito, odjeljuje se jedno od drugoga. Berneker traži za *ašter* vezu s ie. korijenom *(*s*)*qer-* »skakati«, koji je u *skoro* (v.), kao u gr. ὄσκαρ-ϕω prema ὄσκαρ »skačem« sa *a-* < ie. prefiks *o-*. Ali *gušter* ne skače, nego se savija. Mladenovu je praslav. *guščerb* složenica *gou-sqef-os, u kojoj je prvi dio identičan s gr. γύτη »jama«, dok praslav. *jaščerb* sadrži istu osnovu koja je u češ. *jeskyně*, od prlj. *jaskinia* »pećina, upravo šupljina« od pridjeva *ěsko-* »šupalj«, sa sufiksom -*ezz*. Zubatý upoređuje *jašceri* s gr. imenom ribe σαχραρος (v. *skoranca*). Iljinski vidi u *šcer-* »koža«, a u *gu-* < *gub-* (v.) »savijati«. Macheku je *ašcerz* srodno sa sanskr. *āścarya-* »seltsams«, itd.

Lit.: *ARj* 3, 514. 516. 5, 834. *Elezović* 1, 118. Hirtz, *Amph.* 40–42. 49. Ribarić, *SDZb* 9, 146. Tenter, *JF* 5, 205. *Miklošić* 81. *SEW* 1, 33. 363. *Holub-Kopečný* 152: *Bruckner* 201. *KZ* 45, 43. 289. *Vasmer* 2, 502. *Mladenov* 115. *REV* 71, 453 (cf. *Ijb* 3, 160. *JF* 3, 211). *WP* 2, 567. *Boisacq* 290. Matzenauer, *LF* 8, 25–26. 9, 40. Iljinski, *ASPh* 31, 336–343. 32, 337–343. Machek, *KZ* 64, 264. Körinek, *LF* 67, 284–290. Scheffelowitz, *KZ* 56, 207. Jagić, *ASPh* 31, 544. *Tiktin* 740.

gut m (ugarski Hrvati, Vodice, Lika K), sveslav. i praslav. *glzth* »1° guttur, 2° gutljaj »upor. izričaj ide mi ūz gut« »podrigava mi se« (Lika K)«. Regionalno, nepoznato u književ-

nom i saobračajnom govoru. Sveslav. i praslav. denominali na -ati impf, *gutati*, -am (Vuk) (*pro-*) prema pf. *ganuti* (Vuk, rijetko), *prōgunuti*, *pregūnut*, -nem (Kosmet), impf. *pregūnjāt*, -ūnjam (Kosmet). Više se govori *gūtūti*. Odatle na -jaj: *gutnjaj*, sa disimilacijom *mj* > *tlj* (upor. *tijā* pored *tnjā*, v.) *gutljaj* (Vuk). Na -iti: *zagutiti se* (ŽK) »kada se zaustavi hrana u grlu« (upor. kletvu *bog da se zagūti* ŽK). Na -javac: *gučavac* »jednjak« (Lumbarda). Ovamo i: *glun* (čakavski, 1496) »prožrljivac« sa rom. sufiksom -one > -un prema *glōtun* < *glutto*, gen. -onis. Deminutivi: na -cati impf, *gičati* (Vuk, 18. v.) prema *gūcnūti* = *gurnūti* (Kavanjin), odatle na -aj, -jaj *gūcāj* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema *gučaj* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), na -kati *guckati* (Srbija), *gukati* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić). Onomatopezira se: *Ūc guč* (Kosmet) »napiose«. Vokal u je nastao iz sonantnog /: steslav. *poqlzštati* »καταπίνω«, slov. *gólť*, bug. *gaitam*, češ. *hlťati*, rus. *glot*, *glotok*. Iterativ, veoma dobro zastupljen u slavina, pravi se duljenjem *o* > *y* > *i*: *poqlitati* »καταπίνειν« prema pf. *glinuti*, -nem (Srbija, Leskovac) »progutati kao zmija žabu« (za svako gutanje životinjske) prema impf, na -va- *glivati*. Rumunji posuđiše *glth* > *gīt* m »vrat«, odavde rum. na -ovati > -ui *gitui* »(za)daviti«, deminutiv *gīifa* »Kehle, Schlund«. Metateze: *gītej* m = *gīljej* (Dosoftici) pored *gīteja* f »Luft und Speiseröhre« očuvale su *il* < *ĭ* > *f*, od kojega je nestao / u *gīt* zbog neobičnosti konsonantskog završetka -h u rumunjskim riječima. Odatle: *gtlan* »Luft-röhre« = *gir tan*, upor. *grkljan* (v.). Sufiks -ej < hrv.-srp. -ež u *grabež*, *drjemež*. Prema G. Meyeru bio bi arb. *zgunj* posuđenica iz *gunuti*, a to nije vjerojatno. Od baltičkih jezika pružaju za upoređenje samo lot. *glūdžit* »gutati«. Drugi je jezici dosta: kao lat. *glūtus* > *gluttus*, *glūtire* > *gluttire*, odatle posuđenica *glotūn* (v.) < *glutto*, gen. -onis. Ie. je korijen **gel-lguel-* »gutati« onomatopejskog podrijetla u ništičnom prijevaju **glfl-*, raširen participiskim sufiksom -to. Bez toga sufiksa upor. njem. *Kehle*, stir, *gelim* »žerem«. Kao onomatopeja pojavljuje se *r* mjesto / u *ždrijeti* (v.) < praslav. *žer-ti.

Lit.: *ARj* 3, 501. 516. 492. 497. 198. Kušar, *Nvj* 3, 338. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Elezović* 1, 117. 2, 123. *Mažuranu* 323. *Miklošić* 67. *SEW* 1, 309. *Holub-Kopečný* 124. *Vasmer* 275. *Trautmann* 93. *WP* 1, 621. *Tiktin* 684. *Mladenov* 115. *Boisacq* 173. *GM* 484. Specht,

KZ 55, 2–3. 6 (cf. *Ijb* 13, 222). Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Pedersen, *KZ* 38, 342. *REW* 3807. 3808.

gūta f (15. v., Vuk, Marulić, Perast, Dubrovnik, Božava, ŽK) »1° (medicinski termin) kostobolja (upor. *guty* ili *kseropomb*), ulož, Gicht, podagra, chiragra, 2° kap, gen. -i, damla (prevedenica, calque), 3° svaka guka na ljudskom tijelu«. Upor. značenje »Gicht« i u rum. *gută*; značenje »kap, damla« i u slov. *gutām udarjen*. Pridjev na -av *gūtav*, poimeničen na -bc > -ač *gūtavac*, gen. -avca m »1° gutav čovjek, 2° (metafora) vrsta kruške«. Hipokoristik *gūto*. Upor. još slov. *gota* »Fistel«, pridjev na -ast *gātast* = *gotav* »fistulös«. Od lat. *gutta* > tal. *gotta*. U značenju »kap, kaplja, apoplexia« postoji poimeničen pridjev *guttea* > tal. *goccia*, prošireno deminutivnim sufiksom -ula > tal. -ola *gōcciola* > *gōčula* (16. v., Dubrovnik) = *gueula* (16. v., Perast, Dubrovnik), pridjev na -av *gučulav*, poimeničen na -bc > -āc *gučulavac*, gen. -avca m (Stulić) prema *gučulavica*, denominal *žgučulat* (s- > z- naš prefiks), *gučulat* (Žrnovo, Korčula) »trpiti od jeda ili zavisti«. Na Velom otoku sa *j* mjesto *g* na neobjašnjen način *juca ti pala* »kap«. U Lici na lat. -ula (sa sinkopom penultime) *gutla* »guka, izraslina na tijelu«. Odatle prezime *Gutleša* pored *Guteša*. Kako je *gutta* > rum. *gută*, arb. *gute* pripadalo balkanskom latinietu, hrv.-srp. *guta* može biti dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: *ARj* 3, 233. 493. 516. 5, 714. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleterinik* 1, 240. *Miklošić* 81. *SEW* 1, 364. Matzenauer, *LF* 1, 205. *GM* 135–136. *REW* 3928. 3929. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

gūveran, gen. -ērna m (16. v.) »vlada«. Od tal. postverbala *governo* »isto« od *gubernati*, -am (15. v.) = (latinizam) *gubernati* (1496, objekt *ober*) < tal. *governare* < lat. *gubernare* < gr. κυβερνάω, egejskog podrijetla, najprije pomorski termin »upravljati lađom, držati timun (kormilo), kormaniti (v.) > vladati uopće«. Radna imenica na lat. > tal. -atere > -atur *governatur* (18. v., Dubrovnik), *gubernatur*, gen. -ura (15. v.) = (haplogija) *gurnatur* (Crna Gora) = (mlet.) *gubernatur* (Crna Gora, Boi:a) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *gubernatur* (Crna Gora) = (s prevedenim sufiksom) *gubernalac*, gen. -aoca (16. v.) = (latinizam) *gub(e)rnatur* (16. v.,

Glavinić, Kožičić) = (francuzizam, koji je došao preko njemačkog) *guverner*, gen. -*éra* < fr. *gouverneur*.

Lit.: ARJ 3, 336. 487. 492. 504. 518. REW⁷ 3903. DEI 1850.

güz m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *gczb* »1° nates«, običnije u deminutivu na -*ica* *guzica* (16. v.) = *gūica* (Lika), nepristojno kao i njem. *Arsch*, u pristojnom govoru prevedenica *stražnjica* prema njem. *Hinterer*, »2° (uvredljiva metafora) kukavica, tj. čovjek koji iz kukavičluka ne usuđuje se muški ustati protiv nečega nego ostaje sjediti« (takva je metafora i *oguzati se*, *oguzati* prema *oguzavati se*, *oguzavam* »oklijevati«, na -*ati* od *oguziti se*). Pridjevi: na -*bn* *gūzan*, određeni vid *gūznī* (*gūznō* *crijevo*, upór. rus. *gūzno* »Steiss«), poimeničen na -*hk* *guznik* »dio ama koji stoji konju na guzici«; na -*or* *guzičin*, poimeničen na -*jak* *guzičnjak* := *gūzišnjak* (Brač) »guzno crijevo«; na -*at* *guzat* (Vuk). Deminutivi: na -*ić* *guzić*, na -*ica* *guzičica*. Hipokoristik *guza* (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija), *guja* (Lika) od *guzica*; *guza* (Lika) »psovka za žensku debele guzice« prema m *gūzan* (Lika) = *gūzonja* (Vuk, Srbija) = *guzōnja* (Kosmet) = *guzleša* (Martić). Na -*ara*: *guzara* f (Virovitica) »suvrst kruške«. Apstraktum na -*elj*: *gūzelj* m (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »buntovni žamor« (semantički razvitak nejasan). Augmentativi: na -*ina* *guziina*, na -*etina* *guzičetina*. Prema *grubijan* sa lat. -*ianus* *gūzijan* (Dobroselo) »čovjek koji mnogo ne razumije«. Kao u rus., *guza* f (Belostenec, Stulić) »sinonim: nabor, bora«. Nerazumljiv je sufiks u *guzūta* *ī* (Kosmet) »čeljade sa debelom stražnjicom, lijeno, teško pokretno«. Složenice iz sintagmi: prilog *naguskē* (Lika) »natraške«, *doguz* = *doguzac* = *nagueac*, gen. -*sca* (Lika) »oficirski Wafftenrock, dolama«, *nagūzl(f)ez* m »rak«, tj. koji lježe naguske = natraške (v. *ljestf*)4., *pōdguz*, gen. *pōdgūza* m pored f *pōdgūza* (Kosmet) »muško i žensko čeljade neuredno« = sa -*jar* *podguzičar* m (Kosmet) prema *podguzičarka* »neuredan«, *pōdguznica* (Peć) »klupa na kojoj grnoar (lončar) sjedi kad okreće kolo za sudove«. Ovamo možda ide i *poguzljelj* m (Sv. Stefan, Paštrovići) »pphodanin = pđovjani (Lika K) »rođaci mlade koji dolaze drugi dan svatova u pohode nevjesti (svatovski termin)«, obrazovan istim sufiksom -*ijelj* < lat. -*ellus* kao *Bokijelj* < *Bokelj*, ako se tumači kao metafora za one koji dolaze da se najedu iz ostataka svatovske gozbe, upor. *poguzijaš* »Schmarotzer«. Mo-

guće je izvoditi i iz αρωγιάτης > cine. *guriai* »idem«. Složenice sa samoglasom *o* za vezu *guzōbolja* (Vuk), *guzobad* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »sijeno oštro i kratko«, *guzōljubine* f pl. (Sinj) »hrana koju tko voli«; *crnoguz* = *crnorep* (v.) »riba«; *punguza* f (Orinovac) »vrsta šljive«, *pūnguz* m (Vuk) »izmišljeno jelo«. Denominali na -*ati*: impf, *guzāt* *gūzon* (Brusje, Hvar) »micati«; pf. *naguzati* prema impf, *naguzavati* »nabrati, načiniti nabore« od *guza* »nabor«; *oguzati se* »ojesti se, otrti se, utrti se od mnogog hoda«; na -*iti*: *guzui se*, *gūzīm* (Vuk) (*is-*, *na-*, *za-*) »pregibati se tako da se guzica diže u vis«, *naguziti se* (Lika) »(pejorativna metafora) naljutiti se«, *uguzlčīt se* (Kosmet) »opiti se«. Vokal *u* je nastao iz *ç*: slov. *goza*, bug. *gāz(āt)*, polj; *gaz* s potpunom fonetskom paralelom u baltičkoj grupi lit. *gunžys* »podvoljak, pūtača (ŽK)«, stprus. *gumsix* »Beule«. Budući da se s velikom vjerojatnošću izvodi od istog ie. korijena i sveslav. i praslav. pridjev *gust* < ie. *gong-to, opravdana su i dalja upoređenja sa gr. γόγγρος »Auswuchs an Bäumen«, γογγύλος »okragao«, stnord. *kçkkr* »Klumpen«. Prema tome praslav. specijalizacija ie. korijena **gong-* na dio tijela razvila se iz denominacije »debeli masa«. Po etimologiji *gczb* nije pejorativna riječ. Pejorativnost se razvila pod uplivom lat. *cūlus* i njem. *Arsch*. Upor. za pejorativiziranje *rit* (v.).

Lit.: ARJ 3, 496. 518. 519. 4, 194. 7, 349. 350. 10, 448. *Elezović* 1, 114. 2, 89. 380. *Hraste*, *JF* 6, 212. *SDZb* 10, 59. *Skok*, *ZRPh* 54, 448-449. *Jagić*, *ASPh* 20, 529. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 341-342. *Bruckner* 164. *KZ* 43, 344. *Vasmer* 318-319. *Trautmann* 101. *WP* 1, 639. *Mladenov* 118. *Štrekelj*, *DAW* 50, 55. *Zubaty*, *ASPh* 16, 395-394. *Schef-telowitz*, *IF* 33, 145. *Matzenauer*, *LF* 7, 206. *GM* 135-136. 306.

guž m (Vrbnik, Šušnjevo selo i Čakovac kod Ogulina, Veljun i Slunj, Kosinj, Prokop i Počitelj u Lici, Podsudac, Varoš u Slavoniji, ŽK, Kruševac, Niš, Piro, Crikvenica, Hrvatsko primorje, *Zagreb*) = *guš* (Prigorje, Samobor, Pokuplje, Zagorje, gen. nije potvrđen) »anguis fragilis«. Odatle *guževac* (Šulek) »sinonim: slijepić«. Unakrštava se (kontaminira) sa *gužva* i *gužvati se* (v.). Odatle *gužvina* (Grižane, Sv. Jelena, Hrvatsko primorje) »idem«. U slov. *gōž* i *glož*. Sa *g-* ne postoji u drugim slavinama. To nije ni hrv.-srp. ni slov. jedini i prvobitni oblik, nego čakavski *vuž*, gen. *vuža* i slov. *voz*, čemu odgovara u

polj. *ivaz*, gen. *weža*, rus. *už*, gen. *uža*. Vokal *u* je nastao iz *G*: praslav. *peb*; *guž* je narodu poznat da pije kravlje mlijeko; zato se govori u poredbi: *pije kao guž* (Sinac, Lika K). Najstarija je potvrda u dečanskom hrisonu gdje je nadimak. Mjesto proteze *v* govori se /: *fužić* (Brestovac, okrug krajinski) »id.«. Između *guž* i *vuž* postoji kompromisni oblik *gvuž* (Kostajnica). S pridjevom je *slepi guž* (Matevac, Niš), odatle složenica *slepovuž* (Čučurje) = *slepovuš* (Granešina) = *slijepa guja* (Gornja Bukovica, Valjevo), s hipokoristikom *guja* (v.). U toj složenici izgleda *guž* = *vuž* = *uš* kao suvišno i odbacuje se, pa se govori *slepić*, *slijepac*, *slepać*, *slepać*, *slepčina*, *slijepić* i *slepica*. Velike promjene doživio je i prvobitni oblik *vuž* (Lika) »zmija coluber longissimus Laur.«. Dobiva deminutivni sufiks -*ik*: *vužak*, gen. *vuška* (Čačak, Blato na Korčuli) »idem«. Prema gen. stvara se novi nominativ *vušak*, gen. *vuška* »serpens veneno carens«, *vuška* f (Dalmacija) »callopetlis cruentatus«. Proteza *v* se ispušta kao i češ. *užovka*, rus. *už*: *uzak* (gen. nije potvrđen, Dubrovnik, Vrazogrnac, okrug Zaječar, Jošanička Banja, Kaštela kod Splita, Korčula). Sufiks -*zh* se zamjenjuje sa -*ić*, -*ica*: *užić* (Paraćin), *uzica* (Crna Gora), *užljak* (Rača, Kruševac); *ušak* (Pančić). Kao sveslav. i praslav. je maskulinum deklinacije -*o*. Baltičke i latinske usporednice pretpostavljaju femininum deklinacije *i*, u kojoj se morfološki nije razlikovao maskulinum i femininum (upor. *gczb* i *kokoš* f): lit. *angis*, lat. *anguis*. Slavenska promjena *g* > *ž* dokazuje da je i u praslavenskom bila u deklinaciji *i* i da je s tom promjenom prešla među maskulina. Ie. je korijen *angu(h)i-*. V. *ugor* i *guja*.

Lit.: ARJ 3, 519. *Hirtz*, *Amph.* 42. 137. 164. 171. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečny* 405. *Bruckner* 604. *Trautmann* 8. *WP* 1, 63. *Vailant*, *RES* 8, 243-245. *Boisacq* 213.

gužva f (Vuk, 17. v.) »1° pletenica ili uže od pruča, vimen, 2° metež gomile« = (sa *žv* > *žb*) *gužba* (Hercegovina, Boka) = *gušva* (Stulić, nepouzdan). Odatle na -*ara*: *gužvara* (Vuk) »vrst pite«, jednaka denominacija kao *gibanica* (v.). Deminutiv *gužvica*. Denominali na -*ati*: *gužvati*, -*am* (Vuk) (*iz-*, *r-*), na -*eljati*. S prefiksima *č-*, *rač-*, *č-*, *gužveljati*, -*ām* (Vuk, objekt *košulju*). Stariji rum. slavizam *ginj* »remen« dokazuje da je i u južnoslav. kao u sveslav. i praslav. *gnžb* bila bez -*b* *a*. S tim sufiksom u steslav. *gežvica*, bug. *gaz* pored *gažva*, ukr. *hužva*, češ. *houžev*, slov.

hužva, polj. *gažew*, *gažwa*. Da je i u hrv.-srp. postojao oblik bez -*va*, dokazuje izvedenica *gūževina* f (Mušicki) »ono što je u snopu ispod uža«. Madžari posuđiše iz slovačkog ili hrv.-srp. *gūzsba* i *guzs*; Rumunji iz hrv.-srp. *čujbā*, odatle *incujba*. Vokal *u* je nastao iz *Q*. Prema Miklošiču, Bernekeru i Briickneru bila bi to ista riječ koja i *uže* (v.) i *ušao* (v.) od *vezati* (v.); *g-* bi bila proteza kao u *guž* i *gusjenica*. Tome se protivi što *oeb* u značenju *gužva* nije potvrđeno. Petersson odvajao steslav. *gožvica* od *vezati*. To mišljenje prihvaća i Vasmer i vidi ie. prasrodstvo u stnord. *kengr* »Haken, Biegung«, stengi, *cangie* »Einfriedigung«, le. je korijen **gengh-* »drehen, winden, flechten, weben«, sa sufiksima -*io*, -*ya*.

Lit.: ARJ 3, 816. 4, 194. *Miklošič* 56. *SEW* 1, 343. *Holub-Kopečny* 130. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 289. *Vasmer* 318. *Mladenov* 118. *Mladenov* 118. *WP* 1, 588. *Petersson*, *IF* 24, 265-266. *Tiktin* 461.

gvala f (Slavonija, 18. v.) »sinonimi: gruda, grumen, guka, kepa (Dubica)«. Odatle deminutiv na -*ica*: *gvalica*. Budmani misli da je tuda, ali ne zna odakle je.

Lit.: ARJ 3, 520. 4, 936.

gvantira f (Potomje) = *gvantira* (Kučiste) = *gvantiff* *era* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Boka) = *gvantjera* (Čilipi) = *gvantiera* (Rab) = *gvantjera* (Božava) = *gvanchera* (Lumbarda) »tasa, pladanj za držat bičerine i za serviranje, poslužavnik za kavu«. Izvedenica na tal. -*iera* < fr. -*iere* < lat. -*aria* od frnč. *wanth, odatle s prefiksom *a-* < lat. *ad-* *aguantare* > *agvāntat* (Dubrovnik, Cavtat) »zgrabiti (rukom neku stvar)«, tal. *gvantera* (17. v.).

Lit.: ARJ 3, 520. *Kušar*, *Rad* 118, 20. *NVJ* 3, 337. *Cronia*, *ID* 6. *REW*⁸ 9500. *DEI* 1883.

gvarati, -*am* impf. (17. v., Dubrovnik, Boka) »bacakati se, praćakati«. Početno *gv* upućuje na tal. riječ franačkog podrijetla, ali franačko *waron* »aufmerken« nije u Italiji uopće potvrđeno, a ni značenje ne odgovara. Sa fr. *gare* »pozor« slaže se mlet. *vara* > *vara*, *vare* (istročakavski uzvik) »eno«.

Lit.: ARJ 3, 520. *REW*⁸ 9508. *Štrekelj*, *ASPh* 14, 551.

gvardija f (16. v., Dubrovnik, Božava, Potomje, Rab) »straža, financijska straža«. Od tal. *guardia* postverbal od *guardare* sa dočetakom -*ia* kao u *custodia*, od franačkog *a > *ardon* »stražiti«, nvnjem. *warten*. Odatle *gvardijan*»

gen. *-ana* m (17. v.) = *guardian* (Rab) »1° stražar uopće 2° starješina nad manastirima sv. Frane«, tal. *guardiano*, srlat. *gardianus* (10. v.), obrazovano kao *scriba*, gen. *-anis* > tal. *scrivano* > *škriban* (v.). Ovamo ide internacionalni francuzizam *garda f*, pridjev *gardijski*, radna imenica na *-ist gardist* (v.). U Vukovoj poslovici iz Risna: *Kad se što ima, ne govori se gvardi me, nego manji me* »čuvaj me, nego jedi me«, nisu naši oblici i ne predstavljaju infinitiv *gvarditi*, koji je prema *guardare* i nemoguć, nego su to tal.-mletački izrazi, kako je već Budmani dobro opazio. Postverbal *riguardo* od *riguardare* (mlet. prefiks *re-*) > *legvord* m (Veli otok) »obzir, pristojnosti«. Imperativna složenica *guardamano* (drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka«) > *guardamān* m (Potomje) »1° prsobran na stubama, perda, 2° (Račišće) sprava za tiskanje igle kod šivanja jedra«. Slov. prema mlet. i furl, izgovoru *gu* > v. *vardir*, gen. *-rja* = *vardjān*. Mlet. *varda f* »Wache« i imperativ *varda* »pazi, pozor, attento« postala je preko tal. balkanska riječ, odatle toponim *Varda* (Morinje, Boka), *vardati*, *-am* impf. (Vuk) »1° paziti, čuvati, 2° (Grbalj) tumarati«, *uvārdati* pf »uvrebat, ukebat«, s drugim akcentom *vārdati*, *-ām* impf. (Crna Gora) »bucati, larmati, torokati, vikati«, *navārdati* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *drva*) »nagomilati«, na *-ište* toponim *Vardište* n (Bosna), bug. *varda f* »1° Wache, 2° uzvik: Achtung«, *vardač* = *vardjān* »Wächter«, *vardavam*, *vardja*, arb. *vardhē* »Wache«.

Lit.: *ARj* 3, 52U-1. *Pleteršnik* 2, 748. *Mladenov* 58. *Doric* 31. Cronia, *ID* 6, ΠΟ. Vuković, *SDZb* 10, 391. Kusar, *Rad* 118, 21. 24. *REW*⁸ 9502. *DEI* 1885. *GM* 463.

gvaštapan (Šćepan, Dubrovnik) »žohar«. Od tal. imperativne složenice *guastatane* od *guastare* < lat. *vantare* i *pane* < lat. *panis* »hljeb«.

Lit.: *REW*⁸ 9168.

gvěra f (narodna pjesma crnogorska, Istra, Perast) = *gvěra* (Rab) »boj, rat«. Od tal. *guerra* franačkog podrijetla *verra*, koje je na zapadu zamijenilo *bellām* već na koncu carskog doba. Nema ga ni u balkanskom latinitetu, upor. rum. *războiu*, arb. *lufte* < lat. *lucia* > fr. *lutte*.

Lit.: *ARj* 3, 521. Kušar, *Rad* 118,25. *REW*^{*} 9524a. *DEI* 1850.

gvěrok (Mikalja, Bella, Voltidi, Stulić), složen pridjev (kao *razrok*) »strangled«. Sa- drži u prvom dijelu istu osnovu koju i tal.

guercio od langobardskog *dverh-*, nvnjem. *quer* »kos, schräge«. Drugi je dio pridjev od *oko* (tip *crnóok*). S prefiksom *na-* *nagverok* »podosta gverok« (u Bellimi prijevodu *guercetto*). Prvi se dio nalazi u glagolima, od tal. *guercio* *ogverčiti* pf., *gveriti*, *ogveriti* pf. prema impf. *ogverivati* »učiniti koga gveroka«, imperfektiv sa prijevodom *e-i* (tip *metati-mīlāti*) *gvirati*, *gviram* (Mikalja) »hoditi kao slijep« pored *gviriti*, *-im* (Vuk) »upirati oči u što« = (*gv* > *hv*) *hviriti* = (*hv* > *f*) *firlt* (ŽK) prema impf. *zafīrivat*. Početna suglasnička grupa *gv* izmijenjena je (onomatopeiziranje) u *n:* *niriti* (Došen) = *njiriti*, *-im* (Vuk), deminutiv na *-kati* *njīrkati*, *-ām* (Lika); *nj* je nastao iz *gnjiriti* kao *janje* iz *jagnje*.

Lit.: *ARj* 3, 521. 8, 189. 283. 785. *REW*³ 2812.

gvirati, *gvīrām* impf. (Mikaila, Vuk) »1° kako slijep hodati ili iskati« = *gviriti*, *gvirim* (Vuk) »upirati oči u što, u knjigu« = *dzvirēt*, *dzvirīm* (Kosmet) »gledati kroz kakvu pukotinu, rupu, rešetku, tako da onaj koji dzvirī, vidi, a njega ne vide«, *nadzvirēt*, *-irim* (Kosmet) »malo pogledati, na jedno oko pogledati Kroz kakvu rupu« = *firlt* (ŽK) < *hviriti* (16. v., Zoranie; *voda hviri u kolo bubajuć*; kao da se ne slaže s tim značenjem), *zafirlvat*, *-rujem* (ŽK). Odade postverbal sa sufiksom *-ka:* *dzvirka* pored *dzvirke f* (Kosmet) »rupica, otvor, kroz koji se može viriti«. U istom značenju imaju Vuk i Stulić *gnjiriti*, *-im* »gviriti u knjigu«. Odatle deminutiv *njīrkati*, *-ām* (Lika) »idem«, *njiralo* m (Lika) prema *f njiralica* »koji njiri u što«; *nj* mjesto *gnj* je kao u *njazlo* »gnijezdo«. Došen sa *n* mjesto *nj:* *niriti* (objekt: *tvrde planine*). U ovu grupu ide bez sumnje i *viriti*, *virim* impf. (Vuk) »speciilor, lūkati (hrv.-kajk.)« (*po-*, *iz-*, *nad-*, *ise-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *za-*), iterativ *-virivati*, *-virujem* pored *-virivam* (*iz-*, *nad-*, *(se)*, *pod-*, *pri-*, *raž-*, *za-*) samo s prefiksima prema pf. *virnuti* (*za-*), deminutiv *-virkivati*, *-virkujem*, s navedenim prefiksima.

Lit.: *ARj* 3, 228. 521. 752. 8, 189. 283. *BI* 2, 720. *Elezović* 1, 214. 435. Tomanović. *JF* 17, 201.

gvišan, f *gvišna* (ŽK), najčešće u prilogu *zagvišno* »uistinu, za sigurno«. Ide zajedno, što se tiče tvorbe pridjeva njemačkog podrijetla, sa *fališan* (v.). Od njem. *gewiss* + *-ən*.
Lit.: Skok, *ASPh* 28, 468.

gvorilo n (Ljubovija i Azbukovića, Srbija) »obod nalik na sito, pa se na to fes natuče«
Lit.: *ARj* 3, 521.

gvozd m »1° elavus, klinac (drveni), ekser, čavao (od gvozda), 2° ferram, željezo« = *gvôz*, gen. *gvozda*, m »čuskijska« (Kosmet). Prvo značenje je sveslavensku i praslavensku bez paralela u baltičkoj grupi. Značenje 1° očuvalo se kod nas samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Istisnuto je od posudbenica: tur. *ekser*, mlet. *čavao*. Crnogorska je metafora odatle »kamen izrastao u visinu«. Sa značenjem 1° suvisi i deminutiv *gvozdac*, gen. *gvòsca* pored *gvozdāca* (Lika) »1° fibula, 2° u saponima na opancima« i denominai na *-iti* *gvozditi* (*pri-*, *raž-*) prema *zagvažđati* »sinonim: pričvrstiti klincima«, *zagvažđiti* (Vodice) »verkeilen«, odatle postverbal *zagvôzda* »Keil« = *zagvôzda* »klin kojim se cijepaju drva«. Kad su drveni klinci zamijenjeni željeznima, *gvozd* je mogao po zakonu sinegdohe dobiti značenje 2°, tj. postao je sinonim željezu. To je hrv.-srp. inovacija. Ta je sinonimija učinila, te je *gvozd* u tom značenju u mnogim našim narječjima propao. Razvitku toga značenja dali su pobudu kolektivi: na *-je* *gvožde* n = *gvozdje* (*mlinsko*, Poljički statut) = *gvôzje* (Kosmet); na *-ija* (v.) *gvozdija* f »ferramenta«, na *-ice* *gvozdice* n (16. v., Dubrovnik) = *gvozdice* (Mikalja), *gvozdiva* n pl. Pridjevi na *-en:* *gvozdēn* (17. v.) = *gvozdēn* (Kosmet) »ferreus« = *gvozdēn* (17. i 18. v.), poimeničen na *-jak* *gvozdēnjāk*, gen. *-aka* (Vuk) »oruđe od gvozda i različita druga značenja«, na *-ka* *gvozdēnka* (Vuk, Srijem) = *gvozdēnčina* »gvozdena peraica (ima zube kao eksere)«. Složenica *gvozdēnzuba* (Vuk, Srijem) »naprava za plašenje djece kao *baba korizma* i *baba ruža*«. Na *-ovit:* *gvozdōvit*. Na *-ovica:* *gvozdovica* (18. v.) »gvozdena ruda«. Radne imenice na *-ar:* *gvôzdār* — *gvoždar*, gen. *-ara* (Vuk), odatle *gvožđariti*. Na *-ara*, *-arija*, *-arnica*, *-orina:* *gvožđara*, *gvožđarija*, *gvožđarnica*, *gvožđarina*. Augmentativi: *gvoždūšina* (Vuk, 18. v.) »staro gvožde« = *gvoždūrina*. Neologizam *gvôzdoteg* (18. v.) »magnet«. U značenju »klinac« posuđiše Rumunji *gāvovzd* — *guvojd*, odatle *a gavovzdi* »annageln« i Arbanasi

goxhdē »klinac, čavao«. Riječ *gvozd* ima još značenja »šuma, dubrava, gora, loza, u ostalim slavima *Usw*. To je značenje danas posvema nestalo kod nas i u bugarskom. Nije se očuvalo ni onoliko koliko *gvozd* »klinac«. U štokavskom je živjelo do 18. v., a u čakavskom do 16. v. Veoma je raširen toponim *Gvozd*, *Gvozdac*, *Gvoznica*, *Gvozdansko*, *Zagvozd* po svim našim krajevima. Sinonimi i ovdje istisnuše praslavensko značenje, naročito zbog izbjegavanja homonimije sa značenjem »1° klinac« i »2° željezo«. Živi još u kraju blizu slovenskom: *gôzd* m (Vodice, Istra) = *gvozd*, gen. *gvozdca* (Golač), *gvozd*, gen. *gvozda* (Rukavac) »gusta šuma bukova«. Od izvedenica postoje samo deminutivi na *-bk:* *gozdak* (Vodice) = *gozdii*, na *-bc* *gvozdac*, gen. *gvosca* (čakavski, 16. v.). Postavlja se pitanje da li je *gvozd* u ove dvije serije značenja postanjem ista riječ. Ima slavista koji tvrde da su to različite riječi, postavljajući za prvu seriju ie. korijen **ghasto* = **ghazdo* u lat. *hasta*, a za drugu srodstvo s njem. *Quaste*, arb. *vjeth* »lišće, grane« od ie. korijena *ghios-*, koji je u slavinama bio raširen kolektivnim formantom *-d*. Vasmer uzimlje da su se obje serije značenja razvile iz istog prvobitno jedinstvenog značenja »grana, oštrica«. Ovo se mišljenje može opravdati dodatkom da je i u najstarije doba kao i kasnije bio na djelu semantički zakon sinegdohe: *gvozd* je označivalo drvenu oštricu izraslu u šumi, neizdjelanu ili izdjelanu, odatle značenje »klinac« kao i mjesto gdje je izrastao, »šuma«. Upoređenje sa lat. *hasta*, got. *gazds* itd. mora otpasti jer ne objašnjava ni fonetsku stranu, tj. *v* u *gvozd*.

Lit.: *ARj* 3, 522. 527. 11, 895. *Elezović* I, 94. Ribarić, *SDZb* 9, 148. *BI* 2, 776. *Mažuranić* 369. *Miklošič* 81. 82. 423. *SEW* I, 365. *Holub-Kopečný* 137. *Bruckner* 166. *ASPh* II, 129. 39, 10-11. *Vasmer* 263. *RSI* 4, 175. *ZSPh* 2, 55. *WP* I, 541. 644. Jokl, *IF* 30, 204. Uhlenbeck, *PBB* 30, 283. *Boisacq*³ 1101. *Tiktin* 666. *Mladenov* 98. *GM* 128. Pokorny² *ZSPh* 16, 405 (cf. *ljfb* 13, 251).

H

ha = *ha* (Dubrovnik), uzvik za razna psihološka raspoloženja, kao čuđenje, žalost, radost, razmišljanje. Ponavlja se za oponašanje zvuka smijeha: *hā hā hā*. Pojačava se dodavanjem *-h*: *hah* (Zoranie). Internacionalan je, upór. turski *ha, hah, hah*. Oformljen je sa *-kati*: *hakati, hākām* impf, »puštati iz sebe glas *ha hai* = *hakati, hačem* impf. (Bosna, Dalmacija?) »vikatf *hā hāu* = *hakati, hâcēm* pored *-ām* impf, »sinonim: dihati«, kod Stolića onomatopejska reduplikacija impf, *hakati, haham* prema pf. *hahnuti*. Odatle postverbal *hāk* m (Vuk, Boka) »1° ha, 2° sinonim: dah (Dubrovnik)«. Upor. uzvik *ho*. Vaillant uzimlje oformljenje toga uzvika i u *hajati (se)* (v.) »braniti se«, što zbog semantičkih i drugih razloga ne može biti.

Lit.: ARj 3, 542. 546. 557. Elezovii 2, 416. Deny § 1023-1026. i 1045. Vaillant, RES 22, 191.

hābat, gen. *hāpta* m (Dubrovnik) = *habāt*, gen. *hāpta* (čakavski) = *habod*, gen. *habda* m pored *habd* = *kapat* (Šulek, prema gen.) = *hāpta* f (16. v.) = *hvatat* = *kabat* (jedanput) »sambucus ebulus; sinonim: baza, bazga, bzova > zova, burján«. Sa *e* mjesto *a* kao u češ. *chebdí*, polj. *chebd*, u hrv.-kajk. *hebed*. Odatle: na *-ovina habdovina, haptovina*, pridjev na *-en habden* = *haptan* (16. v.); kolektivni: *kabatiņa, habatiņa*. Najčešće je potvrđena bez *h* i sa sufiksima *-za* biljke *-ika* i *-uga* i sa *t* pored *d*: *ābdika* (Šulek) = *optika* (Vuk) = *āvtika* (Vuk) = *audika* (Banja Luka) = *āptuga* = *āvtuga* »bacca ebuli«. Bez sufiksa *abd*, s akcentom kao hipokoristik *atva* = *apta*. Odavde pridjevi na *-ov, -in*: *abdov* = *āptov* = *avtov*, poimeničen s *-bc* u toponimu *Āvtovac* (Bosna), na *-ina aptovina* = *avtovina* = *optovina* (Kosmet, *o* mjesto *a* nejasno, asimilacija ?), *aptin*. Na *-ik*: *āvtik* = *aptik* (Vuk) »mjesto gdje raste *apta*«. Budući da ova biljka raste vrlo često na međi između njiva, prenosi se

po semantičkom zakonu sinegdohe na »mrđin (v.), sklad, razor (Šabački okrug)«. Hrv.-kajk. i slov. oblici: *hebed*, gen. *hebdajhepta* = *hebat* dokazuju da je *α* u hrv.-srp. *kabat* i *avta* moglo nastati iz *ḅ*. Prema tome bi praslav. bio **chbbbtz*; *b* i *p* osciliraju i u hrv.-srp. zbog deklinacije. Prvobitno je *b*. Ali u češkom, poljskom i ukrajinskom postoje oblici sa *a*: *hobina, kabzina* = *chebzina, chabovina* (moravsko), *ehab*, u značenju »Gerte, Zweig, Gestrüpp, Unkraut« koje se dodiruje. Zbog toga nema izvjesnosti da je u svim gore navedenim varijantama *α* nastao iz *ḅ*. Tumačenja o ie. podrijetlu nisu jedinstvena. Peterssonu je *сѢбѢ* složenica od AS- < ie. korijen *asu-*, koji se nalazi u sanskrt. *ksupah* »džbun«, a u praslav. u *hvoja* i *hvošt*, i *-bēz* < ie. **bhgugō, bhugō* »bazga, zova«. Za taj se dio veli da je u srodstvu i sa φυτόν. Machek, koji je *hābina, ḅaḅ* i *habat* upoređivao sa litavskim *kēbti*, pripisuje je sada pred-ie. supstratu, pozivajući se na slijed suglasnika *sk- p- t* u srvnjem. *Schipiten*. Miklošiču i Vasmeru je grčkog podrijetla *απτή (ἀπτέα)* preko Iračkoga. Berneker je pomišljao na vezu s *hobot* »rep« (v.). Matzenauer na dačko *сѣβα*. Ne može se tvrditi ni to da su sve gore navedene potvrde bez *h* počinjale nekada sa *h-*. Zbog toga treba, čini se, računati s mogućnošću da je *avta* i *aptika* od gr. *απτή* »Holunderbaum« kao i njem. *Attich*, stvnjem. *atah, atuh*.

Lit.: ARj 1, 28. 97. 126. 3, 543. 566. 567. 738. 4, 709. Elezović 2, 33. MikloKč 3. SEW 1, 380. 410. 391. 409. 410. Holub-Kopečný 139. Bruckner 177. Vasmer, RSI 4, 178-180. 6, 196. Petersson, KZ 46, 140-146. (cf. JF 3, 215). Machek, LP 2, 154. Slávia 16, 179. 180. 215. Machek, CSR 221-2. Loewenthal, KZ 51, 238. WuS 10, 156. Matzenauer, LF 7, 217-218.

habati, *-am* impf. (Vuk) (*po-*), sveslav. i praslav., »1° nošenjem derati haljinu, 2° kvariti uopće, 3° kuditi (Crna Gora)«; na *-iti*:

hobiti se, -im (14. v., čakavski, hrv.-kajk.) (po-) »kvariti se« — *pacanti se* (ŽK) prema iterativu *shabljati* i *shabljivati*, -ljuje — *kabit* (Vodice, objekt *sikini*) »otupiti« (s-). Odatle postverbal *haba* f (1234—1240) »kvar, šteta«. Može biti i poimeničen ž. r. pridjeva *haba* »schlecht«, upór. češ. *chabý*. Pridjevi: na -bn *šaban* »pokvaren, oštećen« = *skaban* (Istra), na -av *håbav* (1496) »sinonim: prljav, gnusan«, poimeničen na -bc *håbavac*, gen. -avea (Čačak) »kukuruz u kojem su zrna u vrhu uvela«, na -ljev *shabljiv*. Radna imenica na -telj: *shabitelj* (Belostenec) »koji kvari«. Apstraktum na -ost: *skabost* f (Srbija, Miličević) »slabost«. U steslav. *hobiti st* znači »sich enthalten«. To značenje teško je spojiti s gornjim. Možda je s njim u vezi i značenje *hebat* (Cres) = *håbat* (sjeverni Cres, gdje je *ǝ > a*) »slušati«. U Kosmetu *obit*, -im znači »buniti, odvući pažnju«, *zaabit* = *uåbit* »1° ne primijetiti, 2° (<' se) zanijeti se«. Tu je kvarenje materije prenijeto na psihi. To značenje ima i arbanaski slavizam *habis* »zerstreue, setze in Erstaunen«. Stuličev *rashabiti* (se) »cacar qua e là« prema *rashabivati* ide pod materijalno značenje. Ie. srodstvo nije nedvosmisleno utvrđeno. Mladenov i Petersson upoređuju s ie. izrazima za tjelesnu slabost: gr. *κωφός* »gluh«, lat. *hebes*, arm. *xul* »gluh« i pretpostavljaju ie. korijen **khåbh-/*qhåbh-* »kraftlos, abgestumpft«. Bruckner smatra *habati* srodnim ne samo sa *skobia* (v.) nego i sa njem. *schaben*, lit. *skobas* »kiseo« i *skobti* »ukiseliti se«, lot. *skobs*. Machek *hobiti se* »sich enthalten« upoređuje sa sanskr. *kşapati* »Enthaltsamkeit üben, sich kasteien«. To upoređenje tumači h prema Pedersenovu zakonu iz ks-.

Lit.: ARj 3, 543. Ribarić, SDZb 9, 155. Tenter, JF 5, 205. Elezović 1, 2. 183. 2, 375. Mažuranić 370. Miklošič 84. SEW 1, 384. Holub-Kopečný 138. Bruckner 175. KZ 51, 238. Vasmer 3, 224. Mladenov 664. GM 144. WP 2, 348. Machek, Slávia 16, 175. 203. 208. Horák, ASPH 12, 298. Matzenauer, LF 7, 216-217. Loewenthal, ASPH 37, 393. Meyer, IF 35, 224-237 (cf. JF 3, 208). Petersson, -RTZ47, 286. Lewy, KZ 52, 310. Boisacq* 848.

haber m (Vuk, 18. v.) = *aber* pored *aber*, gen. *obera* (Kosmet) = *habar*, gen. *habra* (18. v., narodna pjesma) »sinonim: glas«. Odatle s perzijskom imenicom, kod nas sufixsom -dar »koji ima« (v. *defterdar*): *haberdâr*, gen. -ara = (sa disimilacijom r-r > r-l') *habirdâl*, gen. -ala = (sa zamjenom sufixa -ak mjesto -dar ili -dal) *haberdak*, gen. -aka (Vuk) =

(sa zamjenom -nik) *habemik*, gen. -ika »1° sinonim: glasnik, glasonoša, 2° epitet za pušku, top«. Složenica tipa *glasonoša* je *habronoša* (Vuk) »sinonim: stokućanin, palavra, stokućanka; koji po kući raznosi glasove«; *åjer* (v. *hajir*) *aber* (Kosmet, Vučitrn) kaže domaćica »kad pred kućom svraka krekeće« = *air aber* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habâr* »Nachricht, Mitteilung« > tur. *haber*): rum. *haber*, bug., arb. *haber*, *habertâr*, ngr. *χαμπέρι*.

Lit.: ARj 3, 543. Elezović 1, 2. Miklošič 84. SEW 1, 780. Mladenov 664. GM 144. Korsch, ASPH 9, 502. Matzenauer, LF 7, 211.

hådnaç (Tekelija) »(iliti) poručnik« = *hadnad* (Belostenec, Pergošić) = (dva) *adnada* (mlada) (Vuk, narodna pjesma 3, 558.). Od mađz. složenice *hadnagy* »vojvoda, zapovjednik u ratu«.

Lit.: ARj 3, 544. Mažuraru 370.

hådrica f (Dubrovnik, okolica, Budmani) »muška kratka haljina bez rukava, što se nosi više koreta, obično od zelene neizvezene kadife«.

Lit.: ARj 3, 544.

(h)ådum m (Vuk) = *adum*, pridjev i imenica (Kosmet) = *hådún* (Belostenec) = *kodum* (18. v., Kavanjin; prezime u Istri: *Kodum*, *Kadunić*, *Koduna*, *Kådune*) »uškopljennik«. Odatle mocija na -bc m prema f -iça: *hådumac*, gen. *hådumca* prema *hådumica*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hadim* > tur. *hodini*): bug. *hadâm*(iri), arb. *hadem* = *hoden*. Glede tur. *z > u* upór. *koduna*.

Lit.: ARj 3, 545. 4, 732. Elezović 2, 491. Mladenov 664. GM 144.

hadži (13. v., Bosna) = *odži* (Kosmet), indeklinabile, bez veze na određenu vjeru, kad stoji pred muslimanskim ili kršćanskim ili židovskim muškim ili ženskim ličnim imenom ili kad se odatle pravi pridjev na -ov, -in: *Haži Mojsej* 1613, *odži Křsta* (Kosmet), *odži Marica*, *hadži Avdin* (Bosna); kad se čini epitet imenu, tj. kad se upotrebljava samostalno, dobiva -ja da bi se moglo deklinirati prema našoj shemi: *hadžija* m (17. v.) prema f na -ka *hadžijka* = *adžika* (Kosmet), »počasni naslov onome (ili onoj) koji je hodočastio u Meku ili Jerusalem«. Odatle pridjevi na -in i -ski: *hadžijin*, poimeničen na -ica *hådžinicat* »žena hadžijina«, *hadžijski* = *hadzinskl*. Na -çe: *adžiçe*, gen. -eta (Kosmet) »dijete koje je bilo na grobu Isusovu«. Ap-

straktum na -luk: *hadžiluk* »hodočašće u Meku ili Jeruzalem«. Složenica: *hadžinedomak* m »(pejorativno) tko je pošao na hadžiluk, a nije došao do svetog mjesta Meke ili Jerusalema«. Hipokoristik *hadžo* (narodna pjesma i pripovijetke). Veoma rašireno prezime među muslimanima i nemuslimanima: *Hadžić* < *Hadžij(f)č = *Adžije* 1783 (Peći). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hağğ* »hodočasnik«, u produženom obliku *hağği*, koji se upotrebljava u perzijskom i turskom jeziku, odatle tur. *haçlık* i balkanski oblici od semitskog glagola koji znači »içi amo tamo, plesati, slaviti«), iz oblasti islama: rum. *agiu* = *agia* (iz bug. ili hrv.-srpO, bug. *hadžija*, *hadžūak*, arb. *haxhî*, *haxhilëk*, cine. *hagi*, *hågillike* f, ngr. *χατζής*, *χατζήλικι*). Na Balkanu je *hadžija* bio znak duhovnog plemstva.

Lit.: ARj 3, 545. Mladenov 664. Elezović 1, 23. Pascu 2, 139. GM 144. Đorđić, NJ 3, 117. Korsch, ASPH 9, 501. Bobčev, REB 2, 1-12.

håe = *ae* »uzvik za tjeranje volova«, odatle na -kati impf, *halekati* »vikati hae govedima«. Ovamo ide *sa e > j* i *haj* — *aj* (15. v., Vuk) »uzvik za izražavanje psihičkog raspoloženja: ukora, odobravanja, zazivanja pomoći, svračanja pažnje, pitanja« = *aj* (Kosmet), također slov. i tur. *hay* (iz tur. je *kåma-åj* /Kosmet/ »uzvik užurbanosti i trke«, odatle je oformljen *hajkati*, -am pored -çem »goniti životinje« prema pf. *håjknuti*, -em (Vuk), s postverbalom *håjka* f »tjeranje, lov na četveronožne životinje, kod čega se više *haj*«, radnom imenicom na -aç *håjkáč* (18. v., Vuk); na -oca: *håjkaça* f (Vuk) »bič za goveda«, *håjkara* »žensko koje slabo radi, nego samo švrlja i koješta lupeta«; *haj* m (16.—18. v.) »žalost, nevolja« je možda poimeničenje. Uzvik koji nije samo hrv.-srp. U bug. je *haika* »Treibjagd« i *haita* »Strolch, Råuter«. Za obje riječi Mladenov uzimlje tursko podrijetlo, što nije nužno; *haitå* je i rum., odatle radne imenice *haitaj* = *håitar*, denominat na -ovati *håitui* od mađz. *haitani* »treiben«. Uzvik može još dobiti a-: *ahåj* (ŽK) »kad služi za tjeranje jastreba od kokoši« = slov. *haj*. U reduplikaciji s izmjenom samoglasa a-u dolazi u Kosmetu *aj-uj* u funkciji pridjeva i priloga *åj-uj cåvek* »neozbiljan«, na *åj-åj uzimati radotu*, također sa *h haj-håj*. U ovom obliku uzvik je balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (turski *hay-huy* »brouhaha«): rum. *haihuu* »étourdi«, cine. *haihui* = *håihum* »idem«.

Lit.: ARj 3, 545. 547. 555. Elezović 1, 5. 8. 2, 306. 417. Pletersnik 1, 262. Miklošič 83.

SEW 1, 382. Pascu 2, 139., br. 577. Tiktin 714. 715. Mladenov 664. Matzenauer, LF7, 212.

håfiz m (općenito u Bosni, zacijelo i na Balkanu) = *afuz* pored *åfuz*, gen. *afuza* (Kosmet) »koji je na izust izučio cijeli kuran«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hafiz* > tur. *hafiz*) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 545. Elezović 1, 23.

håham-båša m (Kosmet) »hebrejski svećenik, nadrabin«. Balkanski turcizam hebrejskog podrijetla (*håham-boji*) iz oblasti religije: rum. *håham*, *håham-başå* (preko hrv.-srp.), cine. *håham*.

Lit.: Elezović 2, 416. Tiktin 713. Pascu 2, 139., br. 5751

håhar m = *håhar* (Krasie, 16. v., čakavski, hrv.-kajk., slov.) prema f *håharica* »1° sinonim: dzeļat, 2° (uvredljivo) lopov, lopuža«. Pridjevi na -ov i -ski: *håharov*, *håharski*, na -nica: *håharnica*, apstrakta na -ija i -stvo: *håhårija* f = *håharstvo*. Denominal: *håhariti* »raditi kao håhar«. Od srvnjem. *håhaere*, bav.-aust. *hoher*, *Håher* »Henker«.

Lit.: ARj 3, 546. Janko, Slåvia 7, 786. Krček, ASPH 31, 626.

håholjak, -åljka m (Dubrovnik) = *naholjak*, gen. -åljka »novčana glavnica skupljena potajno«.

Lit.: ARj 3, 546. 7, 357.

håin m = *åjin*, gen. -ina (Smiljan, Lika) = *håinin* (-in kao u *Srbin*) »1° psovka za neprijateljskog vojnika (narodna pjesma), 2° uncut, lopov (Lika)« = *åjin*, indeklinabilni pridjev (Kosmet) = *fåin*, *fåalna* (cåvek) (glede tur. *h > f* upór. *fok*) »zao, nevaljao«. Odatle: pridjev na -ski *håinski*, apstraktum na -stvo *håinstvo*. Možda je radna imenica odatle na -džija: *åjnadžlja* m, f (Kosmet) »nesavjestan radnik, zabušant«, apstraktum na -luk *åjnadžlhk* m »izvlačenje«. Denominal na -iti: *po-håintiti se*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha'in* »izdajnik«, part. prez. akt. od *hana* »prevariti, izdati«, tur. *hayinhk* »perfidie«) iz oblasti morala: rum. *håin*, apstraktum *håinie*, arb. *håin* »Dieb«, cine. *håin* »paresseux«, *håinliche* f »paresse«.

Lit.: ARj 3, 547. 10, 436. Elezović 1, 6. 2, 402. 492. GM 145. Pascu 2, 141., br. 601.

hàir m = (h)aer = àjer (Kosmet) = aer, gen. aeri f (femininum prema korist, Crmnica) (objekt uz učiniti, imati haira) »sinonimi: 1° sreća, 2° napredak, uspjeh«. Indeklinabilni pridjev uz dova, air aber (v.). Sa turskom postpozicijom -siz: airsuz (Piva-Drobnjak) = ajersbz (Kosmet), indeclinabile je u ajersbz evijad »štetan, nekoriistan«, kao imenica »1° besposličar, 2° nestaško, štetočinja«. Isto tako i (Piva-Drobnjak) sa -li hairli (ti bilo), hairli djevojka, kao imenica na -ja ajer'lja (Kosmet) »sretnik«. Radna imenica hairdžija m (Vuk, Crna Gora) »koji čini dobro«. Sa imperativom (optativom) ola od olmak: hajrôla = àjrola pored ajrôla = àjrola (Kosmet) »uzvik: koje dobro, što je (pitanje); odgovor: Dobro, ako bog da« = aerlai (Banja Luka) = hajirula (Mostar) »šta je nova?«. Odatle muslimansko prezime Hajirulahović (Banja Luka). Ovamo iz narodne pjesme hàirala (Vuk) »koje dobro?«. Glede alā upór. hazurala (v.). Uzvik je i u Aer, care, naša devletijo (v. devlet) \ Eto tebi Kraljevića Marka (Dalmacija, Pavlinović). Postoji i kao niječna partikula: hair »non« = àjer (Kosmet »ne«), upor. ŽK božji kao pojačanje negaciji a glede ispadanja prave negativne partikule upor. francuski pas (du tout) »nipošto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hayir) iz oblasti morala: bug. hair, hairlja, hairsz(iri), arb. hair = hajër »Glück, Nutzen«, hairsys »voleur«, cine. hàire f »utilité, profit«, odatle glagol sa grčkim nastavkom -oi od aorista i lat. ire hairusire »tirer profit«, hairli »de bon augure«, ngr. χαίρει. Ovamo još ajrât m (Kosmet) »humano djelo, zadužbina« (objekt uz namestiti, uz pridjev krasan). Od ár. pl. hajrât, sing. hajret.

Lit.: ARj 3, 545. 556. Elezović 1, 7. 2, 492. Skok, Slávia 15, 180. Miletić, SDZb 9, 616. GM 145. Vuković, SDZb 10, 195. Mladenov 664. Pascu 2, 141., br. 603.

hajati, -em impf. (Vuk, 15. v.) = àjat (Kosmet) = hajati, -en (Vodice) (do-, ne-, obne-, od-), i slov. te bug., »sinonimi: brinuti se, mariti«. Negativno nehajati. Značenje semantične varijante u Kosmetu: àjat, -em »pripiti se u bolesti, biti bolje«, deprefiksacijom od doàjat »postati indiferentan«, odajat »ne mariti, prežaliti, otuđiti se«. Odatle postverbalni haj (Marulić, Stulić), nehaj (također toponim, Senj, v. niže) = nehaja f, danas samo s negativnim prefiksom nehaj m (Zoranie), pridjev na -bn hajan (Stulić), danas samo nehajan, poimeničan sa -ik nehajnih = nehajalac, gen. -aoca, na -ljiv nehajljiv — na -elljiv:

(ne)ajetljiv, -iva (Kosmet), apstraktum nehajstvo n. Toponimi Haj i Nehaj kao imena feudalnih gradova (njem. Burgnamen). U sveslav. i praslav. češ. nechati i polj. niechać itd. nalazi se prototip. Odatle je južnoslav. ha- sa -ja-, i ispuštanjem negativne partikule. Taj korijen govori se sa -ta- (K)atati, (K)atām (Vuk) »mariti«. Odatle: postverbal nehāt »nemar« i pridjev na -bn nēhātan (Vuk) = neātān (Kosmet) »négligeas«, apstraktum na -ost nehātōst f. Prvobitno h > k još je u àktati se, -am (ŽK), najčešće u imperativu aktaj se »naštoj«. Ovamo ide imperativna složenica hajdidi (Vuk) »uzvik koji se govori kad se tko čemu divi i ono hvali«. V. didi. Upor. slov. imperativ haj ga »lass ihn«. Taj je imperativ upravo od nechati »in Ruhe lassen, ablassen, aufhören« s ispuštanjem negativnog prefiksa. Kompromisni je oblik aj tati, -am (Lika) »nastojati« od haj i natati. Nije od madž. hajtani »treiben«. Da je nechati postojao nekada i u hrv.-srp., to dokazuju dvije partikule za poticanje: .neka i naj; neka može dobiti još deikse -de(r), -der, -dire (v.), -da: nekada (ŽK), nekadare (ŽU); i -/: nekaj (Jačke). Smatra se sing, prema pl. 2. 1. nehate »pustite«. Nalazi se još u bugarskom jeziku. Odgovara češ. necht, slvč. nach, polab. nech i polj. niech. Dočetno -α u neka ispada u narječjima: nek (ide) prema neg dōjde (ŽK) kao i u negder pored nekader, potvrđeno u 17. v. Ispravno je Jagićevo mišljenje da je -ka deiktika čestica -ka, upor. gore navedeno i menika, tebika. Na to upućuje i zamjena a sa e kod Marina Držića i Vetranića: neke, upor. dānaske pored dānaska. Samo neka odgovara francuskom que za 3. 1. imperativa (s konjunktivom). Zamijenio je arhaističke ostatke optativa: budī, pomozi, ne daj mu Bog (ŽK). Daje načinsko značenje glagolima, tvoreći 3. 1. imperativa. Nastao je prema ovom izlaganju kao i polj. niech od skraćenog imperativa, upravo optativa 3. 1. sg. kao pomozi Bog: nehaj > neh i dodatka deikse: -k, -ka, -kē > *nehka > nēka s ispuštanjem ili bolje asimilacijom h prema k (upor. lahka > laka < hgbka) u brzom govoru. Ne može biti čista negacija ne-i-ka, kako misli Jagić. Da je doista od nechati, to dokazuje značenje »pusti, nemoj« s objektom ga (Slavonija, Reljković). Po analogiji dobiva u 2. 1. pl. -te: nehate »pustite«. S tim se značenjem slaže slov. i hrv.-kajk. naj < nehaj, nājte »pusti, pustite«. U hrv.-kajk. je naj sinonim za neka (naj dōjde »neka dođe«). Upor. ruski pustb. Glede stezanja -eha- > a upor. ukr. nehaj > naj

»lass, es mag sein«. Ne smije se zamijeniti sa partikulom naj u superlativu. Upor. i bugarsko značenje naj »so ziemlich, prilično«. U neka ispušta se k kao u kao < kako, preo < preko: nea (Dubrovnik). Češko i poljsko nechati je samo slavensko. Ne postoje utvrđene veze s baltičkim i drugim je. jezicima. Kako ne može biti negativni kompozitum od češkog chovati, ne preostaje drugo nego misliti da to prvobitno nije takav kompozitum, nego da je tako shvaćen u južnoslavenskom gdje je odbaćeno ne- shvaćeno kao negativni prefiks. Da nije u srodstvu s lat. latus, ags. sleccan »slabiti« < ie. korijen (s)leg- »schlaff«, raširen s formantom si Upor. za izmjenu / > d i španj. dejar < lat. laxare.

Lit.: ARj 1, 44. 3, 548. 555. 582. 7, 363. 788. 847. 851. 852. 878. 8, 412. Elezović 1, 6. 139. 453. 2, 15. Ribarić, SDZb 9, 151. Pleteršnik 1, 262–263. Mišlo III 212. SEW 1, 382. Holub-Kopečnj/ 242. Bruckner 359. KZ 51, 241. Mladenov 350. 666. Jagić, JF 2, 115–116. Maretić, ARj 7, 869. Machek, StudielOJ. sl. (cf. IF 53, 56.). Fraenkel, Slávia 13, 24. Lamberti, IF 34, 154. WP 2, 712. i sl. Belić, Priroda 410.

hajda f (Voltici, ugarski Hrvati, hrv.-kajk., slov.) = (K)ājda »Heidekorn«. Odatle: pridjev na -en (kao u srebren) hājden, poimeničan sa -ica hajdenica »hljeb od hajde«. Taj oblik nalazi se još u češkom i gornjolužičkom jeziku. Naziv je nastao od stvnjem. haidan > heiden, odbacivanjem -an > -en koji se osjećao kao pridjevski sufiks. To potvrđuje Belostenčev hajdina, gdje je -ina zamjena za stvnjem. -an > -en. Njemački je naziv identičan sa Heide »poganin« jer je ta kulturna biljka došla iz Orijenta. Njemački naziv može biti i prekranje turskog helda na osnovu pučke etimologije. Tur. helda nalazi se u štokavskom hrv.-srp. i bugarskom: heljda f (Vuk, 18. v.) = eljda (Kosmet) = jēljda = jelda = helda »idem«, s pridjevima na -av heldav, na -in heldin, na -ovan heldovan. Složenica heldopita. Poljaci, Madžari i Rumunji imaju riječ koja se izvodi od graecus: polj. hreczka, rum. hriščă, madž. haricska. To je poimeničenje pridjeva na -bsk ž. r. od grckz.

Lit.: ARj 3, 551. 588. 490. Elezović 1, 174. Tiktin 742. Bruckner 173. SEW 1, 381. Mažuranić 371. Jagić, ASPH 27, 582. Spitzer, WuS 4, 144.

(h)ājdar m (Srbija?) »magarac«. Od ngr. γαῦδαρος (6–7. v.).

Lit.: Čajkanović, PPP 1, 203–211. Vasmer 1, 41.

hajde (Vuk) = ajde (Kosmet) »uzvik za kretanje: idi, naprijed«, raširen i na hrv.-kajk. i čakavskom teritoriju kao i u slovenskom. Sjeverni čakavci osjećaju ga kao imperativ. Stoga zamjenjuju -e sa -i: hajdi. Tako i slov. Na čitavom hrv.-srp. teritoriju ima također značenje imperativa. Stoga dobiva pluralne nastavke imperativa: hajdemo pored hajdemo, hājdete (Dubrovnik) = ajdemo pored ajdemo (Kosmet). Skraćuje se (h)ajd = àjt (Kosmet), (h)ajmo, (h)ajte. Dobiva deiksu de: hajdedē u koncezivnom značenju, i dočetak -āc (prema ni makac): hajdac »ode«. Balkanski turcizam (turski uzvik haydi pored hadi i hayde, složen od uzvika hay + di ili de (v.) ili od glagola haydamak »stimuler les bêtes de somme, pousser le bétail, emmener le bétail de vive force«) iz saobraćaja: rum. aide, pl. aidași, bug. há(i)de, arb. haide, pl. haideni, cine. (h)aide »allons, en route«, ngr. (χ)άι, vte.

Lit.: ARj 3, 551. GM 144. Mladenov 664. Pleteršnik 1, 263. Miklošič 85. SEW 381. Vasmer 7–8. Matzenauer, LF 7, 211. Pascu 2, 139. Deny § 1032.

hajduk, gen. -uha m (Vuk, 16. v.) prema f na -ica hajdučica = ajduk (Kosmet) »1° sinonimi: razbojnik, lupež, kradljivac, 2° pandur, sluga kod suda (Ugarska, Vojvodina, Srijem), 3° četnik, ugarski pješak (18. v.), 4° nātega (Požeška nahija)«. Indeklinabile je kad stoji pred ličnim imenom: Hajduk-Vukosav, Hajduk-Veljko. Odatle: pridjevi na -ov, -ski i -ljiv hajdukov, poimeničan sa -bc u toponimu Ajdukovac i u prezimenu Hajduković; hajdučki, hajdučljiv (Dalmacija, Pavlinović) (17. v.); na -e ajduče (Kosmet). Augmentativ na -ina: hajdučina m (17. v.). Apstrakti: na -luk hajdukluk, na -ija hajdučija, na -ina hajdučina, na -stvo hajduštvo (Vuk). Složenica: hājduk—trava = ajdučka trava (Kosmet) = hajdučica. Denominal na -ovati hājdukovati, -dūkujem i na -itii hajdučiti se, hajdučim (po-). Balkanski turcizam madžarskog podrijetla (madžarski plemenski naziv, etnik: hajdú, pl. hajduk, ak. sing. hajdút) iz oblasti vojništva: rum., bug. hajduk pored hajdút(iri), arb. haidút < tur. haydud. Prvobitno je značenje madžarske riječi »plaćeni vojnik na turskoj granici protiv Turaka, 1° pješak, 3° sudski sluga (pandur), 3° sluga madžarskih magnata, lakaj«. Za vrijeme Batorija prešla je riječ u ovom značenju i u

poljski i njemački jezik. Na Balkanu je pejorativizirana zbog toga što su hajduci davali glavni kontingent četovanja protiv Turaka.

Lit.: ARj 3, 553-555. Elezović 1, 6. Mažuranić 371-372. Miklošič 85. ASPH U, 111. 5EH7 I, 375. Lokotsch 781. Bruckner 167. Mladenov 664. Simányi 85. GM 144. Matzenauer, ZJP 7, 211-212. Alexics, ЛПЛ/у 4, 403-406. (cf. AS/ 3, 320.). Rešetar, JSPn 31, 479.

hajoš m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: ladar«. Odatle pridjev na -ski: *hajoški* (Vuk). Ne zna se da li je ista riječ i *ajoi*, gen. *ajóša* m (Srbija, okrug Kruševac) »1° lijenčina, bitanga, 2° lola (okrug rudnički, Valjevo«, 3° turski hajduk (Hercegovina)« = *ajuš* m (ZK) »ukor nevaljancu«. Nema obavještenja o tome kako je došlo do pejorativiziranja mađarskog *hajós* »ladar«.

Lit.: ARj 3, 556.

hajtáš, gen. -àia m (Srbija, Milićević, koji daje tačan opis) »1° klin u suvači u vodenici, 2° vitao u vodenici (Slavonija)«. Mlinarski termin. Od mađ. *hajtás* »tjeranje« od *hajtani* »tjerati«. Upor. rum. mađarizam *hăitaș* »Treiber« i *hăitașe* pi. »Treibjagd« pored *haită* »die Meute«, odatle *hăitar* »Hundeknappe«.

Lit.: ARj 3, 556. Tiktin 715.

(h)ajvan, gen. -ana m (Bosna) »1° domaće živinče, 2° (kol.) stado«. Odatle za vrijeme okupacije (K)ajvân-efëndija = *tirac*, gen. -aca < njem. *Tierarzt* »veterinar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hajaiân* »život, životinja«): arb. *haivân* »idem«.

Lit.: ARj 3, 556. Skok, Slávia 15, 350., br. 291. GM 145. Korsch, ASPH 9, 501. Vuković, NJ 3, 26.

(h)ajvar, gen. -ara (Vuk, Srbija, Bosna) = *ajvar* (Kosmet) = *kavijar*, gen. -ara (Dubrovnik, 16. v.) = *kavijar* (leksikografi svi osim Vuka' evropski turcizam) »posoljena ikra«. Balkanski turcizam (tur. *havyar*) iz oblasti hrane : bûg. *havjâr* = *hajvêr* »idem«. Oblik sa k mjesto h iz tál. (mlet.) *caviare* (18. v.) ili njem. *Kaviar*; *ju* je metateza prema tur. *vy*, upor. *barjak* prema *bajrak* (v.).

Lit.: ARj 3, 556. 584. 4, 907. Elezović 1, 6. Mladenov 664. SEW 1, 382. DEI 829. Korsch, ASPH 9, 503. Vasmer, RSI 3, 270.

hak m (Bosna, Vuk, 17. v.) = *hâk* pored *âk* (Kosmet, objekt uz *ima*, *nema*, *podâj*, *ize*) = *fak* (Kosmet, glede turskog *h* > / upor. *fain*)

»pravda, plata«. Odatle na -Uja: *akltja*, indeklinabilni pridjev uz *biti*, »onaj tko ima pravo«. Izričaj *doći kome haka* (*glave*) je prijevod od turskog *kakından gelmek* »pedepsati, dosuditi zasluženu kaznu«. Od ove sintagme naš je denominai na -ati; *do(h)âkati*, -am pi. (Vuk) = *doâkat* (Kosmet) »doći haka«. Prilog *bigâjri-hâk* (Bosna i Hercegovina) »na pravdi boga«, od riječi do riječi »bez drugog (= izuzevši) razloga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hakk*, pl. *hukuk*) iz oblasti sudstva: bug. *hak*, arb. *hake*, cine. *hache* »droit, justice, raison«, ngr. *χάκι*. Ovamo još *hak-tal* m u Vrčevičevoj narodnoj pripovijeci od ar. složenice *haqq te 'ali* »bog je neizmerno uzvišen«.

Lit.: ARj 3, 557. 570. Elezović 2, 403. 416. 492. Skok, Slávia 15, 187., br. 71. SEW 1, 383. Pascu 2, 139., br. 572. GM 145.

hâkalj, gen. -kija m (hrv.-kajk., Belostene, Jembrešić) = (*h)âkalj*, gen. (*h)âklja* (ŽK) »sinonimi: kuka, kvaka (v.)«. Od njem. *Haken*, upravo od deminutiva *häcklin*.

Lit.: ARj 3, 557.

hâl, gen. *hâla* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *âl*, gen. *âla* (Kosmet) »1° bijeda, nevolja, napast, 2° imovno stanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kal*, pl. *ahwaî*) iz oblasti administracije: rum., bûg. *hal* »moyens«, arb. *hall* »Kraft, Vermögen, Mittel, Stand, Umstand, Zufall, Kummer, Seelenqual«, cine. *hale i* »mauvais état«, ngr. *χάλι*. Od ar. pl. *ahwal* je *aval* m (Petranovićeva narodna pjesma) = *avala* f »zlo«. Ovamo prilog *fijjai* (Kosmet) »odmah« u izričaju *to će fijjai da bidne* < ar. prijedlog *fi* »u« + *el* (član) + *hal*.

Lit.: ARj 1, 122. 3, 557. Elezović 1, 9. 2, 409. GM 145. Lokotsch 790. Mladenov 665. Pascu 2, 410.

(h)âla¹ f (Vuk, Kosmet, narodna pjesma) »1° folklorni termin; sinonim: zmaj, aždaja, 2° životinja u narodnoj mašti, koja čini zlo ljudima (ako je u ljudima, stvara proždrljivost; odatle kletva *âla ti pukla*, Kosmet), 3° jak, hladan vjetar«. Pridjevi: na -av (*hiâlav* (Vuk) »čovjek proždrljiv kao hala«, na -ovit (*halâvit* = *olovit* pored *ulovit* (Kosmet) »koji je kao hala, epitet (uz *vranac*, *glava*, *vrijeme*, *vjetar*), čovjek za koga se drži da navodi oblake, grad, oluju, da sve proždire«. Upor. arb. *kulshedra*, koja se također bori u oblacima. Sa sufiksom -*osija* (upor. *grdosija*) *alôsija* (Stari Vlah) »čovjek tako krupan da prelazi u rugobu« = *alosija* m, f

(Kosmet) »proždrljivac, za koga se vjeruje da u sebi hrani nekakvu alu«. Složenica *hâlobija* m (Srbija, Levač, drugi dio od *biti* »schlagen«) »naziv za sv. Đurđa«. Denominai na gr. -*os-ati* (v.): *aldsat*, -fern pf. (Kosmet) »proždrijeti, uništiti«. Odatle part. pret. pas. *âlôsân* (~*a* *čeljad*, Vuk) »poludio, nagazio na čini«. Balkanski turcizam (*ala* »zmija«) iz oblasti folklor: rum. *hală* »böser Geist, Gespenst«, bug. *hâla* f »zmaj koji vodi oblake: grada, tuče, Ungeheuer, Freßsack, Sturm, Wind, Unwetter (Doric)«, *halovit* »kao hala«, *halatski* »samodivski«, *halle* = *hale* »dijete koje je zmaj, začoes«, *halasija* f, *halosvam* »schlagen, stossen, verschwinden«, *alôsân* »nârrisch«, *halosnik* »Narr«. Kako je aorist *άλωσα* od *άλίσχομαι* »être pris«, u denominam *alosati* može da se krije i grecizam ili se kontaminirao s njime.

Lit.: ARj 1, 76. 3, 558. 560. Elezović 1, 10. Mladenov 5, 665. Isti, Reč. 563. Doric 401. Matzenauer, LF 7, 2.

hâla² f (Vuk, Srbija, Bosna; homonimija sa *hâla* »zmaj« uklonjena akcentom kao u *muka* i *mûka* v.) »zahod« = *hâla* (Dubrovnik, akcent je kao u *hala* »zmaj«, tj. kao u *bâle*, *balav*, jer se tu riječ *hala*¹ ne govori) »nečistoća, gnusoba na odijelu«. Odatle pridjev na -av *hâlav* »sinonim gnusan, prljav«, poimeničen na -*bc*, -*iça* *halavae*, gen. -*avca* (18. v.) m prema f *hâlavica* (Stulić). Denominai na -*iti*: *haliti*, -*im* (18. v., Kavanjin) = *hâlavit*, -*im* »prljati, gnusiti« = *alii*, -*im* (Kosmet) (i-) »maziti, navikavati nekoga na poklone«. Odatle postverbal *uala* m, f »razmaženo čeljade«. Glede semantičkog razvitka upor. rum. *desmerda* »verhâtscheln« od lat. *merda*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *chala* > tur. *hala*) iz oblasti kućanstva: bûg. *halé*, arb. *hale* f »Abtritt«, cine. *hale* f »latrine, lieux d'aisance«, ngr. *χολέξ*. Bruckner i Petersson rastavljaju obje riječi i zabacuju turski izvor. Petersson upoređuje s ruskim *chalepa* »nates, Schneewetter«, Matzenauer sa srvnjem. *sal* »sordes«. Oboje neuvjerljivo.

Lit.: ARj 3, 557. 560. Elezović 1, 13. 375. Mladenov 665. GM 145. SEW 1, 383. Bruckner, KZ 51, 235. 237. Pascu 2, 410., br. 581. Petersson, IF 43, 77. Matzenauer, LF 1, 212. REW³ 5520.

halajka f (Martić) »sinonim: ordulja, alâkaca« = *alâjka* (Kosmet, Povardarje) »nami-guša«. Odatle pejorativni augmentativ *alaj-kèina*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *chalaik* od sing. *chalika* > tur. *halayik*

»kupljena robinja koja vrši službu naložnice«) iz oblasti društvenog života: rum. *halaică* »Sklavin der Haremfrauen«, bug. (*Kalâika* pored *halatka* »moma, sluškinja«.

Lit.: ARj 3, 558. Elezović 1, 10. Mladenov 4 665. Tiktin 716. Redhouse* 859. Korsch, ASPH 9, 502.

halak m (Vladika Petrović, Gorski Vijenac 110: / *Novaka poradi halakd*). Budmani predlaže kao izvor arapsko *'alâka* »predanost«.

Lit.: ARj 3, 558.

halii, gen. -*ala* (Vuk, narodna pjesma) »1° sinonim: blagoslov za kupovinu ili dar, 2° oprostjenje« = *alal* m (Kosmet) »pravedno stečena zarada«: *sos alalom stečen mâl*, objekt uz *činiti* »kad se nema da se povrti kusur«. Indeklinabilan pridjev u izričajima: *daje halal*, *halal mu véra*, *alal ti majčino mlieko* (Crmnica), *alal da tije* (Kosmet) »kaže se nekome kad mu se pokloni kusur«. Denominai na -*iri*: *halâliti* (ie), *halâlîm* (Vuk) »blagosloviti, oprostiti« prema impf, *halâlîvati*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. ha/a/ »što je dopušteno« > tur. *halal olsun* »dopušten dobitak, blagoslov«) iz oblasti kurana: rum. *halal să îți fie*, bug. *halâl* = *harizano* (gr.) »prošteno«, *hâlâlja* se, arb. *hallall* m »Verzeihung«, kao pridjev »gerecht«. Lit.: ARj 3, 558. Elezović 1, 11. Miletić, SDZb 9, 617. GM 145. Mladenov 665.

(h)âlâs, gen. -*asa* m (Vuk, Srbija? Vojvodina?; bez *h* u narodnoj pjesmi) »sinonim: ribar«. Odatle pridjev na -*ov* i -*ski*: *halasov*, *halaski*. Od mađ. radne imenice *halász* »idem«. Od istog korijena: (*Kalov* m (Mikalja, Stulić, Vuk, Otok, Slavonija) = rum. *halâu* (rum. sinonimi: *crisme*, *cirstas*) »velika ribarska mreža« < mađ. *háló*.

Lit.: ARj 3, 559. 560. ZbNŽ 2, 227.

halat m (Sabljar, Šulek) »vrsta morske trave«. Lit.: ARj 3, 559.

haldunî m pl. (Rijeka, Lovran, Istra) »sinonim: pluća«. Plural tipa *gaće* jer se sastoji od dva dijela.

Lit.: ARj 3, 559. ASPH 34, 307.

halhal m (Mostar) = *alal* (Kosmet) = *halhale* f pl. (Banja Luka) = *alala* f (Vuk, Jukićeva narodna pjesma) »narukvica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (*halhal* »Beinkette«, jer se grivne nose na nogama) iz oblasti

nakita: rum. *hachai*, arb. *karkale* î »idem«, ngr. χαρράλι »collier« sa disimilacijom W > r-l.

Lit.: ARj 1, 62. Elezović 1, 11. Skok, Sfocia 15, 350., br. 275. GM 178.

(h)àlka f (Vuk, Spic) = *alka* (Kosmet) »gvozdeni kolut (na kapiji); sinonimi: biočug, veriga, okova, zvekir«, (sinjska igra, 18. v. u Prištini i Dubrovniku, 15. v.) *trčati halku*. Odatle: (h)àlkār, gen. -ara, pridjev (h)àlkār-skī. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halka* »Umzäunung, Ring« od ar. glagola *bālāka* »umgeben«) iz oblasti kućnih uređaja i igri: rum. *halcā*, bug. *halka*, arb. *haikē* f »eiserner Ring, Ring an der Tür, Armbad«, ngr. χαλκός.

Lit.: ARj 3, 560. Elezović 1, 13. GM 145. Jireček, ASPH 14, 73. i sl. 15, 457-459. Matzenauer, LF 7, 212.

haluga f (Vuk) »1° travurina, korov (Bačka, Lika), 2° provalija (Crna Gora), 3° gusta šuma (Hercegovina)«. Praslavenska riječ. Nalazi se još u steslav., slovenskom, ukrajinskom, bjeloruskom i češkom jeziku u jednoj izvedenici; u je nastao iz G: steslav. *chalga* »Zaun«, slov. *haloga* »Gestrüpp, angeschwemmes Reischt, Seegrass, Tang«. Toponimi u sg. i pl. Odatle: pridjev na -*bn hālu&an*, augmentativ *halūzina*. Postanje, semantički razvitak 1°~3° i sufiks -*cga* neobjašnjeni. Postoje neuvjerljiva upoređenja. Možda predslavenska riječ (skitska)?.

Lit.: ARj 3, 561. Miklošič 85. SEW 1, 383. Holub-Kopečný 138. Bruckner, KZ 51, 235. 237. 241. KZ 45, 38. Charpentier, ASPH 37, 52-53. Matzenauer, LF 7, 217. Machek, Sfocia 16, 193. 209.

(h)älva f (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, Vučitrn) = *alva* (Kosmet) »slatko jelo od oraha i pšeničnog brašna«. Odatle: deminutiv na -*ica älvica*, radna imenica na -*dzija halvadžija*, apstraktum na -*luk halvaluk* (Srijem, Banat, Bačka) = *alvalbk* (Kosmet) »čast, napojnica uz halvu«. Složenice *tanaivā* »alva od sezamovog ulja«, *kōz-älva* »halva s orasima (tur. *koz* »orah)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halva* »Süßigkeit«) iz oblasti hrane: rum. (h)älvä, (h)älvefa (preko hrv.-srp.), *alvagiū*, búg. *halva*. Ne zna se ide li ovamo (h)älva f »marama u igri prstena ili zavitak«.

Lit.: ARj 3, 561. Elezović 1, 12. Lokotsch 804.

halvát (narodna pjesma) = *avlat* (narodna pjesma), indeklinabilan pridjev kao epitet uz *odaja, podrum*. Kao deklinabile sa -*bn: avlatan* (metateza *lv* > *vi* kao u *zaova* < *zalva* pored *zāvla*, ŽK) pored *hāvatan* (Banja Luka, ~iw odijelo »široko«). U Kosmetu imenica *ävlet*, gen. *ävUta* m »odjeljenje u hamamu (»kupaonici«) gdje su česme za kupanje«. Složenica: *isi-ävlet* m (Kosmet) »toplo odjeljenje u hamamu (tur. *isi* »topal«). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *chalwat* = *chalwet* »mjesto na osami, na strani < samoća«) iz oblasti kućnog uređaja.

Lit.: ARj 3, 561. Elezović 1, 13. Skok, Slávia 15, 351., br. 297.

hálj m. (Dalmacija, Pavlinović) »1° ženska haljina s krilima straga od Ijepenke i od svile poput iskrivljena lemeša, 2° kostret što se s jedne kože ostriže«, (K)alja f (16. v., Vuk, Hrvatska oko Otočca, čakavski i hrv.-kajk.) = *alja* (ŽK) »1° ženska i muška haljina kratka i bez rukava, 2° muška dugačka plava haljina po kojoj se ne opasuje (Split), 3° odijelo uopće (Baraković)«. Odatle: pridjev (K)aljav (Lika), u amplifikaciji *aljav* i *traljav* (v.) »za čovjeka koji nosi neskladnu odjeću, koja visi«. Deminutivi na -*tk* > -*ák: háljak*, gen. -*ljka* (Vuk, Sinj) »kratak gunj koji nije našaran; ako je našaran, zove se *koparan* (v.); ako je dugačak, *haljina*«, sa prefiksom *na- náljak*, gen. *ndljka* (Orahovica) »platnena seoska rekla (kaput)«. Augmentativ na -*ina* koji je izgubio afektivnu vrijednost: *haljina f* (Vuk, 16. v.) »sinonim: halja«, *haljine* f pl. (Crna Gora) »postelja«, na -*ka háljka* (Vuk), na -*eták haljétag*, gen. -*étka* (Vuk) »odijelo uopće«. Glede -*et*- upór. augmentativ na -*etina haljétina* (17. v.). Na -*ica: háljica* (1558.) = *aljica* (ŽK). Augmentativ na -*ina: haljina* f (16. v.) »odijelo (naročito u pl.)«. Odatle deminutivi na -*ec* > -*ac haljínac*, gen. -*nea* (Vuk, Lika); na -*zk* > -*ák haljínak*, gen. -*inka* (Vuk), na -*ica haljínica* (16. v.), na -*ka háljinka*. Augmentativ na -*čina: haljinčina*. Na -*ar* < -*arius: háljinār*. Nalazi se u slovenskom i češkom, *halina* u bugarskom i u rumunjskom *haina* < *haljina*. Opća je južnoslavenska riječ. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Miklošič i Berneker prihvaćaju izvođenje iz perz. χακ »Teppich«, što se ne može prihvatiti, jer je riječ iz predturskih vremena. Na to upućuje činjenica da se perzijska riječ nalazi u bugarskom jeziku kao *halja* u istom značenju kao i u arbanaskom *hali* (Skadar), ngr. χαλί kao balkanski turcizam perzijskog podrijetla bez *lj*. Nije u vezi sa fr. *haillon*, koje je iz stvnjem. *hadtto. Ne

stoji ni Budmanijevo mišljenje da je od ar. *bil'at* > tur. *halat*, pl., od ar. *hil'a* »Ehrengewand«, od čega nastade u zapadnim jezicima (danas internacionalno) *gala*, koja se govori po gradovima i kod nas, odakle pridjev *galantan*, kol. i apstraktum *galanterija*. Turski *halat* nalazi se u rumunjskom, ukrajinskom i ruskom jeziku. Rum. *haină* sa i < *lj* dokazuje da je južnoslavenska *haljina* stara predturska riječ. Poklapa se semantički sa gr. χλαίνα, jonski χλαίνη f »vêtement de dessus, manteau de laine épais et chaud, couverture«. Tu riječ posudiše i Latinei *laena*. Samoglasnik *a* može biti da je predslavenski umetak u grupi χλ, koja inače postoji u slavinama, ali ne postoji kod Romana, upor. tal. *ganascia* < gr. γιάθος, *ganathus* u galoromanskom, germ. *hnap* > tal. *anappo*. Prema tome se može pretpostaviti za balkansko-romanski *halena* > bug. *halina* = hrv.-srp. *haljina* < starije *haljina*. Dočetak -*ina* mogao se shvatiti kao augmentativni sufiks i odbaciti. Odatle *hálj*, *hálja* i dalji derivati.

Lit.: ARj 3, 561. Miklošič 85. Isti, Türk. 1, 307. SEW 1, 384. Holub-Kopečný 119. Mladenov 665. GM 146. Lokotsch 797. 864. REW* 3842. 3969. 4153. Boisacq 1062.

ham, gen. *hama*, pl. *hámovi* (Vuk, 18. v., slov.) »sinonim: orma, hōmut = komot (ŽK = kumet (v.)«. Nalazi se i u češkom, slovenskom, ukrajinskom i rumunjskom jeziku. Denominai na -*iti: hamiti*, -*im* (Belostenec, Voltidi) »sinonim: uprezati konja (raz-)« = na -*ati hamati* (ugarski Hrvati). U Dubrovniku *ishamati*, *ishamam* »hamanajem posve pokrivoti odijelo ili rublje« pokazuje unakrštenje sa *ishabati*. Na -*ište amlšče* (Donja Podravina) »vagir (v.)«. Od madž. *ham* < stvnjem. *harno*.

Lit.: ARj 3, 563. Mažuranić 372. Miklošič 85. SEW 1, 383.

hamal, gen. -*ala* m (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) = *amal* (Kosmet) pored *amalin* (-*in* kao u *Srbín*) »nosač, trhonoša«. Odatle pridjev na -*ski: amálski* (-*a rabota*); apstraktum na -*luk: amálbk* (I < II) »nosačko zanimanje«. Denominai na -*iti: hamáliti*, *hamalim* impf. (Dubrovnik) »raditi kao hamal«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kāmmal* »idem« od glagola *kamila* »nositi«) iz oblasti gradskog života: rum. *hamal* pored *mahal* (metateza kao *gamazin* pored *magazin*), *hamalic*, búg. *hamál-(in)*, *hamalāk*, arb. *hamál* = *ambal*, cine. *hamal* »portefaix«, *hāmaliče* f »travail grossier et pénible«, ngr. χαμάλης, χαμαλίχι. Istog je podrijetla *hamájlija* (Vuk, 16. v.) = *hamájlija*

(17. v., Belostenec) = *hamaglija* (Herman, ako nije štamparska griješka, može biti obratan govor prema *beg* za tur. *bey*) »1° zapis koji štiti čovjeka od zla (upor. rimske *defixionum tabellae*), 2° kutija u kojoj se čuva takav zapis, 3° čaranje uopće, 4° vrst jabuke (Užička na bija)«. Odatle deminutiv na -*ica: hamájlija*. Također balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hama'il*, sing. *himāla* od istog glagola) iz oblasti folklor: búg. *hamájlija*, arb. *haimailt* (metatezom privučen j u prvi slog iz drugoga).

Lit.: ARj 3, 564. Elezović 2, 493. Mladenov 665. Miklošič 85. SEW 1, 384. Bruckner, ASPH 11, 129. Pascu 2, 141., br. 610. Lokotsch 806. 866. GM 144. 146.

(h)àtnam, gen. -*ama* (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *amam* (Kosmet) »sinonimi: kupanica, kupatilo«. Odatle deminutiv na tursko -*džik: hamamdžik* (Vuk) = *amamdžik* pored *amamdžik* (Kosmet), također toponim *Haman-džić* (Bosna, glede -*ič* < -*ik* upor. *Bzović* iz *Bzovik*, v. *zova*), *Hāmām-potok* (Srbija). Radna imenica na -*džija: amamdžija* (Kosmet) m prema f *amamdžika* »koji drži kupatilo ili u njemu služi, njegova žena«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hammam*) iz oblasti gradske kulture: bug. *hamam*, arb. (K)amamj-an, čine. *hāmame* f, ngr. χαμάμι.

Lit.: ARj 3, 564. Elezović 2, 493. Pascu 2, 141., br. 612. GM 146. Moskovljević, NJ 2, 235.

hamisan, pridjev na -*bn* (17. v., sjeverni hrv.-kajk. krajevi), na -*ski hāmiskī* (ugarski Hrvati) »sinonim 1° prevarljiv, 2° samoživ (Srbija)«. Od madž. *hamis* »laživ«. Glede postupka sa stranim pridjevima upor. *fališan*, *rasketiv*, *ćorav*.

Lit.: ARj 3, 565.

hamur m (Banja Luka, Mostar) »Pressgerm, pjenica« = *amur* (Kosmet) »tjesto«. Odatle na -*luk: hamūrluk* = *amūrluk*, gen. -*luka* pored -*Ibk* (Kosmet) »mala sobica u pekarnici gdje ekmedžija (v.) pravi hljeb«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hamyr*, glede i > *u* upor. *koduna*) iz oblasti zanata.

Lit.: Elezović 2, 494. Skok, Slávia 15, 351., br. 299.

hamuža f (15. v.) »tkanje, po svoj prilici demašak, šamaladža«. Od gr. χαμουχας = srlat. *camucus* = *camuto* (Marco Polo) »sorta di panno prezioso« = *camuccà* (14. v.) »spe-

cie di stoffa damascata di seta introdotta in occidente nel XIII sec.« < perz. *hamba*. Pridjev na *-ən* > *-an*: *gamušan* 1407: *u jednom tobolcu gamušnom* »od svite načinjene od kamilje dlake«.

Lit.: *ARj* 3, 99. 565. *DEI* 704. 710.

*hân*¹ m (1492. i 16. v. dva puta, Pjevanija crnogorska) = *kân* (18. v., Kavanjin, Pavlinović) »naslov cara Turaka i Mongola, npr. *Sultán Bajazit han* 1492, koje upor. sa rimskim naslovom *imperator caesar augustus*«. Balkanski turcizam (sttur. *bakan* > *hân* < *kagan* kod Avara, 7. v.): rum. *han* »tatarski knez«. Ovamo ide kao f *hanúma* f (Bosna, općenito »amo za muslimanke) = *anuma* (Kosmet) »sinonim: gospoda«. Također balkanski turcizam {*hamm* pored *hanüm* »plemenita gospoda, kneginja« f za *han* m): bug. *hanâma* f, arb. *anem*. Turci upotrebljavaju za evropske gospode *madame*. Riječ *hanim* je izraz suverenosti kod Mongola, Turaka i Tatara. Kao izraz uljudnosti kaže se i *hamm efendi*, upor. rus. *milostivij gospodin*. Razvikat je prema tome kao na zapadu *madame* < lat. *mea domina* i prv. *midons* f < *meus dominus*.

Lit.: *ARj* 3, 565. 566. 4, 814. *Mazuranić* 372. *Elezović* 1, 16. *Mladenov* 565. *Deny* §§ 1160. 1162. *SEW* 1, 468. *GM* 12.

*hân*², gen. *hána*, pl. *hanovi* m (Vuk, narodna pjesma) = *kâm* (18. v., jedanput) »sinonim: gostionica«. Također toponim u vezi s pridjevima kao *Simin han* (Bosna) ili *Kadimana* f (Vučitrn, polje) (ar. *kadim* »starinski«) »(upravo) starinska kuća«. Na *-ište*: *Hanište*. Odatle: pridjev na *-ski hânski*, radna imenica na *-džija kandžija* m, s pridjevima na *-in hândžijin*, poimeničen u prezimenu na *-iĉ Hândžiió* < *Handžijić* (Bosanski musliman), na *-ski hndžijiski* – *hândzi(j)nski*. V. sufiks *-âna* koji se razvio iz te imenice. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bana* > tur. *han* »kuća«, ie. riječ) iz oblasti saobraćaja: rum., bug., arb. *han*, bug. *handžija*, arb. *hanxm*, ngr. *χάνν, χαντζής*.

Lit.: *ARj* 3, 566. 4, 782. *Elezović* 1, 269. *Mladenov* 665. *GM* 146. *Lokotsch* 809. *Mažuranić* 372.

handžali, indeklinabilan pridjev, epitet uz *oko* (narodna pjesma). Ne zna se pravo značenje. Budmani pomišlja na ar. *inġila* »sajajnost«, što fonetski ne odgovara. Da nije *handzarlii*

Lit.: *ARj* 3, 566.

handžar, gen. *-ára* m (Vuk, 17. v.) = *hanzar* (sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi) = *hanĉar*, sveslav., »sinonim jatagan, bođež«. Odatle deminutiv na *-iĉ*: *handžariĉ* (18. v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hanġar*) iz oblasti oružja: rum. *hanger*, bug. *handžár*, dem. *handžarSe*, arb. *hanxhár*, ngr. *χαντζάρι*.

Lit.: *ARj* 3, 566. *GM* 146. *Mladenov* 665. *Lokotsch* 814. *SEW* 1, 384. *Korsch*, *ASPh* 9, 502.

hântav, pridjev na *-av* (Braĉ) »kad ko hodi preko volje i loše se nosi«. Od istog je korijena *hântulja* f (Braĉ) »hantavo ĉeljade«.

Lit.: *ARj* 3, 566.

hanjule f pl. (Dalmacija) »dokoljenice koje težaci nose kad kopaju« = *hânjule* »obojski koje zemljoradnik meće kod kopanja na noge« (Korĉula).

Lit.: *ARj* 3, 566.

hâp, gen. *hápa* m, pi. *hâpovi* (Sarajevo) = *ap*, pi. *apovi* (Kosmet) »sinonim: pilule«. Složenica *âbu-salâtin* m = *avdisalatin* (Šulek, Bosna) »biljka euphorbia lathyris L.«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habb* »Körnchen, Korn«, *habb-us selatin* »ricinusovo sjeme«) iz oblasti farmacije: rum. *hap* »Pille«.

Lit.: *ARj* 1, 123. *Elezović* 1, 16. *Skok*, *Slávia* 15, 179., br. 2. *Tiktin* 719. *Mladenov* 665.

(h)âps m, pl. *apsovi* (Vuk) = *havst* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *hâpsa* f (Srbija) = (*Kavsa* (narodna pjesma, Crna Gora) »sinonim: zatvor«. Odatle: denominál na *-iti hapsiti*, *-im* (Vuk, Kosmet) (*u-*), od toga poimeničen part. perf. pas. na *-ik hâpsemk* – *avstenik* (Banja Luka) »robijaš«, pridjev na *-ski hapseniĉki*. Na *-ana* (v.): *hâpsâna* f »tamnica«, s pridjevom na *-ski hapsânski* i radnom imenom na *-džija hapsândžija* m (Srbija, Bosna, Kosmet) »čovjek nad hapsanom«. Složenica *dôz-âps* m (Kosmet) »apsenik kojemu je dozvoljeno da izlazi u varoš, upravo apsenik na oko«. Glede *dôz* v. *dozluk*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habs* »zatvor(enik)«, ar.-perz. složenica *habs hana*, v. *han*) iz oblasti sudstva: búg. *hapúz* = *hapáz*, *absan*, arb. *hâps* »Gefängnis«, (*K)apsane*, cine. *hapse* † »prison«, *hapseane* »idem«, ngr. *χάψι*.

Lit.: *ARj* 1, 126. 3, 566. 567. 584. *Elezović* 1, 17. 166. 2, 375. *Mladenov* 666. *GM* 146-147. *Pascu* 2, 410, br. 587. *Skok*, *Slávia* 15, 183., br. 34.

har¹, gen. *-i* f (13. v.) = *hara* f (Kavanjin, prijelaz iz deklinacije na *-i* u deklinaciju na *-a*) »1° milost, zahvalnost, gratia, 2° briga, pomnja, nastojanje«. Budmani pomišlja za značenje 2° na drugu riječ što nije potrebno, kako *nehar* »neglegentia« i bug. *nehar* »nerad« pokazuje. Danas se ne govori ovaj stari grecizam. Pridjev na *-ən* > *-an haran* (14. v., Dubrovnik) »gratus«, upor. bug. *haren*, *haroven* »dobar«, s prefiksom *sb-* *sharan* (nekoliko potvrda iz starih pisaca) »zahvalan«, apstraktum odatle *sharmost* »zahvalnost«. Poimeničen na *-ik harnih* m, apstraktum na *-oiĉ hârnost* (Vuk, Dubrovnik). Denominai na *-izati* > *-ĉĉev* > *via* . *-idiare harizati* pf. (14. v.) »darovati« nije potvrđen u narodnom govoru. Denominál na *-iti hariti*, *-im* impf, je sinonim od *hajati* (v.). S negativnim prefiksom *ne-* *nehar*, gen. *-i* – *nehara* f »1° inclementia, nemilostivost, 2° ingratitude, nezahvalnost, 3° neglegentia, nemar«. Odatle pridjev na *-ən* > *-an nêharan*, poimeničen *nehârnik* m prema *nêhârnica*, *neharstvo*. Upor. bug. *nehar* »nerad«, *neharen* »lijen«. Prilog *ûhar* = *uvar* (Vuk), s prijedlogom za *zauhar* »na korist, probitak« > *zâuvâr* (Bosna) > *suvar* (Lika) u izreci *zuvor je* »nužno je«. Možda je odatle denominál na *-isati uvârisati*, *-šem* pf. = (s promjenom prefiksa) *ovârisati* (što) (Vuk) »uputiti se u ĉemu«. Grecizam *har* je balkanska riječ, ali nije ušla u hrv.-srp. jezik putem istočne crkve, nego baš na zapadu kao *pedepsati*, *prĉija*. Upor. rum. *har* »Gnade, Gunst«, pridjev *harnic* < *ἄρανη* + *-icus* »radljiv, vrijedan«, deminutivni pridjev *hârnicuĉ*, denominál *a hârnici* »zum Eifer auspornen«, apstraktum na *-ia* > *-ie hârnicie* »sposobnost, radljivost«. Upor. arb. *uha* »zajam«, i *hir*.

Lit.: *ARj* 3, 566. 577. 4, 576. 7, 849. 850. *Ivanĉević*, *NJ* 6, 224-225. *Miklošić* 85. *SEW* 1, 384. *GM* 152. 456.

har² m (Bosna) »sinonimi: sram, stid«. Odatle indeklinabilni pridjev i imenica obrazovani s turskom postpozicijom *-siz* »bez«: *ârsuz* = *hârsuz* (Bosna, općenito) »bezobrazan«, odatle apstraktum na *-luk*: (*hârsûzluk* m »bezobrazluk«) *Indeklinabile* je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ar*): rum. *arsîz*, bug. *arsâzin* (*-in* kao u *kasapiti*), cine. *arsîz* »impertinent, effronte, impudent«, ngr. *ἀποτῆνης* »idem«. Nije uvijek lako razlikovati taj turcizam od drugoga istog podrijetla: (*K)rz*, gen. *rza* m (Vuk, Kosmet) »ĉast, obraz, žensko poštenje« (u istom značenju i u Bosni općenito), u amplifikaciji *rz e obraz*, također s navedenom turskom postpozicijom: *hrsuz* (18. v., Lastriĉ) = *hrsuz* m

(18. v., Vuk) »sinonimi: lopov, kradljivac, luppež, tat« = *rsbz* (Kosmet). Odatle: na *-luk rsûzluk* m (18. v.) = *rszlzhk* (Kosmet) »krađa, lopovluk« i *-sivo rsustvo*. Odatle: pridjev na *-ski: rsuskî* (18. i 19. v.) »lopovski«, denominál *hrsuziti* (Bosanska Krajina). Rašireno sa individualnim *-in*: *hr susin* (Vuk) = (*h*)*rsuzin* (18. v., Vuk) m prema f *hrsuzica* (narodna pjesma). I taj balkanski turcizam arapskog je podrijetla (ar. *4rd* »ĉast, dobar glas«, tur. *hrsuz* »Schelm, Schurke«): arb. *ers-mi* »Ehre«.

Lit.: *ARj* 3, 568. 577. 708. 14, 203. *BI* 2, 364. *Elezović* 2, 111. 183. *Pascu* 2, 109., br. 48. *GM* 16, 96. *Lokotsch* 87. 891. *Skok*, *Slávia* 15, 181., br. 24. 352., br. 325.

harab m, samo kao objekt glagolu *uĉiniti* (narodna pjesma, Bosna) »opustošiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (*harab* »pustošenje«) iz oblasti građevinarstva: cine. *hâ-rape* f »ruine«. Odatle indeklinabilni pridjev *harabat* (Srbija) (*posao*) »pokvaren« = *arabât* (Kosmet: *kuća mu je arabai*) = sa sufiksom *-ən rabatan* »ruševan, zapušten«. Glede gubitka *a* upor. prezimena *Rabatiĉ* (Lika) i *Rabadžić* < *arabadžija* (v.). Od ar. *harabatġhe* = *harâbet*, sing. *harabe* »ruševine«. Sa sufiksom *-ija* (*harabâtija* (Banja Luka, Mostar) = *arabâjija* m, f (Kosmet) »koji ne zna gospodariti, rastrošnik« (u Bosni u značenju »ruševno, staro, pohabano«) je perz. *harabati* »disviato, ubriaco«, a cine. *arâbatie* »maison tombée en ruine« apstraktum od ar. pl. *harabat*.

Lit.: *ARj* 3, 568. *Elezović* 1, 17. 2, 494. *Skok*, *Slávia* 15, 351., br. 301. *Pascu* 2, 142., br. 615. *Matzenauer*, *LF* 7, 212.

haraĉ, gen. *-rea* m (1649, hrv.-kajk., 17. v., Belosteneć, Jambrešić) »sinonim: boj, bitka«. Odatle denominai na *-ovati*: *harcovati*, *-ujem* (1578) »biti se, boriti se«. Madžarski vojniĉki termin *hare* < njem. *harze* »Streit« raširen u slovenskom, ĉeškom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: *ARj* 3, 568. 573. *Mazuranić* 373. *Miklošić* 83. *SEW* 1, 377. *Holub-Kopeĉný* 120. *Bruckner*, *KZ* 48, 169.

haraĉ¹, gen. *-aca* m (Vuk, 1492) »sinonim: danak, porez, glavarina (danas pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ən hârâcan* (15. v.), na *-ski haraĉki* (18. v.). Na *-ija*: *haraiija* f (Kosmet) »porez koji su u Turskoj plaćali kršćani kao otkup od vojske, vojnica, vojna taksa«. Na *-ina*: *haracina* f ^ĉakavska narodna pjesma). Radne imenice na *-lija*: *haraĉlija* m, s pridjevom na *-skî haraĉlijski* = *-li(j)nskî* = na

-čija haračija (Vuk) »koji kupi harač«. Na -ar: haračar, gen. -ara (17. i 18. v.) = na -nik haračnik m (1480) prema f koračnica »koji je dužan plaćati harač«, upravo poimeničen pridjev na -bn. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. harağ²) iz oblasti turske administracije: bug. harač, arb. harač, haračnik »stipendiarius«, cine. harače f »ancien tribut que payaient annuellement les sujets chrétiens du gouvernement ottoman«, ngr. χαράτζι.

Lit.: ARj 3, 568. Elezović 2, 416. Lokotsch 825. GM 147. Pascu 2, 142., br. 614. Mladenov 666. Mazurami 373.

(h)ärač², gen. -ria m (17. v., Vuk) = arac pored ari (Kosmet) = arac (Mostar K) = harč pored harač (muslimani) »1° sinonim: trošak, 2° materijal za ukras« = arac, gen. arca (Čilipi) »prednji dio na prsima ženske nošnje; sinonim: modrina« = harč (1492) »carina«. Odatle pridjev na -ljiv (Vuk), na -lija harčalija f »velika puška široke cijevi«, harčalija m »sinonim: rasipnik, rasipač«. Denominál na -iti: (K)äräti (Bosna i Hercegovina) »trošiti« = arat (Čilipi) (iz-, op-, po-, s-). Odatle: na -ivo härčivo n (narodna pjesma) »što se može trošiti«, ärdzija (Kosmet) »ono što je za potrošnju«. Na -luk: harčluk »novac određen za kakav trošak«, grupa rčl pojednostavljuje se u H: hašluk m »sinonim trošak« = ašluk pored ašlbc (Kosmet) »sitan svakodnevi trošak, džeparac, Taschengeld«, s denominálom na -iti hašlučiti »trošiti na nekoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. harğ »potrošiti; Bodenertrag, Einkommen, häusliche Ausgaben«, tur. harci »ono što i prosti svijet može trošiti > prost, jeftin«) iz oblasti načina života: rum. hargiu, bug. harč(ä), arb. harç m = harxhë »Ausgabe, Sold«.

Lit.: ARj 3, 569. 581. Elezović 1, 17. 19. 219. 2, 83. 495. Skok, Slávia 15, 181., br. 20. GM 148. Mažuranić 373.

(h)àram, gen. -ama m (Vuk, narodna pjesma) = aräm (Kosmet), protivno od halal (v.), »prokletstvo«; haram i halal ne mogu primiti uza se nikakve dopune ni pridjevske ni zamjeničke. To su kao pridjevi sr. r. i uzvici: haram ti bilo, bez harama. Denominál na -iti: harämiti, haramim (Vuk) »prokleti« prema haramljivati. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. haram »nedopušteno, zabranjeno, nezakonito«) iz oblasti kurana: rum. haram »nichts nutzlig, ungeschickt«, bug. haram, arb. (K)aräm »ungerecht«, cine. häräme f »choses illicites«, härämgì »qui prend des choses il-

licites«, ngr. χαράμι. U istu kategoriju balkanizama ide i haramija m (Vuk, 16. v.) »1° sinonim hajduk (v.), 2° vojnik pješak u krajini« = arämija m (Kosmet) »nepošten čovjek koji hoće aram da uzima«. Odatle na -luk: aramihk m (Kosmet) »pljačkanje, krađa«. Složenica harambaša m »poglavica hajdučki«, sa gubitkom i. Prezime na -iç: Harambašić. Denominál na -ovati: harambašovati; na -iti: har amiti »biti haramija« samo kod Stulića (zbog homonimije sa gornjim teško da se govorio). Ovamo ide bez a- ramija (Medie) »aspius rapax« (ne kaže se gdje se govori). Od ar. harami, pl. haramija, tur. harami baji. Balkanizam: bug. haramija, arb. harami »Dieb«, cine. harami m »brigand«, haramidliche »brigandage«, rum. harambai. Složenica s perz. zadä »rođen, sin« je također balkanizam: haramzáda m, f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: kopile, 2° lukavo, lažljivo čeljade, 3° psovka« = aramzáda m, f pored aramzáde (Kosmet) »čeljade koje nevjesto uradi neki posao ili se prenemaže kao da ne može ili nema snage«, s pridjevom na -bn haramzádan »lukav, laživ«, apstraktumom na -luk haramzádluk m = na -stvo haramzasivo (1⁷, v.) »lukavstvo«. Denominál na -iti: haramzáditi »raditi lukavo«. Arb. haramzáde »Bastard, Schurke«. Ovamo ide napokon harem m (narodna pjesma, Srbija, Bosna) = aräm (Kosmet) »u Turaka dio kuće za ženske«. Odatle pridjev na -skl: haremski; na -luk: harëmluk m = ärëmlbc (Kosmet), protivno seljämhk (v.), »odjeljenje kuće gdje žive muslimani sa ženskinjem«. Složenica: arë-čaja m »momak kojemu je dopušteno ulaziti u harem« (v. čaja). Također balkanski turcizam arapskog podrijetla kao i gore navedeni (ar. haram »verboten« > tur. harem, haremlük) iz oblasti porodičnog života prema kuranu: bug., arb. harém, cine. hareme, ngr. χαρέμι.

Lit.: ARj 3, 750. 571. 576. Mažuranić 373. Elezović 1, 17. jfF 14, 227. Miklošič 85. 423. GM 147. Mladenov 666. Lokotsch 819. 820. Pascu 2, 410., br. 589. 592. Matzenauer, LF 7, 212.

harar, gen. -ara m (Vuk, 18. v.) = arar (Kosmet) »velika vreća od kostrijeti«. Augmentativ na -ina: hararina. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. harar) iz oblasti odjeće: rum. (K)arar »Zelttuch« = rar »härenes Zeug, härene Decke«, bug. harar = hárar (s disimilacijom r-r > r-I), arb. harar (Toske) = hanar (Gege, s disimilacijom r-r > n-r) »Sack aus dem' Ziegenhaarens«.

Lit.: ARj 3, 574. Elezović 1, 17. Mladenov 666. GM 147. Tiktin 88.

(h)ärati, -am impf. (Vuk) (po-, s/a/-) »sinonim: pljačkati«, poärat (Kosmet) »(p)opljačkati«. U istom značenju bug. haram. Odatle postverbal har m (dva čakavca, 17. v.) = hara f (16. v., jedanput). Na -avica: harävica f pl. (Dubašnica) »sitno granje od isječena drveta«. Prema Miklošiču od stvnjem. harjan, nvnjem. verheeren. Prema Kiparskom od ar. harah (v.), što fonetski ne može biti. Možda od haramija (v.). Na -iti: hariti (18. v.) u istom značenju. Taj glagol u hrv.-kajk. znači »biti, tući« = slov. harati »prügeln«. Part, perf. pasiva haran 1655. Prema Bernekeru od nvnjem. haaren »raufen«.

Lit.: ARj 3, 574. 576. Mladenov 666. Elezović 1, 83. Kiparsky 135. Miklošič 85. SEW 1, 384. Hirt, PBB 23, 338.

barba f (16. v., Dubrovčani) = hrba (Gundulić, Palmotić) »kratko koplje što se baca«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. harba) iz oblasti vojništva: bug. harba. U istu kategoriju ide i harbija f (Vuk) = arblja (Kosmet) »gvozdena šipka što se nabija njom mala puška kad se puni«, od ar. > tur. harbi iz istog područja terminologije: rum. arbiu — arbir »Ladestock«, bug. harba, harbija, arb. (K)arbi f »idem«.

Lit.: ARj 3, 575. 690. Elezović 1, 17. NJ 2, 49-50. Mladenov 666. Isti, Reč. 565. Tiktin 88. GM 147. Matzenauer, LF 7, 213.

barbuda f (hrv.-kajk., Belostenec, Šulek) »travuljina, drača«. U slov. u varijantama: hrabûd m = hrbud pored robûda f = rabûd f »schlechtes, grobes Gras, schlechtes Viehfutter, eine Art Schilfgewächs, Gestrüpp«. Augmentativ na -ina: rbudina f (ŽK) »verschiedene Futterpflanzen, die als grobes Gras wachsen«. Sa f mjesto d: hrbutma (Istra) »herba quaedam«, hrbut m (Zagorje) »centaurea solstitialis L., žuta sjekavica«. Ovamo možda hrbotac, gen. -aca (Vodice), giostrano našalost neodređeno »neka biljka«, i (K)ripanj, gen. -pnja »sinonim: lopuh, lappa major«. U češkom jeziku chrpa pored charpa, charba i chrapina »mauvaise herbe«, polj. charpa, charpeć »Unkraut«; također sa b: chaber, chabrek, ukr. hrabust, hrobust »carduus crispus«, rus. načë, nočë »phleum«. Međusobni odnos i postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 575. 691. 691. 695. 13, 788. Pletersnik 1, 278. 280. 2, 368. 430. Ribarić, SDZb 9, 151. Skok, ASPH 33, 369. SEW 1, 412. Holub-Kopečný 142. Machek, Slávia 16, 216.

(h)àrdov, gen. -ova m (Vuk, 17. v., istočni krajevi) = ärdöv, gen. ärdöva m (Kosmet) »bačva, veliko bure sa dva danceta« = hördöv (ugarski Hrvati, Jambrešić, Stulić). Odatle deminutiv na -iç, -ica: ardoviç (Vuk), hardövica. Radna imenica na -ar: hardövär, gen. -ara (Stulić) »bačvar«. Balkanizam mađarskog podrijetla (mađz. hordó »Pass«) iz oblasti buradi (upor. akov): rum. hîrdău, bug. vordov.

Lit.: ARj 3, 576. 651. Elezović 1, 17. Tiktin 731. SEW 1, 385.

haringa f (Šulek) »riba ciupea harengus L.« = renga (Belostenec). Od njem. Haring, hol. haring, upor. tal. aringa. Belostenec i Jambrešić imaju haring, ali je glosira pogrešno prvi sa incün (v.), a drugi sa naleč (v.). Čini se da obojica ne poznaju ove vrste riba.

Lit.: ARj 3, 576. 13, 870. DEI 288.

harlina f (Dubrovnik, Vuk, kod Stulića krivo harlivd) — (K)orlina (Stulić) = (ar > r) = hrlina (Vodopić) »biljka galega officinalis, ruta capraria«, koja se talijanski zove carlina, naziv koji legenda dovodi u vezu sa Karlom Velikim. Prema Battistiju bit će u vezi sa berberskim garnîn = gr. Αχαρνα (mediteranska ili egejska riječ) »čkalj«, odatle sa berberskim članom ta- (Upor. Tabarka > Tobruk) španj. tagamina. Prema tome carlina je bez tog člana i sa disimilacijom n-n > l-η. Prijelaz k > h nejasan je. Upor. haramine. Ovamo možda i kalgan m (Šloser, Šulek) < njem. Galgani »galega officinalis«.

Lit.: ARj 3, 576. 651. 700. 4, 771. DEI 770. 1750.

harliti, -im impf. (Martie) »gledati u čudu s otvorenim ustima; sinonim: benuti, zjati«. Odatle s mađz. sufiksom -ov < -ó: harlov (Bosna) »zjačina«. Augmentativ na -ina: harlovina (Martie).

Lit.: ARj 3, 577.

härmak, samo u priloškoj vezi s prijedlogom na ~ (Kordun) »obuhvatom, koliko se obim rukama može obuhvatiti« = na rmäk (ŽK) = na härmak (hrv.-kajk.) »übereilt, oberflächlich« = slov. honnak = hürmak »kđor dela v hitrici, kar děla« (Valjavec, Ljubljanski Zvon 1894, 570. 632.). Štrekelj izvodi iz mađz. hamar [»schnell«, s naslonom na hamarkodas »Übereilung«, hamarkodik »eilen, sich übereilen«. Prvo značenje vjerojatno u, vezi s naramak, v. ramej].

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 23.

harmica f (1388, 1527, sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi, Lika) »1° sinonim: carina, 2° mjesto gdje se ubire«. Kao toponim dio grada Zagreba, Karlovca. Odatle: radna imenica na -ar, -jar *harmicar* (18. v.) = *harmičar* (18. v.) »carinik«, denominat na -iti (*h*)*armičiti*, -im »cariniti«. Od madž. *harminc* »30«, prevencija od srlat. *tricesima* (13. v.). Femininum prema *carina*; *n* ispaio zbog disimilacije *m-η* > *m*-0.

Lit.: *ARj* 3, 577. *Mažuranić* 374.

harmonika f (općenito) = (metateza *ar* > *ra*) *ramònika* (Istra) = (*ar* > *r*) *rmònika* (ŽK) »muzički instrumenat«. Od tal. < lat. *harmonica*, poimeničen pridjev ž. r. na nenaglašeni sufiks -*icus*, gr. *χαρμονικός*, odatle internacionalni pridjev na -*ья* *harmoničan*, od gr. *χαρμονία* od *χαρμός* »sastavljam«, *χαρμός* »veza«.

Lit.: *DEI* 295. Matzenauer, *LF* 16, 167.

harta f (16. v., Megiser, bug.) »1° papir, 2° list u knjizi, 3° karta kod igre«, deminutiv *kartica*. Složenica *artofilaht* m (17. v.), *hartofilaković* m »sin arhivara« < gr. *χαρτοφύλαξ* (17. v.). Od gr. *χάρτης*. Odatle ngr. *χαρτί* = biz. *χαρτίον* dodavanjem -*ja* (upór. *ćefalija*) > (*K*)*ártija* f (Vuk) = bug. *hartija*, rum. *hârtie* »papir«. Deminutiv *hártijica*. Augmentativ *hartiješina* (Vuk) = *hartijetina*. Unakrštenjem sa *karta*: *kártija* f (18. v., Kavanjin, istarska narodna pjesma), dok se *karta* f (Vuk, Dubrovnik; Cavtat, Rab, slov.) = *korta*, gen. pl. *kòrtih* pored *kàrot* (Hvar) »1° papir, hartija, 2° list u knjizi, 3° za igre, 4° geografska« nalazi u svim slavinama. Od lat. *charta* > tal. *carta*, njem. *Karte* < gr. *χάρτης*, koje je sveromansko. Upor. rum. *carte* »knjiga«, arb. *karte*. U lat. znači i »pismo«. Upor. prema tome i dva značenja riječi *knjiga* »1° libro, 2° lettera«. Deminutivi *kartica*, *kartic* m (18. v.). Pridjev *karten*. U Dubrovniku *karta od mira* »lijep, žbuka« interesantna je metafora, za koju nema paralele u romanskim jezicima, [v. ipak *inkartl*]. U srlat. *ludus a cartis* (23. v.) > *karta* sa dominantnom *kartati* (*se*), -*am* = *kartati* (Vuk, Srbija, ŽK) (*is*-, *o*-, *pro*-, *za*-). Odatle radne imenice na -*ač kartáč*, gen. -*oca* = na -*as kartáš*, gen. -*asa* m prema f *kartašica*, na -*džija kartadžija*, na -*ar* < -*anus kártār* (18. v.), na -*ara kartára* f (Vuk) »gatalica iz karata«, na -*arina kartàrina* (Šulek, neologizam) »plaća za kartanje«. Sufiks -*ač*, -*oca* u *kartáč IA* (18. v.) = *kanaca* (18. v.) zamjena je za dočetak -*ěca* u *karteča* < njem. *Kartätsche* < tal. *cartoccio*, *cartuccia* = fr. *cartouche* (vojnički termin) >

kartuč m (Vuk, narodna pjesma). Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom -*ellus*: *kàrtella* f (18. v.) < tal. *cartella* »1° listić za molitve u sakristiji, 2° za igru tombola«, *kartel* m (trgovački termin) »pismom utvrđeni uvjeti među industrijalcima«. Sa lat. > tal. augmentativnim sufiksom -*one* *kartun*, gen. -*una* (Dubrovnik) = *karton* (Zagreb) »debeo papir«, odatle sa francuskim sufiksom -*age* > -*aža* < lat. -*aticum kartonažq* f (Zagreb) »radnja s tim papirom«. Ovamo ide i s tal. prefiksom *s*- < lat. *ex-škartoc* m (Boka, Korčula) — *škartoc* (Prčanj) = slov. *škrtac* (Notranjsko) »škarnik (Zagreb)« < mlet.-furl. (tršč.)-tal. *scartoz(z)o*. Ovamo također *škartati*, -*ām* (Perast) = *skanat* (Božava) = sa njem. -*ieren škartírati*, *škartíram* (Zagreb), s postverbalom *škart* m »ono što se odbacuje, upravo briše iz knjiga«.

Lit.: *ARj* 1, 114. 3, 578. 873. 4, 871. 872. 873. Hraste, *BJF* 8, 26. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 389. Cronia, *ID* 6. *Mladenov* 666. *Miklošič* 85. *SEW* 1, 385. 481. *Holub-Kopečny* 164-5. *REW* 1866. Sturm, *CSJ* 6, 54. 57. *GM* 179.

hàrzlak m (Vuk, narodna pjesma) samo u izrazu: *puške sve na jedan harzлак izgonjene, a na jedan čakmak dogonjene*. Piše se i (Vuk, 3 313.) *arzlak*. [Značenje: »kalibar«. Od tur. *arzhak* »id.«.]

Lit.: *ARj* 3, 579. *Školjić** 99.

(h)as m, f (17—18. v., uz *carev* m, f) »što pripada caru«. Također toponim: *Azbukovica*, dva sela u Podrinju (Gornja i Donja); bug. *Haškovo* < *Has köy* »carsko, selo«. U narodnoj pjesmi kao pridjev koji se deklinira i mijenja u rodu *hase janjičare* ák. pl. »carske janjičare«. Kao indeklinabilni pridjev »čist, bez stranih primjesa« (*srma je as*, bug. *has boja*; Kosmet). Odatle na -*ovina* (upór. *banovina*) *osovina* f (Srbija, Miličević) »carsko ili državno dobro; sinonim: mukade, eminluk«. Kao ime kraja *As* na arbanskoj granici kod Đakovice u kojoj stanuju Arbanasi iz fisa (plemena) *Krásnić*. Odatle na -*janin Ašani*, pečalbari, na Kosovu pekari (imali su *bacila* /v./ po Toplici). Ovamo perz. izvedenica *hássegi* > *hasečija* m (Palmotić) »čovjek koji stoji uz samog turskog cara i služi ga, gardist kao čast«. Upor. rum. *hasechiuj hasi-* m »Leibgardist des Sultans«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hass*) iz oblasti turske feudalne administracije: rum. *has* »Privatdomäne des Sultans«, bug. *has* »1° feudalno dobro u tursko vrijeme, 2° čist«.

Lit.: *ARj* 1, 115. 126. 3, 579. 580. *Elezović* 1, 20. 23. *Mladenov* 666. Isti, *Reč*. 567.

hasába f (Vuk, Crna Gora) »(kol.) gumno, zgrada, pojata, kuća itd., što ženska iz očine kuće ne može naslijediti«. Zacijelo je izraz iz turskog prava, od ar. *asaba* »rođaci po ocu > baština što pripada rođake po ocu«.

Lit.: *ARj* 2, 579.

hasan¹, gen. *hasni* f (hrv.-kajk.) = *asan*, gen. *ášni* (*ko bude is kê asra*) »sinonim: korist« = *hàsna* f (1569, Vuk, Vojvodina) »idem« = *osna* f (ne zna se gdje se tako govori). Odatle pridjev na -*ovit*: *hasnovit* (1685) »koristan«. Miješa se sa *hazna* (v.), *haznovit*. Denominati: na -*iti hásniti*, -*im* »sinonimi: koristiti, prudit, pomagati«, na -*ovati hasnovati*, *hásnujem* »imati hasnu, korist«, na -*isati hasnisati* (18. v., jedanut). Od madž. *haszon* = *haszna* »Nutzen, Vorteil, Gewinn«. Madžarizam se nalazi još u slovenskom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: *ARj* 3, 579. 580. 585. 9, 233. *Mažuranić* 376. *Miklošič* 83. *SEW* 1, 385. Matzenauer, *LF* 7, 213.

hasan², pridjev (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »velik, lijep, silovit (konj, čeljade)«. Nema potvrde za mijenjanje. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hasan*) iz oblasti tjelesnih svojstava. Arabizam je vrlo raširen kao lično muslimansko ime *Hasan* od 16. v.

Lit.: *ARj* 3, 579.

hasas m (16. v., Marin Držić, tri potvrde: *bojati se hasasa*, *useru hasasé*, *sta će kasasi*). Budmani kaže da je značenje nejasno. Elezović ima istu riječ bez *h*: *asas* pored *asasin* (sa -*in* kao u *kasapin*, *Srbín*) »noćni čuvar čaršije, ono što je u Bosni pasvandžija (v.), najstarija vrsta turske policije«. Sudeći po Držićevim glagolima, koje upotrebljava uz *hasas*, ista je riječ koja i *asas* u Kosmetu [*ásás*, *hasas*, BiH]. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. 'asai, sing. 'ass »noćni čuvar« > tur. *asas* kao *fukara*, *kubura* itd.).

Lit.: *ARj* 3, 580. Rešetar, *ASPh* 31, 478-479. *Elezović* 1, 20. *Školjić*² 100.

básniti se, -*ni*, impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) (subjekt *mrsa*, v.) »jasiti se, baciti se kao od sile«.

Lit.: *ARj* 3, 580.

hasora f (Belostenec) = *hasura* (Vuk, 17. v.) = *asára* (Kosmet, ŽK) pored *asíra* (Kosmet) »sinonim: rogožina«. Odatle: radna imenica na -*džija hasurdžija* »koji gradi hasure«, s pridjevom na -*in hasurdžijin*; na -*as hasuraš*,

koji nije potvrđen, s pridjevom *hasuraški* (Srbija, Miličević). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hasira* »Binsenmatte, Rohrgellecht« > tur. *hasır*, *hasıra*) iz oblasti pokrivala (ćebadi): rum. *hasur*, bug. *иосар*, arb. *hašere* pored *oser* »Strohdecke«.

Lit.: *ARj* 3, 580. *Elezović* 1, 21. *Lokošich* 836. *GM* 148. Matzenauer, *LF* 7, 213.

hâsta, indeklinabilni pridjev (Vuk) »sinonim: bolestan«. Odatle apstraktum na -*luk*: (*h*)*astâluk* m »bolest«. Složenica: *astoâna f* (Kosmet) < perz. *asia hana* »Krankenhaus, bolnica«. Denominat na -*le(n)isati* < turski -*h* + -*isati*: *hastale(n)isati* se »razboljeti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hasta*) iz oblasti medicine: arb. *hastahâne* f »bolnica«.

Lit.: *ARj* 1, 116. 3, 581. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 308. *Elezović* 1, 21. *GM* 148.

hâsa¹ f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: abajija (v.)«; poslovice: *dobra haša i rdave sape pokrije* (*Kapetanović* 47) = *asa* (Kosmet) »konjski pokrivač od čohe preko sedla izvezen srmenim širitima«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *gašija* > tur. *haşa*).

Lit.: *ARj* 3, 581. *Elezović* 2, 472.

(h)aša², uzvik, »ne dao bog«; imenica f, koja ne može primiti dopunu pridjevsku ili zamjeničku nego stoji uz određene glagole kao *udariti*, *dati u ašu* »nijekanje« = *asa* (Kosmet) »ne«. Odatle na -*āti*: *hašati*, -*ām* (Vuk, Bosna) »sinonim: poricati, negirati«, *zaašati* (Piva-Drobnjak) »zatajiti, ne priznati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. naša *te 'ali* »ne dao bog« > tur. skraćeno *haşa jdemekj* iz oblasti gramatičkih izraza): arb. *hash* f »negazione«.

Lit.: *ARj* 3, 581. Vuković, *SDZb* 10, 384. *GM* 148. *Elezović* 1, 23.

(h)ašar m (narodna pjesma) = *hašir učiniti* (narodna pjesma) = *ašur učiniti* (srednja Dalmacija, Pavlinović), imenica koja ne može primiti uza se nikakav pridjevski ili zamjenički dodatak, nego se upotrebljava samo u određenom padežu i β određenim glagolom: *иосар* ili *hašarom učiniti* »uništiti«. Odatle na -*iti*: *uháseriti* (Banja Luka) »idem«. Naši samoglasni *a/u/e/i* zamjene su za turski *t*. *Zbog* toga je teško uzeti s Budmanijem da se radi o turskom aoristu *aşar* od *asamak* »satrti, zgaziti, slomiti«. Očekuje se *иасгг*. Ne zna se ne ide li ovamo (*h*)*ašarja* m, f (narodna pjesma) »čeljade ne-

stašno, objesno, vragoljasto«, s pridjevom na *-ast hašarijast* »nestašan, objestan«. Balkanski turcizam (tur. *haşan*) iz oblasti ljudskih svojstava: arb. *hasharî m* »Wildfang (von Anderen, Gege)«.

Lit.: ARj 3, 581. 582. Skok, *Stavia* 15, 351., br. 310. GM 149.

hatâr m (Vuk, 14. v.) »1° teritorij, zemlja, kraj, 2° sinonim: kunim (Dalmacija), sinjor (Makedonija)«. U drugim slavenskim jezicima, kao u slovenskom, slovačkom, moravskim narječjima, poljskom i ukrajinskom dolazi sa o mjesto *a*: *hotar*, tako i u rum. slavizmu *hotar n* »Grenze«, s pridjevom na slav.-rum. *-nic* < *-bn* + lat. *-icus hotarnic* »granični«, poimeničen *hotarničâ f* »Vermessungsurkunde«, apstraktum na *-ie hotârnice f* »Vermessung«, denominal *hotârî* »1° eine Grenze bestimmen > 2° festsetzen«. Riječ *hatâr* = *hotar* isto je kao i mađ. *hatâr* »Grenze, Feldmark, Gebiet«, sâ glešišta fonetike, geografske aree i značenja. Izvodi se od njem. *Hotter.*, od *Hotte* »1° geflochtener Korb, 2° Hürde«, što nije izvjesno. U tom značenju pojavljuje se *kôtarica* (18. v.) »sinonim: košara«, deminutiv *kotaričica* = rum. posudnica *cotanta* (Banat) »Korb«. Augmentativ na *-ina*: *kotârina f* (Lika) »1° ograđen stog sijena, slame itd., 2° ambar (v.)«. Na *-ka*: *kôtarka* (Vuk) > rum. *cotarea* »sinonim: ambar« = arbanaski slavizam *kotarinê f* »Scheune«. U bug. je *kotara* = *kotara f* = *kotor* »Hürde, trio« > cine. *cutâr* »sinonim: rum. *târlă* < *trio*«, *kotârina* = *kôtarnica* (Vuk) »porez od trla, sijena«, tome odgovara rum. *cotârîi* »Aichsteuer, baždarina«. Oblik sa *k-* znači i u bug. »košara«: *kotar m* pored *f kotara*. Miklósié izvodi *kotar* od stvnjem. *kataro* = *gataro* »Flecht, Hurd, Wagenkorb«. Za povijest riječi od važnosti su potvrde iz 1423. i 1433. u kojima je *kotar* »territórium, granica, međa«. Odatle današnje značenje na zapadu (Hrvatska) »Bezirk, arrondissement«. U tom značenju govori se u slovenskom i slovačkom jeziku. 1435. je potvrđen izraz *postaviti kotare* »odrediti međe« = *kotariti se* (1556) »graničiti«. Pergošiću je *kotar* »dio ovečega plemićkog imanja«, Ni *katar* — *hotar* ni *kotar* ne postoje u sjevernim slavinama nego samo u južnim od Pannonije do sjevernog Balkana. Razlika između *hatâr* i *kotar* nije toliko semantička, koliko teritorijalna; *hatar* gotovo ne postoji u toponomastici, ima samo njiva u *Atarima* (Srbija), *kotar* postoji kao toponim *Kotor*, *Kotorište*, zacijelo već kod Porfirogeneta Κότρειοτ u Bosni. Oba su važni izrazi stare kulture pletera. U

svakom slučaju *kotar* je starije od mađarskog »honfoglalása«. V. još *kot*, *kotac* (v.) Zbog toga je moguće Reicheltovo mišljenje da je *kotor* u prasrodstvu s kimr. *cader* »septum, castrum, locus munitus«, stir, *cathir* »grad«, oboje od ie. korijena **qat-* »rad od pletera«. Sufiksi *-er/-or* stoje u prijevodu. Glede *-or* upr. ags. denominal *headorian* »einschliessen, einengen«. Čudno je što se *kotar* ne može označiti kao sveslavenska i praslavenska riječ.

Lit.: ARj 3, 582. 5, 395. 396. Mladenov 253. Mažuranić 1, 529. Miklošič 86. SEW 1, 386. GM 202. WP 1, 338. Tiktin 424. 739. Melich, ZSPH 11, 360-368. Hirt, PBB 23, 333. 342.

hâtîb, gen. *-iba m* (17. v., jedanput) »učitelj vjere«. Od ar. harze »propovjednik u džamiji«.

Lit.: ARj 3, 583.

hatmer m, u hercegovačkom desetercu *Capti li joj hatmer i garanfil*. Dolazi još u desetercu što ga je zabilježio Šurmin (u Sarajevu?): *Da je meni dobro razaznati* »doznati« /*Ko će emru hatmer ustrgnuti* (*emru* stoji možda u vezi s *emrenisati* »zaljubiti se« /*v./*, *emru* je kao neki epitet od *hatmer*; čini utisak da je to cvijet vrste *karanfila*). Budmani upoređuje s arapskim *hatmi* »bijeli sljez«. To je upoređenje ipak krivo. Budmani nije imao u vidu da *hatmer* dolazi daleko češće u varijanti sa *k* mjesto *h* i da je *h* sekundaran, a *k* primaran; *katmer* dolazi u narodnoj pjesmi kao epitet za *karanfil*: *katmer karanfil* kao u turskom. Ali se u narodnoj pjesmi *karanfil* ispušta, pa se doista može shvatiti, kao gore *hatmer*, kao neki drugi cvijet; *katmer* se u hercegovačkom narodnoj pjesmi sastavlja s tur. pridjevom *al* »crven«: *Vihar puše, alkatmerom diše*. Ova složenica dolazi i u varijanti sa metatezom *alkatrem*. U Kosmetu je *katmer*, gen. *-era m* »sloj, red listova«, odatle indeklinabilni pridjev *katmerli* (*šeboj*, *birek* = *burek*, v.) »koji se sastoji iz više redova listova«. Kako se 'vidi, *katmer* = *hatmer* nije uopće naziv kakvog određenog cvijeta, nego je oznaka rasporeda listića u karanfilu. Balkanski je turcizam (*katmer* »qui a plusieurs plis ou feuilles, double, en parlant des fleurs«; izvedenica od *kat* /*v/*, s pomoću sufiksa *-mer*) iz oblasti građevinarstva: arb. *katmer* = *hadmer* (Gege) »sprüggig, brüchig«.

Lit.: ARj 1, 75. 3, 583. 4, 898. 900. Elezović 1, 286. GM 165. Deny 583.

hatnáma f (18. v.) »carska (sultanova) poslanica«. Prvi dio složenica je ar. *hañî* »pismo«, koje je i u *hat-i-humayun* = *hat-i-šerif* »sulta-

novo kabinetsko pismo«. Drugi je dio perz. *nama* »knjiga«. Palmotićevo *ahtlama f*, sa disimulacijom *η-m* > *l-m*, ide ovamo samo po drugom dijelu složenice, dok je prvi druga arapska riječ <*ahd* »Kontrakt«, odatle turski *ahdname* »ugovor«, protivno tvrđenju Budmanijevu.

Lit.: ARj 3, 583. Lokotsch 843. Mladenov 666. Tiktin 725-726. Korsch, ASPH 9, 503.

hâtur m (18. v.) = *hdtor* (18. v., narodna pjesma) = *hater* (Vuk, narodna pjesma) = *hatar* (18. v., Srbija, narodna pjesma, u bosanskoj narodnoj pjesmi gen. *hatar*, jednom f gen. *hatâri* prema *čudi*) = *atar* pored *atar*, gen. *atara* (Kosmet) = *hâjtar* (Vuk, Crna Gora, *j* zbog dugog α u ar.) = *âjtar*, gen. *ajtara* (Kosmet) = *hajter* (Vuk, Crna Gora) = *hajtör* »1° milost, ljubav, volja, osjećanje, 2° protekcija (Kosmet)«. Ta imenica dolazi samo u određenim vezama: *po hateru* (Vuk), *hatur mije na te*. Ne može primiti ni pridjevske ni zamjeničke dopune. Izvedenice su odatle pridjevi na *-ov hatorov* = *hâterov* (Vuk), samo u poslovi, na *-bn hatoran*. Radna imenica na *-džija*: *hatarđija m* (Vuk) »čovjek koji radi po hateru« prema *f atardžika* (Kosmet). Denominali na *-isati*: *hatêrisati*, *shatoriti se*, *-im* (Makarska krajina) »učiniti prijateljsku vezu s nekim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hañîr* »Gemüt« > tur. *hatır* »Gemüt, Vergnügen, Wohlbefinden«) iz oblasti psihologije: rum. *hatır*, bug. *hatâr*, arb. *hater* = *hater* »Wunsch«, ngr. χατήρι. U hrv.-srp. refleksima za tur. jery (*z*) upada u oči množina upotrebljenih samoglasa *aje/o/u*, dakle svih raspoloživih osim ».

Lit.: ARj 3, 556. 582. 583. Elezović 1, 8. Mladenov 666. GM 149. Skok, Slávia 15, 351., br. 311. ASPH 35, 346.

haubica f (18. v.) »teški top za ispaljivanje granata, karteča; sinonimi: *kubuz*, *obica*«. Iz njem. *Haubitze* (15. v.) < češ. *houf* (*etnice* iz husitskog ratovanja. U lat. osudi slovinskih (= slavonskih) plemića 1481. čita se: *ingénia videlicet howfnychas et thrafniczas de eisdem castris exportantem*. Taj oblik stoji veoma blizu češkom. Vuk ima *Sbica* (Hrvatska) »nekakav top koji se zove kubuz«. Tu je *o* mjesto diftonga *au* kao u fr. *obus* (17. v.) = *obusier*. Upor. za *o* < njem. *ou* > *au*: *škôpa* (v.). Riječ *kubüz m* (Srbija) = (s umetnutim *m* pred *6* kao u *dumbok*) *kumbus* (Srbija, Milićević) je turcizam njemačkog podrijetla < *Haubitz* (1711). Husitská *houfnice*, koja je prošla Evro-

pom, bio je prvobitno vojnički stroj za bacanje kamena. Potječe iz *houf* < srvnjem. *hüfe*, danas *Haufen*.

Lit.: ARj 3, 583. 5, 716. 77.8, 331. Maiuranić 399. Holub-Kopečný 130. Weigand-Hirt 1, 820. REW⁸ 3954. Gamillscheg 644.

hava f, pi. m *havaji* (narodna pjesma, Bosna općenito) »sinonim: vezduh, zrak« = *avâja* pored *avaja* (Kosmet, *-ja* kao u *odaja*, v.) »vâzduh, podneblje, klima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *haua*): bug. *hava*, arb. (*K*)*ava*, cine. *avae f*. Čini se da je m pl. *havaji* došlo preko cincarskog oblika.

Lit.: ARj 3, 583. Elezović 1, 2. Mladenov 664. Skok, Slávia 15, 182., br. 32. 351, br. 312. GM 149.

havala f (u spomenicima 15. v.), prema Daničiću »commendatio« = *avale m*, indeclinabile (Kosmet) »1° prenos, nalog, prepona, smetnja da se može gledati u tuđu kuću, dvorište, 2° dominirajuća tačka prema nekoj drugoj, 3° utvrđeno mjesto« (cf. primjer *ne-mati avale po medu se*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawale* »nalog«) iz oblasti prava: bug. *havaie* »tovar, breme«, rum. *havalea f* »1° Anweisung, Kommission, Leistung, Last, 2° steil abfallende Stelle eines Berges«. Ovo posljednje značenje u oronimu i toponimu *Avala/Havala* kod Beograda i na Uni.

Lit.: ARj 3, 583. Elezović 1, 2. Mladenov 664. Tiktin 726.

h(à)van m (Vuk, 18. v.) = *avan* (Kosmet) »sinonimi: 1° mužar, mortar, 2° stupa, sprava u kojoj se nešto tuca na sitno; sprava za rezanje duhana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawân*) iz oblasti vojništva i alata: bug., arb. *havân*, cine. (*K*)*avane f* »1° mortier à piler, 2° appareil pour hacher le tabac«, ngr. χαβάνι. Postoji još složenica *hâvantop* (18. v.) »sinonim: prangija«. Ne zna se da li je nastala kod nas ili je postojala već u turskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 583. Elezović 1, 3. Mladenov 664. GM 149. Pascu 2, 142., br. 625. Matzenauer LF 7, 213.

havli, indeklinabilni pridjev, epitet u narodnoj pjesmi ud *mahrana*, *košulja*. Kad nije epitet, onda *havtija f* ^Vuk, narodna pjesma) »velika bijela mahrama što zavještaju djevojke kad se udaju« = *âvRja* (Kosmet) »ubrus, peškir«. Balkanski turcizam (tur. *havli* »pamučan

nučnik») iz oblasti nošnje: bug. *havljja* »Bademantel«, *hav* »tanka vlakna s jedne strane platna«.

Lit.: ARj 1, 124. 3, 584. Elezović 1, 3. Mladenov 664. Dorii 401.

(h)ävra f (Vuk, Srbija, Bosna, narodno poređenje: *skupiše se kao čivuti u avri* »nastade velika larva«) = *avrà* (Kosmet) »sinagoga«. Balkanski turcizam hebrejskog podrijetla (hebr. *hebra* > tur. *havra* »Gemeinschaft«, od glagola *hašar* »verbunden sein«) iz oblasti religije: rum. *havră*, bug. *havra*, arb. *avrë* †, cine. *havrá*, gr. συντροφική je prijevod (calque) hebrejske riječi.

Lit.: ARj 1, 125. Elezović 1, 3. 491. Mladenov 664. Lokotsch 764. 857. GM 21.

(h)a(v)uz m (Banja Luka) = *aus* (Kosmet) »1° bassin, 2° banja, kupatilo« = *häuz* (Mostar) »jarak za sakupljanje vode, za polijevanje bašte«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *havz*) iz oblasti opće kulture: bug. *havuz*, cine. *havuza* f »bassin à eau, réservoir«, ngr. χαβού(τ)ζα.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 352., br. 313. Mladenov 664. Elezović 2, 495.

haz m (Brač) »sinonim: krsta« = *haz* (Marulić, *Judita* 236) »Bauch, Wanst«. Prema Iljinskom praslav. *chbzb, prijevoj od ie. korijena **kheuğ(h)* »nešto naduto«.

Lit.: ARj 3, 584. Stender-Petersen, *ZSPH* 16, 91. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180–245. (cf. *Slávia* 5, 413)

hazdij m (17. v.) = *(h)âzdija* f (16. v., Vuk, narodna pjesma, Vetrane) »skupocjen plašt (epitet *kalasta r***)« = *haždija* (16. v., Dubrovnik) = *hazdej* m (15. v.) »kadifa«. Od srgr. χάζδιον > srlat. *chasdium*.

Lit.: ARj 1, 126. 3, 584. 586.

(h)azna f (Vuk, 16. v.) = *âzna* (Kosmet) »1° državno blago uopće i gdje se čuva, zakopano blago, 2° sinonimi: blagajna, riznica«. Odatle na -*iča* *hâznica* (17. v., jedanput) »riznica«, složenica ili izvedenica na -*dar* (v.) *haznâdar*, gen. -*ara* pored *haznâtar* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) m »blagajnik« prema f *haznâdarica* = *haznâdarika*, deminutiv na -*če* *haznâdarče*, gen. -*eta* n »mladi blagajnik«, pridjevi na -*ov*, -*ev* *haanadarev*, poimeničen u prezimenu *Haznadarović*, na -*ski* *haznâdarski*, deminutiv na -*iti* *haznadariti* (Stulić), *hâzna-ôdaja* (Vuk, narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hazina* > tur.

hazna, rašireno i u sjevernim turskim jezicima) iz oblasti financija: bug. *hazna*, *haznâdar* pored *haznatâr*, arb. *hasne*. Značajno je da je još prije dolaska Turaka na Balkan postojala u hrv.-srp. jeziku varijanta sa *k* mjesto *h* u radnoj izvedenici *ria* -*čac* *kâznac*, gen. -*aca* (1323, 1359) »na dvoru srpskih i bosanskih vladara dvorski dostojanstvenik«. Semantički je spao jednako kao *knez* na seoskog glavara ili seoskog kneza u neposrednoj blizini Dubrovnika. Teritorij njegov označuje se sufiksom -*ina*: *ka-značina*. Odatle prezime na -*ič*: *Kaznačii*. Ta varijanta postoji † u ruskom jeziku *kazna* »riznica« i radna imenica odatle sa turskim sufiksom -*ci* *kaznačej* (1359), oboje posuđeno iz tatarskoga. Dubrovačka potvrda kaže da je taj orijentalizam iste starosti kao i *mogoriš*, tj. da potječe iz avarskog doba.

Lit.: ARj 3, 584. i si. 4, 922. Elezović 1, 5. Mladenov 664. Mazuranić 499. Lokotsch 68. 855. Korsch, *ASPh* 9, 503. Miklošič 86. *SEW* 1, 386. *Vasmer* 504.

hazreti (muslimanska narodna pjesma bosanska) u izričaju *Hazreti Alija* »sačuvao me«, u dva deseterca: *Kad bi Sehiti* (v.) *pao od Turaka*, 1 *Turci viču: Hazreti Alija*. Budmani misli da je to ar. *hadr* (*hazr*) »sačuvati«. Upor. u Pjevaniji crnogorskoj 16 b: *Hazne mi dobra konja moga* »spremite mi«.

Lit.: ARj 3, 585.

hâzur, indeklinabiln : pridjev i prilog = *hazor* (narodna pjesma) = *hazr* (narodna pjesma, Crna Gora) = *âzr* (Kosmet) = *hazar* (narodna pjesma) »sinonim: gotov«. Odatle pridjev na -*bn* *hazuran*, denominali na -*ati* *hazurati* (Crna Gora), na -*iği* *huzuriği* pf. prema impf. *hazuravati*, -*zuravam* (narodna pjesma). Složenice sa optativom -*ola* od *olmak*: -*hâzur olâ* = *hazr olâ* = *hâzuralâ* = *hâzurâlâj* »neka je spremno«, *azdiir* (Kosmet) »turska vojnička komanda: mirno, pozor«, haplogijom od tur. *hazır dur* »budi spreman«. Možda ovamo i ime psa *hazur* (Kurelac) = *azur* (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hâdir* > tur. *hazır*) iz vojničkog života: bug. *hazar*, arb. *hazér*, cine. *hazîre*, ngr. χαρόζι »prêt«. Zamjena za turski *r* je *α/o/«* i *ir* > *ř*. Upor. u tom pogledu *hâtur* (v.).

Lit.: ARj 3, 584. 585. 586. Elezović 2, 492. *Pascu* 2, 142., br. 629. Mladenov 664. Korsch, *ASPh* 9, 502. *GM* 21. 149.

hebar, gén. *hebra* m (hrv.-kajk., Belosteneć) = *heber* »sinonim: teglica, natega, šéf (ŽK)«. Od njem *Heber*.

Lit.: ARj 3, 587. *Schneeweis* 36.

(H)ëbrej m (16. i 18. v.), etnik od grčkog pridjeva εβραϊός prema starogrčkom čitanju (betacizam) = *Äbrej* (Božava) < stmlat. aëreo (disimilacija *e-é* > *a-é*), pridjev na -*bsk* (*hjëb-rejskî* (17. i 18. v.) = (prema bizantinskom čitanju β = v) *Evrej* (16. i 18. v.) = (sa individualnim -*in*) *Ëvrein*, *evrëjskî* = (pseudo-jekavizam) *Avrijen* (18. v., Dubrovnik), prošireno na -*čac* > -*ac* *Ëvrjenac* m prema *Ëvrjenka f*, *evrijenski* (16. i 18. v.) = (s protezom *f*) *Jëv-rejin* m (Vuk), *jevrejski*, *jevrijenski* (16. i 18. v., Dubrovnik) »Židov, Izraelac«.

Lit.: ARj 3, 20. 4, 633. Cronia, *ID* 6. *Vasmer*, *GL* 71. *Schwarz*, *NVj* 21,68-74. *RSI* 6, 298.

hećim m (Vuk, narodna pjesma) = *ećim* (Kosmet) = *ječim* (Ljubiša) »sinonimi: liječnik, ljekar«. Odatle: pridjevi na -*ov* *hećimov*, poimeničen sa -*ič* u prezimenu *Hećimović* (Lika K), na -*skî* *hećimskî* = *ecimski* (Kosmet), poimeničen sa -*ina* *hećimština* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: ljekarina, plaća hećimu«; apstraktum na -*luk* *hećimluk* m »Ljekarina nauka, ljekarstvo«. U Bosni općenito (*h*)*eam* sa svim izvedenicama. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha'im* > tur. *hekim*) iz oblasti medicine: bug. *hekim(in)*, arb. *heqim*.

Lit.: ARj 3, 587. 4, 507. Elezović 1, 177. Mladenov 667. *G M* 151.

(h)ëgbeta n pl. (plural kao *dvanjke*, *bisage*, *dvojnice*, *gaće*, Vuk, narodna pjesma) = (*h*)*egbe* f pl. (turski dočetak -*e* shvaćen kao naš nastavak -*e* ž. r.) = *helbe* (narodna pjesma iz Hercegovine; teška suglasnička grupa *gb* zamijenjena našom običnijom *lb*) = *hećbeta* n pl. (crnogorska narodna pjesma, zamjena *čb* nejasna, č je možda zamjena za tursko *y*) »kožane dvanjke, bisage«. Odatle radna imenica na -*džija*: *egbedžija* m (Banja Luka) »muško lice koje nosi robu po selu, pa daje gotovu robu za lanene prnje; kunjari (ŽK)«. Balkanski turcizam (*hegbe* > *heybe*) »Mantelsack«, s promjenom *g* > *y* kao u *beg* > *bey*) iz oblasti alata: arb. *heibé* pored *heibe* (Gege) = (*h*)*ebet* (Skadar). U hrv.-srp. jeziku turcizam je dekliniran kao *čebe* prema tipu *tele*, gen. -*eta*.

Lit.: ARj 3, 587. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 235.

helać, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma), u izričaju (kletvi) *svi dušmani helać bili* »uništeni« = -*eldć* (Kosmet) »ukaljan, ukvašen« uz *učiniti se elać*. Turcizam arapskog

podrijetla (ar. *helaq* »uništenje, iznemoglost«) iz oblasti duhovnih i tjelesnih mana. Dočetak -*k* > -*ć* kao *Bzović* < *Bzovik* (Makedonija).

Lit.: ARj 3, 588. Elezović 1, 174.

helam, gen. *helma* (14. v.) = *héjam*, gen. *hejma* (rukopis 16. v.) = hrv.-srp. cslav. *Ľĥmъ* pored *nuemъ* = *šljem*, pl. *šljemovi* (Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma, nema BI, 2, 534), odatle *šljemmk* (Stulić) »koji nosi šljem«, »sinonim: kaciga (v.), galea«; *šljem* je po svoj prilici iz stslav. *nemo*. Odatle i slov. *šlem*. To je praslavenska posudnica iz pragermanskog **%elmaz* (prema Kiparskom) > lit. *šalmas*. Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. i rus. *šelóm*, *šolom*, češ. *šlem*. Što se tiče *Ľĥmъ* — *hilemъ*, ne mislim da potječe od balkansko-gotskog *hilms, kad se mogu lakše objasniti iz njem. *Helm* sa. *el* > *l* (dijelom tako, a dijelom očuvano *el* > *U*, *elj > *ej*).

Lit.: ARj 3, 588. Mazuranić 377. Kiparsky 188. Miklošič 338. *Holub-Kopečný* 122.

heida f (15. v.) u rečenici: *plaštbn cnljenoga aksamita . . . poustaljen heldami*. Ne zna se pravo značenje, možda nekakvo krzno.

Lit.: ARj 3, 588.

(H)elena f (Marulić, učeni oblik) = (s protezom /-) *Jelena* = *Jelena* (ŽK, samo u imenu svete), *Jelenka* f prema m *Jelenko*, prezimena *Jelenic*, talijanizirano u Dalmaciji *Galineo*; *Jelenković*, deminutiv *Jelenica* (15. v.), *Jelenuša* (15. i 16. v.), pridjev *Jelenin* = (η > », itacizam) *Jelina*, prezime *Jelinović* (Travnik), *Jelinka* (Novaković), *Jelinića* (17. v., Dubrovnik). Brojni hipokoristici: *Jela* (ŽK, 15. v.), *Jele*, gen. -*eta*, prezimena *Jelii*, *Jeletić*, talijanizirano u Istri *Gelettich*; pridjev *J elin*, na -*ka* *Jelka* (Vuk), prezimena *Jelkić*, *Jelčić*, talijanizirano *Gelcich* (D&rt>àJL): *Jelika*, *Jelica*, pridjev *Jeličin*, prezime *Jelicie*, *Jelala* (14. v.), prezime *Jelačić*, *Jelava*, prezime *Jelavić*, jednoslovčani toponimi *Jeka* (Vuk), prezime *Jekić*, *Jėja* (Lika), augmentativ *Jejina* (Srbija). Maskulinum na -*osin* *Jelašin* (Vuk), istarski nadimak *Jecko*, pl. *Jeckini*. Prema asimilaciji *ljeljen* < *jelen* govori se u Hercegovini *ljeljena*. Udvostručenje *Lela* (Bačka). Hipokoristik od dočetak *-lena Lenka*, prezime *Lenković*.

Lit.: ARj 2, 590. 26. 4, 577-584. 6, 1. 7-8.

Helija m (16. i 17. v.) = *Ilija* = *Ilija* (ŽKU), pridjevi *Ilijin*, poimeničen na -*jala* *ilinjaka* f (Vuk) »jabuka, kruška koja dopijeva

o Ilijinu dne«, na *-bšk ilijinski = ilinski (dan)*, poimeničen *ilinštak m (Vuk) »1° mjesec srpanj (juli), 2° čovjek koji slavi Ilijin dan«, ilišnji* (prema *Ijetošnji*) u vezi sa *sunce* (Martić). Od gr. Ηλιάς, hebrejski prorok koji je ušao u slavenski folklor kao zamjenik *Peruna*. Brojni su hipokoristici, skraćeni i sa sufixima: *Ile* (Vuk, Crna Gora, ŽU, Hrvatska krajina) = *lio* (Vuk, narodna pjesma), odatle *Ilii = Iljo* pored *Ilja* (Vuk) = na *-bc > -ac Ilač*, gen. *ilca* (Lika) = na *-ko liko* pored *lika* m prema f *lika* (Vuk) pored *ilinka* = na *-ča lica m* = na *-an ličan*. Augmentativi na *-as Ilijaš*, gen. *-asa*, odatle *Ilijašević*, na *-etina Ilijetina* (Dobroselo), *ličina*. Deminutiv na *-ica Ilica* (Hrvatska krajina) < *Ilijica* pored *Ilica* (Dobroselo), *ililko* (Vuk). Hipokoristici na *-co Ičo* pored *ica* (Hrvatska Krajina), pridjev *lein* pored *Icin*, na *-an lean* kao i *Ilota* mogu biti od *Ilija* i od *Ivan*. Prenosi se u tip dvočlanih imena *Ilisav* (narodna pjesma).

Lit.: ARj 3, 590. 766. 787. 791. 793. 795.

(h)etn, veznik koji se upotrebljava sam i udvojeno (*K)ëm-(K)ëm* (Vuk, Srbija, Bosna) = *em* (Kosmet) »izrazuje koordinaciju i protivnost kao i u turskom jeziku *hem-hem* značenjem: »d'une part — d'autre part, tantôt — tantôt, et — à la fois, et puis — et«. Hrv.-kajk. *em* »d'ailleurs« u *Em smo Horvati* možda ne ide ovamo, prije *s ele, elem* (v.). Ovo hrv.-kajk. *em* ne može se upotrebljavati udvojeno kao balkanski turcizam perz. podrijetla iz oblasti sintakse: bug. (*h)em*, arb. *hem-hem* »sowohl — als auch«. Perz. *hem* srodno je sa našim *sam* (v.).

Lit. ARj 3, 590. Elezović 1, 174. Mladenov 667. GM 151. Deny § 967.

hemšeriia m (Vuk, narodna pjesma) = *emšerlja* (Kosmet) »sinonim: zemljak«. Odatle: pridjev na *-in hemšerijin*, hipokoristik *hémšo* (Vuk). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hemšehri* »sugrađanin«, složenica od *hem*, srodno sa *sam lv.1*, i od *seher* »grad«) iz oblasti gradskog života. Ta se složenica govori samo u hrv.-srp. jeziku, dok je *šehar* balkanski turcizam istog podrijetla: bug. *šeer*, arb. *sheher*. Apozicija je *šehar-Sarajevo*, toponim *Gornji Šehar* kod Banje Luke.

Lit.: ARj 3, 590. Elezović 1, 174.

(h)ëndck m (Vuk, 17. v.) = *ëndek*, gen. *ëndëka* (Kosmet) = *jëndek* (Vuk) »sinonimi: jarak, jaruga, rov, šanac (oko varoši, tvrda ili njiva, radi sprečavanja prolaza)«. Toponim. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar.

handag > perz. *händäk* > tur. *hendek*) iz oblasti vojništva: rum. *hindic*, bug., arb. *hendek*, ngr. χαντάκι.

Lit.: ARj 3, 590. 4, 588. Elezović 1 175. GM 151. Mladenov 667. Lokotsch 812.

henkar m (hrv.-kajk., 1704, Slavonci 18. v.) »sinonim: krvnik, dželat«. Odatle prilog *po henkarsku* (1746). Od bav.-njem *Henker*.

Lit.: ARj 3, 590, Mažuranić 377. Janko, Slávia 7, 786.

herceg m (Vuk, 14. v.) = *hrceg* (čakavci, 16. v.) prema f *hèrceginja* (Stulić) = *hercežica* (15. v.) »dux, vojvoda«. Odatle: pridjevi na *-ski herčeški*, na *-ji herceginji* (Stulić), na *-to hercegov* (1405), poimeničen sa *-bc Hercegovac*, toponim, na *-iča hercegovica* (15. v.) »hercegovina žena«, sa *-ić Hercegovié* (prezime), na *-ina (H)ercegovina*, odatle etnik na *-bcj-ka Hercegovac*, gen. *-vca* m prema f *Hercegovka*. Na *-li Herceglja* (prezime) = *Heceglja* (narodna pjesma, 18. v.). Na *-ija: hercežija* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »hercegovina država«. Hipokoristici: *Hero*, na *-bc Êrac*, gen. *Érea* »Srbin na zapadu od rijeke Laba« = *Jêrac*, gen. *Jêrc*, pi. *Jêrci* »prema Vuku Srbi istočno od Laba do Kosovske Mitrovice«. Ovako su nazvani zacijelo zbog toga što potječu starinom iz *Hercegovine*. U 18. v. prevodi se austr. *Erzherzog* kao *nadvojvoda* m prema f *nadvojvoikinja*. Od njem. *Herzog* < *haritogo*, od kojega je možda stara praslavenska prevedenica (calque) *vojevoda* (v.), preko madž. *herceg*.

Lit.: ARj 3, 592, 691. 7, 315. Elezović 1, 175. 260. Mažuranić 378-382.

hered m (16. v., Marulić) = *ered* m (16. v., Senj) = (običnije s aferezom *e-* u sandhi) *red* m (Vinodolski zakon) = *red* (istročakavski, istarski razvod 16. v.) = *ré*, gen. *reda* (Cres, Veli otok, Dobrinj 1100, Vrbnik) »1° baštinik, nasljednik, potomak, 2° potomstvo«. Od lat. *heres*, gen. *-dis* > tal. *erede*, afereza furl. *red*. Apstraktum ná *-tasj-tatis eredha(d')* f (15. v., Dubrovnik) »baština«. Denominál na *-are* = *-ati ereditati*, *-ám* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa aferezom) *reditati*, *-ám* (Veprinac 1589, Kučište, Potomje) = (disimilacija *e-e* > *α-e*) *areditati* pf. (Zakon vinodolski), od lat. *hereditäre* > tal. *ereditare*. S lat. > tal. prefiksom *des-* *dezereditati*, *-ám* pf. (15. v.) »lišiti koga baštine«.

Lit.: ARj 1, 104. 2, 368. 3, 50. 593. Mažuranić 1238. Miklósić 274. REW² 4115. Štrekelj, DAW 50, 52.

heresiti (se), *-im* impf. (Stulić) »sinonim: opijati (se)« prema pf. *naheresiti, uheresiti* »opojiti«.

Lit.: ARj 3, 593. 7, 351.

heretisanije n (15. i 16. v.), nomen actionis na *-anije* (crkveni oblik) = *-anje* »pozdravljenje«, pretpostavlja glagol na gr. *-isati* (v.) *heretisati, za koji nema potvrda, aorist od χαρετιζω, denominál na *-ičω* > *-idio* u romanskim jezicima, > *-išati* (*burdižati*, Dalmacija).

Lit.: ARj 3, 594. Vasmer, GL 63.

(h)èrir, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) »platno od bijele domaće svile«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ķarir* »svila«) iz oblasti tekstila (tkiva).

Lit.: ARj 3, 594.

herotonije n (13. v.) = (1681) *hertunija* (*vladiki zahlmskago haši kyr Simeon*) »glasanje, glasovanje, izbor«. Denominál na *-isati herotonisati*, *-šem* (17. v.) pored *herotonisovati*, *-njem* (rukopis, 16. v.), običnije *hirotònisati*, *-šem* »rakupoložiti«. Od gr. χερτοπέω.

Lit.: ARj 3, 595. Vasmer, GL 63.

heršum m, samo kao objekt uz *učiniti* »navaliti (Jukić, narodna pjesma)«. U Bosni se govori *hršum m* »vika na nekoga bez uzroka« — *f šum m* (Vuk) »1° u izričajima: *uzeti, učiniti na nekoga ršum, udariti bakom i ršumom* »povikati hitno«, u narodnom poređenju *zdrav kao ršum* »trijesak«, *sačuvaj bože . . . od toga strašnog ršuma*, 2° plaha kiša s vjetrom (Risan, metafora)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *odšm* > tur. *hişim* »srdžba), sa r > r kao u *kršla, kržluk*. Budmanijevo tumačenje od tur. *uruşmak* »navaliti« nije ispravno.

Lit.: ARj 3, 595. 14, 203. BJ 2, 356. Skok, Slávia 15, 352., br. 324. ZbNŽ 6, 307.

heruvim f kol. (bug. *heruvim*) — *herofim* (rukopis 15. i 16. v.) = (sa *-in* prema *kerubin*) *heruvin* f kol. »anđeli drugog reda prve hijerarhije sa tri krila«, m »jedan anđeo« = *herubin* m (Stulić, izmjena *m* > *n cherubino*). Izgovor *b* > *v* prema srg. χερουβίν. Pridjev na *-bsk heruvimska* (*liturdija*). Prema srlat. *cherubinus* > tal. *cherubino*, u kojem je hebrejski pluralski nastavak *-im* (upor. *serafim*) zamijenjen lat. > rom. sufixom *-inus* > tal. *-ino: kerubin*, gen. *-ina* m (16. v.) »1° isto, 2° lično ime«. Pridjev

kerubinskí. Od hebrejskog plurala *kerubim*, od sing. *kerūbh* »nadzemaljsku biće« < c.-lat *cherubim* pored *-in*.

Lit.: ARj 3, 595. 4, 938. Mladenov 667. DEI 889.

hèsab, gen. *-aba* m (18. v.) = (*h)èsáp*, gen. *-apa* (Vuk, 16. v., *-p* umjesto *-b* je prema turskom gubljenju sonoriteta na kraju u arapskoj riječi) = *esáp* (Kosmet, objekt uz *viděti, nemati, bez esápa*) »sinonim: račun«. Odatle radna imenica na *-džija hesapčija* m »sinonim: računčija«, na *-ija hesapija* f (18. v., Kavanjin) »računarstvo«. Denominál na *-iti: hesabiti, hesabim* impf, (narodna pjesma) = *hesapiti, hèsápim* (Vuk, 17. v.) = *esapit, esápim* (se) = bez *e- sapit, sápim* (ibidem) = *sopiti, sáplm* (Retkovi, Varoš, Slavonija) »sinonim: računati, smatrati, držati, misliti«. S sufixima *pré-*: *preesápl* (se) = *presant* (se, ee > e) »proračunati«. Ovamo ide možda i *sopiti* »denken« i *rasápiti si* »razmisliti« (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hisáb* »broj, račun«) iz oblasti financija: bug. *hesap*, arb. *isap*, cine. *isápe* f »calcul, compte«, složenica *alil-hisap* »acompte« < ar. *hala hisáb*.

Lit.: ARj 3, 595. Elezović 1, 175. 201. Skok, ASPh 33, 368-369. Pascu 2, 145., br. 676. 677. Mladenov 667. GM 159.

hi, onomatopeja kojom se oponaša zvuk izazvan smijehom. Opetuje se *hi hi hi*. Odatle sa sufixom *-ot* (upor. *grohot*) *hihot* m. Denominál na *-otati hihótati*, *-čem* = na *-atati hihatati* impf. (Rijeka) »grohotom se smijati« i *-iriti hihiriti* se (Brač) »smijati se glasno, bez razloga, budalasto«, *-hati hihštati se, hlištati se* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 3, 596.

hiba f »dvojba, pogreška«, nestala je u hrv.-srp. i ruskom jeziku, održala se u svim ostalim slavina. Da je u panonskoslavenskom postojala, dokazuje madž. *hiba* i slvč. *hiba* »Gebrechen, Fehler«. Da je morala postojati i u južnoslav., dokazuje rum. slavizam *pohibá* »praetextus« = *poftitá* f (Muntenija) »Hohn« = *podhibna* »himba, prijevara« f (Vetranie, Menčetić), odatle pridjev na *-bja podhiban* (16. v. — 18. v.) »himben, prijevaran, dolosus«, kod starih pisaca poimeničen na *-ik podhibnik*, na *-ost podhibnost*. Vokal »je nastao iz jeryja. U prasrodstvu je sa sanskr. *kšúbhyati, kšobhātē* »schwankt, zittert«, avesta *xšaoob* »in Aufregung geraten«. Upoređuje se još s lit. *šiaūbiti* »spielend weben«, lot. *šaubit* »wakeln machen«. Glas *h* je nastao od *s* < ie. *qs*

pred *u*. Osnovno je značenje bilo »ljuljati se, drhtati«. Taj je konkretno prenijet na psihičko polje (metafora): »dvojiti, griješiti«. Upor. sličan semantički razvitak u *kriv* i *prav*. le. je korijen *gseubh-* »schwanken, schwankende Bewegung«.

Lit.: ARj 11, 129. Mažuranić 960. Miklošič 93. SEW 1, 412. Holub-Kopečný 145. Bruckner 188. KZ 51, 233. Trautmann 144. WP 1, 502. Machek, Slávia 16, 216. Tiktin 1200.

hič (16. v., Srbija) = *ič* (Kosmet), negativni prilog, uzvik, »nipošto, ništa, nikako, nikoliko, išta (npr. *Ima li ič od toga běloga brasnjai*)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Mč* »gar nichts«) iz oblasti sintakse: rum. *hici*, arb., bug. (*Kič*).

Lit.: ARj 3, 596. Elezović 1, 244. Mladenov 668. GM 153. Denny § 449. SEW 1, 387.

hičmet m (narodna pripovijetka) = *ićmet* (Kosmet) »božje čudo«, uzvik uz *more ljudi, more gospodine*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hikmet* »sudenje, tajna, mudra izreka«) iz oblasti religije.

Lit.: ARj 3, 596. Elezović 1, 244.

hijanet m (Bosna, narodna pjesma) = *ijāriet* pored *ijānet* (Kosmet) »1° nevjeran, zao čovjek, 2° jogunica, tvrdoglavac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hijanet* »1° onaj koji zlo upotrebljava povjerenje, nepouzdan, 2° izdajstvo otadžbine«) iz oblasti prava.

Lit.: ARj 3, 597. Elezović 1, 288. 2, 514.

(h)ila pored *Mia* f (Vuk) = *hinla* (narodna pjesma) = *от/а (ni < lt* upor. *duine*) »sinonimi: lukavstvo, prijevara« = *ile*, gen. *lieta* (Kosmet, objekt uz *učiniti*) »idem« = *Ulje* (Dubrovnik u poslovcima zajedno s *milje*, u neutvrđenom značenju). Dobiva sufiks za apstrakta *-ba: liba* (Klina, Kosmet), zbog semantičkog unakrštanja sa *himba*. Odatle pridjevi na *-av* (*hivilav* (Vuk, Crna Gora) »lukav«, upor. bug *httav* »schwächlich« koji ide pod *hititi* (v.), na *-bn* *běžilan* (Vuk), *iletan* (Kosmet), *-fīa devojka*, *'-mo goveče*) »šantav« (= moralni nedostatak prenijet na fizički). Prema tom semantičkom razvitku bilo bi moguće staviti ovamo i pridjev na *-jav*: (*hijiljav* (Vuk) »vrljav, razrok«, određeno *ujain* (Kosmet), *ljavko* m prema f *ljavica* (Kosmet), ali se bolje tumači osnovom od *hiliti* (v.). Na *-džija iledžija* m (Kosmet) »podvaladžija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hile*) iz oblasti morala:

búg. *hitté*, arb. *hitte* pored *hitte* f »Betrug beim Kartenspiel«, cine. *hiliete i* »ruse, fraude, fourberie, tromperie«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 597. 841. 1, 269. Elezović 1, 229. 2, 514. Pascu 2, 143., br. 634. Skok, Slávia 15, 353., br. 338. GM 152.

(h)ilal, gén. *-ala* m (Vuk) »čakčalica za zube i uho«. Kod Mikalje *ilal* »dentiscapium«. Turcizam arapskog podrijetla *hilâl* > tur. *hilal*.

Lit.: ARj 3, 597. Školjić 330.

hiliti, *-im* impf. (17. i 18. v., Baraković) (*u-*, *za-*) »sagibati, proginiti, tlačiti, mučiti«, sve-slavenska i praslavenska riječ. Kod Marulića (*Judita* 3, 60): *pogibili kom krvavac oni mnogo jur uhu*; *i* je nastao od jeryja, upor. steslav. *pochyb* »savinut«, češ. *chylý* »prignut«, polj. *chylić* »pregibati se«. Odatle pridjev, upravo postverbal *prihū* »humilis«. Na *-ati*: *hiljati*, *-am* impf. (Mikalja, Stulić) »namigivati očima«. U toj je izvedenici preneseno kretanje tjelesno na kretanje očima. Zbog toga je moguće izvoditi odatle pridjev na *-jav* *hiljav* (Vuk) »am Auge beschädigt«, Belostenčev pridjev *hiljak*, kojemu po značenju odgovara složen pridjev *hiljok* (upor. *krivook*, *gverok*, drugi dio *oko*) < *hiljook »razrok, strangled«. Vuk ima *na-hiljivati*, *-hiljujem* »sinonim: škiljiti, žmirati i zahljiti, *-Mjím* »zaškiljiti«. V. *škiljiti*, *-im* (Vuk) »blinzeln«, i slov. *na hilje gledati i šilasto gledati*. U slov. korijen *hil* ima veliku leksikološkijsku porodicu. Korijen od *hiliti* nalazi se još u *kiniti* (v.) i *huliti* (v.). Baltičkih paralela nema. Od drugih ie. najinteresantnija je arb. (*h)unij* »sjednem«, *undu* (makedonski Arbanasi) »sjedni«. le. korijen bi bio **skul-* ili **ksul-* »kriv«.

Lit.: ARj 3, 413. 599. 7, 352. BI 2, 551. 776. Pletersnik 2, 266. Miklošič 93. SEW 1, 413. Holub-Kopečný 145. Bruckner 188. KZ 51, 226. Mladenov 668. Machek, Slávia 16, 216. GM 457-458. Matzenauer, LF 7, 213-214. WP 2, 598.

hilj, gen. *hilja* m (Istra) »vrsta ječma«, odatle na *-jača hiljača* f »triticus genus«.

Lit.: ARj 3, 597.

(h)ijada f (15. v., Vuk, Marulić i drugi zapadni pisci, bug., steslav.) = *tljada* (ŽK) pored *iljade* f pl. »tisuća, jezero, tajnžić (ŽK)«. Deminutiv na *-ica* *hiljadica*. Pridjevi na *-bn* > *-an* *Uljaan* (18. v., Vuk, narodna pjesma), na

→ *i Mjadit* (Srbija). Na *-ar* < lat. *-artus* *hiljadār* m (Vuk). Denominal na *-iti* *hiljaditi*, *-im* impf. (Vuk). Hrv.-srp. i bug. grecizam od ngr. ák. χιλιάδα od χιλιάς, -8ος, od χίλιοι (ie., upor. sanskr. *sa-hasra-m*). Odatle i skraćena *kilo* n = *kila* f (ŽK) pored *čilo* (Rab, prema čitanju *chilo* po mletačkoj grafiji) od učene složenice *kilogram* = tal. *chilogrammo* (1790) u *kilometar*, gen. *-tra* = tal. *chilometro* i *kilolitar*, gen. *-tra* = tal. *chilolitra*.

Lit.: ARj 3, 597. Kušar, Rad 118, 23. Miklošič 86. Vasmer, GL 63.

hiljica f (Istra) »mlada praska«.

Lit.: ARj 3, 599.

hiniti, *-im* impf. (čakavci, kajkavci, dubrovački pisci, 15. v., slov.) (*pre-*, *s-*) = *hihati* (Zoranie) = *kinjiti*, *-im* (17. v., *nj* mjesto *n* iz prezenta *hyñn*) prema iterativu *hinjivati* = *hinjevati* »sinonimi: simulirati, fingirati, lagati, varati«. Odatle: postverbalni pridjev *hin* »laživ«, poimeničen sa *-bc* *hinac* = *hinjac*, gen. *hinjca* »1° koji hini, 2° u ribarskoj terminologiji: od drva ili olova napravljena sipa koja se baci u more, te se na nju baci sipa i ulovi (Krk, metafora)« = *inac*, gen. *inča* »riba crenilabrus« = *hinjica* = *hinjuška* »nekakva morska riba (Zore)«, *hinjavac*, gen. *-vca* m prema *hinjuša* f (Dalmacija), pridjev na *-iv/-ljiv* *hiniv* = *hinljiv*, poimeničen sa *-bn* *hinljivac* gen. *-vca* (17. v.). Postverbalni *hin* f, m (18. v.) Postverbalni *hin* f, m (18. v.) = *hina* f »prijevara, laža«. S prefiksom *ob-*: *obinja* (Vuk, Srijem) u rečenici *ne zna nikakve obinje* »lukavstvo«. Apstraktum na *-ba*: *hlmba* f (Vuk, 15. v., zapadni krajevi) = *hinjba*, s pridjevima na *-en* *himben* »lažan, laživ«, poimeničen na *-ik*, *-ica*, *-jak* *himbenih* (16. v.) m prema f *himbenica*, *himbenjak* mJ apstrakta: na *-osi* *himbenost* f (15. v.), na *-stvo* *himbenstvo* (17. v.), na *-zn* (upor. *sablazan* f) *himbezan*, gen. *-zni* f (Zoranie). Kao u *hiliti*, *i* je nastao od jeryja. Poljskom *chynąć* fonetski jednako je *hiniti*, ali semantički je isto što i *hiliti*. Prema tome ista praslav. osnova *hy-* raširena je u *hiliti* formantom /, u *hiniti* formantom *n*. U ruskom jeziku *hinitb* znači »koriti«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 829. 8, 356. Miklošič 93. SEW 1, 413. Bruckner 188. KZ 51, 233-234. Machek, Slávia 16, 216. Kiparsky 36. Vinogradov, Russkaja reč n. s. 3, 28-46. (cf. *IJB* 14, 298.). Leowenthal, PBB 51, 137. i sl. (cf. *IJB* 13, 272.). Daničić, Kor. 308. Matzenauer, LF 8, 8-9.

hinkati, *-čem*, *-kam* (se) impf. (Dubrovnik), onomatopejski glagol od *hin*, glasa kojim se oponaša dječje plakanje, i *-kati* (v.) »pomalo plakati (kod djece)« = fr. *pleurnicher* = *hlèncati*, *-am* (Brač), sadrži drugu varijantu onomatopeje *hlen* = *hin* za dječje plakanje i *-cafi* (v.).

Lit.: ARj 3, 605. 629.

hintov, gen. *-ova* m (18. v.) = *intov* »kola, kočija«. Od madž. *hinio* »idem«, koje se nalazi još u rum. *hinten* (Erdelj) i, prema Miklósiul, u bugarskom i turskom jeziku, što Korsch osporava.

Lit.: ARj 3, 605. 850. Tiktin 731. Miklošič 84. Korsch ASPH 9, 501.

hîp m (14. v., Dubrovčani, Hektorović, zapadni krajevi, Vodice, Istra, Slovenija) = *kip* (Divković, jedanput) »sinonimi: momenat, čas«, također slov., gdje je m i f. Odatle: pridjev na *-bn* *hipan*, deminutiv na *-bc* *hipac*, gen. *hipca* (Marulić), na *-ina* *ipina* f »kao nastup«, u rečenici *dođu mu tako ipine, pa ne zna što čini*. Upor. s tim značenjem rečenicu iz Vodica: *prije nego se žena obābi, ji dođu hîpi*. Prilog: u *hip* (Vodice) »odmah«. Možda ide ovamo i denominal na *-iti* = *-éti*: *hipiti* = *hipjeti*, koji Vetrane upotrebljava uz *šudjeti*. Prema Bernekeru od njem. *Hieb*, čemu se protivi lingvistička geografija jer je riječ ne samo hrv.-kajk. i slov., nego i čakavska i čak kosmetska. Prije će biti oformljena onomatopeja za brzinu, upor. *hip hop*, uzvik od veselja kod ugarskih Hrvata (Jačke) i arbanaski onomatopejski glagol *hip* = *hyp* (Gege), *hipënj* = *hypij* (Gege) »steige auf, bespringe«. Tu onomatopeju teško je dijeliti od uzvika *hop* (18. v.) = *op* (Vuk, Kosmet), kojim se predstavlja radnja skakanja: *skoči pa onda reci op*. U tom uzviku mijenja se samoglas, kao obično u onomatopejama: *hip hop*. Oformljuje se sa infiksom *-ŋo-*: *hopnuti*, *-ëm* pf. »skočiti, skoknuti«. Poimeničen je u arb. *hop* m »Sprung«. Dobiva još *-α*: *opá* (Kosmet) »1° uzvik čuđenja kad dijete padne iznebuha, 2° uzvik djetetu kad se poziva da ide na šetnju«. Vuk ima uzvik za igru skakanja: *opa cupa*. Tome se dodaje još *-la* i *-sa*: (*h)opala* = *opala* (Kosmet) »uzvik majke kad uzme dijete sa zemlje i kolijevke pa ga digne u naručaj ili u vis«, *hopsa* (Rijeka), opetovanjem *hopsasa* (Istra). Ovamo još *oparác* (opetovanjem *oparác* (Kosmet) »kaže se djetetu kad se naglo digne sa zemlje u vis i kad se malo dijete s mukom uspuze negdje ili odatle skoči«. U češkom oformljena je i ono-

matopeja u *chopiti*, *pochopiti* »shvatiti, greifen, fassen«, u prijevodu impf, *chápati*. Druga je onomatopeja, različita od pomenute, kojom se imitira glas ptice lat. *upupa epops*: *hop*, *hup*. Odatle oformljenje sa *-ot*, *-ati* *hopotati* (Istra), premda nije tačno određeno pravo značenje toga glagola već se samo objašnjava primjerom iz istarske narodne pjesme: *Previšani hlopotani* (sic!, u glosi: *govor-eć hupoćii*).

Lit.: *ARj* 3, 606. 650. 9, 11. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Elezović* 1, 232. 2, 30. 533. Hirtz, *Aves* 152. 156. *GM* 152. 153. Tentor, *JF* 5, 205. *SEW* 1, 387. *Holub-Kopečny* 141. 396. *Bruckner*, *KZ* 51, 230-231. 238. *Mažuranić* 391-392. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Machek, *Slávia* 16, 178. 201. 212 (bilj.). 215.

hipohondrija f (internacionalno, učeno), sa aferezom početnog *i-* polučeno *pokùndrija* (Dubrovnik) »(nervozna bolest) mlohavost«, tako i u tal. narječjima na pr. *pucundria* (Kalabrija). Od gr. > kslat. *hypochondria*, izvedenica na *-ia* od gr. složenice s gr. prefiksom *úpo-* i *χώνδρος* »cartilago«.

Lit.: *ARj* 10, 568. *DEI* 2098.

hír, gen. *hira* m (Šulek, hrvatski gradovi) »sinonimi: objest, svojevolja, mušice, kaprice«. Odatle pridjev na *-ovit*: *hirovit* »kapriciozan, mušičav«. Samo hrv. Ne može biti od madž. *hir* »vijest«, koju posuđiše erdeljski Rumunji, nego je vjerojatno postverbal od *Krati*, *-am* (Vodice) »siechen«, *zahvirét* »versiechen« = *zahirét*, *zahiritim* (Cres) = *zahiriti* (Hrvatska), kao što su i stcslav. *hyra* f »debilitas, morbus« i rus. *hin* f postverbalni odatle. Te su riječi praslavenske. Prijevaj *hvorz* > češ. *hory* »bolestan«, *churavéti* »bolovati« nalazi se u svim sjevernim slavinama. Ako je tako, onda je i u *hir* nastao iz jeryja. Rumunji posuđiše *hira* f »1° Schuppen auf der Haut und in den Haaren, 2° von Läusen krankes Schaf«, pridjev *hirav*, *firav*, *hireav* »schwächlich«. Semantički razvitak »bolest, sušica > libido« može se pravdati. Bolesno čeljade je i svojevlastno, mušičavo > nezadovoljno, koje uvijek nešto novo traži. Konkretno je prenijet na psihičko polje. To odgovara semantičkom zakonu sinegdohe. Belostenec kaže *zahire!* *sem* »ex mala cura strigosus factus sum«. Upór. i češki semantički razvitak *hýřiti* »sündigen«. Ie. korijen **syee-* »bolestan, težak« > njem. *schwer*, *schwären*, *Geschwür*, u prijevajima **suo-* > slav. *n ožb*, **sūr* > slav. *nyžb*.

Lit.: *ARj* 3, 607. *Tiktin* 731. *Mažuranić* 392. Ribarić, *SDZb* 9, 151. Bernard, *RES* 27. 38. *Miklošič* 94. *WP* 2, 529. *SEW* \, 409. 413.

Holub-Kopečny 141. *Bruckner* 183. *KZ* 75, 83. Machek, *Slávia* 16, 196-197. 214. 216. Jagić, *ASPh* 1, 410. Matzenauer, *LF* 7, 8-9.

hira f (Vuk, Crna Gora) = *ira* (Gojbulja, Kosmet) »slatka surutka, surutka iz bučke što se negdje zove mučenica (v.)«. Od arb. *hirre* f »Molken«, u prasrodstvu sa *sir* < ie. **suro*.

Lit.: *ARj* 3, 608. *Elezović* 1, 232. *JF* 14, 223. *GM* 273. Jokl, *Unt.* 172. 273. Matzenauer, *LF* 7, 214.

bis m (15. v., glagoljski rukopis) »kuća« = *his* (Zagorje, Prigorje) »klijet« = *'is* (ŽKU) »klijet u vinogradu« = *his* (Bela Krajina) »1° hölzerner kleiner Keller, 2° kleine hölzerne Getreidescheuere, sa deminutivom na *-zk hísek*, gen. *-ska* »kleines Häuschen im Veinberg« = sa š mjesto s *hiš* (narodna pjesma, Istra) »kuća; sinonim: hiža«, *hiša* f (13. v., Marulić, Bezjaci, Šavrini i Brkini u Istri) »kuća«, pl. f *hiše* (1575. u *hišah naših u Beču*) »dvor, palača« = *hiša* (Buzet, Sovinjsko polje), sa deminutivom na *-ica hišica* (15. v.) »kućica«, na *-nica hišnica* (16. v.) f »sinonim: kućnica, sluškinja« = *hiza* f (1439, danas hrv.-kajk., nekada čakavska, Zadar, Marulić, Hektorović, Dubrovnik, bugarski jezik) »1° kuća, 2° porodica, pleme«, f pG. *kiše* (1569, Ozalj) »dvor, palača« = *iza* (ŽK) »1° kuća s jednom sobom, 2° soba«, pl. *lže* »kuća sa više soba« = *hiža* (Vodice, štokavsko-čakavska oaza na istarskoj visoravni, svi Slovinci u zapadnoj Istri, izuzevši Pomer, Medulin i Premanturu, koji kažu *ku'd*) »1° kuća uopće, 2° prostor u kući koji služi za kuhanje« = *iza* (Pirov, tajni jezik u Vranji) »Haus«, deminutiv *hišica*, augmentativ *hižina* (Vuk) = *ižina* (Kosmet), pridjev na *-bn hižan* (*Mini zakon* »matrimoniam«, hrv.-kajk., Pergošić, upór. madž. *házasok*), poimeničen sa *-ik hižnik* m »kućanin, domaći« prema f *hižnica*, na *-ište hižišće* (Bakar, 1585) = *ižišće* (ŽK), apstraktum na *-stvo histvo* n (16. v.) »1° kućno vladanje, 2° ženidba, vjenčanje (ugarski Hrvati), 3° pokušstvo« — *poištvo* (ŽK, značenje 3°) denominativ *IKI -iii hižiti* (1555, Samobor) »o histvu nastojati, gospodariti« = *hiza* f (17. v., Zanotti, slov., Domentijan) »kuća« = *hižnica* (Domentijan). Alpinski Nijemci preuzeše od Slovenaca *hiša* — *hiža* > *Keische* »kleines Bauernhof«, odatle opet slov. i hrv.-kajk. *kajža* i na *-ar kajžar* (Vodice) »siromašan seljak bez prava da u seoskoj zadruzi uživa zajedničko dobro (šume i pašnjake)«. Vokal r je nastao od jeryja: stcslav. *nyžb* pored *hysb* »Hütte«, sveslav. i praslav. posuđenica iz germ. **hūzam*, pl. **hūzo* ili sing.

hūzjó, nvnjem. *Haus*. Germ, u > y > i kao i rom. u > y > r upór. *s mürus* > *mir*; s mjesto ž(š)ž dolazi samo u specijalnom značenju kod Hrvata i u staročeskom jeziku. Taj je oblik čini se najstariji. Na istočnom teritoriju potisnuta je od sinonima *kuća* i *dom*. Madžari posuđiše *hiska*. Glasovi *šž* nastadoše od slav. sufiksa *-ia* koji je u *kuća*. To znači da se već u najstarije doba unakrstio (kontaminirao) sa *kuća*.

Lit.: *ARj* 3, 608. 629. *Pleteršnik* 1, 267. 379. Skok, *ASPh* 33, 362. Ribarić, *SDZb* 9, 151. 155. *Elezović* 1, 219. *MaSuranić* 392. 393. 394. *Mladenov* 668. *Miklošič* 94. *SEW* 1, 414. *ASPh* 38, 269. *Holub-Kopečny* 145. i si. *Bruckner* 189. *ASPh* 11, 126-127. *Kiparsky* 177. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). Machek, *Slávia* 16, 217. Jagić, *ASPh* 31, 549. Jireček, *ASPh* 8, 102. Schwarz, *ASPh* 42, 276. si. Hirt, *PBB* 23, 338.

(h)ise, gen. *-eta* n (Vuk) = *ise*, gen. *-eta* (Kosmet) = *hiša* f (Kavanjin, 18. v.) = *is* m (narodna pjesma) »dio, čest«. Toponim *Gornja Hiseta* (Sarajevo). Balkanski turizam arapskog podrijetla (*his* > tur. *hisse* »1° Anteil, 2° Aktie«) iz oblasti računanja: arb. *hise* = *Mse* (Gege) »Anteil«. Glede turskog dočeka *-e* > 1° *-e*, gen. *-eta*, 2° *-a* upór. *ćebe* i *kesa*. Prelaz u maskulina nastao prema brojevima *dvije hise*, *tri isa* (*vojske*), *sedam hiseta* > *isa* (*sav pašaluk razdijele na iseta*).

Lit.: *ARj* 3, 608. *GM* 152. *Elezović* 1, 233. Matzenauer, *LF* 8, 13.

hitati, *-am* impf. (Vuk, 17. v.) = *itat* (Kosmet) = *ftati* (Vuk, Perast, sa *h* > /) (*do-*, *po-*, *obu-*, *ras-*, *s-*) »1° rapere; sinonim: hvatati, 2° jacere; sinonim: bacati, 3° festinare; sinonimi: žuriti se, pasciti se (ŽK)«, na *-éti Mjeti*, *-lm* (Vuk, 15. v.) (*po-*) »festinare«, na *-iti hltiti*, *-im* (*do*-Vuk, *obu-*, *ras-*, *s-*) »1° rapere, 2° jacere«. Sveslav. i praslav. riječ; i je nastao iz jeryja, upór. poljski *chytac*, ukr. *hytaty*. Iterativi na *-va*- *hitavati*, *-hičivati*, samo s prefiksima. Na *-ovati rashitovati* (Jambrešić). Od prefikslnih složenica od interesa je *poitati se* (ŽK) »porvati se«. Odatle pridjevi na *-bn: hitan* (Vuk, 15. d.) (*ras-*) »eilig; sinonim: brz, express«, poimeničen na *-ik hitnih* m prema f *hitnica*, na *-ost hitnost* (17. v.), *rashičan* (*ć* iz prezenta *chyrn* > *hičati se*, Reljković) »sinonim: grabljiv«, na *-ljiv hitljiv* (*do-*), na *-en hitlen* (Vuk, Vojvodina) »koji brzo radi« (/ od *-bi* od **nyib* *ib* koje nije potvrđeno). Postverbal *Ht* (Vuk, Hrvatska, 17. v.), odatle na *-bc hitac*, gen. *hica* (Vuk, 15. v.). Apstrakta na *-ja* i

-nja: *hica* f = *hitnja* (17. v.). Na *-alo*: *hitalo* n »sprava za bacanje«. Radna imenica na *-lac*: *hitalac*, gen. *-aoca*. Prilog na *-icē* od part. prez. pasiva: *hitimicē* od imenice *hitimica* (Vuk). Upór. glede tvorbe *držimice*, *vrzimice*. Sa *-cati* (v.) *Meati*, *-am* impf. (18. v., Kavanjin) »radnja vragova u paklu«. Ovamo s umetnutim *n* *hincati se*, *-am* (Belostenec, Jambrešić, subjekt *konj*) »coitum appetere«. Odatle pridjev na *-ljiv*: *hinciljiv*. Od iste je osnove pridjev obrazovan sa ie. sufiksom *-r* (tip *doobar*): *hitar*, *hitra* »sinonim: brz, lukav (upór. *Hiter Pejo* u makedonskim pripovijetkama)«. Sveslav. i praslav. Upór. stcslav. *nyžb*, poljski *chytry*. Poimeničen na *-bc Mirec* (14. v., hrv.-kajk. i prezime), na *-ina hitrina* (15. v.) = na *-ija hitrija* (16-18. v.), na *-oca hitroća* (18. v.) = na *-ost hitrost*. Na *-ovati*: *hitrovati*, *-ujem* (18. v.). Nije ušlo u saobraćajni jezik. Na *-iti*: *nitriti*, *hitrim* impf, (*iz-*, *s-*) »lukavo raditi«. Rumunji posuđiše: *hitru* (Moldavija) »lukav«, odatle *Mtrie* f »lukavstvo«. U prijevaju tipa *kislkvas* (v.) stoji *hvatiati*, *-am* impf. (Vuk) (*ispri-*, *po-*, *na-*, *s-*) prema pf. *hvaliti*, *-lm* (*do-*, *obu-*, *podju-*, *se*, *pri-*, *na-*, *s-*, *u-*, *za-*) = (*sjfati*) (*ŽK*) = *ufatiti* (Kosmet) »rapere, capere, comprehendere« = *valati* (Piva-Drobnjak, Lika) tuprezati volove; *shvānjāk* (Lika) »jednostruk obruč«. I ovo je sveslav. i praslav. tvorba. Ovamo i: *hvacati*, *-am* impf. (16. v., sa *ć* iz prez. *hvat'ć*) (*ispri-*, *na-*, *s-*, *za-*, *zapri-*) = *fačat* (Kosmet). Ovamo *ofačelat* pf. (Brusje, Hvar) »svršiti nešto veoma brzo, npr. jelo, kad je čovjek gladan«. Sufiks *-el-* nejasan je. Haploglogija *dovode* (Lika) < *dohvati de*, *izāhvati* pf. (Smokvica, Korčula) < *izahvatiti* »iskupati, iščeprkati; *shvātati* pored *shvacati* impf, prema pf. *shvatiti* u značenju »razumjeti, pojmiti« kulturna je prevedenica (calque) od lat. *comprehendere* > tal. *comprendere* kao i njem. *begreifen*, dok u pravom značenju ta prefikslna složenica znači »pogoditi, udariti«. Prevedenica je i *pod(u)hvat*, postverbal od *pod(u)hvatiti*, kalk < njem. *Unternehmung*, *unternehmen*, fr. *entreprise*. Postverbal *hvat* m mjera je duljine od 6 stopa; odatle *hvatljika* f (Vuk) = *hvat* »drvo, motka kojom se mjere hvatovi; *dohvat* m (Vuk). Pridjev na *-bn hvatan* (*klada*); na *-ljiv*: *neshvatljiv* »unbegreiflich«. Na *-avac*, gen. *-avca*: *hvatavac* »biljka mali broč, broćenica«. Sa crkvenim sufiksom *-anija* (upór. *mostanija*): *hvatànija* f (Vuk, Baranja). Prilog *napovati* »u pripremi, na ruku« (Srednja Dalmacija, Pavlinović) < *na* + *po* + *hvati*. Ie. je korijen **squd-* prema **sqeud-* »werfen, bacati«, koji se nalazi u *kidati* (v.), postojao je možda s

varijantom (*s)qut-*. Bruckner upoređuje sa litavskim *kūtrus* »hurtige, pridjev *hitar*, a *hitati* sa *kutū*, *kutėti* »aufrütteln«, što znači da je u baltičkom jeziku ie. korijen bio bez pokretnoga *ī*, a u praslav. s pokretnim *sq* > *h* pred o.

Lit.: ARj 3, 596. 603. 612. 614. 59. 4, 3. 7, 511. 10, 439–42 i si. 13, 83. BI 2, 394. 395. Mažuranić 392. Elezović 1, 93. 141. 149. 185. 196. 202. 243. 450. 2, 94. 398. 405. Vuković, SDZb 10, 381. 405. Tomanović, JF 17, 203. Pletersnik 1, 268. Maretić, Savj. 131. Hraste, JF 6, 212. Moskovljević, NJ 1, 19. Miklošič 93. SEW 1, 407. 414. Holub-Kopečny 145. 146. Bruckner 188. KZ 41, 239. Vasmer 2, 243. Mladenov 663. 667. WP 2, 554. 601. 602. Budimir, N3 2, 230–233. Osten-Säcken, IF 33, 264. Machek, LP 16, 199. 214. 217. Loewenthal, WuS 10, 148.

hizati, -a impf. (16. v., čakavci, Marulić, Brač, subjekt *dogo*, *mazga*) prema pf. *hiznuti*, -ē (16. v., Marulić); deminutiv na -ucati: *Mzucati*, -a. Pridjev na -au: *hlzav* (Brač) »ritati se, prucati se«. Ako je u vezi sa *Uneati* (v.), može biti isti korijen koji u *hitati*, sa -izati < vlat. -idiare mjesto -icati.

Lit.: ARj 3, 621.

(h)izmet m (Vuk, 18. v.) = *izmet*, gen. *izmeta* (objekt uz *činiti*) »sinonim: služba«. Odatle na -dzija: *hizmedžija* m »sinonim: sluga«. Složenica s perz. -*Kar* »koji čini« (prema našem jezičnom osjećaju sufixs) > -*car*: *hizmečar*, gen. -*ara* m = *izmečar* (biti *izmečar*, Kosmet) prema *hizmečarica* f = *hizmečarka* f = *izmečarka* (Kosmet) »sluga; prema: sluškinja«, i na -*če izmečarče*, gen. -*eta* (Kosmet) »sinonim: slušče«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hidmā*, *hidmet* »Dienst« < narodski tur. *hizmet*, odatle *hizmetçi*, *hizmet-qar*) iz oblasti društvenog uređenja: rum. *huzmet* »Abgabe, Unbrauchbares«, bug. *hizmet*, *hizmekjārin* prema *hizmekjarka*, arb. (K)üzmet, *hüzmeqar* > *üzmeqar* CSkadar), cine. *huzmete* f, *huzmichiar* »domestique«, ngr. *χοουμέτι*.

Lit.: ARj 3, 621. Elezović 1, 225. GM 461. Skok, Slavia 15, 354., br. 355. Lokotsch 860. 861. Pascu 2, 143. i sl., br. 643. 644.

hläča f »1° čarapa«, *hlače* f pl. (16. v., Vuk, Slavonija, ŽK, Jačke, slov.) »2° gaće, čakšire, brageče, nogavice, pantalone«. U značenju 1° deminutiv na -ica (K)lačice f pl. (ŽK). Na -*njāk hlačnjak* »poramenica, Hosenträger« možda je neologizam jer nema potvrda iz narodnog govora. Upor. ipak slov. *Močnica*, *hlačni*, *hlačnjak* »isto«. Postoji još varijanta *kla-* mjesto

hla- u pridjevskom poimeničenju na -*ьz* u ž. r. *klašnja* f (*sn* < *cbn*) (Vuk, 14. v., Bukovica, Srijem) »1° bječva, dokoljenica, 2° komadić čohe omotan guski ili čurki oko noge da se raspozna, 3° (Vinkovci) na amu komadić kože kroz koji su provučene stranjke da ne bi strigle konjima po rebrima, 4° (Lika) seljačko pokrivalo od vune«, pl. *klašnje*, gen. *klašanjā* (Vuk, Imotski, 18. v, i danas u Bosni /Livno/ »vrsta vunenog tepiha«) »5° vrsta grubog sukna (semantički razvitak po zakonu sinegdohe), 6° toponim (naziv sela nastao odatle što se klašnjama plaćao porez)«. Deminutiv *klašnjice* (semantički razvitak po zakonu sinegdohe), 6° toponim (naziv sela nastao odatle što se klašnjama plaćao porez)«. Augmentativ *klašnjjetina* (Lika). Na -*avica klašnjavica* (pejorativno) »rdavo sukno«. Upor. bug. *klasnik*, *klasnik* »gornje odijelo bez rukava«, *klasna* pl. *klasni* (Galičnik) »sukno«. Čini se da su se unakrstile dvije riječi istog značenja ali različitog postanja *calcea* (upor. tal. *calza* »cipela«) iz balkanskog latiniteta i praslavska osnova koja nije jasno zastupljena u južnim slavima nego u sjevernim: *cholēva* u poljskom, ukrajinskom i ruskom jeziku te rus. *cholosznie*, ukr. *hološni* »isto«. Kod nas postoji *holjev* m i metatezom *hovelji* (Krk), odatle prezime *Ho-ljac*, *Holjevac*. Ovamo ide i *holja* »stola«, sa prijevodom *ō* > *a* za *hālja*, *haljica í* (ŽK), od praslav. korijena *hol-*.

Prave posudnice su novijeg datuma. Ne pokazuju likvidne metateze. Čiti su romanski sufixi. Ovamo ide na deminutivni sufix -*ittas* > -*etto kalcet* m (Istra), *kalceta* f (Korčula) = *kalcēta* (Rab, Božava) »bječva«. Upor. toponim *Kalcetino* (Skaljari, Kotor), s odbacivanjem sufixa *kalce* f (Obrovac). Upor. slov. *kođeta*, *kovciēta*. Na -*one*: tal. *calzoni* > tur. *kalçın* > *kālcine í* (Vuk, Srbija, Bosna) = *kalema* (Dosen) = *halcini* m pl. »1° velike suknene čarape, 2° mestve«. Unakrstavanjem sa *klašnja* objašnjava se *klašunići* f (Dubrovnik) »rafijuli, rafioi, raviuli od tijesta u obliku poljumjeseca ispunjeni slatkišima ili zeljem«; -*unići* predstavlja hibridni sufixs -*one* ili -*olu* i naš -*ič*: *calceone ili *calceolu. Upor. u Režiji *čalčune* »Nudeln« < furl. -*cialzōn* i još *klaskun* »odijelo« (Pijero Muzuvijer, Rešetar, Dram. 41).

Lit.: ARj 3, 623. 4, 768. 782. 5, 42. Pletersnik 1, 239. Mažuranić 394. Cronia, ID 6. Novaković, ASPH 32, 386. Belič, Galičnik 115. 191. Kušar, Rad 118, 20. Miklošič 86. 117. SEW 1, 387. 394. 510. Bruckner 182. 184. KZ 45, 37. 51, 235. Sturm, CSJK 6, 53. 64. Mladenov 240. Oštir, ASPH 36, 443. sl. *Capidan*, *Elementul slav* 3, 203 (cf. *Ijb* 11, 200). Koštial, ASPH 37, 403–404. DEI 695. REW³ 1495. Pirona² 126. Deanović, Div. 36.

hläd m (15. v., Marulić, Vuk) = *löd* (Kosmet), sveslav. i praslav. *choldb, »1° ugodna studen, 2° sjena (Istra, ŽK), 3° mjesto u sjeni (Kosmet)«, pridjev samo kod Kavanjina. Odatle: deminutivi na -*ьc* i -*tk hlädac*, gen. *hlača* = *hladak*, gen. *Matka* (15. v.), pridjevi na -*ьn hladan* (sveslav.), deminutivi na -*jahan hlädahan* (Vuk) pored *hladan*, poimeničen u ž. r. s bug. članom *ladnata* »die Weinstube« (argot, Bracigovo u Rodopima), sa -*ina hlädnetina* (17. v.) > sa disimilatornim ispadanjem suglasnika *n* (tip *adina*, *podina* od *dno*, v.) *hlädnetina* (Vuk, Hrvatska) = *ladētina* (ŽK) »sinonimi: galatina (v.), žladija (v.), žuljica (v.)«, zacijelo prevedenica od *gelatina*; na -*ik ladnik* (Kosmet) »staja«; na -*jača hladnjača* (Vuk) »jelo«. Sa -*oca*, -*ost*: apstrakta *hlädnoča* = *Hodnost*. Inhoativ na -*ēti*: *hlädneti*, *hlädnim* (o-) = *lädnet* (Kosmet). Na -*ovit*: *hlädovit* — *ladovit* (Kosmet). Složen pridjev *hlädnokrvan*, prevedenica od njem. *kaltblütig*. Denominal na -*iti*: praslav. kauzativum *hläditi*, *hlädim* (*pre-jras-*), odatle postverbal *rāshlada* f, radne imenice na -*telji-teljica hläditelj* m prema *hläditeljica*, *rashladitelj* (Belostenec) i novi impf, na -*va rashlađivati* (Peštalić) pored *rashlađivati*, -*lādujem* (Vuk). Na -*ište*: *Modiste* (Marulić): na -*ovina*: *hlädovina* f »hladno mjesto«; na -*Unica*: *hlädionica* (18. v.) = *hlädelnica* f (Rijeka) »sinonim: lepeza«. Augmentativ na -*ina*: *hlädina* (narodna pjesma) »sinonim: hlad«. Denominai na -*ovati*: *hlädovali*, *hlädujem* (18. v.) »sinonim: počivati«. Deminutiv impf, na -*ukati*: *hlädükati se* (srednja Dalmacija !?, Pavlinović). Složenice od glagolske sintagme *ležati na hladu*: *hlädolež* m pored -*dolež* (Vuk, također bug.) »biljka convolvulus sepium, fr. *Useront*; *hlädoleža* m, f »sinonim: lijenčina, fainéant«. Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *holod*, polj. *Mód*. Arbanasi posuđise imenicu *tlad* m »Frische« i glagol *fladis* pored *hlädš* (Gege) »erfrische«. Ie. osnova nije nedvojbeno utvrđena. Bruckner i Mladenov postavljaju ie. *skol, prijevoj od **kel-*, varijanta od korijena **gel-*, koji se nalazi u lat.-rom. *gelu* i germ. *kalt*. Prema ovom shvaćanju praslav. *choldb bilo bi u prasrodstvu sa nperz. *sard*, oset. *sald*, avesta *sazs-ōa* »Kälte bringend«; *t* i *d* varirao bi u lit. *šaltas* »hladan« kao u *tvrd* prema lit. *tvirtas*. Machek veže sa sanskr. *gada* »hladan«. V. još *slana* = lit. *šalna*.

Lit.: ARj 3, 624. Ribarić, SDZb 9, 151. Elezović 1, 350. BI 2, 850. Miklošič 88. SEW 1, 393. Bruckner 180. KZ 45, 51. 238. Holub-Kopečny 139. WP 1, 622. 429. Gorjaev 399.

Mladenov 668. GM 107. Hirt, PBB 23, 338. Bernard, RES 27, 33. Machek, Slavia 16. 195. 211. Matzenauer, LP 7, 218–219. Pedersen, KZ 40, 173–181. (cf. AnzIP 24. 44). Jireček, ASPH 8, 101.

Mamina f (Vuk, Dubrovnik) »stara crevlja koja se ne navlači na petu, nego se smúce; sinonim: jemenije (v.)«. Odatle dubrovački denominal na -*Mati* od korijena *hlam-* *Marnatati*, -*ām* »hoditi u hlaminama«. Prema tome je -*ina* u *hlämina* augmentativni (pejorativni) sufixs. Za izvedenicu s istim sufixsom od glagola *hlamutati* *hlamutine* f pl. (Stulić) »što otpada od crevalja kad se deru« veli Budmani da je nepouzdana riječ. Izvedenica u navedenom značenju ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini. Možda stoji u vezi s ukr. i rus. *hlam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Ako je tako, slog *hla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze.

Lit.: ARj 3, 627. Miklošič 86. SEW 1, 387.

hläp m (dubrovački pisci), sveslav. i praslav. *cholpt, naziv za najniži štepen društveni, »1° sinonimi: rob, kmet, težak, 2° (metafora, prijenos značenja nije objašnjen) vrsta jastoga palinurus vulgáris L. koja se zove i *korio* (Brač)«; prema Pavlinoviću u srednjoj Dalmaciji i *slap*, 3° (psovka tipa *rusticus* > fr. *rustre*, njem. *Höpel*) neotesan čovjek«. Također antroponim *Tlap*, *Hlapović*, *Hlapčić*, *Hlapčevia* (selo), *Lapčević*. Odatle: *hlapa* f (Bella, Marin Držić) »canaglia«. Deminutiv na -*ьc*: *hläpac*, gen. *hläpca* (zapadni krajevi, Istra 1507) »1° sinonim: sluga (upor. polj. *chłopiec* u istom značenju), 2° (metafora) oruđe za drvodjelje (Rijeka), 3° kuhinjsko oruđe zvano i pečenjar (Belostenec *hlapec*), 4° oruđe od drva za izuvanje čizama (*lapac*, gen. *lapca* ŽK)«. Augmentativ na -*ina*: *Mapina*. Kao posudnica govori novonadošlo pučanstvo sa *hl* > *kl* *klapac* (Lika) »odrastao momak«, odatle pejorativi *klapčina* f i *klapuzan* (Lika) i deminutiv *klapčić*. Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *chłop* i rus. *holöp*. U steslav. dolazi još sa sufixsalnim varijantama -*kī*, -*stb* mjesto *p*: *hlakī*, *hlastb* »caelebs, neoženjen«, rus. *holostō*. U baltičkoj grupi samo posudenice iz slav.: lit. *klapaš*, *klapčus* »puer, adolescens«, lot. *kalps* »famulus, servus«. Bez sufixsa -*pbl-kzj-stz*, a s prefiksom *pa-* u češkom *pacholek* i polj. *pachoł*. Veze s drugim ie. jezicima nisu utvrđene. Upoređuje se s got. *skalks*, njem. *Schalk* (Bruckner), sa sanskr. *galma-* »Schurke« (Machek).

Lit.: ARj 3, 627. 5, 34. 36. Mažuranić 394–395. Mladenov 668. Ribarić, SDZb 9, 151. Miklošič 88. SEW 1, 394. Bruckner 180. KZ

45, 27, 51, 235. *Holub-Kopečnyj* 139, 261. Machek, *Slávia* 16, 195-196, 211. Oštir, *ASPh* 36, 444. *WuS* 5, 217-222. (cf. *IJb* 1, 48). Matzenauer, *LF* 1, 220. Lehr-Spławiński, *JPol* 24, 40-45 (cf. *IJb* 25, 353). Uhlenbeck, *IF* 17, 97. *PBB* 30, 287. Sobolevskij, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 156).

hlapiti impf. (Slavonija) »vjetriti« (s-, ras-) – *lapiti*, -im (Vuk) = (metafora) *lapiti* (glavii) (ŽK) »razbijati sebi glavu različitim mislima«. Postverbal *hläp* »1° (>-'vinski) para, 2° jutarnja magla koja se diže iz zemlje« potvrđen je samo u slovenskom jeziku. Osnovni samoglas varira u slov. jeziku: *Mep* »Luftstrom«, odatle *hlipati* »schwer atmen«, *hlup* m »Dampf«, odatle *hlupėti* »dampfen«, *hlöpsti* »ausdunsten«. Radi se prema tome o onomatopeji kojom se oponaša disanje. Tom se onomatopejom oponaša i srkanje, brzi rad, brzo hvatanje: *klapati*, *hlapom* »schnappen, schlappen, schlappen, schlappen«, *hlapiti*, -im (subjekt životinje) »schnappen«, *shläpiti*, -im »zgrabiti«, *salapiti* (Topolovac) »uhvatiti koga na putu«, *Mapnuti*, -em (subjekt pas) = *hläpniti* (Vodice) = *lupnuti*, -em (Kosmet) (pejorativno, subjekt proždrljiv čovjek); jedanput sa *hl* > *kl*: *klapnuti*, -em; *hläptati*, -peem impf. (Vuk) »jesti što žitko« = *loptati* (subjekt pas, Krašić), *s(h)läptati se*, *s(h)lapćem*. »natisnuti se oko koga«; bug. *lapam*. Upór. gr. λάπτω »lécher«, λαφύσσω »dévorer«. Prema Daničiću, *Kor.* 222 ide ovamo »oklapiti, -fm« (durch Spekulation) gewinnen«. Sa umetnutim *a* u *hl* od iste je onomatopeje i pridjev na -*ljiv*: *halapljiv*. Nije izvjesno da li je odatle i *hlapavica* = *kläpavica* (Vuk, Crna Gora) = *lapavica* f »sinonim: susnježica, Regen und Schnee durcheinander«. U tom značenju postoji ta riječ u rumunjskom jeziku *lapoviță* bez *h*, tako i u bugarskom. Ta činjenica ne potvrđuje mišljenje o prijenosu onomatopeje u metaforickom smislu. U onomatopeji *Map*- varira osnovno *a*: *hlepa* m, f (17. i 18. v.) *hlepa* f = *hlépnja* = *pohlepa*, radne imenice na -*bc*, -*itelj*, -*lac*: *hlépac*, gen. *hlépa* = *hle-pilac* = *hlépitelj* m prema *hlepiteljica* f; *hlepost* (Habdelić); *hleptiti*, *hleptjeti* (18. v.). Onomatopeja sa *e* ima psihološko značenje »žestoko željeti nešto«, onomatopeja sa *a* gore naznačeno konkretno. Sa *i*: impf, *hlipati*, -am (Mikalja), *hlipjeti*, -im (16. v., Marin Držić, Vetrание) prema pf. *Minuti*, -em (17. v.), *nahlipati se*, *nahlipam se* (Vuk, Dubrovnik) »najesti se« = *nalipati se* »sinonim: nasrkati se«. Sa *o*: *hloptati*, -će »jesti« (subjekt svinja, Dubašnica, Krk). Prenijeto na atmosferu: *hlop* (Marulić, *hlapom* *hliditi* za *vjetar*), *hlo-*

piti (Marulić, subjekt *vitar*) = *hlopät* (Brusje, Hvar). Odatle metafora: *hlapiti*, -im (Dubrovnik, prema Milasu *hlapiti*, -im, subjekt *košulja na prsima*) »kad kod odijela što ne stoji nego strši«. Ta se onomatopeja pojavljuje i sa sonantnim *l* > *u*: *kupiti* za *jelom*, *hupit* (*hupi mi srce za křisama*, Smokvica, Korčula) = *hup'i(t)*, *húpim* (po-, za-) (Brač), *helpat* (čakavski na Cresu); rum. *httpav* (Moldavija) pored *hulpav* = (*K*)*lupav* = *glupav* »gierig, proždrljiv«. Prema Marelicu ide ovamo i izvedenica na -*or* od sintagme: *oblapor* m (Stulić) prema f *oblaporica* »izjelica, proždrljivac«, odatle pridjev na -*bn* *oblaporan* (Vuk), poimeničen na -*ost* *oblapornost*, na -*stvo* *oblaporstvo*, glagol *oblaporiti*, -*rivati*. Ta je složenica stvorena prema *oblo jesti* i *obložder*: *oblolapor > *oblapor* sa haplogijom tipa *zakonoša*, *časlovac*. Onomatopeja je sveslav. i praslav V. *lap*.

Lit.: *ARj* 3, 628, 629, 632, 736, 5, 35, 901, 902, 7, 352, 8, 385, 815. Rešetar, *Š tok*, 237. Tentor, *ASPh* 30, 191. Hraste, *JF* 6, 212. Isti, *BjF* 8, 55. *Elezović* 1, 355. Daničić, *Kor.* 222. *Miklošič* 87. *SEW* 387, 390. *Bruckner* 179. *KZ* 51, 229. *Holub-Kopečnyj* 140. Machek, 16, 206. 209-210. *Boisacq* 561. *GM* 192. Jagić, *ASPh* 31, 549. Matzenauer, *LF* 7, 214-215. 220, 9, 188, 11, 340. Bernard, *RES* 27, 34.

Maštati, -am impf. (Belostenec) »sinonim: brbljati«. Ovo se značenje razvilo kao metafora iz »schlagen, udarati«, polj. *chlastać* ili iz značenja »schnappen, haschen« koje je u slov. *Maštati*, -am. U Vodicama *Maštati* impf, prema pf. *hläsiniti na što* »stati naglo na nešto«. Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska.

Lit.: *ARj* 3, 629. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 387. *Bruckner*, *KZ* 48, 225. Machek, *Slávia* 16, 209. Loewenthal, *WuS* 9, 193. (cf. *IJb* 12, 230)

hlenuti, -em (17. v., Baraković) »lijeniti se, zakašnjavati«, u vezi je sa steslav. *ohľadanije* »negligentia« < *hled+nc-ti*, u prijevodu češ. *Monditi* »müde werden«. Taj se prijevoj nalazi u čakavskom (Istra) *hlūd* m »motka«. Vokal *u* je nastao iz *G*: slov. *Mód* »Pflugbaum«, češ. *Moud* »batina«, polj. *Med* »motka«, sveslav. i praslav. riječ za koju *Bruckner* i *Machek* tvrde da je u prasadstvu sa lit. *sklanda* »Riegel«, lot. *sklanda* »Stange«, lit. *sklandyti*, *sklendžu* »savijati«. Ako je tako, imenica je balto-slavenska u prasadstvu s arm. *y_eld* »schlinge« (Lewy). Ovamo bi moglo ići s umetnutim *n*

pred dentalom: *Mondaviti*, -im impf. (Dalma-cija?), od nepotvrđenog pridjeva na -*av* *hlon-dav < *hludav, ali glagol nije dovoljno potvrđen. Glede značenja upor. *baiati*, *batmjati*.

Lit.: *ARj* 3, 629, 639. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 388, 390. *Holub-Kopečnyj* 140. *Bruckner* 180. *KZ* 45, 47. Machek, *Studie* 97. *Slama* 16, 180, 210. Petersson, *ASPh* 35, 377. Lewy, *ZSPH* 1, 416.

hlěpast (Brač, Dubrovnik), pridjev »o ušima kad su naprijed izvrmute«, obrazovan sufiksom -*aai* od osnove *hlepa*- koja se nalazi u pf. *Meniti*, -em (Vodice) (po-) »krivo stati nogom i stoga posrnuli« prema impf, *klepat* (*zub se hlěplje*) »klima«. Sa onomatopejskim nastavkom -*et-ati*: *hlepetati*, *hlepeće* (subjekti: *magarac*, *pas*) »mahati ušima«. Ako je u vezi s rus. *hljábath* »wackeln, klappern«, *e* je nastao iz nasala *i*. Svakako je onomatopejskog poslanja.

Lit.: *ARj* 3, 629. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *SEW* 1, 388.

hliđeti, -i impf. (Belostenec, subjekt *hla-dan vetar*) »sinonim: duhati, puhali« = *hli-diti* (Stulić, Marulić, subjekt *grbin*, Kavanjm). Za tu onomatopeju nema drugih paralela.

Lit.: *ARj* 3, 631.

hljiev m (nije potvrđeno u jekavskim govorima, možda samo u *Hlijevno*, pridjevskom toponimu izvedenom odatle, upor. *Hlevena* /Porfirogenet/ = *Cleuna* /u dokumentima/, koji kod domorodaca glasi samo *Livno*) = hrv.-kajk. *hlev* (Prigorje, Istra) = *hlev*, gen. *hlevä* (Buzet, Sovinjsko polje) = *lëv* (Donja Podravina) = ikavski *hliv* »sinonim: kotac«. Odatle deminutiv na -*bc*: *hlivac* (Jačke) = *livac*, gen. *Uvea* (ŽK) = *Ijibac*, gen. *ljipca*, u *tpcu* (Liješće, Sinac). Augmentativ na -*ina*: *hlévina*, *hlivina*. Sveslav., u hrv.-srp. potvrđeno samo na zapadu, prema Bernekeru i praslav. posuđenica iz gotskog. Prema Kiparskom iz pragerm. *zlaivam, got. *hlaiws* »grob, spilja za grob, -Grabhügel« iz vremena kad su ljudi i životinje slanovali podzemno, u pećinama, spiljama. Postoje i mišljenja da se ne radi o posuđenici. Mladenov uzimlje da je sveslavenska riječ, srodna s got. *hlaiws*. *Bruckner* tvrdi da je od istog korijena od kojeg i *kljjet*, gen. -*i* (v.), od ie. **sklei-* »plot«. Riječ je važna u kullurno-historijskom pogledu.

Lit.: *ARj* 3, 631. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Bruckner* 179. *Holub-Kopečnyj* 140. *Kiparsky* 176. Janko, *Slá-*

via 9, 346. Machek *Slávia* 16, 210. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Hirt, *PBB* 23, 338. Poscrk *WuS* 16, 6.

hlip m (zapadni pisci, kao Baraković) »ustva kod vode; sinonimi: slap, katarakta«. Ovamo pl. *lepovi* (Lastrić, 18. v.) = *hljab* (prema Stuliću iz glagoljskog brevijara). Jekavski oblici *hljèp* i *hljeb*, koje daje Budmani, nisu potvrđeni ni u govoru ni kod pisaca. Osnova, čini se, sadrži *e*. Nema drugih paralela za to u slavinama. Možda onomatopejskog postanja. V.: *hlapiti*.

Lit.: *ARj* 3, 634.

hljeb m = ekavski (*K*)*leb* (Kosmet, pl. *libovi*) »u istočnom književnom i saobraćajnom govoru sinonimi za kruh u zapadnom, paniš«, u zapadnom čakavskom ekavskom *hjep*, gen. *hjëba* (*hj* < *hl*) = *hlepa*, gen. *hlëba* (Buzet, Sovinjsko polje) = *hlib* (Vodice, također Bosna: Livno, Travnik) = *Kp*, gen. *libä* (ŽK) »glava kruha (hljeba), njem. Laib Brot«, u Buzetu i »glava suhih smokava«. Odatle: pridjev *na/-bn*: *hljèban* (Vuk), deminutivi na -*bc* *hljèbac*, gen. *hljèpca* (16. v.) = *lëbac*, gen. *lëpca* (Kosmet) = *Rbac*, gen. *lipca* (ŽK, Bosna: Livno), na -*če* *bpce*, pl. *lepčici* (Kosmet), na -*iac* *hljèpiac*, na -*čić* *hljèčić*, na -*ćak* *lipčićak*, gen. -*ička* (ŽK). Augmentativi: na -*ina*: *hljèbina*, na -*oca* *hljèbača* (Ljubiša) »pogača« = *hlibača* (Hrvatsko primorje) »vrsta jabuke« = *libača* (ŽK) »božična velika glava hljeba pod koju dolaze ključ, žito itd.«. Radna imenica na -*ar*: *hljè-bar* m prema f *hljèbarica* »sinonim: pekar, ekmegdžija«, odatle *hljèbara* (Vuk) = *hljebnica* (Crna Gora) = *hljebarnica* (18. v.), *hljèbàrina* »piata pekaru«, pridjevi *hljèbarov*, *hljèbàrski*. Složenice s prefiksom: *bezlëbara* f (Srbija) »neka gljiva koja se može jesti bez hljeba«, iz glagolske sintagme *hljebožder*. Sveslav. i praslav. posuđenica (prema Kiparskom samo vjerojatno.) iz got. *hlaiws* »paniš«, nvnjem. *Laib*, prema Stender-Petersenuizgerm. *Xlaibaz. Prema Mladenovu nije posuđenica nego je u prasadstvu s navedenom germanском riječi, ie. *kloibho-*. Ako se uzme da je i lot. *klaips* odatle posuđeno, a upoređuje se i sa lit. *kliepas* (Bug), onda bi *hljeb* bila balto-slavenska posuđenica iz germanskog. Prvobitno je značenje bilo »u peći ispečeni kruh« kao viši sipleh prehrambene proizvodnje prema starijem varenom kao *kaša*. To je i razlog posuđenici.

Lit.: *ARj* 3, 632. Ribarić, *SDZb* 9, 151. Tentor, *JF* 5, 205. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Holub-Kopečnyj* 139. *Bruckner* 179. *Mla-*

denov 669. Kiparsky 200. W P I, 499. Janko, *Slávia* 8, 347. Boisacq³ 470. Machek, *Slávia* 16, 199-200. 210. Hirt, *PBB* 23, 338. Hamm, *KZ* 67, 120.

hljustati, -am impf. (Bella, Stulić) (*ras-*) »1° sinonim: žvakati, 2° (metafora) silno koga tući (Dubašnica, Krk)«. Od prvog značenja deminutiv je *hljustukati* (Stulić). Odmetaforičkog je značenja imenica *hljüste*, gen. -eta n (Istra, čakavski), odatle deminutiv na -ić *hljustić* »ružno čeljade« (valjda od udara-ca?). Onomatopejskog je podrijetla. Mjesto -st dolazi i sa -p: *hljūp* (Dubrovnik) »uzvik kojim se oponaša zvuk kod udaranja ili prijeloma s bukom«. Odatle *hljūpnuti*, -ēm (Dubrovnik) »udariti (šakom)«. Dalju vezu v. pod *lupati* i *lupati*. Vjerojatno ide ovamo i Kavanjinov *hljumat* premda je značenje nejasno. Zacijelo i pf. *rashljutati*, -am (Stulić) »postati divlji, surov, nakazan«, premda prosti glagol odatle nije potvrđen; -tati je od unakrštenja sa *ljut* (v.). Odatle prilog *rashljutano* »nemarno, neuredno« i radna imenica *rashljutanik* m. Možda ovamo i hrv.-srp.-cslav. *hljutati*, *hlju* »strömen (vom - Blut)«, za koje postoje bugarske i poljske paralele.

Lit.: *ARj* 3, 635. *SEW* 1, 390. Loewenthal, *ASPh* 37, 388.

hm, uzvik koji mjesto potpunog samoglasa sadrži sonantno *m*, jedini primjer iz hrv.-srp. jezika za taj fonem, bez ikakve oformljenosti. Izražava sumnju i neodlučnost. Upor. oformljene u izvedenicama *hukati*, *huliti*, *hunjkati*.

Lit.: *ARj* 3, 635.

hmelj, gen. *hmelja* (Vuk, 18. v.) »biljka za pravljenje piva, njem. Hopfen, fr. houblon«. Stulićev f *hmelja* »nečist kod žita« je nepouzdan. Odatle hrv.-kajk. *hmeljina* (i prezime) i poimeničen pridjev *hmeljavina* (Vuk) »stabiljka u hmelju« = *melina* (Jambrešić i Stulić). Ne zna se ide li ovamo *hohmelina* (Istra) »vrpa trave«, ako je izvedenica od sintagme *o(d) hmelja*. Upor. češ. *vochmelka* = *ochmela*. Rumunji posudiše *hāmeiu*. Novogrci χομέτο) _ χομέλη. Te posudenice dokazuju da se između *him* govorio debeli poluglas *h*. Sve-slav. i praslav. posudenica sa istoka (od Ugrofinaca, Tataara, Irana?). Upor. vog. *qumlix*, čuv. *xumla* = madž. *komló*, fin. *humala*, tat. i tur. *homlak*. Sa svim tim oblicima ne slaže se potpuno praslav. *blmeľ*, sa naglašenim *e* mjesto *u*, kako je u lat. posudenici iz doba

seobe naroda *humulus* > f. *houblon* koje se čini da stoji bliže ugrofiškim i tatarskim oblicima. Stari Slaveni su mnogo upotrebljavali hmelj, što se vidi iz rumunjske i novo-grčke posudenice i iz semaziološkog razvitka kod Rusa i Poljaka, gdje znači »popojnost«. Kao posudenica iz istočnih jezika ide u isti red sa *klobuk*, *konoplja* i *topor* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 635. 647. 5, 597. *Miklósié* 87. Kühn, *KZ* 35, 313. *SEW* 1, 411. *Holub-Kopečny* 140. *Bruckner* 180. *Vasmer* 2, 251. Isti, *RSI* 6, 174.-181. *Mladenov* 669. Hirt, *PBB* 23, 338. Gombocz, *Symbolae Rozw.* 2, 71. i sl. (cf. *RES* 9, 275. *IJB* 14, 279). Machek, *Slávia* 16, 215.

hs, uzvik čuđenja i radosti. Opetuje se (*h)oho*. Veže se sa *o*: *oho*, *oho*, uzvik iznenađenja. Dodaje mu se deiksa (?) *i*: *hōj*, uzvik pozivanja. Upor. *o* i *oj*. Dodaje mu se i enklitički zamjenički objekt *me*: *hojme* (Marulić), uzvik »sinonim: ajme (v.)«, možda posuđeno iz tal. *ohimè*. Valjda je odatle i pridjev *hšja* uz mitolojska imena *Lerò* i *Dolerije* (v.). Postoji i drugo tumačenje (Gavazzi). Oformljena onomatopeja sa -ot (v.), -otati i reduplikacijom *hohotati*, -ćem »smijati se u glas«, od stcslav. *hohot* »cachinnus« ne stoji u vezi sa gore pomenutim uzvicima, nego je čisto imitativna i ne izražava njihove semanteme, već oponaša smijeh. Upor. rusku imitaciju s pomoću samoglasa *i*: *hihikab* »kichern«, stvnjem. *huoh* »ruganje«, i imitaciju smijeha sa *a*: *hahaha*. Nalazi se i u drugim jezicima sa istom reduplikacijom, upór. sanskr. *kakhati* (3. l. sing.) »smije se«, gr. *χαχάζω*, lat. *cachinnus*, arm. *xaxankh* »smijeh«.

Lit.: *ARj* 3, 636. 647. 648. *SEW* 1, 393. Machek, *Slávia* 16, 165-166. Uhlenbeck, *PBB* 39, 289. *Vasmer*, *RSI* 4, 177. *Gavazzi*, *NVj* 31, 224 sl. (*cLJJB* 10, 358). Meillet, *BSLP* 36, 112. *Boisacq*³ 423. *Matzenauer*, *LF* 7, 223.

(h)ōbēr m (Vuk, Poljica, Dalmacija, Pavlinović) = *ober*, gen. *obera* (Kosmet) »1° sinonim: (h)ūhor (v.), krēsta (u pijetla) 2° (metafora) brijeg (Crna Gora), 3° jarak ukraj puta (Lika)«. Glede razvitka značenja *ober* »Hahnenkamm > brdska uzvisina, brijeg, Berggipfel« upór. *crista* u rom. jezicima. Izolirana hrv.-srp. riječ nepoznata postanja. Glede sufiksa -er upór. *ūhor*.

Lit.: *ARj* 3, 636. *Elezović* 2, 2. *Miklošič* 87.

hoblati, -am impf. (hrv.-kajk.) = *ōblati* (ŽK) = *ōblati*, -ām (Lika) (stolarski tehnički izraz) »sinonimi: strugati (dasku), planjati,

blanjati, erendisati (v.)«. Od njem. *hobeln*, od *Hobel* m, koja je dobila još deminutivni nastavak -ić da bi se izbjegla homonimija sa pridjevom *obh* i njem. sonantno *I*: *hoblic* m (hrv.-kajk.) »sinonimi: strug, plānja, blanja, erende« = *oblic* (Lika) = *oblic* (ŽK). Ne osjeća se deminucija. Njemačka je riječ u prasadstvu sa *kup* i *kopa* (v.) < ie. *qeu-p.

Lit.: *ARj* 3, 636. 8, 389. 397. *WP* 1, 373.

hobotnica f (Daničić, 13. v., Jadran) = *hōbodnica* (Vuk, *d* mjesto *í* je valjda griješka kao i značenje »ostrea«) = *obšmica* (Krtole) = *hobotnica* (Cres) »morski polip zvan octopus vulgáris L.: sinonimi: ahtapod, aktapod i oktapod, karakatnica (v.)«. Odbacivanjem sufiksa -nica, koji se osjeća kao suvišan deminutiv, stvoren je u Dubrovniku *hōbot*, gen. *hdbota* »vrlo velika hobotnica«. Od praslav. *hobotz*, koje se očuvalo u značenju »rep, Rüssel« u češkom, ukrajinskom i ruskom jeziku, stvoren je poimeničen pridjev s pomoću složenog sufiksa -bn-ica u značenju »repata riba«. Praslavensko značenje »rep« izgubilo se kod nas, ali je postojalo u stcslav. i u Pannoniji, kako dokazuju madžarski slavizmi *habares*, *habarnica*. U prijevodu dolazi ista riječ u *hōbatō* > *hàbat*, gen. *hàpta* (v.) i u nekim slavina *hābina* »granac«. Sufiks -bľ, u prijevodu -ors, je kao *o* *oľ* > *lakat*, *noģib* > *nokat*, *ЂѣЂѣI* > *hrbat*. *Bruckner* i *Machek* upoređuju s osnovom litavskog glagola *kabėti*, lot. *kabinot* »visjeti«.

Lit.: *ARj* 3, 636. *Tentor*, *JF* 5, 205. *Miklósié* 87. *SEW* 1, 391. *Holub-Kopečny* 140. *Bruckner*, *KZ* 51, 238. *Machek*, *Slávia* 16, 211. *Bobrov*, *ASPh* 25, 158-159. *Ilijinski*, *RPV* 61, 227-243. (cf. *RSI* 3, 335.). *Vaillant*, *RES* 21, 165-166.

hoditi, *hodím* impf. (1512, Vuk) (*do-*, *is-*, *izi-*, *izna-*, *na-*, *o-*, *od-*, *op-*, *obna-*, *pre-*, *pret-*, *pri-*, *po-*, *prò-*, *ras-*, *s-*, *sa-*, *si-*, *sna-*, *sni-*, *u-*, *za-*), sveslav. i praslav. faktitiv ná -i-ti, ->incedere; sinonim: laziti«. Za razliku od stcslav. *hoždc* suglasnik infinitiva *d* pre-nijet je analogijski i u prezent. U imperativu može se skratiti *hoj* »idi«, *homo* (Dubrovnik) »hajdemo«. Postoji i faktitiv na -a-ti: *hodati*, *hodam* (14. v.) »ambulare«, gotovo bez pefiksalskih složenica osim *nahodati se* »napješačiti se« i *rashodati se*, *rashodom se* impf, prema pf. *rashòditi se*, *rashodím se* (objekti *opanke*, *tamu*, narodna pjesma). Odatle frekventativ *hodovati*. U značenju »šetati se« govori se mjesto *hodati* i posudenica iz njem. jezika

špāncīrat (ŽK), odatle postverbal *špāncīr* »šetnja«. U *izihòditi*, *izihodím* (18. v.) stoji prefiks *izi-* mjesto *iz-* prema *izilaziti*, *naiziti*, *obilaziti*, gdje je od *ici* (v.), *obići*, *naći*. Isto tako *si-* u *uhoditi*, -im (narodna pjesma, Jukić) mjesto *shoditi* prema *silaziti*. Važna je stara riječ *shoditi koga* »uhoditi« jer je ušla i u rumunjski jezik *iscodi* »spāhen«, odatle *iscoadă* »Spāher, Auskundschafter«; *i* je rum. proteza pred *sh* > *se*, nije naš prefiks r-r-. U *shoditi* je prefiks ss- bio zahiijenjen jasnijim *u*: *uhoditi*.

I. Izvedenice su brojne, od prostog *hoditi* kao i od složenica s prefiksima. Postverbalia su *hod*, gen. *hoda* m (sveslav.), *dohod*, odatle na -bk *dohodak* m možda prevedenica od tal. *intruda* (koje je posuđeno u Dalmaciji); *ishod*; *nāhod* m u značenju »Findelkind, champi«, odatle deminutiv na -će *nāhoće* n; *òhod* (neologizam u *othod vlakova*), *prihod*, glede postanja v. gore *intrada*. Prema odvme stvoren je *rashod* (Jambrešić, Stulić i ruski jezik), i odatle denominal *rashodovati*, današnji službeni rusizam, kod Šuleka *rashodak*; *pohod* »vojnica«, prema *Maretiću* nepotreban rusizam; *pohod* »sinonim: posjet«, *zahod* (sunca) = *sunā zahod* (Vodice) i eufemistički neologizam u značenju »nužnik, Abort«, za koji postoje posudenice *pisoar*, *destar* (ŽK), *sekret* (ŽK); *prohod*, gen. *prohoda* (sa *h* > *k* u Kosmetu jer je riječ došla sa strane), *prijehod*, *shod* »1° zbor«, sabor, 2° pristup (Istra)«, odatle na -zk *shòdak*, gen. *shòtka* (Lika) »sabor«, prevedenica od *conventus* = *synodus*, od *shoditi*, -im (13. v.) »sastajati se«. Taj postverbal glasi u Istri (Klena) i na Rijeci *škod* m »natkriven prostor pred vratima kuće u koji se ulazi stepenicama«. Drugdje u Dalmaciji i na Primorju govori se za taj pojam posudenica *balatur* (v.); odatle *shodici* m pl. (Posavina, Pokuplje) »stube«; *saod* (Pounje) »ishod iz svog toka«, *sahod* »svršetak, kraj«; *ishod* (Smokvica, Korčula) ribarski termin »za odlaženje barke svičarice na položaj gdje će mirovanjem na jednom mjestu pokupiti ribu potezanjem mreže trajte« (protivno je *považanje*, v. *voziti*). Postverbalni na -a: radna imenica *uhoda* m, f, od *uhoditi* mjesto *shoditi koga*; u tom značenju govori se pozajmica *špijun*, gen. *špijuna* pored *špijon*, *špijunirati*/špijon-. Upor. glede postanja gore rum. *iscoadă* »Kundschaft«; *pohode* f pl.; stara riječ *shoda* f »uhoda«. Upor. stcslav. *sbhoda* »spe. ulator« pored *sbhodataj* od *sbhoditi* »explorare«, koje je očuvano u rum. *iscodi* »špijunirati«. Promjena sufiksa nastala je odatle što je grupa *sh* teška za izgovor.

Rumunji je zamijenio sa *sk*, a *uhodí* »transfuga«, *uhodbstvo* »fuga« se je u značenju do-dirivalo i dalo model za sufiks; *sahada* í (Pavlinović); *iznàhoda* f »ono što se iznašlo«. Na -ja: *hoda* (Vuk), *ohoda* f (Crna Gora) = *ophoda* (zapadni krajevi) »Umweg«. Na -aj: *shodaj* m »ishod«. Na -bk: *proòdak*, gen. -bika (Kosmet) od *proodh* »prolaziti«, *proda* < *prohoda* (18. v.) »der (gute) Abgang einer Ware«. Pridjevi: na -bn: *shòdan* (stara riječ) »što priliči, konvenira«, *shodna misa*, prevedenica od crkvenog lat. *missa conventualis*; u složenici od sintagme: *svrsishodan* prema njem. *zweckdienlich*, *zweckmässig*; odatle *shodnost* f; *neprohodan*, protivno od *prohodan*; *neophodan*, prevedenica od *unumgänglich*, prema ruskom *neobhodimyj*, s promjenom sufiksa; *zahodan* (Vuk, BI~) = *zàodan* (Kosmet) »sputan, zaobilazan, sneruke«; *òphodan* je potvrđen samo u poimeničenju sa -ja: *òbodnja* (Vuk, Srijem) »red« i u zapadnom neologizmu *ophodnja* f za tuđicu *patrola*; *prijehodan* (*prèhodan*) je potvrđen u narodnom govoru u određenom vidu *prèhodni*, odatle poimeničenja na -ik *ovan prethodnik* prema *prethodnica*, na -ica *prehodnica* (*ovca*), u Vodicama *prehodivka* »ovca sa drugim jagnjetom«; *hodnik* »porticus« je novije poimeničenje na -ik od pridjeva *hodan* koji postoji. U narječju mjesto toga posuđenice *ganak*, gen. *gànka* (ŽK) ili *gànjak*, gen. *gànjka* < njem. *Gang*. Interesantna je izvedenica sa složenim sufiksom -un (upor. *begüm* »bjegunac«) + -iç: *hòdumé* (Brusje, Hvar) »dijete koje je već počelo sarno hodati«. Na -ište: neologizam *ishodište*; *shodište* (također toponim) »1° sastajalište, zbor, 2° loggia«, *sahodište*. Na -ulja: *hodulje* f pl. (Vuk), upor. rus. *hoduli* i *hodala* n pl. (Belostenec) za posuđenicu *štula*, *šçule* < gr. στύλοç. Radne imenice iz starog jezika na -taj (upor. *rataj* »orač«) *hodotaj* — *hodataj* (16. v.) »mediator«, na -bc *hodač*, gen. *hòca* (Vuk) »koji dobro hodi«, upor. prezime (*H*)*odak* i rus. *hodok* »pješak«; *dohodac*, gen. *dohoca* »čovjek koji dolazi«, na -il + -bc *hòdilac*, gen. -iaca m prema *hòdilica*, ná -ietelj *hòditelj* (Dalmacija, Pavlinović); na -nik *nahodnik* (Vuk), *rashodnih* »biljka eupatorium cannabi, solanum dulcamara«, *ùhodnik* m prema f *ùhodnica* pored *uvodnica*, sa *h* > *v*, od *uhoditi*, *uhodim*. Upor. rumunjsko *iscodnic*. Ovamo ide i dalmatinsko prezime *Uvodio* od *uhoda*. Upor. u pogledu značenja arb. *shkues* = *shkus* = *shkes* »Heiratsvermittler« od *shkoj* »içi«. Ovamo ide na tursko -džija sa *h* > *v*: *provodadžija* istog značenja. Prilog *odom* (Piva-Drobnjak) »u hodu (kaže

se za konja)«. Od *hodati* postoji jedina izvedenica (*h*)*odavica* f u metaforickom značenju (Dalmacija ?) »kiša kad pomalo poškropi ovdje-ondje, kao da hoda«. Značajna je još izvedenica *hodočastvo* (15. v., glagoljske potvrde) »peregrinatio > fr. pèlerinage« izmijenjeno *hodočasće* na osnovu pučke etimologije koja je izvedenicu na -stvo (prema Ivšiću) shvatila kao složenicu od sintagme *hodom častiti*. Na osnovu te etimologije stvorile su se dalje izvedenice *hodočasnik* »peregrinus > fr. pèlerin«, *hodočastiti*. Ima i drugo tumačenje (Đorđićevo) koje uzimlje da je riječ ušla u glagoljske knjige iz pravoslavnih, što je malo vjerojatno.

II. Iterativ od *hoditi* pravi se prijevodom *o* > *a* i infiksom -a: *-*hadati*, čakavski i hrv.-kajk. -*hajati* samo u prefikslnim složenicama. Bez prefiksa ima *hodati* Stulić. U književnom jeziku samo *uhodati* impf, prema pĕ *uhoditi* od *uhoda* »špijun«, *pohadati*, *pohadam* (školu), *dohadati* (15. i 16. v.) = *doajāt* (ŽK), *ishajati* (15. v., čakavci i kajkavci) = (*kru se*) *isāja* (ŽK, prije nego se stavlja u peč, da nabubri), (*iz*)*nahajati* (*se*) (hrv.-kajk. i čakavski, rjeđe sa *d* mjesto *j* kod štokavaca), *shadati* (Dubrovčani i čakavci sa *j*) »sastajati se«, *obnahadati* (15. v., Belostenec sa *j*), *rashajati se* (Belostenec, Jambrešić) prema *rashodni se* (1526, Dubovac kraj Križevaca), *zaajati* (ŽK). Od iterativnog korijena *hoda-* = *haja-* nema izvedenica.

III. Korijen *hod-* postoji i u ništičnom prijevoinom šćepnu sa ɤ mjesto *o*. *Zbog* toga je *h* prešao u *i*, i to najprije u gerundu stoslav. *šbdy* > *šdi* > -ždi (plural, singular nije potvrđen) koji je postao sufiks za multiplikativa: *dvaš*, *triš*. Ovamo *i a se dvečti do godišća* (Šurmin 106) »i to dva puta do konca godine«. Riječ je značila »hod«. U semantičkom pogledu paralela mu je tal. *via*, *viepiù*. Gerund je još očuvan u poimeničenju dobivenom s pomoću sufiksa -*jak* koji je došao na pridjev na -*sk* od gerunda *šbd*: *pristok*, gen. *prištaka* »domazet« < *pri* + *šbd* + *sk* + *jak*. U izvedenicama je bolje zastupljen pridjev obrazovan s pomoću -*t*, upravo part, praet. passivi: *šbd* + *t* > -*šast* koji se nalazi samo u složenicama s prefiksima: *dosasi* (16. v.), odatle pridjev na -bn *došastañ* (Marulić) i apstraktum na -*je* *došašće*, prevedenica za c.-lat. *adevntus*; prema ovome *Uzašašće Gospodinovo* < *v zvbšbst* + -*je*, *ošašće* od *ošast*, *ošastan*, *našašće* poimeničenje pridjeva *näsast* od *naći*, odatle (*iz*)*našašće* (17. v.), sa zamjenom sufiksa *našastvo* >

našastvo, *došastvo* prema *držastvo*, *našastan*, *našastica*, (*iz*)*našastnik* m prema f *našastnica* (Jambrešić), *našastilica*, i neologizam *našastar*, prevedenica od *inventorium* > *inventar*; *izalašće* (15. v.) u »sinonim: ishod«; odatle na -*nik* *izašastnik* (17. v.) »renegat«; *išašće* n (17, 18. v.), *mimošast*, *prosasi*, *obnašaste* od *obnaći*, *iznašaste* od *iznaći*, *obišašće* pored *obašaste* od *obići* = *obaći*, *snišašće*, *sašast* (Sinj, Dalmacija), part. perf. od *šaci*, odatle *sašašće* (1738) »silazak«. Ovamo ide i apstraktum deklinacije *i pošast f* »kolera« i radna imenica na -*nik* *predšastnik* (upor. rus. *prđšestvennik*). Sa sufiksom -*/*, tj. sa nastavkom za part, praet. activi ušao je gerund u konjugacioni sistem glagola *içi*: *šbdlt* (upor. poljski *szedł*) > *zbiš* > *šal* (Vrbnik: *šal ga je jedan pop skonzurati*). Poimeničen na -bc: *iznašalac*, gen. -*aoca* = *iznašlac*, gen. -*aca* (17. v.). U književnom jeziku i u narječjima unakrstio se ovaj particip sa *içi* i glasi *išao*, *išla*, *išlo*. Odatle stvoren je u Vukovaru iterativ *išavati*, *išavam* »često içi« jer se uzelo da je korijen *iš-*. Tu su se srasle dvije glagolske osnove *i-* od *içi* i *šbd-* od *hoditi*. V. *içi*. Samo *IIIš* bez *i-* očuvalo se u književnom govoru u *došao*, *našao*, *posao*, *prešao*, *prišao*, *ušao* »fr. entré«. Kajkavsko *vüšel* »pobjegao« očuvalo je arhaično značenje od *uhoditi* »pobjeći«, odatle *vujiti* »pobjeći«. Upor. slično u fr. konjugacionom sistemu: *aller* < lat. *ambulare*, ali futur *irai* < lat. *ire habeo*. S prefiksom se govori *išao* samo u *naišao* od *naići*. Odatle poimeničenje *došlac*, gen. *došlaca* (17. v., Dalmacija), danas sa zamjenom sufiksa -*bc* sa -*jak*: *došljak*, gen. *došljaka*, odatle pridjev *došljčki* i hipokoristik *došlo* (Hercegovina, Konavli) = *dóšljo* običnije. Rumunjski pridjev *prislep* »tuđinski« obrazovan je s pomoću rum. sufiksa -*eț* lat. podrijetla -*idus*, odatle glagol *prisieti* »naseliti se, preseliti se«. Ovamo i: *našalac*, gen. *našaoca* (jedanput).

IV. Što se tiče etimolojskog postanja, nema jedinstvenog mišljenja u današnjoj lingvistici. Toliko je izvjesno da je riječ samo slavenska, kao i to da nije baltoslavenska i da se može tumačiti iz ie. jezičnih sredstava; *h* je mogao nastati iz ie. i kako pokazuje Pedersenovo upoređenje: sanskr. *ut-sad-* »sich zur Seite begeben, sich entziehen, verschwinden«, čemu odgovara u avesti *apa-had-* »sich wegsetzen, ausweichen«. Jedino se gr. οδός »put«, odatle οδίτης »putnik«, οδῶν »putovati«, poklapa fonetski i semantički sa sveslavenskim postverbalom *hod*. Prema ovom mišljenju, koje prima i Meillet, ie. bi korijen

bio *sed-* (v. *sedjef*) u dvostrukom značenju. Značenje »içi« razvilo bi se depreverbacijom »od-«, što nije uvjerljivo. Bruckner negira tu evidentnu paralelu i izvodi *h* iz suglasničke grupe *sk* u ie. korijenu **sq(K)d-*: *skod-*. Taj se korijen nalazi u gr. σκεδᾶννυμι »zerspringen«, σκάνδαλον (internacionalna riječ, kod nas *skandal*, upravo »kamen smutnje, spoticanja«), lat. *scanda*, *descendo* i lit. *skendėti* »tonuti«. Ovo posljednje upoređenje našlo bi podršku u rumunjskom jeziku *merge* »içi, hoditi« < lat. *mergere* »tonuti«. Taj semantem nije objašnjen u romanistici. Machek i Budimir upoređuju stnord. *gata* »Weg zwischen zwei Zäunen«, got. *gatwo*, nvnmj. *Gasse* »ulica«. Izmjena *god-* > *chod-* bila bi afektivne prirode.

Lit.: *ARj* 2, 574. 699. 702. 3, 545. 637. 640. 645. 646. 4, 78. 122. 195. 259. 7, 350. 352. 670. 857. 936. 8, 40. 9. 317. 359. 411. 12, 178. *BI* 2, 630. *Elezović* \, 104. 146. 226. 442. 443. 2, 18. 141. 142. 248. Ribarić, *SDZb* 9, 178. 183. 205. Vuković, *SDZb* 10, 395. Hraste, *JF* 7, 212. Kušar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 7, 73-78. (cf. *JF* 18, 366.). *Mažuranić* 397-398. Perković, *NJ* 7, 235. Boskovic, *Ny* 1, 278. *Miklošič* 86. 298. Isti, *Lex*. 964. *Bruckner* 1. 381. 392. *Holub-Kopečný* MO-M1. *Bruckner* 181. 545. 546. *KZ* 51, 221. 229. *ZSPH* 2, 29. *Trautmann* 248. *Mladenov* 670. *WP* 2, 486. 588. Machek, *Slávia* 16, 172. 211. Budimir, *ZbŠ* 612. *JF* 15, 158. Meillet, *MSLP* 19, 299-300. (cf. *JF* 3, 210. i *Jb* 8, 204). Isti, *Slave* 33. *Boisacq* 685. 686. Debrunner, *IF* 48, 71. Pedersen, *IF* 5, 63. Solmsen, *IF* 26, 106. Maretić, *Savj*. 66. *ZbNŽ* 3, 273. Iljinjski, *ASPh* 34, 13-14. *Tiktin* 854. 1261. Vaillant, *RES* 22, 10. 38. 25. 105. Isti, *Zlätarii* 2, 263. *Ny* 3, 122. Unbegaun, *RÉS* 15, 25. Brugmann *IF* 27, 261. Wiedemann, *BB* 30, 207. si. (cf. *AnzIF* 25, 66.). Ivšić, *NVj* 42, 179-187. (cf. *JF* 13, 283.). *NJ3*, U1-WS. Dord^NJS, 114-118. Jokl, *Stud.* 80-82. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Havránek, *Slávia* 7, 782.

(**h**)*odža* m (Vuk, Bosna) = *odža* (Kosmet) »muslimanski svećenik«, odatle pridjevi: na -*in* *hddžin*, poimeničen sa -*ica* *hSdžimica* »njevoga žena«, na -*ski* *hodžinski*. Antroponim: muslimansko prezime na -*iç* *Hodžić*, u vezi s ličnim imenom *Alihodžić* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hāvaga* > *haže* > ar. *hazuaga* »gospodin, trgovac, Evropejac« izmijenjeno prema tur. *koca* »starac, učitelj« od *koç* »jak, moćan, velik«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *hoge*, bug. *hodža*, cine. *hoge* m, ngr. χότζας »prédicateur dans une mosquée«. U Kosmetu je potvrđen i

hibridni plural *odžalari* < tur. *-iar* + naše *-i*. Prema *ršpopiji* stvoren je pf. *razodžiti*, *ràzodžim* pored *rashodžiti* (narodna pjesma, Petranović) »ukinuti zvanje hodži«.

Lit.: ARj 3, 647. *Elezović* 2, 534. *Pascu* 2, 143., br. 638. *Lokotsch* 850. *Mladenov* 670. *Korsch*, *ASPh* 9, 503.

hofmešter, gen. *-tra* m (1572, hrv.-kajk., Belostenec). Od njem. *Hofmeister*, preko madž. *mester*. Sa *h* < *f*: *hohmeštar* (Senj, 1437) m prema *f* *ohmeštrica* (1465). Služba na dvoru feudalca Frankopana. Iz primjera što ih navodi Mažuranić ne vidi se funkcija. Možda je taj germanizam 15. i 16. v. zamjena za ranije domaće izraze *dvornik*, *dvorski*, *potknežin* (v.).

Lit.: ARj 3, 647. *Mažuranić* 399.

holba f (hrv.-kajk., 18. v.) = *ôlba* (ŽK) »mjera za tekućine, sadrži oko pola litre«. Od njem. *Halbe*. Odatle je i prevedenica *polč* m (ŽK) za tekućine. Upor. i *mazana* f (ŽK) za žito < tal. *mezzana* < lat. *mediana*.

Lit.: ARj 3, 648. *Mažuranić* 399. 993.

hSljev f (Istra), pl. *bojevi* (Omišalj, Krk) = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *a*) *kaljeva* (Istra) = (sa metatezom) *hovelji* (Krk), izoliran čakavski naziv za sinonim *bječva* (v.). Riječ je ipak praslavenska jer je poznaju ukrajinska i ruska narječja *holjava*, poljski *cholewa*, gluž. i dluž. *Bruckner* pretpostavlja korijen *hol-* »wdziewać«. Ako se pretpostavi prijetoj *o-o* > slav. < *z*, može ići ovamo i *hálja* f, deminutiv *haljica* (ŽK) »sinonim: kaput« i hrv.-srp. *haljine* í pi. »vestimenta« (v.). Nije nemoguće pretpostaviti i ništični prijetoj *hl* u izvedenici na *-aia*: *hlače* f »sinonim: pantale, čakšire«, *lače* f (ŽK) »domaće pantale od bijelog sukna«, deminutiv *lâtice* f (ŽK) »bječve«, ali je teško dijeliti ove riječi od *klašnje* i ne izvodi ih od lat. *calcea*. Možda ide ovamo i pf. *prihoješćit* »sinonim: ožeći, udariti nečim savitljivim« u rečenici: *ako te prihoješćim s ovo ohvisti* (v.), od nepotvrđenog pridjeva *holjevski*. Mažuranić dovodi u vezu prezimena *Hoijevac* (Lika, upor. *Gačesha*) i *Holjac*. U posljednjem ne vidi se zašto je nestao dočetak *-va*.

Lit.: ARj 3, 649. *SEW* 1, 394. *Bruckner* 182.

homüt m (16. v.) »1° jaram, kao astronomski termin za kometu, 2° *homüt sijena* — šaka sijena« (Vuk) = ono što se rukom zahvati:

trave ili sijena, količina zahvata za konja (Bašćanska Draga, Krk), 3° *vlasí u homut spleteni* (Dubrovčani, Vetrание), 4° muhe se skupiše u *homut*, 5° gusta šuma ili trnjak gdje još ima pavita (Srbija, užički okrug)«. S promjenom *t* u *ć* (kao u *Velebíc za Velebit*) *hamué* (Vuk, Baranja). Sveslav. i praslav. *homotb. Ne zna se ide li ovamo *homot* (Istra) »tačka za lozu«. Nemanićeva naznaka značenja nije jasna. Vokal *u* je nastao iz nazala *G*: slov. *homot*, polj. *chomqto*. Odnos gornjih semantema nije jasan. U drugim slavina, kao u slovenskom, češkom, poljskom, oba lužičko-srpska jezika, ukrajinskom i ruskom jeziku riječ znači ono isto, što *kómot* (ŽK) = *komot* (Lika) »konjski jaram koji prave sedlari: sinonim u istočnim krajevima: ham (v.), ajam«, deminutiv na *-iç komotiç* (Lika) »idem« = *komat*, gen. *-âta* m (Vodice, Buzet, Sovinjško polje) »jaram za vola ili kravu kad voze sami«. U tom značenju i u búg. *homút*, sa prijetoj *o-a hamut, homot* »jaram«. Vetranićev *komut* za *homut* bit će griješka (štamarska?). Kako se vidi, varijanta *k* < *h* je ograničena na uzak teritorij, i može da potječe od srvnjem. *Komat*, nvnjem. *Kummet*. Za njem. riječ se drži da potječe od slav. *hornatí*. Prema tome se njemački slavizam pomiješao (kontaminirao) na zapadnom teritoriju sa slav. riječi, slično kao ime kraja *Gotschee* < slav. *Hojevče* > *Kočevje* ili *britvulin* (Brusje, Hvar) od tal. slavizma *britola* < *britva*, turski *kasagi* > *česagija* (v.). Što se tiče etimološkog postanja, nema jedinstvenog mišljenja. Veoma je vjerojatno da je *-ctb* > *-ut* participijalni sufix. Upor. poljski sr. rod *chomqto, smudut* (v.) i stčeš. *mohutný*, steslav. *mogotb*. Prema Brückneru i Mladenovu korijen je ie. *sgom-* (prijetoj od ie. *gern-* »hindern«) koji je u litavskom jeziku bez pokretnog *s-*: *kamanos* »uzda«, od lit. *kamuoti* »zusammenpressen« stopljeno lot. *kamuot* »quälten, plagen«. Ako je to upoređenje ispravno, onda *k* u *komot* ne treba tumačiti unakrštanjem sa njem. slavizmom, nego ostatkom iz ie. starine. Ali za to unakrštanje govori i *o* = *a* mjesto *u*. Prema Bernekeru *homotb* bila bi posuđenica iz nepotvrđenog gotskog participa *hamands, nvnjem. *hammen*. Machek dovodi u vezu praslav. *homotb* sa sanskrtskim kauzativom *šamayati*, od *sam-* < ie. *qem-* »beruhigt, stillt, bezwingt, überwindet, sich unterwirbt«. Prema tome bi značenje praslav. participa prezenta *homctb* bilo »bezwingend« > »jugum«. Ako je to umovanje ispravno, gore pomenuta značenja pod 1—4 bila bi sekundarne metafore. Upor.

s tim značenjima polj. *chomla* »svitak«, češ. *chomác vlny* »bič vune« = rus. *kom sněga* »Schneeballen« i gr. *κόμη* »kosa« i odatle *κομήτης* »1° kosmat, 2° kometa«.

Lit.: ARj 3, 649. 5, 249. 250. 253. *Mažuranić* 400. Ribarić, *SDZb* 9, 158. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 395. *Holub-Kopečny* 141. *Bruckner* 182. *KZ* 51, 230. *Kiparsky* 33. *Mladenov* 670. Machek, *Slávia* 16, 192-193. 211-212. Lagercrantz, *KZ* 34, 396. *WP* 1, 388.

hòndelj m (Konavle, folklorni termin) »nakit udate žene kao fanjak (ŽK, hrv.-kajk.), dugi komad drveta pokriven platnom sa zabodnom zlatnom i srebrnom iglom«. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na *-ellus* > dalm.-rom. *-elj* (upor. *Bokelj*), tal. *fondello*, španj. *fundulas*. Glede *U* > *lj* upor. *košulja, jegulja*. Glede *f* > *h* upor. *búg, hurka* > rum. *furka, frumentum* > *rumetin*.

Lit.: ARj 3, 650. *REW*⁸ 3585. *DEI* 1681. *Gavazzi*, *AHID* 3, 119-133. *Boskovic*, *ZbNZ* 40, 45-52. *Gušić*, *RIJAZUZ* 3, 75-118.

ho(n)kijar m (rukopis 15. i 16. v.) = *hijajar* = *honakar* i (sa *h* > *K*) *konkahar* (rukopis 16. v.), epitet Aleksandru Velikom koji se naziva (*a*)*nasar* (v.) i *veliki honkijar*, u *Aleksandridi*. Stari turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hünkâr* »kralj, car«) koji nije potvrđen ni u narodnim pjesmama ni u narodnom govoru. Mažuranić ima i oblik *hunker*, ali ga ne potvrđuje primjerima.

Lit.: ARj 3, 650. 5, 268. *Mažuranić* 400. 420.

(h)ora f (16. v., Vuk, dubrovački pisci, čakavci, 17. v.) = *ora* (ŽK) »vrijeme, zgodna prigoda«. Sa negativnim prefiksom *ne-nehora* f »nezgodno vrijeme (doći u nehoru, upor. *nevrijeme*)*; *godinice, nehoči moja* (narodna pjesma). Pridjev na *-en* > *-an horan* (Vuk, Srbija) »1° voljan, 2° spreman«. Od gr. *ώρα* »vrijeme«.

Lit.: ARj 3, 650. 7., 852.

(h)orjat m (narodna pjesma) = (sa individualnim *-in*) (*K*)*orjatin* m (18. v., Vuk) = *húrjaiéin*) (18. v., Kavanjin, bugarštica) = (sa *h* > *k* prema lát. *ch* za gr. *χ*) *kurjat(iri)* (Vetrание), *kurjal vlaški* »psovka čovjeku kao ugruz, arszuz, hulja, lopov« m prema *f* na *-kinja hórjatkinja*. Pridjevi na *-ski kárjatski* (upor. u Hasanaginici *srca horjatskoga*) — *horjadski* (Kačić) = (zamjena sufixa) *horjački* (prema *prostački*). Apstrakti na turski sufix

-luk horjatluk m (Vuk) = na *-stvo horjautvo* Balkanski grecizam (χωριότης, izvedenica na gr. sufix *-ότης* »seljak« od *χώρα* »regio«) > bug. *horiátin*, arb. *horjat* »indecorous«, tur. *korjad* »neotesan čovjek«. Semantički ide zajedno sa lat. *rusticus* > fr. *rustre*, njem. *Tölpel* > *Dorper* od *Dorf*, odatle hrv.-kajk. *tép*, lat. *valanus* od *villa* »selo« > fr. *vilain*. Ispuštanjem sufixa *-jätin* nastade u Istri *hór* m *»zao čovjek« prema *f* *hórinja* (Istra) »nepošteno žensko čeljade«, s pridjevom na *ast horäst (Istra) »zao (o čeljadetu)«. Osnovna riječ *χώρα* > *hora* (13. i 14. v., u historijskim spomenicima, suprotno *grad*, Marulić, Zoranić) »zemlja, kraj«. Bug. *hora* »sinonim: ljudi«.

Lit.: ARj 3, 650. 651. 736. 815. *GM* 153. *Mladenov* 670. *Miklošič* 424. *Vasmer*, *GL* 64. *Gesemann*, *ASPh* 38, 31-34.

(h)oro m (istočna Srbija, Crna Gora, Kosmet) »kolo« = *hora f* (Smokvica, Korčula, *ufatila ga je hora*) »ludo raspoloženje« = *hór* m (15-17. v., Marulić, bug., u pravom i prenesenom smislu) = *hora f* (16. i 17. v., Dubrovčani). Od gr. *χορός* »isto«. Prema lat. *chorus* > tal. *coro*, internacionalno *kor*, gen. *kora* = *kór*, gen. *-orā* (Rab); nominativ *kór Zagreb*) »zbor pjevača i pjevačica« = hrv.-kajk. *kórus* m (Belostenec, ŽK; = dočeto -s > i prema madž. izgovoru lat. riječi, upor. *juš, prebanuš*) »mjesto u crkvi gdje se pjeva«. Ovamo ide zacijelo i gr. *χορρατς* »igra, šala« > tur. *horata* > (asimilacija *o-a* > *a*) *arata* (Vuk, narodna pripovijetka) »veselje, vesela zabava«.

Lit.: ARj 3, 314. 439. 650 651. *Kušar*, *Rad* 118, 21. *Vasmer*, *GL* 64. *DEI* 1117. *REW*² 1884. *Mladenov* 670. *Matzenauer*, *LF* 11, 165-166.

(h)orož m (18. v., Vuk, Lika, Slavonija, Turska Hrvatska) = *orož* = *öröz*, gen. *Sroza* (Hrvatska) »1° sinonim: pijetao, 2° kokot, tetrijeb, 3° (metafora), vuk, svrdao, orlić u puški (Crna Gora)«. Odatle deminutiv na *-tk*: *oroaak*, gen. *oroška* (Slavonija, Virovitica); augmentativ *orožan* m (Virovitica). Denominal na *-iti*: *oroziti* (objekt *perje*, Martić) »sinonim: kokotiti se, šepiriti« = *rògiti se, rosúm* (Lika) »oholiti se« (*o-* ispušteno jer je bilo shvaćeno kao prefiks) = kao *Kokot* (ŽK) i *Kokotović*, prezime: *Oroz* i *Orozović* (Bosna). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *horuz* > tur. *horos*) iz oblasti peradi (upor. *dudo, dudin*), potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 3, 652. 9, 174. 14, 194. *Matzenauer*, *LF* 12, 166.

hrä, neofornmljen uzvik (onomatopeja) za oponašanje hropnje na umrcu.

I. Sa o mjesto a i suglasnikom p poimeničena je onomatopeja *hrop* m (Belostenec) imitira šum vode. (Oformljena u imenici na *-ot*, *-nja*: *hropót* = (k)ropnja (Vuk) sinonim je za *kašalj*. Odatle *hropac*, gen. *hropca* (Vuk) »extremus spiritus«. Na zvuk (kod spavanja) disanja odnosi se *hropati*, *-pijem* pored *-am* = (*h*)ròpiti, *-im* (17. v., Vuk, Baraković) = *kropiti* (Vodice) »teško disati« = *hropsti*, *-em* (16. v.) = *liros*, *krope* (Cres) = *hròptati*, *-čem* (Stulić) »sinonim: hrkati«. Odatle *hropavac* = *hropalać*, gen. *-acca* m prema *hropalica*, *hropatati*, *-čem*, *hropitati*, *-čem* (Vuk); *hropòtina* f (Mikalja) = *hropòtinja* (Vuk) »sinonim: sipnja«. Upor. češ. *ehropiti*; *roptan*, *ropcem* = *rptati*, *-am* (13–16. v.) »mrmrljati, gundati, bucati«.

II. Sa samoglasom i: *hrípáti*, *hrípljêm*, *-am* (Vuk) = *hrípáti* (Vodice) »anhelare, tossire; sinonim: kašljati«. Odatle *bríta* »Heiserkeit« (Martie, slov.), *hrípavac*, gen. *-avca* (Vuk) »kašalj«, u pl. »bronchiae« (Brač); također bez *h* i sa *k* mjesto *p*: *rikavac*; *hripotina* (Stulić) »sinonim: hrakotina«; deminutiv *hriputati*, *-čem*, *-tam*; *hripuljiv*, *-ivac*; *hripelj* (Kavanjin). Upor. *hripelj* pored *hrpël* (Vodice) = *hrípeji* (Brusje, Hvar) »nozdrve«.

III. Onomatopeja sa o > a oponaša zvuk grla kod spavanja i kašljanja: *hrapati*, *-pijem*, *-om* (sjeverni čakavci) »sinonim hropiti«.

IV. Pored samoglasa a/i/o dolazi u toj onomatopeji i samoglas u. Sa imitacije disanja prelazi tada onomatopeja na imitaciju buke: *krupa* f (Habdelić) »strepitose, hrup m »buka« (čakavci, 16. v.), također slov., pòstverbal od *rípiti*, *-im* (Vuk) »naglo doći; sinonim: bahnuti«, *křupnuti*, *nahrupiti* (Habdelić) = *nàrupiti*, *-im* (Pavlinović), *hrupjeti* »bucati«. Ovamo ide po svoj prilici *ripljavina* f (Makarska) »umoran pseći lavež u potjeri za zecom«. Kako se buci, kad se navaljuje, *hrupiti* znači u 17. v. »udarati, navaljivati«.

V. Sa samoglasom ĩ izražava onomatopeja isto: *narip* m (Gledević) »navala, udarac«, postverbal od *naripati* se, *-pijem* = *narípiti*, *narípim* pf. (16. v.) »navaliti« prema *naripivati*, *naripljivati* impf. Odatle *naripitelj* m prema f *naripiteljica*. Bez prefiksa nije potvrđen *ripiti*. Stolić ima pseudojekavizam *krijepiti* (*na*-). Mađarska je onomatopeja za *hripot*, *hripavac*: *hriptes*. Ruski *hrip* preko fr. *grippe* > *gripa*, slov. *kripa* postao je internacionalna riječ.

VI. Oduzeto je onomatopejsko značenje leksemu *hrap-*, *krep-* u sveslav. i praslav

-) pridjevu na *-av*: (*Ji*)rapav (15. v., Vuk) »1° raucus (o glasu), 2° (preneseno na neravnu površinu) holperig, ritav, prnjav« = *krepâv* (istročakavski) »raucus«. Miklošič ima u istom značenju *hrpodljav*, nejasne tvorbe ako je od *hrip-*. Poimeničen sa *-bc*: *krâpavac*, gen. *-avca* m »1° hrapav kamen, 2° biljka asperugo«. Također toponim. Odatle pridjev *krâpljav*; *krape* f pl. (Vuk) »nejednakosti, asperitas«; *krâponja* m = *rapeša* m »čovjek hrapave kože«. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, polj. *chropawy*. Prema Bruckneru *h* je nastao iz ie. *sk-* od korijena *skory-*, koji se nalazi bez pomičnog s u lit. *karpa* »bradavica«, dok Mladenov i ovdje polazi od *skor-* »režem«. Prema ovdje izraženom mišljenju radi se o prastaraj onomatopeji koja ima svoje paralele i u ostalim srodnim i nesrodnim jezicima. Nisu potrebne kombinacije o ie. glasovima kao izvorima fonema.

VII. Na zvuk kod kašljanja odnosi se onomatopeja kad je ofornmljena sa *-kau*: impf. *krâkati*, *krâcêm* pored *-kam* (*s-*) »pljuvati služ« (stcslav., slov.) prema pf. *krâknuti*, *-êm* (16. v.); *izraknuti se*. Odatle na *-ot*: *hrakotina* f (17. v., također bug.) = *hrahotina* (16. v.) = *râkotok*, gen. *-tka* (18. v.) = *hračak*, gen. *hračka* = *râčak*, gen. *racka* (ŽK), *krakalac*, gen. *-aoca*. Drugo je značenje na Rabu: *rakâti*, *-čem* impf, prema pf. *-raknuti* »revati«. Samoglas varira sa *e*: *krekat*, *krečem* (Vrančić), *krekotina*, *shreknuti* (*se*), sa sonantnim *r* mjesto *-ra*, *-re*; *hrkati*, *krčem*, *-am* (17. v.) »sinonim: hrakati, screare«. Odatle *krhotina* (18. v.) = *fkolj* m (Leskovac, Srbija). Ovim se ofornmljenjem imitira i radnja grla kod spavanja: impf. (*h*)râkati, *krčem* pored *krkam* (Vuk) = *f kat*, *f čem* (Kosmet) »schnarchen« prema pf. (*k*)râknuti, *-êm* (Vuk), *hrtiti* (Voldiđi). Odatle *hrkeša* (Belostenec) »čovjek koji hrče« i postverbal *hrkâ* (Vuk). Ovamo ide i *hrknjati*, *-njem* (sjeverni čakavci) = *rnjati*, *-om* = *rnjâti*, *-am* (ŽK) »1° röheln, teško disati, 2° sinonim: hrkati«. Drugo je *rnjati se* (*svinje se rnjaju o drveće*). Vuk ima sa *hr* > *fr*: *frkati*, *f f čem* »sinonim: hrkati«. Uporedi još *f f ka* f »frakcija, stranka« (Bosna). U rum. *horeai* »1° röheln, 2° schnarchen« pored *hîrcii*, *horeai* i *horeai*, madž. *horkolni*. Onomatopejom *krk* imitira se zvuk koji nastaje pri brisanju šmrklja iz nosa: *izrknuti* (*se*), *izfknem* = (*iz*)râknuti pored (*iz*)râknuti (Kosmet) »sinonim: 1° useknuti se, 2° smrknuti«. Uzvikom *hrk* oponaša se glas koji nastaje kad sud, upravo tikva, udari o što tvrdo. Uzvik *rk* (Kosmet) predstavlja naglo

zarivanje noža u nešto: *fka*, *rke*, odatle ofornmljenje *rknut*, *-em* (Kosmet) »zabosti, zariti«, *fčkat*, *-am* (Kosmet) »zavlačiti«, kod Vuka *řške de* »čobanski uzvik za podbadaanje volova«. U daljnjem semantičkom razvitku ide ovamo kod sjevernih čakavaca *krkati* (*se*), *-am* »hrabriti, sokoliti«, *hrkati se*, *-am* (Vuk, Crna Gora) »tiskati se, čupati se s kime«.

VIII. Onomatopeja je leksikalizirana u nazivu za životinju (*h*)rčak, gen. *-čka* (Vuk) »cricetos frumentarius«, pored *krčeko* m, također slov. *krček* i sl. *ckrček*. Upor. (*s*)krzczek, u 15. v., također poljski. Antroponim je (prezime). Taj stari leksem posuđuje Rumunji *hârciog* i Mađari *köresök*. Hrv.-kajk. homonim *krček*, *-tka* Belostenec i dr.) »gljiva mochella esculenta« bit će možda drugog postanja.

Lit.: ARj 3, 74. 687. 693. 673. 677. 691. 692. 694. 696. 699. 700. 706. 4, 297. 7, 359. 585. 601. 710. 14, 50. 55. BI 2, 356. Elezović 1, 227. 2, 180. 188. Ribarić, SDZb 9, 152. Tentor, JF 5, 205. Hraste, JF 6, 212. Kušar, Rad 118, 53. Skok, Slavia 5, 348., br. 274. Miklošič 89. 90. SEW 1, 401. 402. 404. 411. 574. Holub-Kopečny 142-144. Bruckner 176. 179. 183. 184. KZ 42, 50. 51, 223. 225. 239. 240. 242. Mladenov 671. 672. 674. Tiktiñ 738. Machek, Slavia 16, 212-3. 216. REW 1886. Štekelj, DAW 50, 21. i sl. Uhlenbeck, PBB 20, 38. Hirt, PBB 23, 333. Jagić, ASPH 31, 550. Matzenauer, LP 7, 216. 17, 164-165. 191. Marianovic, MNyö 40, 348. i sl. (cf. RSI 5, 333).

hrabar, f *hrabra* (Vuk), sveslav. i praslav. (*horbrb) pridjev »tapfer«, prilog *hrabro*, poimeničen u m. r. »1° sinonim: junak, 2° (*h*-) *rabâr*, gen. *-bra* (16. v., Vuk, Lučić) »zaručnik, mladoženja, muž« = (*h*)robar, gen. (*k*)robra (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma, odnos kao *rob* prema *rab*), hipokoristik *rabro* (Vuk). To poimeničenje u navedenom značenju je semantički balkanizam, upor. *tinir joni* kod meglenških Vlaha, rum. *mire* (< *miles*) = hrv.-srp. *vojno* = *junak*, bug. također, u značenju »1° zaručnik, 2° muž«. Od pridjeva je apstraktum na *-ost* *hrabrost* i denominai na *-iti* *hrabriti* (18. v.) (*o-*), na *-ovati* *hrâbrovati* »raditi kao hrabar«. Proširuje se sufiksom *-en* *hrabren* (Vuk, Primorje), *-enit* *hrabrena*, što se poimeničuje sa *-ik* *hrabrenik*, sa *-ost* = *-stvo*, *krabrenöst*, *hrabrenstvo*. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *chrobry*, rus. (u narječjima) *horobryj*. Rumunji posuđuje *hârâbör* »tapfer, mutig«, apstraktum na *-ie* *hârâborie* »Kraft«, a *să kârâbóri* »Mut fassen«. Ako se sa Brücknerom uzme kao dokazano da

je slav. *k* = ie. *sk*, onda se samo od sebe daje upoređenje sa stvnjem. *skarb*, nvnjem. *scharf*. Ie. sufiks *-ro* je kao u *bistar*, *bodar.*, *dobar*, *jedar*, *hitar*, *mokar*, *mudar*. Machek, naprotiv, upoređuje sa sanskr. *pra-galbh* »mutig, ent-schlössen«. Mladenov pretpostavlja ie. *sker-* »režim«, njem. *Schere*, prijevaj (*s*)kor- raširen sa *-bh*. Upoređivalo se i sa sanskr. *khard-* »dur«, *kšatrijas* »ratnik = stiran. *kšarkšas* = *Xerxes*.

Lit.: ARj 3, 673. 704. BI 1, 881. Miklošič 89. Isti, Rum. 51, SEW 1, 369. Holub-Kopečny 142. Bruckner 184. KZ 51, 233. Mladenov 671. Machek, Slavia 16, 197-198. 212. PBB 23, 333. Skok, ASPH 37, 85.

hrâm, gen. *hrama* m (Vuk), sveslav. i praslav. *noemъ, bez paralela u baltičkoj grupij »1° kao crkveni izraz: templum«, odatle po zakonu sinogdohe »2° crkvena slava, svetac, svetkovina (kod pravoslavaca), 3° domus (Istra), dvor (Zakon vinodolski)« = *kran* (Marulić) = *kram* (Dubrovnik, Marin Držić) = *kram* (Kosmet, čaršijski govor) = *hram*, gen. *hrama* (Vodice) »1° odijeljen dio u kući gdje se čuvaju različite sprave i suđe za hranu, 2° crkva«. Odatle deminutivna *-bc*: *hrâmac*, gen. *hrâmca* (Krk, Istra) »pastirska koliba« = *krama* »drvarska koliba (Bosna)«. Augmentativ na *-ina*: *kramiña* f (Istra) »dom, kuća«. U Istri postoji još deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *-uccio* < lat. *-uceus*: *hramuč*. Također toponim: *Ram* na Dunavu i *Hramina* u otočkoj Dalmaciji. Rumunji posuđuje *hram* kao crkveni termini. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: rus. *horom*, *horomina*. Ie. korijen nije utvrđen. Ako se uzme s Brücknerom da je *h* = ie. *sk*, onda je osnovna *skormu, a to je prijevaj od njem. *skerma > *Schirm*. Prema Bruckneru ide etimologijski u isti red kao *hrana* »Schutz«, *czemъ* »šator«, *krmiti*. Mladenov i ovo izvodi od *sker-* »režem«. Pretpostavlja se još ie. *šormos od *ser-* (lat. *sero*, odatle internacionalna riječ *inserir* »oglas»). Matzenauer upoređuje sa sanskr. *sarma*, awesta *fšarema* »maison, demeure«, Machek sa sanskr. *karmydm* »festes Gebäude, Burg, Wohnhaus«. Prema ovim upoređenjima bilo bi prvobitno značenje »kuća od pruća, zaštitna od neprijatelja«.

Lit.: ARj 3, 678. 5, 461. Ribarić, SDZb 9, 151. Elezović 2, 476. Skok, Slav. 146. Mažuranić 401. Miklošič 89. SEW 1, 397. IF 31, 410. Holub-Kopečny 142. Bruckner 183. Machek, Slavia 16, 193-4. 212. Kozlovski, ASPH 11, 384. Endzelin, SBE 127. Pederson, KZ 38, 395. Budimir, ZbŠ 615. WP 2, 500.

brána f (Vuk), sveslav. i praslav. postverbal *horna, danas samo u značenju »1° Nahrung«, od *hraniti*, *hraním* (1487) »nähren«. Odatle deminutiv na -*iča*: *hranica*. Pridjev na -*iv*: *hraniv* (Stulić) = *hranjiv*. Odatle *hránivo* n »čim se može hraniti«. Na -*ba*: *hranidba* (18. v.). Na -*ište*: *hranilišće* (Čakavci). Na -*ilo*: *hranilo* n »ono što hrani čovjeka«. Radne imenice: *hranič* = *hranitelj* m prema *hraniteljica*, -*telja*, *hranilac* m prema *hranilica*. Poimeničen part. perf. pasiva: *hranjenih* m (Ljubiša) »naziv za vola« prema *hranjenica* »krma koja hrani« i *hranjenče* n. Prvobitno značenje od *hraniti* »2° servare, čuvati, custodire« očuvalo se u prefiksnoj složenici *pohraniti* »verwahren«, odatle postverbal *pohrana* f »Verwahrung, Aufbewahrung«; *dohraniti*, *dohraním* pf. (Vuk) »1° alere, 2° sinonim: dočuvati« prema impf, *dohranjivati*, -*hránjujem* i -*ivám* (16. v.), *ishraniti*, *ishraním* (Vuk) = *izrámt* (Kosmet), *nahrániti*, *nahránim* (Vuk) = *naránít*, *naráním* (objekt *dijete*), odatle *nahránče* n (Lika, Primorje) i *nahránka* f »dijete koje se othranilo«, *otránit* (ŽK), sve samo u značenju 1°; *rashraniti*, *rashráním* (Orahovica) »sinonim: utoviti se«; *sahrániti* (se), *sahránim* pf. (13. v., Vuk. objekt *mrtvac*) »1° obaviti pogreb, 2° spasiti (se), 3° odbraniti, 4° sačuvati«, impf, *sahránjivati*, -*hránjujem* (Vuk) pored *sahránjevati* (17. i 18. v.) očuvalo je semantičku starinu. Isto tako postverbal odatle *sahrana* f (Vuk) »spas, čuvanje, utočište, grob, pogreb« (Slavonija, Bosna, zapad). Izvedenica na -*ač*: *sahranač*, gen. -*aia* m (Dubrovnik, Vrgorac) »sinonim: gustijerna«. Na -*ište sahranište* (18. v., uz pridjev *oltarsko*) stvoriše svećenici za *tabernakul*, danas *sveto-hranište*. Radna imenica *sahranište!* m (= Isus) prema *f sahraniteljica* iz istoga je izvora. Semantičku starost čuva i pf. *shrániti*, *shránim* (Vuk) »sinonim: spremište, spravit (kod kajkavaca i ŽK)« = *shranati* (Vinodolski zakon, 13. i 14. v.) prema impf, *sahránivati*, -*ujem*, -*njivati*, -*njevati*, odatle postverbal *shran* m, *shrána* f = *skramba* f = *shranište* = *shranica*, *shraničica* »sinonim: spremište«. U Vinodolskom zakonu čita se i prevedenica *shranjenò ako* za tal. *salvo se* »osim ako«. Kao hipokoristik upotrebljava se vokativ (*hrano moja*, odatle (*h*)*ranko*, *hranče*, s čime upor. ruske riječi od mila *kormilec* m prema *kormilica*. Ne zna se nije li takove prirode i u antroponimiji, u starim dvočlanim ireniima *Hranislav*, *Hranimir*, odatle hipokoristici *Hranka* > *Ranko*, upor. prezime *Ranković*, *Hranilo*^ upor. prezime (*H*)*ranilović* (ŽU). Tu je moguće i značenje 2°. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, rus. *horona*,

polj. *chrona*. Rumunji posudiše *hrană* i *ă hráni*, oboje u značenju 1°. Bruckner uzimlje da je *h* nastao od *sk-* u ie. korijen *sker-*, prijedvoj *skor-*. Bez pokretnog *s-* je isti korijen u *krma*, *krmiti* (v.). Mladenov i ovdje uzima (*s*)*sker-*: (*s*)*kor-* »rezati«. Ali se upoređuje isto tako uvjerljivo i sa lit. *šeriu*, *sèrti* »krmiti«, *šermem* »karmine«, avesta *haraiti* (3. 1. sing.) »zaštićuje«, *servare* (odatle internacionalni pridjev *servilan*). Tu je korijen *ser-* raširen s pomoću sufiksa -*ua*, a u slav. s pomoću -*n*. Machek upoređuje i sa sanskr. *s'ar-man* »Hut, Obhut, Decke«; *h* iz *k* (ie. *ker-* u lit. *šerti* i *kel-* u sanskr. *čarman*), *h* iz *i* < ie. *ser-* (u avesti i lat.) čini dakako velike teškoće. Izgleda da se mora uzeti predslavenska kontaminacija ovih korijena.

Lit.: ARj 3, 679. 681. 7, 358. Elezović 1, 227. 445. Mažuranu 401-402. Vulović, ASPH 8, 137. Miklošič 89. SEW 1, 397. IF 31, 405. Holub-Kopečny 142. Bruckner 184. KZ 51, 232-233. Mladenov 671. Vaillant, RES 22, 41. Machek, Slávia 16, 191-192. Peterson, ASPH 35, 366. Arnim, ZSPH 13, 101. sl. GM 369-70. Boisacq 524-525. WP 1, 408. 432. 2, 498.

hrast, gen. *hrasta* m (14. v., Vuk), sveslav. i praslav. *hvorstb, »sinonimi: dub, quercus, srč (v.)«. Između *hir* ispao je srednji suglasnik *v*, upor. steslav. kol. *hvrastije*, stčeš. *chvrast*, rus. *hvorost*. Deminutivi na -*ič*: *hrastič* (14. v.); sa dvostrukim sufiksom na -*äc*: *roščić* (Lika, Slavonija); na -*ičak*: *hrastičak*, gen. -*ika* (Lika, ŽK), kol. *hraste* (16. v.); na -*ik*: *hrastik*, gen. -*ika* »hrastova šuma«. Pridjev na -*ov*: *hrastov*, poimeničen s pomoću -*ača* *krastavaca* »1° batina, 2° lađa od hrastovine«, s pomoću -*ina* *hrastovina* (Vuk), s pomoću -*ka* *hrastovka* f »žuta gljiva«. Postoje i specijalna značenja: »drvo uopće, stablo« (Krasica): *smokve rastu na hrastu*. Upor. takvo značenje za *dub* u Zoranića: *jabuke rastu na dubu*. Iz Hrvatskog primprja ima šulek *naresac*, gen. *naresca* m »ilex aquifolium« < *na* + *hrast* + -*bc* s promjenom *a* > *e* kao u *resti* < *rasti*. Specijalizacija značenja »dub, Eiche, quercus« nalazi se samo u slov. i hrv.-srp. U bug. znači »grm«, odatle s turskim sufiksom -*luk* *hrastalāk*, kao i u madž. slavizmu *haraszt*, ali *horozsth*, *haraszt* znači i »hrast, Eiche«. U ostalim slavina postoji značenje »grm«: rus. *hvorost* »granje, grm«. U nekima i »suhogranje«, kao i u rum. slavizmu: *hreast* (Moldavija) > *hreasce* pored *vrasc* »suhogranje uopće, Reisig«. Riječ *hrast* je veoma star i raširen toponim, sam i u izvedenicama, među kojima zagorska *Hraščinaj-šči-* < *hrast* + -*ski* + -*ina*, nekada župa *de Hrosno*, *Hrastom*,

Hrastovica itd. Nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Izvjesno je da je naziv samo slavenski. Prema Miklošiču je onomatopejskoga postanja kao i *šuma* (v.), od slav. onomatopejskog glagola češ. *chrastěti*, -*iti*, polj. *ehrostać* »šumiti«. U hrv.-srp. se ta onomatopeja nalazi u *hrustiti se* (v.). Petersson tumači iz ie. složenice *qsu-orasto »granata raslina«. Prvi se dio složenice nalazi u *hvoja*, *habat*, a drugi u *rasti* (v.), sanskr. *Tahati*. Machek upoređuje sa stvnjem. *horst*, sard. *colostri*, *galestri*, bask. *korosti*, *chorostii*, *gorosti* »ilex aquifolium«, dopuštajući unakrštenje sa *hvoja*, da bi objasnio v. Po njegovu mišljenju *hrast* pripada pred-ie. supstratu. Za Hirta je posudnica iz got. *horst*, a za Mladenova u prasrodstvu s tom riječi. Za Sütterlina *kwereis u stvnjem., staronord. i nvnjem. Sve puste kombinacije. Glede *hrast* (Vodice) »grčevita bolest kod djece« v. *fräs*. Ime biljke »helminthia echiooides« (*K*)*rastelj* (Dubrovnik), koje se nalazi i u češ. *chrastěl*, treba još obavještenja. Primijetiti još treba da su hrv.-srp. nazivi za vrste *hrasta*, kao *crnika* »ilex«, *gorun*, *sladun*, *štedun*, *gorskač*, domaćeg podrijetla.

Lit.: ARj 3, 688. 7, 581. Mazurami 402. Tentor, JF 5, 205. Miklošič 92. SEW 1, 408. Holub-Kopečny 142. Bruckner 184. Mladenov 671. WP 1, 501. Machek, Slávia 16, 182-183. 214. Sütterlin, IF 25, 61. Hirt, PBB 23, 338. Petersson, KZ 46, 146. (cf. JF 3, 215.). Loewenthal, WuS 10, 164. Tiktin 1779. Matzenauer, LF 9, 5-6.

hrb m (Šulek) »sinonim: biljka sporiš, hajdučka trava, achillea millefolium L.«.

Lit.: ARj 3, 690.

hrbat, gen. *hrpta* pored *hirbata* (14. v., Vuk) = *rbat*, gen. *rbata* (Kosmet), sveslav. i praslav. *ръбъвъ »1° sinonimi: kičma, leđa, dorsum, 2° (metafora) brdo, jugum«. Augmentativ na -*ina*: *hrptina*-, *ňřpa* f (ŽK) »svinjsko meso od kičme«. Pridjev na -*en*: *hrpten* (hrv.-kajk.), poimeničen s pomoću -*ica*, -*jača* (*hyrtěnica* (Vuk) = (*h*)*rtenjača* (Vuk, Srbija) = *rptenjača* (Lika) = *rptenica* (Lika) »kičmenica, kralješ«. Na -*ište*: *hrptičie* n (Belostenec) = *rtišće* (Babina greda) »žlijeb u hrptini«. Na -*nica*: *rbătница* (ŽK) »stražnji dio košulje«. Ovamo možda *rtmača* f (Vuk) »zalistak na hlačama« ako je *tm* < *tn* kao u *lajtman* (ŽK) < *lieutenant*. Bez sufiksa -*rb* = -*č*, koji je kao u *nogbtb* > *nokat*, sa *t* za *ь* (prijedvoj ?) dolazi u slov. i kod Belostenca i Stulića *hrīb* »collis«, od čega je kod Kavanjina pridjev *hribetan*.

Toponim u Gorskom Kotaru (*Mukov Hrib*, *Hrib srednji*, *Hribac*, gen. *Hripca*, selo). Ovo *hrib* alternira u dočetu sa *hrid* (v.). Prema alternaciji *hred* za *hrid* (v.), sa *hrib* mogao bi stajati u vezi pridjev *hrebjelav* »sinonim: hridan, divlji, pun hridi, kamenja«, *hrebjelast* (Stulić). U češkom je prvobitno *eh* zamijenjeno sa *h* < *g*: *hřbet* < *chřbet* = polj. *grzbiet*. To još ne opravdava mišljenje Machekovo da osnovno *chrb-* stoji mjesto praslav. *gbrbf »Höcker, Rücken«, v. *grba*. Za *hrib* kao ni za *hrbat* nema utvrđenih ie. paralela; *hrīb* je po svoj prilici relik iz predslav. i pred-ie. *grīpa < *gřep(*p*-), koje dolazi u dalmatinskoj toponomastici kao *Gripa*, *Fripa*, *Hripa* za uzvisine. Bez *h* < *g* nalazi se u rum. *ripa* f »jähler Abhang, Abgrund, Schlucht«, cine. *aripă* »Abhang, padina«, meg.-rum. *răpă* »padina, kamen«, u Cica (istro-rum.) *arpe* »kamen, stijena«. Upor. arb. *shkrep* »Abgrund, Fels«, odatle drum. pridjev *ripos* »jäh, steil, zerklüftet« i možda naše *ripiti*, *ripnuti* »udariti kamenom«. Značenje ne dopušta izdvođenje od lat. *ripa* »obala«.

Lit.: ARj 3, 690. 691. 694. 707. 709. Elezović 2, 172. Skok, ASPH 33, 369. Isti, Slav. 61. 92. 93. 112. 114. 136. 149. Isti, SIREV 3, 353-354. Miklošič 90. SEW 1, 404. Holub-Kopečny 134. Bruckner 160. KZ 51, 225. Machek, Slávia 16, 200-201. 213. GM 204. Lewy, ZSPH 1, 407. Tiktin 1238. Hubschmid, Vorind. Ostalp, p. 44 i sl., § 20. Isti, Alpenwörter 13. i sl. REW* 3863. 7328. DEI 1869.

(h)rbina f (Vuk, Lika, Bukovica, ŽU) »Scherbe; sinonim: krnjaga«, augmentativ na -*ina* od *rb* m (ŽU) »idem«. Toponim. Deminutivi na -*ič* *rbič* (Lika), na -*tk* *rbak*, gen. *rpka* »idem«, köl. *řbovlje* n (ŽU). Rumunji posudiše *Mrb* n »Scherben, irdenes Bruchstück«, odatle *a Urbui* »in Scherben, schlagen«, *a să hirbui* (-III > -*ujč* < -*ovati*) »aus den Fugen gehen«, deminutiv *hirbușor*. U bugarskom jeziku *hărbel*, pored *ștarbel*, pridjev *hrăbav*, *harbeliv* »Scharte, Scherbe«. U prasrodstvu s arb. *vorbe* »zemljani lonac za kuhanje«. Kako bugarski oblik pokazuje, u prasrodstvu je s praslav. *skerbt > *črep*, *škrbav* (koje i stvnjem. *skirbe*, nvnjem. *Scherbe*). Zubatý pretpostavlja *zъblina, upoređujući s lot. *rubināt* »einkerben, nagen« i *hrbina* proglašuje za »schwerlich richtig«, u čem se vara, kako pokazuje bugarski i rumunjski oblik.

Lit.: ARj 13, 738. Skok, ASPH 33, 369. Miklošič 300. SEW 1, 405. Zubatý, ASPH 16, 410. Mladenov 673. Tiktin 731.

hrč m (šulek) »vrsta gljive«; deminutiv sa *-bk* i *-bka*: *hrčak*, gen. *-čka* (hrv.-kajk., Belosteneć) »gljive koje se lat. zovu spongiolus, helvella, morchella« = *hrčka* i, slov. *krček*.

Lit.: ARj 3, 691. *Pleteršmk* 1, 280.

hrđati, *hrđom* impf. (Dubrovnik) (rei-)«sinonimi: biti, lupati, tući (jako i s bukom)« = *herđati* (hrv.-kajk., Bednja) prema pf. *hrđnuti*, - *m* (Martić) = (sa *dn* > *gri*) *hrđnuti* (Pjevanija crnogorska) = (sa *dn* > *n*, tip *panem*) *hrđnuti*, - *m* (Dubrovnik). Kao ekspresivan glagol (metafora) *fdati*, *rđom* (Lika) »jesti«, *nařđati se*, *nardám* »najesti se, nabubati se«, *nařđát še*. (ŽK) »I° natovariti, 2° najesti se«, *uřđati* (ŽK) »ubiti«, *zařđat se* »prenagli se (zařđati se se poc bálit mindele, Smokvica, Korčula)«. Upór. slov. *hrđati in kopati* »tüchtig hauen«. Osnova *hrđ-* dolazi možda i u složenicama: *hrđoroga* (Vuk, Dubrovnik) »psovka za staru žensku«, (*h*)*rdobrada* »biljka stipa pennata«. Te se složenice mogu vezati i s pridjevom *rdar* (v.). Bez tačnijih obavještenja o upotrebi i značenju ne može se odrediti pravi etimon. U hrv.-kajk. *rdati* znači »gristi što tvrdo«. Vuk ima isti glagol s akcentom *Mati*, *-ām* (*po-*) (subjekti *krmača*, *magla*, *plug*) »herumweihlen, cunjati, orvati«. S akcentom *rdati*, *fdam* znači u Lici i »psovati, grđiti«. Zacijelo se radi o onomatopeji. Ovamo može ići na *-ut* (upór. *smrdut*) *řđut*, gen. *-úta* m (Vuk) »trešnja koja se rška«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *hrskati*.

Lit.: ARj 3, 694. 702. 7, 564. 12, 789. *Pleteršnik* 1, 280. *Mažuranić* 402.

hreb m (Boka) = *hrev* »sinonimi: panj, stablo, deblo«. Odatle kol. *hreblje* n (Split, Pavlinović). Toponim *Hrebine*, *Hrebinec* (Zagorje). Bez *h-* pridjev na *-av*: *rebav* (Županja, Srijem) »u koga su dvi noge iskrenite«, metafora od *reb* m (Vodice, Dalmacija) »prut«, kol. *reblje* »prućes«. Ovamo možda *rebić* m »kornjaš orthoperus« i prezime na *-ić* *Rebić* pored *Rebić* (Lika, Srbija), ali upor. i *Rěba* (Bosna, katolici). Ovamo ide možda i *rebeljuša* f (Podrinski okrug) »vrsta jabuke«, *Rebelj* je toponim (selo, Valjevski srez), *Rebeljani* (Gorska kosa, Gruža), *Rebeljska reka* (tvori zajedno s *Vujinavačkom rekom* Jablanicu). U značenju »panj, stablo (od vinove loze)« običniji je leksem s *-k* mjesto *-b*: *hrék*, pl. *hrékovi* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *krék* (južni krajevi, Smokvica, Korčula, Ston, Kotor). Odatle deminutiv na *-bk*: *hrčćak*, gen. *hřečka* (Vuk, Du-

brovnik) = *krčćak*, gen. *-čka* (Ston), na *-ić* *hřečić* = *krečio* (Ston), augmentativi na *-ina* *hřečina*, na *-etina* *hřečetina*, koL *hřečje*. Obje osnove su samo hrv.-srp.; *hreb* bi moglo biti varijanta od *hrib* (v.) < *grippa*, tal. *greppo*. Postanje nejasno.

Lit.: ARj 3, 691. 694. 692. 5, 500. *ZbNZ* 5, 27. *Miklošič* 90.

hrěn, gen. *hrěna* m (Vuk, Dubrovnik, općenito) = *ren*, gen. *rěna* (Kosmet) = *rěn* (ŽK, ikavci) = *křen*, gen. *hrena* (Dubrovnik) = *hrln*, gen. *hrina* (ikavski), sveslav. i praslav. *hrenbj* »raifort«. Lit. *krienas* iz slav. Rumunji posudiše *hrean*, Nijemci *Kren*. Teofrast je zabilježio grčki lik *κρηπίθ*, iz čega izlazi da je *e* nastao iz dvoglasa *ai*. Postanje nepoznato. Prema Macheku pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 693. 5, 505. *Elezović* 2, 174. *Miklošič* 90. *SEW* 403. *Holub-Kopečný* 190. *Bruckner* 185. *Mladenov* 673. Machek, *Slávia* 16, 212. *LP* 2, 158. Hoops, *PBB* 23, 568-569. Mikkola, *Ursl. Gramm*, 1, 11. i sl. (cf. *RSl* 6, 174). Loewenthal, *ASPh* 37, 384. *ZSPH* 7, 407. *Boisacq* 435.

hrepět m (Stulić) »smijanje u glas«. Odatle njegov pridjev *hrepetan* (koji nije pouzdan), denominal na *-ati* *hrepětati* (15. i 16. v.) (raj-) »I° grohotom se smijati (Stulić, Dubrovnik), 2° rzati«. Sufiks *-et* upućuje na onomatopejsku vrijednost korijena *hrep-*, koji se nalazi gotovo u svim slavinama, a i u značenju »rzati«. Značenje »navaljivati, nasrtati na koga«, koje ima *hrepiti* kod Kavanjina, zatim na *osvetu hripiti* kod Martića zacijelo su metafore istog onomatopejskog podrijetla. Prijenos onomatopeje na psihičko polje je u slov. *hrepēnēnje*, *hrepēnēti* »sich sehnen«. Postoji i onomatopejska varijanta sa *b* mjesto *p*: *hřebetati*, *-čēm* (leksikografi) u konkretnom značenju »ne slagati se u dva ili više glasova kod pjevanja i sviranja«, odatle pridjev *hřebetljiv*.

Lit.: ARj 3, 693. 695. *Miklošič* 90. *Bruckner*, *KZ* 51, 240.

hrétiti se (slov.) »I° sich anekeln, 2° aufgeben sein«, u Prorocima 282 b *nad tvojom rashrećenom dicom* kao prijevod Lutherova *über deine zarten Kinder*. Postanje nepoznato. Onomatopeja?

Lit.: ARj 13, 88. *SEW* 1, 401.

hrč m (Slavonija, Reljković, Sisak) »I° posuda u kojoj opančari kožu močve, 2° (Srijem) cucurbita lagenaria«, *hrčga* f (Dalmacija) »kameni sud pri dnu tijesan, a k rubu izveden, u

kojem se ječam ljušti« = *hrč* m (Smokvica, Korčula) »drveno korito u kojem se poje svinje«, *fg*, gen. *fga* (Orahovica, Saptinovac, Vinkovci, Srbija). Odatle na *-ača*: *rgača* (osječka okolina), na *-ani rgānj*, gen. *-anja* m (Gornja Krajina) »uzduž prepovoljena tikva koja se kao kutlača uzima za grabljenje vode« = *řganj* (Srbija) = *rganj*, gen. *fgnja* m »listopad, studeni, prosinac, kad ima izobila hrane, pa ju *rgom* uzimaju«. Odatle denominal *rgati*, *-am* impf. »I° kao *rgom* (velikom kašikom) zaimati, 2° množiti«. S protezom *v-* *vrg* »krbanj, susak, tukvanj«. Sa *k* mjesto *h*: *krga* »hastrum e cucurbita«. Oblik s *h* postoji i u slovenskom *hrč*, gen. *hrčga* »ein aus einem Flaschen Kürbis gemachter Trichter oder Heber, oder daraus gemachter Schöpfgefäß«, odatle *hrčáča*, *hrčanja*, *hrčanjica*. Bit će predslavenskog i pred-ie. postanja u vezi sa lat. *orca*, *urceus* = gr. ὄρχη-, etruščanski *uzy*, *urna*. Gr. ὄρχη je obična βίχος (odlatle zacijelo *bicarium*) »Weingefäß mit zwei Henkeln«, prema Izidoru iz Sevilje »vrst amfore«; *krga*, češ. *krbanice* »olla«, slov. *krhla*, *krhlenka* upoređuje Matzenauer sa srvnjem. *kruoc*, nvnjem *Krug*.

Lit.: ARj 3, 694. *ZbNZ* 6, 126. *Pleteršnik* 1, 281. *REW* 1181 a. 6087. Lorentz, *REKA* Suppl. 6, 1345. Matzenauer, *LP* 9, 15. *Boisacq* 1006. Alessio, *Onomastica* 2, 201. Skok, *ZRP* 41, 149., br. 10.

hrid m, f (17. v.) »veliki goli kamen; sinonim: stijena« = *hrida* f == *riđ* (Vuk, Dubrovnik) »golo brdo, gola kosas«, pi. *ridavi* (Srbija, Vranja, Sarajevo, Sutjeska) »kose između rije-ka« = *rida* f (Vuk, narodna pjesma, Makarska krajina, Podrinje, Srbija). Pridjevi: na *-bn* *hridan* (16. v.), *hāđast* (Pavlinović), na *-ski* *ridski* (sela, okrug vranjski). Kol. *hrīde* n (16. v.). Augmentativ na *-ina*: (*Klridina*. Na *-ovaca*, *-ovka*, *-ovkinja*: *hridovača* (Srbija, Niš) = *hridovka* = *hridovkinja* »otrovna zmija, vipera ammodytes L.«. Upor. *gričarica* (Drežnica kod Ogulina) od *grič*. Nalazi se još u stslav. i makedonskom *rido*. Toponim s prijedlogom *o-*, *ob-*: *Ohrid* (upor. u narodnoj pjesmi: *Odvali se rida od Orida i ubila sva tri pobratima*, Vuk 1, 405), gr. *Achrida*, čine. *Oher* pored *Uhīrdā*, turski *Ohir*. U tur. *-d(a)* ispaio zbog turske pozicije *-da* (lokativ). Dolazi i bez prijedloga. Postoji i oblik sa *e* mjesto *i*: *hred* (sjeverna Dalmacija). Prema Brückneru isti je korijen koji i u *hrib* sa alternativom sufiksa. Machek pretpostavlja razvitak iz *kridt, koji nigdje nije potvrđen, a ovo izvodi kao i Berneker iz got. *dis-skreitan* »zerreissen«, pozivajući se na lat.

paralelu *rūpēs* od *rumpo*, slav. *skala* (v.) od ie. *skel-* »spalten, zerreissen«. Pojmovno ide zacijelo u istu sferu u koju i *hrib*, *griza* i *grič* (v.). To su pred-ie. izrazi za terenske uzvisine koje su u vezi s predgom. *grediūs »neobrađen, prost« > tal. *greggia*, *gręzso*, srlat. *gregius* (Foru), *grezjus* (Padova).

Lit.: ARj 3, 692. 694. 8, 798. 13, 944. Hirtz *Amph.* 37. 43. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 402. *Bruckner*, *KZ* 51, 225. Machek, *Slávia* 16 212. Miletič, *MP* 2, 142-146. *REW* 3857a (drugačije *DEI* 1868. 1870. od lat. *grex*, kao prevedenica od gr. *agélaios* od *agéle* »stado«) Skok, *SIRev* 3, 353. Iwaszków, *Lud* 25, 95. sl (cf. *IJb* 13, 305).

hrisovul m = *hrisovulj* (također f, 13. v.) = *hrisovol*, *hrisovolj* (14. v.) = *hrisovoj* (14. v., upor. *perivoj*) = *hrisovulja* f »isprava« (danas općenito u naučnim knjigama) = *hrisijovul*, *-lj* (14. v., prema grčkom pridjevu χρύσειος) = (*y* > *u*) *hrusovol* (14. v.) = *hrusovul* (14. v.) = *rusovoh* (strp.) = (prema lat. čitanju gr. χ) *krusovulj* = *krusovulja* f = *krisovulj* (Vuk, Crna Gora, Boka, Ljubiša: *pop Zlovolja čita krusovolja*) = *krusivoj* (14. v.) = *krusivoja* = *krusivolj* (rukopis 1351, prijepis 18. v., nekritički) = *krušivoj* (1351). Od srg. (biz.) složenice χρυσόβουλλον »zlatna bula«; *lj* > *j* osniva se na prijelazu u deklinaciju *i* i unakrštenju sa *volja*, *povelja*.

Lit.: ARj 3, 696. 711. 5, 678. Vasmer, *GL* 64. Matzenauer, *LF* 17, 192.

Hristofor = *-hvor*, *-var* = *Hristofir* (s gr. izgovorom glasa χ) = (sa lat. izgovorom *eh* za χ) *Kristofor* (14. v.) = *Krištofor* = (sa disimilatornim ispadanjem dočetnog *-r* zbog disimilacije *r-r*) *Krištof* (15. i 16. v.) = *Krištof* (hrv.-kajk., ŽK, prezime) = (sa disimilacijom *r-r* > *r-l*) *Kristofal* (14. v.) = (sa sonantnim *r* kao u *krst*) *Krstofo* (16. i 17. v., Baraković) = *Krstofo* (čakavci, 15. i 16. v.) = *Krstofal* (18. v., Kavanjin) = (sa *ph* > *p* kao u *Filip*) *Krstopor* (1493). Od gr. Χριστόφορος, dobro potvrđeno ime u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima. Prilagođuje se dvočlanim praslavenskim imenima time što se drugi dio grčke složenice zamjenjuje sa *-voj* (prema tipu *Milivoj*): *Hristivoje* (Vuk) = *Kristivoj*, odatle prezime *Kristivojević* = *Kristivojević*, sa *-mir* (prema tipu *Vladimir*) *Krstimir* (Palmotić), sa hipokorističkim sufiksima *-ilo* *Krstilo*, odatle toponim *Krstilovica*, *-iha* (tip *Držiha* od *Držislav*) *Krstiha* D3. v.), na *-oje* *Krstoje*, prezime *Krstojević*, na *-a*, *-o*, *-e* *Krista* m pored *Hristo*, odatle (*H*)*ristić* = *Kristo* (16. v.,

Dubrovnik, Boka, Perast) prema *Krista* (od *Krištof*), odatle *Kristie*, *Křsta* (18. v., Vuk), pridjev *Krstin*, pored *Křsto* (Vuk), pridjev *Krstov*, odatle *Krštić*, *Krste* (18. v., Dalmacija), na -an (prema tipu *Milan*) *Hrištan* (Vuk) = *Kristau* (slov. prezime), *Křstan* (18. v.) m prema f *Křstana* (Srbija), na -le (prema tipu *Mile*) *Krile* (također dalmatinsko prezime) = *Krla* m (Boka ili Crna Gora, narodna pjesma) = *Krie* (Hrvatska, 1535). I sa lat. sufiksima prave se hipokoristici. Ovamo ide na deminutivni sufiks -inus *Hrištind*, (mučenica, slavi se 24. VII), koje kod kaluđerica glasi i *Hristijana*, u Dubrovniku *Kristina*, odatle hipokoristici *Krista* (18. v.), *Križa* i *Krila*. Upor. hrv.-kajk. prezime *Križan*. Odatle ženski hipokoristik *Hrista* (Vuk), na lat. nenaglašeni sufiks -ulus *Krstol* = *Krstul* (1460), odatle dalmatinsko prezime *Krstulić*, *Krstulović*. Ovamo ide zacijelo i ime vlaščkog plemena (1430) *Krisojevići*. Upor. prevedenice *krstonoša* i bizantinsko χριστόδουλος > *hristodul*.

Lit.: ARj 3, 697. 5, 539. 541. 542. 543. 588. 595. 636. 644. 657. Jireček, Romanen 2, 30.

(h)rkać, gen. -aća m (18. v., Vuk) »naziv što ga daju katolici pravoslavcima u Bosni i Dalmaciji« = *arkać* (Kavanjin, Pavlinović), pejorativna izyedenica stvorena s pomoću sufiksa -ať (v.) od osnove kojoj je značenje teško odrediti. Prema Pavlinovićevu obliku *grkać*, za koji se ne zna gdje i da li se govori, bila bi to izyedenica od *Grk*. To bi se slagalo s nekadašnjim nazivom *grčko-istočni*, *grčko-istočnjaci* u nekadašnjoj Austriji. Budmani se protivi tome. Po njegovu mišljenju može da postaje od *hrkati*. To bi bio pejorativan naziv za pjevanje kroz nos. Bela ima *hrka* mjesto *hrkać*. To bi bio hipokoristik ili postverbal od *hrkati*.

Lit.: ARj 3, 690. 14, 54.

hrmestavac, gen. -avea m (Zagorje, Prigorje) »meso što hrušće pod zubima«.

Lit.: ARj 3, 701.

hfcma f (Bosna, Sarajevo, Kreševo, gdje se kopa) »auripigmentum, mineral žut, kao zlato mekan (upotrebljava se za boju)« = *sali zmo* ili *guša* (Srijem) = *žuti sigan* (Dalmacija) = tur. *altunbaş* > *altunbaş* (Bosna). Prema *erza* (Mostar) *m* kao da je umetnuto [< tur. *kirmiz* < ar. *qirrniz*].

Lit.: ARj 3, 702. Skok, Slávia 15, 352., br. 323. Školjić* 334.

hrndoline f pl. (Dubašnica, Krk) »oraće zemljište, ali kamenito, loše«.

Lit.: ARj 3, 702.

ĥj-nkaš, gen. -asa m (Pavlinović, Dalmacija), »nadimak na -as volu koji nije dobro uskopljen«. Od istog je korijena pridjev na -ovit (*ĥrnjkovit* (Vuk, Srbija, za domaće životinje: vo, konj) »1° koji nije dobro utučen, 2° silovit, žicast, subačina« (Pavlinović, Dalmacija). Slaže se značenjem i fonetikom sa rumunjskim *rancațiti* »halb kastriert« = *r̂ncaș, r̂ncașu* »einhodig«, koje Gamillscheg, *RG* s. v. izvodi iz gepidskog (balkansko-germanskog) *wranko* > *rancus* »hinkend, lahm«, Meyer-Lübke iz langobardskog *rank* ili *renicus; *hrnkaš* je prema tome leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide još kao talijanizam *r̂nkat*, -am impf. (Perast; Nalješkovici) *rankat ću najbrže* »davonlaufen«. Od tal. *arrancare* »svellere, zop-picare, vogare di forza«.

Lit.: ARj 3, 702. 13, 58. REW* 7044. 7209 a. DEI 299.

(h)rnjaga f (Vuk, BiH) »velika gomila, sila, množina, hrpa«.

Lit.: ARj 14, 56.

(h)fnjav, pridjev na -av (Vuk) »sa raspuknutim ili razrezanim usnama«. Imenica *fnja*, gen. *fnjê* f (Kosmet) »svinjska surla, njuška«. Odatle metafora na -ka: *hrnjke* f pl. »vrsta gljive«. Hipokoristik *Hrnjo* (Vuk) je antropom i apelativ značenja koje je u pridjevu. U narodnoj pjesmi *Mujo od Udbine* zove se (*Hrnjetina Mujo* i *Hrnjica Mujo*). Odatle i muška lična imena *Hrnjko* (14. v.) i *Hrnjak* (15. v.).

Lit.: ARj 3, 702. Elezović 2, 180.

hr̂b̂-hr̂b̂, onomatopeja kojom se imitira glas svinja. Oformljena: *hrycati*, *kroče* (16. v., Dubrovnik) »sinonim: guritati« = *hrokati*, -če (leksikografi) = *hr̂kati*, *hrokće* (subjekt svinja) (Vuk). Sa vokalom u mjesto o kod Marulića i sa c iz prezentske osnove *hrućati*, *hruća*. Sa tim vokalom prenosi se na govor ljudski (pejorativno): *hrukati*, -am (Belostenec) »govoriti vičući«.

Lit.: ARj 3, 704. 710.

hrom (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »lahm«, nije danas općenit na hrv.-srp. teritoriju. Čine mu konkurenciju sinonimi *šepav* (v.) u zapadnim krajevima, *tapalast* (Vuk) = *tapalast* (Banja Luka), izveden na -ast od

balkanskog turcizma *topal*, gen. -āla (tur. *topal*), arb. *topal* »lahm«; odatle prezime na -ovii *Topalović*. Poimeničen na -bc m prema f -tea: *hr̂mac*, gen. *kromca* prema *hrornica*, odatle prezime (*H}romac* i (*H}romčević* > *Rončević*; (*h}romica* (Lika) je apozicija za kozu; *hromica* (Dalmacija, Ljubiša) je mjera za duljinu, »širina između paoca i kazaoca kad se raščepe« (ne vidi se, kako se taj leksem semantički odnosi prema značenju pridjeva), Apstrakta se prave sa -oca = -ōta, -atinja = -ost = -stvo'. *Qi}romoća* (17. v.) = *hromōta* (15. v.) = *hromōtinja* (Crna Gora, valjda kol. kao *sirotinja*) — *hromost* = *hromstvo*. Kauzativ *ohromiti*, -im »učiniti nekoga hromim«. Ljubiša upotrebljava prilog *hromice* u vezi sa *tomice* »na sve načine« u rečenici: *pak su nastavljali tomice i hromice da je k udaji sklone*. Vuk i pisci imaju inhoativ sa *ĥ* > *nu*: *ohronuti*, *ohronēm* (ŽK) »postati hrom; sinonim obangaviti«. U njemu je izolirana promjena *mn* > *n* kao u *nokrat* (ŽK) < *mnogokrat*. Ta se grupa čuva u *kinnuti*, *klimnuti* i *komnuti*. Govori se i piše obično bez *h* *oronuli*, *oronem*. Rijedak prijelaz *mn* > *n* razlog je što se u jezičnoj svijesti izgubila veza sa *hrom*, te se govori kao pridjev »oslabljen«: *oronuo storkelja*. *Romici* »Cigančad« nema veze s *hrom* nego je to od ciganske riječi *romia* »čovjek«. Iterativ pravi se prijevom *o-a*: *hramati*, *hramljem*, -ām (Vuk, već stclav.), sa *lj* iz prezenta u impf, *ramljati*, -em > *ramnjati*, -am (Ljubiša), *nahramivati*, -hramujēm (Vuk) = *naramljivati* (narodna pjesma). Odatle radne imenice na -bc: *hr̂mac*, gen. -mea = *hramalac*, gen. -aoca m prema *hramalica* i apstraktum *ramota* (Lika, u formulama čaranja) »sinonim: hromota, hromoća«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Pridjev je slavensko-sanskrtka leksička paralela. Tačno odgovara sanskr. *śrama-h* < ie. *sromo-s*, fonetski i po značenju. Bruckner izvodi bez potrebe od ie. korijena *skrem-*: *skrom-*, od kojeg je *skroman* (v.).

Lit.: ARj 3, 678. 705. 8, 798. BI 2, 579. Miklošić 91. SEW 1, 403. Holub-Kopečný 143. Bruckner 184. KZ 57, 234. Mladenov 674. WP 2, 706. Machek, Slávia 16, 131. IF 53, 94. Hirt, IF 23, 243. Marković, NJ n. s. 1, 248-251.

(h)ropati impf. (Belostenec) »1° sinonim: štropotati, 2° guritati (subjekt svinja, Mikalja)«. Odatle sa onomatopejskim sufiksom -ot: *ropot* m »štropot, buka, lupa, prasak, šum«, u stclav. *ẑp̂b̂î* i *ropott*. Odatle opet *rapatati*, *r̂p̂ocem* »1° štropotati, bucati, 2° mrmljati« = *hropotati* (hrv.-kajk.) »rikati«,

pridjev *ropotljiv*; *štropot* je ista onomatopeja s prefiksom s- i umetnutim -i. Upor. glede prijelaza *str* > *str oštar*. Razlikovati treba onomatopeju *ropōtina* = *hropōtina* (v.) »jaka nazeba, kijavica«. Slična onomatopeja: *rōnkati*, -am impf, »cviliti«. Zacijelo onomatopeja nedovoljno potvrđena. S istim vokalom *rok-tati* »idem«. Sa i mjesto o *řnkati*.

Lit.: ARj 3, 706. 14, 28. 162. 163-4.

(h)rpa f (15. v., Marulić) = *vrpa* (Belostenec, Zore, jug, Zrinskoga *Sirena*) »sinonimi: kup, gomila«. Odatle deminutivi: na -ica: (*h}rpica* f (Lika, Orahovica), na -bc *rpac*, gen. *rpca* »kamen koji se vadi iz rpe«, na -ič *hrpić* (18. v.). Pridjev na -at: *rpat*. Augmentativ na -ina: *vrpina* (Mikalja). Na -ište: *rpište* n. Vuk ima *řpnjak* »mōdii genus«. Denominai (faktiv) na -ati: *rpati* (na-), odatle *narpavati*, -am pored *narpivati*, na -iti *hrpiti* (17. i 18. v.). Semantički se može objasniti *rpati se*, -i (subjekt dva ovna, volovi, Piva—Drobnjak) iz metaforičkog faktiva »činiti hrpu kad se pograbe«. Prilog: *hrpimice** Vrančić ima varijantu sa b mjesto p: *hrba*, koja nije potvrđena. Oblik *vrpa* može se upoređivati s polj. *warp(a)* »der um eine Grube aufgeschüttete Erdhügel«, odatle *warpac* »latać«. Nije jasno da li je u vezi s rus. *verpu* »reisse, pflücke, raube«, stru. i rus.-cslav. *ьp̂ū*, *v̂brpsti*, a ovo u prasadstvu s lit. *verpiu*, *verpi*, lot. *verpu*, *v̂rpt* »presti«, od čega bi *vrpa* bila postverbal »ono što je načupano« > »kup« < ie. korijen *uer-* »okretati se«, raširen sa p. Gubitak v- mogao bi se objasniti kontaminacijom s protezom v-, upor. *uho*, *ura*, *uš* prema kajk. *vuho*, *vura*, *vus*, a h kao spiritus pred sonantnim r > upor. *hrga* pored *fga*, *hrsuz* pored *fz*. Moglo bi se pomisliti i na prasadstvo s got. *wairpan*, njem. *werfen*. Postverbal *hrpa* bi tada značio »das Aufgeworfene«.

Lit.: ARj 3, 690. 707. 7, 594. 14, 201. 202. Mažuranić 665. 1610. Vuković, SDZb 10, 401. Miklošić 384. Bruckner 602. KZ 51, 239. Vasmer 189. WP 1, 277.

(h)rt m (15. v., Vuk, Marulić) »lovački pas« prema f *hrtica* (17. v.), sveslav. i praslav. Aam. U Kosmetu očuvano samo u narodnom poredenju: *ẑebem kaj ft*, *suh kaj rt*. Odatle pridjevi na -ov, -in: *hrtov*, *hiřtičin*. Deminutiv na -če: *hrče* n (Vuk, narodna pjesma). Augmentativ na -ina: *Krtina*. Složenica: *hrtovoda* (Vuk). U baltičkoj grupi nalazi se kao posuđenica iz slav.: stprus.

curtis, lit. *kurtas*, lot. *kurts* »idem«. Ie. veze nisu utvrđene. Bruckner i Mladenov izvode od istog korijena od kojeg je i prilog *skoro* (v.), ie. *sker-jskor-* sa sufixsom *-to*. Prema tome bi prvobitno značenje bilo »koji je brz« < ie. *skr-to-s. Paralela je za to rus. *borzaja sobaka* »hrt«. Tumačilo se (Hirt) kao posuđenicu iz svegerm. *Rüde*. Ali se i, obratno, uzimlje da je *Rüde* posuđenica iz slavenskoga (Weigand-Hirt). Veže se (Machek) i sa lit. *kurti* »rennen«, lat. *curre*. U tom slučaju bila bi stara ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 709. 14, 204–6. Miklósi 93. SEW 1, 412. Holub-Kopečný 143. Bruckner 176. KZ 51, 233. Kiparsky 277. Mladenov 672. Machek, Slavia 16, 216. Endzelin, IF 33, 116. Weigand-Hin 617.

hrūmati, *-am* impf. (Bella, Dubrovnik) »žvakati zatvorenim ustima tvrd hljeb; sinonim: hrskati«. Ta se onomatopeja, koja oponaša glas što ga proizvodi žvakanje tvrdog predmeta, nalazi i u slov. *hrumati* i u post-verbalu odatle *hrūm* »Getöse, Lärm« kao i u rus. *krūmkatb* »nagen«.

Lit.: ARj 3, 710. SEW 1, 404.

hrasta f (16. v., Držić) »kora na pečenju«. Stulić ima *hrustalica* »kora na hljebu«, koje Budmani označuje kao nepouzdanu. Od lat. *crosta* < lat. *crusta*, sa *cr* > *hr* kao u *hlače* ili unakrštenjem sa *hrūstati*, *-ām* (v.). Ovamo ide *krustavica* f (Voltidi, Stulić, Šulek) »(kulinarski termin) vrsta prohe (torte)«, od tal. *crostata* »pasticcio«, izvedenica na *-ata* (v.), koje je zamijenjeno našim složenim sufixsom *-avica*. Na lat. nenaglašeni deminutivni sufixs *-ula*: *hfstula* f (Mikalja, Stulić) »vrst uštipka«, deminutiv na *-ča* *hfstulica* = *hrustulica* (Mikalja) = *hrastule* f pl. (Potomje, Pelješac) »vrst slatkih kolača«, od mlet. *crostali* m pl. = *crustula* »focaccia«, furl. *erōstūl*; *cr* > *hr* za cijelo unakrštenjem sa *hrstati*. Grupa je očuvana u deminutivu *krustuKć* (Mikalja) »komad (kruha)«.

Lit.: ARj 3, 711. 5, 678. REW* 2345. 2347. DEI 1167. 1180.

hrušt m = *rušt* »sinonimi: posuđenice kebar (hrvatski gradovi), skarambež (Dubrovnik)«, sveslav. i praslav. (*hrčstb*), izvedenica s pomoću *-io* od onomatopejskog glagola kojim se oponaša zvuk buke (zubima, zujanja) *hrūstati*, *-ām* pored *hruščem* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: (h)rsirati, cum fragore comedo« = *rūskati* »isto«; u je nastao od

nazala *o*: slov. *hrošč*, češ. *chroust*, stpolj. *chrast*. Češki i poljski oblik obrazovani su bez *-io*; *hrūstati* dolazi u prijevoju s nazalom *ī* *hręstati*, *hręstaję* > *hręstati*, *-am* (Belostenec) »knistern, knirschen«. Tome prijevoju odgovara lit. *'kremseti* »idem«. Ovamo i *rustalac* »kukac korh-jáš«. Za praslav. leksikalizaciju onomatopeje nema paralela u baltičkoj grupi. Nije posuđenica iz got. *i>ramstei* »idem«, kako misli Hirt, nego srodna onomatopeja. Od *hrūstati* (16. v.) = *rūstati* (ŽK) (po-) postoji u izvedenicama veća leksikološkijska familija u nazivima hrskavih predmeta: *hrustača* f (Belostenec) = *hrūstavica* = *hrustika* »Knorpelkirsche«, *hrustavac*, gen. *-avca* »1° cartilago, 2° vrsta gljive«. U ništičnom prijevoju ta se onomatopeja pojavljuje sa dva glagolska oblikovanja: *t-*, *k-*: *hf stati*, *-am* (17. v.), odatle pridjev na *-av* *hřstav*, poimeničen sa *-bc* *hřstavac*, gen. *-avca* f »vrsta grožđa«, sa *-ica* *hfstavica* (Primorje) = sa *-ka* *hřstavka* »vrst smokve«. Mjesto *t-ati* Vuk ima *-k-* (*h)fskati* (SÉ), *-ām*, odatle *hřskavac*, gen. *-avca* »vrsta trešanja; sinonim: hrustača itd.« = *hrskavica* (Vuk, Mostar, Cres) »sinonim: hrustavac«.

Lit.: ARj 3, 708. 711. 712. 13, 202. 203. Miklósi 91. SEW 1, 403. Holub-Kopečný 143. Bruckner 186. KZ 48, 199. 51, 234. Pedersen, IF 5, 66. Machek, Slavia 16, 178. 212–213. Hirt, PBB 23, 338. Uhlenbeck, PBB 30, 316. Matzenauer, LF 8, 2–3, 17, 192. Scheftelowits, KZ 56, 207.

Hrvat, gen. *-ata* m (16. v.) prema f *Hrvatica* (općenito), rijetko *Hrvatka* (18. v.), *-kinja* (17. v.). Sa sufixsom *-in* za individuum potvrđen je nerijetko *Hrvatín* (Korizmenjak, Vetranić, Zoranie, 1436; *Sunnin* 432, pl. *Hrvate*, danas se ne govori). U tom se razlikuje od *Srbin*, *Bugarin*, a približuje se etnicima *Čeh* i *Rus* (rijetko *Rusin*). U ličnom imenu *Hrvatín* (11. v.), odatle prezime *Rvatln* pored *Rvátin* (ŽK), *-in* je hipokoristički sufixs kao u *Milutin*, *Dragutin* itd. Zbog toga ostaje u izvedenici na *-ić*: *Hrvatinić*. Izvedenice su na *-janin*: *Hrvacánin* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) od imena zemlje *Hrvati* (upór. *Cechy*). Odatle sa *ć* *Hrváčka* »Hrvatica«, kod Zlatarića. Pridjevi na *-ski*: *hrvatski* (1406, Vuk); femininum poimeničen u imenu zemlje *Hrvatska* (18. v.), *hrvāški* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) sa *tš* > *š* kao u *viški*, *vrbaški*. Ime zemlje na *-ija*: *Hrvatija* (narodna pjesma, Bogišić), izolirano. Sonantno *r* nastalo je iz *rt*. To se vidi iz Konstantinova grčkog oblika Χρωβάτοϋ kao i iz srednjovjekovnog latinskog

nastalog u romanskoj Dalmaciji *Chroata*, u kojem je dočetak *-t* izmijenjen prema *Dalmata*. Time se razlikuje od latinizacije *Serbus*. Prema srednjovjekovnom lat. stvoren je tal. pridjev i imenica *croato*. Vokal *α* ima iskonsku duljinu, kako se vidi i iz lat. i tal. oblika; u njima je *v* ispalo prema izgovoru dalmatinskih Romana i sjevernotalijanskih dijalekata, odakle je *croato* došlo i u toskanski govor; *v* > *b* u zapadnim pozajmicama pojavljuje se kasnije, za tridesetogodišnjeg rata (1618–1648), direktno iz hrvatskog oblika, kada *Hrvat* ulazi u njem. *Kraba(t)e*, *Krobot* »munteres, wildes Kind«, iz njem. u švedski i francuski (prvi put 1652) »1° konj hrvatske rase, 2° hrvatski konjanik kao plaćenik, 3° *kravata* (tal. *cravatta* < fr. *eravate*, port. *gravata*, neobjašnjeno odstupanje u katal. i španj. *corbata*)«. Švedsko je značenje »divlje dijete« kao u njemačkom. Ovdje je i toponim (dio Stockholma). Suglasnik *v* ostaje i u madž. *horvát*. Kao u *Slavonija*, madž. oblik je ušao i u hrv.-kajk. (*horvatski* 17. v., Slavonci), *Hörvāt*, gen. *-ata* (16. v., narodna pjesma, prezime kao u madž. *Horvátie*, *Horvatovic*), također toponim *Horvát* kod Zagreba, Varaždina, *Horvaćani* (Banja Luka), prezime *Husejin Horvaćanin* (odabaša grada Jasenovca, 1676–1692). Razlog činjenice da kajkavci preuzimlju madžarski oblik, treba tražiti u tome što su oni zvali sebe *Slovenci*, a svoju zemlju *Slovinje*, odakle madžarizirano lat. *Slavonija*. Čakavski oblik *Harvat* pojavljuje se u narodnoj pjesmi (u Vuka), kao ime muške *Harvatínb* (u pečskom pomeniku) i u bug. *Harvat(in)*, češkom i poljskom *Charvát* (preko glagoljaša u Emausu?). Do 10. v. etnik se pojavljuje na vrlo ograničenom teritoriju: Lika, Bosna do Plive, kraj oko Zadra, koji se još 1527. zove u pl. *Hrvati*. Što je južno odatle, to su *Slovinci* (*ša ě > i*), a što je na sjeveru, to su *Slovenci* (*sa e > e*). Prema srlat. *Chroacia* upotrebljava se *Hrovat* (Stulić), odatle *hrovatski* (Levaković), u 17. i 18. v. *Kro(v)acija* i *Krovat* (Costa, Kanavelić). Lično je ime već kod Konstantina. Kasnije sa hipokorističkim *-in*. Odatle novi hipokoristik na *-oje* *Hrvoje* (15. i 16. v.). Interesantniji toponimi na istoku i na jugu jesu ovi: *Rvát* m pl. (Vuk) (selo, kruševački okrug, rudnički, valjevski), *Rvatovac* (njiva, Prnjavor–Bešenovo u Pruskoj gori), *Rvatović* (u Osiku kod Gospića u Lici, Listani, okolina Beograda), *Rvāškā* (rječica sela Bučje, brodski kotar), *Rvatska Subica* na Morači kod Vezirova mosta (Titograd, Crna Gora); na tom su mjestu Turci opljač-

kali Crnogorce koji su se vraćali iz Carigrada gdje su Crnogorce zvali *Hrvati*. *Rvatsko selo* pod Avalom blizu Beograda. U Grčkoj je blizu Atene arnautsko selo *Hamati*. Na Prespanskom jezeru također *Hrvatí*. Kako je do ovih toponima došlo, nije objašnjeno. Na raznim slavenskim stranama također se nalazi taj etnik. U Galiciji oko rusinskog Peremyšla su *Horvāti*, alpski *Hrvati* oko Celovca, polapski *Hrvati* u Češkoj (*Belli Hrvati*), *Crveni Hrvati* u Crnoj Gori (Dukljanin). Špičane, koji su služili u Carigradu, zvali su Turci *Hrvati*. Njihov poglavica zvao se *Hrvatbaša*. Osim naziva za odijelo *kravata*, koja je postala internacionalna riječ, *rvatka* f je kapa (oko Banje Luke), *hfvāština* (poimeničen pridjev *hrvatski* s pomoću *-ina*) »1° vino zagorsko i kotarsko (kod Zadra), 2° vrsta vinove loze (Vuk)«, *hrvatlca* (Darugar, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta grožđa boje roza«. U semantičkom pogledu njemačko i švedsko značenje »wildes, unbändiges Kind« nalazi svoju paralelu u sjev.-tal. *croato* »ostinato«. Brojna su etimološkijska tumačenja. Osnovna je teškoća u tome što se ne zna da li je *-ato* sufixs ili pripada i on korijenu. Maretić misli da je sufixs. [Na to da se radi o sufixsu, misli se i u pokušaju etimologije koju daje Porfirogenet: on kaže da riječ »Hrvati na slavenskom jeziku znači oni koji posjeduju mnogo zemlje« (»το δε χωράβτοι -rfi των Σκλάβων διαλεχτώ ερμηνεύεται τουτέστιν «οι πολλήν χωράν κατέχοντες»). Iz toga izlazi da se ime dovodilo u vezu s gr. *χώρα* »zemlja« i sufixsom *-at* (tip *brkat*, *plecat*, *krakat*). Od prvih pokušaja da se etimološki objasni ime *Hrvat*, valja spomenuti pokušaj Tome Arhidakona koji etnonim *Hrvat* dovodi u vezu s *Curetés* = *Curibantes* te pokušaj Jurja Ratkaja (1652) koji to ime dovodi u vezu s glagolom (*h)rvati*. Vezano je ovo ime i s imenom bugarskog kana *Kuvraita* (7. st.), s gorjem *Karpati* i imenom historijskog naroda *Sarmati*. Šafařík ga veže uz *brib* i *nebъwъ*, Miklósić uz korijene *hruv/hnv* »ples«, Daničić uz sar- »čuvati«, Geitler uz *sarv-* »oklopnik«. Oštir ga veže uz *eternata-* »gora«, Župančić uz *churava-th* »drugovi, narod«. Prema Nahtigalu valjda je neslavensko ime. Od kada su 1890. u Tanaisu (ušće Dona, 2–3. st.) nađeni grčki natpisi na kojima dolaze iranska imena i među njima iransko ime arhonta *χորόαθος/χορούαθος*, neki povjesničari misle da se ime *Hrvat* može dovoditi u vezu s perzijsko-iranskim plemenom *Harahvaitiš* i njihovom zemljom *Harahvaiti* (Sakač). Ovo mišljenje pri-

hvača Vasmer, koji ga dovodi u vezu sa stiran. **(fšu)-jhaumata-* »pastir«, avesta *pasu-haurva*, te *haurvaiti* »čuvati, pasti«. Ovo se pleme, po mišljenju nekih povjesničara, selilo iz Azije na Don i tu dalo ime slavenskom narodu, slično kao što su neslavenski Bugari dali etnonim jednom drugom južnoslavenskom narodu. Ni ova etimologija nije od svih prihvaćena.]

Lit.: *ARj* 3, 652. 712. 758. 5, 607. 618. 14, 361-67. *Mažuranu* 407. i si. *DEI* 1951. B. Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok*² 503. *Weigand-Hirt* 1,1131. Novkovic, *Pom.* 110. *Mladenov* 666. Jagić, *ASPh* 31, 531-532. *Gamillscheg* 274. *REW*² 2334. Skok, *SupK279.*, § 70. Ilijinski, *VF* 3, 26-30. 12. 205. Nachtigal, *Etnolog* 10-11, 384-413. (cf. *RES* 22, 267). Bruckner, *KZ* 51, 223. 237. 53,193. sl. (*IJb* 11, 471). Deanović, *ZbRFFZ* 1955. Mikkola i Sutnar u *ZbJ* 612-617 (cf. *RSI* 2, 254). Sobolevski, *RFV* 64, 174 (cf. *RSI* 4, 158. 277). Niederle, *Slovenské Starožnosti* 2. 2, 1, 244-280. 2. 2, 373-99. 3, 193-5. 223-6. 4, 154-6. Šišić, *GC* 35, 1-49. Grégoire, *By z.* 17, 88-118 (cf. *RES* 24, 287). Visinski, *Savremenik* 27,85-S6. Sakač, *Život* 18, 1-25. Isti, *OCHP* 15, 313-340. Grafenauer u *EJ* 4, 37-8. *Vasmer* 3, 261. Putanec, *Rasprave* 1, 45-46.

hú, uzvik (onomatopeja) zbog studeni, Ijutine i nakon dugog puta ili truda = *hü* pored *ü* (Kosmet) »duvanje u šaku zbog studeni«. Prema *fuj* dobiva *-j huj*, uzvik zbog gađenja, nezadovoljstva, žalosti. Odatle *üjniti* »huj sagen«. Prvi se oblik oformljuje sa *-k:* *hukati*, *huč m* impf, pored *-am* (16. v., također bug.) prema pf. *huknuti*, *hukn m* (Vuk) »buku činiti«. Odatle postverbalni *huk m* i *huka f* (16. v.) »sinonim: buka«. Odatle (*h*)*ukač*, gen. *-aia* (Vuk) i *hüktati*, *hukiem* (Vuk, 18. v.), kod Marulića *huhlati*, ako nije greška. Na *-éti:* *hučati*, *hučim* (18. v., Srbija, subjekt *talasi*, *ptice*) = *hučiti* (narodna pjesma, Petranović). Odatle na *-bc* i *-tka:* *hučac*, gen. *hučca* »nekakva bolest u uhu«, *hučka* (Vuk) »vika ili mala buna«. Upor. slov. *hüpati* »schreien«. Isti uzvik *hu*, onomatopeja kojom se oponaša zujanje vjetra, zavijanje vuka, oformljuje se sa *j:* *hujati*, *hujim* (Vuk, subjekt *vjetar*, *more*) (*pro-*). Upor. rum. onomatopeju a *hui*, a *vui* »rauchen, tosen«, odatle *vuetaore f* »biljka empetrum nigrum«; apstraktum *vuială f*, ngr. *χοιυιάζω*. Sa drugim akcentom *hujati*, *hü-iam* (Vuk) »počivati«. Postverbalni (*h*)*üja f* »bijes«. Ovamo i *huja f* (Posavina) »kod lađara stanica kad se lađa na konjima vuče«. Druge je prirode oformljena onomatopeja *hukati*, *huiem*, odatle također postverbalni *huk*

m, *huka f*, *huktati* (ra-) od *hu*, imitacije glasa nekih ptica kao sove. Za glas sove ima Kanjičlić *huhukati*. Ta se onomatopeja oformljuje i sa *šk* > *čk:* *hulkati* (ra-). U hrv.-kajk. taj onomatopejski glagol dobiva metaforičko značenje »1° vikati, bucati, zvati, 2° podbadati na bunu«, *nauškatii*, *-am*. Odatle *huškač m*. Kod Bakšića *rozhuštani vojnici* (koji su mučili Isusa).

Lit.: *ARj* 3, 716. 729. 7, 724. 13, 89. *Elezović* 2, 417. Hirtz, *Aves* 155. 157. *Mladenov* 673. *REW*² 4221. *Deny* § 1037. Skok, *ASPh* 35, 342. Matzenauer, *LF* 8, 7-8. Bruckner, *KZ* 51, 239. 231. Machek, *Slávia* 16, 213. *SEW* 1, 405. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Tiktin* 743. 1782. *GM* 210.

hücum m (15. i 16. v.) = *hukjum* (1539) = *ucum* (Kosmet) »zapovijed, naredba, presuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hukm* > *hüküm*) iz turskog sudstva: arb. *hyçm* ÇSkadar) »Macht, Herrschaft, Recht-spruch«. Ovamo ar. izvedenica *ucumat* (Kosmet) *m* »sud, zgrada gdje uređuju turske vlasti; sinonim: konak«, cine. *huchimate f* »tribunal« < ar. *huqumet* »gouvernement, juridiction«, pl. *hüqūmat*, tur. *huqumet konağı* »sudnica«.

Lit.: *ARj* 3, 716. Ivic, *PPP* 5, 136., br. 3. *Elezović* 2, 398. *GM* 155.

húd, f *húda*, sveslav. i praslav. pridjev »1° mršav (Poljički statut), 2° jadan, nevoljan, žalostan, nevaljan, 3° zao, rdav, loš« = *üd* (Kosmet) »3° taman, koji nije svijetao« = *húd* (Vodice, Kastav) »1° zločest, 2° poderan (cipele)«. Također imenica *húd f* = *hudost*. Poimeničen na *-bc hudac*, gen. *húca* prema *-ica hudica*. Raširen na *-bn: hudan*; na *-Ijiv: hüdlijiv*. Apstraktum na *-oba: hudoba* »eufemizam za vraga« (Smokvica, Korčula). Odatle: na *-iča hudòbica* »žensko čeljade bijesno«, apstraktum sa dva sufiksa *hudobija; hudob(f)-njak, hudobnik m* prema *f hudobnica, hudòpština* (17. v.) od *hudòpski* (16. v.) »diabolicus«; *hudob(i)nji* = *hudoblji*; na *-ič hüdíc* = slov. *hudič* »hudi duh, vrag« kristijanizmi su. Upor. još slov. *hudīman, hudīmar, hudír, hudér* »vrag«. Apstrakta na *-ina: údina* (Kosmet) »krto meso, krtina«; na *-inja: hudinja*. Denominali: na *-ati: nudati* nije ušao u književni i saobraćajni jezik, ali se govori na Cresu *húdat* »koriti«. Kauzativum na *-iti: hüditi, -im* (15. v.) (*na-*). Inhoativ na *-éti: hüdjeti, -im* (Vuk) »1° postajati hud, 2° tamnjeti (Dubrovnik)«,

poudět, -udím (Kosmet) »potamniti, smršaviti, oslabiti, postati ružan«. Prvobitno značenje konkretno »mršav« prenijeto je na psihičko i moramo polje. Kao izvedenica na *-ika* (biljka) ide ovamo (*Kudika* (Vuk) — *fudika* = *hüdljika* (Vuk) = *fuljika* (Crna Gora) »viburnum lantana L.; sinonim: bikovina«. To rdavo drvo zove se slov. *hudolesovina, hudovitovna, češ. chudovina*. Odatle pridjev na *-ov: hud-ljikov, fudikov*, poimeničen sa *-ina hudikovina* (Vuk) = *fudikovina* (ŽK). Glede *h* > *f* upor. *Hótča* > *Foča, fuzda* pored *huzda* < *uzda*, bug. *hurma* pored *fuma*. Za konkretnum pruža dobru paralelu (prema Pedersenovu zakonu i e. *ks* > *slav. k*) sanskr. *kšudrás* »malen, nezatan, nizak, gemein«. Machek upoređuje sa sanskr. *kšodhuka* »gladan«. Prema Brückneru, koji izvodi slav. *h* iz i e. *sk*, bilo bi srodno sa lit. *skaudus* »bolestan«. Korijen te riječi nalazi se u *kuditi* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 716. Bulat, *JP* 5, 145. 205. Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Elezović* 2, 381. 382. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 405. *Holub-Kopečny* 144. *Bruckner* 186, *KZ* 51, 231. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Boisacq*² 504. 526. 1075-6. Machek, *Slávia* 16, 203. Uhlenbeck, *PBB* 30, 289. Meillet, *Et.* 1, 174. Charpentier, *IF* 28, 182. *WP* 1, 502.

hüdut m (narodna pjesma) = *udüt* (Kosmet) = *odüt*, gen. *-üta* (Poljica, *o* < *u* je krivo shvaćen prefiks) »sinonimi: granica, međa, kunfin (Dalmacija), sin/j/or (Makedonija)«. Odatle denominál *razudüdüti, -udüdüm* »razmedašiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hudüd*, od sing. *hadd*, tur. *hudud'*) iz turske poljopivredne administracije: arb. (*Vjudüt* »Gränze«.

Lit.: *ARj* 3, 728. 13, 709. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 327. *ZbNŽ* 8, 100. *Elezović* 2, 383. *GM* 154.

(h)udžera f (pejorativ) »1° mala huda kućica (Srbija, Bosanska krajina), 2° vajat (Bijeljinska krajina)« = *üdžera* (Kosmet) »klet, ćelija, mračna soba«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *buğra* > tur. *hücre* »cellule«, u derviškoj tekiji) iz oblasti građevinarstva: arb. *hyxhere f* »Schublade«, *uxhe* »Höhle«.

Lit.: *ARj* 3, 728. *Elezović* 2, 400. *GM* 155. 455.

budžet m (15. v., Bosna) = *üdžet* (Kosmet) »kadijina isprava, priznanica, sudsko uvjerenje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *logger*).

Lit.: *ARj* 3, 728. *Elezović* 2, 4PO.

hüdzum m (samo kao objekt uz *učiniti*, Pjevanija crnogorska) = *udžum* (Kosmet) »navaliti«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hüğum*).

Lit.: *ARj* 3, 728. *Elezović* 2, 400.

huhelj pored *hühelj m* (Punat, Krk) »objest, veselje«. Možda onomatopeja kao češ. *chuchali*, polj. *chuchač* »hauchen«.

Lit.: *ARj* 5, 728. *SEW* 1, 405. *Bruckner* 186. *KZ* 42, 347.

(h)ühör m (Dubrovnik, 16. v.) = *uhor* (Hercegovina, Vuk) = *üvor* — *üor* »1° sinonimi: (h)ober, kręsta, 2° (metafora) kruška slična uhom, 3° *dizati uhor* oholiti se«. Varijanta *huholj* = *huhulj* = *fufulj* »Federschopf« (Krasica, Hrvatsko primorje). Odatle pridjevi na *-av, -ast: hühorav* (Stulić, Mikalja) = *huhorast* (Konavli). Na *-ača: huhorača* = *huhorica* = *huhurača* »1° crnokrug, vipera ammodytes L., 2° alauda eristata, ševa koja se zove kukuljava (Brač)« = *huhuljača* (Hreljin). Kurelčevi nazivi za perad: *huhorka* »ime kokoši«, *huholjac*, gen. *-Ijca* »pijetao« prema *huhuljača* — *huholjica* (kokoš), možda i *huhma* = *hukma* »ime kokoši«. Denominal na *-iti: hühoriti se* (Stulić) »oholiti se«. Prema Budmaniju ista riječ koja i u sjevernim slavenskim jezicima: ukr. *hohol* »Schöpf«, češ. *chochol* »panache«, *chocholouš(eK)*, stpolj. *chocholaty* »elevatus«. Ostaje neobjašnjen prijelaz *o* > *u*.

Lit.: *ARj* 3, 728. Hirtz, *Amph.* 44. 160. Isti, *Aves* 154. *SEW* 1,392. *Holub-Kopečny* 141.

huhuriv, pridjev (Krk) (samo za djevojku) »nagnut na pohotnost«.

Lit.: *ARj* 3, 729.

huj m (Kolombatović; možda se govori u Dalmaciji) »riba · ophidium barbatimi«; *h* je mogao nastati od *ph* > *h*, upor. (Vrbnik) *prhetov* »prefetov«; *dl* > *l*? Trebalo bi još potvrditi za naziv *huj*.

Lit.: *ARj* 3, 725.

hüla f (Vuk, Dubrovnik) »1° vrijeđanje Boga, blasfemija, 2° psovka za čeljade«. Sa *lj* mjesto *l:* *hulja* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska, Martić) »sinonim: nitkov«, iz prezenta *huljiti* ili je postverbal od *hüljati*. Odatle: pridjevi na *-bn: hulán*; poimeničen na *-ik: hulník*; na *-av: hülav* = *ulav* (Kosmet, pejorativ) »zamlatast, zanesen«; poimeničen sa *-ko, -ica: ülavko m* prema *ulavica*, kod Vuka *ulo, ulava*. Kauzativ *huliti, -lm* (Vuk) = *uliti na boga*

(Kosmet), odatle radna imenica na *-telj* *hülitelj* (Gorski vijenac). Apstraktum na *-ba*: *hulba í* (16. i 17. v.). Sveslav. (osim poljskog) u gotovo istom značenju: u češ. *chouliti* »1° trpiti, braniti se od bolesti«, *chouliti se* »se blottir, Ve'mpêtrer dans son manteau«, i praslav. Glagoli na *-ati*, *-iti* pokazuju konkretno značenje: (*h*)*úlati se*, *húlam* (Vuk) »sinonim: smucati se«, *huliti (se)*, *-im* (Belostenec, Kavanjin) »pregibati se« = *huliti se (u-)* (Vodice) »šuljati se«, *pohúljen* »zgrbljen«; *hulit se* »napinjati uši (subjekt *magarac*, kad netko u nj dira, a on je pri dobroj hrani, Brusje, Hvar)«, *húljeti se*, *kuljam* pored *voljati se* (Vuk, Belostenec, Stulić) »kriechen«. Upór. glede *v-* kod H. Lučića 288: *Zato nitkor ne psi, ne vuhli* »neka ne psuje i ne huli«. To konkretno značenje je zacijelo prvobitno. Kršćanstvo mu je dalo apstraktno, moralno značenje »vrijeđanje boga«. Prema tome je očito da je postanjem *hul-* isto što i *hiliti*, *prihil*, *hiljav* (v.) kao *surov* i *sirov*, *sir* i *surutka*. Machek izvodi od *kuditi*, što ne uvjerava fonetski, Meillet iz got. *holon*. Rumunji pdsudiše slavenski kršćanski termin: *hulă*.

Lit.: ARj 3, 731. Elezović 2, 388. Ribarić, SDZb 9, 152. Hraste, JF 6, 212. BI 2, 638. Mažuraru 418. Miklošič 91. SEW 1, 406. Holub-Kopečny 141. Mladenov 673. Bernard, RES 27, 37–38. Machek, Slávia 16, 213–214. Meillet, BSLP 13, 99. (cf. AnzIF 24, 46). Matzenauer, LF 8, 4. 216.

hule, gen. *-eta* n (Belostenec, Voltidi, Stulić) »sinonim: krme, prase« = *hulje*, gen. *-eta* pored *hule* (Istra, čakavski) »svinja«. Zacijelo je u vezi s uzvikom *ffljo uljo*, kojim se tjeraju svinje, pored *kiš kiš* (ŽK). Matzenauer upoređuje mađ. *gölye* »sus, scrofa«.

Lit.: ARj 3, 731. Matzenauer, LF 7, 216.

hum, gen. *huma* (1388, Vuk), sveslav. i praslav. *Hǫlmъ, »sinonimi: brežuljak, glavica«. Veoma raširen toponim. Odatle deminutivi: na *-bc húmac*, gen. *húmca* (Vuk), također raširen toponim, na *-šk humak*, gen. *-mka* m (Srbija) = prema f *humka* »granično brdašće«. Pridjevi: na *-bn human* (*soba je humna*, Banja Luka) »sinonimi: župan, prisojan«, poimeničen sa *-ina hünnina* (Hercegovina) »planinska zemlja (protivno: brdovita)«, na *-ast humast*, na *-ski humski*, na *-ovit humòvit*. Kol. *hümlje*. Upór. ime zemlje *Zahumlje* (već kod Porfirogeneta **za Blómom > zahlumi* pl.). Vokal u je nastao iz sonantnog /: steslav. *Hǫimъ*, polj. *chelm*, rus. *holm*, bug. *hǫlm*. Mađžari posudiše *halom*, Rumunji *hum*. Miklešičev rum.

glagol *httmui* (*-ui* < *-ovati*, *ujj*) ne nalazim u rječnicima. Uzimlje se (zadnji je Machek) da je praslav. posuđenica iz germ. **χ^ηαζ*. To mišljenje ne potvrđuje oblik *hlâm* (Istra, čakavski) »idem«, naziv najvećeg brda na Krku, koji pretpostavlja slav. prijevoj *holmt kao *mlan* pored *mun* (v.). Germanske posuđenice ne pokazuju slavenskog prijevoja. Berneker stavlja krivo *hlam* pqd ruski *Mam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Jedanput je potvrđen oblik *Mime*, gen. *hlimena* u 17. v., koji je nastao možda unakrštanjem s ikavskim *slime* (ŽK) < *sleme* (v.): Nije dovoljno potvrđeno. Nema druge nego prihvatiti Brücknerovo i Mladenovo mišljenje da je *hum* u prasadstvu s germanskom riječi, da je germ.-slav. leksička paralela od ie. **skulm-*, bez pokretnog *s*, a glede sufiksa *-m* upor. lat. *collis* i *culmen* (odatle internacionalne riječi *kulminirati*, *kulminacija*). Od ie. *kal-* je lit. *kelmas* »vrh« (i *čelo*, v.) također s istim sufiksom *-m*.

Lit.: ARj 3, 627. 753. Vulović, ASPH 8, 137. Mažuraru 419. Miklošič 92. SEW 1, 410. Holub-Kopečny 140. Bruckner 178. KZ 48, 194. 51, 241. Machek, Slávia 16, 216. Kiparsky 179. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 346). KZ 68, 127. ZSPH 9, 137. Hirt, PBB 23, 338. Mladenov 673.

(h)imcut pored *huncutin* (sa individualnim *-iri*) (zapadni krajevi, Istra, hrv.-kajk.) = *huncút* pored *hüncvut* (Vodice) = *hüncvut* — (sa *cv* > *cm*) *hüncmut* = *üncvat* (ŽK) = *hüncvrt* (slov.) »sinonim: uğursuz (v.)«. Glede *ivu* > *ču* upor. *skuži* (ŽK) < *skaž*. Odatle: apstrakta na *-arija uncutarija*, odatle inhoativ *ishuncutariti se* (Lika) »postati posve huncút«, *nahuncutáriti se*, *-cutárim*; na *-ija uncvauja* (ŽK). Od njem. *Hundsfott*. Upor. i mađž. *huncút*. Njem. *Hund* govori se i u šatrovačkom govoru za psa: "unta.

Lit.: ARj 3, 735. 868. 7, 722. Ribarić, SDZb 9, 152. Štrekelj, DAW 50, 35. Grünenthal, ASPH 42, 316.

hunkaŕi, *-am* pored *-čem* impf. (leksikografi) = (sa *nj* mjesto »n zbog k) *hünjkati* (Vuk) »govoriti kroz nos«. Odatle: pridjev na *-av hünjkav* (Vuk), *hunkav* (Stulić), poimeničen sa *-bc hunkavica*, gen. *-vca*, sa *-ica hünjkavica* (Vuk), općenito s ispuštanjem *k hünjavica* »bolest u grlu, glavi i nosu«. Taj se on omatopejski glagol pojavljuje s izmjenama *njuhati* (Bella) = *njuhati* (Stulić) »idem«. Onomatopeja se nalazi i u drugim slavinama.

Lit.: ARj 3, 735. 736. 8, 285. 286. Machek, Slávia 16, 212. SEW 1, 400.

(h)imjër pored *-er* m (Bosna) »red, znanje u poslu« = *uner*, gen. *ünera* (Kosmet) »hvala, majstorija«. Odatle *iünerlija* m (Kosmet). Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (*hüner* »mérite, talent, habileté, art; science, savoir«, tur. *hünerli*) iz oblasti naziva za duhovna svojstva: bug. *uner*, arb. *hüner* »gute Eigenschaft, Vorzug«, cine. *hunere f* »idem«.

Lit.: Elezović 2, 402. Skok, Slávia 15, 352., br. 328. Pascu 2, 143., br. 641. Školjić* 336.

hunjikati impf. (Dubošnica, Krk) (subjekt samo *djeća*) »igrati se, skakati«.

Lit.: ARj 3, 735.

hupač m (Božjakovina, slov.) = *hupkač* (Križovljan kod Varaždina) = *hubkač* (slov.) »ptica upupa epops«. Izvedenica na *-ač* od *hupp hupp*, oponašanje glasa ove ptice kad doziva ženku. U gornjo-luž. *hupak*. V. *futač*.

Lit.: Hire, Aves 156. sl. Matzenauer, LF 7, 216. Iljinski, KZ43, 182. Loewenthal, PBB 51, 137. si. (cf. Jb 13, 272).

hurč m (Bosna, narodna pjesma) »velika torba što se nosi na jednoj i drugoj strani sedla«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hurğ* »Quersack, Satteltasche«) iz oblasti oruđa. Španj. *alforja*, sa arapskim članom.

Lit.: ARj 3, 736. Lokotsch 884. Školjić* 336.

hurija f (narodna pjesma: *dženetske kurije*) = *ürija* (Kosmet) »jedna od prekrasnih djevojaka koje će pravovjernik uživati u raju«. Riječ je ušla iz muslimanske religije i u balkanski folklor, u narodne pripovijetke. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *haura* od *ahviar* »crna oka«, od toga pl. *hür* > perz.-tur. *huri*; perz. *-i* označuje jedninu) iz oblasti islama: bug. *hurija*.

Lit.: ARj 3, 736. Lokotsch 848. Elezović 2, 393. Školjić* 336.

(h)urma f (Vuk) = *urma* »sinonimi: data, datala«. Odatle naša izvedenica *urmášica* (bosansko-hercegovačke varoši) »pita na brdu, nizalica«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *burma* > tur. *hurma*) iz oblasti orijentalnog voća: rum. *curmal(a)*, *curma*, bug. *hurma* > *furma*, arb. *hurma(e)*, čine. *hurmae*, ngr. *χουρμάδι* = *χορμας*.

Lit.: ARj 3, 736. BI 2, 659. Tiktin 466. Mladenov 673. SEW 1, 406. Lokotsch 885. GM 154–155. Školjić* 336.

husati, *-am*. impf. (Gundulić) »biti, tući, lupati«. Upor. *ches-lchus-* »stehlen«. U hrv.-kajk. *husiti* »1° hoditi amo tamo, 2° tražiti ne bi li se moglo što ukrasti«, odatle prilog *pohusce hoditi* i postverbal *husa f* »grabež«. Upor. i *hus* m (18. v.) »crv koji grize vinovu lozu«. V. *guša*.

Lit.: ARj 3, 737. Bruckner 52. 348. Valjavec, Rad 101, 205. Mažuranić 420. ZbNZ 15, 133.

hustiti se impf. (Istra) »jesti« = *hustot* (Brusje, Hvar) »1° polagano i mlitavo jesti neku stvar koja se ne voli, 2° polagano i isprekidano govoriti tako da se malo razumije«. Marulić, *Judita* 5, 129. ima s prefiksom pf. *shustiti*: *vino život shusti Lucida i Krisipa*. Taj perfektiv, koji upotrebljavaju i drugi pisci, glosira Kušar »uništi«, a ARj »šćepati«. Možda ide ovamo i *huštra* f (Primorje, Hvar) »zlo i čupavo žensko čeljade« s umetnutim *r* poslije *t* kao *prosinca* (ŽK), *vitrice* (ŽK), tal. *Spalatro* pored *Spalato*. Upor. *huštrav* (v.). Glede *str* > *str* upor. *kištra* < njem. *Kiste*, *oštar*. Ne zna se kako se ova značenja odnose prema polj. *chusta* »Tuch, Wäsche«, slov. *hostnik* »fur«. U hrv.-kajk. još *hustiti* (Belostenec, objekt *pse*) »podbadati, nadraživati« (*na-*) značenje je također teško spojivo sa naznačenima.

Lit.: ARj 3, 737. Hraste, 5F6, 212. Bruckner, KZ 42, 348. 45, 109. Vasmer, RSI 3, 270. Mažuranić 420.

huta f (hrv.-kajk., slov.) »sinonim: koliba, Wagenschupfe«. Odatle deminutiv na *-ica*: *hutica*. Od srvnjem. *hutta*, nvnmjem. *Hütte*.

Lit.: ARj 3, 738. Štrekelj, ASPH 11, 467. Peterson, KZ 47, 283.

hutman m (Bosna, Vuk, Jukić) »sinonim: rudar«. Od njem. rudarskog izraza *Hüttenmann*, od srednjovjekovnih saskih rudara u Bosni, odatle je toponim *Säsina*, termini kao *Hegen*, *karan*, *orat*.

Lit.: ARj 3, 738.

(h)uzur, gen. *-ura* m (18. v., Vuk; *ležati na uzmu*, narodna pjesma) »1° sinonimi: dokolica, besposlica, 2° mirovanje, počivanje, mir (*živjeti na uzuru*)«. Odatle pridjev na *-bn*: (*h*)*üzüran* (Vuk) »sinonim: dokolan, dokon, besposlen, bezbrižan, kornodan«. Na *-lija*: *üzürlija* m (Vuk) »otiosus«. Denominál na *-iti*: (*h*)*üzüriti*, *huzurim* impf. (Vuk, Kosmet) (*na*°, *po-*, *raz-* *se*) »sinonim: zevkariti (v.)«, *raz-*

üzuriti, -im, razuzurivati se, -ürüjem (Bapcanin, Srbija). S arapskim prijedlogom *bl* »bez«: *biüzur* m »nemir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *budur* > tur. *huzur* »1° Gegenwart, Anwesenheit, 2° mir, blagostanje, 3° odmor, spokojstvo«, tur. *huzurlu*) iz oblasti naziva za način života: rum. *huzur* »Ruhe, Sorglosigkeit«, cine. *huzure* f »vie comode, tranquille, bien-être, tranquillité«, *huzuripsire* = ngr. χουζουρίτζω = χουζουρεύω »se reposer«.

Lit.: *ARj* 3, 738. 11, 244. 13, 745. *BI* 2, 691. *Elezović* 1, 164. 385. Skok, *Slávia* 15, 188., br. 79. *Lokotsch* 877. *Pascu* 2, 144., br. 645. *Školjić** 337.

hval f (16. v., Hektorović) = (s prijelazom od feminina i deklinacije među feminina *a*) *hvala* (Vuk, danas općenito), sveslav. i praslav., »1° laus, 2° merci« = *fala*, gen. *fale* pored *fale* (Kosmet) »1° pohvala, 2° ponos«. Odatle denominai (faktiv) na -iti: *hvaliti* (*se*), *hvalim* impf. (Vuk) = *falit* (Kosmet, ŽK) (*po-, za-*) »1° laudare, 2° remerciar, 3° dičiti se«. Odatle postverbalni *pohvala*, *zahvala*. Impf. *zahvǎljati se*, *zahvǎljām* (Vuk) = *zafǎljāt* (Kosmet) »blagodariti«, *zahvaljivati*, -*hvǎljijem*. Pridjevi: na -*bn* *pohvalan*, *nahvalan* (Šulek) »absichtlich«, *zahvalan*, *nezahvalan*, *hvaležan* (16. v., čakavci) »sinonim: zahvalan« (od imenice *hvalež* m, koja je u slov.); na -*ljiv* *hvǎljiv*. Apstraktum na -*ba*: *hvalba* f (18. v.). Radne imenice na -*džija*: *hvaldžija* m (Vuk) »sinonim: hvališa«, s hipokorističkim sufiksom -*ica* (*Ivša* < *Ivan*) *hvališa*; na -*lac*: *hvǎlilac*, gen. -*loc*a m prema f *hvǎlilica* — na -*telj* *hvalitelj* m prema *hvǎliteljica*. Poimeničen part. perf. pasiva na -*tea*: *hvaljenica* f (Bosna) »sinonim: pozdrav«, obrazovano valjda prema *hvaljen bog*, *Isus*. Sa gr. -*isati*: *hvalisati*, *hvališem* dobio je faktitiv na -*iti* isto značenje koje je u *hvastati se*. Odatle pridjev na -*av*: *hvǎlisav*. Istarska narodna pjesma ima u tom značenju (?) *hvalečati se*. Gotovo u svim slavinama je razvitak značenja »loben > danken > billigen«. Glede posljednjeg šćepena upór. lat. *laudare*, *collaudare*. Taj semantički šćepen vidí se osobito u prilogu *nahvao* (Dubrovnik) < *nahval* (Lika), *navo* (Vuk) = sa deminutivnim -*tee* *nà(h)valičē* »sinonim: hotimice« = s a f a >> / i a > o poslije labijala (upor. *Uvoda* < *livada*) *navolica* (Banja Luka) = *navalica* (Hrvatska). Upor. s drugim korijenom *nǎvlasticē* i *navlašt(i)*. U Vrbniku (Krk) sa dva prijedloga na + s: *nasvalito* »osobito«. Odatle apstraktum *na-*

valiinost f »Absicht, Absichtlichkeit«, koji nije ušao u jezik. Nejasno je u istom značenju *ne-* umjesto *na-* *nefǎlj* (Perast, Boka, Vuk) za *ufal* gdje je u mjesto na razumljivo. Korijen *hval-* je ušao i u staru dvočlanu antroponimiju i među hipokoristike izvedene odatle: *Hvalimir* (10. v.), *Hvalislav*, *Hvaljen*, *Hvaloje* i *Hval*, na -*ovii* *Hvapković* (1478), danas *Valković*. *Bogohval* je crkvena kreacija. Mađžari posudiše *hala* u istom značenju, Rumunji *falǎ* »slavičnost, oholost«, odatle pridjev *hvalnic* »ohol, ponosan«, sa lat. sufiksom -*osus* > -*os* *fǎlos* »pun hvale, ohol«, odatle *faloši*, Cincari *fǎlire*. Semantički interesantan je arb. slavizam *fal* < *hvaljç* = bug. *falja* i *falem* »bete an > grüsse > unterwerfe mich«, odatle pozdrav *falem nderēs* »čest i poštovanje« i radna imenica na turski -*xhi falǎxhi*. »Anbeter, obožavalac«, koje se semantički ne pokriva s Vukovim *hvaldžija*. Taj je razvitak bez sumnje u vezi s arb. pasivom na -*em*: *hvalim se* > »dičim se čašču« (pri pozdravu, pri susretu s drugim); *fal* se semantički razvija dalje: 1° bringe zur Unterwerfung, gehe unter (subjekt *sunce*), 2° schenke, 3° erlaube, 4° vergebe. Iz izvedenice *hvalisati se* razumljivo je da je u semantičku sferu od *hvaliti* ušao i *hvast* m, f (14. v.) i pridjev (18. v.) = *hvasta* f (*Jacantia oliti* ~ 1496), odatle pridjev *hvastav* (17. v.) »sinonim: hvalisav«, poimeničen sf -*bc*, -*ica*, -*če*, -*čina*: *hvǎstavac*, gen. -*avca* m prema f *hvǎstavica*, *hvastavče*, *hvastavima*. Denominal, koji se nalazi i u slovenskom, češkom, ukrajinskom i ruskom, na -*ait*: *hvastati* (*se*), -*ām* = *fastati se* »sinonim: hvalisati se«. Sa *hv* > / i *sk* mjesto *st*: *fǎskanje* n i *fǎskavac*. Belpstenc ima s umetnutim /: *flastati*, -*am* (v.) »hvastati«, koje potječe od kontaminacije s onomatopojom. Pf. *zafǎsnut se*, -*em* (Kosmet) u *rabotu* »baciti se na posao« možda je od *hvast-ati* sa *ne* > *nu*. Nije jasan semantički prijelaz. Ni *hvaliti* ni *hvastati* ne postoje u baltičkoj grupi. Ni ie. veze nisu posve sigurno utvrđene. Prema Brückneru *hvala* je u prasrodstvu s nord, *škvala*, nvnjem. *Schwall* (prijevod od *skwel* > nvnjem. *schwellen*, *vom Wasser*, *von der Rede*) sa prijelazom ie. *sk* > slav. *h*, a *hvast* je slavenski apstraktum od *hvata*t, a možda i od *hvost* (v.), dok Machek veže *hvastati* sa sanskr. *kathate* (3. 1. sing.) »prahlen« < ie. *kvǎst*. K. H. Meyeru je *hvala* < *slava* (v.), s metatezom suglasnika. Opozitum je *hula* (v.) »Tadel«. To tumačenje prihvaća i Machek. Iljinski izvodi također iz iste ie. baze *hula* i *hvala*: ie. *Illova > *hva-* »krik pohvale« prema *khōu > *hu-* »krik ne-

godovanja«. Matzenaueru je *hvala* u prasrodstvu sa lit. *kǎvola* »laus«, *gloria*«, ali ovo može biti litavski slavizam.

Lit.: *ARj* 3, 739. 749. 7, 147. 359. 668. 728. 831. *Elezović* 1, 202. 2, 403. *Mažuranić* 421. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 406. *Holub-Kopečný* 144-145. *Bruckner* 186. *KZ* 51, 232. *Machek*, *Studie* 99. *Slávia* 16, 177. 214. *Mladenov* 666. *GM* 98. Meyer, *Donum natalicium Schrijnen* 413 (cf. *IJB* 15, 296-297). *RES* 9, 274. Matzenauer, *LF* 8, 5. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 128-182. (cf. *Slávia* 5, 207). *Pascu* 2, 191., br. 170. Rešetar, *ASPh* 36, 548. *WP* 1, 445. 2, 531. Boissin, *RES* 27, 43. *NJ* 2, 81. sl. Košuta, *Rie*. 12, 65. ss.

Hvâr, gen. *Hvára* m (15. v.), ime otoka, etnik na -*janin* *Hvaranin* (16. v.) m prema f *Hvârka* (Baraković), *Forka*. Ktetik *Hvarski*. Prijenos na opće riječi: deminutiv *hvarčica* (Brač) »suvrst smokve«, *hvârka* f (Danilo, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela i crna grožđa«. Od gr. Φάρος, dalmato-romanski prema potvrđama u dokumentima *Farra*, *Quarra*, femininum kao i ostali otoci dalmatinski u lat. i tal. (*Brazza*). Mletački naziv znatno odstupa: *Liesena*, *Liesna*, danas *Lésina*, koji se tumači prema Jirečeku od našeg pridjeva na -*bn* *lěšno* (*ostrvo*). Ali taj naziv nije potvrđen u hrvatskim tekstovima. Tal. *lésina* (riječ germanskog podrijetla u vezi s njom. *Ahle* < *alisna*) kao opća riječ znači »šilo«. Takva metafora potvrđena je u otočkoj denominaciji na Jadranu. Upor. *Šilo* na Krku. Geografska konfiguracija otoka Hvara odgovara toj metafori.

Lit.: *ARj* 3, 748. Skok, *Slav.* 181. sl. *REW*² 346. Hraste, *HDZb* 1, 346-8. Boeglin, *PPP* 26, 264-71.

Hvllip m (Novaković, *Pom.* 110; *ph* > *hv* kao u *Hvar*) = (*ph* > *p*) *P'ilip* (12. v., Vuk) m, muško ime, prema f *Filipa*, žensko ime; prezimena *Pilipić* (Lika), pridjev *Filipov*, prezimena *Pilipovac*, *Pilipović*, toponim *Filipovo*, deminutiv na -*bc* > -*ac* *Pilipac*, gen. -*pca* (Lika), augmentativ na -*enda* (tip *Srbenda*) *Pilipènda* (Lika), hipokoristik *Pile*, gen. *Pila*; na -*eta* *Pileta*, odatle prezime *Pilètie*; prezime *Pilić*, *Pile*, gen. *Pileta*, hipokoristik za nadimak porodice *Pilin*, prezirno, upravo pridjev na -*in* od *Pile*, pl. *Pilini* pored *Filinovi*, (Vodice), *Piljo* (Sratinska K, okrug banjalučki), pridjev *Piljev Dvor*, *Piljev Do* (toponim), prezimena *Pilj* (Lika), *Piljević*, *Piljak* (17. v.), *Piljaković*, *Pilja* (Lika), *Piljuš* (Lika); *Pilac*, gen. -*Ica* (Lika), *Pilek* (hrv.-kajk. prezime), *Pileta, odatle crnogorsko prezime *Filetin*; *Pilun

(prema tipu *Mičun*, *Maturi*) *Pilunović* (Travnik), *Pilušin (tip *Miljušin*) *Pilušinović* (16. v.), na -*aš* *Puipas*, gen. -*aša* (Lika), prezime *Pilipašić* (17. v.), reduplikacija: (tip *Pepa*, *Pepo* = *Péro*) *Pipa* (Lika) pored *Pipe* (Lika); = *Filip* m (Vuk) = *Filip* (Crmnica) prema f *Filipa*, hipokoristik *Fila* (Slavonija) = *Pilo*, na -*oje* *Filoje*, pridjev *Filipov*, poimeničen na -*sk* + -*jak* *filipovščak* (Habdelić) »maj, svibanj«, prezimena *Filipac*, gen. -*pca*, *Filipović*, na -/ *Filipje* n (18. v., Slavonija) »dan sv. Filipa« = *Pilep prema čakavskom prezimenu *Pilepić* (Rijeka, Krk) = *Vilip* = *mp* (Crmnica) = *Bilip* (*ph* > *b* kao u *bažulj*). Lično muško i žensko ime grčkog podrijetla lat. *Philippus* < gr. Φίλιππος. Ovamo i ime grada u Rumeliji (istočna Bugarska) lat. *Philippopolis* > tur. *Filibe* > bug. *Filibe* (haploglogija tipa *zakonoša*, -*popo-* > -*po-*, *li* ispušteno jer u turskom *Filibeli*, bug. *filibelija* znači čovjek odatle) > *Filiba* (17. i 18. v.), etnik na -*janin* *Filibljanin*, pridjev *filibinski*; v. *Plovdiv*.

Lit.: *ARj* 3, 54. 752. 9, 847. 848. 850. 856. Jagić, *ASPh* 31, 551. Miletić, *SDZb* 9, 360. Ribarić, *SDZb* 9, 177. *Mladenov* 661.

hivistati, -*am* impf. (Gundulić) »sinonimi: biti, udarati, lupati« prema pf. *hvisnuti*, -*em* (17. i 18. v.). S prefiksom *o(b)-* *ohivistati* pf. (Stulić) »udariti« prema impf, *ohvistavati*, -*ivati*. Odatle postverbal *ahvist*, gen. -» f (Smokvica, Korčula) »šiba ili uopće nešto drveno što se može dohvatiti da bi se nekoga udarilo«: *daj mi bokun ohvisti, da mu dam mènesire*. Zacijelo je onomatopeja kao i *fisnuu* istog značenja (v.). Nalazi se i u drugim slavinama. Ne zna se ide li ovamo *nafistit se*, -*i* (Kosmet, subjekt *rana*, kad dobije izgled da se poljzedila).

Lit.: *ARj* 3, 752. 8, 799. *Elezović* 1, 450. *SEW* 1, 408. *Holub-Kopečný* 145.

hvōja f = *hvōja* (Vuk), sveslav., baltoslav. i praslav., »Baumzweig, bes. junger zarter Zweig« = *hūja* (Vodice, -*vo-* > -*u-* kao u *sura* < *svora*, upor. slov. *hōja*) »plemenita jela«. U slov. *hvoja* = *hōja* »Nadelholz«, u ras. *hvoja* »Nadel, Zweig der Nadelhölzer«, bug. *hvoína* »Fichtenholz, Fichtenwald«. Hrv.-srp. štokavsko značenje rašireno je na sve drveće ispuštanjem specijalizacije na četinjače. Deminutivi na -*ica*, -*ka*: *hvojica*, *hvōjka* = hrv.-kajk. *hoj ka* (*zatakne se na desni ugoa krova kad se kuća nj, sek digne*, Lobar, Hrvatsko Zagorje). Pridjev na -*bn* *hvojan*, poimeničen sa -*ica* u toponimu i hidronimu *Fōjnica*

(utječe u Bosnu), upor. poljski toponim *Chojnice* i rus. *hvojniki* »junger Nadelwald, Tannenzweige«. Slov. kol. *hojevčje* > ime kraja *Kočevje* < njem. *Gotschee*, odatle *kučeber* (hrvatski gradovi) »pokučarac«, *huj če* od *hvojka*, hrv.-kajk. *hejjeva* pored *hejčevlja* (Bednja) »borova šuma« < *hvojev* + *-je*. Baltičke usporednice imaju *sk-* za sláv. *h-*: lit. *skujā* »Tannen- oder Fichtennadel«, lot. *skujas* »idem«. Upor. stir. *see* »Hagedorn« u prijevoju. Nema jedinstva u tumačenju razlike između balt. *sk-* i slav. *h-*. Uhlenbeck i Welde-Pokorny uzimlju metatezu *sku* > *ksu*, tako i u *hvala* (v.) za stisl. *skval* »Wortschwall«, dok Pedersen i Berneker uzimlju za slav. *hv* ie. *ghu*, a za balt. *sk-* ie. *sqhu*, tj. tumače tu razliku pokretnim ie. *s-*. Drugi pretpostavljaju ie. korijen **qseu-* > **squeu-* sa formantom *-ip*. Bruckner izvodi *fivoja* od polj. *chwiać* »schütteln« < **chvějē*, *chvėjati*.

Lit.: ARj 3, 753. Ribarić, SDZb 9, 152. Miklošič 92. SEW 1, 407. 408. Holub-Kopečný 145. Bruckner 181. KZ 51, 238. Mladenov 667. Trautmann 268. WP 1, 501. 2, 602. Machek, Slávia 16, 203. 214. Joži, ASPH 29, 644. Petersson, KZ 46, 145. ZbNZ 21, 184.

hvošt m »1° rep (Vrančić), 2° (metafora) Traubenkamm«, u slov. *hvôst* = *host* (Hrvatsko primorje), odatle augmentativ na *-ina* *hostine* f pl. (čakavski), sa *vo* > u *hüstovina* (Mikalja) »sinonim: grozdovina, odatle sufiks *-ovina*«, »3° (metafora) Dickicht, Reisholz, Gehölz, slov. *host* m prema *f* *hosta* (sa *vo* > *o* kao u *gozd*)«. Značenje 3° očuvalo se u imenu kraja *HvosUno* (pridjevski toponim na *-bn* poimeničen u sr. rodu) u Metohiji (Decani i Peć), odatle pridjev na *-sk* *hvoštbnskyj*. Ovamo *kvost* (15. v.) »biljka konjski rep«. Sa *vo* > u kao u *skvoze* > *skuzí* (ŽK): *húst* m (Istra, čakavski) »1° cannabis degener, 2° frutex«. Značenje 2° sa istim fonemom hrv.-kajk. *hustá* f (Belostenec, akcenat Ivšičev) = *husto* f (Bednja) »šuma«, odatle pridjev *hóusni* »šumski«. Kod Marulića u *Juditi* dolazi 4 puta *bust* (2, 38: *oblak gromi u hust;* 6, 90: /gen. pl./ *Betuli-jani oružanih hust stase nad njimi u strani;* 6, 103 i *da ljudi huste zaskoče na čistih;* 6, 112 *mnogu pratež ondi razuzeše u hust*). Značenje je u *zadnja* tri primjera metaforičko »hrpa, gomila«. Upor. poredbu u *Nauku Bernardinovu*: *crkva sveta strašna kako hust vojske g boju dobro narejene*. Značenje 3° je kod Marulića 2, 38 i kod Vetranića: *veći broj vila ner li je pčela roj u hustu stojeći*. *Hust* je toponim u Srbiji. Značenje 2° *izražava* se u slov.

Most m od praslav. **cholsti*>, drugim korijenom. U čakavskom je taj korijen zastupljen u augmentativnoj izvedenici na *-ina* *hlostilna* f (Istra) »racemus baccis nudatus«; *o* mjesto *a* je kao u *rob* pored *rob* ili je nastalo unakrštenjem (kontaminacijom) sa *hóst* »idem«. Druga je kontaminacija sa *u* mjesto *α* prema *hust hljustovina* (Dalmacija) »idem«; *hústolina* (16. v., Dubrovnik) »idem« dobila je svoj / mjesto *v* od **holstb*. Upor. i čakavsku kontaminaciju sa *gust*: *gušć* »cannabis degener (nec mas, nec femina) faex« (Istra). Riječ *hljâst* (18. v., jednanput) mjesto *kljast* (v.) ne ide ovamo; to je semantički i fonetski sasvim druga riječ. Obje praslav. riječi **hvostí* i **cholstb* etimološki su neobjašnjene. Machek i Matzenauer uzimlju da je *hvostí* u praslavstvu sa njem. *Quaste*: **gvostz* > *hvost*. Vasmer traži vezu sa avestom. Iljinski tumači polj. *chusta* iz ie. korijena **kseu-* »rezati«, Kawczyński s gót. *húzd*.

Lit.: ARj 3, 632. 635. 738. 753. 754. Pletersnik i; 271. Štrekelj, ASPH 27, 48-50. DAW 50, 23. Mažuranić 420. Miklošič 88. 92. SEW 394. 409. Holub-Kopečný 145. Bruckner 187. KZ 42, 348. Vasmer, RSI 6, 174. Petersson, KZ47,278. Iljinski, Izv ORJAS 20, 3, 104 (cf. JF 5, 186). Machek, Slávia 16, 194. 214. Matzenauer, LFS, 6-7. Kawczyński, ASPH 11, 609-610.

hvrcati impf. (Dubrovnik, 16. i 17. v.), u jednoj poslovi i nejasna značenja u aliteraciji *ne hvrca, ne brca*. Upor. *frcati* (ŽK, subjekt *iskre*) »sprühen« i slov. *frcati*, *frcam* pored *frkati*, *frkám* »spritzen«. Zacijelo onomatopeja kao i ovi glagoli.

Lit.: ARj 3, 754. Pletersnik 1, 202-203.

(h)vrknuti, *vrknem* pf. (Vuk) (*od-*) »odletjeti zujeći (subjekt *ptica*)« = *frknuti* (Hrvatska) = *frkmti* (ŽK). Onomatopeja, kojom se imitira zvuk letenja ptice, nalazi se i u bug. *hvárkamb* pored *fárkamb* impf, prema *hvnkná* pored *fárkná* »letim«. Ovamo i naziv čvorka *hvrľjak*, gen. *hvrľjka* pored *vrij ák*, gen. *vrljka* (Glina) »sturnus vulgaris L.«, među raznim drugima kao *brľjak*, *čvrľjak*, *čvrľjak*, *škrľjak*. V. glede posljednje i *hvrľjati*.

Lit.: ARj 3, 753. 74. BI 2, 750. Hirtz, Aves 25. 157. 554. SEW 1, 410. Machek, Slávia 16, 214. Mladnov 667.

(h)vrljati, *vrljám* impf. (Vuk) (*od-*, *pro-*, *na-*) »sinonim: bacati« prema pf. (*h*)*vrljiti*, *vrljím* (*raz-*) »baciti«. Sa početnim *h-* nije dosada

taj glagol potvrđen na hrv.-srp. teritoriju; *h-* je postavljen prema bug. *hvárľjam* pored *farija* »idem«. Iterativ na *-va-* *zavrľjívati*, *-vrljújēm*. U prefkسالnim složenicama postoje interesantni semantemi: *navrljati*, *nà-vrljám* (Vuk) »(metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«; *obavrljati*, *-am* (objekt *šal*) »omotati«. Odatle na *-un:* *obavrljun* n »nekakva kapa« (Bosna i Hercegovina). Značenje pf. *navrljiti se*, *navrljím* (srednja Dalmacija) »nakriviti se« dopušta da stavimo ovamo Vukov prilog *naovrljčē* = *naovrljkē* »sinonim: nakrivo«. Pridjev: na *-av* *vrljav* (Vuk) = *vrljook(ast)*, odatle hipokoristik *vrljo* m. Upor. brus. *verlovokij* »(rus.) kosoglazij«. Miklošič ima hrv. pridjev na *-ast*: *žvrljast* »non longe videns«. Onomatopeja kojom se oponaša zvuk što ga proizvodi bacanje predmeta, dopušta i drugi suglasnik, *b* mjesto *hv:* *brľjati* (Vodice, Istra) »bacati kamenje«; *hv-* sa te onomatopeje prenosi se u búg. na stoslav. *vrögG*, *vřešti* > *vra:* bug. *hvárgam* pored *várgam* »schleudern«. Rumunji posudiše (*a*)*zvírli* »schleudern, werfen«, odatle s lat. sufiksom *azvirlitură* f »Wurf«, *azvirlită* f »Steinwurf« pored lat. *arunca*, odatle je *a-* u *azvirli*. Češ. *chrleti*, *chrliti* »1° werfen, jactare, 2° eilen« dopušta fonetski (gubitak *v* u grupi *hv* pred sonantnim *r* i semantički da ovamo stavimo *hrliti*, *-im* (15. v., dubrovački pisci) »sinonim: hitjeti« i pridjev *hro* < *hrl*, *hrla* (Crna Gora, Vuk) »sinonim: hitar«. Pridjev je i slovenski. Miklošič ga identificira sa *vrlí* od *vreti* (v.), što bi u kojem drugom narječju i moglo biti, ali kod dubrovačkih pisaca nema *vr* > *hr*. Rumunjska zamjena *zv* za *hv* dopušta da se ovamo stavi *švrljati*, *švrljam* (Vuk, Srijem)

»po kući koješta raditi«, hrv.-kajk. *švrljati* = *švrljati*, *švrljam* (ŽK) »herumschleudern« prema *vrij ati*, *vrljám* (Vuk). Vukov impf, pored »werfen« znači i »schleudern, ambulo« kao i *švrljati*. Upor. zbog *hv* > *šv* hrv.-kajk. *hel* za *htelb*. Od istoga je korijena bez sumnje *vrludati* pored *erľudati* (Vuk). Gubitak *h* u *hv-* dopušta da se ovamo stavi i apstraktna izvedenica po deklinaciji *r* od pridjeva *hrl vrlet* *ř* »declivitas«, odatle pridjev na *-bn* *vrlētan*, Semasiološki razvitak bio bi od *vri*; bačen > hitar > strm. Možda ide ovamo i lički kolektiv *ávrlje* n (Lika, Vuk, Srijem) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, upravo »što se odbacuje < (K)vrljai. Početno *a* pojavljuje se u (*h*)*avar*, gen. (*h*)*avara* m (ŽK) »komad štapa što se baca na krušku ili jabuku da se sruši plod«; *ar* je čakavska zamjena za sonantno *f*. S rijetkim prefiksom *ko-* (v.) ide ovamo *kovrljati*, *-ám* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: kotrljati (v.)«, s prefiksima *na-*, *za-*: *nakovrljati*, *-am* (pejorativno, objekt *vodu u jelo*, Kosmet), *zakovrljati*, *-ám* (Piva—Drobnjak). Ta je Onomatopeja leksikalizirana u *kovrljāk*, gen. *-aka* (Vuk, Petrovo Polje, dolina Cetine, Dalmacija) »gužva od crvena i crna što udate žene nose na glavi, preko toga jašmak-bošča«. Taj folklorni termin upor. sa *hondelj*, *fánjāk* (v.). Dopustiti se mora da se u mnogim od navedenih leksema nalazi i ie. korijen **uer-* koji je u *vrtjeti* (v.), itd.

Lit.: ARj 1, 125. 3, 703. 4, 413. BI 2, 548. 751. Ribarić, ADZb 9, 135. Vuković, SDZb 10, 385. Elezović 1, 438. Miklošič 92. 384. 413. SEW 1, 410. Holub-Kopečný 143. Machek, Slávia 16, 215.

I

-i¹, dočetak talijanskih porodičnih imena (prezimana), podrijetlom lat. nom. plur. ili gen. sing, po deklinaciji *o*, kroatizira se od 13. v. sa *-evie*, *-ović*, *-ić*. Primjeri: *Mihajlo Majnerević* (Dubrovnik) = *Maineri* 1235. (*Mon-serb*. 40), *Pikolomenović* (Kačić, *Korabljica*) = *Piccolomini*. Kod *Bartulić* = *Banali* ne može se znati radi li se o prevođenju, jer od *Bartul* može i kod nas descendencija glasiti *Bartulić*.
Lit.: *ARj* 6, 391. 9, 846.

i^a (Vuk), sveslav. i praslav. kopulativni veznik, »1° et (kao proklitika može dobiti akcenat od riječi što za njom slijedi: *pop i fratar*), 2° kao prepozitivna partikula za pojačanje (deiksa) u značenju »etiam« dobiva naglasak (r *on*); kada stoji pred riječju koju ističe, piše se rastavljeno od nje«. Ovamo hrv.-kajk. i slov. *izda* < *i* + *suza* »sinonim: išće, jošće, jošte (se), još«. Kada stoji kao postpozicija poslije priloga i zamjenskih likova, enklitika je, gubi značenje, leksikalizira se u narječjima i pretvara u *j*. Tada se piše zajedno: *òndaj* pored *onda*, *tadaj* pored *tada*, *tùj* pored *ta*, *to* = *toj* (listina Stjepana Kosače 1465, Lučić), *kao i* > *kaj* > *kî* (Lika K, Prčanj), *onogaj*, *togaj* itd. pored *onoga*, *toga*. Prema Maretićevu tumačenju nalazi se i u m *taj*, *ovaj*, *onaj*, *saj*. Toj deiksi odgovara u rum. *și* < *sic* »et«; *același* »ovaj«. Iz pojačanja razvija se koncesivno značenje, »sinonim u priložima: makar, ma«. U tom se slučaju piše zajedno i dobiva akcenat: *ikad(-a, -ar, -are)* = *igda(-re, 15. v.)*, *igdje* (16. v.), *ikakav, itko* = *tko, isto* pored *išta* (sa *-a* od rana) = *išto* = *ištaré* (Ranjina, 16. v.), *ikako* = *ikojako* (Crna Gora), *ikaki, ijedan, III* (čakavski) = *ikoji* (16. v., Vuk), *ikolik* (18. v.), *ikoli(-e)*, *ikud(a)*, *iole* (prilog) = *jolke* »i malo, samo malo, ako i malo«. Samo *ole* ne dolazi. Postanjem je stoslav. *jeh* »koliko«, prilog *jele* »jedva«. Glede *je* > *jo* uppr. *još* (v.) i bug. *od'vaj*. Od *iole* Golub je stvorio *olina* »veličina« kao matematički termin, koji se nekada češće govorio u Hrvatskoj, danas rijetko.

Ovamo još *ipacno* (Boka, prilog) »malo«. Ne zna se pravo što je *pacno*. Budmani upoređuje sa *ipic* (v.). To će biti prije naš pridjev sr. r. od lat. *paucus* preko dalmatoroman-skog izmijenjen u dočetu prema *kolicno* = *koišno*. Upor. *lino* od *isto*. Ovamo ide još *ipak* (Vuk), jednom *ipako*, *iako*, (sve) *ako i* = *iako*, *da i* = *i da*, *premda i*, *ta i*, *te i*. Kopulativni veznik r »et« spaja se sa *li* (v.) u disjunktivno *ili*, stoslav. i rus. Odatle je impf, *ilicitj* (Voldiđi) »imitirati«. Sa deiksom iz dativa lične zamjenice *ti* (dativom) *Hiti* (15. v.). Pojačava se i sa deiksom iz pokazne zamjenice za 3. 1. *-no* (v.) *ino* (Jačke, ugarski Hrvati). Upor. slov. *in*. Po postanju je *i* u svim ovim funkcijama ie. lokativ pokaznog zamjeničnog korijena *oje* < ie. *ei*, čemu tačno odgovara grčki hipotetski i koncesivni veznik εί. Može se tumačiti i ie. instrumentalom (socijativom) *ēd*, upór. istočno-lit. *ē*. Paralela bi za to bila semantički razvitak prijedloga *cum* > rum. *cu* = *și* »et«. Razlikovati treba r (Kosmet) »uzvik radosti, čuđenja, ljutine«, ř (Kosmet) »uzvik čuđenja i negodovanja«. Taj se uzvik veže sa *-i, -h, -ju(ju)*: *ii* (Vuk, uzvik čuđenja), *ih* (veselja i čuda), *iju, ijujû* (veselja). Kao *a(K)*, *u(K)* i taj je rezultat refleksivnih glasovnih pokreta na vanjski podražaj. Neoforniljen je, dok je *i* oforniljen, kako se vidi iz ie. etimologije.
Lit.: *ARj* 3, 754. 770. 781. 851. 782. 784. 786. 788. 791. 794. 841. 4, 86. 89. 91. 146. 98. 657. 8, 893. Rešetar, *Štok*. 265. *Pleteršnik* 304. *Elezović* 216. 229. Maretić, *Stroj*. 77. *Miklósie* 94. *SEW* 1, 415. 589. *Holub-Kopečný* 146. *Bruckner* 189. *Vasmer* 467. 483. *Mladenov* 96. Leskien, *ASPh* 22, 1. *WP* 1, 99. 100. Matzenauer, *LF* 8, 9: *Boisacq* 219. Musić, *Slávia* 8, 226-244. *Rad* 127, 140-209. 134, 1-79. 142, 1-125. Belie, *Príroda* 135., § 105. Hujer, *Dekl.* 56-57. Matzenauer, *LF* 11, 351.

i¹ > J¹ > I¹ anaforička je, demonstrativna i relativna baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica. Kada se upotrebljava kao demonstrativna, za-

mjenjuje se u hrv.-srp. sa *onaj* (v.). Kao demonstrativ za 3. /. imala je istu sudbinu u slavinaama kao lat. *is, ea, id* u romanskim jezicima. Održala se samo u ostacima u hrv.-srp. Već u stoslav. nije se upotrebljavala sama, nego kao relativna zamjenica u vezi sa deiksom *-že* > *-r(e)*. Odatle se očuvao sr. r. sing. kao uzročni veznik *jer = jera = jer(-e, -a)* »quod, cur« < *ježe*, koji u Lici znači »zašto«. Razvitak je sličan kao u *što* = fr. *que* < lat. *quid*, koji mogu imati i uzročno značenje. Upor. rus. *ože* »quod«. Odatle *er* (Dubrovčani, 16. v.) *bez/ = e* »quia, quod« sa gubitkom *r* u dočetu, upor. *jule, vece* (v.), *eda (li), jeda (lf); je* se veže i u *ly jël* (Vuk, narodna pjesma) »jer«, *éli; el* može uvoditi i podređene rečenice. Veže se .analogijski prema *zašto = zakaj* s prijedlogom *za* u *zaer* (Lastrić, Margitić, Pavić), *zajer* (Došen) > *zar* (Vuk), *zar* pored *zar* (Kosmet) »1° upitna čestica s intonacijom čudenja i neočekivanosti, 2° etwa, num, forsan; sinonimi: da li, eda li, počem, valjda, da ako, helbetana, šat, možda«. Glede stezanja *a(j)e* > *e* kao u *zajeb* > *zec* upor. i bug. *zer(é)* »wohl, doch«. Oblik *zar*, koji se upotrebljava u istočnom hrv.-srp., tumačio se (Rešetar) i iz tur. *zahir* »scheinbar, anscheinend«, *a* i iz *zirā* »jer«; *zaer*, koji se ne može dijeliti, govori protiv takvog izvođenja *jer* se veže zbog istoznačnosti i sa *bo* u *jerbo* (Levaković, i danas se često čuje na zapadu) = *erbo* (Dubrovčani).

Ák. sing m *jb očuvao se u *nj* »njega« u vezi s prijedlozima *za nj, po nj, preda nj, pada nj, nada nj* u štokavskim govorima, kod Marulića *sa nj (biti)* »jači biti« (Ivšić), *po ni* < *po nje*. To *nj* dobilo je analogijom *-ga*, unakrštavajući se s oblikom *njega*. ŽK govore također u formuli *falā njga buđi čast i dika* (odnosi se na boga); *n* je došao na *jb* od *njega, njemu, njih, njima, nju, njom, njoj, njegov* (v.), *njen — njezin* (v.), gdje je ostatak od prijedloga *en* »u« i *æn* »sa«. Bez *n* upotrebljavaju se samo enklitični oblici: *ju, je, ih, im*. Druge izvedenice kao *ide, ideže* »gdje«, *iga* »kad« (upor. bug. *koga* glede *-ga*), *iže*, relativna zamjenica »qui«, *ižekaždo* »tkogod«, prilog *jelma* (upor. *veoma* glede *-ma*) čitaju se na hrv.-srp. teritoriju samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Pridjev *ider* »sinonim: isti« imaju Mikalja i Stulić. Glede *-der* upor. *takoder* (v.). Ovamo ide *ižedomac*, gen. *ižedomca* (jugoistočna Srbija) »starosjedilac«.

Izvedenica sa sufixom *-ako*, koja je također baltoslav., *jakz* nije se očuvala u značenju »qualis«, lit. *jōks*, nego u značenju lat. *talis* >

rum. *tare: jak, jaka* »moćan, potens«, prilog *jāko* »sinonim: veoma, vrlo«. Paralela je i u gr. οἴος τε. U značenju »snažan, krepak« *jak, jaka*, protivno *nejak* (Grbalj) »slab«, *objači* (18. v., Jambrešić, Stulić) = *pojali*, nalazi se još u slov. i u bug. Zbog toga nema sumnje da je rum. *tare* značenja »stark«, koje se ne nalazi ni u jednom drugom romanskom jeziku, preveđenica (calque) južnoslavenskog semantema. Taj se opet ne nalazi u sjevernim slavinaama gdje *jakb* znači »kakav«. Oblik *jak* je dao u našem jeziku čitavu leksikologijsku porodicu. Superlativ u Kosmetu bez *-ji: najjāk* (čovjek). Deminuiru se sa dva sufixa: *-te* i *-bk; jakačak, jahačka* (Kosmet). Apstrakti su na *-ost jakost*, gen. *-osti f* (Vuk, 14. v.), protivno *nejākost*, s pridjevom na *-en jakostan* > *jakosan* i deminutivom *jakosca*, na *-ota jakōta* (znači i »jaki vo«, Lika) = *jokota* (Kosmet) = na *-ina jačina* = na *-ica jačica* (Ljubiša) = na *-oba Jakoba* (Kosmet) »snaga«. Kolektivi po deklinaciji *i: nejāl*, gen. *-i f* (Vuk, Dalmacija) = *nejācad f* (Martić). Poimeničuje se sa *-bk m* prema *-ica: nejāčak*, gen. *-čka* (Konavli) prema *nejāčica* (Vuk). Na *-ušica: nejakušica* (Vuk) »inokosan čovjek«. Denominali na *-iṭi: jāliti, -im (ob-, ohne-,* Lika), na *-ja-* impf, *jačati, -am (iz-)* »oslabiti« /Lika/, *o-, ob-, ohne-*) = *ojačat* (Kosmet) prema iterativu na *-va- jačavati* samo s prefiksima (*ob-, obne-*), na *-ariti jākariti se, -lm (s-, u-)* »1° uhititi, 2° rvati se«. Ovamo idu i prilozima *jaka* (Vuk) u izrazu: *nas je jaka* »mnogo« i *jako* (zapadni krajevi) »vrlo«. Značenje »qualis« očuvalo se samo u prilozima *jak* (18. v.), *jakda = jeudi* (17. v.) = *jaki* (16. v., Dubrovnik) = *jakino = jakono = jakore (-re < -že), jakno* (16. v.), koje su istisnuli iz upotrebe sinonimi *kao, kako*. Ovamo možda i složenica na *jakariječ* (16. v.) »riječima, izriječkom, javno«, ali može biti i prilog *jako* (17. v.) = *jakom* (Vuk) »sad«, *odjāko* (Vuk) »odsele«, *dojako* »dosad«, odatle pridjevi *jākovan* »nov«, *dojakošnjī*; složenica *jakoroče*, gen. *-eta* »dijete istom rođeno« neće biti u vezi sa *jakb* »qualis« nego je od uzvika *ja* = rum. *iacā* »eto«.

Najvažniji je ostatak od *i, ja, je* u službi demonstrativne zamjenice u određenom vidu pridjeva, koji ide također u baltoslavensku jezičnu zajednicu. Upor. *dobrb jē* > *dobri* sa lit. *geras* + *-is*, strpus'. *pirmaun* + *ien*, + *in*. Slična zamjenička deklinacija nalazi se još u staroiranskom i u sjevernim kavkaskim jezicima koji nisu ie. U tom pogledu postoji osjetna razlika između sjevernih i južnih slavina. U sjevernim određeni vid ima morfološku funkciju

razlikovanja pridjeva od imenica u deklinaciji. U južnim je očuvana prvobitna semantička naprednost, *dobar* pored *dobri*. Naprednosti nema ni u hrv.-srp. kod pridjeva izvedenih s pomoću sufixa *-sk*, gdje su Poljaci i Rusi očuvali arhaične oblike bez zamjenice samo u toponimiji kao *Gdanski* > njem. *Danzig, Verhojanski, Jenisejski, Tobolski* itd. U hrv.-srp. svi pridjevi bez izuzetka glase na *-skī*. To se dogodilo zbog toga što bi *-sk* kao krajnja suglasnička skupina morao dobiti nepostojano *a: srbbskb* itd. morao bi u neodređenom vidu glasiti *srpsak, čime bi se odviše izolirao u deklinaciji. Generaliziran je određeni vid i kod pridjeva na *-nji* (v.) kao *ujutarnji, svagdanji, iskrnji, prvi* itd., kao i u komparativu i superlativu. Morfološka tendencija prevladava međutim danas u deklinaciji i u hrv.-srp. tako da se samo u narječjima drži neodređeni vid, i to samo u prilozima, kao *slipa, zgrda, prez-māla, kmāli*, itd. (ŽK). Zamjenica *i, ja, je* u određenom vidu: je upravo baltoslavenski član, koji ima svoje paralele u grčkom i rumunjskom kao i u članovima drugih jezika. Prvobitno on se odnosio ne na pridjev nego na imenicu koja slijedi, kao u svim jezicima koji poznaju član. Što se spojio u baltoslavenskom ne sa imenicom nego sa pridjevom, tome je uzrok enkliza, zbog čega se zamjenica koja se nalazila između pridjeva i imenice, izgovarala s pridjevom kao jedna riječ, upravo kao *vidim ga* što se izgovara kao jedna riječ. Jedinstvo se osjeća tako jako u ovim slučajevima da slabo pismeni ljudi teško nauče pisati rastavljeno te grupe. Upor. tal. pisanje *dirmi, darmi* itd. Kako se pridjev jednako deklinirao kao imenica, on se morfološki morao razlikovati od imenice samo određenim mjestom u sintagmi, i to pred imenicom, kao u tur. *Ak hisar* »Beograd«. Zamjenica se stavljala pred imenicu, u čemu je mala razlika u gr. ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαθός = rum. *omul bun = omul cel bun*, u sintagmi *a limbii române*. Kada se član *i, ja, je* srastao s pridjevom u jednu riječ, jednako kao u rum., bug. i arb. imenici, određeni je pridjev mogao mijenjati mjesto (upor. polj. *dzień dobry*), *-i* u određenom pridjevu bio je živ u •stoslav. kao veoma često i danas u hrv.-srp. U predikativnoj se dopuni može upotrijebiti samo neodređeni pridjev, upravo kao u francuskom što je imenica bez člana kad je predikativna dopuna. Stalna izgovorna veza s pridjevom na prvom mjestu bila je fatalna za baltoslavenski član. Ona ga je uništila i prenijela njegovo značenje sa sintaktičkog na morfološko polje. Ostaci prvobitnog razliko-

vanja još se vide u južnoslavenskom. Prema tome se u pogledu člana razvitak baltoslavenskog jezika razlikuje od romanskih u toliko što se romanski član razvio iz latinske beš-članosti, a baltoslavenski obratno, iz prvobitnog člana *razvila* se pridjevska morfoloģija.

U pogledu morfološke vrijednosti demonstrativne zamjenice *i, ja, je* kao baltoslavenskog člana postoji potpun paralelizam sa romanskim jezicima. U gen. sing. *dobra + jēgo* > *dobrao, dobrogo*, hrv.-srp. *dobroga*, u gen. pl. *dobrijeh, dobrih* itd. padežni sufix *-og(a), -ijeh* — *ih* karakterizira morfološki gen. sing. i pl. upravo kao u rum. što su u gen. sing. *izvorului* < vlat. *izvor* + *Ului* za kllat. *illī*, gen. pl. *izvoarelor* < pl. *izvoare* + lat. *ilio-rum, -lui, -lor*, dativ i gen. pl. člana, prvobitno demonstrativa za 3.1., upravo padežni nastavci imenica i pridjeva za m. rod u gen. sing. i pl., analogno za ž. r. *-ei* (*apei* < lat. *aqua* + vlat. *illēi*) kao i u hrv.-srp. *lijepa* sa *-e* < *e + je*). Morfološko razlikovanje pridjeva od imenice s pomoću zamjeničke deklinacije člana daje se uporediti sa francuskim članom koji također ima pored sintaktičke i morfološku funkciju u poimeničenju pridjeva i razlikovanju singulara od plurala kod imenica i pridjeva koji su postali u golemoj većini indeklinabilija u današnjem francuskom govoru. Razlika je jedino u tome što je baltoslavenska zamjenička deklinacija gramatikalizirana mnogo ranije od romanske morfološke vrijednosti člana.

Ie. veze dobro su utvrđene: *e, i* su prvobitne ie. demonstrativne partikule: lit. *jis* »on« m prema *fji* — ák. f. sing. *ju* < stoslav. *jo, pi.jē*. Od toga demonstrativnog korijena stvoren je relativni *io*, od kojega je *i, ja, je*, sanskr. *yah*, *avesta yo*, gr. ος »koji«, praslavska relativna zamjenica i baltoslavenski član.

Lit.: *ARj* 3, 25. 26. 767. 769. -4, 383. 391. 429. 422. 430. 431. 432. 433. 434. 437. 438. 590. 596. 369. 370. 582. 7, 865. 8, 597. 10, 770. *Elezović* 1, 250. *BI* 2, 405. 632. 808. *Miklošič* 106-107. 399. *SEW* 1, 416. 417. 418. *Holub-Kopečný* 151. 477. *Bruckner* 197. 204. 642. *KZ* 45, 302-303. *ASPh* 11, 130. Meillet, *RSI* 3, 168. *MSLP* 9, 49. 23. 78. *Vasmer* 470. 472. *RSI* 6, 193. *Mladenov* 702. *WP* 1, 98. *Trautmann* 103. Vaillant, *RES* 20, 5-12. *Boisacq* 330. 376. 721. Hamm, *KZ* 67, 118-119. Matzenauer, *LP* 8, 18. 32. *Elezović* 1, 198. 2, 512. *JF* 14, 205. Rešetar, *ASPh* 27, 609. *De-ry* § 998. Jagić, *ASPh* 13, 629-630. Iljinski, *RFV* 52, 275. Fraenkel, *KZ* 51, 246-247. 53, 58. Jagić, *ASPh* 2, 396. Spitzer, *WuS* 6, 209.

ibar, gen. *-bra* (13. v., Kosmet) = *ibar* pored *Ihar* (Vuk) = *ibar* (Budmani) »1° desni prtok zapadne Morave (hidronim), 2° kraj i mjesto kuda protječe (v *Ibru* na reče rekomej *Studenici*) (horonim i toponim, utječe u Golijsku Moravu kod Kraljeva niže Karanovca)«. Odatle deminutiv na *-bc*: *Iharae*, gen. *-rea* »prtok ibra«. Pridjevi na *-ski*: *ibarški* (srez), poimeničen sa *-ica*: *Ibrštica* (mala rijeka u Crnoj Gori: izvire ispod planine Plane i utječe u Moraču kod Jasenova); na *-ov*: *Ibrovo vrelo* »mjesto gdje Ibar izvire«. Odatle zacijelo prezime *Ibròvac* »čovjek iz Ibra (kraja ili mjesta)«. Upor. još *Ibr* u Volinju (Rusija), prtok Tetereva. Može se upoređivati sa baskičkim apelativima *ibar* »dolina, vallée«, *ibai* »rijeka«, odatle **ibaica*, *vaica* > španj. *vega* »ravnica (upor. prezime poznatog španjolskog dramatičara *Lope de Vega*)«, sard. *bega* »idem«, *ibi* »obala«, arag. *ibon* »Bergsee«; antičko ime španjolske rijeke *Ebrus* > *Ebro*, "Ἰβηρ (Steph. Byz., rijeka), "Ἰβρρα (fons, Halaea, *CHO* 332, 15, 17), etnik *Ibezi* = gr. "Ἰβηρ, *Virk'* »Gruzinei«, odatle rus. *Iverija*. Manje je uvjerljivo upoređenje sa *eb(K)ura* »tisa, taxus, fr. if«. Svakako predrimski i predilirski hidronim.

Lit.: *ARj* 3, 764. *Elezović* 1, 216. *Bertoldi*, *ZRPh* 37, 146. *Ribezzo*, *RIO* 2, 17. *REW** 9126. *Kühn*, *Die romanischen Sprachen* 48. *Schrader-Nehring* 1, 532. *Vasmer* 467-8.'

ibret m (Vuk), objekt u vezi sa *zauzeti* glosira Vuk sa »čudo«. Odatle naš denominal *ibretiti se* (*za-*) »čuditi se«. Pravo je značenje u *ibrèt* (Kosmet) »primjer«: a. *za ibret da ga svet gleda*, b. *svè svètibrèt da uzne*. Zbog toga će Vukov izričaj *ibret zauzeti* značiti »ugledati se«. U Vukovu značenju govori se u Banjoj Luci *ibrèndisati* = *ibrenisati* (Mostar) »vrlo se čuditi«, s umetnutim *n* pred dentalom *t* (upor. *kantar*, /ŽK/ < *katar* i *nt* > *nd* > *n* prema *kulandisati* = *kulanisati*, v.). Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti religije i načina života. U njemu su se pomiješale dvije arapske riječi: *ibret* »primjer u dobrom i rdavom smislu« i *ijbret* »čudo, misterija«.

Lit.: *ARj* 3, 765. *Elezović* 1, 216. *Skok*, *Slàvia* 15, 352., br. 330.

ibrik, gen. *-ika* (18. v., Vuk) = *ibrik*, gen. *ibrika* (Kosmet) = (sa umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok*) *itnbrik*, gen. *-ika* (18. v., Brač) = *imbrih* (15. v.) »sinonim: kogum (v.) (igra veliku ulogu kod religioznog pranja muslimana)«. Odatle deminutivi: na *-iç*:

ibrìčić (narodna pjesma) = *imbričić* (Stulić, Vodopić, Dubrovnik), na *-bc imbričac* (Stulić, nepouzđano), na *-çe*, pl. *-cici ibrice* = *jebnie* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *ab* »voda« i *rihten* »liti« > ar. *ibrik*, tur. prostonarodno *ebrik* »sud za vodu sa noscem kroz koji se pije voda«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *ibric* »Wasserkrug«, bug. *ibrik*, arb. *brík*.

Lit.: *ARj* 3, 765. 813. *Elezović* 1, 217. *JF* 14, 197. *Lokotsch* 894. *Mladenov* 196. *ASPh* 37, 286-287. (cf. *JF* 3, 212). *SEW* 1, 419. *Brückner* 190. *Matzenauer*, *LF* 8, 9.

ibrišim m (narodna pjesma, Vuk) »svileni konci za vezenje«. Upotrebljava se i kao prvi elemenat složenice *ibrišim-ikanica*, *ibrišim-konac*. Shvaćen je i kao naš pridjev *ibrišima serdžaza*. Sa tur. *-li* je indeklinabilni pridjev kao epitet: *ibrišimli uzda*. Odatle prezime *Ibrišimović*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *abñšum* > tur. *ibrišim* »preden svileni konac«) iz oblasti tekstila: bug. *ibrišim*.

Lit.: *ARj* 3, 765. *Elezović*, *NJ* 2, 47-50.

-iç, deminutivni sufiks, varijanta od *-iç*, ako je u korijenu palatami suglasnik. Dolazi i u toponimiji. Tip.: *konjic*.

Lit.: *Maretić* 275. *Boskovic*, *JF* 15, 72-7126. *Belić*, *JF* 15, 240. *Leskien* 268. *Vandràk* 1, § 595.

-ica¹, sveslav. i praslav. sufiks grupe *k*, fonetska varijanta od *-ika*; c. je nastao iz *k* iz progresivne palatalizacije. Vršni mnogobrojne morfološke službe. U mociji izražuje žensko prema muškome, i to prema *-bc*, *-in* u maskulinumu: *tèpac*, gen. *tèpca* — *tepica* (ŽK), *domaćin* — *domaćica*, *kućanin* — *kućanica*, *Nijemac* m — *Njemica* f, *Kranjác* — *Kranjica* (ŽK). Prema ovome i onda kad je maskulinum bez sufiksa, tako *tat* — *fatica* (ŽK) »kradljivac — kradljivka«, *učitelj* — *učiteljica*, *gospodar* — *gospodarica*, *Hrvat* — *Hrvatica*, *Madžar* — *Madžarica*. U toj funkciji raširuje steslav. *-yñi*: *rob* — *robinjica*. Ta morfološka funkcija mu je veoma živa i raširena kad tvori apelative i toponime supstantiviranjem pridjeva: *desnica*, *ljeвица*, *gnojница*, *pravo* — *pravica*, *željeznica* od *željezan*, *dvojica*, *trojica*, *četvorica*, *sinovica*, *mladica*, itd. U toponimiji *Srèbrnica* (Bosna) od *srebrn*, *Mitrovica* (Srijem), naročito kod hidronima: *Koprivštica*, *Trebinštica* od *trebinjski* »trebinjska rijeka« (Hercegovina), *Novčića* pored *Nošćica* < **Novštica* (izvire kod *Novoga* u Lici),

Slušnica pored *Slunjčica* < *Slunjštica* »slunjska rijeka«. Isto kod luka na otocima: *Šašćica* »luka kod mjesta Sali (Dugi otok)«. U morfološku funkciju ide i onda kad služi za tvorenje imenica od sintagme: *zanoktica* (Vuk) od *za noktom*. U korelaciji sa *-ik* u maskulinima *-ica* izražava ženska lica određenog zanimanja: *predsjednik-predsjednica*, *zapovjednik-zapovjednica*, *blagajnik-blagajnica*. Od glagolskih osnova tvori nomina agentis za maskulina: *priča* m od *preti se* (takoder prezime). Takva pravi i od pridjeva: *tvrdica*; sintagme: *konjokradica*, *džepokradica*; i od izvedenica na *-alo*: *varalica* »prevarant«. U semantičkom nijansiranjju osnove igra veliku ulogu: *osnova-osnovica*, *stepen-stepenica*, *ralo-ralica*. Od supstantiviranja pridjeva na *-bn* i part. perf. aktiva glagola na *-iti* stvoren je konglutinat *-nica*, *-ionica*, koji služe kao samostalni sufiks u suvremenom jeziku: *napojnica*, *gostionica*. Sa *-è*: *-icè* postaje priloški sufiks, koji varira sa *-ee*, *-kè*: od sintagmatskih priloga: *tznova-iznovice*, *isprva-ispruice*. Nalazi svoju paralelu u arb. *th* kao u *sontènith* (Kalabrijia) »nočas«. U svim ovim funkcijama nema nikakve afektivne vrijednosti. Tu dobiva kad postaje deminutivan sufiks, kad *izražava*, ono što je malo, nježno, dragocjeno: *kućica* od *kuća*, *njeva-njlvica*, *zjenica*, *dječica* i bezbroj sličnih. I u toponimiji obilno je zastupljena ta vrijednost: *Njivice* (Krk), *Polačice* (Dalmacija) od *olača* < lat. *palatium*. Kod hidronima *izražava* prtok: *Neretvica*, prtok *Neretve* (Hercegovina). Ovamo ide i tip *zdravljice*, od *-çe*. Ova je funkcija veoma stara, kako se vidi iz zemalja gdje je nestalo Slavena: njem. *Mürz* < *Murica*, prtok rijeke *Mure*. Kao deminutivni sufiks posudiše ga Novogrci, Arbanasi, Rumunji i Madžari.

Lit.: *Maretić* 275-77. *Leskien* 382. 413. 431. 460. 476. *Vandràk* 1, 615. *Holub-Kopečny* 460. *Boskovic*, *JF* 15, 13-29. 35-125. *Belić*, *JF* 3, 79-81. 15, 235-337. *Selišćev*, *RES* 5, 41-42. *Bulachovski*, *JF* 4, 115. *Brückner*, *KZ* 43, 311-312. *ZSPH* 2, 307. *Jagić*, *ASPh* 1, 435. *Babić*, *NJ* 3, 178. *Pedersen*, *KZ* 38, 383 (cf. *AnzIF* 21, 78). *Rozwadowski*, *De -ica suffixo linguarum slavicarum* u *Abh. krakovské ak.* 25, 415-19 (cf. *AnzIF* 10, 266). *Rešetar*, *ASPh* 36, 548.

ica⁸ f (18 v., Vuk, Vojvodina) »sinonim: holba« (v.). Od madž. *itce* »idem«. Nalazi se još u ukrajinskom.

Lit.: *ARj* 3, 766. *Miklósié* 95. 434. *SEW* 1, 419.

icati se, *lie mi se* (Vuk) »sinonim: štucati se«. Stulić ima *ikati*, *-čem*, *-kam* »idem«. Budmani tvrdi da je to ruska riječ, ali dozvoljava mogućnost da se nalazi i u našem jeziku jer Vuk ima izvedenicu *ikavka* »sinonim: podrig«. Upor. bug. *ikam*, *ikavica* i rumunjski slavizam *icui* »ächzen, stöhnen«. Ta onomatopeja nalazi se u bug. *ikam*, ukr. *jikaty* i fus. *ikāib* i oba lužičko-srp., češ*, (*zajjikati*). Različita je varijanta onomatopejskog *jecati*, *ječati* (v.), u kojem je *e* < *i*.

Lit.: *ARj* 3, 766. *Mladenov* 221. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 413. *Holub-Kopečny* 154. *Tiktin* 751. *Matzenauer*, *LF* 8, 9. *Vasmer* 1, 476.

-iç, sveslav. i praslav. sufiks grupe *k*, praslav. *-ikio*, složen od *-ik* i *-jo*. Služi za tvorenje nomina agentis od imperfektivnih glagola na *-iti*: *branič* od *braniiti*, *vodič* od *voditi*, *gonič* od *goniti*, *jaric* »velika ljubav« < *ono što jari*; *povratič*, *zvonič*. Dobiva i deminutivno značenje: **gospodič* od *gospodin*, očuvan u deminutivu *gospodičić* m prema *f gospodična* (hrv.-kajk.) »gospođica«. Dolazi rijetko i na imeničke osnove: *ribič* (hrv.-kajk., slov.) Kao prezime mijenja *-iç* u *-iç*: *Ribič* (ŽK). Kao hipokoristik: *Radić* (12. v.) od *Radjoje*. Upor. *-äc*.

Lit.: *Maretić* 277., § 334a. *Vandràk* 2, 614., § 594. i § 583. *Jagić*, *ASPh* 1, 435. *NJ* 2, 160. *Jokl*, *Unt.* 77. *Holub-Kopečny* 452.

icaga m (narodna pjesma, Vuk) »komornik«. Turcizam složen od pridjeva *iç* »nutarnji« i *aga* (v.). Taj pridjev dolazi još složen sa imenicom *oglan* »dječak, rob« (od korijena *oĭoglan* »dijete, izdanak«, odatle evropski turcizam *ulan* »lako oružan konjanik s kopljem«): *içoglan*, također s našim individualnim *-in iço-glanin* (17. v., Gundulić) = *içolan* (bez *g*, Miklošič) »paž, pitomac«. Balkanski turcizam (*iç oglan* »dječak koji se odgaja u posebnim školama za državnu službu, kao Ivan Kastriotić Skenderbeg«) iz terminologije turske administracije: bug. *iço-glan*, rum. *icioglan* »nekada sultanov paž kod rumunjskih hospodara«.

Lit.: *ARj* 3, 766. *Mladenov* 224. *Tiktin* 751. *Lokotsch* 895. 1588. *Miklošič* 424. *SEW* 1, 419. *Korsch*, *ASPh* 9, 659-660.

-içar, hibridni sufiks složen od lat. *-icus* = gr. *ιχός* > *-ik* u naučnoj terminologiji za nomina agentis raznih nauka i od *-jar* < *-ariuSy*. samo u modernom jeziku: *kemičar*, *političar*, *melanholičar*, *kritičar*, *kroničar* i *hro-*, *historičar*

itd. Prenio se i na izvedenice od naših osnova, kao *dnevničar*, neologizam za *diurnist*. Puristi traže da se mjesto *-icar* kaže u riječima tuđeg postanja uvijek *-ik*: *satirik*, *lik*, *kritik*, *empirik* itd. Strani sufiks lat. *-ica* < gr. *-ωνή* nalazi se u nazivima za nauke: *fizika*, *matematika*, *botanika*, *gramatika*, *stilistika*, *politika*, *mehanika*, *tehnika*, *harmonika*. I od *-ik* latinskog podrijetla i od *-ika* [rčkoga tvore se pridjevi na *-ski*: *fizički* itd., *kritički* itd. i radne imenice s pomoću *-jar* < *-irius* fizičar pored *fizik* »lječnik«, koji odbija Maretić.

Lit.: Boskovic, NJ 1, 209. Holub-Kopečny 460. 461. Maretić, Savj. 193.

ičija f (Hercegovina) »juharod ovčijeg mesa sa krompirima«. Turcizam (*iči* od *ičmek* »piti«) iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARJ 3, 766.

-ić, baltoslav., sveslav. i praslav. sufiks složen od *-it* + *-lo*, steslav. *-išu*, slov. i rus. *-ič*, češ. *-ic*, lit. *-ytis*. Značajno je što se pojavljuje i u romanskim jezicima bez *-io* sa dugim ili kratkim *i*: vlat. *-ittus* > tal. *-etto*, fr. *-et* s afektivnom geminacijom u deminutivnoj funkciji kao i u slavenskim jezicima, u španjolskom sa dugim *i* i bez afektivne geminacije *-ito* (*señorita* »gospođica«). Razlika je samo u tome što je u romanskom adjektivni i imenički sufiks sa sposobnošću izražavanja mocije, čega u slavenskom nema. Budimir ga upoređuje i s ilirskim *-itio* u *tergatio* »negotiator > rum. *negustor*, *trgovac*«. Iz toga izlazi da je njegov prvi elemenat možda i pred-*ie*.; *-ić* nema afektivnu vrijednost kad poimeničuje pridjeve *mlad-mladić* ili kad označuju predmete *grlo-grlič* ili *djetić* »šegrt« od *dijete*.

Kvantitativnu deminuciju bez afektivne vrijednosti izražuje u *kućic* »mali kut«, *momčić* »mali momak«. Tada zamjenjuje i sufiks *-ica*: *ptić* (u narječjima) za *ptica*. Vršni morfološku službu u pluralu *pilići* za sing. *pile*, *Ture*: pi. *Turici*, veoma često u Kosmetu za sing. *-ie*, pl. *-Ući*: *sokače*, *sokačići*, *Prišteveče*, pl. *Prištevčiči* itd. Rijedak je u službi hipokoristika: *Radić* (14. v.) od *Rada* ili *Radoje*. Izgubio je posvema afektivnu vrijednost u našim bezbrojnim prezimenima od dva tipa kad *izražava* descendenciju bilo s očeve ili materine strane od antroponima, imena, zanimanja, etnika i nadimaka, kao i kad vrši istu funkciju, poimeničujući pridjeve izvedene s pomoću sufiksa *-in*, *-ev*, *-ov* od ličnih muških i ženskih imena, naziva zanimanja, nadimaka, etnika, toponima. To isto, kad *izražava* po-

tjecanje, odakle je neko: *plemić* od *plemena*, *kućić*, *Mlečić* (iz *Mletaka*). Upor. tal. *romagnuolo* od *Romagna*, sa deminutivnim lat. *-olus*. Najstariji je primjer za čistu descendenciju od narodnih hipokoristika iz g. 1492. v *Mohlíče* (Lika) ako je od Konstantinova *Muhlo* (7. v.). Tome tipu odgovaraju ova naša prezimena: *Radić*, *Reljić* = *Relić* < *Hrelja*, *Radonami*, *Vukić* pored *Vučić*, *Hrvatinić*, *Rajačić*, *Miloslavić*, *Dragić*, *Draganić*, *Milohnić*, *Prvšić*, *Ivšić*, *Božić*, *Ladišić* < *Vladišić* (15. v.), *Bijeljčić* = *Bijelio* = *Belii*; od muslimanskih imena *Mišić* (od *Meho-Mehmed*); od kršćanskih imena: *Bartulio*, *Jovanić*, *Tomi*, *Lukić*, *Petrii*, *Ivanić*, *Blažić*, *Mikulčić*, *Mihelić*, *Markte*, *Antić*, *Nikolić*, *Romanic*, *Linardić*; od kršćanskih hipokoristika: *Petričić*, *Perii*, *Ivić*, *Jović*, *Mijii*, *Pejić*, *Pajii*, *Glini*; od ženskih narodnih imena: *Daničić*, *Grozđanić*, *Ljubišić*, *Mtić* — *Milić*, *Jelačić*, *Milačić*; od ženskih kršćanskih imena: *Marić*, *Mariui*, *Marušić*, *Katić*, *Katičić*, *Katušić*, *Klarić*, *Latinčić*, *Jagić*, *Magdalena*. U svim ovim tipovima *-ić* je imao deminutivno značenje. Označivao je maloga = sina nosioca navedenih imena. Kad su se u toku vremena, od 15. v. dalje, iskristalizirala odatle porodična imena, na deminutivno se značenje zaboravilo. Isti je razvitak i onda, ako označuje descendenciju nosioca imena zanata: *Sabolić* (od madž. *szabó* »krojač«), *Ribarić* (prema *Ribar*), *Volarić*, *Kolarić*, *Tišljarić*, *Pelican* (tal. *pellizjzaro* »čurčija«), *Tkalčić* (pored *Tkalac*), *Carić*, *Kraljić*, *Kovačić*, *Drvodelić*, *Kujundžić*, *Čurčić* (prema *Čurčija* i *Čurčün*), *Kapetanić*, *Županić*, *Knežić*, *Skrivanić* (od tal. *scrivano*), *Kaluderčić*, *Hadžić*: od nadimaka: *Kraljić* = *Klaić* (od *Kljast*), *Čorić*, *Güšif*, *Rogić*, *Sušić* (prema *suša*), *Gfbić* (prema *Grba*), *Rožić*, *Šišić*, *Čor-Lukić*, *Čolak-Antii*; kao i od etnika: *Nijemac*, *Horvatić*, *Sarajčić* (od *Sarajac* = *Sarajlija*), *Maglajlić*; od toponima *Lovinčić* (od *Lovincac* u Lici), *Budimttić*; *Dobrečić* (katolički Arnauti kod Ulcinja, arb. *Dobrecaj*, selo *Dobrec*), *Fočić*, *Lovčalić* (iz *Loveća*, Bugarska), *Moralic* (iz *Moreje*), *Mišitić*, *Uđvarlić* (od *Ujvar*), *Tuzlić*. Tako se postupa u jadranskoj zoni i onda kad je nosilac imao strano ime: *Portadić* pored *Portada*, *Violić* (od tal. *Viola*), *Kolumbie* (tal. *Colombi*), *Marulu*, *Jedrlnič* (*Andriolim*), *Balistrilić* (tal. *balestriere*), *Gundulić* (tal. *Gondola*), *Kanavelić*, *Karnarutić*, *Palmolić* (tal. *Palmotta*), *Farkašić* (16. v., od madž. *farkas* »vuk«), *Kišpatić* (upor. *Kišpatova dolina*, Srbija), *Vorkapić* = *Forkapić* (Banija, rum. *fără cap* »bez glave«).

Malo drukčije je prirode sufiks *-ië* kad poimeničuje pridjeve na *-in*, *-ov*, *-ev* u istoj funkciji, za koju daje tip i semantem *kraljević*, *carević*, *banović*, *kućević*, *koljenović*. U ruskom ovaj tip izražava čisti patronimik (otečeskoje), a kod nas jednoga od rodonačelnika velike porodice, rijetko pramajku. Za posljednji slučaj postoji kao primjer *Draginić* (13. v., od *Dragin*, pridjev od *Draga*). Tada *-ië* poimeničuje pridjeve na *-ov*, *-ev* od slavenskih dvočlanih antroponima i od njih izvedenih hipokoristika: *Milosavljević*, *Dragosavljević*, *Radosavljević*, *Vladimirović*, *Stratimirović*, *Blagoj evie*, *Boga jevit*, *Bôgović* (Krk), *Borojević*, *Predojević* > *Predović* (ŽU), *Raja-ković* > *Raković* (ŽU), *Milovanović*, *Dragutinović*, *Radovanovu*, *Nigojević* (Brač), *Božičević*, *Bogićević*, *Radičić*, *Preradovii*, *Reljković* (od *Hreljko*), *Vuković*, itd., od kršćanskih imena: *Tomašević* = *Tomašević* (ŽK), *Mališašević*, *Matunović*, *Matošević* (prema *Matoš*), *Jjovanović*, *Ivanovic*, *Ivanisevic*, *Ivančević*, *Janković*, *Marković*, *Antunović*, *Bartaković* (ŽK, od *Banak* = *Bartul*), *Petrovu*, *Perović*, *Petričević*, *Marojević*, *Marinović*, *Mitrinović*, *Šimunović*, *Simeonović*, *Martinović*. Ako je rodonačelnik imao prezime na *-ië* kategorije *Dragić*, *Milić*, onda se njegovi potomci zovu *Dragičević*, *Miličević*, *Franičević*, koji se često pišu krivo sa č mjesto č. Tako i onda kad je rodonačelnik imao uz svoje ime i kakvu apoziciju, pridjevsku ili imeničku: *Belimarković*, *Cincar-Marković*, *Karadorđević*; kao i od čistih pravoslavnih crkvenih imena: *Georgijević* pored *Đorđević*, *Đurđević*, *Dimitrijević*, *Petronijević*, *Antonijević*; od muslimanskih antroponima: *Ridžanović*; kao i onda ako je nosio strano prezime: *Kagrusović* (od *Capogrosso*, Split), *Zogović* (od arb. *zogu* »ptica«), *Bukumirović* (Niš, od arb. *buke mire* »dobar hljeb«), *Pljaković* (Arnauti u Vučitrnu, od arb. *plak* »stranac«), *Hektorović*, *Gazarović* (od *gazzaro* »krivovjernik, bogomil«), *Jva-lješković* (od *Nalesco*, mlet. od *Natalis*); kao i kad je obnašao kakvu čast, zvanje ili zanimanje: *Kapetanović*, *Popović*, *Kovačević*, *Knežević*, *Pećarević*, *Pisarević*, *Begović*, *Alajbegović* (od *alajbeg* »pukovnik«), također u vezi s ličnim imenima *Šemsibegović*, *Rizvanbegović*, *Muhurdarević*, *Bajraktarević*, *Tefterdašević*, *Beglerović* (od *beglerbeg*), *Ajanović* (od *ajan* »prvak«), *Pehlivanović*, *Biškupović*, ili kad je imao nadimak: *Sljipčević* = *Slipčević* (Istra), *Gvozđanović*, *Gvozdenome*, *Starčevu*; ili pripadao nekoj narodnosti (izvedenice od etnika): *Arnautović*, *Madarević*, *La-*

tinović, *Horvatović*, *Bošnjaković*, *Hercegović*; *Crnogorčević*, *Kotorčić* (16. v., Marin Držić od *Kotoranin* = *Kotorac*), *Bićanić* (od *Bi-hčan > *Bišćanin* < *Bihac*). Rjeđe su takve izvedenice od imena sela (gradova): *Bišćević* (muslimani, *kapetani od Bišća*), *Gradašćević* muslimani kapetani od *Gradaća* u Bosni), *Polenaković* (cincarsko prezime od *Palēnaku*, iz *Polinē* kod Valone). Stranci izopačuju ove izvedenice. Tako je *Cosulich* (bivši brodovlasnici na Lošinju koji su se osjećali Talijanima) od čestog istarskog prezimena *Kozlovic*.

Sufiks' *-ië* može zamjenjivati i drugi antroponimni sufiks *-ovac*: *Grabovac*, etnik od imena sela *Grab* glasi i *Grabčić*. U Istri oscilira kod *Rüpena* i *Poropat* (rum. *fără pat* »bez kreveta«): pišu se 1558. *Rupenovich* i 1590. *Poropatić*. Isto tako i u Ulcinju: don Marko *Aita*, župnik, zvao se i *ASTië*. U toponimiji nastaje *-ië* mjesto *-ik* krivim interpretiranjem mletačke grafije *-ich*: *Smoković* mjesto ispravnog *Smokovik* (Dalmacija od *smokva*), *Buković* mjesto *Bukovih* (od *bukva*, ibidem), *Črljenić* (blizu Skradina, pisano g. 1311. *Chrlenik* (od *crljen* = *crven*). Za razliku od *-ica* ovaj sufiks nisu podudili okolni narodi. Nalazi se samo jednom u rumunjskom: *Iacovište* »lokvić, mala lokva«. Zamjenjuje (rijetko) pejorativni *-iš* u *kurvić* za *kurviš*. Sufiks je živ i produktivan. Nova se imena prave na *-U*, *-ovii*: *Vitezović* za *Ritter* (17. v.), *Jdblankovii* za *Cortelazzo* (Dalmacija). Za doba renesanse uvriježio se u Dalmaciji običaj prevodenja sufiksa *-ië* sa *-eo* < lat. *-eus*: *Gélimo* < *Jelinić*, *Mladineo* < *Mladinić*, *Cettineo* < *Cetinić*. Tako nastade i *Hektorović* = *Hectoreus*. Upor. kod Nijemaca isti običaj: *Kurz* > *Curtius*, *Wulf* > *Wulpus* itd.

Lit.: Maretić 278–9. Leskien 408. 432. 433–4. Vandrak 598–600. Respond, PKJ 27, passim. Belie, jfF 15, 240–241. Budimir, JF 18, 291. CD 8, 282. 283. Ribarić, SDZB 9, 179. 1–88. ARJ 5, 12. 401. Elezović 2, 82. i passim. Boskovic, jff 15, 97–100. Solmsen, KZ 56, 76. i sl. JJB 14, 261). Holub-Kopečny! 459. Putanec, Rad 315, 287–361. Rogić, Rad 203, 216. Vaillant, RES 32, 294.

ica f = *iia* »pravo vrijeme od svačesa, npr. da padne kiša, kad je u *iëi*, tj. kad klasa«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARJ 3, 766.

iëi (štokavski, književno i saobračajno općenito, korijen *f*) = *iti* (hrv.-kajk., čakavski), *idem* (*d* došao analogijom na korijen *i* od *dadem* v., *djedem* od *djeti* v.) = *idem* (Kosmet) = *idem* (zapadni krajevi prema Vuku, Bū-

njevci). Prezentski je korijen *id-* ušao već u staro doba u infinitiv *isti*, *Idem* (Crna Gora) (*izisti*, *naisti*, *abisti*, *oisti* pored *otisti*, *otidēni*) = *ts* (*otis*, Kosmet). Upór. slovački *isi'*, polj. *išć*. Suglasnik *ć* u štokavskom *ići* nastao je iz grupe *jt* (upor. *laćman* pored *lajćman* < *lieutenant*) koja se nalazi u složenicama *dōjiti*, *pōjiti*, *prōjiti*, *nājiti* (15. v.), *iznājiti*, *izājiti* (ŽK), kako govore svi čakavci, a štokavci i književno *doći*, *obići* »besuchen« pored *obaći*, *otići*, *poći*, *naći*, *iznaći*, *obnaći* (Belosteneć), *izaći* pored *izići*, *zaci*, iz prezenta *pojbdć* > *pođem* itd. *idem* je nastao iz *jbdg*, upor. češ. *pojeđu* i *jehla* prema hrv.-srp. *igla*. Prema *pođem* itd. reformiran je prezent u *idem*, da bi se izbjegla homonimija sa *idem* (Bunjevci) < *jedem*, *jim* (ŽK) od *jesti*. I u čakavskom nastaje iz *pojbdć* > *pojem*, imp. *poj* (ŽK) = *pem* (hrv.-kajk.) kao iz *dj* > *j* (*měja* = *měda*), ali samo u tom primjeru, u ostalim prefiksalsnim složenicama grupa *jd* ostaje: *dōjdēm*, *obājđēm*, *projdēm*, *sājđēm*, *nājđēm*, *iznājđēm*, *izājđēm* (15. v., ŽK). Značajan je inf. *nāj* (Kosmet) < *najt prema *is* < *ist*, ali *zac*. Semantička je razlika između *naći* »trouver« i *naići* »rencontrer; sinonim: nagaziti, ograisati, nagambati«. U konjugacionom sistemu *ići* ima četiri korijena: *i-*, *id-*, *iš-* i *š-*. Druga dva su od *hoditi*, prijetoj *šbd*, *šbl*, koje vidi. Korijen *if-*, koji je nastao sraštenjem dvaju različitih korijena, kreacija je hrv.-srp., ali u čakavskom postoji *šal* bez *i* kao i u *nāsast*; *iš-* se ne nalazi u drugim slavina. Kod prefiksalsnih složenica ima još ovih osobitosti. Prijedlog *ot* očuvan je u starijem obliku u štokavskom i književnom *otići*, *otidēm*, haplologijom *odem*, *otišao*, u brzom govoru *ošao*; *očao* sadrži pravilnu stranu < *ot* + *šlb*. Noviji oblik *od(t)* > *d* izmijenjen prema *nad* i *prod* govore kajkavci: *odišal*, *odici*, *odidem*, *odidem* (16. v.) = *oteti* (vino, krv). Iz *ošao* analogijom je prenesen *o* π infinitiv *oči*, *odem* < *ójdem* (Smokvica, Korčula, 16. i 17. v.), *oča* (Smokvica). Ta je analogija bila potpomognuta i sa *doti*. Bernardin i Stulić imaju *odaci*, *odađem*. Pored *sati*, *sādem* postoji *sići* (16. v.) pored *siti*, *sidem* i *sidem*. Došen ima taj glagol s istim prefiksom u obliku *stn*: *sniči*, *snide*. Odatle apstraktum *snitije* n (Daničić) »concursum«. Isto tako i s prefiksom *sn*: *uniti*, *unidēm* = *uti*, *udēm* (Vuk). Odatle analogijom *nanići*, *nānidēm*, *nadnici*, *nadnidēm* (jedanput potvrđeno). Upor. čak. *unēti*, *unānem* (ŽK) < *sn* + *jeti*. Prema tome hrv.-kajk. *vujti* — *ūjti* (Vođice), *vušel* = *usai* (Vinodolski zakon) »po-

bjeći« sadrži prefiks *u* kao *ubog*. Još treba spomenuti da se korijen *i-* kao sa *ibaa* spojio i sa *laziti*, kad je u vezi s prefiksom *na-*: *na-ilaziti*. Prema ovome *silaziti* pored *salaziti*. Kao što postoji dubleta sa različitim semantemom *naći*, *nađem* pored *naići*, *naidēm*, tako i *nailaziti* pored *nalaziti*. Očito je da su obje stvorene u isto vrijeme. Ovamo ide i drugi glagol *razmimoilaziti* se pored *razmimoići*, *-mōidēm*-*idēm* pored *razmimoći* = *-mimōdem*.

Glagol *ići* ne dopušta tvorenje novih riječi. Postoje samo apstrakti *idenje* (Stulić) i *isite* < *iz-* + *-it-* + *-je* (18. v.) »abortus«, ali nisu potvrđeni u narodnom govoru; *dođući* (18. v.) »venturus« i *iduću* govore se kao pridjevi. Impf, *dođuvat*, *dođu/em* (Kosmet), pf. *otidnut*, *otidnut* prema *otls* (Kosmet). U imperativu *pođi* > čakavski *poj* (ŽK) može dobiti za pojačanje deikse *da* (v.) i *i* (v.): *pojđaj*. Korijen *ei* > *i* je *ie*. (prvobitno uzvik prema Kretschmeru), baltoslav., sveslav. i praslav.: lit. *eiti*, gr. *εἶμι*, sanskr. *eti* (3. 1. sing.) »ide«. Atematski je glagol. Nalazi se i u egipćanskom (koptskom). Ulazi i u naš uzvik kojim se tjeraju na hod kokoši i druge krliate domaće životinje: *iš* pored *isa* (za ovcu), *yi* [v. *eš*]. Taj se oformljuje: *iškati*, *-ām* (Vuk) impf, prema pf. *išnuti*. Ovamo ide i uzvik *ididi* (Vuk) kojim se kaže nekome da je otišao, pobjegao. Prema Meyeni Arbanasi posudišeazni, *avitem* »besuche« < *obiti*. Nejasni su ipak prijelazi *b* > *v* i *o* > *a*. Zbog toga nije sigurno da je iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 546. 582. 3, 767. 4, 78. 86. 92. 194. 199. 255. 258. 7, 410. 240, 363. 8, 523. 590. BI 2, 648. Ribarić, SDZb 9, 201. Elezović 1, 233. 438. Mazuranić 440. Pletersnik 2, 715. 779. Miklošič 94. SEW 1, 420. Holub-Kopečný 155. Bruckner 546. Vasmer 471. Trautmann 67. WP 1, 102. 2, 486. NJ 1, 147. 190-191. GM 20. Trombetti 4. van Wijk, IF 45, 95. Brugmann, IF 13, 85. sl. ASPH 11, 448. Vaillant, Rešetarov zbornik 457-458. Rešetar, Slávia 11, 155. Matecki, Slávia 11, 576. Boisacq 225-256. Kretschmer, Ciotta 13, 137. Pedersen, KZ 38, 342.

ićindija f (Vuk, 18. v.) = *ićindija* (Kosmet) = *ikindija* »1° vrijeme poslije podne do zehoda sunca, 2° treća molitva muslimana (objekt uz *klanjati*)«. Balkanski turcizam (turska izvedenica *ikindi* od *iki* »dva«) iz oblasti islama: rum. *chindie* »Vesper, seoski ples poslije južine«, bug. *ikindija*, arb. *ićindf* f (Skadar). U turskom *ikindi znači* »sat koji poslije podne dijeli u dva jednaka dijela«. Odatle vremensko značenje turcizma. Značenje »treće

molitve« dobio je turcizam kraćenjem, ispuštanjem opće riječi u sintagmi *ikindi namazi* »prière de l'après-midi«. Upor. turcizme *aksam*, *sabah* i *jätija*, koji imaju također dvostruko značenje. Pet muslimanskih molitava zovu se: *sabah-namazi* »prières, du matin«, *öyleikindi*, *akşam-*, *yatsi-*. Turski brojnik *iki* nalazi se još u složenici *ić(f)uglja* (Vuk, 18. v.) »paša od dva tuga; koji ima dva konjska repa na zastavi« < tur. *iki tuğlu*. V. *tug*. Jukić razlikuje *učuglja* od *ićtuglja*.

Lit.: ARj 3, 766. 784. Elezović 1, 243. Lokotsch 901. Mladenov 221. GM 159.

icram m (narodna pjesma) = *ikram* (Kosmet) »čast, počast (objekt uz učiniti prema tur. *ikram etmek*)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iqram* »idem«) iz oblasti društvenog saobraćaja: rum. *icram*, bug. *ikram*, odatle *ikramosvam* »Ehre erweisen«, arb. *ikram* pored *iqiram*.

Lit.: ARj 3, 766. Elezović 1, 229. Mladenov 222. GM 158. Skok, Slávia 15, 352., br. 331.

idare, gen. *idārēta* (Kosmet) »načqlstvo«, odatle složenica *iddre-medžKs* »administrativni savjet«; *idare činiti* »siediti, sastaviti kraj s krajem«. Odatle denominai na *-iti*: *idārētit* (*se*) »izlaziti na kraj« i *iddra* f (Banja Luka) »potpora«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *idare* »okretanje, življenje, ekonomisanje«).

Lit.: Elezović 1, 218. Skok, Slávia 15, 352.

ideja f (18. v., Budmanijev akcenat, danas *ideja* po.led *ideja*) »misao, pomisao, pojam«. Učena riječ, internacionalna gr. podrijetla (gr. *idéa* od *idéiv* = lat. *videre*, ie. riječ). Poimeničen pridjev na lat. *-olis ideal*, gen. *-ala*, pridjev na *-bn* > *-an idealan*, apstraktum na *-izam idealizam* »filozofski smjer«, na *-istia idealista*, pridjev na *-iiki* < *-ič* + *-bšk idealistički*.

Lit.: ARj 3, 766. DEI 1914. REW⁸ 4254 a.

idiozma f (rukopis, 14. i 15. v.) »metva, metvica«, *idiozam*, *-zma*, pridjev (ibidem), pisano *igiozmo*. Ima se čitati možda *idozmo*. To može biti imenica s očuvanim gr. *-o* u dočetu, dok je u *idizma* ili prema gr. pluralu ili je identificirano sa našim *-u* u akuzativu. Od gr. *ἰδιόμοιον* »isto«, pridjev *ἰδιόμοιος* »mirišljiv«.

Lit.: ARj 3, 767. 769. Vasmer, GL 65.

iditiji (samo uz *žito*: *iditije žito*), komparativ sr. od pridjeva koji nije potvrđen u pozitivu »ono što se ne prodaje, dakle sebičnije«.

Lit.: ARj 3, 767.

ido, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) = strsp. *idoh* m = *idola* f (Marulić) = *idol* m (danas) »1° statua štovana kao božanstvo, 2° (metafora) lice štovano kao božanstvo, 3° *Idula* f iud. otočiću u zadarskom arhipelagu (f preko tal. *idolo* sa *-o* > *-u* kao ak. ž. r., odatle nom. ná -α)«. Učena riječ od lat. *idolūm* > tal. *idolo* < gr. εἰδωλον (izvedenica od εἶδος »figura«, ie. riječ). Odatle pridjev *idolski*, apstraktum *idolstvo*, *idolstvovati*, *idolija* f (16. v.) »poganski hram« < gr. εἰδωλεῖον > lat. *idōleum*, > tal. *idolèo*. Složenica *idolatar*, gen. *-tra* m < gr. εἰδωλάτρης > kslat. *Idololatres* (drugi dio od *gi*. λατρεύω »adoro«) > tal. (haplologijom) *idolatra* > *idolatra* m, također i bez haplologije *idololatric*. Apstraktum *idolatrija* f = *idololatrija*. Ta se složenica različito prevodi *idolklanac*, gen. *-nca* (17. v.), *-klanstvo*, *-klanjac*, *-klanjalac*, *idolopoklonik* m, pridjev (na *-bsK*) *-čki*, *-poklonstvo*, *idolosluzba*, *-služenje*, *-služitelj*, *idološtovac*, gen. *-vca*, *-štovlje*, *-štovstvo*. Upor. arb. *idhull*.

Lit.: ARj 3, 767. Vasmer, GL 65. DEI 1917. Skok, Slav. 102. 108. GM 157.

idirot m (Vuk, Slavonija, Požega) »biljka acorus calamus«. Možda u vezi sa gr. ucopov, srlat. *agarus*, *agurus*. Dočetak *-ot* od tur. *otu* »biljka«. V. *perikot*, *balukot*.

Lit.: ARj 3, 769. DEI 44.

iftâr m (Kosmet) »večera za vrijeme posta u mjesecu ramazanu (*zvati* na *iftar*)«. Kavanjin je ovu riječ izopačio u *hihtar*: (*Busormanf*) *večer koju čim ne vidu, hihtar igdar svoj ne jidu*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *iftar*) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 597. Elezović 1, 244.

igalo n (18. v., Vuk, Dubrovnik, Gruž, Prčanj, Muo, narodna pjesma) = (sa umetnutim *n*, upor. *inkona*, *iñkunica*, *anguisigold*) *ingoio* n (Dubrovnik, narodna pjesma crnogorska) »1° morska obala gdje ima pržine, 2° toponim (Boka, Lopud)«. Pridjev na *-bn* > *-an igalan* (Stolić), etnik *Igaljanin*. Deminutiv na složene sufikse *-čac* = *-tić igalčac*, *igalčić*. Ista riječ dolazi i sa á mjesto *g* i sa aferezom *i-* *žalo* n (Muo) = *žald* (Milna, Brač, centar Milne) »1° isto što igalo, 2° ribarska pošta u Morinju«; *žal*, gen. *žala* m (Dubrovnik) = *So*, gen. *žala* (Cavtat, Čilipi) »Kieselstein« (semantička varijanta po zakonu sinegdohe). Jovišeći ima: *po za-ovima* i *žalicama* na *Skadarskom blatu*. Nema objašnjenja o tim dvjema riječima koje idu bez sumnje ovamo. Glede

-r u *žarovi* upor. arb. *shurizhur* < lat. *saburra* i arb. *zali* »pijesak«. Preko arbanaskoga riječ je mogla postati toponim u Kosmetu *Zalinja* »potes kod Bariljeva (općina *Babin Most* na Labu, srez Vučitrn). U Ulcinju *zali* m je »obala i ribarska pošta«. Sva tri oblika *igalo*, *žalo*, *žal* — arb. *zali* potječu od gr. αιγιαλος > *yalo* (Bova) »morska obala«. Grčka je riječ prešla i u tur. *yali*, odatle u arb. *jali* m (Gege) »offene Ebene« i u naš jezik *jauja* f (Vuk, narodna pjesma: *dode moru na jaliju*, Vuk 3, 542.) »brijeg kraj mora, obala = *jauja* f (Kosmet) »širina, prazno široko mjesto; pusta neobrađena zemlja, opustjele razgrađene kuće«. Oblik sa g pokazuje očuvano staro dalm.-rom. g kao *galatina* < *gelatina* u Dubrovniku. Oblici sa 2 == z reflektiraju *gi* kao *di* i *j* (*žmuo*, *smula*, *maz*).

Lit.: ARj 3, 839. 4, 441. Jovičević, SEZb 13, 204. Elezović 1, 192. 251. Miklošič 95. 424. SEW 1, 421. Rešetar, Stok. 315. Rohlf 59. Vasmer, RSI 4, 180-181. Isti, GL 65. Matzenauer, LF 8, 9. GM 160. 480.

igbâl pored **igbâl** m (Kosmet) = *igbal* (Banja Luka, Mostar) »sreća«. Odatle indeklinabilan pridjev *igbal(l)i* »sretan« = *igballja* (Kosmet) »sretan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ikbal*, tur. *ikballi*) iz terminologije općeg života.

Lit.: Elezović 1, 217. Skok, Slavia 15, 352., br. 334.

Igla f (1475, Vuk) = *jigla* (Cres) = *igla*, gen. *igle* (Senj) = *jáhla* (17. v.) i *jaġla* (čakavski, Karnarutić) = *jôgla* (Hvar), sveslav. i praslav (*jbglà*), »açus«. Odatle naziv za morsku -ribu *belone belone*, tal. *aguglia*: *jigla* (Cres), *iglün*, gen. *igluna* (Senj) = *inglün* = *jäglün* »histiophorus bellone«. Sufiks *-un* je zacijelo romanski *-one*. Upor. *agon*. Zbog toga je moguće da se u *jäglün* unakrstila naša riječ sa romanskom. Početno *i* je nastalo od *jb-*, upor. češ. *jehla* = čak. *jaġla* sa *ɤ* > *a*. Odatle pridjevi na *-en*: *iglen* = *iglèn*, *-èna* (Kosmet), poimeničen ná *-ica igiènica* = *igienica* (Kosmet) »kutija za igle«, sa *-ik iglènik* »jastučić za igle«, *iglenjarka* = *iglarka* f, prevedenica (calque) »Nadelgewehr«, na *-asi iglast*. Deminutiv na *-iça*: *iglica* f = *iglica* (Kosmet) »1° biljka, 2° riba Belone açus (Dubrovnik), 3° prečaga« = *jiglica* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena šipka koja drži kambu (v.), da ne ispadne iz jarma« = *jiglica* (Vodice) »1° oštrina što nastaje kod bušenja, 2° drveni klin što se tura u kambu«. Odatle

opet pridjev na *-jast*: *igličast*. Na *-jar*: *igličar* »ptica«. Na *-jala*: *igličnjača* »biljka scandix pecten«. Na *-or*: *iglar*, gen. *igldra* m (1362) prema *iglarica* (1363), odatle pridjev na *-ov*, *-ev iglârov*, *-ev*; *iglâra* = *iglarnica* = deminutiv *jiglaric* (Buzet, Sovinjsko polje) »mala okrugla kutija za igle«. Ne može se tvrditi da je *igla* i baltoslavenska, jer se stprus. *ayculo* »igla« dovodi u vezu s ie. *aik »ražanj«. Rumunji posuđiše *igliță*. Ie. veze nisu utvrđene. Prema Macheku *jbglä* je praslavska izvedenica od *igo* (v.) < *jbgo* sa sufiksom *-ulâ*, s prvobitnim značenjem »šipke koje se ubodu sa svake strane jarma da glava volu ne bi izašla van iz jarma« = *kači*, v.). To je značenje očuvano u Istri. Prema Mladenovu stoji u vezi sa *jež* (v.).

Lit.: ARj 3, 771. 4, 408. 409. 418. Ribarić, SDZb 9, 154. Mažurani 422. Tentor, JF 5, 205. Elezović 1, 218. Miklošič 95. SEW 189. Holub-Kopečný 151. Bruckner 189. KZ 45, 32. 47, 297-298. Vasmer 469. Mladenov 196. Machek, Slavia 3, 593-597. REW² 189. DEI 93. Mikkola, RSI 1, 5. Korsch, ASPH 9, 504. Lang, GMF 1, 385-587 (cf. RSI 5, 256). WP 1, 7., bilj.

Ignáci m (17. v.) = *Ignaciju* m (Slavonac, 18. v.) = *Ignadjo* (17. v.) = (*gn* > *gnj* kao u *gnjoj*) *Ignjatije* m = *Ignjatija* m, kraćenje *Ignat* = *Ignjat*, odatle prezime *Ignjatović*. Hipokoristik *Ignja* m (Vuk) = *Ignjo* m (Vuk). Od lat. *Ignatius* sa čitanjem *ti* > *c* kao u školama. Očuvano i u *Ignjat* itd. upućuje na grčko posredovanje. Postoji i izgovor *gn* na tal. *Injacio* m (16. v., zapadni krajevi) < tal. *Ignazio*. Hrv.-kajk. *Nado*, deminutiv na *-bk* > *-ek Năcek*, *Nace* (ŽK) pokazuje aferezu i pojednostavljenje suglasničke grupe. Sa aferezom *Gnjatija* m (Hrvatska Krajina), odatle hipokoristici *Gnjaco* (Lika?), *Gnjajo* (Lika?), *Gnjale*. Ilirska je prevedenica *Vatroslav*, koju je zadržao Jagić do konca života.

Lit.: ARj 3, 220. 221. 773. 851.

igo n (1459), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*jb-go > *jbgo*) »sinonim: jaram«. Akcentat *Igo* (?) prema bug. i rus. *igo*, slov. *igo*, gen. *igêsa* pored *ižesa*. Danas zastarjelo i zamijenjeno sa sinonimom. Upotrebljavaju samo književnici (i pjesnici) kad govore o patnjama pod tuđinom. Nekad su *igo* upotrebljavali pisci koji su pisali crkvenim jezikom. Budinić ga objašnjava: *teško i trudno jest igo, to jest jaram njegov*. Vokal *i* je nastao kao *i* u *igla* iz *jb-*: *jbgo* < *jgo. Madžari

posuđiše *iga*. Brojne su ie. usporednice, kao lat. *jugum*, gr. ζυγόν njem. *Joch*, čak i hetski *jugan*. Lit. *jungas*, lot. *jugs* ima infiks *n* kao lat. *jungo*. Jedan je od prastarih termina za kolsku i pluznu spregu. Odatle je deminutiv na *-ica ižica*, naziv za gr. slovo *ypsilon*. Izvedenica je od ie. korijena **jeu-* »vezati«, sa formantom *g*: *jei

Lit.: ARj 3, 773. Mažurami 423. Miklošič 95. SEW 1, 421. Holub-Kopečný 153. Vasmer 469. 472. Trautmann 109. WP 1, 201. Mladenov 196. Boisacq³ 307-308.

igra f (ak. *igru*, Vuk), sveslav. i praslav (*jbgrd*), »1° ludus, 2° jocus, 3° ples«. U posljednjem značenju sinonimi su i *tanac*, gen. *tanca* i *bal*. Odatle stara radna imenica na *-bc igrač* = *igarac*, gen. *-arca* (17. i 18. v.), *igre* (13. v.) »joculator, fr. jongleur«. Tu izvedenicu posuđiše Madžari *igrecz* = *igricz* »tibicen« i Rumunji *igref* »Spielmann« (upor. *cântecele igreților*). Posljednji je oblik očuvan u hrv.-kajk. prezimenu *Igr(e)-c*. Denominál na *-ati*: *igrati*, *igram* (Vuk) = *igrat*, *igram* (Kosmet, objekt *oro*, u *pare*, *karte*) {*do-*, *iz-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *s-*, *za-*} prema iter. *-igravati*, *-igräväm*, koji se upotrebljava samo s navedenim prefiksima. Pf. *prèigrati*, *-äm* (subjekt *dijete*) »prijetnja djetetu kad je nemirno u igri (nejasno)«. Od glagola pridjev *igračić*; Madžari posuđiše *ugrálni* »skakati«; *sigrati se*, *-Agräm* (Slavonija, Otok, Osijek) izmijenio je *igra* u *sigra* (Riječka nahija, Slavonija), jer se *igra* može shvatiti i kao postverbal od *igrati se*. Od glagola radna imenica na *-âc*: *igrač*, gen. *igrača* (17. i 18. v.) m prema f *igračica*, odatle pridjevi na *-ski igrački*, na *-ev igračev*, neologizam *igračnica* (Sulek, koji je stvorio i prilog *igračke*) i *igralac*, gen. *-aoca* (17. v.). Neologizam na *-ište igralište* = *Igrište* kao toponim. U značenju »ples« *igranka*. Augmentativ *igračina* m od *igrač*. Na *-lo*: *igralo* n, običnije i narodski *igračka* = *igrajka* (Rijeka) = *igrànija*. Složenica od sintagme *voditi igru*: *igróvoda*. Vokal *i* je nastao kao u *igla*, *igo* iz *jb-*: *jbgra. Ne postoji u baltičkoj grupi. Od ie. jezika pruža paralelu sanskr. *jati* (3. l. sing.) = *ijate*, s infiksom *n* *ingāti* »miče se« i stnord. *eikinn* »divlji, bijesan, jak«, *ikorne* »pokretno« = njem. *Eichhorn* »vjeverica«. Sanskrtsko značenje kaže da je i praslav. *jbgrati značilo »kretati se, po svojoj prilici u kolu«. Upor. kao semantičku paralelu stvnjem. *spilōn* »živažno se kretati«, danas *spielen* »igrati (se)«. Ie. korijen **ag-* (upor. lit. *aikšte* »javno mjesto«,

lot. *âstities* »vikati, larmati«) bio je u praslav. proširen formantom *-r*. To je slavenska inovacija.

Lit.: ARj 2, 579. 3, 579. 764. 769. 773. 775. 780. 4, 195. Vuković, SDZb 10, 398f. Elezović 2, 3. Miklošič 95. SEW 1, 422. Holub-Kopečný 131. Bruckner 154. 190. KZ 45. 47. Vasmer 470. Trautmann 103. Mladenov 196. WP 1, 11. Vaillant, RES 22, 14. JP 14, 256. Potebnja, RFV 1881, 134-155 (cf. Jagić, ASPH 6, 154). Osten-Säcken, IP 23, 376-377.

igrácija f (Vuk) »jaje što ga učenik donese na dar učitelju u četvrtak da ga onaj dan oproste od učenja i da ga puste igrati se«. Primjer pučke etimologije koja nastaje unakrštanjem lat. riječi *recreația*, gen. *-onis* (apstraktum od *recreare*, prefiks *re-* i *creare*, upor. latinizam na *-trati kreirati ulogu*) i hrv.-srp. *igrati se*.

Lit.: ARj 3, 775.

iguman m, gen. *igumana* (Ljubiša) pored *igumana* (Vuk) = *igumbnb* (Dečanski hri-sovulj) = *igumen* (u knjigama pisanim crkvenim jezikom, bug. *igumen*, arb. /i/*igumen*) = *jegüman*, *jegümen* (Kosmet), pravoslavni kaluđerski termin koji odgovara *gvardijanu*, *opatu* kod katolika, prema f *igumànija* = *igumenija* (18. v., Vuk, *-ja* kao u *čefalija*), od biz. ηγουμενή. Pridjevi *igumnov* pored *igumanov*, *igumiski* = *igumenski*, odatle *igumanštija*. Apstrakti *igumnarija* f, *igumanstvo*, na *-ija igumenija* f »1° manastir gdje je iguman, 2° klijet, čelija, u kojoj živi iguman«. Denominali na *-isati igumanisati*, *-šem* (18. V.) »biti iguman« = na *-ovati igumenovati*, na *-iti razigumaniti*, *-im* (Vuk) »oduzeti igumanstvo«. Sa prefiksom *pro-* *prōiguman*, gen. *-mna* pored *-mana* (Vuk) = *proigumen* »hegumenus emeritus«. Balkanski grecizam: čine. *imunim*; od biz. ηγουμενος > kslat. *hegumenus* »koji vodi, upravitelj«, particip od ηγούμεναι »vodim«.

Lit.: ARj 3, 781. 12, 113. SEW 1, 422. GM 134. 158. Mladenov 197. Pascu 2, 53., br. 959. DEI 1432. Vasmer, GL 65. 124.

ihitjār, gen. *-ára* m (Vuk, narodna pjesma i pripovijetke) — *iktijar* (narodna pjesma) »starac«. Čuje se i u Bosni. Turcizam ar. podrijetla (ar. *ehitjar* > tur. *ihitjar* »starac«).

Lit.: ARj 3, 781.

-ija, živ i produktivan imenički sufiks dvostrukog podrijetla. U našim zamjenama stcslav. imenica na *-я*, kao što su *scdii* >

sudija, *tepčti* > *tep(a)čija*, u zamjenama za turske imenice i pridjeve obrazovane s pomoću morskog sufiksa *-li* i *-ci* (tipovi *Stambòlija* < *Istanbul*, *kujundžija* < *kuyumcu*, ovamo još *ordu* > *ordija* itd.), u zamjenama za grčke imenice na -η (tipovi *čefalija* < κερφα- > ή, *avlja* < αολη itd.) i zamjenama za mađarski dočetak -l (u prezimenima, primjeri *Tekelija*, *ErdēRja* ŽK < *Erdödy*). Ne radi se upravo o sufiksu za izvođenje, nego o dodatku *-ja* na *-i*, da bi te riječi mogle ući u naš deklinacioni sistem, jer se danas, kad je dočetak -l postao karakteristika određenog pridjeva m. r., ne može svršavati nijedna naša imenica m. r. na -s. Pravi sufiks za izvođenje od glagolskih, imeničkih i pridjevskih korijena jeste *-ija* (stari naglasak na *i*). Nalazi se u svim našim narječjima više nego u književnom jeziku, grčkoga je i romanskog podrijetla: -ia > lat. > tal. *-ia*, nvnjem. *-ei*. Kršćanstvo ga je raširilo po svim kulturnim jezicima. Značenje mu je kolektivno sa raznim nijansama. Od glagolskih osnova: *provalija* (od *provaliti*) »bezdan, propad«, *primorija* f »nužda«, tj. »kad nevolja primari«, *morija* »kuga« (*po-* od *moriti*, *pogibija* f od *poginuti*, *trpija* (Crna Gora, Srijem) »duga bolest«, od *trpjeti*, *lupija* f (Dubrovnik) »breskva koja se daje rascijepati« od *lupiti*, *lètija* m (Bačka) »koji mnogo leti«, *poljbranija* f *poljubranija* f (Temnić, Boljevac) »1° blagdan koji se u Srbiji svetkuje 21. maja da bi se polje obranilo od grada, 2° poljbranilac, 3° (Jagodina, Levač, Temnić) »zmaj koji obira polje«, *poloijia* (Dalmacija) »nizbrdica« od *položiti*. Toponimi *Prosjčija* (strp. država). Od imenica: *kaproka* (ŽK) »čast koji obnaša kaprol«, *popovija* (ŽK) »čast popova« itd., *kapetanija* »čast, ured, kraj kojim zapovijeda kapetan«, *popšija* (Istra) »popis«. U f, *kalija*, *selija*, *vinija*, *gvoždija* jasno je kolektivno značenje. Upor. toponime *Novoselija* (Banja Luka), *Poljija* (Crna Gora). U *prostorija* f (Vuk) »prostor« ističe se veličina (augmentativno značenje). Apstrakti su *prokšija* f »razmaženost« (pridjev *prokšen*, ŽK). U toponimiji *Prkosija* f (mahala, Bosna, Sarajevski okrug). Stvara apstrakta od pridjeva i participia perf. pas.: *hitrija* f (čakavci, 16–17. v.), *prokletija* »1° prokletstvo, 2° prokleta čeljad, 3° psovka neposlušnoj čeljadi (Kosovo), 4° *Prokletija* (Vuk), ime planine (oronim)«. U *posječenija* (Vuk) »sječa«, *mješanija*, *pisanija*, *vezanija* ima pejorativno značenje. Proširuje kolektivni sufiks *-ad* u *Srbadija*, *Šokadija*, *prosjadija* (Ljubiša), *prostadija* (Lju-

bisa) »prostačina«, horonim *Šumadija*. Veoma je raširena funkcija za tvorenje apstrakta od imenica na *-ar* < lat. *-arius*: *likarija* (Rab) = *ljekarija* f (književno), *sliparija* (Rab, ŽK); danas u općoj upotrebi u oznaci zanata: *bravarija*, *željezarija*, *limarija* itd., isto i kod imenica na fr. *-erija*: *karoserija*, *koterija*, *bižuterija*, *parfimerija* itd.

-ijan, neproduktivan sufiks latinskog podrijetla (lat. *-ianus*), služi za tvorenje pejorativnih naziva za muška lica koja se odlikuju izvjesnom duhovnom manom: *grubijān*, gen. *-dna* (prema njem. *Grobian*) od *grub*, *gūzijan* m (Dobroselo, Lika) »nadimak čovjeku koji mnogo ne razumije«, slov. *modrijān* m »filosof«, *modrijānec* m prema *modrijānica* prema *modrijānka* »Klugler«.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 596.

-ik¹, sufiks lat.-gr. podrijetla (lat. nenačlani *-icus* = gr. -ικός) u internacionalnim riječima kao (*K*)*istorik*, rašireno na *-jar* < *-arius* (*historičar*). Rijetko zamjenjuje jednom i domaći nastavak *-ьнъ* (*pèdanj* ŽK = *pedalj*) u *pedig* m (Istra) »ped, pedalj« (*-ig* < mlet-*-ego* < lat. *-icus*).

Lit.: ARj 9, 756. *Maretu* 280–81. *Leskien* 409. 465.

-ik², sveslav. i praslav. (*-ikt*) sufiks za maskulina, i danas još živ i produktivan. U mociji za f *-ica*. Služi najprije u poimeničenju pridjeva za oznaku lica kao nositelja svojstava i odnosa prema izvjesnim radnjama: *učenik*, m prema f *učenica*, *mučenik* m prema f *mučenica*, *radnik* m prema f *radnica*, *bijednik*-*bijednica*, *pomoćnik*, *pravnik* ^ *naučnik* itd. Od ovakvih tvorba odvajaju se *-nik* kao samostalan sufiks.

Lit.: *Märeteje* 280–81. *Leskien* 409–465. *Vandrak* 1, 613. *Boskovic*, *JF* 15, 37. 90–100. *Holub-Kopečny* 461. *Otrębski*, *LP* 2, 282. *Brugmann*, *IF* 18, 382. *Štrekelj*, *DAW* 50, 37.

-ika, sveslav. i praslav. neproduktivan sufiks, varijanta od *-ica* (v.). Služi za tvorenje imena biljki: *perunika* od *Perun*, *avdika* od *habat*, *jagorčika*, *pisamka* (ŽK) od *pisan* »šaren«, od korijena koji već postoje u jeziku bilo kao imenice bilo kao pridjevi. Razlikovati ga treba od rijetkog sufiksa steslav. *-yka* > *-ika* kojim se tvori m ili f *vladika* m »knez, biskup«, prevedenica od gr. δεσπότης »idem«, *vladika* f »vlasteoska kći« (Dubrovnik) od

vlastel(irt) (v.), kao i od *-yka* > *-ika* u *motika* (v.) nepoznata postanja. U *ločika* (v.) radi se o posudenicu, lat. *lactica*, u kojoj je sufiks *-nca* > *yka* > *-ika* kao u gal. *carruca* > fr. *charrue*, *bulluca*, *matteuca > fr. *massue*, hrv.-srp. *mačuga*.

Lit.: *Maretu* 281–2. *Leskien* 465. *Vandrak* 1, 614. *Holub-Kopečny* 461.

ikavac, gen. *-avca* m, noviji filološki neologizam za pripadnike narječja koje sa *i* zamjenjuje steslav. *ě*. Odatle pridjev na *-ski*: *ikavski* (*narječje*, *oblik*), poimeničen sa *-ina* *ikavština* »ikavski govor«; *ikavac* m (Zagreb) »ptica fringilla montifringilla L.« prema f *ikakva* ima ime od onomatopeje *ik* kojom se oponaša glas te ptice.

Lit.: ARj 3, 784. *Hirtz*, *Aves* 159.

ikon f (16. v.), m (18. v.) (prema gr. nominativu εἰκών) = *ikona* f (Vuk) = bug. *ikona* prema gr. akuzativu ngr. εἰκόνα = lat. *eicon*, rum. *icoană*, arb. *ikone*, balkanski grecizam), deminutiv *ikonica* (15. v.) = *ikonija* (16. v., Budinić). Složenice: *ikonoklast* m (17. i 18. v.) < gr. εἰκονοκλάστης. U 14, 16. i 18. v. prevodi se εἰκονομάχος u *ikonoborac*; *ikonopisac* m prema *ikonopisačica* (18. v.) »koji radi ikone«, *ikonos* m (Vuk) = *inkonòsac*, gen. *-sca*, od *ikonostas* < εἰκονοστάσιον (drugi dio pučkom etimologijom obrnuto u *nosáč* »koji nosi«) »daska što nosi ikonu«. Na *-nik* *ikonik* m (16. v.) < *ikonbnikb* (16. v.) »koji pravi ikone«. Na Jadranu dobiva *n* (krivo shvaćen i kao *in*) *inkun* m (Belostenec) = *inkuna* f (17. v., Zuzeri), deminutiv *inkunica* (17. v., Dubrovnik, Cavtat) = *inkunjica* (Dubrovnik, Čilipi) = *inkona* (15. v.) = *inkonjica* (Potomje) = (disimilacija i meta-teza) *likunica* (dva čakavca 17. i 18. v.). Umetnuto *n* nalazi se i u sttal. *ancona* (12. v.). Ovamo ide i oblik koji je nastao ispuštanjem *in* i raširen nenaglašenim sufiksom *-icus* u f. *konika* f. Taj se čita kod Marulića: *pustiv cele i konike* (subjekt: *opatice*); kod Hektorovića: *Pohvali perivoj, zide svekolike! i ribe, kim su broj i sve njih konike*; i kod Bernardina: *U toj korablji* (Nojevoj) *vi (= zna) se, da su tri konici-* (nom. duala ž. r.). Ispušteno *i(ri)* nalazi se i u tal. *eona*, deminutivi *conetta*, *conicella*, *conedda* (Kalabrija). Lik *inkuna* može potjecati iz dalmatoromanskoga.

Lit.: ARj 3, 784. 840. 5, 268. 6, 91. *REW* 2834. *DEI* 189. *Rohlf's*, *Diz. cal.* 223. *Miklošil* 95. *GM* 158. *Vasmer*, *GL* 66.

ikonom m (Kosmet, strp., 13–14 v. pravoslavni manastirski termin) (*pod-*) »1° jedan od starijina u pravoslavnom manastiru, 2° prezime, 3° (Kosmet) počasno zvanje sveštenika: pop ikonom«. Pridjev *ikonòmov* (*čerka*), apstraktum *ikonomstvo*. Balkanski crkveni grecizam: rum., bug. *ikonom*, prezime *Ikonomov*, čine. *icunom*. Složenica s prefiksom παρά-: *par(d)ikonom* m (14. v., strp.) »namjensnik jeklesijarha«. Od srgr. složenice obcovóμος »isto« (*pi* > *i* u bizantinsko-gr.). Prema lat. *oe* = gr. *oi ekonom* m, na lat. *-atus* > *-at ekonomai* »ured«, apstraktum *ekonomija* f.

Lit.: ARj 3, 785. 10, 240. *Mladenov* 221. *Elezović* 229. *Vasmer*, *GL* 66. 110. *Pascu* 2, 68., br. 1253.

ikra f (Vuk), sveslav. i praslav. kolektivni naziv za »riblja jajašca; sinonim: kavijar«. Prema ruskom akcentu *ikra* Vukov nije prvobitan, ali se slaže s bug. *ikra*. Odatle pridjevi na *-av* i *-ost*: *ikrav* = *Ikrast* (Stulić) »pun ikre«. Deminutiv na *-ica*: *ikrica* f (18. v.). Na *-as*, *-ašica*: *ikraš*, gen. *-aia* m prema *ikrašica* f »riba puna ikre«. Sulekova je prevedenica *ikrovac*, gen. *-ovca* od njem. *Rogenstein*. Metaforički prijenos značenja u denominalu na *-iti*: *ikriti*: *more ikri noću*, kad blistaju u njemu kao sitni svijetnjaci. Dočetak *-a* ima kolektivno značenje. Paralele su lit. *ikrai* = lot. *ikri* n. pi. i ir. *iuchair* < ie. *ikor »Laich«. Prema tome *ikra* može biti i ie. i baltoslav. Sa gledišta kulturne historije važna je riječ jer je potvrda za ribarsku kulturu starih Slavena. Mađžari posuđiše *ikra*, Rumunji *icre* f pl., odatle deminutiv s lat. sufiksom *icrișoare*, Arbanasi *ikra* f pl. Stavljaju se manje izvjesno u vezu i sa ie. nazivima za *jetra*: lit. *jāknos*, lat. *jecur*, gr. ήπαρ, sanskr. *yakrt*, avesta *yakare*, gdje stoji formant i mjesto formanta *r*. Prema ovom bilo bi u slavenskom značenje specijalizirano na riblju utrobu, protiv čega govori keltska i litavska usporednica.

Lit.: ARj 3, 785. 786. *Miklošić* 95. *SEW* 1, 423. *Holub-Kopečny* 154. *Bruckner* 190. *ASPH* 29, 116. *ZSPH* 4, 216. *Vasmer* 477. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* 1, 206. *GM* 158. *Kalima*, *ZSPH* 9, 376–378. *Zupitza*, *AnzIF* 13, 51. *Mikkola*, *RSl* 1, 6. *Petersson*, *LUA* n. f. 1, 18 (cf. *IJb* 10, 339). *Uhlenbeck*, *PBB* 29, 333–4. *Matzenauer*, *LP* 8, 11. *GM* 158. *Boisacq* 326–327.

iktibär m (objekt uz *nema*, *izgubijo*) »kredit, poštovanje«. Odatle *iktibärija* f (objekt uz *razrezati*) »trgovački porez«. Balkanski tur-

cizam ar. podrijetla (ar. *i<tibar*) iz oblasti turske administracije: birg, *ih̄tibâr*, čine. *ih̄tibare* f »considération, estime, crédit«.

Lit.: *Elezović* 2, 514. *Pascu* 2, 145. *Doric* 137.

il m (16. v.) =5 *ilo* pored *Uja* (Stulić) = *jilō* n (Cresj i u protestantskih pisaca), sve-slav. i praslav. naziv za »sinonim: glina (18. v.), gnjila, Lehm, Ton«. Odatle: pridjev na *-ov ilov* (Antun Dalmatin), očuvan u toponimu i hidronimu *Ilova*, poimeničen s pomoću augmentativnog i pejorativnog sufiksa *-oca ilovača* »idem« = bug. *ilovica*. Isti se sufiks nalazi i u toponimu *Ilača*. Deminutiv na *-ica Ilica* = *Vilica* 1699. je prvobitno zagrebački potok, 1252. *puteus scaturiens, fluvius Ilicza*, bujica na ilovastom terenu, danas jedna od najvažnijih ulica grada. *Ilica* je i toponim i oronim u drugim krajevima (Lika), *Hitani* (Bosna). Za stoslav. *iib* »lutum« nema paralela u baltičkoj grupi. Upoređuje se samo s lot. pridjevom *ils* »stockfinster«, uvjerljivije sa gr. ἰλύς »blato« koje je osnova na -κ od ie. korijena *il-.

Lit.: *ARj* 3, 789. 795. 786. Tentor, *JF* 5, 205. Laszovski, *Nova Hrvatska* br. 111, str. 8. *Mažuranić* 425. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 424. *Holub-Kopečny* 154. *Bruckner, KZ* 46, 197. *Vasmer* 478. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* 1, 163. *Matzenauer, LF* 8, 11. *Uhlenbeck, KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). *Bezzenberger, BB* 27, 164. *Scheffelowitz, IF* 33, 167. *Boisacq* 574. *Šuman, ASPH* 30, 296.

ilāč, gen. *-ala* m (Bosna, općenito) = *ijai*, gen. *ujala* (Kosmet) »lijek«. Odatle denominal na *-iti: iljačit se, iljālim* (Kosmet) »lječiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ilag* »idem«) iz oblasti medicine: bug. *ildi* = *Ujal*, arb. *ilaç*.

Lit.: *ARj* 3, 786. *Elezović* 1, 230. *Skok, Slávia* 15, 353., br. 336. *Mladenov* 222. *GM* 158.

Ilari) m = *Harija* m = *Ilarije* = *Ilarijo* = (prema deklinaciji *-o, -oras*) *Ilarijon* = *Ilariju* = *Ilarijonus* (prema madž. izgovoru dočetnog *-s*) = *ilar* (iza 15. v., Dubrovnik). Od lat. *Hilarius* < gr. Ἠλῆριος. To gr.-lat. svētácko ime prevedeno je na dva načina: *Obrad* (14. i 15. v., Dubrovnik), na *-bc > -ac Obradbe* (14. v.), odatle prezime *Obradović, Obradinović*, hipokoristici *Obren* (Vuk), odatle prezimena *Obrenić, Obrenović*, toponim *Obrenovac; Obro, Obroje*; druga je prevedenica *Veselia*, prezime *Veselinović*.

Lit.: *ARj* 3, 786. 8, 435.

Ilidža f (18. v., Vuk) = *ilidSa* (Bosna, općenito) »sinonim: banja, toplice«. Odatle: radna imenica na *-ar ilidžar* »koji drži ilidžu«, pridjev na *-ovf-ev ilidžarev, -ov*. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. > tur. *ilica*) iz oblasti medicine: arb. *lixhg*.

Lit.: *ARj* 3, 791. *Moskovljević, NJ* 2, 235. *GM* 244.

ilik m (Vuk) = *ilika* f (Vuk, Lika) »na ječermi sprijeda kao puca od kositera kroz koja su unakrst isprovlačeni gajtani te se čini kao da su toke na prsima, sinonim: toka« (prema ovoj riječi i prijelaz u femmina). Turcizam iz oblasti nošnje (tur. *ilik* »petlja«).

Lit.: *ARj* 3, 792. *Matzenauer, LF* 8, 11.

ilika f (Lika) »drvena posuda, zatvorena, za vino (ima nosač kao kanta)«. Budmani misli da je turska riječ, ali ne kaže koja bi to turska riječ mogla biti.

Lit.: *ARj* 3, 792.

Îlir m (Mažuranić) = na *-bc Ilírac*, gen. *-irca*, hrv.-kajk. *liera*, prema f *Ilirika*, pridjev na *-bski ilirski*. Ušlo u upotrebu u prvoj polovici 19. v. za ilirskog pokreta, prije toga upotrebljavali su pisci u značenju »hrvatski, slovinski itd«. U službenu upotrebu ušao je u doba Napoleonovo osnutkom *Provincies illyriennes*. Naši etimolozi (Truhelka, Vukićević), oslanjajući se na hipotezu da su Arbanasi potomci predrimskih *Ilira*, tumačili su postanje tog etnika arb. pridjevom *lir* »slobodan«, *liri* »sloboda« (i < gr.-lat. *-ia > -ijd*). To je samo po suzvučnosti, bez obzira na gr.-lat. *Illyrios* (praotac *Ilira*), *Illyricum*, etnici, koji su predrimski i zacijelo iste starosti kao i "Ελ>ην itd. Oni su balkanski starosjedioci, a arbanaski pridjev *lir* je latinska posuđenica od *liber*.

Lit.: *ARj* 3, 793-4. *GM* 247. *Vukićević, SHPr* 1, 32-45 (cf. *AnzIF* 8, 199).

-ilo, produktivan sufiks za tvorenje imenica sr. r., raznog značenja, najčešće od pridjevskih i imeničkih osnova, rjeđe od denominala na *-iti* i *-eti*. Od *mrtav* — *mrtvilo*, od *bijesan* ili *bjesniti* - *bjesnilo*. Tako *g'rdilo, kalilo, solilo, temnilo, žazno, žutilo, ludilo*, itd. Od *rak ráčilo* »mreža za hvatanje raka«. Od *cijediti-cjedilo, od pojiti-pojilo*. Sufiks je složen od *-lo*. Upravo poimeničen srednji rod participia perf. aktiva, kako pokazuju *cjedilo, gladilo, pojilo, šilo, prelo*. Element *i* apstrahiran je od glagola na *-iti* i prenesen na pridjevske

i imeničke osnove. Upór. *brdilo* (v.). To se vidi i iz konglutinata danas veoma raširenog *-ionica* < *il + -bn + -ica* (upór. neologizme slov. *gostilna* sa *gostiona, gostionica*'), kome odgovara *-aonica* (v.) od glagola na *-ati: vjež-baonica, gombaonica* itd; u *učionica* od učiti apstrahira se i prenosi na *pred-* od *presti* i *plet-* od *plesti: predionica* i *pletionica*; *o* je nastao vokalizacijom iz /, kako se vidi iz *dionica*, toponim *Delnice* < *delt + -bn + -ica*. Razlikovati valja pejorativno *-ilo* za čeljad u *trubilo* m, kojemu je varijanta *-alo: nakla-palo* m. Nikakve veze nemaju s ovim sufiksom *-ila* < stoslav. *-yla* u *kobila*, gdje izražava mociju prema *konj* (v.), kao ni u *gomila* pored *gromila* (v.).

Lit.: *Maretić* 281., § 337. 195., § 347. *Maver, Slávia* 2, 636.

-ilja, složen sufiks od nastavka part. perf. akt. *-ü* glagola na *->ri* i *-ja* (v.) za tvorenje nomina agentis ž. r. Tipovi: (*pojrđilja* od *roditi, dojilja*) (prema ovome i sufiks u *dadilja, nasilja, vodilja*, itd. Odatle otcijepljeno i pre-nijeto i na osnove primarnih glagola: *vezilja, pletilja, pèrilja, mužilja*. Da je taj sufiks nastao poimeničenjem part. perf. aktiva, dokazuju *prâlja, primalja, ikalja, grebenâlja* od *-al + -ia*. Analogijski prema *prelja* stvorena je *švelja* od *šiti* (samoglas *e* iz *švžri*). Konglutinat *-ilja + -ka* nalazi se u *sopiljka f* od *sopiti* i *nosiljka*.

Lit.: *Maretić* 281., § 337 e i 296., § 348 b. *Boskovic, JF* 15, 143-153.

il) am m (Kosmet, objekt uz *dobija*) »sudska presuda, sentencija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *i'lam* »izvještaj«) iz oblasti turskog sudstva: rum. *Ham*, búg. *Ujam*, cine. *il'ame f* »sentence juridique«. Od istog je ar. korijena i *Hum* (objekt uz *proučiti*, narodna pjesma), također balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ilhf*) iz oblasti nauke arb. *tlm* m »Weisheit«. Odatle *ilmija* f (Bosna) »učeni muslimanski svećenici«. Ide li ovamo i *iljān* m (Kosmet) »zvanična objava« = čine. *ileane* f »sentence« od ar. *z'ian?*

Lit.: *ARj* 3, 795. *Elezović* 2, 514. *GM* 158. *Pascu* 2, 145., br. 665. *Mladenov* 221.

-ita, pridjevski i imenički neproduktivan sufiks, upravo particip prezenta pasiva: *bratim* »bratski«, pridjev, odatle *bratimiti se* i dalje na *-ski bratimski > bratinski, pobratim* m prema *posestrima* f (upor. rum. prošle participe pasiva *firtat* od *frate* < lat. *fráter* i *surata* od

soru < lat. *soror*), *poizem*. Nije isto u toponimima *Budim, Bušim*, gdje je nastao od pridjevskog sufiksa *-in* (v.) na osnovu asimilacije *b-n > b-m*.

Lit.: *Holub-Kopečny* 461. *Maretić* 281.,

imađinati se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zamisliti se«. Od tal. učenog *immaginarsi* < lat. *imaginari*, denominal od *imago* »slika«. Apstraktum na *-atime* > tal. *-azione imadinačijon*, gen. *-ani* f < tal. *immaginazione*. Lit.: *DEI* 1947.

imam¹, gen. *-ama* m = *imām* (Kosmet) »vjerski poglavica muslimanski«. Mmavić ima u istom značenju *imamii*; *-il* je možda ostatak arapskog člana. Odatle na ar. *-et: imamet* m »vjersko starješinstvo«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imam* od glagola *amma* »prethoditi«) iz oblasti islama: rum. *imam*, búg. *imám*.

Lit.: *ARj* 3, 795-6. *Elezović* 2, 514. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 222.

imam² m »gornji kraj od čibuka (od čilibara) što se drži u ustima kad se puši; sinonim: mustika«. Odatle deminutiv na *-če: imamče*. Da bi se izbjegla homonimija sa *imam* »vjerski poglavica«, u Bosni se govori *imamet*. Balkanski turcizam (*imame*) iz oblasti pušenja (upor. *lula*): rum. *imamea*, bug. *imame*.

Lit.: *ARj* 3, 795. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 906.

iman¹, gen. *imna* m (15. i 17. v.) = *imna* f (16. v.) = *himna* (današnja učena riječ), crkvena riječ od gr. ομνος »pjesma svadbena« > lát. *hymnus* > tal. *inno*. Internacionalna riječ. Složenica *imologija* m, pridjevuk sv. Georgija, od gr. ἰμολογητής

Lit.: 3, 796. 825. *DEI* 2038.

imān², gen. *-āna* (Vuk, narodna pjesma) = *imān* (Kosmet) »sinonim: vjera, dīn (s kojim se zajedno upotrebljava: *din i iwan*)«. Odatle s postpozicijom *sız* »bez« *imānsız* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° nemilostiv, 2° neukusan (~ *sirenje*)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iman* »vjerovanje«) iz oblasti islama: búg. *imān*, cine. *imane f* »foi, religion«, *imansız* »sans foi, infidèle > cruel, atroce«.

Lit.: *ARj* 3, 796. *Elezović* 2, 514. *Mladenov* 222. *Pascu* 2, 145., br. 667.

imaret m (17. v.) = *imaret* pored *imaret*, gen. *-arëta* (Kosmet) »sinonim: zadužbina«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *imaret* < ar. *imarä*) iz oblasti islama; bug. *imaret*.

Lit.: ARj 3, 797. Elezović 2, 515. Mladenov 222. Školjić* 346.

imati = *imat* (Kosmet, ŽK), *-ām* pored *imadēm* (analogijski prema *dadem*), impf, sa *-ati* pored *-éti* > ikavski *-iti*, ekavski (hrv.-kajk.) *-eti*: *imiti* (čakavski) = *imeti* (hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. (*imati*, *imēti*, prvobitno perfektivna osnova *im-* od stslav. *ĭmĭti*, *imp* v. j *amiti*) »habeo« prema pf. *imādnut*, *-em* (Kosmet). Izvedenice su od osnove *ima-*: pridjevi na *-w imatan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ik imatnik* (Vuk, Crmnica), *imatnji* (Ljubiša), na *-it ināvit* (narodna pjesma (*-vit* prema *imovit*)). Apstrakta na *-je: imaće* n (Vuk) = *imaće* (Kosmet) = *imanje* (Vuk) »stoka«, odatle deminutivi na *-ice imanjice* (Milićević), na *-če imanče*, gen. *-četa* n (Varoš, Slavonija) »domaća životinja« (sufiks prema *živinče*, *živāče* ŽK, glede značenja »stoka« upor. rum. *dobitoc*), na *-sivo imansivo* n (17. v.). Apstraktum na *-ština* analogijski prema *siromaština* (v.) *imaština* (Milićević), *neimaština* = *nemaština* (Kosmet) = *nemaština* (Srbija, Lika) = *mmanbĭna* (Ston) »sinonim: oskudica«. Odatle pridjev na *-bn: imāšan* pored *emesan* mjesto **imašan*, analogijski prema ž. r. Radna imenica na *-lac: imalac*, gen. *-aoca* (18. v.). Iterativ na *-va: imdvati*, *imavam* (15. v., Vuk, Crna Gora). Odatle pridjev na *-bn: imavatan* (Kosmet). Glagol *imati* dolazi samo s prefiksom *za-*: *zaimati*, *-am* (Piva-Drobnjak) pf. »kroz kratko vrijeme obogatiti se«, inače je bez prefikslnih složenica. Općenita je složenica sa negativnim *ne-*: *nějmati*, *nějmam* (Vuk, 18. v., pravilno iz *ne + jvmč*) = *ne imati* (Vuk) = *nemati*, *nemam* (14. v., Vuk, < *ne + omn* sa gutbitkom j kao u *sutra* pored *jutro*) = *nimati* (ikavci, 15. v.) = *nīmāt*, *nimam* (ŽK) < *ne imč* s elizijom *e* pred *i*. Nema veze sa *e*. Nigdje nije potvrđen oblik *nijemati*. Od *imeti* izvedenice su *imetek*, gen. *-tka* (hrv.-kajk., ušlo odatle i u štokavski: *imetak*, Pavlinović) = *imitak*, *imenje* = *iminje*, upor. češ. *jmění*. Od osnove *im-* dobivene s pomoću sufiksa *-ov* (upor. češ. *movitý*) pridjev na *-bn: imovan* (Milićević), poimeničen na *-ik imovnih* »knjiga imovine« (neologizam), na *-ina imovina* (Vuk), na *-anje* prema *imanje imovanje* n; na *-it: trnovit*, na *-stina imošćina* (Martić). Particip prezenta kao pridjev *imuć*, *imuća*

(Vuk, komparativ *imućijf*), odatle pridjev na *-bn imučan* (Vuk), poimeničen na *-ik imučnik*, *imūnjī* (sa *čnj* > *tnj* kao *kučnji* za *kućni*), apstraktum na *-je: imaće* n; *imetak* izmijenjen u *imutak*, gen. *imutka* (Lika) unakrštanjem s *imūnjī*. Vokal *i* je nastao iz *jb-* kao u *igla*, *ikra* itd. Upor. *jemati*, *jemam* (Split). Bez *i-* kao u slov. i češ. potvrđen je *mati*. Semantički razvitak sveslav. i praslav. *ĭmĭti*, *imę* u »habere« odgovara posvema primitivnom mentalitetu. *ima se* = *posjeduje se* ono »1° što se drži u ruci ili 2° što je uzeto, zaplijenjeno u borbi«. Isti je semantički razvitak u njem. *haben* prema got. *haffa* »držim«, lát. *capia*, lit. *turėti* »imam, držim« prema *iveriu* »fasse«, lat. *habere* prema ir. *gaibim* »hehme, ergreife, halte«, u rom. jezicima španj. *tener*, port. *ter* »imam« < lat. *tenere*. Za značenje 2° upor. *roba*, *odora* (v.). Glede ie. veza v. *jamiti*.

Lit.: ARj 3, 797. 823. 826. 6, 526. 7, 855. 868. 896. 898. BI 2, 400. Vuković, SDZb 10, 384. Elezović 1, 230. 457. Mažuranić 425-426. Miklósié 103. SEW 1, 425. Holub-Kopečný 225. Bruckner 331. KZ 45, 47. Vasmer 479. Mladenov 222. Bělic, Příroda 73. 452. WP 1, 124. Jagić, ASPH 10, 174. Wiedemann, ASPH 10, 654-655. (cf. Meillet, RSI 6, 134-135.). Peterssen, IF 2, 304. NJ 1, 148. Lalević, NJ 5, 19-22.

imbazdät, *-am* pf. prema impf, *imbazdōvāt* (Brusje, Hvar, Stari Grad, Grabje, Vis) »priheftati, fircati«. Postverbal *imbōzd* m. Mjesto tal. prefiksa *im-* stoji naši prefiksi *pri-* (prema *priheftati*) *pribaždat* (Lika K, Liješće, Janjce), *sz-* u *zbazdät* (Božava) »imbastire«, *zbaždati* »unordentlich zusammendrehen«, *im-baždit*, *-im* (Šibenik). Postverbal *imbažd* m »konci za heftanje«. Apstraktum na *-atura* > mlet. *-aora* > *-ura baždara* (Božava) »bordura«. Mjesto suglasničke grupe *mb* stoji *ingvāzdati*, *-ām* pf. prema impf, *ingvāzdavati*, *-azdāvām* (Dubrovnik, Stulić, Perast) »heftati, preručiti (Imotski), ujamčiti«. Postverbal *ingvazd* m »konci, ujamak, gen. *-mka*«. Apstraktum na *-atura ingvāzdatura* f. Metaforicko značenje *ingvāzdat se* (Dubrovnik, Cavtat) »napiti se rakije«. Kod Parčića je *ingvardati* (*r* mjesto 2) zacijelo štamparska greška. Značenjem poklapa se sa tal. *imbastire*, ali se ne slaže ni po konjugaciji, jer bi za tal. *-ire* očekivali infinitiv na *-iti* (upor. *patiti*), ne *-ati*, ni fonetski, jer it ostaje (upor. *bastati* itd.). Posljednje poklapa se sa mlet. *imbastir*. Promjena konjugacije može se objasniti postojanjem postverbala od kojih se ponovo mogu praviti glagoli na *-ati* (upor. *pla-*

ća-plaćati pored *plata-plattf*). Promjena suglasničke grupe *mb* > *ngv* može se objasniti na više načina. Može se misliti na dvoglas *ua* za naglašeno *á* (kao u krčkoro-manskom: *nbua* > *ngva*). Ali taj dvoglas nije potvrđen za dubrovačko-romanski. Zbog toga se može pomišljati na unakrštenje sa *gvozdac*, gen. *gvosca* »1° fibula, 2° predica« prema glagolu *prigvozditi* pf. prema impf, *prigvāzdati*. Može se još misliti na gr. izgovor kao u *Vlaho*, *Sutvara*, *ŋv* sa umetnutim *g*, *sd* u mletačkom *imbastir* mjesto *imbastir* moglo je nastati unakrštenjem sa germ, *brusdan* > *brodare* (1162) = *brustare*.

Lit.: ARj 3, 840. 11, 895. Pârlü 228. Skok, ZRPh 54, 494. Camillscheg 1, 201. Zore, Palj. 110. 205. Vasmer, ZSPH 13, 331. REW³ 981.

imbečio, f *-čila* (određeno: *to je oni imbecili Pero*), = *imbecil* (Korčula) »blesav«. Od tal. učenog *imbecille* (15. v.) < lat. *imbecillus*. Inhoativ je *imbečiliškati*, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »oblesaviti«, koji je nastao prema 1. 1. prez. *imbecillisco*, *imbecillire*. Složenica je privativnog sufiksa *in* »sine« i *baculum* »štap«.

Lit.: DEI 1939.

imbidzerati se, *-am* pf. (16. v., Dubrovčanin, Nalješković) »naljutiti se«. Tal. denominat na *-are* s prefiksom *-in* od pridjeva *bizzarro* »iracondo«: *imbizzarirsi*. Taj pridjev živi kao internacionalna riječ u govoru školovanih *bizaran* »neobičan«, od fr. *bizzare*. Veže se s baskičnim *bizar* »brada«, a to je semantički nejasno.

Lit.: ARj 3, 812. REW³ 1141. DEI 538.

imbrätati, *-ām* pf. (17. v., Dubrovčani) »okaljati«. Od tal. *imbrattare*, s prefiksom *in*, od *bratta* »morchia d'olio, fangiglia, brago« < kslat. *bractari* (Fulgencije) »sporcarsi (di vino)«. Predlatinska riječ. Upor. *broie*.

Lit.: ARJ3,812. REW³1279. DEI 592.1943.

imbrina f (Moslavina, Šulek) »vrsta crnog (?) grožda, njem. roter Portugieser« = *brina* (ŽK) »crvenkasto grožđe«.

Lit.: ARj 3, 813.

imbrulj m (Muo) »(ribarski termin) naziv mreže zvane ričaglo (v.), ako mjesto olova ima većeta (v.)«. Od tal. *imbroglio* m. Odatle denominat s prefiksom *in* (sintagma) *jimbrogjät* (Božava) = *imbruljati* (Perast) < tal. *imbrogliare*, mlet. *imbrogliar*, od *broglio* »di-

sordine« = *bròlo* »parco, orto, giardino« < srlat. *broilum*, *broilium* < gai. *brogilus*, fr. *breuil*. V. *ričijaglo*

Lit.: Cronia, ID 6. DEI 607. Brajković

imbüj m (Sućuraj na Hvaru, Makarsko primorje) »teret ogromnog opsega koji nije težak«. Od tal. *invoglio* m = ' mlet. *invoglio* (i u ostalim sjevernotalijanskim narječjima) pored *imboglio* i *imbuglio* »isto«, postverbal od *invogliare* < vlat. **involiare* od korijena *involutus* od *involvere*.

Lit.: REW³ 4510. DEI 1141. 1945. 2085.

imbuititi, *-im* pf. (Perast) od mlet. *imbunir*, denominat od *bonus* »dobar« s prefiksom *in-*. Hidronim *Buna/Buna* hercegovačka rijeka koja izvire u dubokom ponoru *Pečina*, na zaravanku *Zimomora* (*Crvanj planina*). Na utoku u Neretvu je *Blagaj*, prevedenica od *Bona*, kako se grad zvao u Porfirogenetovo doba (Bova, 10. v.) Upor. u madž. listinama *Buna* 1199, 1211, 1240. U Hrvatskoj su dva sela ovoga imena. Rijeka se zove u poslovi *Búnac*, gen. *-nca*. Pritok se zove u deminutivu *Bunica* (upor. *Neretvica*, pritok *Neretve*). Upor. izričaj: *Obišao Bunca i Bunicu*. Cilja se na kradljivce koji su bacali jagnjad i ovce u ponor. Postoji mišljenje da je etnik *Bunjevac*, gen. *-vca* od imena rijeke *Buna*. Vjerojatnije od vlaščkog imena *Bun* koje dolazi u 13. i 14. v. u srpskim dokumentima. Postoji i kao prvi element složenog imena *Bunislav* (upor. takvu hibridnu složenicu na zapadu u *Jurislav*), odatle hipokoristi *Buniša* (14. v.), *Bunilo* 14. i 15. v.), *Bunoje*. Pridjev *bonus* dolazi u složenicama: *bunašera* (Božava) »sile-ne noctifera« < *bona sera*, cvijet tako nazvan jer se otvara pri zalazu sunca kada se talijanski kaže *bona sera* »dobro veće«; *bandi* < *bonus dies* »dobar dan« u izrazu *ni bondi* (Mostar) »ni mukajet«; *prtabonjke*, gen. *prtabònjkã f* pl. (Konavli) »vrsta jabuka, presadenih iz Italije«, od tal. *brutte bone*. Ovamo ide i lično ime *Bonavventura* (Korizmenjak), slavni *doktur*.

Lit.: ARj 1, 733, 735. Cronia, ID 6. Zore Rad 115, 150.

imbut m (Mikalja) = (sa *t* > *č* kao u *Velebić* < *Velebit*, *parlabuč* < *farabutto*) *inbuć* (Potomje) »lijevak, tratar«. Od tal. *imbuto* »isto« poimeničei- sr. r. part. perf. *imbutus* »od *imbuere*, upravo od *trajectoryum imbutum*.

Lit.: ARj 3, 813. REW³ 4286. DEI 1946.

ime, gen. *tměna* n (1185, Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *bn-me osnova na *n*: »nomen«. Izvedenice se prave od dviju osnova, najčešće od *imen-*, rijetko od *im-*. Upor. u tom pogledu *rame* i *vrijeme*. Pridjevi na *-bn*: *imen* u određenom vidu *imeni*, *bez-imeni* (Ljubiša), poimeničen sa *-jak bezimennjak*, prevedenica od gr.-lat. *anonymus*; u složenici *imendan* od *imennъ*, »godovno«; upor. stoslav. *imennыѣ*, poimeničen *imenik* (18. v.) »1° sinonim: katalog, registar, 2° imenjak (Kavanjin)«; na *-if*. *iměnit* (također hrv.-kajk., stoslav. i rus.) s prilogom *iměnito*. Na *-jak*: *imenjak* (Vuk) = *imenjak* (Kosmet, ŽK) m prema *imenjaka* f, s pridjevom na *ov imenjakov. Prilozi (*pojiměncě* (Vuk, 18. v.)) Denominal na *-ovati imenovati, -ujem* (1275) pored *Imentovati* (Vuk, posljednje nastalo unakrštanjem sa romanizmom *mjentovati*, v.) = *obiměniti, -im* (15. v.). Složenice (parasintaktičke): *nadimak*, gen. *-mha* (Vuk, glade tvorenja upor. *naramak*, v.) pored pravilnijeg *nadiměnak* (jednom potvrđeno) i *nadime*, prevedenice od tal. *sopranome*; *prez-* (v. *bez*, u značenju »preko«): *prezime* = *bezime* (Varoš kod Broda, Slavonija); *naime* (Vuk) = *najme*, hrv.-kajk. *najmre* (< *na + ime + re* < *že*, sa sinkopom *e* kao u slov. *namreč* < *na ime reči*) »nämlich, tj.«. Ovamo idu prevedenice gramatičkih termina: *imenica* »nomen, δνομα«, *zaima* »pronomen«, danas *zamjenica*. U baltičkoj grupi nalazi se samo u sprus. *emmens*. Ie. je korijen sonantno *η* - > *ь*, rašireno sufiksom za apstrakta *-men* (upor. *vrijeme*). Pred *ь* došla je proteza */*, a iz *jb* > *i* kao u *igla*, *ikra* itd.

Lit.: ARj 1, 269. 3, 813. 823. 7, 270. 362. 8, 356. *Pleteršnik* 1, 652. *Mazuranić* 426-433. *Elezović* 1, 231. *ZbNŽ* 26, 116. *MikloHč* 95. *SEW* 1, 426. *Holub-Kopečny* 156. *Bruckner* 192. *KZ* 45, 305. *Vasmer* 450. *Trautmann* 70. *WP* 132. *Mladenov* 222. *Jagić*, *ASPh* 31, 544. *Porzig*, *IF* 42, 239. *GM* 94. *Šuman*, *ASPh* 30, 302.

imela f (Vuk) = *mela* (Vuk, sa gubitkom *i-* kao u *mati* za *imati* v.), baltoslav., sveslav. i praslav., »viscum«. Kora *imele* služi kao ljepilo za hvatanje ptica od najstarijih vremena. Marulić, *Judita* 5, 63 ima u pi. *mela*, sg. *melo*, što nije zabilježeno u ARj. Glede sr. r. upor. slvč. *imelo*. Odatle na *-as*: *imelaš*, gen. *-aša* (Srijem) = *melar* — *mēlas* »kos koji se hrani melom, turdus viscivorus L.«. Deminutiv na *-ica* *mēlica*. Pored *imela* dolazi kod leksikografa i u jačkama *omela* = *omelj* (Stulić) kao u slōv. i rus., dok u polj.

jemiota sa *jb* > *je-*, čemu odgovara *i* u *imela*. Odatle pridjev na *-bn*: *omelan* (Vrančić), denominal *omeljiti, -im* »namazati *omeljem** (Belostenc), *omeljivati, omelivati*. Samoglas *o* slaže se sa *α* u lit. *amalas* pored *emalas*. Varijacija *jb-* > *i-*, *je-* prema *o-* objašnjava se prijevodom. Mađari posuđiše *imolya*. Ie. je korijen **em-*, koji je i u *jeti, imč* v. *jamiti*. Biljka je nazvana po tome što hvata ptice; i je i ovdje nastao iz *jb-* kao u *imati, igla* itd.

Lit.: ARj 3, 820. 6, 597. 8, 913. Hirtz, *Aves* 159. 174. *Miklósi* 95. *SEW* 1, 425. *Holub-Kopečny* 156. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 296. *ZSPH* 215. *Trautmann* 7. *WP* 1, 124. *Mladenov* 222. Matzenauer, *LF* 8, 11.

Imotski m (18. v., Vuk), pridjevski sufiks na *-bsk* kao i *Ljubuski* (Hercegovina). Podrazumijeva se kao opća imenica *grad*. Znači upravo grad starohrvatske župe *Imota*, Konstantinova *ἱεροπλάνια τῆ Ἰμοτῆς* (čitaj *Imota*). Tako se potvrđuje još u 17. i 18. v. Etnik je *Imočanin* m prema f *imocanka* i *Imotkinja*. Ktetik je *imo(f)ski* (*kadija*, u *Hasanaginčf*). Ranije potvrđen toponomastički deminutiv na *-ica* *Imotica* (1388), koja se spominje uz *Oso-onik*, danas *Osojnik*, kao dubrovački posjed u primorju. Etnik je i ovdje bez sufiksa *-ica* *Imočanin* jednako kao od *Imotski*. Pridjevski toponomastički sufiks na *-j* *Podimoć* (selo u kotaru dubrovačkom, u 14. v. piše se *Podiimoć*, zacijelo greškom kako se vidi iz refleksa *Imota* o čemu ne vodi računa Krahe). Itinerarium Antonini 269, 1 piše taj toponim *Aemate* (*Emate*). Tabula Peutingeriana i Ravennas pišu, možda greškom *Lamatis* jer je (*la*)*matinos* ČIL III 9864a, baš u slogu koji je u pitanju, oštećeno. Sufiks *-ate* dolazi češće baš u ilirskim toponimima iz ovih krajeva. Upor. *Gedate* > *Gatte, Nevate, Delmatae* Od *Delminium*. Značenje korijena riječi nije jasno. Analiza toponima dozvoljava tvrdnju da se starohrvatska župa *Imota* obrazovala na predslavenskom ilirskom naselju. Upor. *Nin* (v.).

Lit.: ARj 3, 820. *Rački* 400. Krahe, *GN* 27.

impačati, -am pf. (Zakon vinodolski, u starim dubrovačkim spomenicima) »1° smetati, ometati, 2° miješati se« (= tal. *mettere inciampi fra i piedi*) = *impacati* (se: *ja se ne impacam*) = (sa umetnutim *n* pred dentalno-palatalnom afrikatom *c*) *impancati, -am* (17. v., dubrovačka poslovice) = (sa zamjenom tal. prefiksa *in-* domaćim *iz-*) *ispačati se, -am* (Lika, npr. iz *duga*) »osloboditi se«. Odatle postverbal *impač* m (Zakon vinodolski

= *impač* »smetnja, ometa, zapreka«. Oboje glagol i postverbal potječu iz tal. *impaccio, impacciare* (provansalizam) < prōv. *empachar* < stfr. *empechier* < lat. *impedicare*, frekventativ od *impedire* od *pes*, gen. *pedis*. Zamjena tal. prefiksa *in-* sa *-iz-* imala je za posljedicu da su mogli doći i drugi naši prefiksi, kao *of. otpačati, -am* pf. (Lika) »svršiti, opraviti kakav posao«, *otpačati se* »oprostiti, kurtalisati se (Bosna)«, *raspačati, -am* pf. (16. v., Perast, danas općenito) »ukloniti smetnje, rasturiti, razdati, rasprodati« prema impf, na *-va-raspačavati, -pačavam, -jen* i, deprefiksacijom, bez ikakva prefiksa *pačati, -am* (se) = *pančati se* (Ston) »miješati se u što, immiscera«. S promjenom konjugacionog tipa (*-ŕti* mjesto *-ati*): *pačiti, pačim* impf, »smetati, priječiti, škoditi, impedire, nocere«. Odatle apstrakti sa stranim sufiksima: lat. *-menturn: pacámēt* m (Lika) »pačanje, smetnja, miješanje« < tal. *impacciamento*, u Riječkoj nahiji začudo mjesto tog učenog sufiksa drugi još učeniji gr.-lat. *-ismus* > *-izam* *pačarizam*, gen. *-zrna* »pačanje« = *pačariz* m »damnum«. U slov. postoji *pačati se* impf.' pored *pečati se* »sich um etwas kümmern«. Glede promjene *a* > *e* upor. *veljati* pored hrv.-srp. *valjati*. Od korijena **pač-* postverbal na *-ka: packa* f (Jambrešić, Voltiđi, Stulić) (*s-*) »smetnja, zapreka«. Radne imenice na *-nik* < *-bn* + *-ik* *pačnik* »onaj koji pači«, na *-uh* (pejorativno) *pačuh*, gen. *-uha* (Istra) = *pačuha* m (Kurelac) »nespretnjak«.

Lit.: ARj 3, 826. 848. 9, 410. 546. 613. 550. 551. *Pleteršnik* 2, 16. *JF* 11, 82. *REW*² 4296. *DEI* 1952.

impediti, -im, potvrđeno samo part. perf. pas. *impedin* (17. v., čakavski) »nekoristan« < tal. *impedito* (sa zamjenom tal. nastavka *-ito* sa *-in*). Od tal. *impedire* prema 1. 1. sing. *impedisco* postoji impf, *impediškati, -ām* (17. v., Kašić) »priječiti, preprečivati«, od *pes*, gen. *pedis* »noga«. Upor. kao semantičku paralelu naš izraz *bacati klipove pod noge*. Apstraktum na lat. sufiks *-mentum impedimentum* > tal. *impedimento* učena posudnica *impedimentat*, gen. *-entá* (čakavac Budinić) = *impedimento* n (18. v., Dalmacija) »zapreka, prepreka«. V. *pačati*.

Lit.: ARj 3, 826. *REW*² 4298. *DEI* 1957.

imperij m (17. v., Kašić) = *imperija* f (u novije vrijeme, *-ja* < *-um* kao u *gimnazija*), učen latinizam od lat. > tal. apstraktuma na *-zum* od *imperare* »zapovijedati«: *imperium* > tal. *imper(f)o*. Odatle u 19. v. na *-alis* + *-ismus*,

-ista imperijalizam, gen. *-zrna, imperijalist(a)*. Radna imenica na *-atore imperatur*, gen. *-ura* (16. v.) m prema f na *-ica imperatūrica* (17. v.) = *imperatur*, gen. *-ura* (Rab) = *iperatur* (16. v.) = *jinperatūr* (Božava) »car, cesar« = (mlet.) *imperadur* m (16. v.), ja-dranski talijanizam < lat. > tal. *imperatore* (14. v.).

Lit.: ARj 3, 826. 848. 852. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6.

impijeg m (Perast, Dubrovnik) = *impiëg* (Rab) = *jinpjëg* (Božava) »služba«. Od tal. postverbala *impiego* m od *impiegare* < lat. *implicare* (prefiks *in* + *plicare*) > (odbacivanjem prefiksa) *pjëgat, -am* impf. (Smokvica, Korčula) »služiti«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* *spjëgāt, -ām* (Božava) < tal. *spiegare* < lat. *explicare*. Tal. poimeničen part. perf. *impiegato* > *impjëgāt*, gen. *-ata* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *impjëgāt*, gen. *-ata* (Rab) = *jinpjëgāt* (Božava) »činovnik«. Upor. slov. *prëpëgniti, -em* pf. (Soška dolina) »nagnuti (kotao) < *piegare*. Latinizmi su: *suplika i* (Banovac) = *šupljika* (ŽK) »molba«, postverbal od *supplicare* (prefiks *sub* i *plicare*), *replika* f (Boka) (pravni termin) »utok, optenica, protuodgovor«, od *replicare* > *replikán, -am* (Kastavski statut, 1650) = na *-irati replicirati, -plicirām* impf. Latinizmi su prilog *implicite, explicitē*, od lat. part. perf. *implicitas*.

Lit.: ARj 3, 826. Budmani, *Rod* 65, 165. Cronia, *ID* 6, 110. *REW*² 6601. Kušar, *Rad* 118, 21.

impònjat, -ām pf. prema impf, *imponjávati, -ponjavom* (Dubrovnik, Cavtat) »kočiti se«. Dubrovački je infinitiv stvoren prema *-io* u 1.1. prezenta *ponio = tal. *pongo*. Kao internacionalna riječ preko njem. na *-ieren* > *-irati imponirati, -paniram*. Od lat. *imponere* (prefiks *in-* i *panere*). Ovamo ide i fr. part. prez. *imposant* proširen na *-bn impozantan*, preko njem. *imposant* (Goethe).

Lit.: *DEI* 1965. *REW*² 4314. *Weigand-Hirt* 1, 920.

impòrtati, -a (Dubrovnik, 17. v.) »stalo mi je, marim«. Od tal. *importare* (prefiks *in-* i *portare*). Ovamo idu internacionalni trgovački talijanizam i latinizam *import* m, *eksport* m, postverbali *ci importare, exportare*, preko njem., na *-irati imponirati, eksportirati, -portirrom*. Imperativna tal. složenica *pòrtalètera*

(Budva) ima čudno značenje »riba koja se hvata na parangal«. Internacionalni talijanski nizam *porto* »poštanski termin«.

Lit.: ARJ 3, 826. REW³ 6672.

imra(h)or m (Vuk, narodna pjesma uz *Nenad*) »sinonim: konjušar«. Turcizam ar. podrijetla (ar. složenica *emirachōr*; glede drugog dijela upor. *ahar* > *ar*) > tur. *imbrohōr*, *mirahōr*) iz oblasti konjogojstva. Ovamo možda pridjevski toponim *Nahoreva* kod Sarajeva.

Lit.: ARJ 3, 826. Školjić* 346.

imros m (u turskim pismima 17. v.) = *imris* »nekakvo tkanje, može biti ogrtač, odijelo« = *imris*. Odatle deminutiv *imroščić* m (17. v., Mikalja) »sinonim: zubunić«.

Lit.: ARJ 3, 826. Mažuranu 434.

in (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »danas sinonim: drugi, alius«, u određenom vidu »m. Prvobitno značenje bilo je isto koje i u *jedan* »unus« < *jedbnz*, od kojega *-bnz* sadrži *ь* kao štepen prijevoja od *i*. Upor. *jedini*, *jedinašt* (ŽK). To se značenje očuvalo u stslav. pridjevu i imenici *-inoki* (1348), koji sadrži sufiks *-okb* (upor. *svjedok*). U stvari je to prevedenica (calque), kod nas samo u starim dokumentima pisanim crkvenim jezikom, od gr. *μωραχός*. Taj je pridjev poimeničen s pomoću sufiksa *-ia*: *inoča* f »1° • druga žena, 2° priležnica (Slavonija)«, ali u značenju »drugi«. Odatle: deminutiv na *-tea* *inačica* (Vuk) i pridjev na *-ski* *inočki*. Značajno je što pored *inoča* postoji i *inoča* (Maretić), koji se slaže sa stslav. *inasta*. Moguće je da je postojala i izvedenica na *-ia* od apstraktuma **inota*, na *-ota*. U starim knjigama pisanim crkvenim jezikom dolaze od *inokz* »monachus« još ove izvedenice. Pored m je i f *inokinja* »monialis, kaluderica«. Stulić ima na *-bnik* *inočnik* »manastir«. Tu riječ označuje Budmani s pravom kao nepouzdanu. Značenje »unus« još je u prilogu *vinc* »uvijek« > *vinu* (1275), *vinure* (čakavski), odatle i bûg. *vinagi* kao i u pridjevu izvedenom od *inokost* (apstraktum na *-ost*) »stanje onoga koji je sam«, upor. *inost* (Bella) »ono što je drugo«, *inokos(f)an* (17. v.) »sam, samac u kući«, poimeničen sa *-ik* *inokosnih* i *-ina* *inokoština* (š mjesto s prema *siromaština*) — bez *i* (v. *mati* pored *imati*) *nokostan*, *nokosna* i *nokoština* (Lika). Upor. posloviću *inokoština siromaština* (Bogišić). Od sintagme *inb kup* (*inb* »jedan«, v.) stvoren je pridjev *inokupan* (15. v.) »universus, generalis«. Odatle na *-ost*: *inokupnost*, i prilog

inokupnice. Vaillant se vara kad proglašuje *inokoština* učenom tvorbom. To se vidi po pridjevu *neokosan* (Ston) »onaj koji nema dovoljno čeljadi u kući prema poslu koliko ga je«. Taj je pridjev stvoren po zakonu haplogije iz **nenokostan* prema *nokostan* (Lika) bez *i*. Kao učena kreacija mogu se označiti *inovlad* m »monarh« i *inovlada* f »monarhija«, što ih je stvorio Šulek, kao i pridjev *inostruk*, što ga je stvorio vjerojatno sam Stulić prema *jednostruk*; *inorog* m »monoceros = rhinoceros« (Divković, Margitić itd.) posudiše Rumunji u značenju »Einchorn«. Ovamo ide i prilog *inostajno* (1442) »neprestano«. Razlog propasti značenja *inb* »unus« leže u tome što je za *unus* postojao brojnik *jedan* koji je ma »unus« pored ma »alius« kao nepodnošljivu homonimiju istisnuo iz saobraćajnog govora. Današnje općenito značenje »drugi« nije lako objasniti. U pridjevu izvedenom sa *-io*: *-inji* (Vuk) = *inji* (Kosmet) znači »tudi«, i to samo u *inja véra* »islamska vjera«. Složenice sa ma »drugi« brojne su: *indvjerac*, gen. *-vjerca* (14. v.) m prema f *inovjerka* (17. v., Vuk), *inđvjeran*; *inostrānac* (1527) m prema *inđstrānka*, *inostrānica*, *inđstrānkinja*, *inostrānih*; *inđstran(i)*, *inđstranski*, *inostranstvo*, *inđkrajan*, *inokrajski*, *inokrajac* m prema *inokrajkinja*, *inđplemen*, *inđplemenac* = (sa haplogijom) *inđplemac* = *inđplemenik*, *inđputan*, *inđrodac*, *inđrodan*, *inđselac* (Bogišić), *inozemac* (Šulek, prema ruskom). Da bi objasnili promjenu značenja *unus* > *alius*, mnogi lingvisti, kao Meillet, misle da se pod značenjem »alius« krije druga riječ, kao sanskr. *anyās* »anderer«. Miklošič razlikuje *inu* 1 i *inu* 2. Za prvi daje uobičajene ie. paralele, za drugi ne daje jer ih ne zna. Od ma toga su značenja ove izvedenice: sa sufiksom *-ako* (v., upor. *drugak*, *drugačiji*), sveslav. i praslav. pridjev *inak* (15. v.) »diversus«. Odatle prilog *inače* = *inekle* (Lumbarda, *-je* < *-Ije* prema *dakle*) i denominai *inaliti* (*pre-*); prema *kakav* *inakav* (17. v.), *inakov* (16. i 17. v.). Prema *gdje* prilog *inde* (Vuk, Dobrota) = *indi* (Vindolski zakon) = *indje* »alibi«; prema *druguda* *Inud* i *odnud(a)* (ŽK). Sa komparativnim sufiksom *-iji* kao u *drukčiji* (*drugačiji*) i sa istom sinkopom: *maji* (Brač), prilog *incile*, (ibidem). Prilog sa *-kida*: *inagda* = *inogda* = *inada* (16.—18. v.) = sa sinkopom *inda*. I ovdje je *ĭ* nastao iz *ь*- kao u *imati*, *igla*, kako pokazuju *jed-ъnъ* > *jedan* i *ot-bnčd-* > *odnud(a)* (ŽK), gdje je *ĭ* po pravilu bez proteze */*. Nalazi se i u dvočlanoj stslav. antroponimiji: *Inos(l)av* (13. v.). Odatle hipekoristik *Inoš*. Ie. je ko-

rijen **ei-nos*. To je izvedenica od ie. demonstrativne zamjeničke osnove *e-i-* za m prema *i-a* za f (v. *i*, *ja*, *je*). To Brugmannovo izvođenje dobro objašnjuje i dvostruko značenje »1° unus, 2° alius«. Pokazuje se odijeljeno lice, to je »drugo i samo« u isto doba. Upor. sanskr. *ēna* »on«. U toku vremena nastade odatle semantička bifurkacija koju je kasnije uklonio brojnik *jedan*; *inb* »unus« ima potpunu paralelu u sprus. *eins*, lit. *vienas* i lot. *viens*, stlāt, *oinos* > lat. i rom. *unus*; *inok* u got. *oinana*.

Lit.: ARJ 3, 827. 835. 841. 851. 7, 935. 8, 227. Elezović 1, 232. Kušar, NVJ 3, 338. Mazurami 434. 437. Miklošič 96. SEW 1, 430–432. Holub-Kopečný 154. Bruckner 365. Vasmer 484. WP 1, 101. Trautmann 3. Brugmann, Dem. 32. i sl. 110. IF 28, 358. van Wijk, IF 30, 382. i sl. Mladenov 222. Matzenauer, LF 8, 12–13. Boisacq³ 691. Osten-Sacken, IF 26, 318. Tiktin 824. Meillet, MSLP 22, 144. sl. (IJB 9, 28). Hirt, PBB 23, 333–334. Schulze, KZ 45, 333. Lang, GMF 1, 97–99 (cf. SRI 5, 256). Baudouin de Courtenay, BZb 1921, 225. i si. (cf. IJB, 199). Buga, REV 67, 232. sl (cf. RSI 6, 270). Vaillant, Slavia 10, 673–674.

-in², baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufiks za m. r. lica kao jedinice iz cjeline, danas samo štok. i čak. Pojavljuje se samo u singularu, nikada u pluralu, da se označi individuum pripadnika skupina (etnika). Zbog toga je vjerojatno istog podrijetla kojeg i pridjev *in* »unus«. Upor. postpozitivni baltoslav. *i*, *ja*, *je* (v.). U čakavskom govoru, ako ga ima, zacijelo je posuđen i prenosi se i u pl. Primjer: *Turčin*, pl. *Turcim* (ŽK) prema štokavskom *Turčin*, pl. *Turci*. Veže se sa sufiksom za pravljenje etnika i imena pripadnika skupina *-jan* (v.) i *-čan*. Primjeri: a) individuum od kolektiva: *vlastelin* od *vlastela*, *gospodin* od *gospada*, b) imena naroda: *Arnautin*, *Bugarin*, *Srbini*, c) imena stanovnika: *Béčanin*, *Sênjanin*, *Zagrepčanin*, d) *građanin*, *goranin*, *ukućanin*, *sêljanin*, *varošanin*, *kršćanin* = *hrišćanin*, *pućanin*. Mocija se izražava ispuštanjem *-in* i dodavanjem sufiksa za žensko *-ica*: *Madžarin-Madžarica*; *-ka*: *Béčanin-Béčanka*, *Bugarin-Bugarica*, *građanka*, *pulanka*; *-kinja*: *Srbini-Srpkinja*. Deminutiv na *-če*: *Bugarče*, *Lâtince*. Drugu afektivnu vrijednost i postanje ima *-in* od hipokoristika na *-o*: *darin* od *doro*, *dorat*, *dogin*, *šarin*. To je hipokoristički sufiks koji ostaje i u pluralu. Nalazi se i u antroponimima: *Milutin*, *Dragutin*, *Milašin*. Razlikovati treba ova dva sufiksa od pridjevskog *-inb* koji je ie., sveslav.

i praslav. kao i *-in* u *gospodin*. Značenje mu je pridjevsko pripadanje. Iste je semantičke kategorije kao *-ov*, upor. *njegov* i *njezin*. Tvori adjectiva possessiva od feminina, od maskulina na *-a* i od hipokoristika na *-a*, *-o*. Primjeri: *bābin*, *materin*, *kabulin*, *ženin*, *vojvodin*, *gazdin*, *komšijin*, *mladoženjin*, *vlađičin*, *gosin*. Dolazi i u toponomastici, rijetko sam (poimeničen u sr. r. kao *Kozino* kod Zadra od *Kože* < *Cosmos*), najčešće u vezi s toponomastičkim apelativima: *Babina Greda*; u imenima krajeva: *Vojvodina*. Taj pridjevski sufiks može se raširiti sa *-ski* i *-lo*. Za razliku od *-in*, koji ostaje uvijek u neodređenom vidu, ovi poznaju samo određeni vid *-m/i*, nije vezan za spomenuto pravilo o kategoriji riječi, dok se *-inski* drži toga pravila: *āginski*, *gāzdinski*, *papinski*, *komšinski*. Sufiks *-inji* služi najčešće za tvorenje adjectiva possessiva od imena životinja: *golubinji* od *golub*, *kokošinji*, ali i od drugih riječi: *djetinji*, *očinji*. Nikakve veze s ovim sufiksom nema dočetak *-in* u toponimima mađarskog podrijetla *-in*: *Varaždin* od mađ. deminutiva *várasd* »gradić«, *Kuvelždin* od mađ. *kövesd* »kamenito mjesto«, (*Petro-* »*Petio*v<f) *Varađin*, od mađ. *várad* »gradić«; *Szegedin* prema mađ. *Szeged*. Taj *-in* potječe od mađarske lokativne postpozicije *-en*, *-on* »u«. Upor. lit. *-inas* u *kāiminas* »sušjed«.

Lit.: *Marette* 282., § 337 h, i. 316., § 364 h i j. *Leskien* §§ 535, 536. *Holub-Kopečný* 461. *Boskovic*, JF 15, 37. si. KZ 58, 212. *Skok*, *Quatrième congrès* 496.

-in³ < lat. *-ona*, toponomastički sufiks u predrimskim toponimima: *Albana* > *Labin*, *Aenona* > *Nin*, *Scardona* > *Skradin*, *Salonae* > *Solin*, *Stelpona* = *Stalpona* = *Stolpona* (14. v.) = Στόλπον (Porfirigenet), upor. *Stlupi* Ptol. = *Stulpini* (Plinije) > *Stupin*, *Narana* > *Norin*, *Norilj*. Promjena *ō* > *y* > *i* nastala je iz lokatīva *-ōnae* > vlat. *-one* > *-uni* (Reichenkron). Najzapadniji je primjer *Humini* (Režija) < *Glemona* > mlet. *Gemona*. Značajno je što se lokativ nije očuvao kod Talijana. Ovamo ide *Briuni* (m pl., upravo *i* < tal. *-as*) od *Breona* u 6. v. Kod nas se lokativ nije očuvao u imenu planine *Promina* koje predstavlja rimsko *Promona*. Tu *-a* može biti sekundarno prema *planina*. Za *Aemona* = *Ljubljana* nema domaćeg refleksa. Ribezzo upoređuje taj toponomastički sufiks sa sikan-skim sufiksom *-ov* u ličnim imenima i u hidronimima, upor. *Náρωv*, lično ime, antroponim, i *Naro*, hidronim. Kako pokazuje

epihorski oblik *Eman* za *Aemona*, *-ona* je rimska adaptacija predrimskog (ilirskog, venetskog?) sufiksa.

Lit.: Skok, *N'Vj* 23,347. 11. *Banali* 2, 306. Ribezzo, *RIO* 1, 51. *StudiE* 1, 324.

-in⁴, dosta produktivan deminutivni sufix u jadranskoj zoni, od tal. deminutivnog *-ino* < kslat. *-inus*. Nalazi se ne samo kod posudenica iz tal. (tip *nevera-neveriri*), nego je odatle prodro i na domaće osnove: *brčini* pl. »krajci saka (Muo)«, *brčín* m (Ston) »gvozdeno zavincuto rebro od svječala«, od *brk* (v.); *burín*, gen. *-ina* (Senj) od *bura*; *ci(n)gulin* (otočić Zverinac) »*turdus musicus*«; *ćučurin* m prema *ćučurinka* »Gimpel«, *ćurležin* »*aegialitis hiaticola*«, *ćurlin* (Dalmacija, Omiš, Veli rat, Drvenik) »*oedicnemus oedicnemus*«, *grlín*, gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora, Dobrota, Prčanj) »grlič u tikve ili od arkúla«, *kòzlin*, gen. *-ina* (Dalmacija, Pavlinović) »1° kozle, 2° mješina od jareta«, *mišarin* (Krk) pored *mišar* »ptica buteo«, od *miš*, naziv što ta ptica grabilica lovi i jede *miševe*, *norin*, gen. *-ina* m »velika vodena ptica«, od *noriti* (v.); *ogrlín* m = *ogrlina* f »rubac oko grla«, deminutiv *ogrlinić* (upor. *ogrluk*; sufixs prema *kolarin*, v.); *papràdina* f (Perast) od *paprada* < *paprat*, upor. *papradica* (Prčanj); *božji petelin* m (Veli rat, Dugi otok) »upupa epops« od *pijetao* (v.); *Pijerin* (Marin Držić) od *Pij ero*; *pilín*, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »pile, pilešce«, *pizdulin*, gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak«, *pohrašín*, gen. *-ina* (Ston) »nekakav grah (upor. *pohrast* f »napola skuhan grah)«, *sjevèrín*, gen. *-ina* m (Boka) »bura« (sufiks prema *neverin*), *stàplín*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) »češljugar, fringilla carduelis« (sufiks prema *f r zelín*) = *gardelin* (Korčula), *grdelín* (Boka); *šmigttín*, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »koji neopaženo oko ženskinja obigrava« prema *f šmigtinica* (Dubrovnik) »la civetta, koja kradom muškarcima se ozivlje«; *večerin* m (Dmiš) »vjetar koji se zove i *malomelija*, jer kad on puše, zemlja se suši, pa narod ima malo da melje«; *magùttín*, gen. *-ina* (Dubrovnik). Isto tako brojno je zastupljen i u slov. U Pleteršnika se nalaze: *bledin*, *brkolm*, *capín*, *ladín*, *dolgin*, *fantín*, *gizdalín*, *kapín*, *lezín* (*po-*), *mavrín*, *modrín*, *nagrln(a)*, *ogrlín* (*-lín*), *potepin*, *prezín*, *rezín*, *robotin*, *skakalín*, *Sarin*, *Siapín*, *tepín*, *vedovín* (upor. *vedovina*; unakrštenje sa tal. *indovino*), *vžgalín*, *zmrzlin*, *zarín*. Čini se da je nije ista efektivna vrijednost na Jadranu i u Sloveniji gdje je kadikad peyorativan, osim kod imena životinja. U sloven-

skom se unakrstio i sa domaćim *-in*. Na Jadranu veže se i sa lat. *-ellus* u *gizdelin* kao i sa *-ulus* *vragulin*.

Lit.: *ARj* 3, 445. 5, 421. 6, 421. 769. 8, 229. 778. 9, 840. 850. Zore, *Palj* 208, 215. 170. 225. Hirtz, *Aves* 10. 39. 77. 80. 81. Zore, *Tud.* 21. *Pleteršnik* 1, s. v. 2, s. v. *DEI* 2040.

in⁵ = *jín-* (Božava) = *-im* pred labijalima, talijanski prefiks ili preverb koji je ušao *XL* novije glagolske talijanizme u učenom govoru na Jadranu zajedno s posuđenicama. Primjeri iz Perasta: *imbrijati*, *imbuniti*, *imponiti*, *imbatiti se* prema *induriti se*, *inkartati*, *inkaštati*, *ingvãzdati*, *inderiti se*, *inkarikati se* itd.; u Božavi: *jingord*, *jinkatramat*, *jinkolat*. Odgovara potpuno u učenim latinizmima kao *infiltracija*, *inkubacija*. Primjeri su za taj preverb brojni. Ipak nije došlo do toga da se prenosi na domaće osnove. Jezična ga svijest smatra često suvišnim u posuđenicama, zbog toga dolazi do deprefiksacije, v. *pačati se*, *duSijati*.

-ina, baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufixs veoma različitih značenja: 1° kolektivno: *družina*, *skupina*, *omladina*, 2° augmentativno: (u slučaju 2° može dobiti pejorativnu intonaciju: *hridina*, *glasina*, *junačina*, *ljudinina*, *lancina*, *liječina*, *tmina* prema *tama* itd.; u ovom značenju upotrebljava se i u antroponimiji: brojna su prezimena na *-ina* *Brebèrina*, *Gubèrina*, *Torbàrina*; u toponimi): *Kutina*; pejorativnost se pojačava raznim sufixsalnim dodacima: *ženetina*, *baburina*; 3° koža ili meso životinje: *teletina*, *govedina* pored *govedina* (v. 7°), *kòzletina*, *piletina*, *ovčétina*; 4° posao koji neko obavlja: *pisàrina* »pisárov posao«, *prosjàcina*. I ovdje se može prefiksalmim dodavanjem pojačati pejorativnost: *premetačina*. Ovu službu vrši običnije tur. *-luk* (v.). 5° plata za posao, porez: *carina*, *vozarina*, *brodàrina*; neologizmi: *dohodarina*, *kučarina*. 6° Rezultati iz onoga što osnova znači i sadržina glagolske radnje (nomina actionis): *ljetina*, *mjesečina*, *paucina*, *godina*, *dolina*, *krajina*; *razvalina*, *pomrčina*, *istresine*, *paderina*, *potrubašina*, *dubòdolina*, *umotvorina*, *pustopoljina*. Kako se vidi, u ovoj su sekciji moguće izvedenice iz sintagmi i složenice. Stvara se i semantička varijanta: *peć* f »furnus« prema izvedenici *pečina*, koja je preuzela staro značenje očuvano još u slov. *peć* »stijena«. 7° Veoma raširena je morfološka služba poimeničenja pridjeva, tvorba tzv. pridjevskih apstrakta: *bjelina*, *bržina*, *dužina*, *ljutina*, *milina*, *toplina*, *trećina*, *petina*. U ovoj

se funkciji veže s pridjevskim sufixsima *-ov*, *-ev*: *brězovina*, *jasènovina*, *očevina*, *kraljevina*, *carevina*, *banovina*. Posvojno je značenje određeno pridjevskim sufixsom. Osnova izvođenja je komparativ: *visina* (ŽK); ili plural: *nekolicina*; *-ski*: *siromaltina*. U ovoj funkciji je i toponim i ime kraja: *Đakovština*, *Skadanjščina*. Veže se i sa *-ba*: *otadžbina*, *postojbina*.

Lit.: *Maretić* 282., § 338. *Leskien* §§ 449. 478. 496. 499. 501. 502. *Holub-Kopečny* 461. *Belić*, *JF* 3, 79-81. *Stevanović*, *NJ* 1, 243. *Bulahovski*, *JF* 4, 115. 127-128. *KZ* 58, 212. i si. *Stojković*, *NVj* 37, 351-354. *IJB* 15, 307. *Lohmann*, *KZ* 56, 73. i si. *Ivšić*, *HJ* 1, 92.

inad, gen. *inada* m (18. v. i u starim dubrovačkim spomenicima) »1° svađa, 2° tvrdoglavost, 3° prkos« = *inada* f (prema *svoda* ili postverbal od *inaditi se*). Odatle pridjev na *-bn*: *inadan*. Denominativ na *-iti*: *inaditi se* (18. v.) (*do-*), *doinadivati se* (Stulić). Doccino *-d* je prema ar. *i'nād*. Dobro je potvrđen *-t* mjesto *-d* prema turskom izgovoru: *inat*, gen. *inata* (18. v., Vuk) = *inat* (Kosmet), *inatiti se*, *inatim* = *inatit se* (Kosmet). Odatle: radna imenica na *-džija* *inadžija* m, f (Vuk, 18. v.) = *inadžija* (Kosmet) »Svadljivac« i glagolski apstraktum na *-luk* *inadžihk* (Kosmet). Balkanski: turcizam arapskog podrijetla (tur. *inat*, *inata*) iz oblasti svagdanjeg života: rum., bug., arb. *inat*, ngr. *Evãti*.

Lit.: *ARj* 3, 829. 834. *Elezović* 1, 231. *GM* 159. *JF* 11, 82. *Korsch*, *ASPh* 9, 504.

inaš m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Stulić) = *inoš* (Jagić) = *inoša* m (16. v., sa *a* u dočetu kao u madžarizmima *bitanga*, *Kikindd*) = *inuš* (Pribić) = *injuš* (ŽK, sa *-uš* kao u madžarizmu *birui*, v.) »sinonimi: sluga, šegrt = djetić«. Muško ime *Inoš* 1348., potvrđeno sa *-ovii* *Inošević* u dečanskom hrisovulju neće biti posudenica iz madžarskoga, nego od *In-* u *Inos(l)av* (13. v.), *Inosava* (1773), sa sufixsom kao u *Miloš*, *Nikoš*. Od madž. *inas* »idem«, ovo *odjunošb* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 834. 848. *Mažuranić* 437. *Elezović* 1, 232.

incef m (Dubrovnik, Budmani) »predotarnik (v. *oltar*, antependium«. Druge potvrde su zadržane. Kašić (17. v.) ima *incefo*. Taj se oblik može tumačiti na dva načina, kao imenica *o-* deklinacije sr. roda, ili kao nominativ na *-o*, *-ao*, gen. *-ala*. Kod Belle i Stulića uz nominativ *incef* stoji gen. *incefala* koji pretpostavlja **incefao* > *incefo*.

Drugih potvrda, naročito iz današnjeg govora, nema. Riječ je svakako dubrovački romanizam crkvenoga podrijetla. Može se objasniti postanjem od lat. sintagme *ante faciem* (se. *altaris*) > *incef* m i lat. izvedenicom *-ale*, odatle *antefaciale* n > *incefo*, gen. *-ala*. Glede *an-* > *in-* upor. *intela* (v.), *intijerna* < *lanterna* (v.). Glede *a* > *e* upor. kod Filipa de Diversis *chesa* = *casa*, *teta* < *tata*, *pen* < *pane*, *recna*. Glede *ci* > *ç* *nepca*, *parcogna* i *s* na Krku. Prema šp'anj. *anfaz*, *enfaz* »Schleier der Maurinnen« pokazuje dubrovačko *incef* metatezu *-c* > *-f*. Upor. i gr. ἀντιμήβιον »το επί της αργίας τραπήζας« te *andekonnale* (Napulj) za složenice s prefiksom *ante-*.

Lit.: *ARj* 3, 834. *Banali* 2, §§ 306. 386. *Skok*, *ZRPh* 41, 149. *REVC*™ 2399. 3130. *Meyer*, *Ngr.* 3.

inčensijer, gen. *-jèra* m (18. v., Dubrovnik) = *inčensir* (Mikalja) = (odbacivanjem prefiksa i asimilacijom *č-s* > *č-f*) *cinijer*, gen. *-jèra* (Prčanj) »(crkveni termin) kadilo, turribulum«. Od tal. *incensiere* < fr. *encensier*, izvedenica na *-arius* > fr. *-ier* > tal. *-lere* od poimeničenog učenog part. përf. od *incendere* (prefiks *in-* i *candere*). Glede gubitka prefiksa u *čincijer* v. *centa*.

Lit.: *ARj* 3, 835. *REW** 4347 a. *DEI* 1984.

inčar, gen. *-ára* m (Vuk, *udariti u ~* = *udariti u bah*, *basiti*, v.) »negirati«. Narodna je poslovice: *od inčara boljeg cara nema*. Denominativ na *-iti*: *incanti*, *incãrim* (Vuk). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *inkâr*) iz oblasti svagdanjeg života (tip *jok*): bug. *inkjar*, arb. *inqâr*.

Lit.: *ARj* 3, 835.

indât, gen. *-ata* m (Vuk, narodna pjesma) = *indât* (Kosmet) »sinonim: pomoć«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imdâd*) iz oblasti svagdanjeg života: bug. *imdat*.

Lit.: *ARj* 3, 835. *Mladenov* 222.

indi (Belostenec, Slavonija, sjeverozapadni krajevi, 17. v.), zaključni veznik »sinonim: dakle« = *indi* (Kosmet) »hajde, dede«. Balkanski turcizam (tur. *imdi* »donc« uz imperativ) iz oblasti sintakse: bug. *indi*. Ne čuje se u Bosni. Značajan primjer za turcizam ove kategorije u sjeverozapadnim kajkavskim krajevima kamo je mogao doći samo iz Slavonije za turskih vremena.

Lit.: *ARj* 3, 835. *-Elezović* 222. *Deny* § 1044.

indijot m (Vuk, Dubrovnik) »tukac, ćurak, puran«. Budmani stavlja u pitanje postojanje tog oblika u Dubrovniku za »puran«. Potvrđen je f *indijota* (Bella, Stulić) »cura, pura, tuka«. Bella i Stulić imaju odatle sa sufiksom *-ka indijoka* i < *indijotka. Deminutiv je *indijočica* (Stulić). Maskulinum se izrazuje u Dubrovniku tal. sufiksom *-one* > *-un* (upór. fr. *dindon*) *indijun*, gen. *-una*. Prema tome se u Dubrovniku izrazuje mocija te domaće životinje tal. sufiksima *-one*, *-otta* < gr. *-οτης*. Značajno je da ta mocija nije potvrđena u Italiji. Još je jedan specijalitet dubrovačko-bokeljski u tome da se suglasnička grupa *nd* zamjenjuje sa *nt*: *intusa* (narodna pripovijetka, Vrčević), odatle m *intuša* (Vuk, narodna pjesma), sa madž. sufiksom *-á* > *ov intov* (narodna pripovijetka, Vrčević) = (s protezom *v*) *vintov* (Budva) »tukan« = (na *-one* > *-uri*) *imun*, gen. *-una* (Prčanj) prema *intuša* (Vuk, Perast), *vintuša* (Dubrovnik) = *vintuša* (Budva) »tuka«. Puru su u Evropu donijeli Španjolci iz zapadne Indije, iz Meksika. Zbog toga se u sjevernotal. zove pravilno s prijedlogom *de dind(f)jo*, fr. *dindon*. U hrv. gradovima puran se zove *indijan*. Sa tal. sufiksom *-otto* u Buzetu (Sovinarsko Polje) *dindijot* m »puran«. Sa tim *de* i *dindiján* (čakavci) »linteri genus« < mlet. *indiana* »sorta di tela bambagina dipinta a molte maniere«. Lat. pridjev na *-anus* kod Najšćkovića (*štap od trsti indijane*). U Dubrovniku i Korčuli postoji *indijotski* pored *indijanski*. Sa gr.-lat. sufiksom *-icus indicum* (folium) > tal. *indaco*, *indico*, mlet. *indego*, internacionalno *indigo* > *indik* (16. v., Dubrovnik) »čivit«.

Lit.: ARj 3, 836. 837. 850. Budmani, Rad65,164. Miklósié 96. SEW 1,430. Bruckner 192. Matzenauer, LF 8, 12. Strekelj, ASPH 14, 521. DE! 1309. 2002. REW³ 4377.

indikati, gen. *-kta* (14. v.) = *indiktq* i (18. v.) = *jendikat*, gen. *-kta* (14. v.), latinizam prema *indicium*, talijanizmi *indicija* f (14. v.) < *indizio*, *indicijon* m (18. v.) = *indicijom* (15. v.) < tal. *indizione*, latinizmi *indikacija* f = *indikacijom* m = *indikacijona* f = *indikacijun* = *indikacijone*, grecizmi *indiktijon* m = *jendiktijon* (13. i 14. v.) < ενδικτιών uz ινδικτιών »1° hronologički period od 15 godina u dokumentima, 2° saziv koncila«. Od lat. apstraktuma *indictio*, gen. *-ōms* > tal. *indizione*.

Lit.: ARj 3, 837. REW³ 4374. DEI 2006.

indudžati, *-am* impf. (16. v., Dubrovnik; danas se ne čuje) »odgađati«. Sa gubitkom prefiksa *in-* (upór. *centa*) *dužijati*, *-am* (Dalma-

čija) »oduljivati, odgađati« (sa *ǵ* > *j* i unakrštenjem sa domaćim komparativom *duži*). Od tal. *indugiare*, od lat. *indutiae* i pf. »primirje«.

Lit.: ARj 2, 911. 3, 838. REW³ 4388. DEI 2008.

induldžencija f (17. v., Dubrovnik) »(crkveni termin) oprost«. Učena riječ od lat. *indulgentia* (g izgovoreno na talijansku), apstraktum od part. prez. na *-ia* od *indulgere*, *indulgens*, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 838. REW³ 4385. DEI 2008.

indžirica f (Vuk, Uzička nahija) »vrsta kruške«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > *incir* »smokva«) iz oblasti voća. [Ovamo u BiH *indžir* »smokva«].

Lit.: ARj 3, 840. Školjić¹ 347.

indžirlija m (narodna pjesma) kao epitet uz *Turci* i slaže se (rimuje) s epitetom *topi sindžirlije* (v.). Jedanput potvrđeno. Značenje nejasno.

Lit.: ARj 3, 840.

inđeriti se (Perast). Od tal. *ingerirsi* (prefiks *in-* i lat. *gerere*), odatle internacionalno *gerirati se* (učeno, Zagreb).

Lit.: Brajković 17.

Infisat se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *infisat* (u nekoga, Korčula) »zagledati se, zaljubiti se u nešto«. Od tal. prefiksa *in-* i *fissare*, od part. perf. *fisso* < lat. *fixus* od *figere* > tal. *figgere*.

Lit.: REW³ 3335. DEI 1656. 1657.

ingoia, *ingoiale* impf, (subjekt *vjetar*, Split) »puše iz vale«. Od tal. *ingolfare* (prefiks *ot-* i *gola*, v. *gula*).

Lit.: 4434. DEI 2031.

ingvast m (16. v., Dubrovnik, Cavtat u govoru starijih ljudi) = *ingvost* »mastilo, crnilo, tinta«. Od lat. *encaustum* < gr. Ζυγαστος (sa *av* ili *ov* za lat. /gr./ dvoglas *au*, kao u *Mavar*, *Movreša* < *Maurus*) i metatezom, da se izbjegne trosložna suglasnička grupa u ngr. *ne* > *ng*. Dalmatoromanski leksički ostatak. Odakle dalmatorom. varijanta sa umetnutim r poslije *st* (tip *Spalatro*, *scheletro*): *ingvatar*, gen. *-stra* (17. v., Kašić) = *ingvostar* (rukopis 16. v.), kao u tal. *inchiostr*. Odatle na *-jenica ingvaštenica* (Bella, Stulić) »tintarnica«. Varijanta u Božavi *jingāstar* slaže se sa krčko-rom. *inghiastro*. Venecijanizam je

indostar, gen. *-stra* (Dobrota) »mastionica za crnilo« = *indoštar*, gen. *-štra* (Rab) »mastilo« < mlet. *ingiostr*, tosk. *inchiostr* > *inkjostro*, pored *-star* (Korčula) = *njoštra* f (Hrvati u južnoj Italiji) < *gnosta* (Napulj). Upor. češ. *inkoust*.

Lit.: ARj 3, 839. Budmani, Rad 65, 161. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6. Wędkiewicz, RSI 6, 234. REW³ 2869. DEI 1472.

inkanat, gen. *-anta* m (17. v., Dubrovnik, Cavtat) »(neologizam) dražba«. Ispuštanjem prefiksa *in-* denominal na *-ati kantati*, *-am* impf, (objekt *zemlja*, 15. v.; primjer: *zemlja ka se ne kanta*, *svagda se more odkupiti*, Trsatski statut; u Vinodolskom zakoniku *Andrij Radulović ki kanta od naše strani tu zemlju*), odatle s našim prefiksom i *skantati*, *-am* pf. (ibidem, *i kada se skanta svi 4 put*, *svaku drugu nedilju*, *to je termen 7 tjedan*, *slobodno ustaje*, *na čigovu instancu se skanta*) »prodava(ti) na dražbi«. Od tal. *incanto* < od lat. sintagme *in quantum* > srlat. *inquantus*. Upor. našu sintagmu *ko će veće* > rum. *cachi vechi*, madž. *kotya vetye* i slov. *kánt*, gen. *kanta* m »Bankrott < njem. *Ganu*; *kvanta* f »Posse«, na *-ač kvdntáč* »Possenreisser«, *kvantati* (*na-*, *pře-*, *při-*) »possenreissen«, *kvantúra*, *na-kántnik* »Execut«, tal. *tutti quanti*.

Lit.: ARj 3, 840. 4, 825, 3. Tiktin 381. Pleteršnik 1, 385. 492. 643. 647. 2, 247. 314. REW³ 6933. DEI 1981.

inkarai, gen. *-arta* m (Prčanj) »(zidarski termin) malter, koji dolazi na daske od mulgina (v.)« = *inkarat*, gen. *-arta* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »žbuka, mješavina cementa i vapna«. Od tal. postverbala *incarto*, od *incartare* > impf, na *-va- inkartavat*, *-kanavam*. [V. *ikarta*].

inkvizito m (Potomje) »istražni zatvor«. Tal. učena riječ, poimeničen part. perf. *inquisito*, od *inquisire* < lat. *inquisitus* (od *inquirere*, prefiks *in* i *quaerere*).

Lit.: DEI 2044.

Inocenci m (15. i 18. v., latinizam) = *Inocencija* (17. i 18. v.) = (talijanizam) *Inocence* m (18. v.) = *Inocenco* (18. v.) = (grecizam) *Inocentije* m (kaluđerske ime). Od lat. *Innocentius* > gr. Ιννοκέντιος, tal. *Innocenza*.

Lit.: ARj 3, 841. 842.

inomistrb, gen. *-stra* m (stsrp., 14. v.) = *nomistn*, gen. *-stra* (14. v.). Značenje nije utvrđeno. Spominje se uz *travninu*, iz čega

Daničić zaključuje da se radi o danku u vinu i pretpostavlja složenicu οίνος + μισθός (prasadstvo sa *mazda*, v.), koja u grčkom nije potvrđena. Vasmer pretpostavlja složenicu οίνόμυστρον, koja također nije potvrđena. Drugi bi dio bila ista riječ koja i *mistrija* (v.).

Lit.: ARj 3, 844. Vasmer, GL 17.

insaf m (Kosmet, objekt uz *ima*, *nema*) »duša, srce, milost«. Odatle indeklinabilni pridjev s turskom postpozicijom *-sız*: *insafsız* »bez milosti, osjećanja«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *insaf*, tur. *insafsız*) iz oblasti psihologije: bug. *insóf*.

Lit.: Elezović 2, 515. Mladenov 223.

insan, gen. *-ana* m (Vuk) = *inšân* (Kosmet) = *hinsân* (Bosna) = *zsan* (Vuk) = *iksân* (Banja Luka) »sinonim: čovjek, čeljade, protivno: *hajvan* (v.)«. Odatle pridjev na *-ski*: *inšânski*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *insan*) iz oblasti društvenog života: bug., arb. *insan*.

Lit.: ARj 3, 786. 855. Elezović 232. Mladenov 223. GM 159. Skok, Slávia 15, 353., br. 339.

insidija f (južna Dalmacija?, Slovinac) »litavica«. Metaforicko značenje učenog latinizma tal. *insidia* (od *in* i *sedere*). To značenje ne donose talijanski rječnici.

Lit.: ARj 3, 849. REW³ 4460. DEI 2049.

insula f (17. v., čakavski, Glavinici, latinizam) = *ižula* (Rab, 17. v.) »otok, ostrvo«. Arb. *izul*. Od lat. *insula* > tal. *isola* »isto« (mediteranska riječ, srodno s gr. νησίς, gen. -tSoc > *Nisida* ime otoka kod Napulja ili po drugom manje vjerojatnom ali starom tumačenju lat. kreacija od *en salo* »u solnoj vodi = moru«, pučka etimologija). Odatle internacionalno preko njem. na *-ieren* > *-irati izolirati* < tal. *isolare*, fr. *isoler*.

Lit.: ARj 3, 849. 4, 372. Kušar, Rad 118, 16. GM 160. REW³ 4475. DEI 2116. Skok, Gioita 25, 217-222.

inšalah, uzvik (narodna pjesma) = *išala* (Kosmet) »äko bog da (ŽK)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *in-sa-jaflah* »ako bog hoće«, koja se upotrebljava u molitvi) iz oblasti islanda. Upor. španj. *ojalá* < *ua-ša-allah* »idem« i *masala* (v.).

Lit.: ARj 3, 849. Elezović 1, 245. REW³ 9025a.

inšenja f (17. v.) »cimer, znak nad dućanom«. Od tal. *insegna* (13. v.) »isto«, od lat. n pl. *insignia* (prefiks *in-* i *signum*). Učen latinizam *insignije* f pl. »znakovi vlasti, dostojanstva«.

Lit.: ARj 3, 849. DEI 2047. REW³ 4463.

inštrumenat, gen. *-nta* m = *instrumenat*, gen. *-nta* (15. v.) = (gubitak *n* zbog disimilacije *n-n > 0-ri*) *istrumenat* (15. v.) = (gubitak prefiksa *in-* kao u *centa*) *štrumenat*, gen. *-entá* (Hvar) »1° javan (notárski) spis (sudački termin), 2° sprava za vađenje zubi«. Od lat. *instrumentum* (apstraktum od *instruere*, prefiks *in-* i *struere*) > tal. *istrumento*. Pridjev na *-alis* proširen na *-bn > -an instrumentalan* (muzika).

Lit.: ARj 3, 849. 4, 91. Hraste, JF 6, 186. REW³ 4473. DEI 2123.

intačiti, *-im* impf. (Dubrovnik, Stulić, 18. v., Slavonija) (za-) »raditi neprestano što«. Stulić ima na *-ati intačati*, *-am*, koje ARj označuje kao nepouzdanost. Od iste osnove postoji i pridjev na *-ba > -an intaian* (16. v. — 18. v., Dubrovnik) »neprestaň, dosadan«. Rum. *a inteti* »anfeuern, antreiben«, refl. *a să inteti* »heftig werden« ide zacijelo zajedno sa *intačiti*. Iz tog upoređenja bi izlazilo da je hrv.-srp. *a* nastalo iz poluglasa *b > rum. e*. Postoji još paralela u tal. *stizzire* »reizen«, *suzzare* »auslöschen«, mlet.-furl. *stísar* »isto«. Rum. i tal. paralele izvode se iz lat. *titio*, *atfiliare* > tal. *a(t')izzare* (14. v.) »podjarivati«, *extitiare*. Ali se hrv.-srp. s nategom može tumačiti i kao domaća složenica od *inb* (v. tra) i **rbk-*, v. *taknuti*. Može se pomišljati i na posuđenicu od lat. *incitare* (metateza *i-t > t-i*). Sve su to neizvjesne etimologije.

Lit.: ARj 3, 849. NJ 2, 58. Tiktin 834. 769. 4356. 8758.

intanto (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (disimilacijom *n-n > e-n*) *jitánto* (Božava), prilog »međutim, insomma, eppure«. Talijanizam *intanto* (prijedlog *in + tanto* < lat. *tantum*). Ovamo možda denominal slov. *otántati* pf. »überlisten«.

Lit.: Cronia, ID 6, 110. Pleteršnik 1, 868. REW³ 8562. Prati 964.

intela f (Dubrovnik) »vrata sa caklom«. Mlet. *intela*.

Lit.: Zore, Rad 108, 230. Rosamani 507.

intèlet m (17. v., Kašić). Od tal. *intellètto* (13. v.) < lat. *intellectus* (prefiks *inter-* i *legeré*). Internacionalne su riječi čisti latinizmi pridjev na *-alis* poimeničen kslat. *intelectualis* > *intelektualan* > *intelektualac*, *intelektualizam*, part. prez. *inteligens*, gén. *-tis* > *inteligentan*, odatle na *-ia* apstraktum *inteligencija* f < lat. *intelligentia* > tal. *intelligenza*.

Lit.: ARj 3, 849. DEI 2056.

inténdit, *-im* pf. (Rab) = (gubitak suglasnika *n* zbog disimilacije *n-n > 0-n*) (*tenditi se* »razumjeti, razumjeti se u posao«. Od lat. > tal. *intèndere* (prefiks *in-* i *tendere*). Apstraktum ná *-io*, od part. perf. *intensus intèntia*, gen. *-orai* > (latinizam) *intencija* — (talijanizam) *intencijon*, gen. *-oni* f (18. v., Dubrovnik, Cavtat) = *intencijūn*, gen. *-uni* f (18. v., čakavski) »namjera« < tal. *intenzione* (14. v.). Pridjev od participa perf. *intensus* na *-ivus*, proširen našim *-bn > -an* je internacionalno *intenzivan*.

Lit.: ARj 3, 849.

interes m (17. v., Dubrovnik, Potomje) = *interes* (Vuk, Vojvodina) = (*K*)*intereš* (18. y., ŽK, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, sa *-s* < lat. *-í* prema madž. izgovoru) »1° zanimanje, korist, 2° kamata«. Odatle *interesat* (18. v., Rapić), pridjev, upravo lat. ili tal. part. perf. *interessato*; na tal. *-oso* < lat. *-osus interèsoz* m »samoživ(ac), koristljubac«. Radna imenica na tur. *-džija intereSdžija* m (Lika) = *intereščija* (Bosna) »1° kamataik, 2° koji gleda svoju korist«. Od poimeničenog lat. infinitiva *interesse* > tal.-njem. *interesse*. Internacionalno na *-irati interesirati*, *-resirām* impf. (*za-*), part. prez. proširen na *-bn > -an interesantan*.

Lit.: ARj 3, 849. 850. Jagić, ASPH 1, 431. DEI 2063.

intijer (Dubrovnik, Cavtat) = *intrr* (Potomje), pridjev »cjelovit, čitav, cio«. Od talijanskog francuzizma *intéro* (14. v.) < fr. *entier* < lat. *integer*. Internacionalni je latinizam pridjev odatle ná *-alis* proširen našim *-bn > -an integralan* < kslat. *integrális*.

Lit.: Ný 1, 288. REW* 4479. DEI 2065.

intùntela f (Dubrovnik, Korčula, Šibenik, istro-čakavski) »navlaka na tundeli, Küssentüberzug«. Od tršč.-tal.-mlet.-furl. deminutiva na lat. > tal. *-ella intintela* »federa« od

entima (istroromanski, Rovinj, mlet.) > *intima* od *strámaca* < gr. ζῦδμμα »vesta« unakršteno sa lut. *intimus*. Od posljednjeg internacionalni pridjev na *-bn > -an intiman*.

Lit.: Nemanić 2, 59. REW⁴ 4503. DEI 2069. Štrekelb DAW 50, 23-24. Ive 61.

intonat (se), *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »1° započeti, 2° (refleksiv) obući se (primjer: *vii ga kako se intono*), 3° pretendirati na koga (primjer: *ženska se intona*)«. U Hrvatskoj na *-irāti* preko njem. *intonirati*, *-tonirām* »početi pjesmu«. Od tal. < lat. *intonare* (prefiks *in-* i *tonus*).

Lit.: REW³ 8786.

intrafi, *-ām* pf. (Smokvica, Korčula) »učić = *intrafi* se (Perast). Od tal. *entrare, intrare* < kllat. *intrare* (od priloga *intra*). Može biti i leksički ostatak iz dalmatoromanskog. Odatle poimeničen part. perf. ž. r. *intrata* f (16. i 17. v., Dubrovčani, Potomje) = (*t > d* iz starijeg mletačkog koje je potislo stari dalmatoromanski oblik) *intrāda* f (16. v., Perast, Rab, Vrbnik) »dohodak, ljetina, plodina« = *jintrāda* (Božava) < mlet. *entrada*.

Lit.: ARj 3, 850. REW³ 4511. DEI 1488. 2074.

introit m (17. v.) »(crkveni termin) početak mise«. Latinizam *introitus*, gen. *-us* (od *introire*, prefiks *inter* i *ire*) »ulazak« > tal. *intrōito*. Lat. eo, *ire* zastupljeno je još u posuđenici zacijelo dalmatoromanskoj *piriti*, *-im* impf. (Stulić, Ljubiša, Vrčević, Dubrovnik, Ston) (*iz-*) »rasti, napredovati«, kojemu odgovara arb. *prīn pri* (Gege) »gehe vorne«, radna imenica *pris* (*-s* < *-tio* kao u *tergito*) < *praeire* (prefiks *prae-* i *ire* > tal. *gire*).

Lu.: ARj 3, 850. 933. DEI 1816. 2076. GM 353. REW³ 4545.

inžinj m (Šibenik, Marulić) = (disimilacijom ispalo *n*) *ižinj*, »1° um (Marulić), 2° oštroumlje« (Šibenik, Bukovica), primjer: *ižinj babu valja*. Od tal. *ingegno* < lat. *ingenium* (prefiks *in-* i *genius*). Odatle tal. *ingegnate* > *indžénjat se*, *-ām* (Dubrovnik, Cavtat) »snaći se«, *inzénjat* (Kučiste: *vaja se znat inženjat*) = *inžinjati*, *-ām* pf. prema impf, na *-va-* *inzi-njavati*, *-ām* (Lika: *sve ja inžinjavam kako bi to napravio*) = *inžinjati* (Bosanski Petrovac) »izmisлити«. Od iste je osnove fr. *ingénieur* > *inžinjěr*, gen. *-éra* (danas književno), *ižunir* = *uzunir* = *žunir* (ŽK). Učene internacionalne

riječi *genij(e)*, pridjev na *-alis* proširen na *-bn > -an genijalan, genijalnost*. Te se riječi govore i prema fr. izgovoru *g' > z*.

Lit.: ARj 3, 851. REW³ 4419. DEI 2027.

-inja, sveslav. i praslav. (*-yni*), veoma plodan sufiks. Služi u dvije funkcije. U mociji tvori kod imena lica femininum za maskulinum. Kao sufiks za apstrakta raširuje druge apstraktne sufikse (*-ost, -ota*) i poimeničuje pridjeve. U prvoj funkciji dodaje se osnovi kad se odbaci sufiks za maskulinum: *gospodinja* f prema m *gospodar* (v.). Najčešće se dodaje maskulinumu: *beginja, prōšjakinja, kneginja, robinja*. Ovako se tvore i ženski etnici: *Bošnjakinja, Gřkinja, Vlahinja*. Tada se odbacuje individualno *-in*: *Turkinja* od *Turčin*. Veže se u konglutinat *-krmja* kontaminacijom sa *-ka* (v.) istog značenja: *Srpkinja* f prema *Srbin, Arapkinja, Bećkinja*; odatle i ũ apelativima: *trgovkinja* f prema *trgovac, dojkinja, dvorkinja*. Značajno je da se i plod biljke gramatički predstavlja (animira) kao žensko lice; *gloginja* od *glōg, smřekinja*, kao i sama biljka: *brękinja*. Ovako se može tumačiti i *boginja* »kozice« (ŽK), bolest od *boga poslana* (prema Marelicu), od *boginja* »božica«. Izvan mocije služi rijetko za tvorenje pridjevskih apstrakta: *svetinja, gřdinja, pustinja, mękinje* f pl. (*mękine, ŽK*), *slabinja* (ŽK), *trginja* (ŽK). Raširuje *-ost*: *milostinja* prema *milost*; *-ota*: *bošotinja, golotinja, samōtinja, sirotinja*. Vokal *i* je nastao iz *y* < *ie*. *u*, što je prijetoj prema *-un* (v.) u *begun** »bjegunac«, *pelin* < *peynb* prema češ. *pelun*. Dočeto *-i* je prešlo u deklinaciju *-a* zbog istog razloga zbog kojeg i *crkva* (v.). Nije germanskog podrijetla kako misli Vaillant.

Lit.: Märetii 285., § 339 d. Leskien §§ 461. 504. 505. Holub-Kopečný 477. Vaillant, RES 10, 31. 24, 181-184. Zubatj), ASPH 25, 355-366. Boskovic, JF 15, 29-34. Belič JF 15, 237-238.

inje n (Vuk, 'kol. na *-je*) = *inj* m (18. v., jedanput) »Reif«, baltoslav., sveslav. (osim u poljskom) i praslav. (*inu*). Nije općenita hrv.-srp. riječ. Hrv.-kajk. i čakavski sinonimi *sriš*, gen. *sriša* (v.) i *pruina* (čakavski) (v.). Odatle inhoativ *obinjiti, -im* (Martie) »postati bijel kao inje«: *injem* (tj. Novici) *obinjili brci*. Rumunji posuđiše *inie* »der erste Reif«. Sigurna je paralela lit. *fynis* »idem«. Drugih nema u ie. jezicima jer upoređenje Mladenova sa sanskr. *eni* »glänzend« ne uvjerava.

Lit.: ARj 3, 85. Miklošič 96. SEW 1, 432. Holub-Kopečný 154. Vearner 483. Vaillant-, RES 26, 132-133. KZ 45, 86-89 (cf. RSI 6, 271). Trautmann 104. Tiktin 818.

iperdulija f (Kašić) »čast koja se iskazuje porodicima«. Od gr. ὑπερδουλεία (složenica od υπέρ- i abstraktuma δουλεία).

Lit.: ARj 3, 852.

iplik m (Srbija, Milićević) »konac, žica«. Turcizam (tur. *iplik* »Nähfaden«) iz oblasti tekstila.

Lit.: ARj 4, 852.

ipokrit m (16. v.) = *ipokrita* m (16. i 17. v.) »licemjer« < tal. *ipòcrita* od gr. υποκριτής (složenica od prefiksa ὑπο- i κριτής od κρινωμαι »odgovaram«, v. *kritika*, *kriza*. Abstraktum *ipokrižija* f (16. v.), s aferezom početnog *i pokrišija* < tal. *ipocrisia*, internacionalno *hipokrižija* f < gr. υποκρισία > lat. *hypocrisia* > *ipokritstvo* (16. v.).

Lit.: ARj 3, 852. 10, 559. DEI 2098.

İpolit = *Ipolito* (16. i 17. v.) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *İmpolit* (15. i 16. v.), pridjev *İmpolitov* (Hektorović) = *hipolit* (Hektorović). Od gr. ἱππόλυτος.

Lit.: ARj 3, 826. 849. 853.

ipostas f (14. v.), búg. *ipostás* »osoba«, personifikacija u teološkoj terminologiji (Bog ima tri *ipostas*), odatle pridjev na -bn > -an *trijipostasbnb* kod Domentijana. Od srgr. ὑπόστασις »isto« (složenica od prefiksa υπό »pod« i -σταισις, v. *ikonostas*, od ἵστημι »stavljam«).

Lit.: ARj 3, 852. *Mladenov* 223. *Vasmer, GL* 67.

-ir, veoma rijedak sveslav. i praslav. (-yъ) sufiks za nomina agentis u *pastir*, gen. -ira. Upór. lat. i panromansko *pastor*, -ore. Ovamo još Vukov *plà(K)ír* »vo koji se plaši«. U nazivima za stvari, kamo je došao animizacijom, varira sa -ur: *mjèhír* (Boka, upor. polj. *mèchyrz*) pored općenitog *mjehur*, *vodír* pored *vòdijer*. U femininumu je samo *sjekira* < *sekyra*. Vokal *i* je nastao iz *y*. Mora se tačno razlikovati od -ir < gr. -ήριον u *psáltir*, *cimitir* i od -ir < tal.-fr. -iere u *komandir*, te od fr. -ieur u *inžinír* pored *enženjèe*.

Lit.: *Märetje* 286., § 340. *Meillet, È.* 186. *Vaillant, RES* 24, 184.

İra pored *ira* f (Vuk) = *irha* pored *irha* »ovca koža ustrojena«. Nalazi se u slov. *irh* m = *irha* = *jer(i)h* (sa većom leksikologijskom

porodicom) »Weissleder«, češ., polj., gornjoluž.-srp. Od stvnjem. *irch* »1° Bock, 2° (sinegdoha) Bockleder, Weissleder« < lat. *hircus*. Iz slavenskoga je rum. *erhă* i madž *irha* »isto«.

Lit.: ARj 3, 852. *Pleteršnik* 1, 297. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 432. *Bruckner* 193. *Tiktin* 597. *REW** 4140.

irada f (Kosmet) = *irada* (Bosna) »ukaz sultanov; sinonim: ferman (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *irade* »volja, zapovijest, želja«) iz oblasti turske administracije: bug., cine. *irade*. Prijelaz -e > -a kao u *kesa*.

Lit.: *Elezović* 2, 515. *Pascu* 2, 145., br. 673. *Školjić* 348.

-irati, glagolski sufiks imperfektivnog vida. Prilično je produktivan. Njemačko-francusko podrijetla. Složen od prvog elementa njem. -ier-en < fr. -ir ili -er < lat. -are. Upotrebljava se najčešće u stručnom govoru. Sinonim mu je na istoku -isati (v.). Dolazi u hrvatskom gradskom jeziku najprije od glagola fr. podrijetla: *pârlirâti*, *pârlirâm* < fr. *parler*, *angažirati*, *abonirati* < *s'abonner*, odatle abstraktum *abonomân* (Zagreb), *bazirati*, *masirati*, *kopirati* (pre-), *deplasirati*, *ženirati* se < *gêner*, *politirati* < *polir* (ti- je prema *politura*); ili od fr.-tal. imenica kao *bankrotirati* od *banqueroute* > *bankrot* (ŽK), imenica i indeklinabilni pridjev; i uopće na strane imenice: *fotografirati*, *telegrafirati*. Ušlo je ovdje-ondje i u narodni govor: *traksîrât* (ŽK) < *adresser*, *studirati* = *štundîrat* (ŽK), *špâncirat* (ŽK), *kumendîrat* (ŽK). Zamenjuje i iat. glagolske -are, -ere: *diktirati*, *negirati*, *abortirati* od lat. *abortus*, *abortare*, *dirigirati* < *dirigere*, *reznigirati*. Rijedak je u domaćim osnovama: *urudžbirati* (Zagreb, u uredskom govoru) »upisati u urudžbeni zapisnik«, *skrozirati* (Donja Podravina: *oplečki su onda bili skrozirani ko merečuv*). Veže se sa -iz- < fr. -iser: *kritizirati*, *špiritizirati*, *narkotizirati*. Došao je u zapadni jezik njemačkim posredništvom. V. -isati, -ovati.

Lit.: *Marette* 347., § 388. *Isti, Savj.* 194. *Hamm, Rad* 275, 22. *Skok, Jezik* 3, 25. *Jernej, Filologija* 2, 31–41.

irmos m (Obradović) = *ermosb* »(pravoslavni crkveni termin) himna«. Od gr. εἰρμός.

Lit.: ARj 3, 853. *Vasmer, GL* 67.

ironija f (Šulek, internacionalno), pridjev na -bsk *ironicki*, od lat. *ironicus* > tal. *ironico*, *iranski* (Šulek) stvoreno prema njem. *ironisch* zamjenom njem. sufiksa -isch našim -bsk (nije prodrlo). Od gr. εἰρωνεία.

Lit.: ARj 3, 853.

-isati¹, veoma produktivan glagolski sufiks imperfektivnog i perfektivnog vida. Raširen je u istočnom književnom i saobraćajnom govoru. Sinonim rnu je na zapadu -irati. Podrijetla je grčkoga. Varijanta -sa (bez i-) nastala je od nastavka grčkog aorista *Upsati* < gr. ἐλειψα od λείπω, *malaksati* < ἐμάλαξα, *pedepsati* od ἐπαίδευσα od παιδεύω. Prvi (*Upsati*) je raširen u istočnom govoru, drugi (*pedepsati*) u zapadnom. Od grčkog glagolskog sufiksa -ίζω, koji služi za pravljenje denominala, aorist je -ισα. Odatle potječe -isati, kao što je od grčkog denominala na -όνω aorist -ώσα (tip p'ovtood ρίζα »korijen«) što je stvoren -osati. Upor. bug: -os(v)am. -osati nije ni izdaleka tako produktivan kao -isati. Oba se nalaze najprije u našim glagolima grčkog podrijetla: *čerdisati*, *mirisati*, *metânisati*, *trônosati*. -isati dolazi daleko češće kod glagola turskog podrijetla negoli kod grčkih. Kod tih postoje dvije kategorije. U jednih dodaje se -isati turskom korijenu dobivenom odbacivanjem turskog infmitivnog nastavka -mak, -mek: *begênisati*, *bitisati*, *nagrâisati/ogr-*, *osânisati* itd. Kod drugih dodaje se -isati turskoj aoristnoj osnovi na -d: *kulândisati*. Tako nastadoše dvije varijante -isati i -disati kod naših glagolskih turcizama, koji služe za tvorenje glagola od imeničkih turcizama: *buddâlisati* od *budala*, *kaldrmisati* od *kaldirma*, *satârisati* pored *saturiti*, *bojâdisati* od *bója* »sinonim: farbati« (po-, pre-), *testêrisati* od *testêre*, -osati i -isati mogu doći i na naše osnove: *žigosati* od *žig*, *šakosati* od *šaka*, *ciganisati*, -seni ili -sam = *ciganli* (ŽK) (is-), *djeverisati*, *hvalisati* se, *krunisati*, *majstôrisati*, *manisat* od *mana*, *sabôrisati*, *ugljenisati* »sinonim: karbonizirati«, *vragolisati*. Ovamo će još ići *šepasati* pored *šepesati* (ŽK) od *šepav*. Sa turskih glagola prenosi se i na učene latinskog podrijetla: *definisati*, *deklamisati*, *informisati*, *prenumerisati*, gdje je na zapadu zamijenjen sa -irati (v.), -osati, -isati je balkanizam koji se nalazi u rum., bug., arb. i cincarskom. Ishodište mu je kod turcizama cincarski govor.

Lit.: *Märetje* 347., § 388 a. *Isti, Savj.* 194. *Pascu, Sufixe* 403–405. *Mázon, Mélanges Vendryes* 265 (cf. *IJB* 11, 474). *Stevović, NJ* 4, 130–133. *Skok, JISP/z* 35,337–48.

isati² (se), -âm pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Mljet, Voltiđi, Stulić) (*pod-*) = *išat*, -am (Rab) = *jiSat*, -am (Božava) prema impf, na -vá- *isāvati* (se), *isāvām* (Voltiđi, Stulić, Mljet) »(pomorski termin, obratno je *kalât*, *mainât*) podignuti, uzdignuti«. Odatle nomen actionis *isavanje* (*jedra*) n (Mljet). Od gr. denominala ὑψόω = ὑψώ »lever, hausser, élever«, ἀνυψώ »hisser«, od το ὕψος »hauteur«, prilog βῆσι »en haut« > tal. *issare*, fr. *hisser*, hol. *hijzen*, koje je zacijelo iz francuskoga, južno-tal. *išarè*, *izare* »alzare«. Krivo je izvođenje kod romanskih etimologa da su romanski izrazi refleksi holandskoga.

Lit.: ARj 3, 855. *Kušar, Rad* 118, 25. *Macan, ZbNZ* 29, 213. *Rohlf, Diz. Cal.* 373. *REW** 4149. *Matzenauer, LF* 8, 13. *DEI* 2118.

Isidor m (15. v.) prema f *Isidora monaha* = *Isidorija* = *Isidoro* m (17. v.), odatle hipokoristik *iso* m (17. v.), koje može biti i od biblijskog imena *Isak*. S aferezom od *i-Sidar*, gen. -dra »sudac od Labina (Razvod istarski)«. Taj oblik pretpostavlja naglasak *Isidor*, s kojim se slaže krčko-rom. toponim *San Sidro* kod Krka. Naglasak na početnom *i-* pretpostavlja splitski toponim *Sučidar*, gen. -dra < *Sçt + *jidar* od *sanētus isidorus* (sa gubitkom *s* zbog disimilacije *s-s* > *s-0* i *s* protezom *j*). Odatle prezimena: *Sidorić* (Bihać, 1540), *Sidrović*. Ime je složenica: prvi elemenat ime božice *Isis*, drugi gr. δῶπον »dar«.

Lit.: ARj 3, 868. 914. 16, 878. *Skok, AHID* 1, 36.

isijét m (Stulić) = *isiot* m (17. v., Vuk) = *isiot* (Kosmet) »1° biljka amomum zedoaria L.), 2° suho korijenje s istoka, od kojega prašak upotrebljavaju salepčije zbog mirisa i ljutine«. Turcizam (složenica od sintagme, pridjeva III' »vruč« i ot »trava«) iz oblasti botanike.

Lit.: ARj 3, 869. *Elezović* 1, 233. *Školjić* 349.

-isk- < tal. -Isc, inhoativni infiks u konjugaciji prezenta, prema kojem se u Dubrovniku prave naši infinitivi posuđeni od tal. glagola na -ire (tip *divertiskati* < *divertire*); ušao je jednom, i na našu osnovu: *namladinskati* se, -âm pf. (Lastovo) »izbiti djecu na mladijence (tj. 28. XII) jer se na taj dan biju djeca«.

Lit.: ARj 7, 458.

iskati, *ištēm* (1436, Vuk) (*iz-*, *ob-*, *po-*, *raž-*, *za-*) = *iskat* pored *iskat*, *ištēm* pored *iskam* (*po-*) (Kosmet) = *iskat* (Lumbarda),

ie., baltoslav., sveslav. i praslav. impf. »sinonimi: 1° tražiti, quærere, petére, 2° zadržati« prema pf. od druge osnove *dobiti* (v.). U značenju »tražiti uši« mijenja se akcentat *škati*, *bštem* (*se*) i u narječjima dobiva *b-biskati*, *bštem* (Vuk) = *biskāt*, *bščen* (Vođen) < *obiskati*, *obštem* (15. v., Vuk). U tom značenju upotrebljava se u Kosmetu *paškat* = *poiskāt* (*vüši*, ZK). Dodatak *b* nastao je krivim rastavljanjem *o-biskati*. Upór. *buliti* pored *ulju* (ŽK) »začiniti uljem«. Uporediti ipak treba češ. *viškati* i polj. *wiskac* (početno *v-* od *veš* »uš«) u istom značenju kao i *ziskati* (*z-* od *zvati* kao *h-* u njem. *heischen* < stvnjem- *eiscōn* od *heissen*). Iterativ se pravi sa *-va-*: *-iskavati*; običnije *-kivati* samo s prefiksima: *iziskavati*, *iziskivati*, *iziskujem* pored *-Ivom*. U 17. v. mjesto *-ivati* i na *-ovati iziskovati* prema prezentu *iziskujem*. Odatle radne imenice na *-lac* = *-vac* = *-telj*: *iziskalac*, gen. *-aoca* (17. v.) m prema *f iziskalica* = *iziskatelj* (16. v.) = *iziskavac*, gen. *-vea* (16. i 17. v., hrv.-kajk.), *iziskavalac*, gen. *-aoca*, *iziskivalac*, gen. *-aoca* m prema *f iziskivalica*. Podrijetlom je ie. inhoativni glagol na *-sko* kao *cognosce'*, *eisskō*. Ie. su paralele sigurne: lit. *ieškoti* »tražiti«, lot. *ieskāt*. Korijen **eis-j*ais-* nalazi se u sanskr. *éšati*, *icchatī* (3. 1. sing.) »traži, želi« itd. Rumunji posuđiše *iscālī* »potpisati«, odatle *iscālīturā* »potpis«. Taj glagol načiniše od formule: *Ja N. iskalb*.

Lit.: ARj 3, 874. Kušar, NVj 3, 338. Ribarić, SDZb 9, 132. Mazurami 438-439. Miklošič 96. SEW 1, 432. Holub-Kopečnyj 417. 436. Bruckner 193. Vasmer 488. Mladenov 223. Trautmann 67. WP 1, 12. Vaillant, RES 22, 8-9. Fraenkel, KZ 61, 267-268. Slávia 13,9. Porzj, IF 45, 157. Leumann, IF 58, 129. Boisacq 375-376. Endzelin, ZSPH, 16, 107. 111. sl. Hirt. PBB 23, 333-334. Scheffelowitz, KZ 56, 189-190. Perušek, ASPH 34, 27. ASPH 25, 491. Tiktin 854.

iskra f (Vuk), sveslav. i praslav. (**jbskra*) »1° scintilla, 2° (metaforički) prijenos na morsku školjku buccina (Dubrovnik)«. Odatle: deminutiv na *-ica iskrica* i pridjev na *-ast*, *-av iskrast* (upór. bug. *iskrésī*) = *iskrav* (Stulić), na *-en iskren* (18. v.) = bug. *iskren*, danas općenito u metaforickom značenju »sinceras«; poimeničen sa *-ost*: *iskrenost*. Po drugom tumačenju, koje ispravno identificira taj hrv.-srp. i bug. pridjev s rus. *iskrennij* »aufrechtig, wahrhaft«, to je izvedenica od steslav. *iskn* »πλησίον, blizu«, o kome vidi *iskrnji*. Ali se prvobitno značenje toga pridjeva

»svijetao« vidi u poimeničenju na *-ica iskre-nica* (Fužine) »sinonim: Blagovijest, Kandelora«. Madžari posuđiše *szikra*, Arbanasi *iskre*. Denominai na *-iiti: iskriti se* — bug. *iskrja se*. Litavski paralelni pridjevi *aiskus*, (*episkus* »deutlich, offenbar« objašnjavaju prrodu dočeka *-ra*. To je ž. r. pridjevskog ie. sufiksa *-ro* kao u *dobar*. Prema tome je *iskra* praslavenski poimeničeni pridjev ž. r. Ie. korijen **āi-jāi-* »brennen, leuchten« zastupljen je pored *jar* »proljeće« i *jarac* (v.) još u izvedenici na *-s jasan* (v.), kao i u *iskra* koja prema tome sadrži dva ie. pridjevka sufiksa. Vokal *i-* je nastao kao i u *igla* (v.) od *jb-*.

Lit.: ARj 3, 896. 898. Miklošič 96. 101. SEW 1, 433. Holub-Kopečnyj 154. Bruckner 193. KZ 45, 47. 306-307. Vasmer 488. Mladenov 224. WP 1, 2. Scheffelowitz, KZ 54, 251. Iljinski, ASPH 34, 6-9. RFV 65, 212. i sl. GM 159. Uhlenbeck, IF 17, 95. Mikkola, RSI 1, 6. Boisacq 290. 1110.

iskrnji (1497., Vuk, Dubrovnik, Medumurje), pridjev određenog vida, = *iskrn* (čakavci, 17. v., Voltidi, slov.). Nalazi se u svim slavina bsim u českom i poljskom i praslavenskom, »sinonim: bližnji«, odatle mu određeni vid. Izvedenica je s pridjevskim sufiksom *-bn* (upór. *srebrn* pored *srebrn* glede *-tn* < *-zbnō*) od steslav. priloga i prijedloga s gen. *iskn* »blizu« koji se upotrebljava kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom; *iskr* je složenica od prijedloga *iz* (v.) i *-kr*, ništičnog prijevoja od *kraj* (v.) ili *korijen* (v.) prema Vasmeru, a prema Bernkeru lot. *krija* »kora« = lit. *krija* »obruč sīta«, prema Mažuraniću *krv*. Čini se da je *iskr* poimeničen sa *-bc* u *iskre* m (Topolovac, upór. *igre* glede *-ne* > *-rē*) »prodor u živici na glavnom putu iz vinograda u polje«, ako je to »blizak put«. Glede *iskren* v. *iskra*. Kao i u *iskra* i ovdje je *i-* < *jb-*.

Lit.: ARj 3, 897. 902. Mažuranić 439. Miklošič 137. SEW 1, 434. Vasmer 488-489. Zubaty, RSI 2, 18.

islam. gen. *-ama* m (narodna pjesma) = *isljām* (Kosmet) »1° naziv muslimanske vjere, 2° muslimansko lično ime«. Toponim je u *Islam* (*greco, latino*), naziv sela kod Zadra, koja su označivala granicu između mletačkog i turskog posjeda. Odatle: pridjevi na *-ov islamov*, na *-ski islamski*. Opća evropska riječ ar. podrijetla (ar. *islam*, upravo inf. glagola *salama* IV »podvrći se /volji Allahovoj/«).

Lit.: ARj 3, 913. Lokotsch 915. Elezović 1, 237. Školjić* 350.

islëisati, *islëisēm* impf. (subjekt *rana*) »1° teći, curiti«. U Banjoj Luci je *eslëisati* »upotrebljavati«. U (*gusli lijepo ne isleišu* (Vuk, narodna pripovijetka) sadrži značenje »teći« u metaforickom smislu, kako misli Budmani. U Kosmetu za to se značenje kaže *islëisat*, *-išem* (subjekt *oluk*, *rana*, *dim*), koji se tačno slaže s tur. *islemek* »1° raditi, 2° gnojiti se, curiti«. Prema tome je *s-f* u *isleišem* nastao na osnovu disimilacije *š-š* > *s-š*. S tim glagolom pomiješao se tur. *eslemek* »écouter, obéir«. Odatle u Banjoj Luci *eslëisati*.

Lit.: ARj 3, 913. Elezović 1, 245. Skok, Slávia 15, 346., br. 246. Školjić* 353.

isop m (15. v., Marulić, Vetranie) = *izop* (15. v., Marulić) »mirisna biljka hyssopus officinalis«. Od gr. ὑσσωπov > lat. *hissōpum* > tal. *issopo* pored *isopo* < hebrejski *esōbh*. Ovamo također varijanta *sipant*, m (Parčić) »issopo«, *sipant*, Kod Dubrovcānina Ivanovića *opant*, što Maretić smatra greškom mjesto *sipant*. Neobično preinačenje koje je nastalo aferezom početnog *i-* i umetanjem *n* pred dentalom (upór. *Krklant*) i time nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 914. 371. 9, 22. 15, 47. 17, 610. Parčić 907. DEI 2119. Miklošič, Lex. 1171.

ispat m = *ispat* (Kosmet) »1° dokaz, potvrda, svjedodžba, 2° svjedok, 3° makovska karta, trjed, spālat (Dubrovnik)«. Denominal na *-iti ispaliti*, *ispatim* (*ob-*), *podispātīt* (Kosmet) »1° potvrditi, 2° posvjedočiti«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ihbāt* > tur. *isbat*) iz oblasti turskog sudstva: bug., arb. *ispat*. Ngr. το σπαθί »mač« kaže da je značenje 3° turcizam samo u pogledu proteze *i-* koja u turskom dolazi pred početne suglasničke skupine: *islav* < *Slaven*. U navedenom značenju *ispat* je grecizam.

Lit.: ARj 3, 918. 8, 358. Elezović 1, 237. 2, 90. 515. Mladenov 224. GM 159. Školjić* 350.

ispolākanije n (Vuk uzimlje ovu riječ u komičnom smislu kao oponašanje govora kaludera) »čaha vina što se poslije gozbe popije za plakanje usta«. Prema Vuku to bi bila naša riječ *isplakanje* n koja se nalazi kod Stulića. U tom slučaju nejasno bi bilo *o*. Samo dočetak *-anije* je uistinu oponašanje kaluderskog govora, dok je osnova nastala od grčke nazdravičarske sintagme εἰς πολλαῖς ζῆτι »(prevedenica) na mnogaja ljeta«, koja u Galičniku glasi *spolajiti*.

Lit.: ARj 3, 937.

ispolin m (16.—18. v.) »sinonim: div« = *ispolina* (Stulić, prema Budmaniju nesigurno) = *orijaši ili spolloni* (Belostenec) = bug. *ispolin*. Odatle pridjev na *-ski: otb ispolimska rodn* u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ispolinski* (Stolić i srpski pisci, kao Šapčanin). U steslav. dolazi i bez proteze »- *zpoiinō*. Za protezu *i-* još je primjer *izba* (v.). Mjesto grupe *sp* dolazi u poljskom si i *stia: stolim, stwolin, stofyn, stoliman*, kod Kašuba *stolem* »ein grosser, grausamer Mensch; sinonim: *olbrzym* < *Obři* (v.)«. Identificira se s imenom naroda koji Jordanes zove Σπάλοι, Plinije *Spalaei*, Prokopije *Sporoi*. To su Slaveni koje su Goti pobili u 2. v. naše ere u južnoj Rusiji. Kako za početnu grupu *sp-* treba u slavina proteza *i*, mora se uzeti da je riječ ušla u slavenske jezike preko sjevernih Turaka (Tatara ili Avara?). Razvitak značenja »div« < »ime naroda« je kao u *Obrt* (v.).

Lit.: ARj 3, 938. Mažuranić 439. Miklošič 318. Bruckner 517. ASPH U, 139. Vasmer 489. Horák, ASPH 12, 299. Mladenov 224.

Israel m, pridjev *israelski*, *Israelević* »sin (potomak) Israelov« (18. v.) = *Izra(j)el* (18. v., zapadni pisci prema lat. čitanju hebrejskog *ē*), *izrājelski*, odatle sa grčkim sufiksom *-ιτης* *Izraelu* = *Izraelita* m < lat. > tal. *Israelita* prema *Izraelkinja*, sa dodanim našim sufiksom *-janin* *Izraeličanin* (18. v.) = (bez *-ita*) *Izraeljanin*, sa lat. *-anus* + *-bc* *Izraelitanac* (18. v.), pridjevi *Izraelov*, *izraelski* = (sa umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *zr*, tip *zdrak* < *zrak*) *Izdra(j)el* (16. v.) = *Izrael* (17. v.) = *Izdraelita* (16. v.), *Izdraelitanin*, *izdra(j)elski* = (sa grčkim izgovorom hebrejskog *e*, itacizam, danas samo na istoku) *israil* (Marulić) = *Israilj* m prema *f Izrailjka*, *israiljev*, *Israiljita* = *Izrail* (Marulić i 18. v.), *izrailski* = *Izrauj*, *Izrailjac*, gen. *-Ijca* (Vuk), *Izrailjev*, *izrailski* = *izraioski* (16. v.) = *Izdrailj* (već steslav. *izdrailb*), *Izdrailjev*, *izdrailski* (14. v.) = (sa ukidanjem hijata s pomoću *v*) *Izraviljev*, *izraviljski* = *Izdravilj* (16. v., Antun Dalmatin), *Izdraviljev*, *izdraviljski*. Hebrejski etnik *Yisra'el* od imena rodonačelnika Jakova (v.), od 1948 ime države > gr. Ισραήλ, Ισραηλίτης > lat. *Israel*. Prema Meilletu posuđeno prije prijevoda sv. pisma.

Lit.: ARj 4, 161. 286. 288. 372. DEI 2118. Meillet, MSLP 20, 1-25.

-ist pored *-ista*, produktivan internacionalni sufiks za muška lica učenog, grčkog podrijetla. Femininum se pravi dodavanjem *-ica*: *-istica*.

Služi za pravljenje nomina agentis od latinskih i grčkih osnova. Značenja su: onaj koji se bavi izvjesnom naukom, npr. filološkim disciplinama: *slavist, germanist, romanist, lingvist* itd. U tom slučaju veže se sa *-ika* (v.) također stranog (gr.-lat.) podrijetla za oznaku nauke: *slavistika, germanistika* itd. Odatle mogu se praviti pridjevi na *-ski*: *slavistički* itd. Može označivati i lice zabavljeno pri nekom poslu ili negdje: *jurist, statist, novelist, kapitalist, kancelist, modistica* itd. Tada može doći i na francusku osnovu: *žurnalist*. Može označivati i pristašu izvjesnog uvjerenja, duhovno raspoloženje: *komunist, materyalist, idealist, nihilist, pesimist, optimist*. Vuk ima *jevanđelist* ali i *jurista*, Daničić samo *-ista* prema gr. -ιστης > lat. *-ista*. Oblik *-ist* usvojioše Nijemci, po njima i Rusi. Poljaci i Česi imaju *-ista*. U zapadnom govoru uvijek je naglašen. Prema novijem naglašavanju taj se pomiješa za jedan slog naprijed. Zamjenjuje se domaćim *-ar*: *dentist = zubar*. Nije još došao na domaće osnove kao u češkom (*houslista, májista*). Apstrakta se prave raširenjem sa njem. *-eraj* < *-ie modisterāj, juristerāj* (Zagreb), najčešće sa gr. *-izam*, gen. *-izma* (v.).

Lit.: *Märežie* 286., § 340 d. Đorđić, *NJ* 2, 145-150. *Holub-Kopejny* 462.

ista f (Miklošič, hrv., *ARj* nema) = *jisto* n (Cres) = *obišlo* n ili *obista* f (prema gen. pl. *obist*, Proroci) = *obistje* n (hrv.-kajk.) = *obišće* (Kastavski statut, Lovran Istra »Schlachtgeld«), baltoslav., praslav., »sinonim: bubreg«. Slov. također s prefiksom *ob-* (*pbist* f »idem«) koji je dobio steslav. *isto*, gen. *istese* da bi se uklonila homonimija sa *istī* (v.). Odatle pridjev na *-bn*: *abistan* (Belostenec), slov. *obistna pečenka* »Nierenbraten«. Homonimijska kolizija sa *obist* f »objišt« skrivila je da je taj, leksem propao već u starije vrijeme i zamijenjen turcizmom *bubreg* (v.). Od slavina još bez *ob-* u strus. kao u steslav.; *i-* je nastao iz /&- kao u *igla*. Riječ je praslav.-germ. leksička paralela: u siisi, *eista* n »mudo«. Baltičke paralele sadrže nazalni infiks: lit. *inkstas*, lot. *iksts*, stprus. *inxceze* »bubreg«. Pripada možda ie. korijenu **oid-* »bujati«, kome i *jad = ijed* (v.) i *jedar* (v.).

Lit.: *ARj* 8, 358-359. Tentor, *JF* 5, 205. Miklošič 96. *SEW* 1, 435. Vasmer 490. *WP* 2, 166. Matzenauer, *LF* 8, 14. Wood, *JEGPh* 13, 499. si. (cf. *Ijb* 3, 104). *ASPh* 34, 306.

istersum (Slavonija, 18. v., samo kod Matije Reljkovića) »ako će«. Turcizam iz oblasti rečeničnih izričaja (lokucija): tur. *isterse'*, *ister-*

ie aorisna tema na *r* koja znači navadnu radnju, od *istemek* »htjeti«. Reljkovićeve *-šum* stoji u 1. 1. (upor. *bujrum*, v.) mjesto ispravnog *-se* sufiksa za hipotezu 3.1.: *isterse* »ako hoće«. U Kosmetu se kaže aorist *ister-* i u vezi s negativnim *mez*: *ištermez* kao prilog »silom ili milom; upravo: htio nehtio« < tur. *ister istemez* »malgré tout«.

Lit.: *ARj* 4, 30. Elezović 1, 240. Deny § 555. 614. 622.

isti (1485, Vuk) = *jisti* (Vrančić), sveslav. i praslav. pridjev, danas određenog vida prema neodređenom steslav. *istī*, »verus, purus«. Danas je to zamjenica identiteta »idem, ipse«. Na zapadu u saobraćajnom i pismenom govoru zamjenjuje »on«. U istočakavskom konglutinira se s tal. *stesso* (v. *išteso*). Pojačava identifikaciju demonstrativnih zamjenica *taj, ovaj, onaj, on*. Odatle srašteno slov. *tišti*, u Kastvu *fišti*. Stoji najčešće poslije demonstrativa, ali i pred njim. Prilog je *istō* (*Isto tako*) = *isto* (18. v.) s prijedlogom *obista* (Vuk), *zaista* pored *zaista* = *zisto* pored *zista* (Kosmet) = *doista* pored *doista, odista*. Veže se sa *-r* < *-že*: *istor* (16. v., Martić). Tome obliku dodaje se na početku za pojačanje *U* (v.): *listo* »samo, istom«, *listom, listar* (16. v., Frankopan), *listare* (16. v., čakavci), *svi listom* (danas obično). Upori. slov. *lestor*. Za prilog i veznik *istom* (Vuk) = *istom* (Stulić, glede *st* > *št* upor. *oštar*) sinonimi su: *samo, daj (budi), barem, tek, netom, jedva*. Prilozi *istom* i *isto* vežu se sa *da, ako, kad*; *istom da* »samo da« (Vuk). U semantičkom razvitku prilog i veznik *isto* i *istom* sjećaju na lat. *ipse* kao pronomem identiteta u romanskim jezicima: lomb. *is(a)*, eng. *uossa* »sada < tek«, rum. *însă* »ali < barem, samo«, stfr. *neîs* »nicht einmal«. Ovamo ide još prilog na *istekar* (Vuk) »nanovo, iznova« < *na + iste + deikse -ka-r* < *-ze*. Pridjev se umanjuje sa *-ahan, -alan, -ahiti, -ocat*: *isfahan* (16. v., Dubrovnik) = *istašan* (18. v., jedanput). = *istahiti — istacat*, sa opetovanjem da bi se dobio apsolutni superlativ: *isti istacat* »posvema isti«. Dolazi vrlo često kao prvi element složenih pridjeva: *stoljetan* (Stulić), *istodoban* (Stulić), *istokračan, istostran, istovremen, istovrstan* za *homogen, istoplemen, istorodan, istosmjern* za *paralelan* itd. Mnoge takve složenice moderni su neologizmi. Dozvoljavaju poimeničenje sufiksom *-ost* za tvorenje pridjevskih apstrakta i radne imenice na *-nik*: *istomišljenik*. Prema *kakov, takov* stvoren je s pomoću sufiksa *-ov* stari pridjev *istov* »isti, pravi, istinit« koji

se nalazi u steslav. i kod nas u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. U narodnom govoru i u književnosti iščezao je, ali je ostao u složenici *istovet* pored *istov(j)etan* »baš isti« sa dodatkom, *-vet-an* od *razgovijetan, ciglovetan, bogovetan*. Odatle apstraktum na *-ost*: *istovetnost* za *identitet*, denominali *istovetiti* (*po-*) i *istovetovati* (*po-*). Maretić kaže da se mogu podnijeti. Oblik *isti* se poimeničuje sa *-bc*: *istac*, gen. *istāca* m (1487, 18. v., a očuvan u gen. zbog suglasničke grupe sr, Dalmacija) »1° onaj koji je jednake valjanosti, 2° (Bella, Voltidi) zakoniti sin«. Sa negacijom *neistac*, gen. *-oca* »nezakonit«, prilog *neistačno* »nezakonito«. Deklinira se i *istac*, gen. *isca* m »1° dužnik, 2° krivac (13.-15. v.)«. Upor. bug. *istéc* »tužitelj«. Sa *-ina*: *Istina* f = *istina* (Kosmet, 1275) »veritas«, sa negacijom *neistina*. Prilog *uistinu* = *vaistinu* (Piva—Drobnjak). Odatle pridjev na *-bn*: *istinwiz*, steslav. i rus., *istinān* (1230), s negacijom *neistin*, ne govore se kao ni poimeničenja na *-ost* *istinost* f i *istinoća*. Na *-it*: *Istinit*, *neistinit*, poimeničen na *-ost* *istinitost* f. Na *-ski*: *istinski* (1.8. v.) = *istinski*, uz *zistina* »zaista«. (Kosmet). Na *-jak*: *istinjak* m (14. v., Radnić), ne čuje se danas, kao ni denominal na *-iti*: *istiniti, -im (se)* (17. v., do- 16. v.). Čuje se s prefiksom *obistiniti se, -im* pf. prema impf, *obistinivati se* pored *-njivati* i *-njavati*. Ne govori se na *-ovati* *istinovati, -ujem* (17. i 18. v.). Složenice su brojne: *istinoljubac* itd. Rumunji posuđiše *istbch* > *istef*, pridjev u značenju »pаметan, oprezan, domišljat, iznalaziv«. U rum. pridjevu je slav. imenički sufiks *-bc* zamijenjen pridjevskim rum. *-et* < lat. *-idus*. Slavenska radna imenica *istKb* > rum. *istef* nije se očuvalo u rumunjskom u slavenskom značenju. Ali se rumunjski semantem ne može drukčije tumačiti nego ako se uzme da se i u rumunjskom nalazio kao i u slavenskom juridički termin *istef* »réus, parač, pritužitelj, jamac« (v. *Mažuranić* 439). Kod tih pravnih radnji potrebna je inteligencija na koju upućuju rumunjski semantemi. Od pridjeva *istef* tvore Rumunji svoje izvedenice: apstrakta *istelie* = *istețime* = *isteține* »Klugheit« i inhoativni glagol *a (să) isteți*. I pridjevska izvedenicu *istovz* (upor. rus. *istovyy* = *istij*) posuđiše Rumunji; odatle njihov prilog *istov* »posvema« i glagol *istovi* »dovršiti«. Ovamo ide i rum. prilog *útit* »upravo«. Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *ists* (*istens, istans*) »istinit«. Ali Vasmer s pravom uzimlje da se taj lotiški oblik ne može dijeliti od *ikst* i od lit. *yščias* »jasan«,

koji je od iste osnove od koje i *jasan* (v.). Prema tome, ne može se kazati da je *Isti* baltoslavenski pridjev. Berneker i Stang uzimlju da je u *-si* isti korijen koji i u *stati* kao u steslav. *prisbnb* < **pristbnb* (v.), kod nas *prisni* (*prijatelj*) »pravi«, upor. rus. *pristojaščij* »sadašnji > pravi, istinit«, ali sřa- ne pruža opravdanja *zajb-* > *i-*. Tome su htjeli udovoljiti Mohl, Meillet, Fortunatov, koji izvode *is-ti* od ie. korijena *es-* > *jesam*; *ω-* bi bio niži prijevod od *es-* + demonstrativna zamjenica *ía*. To je gotovo najprihvatljivije tumačenje. I Miklošičevo tumačenje steslav. *prisbnb* od *pri-jes-t-bnō* je prihvatljivije. To je ie. particip na *-to*: **s-e-to*, proširen s općim pridjevskim sufiksom *-bn*. Upor. gr. *ἐτυμός* »istinit«. Odatle internacionalne riječi *etimon, etimologija*. Ali postoji još tumačenje Machekovo i Fraenkelovo, koji *isti* vežu za lit. *justi, juntu* »osjećati«, odatle lit. *pa-justinas* »isti«, upor. i lat. *justus*. Za to tumačenje veli ispravno Vasmer da je neuvjerljivo. Prema tome *isti* je samo slavenska riječ, bez utvrdenih ie. paralela. V. još *prisni*.

Lit.: *ARj* 3, 30. 31. 36. 62. 63. 24. 26. 47. 45. 57. 90. 6, 115. 117. 7, 115. 8, 358-389. 12, 125. Elezović 1, 210. 240. Tentor, *JF* 5, 205. Lukić, *Bog*, 4, 140-150. *Mažuranić* 439-440. Maretić, *Savj.* 31. Vuković, *SDZb* 9, 381. Miklošič 105. *SEW* 1, 435. *Holub-Kopečny* 155. *Bruckner* 193. *KZ* 45, 298. Vasmer 491. *WP* 1, 203. *Trautmann* 105. *Mladenov* 224. *Tiktin* 858. Štrekelj, 50, 24. *REW* 4541. Mohl, *MSLP* 1, 355-358 (cf. *AnzIF* 1, 80). Lewy, *KZ* 52, 310. Fraenkel, *KZ* 60, 261.

istibech m pored *ustiibeč* (Kosmet) »bijela zemlja (mineral kao lijek za rane)«. Balkanski turcizam (tur. *istibech* »olovna boja«) iz oblasti minerala: bug. *istjubeč* »bijela so od kursuma«.

Lit.: Elezović 1, 240. *Mladenov* 224.

istitak m (Hercegovina, Crna Gora, genitiv nepoznat) = *istintak* (Bosna, *Uzeti* na ~) = *istintak* (Kosmet) »preslušavanje kod suda«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *istintak*) iz terminologije turskog sudstva: čine. *istintache* f »interrogatoire«. Vrlo je vjerojatno da je naša jezična svijest rastavila *iz-tit-ak* i odatle stvorila u Kosmetu impf. *uitak, -am* »istraživati potanko« (*is-*) i odatle iterativ *istiikāvāt, -avam* »više puta ispitivati«.

Lit.: *ARj* 4, 47. Elezović 1, 241. 2, 323. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 347. *Škaljić** 352.

istiva pored *istiva* *î* (Vuk) »bijela zemlja za lule«. Turcizam: *istife*.

Lit.: ARJ 3, 47.

istizan m (Kosmet) »nužda, potreba«: *kome je ~, neka traži; meni nije ~*. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iktizâ*): bug. *iktizâ* »idem«.

Lit.: Elezović 1, 240. Mladenov 224.

istorija f (15. v., pisano također *historija* kao latinizam) = (*is* > *ft*) *istorija* (16. v.) = (s aferezom *i-* u sandhi sa članom, talijanizam) *storija* (čakavci), slov. *starla*, arb. *utori* »1° povijest, 2° pripovijest«. Pridjev na *-bsk istorijski* (*dogadaj, datum*). Deminutiv *istorijica*. Radna imenica na lat. nenaglašeni sufiks *-icus istorik* (17. v.) = *istorik* (Belostenec), odatle na *-jar* < *-arius istoričar*, pridjev na *-icus* proširen na *-bsk istorički*. Denominai na *-ati istorijati*, *-am* impf, (okolica dubrovačka) »šaliti se, igrati se«.

Lit.: ARJ 4, 62. 90. Pletersnik 2, 581. GM 159.

Istra f (1395), ime zemlje (honorim), od lát. *Istria* = (Plinije III, 129) *Histria*, prema pučkom razvitku grupe *n* > *r* (upor. *Kopara* < *Capraria*), tako i u istrorom. *Bistra* (Rovinj), prema učenim nazivima *Istrija* f (14. v., Belostenec) < tal. učeno *Istria*. Etnicum na *-janin* od pučkog oblika *Istranin*, od učenog *Istrijan(iri)* (17. v.) < tal. *istriano*. Pridjev na *-bsk* od pučkog naziva *istarski* = (*ar* > *r*) *istrski*, odatle ime zemlje *Istrska* (Antun Dalmatin), od učenog *istrijski*, *istrinski* (16. v., *iji* > *i*). Naziv je pred-ie. Upor. južno-fr. toponim *Istres* (Bouches-du-Rhône), 964. *Ystro* i ime donjeg Dunava *Istros*.

Lit.: ARJ 4, 63. 68. 69. 70. 91. *Ive* 20. *Rostaing* 66.

Isus m (Vuk, 13. v.), tako već steslav., općenito kod Srba i Hrvata bez razlike vjere prema grčkom izgovoru (*η* > *i*, itacizam) hebrejskog imena *יְהוֹשֻׁעַ* iz doba prije prijevoda sv. Pisma prema Meilletu = (s aferezom) *Sus* m (Vodice) prema *Jésus* (nije dosta pouzdano) = *Jezus* (15. v.) = *Jēzus* (ŽK, 17. v., prema madžarskom izgovoru dočelnog *-s* lat. *Jesus* > tal. *Gesù*. *Jezus* se govori u ŽK samo u psovci (*Jezuša* *tf*), inače kao crkveni termin samo *Isus*. Izvedenice postoje od oba oblika, od *Isus* pridjev *Isusov* (Vuk), poimeničen na *-bc* > *-ac isusovac*, gen. *-ovca* (16. i 18. v.), prevedenica od *Je-*

suita, na *-bni isušnji* (jedna potvrda, 18. v.). Deminutivi na *-bk* > *-ak Isusak*, gen. *-ska* (18. v.) = na *-ič isušio* (18. v.) nisu ušli u jezik. Složenica *Ἰησοῦς Χριστός* »pomazani Isus« > *Isuhrist* (16. v.), gubitak dočelnog *-s* od *Isus* zbog disimilacije *s-s* > *s-0* i izbjegavanja grupe od tri suglasnika *shr* > *skr* ili prema gen. *Jesu*, pridjev *Isukristov* (18. v.), *Isukrist* (16. i 17. v.), *Isukrst* (15. v.), pridjevi *Isukrstov*, *Isukrstovac*, gen. *-ovca* »Isusov čovjek«, pridjev *isukrsti* (18. v.), složenica *Isukrstorodica* (18. v.), (čakavski) *Isükarst* (Molat), prefiksalna složenica *Predisukrst* (Kavanjin) »antikrist«, s aferezom *i-* *Sükrst*. Lat. oblik dolazi također u složenici *Jesukrst* (18. v., Boka), *Jesukrstov* = *Jezuhristov* (18. v., Dubrovnik), *Jezukrst*, *Jezukrstov*. Na gr. sufiks *-ιτης* *Jezuīta* (16. v.) > *jezuit* m (18. v.), pridjev *jezuitski*, *jezuvit* (Dubrovnik) = *jezovit* (18. v.), *jezovitski* = *jezovit*, gen. *-ita* (Vuk) = *jezuvit* (17. i 18. v.) = *ježvitar* (Kavanjin).

Lit.: ARJ 4, 74. 76. 627. 648. 650. 9, 450. Ribarić, *SDZb* 9, 73. 195. Meillet, *BSLP* 19, 11.

-iš, neproduktivan sufiks m. r. Nalazi se i u drugim slavinama (češ, rus. *-yš*, polj. *-ysz*) pa se može smatrati i praslavenskim. Kad taj izvodi imena nosilaca svojstava od glagolskih osnova, veže se s hipokorističkim *-a*: *-iša*. Tada ima meliorativnu boju. Kad *-iš* služi za izvođenje od imenica i pridjeva, i od ličnih imena, uz kolektivno značenje ima kadikad i pejorativnu boju. Od glagola: *blütš* »blebetalo« od *blütiti*, *nemariš* »nemaran čovjek«, prema *hvališa*, *štediša*, *radiša*. Od imenica: *dubriš* »dubre«; od pridjeva: *oblíš* »neka riba«, *slatkiš*, *plaviš* m (ŽK) »slaba rakija«, *siš* i *goKš* (Travnik) »raja«; od priloga: *okoliš*, odatle *okolišati*; od ličnih imena: *Ivanis*, *Nikolis*, (prezime na Baniji), *Radiš* od *Rade*. Pejorativan je u *kurvis*, gen. *-iša* (ŽK) od *kurva*, *šteklíš* (hrv.-kajk.) »naziv političke opozicije« od pridjeva *stekel* »bijesan«, *jeliš*, *piliš* od participa perf. akt. *jel* i *pil*. Rumunji ga posuđuju i dodaju svojim osnovama lat. podrijetla: *repeziš* »Absturz« od *repede* < lat. *rapidus* »brz«. Služi im i za tvorenje priloga: *curmezij* »koso«. Kod izvedenica od ličnih imena može stajati u vezi sa starim sufiksima *-iha* i *-ihna*: *Vojihna* (odlatle toponim *Vojnić*). Varira s prijevodom u *-u!* (v.).

Lit.: Märete 286., § 340 e, f. Leskien §§ 369. 416. *Vandrák* 1, 636., § 635–636. *Holub-Kopeiný* 477. Pascu, *Sufixelexe* 352–359.

išaret m (Vuk) = *išaret*, gen. *išarèta* (Kosmet, objekt uz *učiniti*) »sinonim: mig«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *išare* > tur. *išaret*) iz oblasti dnevnog života: arb. *išaret* (Gege) = *išarè*, *šjarèt* »Wink, Zeichen«.

Lit.: ARJ 3, 78. Elezović 2, 516. GM 159. Škaljić* 352.

iščil m (Vuk) = *iščil* (Kosmet, objekt uz *begenslat*, *poznávat*), u igri prstena u pitanju: *Gdje je tvoj iščil* (= gdje misliš da je prsten?). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeq*, *iščal* > tur. *iškil* »sumnja, mučno pitanje«) iz terminologije igara.

Lit.: ARJ 4, 85. Elezović 1, 246. Škaljić** 352.

išliĵat m (Kosmet, subjekt uz *sudit*) »sud dobrih ljudi za mirenje zakrvljenih porodica«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *İslahat*, *İslah*) iz sudske turske terminologije. Sing. *İslah* (Banja Luka, Mostar) kao indeklinabilni pridjev »lijep, razabrat (hljeb)«. Glede *šl* < *si* upor. *iljiva* < *sliva*.

Lit.: Elezović 1, 245. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 342.

išpartati, *-am* p.f. (Vuk) »špartanjem zabi-ježiti«, *prešpartati*, *-ám* (Bosna) »precrtati«. Od lat. *sportium* < gr. *σπóρτιον*, *σπóρτιή* »te-sárska žnora«.

Lit.: ARJ 4, 86. Matzenauer, *LF* 8, 14. REW* 8122.

ištah, gen. *-aha* m (18. v.) = *išta*, gen. *-aa* (Kosmet, subjekt *došao mu ~*, objekt *nemam ~*) = *iStal*, gen. *-ala* (Vuk) »sinonimi: apetit, tek«. Odatle indeklinabilni pridjev *ištdli* »sinonim: tečan«. Denominai za-*ištaltiti se*. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iŠtiha'* > tur. *ištah*) iz oblasti hrane: bug. *ištdh*, arb. *eshtáf*.

Lit.: ARJ 4, 87. BI 2, 778. Elezović 1, 245. Skok, *Slavia* 15, 354., br. 350. GM 97. Škaljić^e 353.

-ište n (štokavski) = *-išće* (čakavski) = *-išče* (hrv.-kajk., slov.), veoma produktivan sveslav. i praslav. sufiks, složen od *-isko* (ovako češ. i polj.; upor. češ. *ohnisko*, polj. *ognisko* prema u nas *ognjište*) i kolektivnog *-je* (v.). Stoji u vezi s pridjevskim *-bsk* sa prijevodom *b-i*. Veže se s imeničkim i glagol-skim osnovama. U posljednjem slučaju poimenuje particip perf. aktiva na *-i*. Tada

nastaje konglutinat *-alište*, *-ilište*. Osnovno mu je značenje sadašnje ili nekadašnje mjesto neke stvari (biljke, građevine) ili radnje. Primjeri: *zemljište*, *danište*, danas *obdanište*, *nočište*, *lovište*, *pristanište* »luka«, *gledište*, *počivalište*, *kazalište*, *šetaliste*, *gradilište* itd. Iz lokalnog značenja, koje uključuje i kolektivno, razvija se značenje množine i veličine. Tako sufiks dobiva augmentativno značenje, čak i pejorativno: *blatište*, *čoečište* (Cma Gora), *godište* »cijelo vrijeme u godini« (upor. fr. *année* prema *ari*) prema *godina*, *derište* »zlo dijete«, *twiste* (Kosmet) od *türe* »tursko dijete«, *mesiste* (Kosmet) od *meso*. Sufiks dozvoljava izvođenje pridjeva *-bn*: *zemljišni* (*posjed*), odatle *zemljišnih* (Dalmacija) = *gruntovnica* (Hrvatska). Rumunji posuđuju *-iste*, koji dodaju i svojim latinskim osnovama: *rarije* pored *rariš* (v. *-iš*) »čistina u šumi« od *rar* < lat. *rarus*.

Lit.: Märete 287., § 340. Leskien §§ 387. 388. 455. *Holub-Kopeiný* 462. Elezović 2, 349. Boskovic, *NJ* 1, 275–278. Paunovic, *NJ* 1, 273–274. Kolman, *NJ* 2, 13–19. Bruckner, *ASPh* 29, 118. Pintar, *ASPh* 32, 131. i si. Pascu, *Suf.* 250. 254.

išteso (Rab) »jednako«, *ištesi* (istročakavski) »idem«, unakrštenje od domaćeg zamjeničkog pridjeva *isti* i tal. *stesso* < vlat. složenica *iste* (- *ipse*. Bez *z-* (afereza ili čisti talijanizam) *stèsi*, *stési*, *stèso*, *stešon* (istročakavski, *-on* prema *zdolon*, *smiron* »semper« < pri-loško *-om*) »nihilominus«, *stèso* (Božava) sr. r. »lo stesso«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 25. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

ištuвати (se), *-ám* pf. (Perast, Boka, Vuk) »ugasiti«. Od mlet. *stuar* < lat. *extufare*. Lat. prefiks *ex-* > tal. *s-* zamijenjen našim *iz-*.

Lit.: ARJ 3, 91. REW* 3110. Matzenauer, *LF* 8, 14.

išumiti, *išumim* pf. (Čilipi) »podjetinjiti, rebambi je (Korčula)«, prema impf, *išumje-kati*, *-am* (Dubrovnik, Cavtat) kao sinonim od *rebamtiškat* < tal. *zim bambI(ni)ze*. Izvjesno je samo da taj glagol sadrži prefiks *iz-*. Samo *šumiti riije potvrđeno. Glagolski sufiks *-ije-kat* nije jasan.

-it je vrlo rijedak neproduktivan sufiks, varijanta od *-et*, u *gürit* »glas praseći«. Sasvim drugog je podrijetla u *rakita* f »drvo«, *kopito*

u *korito*. U sve te tri imenice *i* je nastao iz *y*. Tu je sveslav. i praslav. (-*yta*, -*yto*) u prijevoju sa *u* (*fiuto*, *homut*, možda *smudut*); -*ita*, -*ito* posvema su neproduktivni i mrtvi (leksikalizirani). Živ je pridjevski -*it*, identičan s part. pret. pas. glagola na -*iti*. Sveslavenski je i praslavenski. Pravi pridjevi od imeničkih i glagolskih osnova: *bremenit*, *čestit*, -*istinit*, *kamenit*, *očit*, *zakonu* itd., *srdit*, *ljutit*, *temelja*, *odjelit*; od sintagmi: *poglavit*. Može se vezati sa -*ov*: *osnovit* (ŽK), *vjekovit*. Sve ove sufikse treba tačno razlikovati od -*it* pored -*ita*, učenog internacionalnog sufiksa grčkog podrijetla -ιτης: *arhimandrit*, *mitropòlit/metr-*, *jezuit* = *jezovit*, *kozmpolitád*). Taj dozvoljava pridjevske izvedenice na -*ov* i -*sk*. Učeni sufiks -*it* produktivan je u kemijskim, mineraloškim i drugim učenim nazivima: *pirit*, *teodolit*, *stalaktit*, itd. Razlikovati ga treba i od -*it*: *apetit*, gen. *apetita* »tek« i *petit*, gen. -*ita* »formulirani zahtjev u molbi«, gdje je latinskog podrijetla (part. perf. pasiva od *petére*) < -*Uus*.

Lit.: *Måretje* 287., § 341. 317 § 364 1. *Holub-Kopečný* 462. *Brückmer*, *ZSPH* 2, 308.

Italija f (15. v.), naziv zemlje (horonim) u cjelokupnom književnom jeziku, od učenog kllat. > tal. *Italia*. S aferezom, koja je sjevernotalijanskog podrijetla, *Talija* (ŽK, Lika, Vojna Krajina, Knežević, Kavanjin). Etnik je u današnjem zapadnom književnom samo s aferezom *Talijan*, gen. -*ana* m < furl. *taliana* (lat. > tal. sufiks -*anus*), u istočnom književnom *Italijon*, gen. -*ana* (16. i 17. v.). U književnosti i na zapadu ima potvrda za *Italijánac*, gen. -*anca* (17. v.), *Italijanaš* (Pavlinović). Na -*janin* *Italijanin* (Bella) nije prodrlo. Proširuje se mocionim sufiksima -*bc* > -*ac* m prema f -*ka* *Talijdnac*, gen. -*nca* (Dalmacija) m prema *Talijanka* (upor. *Slovenca* prema *Slovenka*). Pridjev je također tai. na -*ano* proširen sa -*bsk talijanski* na zapadu prema *italijanski* (16. v.) na istoku < furl, *taliana*, (*lij* > *lj*, hrv.-kajk.) *Taljān*, *tāljanski* (Hrvatsko primorje), upor. arb. *talán*. Na -*as* *Talijanāš*, gen. -*aša* »Slaven (Hrvat) koji je postao Talijan«. Denominali od *Talijanac*: *potalijančiti* (Pavlinović); od *Talijan*: *potalijaniti* (Vuk). Poimeničen part. perf. pas. *potalijanjenik* (Vuk) »talijanaš«. Naziv je učenog (knjiškog) podrijetla jer Kožičić još piše *Vlah ili haliján*.

Lit.: *ARj* 4, 92. 480. 9, 109. *Pirano?* 1167. *GM* 423. *Skok*, *Jezik* 2 (1953-4), 60-61. *DEI* 2124.

-itat, gen. -*di*, tal. sufiks ž. r. lat. podrijetla (kllat. -*itas*, gen. -*atis* koji služi za tvorenje apstrakta u priličnom broju posudnica apstraktnog značenja na Jadranu; došao u dva slučaja i na domaće osnove u narječjima na Jadranu: *pomoritat*, gen. -*di* f (Dubrovnik, Žrnovo) »pomor«, *sloboditat*, gen. -*di* f (Krtole) »sloboda« (primjer: *hoće da ima sloboditat*).

itlak-, prvi dio složenice *itlak-bujruntija* f (narodna pjesma, Jukić) »naredba kojom se pušta na slobodu«. Turcizam ar. podrijetla (ar. *Mag* »puštanje na slobodu«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: *ARj* 4, 98. *Škaljić** 354.

-iv, ie., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks (upor. -*av*). Znači sklonost, mogućnost, snabdjevenost onim što znače imeničke ili glagolske osnove: *milostiv*, *jeziv*, *pljesniv*, *plašiv*, *nepokolebiv* (15. v.) itd. Veže se već u staro (praslav.) doba sa sufiksom -*bi* u -*ljiv* steslav. -*b* i *o*: *kašljiv*, *krmeljiv*. Odatle se apstrahira -*ljiv*. Ta se varijanta upotrebljava daleko češće nego -*iv*. Naročito je česta od glagolskih osnova koje su u stvari bezvremenski participi: *éutljiv*, *šutljiv*, *dočekljiv*, *harčljiv* (od tur. *harc*), *pažljiv*, *govòrljiv* (*raž-*) itd. Odatle se prenosi i na imeničke osnove: *kišljiv*, *smješljiv*, *mirišljiv* (od grecizma *miris*), *ušljiv* = *vašljiv*, *svrabljiv* itd. Od izvedenica kao što su *grabežljiv* od *grabež* apstrahira se -*ežljiv* i prenosi na imenice: *krmežljiv* prema *kfmeljiv* (ŽK), *boležljiv* pored *bolesljiv*. Pred -*ljiv* velari postaju palatali, jer se nalaze pred *ɛ*: *brizljiv* od *briga*. Pravilo nije ipak dosljedno provedeno, kako pokazuju *dočekljiv*, *potràgljiv*, *pobjegljiv*; *siz* redovno se asimiliraju u *s* i *ž*: *ponošljiv* od *ponos*, *prelažljiv* od *prelaziti*, *snošljiv* itd.

Lit.: *Maretta* 318. 319., §§ 364 m, 365 c. *Leskien* §§ 520-523. *Havránek*, *Slávia* 8, 103-108. *Slavio*. 7, 772., bilj 2. 779. 781-783. *Vaillant*, *Slávia* 11, 38. *Hirt*, *IF* 31, 6. *Holub-Kopečný* 462. 464. *Šojat*, *Filologija* 2, 93-110.

iva f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° naziv za razne vrste vrba (salix), 2° za trave koje imaju boju sličnu plodu ive: lythrum salicaria, teucrium montanum«. Najstarija je potvrda 1252: *ad arborem yva id est salix* (zagrebačka nadbiskupija), iz kraja gdje je riječ danas nepoznata. Odatle deminutiv na -*ica*: *ivica* (1513). Pridjev na -*ov*: *ivov*, poimeničen sa -*ina* *ivovina* (Vuk) »ivovo

drvo«. Na -*ik*, -*jak*: *lvík* (Vuk) = *ivljak* (Vuk) »ivova šuma«. Prvobitno je značenje ploda: ie. *oza*, *zua*, *luá* > gr. om, *óoc*, lat. *uva* »jagoda«. Po zakonu metonimije drvo je nazvano po jagodastom plodu. Kad je postalo sinonim za vrbu, izgubilo se u hrv.-srp. narječjima. Toponim je: *Iva* (planina, Srbija), *ivak*, *ivar*, *lvik*, *ivljak*. Baltičke su paralele: lit. *ievà*, lot. *ieva* »prunus padus, cremuša«. Germanske i keltske usporednice slažu se i u nazivu drveta: stvnjem. *íwa*, nvnjem. *Eibe*, ir. *eo* < *ivos, kimr. *ywen* »tisa, iva«.

Lit.: *ARj* 4, 98. *Mažuranić* 440. *Miklósié* 97. 424. *SEW* 1, 438. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 46, 200. *Vasmer* 467. *Trautmann* 68. *WP* 1, 165. *Mladenov* 196. *Lidén*, *IF* 18, 502. *Bezenberger*, *BB* 23, 314. *Šuman*, *ASPh* 30, 300-301. *Bertodi*, *WuS* 11, 145. sí. 158. (cf. *IJb* 14, 20). *Jokl*, *Unj.* 199. *Hirt*, *PBB* 23, 334. *Waillant*, *RÉS* 22, 192-193. *Boisacq* 682.

ivaljičar m »ptica fringilla spinus L., chrysomitris spinus: sinonimi: cajzič, cajzl, čiz, čiž, čižak«. Ne zna se gdje se govori. Kako se njem. zove *Erlenzeizig*, nije nemoguće da je u osnovi izvedenica od *iva* (v.). Ali izvedenica *ivaljica* nije nigdje potvrđena.

Lit.: *ARj* 4, 99. *Hirtz*, *Aves* 161. *Fink Im.* 17.

ivan m (Vuk, pravoslavci i katolici, steslav., bug., rus. *Ivan*), najstarija potvrda *luuanus* (1100), deminutivi na -*bc* > -*ac* *Ivanac*, gen. -*nca* (13. v., prezime i toponim), pridjevski toponim na *j* *Ivanca*, na -*bc* + -*bc* > -*čac* *Ivančac*, na -*le* *Ivance* (prezime *Ivančević*), na -*U* *Ivančić*, *Ivahan* (1332), na -*dk* *Ivak*, na -*ko* *Ivanko*, na lat. -*ulus* > tal. > -*ol* *Ivano!* (13. v.) prema f *Ivana*, deminutiv na -*ica* *Ivanica*, na -*ka* *Ivanka*, na -*ula* *Ivanola*. Augmentativi *Ivanda*, na -*iš* *Ivanis* (14. v., Vuk), prezime *Ivanisevic* prema f *Ivanisa*, na -*ša* *Ivanša* (14. v., dečanski hrisovulj), na -*uš* *Ivanus* (14.-16.-v., prezime) = *Ivanusa* (rstra). Pridjevi na *j* *ivanj* (*dan*, gen. *ivanja dne*, Vuk) = *zvanja f* = *ivanje* n »svetkovina«, *ivan-veče* (Ljubiša, я < nj) »vece uoči sv. Ivana«, poimeničen na -*ica* *ivanjica* = *ivanjčica* »hypericum perforatum«, na -*jača* *ivanjača* (Vuk) = *ivičica* »jabuka«, proširen na -*bsk ivanjski* (*kriješ, noć*), *ivanov* (čakavski, određeno *Ivanovi*), prezime *Ivanovic*. Hipokoristici *Ive*, *Ivo*, *iva*, *Iveta*, *Ivica*, *Ivić* (ta-kođer prezime), *ivko* m prema f *ivka*, *Ivoje* (14. v., dečanski hrisovulj), *Ivša*, prezime

Ivšić, *Ivača*, *Ivčak* (15. v.), *Ivčin* (15. v.), *ivelja*, prezime *Iveljič*, pridjevi *Ivin*, *Ivovi* prezime *Ivović* (Boka). Reduciranje na jedak slog *ika* (Vuk). Sa protezom *j-* *Jivān* (Zadarski lekcionář, Hrvatsko primorje, Vodice), *Jive* = *Jivě* (Vodice, Cres), *Jiva* (ŽK), *Jlvice* (ŽK), *Jivica* (ŽK), f *Jivka*, *Jivaniš*, porodica *Jivamšovi*, *Jivamšovina*, žena *Ivaniševa*, *Jivanja* f (ŽK, Vodice, svetkovina), *Jikola** *jivandca* »dva sraštena sunovrata«. Ovamo ide i talijanizirano dalmatinsko prezime *Gjivoje*,

Ime je hebrejskog (biblijskog) podrijetla od *Johanán*, stegnuto *Jehochanan* (haploglogja) teoforičkog značenja »bog daj« prema gr. izgovoru Ιοχάννης > lat. *Johannes*; i < jz je nastao ili iz *je-* (upor. *Isus* i stfr. *Jehan* > sada fr. *Jean*) ili iz *jo-* > *jb-*, svakako prije prijevoda Sv. pisma.

Drugi je oblik očuvao početni slog grčki *jo-*, sa *v*, koji zatrpava hijat; *yòvan* m (kod pravoslavaca). Deminutiv na -*bc* > -*ac* *Jovánac* (ŽK) prezime *Jovaničić*, *Jovanče*, *Jòvānče*, gen. -*eta* prezime *Jovaniević*, f *Jòvanka*. Pridjev *Jovanov*, prezime *Jovanović*, poimeničen *Jòvanovica*, žena *Jovanova*, na *j* *Jovanj*, poimeničen na -*bc* > -*ac* *Jovanjac* = na -*sk* + -*jak* *Jovanjštak* »koji slavi sv. Jovana«, *Jovankin*. Hipokoristici *Jóvo* (18. v.), pridjevi *Jovin*, *Jovov*, prezime *Jovović*, prezime *Jović* = *Jáva* m, *Jóve*, *Jovica*, pridjev *Jovičin*, prezime *Jovičić*, *Joveta* (Novaković), prezime *Jovetić*, *Joviša*, prezime *Jovišić*, *Jovaš*, pridjev prezime *Jovašev*, *Jovča* = *Jovko*, prezime *Jovčić*, f *Jovka*, *Joviša*, prezime *Jovišić*, *Jovša* prema prezimenu *Jovšić*. Reducirano na jedan slog *Jfao* m, pridjev *Jócov*, *Jocin*, prezimena *Jocić*, *jfočić*, *Jocović*; *Jojo* m prema f *Jojka*, prezimena *Jojić*, *Jojkic*; *Jako* (15. v.), pridjev *Jokov*, prezimena *Jokić*, *Joković*, f *Joka* (Dobroselo, Lika). Na -*on* *Jokan*, prezime *Jokanović*, *Jokica*, *Jokeša*, *Jole*, *Jolo*, prezimena *Jolić*, *Jalovic*, *Jošo*, *Joša*, *Jošan*, *Jošovica* »žena *Jošova*«, prezime *Jošović*. Rijetke su kreacije *Jakna* (Vuk), *Jovbna* (Novaković), ime žensko. Ovamo idu možda još *Joksa* i *Joksim*, prezimena *Joksić*, *Joksimović*, *Jota* (obrazovano prema *Mitai*"), pridjev *Jotin*, toponim *Jotina* *Pojata* (Srbija), prezimena *Jotie*, *Jotović*.

Bez *v* za ukidanje hijata *Joan* m (13. v.) prema *Joana*, *Joanica*, steslav. *Ioanò*. Oblik *Jon* je zacijelo rumunjski, odatle prezime *Jonović*, koji je bio zacijelo Rumunj jer se zvao *Lapadat*. Oblik *Jánjo* (narodna pjesma) = *Janja* (15. v., u Sterijinoj komediji *Kir Janjci*)

je novogrčki *Jānnis*, odatle na gr. -ωνης > -áč *Janai*, *Janacko*. Taj se nalazi već u srednjem vijeku u vezi s gr. καλός »lijep« *Kalojanj* m (13. v., dečanski hrisovulj, 1423), *Kalojoan* (Domentijan, grčki car) = *Kálóján* = *Kalojanjić* (Novaković), toponim *Kalujanjevci*, selo sevastokratora Dijana. Kao u grčkom, stezanjem *oa* > *a*, (upor. *Acini*) nastaje i kod nas *Jan* (13. v., Nalješković), *Jan Vidali Krkranin* = Korčulanin, prezime *Janovic* (15. v.), oblik koji se nalazi u češkom i poljskom. Odatle deminutiv na -bc > -ac *Janac*, gen. *Janca* (13. v.), pridjevi na -j *Janáč*, gen. -anča (selo, Hercegovina), možda i *Janjce* (selo, Lika), na -bsk *janjšica* (Strmac, kod Klanjca) »vrsta kruške«, deminutiv *Janbče*, ime muško, prema *Janica* »1° ime žensko, 2° prezime«, na -ko *Janko* m prema f *Janka* (Novaković), pridjev *Jankov*, prezime *Janković*, *jankovčica* (Zagreb) »vrsta grožđa«, deminutiv *Jānketa* (Lika), *Janáka*, na rum. -ui *Jānkul* = *Sibinjan Janko*, pridjev *Jfankulov*, prezime *Jankulović*, *Jānkūla* (Vodice) pored *Jenkula*, *Jinkula*, deminutiv *Jankić* (ŽK), na -io *Jankio*, gen. -ita (Vuk), *Jānkote* (Vodice), *Jānkūlja*, *Jānkovica* »žena *Jan-kovita*. Grčko stezanje *oa* > *a* nalazi se i u *Janičije* = *Janičija* = *Janikije* < Ιωαννιζιος (sufiks lat. -idus < gr. -ιδιος). Ovamo ide možda i žensko ime *Janisa* = *Janiseja* = *Janisija*, svakako *Janojla* (narodna pjesma, Novaković), *Janjojka* (narodna pjesma).

Ime je ušlo i u stari dvočlani sistem koji se daje potvrditi prezimenom *Janosaljić* kod Kačića. Nije izvjesno ide li ovamo žensko ime *Janja*, odatle na -uša *Janjuša djevojka* (narodna pjesma, Petranović), *Jānjuška*. Preko mađarskog dođe *Jānoš* m prema f *Jānosa*, prezime *Janošević*, hrv.-kajk. *Januš* (15. v.) prema f *Januša*, pridjev *Janušev*, poimeničen sr. r. *Janušev* (ŽK) »treći dan Božića«. Preko njem. *Hans* u toponimu *Sent Janž* i u prezimenu *Janžević* i *Jan&eković*. *Anž* ne ide ovamo. To je od *Anžul* (v.) < *Angelus*. Upor. slov. *Janez*, prezime *Janežič*, *janževka* »hype-ricum perforatum«, (šent) *janževac*, gen. -yca »Johanniskäfer«. Svi se ovi oblici osnivaju na grčkom izgovoru hebrejskog ličnog imena.

Na zapadu poluglas i postaje suglasnik. Na toj se pojavi osnivaju oblici u Dubrovniku, Dalmaciji i Istri. U Dubrovniku *Džan* m (12. v., pisano *Žanb*, također *Žani*), *Deano* (Dubrovnik, Zore, < tal. *Gianni*), hipokoristik od *Džanikola* < tal. *Gian* + *Nicolo*, *Džanbatista* (16. v.). Prezimana *Žanić* (Hrvat-

ska primorje), *Žanko* (Dalmacija). Toponimi *Žankovići* (Sutomore), *Žanjica* (casale na poluotoku Luštica sa crkvicom sv. *Ivana*), *Žanić* (iza Rosa), *Ždnjev do ispod Lovčena* (Muo). *Džono* (Dubrovnik) »Giovannino«. *Dšove f* (16. v.) »Ivana«. Ovamo ide *džovo* (Dubrovnik) »budala« = *Džovo* »Ivan«. Sa *o* > *u* *Džuho* (Dubrovnik), *Žuva* (Marulić, Gazarović) = *Žuva* (Cres), sa lat. deminutivom *Žūvela* (Korčula), zacijelo hrv. hipokoristik od dalmato-romanskog oblika = *domina Žuvica de Berberio* 1420. Ovako se može tumačiti (prema *Judaeus* > *židov*) i dubrovački oblik *Dživa* (16. v., Dubrovnik) = *Džive*, gen. *Dživetej-a* (14. i 15. v.) = *Dživa* (16. v.), pridjev *Dšivin*, *Dživko* (14. i 15. v., pisano također *Živko*), s dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *Dživulin* (15. v.). Upor. lastovsko prezime *Gjivoje*. Prezime *Dživović*. Preko mletačkoga *Zuan* ušlo je u Istru *Zdane*, *Žvanic*, također u značenju »budala«. Upor. slov. *Zvan* < *furi*. *Zuān*. Preko arbanaskog ušlo je u stsrp. *Gin* (dečanski hrisovulj), *Gimt*, *Ginović*, *Oino ūci*, *Gon* (dečanski hrisovulj, 14. v.), selište *Gona Beloga*, *Oonč-Arbanasin* (1348?), *Brata Gonovičb* (dečanski hrisovulj), **Gonša*, pridjev *Gonšin*. Ovamo možda i *Gonoma* (dečanski hrisovulj). Upor. kao našu prevedenicu *Božidar* [kada nije od *Theodorus*].

Lit.: *Arj* 3, 133. 266. 270. 537. 540. 782. 784. 4, 103. 451. 452. 453. 454. 455. 459. 652. 654. 656. 663. 670. 671. 774. *Pleteršmk* 1, 358. Šturm, *ČSJK* 6, 69. Ribarić, *SDZb* 9, 64. 152. 154. *Starine* 42, 374. 402., bilj. 50. Jireček, *Romanen* 2,40. *SEW* 1, 198. 438. *Mladenov* 196.

iver m (Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: oščela (Dubrovnik) < *astella*, deminutiv od *assula*«. Prenosi se (metafora) na umjetno šareno tkanje: *iver* »narodno tkanje na torbi u dvije šare«, odatle denominal *naiverati* (Drniš) od *iverati* »šare utkivati«. Pridjev na -Ijiv: *iverljiv* »pun iverja«. Deminutivi na -bk: *iver āk*, gen. *iverka*; na -ič: *iverić*; na -čić: *iverčić*. Kol. *ívelje* n (Vuk). Ie. veze nisu utvrđene.

Lit.: *Arj* 4, 103. 7, 363. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Brückner* 623. 45. 47. 46. 198. *Vasmer* 468. *Mladenov* 196. Matzenauer, *LF* 8, 15.

ivica f (Vuk, Milićević, istočni krajevi) »sinonim: rub (na platnu, suknu itd.)«. Nije opća hrv.-srp. riječ. Nalazi se još samo

u bugarskom. Odatle denominal na -iji: *ivi-čiti*, -im (o-). Deminutiv na -iča nepoznate osnove.

Lit.: *Arj* 4, 104. 8, 500. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Mladenov* 196. Lukić, *Spomenica Više pedagoške škole Beograd* (cf. *JF* 15, 265). Vaillant, *RES* 22, 192-3.

iz, pred samoglasima = *iš*, *iš*, *iz*, asimilacija prema kvalitetu početnog suglasnika ili suglasničke grupe; tipovi *ispitati*, *iščupati*, *ižeći* = iza pred suglasničkim grupama (tipovi *izagnati*) ili kad se sprečava asimilacija (*izāsati*, *izasebice*, *izasjati*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*jbz-*) prijedlog s gen. lokalnog i temporalnog značenja i prefiks, »ex«. Kao prefiks služi za perfektiviranje imperfektivnih glagola i znači da je glagolska radnja stigla do potpunog završetka ili da je njom postignut neki dobitak kao rezultat (tipovi: *iscejediti*, *izmoljakati*). Veže se s drugim prijedlozima lokalnog značenja: *iznad* = *iznad*, *ispod*, *ispred*, *Između* pored *Izmed* (ŽK), *iza* < *izza (dođe *iza kuće*, *iza kiše* sunce), s priložima *izvan*, *ižde zora* (Dubrovnik, 18. v.) = *iz dne zora* (Dubrovnik, 18. v.). U čakavskom kao prefiks *izi*: *iziznāti*, *izibrāti* (ŽK). Kao *sas* (v.) opetuje se: *ziz* (Jačke). U tom opetovanju sadržano je *z* (čakavski i hrv.-kajk.) < *iz* sa gubitkom početnog *i* kao u *mati* < *imati* (upor. češ., slov., polj. *z*); *zvan*, *zvun*, pored *izvan*, *zvanji*, 1275, Istra, pored *izvanji*, *saki*, *zručiti*, 1453, Krk, *vun spuditi* /Pergošić/, *zkupiti* (Petruševac, 1588) jer je i nastalo od *jb-* i od potpunog *iz*. Rumunji posuđuje taj prefiks zajedno sa brojnim glagolima i imenicama slavenskog podrijetla kao: *išbūti*, *isprāvi*, *izbāvi*, *izbi*, *izbīndi*, *izbrani*, *izbucni*, *izgoni*, *izgori*, *izīdi*, *izmeni*, *izumi*, *izvīrši*, *izvod*, *izlaz*, *izvor*, *izvorci*, ali ga nikada ne daju svojim glagolima latinskog podrijetla. Baltičke su paralele potpune: lit. *iš*, lot. *iz*. Upor. arb. *ith* »hinter«. Druge ie. pokazuju *e* mjesto praslav. *jb-* > *i-*. To stvara teškoće; *z* je nastalo iz *gh*. le. *eghs*.

Lit.: *Arj* 4, 106. 371. *Mažuranić* 444. 447. 451. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Holub-Kopečny* 429. *Brückner* 641-642. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 473. *Trautmann* 105. Bělic, *JF* 18, 87-101. Fraenkel, *KZ* 54, 297-298. *Maretić* 351., § 392. Slonski, *Slávia* 8, 689-727 (cf. *IJB* 16, 277). Meillet, *MSLP* 20, 111 (cf. *IJB* 5, 259). *JF* 3, 210. *RSI* 6, 126-127. Kuljbakin, *JF* 5, 329. Ljapunov, *Slávia* 7, 755-765. *ASPh* 42, 65. Iljinski, *ASPh* 34, 9. i si. *GM* 158. Baudouin de Courtenay,

Brücknerov Zbornik (*IJB* 13, 310). Uhlenbeck *PBB* 27, 114. Rozwadowski, *RSI* 2, 89-90. Hermann, *KZ* 48, 112. *NJ* 3, 81-83. *Boisacq** 259-260.

izandati, -am pf. »pokvariti se (o suknu, kad dugo stoji)«. Osnovni glagol *andati nije zabilježen. Govori se u Srbiji (Vuk, Milićević). U Kosmetu je zabilježen glagol pf. *zaandat*, -am »zauzeti se, zadržati se zbog nekog posla«. Mjesto *d* tu stoji *d*. Možda ta dva glagola stoje u vezi, iako semantička veza nije posve jasna. Zbog toga treba još potvrditi iz narječja. Budmani drži prvi glagol posuđenicom ali ne kaže odakle je.

Lit.: *Arj* 4, 120. *Elezović* \, 183.

-izati, -izati, neproduktivan glagolski sufiks romanskog podrijetla -*idiare* > tal. -*eggiare* od gr. -ιζ^tv koji tvori denominal: *gonizati potvrđen u nomenu actionis *gonijanje* n (Dalmacija, Pavlinović), *gondžizati*, -am impf. (narodna pjesma, Hercegovina) »pupčiti« od perz. *gunca* > tur. *gonce*, koje se nalazi u svim balkanskim jezicima; (o)tvārzati, -tvā-rizati (Slavonija), *otvarizanje* n, *otvorizati* (Lika, Slavonija) »više puta, često otvariti vrata (frekventativ)«, *napariziti se*, -*parizim* pf. (Mostar, bez prefiksa nije potvrđen), prema Maretiću u vezi s *parati*, *parakāti*, *pārnuti*; možda idu ovamo i *dužijati*, -am impf. (sjeverna Dalmacija) »oduljivati, odgađati« (tu je -ijati < -idiare kao u *dunijatise* pored *duniat* < *domnidiare); *kurbécati*, *kurbecam* impf. (Brač) »psovati ženu, potvárajúci je da je kurba«. Tu je -*idiare* > -*ecati* kao u tal. -*ezzare*, varijanta od -*eggiare*. Kao postverbal od nekog glagola onomatopjejskog podrijetla ide ovamo naziv sove »athene noctua« koji na Jadranu jako varira: *kukviziza*, -*iza*, -*vježa*, (sa sin-kopom intertonike) *kukveža*, -*vježa*, *kukvizza*, *kukvizuza*, -*iza*, *kukviška*, *kuviz(a)*, *huhviježa*, (-ija mjesto -iza kao naprijed, *kukovija/kukuvija*, *kukuvijada* f, (zamjena č za k) *ćućumija*, *ćućuviz*, *ćuviz(a)* »vavellus«. Glas je ptice *kyu*.

Lit.: *Arj* 2, 911. 3, 268. 270. 5, 810. 7, 477. 9, 460. 469. Hirtz, *Aves* 76. 155. *GM* 127. *REW*² 4800. *Rohlfs* 806.

izdat f (Srbija, Milićević, termin medicinskog folklor) »grč r. stomaku«. Odatle *izdat-ljivica* f, epitet za travu koja liječi od *izdati*. Prema Popoviću bio bi to arapski turcizam *isturap* »bol uopće, muka u stomaku«, što

ne može biti ni fonetski ni semantički ni morfološki. Nijedan turcizam *ne* ide po deklinaciji ».

Lit.: ARj 4, 153.

izijet m (Kosmet) = *izijet* (Banja Luka) = *ezijjet* (Mostar) »muka, trud«. Odatle denomininal *ezijjetit koga*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ezijjet*) iz oblasti svagdanjeg života.

Lit.: Elezović 2, 514. Skok, Slávia 15, 351., br. 354.

izlemo m (Dubrovnik, Zore) = *izlémopo* »eine gespensterhafte Person«. Glagol pf. *iz-Umpat* se (od straha, Dubrovnik, Cavtat) »jako se uplašiti, zihnuti od straha (Korčula) = zijehnuti (Cavtat)«, part. perf. *izlempân* (Dubrovnik) »ausser sich vor Schrecken«. Možda ide ovamo i *slemo*, na *-onja slémonja* (Dubrovnik) »Dummkopf«. Možda je od osk. *lunfu < kllat. *lumbus* sa lat. prefiksom *ex-* > tal. *s-*, zamijenjenim našim *iz*.

Lit.: Rešetar, Štok 239. 290. REW² 5160.

iznebrüta (Smokvica), prilog »iznenada«. Unakrštenje domaćeg i lat. priloga u tal. izgovoru *ex abrupto* zbog istoznačnosti. [V. *iznebuha*].

izun m (Vuk, objekt uz *dati*) = *izum* (narodna pjesma, *m* mjesto *n* kao u *bedem*) = *izân*, gen. *izana* pored *izna* (Kosmet, tur. *i* između *z* i *n* zastupljen nepostojanim *a*) pored *izbn* »sinonim: dopuštenje«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iznidn* > tur. *izîn*) iz oblasti administrativne terminologije: bug. *izin*, arb. *izén* m prema *izê* f.

Lit.: ARj 4, 303. 305. Elezović 1, 219. 225. Mladenov 203. Skok, Slama 15,354., br. 356. Školjić² 355.

izvintat, *-am* pf. (Kučište) = *zventât se* (Rab) »izmisliti«. Od tal. *inventare*, ili lat. *exventare* s prijevodom ili zamjenom tal. prefiksa, od *invenire*, part. *inventum*, ili od *ventus* »vjetar«. Od posljednjeg i *žventuljica* (istro-čak.) »Fächer, *ventaculum* > *ventaglio** < tršč.-tal. *sventola*, postverbal od deminutivnog *exventulare.

Lit.: Kušar, Rad 118, 25. REW* 3112. 3113.

J

-j, ie. (-jto), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks., danas potpuno mrtav, u starijem hrv.-srp. produktivan. Služi za tvorenje posjedovnih pridjeva od apelativa koji označuju živo i od ličnih imena. U ž. r. i sr. r. poimeničuje se u značenju svetkovina. U m. r. veže se s apelativom *dan* u složenicu istog značenja: *Ivanj-dan* prema *Jivânja* (ŽK) i *Ivanje* (štokavci), *Miholj dan* (štokavci) pored *Miôlja* (ŽK). Očuvao se u toponimi! u vezi s apelativima i u složenicama i u poimeničenju sva tri roda: *Banja Lúka* prema *Knežpolje* (Bosna), *Mededa* (Bosna) prema *AAedvêja* (Istra), *Crnatelj* (Slovenija) < *Grnom + *-lo* prema *Černomerec* (Zagreb), *Dobrinj* (Krk) < *Dobrîna* od *Dobroslav*, *Radimlja* < *Radim* + *-ia* od *Radimir*, *Jelenje* (Istra, od *jelen*). *Živ* je u nazivima krajeva: *Slovinje* > madž. *Slavonija*, *Podrinje*, *Pôsâvlje*, *Podunavlje*, *Zagorje* (u gr. *Zagori* = *Pind*) itd. Poimeničuje se s *-bc*: *Bokanjac* (kod Zadra) »Bokanov zdenac«. *Živ* je kao komparativni sufiks u određenom vidu: *viši* od *visok*, *duži* pored *dulji* od *dug*, *kraći* od *kratak*, *bolji*, *manji* itd.; *-j* je i imenički sufiks iste starosti i raširenosti u ie. jezicima kao pridjevski sufiks, danas potpuno mrtav. Tip: *mlad* m u kojem je poimeničen pridjev *mlad*, *vod* m pored *voda* od *voditi*. Čest je u imenicama ž. r.: *rda*, *duša* prema *düh*, *teža* prema *težak*, *želja*, *volja*, *plača* od *željeti*, *voljeti*, *platiti* itd. U srednjem rodu *polje*, *more* (upor. hrv.-kajk. *morje*). Kao *-je* pravi kolektiva. U vezi s part. perf. pasiva na *-an*, *-en*, *-t* živ je i stvara bezbroj nomina actionis: *imenovanje*, *govorenje*, *pouzeće* (neologizam). Veže se sa *s + jo > š*, u određenom vidu *-š*. Tako nastaje komparativni sufiks: upor. hrv.-kajk. *bolsi* »bolji«. Veže se s imeničkim sufiksom: *-oca*, *-od*, *-aj*, *-ák*, *-ar*, *-ura*, *-uša*, koje vidi. Ovamo ide i hipokoristička funkcija: *-jo*, *-ja*:

Kojo od *Konstantin*, odakle prezime na *-ič Kojić*, *Jója* (Lika, K) od *Josip*, *maja* f odatle *majka* od *mati*.

Lit.: Maretić 288-293. 318., §§ 342. 343. 344. 365a. Leskien §§ 389. 484. 459. 485. 486. 438. 531. 532. 506. 515. Boskovic, JF 15, 105-114. i si. Belić, JF 15, 242. i si. Holub-Kopečný 463.

ja¹, sveslav. i praslav. zamjenica za 1. lice sing. za osobu koja za sebe kaže da govori ili radi. Značajka je hrv.-srp. gubitak dočetnog *-z* prema slov. *jaz* i bug. *az* i čakavskom *jaz* (1454, Lovran). Tometići kod Kastva i stariji ljudi u Liburniji govore *jas* u samostalnom položaju, inače *ja*, kajkavci u Bednji *jBz* pored *jo*. Nema obavještenja o tome kad govore jedan oblik, kad drugi. Upor. opažanje Baudouinovo za Režiju: *jaz* (muškarci) prema *ja* (žene). Gubitak *-z nalazi* se i u drugim slavinama, češkom, poljskom i ruskom pored stčes. *jaz* i strus. *áz*. Prema ovome, *z* je ispaio u toku vremena. Najvjerojatnije je tumačenje Solmsenovog toga gubitka. U sandhi *jaz znam, *jaz sam asimilacijom i krivim rastavljanjem dobilo se *ja*. Kako je to *z* deiksa identična sa *-zi* (upor. u bug. ponovno davanje njeno u *azi*, *tizeka*, *nazi*, *vazi* < *i nas*, *vas* + *zi*), a gotovo svaka je deiksa fakultativna, taj gubitak ne pruža naročitih teškoća tumačenju. Teže je tumačiti *ja* prema ie. *eghom > lat. *egō*, gr. *εγώ* (odatle internacionalno *egoista*). Najjednostavnije je prijevorno produljenje *eghom. Upor. duljenje u *ti* < *tu* > *ty*. Ali i Brugmannovo je uvjerljivo. On uzimlje da se *ja* razvilo iz *hic* — deikse *e-a* i da je prvobitno značenje bilo »ovdje«. Upor. *amo* (v.), bug. *to-(v)a*, rum. *a-cel-a* < *a* + *ecce* + *ille-a* i *tom-e*, *kom-e*, gen. pl. *dugov-a* (?). Nije uvjerljivo Bernekerovo tumačenje da je *a* u *ja* nastalo stezanjem *aez < adverbativno *a* (npr. *piši ti*, *a ja ću mu kazati*) + *e*. Početno *j-* je proteza koja se razvila u sandhi, npr. i *ja*. Vokal *e-* kao u grčkom i latinsko m očuvao

se i u baltičkoj grupi: stlit. *eš* > ai, lot. *es*, stprus. *as*. Zamjenica *ja* kao i *ti* pravi kose padeže singulara kao i plural od druge osnove (*mt, mene, odatle moj, v., mi, nas, nama, odatle naš, v.*). Tako je i u svim ie. jezicima. To je arhaizam ne samo praslavenski nego i ie. Ti su se oblici razvili u praie. vrijeme dok još nije postojalo mijenjanje padeža prema nastavcima.

Lit.: ARj 4, 373. Ribarić, SDZb 9, 153. Mažuranić 463. Mišlo III 5. 69. SEW 1, 35. Holub-Kopečny 147. Bruckner 195. Vasmer 6. Trautmann 72. WP 1, 1116. Brugmann, BSGW II, 38. Belić, Priroda 53., §§ 42. 46., bilj. 1. Meillet, MSLP 23, 141-145. Machek, Slávia 16, 190. Zubatý, RSl 2, 6. Kuntsson, ZSPH 12, 94-102. Hujer, IF 30, 49. i sl. Rozwadowski, RSl 2, 98. Boisac < f 214. Baudouin de Courtenay, PF 14, 228 (cf. RES IO, 92).

ja² = jah (ñ prema *ah* v.), uzvik čuda i želje (narodna pjesma: *ja kakva je, jada ne dopala*²). Opetuje se: *ja ja* (Kosmet). Balkanski turcizam iz oblasti sintakse: arb. *ja*, čine. *ia* »oui, si, certes«. Upór. *jest ja* (Bosna). Razlikovati treba uzvik od disjunktivnog veznika *jā-jā* u značenju *ili*. Dobiva i *-li* (v.) kao *iti, oli: jali* (Kosmet), *jāl-jāl* (Crmnica) = *ja tíja Sna; jal táko jāl ovako*. I to je turcizam (*ya musulman olmak ya Istamboldan çıkmak* »poturčiti se ili otići iz Carigrada«).

Lit.: ARj 4, 382. 440. Miletić, SDZb 9, 448. 572. Elezović 1, 251. 2, 516. Skok.Sbwta 15, 354.. br. 357. Pascu 2, 144., br. 646. Deny §§ 976. 1035. 1036. GM 160. Korsch, ASPH 9, 505. SkaljiP 356.

-ja', deklinacijski dodatak na imenice, najčešće turskog podrijetla koje se svršavaju na naglašene turske samoglasne *-a, -i, -u*. Nalazi -se i u bugarskom. Dodatak nema veze s turskim jezikom, nego je nastao iz težnje da bi turske imenice navedenih tipova mogle ući u imeničku deklinaciju na *-a* m. ili ž. r., prema tome da li znače muška lica ili predmete. Primjeri: *odaja f* < tur. *oda* prema m tur. sufiksi *-dži, -li kujundžija* itd., odatle brojna prezimena na *-ić Kujundžić* (*i* je nastao stezanjem od *-iji-*), *Beilija*, odatle prezimena na *-ić MaglajKić* od toponima *Maglaj; kutija* < tur. *kutu* itd. To raširenje pokazuje i slavenske riječi: *sudija* pored *sudac* < stcslav. *scdii, tepčija* od *tepti*. I posuđenica iz gr. *čefalija* (v.) < gr. *χεφαλή* kao i madž. prezimena na *-i Erdelija* (ŽK) < *Erdody, Tekelija* < *Tekeli* i biblijski toponim *Gethsemani* > *Getsimanija* (Vuk).

jabâna m, f (Vuk, Bosna) = *jobana* (Kosmet) »1° tuda zemlja, tuđi narod, 2° čovjek iz tuđe zemlje, iz tuđeg kraja, stranac (suprotno: svoj, poznat)«. Izričaj *govoriti na jabanu* »govoriti bez smisla« prevedenica (calque) je od tur. *jabane söylemek*. Dočetno *-a*, koje se nalazi i u bug. *jobana*, naš je dodatak ili je stvoren prema turskom padežnom dodatku *-a* ili *-e*. Kako pokazuje bugarski naglasak, posljednja je pretpostavka vjerojatnija. Odatle pridjev *jabanski* (Vuk). U značenju 2° dobiva naš sufiks *-bc jabanac, -nca* (Vuk, Statut Knežine Grbalj, Boka) ili tur. *-džija jabanđija* (Bosna) = *jaband&lja* (Kosmet) m prema *ijabandžika* i pridjev na *-ski jabanđijski*. Početno *ja-* varira sa *je-* u Kosmetu kao u *jesen* pored *jasen*. Na *-lija: jabanUja* (18. v.). Sinonim /je *tudinac*. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. pridjev i imenica *yaban* »1° divlji, 2° pustinja, planina«, perz. *biyâbân* »pustinja«) iz terminologije saobračajnog života; rum. *iabangiu* »Bummler«, bug. *jabanec, jabanđija*, arb. *abanxM* pored *jabanxlit*.

Lit.: ARj 4, 383. Mažuranić 1540. Elezović 1, 248. 256. Lokotsch 921. Skok, Slávia 15, 354., br. 358. GM 160. Mladenov 701. NJ 3, 89. Matzenauer, LF 8, 16. školjić 356.

jablan m (Vuk) = *jablan* (ŽK) = *jablana* f (čakavci, 15. v.), prijenos iz deklinacije *i*, kako je u stcslav. *jablanb* f, baltoslav., sveslav. i praslav. (**jabolnb*) »1° jabuka (Belostenec, Voltiđi), pomus, pyrus malus«, tako i 1252. u dokumentu zagrebačkoga biskupa *ad arborem -jablan id est ponierium = fr. pommier*; 2° danas prenijeto zbog jednake boje drveta (metafora) na *populus nigra, pyramidalis, platanu* i čak na *javor (acer)* i na *cvijet malva*«. Nerazumljiv je oblik *janj* m (kotar Otočac) ako je od *jablan*. Vrlo raširen toponim; odatle deminutiv *Jablanac*, gen. *-anca* i poimeničen pridjev *Jablanića* (vode uz koje raste *jablan*) < *jablanb-nica*, jedan od najstarijih toponomastičkih tipova, kako pokazuje *Aflenz*, ostatak od alpskih Slavena, i *Jablanovec*. Deminutiv na *-ić Jablanić* i prezime. Slog *la* osniva se na likvidnoj metatezi: polj. *jabłoń*, struš. *jabolonb*. Kad se riječ specijalizirala na *populus*, za *pomus* bila je upotrebljena izvedenica od iste osnove na *-bko: jabuka* n (čakavski, Istra, narodna pjesma i tekstovi pisani crkvenim jezikom), kao u ostalim slavinama jer se podrazumijeva *drvo*; f je prema *kruška: jabuka*. To je također praslavenska izvedenica; u je nastao od sonantnog *l*, upor. makedonski toponim *Ja-*

bolce, češ. *jablko*, polj. *jablko*. Brojne su izvedenice od *jabuka*: deminutivi na *-ica/jabučica*, na *-bc jabučac*, gen. *-čca* »biljka cyclamen europeum«, nazvan po boji. Hipokoristik *jabá: f* »ime ovci i kozi«. Pridjevi na *-bn, -ast, -ov jabačan*, poimeničen sa *-jak jabačnjak* »biljka«, *jabačast, jábukov*, poimeničen sa *-ača jabačkovača* »vino, rakija od jabuke«. Na *-jar: jabačar* m (17. v.) različita značenja, među njima »(sinegdoha) momak, djevojka kod ugovaranja vjenčanja (Srijem)«. Na *-ilo* prema ličnom imenu: *Jabučilo* »ime konja vojvode Momčila (naziv prema boji)«. Riječ *jablan* je baltoslav. pridjevska kreacija s pomoću sufiksa *n*: stprus. *wobalne*. Izvedenica na *-bka* je praslavenska kreacija koja je izvela semantičku bifurkaciju. U baltičkoj je grupi bez tog sufiksa: lit. *obuolas, abalas, -is*, lot. *âbela*. Ie. korijen **abel-*, koji se nalazi samo u sjevernim i zapadnim ie. jezicima (lat., kelt., germ. i slav.), pripada možda praevropskom supstratu. Budimir smatra *a-* u *abel-* prefiksom.

Lit.: ARj 3, 383. 387. 389. Mažuranić, 455. CD 4, 519. Miklósić 1. SEW 1, 22. 23. Holub-Kopečny 148. Bruckner 196. KZ 45,106. Trautmann 12. WP 1, 51. Vasmer, RSl 6, 192. Vasmer 3, 477. Sobolevski, RFV 71, 431. i si. (cf. IJb 3, 156). Loewenthal, WuS 10, 157. Fraenkel, KZ 63, 175. Popović, NJ 3, 121. Budimir, Rad 282, 17.

jabušoliti, *-im* impf. (Lika, Bogdanović) (*do-*) »teško hoditi«. Denominal na *-iti* od rum. priloga *umbla de-a-buselej-šile* »ići četveronoške« (Muntenijska, Banat), od apstraktuma na *-eib* > *-ealâ busala* od *a busi* »mit der Faust kräftig stossen« od *bušiti* (v.), kod Cincara *îmnă t'abusila* s glagolom *abuilazi* »a merge de abuselea«. Rumunjski slavizam došao natrag u jezik pokretnog pučanstva zvanog Vlasi. Upor. *parlog*, koje može biti i iz madžarskoga. Stulić ima prilog *pobušelice* »pužuci«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, ZRPh 41, 153. 3. Tiktin 492. DLR 1, 706. Tagliavini, Mars. 149.

jacera f (Molat) »ledenica«. Primjer: *zima je ko u jaceri*. Od mlet. *iazera* < vlat. **glaccerium*, pridjevska izvedenica od kllat. *glacies* > vlat. *glacia* > tal. *ghiacciaia*. Odatle i njem. *Gletscher*, koja se i kod nas upotrebljava kao naučni termin.

Lit.: DEI 1797. REW* 3771. Rosāmam 469.

jačija f (Vuk, Bosna) »1° peta muslimanska molitva, 2° vece poslije akšama«. Značenje 1° razvilo se kraćenjem (ispuštanjem) opće riječi u turskoj sintagmi *yatsı namazi* »prière de la nuit«. Turcizam (*yatsı* »lijeganje, spavanje« od *yatmak*, od istog korijena je *jatak*, v.) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 390. Školjić³ 357.

jačint m (17. v.) = *jalint* (Kavanjin), deminutiv *jačintič* = *jacinto* »1° cvijet cavičev, zumbul, 2° dragi kamen«. Muško ime *Jadnto* (17. v.). Od gr. *υάκινθος* > lat. *hyacinthus* > tal. *giacinto* mediteranskog podrijetla zbog sufiksa *-ivθos*. Ovamo još *jakic* m (Boka, Ljubiša) »kremik crvene boje, ženski nakit« unakrštenjem sa ar. > tur. *yakut* »rubin«, istog podrijetla. y

Lit.: ARj 4, 390. 391. DEI 1802. Lokotsch 930.

jacu (Stulić) »io credo, ego puto, sentio«. Budmani tvrdi da je riječ nejasna postanja i sasvim nepouzdana, te da nije fajde tražiti kako je Stulić do nje došao. Od Rešetara usmeno imam oblik *jacun*. Značajno je da se poklapa s polj. *jacy* »tylko, samo« ili *jarcy* u vezi s upitnom zamjenicom: *jacy komu, jarcy czyjā* < stcslav. *jaiti, -e, asti, aste* ili možda *ja* + imp. *rei* od *reči* (v.).

Lit.: ARj 4, 390. Bruckner 196. SEW 34.

jačiti, *-im* impf, »sinonim: pjevati«, odatle na *-bka jačke* »pjesme ugarskih Hrvata«. Budmani izvodi od *jak* < *djak* < *diaconus*, što neće biti ispravno.

Lit.: ARj 4, 392..

jad m »bol, brige« pored *jad* (opće čak. i slov.) »otrov, gnjev, ljutina« — *jada*, gen. *jade* (Kosmet) »bolest stomačna« prema *ijed* »žuč, otrov, bijes« = *jed*, gen. *jêda* (Kosmet, ekavski) »1° bolest stomačna, 2° otrov (Obrodović)« = *jîd*, gen. *jîdi f* (Vodice) »srdžba«, sveslav. i praslav. *eab*. Idu etimološki zajedno. Prvi oblik pokazuje semantičku varijaciju u akcentu. U izvedenicama nalaze se obje akcenatske varijacije i oba različita refleksa za ž. Od *jad* su izvedenice: pridjevi na *-bn: jadan* »sinonim: bijedan«, poimeničen na *-ik m* prema *f -ica jadanik* prema *jadnica*, odatle na *-tjadnice* (Kosmet); apstraktum *jadnoća* (Cma Gora). Pridjev na *-ov* samo uhidronimima *Jodova* pored *jfadava*. Ova se rijeka po narodnom pričauju zvala *Muova*, ali je promijenila ime, kad se u njoj utopilo dijete (pučka etimologija). *Jadovno*, zaselak kod

Gospića. Upór. *objadovati* (16. v.; »ojaditi«. Pridjev na *-en* može se deminuirati: *jadahan*. Na *-oviti*: *jadoviti*; na *-ovan*: *jódován* (također rus., sufixs prema *otrovan*); *-ov-* može biti i od prvobitne osnove *u*. Denominali na *-ati*: *jadati (se)* »tužiti se«, na *-ovati*: *jädikovati (iz-)* = *jadisati*, *-išem* (18. v., Dubrovčani), odatle *jadikovka*, *jódovati*, *jadujem* (*do-*, *iz-*, *raz-*). Na *-ič-*: *jadič* »trava *aconitum aquileia*«. Kautzivatum na *-iti*: *jäditi*, *-im* (*na-*, *o-*, *ob-*, *s-*). Odatle pridjev *ojadeli* (jugozapadni krajevi) »jadan, žalostan«, poimeničan *ojadelica* *f* prema *ojadelik* (Piva) »nesrećnik«, poimeničan part. perf. pas. *ojadenih*. U kletvi *ojaditi se*: *bog, da se ojadi* (ŽK) »otrovati se(?)« prema iterativu na *-va-* *izjadivati*, *izjadujem* pored *-ivom*. Na *-ika*: *jädika f* »vrsta vrbe«, odatle *jädikovina*. Na *-ulja*: *jadnija* (Srbija) »jadnica«. Od *jad* je samo izvedenica: na *-ati* *razjadati se* (Lika) »iskazivati svoj jad«, na *-iti* *jäditi*, *j adim* (*do-*, *na-*, *raž-*) »sinonim: jediti«. Ovamo još uzvik *jatka* (Vuk) »bijeda«. Od *ijed* = *jed* su ove izvedenice: pridjevi na *-en* *jédan* (16. v.), na *-ovan* *jedován* »sinonim: koleričan«, na *-ovát*, *-ovít* *jedovat* (Stulić) = *jedóvit* (Vuk) »pun ijeda«, na *-bko* *jedak* pored *jédak*, *íjetka pored jetka* (15. v.) »srdit, ljutit«, na *-ljiv* *jédljiv* »koji se lasno jediti«; denominali na *-ati*: *ledati se*, *-am* (Lika) (*raz-*) »ljutiti se« prema *ijéditi (se)*, *-im* »srditi se«, *jediti se*, *-im* (*iz-*, *raz-*, Dubrovnik) »srditi se«, na *-ovati* *jedovati*, *jedujem* »ijediti se«. Još postoji *jad* u značenju »jelo, jedivo« kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Ovo je evidentan postverbal od *jesti* (v.). I druga tri oblika *jad*, *jad*, i *jada* mogla bi se shvatiti tako prema romanskoj semantičkoj paraleli lat. *potto*, gen. *-onis* > fr. *poison* »otrov«. U prilog bi takvom izvodenju govorio jekavski, ekavski i ikavski oblik *ijed*, *jéd*, *jíd*. U obim serijama nalazio bi se prijevod duljine. Upor. variranje prijevoda po duljini u *jesti* < ie. *ed-ii i prez. *ijem* < *éd-mb*, i *objed*. Stvnjem. *eiz*. Razlika je samo u refleksu za *e*. U prvoj je seriji zastupljen sa starijim potvrđenim na Balkanu *ja*, upor. steslav. *jadz* »ioć«, ovako poljski i ruski; u drugoj običnim hrv.-srp. refleksima. Ali se ovi refleksi izvode i od dvoglasa *oi* od ie. korijena **oid-* »schwellen«. Fonetski može biti i od ie. korijena **ed-* »pridavati, pribirati« (v. *nevjesta* i *Mitgift* »miraz«) prema njem. paraleli *Gift* »otrov« od *geben*.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 210. 393. 405. 489. 507. 512. 522. 7, 364. 8, 363. Ribarić, SĐZb 9, 395. Elezović 1, 249. 257. Tentor,

JF 5, 204. Miklósiť 98. SEW 1, 271. Holub-Kopečný 150. Bruckner 196. WP 1, 119. 166. Osten-Säcken, IF 24, 242. Boisacq² 688-689. Matzenauer, LF 8, 26.

jadac. gen. *jaca* *m* (Vojvodina) »ptičja, kokošja kost u obliku vila« = *jadac* (Kosmet) »podvala (objekt uz *udariti*)«. Odatle na *-iti*: *jadačiti se* »kladiti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *yad ást* »ima, postoji lomljenje« > tur. *yadesit/* »kladiti se lomeći kokošju kost kao vile«, *yadest gemigi*): rum. *iodes* »Schlüsselbein«, bug. *jadec* *m* »1° Brustbein (beim Geflügel), 2° ein Wettspiel damit«. Značenje 2° razvilo se ispuštanjem opće turske riječi *gemik* u navedenoj sintagmi. Odatle se razvilo značenje »podvala« u Kosmetu. Zamjena perz. > tur. dočeta *-ást* sa *-bc* u hrv.-srp. i bug., u rum. sa *-eş* prema *leneş*, *culpes*.

Lit.: Elezović 1, 249. Barić, Reč. 290. Doric 428. Mladenov 702. Isti, Rei. 603. Tiktin 746. Pascu, Suf. 283. Školjić² 357.

Jadran (najnoviji naziv), stvoren od pridjeva *jadranski* (Pavlinović i Šulek) = *Jadransko more*, nije star naziv nego je uspjela moderna adaptacija antičkih naziva *mare Hadriaticum* (Cezar, Livije i dr.) ili samo *Hadriaticum* kod Katula. Ljubiša ga zove *Sinje more*. Upor. u Ranjininu prijevodu Bernarda Tassa: *i ono, ki brode strašne i pogibne dubine sinjega mora* za lat. »i periclosi seni del mar solcando«. Kod Ariosta (*Orlando fur.* 4, 11) zove se *mar schiavo* »slavensko more«. Mlečani ga zovu jednostavno *Coifo* = *Golfo* < gr. *κόλπος*, odatle naši otočnici *Kūlaf*, što se glasila u ARj »pučina mora daleko od kraja«. Taj je naziv već bizantinski. Caru Konstantinu je to *κόλπος της Δαλαματίας*. Stariji pisci i pjesnici zovu ga prema tal. imenu iz doba renesanse: *adrianski*, *adriatic*, *adriatinski*. Iz doba narodne dinastije ima naziv *mare nostrum*. Naziv dolazi u antici i za Mediteran, a nastao je po imenu grada Ἀδρία na teritoriju Veneta: gr. Ἀδρία »Jadransko more«. Piše se i *Hadria oppidum* na teritoriju Veneta. Ἀδρία pisano i *Atria* dolazi i u Picenumu, danas *Atri* na ušću rijeke *Vernano*. Spominje se još Ἀδριον ὄρος i Ἀδρία oppidum (Dalmacija). K tome na našem kopnu *Adra oppidum* (Ptolomej) = *Hadre* (lat. lokativ, Tabula Peutingeriana) = (sa sufixsom *-ense* > vlat. *-ise*) *Adrise* (Ravennas). Već u starom vijeku bilo je rašireno mišljenje da je *Jadransko more* dobilo naziv venetskoga Ἀδρία. Kako se vidi, stari toponim i oronim po kojem je prozvano

Jadransko more, nalazi se na obim obalama, i na zapadnom Balkanu i na Apeninu. Misli se (Ribezzo) da je etrušćanskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 33. 4, 405. 5, 768. Skok, Term. 18 i 19. Burr, ZONF 12, 252. Pervanoglu, AT, n. s. 7, 290-301. Ribezzo, RIO 1, 66. Krake 12.

jSfta *f* (narodna pjesma, Kosmet, objekt uz *isturiti*) = *javta* »1° objava, 2° cedulja za stan > 3° stan uopće«. Turcizam (tur. *yafıta*) iz terminologije turske administracije.

Lit.: ARj 4, 405. 499. Elezović 2, 518. Skaljić* 357.

jag *m* »mirisno ulje, mirisna mast, parfem« = *jäg* (Kosmet) »tursko masno ulje«. Odatle sa *-luk*: *jägluk* (Vuk) = *jaglbk* (Kosmet) »1° marama, svileni ubrusac za znoj, 2° salvet« = *jägläk* (Vuk, Crna Gora; za tur. *i* > *a* upor. *tepelak* u Makedoniji) = *jakanica* (Istra, interesantna zamjena turskog sufixa *-luk* našim *-anica*, trebalo bi znati koje pučanstvo istarsko tako govori, stari čakavci ili novi Slovinci) »sinonim rubac, ubrusac«. Na *-li*: *jaguja* *m* i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »maštan (sirenje) > (metafora) laskavac koji se izvlači lijepim riječima«. Složenice: *jag-kutija f*, *inti-jagi m*, indeklinabile (tur. → očuvano!) »ricinus«. Turcizam (tur. *yağ*, *yağlı*, *hind-yogi*) iz oblasti kemijskih termina (kozmetike).

Lit.: ARj 4, 405. 409. 429. Elezović 2, 516. Skok, Slávia 15, 355., br. 359. Školjić* 358.

-jaga¹, neproduktivan i rijedak sufix augmentativnog i pejorativnog značenja koje se gubi, složen od *-zo* (v. /-) i *-aga*, koji sam nije potvrđen: *brljaga* »bara, kaljuža« od *brljati* (v.), *prečaga* »daska što leži poprijeko« od *prijek* (v.). Za *vinjaga* od *vino* (v.) postoji i drugo tumačenje, v. *jagoda*. Veže se i sa nastavkom *-/ part. perf. aktiva u -ljag(a): mütljag* »mutez«, *mütljaga m* »koji mnogo govori i laže«, od *mutiti* (v.)«, *prtljag m* pored *prtljaga f* od *prtiiti*. Veže se i sa *-bc* u *-čaga: rupčaga* od *rupa* (v.).

Lit.: Märeña 289., § 342. i 297., § 348. Leskien § 444. Vaillant, RES 18, 78.

Jaga² *f* (Vodice) = *Jaga* (ŽK), ženski hipokoristik, deminutiv *Jägica* pored *Agica* (Hrvatsko Zagorje), odatle prezime *Agio* (Hrvatsko Zagorje), *Jagić* (1552, Hrvatsko Zagorje), *Jagić*, kako je u ARj 4, 408, nije

zagorski akcenat. Augmentativ *Jagètina* pored *Jigètina* (Vodice). Toponim *Jagètin Brig* pored *Jegètin* i *Jigètin Brig* (Vodice). Od gr. lat. *Agatha*. Postoji još prezime *Jagetić* (1465) i toponim pl. t. *Jagetići*, iz čega se može zaključiti da je postojalo ime *Jageta za *Agatha* ili hipokoristik *Jage* prema *Mare*, gen. *-eta*.

jaga³ *f* (Istra) »sinonim: lov«. Od njem. *Jagd*. Dočetno *-d* ispalo prema radnoj imenici *jagar m* (sjeverni hrv.-kajk., ŽK) »lovac, kao vlasteoski službenik« < njem. *Jäger*, stvnjem. *jagari*.

Lit.: ARj 405. 407. Mažuranić 455.

jägaz *m* (Bosna) = *jägerz* (Vuk) »bijel konj sa ridastom pjegom«. Odatle pridjevi: *-ost jagrast* »bijel sa ridastom ljagom«, na *-ov jagrzov* »mrk«. Turcizam (*yağız*) iz konjske terminologije. Zamjena tur. *i* > *a*, *r* je kao u *kršla* (v.), *Kazlaraga* pored *Krzlaraga* (v.).

Lit.: ARj 4, 407. 416. Miklósić, ASPH 11, 106. Školjić³ 358.

jagizati, *-žem* impf. (Dalmacija, Pavlinović) == (sa umetnutim *n*) *jangizati*, *-žem* (isti) »micati se amo-tamo«. Osim Pavlinovića nema drugih potvrda za taj glagol, koji bi mogao biti važan sa gledišta romanističkoga. Čini se da predstavlja izvedenicu na *-idiare* > tal. *-eggiare*, fr. učeno *-iser*, (narodski) *-oyer*, od lat. *agere*, koji postoji kao učena riječ u fr. *agir* > tal. *agire*. U narodskom govoru Romanije *agere* je bio potisnut od *facere*. U učenom govoru očuvao se i kod nas kao i u internacionalnom: *agent m*, odatle apstraktum na nenaglašeno *-ia agencija i*, *adžent m* (Režija, slov.), gerund *agende f*. pl. Očuvano *gè* (kao u *girica*, *galatna*) upućivalo bi na posuđenicu iz dalmatoromanskoga. Za sufix *-izati* < *-idiare* upor. (o)*tvarizati* (v.).

Lit.: ARj 4, 408. DEI 89. Stürm, ČSJK 6, 70.

jagla *f* (Vuk) »kukuruzove zrno što je puklo kod kokanja«. Bit će isto i *jagli* pored *jagli m* pl. (Hrvatska, Istra) = *jagle f* pl. (Posavina) »prosenka kaša«. Isto značenje kao *jägla* ima deminutiv na *-ica: jaglica* (Srbija), a kao pl. t. deminutiv na *-ič jagličić* (Istra). Denominal na *-iti: izjaglititi se*, *-z* (subjekt *kukuruz*, Srbija), *razjaglititi se* (Vuk) »prnuti kao jagla«. Deminutiv na *-bc: jaglac* (Lika) »žuti cvijet« = *jaguc* (sa / > u) »primula veriš« (ne zna se gdje se tako govori). Na *-tka: jaglika* (Vuk, Crna Gora) »biljka bellis peren-

niš«, odatle pridjev na *-ov jãglikov*, poime-ničan sa *-ina jaglikovina* »idem« i deminutiv na *-i jeglič* n (Srbija, Niš) »primula acaulis«. U bug. zastupljena je izvedenica na *-iha* pojavom *ja > ikaojagla — igla: ig'lika* »idem«. Oblik sa *J > u* doživio je razne varijante. Unakrstio se sa *jagoda: jagudac* »primula veriš L.«; *u* je zamijenjen sa *a: jagačevina = jagaana* »primula acaulis«, sa *o* od *jagoda jagočevina* (Vuk), izvedenica *odjagoca* »idem«. Umeće se *r* iz nepoznatih razloga: *jagorčevina* (Vuk, Srijem) »primula veriš«. Odatle *jagorčika* (Dalmacija), koja je ušla u hrvatsku srednjoškolsku botaničku terminologiju. Sa umetnutim *v* mjesto *r: jagavana* (Vuk). Napokon *jadotac*, gen. *-oca*. Riječ *jagla* se nalazi u slov., češ., polj. i u oba lužičko-srp. jezika. Upor. još rus. *jaglica* »aegopodium podagraria«, *jaglit'sja* »sich rühren, sich bewegen« i lit. *uoglas* »neka biljka, lot. *uoglis* »Weig, Schoss, Trieb«. Čini se da je praslavenska riječ, srodna možda s *jagoda* i *igla*.

Lit.: ARj 4, 208. 405. 408. 413. 416. 417. 568. Miklošič 99. SEW 1, 443. Holub-Kopečný 148. Bruckner 197. Bernard, RES 27, 32-33.

jagma f (Vuk, 16. v., i kod čakavaca i kajkavaca, objekt üz *dati*, Zanotti) = *jagma* (Kosmet) »l"plijen, pljačka, grabež, 2° nalvala, juriš, stiska«. Prilog: *na jagmu*. Denominali: na *-iti: jagmiti, -im (se)* (17. v., Vuk) (rar-) »grabit, otimati se oko čega«, *dojagmiti* (Jačke); na *-ati: jagmiti (raž-)*. Sa metatezom *gm > ng: dojagančati se* (Lika) »dočepati se«, *izjagančati, -am* (Lika) (raž-) od *jagančati* »dobiti mukom«, nastalo je od **jagmačati* prema tipu *istančati od tanak*. Balkanski turcizam (*yağma etmek > yama*) iz ratničke terminologije: rum. *iama (a da, a face)*, *iagma-ladisi* »pljačkati«, bug. *jama, jagmosvam* »piller, saccager«, cine. *jama* pored *jiamă* »pillage«, ngr. ὄρυσιμίζω »piller«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 405. 409. Elezović 2, 516. Mažuranić 455. Tiktin 747. Miklošič 99. SEW 1, 443. Korsch, ASPH 9, 506. Matzenauer, LF 8, 16. ShaljW 358.

jãgnje, gen. *-eta* (Vuk, Kosmet) = *janje* (danas općenito, Vodice) »agnus«. Prema Budmanju nastao je prijelaz *gnj > nj* u genitivu izvedenice na *-bc: jãgnjac*, gen. *jãgnjca > janjca*, i to zbog teškoće izgovora suglasničke grupe. To tumačenje nije potrebno; *gn > gnj* je vjlo rašireno: *gnj oj, gnjusan, gnjida*. Dalja asimilacija te grupe u *nj* (upor. lat. *gn > nj* u romanskim jezicima) nije ogra-

ničena na ovu riječ. Upor. *njažlo < gněždo* kod čakavaca, žensko ime *Jdnja < Agnès* i *Nježa*, odatle prezime *Nežić*. Sufiks *-e* je kao u *tele, štene, magare, kljme* itd. Označuje mlado. Odatle pridjevi na *-/: jagnjeći = janjeći*, na *-bn* samo u ženskom rodu s prefiksom *s-* kao u *skotna, skozna, zdjetna* itd.: *sjãnjina (ovca) = sjãnja* (Vuk) pored *sjagnja*, u narječjima sa disimilacijom *nj-n > j-n* (tip *Kostanjicid*) *sjajna* (Vodice), *sjajna* (Bosna, Kreševo) = *sjanjana* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Denominal na *-M: jãgnjiti (se) (o-, ob-, s-)* = ὀ(b)janjiti (17. v., Lika). Upor. bug. *bagni se* i češ. *bahniti se* sa gubitkom *o* kao u *buliti* (v.). Mjesto jagnjenja na *-ilo: jãgnjilo* pored *jãgnjivo* n. Deminutiv na *-bc* *jaganjac*, gen. *-ãnjca* (16. v.) je crkveni termin, stcslav. *agnbcb*, prema *janjac*, gen. *janjca* (Istra, 14. v.), također »vrsta morske ribe« (Hektorović), sa *n* mjesto *nj* pored *c* (upor. za gubljenje palatalizacije pred *c* toponim *Sinac*, gen. *Sinca* od *sinji*, Lika) *janac*, gen. *j anca* (čakavski). Interesantan je pl. *jagad* od sing. *jãgnje* (Kosmet) sa gubitkom *nj* pred *c < jaganjci*. Odatle pridjevi na *-/: jani* (Istra), *janče zelje* »biljka«, i toponim *Janjce* (Lika), na *-ev jančev jezik* »biljka«, poimeničen sa *-ina jančevina* »jagnjeće meso«. Na *-ič: jagnjić — janjić*, također prezime. Sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čić: jagãnjčić (Vuk),janjčec* (hrv.-kajk.), *yanac* [i prezime]; na *-ence: jagnjence*, gen. *-eta* = *jagnjence* (Kosmet); na *-šce: jagnješce*. Mocija se izražava s *-bc* m prema *-ica f: jãgnjac = janjac* prema *jãgnjica = jãnjica* (Vodice) »od rođenja do sv. Jakova, kad se striže«. Radna imenica na *-jarica: janjčarica* »žensko koje čuva janjce«. Augmentativ na *-ina: janjcina* (Istra). Na *-etina: jãgnjetina = janjetina* »1° biljka, 2° jagnjeće meso, 3° koža jagnjeća«. Sa *ja > je* (upor. toponim *Jesenice* od *jasen* i češ. *jeħňe* potvrđeno je u Pivi-Drobnjaku *objenjiti, -i* »objagnjiti se«. Riječ je ie. **ogyhno-*, sveslav. i prslav. (**agne*). Nije potvrđena za balto-slavensku zajednicu kao ni u azijskim jezicima. Možda pripada protoevropskom supstratu.

Lit.: ARj 4, 208. 209. 407. 413. 456. 8, 363-364. Medic, NVJ *16, 190-194. 696-697 (cf. RSI 2, 276). Ribarić, SDZb 9, 152. Elezović 1, 248. Vuković, SDZb 10, 394. Mažuranić 455. Miklošič 1. SEW 24. Holub-Kopečný 151. Bruckner 197. Vasmer 5. Trautmann 2. WP 1, 39. Boisacq³ 54. Meillet, B.SLP 24, 183. si. (cf. IJb 10, 51). Vaillant, RES 22, 6. Bulat, NVJ 25, 273-291 (cf. IF 3, 202). ASPH 25, 435.

jãgnjéd m (1498) = *jagnjeda f* »vrsta topole, populus nigra«, prslav. **agnjdt*. Nalazi se u slov., slvč., češ. i rus. Da se govori- rila i u panonskoslav., dokazuje madž. slaviz- zam *jegenye* »Espe«. Odatle pridjev na *-ov: jagnjedov*, poimeničen sa *-ina jagnjedovina*. Kol. *jagnjede*. Kao i kod *janje*, i ovdje pre- lazi *gnj* u *nj*, kako se vidi iz deminutiva na *-ič: janjić* »populus nigra L.«, od hipokoristika *jdnja* (Vuk, Hrvatska) »populus nigra L.«, odatle sa *-bc* mjesto *-ič* *janjac*, gen. *janjca* (Bakar) »idem«, sa *-ikovina janjikovina* »jag- njeda«, koje pretpostavlja izvedenicu sa *-ika *janjika*, odatle *janjičnjak* »biljka linaria vulgá- ris Mill«. Kako se vidi, došlo je do fonetskog unakrštenja sa *janje < jagnje*. To se vidi u pridjevu *jãnjemji* »crn« (Istra) sa i mjesto *d*. Postanje nepoznato. Paralela nema u ie. Nije vjerojatno da je od *jagnje* (v.).

Lit.: ARj 4, 411. 456. 457. 458. Maiuranić 456. Miklošič 1. SEW 1, 25. Holub-Kopečný 151. Lidén, IF 18, 506. Specht, KZ 66, 56.

jagoda f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. »baka«. Kao metafora igra ulogu u ženskim ličnim imenima. Odatle hipokoristik *Jaga, jagica*, ime ovcu (Bruvno) i *jagodarica* »ptica sylvia curruca«. U toponimiji u poimeniče- njima: *Jagodnje, Jagodnjak*, od pridjeva na *-bn*. Odatle f *lagodna* (17. v., strani putnici i *Mon. šerb.* 571), u *Jagodnoj*, danas samo *Jagodina* (Srbija) sa umetnutim *i*, valjda zbog turskog izgovora suglasničke grupe, kao i f *Jãgodna* (Kosmet) i n *Jagodno* vrlo često. U baltičkoj grupi bez *-oda: úoga*, lot. *uoga* »Beere« od lit. *augti* »rasti«. Upor. *augmentum od augeō*. Uzimlje se da se osnova **jaga*, koja u slavinama nije potvrđena, nalazi kao dio složenice u *vinjaga f*, riječ baltoslav., stcslav., hrv.-srp. i slov. »wilde Weinrebe«. U baltičkoj grupi održalo se prvobitno zna- čenje »Weinbeere«: lit. *vynuoge*, lot. *vinuoga*, ali *vinjaga* dopušta i drugo tumačenje (v. *jaga*); *-oda* u *jagoda* smatra se sufiksom kao u *slo- boda, lagoda, razonoda*, premda u *jagoda* ozna- čuje konkretum, ne apstraktum, ali u gr. *-ας*, gen. *-αδος* (λαμπάς > *lampa*, νιφάς »sniježna pahuljica«) ima konkretno značenje. Upor. u prijevaju *-ada* u *gromada* (v.) i kol. *-ad* (v.). Ie. je korijen **ōg-*, koji znači »rast, (termina- tivno) plod > jagoda«.

Lit.: ARj 4, 405. Hirtz, Aves 164. Miklošič 99. SEW 1, 25. Holub-Kopečný 148. Bruckner 197. KZ 45, 307. Vasmer 2, 481. Trautmann 202. WP 1, 173. Mladenov 701. Iljinski, IF 40, 145. Fraenkel, IF 50, 5. Lidén, GHÁ 1916 (cf. IJb 11, 131). Boisacq³ 682.

jagurida f (Kosmet) »zeleno grožđe što poslije berbe ostane u vinogradu, koje djeca beru i jedu«, balkanska je riječ grčkog pod- rijetla: drum. *aguridă* f »unreife Weintraube«, biljka *agurizar* (od pl. *agurizi*) pored *aguridar* (Muntentija) »hedera quinquefolia«, bug. *agó- rida = jagurida* »isto«, arb. *aguride*. Od ngr. ἀγουρίδα f, ák. od ἄγορίς od ἀγροπος = ἄροπος, ἀγροπιδόζουμιν »ocat od zelenog grožđa«.

Lit.: Elezović 1, 249. 517. Mladenov 2. Tiktin 39. GM 4. Pascu 2, 8., br. 64. BB 12, 62. sl.

jahati, jasem impf. (Vuk) (*do-, iz-, ob-, od-, pro-, raz-, s-, sa-, uz-*), sveslav. i prslav., »caballicare«. U narječjima prema prezentskoj osnovi *i* na *-iti: jãšiti* (17. v., ŽK) (*ob-, s-*); *jãati* (ŽK) govore samo žene da u psocvi zamijene opscenu riječ. U Kosmetu stvoren je analogijski infinitiv sa *s* mjesto *h* prema prezentu: impf, *jãsat, jašem* (*na-, po-, pro-, uz-**) prema pf. *janut, -em* (*uz-*) = *jahnuti* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »uzjahati«, skup *-aha-* se steže u *a: dojati, izjãti*. Iterativ se pravi sa *-va-*: *-jahivati* pored *-jaševati*, samo s prefiksima. Radne su imenice na *-lac* m prema *f -lica, -ač: jãshalac*, gen. *-ioca* prema *jaholica = jãlica, jãšilac*, gen. *-aoca* prema *jašilica, jahač*. Pridjevi na *-aci < -at + -j: jahaći* (Vuk) = *jaeci* (Piva—Drobnjak), po- imeničen sa *-ak jaečak* m »jahaći konj«. Mjesto *e* stoji r u *jaicak*, gen. *-aká* »idem«, odatle *ujaičiti* (Hercegovina). U sufiksu *-at a* je shva- čen kao nepostojan *a: jahat, jen. jahta, jahti konj* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Post- verbal: *joha f* (1640, Bosna). Odatle neologiz- am *jãhovina* »Reitgeld«, koji se ne govori. Glagol *jahati* je raširenje s pomoću ie. korijena *lã-*, koji je varijanta od ie. **ei-* u *ici*. Od tog je korijena i stcslav. *jati*, koji pravi prezent kao *iti: jadč*. Za nj postoje baltičke paralele: lit. *joti, lot. jat* »jahati«. Nalazi se i u sjever- nim slav. jezicima, u južnoslav. je propao. Raširenje sa *-i-* je prslav. inovacija. U etimo- loškoj je vezi s *jato* (v.). Miklošič izvodi od istog korijena i *jezditi* (v.), dok Brugmann i Berneker rastavljaju *jahati* od *jezditi*.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 416. 417. 419. 441. 487. 7, 363. 364. Vuković, SDZb 10, 387. Elezović 1, 253. 436. 2, 94. 141. 385. Mažuranić 456. NJ 4, 159. Miklošič 98. SEW 1, 441. Holub-Kopečný 151. Bruckner 196. 203. KZ 45, 54. 304. Vasmer 1, 392, 393. Trautmann 106. WP 1, 104. Osten- Säckén, IF 33, 205. Matzenauer, LF 8, 17-18. Mladenov 704. Boskovic, NJ, n s., 1, 127.

jahlica f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Martić) »oruđe za češljanje lana«. Odatle denominai na *-ati: jahljati* impf, »češljati lan jahlicom«. Izvedenica na *-ica* (v.) od srvnjem. *Hachel*, *hachein*, nvnjem. *Hechel*.

Lit.: ARj 4, 418.

jáhni ja = *janija* (Vuk, narodna pjesma) = *janija* (Bosna) = *janija* (Kosmet) = *jānjija* (Slavonija, J. S. Reljković) »jelo načinjeno od mesa, vrsta paprikaša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jachni*) iz kulinarske terminologije: rum. *iahnie* »Ragout«, (sa *ja* > *i*) *ihmeluta* (rum. deminutiv na *-uta* od lat. *-ucea*), bug. *jahnija*.

Lit.: ARj 4, 458. *Elezović* 1, 252. Skok, *Slávia* 15, 355, br. 363. *Mladenov* 704. *Lokotsch* 926. *Školjić* 359.

Jahūdija m = *Jakudija* (18. v.) = *Jehudija* (Bosna, u muslimanskim poslovicama) prema f na *-ka Jahudinka* (*i* < *ijf*), pridjevi *jahūdijin*, *jahudinski* (Mikalja), od ar. pridjeva *jehudi*, od hebrejskog ličnog imena *Jehūōā*, četvrtog sina patrijarhe Jakova. Po njegovu imenu nastade etnik (ime plemena) i horonim (ime kraljevine) *Juda* < gr. Ιουδαγ = *Ijuda* (prema gr. izgovoru, narodna pjesma, dečanski hrisovulj) < babilonski asirski ja *udu* »koji je hvaljen, slavan«. Arapski je oblik došao u hrv.-srp. i preko tur. *čifut*, *avutiti* (v.). Upór. sličan turski etnik *Osmanlije* prema rodonadžniku *Osmanu*. Pomoću gr. sufiksa *-ačōg* > lat. *-aeus* = ar. -Γ nastade gr. > lat. *judaeus*, odatle učen horonim Ιουδαία > *Judeja*, učen etnik *Ijudej* (16. v.), na *-bc* > *-ac Judejac*, gen. *-ejča* m prema f *Judejka*, pridjev *judejski* = *judajski* (16. i 17. v.). Žensko ime Ιουδιθ > *Judit* (Marulić) = *Judeta* = *Judita* = *Juditika* (18. v.), pridjev *Juditin* (Marulić). Drvo *albero di Juda* > *juda*, *judii*, *judika*, *judino drvo*. *Judejac* se kroatizira *Judinac*, gen. *-nea*, *Judinovac*, kod Kačića: *Ispravnije je Judinovi nego Žuditi*. Pridjev *Ijudin* — *judin* (18. v.) mjesto *Židov* nije ušlo u jezik. Prije prijevoda sv. Pisma uđe u pučki govor lat. pridjev i imenica *judaeus* u tri vida: *Židov* m, u kojem je gr.-lat. sufiks bio zamijenjen domaćim *-ov* (mjesto *-ev* zbog tvrdog suglasnika *d*), sa individualnim *-in* steslav. *Židovimb* m prema f *Židovka* = *džidovka divojka* (narodna pjesma), na *-ec* hrv.-kajk. prezime *Židovec*. Taj oblik preuzeše Rumunji *jidov* m prema *jidojčā*, pridjev *jidovesc*, apstraktum na lat. *-imen* > *-ime jidovine* »židovski narod«, *jidan* m prema *jidancā*

(Moldavija, u Bukovini kukac), *jidanime*, *jidancuță* »vrsta plesa«, madž. *zsidó*. Prema tome je *Židov* ne samo balkanoslavenska nego i panonsko-slavenska i dačkoslavenska riječ. Kako naš pridjevski sufiks *-ov* nema u toj riječi pravog smisla, odbačen je u hrv.-kajk. *Žid* (ŽK, Bandulavić), *šuški*, slov. *Žid*, gen. *Žida*. U ovom obliku lat., *u* > *ŕ* (poslije palatala) kao u *mirus* > *mir*. Na Jadranu je možda dalmatoromansko ili iz mlet. *žudio* potisnuo stari oblik *Žid*, *Židov*: *Žudij* m = *Žudija* = *Žudio* sa analogijskim (prema *dio: dijela*) genitivom *Žudjela* (Dubrovnik) = *Žudila* (Kačić), pl. *Žudjeli* (Rosa), gen. pl. *onijeh Žudjela*, ak. pl. *Žudile* (Kačić), pridjev (*crkva*) *žudimska* (*lm* < *ijin*). Denominal *požudijiti* se (Bandulavić) = *požudjeliti* pf. (Stulić).

Lit.: ARj 3, 535. 782. 4, 439. 674. 9, 185. 317. 11, 349. *Pleteršnik* 2, 961. Budmani, *Rad* 65, 163. Šturm, *ČSJK* 6, 69. *Lokotsch* 949. *Tiktin* 871. Boháč, *LF* 35, 436-437. 369-374. 432-444 (cf. *RSt* 2, 261). *ASP* 33, 96. bilj. Endzelin, *ASP* 33, 116. Schwartz, *Nj* 21, 68-74 (cf. *RSt* 6, 298). Perefeković, *ŽMNP* n. s. 47, 260. si. (cf. *IJb* 2, 165). *Borno* 824. *Školjić* 359. 367.

jàija m (narodna pjesma) »pješač«. Turcizam (tur. *yaya*). Iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 419. *Školjić* 359.

jàiz m (Vuk) »vodena tica kao čaplja«. Budmani upoređuje s rus. *aist* »crna roda«. Upor. polj. *hajstar* < dnjem. *heistr*.

Lit.: ARj 4, 419. Hirtz, *Aves* 164. *SEW* 1, 25. *Vasmer* 1, 7.

jaj¹ (hrv.-kajk.) »uzvik boli i žalosti« = *jao* = sa dodatkom *-h* (prema *ah*, *oh*, *uh*) *jàoh* — *jaog* (15. v.) = *jaok* (prema glagolu na *-kati'*) = *jàohi* (16. i 17. v.) (upór. tal. *ohimè*) = (sa dodatkom ličnih zamjenica u dat. i ak., kao deikse) *jaohsive* > (metateza, *ve* »vas«) *jaohsive* (upor. *jao si ga vama*) = (sa stezanjem *ao* > *o*) *jo* (15. v., Marulić, ŽK) = *jōh* (16. v., Vodice, Istra), poimeničen *joh*, gen. *joha* = *joj* (17. v., Vuk) = *jpjeh* (narodna pjesma, Istra) = *juj* (Vuk). Oformljuje se sa *-kati:* impf, *jàokati*, *-čem* (Srbija) prema pf. *jaoknuti*, *-em*, impf, *jàukati* pored *jaukati*, *-čem* prema pf. *jauknuti*, *-em*, s postverbalom *jauk* m = *jauka* f i pridjevom na *-av jàukav* (Vuk, Dubrovnik), poimeničen sa *-bc* m prema *-ica f jàukavac* (17. v.) prema *jaukavica* (Pavlinović) = *jāvkatī*, *-čem* (ugarski Hrvati) = *jāvkatī*, *jāvčem* (ŽK) — *j okati*,

jačem (Istra) = *jōkātī* (ŽK) = *j okati* (Bosanska krajina) »vikati joooo, kad se što prebije«. Sa *-iti: jaočiti*, *-im* (18. v., jedanput).

Lit.: ARj 4, 419. 655. 459. 656. 491. 496. 653. 656. 676. Ribarić, *SDZb* 9, 154. Vaillant, *RES* 22, 190. Matzenauer, *LF* 8, 27.

jaj² m (Kosmet) »pruglo, zamka, pero«. Balkanski turcizam (tur. *yay* »luk za strijelju«) iz terminologije oružja: bug. *jaj*, pl. *jajove* »Feder am Wagen« itd.

Lit.: *Elezović* 1, 250. *Doric* 428. *Mladenov* 702. Isti, *Reč.* 603.

jaje, gen. *jaja* pored *jajeta* (17. v., štokavski) = *jaje*, pl. *jajca* (Kosmet) = *jajce*, gen. *jajca* pored *jajceta* (zapadna narječja, bug.) = *jajce*, gen. *jajceta* (1453, sa deminutivnim *-će* za *-e*), ie., sveslav. i praslav. *aje za *ovum*, s kojim je u prasrodstvu. Metaforički je eufemizam u značenju *mudo* (v.), koje se smatra nepristojnom riječi. Nepristojnost se uklanja i turcizmom *tašak* (v.). Ponovno se deminuiru na *jajašce* < *jajačbce* (kao *sunasce*). Dočetno *-e* je deminutivni sufiks *-ġ* gen. *-ete*. Izvedenice su od oba oblika. Od *jaje*: pridjevi na *-irgi: jājirjī* (Vuk), poimeničen u neologizmu *jājirjak* »ovarium« = na *-aki jajski*, na *-bn jājān*, *sjajna* (*kokoš*, Srbija, Smederevo, Morava) »koja ima u sebi jaje«, poimeničen na *-ik jajnik* »uskrsni kolač od jaja«, na *-at jājat*, odatle Šulekov neologizam *jajatnica* »ovalna crta«, koji nije ušao u jezik; na *-ast: jajast* (*ob*)-, složen *jajonos*. Na *-ača: jajaca* = na *-ara: jajara f* »vrsta šljive«, *jajārica* »hljeb za Uskrs«. Na *-ar: jajar ta*, gen. *-ara* »čovjek koji sporo ide«. Na *-(j)ak* prefiksalsna složenica *Bezjak* (v.). Na *-uša: jājūša* »pita od kukuruzna brašna, jaja, sira i masti«. Denominál na *-ati: jājati se* (Lika) »uzrigivati sesavonjem od smrdećih jaja«. Od *jajce* su ove izvedenice: na *-jak: jajčak* (Hrvatsko zagorje) »samac od svinje neškopljene«; na *-jar: jajčar* (ŽK) »koji sakuplja jaja za prodaju«. Pridjev na *-bn* i *-en: jājčan* — *jājčēn* (hrv.-kajk.), poimeničen sa *-ica jajčēnica* »uskrsni' kolač«. Denominál na *-ati: jājcati se*, *-a* (Srbija, Smederevo) »nositi jaja«. Toponim *Jajce* (Bosna), odatle pridjev na *-ski jājčakī*, etnik (također prezime) *Jajčanin*. Toponim je prevedenica od napuljskog *Castello dell' uovo*. Ie. je korijen *o-*, odatle sa sufiksom *-io* praslav. *aji, pored *ōu-*, srodno sa korijenom *aeui-* »ptica« > lat. *avis* itd. Značajno je da se u slavinaama nije očuvao drugi korijen, nego prvi, dok za značenje *avis* postoji praslav. korijen **py-*, koji u lit. *pautas*

znači »jaje«. Kako u svim slavinaama naziv za *jaje* sadrži deminutivne *-e* koje označuju mlado, nije nemoguće da je ie. *oye* značilo i »ptica«, odatle *jaje* kao *ptice*.

Lit.: ARj 4, 421. 422. 8, 363. *Elezović* 1, 250. *Mažuranu* 456. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 26. *Holub-Kopečný* 411. *Bruckner* 197. *KZ* 45, 300. *Vasmer* 3. *Trautmann* 202. *WP* lj 22. 2, 76. *Mladenov* 702. Loewenthal, *WuS* 9, 187. *Boisacq* 1082-1083. Prusík, *Krok* 6 (cf. *AnzIF* 3, 104). *Pirana** 57.

-jāk, sufiks složen od *-io* i *-ák* (v.), živ je i produktivan. Tvori etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta: *Bošnjak*, *zemljak* od *zemlja*, *Zemjak* m od *Zenica* prema f *ZMčka*, *Glamočak* od *Glamoč*, *Livnjak* od *Livno*, *Travnjak* od *Travnik* itd. Odatle prezimena na *-ovič*: *Bošnjaković*. Poimeničuje pridjeve da izgradi nosioca svojstva: *veseljāk*, *bezbožnjāk*, *slobodnjāk*, *crkvenjāk*, *stručnjāk*, *poštenjāk*, *pokrštenjāk* itd. U ovoj funkciji može značiti i predmete i imena mjeseci: *vočnjāk*, *slivljāk* (ŽK), *máslenjāk* »lonac za maslo«, *potkožnjāk* »čir pod kožom«, *svečnjāk* (hrv.-kajk.) »februar« od *svijeća* »kandelora«, *medmašnjāk* (ŽK) »august« od *maša* »velika i mala gospa«. Kad znači predmete ima i f prema radu glavne imenice: *vārenjaka* »tikva koja se vari za jelo«, *vodenjaka* »tikva u kojoj se nosi voda«, *požnjaka* »voćka koja pozno dospijeva« itd. Kad poimeničuje pridjeve na *-ski*, znači mjesec, ljudi određenog krsnog imena. Upor. *imenjak* m prema f *imenjaka*. Oblik je toga konglutinata *-štak* (štokavski), *-ščak* (čakavski) i *-ščak* (hrv.-kajk.): imena mjeseci: *jakoščak* (ŽK) »srpanj« (od sveca *Jakov*), *sesveščak* (od *svi sveti*) »novembar«, *mioljščak* (ŽK) (od *mihōlja* »sv. Mihael«) »septembar«, *m-koljščak* (slavi sv. *Nikolu*), *mztrovštak* itd. Znači i stanovnike: *gorštak*, prvi etnika od kojih su brojna prezimena (hrv.-kajk.): *Draganiščak* (ŽK, od sela *Draganići*), *Polanščak* (zagorsko prezime, od *Poljana*), *Dolovčak* (Medumurje). Upor. selo. *Gorišek*, *Bezenšek* (od *bezdnb* > *beždan*). U mociji označuju muško lice: *rodak* pored *rodjāk* i *rodijāk* prema f *rodica* (ŽK) = *rodaka* = *rodakinja*; *mužjak*, *mladak* pored *mlādijak*, *prosjak* m prema *prosjākinja*. U ovom slučaju imao je pred sobom poluglas ь.

Lit.: *Maretić* 289., 9 342 j. *Leskien* 255., § 402 b.

f (18. v., Vuk) »ogrlica, kolijer« = (sa umetnutim r, nejasno) *jarka* (Crna Gora) »isto«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur.

yaka »Kragen« < ar. *šakk* »oklop«: rum. *iacă* »Halskragen«, bug. *jaká*, arb. *jakë* »Mantelkragen«. Na nápadu sa deminutivnim sufixsom *-etta* < vlat. *-itta* kao venecijanizam *jaketa* (Hvar, Brusje, Istra) »muško gornje odijelo« < mlet. *jacheta*, *giacchetta*, prošireno tal. sufixsom *-one* > *-un jaketūn*, gen. *-una* (Molai) »kratki kaput«, isto preko tosk. *giacchetta* ili engl.-fr. *jaquet* > *deákét* (Mos-tar), *žaket* (Zagreb). Ovamo još *džak* m (Dubrovčani) »oklop spleten od gvozdene žice« < tal. *giaco* < španj. *jako*. Odatle augmentativ na *-ulja džakulja* f (Vuk). Upor. ličko prezime *Zakula*, *Džakula*.

Lit.: ARJ 3, 528. 4, 429. 471. Hraste, *JF* 6, 187. Čorović, *ASPh* 29, 509. *GM* 160. Mladenov, *LF* 8, 18. *REW*² 7519 a. d. *DEI* 1801. *Škaljić** 359.

jakija f (Vuk) »mehlem od sapuna, rakije i jaja za ranu koju je natrio sedlo«. Balkanski turcizam (tur. *yakı*) iz konjske terminologije: bég. *jakija* »Wundpflaster«, arb. *jakí* f »Zugpflaster«.

Lit.: ARJ 4, 430. *GM* 160. *Doric* 428. *Škaljić* 359.

Jākīn, gen. *-ina* m (15. v., narodna pjesma, Petranović). Od tal. *Ancona*, a to od gr. akuzativa od *ἀγκών* gen. *-ovoc* »ugaon«. Upor. tal. (u narječju) *ancóna* f »angolo della strada«. Odatle etnici na tur. *-li Jaknlija* (narodna pjesma), na *-janin Jakinjanin* (Mikalja, Bella) m prema f na *-ka Jākīnka* (18. v., Dubrovnik), pridjev *jakīnki* (17. v.). Grčki dočetak *-ona* nalazi se tu u jednakom vidu kao i tzv. ilirsko *-ona* u *Aenona* > *Nin*, *Scardano* > *Skradin*, *Stolpona* > *Stupin*, *Glemona* > *Humin*, *Salonae* > *Solin* za razliku od *Solun* (v.), znak da su svi oblici jednake starosti, tj. iz doba prvog susreta na Jadranu (7. v.).

Lit.: ARJ 4, 430. *DEI* 190.

Jakov, gen. *-ova* m (pravoslavci i katolici), biblijsko muško ime hebrejskog podrijetla prema grčkom izgovoru dočasnog hebrejskog *Ja'akob*, prema f *Jakova* »1° žensko lično ime, 2° jabuka«, pridjevi na *-jjakovalj*, poimeničen f *jakovlja* (ŽK) »svetkovina«, *Jakovov* (17. v.), *Jakòvljev*, prezime *Jakovljević*, *jakovski*, poimeničen *jakošćak* (ŽK) »juli«; *Jakovlna* (augmentativ, Vodice), prezime; deminutiv na *-bc* > *-äc Jakòvac*, gen. *-ovca* (lično ime i prezime), *jaková* »vrsta kruške« = *jakof* (Lika) = (prema lat. izgovoru) *Jakob* (13. v.), pridjev *Jakovov*, odatle na *-ka jā-*

kobòvka »kruška koja dozrijeva o sv. Jakovu«, na *-/ Jakoblje* (18. v., Slavija) »dan sv. Jakova«, *Jākobljev* (18. v., *-j + -ev*). Deminutiv na lat. *-ūceus* > *-uč* (daim.-rom. ?) *Jākobul* (1406) = (*-b* > *-p*) *Jākoļ* (16. i 17. v.), *jakopaljka* »jabuka« = *jakopovka*, *jakopščica* = *jakopčica*, *jakopovščak* (Habdelić) »juli« = (*o* > *u*) *Jākup* (narodna pjesma) muslimansko ime ar. podrijetla, *Jahupov*, toponim *Jakupovci*; sa *k* > *g jagupaljka* »jabuka«. Hipokoristici: *Jako* (13. v., Bosna), prezime *Jakić*, *Jake*, *Jaketa*, gen. *-e* (Vuk, Dubrovnik), *Jace*, *Jaka* f »žensko ime« (17. v.) < tal. *Jacobo*; *Jakoje* (16. v., dečanski hrisovul), *Jakota* (14. v.), poime-ničen pridjev u ž. r. kao toponim *Jakotina* (Bosna), na *-uša Jakuša* = *Jakova* ime žensko, na *-ića* (tip *Ivša*, *Lukša*, *Vukša*) *Jakša*, *Jakše*, gen. *-eta*, prezimena *Jakšić* > *Jahšić* (Dubrovnik), *Jakšetić*, *Jdšo* = *Jaša* (Vuk). Sa *b* > *m* kao u tal. *Giacomo*, furl. *Jacum* > *Jakom*. Ovamo još internacionalno *Jakobinac*, gen. *-inča* (iz fr. revolucije) »pristaša ekstremnih nazora, ekstremista«. Naziv je nastao od sastajališta u samostanu sv. *Jakova*. Odatle prema tal. *díakàbina* f (Dubrovnik).

Lit.: ARJ 4, 437. 438. 439. 487. Sturm, *ČSJK* 6, 67. Jagić, *ASPh* 31, 551. Ribarić, *SDZb* 9, 89.

jakrep m (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: škorpjija, škorpjijun, škorpjion (ŽK), špurak (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *'aqrab* > tur. *akrep*) iz terminologije životinja.

Lit.: ARJ 4, 438. *GM* 409. *Lokotsch* 47. *Škaljić*' 79. 359.

jal m (hrv.-kajk. i slov.) »sinonim: zavist, nenavidnost«, *hrvatski jal* (uzrečica). Odatle pridjev na *-bn: jalan* (17. v., čakavci) = slov. *jalen* »dolosus«, poimeničen na *-ik* (Belostenec) *jalnih*, na *-ost: jalnost* (Belostenec, ugarski Hrvati). Miklošič, *Lex.* ime *aib* »nequitia« u neodređenom glagoljskom rukopisu. Martić ima *jal* u značenju »jad, zlo, nesreća«, odatle pridjev *jalan* »jadan«. Što se tiče postanja MiMošič upoređuje sa tur. *al* »fraus«. Kako se taj tobožnji turcizam ne nalazi u balkanskim jezicima u značenju »zavist, zavidan«, nego daleko u krajevima izvan turskog upliva (hrv.-kajk. i slov.), može se sumnjati u ispravnost Miklošičeva upoređenja. Moglo bi se doduše raditi o avarskom posredovanju. Upor. *Čazma* pored *Česma* (ime rijeke i to-

ponim) prema Dickenmannu. Upoređuje se još s gót. *alján* »želus«. Budmani uzimlje isti korijen koji je u *jalov* (v.).

Lit.: ARJ 4, 439. *Mažuranić* 456. *Miklošii* 99. Isti, *Lex.* 4. *SEW* 1, 28. *Boisacq*³ 309. *Bruckner* 45. 298. Solmsen, *IF* 14, 436.

jalà(h) (narodna pjesma) »uzvik za soko-Ijenje, čudenje ili žalost« = *jala* pored *jala* i *jala* (Kosmet) »uzvik naglog početka neke radnje«. Upor. *ala*. Odatle impf, na *-kati: jalàkati*, *-čem* pored *--kam* (Vuk) = *halakati* = *alakat*, *-am* (Kosmet, subjekt *dëca*) »larmati, grajati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ja allah* > *jalah* »o, bože«) iz oblasti islama: bég. *jattá* > *jala* »hajde«, arb. *alla*.

Lit.: ARJ 4, 440. *Elezović* 1, 11. 251. *Mladenov* 702. *GM* 7-8. *Škaljić*' 359.

jàlak m (Vuk, genitiv nepoznat) »sinonimi: jarak, jaruga«. Toponim (Srbija). Turcizam (tur. *yalak* »korito«) iz terminologije za teren.

Lit.: ARJ 4, 440. Matzenauer, *LF* 8, 19.

jàlan m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: laž«. Odatle radna imenica na *-d&ija: jalandžija* »laživac, laža, lažov« = *jalandžija* m, f; na *-ija* < gr. *-íc: jalánija* f (narodna pjesma, Petranović) »laž«; na *-li* u složenici *jalánli-zëmân* »lažno vrijeme, u kojem nije dobro« (Travnik); *jalan*, određeno *jalni*, je pridjev »lažan, neprav, pretvoren« u primjerima *jalan biser* (Šulek, hrv.-kajk.), *jalna pečat* »falsum sigillum«, *jalna vera* »perjurium«, *jalno* »mala fide«. Drugih primjera iz štokavskog narodnog govora nema. Kako su poznati f, n i deklinacija, išlo bi ovamo kao naša izvedenica od tur. pridjeva *jala* f (1452) u primjeru: *breza vsake jale ili prehine, volja* (»ili«) *privarka, ali hitrosti*. Denominai odatle na *-iti: jaliti se, -im* (također hrv.-kajk. i slov.) »pretvarati se, hiniti«. Belostenac ima *jalnih* u značenju »laživ čovjek«. V. *jal, jalov* i naročito *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac 16. v.). Izgleda da su se u ovom balkanskom turcizmu (tur. *yalan* »falšus, mendacium«) iz oblasti morala unakrstile dvije osnove, starija, koja možda i nije turskog podrijetla, i mladi balkanski turcizam: bug. *jalan, jalandžija*, arb. *jallan* »falsch«. Najvjerojatnije je da su *jala, jalan, jalna* (hrv.-kajk. i slov.) panonske posuđenice iz madž. *ai* »falšus, falsarius, dolosus«, odatle *alt* »täuschen« > *jaliti*. Madž. *dl* je posuđenica iz turskog prije »honfoglalása«, iz vremena dok su Madžari nomadizirali u društvu turskog

naroda. Tur. *yalan* »koji vara, laže« je obrazovano kao *čalan, delen* s pomoću participskog sufixa *-(y)enl-(y)an*.

Lit.: ARJ 4, 440. 442. *Elezović* 1, 25L *Mažuranić* 456. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 360. *GM* 160. Matzenauer, *LF* 8, 19. *Gombocz-Melich* 55. *Deny* § 733. *Školjić*' 359.

jàlapa f »biljka što joj je smola lijek za želudac«. Tal. učena riječ *ialappa*, njem. *Jalappaharz*, lat. *Ipomea jalappa*, španj. *jálapo*, od imena jednog meksičkog grada.

Lit.: ARJ 4, 440. *Dauzāt* 417. *DEI* 1906.

jàlduzlí, indeklinabilni pridjev, epitet uz *časa, stolac, pjena* (narodna pjesma) »pozlačen«. Balkanski turcizam (tur. *yaldiz*): bug. *jaldž* »Goldstück«, *jaldžli* »vergoldet«. Tur. *ı* > *u* kao u *hanuma, koduna*.

Lit.: ARJ 4, 440. *Dorii* 428. *Mladenov* 702. *Škaljić*' 360.

jàlito n (Lika) = **jelito** (Mikalja, Stulić) »djevenica, kobasica velika od najdebljeg crijeva, od krvi i brašna«. Čakavsko *olito* (Bakar) = *olito* n (Hrvatsko primorje, Rijeka, Krk, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *olito* (Cres) »1° crijevo, 2° krvavica«. Slov. također *olito* pored *jelita*. Sveslavenska i praslavenska riječ. Danas nije općenita hrv.-srp. riječ. Istisnuše je sinonimi: *kobas(ica)*, *krvavica, sudžun*; *a-*, *e-* i *o-* su različiti prefiksi. Bez njih je stprus. *laitian* »kobasica«, srodno sa lat. *Uno*, prema Brückneru sa *ilia*.

Lit.: ARJ 4, 442. 482. 8, 893. Tentor, *JF* 5, 206. *Miklošič* 102. *SEW* 1, 452. *Holub-Kopečnj* 151. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 301. 46, 193—217. Vasmer, *RSl* 4, 182. Endzelin, *ZSPh* 18, 122. *WP* 1, 163. Scheftelowitz, *KZ* 53, 248. Matzenauer, *LF* 8, 28.

jàlkunići m pl. (Vuk, narodna pjesma, akcenat Budimirov), apozicija uz *tići: tu se tići jalkunići legu*. Hirtz ne zna kakva je to ptica. Izvjesno je da se apozicija svršuje na *-ič* koji rimuje sa *tić*. Takovih primjera ima dosta: *tić golubić, tić lastavić, orlović, sokolić, ždralović, smjelović, jadović*.

Lit.: ARJ 3, 442. Hirtz, *Aves* 164.

jàlov (Vuk) = *jalav* (Kosmet, s promjenom sufixa *-ov* > *-av*), sveslav. i praslav. pridjev, »neplodan, sterilis«. Bez sufixa *-ov* rus. *jályj* »idem« i hidronim *Jala* (Tuzla). Hidronim se može i drukčije tumačiti. Poimeničen sa *-bc: jalavae*, gen. *-ovca* »neplodan ovan koji je uškopljen« prema *-ica, -ka jā-*

lavica = *jälvka* »1° neplodna krava, 2° mlada krava«. Rumunji posuđiše *ialoviță* (Moldavija) »fette Mastkuh«. U sjevernim slavinaima poimeničenje na -bc znači »borovica«. I na romanskom području smatra se *borovica* kao neplodno drvo. To dolazi odatle što je to drvo dvodomna biljka, sa samim muškim ili ženskim cvijećem. Ovo značenje održalo se možda u starom toponimu *Jelovice* f pl. (Vodice, g. 1320. *Geloiz*), odatle pridjev *jelovavčki*, koji kaže da se prvobitno selo zvalo *JelovbCb*, a zatim zamijenilo sufiks -bc sa -ica (upor. *Mitrava* prema *Mitrovica*). Li-vada *jelovačka* zove se *Jelovišta* n pl. Na teritoriji toga sela raste samo *borovica*. Sa toponimom *Jelovišta* iste je formacije *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac iz 16. v.) »eška, meka, mamac«. Poimeničenje sa -ina: *jalovina* (Ozalj) »1° batviči koji se posijeku uz glavno batvo. kukuruze, 2° jalova zemlja (16. v., rukopis)« = (sa *ja* > *je*) *jelovina* pored *jalovina* (Vodice, kol.) »neplodne ovce«. Pridjev *jalov* raširen je sa -bn: *jälovan* (18. v., J. S. Reljković i Nenadović). Odatle toponim *Jalovnica*, s kojim se slaže rum. hidronim *Jalamita*, rijeka što protječe pustim Teleormanom, deminutiv *Jalomicioră*, njezin pritok. Upor. gore *Jala*. Glede dodavanja sufiksa -o ō upor. steslav. *istb* i *istovb*. Sa -an (kao *Milan*): *jälovan*, gen. -ana (Lika) »čovjek koji volove i konje jalovi, kopljar (ŽK)«. Denominai na -iti: *jäloviti*, -lm »sinonim: kastrirati«, pf. *izjaloviti* (*se* \ -lm (17. v., Vuk) »ne uspjati (metafora)« prema impf, *izjalovljivati se*, odatle *izjalovče*, gen. -eta n = *jalovce*, gen. -eta (Kosmet) »izmetak«, *öbjaloviti*, -lm (Brač) »obřezati sve prutiće na čokotu«. Bez sufiksa -ov pridjev se može označiti kao baltoslavenski: lot. *jēls* »sirov, nezreo«, lat. *paegle* »borovica«, sa *gl* prema *egle* »jela« (v.). Za lotiško *jēls* nema paralela u drugim ie. jezicima, dok za značenje »borovica« ima. Machek svodi i pridjev i izvedenicu na -bc na korijen **al-j*el-*, s kojim veže *oiš* »pivo« i prema lot. *jēls* pretpostavlja i za *jalov* kao prvobitno značenje »nezreo« > *neplodan. *ja-* je nastao prijetoj iz ie. *ē* s očuvanom prvobitnom diftonškom zamjenom *ja* poslije /-.

Lit.: ARj 4, 442. 8, 363. Miklošič 99. SEW 1, 272 i 443. Holub-Kopečny 148. Bruckner 198. KZ 45, 31. ZSPH 4, 215. Vasmer 2, 488-9. Trautmann 69. 107. WP 1, 152. Machek, Slávia 8, 213-217. Fraenkel, ZSPH II, 36-39. Tiktin 747. Boisacq 237-238. Kōrinek, Slávia 12, 353-356. Ettmayer, MIG 37, 646.

jama f (1475, Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: graba, rupa, obrov, spilja, pećina; u toponomastici Istre *Fojba* < lat. *fovea*«. Veoma raširen toponim u sing. i pl. Odatle pridjevi: na -bn *jaman* (Stolić), koji se u ARj označuje kao nepouzdan, ali dolazi u toponomastici *Jamno* (selo, Varaždin) i poimeničen sa -ica *Jamnica* (*jamnička kiselica*), na -ost *jamast*, na -ski *janiški* u toponimiji *Jamski Lipar* (Srbija) i kao noviji izraz (1950) *jamski radnik*. Deminutivi na -ica: *jamica* (Vuk), s pridjevom *j amicasi* i denominálom *lamicati*, -ām, na -ii *jamići* (Vuk, Beograd), na -bka *jamka* (Rijeka) = *jánka* (Brač) »rupica izdubena u zemlji u koju djeca uspu žita, prosa, kad napinju ploke (»pločice)«. Čudne je tvorbe *jannčak*, gen. -ika m (Slavonija) »sinonim: trnokop, budak«, jer izgleda kao deminutiv, a značenje mu je drugo. Možda je nastala zamjena sufiksa -ičāk, gen. -ičāka sa deminutivnim -ičak, gen. -ička. Augmentativi: na -ina *jarnina*, također toponim, na -etina *jāmetina* (Vuk), na -urina *jamūrina* (17. v., Vuk), na -uža (analogijski prema *kaljuža*) *jamuža* (Šibenik). Radna imenica na -ar: *jamār* m »koji živi u jami« prema f na -ica *jamarica* »1° biljka cortusa, 2° jegulja«. Denominai na -iji: *jāmiti*, -im (Vuk) »kopati jame«. Ne postoji u baltičkoj grupi, a ni u drugim ie. jezicima nema paralela koje bi posve odgovarale značenju praslavenske riječi. Uzimlje se da je srodna s gr. αμη »lopat« i odatle αμάρα »tranchée, fosse, conduite d'eau«, ἔξαμάω »iskopavam«. Ie. korijen je **iām-jiām-* »kopati«, toharski *yarn yarn*. Lidén pretpostavlja ie. *ou-ma* > *ōma.

Lit.: ARj 4, 444. 447. 448. 450. 453. Mažuranić 457. Miklošič 99. SEW 1, 444. Holub-Kopečny 148. Bruckner 198. Vasmer 2, 489-70. Mladenov 703. WP 1, 198. Jagić, ASPH 2, 396. Lidén, KZ 41, 395-396. Schneider, IF 58, 42. Scheftelowitz, KZ 56, 207. Solmsen, Beiträge zur griech. Wortforschung 195. i sl. Persson, KZ 48, 128. Boisacq* 295. 1094.

jāmak m (Vuk, narodna pjesma) »barjaktarev zamjenik«. Odatle' prezime na -ovio: *Jamaković*. Turcizam (*yamak* »pomoćnik«) iz oblasti vojništva.

Lit.: ARj 4, 447. Matzenauer, LF 8, 21. Škaljić 360.

jambo (16. v.) = (danas učeno školski) *jamb* »(metrički termin) u — (uzlazna stopa)«, od lat. *iambus* < gr. ἰαμβος nepoznatog (možda azijskog = maloazijskog) podrijetla.

Lit.: ARj 4, 447. DEI 1803.

jān, gen. *jāna* m, pl. *jānovi* (Kosmet) »zastirač za minderluk« = *jān* (tuzlanski kraj) »strana na čamcu«. Odatle prilog *jāndal* (Vuk) = *jandal* (Kosmet) = *jāndan* (narodna pjesma, Bosna) »na stranu, na strani« = s prijedlogom na *jandal(u)*. Prvi je element u složenicama: *janostup* »nogostup = (meta-teza) gonostup (tuzlanski kraj), *jānkesa* i (17. v.), odatle na -džija *jankesedžijanjances-* (Kosmet) »džeparoš«, *janporoz*, prilog (Kosmet) »na(h)ero, natraške, nabusito«. Balkanski turcizam (*yan* »côté, flanc«) iz terminologije za teren: bug. *jankesedžija*. Prilog *jāndan* sadrži tursku postpoziciju -dan za ablativ. Odatle *jandal* na osnovu disimilacije *n-n* > *n-l*; *jandal* odgovara po značenju crnogorskom m *sompas* < *sam* + *pasti*: *puštijo stoku onako jandal* (Kosmet). U prilogu *janporoz* prema tur. *yanpuri* »krivo, naopako« -oz nije jasno. Tur. *yan* nalazi se kod nas još kao deminutiv na -dzik: *jāndžik* m (Vuk, Srbija) = *jandžik* (Kosmet) »seljačka, čobanska kožnata torba, što se nosi oko vrata; sinonim: zagrčik (v.)«. Sa recipročnom turskom postpozicijom kojom se tvore inhoativni glagoli: -Us: *janliš* (Bosna) = *janhš* (Kosmet, uz *biti*, subjekt *esap*, *sat* itd.) »pogrešan, netačan«.

Lit.: ARj 4, 451. 452. 453. 454. Elezović 1, 252. 253. 2, 517. Korsch, ASPH 9, 506, Deny § 840. Škaljić 361.

jangin, indeklinabilni pridjev (Travnik) »žestoke čudi (ili spolno) čovjek, životinja«, metaforicko značenje prema *jāngija* f (Bosna) = *janglja* (Kosmet) »požar, gorāvica«. Balkanski turcizam (*yangin* »požar«) iz terminologije običnog života: bug. *jangān*. Sufiks -gin je kao u *sürgün* (v.) ili *čavkun* (v.). Oblik *jāngija* nastao je ispadanjem dočetnog tor. -in na osnovu disimilacije *n-n* > *n-0* i deklinacijskim dodatkom -ja (v.).

Lit.: ARj 4, 452. Elezović 1, 252. Skok, Slávia 15, 355., br. 361. Škaljić 361.

Jangura (stsrp. spomenik), maloazijski grad, antički lat. *Ancyra*. < gr. Ἄγκυρα, danas obično *Angora* (novogr. *nk* > *ng*), tur. *Engürriye*. Stsrp. je preko biz. (ngr.). Značajno zbog proteze.

Lit.: ARj 4, 452.

janičar (17. v., apozicija uz *Turci*) = (sa individualnim -iri) *janičarin* (18. v., Obradović, Nenadović), pridjev na -ski *janičarski* (Mmavić, Kavanjin), apstraktom na -stvo *janičarstvo*. Taj oblik sa dentalnim nazalom

nije prodro u književni i saobraćajni jezik, nego s palatalnim *nj*, koji bolje odgovara turskom napola palataliziranom *n*: *janičar* (16. v.) = *janičarin* (17. v.), *janičarski* = (sa *je* kao u tor.) *jenjičar* (Vuk) = *jeničar* (Kosmet) = *jemčarin* (Kosmet) »1° član nove turske vojske obrazovane od nemuslimanske djece (ustanovio ju je Orhan, otac sultana Murata), 2° (metafora) nasilnik, 3° (*janičar* Lika, Oštarije), bjeloglavi jastreb, gyps fulvus«. Odatle hrv.-kajk. prezime *Jančar*. Balkanski turcizam (složenica od pridjeva *yeni* »nova« i *čeri* »vojska«) iz vojničke terminologije: bug. *janičarin* = *eničarin*, arb. *xhaničér*. Evropski turcizam. Upor. pridjev *yeni* u toponimiji: *Jenji-Pazar* i *Jenji-Šeher*.

Lit.: ARj 4, 452. 458. 489. Elezović 1, 260. Hirtz, Aves 165. Miklošič 99. SEW 1, 445. Holub-Kopečny 148. Bruckner 198. GM 80. Korsch, ASPH 9, 506. Lokotsch 954. Skok, Slávia 15, 355., br. 362. Mladenov 703. Škaljić 361.

-janin m, pl. -jani, sveslav. i praslav. produktivan i živ sufiks, složen od tri sufiksalna elementa (konglutinat): {*o-* > *j* (v.) + -an, prema kojem se pravi plural (tip *Rimljanin*, pl. *Rimljani*) + -in (v.), koji znači individuum, jedno lice, i nedostaje u pluralu. Prvobitno označivao je samo muška lica. Stoga mu u mociji odgovara -bka (v.) ili -ica (v.) (tip *Hvaranin* prema *Hvarka*). Analogijom pre-nije je elementat -an i u ž. r. Tako nastaje -jānka. Danas se kaže f *Rimljanka* prema m *Rimljanin*. Budući da i sufiks -bc > -ac služi istoj funkciji, veže se od starih vremena -janin i s njime u -čanin m prema f -čanka. Tako se mjesto nekadašnjeg *Zagrebec* m prema f *Zagreпка* kaže danas općenito *Zagrepečanin* m prema i *Zagrepečanka*. Služi za tvorenje etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta, kao i od općih riječi koje znače zemlju, grad, selo, puk ili ljudsku grupaciju. Odatle i u prezime-nama: *Jajčanin*, *Šidanin*, *Oreščanin* itd. *Biščan* (Samobor) od *Bihać* i dalje *Bićanić*. Primjeri: *Hrvčanin* (od pl. t. *Hrvati* kao oznake zemlje, koja se danas zove *Hrvatska*), *Zečanin* od *Zeta* i si., *Kotoranin*, *brđanin*, *goranin* (prezime *Goran*), *građanin*, *varošanin*, *se-ljanin*, *pučanin*, *krščanin* itd. Označuje i pojedince iz ljudskih grupacija: *kučanin*, *ukučanin*, *šerežanin*, *goščan* (ŽK) »jedan od gostiju«. Može se proširiti sa -bc na koncu: *Kraščanac*, gen. -anca, *Kzapllanec* (hrv. kajk.) od *Krapina*. U toponimiji u pl. *Brekovljani*, naselje oko crkve sv. *Breka* < lat. *Briccius*, *Gračani*

(Zagreb), kmetovsko naselje koje je nekada pripadalo *Gradbcu, Varikašane* kod Zadra, kmetovi zadarske porodice *Varikaša*. Raširuje se sa *-nica Gračanica*, 1332. hram Bogorodice *gradbčanbskije* (*Mon. šerb.* 562). Samo za svaki pojedini elemenat postoje ie. paralele. Tako za *-an*: lat. *-anus* (*Romanus* od *Roma*), gr. -ηνος (Λαμψακηνός od Λάμψακος). Konglutinat je praslavska tvorevina. [Usp. i *-anin*].

Lit.: *Maretić* 290., § 343 ab. *Leskien* 249., § 391. *Holub-Kopečný* 450. *Bëlic, JF* 15, 239. *Boskovic, JF* 15, 37. si.

jantar m »sinonimi: ambar (v.), ćelibar, agata (v.), okstan (v.)«. U novije vrijeme uzeto iz ruskoga. Odatle pridjevi na *-bn*: *jantaran*, koji nije ušao u jezik; na *-ov*: *jantarov*, poimeničen na *-ina jantarovina*, na *-ski jantar ski*. Na *-un*: *jantarun*. Sve Šulekovi neologizmi. Ruska je riječ posuđenica iz ugrofmskog ili lit. *gentīras, gintaras*. Upór. još madž. *gyantar* pored *gyanta* i bug. *jantár*. Važna riječ iz kulture Baltika.

Lit.: *ARj* 4, 455. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 445. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner, KZ* 45, 28-30. *Vasmer* 2, 491. *Mladenov* 703. *Matzenauer, LF* 8, 27. *NJ* 3, 158.

januári m (Vük, latinizam) = *januar* (18. v., također ime muško) = (prema gr. γενάρης = arb. *jenar*, Toske) *jenar* m (1100) = *envar* (1491, kalendar prvotiska glagoljskog brevijara) — *jenvar* (Zakon vinodolski, historijski dokumenti 15. v.) = (prema tal.-mlet. *gennaro* [= *gennaio*]) *cenar* (15. v.) = *dženār*, gen. *-ara* (15. v., zapadni krajevi) = *denar* (14. i 15. v.), *denvar* (unakrštenje sa *envar*, 14. i 15. v.) = (latinizam) *denvarije* m (15. v.) = (mlet. *ĝ > j*) *jenar*, gen. *-ārā* (Božava, Rab), u Režiji *ženār* = *žanar* < furl. *zenar*. Od klat. *januarius* (se. *menšiš*) > vlat. *jenuarius*, pridjevska izvedenica na *-arius* od imena boga *Janusa*.

Lit.: *ARj* 1, 938. 4, 455. 3, 4. 533. *Kušar, Rad* 118, 23. *Cronia, ID* 6. *Stefanie, Rad* 285, 93. *GM* 162. *Stürm, ČSJK* 6, 67. *ASPh* 14, 234. *Putanec, JZb* 4, 106.

Jánja f (Vuk, hipokoristik 17. v.). Odatle prezime *Janjio* (Bosna). Deminutiv na *-ica* *Janjica*. Hipokoristik na *-ša* *Jaša* (Lika). Hipokoristik ispuštanjem početnog sloga *Neža* (Hrvatsko zagorje), odatle prezime *Nežić* (Prigorje). Ančić ima: *Jagica ali Janje tti Jagnja*, iz čega se vidi da bi *Janja* mogla

predstavljati hipokoristik i od drugih svetica, kao *Agatha* (v.). *Anna* glasi u ŽK *Āna, Jana*, deminutiv *Janica*, toponim *Sveta Jana*, s etnikom *Svetojanac, svetojanski*. Pridjevski je toponim *Jánjina* (Pelješac). Na *-ika* *Janika*. Novaković ima ženska imena *Jagnija* i *Jagnita*. G. 1459. potvrđena su prezimena *Jagnetić* i *Jagnežić*, iz čega izlaze varijante *Jagneta* i *Jagneša*. Svetica se zove i *sveta Janje*. Gdje *Janje, Jánja* predstavlja *Agnes*, tu je *gnj > nj* kao u *jagnje > janje* (v.); *janinčica* f »vrsta kruške« u Samoboru je od *Anna* (kruška je flazvana tako jer dozrijeva na *Anino*, koje se slavi u Samoboru).

Lit.: *ARj* 4, 410. 452. 453. 455. 458. 486.

janjus m (Dubrovnik, 16. v.) = *jänkus* (Dalmacija, Pavlinović) »kolačića umiješana od kostiju svetaca (ostia papale), kojoj na dvije strane metnu staklo, a okrajke oklope srebrom i vješaju o zažuku« = *ognjuš* m (Hvar) »hamajlija«. Deminutiv na *-ić* *ahjušić* = *jānjušić* (čakavski, Istra) »amuletum«. Prvi dio od lat. sintagme *agnus dei* — *agnus dea* »jaganjac božji = Isus« > mlet. *agnusdei*. Prema Budmaniju taj se crkveni latinizam izgovara u Italiji i Dalmaciji (*j)agnus*, odatle meta-teza *jänküs*, ali zacijelo i sa *gn > n*, odatle *janjus*. Upor. arb. metatezu od *gn > ng peng*, određeno *pengu* < *pignus* i *čindi* (Zatrebač, Crna Gora) = *kind* pored *činc* (izgovor arbanaskih ribara u Ulcinju) = *čin* = *kini* (Sestáni) < *agniculus »mlado jagnje«.

Lit.: *ARj* 4, 407. 454. 459. 8, 759. *Parać* 296. *Štrekelj, ASPh* 14,514. *REW* 290. *DEI* 92.

japa m (hrv.-kajk.; prema Vuku ide u varoški jezik) »sinonim: tata, čaća, otac«. Odatle: deminutivi na *-zk* *japek* (hrv.-kajk.), na *-ica* *jačica* (Vuk, također slov. i slvč.). Iz madž. *aťa* »idem«. Kako se nalazi i u arbanaskom, ne mora biti posuđenica iz madžarskoga, nego zajednička riječ djetinjeg govora kao *tata*, koja je internacionalna. Upor. *appa-n, appā* (vokativ) »otac« u jeziku tamil.

Lit.: *ARj* 4, 461. *Miklošič* 100. 414. *SEW* 1, 29. *Gombocz-Melich* 106. *Jokl, Unt.* 39. *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 166). *Trombetti, AA* 3, 89.

jäpad f (Vuk) »mjesto gdje sunce ne grije; sinonim: osoje (v.)«. Odatle pridjev na *-bn*: *jäpadan* »schattig«. Deminutiv na *-tk*: *jäpadak*, gen. *japatka*. Toponim pl. t. *Japodi* (Srbija). Denominál na *-iti*: *japaditi* (objekt *lozu* »vinograd«) »činiti hlad kome«. Složenica sa rijetkim prefiksom *ja-* < ie. *e-* > praslav.

e-, od ie. prijedloga *e/e*. Taj prefiks je i u *jälita* (v.) i prema Matzenaueru u *jareb* (v.), *jastreb*. i *jašter* (v.); *-tad* f je kao u *zapad* f.

Lit.: *ARj* 4, 461. 462. *SEW* 1, 441. *Matzenauer, LF* 8, 21. 22.

jäpaga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »u šumi duboka jama među škripima«. Toponim: zaselak u požeškoj dolini, pl. t. *Japage* (Bosna, Donja Tuzla). S promjenom sufiksa *-aga* sa *-juža* (prema *kaljuža*): *japuža* (Šibenik). Miklošič upoređuje s tur. glagolom *jap-mak* »pokriti«, v. *jäpija*; *Matzenauer* s džagatajskim *jap* »fossa«.

Lit.: *ARj* 4, 462. *Matzenauer, LF* 8, 21. *Miklošič, Türk.*, Nachtrag 2, 133.

jäpija f (Vuk, 18. v., Bosna) = *japtja* (Kosmet) = *äpija* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° građa za kuću, najčešće od drvljadi, 2° materija uopće, 3° (metafora) jak čovjek«. Odatle na *-ar*: *jäpjar* m (Pavlinović) »koji dijeli japiju«. Balkanski turcizam (*yapu* pored *yapi* »Gebäude« od *yapmak* »pokriti«) iz oblasti građevinarstva: bug. *jäpija*, arb. *japi* f. Od istoga tur. glagola je i Vukov *jdpiti* (*od- sé*) »stajati otvoren (subjekt *vrata*, mna)«. Upada u oči da je turski glagol dobio kod nas protivno značenje od značenja u turskom jeziku. To se može objasniti time što je *japiti* obrazovano na *-iti* ne od tur. infinitivne osnove, nego od imperativa *kapuju yap* »zatvori vrata koja su bila otvorena«. Miklošič spominje još *japašiti*, *-im* »uhvatiti, zgrabiti«, ali ne kaže gdje se tako govori. To bi bila naša izvedenica od tur. recipročnog glagola *yapışmak* »sattach, se coler« od *yapmak*. I ovdje upada u oči što tur. glagol ne glasi kao obično na *-isati*: *japašisati. Možda je *-ošisati* stegnuto haplogijom u *-ašiti*. Za takvu pojavu nema drugih primjera. Upor. bug. *japjārdis(v)am*. Od tur. *yap-* je prilog *jäpma* (Kosmet) »patvoreno, fabricirano«, također balkanski turcizam: bug. *japmā*. Balkanski je turcizam iz oblasti nošnje i gerundi na *-incak*: *yapincak* sa refleksom *a* ili *u* za tur. jery i *-sa* zamjenom tur. *-äk* sa *-a* ili *-e*, gen. *-eta*: *japundža* f = *japandža* (Kosmet) = *japundže*, gen. *-eta* n (17. v., Vuk) = *japundže* (Kosmet) »vrsta kabanice protiv kiše«. Upor. rum. *ipingea* »Regenmantel«, bug. *japandžak* — *Japanca*, arb. (*j)opaxhe* (Gege), ngr. γιαπουττζής. -

Lit.: *ARj* 4, 462. 463. 8, 598. *Elezović* 1, 253. 2, 517. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 445. *Lokotsch* 934. *Deny* § 1392. *Mladenov* 703. *GM* 161. 163. *Matzenauer, LF* 8, 21. *Bruckner, KZ* 45, 293. *Korsch, ASPh* 9, 506. *Školjić** 362.

japrāklija f »(drvodjeljski termin) lenjir nalik na ćirilsko slovo Γ«. Budmani kaže samo da je riječ turska, a ne navodi koja.

Lit.: *ARj* 4, 463.

japuriti se (Banja Luka) (*za- se, Krašić*) »crvenjeti se«. Ovamo zacijelo i *japražiti se* (u amplifikaciji sa *pužariti se*) »crvenjeti se«, denominál od nepotvrđene imenice *japraga* obrazovane s pomoću sufiksa *-jaga* (v.). Tako se govori negdje u Bosni i Hercegovim. Upor. i *zajapriti se*. Ovamo bi mogao ići i naziv za lišaj *japrika* f (Sinj, Šulek) »lichen«. Nema na žalost opisa njegove boje. Možda i hidronim *Japra* f prtok Save kod Bosanskog Novoga. Semantička veza postoji sa *jara* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 463. *ZbNŽ* 6, 156.

jar, gen. *jari* f (i-osnova) »ljetni usjevi« = *jar* m »ječam što se ljeti sije«; *jar*, pridjev (*jaro žito*). Prvobitno je značenje »proljeće ili ljeto«. To se dvoje ne razlikuje. Upor. lat. *ver* »proljeće« prema rum. *veard* »ljetno« i *primavara* »proljeće«, španj. *veruno* »ljetno«. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev i imenica poimeničuju se raznim sufiksima. Te se izvedenice odnose na proljetne i ljetne usjeve, plodove i mlade životinje što se legu u to godišnje doba. Poimeničenje: na *-ih* *jārīk*, gen. *-ika* »jaro žito, povrće, lan što se sije u proljeće«, na *-ica* *jarica* (18. v., Vuk) = *jarica* (Kosmet) »pšenica što se sije u proljeće«, na *-ič* *jaru* = *jaric* »biljka sedum sexangulare«, na *-ie* *jaric*, gen. *-ica* »biljka«, odatle na *-evica* *jaricevica* »hljeb od jarica«, na *-bka* *jarka* (*jarka*) (Istra) »kukuruz što se ljeti sije«, na *-bc* *jarac*, gen. *-rea* »jari ječam«, na *-ika* *jarlka* (Korlevići, Istra) »kukuruz koji se sije po žetvi za krmu«. Odatle na *-inica* *jarčanica* »muka od jarca«; na *-sa*: *jarša* f »vrsta kruške«; na *-ina*: *jarina* f (Vuk) »proljetno i ljetno voće«. Pridjev *jar* proširen s *-bn*, koji je potvrđen samo u poimeničanju sa *-ik* *jarīk* »jari ječam«, morao je postojati i u hrv.-srp., jer ga preuzeše Arbanasi *jarine* »zreo« < *jannz*. Na domaću stinu stoku odnose se ova poimeničanja: na *-bc* m prema f *-ica*; *jarac*, gen. *jarca* m »Bock« prema *jarica* »mlada koza koja nije bila skozna«. Za ženku od *jarca* kaže se *koza*. *Zbog* toga je *jarica* zadržala prvobitno značenje. Kod sjevernih čakavaca i kajkavaca *jarac* znači i »ovan«, u ukr. i rus. *jarec* »mlado od bebra, psa, ovce«. To je bilo prvobitno značenje, koje se očuvalo u hrv.-srp. samo u f na *-ica*, *Ājarac* je u mociji postao m za f *koza*. Deminu-

tiv na *-iç: jarčii*. Augmentativ na *-ina: jar-ana*. Odatle je uzvik *jac jaco* kojim se vabe *jarci*. Pridjevi su na *j-: jarčji*; na *-ski: jà-račkī* (17. v.) »koji pripada jarcu ili jarcima«; na *-ev: jarčev* (17. v.), poimeničen sa *-ina jarčevim* »jarčje meso«; na *-en: jarčen* (Ranjina). Kol. *jarčad* f (Stulić). Radna imenica na *-jār: jārčār* »koji čuva jarce«. Denominai na *-iti: jarčiti se, -im* »coire (uopće i kad se radi o drugim životinjama)«. Deminutivi na *-ę* gen. *-eta: jare = jarić*, pl. *jarići* (Vuk, 15. v.) »mladi jarac ili koza«. Odatle pridjev *jarēči* (Vuk), poimeničen sa *-jak jaretnjak* »mijeh od jareta (srednja Dalmacija, Pavlinović)« — *jarečak* »jareča mješina«. Na *-ina: jāretina = jāretina* (Kosmet). Od iste se osnove pravi kol. *jārad î = j ar énje*, odatle na *-ar jāradar* (Lika) pored *jarādār*, gen. *-ara* m prema *jaradārica* f »koji čuva jārād«, kao i ostali deminutivi *jarečce* (Kurelac), *jarénce* (Vuk), *jarešce*. Od osnove *jar-* u istom značenju postoji kod čakavaca i izvedenica na *-uh: jarúh*, gen. *-uha* (Hvar) »sinonim: jarac = *jaráh* (Lovran, Vodice) = *jārúh* (zapadna Srbija) »mladi zec«. Odatle na *-e: jaruše* »janje od Jakovlje do Đurđeva« prema *jaružica* f »idem«. Odatle na *-jak: jarušak* »mladi zec«; na *-ica: jaružica* »mlado djevojčice do 12/13 g.«. Na *-ič: jarič* m prema *jarica* »kozle«. Denominai *jārit se* (Kosmet) »pariti se« (subjekt *petao i kokoši*). Na *-ica: jarica* (1628, Vodice, Rukavac) »mlada kokoš«, odatle *jaričica* f (Lika) »l"mlada koza, 2° mlada kokoš«. Upor. bug. *jarica* »junge Henne, die noch nicht gebrütet hat, piščenka (ZK)«, *jarička* »pile«. Mađari posuđiše *jerce = erce = jerke = yerke*. Teško je izdvojiti iz ove leksikološkijske porodice *jārina* f (Vuk) »jagnjeća vuna« = bug. *jarina* »1° Ziegenhaar, 2° zweite Wolle« pored *jarè-nica*, u kojoj je poimeničen nepotvrđen pridjev **jaren*. Ta riječ dolazi još u steslav. i ruskom. Etimolozi rastavljaju pridjev *jar* i *jarina*. Pridjev izvode od ie. korijena **ai-lai-* »grijati, svijetliti«, koji se nalazi s raširenjem u *jasan* (v.), *iskra* (v.) i *jesen* (v.), a s raširenjem *r *al(e)r-* u praslav. *jarb*, avesta *yār* »godine«, gr. <Σπ> lat. *hornus*, stnord. *ar* »guter Ernteertrag«, njem. *Jahr*, dok za imenicu *jarina* »jagnjeća vuna« vide paralelu u lit. *eras*, lot. *jērs* »jagnje«, lat. *aries*. Prema tome bi *jarina* bila praslav. pridjevska izvedenica *Aerina*; ja je u obje riječi nastalo iz *e > la* sa diftonškim izgovorom jata koji se održao poslije /.

Lit.: ARj 4, 463. 371. 464. 470. 472. 467. 390. 468. Elezović 1, 254. ASPH 34, 306.

Hraste, BfJ 8, 20. Ribarić, SDZb 9, 152. Doric 429. Miklošič 100. SEW 1, 441. Bruckner 199. Trautmann 108. WP 1, 3. 105. Mladenov 703. SpBA 6, 73, br. 2 (cf. IJb 8, 198). GM 96. 161. Boisacq³ 279. 281. 1083. Bugge, PBB 21, 424. Joki, Stud. 26. Brugmann, IF 28, 386. i sl. Schneider, IF 57, 202. Petersson, KZ 47, 257—258. Sandsjoe, Strená philolog. Upsalensis 119 si. (cf. IJb 10, 215).

jāra¹ f (Vuk, sjeverna Dalmacija, Istra, dalmatinski otoci, Vrana, Tribanj, Obrovac, Jadrtovac, Pag; Tommaseo, Iskrice, XXVIII: kao *ovce koje leže u jednoj jari*) »1° kao naslon gdje stoka zimi stoji, ograđen zidom pred torom, pokriven kao mošina na Krku, 2° toponim *Jare* (Mostarsko Blato)«. Na *-ište jāriste* n »mjesto gdje je više jara«. S prefiksom *pod- padjāra* (Krk) »staja za goveda, sa dvije strane (sa bure i od sunca) suhi zid, krov potporom uzdržan«. Od tal. (milansko narječje) *ara* < lat. *hara* »stalla per ammali, porcile«.

Lit.: ARj 4, 463. 10, 246. Bartoli 2, 189. Skok, ZRPf 38, 547. Maver, AR 6, 242., br. 5. REW³ 4039. DEI 263.

jara² f »vrućina u peći«, postverbal od *janiti, jarím* impf, (*od-* Bačka, srijemsko Podunavlje, Futog, *pod-*, *s-*, *za-*, objekt *peč*); (metafora) *jurit se* »bijesniti«, *razjariti* »nekoga raspaliti, razbijesniti«, *razjarati* (Danilo); iter, na *-va-*: *sjarivati, sjarujem* (objekt *glavnje*) (Vuk); *podjarōvat, -ujem* (Kosmet); *jārnuti, -ēm* (Lika) »sinonim: jariti (vatra)«. Deminutiv *jārkatī* (Lika, *s-* Dubovica), odatle postverbal *jarka* (Bosna) »prijesan hljeb, tj. hljeb napola pečen zbog male vrućine«, v. još *japurili*. Sveslav. i praslav. (*jarī*), bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev *IIIĬ*, koji postoji u bug., češ., polj., rus. i u lužičko-srp. jeziku, raširen je u hrv.-srp. sufiksom *-ək* (tip *sladak*): *jarak, f jarka, jarko (sunce)* i jedanput *-bn jaran, jarna* (18. v.). Da je postojao i bez toga proširenja dokazuje *jarost* f »1° vrućina, 2° (metafora) bijes, gnjev«. Odatle pridjev *jarostan*. Upor. još složenicu *jar-kopriva* (18. v.). Poimeničen je sa *-iç: jarić* (Hrvatsko primorje) »nutarnja vatra od lju-bavi«. Poimeničenje pridjeva na *-ica* postoji samo u denominalu *ojaričati se, -ām* (Bukovica, Dalmacija) »okrašiti se oko usta«, (sa *ja > je*) *najeričat se* (Kosmet, subjekt *kraste*) »kada kraste, bubuljice, izbiju u velikom broju poslije groznice«. U onomasiologiji (antroponimiji) dolazi još kao prvi elemenat dvočlanih imena: *Jaromír, Jaroslav* (1060) = *Jeroslaus*

(1259) = *Jeroslav* (16. v., Zoranie), *Jarogněvb*, odatle hipokoristik *Janje, *Jarohna* u toponimu *Jarohlin* dr. (disimilacija *n-n > n-l*). Upoređuje se s gr. epitetonom za vino ζωρός »fort, pur« i lat. *ira*. Upor. sa formantom /mjesto *r*: gr. ζήλος (fr. *jaloux*) i *jal* (v.).

Lit.: ARj 4, 471. 464. 467. 602. 8, 802. Elezović 2, 90. 436. Aleksić, NJ 4, 89—90. Miklošič 100. SEW 1, 447. Holub-Kopečny 149. Bruckner 199. Mladenov 704. WP 1, 197. Trautmann 108. Matzenauer, LF 8, 21—22. Boisacq³ 376. 312. 309. 1097. Osten-Sacken, IF 23, 380. Horák, ASPH 12, 299. Fröhde, BB 20, 186. Matzenauer, LF 11, 348.

jarabí, uzvik (narodna pripovijetka, uz Bože) = *jarabí* (Kosmet, uz *amân*) »ah, gospodine Bože moj«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ya rabim*, pored *jā rabbi, aman jarabbi* »milost, o Gospode«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 464. Elezović 2, 517. Školjić¹ 362.

jarak¹, gen. *-rka* m (16. v., Vuk) = *jarak*, gen. *jarka* (ŽK) »duga i široka jama; sinonim: graba, brazda«. Odatle deminutiv na *-iç: jarać*. Govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, na hrv.-kajk. i slov. Potvrđen je 1277: *fossatum ark vulgariter dictum* (CD 6, 191). Dočetak *-āk* osjećao se kao deminutivni sufiks kojemu odgovara augmentativ na *-uga: jaruga* f (Vuk, Hrvatska). Odatle opet deminutiv na *-ica jaružica* (Vuk) i augmentativ na *-ina jaružina*. Rumunji posuđiše *erugă = irugă* »Mühlgerinne«, Arbanasi (Zadar) *jerug* m »potok«. Iba oblika nalaze se i u polj. i rus. u značenjima koja suviše sa *jarak* i *jaruga*. Oba apelativa su rašireni toponimi, sami i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Sufiks *-uga* i *-āk* zamijenjeni su sa *-oca: jaraca* f (Šulek) »sinonim: spláká (u nju zapadnu kola), Regenpfütze (u Šulekovu prijevodu)«. Kavanjin ima *jarca* f. To bi bio postverbal od denominala na *-iti od jarak: jar ūti* (Prigorje) (*ob-*) »kopati jarak oko čega« prema iter. *objarčivati* (19. v.). S odbacivanjem *-ək, -uga* postoji u bug., polj., rus. i samo *jar*. U turskim jezicima tome odgovara sjeverno-tur. *yar* »strma obala, provalija«, južno-tur. (osmanlijski) *yark* »rascijep« i džag. *yarm*³, koje se poklapa s osmanlijskim. To su izvedenice od glagola *yarmak* »rascijepati«. S tim riječima pomiješao se tur. (osmanlijski) *arik* »Wassergraben, kanal«, odatle slov. i ukr. *jarok* »idem«. Ovamo idu i naše *jarak* i *jaruga*, u kojima se zamjenjuje tur. jery sa β i u. Zbog

starine turcizma i njegove raširenosti u slov. i hrv.-kajk. mora se uzeti da potječe iz avarskog doba.

Lit.: ARj 4, 464. 468. 8, 364. Mažuranu 459. Miklošič 100. SEW 1, 445. Mladenov 703. Gombocz-Melich 142. GM 163 335. Vasmer, RSI 2, 28. Vulović, ASPH 8, 137* Korsch, ASPH 9, 506. Jagić, ASPH 2, 396—397. Tiktin 598. 854. Škaljiš* 362.

jarak², gen. *-aka* m (18. v., Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oružje«. Odatle možda denominál na *-iti: jāraciti, -im* (Vuk) »pripremiti konja za trku«, *najaračiti, -im* (Srbija, Miličević) »pripremiti sokola za lov«. Turcizam (*yarak*) iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 465. Školjić* 362.

jaram, gen. *-rma* m (Vuk) = *jaram*, gen. *jarma* (ŽK) = (sa *ja > je*) *jerôm, jermă* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. (**jan-mō*), bez paralela u baltičkoj grupi, »jugum; sinonim: igo (v.)«. Odatle deminutivi na *-bc jārmac* = na *-ək: jarmok* (Vuk, genitiv nije potvrđen) »ono što se zove vagir (ŽK v.)«, na *-ica jarmica* (18. v.) »najgornje svećeničko odijelo, planeta, planila«. Pridjev na *-bn: jarmna, fjarmna* (14. i 15. v.) = na *-en jārmen* (Istra, narodna pjesma), poimeničen u m slov. *Jemen* »Riemen«, sa *-ica jarmènica* (Vuk, Srijem) »drvo u ladara preko prsiju kad vuku lađu« = *jarmenica* f pl. (ŽU) = *jerminenice* pored *jar-* (ŽK) »Jochwiede«, sa *-jača jarmè-njača* »donja letva na jarmu što stoji volovima ispod vrata«, sa *-jak jārmenjak* »svrdlo za probijanje jarma«. Na *-ka: jarmenka* (Prigorje) »gvožđe za jaram«. Od sintagme *pod jarmom: pōdjarmica* çVuk, Srijem) »podgrljača, polica, puža kao dio jarma«. Denominál na *-iti: jarmiti, jarmim* (*iz-*, *pod-*, *raž-* Vuk) prema *-jarmljivati* samo s prefiksima. Mađari posuđiše *jarom*, Arbanasi *jarm* »plug« sa interesantnom semantičkom specijalizacijom. Ie. korijen je **ar-* »pričvrstiti«, upor. gr. ἀρούς »Fuge, Gelenk«, ἀρμα, lat. *arma*. Sufiks je isti koji u *ječam* (v.), *remen* (v.): *-ьmy*, gen. *-mene*, upor. lat. *armentum jaram* je prema tome prvobitno značio »pričvršćenje«.

Lit.: ARj 4, 209. 465. 471. 10, 246. Skok, ASPH 33, 363. Popović, Sintaksa 35. Miklošič 100. SEW 1, 31. Holub-Kopečny 149. Bruckner 199. KZ 38, 310. sl. 43, 323. GM 161. WP 1, 73. JoW. Stud. 26. Boisacq³ 79.

jaràmaz m (narodna pjesma) = *jaramâz* (Kosmet) »sinonim: zlikovac, zločinac«. Odatle apstraktum na *-luk: jaramâz-luk* »zločinstvo«.

Bunjevačko prezime na *-ovii*: *Jaramazović*. Balkanski turcizam (negativni aorist *yaramaz* na *mez* »ne« kao *biljmez*, *pekmez*) iz pravne terminologije: arb. (*paramas* »Übeltäter, Raufbold«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* 1, 254. *GM* 161. *Školjić**-362.

jaran, gen. *-dna* m (Vuk, narodna pjesma) = *jaran* (Kosmet) »sinonim: drug, prijatelj, ljubavnik«. Mocija se izražava sufiksima *-ik* m prema *f -ica, -ika, -a*; *jarānik* m (Vuk) prema *jararaca* (18. v.) = *jararaca* (Kosmet) = *jarānika* (narodna pjesma) = *jarana* (18. v.) »sinonimi: drugarica, prijateljica«. Apstraktum na *-luk*: *jarānluk* = *jaranstvo* (Vuk). Prezime na *-ović*: *ffaranović*. Denominali na *-iti* *jaraniti se, jaranīm* (Vuk) (*s-, u-*) »milovati se«. Na *-ati* *jārati se* (Zore, južna Dalmacija) »hitati se kamenom«. Taj denominal potvrđuje da je i kod nas kao i u urbanaskom postojao *jaran* u liku *jar*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sing, jar, pl. *jaran* > tur. *jaran* kao obično kod arabizama *fukara, eškija*, koji su arapski plurali) iz oblasti ljubavnog života: bug. *jaran*, arb. *jar* pored *jaran* »Liebhaber, Bursch, Krieger«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* 1, 254. *GM* 161. *Mladenov* 703. 'Zore, *Rad* 138, 59. *Školjić* 363.

jārdum m (Bosna) »pomoć« = *jardwn*, gen. *jārdžma* (Kosmet, objekt uz *ispratiti*) »vrsta mobe«. Odatle, radna imenica na *-dšija*: *jardundžija* »zaštitnik«. Balkanski turcizam (tur. *yardım, yardımci*) iz svagdašnje terminologije: bug. *jardam*.

Lit.: ARj 4, 468. *Elezović* 1, 254. *Mladenov* 703. *Škaljić** 363.

jāreb m (Vuk) »perdix saxatilis«; ptica bolje poznata u deminutivu na *-ica*: *jarebica* (Vuk) = (sa *ja* > *je* kao u *jasen* > *jesen*) *jerēbica* = *jerebica* (Vodice, Kosmet) = *rebica* (Cres) = *orēbica* (Lumbarda, Korčula, Dračevac na Braču) = *rebica* (Krivi Put), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. (*^eebā*). Toponim. Odatle ponovni deminutiv na *-ica*: *jarebičica*. Pridjevi na *-ji*: *jarebičji* = *jerēbicji*; na *-inji*: *jarēbinji*, poimeničen sa *-jak* *jarebinjak*, biljka. Sa zamjenom sufiksa *-ica* sa *-usa* i *-bc*: *rebusa* i *rebac* (Vrgada) = *jarebac* (Pakoštane, Dalmacija). Denominal *jarebiti se, -i* (subjekti *kokoš* i *ptica* kad gubi perje), *jarēbavati se* (Kosmet u zagoneci). Gubitak *e* > *ja-, je-, o-*, koje se tumačilo i kao prefiks

(Matzenauer), dolazi u rus. *rjabčik*, u pridjevu *rjabyj* i u stoslav. *zebō* »šaren«. Iz slavenskih jezičnih sredstava daje se prema tome utvrditi da je jarebica dobila ime po boji perja. Upor. bug. pridjev *jarebat* »gefleckt, gesprenkelt, grau«. Vokal *e* je nastao iz *nazala i*: stoslav. *jarēbt, zebō*, polj. *jarzqb*, češ. *jaf ab* i rus. *rjabčik*. Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *irbe* »idem« i gr. pridjev *opφvός* »taman, tamne boje«, s prijetojem *e* > *o*. Ie. korijen bi bio **erebh-*. Nazalni infiks u **eebō* je praslavenska inovacija. Stoslav. *zebō* »šaren« upoređuje se s lit. *raibās* »bunt«, stvnjem. *erph, suši. iarpr, ir. riabach* »buntgesprenkelt«.

Lit.: ARj 4, 468, 13, 802. *Elezović* 1, 254, 260. Ribarić, *SDZb* 9, 154. Jurišić, *NVj* 45, 92. Hirtz, *Aves* 2, 412. Kušar, *NVj* 3, 324. Tentor, *JF* 5, 204. *Doric* 429. *Miklošič* 275. *SEW* 1, 274. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 200. *KZ* 45, 318. *ZSPH* 4, 215. *KZ* 45, 295-296. *Vasmer* 2, 561. *Mladenov* 702. *Trautmann* 104. *WP* 1, 146. Rozwadowski, *RSl* 2, 102. Vaillant, *RES* 13, 101-102. Matzenauer, *LF* 8, 23. Zubatý, *ASPh* 16, 409. Sobolevski, *Slávia* 5, 439. Iljinski, *Slávia* 2, 266-267. Štrekelj, *ASPh* 28, 514. Petersson, *IF* 24, 273. Mayer, *KZ* 66, 105. Mikkola, *RSl* 1, 18. *Boisacq* 719. Zupitza, *KZ* 36, 67. Much, *ZDWF* 2, 283. sl. (cf. *AnzIF* 15, 104).

jārma f (Kosmet) »krupno mljeveno žito za stoku«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yarma* »1° prosječan, cijepan, 2° žito krupno samljeveno«, od *yarmak*) iz mlinarske terminologije: bug. *jarma* »grobes Mehl als Viehfutter«.

Lit.: *Elezović* 1, 254. *Mladenov* 704. *Doric* 429. *školjić** 363.

jāsak, gen. *jaska* pored *jāsaka* m (15. v., Vuk, objekt uz *utinitf*) = *jasak*, prilog (Kosmet) »sinonim; zabrana«. Odatle radna imenica *jasakčija* »kavaz, koji više *jasak*«, s pridjevom na *-in* *jasakčijn*. Balkanski turcizam (izvedenica na *-āk* kao *jatak* /v./ od *yas* »red, pravilo, zakon«, također uzvik *yasak* »stoj«) iz vojne terminologije: bug. *jasak*, arb. *jasak* — *jesák* = *jasakt*. Ovamo ide možda na *-li*: *jasllja*, indeklinabilni pridjev »u žalosti« (subjekt *žena* uz *biti*) < tur. *yash* »ožalošćen, u crno zavijen«.

Lit.: ARj 4, 474. *Elezović* 1, 255. *Mladenov* 704. *GM* 161. *Škaljić** 363.

jasan, jasna (Vuk), sveslav. i praslav. (*_ēnsi*) pridjev, »clarus«. Poimeničen u apstraktima na *-oia, -oca, -ost*: *jasnost* = *jasnoća* =

jasnota; na *-ina*: *jasmna* (17—18. v.). Novi pridjev na *-ovit*: *jasnōvit*. Inhoativ na *-ėti* *jāsnjeti, -im*; kauzativ na *-iti*: impf, *jasniti, -im* (*iz-, ob-, raz-*) prema iterativima na *-vajasnivati, -ujem, -jašnjavati, -jašnjivati, -ām*, samo s prefiksima. Postoji još *jas* m, f (18. v.) s čistom osnovom bez sufiksa. Zbog toga postoji mogućnost da se ovamo stavi i impf. *kōjasiti se* (Vuk) »sresti se, javiti se, pozdraviti se kod sretanja« s rijetkim prefiksom *ko-* (v.). Upor. *jāsati*, stčes. *jāsávati*. Početno *ja-* je nastao iz *ê* (e), koji se razvio iz ie. diftonškog korijena *ai-lai* »gorjeti, svijetliti«. Taj je bio raširen formantom *sk-*. Upor. lit. *aiškus* »jasan«. Praslav. je inovacija dodatak formanta *n*. S drugim prijetojem i formantom je *iskra* (v.).

Lit.: ARj 4, 474, 8, 364. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 276. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner* 200. *Vasmer* 2, 497. *Mladenov* 704. *Trautmann* 4. *WP* 1, 2. Vaillant, *RES* 22, 32. Sobolevski, *Slávia* 5, 450. Scheftelowitz, *KZ* 56, 195. Matzenauer, *LF* 8, 24-25. 186.

jasen m (Vuk) = *jasan* (jedanput, upór. češ. *jasan*) = *jasin* (jedanput, 18. v., ikavski) = (sa *ja* > *je*) *jesen* (1427, Ozalj, Cres, Belostenec, Voltidi, Vuk) = *jesen* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. (**asent*), »njem. Esche« (s kojim je u prasadstvu). Odatle deminutivi: na *-bc* *jasénač*, gen. *-énea* »dictamnus albus L.« = na *-bk* *jasenak*, gen. *-nka* (Vuk) = *jasenak* = na *-ič* *jašenie* = sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *jase-ničak*, gen. *-čka*. Pridjev na *-ov*: *jašénov* = *jesenov* (Istra) pored *jasenov*, poimeničen sa *-aca* *jasenovača* »jasenova batina« i sa *-ina* *jasenovina* »jasenovo drvo«. Na *-ik*: *jašénik*, gen. *-ika* »šuma jasenova«. Na *-ište*: *jašenište* n (Bella, Voltidi, Stulić, Piva-Drobnjak) = *jeseniste* (Voltidi) »mjesto gde su nekada bila jasenova drveta«. Kolektiv na *-je*: *ja-senovlje* (Jambrešić), *jasinje* (18. v., Reljković). Veoma raširen toponim i hidronim: *Jasenovac, Jesenice* (Poljica, Dalmacija). Za slov. *Jesenice* sinonim njem. *Assling* dokazuje postojanje starijeg *Jasenice*. Neobični su *Jašenice* (selo, Bosna) kao jekavizam i *Jasinak* (Srbija, Valjevo) kao ikavizam. Upor. gore *jasin*. Sa *jasan* upor. *Jasania*, voda u Hercegovini. Baltičke paralele nemaju formanta *-en*: lit. *uošis*, lot. *uōšis*, stprus. *woasis* < ie. **ōšis*. Praslav. se poklapa u pogledu formanta sa lat. *ōrnus* < ie. *ōsen-os*, a germ. stvnjem. *ask*, langob. *oska*, nvnjem. *Esche* slažu se u pogledu odsustva formanta *n* sa arb. *ah* »bukva«.

Upor. u Iberiji toponim *Huesca* < ie. *oska*. Možda pripadaju protoevropskom supstratu kao termin za drveće.

Lit.: ARj 4, 477. 480. Tentor, *JF* 5, 203. *Mazurami* 460. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 31. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner* 200. *Trautmann* 203. *Mladenov* 704. *WP* 1, 184. Bartolomae, *IF* 1, 304. Johansson, *IF* 2, 52. Uhlenbeck, *PBB* 30, 262. *Boisacq** 107.

jāsika f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (**oj-*) »populus tremula« = slov. sa *ja-* > *je-*: *jesika*. Sufiks *-ika* je kao u imenima biljki. Bez tog sufiksa dolazi u izvedenici na *-ik* *jašik* gen. *-ika* (Vuk) »jasikova šumak«. Vrlo čest toponim kao i izvedenica na *-ika*. Mjesto *-ika* potvrđeno je *jesina* f (18. v.: *drvo jovina oliti jesina*). Glede *-ina* upor. polj. i rus. *osina*. Varijanta *je-* za *ja-* potvrđena je u toponimiji: *Jesikovac* (brijeg, Srbija), *Jesikovb doh* (međa selu *Vhčju* kod Treskavca u Makedoniji). Suglasnik s nastao je iz grupe *bš* > *ps*. Upor. u baltičkim jezicima lit. *apsa, apse*, stprus. *abse*, lit. *apuse* pored *epusg*, stvnjem. *Espe*. Razlika je između sjevernih i južnih slavina u tome što sjeverne imaju *o-* mjesto *ja-*: češ., slvč. *osika*, polj. *osa, osika*, rus. *osina*. Naziv možda pripada protoevropskom supstratu. Upor. tur. *apsak*, čuv. *ewes*. Lit.: ARj 4, 480. 619. 621. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 31. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 383. *Vasmer*, *RSl* 4, 151. *Trautmann* 11—12. *WP* 1, 50. *Mladenov* 704. *Hirt*, *IP* 1, 483. Loewe, *PBB* 60, 173. Uhlenbeck, *PBB* 26, 295. Meillet, *RSl* 2, 70. Sütterlin, *IF* 25, 60. Matzenauer, *IF* 12, 168.

jasla f (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Voltidi, Stulić) »poganac, gnojnica, smrad koja teče iz rane«. Od njem. *Aissl, Assel* »Geschwür«.

Lit.: ARj 4, 480. *Miklošič* 4. *Istí, Vgl. Gram.* 1, 354. *SEW* 1, 32. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

jasmin m (sinkopa samoglasa u intertonici prema učenom lat. *jasmínūm*) prema *jasemin-čibuk* (složenica) = *jāsamin* (Dalmacija, balkanski oblik prema ngr. *γιασεμί*, arb. *jasemi, asemin*) = *jelšamin* (Brač) = *jelže-min* (Šulek, Sabljar) prema *đelsamin*, gen. *-ina* (Vuk, narodna pjesma) < tal. *gelsomino* »biljka jasmínūm officinale«. Od perz. *jāsamin* > tal. *gelsomino*. Sa starijim *č* za tal. *dž* i sa *ja-* > *je-* kao u *jenvar, cesmín* m.

Lit.: ARj 1, 946. 3, 3, 4, 474. 583. 584. *REW* 4577. *DEI* 1780. *GM* 161. *Lokotsch* 942. *Škaljić* 363.

Jasôfija f (narodna pjesma, u sintagmi, desetercu: ~ *cara Kostadind*) < ngr. *Aja Sofia* < "Αἶα Σοφία, carigradska crkva.

Lit.: *ARj* 4, 483.

-jast, živ pridjevski sufiks složen od *-in* i *-ast* (v.) istog značenja, s kojim može da se izmjenjuje, upor. *kučast* pored *kukast*. Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *šiljast* od *šilo*, *pepeljast* od *pepeo*. [Usp. *-as*].

Lit.: *Maretić* 318., § 365 d.

jastog m (Vuk, 16. v., Hektorović, Ljubiša, Muo, Malínská, Mljet, Pučišće, Budva, Krtole, Senj, slov. iz hrv.) = *jâstok* (Kavanjin, Perast) = *jastof* (Cres) = (sa umetnutim *r* poslije dentala) *jâstrog* (Božava, Rab, Ugljan) »morski rak«. Nejasna je dubrovačka varijanta *zastog*. Odatle sa mlet. sufiksom *-era* < lat. *-aria* za oznaku mreže *jastogëra* (Senj). Od lat. *astacus* (Plinije) < gr. ἀστράκος preko dalmatoromanskoga. Sa grčkim akcentom u arb. *stoko*, *stahús*, rum. *stacós*, riječ ie. podrijetla. Postoji u tal. isti grecizam i s promjenom sufiksa **astax*, gen. *-âcis* = **astix*, gen. *-ids* > tal. *âstice* (18. v.), mlet. *âsteze* > *astëž* m (Korčula, školovani ljudi) = *âstize* (Krk).

Lit.: *ARj* 4, 484. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNZ* 29, 208. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 449. *REW* 738. *DEI* 336. 339. Vasmer, *RSI* 4, 181. Isti, *GL* 69. Joki, *IF* 44, 69.

jastreb m (Vuk) = (pseudojekavizam) *jâstrijeb* (16. v., Vuk) = (sa *š* kao u *oštar*) *jastreb* (Boka), sveslav. i praslav. (**astrebb*) »vultur, aquila«. Pridjevi: na *-ji* samo u poimeničenju na *-jak jastrebljak* »biljka«, na *-ov jastrebov*, na *-ast jastrebast* (Vuk) »boje kao u jastreba«. Deminutivi na *-bc: jastrebac*, gen. *jastrepca*; na *-it: jastrebč*. Augmentativ: *jastrebina*. Na *-aca: jastrebača* (Bastali) »ime puri«. Na *-tiša: jastrebuača* »jastrebasta kokoš«. Radna imenica na *-ar: jastrebar*, gen. *-ára* (14. v.) »feudalni službenik koji hrani jastrebe«. Raširen toponim i oronim u različitim izvedenicama; među njima *Jastrebarsho*, skraćeno *laska*. Vokal *e* je nastao iz nazala *g*, upor. steslav. *jastrebo*, *poj*, *jastraqb*. Paralela nema ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Ali se ipak tumači iz ie. jezičnih sredstava na razne načine. Jedni (Lang) vide u toj riječi izvedenicu od ie. pridjeva **akros* ili **okros* > gr. ὀκρός »brz«, obrazovanu s pomoću rijetkog sufiksa *-ebb* < ie. **embho* kao u *galeb* (v.) ili

u prijevodu *-cBb golub* (v.) i lat. *palumbës*. Semantička bi paralela bila lat. *acdpiter* = sanskr. *ašu-patvan* »brzo leteći«. Bruckner uzima isti sufiks s polj. pridjevom *jastry* < praslav. **astrb*, »bistar«, češ. *jastřiti* »oštro gledati«, slov. *jastřiti*. Odatle su možda i naša imena ovaca *jâstroka* (Grbalj) = *jastrovka* (Kurelac). Jagić, Vasmer i Uhlenbeck vide složenicu od **jastb* < *êstb* + *rebz*, *jerφ* »koji jede jarebice«. Oštir, Meillet i Petersson pretpostavljaju relikat iz praslavenskog supstrata. Matzenauer traži u *ja-* prefiks, a u korijenu sanskr. *srmbh* »ferire« itd.

Lit.: *ARj* 4, 484. *Mažuranić* 460. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 32. 429. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 201. Vasmer, *RSI* 4, 166. *WP* 1, 172. *Mladenov* 704. Sobolevski, *Slama* 5, 439-440. Budimir, *JF* 15, 158. Kőrinek, *Slávia* 12, 194-202. Oštir, *Razprave* 8, 193 (cf. *IjB* 16, 169). Loewenthal, *WuS* 11, 54. sl. (cf. *IjB* 14, 200). Lang, *LF* 51, 20-28 (cf. *IjB* 11, 465. *ZSPH* 5, 214). Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Meillet, *MSLP* 11, 173. Petersson, *IF* 34, 246-247. Charpentier, *IF* 35, 253. Matzenauer, *LF* 8, 23-24. Mikkola, *RSI* 1, 17-18. Mayer, *KZ* 66, 104. sl. Iljinski, *RFV* 60, 421-440 (cf. *RSI* 2, 239).

jâstuk m (Vuk) = *j âstak* pored *j astia*, gen. *jastika* i *jastuk* (Kosmet) »1° sinonim: blazina, vanjkuš, 2° (metafora) drvo na osovini«. Odatle deminutivi na *-ić: jastučić* (18. v., Vuk); na *-bk: jastučak*, gen. *-čka* (18. v., Vuk); na *-e: jastučje*, pl. *jastučji* = *jastbče* — na *-če jastučence* (Kosmet). Nije općenit hrv.-srp. turcizam, ali je tendencija da to postane. Tur. jery > и kao u *kōduna* (v.). Balkanski turcizam (izvedenica s pomoću sufiksa *-dik* od *yarmak* »être couché«: *yazdik* pored *yastik*) iz kućne terminologije: bug. *jastāk*, arb. *jastēk*, *jashtēk*, *jastek*, *jestek*, *jostik*.

Lit.: *ARj* 4, 486. *Elezović* 1, 255. *Mladenov* 704. *SEW* 1, 449. *GM* 161. Vasmer, *RSI* 4, 181. *Deny* § 1275. *Šhaljić** 364.

jašāk m (genitiv nije potvrđen; ne kaže se gdje se govori, možda na Brvcu, jer je riječ saopćio Ostojić) »sud od zemlje sličan vrču, sa dva rucelja jedan prema drugome, amfora«. Upor. još slov. *jolek* »Wasserbecken« < stvnjem. *ase* »Schlüssel, Becken, Boot«.

Lit.: *ARj* 4, 486. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič* 4. *SEW* 1, 32.

jâšlja f, pl. *jašlje*, gen. *jašlâ*/' (Istra, Korlevići, svi Slovinci zapadne i južne Istre osim Vodice) »1° iver = jiver (Vodice), 2° mali iz-

rast na cjepanici, na orupku, koji treba odsjeći da se orupci povezu u faš, u gocu«. Od lat. *assula*, deminutiv od *assis*. Upor. tal. *ašchia* < vlat. *ascia* (Kasiodor). Taj vlat. oblik bio je prenesen u kllat. *astiula*. Odatle nastade puniji kslat. deminutiv na *-ella astella* > *ostjela* (Stulić) »assulae, segmenta, ramenta« > *ošćela* (Dubrovnik, Vuk, Vodopić) »ostružine od drveta, oblinje (hrv.-kajk.). = planjadura (Korčula)« = (unakrštenjem sa *kostf*) *kostjele* = *kostile* (Mikalja, odatle Stulić) »ostruge, strugotine«. Ovamo ide zacijelo u Klani (Istra) *ašćerica* »čačkalica«. Izmjena *o* > *a* i *l* > *r* kao i akcentat nije jasno. Kod Istroromâna *stiela*, s aferezom *a-*.

Lit.: *ARj* 5, 375. 9, 318. Ribarić, *SDZb* 9, 129. 153. *DEI* 316. 337. *Ive* 5. *REW* 740.

jašma f »sinonim: jaspis; kantaš« (Popović). Ruski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jašm* > tur. *yesem*). Upor. *jašpar* (15. v.), apozicija uz *kamen*. U pogledu vjerovanja o ljekovitosti upor. *bojni kamen* (Kosmet).

Lit.: *ARj* 4, 487. *Elezović* 1, 53. *Lokotsch* 941.

jašmak m (Vuk, Dalmacija, Lika) = *jašmak* (Kosmet) »koprena za lice muslimanke, kad izlaze na ulicu; sinonim: povezača, zbradak«. Turcizam (tur. *yašmak*) iz terminologije nošnje. Odatle na *-jar* (v.): *jašmačar* (Vuk, Kotor) »postav za jašmake«.

Lit.: *ARj* 4, 487. *Elezović* 2, 518. *Školjić** 364.

jat¹ m (jedanput, narodna pjesma) = *jâto* n (Vuk, tako općenito) »sinonim: množina (ptica)«. Odatle pridjevi: na *-bn: jâtan* (18. v.), poimeničen na *-ik jâtnik* (Vuk, Crna Gora) »čovjek od bratstva u kojem ima preko 50 pušaka«; sa *-ica: jamica* (18. v.) »ptica koja pripada jatu«; *sjâtan* (sin) »onaj koji se združuje u jato«; na *-ast: jâstast* (Bella, Voltidi, Stulić, prema Budmaniju nepouzdan) »zbit, zbijen, sabit«; složen prema sintagmi *voditi jato: jatovodan* (Došen, 18. v.). Na *-onja: jatonja* (Bruvrio) »ime volu«; na *-oša: jatoša* f (Bosanska Krajina) »najstarija ovca, koza, svinja, koja vodi stado«. Prilozi *jâtno* — običnije *jatomice* (Vuk) = *jatmicg* (18. v., J. S. Reljković). Denominali: na *-iți: jâtitt*, *-im (se)* (Vuk, Kosmet) (*s-*); na *-ovati: jâtovati se, -ujem* (Martie), prema *bratimiti se* analogijski *jatimiti se, -im*. Nalazi se još u slov., bug. i rus. *jâtvo*. Kao izraz primitivne kulture (stado) riječ *je* praslavenska bez paralela u

baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, ali se postanje tumači iz ie. jezičnih sredstava. Bruckner izvodi od korijena **ja-*, koji je u *jahati* (v.), i dovodi u vezu sa sanskr. *yatati*, *yatate* (3. 1.) »reda, okružuje«, *yatani* »hod, put«, avesta *yat-* »kretati se«. To je dakle ie. korijen **ei* u obliku **ia-*, koji je i u *eo*, *ire* i u *içi* (v.), raširen formantom *t* kao *stir*, *âth* »Furt«. Brücknerovo tumačenje za *jato* je prihvatljivo. Samo se mora rastaviti od *jata* (v.). Matzenauer upoređuje s lot. *ada* »grex«, za što *d* čini teškoće.

Lit.: *ARj* 4, 489. 490. *Elezović* 1, 256. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 410. *Bruckner* 201. *Holub-Kopečný* 149. *Mladenov* 704. *WP* 1, 104. Matzenauer, *LF* 8, 26-27.

-jat², živ pridjevski sufiks složen od *-jo* i *-at* (v.) istog značenja. Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *domišljat* od *domisla* *f* > i od sintagmi: *umiljat* od *u milu* upor. *umilan*.

Lit.: *Maretić* 318., § 365e.

jâta f (čakavski, Cres, Punat na Krku, Vodice) »1° zaklon od vjetra, kiše, 2° krov, zid, stablo, kabanica« = *jato* n (Istra »zavjetrina. Izričaj *daj se za jatu* reče mati djeteta (Punat) »zagrnuti rupcem«, prilog *zajatu* (Cres) u rečenici *onje ^, tuje*—' »u zaklonu od vjetra«. Odatle denominal *razjâtiti dvor* (Vodice) »otvoriti vrata staje, da unutrašnjost ne bude zaštićena od vjetra«, u značenju, »koliba« nalazi se *jata* u slov., češ. i polj. Morala je postojati i na hrv.-srp. kopnu (terra ferma), jer u Lici postoji izvedenica odatle na *-ara* (tip: *brvnara* »kuća od brvanica«, *stráčara* »vrlo rdava kuća«): *jatara* f »vrlo mala seljačka kuća«, sa deminutivom na *-iča: jâtariča*. Kako ne postoji denominal **pojâtiti*, ne može se uzeti da je *pojata* f postverbal odatle. Protiv shvaćanja *po-* kao prefiksa govori i oblik *pajata*, koji se čita u dokumentu iz g. 1566. (Izačić). Riječ *pojata* je vrlo stara. Nalazi se u steslav. u značenju »krov kuće«, u bug. »staja za ovce, obor, tor«, u slov. »Scheune«. Posudiše je Dakorumunji »Stall, Kuhstall«, Cincari *pueatâ* i Madžari *pajta* (sa gubitkom *a* u penultimi kao u prezimenu *Pozsgaj* »Požežanin« od *Požega*). Bruckner izvodi *jata* i *jato* (v.) od korijena *ja-*, koji se nalazi u *jati*, *jahati* (v.). Ne vidi se pravo semantična veza. Po svoj je prilici *pojata* nastalo unakrštanjem predromanske alpinske, južno-fr. i pirenejske riječi *baïta*, (upor. baskičko *baïta* »kuća«, v. posuđenim *bajta*), koja se nalazi u sjeverno-tal. narječjima,

sa *jata*. Lidén izvodi *jata* iz ie. *oitā i upoređuje s fin. *aitta*. Matzenauer upoređuje *pojata* sa stprus. *pojata* »nomen predii« i proglašuje korijen kao nepoznat; *jata* se upoređuje i sa sanskr. *jātam* »hod, put« (od iste osnove od koje i *iči*, v.), što semantički ne odgovara. Upor. i tračku riječ *bāita*, *baite* »1° šator od kože, 2° pastirska koliba«, gr. *boites* (natpis iz 1. v.) »erupta, krypta« = *bētes* (Hesych) »sakriven dio hrama«, hebr. *baith* »kuća«. Vjerojatno se radi o mediteranskoj riječi, koja se raširila i kod Slavena; *jata* je mogla nastati od *pojata* odbacivanjem *po-*, koji, shvaćen kao prefiks, nije pristajao.

Lit.: ARj 4, 488. *Pleteršnik* 1, 360. 2, 115. *Mažurano* 887. *Tentor*, *ASPh* 32, 191. *JF* 5, 205. *Ribarić*, *SDZh* 9, 153. *Miklošič* 101. 254. *SEW* 201. *KZ* 45, 54–55. *Mladenov* 502. *Skok*, *AA* 4, 138–143. *Vasmer*, *RSI* 6, 193. *Lidén*, *MOR* 5, 195–207 (cf. *RSI* 5, 256). *Matzenauer*, *LF* 8, 26. *REW** 884. *DEI* 409.

jatagan m (Vuk, narodna pjesma) = *jatagan* (Kosmet) »veliki turski nož malo nakrivljen s oštre strane (nosi se za pojansom)«. Balkanski turcizam koji je ušao i u sve evropske jezike (*yatagan*, izvedenica na *-agan* od *yatmak*, »être couché«) iz terminologije vojnog oružja: rum., bug., arb. *jatagán*, cine. *yiātāgane* f, ngr. γιαταγάνι.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 1, 256. *Lokotsch* 944. *GM* 162. *Pascu* 2, 139., br. 566. *Deny* 569., § 865. *Školjić*² 364.

jatak m (Vuk) = *jatak*, gen. *jataka* (Kosmet) »1° sinonimi: postelja, krevet, ležište, 2° (prema semantičkom tipu *camerata* > fr. *camarade*) čeljade koje sakriva hajduke ili kradljivce«. Odatle pridjev na *-ov* *jatakov* u drugom značenju kao i denominali *jatakovati* (Srbija), *sjatačiti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Unakrštanjem s *pojata* (v.) *pojatak* m »Schlafgemach für ein Ehepaar«. Balkanski turcizam (tur. *yatak* »krevet« od *yatmak* »être couché« sa sufiksom *-ak* kao *konak* od *konmak*, v.) iz oblasti pravne terminologije: rum. *iatac* »1° Schlafstube, Nebengemach, 2° Hehler«, bug. *jatak* »1° leglo, 2° sakrivač«.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 2, 518. *Mladenov* 704. *SEW* 1, 450. *Lokotsch* 945. *Tiktin* 750. *Škaljić*² 364.

jatoran, f *-rna* (Vuk, Srbija, Stolić), pridjev »sinonimi: jak, snažan«. Kao *jak* (v.) i ta je izvedenica na *-bn* od zamjenice *jetere*

»irgend wer, pl. einige, manche« s prijelazom *je-* > *ja-* (upor. *jaklo*, v.) i komparativnim sufiksom *-ter*, *-tor* kao *šestero* pored *šestoro*.

Lit.: ARj 4, 490. *SEW* 1, 419.

-jav, živ pridjevski sufiks složen od *-jo* i *-av*. Znači snabdjevenost onim što znači osnova kao i *-av* i konglutinat od *-ica* + *-jav* > *-ičav*. Osnove od kojih se izvode pridjevi s *-jav* i *-ičav* obično su imeničke izvedenice na *-ica*, *-ik*: *sušičav*, *grozničav*, *ospičav* itd.

Lit.: *Märeñi* 318., §§ 365f. 364c.

j à vaš, prilog koji se može, kao u turskom, reduplicirati da se izrazi komparativ = *javai* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (pejorativan, *javaš duān* »blag duhan«, suprotno *sen*, v.) »sinonimi: sporo, polagano; spor, polagan«. Odatle pridjev na *-ost* (v.): *javašast* »sinonim: slab«. Apstraktum na *-luk*: *javašluk* (Bosna) = *javašlbc* m (Kosmet) »sporst, polagan rad«. Denominai na *-ati*: *javašati* (Bosna *(s-)*) »slabiti«. Stulić ima *avaš* m »illiteratus«. Daničić s pravom sumnja da se tako igdje govori. Balkanski turcizam (tor. *yavaş* od *yav-* »eitel, schlecht«) iz terminologije moralnih svojstava: rum. *iavaş*, bûg, *javas* »langsam, gemächlich, leicht (za pića)«, arb. *javash*.

Lit.: ARj 4, 493. *Elezović* 1, 516. *Doric* 427. *GM* 162. *Lokotsch* 946. *Deny* § 369. *Školjić** 364.

jáver m = *jáver*, gen. *javéra* (Kosmet) »sinonimi: pomoćnik, pobočnik, adutant«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz > tor. *yaver*) iz vojne terminologije: arb. *javer*.

Lit.: ARj 4, 494. *Elezović* 1, 248. *GM* 162. *Škaljić*² 365.

javiti, *javim* (*se*), (1496/ Vuk) pf. (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*), sveslav. i praslav. osnova *a ɔ, odatle kauzativum, »1° nuntiare, 2° voditi stado (Crna Gora, Hercegovina), 3° uputiti se, ići naprijed«, *najaviti* »natjerati, nagnali (stoku)«, *prejaviti* *ovce* (Vuk), *sjaviti*, *sjavim* (objekt *ovce*, *blago*) »1° povratiti s paše, s planine, 2° skupiti se«. Pf. je *javnuti*, *-em* (Vpk). Imperfektivi su na *-a-ti*, *-va-ti*: *javljati*, *javljam*, iterativ *-javljívati*, *-javljujem* (*do-*, *ob-*, *pri-*), samo s prefiksima. Deminutiv na *-kati*: *jävkat* (*se*), *-am* (Srbija). Prema Vaillant u značenje 2°, koje je vezano na pastirsko kretanje, nastalo je deprefiksacijom prema *prijaviti* i *odjaviti*, koji znače »dolazak i odlazak stada«. Postver-

bal je sa sufiksom *-afc*: *sjávak*, gen. *sjávka* m (Crna Gora) »zdig, slaženje stoke pod jesen s planine«. Značenje *Γ* razvilo se iz priloga steslav. *javi* > *javi* (16. v., Vuk) »otvoreno, očit«, protivno »u snu«. Upor. kol. *jávlje* n (Crna Gora, Boka, Ljubija) »stanje kad čovjek ne spava«: 1657. *ne v jave, nev vu sne* (Zagreb). Danes je propao taj prilog. Očuvao se u bug. *ave*. U hrV.-srp. potisnuše ga sinonimi, u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *ašičare* (v.). Odatle je/áb m (upor. polj./aa) = *jáv f* = *java f* (supremo *san*, v.). Postverbali su od prefikslnih kauzativa: *izjava*, *Sbjava*, *pojava*, *prijava*. Praslav. je pridjev na *-bn*: *javan* (*ob-*); poimeničen na *-ost*: *javnost* (Stolić). Radne su imenice na *-lac*, *-ač*, *-telj*, *-alo*: *javilac*, gen. *oca*, *javhelj* (*ob-*), *javljač* (*do-*), **javljalo*. Sa sufiksom *-vka* (upor. *plavka* Niš): *jávka f* (Leskovac, Srbija, Tetovo) = na *-tj*: *javle* (upor. *piovče*) »mlada kokoš, pilića == pišćerika (ŽK), koja prvi put pronese jaja«. Složenicu potvrđuju samo hrv. neologizmi *brzojav* m »telegram«, postverbel od sintagme *brzofavni* »telegrafirati«, *brzojavka f* »telegram«. Izvedenica bez *j-* *avet f* (v.) zbog gubitka *j-* i zbog sufiksa *-et f* izdvojila se iz te leksikologijske porodice. Rumunji posuđiše prilog *ave* > *avea* i *javiti* > *ivi*, odatle njihov apstraktum na *-tală* < *-Jb iveală*; *Arbanasi*: *avis*, *avit* (ToSke) »erscheine«. Prilog *jave*, stari lokativ od *java*, koji smo označili kao ishodište od *javiti* i *avet f*, aalazi se u lit. *avyje* u istom značenju. Zbog toga se praslav. korijen *a ɔ može označiti i kao baltoslavenski, Ič. je korijen **(#)*- »osjetiti, čuti«, koji se nalazi u *um* m. Taj zbog različitog fonetskog razvitka i drugog sufiksa *-mo* čini posebnu leksikologijsku porodicu: pridjevi *-bn*: (*ne*)*uman*, *bezuman*, *bezumlje*. Upor. sanskr. *avati* (3. 1.) »beachten«. Taj ie. korijen bio je raširen i formantom *i* u sanskr. *avih*, zend. *avii* »offenbar«, koji se samo u osnovi poklapa s *javiti*. Nalazi se u pomenu-tom turcizmu *ašičare* (v.) = bug. *ašikeré* < nperz. *āškār* i u gr. αἰσθητικόν, odatle *estetika*, *esteta*, (*ne*)*estetičan*, *estetski* i lat. *audio*, *oboedio* < *avidio, odatle *audijencija*, *auditor* > *avitōr* (ŽK) = *avltōr*, gen. *-ōra* (Kordun).

Lit.: ARj 4, 2tO. 493. 496. 497. 8, 364–367. H, 540. *Jl/J* 2, 215. *Skok*, *Slávia* 15, 182., br. 31. *Mazuranić* 460–463. *Miklošič* 101. *SEW* 34. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 201. *KZ* 46, 204–205. *Trautmann* 21. *WP* 1, 17. *Mladenov* 31. 701. *Tiktin* 862. *Vaillant*, *RES* 22, 24. *Joki*, *Stud.* 105 (cf. *RSI* 5, 322). *Fraenkel* *ZSPH* 11, 36., bilj. 3. *Buga*, *IzvORJAS* 17, 1. 10. 35. si. Meillet, *RES* 6, 173. *Boisaccp* 31.

javor, gen. *javora* (Vuk) = *jahor* (Crna Gora), sveslav. i praslav. (*a ɔɔ) »naziv za različite vrste drveća kao: acer, õrnus platanus, jasen i jablan«. Odatle pridjevi na *-bn*: *jávoron*, poimeničen sa *-ik* u toponimu *Javornik*; na *-ov* *javorov*, poimejričen na *-ina* *javorovina* (Vuk) »javorovo drvo«. Deminutiv na *-tk*: *jávorok*, gen. *-árka*. Augmentativ na *-ina* *javorina*. Kolektiv na *-je* *jávorje*. Cest toponim. Značenje »lovor« nema nikakve veze s ovim drvetom, nego je *javor* < *laurus* isto što i *lavor*, *lovor* (v.), samo je / ispaldo jer se identificiralo sa romanskim članom. Mađari posuđiše *javor*, *juhar*, *ihor*, *ihar*. Neki uzimlju (kao Schwarz, Vasmer) da je *javor* praslav. posuđenica iz stvnjem. *ahorn* > bav. **áhor* u 6.–8. v. < *õkr* sa gubitkom dočelnog *-n* zbog tõga ito se identificirao s općim pridjevskim *-sufiksom -bn*. Loewenthalu je iz ie. **áfforos* »ausflessend«. Prema Macheku *javor*, stvnjem. *áhorn* i lat. *acer* pripadaju pred-ie. supstratu. To je najvjerojatnije. ,

Lit.: AKJA, 419. 407. *MUdoSič* 101. *SEW* 1, 34. *IIIub-Kopečny* 150. *Bruckner* 202. *KZ* 46, 200. *Mladenov* 701. *Kiparsky* 229. Schwarz, *ASPh* 40, 284–292. *Vasmer*, *RSI* 3, 261. *Loewenthal*, *WuS* 10, 153. *Machek*, *LP* 2, 154. *ASPh* 42, 300.

javúklja f = *jaukKja* (Vuk, sa gubitkom v kao u *TSukbašta*, Priština, za tur. *tavuk* »kekoš») ^ *jauklica* (Boeaa, akcenat *jaũkiicai*; i < *-iji*) »zaručnica« prema *jaukia!* m (narodna pjesma bosanska) »sinonim: zaručnik«. Turcizam (t. *yavuk* »Verlobung« > *yavuklu* *yavuklt* »Verlobt, der Verlobte«) iz svadbene terminologije.

Lit.: ARj 4, 499. *Školjić*² 364.

jaz > m (1499, Vuk) = *jaz f* = (*sa ja-* > *je-*) *jež* (1525, hrv.-kajk. i čakavski) = *jaza f* (prijelaz iz f deklinacije *-i* u f deklinaciju *-a*) = (*sa* sufiksom *-ja*) *jaza* (Vuk, ŽK) = *jaza* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. (*zɛɔ) termin za primitivnu drenažu, »kanal za odvođenje vode kroz branu za mlinove; sinonimi: starije romanske posuđenice *canalis* > *kimao*, gen. *-ala*, novija *kanal*, gen. *-ala* (odatle *kanalizirati*, *kanalizacija*), *canabula* > ime kraja *KonavK*, gen. *Kõnavälä*, *konavaa*, gen. *-via* (Crna Gora), perz. > tor. *bento*. Odatle pridjevi na *-bn*: *jazan* (17. v.); na *-ovit*: *jazovit* (17. v.), danas mrtvi. Deminutiv na *-ica* *jázica*. Denominal na *-iti*: *jaziti*, *jázim* impf, »navraćati vodu« (*iz-*, *pre-*, *raz-*, *za-*). Rumunji posuđiše *iaz* n »vještački

kanal«, u Moldavi) »ribnjak«. Upor. ngr. *ályog* »canalis, aquaeductus«. Složenica *vodojaža*. U baltičkoj grupi fonetski potpuno odgovara lit. *eėė*, lot. *eža*, stprus. *asy*. Ali semantički odstupa od praslav. U baltičkom je poljoprivredni termin značenja »okrajak, brazda, lijeha, granica«. Drugo ie. srodstvo, zajedno s *jezero* (v.), vidi Meillet u arm. *ezr*, od ie. **eg(K)*-.

Lit.: ARj 4, 210. 499. 502. 503. 634. Elezović 1, 190. 249. Mažuranić 463. SEW Miklošič 102. SEW 1, 277. Holub-Kopečny 153. Bruckner 202. KZ 45, 288-290. Trautmann 73. Charpentier, ASPH 29, 9. Joki, ASPH 28, 8. 29, 29 i sl. Meillet, MSLP 10,282 (cf. KZ 54, 240). 29, 38-40 (cf. JIb 14, 260). Matzenauer, LF 8, 27-28.

jaz² m (ovako i polj. i rus.) = (sa *ja-* > *je-*) *jez* (Sisak, ovako slov. i češ.), praslav. naziv ribe »idus melanotus«. Ista se riba zove sa sufiksom *-ava*: *jazava* f (Pančić); *jaz* = *jež* bit će sporedni oblici prema češ. *ježdák* »Bars« i polj. *jazde*, *jažgarz*, *jazgier* »Kaulbars«, koji imaju paralelu u lit. *ež(e)gys* < *ėz* + *-dio*. Mađžari posuđiše *jász*.

Lit.: ARj 4, 500. 501. 503. 634. Miklošič 102. SEW 1, 450. Holub-Kopečny 153. Bruckner 202. Scheftelowitz, KZ 54, 247. Janzén, ZSPH 18, 29-32. Vasmer 2, 486.

jazavac, gen. *-avca* m (Vuk) = (sa *o* mjesto *a* zbog *v*, upór. *Uvoda za livada*) *jăzovac*, gen. *-ôvca* (ŽU) — *jazvec* (hrv.-kajk.) = *jăozvec* (Bednja) = *jăzvac* (Mikalja, toponim *Jazvaci*, Hrvatska, upor. hipokoristik *Jazvo* kao prezime u Livnu) = (sa *zv* > *zb*) *jăzbac*, gen. *-aca* (ŽK, Vodice) = sa *zv* > *zl* *jazlac* (ugarski Hrvati) = *jazbavac* (Kosmet, unakrštenje *jazavac* + *jazbac*) = bez sufiksa *-bc* *jazav*, gen. *jazva* (Martie), sveslav. i praslav. (*ėz *ə*) »erinaceus, meleš taxus«. Od *jazvb* su izvedenice na *-etina* *jazvetina* »kapa od jazavčje kože«, *jazovina* (17. v.) »jazavčja koža«. Od izvedenice na *-bc* je pridjev na *-j* *jăzavčji* (Vuk) i noviji neologizam na *-jar* *jazavčiar* »Dachshund«. Riječ *jazavac* je izvedenica na *-bc* od *jazva* f (14. v., objekt uz *činiti*) »rana, metafora od značenja: fovea«, steslav., bug., rus. *jazva*, odatle *objazvitii* (15. v.) »raniti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) potvrđuje ovu riječ u značenju »zvijer (uopće)«, semantem prema zakonu sinogdohe od »zvijer koja živi u jami«. U ovom značenju je *jazva* potisnuta u zaborav od grecizma *špilja*, *špila* < σπήλαιον (v.). Prvobitno se značenje ipak očuvalo u izvedenici na *-ina*: *jăzva* f, ta-

koder toponim u sg. i pl., običnije sa *zv* > *zb* *jazbina* (Vuk, Kosmet) »1° jama u kojoj živi jazavac, 2° (metafora) zapuštena prostoriya u kojoj živi čovjek«, također toponim. Odatle *jashinka* (Brunvo) »ovca«. Novogrci posuđiše *ez* *ə* > *č*oβoč sa makedonskog teritorija gdje je danas slav. riječ pobijedio turcizam *harsuk*. Rumunji posuđiše *jazuina*, *ezim*, *ezune*, *ezure*, koje pominje Miklošič, ali je ne poznaju rumunjski leksikografi. Inače se u rum. i arb. za praslav. termin govori đaćka i ilirska riječ rum. *viεzure* = *vjedhulle*, koje su u prasrodstvu s *ez *ə*; *ėzvb je izvedenica s pomoću ie. sufiksa *-uo* kao *krava*, *děva*. Između maskulina i femininuma nastala je semantička bifurkacija: *ezvb je postao termin za životinju, f *ezva za rupu u kojoj živi. Femininum je baltoslavenski: lit. *aiža* »fissure«, lot. *alza* »pukotina u ledu«, stprus. *eyswo* »rana«. Jat se razvio iz ie. dvoglasa *ai* u korijenu **aig-*.

Lit.: ARj 4, 501. 502. 8, 367. Mažuranić 463. Elezović 1, 250. Ribarić, SDZb 9, 153. Miklošič 101-102. SEW 1, 276-277. Holub-Kopečny 153. 156. Bruckner 202. KZ 46, 197. Vasmer 2, 484-5. Trautmann 68. WP 1, 9. Mladenov 702. Scheftelowitz, KZ 54, 250. Osten-Säcken, IF 24, 242., bilj. 1. Matzenauer, LF 8, 27. Boisacq² 1079-1080. Hoffmann, BB 21, 137-144 (cf. AnzIF 7, 12).

jăzija f (Vuk, Bosna) = *jăajaja* (Kosmet) »1° pisanje, rukopisanje, 2° na turskim novcima ona strana gdje nije tura (u igri djeca bacaju novac u vis, pogađaju i pitaju: *tura mi jazi* »da li je pismo ili lice« — odgovor: nije tura no *iazia*, Kosmet)«. Složenica *jăzi-căge* n (Banja Luka) »papir za pismo«. Turcizam (*yazı*) iz kulturne terminologije.

Lit.: Elezović 1, 250. Skok, Slăvia 15, 355., br. 367. Škaljić² 365.

jăzûk m (Vuk, Bosna, narodna pjesma) = *jăzak* (Kosmet) = *jazlk* (Kosmet) »1° sinonim: grehota, šteta, škoda; najčešće uzvik sažaljivanja uz ono za čim se žali, čega se netko treba da stidi, zbog onog što ne dolikuje; sinonim: avaj (v.)«. Uzvik je proširen u Kosmeta *jazbklararumj-rosom* od tur. sintagme *yazıklar* (pl.) *olsun* »bili ti oprošteni grijesi: *jazbklararum da ti je i na tvoje godine*. Balkanski turcizam (*yazık* »griješ« od *yazmak* »griješiti«) iz religijske terminologije: bug. *jăzák*. Samoglasni u pored *α* za tur. jery (r) su kao u *koduna* i *tepalak*. Turski sufiks *-ik* nije rijedak

u našim turcizmima: *saruk* »tarban« (v.) od *sarmak*, *buljuk*, *bešika* od *beşik* (v.), *eksik* (v.) od *ekšimek* »umanjiti«.

Lit.: ARj 4, 502. Elezović 1, 249. Mladenov 702. Deny § 1052. Škaljić² 365.

-je, steslav. *-bje*, neobično plodan sveslav. i praslav. sufiks za neutra. Od prošlog participa pasiva na *-an*, *-en* i *-t* tvori apstrakta radnje (nomina actionis), koja mogu kadikad postati i konkreća: *vjenčanje* od *vjenčati* prema *imanje* od *imati*, *prošćenje* (hrv.-kajk.) »sinonim: hram« od *prostiti*, *nošenje* od *nositi* i bezbroj drugih. Po pravilu su glagoli imperfektivni, ali ima dosta izvedenica i od perfektivnih kao *rođenje*, *postanje*, naročito kod *-rj* + *-bje*: *uskršnuće*, *uzeće*, *ubiće*, ovamo i neologizam *pouzeće*, prevedenica od njem. *Nachnahme*. Ako se radi o crkvenim izrazima, onda je kod pravoslavaca prema crkvenom jeziku još se nije sraslo *-nje* i *-tue* u *-nje* i *-će*. Tako je danas djelomice u hrv.-kajk. i čakavskom. Nastavak *-ije* iz crkvenog jezika pejorativiziran je u *-ija* iz plurala: *mostanija*, *jebanija* (Vuk), *petljanija*. U morfološkoj funkciji služi *-je* u tvorenju pridjevskih i sintagmatskih apstrakata: *poštenje* od *pošten*, *zdravlje*, *veselje* od *veseo* itd., *podgorje* od *pod gorom*, *podgrađe* od *pod gradom*, *predgrađe*. Ovamo idu i nazivi za krajeve uz rijeku, more, goru: *Podrinje*, *Podunavlje*, *primorje*, *zagorje*, vrlo stara izvedenica, jer se nalazi i u Grčkoj (Pind) u krajevima gdje je nestalo Slavena, *Prigorje* (Hrvatska), *Međumurje*. Toponim *Međurič* < *Meduriče*. U tvorenju kolektiva je također vrlo plodan i živ: *borje*, *briješće*, *perje*, *groblje*, *vlače*, *klase* (ŽK) od *klas*, *mlade* (ŽK) itd., također u toponimiji *Bučje* od *bukva* prema *Bukóvje* (ŽK), *Brásje* (Hvar), *Orásje* itd. U ovoj funkciji veže se sa *-ov*, *-ev*: *grobóvlje*, *valóvlje*, *ugljévlje*, *zrnevlje* pored običnijeg *z f nje*. Ovamo treba staviti i ime zemlje *Slovinje* od *Sloven* + *-je* za srednjovjekovnu Slavoniju sa glavnim gradom Zagrebom. *Slavonija* mađžarska latinizacija odatle. To je jedini primjer za kolektiv od imena naroda.

Lit.: Măreții 274., § 333g. 291., § 344b. 305., § 354e. Leskien §§ 389. 486. 515. Belić, NJ 1, 262. Holub-Kopečny 459. Mazurami 1330.

jebati pored *jipsti* (primarni razred), *jebem* impf. (Vuk) pored *jébiti se*, *-im* (Vuk, hrv.-kajk.), ie., sveslav. i praslav., bez paralela

u baltičkoj grupi, »coire, futuere«. Upotrebljava se veoma često u psovkama. Odatle postverbal *jěb* m (Vuk, ŽK) »sperma«. Radne imenice na *-bc* m prema f *-iča*: *jěbac* prema *jěbica* (Vuk), s augmentativom na *-ina* *jěbičina* f (Vuk); na *-ač*: *jebač*, gen. *-ača* (Vuk). Apstrakta na *-ina*: *jebačina* f = *jebanija* (Vuk). Deminutiv na *-ucati*: *jebucati*, *-am se* (Vuk). Kako je glagol posvema prostački, žene mu oduzimlju pejorativnost unakrštanjem sa *gr'epsti* > *grebati* (ŽK), a uljudne ga osobe zamjenjuju s lat. *koitirati* ili eufemističkim perifrabama kao *spolno općiti* itd. Paralele su u sanskr. *yabhati* (3. 1. sing.) i gr. οίπέω. Ie. je baza **oiebh-*: **iabh-* »dotaknuti se, postaviti ruku na ženu« > »futuere«.

Lit.: ARj 4, 501. Miklošič 102. SEW 1, 432. Holub-Kopečny 150. Mladenov 158. WP 1, 198. Trautmann 107. Pick, KZ 42, 85. Brandt, RPV 74, 2, 251-356 (cf. Slăvia 3, 580). Brugmann, IF 32, 323. Osten-Säcken, IF 33, 193. Pedersen, IF 2, 325. Boisacq² 694. 1097. 1119.

jecati, *-am*. impf. (Vuk, slov.) »singultire«. Odatle pridjev na *-av* *jecav* (Istra) »sinonim: mucav«, poimeničen sa *-ica* *jecavica* (upor. isti sufiks u *šticavica*) i u augmentativu na *-čina* < *-bc* *-* *-ina* *jecavčina* m (Istra) = *jecalo* m (Grbalj, Istra) »sinonim: mucu«. Deminutiv na *-kati*: *jěckati*, *-am*, s pridjevom *jeckav*, poimeničen sa *-bc* m prema *-ica* f: *jěckavac* prema *jěckavica* (Dubrovnik). Pored *jecati* postoji i oblik *icati* (v.), slov. *ikati* »schluchzen« itd., ali drukčijeg postanja. Upor. glede *k* > *c* *mucati* prema *muk* (v.) i *micati* prema čakavskom *nukati* (v.). Sa *č* < *k* mjesto *c* glagol je sveslav. i praslav. (*ekt) bez paralela u baltičkoj grupi: *ječati* (< *-ėti*), *ječim* impf, (*iz-* *se*) »resonare«, *ječiti* (Vodice) »ječati, stenjati«; *č* je nastao od *k* pred inhoativnim *-eti*. Prema tome su postverbali *jek* m (također bug.) = *jeka* »echo«, *odjek* od impf. *odjekivatiraz-*, *jěkujem* prema pf. *odjěknutiraz-*, *jěknem*. Sa onomatopejskim sufiksom *-et*: *jěkēt* (17. i 18. v.), odatle *jeketati*, *jekeć m*. S drugim akcentom i značenjem *jěknuti*, *jěknem* (Dubrovnik) »1° pasti na tle, 2° baciti na tle (hrv.-kajk.)«. Radna imenica na *-lac*, *-lica*: *jěčalac*, gen. *-aoca* m prema f *jěčalica*. Hipokoristik *jěko* m »čovjek koji ječi«. Deminutiv na *-tati* (upor. *drhtati*): *jek-tati*, *jěkcēm*, *jěktjeti*, *-im* (16. i 18. v.) »odjekivati« = *jehūt*, *-im* (Kosmet) »ubrzano disati od velikog plača« > *jěhtjeti*, *-im* (Vetranie). Vokal *e* nastao je u oba glagola od nazala *ę*. Upor.

pol), *jik*, *ječec* i rus. *ječáb*. Onomatopejski korijen **enk-* je ie. Upor. arb. *gëkonj*, *nëkonj* (Gege) = *angoj* »jecam, tužim se«, s prijevom *enk* > *onkj-g*: lit. *ùnga*, stvnjem. *anken*, stír, *ong* »uzdah«.

Lit.: *ARj* 4, 505. 569. 570. 571. *Elezović* 1, 259. *Miklošić* 104. *SEW* 1, 267. *Hoiub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *KZ* 45, 325. *Vasmer* 476. *Matzenauer*, *LF* 8, 34. *Trautmann* 70. *WP* 1, 133. *GM* 94, 139. 304. *Boisacq** 683.

ječam, gen. *ječma* m (Vuk, danas općenit oblik u književnom i saobraćajnom jeziku dobiven desufiksacijom od pridjeva *ječmen* < *ječbmen* + *ьнъ*, određeno *ječmeni*, odbacivanjem *-em*) = *ječmen*, gen. *-ena* (Vuk) = *ječmen* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jačmeň* (kajkavski i čakavski, ŽK) = *jačmik* (čakavski < *ječbmy* + *-k*, dodatak *-k* kao u *kamik*, da bi se imenica na *-y* > *-i* mogla deklinirati), također bug. *ečmik*, sveslav. i praslav. (*ičbmy, gen. *-ene*) »hořdeum«. Izvedenice se prave od dvije osnove, od stare konsonantske na *n* *ječmen-* i od nove *ječm-* bez *n*. Od prve su pridjevi na *-bn* *ječmen(i)* = *ječmen*, *f* *-ena* (*leb*, Kosmet) = *jačmeni*, u kojemu je *-nbnъ* stegnuto u *n* kao u *stran* (v.). Taj je poimeničen sa *-ica* *ječmenica* (Vuk) = *ječmenica* (Kosmet) = *jačmenica* (hrv.-kajk.) »1° jeemeni hljeb, 2° jabuka« = na *-ik* *ječmenik*, gen. *-ika* »hljeb«, sa *-ika* *ječmenika* »jabuka«, sa *-jača* *ječmenjača* »kruška«, sa *-jak* *ječmenjak* »hordeolum«. Deminutiv na *-čc*: *jačmēnāc*, gen. *-enea* (hrv.-kajk. i čakavski, ŽK). Na *-ište*: *ječmenište* n (Hrvatska) »polje na kojem je bio ječam*. Na *-ka*: *jačmēnka* (ŽK) »vrsta kruške koja dozrijeva kad i ječam«. Pridjev na *-ov*: *ječmenov* = *jačnienov* (~a *kaša* ŽK) = *jačmikov* (Istra) od nominativa *ječbmy* proširenog sa *k*. Od korijena *ječm-* su izvedenice: pridjev na *-ov* *ječmōv* i imenice na *-aia* *ječmača*, na *-ik* *ječmik* pored *ječmēk* »sinonim: hordeolus > frčug, Gerstenkorn«, sa deminutivom na *-bk* *ječmiččak*, gen. *-čka* (Vuk, Srbija) = (sa gubitkom *je-*) *čmiččak*, gen. *-čka* (Vuk, Boka) = (sa metatezom) *čmiččak* (Peroj, Istra), na *-čc* *čmičac*, gen. *čmičca* (Vuk), na *-Tak* *ječmak* (Dubrovnik) = *ječmik* (Lika). Na *-oca*: *ječmača* »kruška«. Na *-ika* *ječmika* »biljka«. Na *-ište* *ječmište*. Na *-er* = *-ir* (upor. *vodijer*): *jačmer* (Banja Luka, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *jačmir* (Brač) »Augenlidentzündung«. Denominal (faktiv) *ječmiti*, *-im* »hraniti ječmom«. Suglas / je proteza, upor. bug. *ečmik*; *e-* = *a-* (čakavski) nastao je iz nazala *ę*. Upor. polj. *ječzmięń* i rus. *jačmem*.

Za važnu praslav. kulturnu biljku, *есыны*, gen. *-ene* nema ni baltičkih ni drugih ie. paralela. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Uzimlje se da je *-ьmy*, *-ьmene* sufiks kao u *jaram* (v.), a **eč-* da je redukcijiski prijevom *nk* od ie. *anq-* »savijati«. Taj se korijen nalazi u steslav. *okotb* »uncinus« i u *pauk* (v.). Značenje bi od *ječbmy* bilo »bodljivakost, bodljikava, oštriljata biljka«. Taj se semantem upoređuje sa njem. *Ähre* »klas« i gr. *αχοστή* »ječam, ječmičak« < ie. *nkostd*, koje također sadrže onomasiologiju po podljivakosti, oštrljivosti. Ide dakle u isti red s *proso* (v.) i *pšenica* (v.), koje su također samostalne praslavske kreacije iz ie. jezičnih sredstava.

Lit.: *ARj* 2, 55. 4, 392. 505. *Elezović* 1, 262. *Ribarić*, *SDZb* 9, 141. *Miklošić* 104. *SEW* 265. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 163. *Machek*, *LF* 63, 129-133 (cf. *IJb* 22, 325). *Vaillant*, *RES* 16, 82. *Slávia* 9, 495. *Hirt*, *IF* 37, 227. *GM* 165. *Boisacq** 37.

ječerma f (18. v., Vuk, narodna pjesma) = *jačerma* (Gornje Primorje, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *dečerma* (Vuk, južni krajevi) = *dečerma* (Kosmet) = *gičerma* (Kralje, »Turska« Hrvatska) = (sa gubitkom *je-* upor. *grmiluk*) *čerma* (Vodice, Istra) = *čerma* (Čilipi) »1° kratko odijelo do pasa, bez rukava i zapučavanja, 2° haljina za ženske od pleća do nogu iz ovcije vune, bez rukava (Vodice), 3° sinonim: presomitača (Čilipi), 4° vrsta džemadana (v.) (Kosmet)«. Deminutiv na *-icajčermica* = *jačermica* — *čermica*. Turcizam (*geturme* = *yeçürme*) iz terminologije za odijela.

Lit.: *ARj* 3, 2. 4, 506. 391. *Elezović* 1, 166. *ZbNZ* 6, 108. *Ribarić*, *SDZb* 9, 138. *Korsch*, *ASPh* 9, 515. *Školjić* 247. 366.

jedamak m (Levanjska Varoš, genitiv nepoznat) »prazan klip kukuruza«. Možda je izvedenica od *jedan* (v.) sa *-bk* nastala iz gen. *jedanka > *jedcanka.

Lit.: *ARj* 4, 513.

jedan, *jedna* (Vuk), sveslav. i praslav. (*eaъnъ) pridjevski brojnik »unus«. Emfatični pridjev istog značenja u određenom vidu *jedini* sadrži *im* (v.), tako da se danas još vidi prijevom *đuljine* *ь* > *a* prema ». Sa gubitkom *d* (upor. *gospōn*): *Jean* (16. v.) > *jen* (ŽK). Pojačava se *svi* do *jedan* (Kosmet). Postoji potvrda u starijem jeziku (1497) i u narječju da je *jedín* bez emfaze značio »unus«. Upor. složeni brojnik *jedínajst* (ŽK) = *jedino-*

naest pored *jedanaest* u književnom jeziku. Upor. bug. *edin*, *edna* oba oblika zajedno za »unus«. Izvedenice se prave od jednog i drugog oblika. Prilozi: *jednōm(e)* = skraćeno *dn* > *n* *jenom* (Istra), odatle po svoj prilici denominal *jednoničit* (*m* > *n* je asimilacija prema *dri*) (Kosmet) »postiti cijeli dan, tako da se samo jednom jede, i to uveče«; *objedno* (17. v.) = *objednām* »odmah«, *na(j)edno*, *ujedno*, *zajedno* = *zājno* (Kosmet), *izjedno* (Kosmet) »neprekidno«, *podjedno*, *jedno* (Piva—Drobnjak, ŽK) »oko, otrpilike«, *svedno* (Lika, *eje* > *e* upor. *pre*), *jedno* na *drugo* (Kosmet) »prosjечно, ne birajući«, prevedenica od tur. *bir biri üstüne* »ukupno«. Apstrakta: na *-ina* *jednina*, na *-stvo* *jednastvo* (nije prodrlo). Kao *inak* (v.) i *jed(d)n* dobiva sufiks *-ako*: *jednak*, *nejednak* (Vukov akcenat) = *nejednak*, odatle apstraktum na *-ost* (*nejednakost* f. Denominal (kautativum) impf, na *-iti* *jednaci*, *jednacim*, (*iz-*, *po-*, *ispo-*, *sa-*, *s-*) prema iterativu na *-va-* *jednāčivati*, *načujēm*, samo s prefiksima. Prilozi: *jednako* (*na-*) = *jednak* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) : *jednāk* (Vuk) (*na-*) »jedanput, odmah«, *jedanākak* (Vuk) sa dvostrukim sufiksom. Kao ostali brojnici* (*dvaš*, *triš*) dobiva i *jed(a)n* sufiks *-šbdy* u značenju multiplikacije u priložima *jednūž* »jedanput« = *jednūč* = *jednōš* (Vuk) = *jednōč(e)* (16. i 17. v.) = *jednōč* (*č* mjesto *č* analogijski prema *sinoč*) = *jednūšt(i)* u crkvenim tekstovima, s nejasnom promjenom *š* > *č*. Sa *-aga* kao u bug. *vínagi* »uvijek«: prilog *jednaga* (Dubrovnik, 16. v.) (*ob-*) = *jednāga* (Brusje) »odmah, skupa, u isti čas«. U tom prilogu *jedna-* je n. pl. kao i *vina-*; *-ga* je deiksa koja se nalazi u prijevomu *go* (*nego*, *na-go-vijestiti*, *raz-go-vijetari*). Glavnina izvedenica osnove *jedn-* nalazi se u složenicama: sa *ni-* *nijedan* »nec unus«. U Krašiću izražava u psovcu *nesnaga' nijedna* odvratnost. Prilozi *jedāred* (Vuk) sa analogijskim gubitkom *n* prema *dvored*, *trired*; *jednokrat*, *jedamā* pored *-ā* i *-āmaín* (Kosmet) < *jedan mah* »jedanput«. Pridjevi: *jednolik*, sa *-bn* *jednoličan*, *jednodušan* (Vuk), prevedenica od *unanimis*, apstraktum je *jednodušnost*, prilog *jednodušice* (Lika), *jednoplasan* (16. v.), prilog *jednōglasice*, *jednōruk*, *jednostavan* (Vuk, 18. v., Lika), *jednostran*, *jednostruk* (16. v.), *jednovrstan* (18. v.). Apstraktum *jednoženstvo* n prevedenica je od *monogamia*. Ovamo ide brojnik 11, koji je nastao od sintagme *jedbnb na desete*, upor. rum. prevedenicu *un spre zece* < lat. *unus super decern* za *undecim* u zapadnoj Romaniji: *jedānadest(e)* (15.—17. v.), danas općenito *jedanaes(t)*. Odatle određeni

pridjevski brojnik *jedanaesti*, neodređeni *jedānaester*, poimeničeno *jedanaestinja* = *jedanaestērical-tōrica*. Prilog na *-š* < *-šbdy* *jedanaestiš* »jedanaest puta«, označen u *ARj* kao nepouzdan. Emfatički pridjev *jedinf* »unicus«, koji može postati i deminutiv *jedihan*, *-hna* (16.—18. v., Vetrican i drugi Dubrovčani) = *jedikt* (Boka, Ljubiša) < *jeđiht > *jeđiti* (Vuk, srednja Dalmacija, Pavlinović), *jeđit* (Kosmet), a može se i proširiti sa *-bn*: *jeđinan*, *jeđina* (pisano *jeđinna*, *jeđinno*) (15. v., Pergošić) »složno sjeđinjen« i dobiti pojačanje emfaze sufiksom *-cat* (tip *samcaf*) *jeđincat*; poimeničuje se sa *-bc*: *jeđinac*, gen. *-inča* (17. v.) = na *-ak* *jeđinak* (također češ., polj., rus.) = *-jak*: *jeđinjāk* (Kosmet), odatle *jeđinjāka* (disimilacija *Kk* > *jk*) »atribut za majku«, na *-bk* *jeđinak*, gen. *-inka* (17. v.) »1° jedini sin, 2° glava bijelog kruha (Samobor)«. Odatle kolektiv na *-jad* *jeđinčad* f i deminutiv na *-e* *jeđince* n (Vuk), hipokoristici *jeđinko*, m (Lika) prema f *jeđinka*. Ovamo *pojeđinac*, obično u pl. *pojeđinci*, i pridjev *pojeđinačan* i prilog *pojeđinačan*. Na *-ica*: *jeđinica* f = *jeđinka* (neologizam). Apstrakta na *-ost*: *jeđinost* (Vuk; nalazi se u steslav., slov., češ., polj., rus., ali se ne govori; mjesto toga na *-stvo*), = *jeđinstvo* (Vuk, Boka), odatle pridjev na *-en* *jeđinstven* i apstraktum *jeđinstvenost*. Prilozi *jeđino* »samo« (Poljički statut), na *~(i)ak* *jeđinak* — *jeđinako* (1490) = *jeđinjak* = *jeđina* (Niš). U složenicama u *jeđinoroden*, prevedenica od *unigēnitas* u religijskom jeziku. Denominal (kautativ) na *-iti*: *jeđiniti*, *jeđinim* (*iz-*, *o-*, *sa-*, *s-*, *u-*) »unificare«, inhoativ *objeđiniti*, *-im* »ostati sam, inokosan«, *sjeđinjati* (Radnić, Matijašević) prema iterativu na *-va-* *s(ā)jeđinjivati* (*se*), *-njudem* pored *-njivom* (16. v. 18. v.) i *s(d)jeđinjivati*, *-am* (Iveković). Što se tiče etimologije, izvjesno je da je *jed-ъnъ* složenica koja ne ide u baltoslavensku jezičnu zajednicu, nego je praslavska inovacija. Drugi element je etimologijski objašnjen u *imъ* (v.). Ovdje treba istaći samo niži prijevomi štēpen *-bnъ*. Kao *ovaj* što je ie. pokazna zamjenica, tako je i pojačanje *ed-* istog podrijetla. Upor. lat. *id*, neutrum sing, pokazne zamjenice. Složenica *jedan* je iste prirode kao u romanskim jezicima *ecce* ili *eccum* + *istum* > stfr. *cest* > nfr. *cet*, tal. *questo*, i češ. *tento*. Pojačanje sa *ed postalo je potrebno kad je prijetila homonimija da *imъ* »1° unus, 2° alius« postane nejasan i nezgodan za saobraćaj.

Lit.: *ARj* 4, 412. 513. 524. 525. 527. 528. 8, 367. 368. 7, 368. 867. *Mažuranić* 463. *BI* 1, 881. *Hraste*, *JF* 6, 212. *Vuković*, *SDZb* 10,

388. *Elezović* 1, 143. 257. 2, 518. *Miklošič* 68–69. 102. *Kostić*, *NJ* 7, 62–65. *Holub-Kopečny* 150–151. *Bruckner* 204. *KZ* 45, 290. sl. 46, 202. sl. *Vasmer*, *RSI* 4, 155. *WP* 1, 99. *Ilijinski*, *Rodná reč* 6, 17. *Slávia* 2, 267–270. *Belie*, *Príroda* 309. *Mladenov* 159. *Boisacq** 691. *Meillet*, *AISLP* 22, 144. *Hujer*, *LF* 49–50 (cf. *ijb* 10, 372). *van Wijk*, *IF* 30, 382–4. *Osten-Säcken*, */F* 33, 270–271.

jedar, *ĵjédra* (Vuk), praslav. (*eazō) pridjev bez paralela u baltičkoj grupi, »1° snažan, čvrst, 2° debeo, 3° brz«, očuvan je samo u hrv.-srp. i bug. *édär*, u polj. kauzativu *jidrzyć* i u rus. inhoativu *ujadreb* »ojačati, jačati se«. Poimeničenje u sr. rodu sveslav. je (osim u čakavskom): *jedro* »nucleus«, češ. *jadro*, polj. *jedro*, rus. *jadro*. U čakavskom taj pridjev je poimeničen sa -zka: *jadřka* (ŽK) = *jadrka* (Krašić) »nucleus«. Upór. polj. *jadërko* n. U čakavskim narječjima praslav. je pridjev proširen sa -bn: *jadrn* = *jedrn* (narodna pjesma, Istra), poimeničen sa -ica *jed(a)rnica* »nezrela smokva« = sa -en *jadren* (narodna pjesma, Istra). Od *jedar* poimeničenja su na -ost i -oca: *jedrost* f (18. v.) = *jedroća* (Šulek). Denominali su na -iti: *jedriti*, -im (Lika, srednja Dalmacija, Pavlinović) (*na-se*). Za *najadriti* se Maretić kaže da je krivo zabilježeno. Na -ati *najjédra*ti (Vuk). Vokal *e* = *a* je nastao od nazala *i*. Upór. polj. *jadro*, *jidrzye* i rus. *jadro*, *ujadreb*. Kako je pored *jedro* »nucleus« postojao i homonim *jedro* »velum«, *jedro* u značenju »nucleus« propalo je u štokavskom i nadomješteno zamjenom grupe *dr* sa grupom *zgr*, u kojoj *g* < *d* potječe od kontaminacije sa *mezga* (v.). U toj riječi *e* potječe od *e*. Ali ni u jednom narječju nije zamijenjeno sa *i* ili *ije*. To je odatle što je tom kontaminacijom bio zamijenjen sa *e*; *mezga* je dobila odatle i *r*. Govori se i *mezgra*. Tako nastade *jezgra* f (Vuk) pored *jezgro* n (17. v.). Odatle deminutiv na -iča: *jezgàrica* (18. v., Vuk) »1° nucleus, 2° lijeska« i neologizam *jezgarnica* »kožica od jezgre, membrana«. Pridjev na -ovit *jezgrovit* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Zamjena *dr* sa *gr* nalazi se u Kosmetu: *jegrät*, -am (subjekt *čir*) (*na-*) pored *najjédra*t (subjekt *pšenica*), inhoativ *najjegrät*, -im »nabujali«. Ovamo ide još hrv.-kajk. pridjev *dederen* (Belostenec) = *dederan* < *jedrn* u značenju »hitar, valjan, agilis«. Ima više mogućnosti kako da se objasnij postanje. Najvjerojatnija je da bi ie. korijen mogao biti *ĵndro-*, iskonstruiran od gr. ἀδρός »pun, izrastao, zreo, jak«. Ta je gr. riječ dosta izolirana među ie. jezicima, ali upor. lot. *idrs* »jezgra«. Mogao

bi se uzeti i ie. korijen **oid-* »nabujali« s nazalnim infiksom, koji se nalazi u lit. *inkstas* »bubreg«, stprus. *inxze*, srodno sa *isto*, *istese*, propali u hrv.-srp. Upor. steslav. *jedro* »mudo« sa sanskr. *anda-* »Ei, Hode«.

Lit.: *ARj* 4, 524. 560. 563. 640. 7, 368. *Elezović* 1, 257. 436. *Mažuranić* 464. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 203. *Mladenov* 160. *WP* 1, 166. *Machek*, *KZ* 64, 261–262. *Ilijinski*, *ASPh* 28, 453–454. *Boisacq** 688–689. 1088. *RES* 23, 51. *AO* 12, 143–154 (cf. *RES* 23, 166). *Scheffelowitz*, *KZ* 54, 241. *Charpentier*, *ASPh* 29, 4. *Jokl*, *ASPh* 28, 15. 29, 46. *Matzenauer*, *LF* 8, 33. *Bugge*, *IF* 1, 442.

jèdek m (Vuk) »1° lijep konj, rezerviran za svečane prigode, 2° oruđa: uže, alat na lađi, užeta« = *jedek* pored *jedek* (Kosmet) »rezerva«. Toponim. Balkanski turcizam (*yedek* »1° povodac, prazan konj koji se za ular vodi, 2° svaka stvar koja se u pripravnosti drži«) iz terminologije svagdanjeg životinje: bug. *edék* »1° Ersatz, 2° Ersatzpferd«.

Lit.: *ARj* 4, 525. *Elezović* 1, 257. *Mladenov* 159. *Dorii* 92. *Školjić* 366.

jedro n = *jutro* (štokavci, Istra; ikavski, Vodice, narodna pjesma) = *Idro* = (sa *e* > *ia*) *jadro*, pi. *jadra* (čakavci, Istra, i zapadni štokavci), steslav., slov. i hrv.-srp. broderski izraz »platno koje prima vjetar da goni lađu, velum«. To je sekundarno značenje, prvobitno je »1° sinus kao dio tijela oko pasa, 2° (metafora) Meerbusen, κόλπος«. To je sveslav. i praslav. riječ (*edrō). Odatle s prijedlogom *ōn* (steslav. *vbñēdrēh*, upor. rus. *njama* prema *jama*) krivim rastavljanjem (deglutinacijom) u vrijeme kad je *vō* »u« postao jedini oblik prijedloga, nastade već u praslav. nova riječ *nedra* > *njedra* n. pl., gen. *njedara* (Vuk) = ikavski *njindra* = *nldra*, *nldro* (Vodice) = *nádra* (ŽK) = *nadre* (Jačke) = *nadra* (Istra) bez *j*, kako je po pravilu nakon prijedloga, ali se govori u Istri i *njádra* pored *njádra* »sinus«; *jedro*, *jadro* »sinus« nalazi se samo u crkvenim tekstovima. Izvedenice su od obje riječi. Od *jedro* deminutiv na -č *jedárac*, gen. -rea (Ljubiša) = na -č *jedárce* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *jidarce* (ikavski, Baraković), sa dva deminutivna sufixa -sca < -sca *jedrašca* (Istra). Pridjevi na -nji *jedamji* »koji pripada jedru« = na -ski *jedarski*. Neolo-*ogizini*: *jedrenjak* (Šulek) = *jedrenjača* »Segelschiff« = *jedrinjak* (Stulić). Denominal (faktiv) *jedriti*, -%m (15. v., Vuk) (*do-*, *iz-*, *od-*) = *jádrít* (čakavci, Istra) = *ĵidriti* (ikavski) =

jadriti (15. v., čakavski) (*do-*). Na -ilo: *jed-rilo* »sinonim: kataraka«. Od *njedra* je deminutiv *njédarce* (Vuk). Kolektiv na -je: *njedarje*. Pridjev *njédra*st (Stulić), na -bn postoji samo u izvedenici na -ica *nádarica* (ŽK) »dio košulje koji pokriva njedra«. Na -iča: *njedreša* »ime kozi«. Denominal na -iti: *iznjedriti* ^-im (Stulić) »izvaditi iz njedara«. Tako se spriječila već u praslav. homonimija s pomoću prijedloga *ōn*. Dva su tumačenja o postanju. Budući da je prvobitno značenje »sinus kao dio tijela«, koje se može napuhavati, najvjerojatnije je vezanje praši. *edro na ie. korijen **oid-* »bujati«, koji, je zastupljen u armenskom *ainum* »bujam«, gr. οἶδος »otok, Geschwulst«, οἶδάω »naduвам se«. Taj je korijen bio raširen formantom -ro. Upor. nvnjem. *Eiter*. Drugo, manje uvjerljivo tumačenje polazi od ie. korijena **eter-* »Eingeweide«, gr. ἦτρον »coeur«, ἦτρον »bas-ventre«, koje sa nazalnim infiksom postoje u *utroba* (v.). Ima ih koji rastavlja *jedro* i *njedra* kao etimološki dvije različite riječi: *jedro* »velum« izvode od korijena *ja-*, koji je u *jahati*, sa sufixom -dro < ie. *e-dhro*.

Lit.: *ARj* 2, 582. 4, 212. 275. 524. 562. 7, 299. 8, 273. *Ribarić*, *SDZb* 9, 154. *Maček*, *JF* 11, 218. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 270. 442. *Holub-Kopečny* 238. *Bruckner* 293. 45, 318. *WP* 1, 117. *Brugmann*, *IF* 18, 436. *Šahmatov* (cf. *AnzIF* 15, 121). *Fraenkel*, *ASPh* 39, 73. *Ilijinski*, *RSI* 6, 225. *Vaillant*, *RES* 19, 301. *Rocher*, *ČMF* 10, 14–16 (cf. *Ijb* 10, 341). *Jokl*, *IF* 36, 117. *Boisacq* 330. 688.

jedva (Vuk) = *jedva* pored *jedva* (Kosmet) = *jedva* (Cres) = (sa deiksom -i) *jedvaj* (hrv.-kajk., Habelić), sveslav. i praslav. prilog, »vix«, sa osebnom komparacijom. Komparativ se pravi reduplikacijom i priloškim -i-č: *jedva jedvice* »mit Genauer Not«. Superlativ se opisuje pridjevom *ĵedvini* i *jad*: u *ĵedvine jade* (Vuk). Sinonimi su u Bosni turcizam *diž belajle* (v.) i na velikom prostoru *kōma(j)* (Hrvatska) = *koma* (Lika) = *kāma* (ŽK) = *komač* (v.). Između *div* ispaio je *o*: steslav. *jedvsa*. U sjevernim slavinama pojavljuje se / mjesto/: upor. češ. *ledva* prema partikuli *leda* < stč. *jeda*, upor. *jedaĝi*) od zamjenice *i*, *ja*, *je*. Mjesto *je-* postoji *o-* u makedonskom *odvā(j)* pored bug. *edvā*, rus. također *edva* pored *odva* u narječjima, isto tako slov. *jedva* pored *odvaj*. Upor. *jomuža* pored *jemuža* (v.) za promjenu *je-* > *jo-*. Za tumačenje postanja od važnosti je bug.

dava »wohl, vielleicht, etwa« i deiksa -va u *tova* »dieses«, češ. *soťa*, *soťvic*, *soťvičko* »jedva« prema pridjevu *soťny* »difficilis«, stč. *soťně* od *soťona* »đavao« i rus. *odin* »jedan«. Iz ovih upoređenja izlazi da u *jedva* moramo razlikovati dva elementa. Prvi je element isti koji i u *jed* + -ōn, -inō. Uporedili samo ga sa romanskim *ecce*, *eccum*, kojim se pojačava značenje demonstrativnih zamjenica: stfr. *cest* < *ecce istu(m)*, tal. *quello*, *questo* < *eccum ūlu(m)*, *eccum istu(m)*. Drugi se dio -va upoređuje sa lit. prilogom *vas* »kaum«, koji se također reduplicira u osebnom komparativu *vōsnevōs* »jedva jedvice«. Zabaciti se mora Berkekerova identifikacija prvog elementa *jed-* sa lat. prijedlogom *od*. Ali nije neprihvatljiva njegova identifikacija drugog elementa -ō a < ie. *uas sa sanskrtskom partikulom za pojačanje *vai*, *vā-va*, *i-va*, *ē-va*, *ē an* »tako« od ie. demonstrativa *u-*, *uē-*, *yo* i *ay* »onaj«, koji se nalazi u *ovaj* (v.). Odatle deiksa -va u *dava* i *tova*. Naše *tako*, kad se reduplicira u odgovoru na pitanje *kako ti je*— *tāko-tāko*, dobiva značenje »teško«. Nije prema tome nemoguće gledati u *jedva* složenicu od dva demonstrativna elementa.

Lit.: *ARj* 4, 563. *Elezović* 1, 257. *Tentor*, *Y F* 5, 205. *Miklošič* 102. *SEW* 1, 452. *Holub-Kopečny* 151. 200. 345. *Bruckner* 293. 45. 302. 46. 201. *Vasmer* 391. *Trautmann* 343. *Gorjaev* 102. *van Wijk*, *IF* 30, 384. *Jagić*, *ASPh* 5, 579. 31, 543. *Boisacq* 691.

jedžek m (Vuk, 18. v.) = *jéček* (17. v., Ančić, Dobretić, Lastrić, Pávic, Radnić, č je starija zamjena za tur. *c*) »jelo, jestvina, hrana«. Turcizam iz oblasti hrane *yeyecek* obrazovan s pomoću sufixa -yecek, kojim se izražava budućnost i mogućnost, tako te *yeyecek* znači »ono što se može jesu«, od *yemek* > *jemek* m (Bosna) »nourriture, repas« = *jímek*, gen. *jerríčka* (Kosmet).

Lit.: *ARj* 4, 587. 5, 506. *Elezović* 2, 518. *Korsch*, *ASPh* 9, 499. *Deny* §§ 698. 716. *škaljić* 367.

Jefrosim m (15. v.) = *Jevrosim* (Novaković) = *Jerosim* (Vuk), odatle prezime *Jerosimović* = *Jefrosen* prema f *ĵĵefrosima* = *Jefrosina* (15. v.) = *Jevrosima* (Vuk, narodna pjesma) = *Jerosima* (Vuk), hipokoristik *Jevra* (Vuk) = na -ka *Jefrojka* = *Jevrosimija*, muško i žensko kaludersku ime. Od gr. Ευφροσύνης i Ευφροσύνη.

Lit.: *ARj* 4, 567. 633.

jĕgai m ptica »caprimulgus europeus« = *leganj* (Poljica, Dalmacija, promjenaj > l kao u tal. *luglio* < *Julius*, *nj* < *lj* kao u *pedalj* ~ *pedanj* ŽK) = *legar* m (Nin, Dalmacija). Postoji još prevedenica od *caprimulgus* sa *posizkoze* »leganj« (obje u Poljicima). Gen. sing. nije zabilježen. Značenjem slaže se sa gr. u Bovi" (Južna Italija) *ĕga* »koza« < αἴγα od αἴξ, gen. αἰγός. Dočeci *-alj*, *-an/*, *-ar* ostaju neobjašnjeni. Taj grecizam mogao je ući preko starodalmatskoga (upor. za takav put *prĕcija*, *igalo*).

Lit.: ARj 5, 956. Hirtz, *Aves* 170. 171. *Rohlfš* 58.

jegeraĉa f (Beograd) »vunena košulja doktora Jägera«. Primjer za apelativum s našim nastavkom *-aĉa* od liĉnog imena iz novijeg jezika.

Lit.: Kostić, *NJ* 1, 48.

jegulja f-ĭMuo, Bogdašić) = *jegulja* (Krtole) = *jĕguja* (Raĉišće), slov. *jegulja* = (sa umetnutim *n* kao u *kalendar*) *jenguja*, bŭg. *engŭlja* (Gerov) pored *egida*, denominali na *-ati jeguljati* se impf. (Ston) »(metafora) kaže se ra svilenu bubu kad odraste do najveće veličine«, na *-iti* slov. *jeguljin* »Fische fangen«, pridjevi *jegulji*, *jegŭljiski*, *jegŭljast*, *jeguljen*, poimeničen sa *-ik jegŭljnik* — na *-jak jeguljnjak* — *angula* (Voden, Devdelija, Jenidže) = *angŭlja* (Ugljan, Božava, Split) = *jagula* (Prilep, Bitolj, Skoplje) = *jagŭlja* (Ohrid, Stonga) = *jangulja* (Dubrovnik) = *janguja* (Split) = *iogulja* (Kruševo, Galiĉnik) = *anguja* (Split) — *angvela* (Malinska) »mala ribica srebrna« = *janjula* (Zore) »1° anguilla vulgáris, 2° coluber longissima, ugor«. Na *-era* (mlet.) < *-aria angvelĕra* (Malinska) »mreža za angvĕle«. Upor. arb. (Ulcinj) *nál'a* »jegulja«. Vokal *e* u *jegulja* nastao je od nazala; *jĕ-* > *je-* prešao je u *ja-*, upor. ĉakavski *jati* < *jeti*; *jegulja* — *jagulja* je stara posuđenica; *angvela* slaže se b istro-rom. *angvela* (sa *e* < *f*); *janjula* slaže se b krĉko-rom. *angiola*; *angulja* — *jangulja* predstavlja metatezu *angullia < *anguilla*. Na toj se metatezi osniva i *jegulja*.

Lit.: ARj 4, 459. Hirtz, *Aves* 50. *Pleteršnik* 1, 366. *Ive* § 106. Matzenauer, *LF* 8, 33. Šturm, *ČSjFK* 6, 76. *Banali* 2, 170. *Cronia*, *m* 6, los.

jeĵ, gen. *jĕja* m (15. v.) = *jĕja* f (Hercegovina, Lika) = *eja* = *heja* (Varaždin) = *veja* (Ašanja) »sinonim: buljina, ĉuk, kukuvija, kukuvježa, sova, sovuljaga«. Odatle de-

minutiv na *-ić jejić* (Split), augmentativi na *-ina* i *-etina jĕjina* (17. v., Plitvice, Rakovica, Štirovaĉa, Stinica, Kotari u Dalmaciji) = *jehina* (Martić) = *jeina* = *jeĵetina* (Stulić). Postoji još varijanta *hrija* (Varaždin). Onomatopejski nazivi kojima se oponaša glas sove. Taj se ĉuje kao *hi*, *he*, *hri*, *hui*. itd.

Lit.: ARj 4, 570. Hirtz, *Aves* 103. 152. 153. 171. 533.

jĕka j ĕk (Kosmet), prilog »ravno, taman«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jeka jek* »jedan po jedan«). Od perz. *jek* sa tur. postpozicijom za ablativ *-den* je i prilog *jektĕn* (Kosmet) »sasvim, odjednom«. Možda ide ovamo i prilog *jekan* (16. v., Sasin) »domalo, do brzo, odmah«. Bez drugih potvrda.

Lit.: ARj 4, 571. *Elezović* 2, 518. *ŠkaljiP* 367.

jektenija f (Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) molitva«. Od gr. ἐκτένεια.

Lit.: ARj 4, 573. Vasmer, *GL* 573.

jĕktika f (Vuk, Vojvodina = *jĕhtika* (Lika) = *-jetika* (ŽK, Istra, slov.) »suha bolest, sušica, tuberkuloza«. Pridjev na *-jav jektičav* (Vuk) = *jetičav*, slov. *-ast jĕtiĉast*. Augmentativ *jetičina*. Sa *je* > *o* (upor. *jelito* > *olito*) *ĕktika* (Leskovac, Srbija), upor. rum. *oftică*, *-ga* (Moldavija), pridjev *ofticos*, *-gos* i ngr. ὄχτικος. Oblici sa *kt* > *ht* potjeĉu od gr. ἕκτικός, lat. *hectica*, tal. *ettica*, istrorom. *jetico*.

Lit.: ARj 4, 569. 573. 630. 8, 877. *Pleteršnik* 368. *Ive* 48. *REW** 4091. *Tiktin* 1083. *SEW* 1, 454. Vasmer, *RSI* 4, 182. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

jĕla f (Vuk) = *jela* (Lika) = (sa *-va* mjesto *-a* prema *bukvai jalva* (hrv.-kajk.) = *jĕlva* (ĉakavci i slov.) pored *jĕvla* (sa metatezom kao *zǎvla* . ŽK »zaova«) (Vodice) = *jĕlva* (ŽK). baltoslav., sveslav. i praslav. (*edla) »abies«. Raširen tonom sam i u izvedenicama. Odatle pridjevi na *-ov jelov* = *jelov* (Vodice) = *jalov* (hrv.-kajk.), upor. makedonski toponim *Elovo*, poimeničen sa *-ina jelovina* »jelovo drvo«, sa *-aĉa jelovaĉa* »baĉva od jelovine«, sa *-ica jelovica* (Cres, toponim), na *-ost jĕlast* (Šulek, neologizam), na *-in jetin* pored *jĕlin* »sinonim: jelov«. Deminutivi na *-ica jĕlica* »1° božićno drveće, 2° biljka« = *jalvica* (hrv.-kajk.), na *-iĉ jelić*. Augmentativ na *-etina jĕlĕtina*. Na *-ik: jeliĉik*, gen. *-ika* »jelova šuma«. Na *-ika: jĕlika* (Vuk) »od-

rasla jela«. Na *-ište jelište* = *jelovište* »sinonim: jelik«. Kol. na *-je: jĕlje* n < stcslav. *jeliję*. Ovamo ide nadimak *jelaĉkinja* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »djevojka visoka i tanka kao jela«. Suglas / je nastao iz *dl*. Upor. ĉeš. *jedle*, polj. *jodla*. Paralela je u baltičkoj grupi lit. *eglė*, lot. *egle* (po deklinaciji *e*), stprus. *addle*; upor. i gr. ἐλάττη, koje govori za pred-ie. *edhlo sa lat. *ebulus* »zova«. Kod šumskog drveća ima sličnih semantiĉkih divergencija koje se osnivaju na simbiozi drveća, pa se lako prenosi jedan naziv na drugi. Upor. *bǎzǎ* > *zova*, *bazga* i *bukva*.

Lit.: ARj 4, 384. 573. 579. 580. Ribarić *SDZb* 9, 153. Tentor, *JE* 5, 204. *Miklošić* 102. *SEW* 261. *Holub-Kopeĉný* 151. *Bruckner* 208. *Trautmann* 66. *Mladenov* 161. Nitsch, *EudSl.* 2, A, 206-222 (cf. *IJb* 17, 259). Machek, *LP* 2, 148. *Naie* řeĉ 30, 67. Matzenauer, *LE* 8, 28. *Boisacq*³ 1091.

jĕlek m (17. v., Vuk) = *jĕlek*, gen. *-ĕka* (Kosmet), deminutivi na *-e jĕleĉe*, gen. *-eta* n (Srbija) = *jĕleĉe* (Kosmet), na *-iĉ jĕleĉić* (Srbija) »pamuklija bez rukava, deĉerma (pred kojom je indeklinabilni epitet na *-li jĕlĕkľf*)«. Balkanski turcizam (tur. *yelek* »Weste, minten bez rukava, većinom s otvorenom prednjom stranom«) iz oblasti nošnje: rum. *ilic* »Tuchjacke«, bug. *elék*, *eléĉe*, arb. *jelék*, ngr. γελέκι. Taj je turcizam postao i evrop-ska rijeĉ u krojaĉkim krugovima, gdje se raširila preko fr. *gilet* > *džtet* m (Dubrovnik, Cavtat) = *dilek* (Šibenik).

Lit.: ARj 4, 576. *Elezović* 1, 259. *Mladenov* 161. *Lokotsch* 951. *Tiktin* 753. *GM* 162. *REW** 9582. *DEI* 1807. 1820. *Školjić** 367.

jelen m (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje) = (asimilacija *j-l* > *j-l̥* kao u *jeljda*, *Jeljaširi*) *jĕljen* (Vuk, Hercegovina, 16. v., Dubrovĉani) = (asimilacija *j-l̥* > *I-l* kao *Ljeljena* < *Jelena*) *Ijĕljen* (Vuk, Hercegovina, Bosna, Baranja, Dubrovnik) = (zamjena sufiksa *-en* sa *-en* > *-in*, ikavski) *jĕlin* (15. v., Marulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (po suglasniĉkoj deklinaciji *ely, gen. *elene*, upor. Suprasl. 223, 7 dativ *eleni*) »1° gr. ἐλαφος (s kojom je rijeĉi u prasrodstvu), 2° vo crvenkaste dlake kao jelen« = (sa *ĕ* > *ja* u sufiksu *-en*) *Ijĕljen* (Braĉ) »kukac cerambyx heros, Hirschkäfer«. Femininum je na *-ica: jĕlenica* (Voldija) = *jĕljenica* (16.—17. v.) »košuta«. Izvedenice su od svih pet oblika. Pridjevi na *-bn: rogĕ eiensni* (lekcionář 13. v.) = određeni *jeleni* (15.—16. v.) = *jeleni* = *jĕljeni*, na *-bji*

jeleniji = *jelenji* (Vuk, 15. v.) = *jetinji* = *je-Ijenji*. Taj je pridjev poimeničen sa *-ĕk: jelenjak* (Lobor) = *jĕlinjak* »biljka pastinaca sativa«. Nalazi se i u složenicama sa *n* mjesto *nj* (upor. *Banbrdo* »banovo brdo«) *Jĕlendǒ* (toponim), *jelen-roĝ* (Vuk), *jelen-gljiva*, *jelen-buba* »kukac *lucanus cervus*«, u sr. rodu *Jelenje* (toponim, Istra). Na *-ov jĕleňov* = *jĕlinov* (odlatle prezime *Jelinović*, Travnik) = *Ijĕljenov*. Na *-ski: jĕlenski* = *jĕlinski*. Deminutiv na *-oc, -tk* m prema *-ka f: jĕlenac*, gen. *-ĕnea* (ugarski Hrvati, odatle prezime *Jeleniu*) = *jĕlenǒk*, gen. *-ĕnka* »kukac božji vǒ; sinonim: jelen-buba«, *jĕlinak*, gen. *-inka* (16. v., Zlatariĉ, Baraković) = *jĕljenak* (16. v.), sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ĉac jĕlenĉac* (16. v.) = *jĕlinĉac* (Menĉetiĉ) = *jĕljenĉac* = *jĕljenĉak* = *jĕljenĉić*, *jĕljenić* (upor. prezime *Jelinić* Dalmacija, *Jelenić* Bosna), na *-ĉe jĕlenĉe* (Vuk, 18. v.) = *jĕttnie* = *Ijĕljenĉe*, s kolektivom na *-od jĕlenĉad* f = *Ijĕljenĉad* = *jĕlinĉad* (upor. *jeljenad*, Stulić, nepouzdan). Na *-ina: jĕlenina* »meso jelenovo«. Imena volova: *jelen* (Buzet, ŽK), *jĕlinka* = *Jelenko* (također liĉno ime, Kosmet, i prezime na *-oviĉ*) = *Ijĕljanko* (Požega) = *Ijĕljenko* (Vuk) prema *Jelenka* (Kosmet) »ime kravi« = *jĕlinka* »ime ovci«, odatle hipokoristiĉi *jelo*, *jĕlota* »ime volova« (glede sufiksa upor. *Likota* »Liĉanin«). Ovamo još na *-aĉ od jelo* (?) *jĕlai* m »kukac božji vo«. Ista praslav. osnova zastupljena je još u prijevoju *oln-i, stcslav. *aĭnui*, također ie. i baltoslav., gr. ἐλλός, stprus. *alne*, s kojima je u prasrodstvu; po zakonu likvidne metateze i sa sufiksom *-ĕ* za mlado: *lane*, gen. *-eta* n (Vuk) »mlado od srne i jelena«. Odatle pridjev na *-ji: lāneci* (16. v.). Deminutiv na *-ĉe: ianece* (16. v.). Kolektiv na *-od: lānad* (15. v., Vuk). Prenosi se i na domaće životinje kao i *jelen: lanak* (Kurelac) »ime volu« prema *Ionica* »ime ovci«. U baltičkoj grupi mjesto *-en, -en* stoji formant u ništiĉnom prijevoju: lit. *elms*, lot. *alms*, upor. gr. ἔλαφος < ie. *elm-bhos prema ἔλ>ός < ie. *eln-ós*. Znaĉajno je da se i u jukagirskom za *jelena* kaže *ilen*.

Lit.: ARj 4, 576. 580. 5, 897. 898. *Miklošić* 2, 102. 160. *SEW* 1, 263. *Holub-Kopeĉný* 151. 199. *Bruckner* 205. 306. *KZ* 45, 290. sl. *ZSPH* 2, 299-300. *WP* 1, 154. *Mladenov* 161. *Trautmann* 68-69. *Mešĉanin* 71. *Petersson*, *KZ* 47, 241. *Mayer*, *KZ* 66, 105. *Mikkola*, *RSI* 1, 14. *Ilijinski*, *Slávia* 2, 253-254. *Lang*, *ĜMF* 8, 97-101. 202-205 (cf. *ZSPH* 5, 215. *IJb* 10, 335). *Niedermann*, *IF* 26, 46. *Boisacq*³ 238. 245.

jelha f (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom) »alnus«, odatle pridjev *jeov, poimeničen na *-ina jeovina* (Sinj) < *jeohov, poimeničen na *-ac Jeohovbc* (1381) = *Jelbhovbc*, selo između Mrave i Kuca, sa *oho* > *o* toponimi *Jeovac* (Srbija), *Jeovača* (Bosna). Taj je oblik proširen sa *-ja: flüa* (Vuk, Hrvatska), odatle pridjev *jelšov*, poimeničen na *-ka ješovka f* (hrv.-kajk., Valjavec) »vrsta crvenkaste jabuke pjegave kao joha«. Ovamo idu stari hidronimi *Jelšanica* (13. v.), danas *Jošanica* (rijeka, Srbija), *Jelšenica* (14. v.), *Jelševac* (13. v.), *Jelševik* studenac (14. v.), kol. *jelbšije* (14. v., Brod kod Prizrena) = *jelāšje* n (Vuk). Ovamo i *Jelša* (Hvar), koja je danas zamijenila ispravno *š* sa *i* prema tal. izgovoru *Gelsa*. Ovamo još ime ribe (Pančić) *jelšovka* »telestes Agasizii Heck«. Dvoglas *eo* steže se u E: *jéha* (ZU, Bojici); *je-* varira sa *ja-joha* > *java* (ŽK), s pridjevom *jaov* i poimeničenjem *jaovina f* »johovina«. U štokavskim govorima *ja-* može se shvatiti i kao stezanje od *jao-*, sa *o* < *l* pred suglasnicima. Tako sa može shvatiti i *joha* = *java* s pridjevom na *-ov johov*, poimeničenim na *-ina johovina*, na *-oca johovača* »vrsta jabuke«, također toponim i hidronim* Odatle na *-ik jošik* »šuma johova« = na *-jak jošljāk* (Vuk, sufixs *-ljak* analogijski prema *slivljak*), na *-ika jošika* (Gornja Krajina), odatle *joškovina*, augmentativ na *-ina jošina*, kol. na *-je jōšje*. Ovamo još *jošovična* »vrsta jabuke pjegave kao joha«. Vokal *o* može se shvatiti i kao kontrakcija dvoglasa *eo* > *o*. Upor. toponim *jfošani* (u zadarskom kraju), koji je potvrđen u obliku *Elsani, Gelsani*, i gore hidronim *Jošanica*. Raširenje *jehha* sufixsom *-ja* nalazi se na hrv.-kajk. području *jaUa f*, s pridjevom *jalšev* (~ *o drevo*). Iz ovih potvrda izlazi da se na hrv.-srp. teritoriju ne da dokazati postojanje dvaju praslav. likova: *ehha i prijevnoj *olbha* kao u ruskom, premda bi i taj dao *joha*. Upor. slov. *jolša* i češ. *olle*, polj. *olcha* pored *olsza*. Bugari imaju također samo *elha* pored *elsa*. U Kosmetu pored *jeovina* govori se *jaovina* i *jooovina* »drvo od jove, ovdje *jōa*, gen. *jōē* (Dršnjak). Značajan je pridjev *lvono drvo* (< *lovo* s umetnutim *v* za uklanjanje hijata) »drvo od jove«, gdje *i* može biti samo od *je* (Kosmet). Prema rodu drveća *brijest, jasen* prešla je praslav. *ehha među maskulina (upor. rus. *olēK*): *jelah* je potvrđeno samo kao toponim *Jelah* (Bosna), odatle u pl. *Jelasi, Jelaš, Jelalak*, pl. *Jelašci, Jelašca*. U praslav. *ehha h je nastalo iz *s*, kako dokazuju usporednice kelt. *alisa* > fr. *alise* »sorbus«, mediteransko

alisa »pioppo bianco«. Upor. i makedonsko *óλιζα -λευκοδένδρον* i u tal. narječjima kal. i luk. *aušinu* < *alsino* »joha«. U baltičkoj grupi lit. *alksnis, alksni* (*k* je umetnuto) ne slaže se s praslav. ni u samoglasu ni u formantu. Kao lat. *alnus* < *alsnos lit. oblik pokazuje formant *n* (upor. *jablan*, v.), koji ne postoji u praslav. Samoglas *e* je praslav. zasebnost koja ne dolazi ni U germ.-got. *aliso* (upor. španj. *aliso*), stvnjem. *élira*, nvnjem. *Erle*. Ta se zasebnost pokriva s ie. korijenom **el-*.

Lit.: ARj 4, 414. 579. 584. 628. 655. 664. Elezović 1, 217. 253. 260. Miklósié 163. SEW 1, 453. Holub-Kopečný 254. Bruckner 378. KZ 45, 301. Trautmann 6. Iljinski, Slávia 2, 258-261. Baric, AA 3, 213-221. Bonfante, KZ 64, 129. Kretschmer, Gioita 15, 305. sl. (cf. IJb 13, 78). Scheftelowitz, KZ 56, 188. Matzenauer, LF 8, 29. Ribezzo, AGIT 35, 32.

Jelīn, gen. *-ina* m (Vuk), pl. *Jelīni* = na *-janin Jelīnanin* (Stulić), stsrp., f *Jelīnka*, etnik »Grk prema Grkinja«, pridjev *jelīnskī* (Vuk, Pavlinović), *jelīnska kuća* (međa metoha Treskavca kod Prilepa, upor. s *m* mjesto *n ilimi/Elimi* (Makedonija, narodne priče). Prema Vuku *Jelīni* su, kako narod priča, gradili mnoge gradove po našim zemljama. To mišljenje zastupljeno je i na Jadranu u toponimima (*vala*) *Garška* (Hvar) itd. Od stgr. "Ελλην, naziv koji je živio samo u učenim krugovima kao «tnik, inače u narodu je dobio značenje »poganin, div«. Nigdje nije kao u novogrčkom zamijenio naziv *Grk* < *Graecus* (v).

Lit.: ARj 4, 580. Vasmer, GL 69. Skok, Slav. 182. 226. GM 94.

Jelisáveta = *Jelisavet* f = *Jelisava*, žensko osobno ime, od hebrejskog *Ελισάβετ* preko biz.-grč. pisanja. Pokračuje se *Jelisava*, odatle na *-ka Jelisavka* (Vuk), (ispuštanjem *Jeli-*) *Safta* (Dobrinj, rum.) = *Savia*. (Vrbnik), prezime *Savtić* (1596, Grižani), *Savka* (15. v., Bosna), *Sáveta, Sava, Sovica* (Lika, Krbava), na *-gja Savója, Savojka, Savuka, Savuna* (Lika, Krbava). Prema Jat. pisanju *Elisabeth Jalžabeta* (hrv.-kajk.), *Jalžabet* (selo, Vараždin), *Jalžabetina* pusta, prezime *Jalžabetić*, hipokoristik *Jalža*. Ispuštanjem početnog *e*: *Lizabeta* (16. v.) < mlet. *Lisabeta*, hipokoristik *Lizá* (18. v., Dubrovnik), tal. *Lisa*.

Lit.: ARj 4, 501. 581. 6, 129.

Jelisej m = *Jeliseje* m kaluđerske muško ime = *Jelèsije* (Vuk) = *Jelīsije*, prezime *Jelīsíc*.

Pridjevi na *-/ Jeliseji studenbc* (toponim), na *-in Jeltsina poljana* (Srbija). Od gr. Έλισσαός = lat. *Elisaeus*.

Lit.: ARj 4, 579. 581.

Jeltruda f (17. v., čakavski), žensko lično ime germanskog (franačkog) podrijetla *Gertruda* preko tal. *Geltrude* (disimilacija *r-r* > *l-r*). Upor. slov. *Jedri*. Toponim *Svêta Géra*, najviši vrhunac u Gorjancima, sadrži naš hipokoristik od njem. oblika.

Lit.: ARj 4, 584.

jěl̥j m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sitan pijesak kojim se ceste posiplju; sinonimi: sodar, sudar (ŽK, v.)«. Odatle denominál na *-ati jěl̥jati, jěl̥jam* »pute posipati jël̥jem«.

Lit.: ARj 4, 584.

jemenija f (Vuk, narodna pjesma) »šarovita obuća, šarovito tkanje (iz Jemena)« = *jemenija* »duga mahrama što se ovija oko fesa ili druge kape i oko pojasa« = *jemenija* (Kosmet) »plitka obuća crvene ili druge boje, vrsta starinskih cipela koje i danas stari ljudi nose« = (disimilacija *m-η* > *m-l*) *jêmeliya* (narodna pjesma) = *demeliya* (Vuk, Sinj) = *jêmeliya* (prema tur. *yemenli* »iz Jemena«). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. pridjev *yemeniyye* > *yemeni* »jemenski«) iz terminologije nošnje: rum. *imineu* (Munteniya) »Art Pantoffeln der Bauern«, bug. *emenija*, najčešće u pluralu *emenii* kao i u hrv.-srp. *jemenije* f pl., arb. *jamull*.

Lit.: ARj 3, 3. 4, 587. Mladenov 161. Elezović 1, 259. Tiktin 759. Novaković, ASPH 32, 387-388. Matzenauer, LF 8, 29. GM 161. Školjić 368.

jëmin¹ m (15. v., Dubrovnik) »1° činovnik komu je što predato u nadzor ili upravu, 2° upravitelj sela koja nemaju spahije, 3° konsul (Dubrovnik)« = *emin*: pridjev (Kosmet). »koji se ne boji, pouzdan, kome se što povjerala«, odatle složenice *buljuk-emin* »podoficir računovođa«, *sanduk-emin* »blagajnik po kajmakacijama (okruzima)«. Odatle pridjevi na *-ov jëminöv*, poimeničen sa *-ac jëminovac*, gen. *-ovca*, na *-ski jëminskī*. Apstraktum *jëminluk* (Vuk). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *emin*) iz turske administracijske terminologije.

Lit.: ARj 4, 587. Školjić² 267-S.

jëmin², gen. *-ina* m (Vuk, objekt uz *učiniti* »zakleti se«, narodna pjesma) »zakletva«. Bal-

kanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *yemin* »desna ruka > zakletva«) iz sudske terminologije: arb. *jemin* n »Eid«.

Lit.: ARj 4, 587. GM 162. Školjić³ 368.

jemiš (Vuk, Crna Gora) = *fimi!*, gen. *-zia* (Kosmet) »1° voće, 2° suho voće«. Složenica *mišana* f (Srbija, gubitak početnog *e-*) »zgrada u kojoj se suši voće; sinonim: pušnica«. Balkanski turcizam (tur. *yemu, yemišana*) iz poljoprivredne terminologije: bug. *emiS*.

Lit.: ARj 4, 587. 6, 768. Mladenov 162. Elezović 1, 85. 259.

jendija f (Vuk) = *endija* = *jenda* (Vuk, hipokoristik od *jendija* ili *jendibuld*) = *enda* = *jengija* (narodna pjesma) = *enga* (Poljica, Dalmacija) »ženska koja sa svatovima ide po nevjestu da joj bude pratilica među muškarcima«. Deminutiv na *-ica: jendijica* (narodna pjesma). Apstraktum na *-luk: jendiluk* (narodna pjesma), s glagolskim *dati, poći u*. Složenica: *jendibula* = *endebula* (narodna pjesma) »sinonim: jendija«. V. *bula*. Turcizam (tur. *enge* = *yenge* »strina«) iz svatovske terminologije.

Lit.: ARj 4, 588. ZbNŽ 10, 81. Škaljić* 368-369.

jenorija (stsrp.) = *inorija f* (14. v., Dušanov zakonik, Vuk, Crna Gora), odatle na *-as inorai*, gen. *-aša* (narodna pripovijetka) = *inurija* (Vrčević, narodna pripovijetka) = (bez »-l) *norija* (Dušanov zakonik) = *nurija* (Vuk, Srbija, Paštrovići, Divković:-oun'z'pa) »župa, parohija«, *nürijas*, gen. *-áša* (Vuk, Srbija) »župljanin, farnik (ŽK)«. Od gr. evopía »isto«.

Lit.: ARj 3, 845. 851. 8, 229. Vasmer, GL 67.

jenjati, jenjam pf. = *jenjati* (Vodice) »popustiti, umanjiti (osobito o kakvom zlu)« = *ènjati, -am* pf. »1° šuštati, umoriti se, 2° aufhören (Megiser)« = *hènjati, -ām* pf. (hrv.-kajk., Habledić 1711, 1743) »pustiti« = *henjajem* (Frankopan) = *venjati* = (s alter-nacijom *je- > ja^* kao u *jasen* > *jesen* i gubitkom */-*) *anjati, -ām* pf. (Vuk, Daničić) »popustiti, prestatu (ne smije se miješati sa impf, *prianjati* od pf. *priorati, v.*)«. Prema Daničiću *anjati* je od "vnjem. *anen*, od stvnjem. *āna*, nvnjem. *ohne*, u prasadstvu sa steslav. *ънъ* > *van*, *ъне* > *vani*. Prema Budmaniju su to naše glagolske izvedenice na *-ati* od madž. pridjeva *henye* »besposlen, lijen«. Prema

Miklošiču su od slov. *nehati* (metateza *n-h* > *h-n*) = *enjati* (Megiser) »aufhören«, prema Gruboru od *ne hajati* > *njajati (stezanje *-eha-* kao u slov. i hrv.-kajk. *noj*) > (metateza) *janjati > *anjati* (sa *ja* > *jé*) *jenjati*, prema Matzenaueru od madž. *enyhit* »mollire, lenire, levare«.

Lit.: ARj 1, 94. 3, 29. 591, 4, 389. Ribarić, SDZb 9, 154. Mažuranu 377. Miklošič 212. Matzenauer, LF S, 29. SEW 1, 382. Holub-Kopečný 242. Bruckner 359. Weigand-Hin 2, 335.

jepitrop m = (sa aferezom *e-*) *pitrop* (14. i 15. v.), odatle na *-ija pitropija* (15. v.) »posao pitropov« = (s anticipiranim *r*, upor. *brnistra*, možda i unakrštenjem sa našim prefiksom *pri-*) *pritrop* (Skopska Crna Gora) = (umiješanje našeg prefiksa *po-*) *potrop* »koji čuva crkveni novac, crkvenjak«. Od gr. ἐπίτροπος (prefiks ἐπί i -τροπος od τρέπω) »curator«. Upor. arb. *pitróp*.

Lit.: ARj 4, 590. 9, 904. 11, 210. 12, 197. Vasmer, GL 70. GM 341.

jSr m (Mrkonjić-grad, Bosna), u izrazu *on je na jeru* »na zgodnom mjestu«. Odatle sa *-U: erlija = jerlija* m »Turčin, građanin koji se bavi zanatom, trgovinom« = *jerlija* (Kosmet) »domorodac (suprotno *jabandzija, muddžer*, v.)«. Sa postpozicijom *-ile*: prilog *jerile* u izričaju: *jèrile ga je udario* (Mrkonjić-Grad) »baš na mjestu gdje je najzgodnije«. Složenica *jerálma* f (Kosmet) »vrsta jabuke sasvim niskog stabla«. Drugi je dio *alma* »jabuka«. Turcizam (tur. *yer* »zemlja, mjesto«) iz svagdanje terminologije. Ovamo ide možda i *jerina* pored *jerinja* (Kosmet) »starinske ruševine, gradine ili što liči na starinske ruševine«, sa našim sufiksom *-ina* (v.) za ruševine kao *gradina, Crkvine, Manastirine*.

Lit.: Elezović 1, 260. 261. 2, 518. Marjanović, NJ 3, 216. školjić* 370.

jerân m (Božava) »ime biljke geranium«, od gr. γεράνιος »ždrak«, tako nazvane zbog toga što joj plod naliči na ždravol kljun. Od tal. *geranio* prema zamjeni *j* za *mlet*. 3 (gè-).

Lit.: Cronia, ID 6. DEI 1789.

m (14. v., stsrp.) = *jerarha* — *jerarho* (14. v.) od gr. ἱεράρχης (složenica od ἱερός »svet« i -αρχής od ἀρχω »vladam«), pravoslavni crkveni termin za najviše crkvene poglavare. Apstraktum na *-ia jerarhija*. Prema

lat. izgovoru *x* > *eh* > *k* *jer árkiya* (15. v.). Belostenec i Voltidi imaju sa disimilacijom *r-r* > *0-r* *jearkija* f.

Lit.: ARj 4, 569. 596. Vasmer, GL 70. DEI 1790.

jerej m (pravoslavni crkveni termin) »svećenik« < gr. ἱερέυς. Složenice *protojerej*, kráceno *proto*, *prota* m (u Dubrovniku *proto* je od *protomajstor*), *arhijerej*. Pridjevi *jerejev*, *jerejski*. Apstraktum *-stvo jerejstvo*.

Lit.: ARj 4, 596. Vasmer, GL 70.

Jeremija m (Vuk), muško lično ime pravoslavaca, pridjev na *-in Jeremijin* — (*iji* > *i*) *Jeremln* = *Jeremije* m, *Jeremijev*. Prezime *Jeremie* (bosansko pravoslavno). Od hebrejskog (biblijskog) *Jeremias*. Ovamo možda na složen deminutivni sufiks *-čak* < *-bc* + *-ik* *jeremičak*, gen. *-čka* (Šulek) »biljka daphne blagayana«. Bilježi je Pančić za Srbiju i Šulek za Sloveniju.

Lit.: ARj 4, 598.

jeres f (Domentijan i u knjigama pisanim crkvenim jezikom, i danas na istoku) = (na zapadu) (*h*)*eresija* (Lastrić, Kašić, Kanižlić, 16. i 17. v.) = *jerežija* (Kožičić, Kraljić) = *herežija* f = *herežija*, s apstraktumom *herezijarka* (od lat. *haeresiarcha*) > *herezijarstvo*, danas *hereza*. Od gr. apstraktuma αἵρεσις f »izbor« je *jeres*, od αἰρέομαι »biram«. Na zapadu je grčka riječ upotrebljavana prema lat. *haeresis* = tal. *eresia*. Gr. pridjev αἱρετικός = lat. *haereticus*, tal. *eretico* poimeničen u m. r. *jèretik* m = *jeretk* (Kosmet) = *heretik* (18. v.), izmjenom gr. sufiksa domaćim *-nik heretik* (17. i 18. v.), odatle pridjev na *-bsk heretički*, apstraktum na *-bstvo heretištvo*.

Lit.: ARj 3, 593. 4, 599. Elezović 1, 260. 2, 518.

jergot m (Zagreb) = *jergota* f = *jergud* »biljka divlja žučnica, leontodon taraxacum«. Ide zajedno sa slov. *regrad* = *regvat* = *regvant*, od njem. složenice *RohrGein)-kraut*. Početno *r-* je ispalo zbog disimilacije *r-r* > *0-r*, *au* > *a*, *o*.

Lit.: ARj 4, 599. Pleteršnik 2, 416. Štrekelj, DAW 50, 52.

Jèrina f (15. v., Vuk, Dubrovnik), pridjev *Yezinen*, prezime *Jerimé* (Dalmacija) = *Jerena* (Novaković) = *Jèriņi* (prema grčkom), hipokoristik *Jere* f (17. v.), žensko lično ime Εἰρήνη, danas gradsko ime *Irena* (na zapadu),

Irina (Kožičić), *Irinja* (Novaković), *Irene* f (17. v.). Upor. m *Ireneo* (16. i 17. v.) = *Irenej* (18. v.) = *Irineo* (18. v., Kavanjin).

Lit.: ARj 3, 853. 4, 600.

jerište n = *eriste* = *jeršitev* m (Bosna ?) »sinonimi; rezanci, satrica, tarana«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rište* > *eriste*, s tur. protezom zbog *r*) iz terminologije hrane. Oblik *jerište*v nerazumljiv. Možda štamparska greška.

Lit.: ARj 4, 600. 603. školjić* 370.

Jeronim m (15. v.), pridjev *svetojeronimski* = (disimilacija *η-m* > *l-m*) *Jerolim*, pridjev *jerolimski* (18. v.). Hipokoristici *Jére* m (Lučić, Hektorović), *Jéro*, pridjev *Jérov*, prezime *Jeríc*, na *-oje Jeroje* (Novaković), na *-iča Jèrica*, na *-ko Jirko (Jèrko)*, prezimena *Jerkić, Jirkovu, Jerkula* (Nalješković), prezime *Jerkulić*. Ispuštanjem početnog sloga (valjda u sintagmi *svetijerunim) *Rumin* (metateza *η-m* > *m-η*) Dobrinj 1321., Istarski razvod 1325, toponim *contrata S. Rumini districtus Beshe*, pridjev na *-j Rumenj* »Jeronimov« 1308. u Senju in *ydiamate Sclauico Rumegna urata idem est porta sancti leronimi — Rumenja vrata* 1370; 1358. va *vrime Rumina arhibiskupa splitskoga*, odatle hipokoristik na *-ko Rúnko*, prezime *Runković*. Potvrđen je i oblik *Romin*. Od gr. ἱερόνυμος.

Lit.: ARj 4, 598. 599. 602. Rogić, ZA 1, 272.

Jerosolim (14. v.) = *Jerozolim* (15. v.), pridjev *jerozolimski* (15. v.) = *Jerusolim* (16. v.) = *Jerusolima* f (16. v.), na *-it* < gr. -ιτης etnik *Jerolim* (13. v.) = = *Jerusalem* (18. v.) = *Jeruzolim* (15. v., Marulić) = *Jersolim, jersolimski, Jeruzolima* (18. v.), *Jeruzolimitan* (17. v.), *jeruzolimitanski, Jeruzolimljan, jeruzolimski*, prošireno na lat. *-anus* > *-an Jerolimitan* (18. v.), pridjev (ktetik) *jerolimitan* (16. i 18. v.) = *Jerusalem* (15. v.), *jerusalemki* = *Jèrusalim* (Vuk), *Jerusalemac*, gen. *-emea, jerusalimski* = *Jerusalem* (Belostenec), *jerusalemki* = *Jeruzalem* (15. v.), *Jeruzalemac, Jeruzalemov, jeruzalemski* = *Jeruzalim* (15. v.), *Jeruzalimac, jeruzalimski* pored *jeruzalski* (17. v.), *Jeruzalem, jeruzalemski*. Od gr. ἱεροσόλυμα pored *Ierousalímu, Ierousolymítis*.

Lit.: ARj 4, 602. 604.

Jèròtej m (16. v.), kaluđerske muško ime = *Jerotije* = *Jerotije* m. Prezime *Jerotijević*. Od gr. ἱεροθέος.

Lit.: ARj 602.

J rud m (Prčanj, prema lat. čitanju tal. *Erode*) = (prema itacizmu) *Irud* m (14. v.) uz f *Irudica* (15. v.) = *Irudovica*, od gr. Ἡρώδης »kralj u Judeji« prema f Ἡρωδίας. Pridjev *Irudov*, *Irudičim*. Na *-ianus herodianus* »Irudov vojnik« > *irudljanm* — *irudovac* = *irodjanin* (16. v.). *Herodijadino* ime postala je opća riječ: *irudica* f »vještica koja se pojavljuje za vrijeme oluje kao predznak grada«.

Lit.: ARj 3, 854. Rešetar, Štok. 240. Stojković, NVj 37, 177-179. (cf. JF 9, 353).

jesen, gen. *-i* f (m dva puta, 18. v.), balto-slav. (?), sveslav. i praslav. (*esem) »autumnus«. Odatle pridjevi na *-ji: jesenji* (Vuk), poimeničen na *-ča jesenjača* (Vuk) »vrsta kruške«, na *-ski jesenski*. Prilozi *jesenas* = *jesenas* (Kosmet) (accusativus temporis od *jesenb* + pokazna zamjenica sb »ove jeseni« ^ odatle pridjev na *-njī jesenašnji*, sa deiksom *-kē jer' sēnaske* = čakavski gen. temporis *sē jeseni* (ŽK), *jeseni* (stari lokativ). Deminutiv na *-ča jesénica* f (Vetranie). Apstraktum na *-ina Jesenina* f (13. i 14. v.) »jesenska žetva«. Sufiksi *-ko* m prema f *-ka* služe za obrazovanje imena domaćih životinja i voća: *jesenko* »ime volu« prema *jesenka* »ime kravi«, *jesenka* »1° vuna koja se dobiva jeseni (Vodice), 2° vrsta kruške (Kosmet), 3° vrsta jabuke«. Pojam *jesen* se zamjenjuje na Grobniku (između Rijeke i Karlovca) i u drugim slavinama sintagmatskom izvedenicom na *-tk podzimak*, gen. *-mka*. To se dogodilo zbog toga da se izbjegne homonimija sa *jasen* > *jesen* (v.). Od baltičkih jezika nalazi se samo u stprus. *assanis* »Herbst«. Bruckner misli da je to posuđenica iz pruskoga. Poklapa se i sa got. *asans*, nvnjem. *Ernte*, iz čega izlazi da je prvobitno značenje apstraktuma na *-i* steslav. *jesenb* bila »berba«. Ako se uzme Brücknerova misao kao ispravna, *jesem* > je germarisko-slavenska leksička uspolednica. Ie. je 'korijen *es* + *-en* »Erntezeit, Sommer«.

Lit.: ARj 4, 621. Ribarić, SDZb 9, 153. Elezović 1, 261. Miklošič 105. SEW 1, 265. Holub-Kopečný 152. Bruckner 206. KZ 45, 290. sl. *Mladenov* 163. WP 1, 161. Ilijinski, Slávia 2, 252-253. Boisacq³ 709.

jeser (Kotor, u prijedloškom prilogu *ná<*-, u rečenici *još je ono imanje na jeser*) < tal. *all' essere* poimeničen infinitiv *essere* < lat. *esse*. Ovamo ide kod Hrvata u južnoj Italiji *pares* »možda« < iz dijalekta u Abruzzima *po resse* < *può essere*.

Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. DEI 1546. Wędkiewicz, RSI 6, 234-235.

jesetra f (Vuk), praslav. (*jesetři*), »slatkovodna riba *acipenser sfurio* (> fr. *esturgeon*), schypa Güld«, riba važna za dobivanje kavijara. Nalazi se u svim slavinama osim u slov. i češ. i muškog je roda. I u južnoslavenskom je bila maskulinum, kako se vidi iz bug. *esitar* pored *esetra* i iz rum. slavizma *isetru*. U hrv.-srp. postala je femininum prema općoj riječi *riba*, premda su ostala domaća imena slatkovodnih riba maskulina (*klen*, *Kpen*, *šaran*, *okun*, *som* itd., prema posudnici *kečiga* f). Odnosi prema baltičkim nazivima stprus. *esketres*, Jit. *eršketas* pored *eršketras* kao i prema stvnjem. *sfurio* > fr. *esturgeon*, nvnjem. *Stör* nisu jasni. Misli se da su se u lit. riječi pomiješale dvije riječi *ešetra i *erškltis* »Dornpflanze, čakalj«, jer se riba odlikuje ostrim perajima na hrptu. Već je Miklošič pomišljao na vezu s korijenom *os-* u *oštar*. Upor. rus. *osetr*; *es* bi bio prijetoj od *os-*, a sufixs kao u *vjetar* (v.). Macheku je pred-*ie*.

Lit.: ARJ 4, 621. Miklošič 105. SEW 1, 265. Holub-Kopečný 152. Bruckner 206. KZ 45, 31. 299. Trautmann 72. Mladenov 163. Buga, RFV 67, 232. sl. (cf. RSI 6,270). Iljinski, *Slavia* 2, 256-258. Machek, LP 2, 150.

jěsir, gen. *-ira* m (Bosna, objekt uz *učiniti*) = *jesir* (Kosmet) »1° rob, sužanj, 2° ropstvo, sužanjstvo«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *esir*) iz vojne terminologije.

Lit.: ARJ 4, 621. Školjić* 370.

jesti (Vuk, jekavski, ekavski) = *jēs* (Kosmet) = *jisti* (ikavski) = *jasti* (16. v., Antun Dalmatin), *jēm* (jekavski, ekavski, Kosmet) = *yem* (ijekavski, ŽU) = *jim* (ikavski, ŽK) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *pre-*, *pri-*, *u-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*ēstf*) glagol primarne kategorije (ie. *ed-ti, *ed-mf). Sve-slav. i praslav. je korijen *ed-*, *ēd-*, koji se pojavljuje pred samoglasnicama *je*du = ikavski *jidu* (ŽK) 3.1. pl., odatle analogijski u čitavom konjugacionom sistemu *jēdem=īdem* (Bunjevci) za razliku od *idem* »idem, eo« (v.) itd. Upor. stcslav. *jamt*, *jastb* prema *jadfīb*. Prema prezentu *jamb* stvoreni *zaujati*, *-am* (Piva—Drobnjak) = *zaujesti se*, *zaujedem se* s *kim* (Vuk). Prefiksalna složenica *ujesti* glasi prema prezentu *uvijem*, gdje *v* zatrpava hijat, u inf. analogijski *ūvjesti*, *ūvjedem*. Ovamo ide na *-iti* *ijēditi* se (v. *jad*) i iterativ na *-ati* *lēdati*, *jēdam*, *ijēdati* (*iz-*, *na-*, *raz-*) — *jediti se* (*na-*). Taj se odnos upotrebljava samo s prefiksima *iz-*, *iza-*, *o-*, *ob-*, *raz-*, *po-*. Postverbalni, jer su se i oni svršavali na poluglas *->*: *jēd f* (Vodice) »jelo«; sveslav. *objed* = *obēd*, gen.

obeda (Kosmet) »Malzeit« (prefiks *ob-* se odnosi na vrijeme), deminutiv *obedec* (hrv.-kajk.) = *objedak* (Stulić) > madž. *ebéd*, pridjev *objedno* (vrijeme), odatle na *-va-* ili *-ova-*: *obēdvati* = *obēdvati* (Krašić) = *obidvati* (hrv.-kajk. i čakavski), *obidvavati* (Poljica), *objedivati*, *obidovati* (Jačke), pridjev na *-bn objedan*, poimeničen na *-ica objednica* »trpezarija«. (*obēdvati* prema *objed* može se tumačiti i osnovom na *-u*, upór. *medv-jed*); *objedovati* *-ujem* = *obēdovat* (Kosmet) (Štokavski); *ijed* m = *Sjid* f (ŽK), *izijed* f (16. v., Vuk) »kad koga iziju vještice od izijedi« (v.); *jad* = *jed*, koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu; složenica *medvjed* = *mēded* = *medvlt* (ŽK), odatle pridjevski toponim na *-j*: *Medveda* (Bosna) = *Medvěja* (Istra) = tal. *Medvea*. Na *-ivo*: *jedivo* (18. v.) »jelo«. Sa sufixsom *-njak* < *-bn* + *-jak* (upor. *pōjedan* od *pojedati se*): *jednjak*, izmijenjen u *ljetnjak* (asimilacija *j-nj* > *lj-nj*, upor. *ljeljen* < *jelen*) = *Rjetnjak* (Ljubiša) = *ljetnih* (Vuk, Crna Gora). Deminutiv na *-hati*: *jētkati*, *-am* (Vuk). Zatim: *obed*, gen. *obedi* f (Cres) »objijest« = *objijed* f = *objid* = *obljid* f (Dubušnica, Krk), odatle pridjev na *-bn*: *objidan* = *obljidan* »1° objijestan, 2° prokšćen«; *objijest* f »1° proždrljivost, 2° razuzdanost, nestašnost: sinonim: objijed« tumači Jagić također kao apstraktum od *objed* obrazovan s pomoću *-tb* kao u *vlast*, s pridjevom na *-bn* *objijestan*, *f objijesna* i denominálom *izobjijestiti se*, *-objijestim*, ali postoji i drugo tumačenje koje u toj riječi vidi bez potrebe sufixs *-ēstb* u vezi s gr. οἰστρος < ie. korijen *eis-jois-* »žestoko se kretati«. Prema Miklošiču i Bernekeru *objijest* je nastalo od *bijes* tako što je pridjev *bijesan* »wütend« bio prema f shvaćen kao *bijestbnt i odatle deprefiksacijom *bijest*. Ovamo *nājest* f »1° sitost, 2° lakomost«. Bez prefiksa *o-* u Cromici je *blješ-njōča* f »1° ugoje'nost, 2° objijest«, komparativ *blješnjst*. Jagićevo tumačenje je prihvatljivije i bolje odgovara primitivnom mentalitetu. Postoji još izvedenica sa *-ja* od *ēd-*: *jēda*, baltoslav., sveslav. i praslav., očuvana kod nas samo u narječjima. Dolazi i u složenici *nakojeđa* f (Vuk) »bolest na noktu«, sa *v* mjesto / *nako-veda* (Ston). Raširenje s pomoću formanta *s* (ie. *ed-s*) postoji u dvije izvedenice: sa *-ja*: *ješa* i (17. v., Dubrovnik) »jelo«, s pridjevom na *-bnješan*, s prefiksom *iz-* *izješa* m »prožderuh«, s pridjevom *iziješan* (Vuk). Sa *-lo*: *jasle* f, pl. gen. *jāsāla* (Vuk) = *jāsli* (po deklinaciji *i*), sing. *jāslo* n (16. v., Istra) = *jāsla*, gen. *jāsola* n pl. (Kosmet) = *jāsla*, gen. *jasal* (ŽK). Ovako u bug., ukr. i polj. Taj sveslav. i

praslav. leksem ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-bn*: *jasion* (14. v.), na *-en* *jasien* (Stulić), poimeničen na *-jak jaslenjak* (Šulek) »biljka asperula odorata«. Deminutivi na *-ce*: *jāsaoce* n (Divković) = *jaselce* (hrv.-kajk.) = *jasalce* (čakavski). Kako *v.jasle* nije nigdje potvrđena promjenaja- > *je-*, mora se uzeti da je ie. korijen *ed-s-lo, u prijetoju *od-s-lo. Glede raširenja sa *i* upor. lat. *esca* »meka« posuđena u primorskim narječjima *ješka* = *jlčka*. Tvorba *jasle* je samostalna slavenska inovacija, jer je lit. *ēdžos* pl. »jasle« drukčije obrazovano. Riječ *jasle* je kulturna i posuđuje je Mađžari *jászol*, *jászla* i Rumunji *este* f pl. Još postoje izvedenice od supina *Istun > **jestl-* sa sufixsom *-va jistva* (Marulić), odatle na *-ina*: *jēstvina* (15. v.) = *jlstvina* »razne vrste jela, kolektiv«, pridjev *-iv jestiv* i *jestivan*, poimeničen srednji rod *jestivo* »jelo, hrana«, odatle neologizam *jestivenik* »jelovnik« za njem. *Speisezettel*; *jestivo* tumači se i sufixsom *-two* (upor. *tetivo*) od *ēd-*. Apstraktum na *-je*: *ješće* n. Pridjev na *-j*: *ješe*, *ješča*, *j šče* »koji mnogo jede«, *ješči stol* »trpeza« = *jist* (Vodice) »proždrljiv«. Ovamo na *-stvo*: *pojištvo* (ŽK) »sve što se može pojesti«. Sa sufixsom *-ba* (upor. *gozba*) *jēzba* f (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »jelo«. Odatle *jēzbina* (Vuk) = *jizbina* »jelo, hrana«, deminutiv *jēzbina*, denominal *jezbovati* (17. i 18. v.); odbacivanjem sufixsa (desufiksacijom) stvorio je Kavanjin *jež* m (18. v.) »jelo«. Od supina je još izvedena *jestost* (16. i 17. v.) i čudnovata tvorba *jēstōjska* = *jestojka* < *jestost* + *-ska* sa *t* > *j* kao u *Captajka*. Deminutiv *jestojčica*. Sa sufixsom *-lo*: *jelo* n = *jillo* (ŽK), praslav. (*ēd-lo*) je izvedenica. Upor. češ. *jidlo*. Odatle na *-iš* (v.) *jeliš* m (čakavci) »jelo«. Tu riječ posuđuje Arbanasi *gellē*. Odatle neologizam *jelovnik*, *jelonoša* za *Speisen-träger*. Part. perf. aktiva poimeničen je sa *-bc*: *jelac*, gen. *jelca* = *jllac* (ŽK) »čovjek koji jede uopće ili mnogo«, *izijelac*, gen. *izioca* (17. v.), na *-ica izjelica* m. Oblik *jesti* prema prezentu *yem* tumači se prijetojem: *jesti* je od ie. *ed-ti, *yem* je od duljenja *ed-mi. Korijen je ie. *ed-*.

Lit.: ARJ 2, 583. 4, 214. 275. 303. 486. 525. 565. 574. 622. 625. 628. 630. 5, 83. 6, 256. 7, 361. 399. 404. 8, 367. 368. 371. 406. BI 2, 823. Mažuranić 466. Elezović 1, 255. 261. 436. 2, 2. Popović, NJ 3, 151-152. Ribarić, SDZb 9, 154. Tentor, JF 5, 213. Miletić, SDZb 9, 367. Vuković, SDZb 10, 386. Miklošič 12. 98. SEW 1, 56. 272. 275. Holub-Kopečný 152. 154. Bruckner 207. 200. KZ 46, 209. Trautmann 66. WP 1, 107. 118. 119.

Mladenov 704. Jagić, ASPH 30, 458. Maretić, Savj. 39. GM 138. Osten-Sacken, IF 23 276-277. Matzenauer, LF 8, 30. 11, 336 Boisacq 216. Tiktin 599.

jeti (Vrančić) = *jeti* (*na-*, *ob-*, *obu-*, *pre-*, *pri-*, *u-*) = (bez *j*) *snēti* (ŽK), *odnēti*, *izneti*, *znēti* (Vodić) (prefiks *zin-*), *oteti*, *zēti* (ŽK, Veprinac, 1618) (*z-* < *œ-*, *ō-* odbačen) = *uzeti* (*iz-*, *od-*, *na-*, *ob-*, *pod-*, *pred-*, *pri-*, *raž-*, *sa-*, *za-*), *izeti* (Ranjina), *najeti* (ŽK), *zajet* (Cres) »posuditi«, *najet se* (Cres, kod kakve bolesti); *jati* (Marulić i drugi čakavci), *prijati* (Poljica), *dojati se* (Brač, srednja Dalmacija, Pavlinović) »latiti se«, *prijati* (1465, Modruše), *jamēm*, *imēm*, *jemljem* (hrv.-kajk.), *snāmēm*, *zāmēm* (ŽK) = *zemem* (Vrbnik), *uznem* = *uznem* (Kosmet), *obimēm* (Belosteneč), *jamem* (čakavski, itd., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*e-ti, *ymd*) »1° šumere, capere, auferre, 2° početi (čakavci, Marulić)«. Danas očuvan u književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima samo u prefikslnim složenicama. Postoji još analogijski infinitiv *uzesti* (Kaštela, Travnik) = *uzēs* (Kosmet) prema *sjesti* (v.). Prema tome kakve reflekske daju stcslav. *jbm-* i *jē-* postoji u hrv.-srp. devet osnova: *jam-*, *am-*, koja se izmjenjuje s *jem-*, *em-*, *im-*, bezvokalskim *jm*, *m* i vokalska *e-* = *ja-* pred *t* odnosno */*.

Osnova *jam-* nalazi se najprije u glagolima na *-ati* i *-iti*: *jāmati*, *-ām* (*ob-*) pored *jamljēm* (Split, Vuk), sa infinitivom prema prezentu *jamljati jamljām*, odatle *jāmavta* (Split) »berba«, prevedenica od *vindemia* > *bandima* (Istra); *jāmiti*, *-im* (Vuk, Dubrovnik, imperativ *jami* Mostar) (*do-*, *ob-*, *od-*, *na-*); pridjev *odjamiv* (Stulić). Sa sufixsom *-bc* za radne imenice (tip *sudac*) *jamac*, gen. *jamca* (Vuk) = *jamac* pored *jamac*, prevedenica od dalmatinskog romanskog *manupriso* = tal. *mallevadore* < lat. *monum levature* »koji uzima, diže, daje ruku, uzimlje što na se«. Odatle neologizmi *jamčevan*, *jamčevina*, *jamčarina*. Ovamo i pridjev *jamčan* i prilog *jamčano* »zacijelo«. Upor. za taj pojam drugi čakavski izraz *poruk* m (ŽK) i *talac* (v.). Odatle denominal *jamčiti*, *-im* (*iz-*, *u-* se), *jamčivati* s prefiksima, *zajamčiti* (Lika, Perušić) »sinonim: pribazdati, fer-eači« = *jamčiti* »pričvrstiti dugim šavom prije nego će se zakrpati definitivno«, i-apstrakta *jamstvo* (15. i 16. v.) = *jamščina*. Brojni su postverbalni s prefiksima: *dojam*, *najam*, *objam*, *objujam*, *pójam*, *pri'im*, *ūjam* pored *ūjam* »sinonim: ušur, vaganac (ŽK)« = *ūjam*, gen. *ujma* (Kosmet), *zajam*, gen. *zajma* itd. od

dojmiti se prvobitno »dodirnuti se« (srednja Dalmacija, Pavlinović), danas »impressionner«, *najmiti*, *odujmiti*, *pojmiti (se)*, *pojnim* (Piva—Drobnjak, subjekt *govoda*) »popraviti se« = *pojmlt*, *pojnim* (Kosmet) »početi«: *pčenica lepo pojmila da raste*, postverbal *pojma* f, (*ne*)*pojmljiv*, *zajmiti (po-, raz-)*, iterativ *-zajmljivati*, *-zajmljujem* s prefiksima; *pozajmice*, *uzajmicē*. Od tih je sveslav. i praslav. *sajam*, gen. *sajma* (16. v., Vuk) = *sajam*, gen. *sajma* (ŽK) = sa/am (Krašić) = *sejem* (hrv.-kajk.) pored *í = sbn senjem* (hrv.-kajk., Vitezović) = *semtnj* (toponim na Krku) = *somSnj* (Omišalj) = *samanj*, gen. *samnjà* (Bakar) (sve sa metatezom *nj-m > m-nj*) »sinonim: zbor, trg, pazar, panadur, vašar« s pridjevima na *-en* i *-ski* *sajmen (dan)*, *sajmeni* — *sejmeni dnem* (hrv.-kajk.), *sajamski* (Šulek), na *-ište sajmište* (hrv.), *samnjišće* (Istra). Taj je postverbal potvrđen i bez metateze nazala: čakavski *sanam*, gen. *sanma* (1490, Lika, Veprinac, Istarski razvod), odatle *sanmica*, *sanmišće* (Korizmenjak) = *sanjam*, gen. *sanjima* (16. v., sjeverno primorje, hrv.-kajk.), *posamnjič* (Istra) od sintagme »dan poslije sajma«, pridjev *sanjmen*, denominai *san/movati* (Belostenec). Postoji još metateza *j < nj* (disimilacija) *-m > m-j*: *šantaj* (Bakar, Gorski Kotar). Osnova *jam-* sa *-bka*: *janka* (Dubrovnik, Vela Luka, Blato, Korčula) = *anka* (Smokvica) »mreža sa vrećom na drvetu za hvatanje ribe«, s denominálom *jankati*, *-am* »vaditi jankom ribu iz šabakine vreće«.

Osnova *jem-* koja je nastala prema *ja-ije-* u *jasen > jesen*, nalazi se u istim leksimima u kojima i *jam-*: *jematva* (Vuk, Dubrovnik, sufixi kao u *molitva*) = *jemanje* (Boka) »berba, beridba, branje, vinober(je)« od *jèmati*, *jè-mām* (Vetranić) pored *jemljēm* (14. v., Vuk Dubrovnik, hrv.-kajk. (*ob-*, *od-*) »trgati«; radna imenica na *-ač*: *jemač*, gen. *-oca* m »berač« prerna *jemačica*, pridjev *jemački* i denominai *jemāčiti*; *jemac*, gen. *jemca* (14. v., Kosmet) odatle *jemčiti (u-)*, također u značenju »ingvazdati, frcati«; *jemstvo* (13. v., Ljubiša), *ujemak*, gen. *-mka* »faufilure«, neologizmi *jemčevan*, poimeničen na *-ina jemčevina*; Pridjev *jemāčan* i prilog *jemačno* »zacijselo«. Postverbal *prijem*, *objem*. Bez *j* osnova *em-* dolazi poslije suglasničkih prefiksa u prezentu, npr. *zritnem* (Vodice).

Osnova *am-*, koja se izmjenjuje sa *m-* zbog nepostojanosti *a*, dolazi zbog gubitka / poslije prefiksa: *izam*, gen. *izma* (13. v.) »izuzetak«, postverbal od *izeti*, *izmēm* »uzeti iz nutra« < *izjeli*. To je i pravni izraz značenja »uzi-

manje, otimanje«. Upor. prilog *izmi* »osim« (16. v.), upravo imperativ. Ovamo ide važan crkveni termin *vázám*, gen. *vázma = vazam* (ŽK), postverbal od pf. *vazeti*, koji se ne govori u književnom jeziku, nego u čakavskom, a odgovara posvema književnom *uzeti* (zamjena *æz- > uz-*). Upotrebljava se kao objekt uz (*u*)*činiti* (subjekt *Isus*, Bernardin, Zadarski lekcionár, Ranjina) = *uzmi* pl. m (Brusje) = *uzma* (Smokvica). Glede semantičkog razvitka v. *vazam*. Ovamo ide i Hektorovičev gerund *vazam* »uzevši« u rimi sa *pram*: *Idosmo puzeći potioh kraju pramj Jedan njih vozeći, drugi ostan vazam* »uzevši ostve (v. *ostan*)«. U narječjima dolazi *am-* poslije suglasničkih prefiksa u prezentu: *snāmem* (ŽK). U štokavskom u tom slučaju samo *m*: (*ob*)*uzmem = uznem, ôtmem, odūznem* (Kosmet), disimilacija *zmltm > zrnjt* ili analogija sa *počnem*: *otmica*, odatle *otmičar* od *oteti*.

Osnova *im-* (upor. steslav. *imo*) nalazi se u *imati = imeti*, koji čini zasebnu leksikološkijsku porodicu (v.). Ovamo ide gerund *izim* »osim«, upravo »izuzev(si), exceptē, hormis« = *izmi* (imperativ) »isto«. Pored tog oblika postojao je i prijedlog *izam* s gen. (~ *turske sile*, 1449) u istom začenju i istoga postanja, također i kao imenica *bez izma, preko izma* »preko mjere«. Najčešće dolazi ova osnova u imperfektivnim prefikslnim izvedenicama: *domati, poimati, zaimati, obuimati, naimati*, impf. *primati* prema pf. *primiti*, odatle pridjev na *-bn*: *priman*, impf. *snimati, snimam* pored pf. *snimiti*, odatle neologizam *snimak*, gen. *-mka* m, *snímka* f, *snimati, snmljem* (ŽK) sa disimilacijom *slimati, slimām, uimiši, slímim*. Ovamo prevedenica *uzimanje-davanje* (Kosmet) za tur. *alil-verij*; prema ovome (*f*)*znimati* (Brusje, 1500) i Martičevo *podnimiti se* (na lijevu ruku); impf. *izimati* od pf. *izeti*, *iznimati* (*n* prema *snimati*), odatle pridjev *izniman*, prilog *iznimno, iznimka, obimati, -am* pored *obimljem* »obuhvatiti«, odatle postverbal *obim*, radna imenica na *-vac obimavac*, gen. *-avca*; *ražimati* pored *ražimati, poimati se* (Piva—Drobnjak, subjekt *stoka*), *otimati* (sa starijim *ot-* mjesto mlade analogije *oá-*), *uzimati* (*iz-, obu-, pod-, pre-, pri-, za-*). U Kosmetu prema pf. prezentu *ôtmem* impf. je *otínjat, -em, uzínjat* pored postverbala *uzma* u kletvi *uzma te uzela* (Kosmet). Dolazi i u prezentu *obimem* od *objeti* (Marulić).

Osnova *je-* pored *e-* poslije suglasničkog prefiksa = *ja-* (kod čakavaca) razvila se iz palatamog nazala *e* u steslav. *jeți*. Nalazi se

pred nastavcima *-t, -l* (infinitiv, part. perf. pasiva i aktiva) *jeti = jati, uzeti (obu-), obje* (Belostenec), *podužeće, použeće, pred-* (neologizmi), *saužeće* (17. v.), s pridjevom *sauzetan* (17. i 18. v.), *rukovet í < rkojetb* (apstraktum deklinacije *i*; v mjesto *j* kao u *lojišće* za *lovište*), upor. rus. *ruko(v)jdtka*, u Srijemu i Bačkoj *rukoved* f, odatle *rukovèdati, -am* sa *-í > -d* zbog toga što se krivo tumačila bez^vučnost (*fausse régression* kod Dauzata), pridjevi na *-bn vjerovatan = vjerovatan* (prema *vjerovati*) od sintagme *vero jeți, neponjatan* (rusizam); *izečan* »sinonim: izvrszan«, prevedenica od lat. *eximium*, od apstraktuma *izecē* < *izet-je* od *izeti*, *izmēm* poimeničen part, perf, pas. sa *-bk izuzetak*, gen. *-étka* od pf. *izuzeti, izuzmem* prema impf, *izuzimati*, odatle *izuzetan*. Pridjev *uzet* upravo je part. perf. pasiva (tip *načitan*) »paralyticus«; *objetim* (Krk, Vrbnik) »vrsta vune« čuvaj. Upor. *objeti* »obuzeti« (Marulić), *objemati* (14. v.). Još treba spomenuti zamjenu *izečan* sa *izuć* (15. v.), sa *-bn izućan* (Dubrovnik), prilog *izućno*, apstraktum *izućnost f*, u kojem je nastavak part, prezenta *izeći* zamijenjen sa *-ući* kao u *imućan* u *orete*.

Rumunji posudiše *уѣтъ od *ujeti, uimç*: *uium, oiem* »monture«, *a uimi* »iznenaditi«, odatle rumunjska izvedenica *a să uimād*, unakrštenjem a *să buimāci*, apstraktum na *-ealā* < *-eib uimealā* »začuđenje«, *primiti > a primi, najmiti > a naimi*, odatle apstraktum na *-ealā naimala* »najam«. Arbanasi posudiše *ujem* »gemischte Getreides«, *imete* (Gege) »klein, fein« < hrv.-srp. *im-* + arb. *te* (?). Ie. i baltoslav. paralele su utvrđene i sigurne: lit. *imu, imti* »emere«, *pri-imti, išimtis* »iznimka«, lat. *emere*, itd. Ie. baza: *enemo, odatle gr. *νέμω*, got. *rumān*, nvnjem. *nehmen*.

Lit.: *ARj* 2, 581. 585. 4, 119. 166. 209. 238. 269. 303. 309. 447. 448. 449. 453. 575. 585. 586. 587. 629. 5, 302. 7, 361. 365. 8, 355-356. 363. 367. 368. 373-374. 597. 601. 9, 356. 371. 10, 892. 13, 111. 195. 264. 269. 284. 461. *Mažuranić* 441. 457-459. *BI* 2, 437. 440. 685. 689. 726. Tentor, *JF* 5, 204. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 2, 118-119. Belić, *NJ* 1, 66. Belić, *Priroda* 301. Jonke, *Rad* 275, 68. Stojičević, *ASPh* 34, 113-124. Elezović 1, 190. 201. 259. 2, 20. 42. 384-5. 386. Vuković, *SDZb* 10, 397. 399. Ribarić, *SDZb* 9, 183. 205. Skok, *Rad* 292, 18., bilj. 17a. Unbegaun, *RES* 12, 25. *Miblobli* 103. *SEW* 1, 425-430. *Holub-Kopečny* 156-157. *Bruckner* 202. Isti, *KZ* 45, 305. *Mladenov* 65. *Trautmann* 103-104. *WP* 1, 124. *GM* 158. 456. 483. Baudouin de Courtenay, *IF*

21, 196. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *BSLP* 24, XXII. Isti, *Zlätarii* 1, 235-255. Havránek, *Slávia* 7, 782. Joki, *Unt.* 134. Meringer, *IF* 18, 239. *Boisacq* 662-669.

jětīm m i indeklinabilni pridjev (Bosna) = *jetīm* (Kosmet) »malodobnik, malodoban«. Pridjev na *-ski jetīmski*. Deminutiv na *-le jetīmce*, gen. *-eta*, pl. *jetīmciū* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jetim* »sirota«) iz sudske terminologije: bug. *etim*, arb. *jetim*. Kao indeklinabile stoji pred imenicom *jetīm-sabiluci* (muslimanska narodna pjesma).

Lit.: *ARj* 4, 630. *Doric* 94. *GM* 163. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 371. *Elezović* 1, 262. *Školjić* 370.

jetra f sg., n pl. (sing. *jetro* ne postoji, pl. zbog toga što se sastojе od više komada) = *játra* (čakavski), ie. (*iz-iro), sveslav. i praslav. (*etra), »foie«, bez paralela u baltičkoj grupi; e je nastao od nazala *e*. Upor. češ. *játra*, polj. *játrznica*. U prijevoju *o* dolazi u *utroba* (v.). Upor. polj. *wątroba* »jetra«. Odatle su pridjevi na *-bn, -en*: *jetren, jetrn(f)*, poimeničenja na *-jak jetrenjak* = na *-ka jetrenka* = na *-jata jetrenjača* »jetrena trava«, na *-ica jetrnica* »djevenica«. Riječ je ie. izvedenica od prepozicije *njen* (v. *vm* »u«, upor. *unutar*, v.), s pomoću komparativnog sufixa *-tro*, rustični prijevoji od *-tero*, koji se nalazi u lat. *inter, interior; jetra, utroba* i *unutra* znače »ono što je u nutrinji tijela«.

Lit.: *ARj* 4, 630. Tentor, *JF* 5, 204. *Miklošii* 104. *SEW* 1, 269. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 203. Isti, *KZ* 45, 49. *Trautmann* 69. *WP* 1, 127. Bugge, *IF* 1, 445. 459. *Brugmann* 2, 177. Wirth, *ZSPh* 16, 95. *Leskien* 116. Rešetar, *ASPh* 36, 544. *Boisacq* 258.

jětŗva f (Vuk) = *jětŗva* (Vodice) = *jětŗva* (Kosmet) = *jetŗva* (ŽK), ie. (*jengter), baltoslav., sveslav. i praslav. (*jitŗy) »žena, supruža brata, belle-soeur«. Odatle deminutiv *jětŗvica* (Vuk) = *jetŗvica* (Kosmet), pridjev na *-in jětŗvin* (Vuk) = *jětŗvin* (Kosmet). Vokal *e* je nastao iz nazala *ę*. Upor. polj. *jętŗew* i lit. *jentė*, lot. *iėtala* sa drukčijim sufixsom. Praslav. je inovacija deklinacija na *ŗ* prema *svekrva*, steslav. *svekrŗy*, lat. *socrus*, gen. *-us* i sanskr. *çvaçŗū*. U ie. je ta riječ imala sufix *-ter* koji je i u *mater, disii > kći* (v.), *pater* i *fráter*: ie. *lena-ter*.

Lit.: *ARj* 4, 631. *Elezović* 1, 262. Ribarić, *ZDZb* 9, 154. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 456. *Bruckner* 203. Isti, *ASPh* 11, 131. *Trautmann* 107. *WP* 1, 208. *Boisacq* 250.

jeverdetica f = *jevergetica* (apozicija za *Bogorodica*, pravoslavni crkveni termin) od ksg. Εύεργέτισσα = εύεργέτις, gen. -ιδος. U *Vita Savae* prevodi se *rekbsje blagodatehnica*. Složeno od ευ »dobro«, ζργον »djelo«.

Lit.: *ARj* 4, 632. Vasmer, *GL* 71.

Jevdenije m (Novaković), hipokoristici *Jen-da* m = *Jevdo*, ime muško, prema f *Jevdenija*, liipokoristik *Jevdija*, ime ženske monahinje. Prezimena *Jevdić*, *Jevdević*, *Jevdenijević*. Od gr. Ευγένιος od ευγενής »blagorodni«, f Ευγενία. Na zapadu se čuje po gradovima prema njem. izgovoru *Eugen*.

Lit.: *ARj* 4, 632.

Jevrem = *Jefrem* m prema f *Jefrema* = *Jefremija*, pridjev *Jefremov*. Hipokoristici *Jěša* m (Vuk, Novaković) = *Ješo*, koje može biti i od *Jěfto* (-sa kao u *Jaksa*, *Ivša*). Augmentativ *Jěhila*. Prezimena *Ješić*, *Ješović*. Od hebrejskog (biblijskog) *Ephrem*.

Lit.: *ARj* 4, 567. 628. 629. 633.

Jevtimije m (kaluđerske ime), odatle prezime *Jevtimijević*, hipokoristici *Jěvta* m (Vuk) = *Jevto*, odatle prezimena *Jevtić*, pridjevi *Jěvtin*, *Jevtov* s prezimenom *Jevtović*, na -an (tip *Milan*) *Jěvtan*, odatle prezime *Jevtanović* (Sarajevo), deminutiv *Jěvtica* m (Vuk). Od gr. Ευθίμος.

Lit.: *ARj* 4, 634.

jeza f praslav. (*iza) »1° bolest (u starijoj književnosti), 2° sinonim: groza (istočni krajevi), 3° srdžba (zapadni krajevi, slov.) = *jeza* (Vodice) = *jeza*, gen. *jeze* (ŽK) »srdžba«. Odatle pridjevi značenja Γ i 2° *jeziv* (Vuk) »1° bolestan, slab, 2° pogibeljan, opasan«, s apstrakturnom na -ost *jezivost* »pogibao«. Na -ina *ježina* »mršavost sa unutrašnjom bolešću«. Na -i/a *jeSnja* (Vuk) »horror«. Od značenja 3° pridjevi na -sn *jězan* (Istra, Vodice) = *jěžân*, i *jězna* (ŽK) »srdit, ljut«, na -ljiv *jez-ljiv* (Rijeka) »koji se uvijek srdi«. Denominal na -iti *ježiti* (*sě*) (ŽK) »srditi (se)« (rar-), *razjěziti se* »razljutiti se«. Sa *je-* > *ja-* *jaza* (u tekstu pisanom crkvenim jezikom) »groznica« (možda rusizam). Odatle na -ba *jážba* (Dobroselo, Lika) (objekt uz uzeti na nekoga) »rasrditi se na nekoga«, sa denominalima na -iti *izjdziti se*, *izjazim* »rasrdim se« (16. i 17. v., Vetranie) pored *izjazbiti se*, -im »ozlobiti se«. Vokal e = a nastao iz *nazala* i, upór. stcslav. *jeza* »μαλακία, νόσος« i *poi*, *jědza*; z je nastao

iz ie. palatala ġ. Imperativni kompozitum *ježibaba* (takoder češ.) »ženski demon, slavenska Gorgona«. Kako je tabu, izopačuje se u *baba jaga*. Upór. češ. *jedinka*. U baltičkoj grupi pruža paralelu s nazalom lit. *engti* »raditi s mukom i nespreno«, odatle pridjev *ingos*, *angūs* »lijen«, lot. *igstu*, *idzu* »trupim«. Nazal pokazuje još ags. *inča* »doute, scrupule« prema lat. *aeger* bez nazala.

Lit.: *ARj* 4, 210. 500. 501. 634. 635. 647. 650. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Mažuranić* 466. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 268. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 208. Isti, *KZ* 45, 318. *Trautmann* 70. *WP* 1, 9. *Mladenov* 160. *Brugmann*, *IF* 28, 364. *Scheffelowitz*, *KZ* 54, 250. *Pogodin*, *RFV* 33, 328-330 (cf. *AnzIF* 7, 161). *GM* 157 (cf. *Joki*, *Stud.* 29-30). *Matzenauer*, *LP* 8, 35. *Boisacq* 371.

jezditi, -im impf. (1275, Vuk) (*do-*, *iz-*, *ob-*, *od-*, *na-*, *po-*, *s-*) = *jizditi* (ikavski) = *jazditi* (u starijoj književnosti i stcslav.) = *jezditi* (nova kreacija prema s, postverbalu *jezda*), sveslav. i praslav. (fed-) »1° sinonim: jahati, caballicare, 2° voziti, vehere«. Iterativ -*jezdívati* (*s-*, *Stulić*), -*ješđívati*, -*ježđujem* samo s prefiksima; *óđjezdriti* (Dubrovnik) »otputovati«, s umetnutim *r* prema *odjedriti*. Odatle postverbali *jezd* m (Gundulić) »equitatio« = *jezda* f = *jizda* (Vinodolski zakon), *najezda* f (14. v.) »navala, napad«. Pridjev na -bn: *jezdan* (Vrbnik, hrv.-kajk., Pergošić, ~konf), na -iv *jězdiv*. Radne imenice na -bc: *jězdac* = na -ak *jezdák*, gen. -aka = na -ar *jezdar* = na -ik *jězdik*, gen. -ika (prema *konjik* = *konjanik*) = na -lac *jezdilac* = na -telj *jezditelj*. Na -ja: *jezda* (18. v., narodna pjesma); *najezdnik* (Miličević) je rusizam, rus. *naezdnik*. U antropimiji *Najezda* (12. v.), *Pojezda*, *Prijezda*, *Jezdimir*, prezime na -ovii *Jezdimirović*. Tri su tumačenja o postanju praslav. glagola. *Brugmann* pretpostavlja prefiksalsnu složenicu e > ja-, vrlo rijetku, i ništični štepen ie. korištena **sed-* > *zd* (upor. *šbd-*, *išao*) : *e-zd > *ězd-* > *jazd-*, *jezd-*. Najstarije značenje nije bilo »caballicare«, nego, kao u češkom i poljskom »veho«. *Berneker* vidi u *jezditi* unakrštena dva glagola */oi- > jahati i iterativ *gaditi*, koji je prema lit. *jdditi*, iterativ *joti*, *jati*. *Bruckner* uzimlje korijen *-ja- < ie. (*a-*, *i-*, *eia-*, koji je u *idem*, *ieo*, *ire* i u *jahati*, polj. *jechać*, stcslav. *jado*, češ. *jetí*, *jedu* i *zd* kao u *u-zda* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 635. 8, 375. *Mažuranić* 465-468. *Miklošič* 98. *SEW* 1, 450. *Holub-Kopečny* 152. 153. 156. *Bruckner* 202. *Mladenov* 702. *Tomanović*, *JF* 17, 202. *Osten-Sacken*,

IF 33, 218. *Nehring*, *IF* 4, 400. *Brugmann*, *IF* 15, 102. si. *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 178. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 102.

jezero n, pl. *jezera* (1465, Vuk, Kosmet, ŽK) = *jezer*, gen. *jezera* (16. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. »lacus«. Odatle pridjevi na -bn *jezeřan*, *fjěžerna* (15. v.), poimeničen na -iča *jezemica* »biljka«, na -ski *jezerski* (18. v.), poimeničen sr. rod u toponimu *Jezerska*. Deminutiv na -će: *jezerce* n (1465) = *jezerce* (Vuk, Kosmet). Augmentativ na -iria *jězerina* (Vodice) »močvarno udubljenje« = *ježerina*. Na -ište: *jezerlište* n (Kosmet) »močvarno zemljište«. S prijetojem e-o kao u r. *azero* nalazilo se i u južnoslavenskom, kako pokazuje toponim "Οξερος u Epiru. Razlikovati treba *jezero* n (hrv.-kajk., ugarski Hrvati) u značenju brojnika »tisuća, hiljada«, *jezero vragi* (ŽK, u psovi). To je posuđenica iz madž. *ezer* »idem«, koje je opet posuđenica iz nperz. *hazar* = sanskr. *sahásram*, riječ koja je srodna s gr. χίλιοι »tisuća, kod nas odatle posuđenica *hiljada*, *iljade brojí* ŽK, *iljada vrágón* (neka ide sa iljadu vruga) < χιλιάς, gen. -όδος. Dočetak -o u brojniku je zaista od *jezero*. Rumunji posuđiše *ezer*, pl. *ezere*, odatle denominal *ezeri*. Današnje rum. *lac* je latinizam. Značajno je da u hrv.-srp. *jezero* zamjenjuje *blato*, tako *Skadarska blato* = arb. *liqeni Shkodrës* i turcizam *dol*, pl. *dolovi* (Bosanska Krajina); *jezero* je raširen toponim, sam i u izvedenicama *Jezemica*, *Jezeřane* (Lika). U baltičkoj grupi odgovara stprus. *assarán*, lit. *ežeras*, *azeras*, lot. *ezers* »idem«. Dalje veze s ie. nisu utvrđene. Riječ je prema tome zasebnost baltoslavenska. Indoevropljani nisu imali jedinstven izraz za ovaj pojam, možda zbog toga što njihova pradomovina nije imala jezera. Gr. λίμνη (> tur. *Uman*, v.) »udubina« ide zajedno s lat. *ūmus* < ie. **elei-*, **lei-* »savinuti«; lat. *lacus* srodno je s *lokva* (v.). Njem. *See* = got. *saiws* s formantom *u* od ie. *sē(i)-*, *sai-*, *se*, »curiti« značilo je prvobitno »močvara«. *Meillet* i *Ijinski* uzimlju vezu između praslav. *jazb* (v.) < praslav. *ězō* i *jezero*. Prema tome bi ie. korijen bio **egh-*, **egh-*, a -ero sufixi. Uzimlje se i srodstvo s imenom podzemne rijeke gr. Αχέρων.

Lit.: *ARj* 4, 638. 639. *Elezović* 1, 258. *Ribarić*, *SDZb* 9, 154. *Mažuranić* 465-466. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ* 45, 290. sl. 46, 236. *Trautmann* 73. *Mladenov* 160. *Meillet*, *BSLP* 29, 38-40 (cf. *IJB* 14, 260). *Loewenthal*, *ASPh* 37, 383. *Sobolevski*, *ZSPH* 2, 52. *Ijinski*, *Slávia* 2, 250-252.

jezik m (Vuk) = *jezik* (Kosmet, ŽK) = (sa je > *jaljazik* (čakavski) = (metateza *j-g* > *z-j*) *zajik* (Buzet—Sovinjnsko polje), sveslav. i praslav. (*izykz) »1° (dio tijela) lingua, Zunge, 2° (po semantičkom pravilu sinegdohe) sinonim: govor, Sprache«. Odatle pridjevi na -bn *jezičan* = *jezičan* (Kosmet), danas običnije u određenom vidu *jezični*, poimeničen na -ik *jezičnih* (18. v.) m prema f *jezičnica*, na -osi *jezičnost*, na -jak *jezičnják* »biljka«, na -ski *jezičkt*, na -jast *jezičan*, na -jav *jezičav* (Lika), na -ljiv *jezičljiv*. Deminutivi na -bc: *jezičac*, gen. -čca = na -ič *jezičić* = na -zk *jezičak*, gen. -ička. Hipokoristik *jaze* (čakavski, Brač). Augmentativ na -ina: *jezičina* (Vuk). Denominali: *obježičiti*, -im (Perast) »iskazati, izgriliti«, *jezikati*, *jezikovati* (Vuk), *jezičati se* (Bosna). S tur. -*džija*: *jezičija* (18. v., Kavanjin). Neologizam *jezikoznanstvo*, prevedenica od *Sprachwissenschaft*. Vokal e je nastao od nazala i, upor. stcslav. *jezykb*, polj. *język*, rus. *язык*. Iz tih se primjera vidi da je nastao od jeryja. Prema tome je to osnova na *u*: *jezy (upor. stiran., avesta *hizū*, *hízva*, sanskr. *jiṣva*) koja je već u praslav. dobila -k kao *kamik*, *kremík*, *plamik* (v.); z je nastao od ie. palatala ġh. Ie. usporednice pokazuju osobitosti. Lat. *lingua* > *lingua* i got. *tuggo*, nvnjem. *Zunge* zahtijevaju ie. korijen s početnim *d-* **dñghū-*. U praslav. i stprus. *insuwis d* je ispao kao u *dug* (v.) prema lit. *Ugas* i u našem prilogu u *prijedlogu yolak* = *palik* (ŽK). Ta se pojava može označiti kao baltoslavenska što se tiče -ykt, nema baltoslavenskog jedinstva: lit. *liežuvis* (- je analogija prema *li žti* »lizati«).

Lit.: *ARj* 4, 501. 642. 8, 375. *Elezović* 208. *NJ* 1, 129. si. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 270. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 160. *Meillet*, *RES* 6, 173. *Johansson*, *IF* 2, 1. *Charpentier*, *ASPh* 29, 2. *Scheffelowitz*, *IF* 33, 145. *Vondrák*, *KZ* 41, 135. *Ehrlich* (cf. *RSI* 4, 260). *Buzuk*, *IJZ* 2, 13. si. (cf. *IJB* 10, 336). *Loewenthal*, *WuS* 9, 190-191.

jež, gen. ježa, ježa (ŽK) m = *jeza*, gen. *ježe* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. (*ra) »ericus« prema f na -ica *ježiča* (Belostenec). Prenosi se metaforički na domaće životinje: *ježa* »ime kozik«, *ježak* »ime prasca«; na morsku faunu: *jež* »bodljak«, *ježina* (Hektorović) »isto«; na biljke: *jezika*, *ježevika*, *ježevac*, *ježevina*, *ježinac*, *ježinak*, *ježinjak*. Pridjevi na -ji *ježji* (danas se ne čuje); na -ev *ježev* s poimeničenjem *ježevac*, *ježevina*; na -ast *ježast* »sličan ježu«; na -in *ježin*, f *ježina* (Kosmet), s po-

imeničenjima *ježinac* »bodljak« = *ježinak* i *ježinjak*. Deminutiv na *-ić ježić* (također prezime, upor. češ. *ježek*, opća riječ i prezime). Augmentativ *v ježina* [i prezime]. Prijetoj r-okoji je u strus. *ožb*, *ožikb* nalazio se i u hrv.-srp., kako se vidi iz imena biljke *oževika* = *ježevika*, veliko-rus. *oževika*. Te nazive navodi Iljinski. Nema ih *ARj*. Denominál na *-iti ježiti se, ježim* (*s-*, *na-*). Glagolski deminutiv *ježukati se* i augmentativ *ježuriti se* (*na-*), odatle postverbal *ježurak*, gen. *-ura*, s deminutivom na *-bk ježurak*, gen. *-urka*. Unakrštenjem od *jeza* i *jež* nastade *ježnja* »horror«. Arbanasi posudiše *esh*. Upor. bez *j-* bug. *ež*. U baltičkoj grupi lit. *ežys* == lot. *ezis* »idem«. Suglasnik *ž* je nastao od *z* + *jo* < i. *ēghio*. Upor. gr. *ἐξίψος*, njem. *Igel*.

Lit.: *ARj* 4, 648. 649. *Eleevović* 1, 258. *ASPh* 25, 436. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 266-267. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ* 45, 299. *Trautmann* 73. *WP* 1, 115. *Mladenov* 160. Iljinski, *Slávia* 2, 254–256. *GM* 97. Specht, *KZ* 66, 57. *Boisacq* 302.

jica f (Vodice) »1° žestina, 2° uporno svojstvo«. Odatle na *-kati: jikikati* »hetzen, stänken«, s imenicom m ili *fjicka* »peckalo, Hetzer, Stänker«. Nije od njem. *Hitze* zbog toga što proteze *j-* nema u novijim posuđenicama iz njemačkoga, a ni u starijim mjesto *h* (upor. *Mža*, v.), nego je od sttal. *izza* »Zorn«, koja ima svoju leksi-kologijsku porodicu u tal., u sjevernim tal. narječjima. Meyer—Lübke je izvodi od onomatopeje (Schallwort) *its*. Kao romanizam može dobiti *j-*, upor. *ješka* < *esca*, *Jakin* < *Ancona*.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 154. *REW*⁸ 4558.

jinputät *-am* impf. (Božava) »pripisivati, predbacivati nekome nešto«, od učenog tal. *imputare* (prefiks *in-* i *putare*). Kao evropeizam preko njem. *-ieren* > *-irati imputirati*, *-pütiram* (nekome nešto).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 1972.

Joakim m (Marulić, Novaković) = *Joakin* (isti, glede *-n* upor. tal. *Gioachinò*) = (*oa* > *o*) *lokin* (Novaković) = (prema gr. *k* pred palatolom > *ć*) *Joacim* (isti) = (*oa* > *a*) *Jakim* (potvrđeno samo u poimeničenom toponomastičkom pridjevu sr. r. *Jakimovo*) = *Jačim* (18. v.), pridjev *Jačimov*, prezime *Jačimović* = (odbacivanjem / kao da je naša proteza prema tipu *ular-jūlur*, upor. *Osib*) *Acini* (Vuk, nosioci većinom pravoslavci), *Acimov*, *Acimović*. Hipokoristik *Āco* m = *Aca* m (Srbija). Od

hebrejskog (biblijskog) *יִשָׁכָן* = lat. *Joachim*. Ne zna se da H je ušao u steslav. dvočlani sistem: *Jakimir* (17. v., Palmotić), jer se prvi dio može tumačiti i od *Jakov* (upor. kod Palmotića takvu tvorevinu *Pavlimir*).

Lit.: *ARj* 1, 31. 4, 430. 653. 656.

jogún m prema f na *-ica jogunica* (Kosmet) »inadžija (v.)« = *jogun*, *fjoguna*, pridjev (srednja Dalmacija, Pavlinović) »naprašit«, običnije sa sufiksom *-ast jdgunast* (Vuk) »koji neće tuđoj volji da se pokori«. Sa *-ica: jogunica* m, f • (Vuk, 18. v.), s augmentativom *joguničina* m, f. Na *-as* (v.) *jogunaš*, gen. *-aša* m prema f *jogunašica* (Lika). Augmentativ na *-čina: jogunčina* m (Lika). Apstraktum na *-luk* = *-stvo: jogunluk* (Vuk) = *jogunstvo*. Denominal *joguniti se, jogunim*. Turcizam (tur. pridjev *yoğun* »debeo, gust, nezgrapno«) iz svagdanje terminologije (ljudska svojstva).

Lit.: *ARj* 4, 654. Korsch, *ASPh* 9, 506. *Školjić** 371.

jok (Vuk, 18. v.) = *jok(e)* (Kosmet), prilog za odricanje »ne, nije«. Pojačava se sa *vala* (v.). Veoma je raširen. Čuje se i kod čakavaca: *a jok brojne* (ŽK) »to ne ide«. Dolazi još u vezi *joktur* (Vuk) < tur. *yoktur* »nema«, koje se u narodnim poslovicama upotrebljava kao indeklinabilna imenica i bez mogućnosti primanja pridjeva: *udario joktur u kesu* »nema novca, prazna keska«. Balkanski turcizam (tur. *yok* »inexistence« prema *var* »existence«, uvijek u predikatu, kao u tur. pjesmi u Prištini: *evinda var, yaran yok* »imam kuću, dragoga nemam«) iz sintakse: arb. *joqë jo*, gdje je pojačano još s arb. *jo*. To *jo* posudiše i Srbi u Kosmetu (Rasnik): *jo vala* »ne«.

Lit.: *ARj* 4, 656. *Elezović* 1, 262. 263. *JF* 14, 224–225. *GM* 163. Korsch, *ASPh* 9, 498. 506. *Školjić*³ 371.

jol m (Banja Luka, *učerati u-*) »put, red«. Odatle na *-džija joldžija* m (Bosna) = *jöldžlja* (Kosmet) »sinonim: putnik«. Odatle bosansko pravoslavno prezime *Joldžić* (Banja Luka). Turcizam *jolci* od tur. *yol* »put«, koje se nalazi u toponimu *Dorcol* (Beograd), složenica od brojnika *dört* »četiri« i *yol* »put« u značenju »raskršće, quadrivium«; *yol* dolazi i u drugim složenicama: *jSida!* m (Vuk, narodna pjesma) »drug« = *joldša* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Tu je *-as* zamijenjeno našim sufiksom *-eša*. Također bug. *joldaš* »drag upravo suputnik« i rum *toldás* =*ghiolás, ngr. *γιολλάσης* »Kamerad« < tur. *yol-*

das; tava (v.) u drugom dijelu *joitava* f »putnička tava« < tur. *yol tavast*. U *jöltäs*, gen. *-asa* (Banja Luka) drugi je dio fr. *tasse*, koja je arapskog (perz.) podrijetla (*tassa*).

Lit.: *ARj* 4, 657. *Elezović* 1, 263. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 373 i 374. Korsch, *ASPh* 9, 496–497, Matzenauer, *LF* 8, 30. *Tiktin* 677. *Šaljić*³ 372.

Jontulović, prezime (Srbija), zacijelo od rum. *unt*, sa članom *untul* »maslo« < *lai. unetum*, poimeničen part. perf. od *ungere* »mazati«. Upor. nadimak *šmöljcar* »Mäsiari« za žumberačke unijate, od njem. *Schmalz*. Od osnove *ungere* je učeno internacionalno *ungvijenat*, gen. *-enta* m (Dubrovnik) »pomast« < tal. *unguento*.

Lit.: *ARj* 4, 657. *REW** 9057. 9070 Zore, *Tud*, 23. *Prati* 1020.

jordām, gen. *-ama* m (Vuk, narodna pjesma) = *jardam*, gen. *-ama* (Kosmet) »oholost, ponosito držanje« = *Jordan* (Vuk, sa *m* > *n*, objekt uz *prodavati* »ponositi se nečim pred očima drugih«). Odatle na *-džija jordām-džija* m (Vuk) prema f *jordamdžika* (Kosmet) »žena koja umije da se ponosi«. Indeklinabilni pridjev na *-li jordāmlī*. Apstraktum na *-luk jordāmluk*. Denominai na *-iti jordāmiti, jordāmim* (Vuk) »oholiti se«. Balkanski turcizam (tur. *yordam* »1° moda, 2° gordost«) iz terminologije društvenog života: arb. *jer-dam*.

Lit.: *ARj* 4, 657. *Elezović* 1, 264. Skok, *Slávia* 15, 536., br. 375. *GM* 162. *Školjić*¹ 373.

jordija f == *ordija* (Vuk) »1° sinonim: logor, 2° vojska« = *horda* (evropski turcizam). Balkanski turcizam (tur. *ordu* »Heer, Lager, Tross, Schaar«) iz vojničke terminologije: rum. *ordie* — *urdie*, (*h*)*oarda* »Heer, Lager«.

Lit.: *ARj* 4, 658. 9, 161. *Miklošič* 225. *Lokotsch* 128. *Tiktin* 1093. *Školjić*² 503.

jorga f (17. v.) »konj kasač koji podiže u jedan mah obje desne ili lijeve noge«. Turcizam (tur. *yorga*) iz oblasti konjogojstva.

Lit.: *ARj* 4, 568. *Školjić*² 373.

jorgan m (17. v., Vuk) = *jorgan*, gen. *-āna* (Kosmet) »sinonim: poplun (v.)«. Odatle deminutivi na *-ie jörgānce*, pi. *jorgančići*, na *-čić jorgančić*. Na *-džija* (v.) *jorgandžlja* m »koji izrađuje i prodaje jorgane«. Upor. makedonsko prezime *Organdžijev*. Na *-luk* (upor. *tepeluK*) *jorgānluk* (Vuk) »lice od jorgana«.

Balkanski turcizam (tur. *yorgan*) iz kućne terminologije: rum. *iorgan*, *iorgangiu*, bug. *jorgan*, arb. *jorgan* = *jergān* »Betdecke«.

Lit.: *ARj* 4, 658. *GM* 163. *Mladenov* 223. *Elezović* 1, 264. 518. *Škaifia** 373.

jorgōvan, gen. *-dna* m »syringa vulgáris« = *jergōvan* (Vuk, 18. v.) »biljka dubacac« = *jārgovan* (Vuk, Baranja). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ārguwān* < asirski *argamannu* »roter Purpur«) iz oblasti botanike: rum. *iergovan*, *iorgovan*, arb. *jargavan*, mađ. *orgovány-fa*.

Lit.: *ARj* 4, 599. *SEW* 1, 454. *GM* 161. *Školjić*³ 373. *Lokotsch* 97.

Josef (18. v., Mikalja, prema lat. čitanju hebrejskoga *ě*, upor. tal. *Giuseppe*) = *Josep* = *Jozef* (16. v.), pridjev *Jozefov*, prezime *Jozefović* = *Jozev* — *Jozev* (16. v.), *Jozepov*, odatle hipokoristik *Jazo* (18. v., Travnik) = *Jolo* (Dubrovnik), deminutiv *Jōzica*, pridjev *Jožov*, prezime *Jozović*, *Jozin*, odatle *Jozinica* »žena Jozina« (Travnik) = *Ozep* (bez proteze *f*) = *Jōžef* (ŽK, samo kao ime sveca), prezime *Jožefić* (s prema lat. *Joseph*, *s* > *z* prema *Giuseppe* i internacionalno), hrv.-kajk. hipokoristik *Józa*, *Józe* (ŽK), augmentativ *Jōšče*, gen. *-eta* (ŽK) = (prema grčkom izgovoru hebrejskog *e* = η, itacizam) *Josif* (kod pravoslavaca), *Josifov*, prezime *Josifović* — *Josip* (katolici, 16. v.), *Josipov*, prezime *Josipović* (Turopolje), augmentativ na *-enda Josipenda*, hipokoristiki *Juso* = *Jósa* (18. v.) = (s shvaćeno kao proteza koja može i ispasti, upor. *Acini*) *Osib*, gen. *Osiba* (Hvar, Brusje, Maralić, Terzić, Jerković), pridjev *Osibov* = *Osip* (Hrvatsko primorje, Istra, 1468, Vodice, Cres, Kavanjin) = *Sip* (Vodice, bez *O-*, koje je shvaćeno kao vokativno *o*) = *Sibe*, gen. *Sibeta* pored *Šibe*, gen. *Sibeta* (Brusje, Hvar) = *Jozip*. Od hebrejskog > lat. *Joseph* = gr. *Ἰωσήφ*.

Lit.: *ARj* 4, 659. 671. 9, 191. 197. 509. Hraste, *JP* 6, 184. Ribarić, *SDZb* 9, 81. 173.

jošte (Vuk) = *jošče* = *jdh* (odbacivanjem *-e* kao u *jur* < *ju* + *že*) = (asimilacijom dočetnog *-t* suglasničkom početku u sandhi) *još*, sveslav. i praslav. (*ešče, s prijevodom *e-o* *ošče) prilog bez paralela u baltičkoj grupi. Služi za pojačanje trajanja, za dodavanje »adhuc, atque, usque ad«. Upor. slov. kraćenje *ižje* > *iše* > *še*. Prvobitno je značenje dodavanje u vremenu i prostoru > trajanje. Prijetoj *o* nalazi se samo u južnoslav., slov.

joüe, bug. *oste*, u sjevernim slavinama kao i u steslav. *jeste*, češ. *ještě*, polj. *jeszcze*, rus. *esce* pored brus. *josi*. Pojačava se dodavanjem deikse *-že* > *-re: joštere*. Dočetno *-e* zamjenjuje se deiksom *-a: joha* (18. v.), *jaštera*; *e* se ispušta kao u *jur*, *zar jašter* (Vuk) = *jašter* (Dubrovnik). Prema *dosti* (v.) govori se i *jošti* i s deiksama *-iça*, *-ice*, *-ka: jašterica*, *jašterice*, *jošterka*. Uzimlje se isti korijen kao u lat. *et, at, ac, ad* s dodatkom s kao u *obs* i *usque* < *osane* i ie. deiksom *que: et-s-que* > *ješče, jeste* i *at-s-que* > *joüte*. Tumačenje je sub judice. Iljinski uzimlje *ed-łod-* + **tje* (odatlje *ća, tjd*), Vaillant priloški neutrum od glagolskog pridjeva **jestb* < ie. **es-to* »bio« od *biti* (v.), izvedenog s pomoću *io*. Prvobitno bi značenje imalo biti »réellement, vraiment«. To je tumačenje imaginarno i morfološki i semantički.

Lit.: ARj 4, 664. 667. Miklošič 105. SEW 454. Holub-Kopečný 152. Bruckner 105. Isti, ZSPH 2, 299-300. 4, 215. Isti, KZ 45, 301. WP 1, 45. Iljinski, Slávia 2, 272-275. Isti, ZSPH 9, 78-82. Vaillant, RES 25, 104-106. Raić, ASPH 3, 721. ASPH 13, 631. Rešetar, ASPH 36, 542.

jöva f (Vuk, Srbija) »sinonim: bitanga; (Bačka, Srijem) kljuse u selu bez gospodara« = *java* (Mačva) »konj bez gose«. Možda je isto *joha* (Bosna) »sinonim: alávanta, ono što se hoće džabe, badava« u izrazu *ubijati johu od svijeta*. U ARj se izvodi od perz. *jave* »izgubljen«, što ne odgovara fonetski.

Lit.: ARj 4, 668. Skok, Slávia 15, 180., br. 13 i 356., br. 372.

ju, uzvik od žalosti (16. v., Zoranie), oformljen na *-kati: jukatí, jučem* impf, »vikati ju u žalosti«. Veže se s í: *iju*; opetuje se *iju jü*. Drugu afektivnu vrijednost ima uzvik *ju* (Srbija). Taj je zacijelo u vezi s tur. uzvikom *yuf* koji izrazuje negodovanje. U Kosmetu je *jüf* uzvik u dječjoj igri klisa kad pokušaj igre ne važi. To je očigledni turcizam.

Lit.: ARj 4, 672. Elezović 1, 266. 475.

judica f (Split, Vetrание-Čavčić, Vodopić) »Bachpieper, vodena ptica *anthus campestris*«. Od lat. pridjeva *udus* »mokar«, s našim sufiksom *-ica*. Možda dalm.-rom. leksički ostatak. Upor. krčko-rom. *yoit* »mokar«.

Lit.: Hirtz, Aves 173. REW* 9030.

jufka f (Vuk, Bosna, Srbija) = *jufka* (Kosmet) = *jupka* (Baranja) = *jupka* (Zore, južna Dalmacija?) = *juhka* (Bosna) = *juvka*

(Lika) »tanki plat tijesta za rezance, pitu; sinonim: obga (v.)«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yufka* »1° tanak, 2° pita« od korijena *yuf* »reibern, kneten«) iz oblasti kulinarske: rum. *ejča*, pl. *efcale* »Art Kuchen«, bug. *jufka*, arb. *jufk* = *jufek* f »Art Nudeln«.

Lit.: ARj 4, 674. 676. 701. Zore, Rad 138, 59. Mladenov 700. GM 164. Lokotsch 76. Školjić² 373.

jüg m (1420, Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav. (**ugb* pored **jagt*), bez paralele u baltičkoj grupi, »1° (prvobitno) položaj sunca u podne kada je na najvišoj tački > (sinegdoha) podne, 2° strana svijeta (opozicija sjever, upor. lat. *meridies* »1° podne, 2° strana svijeta, Süden«), 3° topao vjetar (opozicija hladnom sjevernjaku) koji duva s južnog sektora u Dalmaciji, posuđeni sinonimi: šilok = široko, lebić (v.)«. Prema tal. *ostro* < lat. *auster* i *scirocco* dobio je *-o jugo* (Dalmacija). Pridjevi na *-bn južan*, poimeničen na *-jak jüžnjak* »1° vjetar Südwind, auster, 2° čovjek s juga (Šulek)«, na *-ov jügov* (Vuk, uz *snijeg, vihar, kraj*), uz pridjev *mrazov* jedini primjer sa *-ov* od imena stvari. Taj je pridjev nastao rekompolicijom iz *-ovina: jügovina* »sinonim: jugo«. Tu je upotrijebljen složeni sufiks umjesto jednostavnog *-ina* da bi se uklonila homonimija s *južina*. Proširuje se sufiksom *-bn: jügovan* (vrijeme jugovno, J. S. Reljković). Čest je u toponomastici: poimeničen s. r. *Jugovo* i *Jugovo polje*. Tu je po svoj prilici od ličnog imena *Jug*, odatle prezimena na *-ović Jügović* i na *-ovac Jugovac* (Istra, potalijančen u *Meriggiali*). Nije jasno kako je praotac *Jügovica Jug-Bögdän* (u narodnoj pjesmi) došao do tog imena. Upor. *Sever* i *Severović* (ŽU). Za nj narod misli da je vladao jugoistočnom Srbijom, tamo gdje je *Hisar* kod Leskovca. Možda je to lično ime u vezi s dva *Bogdana*, od kojih je jedan *Rumunj* (u Fogarašu) i osnivač rumunjske kneževine *Karabogdanske* (tur. *Karabugdan*) = Moldavije. To je sjeverni *Bogdan*. Za taj predikat nema potvrda. Hisarski *Bogdan* je uistinu prema ovom shvaćanju *Jug-Bogdan*. "Prema njemu nastadoše brojna naša prezimena *Jugovići* i *Jugovci*, kao kod Rumunja prezimena *Bogdanu* i *Bogdanescu*. Odatle hipokoristik *Juga* (14. v.). Arbanasi posudiše *juge* »Süd«. Ovamo će ići *jügavac*, gen. *-avca* (Ston) »leptir zvan prndelj« i *jugonja* »ime volu«. Denominai na *-iti: jüšiti* (*se*), *-lm* »1° duhati, 2° kopnili, kraviti«, (o-), *objužiti*, *-im* (Mostar, Poljica) »ovlažili« pf. prema impf, *objuživati*, *-ujem* (Stuljić).

Odatle Šulekov neologizam *južište* »Mitagspunkt«; *sjučiti* = *sjužniti* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »ugrijeti kao jugom«. Kao prvi elemenat složena *jugoistok, jugozapad, jugoistočni, jugozapadni*, poimečeni na *-jak jugoistočnjak, jugozapadnjak* »vjetrovi«. *Jugoslaven* = *Jugoslaven, jugoslavenski, Jugoslavija* (Pavlinović), *Jugoslavac* (Milutinović, bug.), sve neologizmi. Sveslav. -i praslav. je izvedenica na *-ina: južina f* = *ušina* (ŽU, Srbija, bug.) »1° (prvobitno) podne« (bug. narječja), 2° objed, ručak, jelo u podne (Lika K, Vodic), 3° jelo poslije podne prije večere = *mála južina* (Vodice), 4° jelo u jutro; sinonim: *ručak*, gen. *ručka* (ŽK), 5° jugovina (17. v., Vuk); sinonim: *jugo*«. Odatle *užinara* (Vuk) »torba za užinu«. Složenica *poušina* »jelo u 4 sata« je postverbal od *použinati* = *pausina* »mala užina«. Denominai na *-ati jüžinati* (Lika K) (*do-*) pored *ušinati*, *-am* (*naše*) prema impf, *učinavati, užinavam* »1° ručati u podne, 2° jesti u 4 sata (hrvatski gradovi)«. Mađari posudiše *uzsonna, assonna*; Dakorumunji *ojinā* = *ujina* (Erdelj, Moldavija). Njem. *Jause*, koje je također njem. slavizam, posuđeno je u hrv. gradovima *jaužn* m pored *jäužna f* i *jäužnati*. Ie. paralele nisu posve izvjesno utvrđene. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Ako se uzme značenje 1° kao prvobitno i praslavensko, vrlo je vjerojatno da se praslav. korijen nalazi u lat. *augeo*. Taj se odnosi na visinu i imaju ga mnogi ie. jezici. Takva interpretacija odgovara primitivnom mentalitetu u pogledu, određivanja vremena. Upor. *mjesec*. Uopoređuje se i s gr. *αυγή* »lumière éclatante«, *αυγάττω* »sjati se« i sa sanskr. *yogam* »vezanje, rad« i s ie. korijenom *ēug-* (?) »gorjeli«, odakle je *oganj, viganj*; s gr. *υπόψ* »vlažan«.

Lit.: ARj 2, 717. 4, 674. 675. 701. 702. 8, 375. 9, 710. BI 2, 693. Ribarić, SDZb 9, 155. Mazurami 499. Miklošič 106. SEW 1, 457. Holub-Kopečný 154. Mladenov 699. GM 164. Jokl, Stud. 26. Tikin 1085. Baudouin de Courtenay (cf. AnzIF 21, 132). Iljinski, RFV 74, 119-140 (cf. Slávia 3, 580). Meillet, BSLP 23, 78. Loewenthal, WuS 11, 54. Sullerlin, IF 4, 103. Bruckner, KZ 45, 289. Zubatý, SbPil 189-239 (cf. IJb 1, 185). Kuzmić, NVj 25 (cf. IJb 6, 95). Boisacq³ 99.

juha f »soupe« = *júva* (ŽK) »(metafora) žitka tekućina od šljiva spremljenih za pečenje rakije«, baltoslav., sveslav. i praslav. »sinonimi: župa < njem. *Suppe*, čorba (v.)«. Odatle na *-ar: jühar*, gen. *-ara* (Dubrovnik) = *juhopija*, denominai *juháriti*. Sa sufiksom *-ja*

sjúfa f »sinonim: mlačenica«; *sjuhnúti se, -em* (Zore) »postali juhom«. Vokal u je naslao od dvoglasa *au*, upor. lit. *jauti* »sipati vruću vodu na nešlo«, lot. *jaut* »mijesiti«; *h* je naslao od formanla s. Upor. lil. *jué* »riblja juha, rdava juha« (rašireno sufiksom *-ja*), slprus. *iuse* »juha od mesa«, lai. *jus*. Ie. korijen **ieu-* »primiješati kod priprave jela« bio je raširen formantem í. Nijemci posudiše *Jauche* u pejorativnom smislu.

Lit.: ARj 4, 676. 15, 180. 181. Miklošič 106. SEW 1, 458. Holub-Kopečný 154. Bruckner 208. Trautmann 110. Mladenov 760. WP 1, 199. Kretschmer, Wortographie der hochdeutschen Umgangssprache 242 (cf. RSI 8, 368). Meillet, BSLP 23, 78. Scheffelewiltz, KZ 56, 168. Boisacq³ 311.

jühta f = *jüfta* »volujaska koža iz Rusije«. Od rus. *juht* = *juft*, riječ turskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 676. Korsch, ASPH 9, 495. Škaljić¹ 373.

jukluk m = *jükluk*, gen. *-üka* (Kosmel) »nepokretan ormar u starinskim kućama; sinonimi: orman, kovčeg«. Izvedenica je od *juk*, potvrđeno u bug. *juv* »leret«. Odále na *-K juklija* m (Kosmel) »bogalaš«. Balkanski turcizam (tur. *juk* »lerei«, *yüklük, yüklü* »ole-rečen«) iz kućne terminologije: bug. *jukluk*.

Lit.: ARj 4, 677. Elezović 2, 475. 518. Mladenov 699. Lokotsch 954. Školjić* 374.

jüksuk m (Bosna) »naprstak, napršnjak«. Turcizam (tur. *yüksük*) iz terminologije švenja. Lit.: ARj 4, 677. Školjić* 374.

jumak, gen. *-aka* m = *jümak*, gen. *-äka* (Kosmel) »mosurić, klupko konca za pletenje čarapa, za vez«. Turcizam (tur. *yumak*) iz terminologije švenja. Osnova dolazi i u složenici *jumbasma* f (Kosmel) »kanina delin«.

Lit.: ARj 4, 677. Elezović 1, 265. 2, 518. Školjić² 374.

junak, gen. *-aka* (1527, Vuk) »1° sinonimi: delija (v.), heroj« (općenito), 2° suprug (u narječjima, upor. bug. *mlad suprug* i kod meglenskih Vlaha *tinir goni* »vjerениk« < lat. *tener* i *goni* < lat. *juvenis*, upravo »mlad junak«), 3° sluga, famulus (čakavski, 1611, Senj, Cres, Brač, *junak*, gen. *-aka* Smokvica, Korčula, *junek* Lumbarda). Izvedenica je na *-äk* od sveslav. i praslav. pridjeva (*juni*), koji je propao u hrv.-srp. zbog homonimije *mlad* (v.), a očuvao se samo u izvedenicama.

U leksikologijsku porodicu od *junak* idu pridjevi na -MZ *junačan*, na -ov *junđkov*, na -ji *junačji* (16. v., jedanput), na -ski *junački*; (mocija) f *junakinja* prema *junačica* (Stulić), deminutiv na -ič *junačić*, augmentativ na -ina *junačina* m, prezime na -ovič *Junđkovu* i apstraktum na -stvo *junaštvo* (16. v.) = *junaštvo* (Kosmet, upor. za -stvo mjesto -stvo društvo Sarajevo). Stari pridjev *junt* postoji u izvedenicama *junost* = *junota* »mladost«, *junoš* = *junuš* (jedanput) »mladić« (upor. polj. *júnoch*) s pridjevom *junoški* = *junoša* samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Inače je taj pridjev prešao sasma u terminologiju za mlado goveče: na -bc *junač*, gen. -nca = *junač*, gen. *júnca* (ŽK) = *junóc*, gen. *junca* (Buzet, Sovinjsko Polje) = *junac*, gen. *junca* (Kosmet) s izvedenicama: deminutiv *junčić* (18. v., sa nj mjesto n pored *K*) = *junčić* = *junčić* = -bc *junčac* (Stulić) = *junčac*, gen. -aca (ŽK), augmentativ *junčina*, pridjev na -ev *júnčev*, na -ji *junčiji* = *junčjl* (Vuk). Femininum od *junac* je na -ica *junica* = *junica* (Kosmet) »mlada krava; sinonim: telica (ŽK)«. Augmentativ *junčetina*. Pridjev *juniiin*. Sa sufiksom za mlado -i (upor. *tele*) *jüne*, gen. *jüneta* (Vuk, 16. v.) = *june*, gen. *jurietàa* (Kosmet) »muško ili žensko tele poodraslo« prema deminutivu *junice*, gen. -eta od *junica*. Deminutiv *jünešce*. Pridjev na -ji *juneči*. Kol. na -adija (tip *Srbadija*, *Sakodija*) *junadija* od *junád* f. Madžari posuđiše *junošb* > *inas* »sluga«, riječ koja se vratila kao *inoš* i si. (v.). Za pridjev *junt* baltičke i ostale ie. paralele su sigurne i brojne: lit. *jaunas* = lot. *jauns* »mlad, svjež, nov«. I za *junac* i *junica* postoji lit. paralela *jaunikis* »1° mlado od životinja, 2° mladić, 3° vojnik«. Ie. je korijen */«- mlad«, raširen sufiksom -no prema *seno-s* »stare«, lat. *senex*. Praslav. u je nastalo od dvoglasa: *iouno, prijevoj od **ieu-*. Semantička je paralela tur. *cigit* »mladić > junak«.

Lit.: ARj 4, 681. 685. Elezović 1, 265. Tentor, JF 5, 204. Kušar, NVj 3, 338. Mažuranić 469. Miklošič 106. SEW 1, 459. Holub-Kopečny 154. Bruckner 200. Isti, KZ 45, 36. Mladenov 700. WP 1, 200. Trautmann 106. Isačenko, ZSPH 13, 99. Jokl, Unt. 33. Machek, Slávia 16, 166-167.

junij m (15. v.) = *ijunij* = *jutuje* = *jun* (15. v., latinizmi) prema *junj* (15. v.) = *džunj* (15. v., Dubrovnik pisano *zuni*) — *žunj*, gen. *Hunja* (Rab, Božava, Cres) = *đunj* (Lastva, Mljet) »lipanj«. Od lat. *júnus* (od *Juno*, gen. -ónis, »Junonin mjesec«) > tal. *giugno*. Lično

ime *Džunj* m (12—15. v., pisano *Zuñb* Dubrovnik), *Džunjko*. Pridjev *Džunjev*, prezime *Džunjević*. Sa u > dalm.-rom. o (upor. *Lacroma*) *Džóno* (16. v., hipokoristik), *Džonko* (15. i 16. v., pisano *Žonko*). Upor. prezime *Žunković*. Rimski toponim na -*anum Junianum* (fundus, praedum) > *Zunano* > *Žnjan* (Split, *Gospa od Žnjana*), *Žjan* (Blato na Korčuli).

Lit.: ARj 3, 539. 541. 4, 678. 685. Kušar, Rad 118, 23. Macan, ZbNZ 29, 208. Skok, Slav. 202.

jur (1475, zapadni krajevi, ŽK, Vodice) = *jure* (čakavci, 15. v.—18. v., Poljički statut) = *jurve* (16. v., Vuk) = *jura* (Ranjina) »sinonimi: već, jamačno, doista«, sveslav. i praslav. (*uže pored *juže) prilog, obrazovan od deikse -ie > r(e) i stcslav. *ju*, koje potpuno odgovara lit. i lot. *jāu* »već, ta«. Dolazi i bez *j-* u slov. *ure*, *úe* > *vže* > *že* »schron«. Upor. češ. *už* pored *již*. Na *uže* došla' je i proteza *v-*. Upor. brus. *veo* i rus. *vže*, s kojim se slaže hrv.-kajk. *vrē*, sa deiksom -k *vérek*. Sinkopa samoglasa u od *vuže opominje na sinkopu samoglasa *ť* u prilogu *do sita* > *dosta*. Upor. sličnu sinkopu rum. samoglasa *ă* u lat. prilogu *de satullu* > rum. *destul* »dosta«. Baltički oblici kažu da je u nastao od dvoglasa. Ie. je korijen **jou-*, kojega se postanje različito tumači. Miklošič pomišlja na postanje od anaforičke zamjenice *i, ja, je* (v.). Budmani vidi isti korijen koji je u *ju-tro* (v.), *ju-nac* (v.); *jur* se može upoređivati i s got. *ju* i lat. *jam*; *jurve* sadrži dvije deikse: *ju* + *že* > *r* i -ve (upor. bug. *tova*). U *jura* -e je zamijenjeno s deiksom -a (v.).

Lit.: ARj 4, 686. 687. 688. 692. Mažuranić 470. Ribarić, SDZb 9, 154. Miklošič 370. SEW 1, 456. Isti, IF 10, 157. Holub-Kopečny 156. Bruckner 210. Brugmann, IF 33, 175.

jürdisat, -isem pf. (Kosmet) »navaliti, napasti«, sinonim je impf. *jurišati*, -ām (Vuk) = *jurišiti*, -im (Vuk), bez *j-* *urišati* (Crna Gora) prema iterativu na -va *juriševati*, *jurišujem* (Crna Gora, narodna pjesma) = *jurišivati*-šavati, *jurišujem*, *jurišävam* = bez/- *urišivati*. Ova dva glagola svojom osnovom postadoše od tur. *yürümek* »marširati«; *jurdisati* sadrži dođuše tur. *yürü-* prema -*disati*, koje suglasnikom *d* potječe od turskog aorista (upor. *sevdisati* i *kulandisatf*), dok je -*isati* grčko-slavenski konglutinat koji se bez izuzetka daje turskim glagolima; *jurišati* i *jurišiti* su, na-

protiv, naši denominali (faktiviti) na -ati, -hi od imenice *juris* m (Vuk, objekt uz *juľčini*) = *juris* (Kosmet) = *uriš* (bez *j-*, Vuk, narodna pjesma 3, 273, Crna Gora) »navala, udarac«. To je balkanski turcizam (*fax. yürüyüş*, glagolska imenica od *yürümek*, kao naše obrazovane na -anje, -enje /v./ »navala, Vormarsch, Sturm«) iz turske vojničke terminologije (kao graničarsko *stürm*, *šturma*, *šturmirati* ili francuzizmi *ataka*, *atakirati*, *marš* uzvik /imperativ/, impf, *marširati*): rum. *iuruş* = *iureş*, bug. *jurjuš*, arb. *yrysh*, cine. *iuruşe* *ř* »assaut, attaque«, ngr. *γιορρούσι*. Tur. -*yüü-* stegnuto je u i kao -*iji-* u *MaglajHć*. Turski glagol dolazi kod nas i u tur. imperativu: *jürun* (2. 1. sing.) = *jürum* (glede *m* mjesto *n* upor. *bujrum*) < tur. *yürün* u izrazu *jurun kardas* (Pjevanija Crnogorska), *jurun na kaure*, *jurünuz* m < tur. *yürünüz* (2. i. pl., objekt uz *vikati*, Pjevanija Crnogorska). Tur. *yürü* > *jurlja* f (Kosmet) »prazno polje, neobrađen prostor«, toponim *Jurija* (jedan dio Skopskog polja). Od istog je korijena obrazovano ime makedonskih nomada u okolini Štip.a (podrijetlom iz Anadola, Male Azije) *Juruk* = *yürük* m, pl. *Juruci* (Kosmet). Još prije Osmanlija živjeli su pastirskim životom u solunskoj oblasti. Od njih potječe naziv planine *Kajmäkčalan* »ukraden kajmak« (tako je nazvana planina zbog rdave trave). Tur. *yürük* »skitnica« obrazovano je s pomoću istog sufiksa kao naši turcizmi *kapak*, *jatak*, *dušek*, *devrek*, *jasak*.

Lit.: ARj 4, 432. 690. 692. BI 2, 659. Mažuranić 470. Mladenov 702. Elezović 1, 265. 2, 475. 518. 519. Lokotsch 967. GM 461. Pascu 2, 146., br. 684. Miklošič 106. SEW 1, 461. Škaljic* 374. 375.

juriti, *jurim* impf. (Vuk, Srbija, Martić) (*do-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *raž-*, *s-*) »tjerati, goniti« prema pf. *juruliti*, *jurnëm* (Vuk, Srbija) = *jurnuli* (Piva—Drobnjak) »turnuti«, nije općenit hrv.-srp. glagol.' Upor. još bug. *jurvam* impf, prema pf. *jurnä*. Nalazi se još u rus. *juritb* »žuriti se, tiskati se«. U drugim slavina-ma s drukčijim značenjem. U zapadnm krajevima *juriti* znači »hititi«. Nije potvrđeno primjerima. Odatle apstrakti *jurnja*, *jurnjava*, *jurënica* (Kosmet). Upoređuje se s lot. *aurët* »loviti, tjerati pse, duvati u lovački rog«.

Lit.: ARj 2, 585. 4, 214. 691. 692. Elezović 1, 265. Vuković, SDZb 10, 388. Miklošič 106. SEW 1, 461. Bruckner 209. Mladenov 702. Kuzmić, NVj 24 (cf. 2Jb 6, 95).

j uro vika f (Lumbarda, Smokvica, Korčula) »šumsko drvo mirta za koje postoji u Dalmaciji mnogo varijana: mrta, mrča, mrtva«. Sufiks -ika (v.) za biljke je jasan. Upor. *čemerika*, *paprika* < *piper*. Za konglutinat -ovika nema primjera. Svakako se *jurovika* nalazi u arei *μύρτος* > lat. *myrta*, *murta*, *mynea. Zbog toga nije isključeno da süvisi s tom riječi. Nije jasno kako.

Lit.: Kušar, NVj 3, 337. REW' 5801.

justo, prilog (Božava, Smokvica, Korčula) = *dusto* (Perast) = *džusto* (Dubrovnik, Cavtat) = *jušto* (Brešča, sjevernočakavski, Istra), u Režiji *just* »upravo tako, tačno, pravo, uprav, zbilja«. Od tal. *giusto* < lat. *justus* od *jūs*. Lično ime *Just* (15. v.) = *Justo*, sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom -ira« *Justin* m (Hektorović) = *Justin* m prema f *Justina* (Glavinici, Kavanjin), na -ianus *Justinijan* = *Juštinijan*. Denominai *justivati* (Hrvati, Molise). Lat. *jūs* govori se sa madž. izgovorom dočelnog -i > -f yuf m (ŽK: *nimaš jušd*). Od *jus* izvedenica na -ar *jusar* m (Vo-dice, Istra) »seljak koji u seoskoj zadrugi ima *jūs* da uživa zajedničko dobro«. Sa lat. *s* > *r* ide ovamo *džurat se*, -ām pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zakleti se« < tal. *giurare* < lat. *jurare*, sa dva prefiksa (naš *s-* i lat. *con-*) *skondurati*, -om pf. (Marin Držić) »obrlatiti koga« = (sa mlet. izgovorom *z-* < *giü-*) *skonzurati*, -am imp. (Vrbnik) »zaklinjali«.

Lit.: ARj 4, 694. Šturm, ČSKJ 6, 67. Ribarić, SDZb 9, 127. 155. Wędkiewicz, RSI 6, 233. REW' 4620. 4635. DEI 1823. 1824. 1825.

jutro n (1500, Vuk) »matutinum«, balto-slav., sveslav. i praslav. (*Jutro* pored *utro i *ustro). Značenje »ral, gen. rali« je prevedenica (calque) od njem. *Morgen* = srlat. *diurnalis*, oznaka je za onoliko zemlje koliko se može jednim upregom izorati za jedan dan, tj. jutro, kada se uprežu volovi, uzeto je po zakonu sinegdohe za cio dan. Oblik *ustro* nije se očuvao u hrv.-srp. On se tačno pokriva s baltičkim izrazima za zoru: lit. *auštra*, lot. *austrā* »praskozorje, prva svjetlost danja«, lit. *austa* = lot. *aust* »razdanjuje se«. Suglasnik *t* kod *ustro ne pripada osnovi, nego uklanja tešku suglasničku skupinu *sr* kao u *oštar* (consonne intercalée). Upor. stcslav. *za ustra* »to πρωί« i makedonski *zasta* »ids«. Izvedenice postoje samo od *jutro*. Prilozi: sintagma *sjätra* (gen., Vuk, južni krajevi), *sjutraveče* (Vuk) > *sutra* (Piva—Drobnjak, ŽK), opće-

nito *sutra* (i Istra, od *utro*), *preksutra*, *izjutra* (Kosmet) »u jutro« prema *Izutra* (Mikalja) = *zjutra* (Glavinić, Cvit) = hrv.-kajk. i čakavski (Korizmenjak, Vrbnik, Cres) *zūtra*. Razlikovati treba prilog *sutra* od *s jutra: kad bio danak s jutra svane* (Vetranie I, 14). Pojačava se s akuzativom vremena *sjūtradan* = *sjutradne* (Martić) = *sjūtradanek* = *sutradan*. U istom značenju očuvao se i sam lokativ *jutre* (ovako steslav., bug. i rus.): hrv.-kajk. *jutri* = *jutre* (Kosmet), *jutredān* pored *jūtedan* = *jutridan* (čakavci, 14. v.). Unakrštenjem od *sjutra* i *jutri* nastade *sjutri* (Martić), *sjūtedan* = *sjutridān* (Vuk, Crna Gora). Prema ovima *jūtrodan* (Istra) mjesto *sutradan*. Od sintagme āk. vremena *jutro* + *se* »ovo« nastade *jutros(e)* s odbacivanjem dočelnog *-e* kao u *ljetos, proljetos*, jer se smatralo deiksom. Mjesto *-e* dodaje se nova deiksa *-ka jutrosha, jutroškē* (Vuk). Pridjevi su: na *-bn: jutrni* (Brusje, 1498) = *jutarni* (Voltidi) = *jutranj* (Stulić). Na *u/r'-*: steslav. *utnñjb, jutarnji* (ŽK, Vuk, Crna Gora) = *jutrnji*. Upor. češ. *jitřní*. Miješanjem s prilogom *jutri* i *sjutra: jutrinji* (Marulić), *sjūtranji* (srednja Slavonija). Poimeničenja su ž. r. *jutrna* (Senj, 1380) »matutina«, *jūtrnja î* (13. v.) = *jutarnja* »ora canonica«, na *-iça jutrnica* (13. v.) = na *-jak jutrnjāk* (Stulić) = *jutrnjica* (18. v.). Pridjev na *-en: jūtren* (18. v.), poimeničen na *-iça jūtrenica*. Na *-nji jutrenji* (18. v. Vuk), poimeničen u sr. r. *jūtrenje* n (Vuk) = *jutrenja* = *jutrinja* f u religijskom jeziku. Od priloga *jutros* pridjev je na *-nji: jutrošnji* pored *jutrošnji* (17. v.) = *sjutrašnji* prema *današnji*; od *izjutra izjutrašnji*, od *sjutra sjutrašnji* (Transit). Deminutiv na *-ce jūtarce* n (Vuk, 18. v.). Prenosi se na domaće životinje *jutronja* »1° krava, 2° vo«, *jutrulja* »krava«. Složenice su *jutroklek* m »stercus« *jutro* + postverbal od *kleknuti*), *jutrocel* m »biljka achilea millefolium« (također češ., drugi dio je *ceh* »cio«). Ovamo još neologizam *zajuttrak*, možda iz ruskoga *zavtrok*; *objutro* n (narodna pjesma) postverbal od denominala (inohativ) *objutriti*, *-im* (Boka, Ston, Lumbarda) »nastati jutro«; *odjutriti, ojutriti* i *jutriti* (*sé*). Oblik *jutro* od *ustro* može se tumačiti na osnovu disimilacije *s-s > s-0*. Pre-

ma steslav. *za ustra* > bug. i makedonski *zashtra*, iz priloga **s ustra* moglo je nastati *sutra*. Upor. polj. *juštrzenka* »stella matutina« s očuvanim s. Ima ih koji tumače *jutro* kao posebnu riječ koja nije u vezi s **ustro*. Ti vide u *jutro* poimeničeni sr. rod od lot. pridjeva *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Prema tome bi **jutr* značio »čio, svjež poslije noćnoga spavanja«. Prema ovom bi tumačenju dočetak *-r* bio stari ie. sufiks kao u *dobar, mokar* itd. Tada bi se *jutrica* (1487, Vrbnik) »matutina« moglo tumačiti kao poimeničenje pridjeva na *-ica*. Uzimlje se prema ovom tumačenju da su se u praslav. *utro* i *ustro* pomiješala dva različita ie. korijena. Baltički oblici dozvoljavaju vezu s ie. korijenom **aues-* »svjetlost«, koji se nalazi i u lat. *aurora* i u nazivu vjetra *auster*, odakle i ime zemlje *Australija*, od lat. pridjeva *australis* »južni«. Vežalo se manje sretno i sa *jug* (v.).

Lit.: ARj 4, 214. 307. 697. 699. 701. 8, 375. Vuković, SDZb 10, 400. Elezović 1, 224. Maturarne 471-472. Miklošič, Lex. 1077. 373. SEW 1, 462. Berneker, IF 10, 156. Vasmer 1, 437. NJ 5, 90. Holub-Kopečný 155. Bruckner 209. Isti, KZ 45, 289. 46, 193-217. Isti, ZSPH 2, 297. Isti, ASPH 29, 119. Trautmann 19. WP i, 22., bilj. 1 i 27. Gorjajev 389. Mladenov 657. Weigand-Hirt 2, 219. Meillet, Slavia 1, 197-199. BSLP 21, 32-33. Baric, Alb. 1, 59 (cf. JF 3, 199). Osten-Säcken, ASPH 35, 55-59. Brugmann, Zu den Wörtern für »heute«, »gestern«, »morgen« in den idg. Sprachen (cf. IJb 6, 52). Otrębski, LP 2, 201-202. Vaillant, RES 15, 78-79. Loewenthal, WuS 11, 54. Mikkola, IF 23, 125. Fay, IF 33, 364. Prusik, Krok 7 (cf. AnzIF 5, 260-261). Pedersen, 7F 5, 70. Thurneysen, KZ 48, 48-75 (cf. JF 3, 226).

jūzbasa m (Bosna, Srbija, Kosmet) »sinonim: kapetan«. Odatle prezime *Juzbašić*, koje imaju kršćani. Balkanski turcizam (tur. *yūzbaşı* »komandir čete«, složenica od brojnika *yūz* »sto« i *bas* »glava«, upor. semantičku paralelu sthrv. *sUbnikb* u lat. dokumentima *selenico, sitinico* > *satnik*, v.) iz turske vojne terminologije: bug. *juzbašija*, arb. *juzbdsh*.

Lit.: ARj 4, 701. Elezović 2, 518. GM 164. Školjić¹ 375.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

	strane
	pages
<i>Predgovor</i>	V—VI
<i>Préface</i>	VII-IX
<i>Kratice - Abréviations</i>	XI—XXXVIII
<i>A</i>	1-80
<i>B</i>	81-232
<i>C</i>	233-260
<i>Č</i>	261-346
<i>Ć</i>	347-368
<i>D</i>	369-467
<i>Dz</i>	469-476
<i>Đ</i>	477-484
<i>E</i>	485-499
<i>F</i>	501-539
<i>G</i>	541-643
<i>Я</i>	645-699
<i>/</i>	701-740
<i>J</i>	741-788

Petar Skok
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga prva, A–J, pretisak

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Kataloŕizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2 = 861/= 862

SKOK, Petar

Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. ; 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 1 : A — J. — XXXVIII, 788 str.

Novi otisak izdanja iz 1971.

PETAR SKOK

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE
DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK
HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Rédacteurs

MIRKO DEANOVIC et LJUDEVIT JONKE

Uredili akademici

MIRKO DEANOVIC i LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

Suradivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

TOME DEUXIÈME

KNJIGA DRUGA

K — poni'

K — poni'

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1972

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1972

*Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda za naučni rad Socijalističke Republike
Hrvatske*

*L'ouvrage est publié avec le concours financier du Fonds national pour la recherche scientifique de
la République socialiste de Croatie*

*Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti u Zagrebu*

*Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectués à l'Institut
philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb*

K

k¹ = ka (pred suglasničkim grupama, upor. češ. *ke*, odatle generalizirano *ka* u srpskom dijelu književnog i saobraćajnog jezika) = *ka* (Kosmet) = (udvostručeno kao ias) *kak* (Kosmet, također bug.) = *h* (čakavski i slov. pred suglasnicima), sveslav. i praslav. prijedlog *s* dativom bez paralele u baltičkoj grupi. Izražuje cilj. Kao prefiks dolazi u obliku *ka-* s glagolima kretanja (v. *ko*⁻²). Kao lat. *cum* u *mecum*, *tecum* i *-k* je bila postpozicija, iz koje se razvila deiktička služba, pojačana dodatkom deiktičkog *-a*: *-ka*. Deiksa *-k*, *-ka* dodaje se dativu i akuzativu singulara i plurala (v. *vaske*) zamjenica za Li 2. lice: *menéka*, *tebeka*, *tebika*, gdje se pojačava još sa *-re*, *-ce*: *menékare* (ŽU), *menekarce*, *menikarce*, *tebikarce*, *vaske'*, priložima mjesta i vremena: *doljeka*, *tárnoka*, *ovdjeka*, *vanka* pored *dolje*, *ovdje*, *van*, *dovljek(a)* (ŽK) pored *dovije*, *dôlika*, *gôrika* (1447, ŽK), *dânaska* pored *dânaske*, *jütrôske*, *nočaske*, *sinočke*, *večeraske*. Ti oblici nisu prodrli u književni i saobraćajni jezik. Ovamo idu i *nek*, *negli* (ŽK) = stoslav. *nekili* i *bojske* »možda«, gdje je *-kë* dodano imperativu *boj se*. Značajno je da se deiktička služba održala u baltičkoj grupi: lit. *duoki* »daj«, *tas-ka-t*, *šis-ka-t*, *tas-ka-jau* »upravo taj, ebenderselbe«. U drugim slavinama varira deiksa: *-ko*, *-ku*, *-ki*, *-kb*, *-če*, *-či*, *-cu*. To su modalne partikule koje se dodaju zamjenicama, imperativu i priložima. Praslav. *kb* pored *kbm* nastao je iz prijevornog štěpena od ie. **qom* »wohl« > kelt. *kom*, lat. *cum*, sanskrt. *kam*; *-m* > *-n* očuvano je još u bug. *kam*, u narječjima *kon*, *kun*. Kao ostaci *šdn* što su ostavili traga u prefikslnim složenicama kao što su *snimiti*, *sněti*, *snāmem* (ŽK), tako se *kōn* pored *san* očuvao u *k njemu*, *k njima* zajedno s *njim*, *š njima*. U prefikslnoj službi *ko-* predstavlja ie. **qa*.

Lit.: ARj 3, 866. 888. 4, 702. 888. 930. Elezović 1, 266. Miklošič 152. 153. SEW 1, 410. 463. 532. 658. Holub-Kopečný 158. Bruckner 278. 531. Mladenov 532. Vasmer 493. WP 1, 326. Zubatý, Práce Baud. 78

(cf. Bělic, JF 2, 333. 9, 147). Trautmann 111. 145. Solmsen, KZ 35, 463-472. Boisacif 424. Vaillant, RES 33, 108-10.

k², sveslav. i praslav. (*-bkb*, *-bkb*) sufiks, kao pridjevski sufiks danas je mrtav i leksikaliziran u *sladak*, *uzak*, *lak* < *hgbkb*. Izražava pridjevsku deminuciju *nejačak*, od *nějak*, *ūbožak* od *ubog*. U ovom značenju stavlja se udvojeno *-ačak* < *-ъсѣBI*: *slabačak* od *slab*, *suvačak* od *suh*, *punačak* od *pun*. I augmentaciju: *velikačak* »vrlo velik«. Kao imenički sufiks izražava deminuciju u *cmjètak*, *darák*, gen. *darka*, *golubak*, *sinak*, *oblačak* itd. Morfološki služi u poimeničenjima pridjeva, priloga, participa i sintagmi: *čtvrtačak*, gen. *čtvrtačak*, *suvišak* (od *suviše*), *dobitak*, gen. *dobitka*, *početak*, *završetak*, *naprstak* od *na prst*, *podzimak* »prase koje se pod zimu goji« itd. Kada služi izvođenju od glagolskih osnova, izražava nomina instrumenti: *držak*, gen. *drška* od *držati*, *valjak* od *valjati*, *točak* od *točiti*. Tada se dodaje i postverbalima *popravak* od *popraviti*, *doplatak*, *ispravak*, *odlomak*, *stanak* = *stanicum* (u dubrovačkim dokumentima) < *stštanbki*, itd.

Lit.: Maretić 259-60. Leskien §§ 375. 399. 469. 543. 546. Bělic, Priroda 311. Holub-Kopečný 455.

-ka, sveslav. i praslav. (*-tka*, *-bka*) sufiks, živ i produktivan. Služi u deminuciji imenica sva tri roda: (*k*)čerka od *kći*, *humka* od *hum*, *rešetka* od *rešeto*, itd. Deminutivnu se značenje gubi i sufiks se leksikalizira u *djevojka*, *majka*, *tetka* prema *teta* (ŽK). U *ženka* izražava žensko kod životinja. Na ovo značenje naslanja se mocija. Prema hipokoristicima na *-ko* (tip *Jóko* od *Jovan*) stvaraju se ženski hipokoristici na *-ka*: *Jaka* od *Jòvanka*, *Jeka* od *Jelena*, *seka* od *sestra*, *neka* od *nevjesta*. Od muških imenica na *-bk* *mačak* femininum je *mačka*. Od etnika na *-ъc*, *-in*, *-janin* stvaraju se ženska etnika: prema *Slovenac*, *Slavonac*, *Bosanac* stoje *Slovenka*, *Slavonka*, *Bosanka*,

od *Konavljanin Konavoka*, *Captajka* prema *Captaćanin*, *Dubravka* prema *Dubrovčanin* itd. Ovamo idu i tipovi kao *Sarajka* prema *Sarajčija*, *Zenička* »žena iz Zenice (Bosna)« prema *Zeničak*, gen. -aka. U ovoj službi nastaju dvije varijacije. Elemenat *jan-* od *-janin* ulazi i u femininum: *Zagrepčanin* — *Zagrepčanka*, *građanin* — *građanka* (u Dubrovniku još *grajka* < *gradka*), *seljanka*; -ka se spaja sa -inja < steslav. -yñi'. *Srbin* — *Srpkinja*, *Zagorčinja* pored *Zagorka*, *trgovkinja* pored *trgovka* — *trgovac*. Odatle nastaje samostalan sufiks -kinja: *dôjkinja* od *dojiti*. U morfološkoj službi poimeničuje pridjeve: *bijelka* »bijela kokoš« = *bělka* (ŽK) »bijela svinja«, *čfnjka* »crna djevojka«, *plavka* »sinonim: blondina« (u gradovima), *čtvorka* »1° bačva od četiri vijedra, 2° neologizam za ples quadrille«, itd. U morfološku funkciju ide proširivanje postverbalija, u kojima se izrazuje rezultat radnje: *psovka* od *psovati*, *pogreška* od *pogriješiti*, *popijevka*, *pripovijetka*, *gatka*. Ovamo idu i novije posuđenice iz ruskoga: *zakuska*, *prepiska*. Prema ovima *ostavka* »sinonim: demisija«, *nabavka*. Ovakva postverbalija mogu, uostalom kao sva apstrakta, postati konkretumi: *dojka* »sinonim: sisa«, *voćke* f pl. = *vojke* (ŽK) »uzde«. Postao je posve neproduktivan u oznaci stabala: *jabuka*, *kruška*. Tu ie leksikaliziran.

Lit.: Marete 293-5. Leskien 417. 435. 439. 462. 487. Vandrák 1. 551. 508. Vaillant, Melanges Vendryes 363-372 (cf. IJB 12, 272). Boskovic, *JF* 15, 37. sl. 80. sl. Kostić, *NJ* 3, 200-206. 229-236. *Holub-Kopečny* 463.

kabâjet m i indeklinabilni pridjev = *ka-bâjet*, gen. -jeta (Kosmet) »krivica, kriv« = *kibajet* (Banja Luka) »zločin«. Odatle na -li: *kabâjetlija* m, f i pridjev (uz *biti*) »na kome je krivica, pogreška«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gabahât* > *kabahatli*) iz pravne terminologije: bug. *kabahat*, -tec, -tljja, arb. *kabahat*, *gabahât*, cine. *cabaete* f »faute«.

Lit.: ARj 4, 707. Elezović 1, 267. 2, 519. GM 164. Pascu 2, 116., br. 160. Mladenov 226.

kabak čičegi (Kosmet), indeklinabile, upravo turska sintagma »cvijet od tikve« > »kolač kao maviši«. Turcizam *kabak* »tikva« je balkanski turcizam iz vrtljarske terminologije (tip *bostan*): bug. *kábák* »idem«.

Lit.: Elezović 2, 475. Mladenov 226. Vasmer 494.

kaban, gen. -ana m (16. v., Marin Držić, Mikalja) = *kaban* (Božava, Krk, Malinska, Pag) »kratka kabanica sa kapucom«. Deminutivi na -bc + -ic > -čac *kabančac*, na -iî *kabanié*, na -čie *kabančio*, na -iça *kabanica* (ŽK), *kabaničica*. Augmentativ *kabaničina*, *kabanina*. Femininum *kabana* (Voltidi). Sa *a* > *o* *kabanica* (Lika), *kobaničica*, augmentativ *kobaničina*. Na -jar *kabaničar* m. Naš deminutivni oblik na -ica posuđuje Mađari *kabanica* pored *grbanica*, Rumunji *cabaniță* i Osmanlije *kapaniçajkaban-*. Sa tal. *ca-* > *ga-* kao u tal. grecizmima: slov. *gabân*, *gabonica* < tal. *gabbano*. Upór. srlat. *čabanus*. Riječ je došla na Balkan iz perz. *kaba* »tonica dalle meniche lunghe« > ar. *qabâja*. Marulić ima *kovad* m = *kâvad* < ngr. *καβάδι* = biz. *καβάδις*. Upór. češ. *kabát*. Riječ je došla prema tome na Zapad dvama putovima, preko grčkoga, u kojem je mjesto perz.-ar. dočetak -a došlo -áðñ, i preko Zapada gdje je došlo do vezanja dočetak sa sufiksom -anus. Prijelaz *α* > *o* dokazuje da se radi o starijoj posuđenici iz bizantinskog doba.

Lit.: ARj 4, 708. 5, 134. Pleteršnik 1, 205. SEW 1, 464. REW² 4648. DEI 1743. Lokotsch 971. Asbóth, Nyí 3, 304. sl. (cf. RSI 5, 248). Korsch, ASPH 9, 509. Marianovich, MNy 40, 348. si. (cf. RSI 5, 323.). Vasmer, RSI 4, 183-184.

kabana f (Mljet) »obor, jara (Krk, v.)« = *capanna* (13. i 14. v., dubrovački statut) »kućer na baštinama« = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *campana* (Zadar, Pag, 11. v., na Pagu 1071. *campants*, u Zadru 1042. *tres campanas*) = *çapana* (Lastovo, 1495) »ribarska koliba«. Od kslat. *capanna* (Izidor iz Seville u Španjolskoj) = *cabanna* (8. v.) »tugurium«. Zbog dočetak -anna riječ je mediteranska. Varijanta je internacionalno *kabina*; preko fr. i engl., sa deminutivnim sufiksom -ittu > -et *kabinet*, gen. -eta.

Lit.: Gušić, Mljet 26. 39., bilj. 32. Rački 46. 89. REW² 1624. DEI 648. 731.

kâbao, gen. -bia m (Vuk) — slov. *kebèl* = *kâbel*, sveslav. i možda praslav. *kbbbl (Berneker) = *kíblz* (Miklósić), »1° njem. Kübel, od kojega po mišljenju nekih (Kiparsky, Stender — Petersen itd.) i potječe, 2° u pl. toponim«. Deminutivi na -iê *kablić* (16. v.) = *kabljić* (Kačić), na -iça *kâblica* (17. v., ŽK), augmentativ *kâblina* f (Vuk) = *kablina* (ŽK). Radna imenica na -ar < -arius *kâblar*, gen. -ara m (Vuk), s pridjevima *kablarov*, *kablarskl*. Vokal *a* je nastao iz *ā* kako se vidi iz posuđe-

nica u mađ. *köböl*, arb. *kabel* »Melkkübel, kabllica«, u kojem se razlikuju oba poluglasa. Upor. búg. *kâbel*. Istaći treba činjenicu da je meki poluglas nosio akcentat kako se vidi iz oblika slavina u kojima ispada 0: češ. *kbel*, polj. *gbel*. Postoje dva mišljenja o postanju. Oni koji uzimlju da je postalo od stvnjem. nepotvrđenog *kubil, danas nvnjem. *Kübel*, koje je posuđeno u slov. *kibla* i hrv.-kajk. *kibla* f (ŽK), ne objašnjavaju mjesto akcenta na 6 > *a*: *kabal*, gen. *kabla* (ŽK) = *kâbao*. Oni koji uzimlju da je od vlat. deminutiva na -ellus, -ella *cüpellus* (> tal. *cupello*), *cüpella* daim.-rom. *copella*, kao Meillet, objašnjavaju akcentat, ali ne objašnjavaju *p* > *b*. Takav prijelaz nalazi se samo u *kobèrtuo* (Boka) = *krpatur* < *coopertorium*, ali ta činjenica ne objašnjava prijelaz u ostalim slavinama. Kako najstariji romanizmi ulaze u slavine u 5. — 6. v. na dunavskom limesu, može se uzeti da je došlo do unakrštenja između *cüpellus* i *κὺββα* kod Hesyhija < semitsko *qubbâh* »Becher«. Upor. i srlat. *cubulus*.

Lit.: ARj 4, 709. 710. Pleteršnik 1, 376. 416. Vulović, ASPH 8, 137. Miklošič 154. SEW 1, 658. Brückner 279. ASPH 42, 140. Mladenov 243. Kiparsky 243. REW* 2402. GM 193. IF 4, 330-331. Saturnik, Byzantinoslavica 2, 42-46 (cf. IJB 16, 274.). Schwentner, PBB 48, 303. DEI 1192.

kabare f pl. (Vuk) »sinonim: toké (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kabara* »klinac, Schmucknagel mit grossem vergoldeten Kopf«) iz terminologije nakita: rum. *gabara* »Flitter, paillette«.

Lit.: ARj 4, 709. Lokotsch 976.

kabast, pridjev (Vuk, Srbija) = *kabas*, f *kabasta* (Kosmet) »debeo, krupan«. Tur. pridjev *kaba* »grub, neotesan, nezgrapan« postao je kod nas pridjev dodatkom pridjevskog sufiksa -âst (v.). U složenicama ga nema: *kâbadahija* m (Vuk) = *kabadajta* (Kosmet) »niži od dahije«. Balkanski turcizam iz oblasti pridjeva značenja oblika: bug. *kaba* kao indeklinabilni pridjev, *kabadajta*. S pomoću tur. sufiksa -er, -(i)r tvori se kauzativum i inhoativum od tog pridjeva *kabarmak* koji se nalazi u deminutivu na -džik (v.) *kabardžik* m »crni prišt« i pf. *kabarisati*, -šem (Srbija) = *kabarisat* (Kosmet) pored *kabardisati*, -šem = *kabârdlsat* (subjekt *curan*) »nabubriti, oteći, naduti se«, od aorista na -di. I to je balkanski turcizam: búg. *kabardis(v)am*.

Lit.: ARj 4, 707. 709. Elezović 1, 267. 2, 519. Mladenov 226.

kâbil, ineklinabilni pridjev (Bosna, uz *biti*) = *kabilj* pored *kabilj* (Kosmet, ovdje i prilog) »sposoban što učiniti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qâbil*) iz pravne terminologije: bug. *kabil*.

Lit.: ARj 4, 709. Elezović 1, 267. Mladenov 226. Skok, Slávia 15, 365., br. 379.

kabile pored *kabile*, *kabile*, gen. -etâ n (Kosmet, Makedonija) »pleme, rod; sinonim: fis kod Arbanasa«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabile* »zadruga pod upravom starješine«) iz plemenske terminologije: arb. *kabile* »Verwandschaft, Verwandter«.

Lit.: Elezović 1, 267.

kabul m (narodna pjesma, objekt *jučičiniti*) = *kabul* pored *kabul* (Kosmet, objekt *činiti*) = *kabûliti*, *kabûlim* (Bosna, običnije nego *kabul* *činiti* koje se ne čuje) = *kabûlit* pored *kabûlit* (Kosmet) = *kabuKsat*, -išem (koga ili što, npr. *njinu veru*, Kosmet) »pristajati na što, odobravati, primati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabul*) iz pravne terminologije: bug. *kabul*, *kabulja*, arb. *kabul* m »Billigung«. Upor. *magbul* (v.).

Lit.: ARj 4, 710. Elezović 1, 267. GM 164. Mladenov 226.

kaceknuti se pf. prema impf, *kaceknjivati se* (Stulić) »maknuti se«, zacijelo ekspresivni izraz. Nije potvrđeno u narodnom govoru i ne zna se odakle je Stuliću. Možda ide zajedno s ekspresivnim (= pejorativnim) Jičkim glagolom *dokacati se* u značenju »dovući se, dosmucati se«. Bez prefiksa nije potvrđen *kacati se*. Ne izgleda da je isto što i deminutiv impf, *kâcati*, *kâcâm* (srednja Dalmacija, Pavlinović) < *kapcati od *kapati* (v.). Upor. *dokotati se doma* kod kajkavaca (također ekspresivno) od *kot-*, v. *kotrljati*, s prijevodom *kot- + cati*.

Lit.: ARj 2, 588. 3, 710. 4, 710.

kâcida f (Vuk, Boka) = (Ranjina) *kadcida* od *shranjenja* = *kacita* od *spasjenja* (= lat. *galea salutis quod est verbum Dei*) = *kacita* (Mikalja, 17. v.) = *kaceta* (Divković) = (sa gubitkom međusamoglasničkog *i* > *d*, mlet. pojava) *kádja* = (sa umetnutim *n*) *kancija* (crnogorska narodna pjesma) = *kaciga* (glede *d* > *g* upor. *katriga* < *katrida*), s pridjevom na -bn > -an *kacižan*, augmentativ *kacižina* (Stulić, nepouzdana?), danas obična riječ u književnom jeziku = *kaciga* (Mikalja) = *gaciga* (18. v.) = *kašika* (Kavanjin, nepouzdana ?) = *kocič* m (17. v., o štamparska griješka) »šljem«.

Od lat. *cassis*, gen. -idiš = *cassida* pored *cosila* (grč. ak.) > tal. *càsside* (Boccaccio) »elmo, casco di metallo«, etrušćanskog podrijetla. Glede *c* < *s* upór. *cijēd* (v.). Glede promjena *d* > *t* u proparoksitonama upór. *ran-ke-tiv* < *rancidus* u dubrovačkom roman-skom.

Lit.: ARJ3, 82. 4, 710. 880. 5, 140. Mi-košić 108. SEW 1, 465. DEI 795.

kača¹ f (Boka, Kućište, Korčula, Žrnovo) »1° mistrija, Mauerkelle, 2° posuda za crplje-nje vode, šeflja«. Deminutiv na -*ica* *kačica* f (Dubrovnik, Perast, Cavtat) »1° mistrija, 2° ve-lika kuhinjska žlica za juhu, sasvim obla, sa dugom ručicom«. Sa lat. > tal. deminutiv-nim sufiksom -*olus/-ola*: *kačulo*, gen. -*ula* m (Cavtat, Dubrovnik, 18. v.) »kotlić, kotao (visi na komostrama)«, usp. dubrovačku po-sloviću: *ali lopiža k kačulu*, *ali kačuo k lopiži*, *sved lele lopiži*. Deminutiv na -*ič* *kačulić*, na dvostruki deminutiv *kačulićak*, gen. -*čka* (Dubrovnik) = *kačul* m (Trpanj) = *kačul* m (Kućište) »posuda od lima, rama s poklop-cem za kuhanje« = *kačuo* (Potomje) »bakrena posuda za kuhanje« i *kačolić* m (Smokvica, Korčula) »prsura, tava«. Mlada je posudenica sa *c* mjesto č: *kačol* m (Malinska), deminutiv *kačolić* (Vrbnik) »Schöpfhöffel« = *kačola* f (Božava, Rab) = *kacjola* (Korčula) = *kačjola* (Šibenik, prema mletačkom izgovoru dvo-glasa *uo > io*). Od tal. *cazzuola*, deminutiv od *cazza* »mestola«, sic. *kattsä* »Schöpfhöffel«, a to od kslat. *cattia*, koje se izvodi od gr. *κατάθος* sa metatezom palataliteta ili od gr. *ἀκάτιον* »navicella, coppa« (BattistiX Ovamo idu još *káč* m (Krtole) »lopata kojom se mi-ješaju masline pri mrvljenju«, upór. retorom. *kāts* »Molkenlöffel«, *koca* f (Brač) »priřtor (Vis), pritūr (Komiža«, *škac* m »drvena po-suda kao žban, kapaciteta od 100 l., u kojoj se prenosi ulje iz torcula i izljuje u kamenicu [jedan *skac* u *pitari*]«. Upór. u Režiji (slov.) *čača* »Kochlöffel« < furl. *ciazze*. Unakršte-njem od *cattia* u *coctura* nastade *calura* f (Kućište) »poklopac ispod kojeg se peče kruha« = (s < č zbog disimilacije *tš-t>tš-t*) *satura* (Potomje, Pelješac) »željezna sprava za pečenje kruha na ognjištu«. Riječi *kača* i *kačuo* potječu iz dalmato-romanskog, oblici sa *c* mjesto č iz mletačkoga, dok *kastróla* f (Vuk) »sud od pokalaisane mjadi« = *kastróla* (Bela Krajina) iz francuskog talijanizma *casserolle* preko njem. *Kastrolle*, a *kočija* f (17. v., po-minje se uz *potire*, *diskosi*, *kadilnice*, *ripidi*)

od ngr. deminutiva *κατσί*. Upór. arb. *kaci* (Ulcinj) »krésta oroza: *đarpen me kadu*.

Lit.: ARJ 4, 71. 713. 883. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6. Rohlfs 963. REW* 2434. DEI 832. 833.

kača² f (Lastovo, Dubrovnik) »Γ petljica na udici« = *kača* »lov« u izrazu *dati kaču* (Kuhačević, Senj, 18. v.), prevedenica od tal. *dar la caccia*; *kačati*, -*ām* impf. (Vuk, Dobrota, Muo, Budva, Boka, subjekt *srđela*, *riba*) »(ribar-ski termin) izlaziti na vrh vode da se vidi samo glava ribe«. Odatle postverbal *kača* f (Muo): *palombiči se love. kacom — kad kačaju* »kad se bacaju po vodi«. Imperativna tai. složenica *ka-čadebič* m (južno Primorje) »suvrst vinove loze«. Upor. u Veloj Luci (Korčula) *pagadebit* m »crno grožđe koje daje obilje vina, tako da se mogu pokriti dugovi« [< mlet. *pagadēbiti*]. Glede -*ič* za tal. -*it* upór. *Velebič* pored *Velebit*. Upor. još *čáč* m (slov., Režija) »lov« < furl. *dace* < lat. postverbal **captia*. Sa *c* mjesto č: slože-nica *kacāmora*, gen. -*orta* m »za dubrovačke republike nadzornik nad okuženim ljudima sa zadatkom i vlašću da zapriječi širenje« = *kacamot* m (Boka) »povjerenstvo koje izvida i para tijela mrtvac«, *kacavide* m (Božava) < *cacciavite*. Od tal. sintagme imperativ *caccia* od *cacciare* i *morte* < lat. *mors*, *vite*. Ovamo još s prefiksom *pro-* > *por-*: *prkačat* (Dubrov-nik) »trgovati« < **procaptiare*, upor. fr. *pourchasser*. Glagol *kačati*, -*am* impf. (Veli Otok) »pritegnuti, stisnuti jedro, flok (po-morski termin)«. S prefiksom tal. *s-* < *ex-ili* slav. *si-*: *skacati se* pf. (Hercegnovi) »uhva-titi se u škripcu«. Upor. *skača* f »mjesto u škripima gdje što raste, lastva (v.)«. Na -*iti* *kaliti*, -*im* impf. (Vuk) (*do-*, *rtat-*, *od-*, *pri-*, *s-*, *za-*) u istočnim krajevima u značenjima: *dokačiti* (rukom koga ili što, Srbija) »dohva-titi«, *okačiti* (Vuk) »perstringo«, odatle *okače-njāk*, gen. -*aka* (Srbija) »obješenjak«, također sa *č* > *š* *okositi*, *okošim* < *otkačiti* »otkop-čati«, *natkačiti* »(metafora) nadmudriti«, *sko-čiti*, -*īm* (pušku s klina) »skinuti«, *zakačiti*, -*īm* (Vuk) »kao zahvatiti kukama«, prema impf, na -*va-* *kačivati*, -*kačujēm*, samo s pre-fiksima. Ovamo zacijelo na -*kati* *kačkati*, -*am* impf, »plesti čipke, sinonimi heklati«, pridjev odatle *kačkov* (bod) »koji pripada kačkanju«, sa -*alo* *kačkalo* n »oruđe za kačkanje«. Post-verbal na -*ka-* *zakačka* f »kuka krojačka«, *skacká* f (Lika, Slavonija) »na čakiju ili klepalu onaj dio kojim je daska zakvačena«. Postoji još u bug. *kač(u)vam* pored *kača* (*se*). Daničić izvodi od *kvaka*, što bi semantički moglo biti,

ali fonetski ne. Prema Mladenovu u vezi je sa germ. *hahón*, nvnjem. *hängen*, što ne može biti jer su te germanske riječi u prarodstvu sa sanskrt. *čáṅkate* i lat. *uncutor* < *conctar*. Fonetski i semantički poklapaju se sa rum. *a acăță* pored *agăță* »ergreifen, anfangen, hân-gen« < lat. **adcapiare*, intenzivum od part. perf. *captus*, *captare*, *capitare* od *capere*. Prijelaz iz razreda -*are* < -*ati* u -*iti* dogodio se prema analogiji impf, *prikopčati* prema pf. *prikopčati*, *zakvačiti* i impf, (*za-*, *pri-*) *kaati* prema pf. (*pri-*, *za-*) *kačiti*: Upor. još rum. *cată* »pastirski štap sa kvakom (služi i za hvatanje ovaca)«. Lat. *captiare* ušlo je prema tome u hrv.-srp. iz dvaju vrela: oblici sa č: *kača* f itd. mogu biti relikti iz balkansko-latinskog ili dalmato-romanskog, oblici sa *c* iz mletačkoga. Ovamo bi mogao još ići na -*atore*: *skačatūr*, gen. -*ura* (Dubrovnik) »sa-liscendi« od glagola *oskačati* »otvarati«, *zaskačati* »zatvarati«, od lat. **ex-captiare*. Kako je *s-* bio shvaćen kao naš prefiks *sō-*, zamijenjen je našim prefiksima *od-*, *za-*, prema *otvoriti*, *zatvoriti*. Upor. tal. *scoccatolo*, *scattatolo*.

Lit.: ARJ 2, 588. 4, 710. 711. 712. 7, 690. 8, 804. 810. 15, 184. BI 2, 409. 779. Zore, Tuđ. 20. Budmani, Rad 65, 165. Stürm, ČSJK 6, 53. REW³ 1662. SEW \, 465. WP 1,383. Mladenov 234. DEI 653.

káčak (akcenat prema Belicu, Pravopis 1950, 240, Kosmet) »sinonimi: hajduk, raz-bojnik« = *kačak* indeklinabilni pridjev (Kos-met, uz *duán*, *mal*) »švercerski, krijumčarski«. Balkanski turcizam (tur. *kaçak* »dezertar, šver-cer«) iz terminologije administracije: bug. *kačak* »dezertar«, arb. *kaçak*. Od iste je osnove sa -*km* (upor. *čališkan*) *kačkm* pored -*km* (Kosmet) »živahan dječak« (< tur. *kaçkin*).

Lit.: Elezović 1, 288. Doric 144. Borić 310.

kačamak m (Vuk, Srbija) = *kačamak* (Kosmet) »sinonimi: kulja, mamaljuga, palenta, pulenta, púra«. Odatle na -*jar* (v.) *kačamačar* m »drvo kojim se miješa kačamak«. Balkan-ski turcizam (tur. *kaçamak*, infinitiv kao opća riječ poput *jemek*, v.) iz pastirske terminolo-gije: bug. *kačamak*, arb. *kaçamak*.

Lit.: ARJ 4, 712. Elezović 1, 288. Mladenov 234. GM 182. Deny § 871.

kačkamil m (16. v., jedna potvrda u Aleksandriidi) »noj (?)«. Pridjev na -*ov* *kačka-milov*. Drugi je dio složenice *kamila* (v.), prema lat. *struthiocamelus*.

Lit.: ARJ 4, 713.

kačkati, -*am* impf. (Vuk) (-*is-se*, Lika; *ras-*) »gaziti po blatu«. Odatle postverbal *kačka* (Dubrovnik) = *kaska* f (južna Dalma-cija) »glib« i *kačkavica* »vrijeme kad je blato«. U Kosmetu *kaškat(se)* (*po kaljištvu*) (*ras-*) »kaljati«, s pridjevom na -*av* *kaškov* »kaljav«. Deminutiv od *gacati* (Vuk, v. *gaziti*) obrazo-van s pomoću -*bkati* (v.). Promjena *g* > *k* osniva se na asimilaciji *g-k* > *k-k*.

Lit.: ARJ 3, 871. 4, 713. Elezović 1, 289. 2, 168. Mažuranu 474.

kačkavalj, gen. -*alja* m (*čk* < *šk*, Pirotski okrug) = *kaškavalj* (Hektorović) = *keškevalj* »sir što ga prave Crnovunci = Kucovlasi = Cincari (naučno Macedoramuni), nomadski pa-stiri«. Balkanski turcizam južno-talijanskog podrijetla (tur. *kaçkaval* < *casicavallu* = -*addu casucavaddu* > *caciocavallo*, Sacchetti, upor. *duo paria de casicabalis*, u Dubrovnik, poslani 1467. iz Apulije), iz oblasti sirarstva: rum. *cașcaval*, bug. *kaškaval*. Apozitivna je složenica od lat. *caseus* > tal. *cacio* i *cavallo* < *caballus*, prvobitno »sir učinjeni u obliku ko-njičica«. Lat. *caseus* nalazi se u jadranskoj zoni kao leksički relikti iz dalmato-romanskog u imperativnim složenicama: *gratakšz*, gen. -*keža* (17. v., Dubrovnik, Cavtat) »strug za suhi sir, trenica« = (danas u Dubrovniku s meta-tezom *t - k* > *k - t*) *grakatež* (glede promjene *α* > *e* upor. *skarambež*) < *grattare* -*f-* *kež* < *caseus* (prijevaj *a* > *e*). Dubrovačko-romansko *kež* izmijenjeno u *kaž* < mlet. *gratakāz*, gen. -*āza* m (Korčula) = *gratakāza* f (Split) = *ragatāc* m (Šibenik) = *rakatāč* (metateza, Dalmacija, Istra, Korlevići) = *rakatēž*, gen. -*eža* m (Lika) »ribež u obliku kvadrata za sir i repu« = *rakatāč*, gen. -*ača* (Arsenijević). Još su zabilježene ove varijante: *rakateža* f (Mikalja, Kotsorska ljekaruša), *rakataža* f (Klana, Istra) »sprava za struganje sira, ribežnik«. Glede imperativa *grata* v. *gratati*: tal. *grattacacio*, južno-tal. f *grattacasa*. Na terito-riju krčko-rom. sličan je toponim *Manjakiš* (Krk) < *manducare* + *kiš*, *Fukiš* (Krk) < *fac caseum*. Upor. slov. *kašpret* m = *kašprad* »Käsesuppe«.

Lit.: ARJ 3, 391. 4, 886. Ribarić, SDZb 9. Jireček, Romanen 1, 89. Rohlfs, Diz. Cal. 167. Skok, Slavio. 15, 358., br. 403. Vušović., NJ 2, 190. Pletersnik 1, 389. Mladenov 234. DEI 654. 1864. REW³ 1738. 4764.

kačipera f (Vuk) = *kačiperka* (Vuk) »žen-sko čeljade koje se rado kiti«. N. Andrić prevodi Moliérove *Précieuses ridicules* sa *Ka-čiperke*. Imperativna složenica od **kačiti*

se = *kaćuniti se*, *kàćuním* (Vuk, Crna Gora) »kititi se«. Drugi je dio *pero*. Glagol je denominat na *-iti* od *kaćun* (Vukov akcentat) pored *kaćun*, gen. *-una* »biljka orchis«, s deminutivom a *-bk kaćunak*, gen. *-unka* (16. v., Vuk) »trava satyrion«. Na *-ica kaćunica* »korijen kaćuna«. Pridjev na *-ov kaćunkov*. U Kosmetu *kćunak* (nesigurno zabilježeno). Balkanski turcizam (tur. *qakun* »idem«): bug. *kaćun*.

Lit.: ARj 4, 714. Mladenov 234. Elezović 1, 337.

káda f (Vuk, slov., Goriško, i bug.), steslav. po deklinaciji *i kadb* (tako i slov. *kad*, gen. *kadí* i rus.). Ta promjena deklinacije nalazi se i u rum *cađá* i arb. *kade*. Prijelaz među maskulina *kad* potvrđen je kod Ljubšice. Deminutivi: na *-ca* (upór. *nojca* < *nocca*) *kaca* f (Vuk) »badanj, čabar, postava, mastei (Lika), bure«, također bug. i rus., na *-ič kadio* (Slum, Istra), na *-iča kádica*. Unakrštenjem sa *badnjič kádijte*, gen. *-iča* (Brač) »mali badanj kroz koji prolaze kotlene cijevi kada se peče rakija«. Izvedenice od *kaca*: pridjev *Jtačan* (Vuk), poimeničen na *-ik káćnik* »glavni čep na prednjem dnu bačve«. Na *-jara*: *kačara* f »zgrada za kace od šljiva«. Na *-jar kačar* m (Vuk) »koji pravi kace«, s pridjevima *kačarev*, *-ov*. Na *-jar-ište kačarište*. Slovenci imaju još romansku augmentativnu izvedenicu na *-onea kadúnja* = *kodunja* »Mulde«. Na rom. deminutivni sufiks *-uceus*: *kaduč* m »1° neka posuda, 2° slana riba« je zacijelo leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Na rom. deminutivni sufiks *-ellus*: *kadio*, gen. *kadela* m (Prčanj, Tivat, Lastva) »Waschtrog, korito za pranje rublja«. Deminutiv *kadelce* (Lastva). Mađžari posuđiše *kad*, *kadar*, i *kaca*, *kaci*. Od lat. *cadus* < gr. *κάδος*, deminutiv *καδίον*. Iste je starine kao *korablja*. Riječ semitskog podrijetla koja je došla u slavine preko crnomorskih luka. Romanske izvedenice očuvane u južnoslavenskom dokazuju da je postojala i balkanskolatinska riječ.

Lit.: ARj 4, 713. 728. 732. Pletersnik 1, 377. 419. Ribarić, SDZb 9, 19. SEZ 13, 239. Miklošič 108. SEW 1, 467. Bruckner 212. Vasmer, RSl 4, 164. Mladenov 226. GM 164. REW* 1456. Marianovics, MNyö 40, 348. sl. (cf. RSl 5, 324).

kádár, ftódra (18. v., Vuk, danas općenito) = *kadar* pored *kadar*, f *kadra* (Kosmet) = *káder* kao indeklinabilni pridjev = *kádur* (18. v., narodna pjesma, Jukić), također indeklina-

bilni pridjev = (proširen sa *-bei*) *kaderan* (Bukovica, Dalmacija) »sinonim: jak, sposoban, koji ima snage«. Odatle poimeničenje *nekader* (Lika) »slab čovjek«, apstraktum na *-sivo nekadurstvo* (jedna potvrda, Dobretić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kadir* > tur. *kadir*): arb. *kader*, bug. *kadar* kao pridjev invariable pored *kadarén*. U hrv.-srp. nepostojano *a = e = ur* nastalo je iz tur. *e* (jery).

Lit.: ARj 4, 726. 733. 7, 876. ZbNŽ 11, 166. Miklošič 108. SEW 1, 466. Mladenov 226. Matzenauer, LF 8, 40.

kadarka f (Brod, Slavonija) »vrsta bijelog vina«. Upor. mađž. *kadarka* »idem«.

Lit.: Miklošič, Mágy. 2, 112., br. 738.

kadārum m (Vuk, Danilo, Dalmacija) = *kadariūm* (Lastva) = *kadarūn*, gen. *-una* (Dubrovnik) = *kadarūn* (Lepetane) = (disimilacija *n - n > n - l* i umetnuto *n* pred dentalom) *kandaruo*, gen. *-ula* (Dubrovnik) »crno grožđe«. Upor. u oznaci međe *kadarunbska* kod *Kupèhnika* > arb. *Koplík*.

Lit.: ARj 4, 726.

kaděna f (Primorje, Dubrovnik, Cavtat) = *kaděna* f (Šibenik, Stoliv, Buzet, Sovinjsko polje) = (sa *e > r*) *kadina* (Božava sa *f > d*, stariji mletački ili furlanski fonem, prema očuvanom *t* iz dalmato-rom.) = *kātena* (Dubrovnik, Cavtat) = *kalina* (Mljet), *Catene* = *Verige* (15. v., Kotor) »1° lanac, 2° veriga za vezanje brodova«. Lat. > tal. deminutiv na *-ellus*: *kadinela* f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje) »muški lanac od sata« = *katānela* (Dubrovnik) = na *-ica kalenica* f (Dubrovnik). Na lat. *-aceu* > tal. *-accio* zamijenjen sa *-āc* < *-bc*: *kadenac* m (Budva) »gvožđe romanez (v.)« = *katānac*, gen. *-ānca* (Budva, Boka, Potomje, Prčanj, Šolta, Brač) = *katanāc*, gen. *-onca* (Hvar) = *katanac*, gen. *-anca* m (Perast, Vuk, Bosna, Šibenik) = *katanac*, gen. *-anca* (Dubrovnik, 16. v.) = *katanec*, gen. *-anca* (Cres) = *katanec* (Debar, Pirot) »lokot, luket (Perast, Korčula)«. Deminutiv *katanāc* (Lika). Augmentativ *katānčina* (Lika). Denominat na *-ili zakataniti* (vrata, Šibenik). Od tal. *catenaccio* = istro-rom. *kadanaso* < kslat. *catenaceum*. Bug. *katinaq* < biz. *κατήνα* »Anhängeschloss«, sa gr. deminutivom *-αριον κατήναρι* > bug. *katinar* »lokot« = *katanec* (Orhanie), dem. *katance*, ngr. *κατινάτσον*. Upor. arb. *kainde*,

gdje je *d* među samoglasnicima ispalo, kao i u modernom mletačkom. Istu pojavu pokazuje *kanjol* m (Cres) = krčko-rom. *el kanui* »arpione dove s'infilzato i mastietti« < *cateniolu, deminutiv na *-olus*. Riječ *catena* je prema Battistiju etruščanskog podrijetla. Oblici sa *f* na Balkanu su iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 4, 726. 893. Macan, ZbNŽ 29, 213. Hraste, Rad 272, 29. JF 10, 40. Tentor, JF 5, 206. Cronia, ID 6. Miklošič 113. SEW 1, 394. Mladenov 233. Románsky 111. Ive 115. REW* 1764. GM 166. DEI 812.

kadif m = *kadija* f (Vuk) = *kadiva* = *kadipa* (Vuk) »sinonimi: baršun, velut, samt«. Odatle indeklinabilni pridjev *kadifeli* = *kadifli* (Vuk) = *kadivli* = *kadipli*, epitet za *ru(K)o*, *dečerma*, odatle na *-lija kadiflija*, apozicija uz *kapa*. Deminutiv na *-ica kadifica* = *kadivica* (Vuk) »cvijet, biljka«. Balkanski turcizam evropskog podrijetla (ár. sing. *katifa* »samet, čilim« > tur. *kadife*) iz terminologije tkanina: rum. *cadif'ea*, dem. *cadifeluță*, bug. *kadife*. Arapski pluralis fractus *katā'if* > tur. *kadaif* je također balkanski turcizam iz kulinarske terminologije: *kadaif* m (Srbija) = *kadáf* (Bosna) = *kadaif* (Kosmet) »slatkiš pripravljen od tjestenih konaca zalitih šerbetom i kajmakom i spečen«, rum. *cataif* = *cadaif*, bug. *kadaif*.

Lit.: ARj 4, 725. 728. 731. Elezović 1, 269. Mladenov 229. Lokotsch 1125. Skok, Slávia 15, 256. GM 165.

kadija m (Vuk, 1492) = *kazija* (18. v., Mrnavić) »sinonimi: sudac, sudija«. Pridjev na *-in kadijin* > *kādín* (Vuk, upor. toponim *Kadina Voda*, Bosna), poimeničen na *-bc: kadinac*, gen. *-inča* (Vuk) »sluga kadijin«, na *-ica kadijinica* > (sa *iji* > *r*) *kadínica* (Vuk) = sa disimilacijom i - *ť > i - e kadijenica* »žena kadijina«, na *-ski kadijinskí > kádlnskí*. Apstraktum na *-luk kadiluk* m (17. v.) = *kadilak* (Kosmet) »kadijin teritorij«. Složenica sa *asker* (v.) kao drugi elemenat: *kadiasker* m (Kosmet) = *kadleskijer* (s krivim jekavizmom i arapskim članom) = *kadilesker* (18. v., Kavajin) »vojni sudac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kadi*, *kadiju* *'askar*) iz turske sudske terminologije: rum. *cadu*, bug. *kadija*, arb. *kadi*, čine. *cali*, *catiluche* f. V. *kajda*.

Lit.: ARj 4, 728. 731. 920. Elezović 2, 519. Pascu 2, 117., br. 180. Mladenov 226. GM 165. Mažuranić 474.

kaditi, *kadím* impf. (Vuk, *do-*, *o-*, *ras-*, *za-*) = *kadit* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. kauzativ bez paralele u baltičkoj grupi, »fumare«, prema iterativu *-kadivati* koji se govori samo s prefiksima. Odatle postverbal *kad* m »djelo kojim se kadi«. Na *-ilo kadilo* na (*-dio* u češ. i polj.) kao crkveni termin »thuribulum«, s pridjevom *kādioni*, poimeničen n *-ik*, *-ica*, *-jak kadilnik* (čakavski, 1480) > *kādionik* = *kadiljnik* = *kādiljnjak*, *kadionica* = *kadēnica* (Kosmet). Arbanasi posuđiše crkveni termin *kabnice* »Rauchfass«. Radne imenice na *-lac*, *-telj kádilac*, gen. *kádioca* (18. v.) = *kādítelj*. Na *-ulja*: *kadulja* (17. v.) »sinonim: žalfija < lat. *salvia*«, sa deminutivom na *-ica kaduljica* i augmentativom na *-ina káduljina*, hipokoristik *zelenkada* (Vuk) »narcissus pseudonarcissus«. Po postanju isto što i *čađ* (v.), samo s prijevodom *ě-ě*, ie. **qod-*. Upor. stprus. *accodis* »badža, Rauchloch in der Stube«, *kadegis* »tamnjana«, lit. *kadagys* »borovica«.

Lit.: ARj 4, 725. 730. 13, 100. Miklošič 108. SEW 467. Holub-Kopečný 159. Bruckner 212. Vasmer 500-501. Trautmann 123. WP 1, 385. Mladenov 226. Boisacq 425. 479-480. GM 182.

kadmen (Vrančić) = *kedmen* (hrv.-kajk. i slov., Belostenec) »sinonim: kožuha«. Od mađž. *ködmön*. Upor. struš. *kídmant*, rus. *kodman* »vestis genus«, azijskog postanja.

Lit.: ARj 4, 731. 932. Miklošič 104. SEW 1, 499. Vasmer 1, 588.

kāduna f (Vuk, 17. v.) = *kadana* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) = *kodina* (Kosmet) »(turska) gospoda, dáma, matrona«. Hipokoristik *kada* (narodna pjesma) = *kada*, gen. *kade* (Kosmet, pred ličnim imenom indeklinabile: *od kada Simonč, Božane*) »naziv zaove od nevjeste«. Deminutivi na *-ica* = tur. *-čik* = *-ka kádunica* (Vuk) = *kadindžika* = *kadandžika* (Vuk) = *kádunka* (narodna pjesma); *kalka* od *kada*. Pridjev na *-in kádunin* = *kadwiin* (Kosmet), *kadm*, f *kadma* (Kosmet). Balkanski turcizam (sttur. *hatun* > *kadın* »1" naslov u seraju, 2° žena uopće«) iz terminologije naslova: rum. *cadina*, bug. *kadana*, arb. *kadēnē*. Turska je riječ postala femininum prema *gospoda* (v.). Obrazovana je s pomoću sufiksa *-in* kao naši turcizmi *jogun*, *butum*, *aršin*, *ičoglan*, *tutun*.

Lit.: ARj 4, 725. 732. 789. Miklošič 108. SEW 1, 466. GM 164. Mladenov 226. Deny 1164. Skok, ASPH 35, 346.

kaforka f (hrv.-kajk., 1562, Zablacé) = *kafërka* (1743, Belostenec, Habledić) »pocillum testaceum, urceus, acratophorum, cucullus«. Deminutiv na *-ica*: *kaferičica*. Od madž. *kaforka*.

Lit.: *Mazurami* 474. Štrekelj, *DAW* 50, 24. Kiss, *Nyelvtudományi Értekezések* 71, 35-6.

kâfra f (ŽK, hrv.-kajk., jugoistočna Štarska), slov. pridjev na *-bn kafrn*. Od ar. *kâfur*. Odatle je internacionalni arabizam (s umetnutim *m* pred labiodentalem) *kamfor* m < tal. *cânfora* < srlat. *câmphora*, njem. *Kamfer*. Denominal *pokamforiti* »pomiješati s kamforom«.

Lit.: *ARj* 10, 492. *Pleteršnik* 1, 378. *Lokotsch* 999. *Vasmer*, *RSI* 4, 184. *DEI* 719.

kaftan m (Vuk) »svileno ili pamučno dugo gornje odijelo« = *kaftan* (Kosmet) »komadići od kakve bilo pamučne ili svilene materije, koje djeca dobivaju od terzija za lutke ili druge igrčke«. Odatle na *-džija kaftandžija* (18. v.) »koji pravi kaftane«. Balkanski i evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kaftan* »urešena odjeća za svečane prilike«) iz terminologije nošnje: rum., bug., arb., ngr. *καφτάν*. Značajna je degradacija značenja u Kosmetu.

Lit.: *ARj* 4, 734. *GM* 166. *Elezović* 1, 288. *Korsch*, *ASPh* 9, 507. *Lokotsch* 61. *SEW* \, 468. *Holub-Kopečný* 159. *Vasmer* 542.

kâhla f (hrv.-kajk.) »sinonim': pećnjak (v.)« = *kalj*, gen. *kalja* m, pl. *kaljevi* (Vuk) = *kafija* (hrvatski gradovi) = slov. *kâhla* »noćni lonac«. Deminutivi na *-iča*: *kahlica*, *kaflijica*. Od njem. *Kahel* < lat. *ccalulus. Također polj., rus. *kafla* i *kahla*.

Lit.: *ARj* 4, 734. 781. *Pleteršnik* 1, 378. *Vasmer* 542.

kâhva f (Bosna, muslimani) = *kâfa* (17. v., Vuk, hrv.-kajk.) = *kava* (Vuk) = *kava* (Kosmet) »piće i biljka coffea arabica«. Na *-džija*: *kahvedžija* m = *kafedžija* = *kafedžija* (Kosmet) = *kavedžija* = *kafidžija* »koji kuha i prodaje kavu«, s pridjevima *kahvedžijin* = *kavedžijin*, poimeničen na *-r'ca kahvedžijinica* — *kavedžijinica* i muslimanskim prezimenom *Kahvedžić*. Pridjevi na *-en*: *kajên* (Kosmet) = *kávém* (žlica, ožica, mlin, boja), poimeničen na *-ica kafenica* (Bosna) »mala kavana«, na *-jak kavênjâk*, gen. *-aka* »mlinac za kavu«, na *-in kavin*, na *-imki kafînski*. Na *-ar*: *kavar*, gen. *-ara* (Lika) m prema *kavârica* f »ko rado pije kavu«, s denominálom odatle na *-iti*

kavariti, *kavârîm* (Lika). Složenice *kâva-ôd-žak*, *kave-ôdžak* (Srbija, v. *odžak*) »soba gdje se pije kava«, *kafana* = *kafana* (Kosmet) = *kavana* iša *ea* > *α*) = *kafēna* (Kosmet, Crna Gora) < *kahve hane*, s pridjevom na *-ski kafânski* i denominálom na *-isati kavânisati* (Srbija) i *raskavaniti se* (Crna Gora) »razonoditi sec; *kaverendi* (Kosmet) indeklinabilni pridjev »kafene bôje«; *kafijal* m (Kosmet) »doručak, tj. prije jutarnje crne kave«, od turske sintagme *kahve alti*, od *alt* »ispod« = »iza kafe«. Dječji deminutiv *kavica* = *kafîca* (Dubrovnik). Denominal *kahvêndisati*, *-sêni* (Bosna, općenito). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kahwah* prvobitno »vino«, u Jemenu dobilo današnje značenje jer je podrijetlom iz abesinske provincije *Kaffa*; tur. *kahwe*) iz terminologije pića: rum. *café*, *cafea*, bug. *kahvê* = *kâive* = *kafê*, arb. *kafê*, ngr. *καφές*. Kako je to i evropska orijentalna riječ, dolazi i *kafetarija* (Dubrovnik, Crna Gora) kao posuđenica iz tal. *caffetteria* (18. v.).

Lit.: *ARj* 4, 903. 907. *Elezović* 1, 268. 287. 2, 521. *PPP* 18, 617-638 (cf. *IJB* 25, 213. *JF* 17, 295). *Mladenov* 234. *GM* 165. *NJ* 1, 287 (cf. *JF* 12, 296). *DEI* 660.

kaîca f (Vuk) »nakit od novaca poredanih na glavi; sinonim: târpos (v.)«. Deminutiv na *-ica kaîčica*, u pripjevu. Upor. rum. *câiță* »Kinderhäubchen, Hazbe, Helm«, za koju se tvrdi da je iz hrv.-srp.

Lit.: *ARj* 4, 734. *Tiktin* 258. *DLR* i, 2. 27.

kâik (Vuk) = *kâik* (Kosmet) »sinonim: čun, čamac«. Radna imenica na *-džija*: *kaîgdžija* (Vuk) = *kaîčkija* m (Kosmet) »čovjek koji vesla čamac i od njega živi«. Balkanski i evropski turcizam (tur. *kayık*) iz brodske terminologije: bug. *kaik*, tal. *caicchio* (16. v.), odatle (preko mletačkog *kaîčo*) *kaîc* (17. v., sa *i* mjesto *k*, koje je nastalo odatle što se je grafija *eh* = *é* identificirala s mletačkom grafijom za naše *-ich* = *ic*) = *kaîc* (Rab, Budva, Potomje) = *kajic* (Račišće) = *kajic* (Molai, Božava, Perast, Kvarner) »(brodski termin na Jadranu) »1° čamac, 2° toponim *Na kaîc* (punta od Mogrena, Budva)«.

Lit.: *ARj* 4, 734. *Elezović* 1, 271. *Miklošić* 108. *SEW* 1, 469. *Vasmer* 504. *Lokotsch* 1014. *Mladenov* 227. *DEI* 663. *Korsch*, *ASPh* 9, 507-508. Rešetar, *Š tok*. 300. Kušar, *Rad* i 18, 23. *Cronia*, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 92.

kâil, indeklinabilni pridjev (Vuk, 16. v.) — *kail* pored *kâilj* i (sa *l* > *o*) *kaljo* (Kosmet) = *kâio* = *kael* (18. v.) = *kajél* (18. v.) »(obično

samo sa *biti* »esse«) rad, zadovoljan, spreman«. Taj pridjev daje Vuk i kao declinabile *kail* = *kaio*, *kaila*, *-o*. Tako i u 18. v.: *mi smo na mir kaili* (VHZA 16, 234.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *aáll* > tur. *kau* »zustimmend, zufrieden«) iz sudske terminologije: bug., arb. *kail*.

Lit.: *ARj* 3, 735. 739. *Elezović* 1, 271. *Mladenov* 227. *GM* 166.

kâin, m (Bosna, narodna pjesma, Jukić, Petranović) »sinonim: šurjak, sura«. [Od tur. *kayın* »Schwager (Bruder der Gattin oder des Gatten)«].

Lit.: *ARj* 4, 735. *Škaljić* 382.

kaiš m (18. v., Vuk) = *kaiš*, gen. *-isa* (Dubrovnik, 18. v.) = *kaisa* f (Mikalja) = (unakrštenjem sa *pojas*) *kâjas*, gen. *-asa* (18. v., Vuk, »široki kaiš«) = *kajâsa* f (Vuk) = *kâjâz* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° sinonimi: remik, 2° kockarska igra, 3° daska za građenje lade (2° i 3° su metafore)«. Deminutivi na *-č*: *kaišac*, gen. *-sca* = na *-ič kaišić* (Vuk). Na *-lija*: *kaišlija* f pl. »vrst opanaka«. Prilog *kaišce* »na kaiše«. Denominali: na *-iti iškaišai* »izbiti kaišem«, na *-ati kaišati -am (iz-)* »rezati na kaiše (kožu, daske, slaninu)«. Odatle radna imenica na *-ar kaišâr*, gen. *-âra* m (Srbija, danas prošireno i na zapadu) »(pejorativna metafora) kamatnik, tj. čovjek koji reže čovječju kožu kao slaninu na kaiše«, s denominálom *kaišanti*, *kaišârîm* i apstraktumom *kaisârluk* (Srbija). Balkanski turcizam (tur. *kayış* »schmaler Riemen«, izvedenica od korijena *kay-* »čvrst, tvrd > stijena« s pomoću sufiksa *-yü* koji je u *ališ-veriř*, v.) iz terminologije industrije kože (tip *tabaci* v.): rum. *câiuș*, bug. *kaiš*. Unakrštenje sa *pojas* došlo je od promjene *ı* > *a*. Neobjašnjen ostaje femininum i *s* > *z*. Semantem »kamatnik« mogao je nastati i tako što srpski *kaiš* znači »prevara pred sudom«, a i tur. *kayış* znači »prevara uopće«.

Lit.: *ARj* 4', 735. 736. 737. 739. *Miklošić* 108. *SEW* 1, 469. *Lokotsch* 1015. *Mladenov* 227. *Korsch*, *ASPh* 9, 508.

kaja f »cement« (~ *solî* »grumen soli«, Srijem). Od tur. *kaya* »hrid, stijena, kamen«. Toponim *Sârikâja* (Prilep), *Kajaburma* f = *Kajaburna* (predgorje pod Beogradom < tur. *Kayaburun*, drugi dio znači »nos, rt«). Turski korijen je isti koji i u *kaiš*.

Lit. *ARj* 4, 736.

kajârîti, *kajârîm* impf. (Vuk). Popovic kaže za Vukovo značenje »baždarići« da je pogrešno. Ispravno je, veli, »skinuti potkovu, očistiti nju i kopito, pa nanovo pričkovati«. Indeklinabilni pridjev i imenica s tur. postpozicijom *-sız* »bez«: *kajârsuz* (Srbija) »konj koji nije potkovan«. Od turskog kauzativuma na *-ar-* *kayarmak* »potkovati konja«, od korijena *kay-*, koji je u *kaiš* i *kaja*.

Lit.: *ARj* 4, 737. *Deny* § 579. i 580.

kajati, *-jêm (se)* impf. (Vuk) (*is-*, *po-*, *ras-*, *s-*) »(kršćansko značenje) poenitere, bereuen« prema *kajati*, *-em (o-)* »(koga) osvetiti se nekome, rächen«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Iterativ na *-vá -kajávati se*, samo s prefiksima. Odatle postverbal *kaj*, gen. *kaja* (18. v., jedina potvrda Kavanjin). Apstraktum na *-ba kajba* (Ranjina). Pridjev na *-bn kajân* »koji se kaj«, poimeničen na *-ik*, *-ica* u *pokajnik* m prema f *pokojnica*. Poimeničen part. perf. aktiva i pasiva na *-č*: *kajalac* m prema *kajalica* f, na *-ik*, *-ica kajânîk* prema *kajanica* »čovjek, žena koji se kaje«. U folkloru idu *pokajnice* f pl. »Klageweiber«. Ovamo ide i *iți na pokajanje* »içi na daču (u mrtvačevu kuću)«. Taj termin je od važnosti za utvrđenje prvobitnog značenja kao i *okajati koga* »osvetiti mu se«. Kako je *kajati se* kršćanski termin par excellence, posuđuje ga Rumunji baš u tom značenju *a să căi, coese* »1° žaliti, 2° činiti pokoru«, odatle njihovi apstrakti *căieală* (sa *-lb*) = *căiță* (sa lat. *-entia*) »pokajanje« i pridjev, *cainic* (sa lat. *-icus* dodan na slav. *kajbnz*) »jadan«. Madžarski slavizam *kajalnînpsovati* »slaže se semantički sa slov. *kajati* »tadeln, verweisen« i rus. *kajatb* »vermahnen, tadeln«. Prvobitno (pretkršćansku) praslav. značenje osvjtljuju i najbliže ie. paralele koje se nalaze u sanskr. *Hajâte* (3. 1. sing.) »kazni, osvećuje«, avesta *čaeiti* »okajava«. Zbog ovih značenja Miklošić je izvodio od *kajati* i *kazan* f, gen. *kazni* kao izvedenicu stvorenu s pomoću sufiksa *-zbn* (upor. *bojazan*), a to je moguće. Ie. korijen **quei-* »opažati« očuvala su slavine samo u prijepovima, i to u prijepovu *quei* nalazi se u *calati* »paziti na što, opažati«, u prijepovu *ai* < *es* formantom *-na* u *cena* < ie. *duoina, a u prijepovu *quoi-* u *kajati se*. Ie. psihološko značenje »opažati sebe i druge« dobro se vidi u slavina. Vaillantovo izvođenje od zamjeničkog adverba *ka* (= *kaj* »što«) ne vodi računa o paralelama i ishodi odvise od kršćanskog značenja.

Lit.: *ARj* 3, 871. 4, 736. 739. *Miklošić* 107. *SEW* 1, 469. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner*

213 *Vasmer* 545. *Mladenov* 235. *WP* 1, 509. *ZSPH* 13 416. *Vaillant*, *RES* 22, 14, 189-191. *Šuman*, *ASPh* 30, 302.

kājba f (17. v., Mikalja, Voltidi, Stulić, Kanižlić, Lika, Suba, slov., prezime) = *hajjā* (17. v.) = *kājpa* (16. v., Dubrovnik, Gundulić), deminutiv *kājpicā*, augmentativ *kajpina*, denominativ *kajpiti*, složenica *kajpodjelac* — *keba* (Zelić; ne zna se gdje se govori) = *keba* (Šibenik), s glagolom *kebatī*, *kebam* (u-) »vrebati« = *hebiiti* (Kurelac) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *hempa* (Prčanj, Dobrota, Bogdašić, Stoliv, Lepetane), deminutiv *kernpica* (Ozrinčići) = (sa *ča-* > *ga-*) *gajba* (Rab, Cres, ŽK, Molat, na zapadu gotovo općenito, slov.), dem. *gājba*, složenica *gajbolovka* =- *gājpa* (Belostenec) = (sa *k* > *h* kao u *hlače*, *haštriti*) *hajba* (Bella, Stulić) = *gājija* (18. v., Dubrovnik, također brodski termin) = *ciba* (srednja Dalmacija, Split) = *čiba* (17. v., Split, Radović) = *čajba* (slov. narječja) »kavez, krlетка«. Od lat. *cavea* sa -*vi* > *ih* (upór. *pluvia* > *pljba*) kao leksički relikv iz dalmato-romanskoga (*kajba*). Promjena *b* > *p* nastade umiješanjem riječi *gaifum* istog značenja, ali drugog postanja u Dubrovniku, upor. *gaivu* (Calabria) i *waifa*. Pod uplivom tal. *gabbia* izmijenjen je Äug u *gajba*. Oblik *hempa* objašnjava se sa *ai* > *e*. To je bokeljski prijelaz. Upor. *keba*, koje je mlet. *cheba* < *cavea* > *caiba* (1335, Bologna) > *cheba*, upor. *gieba* (Rovinj). Izgovor *čič* < mlet. *ch* je kao u *Smokami* < *Smokovik*, *vardelin* za *gardelju*, hipervenecijanizam. Izgovor *č* u *lajba* je prema furl. *sk'ajpie*. Upor. rez. *ščajpula* »isto«. Oblik *gabija* je moderni talijanizam *gabbia*. Ovamo ide i njem. *Kobe*, odatle s augmentativnim sufiksom *kabača* (slov.). Lat. *cavea* ušlo je u jezik zapadnog južnoslavenskog teritorija iz četiriju vrela: dalm.-rom., mlet., furi, i njem. Na istoku je pretezo maha turcizam *kavez*. Domaća je *krlетка* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 20. 3, 81. 91. 551. 4, 739. 740. 930. *Pleternik* i, 92. 379. 415. *Kušar*, *Rad* 118, 20. *Hirtz*, *Aves* 61. 71. 175. *Miklošič* 60a. 108. *SEW* \, 290. *Ive* 23. *REW*¹ 1789. *Šturm*, *CSjFK* 6, 53. 54. *Štrekelj*, *DAW* 50, 19. *Rohlfš*, *Diž. Cal.* 329. *Matzenauer*, *LF* 8, 40. 162. *DEI* 883.

kajda f (Vuk) »sinonim: melodija, nota«. Narodna je poslovice: *od hajde nema fajde*. Denominai na -*ili'*, *kajđiti*, -*lm* »sinonim: gadljati«, neologizam *ukajđiti* »zabilježiti melodiju, pjesmu notama«. Budmani misli da je ista riječ i *gajde* (v.). Balkanski turcizam

arapskog podrijetla (ar. *qa'ida* > tur. *kayida*) »temelj, pravilo, običaj, zakon, ugovor«, od glagola *kada* »voditi, upravljati« iz muzičke terminologije: arb. *kaid* »Art und Weise«. Od pomenutog arapskog glagola je i *kadija* (v.). Ovamo ide *hajt* m (Kosmet) »zapis, viza« (objekt uz učiniti, prema tur. *kaydetmek*). Odatle denominál na -*iti potkajđiti* (Bosna) = *potkajltit* (Mostar) »potpisati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kajd* »zavodenje u knjige«) iz turske administrativne terminologije: bug. *kaidl-it*, cine. *caide* f »visa d'un passeport«.

Lit.: *ARj* 4, 739. *GM* 166. *Skok*, *Slávia* 15, 487., br. 604. *Pascu* 2, 116., br. 168. *Školjić** 385.

kajgana f (Vuk) »sinonim: cvrće (ŽK), ajeršpaj(i)z (hrvatski gradovi)«. Toponim. Prezime *Kajganić*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *chājgine* > tur. *kaygane*) iz kulinarske terminologije; bug. (*jaica*) *kavgana*, arb. *kalkana* f »Eierkuchen«.

Lit.: *ARj* 4, 789. *GM* 166.

kajkalo n (Blato, Korčula) »ptica malih očiju, a duga kljuna i nogu, crex crex L.«. Naziv stvoren od nepotvrđenog glagola *kajkati*, s pomoću sufiksa -*ali*. Glagol oponaša glas ptice *hja*, *ki*, *ka*.

Lit.: *ARj* 4, 739. *Hirtz*, *Aves* 175.

kajmak m (18. v., Vuk) = *kajmak*, gen. -*aka* (Kosmet) »sinonim: 1° skorup, 2° krema«. Denominai na -*iti okajmačiti*, -*lm* (Vuk) »1° skinuti kajmak, 2° (metafora) uzeti dobitak«. Odatle na -*li*: *kajmakli* (*kava*) (Bosna), indeklinabilni pridjev »crna kava koja se pjeni kao skorup«. Toponim *Kajmakčalan* je tur. sintagma (v. *jürđisat*). Balkanski turcizam (tur. *kaymak*, upravo isti korijen koji u *kajiš*, *kaja*, *kajariti*, s nastavkom -*mak* kao *basamak*, *kačamak*) iz pastirske (juručke) terminologije: rum. *caimac*, bug., arb. *kajmak*, ngr. *καΨ'μάκι*. U Kosmetu je još tur. sintagma, odatle *kajmakāli* n indeclinabile »mlijeko koje ostane ispod masla kad se kajmak izmete«. Riječ *alti* je tur. postpozicija »ispod« (v. s. v. *kahva*, protivno *üst*).

Lit.: *ARj* 4, 740. *BI* 1, 881. *Elezović* 1, 271. 519. *Mladenov* 227. *Tiktin* 256. *Vasmer* 505. *GM* 166. *Matzenauer*, *LF* i, 40. *SEW* 1, 469.

kajmakām, gen. -*ama* m (narodna pjesma, 17. i 18. v.) = *kajmakām* (Kosmet) = *kajmekām* = *kajmakān*, gen. -*ana* (disimila-

čija *m - m* > *m - n*, Gojbulja, Kosmet) »turski sreski poglavar = kotarski predstojnik (srez, kotar = kaza)«. Pridjev na -*ov kajmakamov*, f -*dva* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. složenica od *ka'im*, part, prezenta aktiva od glagola *kama* »stajati« i imenice *makam* »mjesto«, upravo *locum tenens* > fr. *lieutenant* > *lajtman*) iz turske administrativne terminologije: rum. *caimacan*, bug., arb., »idem«.

Lit.: *ARj* 4, 740. *Elezović* 1, 271. *Lokotsch* 1010.

kajme n (Kosmet) = *kajmā* f (Banja Luka, Mostar) »turski papirnati novac iz god. 1876 - 79, državni bon koji se mogao rezati na četiri marijaša«. Apstraktum na -*ma* od glagola *kajdisat*, -*išem* (Kosmet, subjekt *srce*) »potegnuti, dopustiti«. Balkanski turcizam (*kayime*) »billet, notes«, tur. *kayma*, *kayma* »kliznuti se, nagnuti se na jednu stranu«: bug. *kajma* »geklopftes Fleisch«, bug. *kajme*, cine. *čajme* f »papier-monnaie«; bug. *kajđisvam* »wagen, zerhacken« sadrži *d* od turskog aorista.

Lit.: *Skok*, *Slávia* 15, 357., br. 384. *Elezović* 1, 271. 2, 519. *Mladenov* 227. *Dorii* 138. *Pascu* 2, 118., br. 207. *Vasmer* 505.

kajsija f (Vuk, 17. v.) = *kaiš*, gen. -*iša* m (Dubrovnik) = *kaisa* f (Mikalja) »sinonimi: natipijerka / natup- (v.), mandalica, marilica (v.)«. Indeklinabilni pridjev na -*li kajersli* (Vrčevic). Balkanski turcizam (tur. *kayısı*) iz terminologije kulturnih stabala: rum. *cais* (drvo) prema *caisă* (plod), pridjev *caisiu* »boje kao kajsija«, búg. *kajšija*, arb. (Gege) *kanst*, ngr. *καΨ'σί*. Dubrovačko *kaiš* i Mikaljino *kaisa* nastalo je zacijelo pod uplivom razlikovanja ploda i stabla. Zbog toga je odbačeno tur. -*i* i zamijenjeno samoglasom -*a* kao u rumunjskom. Nejasna je zamjena tur. *s* > *š*. Vrčevičev pridjev nastao je iz *kajesli* (upor. *kael*), s umetnutim *r*. Upor. arb. umetnuto *n* u *kanst*.

Lit.: *ARj* 4, 735. 739. *Mladenov* 227. *Miklošič* 1C9. *SEW* 1, 769. *Lokotsch* 1012. *GM* 174.

kaka f (Vukov akcent) = *káka* (Dubrovnik), u djetinjem jeziku »excrementum, drék«. Denominai na -*iti kákati*, -*am* impf. (Dubrovnik), na -*iti kakiti*, -*im* impf. (Vuk) (*po-* se) prema pf. *kaknuti*, *kaknem*. Na -*ilo kakilo* m (Vuk). Varijanta sa e mjesto a: *hekati*, -*am* impf. (Bosna) (*is-* se, *o-* se, finije mjesto vulgarnog *posrati* se). Pokazuje reduplikaciju

karakterističnu za dječje leksičke kreacije (*tata*, *mama*, *nena*). Može se ipak raditi i o posudnici koja ima da zamijeni domaću nepristojnu riječ (tip *penis*). Nalazi se i u romanskim kao i u drugim ie. i ne-ie. jezicima: tur. *kaka*, arb. *kake*, ngr. *καΨ'ά*, tal. *cacca* i *cacare*. Varijanta *e* je perz. *keke*. Posudnica je zacijelo *kalmar* m (dalmatinsko Zagorje, Pavlinović) »1° smrad, gnjus, 2° tjelesna mana (Vrgorac)«, od *caca* -*ar* i -*amen* > *kakram (upor. Pistoia *caccarame* »Schmutz«). Bit će leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Ovamo također *kakarāca* f (Sutomore) »nezrelo voće uopće«.

Lit.: *ARj* 3, 880. 4, 933. 8, 811. 10, 491. *REW** 1443. *GM* 166. *DEI* 651.

kákotati, -*će* i pf. (Vuk, subjekt *kokoš*) (*is-*, *o-*, *ot-*, *ras-*) = (sa *ć* iz prezenta) *kakoćati*, -*će* (18. v., jedna potvrda) = *kakoćat* (Kosmet) = *kakodákati*, -*hodaće* (Vuk) = *kakodákāt*, -*áće* (ŽK) = *kokátati*, *kòkáce* (Lika) (*is-*) = *krákořiti*, -*rí* (takoder češ. i polj.) = *rakoliti* se, -*i* »glagol stvoren prema oponašanju kokošjeg glasa«. Treće je varijanta onomatopeje *rakoliti* (*se*), -*i* (*vraž-*) (Vuk) pored *rakliti* se (kad kokoš snese jaje) (Hercegovina). Varijantu *rakoliti* upoređuje Matzenauer sa stoslav. *ra-kati* se »clamare« i lit. *rėkti* »isto«, lat. *raccare*.

Lit.: *ARj* 3, 871. 887. 4, 761. 758. 757. 5, 168. 449. 13, 21. *BI* 1, 931. 882. 2, 302. *Holub-Kopečny* 185. *Bruckner*, *ASPh* 11, 129. *WP* 1, 455. *Matzenauer*, *LF* 16, 165.

kal m (Dobrota) = *kU* (Dobrota, stari ljudi koji govore *boč a*, *šupilj*, *čop*, *pilj*) »palj, sprava kojom se voda crpi iz čamca« = *kali* m pored *kale* f (Smokvica, Korčula) »kurje oko«. Od tal. *callo* < lat. *callum*.

Lit.: *REW*² 1521. *DEI* 688.

kalac, gen. *kalča* m (vučitrnski argot, Kosmet) »hljeb«. Izreka *nare kolac* u tom argotu »nema hljeba« (bošakački govor) pomaže nam otkriti postanje imenice; *nera* je očigledno rum. *ri are* < lat. *non habet*. Prema tome *kalac* je od cine. pl. *culať* od *culac* = dakorumunjski slavizam *colac* < *kolač* (v.). Odatle bošakački denominai *kalacóvat*, -*ujem* »jesti«.

Lit.: *Elezović* 1, 273. *JF* 14, 232.

kalafat m (Dubrovnik) = *kālavat* = *kalafat* (Rab, Božava) »(brodski termin) majstor drvodjelja koji gradi brodove« = *kalafat* (*istočna* Bosna, Visoko, Sarajevo) »prosti radnik koji baca malter na zid«. Od gr. *καλαφάτης* > tal. *calafato*, mlet. *caiafā*. Prezime *Kala-*

fatić, Kalafatović. Denominal *kalafalati*, -am impf. (Dubrovnik, Mljet) = *kalafatāt* (Božava) = *kalāvaiti*, -im impf. (Vuk) »zatskivati škripe na brodu među daskama da ne ulazi voda«, *madžeri kalafatani* (Mljet), bug. *kalafatja*, arb. *kalafatis*, rus. *konopatiti* < tal. *calafatare*. Balkanske riječi arapskog podrijetla (ár. *qalfat* »isto«, od *gilf* »kora«).

Lit.: ARj 4, 767. Kušar, Rad 118, 21. Macan, ZbNZ 29, 212. Cronia, ID 6. SEW 1, 470. Mladenov 228. REW² 4643. Korsch, ASPH 9, 508. GM 167. Uhlenbeck, PBB 19, 520. DEI 666.

kalaj, gen. *kalajq* m (Vuk) = *kalaj* (Kosmet) »sinonimi: čin, kositar (potiskuju *kalaj* na zapadu)«. Pridjevi na -*ən*: *kālājan* (17. v.), na -*li*, indeclinabile, epitet uz *sahani* (narodna pjesma), odatle f *kalajlija* (Vuk, Srbija) »1° kositren tanjur, T ures za pletenice«, indeclinabile obrazovao turskom postpozicijom -*sız* »bez« *kalajsız* »neokalajisan«. Na -*džija kalajdžija* »1° zanatlija koji radi kalajem, 2° torbar, torbičar, pokućarac, kućeber«, s pridjevom na -*ski kaladžijski* (Kosmet, *rabota*) i -*in kaladžin*, poimeničen na -*iča kaladžinica* »dućan gdje se radi kalajem i prodaju bakreni sudovi« i prezime *Kalajdić*. Denominal na -*isati* (v.) *kalājisati*, -*šem* (18. v.) = *kalalsati* (Kosmet). Odatle postverbal *kālājis* m (Dubrovnik) »kalajdžija«, što začuđuje u značenju nomen agentis. Balkanski turcizam malajskog podrijetla (tur. *kalay* od imena grada *Qualah* na poluotoku Malakka) iz zanatske terminologije: rum., bug., arb. *kalaj* i ngr. *καλά?*

Lit.: ARj 4, 764. Elezović 1, 272. 2, 520. Mladenov 228. SEW 1, 471. GM 167.

kalani m (Vuk, 18. v., Vinkovci, brodska graničarska pukovnija) = *kalem* m (Vuk) »navrt«. Na -*iti kalamiti*, -*lm* impf. (18. v., Vuk) (*is-*, *po-*, *pois-*, *na-*) odatle postverbal na -*ək nākalamak*, gen. -*āmka* (Vuk) = *kālemiiti*, -*im* (18. v., Vuk) (*na-*, *po-*), odatle na -*ača kalemača* (Lika) »kruška ili druge kalemijene voćke«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kalem* < ngr. *καλάμι*): bug. *kalém*, arb. *kailam*. Lat. *calamus* > tal. *calmo* »tralcio« < gr. *κάλαμος* nalazi se još sa sinkopom penultime (upór. *calmus* »innesto«, 1264, Vicenza) u slov. *kólmež* = *kārmus* = *komus* < biljka njem. *Kalmus*, *Kalmes* (Luter), kao i ovim romanskim izvedenicama: na -*arius* > -*ar*, -*ir*: *kalamar* = *kalamar*, gen. -*ára* m (15. v., Perast, Dubrovnik, Božava, Rab, Račišće,

Lastva, Korčula, Šibenik) »1° tintarnica, tapanj, 2° podočnjaci, 3° oliganj« = *kolomar* (Belostenec, Jambrešić, Votčić) »isto« = slov. *kalamáris* (preko madž.), slov. *kalimar* »Schreibzeug« = *kalimar*, gen. -*ára* (16. v., Lika) »divit«, dem. *kalimarić*, *kalamar*, gen. -*ára* (17. v., Dívkovic, Glavinić) < furl. *calamar*. Od tal. *calamaro*, -*aio*, hrv.-kajk., slov. *kalamër* = *kalàmîr* = *kalamîr* (Belostenec, Bella, Voltidi, Stulić) »1° Bleilot, Senkblei, 2° daščica, po kojoj opančari opanke kroje« = *kolomër* m (slov.) »Zirkel«, *kólómé* f »Muster der Schneider zum Zuschneiden«, na -*iti koloméríti*, *okalameri(va)ti* (Belostenec), od mlet. *calamier*, furl. *calamir*, ovamo možda i *kālavār* (Vuk, Srijem) »u ćurčija klupa sa 2 kose na kojoj se sjedeći stružu kože« (nejasno *m* > *v*, možda prema bug. *kalèvre* »Art Halbschuh«). Taj je oblik i u bug. *kalavár*. Upór. tal. *calmiere* (Brescia), *calmeder* < *καλαμομέτρον*. Na -*atus*: *kólómat* m (Crna Gora, Konavli) = *kólómat* (Lastva »1° kamena ograda oko gumna, ili gdje se masline meću da se melju, 2° dudova štica od koje se prave čunovi (Skadarsko blato)«, odatle *okolomatiti*, -*lomatlm* pf. prema impf, *okolomaćivati*, -*čujem* (Crna Gora, objekt: haljinu, gumno) »optočiti, okružiti«. Upor. *kāiamata* u južnoj Italiji i ngr. toponim u Mesiniji. Upor. gr. *καλαμωπή* »trsten plot«. Na -*etum calametum* u Kotorskom statutu »mjesto, zasadenno trstikom, koja služi za kolčenje vinograda (*vineae cum calamelo, incidere vel heradicare calametum*), toponim *Calametum* = *Trstenik* (Split). Ovamo ide zacijelo ime dubrovačkog otoka *Kāiamata* = *Koločep*, etnik *Kalamocanin*. Glede *e* > *o* upor. gr. *καλαμωπή* i dubrovačko-rom. *basolche* < *basilicae*. Na deminutivni sufiks -*uceus*: *kalamuča* f (Dubrovnik) »1° trstika na kojoj je privezana udlična sprava za ribanje, 2° udica od mladog bora (Mljet)« = *kalamuc* m (Hvar) = *kalamoč* (Brač) »drvena ribarska sprava kojom se vabe lignje«. Sa gr. sufiksom -*ίτης kalamita* (Božava) = *kalamit* m (slov., hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi) »magnet«.

Lit.: ARj 4, 764., 765. 767. 769. 774. 5, 212. 252. 7, 381. 8, 805. 837. 10, 466. 491. Macan, ZbNZ 29, 212. Budmani, Rad 65, 162. Kušar, Rad 118, 82. Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 380. 381. 426. 439. SEZb 13, 179. Miklošić 109. SEW 1, 471. Tiktin 267. GM 167-169. Šturm, ČSJK 6, 72. 82. REW² 1485. Rohlf 845. 855. DEI 666. 667. 689. Štrekelj, DAW 50, 25. 31. Jireček, Romanen 1, 89. Skok, Slav. 272. Mladenov 228. Pirono? 92. Doric 139.

kàlancov m (Bačka, Banat) »kožne kite na hamovina; sinonim: šalange (Leskovac)«. Budmani misli da je turska riječ, ali, sudeći po dočetu -*ov* < madž. -*o* i po lingvističkoj arei, izgleda kao madžarska.

Lit.: ARj 4, 765.

kalandra f (16. v., dubrovački pisci) = *kalandra* (Zoranie) »ševa«. Deminutiv *kalandrica* »saxicola hispanica L.« i *Kalandrica* (17. v.) »žensko ime u Dubrovniku«. Pridjev *kalandrin* (14. v.). Deminutiv na -*ino* > -*in kalandrin* (*Cvet vsake mudrosti*; Senj) = na -*one kalandron* »alauda calandrella«. Od tal. *calandra*, *calandrina* < od gr. *καλάνδρος*, egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 765. 5, 182. Hirtz, Aves 175. 201. REW² 1486. DEI 668.

kalaš, gen. -*asa* m (Vuk, 18. v., Dubrovnik) »1° nevaljanac, lopov, 2° skitnica, parazit (Čilipi)« = *kalaš* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet, *kalaš dēte, cōvek*) »besposličar«. Augmentativ *kalaštura* (Vuk, sufiks kao u *žentur-ina*) »psovka za psa«. Denominál na -*iti kalašiti*, *kalāšim* (Perast, Čilipi) (*s-*, *ras-*, *iz-*) »jednako moljakajući i ulagujući se tržiti na dar što u koga, znati na jeftin način i bez muke nešto dobiti, zarađivati«. U općoj je upotrebi part. perf. pas. kao pridjev *raskalašen* od inhoativa *raskalašiti se* pf. »postati kalaš« = prema impf, *raskalašavati*, -*lāsāvām* i *raskalašivati*, -*lašujem* (Lika) na -*ən raskalašan* (Vuk, Bačka). Nepouzdana složenica *mjedikalašilo* m (Stulić) »ko zna izmamljivati novac«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kallai* = *kalleš* »fraudentus«) iz terminologije morala.

Lit.: ARj 4, 766. BI 2, 302. Skok, Slávia 15, 357., br. 385. Elezović 1, 273. Matzenauer, LP 8, 41.

kalati¹ (Gornja krajina) (ra-) »polaziti, zaputiti se, poći (zabilježio Mažuranić)«. Zacijelo je u vezi s rum. *călător* m »putnik«, izvedenica od *cole* »staza, put«, v. *Kale*. Riječ *kalati* stvorioše Srbi od rum. *cale* < lat. *callis*. Glagol se ne nalazi u rumunjskom.

Lit.: Mažuranić 475-476. Kadlec, *Vaiali* 150. 155-157. Puçcazi 262.

kalati² (*se*), -*am* impf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Svirče, Hvar, *kalat se u štivu*; također slov.; *s-* koje može biti i tal. prefiks: *školati od fita, popni se na pelar pa skalaj to*,

Budva) »1° (pomorski termin) obratno *isati se* v., objekt *jedra*, obratno *gindati*, v.: *kalati se niz funjestru*, (M. Držić) prema impf, *kalavati*, *kālāvām* (Primorje, 16. v., Vuk, Boka) »1° spuštati, silaziti, 2° crpsti, grabiti vodu (Lika, *is-*), 3° (Srijem) oslabiti poslije bolesti«. Postverbal *kala f* »osjeka«. Apstraktum *skalavanje jedra* (Mljet). Na -*ača kolača* f (Lika) »posuda kojom se kala voda iz bunara«. Na -*īdia*, postverbal od -*idiare* < gr. -*ιζειν skaleža* f »kad morsko dno naglo opada« = *skālēz* m (Prčanj, Boka) »vrlo duboko mjesto u moru«. Apstraktum na-atura: *kalatura* (Mljet, *bacanje prašice u kalaturu*) = (sa *i* > *d*) *kaladūra* (Budva) »stajanje mreže svu noć u moru«; na -*atione*: *Koložun*, gen. -*una* »(oronim) veliko brdo niže Kolovira uz Goliš blizu Budve, između Crne Gore i Primorja« < *calatione. Od tal. *calare* (13. v.), od gr. *χαλάω*.

Lit.: ARj 3, 871. 4, 766-7. 5, 217. Macan, ZbNZ 29, 207. 213. Rešetar, Štok. 288. Pletersnik 1, 380. REW² 1487. Rohlf 2383. DEI 669. Šturm, ČSJK 6, 56. GM 167. Matzenauer, LF 8, 41. Štrekelj, DAW 50, 25.

kalauz m (1590, Vuk) = *kalauz* (Kosmet) = *kalauz* (narodna pjesma) = *kulauz* (18. v.) = *kuluz* (18. v., jedna potvrda) »1° kažiput, predvodnik, vodič, 2° (Kosmet) koji prednjači, prvi čovjek, mladić, 3° otpirač«. Odatle na -*če kalaušče* n (Vuk) »mladić koji pokazuje put«, s kol. na -*od f kalauščad*; na -*ština* < -*ski* + -*ina kalauština* (Vuk) »plaća kalauzu«. Faktitiv na -*iti kalauziti* (17. v., Vuk), *nakalauziti* (Bosna) »sinonim: kanderisati (v.)«. Prezimena: *Kalauzović* = *Kulužić*, *Kuluzović*. Balkanski turcizam (tur. *kılavuz* = prosto narodski *kıluz* »vodič, pilot«) iz turske vojničke terminologije: rum. *călăuz*, bug. *kalauz* pored *kalauz*, arb. *kallaús* pored *kullaus -zi* (s članom) »Kundschafter, Wegweiser«, ngr. *καλαούζις*, madž. *kalauz*. Hrv.-srp. varijante *a*, *o*, *u* stoje mjesto.tur. r. Upada u oči da se hrv.-srp. refleks *a* nalazi i u ostalim balkanskim jezicima. To znači da se balkanski turcizam širio prema hrv.-srp. izgovoru. To je moglo biti samo u vrijeme Mehmeda Sokolovića. Značajno je naime da se u dokumentu, koji se tiče Vojne krajine, *kalauzi* identificiraju s Vlasiima i Martolozima. Tako 1590: *Wallachen oder Callausen* (Gradac); *Martholosen oder Wegführer* (1637). Među stanovnicima u Zažablju (Poljica) nalazili su se prema tvrđenju Senjana *Calauzy et Martolosi*. Martolozii (v.) su turski i kršćanski vojnici slavenske i albanske narodnosti. S *kalauz* nema nikakve

veze naziv sove *kalus* = *kalaus* (Mikalja, Stulić) < češ. *zalous*, stč. *kalus*.

Lit.: ARJ 4, 767. 5, 184. 769. 771. 7, 381. Mladenov 228. Mažuranić 476. Skok., *Slávia* 15, 357., br. 386. Elezović 1, 273. Miklošič 109. SEW 1, 472. GM 168-169. Lokotsch 1276. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. Holub-Kopečný 160. Školjić* 386.

kálavet m (Srbija, Lj. Stojanović) »ulagivanje, ulizivanje«, s denominálom na *-iti* *kálavetiti*, *-im* »ulizivati se«, na *-ilo* *kálavetilo* m »ulizica«. Ako je turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ghalut*), kako misli Budmani, moralo bi se uzeti unakrštenje s *klevetati*.
Lit.: ARJ 4, 767.

kálavre, gen. *kálavārā* f pl. (Vuk) »kratke nogavice; sinonim: pelengae (v.)« = *kálávre* (Kosmet) »stare cipele; sinonim: vlččki (Skoplje)«. Postoji još u bug. *kalévri* f »Schuh«, rum. *calevri* »idem«. Balkanska riječ kojoj postanje nije utvrđeno. Miklošič izvodi iz tur. *kalura* »alter Schuh«, Elezović iz tur. *kalavra* »stare cipele«, Korsch iz gr. *χαλύρα* »Ruine«.

Lit.: ARJ 4, 767. Elezović 2, 520. Miklošič 109. SEW 1, 472. Korsch, *ASPh* 9, 508-509. Mladenov 228. Vasmer, *RSI* 4, 185.

kàldaja f (Dubrovnik, Cavtat) = *kàldjèra* (Korčula) »posuda za toplu vodu u štednjaku«. Deminutiv na *-ino*, *kaldjèrin* m (Boka) »l° posuda za pranje suda« = *kaldierin* (Budva) »posuda koja se stavlja pred bačvu ispod kantule (v.)«. Od tal. *caldaia* = *caldaro* < lat. *caldarium*, izvedenica na *-arium* od *cal(f)us* »topal«.

Lit.: DEI 677. REW² 1503.

kaldurma f (Vuk) = *kaldurma* (Kosmet) = *kàdrma* (Dubrovnik, bez / kao u *otar* < *oltar* prema disimilaciji *I-r>O-r*) = *kazdrma* (Bosna, narodna pjesma, Jukić, z mjesto / neobjašnjeno) »popločenje > popločen put; sinonim: trotoar«, sa denominálom na *-ati* *kaldurmati*, *-ām* = na *-iți* (*po*)*kaldurmiti* (Vuk) = na *-isati* *kaldurmisati*, *-setn* (Vuk) = *pokaldrmisat* (Kosmet). Deminutiv *kaldurmica* (Kosmet). Na *-džija* *kaldurmdžija* (Vuk). Toponim. Balkanski turcizam (tur. *kaldurm*, glagolski apstraktum na *-im* kao u *jordam* (v.), od korijena *kal* »nabujali«, *kaldurmak* »podići«) iz oblasti urbanistike: bug. *kaldārām*, rum. *căldărîm*, *căldărîngiu*, arb. *kallDRAM* »Strassenpflaster«. Hrv.-srp. f je prema *cesta*.

Lit.: ARJ 4, 732. 768. 920. Elezović 1, 273. 294. NJ 1, 202.-203 (cf. *IJb* 19, 264). Mladenov 228. GM 169. Lokotsch 82. Deny 552.

Kale ak. pl. m, u *Kalima*, »polje na podanku Lovčena (Škaljari) u kojem ima blata kad je kiša = *Kalūža* kod Kotora«. U 15. v. pominje se *Caile* u Škaljarima. Oba toponima prema današnjem izgovoru, deklinaciji i sufiksima mogu biti u vezi s brojnim toponimima od *kal* (v. *kao*) »blato«. Ali se mogu interpretirati i kao unakrštenje sa lat. *callis* »ulica«. Toponim *Škaljari* dakako nije s tim u vezi, nego je izvedenica na *-(j)ar* < *-arius* od *skala* »pečina«. Od *callis* je deminutiv na *-icella* < *-icula* *kamžela* (Prčanj) »uska ulica između dvije kuće« < lat. *callicella* (disimilacija / > *n - I*), tršč. *kanizela*. Rumunjska izvedenica na *-atore* *călător* »putnik« nalazi se kao termin za Vlahe u stsrp. *кк/иторъ* (čudno *ŷ* za rum. a) »Vlah, nomad koji ima da pase i *vhnu* > vunu da striže«. Ta rum. riječ je prevedenica od biz. *ὄδιτης* (od *ὄδος* »ulica«), također naziv Vlahu = arb. *udhëtar* od *udhe* »put«, rum. *drumător*, arb. *rugetar*, lat. *viator*. U ŽK postoji još *kālāk* m »momenat, put«, deminutiv od krčko-rom. *cal* = rum. *cale* »volta«. Naziv *kala* = *cal*e kao uske ulice karakterističan je za Dalmaciju, Istru i Mletke.

Lit.: Kadlec, *Valasi* 155. Bartoli 1, 292. Oemüianu 36. REW* 1520. DEI 685.

kílež, gen. *-eža* m (dubrovački akcenat, Vodice, Božava, Perast) = *kalež* (Hvar) = *kalež* (Vuk, Slavonija, Crna Gora) »putir kod pravoslavaca« = *kaljež* (narodna pjesma) = *kaliž* (Glavinić, Kavanjin). Od lat. *cālix*, gen. *-ids*, ali preko mlet. i furi, izgovora *-ze* < *-ce*: mlet. *káleze* pored *cálize*, istro-rom. *caleže*, kao u *duce* > *duž(d')*, *cruce* > *križ*. U hrv.-kajk. i slov. i u Vodicama *kelih* (16. v.), od stvnjem. *ehelich* < *calice*, upór. polj. *kielich*. Budmani se s pravom opire Miklošičevu tumačenju da je *kalež* ušlo posredstvom njemačke kršćanske terminologije. Dubrovački se akcenat bolje poklapa sa latinskim nego Vukov.

Lit.: ARJ 4, 770. 773. 782. 934. Hraste, *BJF* 8, 51. Cronia, *ID* 6. Ribarić, *SDZb* 9, 155. Miklošič 109. *ASPh* 11, 110. *SEW* 1, 472. ~REW² 1519. Bohač, *LP* 35, 435-436. Miikkola, *MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 467).

kálfa m (Vuk, Kosmet, Slavonci, Reljković, narodna pjesma) = *kalva* (Vuk), danas kao *kalfa* općenita i na zapadu, »pomoćnik kod zanatlija i trgovaca; sinonimi: djetić, korni«. Apstraktum na *-luk* *kalfaluk* »njegovog služba«. Prezime na *-ič* *Kalfu*. Pored toga postoji i kao evropski arabizam *kalif* m »naziv sultana kao nasljednika Muhamedova«. Upor.

naziv pape *vicarius Christi in terra*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *halifa* »nasljednik, zamjenik« > tur. *kalfa*, *kalfalik*) iz esnafske terminologije: rum. *calfă*, bug. *kalfa*, arb. *kalfē* »Lehrling, Geselle eines Handwerkers«, cine. *calfă* »apprenti avancé«, *călfăliche*, ngr. *κάλφας* »garçon de boutique«.

Lit.: ARJ 4, 171. Elezović 2, 520. Mladenov 229. *Pascu* 2, 116, br. 171. Lokotsch 798. GM 169. Šimčik, *Slávia* S, 774-557. Korsch, *ASPh* 9, 508.

kaig m (Stulić) = *kaljig* (Stulić) = *kaljigo* m (Mikalja) »potkivač«. Budmani označuje kao vrlo nepouzđano i nejasno.

Lit.: ARJ 4, 111. 782.

kaüger, gen. *-ērā* m (Milna) = *kaüiger*, gen. *-era* (Molat) »postolar«. Od mlet. *calegher* = tal. *caligaio*, *-aro* (u sjeverno-tal.), izvedenica na *-arius* od *cāliga* »rimska vojnička cipela«.

Lit.: REW² 1515. DEI 683.

kalimajdan m (18. v., Rajić) »polje oko utvrđ«. Isto i toponim *Kalimegdan* (ulica u Smederevu, dio Beograda). Turska složenica od *kalemgdani* (s ispuštenim -i). Prvi je dio ar. > tur. *gal'a* »Schloss, Burg, Festung« > bug. *kale*, arb. *kala*, *kalé*, varijanta od *kula* (v.) = *kaljaja* f (Kosmet) »grad, tvrđava«, s dodatkom *-ja* kao u *odaja* (v.). Upor. i ime otočića *Adakale* »otočna utvrđ« < tur. sintagma *ada kalesi*.

Lit.: ARJ 4, 771. Elezović 1, 275. GM 17. Mladenov 228.

kalina f »biljka ligustrum vulgare«, sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima. Toponim u sing. i plur. i u izvedenicama. Pridjev na *-ov* potvrđen u poimeničenjima, toponim na *-ik* *Kalinovik* (Bosna), i na *-ica* *kalmovica* (Kosmet, Drsnik) »šumsko drvo kao obzovka (v.)«. Rumunji posuđiše *cālin* m »viburnum opulus«, *cālină* f »plod, Beere das Schneeballs«, deminutiv *cālinuță*, *cālinei* »šuma gdje raste kalina«. Izvodi se od *kal* (v.), jer to drvo voli vlažno tlo, kao i od *kaliti* (v.) zbog crvenih cvjetova biljke *viburnum opulus*, ali se upoređuje i s njem. *Holunder* > *Holder*.

Lit.: ARJ 4, 771. Miklošič 109. SEW 1, 473. Holub-Kopečný 160. Bruckner 214. Vasmer 509. Machek, *NŘeč* 11, 921. (cf. *IJb* 13, 311). Jokl, *Unt.* 295.

kalípécus m (Budva, Spič) »ili drvo od groznice, jer se veli da isuši malariju«. Učena riječ gr. *ευκαλύπτος*, od part perf. *καλυπτός* »pokrit« > lat. *eucalyptus* (*globulus*).

Lit.: DEI 1562.

kaliti, *kalim* impf. (Vuk, objekt *gvožđe*, *sjekiru*) = *kaljiti* (jedna potvrđa) (*na-*, *o-*) »1° ohladiti, tj. usijano gvožđe turiti u hladnu vodu, 2° prvobitno: usjati (jedna potvrđa)«, sveslav. (osim u polj.) i praslav. Metaforičko značenje: pf. *iskaliti* s objektima *srece*, *jed*, *mržnju* prema impf, *iskaljivati*, *-kāljlivām*, *-kāljlujēm*. Zoranie ima: *kaljati svoj strii*. Jedna je potvrđ (18. v.) za n mjesto / *iskaniti srčbu*. Promjena je nejasna. Part. perf. pas. *prekaljen* »otvrđnuo« kao pridjev. Rumunji posuđiše *a căli* »stählen«, odatle sa lat. sufiksom *călitură* »Stählung«. Postverbal *kal* m (srednja Dalmacija, Pavlimović) »osobina nada, što je postalo tvrdo i krhko tim što, kad je vrlo rasijano, baci se u hladnu vodu«. Ovamo ide i postverbal *prikala* f (Dubrovnik) »sinonim: mraz« (prema Milasu *prikala*) pored *prékala* od *prikaliti se*, *prikalini* (Brač) »prehladiti se«. Baltičke i ostale ie. paralele nisu utvrđene. Upoređuje se lot. inkoativom *kalstu*, *kalst* »vertrocknen, verderren, dürr werden«, stir, i srir. *calath* »tvrđ«. Machek shvaća *kaliti* kao lončarski termin i veže ga s *kal* (v. *kao*). Vailant pretpostavlja *kaliti* kao slav. paralelu za germ. *kōljan, njem. *kühlen*.

Lit.: ARJ 4, 762. 871. 872. 10, 942. 11, 942. Miklošič 109. SEW 1,476. Holub-Kopečný 160. Vasmer 1, 510. Mladenov 229. Machek, *LF* 65, 414-319 (cf. *IJb* 24, 356). Vaillant, *RES* 19, 112. Reichelt, *KZ* 46, 333. Matzenauer, *LF* 14, 82. Boisacq¹ 510-511. *IF* 33, 208. Jokl, *Unt.* 268. *WP* 1, 357. 2, 597.

kālizdriti, *-im* impf. (Srbija, Lj. Stojanović) »protrkivati amo-tamo, prolaziti, ići za kim«, izvedenica na *-ilo* *kālizdrilo* m.

Lit.: ARJ 4, 773.

kalizina f (Milas, Ston, Trpanj ?) »zrak pun magle«. Od tal. *caligine* f, od lat. *caligo*, gen. *-inis* »magla, tama«. Možda ide ovamo kao metafora *kaliziti se*, *kalizim se* (Vuk) »sramiti se, stidjeti se«.

Lit.: ARJ 4, 773. REW² 1516. DEI 683.

kalkan, gen. *-dna* m = *kalkan* (Kosmet, Srbija, Miličević) »1° štit, 2° (metafora) osobita vrsta krova sa dvije strehe na kući (Kosmet) i 3° (Bosna) kapa za ženske (*fes* s *kal-*

kanom«. Na *-luk kalkaluk* (narodna pjesma bosanska, Petranović; *n* ispalo zbog disimilacije dentala u grupi *ni*) »zabat na kući«. Turski vojnički toponim *Kalkandelen* »probušen štit« za Tetovo, nakon osvojenja. Balkanski turcizam (tur. *kalkan*) iz vojne terminologije: rum. *calcan*, bug. *kalkan* »Vordach, Schutzdach, (riba) Glattdach«, arb. *kalikón* »Panzer, herse de fer qui ferme une porte«, gr. *καλάκι του τουφεκιού* »kundak«.

Lit.: ARj 4, 773. Mladenov 229. Doric 139. Elezović 2, 520. Miklošič 109. SEW 1, 474.

kalma f (Kučište) »bonaca«. Od gr. *καύμα* »toplina« (od *καίω* »palim«) > tal. *calma* < prôv. *caïma*, sa *au* > *al* kao u *audire* > *aldire* (13. v. i 14. v.).

Lit.: DEI 689. REW² 1779.

kaloper m (15. st., *e* < gr. *υ*, Marulić razlikuje tal. oblik od talijanizma *garufli*) »kadulja, salvia officinalis« = *kalaver* (Pančić) = *kalomperje* / *kalump* = *kalafur* (Istra, narodna pjesma; oboje pokazuje metatezur-p > ρ - r) = (bez te metateze) *karopio*, gen. *-ila* (Makarska, Pavlinović) = *karafllje* n (*-je* prema *smilje*, *kovilje*) = *karavil* = *karavilje* n (Vuk) = *kārāfal* m = (sa *m* pred labiodentalom) *karāmfil* (18. v.), odatle žensko ime *Karamfila* = *karanfil* (Vuk, 18. v.), odatle pridjevi *karanfilast*, *karanfilov* i ženska imena *Karanfila*, *-lka* = *karanfil*] (Mikalja), deminutiv *karanfiljak* = *karānfilje* n (narodna pjesma) = u sinjskom rukopisu *karamdil* (*d* mjesto / nejasno) »klinčić«. Oblici bez *n* potječu od gr. *καρυόφυλλον*. Ostali su balkanski turcizmi iz oblasti botanike (tur. *karanfil* = perz. *kāre'nfil*, iz sanskrtā): alb. *karanfil* pored *karafu* = *kairafil*, rum. *carofil*. Mnogo varijantata pružaju talijanizmi: *galafur* m (Istra, upor. sic. *galofaru*) = *gārōfao*, gen. *-ala* (16. v.) = *garoto*, gen. *-ala* (Dubrovnik, Potomje), sa deminutivima na *-āk* *gārōfauka* (16. v.), *-Ičić*, *-ičić* = *gārōful* (Korčula) = *garafuo* (Dubrovnik, Cavtat) = *garōful* (Rab) = *garōfuo*, gen. *-ula* (18. v., Prčanj) = *garotū* (Božava, Molat) = *garufal* (Marulić), deminutiv na *-ičić* = *garifu!* (Split, 18. v., Dalmacija) = *garofan* (disimilacija *r-l* > *r-n*, 17. v., upor. tal. *garōfano*) = *garōfilje* n (Vuk, Boka, Dubrovnik), deminutiv *garōfiličić* (Bosna) = (sa/ > ρ kao *kaloper* itd.) *gārōpalak* (Marin Držić). Na tal. *-ata* *garijofilata* f = *garufala* (Stulić) »mitrovica, blaženak, zečja stupa« < tal. *gariofilata*. Na

tal. deminutiv *-ino* *garofulin* (Budva, Molat) »na kantunu Badije stavljen je da dadne znak pomorcima kuda moraju ići (pomorski termin, metafora)«. Denominali *pogarofaličiti* pf. = *pokaranfiliti* »napuniti mirisom karanfila«. Ovamo još *rarohuja* f (Vrbnik) »karanfil« (sa rijetkom asimilacijom na distanciju *k-r > r-r i s a f > h* kao u *čehulja*, v.). Narodna pjesma ima još *džendžefil* (Hercegovina), a to je < tur. *zencefil* »zingiber officinalis«

Lit.: ARj 3, 533. 92. 104. 108. 109. 4, 763. 853. 855. 856. 862. 870. 873. 10, 37. 492. Rešetar, Štok. 268. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 19. Budmani, Rad 65,164. Miklošič 112. SEW 1, 488. GM 177. Lokotsch 1085. Korsch, ASPH 9, 510. Štrekelj, DAW 50, 11. REW² 1727. Školjić¹ 651.

kaloš, gen. *-oica* m (Mikalja, 1650) = *kolos* (Šulek, Podravina) = *kulaš* (Dubrovnik, 16. v., nadimak) »cvijet donijet iz Orijenta u 2. polovici 16. v.; sinonimi: anemone, tulipan«. Deminutiv na *-ičić* *kalošie* (Dubrovnik, Vodopić).

Lit.: ARj 4, 775. 5, 770. 213. Rešetar, ASPH 21, 608-9.

kalp, indeklinabilni pridjev (Vuk, Kosmet) »neprav, nevaljao (*para*, *čovjek*), falsificiran«. Odatle *kalpazan* m (Vuk) = *kalpažan* (Kosmet) »lažljivac, varalica«, također s komparativom *po kalpažan* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog i perzijskog podrijetla (ar. pridjev *kalb*, a u složenici drugi dio perz. *zān*, prezentska osnova glagola *zadan* »udarati«: *kalbzān* > tur. prostonarodski *kalpažan*) iz pravne terminologije; rum. *calp*, bug. sa *-av* *kālpav*.

Lit.: ARj 4, 775. 776. Elezović 1, 274. Mladenov 229. Matzenauer, LF 8, 41.

kālpak m (17. v., Vuk, narodna pjesma) = *kalpak* pored *kalpak* (Kosmet) »visoka kapa opkoljena krznom, na vrhu sukno ili svila; sinonimi: kauk, klobuk, skuvija«. Deminutiv na *-ičić* *kalpačić*. Augmentativ na *-ina* *kālpāčina* (Vuk). Radna imenica na *-džija* *kalpakčija* m (18. v., Vuk). Složenica *samur-kalpak* (narodna pjesma). Balkanski i evropski turcizam iz oblasti nošnje: rum. *calpac* »Mütze«, bug., arb. *kalpak*, ngr. *καλάκι*. Isti turcizam postoji u dva vida likvidne metateze: *kla- i kló-* kao u *rab j rob*, *rabota*, *Almus* > *Lom*, *latiti* se prema *latiti* se. Prvi vid: *klabūk*, gen. *-uka* (Voltidi, ŽK, Istra) »kapak od rakijskog kotla«, deminutiv *klabučić* (Istra). Taj

se nalazi na krajnjem Zapadu i na krajnjem Istoku. Rum. *clăbuc*, u Banatu sa zamjenom sufiksa *clăbaŭ* u metaforickom značenju »Schäum«, *clabuci* »schäumen«. Drugi: *klobuk*, gen. *-uka* (14. v.) »1° kapa, šešir (upor. Barakovićev *klobuk hrvatski*)«, 2° mjera za žito, 3° toponim«. Deminutivi na *-bc* *klobučac*, gen. *-učca* (16. v.) »1° kapica, šeširić, 2° biljka cyclamen, umbilicus Veneris, artanita, gljive, 3° toponim«, na *-bk* *klobučak*, gen. *-čka* (17. v.), na *-ičić* *klobučić* (17. v.), na *-ica* *klobučica* (apozicija uz *zmija*). Augmentativ na *-ina* *klobučina* (Vuk) »1° veliki šešir, 2° oronim, 3° materijal od čega se pravi«. Pridjev na *-ast* *klobučast*. Radna imenica na *-jar* *klobučar*, gen. *-ara* m (13. v.) »1° šeširdžija, 2° ptica galerida eristata (Veli rat, Dugi otok), 3° prezime« prema f *klobučarka*. Na *-ara* *klobučara* (Dubrovnik) = *klobučnica* (neologizam) »kutija za šešir«. Deminutiv na *-iti*: *klobučiti*, *-klobučiti* »pokrivati slamom krov«. Refleksiv *klobučiti* se ima metaforicko značenje »bujati«. Metaforom prenijeto je na mjehure na vodi ili na koži. Tada dobiva akcentat i onomatopejski vid (miješanje sa *buka*, v.): *klobuk* (Vuk, Kosmet) »mjehur na vodi, kad vrije, kad kiša pada, kad se koža oprži«. Odatle deminutiv na *-ati* *klobučati* (subjekt *voda*, Kosmet); *sklobučatise* »saviti se u klupko kao zmija«. Turcizam sa likvidnom metatezom je sveslav. i praslav. posuđenica iz avarskoga (= sjevernoturskoga), dok je oblik bez likvidne metateze balkanska posuđenica iz južnoturskoga (osmanlijskoga). Upor. stras. naziv *Cornii Klobuci* (11–12. v.) za turkotatarsko nomadsko pleme neprijateljsko Kumanima (Pečenezima). To je prevedenica turskog plemenskog imena *Karalkapak*. To je pleme bilo dio većeg, koje se zvalo *Uzi* < *Oguz*.

Lit.: ARj 4, 776. 5, 21. 83. Elezović 1, 274. 295. 423. Hirtz, Aves 192. Mažuranić 507. Miklošič 120. ASPH 9, 107-108. SEW 1, 474. Holub-Kopečný 171. Bruckner 237. KZ 45. 33. Vasmer 571. RSI 6, 199. Tiktin 370. Skok, JIG 2, 9. Tomanović, J F 17, 204. Korsch, ASPH 9, 508. Lokotsch 1039.

kāltak m (narodna pjesma, Jukić) »tatarsko drveno sedlo«. Turcizam (tur. *kaltak*) iz terminologije sedla.

Lit.: ARj 4, 776.

kāluf = *kalup* m (Vuk, 16. v.) = *kalup*, gen. *-iipa* pored *-bp* (Kosmet) = *kalup* (ŽK) »crevljarski termin danas raširen i na zapadu, »1° Schuhleisten, kopito (ŽK), 2° oblik od metala za glačanje (peglanje) fesa (Kos-

met)«. Deminutiv na *-bc* *kālupac*, gen. *-pea*, neologizmi na *-ar*, *-arnica* *kālupār*, *kaluparnica*, pridjev na *-ski* *kālupar ski* (Vitezović). Na *-džija*: *kalupčija* (Kosmet) »čovjek koji glača (pegla) fesove«. Denominali na *-ati* *kālupati*, *-am* (srednja Dalmacija?, Pavlinović; s- Makarsko primorje) »napraviti što na jedan kalup, oblik« = na *-iti* *kālupiti*, *-em* (Vuk) (s-) = *skalūpit* (Kosmet) »sinonim: skāiti (v. *kat*)«. Balkanski turcizam arapsko-grčkog podrijetla (ar. *kalīb* > tur. *kalip* < gr. *καλόπουζ*, *καλοπόδιον*) iz zanatske terminologije: rum. *calat* = *calīb i -p*, *calāpciu*, bug. *kalāp*, arb. *kallup* = *kallēp*, cine. *aālupe* f, ngr. *καλοῦπι*. Istog je izvora evropski arabizam *kaliber*, *-ar*, gen. *-bra* i fr. *galoše* f pl.

Lit.: ARj 4, 799. Elezović 2, 232. 520. Mladenov 229. GM 169. 186. Lokotsch 1030. REW² 1325. Pascu 2, 119., br. 213. Miklošič 109. SEW 1, 475. Korsch, ASPH 9, 501.

kaluma f (Vis) »tri vrše zajedno svezane koje se bacaju u more (ribarski termin, Zore)« = *•kaluma* (Budva) »tikva ili barilo! ili senjal na svakoj mreži osim srdelare (dugačka je prema dubini mora)«. Od tal. *caloma* pored *caluma* »corda per gettar la nassa« = gr. apstraktum *χάλασμα* od *χαλάω* (v. *kalati*). Viško značenje osniva se na semantičkom zakonu sinegdohe. Denominali *kalūmati*, *-ām* pf. (Dubrovnik) »spustiti malo po malo u more uže, verige«, *ukalūmat* (Dubrovnik, Cavtat) »naturiti«. Od tal. *calumare* »isto«.

Lit.: ARj 4, 778. REW* 1535. DEI 690. Rohlf 869.

kaluša f (Kosmet) »ovca crna obraza, crna oko očiju«. Pastirski balkanizam: bug. *kales*, pridjev »sinonim: *vakal*, mit schwarzen Augen und Wimpern, mit schwarzen Fleck um die Augen (ovce, upor. rum. *oacheș*)«, odatle *vakluša* (ovca), kod Arbanasa s drukčijim značenjem *kalésh* »dicht behaart, blond«, zacijelo zbog umiješanja arb. *lesh* »Haar«. U rum. postoje još pridjevske varijante: *oacār* (*pae*, *oacāră*, *oacāruŭ*, deminutiv), *oacheș*, deminutiv), *oacheșei* m prema *foacheșică* »1° Schafe mit dunkleren Flecken im hellfarbigen Gesicht, 2° hellfarbige Schafe mit schwarzen Ringen um die Augen, 3° (preneseno na ljude) brünett, (na životinje) braun«. Sve su ove varijante istog podrijetla. Bug. pridjev *vakal*, s ispuštanjem početnog sloga *va-*, nalazi se sa slav. sufiksom *-uša* u *kaluša* = *vakluša*, sa *-eš* u bug. *kales*. Slog *oa-* u rum. nastao je unakrštenjem sloga *va-* sa *oae* < *ovis*. Riječ ide zacijelo

kao *siapanin*, *bai* itd. u predslavenski supstrat tračko-ilirski: *(v)acálu.

Lit.: *Elezović* 1,274. *GM* 170. *Tiktin* 1066-1067. *Mladenov* 278. *Doric* 30.

kalvara f (dalmatinsko Zagorje, Pavlinović) »sud u kojem se krmama nosi lok«. Leksički relikv iz dalm.-rom.' od lat. *calvario*, »lujanja, Schädel«. Upór. srfr. *chauveau* < *calvellu, öd *calvus* »ein Getreidemass«. Upor. tršćanski toponim *Chiarbola* = *Čárvula* u izgovoru Slovenaca, nekada *Calvola* do sv. Justa pri moru, padina kao predgrađe Trsta. Toponim dokazuje da se u Trstu nekada govorilo furlansko narječje (*ka* > *ča*). Slovenski je pendant furlanskom toponimu *Goláuka*, 1/4 sata udaljeno od Čarvole. Upor. *Plješivica* (v.). Učena riječ *Kalvarija* (također toponim crkvenog podrijetla) lat. je prijevod biblijskog *Golgotha* = aram. *gulgalthā* < hebr. *gulgalth* »τόπος κρανίου«.

Lit.: *ARj* 4, 780. *REW** 1532. *DEI* 694.

kalj m (Dubrovnik) »ljepilo za ptice; sinonim: smola« = *kělj* m (Lika, Gornja Krajinina) »sinonim: tutkal(o), kola«. Mikalja ima pridjev na -*bn* (*na*)*kaljigan*, f -*gna* sa nejasnim -*gan*. Posuđenica iz hrv.-kajk. kao i denominativ na -*iti* *Kěljiti*, -*im* (Lika, Gornja Krajinina) = *keljiti* (ŽK) (*od-*, *s-*, *ras-*, *sa-*) »lijepiti« prema impf, *skeljjavati* — *skeljivati* (Belostenec), s radnom imenicom *skeljitelj*, *ras-keļjivati*. Sa *o* > *a* *skaliu*, sa postverbalom *skalj*. Postverbal *kljija* f (Hrvatska, ŽK). Upor. hrv.-kajk. psovku: *vrak te skělil*. Slov. i hrv.-kajk. *keliti*, -*im*. Budmani je bez potrebe rekonstruirao *kaliti*, što bi bio homonim, da je jezik stvorio taj oblik. Upor. *kaliti* u dva značenja, a ovo bi bilo treće. Isto je tako Budmani bez potrebe rekonstruirao *kalje za *kelje* n (hrv.-kajk. i slov., upor. slov. *kelje*) »ljepilo, tutkalo«. Da jezik izbjegne homonimiju, posegnuo je radije za tuđicama *kola*, *tutkal(o)*, jer ni *kljij* m (rukopis pisan crkvenim jezikom) = *kljija* (17. v.) »gluten« nije uklonio homonimiju sa denominálom na -*ati* *kljijati*, -*am* (Mikalja, Voltidi, Stulić). Posljednje je sveslav. i praslav. (*kuejb), koja nije ušla u naš književni i saobraćajni jezik, zbog homonimije sa *kljijati* »germinare« (v). Prijelaz *o* > *i* je kao u *prije* prema *prede*, i pomaže nam objasniti *kalj* — *kelj*. Tu je *a* = *e* nastalo iz poluglasa *a*. Osnova *kü-* bila je raširena sufiksom -*lo l -za*. Ne zna se kako se semantički odnosi *keljavac*, gen. -*avca* m »kukuruz koji ne dopijeva s drugim«. Praslav. *klejb je

kulturna riječ koju posuđiše Rumunji: *cleiu*, pridjev na -*osus* > -*os cleios*, Mađžari *kilih*. Nema paralela u baltičkoj grupi, nego s gr. *κόλλα*, odatle posuđenica *kola*, srdnjem *helen* »prilijepiti«. le. je korijen **qol(e)-* »ljepilo«.

Lit.: *ARj* 4, 773. 781. 782. 935. 5, 66. *Miklošič* 154. *SEW* 1, 659. 763. *Holub-Kopečný* 170. *Bruckner* 223. *Vasmer* 566. *Trautmann* 145. *Mladenov* 240. *GM* 318. *Boisacq* 4M.

kalja f (Hercegovina) = *kalja* (bosanski fratri) »kiseli kupus s pastromom«. Turcizam arapskog podrijetla (ár. *qalyā* > tur. *kalja* »friture, ce qui est frit«) iz kuhinjske terminologije.

Lit.: *ARj* 4, 781. Skok, *Slávia* 357., br. 391.

kâm m (hrv.-kajk., Prigorje) »sinonim: mut u vinu«. Pridjev na -*bn kaman* »sinonim: mutan«. Od njem. *Kahm* »vinski cvijet«.

Lit.: *ARj* 4, 782. Strekelj, *DAW* 50, 25.

kama f = *kama* (Kosmet) »nož s obje strane oštar«. Balkanski turcizam (tur. *kama*) iz vojničke terminologije: bug. *kama*.

Lit.: *ARj* 4, 782. *Elezović* 275. *Mladenov* 229.

kamara f (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Boka) »1° soba« = *kamara* »2° svod, 3° gomila, hrpa, 4° toponim«, *gamara* (18. v., Slavonija) »gomila, hrpa«. Deminutivi *kāmarica* (16. v.), *kāmarica* (Vuk). Na tal. sufiks -*iere* > -*jer kamarjer* (Potomje, Dalmacija), *kamarijer*, gen. -*era* m prema f *kamarijera* (Dubrovnik) »konobar«, na deminutiv -*ino kamārīn* (Korčula) »zahod«; -*ono kamarot* m (Dubrovnik) »mrnar koji služi u sobi kapetanovoj«. Od gr. *καμάρα* > lat. *camera*, mlet. *cāmara*, koje je postalo balkanska riječ: rum. *cāmară*, bug. *kamara* »zimmnik«, *kamara* »1° Wandschrank oben der Tür, 2° Zimmer«, arb. *kamare* »Gewölbe«. Ovamo ide i španj. *kamarila* preko njem. izgovora od španj. *camarilla*. Preko njemačkoga dolazi *kumerad* (ŽK) < njem. *Kamarád* > *kamarád*, sa sufiksom -*ata* > *āda kamarada* (18. v., Obradović). Sa *a* > *o* kao starija posuđenica iz balkanskog latinizeta *komora* = *komora* (ŽK, Rab) »1° sobica bez peći, 2° fourrage, vojnički prtljag« (*pod-*), sveslav. posuđenica, ali nije praslav., jer ne ide u praslav. kulturu, s leksikologijskom porodicom na -*bn komoran* (17. v.), poimeničen na -*ik komornik* (15. v.) (*pod-*) m prema f *kōmōrnica* »sobarica«, na -*ski komorski*, na -*džija komordžija* (Vuk,

Bosna) »Trainsoldat«, *kemyero* (Bednja) »isto«, deminutiv *komorica*. Na -*jak komornjak* »zahod«, na -*aš kamoraj* »vojnici koji nije bio krajiški, tj. koji potpada pod carsku komoru« = *kamora* (Istra, Prekmurje), *kamornik* (*nad-*) = *komara* (18. v., Dalmacija), *komamica* (slov., Krn) »pastirska kuća na gorskim sjenokosima«, *komornjak* m »koliba u kojoj se sir pravi i maslo bučka, na 4 soje blizu struge od tora« = *komura* f (18. v., Dalmacija). Sa sinkopom penultime *kambrā* f (Vodice) »soba« = slov. *hámra* »izba«, *kāmrica*, od furl. *Kambrā* = *ciambra* < fr. *chambre*. Preko gr. *κάμαρα* > perz. *kāmār* > tur. *kemer* > čemer (18. v., Vuk, Dalmacija) »1° svod, luk, bolta (ŽK), 2° pojas za kuburu, novac (Lika)« balkanski je turcizam: rum. *chimir*, bug. *kemer* »isto«. Odatle na -*u cernerii*, indeklinabilni pridjev epitet za *kula*, *lonžza* (narodna pjesma), *čemerlija* »(metafora) vrsta sablje«, složenica *čemermecit* »svod«. Riječ *kamara*, koja je potvrđena već u avesti *kamara* »cintura«, ušla je prema tome na Balkanu raznim putovima (grčkim, mletačkim, furl., itd.) u balkansko graditeljstvo i u različito doba.

Lit.: *ARj* 2, 130. 131. 3, 98. 4, 783. 784. 813. 5, 236. 238. 248. 249. 252. 11, 149. *Krušar*, *Rad* 118, 15. *Budmani*, *Rad* 65, 165. *Ribarić*, *SDZb* 9, 155. *Pleteršnik* 1, 384. 631. 427. *Miklošič* 125. *SEW* 1, 556. *Bruckner* 250. *Vasmer*, *RSI* 3, 278-279. 5, 144. *Románsky* 109. *Rohlf* 871. *REW* 1545. *Trombetti*, *AA* 3, 29. *GM* 171. *Pogodin*, *RFV* 47, 207-209 (cf. *AnzIF* 21, 73.). *Walde*, *AnzIF* 29, 32. *Korsch*, *ASPh* 9, 509.

kam aštri, gen. -*astara* m pl. (Dobrota) = *kāmastre* f pl. (Perast, Prčanj, Lastva, Tivat, Krtole, općenito u Boki) = *kōmostre*, gen. -*ārā* (15. v., Vuk, Marulić, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *komōstra* (Cres) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *komoštre*, gen. -*ārā* (Lika, Šibenik, Račišće, Kučište) = *komoštre* (Liburnija, Istra, Vodice, Premantura, nepoznato kod Brkina, Šavrina i Bezjaka) = *komaštre* f pl. (Zagvozd, Vrgorac, Istra) = *komōstra*, gen. -*oštar* n pl. (sjeverni čakpici, Istra) »verige nad ognjištem o kojima visi kotao, pinjata, lonac«. Toponim *Komostrin* (Krk). Dalm.-rom. leksički ostatak (relikv) *camastro*, krčko-rom. *camustre*, južno-tal. sve do Abruzzza *kamastra* »catena del focolare«, od vlat. *cremastrum*, od gr. pridjeva *καρεμαστός* (s umetnutim *r* poslije *st*, kao u *Spalatar*, *scheletero*), od *καρεμάστυμ* »visim«. Gubitak suglasnika *r* je po zakonu likvidne metazeze *r - r* > *e - r*.

Upor. i arb. *kāmastre* i ngr. *καρεμάστρα* »isto«. Ujednačenje samoglasnika *e - á* je kao u *galatina*, *salvaticus*, *dalmaticus*, *saljatur* (Dubrovnik) < *serratorium*.

Lit.: *ARj* 5, 239. 249. *Stojković*, *ZbNŽ* 27, 232-243. (cf. *JF* 10, 258). *Ribarić*, *SDZb* 9, 158. *Miklošič* 126. 426. *Rohlf* 141. 147. *Benvit*, *ZRPh* 44, 437. *REW* 2310. *GM* 172. *DEI* 697.

kāmba f (čakavski, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *kāmba* f (Marčelji, Kastavština) »1° zavinuto drvo ispod vrata volu u jarmu, pričvršćeno iglicom (iglica pričvršćuje *kanbu* za jaram (v. *jarme*; *jañmit'* je gornji dio volu na šiji, v. *konablja*), 2° *kambe* f pl., compedes equorum (Mikalja)«. Slov. *kāmba* je raširena riječ s polisemijom i leksikologijskom porodicom. U Beloj Krajini i Notranjskom je »savinuti dio jarma volu oko vrata« kao u čakavskom, u Šempasu (Goriško) »sprava za lovljenje ptica, Türgriff, Schliesshacken, in welchem der Riegel des Schlosses schnappt«, u Režiji »Kinnbacken«. U furlanskom odgovara *cianive* f = *ciáněvá* (Barcis) za slov. i hrv. *komba*. Pirona daje točan opis. Kako je to sinonim za *cianeule* f, bit će još govora o etimologijskom postanju te riječi. Bertoni, *ID* 42 stavlja *kāmbu* u isti red sa *chanva* = *conua* (Švicarska, Grisons), švicarsko-njem. *Kämme*, švicarsko-rom. *čama* »collare del campano« i zaključuje da se radi o keltskoj riječi *camb-*, koja da se nalazi u *gamba*. Ali je *gamba* drugog podrijetla jer je *kamba* u očitijoj vezi s tal. *canava* (16. v.) »collare dei bovini«. Ide zajedno sa slov. *Jumpica*, *kampiče*, koje je iz srnjem. *Kamb*, *Kambe*, austr.-njem. *Kampe* = *Kamm* »Kamm auf dem Kopf oder Halse eines Tieres«. Od glagskog *camb ili od predrimskog *caniba* ili *canipa*. Od *gamba* su naši glagoli *gambuti se* (Zore) »1° turati se u svadi, 2° (hrvatski školski izraz) gimnasticirati«, *dogambati*, *progambati* pf. (narodna pjesma) »gambajući pristupiti, doći«. Upor. rum. *gambă*, *agamba* i arb. *kambë*. Upor. slov. *kompēta* (Ig) = *kopēta* (Dolenjsko) »Hackse« < tal. *gambetta*, *gambeti* = *gabati* »watscheln, waten, schlendern« (*o-*, *pri-*), *gambali* »teško hodati«, *nagambati*, -*am* (Vuk) »offendere«, *nagambāt*, -*am* pf. (ŽK, ŽU) »naići na što«. To je od tal. *gamba* »noga« < gr. *καμπή*, *gambettare*.

Lit.: *ARj* 12, 292. 786. *Zore*, *Rad* 108, 232. 115, 175. *Pleteršnik* 1, 205. 382. 289. Skok, *SIRev* 3,352. *Pirana* 45. *REW* 1539. 1591. 1542. *Strekelj*, *ASPh* 12, 457. 206. 428. 434. 14,526. *Grimm* 5, 107. *Miklošič* 110. *SEW* 477. *Schuchardt*, *ZRPh* 35, 79. si. (cf. *RSI* 5, 263). *DEI* 713.

kambijat, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »mijenjati«. Romanski postverbal *kombija f* (sa *-io* > *-ija* kao u *gimnazija* itd.) = *kâmbijo m* (17. v., Dubrovčani) »promjena novca« = *kambij (staviti na ~, Kućište)* »dobiti u banci«. Na sufix *-ale* < lat. *-aus kambijála f* (Boka, Crna Gora, Hercegovina) »(prevedenice) mjenica«. Od tal. *cambiare* »mijenjati«, galskog podrijetla, *cambio m* »isto«.

Lit.: ARj 4, 787. REW* 1540. DEI 698.

kâmeia f (16. i 17. v., čakavski) = *kamei m* (prema lat. *camēlus*) — (običnije s z < e = η) *kamila* (16. v., Vuk) = *kamuja f* (15-17. v.) = *kamuija* (15. v., Vrančić) = *kamil m* (18. v.) = *kamij* (15-17. v.) = (sa c > g kao u sjev.-tal. *gambello* ili u hebr.) *gāmila* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) »deva«. Pridjev na *-j kāmijfi*, na *-ov kamilov*, poimeničen na *-bc* > *-āc kamilovac* »klobuk od kamilovih dlaka«, na *-ski kāmilski, gāmilski*. Na *-ar gāmīlār*. Oblici na i su grecizmi καμήλα, deminutiv καμήλι, κάμηλος. Složenica *kāmij-ptlca*, prevedenica od gr. στρουθοκάμηλος »noj«. Arb. *gamilU*. Slov. *gomēla* (Bela Krajina) = *kamēla*, pridjev *kamēlji*. Na *-onus* > tal. *-otto* > hrv.-srp. *-ot je čambelot m* (Mikalja) = *čambalot* (16. v.) = *čambolat* (Belostenec) »sukno od kamilje dlake«, pridjev *čambalotov* (16. v.), od tal. *ciambellano* »isto« < fr. *chamelot (mb* < *mm* prema tal. *cammelo*). Riječ je ušla u evropske jezike preko biblije i preko industrije. Podrijetla je hebrejskoga *gāmāl*. Ovamo i *kamilavka* (v.). Kako je deva služila i u Evropi kao saobraćajno sredstvo, nailazimo i kod nas na toponime *Kamilariste* (Srbija, okrug Beograd), *Kamuja reka* (1704).

Lit.: ARj 1, 754. 886. 3, 98. 4, 806. Pleteršnik 1, 382. REW³ 1544. DEI 703. SEW 1, 477. Vasmer, Gi 73. GM 118.

kaméleon m = *kamalēonat*, gén. *-onta m* (17. v.), učene riječi, prva od lat. nominativa *chamaeleon*, gen. *-ontis* (Plinije) < gr. složenička χαμαιλέων, gen. *-οντος*, prvi dio priloga χαμαί »prema zemlji«, u prasadstvu sa *zemlja* (v.), *humus*, i λέων, gen. *-οντος* »lav«, »1° reptil koji mijenja boju, 2° (metafora) čovjek koji mijenja stranke, mišljenje«. Preko tal. *camaleonte*. Glede prvog dijela upor. *kamilica*.

Lit.: ARj 4, 783. DEI 696.

kâmen, gen. *-ena m* (Vuk, deklinacija o, u stoslav. deklinacija n: *karny*, gen. *kamene*, ak. *kamenb* prenijet analogijom u nom.), sve-

slav. i praslav., »1° petra, 2° (eufemizam, tabu) zmija, miš, 3° komad (kamen soli)«. Čest toponim. Lično ime *Kamenko*. Ostatak starog nominativa u složenici *kamivao*, gen. *kāmivala m* (Vuk), koji se upotrebljava najčešće u liku *kāmivālom*, kad je riječ o vrhu planine kod označavanja granice »odakle bi se kamen valjao«. Riječ *kami* potvrđena je u dokumentima, danas u Crnoj Gori, Boki i južnoj Hercegovini. Taj oblik igra ulogu u folkloru: *kami ti ü dom* »sjeme ti se zatrla«. Odatle prilog *kami* (Crnina) »zlo, slabo, rdavo, jedva«. Kao u rus. *kamyk*, bug. *kamik*, slov. *kânik*, polj. *kamyk* što je nominativ *karny* dobio *-k*, koje nije deminutivni nastavak, tako i u hrv.-srp. *kamik m* (dokumenti: 1275, 1493, itd., Vrančić, čakavci). Upor. *ječmik* (v.). Taj je dodatak nastao zbog toga što su maskulina na *-y* rijetka. Da tako treba tumačiti taj dodatak, dokazuje odbacivanje *-y* u *kam* kao u *plam* pored *plamen*, *pram* pored *pramen* i *krem* pored *kremen*. Ovamo još *ječam* (v.) i *grm* (v.). Upor. u *kam udrilo*, folklorni izraz značenja »nesreća ili bolesti neka udari u kamen, a ne u čeljade«, jer u nekim dijelovima Crne Gore postoji običaj da narodni ljekari prenose bolest u kamen (opljunu prst pa mažući dodiruju naizmjenice oboljelo mjesto i kamen). Upor. *kami te otkup'ijo* (Kosmet). Tako treba shvatiti i zamjenu *-enb* sa *-bn: kaman*, gen. *kamna* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.), odatle toponimi *Kamnik* = njem. *Stein*, kol. *Kamanje* kod Karlovca i češ. *kamna* n pl. »peć«. Od *karny* je i ime biljke *kamika* (također češ.). Deminutivi se tvore od *kamik*, *kamenb* i *kam: na -bc, -āk. kamičac*, gen. *-čca* (također toponim, Hrvatska) = *kamičak* gen. *-ika* = *kamičak* pored *kamičak* (Kosmet). Denominal *skamičati* (Silba) »otjerati koga odakle kamenjem«. Jedna je potvrda za *-iç* od *kam: kamic*. Od *kamenb* su *kamenac*, gen. *-ēna = kameñák*, gen. *-ēna*, sa *-čič* < *-bc H—iç: kameñčič; -čak, < -bc + -bk', -iac* < *-bc + -bc: kâmeniac, kamenčak, kamečak* (Π. v., n ispao u grupi *nčk*) — *kamenčak*, gen. *-nika* (17. v.). Pridjevi se prave samo od *kamenb: na -bn kamemm > kamen*, toponimi *Kamengrad* (Bosna), *Kameno*, *Kameno Sijeno* na Durmitoru, *Kamena Glava* (Kosmet), *srca kamenoga*, poimeničen na *-ik kamenik'*, na *-ica: kamenica* (16. v.) »1° ostriga, 2° vještica, 3° biljka«, sa deminutivima na *-bc* i *-bk: kameničac*, gen. *-čca = kameničak*, gen. *-čka* »biljke« = *kamenica* (Kosmet) »zmija«, na *-ika kamenika* »trava«, na *-jača kamenjača* »kruška«. Pridjev na *-it: kamenit* = *kamenit* (Kosmet) pored *kamenit* (Vuk); na

-ski: kâmenski (18. v., u sr. r. toponim *Kâmenska*). Poimeničen na *-jak: kamenštak* (narodna pjesma, Crna Gora) »junak čvrst kao kamen«. Na *-o* toponim *Kamenova*. Ostale su izvedenice od *kamenb: na -ar kamenar*, gen. *-ara* (16. v.) »sinonim: zidar«; *-ica: kamenica f* »1° kamen izduben kao sud, za ulje (Smokvica, Korčula), 2° mjesto gdje se kopa kamen, 3° (18. v.) kamen vrlo velik, 4° (*kamenica*, Vodice) prirodno udubljenje u kamenu vapnencu gdje se nakupi vode od kiše, 5° toponim«. Na *-ik: kamenik* »mjesto gdje se kopa kamen«. Augmentativ na *-ina: kamenina* (Cres) »(metafora) suvrst vinove loze tvrda grožđa«. Kol. na *-je kamenje n = katinje* (1475, Otočac) = *kamēnji pi*. (Buzet, Sovinjsko polje) »kamenje za gradnju kuće«. Na *-jak: kamenjak*, gen. *-aka* (Vuk) »gdje ima kamenja«. Složenica *kamenolom* je neologizam, prevedenica (calque) od njem. *Steinbruch*. Denominali (kauzativ i inhoativ) na *-iti kameniti, -im (o- se, s-, za-)* »obraćati u kamen«, *zakâmenit* (Kosmet) »(metafora) 1° zamuknut, 2° zaprepastiti se« = *skame-njati* (Crna Gora), *kamenjivati se* »postati kamen«, na *-ovati kamenovati, -ujem* »zasuti kamenjem«. Glagol *okameniti* se služi u psovci. Odatle eufemizam (tabu) za zmiju i miša u Grblju: *okamenica* »zmija«, - jer se zaklinje s *okamenila se', okamenjak* »miš«. Baltičke i ostale ie. usporednice pokazuju varijante u pogledu početnog sloga. Dok sve slavine predstavljaju samo ie. **kamen i ko-*, svode se ostale na ie. *akmen i **akmen-*, Upor. lit. *akmuō*, gen. *akmens* pored *ašmuō* »kamen«, lot. *asmens* »oštrica noža, gr. &μων, gen. óτμωνοσ, sanskrt. *açma* »stijena«, avesta *asman-* »kamen«. Glede početnog **ak-* upor. *oštar*. Sa početnim slogom slavina slaže se stvnjem. *hamar*, nvnjem. *Hammer*, u sjeverno-germ. »stijena«. Zbog te varijacije treba pomišljati i na upoređenje s jezicima izvan ie. grupe, tako s ugrofinskom madž. *ko*, finski *kivi* »kamen«, lezginjski (kavska grupa) *kvuan* »kamen«.

Lit.: ARj 4, 788. 794. 801. 804. 806. Ribarić, SDZb 9, 15°. *Mažuranu* 478. Medie, NVj 15, 742. Vuković, SDZb 10, 388. Miletić, SDZb 9, 437. *Elezović* 1, 190. 275. 2, 22. 232. KZ 43, 315—316. 46, 232. 234. 48, 214. Miklošič 110. SEW 1, 470. *Holub-Kopecný* 161. *Bruckner* 215. *Vasmer* 514. Jagić, ASPH 20, 529. Belić, NJ 1, 46-47. *Boisacq** 36. 403. *Brugmann*, IF 18, 423. *Machek*, Slavia 16, 187. *Güntert*, WuS II, 170. *Agrell*, Zwei Beiträge u Lúa 1918 (cf. IJb 8, 203). *Fraenkel*, KZ 63, 183. *Hirt*, IF 37, 217-227.

kamfor m (18. v.) = *kantor m = kamfora f* od tal. *cánfora* (1255), od kojega je *-a* bilo shvaćeno kao naš genitivni nastavak = *kafra f* (hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi, Šulek, ŽK), od srvnjem. *Gaffer*. Pridjev *kámforát* (18. v.: —o vino) < tal. *camforato*. Varijanta sa *m* je zapadnoevropska, upor. sanskrt. *kanpura* prema ar. > perz. *kâfur* > tal. *cafura* > ngr. *καφουρά* od sanskrt. *kapur*, prvobitno ime drveta na Formozi. Taj orijentalizam potječe od arapskih trgovaca u srednjem vijeku (upor. *mogoriš, orsan*).

Lit.: ARj 5, 734. 804. DEI 661. 719.

kamilavka f = *kamilavka* (Bosna) »kaluđerska kapa od kamilje vune«, *parakamilavka* »crni veo na kamilavki«. Balkanska riječ grčkog podrijetla (gr. καμηλαύκα, καμηλαύκι/ον/-αυχον): bug. *kamiijávka* = (metateza) *kalimavka, parakamilavka* »capuchon«, arb. *kamilafk*.

Lit.: ARj 5, 241. *Mladenov* 230. GM 172. *Vasmer*, GL 73. SEW 1, 477. *Šetka* 1, 121.

karnis m (Vuk, 18. v.) = *kamiš* pored *kāmis*, gen. *-Isa* = *kaniš* (ŽK, slov., n mjesto m prema *canna*, v.) »1° cijev za čibuk (v.) ili lulu, 2° čibuk«. Na *-ovina kamišovina* (Drsnik, Kosmet) »šumsko drvo«. Balkanski turcizam (sjeverno-tur. i južno-tur. *kamiš* »trska«) iz duhanske terminologije: bug. *kamiš*, *kamaš*, arb. *kamish*.

Lit.: ARj 4, 807. *Elezović* 276. *Mladenov* 1, 230. *Miklošič* 110. SEW 1, 478. GM 172. *Štrekelj*, DAW 50, 25. *Matzenauer*, LF 8, 42. *Vasmer* 516.

kamiž m (Dubrovnik, 17. v.) »dugo prteno odijelo katoličkih svećenika« = *kamša f* (18. v.) = *kanša* pored *kama* (Kavanjin) = *kamža* pored *kamca* (Belostenec, upor. madž. *kamsza*) »cotte, sopravveste«, *kamiš* m (Pag, Kotor, Škaljari) »1° gornje žensko odijelo, ljetno, s rukavima od bumbažina ispod jaketina (skopča se botunima, siže do pasa), 2° spavačica (Kotor)«. Belostenec ima još *kamica* koje Budmani označuju kao nepouzdan. Riječ *kamiž* je od tal. *càmice*, kao mlađa posudenica, dok *komes* (sa *a* > *o*) ide zajedno s *cammissu* u Kalabriji. Glede sinkope penultime upor. stfr. *chainse*. Ovamo ide na *-ā camisia*, koja je postojala u balkanskom latinitetu, kako pokazuje rum. *cămașa* »košulja«, arb. *kēmishë, kmishë* (Ulcinj). Odatle lat. deminutiv na *-ola: kamižula*, pored *kamišulja* (biljka), *kamižula* (biljka polion) pored *kamižulja* — *kamižola* (Mikalja, Dobrota,

Kučiče) »kratko prteno odijelo nad košuljom, bluza«, dem. *kamižolica*, na dvostruki dem. sufiks *-alino kamižolm* (Cres, Valun) »prsluk, burič« == isto-rom. *kamizulin* »sorte di corpetto o panciotto senza maniche«. Deminutiv na *-ottus* > tal. *-otto: kamižôt* m (Cres, Božava, Sutomore, Rab, Krk, Vodice) = *kamižot* (Potomje) »1° suknja od domaće tkanine, 2° radnička bluza (Potomje)«. Od mlet. *camisola*, krčko-rom. *camisot*. S dvostrukim dem. sufiksom *kamižolet* (Rab) »prsluk«. Slov. *kamizola*, *kam.žula* (Notranjsko), *čamažot* (Režija) iz furi, *ciamesot*; *camisus > tal. *camicie* (kao u *calice*) nastao je od gr. *κάμισος* (5. v.) > *camasus*, s oslabljenjem penultime kao u *κέρσος* > *ceressa, deklinirano prema *cálix*, jer je riječ naziv crkvenog odijela. Ostalo su tal. deminutivi od *camicia: camiciòla* (16. v.), *camiciotto*. Tvrdi se da je *camisia* keltskog podrijetla. Prema Battistiju je možda mediteranskog.

Lit.: *ARj* 4, 804. 807. 814. 824. Kušar, *Rad* 118, 20. Ribarić, *SDZb* 9, 156. Cronia, *ID* 6. *Banali* 2, 192. *Ive* 104. Tentor, *J F* 5, 111. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 1550. *DEI* 701. *Pleteršmk* \, 384. *GM*. 187. Sturm, *ČSJK* 6, 53.

kamka f »sinonimi: demašak < damast, izmet, šamaladža«. Iz rus. *kamka* »idem« < sjeverno-tur. *kamka*, a ovo iz kineskoga; *kamuka* f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »idem« iz madž. je *kamuka*.

Lit.: *ARj* 4, 807. 814. *SEW* 1, 477. *Vasmer* 514.

kâmkati, *-am* impf. (Vuk) »dosađivati jakukanjem i jadikovanjem« = *kâmcii*, *-im* (Vuk, Dubrovnik) = *kančiu* (*is-*) »kad djeca plačući i drukčije dosađujući jednako traže što«. Budmani pomišlja na denominai od *kami majci* (v. pod *kamen*) »zaludu«, izveden s pomoću *-kati* kod onomatopeja. Vjerojatnije je da se radi o onomatopeji kojom se oponaša glas djece ili životinja, srodnoj s impf, *škamutati*, *škamuč* m prema pf. *škamútnuti*, *-em* (subjekt *pašče*), odatle postverbal *škamūt* m »gannitus«, u Kosmetu *škamukati* (subjekt *čovek*, *kuce*, za *komáie lēba*) pored *skamlicât*, *-Kem* »idem«.

Lit.: *ARj* 3, 872. 791. 4, 808. *BI* 2, 531. *Elezović* 2, 232. Matzenauer, *LF* 8, 42.

kampanio, gen. *-njela* m (17. v., Dubrovnik, Cavtat) = *kampanii* (Kučiče) = *kampànjo* (Perast) = sa promjenom sufiksa *-ile* sa *-ellus kampànjo*, gen. *-njela* (Prčanj) = *kampane* gen. *-ela* (Molat) »zvonik«. Od tal. *campanile*

»isto«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *kampanilac*, gen. *-ioca* (18. v.). Na *-iça* *kampanēlica* f »gewöhnliches Sperberkraut« < tal. deminutiv *campanella*. Od lat. > tal. *campana* (poimeničen pridjev, kćetik od *Campania*) > *kambanja* (Hrvati u Molise) < abruzz. *cam-bagne*, bug. *kambane*, pored *kanibalo* n (promjena sufiksa), arb. *kēmbonē* »zvano«, ngr. *καμπάνα* »zvano«. Bug. *kambanarija* »zvonik« < gr. *καμπαναριό*. Značenje »vaga« steslav. *кнѣпона* > bug. *kapana*. Hrv.-srp. *kupona* nema *ARj*, byz. *καμπανός*, kslat. *campana* »peso«, krčko-rom. *campuona*, arb. *kēmborē* stara je posuđenica iz balkanskog latineta. Taj trgovački termin posuđuje Madžari *kompana* i Rumunji *cumpănă*, s glagolom *a cumpăni* »razmišljati, neodlučan biti«. Denominal na *-ati* *kampanan*, *-am* »zvoniti«, onomatopeizirano umetkom / *klampanăti* (Molat) »jako udarati (npr. po stolu)«, na *-idiare* > *-izati* *kampani&at*, *-âm* (Dubrovnik). Na *-ata* *kampanâta* f (Malińska, Krk) »carillon« je leksički relikv iz dalmato-romanskoga.

Lit.: *ARj* 4, 813. Wędkiewicz, *RSI* 6, 233. *Pleteršmk* 1, 384. *Miklošič* 329. *SEW* 1, 600. *Románsky* 117. *REW** 1556. *DEI* 705. 706. Skok, *ZRPh* 50, 489. 54, 468.

kamuca f (Mikalja) = *kamoča* (Režija) pored *čemurča*, *čamurča* »divokoza«. Od tal. *cammozza* »ženka od camoscio« < lat. *camox*, gen. *-acis*. Sporedni rezijanski oblici potječu od furl. *kiamorts*, *camorcja* (Kalabrija), predromanska alpinska riječ mediteranskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 4, 814. *Pleteršnik* 1, 384. Šturm, *ČSJK* 6, 53. *REW** 1555.

kamuf m (Istra, narodna pjesma): *postole crne od kamufa skrojene*. Budmani upućuje ispravno na turcizam *kumaš* m »tal. raso, fr. satin, njem. Atlas«, odatle indeklinabilni pridjev *kumašli* (narodna pjesma), epitet za *jorgan*. Dok je došla ta riječ s narodnom pjesmom u Istru, koja je izvan turskog utjecaja, morala se izopačiti. Tako je u srednjoj Dalmaciji (Pavlinović) izmijenila dočetak *-as* u *-i*: *kumiš-anterija*; pridjev *kumišan* prenijet je s odijela i na uredno jelo. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *gumaš* »tkanje, Zeug, Stoff«) iz terminologije odijevanja: rum. *comas*, bug. *kumáš*, arb. *kumash* »manufacture«, ngr. *κουμάσι*.

Lit.: *ARj* 4, 814. 5, 777. 778. *Miklošič* 147. *SEW* 643. *GM* 213. Matzenauer, *LF* 9, 38.

kamumila f (Rab) = *komòmila* (Dubrovnik) = *kamumu* m (Brač) = (haplogija, preko njem. *Kamille*) *kamila*, sa deminutivom *kamilica* (slov., Hrvatska) = *gamilica*, (hrvatski gradovi, Zagreb) = *komelica* (slov.) = *gomilica* (slov.), = *gumilica* (18. v.) = (disimilacija m - n > l - m) *kalumela* (Šulek) = *kalumala* (Stulić) = (disimilacija m - m > g - m) *kagomila* (Veli Otok) »matricaria chamomila«. Od srlat. > tal. *camomilla* / *cāmara* < gr. složenička *χαμαιμύλον* > *χαμόμυλον* »jabuka zemljina«. Prvi je dio prilog *χαμαί* »na zemlji«. Ovamo ide sa napuštanjem reduplikacije i zamjenom dočeka *-ila* domaćim sufiksom *-ika* *komonika*. Ta je promjena nastala prema istoznačnom *romanika* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 778. 806. 813. 814. 5, 246. 14, 156. *REW** 1553. *DEI* 704.

kamže f pl., gen. *kâmāzā* (Vuk, narodna pjesma) »držak u noža«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qamza*).

Lit.: *ARj* 4, 814.

kana f (Vuk) = *kina* (Kosmet) = *křna* (Banja Luka) = *knā* (Mostar, Vuk) = *knja* (Pavlinović), uz *kina*, *kēna* (BiH) »1° prah od lišća biljke *lawsonia alba*, (u BiH i) balsamina *hortensis* (služi za bojenje kose, ruku, nožnih nokata), 2° (metafora) žučkasta ili crvenkasta ljaga na lozovu lišću poslije padanja kiše po sunčanoj pripeci«. Denominali *krati*, *hnijem* (Bosna) (*na-* Vuk, narodna pjesma *o-*), *knjāti*, *-am* (Pavlinović, Dalmacija), *krnati*. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *kina* < ar. *hinna*) iz kozmetičke terminologije: rum. *cană*, a *čani*, apstraktum na *-eală căneala*, bug. *kana*, *kānosvam*, ngr. *κνας*. Ovamo *kana čičegi* (Kosmet) »vrsta cvijeća« u tur. sintagmi. Na *-li: kwialija* »okniven, koji sadrži kanu«. Samoglas *a*, poluglas *6* (jedini uopće) i *r* zamjenjuju tur. *ı* (poluglas izgovoren kao jery).

Lit.: *ARj* 4, 814. 5, 109. 117. 603. Skok, *Slávia* 360., br. 438. *CMP* 6, 42. *Mladenov* 265. *SEW* 1, 530. *REW** 4135. Matzenauer, *LF* 8, 184. *Lokotsch* 867. *Škaljić* 410—411. *Elezović* 2, 520. 524. *ASPh* 35, 346. *Pascu* 1, 173.

Kanâjt m, toponim na otoku Krku kod Punta (biskupsko dobro), krč.-rom. od lat. *cannētum*, izvedenica na *-ētum* od *canna* »trstika«. Taj sufiks odgovara značenjem našem *-ik* (*trstik*, *šljivik*). Deminutiv odatle na nenaglašeni sufiks *-ulus* je *Kanttal* (Rab) <

lat. *cannētūlu* »mali Trstenik«, u f pi. tal. *Canidele* = (hrv.) *Šrakane*, otočić kod Lošinja. Deminutivi: na *-uceu kanjuša* (Volosko, Opatija, Istra), *kanūca* (Rab) »čibuk« < tal.-mlet. *cannochia* < *cannucula*; na *-ittus* > *-et kânet* m (Smokvica, Korčula) »komad drva obično izrezana na koje se kod pletenja stavi klupko«, na *-icella* > mlet. *-esela kanižela* f (Korčula) »zahodska jama u gradu bez kanalizacije«. Augmentativ na *-one: kalūn*, gen. *-una* (Šibenik) »probušeno gvožđe (termin u mlinu, za ulje; disimilacija n - n > l - n) = *kānjuo*, gen. *-ula* (glede *n* upór. mlet. *cagnol*, metateza odatle) »top« < *cannone* > *kānun*, gen. *-una* (16. v.) > *kalun* (Dalmacija) = (metateza) *kanūo*, pl. *kanuli* (Stoliv), *Pod kanuo* (Muo, ribarska pošta). Odatle tal. deminutiv na *-dno kanuncln* (Potomje) »mužar«. Riječ *kanonir* (ŽK) »artiljerist« je iz austrijske vojske. Od lat. > tal. *canna*, posuđenica iz gr. *κάνννα*, a ovo asirsko-sumersko *gin*, babilonsko *qanu*.

Ova mediteranska biljka dala je i druge romanske izvedenice koje su se očuvale u hrv.-srp. jadranskim zonama: toponim na *-etum* > hrv.-srp. *-et* (upór. u Splitu *Lovret*) *Kanete* f pl. »dio polja u Baru (ovaki izgovor u Baru i Sutomoru; nalazi se kod željezničkog magazina)«. U Ulcinju Arbanasi izgovaraju *knete*, što odgovara u arb. nenaglašenom *α* > *ë*, koje ispada. Pridjev na *-icius cannicus* > tal. *canniccio* poimeničen ž. r. *kanica* (Boka) »1° od smokava nanizanih na tanko drvo kao lesica na 4 ugla, 2° toponim *Kanice Špiljarske* (kod Kotora)«, poimeničen m. r. *konič* m (Stulić) »sprava spletena od pruča u kojoj se drži vinska komina kad je pod lijeskom«. Odatle denominal na *-ati koničati*, *-am* impf. (Vetranie, objekt *plavca*, deminutiv od *plav*). Deminutivi nenaglašeni *-ula* i naglašena varijanta *-ella* zastupljeni su također: *kanula* f (Rab, Kučiće, Brač) »cijev, pipa«, *kanēla* pored *kalena* (metateza, Božava) »canna«, *kānela* (Lika) »pipa, slavina«, deminutiv *kanelica*. Arb. *kēnell* »Brunnenhahn von Metall«, *kaneli* »Spund«, *hangjele* (Skadar), gr. ἡ *κάνουλα* του βαρελιού. Ovamo ide s neobičnom zamjenom *nn* > *nt* (upór. *kandala*, Treviso) *kāntula* (Dubrovnik, Čilipi) »1° cijev za vodovod u gustijerni, slavina, robinetto, 2° pipa za vino, 3° potkoljenica (Korčula)« = *kāntula* (Budva, Krtole, Bogdašić) = *kanula* (Kučiče, Brač) »1° cijev u kotlu za pečenje rakije, 2° pipa u bačvama za točenje vina« = *kamuija* (Dalmacija, Pavlinović) »šuplje drvo kroz koje se na vodenici na uspor pušća voda na kolo« =

kančula (Kućište, Brač) »goljenica«. Interesantno je Budmanijevo tumačenje suglasnika *t* u ovim oblicima. On ga tumači na jednak način kao u *assula* > *astia, *astella*, tj. *kanla > vlat. *kanla > *kanula* sa naknadnim latiniziranjem prema klasično-latinjskoj sintagmi *canna ferula*. Sam primitivum *canna* nije zastupan u hrv.-srp. Nije mogao potisnuti domaću riječ *trska*, *trstika*. Nije izvjesno da li je (*za*)*kaniti* (Baška) »ograditi trnjem« denominál na *-iti* od *canna*. Riječ *canna* je od 10. v. bila mjera za dužinu. Odatle potječe zacijski *kanica f* (Tivat) »zavijutak, serpentina«, *put na kanice* (*ima toliko kamca do Njeguša*). Dočetno *-ica* može biti naš deminutivni sufix, a i lat. pridjevski nastavak *-ictus*, o kojem je naprijed bila riječ.

Lit.: ARj 4, 826. 827. 764. 767. 5, 267. Jagić, ASPH 1, 159. Skok, ZRPh 46, 390. Skok, Slav. 24. 47. 61. 58. 260. Kušar, Aaa 118, 22. Zore, Rad 115, 162. REW* 607. 1597. 3263. DEI 721. 723. Tiktin 259. Miklošič 109. SEW 1, 474. Putanec, Filologija 6, 148.

kanal, gen. *-ala* m = *kana*, gen. *-āla* (Vodice), internacionalno od tal. *canale*, zacijselo preko njem., s denominálom na *-izirati* *kanalizirati*, *-lizirām*, deminutiv *kanalčić*, upor. arb. *kanal*, prema starijoj posuđenici na *a* > *o* u nenaglašenom položaju: *kanal*, gen. *-ala* m (Šibenik) »graba uz cestu kuda voda teče ako je presvođena« = *konal*, gen. *-ālā* (Cres, Rab) = *kona* (Božava) = *kano*, gen., *-ala*, (Veli Otok) = *konāo* (Budva, Boka) = *kono*, gen. *-ala* (Dubrovnik, Prčanj) = *konal*, gen. *-ola* (Hvar) »1° žlijeb, prekop, cloaca, 2° pomorski prolaz, 3° cijev kroz koju se kišnica hvata, 4° toponim, polje Na Kanalu u putu za Mögren, U Kanalu, Na po Konala I Stoliv / kad se ide put Perasta kod Boke Kotorske«. Deminutiv *Konalić* (18. v.) »ime predjela« (Veli otok). Na *-ica* *kančica* (Lastva) »okrugla tigla«. U Stonu sa metatezom *kolan*. U Dobroti i Morinju dolina, potok u njoj i njive zove se *Gāndālji*. Kad su velike kiše, *Gāndalji* poplavi sve i prodire u more. Riječ *konao* je leksički relikv iz dalmato-romanskog od lat. *canālis*, izvedenica na *-ālis* od *canna* [v. i *konaval*].

Lit.: ARj 5, 261. Hraste, JF 6, 181. Ribarić, SDZb 9, 156. REW* 1568. DEI 711. Matzenauer, LF 8, 197. GM 173. Putanec, Filologija 6, 147.

kanāp, gen. *-apa* m (18. v., Vuk) »dretva« = *kanāv* (Vetranie, uz *presti*) = (sa slabljenjem penultime) *kānef* (Cres). Mlada posu-

denica od tal. *cānāpo* (14. v.) »(pomorski termin) fune grossa fatta di canapa« < kslat. *canapus*. Riječ *kanava f* (Boka, Vukov akcentat *kanava* označuje Budmani krivim) »(kol.) konoplje«, od mlet. *canava* = tal. *canapa* (14. v.). Bellin deminutiv na *-ce* *kanavce* označuje Budmani kao nepouzdan. Augmentativ na *-čina* *kanavčina* je dubrovački. Deminutiv na *-rĭl* > *-ak* *kanavak*, gen. *-vka* (17. v.). Upor. još *kanavac*, gen. *-avea* (v.). Stara posuđenica pokazuje *á - a > ó - o* (kao *Kotor*, *Mosor*), potječe zacijselo iz balkanskog latinizata: *konop*, gen. *-ōpa* m (Vuk, 15. v., Marulić) = *konop* (Božava, Vodice, Polžane, Istra) = *konop* (Rab) »uže, vrv, štrik (ŽK)«, složenica *polukonop* (Stulić) »polovina konopa«. Deminutiv na *-bc* > *-āc* *konopac*, gen. *-pca* (Vuk), na *-čii* > *-bc* + *-ič* *konopčić*; augmentativ: *konopčina*, *konopina*; radne imenice na tur. *-čija* *konopčija* (Bella), na *-ar* *konopar*, gen. *-ara* (Vuk) »užar«, s pridjevom *konopārev*; *konopčār*, gen. *-čāra*. Kol. na *-je* *konoplje*, Lat. izvedenica na *-ia* *canapia mjesto općerom. *canapa* i kslat. *canabius* za *cannabus* < gr. *κάνναβος* potvrđena je u isto-rom. *ganiepa* (Rovinj) i u *furi*, *cianaiepe*. Nalazi se kao sveslav. u hrv.-srp. *konoplja f* = *konoplje n*, pl. *konoplje*, gen. *kōnopālĭā* (16. v.), služi za predenje uža. Nalazi se još u steslav., češ., polj. i rus. Pridjev na *-bn* > *-an* *konopljan*, poimeničen *konopljanka* »biljka«, na *-en* *kōnopljen*, poimeničen na *-ka* *konopljenka* »kruška«, na *-ast* *konopljast* (Lika) »raščešljanog perja«, na *-in* *konopljin*. Deminutiv *konopljica* »1° ptica, 2° biljka«. Na *-ika* *konopljika* »biljka«. Na *-ar* *konopljār* (Istra) = na *-jak* *konopljak* = *kōnopljāk*, gen. *-āka*, na *-ara* *konopljara* (Srbija), *konopljarica* = *konopljarka* »ptica češljugarka«. Na *-ina* *kōnopljina*. Na *-ište* *konopljište*. Baltički oblici su iz slav. U poređenju sa njem. *Hanf* i sveslav. predstavlja *p* kao u južnoj Evropi rum. *canepa*, arb. *kanēp* (Gege) = *kērp* (Toske). Upor. još arm. *kanap* »konoplja«. Prema tome je maloazijski oblik bio *kanap*, koji je ušao u balkanski i zapadni latinizet i odatle došao Slavenima i Germanima na rimskom limesu. U kasnom latinizetu dolazi *can(n)apis* u glosama za *can(ri)abis* kod Varoņa < gr. *κάν(v)αβίς*, za koje se uzimlje skitsko posredovanje u 5. v. Oblik sa *b* mjesto *p* nalazi se u ir. *canaib*. U južnotalijanskom ima refleksa za *b* mjesto *p*: *cannavu*, *cannamu* i španj. *kanama*. Iz glasovnog ispitivanja izlazi da su se na Mediteranu unakrstile dvije struje koje su iz Orijenta donijele ovu važnu kulturnu biljku u Evropu,

a to su najvjerojatnije maloazijska i skitska struja.

Lit.: ARj 4, 815. 816. 5, 269. 273. 10, 623. Pleteršnik 1, 431. Ribarić, SDZb 9, 158. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 8. Lalević, NJ 2, 78-81. 278-283 (cf. JF 13, 283). Miklošič 127. SEW 558. Bruckner 252. Vasmer, GL 73. RSI 2, 29. Kiparsky 272. GM 174. REW* 1599. Korsch, ASPH 9, 571. Gombocz, Symbolae Rozw. 2, 71. sl. (cf. RES 9, 275. IJb 14, 279). Hirt, PBB 23, 334. 343. Loewenthal, WuS 9, 181. Boisacq³ 407. Šamšalović, NVJ 29, 374. DEI 771. Räsänen, PUF 29, 198. Hubschmid, Schläuche 150.

kanara f (18. v., Margetić) »sinonim: mesarnica«. Pridjev na *-ski* *kanarski* (*pas*) u Vukovoj narodnoj poslovice. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qynnāre* > tur. *kanara*) iz mesarske terminologije: arb. *kanare f* »Schlachtstätte«, rum. *canard* (*de piatră*) *f* »pećina, fette Weide, pašnjak za debljanje starih ovaca« = bug. *kanara* »Klippe, Fels«, pridjev na *-ist* *kanarist* »felsig« ne poklapaju se u značenju sa hrv.-srp. i arb.

Lit.: ARj 4, 815. Tiktin 273. Mladenov 230. Dorii 140. GM 173.

kanārac, gen. *-rea* m (upor. arb. *kanar*, slov. *kanārec*) prema *f* slov. *kanarka* — (disimilacija *n-r* > *n - l*) *kanalac*, gen. *-Ica* (Zagreb) prema *f* *kananca* = (sa *a* > *r* kao u *krletka*) *krnjolac*, gen. *-Ica* = (kompromisni oblik) *karnalec* (Šestine), sa tal. deminutivnim sufixom *-ino* *kanarin* (Dubrovnik) prema *f* *kanarina f*, proširen našim deminutivnim sufixom *kanarinac*, gen. *-nca* m (Zagreb) prema *f* *kanārīnka*, raširen dvostrukim deminutivnim sufixom *-ček* < *-bc* + *-bk* *karulinček*, upor. slov. *kanarček* »ptica sa otoka Canarie = Kanarski otoci«. Preko tur. *kamrikuša f* (narodne pripovijetke), od tur. sintagme *kanariekuju*. Od tal. *canario* (16. v.), *canarino* (17. v.).

Lit.: ARj 4, 814. Pleteršnik 1, 384. Hirtz, Aves 179. GM 173.

känat¹, gen. *-ata* m (Vuk, Kosmet) = *kanēt* (Vuk, narodna pjesma) »1° sinonim: krilo (od vrata, prozora), 2° pretin, pretinac, 3° na kolima daske sa svake strane kao lotre (Kosmet)«. Denominal na *-iti*: *känattiti*, *-im* impf. (Posavina) »1° graditi kanat, 2° obalu graditi da voda ne premahne«. Balkanski turcizam (tur. *kanat* »aile, vantail, hattant«) iz graditeljske terminologije: bug. *kanat*, arb.

kanale, cine. *canata f*, ngr. *κάνάρτι*. Razlikovati treba *knatiti* (Bosna) »životariti« = *kanattl se, -ātim* (Kosmet) »suprotno: cicijati (žim) *in kanali se* = budi zadovoljan«. Taj potječe od arapskog *kanat* »štednja, zadovoljstvo s onim što se ima«. Odatle bos. katoličko prezime *Kanđjet*.

Lit.: ARj 4, 816. 819. Elezović 1, 277. Lokotsch 277. Mladenov 230. GM 173. Skok, Slavia 15, 357., br. 392. Pascu 119, br. 215. Matzenauer, LF S, 42.

känat², gen. *kānla* (15. v., Marulić) »pjevanje; *kantat* (Perast) = *kantat*, *-am* impf, pored *pivat* (Rab, Božava) = *kantat*, *-ām* (Dubrovnik, Cavtat, objekt *pjesan*, *misa*) (*is*, *od*, *pre*, *ras*, *za*, subjekt *pjetao*), apstraktum *kāntānje n* (Marulić), ironička metafora *iskantati* (Lika, Dubrovnik) »izbrbljati«, *skantati* (Nalješković) »proglasiti, saopćiti«. Sa tal. prefiksom *in-* *inkantati se pf.* (Veli Otok) »prepasti se«. Postverbal *jinkanāt* (Božava) = *inkānāl* (Perast) »dražba« < tal. *incanto*. Radne imenice: na lat. *-ataram* > mlet. *-ador* > *-adur*: *kantaduri m pl.* »počasna služba predvodnika pjevanja u crkvi (imaju posebno mjesto na crkvenom kuru)«, poimeničen part. prez. *kantajuč* = *kantajoč* (Vodice, Istra). Od tal. *cantare*, iterativ od lat. *canere* (prasadstvo sa njem. *Hahn*), putem crkve. Upor. stari romanizam arb. *me knū* (Ulcinj) »1° čitati, 2° pjevati«. Radna imenica na *-or* *kantor m* (u gradskom jeziku) »pjevač u židovskim sinagogama«, *kantūr*, gen. *-ura m* (16. v.) »pjevač u crkvi«. Apstraktum na *-io* *cantio* > ak. pl. *kance* (rima sa *tance*, Marulić), sa zamjenom sufixa *-one* sufixom *-ōla* *kancola f* (Veli Otok, zamjena je *izavvana*, disimilacijom *n - n > n - ĩ*) »pjesma«, dem. na *-ica* *kančolica* (Božava) »canzonetta«. Ovamo ide i *kantuneta* (Kastav) »narodna pjesma na jednu ariju« (asimilacija *iš - t > i - í*, valjda pod uplivom od *kantun*, v.). Upor. još slov. *škant*, gen. *škanta* »Musikinstrument, Geige«, *škantar* »Musikant« < tal. *discanto*.

Lit.: ARj 3, 872. 4, 815. 816. 824. 825. 826. 11, 543. Pleteršnik 2, 630. Kušar, Rad 118, 25. Ribarić, SDZb 9, 117. Cronia, ID 6. REW* 1611. 1620. DEI 726. 1326.

kanat³, gen. *kanta m* (Rab, Pag) »općinsko nezaumljeno zemljište koje uživaju pastiri; obraslo kaduljom, zažinom, kojom se potpaljuje ogranj«. Na Rabu se zove tako kamenit predjel (gorska kosa). Paški seljaci bi htjeli razdijeliti ga i pošumiti (*dilit kanti*). Vjerojatno od tal. *canto* »lato, parte, banda«, od lat.

canthiis < gr. κανθός »očni kut«. Ovamo ide kao deminutiv na *-dlus gandelj* m (Brač) »kut uopće, sakriveno mjestance«. Deminutiv na *-ič gandeljić* (Pavlinović) »vrtanjak, mali prostor zemlje« = *gandoj* m (Hvar) »rupa u živu kamenu pokraj mora« = *ganděj* (Kučište) »krug učinjen mrežom bukvarom«. Budmani je upoređivao te srednjodalmatinske otočke riječi sa prov. *cantal*, fr. *chateau*, tal. *cato* »cerchio di ferro intorno alla rota, sinja (ŽK)«. Prijelaz *c* > *g* kao u *gatto* < *cattus* i u tal. grecizmima. Na tal. deminutivni sufiks *-ina kantina* f, danas internacionalni talijanizam. Na *-one*: *kanton* m (16. v., čakavci, slov.) = *kantün*, gen. *-una* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) = *kantun*, gen. *-üna* (Brač, Hvar, 15. v.) »ugao«. Deminutiv na *-ič kantunić* (17. v., Dubrovnik) i pridjev *kantünast* (kamen). Na *-ača kantunača* f (Vuk, Boka) »šišana (v.)«. Od tal. *cantone* »angolo«. Odatle na *-ale: kantunäl* m (Kučište) = *kantunö*, gen. *-äla* (Čilipi) »noćni ormarić«. Na dvostruki deminutivni sufiks *-in* + *-ella kantinelä* i (Čilipi) = *kantiniäla* (Buzet, Sovinjsko polje, Krtole, Stoliv) »letva, štukela (Korčula)« = *katnëla* (Božava) »contraforte d'una imposta«. Na *-ata > -ada: kantinäda* (Božava) »cantonata di una via«. Upor. još slov. *kantaru* = *kanterič* m »kleiner Kasten« < tal. *càntera*. Osnovno *canthus*, koje je ušlo u grčki i latinski, predrijska je riječ, prema Kvintilijanu afrička ili iberijska (upor. *Cantabri* u Iberiji sa sufiksom kao *Calabri*, od *canto* »pietra«).

Lit.: ARj 3, 99. 4, 826. Kušar, Rad 118, 22. Hraste, BfJ 8, 22. Cronia, ID 6. Pleteršnik 1, 385. Sturm, ĞSJK 6, 54. Alessio, RiO 2, 48. REW⁸ 1616. DEI 728.

kanava f (16. v., Nalješković), dem. na lat. *-itta* > tal. *-etta kanäveta* f = *kanave*, gen. *-eta* (Vuk, interesantan je primjer *y.a* prijelaz u suglasničku deklinaciju zbog grupe *-et* u tal. sufiksu) »Flaschenkorb, bočnjak«, novija je posuđenica možda iz dubrovačko-romanskoga za mlet. *cäneva*, *caneveta*, tosk. *cänova*, sic. *cannava*, istro-rom. *canuvita*, rb. *kanavete* »Schublade, Geldschrank, Kasse«, deminutiv na *-ino kanavin*, gen. *-ina* (Milna) »podrum gdje se spremaju stvari«. Starija posuđenica pokazuje *o* < *a* u oba položaja kao *Mosor, Kotor: konoba* f (15. v., Vuk, zapadni krajevi, Prčanj, Krtole, Crmnica, Imotski, Vodice, Senj, statut kastavski) = *konoba* (Milna, Rab, Drvenik, Božava, Buzet, Sovinjsko polje) = *konoba* (Čiovo) »1° pivnica, podrum, 2° der ebenerdige Vorraum,

Vorzimmer (Prčanj), 3° štala za živo = prizemna prostorija (Krtole, Crmnica), 4° toponim«. Odatle *konobar*, gen. *-ära* m (16. v.) »1° krčmar, 2° danas mjesto kelner u gradovima« prema f *konobarica* (Vuk) »ključarica, krčmarica«. S prefiksom *prikonöba* (Dubravica) »prostor pred vratima konobe«. Pridjev na *-än* > *-an konoban*. Deminutiv *könobica* (Stulić) = *konöbica* (Hvar), augmentativ na *-etina konobetina* (Dobro Selo). Leksički je relikv iz balkanskog latineta. Slov. *konoba* ~ *kanoba*. Rezijansko *čaniba* je iz furl. *cianive*. Ovamo možda *skunabitii*, *skunäbim* pf. = *skönobit*, *-lm* »opskrbiti, skunatoriti«. Od kslat. *canaba* = *cänapa* »barake za živčene namirnice za rimsku vojsku«. Prema Battistiju zbog alternacije *-aba* j *-apa* mediteranska je riječ. Značajno je da u istro-rom. *kanua* (Bale) »canova, dispensa« pokazuje sinkopu penultime, dok je u mlet. ostavljena u *e*, a u toskanskom zbog labijala prešla je u *o*.

Lit.: ARj 4, 816. 5, 269. 12, 10. Pleteršnik 1, 385. 431. 437. Ribarić, SDZb 9, 106. Hraste, Rad 272, 23. 25. BfJ 8, 27. Kušar, Rad 118, 15. SEW 1, 480. Vasmer, RSI 4, 185. Jagić, ASPH 1, 159. Ive 104.

kanävac, gen. *-avca* m (17. v., Dubrovnik, Čilipi, Vukov akcenat *-avac*) = *kanavaca* f (Boka, Korčula) »kuhinjska krpa, opirnjača, sudoper, rita«. Augmentativ *kanavačina* (Bella) = *konovačina* (Voltidi). Od mlet. *canavazza* »isto«, tal. *canovaccio* / *canav* »tessuto grossolano«, od lat. *cannabis*, *canapus*, v. *kanap*.

Lit.: ARj 4, 816. Zore, Rad 110, 213. 114, 225. DEI 713. 725. 718.

kancelar, gen. *-ara* m (18. v.), apstraktum na *-ija kancelarija* (15. v.) = (meta-teza) *kancaralya* (ŽK) = *kancilarija* (17. v.), s pridjevom *kancelarijski*, od lat. *cancellarius*, *ria -arius* od lat. *cancelus* (v.), sa *-arius* > *-er*, *-ijer*, *-ir canceler* (15. v.), *kancëlijer*, gen. *-ëra* (18. v.), s pridjevom *kancëljirski*, *kandier* (15-16. v.), *kancilijer* (17-18. v.), *kancilir* (15. v.), s pridjevom *kancilirski*, *kanceler* (16. v.), *kancëlijer* (17. v.), *kančëlijer*, *kancilijer*, *kancilir* (15-16 v.), *kancëljirija* (Poljički statut), (sa sonorizacijom *nč* > *ndz*) *kandžilijer* (Dubrovnik) »sudski pripravnik«, *kandžitijski*, *kandžilijerstvo*, *kandžilijerština*, odatle hipokoristik *kandže* m (Dubrovnik), (sa *nč*) *kanžalijer* (15. v.), *kanžaltr*, *kanžalarija* (15. v.), *kanšilir* (Dubrovnik, Kotor) = (sa disimilatornim gubitkom *n*) *kažaler* (15. v.). Slov. *kančëlijer*, gen. *-rja* »voditelj pisarne«. Seman-

tički značajno je *kancarelija* (Šušnjevo Selo, Čakovec) »sekret (ŽK), zahod«. Od tal. *cancelliere* (16. v.), od lat. *cancelli* »ograda«, prošireno crkvenom i sudskom administracijom. Od tog primitivuma je na *-ist kancelista*. Upor. glede semantičkog razvitka fr. *parquet*.

Lit.: ARj 4, 816. 819. 827. 924. Pleteršnik 1, 385. ZbNZ 5, 185. Zore, Rad 110, 213. REW 1573. DEI 714.

kančelo n (Vuk) »pasma konaca, snopić konaca«. Od srlat. *cancelli* »vrsta konaca«, valjda preko tal. *cancello* koje u tom značenju nije potvrđeno. Slaže se u značenju sa tur. *kanğal* > *kangal* (Vuk, narodna pjesma, Hercegovina), koje je od biz. *κάνκελλον* > ngr. *κάνγελα* > cine. *canghela*.

Lit.: ARj 4, 817. 819. Matzenauer, LF & 42. REW 1573 a. DEI 714.

kandëlijer m (Perast) = *kandalier* (Prčanj) = *kandalir* m (15. v., Marulić) = *kandilijer*, gen. *-ëra* m (Dubrovnik, razlikuje se od *kerosca*, v.) = *kandilir* (Božava, Korčula, Kučište, Brač, Marulić) »(crkveni) svijećnjak«. Od tal. *candeliere* < stfr. *chandelier*, tosk. *candelaio*, učeno *candelabro* < lat. *candelabrum*. Dočetak *-abrum* zamijenjen običnijim sufiksom *-arium* (986: *candelarium*). Pučka etimologija shvatila je *candelabrum* kao izvedenicu od *candela* (v. *kandel*), što u stvari jest, ali je *-brum* mrtav sufiks, a *-arium* živ. U Režiji je *čandalir* iz furl. *ciandelir*. Talijanzam je prešao i na Balkan.

Lit.: ARj 4, 518. 938. GM 173. Šturm, ČSJK 6, 53. ZRPh 54, 184.

kandel m = *kandël* (Cres) = *kandil*, gen. *-ila* (Vuk, narodna pjesma, bug.) = *kandllj* (Sutomore) = *kandio*, gen. *-djela* (Budmanijev rekonstruirani oblik prema hercegovackom *kandeo*, Bogišić), odatle deminutiv na *-ce kändioce* (Srbija, Milićević, Ljubiša), maskulinum i steslav. *kanzdih*, pridjev na *-än kandilbn* i tur. *kandil*; femininum *kändela* (15. v.) = *kandila* (Božava) = *kandjela* (16. v., Dubrovnik) = *kandila* (Perast) = *kändela* (Čilipi). Upor. bug. čine. *candita*, arb. *kandile*, ngr. *καντήλα* (pl.). Neutrum *kandilo* (također bug.) = *kandelo* (Crna Gora, Boka) »svjetiljka, voštana svijeća«. Deminutiv na *-ka kandilka* (Pančić, bug.) »biljka aquilegia vulgaris«. Deminutiv na tal. sufiks *-otto: kandjelot* m (16. v.). Na *-arka kandilarka* i »žena na groblju koja pali kandila«. Ostatak vlat. gen. pí. *festüm candelorum*,

mjesto kilát, *candelarum*, je *kandilöra* f (Budva) = *kandëlöra* (Bosna, K) = *kandelöra* (Hvar, Brač, Vis, Šolta) »prevedenica: svijećnica«. Posuđenica je iz dvaju vrela. Oblici na *i* su zacijelo iz srednjogrčkoga (bizantinskog), na *e* = *i* su iz lat. *candela*. Ali i lat. *ē* > vlat. *e* može se zamijeniti sa *í*. Maskulinum se objašnjava time što je doccino *-a* shvaćeno kao genitiv ili kao neutrum pl., od kojeg je stvoren zacijelo neutrum. Riječ *kandil* mogla je gdje gdje doći i preko ar. > tur. *kandil*. Ovamo još *panikandilo* n (Stulić) »svijetnjak, candelabrum« < gr. *πολυκάνδηλοι* (prvi dio gr. *πολύς* »mnogi«), disimilacija *l - l* > *n - l*. Izvor je lat. *candela*, odatle bizantinsko *κандήλη* (izgovori *kandili*).

Lit.: ARj 4, 818-9. Budmani, Rad 118, 165. NJ 1, 84. Tentor, JF 5, 206. Hraste, BfJ 8, 27. 51. Korsch, ASPH 9, 509. REW⁸ 1578. Románsky 110. Miklósié 282. SEW 1, 140. GM 173. Matzenauer, LF 8, 42. DEI 716.

kändisat, *-išem* pf. (Kosmet) »pristati« prema impf. *kändisövat*, *-ujem* »pristajati«. Balkanski turcizam (tur. *kanmak*, *d* je od tur. aorista) iz terminologije svagdanjeg života: bug. *kanis(v)am*. Od tur. kauzativuma odatle s infiksom *-dir-* nastade pf. *kandërisati*, *-Sem* (Banja Luka, Mostar) = *kandarisat*, *-išem* = impf. *kandarisovat*, *-ujem* (Kosmet) »nagovoriti, nagovarati«. Ovo je također balkanski turcizam (tur. *kandirmak*): bug. *kandardisavam* (od tur. aorista).

Lit.: Elezović 2, 520. Mladenov 230. Skok, Slávia 15, 357., br. 393.

kandža f (Vuk) »sinonim: čakija, pandža«. Balkanski turcizam (tur. *gança* > *kanca*) iz terminologije alata: rum. *cange í*, = *canee*, bug. *kandža* »sinonim: cengel«, cine. *cange* »croc ou perche armée d'un crochet«, ngr. *κάν*, *-ζα* / *γάντζα*.

Lit.: ARj 4, 819. Mladenov 230. Tikin 75. Pascu 2, 117., br. 178. Matzenauer, LF 8, 43.

kandžija f (Vuk) = *kančija* (18. v., jedna potvrda) = *kandžija* (Bella, Dubrovnik) = *kamdžija* = *kamdžija* (Kosmet) = *karnak* »sinonimi: korbáč, bič«. Denominal *kandžijati* (Vuk), *iskandžijati*, *-am* (Lika) »izbiti kandžijom«. Balkanski turcizam (tur. *kameú*) iz terminologije alata: bug. *kamdžija* pored *kamdžik* = *kamšik* i *kamdžika* f, arb. *kaṃçi* pored *kaṃçik* = *kaṃxik*, ngr. *καμτζία* pored *κα*-

μτζιά (iz bug. ili hrv.-srp.). Nejasno je postanje dodatka *-k* u balkanskim oblicima. Turska izvedenica na *-ci* raširuje se bezizuzetno sa *-ja* u hrv.-srp. i bug.

Lit.: ARj 1, 566. 4, 787. 804. 872. Elezović 1, 276. Mladenov 229. Lokotsch 1042. Miklošič 110. SEW 1, 477.

kanēja f (Belostenec) »papar« = *kanēja* (Rab) «cimet» = (pseudo)jekavizam) *kānjela* (17. v., Dubrovnik) »darčin, korica«. Pridjev na *-bn* > *-an* *kanjelan* i *kanjelar*, koje ima Stulić, označuje ARj kao nepouzdanost. Od tal. *cannella* f »isto«.

Lit.: ARj 4, 819. 820. Kušar, Rad 118, 19. DEI 722.

kanetan, f *-tna* (Dubrovnik ?) »slab« = *kanikan*, f *-kna* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »nezdrav«. Budmani, upoređujući oba pridjeva, pomišlja na tur. *km* »muka« i *kina-mak* »mučiti«, čime se ne objašnjava ni tvorba ni značenje.

Lit.: ARj 4, 819. 820.

kaniti (se), *kanim* impf, (*na-*, *po-*, *ras-*, *s-*) = *kanit* (Kosmet) »1° nutkati, 2° namjeravati, 3° (Kosmet) oklijevati / nuditi se /, zadržavati se« = *konati* (Hektorović), u značenju 2°. Prefiksalne složenice imaju specijalna značenja pf. *okaniti se*, *okanim se koga*, čega (bez imperfektiva) »sinonim: proći se« = *otkaniti se*, *otkánim* (Vuk). Tu prefiks *ot-* > *o-* izražava protivno od *na-*. Impf, *skanjivati se*, *skanjujem* »oklijevati« prema *skaniu se*, *skaním* »1° nakaniti se, riješiti se na što, 2° okaniti se« = *skanjerati se* (Srbija) »oklijevati«. Pf. je zadržao prvobitno značenje namjere dok je impf, dobio značenje neizvršavanja te radnje. Slov. i hrv.-kajk. *fkantii* = *fkunuti* (Bednja) = *ukániti* (ŽK) *nekoga* znači »nekoga prikratiti u mjeri > prevariti«. Tu prefiks *u-*, pomiješan sa *o-*, ima isto negativno značenje kao u *ubog*, »ukidanje namjere da se dobro proda«. Iterativ *kanjivati*, *kānjujēm*, *-warn* (18. v.), danas samo s prefiksom *s-*. Postverbalni pridjev od *nakaniti nakan*, *nakana* f (Lika, Riječka nahija), poimeničen na *-ica nakanica* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »oklijevanje«, prilog *nakanice* »oklijevajući«; imenice: *kan* m = *kana* f = *nakana* f »sinonim: namjera«. Nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Baltičke ili ie. usporednice nisu se našle. Prema Brückneru stčeš. *kaniti* (10. v.) »nötigen«. Vjerojatno je prijevaj *o - a* kao u lađarskom terminu *kaniti*, *okana* od *kom* =

prema *-četi* (v.), kao u *dokončati* impf, prema pf. *okončati* (ŽK). Hektorovićeva *kanali* je tada prema češ. *konati*, polj. *konac*, rus. *konábt* u konkretnom značenju »raditi«, dok je *kanati* = *kaniti* u psihološkom smislu.

Lit.: ARj 4, 814. 816. 820. 828. 7, 382. 15, 199. 200. Elezović 1, 277. 294. Mažurani 479. Miklošič 110. SEW 1, 483. Mladenov 231. Brückner, KZ 51, 227. Matzenauer, LF 11, 333.

kānkār, gen. *-k(a)ra* m (Dubrovnik, Krk) »rak (i kao bolest)«. Femininum *kankara* (Hercegovina, Crna Gora). Od mlet. *čančaro*, tal. *cānchero*. Pridjev na *-osus* > *-oso* *kankaroz*. Riječ *granei* m pl. (Stoliv) »raki« od lat. *cancer*, gen. *-cri* sa metatezom i *cr* > *gr*. Kao medicinski izraz *kānkra* f (Vuk) »zla rana«, dok je *canlar* (Zagreb, hrvatski gradovi) došlo iz fr. *chancre* > preko njem. *Schanker*. Ovamo ide i lat. deminutiv na *-iculus cancriculus* > *grancigula* f (Lepetane), *grānceola* (18. v., Dalmacija, Palikuća) = *grancēvula* (Šibenik) = *grandula* (Muo) < mlet. *granze(v)ola*; *granapula* (Budva) »isto« sa p mjesto v prema tal. *granciporro*, koje predstavlja sintagmu *cancer pagurus*. Od *cancer* je možda *grmač*, gen. *-ača* »eine Art kleiner Seekrebse« i glagolska izvedenica *gragānjati*, *-ām* (Stulić) (r) »unguibus aliquem lacerare« < *cancr-anea*. Upór. još *kanóc* (Budva) »vrsta raka«.

Lit.: ARj 3, 378. 386. REW³ 1754. DEI 714.

kānkov, gen. *-ova* m (Vuk, Vojvodina) »kapavica, gonoreja, triper«. Od madž. *kaniko* »idem«, a ovo od *kapkati*, *kapati*, *kanuti* (v.). Lit.: ARj 4, 821. Matzenauer, LF, 8, 43.

kānli, indeklinabilni pridjev, epitet uz *kabanica* (narodna pjesma), »kabanica crvena kao krv« i u toponimu *Kanlı Kula* »krvava kula«, nekada kaznionica u Solunu, prozvana i *Bejáz Kula* »bijela Kula« (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *kan* »krv«, *kanlı* »krvav«): bng. *kanlija* »krvnik«. Imenica dolazi i u tur. sintagmi *kan tası* »jaspis«, odatle *kantai* (Beograd) »sinonim: jaspis, jašma (v.)«.

Lit.: ARj 4, 821. 825. Elezović 1, 278. Mladenov 230.

kanon m (Vuk) < gr. *κάνών* > lat. *canon*, gen. *-oras* »pravilo, crkveni zakon«, izvedenica je od *canna* (v.) > ar., tur. *kanun* (arapski grecizam) > *kānun*, gen. *-una* m »zakon«, složenica *kanun-name* f (15. v.) »zakonik« < tur., perz. *kanun-name*. Radna imenica na učeni sufiks *-ist(a) kanonist(a)* =

kanonist(a) »čovjek koji pozna crkveni zakon«. Na nenaglašeni pridjevski lat. sufiks *-icus: kanonik*, pridjev uz imenicu *ure kanonike* (17—18 v.), *erkovna ali kanonika zaprika* (Dobretić), poimeničen m *kanonik* m (Božava, Rab, ŽK, 15. v.) = (disimilacija *n - n* > *l - n*) *kālonik* (Mikalja, Stulić, Cres) = *kānunik* (13. v.) = (zamjena sufiksa *na-* *ovnik* prema *redovnik*, *duhovnik*) *kanovnik* (15—17. v.) = *kalōvnik* (Vrbnik), pridjev na *-bsk kanonicki* = *kanovnički* (15—16. v.). Poimeničen f *kanonika* f (16. v.) »1° apostolsko pismo, 2° župnikova kuća (Dalmacija), 3° opatica plemenita roda«. Apstrakti na lat. *-atta kanonikat / kanun-* m (17. v.) = na *-bstvo kanoništvo*, na *-tja kānonija* f (18. v.) = *kanovnja* (16. v.) = *kanūnija* (18. v.) »čast kanonikova«. Denominai na *-iz-ati* < gr. *-tzeiv kanonizati*, *-am* impf. = *kanonicati* (prema tal. *-izzare*) = na *-izirati kanonizirati*, *-izirām* »proglasiti svecem«. Arb. *kanon*. V. *kanjerisati*.

Lit.: ARj 4, 774. 822. 823. 824. 827. Kušar, Rad 118, 2. Cronia, ID 6. SEW 1, 479. Vasmer, GL 73. RSI 4, 185. GM 174.

kānpjun m (Potomje) »uzorak«. Od tal. *campione* »mostra, saggio di mercanzia, modello«, .istog podrijetla kao *campione* = fr. *champion* < kslat. *camp(h)io*, gen. *-oms* < frč. *kampjo > stvnjem. *chempho*, nvnjem. *Kāmppe(r)*. Od fr. *champion* > njem. *Schab-lone* > *šablona*.

Lit.: REW³ 4671. DEI 708.

kantar¹ m (Pavlinović) »morska riba *cantharus lineatus*, tal. *mangiamorti*«. Sa *a* > *o* u penultimi: *kantor* (Dubrovnik, Šibenik, Muo). Homonimija sa značenjem »Nachttopf« uklanja se sufiksom: *kantorica* = *kantara* f (Ugljan) = (sa sinkopom penultime) *kantra* f (Senj, Malinska) »deblja morska riba sva zelena, slična sarku, sparus *cantharus*«. Deminutiv na *-ič kántorit* (Budva; lovi se na parangal). Od lat. *cantharus* (Ovidije) < gr. *κάνν-9-αρος*, tal. *cántaro*. Mediteranska je riba. Sinkopa penultime dolazi i u isto-rom. *kantra* (Piran, Vodnjan), *kantru* (Fazana), *kantra* (Šišan, Pula). Sinkopa je nastala preko oslabljenja penultime *a* > *e*, srlat. *canterus*. Prema tome je *kantor* relikv iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 4, 824. 826. REW³ 1614. DEI 126.

kantar² m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »sinonim: (j)ular, capistrum« < madž. *kántár* < tur. *kantar* »kurzes Leitseil«. Takoder češ., polj. i ukr. Razlikovati treba *kantar* m (Bosna) = *kantar* pored *kantar*

(Kosmet) »vaga«. Deminutiv na *-ie: kantarče* n. Na *-džija: kantárdžija* m (Kosmet), s pridjevom na *-in kantárdžijin*. Balkanski turcizam romanskog podrijetla (tur. *kantar* < lat. *centenarium* > biz. *κεντηνάριον*) iz administrativne terminologije: bug. *kantar*, (turska) sintagma *kantar-parásā* »Wiegegeld«, *kantardžija*, prezime *Kantardžijev*, arb. *kandar* < ngr. *κάντάρ*.

Lit.: ARj 4, 825. Elezović 1, 278. Mladenov 231. Miklošič 111. SEW 1, 482. Vasmer 519. GM 173. Štrekelj, DAW 50, 26. Korsch, ASPH 9, 509. REW* 1810a.

kantara f (Vuk, Crna Gora) »lonac od bakra«. Odatle prema tipu prezimena na *-ič kantarić* (Vuk, Crna Gora) »čankoliz«. Na *-nica kantarnica* »lanx, tanjur na kantar«. Sa prijelazom penultime *a* > *o* na *-ica kántorica* f (Dubrovnik) »noćna posuda, Nachttopf«. S prijelazom naglašenog lat. *a* > *o*, *nt* > *nd* (kao u *planda*, v.) i zamjenom dočetka *-ar* sufiksom *-mu* > *-ijer* (pseudo)jekavizam) > *-ir* (ikavski i jekavski < vlat. *e*) stara je posudnica: *kándijer*, gen. *-era* (Dubrovnik, Vetrane, M. Držić, narodna pjesma) = *kondir*, gen. *-ira* (narodna pjesma) = *kōndēr*, gen. *-era* (1400, historijski dokumenat) = *kundir*, gen. *-ira* (15. v., čakavci Marulić, Zoranie, Baraković, Mrnavić) = *kondit* m (Ston, nerazumljiva zamjena sufiksa) »sud za piće iz kojega se toči u čaše«. Deminutivi na *-ič kondirić* (1441), na *-zk* > *-ak kondirak* (15. v.). Denominai na *-iti pokondiriti se*, na *-ovati kondirovati*, *-ujem* (Pavlinović, Dalmacija) »u šali provoditi«. Sve tri varijante potječu od gr. *κάνθαρος* > lat. *cantharus* »coppa con piede e due anse (u kretsjoj kulturi)« > tal. *cantero*, mediteranskog podrijetla. Zamjena nenaglašenog *-arus* sa *-erium* nalazi se već u gr. *κροντήρι* »hölzernes Olivenmass«, narječje (Zakoni) *kronğiri*, *κροντήρι* > bug. *kondlr*, (disimilacijom) *kōndu*, u kojem je slog *kron-* nastao unakrštenjem gr. *κρωο(v)τήριον* »Gefäß zum Kühlen von Getränken«, ngr. *κροεντήρι* »Tongefäß«. Ovo posljednje osniva se na Vasmerovu tumačenju.

Lit.: ARj 4, 825. 8-26. 5, 266. 265. 784. 10, 532. Zore, Rad 138, 60. Medić, NVj 12, 251. 366. SEW 1, 558. Rohlf 886. Vasmer, RSI 5, 145-146. 151-152. Isti, GL 81-82. ZSPH 5, 289. Matzenauer, LF 8, 43. REW³ 1614. DEI 726. 727.

kántijer, gen. *-tjéra* m (Dubrovnik) — *kántir*, gen. *-ira* — *kántir*, gen. *-irā* (Smokvica, Korčula) »greda što se podmeće da nešto

stoji na zemlji, pod bačvu; sinonim: podval (ŽK)«. Od srlat. *cant̃ r̃ius* (Vitruvije) »1° uškopljen konj, 2° (metafora) greda« > tal. *cant̃eo*, *cantiere* < gr. *καυθ̃ήλιος όνος* »magarac«. Slov. *gantar*, gen. *-rja* = *gántnar* »podval« od bav. *ganter*, tirolsko-njem. *gantner* < tal. *cantiere*. Mediteranska riječ.

Lit.: ARj 4, 825. *Pleteršnik* 1, 207. *REW* 1615. *DEI* 727. 728.

kanturača f (Kosi, Perušić, Lika K) = *kanturača* f (Gospić, okolica) = *konturāta* (Perušić, Sinac, Liješće) = *kunturata* (Vrbnik) = bez umetnutog *n* pred dentalom *koṭa-rača* (Grbalj) = *koṭurača* (Brač) = *kotorāča* (Boka) = *koloradq* (Dubrovnik) = *kotorāta* (Jelsa, Poljica, Pazin, Cetina) = *koṭurāta* (Marčelji, Kastavština) »1° der mit Falltür bedeckte Zugang in einen Keller vermittlems einer Leiter (Lika, Brač, Vrbnik), 2° appertura nel soffitto (Jelsa), 3° kleine Öffnung in der Mauer, nicht hoch vom Boden (Poljica), 4° Falltür (Pazin, Marčelji), 5° canale sotterraneo per il quale scorre l'acqua, 6° am Ende der Wasserschleuse durchbohrte Steinplatte, welche mit einer Feige zugestopft wird (Boka), 7° kleine Lache am Wege (zove se i *kolač*, čime je romanizam zamijenjen domaćom riječi)«. Od gr. *καταρράκτη* (θύρα) = lat. *cataracta* (*porta*), od glagola *καταρράσσω*, > tal. *cateratta*, istro-rom. *kataraca* (*et* > *č* kao u *kua'čo*, *gua'čo* < *coactid*). U oblicima koji se svršavaju na *-ča ct* je kao u *ločica* < *lactuca*, samo je *č* zamijenjen na *č* prema sufixu *-aca*. U *kotorada* *č* je zamijenjen sa *đ* unakrštanjem sa *vodovoda*. U oblicima sa *-ta* < tal. *-tta* < *-eta* izvršen je kasniji upliv tal. *ca-teratta*.

Lit.: ARj 5, 396. Zore, *Tud.* 11. *Ive* 23. Štrekelj, *DAW* 50, 34. *AGI* 12,424-425. Skok, *ZRPh* 54, 425. *SEW* 587.

kánura f (Vuk, bug.) »pasma pamučnih konaca«. Nalazi se već u steslav. kao i u rum. *canură*, ngr. *κάνουρα*. Balkanska riječ perzijskog podrijetla. V. *kančelo*. Zacijelo je u vezi sa *canna* (v. *Kanajt*).

Lit.: ARj 4, 827. *SEW* 1, 482. *Románsky* 110, 88. Matzenauer, *LF* 8, 43.

kánj, gen. *kanja*, nom. pl. *konji*, gen. pl. *konji* (Senj) = *kánj*, gen. *kánja* (Krk) = *kánj*, gen. *kanja* (Rab, Cres) = *kuđanj*, gen. *kanja* (Molat) »morska riba, serranus cabrilla, tal. *cagnice*«. Tal. dočetak *-ice* je zacijelo hrv. podrijetla (upor. u krčko-mlet. *canizza*,

u krčko-rom. *caganiš*). On je naš domaći sufix *-bc* > *-ác*: *kanjac*, gen. *-nja* (Hektorović) »serranus scriba« = *kánoe* (Ljubiša) = *kánjbc* (Krtole) »mala šarenkasta riba«. Upor. krčko-rom. *bos* < *aubbc* (v.). Odatle na *-evača kavjevača* f (Krk) »udica za lov kanja« = *kanjčenicica* (Hektorović) = (disimilacija) *kanjčelica* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Nije jasna veza s *canis* kao ni dočetak *-ice*. Pretpostavlja se pridjevska izvedenica na *-ius*, *canius, od kojega je poimeničen ž. r. *kánja* f (Dobrota, Dubrovnik, Račišće, Molat) »morski pas, kučak, squalus«, u tal. apozitivu složenica *pescecano* > *pešikán* (Perast), u Dubrovniku *kaningula*, kod Vuka *kanigule ili kanje* »kučak«, čemu se Budmani čudi.

Lit.: ARj 4, 827. 5, 719. *ASPh* 25, 435. Matzenauer, *LF* 8, 43. *Bartoli* 2, 191. Skok, *Term.* 45.

kanja f (Berak, Begovo Razdolje, Delnice, Benkovac kod Fužina, Vrata, Belo Selo) = *konj* (Lokve) »ptica grabilica milvius, buteos, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, a ni u ostalim ie. jezicima nema adekvatnih riječi. Varijanta *kajna* (Delnice, Gerovo, Lič, Šestine, Vrapče), koliko nije hrv.-kajk. zamjenica *nj* > *jn* (tip *kojn*), nastala je pod uplivom onomatopeje *kaj kaj* kako se glasi ta ptica. Odatle *kanjug* (Slavonija, upor. rus. *kanjuk*, glede dočeka upor. *branjug, piljug*). S promjenom sufixa *-ug s -uh* (prema *piljuh*, v.) *kanjuh* (Belostenec, Voltidi) »vultur«. Izmjenjuje se taj dočetak još ovako: *kanjac, kanjar, kanješ, kanjina, kanjo, kanjoš, kanjuš* = *kanjuv* (*f* = *v* < *h*), *kanjur, kanjut*. Varijanta *škanj* (Fužine) = *škanjac*, gen. *škanjca* (ŽK, Begovo Razdoije) = *škanjac* = *škanjur* (Podsused) »Sperber«. Ona je samo hrv.-srp. i nalazi paralelu u arb. *shkabē* f = *shke'bonje* »Adler, Geier«. Izgleda kao metafora denominal na *-iti nakanjiti se -im pf.* »1° namisliti se, 2° naoblčiti se« (od sintagme *dati se na kanjuš*). Rumunji posuđiše *kanja* > *caef* (Erdelj) > *gae*, pl. *gai* s promjenom *c* > *g* prema *gāinā* < lat. *gallina*, jer hvata kokoši, Mađari *kánya*. Bit će u vezi sa *kobac* (v.). Dovodi se u vezu sa *cicōnia, conia* (Preneste) i s njem. *Huhn*, lat. *cano* »pjevati«, *καυάω* »zvučim«, tj. da je ptica dobila naziv po svom glasu. To može biti, ali će prije biti da je u vezi s lat. *capus*, etr. *capis* s formantom *n* (*n* < *pn* kao u san) i arb. *shkabē* (*n* < *bri*). Može pripadati i ie. supstratu (Oštir).

Lit.: ARj 4, 827. 828. 7, 383. Hirtz, *Aves* 175. 179. 479. *Miklošič* 110. *SEW* 1, 483.

Holub-Kopečny 162. *Bruckner* 216. *KZ* 51, 227. *Vasmer* 520. *WP* i, 351. *RSI* 4, 165-166. *ТННН* 658. Geagea, *JbRI* 17-18, 113-176. Oštir, *Rozprave* 8 (cf. /Je 16. 169) i Oštir, *Vögeln*. Kórinek, *Slávia* 12, 194-202. *GM* 406.

kanje f pl. (Vuk, Srijem) »kapci na očima«. Prema Bernekeru postverbal od *nakanjiti se* »die Stime runzeln, sich umvölken« (v.). Nije posve uvjerljivo. Nema paralela. Vjerovatno apstraktum na *-nja* od *kapati* (v.): *kapnje > *kanje* sa *pnj* > *nj* kao *kanuti* < *kápnuti*. Ovako su nazvane zbog suzenja. Upor. *sklapa*, gen. *sklapaca* pored *kapci* < tur. *kapak*.

Lit.: ARj 4, 828. *SEW* i, 483.

kanjērisati, *-šém* impf. (Vuk, Manastir, Srbija (iz-')) »(termin pravoslavne crkve) pojući kazati drugome kako će pojeti (u crkvi, gdje je malo knjiga, kad đak prenosi knjigu od jednih pjevača k dragima i ujedno poje)«. Na *-isati* (v.) od gr. složenice *καυοναρχώ* (*nona* > *nje* haplogija tipa *zakonoša*) »lego cāones«. Prefiksalna složenica *iskanjērisati pf.* dobila je metaforicko (pejorativno) značenje »izmrdati«. Odatle na *-alo m kanjerisalo* (Lika). Upor. stsrp. *kanarhanije / kaner-* (13. v. *b kanarhani*; nom. *kanerhana* u ARj 4, 819. je krivo), *kanerati* (18. v.) »pojati grčkim načinom«. Upor brus. *kanarhač* »na raspēv prositb«. Srbug. *kandeham* je od *canticum* u hrv.-srp. *nj* mjesto *n* je ispravno prema gr. v.

Lit.: ARj 3, 819. 873. *Vasmer*, *GL* 73. *SEW* \, 479.

kSo = *ko*, gen. *kala* m (Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: blato (koji prevladava u književnom i saobračajnom jeziku, lončarski termin)« = *kal* (Mune, Liburnija) »lokva« = *kalo* n (18. v. *-o* prema *blato*, Dubrovnik, Boka, Ljubiša) = *kal* (Smokvica) »smetlje«. čest toponim i mikronim. Deminutivi na *-ič* i *-čić*: *kalič* = *kalčić* (Cres) »primitivan zdenac«. Denominali na *-iti kaliti, kalim (se) (ras-)* = *kaliti* (ŽK) (s-) »mutiti vodu«, *okalit se* (Cres) *u moru* (za djecu koja ne znaju plivati), na *-ja kaljati, kaljam (se) (is-, o-, s-)* »muljati, gnusiti« impf, (o-, u-) »sinonim: oprljati / upr-«. Po nekima ide ovamo i *kaliti* »stählen« (v.). Složeno *kalamutiti*. Pridjevi na *-bn kōlan*, f *koona* »mutan«, odatle m *kaon*, s *lj* mjesto / *kaljan, kaljna* (čakavci 17. i 18. v.), poimeničen na *-ik kalnik* m (Kosmet) »jama u grčarnici (lončarnici, gdje se gradi i čuva blato od grčarske zemlje)«, toponim *Kal-*

nik > madž. *Kemluk* (u dokumentima). Na *-ovit kalovit* (17. v.) prema pridjevu na *-jav káljav* (Vuk, Kosmet), poimeničen na *-bc káljavac*, gen. *-vea* (Srbija) »lončar« = *ka~ljavac*, gen. *-avca* (Kosmet) prema f *kaljativa*. Pridjev na *-en* samo u poimeničenju *kalenica* f = *kalenica* pored *kalenica* (Drnsnik, Kosmet), sa deminutivom *kalenče*, gen. *-eta* (Kosmet) »čanak, prosta zdjela domaće izrade«. Taj lončarski termin posuđiše Arbanasi *kalenice* »idem«. Pejorativan augmentativ na *-(f)uga, -juža: kaljuža* f (Vuk) = *kaluža* = *kaljuža*, praslav. izvedenica, po drugom tu-maćenju složenica *kaloluža (haplogija), jer se nalazi i u češ., polj. i rus., s pridjevom *kalužan*, poimeničen na *-ica kalužnica* »biljka koja se zove i *kaluga*«, toponim *Kaluža*; augmentativ na *-ina kalužina* »biljka«) = *kaljužina*, s hipokoristikom *kalja f* i denominalima na *-ati kaljužati se* »valjati se u kaljuži« i na *-iti kalužiti (is-)* »sinonim: kaliti«. Ovamo još beogradski neologizam *koljače* »galoše« koji je nastao unakrštenjem *kalošne* < *galošne* i *kaljati*. Složenice *kalogaža* m (Vuk) = *kal-ljožaža* (Srbija, Miličević) »sinonim: gaziblato«, promijenjeno na osnovi asimilacije *k - g* > *g - g* u prezimenu *Galogaža*; *kaloser* m (Split) »ptica phalacrocorax pygmacus«. Na *-ište: kaljište* n (Kosmet) »blato«, s radnom imenicom *kaljištar* (Kosmet) »pomagač majstoru koji nosi blato kad se gradi zid«. Na *-ilo: kalilo* n (Vuk, Srijem) »sinonim: kaljuža«. Osim *kalenice* Arbanasi posuđiše *ka~ljuga* > *galige* »Sumpf«, Mađari *kolista* (1292) »palus, Pfütze« < *kalištē*. Arb. *karanéc* »Weinkübel« čini se kao da ide ovamo, ako je *r* nastao disimilacijom od *l* (*l - n* > *r - n*) *Шьтъсь. Posuđenice govore u prilog tezi da je prvobitno značenje praslav. *kalu* bilo »močvarno, ilovasto blato (koje je služilo lončarskoj kulturi)«. Zbog toga bi bilo uvjerljivo Meilletovo upoređenje s gr. *πηλός* = *ιταλός*, kad bi ta riječ predstavljala ie. *qualos*, ali je moguće vezanje i s riječju pred-ie. supstrata *palus*, gen. *-udis* itd. (v. *blato*). Upoređuje se i s gr. *καλις*, lat. *caligo*, riječima koje imaju usporednice i u keltskom i sanskrtu. Prema ovima pretpostavlja se ie. korijen **qel-* / *ta/-za* jasne i tamne mrlje.

Lit.: ARj 3, 872. 4, 833. 770. 771. 773. 774. 780. 781. 782. Hirtz, *Aves* 176. Ribarić, *SDZB* 9, 155. *Elezović* 1, 274. 275. 2, 520. Tentor, *JF* 5, 206. Kostić, *NJ* i, 47-48. *Mažurani* 476. *Miklošič* 109. *SEW* 1, 475. *Holub-Kopečny* 160. *Bruckner* 214. *KZ* 51, 224. *ZSPH* 4, 216. *Vasmer* 506. *RSI* 4, 165.

Trautmann 113. WP 1, 441. Mladenov 227. Meillet, *Slăvia* 3, 673-674. Boisacq³ 693. 779. Baric, AA 1, 138-160. Joki, SAW 169, 108. (cf. RSI 5, 322). Isti, Unt. 75. i Stud. 43. Ehrismann, PBB 20, 64. bilj. Schulze, SAW 1910, 787. sl. (cf. RSI 4, 934). Scheffelowitz, IF 33, 166. GM 170. 242. Asbóth, Nyf 3, 246.

kap¹ (Kosmet) »uzvik, glas, kojim se predstavlja hitro uzimanje«. Turcizam, upravo tur. imperativ od *kapmak* »šćepati, uzeti«. Arb. (Gége) *kap* »greife, fasse an, nehme gefangen« nije turcizam, kako je mislio G. Meyer.

Lit.: Elezović 1, 278. GM 174. Joki, Stud. 33. WP 1, 342.

kăp² m pored deminutiva *kapii* i *kăpelj*, gen. *-pija*, *-peljna* (slov.) »cottus gobio, glavvoč«. Uspoređenje sa hrv. nazivom *glavoč* nuka na mišljenje da je od kllat. *caput* = vlat. *capus*. Od tal. *capo*, koje je od istog vlat. lika, potječe *kăpo* m (*broda, društva*) (Molat) = *kăpo* m »mlinar uz makine za tiskanje ulja (Šibenik)«. U toponomastici dolazi u složenicama u značenju »rt«: *Kantafik / -ig* m (Dubrovnik, 18. v.) < *capite fici* (1220) »rt Smokva«. Toponim je potvrda za ostatak kilât, deklinacije *capitis*. Za oblik *capite* kao relikv daim.-rom. upór. k'rčko-rom. *kupto*; *capu > mlet. *čao*, *cal-*: *Kalfrônât*, gen. *-ônta* (Rab) < *caput frontis*; *Kaldănac*, gen. *-ăncă* m (Rab) < *caput de antiu* > tal. *dinanzi* »početni rt«; *Kapljiva* (Bar, nekada uz more) < *caput Olivas* »rt maslina«; *kavôbănda* f (Dubrovnik, Mljet) »drveni zidić sve oko krova od broda što brani krov od valova (brodski termin)« < *caput + banda* (v.) »strana«. Prezime splitske plemićke porodice tal. *Capogrosso* = mlet. *Kaogrosso* > hrv. *Kăgruzović*, *Kaogrošovića*; *kaposanto* m ili *kaposanta* f (Muo) »riba lijepa oblika koja se drži u kući za ukras (jede se, stranci je kupuju)«. Prezime Srba na Baniji *Förkapa*, *Forkapić* = *Vorkapić* rumunjskog je podrijetla < rum. *fără cap* »bez glave« (*fără* < tat. *foras*); *rikapit* m »(trgovački termin) gdje hoće tko, može naći« < tal. *ricapito* 1. 1. prezenta. Ovamo još tal. moderna složenica *capôvila* m (Dubrovnik, Boka) »starješina, knez, muktar, kočobaša« < *capo + villa* »selo«.

Lit.: ARj 4, 848.

kapb³ m, stcslav., »Götzenbild«, s izvedenicom na *-ište* (v.) *kapište*, gen. *-šta* n »idem« = *kapišće* (1184, Povija, Brač) »oltar«. Očuvano u imenu lastovskog otočića *Kapište*. Ovamo možda

potkapina »slijepa pećina« od sintagme *pod kapom*. Tumači se kao protobugarska (= avarska) riječ u stcslav. i rus. *kapište* »Götzentempel«. Za *kapz* postoje utvrđene paralele u jakutskom, ujugurskom *kep*, mongolskom i južnoturskom *kap* »oblik, slika« < *kap* (u dunavskom bugarskom). Rumunji posuđiše *capiste* »1° poganski hram, 2° idol (nepravoslavna crkva)«. Iz istog je sttur. izvora i madž. *kép* »Bild, Gesichtsform«. Ta riječ dolazi s jery u rus.-cslav. *kypí*, »imago«. U južnoslav. (slov., hrv.-srp. i bug.) sa *i* < *y*: *kíp*, gen. *kipa* (Vuk), sa vrlo razgranatim semantemima: »1° čeljade, tijelo, osoba (1434, 1458, Senj: u *kipih gospodina Miklouša*), 1° oblik, prilika, slika, 3° idol, 4° krinka, sinonim: čuvida, pelda«. Iz južnoslav. posuđiše Rumunji *kip* s neobičnim sufiksom u pl. *-are* (možda tur. *-lar*): *qiparë* »Gesichtzüge«. Odnos slav. samoglasa *a - y* > i prema tur. *ä, e, i* nije objašnjen. Upór. čeremisko *kap* »Körper, Statur«, syrjansko *kab* »kalup«. Riječ *kip* tvori u hrv.-srp. leksikologijsku porodicu, osobito u govoru zapada. Pridjev na *-on tîpân* (18. v., upor. u Zagrebu *Kipni Trg*) »personalans. Deminutivi na *-uc*: *Upec* (Belostenec) = *kîpac*, gen. *kîpca* (ŽK), na *-ić kipić* (srednja Dalmacija? Pavlinović). Kol. na *-je kiplje*. Radna imenica na *-ar*: *kipar*, gen. *-ára* »skulptor«, s izvedenicama *kiparski*, *kiparija*, *kiparica*, *kiparstvo*. Mnoge složenice postoje zbog toga što je riječ i religiozni termin.

Lit.: ARj 4, 844. 956-960. 5, 1-3. 11, 145. Skok, Slav. 222. Mažurana 486. 505. Paasonen, WuS 6, 143-144. (cf. JF 3, 214). Erdödi, IP 50, 218. Mladenov 231. Vasmer 522. Brückner, ICZ48, 189. Iljinski, IzvORJAS 23, 1, 125-182. (cf. Slăvia 5, 206. IJb 8, 207). GM 227. Mermger, WuS 10, 188 (cf. IJb 13, 82). Matzenauer, LF 9, 177. Joki, UJb 7 (cf. IJb 13, 167). Tiktin 285. Ostojić 43-4. Filipović, IC 3, 265-6.

kăpa f (14. v.), sveslav., nije praslav., jer nije termin primitivne kulture, »1° pokrivalo glave, nema oboda (kao klobuk, šešir), 2° morska kapa = meduza, 3° pokrivač na kotlu za pečenje rakije, 4° Federbusch (Zagorje, Strizivojna), 5° Kapa (brdo, Maini)«. Deminutiv na *-ica kapica* (18. v.), na *-ič kapić* (Vuk) »1° lastavica (Dalmacija, Pavlinović), 2° (Piva-Drobnjak) »u nametu snijega is-pupčenje sa zaoštrenom ivicom«, na *-bc kapbe* (15. v.) »poklopac« = *kapac*, gen. *kapca* (15. v.), na *-ka kapka* (Donja Kupčina) »Dohle«. Radna imenica na *-ar kapar* m »čovjek koji i kape« prema f *kaparica* »Haubenlerche«

(Kosinj). Na *-jar kapilăr* »opanak sa kopcima«. Pridjev na *-at kăpat*. Augmentativi na *-etina kapetina*, na *-ina kăpina*, na *-ura kapura* (Vuk, Grbalj) »1° vlasulja, pernica, 2° žir (Brač)« = na *-orka kăpôrka* »vrsta kokoši«, *kapurica* »1° kapurasta kokoš, 2° vlasulja, 3° žir (Brač)«, pridjev na *-ăst kăpurast* (~α *kokoš*). Augmentativ na *-urina kăpurina* (Vuk). Upor. ukr. i rus. *kapor*. Složenica *kapăzandra* f »školkja, pecten jacobaeus, velika ostriga« < tal. sintagma *cappa santa*. Deminutiv na lat. sufiks *-uceus* > tal. *-uccio kapuc* (Belostenec) = *kapuč* m (16. v.) < tal. *cappuccio*, odatle na tal. *-ino kapucin*, gen. *-ina* (Dubrovnik) = *kapucin*, pridjev na *-ski kapucinski*, *kapucinski* < tal. *cappuccino*. S tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* *skapui* m (Mikalja) »kukuljica kapucina«, *skapucin* < tal. *scappuccino*. Deminutiv na tal. *-otto* tal. *cappotto* > istro-rom. *kapuoto* (Galežana) > *kăpot* m (Vuk, Crna Gora, Perast) »gunj s kukuljicom« = *kapôt* (Hvar) »Winterrock«, augmentativ *kăpotina* f (Vuk, Crna Gora) = *kaput*, gen. *-ûta* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, danas općenito), zacijelo i preko tur. *kaput*, jer riječ nije općenita na zapadu. Kao predikativni indeklinabilni pridjev *biti kaput* (hrv.-kajk.) »propasti«, od njem. *ich bin kaputt*. Denominali na *-iti okapiti* se pf. (Stulčić) »dobiti kapu«. Upor. arb. *këpaç*. Od lat. *cappa* 6. v.) »mantello con cappuccio«, internacionalno,

Lit.: ARj 4, 835. 837. 839. 843. 848. 849. 950. 8, 808. Hirtz, Aves 150. Ribarić, SDZb 9, 156. Vuković, SDZb 10, 388. Matzenauer, LF 8, 44. Hraсте, BJF 8, 20. Budmani, Rad 65, 165. REW^o 1642. GM 187. DEI 740. 741.

kapăc (Rab) = *kapac* (Molai, Božava) = *kăpac* (Perast) = *kăpăc* (Dubrovnik, Cavtat; predikativni pridjev, npr. *ti si kăpăc to učiniti*) »kadar, u stanju«. Za Dubrovnik potvrđen je f *kăpăca*, u drugim krajevima nije. Potvrda za kose padeže nema. Slov. *kapac*, prilog *kapac* (Notranjsko) pored *kopač* »im stände«. Denominal *ukapačiti se* (Dubrovnik) »usuditi se«. Apstraktnim na *-itas*, gen. *-itatis* > tal. *-ità(te)* > *kapačităt*, gen. *-i* f (Dubrovnik) »sposobnost«. Od lat. *capax* ^ tal. učena riječ *capace*, tršč. *capase*, apstraktum *capacità*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 24. Budmani, Rad 65, 166. Pletersnik 1, 478. Šturm, ČSJK 6, 52. DEI 730.

kapak, gen. *kapka* m (Vuk, 18. v.) = *kapak*, gen. *-aka* (Kosmet) »sinonim: 1° zaklopac, 2° kanje, vjede«. Na *-lija*: *kapăklija* f

»saham sa zaklopcem«, *kapaklija* f (Kosmet) »turska vojnička puška ostragaša sa zaklopcem, prije Martinijevih«. Na *-iti raskapăciti* (Crna Gora) »skinuti kotlu kapak«. Balkanski turcizam (tur. *kapak*, izvedenica na *-ăk* kao *konak, jatak*, od *kampak* »zudecken, verhüllen«) iz terminologije alata; rum. *capac*, bug., arb. *kapăk*. Tur. α identificirano u Vukovu obliku sa nepostojanim α kao u *čanak* (v.). Tur. *kapmak* u pasivnom obliku *kaplamak* »füttern, polstern« zastupan je u *kaplăisati*, *-isem* pf. = *kaplăisat (se)* (Kosmet) »1° obložiti, preko starog udariti novo, postaviti, 2° (metafora) topplatiti, 3° navaliti na koga besjedom«. Odatle *kaplaj* m (Krajina) »okrugla opeka za pokrivanje vrha krova (Hohlziegel)«. Dodatak *-j* je kao u *belaj* (v.). Upor. arb. (Gege) *kaplis* »überfalle, erdrücke«. Odatle skraćeni infinitiv na *-ma: kaplama* (Kosmet) kao indeklinabilni pridjev »furniran, preko staroga prišiveno novo (opozicija *nov*)«. S gubitkom / u izvedenici na *-džija kăpamadžija* (18. v., Vuk, Obradović) »čovjek koji pravi pokrivače«. Također prezime. Balkanski turcizam (tur. *kaplama* »Futter, Verhüllung«) iz terminologije odijevanja: bug. *kaplama*, arb. *kapama* (sa gubitkom *l*, jer se pomiješalo sa *kapa*).

Lit.: ARj 4, 837. 838. 845. Elezović 1, 279. GM 174. Mladenov 231. Miklošič 11. SEW i, 484. Matzenauer, LF 8, 43. Deny § 556.

kapaklis m (Vulović) »igra klis«. Svakako je složenica. Nejasno je što je njen prvi dio. Možda tur. optativ *kapa* kao zamjena 3. 1. imp. od *kapmak* (v. *kap*) »neka se uhvati klif«. Drugi je svakako *klif* m = *kliša* f »1° komad drveta ili kamena na obje strane zaoštren, 2° igra tim predmetom, 3° (metafora) jedna od dasaka kojima se pokrivaju kuće; sinonim: šindra, skudla < lat. *scandula*, 4° oštar kamen, oštra hrid«. Na *-oca: klisăca* f »palica kod igre klisa«. Sa šaljivim sufiksom *-alo klisalo* m prema f *klisălica* (Lika) »koji neprestano skače« od denominala impf, *kusăti* prema pf. *klisăti* (Lika), *klišam*, *klišim* (18. v., Vuk) i *klisnuti*, *-em* (od straha) »skočiti, odskočiti«. To se značenje razvilo od bacanja klisa. Upor. i *sklisiti se na zemlju* (Bosna) »spustiti se«; *klisati se* (Vuk) »igrati se klisa«. Varijanta je *křisnuti*, *-em* (17. v., Baraković) »poskočiti«. Na *-ica: klisnica* (objekt uz *izbaciti*, vulgarno) »posrati se od straha«. Na *-n/a: klišnja f* = *klišanje* n »skakanje«. Prilog *naklis* — *năoklis* (Vuk) »kad njiva ili jendek ide sve

na uže, u špic«. To značenje suvisi sa značenjem 4°. To je i u toponimu *Klis*. Kako je *Klis* kod Splita potvrđen kao *Clusan*, nije identičan sa *Klis* u Bosni i Srbiji. Postanje nepoznato. Brückner i Specht misle da je od istoga korijena od kojega *klip* (v.), *klin*, samo s formantom s.

Lit.: ARj 4, 837. 5, 79. 82. 7, 395. 470. 551. Miklošič 119. SEW í, 520. Specht, KZ 68, 128.

kapama f (Srbija) = *kapama* (Kosmet) »kuhano jelo od janjetine, zelena luka i raznih začina«. Balkanski turcizam (tur. *kapama*, »étuvéé de viande«) iz kulinarske terminologije: rum. *capama*.

Lit.: ARj 4, 838. Tiktin 282. Elezović 2, 521.

kapar m = *kapara* f pored *kapara* »biljka capparis spinosa koja raste uza zid na kamenu (plod se stavlja u ocat i jede se)« = *kapra* f (prema njem. *Kaper*). Slov. *kapara* = *kapera*. Starija je posudnica sa $\alpha > o$: *kopar*, gen. *-pra* m = slov. *koper*, *kopre* m, *kapric*, *koprmina* »anethum graveolens«. Arb. *pakar* pored *kopër* (iz hrv.-srp.). Od lat. *capparis*.

Lit.: ARj 4, 838. 848. GM 175. 198.

kapara f (17. v., Vuk, Rab) = *kapara* f (štokavski) = *kapara* (ŽK, Božava, slov.) »novac kao zalog«. Denominal na *-ati kapà-rati*, *-ām* pf. (Božava, Vrčević, Bogišić) = na *-hati kapàrisati*, *-sem* pf. (Bosna) prema impf, na *-va kaparisavati* (Srbija), na *-iti kapàriti*, *-em* impf. (ra-). Balkanski talijanizam iz oblasti trgovine (tal. *caparra*, 14. v.): rum. *capara* f, bug. *kaparo* n pored *kapara* f, *kaparós* (tuk ima ~), arb. *kaparr* m pored *kaparrè* f s glagolom *kaparrós* »gebe Angeld«. Dočetak *-arra* je identičan s tal. *-arra*, skraćena od lat. *arrobo*, gen. *-oras* < gr. *appaβów*, gen. *-óvoç* > *aravuna* (v.). Korijen *cap-* Battisti tumači sa *capo*. Ako je tako, složenica je nejasna. Upór. hebr. *kappāra* »žrtva za pomirenje«, od glagola *kippir* »sühnen«.

Lit.: ARj 4, 838. Kušar, Rad 118, 24. Pleteršnik 1, 386. Cronia, ID 6. GM 175. Mladenov 231. Miklošič 111. SEW 1, 484. DEI 731.

kapati, *-lĵem*, *-ām* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*) prema pf. *kāpnuti* (u narječjima) > *kanuti*, *-ēm* pored *kāpili*, *-lm* (*do-*, *is-*, *pre-*), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj

grupi, »stillare«. Iterativ *kapljívati*, *-kāpljuje* samo s prefiksom *is-*, *pro-* (subjekt *kiša*) = *prekaptnjat*, *-uje* (Kosmet, subjekt *kiša*). U prefiksanim složenicama metaforičko značenje polazi od upoređenja »padati kao kap, odmah, dugo, propadati kao kap u vodi«: *skapati*, *-pĵem* prema impf, *skapavati*, *skapavam* »umkommen«, *okapati*, *-pĵem* »namučiti se (*okapati u tavnici*)« = *okapat*, *-pĵem*, *-am* (Kosmet) »dugo negdje ostati, probaviti«, *ukapiti*, *ūkapīm* (Vuk) »na mjestu ubiti, tj. da padne kao kap«, bez prefiksa *kanuti*, *-ēm* (Piva-Drob-njak, Dubrovnik) »nenadano doći«. Imenica *kāp*, gen. *-i* f (17. v., Vuk, Vodice) »apoplexia« može biti i prevedenica (calque) prema tal. *gota*, tur. *damla*. Upotrebljava se i kao francuski negativni komplement *goutte* (*n'avoir goutte*, *n'entendre goutte*): *nisam ni kapi spavao* (Lika), *nemam ni kapi duvana* (ŽK); *kāp tĵ* (hrv.-kajk., Vodice, i slov.) »voda što kapa s krova«. Odatle *kāpnica* f »1° Stalaktit, 2° streha«. Praslav. je izvedenica na *-za: kaplja* f »1° u pravom značenju i 2° apoplexia«. Pridjevi na *-āst kāpljast*, na *-av kāpljav*, poimeničen na *-ēc kāpljavac*, gen. *-avca* (Stulić) »1° čovjek kojemu je pala kap, 2° česma (Lepenica)«, na *-ica kāvavica* (Kosmet) »1° mjesto na stehi kuda kaplje kiša, 2° otopljen snijeg, 3° voda od kiše (Vuk), 4° biljka«. [Ovamo i neologizam *kapavac* »gonoreja«]. Na *-iv kāpljiv*. Poimeničen part. perf. pasiva *kapljenik* »med«. Na *-avina: kapļevina* (Vuk) »mast iz brava«. Na *-ilo kāpilo* n »cijev kroz koju voda teče« = na *-alo kapalo* = na *-ivo kapivo* (Bella, Voltidi). Na *-alica: kapalica* (Vuk) »sud za hvatanje rakije iz kazana«. Deminutivi na *-ča kapca* f (Vuk) i *kapčica*, odatle glagol *kačkati*, *-ām* < *kapcati, na *-ēc kapać*; gen. *-pea* (Vodice) »1° kaplja, 2° streha»; na *-ica: kapljica*; na *-bk: kapljačak*, gen. *-čka* »vrsta paprati« od *kapljak. Na *-ina: kāpljina; ōkapina* (Bačka) »na vrhu sijeno što pocrni od kiše; sinonim: *povlata*«. Koi. na *-ež: kapež* f. Prilog: *nāiskāp* (Vuk) »do zadnje kapi«. Postoji jedna potvrda s umetnutim *r kraplja* (18. v.) za *kaplja*. Možda unakrštenje sa *krapati*. Upór. i *kropiti* i češ. *krápě* pored *kápě*. Ie. paralele nisu utvrđene. Mladenov upoređuje sa sanskrt. *kaphas-* »služ«, zenda *kafa-* »pjena«, kurd. *kaf*, oset. *χα/*. To se upoređenje ne poklapa semantički. Budući da postoji osim *kraplja* još varijanta *kvap* za *kap-*, može biti točno mišljenje da je *kapati* onomatopejskog postanja.

Lit.: ARj 2, 588. 3, 873. 4, 834. 838. 846. 7, 363. 827. 837. 839. 842. 844. 845. Elezović

1, 233. 278. 288. 437. 2, 22. NJ 2, 215. Mažuranić 488. Ribarić, SDZb 9, 156. Vuković, SDZb 10, 388. Miklošič 111. SEW 1, 487. Holub-Kopečny 162. Brückner 217. Vasmer 521. 523. Mladenov 231. RFV 71, 453-463. (cf. IJb 3, 160). Iljinski, RFV 73, 281-308 (cf. Slavia 3, 578-579. IJb 8, 206). Štrekelj, DAW 50, 44. Vaillant, RES 22, 14.

kapela f (15. v.) = *kapela* (ŽK, Rab, Božava) »1° mala (područna) crkva, 2° vojna muzika, 3° toponim«. Deminutiv na *-ica: kapelica* (16. v.). Radna imenica na lat. *-anus* (kao *kapetan*): *kapelan*, gen. *-dna* m (14. v.) = sa sinkopom *e kaplān* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Voltidi) preko njem. *Kaplān*. Na *-ija kapelanija* (16. v.) = na *-stvo kapelanstvo* <YI. v.). Od kslat. *cappella* (deminutiv od *cappa*) »naziv bogomolje u palači franačkih kraljeva u kojoj se pohranjivala *cappa* sv. Martina Tourskog«. Tako je nazvan po semantičkom pravilu i muzički zbor koji je pjevao u njoj. Odatle radna imenica na *-nik kapelnik* m prema njem. *Kapellmeister*.

Lit.: ARj 4, 840. 845. Kušar, Rad 118, 21. Cronia, ID 6. REW² 1644. DEI 743. NJ 2, 271. SEW 1, 485.

kapelio m (Split) »ženski šešir«, tal. deminutiv na *-ino* od tal. *cappello* < kslat. deminutiv na *-ellus* od *cappa*. Proširen na dem. *-itta* > *-etta: kapellta* (Rab, Novajja na Pagu, Kaštel na Rabu), sa zamjenom tal. sufiksa našim *-ica kapelica* (Jablanac) = *-inka kapelinka* (Stinica) »ševa = sjev.-tal. *lodala cappelluta* providena, čupicom, Haubentlerche«. Tal. pridjev na *-uto* zamijenjen je kod nas najprije tal. deminutivnim sufiksom, onda našim. Tal. *cappelletto* > *kāpile*, gen. *-eta* (Mljet) »čep spleten od pruča ili trave u obliku kapice (ribarski termin)«. Interesantan je primjer zamjene tal. deminutivnog sufiksa prijelazom u deklinaciju *-e* < *i*. Upór. arb. *kapell*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 18. Macan, ZbNŽ 29, 210. Hirtz, Aves 180. GM 175.

kapesî (narodna pjesma, Bgjišić), si je tur. posesivna postpozicija, samo sa *bre* »bre kurviću« = *kape* = (složeno) *kāpeogli* (Kosmet), uzvici, »kurvin sine«. Imenica na *-i: kapija* f u psovci *kapijo Ujedná* (Čačak, Srbija), pored *kahpja* govori se *kahpe*, *kafpe* > *kape*. Deminutiv na *-dSik* (v.): *kapedžik* (Kosmet) »kurvica«. Balkanski turcizam (tur. *kahpe* »meretrix«) iz terminologije morala: bug.

kahpé > *kapija*, *kahpelāk*, arb. *kahpé* > *kape* (Gege) = *kafpe*, ngr. *καχπέ*.

Lit.: ARj 4, 841. Elezović 1, 279. Mladenov 243. GM 166. Marjanović, NJ 3, 215-217 (cf. IF 14, 255).

kapetan, gen. *-āna* m (Perast, Dubrovnik, Vuk, 15. v., narodna pjesma) = *kapitan*, gen. *-ana* (zapadni krajevi, čakavski i kajkavski) = *kapitan*, gen. *-āna* (13. v., Hektorović, Rab) = *kapitān*, gen. *-uana* (Molat) m prema f *kapetanica* = *kapetanovica*, pridjevi na *-ov kapetanov*, *kapetanski*, poimeničen *kapetanovac*, gen. *-vca* »momak kapetanov«, prezime *Kapetan(ovi)ć*. Apstrakti na *-ija kapetanija* = *kapitānya* (17. v.) = na *-bstvo kapetanstvo* = na *-at kapetānāt*, gen. *-ata* »kotarski poglavar (Potomje)«, *polukapetan*, gen. *-āna* m (Srbija) »nepotpun kapetan, nepravilni kapetan, koji je pod drugim kapetanom«. Od lat. > tal. *capitanus* > *capitano*. Sinonim je *čefalija f* (Vuk). Upor. u Zadru prezime *Kotopanja* < biz. *κατεπάνω*, što je istoznačno, ali drugog postanja. Upór. lat. izvedenicu na *-ina: capitina* kao zamjenica za *caput*, odatle rum. *văpățină*, arb. *kaptinē-a* »Kopf beim Zählen von Vieh«.

Lit.: ARj 4, 841. 844. 10, 623. REW² 1634. Godin 227.

kapija f (Vuk, 18. v.) = *kapija* (Kosmet) »sinonim: 1° (velika) dvorišna vrata, 2° gradska: *Bijogradu na Stambol-kapiji*, Vuk, narodna pjesma, 4, 132«. Toponim. Deminutiv na *-džik* (v.) *kapidžik* (Vuk, Srbija, Bosna) »vratašca« = *kapidžik* (Kosmet) »unutrašnja mala vrata između dvorišta dvaju susjeda«. Na *-džija kapidžija* m »vratar, vratarica«. Toponim i antropnim. Složenice *kapi-komšija* (narodna pjesma) = *kapi-konšija* »najbliži susjed«, *kapidži-baša* m »stariješina nad vratarima«. Sa tur. postpozicijom *-stz* »bez« *kapisz* m (Kosmet) »1° uže, 2° besposličar«. Balkanski turcizam (tur. *kapiti*) iz graditeljske terminologije: bug. *kapija*, arb. *kapixMk*.

Lit.: ARj 4, 843. Elezović 1, 279. 2, 521. Mladenov 231. GM 175. Miklošič 111. SEW 484.

bapimka f »biljka robinia pseudoacacia« = *kapinska trava* (17. v., Dubrovnik) = *kapin* (Stulli, Šulek; prema Budmaniju nepouzvano). [I češ. *kapinice*, Šulek].

Lit.: ARj 4, 843. Šulek, Im. 139.

Kapitolij m (Budruijev akcenat) = *Kapitalj*, s pridjevom na *-bsk kapitoljski*, isto prema lat. *capitolinus kapitolinski*. Od

lat. *Capitolium*, najpoznatiji je brežuljak Rima, preinačen po tal. pučkoj etimologiji unakrštenjem sa *campus* u *Campidoglio* > *Kampidolij* (17. v.) = *Kampidolija* f (17. v.) = *Kampidolj* (17. v.), s pridjevom *kampidoljski*.

Lit.: ARJ 4, 813. 845. REW³ 1639. DEI 707.

kapitul (1484, Senj) = *Kapitul* m (toponim kod Knina) = *kāpituo*, gen. *-ula* m (Budmanijev akcenat) = *kāpituj* (Poljički statut, *j* < *lj*) »1° zbor kanonika, fratara, dumana, 2° (prevedenica) poglavlje«. Pridjev na *-bšk kapitulski* > *kapituoski*, *kapituljski*. Od srlat. crkvenog *capitulum*, deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus*. Pridjev na lat. *-aris* (varijanta od *-aus*) *kapitular* < srlat. *capitularis*, poimeničeh u ni. r. > *kapitular*, gen. *-ara* (16. v.) »skup franačkih zakona«, odatle s našim općim pridjevskim sufiksom *-bn* određeni *kapitulami* (npr. *vikar*). Odatle internacionalno *kapitulirati*, *-tulirām* pf. »potpisati poglavlje mira > položiti oružje«. Od tal. *capitolo* > *kāpita*, gen. *-ola* (14. v.) = *Kaptol* m (Zagreb) »1° zbor kanonika, 2° dio starog Zagreba (toponim)«, etnik *Kaptolac* (Belostenec) »čovjek koji pripada Kaptolu«, pridjev *kaptolski* (*i*->*ja* *gospoda*), nastalo odbacivanjem madž. dočetka *-om* < lat. *-um* od *Kapitolom* (16. v., Belostenec, Jambrešić, Vitezović, historijski spomenici), toponim (Krapina), etnik *Kaptolomac*, *kaptolomski*. Od madž. *kāptalan* < lat. *capitulum*. Madžarski crkveni termin u Zagrebu objašnjava se činjenicom da je zagrebačka biskupija madžarska kreacija. Odatle dolazi i to da su crkveni izrazi za časti madžarski latinskog podrijetla kao *prepošt* < *praepos(it)us*, *Paradižim* (toponim, Krapina, groblje), *Apatovac*, *vicijašpeš*. Latinske riječi kao *juš* izgovaraju se prema madžarskom.

Lit.: ARJ 4, 802. 848. 849. Štrekelj, DAW 50, 26. REW³ 1640. DEI 736.

kaplan m = *kaplan* (Kosmet) = *kaplam* (17. v., jedna dubrovačka potvrda sa *n* > *m* kao u *bujrum*) »1° laboris, tigar, leopard, 2° njegova koža«. Složenice: *kaplampost* (17. v., jedna potvrda) »tigar«, ali upravo »koža tigrova, jer *post* stoji mjesto perz. *pust* »koža«, *ārslan*-i *kaplan-jurnek* (Peći) »vrste veza«. Toponim *Katlanovo* (*ti* mjesto *pl*) kod Skoplja. Balkanski turcizam (tur. *kaplan*, izvedenica od *kapmak* »ergreifen«) iz oblasti zoologije, upravo

koža za odijevanje: bug., arb. *kaplan*, ngr. *καπλάβι*.

Lit.: ARJ 4, 845. Elezović 1, 250. Mladenov 231. Lokotsch 1066. GM 176. Matzenauer, LF 8, 44. Miklošič 111. SEW 1, 485.

kapošanat, gen. *-anta* (*s* = *s'*) m (Molat) »groblje, cimitar (v.)«. Toponim *Koposōnda* f (Hvar, *nt* > *nd* kao u *planda*). Tu je bilo groblje. Konsonant *n* je ispao zbog disimilacije *m - n* > *0 - n*. Od tal. *composante* (14. v.). Riječ *campus* kao opća riječ posuđena je u slov. *kāmp*, gen. *kampa* m »1° Teil, 2° Feldlager« preko njemačkoga. Samo jedina je potvrda u gen. pl. *dvi Ujadē kanapa zemlje* (18. v.). Nije izvjesno da li ide ovamo kao *kanap*, gen. *kānpa* »mjera za zemlju«, kako izvodi ARJ 4, 815. Na lat. *-anea kampanja* f (Rab) »selo, ladanje« < tal. *campagna* »isto«. U toponimiji jadranske zone postoji i kao internacionalna riječ *kampanja* »borba«. Riječ *campus* postoji kao toponim u sing. i u dva lika u pl.: *Komp* m (Krk); *Kimp* m (Krk) je krčkoromanski pi. *campi* > *Kimp* u prijetoju. Pl. *campara* (tosk., prema tipu *tempora*) *Kāmpor* (Rab; rom. *-a* otpalo jer je za hrvatsku jezičnu svijest bilo jednako genitivu sing.). Ovamo možda *Kambur*, rt kod Visa = *Kombur* (Kotor) = *Kimbor* (Boka, *mb* < *mp* kao u *planda* < *planta*). Romanski deminutivi: na *-ellus*: *Kampēlje* m ak. pl. (Krk, cf. fr. *Champeaux*, *Kantēlji* m pl. (Krk) = *Galletto* (u dokumentima) < *campitellu*, cf. mlet. *campiello*.

Lit.: ARJ 4, 814. 5, 239. 777. Kušar, Rad 118, 22. Pleteršnik 1, 384. REW³ 1563. DEI 707. 709. Skok, AGIT 24, 38., br. 32.

kaprijūn m (Brač, seljaci) = *krpljūn*, gen. *-una* m (16. v., čakavski, Budmanijev akcenat) »greda, tignum«. _Može. potjecali kao dalmato-romanski relikv od deminutiva *ča-preolu* (Vitruvije) »bravicello« > tal. *capriuolo*, rum. *cāprior* sa disimilacijom *r - l* > *r - n* kao u *linteolu* > *lāncún* (v.) ili od **capreone*, izvedenice od pridjeva *capreus* < *caper* (sa metatezom suglasnika, upor. *crabu* na Sardiniji i fr. *chevron*. Neobičan je sufiks u *krpljed I -et* m (karlovačka okolica) »trijem (Ivšić), balatura (v.), koja je u Lici produljenje krova nad glavnim vratima«. Moglo bi biti da je i tu bio isti lat. sufiks *-olu*, samo je *o* > *e* poslije palatala, a á je rezultat disimilacije *r - l* > *r - d*. Ovamo ide kod austrijsko-madžarskih Hrvata (»Wasser-kroaten«) *hrpiet* »Küche«. Bez sufiksa arb. *qepër* m = *qepëre-a* f, *iepërt e shpis* (Ulcinj) = *kshōnzat e shpis*

(Zatrebač) = *cépra* (Ulcinj) »Schindellatte« < lat. *caper*. [Usp. i *cābrun*].

Lit.: ARJ 5, 630. GM 223. Godin 304. REW* 1650. DEI 746. Isačenko, SFRu 10, 116.

kāps, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »zastvoren, koji nema stolicu«. Apstraktum na *-luk*: *kāpshk* m »konstipacija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabz*, tur. *kabzhk*) iz Ijekarske terminologije: arb. *kaps*, *kapslék*.

Lit.: Elezović 1, 280. GM 176.

kapsa f (južno primorje) = *kāvsa* ~ *kavsa* (Božava) = *kasa mrtačka* (Korčula) »mrtvački odar, sanduk, lijes«. Od lat. *capsa*. Kao leksički relikv iz dalmato-romanskoga. Upor. glede očuvanog *ps* u balkanskom latinitetu arb. *kašshe f* »1° etwas, Sache, 2° Tier, lebendiges Wesen, 3° Rätsel«, značenja koja su dobivena po pravilu sinegođe. Deminutiv na *-ellus kapseo*, gen. *-eia* m (Dalmacija, Pavlinović) od lat. *capsella*, u kojem je *-a* smatran kao genitivni nastavak. Na *-one* > *-un*: *kasun*, gen. *-una* m (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »velika kištra za spremanje žita« = *kašun*, gen. *-una* (Rab, Božava, Kučište, Potomje) = (sa *š* < mlet. *ś*) *kašūn* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »drveni sanduk« od *kaša* (Dubrovnik) »blagajna«, deminutiv na *-ittus* > *-etta kaseta* pored *kaseta* (Dubrovnik, Potomje), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *kaše-tina* (Dubrovnik). Sa sufiksom *-ica kašica* (slov.) »capsella bursa pastoris, na *-ka kaska sv. Ivana* (slov.) »spiraea aruncus«. U značenju »blagajna« *kasa* f je došla preko njemačkoga (tal. internacionalno *cassa*), odatle pridjev na *-bn* + *-ni kasni* (Lika) »koji pripada kasi«, na *-iere* > *-ir kasir*, gen. *-ira* »blagajnik«, također preko njemačkoga, na *-ator kāsātor* m (Lika, Slavonija) »koji isplaćuje radnike«, *inkasator* m. Na *-ella* tal. *cassetta* > *kāsela* † (Istra, Hrvatsko primorje) »škrabija, čekmedžec«. Deminutiv *kaselica* (18. v.), pl. f *kasele* »sprava od dasaka s ručkom na nošenje melta«. Ovamo još ove izvedenice: *kosil*, gen. *-ila* m (Žrnovo, Korčula) = *kasu*, gen. *-ila* (Hvar, Vis) »mrtvački sanduk, kapica (Šibenik, ide možda također sa zamjenom *ρ* < *s* unakrštenjem sa *kapa*)«. Ide zajedno sa naprijed pomenutim *kapseo* (sa *ε* > *i* ikavizam). Slov. *kositar*, gen. *-rja* m (Ajdovščina) »koš s ručkom« < **capsa* + *-III* + *-ariu* (?), bez primjera u romanskim jezicima. Bez paralele je i *košlāta* (Budmanijev akcenat prema Stulićevu *koslatta*) »rupa u gornjem dijelu bačve«, ako je

od *capsula* + *-ata* kao relikv iz dalmato-romanskoga. Od pridjeva **capsea* je možda *inkasa* f (Dubrovnik) »nišeste, škrob, štirka (v.)«, sa denominálom *inkašati*, *-ām* pf. prema impf. *inkasavau*, *-kāsāvām*, »štirkati, poskrobiti«. Upor. u južnoj Italiji *incasciare* »connettere, combaciare, adattarsi bene, raffreddarsi«. Dubrovački se romanizam unakrstio sa *kaša* (Brei)«.

Lit.: ARJ 4, 848, 908. 875. 880. 879. 883. 884. 5, 363. Budmani, Rad 65, 161. 166. Cronia, ID 6. Hraste, Beličev Zbornik 153. Pleteršnik 1, 441. REW³ 1658. 1659 a. 1659h. Miklošič 111. SEW 1, 485. Štrekelj, ASPH 12, 458. Rohlfš 2, 78.

kaptár m (Vuk) »od luba kapa što se meće na košnice da ih štiti oū kiše (pčelarski termin)«. Od madž. *kaptár* »košnica«. Upor. češ. *kaptour*, polj. *kaptur* »cucullus«. Potpuno isto značenje kao u Vuka ima rum. *kaptár* = *eāptan*. Biljka *captalan* »petasites officinalis« daje listove koji se upotrebljavaju mjesto *kaptára*. Vjerojatnije je da je riječ *kaplar* u vezi s rumunjskom.

Lit.: ARJ 4, 848. Vasmer, RSI 5, 133. Matzenauer, LF 8, 44. Bruckner 218. Tiktin 287.

kapuc m (Rab, Božava) »glavato zelje«. Od tal. (*cavolo*) *cappuccio*, deminutiv na *-ūceus* od *caput*, mlet. *capuzzo*. Ovamo ide *s a* > *o* i dočetkom na *-ina kapucina* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »komušina«. Domaća riječ i romanizam unakrstiše se. Sa zamjenom *-c* > *-s* prema riječima koje nastadoše od *conposta*: *kapus* m (Voldtidi, Šulek, Cres, slov., Galičnik, Makedonija) »gornje lišće na kupusu« = slov. *kapus* = *kapus* (Kranjska Gora), s izvedenicama, »Gartenkohl«. Upor. prezime *Kapus*, *Kapusović* (16. v.). Sa *a* > *o* *kopus* m (Voldtidi) »isto«. Upor. *kopus* (ŽK, izraz u igri svinkanja). Mjesto tog oblika veoma je raširen *kupus* m (15. v., štokavski, istočni čakavci, Vuk, Dubrovčani, bug.) »broskva, cvjetača, kavalin, prokula, zelje (ŽK), cavolo cappuccio«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *kūpusac*, gen. *-sca* (16. v.). Pridjev na *-bn* > *-an kupusan*, poimeničen *kupusnica*, na *-rak kupusnik* m (Srbija) »mrsno jelo sa kupusom«, na *-jak kupušnjak* »vrt gdje se sadi kupus«. Na *-ište kupusište*. Na *-ar kupusar* (Dubrovnik) »koji jede mnogo kupusa«. Na *-ara kupusara* »1° sud za kiseli kupus, 2° toponim«. U hrv.-kajk. (Belostenec) potvrđena je ista riječ sa *-l*: *kupusi* m »zelje« < stvnjem. *kumpost* < kllat. *composita* > *kōmbos*, *kōmbost* (Srbija, Vuk) »jelo od kupusa«, bug. *kombos*, *kāmbus* »salata« = *kumbus* (Vrčević) =

= *kumpasta* < srvnjem. *kumpost*. Upór. još slov. *hoste* (Idrija) »ein Gemisch verschiedener .Speisen«. Unakrštenjem sa *kapus* govorilo se *kapusta*, tako i slov. *kapusta*. Tako slov., češ., polj. i madž. *káposzta* = *kapust* (Belo-steneč), prezime u Zagrebu *Kapusta* (1307). Denominai *skupusiti*, -im pf. (Pavlinović, Zore) »skupiti, učiniti bez reda«. U hrv.-srp. unakrštiše se dva romanizma *cappuceu* m i *compos(t)ia*.

Lit.: *ARj* 4, 850. 5, 238. 777. 808. 809. 238. 10, 571. *Starine* 7, 35. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 387. *Mla-āenov* 247. 262. *REW*³ 1668. *DEI* 748. *Miklošič* 111. 126. *SEW* 1, 486. *Bruckner* 218. /*CZ* 48, 208. Štrekelj, *DAW* 50, 23. Budimir, *JF* 15, 162.

kapula f (Rab, Božava, Cres, Veli Otok, Molat, Liburnija) = *kapula* (Lika K i pravoslavni, Mikalja, Bella, Stulić) = *kapula* (Vuk, neobičan akcenat, Hercegovina, Konavli, Dubrovnik, Lastva, 17. v., šibenski otoci), deminutiv *kapulica* = *kapulica* (Stulić), na -ište *kapulište*, na -bstvo *kapulištvo* »crveni luk«. Dalmato-romanski refleks od lat. *cēpula* (*Thesaurus* 3, 549), izvedenica od *cepa*, vjerojatno mediteranska riječ prema Battistiju. Ovamo još na -ák (od češnjak) *kāpak* m (Stulić) koje Budmani označuje kao nepouzdanu i načinjeno od *Jiapula*. Na tal. deminutivni sufiks -otta *kapulota* f (Šulek) »biljka corydalis bulbosa«. Kako očuvano *k* pored *e* pokazuje, *kapula* je bez sumnje dalmato-romanski relik. Od furlanskoga *cevole* f pored *zevale* je *cebula* í (ŽK) »isto« = *cebula* f pored *čebul*, gen. -ula (Gorensko) = *abula* (Vodice, Istra) = *čgbula* (Notranjsko) = *žbūla* (Melnica kod Barbana). Glede furl, v > b upór. *bolta*, *Bnonigla* prema *Verteneglio*. Bokeljsko *apula* (18. v., Tivat, Perast, Ljuta i Bijela) ide možda zajedno sa *cipuddu* u Kalabriji. Značajan je isti akcenat kao u dubrovačkom *kapula*. U Paštrovićima •su nepoznata oba oblika. Tu se govori *civula* = •*dula* (Crmnica) »japradžik (v.)«. Ovamo idu još s neobjašnjenim sufiksom: *iāpljan* m (Vuk) »1° pras (Podgorica), 2° asphodellus albuš (Paštrovići)«, prema Daničiću iz tal. •*cipollino*, čime se nikako ne objašnjava -ljan, prije •*cepull* + -ianum, za koji opet nema potvrda u latinskim vrelima, ali je moglo nastati i analogijski prema *lilijan*, *bršljan* (v.) od •*čapa*, upór. rum. *ceapă*. Biljka *čapuljka* »erodium«, naš deminutiv na -ka (upór. slov. *cebulka*), govori u prilog mišljenju da je *cepulla* postojalo i u balkanskom latinitetu. Biljka

u značenju »asphodellus« ima još više drugih varijanata: *čeprlja* f pored *ieprlj* m (rukopis, 15. v.), *čeprijez* i (ikavski) *čepriš* = *čepliš* (16. v., Dubrovčani, Zore) = (jekavski) *čepļes* m = *čapljiz*, sa nejasnim umetnutim *r* i nejasnim dočetcikom. I te varijante govore za postojanje *cepulla* u tom latinitetu. Upór. biz. κήπουλλον > *cipuddo* (Bova).

Lit.: *ARj* 1, 889. 890. 941. 2, 39. 4, 837. 849. Kušar, *Rad* 118, 15. *Pleteršnik* 1, 96. Skok, *ASPh* 30, 307. Ribarić, *SDZb* 9, 141. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 1820. Šturm, *CSJK* 6, 49. *Miklošič* 111. *SEW* 1, 486. *DEI* 953.

kapulja f (Pančić) = *kapura* (Crnogorac) »drugi želudac na desnoj strani od jednjaka pred buragom«.

Lit.: *ARj* 4, 850.

kāpun m, gen. -una (16. v., Dubrovnik) = slov. *kapun* »uškopljen pijetao«. Odatle na mlet. -era < -aria *kapunĕra* (Božava) »kavez za pijetle«. Deminutiv na -ič *kapunić*. Denominal na -iti *kapuniti*, -im. Sa a- > o *kopun* (Rab, ŽK) = *kopun* (16. v., Prigorje, Slavonija) = slov. *kopun* »isto«. Denominali na -iti *kopuniti se*, *kopūnim* (Lika, Slavonija, 18. v.) »(metafora) 1° razmetati se, bāniti se, ljutiti se (na-, o-, po-), 2° pariti se (kokoš se kopuni s pivcem)«, na -ja- *kopunjati se* impf, (subjekt *kokoti*) »tući se«. Od vlat. •*cappo*, gen. -onis — kllat. *capo*, *capus* (upór. *cabo*, gen. -onis »uškopljen konj«) > tal. *cappone* (13. v.), srvnjem. *kapun*, nvnjem. *Kapaun*. Kako pokazuje izmjena *P* i *PP* l b, riječ je mediteranska. Upór. arb. *kapua* -oni.

Lit.: *ARj* 4, 850. 5, 314. 7, 401. 8, 842. 10, 534. Zore, *Tud.* 9. Kušar, *Rad* 118, 18. *Pleteršnik* 1, 387. 436. *GM* 176. Matzenauer, *LP* 8, 200. Šturm, *ČSJK* 6, 55.

kapunja (Bolić, Vojvodina ?) »sud kao kačica«, deminutiv na -ica *kapunjica* »sud kojim se grabi iz kade«. Budmani kaže da je isto što *kopanja*. Kako tog oblika nema u *ARj*, bit će to zacijelo štamparska greška mjesto *kopanja*. Riječ *kopanja* f (15. v., Marulić) = *kopanja* (Brusje) = *kopanja* (Istra), pored *kopānj* m (Vodice, 18. v., Slovinci) praslavenska je riječ. Nalazi se u steslav, slov., bug., poli. i gornjoluž., značenje »1° sud izduben iz jednog komada drva, 2° načve (Korčula, Brusje, Hvar), 3° drvna *kopanja* za čišćenje žita (Vodice), 4° (Jambričić) čamac«. U Skadarskom blatu je *kopanja* f od tesana kamena i služi za soljenje ribe.

Deminutiv na -ica'. *kopanica* (Molai) »načve«, *kopanca* (Cres) = *kōpanjica* (16. v., Vuk, Crna Gora). Riječ *kopanja* je balkanski slavizam. Rumunji posuđiše *copal* f (Muntenija) »seoske načve« = *čupama* (Cincari u Baru), Arbanasi *kopaje* i *panice* (s ispuštanjem ko-*) ; *kapunja* će biti iz madžarskoga. Riječ je, kako se vidi, kulturna. Miklošič i Berneker smatraju je izvedenicom od *kopati* (v.). Štrekelj je veže sa *kopa* »Badetrog, Hohlziegel (Režija)«. Prema Matzenaueru bila bi u prarodstvu sa stvnjem. *havan*, *wäschehaven*, nvnjem. *Hafen*, gr. κάρπη »Krippe« > gr. καρτών »Wagenkasten« i arb. *kapāše* »Öhlgefäss«. Ie. je korijen **qap-* »obuhvatiti«.

Lit.: *ARj* 4, 850. 5, 293. Tentar, *JF* 5, 207. *Pleteršnik* 1, 433. *SEZb* 13, 236. *Miklošič* 128. *SEW* 1, 563. Štrekelj, *DAW* 50, 81. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176. Barić, *Reč.* 351. *Mladeno'ú* 250. Matzenauer, *LF* 8, 199. *Tiktin* 410. *Dalamera* 73. *WP* 1, 342.

kapurâl m (Budva) »pluto na vrhu saka (kód trate), da se vidi gdje je sredina trate da nije u krivo pošla (ribarski termin)«. Etimologijski ista riječ kao i vojnički termin *kapural*, gen. -ala (Lika) = *kapura*, gen. -ala (Perast, Dubrovnik) = *kapóra*, gen. -ala (Vodice) = (u austrougarskoj vojsci) njem. *Korporal* > u graničarskom jeziku *kaprâl*, gen. -ola (ŽK), prema austr.-njem. *Kapral*, odatle *kaproRja* f »čast« = *kaprol* (Šibenik) »mlinar ispred makine (kod tiještenja ulja)« = *kapral* m (18. v.), *kaprâlstvo* (18. v.) = *kaplar* (metateza *r - l* > *l - r*, Vuk, Vojvodina prema madž. *kaplar*) »desetnik (hrvatski domobranci)«, deminutiv *kaplarčić*, pridjev *kāplarov*, poimeničen na -ica *kaplarovica*, prezime *Kaplarović*, čast na -ija *kāplánja*. Izvedenica na pridjevski sufiks -alis > tal. -ale *caporale* < srlat. *caporalis*, od pl. *capara*, sing. *capo* < *caput* prema deklinaciji *tempora*. Od iste pluralne osnove je izvedeno s pomoću -idus > tal. -iccio'. *komprēč*, gen. -ēia u izrazu *stoji u komprēču* »ohola je ponašanja i želi da se s njom drugi ne druž« = *komprīč*(*T.* v., Dubrovnik, poslovice). Od tal. *capriccio* (sa sinkopom intertonike). Istog je podrijet'a internacionalni talijanizam *kaprica* f, s pridjevom *kapriciozan*, *kapricirati se* (preko njem.). Istu sinkopu pokazuje i leksički relik iz bokeljskog romanskog *kabruč* m (Ljubiša, *razbio bi glavu G kabruč*) = *kabruč* (Krtole), koje Parčić prevodi »legno sporgente dalla gronda«, »drvo kojim su se u staro vrijeme pokrivala kuće kad nisu kupovali kantinele (= letve), nego

u šumi sjekirom djelali *kabruč* (Krtole)«. U Kotorskom statutu *caburtia* n. pl. (CCCXV, 128) < *capor-ucea* (deminutivni sufiks -uceus > tal. -uccio); *p* > *b* je u bokeljskom romanskom pravilno. Ovamo ide možda i *toprč* m (Podgora) »šišarica«.

Lit.: *ARj* 4, 850. 5, 251. Budmani, *Rad* 65, 165. Ribarić, *SDZb* 9, 156. Skok, *ZRPh* 54, 209. Štrekelj, *DAW* 50, 32. *REW*³ 1668.

kâri m (17. y., Vuk) = *kâr*, gen. *kāra* (Kosmet, učiniti se *kar*) »nevolja, muka, briga, ljutina«. Na -U *karli* (Vuk), indeklinabilni pridjev, »brižan«. Pridjev na -bn *karai*, f -rna (Kosmet) = *kârni* »tužan, ljut, neraspoložen«. Ne zna se točno kako ide ovamo *kârna* pored *kârna* (Kosmet), uzvik, neka vrst kletve ili posovke. Je li to uzvik sažaljenja, kao *bortai* Denominal na -iti', *karili se* (o-, ras-) = *karit* (Kosmet) »1° briniti se, 2° pričinjavati tugu (Kosmet)«, *nakariti*, *nākārīm* pf. (Dalmacija, Lika) »namučiti«. Ovamo još s arapskim sufiksom za apstrakta -et *karet* (Vuk) »kazna u igri prstena«, sa denominálom *kāretiti*, -im (Vuk) »kazniti kod te igre«. Glas *a* je nastao stezanjem od *aha-*. Upór. *raskahariti* »rastuziti nekoga« = *raškanti se* (Bosna, narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qahr* > tur. *kahur*, *kahurl*) iz duhovne terminologije: bug. *kāhar*.

Lit.: *ARj* 4, 851. 864. 867. 870. 7, 384. *Elezović* 1, 282. 283. 284. *ZbNZ* 6, 138. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 399. *SEW* 1, 487. *Mladenov* 284. *Žipars* 149. *Vasmer* 533.

kar² m (18. v., Dubrovnik, Potomje, Krtole) »kola« = *kara* f (16. v., u izrazima *staviti*, *vezati*, *privezati na karu*) »vrsta kazne u dubrovačkoj republici (krivac se veže na javnom mjestu da se izvrgne sramoti)«. Od tal. *carro* < lat. *camum*, galskog podrijetla (u prarodstvu sa *cursor*), n. pi. *carra* u romanskom femininum. Dubrovačko *kara* odnosi se na srednjovjekovno kažnjavanje vezanja na kolo. Riječ *karan* m (genitiv nepoznat) bosanski je rudarski termin koji je zabilježio Jukić. Od njem. *Karren* istog podrijetla. Donijeli ga u Bosnu Sasi rudari (upór. ime sela *Sasina*). Od njem. *Karren* je i slov. *gare* f pl. »zweiadriger Handwagen (Koruška, Štajerska)« < koruško-njem. *Garre*, deminutiv *gārice*, radna imenica *gōrnik*. Od tal. *carrozza* f < srlat. *carr* + -otia (dočetak -otia od *birotium*) > *karoca* f (Dubrovnik, narodna pjesma i pripovijetke) = *karoca* (Božava) = *kāruce*, gen. *kārucā* f pl. (Vuk, Srbija) »hintov«, sa deminutivom *ka-*

ručice, pridjev na *-bn* > *-an karucan*, denominal *karùcati se* (Lika) = *karòdat se* (Dubrovnik, Cavtat) »voziti se«. Od fr. talijanizma *carrosse* je *karoserija í*, sa složenim sufiksom *-er* < *-airu* + *-ia*, < fr. *carrosserie*. Ovamo i brodski termin *karoc*, deminutiv *karòčić* (Božava) = *kàroc* (Račišće, Brač, Smokvica, Korčula, Mljet; ~ *od prove*, *od krme*, prave se od česvine) »becco prodiero d'una barca«. Od mlet. *carezzo* < *carrotium*. Deminutiv na *-ulus* tal. *carriola* = *carrula* > *karijol* m (Bosna) »laka poštanska kola« = *karyola* f (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Lika) = *karjōla* (Božava, Dubašnica, Rab), sa deminutivom *karijolica* — slov. *karala* (prema *rij* > *r*) »1° tačke, 2° kolijevka (Dubrovnik)«. Deminutiv na *-ittus* > *-etta kareta* (slov.) »Kutsche, kleiner Fuhrmannswagen«. Može biti i od bav. *Karrete*. Imperativna složenica *parakai*, gen. *-āla* (Baška, Muo; disimilacija *r - r* > *r - l*) »kolobran, tesano kamenje postavljeno u stanovitim razmacima uz cestu za obranu od kola« = *barakai* (istro-čakavski) < tal. *paracarri*. Upor. arb. posuđenicu iz balkanskog latiniteta *čtrre* f (Ulcinj) »kola se-ljačka na dva točka«.

Lit.: ARJ4, 851. 855. 870. 874. Pletersnik 1, 207. 388. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 22. Budmani, Rad 65, 165. Miklošič 112. SEW 1, 488. REW* 1721. DEI 782. 783.

kâr³ m (Gorensko) = *ker* (ibidem) »Fels, felsige Erhöhung (Savinjska dolina)« = *kir* »felsige Klippe«, kôl. *kirôvje* »Felsenmassen«, pridjev *kirovnat* »felsig«. Nema potvrda u čakavskom i hrvatsko-kajkavskom. Od predrimskog *carium > katal. *quer* »isto. Značajni su prijevoini oblici *ker* = *kir* kao u dalmato-romanskom. Upor. tal. *carra* (a. 957) »pietra, roccia«, *car-ranto i *Koruška* (v.), kslat. *caris*, *cararis*, bask. *hani* »pietra«. Pripada mediteranskom supstratu. V. *krm* i *krmúlja*.

Lit.: Pletersnik 1, 387. 389. 398. REW² 1696a. DEI 780.

kara (Vuk) = *kara* pored *kara* (Kosmet), vrlo raširen indeklinabilni pridjev »crn«, uz turske riječi *haber*, *akšam*, *biber* (Kosmet), *boja* »vitriol, galica, katran«, *zulufi* (narodna pjesma). Uz domaće riječi vrlo rijetko: *kàrakosa* (*djevojka*, Vuk). Jednom u naš hipokoristik od turske riječi *karakodé* f (od *kaduna*, sjeverna Dalmacija) »1° žensko gnjusno, 2° (pejorativ) vino uzbršaćeno (Pavlinović)«. Prvi dio ličnih imena i prezimena *Karadorde*, *Kara-Jòvan*, *Kara-Mustafa*, *Kara-Fejzo* (narodna

pjesma) = *Kara-fèjza* (Kosmet) »smiješan, ili smiješno odjeven čovjek« (ime kondotijera po Rumeliji na kraju 18. i 19. v., koji je dotjerao do *kapidžibaše*), *Kara-Mahmud*, *Karaklajić*, *Kara-Marković*, *Karapešić*, *Kaladurđević* (selo trebinjsko, disimilacija *r - r* > *l - r*) itd., toponimi *Kàra-Bùnar*, *Karakaja* (selo, Bosna), *Karaburma*, *Kara Potok*, itd.; imena zemalja *Karabogdan* (se. ili »zemlja«, što se kraćenjem ispušta), odatle *Karabogdanija* (Mrnvić) = *Kàrabògdànskā* (Vuk, mjesto *Moldavija*), *Karadag* = *Karadāk* (Kosmet) »Crna Gora i zapadni dio okruga rudničkog«, odatle na *-li Karadāglja* m (narodna pjesma) = *Karadaklija* (Kosmet) »Crnogorac« = *Karadačanin*, *-čanka*, *-dački* (Kosmet), u imenu Rumunja (prema biz. Μαρροβλάχος *Kàravlah* < tur. *Kar-raiflak* m prema *Kàravlahinja*, *Kàravlaska*, *karavlaški*. Vrlo često u složenim imenicama: *karagroš* (španjolski) < tur. *karaguruš*, *karašlama* f (Vuk, narodna pjesma, drugi dio *ašlama* »trešnja«, v.), *karaduzel* (narodna pjesma) = *karadūzen* (Bosna) = *karaduzēn* (Kosmet) »vrsta tambure«, *karaddz* (Kosmet) »1° koji nije skladan, 2° Ciganin, 3° lice koje izvodi komične igre, 4° komično kazalište (drugi dio *doz* v. *dozljuka*)«, *karakol*, gen. *-07α* (Kosmet) »noćna patrola« (*kol* »vojska«), *karakondžola* f (Vuk) = *karandžula* (Srbija) = *karakondžolos* = *karakondžula* m (Kosmet) »strašilo, avet, utvara, koja skače od Božića do Krstova dne«. Ta je složenica balkanski turcizam (tur. *kara konculoz* »vampir«, od *korkunç* »strašilište, effrayant« od *korkmak* »strašim se«, odatle bosansko muslimansko prezime *Korkut*, od *kork-ut-mak* »effrayer«) iz oblasti folklor: bug. *korokondžul* = *karakondžo*, arb. *karakanhóll* (Gege), ngr. *καλιχάπσαρος*. Ovamo još *kàradž(a')* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° vo crne dlake, 2° mrke boje, nacrn« < tur. *karaca* »srna«. Odatle prezime na *-ié Karadžić*. Apstraktum na *-luk*: *karàmluk* m = *haramiák* m, augmentativ *karamlačina* f »tmina, tama, mrak; u argotu: noć« < tur. *karanlık*. Indeklinabilni pridjev je balkanski turcizam: bug., arb. *kara*.

Lit.: ARj 4, 851. 853. 854. 855. 858. 862. Elezović 1, 28. 283. 2, 486. SEZb 5, 1200. GM 176-177. 179. Mladenov 251. 252. Lokotsch 1070. SEW 385. 488. Deny 581. 582. Korsch, ASPH 9, 510. Grunenthal, ASPH 42, 316.

karabačo m, n »pasji orasi, strychnos mix vomica L.«. Zove se i *kargabučen*, što točno odgovara tur. *karga* »čavka« + *böken* »zavijajuća« (particip od *bökmeK*). Prvi oblik

predstavlja izopačeni turcizam. Riječ *karga* se nalazi u makedonskom toponimu *Kargalak* kod Skopja (*-lak* = *-luk*). Turska se riječ iskrivljuje unakrštanjem sličnih turskih riječi. Tako *kārgaburma* f (Kosmet) »vrsta klijesta za upredenje i savijanje metalnih žica, kad se grade kopče i slično« < tur. sintagma *karga buruni* »(doslovno) čavkin kljun«, gdje je *burun* »rt, klin« pomiješan sa *burma* (v.). Ko zna nije li *Kara-Burma* u Beogradu *kara burun*? Riječ *karga* je balkanski turcizam iz zoološke terminologije: bug. *arga*, ngr. *κάργα*.

Lit.: ARj 4, 852. 864. Elezović 2, 521. Matzenauer, LF 7, 176. Vasmer 530.

kārobe, gen. *haraba* f pl. (Vuk) = *karablje* f pl. (Vuk, Srbija) »Γ frula pastirska, 2° trska na gajdama«. Deminutiv na *-ica*: *karabice* = *karabljice* (Vuk).

Lit.: ARj 4, 853.

karabulina f (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »1° velika smutnja, 2° (lovački termin) dug i zamršen trag kojim zađe zec da hrte pomete kad ga gone«.

Lit.: ARj, 4 852.

karafina f (Brač, Kotor) »napravjelo (Dubrovnik), končiera (Dobrota, Perast), huilier, karanfmdl (hrvatski gradovi)«. Kulturna riječ od nepotvrđenog tal. deminutiva na *-inus* od *caraffa* »boca«, evropskog arabizma (ar. *garrafa*).

Lit.: REW² 3690 b. DEI 715.

kārag, gen. *karga* m = *karga* (Hvar, Brusje, Šolta, Račišće) = *harag*, gen. *karga* (Dubrovnik) »(pomorski termin) tovar broda«. Postverbal od *krgāti* (Vodice) »tovariti« = slov. *kārgat* (Notranjsko) = *krgat* »isto«. Od mlet. *cargo* (1431) *icarico* della nave«, sjeverno-tal. *carregare* > *cargare* sa sinkopom intertonike, bez nje toskanski *caricare* < izvedenica na *-icare* od *camim*. Od književnog talijanskoga je *inkarikati*, *-am* pf. (Perast) i *retrokarika* f (Vrbnik) »puška ostraguša«. V. *krcati*. Upor. arb. *ngarkonj* = *ngalkonj* < *incarricare*, *sharkim* »Ausflucht, Vorwand«, apstraktum na *-imen* od *shkarkonj* < *excarrico*, koje nije posuđenica iz mletačkoga, nego iz balkansko-lat., upor. rum. *încarca*.

Lit.: Zore, Tuđ. 11. Ribarić, SDZb 9, 161. Hraste, Rad 277, 35. Sturm, ČSJK 6, 55. REW² 1719. DEI 767. GM 305.

karagaća f (Dalmacija, Danilo) »vrst nove loze bijela grožđa«. Nema nikakve veze s arb. *kalavesh* (»Resttraube« prema Joklu). Lit.: ARj 4, 853. GM 167. Jokl, Unt. 213.

karagoj m (Risan) »biljka antirrhinum L.«. Možda je isto što i *karagulj*, *karah* (Alschinger) »phaseolus caracalla L.« (Vodopić) < tal. *caraco*, *caracollo*, ukrasna biljka.

Lit.: ARj 4, 853. DEI 749. 751.

karagül, gen. *-ulja* m (Vuk, .Dubrovnik) »1° pomanji morski (s)puž, 2° (metafora) biljka u kojoj je cvijet nalik na spuža«. Upor. arb. *kāravali* »grosse Schnecke«. Od mlet. *caraguol*, tal. *caragòlo*, *caracòllo*, *caracò* < španj. *caracol* »chiocciola«, izppacenje od *scarabeaus*. [V. *karagoj*].

Lit.: ARj 4, 853. DEI 751. GM 177. REW³ 7648.

karakatnica f (Split, Zore) »hobotnica« = *krakatica* f (Podunavlje) = bug. *krakatica*, poimeničen pridjev *krakat* »u koga su duge noge«. Zorin oblik je ili prema rus. *karakatica* (od *korok* = *krak*) ili je prekrojeno prema tur. pridjevu *kara* (v.). Ne zna se ima li kakve veze s tim ribarskim nazivom *karakatica* »sultan« (šatrovački u Prištini).

Lit.: ARj 4, 854. 5, 448. Vasmer 526. Trojanović, JF 5, 223.

karakter m (17. v.) = *haraktir* (u crkvenom jeziku) »1° slovo, 2° ćud, narav, značaj, 3° moralni značaj«. Pridjev na *-bn karakteran* »značajan«. Poimeničenje na gr. > lat. ne-naglašeni pridjevski sufix *-ceus* u ž. r. *karakteristika*, pridjev *karakterističan* < *χαρακτηριστικός*. Na *-isati okarakterisati*, *-šem* pf., od aorista prema *χαρακτηρίζειν*. Internacionalna učena riječ od lat. *character*, gen. *-eris* < gr. *χαρακτήρ*, gen. *-ήρος* »upečatak«, od *χάρᾱσσω* »incido«.

Lit.: ARj 4, 854. DEI 754. REW² 1863.

karākuc m (Brač) »stari nož ili britva kojeju mu je otpala ručica odnosno korice«.

Lit.: ARj 4, 859.

Käräl, gen. *Karla* m (15-16. v.) = *Karla* m (18. v) = *Karlo* m (14. v.) = *Karle* m (ŽK), odatle prezime *Karletić*, *Karlič* (Lika). Od njem. *Karl* = srlat. *Carolus* (srodstvo sa *Kerl* »Mann«). Pridjev na *-ov Karlov*, poimeničen na *-bc* < *-äc Karlovac*, gen. *-ovca*, etnik *Karlovčanin* m prema *Karlovčanka* f,

pridjev *karlovački*, *Karlovc*, na -*ii* *Karlovic* prezime, *kârlovac* »austrijski talir«, *Karlobag* < *Karlov Bag* pored *Bag* (v.). Od ličnog imena najvažnijeg vladara u ranom srednjem vijeku *Karla Velikoga* (= *Charlemagne* u *Chanson de geste*), koji je obnovio u neku ruku rimsko carstvo, stvorivši marke na zapadu protiv Saracena u Hispaniji (Katalonija) i na istoku protiv Slavena, i to 789. pokorivši *Wilcae*, koji su stanovali s druge strane Labe, 791. dopro do Dura (Győr) u Mađarskoj, 806. pokorio Srbe i Čehe; protiv južnih Slavena furlansku marku i Korušku, protiv Čeha franačku marku u Nordgau, a protiv Lužičkih Srba marku u Turingiji na Saali. Slavenima, koji u njegovo vrijeme nisu poznavali višeg stupnja državne organizacije osim plemenske župe, njegovo ime moglo je značiti imperatora uopće. Zapadnim Slavenima on je bio ono što je bio istočnim *καῖσαρ* > *cēsan*, *сызь* u Bizantu, s tom razlikom što su se s tim posljednjim upoznali Slaveni na dunavskom limesu već u 5-6. v. Zbog toga *kralj* ne ide u praslavensko doba, dok može ići *cesar*, *сызь*. Riječ *car* zamjenjuje Slavenima na Balkanu lat. *imperator* > rum. *împărat* = arb. *mbret*. Značajno je u ovom pogledu da svi Balkanci posuđuju od južnih Slavena *kralj* > Bizantincima *κράλης* znači bugarskog, srpskog i mađarskog vladara. Arbanasima je *kral* »fremder König«, prema vlastitom *mbret*. U Panoniji Mađžari posuđiše *király*. Osmanlijama je *kiral* kršćanski vladar uopće. Rumunji, premda imaju kao i Arbanasi svoj naziv *împărat*, posuđiše *crăiu* m prema *crăiasă* (-*asa* < gr. sufiks -*issa*) pored *crăiță* (*regele* i *regatul* su u rumunjskom neologizmi), denominal *a crăi* < *kraljiti* (Stulić), apstraktum na -*ia* *craie* < *kräljija* f »kraljevstvo«. Riječ *kralj* bila je prvobitno raširena kod zapadnih Slavena na sjeveru i jugu, dakle u polapskom, češkom, poljskom, kod aplinskih, panonskih i đaćkih Slavena. Nije se nalazila u ukrajinskom i ruskom a možda ni u bugarskom. To sve odgovara naprijed navedenim historijskim činjenicama. I francuska *Chanson de Roland* zove *Karla* u isto doba *H reis* i *nostre emperere* < *imperator*: *Charles li reis*, *nostre emperere magnēs* početni je stih u *Rolandu*. Posuđivanje ličnog imena u značenju »vladara« nije rijedak slučaj. Upor. npr. lit. *valdimieras* < *Vladimir* »vladar«, *Bajan* > *ban*.

Leksikologijska porodica riječi *kralj* velika je. Prema m *kralj*, gen. *kralja* femininum je *kraljica* (13. v.), s pridjevom *kraljičin*, na -*bsk* *kraljički* (~i *pjesme*, Vuk) i prošireno na -*ьпа*

kraljična = *kraljca* (18. v.). Pridjevi: na -*ev* *kraljev* (čest u zapadnoj toponomastici), poimeničen na -*ina* *kraljevina* (Vuk, 17. v.) »1° regnum, 2° biljka, 3° vrsta grožđa«, s pridjevom (neologizam) *kraljevinski*, na -*bo'-ić* *kraljevac* i *kralja-* »1° biljka carlina (v.), 2° pristaša kralja«, na -*ica* *kraljevića* f »1° kraljica, 2° toponim«, na -*čiča* *kraljevičca* »1° kruška, 2° jabuka, 2° rana viridis«, proširen na -*ski* *kraljevski* (14. v.) = *kralješki* (Kavanjin), poimeničen *kraljevšica* (hrv.-kajk.) »jabuka«, *kraljevština* (neologizam za *regal*) »novčani dohodak kraljev«, na -*bn* *kraljevan* (18. v.), poimeničen u f *kraljevna* »kći kraljeva« prema poimeničenju na -*ić* *kraljević* (Vuk), s pridjevom *kraljevičev* prema f *kraljevična* (sufiks prema *gospodična*), na -*ka* *kraljevka* (Vuk, Šumadija) »ovca«, apstraktum na -*sivo* *kraljevstvo* = na -*ija* *kraljija*. Denominali *kraljevati*, -*āljujem* impf. = *kraljevstvovati*, -*ujem* (14. v.). Pridjev na -*bsk* *kraljski* (Pavlinović) postojao je još u Napoleonovo doba (*Kraljski Dalmatin* = *II Regio Dalmata*) za tal. *regio*, danas se ne govori više. Isto tako ni *kraljstvo* ni *kraljnik* (Kavanjin, 18. v.). Brojni su deminutivi: na -*bk* > -*ák* *kraljak*, gen. -*l/ka* (17. v.), na -*ič* *kraljić*, na dvostruki deminutivni sufiks *kraljičac* (Jačke), *kraljičak* (Lukov dol) »troglodytes europaeus«, pridjev *kraljičev*, na -*ič* *kraljić* s pridjevom *kraljičev*, *kraljičak* (17. v.). Prenosi se i na gmazove: *gujski* = *zmijski* *kralj* »Schlangenkönig«, *kraljeva žabica* = *kraljevčica*, *kraljevka* = *kraljica* »lacerta major«. I u rumunjskom je leksikologijska porodica slavizma *crăiu* prilično brojna kao i u hrv.-srp. Naziv *crăiță* znači u rumunjskom biljke, gljive, i termin je u igri karata, dok je *crăiasă* »kraljica, kraljeva žena«. Deminutiv na složen tračko.-lat. sufiks -*ijor* *cmaȳoz* »1° kraljević, 2° ptica troglodytes = *carici*; *crăesc* »kraljevski«. Glagol *α* *crai* ima pejorativno značenje »bumeln, lumpen«. Nejasna je izvedenica *craidon* »pokvarenjak«. U najnovije vrijeme postoji i drugo tumačenje postanja riječi *kralj*. Prema Budimiru riječ bi bila pelastička, predslavenska, u vezi s Malom Azijom. Tome se protivi činjenica da je nepoznata ruskim plemenima. Prema Lehr-Splawińskom riječ *kralj* upotrebljavali su prvi Polabljani i Lužički Srbi. To se može prihvatiti. Ne može se prihvatiti da su južni Slaveni čuli tu riječ od Rusa. Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *król* (odlatle brojna njemačka prezimena *Krolli*), rus. *koralo*.

Lit.: ARj 4, 854. 868. 867. 5, 449. Hirtz, Amph. 66. Ribarić, SDZb 9, 13. Miklósié 131.

SEW \, 572. *Brieffkner* 269. *ASPh* 42, 128. 138. 308. *Ailadenov* 255. *Kiparsky* 242. *Tiktin* 430. Birkenmayer, *JPol* 23 (cf. *Jb* 24, 356). Budimir, *Istoriški glasnik* 2, 68—72. Lehr-Splawiński, *PF* 12, 44. sl. (cf. *IJB* 13, 311. Bělic, *JF* 7, 242). Melich, *MMY* 4, 24—29. 5, 133—134. 36, 410—415. 467—470. (cf. *RSI* 3, 321. 396). *GM* 204. Schwarz, *ZSPH* 4, 360. Ivšič, *Rad* 187, 161. Putanec, *Filologija* 5, 111.

karāmanka f (Vuk) = *karabānka* (Kosmet, Bánj) »vrst kruške«, na -*ka* prema m *Karaman* (Gundulić, 17. v.) »čovjek iz Karamanije gdje živu Turci zakona kršćanskoga«. Odatle dalmatinsko prezime *Karaman*, na -*ić* (18. v.). Na -*li* *Karamanlija* m (Vuk) »Turčin zakona hrišćanskoga« = *karamājlja* f (mahala u Vučitrnu). Zemlja *Karāmānskā*, pridjev *karāmānski* (1501). Na -*ija* *Karamānija* (Mikalja) = *Karamanović*. U narodnoj pjesmi *karaman* je »ime hrtu«. Dolazi i u toponimiji: *Karamanac* (Srbija), *Karamansko brdo* (Srbija).

Lit.: ARj 4, 855. Elezović \, 282.

karāntan, gen. -*āna* m (Vuk, Dubrovnik, Sarajevo, Mostar) = *karantān*, gen. -*āna* (Kosmet) = disimilacija *kalāntār*, gen. -*ara* (Srbija) »1° prijašnji stari krajcar (austrijski novac), 2° turski bakarni novac od dvije pare (Kosmet)«. Od tal. *carantano*, izvedenica na lat. sufiks -*anus* od horonima *Carantana* »Koruška (v.)« prema Alessiju. Svakako taj numizmatički termin nije etimologijski identičan s novijom posudenicom *kvarāntena* (sufiks prema fr.) = *kvarantlna* (Dubrovnik, talijanizam) = *karantēna* (francuzizam) »kontumac«. Od tal. *quarantina*, izvedenica na pridjevski sufiks lat. -*inus* > tal. -*ino* u fr. na -*anus* > -*aine* poimeničen u ž. r. od lat. *quadraginta*, vlat. *quarranta* »vrijeme od 40 dana«. Upor. arb. *karantene*.

Lit.: ARj 4, 848. 857. Skok, *Slávia* 15, 357, br. 396. *DEI* 753. *REW** 6912. *GM* 127.

karār, gen. -*āra* m (Bosna, srednja Dalmacija, Pavlinović: *biti* na *kararu*, *doći* *svakoj besidi* na *karar*) = *karār* (Kosmet) »mjera, stanje, jednakost, stalnost, trajanje«. Denominal na -*ii*: *ukarārht*, -*ārim* (Kosmet) »ide-siti, da nešto ide ravnomjerno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug. *karar* »juste état«.

Lit.: ARj 4, 857. Elezović 1, 282. 2, 387. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 397. *Mladenov* 232.

karāra f = (disimilacija *r - l*) *karala* (Rab) »puteljak što vodi u selu čijoj kući«. Leksički relikv iz dalmato-romanskoga od lat.

carraria (se. *via*) »kolnik«, poimeničen pridjev na -*arius* od *carrum* »kola«, tal. *carrara* »strada per carri«. Francuska internacionalna riječ *karijera* f »(činovnički termin) zvanje < napredak u zvanju«, odatle radna imenica na -*ist(a)* *karijerist(d)* m, od istog je postanja.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 27. Štrekelj, *ASPh* 28, 516. *DEI* 780. *REW* 1718.

karas m (Belostenec) = *karaš*, gen. -*āša* m (Vuk), sveslav., »slatkovodna riba«. Prezime u oba lika. Upor. češ. prezime *Karásek*. Deminutiv na -*čič* < -*bc* + -*ić* *karāšičič*. Nije baltoslavenska riječ jer je lit. *karūšis* = *karmas* zacijelo posuđeno iz njem. *karas*, *kāris*, srlat. *carassius*, nvnjem. *Karausche*, za koje se drži da potječu od fr. *corassin*, *carassin*, *carousse*, lotrinski *karuš*. Rumunji posuđiše *caras*, Mađžari *kárász*. Nije opća južnoslavenska riječ, jer nije potvrđena u slovenskom, gdje se mjesto toga govori *kóreselj*, gen. -*šija* = *koroselj* = *krešelj*. To je po svoj prilici posuđenica iz kojeg njemačkog dijalektalnog refleksa od *Karusche*, dosada nepoznatog. Uzimalo se kao vrelo lat. pridjev *co-raclnus* < gr. *κορακινος*, (od *κόραξ* »gavran«) > tal. *coracino* »Rabenfisch«. Upor. glede značenja *corvus* > *krb*. S tim pridjevom teško je dovesti u fonetski sklad francuske, njemačke i slavenske oblike. Možda ide u pred-ie. supstrat.

Lit.: ARj 4, 857. *Pleteršnik* 1, 438. 440. 465. Medić, *ZbNZ* 27, 2. 54. 69. *Miklošič* 112. *SEW* 1, 489. *Holub-Kopečný* 164. *Bruckner* 219. *Vasmer* 528. *Mladenov* 232. *REW** 2218. 4677.

karat m (Vuk, Crna Gora, Boka, Hercegovina) »plata kmetovima ili sucima od onih kojima sude«. Turcizam ar. < gr. podrijetla (ar. *qirat* > tur. *kirat* sa i > a < gr. *κεράτιον* > srlat. *carratum*). Ovamo ne ide na lat.-tal. deminutiv -*ellus* > -*ellō*: *karatēi*, gen. -*ēia* m (narodna pripovijetka, Mikuličić, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »mala uska, a poduga bačvica« = *karatio*, gen. *karātjela* m (17. v., Dubrovnik) < tal. *car(r)atello*, upravo od part. perf. *carratus*, od denominala *carrare* »prevesti na kolima«, od kelt. > lat. *carrus* »kola«. [Usp. i *karatēla*].

Lit.: ARj 4, 855. 861. *REW** 4703 b. *DEI* 752. 780.

karatēla f (Božava) = *karātילו* n (Račišće) = *karatel* (Malínská) = *karatio* (Perast) »bačvica od 200-300 l.«. Od tal. *car(r)atello*.

Deminutiv na *-ellus* od srlat. *carratum*, koje Alessio izvodi od *carrus* »kola«, upor. *voza*, *karat*.

Lit.: Cronia, ID 6, III. DEI 754.

karaula f (18. v., Vuk, toponim) = *karaula* (Kosmet) = (sa metatezom *r - l > l - r*) *kalaura* (Vuk, crnogorska narodna pjesma), toponim *Karaula* (Bosna, Lika / tu i *Karavlaž*, Srbija), *Karaulište* (Srbija) te *Kalaura*, brdo u Perušiću, Lika, kod vode *Novšćice* (= **Novšćice*, od *Novi*) = *kardul* m (Stulić) = *karavula* (narodna pjesma) »stražarnica« = *karakol* m (narodna pjesma) = *karakol*, gen. *-ola* (Kosmet) »noćna straža«. Balkanski turcizam (tur. *kara kol / gol > karavul > karaul*, turska složenica od pridjeva *kara* (v.) i *kol* »vojska«; po drugom tumačenju od korijena *kar* »oko, vidjeti«, kao i *kar + göz* »gledam« > *karadoz*) iz vojničke terminologije: rum. *caraulă*, bug. *kara(v)ul* pored *karakol*, arb. *karauli > krauli, karali* »Schildwache«. Značenje »stražarnica« nastalo je ispuštanjem opće riječi *hane* (v.) u *karakol hanesi*. Femininum je samo hrv.-srp., nastao prema *straža*, odatle rum. *caraulă f*. Drugi elemenat složenice *hol* sa *-dzija*: *koldžlja f* (Kosmet, i bug.) »financ« < tur. *kolci*.

Lit.: ARj 4, 766. 854. 861. 862. 7, 248. Elezović 1, 282. JF 14, 208-209. Lokotsch 1078. GM 177. Mladenov 232.

karazija f (hrv.-kajk., Belostenec) < madž. *karazsia* = *karizija* (17. v., čakavski) = *karidža* (16. v., Dubrovnik) »debelo, krupno sukno«. Od tal. < srlat. *carisea* (14. v.) »stoffa fatta di ramasugli di lana, fabbricata a Kersey (engleski grad)« > stfr. *corize*.

Lit.: ARj 4, 862. 865. 867. DEI 770.

kärbun m (Božava) = *kärbun*, gen. *-una* (17. v., Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Hektorović) = *gärbun* (Budva) = (čakavsko *ar > štokavsko r*) *krbun* = (sa zamjenom sufiksa *-un > -in*) *krbîn* (slov., Goriško) = *krbum* (slov.) »ugljen, kameni ugljen, čumur«. Radna imenica na mlet. *-er < -arius karbunêr* (Božava), ovamo *karbônar*, gen. *-ara* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma u stihu *U Svaiëra karbonara nema* »nekakva kabanica«, Budmani misli da je od mode *karbonarskih kabanica*, tal. *carbonero* »tajna politička stranka u Napulju») »carbone, carboniere. Od lat. > tal. *carbone* < gr. *κάρβων* (5. v.). Ovamo

lat. deminutiv na *-cūlus*: *carbunculus* > tal. *carbonchio*, preko mlet. izgovora *krbohoč* = *karbone* (18. v., Kavanjin) »vrsta rubina«.

Lit.: ARj 4, 863. 490. Pleteršnik 1, 460. Šturm, CSJK 6, 55. REW³ 1674. DEI 756.

kärdaš (narodna pjesma), upotrebljava se samo uz uzvike *ala, jala, vala, gela, jurun* (v.), nikada kao opća riječ (nom commun). Zbog toga smatra Budmani i *kardas* uzvikom. To je umetnuta riječ kao naši vokativi *brate > brte* (Lika). Jedino u šatrovačkom se govori u značenju »brat«. Odatle denominál na *-iti prekardašiti*, *-kardášim* pf. (Vuk) u metaforickom značenju »pretjerati, prekantariti«. Balkanski turcizam (tur. složenica *karn* »Bauch« -f *das > kardas* »Bruder, drug«, upor. *pajdaš*, v., upravo »jednoutrobnik, drugar po utrobi«) iz terminologije srodstva: rum. *cardașie* »Bande«, a *si cardasi* »dobiti pristašu«, bug. *kardai*. Vjerojatno ide ovamo *kardašiti*, *-lm* pored *krdašim* impf. (Lika, objekt *boga, krši, zakon, svece*) »psovati«.

Lit.: ARj 4, 863. 5, 498. 11, 544. Griimenthal, ASPH 42, 316. Miklošič 112. SEW 1, 490. Tikiin 293.

kardinal, gen. *-ala* m (16. v.) = *kardinao*, gen. *-ala*, pridjev na *-bsk kardinalski* (17. v) = *kardinaoski*, apstrakti na lat. *-atus > -at = -stvo = -ija kardinālai*, gen. *-ata* m = *kardinālstvo* n = *kardinālija* f = *kardénal = kardènao, -o*, gen. *-ala* (16. v.), *kardènalski, kardènalstvo* (*-en-* mjesto *-in-* je prema mlet.) = (sa *ča-* > *ga-*) *gardinai* (Cres) = *gardinao = gardènao* = (sa *ar > f*) *grdinal* (Mirakuli). Od crkveno-lat. *cardinali*, pridjevska izvedenica, ovdje poimeničenje od *carda*, gen. *-inis* »stožer«, s pomoću pridjevskog sufiksa *-afe*, »(prevedenica) stožernik«.

Lit.: ARj 3, 106. 401. 4, 863. Tentor, JF 5, 208. DEI 761. GM 178.

kardün, gen. *-una* m (17. v.) »badelj, ošljebad« = *gardim*, gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik) »cynara scolymus, nasturtium officinale, Artischocke«. Deminutivi na *-bc > ac* *gardunac*, gen. *-nca*, na *-čac* *gardunčac*, na *-ič* *gardunič*. Od tal. *cardane* = fr. *chardon* < lat. *cardo*, gen. *-anis*, od *carduus*.

Lit.: ARj 4, 864. DEI 764. REW³ 1685.

karèstija f (čakavac, 17. v., Gledević) = *karešnja* (Božava, Rab) »netašica, skupoca«. Moderna posuđenica u jadranskoj zoni od tal.

carestia »isto«, a to od gr. *αχαριστία* od *χάρης* ili od **carestus* (prema part. *voleste*) od *carere*.

Lit.: ARj 4, 864. REW³ (u 3. izdanju ispušteno) 99. DEI 765. Cronia, ID III. Prati 232.

karfulica (*mača*) f (Šulek) »biljka *corydalis bulbosa*« = (sa *r < ar*) *krfuica* »anthriscus, bellis perennis, fumarica officinalis« = *krosuljica* pored *krfulica* (Šulek) = *krožuljica* »anthriscus cerefolium« (*siz* mjesto / nejasno). Slov. *krebūlja* = *kr(e-)būljica* — *krefuljica*. Ovi se oblici osnivaju na stvnjem. *kervila*, nvnjem. *Karbel* = *Kerbel* = *Karfelkraut*, a to na lat. *caerrefolium*, što je latinizirano gr. složenica *χαρρέφυλλον*. Na tal. *cerfoglio* > *čerfolj* (rukopis, 15. v.) = *cerefolj* (*divlji*) »trifolium fibrinum«.

Lit.: ARj 4, 768. 944. 5, 530. 608. 613. 615. 625. REW³ 1469. DEI 867.

kärginja f (Dubrovnik) »Art grosse Feigen«. Od lat. *ficus carica* »smokva iz maloazijske *Karije*, gdje su i danas dobre smokve«, prošireno sufiksom *-ina*: *cärlana*. Upór. U Abruzzima *caracine* m, *cargine* »fico secco«. Dalmatoromanski leksički relik, kako pokazuje očuvani velar *g* pred *i*.

Lit.: Rešetar, Štok. 240. DEI 767. REW³ 1690.

karić m (Skadarsku blato, Riječka nabija, Crna Gora, ribarski termin) »kao bodač, mreža rijetka kao u griba (služi za lovljenje skobalja i krpa)«. Od arb. *kariq* (Mitkos) < ngr. *καρύκι* »lange Stange an deren Ende das Netz gebunden wird«.

Lit.: ZbNŽ 21, 96. SEZb 13, 212-213. GM 178.

kariga f (Bogišić) »nekakva sprava na konju (za sapinjanje)«. Denominal na *-ati karigati, -am* impf, (*do-*) »hoditi sporo kao konj sapet u karige«. Na *-alo karigalo* m prema f na *-aca karigača* = na *-alica karigalica* (Lika) »šaljiv naziv za spore ljude i žene«. Na *-ina karizma* m (Istra) »isto što karigalo«. Možda je od *quadriga*, složenica od *quadrijuga* »četvero-sprega«. Ali se ne da naše značenje potvrditi u romanskim jezicima. Prema *qua-* > *ko-* (v. *korizma*) i prema izmjeni *guatri-* u složenicama na *quadricornus* (v. *Catribum*) moglo bi se vezati i *kotrig* m (sjeverni čakavci, hrv.-kajk., Pergošić) »1° Glied, Gelenk (dio tijela, zglob), upravo »ono što veže, spreže«, 2° (metafora) kolence pruča, 3° članak vjero-

vanja« = (pseudojekavski) *kotrijeg*, odatle pridjev na *-bn kotrižan*, poimeničen na *-jak kotrižnjak*, možda prevedenica od njem. *Gliedkraut* = slov., hrv.-kajk. *kotriga* »Glied, Gelenk«, *kotrige* f pl. »Skelett (zapadna Štajerska)«, pridjev *kotrižen*, poimeničen na *-ik kotrižnik* (Buče) »langbeinig, magerer Mensch«. Upór. ngr. *κατρίκι* »Knöchel am Fuss«, *κατρίκι* rMalalas).

Lit.: ARj 4, 865. 867. Pleteršnik 1, 448. Miklošič 134. SEW 1, 588. Meyer, Ngr. 2, 35. Bruch, ZRPh 56, 376. sl.

karika¹ f (dalmatinska riječ prema Belostenecu) »poveći sud u kojem se slana riba izvozi iz Turske«. Drugih potvrda nema. Čudno je da služi u tu svrhu za izvoz ribe iz Turske.

Lit.: ARj 4, 865.

karika² f »1° Kreis, 2° Reif, 3° Ring, 4° Reif oder Ring der das Rohr der Flinte befestigt« = *karik* m (narodna pjesma, Petranović) »prsten, oblúk, obruč, kotač, krug«. Od madž. *karika*, također slvč., ukr. i rum. *carica*. Na *-ača*: *karikača* (Srbija Vuk) = na *-li kariklija* f »crnogorska kapa koja se nosi i u Hercegovini i po zapadnim krajevima u Srbiji; sinonim: šišak, kapa«. Štrekelj izvodi od gr. *κρίκος* pored *κίρκος* »krug, prsten«, ali ne kaže ništa o umetnutom *α* u suglasničkoj grupi *kr*, koja je obična i u hrv.-srp., ni o prijelazu među feminina. Lat. *circus* > tal. *cercu* »cerchio, circulus« je mediteranski leksički relik. Ovamo i internacionalni latinizam *circus* m > tal. *circo*.

Lit.: ARj 4, 865. Miklošič 112. SEW 490. Štrekelj, DAW 50, 26. REW³ 1948. DEI 864. 956.

karika f (Dubrovnik, 16. v., Vetrание) »brodski termin) kolumba, koblica na dnu broda«. Denominal na *-āti karināti, -ām* impf, prema iteratīvu na *-va-* *karināvati, -rināvām* »popravljati brod na kolumbi, dno broda«. Od lat. > tal. *carina* = *carena* »isto«, riječ grčkog podrijetla (upor. *κάριον* »orah«).

Lit.: ARj 4, 866. REW³ 1963. DEI 768.

karišik m (Vuk) »1° vrst pšenice (Lika, Vodopić za Dubrovnik), 2° mješanjica (Lika), zob i pir pomiješano (Lika), 3° (danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru) muzički komad sastavljen od različitih melodija« = *karasič* (Brač, tur. *i > a*) »triticum monococcum«. Na *-ište*: *karišičište* (Lika)

»njiva gdje je lani rastao karišik«. Prema *ku-ru-zovnica* stvoreno *kariškōvica* (Lika) »kruh od karišika«. Bez sufiksa *-ik karaš'evina f* (Kosmet tur. *f* > *α*) »sve strmno (tvrd) žito osim pšenice«. Prilog *karma kanšSk* (Kosmet) »s-*svim izmiješano, ispreturano*« < tur. *karma-karišik* »in völliger Verwirrung, etc« sadrži dvije turske riječi od istog korijena. Turcizam (*karmak* i s recipročnim infiksom *-iš- karišmak*, odatle sa *-ma karma* i na *-iš kâris*, a sa *-ik* kao u *ačik, bozuk, jazuk, kačak, saruk, buljuk, bešika* > *kanšK*).

Lit.: ARj 4, 858. 866. Elezović 1, 283. 2, 521. Denny §§ 860. 549.

karitā (nom. i ak., dva Dubrovčana, čist talijanizam) = *kantat*, gen. *-i f* (16. v., Dubrovčani, Kašić, Istra) prema lat. oblikvusu *caritate* = *hârîtod*, gen. *-i f* (16. v., sjeverna Dalmacija, Bokelji) < sttal. *caritade* = *kâr-ritas* (17. v., Budinić, latinizam) = *karitaš* (17. v., Budinić, latinizam prema madžarskom izgovoru). Tal. < lat. apstraktum na *-itas* > *-itate carità* < *caritas, -tate* »milo-srde, milost«, od *carus*. Crkveno-lat. učeni termin za *milostinju, lemozinu*, prijevod od gr. *αγάπη* [*>*] žensko ime u srednjovjekovnoj Dalmaciji (od starog vijeka do 14. st., Salona, Split, Dubrovnik, Trogir, Zadar): *Agap(p)e, Agapi, Agapis, Agapia, Agapita, Gapa, Agussa, Age*, često ime i u Veneciji (14. v.). Imena prema svecima *Agapius* (mučenik 4. st., 1. st.), *Agapitus* (papa, 5. st.).

Lit.: ARj 4, 866. REW⁶ 1695. DEI 770. Jireček, *Romanen* 2, 21. Nilles 1, 122. 140. 281.

káriti, *-im* impf. (Dubrovnik), djetinja riječ, denominal na *-ire* = *-iti* od tal. < lat. pridjeva *caro* > *carire*. Apstraktum ná *-itēs* > *-itia kàreca í* < tal. *carezza*, denominai ná *-are* = *-ati karècati (sé), -am* (16. v., Dubrovnik, objekti *mačka, čeljade, dijete*) »milovati« < tal. *carezzare* < srlat. *caritiā*. Upór. u Režiji prilog *ačar* »rado« < *furi, a dar*.

Lit.: ARj 4, 867. REW* 1725. DEI 775. Sturm, CSJK 6, 53.

karkasa f (18. v., Dubrovnik) »1° vrst lu(m)barde, bumbe, 2° stari brod koji ne može više jedriti«. Talijanizam *carcassa f* u oba značenja. Denominai na *-iti* od značenja 1° *karkasiti, -im* impf. (objekt *grad*) »bombardirati«.

Lit.: ARj 4, 867. DEI 758. Prati 230.

karlast, pridjev na *-ast* = *karlav* na *-av* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Stulić) »dupe zanemarene kose; sinonim: raskosmar.« od slov. *karle f* pl. »lange Haare«.

Lit.: ARj 4, 867. Pletersnik 1, 388.

karlica f (Vuk, Srbija) »1° poveća drvena zdjela, 2° toponim (Srbija)«. Deminutiv na *-ica karličica* (Vuk). Od austrijsko-njem. deminutiva *Karle*, od stvnjem. *kar* »Gefäß, Schlüssel«, stnord. *kar* »korb«.

Lit.: ARj 4, 867. REW⁶ 4675.

karlisati, karlišem (Vuk) »često izlaziti i ulaziti«.

Lit.: ARj 4, 867.

karlo m (Dubrovnik, Prčanj, Muo, Račičće) »homarus vulgâris, hlap«. Nalazi se još u isto-rom. (Piran) *kaurla* »piccolo granchio«. Upór. *gařar* (Ulcinj, arb.) za sve vrste rakova. Deminutiv na *-ulus* od *caburus* < gr. *καβουραç*: *caburulus — gr. *καβούριον*.

Lit.: ARj 4, 862. 868. Ive 86. REW⁶ 1442. Rohlfš 834. GM 117.

Karmel m (14. v.) = *Karmil* (Daničićev prijevod, zamjena *e* > *i* prema lat. *Carmēluš*) »planina u donjoj Palestini, oronim«, odatle sa gr. sufiksom *-ίτης* (upór. tal. *carmelita* m) prošireno na lat. *-anus karmelitán* (Šulek) »redovnik član reda osnovanog u 12. v.«, na naše individualno *-in karmeŭtanin* m prema f *karmelitanka*, pridjev *karmelitánski* = *karmèlitski* = *karmelski*. Dočetno je *-/* izmijenjeno u *-n*: *Gospa od Karmena* prema tal. *Madonna del Carmine* (14. v.) [i *skula od Karmina* (18. st.)]; *Gospa od Karmena* (crkvi-ca) »ribarska pošta Muljana«.

Lit.: ARj 4, 870. REW* 1699 a. DEI 771. 772.

karmetov m (Valpovo). Značenje se daje ovom definicijom: *podmeće se pod potplat, kad se obrazuje obrezačem, da se ne poreže oglava*. Nejasno. Izgleda postolarski termin i, prema dočetku. *-ov* < madž. *-ó*, kao da je iz madž.

Lit.: ARj 4, 869.

karmina pored *karmina í*, hrv.-kajk. riječ (koju bilježi i Vuk za zapadne krajeve) = *karmine f* pl. (Lika K) = *karmtnja f* (pridjevka izvedenica na *-/*, ŽK) = *krmini*, gen. pl. *krmin* (Istra, odatle Budmani rekonstruiraju štokavsko *krmine*, koje nije potvrđeno) =

krmme *ř* pl. (Vodice, Istra) = (sa *k* > *h* kao u *narlna*, v., sa svarabaktičkim *a*, oboje nejasno) *haramine* — *haramine f* pl. (na cijelom teritoriju južnočakavskom, Brusje, Hvar, srednja Dalmacija) »1° daća za mrtvim, 2° jelo koje se jede u kući pokojnika dok je on još mrtav u njoj (svrha je da učesnici jela utješe pokojnikovu obitelj)«. Nalazi se još u slov. *karmina f* »Totenmahl«, pl. *karmine* = *krmine* (Dolensko, istočna Štajerska). Odatle na *-jak karmijnak* = *karmišćak* m »Gast beim Leichenmahl«. Obično je tumačenje da je to lat. pl. *carmina*, od sing. *carmen*. U slovačkom znači isto što u hrv.-kajk. *koljina* (ŽK), kod Bunjevaca madž. *dimoiar*. Vjerojatnije je zbog toga tumačenje da je to izvedenica od *krma, krmiti* (v.) »hrana, hraniti«, s pomoću istog sufiksa *-ina* kao i *koljina*. Budući da je *ar* < *r* teritorijalno raširenije od *krmine* nego što je čakavsko *ar* < *r*, mora se uzeti da se naša izvedenica unakrstila sa crkvenim lat. *carmina, carmen* < *can-men, od *canere* »pjevati«.

Lit.: ARj 4, 870. 602. Pletersnik 1, 388. 473. Ribarić, SDZb 9, 160. Hraste, JF 6, 212. Miklošič 112. SEW 1, 491. Stojković, NVj 37, 266. 270. (cf. Belić, JF 9, 332). Murko, WuS 2, 138-139. DEI 771.

karne = *karni* (rod nije potvrđen), u tajnom jeziku grnčara u Prištini, »meso«. Od rum. *carne* »idem« < lat. *caro*, gen. *carnis*. Tal. sintagma *carnelevare* m (staro-pizanski), poimeničeni infinitiv (14-16. v.) < srlat. *carnem levare, carnislevarium* (obrazovano prema *carnisprivium*), skraćeno (haplologija) u 14. v. *carnevale / carnevale* (*o* < *e* zbog labijala *v*), postala je evropski talijanizam zbog glasovitih talijanskih pokladnih priredaba; odatle preko njem. *karneval*, gen. *-ala* m (18. v., u hrvatskim gradovima) = *karnèvô*, gen. *-dla* (Dubrovnik) »pokladi, poklade«, odatle *krnovâl*: *vidi krnovâla* (podrugljivo, Kučište, Brač) »vidi budalu!«. Arb. *kalivar*. Od pridjeva na *-atus*: *carnata > *krnâta f* (Istra) »kobasica, kuljen, botulus«. Augmentativ na *-ina kmatina* (ibidem). Relikt je iz predmetačkog istroromanskog, zbog očuvanog *t* među samoglasnicima. Upor. *Pičan* < *Pelena* prema *Pedena*. Držeći se paralele *krnik* < *krvnik* (Boka), Budmani tumači tu riječ pridjevom *krvnata od *krv*, koji nije nigdje potvrđen. U hrv.-srp. postoji samo *krvavica* (ŽK) »djevenica u značenju »krnata«. Štrekelj je tumači iz istarsko-rum. *čirnař*, koji također nije potvrđen. Rum. *čirnař* < *carnacius ne objašnjava i. Izvedenica na *-arium carnarium* >

tal. *carnière* < pröv. *carnier* > srvnjem. *kamier* nalazi se u slov. i hrv.-kajk.: *karnier* m (Belostenec, Trubar) = *kârnej* (Prekmurje) = *krmir* »torbica« = *kârmar* (Gorensko) »ossuarium«. Ovamo još tal. *carogna* < vlat. *carônia* > apstraktum na *-bstvo karonjstvo* n (Drvenik kod Šolte, Korčula) »lijenost«. Denominal s tal. prefiksom *in-* *inkarônjalo se* (Čilipi) »zastala je kuća, svaki posao, kad ne ide, došlo od mrtve tačke«. Upor. još ime ribe *kòrun* (Muo), koja dolazi od Bojane.

Lit.: ARj 4, 870. 5, 603. Pletersnik 1, 385. 388. 474. Hraste, Rad 272, 25. Štrekelj, ASPH, 28, 520. 521. Trojanović, JF 5, 222. Grunenthal, ASPH 42, 316. Šamšalović, NVj 19, 605. REW* 1701. 1702. DEI 774. GM 170.

karneol m »dragi kamen sarda rubra«, slov. ARj upućuje i na oblik *kornijola*, koji nije zabilježen u ARj 5, 345. Od njem. *Karneol* pored *Karniol*, iz tal. *corniôla* pored *-uola* (16. v.) < lat. *corneolus* od *corneas* »rogat«.

Lit.: ARj 4, 870. Pletersnik 1, 388. Weigand-Hirt \ 994. DEI 1115.

karela f (Muo) = *karala* (Lastva) »(ri-barski termin) tunja (v.) spletena od repova konjskih, od strunje (na dnu je *saldošpanja* /Muo/, koja se kupuje i zove *pingvin*; nije velika razlika između *tunje* i *karale*)«. Upor. u Languedocu *carrolo*.

Lit.: REW⁶ 1726 (str. 164).

karpit m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »zavjes, perde«. Od madž. *karpit*.

Lit.: ARj 4, 871.

karpuz (Dalmacija, Šulek) = *karpuz* (Kosmet) = *karpuza* (Vuk, Bosna, varoši, Srbija) »sinonim: lubenica«. Složenice: *karpuz-džemedan* (Kosmet) »bogat urešen i srmom izvezen džemadan (v., izgleda kao lubenica)« *kbš-kârpuz* (Kosmet) »lubenica ozimača (prvi dio tur. *kış* »zima«, v. *krilja*)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *hârbuz* od har »magarac« i *buz* »koza« > tur. *karpuz*) iz vrtljarske terminologije: rum. *carpuz, -s, bug.*, arb. *karpuz*.

Lit.: ARj 4, 871. Elezović 1, 284. 2, 525. Mladenov 232. G M. 179. Lokotsch 824.

kârsija, prilog (Kosmet) »preko puta, preko«, slaže se s *od: kârsija od naše kuće*. Udvostručen prilog *kârsi kârsija* (Kosmet) »jedno prema drugome«. Na *-luk: karšiluk* m (Bosna) = *kâršihk* (Kosmet, objekt uz *nae*) »sretanje,

doček, odgovor«. Skraćeni infinitiv kao nomen actionis *karšilama* f (Bosna, objekt uz učiniti) »sinonimi: dobrodošlica, oždeldija«. Složenica ime kraja *Karšijaka* (predjel oko Vodna, Skopje). Balkanski turcizam (tur. *karşı* »vis-à-vis«, *karşılık*, *karşılama* »stajati suprot koga«, *karşı yaka* »preko, predio, kraj preko puta«) iz oblasti sintakse: bug. *karsäläk*, arb. *karshi*, *karshilläk*, čine. *carsi* »en face de«, *carşiläche* »réponse, somme destinée à une dépense«, ngr. *καρσί* > arb. *karš* »widerwärtig, rauh«.

Lit.: ARj 4, 871. Elezović 1, 284. 2, 521. GM 179. Mladenov 232. Pascu 2, 117., br. 186.

karta f (Srbija) »drveni sud za vino nalik na bardak, čutura«. Budmani upoređuje sa madž. *kartyus* »kondir, ibrik« s pozivom na *cantharus* (v.).

Lit.: ARj 4, 872.

kartofla f (Milutinovic, polj. i ruš.) < njem. *Kartoffel* < tal.-mlet. *tartufala* »Trüffel«, deminutiv od *tartufo* (disimilacija *t - t > k - t*), bez deminutivnog sufiksa bug. *kartof* »krumpir, patata«. Talijanizam očuvan bez disimilacije u istro-čakavskom *trtòfulja* f »solani tuberosi genus«, (stezanjem *ufo > o*, upór. *Sutomišćica*, v.) *trtol*, *trtor*, *trtur* (istro-čakavski) »helianthus tuberosus« (drugoga je podrijetla u značenju »clematis vitalba«, v.). Isto stezanje sa pomenutom disimilacijom nalazi se u *krtoła* f (Vuk, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = *krtoła* (Kotor, Budva) »krumpir«. Deminutiv na *-ica* *krtolica* »mali gomolj uopće«, na *-ište* *krtolih n*, (Vuk). Upor. arb. *kartolle* f *tartufula* (Milje) = *tartufai* (Milano itd.). Tumači se kao složenica od *terrae tuber* (= *tuber*, oskički) »gomolj u zemlji«.

Lit.: ARj 4, 873. 5, 660. Vuković, SDZB 10, 399. Mladenov 232. REW 8966. GM 179. Štrekelj, DAW 50, 67-68. ASPH 14, 550. Miklošič 112. SEW 1, 491.

kártol m (Hvar) = *krtol*, gen. *-olā* (Hvar, Kućište, Brač) = *krtol* m (Korčula) = *krto*, gen. *-ola* (ŽU, 17. v., Vuk, Mikalja, Stulić, Dobroselo, Potomje) = *krtoj* (Uzice, Srbija) »1° kotarica, rogožar, kófica, sepet, korpa, krošnja, u kojoj se drže žlice i viljuške (Uzice), naprava od drveta za kuhinjsko suđe (viši o klinu), 2° košarica od bukove kore za jagode; közü (ŽK), kuzlić (Lika, ŽU), konistra, procünja (ŽK), 3° toponim: *Krtole* (Stoliv) = *Krtoli* (Tivat) = *Krtolē* (Lepetane, Boka), etnik *Krtòljanin* m prema *Krtojka*, *Knoj-*

čina«. Deminutiv *krtolic* (Potomje, Korčula), na *-bc > -ac* *krtolāc*, gen. *-olca* (Šolta). Na *-ar* *krtolār*, gen. *-ara* (18. v., Pavlinović) »čovjek što plete krtole«. Od gr. *κάρταλλος* > lat. *cartallus* »cesta«, mediteranskog podrijetla. Dočetak *-allus* bio je latiniziran deminutivnim sufiksom *-ellus*: tal. *cartella*, *-o* < kslat. *cartellus* (u glosama), *scartello*, berberski *agar-tit* »stuoia di palme«, katal. *cartre* »kotarica od vrbovih šiblji«. I ta varijanta nalazi se u čakavskom *krtil* m (Vrančić, Belostenec, pisano *karta*), s deminutivom na *-bc > -ac* *krtilac*, gen. *-Ica* (nije potvrđeno iz današnjih narječja). Upor. arb. *karte* »Handkorb«, koje je talijanizam.

Lit.: ARj 5, 658. 659. 660. Popović, Sintaksa 36. Hraste, Rad 272, 35. Miklošič 157. SEW 1, 628.

kartop m (Pančić) = *kartop* (Kosmet) »viburnum opulus L. (cvijet mu je velik i boje kao lopta od snijega, odatle turski naziv)«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *kar* »snijeg« i *topu* »lopta«) iz oblasti raslinja: bug. *kartop*.

Lit.: ARj 4, 873. Elezović 1, 284. Mladenov 232.

kartun, gen. *-una* m (Vuk, Vojvodina) »pamučno tkanje.« < austr.-njem. *Karton* (varijanta s umetnutim *r* zbog nastojanja da se izgovori *geminata*, tako i češ., polj. i madž.), od njem. *Kattun* > *katun*, gen. *-Una* (Šulek), odatle Šulekovi neologizmi *katunar*, *katunarnica* »Kattunfabrik«, *katunarski tijesak* »Kattunpresse«. Od tal. arabizama *cotone* > *kotun*, gen. *-una* m (Mikalja) »panno cotonato« = *götün*, gen. *-una* (Molat, Božava) »1° pamučni konac, 2° cotone = *götün* (Bijela, Boka) »bijeli konac, za mreže«. Ovamo ide i naša izvedenica na *-ina* *kotenina* (istro-čakavski, s umetnutim *n* pred dentalom) »linteri genus« = slov. *kortenina* (disimilacija *n - n > r - n*) »Baumwollzeug« = (bez umetnutog *n*) *kotonina* (Kras) »Cottonzeug«. Evropski arabizam raširen križarskim ratovima (ar. *qutun* > srlat. *cottonus* 1282, Genová), u srodstvu s hebr. *kettoneth* = gr. *κίτων*. V. *kizlja*.

Lit.: ARj 4, 873. 901. 5, 403. Štrekelj, DAW 50, 33. ASPH 14, 528. REW³ 4796. DEI 1139.

kartusijan m (18. v.) = *kartuzijān* (17. v.), poimeničen lat. pridjev na *-ianus* (*coenobium carthusianum*) »redovnik reda koji je osnivao

sv. Bruno 1084. u planini *La Grande Chartreuse* u francuskoj pokrajini *Dauphine* < lat. *Cartusia* (keltski toponim)«, odatle naš pridjev na *-bsk kartusijanski 1 -tuzi-*, prema talijanskom izgovoru francuskog toponima *čertoz* m < tal. *certosa* < *Chartreuse*, na tal. *-ino certusin / -tuz- l -tui-* m < tal. *certosino*. Red se bavio proizvodnjom likera.

Lit.: ARj 4, 873. 945. DEI 873. Grohler 388.

karúba f (Rab) = *karúba* (Mikalja, Šulek) = *haruba* f (u dubrovačkoj poslovi 17. v.: *ne bih za to dao harubu*) »rogač (dalmatinska biljka), ceratonia siliqua«. Od tal. *carruba* < ar. *harūb*, iz asirskoga *harūbu*. S mletačkim sufiksom *-arius* > *-er kaluber* m (disimilacija *r - r > l - r*). Upor. tal. *Porto Carober* = hrv. *Rogač* (na Šolti). Upor. još *harubčar* u dubrovačkoj poslovi 18. v., bez određenog značenja: *minčar*, *harubčar*, *ništo li i gore*.

Lit.: ARj 3, 578. 4, 776. 873. Kušar, Rad 118, 18. REW* 4059 a. DEI 783.

karuha f »igra« u *Aleksandridi* Novakovicova izdanja. Ngr. *καρούχα*. Budmani upoređuje sa *koruca* i *karuže*. Posljednje riječi nema na mjestu u ARj.

Lit.: ARj 4, 874.

kārvan, gen. *-dna* m (14. v., Vuk) = *kārvan* (Kosmet) = *krvan* (Stulić) = *harvana* (15. v., jedna potvrda u historijskom dokumentu) = *karavāna* f (16. v., Hektorović prema tal. *caravana*). Složenica *karvasarija* (Mikalja) »zgrada gdje noć karavani« je iskvareno tur. *karvanseray*, možda prema tal. *carvassaral* (Sansovino). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hārwan* — *kārwan* > tur. *karvan* od sanskrt. *karaba* »kamila, deva«) iz prometne terminologije: arb. *kara-van*, ngr. *καρβάβι*.

Lit.: ARj 4, 862. 874. 5, 698. Elezović 1, 283. Lokotsch 1075. Vasmer, RSI 10, 75. GM 111. DEI 754. 777.

karvé f pl. (Vuk) »prečage u lo(j)tre; sinonim: iglica«. Upor. madž. *karó* »klinac«. Lit.: ARj 4, 874.

karvica f (Šulek, 15. v., Dalmacija) »biljka saxifraga«.

Lit.: ARj 4, 874.

kas¹, gen. *-š* f (Istra) »dio ženskoga odijela (utega?)«, s primjerom: *α škerlantne kasi kē njim drēe boke*. Nerazumljiv dodatak u za-

gradi s upitnikom. Možda je postverbal po osnovi na *-i* od *kasati*, koji nije zastupan u hrv.-srp., iterativ od *kosnuti* (v.). Upor. češ. *kasati* »schürzen«, *kasanka* f »Schärze«, prijevnoj prema *cesati* (v.). Upor. steslav. *kasa* »Haarflechte«.

Lit.: ARj 4, 874. Miklošič 113. SEW 1, 491. Holub-Kopečný 165. Bruckner 222. Vasmer 537. Charpentier, IF 29, 392.

kasa m (Mikalja) = *kāz* (15. v.) = *kaž* (17. i 18. v.) »(termin katoličke teologije) slučaj, (i gramatike, prevedenica) padež«. Od lat. > tal. *caso*, apstraktum, poimeničen part, perf. od *cadere*.

Lit.: ARj 4, 827. 908. 924. DEI 793.

kasa f (Bosna, narodna pjesma, Jukić, Lika) »sinonim: kundak (v.)«. Budmani poimlje Miklošičevo mišljenje da je od ar. *qas'a* »velika zdjela« > *časa* (v.), što ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 4, 875. Lokotsch 1106.

kasaba f (Vuk, Bosna, toponim) = *kasaba* (Kosmet) »varošica od 5–6 tisuća stanovnika sa čaršijom; trgovište; naselje ograđeno zidom«. Deminutiv na *-ica*: *kasābica*. Na *-li* *kasabālija* f »stanovnik kasabe« (ovako i bug.), odatle ispuštanjem *kasa-* u Bosni *bālija*. Upor. Jukićeve deseterce: *a izašle livanjske baiile l mučno bilo livanjskim balijam*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qasaba* »Festung, Zitadelle« > tur. *kasaba*, od glagola *kasaba* »sjeći, rezati«, »upravo: odsječeno mjesto«) iz gradske terminologije: bug. *kasaba*, arb. *kasabe* f »Stadt, Dorf«.

Lit.: ARj 4, 875. Elezović 1, 284. Lokotsch 1108. GM 180. Skok, Slavia 15, 184., br. 44. Korsch, ASPH 9, 510.

kasan, f *-sna* = *kasan*, f *kasna* (*kasni krum-piri* ŽK), pridjev, sveslav. i praslav. (кѣбѣг), »serus, tardus«, živ u zapadnim narječjima, pozna Vuk samo u prilogu *kasno* i u denor minalu (inohativu) na *-Iti kašnjeiti, kasnim* impf, (*za-*), pored kojega postoji prema prezentu i *kasniti* (15. v.) (*za-*) prema impf, *zakašnjavati, -kašnjavam*. U priloškim sintagmama *do + kbsbna* (se. *časa*) = *do + lok. kssue* doživio je pridjev znatne fonetske izmjene koje su uzrok što su izvedenice od dvije naoko različite osnove. Ispadanjem poluvokala *š* i metatezom *ks > sk skmti, sknim* impf. (Baraković, Vila 204) > *ck* (glede *s > c* upor. *cijeć, kls, ckā, ckvara*) nastade

osnova *ckn* > *cn*. Odatle priloži *dōcna* (16. v.) = *docnā* pored *docnā* (Kosmet) = *dōckna* (16. i 18. v.), *dočkān* (*po-* Vuk) = *dočkān* (Kosmet), *dōcne* (17. v., Vuk), *dockne* (17. v.), s denominálom na *-iti dōcniti se* (Srbija) (*pri-*) = *docnt* (Kosmet) = *docnjeti* (Vuk), *zadōcnjeti*, *zadōcniti* pf., *dōcnciti se*, *-im* prema impf, *zadocnjivati*, *-dōcnjujem* i novi pridjev *dōcan*, f *dōcna* (16-18. v.), poimeničen na *-ica docnica* f »smokva koja docna zrije«. Prilog *docno*. Deprefiksacijom nastade odatle impf, *ckniet St PH 7,182*) > *cknjēti*, *-im* (15. v.) (*do-*, *i-*) = *ckneti*. Odatle poimeničen part. perf. aktivna na *-bc: cknilac*, gen. *cknilca*. Pridjev *kasan* poimeničuje se sa *-ik* m prema f *-ica: kasnik* prema *kasnica* »sinonim: krsmalac prema krsmalica«, na *-arka kasnarka* f »ime što ga mlada pridijeva mladoj ženi«; u apstraktima na *-oca* = *-ost kāsna* (18. v.) = *kāsna*. Deminutivni pridjev *kašnjan* (Stulić). Na *-ovit kasnovit*. Denominali: na *-ovati kasnovati*, *kāsnjujem*; *kasnuti*, *-m*. Odatle apstraktno na *-tje: kāsnete* pored *kasnite* (18. v.), od *kasniti*. Radne imenice na *-lac* i *-telj: kāsnilac*, gen. *-Ica* m prema *kasnilica* f = *kasnitelj* m prema *kasniteljica*. Mađžari posudiše *keso* »kasno« od *kēsni* < *kisbnēti*, gdje je *-neti* zamijenjeno mađžarskim infinitivnim nastavkom *-ni*. Pridjev *kasan* u prijevnoj je vezi sa *kiseo*, *kiša* i *kvas*, od ie. korijenja **quat(K)*-sa formantom *-so*. U baltičkoj grupi očuvana su još prvobitna značenja: lit. *kūsāt* »wallen, sieden«, lot. *kust* »schmelzen, ermüden, faulen«. Slavine preneseše to konkretno značenje u dugotrajni vremenski proces s izvjesnim rezultatima »ostajati, oklijevati, ispraviti se, kiseliti se«.

Lit.: AR 1, 815. 2, 539. 4, 875. 880. 887. 13, 865. *Elezović* 1, 150. *Miklošič* 158. *SEW* 1, 672. *WP* 1, 468. *Mladenov* 226. *Lewy, IF* 32, 164. *Buga, RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *JF* 3, 201. *IJB* 3, 150). *Iljinski, ASPH* 28, 457. *Matzenauer, LF* 9, 43. *Leskien* 98, § 176. *Rešetar, ASPH* 36, 541. 543. *Štrekelj, ASPH* 27, 42. *Balan, UP* 26, 1082-1089 (*IJB* 13, 31.0). *Marete* 71. § 85 a. *Belio, LMS* 100, 185.

kāsap m (18. v.) = (s individualnim *-in*) *kāsapin* (Vuk) »sinonim: mesar«. Pridjev na *-ski: kāsapski*. Denominal na *-iti: kasapiti*, *-im* impf. (18. v., Vuk) (*is-* Lika, *ras-*, *i-*). Toponim *Kasapane* f pl. (kod sela Bariljevo u općini Babin Most) sadrži mrsku složenicu *kasap* + perz. *hane* »mesarnica, mesnica«. Dočetak *-āna* zamijenjen je domaćim sufiksom *-nica: kāsapnica*, koje je također topo-

nim. Balkanski turcizam arapskog (semitskog) podrijetla (ar. *qassāb* = hebr. *kasaβ*) iz zanatske terminologije: rum. *casap*, bug. *kasapin*, arb. *kasap*, ngr. *χασάπη*.

Lit.: ARj 3, 873. 4, 878. *Mladenov* 233. *GM* 180. *Lokotsch* 1107. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 492.

kasarina f (šatrovački govor, argot, Priština) »kuća«. Augmentativ sa našim složenim sufiksom *-arma* (upór. *kućarina*) od rum. *casă* < lat. *casa*. Sa tal. sufiksom *-ino casino* »1° kućica, 2° kuća za sastanke« > *kasina* f (Srbija) »oficirska«, mlet. *casin* > *kažin* »bordel«. Toponim *Potkažin* (*bōšak*, Škaljari). Na tal. složen sufiks *-atičo* < lat. *-aticum*, koji služi za značenje poreza: *kāzatič* m (Dubrovnik, Boka) »kućarina« < tal. *casatico*. Na lat. > tal. *-ata* > mlet. *-ada* (kol. značenje) *kazada* f (Perast, Prčanj, Stoliv) < tal. *casata* (14. v.) »porodica«. Stara je posuđenica (nenaglašeno *a* > *o*) *kosal*, gen. *-ālā* (Rab) = *kazao*, gen. *-ala* (Bella) »1° bunjište« = *kasao* = *koso*, gen. *-ala* (Dubrovnik, 16. v., Mikalja, Stulić) »2° razorena kuća, kućistina«. Odatle kod Stulića na *-ište kosalište* n = *kosalištvo* »bunjište«, *kosalnoša* »brljogonoša« (ovo Budmani označuje kao nepuzdano). Ovamo ide toponim *Kazala* (predgrađe Rijeke). Vuk ima *kozalna* (Risan) »kaluža«. Ovamo može ići i slov. *kozalec*, gen. *-Ica* = *kozláč*, gen. *-aca* (ŽK) »pokrivena naprava za sušenje sijena u polju i uz kuće«. Upór. u dubrovačkom statutu *casale* »domus in agro«. Nalazi se i u krčko-rom. *kosuol*, koje kao. i *koresma* pokazuje iste fonetske pojave kao i¹ naš romanizam. Arb. *ksōla* (sa članom, Ulcinj) »mala ribarska kućica uz obalu napravljena od slame«. Od lat. izvedenice na pridjevski sufiks *-alis* > tal. *-ale: casale* (748). Dubrovačko značenje nalazi se i u sjevernoj Italiji.

Lit.: ARj 4, 880. 920. 5, 356. 414. 415. *Trojanović, JF* 5, 224. *MHISM* 9, 429. *Melik, Rozprave* 10, 193. (cf. *IJB* 17, 273). *Kušar, Rad* 118, 15. *DEI* 788. *REW** 1728. *Muljačić, Radovi FFZ, I. rāzd.*, 1 (1960), 85-100.

kasati, *-α* irnpf. (subjekt *konj*, 15. v., Vuk) (*do-*, *is-*, *s-*) »sinonimi: drusati, trusati«. Nalazi se u tom značenju još u slovenskom i gornjolužičkosrpskom, ovdje s nejasnim samoglasom *kejsač*. Iterativ na *-va-* *kasivati* (Vuk), samo s prefiksima. Deminutiv na *-kati* (v.) *kaskati*, *-a* (Vuk, Lika) (*do-*) prema impf. *dokaskivati* i na *-ukati kasukati*, *kā-*

sukām. Na *-iti: iskasiti*, *-í* pf. (Marulić). Imeničke su izvedenice postverbal *kās* m (17. v.), na *-bc kasec* (hrv.-kajk.) = na *-āč kasāč*, gen. *-aca* (Vuk) = na *-lac* m prema f *-lica kāsalac* prema *kāsalica* = na *-vac kāsavac*, gen. *-avca* = na *-alo kasalo* s pridjevom na *-ov kāsalov* (Vuk). Na *-anka: kasanka* (Kurelac) »ime kućki«. Postanje se tumači na dva načina. Identificira se s' rus. *kasatbsja* »doticati se«, koje dolazi i u hrv.-srp. tekstovima pisanim crkvenim jezikom kao rusizam u 18. v. (Rajić itd.) u značenju »lačati se, doticati se«. To je prijev od *lesati*. Machek dijeli to značenje od *cesati* i veže s prijevom od *čas* (v.) < ie. **kesa* kao u arb. *kohe* »vrijeme«. Jedno i drugo tumačenje jednako je moguće.

Lit.: ARj 2, 589. 598. 3, 873. 874. 4, 874. 879. 880. 883. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 491. *Holub-Kopečny* 165. *Bruckner* 222. *Vasmer* 537. *RSI* 5, 133. *WP* 1, 449. Machek, *ZSPh* 18, 21-22.

kasavet, gen. *-avēta* m (Kosmet) »briga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kasawet*) iz psihološke terminologije (čuvstva): rum. *casaben*, bug., arb. *kasavet* »Bekümernis«.

Lit.: Elezović 2, 476. *Mladenov* 233. *GM* 180.

kasivati, *-am* impf, (objekt *ustamente*) »brisati, ukidati« od pf. *kasati*, *-ām* = s prefiksom 5 *skasati* (Vrbnik, 1643: *da tistamenti i kundicilije budu skasani*). Od kslat- > tal. *cassare* »cancellare«. Odatle internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati kasirati*, *kasiram*, i na sufiks lat. *-alio* > *-adja kasācija* f. Каьполатински глагол помiješao se sa lat. *quassare* > *casser*, odatle s prefiksom *ex-* > tal. *i-* u tal. postverbalu *skasō* (Pistola, montalese) »Erd-rutsch« > *skas* m (Istra) »strmina, strmenit put«, deminutiv na *-ič skasič* (Istra). U kastavskom, mošćeničkom i trsatskom statutu pl. *tri skasi konopa* je kazna. Ne zna se je li ista riječ s istarskom *skas*.

Lit.: ARj 4, 878-80. *REW** 6939. *DEI* 794.

kasnak m (Kosmet) »1° lub od sita, rešeta, 2° obod, vrsta derdefa«. Balkanski turcizam (tur. *kasnak*) iz terminologije alata: cine. *čāsnac* »cercle de bois ou de fer sur lequel on tend les linges, les habits«.

Lit.: Elezović 2, 521. *Pascu* 2, 119., br. 224.

kāstaldo m (16. v.) = *kastalad*, gen. *-Ida* = (ir > ň) *kaštald*, gen. *-alda* (Vinodolski zakon) = *kaštālda* m (Lika) »upravitelj do-

bara crkve, crkveni otac, mežnjar«. Ispuštanjem dočetnog *-d* (upravo zamjena sufiksa *-aid* domaćim *-ai*) *kaštai*, gen. *-ala* m (Lika) prema f na *-ica kaštalica* (Lika) »žena kaštaldova«; pridjevi *kaštalov*, *kaštalski*, *kaštaličin*, apstraktum na *-ina kaštalina* »njegova plata«. Denominal na *-isati kaštalisati*, *-išem*. Od srlat. *castaldus* > tal. *castaido* od langob. *gastald* »upravnik državnih dobara«. Upor. slov. *kaštālvnik* »Verwalter der Gemeindeweingarten«, u Režiji caíra/ pored *castali* »poljar« < furl. *aastaid*. U Dubrovniku pokazuje langobardska riječ značajnu izmjenu *ča* > *ge* kao *Gealditič* pored *Gataldič: gēstald*, gen. *-aoda* — (analogijski nominativ) *gēstod* m »poglavlica crkvene bratovštine, seoske braće u dubrovačkoj okolici«, 1794. *gestaldo*, upor. lat. *gastaldus* (7. v.), vjerojatno preko dalmato-romanskog.

Lit.: ARj 3, 130. 4, 881. 889. *MHISM* 1, 186. *Pleteršnik* 1, 389. Šturm, *ČSJK* 6, 54. *REW** 4681. *DEI* 797.

kaste (narodna pripovijetka) = *kāsten* (Vuk) = (s tur. postpozicijom *-ile*) *kāstile* (Vuk) = *kāstilje* (Kosmet) — (sa dodatkom pridjevskog sufiksa *-icē*) *kāstilicē* = *kasnio* pored *kāstilo* i *kāstilom*, rjeđe *kaštela* pored *kaštelom* (pseudokavizam, promjena *-e* > *-o* je prema našim prilozima; Crmnica) = *nākast* — *nākasticē* (*na-* je zamjena ar. prijedloga *cant*, prilog, »sinonimi: naročito, navlas, namjerice«. Imenica *kas* m (Kosmet, samo kao objekt uz *učiniti*) »namjera, odluka«. Pridjev *kast* (Lika) »srdit, ljutit«. Promjena značenja nejasna. Isto je tako nejasno i miješanje toga pridjeva sa *kasum* (v.). Denominal (faktiv) na *-iti: kāsiti*, *-im* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović) »žurno se spremati, nastojati« = *nākastiti* (Bosna) »namjeravati« = *ōkastiti*, s prefiksom *do-*: *dōkastiti*, *-lm* »dosaditi, do-dijati«; *s-*: *skāsiti* (Zore, Imotski) »mniti, opinjati« = *skāsiti*, *-im* (hrvatska narodna pjesma, Hercegovina, Mostar, Zaostrog, Makarska) »odlučiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kasd* »namjera«, priloški akuzativ *kašdan*, s prijedlogom *can kasdin* > tur. *kaşden*, *en kasden* »namjerno«) iz oblasti priloga: bug. *ēnkast* pored *ēnkastēn*, arb. *kast*.

Lit.: ARj 4, 883. 7, 384. *Elezović* 1, 284. *Miletić, ŠDZb* 9, 254. 368. *Zore, Rad* 138, 65. *Skok, Slávia* 15, 366., br. 516. *SEW* 1, 492. *Mladenov* 162. 233. *Lokotsch* 1110. *GM* 180.

kaštel m (Srbija) = *kasteo*, gen. *-ela* (15. v., Marulić) = *Zakastil*, *Kastu* (Brač, Bol) = *kastio*, gen. *-ra* (Marulić, Paštrović)

= *Kastio* za današnji *Petrovac*, etnik *Kašćelanci* = (sa *št* < *st* kao u *oštar*) *kaštel*, gen. -*èia* (Rab; također toponim, Split) = *kaštelj* (15. v.) = (*kašteo*, gen. -*ela* (Divković, Bandulavić) = *kašteia* (Vodice) = *kastilo* n (15. v., Marulić) = *kaštela* n (17. i 18. v.), u pl. *Kaštela*, sela između Splita i Trogira, etnik *Kaštelanin*, *kašteldnac*, gen. -*anca* »vrst vinove loze bijela grožđa« = *kaštiljanka* »vrst vinove loze crna grožđa« = *kastuj* (18. v.) = *kostil* (Hektorović) = *kaštio*, gen. -*šjela* = -*šćila* (Kotor, Dubrovnik) »gradac, grad, kula«. Novija posuđenica od lat. deminutiva na -*ellus castellum* > tal. *castello*, od lat. *castrum*. Ta je posuđenica potisnula stariju (sa *a* > *o*) *kostel* (hrv.-kajk. i Istra, toponim kod Dola u Hrvatskoj) = (13. v.) *grad ili kostel* (Hrvatska, Istra) = stcslav. *kostel** (-0), odatle prezime na -*bc* > -*ac* *Kostelac* = *Kostelj* (toponim Modrus, Rijeka, Varaždin), pridjev *kosteljski* = *kostio*, gen. -*šjela* (Ranjina: od *Betanije od kostjela Marije i Marte* — lat. *de castello Mariæ et Marthæ*; u Vukovu prijepodu: iz *Vitanije iz sela Marije i Marte*). Upor iz Istarskog razvoda (1275, prijepis 1546): *župani Petar i Mohor s Kostela*. Interesantna je još toponomastička varijanta *Kostol* m (selo, Srbija, Krajina), odatle deminutiv na -*bc* > -*ac* *Kostolac*, gen. -*oca* (selo, Požarevac), 1380. *Kostohcb* na utoku Mlave u Dunav, pridjev na -*bsk kostolačkī*. U tom toponimu izmjena -*ellus* > -*allus* sjeća na gr. *καρτάλλος* > *cartellus* (ČIL 5, 349. 41) > *krtō*, gen. -*ola* pored *krtill*. Upor. i *Ampelum* > madž. *Ompoly* za *e* > *o*. Tu zamjenu treba zacijelo pripisati uplivu grčko-tračkom. *Kostol* je zamijenio rimski toponim *Viminacium* od *vimen* »vrbnik«. U češ. i polj. *kostel* znači »crkva«. Upor. rus. *kostel* »katolička crkva«. Možda se to značenje dade potvrditi i u Lici. Kod Ličkog Liješća nalazi se potok *Kostélka* kod župne crkve. Izvire iz pećine. Ako je istoznačni hidronim od *Crkvena* (Banja Luka, koja protječe pokraj brda *Lauš*, gdje je bila crkva podignuta u čast *Lamu* < madž. *Lajos*), *Cirkvenik* ili *Cirkvenica* (do 14. v.) u Zagrebu (danas *Medveščak*, od 14. v.). Od *castellum* je izvedenica na -*anus* tal. *castellano* »grajščak« (v.): *kaštelan*, gen. -*ana* (18. v., <~s *kāstud*) = *kaštelan*, gen. -*āna* (15. v.) »zapovjednik kaštela«. Stara je posuđenica i u arb. *kshitiell* m (Godin) = *kēshijel* pored mlađe posuđenice *kastjel*. V. *Koštre*.

Lit.: ARj 4, 882. 890. 5, 375. 394. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rad 118, 20. Ribarić, SDZb 9, 70. Miklošič 133. SEW 1, 582.

Bruckner 260. REW²1745. DEI 799. GM 191. Janko, ČCH 31, 164-5 (cf. JF 7, 258). Tkalčić 1, L.

kāstīg m (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *kaštīg* (čakavski, Istra, Božava, Brusje, Hvar) = *kostiga* f (15. v., Vojvodina, Vuk) = *kaštiga* f (ŽK, Mošćenički statut, slov.) = *kostiga* f (hrv.-kajk., Bednjač »1° kazna, pedepsa, 2° školski zatvor (Hvar)«. Tal. postverbal *castigo* od *cāstigare* > *kāstīgali*, -*am* (Perast, Istra), *kāstīgat* (Dubrovnik, Potomje) = *kaštīgat* (Rab, Božava, Zakon vinodolski, slov.) prema impf, na -*va*- *kāstīgavati* / *kāst*-, -*am* (Dubrovnik). Od postverbala je izveden na -*ovati* *kāstīgovati* / *kašt*-, -*ujem* (18. v., Voltidi) »kazniti, pedepsati«. U slov. i hrv.-kajk. (upor. kod Belostenca glagolsku imenicu *nekaštīganje*) moguće je vrela i stvnjem. *chastigon* < lat. > tal. *cāstigare*. Upor. arb. *kastigoj*. Izvedenica je od *castus* (v.).

Lit.: ARj 4, 882. 890. 891. 7, 878. Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 167. Kušar, Rad 118, 25. Hraste, JF 6, 186. Pleteršnik 1, 389. 390. REW² 1749. DEI 799. GM 180.

kastor, gen. -*óra* m (Budmanijev akcenat, 18. v.) = *kastor* (17. v.) »dabar«. Od lat. > tal. *cāstore* (-*o*) < gr. *κάστωρ*, gen.-opos, mediteranskog podrijetla. Ta učena riječ u hrv.-srp. ne govori se više.

Lit.: ARj 4, 883. 891. DEI 800.

kāsula f (18. v.) »jarmica«, novija posuđenica prema starijoj *košulja* f (*š* je nastalo iz *siu*, upor. *Poljudi* < *palude* za *u* > *zu*) = *košulja* (Bela Krajina), sveslav. posuđenica iz balkansko-lat. *casūlla*, raširena preko crkve. Nije općenita riječ na zapadu: *košulja* (ŽU) prema *rubāča* (ŽK, hrv.-kajk., slov.), *stomānja* (Istra) »Hemd, (slov.) srajca«. Bug., mak. (Galičnik) *košulja* »grober Kleid«. Srgr. *κασοῦλα* (Prokop 1, 522. 2.) »grober Kleid« i arb. *kēsulē* f »Kopfbedeckung, Haube, Mütze, Nachtmütze« potvrde su za postojanje u balkanskom latinitetu. U Sutomoru je *košulja* »žensko odijelo«. Pridjev na -*bn* > -*an* *košuljan* (Mrnavić) nije ušao u jezik. Deminutivi na -*bc* > -*ac* *košuljac*, gen. -*ljca* (Vuk, Srijem), na -*zk* > -*ak* *košuljak*, gen. -*ljka* »ženska kratka košulja«, na -*ica* *košuljica* (Marulić) »enveloppe za knjige, kućica, navlaka (metafora, Zore)«. Augmentativi na -*ina* *košuljina*, na -*etina* *košuljetina*. Na -*ar*: *košuljar* m prema f *košuljarica* »1° koji (-a) pravi košulje« = *košuljar*, gen. -*ara* (Smokvica,

Korčula) »2° pojedini katovi u gradnji klačine«. Hipokoristik *koša* f (Vuk) samo u poslovice: *u póse* (= popadija) *ni kose* (Hrvatska krajina). Iz činjenice da se nalazi u svim slavijama, ne slijedi da je posuđenica iz praslavenskoga. Riječ *casūlla*, koja je nastala haploglogijom (tip *matutīnu* > *mattīnu) iz deminutiva *casūlula, potvrđena je u glosama. Dugo u nalazi se u fr. *chasuble*. Termin je za svećeničko odijelo u germanskim posuđenicama. Sufiks lat. deminutiv *casulula bio je zamijenjen gr. -*pūla*: *casūpula > fr. *chasuble*. Arb. *kēsulē* poklapa se sa rum. *căciulă* > bug. *kačūl* < balk. -lat. *catiula, koje je nastalo umiješanjem gr. *κατόλη* »creux, cavité, tasse, écuelle«. Upor. slično miješanje grčke i latinske riječi u arb. *fqollē* prema *poculica* f < lat. *fasciola* + *φάκιλος*.

Lit.: ARj 4, 883. 5, 381. Hirtz, Amph. 63. Pleteršnik 1, 446. Zore, Rad 110, 217. Belić, Galičnik 247. Miklošič 134. SEW 1, 586. Bruckner 260. Vasmer, RSI 3, 277-8. 6, 194. Mladenov 254. Románsky 116. GM 190-191. Maiecki, ANPh 1, 26. 30 (cf. Jb 16, 285).

kāsūm m (Bosna) »dan u koji se dijeli ljeto od zime, tj. 26. X. (= Dmitrovdan)«. Prezime *Kasutin* (Kosmet), *Kasumović* (Lika K). Upor. stfr. *Aucassin*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qāsim* > tur. *kasim* »koji dijeli«).

Lit.: ARj 4, 883. Elezović 1, 285.

kās m (Vuk) »oblik, obluče, jabuka na sedlu« = *ünkaš* (narodna pjesma) »idem«. Nejasan je prvi dio *un*-. Kako se radi o balkanskom terminu iz oblasti prenosnog sredstva, koje su upotrebljavali Vlasi kao balkanski prenosnici, nije nemoguće da je *un*- nastao iz unakrštenja sa rumunjskim slavizmom *obline* < *oblcbb* »umbo sellae > obluk (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kaş* »obrva«) iz terminologije sedla: bug. *kaš*; *[unkaš* < tur. *önkaş*, Škaljić].

Lit.: ARj 4, 883. BI 2, 648. Mladenov 234. Školjić* 399. 632.

kaša f (Vuk), baltoslav. i praslav., »sinonim: škrob, Brei, jelo koje se dobiva od ječma, (prosa) itd., očišćena u mlinovima«. Mikalja i Stulić imaju *inkasa* s nejasnim *in*-. Sa hipokorističkim akcentom *kaša* (Vuk), valjda od deminutiva na -*ica* *kašica* f (također stcslav.). Augmentativ na -*ina* *kašetina*. Pridjev na -*bn* *kasán*, *kašičan*, *kašiji* (Stulić, nepouzđano). Složenice *košojeda* m (Stulić) = *kašonja* (Lika) »koji rado jede kašu«, *kāsámét* (Punat, Krk)

»kaša i kiselo zelje zajedno skuhanu«. Denominal (faktiv) na -*iti* *kašiti*, -*im* (Lika) (*ras*-) »miješati, sinonim: škrobiti«. Imenica *kaša* kulturna je riječ. Posudiše je Madžari *kasa*, Rumunji *ričcaja*. Prvi dio *ris*- nejasan je. U baltičkoj grupi, osim lit. *kaše*, postoje glagoli koji objašnjavaju semantički praslavensku riječ. To su lit. *kóliu*, *košti*, lot. *kašu*, *kast* »cijediti«. Prema tome je praslav. *kaša* apstraktum dobiven s pomoću sufiksa -*za* kao *plāca* od *platiti*. Prvobitno je značilo »ostatak koji se dobiva pri cijedenju«. Ie. paralele izvan baltičke grupe nisu poznate.

Lit.: ARj 4, 884. 889. Miklošič 113. SEW 1, 493. Holub-Kopečný 165. Bruckner 222. KZ 43, 312. Vasmer 543-544. Trautmann 120. Iljinski, ASPH 29, 164. sl. Zubatý, ASPH 16, 395.

kašalj, gen. *kašlja* (Vuk), ie. (*quos-*lio*), baltoslav. (*kaslia), sveslav. i praslav. *kasbh »Husten fs kojim je u prasadstvu«. Pridjevi na -*av* *kašljav*, poimeničen na -*bc* *kašljavac*, gen. -*avca*, na -*iv* *kašljiv* — *kašljiv* (Kosmet), poimeničen na -*bc* *kašljivac*, gen. -*vca* m prema f *kašljivica* = *kašljivica* (Kosmet) »žena koja kašlje i bez potrebe«, na -*ev* *kašljev*. Deminutiv na -*bc* *kašljec* (hrv.-kajk.) = -*zk* *kašljek* (hrv.-kajk.), na -*ič* *kašljic*, gen. -*ica*, na -*ič* *kašljic*, na -*ica* *kašljica* f (17. v., Kosmet, bug.). Augmentativ na -*ina*: *kašljina* (Lika) = *kašljina* (Kosmet). Denominal na -*ati* *kašljati*, *kašljem* impf. (Vuk) (*is*-, *pro*-, *ras*-, *za*-) prema iterativu -*kašljivati*, -*kašljijem*, samo s prefiksima (*is*-, *po*-, *pro*-, *ras*-), na -*ovati* *pokašljōvat*, -*ijem* (Kosmet) »češće kašljati po malo«. Deminutivi na -*ucati* *kašljūcati*, -*ām*, s pridjevom na -*av* *kašljūcav* i imenicama na -*alo* m prema f -*alica* *kašljūcalo* prema *kašljūcalica*, na -*ukati* *kašljūkati*, *kašljūkām* (Lika, srednja Dalmacija, Pavlinović). Osnova je *kas*-, sufiks -*h* < ie. -*lio*. Promjena *s* > *š* nastala je zbog *lj*. Ta se tvorba vidi u lat. *kosulys*, lot. *kašli* »hrpavac«, od glagola lit. *kosiu*, *kosėti*, lot. *kaset* »kašljati«. Ie. korijen *quos- očuvan je u sanskrtu *kasate* (3. 1. sing.) »kašlje«. Sufiks -*la* u arb. *koale* < ie. *kās-lā*. Srodno je i njem. *Husten* < *huoste*. Tu stoji sufiks -*to* mjesto -*h*.

Lit.: ARj 3, 873. 4, 884. Elezović 1, 234. 288. 2, 95. Miklošič 113. SEW 1, 493. Holub-Kopečný 165. Bruckner 222. Joki, Stud. 40. WP 1, 506. GM 195.

kašika f (17. v., Vuk, istočni krajevi) »sinonimi (od Slavonije dalje na zapad), lažica, ožica, žlica, lozica (Kosmet)« = *kašika* (Kosmet)

»sprava za obuvanje cipela, Schuihlöffel«. Zamjena tur. *i* sa *i* je neobična. Mjesto toga nalazi se *α* u *kašaluk* m (Srbija) = *kašiluk* (Vuk, *k* ispao zbog disimilacije *k - k > k - 0*) »ognjilo u pušci s kremeņom« < tur. *kaşıklık*. Hipokoristik *kaša* (Vuk) u složenici *šimsir-kaša* (narodna pjesma). Demin.utiv na *-bk*: *kašičak*, gen. *-čka* »biljka ožičica«; na *-ica* *kašičica* (Vuk). Na *-jar*: *kašičar* (Vuk) »1° čovjek koji pravi kašike, 2° ptica« prema *kašičarka* na *-ka* pored *-ar kašikār* (također riba) prema *kašikarka* »ptica«. Na *-jara kašičara* f »1° vodenica s perima u kola, 2° sud za kašike«. Femininum je nastao semantičkim unakrštaivanjem sa sprijeda pomenutim sinonimima. Balkanski turcizam (tur- *kaşık*, obrazovan s pomoću sufiksa *-ik* kao *jatak*, *kačak*, od korijena *kaş-* »trti, kopkati«) iz kulinarske terminologije: rum. *calică* (preko hrv.-srp.), arb. *kashik*.

Lit.: ARJ 4, 886. Elezović 1, 288. Miklošič 113. SEW 1, 493. GM 181. Lokotsch 1120.

kāsta f (ŽKU) = *kašća* (Samobor) »sinonimi: hambar, žitnica, granar (v.)«. Slov. *kasta* pored *kašt* m. Toponim *Kâh* m (ŽU). Od srvnjem. *Kaste*, bav.-njem. *Kaischl*, *Kaescht*, danas *Kasten*. Također češ., polj., luž.-srp.

Lit.: ARJ 4, 885. Popović, Sintaksa 36. SEW 1, 493. Bruckner 222.

kastar, f *-štra* (Vuk), pridjev, »opor, oporan, koji ožimlje (osobito o vinu)«. Abstraktum na *-ina kōstrina*. Miklošič upoređuje sa gr. *κῆστρος*. Nema više potvrda iz živog narodnog govora. Možda lat. *castus* unakršteno s *oštar*. Lat. pridjev *castus* raširilo je kršćanstvo u učenom obliku po romanskim jezicima. Zbog toga nije izvjesno da je odatle. Odatle učena riječ *incest* m (prefiks *in-* u privativnom značenju). Drugu mogućnost pruža pridjevski postverbal od *kaš triti* (v.).

Lit.: ARJ 4, 889. Miklošič 113. SEW 1, 493. DEI 799.

kāstriti, *-im* (18. v., Slavonija) (o-, po-) = (sa *k > h* kao u *hlače*, *hostuja*, Hvar) *-nastriti* (o-, ob-, po-) prema impf, na *-va-* *-haštrivati* samo s prefiksima = bug. *kasrā* pored *kastrja* = (metateza od *r*) *krasta* (Bar) = (unakrštenje sa *kUšče*) *kljaštriti*, *-im* = *klšštriti* (gubitak palataliteta od *lj* zbog disimilacije sa *s*) *klāstrit* (ŽK) = (sa *ja > e*) (*ras*)*kleštriti*, *-im* prema *raskleštrivati* »1° obrezati grane, 2° obrezivati maslinovo drvo (Bar)«. Od lat. >

tal. *castrare* > preko njem. na *-ieren kastrirati*. Na tal. augmentativni sufiks *-one castrone* > *kastrün*, gen. *-una* (Belostenec) = slov. *kaštrün* = *koštrun* »skopač«. Poimeničen part, perf. na *-atus* > tal. *-ato* *kastrat (18. v.), nekakva ptica u prijevodu *Vjelo perje kaštrativo* (kopun ?). Odatle na lat. > tal. *-ina kaštradina* f (Dubrovnik, Boka, Crna Gora) < mlet. *castradina* (kol.) »1° slano meso bravlje (prema Boeriju donose ga u Mletke *Schiavonf*), 2° (metafora) mršavo oveliko žensko čeljade«.

Lit.: ARJ 4, 883. 891. 5, 388. 8, 789. 9, 52. 10, 438. 496. Pleteršnik 1, 390. 446. Miklošič 113. DAW 50, 26-27. Stürm, ČSJK 6, 55. DEI 800.

kat m (18. v., Vuk, Kosmet) »1° sinonimi: pod, boj (Bosna) = sprat (u ova dva značenja općenito hrv.-srp.), tavan, 2° slojevi cijevi u dubini, 3° red gajtana, nizovi bisera, 4° cijelo odijelo« = *kat* »tug, konjski rep, pozlaćen (srednja Dalmacija? Pavlinović)«. Pridjev je na *-n jedno-*, *dvo-*, *trokatan* {*kuća*}, poimeničen na *-ica jednokatnica* itd. Na *-li: katali*, pridjev indeklinabilni, epitet uz *barjak* (narodna pjesma, Petranović) < tur. *katli* »boran nabran, saborit«. U grupi *ü* dometnuto *α* zbog potrebe deseterca: *kalali ga barjak poklopio*. Denominal na *-iți skātit -im* (Kosmet) »saviti po nekom redu (odijelo, rublje) jedno na drugo«. Balkanski turcizam (tur. *kat* »redovi jedan na drugom i svaki od njih«, od *katmak* »anreihen, hinzufügen«) iz građevinarske terminologije: rum. *cat*, bug. *kat*, arb. *kate* »appartamento«. Ovamo još sa tur. sufiksom *-ik* kao u *jatak*, *kačak*: *katak* pored *kātbk* m (Kosmet) »hrana, smok uz hljeb«. I to je balkanski turcizam (tur. *katık*) iz terminologije hrane: bug. *katāk* »idem«.

Lit.: ARJ 4 891. 892. 893. Elezović 1, 252. 285. GM 181. Mladenov 233. Doric 143. Matzenauer, LF 8, 48. Lokotsch 112.

kata (1481), indeklinabilni pridjev, »svaki«, uz *godina*, u bug. i mak. uz *den*, *nedelja*. Samo stsrp.: *da iŕb posilajutb kata godinu* »svake godine«. Danas ne živi ni u narječjima. Upor. i bug. posudenicu grčke složenice *kati-méra* »svaki dan« < *καθ' ἡμέραν, κατά μήνα*. Grčko distributivno *κατά* proširilo se i u zapadnoj Romaniji u složenici *κατά + unus* »svaki pojedini« > stal. *caduno* = *cadauno*, tako i u prov. i stfr. *chain*.

Lit.: ARJ 4, 89. Miklošič 113. SEW 1, 494. Mladenov 233. REW 1755. Rohlf 933. DEI 657. Vasmer, GL 75.

katafić m (Istra, Volosko, Mikuličić, narodna pripovijetka) »zatvor«. Budmani, koji je dao akcenat ove riječi, pomišlja na tal. *catābugia*, što ne objašnjava *-fić*. Upor. *katafetka* (Cosenza) »Schafstall unter dem Hause« i arb. *katapiē* f, gr. *katapit* »kleiner Holzriegel, der sich um einen Nagel dreht«. Složenice sa gr. prefiksom *κατά*. Drugi dio možda *jeŕictus* (v.). Lit.: ARJ 4, 892. REW 1755. -3280. Rohlf 932. 933.

Katalani m pi. (Kačić dva puta u vezi sa *Turci*), stoji zacijelo u vezi s bug. *katalanin* m »bezbožnik, ljut« i arb. *katald* s članom *-ni* m »Heide«. Od srlat. *catalanus*, ktetik i etnik od *Catalogne* < *Catalaunia*. Na zapadu nije potvrđeno u pomenutom značenju. Za veze Balkana sa *Katalonijom* upor. *velenca*.

Lit.: ARJ 4, 892. Mladenov 233. GM 181. REW 1758. DEI 804-805. Mažuranić 491.

katālet m (17-18. v.) = *kataiit* (Božava) »mrtvački sanduk, kapsa (Dubrovnik)«. Od tal. *cataletto* (14. v.), prvi dio je gr. prefiks *κατά*, drugi lat. *leetus*, čime je napola prevedeno gr. *κατάκλιτον* »krevet, divan«, od *κατακλίνω*. Lit.: ARJ 4, 893. Cronia, ID 6. REW 1759. DEI 805.

katalog m (18. v., Budmanijev akcenat, danas običniji *katalog*), internacionalni grecizam od gr. *κατάλογος* (od *καταλέγω*, prefiks *kata-*), denominal na složeno *-iz-* < vlat. *-idio* < gr. *-ίειν* i njem. *-ieren: kata-logizirati*, *-gizlram* impf, pored *katalogizovati*, *-ujem*.

Lit.: ARJ 4, 893. DEI 805.

katan m (Voltiđi) = *katana* pored *katana* m (Vuk, 16. v., slov.) »1° vojnik, 2° muški u kući nazvan ovako od nove mlade, 3° pastir konja (Krašić, Hrvatska), 4° jarac (Kurelac)« = *katana* f »1° velik konj, 2° (metafora) krupan, razvijen čovjek«. Deminutiv na *-če*, gen. *-četa katance* (Jačke). Pridjev na *-skī kātanskī* (18. v.). Na *-ica katanica* (Brod) »vrsta loze«. Na *-ija katànija* (Vuk), kol. Prezimena *Katana*, *Katanie*, *Katančio*. Balkanska riječ mađarskog podrijetla (mađz. *katona*): bug. *katana* »jedar konj«. Još polj. i ukr.

Lit.: ARJ 4, 893. Elezović 1, 285. Mladenov 233. Janko, Slávia 7, 788. Mažuranić 491.

katapetazmo n (stsrp., 1399. u historijskim dokumentima) »zavjes« = (danas) *katapetazma* (na ikonostasu). Od gr. *καταπέτασμα*. Prijelaz u srednji rod prema članu *to*.

Lit.: ARJ 4, 894. Vasmer, GL. 75. Šetka 125.

katari m (hrvatski gradovi) = (umetnuto *n* pred dentalom) *kantar* (ŽK) »nahlada, nazeba«. Učena riječ, koja je došla preko tal. *catarrho* ili njem. *Katarch* < gr. *κατάρρουζ* = kslat. *catarrhus* (gr. prefiks *κατα-* »tecem«).

Lit.: ARJ 4, 894. DEI 808.

*kātar*² m (18. v.) »pataren, bogomil«. Od gr. *καθ-αρός* »čist« > kslat. *calharus* > tal. *cataro* »isto«.

Lit.: ARJ 4, 894. REW 1767. DEI 808.

katarga f (Dubrovnik, Vodopić) »isto što *katarka*« = (*ar > r-*) *katrga* (13-16. v., Dor. entijan, historijski spomenici, srbug. *katrga*, također ukr. i polj.) »galija, golija« = *katurga* (16. v.). Zamjenom dočetak *-ga* našim sufiksom *-ka* *katarka* f (17. v., Vuk) »arbuo, jambor, jedrenjak, jedrilo«. Naš sufiks *-ka* ispušta se u *katar* m »sprema na koju se preda snuje prije nego se navije na taru (stan), koja se zove snovač«. Dočetak *-ka* zamjenjuje se sa *-ica*, *-ište: katarica* f (Dalmacija?, Pavlinović) »omanje kopišće, motka od osti, barjak«, *katarište* n (Vuk, Crna Gora, okolina Dubrovnika, Mljet) »kopljača, koplje (barjaka, osti)«. Od srg. *κάτεργον* »triremis«, ngr. *κάτεργο*, sjeverno-gr. *κάτιργου* (Velvendos). Arb. *katergar* m »sclerato« < ngr. *κατεργάρος* »Galeerensträfling«. Promjena značenja u hrv.-srp. (po zakonu sinegdohe) objašnjava se unakrštenjem sa drugom suzvučnom grčkom riječi srg. *κάταρτι(ov)*, *καταρτή* (Sophocles) »jarbol, Mastbaum«. Miklošič pominje *katarla* kao stariji oblik, ali taj se ne nalazi u ARJ 4, 895. Berneker daje rus. *katarb*. Upor. rum. *calarga*, *-rg*, *-rt*.

Lit.: ARJ 4, 894. 901. Macan, ZbNŽ 29, 209. Miklošič 113. SEW 1, 494. GM 181.

Katarina f (15. v.), s pridjevom na *-in Kalorinin*, odatle *katarincica* »1° biljka bellis perennis«, *katarinka* »1° biljka, 2° vrsta ranih šljiva (ŽK)«, nazivi prema svetkovini = (sa *r > l* nejasnog postanja) *Katālena* (15. v., u Daničićevim historijskim spomenicima) = *Katēlina* (ibidem) = *Katalina* (15. v., Novaković) = *Katalinja*. Glede *-ena* mjesto *-ina* (hipergrecizam?) upor. *Katārena* (15. v.). Odatle biljka na *-ka katalmka* »flos S. Catharinae« i prezime *Katalinić*. Brojni su hipokoristici: *Kata* (također ime biljke), s deminutivom na *-ica Katića*, odatle prezimena *Katić*, *Kaličić*; *Kala* (ŽK), s prijedvima *Katin* = *Katin* (ŽK). Odatle na *-ava Katává*, odatle bosansko prezime *Katavić* i *Katovic* (Livno).

Na -*inka Katinka*, na -*na Katbna* (Novaković). Na -*uša Katusa*, s prezimenom *Katušić*, na -*unce Katunče*, gen. -*četa* (ŽK). Neobična je izvedenica na -*ište*: *Kätiste* (toponim, Vodičevo, Bosna, gdje je bila crkva sv. *Kate*). Ime je grčkog podrijetla *Αἰκατερίνα*, očuvano u rus. *Jekaterina*. Bez *ai-* već u gr. *Καθαρίνη*.
Lit.: *ARj* 4, 892. 895. 896. 897. 898. 901.

katârma f (18. v., Vuk) »uzda«. Turcizam *katirma* »idem«.

Lit.: *ARj* 4, 895. Matzenauer, LF 8, 48.

kalasta f (17. v.) »kara, stratište«. Od južno-tal. *catasta* »hrpa drva«. Od iste je riječi i sjev. -tal. *catastra* (sa *r* poslije si kao u *Spalatro*, *scheletro*), odatle njem. *Kataster* = fr. *cadastre* (15. v.) »popis nepokretnog imanja, gruntovnica, zemljišnik, tapije« > moderna posuđenica *katastar*, gen. -*stra*, s pridjevom na lat. -*aus* + -*bn* > -*alan katastrālan* (Hrvatska, ~ *na izmjera*). U 15. i 16. v. *katastik* m (Bijanković: *kazalo ali katastik od dobar od trpeze općene*). U 15. v. i *katastito* n (zamjena grčkog dočetka latinskim na -*ito*). Od mlet. *catasto* m (14. v.) pored *catástico* (1185) < gr. -biz. *κατάστοιχον* »registar«, složenica od *κατά* i *στοίχος* »linija, stih«.

Lit.: *ARj* 4, 895. *REW** 1762a. *DEI* 809-10.

katastih (stsrp., historijski spomenici, 1350) = *katastigh* (Danilo) = *katastikh*, od ngr. *κατάστιχον* »(na zapadu) registar« < biz. *κατάστοιχον* (od prefiksa *κατά* i *στοίχος* »serija, linija«).

Lit.: *ARj* 4, 895. Vasmer, *GL* 76. *DEI* 810.

katastrofa f (akcenat Budmanijev, danas općenito na zapadu *katastrofa*; Šulek) »1° prekrat, prekretnica, 2° velika nesreća, užas«. Pridjev na lat. -*alis* proširen na -*bn katastrofalan* »užasan«. Internacionalni grecizam *καταστροφή* > kslat. *catastropha* (od prefiksa *κατά* i *στροφή*).

Lit.: *ARj* 4, 895. *DEI* 810.

kategorija f, pridjev na gr. - *ωτός* = lat. -*tous* proširen na -*šk* > -*ički kategorički*. Šulekov *kategorski* nije ušao u jezik. Internacionalni učen (filozofski) grecizam *κατηγορία* > kslat. *categoria*.

Lit.: *ARj* 4, 896. *DEI* 811.

kateheta m, pridjev na lat. -*icus* + -*bsk katehetički*, poimeničen lat. pridjev na -*icus* u ž. r. *katehetika* (sa gr. izgovorom *χ*) =

(sa lat. izgovorom *eh* > *kj* *kateheta* (Šulek), *katehetički*, *katehetika* = (sa *η* > *i*, itacizam) *katihet* (Šulek) = *katiket* (Istra). Na učeni sufixs -*ismus* > -*izam* *katehismus* (1561) = *katekizmo* = *katekizmo* = *katekizam*, gen. -*zrna* = *katekizam* (18. v.). Denominali *katekizati*, -*am* (17. v.), impf, na -*va* -*katekizavati*, *katekizovati* (Šulek). Grčki apstraktum *katihizis* m (samo kod pravoslavaca). Internacionalni učeni crkveni grecizam gr. *κατηχητής* »profesor«, *κατήχησις* »podučavanje« (prefiks *κατά* i -*ήχος* »jeka«) > tal. *catechēta*, gr. *κατηχησμός*, *κατηχίζω*. [Ovamo i na Jadranu *katekista* < tal. *catechista* /lat., Jeronim/].

Lit.: *ARj* 4, 896. 897.

katekumen m (17. v.) prema f *katekumena* = *katekumena*, pridjev *katekumenski*. Učeni crkveni grecizam izgovoren na lat. (*η* = *e*, *χ* = *ch* = *k*) *κατηχούμενος*, (poimeničen part. prez. pas. od *κατηχέω* »podučavam«). Stsrp. *katihumeni* pl. m (itacizam i *h*) »odjeljenje u pravoslavnoj crkvi za njih« (Danilo); v. *kateheta*.

Lit.: *ARj* 4, 896. 897. *DEI* 811. Vasmer, *GL* 76.

kátíl m (Vuk) = *katuj*, gen. -*Uja* (Kosmet) »krvnik«, prema f *katiljača* = *katiljka* = *kätüljčka* (Kosmet) »(metafora) nemilosrdno svirepo čeljade«. Sa *a*, u za tur. *r* u složenici *katalferman* = *katulferman* (oboje narodna pjesma) »naredba da se ko ubije«. V. *ferman*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *qätíl* »koji ubija« > tur. *katil*) iz turske administrativne terminologije: bug. *katilin* (s individualnim -*in*), arb. *katili* »böse, grausam«.

Lit.: *ARj* 4, 892. 897. 900. *Elezović* 1, 286. *GM* 181. *Mladenov* 233. Korsch, *ASPH* 9, 510-511.

katin m (Vrbnik, dalmato-romanski?) = *kadin* (Molai, Kučište, Korčula) = *hadin*, gen. -*ina* m (Solin) »1° lonac, 2° lavor (Dubrovnik, Molat)« = *Čadin* = furl. *Chiadin*, obro-nak (pendio, u Trstu), prema furi, *ciadin* = (sa iščezlim *d* među samoglasnicima kao u modernom mletačkom) *kaïn* (Lepetane, Prčanj, Drivenik, Šolta, Brač, Hvar, Vis) = *kajin* (Perast, Milna, Cres, Hrvatsko primorje, Krk) »lavor, umivaonik«. Od lat. *catinus* > tal. *catino* > stmlet. *cadin* > mod.-mlet. *cain* (*cadinus*, Padova 1455; *cainus*, 1225). Riječ *catinus* zacijelo je u vezi sa *cadus* (v.

kada), možda mediteranska riječ, kako misli Battisti.

Lit.: *ARj* 4, 729. Hraste, *Rad* 272, 25. *REW*³ 1769. *DEI* 813.

katizma f (19. v.) = *katisma* (18. v.) = stsrp. *kathismo* »jedan od 20 dijelova psaltira«. Od srgr. *κάθισμα* »isto«.

Lit.: *ARj* 4, 897. Vasmer, *GL* 76.

kätljati, -*am* impf. (Čačak, Rudnik) »vrveti«. Drugo znači *katlat*, -*ani* (Kosmet) »preklapati, govoriti bez razumijevanja ili nešto nerazumljivo«.

Lit.: *ARj* 4, 898. *Elezović* 1, 286.

katmar m (dalmatinsko Zagorje, Vrgorac, Pavlinović) »smrad, gnjus«. Budmani misli da je riječ turska, ali je nije našao ni u jednom turskom rječniku. Prije će biti romansko-dalmatinska, koja se može upoređivati sa tal. dijalektalnim (Montale, Pistoja) *kakkarama* »Schmutz«, izvedenica na -*arius* + -*amen* od *cacare* »srati«. Od *cacata (upor. part. *ca-cada* »starudije«) moglo je nastati sa sufixsalnim konglutinatom -*inus* + -*aria* > *katnar > *katmar*, pretpostavivši häpologiju *catinaria > *catinaria i disimilaciju *m* > *tm*. Upor. u Kalabriji pridjev *cacatu* »sporco, lordato«, imenice *cacata* f »azione sciocca«, *čätälina* »cacatura«, *cacatinedda* »schizzata«, -*edda* < -*ella*.

Lit.: *ARj* 4, 899. *REW*³ 1443. Rohlf, *Diz. Cal.* 131.

katolik m (u 16. v. i pridjev prema tal. *cattolico*) = *kätulik* (ŽK) prema f *katolikinja* = *katoHčanka* (Šulek); *an-* prema pridjevu na -*bsk katoličaski* (15.-17. v.) = *katuličaski* (16. v.) = *katoličanski* / *katu-* (16. v., prema *čovječanski*), apstraktum *katoličanstvo*. Na -*stvo* *katolištvo*. Složenice: *rimokatolik*, *grkokatolik*. Od gr. *καθολικός* »univerzalan« > crkveno-lat. *catholicus*. Učena riječ. Upor. *latinin*.

Lit.: *ARj* 4, 899. *DEI* 818.

katrabunač m (Maine) = *katramunač* (Budva) = *katramunjača* (*kaluderska*, Pavlinović, Dalmacija) = *katramunoča* (*grčka*, Boka) »kletvena bdenija (Bjelopavlići)«. Prvi dio stoji u vezi s arb. *katëronj* »fluche«, apstraktum na lat. -*imen katërim* »Fluch« < ngr. *καταρα(α)ωμα*. Drugi dio -*bunač(a)* = -*munac* sadrži gr. deminutivni sufixs -*o-ης* > -*aí*; skraćena je nastala haplogijom tipa

zakonoša od gr. *παράμονη* > stsrp. *paşamunē* »vigilia«, na -*arius* > -*ar* > stsrp. *pašamonazē* < srgr. *παράμονάρι(ο)ς* »vigil nocturnus«. Haplogologija i sufixs nalazi se i u isto-rom. *catramurača*, furl, *catramurache*.

Lit.: *ARj* 4, 899. *GM*. 181. Štrekelj, *DAW* 50, 27. Vasmer, *GL* 110.

katran m (Vuk, 17. v.), radna imenica na tur -*džija katrandžija* »čovjek koji pravi katran«. Na -*ča kàtranica* f »sud za katran«. Složenica *katrana* f (Uzice) (haplogologija tipa *zakonoša*) < tur. *katranhanesi* = na -*ište katranište*. Denominali na -*iti kàtraniti*, -*im* impf. (Lika) (*po-*). Balkanski (i evropski) turcizam ar. podrijetla (ar. *katrā* > tur. *katran*, od glagola *katra* »tropfenweise fließen«): rum. *catran*, bug. *katran*. Na Jadranu je to romanizam arapskog podrijetla koji je već u srednjem vijeku ušao u romanske jezike, srlat. *catranum* (Genova, 1243). U talijanskom tur. dočetač -*an* zamijenjen je tal. sufixsom -*ame* < lat. -*amen* *catrame* m > *katram* (Vuk, Crna Gora, talijanizam), denominal na -*ati katràmati*, -*am* (18. v.).

Lit.: *ARj* 4, 899. *Mladenov* 233. *Pleteršnik* 1, 122. 390. 2, 117. *REW*³ 4684 b. *DEI* 816. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 494. Kušar, *Rad* 118, 23.

kàtrida f (16. v., sjeverna i srednja Dalmacija, Istra, narodna pjesma istarska, Vrbnik, Rab, Božava, Kastavština, Vis, Brač, Hvar, Pag, Kučište, Veli otok) = *katrida* = *katrida* (Molat), deminutiv *katridica* = *katraida* (krčko-romanski) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *kantreda* f (Plošna, Škrljevo, Kuljanovo) = *kantrlda* (Kastav/grad/, toponim Rijeka) = (sa metatezom *n*) *kàtringa* f (Račiče) »stolac, sjedalica, stolica«. Od gr. > lat. *cathedra* sa metatezom *r*, kao posuđenica iz dalmato-romanskoga. Ovamo može ići i zamjena na -*dra-* > -*era* u kslat. *catecra* > *katrīga* (Dubrovnik, Glamoč, Bosna) = *kantriga* f (Lika, Bruvno, Skradin) = (sa *a* > *o*) *kontréga* (slov., Kras) = *kantrega* (slov., Notranjsko). I taj se oblik može smatrati kao posuđenica iz dalmato-romanskoga, pretpostavivši da je -*ča* > -*ga* nastalo pod kasnijim uplivom mlet. *caréga* (1339) sa *tr* > *r* (upor. *Zára*, *páronj*) = isto-rom. *karéga* (Rovinj) = *kariega* (Galežan) = tršč. *cadrega* > *hareha* (*Caprin* 63). Odatle deminutiv na -*itta* > -*etta* *karégeta* f (Korčula) »dječji stolac« i pseudojekavizam *kàrijega* (Budva, istočna Hercegovina, Krtole) »stolica« =

karēga (Kotor). Kompromisni je oblik *karięgla* (Perast, Muo, Stoliv) = *karięgla* (Prčanj) = *karigla* (Sutomore) < *catecra* + *katregga* sa disimilacijom *r - r* > *l - r* ili *r - l* *kal'ierga* (Prčanj, Kotor, Dobrota, Bogišić, Lastva). Prvobitno *í* > *d* iz *dr* nastalo disimilacijom *dr - gl* > *d - gl* očuvano je na Cresu *kadęgla*. Može biti i od *catecra*. Ali u Nerezinama *kardięgla* »stolac s naslonjačem« (metateza *tr* > *dr* > *rd*). Učene su posudnice *katrida* (15. i 16. v.) = *katedra* i iz crkveno-lat. jezika poimeničen pridjev na *-alis katedrala* (17. v.), s pridjevima *katedralan* (18. v.), *katedralski* (15. v.) »(prevedenica) stolna crkva«. Prezime *Katridarić* (1521) = (disimilacija) *Katridalić* (1509) < *cathedrarius* »stolar«. Upor. arb. *kallthedre*, iz čega se vidi da je *r* anticipirano iz dočelnog sloga i disimilirano, čime se objašnjavaju oblici *karięgla* \ *kardięgla* < staromlet. *caregla* < *cathrecca. Upor. rezijanski *cadreja* < fur. *ciadrea*.

Lit.: ARJ 4, 826. 900. 896. 897. *Pleteršnik* 1, 370. 432. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 16. Rešetar, JF 6, 255. Hraste, *Beličev Zbornik* 153. REW⁹ 1768. Ive 4, 136. Šturm, ČSJK 6, 53. Skok, ZRPH 54, 476., br. 4.

katun, gen. *-una* m (Vuk, narodna pjesma) »1° pastirsko selo nomadskoga karaktera u planini, 2° selo uopće (Piva-Drobnjak: *kfzijaj te stvari pa goni u katun*)«. Najstarija je potvrda 1278. u imenu *Miroslavus blacus de cotoño Ladovich*. Najstarije hrv.-srp. potvrde od 1300, zatim kod Vetranica, Zoronica i Hektorovića. Pored vlaških i arbanaskih *katuna* spominje se i *katun bhgarski* 1313–1318. Planine koje pripadaju katunu omeđuju se. Tako je međa planinama katuna Dragoljevaca išla: *kako dēh grede mimo sinju lokvu na cębni karnem* (*Glasnik* 15, 301.). U Dušanovu zakoniku razlikuje se stalnosjedilačko selo od nomadskog *katuna*. *Ijudije vlastehcije koji sędetb po crbkovnyjnh selehb i po katunēhb da pohodi vbsakb kb svojemu gospodaru*. Nazivi stanovnika *katuna* svršuju se na *-ci*, *-ići*, *-evci* u pl. u izvedenicama od slavenskih ličnih imena. Potječu prema tome od imena kneza *katuna* kojeg Vetranie zove *knez ali katunar*. Odatle u jadranskoj zoni toponimi i antroponimi kod naroda koji se seli: *Katunar* (prezime, Krk), *Katunāri* (dva puta, župa Brtonigla, Istra), *Katun* (mnogo sela u Istri u kojima su se nastanili došljaci 16. v.). Prezimenā: *Katunar*, *Katunarić*, *Katunarević*. Izvedenice: na *-janin katunjanin* »stanovnik katunske nahije«, na *-ište katumšte* (14. v., toponim)

»mjesto gdje je bio katun«. Pridjev na *-ski: katunski* (~*α nahija*, Crna Gora, Vuk). Balkanska riječ najvjerojatnije arbanaskog podrijetla iz oblasti terminologije naselja: rum. *čānun* »zaselak«, bug. *katun* »1° Hirtenhütte, 2° Zigeunerzelt«, odatle *katunin* m (s individualnim *-in*) »Ciganin« prema *katunka í* »Ciganka«, *katunar* »1° Wanderhirte, 2° Wanderzigeuner«. Već u stclav. *katunt* (1073) »Lager, Heereslager, castra«. Zasebno treba istaći gr. oblik *κατόυνα* f »Gepäck, Zelt, Lager« zbog femininuma, dok je u hrv.-srp., bug. i rum. maskulinum. Grčki femininum nalazi se i u ciganskome jeziku. Znači da su ga Cigani primili od Grka. O postanju riječi postoje četiri tumačenja: Miklošič je postavio, dvojeći, kao izvor sjeverno-tur. *qatan í qutan* »obor«. To primaju Mladenov i Barić. Taj se turcizam ne nalazi u južno-turskom (osmanlijskom). Prema tom tumačenju jedino bi Protobugari mogli donijeti riječ na Balkan jer se pominje *katun bhgarski*. Miklošič, Budmani i Mažuranić pomišljaju na tal. *cantone* »kut«. Ta je riječ doduše predrimska, ali u značenju »kut, kraj« nije nikada došla na Balkan i semantički nema veze s pastirstvom. Na to se podrijetlo ne može nikako pomišljati. Densusianu postavlja imaginarnu izvedenicu *kat-un od avesta *kata* »Kammer, Keller«. To je pusta konstrukcija koja ni semantički ne zadovoljava. Najuvjerljivije je objašnjenje dao Jokl koji je *katun* doveo u vezu s arb. *katund-i* »Gebiet, Dorf, Stadt«, odatle na *-ar katundar* = *katunar* (Skadar) »bäuerischer, grober Mensch«, na *-es* < ie. *-itio katundēs* »seljak, Dorfbewohner«. Grčki femininum tumači Jokl iz određenog arbanaskog akuzativa *katun(d')ne*, dok su ostali balkanizmi od arbanaskog neodređenog nominativa. Riječ *katund* je prefiksalna arbanaska složenica od prefiksa *ka-* i participa na *-to* od *ndej* »širim, sterem«, ie. *nto. Semantički odgovara arb. složenica rom. *tendita > *tenda*. Ta interpretacija zadovoljava fonetski, semantički, historijski i geografski.

Lit.: ARJ 4, 900. Vuković, SDZb 10, 389. Mažuranić 491. Miklošič 113. SEW 1, 494. Mladenov 233. Doric 143. Jokl, IF 33, 420-433. Isti, Unt. 172. 320. GM 183. Vasmer, #57 5, 134. Barić, JF 3, 207. Densusianu, Grai si suflet 7, 85-94 (cf. Jokl, IJB 23, 222). Solovjev 96. REW⁹ 1616. DEI 729.

kàtura f (narodna pjesma) = *gadora* (Bosna) »sinonim: mǎzga«. Prezime na *-ić* *Katurić*. Balkanski turcizam (tur. *katır*) iz terminologije životinja za prijenos: rum. *catır* = *catıră*,

bug. *katır*. Upor. gr. γάδαρος »magarac«. Tur. *ı* > *u* kao u *koduna*.

Lit.: ARJ 4, 901. Miklošič 113. SEW 1, 495. Lokotsch 1131.

kāu »1° onomatopeja kojom se oponaša glas ćuradi, 2° kašljanja (Kosmet), 3° galeba (Jabalanac)«. Može se opetovati (Srbija, Miličević). Oformljuje se na *-kati* (v.): *kaūkati*, *kaučē* impf, prema pf. *kaūknuti*, *kaūkne*. Odatle postverbal *kāuk* m (Vuk). Ovamo idu *kauka* f »časka« pored *kavka* (v.) (Crni Lug, Martijanec), *kaukavac*, gen. *-vca* (Poljica, Dalmacija) »larus fuscus«, za narodno ime *kaleb* pored *galeb klaukavac* i *k(l')aukal* m (18. v., Kavanjin) »ptica morska«. Budmani dopušta za *kaukai* i tal. *cacale* (16. v.), mlet. *cacai* »gabbiano«, pröv. *caricala*, što može, ali ne mora biti.

Lit.: ARJ 4, 901. 902. Elezović 1, 287. Hirtz, Aves 182. DEI 991. Holub-Kopečny 166.

kaucija f (Šulek) = *hapcija* (ŽK) »jamčevina«. Od lat. *cautio*, apstraktum na *-io* od *cautus* > tal. učeno *cauto* (part. perf. od *cavere*) > *cauzione í* (14. v.).

Lit.: ARJ 4, 901. DEI 832.

kaučuk m (Šulek), s pridjevom na *-ov kaučukov*. Novija posudnica iz njem. *Kautschuk*, kulturna evropska riječ iz indijanskog jezika mainas (Ecuador). Ta je biljka otkrivena 1751.

Lit.: ARJ 4, 901. Holub-Kopečny 166. Vasmer 541.

kāuk m (Vuk, narodna pjesma) = *kāuk* (Kosmet) »sinonimi: čalma, saruk, derviška kapa«. Augmentativ na *-ina: kaukiina* f (narodna pjesma, apozicija uz *kapa*). Balkanski turcizam (tur. *kavuk* »Mütze«, izvedenica na *-ik* od *kav-* »anschwellen«): rum. *cauc* »Mütze, Samthut«, *caucgiu* »Hut- und Mützenfabrikant«, arb. *kauk* = *kavukē* f == ngr. *καβούκι*. »Turban«.

Lit.: ARJ 4, 902. Elezović 1, 287. GM 183. Lokotsch 1137.

kauka f (16. v., Kaštela, Split, Trogir: *di je kauka nima jauka*) »1° tonsura, 2° svećenik« = *kavka* (16. v.) = *kaoka* (~ *oliti kruna na glavi*, 16. st.). Od gr. *καῦχος*, *καυκα*, *καυκίον* »patera« ili, bolje, od lat. *caucus* > rum. *cauc* »Schale«. Leksički relikv iz dalmato-romanskoga. Upor. još toponim *Cauca* > *Kakma*. Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks

-ulus: kōkula f (Čilipi) »1° pregrada u škrinji za vrednije stvari, 2° (Dubrovnik, *kokula*) Tonsura« = deminutiv na *-ica kokulica* (18. v., Vuk, Dubrovnik) »tonsura«. Upor. tal. *dijai*, *cacala* f »oggetto tondeggiate« u narječjima i stclav. *kovkalb* »pehar« < gr. *-biz. καύκαλον*. Od iste riječi na *-en* + *-jak kavčęnjak* m (15. i 16. v.) »(katolički) redovnik«. Metaforički toponim *Kakma* (Zadar). Upor. i arb. *kafks* »Hirschhädel, Gehäuse von Schercken und Schildkröten«.

Lit.: ARJ 4, 834. 902. 905. 5, 175. Aranza, ASPH 22, 617. Budmani, Rad 65, 165. Matzenauer, LF 8, 162. 193. Vasmer, GL 76. 77. DEI 997. GM 165. REW⁹ 1772.

kāul m (Srbija) = *kāul* (Kosmet) »jamstvo«. Denačinal na *-iti kauliti*, *-im* impf, »jamčiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kavi* »pogodba, ugovor«) iz pravne terminologije: bug. *kāul* pored *kavul*, arb. *kaulī* (Gege) »Vertrag, Wette«, ngr. *καβούλι*.

Lit.: ARJ 4, 902. Elezović 1, 287. Mladenov 226. 233. GM 183.

kaur m = *kam* (Kosmet) = (sa individualnim *-iri*) *kaurin* (Vuk) = *daur* (Vuk) = *damin* (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *dāvur* (narodna pjesma) = *jaurin* (*d* > *j* čakavski, Mrnavić) = *čaur* = *čafir* (arapski oblik, narodne pjesme i pripovijetke) = *čafir* pored *čafir* (Kosmet) = u Crnogorskoj pjevaniji zajedno arapski i turski oblik *bre kaure* i *čafirski sine*, »1° nevjernik, 2° pejorativni muslimanski naziv za kršćane uopće (koji taj naziv od njih preuzimaju)«. Izvedenice su od oblika *kaur*; f *kaurka* pored *kaurkinja*, deminutiv na *-če kaurče*, pridjev na *-ski kaurski* (15. v.), denominal (faktiv) na *-iti kaurai*, *-im* (Vuk) »činiti kaurinom« (*iz-*, *po-* *se*). Prezimenā *Kaurić*, *Kaurinović* (Bosna K). Od *jaurin: jaurski, jaurstvo*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kāfir*, particip prezenta aktiva od *kafara* »negirati, biti nevjernik« > tur. *kyāfir* l koji se pomiješao s perz. *gābr* »Feueranbeter«, odatle ime afričkog plemena *Zulu Kafri* j > *gyāver* > *gyaur*) iz oblasti islama: rum. *ghiaur*, bug. *kamin* = *gjaurin* pored *kjafir*, *kafiri*, arb. *kaurr* = *xhaurr* (Skadar). Glas *k* nastao je iz tur. narodskog *gy*, koje se nalazi u *daur*, *čaur*, *jam*, kao hiperturcizam na osnovi supstitucije *k* za *ć* u *čaur* < *daur*. Oblik *čafir* izašao je iz govora hodža.

Lit.: ARJ 2, 125. 958. 3, 2. 4, 492. 902. 903. 963. Elezović 2, 356. Mladenov 117. 234. GM 184. Lokotsch 632. 997.

kaürma f pored *kaürma* (Vuk, Bosna, Lika) = *kavurma* = *kavurma* (Kosmet) »džigerica, crijeva i drugo od droba isjeckano, na masti prženo i mašću zatopljeno, da se dugo uzdrži«. Balkanski turcizam (tur. skraćeni infinitiv *kavurma* i upór. *sarma* / od *kavurmak* »pržiti«) iz kulinarske terminologije: bug. *kavurma*. Turski glagol se nalazi u dva vida: od *kavur-* je *kaürisati*, *-šem* = *kavarlsat* (Kosmet, objekt *meso*, *kavu*); i od aorista na *-di*: *kaurdisati*, *-išem* impf. »1° pržiti, 2° gotoviti kaurmu«. Također balkanski turcizam: arb. *kauris* pored *kavardis* »röste«, ngr. *καβούρι* *δίζω*.

Lit.: ARj 4, 903. 908. Mladenov 226. Elezović 1, 268. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 405. GM 184. Matzenauer, LF 8, 161.

kausa f = *kauza* (17. v., Dubrovnik) »rasprava pred sudom«. Od lat. > tal. *causa* kao učena riječ (prema narodskom *cosa*).

Lit.: ARj 4, 903. DEI 922.

kava f (Lastva, Lika, Potomje, Budva, Boka) »1° kamenolom, 2° toponim (*Pod Kavom*, *Kava* u Budvi)«. Od lat. > tal. *cava*, poimeničen femininum od pridjeva *cavus*. Radna imenica na *-bc* > *-ac kavac*, gen. *-vca* m (Istra) »čovjek što radi u kavi«. Slov. *java* (Rihenberk) »isto«, od furl. *giave* < *cava*. Na tal. *-one* > *-un*: *gaün* m = *gavun* (Marulić, u *krmu i u provi*) »pajol od prove i krme (kod velikih lađa)« < mlet. *gavan*. Glede *ca-* > *ga-* upór. *gavuda* (hrv., južna Italija) »trou«. Imperativna složenica *kavatapi* m pl. pored *kavatapj*, gen. *-pija* (Cavtat) »vadičep« j složeno od *cavare* + *tappo* j < tal. *cavatappi*. Ovamo još *šcamba* (Dobrinj, Vrbnik) = *škamba* (Dubašnica) »udubina u kamenu (»skar«, Omišalj) u kojoj se nakupi voda da bude pitka«. Od lat. *ex-cavula.

Lit.: ARj 4, 904. Pleteršnik 360. Štrekelj, ASPH 12, 458. Šturm, ČSJK 6, 84. Rešetar, JF 12, 286. Skok, Pom. 135. 138. 140. Wędkiewicz, RSI 6, 233. REW⁶ 1796. 1788. DEI 823. 827.

kavadanja f (Hrvati ikavci čakavsko-štokavskog narječja Materada, Lovrečica, Zambratija, Sv. Marija na Krasi, Kaštel Krasica kod Buja, Sv. Ivan kod Umaga) »uzglavci, sing, uzglavac (Vodice), neizoran komad tla na oba kraja (= na obje glave) njiva« < istro-rom. *kavadana*. IVE ne daje značenja ove istro-romanske riječi. Od lat. pridjeva sr. roda u poimeničenju *capitaneum »ono što se odnosi na kraj«, od lat. *caput*, gen. *-tits*. Sje-

verno-tal. *cavedagna* »(kao poljoprivredni termin) strada campestre lungo le testate dei campi«. Slovenski je izraz *uzglavac* prevededeno odatle.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 202. IVE 1. DEI 828.

kavak, gen. *-âka* m (Kosmet) »granato drvo slično jablanu, srodno topoli i trepetljici«. Balkanski turcizam (tur. *kavak*) iz botaničke terminologije: bug. *kávák* »topola«, toponim *Kavakli*.

Lit.: Elezović 1, 268. Mladenov 226. Matzenauer, LF 8, 161.

kavala f. (Kolombatović) »riba corvina nigra, vranac«.

Lit.: ARj 4, 904.

kavàler, gen. *-èra* m (18. v., Srbija) = *kavàlijèr*, gen. *-éra* (16. v., Dubrovčani) = *kavàljèr* (18. v.) = *kavalír*, gen. *-ira* (18. v., Dalmacija) »1° vitez (u srednjovjekovnom smislu), 2° poštovalac dama, 3° koji ne vodi mnogo računa o novcu, 4° nosilac ordena«. Odatle apstrakti *kavalerija* (*libro od* ~e, 17. v.) = na *-stvo kavalirstvo*. Od tal. *cavaliere*, izvedenica na *-arius* > *-iere* od lat. *caballus* »konj«, možda mediteranskog podrijetla (ie. »equus«, upravo »konjanik«. Riječ *svoler*, gen. *-éra* m (Slavonija) »dragan« je istog lat. podrijetla preko fr. *chevalier*. Toponimi: *Kolovare* f pf. (strma obala kod Zadra) < *caballaria (metateza *v - l* > *l - v*) = *Kolovir*, gen. *-ira* m (Vuk, Ljubiša) = *Kolovir* (Budva), najviše brdo u Lovčenu. Oba toponima predstavljaju metaforičke nazive. Ostatak su domaćeg romanskog kao i kod Bara *Monte Cavallo*, danas *Mukoval* (brdo). Upor. naše toponime od osnove *konj*. Na tal. deminutivni sufiks *-ittus* > *-ét kaviét* (Potomje) »četvero- nožni stalak zidarski« = *kavaiét* (Pastrovići) = *kavaleti* m pl. (Lika) »krevet od 2-3 daske na dva priječnika« < tal. *cavaliotto*, također metaforički naziv (upór. *konj* u gimnastičkim dvoranama). Na tal. *-ino*: toponim *Na Kavalin* (Dobrota) »izvor žive vode«. Od arb. *kal* < lat. *caballus* sa našim sufiksom *-bc* > *-ac* je *kalać* »konj« u osječanskom govoru (argot) na Drini. Za dalje etimolojske veze v. *konj* i *kobila*.

Lit.: ARj 4, 905. 5, 214. Jireček, ASPH 8, 102. REW⁶ 1440. DEI 825. 826.

kavâz, gen. *-aza* m (Vuk) = *gävâz* (Vuk, narodna pjesma) = *gavâz* (Kosmet) »1° momak turskog paše, 2° pandur, 3° strijelac

(prvobitno značenje)«. Složenica *kävâzbas* m »zapovjednik kavaza«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kawwas* »strijelac« > tur. *kavaz*, izvedenica od *kaus* »luk, »strijela«, *kavaz başı*) iz turske organizacijske (vojničke) terminologije: rum. *caJaz*, bug. *kavaz* = (sa individualnim *-in*) *kavâzin* = *gavâzin*, arb. *gavas* »Polizeidiener«.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 905. Elezović 1, 91. GM 121. Mladenov 226. Lokotsch 1140.

kavèdao, gén. *-ala* m (17. v., Dubrovčani) = *kavèdo* (Perast) = *kavidal*, gen. *-ala* m (18. v., Cres, Istra, Dalmacija, Lika) »glavnica«. Od mlet. *cavedál* < lat. *capitális*, odatle internacionalno *kapital* kao termin ekonomije. Stara je posudnica, relikv iz dalmato-romanskoga *kòptao* = *kopto*, gen. *-ala* m (Dubrovnik) > *kovtao* (-to), gen. *-ala* (Stulić) = zamjenom *pt* > *kt* (hiperklasicizam) *kòktao* (-to), gen. *-ala* (17. v., Mikalja, Bella, Stulić, Voltidi) »jastuk uzak i dug kako je široka postelja, na kojem se, kad se leži, drži glava, ili, još češće glava stoji na širem i kraćem jastuku što je naslonjen na koktao«. Deminutiv *koktalić* (Mikalja). Sa *h* < *pt*: *kòltō*, gen. *-ala* (Dubrovnik) »podglavak povrh koga se stavlja blazina«. Sa *pt* > *t*: *kolali* m pl. (Vuk, Boka, Krtole, Bogdašić, Pastrovići, Dobrota, Bijela, Lastva, Muo, Stoliv) — *kolali* (Škaljari) = *gaj tali* (Luštica) = *koto*, gen. *kolala*, pl. *kotali* (Prčanj) »kamena ploča poviše zida koja ga štiti od kišnice, pola van zida a pola na zidu (ispod kotala je ranc *l v.* / »greda«; čim se svrši zid, stave se *kotali*)«, »Steinplatte am Rande des Daches«, »kolali se stavljaju i za to da bi se od zida odbila voda, što kaplje sa streha (na njih se naslanja tigl, oni su ispod tigala)«. Objе izvedenice su stare, i ona koja je termin iz kućnog namještaja (jastuk) kao i ona koja je graditeljski termin. Sva tri izraza su poimeničen lat. pridjev na *-alis* od *caput*, gen. *-itis*: *capitalis*. Upor. tal. *capezzale* m (13. i 14. v.) < *capitialis od *capitium > tal. *cavezza*, *capezza* (-a).

Lit.: ARj 4, 905. 907. 5, 175. 394. 413. Budmani, Rad 65, 161. REW⁶ 1632.

kavedaïi, *-am* impf, (stari dubrovački spomenici) »krasti na mjeri, na kantaruu«. Part. perf. pas. *skavedan*. Mjera je *skavedala*. Od mlet. *scavedar* < srlat. *excavare*.

Lit.: JF 11, 82.

kàvela f (Drniš) »svirala« = *kava!* m (Kosmet) »prosta dugačka čobanska svirala od drveta«. Balkanski turcizam (tur. pridjev

kavai »kome je sredina šuplja kao cijev«) iz muzičke terminologije: rum. *caval* »grosse Hirtenflöte«, bug., arb. *kaval*. Femininum *kavèla* nastao semantičkim unakrštanjem sa *svirala*. Sa drugim značenjem *kaval* (Vuk) »vrsta puške«, na *-li kavalija*, apozicija za *top* (narodna pjesma, Vuk), od tur. *kaval tüfenk*, s ispuštanjem imenice. Ovamo možda *kavelica* (Bošnjaci, Slavonija) »(metafora) kost od boce ili bataka«, *nakàvalica* (Lika) »gostionica« (od sintagme *gostionica na kavelicif*). Sa *kavelica* upor. gr. *καυλός* »Stengel, Stiel«.

Lit.: ARj 4, 904. 905. 7, 385. Elezović 1, 268. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 406. GM 184. Mladenov 226. Popovici, *Slávia* I, 23.

kaveštar, gen. *-stra* m (Dubrovnik) »uže crevljarsko nalik na zámku«. Od mlet. *cavèstra* (13. v.) = *capestro* < lat. *capistrum* »cavezzo, ular«. Bugarski oblici *kapistra* f (Vidin, Orhanie, Drame) sa domaćim sufiksom *-ilo kapistrilo* »Stock an der Deichsel an dem man die Halfter anhängt« = na *-ač kapistrač* < srg. i ngr. *καπίστριον*, pl. *καπίστρα* »isto«.

Lit.: Zore, Tuđ. 9. REW⁶ 1631. DEI 733. 829. Rosamani 196.

kâvetac, gen. *-veca* m (Sipan) »(ribarski termin) mreža razdijeljena na tri komada koji se zovu kâvetac od škafa, od srijede ili srednji, vanji kâvetac (potvrde iz 1466) = (17. v.) *dva kaveca raža*, *sedamdeset i dva kaveca raža*, *jedan kâvetac raza* znači »komad kao mjera za tekstil ili kao termin za tekstil, ustrižak od sukna«. Budmani bez potrebe donosi kao posebnu riječ *kavec*. Od mlet. *caveso* = tal. *cavezza* »misura di lunghezza di due metri« < lat. izvedenica na *-zum* od *caput*: *capitium* > *capezza* (upor. španj. *capeça* »glava«). Prema tipu naših imenica tipa *lapacé*, sing. *lapatak*, *pereci* > *peretak* stvoren je od sjev.-tal. *cavezzo* sing, *kâvetac*, gen. *kaveca*, kao da je *cavezzo* < *kavetzu. Odatle na lat. *-alis* > tal. *-ale* vlat. *capitale* > tal. *cavezzale* > *kavècāl*, gen. *-ala* (Split, Korčula) = *kavèco* (Perast) »1° dio madraca za držanje ispod glave, 2° (Šibenik) dio užeta za mrežu potegaču, svršetak užeta (*untaj kavècāl* »dodaj«) = *kavicua*, gen. *-uâlā* m »ribarski alat od pluta ili drva kao znak gdje je bačena mreža i drugo (Molat)« = *kavàcal* (Šibenik) »jastuk koji se meće pod platu na krevetu zvanom kočeta«. Ovamo ide zacijelo i *škavedac*, gen. *škaveca* m (Šibenik) »viši dio postelje« (š — tal. *s-* < lat. *ex*). Zamjena *d* mjesto *t* nastala

je također prema analogiji *bodac*, gen. *boca* kao da je tal. *cavezza* = *kavedcu. Od važnosti je kao starija posuđenica sa $\alpha > o$ *kapice f* pl. »vrst vunelih bječava« koje bilježi Zore iz južne Dalmacije kao relikvt iz dalmato-romanskog sa očuvanim ρ mjesto v kao/ u navedenim primjerima.

Lit.: ARj 4, 905. 906. 4, 95. Zore, *Tud. 9* i *Rad* 110, 216. Jireček, *Sporn.* 92. REW* 1637. DEI 733. 829. *Rosamani* 196.

kavez m (Vuk, narodna pjesma) = *káfes* (18. v.) = *káfes*, gen. *-ésa* (Kosmet) = *káfaz* »1° rešetka na prozoru od kuće, džamije, da se spolja ne vidi što je unutra, 2° sinonimi: krletka, gajba«. Na *-li kafazli*, indeklinabilni pridjev, epitet uz *devojka* »djevojka odgojena iza rešetke u kavezu« = *kafazlija f*, apozicija uz *Ana, Ružica', kafazli odaja* = *káfes-odaja*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kafas* > tur. -perz. *kafes*) iz terminologije alata: rum. *cafás*, bug. *káfész*, arb. *kafás -zi* = *káfés* »Gitterwerk am Fenster«, cine. *cáfásá*, ngr. $\kappa\alpha\phi\alpha\sigma\iota$.

Lit.: ARj 4, 733. 906. *Elezović* 1, 287. *Mladenov* 234. *Lokotsch* 993. *GM* 165. *Miklošič* 108. *SEW* 1, 468. *Matzenauer, LF* 8, 161-162.

kavga f (Vuk, 17. v., Slavonija, Ljubiša, narodna pjesma, danas općenito) »sinonim: svađa«. Pridjev na *-in kavgin*. Na *-li kavgali*, indeklinabilni pridjev (*u ono kavgali doba*), odatle toponim *Kavgalija* (Srbija). Na *-džija: kavgadžija m* (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *kavgadžija* = (Kosmet) »svadljivac«. Denominal: na *-ati kavgati se*, *-am* (18. v.) (*po-*), na *-iti kavžiti se* (18. v., Vuk) = *kavdziti se* (hiperturcizam). Balkanski turcizam (tur. *gavga* > narodski *kavga*) iz saobraćajnog života: bug. *kavga*.

Lit.: ARj 4, 906. 908. 10, 496. *Elezović* 1, 268. *JF* 9, 200-201. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 495.

kavi (Bosna, narodna pjesma), indeklinabilni pridjev »sinonim: jak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kavi*): arb. *kavishim* (*-šim* je arb. sufiks kao u *došhëm* »mio«) »stark, standhaft«.

Lit.: ARj 907. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 407. *GM* 184.

kävija f (Račiče, Brač) »Pflock za pijumbavanje konopa« = *čavilja* (Goriško) = *čevila* = *čebilja* = *cavyla* (Režija) »debel dolg žrebļ«. Od lat. deminutiva *clavicula*, od *daviš*

(v. *klav*) > (disimilacijom) *cavicula > *cavicla > tal. *caviglia* = *furl, davile*.

Lit.: Stürm, *ČSJK* 6, 76. *Pirana*² 154. *DEI* 830. *REW*³ 1979.

kavinjati, *-am* impf. (Hercegovac, Slavonija) »patiti (u zapečku)«.

Lit.: ARj 4, 907.

kávka f, gen. pl. *kavaka* (Dubrovnik, pored *čavka*, v.; Prigorje, Samobor, Crni Lug, Martijanec) »coloeus monedula« je sveslav. i praslav. (*kavika) deminutiv na *-ska* prema polj. i rus. *kava* »idem«. Bolje poznata je hrv.-srp. varijanta *čavka* (v.). Kako se nalazi i u lit. *kovas* pored *kova* »idem«, riječ je i baltoslavenska. Oblik *kavka* stoji prema *kava* kao *čavka* prema *cava*, hipokoristik od *čavka*. Objke tvorevine onomatopejskog su podrijetla. Upor. onomatopeju *kau*. Ta je postojala zaccijelo i u ie. prajeziku. Stoga je moguće postaviti ie. onomatopeju u prijevodu *qeu-1 *daü-*. Ovamo možda još *kavkadžičak* (Niš) »biljka delphinium consolida, zavornjak, modrica«, složenića, ako je drugi dio, kako Budmani misli, tur. *çiçek* »cvijet«, upravo »čavkin cvijet«.

Lit.: ARj 1, 916. 4, 907. Hirtz, *Aves* 182-183. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 495. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. *Vasmer* 497.

kavra f (Popović) »spona« prema *kavràisati*, *-šem* pf. (Vuk) »zaglaviti (npr. klinac)«. Turcizam (tur. *kavramak*). Ovamo *kavrašunati*, *-am* impf. (Bosanska Kostajnica) »motati glavom, pa htjeti ujesti (subjekt *prase*)«, prema Budmaniju od tur. recipročnog glagola *kavrašmak*. Nejasna je tvorba na *-unati* od turskog glagola prema *-isati* u golemoj većini. A i značenje ne odgovara.

Lit.: ARj 4, 907. 908.

kaza f = *kazāja* (Kosmet, dodatak *-ja* kao u *odaja, kaljaja*) »kotar, srez«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gadā* > tur. *kaza*) iz turske administracije: bug. *ka-azá, kaza*.

Lit.: ARj 4, 908. *Mladenov* 226. *Elezović* 1, 270.

kazárnak m = *kazárnak* (Banja Luka) = *krzámak* »sinonimi: ospice, šarlah«. Turcizam (tur. *kizárnak*, čag. *kizámuk* »Masern«). Za zamjenu tur. $r > a, r$ v. *krila*.

Lit.: ARj 4, 909. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 440. *ZSPH* 46, 47.

kazamat m pored *kazamata f* »1° u bedemu izgrađeno mjesto sigurno protiv bombe, 2° tamnica«. Od tal. *casamatta* preko njem. *Kasematte*.

Lit.: ARj 4, 909. *DEI* 789. *REW*³ 1867.

kazan¹, gen. *-ána m* (18. v., Vuk, istočni krajevi) = *kazan*, gen. *-ána* (Kosmet) = *kazanj* (18. v., Kačić) »sinonim: kotao, uzendija«. Deminutiv na *-čii* < *-bc* + *-ič* *kazančić* (Vuk), pridjev na *-ski kazanski*. Na *-džija kazandžija m* = *kazandžija* (Kosmet) »koji pravi kazane«, odatle na *-luk kazandžiluk* »njegov zanat«, s pridjevom *kazandžijski*. Na *-ija* (v.) *kazánija f* (Vuk) »plaća za pečenje rakije«, na *-ica kazánica f* »pećara rakije« (također toponim). Ovamo i *kazánisati*, *-šem* (Popović) = *kazamsat* (Kosmet) = *kazándisati*, *-išem d* (od tur. aorista) »dobiti, koristiti se, zaraditi«. Balkanski turcizam (tur. *kazan*, izvedenica na *-an* od *kazmak* »kopati«, v. *kazma*) iz terminologije alata (esnafa): rum. *cazan, căzănărie*, bug. *kazan, kazan- disvam*, arb. *kazan* pored *gázán, kazanxhí* »Kupferschmied«, ngr. $\kappa\alpha\zeta\alpha\upsilon$.

Lit.: ARj 4, 910. *Elezović* 1, 270. *Miklošič* 114. *SEW* 1, 496. *Mladenov* 226. *GM* 184. *Lokotsch* 1144.

kázan², gen. *kázni f* (kod Vuka bez akcenta, Ivekovićev akcentat prema Paviću *Rad* 59, 94), sveslav. i praslav. deklinacija i (tako u steslav, ukr., rus. i u ostalim slavina), govori se s prijelazom u deklinaciju *a kázna f* »sinonimi: pedepsa, kaštiga, pijena«. Riječ *kazan f* došla je u uporabu u 19. v. uvođenjem hrvatskog sudovanja. Juristi stvorile odatle pridjev na *-en: kaznen* (<—o *pravo*), na *-iv kázniv*, ali se govori danas *kažnjiv* (sa *znj* mjesto *zn* prema *kažnjen*), poimeničen na *-ost kažnjivost, kažnjenih, kaznionica*, od sveslav. i praslav. denominala *kazniti, kázním*. U slov. je *kazen* ušla u upotrebu 1850. Ipak je živa u koruškim narječjima u značenju »najam — Zins«. Rumunji posuđiše *caznă f* »Marter, Tortur«, *cázni* »mučiti«, sa lat. *-atus* > *-at cáznat* »ružan«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Praslav. je tvorevina. Postoje tri mogućnosti izvođenja: od *kazati* (v.) (Berneker, Bruckner, Budmani, Mažuranić, Ramovš, Vasmer), od *kaziti* (v.) s pomoću sufiksa *-nb*, od *kajati* (Miklošič, Holub i Preobraženski, dopušta i Vasmer) s pomoću sufiksa *-mš* kao *kajaznb* sa stezanjem *-aja* - > *-a-* kao u češ. *káti* < *kajati*. To je manje vjerojatno i zbog potvrde u Dušanovu za-

koniku, gdje *skazali* znači »kazniti«: *madijinikb ili otrovnikb koji se nađe oblicno, da se skaže po zakonu svetihb osebč*. mm

Lit.: ARj 4, 928. 15, 209. *BI* 1, 520. *Maretić, Savj.* 41. *Mažuranić* 493. *Ramovš, Slovenski pravnik* 35, 230-232 (cf. *JF* 3, 220). *Miklošič* 107. *SEW* 1, 496. *Holub-Kopečny* 166. *Bruckner* 224. *KZ* 48, 228. *Vasmer* 504. *RSI* 5, 134. *WP* 1, 511. *Agrell, LUÅ* (1918) (cf. *ГҮБ* 8, 203). *Joki, Unt.* 57. *Leskien, IF* 13, 118.

kázati, kazem impf, i pf. (Vuk) (*is-, od-, op-, pot-, za-*), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »dicere« prema impf, *kazivati kazujem* = *kazivati, kazujem* pored *kázivám* (*is-, od-, ras-, za-*) = *kazivat, -zujem* pored *-žujem* i (Kosmet) *kázávat* = *kázávati, kazujem* (15—18. v., također češ., bug., danas općenito imperativ *kazuj*) = *kaževati* (16. v., Vuk, Dalmacija, Crna Gora, Hrvatska, ŽK). Postverbalni su *kaza* (Vuk) »nešto što se kazuje«, *iskaz m, f* = *iskaza f, otkaz m; ukaz* »carska zapovijed« rusizam je. Prvobitno je značenje bilo konkretno kao i od *dicere* »(prstom) pokazati > (preneseno na izraz ustima) sinonim: reći«. To se značenje očuvalo u narječjima, upor. imperativ *každa* (ŽK) »pokaži« i u sufikslnim složenicama *pokár zati, pokažem* pf. prema impf, *pokazivati, pokazujem* = *pokazóvat, -žujem* (Kosmet) »fr. monter«, *prikazati, prikazem* »1° darbringen, 2° (u narječju) pokloniti (ŽK, slov.)«, *prikazati se* »pojavit se« (također slov.). Ovamo iz crkvenog jezika *prikázanije n* (Piva-Drobnjak) »nešto čudnovato za prikazivanje > množina nečega«. Postverbal *prikaza f*. Ovamo ide i *dokazati, dokázem* (Vuk, 17. v.) prema impf. *dokazivati, dokazujem*, koji odgovara lat. *demonstrare* > fr. *démontrer* »prouver = očiglednim učiniti«. Odatle postverbal *dokaz m* »preuve«, riječ koja začudo nije zabilježena u ARj. Prema značenju prefiksu *do-* *dokazati* znači »kazati sve« = *dokazat, -kažem* (Kosmet) »izvijestiti, dostaviti«. Upor. postverbal *nedokáz m* (ŽK) »čovjek kojemu se ne može ništa razjasniti«. S prefiksom *u:* *ukázati* (ne-kome pomoći). Prefiks *pri-* čini da *prikazati*, kad je *kazati* dobilo značenje »reći«, znači isto što i »pripovijedati«. Glagol *skazali značio* je u 13—18. v. isto što »pokazati«, odatle *skazan f* »indicij« = *skazanje n* (*do-*, 18. v.) »čin u drami«, *skazalo* = *kazalo n*, odatle *skázaljka* = *kazaljka* »Zeiger > cagar (ŽK)«, postverbal *skaz m, f* (15. v.) »rubrika, pravilo«. Pridjev *skaziv* »evidentan«; *skaska* »priča« je iz ruskoga. I *kazalište* »1° ostensorium, 2°

teatar«, riječ koja se govorila već u 17. i 18. v. (čakavski *-išče*, Kavanjin; Patačić na *-uče*) u značenju 2° nije neologizam novijeg vremena, potječe također od prvobitnog značenja »monstrare« kao i *kazac*, gen. *kasca* = *kazalac* m, gen. *-aoca* prema *kazalica*, prema značenju »rečb, znači »čeljade koje kaže pripovijesti (Ljubiša)«. Tako i (*s*)*kazatelj* (16. v.) m prema f *kazateljica*, na *-vac kazavac*, gen. *-vea* (17. v.) = na *-alo kazivalo* m; *kazavica iiti istorija* (18. v.). Značenje »monstrare« nalazi se i u imperativnim složenicama *kaži-prst* (Miličević) = *kažiput* (17. v., Vuk) »1° digitus index, 2° kalauz (v.)«, s hipokoristikom *kaza* (Šabac). Ovamo još prilog *korssem, tokorse* (v.) »tobože, bajagi«, ako je nastalo iz to *kaže se* sa promjenom *že > r* i asimilacijom *α > o* prema *to-* [v. i s. v. *korssem*]. Rumunji posuđiše crkveni termin *cazanie* »propovijed«. Uzimlje se da je *z* nastao iz ie. palatala *ǵ*, koje se izmjenjivalo sa *k*, i upoređuje sa sanskrt. *kacatē* (3. 1. sing.) »pojavljuje se, svijetli«, avesta *ākasat* »opazio je«, s nperz. pridjevom *agāh* »vješt«, sanskrt. *sāsti* »poučuje«, *abhi-sāsti* »upučuje«. Ako je to upoređenje ispravno, ie. je korijen **qhōl-* »kazati se, vidjeti«. Mjesto *ǵ > z*, koje se nalazi samo u slavinama, u ostalim ie. jezicima je *k*. Prema tome je *kazati* samo slavenska riječ.

Lit.: *ARj* 3, 550. 4, 909. 911. 920. 924. 925. 5, 347. *Elezović* 1, 269. 2, 94. 32. *Jonke, Rad*, 275. 78. *Vuković, SDZb* 10, 398. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 497. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. *Vasmer* 503. *Mladenov* 227. *Machek, Slavia* 16, 187. *Agrell, Zwei Beiträge* 26. *WP* 1, 511. *Meillet, BSLP* 20, 28-31 (cf. *IJb* 5, 30). *Büick, AJP* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4,73). *Osten-Säcken, IF* 33, 251. *Gebauer, ASPH* 10, 558-559. *Boisacq* 950.

kazāz, gen. *-aza* m (Vuk, Bosna) »koji pravi rojte, puceta, gumbar«. Prezime. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qazzāz*) iz oblasti esnafa.

Lit.: *ARj* 4, 920.

kazimīr m = *kažimīr* = *kazmīr* (Vučićrn, Kosmet) »vrst vrlo tankog vunenog sukna«. Od opće evropske (kulturne) orijentalne riječi fr. *cachemir*, tal. *casimir* sanskrtskog podrijetla prema kraju i gradu *Kašmir*, sanskr. *Kāsmīras* usjeverozapadnoj Indiji.

Lit.: *ARj* 4, 496. *Elezović* 1, 270. *JF* 14, 213-214. *Lokotsch* 1116. *DEI* 792.

kāzma f (Vuk, Vojvodina, Crmnica, Kosmet) isinonim: pijuk, okruglo gvožđe nasadeno na motku za kopanje rupa«. Balkanski

turcizam (tur. *kazma*, skraćeni infinitiv od *kazmak* »kopati«, v. *kazati*) iz terminologije alata: rum. *cazma*, bug. *kazma*, arb. *kazme* s glagolom *kazmonj* »hacke die Erde«. Od istog je tur. glagola i *kazag'ija í* (Peć) pored *kbzag'ija* (6 mjesto *a* je hiperturcizam) »(zlatarski termin) turpija za vađenje nečistoće iz bakrenih sudova i užilježbljenih mjesta prije kalajisanja«. Glede sufiksa *-agi(ja)* upor. *kašagija* pored *češagija*.

Lit.: *ARj* 4, 922. *Elezović* 1, 269. 270. 349. *Miletić, SDZb* 9, 368. *Mladenov* 227. *GM* 184. *Lokotsch* 1144. *Matzenauer, LF*, 8, 162.

kāznac, gen. *-ōca* m (1249) »seoski stariješina, knez, capovilla« prema f na *-ica kaznačica í* »njegova žena« (Konavli). Na *-ina: kaznačina* »dio općine koja je pod kaznacem«. Pridjev na *-j* samo u toponimu *Kaznac stlbp* (14. v., Dečanski hrisovulj). Prezime *Kaznačić*. Postanjem radna imenica obrazovana s pomoću *-bc* kao *pisac, ivorac* itd., s tom razlikom da nije točno poznata glagolska osnova kao u drugim nomina agentis na *-bc*. Kao naziv dvorske službe prevodi se u steslav. sa gr. *ευνούχος*, lat. *cubicularius*. Pominje se na bosanskom i srpskom dvoru zajedno sa *tepčija* (v.), drugim dvorskim službenikom. Od 1405. zamjenjuje se nazivom *dvorbškiy* (se. *knez*), u Budvanskom statutu vrši službu općinskog blagajnika. Zovu se *kaznaci* velikog bana bosanskog Matije Ninoslava: *Grdomil, Semijun, Belbhan*. Današnje se značenje razvilo kao u *knez* (v.) od dvorske (feudalne) upravne službe do današnje najniže seoske uprave. Najvjerojatnije je da je kao hrv.-srp. tvorevina postala od *kazniti* (v.), u prvobitnom značenju *kazati* (v.) »određivati«.

Lit.: *ARj* 4, 923. *Mažuranu* 499.

kāzuk m »kolac, npr. za povezivanje brodova«. Odatle na *-arino* (v.) *kazukàrina* (Sisak) = tur. složenica *kazukašče*, gen. *-četa* n (glede drugog elementa v. *ašče*) »lučka taksa koja se plaća kad lađa pristane«. Balkanski turcizam (tur. *kazık*, sa sufiksom *-ik* kao *jatak, kašika*, od *kazmak*, od kojeg i *kazma* i *kazan*, v.) iz terminologije alata: bug. *kazak*. Glede tur. *ı > u* v. *kadma*.

Lit.: *ARj* 4, 924. *Miklošič* 114. *SEW* 1, 496. *Matzenauer, LF* 8, 162. *Mladenov* 227.

kažomajka f (Istra) »žensko odijelo«. Štrekelj navodi još srp. *kacavajka* i *cabajka*, slov. *kažamajka* i *kučamajka*. U rum. *cațaveică* »si-

nonim: *scurteică, Pelzjacke*«. Glede sufiksa *-ajka* upor. *porebnajka* »košulja koja pokriva rebra (Skopska Crna Gora)«. Prema Štrekelju od njem. *Kutzboi* »Kotzenartiger Wollenzeug«, što ne odgovara.

Lit.: *ARj* 4, 925. 10, 849. Štrekelj, *DAW* 50, 27. 80.

kcoj pored *kcūj* (Krašić, okolina Zagreba, Varaždin) te *kcū* (Krapina), hrv.-kajk. prilog »1° blizu, tik, uz(a), 2° kao prid, dodatak«. Primjer: 1° *nisam mogla kcoj*, 2° *kcojdeti* »zulegen« (Varaždin). Srašteno *k* (v.) i njem. *zu* i deiksa *-i > -j* (upor. *tuj* pored *tu*).

Lit.: *Jagić, ASPH* 8, 323. *Vinja, ZbRFFZ* 2 (1954), 205. 207., nota 23.

kći, gen. *kčere* (arhaizam) = *cere* (ŽK), *kčeri* (-i prema *stvari*, tako zbog dote koja se daje u *svarima*, upor. rus. *dočeri*) (Vuk) = *hči* (upor. slov. *hči*) = *ci*, gen. *ceri* (15. v.) = *šči*, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *dkiti, gen. *dbktere »filia«. Ima zasebnu deklinaciju kao i *mati* zbog toga što pripada najstarijem sloju terminologije porodičnog rodstva. U tom je jedna crta arhaičnosti naziva. Druga je crta u tome što u slavinama kao ni u drugim ie. jezicima ne postoji mocija za prvu descendenciju, nego su termini za muško i žensko dvije različite riječi. Kod ostalih ie. jezika kod kojih postoji mocija za ove pojmove, službe noviji nazivi, kod Italika *filius* m prema f *filia* od *felárē* »sisati«, kod Ilirtračana arb. *bir* »sin« prema f *ble* < *blTe* »kći« od ie. **bher-* »nositi«. Tako i kod Kelta. Pored *kći* postoji još analogički nominativ *kčer*, koji dobiva *-a* (upor. češ. *dcera*, polj. *cora*) po analogiji feminina na *-a: céra* (Vuk) = *cera* pored *cera* (Kosmet). To *-a* došlo je zbog brojnih deklinativna na *-ka: kčerka* (17. v.) = *čerka* (Vuk) = *čerka*, gen. *čerkc* (Kosmet), *čerkica* pored *č rkica, čerkana* (Kosmet), s augmentativom *čerketma* (Kosmet) = *čerešina* (vuk), *čerica* = *kčerica, kčerčica*. Odatle hipokoristik *kiera*, sa *-ča cerca*, i deminutiv *čercica* (Vuk). Sa komparativnim sufiksom *-sa: čerša* f (14-18. v.) = *kčerša* (Stulić) »neptis«. Upor. rus. cslav. *dbšterbši* »nećakinja«. Pridjevi su na *-in: kčerin* = *čern* (Vuk), *čerkln* = *čerkln* (Kosmet), na *-inski čerinski*, poimeničen na *-stvo čerinstvo*. Denominai na *-iti: pokčeriti*. Postoji i *počerka*, prema *pomajka, poočim*. Složenica *pastorka* (v.). Zajednicu baltoslavensku karakterizira gubitak dočetnog *-r* u nominativu: lit. *dukte*, gen. *-dukters* prema *mote*, gen. *moters* kao i u slav. *matí*. Taj gubitak je i u sanskrtu *dubita*

prema *matā*. Dočetno *-r* moglo je ispasti zbog dva razloga, analogijom prema *bratí*, gdje je ispao zbog disimilacije kao i tal. *frate* < lat. *fráter*. To je manje vjerojatno. Vjerojatnije je da je nastao u vokativu gdje je kraćenje uobičajeno. Upor. *mat* i polj., lužičko-srp., pošap, *mać* za *mati*. Zasebnost je slavenska zamjena dočetnog *-e* sa *-j* u *matí* i *kčí*. Ta se nalazi i u sprus. *duckti* i *muti*. Ta promjena nije jasna. Hrv.-srp. je promjena teške konsonantske grupe *dč*, koja je nastala gubitkom poluglasa u steslav. *d'isti*, gen. *dbštere*, u *kč > hč > šč > č*. Ta je nastala djelovanjem zakona asimilacije i disimilacije u isto vrijeme: *dtš > uš > gtš > kts > htš > šš > tš*. Ie. je složen korijen *dhugater pored *dhukter u kojem je *-ter* kao u *pater, mater* i *fráter*. Za prvi je dio paralela u sanskr. *dōgdhi* (3. 1.) »muze, hrani mlijekom«. Prema tome je s onomasiološkog gledišta ie. naziv identičan s *filia* od *felare*.

Lit.: *ARj* 2, 132. 133. 135. 4, 925. 926. *Elezović* 2, 359. *Mažuranic* 499. *Miklošič* 55. *SEW* 1, 243. *Holub-Kopečný* 97. *Bruckner* 66. *Slawski* 107-108. *Vasmer* 366. *Mladenov* 157. *Trautmann* 62. *WP* 1, 868. *Jagić, ASPH* 18,628. *Wijk, ASPH* 18,32. - 35. *Rešetar, ASPH* 36, 541. *Boisacq* 355.

kē, u izrazu *kē nova?* (Smokvica, Korčula), upitna hibridna sintagma od tal. *che* < lat. *quid* »što« i od hrv. genitiva neodređenog pridjeva, »što ima nova?«. Ovamo i *perkē* (Dubrovnik), tal. veznik *perché* < lat. *per quid* »jer«. Odatle denominal *prkēlati, -am* impf. (Bosna) »govoriti stranim jezikom«, *prkēljati, -ām* (Pavlinović) = *prkētati, -am* impf. (Zore) »blebetali«, onomatopeizirano u *prndēcati* — *prndēkati, -ām* impf. (Lika) »isto«.

Lit.: *ARj* 12, 221. *Zore, Rad* 115, 148. *Skok, ASPH* 29, 480. *REW* 6953.

keba f (Vuk, Bačka) »nožić što se nosi u špagu, Federmesser«. Deminutiv na *-ica kibica*.

Lit.: *ARj* 4, 930. *Muljačić, Radom FFZ* 3, sv. 3, 119.

kebar, gen. *kebra* m (hrv.-kajk., sjeverni čakavci, 17. v., Istra) »sinonimi: gundevalj, kukac, stršen«. Odatle na *-ač kebrač*, gen. *-ača* (Lika) »kebar muškoga spola«. Upor. *kembra*. Možda hipokoristik *keca* (ne zna se gdje se govori; sa *-ča* kao u *Joca, Joco* od *Jovan*) »neka bubac«. Od njem. *Käfer*, srvnjem. *Kever*, sa *v > b* kao u *šibra* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 930.

këc¹ »uzvik (može se po volji opetovati) kojim se tjeraju koze« = *kel* (Slovinci) = *këc* pored *kel* i *iàc* (Kosmet) »idem«. Oformljuje se s pomoću *-ati kecati*, *-àm* (Vuk) impf, pored pf. *Këcnuti* i deminutiv na *-kati këckati* »1° tjerati koze uzvikom *kec*, 2° (~se metafora) svadati se«, postverbal *këca* (Vuk, narodna pjesma) »jarac«, s pomoću *-iti këčiti*, *-im* (Lika) »biti, tući«. U arb. je od tog uzvika napravljena imenica: *kets* »koza (uopće)«. Upor. tur. *acki keçi*. U slovenskom se istim uzvikom tjeraju mačke. Upor. njem. *katz-katz* — *katzi-katzi*. Promjenom *e* > *i* nastaje uzvik *kič*, kojim se tjera »1° medvjed iz jame, 2° bik na kravu, 3° koze (Kosmet), 4° govoda (Vodice)«. Odatle oformljenje uzvika s pomoću *-kati klekati*, *-àm* (Lika, Vodice) (*is-*) »izgoniti, tjerati« = *kiškati se*, *-àm* (Dubrovnik, 16. v.) »svadati se, dražiti se (često u šali)«, s pomoću *-iti kičiti se*, *-i* (Hvar, Brač, subjekt *bik, krava*) »coire«. Na Krku: *kiča* na »za kozu«. Promjenom *č* > *š* nastaje varijanta *kiš* (Kosmet) »uzvik kojim se tjera 1° bivolica, 2° svinja (ŽK)«. Odatle oformljenje s pomoću *-ka: kiška* f (Kosmet) »bivolica (kao junica kod krava)«, na *-če kišče* (Kosmet) »tele od bivolice«. Upor. gore *kiškati se* (Dubrovnik, 16. v.) »svadati se«. Na *-in kicin* m (Ororović) = *kičin* m (Bastaji, Daruvar) »sinonim: neraste, na *-oša kicoša* f (ibidem) »ime krmači«.

Lit.: ARj 3, 881. 4, 930. 931. 942. 943. 945. 5, 12. Elezović 1, 289. Ribarić, SDZb 9, 156. GM 185. Štrekelj, DAW 50, 27. Pedersen, KZ 38, 342. 40, 202. Đerić, PPP 7, 26. (cf. IJb 13, 161).

kec², gen. *kecá* m (Vuk) »(kartaški termin) sinonim: as«. Upor. slov. *kič* »idem«. Prema Matzenaueru od madž. složenice *két szem*.

Lit.: ARj 4, 930. Matzenauer, LF 8, 162:

kecar m (Popović, Fruska gora), pogrдна riječ neodređenog značenja. Prema Budmaniju od njem. *Ketzer* < gr. *καθαρός* »čist« > tal. (Lucca) *gassare* (upor. daim, prezime *Gazarović*). Ako je ispravna Budmanijeva etimologija, /recar bi se odnosio na bogomile.

Lit.: ARj 4, 930. Weigand-Hirt 1, 1027. REW³ 1767. DEI 1769.

këcelia f (Vuk, Slavonija, Srbija) = *kecelja* (Donja Podravina) »prosta odjeća za radni dan; sinonim: pregača«. Deminutiv na *-bc keceljac*, gen. *-ljca* m (Bosna), na *-ica keceljica* (Vuk). Od madž. *kecela* — *köcelye*.

Lit.: ARj 4, 930. Hamm, Rad 275, 49. Bellosics, MNYō 38, 279-280 (cf. RSI 3, 394).

këca f (Trstenik, Srbija ?) = *ceca* = *kece*, gen. *-eta* n (18. v.) »1° gunja kostretna ili od kostreti (jarine) i vune izatkane (nose je planinci, čobani protiv kiše), 2° pust, pustina, Filz«. Balkanski turcizam (*keçe* »Filz, Teppich«) iz terminologije nošnje: rum. *checea*. Također madž. *kecse* i polj. *kieca*. Za tur. dočeto *-e* > *a* pored *-e*, gen. *-eta* kao u *kesa* i *ćebe* (v.). Mažuranić stavlja ovamo i *kec* f iz 1679: *radi keci i potplata* (pismo iz Dubice).

Lit.: ARj 2, 127. 4, 931. Mažuranić 500. Starine 11, 127. SEW 1, 498. Bruckner 226. Lokotsch 1148.

kečiga f = *keiika*. (Vuk) == *kësega* (Vuk, Pančić) = (sa gubitkom početnog sloga *kë-*) *čiga* (Vuk, Hrvatska, slov.) »slatkovodna riba accipenser stellatus, ruthenus, abramis, bairlémis Cuv.«. Slov. bez dočeta *-iga: keča*. Deminutiv na *-ica kesežica* (Vuk). Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *keszeje* = *köcsöge* = *kecsege* »Lachs, Stör«: rum. *ci-ciugă* = *čäciugă* = *agă*, ngr. *κέτιγγα*). Upor. polj. *czeczuga*, *czeczotka*.

Lit.: ARj 2, 22. 4, 931. 939. Miklošič 114. 425. SEW 1, 498. Bruckner 74. Tiktin 320. Sköld, LUA n. f. avd. 1, Bd. 20. (cf. IJb 11, 168. Beke, ZSPH 15, 118-119).

kečiti¹, *-Im* impf. (Lika, objekt *djeca*) »nosati, mučiti se noseći djecu u naručajue. Ekspresivna izraz, koji stoji zacijelo u vezi s *kekečiti*, *-im* impf. (Lika) »teško nositi nešto«. Nejasna onomatopeja.

Lit.: ARj 4, 931. 933.

kečiti², *-im* impf. (Vuk) »hvatati kod igre loptu, što je drugi igrač baca, prije nego padne na tle; sinonim: trliti«.

Lit.: ARj 4, 931.

këfa f (18. v.) = *kefa* (ŽK, hrv.-kajk., slov., Beļostenec) = *këva* (Lika) = *këva* (Dobroselo) »sinonimi: četka, četica«. Deminutivi na *-ica: kefica* (Hrvatska) = *këvica* (Lika). Denominal na *-ati këfati*, *-àm* (*is-*, *o-*) = *këvati* (Lika) »1° sinonimi: cetāti, četkati, 2° (metafora) tući«. Turcizam tur. *kefe* > madž. *kefe*. Nalazi se također u slovačkom i ukrajinskom. Rijedak slučaj širenja turcizma preko madžarskoga.

Lit.: ARj 3, 880. -4, 932. Pletersnik \, 394. Miklošič 114.

këgla f (Lika) »1° lopta, 2° kugla«. Na *-āna* < perz. *hane: keglana* (Lika) »sinonim: kuglana (danas običnije na zapadu)«. Denominai na

-ati këglati se (Lika) = *kuglati se* (na zapadu)«. Od njem. *Kegel, Kegelbahn* s unakrštenjem sa *Kugel*. Primjer miješanja dviju tuđica. Slov. *këgelj*, gen. *-gija, kegljāč, kegljalnica, këgljast, kegljati*. Sinonim neologizam *stožac*, deminutiv na *-bc* od *stog* (v.).

Lit.: ARj 4, 932. Pletersnik 1, 394.

keh m (18. v., Slavonci) »konjska bolest, sinonim: sipnja«. Od madž. *keh*, a ovo iz njem. *Reiche, keuchen*, smjem. *Kiche* f, *kichen*. Ovamo sa *-lja kehlja* f »sinonim: gljiva, glanda«. Upor. slov. *kehlja* »guša«. Pridjev na *-av kehljav*.

Lit.: ARj 4, 933. Weigand-Hirt 1, 1027.

këhar m (18. v., Dalmacija, Bosna) — *këjār* = *ker* (ŽK, Sulek) »sinonimi: fišekluk, fišeklija, pripojasnica, patrōntaš«. Deminutiv na *-bc keharac* (Šulek). Od njem. *Köcher* = srlat. *cucurum*, stfr. *coivre*, biz. *καύκουρον* > rum. *cucură*, rus. *kōkor* < nizozemski *koker*.

Lit.: ARj 4, 933. 936. Weigand-Hirt 1, 1087. REW³ 4790. Vasmer 393.

këisati, *-š m* pf. (sa *e* < tur. *z*, — *komu* ili *na koga*, Vuk) = *kidisati*, *-šēm* pf. (Vuk, 18. v., Srbija, narodna pjesma, s istim slaganjem, s objektom *jurijš*) »nesrnuti« =- (s umetnutim *n* pred dentalom) *kindisati*, *-Sēm* (narodna pjesma) = (sa *r* < tur. *z*, upor. *kršio*) *krdisati*, *-šēm* »udariti, navaliti na koga«. Turcizam: tur. *kıymak*, *d* je od tur. aorista.

Lit.: ARj 4, 933. 946. 954. Korsch, ASPH 9,511.

kejavac, gen. *-vca* (Zore), s nejasnom definicijom »(velika) riba od vode«. Budmani upoređuje sa *keljavac* (Vuk, Neretva) »mala riba puna kostiju, scardinus scardafa«. Elezović upoređuje s posljednjim *këlja*, gen. *-kelje* »budža, kepec«, zacijelo zbog toga što je riba mala

Lit.: ARj 4, 933. 935. Elezović 1, 289.

këkelis m (Valjevo) »smjesa od zaostala i raskuhana jela poslije krsnog imena«. Budmani drži da je turskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 933.

kekëtatı se, kekecem impf. (Lika) »smijati se i govoriti sa smijehom«. Od onomatopeje *keka*, kojom se oponaša glas smijanja. Odatle sa sufixsom *-et këket* m i dalje sa *-alo* m prema f *-alica kekëtaló* prema *kekëtalica*. Upor. onomatopeju *ki ki ki* (Kosmet), kojom se opo-

naša grohotan smijeh. Ta je oformljena sa sufixsom *-ot: kikōt*, gen. *kikota* m, odatle na *-ati kikatoli se, kikočem* (Vuk, Srbija) (*ras-*) = (sa *č* iz prezenta u inf.) *kikočat se* (Kosmet) = (sa *h* mjesto *K*) *kihōtati se, kihocem se* (Vrčevič) = *kihočati se*.

Lit.: ARj 4, 933. 947. 951. Elezović 1, 290.

keleč m (Lika) »kosa otrag glave«. Odatle denominai na *-iiti: iskëleciti, -im* »izdrmati (Lika) za kose«. Turcizam (tur. *kolce* »čuperak«). Neobična izmjena tur. *ō* > *e* i metateza *çe* > *ee*.

Lit.: ARj 3, 881. 4, 934.

këlarāba f (18. v.) = *keljaraba* (18. v., Slavonci) = *korāba* (Slavonija) = *korāba* (ŽK). Posljednje od austr.-njem. *Kohlrabi* (1691) > furl. *colrabi* — *Kohlrübe* (1678) > madž. *kalarāb, kalerāb*, odakle su prva dva. Njemačka je složenica posuđenica iz tal. pi. *cavoli rape* (= fr. *chou-rave*, 16. v.). Taj je izmijenjen u *kavarada f* (Šulek) < *cavolrapa* na osnovi disimilacije *v - p ' ^ v - d i s a h* > *r* kao u *korāba*. Kultura *kelerabe* potječe iz Italije. Prvi dio njemačke složenice *Kohl* — srvnjem. *koel(e)* — starije nnjem. *Kal*, južnonvnjem. *kel* < lat. *caulis* govori se u sjevernim krajevima (hrv.-kajk.): *kelj m* »sinonim: vrza < rum. *varză* < vlat. *viridia, od *viridis* = zelje«, upor. furl. *verzerave*. Od latinske riječi potječe tal. deminutiv na *-ino cavolino* > *kauliņ*, gen. *-ina* (Dubrovnik) = *kavolin*, gen. *-ina* (Vodopić, Šulek) »cvjetača (neologizam, upor. češ. *květák*)«. Ovamo ide i tal. složenica *cavolfiore* (18. v.) = fr. *choufleur* > njem. *Karfjol* (1587, metateza / - r > r - l) > *karfijol* (18. v., Zagreb, također češ.) = *karafijola* f (Beļostenec) = *karafiol* (s umetnutim *a*, također polj. *kalafior*). Biljka *karfiol* potječe sa Cipra. Umetnuto *a* u *karafiol* i polj. *kalafior* prema gr. *καρπούφλλον* > ngr. *γαρούφαλον* > *karanfil* (v.).

Lit.: ARj 4, 864. 902. 907. 934. 935. 5, 316. Weigand-Hirt 1091. DEI 831. Holub-Kopecný 164. Bruckner 219. Pirana¹ 172.

kelešica f (hrv.-kajk.) »paniš cibarius, Kleienbrot, gemeines Brot«. Od madž. *kelés* »Sauerteigbrot«.

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 27.

keleuve, prilog (Srbija, Milićević) u igri bacanja noža: *bacati* (objekt *nož*) *keleuve*, tj. držeci se za desno uho lijevom rukom provučenom ispod desnog pazuha. Izgleda kao da

je nastao od nepotvrđene složenice *kelcuho*, koje Budmani tumači od perz. *kelle* > tur. *kjele* »lubina, zatiljak« i *uho*. Upór. *mačka kcrènha* (narodna pjesma), zacijelo od pridjeva *tüia kao u kara* (v. ker).

Lit.: ARj 4, 934. 939.

kembra f (Sjениčak kod Karlovca) »dermester lardarius L.; sinonimi: slaninar, gagerica«. Upor. *kebar*.

Lit.: ARj 4, 935.

kemuža f (Lika) »naziv za maleno žensko«. Deminutiv na *-ica kimužica*.

Lit.: ARj 4, 935.

kenda f (srednja Dalmacija, Pavlinović), u prilogu uz *igrati na ~e* (igra nije opisana). Upor. *kendat*, *-am* (Split) »staviti zimsku robu da se provitri, lunati (Zagreb)«.

Lit.: ARj 4, 935.

kenopot m (Šulek) »biljka pepeljuga«. Učena riječ, od gr. složenice $\gamma\eta\nu\pi\omicron\delta\iota\omicron\nu$ (prvi element sadrži gr. $\chi\eta\nu$, gen. $\chi\eta\nu\acute{o}\varsigma$ »guska«, s kojom je riječi u prasrodstvu, a drugi $-\omicron\upsilon\varsigma$, gen. $\pi\omicron\delta\acute{o}\varsigma$ »noga«.

Lit.: ARj 4, 935. DEI 887.

kenta (?)

I. *četa* f (14-16. v.) »novac λεπτόν, κοδράν-ης«. Glas *e* nastao je od palatalnog nazala *i* u steslav. *četa*, *četoimstvo*. Nalazi se u svim slavinama osim u slovenskom. Značajne semantične varijante pokazuje rumunjska posudnica iz steslav. *țintă* f »Zielscheibe«, odatle pridjevi na lat. *-atui* > *-at tintat* »mit einer runden kleinen Blässe an der Stirn«, na *-es tintes* (uz *ochiul* »oko«) »koji dobro gađa«, na *-ar țintar* (Muntenijska) »Brett zu einer Art Spiel«, na *-ujo*, *-ovati* > *-ui a fintui* »učvrstiti«. Ovih značenja nema u slavinama. Možda je rumunjski jezik u ovom slučaju bolje očuvao prvobitno latinsko značenje nego slavine. Od lat. brojevnog pridjeva (radnog) -poimeničenog *quinta*, koji se očuvao u ženskom rodu u zapadnoj Romaniji stfr. *quinte* »Burgfrieden«, u Bearnu *kinte*, *kinde* »Bergspitze«, španj. *quinta* »Landhaus«. Upoređuje se sa got. *kenus*. Rumunjska značenja slažu se sa romanskom izvedenicom na *-anus* lat. *quintana*: tal. *quintana* > stfr. *quintaine* > *kvintāna* (Dubrovnik) »ljudska figura u koju se cilja pri turniru itd«. Slavensko značenje može se upoređivati sa lat. *quadrans*, gen. *-tis* > gr. κοδράντης, tj. četiri uncije od *as*, gen.

assis (3/12). Riječ *četa* kao posudnica iz balkanskog latiniteta odgovarala bi lat. *quincunx* = got. *kiutas*, 5/12, tj. pet uncija od *as*, gen. *assis*. Novije su posudnice iz latinskoga preko njemačkoga slov. *kvint* m, odatle *kvintica* (hrv.-kajk., Belostenec) = *kvintlika* (Slavonija) »mala mjera za težinu« < njem. *Quentchen*, *Quintal*. Na lat. pridjevski sufiks *-alis kvintai*, gen. *-ala* (9. v.)

II. Od makedo-rum. glavnog broja *tint* > dako-rum. *cinci* < lat. *quinque* etnik na lat. *-arius* > *-ar* (tip *Prijekar*, *Puntar* *Ctncār(in)*) m (Vuk, narodna pjesma) = *cincār* (Kosmet) »1° oznaka makedoromunjskog naroda (rijetko u Kosmetu), 2° drobni trgovac«, *cincār ili kalajđija* (Blagojević, Slavonija) prema f *Cincarka*, deminutiv *clncarče*, kolektiv *čincarčād*, f *cincārja*, pridjevi *cincarov*, *-ev*, *-ski*, tako i bŭg. *cincar*, prezime *Cincar* (Vučitrn) koje stoji pred ličnim imenom *Cincar-Marko*, odatle na *-ović* *Cincar-Marković*. Denominal na *-iti* *cincariti*, *cincārīm* »tvrdovati«, od *icncār* u značenju »2° tvrdica«.

III. Na lat. *-inus* > tal. *-ino*, *-ina*: slov. *kv̇rityžina* = *kvandžina* (Notranjsko) »plačilni dan (vsakih štirnajst dni)« < mlet. *-trac. quindicina* < lat. *quindecim*’, agrokulturni termin: *cikvařin* (Rab) :- *cinkvantiin* — *cikutin* (ZK) »vrsta kukuruza koji zrije za 50 dana« < tal. *cinquantino* < kilat. *quingvainta* > vlat. *cinquanta*.

Lit.: ARj 1, 775. 797. 5, 855. Elezović 2, 422. Pletersnik 1, 494. Sturm, ČSKJ 6, 51. Kušar, Rad 118, 18. REW⁶ 6963. 6959. 6966. 6964. Miklošič 27. Prati 284. SEW 1, 122. Bruckner 60. Mladenov 697. Stender-Petersen (cf. Janko, Slavia 9, 351). Hirt, PBB 23, 337. Hamm, KZ 67, 120. Tiktin 1599.

kentēnar¹ m (Dubrovnik) »sviletina, niti sa svilene bluze, sericum crassius, h. e. quod meliori extracto remanet«. Izvedenica je na *-arium* po svoj prilici od tal. *cenione* (15. v.) »rozzo panno cucito a ritagli«, od lat. *cento*, gen. *-anis* »veste popularne di piū pezzi o ritagli«. Nije od *centenarium* kako veli Budmani.

Lit.: ARj 4, 935. DEI 856.

kentenarb² m (15. v.) = *kentinarb* »numerus, pondus centenarium«. Odatle njem. *Zentner* > *cent* m (ŽK) = *cēnat*, gen. *-nta* = *cēnta* f (Vuk, Vojvodina) »100 kg«. G. 1419. *pet po kentar* »5%« = *petb po kanbtinar* (1427, 1432) = *kanuinarb* (1427). Od srg. $\kappa\epsilon\upsilon\eta\eta\upsilon\pi\omicron\upsilon\nu$. Izvedenice na *-arius* od *centum* (prasrodstvo, sa saio > sio).

Lit.: ARj 1, 768. 2, 131. 4, 825.

kēnuti, -m (Lika) »1° udariti štapom, 2° pasti na ledu«.

Lit.: ARj 4, 934.

kenjača f (Vuk) = *kenjadža* (Banat) »mast što se uhvati na glavičini ili osovini«. Odatle denominal *okenjačiti*, *-im* pf. »kenjačom namazati, uprljati«. Bez prefiksa *o-* ne postoji. Od madž. *kenőcs* »mast«. Madž. dočetak *-őcs* zamijenjen našim sufiksom *-jača*, *č* > *dž* je turciziranje.

Lit.: ARj 4, 936.

kepčija f (Slavonija, Bosna) = *kevcija* »1° tas, tasić, plitica, 2° kutlača«. Balkanski turcizam (tur. *kepçe* »Schaumlöffel«): rum. *chepcea*, *chipcea* »durchlöcherter Löffel zum Abschäumen«. [Usp. i pod *čepče*].

Lit.: Tiktin 335. Školjić² 407.

kēpec m (Vuk, Bosna ?) = *kepedž* (ne zna se gdje se govori) »sinonimi: manjo, maljenica, starmali«. Budmani pomišlja na tur. *köpek* »pas«, što ne može biti ni fonetski ni semantički zbog *k* mjesto *č* i zbog *e* mjesto *u* < tur. *ö*, i na madž. *kép*, što opet ne može biti zbog *e* mjesto *i* < madž. *é* i zbog značenja.

Lit.: ARj 4, 936.

kepenek (genitiv nepoznat) m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., slov.) = *kapénak*, gen. *-nka* (Bella, Voltidi, Stulić) = (α prema *kapa*) *kapénka* f (17. v., jedna potvrda) »vrsta kabanica«. Balkanski turcizam (tur. *kepeneg* »Regenmantel« od *kap l kep* »zudecken, verhüllen, kleiden«) iz terminologije odijevanja: rum. *chepeneg* »Regenmantel«, bug. *kepenég*. Nalazi se u madž. *köponyeg* pored *köpeny*, polj., ukr. i rus. *kobnjak*. Čini se da se turcizam proširio preko madžarskoga. Budmani stavlja ovamo i *kepentuh, gen. *kepentua* (1696-1703) m »nekakvo tkivo« kao složenicu od madž. *köpeny* »kabanica« i njem. *Tuch*.

Lit.: ARj 4, 840. 936. Miklošič 115. SEW 1, 500. Bruckner 228. Vasmer 548. Lokotsch 1159. Asbóth, Nyír. 3, 304. i sl. (cf. RSI 5, 248). Mariánovics, MNyó 40, 348. sl. (cf. RSI 5, 223).

kerā f (Dubrovnik, leksikografi, osim Vuka) »(termin iz odijevanja) resa kao nakit na odijelu«. Deminutiv na *-ica kērica* (Dubrovnik) »resa na haljinama«. Obje se riječi govore najčešće u pluralu. Već je Budmani uvidio da se radi o dalmato-romanskom leksičkom reliktu. Denominal na *-ati nakerati*, *-am* pf. (»Turska« Hrvatska) »nakititi resama«. Ovamo još tako-

der kao dalmato-romanski leksički relikto pomorski (brodski) termin *krla* f (Dalmacija, Pavlinović, Parčić) »ratilo kojim kalafat maže brod, pennello da calafato«. Doccino -a u *kerā* i *krla* potječu od lat. n. pl. (upor. tal. *le mura*) od *cirrus* > tal. *cerro* »ciocca di cappelli, pènero, bicerris«, vjerojatno mediteranskog podrijetla prema Battistiju, odatle *cirulus* > *krla* (u REW krivo *krla*, odatle preneseno i u DEI).

Lit.: ARj 4, 936. 5, 5. Parčić 333. REW⁶ 1949. DEI 872.

kerēbeciti se, *-im* impf. (Vuk, Bačka, narodna pjesma) »sinonimi: baniti se, šepiriti se, razmetati se«. Prema Matzenaueru bilo bi iz tal. *ghiribizzare* od *ghiribizzo* m (16. v.) »arzigogolo, capriccio, fantasia, mušica, hir«, nepoznatog postanja. To ne odgovara ni fonetski ni semantički ni geografski.

Lit.: ARj 4, 937. Matzenauer, LF 8, 163. DEI 1800.

kerengov m (Belostenec, hrv.-kajk.) »krug, kolo, kruglja, lopta«. Od madž. *kerengő* »Kreis, Wirbel, Walzer« od *kerengeni* »vrtjeti se naokolo«.

Lit.: ARj 4, 937. Štrekelj, DAW 50, 28.

kērep m (Vuk) = *Kērep* (Srbija) »1° sinonim: skela, 2° lađa na kojoj stoji vodenica (Srijem), 3° lađa (Posavina), 4° pomićne kabine na vodi za kupanje (Lika)«. Odatle na *-njak*: *kērepnjak* (Vuk) »nešto oko vodenice«. Na *-alica kerepašica* (Slavonija) »vodenica na kerepu«. Denominal *skerepići* = *ukerepiti lađe* »svezati ih«. Od madž. *kerep* — *keréb* »Fahrschiff«, a ovo od *korább* (v.).

Lit.: ARj 4, 937.

kerepuh (1584, Juraj Dalmatin) m »trbuh« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kerempuh* (Belostenec, hrv.-kajk.) »dlob, intestina, vamp = famp (ŽK)« = *karapuh* (18. v., Reljković) »dlob (kao mesarski izraz)«. Poznatija je kreacija kajkavskog humora *Petrica Kerempuh*. Prema Jagiću, Asbóthu i Koštalu od madž. *kerep* sa našim sufiksom *-uh* (tip *potepuh*) ili od madž. pridjeva *kerek* »okrugao«, i *poh* »vamp«. Nije se pomišljalo i na vezu sa *kram-pus*, (karnevalskim) pokladnim licem.

Lit.: ARj 4, 857. 937. Koštial, ŽS 20, 206.

kesiti¹ (se), *kesim* impf. (Vuk, objekt *zube*) (*is-*) = *iskēsti* (Kosmet) »1° pokazati zube, 2° (pejorativno) smijati se«. Odatle

keso m (Lika) = imperativna složenica *kè-sizub* (Vuk, Risan) = *kestòzub* (Vuk, Crna Gora). Ta ekspresivna riječ pokazuje mnoge varijante, naročito u zamjeni suglasnika *s*. Sa *s* > *z* *kèziti se*, *-lm* ~ *iskèziti se* (Kosmet) »pokazati zube u smijehu i srdžbi«, odatle *kèza* f (Lika) »šaljiv nadimak za žensko koje uvijek drži zube iskešene« prema m *kézonja*. Sa sufiksom *-za keža* f (Lika) »malo žensko dijete«, sa deminutivom *kežica* (Lika). Sa *ž* > *dž* (turciziranje): *kédžo* m »šaljiv naziv za omalena čovjeka« prema f *kédža* (Lika). Semantički je razvitak ovih humorističkih naziva nejasan. Ovamo ide na *-ina kežina* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »(metafora) izrest na drvetu s kojom drvo postaje čvoravo i nevaljale«. Šaljiv nadimak za maleno čeljade *kezmelj* (Lika) dovodi Budmani u vezu sa *kezme* (v.). Sa *c* mjesto *siz*: *kéciti*, *kécim*. Sa *č* mjesto *s*, *c*, *z*: *kéčiti*, *kečim* impf. (Vuk) (objekt *zube*) (*is-* *se*) »1° sinonim: iskesiti, 2° (metafora) iskriviti se u kakvoj bolesti (Dubrovnik), 3° o ladi koja dugo vremena na krivo stoji (Zore)«. Sa *lj* mjesto *s*, *c*, *z*, *č*: *keljiti se*, *keljim se* impf. (Lika) »smijati pokazujući zube«, *iskejliti se* (ŽK) »(pejorativno) pokazivati zube u smijehu ili plaču«. Odatle *kèlja* (Lika) »sinonim: kèza, malo žensko dijete«. Sa *i* mjesto *e*: *kičiti se*, *kičim* (Lika) »sinonim: kečiti (se) i kesiti se (objekt *zube*)«. Imperativna složenica *kičizub* m prema *ktičzuba* f (Ston) »čovjek, žena koja se odviše smije«. Bez sumnje sve onomatopeje, kojima se oponaša radnja (smijanje i pritom jako isticanje zubi). Na takvo podrijetlo upućuju brojne varijacije kao i arb. *gesh* »smijem se«, i tur. *kesinti* »irrisio, sarcasmus«. Uz arb. glagol veže Elezović prilog *kèše* (Kosmet) »tobože, bajagi«.

Lit.: ARj 3, 880. 4, 931. 935. 940. 941. 942. 943. 944. Elezović 1, 234. 289. GM 224. Matzenauer, LF 8, 163.

kesiti², *-im* impf. (Sipan) »ići za poslom« = *Kesiti* (Zore) »ići brzo, grabiti«. Vjerojatno hrvatski kauzativum na *-iti* od lat. *accessus*, od *accedere*, u romanskim jezicima potvrđeno samo u učenom obliku, tal. *accesso*, fr. *accès*.

Lit.: ARj 4, 940. Zore, Rad 110, 214.

ketuš m (Vuk, 18. v., Katančija) »vrsta plesa« = *ketuša* f (Vuk), u izrazu *igrati se ketuše* (u svatovima). Od madž. sintagme *Kettős tánc* (upór. kod Katančiča *ketuš igru • voditi*) s ispuštanjem opće riječi *tane*, upravo

»ples u dvoje«, od madž. pridjev *kettős* (od *kettő* »dva«). Madž. pridjev posuđen je i kao imenica *ketuš* m (1430, Zagreb, Belostenec, hrv.-kajk., Bistrac) »sinonim: ortak, pajdaš u kakvu dohotku, soćius« = *ketoš* (Pakrac) »suovlasnik u mlinu, koji dijeli prihod od mlina«. Odatle apstraktum na *-ina*: *ketušina* f (1482, 1495, Zagreb) »societas«. Ne zna se ide li ovamo sa zamjenom dočetka *-uš* sa *-if ketü* u naznaci mjere *kože devet ketiša santijana* (1679), ako znači »maročke kože zvane sahtijan (upor. u Sarajevu ime ulice *Sahtijanuša*) za devet pari cipela« prema Mažuranićevoj interpretaciji. Zamjena madž. sufiksa *-osl-ös* > *-euš* je kao u toponimu *Mikleuš* < *Miklos* (Slavonija), a sa *-uš* kao *bīruš* (v.).

Lit.: ARj 4, 941. 942. BI 1, 941. Mazurami 501.

kétiti, *-zm* (Bosna, Banja Luka, sjeverna Dalmacija, Pavlinović, Martić, Parčić) »carinati, čamiti, staisene ozioso, inoperoso«. Denominal od tal. *cheto* < killat. *querosus* > vlat. **quētus*. Budmani ispravno upoređuje arb. *qet*, *qetem* »mirim, mirim se«. Može biti i posuđenica iz dalmato-romanskoga. Ovamo možda pridjev na *-jav kečav* (ne zna se gdje se govori) »slabunjav, boležljiv (djeca)«. Zore ima *kečevo* n u izrazu *stati na kečevu* »1° čekati ribu s rečijakom na ramenu (Cavtat), 2° danas toponim«. S umetnutim *n* pred dentalom *kentali*, *kentām* (Lika, do-) »sporo raditi«, odatle pridjev na *-av kentav* »spor«, poimeničen na *-eša kenteša* m prema f *kentavica* = *kénjati*, *kénjām* (Lika) »isto«, hipokoristik *kénja*, odatle na *-bc kenjac*, gen. *-njca* (Vuk, Hercegovina) »magarac«, na *-alo kénjalo* m prema f *kenjalica* = *kénjo* m. Uz metaforu *kenjac* i f *kénjica* (Vuk, Hercegovina) »oslića, magarica«, na *-aca* < tal. *-azza* < lat. *-acea kénjaca* (Boka) »magarica«. Ovamo i složenica *kenjeder* »1° onaj koji dere kenje i toware, 2° nadimak čuškvacu (Vuk, Zagorci, Primorci)«. Naziv *kenjac* »magarac« upoređuje se sa gr. γῖννογ »1° mlada mazga, 2° mali nevaljali konj« = ἴννογ > lat. *hinnus* »mazga«, deminutiv *hinnulus*, denominal *hinnire*, deminutivni glagol *hinnitulare*. Te su gr.-lat. riječi zacijelo onomatopejskog podrijetla, oponašanja glasa mazgi i magarca. Kako je area riječi *kenjac* Hercegovina, Boka i Ston, mogla bi biti dalmato-romanskog podrijetla sa velarnim izgovorom *k* za gr. γ (upor. *igalo*, v.), *nn* > *nj* kao u *gunj*. Odatle navedeni glagol *kenjati* »sporo raditi < raditi kao magarac, spora životinja« i na *-tati* kao u onomatopejskih glagola *dökentati*, *döken-*

tām (Lika, s primjerom: *ne šalji ga, neće on nikad dökentati*). Prema tome bi *kenjac*, *kenjati* i izvedenice valjalo odijeliti etimološki od *ketiti*, *kentali*. Zacijelo je dalmato-romanski leksički ostatak (*e* > *i*) *kvito* »mir« u Marulićevu jeziku u rečenici: *stahu kako dica, kad skulan di kvito*. Ali može biti i latinizam. Upor. sttal. *quite* i u istro-rom. *kuito*. Bez sumnje je iz dalmato-romanskog pučkog jezika *kicali*, *-ām* impf. (Dubrovnik, Stulić, Ston, Parčić) »čamiti, npr. čekajući što ili koga što ne dolazi«. Stulić prevodi »ad fastidium usque expectare«, a Milas (Ston) »biti osamljen«, Parčić »star in attesa, aspettare a lungo«. Od vlat. denominala ná *-iare *queliare*.

Lit.: ARj 2, 417 a. 589-590. 4, 932, 935. 941. 942. 948. Parčić 331. REW^o 6957. 6958. GM 224. Ive 4., § 8.

kév, onomatopeja kojom se oponaša glas lajanja. Oformljena je sa *-kati kèvkati*, *kèveč* impf. (18. v., Travnik, subjekt *pašče*, *stene*), sa *-tati kèvtali*, *kèvce* (Vuk, Lika, subjekt *puđlica*, *kuja*). Isti glagoli dolaze kao sinonimi i sa drukčijom onomatopejom za isti glas: *štekati*, *štekće* — *štehtati*, *štešće* (Crna Gora) = *šecati*. Odatle postverbal *šlehla*.

Lit.: ARj 4, 942. BI 2, 538.

kèzme, *-eta* n (Vojvodina ?) »1° mlado prase, 2° kozle (srednja Dalmacija, Pavlinović). Odatle kol. na *-ad kèzmād* f (Banja Luka ?). Martić ma bez *-me keza* f »prase godišnjače«. Budmani upoređuje *kezmelj* (Lika) »šaljiv nadimak omaleno čeljadetu«. V. *kesiti se*.

Lit.: ARj 4, 942. Skok, Slávia 15, 359., br. 413.

kičma f (18. v., Vuk, Slavonija, Lika, Sunja) = *kičma* (ŽK) »hrptenica, dorsum (zoološki termin)«. Odatle pridjev na *-en kičmen*, poimeničen na *-ica kičmcnica* (Vuk) = na *-jača kičmenjača* (Vuk) = na *-jak kičmenjak*, gen. *-āka* »vertebrata«. Nalazi se samo u hrv.-srp. Miklošić pretpostavlja **kyčbma*. Matzenauer upoređuje s lot. *kūkums* »gibba«. Budmaniju je valjda od tur *kiç* »stražnja strana«, koje se nalazi u arb. prilogu *kaç* »auf dem Rücken«.

Lit.: ARj 4, 158. Matzenauer, LF 9, 94. GM 182.

kidati, *-am* impf. (Vuk) (*is-*, *ispre-*, *izot-*, *ot-*, *po-*, *pre-*, *ras-*, *u-*, *za-*) prema pf. *kinuti*, *-era* (Vuk) (*do-*, *is-*, *izot-*, *o-*, *pre-*, *ras-*, *u-*, *za-*) sa *dn* > *n* kao u *panem* < *padnem* i ite-

rativima *-kidati*, *-ām* s prefiksima *is-*, *ispre-*, *pre-*, *poispre-*, na *-va-* *-kidavati* = *-kidivali* (*is-*, *ras-* = *raskidivali*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *C'kyd-*, »sinonim: (iz-)bac (iv)ati, kao prvobitni termin čišćenja staje, jer se u svim slavinama upotrebljava, s objektom *gnoj*, *blato*«. Sekundarna su značenja »snimiti, iščupati, sići (s konja, s vlaka)«, s prefiksima: *iskinuli*, *-ēm* (18. v., Vuk) »iščupati«, *skinuli* (*se*) (*glavu*, *s konja*, Kosmet, prvobitno *přípnul se*), *skinut* (ŽK) »sinonim: sněti, snamem, v.), deprefiksacijom *kinuti*, *-em* (17. v., Vuk) »otrgnuti«, *đkinuli* (pušku) »odapeti«. Upor. *kinuti dardu* (Zrinski, Sirena). Postverbal: *k. 'daf* (Martić) »igra s kapom«, *raskid* (Srbija, Miličević) = *raskida* f (srednja Dalmacija, Pavlinović). Pridjev na *-bn*: *neprekidan*, na *-ljiv raskidljiv*. Na *-ač*: *skidač*, gen. *-oca* m »rogalj čakljasti za skidanje dubra s kola«, *raskidač*. Na *-avica*: *kidavica* f »držak ili badrljica u trešnje«. Na *-avnica*: *kldavnica* f (Vuk) »rupa na košari kroz koju se đubre baca na polje«. Glas *í* je nastao iz jery-a (stoslav. *kydali*) koji je nastao iz ie. *u*. Upor. lot. *pa-kūdil*, *pa-kudinal* »tjerati«, lit. *skudrus* »okretan«, sanskr. *skūndale* (3. L, s infiksom *n*) »žuri se«, *khudali* (3. 1. sing.) »tura unutra«. Još postoje germanske paralele: njem. *schieszen*, *Schuss*. le. je korijen **sqūd-*, u slavinama bez pokretnog *s-*, prijevoj od **sqeud-* »baciti«. Upor. arb. *heth* »baciti« < ie. **sqeud-*.

Lit.: ARj 2, 590. 3, 885. 4, 945. 946. 955. 959. 8, 23. Elezović \, 234. 2, 124. 233. *Maturarne* 501. *Miklošić* 158. *SEW* 1, 678. *Holub-Kopečny* 196. *Bruckner* 226. *Mladenov* 237. *WP* 1, 554. *Vaillant*, *RES* 22, 14. *Machek*, *Slávia* 16, 171-172. *Lewy*, *PBB* 32, 143. *IF* 32, 165. *Matzenauer*, *LF* 9, 46-47. *Boisacq* 529. 874.

kifla f (Srbija, bug.) = *kifla* (Hrvatska) »zavinut hljebac kao rog«. Od austrijskog ili bavarskog njem. *Kipfel*, deminutiv od *kipfe* (13. v.) »feines Gebäck«, stvnjem. *kipja* »Runge«. Prema njem.-austr. pl. na *-in kifflin* (Rijeka) »idem« = *kifflin* m (ŽK) »vrsta dugoljastog krumpira«.

Lit.: ARj 4, 946. *Weigand-Hirt* i, 1037.

kíhati = *kíjati*, *kíhām* — *kíjām* pored *kísēm* impf. (Vuk) (*is-*) = *kl(j)at*, *kijem* (Kosmet) = *kjihāt*, *kijšen* (Cres) prema pf. *kihnuti* = *kinuti*, *kihnem* (*is-*) = *kinut*, *-m* (Kosmet), sveslav. i praslav. (**kyh-* prema *kih-*), »sternuere«. Glas *í* nastaje iz jery-a: stoslav. *kyhati*; a ovomu u prijevoju odgovara *a* > *a*: stoslav. *kbncti* > *kahnuti*, *-em*

pf. (is-) = *kanut*, -em (Kosmet, Peć) »na-kašljati se potmulo«; kod Marulića metaforički *iskahnuti besidu* »reći«. Upór. slov. *kehnti*. Postverbal *kíti* m »kíhanje« = na -bc *kihac*, gen. -hca (Istra). Na -avka: *kihavka* prema *kihavac* m »biljka«. Na -avica *kíhavica* f (Vuk) = *kijavica* (Kosmet), također bug. Osnova je onomatopejska kojom se oponaša zvuk kod kihanja. Zbog toga i variranje poluvokala *o-b*. Osnova *čbh-* nije zastupljena u hrv.-srp. Onomatopeja je samo slavenska, ali Machek upoređuje sa sanskrt. *savasiti-* »disati«. Ie. korijen **qseu-* i **qsneu-* **qneu-* i **sneu-* s prijevodom *eu i u i u* kao oponašanje zvuka kihanja.

Lit.: ARj 3, 871. 881. 4, 947. Elezović 1, 290. JF 5, 210. Miklósić 154. SEW 1, 165. 658. Holub-Kopečny 196. Bruckner 226. Machek, IF 53, 96. Slávia 16, 188.

kijáfet m = *kijáfet*, gen. -fêta (Kosmet) = *kijavet* (Srbija) »1° odijelo, 2° vanjski izgled«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kijafa* od upitnog *kaif* »kako?« > tur. *kıyafet*, v. *ceif*) iz terminologije nošnje rum. *caifet* »Verkleidung«, bug. *kajafet*, arb. *qafet*.

Lit.: ARj 4, 948. Elezović 2, 521. Skok, Slávia 15, 359., br. 415. Lokotsch 1173. Mladenov 267. GM 219.

kijak m = *kijac*, gen. *kijca* (čakavski) = *kijača* f, baltoslav., sveslav. i praslav. (**kyjb*) = *kič* < **kijič* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, sa *iji* > *i*) »1° danas: toljaga, 2° (metafoia) kao toponim naziv za poluotočice na morskoj obali (Krk)*. Kao praslavenska riječ naziv je za »malleus«. U tom značenju istisnuše *kyjb* > *kij* (15. ili 16. v.) »čekić, maljic« iz upotrebe posuđenice *mälj* < lat. *malleus* i turcizam *čekić* (v.). Riječ *kyj t* dobila je sufiks -bc, -ak, -aca, -ič, da bi se uklonila homonimija sa upitnom zamjenicom *kyjb* > *kí* »koji«. Bez sufiksa dolazi kao denominal na -ati u *kij ati*, *kijám* impf. (Vuk) (subjekt *snijeg*) »neprestano padati« i kao pridjevski toponim *Kijevo* (Dalmacija) = *Kijevo* (srez podrinski). Upor. *Kiev* na Dnjepru, češ. *Kyjov*, polj. *Kijevio*. Prema Vasmeru od ličnog imena *Kyjb*, što se ne može znati jer, kako pokazuje čakavsko *kijac*, i formacija terena može se metaforički tako nazvati. Deminutiv na -bk *kičak*, gen. -cka od *kijak* »komad drva koji se o glavom zavezuje mazgi u gubicu kad je zla (Smokvica, Korčula)«, na -ica *kijačica*, augmentativi na -ina *kičma* f (Kosmet) »veliki panj, krlja«, *kijačina*. Pridjev na -ski *kijački*. Glas i nastaje

iz jery-a: steslav. *kyjb*, a ovo iz ie. *ū*. U bal-tičkoj je grupi bez sufiksa lit. *kujis* — stprus. *cugis* »malj«. Ie. je korijen **qu-* sa sufiksom -io. Isti se korijen nalazi u *lavati* (v.).

Lit.: ARj 4, 943. 948. Elezović 1, 292. Mašuranić 501. Miklošič 158. SEW 1, 676. Holub-Kopečny 196. Bruckner 229. Vasmer 555-556. Trautmann 123. WP 1, 330. Mladenov 239. Buga, RFV 71, 50-60. 464-471 (cf. IJb 3, 160. JF 3, 201). Durnovo, ZSPH 2, 381-382. Matzenauer, LF 15, 161.

kijámet m (Vuk) = *kij ámet*, gen. -ámêta »1° nevjeme, 2° buka, 3° buna«. Na -džija: *kijamedžja* m »ko na trgu svojom robom nabija pretjerane cijene«. Prezimana na -ović *Kijametović*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kıyamet* »strašni sud, buna, buka«) iz terminologije društvenog života: búg. *kajámét*, arb. *qamét*.

Lit.: ARj 4, 948. Elezović 1, 290. Mladenov 267. Matzenauer, LF 8, 163. GM 220.

kijariti, *kijarim* impf. (Lika, objekt *drvo*, *djeca*) »nositi teškom mukom«.

Lit.: ARj 4, 948.

kijaveto n ili pridjev sr. r. (narodna pjesma hercegovačka: *kijaveto moje mjesto sveto*) ---- *kijavító* (Dubrovnik: *kijavító sveto j od boga začeto*) »Isus« = *kijabito* (Dubrovnik). Od lat. sintagme *qui habitat*, početna riječ u stihu psalma *Qui habitat in adiutorio altissimi*.

Lit.: ARj 4, 948-9. Zore, Tud. 10.

kijerna f (18. v., Dubrovnik, Mljet, Prčanj, pseudojekavizam) = *kiernja* (Kotor) — *kirnja* (Šibenik, Krtole, Prčanj) = *kerna* (Dobrota) = *kirma* (Račišće) = *kirnja* (Dalmacija, bez naznake gdje se govori, Parčić) = *krnja* (Budva, Grbalj, Paštrovići) = (s aglutinacijom talijanskog člana i a > o) *lokrnja* (Krtole, Sutomore, Ljubiša) »jadranski ribarski termin za ribu serranus gigas«. U Krtolama *lokrnja* prenosi se na ribu sličnu *škrtim* (v.), koja ima otrovnih drača. Kolombatović je zabilježio bez naznake mjesta gdje se govori za »serranus gigas«: *kraja* f. Taj naziv sa j mjesto *nj* ide zajedno sa njegovom zabiljež-bom *kirja prava*. Ti oblici nisu jasni. Za *kraja* trebalo bi pretpostaviti likvidnu metatezu i l; > α kao u *orah*, *praskva*, a za *nj* > j upór. *Žjan* (Blato, Korčula) prema *Žnjan* (Split) < *~unianum*. Za sve to nema dovoljno potvrda. Ribari Arbanasi u Ulcinju posuđiše *kěrmě* određeno -a (sa *rn* > *rm*). Oblici sa *m* slažu

se sa gr. *αξερνα* (Hesych) u južnoj Italiji, a *mj* sa lat. *aceraia*. Posuđenica je iz dva centra starog dalmato-romanskog govora: oblici sa *ije* — e (južna Dalmacija, Dubrovnik), oblici sa 2 (Split, upor. *Mirculatio*).

Lit.: ARj 4, 949. 5, 440. 605. Rešetar, JF 12, 287. Parčić 333. 367. ZbNZ 29, 212. REW* 96. Rohlfš 285. Skok, Term. 45.

kijokavac, gen. -vca (Kolombatović, Brusina) »ptica tótanus calidris«.

Lit.: ARj 4, 949. Hirtz, Aves 184.

kíka¹ f (hrv.-kajk., Prigorje, i slov.) -bolest kokošja kod koje pušta poseban glas; sinonimi: pipik, popita (v.)«. Onomatopeja *kik*, kojom se oponaša glas kokoši koje imaju tu bolest. Upor. rus. *kikatb* zaviku ptica.

Lit.: ARj 4, 950. Vasmer 556. Matzenauer, LF 8, 164.

kíka² f »sinonim: perčin«, praslav. **kyka*. Deminutiv na -ica *kičica* (Vuk), s raznim značenjima kao »vrh na drvetu, kist (pinsi)« itd., zatim »biljka kantarijun«. Na -ónja: *kíkonja* m »ime volu«, na -ilo *kikilo* m (Vuk) »ime jarcu«. Na -asija *kikašija* (Martić) samo kao epitet uz (*obrijati*) *šije kikašije* »s perčinom«. Denominali na -ati *kikati se*, -ám impf. (Vuk) »bijući se s kim vući jedan drugoga za kiku«, na -iti *kičiti se*, *kičim* (Lika) »(metafora) ponositi se, razmetati se, bániti se, se pavaner« = *kičiti se* (Vodice) »kititi se« = *kičeljati se*, -ám (južni krajevi) »razmetati se, bániti se kao *kicoš*«. Umetak -elj nalazi se u pridjevu *kičeljiv* (Vuk) »ohol, ponosan« = *kičeljiv* (Crmnica) »prgav«, s asimilacijom *k-č>č-čči-čeljiv* (Crmnica) »idem«. Deminutiv *kukati se* »svađati se, dražiti se s kirn, ali često od igre i šale.« Sa *kičiti se* dovodi Budmani u vezu i *kicoš* m (Vuk) »1° sinonim: gizdelin, fićfiric, 2° (metafora) pasulj crveni i bijeli (Srijem, oko Beograda)«. Sufiks -os je očevidno mađarskog podrijetla. Nejasno je c mjesto č, možda parcijalna disimilacija č-š > c-š. Imena ptica *kikaš* m »podiceps eristatus L.« prerna *kikašica* f »fuligula«. Samoglasnik *e* je nastao iz jery-a: steslav. *kyka*, *kyčiti*, *kyčp*, ukr. i rus. *kyčitsja*. Ovamo još dvije zanimljive izvedenice *Kičma* f (15. v., Ma^ulič) »1° kosa na glavi, 2° resa u kukuruze« analogijski sa sufiksom -ma možda prema *kučma* (v.) ili *kukma* (v.), i na -er *kíčer* m (Vodice) »1° ime kamenite čestice, 2° zaokret ceste iz Tinjana u Beram, velika pećina pod selom Rusci kod Berma« = *kičer* (srednja Dalmacija, Pavli-

nović) »u planini nakičen kuk«. Riječ *kičer* sadrži prvobitno značenje »s(a)vinut, kriv«. To je značenje još u *nakičili se* (srednja. Dalmacija. Pavlinović) »nagnuti se odozgo« i u poimeničju part. perf. pas. *skičenac*, gen. -nca m prema f na -ica *skičenica* (Istra) »grbav čovjek, žena«. Možda i toponim *Oklč* (vrh i gradina na njem). S prijevodom *č > e: kečka* f (hrv.-kajk., Belostenec i slov., slovački) »kosa spletena«, s pridjevom *kečkast*, pored *kička* (Zrinski, Sirena). Odatle *keča* (Lika) »saljiv naziv za čovjeka rudaste kose«. Rumunji posuđiše *chică*, deminutiv *chiculă*, pridjev na -osus > -os *chicos*. U rum. toponomastici nalazi se i *Chicerd*, koje se upoređuje s arb. *qiqē(ĭ)* »Gipfel von Bergen, Bäumen und Gebäuden«. Riječ *kika* je sveslav. i praslav. Jery je nastao prijevodom duljenja iz ie. *u > y > hrv.-srp. i*. Prema tome je praslav. *kyka* prijevod od *kuka* (v.) i *kvaka* (v.), od ie. korijena **qeu-* \ *qou-\ *qū- »savijati, kriv«, raširenog formantom q. Upor. još *čučati*.

Lit.: ARj 4, 931. 942. 943. 944. 949. 950. 5, 12. Miletić, SDZb 9, 369. NJ 4, 150. Ribarić, SDZb 9, 157. Hirtz, Aves 184. Mažuranić 500-501. Miklósić 158. SEW 1, 637. 676. 659. Holub-Kopečny 192. Bruckner 224. Vasmer 556. Urlič, NVJ 21, 77. (cf. RSI 6, 300). GM 201. 226. Matzenauer, LF 9, 48. Draganu, DRom 1, 103. si. (cf. IJb 9, 68). Iljinski, ASPH 29, 488. Uhlenbeck, PBB 22, 541-542. Capidan, DRom 3, 152. (cf. IJb 11, 200). Mladenov 237. Slávia 5, 154. WP 1, 371.

kikidb m(?), *kykydb* (stsrp., 14-15. v.) »šiške, sešarice, ingvast, crnilo od šišaka«. Nema drugih potvrda. Od gr. *κηκίδιον*, od *κηκίς*, gen. -ίδος »isto«.

Lit.: ARj 4, 950. Vasmer, GL 77.

kiklja f (Gornja Krajina) = *kiki j a* (ŽK) »sinonim: suknja«. Deminutiv na -ica *kikljica*, augmentativ na -etina *kikljětina*. Od njem. *Kittel* > austr.-njem. *Kickel*. Upor. polj. *kiłik* i lit. *kiklikas* »Leibchen«.

Lit.: ARj 4, 950. Jagić, ASPH 1, 157. Matzenauer, LF 7, 29. Holub-Kopečny 197.

kíla f (Vuk, Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. (**kyla*) »1° hernia (osjeća se kao prosta riječ i zamjenjuje s germanizmom *brüh*), 2° otok na tijelu, 3° (metafora) gruda snijega (Crna Gora), 4° nezreo plod od šljive (ŽK)«. Odatle na -bc *kilac*, gen. *kuca* m (Vodice) »nezreo plod od šljive«, pridjev na -av *kilav* (16. v., praslav.) = *kilavi* (Kosmet), poime-

ničen na -*bc* *Kilavac*, gen. -*avca* m prema f *kalavica*, na Cresu vrst cvijeća. Denominal (inohativ) na -*eti kilavjeti*, -*im*, na -*iti kilaviti*, *kilavim* (Vuk) (*is-*, *o-*). Vokal *i* je nastao iz jery-a, stslav. *kyla*, a taj iz ie. u. Lit. *kula* «Auswuchs, Knorren» očuvalo je prvobitno značenje, a slavine metaforičko. I rus. *kila* znači pored »hernia« još »izraslinu na drvetu«. Rumunji posuđiše *chilă* i pridjev *schilav* (Erdelj, Oltenija) »krupelhaft« pored *schilavos*. Sa drugim prijevom nalazi se u gr. κήλη (posudnica u romanskim jezicima) = stvnjem. *hola* < ie. *quālā*, dok u baltoslav. *qula > arb. *kule*, gdje znači isto što i praslavenska riječ.

Lit.: ARj 3, 882. 4, 951. Elezović 1, 23. 234. 290. 2, 522. Ribarić, SDZb 9, 157. Miklošič 158. SEW 1, 677. Holub-Kopečný 196. Bruckner 230. Vasmer 556. Trautmann 144. fPP 1, 333. Mladenov 237. ГЦМж 1380. REW⁶ 4687. Дов//* 986. Joki, Unt. 290. Buga, ДрГ 71, 50-60. 464-471 (cf. JF 3, 201. Jb 3, 150). Boisacq⁴ 448.

küicati, -am impf. (Perast) »golicati, škakljati«. Onomatopeja stvorena prema tál. *délico*, *deliticare*, *dilicare*, *citticare* < vlat. iterativ *titillicäre, *titillare*, *titulus*.

Lit.: REW³ 8775. DEI 1241. 1303.

kilit m (narodna pjesma) = *cilit* (Vuk) »sinonim: katanac, lokot«. Denominal na -*ati*, -*iti*: *skilitati* — *skilititi* (objekt *ruke*) »(metafora) poput kilita sklopiti«. Turcizam grčkoga podrijetla (gr. ák. κλειδα od κλεις > tur. *kilit*) iz terminologije brava. U toponimiji *Cilitvar*, turski naziv za *Plevvar*, i *Cilit-Dervent* (Makedonija).

Lit.: ARj 2, 137, 4, 952. 15,216.

kiljan m (Crna Gora) pored *kiljen*, gen. -*ána*, -*ena* »kamen ili kamički između dviju njiva u pravoj liniji kao granica, u duljini jedan od drugoga po jedan sežanj (za razliku od *mrglina* /v./ koji označuje neoran pojas između dvije njive kao granicu)«. Bit će u prasrodstvu preko ilirskoga sa fr. *caillou* < galski *caljoni, *caljavom, stnord. *hallo* »Stein«, got. *hallus* »Klippe«, stnord. *hella* »flacher Stein, Schiefer« < ie. *k₂-la, -*li-*, sanskr. *cilā* »Stein, Fließ«, arm. *sal*, gen. *sali* »Steinplatte, Ambos«, prslav. *skala, ilir. *kiliana ili *kalianu, prijeglas a > i, cf. arb. *kelcere* (Zatrebač), *kerčele* (Ulcinj) »vapno« < lat. *calcaria*.

Lit.: ARj 4, 952. REW⁶ 1519a. WP 1, 454.

kiljër, gen. -*éra* m (18. v., Vuk, Srijem, Banja Luka), dem. *kiljërac*, gen. -*rea* — *kiijër* (Bogišić, Vojna Krajina) = *čiler* (Vuk, narodna pjesma) — *čirelj* pored *kirelj* (meta-teza *lj - r > r - lj*, Varcar - Vakuf) - *ce-rai* (Makedonija, Skoplje, čisti grecizam) »komora«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (ngr. κελάρυ < lat. *cellarium*, može biti i grčki deminutiv na -otpi, od lat. *cella*): tur. *kiler*, rum. *chelar*, bug. *kiler*, *kaldar* > *kerai*, *kiler*, arb. *qilár* == *qillar*. Gdje je dočetak -*er* za gr. -*api*, tu je turcizam očit. U oblicima na -*ar* je opet grecizam očit; *keldar*, gen. -*dra* (ŽK) = slov. *kelder*, gen. -*dra* »podrum« potječe od lat. *cellarium* preko njem. *Keller* (u narječjima *Kelder* sa *H > Id* kao u *špoda*, v.). Stsrp. *kelarb* »podrumar manastirski« je od gr. κελάρυος < lat. *cellarmi*. Upór. *Kelner* »konobar« u hrvatskim gradovima koje je od njem. *Kellner* < lat. *cellenarius.

Lit.: ARj 4, 952. 2, 137. Pleteršnik 1, 394. Románsky 111. Mladenov 237. GM 221. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 142. ZBRFPZ 1951, 467-71. REW⁶ 1804. Korsen, ASPH 9, 517. Matzenauer, LFI, 287. Vasmer, GL 77.

kĭmak, gen. *kĭmka*, pl. *kĭmci* m (16. v., Dubrovnik, Vetrание, Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltidi, Stulić, Lastva, Budva, Potomje, Paštrovići) = (zamjena dočetka -*bk* drugim domaćim sufixom deminutivnim -*bc*) *kimač*, gen. *kimca* (Vasojevići, Crna Gora) = *kimbk* (Krtole) = *kiinak*, gen. *kĭmka*, pl. *kinci* (Bogdašić), odatle *kliiac* (analogijski singular), gen. -*kinca*, pl. *kinci* (Peroj, Istra, doseljenici iz Crmnice). Deminutiv *kimica*. Augmentativ na -*ina* *kincina* — *kimčina* (Stulić). Pridjevi na -*jav* *klmčav*, na -*jaši* *kimčast*. Na -*avica* *k'inkavica* (Vuk, Paštrovići) »čičimak (v.)«, jer vonja po stjenici. Imperativnu složenicu prezime *Skočikimak Lopudanin* stvorio je Marin Držić prema prezimenu *Skočibuha*. Na sjeveru ide ovamo *kin-kirōška* f (Molat) »kozica morska, velika osa, koja živi po škrapama«. Arbanasi u Ulcinju govore sa članom *kĭmka* pored turcizma *taftabiq*. Arb. *qimk* poklapa se točno sa *kimak*. Dubrovačko-romanski i bokeljsko-romanski refleksi od lat. *cemex*, ak. *cimicem*, kako je već Budmani dobro opazio. Ovamo može još da ide varijanta *ki-* > *či-* *č'imak* (Božava, Veli otok) = *č'imak*, gen. -*aka* (Vis, ako to nije zamjena za *či-*). Oblik *č'imak*, gen. *č'inka* počinje sa *Bracem* = *č'imak* (Šibenski otoci) = *činka* f (Rab) — *cinka* (Medulin). Deminutiv na -*ica* *čimica* (Biograd na moru), u kojem

je, kao naprijed u *kimica*, -*ák* zamijenjen sa -*ica*. Ili se -*ák* zamjenjuje sufixom -*avica* *čimavica* (Mikalja, Bella, Stulić, Split, Mravince, Šibenik, Imotska Krajina). Znači »1° stjenica, 2° coriandrum sativum«. Upor. slov. *čimavica*. U Dubrovniku je *čimavica* »grožđe koje smrdi«. Postoji još lat. *j > 6 > a* u *čamak*, gen. *čamka* »nekakva mala uš koja se jedva može vidjeti«. Ova varijanta poklapa se sa krčko-rom. *činko*, u kojem je *k* pored *í* palataliziran, a dočetno *e > o* kao na Cresu mlet. *čimezō*. Zamjene za poluglas *í > ɔ* nalaze se i u mlađim posudenicama iz mletačkog *čemež* m (Omišalj) = *čomaž* (Dobrinj) = *čamāž*, gen. pi. *comai*, pl. *tamil* (Marčelji, Kastavština) = *čamža* (16. v.) = *čanža* (Senj) = *danda* (Podgora) pored očuvanog *t* u *činža*, deminutiv *činžica* (Istra, Pazin), odatle *cinga* *í* (čakavski) nanovo stvoreno od *tmia*. Upor. isto-rom. *šeimišo* (Rovinj). Odatle na -*evina* *čanževina* f (Hrvatsko primorje) »vinova loza koja zaudara na stjer.ice«. Da se i u Istri govorio oblik *kimak*, govori možda istarsko prezime *Kinkêle* vrlo rašireno u Kastavštini. Može se uporediti sa šaljivim prezimenom crnogorskim *Kinković* u desetercu *Kinkoviću* i s njim *Drickoviću* u *Ogledalu* 459. U okolici Pazina *kinkêla* znači »odrpanac«. U Kastvu se pominje *sudac Kinkela* i *si da vragu tega*. Taj se izričaj odnosi na napadaj nekoga 'Morellija koji *j-* u 17. v. kupio danak. Obojicu baciše u mlaku. *Kinkela* reflektira deminutiv *čimicella. Sa lingvističkoga gledišta *kimak* = *čimak* = *čomož* itd. je važna riječ, jer nam kaže 1° da dalmato-romanski nije bio jedinstven u tretiranju *c* pred *i* i pred *e*. Sjeverni dalmato-romanski i južni dalmato-romanski razilaze se. Južnodalmatinski ne palatalizira u oba slučaja, sjeverni dalmato-romanski palatalizira pred *í*, ne palatalizira pred *e*. Venecijanizmi koji potiskuju stare dalmatinske romanizme, imaju također priličnu starost. Idu još u vrijeme kad se poluglas govori, dakle već u 14. v.

Lit.: ARj 1, 885. 888. 2, 25. 4, 953. 955. 15, 254. Ribarić, SDZb 9, 141. 157. Budmani, Rad 65, 161. Kušar, Rad 118, 15. SEW 1, 504. Ive 99. GM 227. Štrekelj, ASPH 12, 455. Banali, 2, 177. REW⁶ 1915.

kimati, *kimam* rjeđe *kĭmljem* :mpf. (15. v., Miurulić, svi leksikografi osim Vuka, slov., bug.) prema pf. *kinnuti* (glavom) = *kinuti*, *kinem* (16-17. v., Vetrание, glade *mn > n* upor. *oronuli* od *ohromnuti i češ. *pokyn*) »sinonim: klimati«. Mjesto *m* stoji u stslav., češ., polj. i rus. v: *pokývati*, -*kyvajo* (glavč).

Sa *v* je pridjev na -*ən* *kivan*, *kivna* (Vuk) »zloban, pizmen, mrzak«, od postverbala *Ily ə* koji je očuvan u ukrajinskom i rus. *kivok*, *kivka* »mig«, sa metatezom *kinjav* f (objekt uz *nositi*, 18. v., dva pisca Bošnjaka) »zloba, mržnja«. Glagol *kivati*, od koga je *kiv post-verbal, očuvan je u slov. *kivati* i bŭg. *kivam* »namigivati«. U hrv.-srp. je propao. Kako je zbog toga gubitka *kivan* ostao bez leksi-kologijske porodice, semantički se razvijao u neprijateljskom smislu. Oblik *kivati* iterativ je od stslav. *kbvati* »pokretati«, a *i* je nastao iz. jery-a < ie. u. Prijenos značenja »mahnuti > zloba« osniva se zacijelo na ironičkoj kretnji rukom da se izrazi neodobravanje. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Ovdje bez va *kušėti* »aufmuntern«. Od ostalih ie. jezika pruža, mogućnost za upoređenje samo lat. *cēveo* »wackeln, wie ein wedelnder Hund schmeicheln« Praslavenska je kreacija sa tri različita sufixa -*va I -ma / -no* od ie. korijena *q u, u prijevju **qū-* »wackeln«. Ovamo ide i *kúnjati*, *kúnjâm* (Vuk) »spavati sjedeći, klimajući glavom«. Odatle na -*alo* *kunjaló* m (Lika) prema f *kunjalica* = na -*vac* *kúnjavac*, gen. -*vea*, na -*iti* *pokúnjiti se* »objesiti nos«, part. perf. pas. *pokunjen* kao pridjev, *skuniti* (objekt *glavu*, sa *n* mjesto *nj*) prema *skúnjiti (se)*, -*im* — *skunjit* (Kosmet) prema *skndlt (se)* (Kosmet., s nejasnim umetkom *d*), *ukúnjlt se* »skupiti se od sramote«, *pokljuniti se* »okljusiti se«. Nalazi se u ukrajinskom, češkom i poljskom te slovačkom *okúňat'* »pudet me«. Tu je ie. prijevju **gou-* raširen formantom *n*. To se raširenje nalazi u lot. *kaunēties* »stiditi se, biti glup«, *kàuns* »stid, sramota«. Ovamo može ići i *kumiti*, -*im* (na koga) impf. (*na-*) (srednja Dalmacija, Pavlinović) »nijemo koga glavom ali rukom k sebi prizivati«.

Lit.: ARj 4, 953. 955. 5, 20. 779. 789. Elezović 2, 237. 543. Miklošić 147. 158. SEW 1, 645. 680. Holub-Kopečný 194. 197. 253. Bruckner 231. WP 1, 376. Vasmer 553. Matzenauer, LF 9, 38. 11, 351.

kimenat, gen. -*enta* m (Dubrovnik) »(brodograditeljski termin) škrip među dvije daščice na ladi« = *klimenat* »isto« (nejasno *kli* < *ci*). Leksički ostatak dubrovačko-romanski od lat. *caementum* »pietra tagliata«, apstraktum na -*mentum* od *caedere* »rezati«. Novija je posudnica (od 2. polovine 19. v.) *cement* (graditeljski termin, prema njem. *Zement*) = *ciment* (ŽK) = *čimenat*, gen. -*enta* (Molat) prema tal. *cimento*, glagol na -*irati* *cimentirat* (ŽK).

Lit.: ARj 4, 953. REW⁶ 1467. DEI 848. 939.

kimera f (16. v., Dubrovnik) »1° (učena riječ) nakaza, 2° izmišljotina, klapa, tlapnja«, *šimera* (u današnjem govoru školovanih ljudi i *himera*). Dubrovački oblik je talijanizam *chiméra* < lat. *Chimaera* < gr. Χίμαιρα »koza (mitološko biće)«, današnji *šimera* je prema francuskom izgovoru.

Lit.: ARj 4, 953. DEI 901.

kimet, gen. *kimeta* m (Mostar) = *kimet* (Bosna) »1° cijena, 2° njega (*biti na kimetu*), 3° red«. Na -*li kimetlja* (*dete, stoka*), indeklinabilni pridjev, »cijenjen, njegovan«. Denominal na -*iti kimetiti*, -*im* impf. »1° imati srca to učiniti (jedina potvrda, bez primjera, za to neobično značenje), 2° izdržavati, hraniti (*krov, kuću kimetiti*)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kirnet* »Wert, Preis«) iz terminologije morala i života: arb. *kymet* »cijena«.

Lit.: ARj 4, 953. Elezović 2, 522. GM 219. Skok, Slávia 15, 359., br. 418.

kimpija f (Vuk) »silno vrijeme, npr. kiša, snijeg, grad« = *kimpija* (Lepetane, Boka) »ružno vrijeme, kiša, fortunaog (*kimpija je udarila*)«.

Lit.: ARj 4, 953.

kina f (Rab) »kora od drva iz južne Amerike (Ande) cinchona, koja se upotrebljavala protiv groznice«. Odatle učen medicinski naziv na sufixs -*iniis: kinin* m (Rab, Zagreb). Skraćena iz jezika kišua (pretkolumbijski Peru) *quinaquina* preko španj. *quina*.

Lit.: ARj 4, 954. Kušar, Rad 118, 19. DEI 902.

kinc m (16. v., slov., Jačke) »1° blago, 2° vijenac«. Denominal na -*ati kincati*, -*am* (ŽK), *nakinčati* »uresiti«, na -*iti tančiti*, -*lm* impf. (18. v., slov.) (*na-*) »kititi, resiti«. Možda ide ovamo i (*na*)*kindüriti* (*se*), *nakinđurim* (Srbija, Milićević) »odviše ili nelijepo nakititi se«. Od madž. *kincs*. Upór. ipak furl. *cuinza* = *cuincia* »accoppiare« < *comptiare.

Lit.: ARj 4, 954. 7, 390. REW> 2107. Miklošić 116. SEW 1, 504. Pirana* 208-209.

kiniti (se), *kinim* impf. (17. v.) (*is-* Lika, *na-*) = (sa *nj* mjesto *n* iz prezenta *kinjo) *kinjiti*, *kinjim* (Vuk) (*is-*) pored *kinjati*, *kinjam* (Topolovac) »sinonim: mučiti (se), truditi (se)«. Postverbalni *kina* f = *kinj* m (17. v.) »muka, trud«. Sa -*ba* i -*stvo* *kinjba* (Vuk) = *kinstvo* pored *kinjstvo* »muka«. Nalazi se i u rum.

chin m i glagol na -*ui* (< -*ujč*, -*ovati*) *chinui*. Po svoj prilici prije od madž. *kin* »odium« nego od tur. *kinamak* »qwalen«.

Lit.: ARj 4, 955. Miklošić 116. SEW 1, 504. Tiktin 340. Matzenauer, LF 8, 164.

kinkin, gen. -*ina* m (Dubrovnik, Korčula) = *kimkun*, gen. -*una* (sela na Hvaru) = *konkūn*, gen. -*una* (grad Hvar) = *kunkūn*, gen. -*Una* (Šibenik) »kosa spletena i zavijena na potiljku«, *kinkin s fjakom* (Dubrovnik) kod male djece. U Šibeniku mletački *el konkon* — *el kinkin* (Korčula). Upor. za pravljenje mletačkih riječi prema dalmato-romanskim *el gavan* < *agon*. Dalmato-romanski leksički relikv (ostatak) od lat. *cincinnus* »umjetna kovrčica u vlasima« > tal. *cincinno* »riccio, anello nei capelli« < gr. κίτρινος, mediteranskog podrijetla prema Battistiju. Zamjena *r* > *u*, *o* izazvana je reduplikacijom kao u onomatopeji.

Lit.: DEI 942.

kinovija f (14. v., Dušanov zakonik; u *ARj činovija*, kako riječ nije potvrđena) »(pravoslavni crkveni termin) coenobium, samostan«. Pridjev na -*bsk kinovijski* (ibidem). Balkanska riječ grčkog, crkvenog podrijetla (grčka složenica κοινόβιος »općina, samostan« > kslat. *coenobium*^ od κοινός »communis« i βίος »život«; rum. *chinovie* < bug. *kinovija*, steslav., rus.

Lit.: ARj 2, 137. SEW 1, 504. Vasmer, G L 78.

-**kinja**, sufixs ž. r. složen od -*ka* (v.) i -*inja* (v.), veoma plodan i živ. Služi u mociji za izražavanje ženskog lica, naročito u etnicima, prema maskulinumima na -*in: Arapin* prema *Arapkinja*, *Srbin-Srpkinja*, *boljarin* prema *böljärkinja*; na -*bc: trgovac*, -*kinja*, na -*janin* ili -*lija: Bečanin* = *Bečlija* prema *Bečkija*; na -*ak: vršnjak* - *vršnjakinja*, *zemljak* - *zemljakinja*; analogijski i od tuđica: *Francuz* - *Francuskinja*, *Englez* prema *Engleskinja* stvoreni prema *rob* - *ropkinja*, *uskok* - *uskočkinja*. Odatle se izlučuje samostalan sufixs i dolazi na glagolske osnove: *dojkinja* od *dojiti*, *dvorkinja* od *dvoriti*, *sluškinja* od *služiti*, *nèrotkinja*. Taj se sufixsalni konglutinat nalazi i u češ. -*kyne*.

Lit.: Märete 295. 346 d. Leskien § 462.

kipjeti, *kipim* impf. (Vuk) = *kipet* (Kosmet) (*is-*, *pre-*, *ras-*, *us-*, *za-*), baltoslav., sveslav. i praslav. glagol na -*ėti* »bouillir«, onomatopeiziran na -*tėti* u *kipjeti*, *kipitim* (Srbija)

»(metafora) vrvjeli« = *kiptēt*, -*im* (Kosmet) »kad nečega ima izobilno; sinonim: gamzdēt v.)«. Praslav. osnova *kyp dolazi još u part. prezenta *kipuč* »vruć«, koji je postao pridjev, i u praslav. pridjevu sa formantom *r*, koji se očuvao samo u *kipra* f »psovka za staru ženu«; u prijevajima: *kvap-* (upor. češ. *kvapiti*): *skvapiti* pf. (Marulić, *Judita* 52) prema impf. *skvapljivati* (Ivančićev zbornik 1496: *lonac na ogni razvrūčen, ki skvapluje vŕše, čakali je znutar*); *kop-* u pridjevu *kopan* »bez snijega«, poimeničen u sr. r. *kopno* »astarca (u dubrovačkim dokumentima)«, na -*ina kopnina* f »mjesto bez snijega«, inhoativ na -*ėti kopnjeti*, -*im* »topiti se (subjekt snijeg)«. Odatle je i sveslav. i praslav. naziv za mirisavu biljku »anethum« *kopar*, gen. *kopra* = *krop* (metatezom *r* stavljeno u naglašeni slog), s pridjevom na -*bn Caparne* (dalmatinski srednjovjekovni toponim), poimeničen sa -*ik Koprnik*, deminutivi na -*bc koparac* — (s umetnutim *m*) *kompre*, na -*ič kapric*, augmentativ *koprma*, i poimeničenim pridjevom na -*ov koprov*. Vokal *r* je nastao iz jery-a a taj iz ie. u: lit. *kvepėti* »prevreli«, löt. *kupēt* »pariti se, püsiti se«. Madžari posuđiše *kapor* < *Боръѡ. Ie. korijen *queup, u prijevajima **quop-*, **qop-*, **qup-* »kipjeti«. Prvobitno značenje očuvano je u slavinama, a lat. *cupio* »željeti« metaforički je preneseno na psihološku pojavu.

Lit.: ARj 3, 882. 883. 5, 1. 3. 311. 351. 611. Elezović 1, 291. 2, 125. Starine 21, 74. Miklošić 138. SEW 1, 655. 677. Holub-Kopečny 197. Bruckner 230. 256. Vasmer 559. Mladenov 238. Trautmann 147. WP 1, 379. Jokl, Stud. 34. Buga, RFV 67, 252. sl. 270). 71, 50-60. 464-471. (cf. JF 3, 201. i Jb 3, 150). Pogodin, RFV 33, 328. si. (cf. IF 7, 162). Uhlenbeck, PBB 22, 541. Wiedemann, IF 1, 256. Iljinski, ASPH 29, 162. Boisacq 408.

kirb m (13-15. v., 18. v.), indeklinabile pred ličnim imenom vladara, episkopa itd., npr. *arhiepiskopa kirb Nikodima*, *kirb Aleksija césara*, u Sterijinoj komediji *Kir Janja* < *κῦρι(ο)ς Ἰοῦάννου*, upór. indeklinabilija turskog podrijetla *Hadži Risto* prema *hadžija*, romanskog *Don Luka*, gen. *Don Luke* (Dalmacija), prema f *kyra* (14-15. v.), također indeklinabile, kad se nalazi pred imenom vladarice (npr. *kyra Jelenoju*, *kyra Jelenomb* itd. < srg. *κῦρά < κῦρα*). Upor. *Geriuka* prezime u Gorskom vijencu (tekstovi) < *kyr (*k* > *g*, kako je češće u talijanskim grecizmima, u > *e* kao u *gesso*) + *Luka*. Postoji još u > u *kur*, *čur*, *chiura*, *kurb* i Vukov masulium *čirica* (Beograd) »momče koje je u

službi kod kakvog gospodina«, koje Berneker stavlja pod arabizam *kirfa* (v.) < ar. *kira* »Mete«, što ne objašnjava ni semantiku ni izvedenicu. Ovamo i izraz *kirbjeleiso* (Teodozije) ~ *kirlejšon* (17.v.) = *kirales* (narodna pjesma, Turopolje, refren) = *Kirije* n (17. v.), slov. *kerlejš* »znamenje pri katerem z mrličem postoje ter molilo pogrebci«. Od gr. crkvene sintagme *κῦριε, ἐλέησον* »gospodine, smiluj se« (*η > i* itacizam). Odatle *krliješi* m pl. (Vuk, Dubrovnik) »brojanice« (Budmani niječe da je čuo tu riječ u Dubrovniku; za Boku daje Vuk značenje »Schlüsselbein, jugulum (metafora, upor. češ. *krleš* — *krlesa*) = *krliješ*, gen. -*eša* (Perast) = ikavski *kratiš*, gen. -*iša* = *kr-III* (Potomje) »brojanice, krunica« = *kr-lješ*, gen. -*eša*. (Dubrovnik, Čilipi) »1° krunica, 2° (metafora) kralježnjak«. Deminutiv *kr-lješić*. Odatle na -*ar < -arius kralješar*, gen. -*ara* »čovjek koji načinja kralješe«. Školski je neologizam zoološki termin *kralješnjaci* »kičmenjaci«. Dubrovačko *kralješ* — *krališ* pretpostavlja posudenicu iz dalmato-romanskoga *kerlesu ili *krialesu, upor. tal. (Arezzo) *crialeso*.

Lit.: ARj 2, 138.5, 5. 596. 452. Jagić, ASPH 12, 307. Pletersnik 1, 395. Miklošić 115. 425. 449. SEW 1, 502. 505. REW* 4799. DEI 909. 1156. JF 12, 145. Vasmer, GL 87, Jagić, ASPH 9, 149-150. Putanec, Rad'15, 318,

kirija f (17. v., Vuk) = *čirija* (Vuk) = *čirija* (Kosmet, Crmnica) »sinonimi: 1° najam, 2° vectura, furinga«. Na -*džija kiradžija* m = *kiradžija* (Vuk) = *kiradžija* (Srbija, Milićević; *j* anticipira idući palatal *j*, upor. *kitajlija*, *Durajlija*, *novajlija*) = *čira(j)džija* (Kosmet) »iznajmitelj stana«; *kiridžija* (Čilipi) »nadničar koji goni grožđe ili sijeno na konju« = *kiridžija* (16. v. i 17. v. sa i mjesto *a* prema *kirja* i *kirijati*) »iznajmitelj konja, vozač« = *kiridžijaš*, gen. -*aša* (sa dodatkom našega sufixsa na turski, Bosna) prema *kirijāš* (Hrvatska, Istra) »sinonimi: furman, furingaš, vozač«. Odatle pridjev na -*ski kiridžinski, kirtadžijski, kirijāški*. U Kosmetu *curijāš* i *kiradžija* — *čiridija* znače isto. Denominal na -*ati kirijati* (Lika) (is-) = na -*ovati kirid ovati* »raditi kao kiridžija«; *čirijati* (Ljubiša) »osloboditi (nejasan razvitak značenja)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kirā'* »najam«, od glagola *kara* »najmiti«) iz pravne terminologije: rum. *chirie, chirigiu* »Fuhrmann«, bug. *kirija, kiradžija, kiradžilak*, arb. *qirā, qiraxht* »Pferedmieter«, cine. *eh irie, Mra*

chera, chiragi = *cheragi* »roulier«, ngr. *χουράς, χουρατζής*.

Lit.: *ARj* 2, 138. 3, 883. 4, 4. *Elezović* 2, 365. *NJ* 1, 202-204 (cf. *IJb* 19, 264). *Лило-ић* 116. *SEW* 1, 505. *P<mc>* 2, 122., br. 267. 268. *GM* 228. *Mladenov* 236.

Kiril m (17. v.), također u toponimiji i antroponimiji (*Kirilović*, Vojvodina) = *Kirilo* m (prema crkvenom jeziku), pridjev *kirihvski* (Vuk, ~ *alfabet*) prema njem. *kyrillisch* = (varijanta *ć* za gr. *k* pred *u*) *Ćiril* (ŽK). hipokoristik *Ciro* m pored *ora*, odatle pridjev *ćirilski* (*alfabet*), *ćirilica f* ~ (varijanta *u* > *u*) *Kuril* (15. v., čakavski), pridjev *Kurilov* (14. v., Svetostefanski hrisovulj), poimeničen na *-bc* > *-ee* *Kurilovec* (Hrvatsko zagorje) = (pseudo-jekavizam) *Kūrījei* (Bosna), upor. prezime *Kurilić* (Pag), na *-bc* > *-ac* *Kurilac* (15. v., upor. glede sufiksa *Adamizo* za narodne dinastije). Od gr. imena *Κύριλλος*.

Lit.: *ARj* 5, 5. 812.

Kirin, gen. *-ina* m (1491, prvotisk glagoljskog brevijara), 1° lično muško ime, 2° hrv.-kajk. prezime, antropomim i 3° toponim*. Odatle prezime na *-čić* *Kirinčić* (Krk) pored *Kerincio* (*e* može biti "disimilacija *i - i* > *e - i*, ali *i j - b* > *e* u Vrbniku). Upor. u istro-rom. *Kirēin* — *Querino*. Sa protoničkim *ī* > *6* > *a* (upor. *avitae* > *Cavtat*) *Karin* (1444, ime fratara), *Karin Pervie* 1495, *Karin Surlić* (1513), *sin Karinov* (1490), *Karincić* (1592), *Karin s Kaseg* (Lika 1497). Sa *qui* > *ku* *Kurin* (knez dubrovački 1265). Kult sv. *Kirina* < lat. *Quirinus*, sisačkog biskupa (4. v.) osobito je jak na Krku (12-14. v.) zbog biskupske crkve posvećene tome svecu nakon propasti Siscije. Hipokoristik sa sufiksom *-bc* > *-ac* u imenu stanovnika u Vinodolu (etnikum) *Kirāc*, pl. *Kirci* (izgovor u Kastvu) m prema f *Kirica* (mocija kao u *Šokac* m prema f *Sokica*, Vuk). Kolektiv kao ime kraja (honorim) na *-adija* (tip *Šokadija*) *Kiradlja* »kraj od Kraljevice do Novoga (Grižane, Kaminjak)«, pored *Kirija* (Kastav: va *Kiršken*).

Lit.: *ARj* 5,5. 813. 4, 855. 866. 879. *Ive* 102. Jireček, *Romanen* 2,54.

kirka f (Šulek, Valjavec, hrv.-kajk. ?) »kestenov cvijet«.

Lit.: *ARj* 5, 5.

kis »uzvik kojim se dozivlje pas (Dubrovnik i okolina, bug.)«. Oformljeno na *-o kišo* m (Čilipi) »pas«, na *-kati klskati*, *-am* impf.

»zvati psa navedenim uzvikom«. Ovamo *kī-sād* f (Hercegovina), potvrđeno kao psovka.

Lit.: *ARj* 5, 5. 6. 9. *Mladenov* 238.

kísjeti, *kisim* (Vuk, 18. v.) »1° biti pomalo kisela okusa, 2° (o kiši) pomalo i tiho padati; sinonim: daždjeti«, impf, na *-eti* od praslavenskog (**kys-*) prema *kisnuti*, *kisnēm* (*o-, uz-*) »1° postati kiseo, skisnuti se (Gradište, Varoš, Slavonija)« i *skisnuti* »1° sinonim: iskiseliti se (Lika), postati kiseo Dubrovnik), 2° postati mokar, vlažan (štokavski *pokisnuli, is-, prekisnuti* Kosmet, upor. bug. *kišna* »1° postajem kiseo, 2° vlažan)«, 3° *raskisnuti, -m* »razmekšati«. Sva ta tri značenja ne nalaze se u svim narječjima. Imade narječja koja ne poznaju drugo i treće štokavsko značenje. Praslav. **kys-* na *-ati*: *kisati* (Barakovic) »4° vreti (metafora: *srce mu li kiša*), 5° kuhati (Belostenec), 6° fermentescere (Dobroselo, Lika: *je li kruh dokisao?*)«. Prefiksadni glagoli: *nākisati se, -ām* (Slavonija) »naplakati se (o djeci)«, *skisāti se* (ŽK) »postati kiseo«, *rāskisati se, -ām* (*kukuruz od kiše*) »razmočiti se«. Deminutiv na *-kati kiskati* je od *kisati, -ām* (Vuk) »kriviti i mijenjati licem kao što biva kad čeljade hoće da zaplače«. Upor. *kiselo lice*. Glavno dominantno značenje »acerbus« zastupano je u pridjevskoj izvedenici na *-el* i *-bi*: *kiseo, kisela* (sufiks kao u *debeo, veseo*) »acerbus«, *nākiseo* (Kosmet) »prilično kiseo« pored *kišio, kisjela* (Dubrovčani) sa sufiksom *-eh* i *kīsao, kiska*. Upor. još izričaj: *deveta voda kisela* »nikakav rod« (metafora). U izvedenicama oba značenja vide se u poimenačjenjima *kiselina* »ocat« prema *kiselica* »Ijutina, Sodbrennen (Cres)«. Od značenja »acerbus« izvedenice su na *-ica* *Kiselica*, naziv različitih *kiselih stvari*, odatle na *-jar kiselica* (Srijem) »1° koji jede kiselicu, 2° dio časnog posta«, na *-jak kiseljak'*, na *-jača'*, *kiseljača* = na *-ika*: *kiselika* = na *-ka kiselka* = na *-jaja kiseljaja* »vrsta kisele jabuke« = na *-ovnica* (prema *kuruzovnica*) *kiselóvnica* (Lika) = *kisela kolombotnjica* (Kosmet) »kiseo kruh«; na *-io*: *klself*, gen. *-Uja* (Kosmet) »biljka nalik na zelje«. Oblici *kiseli* i *kiszlb* miješaju se, tako u Kosmetu *prekiseo* m prema f *prēkiska*. Pored *kiselina* potvrđeno je i *kinina* (opća riječ i toponim). Denominai na *-iti kiseliti, -im* (18. v.) (*u-*) prema *iskiseliti se, -im* (Vuk) »napojiti se posve vodom«, *rāskiseliti, -lm* (Vuk) »1° razmočiti, 2° učiniti da bude nešto posve kiselo (Lika)«. Hrv.-srp. kreacija istočnih krajeva je izvedenica na *-ia* od praslav. korijena *kys--kiša* f »sinonim: dažd, godina«,

s pridjevom na *-bn kišan* (18. v.), poimeničen *Kunića* f »voda od kiše«, na *-jara kišnjara* (Slavonija) »žaba«, na *-jak Kišnjak* »sinonim: duždjevnjak«, na *-evit / -ovit kiševit — kišovit* (18. v., protiv pravila) = *kišovitan* (18. v., jedna potvrda), na *-ljiv kišljiv* (Boka). Neologizam *kišobran* stvoren je prema njem. *Regenschirm*. Denominai na *-iti kišiti, -i* (*uz- se*) pored *kisjeti* na *-ėti* »pada kiša, daždi (upor. kod Martića *daždi kiša od krvi junačke*)«, na *-āti: kišati* (Dubrovnik) »razmekšati,« *raskišati se* »dosta razvlažiti se«, *raskišati se* (Vodice) »razdrobiti«, na *-ovati nakišnjovat, -ujem* {Kosmet} »biti pomalo kiseo«. Praslav. korijen *kys-* bio je i pridjev, kako se vidi iz toponima *Kisidō*, gen. *Kisidola* (Srbija, Požarevac) »vlažni do«. Taj je poimeničen na *-bc kisaq*, gen. *kisca — kisec = kisoc* (Kosmet) »domaći hljeb od kisela tijesta«. Mađžari posuđiše *kiszil* < *kysilb* i *keszölce* < *kyselica*. Značenja praslav. *kys-* razvila su se iz opažanja fermentacije. U našoj modernoj kemijskoj terminologiji taj korijen ima svoju ulogu. Šulek je stvorio *kisik* (kao *vodik* i *dušik*) »oxygenium«, preokrenut kod Srba prema *kiseo* u *kiseonik* (Pančić), sa *-nik*, po ugledu na *vodonik*. Prijevoini štepen *kvas-* ima zasebnu leksikološkijsku porodicu. Glas *Γ* nastao je iz jery-a, stoslav. *vz(s)kysnpti, kyslb*, a taj iz ie. *ū*, koji se nalazi u lot. *kīsāt* »ključati, vreti«, *hūsuls* »vir«. Pridjevi na *-eiv, -Iš* kao i glagol *kisnuti* sveslavenski su i praslavenski. Ie. korijen **qut-* (upor. sanskrt. *kuthita-* »smrdeći») bio je raširen u baltoslav. formantom s: **kuts-*.

Lit.: *ARj* 3, 883. 5, 7. 9. 12. 7, 390. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Elezović* 1, 234. 291. 437. 2, 125. 387. Radojević, *Nj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12,275). Tentor, *JF* 5, 210. Moskovljević, *NJ* 4, 38-44. Mičović, *NJ* 4, 82-85. Miklošič 157. *SEW* 1, 678. *Holub-Kopečný* 197. Bruckner, *KZ* 48, 195. *Vasmer* 562. *WP* 468. *Mladenov* 238. *KZ* 56, 205. Scheftelowicz, *KZ* 54, 248. Endzelin, *IF* 33, 116.

kīslica f (Vuk, Srijem) »postava na suknu ozdo iznutra; sinonim: sindžef«. Po mišljenju Budmaijjevu nije izvedenica od *kysli* > *kisao* (v.), nego od mađž. *kiszelni* »izrezati, isticri«.

Lit.: *ARj* 5, 9.

kismet m (Bosna) = *kismet* pored *kasmet* (Kosmet, sa tur. *r* > *a*) = *krsmet* m (Bosna sa tur. *r* > *r* kao u *krz*) »dobra sreća, udes, sudbina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kismet*) iz oblasti folklor (vjero- vanja): bug. *kāsmēt* »Glück, Schicksal, kās-

meilija »vom Glück begünstigt«. Ovamo ide još *křsme*, gen. *křsmeta* n (Srbija, Vuk) »danak što se plaća kad umre domaćin, mrtvina«. Tu je ar. sufiks za apstrakta identificiran sa suglasničkom deklinacijom tipa *tele*, gen. *-eta*.

Lit.: *Elezović* 1, 284. 291. *Doric* 166.

kiščica f (Vuk) »oruđe za šaranje; sinonim: šaraljka (v.)« je deminutiv na *-ica* od *kiška* f »Strauss« u bug. Sadrži prema tome konglutinat od dva sufiksa *-ka* i *-ica*. Osnova *kist-* bez sufiksa očuvana je vjerojatno u toponimima *Kistanje* (Dalmacija) i *Kistačka* (Srbija, Požarevac) < *kyšt* + *-bc* + *-ska*; *kist* m »sinonim: pimzl (gradovi) < njem. *Pinsel* < stfr. *pinzel*, fr. *pinseau* < lat. *penicillus*« posuđenica je iz rus. *kistb* f. Glas *i* nastao je iz jery-a jednako kao u *kila* (v.), koja ima zasebnu leksikološkijsku porodicu, a to iz ie. *u* od ie. korijena **qup-*, prijetoj od *(*s*)*qeu-* sa sufiksom *-sti*. Sulekova *kistača* »Kreuzbein« nije iz narodnog govora. Ne zna se ide li ovamo *kiša* (18. v., Katančić) »kist« i *kiša* (Vuk) = *kisa*, gen. *kiše* (Kosmet) »surla, rilo u svinje (kao metafora)« jer se ne zna kako se odnosi š prema si. Zar *qu-s-ia-i

Lit.: *ARj* 5, 10. 11. Miklošič 158. *SEW* 1, 679. *Bruckner* 231. *Vasmer* 562. *Mladenov* 238. *WP* 2, 556. Matzenauer, *LF* 9, 177. *Weigand-Hirt* 430. *REW* 6390.

kišleginja m (18. v., rukopis, Vojvodina ?). Od mađž. sintagme *kis legény* »mali momak«. Takvog je izvora i *kišur* m (hrv.-kajk., prezime) »Junker, gospodičić«, od mađž. *kis ur* »kleiner, junger Herr«.

Lit.: *ARj* 5, 12. Štrekelj, *DAW* 50, 28.

kīstra f (ŽK, hrv.-kajk., s umetnutim *r* poslije *t* kao u *prostrica* v., *vltrice* v., tal. *Spalatro, schëletro*) — slov. *kišta* fl, deminutiv *kištiča* »Kiste, Verschlag > *fršlòk* (ŽK) > *zabój* (slov. prevedenica), *Kiste*«. Od lat. *cista* > tal. *cèsta* (14. v.) < gr. *κίστη*, mediteranskog podrijetla ali preko stvnjem. *Kiste*. Od tal. deminutiva na *-ellus* (v.) *cestella* (14. v.) > *čestjelica* f (16. v., M. Držić) = *češčelica* (Dalmacija) »Körbchen«. Upor. njem. *Zistel*.

Lit.: *ARj* 1, 956. *Pleteršnik* 1, 399. Štrekelj, *ASPH* 14, 520. *REW* 1950. 1950 a. *DEI* 879.

kit' m (stsrp., Vukov, danas općenit, akcent; prema Vuku u Dubrovniku; Budmaniju nije to narodna riječ u Dubrovniku) = *kīt* (Budmani), slov. *kít*, gen. *kita*, stoslav. (Supr.), rus., ukr. »balina (v.)«. Grecizam koji

je ušao u jezik preko Svetog pisma: gr. κίτος > lat. *cēlus*. Radnic ima prema latinskom *četa* f (17. v.).

Lit.: ARj 1, 775. 5, 12. Pletersnik 1, 399. Miklošić 116. SEW 1, 509. Vasmer 78.

kit², »zvuk (onomatopeja) kojim se tjeraju jagnjaci od ovaca da se odbiju od sisanja«. Veže se s imperativom bez t': *kit luč* (od *lučiti*). Upor. uzvičnu varijantu *kiš* (v.).

Lit.: ARj 5, 12.

kita f (Vuk, Kosmet, ŽK, Vodice), sveslav. i praslav. riječ (*kyta), bez paralele u baltičkoj grupi, »1° grančica s lišćem = *grana* (Cres), 2° svežanj, 3° ženska kosa, pletenica, 4° kičanka na fesu (Kosmet), 5° (eufemizam za) muški ud, 6° toponim«, pored *kit* m (dvije potvrde, 17. i 18. v.), stvorena prema posverbalu *nakit*, u Kosmetu *kit* m »vo«. U izvedenicama nazivi biljki i domaćih životinja. Pridjevi na *-en kitan* (17. v.), poimeničen na *-jača kltinjača* »vrsta jagoda«, na *-jak kltinjāk* »sinonim: gorun (v.)«, neologizmi *kuniča* »ornat«, odatle *kitničar*, *kuničarstvo* (Sulek) »modisteraj«, raširen sa *-ast kūnast* (Vuk), danas običnije *kitnjast* (epitet za *Srijem*'), *nj* od apstraktuma na *-nja hitnja*. Indeklinabilni pridjev na *-li hitali (fes)* odatle *kitalija* »kapa« (Kralje) i *čebe kitajlije*. Na *-aš kitas* »1° sijerak, 2° nazivi za stoku«. Deminutivi na *-ica kitica* (16. v.), imena biljki, odatle još jednom *kitičica*. U značenju »strofa« *kitica* može biti turcizam arapskog podrijetla (ar. *qifā* > tur. *kita* od glagola *kata'a* »rezati«). Budmani ispravno primjećuje da se značenje »strofa« moglo razviti kod nas od »struk odrezanog cvijeća« kao i u arapskom. Deminutiv na *-ka. kītka* »1° kita cvijeća (Kosmet), 2° vjeridbeni sastanak (Srbija, Knjaževac), 3° kicena kapa, 4° toponim«. Na *-ina: hitina* (Vuk) »snijeg što ostaje po drveću«. Imena domaćih životinja: *kito* = *kitonja* »vo« = *kitez*, *kitulja* = *kitūlja* (Kosmet) = *kituša* = *kilva* »krava«, *kitan* »prasad, jarač«, s hipokoristikom *kita*, *kiteša* »krava, koza, prasac«. Kol. na *-je kice* n = *kiće* (ŽK), *raskiće* n. Složenice: *kitonoša*, *kitores* »ures od kita«. Denominal na *-iti: kititi*, *-im* (14. v.) (*is-*, *na-*, *o-*, *ras-*, *sa-*, *s-*, *za-*), odatle postverbal *nakit* m. *sakititi*, *-im* »skupiti (svatove)«, *skititi*, *-im* (ŽK) »složiti«. Part. perf. pas. *kičena* (Orahovica, Slavonija) »krmača«, na *-ka klčenka* (Vuk) »1° kapa s kitama, 2° ženska kosa, 3° krava, ovca, koza, 4° vrst jabuke«, s promjenom sufiksa *kičanka* (Srbija) »kita na fesu«. Poimeničenje na *-ica kičenica* (Lika)

»umrla sestra«. Rumunji posuđiše *chitā* »Bündel, Büschel, Porzione, Madžari *kita* »Büschel«. Glas t nastao je iz jery-a, upór. ukr. *kýta*, a to iz ie. n. Ie. je korišten **ūp-*, raširen sufiksom *-ta*, za koji postoje veze u germanskim jezicima. To je prijevod **(s)qeup-* »struk«. Bez sufiksa *-ta* od tog je korijena *čupa* (v.), a od posuđenica *škopa* (v.).

Lit.: ARj 3, 883. 4, 944. 5, 13. ZWVŽ 6, 258. Tentor, JF 5, 210. Ribarić, SDZb 9, 157. Elezović 1, 291. Miklošić 158. SEW 1, 679. Holub-Kopečný 197. Bruckner 231. Vasmer 562. WP 2, 556. Mladenov 238. Scheffelowitz, IF 33, 142.

kizlar-āga (17. v., narodna pjesma, Kavanjin, Sorkočević) = *kāzlar-aga* (Gundulić) = *krzlar-aga* (Vuk, narodna pjesma) m »zapovjednik nad hadumima, eunusima, na turskom dvoru; upravo: djevojački aga«. Od tur. sintagme *kizlar aĝası*, pl. od *kız* (pl. *kızlar*) »djevice, djevojka«. Apstraktum na *-luk krzhluk* »djevličanstvo«. Glede zamjene *a, i, r < i* upór. *j agr z* (v.) < *yaĝız*. Balkanski turcizam iz oblasti dvorskog i ljubavnog života: rum. *cizlar-aga*, bug. *kāz, kazam*, s tur. posesivnom postpozicijom *-m* »moja draga«, upór. *džanum*. Od tur. *kız* sa sufiksom *-kan* (kao u *čališkan* v.) nastao pridjev *kizkan* »ljubomoran«. Odatle je *kaskân* m (Kosmet) »ljubomora (objekt *uzimati na koga*), glagol na *-isati* (v.) *kaskanisat*, *-išem* = (sa *-d* od tur. aorista) *kaskandisat*, *-išem* »biti ljubomoran, zavidjeti« i radna imenica na *-džija kaskandžija* m prema f *kaskandžika* »čeljade ljubomorno, pakosno«. Obje su riječi balkanski turcizam (tur. *kiskanmak, kiskancı*): bug. *kaskandžija, kaskandisvam*, arb. *kēskan* = *kēskanlĕk* »Eifersucht«.

Lit.: ARj 4, 922. 5, 21. 712. Skok, Slavia 15, 360., br. 441. Štrekelj, DAW 50, 34. ASPH 11, 106. Elezović 1, 284. 2, 521. Mladenov 274. GM 190. Tiktin 318.

kjâro (Dubrovnik), prilog »jasno«. Od tal. (toskanski izgovor) *chiaro* < lat. *darus*. U starim dubrovačkim spomenicima part. perf. pasiva *dikeran*, od *dikerati* < tál. (tosk.) *dichiarare*. U Režiji (prema furl.) *klar*. Inače posvuda prema mlet. izgovoru: *carom* (Lika), prilog na *-om* (v.) u priloškoj sintagmi za pojačanje *čorom čisto* (se. *nebo*) »posve čisto, vedro«, *čoro* (Vodice) »jasno«, *čar* pridjev (Rab, Božava) = *čari*, *-a*, *-o* (određeno Molat): *more je čaro kad se vidi stara riva od Rea* (Risan); komparativ *čarije* (Kučiste) »svjetlije«, na *-it* (v.) *očarit* (Riječka nahija) »1° vedar, 2° prijatan«, *acanto* (Crmnica) prilog

»jasno«. Denominal *očarati*, *-am* pf. (Lika) (prefiks *o-*) »izvedriti se«, *raščaralo se, raščaraje se vrime* (Kučiste) »poboljšava se«. Postoji još u jednoga pisca *čara* f »lux, svjetlost«, ali u citiranoj rečenici nije jasno to značenje. Može biti isto što češ. *čara* (Stulić) »linea«. Na *-ac* (v.) *iatac*, gen. *-aca* (Dubašnica) »štap kojim se u peći drva prevrću« = na *-ica carica* (Tivat) »štap od smreke ili drugog drveta za obranu«. Ne zna se pravo da li je *-ica* u *carica* (Lika, Konavli) »putni list, Legitimationsschein« naš sufiks ili je zamjena za tal. *-ezza* < lat. *-ities, -itia*, upór. i *carica* (Tivat) »čistina u šumi«.

Lit.: ARj 1, 891. 2, 126. 8, 532. Budmani, Rad 65, 163. Ribarić, SDZb 9, 83. Cronia, ID 6. Zore, Rad 108, 122. Šturm, ČSJK 6, 81. JF 11, 81.

kjeraf, gen. *-rfa* m (Šipanska luka, malo se čuje) = (isto s augmentativnim sufiksom *-one* > *-un*) *krfún* m »veliko mnoštvo srdjela, više bašamara (v.) zajedno«, »maca (v.)«, »baštun (v.)«. Nigdje se drugdje u Romaniji ne govori taj ribarski termin. Vjerojatno od lat. *acervus* »mnoštvo, masa, hrpa«. Dosada je potvrđen samo u romanjolskom *zerbél* »Stock der-Strohmiete« < poimeničen pridjev sr. r. *acervale*, u južnoj Kalabriji *cermaru, ciarmaru* »palone« < **acervarius (palus)*.

Lit.: REW² 97 a. DEI 35-36.

klāča f (Dubašnica, Krk) »dio jarma što stoji volovima oko vrata, kamba«. Trebalo bi još potvrditi iz drugih narječja. Sudeći prema arb. *kular* »gebogenes Holz welches dem Ochse um den Hals lauft«, koje se slaže sa *coddari, cuddari* (južna Italija) = slov. *koler* (jugoistočna Štajerska) »collare dei buoi« — biz. *κολάριον* »isto« i potječe od lat. *collare* (v.), *klāča* je izvedenica od *collum* s pomoću *-acea*. Upor. *kuasō* »vrat« u francuskim narječjima, koje predstavlja izvedenicu na *-aceus + -one*. Prijelaz nenaglašenog *o* > *6* je kao u *klevretb, slar* < *solarium*.

Lit.: ARj 5, 93. Pletersnik \, 424. GM 212. DEI 1011.

klada f (Vuk), sveslav. i praslav. (*kolda), bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Block, 2° panj u drvetu, 3° toponim«. Deminutivi na *-ica klādica*, na *-ič kladie* (Vuk). Augmentativi na *-ina kladina* — na *-etina hladetina* = na *-urina kladirina*. Na *-ara: kladara* (Posavina) »vodenica na kladama«. Na *-ičiča kladarčica* (Vinkovci) »piiska, potkuša, motacilla alba«. Na *-uša kladuša* »1° sinonim:

kladara (Posavina), 2° toponim«. Deminutivi na *-ica Madarica* »1° mlin na izdubimeni kladama, 2° gljiva« = *kladušica* »gljiva«. Pridjevi na *-en* samo u poimeničenju *kladenac* (v.), na *-en* samo u toponimu *Klana* (Istra, *dn* > *n* kao u *panem* pored *padnem*), poimeničen na *-/ klādanj*, gen. *klādnja* (Dalmacija) »Γ' kladenac, studenac, 2° toponim (Bosna)«, na *-jača hladnjača* »gljiva«, na *-ica klanica* f, s deminutivom *klaničica* (Vuk, Bosna) »košara, staja«. Slog *hla-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *Moda*, rus. *kolada*. Osnova je *kol, kao u *klati* (v.), raširena formantom *d* već u ie. vrijeme, kako se vidi iz usporednica gr. *κλάδος* »grana«, stnord. *holt*, nvnjem. *Holz*, i ir. *caill* »šuma« < *kaldet. Upor. raširenje iste osnove formantom *5* u *klas* (v.).

Lit.: ARj 4, 22. 26. Miklošić 123. SEW 1, 543. Holub-Kopečný 168. Bruckner 238. Vasmer 601. Uhlenbeck, PBB 22, 545. Petersson, IF 34, 222. Bezzenberger, BB 16, 240.

klādenac, gen. *-enea* m (Vuk) = *hladenac* (Dubrovčani), južnoslav. i istočnooslav. te praslav. (*koldezī) »sinonimi: studenac > zdenac, stublina, puč, bunar«. U 13. v. *kladezb*. Slog *hla-* nastao po pravilu likvidne metateze, *e* iz nazala ?, rus. *kólóden* = *kolodjazb*. Dočetak *-ezb* zamijenjen na osnovu semantičkog unakrštanja dočetakom *-enac*. Zbog istog razloga zamijenjen je i slog *kla-* > *hla-* prema *hladan*. Danas se najčešće govori u bug. i u Makedoniji. U Makedoniji se razlikuje *stublina* od *kladenca* time što je *stublina* »bunar s ogradom od drva«, a *kladenec* »kamenom ograđen bunar«. Prema tome jezični osjećaj smatra *kladenac* izvedenicom od *klada*, *klásti* (v.l. Uzimlje se da je praslavenska posuđenica iz germ. *kaldingaz, izvedenica od got. *kalds*, nvnjem. *kalt* »studen« (semantička paralela *studenac*). Ta izvedenica nije potvrđena ni u jednom germanskom jeziku. Razlog za to mišljenje bio je dočetak *-ezb* kao u *knez, vitez*. Dočetak *-ingaz* u te dvije riječi označuje osobu, ne predmet kao u *kladez*. Kiparski se pridružuje mišljenju Brucknera i drugih da je *kladez* izvedenica od *klada*. To će biti vjerojatno, i to zbog toga što u slavinama, koje stoje najbliže germanskom, kao što su češki, poljski, oba lučička srpska i polapski, ne postoji refleks od *koldizb.

Lit.: ARj 5, 24. Miklošić 123. SEW 1, 543. Brückner, KZ 48, 188. ASPH 42, 139-140. Vasmer 601. Kiparski 38-40. Skok, GISND 2, 284. Ekblom, Mel. Pedersen 414-419 (cf. IJb 23, 352). Stender-Petersen 211. sl. (cf. Janko, Slavia 9, 947).

klafrati, -*am* impf. = *klafrāt* (Istra, slov.) = *Ma/uriti* (hrv.-kajk.) = *klapŕnjati* (Vuk) = *klāprati*, -*am* (Lika, Vuk) »sinonimi: brbljati, blebetali«, pejorativna onomatopeja. Odatle *klafura* m »čovjek koji klafuri«, s pridjevom na -*ljiv klafurljiv*; *klapralo* m prema *klāpralica* f. Varijanta bez *r* semantički izražava drugu nijansu: *klapati*, -*ām* »govoriti zlo, opadati, panjkati«, *klapalo* m, s hipokoristikom *klapo* = *klapeša* i s pridjevom *klāpav* (Lika); *klapŕnjati*, -*ām* »buncati« kao i *klapati*, *klapam* (o-) pored -*ljem* »brbljati«, *naklapati* s apstraktumom *klapnja* i postverbalom *Mapa* f < *tlapa na -*alo* (na-, pri-) *klapalo* m idu zajedno s varijantom *tlapati* > *hlapiti*, -*im* (se) (Vuk) prema fonetskoj pojavi *ti* > *kl*. Ta onomatopeja, kojom se Nj pejorativnom pravcu oponaša zvuk ispraznog govora, nalazi se ne samo u slavinama, nego i u rum. *clāpai*, *clāpāni*, *clāmpāni*, njem. *klaffen*, *klāffen*, *klappern*. Po svoj je prilici praslavenska riječ. Kad se prenosi i na druge zvukove kao *hlapiti se* »pjeniti se«, u lit. *klabėti* »cvokotati zubima«, gubi pejorativnost. Druge varijante u tim nepejorativnim značenjima pokazuju onomatopejske prijevode: *klepati* (v.), *klopot* (v.).

Lit.: ARj 5, 35. Tomanović, JF 17, 213. Miklošič 117. SEW \, 509. Holub-Kopečnyj 168. Brückner 236. Mladenov 239. Jagić, ASPH 1, 431. Vaillant, RES 22, 15.

klāftar, gen. -*tra* (Istra, Šulek) = *Klafter* (hrv.-kajk.) = *klovter* (18. v.) = *klofter* (18. v.) = *klaftra* f (ŽK) »sinonim: hvat (v.)«. Od njem. *Klafter* »mjera za drvo«, od glagola koji u ags. *clyppan* znači »obuhvatiti«, semantička je paralela za *hvat*, postverbal od *hvatati* (v.). Prvobitno »mjera obuhvatom ruke«.

Lit.: ARj 5, 27. 86. 90.

klāk m (16. v., Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Šibenik, Biograd, Korčula) »vapno gašeno, kreč« = (sa *α* > *e*) *klek* (Šibenik) »kupovno vapno (razlika prema domaćem terminu *japanj*, gen. -*pnja*)« = *klak* (ŽK) »smjesa od ilovače i isjeckane slame za pravljenje peći«. Pridjev na -*bn* > -*an*: *Macan* »vapnen«, na -*ovit*: *klakova* (*kamen*), neologizam. Denominal na -*iti* *klačiti*, -*im* (*is-*, *na-*, *o-*) prema impf, *oklačivati* »okrečiti«, *oklačaviti* se (Pavlinović) »uprljati se klakom«, od nepotvrđenog pridjeva *klačav*. Na rom. sufix -*ina*: *Mačina* f (Vuk, Krtole, Crna Gora, Crmnica) = *Macina* (Potomje) »1° vapnenica, krečana, 2° toponim Pod Klačinom (Budva),

Klačina (Kotor, Škaljari, Risan, Dobrota, Ljuta)«. Na -*ar Macinar* »koji pali klačinu«. Na -*ara* < lat. -*aria* *klāčināra* f (Dubrovnik) »otpac od starog zida«. Jedna potvrda (Mikalja, Stulić) *Močnica* gdje je romanski sufix zamijenjen hrvatskim. Glas *č* mjesto očuvanog *k* (lat. *cale-ina*) slaže se sa krčko-rom. *kalčaina*, dok je *kē* u lat. *calx*, ak. *calcem* (riječ sumerskog podrijetla, odatle na Mediteran) očuvano u velarnom izgovoru. Leksički je relikv iz balkanskog latineta kao *murus* > *nar*. Slog *Ma-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Stoji u vezi sa posudenicama iz graditeljske terminologije za kamene gradnje koje Praslaveni nisu poznavali. Upor. i nvnjem. *Kalk* kao posudenicu iz rimskog zidarskog graditeljstva. Ovamo još deminutiv na -*ulus* > tal. -*o/o*: *kōnkūl* (Sutivan na Braču) »oštro kamenje za kaldrmisanje« = *gūngul* (Korčula) »isto« < tal. *calcolo*. Toponim *Kankul* (Krk). Odatle *kalkulāl* (Božava) »računati« < tal. *calcolare* i internacionalno *kalkulirati*.

Lit.: ARj 3, 883. 5, 21. 27. 7, 392. 8, 813. Budmani, Rad 56, 162. Miklošič 117. SEW 1, 508. REW² 1501. 1538. DEI 672. 674-676.

klamati, -*am* impf. (Cres) »psovati«, upor. u krčko-rom. *clamar*, -*ūr* gdje uz »chiamare« ima i »gridare (?)«. Od lat. *clamare* > tal. *chiamare*. Dalmato-romanski leksički relikv. Ovamo ide iz mlet. *rečam* m »vabac ptica u lovu na njih; ptice pod bošketa u krletkama, koje svojim pjevanjem mame druge ptice da dođu na ljepilom namazana stabalca (= bošketa, v.)«. Od tal. *richiamo* m prema mletačkom izgovoru postverbal od *richiamare*.

Lit.: Novosti 34, br. 281., 13. (u članku *Počela je oželanda*, v.). Hirtz, Aves 412. REW² 1961. Tentor, JF 5, 206. Isti, ASPH 30, 192. Banali 2, 194.

klanac, gen. -*nea* m (Vuk) = *klanac*, gen. *klanca* (ŽK) = *klanac* (Vodice), praslav. *kolnCb, »tijesan put između dva brda«. Hrv.-kajk. toponim *Klanjec* (Zagorje, *nj* < *n* iz gen. pred *c*). Deminutiv na -*ič* *kiančio* (Lika), *klanječec* (hrv.-kajk.), augmentativ na -*ina* *Mancina*. U bug. sa sufixom -*ik* mjesto -*bc*: *klanik* »Raum zwischen Herd und Wand«. S tim sufixom i u rum. *cālnic* = *colnic* < *clānic »1° breiter Bergpfad > 2° Hügel«. U istočnom hrv.-srp. posudjenica *dervent* (v.), *klisura* (v.). Unutar slavenskih jezika riječ je južnoslavenska, češka i poljska. Iz poljskog se može zaključiti da je slog *Ma-* nastao iz likvidne metateze. U prarodstvu je s lit.

kalnas = lot. *kalns* »brijeg«, lat. *callis* i stvnjem. *Hölle*, s istim značenjem kao u bugarskom.

Lit.: ARj 5, 28. 33. Ribarić, SDZb 9, 157. Miklošič 117. SEW 1, 547. Mladenov 239. IFP 1, 356. Štrekelj, ASPH 26, 417. Brückner, KZ 48, 185. Z-SPA 8, 437. Jagić, ASPH 2, 397. Tiktin 392. Vasmer, AS/ 5, 143. Solmsen, PBB 27, 366. Scheftelowitz, KZ 53, 254. Boisacq³ 431.

klānfa f (hrv.-kajk., ŽK, slov.) »Klammer«. Denominal *sklamfati* pf. »kukama sastaviti«. Na -*ār*: *klāmfar* m (1495, hrv.-kajk., Bclostenec) = *klanfar* (ŽK, slov.) = *klampar* (Lika) = *klanfar* (Šulek) »sinonim: limar«. Od bav.-aust. *Klampferer* > *Clampfer* — *Klempner*, od *klempern* »Blech hämmern«. Njemačka onomatopeja.

Lit.: ARj 5, 28. Pletersnik 1, 401. Mažuranu 503.

klaoka f (Mikalja, dopuna *od grada*) »podzemni prokop u gradovima za izvođenje na polje nečisti«. Poluučena riječ. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Od lat. *cloaca*.

Lit.: ARj 5, 33. REW* 1994. DEI 985.

klap m (Ston, Dalmacija) »mlijeko na smokvi koje izađe kad se otrgne plod ili grančica«. Sa -*bc*: *klapač*, gen. -*pea* »oljuštine od smokve (Ston, Dalmacija)« = *hlapac* (Dubrovnik, glade *kl* > *hl* upor. *hlače*). Sa rijetkim sufixom -*ör* *klāpor* m (Ston) »sinonim: klap«. Postanje nejasno. Možda u vezi sa češ. *klapět*, polj. *klapiec*, ukr. *Blapoib* »komad krpa« ili s arb. *glep* = *gē'lepē* = *sklepē* = *gloq* (Godin) = *zglībē* »krmelj«, *zglapur* »krmeljiv«, σκλεπα »Kopfgrind«.

Lit.: ARj 5, 33. 35. SEW 1, 510. Brückner 236.

klāpiti, -*im* impf. (Vuk) »eo aegre« = *klapati* (Lika) (*do-*) »hoditi«. Upor. fr. onomatopeju *clopin* - *dopant* »šepajući«, *clopiner* »šepati«. Onomatopeja za radnju hoda. U Kosmetu je *klap* uzvik koji se može opetovati, njime se označuju stvari kad se redaju. U drugom značenju *klāpit se* (subjekt *orasi*) »Ijuštiti«, *oklāpit* (objekt *uši*) »objesiti, oboriti« (Kosmet) = *oklapiti* (Vuk). Glas *p* varira sa *m*: *klamitati*, *klamicēm* (Vuk) »vacillare« prema *klamati*, -*am* (*ras-*) (Lika). Odatle na -*alo*: *klamalo* m prema *f klamalica*, iter, *rasklamavati*. Na -*cati* *Mancati*, -*ām* »moriti se idući« je deminutiv od *klamati*: na Cresu: *zub mi se klanca* »trese«. Na -*iatu* *Mancati*, -*am* (sred-

nja Dalmacija, Pavlinović) »(u mraku) idući klapati životom«. Sa *i* mjesto *a*: *Blēm* »uzvik kojim se oponaša hod«, oformljen *klamati* (*ras-* vezano uz značenje koje se nalazi u *klimav* jv. *nižeI*, prema *kāmnuti* -*nem* (Srbija) = (sa *mn* > *n*) *klinuti*, -*em* (Kavanjin) (*do-*, *is-*, *ras-*) (također bug.), pridjev na -*av klimav* »kad predmet ne stoji čvrsto«, poimeničen na -*ica klimavica* »sinonim: drijemež«, odatle *klāmavnica* (Mrka Poljana) »sprava za kretanje mijeha«. Riječ *klam* postoji u češkom i poljskom u psihološkom značenju »obmana«, a onomatopejski prijeveroj *i klimam* u bugarskom i bjeloruskom.

Lit.: ARj 2, 590. 595. 3, 884. 5, 28. 29. 34. 73. 74. 78. Elezović \, 293. 2, 23. Tentor, JF 5, 206. Miklošič 117. 119. SEW 1, 505. Holub-Kopečnyj 168. Brückner 236. Mladenov 241. Matzenauer, IF 8, 169. Scheftelowitz, KZ 54, 226. Specht, KZ 68, 128.

klas m (Vuk), sveslav. i praslav. (*kohz), bez paralele u baltičkoj grupi, naziv za »plod poljoprivrednih biljaka (kao pšenice, kukuruza ita.), spica«. Pridjevi: na -*bn* *Masen*, gen. *klasna* (hrv.-kajk, 1653), poimeničen u m. r. za »juni« (17. v., pored *lipanj*, *ivanjsćak*, slovački, Belostenec, Habdelić, Patačić); na -*at* *Masat* »koji je pun klasja«, na -*ast* *kiásast*. Deminutivi: na -*bc* *klasac*, gen. -*sca* = -*ik* *Másak*, gen. -*ska*, na -*ac*: *klašćić*; na -*unac*: *slasūnac*, gen. -*nca* (Istra) = *klasūnāc* (ŽK) »klip od kukuruza, oklasina (Crna Gora), okomak«, s deminutivima *klasunčić* (Istra) = *klasunčac* (ŽK). Augmentativ na -*ina*: *Mašina* (Boka). Na -*ulja* *klasulja* »biljka«. Kol. na -*je* *klasje* = *klase* (ŽK) = *klāse* (Kosmet) = *klasinja*. Složenica *klasōber* m (18. v.) »čovjek koji bere klasje«. Denominal na -*aŕi*: *Masaŕi*, -*ā* (Vuk) (*is-*) = *Masat*, -*ā* (Kosmet, ŽK) (*pre-*) »sinonim: vlatati (subjekt *pšenica*, *kukuruz*)«, prema iterativu *isklasivati*, *isklastati* (srednja Dalmacija, Pavlinović), s nejasnim *st* za *s*, možda unakrštenje sa *vlatati*). Ovamo možda složen denominal na -*iti*, -*ati* *izmitoklásiti*, -*toklásim* (Stulić) = *izmetoklásiti* pored -*siti* (Dubrovnik) »izmiješati razne stvari tako da sve ostane u neredu« od sintagme *izmi* (imperativ od *iz-jeti*) i *klas* (upor. prezime *Smičiklas*) rastavljeno sa *to* (upor. *razgovijetno*, *nagovijestiti*, *najtomanje*). Promjena *e-i* nastala prema *mesti*, *metem*, *pometnja*. Slog *Ma-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upor. polj. *klos*, rus. *kolos*. Od ie. usporednica treba istaći naročito arb. *kali* »idem« < ie. *kolso, tj. ie. korijen *qel »bosti« raširen formantom

s u prijevoju **kol-*, v. *klati*. Riječ *klas* prema tome je slavensko-ilirotrački zajednički leksem kao *gomila* (v.), *gotov* (v.).

Lit.: ARj 3, 884. 5, 36. 37. 38. *Elezović* 1, 293. 2, 125. Jonke, *Rad* 275, 69. Ilesić, *ASPh* 27, 143. *Miklósié* 125. *SEW* 1, 238. 549. *Holi/b-Kopečný* 168. *Vasmer* 603. *Trautmann* 115. *ŪT* 1, 435. *Mladenov* 239. *Gorjajev* 161. GM 168. Jokl, C/ig. 329. Loewenthal, Лги. / . «ord. /г/, и. / . 29, 79-131. (cf. *ISb* 5, 111). Solmsen, *PBB* 27, 366. Uhlenbeck, *PBB* 30, 288. *Bmsacp* 487-488.

klasa f »razred«. Od tal. ili njem. *Klasse* < lat. *classis*, možda etruščanskog podrijetla. Pridjev na određeno -*ni klasni* (-a *borba*, -a *lutrija*), složeno *prvoklasni*. Na -jczj > -t'A *klasik*, apstraktum *klasizicam*, pridjev na -6И > -an *klasičan*, poimeničen na -ost *klasičnost*. Složen glagol *klasifikati*, -am impf, prema iterativu *klasifikovati*, -fikäväm (Dubrovnik) — -ovati *klasifikovati*, -ujem = -irati *klasificirati*, -fiaram, apstraktum na -adja *klasifikacija* f. Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 37. *REW*² 1964. *DEI* 975.

klasomunje m ili f pl., u poredbi *zvo-kotati kao klasomunje* (Ljubiša) »govoriti tuđim jezikom«. Po tumačenju autora »neka soja ljudi kao ciganija«.

Lit.: ARj 5, 38.

klāsti, *kladēm*, sveslav. i praslav. impf. (**kold-*), živi u čakavskim narječjima, »1° metnuti (štokavski), vrći (zapadna narječja, ŽK), deti (hrv.-kajk.), 2° vaditi jelo iz zdjele u tanjuru (Lika, Mikalja), 3° (subjekt *med*, *gnoj*, *mozak*, Vuk) teći, kad je riječ o nečem gustom (to značenje nije jasno)« prema pf. *hlādnuti*, -ēm (Lika) »metnuti«. Razlog nestajanja glagola *klāsti* je djelomična homonimija sa *klati*, *kaljem*, naročito u part. perf. aktiva, gdje *klāl* ima dva značenja »1° postavio, 2° klaos«. Impf, na -ati *klādati*, *kladām* (15. v.). Praslav. *kolda je od druge osnove > *klada* »Block«, dok je *klad* m »sinonim: blago« = *klada* f (crnogorska narodna pjesma) od *klāsti*. Apstraktum *klādānj*, gen. -dnja (Lika) = *klādnja* (Vuk) = *kladnica* »krstina«. Praslav. je izvedenica na -ivo *kladivo* (slov., steslav., češ.) »sinonimi: čekić, maljic, korać«. Ta ima paralele u keltskom. Odatle hrv.-kajk. *kladivec*, gen. -vr.a = *kladlvāc*, gen. -vca (ŽK). Prilog *jaklad* (Brač) »čini mi se, možda«. Nije, kako Budmani misli, od *jak* (v.) »kako«, nego je kao *ja reku* (ŽK) »mislim, etwa«. Denominal na -iti *kladiti se*, *kladim* (Vuk) (o-, op-) »wetten;

sinonim: na zapadu *vadljati* (ŽK) s postverbalom *vadija* = *oklada*«, prema iterativu *klādāti se*, *kladom* (Vuk) (o-, op), odatle neologizam *opkladionica* »kladenje na sportskim utakmicama«. Rumunji posuđiše *dadā*, *clādi*, *ciōē* »grosser Haufen« < *Haanja*, dem. *clāiță* »Getreideschober«, *clāi*, *clādārie*. Prefiksalne složenice s *klāsti*, *kladiti* daju također brojne interesantne i stare izvedenice: *isklasti*, *is-kladēm* (Lika) »izliti, isuti«, pored *uklādati*, *isklādām*, odatle postverbal *isklad* (Lučić) — *iskladanje* »sadržaj drame»; od *naklāsti* pf. prema *naklādati* impf, postoje u zapadnom književnom jeziku neologizmi uzeti iz češkoga: *naklada* »Verlag« prema njem. *Auflage*, *nakladnik* »Verleger«; od *oklasti* stari je postverbal *oklad* m (Brač, 1250) »1° maceries > mocira, ograda od suhog zida, u historijskim tekstovima *Muda longa*, *Muda bona*, 2° toponim na jadranskim otocima«, kod Vuka *oklad* je isto što i *oklada*; zatim: *prijēklad* (Vuk) = *prijēkladnik* »kamen sa strane na ognjištu«, *zaklad* (južni krajevi) = *zaklada* (Crna Gora) »1° lijepe haljine, 2° zalog«, od pridjeva *prikladan* (protivno *neprikladan*, odatle *neprikladnōst*); ne postoje glagolske prefiksalne složenice odakle su stvoreni ovi postverbalni. Za postverbal *poklade* = bug. *pokladl* postoji u Vodicama glagol *poklādati* (*živini seno*) »hraniti stoku«. Od *uklasti*, *ukladem* (Lika) »metnuti u što« pored *ukladiti se* (Boka) »okladiti se« (Lika) postoji *ukladā* (Boka) »oklada«, *ukladnica* (bački obučarski termin) »komadić kože što se metne u srijedu kad se šiju sare ili usmine«. Od *raskladāti*, *rasklādām* (Lika) »dijeliti na dijelove« postverbal je *rasklad* m »sinonimi: povaljenica, grebenica«, *rasklada* f (Brač) »jamica za lozu«. Pridjev *raskladan* »različiti« nije ušao u jezik. Od *sklasti* i *skladiti* (Mostar) »složiti« postoje brojne izvedenice: pridjevi *skladan* (Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »uljudan« (protivno *neskladan*), (*nēskladnōst*, *sklad* (*nesklad*, gen. -i u f Prčanj, pored *nesklad* m), *skladnoća*, *neskladnih*; *skladište*, *skladišnica*; *skladnja* (Boka) »krst, Garbenschober«, s glagolom *skladnjati* (Riječka nahija) »stavljati žito u stogove«, u pl. *skladnje*, gen. *skladnji* i *skladanja* (Srijem) = *Manje* (ŽK, sa *dnj* > *nj*) — *skladnjica* (Istra) »naprava od dvije priječke za prevoženje bacava«. Neologizam *skladnja* »sintaksa« napušten je. Živi su: *skladati* »komponirati«, *skladatelj* »kompozitor«, *skladba* »kompozicija«. Ovamo možda još *sklanik* m (sa *dn* > *n*) »uzao za privezivanje vesla uz čamac; sinonim: strop«. Još treba spomenuti

zakladna (Hrvatski Grob, Slovačka) »gornji dio uzglavlja u postelje« = *zlākānja* (ŽK, .dnj > n i premješten / u naglašeni slog) = *zāklanda* (metateza za *dnj* > *dn* > *nd*), pridjev *zaklādān* (Piva-Drobnjak) »lijep, prikladan«; *zaklada* u značenju »fundacija« smatra Maretić posudenicom iz češkoga, ali postoji ista riječ u sličnom značenju u Crnoj Gori. Baltičke paralele objašnjavaju ie. etimologiju od *klāsti*. Lit. *kloti*, *kloju* »razastrijeti, na široko postaviti«, lot. *klāju*, *klāt* »raširiti« kažu da je ie. korijen **qlo-* ili *ala-* »na široko metnuti, postaviti jedno na drugo« bio u slavina raširen formantom *dh*. To raširenje pozna i lit. *klodas* »sloj«. Prema tome ide *klāsti* dijelom i među baltoslavenske uspoorednice. Slog *klā-* u *klāsti* nije nastao po pravilu likvidne metateze prema rus. *kladú*, *klastb* i stnord. *hlada* »aufschichten«. Upór. za *kladivo* stir, *catti* < *Akaidēt* »šuma« pored *claideb*, kimr. *cleddyf* »mač« i fr. *f lève*, unakrštenje od *gladius* i gal. *kladivo. To znači da se ie. korijen *klo-dh pomiješao sa korijenom od *klati* (v.) < praslav. *kolti.

Lit.: ARj 3, 884. 4, 430. 5, 26. 29. 39. 41. 8, 31. 66. *Elezović* 1, 292. *NJ* 2, 76-77. *Mazurami* 817. Maretić, *Savj*. 181. 132. *NVj* 3, 192. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Vuković, *SDZb* 10, 385. Ivšić, *JF* 17, 128-129. Unbegaun, *RES* 12, 25. *Miklósié* 117. *SEW* 1, 506. 507. *Holub-Kopečný* 168. *Bruckner* 236. *KZ* 46, 235. *Vasmer* 565. 603. *RSI* 6, 193. *Mladenov* 239. *WP* 1, 439. 489. *Trautmann* 135. Jokl, *Unt.* 111. Isti, *Stud.* 74. *Tiktin* 371. Vaillant, *RES* 22, 15. 23. Hirt, *PBB* 23, 334. *GM* 138. Petersson, *Gioita* 4, 294. (cf. *RSI* 6, 279-280). Matzenauer, *LF* 8, 168. *Boisacq*³ 464-465. Osthoff, *IF* 4, 267.

klāstriti, -zm (Lika, ŽK) = *kij ostrili* (Dubrovnik) »sjeći sa drveta granje što mu može biti škodljivo; sinonimi: čistiti, kresati, rezati«. Glas *α* stoji mjesto *e* kao arhaizam. Odgovara prema tome točno slov. *klestiti* / *klestreti*, praslav. *klestiti. Ista je osnova i u *kljēšta* (v.). Bez *r* je *kljāstiti* »mutilare«, v. *kljast*. Glas *r* je sekundarni umetak poslije *it* kao u *prostrká* (ŽK) za *proštac* (v.). Hrv.-kajk. je *kleštriti*, -im. Upor. još češ. *klestiti*, *klestiti* i *kleštit* »behalten, verschneiden«, *klest* »odrezak drveta«, *ōkleitek* »komad grane«, polj. *kleścić*, *kleszczyć* »verschneiden, Wallachen«. Promjena *str* > *str* je kao u *oštar*. Isti glagol dolazi na velikom južnoslavenskom teritoriju bez /: *kaštriti*, -zm (18. v., Slavonija), *okaštriti* (Vuk), *iskaštriti* (1485), upor. bég. *kástrja* — *okástrit* (Kosmet) »sinonim: okresati«. Sa *k* >

h kao u *hlače*: *nastriti*, -im (18. v., o bjek *granje*, Dubrovnik) (*do-*, *o-*, *po-*, *ras-*) »dem i ohaštriti. Budmani označuje *haštriti* kao riječ nepoznata postanja. Miklošič upoređuje *nastriti* i *kaštriti* sa lat.-rom. *castrare*. Protiv tog upoređenja govori činjenica što romanski glagoli na -*are* nikada ne prelaze među naše faktitive na -*iti*. Mislim da treba pretpostaviti gubljenje / ili *lj* zbog disimilacije / (*lj*) - *r* > *o* - *r*. Romansko *castrare* ne igra ulogu u čišćenju drveća. V. još *kljast*.

Lit.: ARj 3, 581. 582. 874. 4, 891. 5, 42. 56. 94. *Elezović* 2, 23. Tornanovic, *JF* 17, 202. *Miklošič* 86. 113. *SEW* 1, 492. 517. *Holub-Kopečný* 170. *Vasmer* 568. *Mladenov* 233. *REW*² 1749.

klati, *kaljem* impf. (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (*kolti, *koljo*) (*do-*, *is-*, *iza-*, *o-se*, *po-*, *pri-*, *s-*, *sa-se*, *za-*) »1° bosti, stečen, 2° ubijati, schlachten«. Od prezentske je osnove radna imenica na -ač *koljač*, gen. -ai a. Ima u današnjem hrv.-srp. govoru upravo četiri osnove: *kla-* pred suglasnicama, *kol-* pred samoglasnicama, prijevodne *kal-* i ništičnu *ka/-*. Prva je zastupana u morfologiji, u *klač* m, *klanje* n, *zaklānje*, u poimeni cennim part. perf. aktiva *klalac*, gen. *klaoca* (17. v. jedna potvrda), *klaj* u djetinjem govoru, u poimeničenom part. perf. pasiva na -iça *klanica* (Vuk, Dubrovnik) »1° ovca ili koza koja se hrani da se zakolje, 2° sinonim: pokolj, 3° (Srbija) Schlachthaus, na zapadu *klaonica*«. Od *klanje* je *klanjenjak* »čovjek koji se zaklao«. Ostale u izvedenicama. Riječ *koh* »πάσσαλος, klin, palus« je praslav. postverbal u *z_{na-}* čenju »sjekirrom odsječena grana«, odatle *ko_ol* (Belostenec, Jambrešić), *pokolj* i *kolj* m (1st_m) koji nisu ušli u književni jezik. U izvedenici sa deminutivnim sufiksom -bc čine zasebni leksikološkiu porodica, v. *kolac*. Postverb *klj* *prōkola* f (*sjeći kupus na prokole*), *zakolj*. A straktum na -ina *koljina* (ŽK) = hrv.-kajk. *kolinje* n = *svinjokolja*; *raskol* m (Vuk), od *de-* nominala *raskoliti* »rascijepati«, s radnom imenicom *raskolnik*; *kolanac*, gen. -anca (Buze, Sovinjsko polje) »cjepanica«. Denominal n -*iti*: *koliti*, -im (18. v.) (*is-*, *ras-*) »cijepati« odatle na -*itati* *raskolitati* »sinonim: raskl_e mati«. U dječjem govoru prema prezentu: *ko_oljiti* (Dobroselo, Lika). Deminutiv na -*ka_o* *kljkat* se, -ām (Lika) = pejorativno *kolju šira se* s izvedenicom na -*alo* m prema f - *c lic* *koljuštralo* prema *koljuštratica* (Lika). Imperativna složenica *koljikonjević* »koji kolje konje« Rumunji posuđiše *rodeol* n »Sperrleisten

Spannriegel, *räscoalä* í »buna«, također pridjev *Spa pärl rascal* »mit aufgelösten Haaren«, a *räscoli* »buniti«. Dok je *klati* vezano na rad nožem, impf, *kalati*, *kalam* izražuje rad sje-kirirom »cijepati«, ali znači i »cijepati uopće«, npr. *kalati*, *kalam* (*is-*, *raz-*) *ribu* (Vuk) »raspolavljati, rezati je da se osuši«, odatle na *-džija käladžija* (Vuk) i *kaladžijnica* »mjesto gdje se riba kala«, *kaljati*, *-am* (sa *lj* od *kaljem*, jedna potvrda, Slavonac, 18. v.), *raskaljati*, *raskäljäm* (Stulić, J. S. Reljković) prema *raskaljivati*, *raskäljujem*. Poimeničeni part. perf. pasiva na *-ka*, *-ica*: *kalanka* = *kalanica* »vrsta breskve ili šljive«. Milas je zabilježio u Stonu *kalanka* »vrsta sukna«. To je valjda druga riječ. Ovamo još *kälötine* f pl. (Vuk, Srijem) »suho voće«. Prijevoini stupanj *kblü* »Eckzahn«, sa *ö* > *a* zastupan je u *käljac*, gen. *kalca* (Vuk, *lj* mjesto *l* od *kaljem* ili od *koljač*) = *kaljak*, gen. *-Ijka* = *kaljak* (Ston, Milas) = *kajak*, gen. *-aka* (Smokvica, Korčula) »krajni zub kutnji u čovjeka što zadnji iznikne«. Tu sveslav. i praslav. riječ posuđuje Rumunji *colț* < *kthcb* (sa *ö* > *o*). Prvobitno / očuvano je u hrv.-kajk. *kléh*, gen. *kléha* m (Valjevac, Jagić) »Hauzahn des Schweines«. Sadrži ri-jedak sufiks *-ehi* (kao *pěteh* »pijetao«) mjesto *-cbv*, *-bk* u službi radnih imenica. Sa *-ica* mjesto *-bc*: *klica* »donji zub u nerasta«. Sa duljenjem *ö* > *ы* (= *y*) > *i* samo u impf. *iskiljät*, *iskiljam* (ŽK) »sekirati«. Druge izvedenice od *kbl-* *l kol-* v. pod *kalj* = *kalja*, *klas*, *klada*, *kljati*, *klica*, *klatii*. One čine zasebne leksikološkijske porodice. Slog *kla-* nastao je iz likvidne metateze. Upór. polj. *klói*, *kluč*, rus. *kolótb*, *kolju*. Baltičke i druge ie. usporednice sigurne su. Lit. *kälti*, *kalū* = lot. *kult* »udaram (maljem, sje-kirirom), ku-jem«. Semantička razlika između baltičkih i praslavenskih usporednica je samo u tome što praslavenske pretpostavljaju rad nožem i sje-kirirom, a baltičke rad maljem i sje-kirirom, ali u *koliti* - *kalati* sloga je baltoslavenska pot-puna. Ie. korijen **qel-* »bosti«, u prijevoinu **qol-* i *gol-*.

Lit.: ARj 2, 590 3, 119. 763. 725. 766. 781. 871. 884. 888. 5, 27. 28. 33. 65. 142. 176. 184. 185. 191. 205. 206. 219 230. 231. 262. NJ 2, 81. Ribarić, SDZb 9, 155. Miklošič 123, 125. SEW 1, 551. Holub-Ko-pečnyj 168-169. Bruckner 237. Vasmer 603-604. Trautmann 114. 115. WP \, 435. 438. Gorjajev 152. Mladenov 245. 247. Tiktin 1301. RES 22, 27. Boisaaf 464. 868-869. 1115. Persson, IF 26, 61. AnzIF 10, 49. Petersson, IF 34, 226. KZ 33, 287. Jagić, ASPH 1, 429. Osten-Säcken, IF 33, 256.

klátiti, *klátím* impf. (Vuk) (*do-*, *na-*, *s-* Lika, ra-) = *klátiti*, *klátim* (Vodice) = *klá-tít* (ŽK), sveslav. i praslav. **kolt-*), »l«drmati, stresati, ljuljati, 2° tresti voće sa stabla (Vo-dice, ŽK), 3° ~ *se* skitati se, 4° (metafora) brbljati (sjeverni čakavci, Lika)»; *r.aklat'it se*, *naklátim* (Kosmet) »(pejorativno) dovući se«, *doklátiti se* (Lika) »dosmucati se«. Na *-ež klatež* m = *klatnica*, pejorativ *kláte&ina* (Lika) »sinonim: vagabund«. Na *-juh kla-čuh* (Istra) m »skitnica« prema *klacuša* f (Istra), *klacušina*. Odatle odbacivanjem sufiksa *-uh klac* (Istra) »čovjek koji se klati« = *kláč* (Vodice) »l° prut za tresenje voća, 2° skitnica«. Apstraktum na *-nja klatnja* f »l° skitnja, 2° sinonimi: tlapnja, klapnja«. Rašireno sa *-ar-* *klatariti se* (*do-*, *is-* Lika) »skitati se«. Odatle na *-ija* (kol.): *klatàrija* f (Belostenec, Jambrešić, također steslav., češ., polj., rus.). Ovamo *klalo* n (Vuk) »troje drvljadi krmetu oko vrata da se ne može provući kroz ogradu« = *klatno* (Dubušnica) »l° komad drva što se metne škodljivoj ovci među noge, 2° zvečak« — *klatvo* »kratko, debelo i okruglo drvo za svinju o vratu da ne može bježati«. Od *sklátiti* (Po-pović) »zu Boden schlagen« postverbalni *sklat* m, f »l° nevrjedno čeljade« = možda ovamo i ime ribe *sklat*, gen. *sklātā* = *sklāta í* (Vuk) »l° budala (Srijem), 2° smjesa od žita (Hercegovina), 3° kornjaš«. Od posljednjeg deminutiv *sklati* i augmentativ *sklatina* m. Slog *kla-* nastao je po pravilu likvidne metateze, polj. *klóci*, rus. *kolotitb*, *-ču*. Rumunji posuđiše *dati* »micati«, *clătite* f pl. »Eier-, Pfan-nkuchen«, a *clătina* = *clătāna* »prodrmati«, apstraktum s rum. sufiksom lat. podrijetla *dătinătură*, a *datări* »isprati«. Praslav. **kolt-* izvedenica je od ie. **qel-* / **qol-* (v. *klati*) proširenog formantom *t*. To proširenje na-lazi se i u lit. *kaltas* »dlijeto«.

Lit.: ARj 3, 884. 5, 42. 45. 46. Elezović 1, 438. Miklošič 125. SEW 1, 550. Holub-Ko-pečnyj 169. Bruckner 237. Vasmer 603. Mla-denov 239. RSI 5, 143. Scheffelowitz, KZ 56, 550. Tiktin 373.

kläv, gen. *klävā* m (Prčanj, Krtole, Bijela, Risan, Bogdašić, Dobrota, Stoliv, Muo, Lastva, bokeljska riječ) »zapirač bez ključa koji se pomiče amo-tamo, Riegel«. Deminutiv *klavić*. Denominal *zaklavāti*, *-am* (Prčanj). Dalmato-romanski leksički relikv od lat. *daviš*, od *claudere*. Učenog je podrijetla *klavočimbao*, gen. *-ala* (Mikalja) < tal. *clavicemalo* (17. v.) = fr. *clavecin* i *clavier* > njem. *Klavier* > *klavir*, gen. *-ira* (hrvatski gradovi), kroati-

zirano u *glasovir* preko slovenskoga [Šulek uzeo iz Janežiča, 1850-1851].

Lit.: ARj 5, 46. Rešetar, Slok. 241. 310. Dukat, PPP 18, 308-309 (cf. i JF 17, 331).

klävnrn (Dubušnica, Krk), pridjev na *-ыт* »objestan« = *klävāran* (Vodice) »glup« = *klavar*, f *klavarna* (Cres) »lud, mahnit« = *skolövaran*, f *-ama* (Brač) »smušen, nastran, čudan«. Denominal na *-ati* pored *-esali* (glede infiksa *-as-* / *-es-* upór. *šepasati* / *-pesati*, v.) *klavarnāti* (Istra Vodice) pored *klavrnēsati* »bez cilja lutati«. Prema Štrekelju bila bi posudnica iz srvnjem. *klagbaere* »zu beklagen, mitleidwürdig« sa sufiksom *-ыт*. Postoji još slov. *klävnrn*.

Lit.: ARj 5, 47. Ribarić, SDZb 9, 157. SEW 1, 511. Štrekelj, ASPH 14, 527.

klävstro n (Dubrovnik) = *klövstro* (Zore, Dubrovnik) »zatvor po redu manastirskom« = *klaustar*, gen. *klaustra* (rukopis, 16. v.) = *klaustra* (16. v., Dubrovčani, i danas) »dvo-rište manastirske« = *klaustra* n (18. v., Dal-macija) = *kloštar* (Mikalja, Voltiđi) = *kloštar*, gen. *kloštra* (15. v., hrv.-kajk. i čakavski, slov.) »l° samostan, 2° toponim«, deminutiv *kloštrić* (Istra, 17. v.). Nalazi se i u češkom i poljskom. Od stvnjem. *chlostdr*. Mađ. *kolostor* > *koluštar* (hrv., prema Miklošiču). Dubrovačko *klavstro* može biti dalmato-romanski leksički relikv sa *au* > *av* kao u *Mavar* < *Maurus*. Oblik *klojstro* kasnija je izmjena prema *kloštar* ili prema tal. *chiostro*, furl. *clostri*, su dok *klauster* itd. učeni latinizmi. Lat. crkveni termin *dastrum* je od *claudere*.

Lit.: ARj 5, 46. 90. 219. Budmani, Rad 65, 161. Pletersnik 1, 412. Miklošič 121. SEW 1, 524. Schwarz, ASPH 40, 289-290. REW³ 1972. DEI 907.

klebëcan m (Vuk, Srijem, Bačka) »sino-nim: šmokljan, budala«.

Lit.: ARj 5, 47.

klecati, *-am* impf. (17. v., Dubrovnik) »uda-rati u zvono samo s jedne strane, a sve jed-nako«. Oformljenje onomatopeje *klë klë klë* kojom se oponaša glas zvona. S umetnutim *n klëncati* »zvoniti tako da klatno udara samo u jednu stranu zvona (Vodice)«. Samoglas *e* mijenja se u *r* i umeće se *n*: *klñncati*, *klñncam* (Rijeka) »idem« = *klñngati* (ŽK). Upor. *kućati* (v.) i *klepati* (v.) jer se *klecati* može objasniti i kao proširenje osnove *klep-* s po-moću *-cati*. Upor. i pod *breknuti*.

Lit.: ARj 5, 47. 77. Ribarić, SDZb 9, 157.

klečati, *-am* impf. (Srbija) »utkivati ru-kama, ne čunkom u pravo tkanje ćilimske šare« (objekti *prostirke*, *kecelje*, *torbe*, termin iz ćilimarske industrije) = (sa *kl* > *klj*) *kljččati*, *-ām* »šarati pregaču«. Pridjev na *-av kljččav* »šaren« = na *-ast kljččav*. Metafor-rički se prenosi na zmije: na *-an*: *kljččan* = *kljččatak*, gen. *-atka* = *kljččatica* = *kljččatica* (Suha planina kod Niša) »vipera ammo-dites«. Part. perf. pas. poimeničen *kl'ččanik* m (Srbija) »čuiim« = *klečanica* »klečano tkanje«. Kako je potvrđen ijekavski oblik *kljččati* (Stulić) — *kljččati* (Krajina), *e* je nastao iz "k. Postoji i ikavski s umetnutim *n* *klñncati potvrđen u *klimani citimi* (18. v.). Upor. rum. *denciū* pored *dincin* »Stachel, Dorn, Knift«, pridjev *clenciuros* »stachelig, dornig« i *deanț* »Felsen«, ako uopće ide ovamo. Prema Šimčiku od *kljjetka* (v. *kljjet*), kojom se označuje četverokutna figura (kvadrat, romb itd.).

Lit.: ARj 5, 48. 67. 94. Šimčik, NVj 41, 383-384 (cf. JF 13, 288. IJb 19, 265).

kleći pored *kleknuti* (prema prezentu), *kleknëm* (Vuk) (*po-*), sveslav. i praslav. (**klëk-*) pf., »baciti se na koljena«, prema impf, na *-eti klečati*, *-im* (Vuk). Prema *micati* pored *nukati*, *pucati*, *puknuti* govori se *klecati* (ŽK, 15. v., slov.) (subjekt *kolena*) »ne moći ići«. Odatle na *-alo klecalo* (18. v., Vuk) = *kle-cala* n pl. (ŽK) pored *klecalo* = *kléälo* (Istra) — *klečionik* »stolac za klečanje«. Prema *srića* pored *sreća* postoji pseudoikavizam *klicali*, *-ām* pored *-čem* u zapadnim krajevima (18. v.). To može biti i irftpf. prema *obečat* — impf. *obitat*. (ŽK). Iterativ se pravi na *-va-pokle-cívati*, *poklëcujem*. Prilog *poklëčkë*, *klečë* = *klečëći* (upravo part, prezenta akt.). Grupa *kl* prelazi u *klj*: *kljččati*, *-im* (čakavci) prema *kljknuti*, *-em*. Kod čakavaca dolazi i sa *a* < *e* (kao u *jačmeň* ŽK): *kljaknuti*. Praslav. korijen *klëk-* sa *-ati klekati*, *-am* (Belostenec, 17. v.). Taj je korijen ime drveta *klek* m = *klekā* f (Vuk) »l° juniperus, sinonimi: fenja == venja, smreka, 2° toponim«, odatle pridjev *klëkov*, poimeničen na *-ina klekovina* »drvo«, na *-jača klekovača* »rakija«. Na *-avica kukavica* (Kos-met) »l° gužva od lipovā ili vrbova pruta za marvinče, da ne može daleko otići, 2° (me-tafora) smetnja koja se nekome čini«. Ovamo možda i *kljeka* f (Vodice) »kratka kriva žlica koju pastiri prave od tvrda drveta«. Pridjev na *-ast kljkeast* (Istra), »čvoran«. Ista osnova već u praslav. (**Bjecs*) sa sufiksom *-zo*: *kleč* (Stulić) »komad drva, čep, što se meće u usta da se ne može govoriti«. To isto sa *-ka*

klečka (Vuk, Srijem, Kosmet, bug.) »drvo što se meće govečetu oko noge da ne može daleko otići, ili čovjeku da se spotakne«. Ne zna se ide li ovamo *kléčak*, gen. -čka m »kamen u igri mladića koja se zove ovako«. Glas e nastao je iz nazala e. Upor. polj. *klek* »krpeo«, rus. *kljač* »Knebel«, polj. *klekać*, *kleczec*, rus. *kljakatb* »klečati«. Baltičke paralele *atklenkti*, *atklénkiu* »brzo nadoći«, *klenketi* »brzo ići« semantički odstupaju od praslavenskoga, ali nvnjem. *gelenk* »biegsam« očuvao je prvotno značenje kao i slavenski refleksi od ie. korijen **qleng-* / *alena-* »savinut«.

Lit.: ARj 5, 47. 48. 65. 94. 10, 510-11. *Eie-zaini* 1, 293. Ribarić, SDZb 9, 157. *Miklošič* 118. SEW \, 514. *Holub-Kopečny* 169. *Bruckner* 234. KZ 42, 353. 355. 48, 204. *Vasmer* 567-577. *Trautmann* 136. *Mladenov* 118. WP 1, 499. *Vaillant*, *Zlatane* 1, 253-255 (cf. *Rešetar*, *Slávia* 8, 637). *QM* 410. *Matzenauer*, *LF* 8, 181-182. *Güntert*, *WuS* 11, 137. *Melich*, *Slávia* 6, 581-582.

klek m (Konavli) »ptica caprimulgus europaeus L., sinonim: leganj (v.)«. Odatle je možda izvedenica *klekovac*, gen. -ovca (Istra). Zbog dodatnog s- *škljekavac* i zbog -avac mjesto -ovac to mišljenje nije izvjesno, a ne zna se ni to da li su *klek* i *klekovac* = *škljekavac* iste ptice.

Lit.: ARj 5, 48. 50. *Štrekelj*, *DAW* 50, 76. *Hirtz*, *Aves* 186. 256.

Klemens (17. v.) = *Klement* (16. v.) = *Klementa* (18. v.) = *Klimenat*, gen. -enta (Dubrovnik, 14. i 15. v.) = *Klemento* (13. v.), lično latinsko kršćansko ime *Clemens*, gen. -entis. Hipokoristici *Klimo* (Dubrovnik), *Klimoje* (14. i 15. v., upor. *Maroje* od *Marin*), pridjev *Klimojev*, *Klime*, gen. -eta (Dubrovnik, 14. i 15. v.), *Klima* (13. v.). Odatle pridjev na -bn samo kao toponim *Klimno* (16. v., kod Dobrinja, prozvano po krkvi sv. *Klementa*). Ovamo možda *Klimenta* m »čovjek iz arb. plemena zvanog u pl. *KHmente*, gen. *Klimēnāta* (Arbanasi u Srijemu, 17. v.)«, odatle na -janin *Klimenčanin* = *Klimentanin* (18. v.) m prema *f Klimenatašica* »žena iz tog plemena«. Nazvani su tako zacijelo zbog patrona koga su slavili. Upor. *Čeklici* (crnogorsko pleme) nazvano po sv. *Tekli*. Budmani tumači e > i prema η u gr. Κλήμης, što ne treba da je točno. Može biti i dalmato-romanski relikv, upor. *Mirculano* < *Mercuriano.

Lit.: ARj 5, 50. 75. *Jiriček*, *Romanen* 2, 31. 3, 19.

klen¹, gen. *klèna* m (Vuk) = *klen*, gen. *klèna* (Kosmet) = (sa *kl* > *klj*) *kljén* (Bosna) = *klijen* (Vuk, Crna Gora, Skadarsko jezero) = *klin* (čakavski), sveslav. i praslav. (*klēnt), »riba squalius cephalus«. Ikvaki oblik sa -ka *klinka* (Split ?, Kolombatović) »trigon brucos«. Ovamo možda sa sufiksom -zo mjesto -no *klija f* »riba, sinonimi: bijelka, bjelica, brzak, varavac, ritotrunci, povrhušica«. Taj se oblik slaže sa slov. *klej* m »der grosse Haberfisch« = *klija i* (Kostanjevica). Deminutivi na -ič *kelnić* (Skadarsko blato), na -čii *klenčić* (Vuk, Pančić). Da je sadržavalo južnoslav. ife, dokazuje i rum. refleks *clean*. Ne postoje paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. *Bruckner* vidi u -en isti dočetak kao i u *lipen* (v.) i tumači od *klep-n (v. *klepati*). Po tom tumačenju bila bi to riba klapave glave. *Mladenov* uzima srodstvo sa *ukljeva* (v.) od korijena *klej* (v.) »ljepilo«, *Loewenthal* sa gr. κελαινός »crn«, bila bi »ein Farbwort«.

Lit.: ARj 5, 51. 67. 78. 94. *Elezović* 1, 293. SEZb 13, 192. *Pleteršnik* \, 405-406. *Miklošič* 119. SEW 1, 516. *Brückner* 233. *Vasmer* 567. *Mladenov* 242. *Loewenthal*, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 152.

klen², gen. *klèna* m (1209, Vuk, Peroji, Slum) = *klen* (Vodice) = *klijen* (Vuk, Crna Gora) = (sa *kl* > *klj*) *kljén*, gen. *kljena* (Crna Gora, okolica Dubrovnika) = *klin* (Golač, Istra), sveslav. i praslav., »1° naziv za drvo acer campestre, acer pseudoplatanus, 2° toponim«. Pridjev *klenov* = *kljenov* (18. v.) = *klenov* (Vodice), poimeničen na -bc *klènovac*, gen. -ovca = na -ača *klènovača* »štap iz ovoga drveta«. Deminutivi na -ič *klenić* (Lika), na -ičak *klemačak*, gen. -iha (Lika). Upor. *kljenik* (ili *draga*) »drvo 1,5–2 m. dugo i jako za koje je mreža (grib) privezan (Skadarsko blato)«. Na -tk *klèmk*, gen. -ika (1209) = *kljenik*, gen. -ika »1° šuma, 2° drvo na mreži koje se drži rukom kad se mreža bací u vodu«. Kol. na -je *klénje* n = *klyenje* (također toponim). Ista riječ dolazi još u ništičnom prijeloju *kim* (Stari Vlah, Niš), gdje je u nastao iz sonantnog /. Daleko raširenija od toga oblika je složenica sa nejasnim prefiksom *ma-* *tnak-ijen* (Vuk, Crna Gora) = *makién* = *makién* (ŽK, slov.), s pridjevima na -ov *mákljenov*, poimeničen *mákljenovina* = (skraćeno) *mákljevina* (Bella, Stulić), na -ski *mákljenski* = *mákljevski*. U istom kraju upotrebljavaju se oba oblika bez razlike u značenju *klen* = *makién* (Kosmet). Upor. slov. *meklèn*, gen. -éna pored *makién*, gen. -éna. Mjesto *ma-*

stoji u bug. *bráklen* = *suklenj* = *neklen*, u ukr. i rus. *neklen* = *naklen*, češ. *neklen*, polj. *nieklon*, ukr. *braklen* = *sukien* = *neklen*, rus. *paklen*. Čini « da je prefiks došao zbog uklanjanja homor "mije s imenom ribe. Ta se homonimija mogla ukloniti sa tri prefiksa *pa-* (upor. *jasen* — *pajasen*), negativnim *ne-* i *su-* (v.). U *neklen* je nastala disimilacija *n - n* > *m - n*. Promjena *e* > *a* nastala je možda unakrštanjem sa *pa-* ili disimilacijom *e - e* > *a - e*. Teško je upoređivati *ma-* sa sanskrtskom negacijom *ma* — gr. μη, kad ta ne dolazi u slavinama. *Miklošič* još upoređuje *ma-* i *me-* sa slov. *macèsen*, *mècesen*. To upoređenje slabo pomaže kad česen bez *ma-* j menije potvrđeno. Jedino ti prefiksi su slavenske inovacije. Sa sufiksom -no kao u slavina nalazi se u makedonskom κλιόντροχον (Theophrast) i gr. γλεῖνον, stnord. *hlynnr*, njem. *Lehne*, *Leimbaum*, u keltskim narječjima *kimr. kelyn*, stkom. *kelin*, dok litavski ima drugi sufiks -uo: *klevas* »javor«. Prema *Macheku* ide u pred-*ie*. supstrat. Ovamo bi mogao ići i *kân* (Vuk, Crna Gora, Stari Vlah) »drvo kao makién«, ako je u nastalo od /, tj. od prijelojnoj štepena *khn. Ali to bi moglo točno odgovarati i makedonskom κλιόν- i gr. γλεῖνον. Prema tome bi *kân* mogla biti ilirotračka riječ koja se očuvala na teritoriju gdje se može očekivati. Upor. ime rijeke *Kibny* kod sela Studenčana i Hraššana (1348). Pridjev na -ov *künov* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na -ina *künovina* (Vuk, Crna Gora) »1° kunovo drvo, 2° trišlja, pistacia lentiscus L.«, toponimi *Kunovo* i *Kunovica* (Srbija, Niš).

Lit.: ARj 5, 68. 94. 782. *Pleteršnik* 1, 544. 561!. *Mažurani* 504. *Miklošič* 118. SEW 1, 512. *Holub-Kopečny* 169. *Bruckner* 235. *Vasmer* 567. *Mladenov* 240. WP 1, 498. *Machek*, LP 2, 154. *Sobolevskij*, *Slávia* 5, 444-445. *Kaspert*, ČZN 6, 152-157 (cf. *RSI* 3, 364). *Meyer*, IF 1, 325. *Ostir*, *Don. nat. Schrijnen* 266-284 (cf. *IJB* 15, 195). *Loewenthal*, *ZSPh* 7, 407. *Matzenauer*, *LF* 10, 59.

klep (Bosna, Jačke, Kosmet) »uzvik (onomatopeja) kojim se oponaša buka što nastaje, kad se čim tvrdim udari«. Onomatopeja je prastara. Oformljuje se u svim slavinama od praslavenskog doba, u hrv.-srp. u prijelojima *e-i*, *-lje-* < *ij*, *o-a*. Varijacije nastaju s pomoću onomatopéjskih sufiksa -et / -ot kao i umetanjem suglasnika m pred labijal. Semantičko i morfološko bogatstvo te onomatopéjske osnove ogledat će se prema tim značajkama.

I. Prijelov *e*: *klep* f (Samobor) »oštrije žrvnja«, *klep* m (Vodice, postverbal od *klepati*)

»oštrač što nastane klepanjem«, *klepa* f (Vuk, Hrvatska) = *klempe*, gen. -eta (Vuk) »udarac prstom po uhu«. Sveslav. i praslav. impf. *klepati*, *klepljem* (Vuk, objekt *kosu*) (*is-*, *o-*, *po-*, *i-* *se*) = *klepat* (Kosmet) = *kljèpati* (Krk) »1° lupati, kucati, tući«, metaforički *isklepatí* »istesati«, *isklepatí se* (Dubrovnik) »(metafora) izbaviti se«, *oklepati se*, -am »opiti se«, *poklepati* »glühend machen und schärfen« prema pf. *klepnuti*, -ēm, (sa *pn* > *ri*) *ot-*, *ras-*, *sklenuti*, -em, *zakleniti* (ŽK) pf. »zaključati« = *za** *kljenati* (Krasie) prema impf. *rasklepati*, -*pijem* (Belostenec), *zaklípāt* »zatvarati«, *otkleniti* (ŽK) prema *otklípāt* »otvoriti«. Na -iti *kiépít*, -im (Kosmet) »udariti tako da se čuje udarac *klep*« prema *klepnuti*, -em (Vuk, Kosmet). Sa *pn* > *n* *klenuti*, *klenem* (Dubrovnik) »1° udariti samo jedanput u zvono, 2° uzdrmati, 3° naostrići kosu; naklenuti, -em pf. prema impf. *naklenovati*, -ujem »ujafmiti«, od *naklepiti* »idem«. Ovamo *klenut* f (*srca*). Na -ka *klepka* »Kuhglocke«. Na -ah: *klepalo* »Lautbrett«, Na -bc: *klepač*, gen. -*pea* m = *klepač* (ŽK) »čekić kojim se otkivaju kose na babcici« = *kljepac*, gen. -*pca* (Vuk, Otočac) »sječivica«, prezime *Klepáč* m prema f *klepčica* f (ŽK). Na -ija *klepčija* f (Grecanica, Moslavina) »kad se cijeli dan kose popravljaju«. Na -bk: *záklepak*, gen. -*pka* »Ohrfeige«. Pridjev na -ost *klèpast* (Lika, -e *use* koje vise), na -av *klepav* »hrom«, poimeničen *klepavac*, gen. -*vca* »ptica vivak, vanellus« j na -bn *oklepán* »(pejorativno) vrlo star«, *oklepina* í pl. (Crna Gora) »ražena slama koja se izlomi vršeci«. Na -an *klepán* (Lika) »čovjek u koga su klepaste uši«. Na -anica *klepanica* »prezrela smokva koja sama otpadne«. Na madž. -ó > -ov: *klepov* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »čovjek koji jedva ide i radi«.

II. S umetnutim m pred labijalom *klèmpac*, gen. -*pca* m (sjeverni čakavci) »sinonim klatno, zvečak«, *klempav* »u koga vise uši« = na -ost *klèmpast*, *klèmpo* m (Vuk) »živina koja ima spuštene uši«, *klèmponja* (Ston) »prasac«. Na -ov < madž. ó *klempav* »pas«. Na -es-ati (isp. *šepesati* pored *šepati*): *klèmpèsati*, -èsam (Dubrovnik) »ljuljati se viseći«, sa -alo α *kle(m)pèsalo* (Dubrovnik) »klatno, zvečak« = *klèpèsalina*.

III. S onomatopéjskim sufiksom -et *klepet* m (Vuk). Odatle *klepètati*, *klepećem*. Na -uša *klepetuša* (17. v.), na -alo *klèpétalo* n (Vuk) »čegrtaljka«. Na -bc *klepétác*, gen. -*Ica* (Istra, ŽK) = *klèpétalo* n (Vuk, 17. v.) = *klèpétálo* (Kosmet) = *klèpétalnica* »(književno) klopotać«. Sa -ut-ati: *kletitati*, *klepućem* (Stulić),

deminutiv od *klepati*, *skleputati* (*se*) »kojekako sastaviti«.

IV. Na *-tati*: *kljēplali*, *kietiem* (*s-*) »sinonim: klepati«. Prijevoj *ī* < dugo *i* zastupan je osim u impf, *zaklipāt* i *otklipāt* (ŽK) još u *sklīp* m (Vodice) »članak«, upór. slov. *sklep* »Gelenk«. Prijevoj *-tje* < dugo *^*: pridjev na *-bn* *klijen* (Vuk, 18. v.) < *kl p + *-bn* (sa *pn* > *n*), poimeničen na *-ik kljienik* (16. v.), raširen s pomoću sufiksa *-it kljienit* (čovjek, Vuk, 16. v., Crna Gora) »paralyticus; sinonimi: sakat, uzet«, da se ukloni homonimija sa *klijen* za ribu i drvo, apstraktum na *-stvo kl'instvo* (ikavski, Kašić, 17. v.), na *-av kljienitav* (Dubrovčani, 18. v.), poimeničen na *-bc kljienitavac* (Dubrovčani, 18. v.) = (sinkopa *f*) *kRjentav* (Dubrovnik), sa *-bc kljienitavac* m prema *f* *-ica kljienitavica* (Dubrovnik).

V. Prijevoj *klop-* zastupan je isto tako bogato kao i prijevoj *klep-*. Na *-ka klopka* »Falle«. Na *-bc klapac*, gen. *-pea* »Wasserblase«. Postverbal *klop*, *oklop*, odatle *oklopiti* (i *oklopiti konja* »pojahati«), *oklopje* n, *oklopnih* »vojni obuću u oklope«, *poklop*, *sklop*, odatle *sklopnih* =- *sklopnice* f pl. »dvije kašike posna i mrsna koje se sklope jedna u drugu«; i ostala leksikološkijska porodica: *sklopnica* »1° škrinja, ormar, sanduk, 2° kapak očni (Lika)«. Od *sklop*, gen. *sklopa* (Vuk) »1° spoj, 2° kotlina (u tom značenju toponim)« još su izvedenice na *-bc: sklopac*, gen. *-pca* »klopka, klonja«, na *-ica sklopica* (Slavonija) »kutija, škatula«, *sklopićak*, gen. *-aka* (Varoš) »kožuh«, na *-telj* m prema *-teljica* f: *sklopitelj* prema *sklopiteljica*; pridjev na *-iv sklopiv*, *zaklop* »Schloss, Riegel«, *rdsklop*; na *-bc zaklopac*, gen. *-pca* od *klopiti*, *klopim*, *oklopiti*, *oklopim* (Vuk, objekt *obod u šešira*) »spustiti na niže«; *po-klopiti*, *sklopiti*, *sklopim*, *saklopiti*, *rasklopiti*, *zaklopiti* = *zaklopit* (Kosmet) »zatvoriti«. S istim akcentom *poklopiti se*, *poklopim* »ščunjiti se, ščučuriti se«. Isto *kljāpnuti*, *kljāpnem* »udariti sa bukom«. Na *-ar-ati Mořarđi*, *~ām* »bucati«. Na *-ati: klapat*, *klopām* (Kosmet) »(metafora) jesti pohlepno i krupne zalogaje«. Sa umetnutim *m*: *klompav* (Vuk) = *klompast* »sinonim: klempav«. Ovamo *klopac*, gen. *-pca* m (Vuk) »1° crevlje od drva, 2° sinonim: klobuk (Crna Gora)«, sa deminutivom *klopčić* i radnom imenicom na *-jar klopčār* »koji ih pravi (crevlje)«. Metafore su možda *klopčanka* »vrsta jabeke« i *klopac*, gen. *-pca* m (Ston) »ono što oteče kad upeke buha ili komar«. Pridjevi na *-asi kljāpast* (Vuk) = *-av kljāpav* (18. v.) »sinonim: klempav«, odatle *oklopaviti*, *-im* (Orahovica, Slavonija) »oklo-

piti (npr. *obod šešira*)«. S onomatopejskim sufiksom *-ot klopot* m »sinonim: kljēpēt«. Na *-bc klopōtac*, gen. *-oca* m »sinonim: klepetāc«. Na *-usa klopōtusa* f (Dubrovnik) »sinonim: klepka«. Na *-ar klopōtār*, gen. *-ara* (Vuk, Crna Gora) »ovan sa zvoncem«. Na *-ati: klapotati*, *klopočēm* = na *-it-ati klopōtati*, *-čēm*. Na *-nja klānja* »stupica za lovljenje ptica; sinonim: klopka« < *klopnja = *sklanja* (J. S. Reljković), upór. *sklop*, gen. *sklopa* (Vuk) i *sklopac* »klopka«.

VI. Prijevoj *α* zastupljen je u impf, od *klopiti*: *-klapati*, *-klapam* s prefiksima: *po-klapati*, *rasklāpati*, *sklāpati*, *sklapam* (Vuk), odatle pridjev *nēsklāpan* (~ *govor*, Vuk), *ne-sklapnost*; *zaklopali* prema *zaklopiti* (ŽK) »zaključati«. Zatim u *klapati*, *-ām* pored *-pijem* »klopfen«, *klapati*, *-ām* (*do-}* 1° »vacillare, 2° mukom ići«; *klapati*, *-ām* »sinonim: ogovarati«, *naklapati*, *naklapam* = *klatiti*, *klāpljem* »sinonim: brbljati«, *klapnja* f »Geschwätz«, *pri-*, *naklapalo* m. Riječ *klapa* »Wahn« može biti i od *ilapa*, pored *naglabati*, *noglabām* (Lika, *gl* < *kl* prema *razglabati*) »klaprnjati, plappern«, *klāpiti* »traben«, *za-klapati* (subjekt *svijeća*) »rinnen«, *klāpiti se* »schäumen, zudecken, schliessen«. Ovamo i pridjev *klāpav* »sinonim: klempav«. Isto: *po-klapiti se* (ŽK) »spustiti šešir, uha«. Slov. složenica *klapouh* (= bug. *klepōuh*) »psovka: mit hängenden Ohren«, odatle hrv.-kajk. *sklapovūhati* = *isklapouhati* = *sklapušati* (Vodice) »povući za uho«. Ovamo i: *klapētac*, gen. *-ēca* (Vodice) »vrst čekića, njem. Charfreitagratsche«, *sklap* m (jedna potvrda) »sastavak«, postverbal od *sklapati*; *sklapalica* f (od *sklapati ruke* »moliti)« »kukavica«. Važna je riječ *sklapa*, *sklapaca* m (Duvno, Bosna) »kapci na očima«, zbog arb. *qepall'ē* i rum. *pleoapā*. Rumunji posudiše refleksu prijevoja o i ilj. Riječ *clopot* »zvono«, deminutiv sa sufiksom lat. podrijetla *-ellus clopořel* »zvonice«; *clopotniřā* = *clopotārniřā* »zvonik«, na *-ar* < *-arius clopotar* »zvonar«, *dopātane* »zvonareva kućica«, glagol *dopati* (Munteniija) »zvoniti«, dok su rum. onomatopeje *clāpāi*, *clāpāni*, *clāmpāni* njihove tvorevine. Značajan je njihov slavizam *pleoapā* = *plehupā* »bug. *klepāc* = *klepka*, Augenlid« < *pohlopa* mjesto *poklopa, riječ koja nije potvrđena u tom značenju u južnoslavenskim jezicima. -*Za kl* > *hl* ima potvrda u *klāpavica* (Crna Gora) > *hlapavica* > *lāpavica* (Krk) »kiša i snijeg zajedno, susnježica«. Arbanasi posudiše *qepall'ē* »Augenlid«, Rumunji *cliपालā* = *clipiturā* = *clipitā* ~ *clipā* od a *clipi* »blinzeln« pored a *scipi* »blin-

ken, glänzen«, prilog *ciipu* »im Nu«, *clipoci* »blinzeln«, odatle apstraktum *clipoceaļā*. Ni *klapalo* ni *klepati* nije potvrđeno među slavina u rumunjskom i arbanaskom značenju. Jedino bug. *klepać* = *klepka* »Augenlid« i *sklapa*, *Mapaca* u Duvriu »kapci na očima« približuju se rumunjskom značenju. Mora se uzeti da je *clipoci* rumunjska tvorevina od bug. *klepać* i da odbacivanjem sufiksa *-ač* > rum. *-oč* stvorio svoj *clipi*, jer *klepati* među slavina ne dolazi u značenju »blinzeln«. Prema *kljientav* može ići ovamo i rum. a (*sā*) *clinti* »ein wenig bewegen«, *neclintit* »nepomičan«. Glagoli *klepati* i *klapotati* su sveslav. i praslav. onomatopejski glagoli za koje se nalaze usporednice u lit. *klāpterēti* »laut zuschlagen«, lot. *klapstet* - u »klappern, bellen, plappern« i nvnjem. *klappen*, *klopfen*.

Lit.: ARJ 3, 884. 5, 35. 51. 52. 53. 56. 68. 87. 88. 89. 95. 7, 327. 394. 395. 396. 8, 67. 10, 524. Hirtz, *Aves* 186. 192-193. *Elezović* \, 190. 293. 295. Ribarić, *SDZb* 9, 157. 190. Fancev, *ASPH* 29, 387. *Pleteršnik* 1, 313. 2, 487. *Miklósié* 117. 118. *SEW* 1, 500. 512. 523. *Holub-Kopečny* 168. 169. 172. *Bruckner* 233. 238. *KZ* 43, 312. 51, 225. *Vasmer* 568. 572-573. *Mladenov* 239. 240. 241. *WP* 1, 497. *GM* 223. *Gorjajev* 143. *Tiktin* 375. 478. 1386. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF* 8, 171. 182-183. *Boisacq* 468. Specht, *KZ* 68, 124. Bugge, *KZ* 32, 51. Vaillant, *RES* 22, 27. Machek, *Slāvia* 16, 210. Scheffelowitz, *KZ* 53, 257.

klér m (15. v., prema lat. izgovoru, katolici) = *kiir* (15. i 16. v., prema gr. izgovoru, pravoslavci, tri puta i kod katolika) = *kliros* (u crkvenom jeziku) = *kliris* (14. v.), »svećenici, svećenstvo«. Crkveni termin gr. podrijetla κλήρος > lat. *clērus* (Tertulian) »izabrani dio naroda«. Odatle na lat. sufiks *-icus* (nena-glašen) = gr *-ikós clericus* > *klerig* (1380, Senj) = *klerik* — *klirik* (15. i 16. v.) = *čerik* (Božava, Rab, mlet. izgovor od tal. *chiérico*) »bogoslovac đak«, odatle na lat. *-alis klerikalan* = *klirikalan* »koji pripada svećenstvu ili svećeničkoj stranci«. Na lat. *-atus* > *-at klerikal*, gen. *-ata* m »škola za svećenike«. Ovamo još *cirka* f (Hrvati u Abruzzima) < tal. *chiérica* »tonsura«.

Lit.: ARJ 5, 56. 79. Kušar, *Rad* 118, 21. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231. Cronia, *ID* 6. *Miklošič* 119. *SEW* 1, 520. *REW* 1985. *DEI* 898. 980. Vasmer, *GL* 79.

klesati, *-šēm* impf, »kresati, tesati kamen«. Odatle Šulekove izvedenice na *-ar klesar* »kamenar«, na *-arija klesarija* = na *-arnica*

Mesarnica »njegova radnja«, poimeničen part. perf. pas. *klesanac*, gen. *-nca* »otesan kamen«. Možda je od iste osnove *kiesen* m (Srbija ?, Stojanović) »komad mesa, sjanine«. Ta se riječ ne može fonetski objasniti arapskim *qysm* »dio«, kako misli Budmani. Glagol *klesati* s izvedenicama potvrđen je samo kao Šulekov termin, a u slovenskom kod pisaca, u značenju »Steine bebauen«, u narodnom govoru *konj se kleše* »das Pferd schlägt mit dem hinteren Hufeisen an das vordere an«. Semantički nije identično sa češ. *klesati* i polj. *kleśnąć* »pasti«. V. varijantu *kresali*.

Lit.: ARJ 5, 56. *Pleteršnik* 1, 405.

klešovina f (Sulek) »biljka ricinus communis, sesamum silvestre«. Upór. rus. *kleščevina*, polj. *kleszczotaina* »idem«.

Lit.: ARJ 5, 56.

kleti (se), *kunem* impf. (1253, Vuk) (*o-se, pro-, u-, za-se*) = čakavski *kljati* = *kumiti* (prema prezentu, Zoranie), baltoslav., sveslav. i praslav. (*klēti, *Бльно*) pravni izraz »jurare«. Glas *e* nastao je iz nazala *e*: steslav. *kleti*, slvč. *kliar'*, polj. *kląc*, rus. *kljasu*; u iz sonantnog /: steslav. *Бльнс*, slov. *kolnem*, bug. *kalnā*, stčeš. *kinu*. Iterativ se pravi du-ljenjem *l* - i *klinati* > *klinjem* (jedna potvrda, upór. steslav. *zaklinati*) = (sa *nj* mjesto *n* prema prezentu *klinjem*) *-kljnjati*, samo s prefiksima *ispro-*, *o-se*, *prō-*, *za-se*: *isprōklinjam* (18. v., Dubrovnik). Na *-iti* s istim prijevojem *klīniti*, *'klīnīm* impf. (Vuk, Lika) »sinonim: nakričivati«. Taj je denominal nastao od postverbala *klin, koji nije potvrđen, a morao je i propasti, ako se govorio, zbog homonimije sa *klin* (v.). S prefiksom *u-* očuvao se u Vukovoj izreci *ostati za uklin* »prokletstvo«. Apstraktum od infinitivne osnove na *-tva* je sveslav. i praslav. (*kljīva): *'kletva* = *kletav*, gen. *-tva* (Bosna) = *klētav*, gen. *-tvi* (15. v., Vuk, Crna Gora) = *klatav* (u starijem jeziku) = (sa *kl* > *klj*) *kljēvta* (17. v.) od prošlog participa na *rt* je izvedenica na *-ština* < *-ski* + *-ina okleština* (Crna Gora) < *oklet* + *-ština* »plaća za kletvu učinjenu za drugoga«, od *okleti se*, *okūnem se* (Stulić) prema *oklinjati se*. Ovamo ide i *okletva* (Stulić) »urota«, *za-'kletva* pored *zakletva* = *zakletva* (Kosmet). Još postoji apstraktum na *-ba* od prezentske osnove: *kimtba* = *kleče* (Ljubiša). Pridjevi na *-bn*; *klētan* (Stulić), poimeničen na *-ik kletnik* m, *krivokletnik* m (18. v.) prema f *kletnica*; na *-ovan kletovan* samo u starom jeziku. Od *kletva* je pridjev na *-én*: *kiēlvén*

(Vuk). Od prezentske je osnove radna imenica na *-telj kunitelj* (Mikalja, Stulić) m prema *f kuniteljica*. Od *zaklinjali* radna je imenica na *-ái: zaklinjao*, gen. *-ača*, s pridjevom *zaklinjački*. Part. perf. pas. na *-í*: kao pridjev *oklet* (Kosmet) »uklet«, *proklet* i *Sklet bijo* (Kosmet) = *proklet* (Vuk) = *proklet* (ŽK). Odatle *prokletnik* m prema *prokletmca* f i *prokletniče*, gen. *-četa* n, *prokleuja* »1° ukleto čeljade, 2° toponim«, *prokletinja* f = *prokletma* f »prokletstvo«. Prihvatljivo je Brücknerovo mišljenje da je osnova praslav. *kle-ti* u prijevodu *-klon* (upór. ukr. *proklin*, gen. *proklónu* »prokletstvo«) i da glagol *kloniti* sadrži prvobitno značenje od praslav. *kle-*. Upór. semantički razvitak od *priseći*. Baltičke su usporedmce: lot. *klenlēt* »prokljinjati«, stprus. 1. 1. pl. *klantenmai* »proklinjemo«. Drugih utvrđenih ie. usporednica nema. Mladenov i Gorjajev upoređuju neuvjerljivo sa sanskr. *krandati* (3. 1.) »viče«. Rumunji su posudili kao religiozni termin *proclēt*, odatle njihova glagolska kreacija *a proclēti* »prokleti«, sa lat. *-ire* > i.

Lit.: ARJ 4, 6, 5, 57, 63, 786, 788. Elezović 1, 190, 2, 23, 141. Mažuraru 504. Miklošič 117. SEW 1, 525. Holub-Kopečny 171. Bruckner 232. Vasmer 576. Mladenov 265. Gorjajev 145. Vaillant, RES 22, 15.

kleveta f (1325, 1354, Budmanijev akcent, koji se ne slaže s bug., rus. *kleveta*; nije općenita hrv.-srp. riječ; nije isključeno da je posudnica iz stcslav.), praslav., »sinonim: objeda (1354: *kleveta ili obada*), panjkanje, opadanje, ocrnjivanje«. Nalazi se u stcslav., bug., češ., ukr. i rus. Nema je u slov. i polj. Denominal *klevetati*, *klevěcem* pored *-etam* »1° brbljati (najstarije značenje), 2° opadati (ŽK), ocrniti, ocrnjivati, oblagati« = *klevetati* (Kosmet). Onomatopezira se umetanjem *n* pred dentalom i s pomoću *d* < *t*: *klevědanti*, *klevěndām* impf. (Lika), sa radnom imenicom na *-alo* m prema *-alica klevědalo* prema *klevědālica* pored (u Lici) *klevetalo* m prema *f klevětālica*. Hrv.-kajk. je radna imenica na *-avac* m prema *f -avka klevětavac* prema *f klevětāvka*. Pridjev na *-ən klevetan*, poimeničen na *-nik* m prema *-nica klevetnik* prema *f klěvetnica*. Glagol *klevetati* je tvoren kao onomatopejski glagol *třepetati*, tj. sa deminutivnim *-et*. Ali nema onomatopeje *klevet* m kao *trepēt*. Rumunji posuđiše *deveata*, odatle njihove kreacije glagol *deveti* na lat. *-ire* > rum. *-i* i pridjev *devetnik* < *-ən* + *-icus*. Miklošič je držao da je od *klepati* »udarati na nekoga«,

ali nije objasnio *p* > *v*. Berneker, Mladenov i Vaillant uzimlju izvedenicu na *-et-ati* od stcslav. *kljlvati*, *kljujo*. Ali tada osnovu objašnjuje samo rus. infinitivni *klevatb* (*b* > *e*) prema *kleveta*. To ne može da objasni češ. *kleveta* i slvč. *klebeta*.

Lit.: ARJ 5, 63, 64. Elezović 1, 293. Mažuranić 505. Miklošič 118. SEW 1, 526. Holub-Kopečny 170. Vasmer 566. Vaillant, RES 22, 191. Tiktin 374. Uhlenbeck, IF 17, 95. Mladenov 240.

klevrětb m (14. v., Danilo *Jisus, klevrětb-vladika, zaBb-cazB*) »conservus, drug u službi i ropstvu«, samo u spisima pisanim crkvenim jezikom. Nalazi se u stcslav. *klevrětb* »сѣвѣдѣ-ѡсѣ«. Od lat. *collibertus* > tal. *nuverto*, stlog. *culivertu*, stfr. *cuilvert*. Potječe zacijelo iz balkanskog latineta, kako pokazuje *o* > *r*, (v. *siar* < *solarium*) i likvidna metateza (kao *kriša* < *ceresiä*). [Usp. i *komkati*].

Lit.: ARJ 5, 64. Starine 22, 216-217. Miklošič 119. SEW 1, 514. REW⁶ 2047. DEJ 1013.1189. Lukić⁶ HO-ISO. Vasmer 566.

klibiti se, *-lm* impf. (Bačka) »sinonimi: klijati se, kesiti se, smijati se pokazujući zube«.

Lit.: ARJ 5, 64.

klica f (Srbija, Uzice) »igra s nožem i kočicama«. Nije točno opisana. Budmani izvodi odatle kao deminutiv na *-bk kličak*, gen. *-čka* m »1° drveni klin (u Lici) koji karigu konjsku za gnjat sapinje, 2° (u Stonu) komadić drveta kojim se sapinju pločice, 3° (U Dubrovniku, 15. v.) na glavi plemenitih Dubrovkinja napravak koja se zove lat. *reguletum*«. Možda od praslav. korijena *ktl-* u *klati*, v.

Lit.: ARJ 5, 65, 66. Skok, Rešetarov zbornik 1931, 430-33.

kuckati¹ *-am* impf. (Srbija) »cacare (za dijete)« prema pf. *òklicnuti*, *-ēm* (Vuk) »pustiti malo nečisti iz sebe«. Odatle *kličak*, gen. *-čka* m (Vuk) »djetinje govno«. Eufemističke onomatopeje. Upor. *klisnica* »izmetina«, v. *klis*.

Lit.: ARJ 5, 66, 8, 817. Pedersen, KZ 38, 342.

clickati² *-am* impf. (Srbija)¹ »(pejorativno) na konju kaskati«.

Lit.: ARJ 5, 66.

klici = *klič* (Kosmet, Crna Gora) pored *kliknuti*, *kliknem* pf. (Vuk, narodna pjesma, subjekt *vile*) (*do-*, *is-*, *po-*, *us-*) — (sa *k* > *c* zbog prethodnog *r*) *klicali*, *-čem* ~ *kj'icat*,

kj'icen (Cres) pored *-cam*, baltoslav., sveslav. i praslav. onomatopejski glagol »(za)zvati vičući«. Iterativ na *-ovati klikovati*, *-ujem* (Crna Gora, (16. v.) (*do-*). Na *-ot klikotati* (*se*), *-čem* »smijati se«. Deminutiv na *-tati kliktati*, *klikčem* (Vuk), na *-ėti klíkjeti*, *-im* »zvečati«. Postverbali *klik* (Vuk) = *klič* (Istra), *poklik*, *poklič*, *usklik*, s neologizmom *uskličnik*, *klika* (17. v., objekt uz *klikovati*). Pridjev na *-ən: isklična* (*cijena*). S umetnutim i *klikovati*, *-ujem* »pjevati«. Sa varijantom *r* mjesto / *křiknuti*, *křiknem*, na *-ėti kričati*, *kričim* = *kričiti*, (16. v.) »idem«. Postverbali *krič*, *krik* (16. v.) Onomatopeja je internacionalna. Odatle *klika* f < fr. *clique*. Upor. fr. *crier* < *quiritare. Rumunji posuđiše *die* m i *eliciti* »jauchzen« < *klikovati*, Arbanasi *krit*. Lit. *klikti*, *klinķu* »plötzlich aufkreischen«, *kriškūi*, *kriškēi* »kričati«. Upor. germ. **skri-* u njeni. *Schrei*, arb. *kerčënj* »rufe, schreie«.

Lit.: ARJ 4, 952, 5, 65, 70, 71, 533. Elezović 1, 295. Tentor, JF 5, 206. NJ 7, 248. Miklošič 110. SEW 519, 616. Holub-Kopečny 191. Bruckner 275. KZ 45, 46. Vasmer 570. REW⁶ 6967. WP 1, 497. Boisacq⁷ 316. GM 189, 206-7. Jokl, Unt. 93. Uhlenbeck, PBB 26, 288. (cf. AnzIF 15, 105). Tiktin 375.

kliješta n pl. = (ikavski) *klišća* (ŽK) = *kliješte* f pl. = (sa *kl* > *klj*) *klješte*, gen. *Mjesta* (Kosmet; plurale tantum zbog toga što se to oruđe sastoji od dva dijela), sveslav. i praslav. (*klestia), bez identičnog izraza u baltičkoj grupi, »forfex, Zange«. Upor. s umetnutim *r* poslije *št*: slov. *kleštra* »Kum-metholz«. Deminutivi na *-ča kļeštaca* n pl. (Lika), na *-ica kļeštica* n pl. (Dubrovnik, glede naglasaka upor. *Poljica*), *klještice* f pl. (17. v., Vuk) »kojima se vlasi skubu«. Augmentativ na *-urine kļešturine* f pl. (Lika). Na *-ar: klešćar* (Kurelac, Cres) »1° jakrep, škorpija, špurak« = *klešćar* (Istra, Nemanić) »2° božji vč, jelenac, lucanus cervus«. Na *-evina: kļeštēvina* f (Srbija) »biljka morska kudelj, ricinus communis«. Denominal na *-iti kļještiti*, *kļještlm* (*u-*) »stiskivati kliještima«. Rumunji posuđiše *cleițe* n pl. = *cleaste* = *clești* = *cleșluri*, slav. deminutiv na *-ica cleițița* pored deminutiva na složen rum. sufix *-ștor cleștiștor*. Glas *φ* nastao je iz ie. dvo-glasa *oi* > baltoslav. *ai* kao i u *kljast* (v.), *kljaštriti* = hrv.-kajk. *Mestru*, *kUsnčti*, *klešne* > češ. *sklesnouti* »zusammen drücken«. Taj posljednji nije zastupan u hrv.-srp. Taj dvo-glas ostavio je trag samo u slavinama. Bez *t* *kleša l *kliša nalazi se u poljskom, ukrajinskom i gornjolужиčkosrpkom kao i u lit.

kliše, pl. *klišes* »Krebschere«. Prema tome *kliješta* se sastojde od tri elementa, od osnove *kles-* i dva sufixa *-í* i *-ra*. Ie. je korijen **qloik-*, prijevoj od **qleik-*; *s* je nastao od ie. palatala *k*. Odatle *št* < *stj*.

Lit.: ARJ 5, 68, 69, 95. Elezović 1, 295. Miklošič 119. SEW 1, 517. Holub-Kopečny 170. Bruckner 234. Vasmer 568, 569. Trautmann 137. Tiktin 374. Mladenov 240. WP 1, 492.

kljjet m, f (Vuk; 1437: *celarium vulgo kleth*) = *klet* (zapadni dio Donje Podravine) = *kljeta* f (18. v.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »casa, cella; sinonim: komora, kiljer > kijer«. Deminutiv na *-tka kljjetka* »1° mjesto gdje se hrani jelo, 2° sjeničarka, bundeva namještena za hvatanje sjenica, 3° sinonimi: kavez, kajpa, gajba, kobača«. Upor. bug. *kletz* »kavez«. To posljednje značenje običnije je u *krletka* (i slov.) = *škrļjētkā* (Slavonija) = *grletka* (18. v., Stulić) = *karletka* (Stulić, kod njega je *karletna* valjda tiskarska griješka). Umetnuto sonantno *r* je zagonetno. Prema Štrekelju *krletka* je posudnica iz madž. *kalitka* > rum. *calitcă* (Alexi). Prema tome sonantno *r* zastupa madž. *a*. To donekle naliči na sonantno *r* mjesto rum. *ă* u *krpuša* (v.) < rum. *căpușă*. Madž. *kalitka* je zacijelo slav. *kl tbka. Na *-ar: kļhār* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »camarino«. Augmentativ na *-ara kļjētara* f (Lika), s deminutivima *kljētarica* (Lika) i *kljētarīčica*. Izvedenica na *-ište kļjētište* n (14. v.) bila je termin za vlaško (nomadsko) selo. U tom smislu ušlo je u latinski pisane tekstove *clei-tista* (15. v.). Upor. kod Marina Držića: *Vlah Vlahā patiste a katunaru kļētište*. Baltičke su paralele *klētis* = lot. *klēts* »hambar«. Od ostalih ie. najinteresantnija je keltska paralela: ir. *cliath* »crates« < gal. *dēla* > fr. *clāie* »crates, Hürde«. Postoje još germanske i latinske paralele. Bio je to naziv za kuću od pletera i ilovače. Glas *φ* nastao je iz ie. dvo-glasa *oi*, koji je zastupan samo u slavinama. Ie. je korijen **klei-* \ **kloi-*, raširen sufixsom *-ti*.

Lit.: ARJ 3, 444, 5, 69, 70, 95, 5, 595. Hirtz, Aves 189. BI 2, 533. Hamm, Rad 275, 48. Miklošič 119. SEW 1, 517. Holub-Kopečny 169. Bruckner 232. Vasmer 569. RSI 6, 192. Niedermann, IF 26, 48. Joki, Unt. 97-98. Loewenthal, WuS 9, 176. Štrekelj, DAW 50, 34, 76, 82. REW⁶ 1988.

klimen m, dvije potvrde kod Kavanjina: *tu sjedeći kūmeni ... vidim pasti krotka slada; na klimentu grada tvoga ima'u pobit turski vuci*.

Nije jasno značenje. Nema potvrda iz narodnih govora. Možda je od lat. *culmen*, gen. *-inis* > tal. *colmo* »cima, sommità«, postverbal od *colmare, colmegna i* »trave del comignolo« < lat. pridjev *culminem*. Upór. arbanske latinizme *ku'l'mi* (s članom, Ulcinj) »sljeme« = *kurmi shpīs* »krov od kuće« (ibidem).

Lit.: ARj 5, 74. REW⁶ 2376. DEI 1016. 1028.

klín m (Vuk) = (*kl* > *kij*) *kljin* (Zoranie), sveslav. i praslav., »cuneus«. *Klín*, gen. *Klína* (Vodice) »punta kod Crnikovice«. Pridjevi: na *-ast klinast*, na *-ovát klínovat*, na *-ovit klinovit*. Augmentativ *Kimina*. Denominal na *-iti: raskliniti* (Šulek). Rumunji posudiše *clin* »1° Zwickel, 2° Keil«. Arbanasi *qint-di'* »Zwickel«. Deminutivi: na *-ič klinić*, na *-bc klinac*, gen. *klinca* (Vuk, Kosmet i u drugim slavina) »sinonim: ekser, čivija«, na *-bc klinčac* (Jačke, Šulek) = hrv.-kajk. *klinčec* = na *-čić* < *-bc H—ić klinčić* »sinonim: karanfil«. Madžari posudiše *kölönc*. Augmentativ *klínčina*. Od *klinac* pridjevi su na *-n klinčan*, poimeničen na *-ica klinčanica* (Šulek) »sinonim: čiviluk«, na *-ik klinčank*, gen. *-ika* (Vuk) »put, cesta za potkovane konje«, na *-jav klincov*, na *-jast klinčast*. Na *-jar klinčar*, gen. *-ára* »kovač klinaca ili koji ih prodaje«, s pridjevom na *-ski klinčarski*. Na *-jara klinčara* »kovačnica«. Na *-arija klinčarija* — *klinčar-nica* (Šulekov neologizam). Na *-en-jak: klinčanjak* (neologizam) »oruđe za pravljenje klinaca«. Na *-ák oklinak*, gen. *-ítuka* m (metafora) »1° komadić iskrčene šume, pašnjaka ili livade nalik na klin, 2 toponim«. Denominal *klínčiti*, *-im* (argot, bošakački, Kosmet) »(metafora) sjediti, mirovati«. Upor. iz zidarskog argota u Sirinicu (Šar-planina) *klínka* »kuća«, *klinčar-nica* »kuća«. Ovamo možda na *-ov* < madž. *ó klincov* (Lika) »(šaljiva metafora) muški djetić što je istom odrastao, velika stasa« = (augmentativ) *klinčina* (Lika) = *klincija* m (Lika) i *klínčiti*, *-im* (Vuk) »stajati bez posla, sve na jednom mjestu«. Prema Sobolevskom praslav. izvedenica na *-inō* od ništičnog prijevaja *kōi-* (v. *klati*), prema Vaillant u iste osnove od koje je *kljun, kljuka, ključ, kljuvati*. Prvo je tumačenje vjerojatnije. V. još *klip* i *klis*.

Lit.: ARj 5, 66. 75—8. 96. Elezović 1, 294. Ribarić, SDZb 9, 157. Trojanović, JF 5, 224. MiMošič 119. SEW \, 519. Holub-Kopečný 171. Bruckner 234. KZ 46, 228. Vasmer 570. Mladenov 241. Sobolevski, Slavia 5, 447. Vaillant, RES 19, 104—105. GM 227.

klíndrác (Srbija ?, Lj. Stojanović), uzvik nejasnog postanja značenja »dip, skok, skoči«. Odatle *klíndrcnuti, klíndrcnem* pf. »đipiti, skočiti«. Upor. *kupiti* (Vuk, Risan) »uzjahati«.

Lit.: ARj 5, 77-8.

klínga f (ŽK) = *klínga* (hrv.-kajk.) »1° gvožđe u noža, u sablje, 2° prišvarak (ŽK)«. Od njem. *Klinge*, postverbal od *klíngen*, svegermanski, Upor. rus. *kunok* »Klinge«.

Lit.: ARj 5, 78. Weigand-Hirt 1058. Vasmer 570.

klíp, gen. *klipa* m (18. v., Vuk, slov.) »1° klas, 2° batina« = *kūpa* f (Lika) »1° batina, 2° prezime«. Deminutiv na *-ok klípak*, gen. *-pka* (18. v., Vuk). Na *-an* (pejorativno) *klípan* m (Vuk) »1° (psovka) besposlen mladić velikog uzrasta; sinonim: zavržán, 2° nespretna ljudeska, 3° nespretn mladić« prema f *klípanica* (Vuk) »štogod kao klip«. Deminutiv na *-ica klípica* f, na *-ič klípić*. Augmentativ na *-etina klípětina*. Kol. na *-je klíplje* n. Pridjev na *-at klípat* (kukuruz). Na *-avca, gen. -avca klípavac* »vrst sijerka«. Denominal na *-ati klípati, -ám impf*, (subjekt *kukuruz*) »klastati«. Arb. *kallup* (Hahn) »Maiskolben, klip« čini se da je unakrstio arb. *kali* »klas« i naš *klip* (u za z ostaje neobjašnjeno). Riječ *klip* nije raširena među slavina. Upoređivati se može rus. *klipen* »klin« i češ. *klipati, klipu* »schwer bewegen« (glede toga glagola upor. *klapati*, v.), lit. *sklypas* »krpa, komad zemljišta« od *sklypuoti* »raskomadati« (prema Loewenthalu, Bernekeru i Vasmeru). Prema Spechtu i Brückneru u prasrodstvu je sa *klin* (v.), od praslav. osnove *kli-* (v. *klati*). Ta bi bila ovdje raširena sa *p*. Razlikovati treba *kupiti, -lm* (Vuk, Risan) »uzjahati« i *klípati, -čem* (srednja Dalmacija Pavlinović, subjekt *gavran, ptica*) »teško se krilima vozati«. To su onomatopejski prijevaji od *klepati, klapati* (v.) i rum. *clipă*, koji sa *klip* nemaju nikakve veze.

Lit.: ARj 5, 79. Bulat, Slavia 2, 619. Miklošič 119. SEW 1, 520. Bruckner 284. Vasmer 570. Loewenthal, ASPH, 37, 385-386. Specht, KZ 68, 128. GM 170.

Klis m, toponim kod Splita, kletik *kliski* prema *Klišanin*, u latinskom tekstu 852. *curtis quae Clusan dicitur*, dalmato-romanski toponomastički relikv sa *u* > *i*. Upor. rezijansko *čyza* »Zaun« < mlet. *dusa* = tosk. *chiusa*, rezijanski toponim *Klūza* < furl. *Clūse*, *Schise* = tosk. *Chiusa*. Vlat. part. perf. *dusus*

> tal. *chiuso*, klat. *clausus*, od *claudere*. Upor. slov. *čot* (Režija) »Schweinstall« < furl. *ciot* = *ciót* = *ciūt* »stalluccio, stabiolo, stalla, porcile«. Odatle apstraktum na *-ura* učena riječ *klauzura* (Budmanijev akcent) = *-ura* »1° (samostanski termin) odio samostana zatvoren za ženske, 2° zaključni pismeni rad na ispitu«. Vlat. *clusura* > tal. *chiusura* u srednjogrčkom unakrstjenjem sa *κλείς, κλειω* »zatvaram« *κλεισούρα* »Bergpass, Engpass«. Hrv.-srp. i bug. *klisura* f (13. v., Vuk, narodska riječ) = *kljísura* (17. v., Vitezović) »1° klanac, ždrijelo (na istoku), 2° (na zapadu samo kod dubrovačkih pisaca, te Boka, Ljubiša) hrid, vrlet, rupes, 3° grad, utvrđenje (13. v., Daničićovo tumačenje), 4° toponim (od Bosne i Srijema na istok)« može biti posudnica iz srednjogrčkoga, ali i posudnica iz balkanskog latineta sa *u* > *i* kao u *mirus* > *mir*. Srgr. *κλεισούρα* može biti posudnica iz južnoslavenskoga. Čisto fonetskim razlozima taj se problem ne da riješiti. Riječ *klisura* na Balkanu je kontinentalna riječ i zamjenjuje kasniju posudnicu iz tur. *dénient* (v.). *Klis* dovodi i car Porfirogenet u vezu sa *συγκλείειν* (*καλείται Κλείσα δια το συγκλείειν τους Σι ερχόμενους κρείθεν*). Pridjevi *Misurasi* (Pavlinović), *kúsurat, klisurit, klisurski*. Augmentativ *klisurětina*. Deminutiv *klisurica*. U arbanskom je također sa *i* za *u* kao u grčkom i hrv.-srp. i bug.: *klisure* »Engpass«. U pitanju odakle potječe hrv.-srp. i bug. *klisura*, od važnosti može biti Marulićev oblik *klesura*, u kojem se *e* ne slaže s *i*. Upor. *cezura* (Verona), mlet. *-desura*, srlat. *clesura* (1121, Bologna), *chesura* = *chisura* (Sardinija). Iz tih se refleksa vidi da je *e-i* mogao nastati i disimilacijom *u - u* > *e*, *i - u* na raznim točkama. Obično je mišljenje da je *klisura* grecizam na Balkanu, ali se vidi da je geografski vezan na sjevernu Italiju. Sa naglašenim deminutivnim sufixom *-ula* riječ je učena: *kláusula* (17. v., Dalmacija) = *klauzula* (Hrvatska) = *klauzula* (18. i 17. v.), kancelarijski termin.

Lit.: ARj 5, 46. 56. 81. 96. Miklošič 119. SEW 1, 520. Vasmer, GL 79. RSI 3, 280. REW* 1973. 1974. DEI 912. 913. Stürm, GSJK 6, 79. 81. GM 192. Moravcsik 122.

Klisa f, toponim kod Olova, istočna Bosna, nalazište stećaka oko crkve. Od gr. *εκκλησία* > lat. *ecclesia* »skupština«, apstraktum od *ἐκκαλέω* »sazivam«, panromanski grecizam koji se nalazi i u arb. *kishë*, za razliku od rumunjskoga, gdje je za isti pojam *basilica* > *biserică* i od

germanskog i slavenskoga, gdje je *κυριακή* > *crkva* (v.), *Kirche*. U južnoslavenskom potvrđen je samo toponim *Klisa*. Upor. još s turskim toponimom *Kirkkilise* u Traciji »četrdeset crkava«. Potvrđena je *crkva* kao mjesto sabora u Ljetopisu dukljanskom 33: *skupščina u Petih Crkvah* (upor. *Fünfkirchen* = lat. *Quinque ecclesiae* — madž. *Pécs* = slav. *Peiuh* < *Petjuh crkbvi u Panoniji). Učena izvedenica: na gr. *-αστής εκκλησιαστής* > lat. *ecclesiastēs* »govornik«: *eklezijast* m (17. v.), *eklezijašt* (17. v.) = *eklezijasteš* (17. v.). Prošireno na nenaglašeni sufix *-icus: eklesijastik* (16. v. i 17.) = *eklezijastik(o)* = *eklesijastik* (17. i 18.) u značenju složenice (*j)ekstisjarah*, gen. *-anha* (Dečanski hrisovulj) = *klisjarah, klisjarahov* (17. v.) »kaluder koji upravlja službom božjom« — *krisjarah* (Sava), *potklisjarah*, gen. *-arha* < *ἐκκλησιαρχης* (kaluderski termin), u bug. *klisár* m prema *klisarka*, deminutiv *klisarce*, sa zamjenom *-ar* < lat. *-arius* za drugi dio složenice *-αρχής* Vuk ima *klisara* f u izrazu *baba ~* »baba koja mijesi poskurice«, *klisara* m (Hercegovina) »crkvenjak«. Odatle prezimena *Klisarić, Klisarović I -revič*.

Lit.: ARj 3, 24. 4, 572. 5, 551. 11, 148. Benac, Olovo, 1951. Grujić, GISUD 14, 227-229. Šišić 396. Vasmer, GL 55. DEI 1412.

klíti (se), *-jem* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović, Martić, Kanižlić, J. S. Reljković) = (prema prezentu *kljij-* i raširenjem na *-a) kljijati, -ant* (17. v., Vuk) (*is-*, *pro-*, *pri-*), sveslav. (osim ruskoga) i praslav. (**Meti, kblejo*), bez paralele u baltičkoj grupi, »germinare; sinonim: nicati«. Između *k i l* stajao je poluglas *o*, kako pokazuje *kolac*, gen. *-Ica* (18. v., Vuk) »mlada trava«, deminutiv na *-bc* od *kbh. Drugi je deminutiv na *-ica klica* (17. v., Vuk) »germen, nucleus; sinonim: pupoljak«, s *p* ridjecom na *-ost klilcast* = na *-av klíčav*. Pridjev na *-jav klíčav* (Vuk) dobio je metaforičko značenje »u koga su počele sijedjeti kose«. Odatle hipokoristik *klíco*. Na *-as klicaš* (Gospić) »biljka taraxacum palustre DC.«. Denominal na *-ati Micati, -am* pored *-čem* (17. v., leksikografi) (*w-*) = *kličät* (Kosmet) »sinonim: kljijati«. Deminutiv *klíčica*. Augmentativ *klíětina*. Složenka *kljicogriz*, Pavlinovićev neologizam za »phylloxera«. Poimeničen part. perf. akt. *klillo* (18. v., Vuk) »1° Mistbeet, 2° sinonim: klica«. Može se shvatiti i kao izvedenica s pomoću sufixa *-ilo* za oruđe (*plašilo, strašilo* itd.) od osnove **ktl-*. U prilog ovom mišljenju govori oblik *klivilo*

(J. S. Reljković) mjesto *kulo*, od nepotvrđenog *kliviti (prema *plijeniti*, od *pliti*). Praslav. korijen **kbl-* je ništični prijevod od *klati* (v.).

Lit.: ARJ 3, 884. 4, 763. 5, 66. 67. 82. 73. 65. 96. 70. Elezović 1, 295. Miklošič 154. SEW 1, 661. Holub-Kopečný 170. Bruckner 227. Mladenov 265. Matzenauer, LF 9, 42.

klobača f (Šulek) »biljka«. Kad bi se znalo kakva je to biljka, da li naliči na *klobučac*, gen. -cea (v.), koja označuje četiri razne biljke, koje bilo u čem naliče na *klobuk*, moglo bi se pomišljati na isto postanje; -ača bi bila zamjena sufiksa.

Lit.: ARJ 5, 83.

klobòdan, gen. -àna m (Vuk) = *klobodàn*, gen. -àna (Kosmet) »1° žica pñedena sa svilom ili pamučnim koncem na čekrku zvanom *klap*, 2 umeci tako pñedene svile sa bakarnom žicom (veze *sos klobodàn*), 3° sinonimi: varak, kozar, šik, žik, srmax«. Balkanski turcizam (tur. *kilabdan* »filum auratum«) iz oblasti veziva: bug. *k(a)labadan*, *klabodan* »feiner Metalldraht, Lahn, Filigran«.

Lit.: ARJ 5, 83. Elezović 1, 295. Doric 147. Lokotsch 1275. Matzenauer, LF 8, 172. Mladenov 228. Škaljić* 410.

klücati, -am impf. (Vuk, subjekt *tetrijeb*), onomatopejski glagol, »1° otvorati i brzo zatvarati gubicu s nekom bukom, 2° (subjekt *guska*) sinonim: daktati, gakati« prema pf. *klocnuti*, -em (Vuk, subjekt *tetrijeb*, Lika) »udariti jedanput zubima o zube«. Odatle na -alica: *klocalica* »drvena sprava nalik na konjsku glavu koja se može otvarati i zatvarati tako da kloca; u Dubrovniku je nosila ovakvu glavu *turica* (v.)« = (varijanta *kl* > *klj*) *kljocnuti* (subjekt *ptica*, objekt *zrmce*, Split, srednja Dalmacija, Pavlinović). Onomatopeja dobiva i prefiks *s*, koji u vezi sa *kl* prelazi u š: *škljòce* pored *kloce* f pl. (Vuk, Hrvatska) »sinonim: bukagije« = *škloca* f (Vuk, Otok, Trebarjevo, Srijem, Slavonija) »1° britva drvene kore, 2° stara puška (Lika, Srbija)« = *škljòca* (Šulek, Popović) »idem«. Denominal na -ati *škljòcati*, -àm (Vuk, *zubima*) impf, prema pf. *škljocmiti*, -ein. Tom onomatopejom oponaša se glas koji nastaje od brzog sudara.

Lit.: ARJ 5, 85. 86. 17, 658. 660. BI 2, 531. Pedersen, KZ 38, 342. Hirtz, Aves 182. 193.

klöküti m (Krtole, Lastovo, Cavtat, Mljet) = *klokàn* (Dobrota, Lepetane, Tivat, Lastva) = *kldkunj* (Dubrovnik, Korčula) = *klòkun*

(Vela Luka) = *kankùn* (čakavski, asimilacija kao u *sambun* < *salbun*) — (s ispadanjem suglasnika *n* po zakonu disimilacije *n - n > 0 - n*) *kakun*, gen. -una (Buzet, Sovinjsko Polje), slov. *kolkùn* = *koukún* »1° čep velike bačve, tapun (ŽK), vranj, 2° čep na maloj lađi što zatiskuje rupu kroz koju pušta vodu kad se rasuši«. Od sjev.-tal. *calcane* (14. v.) = *cacone*, furl. *chalcon*, srlat. *caucus*, ngr. *κουκουύβλ* (*r < l* kao u *αδερφός* ili *καρδάρι*) »Milchgefäss« < *caldarium*, »Spundloch«, u sjevernoj Italiji), sa disimilacijom mlet. *cocon*, *cocon*, *cucon* < *cancan*, *cancan*, *cacone* > tosk. *crochiume* (zamjena sufiksa -ume mjesto -one), prema Battistiju od *caucus* »čaša«, što ne objašnjava značenje. Slog *klo-* mogao je nastati po zakonu likvidne metateze kao u *Almus* > *Lom*. Može biti stari leksički ostatak iz dalmato-romanskoga "prema mladoj posudenici *kankun* > *kakun*."

Lit.: ARJ 5, 87. Pletersnik \, 424. Skok, ZRPh 38, 548., br. 16. Meyer, Ngr. 3, 30. Štrekelj, DAW 50, 25. Schuchardt, ZRPh 35, 76. Isti, Rom. Etym. 2, 367. Sturm, ČSJ/K 6, 55. Vasmer, ZSPH 14, 466. DEI 656. 676. 992.

kloniti se, *klonim* impf. (Vuk) »sinonim: okaniti se«, dobiva s prefiksima *do-*, *is-*, *ispo-*, *na-*, *po-*, *pri-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-* različita značenja koja polaze od »nagibati, nagnuti«. Prefiksalne su složenice bolje očuvale prvobitno značenje. Tako i iterativ koji se pravi prijevodom duljenja *o - ò > a* *klanjati*, -àm »izvršiti religiozni akt molitve (kod muslimana, objekt *sabah*, *icindiju*, *akšam*, *aksam*) = *klanjati* »prožigati proso« (o-), *klanjati se* kao izraz uctivosti, »sagibati se«: Dobiva također s prefiksima *do-* *se*, *ispo-*, *o(t)-*, *po-*, *s-* (*se*), *sa-*, *u-*, *za-* (*sé*) različita značenja, kao *uklanjati* »odstraniti« itd. Perfektiv *klonuti*, -ëm (Vuk, Marulić) (*s-*) znači »pasti, nagnuti se, pognuti se, spustiti se« prema impf, *kloniti*. Odatle *klonuo* i apstraktum *klonulost*, *klonuće* (Zuzzeri). Postverbal *klon* »grana« postoji samo u bugarskom. Od prefikslnih složenica postverbalni su *naklon* (u zagrebačkom govoru izraz uctivosti: *moj naklon*), *poklon* »dar«, odatle na -*nik poklonik*, gen. -*ika* »hodočasnik«, *sklon* m »prebivalište, dogovor«, *zaklon*, te *zaklona* (Mikalja) iz češkoga. Ovamo idu pridjevi: *sklon*, *naklon* »voljan«, s apstraktima *sklonost*, *naklonost*; *prikloni* (kup) raširen na -*it sklonit*, *naklonit*, *sklonitost*, na -*iv: skloniv*. Na -*ište sklonište*, *zaklonište* n (Piva-Drobnjak) »mjesto gdje se može skloniti od

nepogoda". Oblik *klonuti se čega* mjesto *kloniti se* prema Maretiću nije dobar. Od prefikslnih složenica ističe se semantičkim razvitkom *poklon* (12. v.) »dar« sa denominalom *poklonili*, -*lm* (13. v.) »darovati« i impf. *ispoklonjivati*, *poklanjati*, -*am* (14. i 15. v.), *poklonite!*] »iskazivalac časti«, značenje »sagibati, savijati se (kao akt uctivosti) > darovati«. To se feudalno značenje razvilo jednako kao i fr. *hommage* < *hominaticuni od *homo*. srlat. *homagium* (upor. nekadašnja *homagijalna čustva* iskazivana vladaru ili *moj naklon* u zagrebačkom govoru) »akt veselja feudalnog gospodara prema podložnicima«. Rumunji posudiše južnoslav. feudalni *poklon* > *placon*, n pl, *plocoane* < *poclon* (Moldavija) »Geschenk« (metateza *l*), denominal *ploconi*, odatle rum. apstraktum na -*eala* < slav. -*eh ploconealä*. Osnova *klon-* u dvočlanoj antroponimiji *Klonimir* već kod Porfirogeneta. Iterativna osnova *klanja-*, koja se nalazi i u steslav. polj. i rus., potvrđena je jednom kao postverbal. Odatle radne imenice na -*as klanjaš* (jedanput potvrđeno) = *klanjalac*, gen. -*aoca* m (18. v.) prema f *klänjalica*, kod Vuka »vrsta narodne pjesme«, *klänjatelj* m prema *í klanjateljica* (Stulić). Odatle je stvorena *klanjateljica*. Hrv.-kajk. radna imenica na -*vac*, -*vica klänjavac*, gen. -*aveca* m »sinonim: klanjalac« prema *klänjavica*, posljednje »optica rutičila«. Neobičan je glagolski prilog prošli *sklin* (Marulić) = *skljim* (dva puta, Zoranie) sa *í* mjesto *o*. Upor. *iskljijati* impf. (ŽK) od *klati* (v.). Varijanta je praslav. *slon-* (v.). Prvobitno značenje vidi se jasno u baltičkim paralelama: lit. *kloniš*, gen. *klonio* »niedrige Stelle im Acker«, *klonys* »dolina«, *klonā* »Niederung«, *atkalas* »naslonjen«. Got. *hulls* »milostiv«, njem. *Huldigung* (upor. naprijed *poklon*), lat. *aus-cultare* (upor. *prikloni uho*, Euchologium sinaiticum) sadrže fonemant *t* mjesto *n* u slavina.

Lit.: ARJ 2, 590. 3, 885. 936. 5, 30. 87. 88. 10, 516. Maretić, Savj. 42. 93. Japunčić, NVJ 16, 526. (cf. RSI 2, 275). Vuković, SDZb 10, 185. Elezović 2, 195. Miklošič 120. SEW 1, 509. 523. Holub-Kopečný 168. 171. Bruckner 238. KZ 43, 316. Vasmer 572. Trautmann H4. 136. Vaillant, RES 22, 15. Machec, Slávia 16, 187. IF 53, 91. Joki, Unt. 98. Štrekelj, ASPH 28, 518. 31, 200. Scheftelowitz, KZ 56, 180.

klöp, gen. *klopa* (ŽK, Istra, hrv.-kajk., u Krašiću upoređenje *drži se ga kak klöp riti*; slov.) »ixodes ricinus, sinonimi: čepela, krpelj, krpuša«. Nalazi se još samo u rus. *klop*, gen. *klopa* »stjenica. kimak«. S prefiksom *s*, koji

zbog grupe *kl* prelazi u š *šklòpac*, gen. -*opća* »bianda, ujed buhe ili stjenice«. Budući da se nalazi u čakavsko-kajkavskom i ruskom, mora se označiti kao praslavenska riječ. Nema nikakve veze sa *krpuša* (v.) < rum. *căpușă*. Prema Sobolevskom u prasrodstvu je s lat. *culex*, prema Loewenthalu sa arm. *mluku* »stjenica«, prema Iljinskom u prijevodu prema ras. *klépik*, *kljápik* »Knebelhölzchen, kurzes breites Messer« (v. *klepati*, *klopati*). Posljednje mišljenje možda je najvjerojatnije.

Lit.: ARJ 4, 88. Loewenthal, ASPH 37, 388. Sobolevski, Slávia 5, 447. Iljinski, IzvORAS (1918) 24, 1, 113-140 (cf. Slávia 5, 657). Vasmer 572. 577.

kluba f (17. v., svi leksikografi osim Vuka) »sinonimi: vinta, kolotur(a), škripac«. Denominal na -*ati klubati* (Stulić) »vláčiti klubama«. Nalazi se još u poljskom. Od njem. *Klobe(n)*, prijevod od *klieben*, got. *globa*, koja se nalazi u romanskim jezicima.

Lit.: ARJ 5, 91. SEW 1, 524. Bruckner 235. REW⁶ 3790. ZRPh 39, 84.

klüp, gen. *klupi* f (1475, sjeverni čakavci, kajkavci, ŽK) = *klúpa* f (Vuk, 18. v., prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *a* zbog ž. r.) = *klüp* m (18. v.) = *klòup* (Bednja) »1° scamnum; sinonimi: katriga (v.), ščemlija (v.), 2° (metafora) uledeno blato po kojem se može voziti (Topolovac)«. Deminutivi na -*ec klüpac*, gen. -*pea* »1° mala klupa, 2° (u pl.) toponim«, na -*ica klupica* (17. v., toponim), na -*čiča klupčica*. Argumentativni na -*ina klüpina*, na -*erina kluperina* (Lika). Glas *u* nastao je iz nasala *ç*: steslav. *blnpø*, slov. *klöp*. Premda je ograničena na čakavski i na kajkavski hrvatski i slovenski teritorij, a nepoznata je ostalim južnoslavenskim i sjevernoslavenskim teritorijima, mora se ipak kazati da je baltoslav. i praslav. (*Blcpø), zbog toga što za nju postoji u stprus. potpuna paralela *dumpis* »stolac«. Dalje ie. veze nisu poznate.

Lit.: ARJ 5, 91. 92. Mažuranić 507. Miklošič 120. SEW 1, 524. Trautmann 137. Petersson, ASPH 34, 383-384.

klupko n, pl. *klupka*, gen. *klubaka* (Vuk) = *klüvko* (Crna Gora, Boka) = *kljŕko* (Bosna) = *klúko* (Vuk, Primorje, ŽK) = (sa *kl* > *klj*) *kljupko* (17. v.), sveslav. i praslav. (*klpbo), bez paralela u baltičkoj grupi, »sinonimi: 1° lopta, 2° kugla, 3° glomus kao termin prelja«. Deminutiv na -*e*, gen. -*eta klüpçe*, gen. -*eta* (18. v.), na -*ence klüpčmce* (Srbija) = *klüp-*

fence (Kosmet), na *-ić klupčić* (Vuk). Glas *p* nastao je od *b*, kako se vidi iz deminutiva na *-će klubace* n (16. v., Dubrovnik), na *-ik klubak*, gen. *klupka* (Rijeka), na *-6* + -bc klubacac*, gen. *-sca* (Dubrovnik) i imena biljke *klubajica* f »*fragaria*« (Šulek), nazvana po sličnosti ploda, na *-ar-tk klubarak*, gen. *-arka* (Vuk). Analogijom *p* mjesto *b* u *kiutak*, gen. *klupka* (Istra) = (sa *bl* > *klj*) *kljupak*, gen. *-pka* (Kanižlić) i *klupašce* (kod leksikografa). Denominal na *-ati*: *raskljupčati se*, *-am* (subjekt *jež*, kad se polije vodom), *sklupčati se* (Velika Kapanica, Slavonija) = na *-iti sklupčiti se*, *-im* (Slunj). Oblik *klupko* deminutivna je izvedenica od praslav. *klobo*, ali se deminutivni osjećaj izgubio. Da je primitivum *klčbo* 1 -*B̂o* > *klubo i kod nas postojao kao u bug. *kalba*, polj. *klabo*(o), rus. *klub*, češ. *kloub*, dokazuju navedene izvedenice na *-ák*, *-áčac*, *-arak*, *-ajica*, kol. na *-je klubje* (Mrnavić); *u* je nastalo iz nazala *ç*: steslav. *kicho*, polj. *klqbo*. Uzmilje se prasadstvo sa lit. *klambars* »Klumpen« i engl. *lump*, niz. *lompe* »idem«.

Lit.: ARj 5, 91. 92. 103. Miklošič 120. SEW \, 172. 524. Bruckner 236. KZ 45, 45. 42, 321. Vasmer 573. Mladenov 264. Matzenauer, LF 8, 184.

kljast, pridjev (15. v., Vuk, Marulić) »sinonimi: uzet, kljenit, sakat-, s apstraktumom na *-ost kljasnost* (18. v.), poimeničn na *-ica kljastica* »kljasto žensko čeljade«. Pridjev se proširuje sufiksom *-av kljätav* (Stulić). Taj se poimeničuje na *-bc* m prema *f* *-tea: khā-stavac* prema *kljāstavica*. Jednom je potvrđen s umetkom *a kājast* (18. v.). Složen pridjev sintagmatskog podrijetla *klatoruk*. Denominal (faktitiv, inhoativ na *-iti*) *kljašiti* »činiti kljastim« (*o-*). Važna je potvrda *kljati se*, *kljdm* (Srijem) »praviti se kljast«, iz koje se vidi da se *-st* smatrao pridjevskim sufiksom koji ne pripada osnovi, tj. da je osnova *klja-*. I zaista na *klja-* se dodavaju drugi pridjevski sufiksi *-kav* mjesto *-st: kljākav* (18. v., Vuk), *-kast kljākast* (Rijeka). Upór. bug. *klākav*. Odatle hipokoristik *kljāko* m (Vuk) i *kij aj o* (Lika, Dalmacija), s prezimenom *Kljajič*, koji se piše *Klate* (Hrvatska, Dalmacija). Na *kija-* se dodaje *-pav: kljāpav* (Lika), poimeničen na *-ica kljapavica* (Lika) »žensko kljasto čeljade«. Odatle hipokoristik *klapo* m, sa deminutivom na *-iça kljāpica* (Lika). Kao *tlj* što prelazi u *knj*, tako u ovoj osnovi i *klj* > *knj: knjāst* (16. v., leksikografi osim Vuka) = *knjast* (Cres, slov.) = *knast* (16. v., čakavski) »sinonim: kljast«. Kao naprijed, i ovdje se osnovi

knja- dodavaju drugi pridjevski sufiksi mjesto *-st*: tako *-žh knjāk* (Dubašnica na Krku, Hrvatsko primorje) »sinonim: kljakav« = *-kast knjākast*, *-av knjākav* (Fužine), odatle *knjākalo* (Dubašnica) »kojemu je ruka iznakažena«, *-pav knjāpav* (Lika) = *knjapav* (ŽK). Hipokoristici *knjāpo* m (Lika) prema *knjapa*, sa deminutivom na *-ica knjapica* (Lika). Ovamo ide istarski hipokoristik *knjāgo* »sinonim: kljako«. Skup *ja* nastao je od *k*, kako se vidi iz slov. impf, *klestiti* »behacken, behauen«. Odatle postverbal *klēst* m »Abästung, abgehauer Ast«, s kol. na *-je klēstje*. U steslav. srodan je *soklēstati se* »cruciarı«, a u rus. *klestitb* »drücken, pressen, klemmen«. Još su od važnosti paralele češ. *klest* »odrezak drveta«, *oklesték* »komad grane«, polj. *kleszczyć* »verschneiden«, gornjoluz.-srp. *klešćić*, a od hrv.-srp. *kljas-triti* i *klješta* (v.); rt; zastupan je sa *r* u *knjes*, gen. *knjesā* (Istra) »sinonim: knjāk = kljast«. Taj se oblik razvio preko *klest > *kljest > *knjes*, s gubitkom dočelnog *-i*.

Lit.: ARj 4, 781. 5, 93 118. 109. 117. 8, 820. Tentor, JF 5, 217. Pleteršnik 1, 405. Miklošič 119. 121. 426. SEW 1, 517. Holub-Kopečny 170. Bruckner 234. Vasmer 568. RSI 5/135.

kljčati, *-am* impf. (Zagorje dalmatinsko, Pavlinović) »nastojavati, upinjati se«.

Lit.: ARj 5, 95-6.

ključ, gen. *ključa* m (Vuk) = *ključ*, gen. *ključa* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »1° clavis, 2° toponim«. Prvobitno značenje »savinut predmet > Riegel« još vidljivo u *ključ* (Vodice) »zaokret ceste« = *ključ* (Vuk) »f rog na kućama, kvaka, 2° krivudanje rijeke i kraj«. Pridjevi na *-bn ključan*, određeno *ključni* (~a *kost*, ~i *problem*), na *-en* samo određeno *ključam* (~a *rupa*), poimeničen na *-ica ključanica* (17. v., Vuk) = *ključanica* (Kosmet, Vuk) = na *-ka ključanka* (ugarski Hrvati) »sinonim: brava«. Na *-ör ključar*, gen. *-ara* m (1080: *chtzaro*) »cellararius (14. v., Regule sv. Benedikta)« prema *f ključarica* »1° žena, 2° cvijet Schlüsselblume«. Ta stara izvedenica nalazi se u steslav., češ. i rus. Postoji još *ključarskl*, neologizam *ključarnica* »dućan za ključe«, denominal *ključariti*, *ključarim* (Lika) »raditi kao ključar«. Deminutivi na *-ić ključić* (15. v.), na *-ić ključčić* »1° mali ključ, 2° toponim«, na *-bc ključčac*, gen. *-čca* »3° ključna kost, 4° Ključec, hrv.-kajk. prezime«. Augmentativ na *-ina ključina*, na *-erina ključerina* = *-etina ključetina*. Riječ

ključ je kulturni ^ermin koji posudiše Madžari *kulcs*, *kulcsár*, Rumunji *clucer*, Arbanasi *klyč* > *kljč*. Denominali na *-ati ključati*, *-āni* (Stulić) (*ot-*, *'za-*) »zatvorati ključem«; *ključati se* (14. v.) »convenire« je zacijelo metafora, nejasna doduše, stvorena možda prema starom *ključiti (se)* »dogoditi se« u tekstovima pisanim crkvenim jezikom (odatle *priključenija* n »dogadaji« kod Obradovića) i *ključiti se* »dotaknuti se«, *priključiti se* »pridružiti se«. Jedna metafora je u *zaključiti*, koje odgovara njem. *beschliessen*, odatle *zaključak*, gen. *-tka*. Dalje: *uključiti* »excludere«, *isključiti* = *isključiv* prema njem. *ausschliesslich*, *isključavati*, *-ključāvām* (18. v.). Prvobitno je značenje još vidljivo u *poključati* (Stulić) »curvare« = *poključiti*, *poključim* (subjekt *konj*, objekt *nogu*) »nakriviti«, *sključati* = *sključiti* »zgrbiti, skučiti« prema *ključiti* (Marulić) »pregibati, kriviti« = *ključiti se* (Vodice) »kriviti se« prema *sključevati*, *-čujem* = *sključivati*, odatle *sključen* (Vodice) »pogrbljen« i *sključenost* (Belostenec), *naključati*, *naključivati* (Stulić) »prignuti, saviti«. Prvobitnom značenju od *ključ* »Riegel > rigai), gen. *riglja* (ŽK)« blizu stoji *kljuka* f = *kjuka* (Buzet, Sovinjsko Polje) »kuka, kvaka, Haken, Schlüssel, Klammer, Krummstab«. Pridjev na *-ast kljukast* »sinonim: kukast« u *kljukastonog* (Belostenec, Jambrešić) »krivonog«. Deminutiv *kljūkica* (Istra) = *ključica* (Stulić). U značenju »Krummstab« posudiše *kljuku* Arbanasi *klokč*, *heloke*; *ključ* u tom značenju posudiše Novogrci *κλιτχca* i Arbanasi *gliqe*. Riječ *ključ* je upravo izvedenica od *kljuka* s pomoću sufiksa *-ro*, a ta je od osnove *kiju-* s pomoću sufiksa *-ka*. Osnova *klju-* je baltoslavenska. U baltičkoj grupi postoji glagol odatle *kliūti*, *kliuvū* »vješam«, *kliauti* »savijati«, dalje gr. *κλιητχ* i lat. *clavis*, *čiaudo*, *includo*, u njem. sa nepostojanim i i raširenjem na *-t: schliessen*. le. je korijen **qlēu-* 1 *qlāu-* »kuka«.

Lit.: ARj 2, 885. 5, 96. 7, 397. Ribarić, SDZb 9, 157. Elezović 1, 296. 2, 125. 234. Mažurana 506. Miklošič 120. SEW 1, 526. 528. Holub-Kopečny 170. Bruckner 235. KZ 42, 252. Vasmer 575. 576. Mladenov 242. Trautmann 137. GM 126. 193. Štrekelj, DAW 50, 28. Joki, Stud. 39. 43.

ključati, *-ā* (17. v., Vuk, Kosmet, subjekt *voda*) (*pro-*), onomatopejski impf., »bullire; sinonim: klokotati, klokunjati«. = *kljūkati*, *-ā* (Boka, Ljubiša). Postverbal *ključ*, gen. *-ufa* m (Dubrovnik) »= *kljuf* (Vodice) = *ključanje*, na *-alo ključalo* n (Srbija) »vrela voda«. Na

-ovnica (glede sufiksa upor. *kuruzovnica*) *kljukovnica* (Lika) »jelo od pogače polivene vrelom vodom i začinjeno mašču«. Sa *-ək: naključak*, gen. *-čka* (Lika) »komad mesa koji se metne variti kad jelo već ključa i koje se pojede, a ne nosi se na sto«. Pridjev, upravo-part. perf. akt. *ključao* »vrio«. Možda je postverbal od *poključati »dovreti, dovariti« prema *kljukati* »bullire« *pdkljuka* (Belostenec, Strupnik, Slavonija) »zemljani sud za kuhanje, pečenje; sinonim: lopiža, crijepnja, crepulja«. To bi bio sud u kojem se jelo dovari, ako je ispravno ovo nagađanje. Nema potanijeg opisa lonca da bi se moglo pomišljati na postverbal *poključati* (Stulić) »curvare«. Postverbal *ključ nalazi* se u bug. s istim značenjem kao u hrv.-srp. i u rus., gdje *ključ*, gen. *ključa* znači »izvor«. Glede onomatopeje *klju-* upor. osim *klokotati* još fr. *glouglou*.

Lit.: ARj 5, 100. 101. 7, 397. 10, 524. Elezović 2, 141. Ribarić, SDZb 9, 158. Vasmer 576. SEW 1, 529. Bruckner 236. Matzenauer, LF 8, 179.

kljūkati, *-am* impf. (18. v., Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Habelić, Rijeka, slov.) »1° sinonim: kucati (na vrata), 2° rostro intrudere« = *kljūkati*, *-am* impf. (15. v., Vuk) (*na-*) »1° pritiskati, 2° turati silom da nešto ude, 3° napunjati, šopati (gusku i si.)«. To se značenje razvilo iz prvog na osnovu semantičkog zakona rezultata (sinegdoha). Odatle postverbal *kljūk* m (18. v.) »izgnječeno gvožđe, masulj, trkulj«; na *-alo kljūkalo* n (Vuk) »sinonim: muljalo«, na *-avac kljukavac* »ptica 1° certhia familiaris, 2° sitta europaea caesia, Spechtmeise, blez«. Sveslav. i praslav. onomatopejski glagol za koji se nalaze baltičke i ostale ie. paralele. Upor. bav.-njem. *klocken*, *klock(e)ln*. Upor. varijantu *kucati* (v.).

Lit.: ARj 5, 101. 7, 397. Hirtz, Aves 194-195. Miklošič 120. SEW 529. Bruckner 236. Vasmer 572. Štrekelj, DAW 50, 28. Iljinski, ASPH 29, 491.

klj ūsa f (Vuk, Gorski vijenac, Kosmet, bug.) »sinonimi: kloпка, klonja, pastulja«. Prema Bernekeru onomatopejskog je postanja. Upor. gornjo-lužičkosrp. onomatopeju *klus* kojom se oponaša zvuk pri padanju vode, polj. *kluskač*, *klusnyč* »baciti zvonok«. Ta onomatopeja glasi u hrv.-srp. *pljus* (v.). Da je onomatopeja *klus* i kod nas postojala, za to govori *skljūsiti se* (Kosmet, subjekt *magare*) »srozati se, postepeno spuštajući se pasti« = *skiju-*

siti se, skljusim (16. v., Srbija, Milićević) »pasti kao mrtav«. V. *kljuse*.

Lit.: ARj 5, 103. Elezović 1, 296. 2, 234. BI 1, 412. 884. Mladenov 242. SEW 1, 530. Matzenauer, LF 8, 180.

kljuse, gen. *-eta* n (Vuk), u stcslav., u svim južnoslav. jezicima, češ., polj., praslav. »(pejorativno) konj«, obrazovano od osnove glagola *kljüsati*, *-a* (Dubrovnik) »kasati«, s pomoću sufiksa *-e*, gen. *-eta* (kao *tele, magare*). Kol. na *-od kljusad* f (Vuk, Srbija). Radna imenica na *-bc kljusac*, gen. *-sca* (Vrančić) = na *-avac kljüsavac*, gen. *-avca* »konj koji se često spotiče«. Deminutiv na *-sce* < *-bc* + *-bce kljusešce*. Augmentativ na *-ina kljusina*, na *-etina kljusetina* i na *-erina kljuvèrina* »rdavo kljuse; sinonim: kurada«, s nejasnom zamjenom *s* > *v*. Denominal na *-iti okljüsiti se, òkljüst* »(metafora) pokunjiti se od sramote«. Budući da je prvobitno značenje »kasati«, veoma je vjerojatno da je *kljuse* praslav. onomatopeja kao njem. *Klepper od klappen*. Ako je s nastalo od *ps*, moguće je vezati *kljuse* sa fr. onomatopejom *clopin dopant*. Moglo bi biti u vezi i sa got. *hlaiipan*, nvnjem. *laufen*, s tom razlikom da u germ. stoji formant *bh*, a u praslav. s. Matzenauer pomišlja na vezu sa stvnjem. *hros*, skand. *hryssa* f, nvnjem. *Ross*, fr. *roncin*.

Lit.: ARj 5, 103. 104. Miklošič 120. SEW 1, 529. Holub-Kopečný 171. 172. Bruckner 238. Mladenov 242. Matzenauer, LF 8, 180. Iljinski, ASPH 29, 491.

kljuvati, *kljüje* impf. (Vuk, subjekt *ptica*) (*is-*, *ras-*) »udarati kljunom« = *kljuvat* (*se*) (subjekt *jajca*, Kosmet) »kad pile probije ljusku: *jajca se kljuvāla, još se piliči nesu kljuvāli*«, sveslav. i praslav. Infinitiv *kljuvati* prema stcslav. *khvati* nastao je analogijskim prijenosom samoglasa *u* iz prezenta *kljuje*. Upor. istu promjenu u *bljuvali*. Odatle na *-bc: kljüvec* (Cres) »sinonim: kljun«, radna imenica na *-vac kljüvavac*, gen. *-avca* (*Peted* ~ЯГ>a, Marulić), na *-ar kljuvar* (Duboka, Velika) »astur palumbarius«. Imperativna složenica *kljujdrvo* m »sinonim: drvokljun, crna žuna«. Mjesto *-va-* dolaze drugi glagolski infiksi: deminutiv na *-ča kljuvati*, *-a* (17. v.) (*is-*, *ras-*) »1° kljuvati, 2° kucati« prema pf. *kljücnuti*. *-em* (Vuk) »picken«. Odatle na *-avac, kljucavac* (Kutjevo, Hercegovina) m prema f *kljucavica* = na *-ač kljuvač* »picus«, na *-alo kljucalo* m (Vuk). Onomatopeja *ključ*, koja se opetuje, »1° da se izrazi buka koju čine kokoši kljujući, 2°

rdavo sjeći«. Novi deminutiv *kljückati*, *-am*. Mjesto *-va-* *j* *-ca-* / *-cka-* - dolazi sufiks *n*: *kljun* m (slov., bug., ukr.) »Schnabel«, *kljuna* f (Vuk) »kuka, čakija«, *kljuna* »žensko kljunasta nosa«. Složenica *kljunbaba* (Drivenik, Škrljevo, Tribalj) »ptica scolopax rusticola«. Pridjevi na *-asi-*, *-at*, *-av:* *kljunast, kljunat, kljunav*. Deminutiv na *-ič kljunić* = ~ na *-bc kljünac*, gen. *-nea*, na *-iča kljünica* »1° sud od bakra, 2° ptica scolopax rusticola«, pridjev na *-jast kljuničast*. Na *-ača kljunāca* »1° šljuka, 2° sjekira, 3° vrsta biljke«, deminutiv na *-ica kljunačica* (Istra) »ptica gallinago«. Izvedenica na *-bk* od sintagme *nakljunak*, gen. *-nka* (Srijem, Slavonija) »ono što se skida živadi s kljuna«. Augmentativi na *-da* (upor. *Srbenda*) *kljünda* (Uzice) »duguljast orah«, na *-ina kljünina*, na *-etina kljunètina*. Denominali na *-iti kljuniti* (Voldi) (*is-*), *skljüniti*, *skljünim* (objekt *nos*) »spustiti«, na *-uiti* < *-oti kljünuti*, *-ēm* (Vuk, rus., češ.) »sinonim: kljücnuti«. U svim ovim varijantama zamjenjuje se u samoglasom *o:* *kljövati*, *-am* prema *kljocnuti* (srednja Dalmacija, Pavlinović), *kljòcati*, *-a* (Zoranie) »rad vode kad kaplje«, *kljonuti*. Upor. češ. *kljövati* i *kloun* »kljun«. Ovamo ide *kljova* f (Babina Greda) »gornji zub u nerasta«, *raskljövati*, *-äväm*. Ta zamjena je posljedica onomatopeiziranja. Rumunji posudiše *dont* pored *clanf* (i *cloanță* f) »kljun«, s deminutivnim sufiksom *-bc* i onomatopejskim promjenama. Glede *α* upor *clobant* »kljun«. Veze baltičke i ie. nisu utvrđene.

Lit.: ARj 3, 885. 5, 96. 101. 104. Tentor, JF 5, 207. Elezović 1, 295-6. Hirtz, Aves 193-196. Miklošič 120. SEW 1, 527. Holub-Kopečný 172. Bruckner 253. Vasmer 566. Mladenov 264. Pedersen, KZ 38, 342. GM 186. 229. Iljinski, ASPH 29, 490. Tiktin 376-377.

kmecati, *-čem* (Baraković) = (na *-eti*) *kmecati*, *-im* (subjekti *malo dijete, koza, zec*) »kad plače ili ječi«, onomatopejski impf, od *knê* prema pf. *kmêknuti*, *-ēm*. Postverbal *kmêka* f. Varijante: i mjesto *e* *kmičiti* impf. (Brač) »sinonim: kmecati«, *km* > *knj knjèčalo* (Istra) »dijete koje mnogo plače«. Upor. *kmeza*. V. *meketati*, *mečati* i *večati*.

Lit.: ARj 5, 104. 109. 117.

kmët m (Vuk) »1° (najstarije značenje 13. i 14. v. u historijskim spomenicima, danas ne postoji) boljar, velikaš, 2° (Srbija, Makedonija) znatniji seljak (18. v.), koji se ne može ni *zâkmetiti* ni *raskmetiti* (Vuk), seoski knez,

načelnik, odatle *dòkmet* (Rudnička Morava) »knežev pomoćnik«, stsrp. *kmetje* (deklinacija prema *Ijudu'e*) *cerkovni*, koji su naseljeni na *kmetbštini* (v. dalje), 3° (Crna Gora, 15. v., sudac izabran od paraca, da konačno sudi, 4° (Bosna, opozicija *agi* i *spahiji*) seljak koji sjedi na tuđoj (aginskoj) zemlji, čifčija (v.), 5° (hrv.-kajk. i slov., 14. v.) seljak uopće, podložnik, delopolec, selnik, paur (Belostenec), iobagio u mađarskim historijskim spomenicima (< mađ. *jobagy*)«. Ovamo ide još (*o*)*hmet* (Brusje, Hvar) »(pejorativno) sluga (*neću bit tvoj ohmët*)«. Femininum *kmetica* (16. v.) »1° ženski podložnik, 2° kmetova žena« = *kmetica* (Kavanjin) = *kmëtovica*. Apstraktum na *-ija kmëtija* f (tako i slov.) = na *-ina kmetina* »1° zemlja na kojoj su kmeti, 2° pogodba pod kojom kmet drži zemlju«. Deminutiv *kmetijica* (Istra). Na *-stvo kmetstvo*. Deminutiv na *-ič kmetič* (14. v., Vuk) »1° (Boka) koji sjedi na tuđoj zemlji, 2° u staroj srpskoj državi opreka *vlasteli*, 3° u Poljičkom statutu *kmetič* je opreka *gospodaru, gospodinu*, kod Ljubiše poglavar *kmetica* je knez«, u Valunu (Cres) i u Dubašnici (Krk) *kmetič* je »svinja«. Pridjevi na *-ov kmetov* (Vuk), na *-ji kmeči* (16. v., danas se ne govori), na *-bsk kmetiski*, poimeničen na *-ina kmeština* (stsrp.) = *kmeščina* (Istra) = *kmetina* (15. v.) »praedium beneficiarium«, na *-ovski kmltovski* (Bosna, ~o *pravo*). Denominal na *-iti kmëtiti*, *-im* impf, (*o-*, *ras-*, *za-*) »služiti kao kmet«, na *-ovati kmëtovati*, *-ujem* (17. v.), *òkmetovati* pf. (Stulić) »ocijeniti, procijeniti, prosuditi kao kmet«. Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, češkom i poljskom. Značajno je što se ne nalazi u oba luž.-srp. jezika ni u velikoruskom i što nije posuđeno ni u Panoniji kod Mađara ni u Daciji kod Rumunja. U slovenskom znači isto što i u hrv.-kajk., a u bugarskom isto što u Srbiji i Makedoniji »gradski ili seoski glavar, načelnik«. Najstarije značenje 1° nalazi se i u stpolj. *kmetones regni*. Riječ je u najstarije doba išla po deklinaciji i. Upor. polj. *kmieč*. To potvrđuje i litavska posuđenica i stprus. *kmetis* »seljak«. Etimologija nije stalno utvrđena. Prema značenju 1° i 2° izgleda kao vrlo vjerojatno da potječe od franačkog značenja *comes*, gen. *-iitis* (a to se razvilo od rimskog, koje je u suglasnosti s etimologijom, prefiks *cum-* i *eo, ire* »ići«) »pratilac cara, viših magistrata, prokonsulā > franačkog vladara u srednjem vijeku, kada postaje namjesnik franačkog vladara u upravi izvjesne zemlje, knez, (titula) grof«. U tom značenju potječe i bizantinsko

κόμης, gen. *κόμητος*. Glasovni razvitak nije bez teškoća. Za naglašeno *o* > *ɔ* ima doduše primjer u *Scadrà* > *Skadar*. Upor. u nenačlanom položaju *Corinium* > *Karin, com-mäter* > *kbotri*. Ali nema primjera za prijelaz nenačlane penultime *i* u naglašeno *e*. To bi se moglo objasniti samo onda ako bi prvobitna posuđenica potjecala od srednjovjekovnog *cometia* > *kzmetija* (hrv.-kajk. i slov.) i da je lat. riječ bila dovedena u vezu sa *commitere* »affidare u incarico, comandare«. Tada bi i dalji semantički razvitak bio jasan: »*kmet* je onaj kome je vladar ili zemljoposjednik povjerio izvjesnu dužnost, upravu sela ili grada, suđenje ili obrađivanje zemlje«. S tim bi se slagao naziv *comitatus* u mađarskom i hrvatskom srednjovjekovnom latinitetu u značenju »županija«. Imalo bi se uzeti da *kimeib* kao najstarija posuđenica potječe iz franačkog latiniteta na Balkanu i na sjeveru. Na Balkanu je dobio potporu i u bizantskoj posuđenici, tako da je riječ mogla ući i u bugarski. Prema Otrëbskom sliše su dvije riječi slav. *kmetib* »seljak« i lat. *comes* »knez«. Lat. *comes* je i kasnije bilo posuđivano. Iz mađ. je latiniteta *komeš* m (18. v., *turopoljski komes*). Sa *s* > *š* nalazi se i u Istri. Kao titula znači *komeš ili knez, grof*. Iz srlat. je i *komitat* m (18. v., (Istra) »županija«. Od tal. *conte* (*Konte Lujo Vojnovic*) je u Dalmaciji toponimi *Pod Kantovo* (ribarska pošta u Orašcu), *Po konta Iva* (ribarska pošta, Muo), *komija* f (Bijela, Boka) »zemljište koje pripada nekom kontu«, od tai. *contea* f (14. v.), od fr. *conté* (upor. horonim *Franche Comte*). Odatle na *-ič kontlé* (Istra) »bogat seljak«, na *-as kontijaš* (*Perasta, Prianja, Dobrote*) živjeli su na zemljištu u Stolivju. Od tal. pomorskog termina *comilo* »zapovjednik galije« < *kumid* m (Mikalja, Stulić) »čovjek koji zapovijeda mornarima na ladji«. Od fr. *comité* (od lat. *commettere*, ne od *comes*) je *komita* m, odatle na tur. *-ci komitadži*.

Lit.: ARj 2, 595. 5, 105. 107. 240. 243. 278. 778. 8, 821. Hraste, JF 6, 185. Pletersnik 2, 413. Tentor, JF 5, 210. Miklošič 121. SEW 1, 661. Bruckner 239. REW 2078. Otrëbski, *Slavia antiqua* 1, 563-567 (cf. RES 25, 129). Karzniewicz, *Ueber die Abstammung und Bedeutung des Wortes kmet*, Zagreb, 1895 (cf. Jagić, ASPH 18, 308). Raić, *Kres* 1886, 362-369 (cf. ASPH 10, 522). Birkenmajer, JPol 21, 174-176 (cf. IJb 22, 332). DEJ 1029. 1074. Mažuranić 1, 508-12.

kmeza f (Lika) »razmaženo žensko« prema, m *kmëzonja* »razmaženo muško dijete«. Pridjev na *-av kmezav* (Li'a) stoji u vezi s impf..

kněziti se, -im (Vuk, Srijem, Ston, subjekt dijete) (ras-) = knjižiti se (Vuk) (na-) »sinonim: plakati«. Kod Stulića i Voltidija *knjižiti se kome* »rugati se«, u Dubrovniku *knjezuša* »žensko koje odmah udari u plač«. Deminutiv *knježukati, knježukam* (Stulić). Ovamo i Vukov *rasknježiti*. Na -ilo *knjižilo* m (Dubrovnik X Bit će također onomatopoeiskog postanja kao i *kmečati* (v.). Upor. *cmizdriti*.

Lit.: ARJ 5, 109. 118. 7, 398.

knaditi, -im impf. (Hercegovina, Bosna, objekt *pjesmu*) »stvoriti tekst narodne pjesme« = *knaditi začinke i pjesni* (Martić) = *knaditi* (Stulić) »sinonim: naknadivati, nakladiti«. S prefiksom *i-* *sknaditi, -im* (Vuk) »priebaviti«, *sknaditi pismu* (Sinj), *kraj s krajem sknaditi* (Otok, Slavonija) »sastaviti«. S prefiksom *iz-* *isknaditi (pjesmu)*. Impf, *sknadati, -am* (Otok, Slavonija) »1° namicati, T urediti«, *sknadivati, -dujem* pored -vam (Varoš, Slavonija). Na -ati *sknadati* impf, »sinonim: sknaditi«. S prefiksom *raž-* *rasknaditi* pf. (Makarska, Pavlinović) »razgoditi, rasuti«. S prefiksom *do-* *doknaditi* pf. (Obradović, Martić) prema impf, *doknadati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »dopuniti, dograditi«. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru upotrebljava se vrlo često s prefiksima *na-*, *nado-* *naknaditi* (Vuk), *nadoknaditi* »sinonim: nadomjestiti«, s postverbalom *naknada* (Vuk). Odatle *naknadan, naknadivati, naknadovati, nadoknadivati, nadoknadati*, »sinonimi: skunatoriti, skunabiti«. Odatle neologizmi: pridjev na -bn *naknadan*, apstraktumi na -ba l -bina *naknadba, naknadbina*. Postanje nije lako objasniti. Miklošič rastavlja u *k* (prefiks) + *naa* < *na* + *de-* (v. *djeff*), što doduše odgovara značenju. Ali prefiks *k-* visi u zraku jer u *knza* (v.) nije izvjestan. Zbog toga se mora bez sumnje početi od prvobitnog značenja *knaditi* »sastavljati > stvarati«, jer Murko s pravom upućuje na polj. *knować, knuje* pored *knuć* »abhauen, bebauen, zu etwas machen, anzetteln > stvoriti, učiniti«, u češ. *do kna nic* »posve ništa« = u polj. prilogu *do kna* »von Grund aus«, od *kién j kien*, gen. *kna* »temelj, Klotz, Stumpf, Stamm«. Murkovo mišljenje može biti ispravno. Moralo bi se samo uzeti da je praslav. korijen **bən* ili **kzn* bio raširen u hrv.-srp. rijetkim sufiksom -ada (upor. *gromada*) **k*nada* »gomila panjeva«, odatle denominativ na -iti *knaditi* »sastavljati panjeve u gomilu«. Praslav. korijen **kzn-* nalazi se još u *krnja* (Slunj, ikavci) »sinonimi: pištalina,

ploština (kod donjih Posavaca)«. Potvrđeno kao ime šume *Megna* (valjda *Magna*, Mažuranić *Megna* = *Menja* = *manja*) *knea* 1228, potoka 1438. *vallis et rivulus Stojzslava kneya*, 1380. *Dulga* (»duga«) *knea*, 1577. na *Knye*. *Kneja* je negdje pod Klękom, *Knija* kod Plaškoga na putu od Plavce Drage kod Primišlja. *Knija Gora* je rudina na pola puta između Đakova i Piškorevaca. Riječ *kneja* pridjev je obrazovan s pomoću pridjevskog sufiksa -e/6, kako se vidi iz toponima *Knija Gora*, zatim poimeničen u ž. r. Kao apelativ iščezao je, tj. zamijenjen sinonimima. Sa *o* > *a* u čakavskom ladarskom glagolu (Rab, Krk) *kaniti, kanim* (o-, sa-) (objekt *ladu*) »dati joj od dasaka načinjen gornji drveni obrub«, s postverbalom *okāna*. Isti korijen dolazi još u polj. *knjeja* »šuma«, u rus. *kneja* »šuma na osami okružena poljima, grmlje« i u slov. *knjaček*, gen. -čka »knorriger Klotz«. Sva ta terminologija potječe prema tome od praslavenskog šumskog rada.

Lit.: ARJ 2, 595. 3, 885. 4, 321. 5, 109, 7, 397. S, 807. Murko, *Zbornik Belica* 225-229. *Mažuranić* 513-4. Skok, *Term.* 119. *Miklošič* 115. 121. 152. *SEW* 1, 663. *Bruckner* 210. *Vasmer* 579.

kněz m (Vuk) = (sa *kn* > *knj*) *knjěz* (Slavonci, 18. v.), sveslav. i praslav. (**kbněz*, **knjgz*) »1° (najstarije značenje) glavar plemena > svjetovni ili svećenički glavar, 2° vladar uopće; (12. v.) sinonim: comes = šef države (Dubrovnik), 3° glavar knežine (seoske administrativne jedinice, Srbija, Hercegovina) > seoski starješina; sinonimi: *muktar* (Bosna), *kmet* (Srbija), *kožzabaša* (Srbija), 4' (metafora) vrsta jestivih i ljekovitih gljiva *knjēzi* (Hrvatska, ŽK, upor. njem. *Kaiserling* = *Kaiserpilz*) i 5° vrsta ribe: *coris julis*, duganj, vladika, kralj, dunzela«, prema f *knèginja* = *knèginja* (Kosmet) ^ (sa *kn* > *knj*) *knjèginja* (Vuk, 18. v.) = *knjèginja* (Kosmet) »kneževa žena«. Pridjev stari na -i: *knez* (1472), već praslav., *Kneždvor* (Krk) »dvor knezova Frankopana u Vrbniku« = poimeničen u sr. rodu *kneže* n (1185) u izrazu *vladanja knežja otočbkoga* (Lika), sa sufiksom -ak *biežak* m (Dubrovnik, 15. v.) »knežev pandur«. Može se uzeti da je poimeničen s pomoću -ina i u *knežina* (Vuk, Srbija, 1323) »1° dio nahije, 2° toponim«, s deminutivom *knežinica* (Ljubiša) i pridjevom *knèžinski* (Vuk) i na -stvo u *kneštvo* = na -ija *knežija* »1° teritorija kojom upravlja seoski knez, 2° čast njegova«. Danas je očuvan samo

u toponimiji *Kneza Gorica* (1532), *Knez(e)-polje* (Pelješac), v *Knēzi vsi* 1489. »u kneževu selu« u Gackoj (Lika), *Knežreka* (1777, Kosmet). Noviji pridjevi na -ev *knežev* (16. v.) — *knězov*, poimeničen na -it *knežević* »1° sin knezov, 2° prezime veoma rašireno prema značenju 3°«, na -ina *kneževina*, na -stvo *knèževstvo*, na -evski *knèževski*, na -ovski *knèžovski* (Vuk). Deminutiv na -ič *knežić* »1° knežev sin, 2° hrv.-kajk. prezime, 3° biljka arum maculatum«, na -čić < -bc + -ič *knesčić* (Vuk) »1° birovi, 2° vikač = telai, 3° policajac«. Možda i *knečić* (pisano *chnegich* mletački), ako se nema čitati *knežić*, od *knégo*. Hipokoristik *Knégo* = *Knjégo* (15. v., Dubrovnik) »muški nadimak i prezime«. Riječ *knežnica* (sufiks -nica prema *mlječenica*, ugarski Hrvati) znači »gljiva«. Denominativ na -iti *knèžiti, knežim* (Vuk, Nenadović) (o-, ras-) »zvati knezom«, na -ovati *I -evati knèžovati, knèzujem* = *kneževati, knežujem* (Ljubiša) = *knežovati, knegujem* »biti, raditi kao knez«. Ovamo još *knezinjak* (14. v.) »glavar plemena Ladihovići i Smrčkovići«. Od sintagme *pod knezom* = *vicecomes* > *viscous* > *vicome* nastade prefiksalna složenica *podknežin* (1309, 1381, Modriše) < **podkbnèži* prema *sedii* > *sudija* sa dodatnim -n kao u *merēm* (v.), da bi se riječ mogla deklinirati prema hrv.-srp. deklinaciji na -o. Odatle na -ija *potknežinija* (Statut krčki) »njegova čast, naziv ličkog plemena *Potknežinići* (15. v.). Rusizam je *knjāz* (Srbija, Crna Gora i bug.). Odatle toponim *Knjaževac* (Srbija). Vokal *e* je nastao iz nasala *i*: stslav. *knežz*, polj. *ksiądz*, rus. *knjaz*. Razlika između *knez* m prema f *knèginja* objašnjava se najlakše tako da se pretpostavi *z* < *g* poslije *ę* i pred poluglasom *o*, dok *g* ostaje pred *ы*, jer je u f *knèginja* isti stslav. sufiks -yrii kao u *pestinja* (v.), *gospodinja* (v.), *Srpkinja* (v.). Protivno je mišljenje Miklošičevo, koji uzimlje u *Bnègèz* izvedenicu na -lo kao u *kralj* (v.). Rumunji posuđiše iz hrv.-srp. *chinez* (Banat) »Dorfschulze«, Mađžari *kenéz*, u novije doba, jer je očuvano *e* < *i*. Rum. *ceneaz* »vladar Moldavije« nije rusizam, odatle *ceneajná* < pridjev na -bn, upor. češ. *kněžna* »njegova žena«, kako se vidi iz *ceneje* = *cnèje*. Ngr. *κνεζήτης*. Riječ *knez* prema tome je balkanska riječ hrv.-srp. podrijetla. *Knez* je po općem mišljenju praslavenska posudnica iz pragerm. **kunin-gaz*, što je vjerojatnije negoli od got. **kuniggs*, nvnjem. *König*. To je germanska izvedenica s pomoću sufiksa -ing, koji izrazuje descendenciju kao naše -ič, od osnove *kuni* »rod,

pleme«. Ona je u prasrodstvu sa *čedo* (v.). Prema tome je pragerm. **kuningaz* semantički isto što naše *plemić* (v.), *plemenit*. Identičnost značenja objašnjava razlog za praslavensku pozajmicu.

Lit.: ARJ 5, 110. 11, 148. *Mažuranić* 514-516. *Elezović* 1, 296. *Grebenač*, NJ 4, 179. 183. *Dordić*, NJ 4, 253-255. *Miklošič* 155. *SEW* 1, 663. *Holub-Kopečny* 173. *Bruckner* 277. *Mladenov* 243. *Vasmer* 581. *Gorjajev* 146. *Kiparsky* 181. *Janko*, *Slavia* 9, 348. i sl. *Eklblom*, *Studia neophil.* 17, 24. (cf. *RES* 24, 189). *Taszycki*, *Slavia* 6, 265-266. *Ułaszyn*, *Beličev zbornik* 1937, 373-379. *Brandt*, *RFV* 74, 2.

Knin, gen. *Knina* m (17. v., Baraković) = *Kninj*, gen. *Kninja* (Obradović, Vuk), *nj* mjesto n je od etnika na -janin *Kninjanin* (1696-1703), *kninopoljski* (18. v., Obradović). Stariji je oblik *Tnin*, potvrđen u latinizacijama *Tininium*, *Tyninium* (v. CD), *Tnēna* (Porfirogenet, od gen. *Tnina*), *Tenenum*. Taj toponim čini se da nije izoliran. Blizu Peći u starosrpskoj državi je voda i selo *Knina* (1251-1264), s izvedenicom na -bc *Kninac*, gen. -nca (1293-1302). Za ta dva starosrpska toponima nema starije potvrde sa *tn* > *kn*. Miklošiču je *Knin* slavenski toponim od stslav. *tīti*, *Iāno* »caedere«. Taj se baltoslav. i praslav. glagol nalazi u svim slavinama osim u hrv.-srp. i bug. Slov. *tīti*, *tnēm* »hacken, beissen«, *utīti*, *utēm* »abhauen«, češ. *tīti*, *tnu*, polj. *dač*, lit. *tinti*, *tinū* »klepati kosu, dengeln«, gr. *τέμνω* »režem« (odatle internacionalna riječ *tom* »svezak«). *Brücknerov drwo-ton* je možda *drvo-tonj* (govori se u Posavju kod Broda, iz *Mažuranića* 599, s. v. *lisič*, *ton* prijetoj od *thn*) »drvosječ«. Ako je ispravna Miklošičeva pretpostavka, *Knin* je izvedenica od **thn-* s pomoću sufiksa -in kao *Ogulina* (v.) i znači »silva caesa, čistina«.

Lit.: ARJ 5, 116. *Mažuranić* 1450. 1454. *Pletersnik* 2, 666. 739. *Miklošič* 350. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 60. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 262. *Boisacq** 954.

knjiga f (Vuk), sveslav. i praslav. (**h*) »1° nešto napisano (Marulić), 2° poslanica, 1529, sinonimi: list, pismo, 3° sinonim: hartija, papir, 4° liber, Buch (1465), 5° u pl. (metafora) treći dio želuca u preživača«. Pridjevi na -bn *knjžan* (danas rijedak) »livresque«, poimeničen na -ik *knjžnih* (Dubrovčani), neologizam na -ica *knjžnica* »biblioteka«, s radnom imenicom na -jar *knjžničar* »bibliotekar«, na -evan (kao u *duševan, učevan*) *knji-*

Sevan (danas općenit), poimeničen na *-ik* m prema *f -tea književnik* m (Vuk, bug., pored *književnik*) prema *f književnica* »sinonim: literat, pisac«, na *-ost književnost* »literatura«. Pridjev na *-ski knjiški* »kako je u knjigama, livresque«. Deminutiv na *-ica knjižica*. Augmentativ na *-etina knjiželina*, na *-juriņa knjižurina* »fr. bouquin«. Radna imenica na *-jar knjižar* (18. v.), s pridjevom na *-ski knjižarski i knjižarnica* (18. v. Vuk); *knjižari* m pl. = *knjižavci* »jedan dio želuca preživača«. Na *-jara knjižara*. Stara radna imenica *kbnmgtca* »γραμματεὺς« susreće se rijetko u tekstovima pisanim crkvenim jezikom: *knjigočija* (Domentijan). Neologizmi su brojni u terminologiji o vođenju knjiga (Buchführung, comptabilité): denominal na *-iti knjižiti*, *-im (is-, u-)*, s apstraktumom na *-bba isknjižba, uknjižba*, prevedenica *knjigovodstvo, knjigovođa* prema njem. *Buchführung, Buchhalter*. Složenice *knjigoveža* m, *knjigovežnica, knjigovežica, knjigonoša*, ovo potpisnuto od *listonoša*. Obilje je još drugih pravilnih i nepravilnih izvedenica i složenica. Početno *knj-* je nastalo iz *kn-* < steslav. *kíniga*. Grčko *χάρτα*, rum. *carte* ima također dvostruko značenje »1° pismo, literae, 2° liber«. O postanju postoji više mišljenja. Najvjerojatnije je mišljenje finskog slaviste Mikkele, koji uči da je to iranska kulturna riječ, u vezi s asirskom *kumukku* »Siegel« = *kaniku* »etwas versiegelt« = arm. *knik'* »pečat«, oset. *k'iumgä*. Prema tom tumačenju odatle je madž. *könyv* i mordv. *koňov*. Ako je tako, u praslavenski je mogla doći samo posredovanjem Avara, koji dadoše i drugu riječ civilizacije *biljeg* (v.), turskog podrijetla. U prilog njihova posredovanja govori možda tur. sufiks *-či* u *kbnigbčii* > strus. *knigočei*. Munkácsi, Dobrovský, Sköld i Räsänen vežu slavensku i finsku riječ sa kineskom *king, šiking* »knjiga kraljeva«, *k'üen* »Buchrolle«. Bruckner, Jireček, Gebauer, Sobolevski, Schrader-Nehring tumače iz slavenskih jezičnih sredstava. Smatraju je slavenskom izvedenicom obrazovanom sufiksom *-iga* (upor. *krug*, v.) od slav. korijena **kznb / *ki,nb* »panj«, lit. *kunas*, polj. *kien*, gen. *kna*, odatle čakavski lađarski termin *okaniti j zakaniti lađu* s postverbalom *okāna*, v. *knaditi*. Pozivaju se na semantičku paralelu *buky*, gen. *bukbve* »1° bukva, 2° littera« i njem. *Buche* prema *Buch*. Miklošič pomišlja na stisl. *kenning* »nota«, od *kennen*, kao vrelo.

Lit.: *ARj* 5, 118. 124. *NJ* 1, 288. *Mažuranić* 516. *Miklošič* 155. 427. *SEW* 1, 664. *Holub-Kopečny* 173. *Bruckner* 277. *KZ* 45, 313-316. *Vasmer* 579. *Mladenov* 243. *Kiparsky*

279. *Capidan, DRom* 1, 331. i sl. (cf. *IJb* 9, 331-336). Sköld, *LUÁ* n. f. avd. 1., sv. 19., br. 7. (cf. *IJb* 10, 343). Mikkola, *MSFOU* 52, 137-190. Išti, *Ursi*. *Grimk.* 1, 11. sl. (cf. *Slávia* 3, 563). *RSI* 1, 14. Pogodin, *IF* 4, 185-187. Räsänen, *PUF* 26, 76. i sl.

ko¹ (I) upitna imenica za osobu, sveslav. i praslav. (*kito*), »quis«, nastala metatezom iz upitne zamjenice **kb* i deikse *-to* dodane samo u nom. sr. rod pokazne zamjenice, upor. češ. *tento* »taj«. Kao neodređena (neupitna) imenica znači »neko, aliquis«. Njom se izojegla teška i izolirana suglasnička grupa *kt* na početku a dodatkom deikse imenica je dobila potpun vokal. Upor. *što*. Deikse u *tko* i *što* odgovaraju pokretu ruke pokazivanjem na predmet. U ostalim padežima *kō* se pojavljuje u prijevaju *ko-* (*koga, komu* itd.). Upor. *čega* itd. mjesto *čbto* > *što*. Piše se i govori pored fonetskoga *Ko* još i *tko*. Veže se s koncesivnim *i*, negacijom *ni* i neodređenim *ně-* > *ne-*, *nje-* u *itko, nitko* »nulius«, rastavljivo *ni od koga*, i *netko* pored *njetko* »ullus«. Odatle s madž. sufiksom *-ov* < *-o nitkov*, gen. *-ova* (Vuk, Ljubiša). Sa *-že* > *-r nitkor* (17. v.). I u te složenice prodire fonetska *ko*: *iko, niko, neko*. Fonetski je oblik prevladao zbog deklinacije *koga* (pisano i *tkoga*), *ikoga, nikoga, nekoga* itd., iz koje se vidi da je za jezičnu svijest *k-* postao glavni nosilac značenja (prema Grammontu *interversion conservatrice*). Kako je suglasnička grupa *kt* > *tk* izolirana i u sredini riječi, kao i na početku, bila je zamijenjena sonornim *gd* prema *gđa, gdi, gdje* u hrv.-kajk. (upor. češ. *kdoj*: *gdō* > *do* (ŽK) sa deiksom i *doj* (ŽK, Kolić, Bėgi), *nigdo* »niko, neko« (ŽK) = *negdo* (hrv.-kajk., čakavski), i ša deiksom *-že* > *re*. Osnovno *kb-* u *kuo* je maskulinum, kako se vidi iz lit. *kas* »ko« < ie. **quos*. U hrv. južne Italije *kona* »možda« nastalo je od *ko zna*. Kao u lat. *cuius* < ie. **queios* nastade od **quos* > **kb* upitni posvojni pridjev, dodavanjem pokazne zamjenice *i, ja, je* (v.): steslav. *čbjb*, u određenom vidu *čiji, čija, čije* = *čiji, čija, lije* (ŽK), koji se veže sa *i* - *l ni- l ne- l nje-* u *ičiji, ničiji, nečiji* = *ničiji* (ŽK). Prema *njegov* izmjenjuje se u *čigov* (Dubrovnik), *nečigov* i dalje *ičigov* itd., prema *njihov* u *čihov* (16. i 17. v.) = *čijegov*, pseudojekavizam u dubrovačkim spomenicima, = *čegov* (13. v.), pseudoejavizam kod Save, Kožičića, Kašica, odatle poimeničenje na *-ič čegović* (Vuk) »cujus filius«, prema ispravnom *čigović* (Mikalja, Ljubiša). Od gen. *koga* analogno *kogović, nikogović* (Lika) »čiji sin«. Upor. španj. posjedovni pridjev *cuyo* od lat.

cuius. Od *komu* s pomoću *-kati* dobiven je impf, *komúkati, kōmucēm* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »dijeliti na sreću (u igri)«. [Usp. i *kočeveće*].

Lit.: *ARj* 1, 920. 2, 22. 23. 3, 766. 5, 132. 149. 7, 863. 8, 204. *JF* 11, 86. Aleksić, *NJ* 1, 136-140. Maretić, *NJ* 1, 167-168. *Miklošič* 151. *SEW* 1, 673. *Holub-Kopečny* 167. *Bruckner* 278. *KZ* 45, 41. Bėlic, *Príroda* 47-48. 50. Solmsen, *KZ* 44, 176. Vaillant, *RES* 13, 167. Grammont, *Traité de phonétique*, 1933, 243. Otrebski, *LP* 2, 283-287. Music, *ZbJ* 543-546 (cf. *RSI* 2, 265). Rešetar, *Kol.* 172. Wędkiewicz, *RSI* 6, 233. Hujer, *LP* 35, 214-219. *Boisacq** 799.

ko¹ (II) —*ča* (čakavski) = *ka, kaj* (hrv.-kajk., slov.) = *što* (štokavski, bug. i rus.) ~ *stā* n pl., a *šta, rasta, zbokšta* (Kosmet) »zbog čega«, praslavenska upitna imenica za neživo, »quid«. Odatle noviji nazivi narječja: *čakavac*, gen. *-vca* i pridjev *čakavski, kâjkavac*, gen. *-avca* i *kajkavski, kékavac*, gen. *-avca*, s pridjevom *kekavačkl* (Vuk), *štokavac*, gen. *-avca* i *štokavski*. Nastavak *-kavac* dobiven je prema *bekavac, bukavac, drekavac*. Upor. za takvu determinaciju u romanskim jezicima potvrđnu partikulu *ta*. *si* = *oc, oil* < *hoc ille* za jnanofrancuski i sjeverno-francuski i kod nas *Mijaci* (Makedonija) prema *mije* »mi«, *Prieki* prema *prie* »prije«. U antroponimiji *Kâjkavac* (prezime među ŽK, koji su čakavci), u toponimiji selo *Čakavci* (Pašman). Glas *a* u cd nastao je iz ie. *z* > steslav. *o*. Prema tome *α* odgovara posvema lat. *quid* i gr. *ti*. Poluglas se ne pretvara u puni glas *a*, kad je u vezi s prijedlozima ili sa *ni*; *zač* »zašto« — *zaš* (ŽK), *krozač* (Menčetić), sa *ni* ili *ne nič* (15. i 18. v.) — *nel* (Mikulčić) > *niš* (Vuk, čakavci ŽK) (upor. slov. *nič* i češ. *proč*); zbog toga što slog pred *cb* nosi akcenat, *cb* je sr. r. Puni glas *α* u *ča* nije isto što u *ka* (ŽK, Berdiki) i u *kaj*, jer ti oblici ostaju i u vezi s prijedlozima, s koncesivnim i i negativnim *ni, ne/ lkaj, zakaj, nikaj, nekaj*, nego je to *a* iz plurala sr. r. od zamjenice *kō* (v. *ko*, I) sa deiksom *i*. Upor. *kare* (13. v.) i slov. *kar*. Jagić tumači *kaj* kao búg. *ka* »wie, warum«. Razlika između *zač* i *ča* tumači se potrebom akcentiranja. Kao fr. *e* muet slovo ne može nositi akcenat, tako ovdje ni steslav. poluglasovi *ь, ъ*. Između *cb* > *ča* i *čbto* > *što* razlika je samo u tome što je *cb* u *čbto* dobio deiktčko *to, ta*, (upor. češ. *tento* 'I ko) zbog istog razloga zbog kojeg je *ь* u *ča* prešao u *a*. Prijelaz *c* > *í* je isti koji i u *štiti, štovati*, za *čitati, čast* (v.), tj. u *š* < *c* je zbog disimilacije ispao dentalni elemenat *í* u *ří* u vezi sa

-to. Postoji još sr. r. od *kb* (upor. *kbto* > *tko*) *če* u kajkavskim narječjima (kao i u bug., ali u značenju veznika »ako (v.) da (v.)«), upor. fr. *que* < lat. *quid* ili *quod* u rečenici *II serait riche qu'il n'aurait rien à craindre* »Da je bogat, ne bi se trebao ničega bojati«. Preda se prima *i, rii, ne, nje* i prijedloge *po-, za-*: *isto, ništa* — (bez deikse *niš*), *nešto* pored, *nješto, ništo* (ŽK) »nešto«, *pošto, zašto*. Analogno i *kaj*. Veza *ni -l- čbto* > *ništo* (13. v.) sa deiksom *-že* > *-r(e) ništor(e)* = *ništar* govori se danas samo *ništa* i čini za sebe leksikologijsku porodicu. Odatle na *-alo ništalo* m »sinonim: nitkov«, na *-vac ništavac*, gen. *-avca* »isto*, s augmentativom na *-ina ništavina* (Piva-Drobnjak) »rdav čovjek«, na *-arija f ništarija* (Vuk) »1° besposlica, 2° (kao maskulinum) *ništa-čovjek* (Crna Gora), *niita-junak*«. Na *-ica ništica* »nula«. Neologizmi na *-oca ništoća*, na *-ina niština* i *ništo* nisu ušli u jezik. Denominali na *-ariti ništari*, *-avati ništavati* (*u- po-*), na *-iti ništiti* (*po-, u-*); *pošto* i *zašto* u vezi postade prilog »jeftino« (*dadsmo pošto zašto*, se. *kupljeno*, Kosmet) = *pošto poto*. U čakavskom postoji još *nišče* »nihil« (15. i 17. v., Drniš, Marulić, Vrančić); *e* mjesto *o* je zbog prethodnog palatala. To je hiperkorektni oblik. Samo *što* ili *šta* veže se s enklitikom *š* < *češ*: *štos* = *štaš?* Prema tal. *niente meno* stvoren je *nišče manje*, prema njem. *nichtsdestoweniger*: *niš ne manje* (Vežić). Sintagma *kaj za* = *kaj za jedan* je prevedenica od njem. *was für (ein)*. Ovamo još eufemizam *markaj* < *makar kaj* »quidquid« u značenju »vrag«, koji je tabu. Zamjenica *ča* veže se s aoristom *bi*: *čabi* »zašto« (Vodice, Istra) u primjeru *čabi da si to reka?* Štokavsko *niš* pored *ništa* može se upoređivati sa *zač* u toliko što veza sa negativnim *ni*, koja može nositi akcenat, ne treba pomoći deikse *to*. Deiksu *í* sadrži *kaj*. Deikse *to, ta* = *i* nema u deklinaciji: gen. *cesa, čega*, dat. *čemu*, instrumental *čim'*, a mjesto *o* (steslav. *ceso*) je od imeničke deklinacije, a *-ga* mjesto *-so* je od složene pridjevske deklinacije. Oblik *ceso* odgovara gotskom *his*, stvnjem. *hwes*, gr. *τέο* (H. mer) = atički *τὸν* za *τίνοσ*. Tvrdilo se da su Arbanasi posudili čakavsko *Cb* > arb. *ce* »što«. Priloški instrumental *čim*, s prijedlogom *dočim* (16. v.) = *dolinie* (16. i 17. v., Dubrovnik) = *dalima* (Marulić) = *dolin* (17. i 18. v.) = pseudojekavizam *dočijem* (Dubrovnik) = *dolijeme* (Dubrovnik) = *dočem* (Mikalja, Stulić) postadoše vremenski veznici, s prijedlogom samo kod zapadnih pisaca. Vuk ne pozna *dočim*. U Kosmem *počim*. Isto su tako i *što, pošto* i zoifo (prevedenica, prema

tal. *perché*) postali veznici u raznim funkcijama, čakavski *zač* »quia«, *zašto* (Kosmet) »jer«. Od genitiva *cesa* sa sufixsom *-ov*, *-av* nastade posvojni pridjev *česov* = *česav*, *česva* (Martić) = *ceo* (narodna pjesma, Petranović) »qualis«. Veže se *s i, ni, ne: ičesov, ničesov*, gen. *ničesvoga* (Martić), *ničesov* i *nečesov* »nekakav« (Crna Gora). Od *ničemur* postoji pridjev *ničemuren* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »nichtsutzig, nevaljao«. Od sintagme *bez ništa beznišnjak* (Ljubiša) »koji ništa nema«. Od *što* prave se glagoli: *hakati*, *Uočeni* (Vuk) »tužiti se«, od sintagme *što ću, istokati* (iz-*) (Lika), *nipodaštavati* (Vojvodina) od sintagme *ni poda što ostaviti, uzeli*, *izništati*, *-am* = *izništaviti* (Vuk).

Oblik *k** bio je i srednji rod sing. praslav. upitnog pridjeva. Upór. lat. *quod*. Očuvao se u priloškom instrumentalu *kom* (14. v., Marulić, Dubrovčani, Kavanjin) »netom«. Upór. *čim*. S prijedlogom *dokom* (Marulić) »dokle« = *dokim* (čakavci, 15. v.) = *dočim*. U šk. sr. r. s prijedlogom *do- dok* (također bug., Vuk), veznik; *doka* (Vuk, narodna pjesma) može se tumačiti na dva načina, ili kao dodatak deikse *-a* ili kao sr. r. pl. od *kā*. Ovako će se tumačiti i bug. *ka* »wie, wann, wenn«, *kāto*, *dokatā*. U prilog prvom tumačenju govore oblici *doke*. Oblik *doku* (pravni i historijski spomenici, 13. v.) dobio je *-u* prema steslav. *kčdu*, *do-kolu*.

Lit.: *ARj* 1, 291. 271. 947. 2, 543, 590. 736. 3, 766. 4, 90. 269. 736. 5, 251. 231. 8, 97. 164. 165. 191. 673. 803. Budimir, *JF* 15⁷ 158. *NJ* 1, 93. Rončević, *NJ* 5, 135-152. Stojković, *HJ* 1, 20-21 (cf. *JF* 17, 304. 305). Vušović, *NJ* 2, 103-105 (cf. *JF* 13, 293.). *Elezović* 2, 538. Šurmin, *NVj* 3, 104-105. Milaković, *NVj* 25, 123. 593-600. (cf. *JF* 3, 262). Lang, *ZbNZ* 19, 147. Bulat, *JF* 5, 148. *Miklošič* 152. 21. 271. 947. 736. *SEW* 1, 164. 673. *Trautmann* 133. *Bruckner*, *ICZ* 43, 322. *Ribarić*, *SDZb* 9, 138. *Boisacq*³ 972. *Baric*, *AA* 1, 205. sl. *Jokl*, *IJB* 10, 164. *Ilijinski*, *ASPh* 28, 461-462. *Osten-Säckén*, *IF* 33, 250. *Vaillant*, *Slavia* 11, 40-41. *Jagić*, *ASPh* 1, 432. *Vaillant*, *RES* 6, 77-78. 22, 190-191. *ASPh* 11, 448. *Jagić*, *ASPh* 17, 84. *Šuman*, *Kres* 1885, 268-273. 317-321. 372-275 (cf. *ASPh* 12, 518-519.).

ko' (III). — Od upitne imenice *kr*>, koja se nalazi u *ko* i *kaj*, pravi se već u praslavenskom upitni pridjev dodavanjem pokaznog pridjeva *i, ja, je*: steslav. *kyjb* > *ki* (12. v.), *kaja*, *koje* > čakavski i kajkavski *ki, ka, ko* (slov., ŽK) »qui, quae, quod«. Taj postaje i relativni. Lik *ka* i *ko* nastao je stezanjem *aja* > *a, oje* >

o (upór. *Bogović* < *Bogojević*, *Predović* < *Pre-dojević* ŽK). I taj prima preda se koncesivno *i*, negativno *ni* i neodređeno *ne* u *Iki, niki* (ŽK). U književnom jeziku govrci se samo u vezi sa *ne- neki* pored *njêki*. U sr. r. *neko* (Kosmet) znači »oko, cirka, od prilike«. Iz steslav. genitivnog oblika *kojega* i iz sr. r. *koje*, reformiran je *kyjb* u *kojb* već u cslav. u određenom vidu, odatle *koji* (13. v.), *kojā*, *koje* = *koji, koja, koje* (ŽK). Oba oblika, i stariji i noviji reformirani, mogu primiti preda se *i, ni, ne* *nekoji* (13-16. v.) i uza se *god, gođ(e), goder, godijer, godir* (v.), deiksu *no*, i sintagmu *mu drago* (17. v.): *kojgod* (rastavljivo *koji ga god*), *koji mu drago, kojino*. Srednji rod *koje* veže se sa *gdje, kakav* = *kaki, kako* (18. v.), *kano, kud, (t)ko, stā* (18. v.), da se označi neodređenost drugog dijela složenice. U čakavskom i kajkavskom *kī* može zamijeniti i upitnu imenicu *tko*. Analogno prema *čigov* pravi se na Cresu posvojni pridjev *kinjev* »čiji«. S pomoću sufixa *-āk* (upór. *svakojak*) pravi se upitni pridjev *kajak* (Kosmet, Lika) »koliko je godina (konju)?«. Zaseban je slučaj *kuj*, gen. *kogā*, f *kojā*, n *koje, kuj mu drago* (Kosmet), gdje je *o* > *u* u zatvorenom slogu. Kako se iz deklinacije vidi, *kuj* zamjenjuje i *ko*.

Lit.: *ARj* 4, 955. 5, 150. 165. *Elezović* 1, 456. 339. *Āentor*, *JF* 5, 210. *Miklošič* 152. 18. *SEW* 675. *Holub-Kopečny* 167. 196. *Vasmer*, *IF* 40, 139-144. *Bělic*, *JF* 3, 31-34. *Durnovo*, *ZSPH* 2, 381-382. *Zubaty*, *SbFil* 4, 232-262 (cf. *IJB* 2, 166).

kō' (IV). — Od zamjeničkog upitnog korijenja *k-*, od kojeg je *kb-* u *kuo* > *kō*, s pomoću pridjevskog sufixa *-cko* izvodi se sve-slav. i praslav. upitni i relativni pridjev za izražavanje kakvoće *kakf*. Taj je istisnuo iz hrv.-srp. *jakī* »qualis« zbog toga što je *jak* dobio značenje »potens«. Maskulinum *kak* nalazi se samo u starijem jeziku, u slov. i hrv.-kajk. U štokavskom je dobio određeni vid *kaḱi, kāka, kako*. Srednji rod *kako* upotrebljava se još kao upitni prilog *kako to* u značenju »wie« i kao veznik jednačenja. Dobiva deikse *-i kakoj* (17. v., Mrnavić), *-no kakono*, i *god (-e, -er, ijer, -ir)*, *mu drago* ili *drago*. Kod kajkavaca dočeto *-o* smatra se deiksom koja može otpasti: *kak?* Dobiva još *ti, -lice: kakti* — *kakati* = *kakot(o), kāknoti, kakolice* (Kavanjin). Veže se s prijedlogom *od: otkako* > *ōtkō* (Piva-Drobnjak) u vremenskom značenju. Jednom je potvrđen (18. v.) veznik *kakod* (haplologija) < *kako da*. U službi veznika jednačenja

kraćenjem gubi *k*: *kao* (prema *preko* > *preo*) > *ka* (Kosmet) > *ko, kaono* > *kano* (18. v.), *kon(o), kaono god, kaonoti*. Odatle *kanda* (18. v.) = *kāndar* (narodna pjesma) = *konda* (Lika), i kod Vuka naziv naroda *Kánovac*, pl. *-ovci*, s pridjevom *kanovački* (*glasoudar*). Sa *ti: koti* (Istra, ŽU) = *kat* (kajkavci, sjeverni čakavci, 15. v., Marulić, ŽK) = *kod* (istarski čakavci, ŽK *kod on*, obratan govor prema *rôt*, gen. *roda*) = *kotno* (ugarski Hrvati), sa deiksama *-i kaj* (ŽK, Kosmet) = *kī* (Lika, Perušić, Kosmet), *-no kājno* (narodna pjesma) = *kano* (17. v., Vuk) = *kānoti*. U Prigorju je *ko* pojačanje veznika *da: kaži kō da vidim; ko da* (ŽK) »kao da«. Dobiva uza se *god* (itd.): *kao god, kaono god* = *kogoč* (Kosmet). Veže se s part. prezenta aktiva *čine* »čineći« *kočinje*, prilog, »sinonimi: bojagi / bajaga, tobož(e), doja, navlas«. U narodnoj pripovijeci *kadob*, prilog »upravo, zbilja« < iz sintagme *kao da bi* (to bilo u istinu). Praslav. upitni pridjev *kačō* raširuje se u hrv.-srp. i bug. sufixsom *-uo kākav, kākva*; u određenom vidu *kakvi, kakva* (ŽK), u štokavskom ne postoji. Upór. slov. raširenje *kakšen, kakóver*. Dobiva uza se *god* (itd.), *kakav god*. Dobiva preda se *i, ni, ne* u *ikakav, nikakav, nekakav* = *nekakav*, odatle haplologijom *nikvi, nekvi* = *někaki* = *nekak* (Istra). Isto tako i prilog *kako: ikako, nikako, nekako*. Oblik *nāki* (Piva-Drobnjak) »nekaki« nastao je ispadanjem *k* i stezanjem *ea* > *a* od **neaki*. Sufiks *-ā* > *-av* je prijetoj od sufixa *-ov*, upór. *njegov, njegvi* (ŽK, prema *ka(vi)*), *kakov, kakovi*, tako i u steslav. i u rus. Ta izvedenica može ići već u praslavensko doba. I taj oblik dobiva *god*. Oba oblika poimeničuju se sa *-ost, -oca* u apstraktima *kakvoča* (18. v.), *kakvost* (kod starijih pisaca) = *kakovost*, na *-svo kakovstvo* (17. v.) = *kakojstvo* (17. i 18. v., j prema *svojstvo*). U prasrodstvu je sa lit. *kōks* »qualis«, ir. *each* = kimr. *pawb* »svaki«.

•Lit.: *ARj* 4, 732. 740. 741. 758. 761. 821. 833. 834. 5, 143. 148. 265. 268. 400. 401. 393. 7, 890. 8, 186. *Rozić*, *NVj* 3, 187. *Kostić*, *NJ* 1, 82-84. *Stevanović*, *NJ* 5, 217-220. *Vušović*, *NJ* 5, 220-222. *Vuković*, *SDZb* 10, 394. *Elezović* 1, 266. 271. 294. *Miklošič* 8, 151. *SEW* 1, 673. *Vasmer* 506. *Trautmann* 111. *Sobolevski*, *RFV* 71, 21-26 (cf. *JF* 3, 222). *Music*, *JF* 4, 153. *Leskien* 1, 97. *Rešetar*, *ASPh* 36, 543. *Vaillant*, *BSLP* 29, 43 (cf. *IJB* 14, 270). *GM* 7.

ko' (V). — Raširenje ie.* *quoi-* sa *-ero* (upór. lat. *uter, neuter*, odatle internacionalna riječ *neutralan* i *neutralnost*) nalazi se od južno-

slavenskih jezika samo u slov. upitnom i relativnom pridjevu *koleri* = *kateri* te u, hrv.-kajk. *koleri* (1588, Belostenec, Habdelić, Voltidi, Stulić, Budinić) = *kolori* (u knjigama pisanim crkvenim jezikom i 1564. na hrvatskoj strani), u prijetoju **kteri* > *klēri* i u hrv.-kajk. *steri* (sa razvitkom početne suglasničke grupe *kl* > *ht* > *št* kao u *šči* < *kči* i *štetī* < *hleti*) i dalje hrv.-kajk. *teri* »koji«, *nesteri* »neki«. U svim sjevernim slavinaama zamjenjuje naše *kóji* (v.). U prasrodstvu s gr. *πότερος*, lit. *katras* »lequel de deux«.

Lit.: *ARj* 5, 397. 401. 8, 96. *Mažuranić* 529. *Miklošič* 2, 151. *SEW* 1, 674. *Holub-Kopečny* 192. *Bruckner* 278. *KZ* 45, 48. *Ramovš*, *CSJK* 2, 274. (cf. *IJB* 9, 197.). *Hofmann*, *IF* 49, 304. *Brugmann*, *IF* 27, 246. *Boisacq*³ 807-808.

kō' (VI). — Upitna imenica **kb* udružuje se već u praslavenskom sa sufixalnim elementom u lokativu *-lé* > *-le: -kile*. Ta se složenica očuvala samo s prijedlozima *do, od* i sa *ne: dokle ot(t)kle, odakle* (17. v.), *odaklem* = *odaklen* = *odaklek (-m, -n, -k* deikse) = (sa *kl* > *klj*) *daklje* (ŽK), *pokle* = *pokli* = *pōklje* (ŽK), upitni prilog koji izražuje »primicanje kraju«, sa *ne, ni donekle, odnekle, nidokle* »koporan (odijelo, v.)«. Dočeto *-e* mogu zamijeniti *-ā, -i: dōklā* (15-17. v.), *-ām doklām, -em dokiēm, -en* (deiksa *ri*) *dokiēm, dōkli* (15. v.). Može se dodati i deiksa *-k dokljek*. Sa *ō* > *α: dokālē* (Vuk, *Pjevanija crnogorska*) = *otkale* (Kosmet), *otkālē*, sa *nē- donekle, odnekle*. Pojačava se sa *god, god(e), goder, godir, godijer*. Praslav. prilog *kīle* pojavljuje se u prijetoju *kole* > *koli* u istom značenju sam i s prijedlogom *do dokolē* (13. i 14. v.) = *dokole* (18. v., Dubrovčani) = *dokoli, nikoli* »nigda«, na *-če nikolice* (Istra), *nekoli*. Lokativno *-e* zamjenjuje *-a* i *-u dokola* (Lučić), *dokolu* (15-17. v., Marulić). Čakavci ga ispuštaju: *dokol* (15-18. v.). Prijetojni oblik služi i kao imenička, pridjevka i glagolska osnova: *nije mi kolje* (i bug.) = *nije mi kole* (Peč, Kosmet) »nemam vremena«; sa *-ica nekolica* »neodređeno mnoštvo«, sa deminutivom na *-bk nekoličak*, gen. *-čka* (srednja Dalmacija, Pavlinović), *dokolica* (Vuk) = *dokolica* (Kosmet) »otium«, sa *-bn dōkōlan* = *dukōlan* (Kosmet, Drsnik), *dōkōn*, f *dokona* »koji ima vremena«; *nekolica* = *nekdlnica* (Riječka nahija) »stanje kad ko ima mnogo posla (protivno dokolica)«. Ovamo ide *nidoklice* f pl. (Vuk) = *doniklice*, riječ u šali za »dokoljenice«; prilog na *-š* < **šbd nekoliš* »nekoliko puta«. Prilog *nekolikrát*

može se tumačiti i kao haploglogija od *nekolikokrat*. Denominali na *-iti doholiti pi.* »do-vršiti«; na *-éti dokoljeti, -im* (Vuk) »dospjeti, uspjjeti«. Ovamo ide možda i *koliti, -im* (Marulio, Zoranie) »željeti, voljeti«. Osnova *kol-* služi i u daljem pridjevskom izvođenju. Sa sufiksoma *-i/b, -iæz* (prijevaj) tvori se upitni pridjev kvantiteta (sveslav. i praslav.): *kolik, kolika* (Vuk); *-ik* je kao u *velik*. Prilog *koliko* = kod čakavaca *kolku, nekako* (16. i 17. v.). Upor. taj niži prijevajni štēpen u bug. *kolko, poll, kilka* i rus. *kohko*. Bez sufiksa *-ikæ, -bbk* u starijim knjigama i u čakavskom *kol (-a, -e, -f)* »quantus« uz upitnu zamjenicu *kî kol, koliko kol, kada kole* (16. v.). Prema ovome *kol* izmijenjeno je *god > kot* ŽK. Ovamo idu prilozu *koliskorje* »koliko prije« od *skoro* (v.) i *kolmi* (14. v., samo u crkvenom jeziku u kojem je *-mi* kao u *velmi > veoma*). Zamjenička osnova *ko-* mijenja se u čakavskom i kajkavskom u *ku* prema akusativu *f ku: nekuliko* (16. v.) = **nekulko > nekūko, nikuliko* (ŽK), *kuRko* (ŽK), prilog *kulik tūlik* (ŽK), u Kosmetu *koliko* prema nóm. fém. *ka* (< *kaja*). Pridjev i prilog prima preda se *i, ni, ne: iko-Kko, nekoliko* itd. Od pridjeva *kolik* često se s različitim sufiksima "prave deminutivi: dokaz koliko je vezan na afektivnost: sufiks *-h + -øn > -han kōlithan, kolisati, -can < -ik + -øn količan* (18. v.), *-can* (c prema pluralu *svi količī, prevedenica* od tal. *tutti quanti*) *kōlican* (17. v.) = *koucan* (Kosmet), *-ičak < -ik + -bbk količak* (Vuk) = *kollčak* (Kosmet) = na *-ski kaliski*. Hipokoristici su *kojušan, kocuknl*. Apstrakta su na *-ina = -inja: količina* (Boka, Hrvatska) = *kolicinja* »mnoštvo«, sa *ně- nekolicina* (glede *c* upor. *kolican*) »neodređeno mnoštvo« = *količina = količanstvo, nekolicina*, na *-oca kolikoća*. Neologizmi *kōličnik* »quorum« na *-ost kolikost; kolikojstvo* — *kolikojstvo* nije ušlo u jezik. Pridjevu i prilogu *kolik(o)* dodaju se *i, ni, ne: ikoliko, ni koliko, mkoliko* »nimalo«, *nekoliko; i god (-e, -er, -ijer, -ir), god / goi, mu drago*, deiksa *no, krat* »koliko puta«. Složen pridjev *kolikō-struk* (18.). Denominali su na *-ati kolikātī se* (Lika), *iskolikati* (Lika) »1° cijelu količinu potrošiti, 2° dobiti kod igre kolikanja«. U prasadstvu su lit. *keli* »neki, koliki?«, gr. **πῆλιχος* »kako velik«, lat. *qualis* »kakav« i lit. *kal* »kako dugo«.

Lit.: ARj 2, 588. 593. 596. 3, 887. 5, 64. 177. 185. 190. 192. 205. 206. 7, 883. 890. 8, 167. 183. Elezović 1, 143. 159. 374. 303. 2, 19. JF 14, 226—227. Miklošič 151. 9, 10. SEW 1, 673. Holub-Kopečny 176. Bruckner

229. *Vasmer 599. Mladenov 137. 246. WP 1, 521. Iljinski, Slávia 9, 588. Fraenkel, IF 41, 410. Bélicé, JF 3, 79. 81. Machek, Slávia 16, 168. Vaillant, RES 9, 8. Matzenauer, LF 8, 194. Boisacq 320. 779.*

kS¹ (VII). — Od upitnog priloga **k* (upor. upitnu imenicu *kb* u *kito > ka*) raširena s pomoću sufiksa *-da* obrazovan je sveslav. i praslav. upitni prilog i veznik vremena **kida > kada* (upor. *sada*) »quando«, u hrv.-kajk. i slov. ispadanjem poluglasa *æ gða* (upor. slov. *zdaj*). Dočetno *-a* shvaća se kao deiksa. Zbog toga otpada i zamjenjuje se sa lokativnim ifc *> e, i: kade, kadī* (zbog homonimije sa *kadi < kidé*, vrlo rijedak u vremenskom značenju). Preda se prima prijedloge *do-, ot-, i i-j ni- ne-*. Odatle naporedni oblici s ispadanjem poluvokala i sa zamjenom *æ > a: ikad(a)* pored *igda, mkad(a)* pored *mgda, nekad(d)* pored *negda* (Vuk), *nikade, nikadir*. Uza se prima deikse *-no, -ono, -že > -r(e), -a, -vo, -k, -li, -koli, -kon* (v. *kom*), *gōd* (itd.): *kodno > = kano* (17. v., jedna potvrda, sa *dn > n* kao u *panemo*), *kādāno = kādono, kādār(a) = kodera, kadvo* (18. v., Dosen), *hādek* (Crna Gora), *kadli* (Vuk), *kadokoK* (17. v.), *katkon* (južna Dalmacija?) »netom«, *kadgod = kade god / -d, kadigod = katkodi* (18. v.). Prema *sadašnji* pravi se pridjev *negdašnji* pored *negdanji = nekadanji = nekadašnji* (Vuk, 17. v.) = *kadašanj = -šnji* (Kosmet). Opetuje se *katkad(a)* (18. v., Vuk), odatle pridjev *katkadašnji*, neologizam koji nije ušao u jezik, *kašto* (Vuk). Paralele jasno potvrđuju praslav. **kbda*: lit. *kada, kadu* = lot. *kad* »quando«, stprus. *kaden* »veznik kad«, sanskrt. i avesta *kada* »isto«.

Lit.: ARj 4, 714. 725. 726. 727. 729. 731. 732. 733. 822. 891. 891. 898. Elezović 1, 266. 271. Miklošič 151. 3. SEW 1, 675. Holub-Kopečny 167. Bruckner 138. 227. Vasmer 587. Mladenov 244. Ramovš, GSK 2, 274. i si. (cf. IJb 9, 197). WP 1, 771. Kozlovski, ASPH 10, 658-659. Wiedemann, BB 30, 207-208 (cf. AnzIF 24, 118. 25, 55). Prusik, Krok 6 (cf. AnzIF 3, 104.).

ko¹ (VIII). — Od zamjeničkog upitnog korijena *k-* (v. *kuo > ko*) s pomoću priloskog sufiksa *-amo* izveden je praslav. *kamo*, prilog, »1° za pitanje pravca (tako i bug.), (u Crnoj Gori gdje se ne razlikuje mirovanje i gibanje, znači i) 2° gdje«. Kajkavci i čakavci mogu ispustiti *-o: kam*, upor. *kak* (v.). Tako i slov. i češ. Dobiva uza se *K, god, mu drago, koli, ljubo*. U Kosmetu je dočetno *-o* 'zamijenjeno

sa *-a kâma* prema *kada, sada* i prilog je dobio vremensko značenje »odavno«; tako i u složenici *kōmakad* pored *kamokād* »otkad(a)«, odatle pridjev *kamokadašnji* obrazovan prema *sadašnji* (v.). Preda se dobiva *i, ni, ne: ikamo, nikamo, nekamo*. Posljednji se u vezi sa *li* skraćuje ispuštanjem samoglasa *a nekmoli*. Upitni prilog *kamo* stoji pod udarom tabua, na što se odgovara: *ako bog da* (ŽK). Osjećajna vrijednost dolazi do izražaja u pitanjima čuđenja: *kamo te ja? Kamo ti vojskai Kamo novci?* »où au diable«. Od značenja tabu nastao je glagol: *Zakāmalo ti se! Ne karnoj!* (Istra). Sufiks *-amo* u prasadstvu je sa gr. *τιμος, ἴμος*.

Lit.: ARj 4, 808. 7, 881. 889. Elezović 1, 275. Crnek, HJ 1, 61. Lalević, NJ 2, 19-24. Miklošič 151. 11. SEW 1, 673. KZ 37, 371. Holub-Kopečny 167. Vaillant, Slávia 9, 497-499. Hirt, IF 2, 350. Fraenkel, Slávia 14, 499. Kozlovski, ASPH 10, 657-659.

ko¹ (IX). — Od upitnog korijena *k-* (upor. *kbto > ko*) raširena s pomoću priloskog sufiksa *-oda* nastade sveslav. i praslav. (**kēd-*) upitni prilog za pravac kretanja po površini: *kud(a)*. Dočetno *a* može ispasti *kud*, a može se i zamijeniti sa *<( )* (prema *gdje*) *> -e, -i, -ije: kudije, kude* pored *kude* (ŽK), *kudi*, i sa *-u kudu*. Prema *god d* se zamjenjuje sa *đ*, koji je nastao u sandhi: *kud, kude, kuj* (Crna Gora). Preda se može primiti *i-, ni-, ne-* i prijedloge *do-, ot-, s- ikud(a), n'ikud(a, -ar), nikudi, nikud, nikud(a) i òdnekud(a), otkud(a), skuda* (Istra, Mikuličić) »odnekuda«, veže se sa *-s od češ kudos, kudeš* (ŽK), s deiksom *-i kudaj*, prima deiksu *-že > -r(e) kudar(a), kuder, kudijer, -n kudijen* i *god* u značenju koncesivnosti *kud(a)gōd* (14. v.), *-d, -ar, -er, te mu drago u kud mu drago*. Denominal na *-cari kudēcati, kudēcām* »teturati, vrludati« pored *kulēcati, kulēcām* (Srbija, Miličević) pored *kuljecati* (Stulić). Zamjena *l < d* nije jasna. Možda je ta zamjena nastala zbog toga što pitanje *kuda češ* stoji pod tabu. Glas *u* je nastao iz *ç*: upor. steslav. *kçdu, kçde*; polj. *kędy, dokąd, otkad*. Složen sufiksami dočetak imade potpunu paralelu u stprus. *isquendau* »von dannen« i u lat. *unde, quando, de-unde > fr. dont* u romanskim jezicima, *inde*, gr. *ἐνθα*. Kao i *kamo*, i *kuda* je podvržen tabu. U Kosmetu zamjenjuje *gdje* i prijedlog *kod*. Element *-da* je isti koji je u *kada, sada, tada, nikada*. Nalazi se u sanskrtu *tada* »dann« = avesta *tadha*. Nastao je od ie. demonstrativne zamjeničke osnove *de-, do-*, koja se kao

deiksa za 1. lice (*ja*) nalazi u različitim partikulama.

Lit.: ARj 5, 736. 742. 745. 8, 185. Lalević, NJ 2, 19-24. Elezović 1, 237. Miklošič 151. 5. SEW 1, 674. Holub-Kopečny 167. Bruckner 225. Meillet, MSLP 20, 89-94 (cf. IJb 8, 215). Havers Festschrift Th. Siebs 1933, 371-376 (cf. RES 14, 234). Zelenin, Slávia 8, 493. i sl. (cf. IJb 15, 316). Ramovš, CSJK 2, 274. sl. (cf. IJb 9, 197). Mladenov 267. WP 1, 771.

kō¹ (X). — Od upitnog priloga **kb* (upor. imeničko *kb* u *ktio > kō*) dodavanjem deikse *-de* od ie. demonstrativne osnove nastade sveslav. i praslav. upitni prilog za mirovanje i veznik *kidē > gdje* »ubi, που«. Dočetno *-e* varira sa lokativnim *-k > -e, -je, -i*. Ikvski oblik govori se i među ekavskim narječjima gdje je nastao disimilacijom *e — e > i — e* u sintagmi, *gde je > dl je* prema *dé* pored *dé* (Kosmet). U narječjima koja ne razlikuju mirovanja i kretanja, *gdje* znači dvoje »1° kamo, kuda, wohin i 2° ubi (prema romanskom ubi)«. Kao veznik uvodi ne samo priloške rečenice mjesta, nego i druge priloške (kao uzročne): *muka mu de nema pare* (Kosmet). U svagdanjem govoru čuju se fonetski oblici *dje, dl, dé, dē*, koji su nastali asimilacijom kao i *ko*. Postoji i metateza kao u *kto > tko > ko* u *dge* (14. i 15. v.) *> gē* (Vuk, Crmnića, Paštrovići, nahija barska), *nige, svāge*. Odatle naziv naroda, koji tako govori: *Gege* (Knske, sotonicke), prenijet na Arbanase, susjede Crmniće i Bara. Upor. tako nastale nazive narodnih grupacija: *Mijaci* (prema *mije* »mi«), *Prieki* (prema *prie < prvije* »prije«), *Goge* (prema *gu, gi* »ih«), osim opće poznatih *kajkavaca* itd. Kod čakavaca je *æ > a kadē, kadī* (14. v.) pored *gdi > di*. Prima preda se *i i ni-, ne-, sva: gdje, nigdje, negdje, svagdje* a uza se *god* (itd.) *gdje god* (Vuk, 14. v.) pored *gdjegod* (16. v.), također s deiksom *-no gdjeno, -že > -r nigdjer, -li gdjeli*. Opetuje se *gdje (i) gdje = gdje ter gdje*. Kao prvi element složenice veže se sa *kad, tko, što, kakav, koli* (*gdjekoli, Baraković*), *mu drago*. Sintagmom *gdje je što* »kazalo« prevodi se (calque) gr. *τι πού κει, τοσ* od *κεϊται*. Da je **kb* prilog, dokazuju arb. *ku* »gdje« = *kimr. cw* »isto«, lit. *kurs* »welcher«, *kuš* »wo«. Demonstrativno *-de* kao deiksa upućuje na radnju rukom onoga koji odgovara na pitanje **f?** Paralele i za taj drugi element postoje u sanskrtu *kuha* »gdje«, avesta *kuda*.

Lit.: ARj 3, 119. Elezović 1, 126. Miletić, SDZb 9, 434. Lalević, NJ 2, 19-24. Miklošič

151. 4. *SEW* 1, 674. *Holub-Kopečny* 167. *Bruckner* 138. Kašmer 264. *Trautmann* 144. *WP* 1, 521-523. *GAJ* 122. *Mladenov* 98. Tagić, *JISP/z* 3, 214. Skok, *JF* 12, 130-131. Meillet, */F* 31, 122. *AGSXP* 20, 89-94. (cf. */Je* 8, 205). *Boisacq* 369.

ko⁻² je rijedak prefiks, paralela za sveslav. i praslav. prijedlog *k l ka*, koji stoji uz neke glagole kretanja i neke imenice, kao u *ko-prcati se*, *iskobečiti* pored *bečiti*, *iskomoliti* pored *moliti*, *is-ko-beljati se*, *za-ko-vrnuti* pored *vrnuti*, *kSvjānj* pored *vrtanj*, gen. -*ónja* (ŽK), *kovrtač*, *kotrljati*, *koturati* pored *turati*, *kovitlati*, *kovitlac* pored *vitlati*, *komlašati se* = *krmlšati se* (Dubrovnik, sa *r < o*), *košuta* pored *šuta* (v.), *skomraziti* pored *mraziti*, slov. *skomúcati* »beim Sprechen undeutliche Laute von sich geben« prema *mucati* (v.). Nalazi se i u češ. i u lot. *kovams* »Kohlkrabe« prema lit. *varnas* »vran«. Nalazi se rijetko i u rumunjskim slavizmima: *covirji* »stršiti« od *virf* < *vrh*, *coborí* pored *doborí* prema *oboriti*. I u bug. *kotara* = *kotara* pored *tor*.

Lit.: *Holub-Kopečny* 174. *Bruckner*, *KZ* 45, 34-35. 48, 168. 51, 225. *Tomanović*, *JF* 17, 211-212. *Matzenauer*, *LF* 8, 9-10. 20, 190. Skok, *ASPh* 30, 303. *SEW* 1, 586. *Vasmer* 1, 652.

-ko³ m prema *-ka f* je produktivan hipokoristički sufiks za lica. Mociju izražava u ograničenom opsegu. Maskulinum izražava u *debeljko*, *nestaško*, *srditko*. U *zelenko* naziv je konju. U hipokorističkim skraćenicama i s uzlaznim dugim akcentom u *priko* od *prijatelj*, od ličnih imena *Jako* (Bosna) od *Jakov*, *Joko* od *Jovan*, *liko* od *Ilija*, *Peko* od *Petar*, *Ranko* od *Hranislav*, *Bóško* od *Božidar* itd. Kod feminina *Jeka* od *Jelena*, *seka* od *sestra*, *neka* od *nevjesta* itd. Od hipokoristika na *-ko* postaju prezimena kao *Ranković*; *-ko* se može vezati sa *-an*: *Jokán óa Joko* < *Jovan*. Odatle prezime *Jokanović*.

Lit.: *Leskien* 439. *Marette* 295. 347 e. *Boskovic*, *JF* 15, 100-105.

kob, gen. *-i f* = *koba f* (prijelaz iz deklinacije i u deklinaciju *a* zbog ž. r., također bug.), maskulinum u starijem jeziku (17. i 18. v., čakavci, kao postverbal od *kobiti*), sveslav. i praslav. mitološki termin (*kobb) iz gatanja pticaj »1° dobar znak, bonum augurium, bonum omen, 2° malum omen, rdava slutnja, 3° susret, 4° vanjski izgled (čovjek lijepe kobi)«.

Značenje 2° razvilo se iz pozdrava: *dobra kob*. Upor. narodna pjesma: *kad je bio čardaku na vrati, kob ga kobi Stevanova ljuba*. Na prvobitno mitološko gatanje po letu ptica odnosi se praslav. izvedenica na *-bc*, upravo radna imenica *kobac*, gen. *kopca* = *kobac*, gen. *-aca* (Vodice) = (sa *-ač* zamjena za *-bc* kod ugarskih Hrvata) *kobac*, gen. *-ača* (upor. bosansko prezime *Kobačić*) »accipiter nesus, Sperber, upravo ptica koja kobi, najavljuje bonum ili malum omen«, s hipokoristikom *kába f* (Vuk, Srijem, Bačka). Bez *-bc* u stčeš. *koba* »gavran«. Taj je oblik postojao i u panonskoslavenskom, odakle Madžarima *kaba* »kobac«. Arbanaska paralela pokazuje pokretno *s: shkabe f* == *shkaborje'* »Adler, Geier«; nije posuđenica iz južnoslav. Riječ *kobac* bez sumnje je u srodstvu sa stvnjem. *habuh*, nvnjem. *Habicht*. Može se vezati i s kslat. *capus* = *capys* etruščanskog podrijetla. Zbog toga naziv ptice može biti i pred-ie. rijoč, a tako i sam praslav. *kobb*, za koji ne postoje baltičke paralele. Rumunji posuđiše bez *-bc*: *cobă* »présage, augure«, *cobe* — *coabe* (*-e* < *-ə*) »Unheilverkünder, Unglucksvogel« pored *cobeț* (kod istarskih Rumunja). Upor. arb. posuđenicu iz hrv.-srp. *kobe* u kletvi *te humple koba*. Denominal na *-ili kobili*, *kôbim* (16. v., Vuk) »slutiti propast«, s refleksivom *kobiti se* (Zrinski, *Sirena*) »zlo slutiti«, *kobit se zdravljen* (Lumbarda, Korčula) »zvati bolest«, impf, *kobljevati* = *kobovati* (Martić) »sinonim: kobiti«, *dokobiti* »doslutiti«, *dokobiti se* »1° dobiti, 2° dogoditi sex, iskòbiti = *iskobiti* (Vuk) »kobljenjem učiniti da što nestane« = *iskoblit*, *iskôbim* (Kosmet) »pretkazati zlo, smrt, propast«, s radnom imenicom na *-nik* m prema *f t-nica*, n *-niče*: *iskôbnik* »onaj koji kobi« prema *iskôbnica f* »žena koja svojim postupcima čini da nastupi nesreća u kući«. Rumunji posuđiše *a cobi* = *a cobai* »Unheil verkündend schreiens«. Pridjev na *-bn*: *koban* (17. v.), poimeničen na *-tk* m prema *-ica kobnih* (18. v.) prema *f kôbnica* »čovjek koji vjeruje u kobljenje«. Deminutiv na *-ča kopca f* (Vuk, narodna pjesma *dobra kopca*). Na *-ište kobšte* (Martić) = *kobnište* (Stulić) »mjesto gdje se kobi«. Na *-ivo kobivo* (Martić) »što se kobi«. S prefiksom *s-* *skobiti se*, *skôbim se* pf. »naći na koga«, sa *susukòbiti se*, *sukobim* pf. u neprijateljskom smislu »sudariti se« prema impf, *skâbljati se*, *škobijām* = *skobljavati se*, *skòbljavām* »sretati«. Praslav. se *kobb* smatra srodnom sa stir. *happ* »sreća«, engi. *hap* »slučaj« i stnord. *cob* »pobjeda«. Riječ *kobac* vežu kao naprijed sa *kob* Sobolevski i Po-

godin, dok Vasmer i Preobraženski zabacuju tu vezu u ističu samo prasrodstvo s germ. *Habicht*.

Lit.: *ARj* 2, 595. 3, 886. 5, 132. 133. 139. 296. *Elesović* 1, 234. Ribarić, *SDZb* 9, 158. *BJ* 2, 492. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mažuranič* 517. *Miklošič* 122. *SEW* 1, 535. *Bruckner* 240. *ASPh* 11, 118. 42, 138. *Vasmer* 582. 584. *RSI* 6, 191. *Mladenov* 243. *WP* 1, 457. *GM* 183. 193. 406. *Tiktin* 379. Asbóth, *Nyt* 4, 135-142. (cf. *RSI* 6, 334). Joki, *Unt.* 303. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Güntert, *WuS II*, 135.

koba f (Vuk, Lika, Dobroselo) »drvena posuda duguljasta dna za maslo, skorup, mlijeko«, deminutiv na *-iča kòbica*, augmentativ na *-elina kobètina* (Lika) = *kova* (Vuk) »sud za crpljenje vode = *kofa* (17. v., Bačka) »1° isto, 2° vijedro«. Balkanski turcizam ar. < gr. podrijetla (tur. *qogha*, *qova*, *gota* < ar. *kufa*, *quffa* »corbello, fondo, cesta«, srlat. *cofa*, 1453. Mleci »recipiente« < gr. *κόφινος* > tal. *còfano*, *küfar* < njem. *Koffer*): rum. *cofă* »Eimer, Holzkanne, secchia di legno«, bug. *kofa*, cine. *cuvă* »găleată de purtat apă, kablica za vodu«. Upor. *kova*, *kovja* (Zatrebač, arb.). Glas *b* u *koba* nastao je unakrštenjem sa *kobao*. Na Jadranu je taj arabizam ušao preko tal. *coffa* > *kofa f* (Dubrovnik, Istra, Dubašnica, Račišće, Krtole, Vrbnik, Pag i Božava), deminutiv *kôfica* (Potomje, Tivat) »1° dublji koš, kotarica, košara (za masline), pokrovčača (Vrbnik) = pokrivena duguljasto-eliptička, košarica otvara se sa dvije strane popola, 2° (brodski termin) čardačić na katarci«. [Usp. i *kofan*].

Lit.: *ARj* 5, 148. 133. 135. 404. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 537. *REW* 2207. 4789 a. *Mladenov* 254. *Tiktin* 387. *Lokotsch* 1225. *Dalametra* 75.

kobacati, *-cam* impf. (17. v., Baraković, subjekt *val*) »1° přemetati, 2° (s refleksivom *se*, Vuk) strugati nogom po tlu« = *kobacati se* (ŽK) »prebacivati se skačući«. S umetnutim *m* pred labijalom *kombacati se* »koprcati se«. S prefiksima *iskobacati se*, *prekobaciti se*. U vezi je ličko ime mačka *kobacan*. Čini se kao složenica od prefiksa *ko-* (v.) i *bacati i baciti* (v.). Slov. *kobacati*, *-am* (subjekt *otroci* »djeca») »puzati«, odatle *kobacelj* = *kobačnik* »dijete koje puža«, *kobaciti se* »koprcati se«. Upor. ukr. *kobécaty ía* = (s metatezom) *kacabáty éa*. Taj se glagol onomatopeizira. Stoga može dobiti i druga značenja: *kobecati se* (Stulić) »sinonim: bekeljiti«. Druge su varijante *kopèčiti (se)*, *kopečim* impf, »křiviti

(se), iskrivljivati se«, *raskopečiti se* (Hercegovina) »sinonim: raščepiti«. Upor. hrv.-kajk. *prekopiknuti se* »spotaknuti se padajući«,

Lit. *ARj* 3, 886. 5, 133. 228. 6, 297. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 532. Štrekelj, *DAW* 50, 11.

kobača f/hrv.-kajk., slov., (Vuk) »krlетка, kavez, kokošinjak«. Izgleda kao denominal na *-iti* odatle *kobaciti*, *-im* impf. (Vuk, Hrvatska). Ovaj se upotrebljava samo u poslovi *Ko jači onaj i kobači*, koja se govori i sa varijantom *kvači* mjesto *kobači*. Vuk prevodi sa »an sich reissen, rapio (tj. metati u svoju gajbu)«. Za postanje od važnosti je polj. *kob m* = *koba f* »staja, svinjac«, češ. deminutiv *kobka* »mala soba, prodavaonica«. Prema Briickneru i štrekelju te su riječi posuđenice iz njem. *Kobe(n)* »1° Schwefnestall, 2° Kleines schlechtes Gemach«, srodna sa gr. *γύπη* »orlovo gnijezdo, jama«. Upor. još rum. *gobac* — *gobac f* (Moldavija) »perad«. Na njemačku riječ došao je naš sufiks *-ača*. Usp. i tal. *covacelo* »giaciglio del animale«, izvedenica na *-aceus* > tal. *-accio* od *covo*, postverbal od *covare* < lat. *cubare*. Odatle učenli termin *inkubacija* na *-atio*. Možda je *kobača* odatle, glade *v > b* upor. *bolta* < *volta*, *konoba* < *canava*.

Lit.: *ARj* 5, 133. *SEW* 1, 533. *Pleteršnik*, 1,415. *Matzenauer*, *LF* 8, 190. *DEI* 1141. *Bruckner* 241. *Tiktin* 379. *Weigand-Hirt* 1087. *Holub-Kopečny* 174.

kobasa f (dubrovački pisci, Marulić, 15. v.) = *kobasa* (ŽK) = *klobása* (hrv.-kajk., čakavski, slov., češ.), običnije sa deminutivnim sufiksom *-ica kobasica* (koje se više ne osjeća kao deminutiv) = *kobasica* (Istra) = *klobasica* (hrv.-kjak.) = *klebasico f* (Bednja, sa *e* < *s* kao u steslav. *khbasa* i polj. *kieł-basica*), sveslav. i možda praslav., »1° sinorim: djevenica, Wurst, 2° prezime *Kobasica* (Dubrovnik)«. Deminutiv na *-ica kobasičica*. Augmentativ *kobasičina* (Lika). Pejorativna metafora *klobása* (Primorje) »Tintenklek, schlechte Schriftzüge«. Varijanta *-ur-* mjesto *-lo-kurbasica* (Istra) nije jasna. Iz panonskoslavenskoga potječe madž. *kolbász*. Radna imenica na *-jar kobasičar*. U obliku *kobasa* < *klobása* (upor. rus. *kolbasa* i bug. *kalbasa* pored *kalbasa*) izgubio se /kao u *otar* < *oltar* zbog dimilacije /-r > 0 - r u *kobasičar*, koliko se nije vokalizirao (*l > o*: *koo-* > *ko-*). Postanje nije utvrđeno. Mittwoch izvodi iz tur. *külbastı* > bug. *kjulbastıfa* »na žaru pečeno meso«. To ne zadovoljava ni fonetski ni semantički. Isto tako r> Bernekerovo izvođenje

od hebr. *kolbāsar* »meso, svaki živi stvor« kao ni fr. *calebasse* »tikva«. Iljinski, Bruckner, Matzenauer i Mladenov vide u *-asa* sufiks, a u *kolb-* osnovu koju Matzenauer drži prasnrodnom sa Šved. *korj* »farcimen«, Iljinski sa rus. *kolob* »okrugao hljeb«, Mladenov sa bug. *kucam* > *kucam*.

Lit.: ARj 5, 134. 810. Štrekelj, *ASPh* 12, 485. Miklošič 154. SEW \, 542. Holub-Kopečny 171. Bruckner 227. Slávia 13, 275. KZ 45, 32–33. Vasmer 596. Mladenov 228. Mittwoch, *UJb* 8, 290. si. (cf. *IJb* 14, 298. RES 9, 147). Matzenauer, *LF* 8, 175. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 113–140.

kobelar m (Cres, Krk), *kobilar* (Krk) »vinova loza crna sitna slatkog grožđa«. Deminutiv na *-ič* *kobelarić* (Cres).

Lit.: ARj 5, 135. Sulek 148–9.

kobeljati, *-ām* impf. (Vuk) (*is-* *se-*, *s-* *sé*) »1° sinonim: valjati, kotrljati, koturati, 2° (metafora) truditi se, mučiti se (Lika)«, sa *-va-* *iskobeljavati se* (18. v.). Varijanta *b* > *ρ* *iskopeljati se*, *-ām* (Lika) »izbaviti se« možda sadrži prvobitniji suglasnik. V. *peljati*. Prefiks *ko-*. Konsonant *b* mjesto *p* onomatopejsko je variranje.

Lit.: ARj 3, 890. 5, 135. Tomanović, *JF* 17, 205.

kocelj¹, gen. *-èlja* m (Vuk) = *kocel* (Dalmacija) »sinonimi: stipsa, tipsa, slanac, šap, olum«. Prema Elezoviću arb. *kosej* (Kosmet). To će biti posuđenica iz srpskog.

Lit.: ARj 5, 139. Elezović 1, 318.

kocelj² m (17. v., Divković) = *kocalj* (Divković) »1° rep, 2° pletenica od kose niz leđa (Leskovac, Srbija), 3° kraj, konac (Jačke)«.

Lit.: ARj 5, 139.

Kocijan m (1275. Breg svetoga Kocijana) »lično ime«. Rašireno u istarskim prezime-nima na *-ič* *Kocijanić* i na složeni *-čić* < *-bc* + *-it* *Kocijančić* kao i u toponimiji *Škodjan* < *Sanctus Cantianus* (gubitak *n* na osnovi disimilacije *n - n* > *0 - n*).

Lit.: ARj 5, 140. Cadastre, reg. 72.

kočeta f (Šibenik) = *kočeta* (Kučište) »1° drveni krevet gospodski (ima *kavacal*, < tal. *capezzale*, mlet. *cavezal* < poimeničen pridjev lat. *capitium* + *-alis*) na kojem se leži« = *kučeta* (Rab, Božava) < mlet. *cuceta*,

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6. REW⁶ 4789.

kočija f (17. v., Vuk) = pl. t. f *kočije* »elegantna kola sa dva sjedala«. Radne imenice na *-aš* *kočijaš*, gen. *-aša* (Vuk) = *kočiš* (17. v., hrv.-kajk., ŽK) = na *-ar* *kočijar*, gen. *-ara* (18. v., < slvč. *kočiar*) = na *-džija* *kočadžija* (Kosmet), s pridjevom na *-ski* *kočijaški* (Lika) i denominálom na *-iti* *kočijašiti*, *kočijašim* (Vuk). Od *kočija* deminutiv je na *-ice* *kočijice* f pl. *kociške* f pl. »kočija« (u Radnica, nerazumljiva je izvedenica). Denominal na *-ati* *kočijati*, *-ām* (*do-* *se*, Lika). Voltidin denominal *kočiti se* »voziti se u kočiji« nije potvrđen ni u jednom narječju. Možda je stvoren prema *koć* m (16. v., Dubrovnik) »kola« < sjev.-tal. *cacio* > tosk. *cocchio*. Nalazi se ne samo u svim slavenskim jezicima nego i gotovo u svim evropskim. Na Balkanu je još tur. *koci*, rum. *còde*, arb. *koci* = *kuci* = *koč* ž. Širila se po Evropi od 16. v. Tumači se od imena sela *Kocs* u županiji *Komarno* (madž. *Komarom*), jer da su ljudi iz toga mjesta obavljali u 15. i 16. v. promet između Beča i Budima. Ali to tumačenje ima teškoća. Madžarski sufiks *-í* u *kocsi* znači samo čovjeka iz toga mjesta, ne njegova elegantna kola. To značenje je sekundarno i u madžarskom. Ljudi iz tog mjesta upotrebljavali su po svoj prilici češki ili slovački pridjev *kočiči* (se. *voz* > *vůz*) > madž. *kocsi* »kočija«, odakle se riječ širila po Evropi, njem. *Kutsche* itd. Taj pridjev je obrazovan od korijena glagola *kolati* (v.), odatle *kotec* (1440, Košice) »kola sa sjedali-ma«. U polj. *kocz* i slvč. *koč* bez *i*: stpolj. *kotezy* je pridjev: *w koiczym*. Radna imenica je na *-ar*: češ. *kočár*, slvč. *kočiar* ili *kočik*. Da je riječ širila madžarska aristokracija, to potvrđuje radna imenica *kočiš* (ŽK) = slvč. i rum. *cocis* < madž. *cocsis*.

Lit.: ARj 2, 595. 5, 143. 144. Miklošič 122. SEW i, 537. Holub-Kopečny 175. Bruckner 242. ASPh II, 133. Mladenov 254. Joki, *UJb* I (cf. *IJb* 13, 167). GM 203. REW⁶ 4729. DEI 992. Tiktin 381.

kòcul, gen. *-ula* pored *-ula* m (Smokvica, Korčula) »karika od komoštara«. Možda je dalmato-romanski deminutiv na *-olus* od lat. *cattus* »mačka« (koja u denominaciji oruđa igra izvjesnu ulogu): *catteolu. Ovamo ide *kotiljati* (Prčanj) »rütteln«, koje se može upoređivati sa tal. *gattigliare* od *gatto* < *cattus*. Slov. *kotánja* f »Vertiefung des Nestes, Grube, Mulde, Schlucht, Erdhöhle (Dolensko)«, deminutiv *kotanjica* »Grübchen« bit će vjerojatnije od *kot* = hrv.-srp. *kut* < stslav. *kčt*

(v.). O vezi stslav. *kočb* i *kotiti* sa *cattus* v. SEW 1, 588.

Lit.: REW⁶ 1770. Vasmer, *ZSPH* 11, 50–51. Pleteršmk 1, 447. RSI 3, 272–273. Románsky 273–5.

koćeveće n (Hrvatska, 1577) = *kićeveće* (Belostenec) »sinonim: dražba, licitacija«. Rum. *cochi-vechi* < madž. *kótya-velyé*, a ovo iz naše sintagme *ki* = *ko* *če veće* (sc. *veću svotu dati*). Rijedak primjer poimeničenja glagolske lične sintagme u našem jeziku.

Lit.: ARj 5, 144. Tiktin 381. Mažuranić 501. 518.

kodašiti je potvrđeno samo u prefiksaloj složenici *raskodašiti*, *-im* pf. (Makarska, Pavlinović) »razdijeliti«.

Lit.: ARj 13, 116.

kodik m (16. v., Budinić) »Justinijanov zakonik« = *kodič* m (Bella, Budmanijev akcent), prvo prema grčkom (upor. port. *código*), drugo prema tal. *codice* < lat. *codex*, gen. *-rii*. Lat. deminutiv *codicillus* > 1643, 1644. u *vom kundiciliji*, *-e* (umetnuto *n* pred dentalom) = *kodicil* »dodatak oporuci«.

Lit.: ARj 5, 148. VHZA 12, 151. REW⁶ 2122. DEI 1000.

kođza u složenici *kođzabaša* (Srbija, Bosna) = *kođzobaša* = *kođžobaša* (Kosmet) = *kočo-baša* (Hercegovina, sa *α* > *o* kao u *odobaša* < tur. *odabaşı*, tj. prema našim složenicama tipa *nočobdija*) »seoski knez, starješina, muktar, kmet (v. *basa*)«. Sa *č* < *dž* *koča* (1393), indeklinabilni pridjev kao epitet uz *vojvoda*, *gospodina koča-vojvode* »velikog vojvode« *Petra Pavlovića*, uz ime *gospodina Koča-Ferizi*. Oronim *Kođža-Balkan* »Stara Planina«. Izvedenica s našim pejorativnim sufiksom *-ai/a* (tip *lubanja*) *kođžanja* f »lubina«. Upor. za takvo izvođenje, u kojem naš sufiks dolazi na tursku osnovu, kao protivan primjer *glavudža*, u kojem je turski sufiks *-ča* (upor. *Karadža*) dodan našoj osnovi. Naš pridjev dolazi još sa dodatkom *-mit*: *kođžami:(i)* »odrastao, mator, u razboritim godinama, stavan«. Taj posuđiše Rumunji *cogeamite* kao indeklinabilni pridjev. U Kosmetu je *kođžamiti* prilog »prilično«, npr. *kođžamili veliko dete* = *kođža misi* — *kođžo misi*, dok je *kođžamân* = *kođžoman* indeklinabilni pridjev »velik, krupan«. I samo *kođža* je u Kosmetu prilog »prilično«. Tiktin i Mladenov tumače dočetak *-mite* kao u *pasămite*, ili bug. *takiva-mi-li*,

tj. kao zamjeničke dodatke pronominala (»Anhängsel«) ili deikse *mi* + *te*. Upor. *evo ti ga na*. Što se tiče tog tumačenja, mora se upozoriti da je *kođzamisi* (Kosmet) obrazovano prema tur. sufiksu *-misi* koji semantički odgovara našem *-kast* (v.): tur. *kocamsi*. Naš je umetak *r* u *-misi*. To znači da je turski sufiks naša jezična svijest krivo shvatila, kao da se radi o dativu eticusu *mi* + *si* u funkciji deikse. Zbog toga je sr zamijenjen sa *ti*, drugim priličnijim etičkim dativom. Da se tako ima tumačiti postanje od priloga i pridjeva *kođžamili*, to dokazuje izvedenica sa tur. sufiksom *-man*, koji semantički odgovara lat. *-aster* > fr. *-atre*. Balkanski turcizam (tur. *koca* »velik, krupan«) iz oblasti pridjeva (tip *kara*): bug. *kođža*, *kođžabašija*, *kođžamiti* (npr. *kođžamiti zor he vidi, dokle gi* (= *parite*) *vzeme* »Ziemlich viele Ansträngung wird er brauchen bis er es (= Geld) nimmt«, rum. *çoşcogeamite* (apsolutni superlativ) pored *cogeamite*.

Lit.: ARj 5, 141. 144. 149. Elezović 1, 319. Tiktin 389. Lokotsch 1193. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 424. Mladenov 244. Isti, *Geschichte* 286. Deny §§ 519. 520.

kofan m (Dubrovnik, 16. v.) »kovčeg, kovčežić«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *kofanac*, gen. *-anca*. Od tal. *còfano* (14. v.) < lat. *cophinus* < gr. *κοφινάς*. Običniji je i rašireniji oblik *kufer* m = *kufar*, gen. *-fra* < njem. *Koffer* < fr. *coffre* istog podrijetla. Odatle na *-as* *kuferaš*, gen. *-aša* (Bosna) »stranac«. Upor. arb. *qiprè*. [Usp. i *koba*].

Lit.: ARj 5, 148. NJ 2, 191. Miklošič 122. SEW 1, 537. DEI 1002. GM 228. REW⁶ 2207.

koftor m (Kosmet) »plehana furuna«. Deminutiv na *-če*, gen. *-četa* *kòftorče* n pored *-anca*. Na *-džija* *koftordžlja* m. »limar«. Nalazi se još u bug. *koptór*, *kopiarce*, *koftor*. Od lat. glagolskog pridjeva *coclōrius* »za kuhanje, zum Kochen gehörig« (sc. *furvus*) > u rum. poimeničen u m. r. *captar* — *cuptor* »peć, Backofen, zum Schmelzen von Metallen, Brennen von Töpfen etc«. Južnoslavenska posuđenica ne će potjecati iz balkanskog latineta nego iz rumunjskog. Odatle i u alb. *koftor*. Ali nije isključena mogućnost izvođenja iz balkanskog latineta jer je u južnoj Italiji taj pridjev poimeničen u ž. r. i u značenju »kotao (sc. *catillus coctorius*)< i. Upoređenje *cl* > *št*, č. *lactūca* > *ločika* govori više u prilog posuđenici iz rumunjskoga.

Lit.: Elezović 318. JF 14, 220–221. Mladenov 251. 254. Tiktin 461. REW⁶ 2019. -

kóguma f (Perast, Krtole, Tivat, Boka, Kučište), deminutiv *kôgumica* = *kògoma* (Malínská) = *kukuma* (Račišće, 15. v.) = (sinkopa penultime) *kògma* (Prčanj) = (napuštanje reduplikacije) *kùmica* (Veli otok) »kavnik«. Sa lat.-tal. deminutivnim sufiksom *-ula kumula* (Pag) »posuda od latuna, rama, dolje šira, gore uža, za kavu«. Od kslat. > tal. *cucuma, cucuma* > mlet. *cògoma* nepoznatog postanja. Unakrštenjem sa *coquus* > *kogo* (v.) *kogùla* (Veli otok) »posudica za kuhanje mlijeka ili čaja« < tal. *cògolo* (1335, Bologna) »cuccuma di rame«. Sa gr. deminutivnim sufiksom *-apt kukumar* (15. v.) < ngr. *κουκμουμάρι*.

Lit.: ARj 5, 763. Cronia, ID 6. REW² 2361. DEI 1005. 1183.

koliti, *-im* (Dubašnica, Krk, objekt *konop od mreže*) = *kojit*, *kòjin* impf. (Cres) »(ribarski termin) slagati u kolo konop od mreže«. Ako je od iste osnove od koje i češ. *kojiti* (objekt *hlad, dite*, »utažiti«, polj. *ukoić*, u hrv.-srp. samo u prefiksnoj složenici *pokoj*, v.), značenje je ribarska specijalizacija na slaganje konopa u kolo.

Lit.: ARj 5, 167. Tentor, JT? 5, 204. 207. Holub-Kopečny 175.

kòk' m (Dubrovnik, Dalmacija) »1° melia azedarach, tvrda košćica koja služi za kralješe i brojanice, 2° belutak (Srijem), 3° ribnja trava (Srbija)« = koko n (?) »isto«. Odatle na *-ovci kakova* m pl. (Ostojčić, Brač) »krunice od koka«. Od lat. učenog *cocus nucifera*, možda istog podrijetla kojeg *koka* f (Istra) »nucleus«, od gr. *κόκκος* mediteranskog podrijetla > lat. *coccum (coccus)* »nociolo dei frutti«, tal. *cocco, coccia*. Odatle deminutiv na *-ied kòkica* f (Vuk) »jagla, isprženo kukuruzno zrno«, na *-ai kokač* m »kukuruz koji će dobro u vatri, t.j. u jaglice pucat« [Usp. i *kòk'*]. Denominal *kàkati*, *-àm* impf. »pržiti npr. kukuruz«. Budmani tumači *koka* itd. kao hipokoristik od *kokoška*. Upór. *koka* »muliebria infantium«. Ovamo ide još crkveni termin pravoslavni *kutija* f (13. v., samo u crkvenom jeziku, samo u sjevernim slavinama pučka, narodna riječ) »koljivo« < srg., ngr. *κουκκί(ov)*, pl. *κουκκιά* »fába«, stgr. 'κόκκος. Upór. slov. *kuc-kruh*.

Lit.: ARj 5, 167. 169. 175. 838. Miklošić 149. SEW 1, 654. Bruckner 279. Štrekelj, ASPH 27, 51. Vasmer 87. REW* 2009. 4732. DEI 994.

kòk' m (Lepetane) »vrsta graha«; *koka* f = na *-ač kokač* = na *-ica kokica* »geröstete Mais, Maiskorn«, zacijelo isto što slov. *koka* = *koka* (Istra) »Nusskern, nucleus«. Denominal *kakati, kokam* impf. (Vuk) (*is-, ras- se*) »pržiti kukuruz«. Na *-oska, -uška, -iška kòkoška* »isto« (također bug.) [v. i *kòk'*]. Ovamo možda također *kokočica* (Niš, Srbija) »corydalis solida«. Također arb. *koqe* f »Saatkorn, Beere, Baumfrucht, Hautausschlag«. Pravoslavno prezime u Mrkonjić-Gradu (Bosna) s arb. deminutivnim sufiksom *-jæ > -za Kòkeza*. Na *-va kokvica* f »kraj od mjendela (bajama, protivno od *oštrica* »oštro na vrhu od bajama)«. Varijanta na *o > u kuhinja* f »Schlehe« (glede *-inja* upor *brekinja*). Ne zna se ide li ovamo *kokica* »Maikäfer«, jer bi moglo biti metafora od hipokoristika *kokica* od *koka* »kokoš«. Ne zna se također ide li ovamo *guga* f (narodna poslovice) »svilena buba«. Izvjesnije se može govoriti o vezi sa *kokara* (Istra, slov.) = na *-ica kokorica* »zavojak, kovrčica, Haarlocke«, pridjev *kokoran* »kovrčast, kudrav, rudast«, sa hrv.-kajk. varijantama *kukurjav, kukurjast* »kraus«. Upor. bug. *kokorko* m »Stutzer« i *kukma* (slov., hrv.-kajk.) »Schöpf der Vögel« i istro-rom. (Rovinj) *cuçorouso* »hinten am Scheitel aufgewundenes Haar«. Upor. arb. (Zatrebač) *kokra e shtogut* »zovino zrno«, *kòkra e shëges* »zrno od šipka«. Za upoređenje služe *coccum, cocca* u romanskim jezicima, gr. *κόκκος* »nucleus«, lat. *coccia*, ali je teško da su navedene riječi posuđene iz bilo kojeg vrela, jer odviše podsjećaju na tvorba karakterističnu za djetinji govor. [Za *kokora* usp. i *kokòrav*].

Lit.: ARj 3, 495 887. 5, 168. 169. Zore, Rad 110, 215. Miklošić 122. SEW 1, 539. Štrekelj, DAW 50, 29. 30. GM 194. Matzenauer, LF 8, 193. Vasmer, RSI 5, 136. REW² 2009. DEI 991. 994.

kokara f (Lika) »rdavo granje iz šikare«. Upor. lot. prijevoj *celenis, cecers* »Stubben, Baumstumpf mit Wurzeln«, bug. *čekor* »grana«. Ako su ova upoređenja ispravna, lička riječ ide zajedno sa *kòkdrica* (v.), polj., rus. *kokar(a)* »im Flussbett angeschwemmter Baumstamm mit Ästen«.

Lit.: ARj 5, 168. Vasmer 593.

kokòrav, pridjev na *-av* (Vuk, Crna Gora) = (na *-ljiv*) *kokorljiv* »sinonim: kovrčast, kudrav, rudast« = (sa u mjesto *o* zbog semantičkog-unakrštenja sa *kudrav* i *kuštrav*, hrv.-kajk., Mikalja, Belosteneć) *kukurav* = *kukurast* (Stulić). Ovamo može ići i part. perf. pas.

raskükoren (Vuk, Budva) »čovjek čupav, nepočešljan«, od nepotvrđenog glagola *raskukoriti*. Upor. i češ. *kučera* »Haarlocke«. Poimeničenje na *-bc: kokoravac*, gen. *-vca* (Menčetić) »momak kovrčaste kose«. Imenica od koje su izvedeni ovi pridjevi, potvrđena je u deminutivu na *-ica kokorica* (Istra) »zavojak, kovrčica« i kao ime muško i prezime *Kokor* i *Kokorić* (= arb. *Kakariji*) i *Kokorović*. Na *-uša: kokoruša* »1° kudravo žensko, 2° (Vuk) biljka paserka, aethusa cynapium L.«. Na *-njak kokornjak* m (18. v.) »matricaria chamomilla L.« nalazi se u češkom i ruskom. Na *-ajka kokorajka* (Vuk) »kokoš čupava perja«. Na *-ošica: kokorošica* f (Kotari, Bukovica) »kokoš pečena«. Osnova *kokora* se nalazi i u drugim slavinama kao u slov., bug. i rus. Praslavenska je. Prijevoj u češ. *čėčėřiti* »struppig machen, kräuseln«. Paralele su lot. *kakale* »membrum virile«, *cera* »rasbarušena kosa« i lit. *kakarlis* »Ruhrbrett«. [Usp. i *kòk'*].

Lit.: ARj 5, 170. 764. Miklošić 122. SEW 1, 138. 244. 540. Bruckner 244. 540. Vasmer 593. Trautmann 124. WP 1, 452. Matzenauer, LF 8, 193. 242. 9, 32. Scheftelowitz, WZKM 21, 141. (cf. RSI 1, 278).

kokoš pored *kokoš*, gen. *-i* f, sveslav. i praslav. (kao *gnsb*) po deklinaciji i za »gailus m i gallina f«, danas samo »gallina« = *kokosa* f (Slavonci, prijelaz u deklinaciju *av*, upor. dat. *kokosam* ŽK = *kokosami* Lastovo), sa sufiksom *-ka kokoška* (Vuk, istočni krajevi) = *kokoška* (Kosmet, bug.) = *kokoška*, gen. pl. *kokošaka* (16. v.) »1° šljuka, 2° bena«, 3° (metafora) klupko (Vuk), 4° jezgra oraha, 5° biljka sedum telephium«. Dočetak *-ka* se ne osjeća kao deminutivni sufiks. Taj je dodatak nastao iz potrebe da se točnije označi mocija, tj. ž. r., jer je i u južnoslavenskom, kako pokazuju posuđenice rum. *cocoș*, arb. *kokosh* i madž. *kakas* »pijetao«, *kokoš* značilo i »pijetao«. Upor. isti sufiks u *guska* f prema m *gusak*, od praslav. *gęsb* »oboje«. Hipokoristik *kàka* f sa deminutivom *kokica* i pridjevom *kokin*. Riječ *koka* eufemizam je za »guzica«. U dječjem govoru *koka* (Vuk) je eufemizam za »muško i žensko udo«. Odatle denominai *nàkokiti se* »sjesti tako da se vidi sramni dio tijela«. S promjenom *i* mjesto *o* *Kikoš*, gen. *-i* f (Vuk, narodna pripovijetka). Pridjevi na *-/j kokoš(i)ji* (također češ., polj., rus.) = na *-nji kokošnj* = na *-inji kokošinji* (16. v.) = *kokošinji* (Kosmet), poimeničeni oba, na *-jak kokošak*, gen. *-àka* (Istra) = *kokošinjak* (17. v., Donja Podravina) = *ko-*

košnjak »staja za kokoši«, na *-bk, -bc kokošinjak*, gen. *-inika* = *kokošnjac*, gen. *-injca* (Kosmet) = *kokošinjac* (donja Podravina), na *-ica kòkòšinjica* »biljka taraxacum officinale«, *kokošnica* (Kavanjin) »sinonim: kokošinjak«. Radna imenica na *-ar kokošar*, gen. *-àra* (Vuk) m prema f *kokošarica* »1° muško, žensko, koje se bavi gajenjem kokoši, 2° sinonim: kokošinjak« = *kokošjor*, gen. *-šjara* (Buzet, Sovinjsko polje, od pridjeva *kokošji*), *kokošara* (Stulić). Deminutivi *kokošica* (16. v.), *kokošica* (Marulić), na *-če kòkòšče*, gen. *-eta* (Kosmet), pl. *-čiči*. Augmentativ na *-ina kokošina*. Apstraktum na *-ina kokošina* (ŽK) = na *-evina kokoševina* (Lika) »meso od kokoši«. Prilog *kokoškē* pored *koke* (Lika, Vuk, *pasti* ~) »da se ne zna tko je koga oborio«. Od tog priloga uzvik *kokač*, koji se govori kad dijete padne. Za muško »gailus«: *kokot*, gen. *-ota* (Vuk), praslav. »1° sinonimi: pijevac, pijetao, petej (ŽK) < *petehb — pėtuħz* u drugim slavinama, oroz, 2° prezime na *-iç* i *-oviç*«. Hipokoristik *kako* (Dubrovnik) i odatle *kokan* (Vuk, Lika). Deminutiv na *-bc kòkòtiac*, gen. *-oca* (17. v.) = na *-iç kokotiç* (16. v.), na *-iček kokotiček*, gen. *-čka* (hrv.-kajk.). Augmentativ na *-ina kòkotina*. Pridjev na *-ev kòkotov*. Na *-uša kòkòtuša* »kokoš koja nalikuje na kokota«. Na *-njak kokotnjak* »sinonim: kokošinjak«. Rumunji posuđiše *cucot*, Novogrci *κόκοτος*. Denominal na *-iti kòkotiti se, kòkòtiim* impf, (*na-/*) »šepiriti se«, *iskòkòtiit*, *-àtim (oçi)* »izbuljiti«. Ovamo još *kokonočac*, gen. *-sca* »trava gallicrus«, valjda prevedenica tog latinskog naziva. Praslav. *kokoš* i *kokot* onomatopejskog su podrijetla. Onomatopejski je glagol na *-ati: kòkòtati, kòkòce* pored *kokotati, kòkòce* (Lika) (*ras-se*), sa *ç* u infinitivu iz prez. *kòkòtati* = *kokodakati, kokodače* (Lika, Cres, Vodice, ŽK) (*ras-se*) »sinonim: rakoliti (raž-?) (v.)«. Odaše *kokodaljka* f »vrsta kokoši«. Onomatopeja se nalazi i u drugim ie. i ne-ie. jezicima. Začudo nema paralele u baltičkoj grupi nego u sanskrtu. Razlog za što je *kokoš*, gen. *-i* f važila za muško i žensko je isti kao u *gesb*. Leži u primitivnoj religiji.

Lit.: ARj 4, 950. 5, 168. 167. 169. 173. 174. 7, 399. Elezović 1, 235. 301. Tentor, JF 5, 207. Hamm, Rad 275, 43. Ribarić, SDZb 9, 158. Oblak, ASPH 16, 31. Lalevic, NJ 2, 78-81. 278-283 (cf. JF 13, 186). Miklošić 122. 426. SEW 1, 540. Holub-Kopečny 175. Bruckner 24. ASPH 11, 132. KZ 51, 225. Vasmer 594. WP 1, 455. Štrekelj, DAW 50, 30. Nitsch, RSI 8, 83-91. Boisacq 395. GM 179. 194. Schulze, KZ 55, 137. (cf. IJb 13, 365.).

kōla f (Dubrovnik, Lika, Rab) *kūla* (Božava) »škrob, kelj(a), klije, tutkalo«. Denominal na *-ati kolati, kolam* impf. (Lika) (*pri-, ras-*) »lijepiti kolom«, s tal. prefiksom *in- inkolati, -am* (Perast) = *jinkolat* (Božava). Od tal. *cōlla* f (14. v.) < gr. *κόλλα*, možda u prasadstvu sa praslav. *klějb* > *klja* (v.).

Lit.: ARj 5, 176. 184. 12, 10. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6. REW² 2039. DEI 1010.

kolac, gen. *kolca* pored *koca* (14. v.) »palus; sinonim: štap, soha«, deminutivna izvedenica na *-bc* od *kol* m (Belostenec, Jambrešić) — (sa *-io*) *kalj* (Istra) »idem«, sveslav. i praslav. Deminutivni sufix *-bc*, koji se nalazi još u bug. *kolec* (pored *kol*), došao je zbog uklanjanja homonimije s prijedlogom *kol* »kod« i s imenicom *kolo*. Danas je općenito u književnom i saobraćajnom jeziku i u narječjima. Odatle se prave novi deminutivi na *-bc kolčec* m (Jambrešić, hrv.-kajk.), na *-ić kočić* = *kolčić* (Vuk) »u Srijemu ime ribi: aspro vulgáris«. Denominal na *-jati koljčati, -am* (Lika) »praviti rupe kolcem za sijanje kukuruza«, *ukočlt, -očim* (Kosmet) »postati krut kao kolac« = *ukočiti se, ukočim* (Vuk, objekt *točak kocem*) »sinonim: upaočiti«, *ukočiti se* »sinonim: uštapiti se, starr werden«. Riječ *kolac* kulturna je riječ, koju posuđuje Istroromâni *kohcb > *kolizo* (Šišan, Bale, Pula) = *koulizo* (Vodnjan) = *kulizo, koulizo* (Galežan, Fazana) »arboscello, i semi del quale assomigliano al riso, e di cui si fanno anche i pali«. Ima još dosta složenica od primitivuma *kol* »kolac«, koji je nekada morao biti općenit i u hrv.-srp. kao i u ostalim slavina. Tako deminutiv na *-ić kólui* (18. v.), augmentativ na *-ina Mlina* (Istra): »1° veliki kolac, 2° ligustrum vulgare (Brač)«. Od augmentativa zacijelo je na *-bc kolinac*, gen. *-nca* (Vidovec, Varaždin) »mlada šuma«. Kól. na *-je kólje* n = *kolje* (ŽK), odatle denominal na *-ati kaljati, kaljam* (Hrvatska Krajina) »probiјati kolcima zemlju« i na *-iti kSljiti, -lm* (Dobroselo) »metati snoplje u žitne kolce (*lj* mjesto *l* može biti i iz prez. *kolje). Složenice: *kolosijek* (16. v.) = *kólosik* (ikavci, ŽK) »šumica u kojoj se siječe kolje«, *kolozeg* (srp., makedonski, Galičnik) »narodni naziv mjeseca januara«, prevedenica od gr. *πασσαλοκαυτή* ili *παλουκοκαυτή*; znači upravo »mjesec u kojem je zima tako oštra da se i koljem mora ložiti«. Radna imenica na *-ić kólč* (Zagreb) »težak koji koli vinograd«. Odatle prezime *Kolić* (ŽK, sa *-ić* < *-ič* kao u *Ribić* za *ribič* »ribar«). Denominai na *-iti*

od *kol* »kolac« *koliti, -iui* »postavljati kolce za grah, za vinograd«, s apstraktumom na *-iva kolitva* (Zagreb) »radnja kad se koli vinograd«, *nakotiti, nakotim* (Hrvatska) »zabiti kolje«. Taj se denominal semantički točno razlikuje od *koliti* — *kalati* »cijepati« (v.). V. *klati* i *kaljac*, rum. *colț*. Prasadstvo s lit. *kuolas* »kolac«, gr. *σκόλος* »idem«. Prijevoj **qol-* od ie. kor. *(*s*)*qel-* »rezati«.

Lit.: ARj 5, 176. 219. 142. 184. 185. 191. 206. 213. 222. 230. 7, 899. BI 2, 635. ЛГГ 2, 81. Elezović 2, 388. NJ 6, 223. Veselinović, GČ 26, 229-238 (cf. RSI 1, 299). Miklošič 125. SEW 1, 551. Holub-Kopečny 193. Bruckner 244. Vasmer 595. Meringer, IF 18, 229. sl. Boisacq 1115. Iye 171. Šimčik, RES 15, 230-231. WP 2, 591. GM 196.

kolacijon m (Kastavski statut) = *kolacijun* (17. v., Dubrovnik) »doručak«. Od ta, *colazione* < lat. *collatio*, gen. *-onis*, apstraktum od part. perf. *collatus*, od *con/erre*, ná *-io*, samostanski termin za obroke jela. Od lat. nom. je *kalacija i* (17. v., Istra) »doručak«. Učena riječ iz crkvenih krugova.

Lit.: ARj 4, 763. 5, 178. REW² 2043. DEI 1007.

kolač m (narodna pjesma), samo u izrazu *skakati na kolače* (Vuk) »galop > kalup (ŽK)«. Možda isto što i *kolač* m (Bosna) »hvat«. Turcizam *kulač* »idem«.

Lit.: ARj 5, 180.

kolaj prilog (općenito Bosna, Srbija) = *kblaj* (Kosmet) »lako, lasno«. Apstraktum na *-luk kolàjluk* m → *lakoča, lasnoča*«. Uzvik u složenici s turskim optativom *gele* od *gelmek* »ići« *kolaj gele* > *kaladéle* (Vuk) > *kólader* (Semberija na lijevom brijegu Drine) »lak ti bio trud; sinonim: sirova ti (Bar)« = *iškóladele* pored *iškóladere* (disimilacija *l - l* > *l - r*) »posao lak ti bio«; *kolaj* kao indeklinabilni pridjev *kolaj rabota* (Kosmet, Srbija, Miličević) »lak posao«. Balkanski turcizam (*kolaj*) iz oblasti priloga i pridjeva: bug. *kolaj*, arb. *kollaj*, čine. pridjev *culae* »facile« pored priloga *culaina* < -tur. *kolayım* (*bulmuK*) »facilement«.

Lit.: ARj 5, 180. Elezović 1, 245. 302. Mladenov 245. GM 195. Pascu 2, 127., br. 358.

Kólák (Vuk) »ime hajduka ili kesedžije u narodnoj poslovići«. U Lici kod katolika rašireno prezime *Kolak* (Pećine, 50 kuća).

Odatle *Kolàkovac*, gen. *-ovca* »živa voda koja teče ispod zemlje kraj Gospića«, *Kolakovica* »zaselak (Virovitica)«, *Kod Kólaka* (Barje, Pećina, Lika), *Kolaković* prezime (Teočin), *Kolaković* (selo, Hercegovina), *Kólakove Bare* (= livade) »zaselak blizu Lešća (Lika)«. Turcizam *kolak*, izvedenica na *-ák* (v. *sandžak, konak, jatak*) od *kol* »ruka«, *kolak* »qui a un des membres antérieurs abimés«. Upór. Čolaković od tur. *çolak* »manchot, kljast« i prezime *Solak, Solakova kula* od tur. *solak* »gaucher«. Od tur. *kol* »ruka« potječe deminutiv obrazovan turskim sufixom *-çak kolçak* »izvezena latica koja se prišiva na rukav preko lakata« > *kolčak* m »1° gvozdeni rukav u oklopu (17. v., Dubrovnik), 2° muf (Vuk, Zagreb), 3° zakrpa na koljenima (Srbija)« = *kólčak*, pl. *kolčazi* pored *-caci* (Kosmet) »krpa koja se prišiva na rukav prema laktu na gornjoj haljini, mintenu, čepkenu, dolami«. Balkanski turcizam iz oblasti odijevanja: rum. *colceag*, bug. *kolčak* »Verzierung mit Schnur auf dem Gewände«. Tur. *kol* »ruka« u turskoj sintagmi *kol tahtası* »ručna daska« > *kaltakta* f »(termin a'badžija i terzija) daska na kojoj se utija«. Upor. složenicu *klme-tahta* (Banja Luka) < tur. sintagma *kiyma tahtası* »daska za kosanje mesa«. Ovamo će ići i *koltuk*, gen. *kõhuka* (Kosmet) »fotelj«. Balkanski turcizam (tur. *koltuk* »1° pazuhu, 2° fotelj koji sa obje strane ima naslon za ruke, 3° zaklonjeno mjesto«) iz oblasti kućnog namještaja i dijelova tijela: bug. *koltuk* »1° Achselhöhle, 2° Arm, 3° Ecke, Eckladen«.

Lit.: ARj 5, 181. 184. 217. Elezović 1, 305. Skok, Slávia 15, 359., br. 419. Miklošič 123. SEW 1, 543. Mladenov 247. Doric 153. Matzenauer, LF 8, 194. Mladenov 247. Deny 635.

kolan m (Vuk) = *kolan* (Kosmet) »1° (sedlarski termin) sinonimi: poprug = potprug (za pričvršćivanje sedla, samara), 2° konopac za ljuljašku, 3° ženski pojas na paf-tama: sinonim: silav (Poljica)«. Deminutiv na *-ić kolančić* (Oblaj) »(metafora) šaren grah koji ide uz kukuruz«. Augmentativ na *-ina kolanina*. Indeklinabilni pridjev kao epitet uz *konj* sa tur. postpozicijom *-suz* »bez« *kolàn-suz* (*dorât*). Balkanski turcizam (*kolan*) iz terminologije konjske opreme: rum. *colan* »Frauengürtel«, bug. *kolan* »Gurt, Gürtel«, arb. *kollan*.

Lit.: ARj 5, 182. Elezović 1, 302. ZbNZ 8, 60. Miklošič 123. SEW 1, 542. GM 195. Korsch, ASPH 9, 512. Lokotsch 1195.

kolana f (Perast, Dubrovnik, Cavtat) »ogrlica«. Od tal. *collana*, izvedenica od *çöllüm* s pomoću *-anus*. Ovamo ide s nejasnim umetkom *i* pored *n kolàina* f (Vuk) = *kolajina* = *kolajna* (Vuk, 16. v.) = *kolajna* (Pag, slov.) = *kolajno* n (Vrbnik) = *kolanja* (ŽK) »1° grivna, verižica, ogrlica, đerdan, 2° (18. v.) nišan, medalja«. Deminutiv *kólajnica*. Umetuto i nalazi se i u furi, *gblàine* pored *golane* »šaljiv naziv za ures, ovratnik psu, mački«. Glede *c* > *g* upor. *golâr, golarin* < *collare*.

Lit.: ARj 5, 181. Zore, Rad 110, '216. Pleteršnik 1, 421. Miklošič 123. SEW 1, 542. Strekelj, ASPH 28, 519-520. Pirana² 393.

kólap, gen. *kólpa* m (Perast, Dubrovnik, Potonje, Rab, Božava, subjekt uz *udariti*) »1° sinonimi: kap f, damla, 2° morski val (Vodopić)«. Od tal. *colpo* < kslat. *colpus* < *colaphus* < gr. *κόλαφος* »pesnica, zaušnica«. Ovamo možda i dubrovačko prezime *Jake Kolapović* 1374.

Lit.: ARj 5, 182. Budmani, Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. REW² 2034. DEI 1021.

kólâr, gen. *-ára* m (Perast, Bijela) = *kolar* (Cres) = *kular* (15. v., Marulić, Budmanijev akcenat) = *kulâr*, gen. *-arâ* (Božava, Rab) »1° jaka, 2° kolijer (Mikalja, Dubrovnik), ovratnik, ogrljak, ogrlica, đerdan (sjeverozapadni štokavci, čakavci u Istri). Deminutiv na *-ić kolarić* (Dubrovnik) »kragna od odijela«. Na tal. deminutivnu *-ino kolarin*, gen. *-ina* (15. v., Dubrovnik) »1° ogrljaj, đerdan, ogrje u pseta, 2° jaka«, na *-ina kôlarina* f (Dubrovnik, Cavtat) = *kôlarina* (Boka, Božava, Rab) »1° kravata, mašna, 2° ovratnik«, *kolarin* (ŽK) »ovratnik na košulji«. Deminutiv na *-bc* > *-ac kolarinac*, gen. *-inčâ* (Istra). Na fr. *-ier* < *-arms collier* > njem. *Kollier* > *kolijer*, gen. *-éra* m (Vuk) = *kôlier* (Krivošije) = *holier* (ŽU) = *kôler*, gen. *-éra* = *kolir*, gen. *-ira* = slov. *kolér* = hrv.-kajk. *galer* (Belostenec, Jambrešić) = (sa metatezom) *gyriel* (Bednja) »ovratnik«. Denominal na *-iti skolijeriti, -im* »circumsistere, cingere«. Od lat. > tal. *collare*, poimeničen sr. r. pridjeva *collaris*, od *collum*. Upor. još slov. *kolor* m (zapadna Štajerska) »Art Mantel«, unakrštenjem sa prijedlogom *oko*: *okolor* (ibidem) = *oklor* (Notranjsko) »Mantel der um den Hals geschlagen wird«. Ovamo ide još kao unakrštenje domaće riječi sa romanskom *ogrlin* mjesto *oglica*, deminutiv *ogrlinić*. Upor. turcizam *ogrluk*. Lat. *collum* > tal. *collo* sa tal. deminutivnim sufixom *-i.tus* > *-etto kalet*

m (16. v., Dubrovnik, Boka, Istra) = *holet* (Stoliv, Muo) »kolijer, ovratnik« < tal. *colletto*. Deminutiv na *-iú koletu* (Istra).

Lit.: ARj 3, 251. 5, 182. 183. 191. 768. 8, 778. 779. *Pleteršnik* 1, 426. 810. Kušar, *Rad* 118, 19. 20. Cronia, *ID* 6. Skok, *ZSPH* 33, 363. *REW* 2142. Matzenauer, *LF* 8, 193. 20, 13.

koldovati, *-ujem* impf. (hrv.-kajk., slov.) »prosjapati«. Odatle sa madž. sufiksom *-os, -us: kolduš* m (hrv.-kajk., sjeverni čakavci) »prosjak« prema f na *-ica koldušica* »prosjakinja«. Apstraktno na *-ija* = *-stvo koldušija* = *koldušivo* »prosjachenje«. Pridjev na *-ski kolduški* »prosjacki«. Od madž. *koldulni* > *koldus* »idem«.

Lit.: ARj 5, 185.

koleda f (Vuk, pseudoekavizam tipa *lenjir*), deminutiv *kòlebica* (Vuk), pridjev na *-nji* < *-bn + -j kòlebnji* = *koliba* (13. v.) = *koliba* (Kosmet, Knjaževac, Srbija) »1° cabane, hölzerne Hütte, 2° toponim«. Nalazi se još u slov., bug., češ. i polj. U slov. sa *k > g galiba* f »1° armselige Hütte, 2° Schenkthütte«. Deminutiv na *-ica kolibica*, augmentativ *kòlibna*. Rumunji posuđiše *colibă*. Karpatski rum. pastiri prenesoše tu balkansku riječ u češki i poljski. Ngr. *kalivi*, arb. *kolubë, kalive* < stgr. *καλύβη* od *καλύπτω*; tur. *kalive* pored *káliba* i *koliba*. Kako je to balkanska riječ grčkog podrijetla, problem je odakle je *b* mjesto *v*, kako bi moralo biti u grčkoj posuđenici. Glas *b* nalazi se i u ostalim slavinama kao u slov., bug., češ. i polj., tako i u turskom naporednom obliku, kao i u perz. *kulbe*, odatle i u tur. *külbe, külibe*. Analogno za *v > b* u posuđenici iz lat. *konoba* (v.) Prema Bariću je to *b* iz jezika balkanskih starinaca, prema Tomanoviću od unakrštenja sa *izba*. Zabilježiti još treba da je *koliba* Turcima isto što naš srednjovjekovni *katun*. Upor. *Vlaške kolibe* na Kajmakčalanu = tur. *Soltojam kolibalar*. U Poljičkom statutu čita se još čudna varijanta *polipa* f »koliba, kućerica« (*na selu polipa* je *stabulno ali negibuće*), augmentativ *polipina* f (Pavlinović) »kukavna stara kućica, kućerina«. Miklošič je mislio da je *koliba* istog postanja kojeg češ. i polj. *chalupa*. Prema Bruckneru je *chalupa* u vezi sa *haluga* (v.). Prema Romanskom *b* se ima pripisati turskom posredovanju. Protiv toga govori činjenica da je *koliba* potvrđeno već u 13. v., kad je to posredovanje nemoguće. Prema Vasmeru je

posuđenica iz starijeg perioda grčkoga jezika kao *koráb* (v.).

Lit.: ARj 5, 185. 10, 601. *Elezović* 1, 304. *Pleteršnik* 1, 227. 423. Miklošič 125. *SEW* 1, 546. *Bruckner* 176. *Mladenov* 246. *GM* 170. *Rohlf* 868. *Boisacq** 400. Barić, *NJ* 2, 43-47 (cf. *JF* 13, 283.). Joki, *Unt.* 286. Isti, *Stud.* 52. Kostić, *NJ* 1, 268-272. (cf. *JF* 12, 306). Štrekelj, *DAW* 50, 20. Tomanović, *JF* 17. 204. Vasmer, *ZSPH* 5, 285. *RSl* 4, 139. 164. 5, 138-42. 6, 213. *ASPh* 38, 282-283. Isti, *GL* 79. Meyer, *Türk.* 1, 44. Romanski, *RES* 2, 53. sl.

koleda f (Rab) »veliki božićni hljeb, božićnjak (ŽK), libača (ŽK)« = *koleda* f (Božava) »festa che si fa in campagna alla fine di un lavoro, bruciando della paglia e cantando«. U steslav. *kolęda* »nova godina« poklapa se sa lat. *calendae januariae*. U bug. i u hrv.-srp. narječjima očuvano je još staro značenje »božić«, odakle je od 8. v. počinjala nova godina. S umetnutim *n* pred dentalom *kalenda* (Dubrovnik) »čestitka i darovi na blagdan«. Na *-ar* < lat. *-orius kol'edvari* m pl. (ŽK) »1° pjevači oko božića koji idu od kuće do kuće, kupeći darove«; *koledar* je i ime mjeseca (Srbija). Bugarski je očuvao još čisto prvobitno značenje »božić« **koluda, kolednja, po koleda* »zu Weihnachten«, *prez kolednite posti* »während der Weihnachtstagen«? *koleduvam* »singe zu Weihnachten«, *koledar* »Sänger zu Weihnachten«. Dubrovnik i Božava nâpustise vezu s *božićem*. Dubrovnik zadržava »darove koji se daju prigodom (božićnih) svečanosti«, Božava zadržava samo »svečanost poslije posla i pjevanje«. Na *-arium koledar*, gen. *-ara* = s umetnutim *n* *alendar* (ŽK), danas prema lat. *alendar*, gen. *-ara* »domaći izraz: svečanica«. S istom fonetskom pojavom *Kolendić*, dalmatinsko prezime od ličnog imena *Kalenda* »čovjek koji se rodio o Božiću«. Upor. lično ime *Calendulus* u Suptarskom kartulām. Trubar (1575) je zabilježio *koleda* i kod Slovenaca. Glas *e* nastao je iz palatalnog nazala. Južni Slaveni posuđiše tu riječ iz balkanskog latineta. Od južnih Slavena posuđiše Rumunji *colindă* = *corindă* (Erdelj) »božićna pjesma«, Novogrci *κόλιαντα*. Za *kalenda* ima podataka i u madžarskim izvorima.

Lit.: ARj 4, 769. Miklošič 280. 299. *SEW* 1, 544. *Mladenov* 246. Kušar, *Rad* 118, 15. Cronia, *ID* 6. Jagić, *ASPh* 9, 352. Veselinović, *GĜ* 26, 229-238. (cf. *RSl* 1, 299). *Romansky* 112. Šufflaj, *ASPh* 28, 601-610. Asbóth, *ASPh* 610-613. Oblak, *ASPh* 13, 153-156.

kolegij m (17. v.) »1° škola, 2° predavanje na sveučilištu« (prema našem izgovoru lat. *collegium*) — (prema tal. izgovoru) *koledž* m (Dalmacija, 18. v.), *koledžijo* n (17. v.) = (sa zamjenom *j* za tal. *dz*) *kolej* (18. v., Kavanjin) = *golec* (18. v.) »zavod«; *collegium* je kol. od *kolega* (Budmanijev akcenaf), običnije danas *kolega* m, s pridjevom na lat. *-alis* od *collegium kolegijalan* »druževan«. Učene riječi.

Lit.: ARj 5, 187. 250.

kolera f (Rab, Božava) = *kolera* (ŽK) = *kolera* (Lika) = *kolera* (Bosna) = *kolera* (16. v., Dubrovnik, *e > o* prema tal. *collera*, od asimilacije *o - e > o - o* u pridjevu *collososo*) »1° žuč, jed, 2° kratelj«. Odatle na nenaglašeni sufiks *-icus kòlerik* (16. v.) = *kòlorik* (17. v., Dubrovnik) »žučljiv«. Ovo možda i dubrovački toponim *Kòlarina*. Učena riječ od tal. *colera j collóra* = *collera*, a to od gr. *χολέρα* »bile«, pridjev *χολερικός*, od *χολή*. Odatle nije na *-icus i kolika* (v.) < gr. *κολικός*, od *κόλον* »crijevo«.

Lit.: ARj 5, 188. 213. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1009. 1010. 1013.

kolětati, *-am* impf. (Crna Gora, subjekt *vjetar*) »mahati, ljuljati«, *iskoletati*, *-čem* (Ljubiša) (*kline iz sovice*) »izvaditi silom« = *iskolijetati*, *-kolijećem* (Dubrovnik) = *iskoliatati* (Lika) »iz nekoga nešto istisnuti, izmamiti« = *kalifati se* (Stulić) »in praeceptis ruere« prema *kolijetati (sé)*, *kòlijetām* (18. v., Dubrovnik, Stulić) »biti u velikoj smetnji ili neprilici«. Postanjem možda prefiks *ko-* kao kod glagola micanja i *letjeti* (v.).

Lit.: ARj 3, 887. 5, 189. 191. 206. Matzenauer, *LF* 8, 186.

koi;i;a f (Srbija, Pirot, Milićević) »ženska košulja, bez rukava, na njedrima prerezana sa širitom i gajtanima, po dnu sa gajtanom«. Možda je u vezi i *koljača* f »kao ženska haljina, samo što je kratko po dnu vezena (Hercegovina između Tare i Livna)«.

Lit.: ARj 5, 191. 219.

kolijevka f (16. v., Vuk) = (ikavski) *kolivka* (Mikalja) »sinonim: zipka, bešika, čuna«. Deminutiv na *-ica kolijevčica*. Na *-jār koljevčār*, gen. *-ara* (Vuk) »(metafora) psovka čovjeku nejunaku«. Denominai na *-ati kolijevkati*, *-am* nije ušao u opći jezik da zamijeni »sinonim: ljuljati, zibati, culjati«. Glas *v* nastao

je iz *b: kolijepka*, s deminutivom *kolijepčica*. Ni taj lik starijih leksikografa nije ušao u književni jezik. Korijen, je u impf, *kolebati se*, ekavizam u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku, mjesto *koljēbati se* (Vuk) prema steslav. *kolebati, kolēbajp > kulebati se* (srednja Dalmacija, Pavlinović) (*po-*) »ljuljati se« = (ikavski) *kolibati* (Belostenec, Stulić) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kolimbati* (16. v., Krk, čakavci) ** *kalimbati se* (Vodice) »ljuljati«. Na *-ulja kolembidja* (Istra) »Schaukel«. Upor. *kolobetati se, -am* impf. »culjati se«. U prijevodu Sv. pisma Vuk je stvorio po vlastitom priznanju *nepokolebljiv* »immutabilis«, prema starijem *nepokolebiv*, odatle današnji pridjev *kolebljiv* (Milićević). Glagol je onomatopejskog postanja. Stara, možda praslavenska onomatopeja izražava radnju, nihanje. Neće biti prefiks *ko-* + *lēbati, a ovo u srodstvu s lat. *labor*, kako misle Matzenauer i Holub. Glagol se nalazi još u bugarskom, češkom, poljskom, ruskom i u oba lužičko-srpska.

Lit.: ARj 5, 192. 211. 222. 230. 769. Ribarić, *SDZb* 9, 155. Havránek, *Slávia* 7, 872. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Tomanović, *JF* 17, 205. Miklošič 124. *SEW* 1, 545. *Holub-Kopečný* 176. *Bruckner* 245. *Vasmer* 597. *Matzenauer, LF* 8, 187. Uhlenbeck, *PBB* 26, 311.

kolika f »(učen medicinski termin) 1° griza (sjeverni i zapadni krajevi), 2° biljka inula conyza, grmika«. Poimeničen gr. pridjev *κωλική* (od *κόλον* »debelo crijevo«, upor. *kulen*, v.) > kslat. > tal. *còlica*, njem. *Kolik*.

Lit.: ARj 5, 203. *DEI* 1010.

kolinca f »trava symphytum-officinale L.«, ^β deminutivom na *-ica kalmaca* (Šulek). Pridjev na *-ev: kolinčevno zelje* »biljka dictamnus albus L.«. Budmani misli da bi po južnom bilo *kolijenca* ili *kollenca*, a ovo od *koleno* (v.), kao *kolenčica* »genista« i *kalenica* (Vodopić) »delphinium junceum«.

Lit.: ARj 187. 205.

koliti, *-im* impf. (Marulić, *Judita* 4, 180. *vlast njega* / = Olofernova *j nesmerna da pozna čta kolim*, kod Zoranića *ni života kalim, niti smrti želim*, i *pisma ma, poj k onoj, ku nada sve kolim*) »željeti, biti na srcu«. Od lat. *colere* »onorare«. Glede prijelaza *-ere > -iti* v. *škodit*.

Lit.: ARj 4, 206. *REW** 1510. *DEI* 1009.

koližiti, -da impf. (Bogišić) »zasramljivati (?), pedepsati (?).« Budmani upoređuje sa *kaližiti se*, *kaližim* impf. (Vuk, Boka) »sramiti se, stidjeti se«. V. *kaližina*.

Lit.: ARj 4, 773. 5, 206.

kolo n = *kolo*, gen. *-eta* (Kosmet) = *kol* m (Vuk, Hercegovina, Hektorović; danas neutrum po deklinaciji *o*, kod pisaca neutrum po deklinaciji *s* kao i slov. *kolo* gen. *kolesa*) = (odatle analogijski) *koleso* (Srbija, upor. rus. *koleso*), sveslav. i praslav., »1° Rad, rota; sinonim: točak, kotač, 2° ples (= horo)«, pl. *kola*, gen. *-kola* = *kolesa*, gen. *kolesa* »carrus«. Pridjevi na *-bn kolan* (18. v., '-ra put') = *koni* (Lika), poimeničen na *-ik kolnik* (1348. *colnich*) = *konik* (Crna Gora) »1° via carri; sinonim: kolovoz, 2° zid oko ograde (Brač), 3° ukrasni zid na strani ceste (Primorje), 4° kočijaš (Srbija)«, na *-ica kōnica* f (Baranja) = *konica* (17. v., Lika, ŽK) »1° Wagenremise (kod Rumunja *colniță*), 2° klada na kojoj leži kolo vodenice (Posavina)«, na *-ski kolski* (Srbija, Daničić, Miličević), na *-ast kōlast* (Vuk, '-a azdižà) = *colas*, *-sta* (Kosmet), na tur. *-li kolali*, indeklinabilni pridjev epitet za *mavuta* »sa šarama kao kolo«, *kolalije* (*toke, gaće*). Deminutiv na *-če: kolce* (ŽK, Lika, upor. rus. *koheo* »Ring«), na *-ance kolonce* (Srbija), na *-ice kolice*, n, *-ica* pl. *kolica* (Vuk), na *-ečke* < *-bc + -bka kolēčke* f pl., gen. *kolečākā* (Vuk, Srijem) »dva kola na plugu«, odatle na *-aš kolečākāš*, gen. *-aša* (Srijem) »vo do kolečaka«, na *-ica kolica* (Kosmet), na *-asce* < *-bc + -ce kolasce* (Belostenec). Augmentativ na *-etina koletina* (18. v., Lika). Kol. na *-je kolje* n (16. v., Menčetić) nije se održao zbog homonimije sa *kolje* (v.). Nadomješten je izvedenicom na *-ija kalija* (1592, ŽK). Upor. odatle madž. *kolya*. Na *-ut kolut* m »ploča od kamena ili drva obla i plosnata«, sa deminutivom na *-ić kolutić*, s pridjevom na *-ast kolutast*, denominálom na *-ati kolutati se* (Vuk) »igrati se bacanjem koluta«. Upor. *skolučiti*, *-im* (objekt *kosu, motiku*) »dotjerati da vrhu držalice dođe«. Radna imenica na *-ar kolar* (17. v., Vuk, Kosmet) »1° koji pravi kola, 2° prezime«, kod Mađara *kollar*, s pridjevima *kolárov*, *-ev*, *kolarski*, na *-nica kōlarnica* = *kolārnica* (Kosmet) »mjesto gdje radi«, na *-ina kōlarina* »porez«, na *-če kōlarče*, gen. *-eta* »kolárov šegrt«, kol. *kōlarčad* f, na *-ija kalorija f* »njegov zanat«. Sveslav. i praslav. na *-ač kolač*, gen. *-aca* (metafora) = *koláč* (Kosmet, ŽK) »tjesto u obliku kola«, hipokoristik *kola* f, na *-jar*

kōlācār (18. v.), pridjev *kolačarev*, *-ov*, na *-jará kolalara* (Srbija, Bosna) »igla«, deminutiv na *-iī kolačić*, deminutiv na *-e*, gen. *-eta kolače* (Kosmet), pl. *kolačići*, na *-ica kolačića* (Zagreb) »1° vrsta jabuke, 2° žensko koje prodaje kolače«. Augmentativ *kolacma*. Tu kulturnu riječ posuđiše Rumunji *colac* m (novi sing., jer se *colaci* shvatilo kao plural, upor. tako bug. i u Nišu), Arbanasi *kulaç* = *kolac* pored *kulak*, Cincari *culac*, Turci *kolak* i Mađari *kalács*. Odatle metafora *iskolačiti oči* »izbuljiti« koja je nastala iz upoređenja dva oka sa dva kolača.

Od lokatīva *kole* nastade čakavski prijedlog s gen. *kol* (16-17. v., danas Krk) = *kola* (14. v., Dečanski hrisovulj, Dubrovnik *kola kuće*) > *kala* = *kolak* (16. v., Dubrovnik, Stulić) = *iskoldák* (prema *polák* v.) »kod«.

Složenice: od sintagmi: *voditi kolo* > *kolovođa* m, f = *kolovođa* (čakavski) »1° koji vodi kolo, 2° kočijaš, 3° mjesto u vodenici gdje kolo stoji (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *kolōvodica* (Vuk); s prijevom *voda* > *vada: kolovođa* (Ston) »konal pokriven kroz koji se slijeva kiša«, augmentativ na *-ina kolovadina*, *kolovāj* m (ŽK) »graba oko kuće«, *kolovoz* »1° august, nazvan od voženja iz polja, livada itd. (Patačić), 2° kolovoz (1230) put kuda idu kola«, prevedenica *kolodvor* < njem. *Bahnhof, kolobran* »kamen na putovima«, *kōlomas* m (također češ., polj., rus., madž. *kalamaz*), *kōlotur* m = *kolotur* f, sa deminutivom *kolōturica* (Vuk), *koloturica* (Istra) »škripac, kluba, školjci, škokci«, *kolovrat* (*vort od *vrtjeti*) »1° Wasserwirbel, 2° Spinnrad, 3° drvo ili pluto oko kojega se ornata povraz (Cres), 4° valjkasti komad drva sa 4 rupe za stiskivanje sijena na kolima (Buzet, Sovinjsko polje)« *kolomija* f (Vuk) »vagaš u brdu« (upor. ukr. *kolomyja*), *koloperka* (Samobor) »datura stramonium«, *kolosijek* = *kōlotrag* (Srbija) »vagaš«, *koloplet* — *kolosuk* (Vuk) »preslica«, *kolořeč* (Istra) = *kolotečina* (hrv.-kajk.) = *kolotočina* (Reljković) »brazda«. Denomináli na *-ati kolati*, *-a* »1° vrtjeti mlinom (Dalmacija, Zagora, Pavlinović), 2° cirkulirati (kao neologizam)«, na *-ovati kolovati*, *-ujem* »igrati kolo«, na *-iti koliti* (ribarski termin *koliti rije*, Sipan) »činiti kolače sa ričom (v.)«, *koliti se* »događati se kao u kolu«, upor. posloviču *često se koli, što narod voli; iskaliti, iskalim* »navršiti, svršiti, ispuniti«, najčešće u pravom značenju, s prefiksima *o-*, *op-* (*op*)*koliti* pf. prema impf, *opkoljavati*. Ovamo *obikōliti* (Riječka nahija, Srbija, Leskovic, Dalmacija *obikoliti*) = (s ispadanjem *o-* kao u *bijest*,

bilie, bistranica) *bikoliti* = (pseudijekavizam) *objèkoliti*, *-im* (Vuk) = *obljèkoliti se* (Vuk, Ljubiša) »saletjeti, navezati se, navrsti se« (umetnuto *i* je nejasno); sa *í skoliti, skolím* (u kletvi *bijes te skolio*) »sinonim: opkoliti, skoljèriti, skućiti«. Denominal *kolicati*, *kolicovati* pozna samo Kavanjin. Ovamo ide i *kolajiti* impf, »pridržavati kola straga da se ne prevrnu (Podunavlje, Futog, Srijem, Bačka)«.

Od osnove *kōles-* ima vrlo malo izvedenica: tako slov. *kolesar* »kolar«, u starijem jeziku *kolesnica* (17. v.), poimeničenje na *-ica* od pridjeva *kolesan* = *koTešnice* f pl. (Kosmet) »seoska kola na dva točka na kojima seljaci u gradu prevoze manji tovar«, *skolesati* »skoliti«. Od nejasne osnove *kolob-* (upor. rus. *kolob* »Kugel, Kräuel, rundes Brot«) izvedenica je od *kolobār* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec, ŽK, slov.) »circulus, orbis, kružnica, Kreis, Reif, Scheibe, karike na komostrama«, s deminutivima na *-ee -ic, -ič*, s umetnutim *m* pred labijalom *kolombār* (ŽK, Malinska, Vodice) = *kolombār* (Istra), *kolombār i -lombar* (istro-čak.), deminutiv *kolombarić* (Istra), *kolubar* (čak. u Dalmaciji), s deminutivom na *-ić*, prilog na *kolubar* »naokolo«, s denominálom na *-iti kolobariti, kollombar* (Arbanasi kod Zadra) »duga«. Prema Štrekelju je od lat. *columbarium* »Taubenhaus, Art Fessel, Halseisen«, öd *columba* »golub«.

Mnoštvo izvedenica pruža prilog s prijedlogom *o-* *okolē* (lokativ) > *okoli* = *okol*, *izokol* (ispušteno *-i* jer se osjećalo kao deiksa) > prijedlog s gen. *oko* (ispušteno *K* jer se osjećalo kao upitna čestica). Odatle na *-bc: okalać*, gen. *-Ica* (Grižani) »put kojim se oko ide«, na *-ište okolište* n, na *-iš koliš* (Baraković) = *kolišje* (Mrnavić) = *okoliš* (17. i 18. v.), *okolišnice* f pl. »ona drveta što stoje oko vodeničnih kamena, da se brašno ne prosipa kad se melje«. Pridjev *okolni* (Paštrović) < *okolni, -nji*, poimeničen u *okolnost* f za koje se tvrdi da je čehizam. Denominál na *-ati okolišati*, na *-iti (o)kolišiti, -lm* (17. v.), *izokolišivati* »opkoljavati«, pridjev *okolišnji*, imenice *okolica, okolina*. Prilozi *izokola* (17. v., Vuk) = *izokola* (17. v.), *okolo* (17. v.), *naokolo*. Praslav. *okoH* »tor« > oko pored *òkol* i *òkola* (Crna Gora) »sinonim: logor«. Složenice: *okokućad* f (Ljubuški), *okoločep* »trava centáurea calcitrapa«. Kulturnu riječ *okol* posuđiše Rumunji *ocol* »Umkreis«, odatle *ocolaș* »sreski načelnik«, *a oculi* »izbjegavati«, Arbanasi *okoll, akolié* f »giro«. Izb. srodstvo je utvrđeno: stprus. u prijevju *e: malunakelan* »mlinsko kolo«, stnord. *hoel* »kolo«, sanskr. *carati* (3. 1. sg.)

»kreće se«, gr. *πόλος* »osovina«, lat. *colo* »tjeram, obrađujem«, lit. *kaklas* = gr. *κύκλος* > lat. *cyclus* < reduplikacija **kue-kl-*. Ie. je korijen **quel-*, u prijevju **quol-* »okretati se«.

Lit.: ARj 3, 887. 5, 176. 177. 181. 182. 184. 185. 188. 189. 190. 191. 207. 217. 218. 219. 211. 213. 222. 267. 268. 7, 470. 8, 369. 397. *Mažuranić* 519. 420. *BI* 2, 413. *Maretić, Savj.* 77. *Ribarić, SDZb* 9, 158. *Aleksić, NJ* 4, 89-90. *Elezović* 1, 302. 306. 442: *Jonke, Rad* 275, 69. *Ilešić, NJ* 2, 69-72. 3, 77-80. *JF* 12, 176-178. *Tentor, JF* 5, 207. *Belić, NJ* 1, 66. *Štrekelj, DAW* 50, 31. *Vušović, NJ* 2, 241-246 (cf. *JF* 13, 285). *Tomanović, JF* 17, 204. *Miklošič* 124. *SEW* 1, 548. *Holub-Kopečný* 176-177. *Bruckner* 247. *Vasmer* 595. 598. *Trautmann* 12. *WP* 1, 515. *Gorjajev* 150. *Tiktin* 1079. *GM* 6, 212. 315. 460. *Cabej, RIEB* 3, 555-566. *Rohlf, Diz. Cal.* 97 (cf. *IJB* 25, 23). *Matzenauer, LF* 8, 196. *Boisacq* 531. 764. 980-981. *Meringer, IF* 17, 125-126. *Kretschmer, Wortgeographie* 112 (cf. *RSI* 8, 368). *Bragmann, IF* 28, 364. *Meillet, IF* 5, 334. *Norcen, IF* 4, 322-323.

kolokvij m (17. v., Budmanijev akcent) »razgovor«. Od lat. *colloquium* > tal. *colloquio*, lat. postverbal na *-ium* od *colloqui* < prefiks *con-* i *loqui*, upor. *z(do)govor, zbor*. Učena riječ. Pridjev na *-alis kolokvijalan* (-a *svjedodžba*).

Lit.: ARj 5, 211—2. *DEI* 1015.

kolokvinta f = *kolokvintina* (zamjena sufiksa *-ida* s tal. *-ina*) = *kokvintida* (11. v., grčki akuzativ), učena riječ, možda u narodnom obliku *kolintica*, »biljka, vrsta bundeve, citrullus colocynthis«. Od gr. *κολοκύνθη*, gen. *-ίδος* pored *κολοκύννη*) > lat. > tal. *colocynthis, colocintina*, naziv iz egejskog supstrata prema Battistiju.

Lit.: ARj 5, 205. *DEI* 1020.

kolomboč m (Vasojevići, starinom Arbanasi) = *kolomboč* (Boka, prema Budmaniju nepouzđano) = *kolomboč* (Kosmet) »1° kačamak, 2° kukuruz, frumetin = rametin (v.) = frmentün (Korčula)«. Balkanska riječ, nalazi se još u bug. *kolombók* »klip od kukuruza, carevičev kočan« i arb. *kallambóq* = *kalamoç* (Skadar), *kolomoci* (s članom, Zatrebač) i u ngr. *καλαμπόκι, -ούκι*. Izvedenica sa sufiksom *-aceus* ili gr. *-άκης* od *columbus* »golub«. U hrv.-srp. je ušla iz arbanaskoga, a u arbanaski i bugarski iz novogrčkoga. Naziv je metaforičkog podrijetla. Upor. sličnu denominaciju za kukuruz u bug. *gálabi* i rum. *parumb* < *palumbus* = *columbus*. Možda ide òvamo i *golòkud* m (18. ., Vuk, Dubrovnik,

Cavtat, Čilipi, Bosna) »kukuruz«. Pridjev na *-bn* > *-an golòkudan*, poimeničen *golòkudnica* »kruh«. Augmentativ na *-ina golòkudina* (Vuk). Daničić je pomišljao na složenicu *go + kuda* »rep ili kudjelja«, što nema smisla. Naliči na arb. *gollogunġe* »Beere des Wachholderbaumes«. Ali i to semantički ne zadovoljava. Ako je dočetak *-ud* novogrčki deminutivni sufix *-udi* (v. *kupeluda*), onda se može poklapati sa deminutivom *-άτης* > arb. *-od*, a *golok-* bi bilo izopačeno *columbus*. Ili je *columbi* (= *golub*) *coda* < lat. *cauda* (v. *kuda*). Misao ostaje na ššepenu kombinacije.

Lit.: ARj 3, 257. Elezović, NJ 3, 275. JF 14, 225. GM 126. 170. Mladenov 247. REW⁹ 2166. Meyer-Lübke, ASPH 36, 591-592.

kolona f »1° stup, stupac na listu, 2° pandur (sjeverna Dalmacija)« = *kolona* (Račišće) = *koluna* (Kučišće, Brač) »stup za privezivanje lađe«. Upor. toponim *Na Kolonu* (Mu) »lokalitet gdje je stup za vezanje brodova*. Od tal. *colonna* < lat. *columna*. Ovamo i internacionalno *kolona* f »grupa vojnika«. Odatle na lat. sufix *-ellus* > tal. *-elio* (upór. *capitellus* > španj. *caudülo*) *kolone!* pored *kolamo*, gen. *-ela* (17. v.) = *kolonii* (Kavanjin) = *kolüneo* pored *kolünel* (18. v.) »pukovnik, upravo: komandant kolone«. Ovamo prezime *Kolonie*. Upor. arb. *kollonë*. Lat. *columna* ostavilo je u Dalmaciji više refleksa iz dalm.-rom.: *kelomna* pored *kelovna* (upor. *vnogo* pored *mngo'*, Dubrovnik), deminutiv *kelomnica* = *kilovna* (Perast) = *kilovna* (Prčanj, s disimilacijom *o > o > e, i - o*, upor. fr. *quenouille*) = *kölövna* (Ivan Držić) »stup«. U tom refleksu očuvana je lat. suglasnička grupa *mn* kao u rum. *columnă*. Ovamo idi i brodski termin *kòlumba* (Perast, Dubrovnik, Mljet, Potomje, Račišće) = *kolumba* (Božava) = *kòluba* (Popović) »1° kilj, Schiffskiel, hrptenjača broda, 2° uzvišeno mjesto na lađi, paluba (Hrvatsko primorje, o čemu Budmani s pravom sumnja)«. Taj termin poklapa se s mlet. *colomba* (16. v.) »chiglia« < srlat. *columba* (1270, u Mlecima), za koje Battisti misli da je vjerojatno postverbal od kslat. grecizma *columnbare* < gr. *κόλυμβάω* »ronim«. Za *mb* < *mn* postoji upoređenje sa *palombii* (Mu, v.). Sa *nd* < *nn* (upor. *pandil*, v.) *kolonda* f (Marulić, 15. v.) = *klanda*, lokalitet *Po klondih* (Marulić), odatle je Budmani restaurirao *klonad*, gen. *-naa* = *klunda* (Olib) »1° stup, 2° kriška kruha (Olib)«. Značenje 2° nalazi se i u *lunda* (~ *kruha*, Lovran) »Schnitte«. Taj oblik neće biti refleks iz

dalmato-romanskoga, premda može biti vrlo star, jer pokazuje u nenaglašenom slogu *o > ə*, nego predstavlja tal. asimilaciju *mn > nn > nd* (sa disimilacijom). Riječ *kolumna* je i internacionalna.

Lit.: ARj 4, 934. 5, 212. 87. 214. 217. 219. Macan, ZbNZ 29, 212. Budmani, Rad 65, 161. ASPH 34, 307. Rešetar, Štok. 241. REW⁹ 2069. GM 195. DEI 1018-1019. Putanec, Filologija 6, 47.

kolonija f (Istra), poljoprivredno-pravni termin. Od tal. *colonia*, apstraktum na *-ia* od *colōno*, od *colere* »kultivirati«. Učena riječ. Odatle internacionalno *kolonija* f, s pridjevom na *-alis kolonijalan* (također u trgovačkom govoru, ~a *roba*), *kolonizacija*, apstraktum na lat. *-alio* > *-adja* od *kolonizirati* (prema njem.) < tal. *colonizzare*, izvedenica na *-idiote* < gr. *-ίδιε*. Od part. perf. *cultus* učene su riječi poimeničeno *kult* m, apstraktum *kultura* (Budmanijev akcenat) = *kultúra* f, pridjev *kulturan*, glagol *kòhivat*, *-ām* (Dubrovnik, Cavtat) »njegovati« = *kultivirati* < tal. *cultivare*. Sve učene riječi.

Lit.: ARj 5, 212. 771. DEI 1019. 1020. 1188. 1189.

kolor, gen. *-ara* m (Istra) = *kòlur*, gen. *-ura* (Dubrovnik) = *kolur*, gen. *-urā* (Božava, Rab) = *kulur* (18. v., čakavski) = *kolura* f (Lika) »1° boja, farba (ŽK), mast, 2° šara«. Pridjev lat. *-itus* > tal. *-ito* na *-it kolurīt* m (gen. *-ita*, Dubrovnik, Cavtat) »raznobojan, šaren (cvijet)«, odatle i učeni internacionalni talijanizam *kolorit*, gen. *-ita* kao književni umjetnički termin, fr. *colons*. Od lat. *color*, gen. *-om*. Upor. arb. *kolor*. Apstraktum od glagola *colorare* na *-atura kalāture* f pl. (Trpanj, Milas, Zore) »ispod očiju modro od nespavanja, pod.očnjaci, kalamari u Dalmaciji« < (haplogija) *coloratura* (17. v.). Glede *kala-* upor. u Kalabriji *colatura* »polpaccio (deglj animal)«. Ovamo još internacionalno na *-ist(a) kolorist(a)* m i *kolorirati*, *-oriram*.

Lit.: ARj 4, 766. 5, 219. 771. Zore, Rad 110, 216. Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 163. REW⁹ 2056. 2057. DEI 1020. GM 195.

kolos m = *kolos* (16. v., Lučić H.), učena internacionalna riječ, »gigant«. Od lat. *colossus* > tal. *colosso*, njem. *Kolos*, egejsko-maloazijskog ili egipatskog podrijetla. Odatle pridjev na *-alis kolosalan* < tal. *colossale*, njem. *kolossal* »prevelik, golem, ogroman«. Ovamo na gr. sufix *-atos* > lat. *-eus kolosej* m < gr.

κολοσσαῖος > *colosseus* u neutrumu na *-eum* »Flavijev amfiteatar«.

Lit.: ARj 5, 213. DEI 1020.

kóltra f (Božava, Prvić, Molat, slov.) = *kulira* (Budva) = (sa disimilacijom *l - r* > *n - r*) *kuntra* (Šćepan, Paštrovići, Budva, Maini) »krpatur, kobertuo, jorgan, poplun«. Prezime na *-dzija Kutrandžija* (Budva), tako nazvan jer je pravio jorgane. Na tal. deminutivni sufix *-ina kultrma* (Dobrota, Rab, Molat, Božava) = *kòltrina* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *kontrina* (Dalmacija) »zavjesa, zastor«. Od tal. *coltre* = *coltra* »coperta da letto« > *coltrina* (14. v.) < lat. *culata*, s umetnutim *r* poslije *t* u proparoksitoni *culcitra* (upor. *Spalatro, scheletro*) > fr. *contre*.

Lit.: Pleteršnik 1, 486. Kušar, Rad 118. 20. Cronia, ID 6. REW⁹ 2372. DEI 1023.

koiudar, gen. *-dra* m (Cres; 1184, prijepis 1250: *Poruga i Smohcb koludra*, Brač) prema f *koludra* (18. v.) = *koludrica* (Šibenik) = *koludrica* (Molat) = *koludrica* (12. v., Dubrovnik: *kaludbrica oib Vntolomeja'*, Gradić, Gučetić, Posilović, Mattéi) »1° redovnik, pustinjač zapadne crkve (u Šibeniku *koludrice* su časne sestre koje su zatvorene, tj. pripadaju strožijem redu, za razliku od *manjarica i švora'*, *koludrica* zove se u Dubrovniku *dumna*, v.), 2° koludar je vrsta vinove loze (Crikvenica), tako nazvana jer su je donijeli *koludri paulinu*. Pridjev *koludrov*, *koludarski molstir* (16. v.), na j *koludrič*, *koludriči*, *koludričin*, *koludrički*. Toponim (3° značenje): *Koludrica* (Prčanj), naziv žive vode u blizini župnog stana, *Kaliudrak* (naziv vode, Budva), *Kaludra*, ime sela, zaselak (Jagodina, Toplica, Čačak). U Stolivu je *koludrica* »4° sjeme od žabe, malo, crno (metafora)«. Na *-as koludraš* »soko sivi«. Denominal na *-iti pokoludriti se*. Od gr. *καλόγερος* m prema f *καλογριά* > *koludra, kaludra*, stara posudnica, kako pokazuje *a > o*. Maskulinum je stvoren prema femininurnu. Nije direktan nastavak od *καλόγερος*. Zamjena grčke suglasničke grupe *γρ* > *dr* nastalo je po svoj prilici na osnovu disimilacije *k - g > k - d*. Upor. obratno *gr: dr > gr* u *cathedra > catego* > mlet. *caregla > kaherga* (Boka). Ivišić pomišlja na depalatalizaciju *d < d* kao u *leturdija* < *leturdija, liturgija*. Protiv toga mišljenja govori činjenica da je grčko *γ* pred *e* samo na istoku *d*, dok je *koludrica* na zapadu došla u hrvatski jezik zacijelo preko dalmato-rom. kao *Igalo* (Boka) < *γίγυκλος* gdje je *γ* (= *gi*) > *g*. Kod pra-

voslavaca je samo *kaluder* (Vuk) prema *kaludérica* (također ime ptice: *vanellus*) = *kalujer* (Marulić, Hektorović, Orbini) = *kaloder* prema *kaludérica*, u historijskim spomenicima kao balkanska crkvena riječ grčkog podrijetla, bug. *kalúger*, rum. *călugăr* m prema f *călugăriță*, arb. *k(al)lojer*. Pridjev *kaluderov, kaluder-ski*, odatle augmentativ *kaluderština*, apstraktum na *-kstvo kaluderstvo*. Deminutiv na *-ec* > *-ac kaluderac*, gen. *-érea* (18. v.). Odatle: prezime *Kaluderčić* (Bosna), *pokaluderac* (Kanižlić) »nazovi-kaluder«, na *-ek kaluderák*, gen. *-rka* (Vuk), *kaluderč*, pl. *kaluderčad* f. Denominali *kaluderiti*, -гир (18. v., Vuk) (*po-*), *kaluderčiti* (*po-*). Dolazi i u toponimiji: *Kaluderovac* (Paštrovići). Ovamo ide iz šatrovačkog jezika (argot) *kalčan* »pop« (Vranje), od hipokoristika *kale*.

Lit.: ARj 4, 776. 774. 769. 5, 217. 218. 10, 491. 531. Hirtz, Aves 1, 176. Trojanović, JF 5, 223. Jireček, ASPH S, 102. Miklošič 109. SEW 1, 474. Mladenov 229. GM 169. Christiani, ASPH 34., 311. Ivišić, 3. međunar. Kongres slavista, Saopš. i réf. 31. Rohlf 863. Vasmer, GL 72.

koljata f (Kavanjin, Mikalja, 18. v.) »usireno mlijeko« = *koljada* f »kravlje mlijeko poslije prvog dana telenja, mlezivo > mizivo (ŽK)« = *kolada* (slov.) »Biestmilch« = *koljada* (Istra) = *kalada* (Notranjsko) = *kolada*. Od furl. *caaglade*, mlet. *cagiada* < lat. *coagulata*, poimeničen part. perf. pas. od *coagulare*, koji preko tal. *squagliare* postoji u Božavi *raškvajat* = *raskvājati* (Molat, objekt *mast*) »rastopiti«. U Dalmaciji (Pavlinović) zamijenjen je lat. prefiks *co-* < *cum* našim prefiksom *s:* *sjaglitii se, -i* (subjekti *zelen kuhana, krumpir*) »zgsnuti se«. Riječ *koljata* i *sjaglitii se* leksički su ostaci iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 5, 219. 220. Pleteršnik 1, 421. 424. REW⁹ 2005. Šturm, ČSJK 6, 56. 80. Štrekelj, ASPH 12, 358-459. Jagićev Zbornik 40. Matzenauer, LF 8, 193.

koljeno n (Vuk) = (ikavski) *kalino* = *koleno* (ŽK) = *kaljen* m (17. i 18. v.), sveslav. i prasiav. (*koleno*) naziv »1° za dio tijela, yóvnu, Gelenk, 2° (metafore) Absatz beim Stock, 3° generacija, rod (upor. semantičku paralelu lat. *genus* i *genus*, gr. *γόνυ* i *γέγονος* u istom značenju roda)«. Deminutivi na *-će* *kòljence*, na *-ěb* *koljénak*, gen. *-nka*, na *-ice* *koljenice* n, na *-čac* < *-ec* *-|—ec koljenčac* (ugarski Hrvati). Denominal od deminutiva *koljenčiti, -lm* (Topolovo) »1° vola ili kravu vezati za rog i nogu, 2° (^metafora) *kolinčiti se* (srednja Dalmacija,

Pavlinović): tvrdo se razlozima opirati«. Pridjev na *-ost koljenast*. Na *-ika'*, *koljenika* = *kolènika* (Vuk) »strug, taslak za vreteno«. Od sintagme *na koljenu, do koljena nakoljenče*, gen. *-eta* = *nakolenče* (ŽK) »dijete koje se mladog meće na koljeno«, *dòkoljena f* (Vuk, Crna Gora) = *dòkoljenica* = *dokoljenjača* »tibiale«, *dòkoljenjak* »noga do koljena«, *pokòljenik* = *pokoljenjak* »rubac koji se meće preko koljena«. Upor. arb. (Srijem) *pokoině* »Schürze« < *po koljenu*. Od značenja 3° *koljenović* »od odlična koljena, roda«, *koljenšćina* (1486), *pokoljenje* n. Denominal na *-ati koljènati*, *-ām* (Vuk) »gnj'čiti koljeno«. Za botaničku terminologiju vidi *kolinca*. Riječ *kljan* i pridjev *kljanast* (Vetranie, 16. v.) odvise su izolirani da bi se moglo pomišljati na vezu sa *koljeno*, prije sa *član*, i to *klj* kao zamjenu za tešku grupu *cl*, upor. *škljan* (v.). Sufiks *-eno* je pridjevski sufiks kao u *poleno* (v.). U obliku *n* isti je sufiks u praslav. *ceIno > *član* (v.). U baltičkim jezicima dolazi isti korijen u prijevaju *kel bez tih sufiksa: lit. *kelys*, lot. *celys* »koljeno«, ali postoji u lit. i sa sufiksom *kelėnys* »koljeno«. Ie. je korijen **qel-*, u prijevaju *qol, »savijati«, koji se nalazi u gr. κώλον, κωλέα (odatle možda *kuljen*, v.), κωλή »Hüftknochen, šunka«.

Lit.: ARj 2, 596. 5, 188. 223. 7, 399. Mažuranić 519. Miklošič 124. SEW 1, 545. Holub-Kopečny 176. Vasmer 598. Trautmann 125. WP 2, 599. Mladenov 247. Durnovo, Slávia 6, 229. GM 347. Meringer, WuS 11, 122. 125. sl. Lewy, PBB 32, 137. Wassely, Class. Phil. 1917 (cf. IJb 6, 53). Loth, RC 40, 143-152 (cf. IJb 10, 270). Specht, KZ 55, 20. Reichelt, KZ 46, 328. Petersson, IF 35, 270. 271. Iljinski, ASPH 29, 163-164. Šuman, ASPH 30, 296-297. Boisacq 543. 764.

koljivo n = *kolivo* (1396—1502.) »(pravoslavni crkveni i folklorni termin) kuhana pšenica blagoslovena za daću i slavu, panahija«. Nalazi se još u steslav., ukr. i brus. te veliko-rus, sa / mjesto *lj*. Pridjev određeni na *-bn koljivni* (Vuk, 16. v.). Balkanski grecizam: rum. *colivă* f, bug. *kolivo* < srgr. κόλι(λ)υβον »isto«, τα κόλλυβα.

Lit.: ARj 5, 230. Rad 94, 41-42. Kostie, NJ 1, 271. Miklošič 125. Vasmer, GL 79. Korsch, ASPH 9, 517-518. Mladenov 125. Mürko, WuS 2, 89.

kom¹, gen. *koma* m (17. v., Vuk, Srijem, praslav.) = sinonim augmentativ na *-ina komina* (bug. također) »ostaci isprešana grožđa

za pečenje rakije, sinonimi: *drop* (v.) — *trop*, *tropina* (ŽK), *drozde* (ŽK) od *drozga* (v.)«. Pridjev na *-ov kòmov* (18. v.) = *kornov* (*komova rakija*, Kosmet), poimeničen na *-aia komovača* — na *-ica kòmovica* »sinonimi: *tropovica*, *droždenka*«, neologizam *komovnjak* »kaca za kom«, od pridjeva *komovan* (19. v.). Kol. na *-je kominje* n. Na *-jak kòminjāk* (Srbija) »vino iz komine«. Arbanasi posudiše *komine* »vinaccia«. Denominal na *-iti komiti*, *-im* (Vuk) (*o-*) »1° skidati mahune, 2° vaditi zrno« upućuje na drugo značenje od praslav. *komb*, koje je u *komuna* f (Lika, Dobroselo), »mahuna«, *komina* »zelenaljuska oraha«. Odatle na *-ba komidba* (Vuk). Radna imenica *kòmilac*, gen. *-oca* (Vuk). To je značenje dalje razvilo u izvedenicama na sastavljene sufikse: *-išak*, *-ūka*, *-oska*, *-uška*: *komoška* (Jačke) = *komūška* (ŽK) »mahuna« = *komišak*, gen. *-ška* (Srijem) »goli klip kukuruza, sinonim: klasunac (ŽK)« = *komiska* ("Stulić) »ljuska«, s glagolom *komiškati*. To su postverbali od *komšati* = *komušati* »sinonim: komiti«. Odatle *komišavac*, gen. *-vca* »zreo orah koji se raspada«, *ókornak*, gen. *-omka* m = *okominja* f »klas, tuluz«, *komuša* (Lika), *komušina* (Vuk) »oljvina, okomak (Boka)« = *komušinja* (Vuk, Boka). Botanički neologizmi *komušnice* = *komušnjače* »leguminosae«. Glagol *komiti* je raširen još na *-ititi komičiti se*, *komičim se* (Vuk, subjekt *suh orah*); na *-inati*, *-unati* *-unjati*: *kominati* (18. v.) = *kominjat* (Kosmet), *-unati* (Lika), *-unjati*, *iskominjati* (Lika) »istrijebiti grah iz komunja«, *okominjāt*, *-am* (Kosmet, objekt *pasulj*) »izvaditi zrnje«. Upor. još *klasovi nekoman* kad Martića. Ovamo možda furlansko *scoma* »battere a banco il frumento e spec, la segala, mlatiti«, odatle *scomade* f i *scornadiz* »rukovet«. Nerazumljiva je varijanta *kapucina* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »komušina«. U Orahovici (Slavonija) zabilježena je varijanta *očemunjati*, *-am* »oljuštiti«. Čini se da je *ko-* > *če-* nastalo unakrštenjem sa *čehnuti* (v.) i ne treba pomišljati na prijevaju kao u lit. *k muras* »grozd«. V. *cerniti*. Ovamo ide prilog *raškomus* »odijeljeno, odjelito, svaki na svoju stranu« od *raskomusiti*, *-lm* »razvrći, raziči se«. Samome *komusiti* nema potvrde, ali ima potvrda za *raskomušati se*, *-ušam* prema *komušati se*, *raskomušavati se*, *-usavam* (Lika), *raskomusiti se*, u značenju što ga ima prilog. Ta je metafora zacijelo nastala prema poljoprivrednom radu što ga predstavlja *komiti* s navedenim brojnim izvedenicama. Osnovno značenje od *kom* »drop« i *komuna* »mahuna« nalazi se u ukr. i rus. *kom* »Klumpen«. To se značenje

očuvalo u hrv.-srp. samo donekle u raširenju na *-sati kòmsati* (*se*), *-am* impf. (Dobroselo) »žvakati, glodati, gristi, žderati« (*ras-*), *ij*, »jesti u velikim komadima«. Možda i u *koma* f (Lika) »1° ugrijana, neistopljena žmara od loja ili sala, 2° obilat zalogaj slanine«. Prvobitno značenje očuvano je u lot. *kams* »Klumpen, grössere Masse, Kloss«, *kama* »Scholle«, *kamuōls* — lit. *kamuolys* »klupko«, gr. κόμυς, gen. -υδογ »svežanj«. V. prijevaju *čest*.

Lit.: ARj 3, 888. 5, 231. 238. 241. 243. 250. 251. 249. 253. 314. 8, 513. Elezović 1, 307. 2, 25. Miklošič 126. SEW 1, 557. Vasmer 606. WP 1, 388. Trautmann 115. Mladenov 248. Bruckner, KZ 45, 42. 51, 230. Matzenauer, LF 8, 195-196. Buga, REV 67, 232. sl. (cf. RSI 6, 270). GM 196. Boisacq 1117. Gorjajev 154. Pirana* 980.

kom³, praslav, pridjev »strm, okomit«, očuvan samo u oronimiji *Kom*, gen. *Koma* (14. v., Vuk, planine na različitim mjestima, Vasojevići, Zrmanja, Likai, u složenka *Kongora* = *Kongóra* (Bosna), *Kompolje* (Lika, upor. glede tipa složenica *KneSpolje*), poimeničen na *-bc kòmác*, gen. *-mea* (Dobroselo, Lika) »velika strmina«, odatle augmentativ na *-ina komana* (Lika). Poimeničen je još sa -ača: *Kaynaca*, glavica, niže koje je selo *Komié* (16. v., Lika). Taj je pridjev raširen na *-it komit* (načinjen u naše vrijeme) = *okomit*, prilog *okomito* (Vuk) »nizbrdito«, na *-če komice* — *okomice* (18.-v., Vuk), *nàkomice* (Vuk) »sinonim: gurimice«. Odatle *okomica* f »vertikala«. Odatle imenica *nakomica* (Bosna) »čovjek nabodica, naletica«. Denominal na *-iti komiti* (18. v., jednom potvrđeno kod pisca Slavonca) »zabdati«, *okomiti se*, *okomim se* na *koga* (metafora) »osorno nasrnuli na nekoga«. Pravo značenje u postverbalu *ókornak*, gen. *òkòmka* »strana, nizbrdica«. Prvobitno je . značenje očuvano u denominalu na *-āti komati* (*se*), *-ām* (Vuk) impf, »mit der Hand stossen, dirati, gurati rukom« prema pf. *kòmnuti*, *-ēm* (Vuk) »udarati čim okomice«. Nalazi se još u ukr. prilogu *komit'* »kopfüber«. Dalje veze nisu poznate.

Lit.: ARj 5, 232. 239. 243. 250. 7, 399. Maretić, Savj. 77. SEW 1, 552. 557. Matzenauer, LF 8, 195. 196. Loewenthal, WuS 10, 185. ASPH 37, 393. Bruckner, KZ 48, 224.

koma¹ prilog (18. v., Lika, Dobroselo, Martić) = (sa deiksom -i > -/) *kòmāj* (Hrvatska, hrv.-kajk., slov., jugoistočna Srbija, Pirov, vranjski okrug, bug.) = *kome* (Ozalj) =

komač (Jačke) = *komač* pored *kòmoč* (Vodice) == *kāma* (ŽK) = *kimaj* (Jačke, marodna pjesma, -j < -i deiksa) = *kumač* (Jačke) »1° jedva, 2° otprilike (jugoistočna Srbija), 3° pravo (slov.)«. U bug. još *komahaj* pored *kuma* »fast, beinahe«. Samo južnoslavenska riječ. Koehler i Koštial identificiraju s prilogom steslav. *tbkoma*, *tzkimo*, varijante *tzkomo* (Mihanovićeva krmčaja iz 18. v.) »solum«, bug. *tākmo* »gerade, genau«, pridjev *tzkomi* »aequalis«, odatle glagol *Гѣбѣмиѣ* > *taknuti* (v.). Oboje posudiše Rumunji *tocmai* prilog »eben, gerade, juste« i *tocti* »ordnen«. Značenje, fonetici (variranje *o-u*), morfologiji (dočetak *-ac*, *-ač*) ne udovoljava Koehlerova i Koštialova etimologija. Na njem. *kaum*, stvnjem. *chumo*, koje zadovoljava semantički, ne može se pomišljati zbog fonetike, morfologije i geografije. Daničić je već pomišljao na vremenski prilog *kom* (14—16. v., Marulić, Dubrovčani, Kavanjin) »netom, subitocene, tostoché«. Za tu je pomisao Budmani rekao da nije dobra. Ali bi se ipak mogla pravdati. Mjesto *-a* stoji *-e*. Prema tome *-a* i *-e* mogu biti deikse. Glas u mjesto *o* može se tumačiti unakrštanjem s prilogom (*s*) *mukom*. Ostaje neobjašnjeno samo *-č*, *-ć*.

Lit.: ARj 5, 231. 235. 776. 232. Ribarić, SDZb 9, 158. Pletersnik 1, 427. Mladenov 247. Miklošič 125. 427. Isti, Lex. 1017. Koštial, JF 2, 308-309. Koehler, ASPH 9, 150-51.

koma² f (Belostenec, školski termin) »zare (prevedenica od gr. riječi), zapeta, školski termin«. Od gr. apstraktna κόμμα > lat. *comma*, od κόπτω »režem«. V. *komad*.

Lit.: ARj 5, 232. DEI 1029.

komad, gen. *-ada* m (15. v., Vuk), općenit »> danas u hrv.-srp. sa dočetnim *-d* prema stsrp. *komath* (13. st.) = *komati* pl. (Timok), *komat* (Crna Gora, prilog »malo) = *komāt* (Kosmet) »Stück«, deminutiv *komatić* (14. st.), augmentativ *komatina*. Od komad izvedenice: *komadina* (i prezime), *komddac* = *komadah*, na *-esca* > *-eška komadeška* (usp. *soldateska*), kol. na *-je komade*, na *-ara komādara* f »rakija od komada kruha, hljebara«. Balkanski grecizam: bŭg. *komat*, cine. *curmata* »grand morceau de pain«. Denominal na *-iti komadati*, *-ām* impf, (*is-*, *ras-*) prema iterativu na *-va-* *raskomadavati*, *-ādāvām*, na *-iti raskomāditi*, na *-ovati komadovati*, *-ujem* (Tomiković). Potvrđen je i oblik sa r: *raskomātiti*. Etimologijski opravdan je ^blik sa *t*, jer je od ngr. κομμάτι (ovd) »morceau«, deminutiv na

-ατιον od κόμμα, apstraktum od κόπτω »režem« (prasrodstvo sa *kopati*). Ista se riječ upotrebljava kao ortografski termin *koma* (v.) »zarež, zapeta«. Glas -d mjesto -t nastao je u krajevima gdje dočetni zvučni suglasnici gube zvuk, a u deklinaciji se opet pojavljuje, npr. *rat, rada* itd. Riječ se nalazi i u strus. te brus.

Lit.: ARj 3, 888. 5, 232-4. 238. 13, 118-9. Vasmer, GL 80. Miklošič 126. SEW 1, 553. Mladenov 247.

komanda f (18. v.) = *komenda* (18. v.) = *kumanda* (ŽK) »zapovijed, zapovijedanje, zapovjedništvo«. Od tal. postverbala *com(m)ando* preko njem. *Kommando* n, od *comandare* (14. v., prefiks *com-* i *mandare*) < kllat. *commendare*. Na -ar *komandor* / *komén-*, gen. -ara (narodna pjesma), pridjev *komandorski*. Na -ante (poimeničen part. prez.) *komāndan(a)t*, gen. -anta (narodna pjesma) = *kumendanat* (17. v., Reljković) »zapovjednik« < tal. *comandante* = (sa disimilacijom *n* < *n* > *n* - *o*) *komandai*, gen. -ata m (Lika) prema f *komandatica* (Lika) = (sa *an* > *en* prema lat.) *kumendat*, gen. -ata (17. v., Trsatski statut), upor. polj. *kumendant*. Na -ator *komendator* (neologizam) za *komtur (orden). Na -atar *komendatār* »isto što prebenda« je izvedenica od lat. postverbala *commenda* »crkveno dobro« (etimologijski je isto što *komanda*, ali nije značenjem). Na -ir < fr. -eur *komandir*, gen. -ira, prošireno na -ac > -ac *komandírac*, gen. -irca (18. v.) < fr. *commandeur*, *ō* > i prema *komandirati*, -*mandiram* (Lika) = *kumandrāt* (ŽK) preko njem., zamijenjeno na -ovati *komandovati*, -*ujem*. Etimologijski ide ovamo još trgovački izraz *komandu* < tal. *comandita* > fr. *commandite*, pridjev *komanditan* »povjeren«, na -ist *komandist* m.

Lit.: ARj 5, 235. 236. 240. REW* 2084. DEI 1025.

komär, gen. -ára m (Vuk), običnije sa deminutivnim sufiksom -ac *komarac*, gen. -rea, sveslav.-praslav.; »1° culex pipiens, 2° oronim *Komar*, toponim *Komárno* > madž. *Kamarom* u Panoniji«. Pridjev na -ev *komarčev*. Deminutivi na -ič *komarić*, na -ica *komarica* (17. v., prezime i toponim). Na -nik *kômārnik* (18. v.) »1° zavjesa protiv komaraca, 2° planina (oronim)«. Osnova *kom-* raširena je sufiksom -ar. To neće biti isti sufiks kao u *gospodar*, nego je varijanta sufiksa -or kod onomatopeja (upor. *žamor, žagor, žugor*). Upor. gornjoluž.-srp. *komor*. Mjesto toga sufiksa dolaze drugi u baltičkoj grupi lit.

kamané., žemaitis *karnime, kamine*, lot. *kamine* -- *kamane* »Erdbiene«, sprus. *kamus* »Hummel«, s kojim je *komar* također u prasrodstvu. Ništični prijetoj *сѣтъ > *čam* (Boka) »mala muha«, u rus. sa sufiksom -eh *чмеиѣ* »bumbar« = *strmelj* (takoder slov.) »Hornisse«, u početnom slogu *cm* > *str* izmijenjeno zbog unakrštanja sa *stršljen* (v.). Ie. korijen **qem-*, u prijetoju **qom-* »zujati« = srvnjem, *hummen* je onomatopeja.

Lit.: ARj 5, 236. Miklošič 125. SEW 167. 552. Holub-Kopečný 94. 177. Bruckner 249. KZ 45, 48. 51, 230. Vasmer 607. Mladenov 247. WP 1, 889. Trautmann 115. Uhlenbeck, PBB 35, 174.

komarča f (Vuk, Dubrovnik, Brač, Hektorović, Risan) »morska riba chrysophrys aurata; sinonimi: podlanica (Istra), posudenice dinigla (Pelješac i otoci južne Dalmacije), (*I*)ovrata (Hrvatsko primorje), ovratnica«. Možda od sintagme *kon marca*, tj. riba koja se lovi od konca mjeseca marta. V. marač.

Lit.: ARj 5, 236. Skok, Term. 49.

komārda f (14. v., Dubrovnik, Cavtat, Trpanj) = *komarda* (Muo) »1° dućan, 2° mesarnica, bekarija, 3° casae gēnus (istročak.)« = *komerda* »4° (metafora) kreševo, ograjše, klanje«. Na -ar < lat. -arius *kômādār* (16. v.) »mesar«, *kômārdārev*, -ov, *kômārdārskl*. Apstraktum na -stvo *kômādārstvo*. Na -iti *kômārditi*, -īm impf. (Vuk, Dubrovnik, 18. v., Potomje) (*is-*, *ras-*) »(metafora) isprebijati«. U dubrovačkom latinitetu *camarda* »mesarnica«, *chamardar* (1348) »mesar«. Tako i u Splitu, Budvi, Krku i Rabu. Od biz. *καμάρδα* (Sophocles). U južnotalijanskim grčkim i romanskim narječjima znači »koliba, tettoia fatta di frache e foglie«. Izvjesno je da je u vezi s gr. *καμάρα*, ali je teško protumačiti dočetak -da. Battisti naslučuje grčki deminutivni sufiks -ida, protiv čega govori potvrda iz 772. de *camarada* u Rimu.

Lit.: ARj 5, 236. Jireček, *Romanen* i, 89. Rohlf 141. 872. Miklošič 125. SEW 1, 552. DEI 697.

komból m (Brač) »1° vješalica (grozd, obješen), 2° prezime (Hrvatsko Primorje)« = *komból*, gen. -bola (Istra) = *komból*, gen. -bola (Cres) »oveći grozd«. Deminutiv na -ac *kombólac*, gen. -olca (Krč) »kitica sa više grozdova koji se suše«. Još na -ica *kombolica* (Cres) »prezrela smokva«, *kômbulica* (Istra) »unda«. Varijanta sa *mb* > *m* raširena je i u drugim slavina, s raznim

značenjima, među njima *kômolac*, gen. -oca »1° lakat, i to onaj dio koji strši, 2° toponim (Rijeka dubrovačka)«. Također slov. *komolec* »lakat« i polj. Barakovićev *komoliti, skomoliti* »pomaljati, pojaviti se«, *iskomoliti* »pomoliti se, izviriti«, *iskomoljivati se* (Zoranić) čini se kao složenica s prefiksom *ko-* i *moliti* (v.). Variranje *m* > *mb* često je u arbanaskom i njemačkom (upor. stvnjem. *humbal* > *Hummel*), ali ovdje nije jasno, ako ove riječi uopće idu zajedno, jer u slov., češ. i rus. *komol-* znači isto što *šut* (v.) »bez rogova«, što upućuje na drugu riječ srodnu sa stvnjem. *hatnál* »verstümmelt«. Možda od tal. *còbbola* = *càbala* (14. v.) > *cabla* < lat. *copula* »coppia« s umetnutim *m* pred labijalom. Značenje »unda« možda stoji u vezi s *kombulevāla*, -alnica (istročakavski) »Purzelbäume, za koje Štrekelj predlaže tal. *tombola* »Purzelbaum«, *tombolare*.

Lit.: ARj 3, 888. 5, 238. 246. Tentor, JP 5, 207. Miklošič 126. SEW 1, 554. Holub-Kopečný 178. Bruckner 150. Vasmer 609. Machek, IF 53, 89. (cf. *Slávia* 6, 187). Štrekelj, DAW 50, 31. DEI 990.

komedija f (16. v., Budmanijev akcent), deminutiv *kôm.edijica* (16. v., Marin Držić) = sa lat, > tal. deminutivnim sufiksom -ola *komedjōla* (16. v., isti pisac) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *komedija* (Vuk). Na -as *komedijaš*, gen. -āša m prema f *komedijašica* (Lika) — *komedijaš*, gen. -aša (Vuk), pridjevi *kome(n)dijašev*, *komedijaški*. Denominal na -ati *komedijati*, -ām (Lika) (*is-*, *ras-*). Internacionalno od lat. *comoedia* < gr. složenica *κωμῳδία*, od *κῶμος* »banket« i *αἰείδω* »pjevam«.

Lit.: ARj 5, 239. 240. DEI 1030.

komešati (se), -ām impf. (Vuk) »miješati, mutiti, micati (se)«. Varijanta *r* mjesto *o* *krmi-ješati se*, *khniješam* (Dubrovnik, subjekt *malo dijete*) = (ikavski) *krmišati se* (Vetranie). Sadržje zacijelo kao *kovitlati* itd. prefiks *ko-* i glagol micanja. Glas *r* mjesto *o* je onomatopeiziranje.

Lit.: ARj 5, 240. 602. 6, 615. Matzenauer, LF 8, 187.

kometa f (16. i 18. v., Budmanijev akcent) »repata zvijezda, repatica«. Od gr. *κομήτης* »qui porte de longs cheveux« (se. *αστήρ*) > ó *κομήτης* »astre chevelu«, izvedenica od *κόμη* »chevelure, kosa« = lat. *stella crinita*. Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 241. DEI 1028.

kotum, gen. -ina m (Dubrovnik, Zagvozd, Vrgorac, Smokvica, Korčula, Račišće) = *komín* (Perast, Rab, Božava, Split) = *komín* (Milna) = *kamen* (ŽK) = *kamen* pored *kumen* (slov.) »1° kuhinja cijela (Dubrovnik, 2° ognjište, 3° peč (slov.)«. Bug. *komín* »dimnjak«. Deminutiv na -ič *kominić*. Na -džija *komindžija* (Obradović) »dimnjačar, odžačar«. Na -aia *kominača* f (Lika) »badženača, motka kojom se (Obradović) »dimnjačar, odžačar«. Na -ača *kommača* f (Lika) »badženača, motka kojom se badža zatvara«. Na -jača *šara kominjača* »vipera ammodytes (Valjevo, nazvana tako što izgleda kao posuta pelenom od kolina)«. Na lat. -ata: *kōminata* (Dubrovnik, Čilipi) »dimnjak, fumar«. Upor. češ. *komnata* »soba«, slov. *komnata* — *cumnata* = *kemenata*, od stvnjem. *chaminata*. Tal. imperativna složenica: *špacakomín*, gen. -ina m (Dubrovnik) = *špacakamín* (Korčula) »dimnjačar«. Arb. *kamine*. Od balkansko-lat. *caminus* > gr. *κάμινος*, možda mediteranskog podrijetla, *caminata* (8. v.) »soba s ognjištem«.

Lit.: ARj 5, 241. 242. Budmani, Rad 65, 162. Hirtz, Amph. 60. Kušar, Rad 118, 15. Pleteršnik 1, 117. 428. 487. Murko, *Südslavisches Haus* 16. REW⁸ 1549. DEI 702. Rohlf 876. Vasmer, RSI 3, 272. 5, 143.

komisija f = *komisija* = *kumēsija* (ŽK) »povjerenstvo, sudsko izaslanstvo«. Od lat. *commīno*, gen. -anis, apstraktum od *committere* (prefiks *com-* i *mittere*). Glas *e* od tál. je participa *commesso*. Prema lat. akusativu > tal. *commisione* > *komisijon* m (16. v.), pridjev na -alis *komisional* (neologizam). Part. perf. proširen na -arius > -ar: *komesar*, gen. -ara = *komisar* (Istra) = (pseudojekavizam) *komrjesar*, gen. -ara — *komesarij* (15. v.) = *komisari* (18. v.) = *kumesār*, gen. -āra (1445, ŽK) »povjerenik«. Odatle na lat. -atus: *kor misarlat*, gen. -ata. Na -ija *komesarlja* (toponim, Donja Lastva). Ovamo još sa *i* > *ь* > *a* i zamjena sufiksa *kumasur* (15. v.) »izvršitelj testamenta«. Taj pravni termin može biti stara posudenica. Glagol *committere* nalazi se u *akomelivati*, -am impf. (16. v., u sudačkom govoru) »preporučiti« < tal. *commettere*, s prefiksom *a-* < lat. *ad-* (upor. španj. *acometer*) prema tal. *accomandare*.

Lit.: ARj 1, 58. 5, 240. 243. 778. DEI 1031.

komizgati se, -am impf. (Slavonija) »jednako se micati, nemirno stajati« prema pf. *komiznuti* (subjekt *lastavica*, Pcsavina) »stre-

umice poletjeti«. Upór slov. *komizgati* »die Achsel zucken«, s postverbalom *komizg.* Zajelo složenica s prefiksom *ko-* i nepotvrđenom onomatopojom značenja »micati«,

Lit.: ARj 5, 243. *Pleteršnik* 1, 428. Šuman, *ASPH* 30, 297.

Kommen, bizantinsko prezime pisano sa *e*, ime muško (Vuk, narodna pjesma: *junak Komnen barjaktar*), pridjev *Kommenov*, prezime. *Kommenović* prema f *Kommena* = *Kommenija*, pridjev *Kommenijin*, hipokoristik *Komna* (Novaković) = (sa disimilacijom *mn* > *ml*, upor. *mlogo* < *mnogo*) *Komlen, prezime *Komlenić* (Hrvatska Krajina), *Komlenići* pl. (selo, Modruš – Rijeka) = (prema pisanju -*fē* za η) *Komijen* (Novaković), prezime *Komljen* (okolina dubrovačka, Hercegovina, Sratinska, Bosna, katolici), odatle *Komljenović* – (sa *lj* > *j*) *Kômjen* (18. v., ime muško, narodna pjesma Dubrovnik, Hercegovina) = (ikavski) *Komlin* (Novaković), prezime *Komlinović* (15. v.) prema f *Komljena*, *Komljenija*. Upor. arb. prezime (Toske) *Komnino*. Od srgr. Κομνηνός.

Lit.: ARj 5, 243.

komod pridjev (Dubrovnik, 17. v.) »zgodan«, poimeničen *komod* m (18. v., Lika, Istra, Primorje) »zahod«. Tal. pridjev proširen na -*bn* > -*an* kao svi drugi strani pridjevi *komadan* (Zagreb) pored *komadan* (16. v., Obradović), prilog *komadno* pored *komadno*, *komadno* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) »pogodno«. Sa *t* mjesto *d* *komotan* (19. v., Zagreb, Lika, Srbija), prilog *komotno* (Srbija). Apstraktum na -*itas*, gen. -*atis* > sttal. -*itate* *komoditat*, gen. -*i* – *komoditat*, gen. -*i* f (Dubrovnik, 17. v.) = fr. preko njem *komoditet*, gen. -*téta* m (Zagreb). Denominal na -*ati* *komoda me* (Kučiče) »prija mi«, *raskomadati se*, s tal. prefiksom *a-* < *od-* *akomodovati*, -*odavam* impf. (I. Držić, 17. v.) »potpomagati«, *raskomodávati*, -*odavam*. Na -*irati* < njem. -*ieren* s prefiksom *ad-* > *a-* *akomodírati se*, -*modírám* (Zagreb), *raskomóditi se* (Hrvatska, gradska riječ). Ova-mo sa mletačkim nestankom međusuglasničkog *d*: *furi*, *comò* / *comò* »cassetone« > *kómo* m / ? / (Dubrovnik, Račišće) = *komo* m (Božava, Rab) = *komo*, gen. *koma* (Korčula) = (sa dodatkom *n* kao u *ferturi*) *kornon*, gen. -*ona* (Split) = *koma*, gen. *komala* (analogija prema *kòno* / *konala*, upor. *buro* : *búrala*, Dubrovnik, Čilipi) »red ladica«, sa tal. deminutivnim sufiksom -*dno* *komoncin*, gen. -*ina* (Dubrovnik, Cavtat) »noćni ormarić«. Ishodište, posvuda učena

riječ od klat. pridjeva *commodus* (od sintagme *cum modo* »što je po mjeri, potrebi, zgodi«).

Lit.: ARj 1, 58, 5, 245. 249. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6, 111. *REW*² 2086 a. *DEI* 1033.

komonjika f (Bella, Šulek) = *komònika* (Vuk, Bačka) »biljka 1° *artemisia vulgaris*, 2° *matricaria chamomilla* (Dalmacija), njem. *Beifuss*« = *komunika* (Stulić, i pisci) = (sa disimilacijom *n - n* > *m - l'*) *komòlika* (Split, Sinj) = (sa nejasnim umetkom *t, d*) *komòtljika* (Vuk) = *komodljika* (Vuk, Crna Gora) »lopuh«. Nalazi se još u slov., češ. polj. i ukr. Sufiks -*ika* varira sa -*ica*. Uzimlje se da je izvedenica od *komonj* u sjevernim slavinama = *konj*. Bila bi to biljka važna za konjsku hranu. U bugarskom i ostalim slavinama znači i »djetelina«. Ako je tako, te izvedenice bile bi dokaz da je *komonj* »konj« postojao i u južnoslavenskom. Glede *t, d* upor. stprus. *camnet* »konj«.

Lit.: ARj 5, 245. 246. 250. 251. *SEW* 1, 555. *Holub-Kopečný* 178. *Bruckner* 245. *Vasmer* 609. *Matzenauer*, *LF* 8, 197. *WP* 1, 348.

komora f (Šulek) = na -*ika* *komòrika* f »(stablo) *philyrea levis*«, ~ *divja* »*quercus coccifera*«. Toponim, poimeničen pridjev sr. r. na -*bsk Komoriško* n (15. v.), U okolini *Zadra*. Na lat. -*eium* = hrv. -*ik komornik* < *Comaretum* (a. 918). Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. κόμαρος > lat. *comarum*, mlet. *gómera*, sic. *agumaru* itd.

Lit.: ARj 5, 248. 249. *Pleteršnik* 1, 428. Skok, *RlfjAZUZ* 1, 49. Isti, *Slav.* 102. 107. *REW*² 2072. *DEI* 1025.

komorač, gen. -*aca* (16. v., Sinj) = *komorač* (Premantura) = *komorača* f (Šulek), s deminutivom *komoračica* »*laserpitium*«, na -*ika* *komoračika* »*pimpinella saxifraga*«, augmentativ *komoračina* (Sinj) = *komarac*, gen. -*rea* (Belostenec, Stulić) = (metateza) *komorač* (Marčelji, Kastavština, Istra), deminutiv *komoračić*, augmentativ *komoračina*, pridjev *Koromačna*, -*sna* (nazivi uvala, sjeverni jadranski otoci), *komoračnica* = *komorač* (Belostenec) »slatki januš«, *kromät* (Cres), (bez *ko-*) *morai*, koje se nalazi i u bug. i u arb. *morat* = *mëraçë* »biljka *chrithmum maritimum*«. Postoji još oblik *konmorač*, gen. -*oca* (Mikalja, Stulić, koji Budmani tumači po sintagmi *kon* = *kod mora* prema *pučkoj etimologiji*, iz koje je taj oblik nastao, ako se igdje govori; u današnjim sjeverno-jadranskim narječjima nije poznat). Drugi su srodni nazivi

motor, gen. *motra*, na -*ika* *matrika* »Steinbreche, Meerfenchel« = *matar* = cslav. *moioizē*. *Pleteršnik* ima *komorač* (Dolenji Kras) = *koromač* = *morač* »*foeniculum officinale*«. U balkanskim jezicima nalazi se još rum. *mărar*, arb. *maraj* = *mërajë* (Gege) = *morajé* (Hahn), cine. *maralu*. Oblici bez *ko-* potječu svi od gr. μάραθρον »fenouil < *foeniculum*«, egejskog podrijetla. U tom obliku nastadoše disimilacije *r - r* > *l - r* (*moioizē*), ispadanje *ra - r* > *0 - r* (*molar, matar*) – *r - r* > *r - Oisath* > *z*, upor. tal. *zio* < θείο > č (*morač, komorač*) = *r - d* > *r - l* (cine. *marulu*, arb. *maraj, j* < *ĵj*) = zamjena sufiksa (rum. *marar*). Slog *ko-* nastao je unakrštanjem grčkih istoznačnih riječi *crithmon* + *marathon* > *kamarathon. Samo gr. κρήθ-μων, gen. -*ós* (Hipokrat) = *kritamon*, *kritimon* potvrđeno je na Siciliji *critimu*, ngr. κοίταμων, tal. *crétano* = *creiamo* = *cretino*. Unakrštenje dogodilo se samo na našem Jadranu. Glede gr. θ > č upor. *cubar* < θύμβρος.

Lit.: ARj 5, 246. 248. 268. 345. Tentor, *JF* 5, 213. Skok, *Slav.* 39. 37. 71. 146. 152. 261. 121. 263. 214. *Pleteršnik* 1, 440. 428. *GM* 259. Šturm, *ČSJK* 6, 64. *Miklošič* 201. *SEW* 1, 73. 77. *Boisacq*² 609. *REW*² 2332. *DEI* 1155. 1166.

kompa f (Vuk, Novi Sad) = *kunfa* (*Po-savina*) »plitka lađa u kojoj se prebrođuje rijeka, skela«. Na -*ašica* *kompašica* f (Kostajnica) »vodenica na kompi«. Od madž. *komp*.

Lit.: ARj 5, 250. 785.

komparativ, gen. -*iva* m (Budmani), poimeničen pridjev (19. v., Šulek), gramatički termin za drugi štěpen pridjeva, učena riječ, izveden na lat. -*ivus* od part. perf. od *comparare* »uporediti« (prefiks *com-* i *parare*, v. *aparar, parícat*).

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1034. *REW*² 2094.

kompas m (Dubrovnik, 17. v.) »1° šestar, šestilo, 2° (nautički termin) busula, sjevernica (neologizam, 19. v., Šulek)« = *kompas* (Buzet, Sovinjsko polje) »šestar« < tal. postverbal *compasso* od *compassare* »mjeriti«, od prefiksa *com* i *passare* od *passus* »korak« = *kompas* (Belostenec) »sunčanik (sahat)« < njem. *Kompass* (također od tal.) = *kompan* (Belostenec) »isto«. Dočetno -*r* nejasno.

Lit.: ARj 5, 250. 251. *REW*² 2095. *DEI* 1035.

komplecion, gen. -*j* f (Dubrovnik, 17. v.) »tjelesna narav čeljadeta«. Od tal. učene riječi *compassione* < lat. *compassio* (14. v.), apstraktum na -*io* od part. perf. *compresso* (također poimeničeno u *compresso psychico*) < lat. *complexus*, od *complecti, completere*.

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1038.

komplikacija f (Šulek) »zamrsak, zamršaj«. Od lat. *complicatio*, apstraktum na -*atto*, od *complicare* (prefiks *com-* »zajedno«, *plicare* > (prema njem.) *komplirirati* = na -*ovati* *komplikovati*, -*ujem*, part. perf. pas. kao pridjev *komplikován*. Isti je glagol u *multiplikacija* »množidba«. V. *muhi*. Učene riječi.

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1038.

komplita f (16. v., Dubrovnik) = *kùmplita* (15. v., deklinira se kao pridjev: *na kumplitoj*) = *kumplit* m (16. i 17.: *savršnica iliti* ~) »*crkvena molitva*«. Poimeničen part. perf. u ž. r. *completa* (se. *hora*) od *compiere* > tal. *compieta*. Od istog je glagola apstraktum na -*mentum* *kumplemēt* (Božava) = *kompliment* (Zagreb, gradski govor) < tal. *complimento* (16. v.) > fr. *compliment* (*i* je prema španj. *cumplir*). Ovamo također prilog *kumplēt* »posve«, *kumplēt dôst* (ŽK) iz lat., upor. slov. *kùmplt*.

Lit.: ARj 5, 781. Cronia, *ID* 6. Šturm, *ČSJK* 6, 82. *DEI* 1037. 1038. *REW*² 2101.

komponiti, -*im* pf. (16. v., čakavci) »složiti, napisati knjigu«, sa njem. -*ieren* *komponirati*, -*am* »skladati (muzički termin, internacionalno)«, na -*ali* *kompanjal* (objekt *verse*, M. Držić), *skompònjat*, -*am* (Dubrovnik), iterativ *skomponjavat* »šaliti se« = *skompòniti se* (Korčula). Od lat. > tal. *componete* (sttal.) > *comporre* (14. v., od prefiksa *com-* »zajedno« i *panere* »staviti«). Poimeničen particip (internationalno) *komponenta* f. Na -*ist* *kompa, ist* m (19. v.) < *componista* »(prevedenica) skladatelj«. Apstraktum ba -*ilio* od part. *composilus*: *kompozicija* f »skladba« < *compostilo*. Od vlat. *composlus* > *kupus* (v.) i *kompot* m (gradski govor) < fr. *compot* preko njem. *Kompott*.

Lit.: ARj 5, 251. *DEI* 1038. *REW*² 2103.

komračiti, -*Im* irnpf. (Vuk, Srbija) »kuburiti, nevoljno živjeti«, s gubitkom *s* (deprefiksacijom) od *skomračiti*, -*Im* »škrtariti«. Prema Matzenaueru bilo bi to složenica s prefiksom *ko-* i *mračiti* (v.). To tumačenje ne zadovoljava semantički. Upoređivati se može

sa steslav. *skomrah*, polj., rus. *skomoroh* < *skomorh »praestigiator«, prema Miklošiču i Kelemini od langob. *scamareis* m. pi. »ljudi koji vrše sramotan posao«. Ide li ovamo i *skomutivati* se impf, »oklijevati«? Taj bi doista mogao sadržavati prefiks *ko-* prema češ. *skomírati* »languir« < *ko-* + *míriti* »mrijeti«.

Lit.: ARj 5, 251. Miklósié 310. Isti, Lex. 847 Holub-Kopečný 333. Bruckner 494. Matzener, LF 8, 188. 191. 20, 9. Kelemina, SIREv 4, 191.

kòmun m (13. v., Istra) = *komun*, gen. *-una* (Rab, Božava) = *komuna* f (15. v., Dubrovnik, Cavtat) »općina«, danas ponovo uvedena riječ u književni jezik. Pridjev na *-alis komunalan (posao)*, na *-ski komunski* (14. y.) = *komúnski* (Božava), poimeničen n *Komúsko* (Bijela, Boka, toponim, *nš* > *s*). Od lat. *communis* (složenica s prefiksom *com-* i *munis* od *munus* »služba«) > tal. *comune*, pridjev i poimeničenje. Naš termin *općina* upravo je prevedenica odatle. Na lat. *-itas* > sttal. *-tade* > *-ta: komunitad*, gen. *-di* f (Vuk, Paštrovići) = na fr. *-té* > *-tet komunitēt* m (sjeverni krajevi vojne Granice). Na lat *-ata* > stmlat. *-ada komunāda* (Krk, Vrbnik) »s.lina« = *selska komunica* (Riječka nabija, Crna Gora). Na *-icore* (frekventativ) steslav. *komčkatī* (Euch, sin., Supr.), odatle postverbal bug. *komka* »Abendmahl«, na *-al-nica komkalnica, komka(va)m se* »gehe zum Abendmahl«. To je posudenica iz balkanskog latinizeta *cumineca, arb. *kungë* »der den Laien verschlossene Teil der griechischen Kirche«, *kungoj* »gehen zum Abendmahl«, na *-imen* > *-im kuŋġim*, na *-ata kungatē* »Geweihetes Brot des Abendmahls«. Kao učena riječ odatle *komunijon* f (Bokelji, 18. v.) < lat. *communio*, gen. *-orai* »pričest« i *kommunikati, -ām* pf. (17. v., čakavac) »pričestiti«. Naši crkveni termini *pričest* f, *pričesce* n, *pričestiti* prevedenice su odatle. Upor. *kombkanije rekše pričestjenje* u rukopisu 13. v. Kao internacionalna riječ na lat. *-alio* > *-adja komunikacija* f »1° saopćenje, 2° saobraćaj«, *komicirati, -ičīram* »saobraćati« nije ušla dublje u saobraćajni jezik.

Lit.: ARj 5, 244. 251. 252. Mladenov 248. GM 214. Románsky 113. REW⁵ 2091. Pletersnik i, 428. Cronia, JO 6. SEWJ, 557. Vaillant, *Pulletin linguistique* 14. Stefanie, Slovo 6—8, 102—3. Kušar, Rad 118, 21. DEI 1041.

kòmus m (17. v.) prema f *kamusa, komusica* (Kurelac) = *komus* (Voltidi) »veliki pas molossus«. Budmani pomišlja na tal. pridjev

camuso »plosnata nosa« nepoznatog postanja, ali koje u značenju »molossus« nije nigdje potvrđeno.

Lit.: ARj 5, 252. DEI 710.

konāblja f (Krk, Istra, oko Pazina) = *konabje* f pl. (Vrbnik, »za sputit živo«) = *kanābla* (Vodice, Golač, Korlevići, Badema) »luk oko vrata ovce na kojem je zvonu«. Deminutiv *konabljica*. Ovamo ide denominal *skonabjiti, -im* (Vrbnik, objekt *volī*). U mletačkom grada Krka *la conab(o)la* »isto«. Na Krasu *halamba* (metateza). U istro-rom. *ka-haula* = furl. *cianeule* f, koje je sinonim od *cianive* f, kojem odgovara u hrv. (čakavskom) i slov. *kāmba, komplje*. Riječ *konabla* očit je lat. deminutiv na nenaglašeno *-ula* *canābula i potpuno se poklapa s tal. dijalektalnim *canāula j -naola* f (mletačko-ladinski tip) = *kana(v)ule* (Rovinj, Fazana) »collare delle vacche«. Ta se riječ opetuje ne samo u Piemontu, nego i u južnoj Francuskoj i Španjolskoj. Već ta okolnost govori u prilog tvrdnji da je osnova riječi *canava* (16. v.) »collare dei bovini« predrimska. Istaknuti treba fonetsku razliku u postupku između istroromanskoga i furlanskoga s jedne strane i čakavske posudenice s druge. Dok je *b* među vokalima iščezao u furlanskom i istroromanskom, očuvan je u hrvatskom i krčkoromanskom gdje je penultima sinkopirana.

Lit.: ARj 5, 254. DEI 713. Skok, SIREv 3, 173, Banali 2, 196., § 405. REW⁵ 1600. I. Ive FEW 1, 215. Štrekelj, DAW 50, 32. ASPH 11, 461. 14, 526. Letopis 1896 s. v. komplje. SEW 1, 477.

konak m (16. v., Vuk) = *konak*, gen. *-āka* (Kosmet) »1° (pre)nočište, 2° stan, 3° dvor, palača, 4° zgrada za državne urede, 5° gostinjac«. Deminutiv na *-ič* *konačić*. Radna imenica na *-jar konačar* (Srbija, Miličević) = na *-džija konakčija* = *kona(g)džija* (Vuk). Denominal na *-iti konačiti, -im* (Vuk) (*m-*) = *konāčit* (Kosmet), odatle na *-ište konačište* n, na *-ovati kōnakovati* (18. v.) »prenoćivati«, odatle *konakovina* (neologizam) »plaća za konak«, pridjev *konakovan*, složen *konakodajuć*. Balkanski turcizam (turski apstraktum *konak* »nastamba« izveden s pomoću sufiksa *-āk* od *konmak* »nastaniti se« kao *jatak, kačak, batak, sandžak, binek, dernek*) iz terminologije stanovanja: rum. *conac, conăcar, -arie*, bug., arb. *konak*. I sam turski glagol posuđen je u aoristnoj osnovi na *-d kondisati, -am* pored *-šem* (narodna pjesma) = *kondisati, -sam*

(Bosna, i iz prezenta) »namjestiti se, nastaniti se« = *kondisovati, -ujem* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Također balkanski turcizam: bug. *konvam* pored *kondisvam*, arb. *komps* (preko grčkoga) pored *kōndīs*, cine. *condisi*, ngr. *zovévō*. Isti glagol sa recipročnim infiksom (modifikatorom) *-uš-, u-*, kojim se kaže da više subjekata pravi glagolsku radnju, po imperfektivnoj osnovi na *-t konuš'ísat (se), -išem* impf, »biti u susjedskim = prijateljskim odnosima« = *konustisati* (*š* > *s* zbog disimilacije u prezentu *š - š' > s - š'*), *-išem* (Bosna) »sinonim: kondisati« < tur. *kon-uş-mak* »naći susjeda, napraviti prijateljstvo«; bug. *konušit's(v)am*. Od osnove istog glagola sa sufiksom *-šu*, koji je u vezi sa recipročnim *-us-*, je *konšija* m = *komsija* m (Vuk) = *koj-šlja* pored *konšija* m (Kosmet) prema f *konšika* »susjed«. Odatle hipokoristici *kóno* m (Vuk) prema f *kana* (Vuk, Srbija), s pridjevom *konin* = *komo* m (Vuk, Martić) prema f *kónša* = *konše* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović). Pridjev na *-in konšijin*, poimeničen na *-ica konšij(n)ica* (Banija, Lika) »susjeda«, na *-ski konšijskī* = *kōnšiski* (Kosmet). Apstraktum *konšiluk* (17. v.) = *konšilak* (Kosmet) = *komšiluk*. Denominal na *-ati konšijati, -ām* (Piva-Drobnjak) »biti s kim u komšiluku«. I taj je turcizam (tur. *konşu*) balkanski: bug. *komšija, komşuluk*, arb. *kompsM* = *koisht* (Skadar).

Lit.: ARj 5, 359. 360. 266. 280. 268. 276. Elezović 1, 301. 307. Vuković, SDZb 10, 389. Zega, Slávia 9, 579—581 (cf. RES 10, 308). Miklósié 126. SEW 1, 556. 557. Mladenov 248. Lokotsch 1201. 1202. GM 196. Deny §§ 574. 859.

kōnastra f = *kunastra* (Poljica) »mljezivo > mízivo (ZK), Biestmilch«. Nalazi se još u bug. *kalastra, kalastra* »prvo mljeko poslije telenja, Biestmilch«. Ovamo ide u prenesenom značenju (sinegdoha) *kūlizdra* (Lika) »šaljiv (pejorativan) naziv za najprostiji sir odnosno basu«. Zacijelo od balkansko-rom. *colostrum* > pl. n. *colostra* mediteranskog podrijetla prema Battistiju > rum. *cureastă*, tal. *colostro, colèstra* (Grosseto), *culiestru* (Astu-ijia). Kako je to pastirski termin, mogao je ući u bugarski i hrv.-srp. preko rumunjskoga. Glas *n* je nastao po zakonu disimilacije *l-r > n - r* ili *r - r > n - r*, ako je preko rumunjskoga.

Lit.: ARj 5, 770. Mladenov 261. Románsky 112. REW⁵ 2052. DEI 1021.

konat, gen. *konta* m (17. v., Perast, Rab, Božava, Potomje, objekt uz *davati, činiti*) = *konta* (Srbija) »račun«, *dat u kōnat* (Kučiće)

»pričati svoje posle«, *tornati konat* (Istra, Primorje) »biti koristan«. Tal. *conto* < lat. *computus*. Postverbal od denominala *komati, -ām* (18. v., jugozapad) = *kuntāt* (Božava) »računati« < tal. *contare* < lat. *computare*, od lat. prefiksa *cum* i *putare*. S tal. prefiksom *i-* < lat. *ex-*: *skonat*, gen. *skonta* m (Potomje, Korčula) »kamata«, internacionalni talijani-zam *skonto* m »popust«, *skōntati* (Perast) < *excomputare*, odatle prema njem. *-ieren skon-tirati, skōntiram* impf. = *skontovati, '-ujem* »kupovati uz orbitak«, pridjev *skontovan* (1883). Razlikovati treba denominal s hrv. prefiksom *s skontati* se pf. (Vinkovci) »porefenati se, složiti se u računu«, *skontót* (Dubrovnik, Cavtat) »sračunati«. Glagol *kantāti, -ām* (Lika) »1° govoriti pjesme u kolu, 2° govoriti nekome mnogo« može da potječe i od *cantare*, s kojim se unakrstio *contare*. Odatle poime-ničen part. perf. akt. *kontālice* f pl. (Lika) »pjesme koje se ne pjevaju nego se kontaju, tj. izgovaraju«.

Lit.: ARj 5, 261. 277. Kušar, Rad 118, 24. 25. Cronia, ID 6. REW⁵ 2109. DEI 1073. 1077.

konatica f (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović, Šulek) »planinska travica«. Upor. rus. *kanatnik* »abutillon Avicenna«.

Lit.: ARj 5, 261.

konāval, gen. *-āvla* m (Bar, Sutomore, Crmnica) = *konavāo* gen. *-avla* (Crna Gora, Stoliv) = *konavo*, gen. *-avla* (Budva) »jarak, kanal za natapanje baštine (služi i kao granica između njih; da ne leži voda između dvije njive, dogovore se susjedi pa iskopaju jarak metar širok i metar dubok: u *konāvlu* je *zemlja pretilija*)«. Kod arbanaskih ribara u Ulcinju zove se *vía*, a u Boki *kóno*, gen. *-ala*. U Sutomoru više se govori i *jendek* (v.). Kao ime kra'» (horonim) *Konavli*, gen. *Konavālā* m pl. (14. i 15. v., najstarija potvrda 1378 = kolektiv na *-je Konavle* (kao pridjev na *-/*), poime-ničen u ž. r. prema *zemlja Kōnāvlja* (crnogorska narodna pjesma), pridjev na *-bsk konavaoski* (14. v.) = *konavoska država* (Pal-motić), poimeničen s pomoću *-ica Konavaoštica* (potok u Konavljju), etnik na *-janin Kōnāvja-nin* (14. v.) m prema f na *-ka Konavaoka* = *Kōnāvōka* = (analogijom prema *djevojka*) *Konavojka*, gen. pl. *Konavojaka*. Porfirogenet zove ovu župu *Κανάλη*, etnik *Καναλίτσα* = lat. *Canale* (tako i danas tal. kod Kavanjina *Kanali*, iz čega se vidi da je *Konaval* isto što i *canalis* > *kano*, kao i daas u Boki).

Riječ *konaval* potječe od lat. *cannabula* > fr. *chêne*. Prema tome je to kao i *canalis* izvedenica od *canna* (v.) s pomoću sufiksa *-bulum* < ie. *-dhlom*. Upór. definiciju *The-saurusa*: »canalis od agros siccandos, quem gromatici inter signa terminalta référant«. Za razliku od *konablja*, *konavao* i *Konavli* predstavljaju sa romanističkog gledišta ispuštanje suglasnika *b* pred velarnim vokalom kao u istroromanskom i furlanskom V. *konablja* i *konao*. Vlat. dvoglas *au* > hrv.-srp. *av* je kao u *Maurus* > *Movar*, *Mavar* (Dubrovnik), *Paulus* > *Pavão*, *laurus* > (*l*)*avor*, *lovor*.

Lit.: ARJ 5, 262. Zore, Rad 170, 210. Jovičević, ZbNZ 23, 152–153. Budniani, Rad 65, 162. SEZb 15, 434. REW⁷ 1566a. 1600. Skok, NVj 29, 330. Maver, AR 6, 240. Ernout-Meillet 136.

konc, prilog (Lika) »posve«. Od njem. *ganz*. Unakršteno sa *konči* (v.) *konci*, prilog (Lika, Dobroselo) »sasvim, samo«.

Lit.: ARJ 5, 263.

koncediti, *-im* impf. (15. v., Statut kastavski) »dopustiti«. Od tal. < lat. *concedere*, od prefiksa *con* i *cedere*. Apstraktum sa sufiksom *-io*, gen. *-ionis* *koncesija* f (1863) »dozvola sa strane države« < lat. *concessici*, pridjev na *-alis* *koncesionalan* (1863), na *-ar* < lat. *-arius* *koncesionár* (1863). Učena riječ.

Lit.: ARJ 5, 263. DEI 1041.

koncept m (18. v.) »(uredski) sastavak«. Od lat. poimeničenog part. perf. *conceptus* > njem. *Konzept*, od *concipere* (prefiks *con-* i *capere*) > prema njem. na *-ieren* *koncipirati*, *-cipirám* impf, »sastavljati«. Pridjev na *-alis* *konceptualan*.

Lit.: ARJ 5, 263. DEI 1045.

koncili m = *koncilijo* (14. v.) = *koncuym* m (17. v.) = *koncilj*; (14. v., Senj) = *koncil* (prema njem. *Konzil*), crkveni termin, učena riječ, »crkveni sabor«. Od lat. *concilium*, apstraktum na *-ium* od *con-* »zajedno« i *calare* »zvati«.

Lit.: ARJ 5, 263. DEI 1046.

končijera f (Perast, Dobrota, Kotor) »karačina za ulje« = *konar* m (Kućište, Brač) »uljanica za začim, so«. Na *-iera* < *-arius* od tal. *conciare* < lat. **comptiare*, od part. perf. *complus*, prefiks *co-* »zajedno« i *emere*. Na *-ar* < *-arius* *koncár* (Istra, čakavski) »cistrator«.

Lit.: Štrekelj, ASPH 30, 473. DEI 1046.

kondicija f (16. v.) »uvjet«. Od lat. *condiġa*, apstraktum na *-io*, gen. *-ionis* od prefiksa *con-* i *diġo* od *dicere*. Prema tal. *condizione* > *kondicijon*, gen. *-oni* f (Dubrovčani, 16. i 17. v.) = gen. *-ona* m (16. v., Dalmacija) — *kundicijon* (16. v.) »isto«. Pridjevi na *-alis*, poimeničeni *kondicional* m (gramatički oblik), proširen na *-bn* > *-an* *kondicionálem*, na *-atus* > *-at* *kondicional* (18. v., Dalmacija).

Lit.: ARJ 5, 265. 784. DEI 1052.

kondot m (Rab, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *kondot* (Korčula, Dubrovnik) = *kandót* (Božava) — *kondüt* (Boka) = *kōndut* pored *honduć* pored *hāndut*, *handuč* (Smokvica) »zahod, nužnik, destro (v.)«. Od tal. *condotto* »cesso«, poimeničen part. perf. *conductum* od *conducere* (prefiks *con-* i *ducere*).

Lit.: ARJ 5, 266. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, ID 6. DEI 1052. REW* 1228.

kōndža f (Lika) »volja«. Možda turcizam *kine* »naklonost«, prema Budmaniju.

Lit.: ARJ 5, 267.

konđa f (Vuk, Šumadija) »ubradač, povezača udate žene« — (sa disimilacijom *nd* > *ng*) *konjga* (Srbija, Valjevo, Mačva, Šumadija) = (sa nejasnim *t* < *k*) *tūnjga* (Vuk, Baranja) »ženski potkapak od krpe oko kojeg se veže ubradač; sinonim: džega (v.) = (sa *p* mjesto *k*, *t* unakrštanjem sa njem. *Bund*, ьrog. *punt*, *puntek*) *punda* (Vojvodina, Srijem) »čvor od pletene kose na glavi«. Od mađ. *konty* pored *punty* »Haube«, odatle i rum. *conciu*, *conclura* »frizura«, slvč. *kont*, ukr. *kanty*. Upór. *hondelj* (v.) i *fanjak* (v.).

Lit.: ARJ 5, 267. 285. 12, 663. BI 2, 601. Miklošič 127. SEW 1, 560. Tikin 399.

konev f (slov., češ.), stara posudnica od lat. *canna* (Venancije Fortunat) »sorta di vaso« sa prijelazom u deklinaciju *ū* (prema *lagav*, *bačva* v.), ne nalazi se u hrv.-srp., nego u njem. *Kanne*. Odatle deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* *cannula* > slov. *kanita* f, dem. *kanglica*, također samo slov., vjerojatno preko njem. *Kannel*, *Kandel*. Opća južnoslavenska posudnica iz balkanskog latiniteta je izvedenica na *-ata* za apstrakte kol. značenja *cannata* f »upravo ono što stane u posudu, Kanne« > *kanata* f (Vuk) »sud ili mjera za vino« = *konala* (Budva, Tivat, Kosmet), dem. *kanalica* (15. v., također toponim) »lončić od jedne litre, krčag, mjera za tekućine«. Nalazi se još u arb. *kēnatē*, bug. *kanata*

»Weinfass, Tonkrug«, deminutiv *kanače*, čine. *canata*, ngr. *καυνάτα* »pehar, čaša«, tur. *kanata*. Odatle je i njem. *Kante* > *kanta* f (ŽK, 16. v., Vuk, slov.) »vodeni sud, krčag«, dem. *kantica* (Belostenec). Ovamo ide zacijelo i denominal na *-iti* od participa prošlosti od *cannare* od *canna* »grkljan« (medicinski termin) *raskonati* »rascijepati«, *škanatiti* = *raškanatati* (Dubrovnik) »mali beskot, tvrdi kolač rascijepati popola«, *skanatica* (Mikalja) = *škanata*, *skanatica* f (Dubrovnik) »tvrdi kolač rascijepljen popola«. Upor. iat. *ex-cannare* > tal. *scannare* »zadaviti«, od *canna* »Kehle«. Lat. *cannata* potvrđeno je od 9. v. kao mjera za tekućine.

Lit.: ARJ 4, 824. 825. 5, 261. Elezović, JF 14, 229-230. Pletersnik 1, 385. 432. SEW 1, 479. GM 187. Mladenov 230. REW⁷ 1602a. DEI 722.

konfāt, *-ā* (Kućište, s objektom u akuzativu: *ne konfā me* »ne prija mi«). Od tal. *confarsi* < vlat. **confacere*, kllat. *conficere* (prefiks *con-*). S prefiksom *re* *refati*, *-am* pf. (Hrvatsko primorje, 1640, Vrbnik *po stimi refat drugim blagom*) »naknaditi, nadomjestiti«, od mlet. *refar* < vlat. **refacere*, kllat. *reficere*. Part. perf. kao pridjev *kontrafat* (15. v.) »patvoren« < tal. *contrafatto* < lat. *contrafactus*. Poimeničen part. perf. *kunfet* m (sjeverna Dalmacija, Istra, 15. v., Marulić) »zahara, slatko«, odatle na *-nik* *kunfetnik* m (1441) »zdjela na kojoj se hrani ili donosi slatko«, od tal. *confetto* (14. v.), internacionalni talijanizam *konfeti* m pl. S prefiksom *re-* apstraktum *refectorium* > latinizim *refektorij* m = *revertorije* m (Zaostrog) »jedaća soba redovnika«. Sintaktičke prevedenice: tal. *fare* u sintaktičkoj upotrebi prevodi se u jadranskoj zoni pri tvorbi faktitiva u vezi s infinitivima: *činiti čekati nekoga* (općenito Dalmacija), *da čini sjašiti čitavu regementu* (Tomiković); *fare* s prijedlogom *di* i imenicom prevodi se također (*fare di*): *činiti od manovala* »raditi kao (biti) radnik«, *činiti od advokata*, od *deputala* »biti advokat«, poslanik«. Prevodi se *fare* kao objektivan glagol i na sjeveru kao i u njemačkom: *činiti kompliment nekome*.

Lit.: ARJ 5, 785.

kōnferiti, *-im* pf. (Perast) = *kunferiti* (Božava). Od tal. *conferire* < kllat. *con/erre* (prefiks *con-* »zajedno« i *ferre* »nositi«). Apstraktum na *-entia* (part. prez. gen. *-entis* + *-ia*) *konferencija* (Budmanijev akcenat, 1865) »1° diplomatski dogovor, 2° sastajanje, 3° predavanje (prema fr. *conférence*)«.

konfesija f (1874) »vjera«. Od lat. *confessio*, apstraktum na *-io*, gen. *-ionis* od part. perf. *confessus* od *confiteri*, prefiks *con-* i *faterl*. Pridjev na *-alis* *konfesionalan*. Od tal. *confessione* *konfesijon*, gen. *-oni* f (Istra) »ispovijest«. Radna imenica na *-or*, gen. *-oris* *konfesur* (17. v.). Denominal *konfešati se*, *-ām* (Istra) »ispovijediti se«. Vidi naše prevedenice *spovij*, *ispovijed*, *ispovijest*.

Lit.: ARJ 5, 267.

konfin m (Marulić) = *künfin*, gen. *-ina* (Vuk, Primorje, narodna pjesma, Perast, Istra) = *künfin* (Božava, Rab, Vodice) = (disimilacija *n - n* > *0 - n*) *kofin* (18. v., Kotor) = *kuf in* (narodna pjesma crnogorska, Sutomore) = *kuvinj*, gen. *-inja* (Lika) »razvod (istarski prijevod, 1195, 1275), međa, sinor (Makedonija)«. Od tal. < lat. *confine* (prefiks *con-* i *finis*). Istog je podrijetla prema njem. *-ieren* > *-irati* *konfinirati*, *-finirám* < tal. *confinare*. Arb. *kuf t*, s članom *-ini*.

Lit.: ARJ 5, 149. 267. 746. 785. 841. Ribarić, SDZb 9, 81. Kušar, Rad 118, 22. DEI 1057. GM 210.

konfūdati, *-ām* pf. (Dubrovnik) »smesti, pomiješati, pomutiti« prema impf, na *-va-* *konfundavati*, *-fundavam* ~ *konfundili*, *-im* (Istra). Od lat. *contundere* > tal. *confōndere*, prefiks *con-* i *fundere*. Apstraktum poimeničen particip perf. *confūsus* na *-io* > *konfuzija* f, prema tal. *confusione* > *konfuzijon*, gen. *-oni* f (Dubrovnik, Istra, Potomje). Pridjev na *-bn* > *-an* *konfuzan*.

Lit.: ARJ 5, 267. DEI 1058. 1059.

konić m »vas quoddam« - slov. *kvinč* »ein Flüssigkeitsmass (Primorje)« -- *kune* (čedadski rukopis). Od furl. *cuinz* < lat. *congus* > tal. *cōngo*, *cugnē* (Abruzzi) »barilo«.

Lit.: ARJ 5, 267. Pletersnik \, 493. ASPH 14, 230. Matzenauer, LF 8, 198. Sturm, CSJG 6, 69. REW 2146. DEI 1004.

kōnka f (17. v.) = *kinka* (Vuk, Rab) = *kūnjka* (Gazarović, 17. v., Rab) = *kūinka* pored *kūnjka* (Šibenik) »školkja, skrinjica, banbalja«. Od tal. *cōnca* < lat. *concha* < gr. *κόγχη* »isto«. Starija je, čini se, posudnica sa *on* > *ç* u *kuka* (Stulić, Primorje) »vrst školjke«. Ali taj oblik nije dovoljno potvrđen i mogao je nastati od deminutiva *kućica* (Split) odbacivanjem sufiksa *-ica*. O *kućica* < *cozza* v. Na mlet. *-era* < *-ária* *kunkéra* f (Šibenik) »sprava za lov mušula«. Na lat. nenaglašeni deminutivni sufiks *-ula* *kūnkulja* f (Molai) =

kunkulja (Veli otok) »školkja«. Može se tumačiti jednako kao i *congiujè* (Abruzzi) od gr. χογγύλιον > tal. *conchiglia* sa gr. υ > u. Akcenat *kunkulja* govori više u prilog umiješanju lat. *-ula*. Upór. još slov. *gungelj*, gen. *-gija* »Baumknoten«, *gungljača* »Knorrenstock« < tal. (mlet) *gongola*.

Lit.: ARj 5, 268. 721. 754. 879. *Pleteršnik* 1 261 Kušar, *Rad* 118, 19. REW* 2112. 213. Matzenauer, *LF* 9, 39. *DEI* 1043. 1048. 1845.

konòbati se, *-am* impf. (18. v., Vuk, Lika) (*do-*, *is-*) »mukom živjeti«, *iskonobati se* (Lika) »izbaviti se od kakva zla«. Na *-iti ksònobiti*, *-lm* pf. (Vuk) — *skunabiti* »sinonimi: skunatoriti, sknaditi, skucati«. Bez paralela u drugim slavinama. Budmani upoređuje sa *kombati se*, *gambali se* (v.). Ne zadovoljava ni njegovo »izvući se iz konobe« za *iskonobati se*. Semantički stoji daleko i od rus. *kónob* »Becken« = stcslav. *konobt*. Možda je bliže izvedenica od *kon* m od *-četi* (v.) sa sufiksom *-oba* (v.). Upor. značenje u *jedva ću godinu dokonobati* »dovršiti«.

Lit.: ARj 2, 598. 3, 889. 5, 269. *SEW* 1, 558. *Vasmer* 614. *Uhlenbeck*, *PBB* 26, 204.

konsijencija (16. v., čakavci) = *konšijenca* f (Dubrovnik, 16. v.) = *konsijencija* = *konšencija* (čakavci) = *kunšencija* (16. v.) = *kušenca* (17. v., disimilacija *n - n > 0 - n* već tal.) = *kušencija* (14. v., Istra) = *kusijenca* (Istra) »savjest (prevedenica od lat. v.)«. Od tal. *consciènz(i)a* = *coscienza* < lat. *conscientia*, apstraktum ná *-enfia* (part. prez. od *seire* + *-id*).

Lit.: ARj 5, 273. 276. 787. 834. 855. *DEI* 1067. 1129. Matzenauer, *LF* 9, 40.

konsistorij m (16. v., Budmanijev akcenat) »savjet kardinala«. Crkveni -učeni termin od lat. *consistorium* (Tertulijan), apstraktum na *-zum* od *consistere* (prefiks *con* zajedno i *sistere*, reduplikativ od *stare*). Odatle apstraktum na *-entra* (part. prez. *ens*, gen. *entis* -f- *-id*) *konsistencija*, sa njem. *-ieren* > *-irait sistíratí, sistíráam* »odgoditi«.

Lit.: ARj 5, 273. *DEI* 1047. 1069.

konsòlat, *-ám* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »tješiti«. Od lat. > tal. *consolare* »isto«, prefiks *con-* i *solari*.

Lit.: *DEI* 1070. REW* 2161.

Konstantin, gen. *-ina* (14. v.), odatle sa *starim pridjevom na *-j* *Konstatinij grad* »Carrigrad«, prezime *Konstantínovia* = (sa novo-

grčkim *nd < ni*) *Karístandín*, prema tome *Konstandinopol* (15. v.) = (disimilacija *n - n > n - 0*) *Konstadín* = (*n - n > 0 - n*) *Kostadin* (13. v.) m prema f *Kostàdina* i prezime *Kostadiníć* — sa izmjenom sufiksa *Konstantije* (1348) = *Kostadije* (13. v.) = *Konstanco* (17. v., prema tal.) prema f *Konstantija* — *Konstancija* (17. v.) = *Konstance* (17. v.), upór. *Konstant-grad* (Kavanjin), valjda prema *Konbsta* (otac *Konstantina Velikog*). Veoma brojni su hipokoristici tri glavna tipa: (kraćenje prema disimilaciji *n - n > 0 - n*) *Košta* (14. v., Vuk) = *Kosta* i *Kosto*, prezime *Kostović*, odatle sa grčkim sufiksom *-ai < -αης* *Kostaćević*, (kraćenje prema novogrčkim *nt > nd*) *Kanda* pored *Kóndo* (Novaković), prezime *Kondić* (Bosna, pravoslavci), rumunjsko prezime *Coandă*. Najraznovrsniji je tip prvi slog *Ko-* + dodavanje slogova *-ča*, *-ča*, *-do*, *-jo* (varijante sa *-čin*, *-in*, *-adin*, *-an*, *-ak*) *Koca* (Srbija, Milićević) = *Kočo* = *Koča* (Vuk, Srbija, 18. v.), pridjev *Kočin čest* u toponomastici, prezime *Kocić*; *Kodo* (Lika), *Kojo* (14. v.) = *Koja* (Vuk, 14. v.), prezime *Kojović*, pridjev *Kojin čest* u toponomastici, prezime *Kojić*; *Kojčin* (Lika, 15. v.), odatle toponim *Kojčinovac* (Bosna); *Kojin* (Novaković), toponim *Kojinovići*; *Kojadin* (obrazovano prema *Stojadiri*), *Kojan* m prema f *Kojana*, prezime *Kojanović*; *Kajak* (Dubrovnik), prezime *Kojaković*.

Lit.: ARj 5, 139. 143. 144. 148. 149. 166. 167. 265. 271. 274. 371.

konstelacija f (Šulek) »(metafora) situacija, raspodjela snaga (politička konstelacija)«, latinizam od nominativa *constellāio*, gen. *-oras*, od kslat. part. perf. *constellātus*, tal. *constellare* »prosuti, snabdjeti zvijezdama«, prvobitno astrološki termin (1519), prefiks *con-* i *stella* »zvijezda«.

Lit.: ARj 5, 275. *DEI* 1134. REW⁸ 8242.

konstitucija f »ustav (prevedenica)«. Od lat. *constituġia*, apstraktum na *-io*, gen. *-ionis* od *constituere* (prefiks *con-* i *statuere*) »odrediti, staviti«, odatle *statuirati* preko njem. na *-ieren* i na *-ens*, gen. *-entis* *konstituanta* preko fr. *constituante* — tal. *costituente* f, poimeničen part. prez. Prema lat. sufiksu je *konstituci]đn*, gen. *-oni î* (17. v.).

Lit.: ARj 5, 275. *DEI* 1134.

konsulj m (Stulić, Šulek) = *konsuo*, gen. *-ula* (Mikalja, Stulić, Šulek) = (učeno) *konsolida* (Šulek), deminutiv na *-ula konsoldula*

»biljka gavez, symphyllum officinale«. Od lat. *consolida* (od *consolidare*, odatle internacionalnu sa njem. *-ieren konsolidirati*), prevedenica od gr. σόμφυλον.

Lit.: ARj 5, 273. 275. 787.

konsùmat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »potrošiti« = *skonsumati* (I. Držić) = *skonšumat*, *-am* (Istra, prefiks 55 = *con*, dvaput isti sufiks), prema njem. *-ieren konsumirati*, *-sumiram*. Postverbal sa *nš > nz konzum* (Zagreb). Od tal. *consumare*, unakrštenje od *consumere*, prefiks *con-* »zajedno« i *sumere* < *subs-emere* »uzeti« i denominala *consummare* od *summa*, odatle internacionalno *suma* — šuma (ŽK) »iznos«, *sumirati*, *sumiram*.

Lit.: REW* 2178. *DEI* 1072.

konšilj (Istra) = *kunšilj* (Istra) = *konselj* m (Marin Držić, objekt uz *sljediti*) »savjet«. Od tal. *consiglio*, danas *consiglio* < lat. *constitutum*, od *consulere*, odatle internacionalno *konzultirati*. Na *-arius* > *-iere konsilijer* m (Dubrovnik) = *konšiljer* (Istra) < tal. *consigliere* < stfr. *conseiller* < lat. *consiliarius*. Denominal na *-ati konšilj ati*, *-am* (sjeverni čakavci) = *kunšeljati* »savjetovati«, od tal. *consigliare*, mlet. *consejar*. Internacionalno *consul* govori se kod nas u dvije varijante: *nš* kao u tal. u jadranskoj zoni *konsol* m (1417) = *kunsol* (15. v.) = *kònsuo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, 15. v.), *prokonsuo* (Kašić, Kanavelić) = *kànsuo* = *konsula* m (narodna pjesma crnogorska, prema tal. *console*, upór. arb. *kushulè*) = *jša nz konzuo* (18. v.) = *konzul*, *konzulov*, *konzulski*, *konzuláran* † *-nzùlaran* (1863), *konzularski*, apstrakti *konzularstvo*, na *-at konzulat*, gen. *-ata*.

Lit.: ARj 5, 227. 787. 273. 275. Budmani, *Rad* 65, 165. *DEI* 1069. 1070. *GM* 218.

kontèplanje n (Gradić) = *kontemplacijon*, gen. *-oni* f (17. v., teološki termin), apstrakti na lat. *-io*, gen. *-ionis* = *-anje* od *kontemplati*, *-ám* prema iterativu na *-va-* *kontemplávati*, *-tèmplāvám* (Dubrovnik, 16. i 17. v., danas ironički) »(prema Gradićevoj definiciji) razgledanje, pomno i prosvjetljeno razbiranje i razvidenje«. Pridjev na lat. *-ívus kontemplativ*, proširen na *-ón > -an*, poimeničen na *-bc > -ac kontemplatívac*, gen. *-ivea* (17. v.) prema f *kontemplativa*. Učena riječi od lat. > tal. *contemplare*, denominal od *templum* (v.), upravo »uvesti nešto u vlastiti horizont, gledanje«.

Lit.: ARj 5, 277. *DEI* 1074.

kòntenat, f *kontènta* (Dubrovnik, 15. i 16. v.) = (pseudoekavizam) *kontjent* (16. v., Dubrovnik) (*ne-*), apstraktum na *-bstvo kòntèntstvo* = *kontènt* (slov.) = (sa ispuštanjem sufiksa *-tuš*) *kanten* (17. v., ŽK Žuretići) = (sa *o > u*) *kunten* (Jerković) = *kùnten* (Lika), *kùntenstvo* (18. v.), *kuntènat*, f *kuntènta* (Rab) = *kuntienat* (Račice, Kraška visoravan, Istra) = *kuntenet* (Cres) = *kuntint* (pseudoekavizam, Božava) »zadovoljan«. Denominal na *-ati kontèntati*, *-ám* pf. (Vuk, Boka, Perast) = *kuntentati se* (13. v.) »zadovoljiti (se)«, *nekontentanje* (Gradić). Po zakonu haploglogije *kuntati* (2 mjesta u rukopisu 16. v.) »platiti« (ni; e dovoljno potvrđeno). Od lat. *contentus* > tal. *contento*, part. pas. od *continere*, prefiks *con-* i *tenere*. Upor. *suzdržljiv*.

Lit.: ARj 5, 278. 787. 7, 885. *Pleteršnik* 1, 432. Kušar, *Rad* 118, 24. Ribarić, *SDZb* 9, 40. Cronia, *ID* 6. REW⁸ 2182. *DEI* 1075.

kontra (Dubrovnik, Šolta, Brač, Hvar, Vis, Split) = *kontra* (Istra, Hrvatska) = *kontro* (Istra) = *kuntra* (Rab), prijedlog s dat., prilog (*pro* i *kontra*) »protiv (u neprijateljskom smislu)«. Od lat. > tal. *contra*, tal. *contro* (od *cum extra*). Odatle s prefiksom *in-* *incontrare* < *kuntrât* (Božava), *extal*, *scontro* »stratto, libro dei mercanti« > prema njem. *-ieren skontrirati*, *skòntríram* impf, »pregledati blagajnu«, *skòntro* (Istra), prijedlog »prema«, *skòntrat* (Dubrovnik) = *škontrat* (Korčula, subjekt *vjetar, maištral*) »sudariti se (o oblacima, vremenu, o promjeni vjetra)«. Apstraktum na *-atura skontradura* † (Dubrovnik, Cavtat) = *ikontradura* (Kučište, Brač, Korčula) »nagli preokret vremena«. Na *-ino*: *škontrm* (istročak.) »talea« < *furl*, *scontrin* »Kerholz«. Na *-ata*: *kontrada* (Istra) = *kuntráda* (13. v., Božava, Rab) »kraj, okolina, ulica«. Prefiks u imeničkim i glagolskim složenicama: od germ. i srlat. *bannum* > tal. *bando* »propis« < mlet. *contrabando* > *kuntrábando* (Božava), *kontrábanad*, gen. *-anda* »krijumčarska roba«. Po tom tipu: *kontrarevolucija*, *kontrapunkt* (muzički termin) i naše prevedenice *protunamira*, *protuslovlje*, u broderskoj terminologiji: *kontracenta* (Mljet, pribijena je na *centi*), *kontrafünj* (Korčula) »kantir (v.)«, *kontramadiri* (v. *madir*), *kontraranda* (v. *randa*); *kontroversija* f (17. v.), od kslat. apstraktuma ná *-io*, gen. *-ionis* *controversia* »diskusija«, od part. perf. od *controvertere*. Ovamo ide i internacionalni francuzizam *kontrola* f < fr. *controle* (1611), radna imenica na *-eur* < lat. *-atrem* < *-or kontrolor*, gen. *-ira* < fr. *con-*

trôleur, od lat. *contrarotulum* »protiv registra«, od *rola* < fr. *rôle* < lat. *rotulus* »zamotak, smotak«. Ovamo ide još *kontresl* (Perast), *kontrast* m (Šulek) »oprečnost«, postverbal od *kontrèstati* = *kontrèstât* (Cres), 1520. *kontrèstanje* n = *kontrèštanje* (15. v.). Od tal. *contrasto*, *contrastare* < lat. *contra stare* (v. *stati*).

Lit.: ARj 5, 278. 279. 788. Kušar, Rad 118, 29. Budmani, Rad 65, 167. Macan, ZbNŽ 29, 212. Hraste, Rad 272, 35. Cronia, ID 6. REW⁶ 2187. 2191. 8231. Štrekelj, DAW 50, 53. DEI 1078. 1084. 1082.

kontrat m (Dubrovnik, Potomje, Lika, 17. v., Smokvica, Korčula) = *kuntrât* (Istra, Božava) »ugovor, pogodba«. Od tal. *contratto* < lat. *contractus*, poimeničen part. perf. od *contrahere*, odatle prema njem. *-ieren kontrahirati*, *-trâhirâm*, od lat. *trahere*, na *-atus* lat. *tractatus* > *traktat*, gen. *-ata* »rasprava«.

Lit.: ARj 5, 279. 288. Cronia, ID 6. REW³ 2188. DEI 1082.

kontribucija f (1866) »namet«. Od lat. apstraktuma na *-io*, gen. *-ionu contribuĭta*, part. perf. *contribuim*, od *contribuere*, od *tribus* »pleme«.

Lit.: ARj 5, 279. DEI 1083.

kontriciĭon, gen. *-oni* f (17. v., Budmanijev akcenat) »(teološki termin) skrušenje, skrušenost«. Od tal. *contrizione* < lat. *contritio* gen. *-ōnis*, apstraktum na *-io* od part. perf. *contritas*, od *conterere*.

Lit.: ARj 5, 279. DEI 1084.

kontùtnac, gen. *-aca* (Šulek, 1865, i danas Hrvatska), od njem. *Kontumaz* m = *kontumacija* f (15. v., Dubrovnik, sudski termin) = *kontumanac*, gen. *-anca* (Srbija, Miličević) = *kontromanac* »lazarete«. Toponim *Za kontomâcijom* (Muo, ribarska pošta u Ljuttoj). Od tal. pridjeva *contumace* < lat. *contumax*, gen. *-acis* »koji se ne pokorava odredbi«, apstraktum na *-ia contumacia*.

Lit.: ARj 5, 250. Matzenauer, IF 9, 1. DEI 1089.

kontus m (15. v., Marulio) = *kuntoš* m (Vuk) = *küntus* (15. v.) = *kuntuša* f (Mikalja) »čurak, kočuh«. Kao balkanska riječ nalazi se u rum. *contas*, bug. *kontos*, arb. *kondósh* = *këndash* = *knosh* (Skadar) < ngr. *κοντόσιον*, ali i u ostalim slavina, u slov. *kantus*, slovačkom i poljskom (16. v.) kao i u mađz.

kôntôs (16. v.), odakle je naš refleks *kuntoš*, u njem. i fr. Upoređuje se sa *κωνδύς* kod Ksenofonta (Kiropedija) »persijsko gornje odijelo sa širokim rukavima«. Evropski je naziv za odijelo orijentalnog podrijetla. Ovamo može da ide i *cimer* m (Vuk, Crna Gora), s deminutivom na *-bc cinterac* »tunica pelli-cea«, ako se uporedi s bug. *kintiš*, koje je prema Mladenovu blizu riječi *kontoš*. Izmjena *o* > *i* i zamjena dočetka *-iš*, *-oš* sa *-er* ostaje neobjašnjena.

Lit.: ARj 2, 137. 5, 280. 788. Miklošič 128. SEW 1, 559. Bruckner 253. Mladenov 237. 249. GM 197. Šuman, ASPH 30, 302-303.

kônvenat, gen. *-enta* m (Dubrovnik) = *kunvenat* (Perast) = (disimilacija *n - n > e - ri*) *kuvènat* (Kotor) = (*nv > m*) *kumenat* (Perast) = *Kumenat* (toponim, sjeverna Dalmacija) »manastir, samostan«. Od lat. *conventus*, gen. *-us* > tal. *convento*, od *convenire*, prefiks *con* »zajedno« i *venire* »doći«. Pridjev na *-olis konventual(ari)* (*misa konventualac*, Kašić), poimeničeno m *fratar konventualac*. Odatle *konvènjati*, *-âm* pf. (16. v., Dubrovnik) »pogoditi se, složiti se, sporazumjeti se«. Odatle opet apstraktum na *-ium* tal. *convegno* > *kunvèno* (objekt uz *jenit* Božava) »sastanak«. Oblik na *vn > m* je možda leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Upor. rum. *cuvant* »riječ« iz balkanskog latinizeta. Apstraktum na *-io convenĭtia* > *konvencija* f (1853) »pogodba, sporazum«, od tal. *convenzione* > *konvencijon*, gen. *-oni* (Boka). Pridjev na *-alis konvencionalan* (Šulek).

Lit.: ARj 5, 280. Skok, NVJ22, 442. Cronia, ID 6. REW⁵ 2192. DEI 1090. 1091.

kônvikat, gen. *-kta* m (1868) = *konvikat* (Zagreb). Od lat. *convictus*, gen. *-us* »zajednički život«, od part. perf. od *convivere*, prefiks *con-* »zajedno« i *vivere*. Ovamo ide i *konvīt* m (16. i 17. v., Dubrovnik) »gozba«, postverbal od *konvitati*, *-âm* (17. v., Dubrovnik) »zvati na gozbu«, od lat. > tal. *convitare*.

Lit.: ARj 5, 280. DEI 1092. REW 2200.

konvûls m (Rab) »trzavica«. Od tal. *convulso* < lat. *convulsus*, poimeničen part. perf. od *convellere*, prefiks *con-* i *veliere*.

Lit.: Kušar, Rad J18, 19. DEI 1093.

konj, gen. *konja* m (1564, Vuk) = *kônj* > *kojn* (Kosmet, hrv.-kajk.) = *konj*, gen. *konja* (Buzet) »1° equus, 2° na krovu dvi-

je kose grede spojene na kaděnu (škare) (Buzet, Sovinjsko polje), 3' oronim, planina« prema f *kobila* (Vuk) »* equa, 2' psovka za žensko«, sveslav. i praslav. riječ. Izvedenice su od svakog naziva posebice. Od *konj*: pridjevi na *-ev kônjev*, poimeničen *Konjević* (prezime, toponim), na *-ov* u poimeničenju *Konjović* (prezime), na *-ski konjski* (čest u imenicama bilja, kao toponim u sr. r.), poimeničen na *-jak konjstak*, gen. *-âka* »prišt«, na *-ina Konjščina* (nazvano po plemićima *Konjski*, toponim). Deminutiv na *-bc kônjac*, gen. *konjca* (Menčetić), na *-bk konjak*, gen. *konj ka* (Jačke), na *-zc konjic* (15. v., također toponim), sa dvostrukim deminutivnim sufixom *konjičič* (Vuk) = (hrv.-kajk.) *konjiček*, na *-ik kônjik* (sjeverozapadni krajevi), na *-če konjće* — *kônjče*, gen. *-eta* (Kosmet). Augmentativi: na *-ina konjina*, na *-etina konjëtina* »konjsko meso«. Radne imenice na *-tuk kônjik* (1552, steslav. i rus.), odatle pridjev na *-ski konjički* (1545, steslav. i rus.) < *konjb -1- *-nik* prema *konjanik* (Vuk) — *kônjenik* (Bosna), odatle na *-nica konjica* (iz rus.), *konjica* (Rijeka) »hrpa od 4—5 oraha jedno na drugo«, odatle na *-jar konjičar* »vješt jahač«, na *-bstvo konjanništvo* (Belostenec) = »*konjištvo*; na *-ar kônjâr*, gen. *-ara* m (15. v.) »čovjek koji čuva konje« (razlikovati treba *Konjari* u Makedoniji »maloozijski Turci«, od *Konia* < *Iconium*) prema f na *-ica konjarica* »krupna okrugla šljivâ«, *konjarija* (Belostenec) »konjanništvo«, na *-nica konjarnica* »staja za konje«; na *-uh: kônjuh* m »1° koji čuva konje, 2° lično ime (1260, 1457), 3° toponim (staro ime za *Elbasan* u Albaniji)« = *konjuk* »konjski liječnik« prema f *konjuha* (Dubrovnik, okolina) »zmija«, na *-ica, -nica konjušica* — *konjušnica* (18. v.) = *kônjuška*, od pridjeva na *-ski konjuški*, poimeničen na *-ica konjuštica* (Vuk) »smuk«, na *-ača konjuvača* »vrsta jabuke«, na *-ar konjuhar* (Mikalja i drugi leksikografi) = na *-jar konjušar* m (18. v., Vuk) prema f na *-ica konjušarica* (Vuk), na *-ka konjušarka* »vrsta biljke«, denominat na *-iti konjušariti*; na *-džija konjâdijja* (Ljubiša) »sinonimi: konjar, konjušar«. Kol. na *-od konjad* f (Stulić, nepouzđano), na *-adija konjâdija* (Belostenec) »konjanništvo«. Parasintaktička složenica *nâ-kônjče*, gen. *-eta* n (Bačka, Banat, Srijem) = *nakônče* (Kosmet) »muško dijete koje se mladod daje na konja«. Složenica s glagolskom osnovom kao drugim elementom: *konjôbârka* (Vuk, Srijem) »vještica jaka, koja konje obara«, *konjôder* (Lika) »(u šali) koji crknuću kljusad dere«, *konjogriz* (Đakovo, Gospić) »biljka ci-

chorium intybus«, *konjôkradica* m (Vuk), *konjômorâ* (Vuk) »velika binjadžija (v.)«, neologiznii *konjotrka* i *konjotrčac*, s imenicom kao drugim elementom *konjorep* »biljka equisetum«. Denominal *okônjiti* (*se*), *đkonjim* »dobiti konja«, obrazovano prema *okućiti se, onovčili se*.

Izvedenice od *kobila* nisu ni izdaleka tako brojne; praslav. pridjev na *-j kobilj* vrlo je čest u toponomastici u vezama s toponomastičkim imenicama *do, glava* itd., poimeničen na *-njak kobiljnjak* = *-njača kobiljnjača* »vrsta trave«. Prezime *Miloš Kobilić* — *Kobilović*, izmijenjeno u *Obilje*. To se prezime dovelo u vezu i sa *kopile* (Kostić). Na *-ar kôbilar* (17. v.) = *kobilâr* (Kosmet) »1° koji trguje kobilama, 2° vuga, 3° vrsta grožđa (Cres)«. Augmentativi za psovanje *kobilëtina, kobilés-nica, kobilarâ, -dija* (Lika). Na *-iça kôbilica* f — *kobllica* (Cres) »1° skakavac, prug, šaška, 2° kost na prsima kokoši, 3° razna oruđa«, na *-it kobilii* m (Brač) »drvena naprava na preši za ulje«. Rumunji posuđiše *cobilâ* (Moldavija) »1° rdav konj, 2° Pflugschleife = mađz. *eke-kabala*«, *cobiljâ* (Muntenijska) »kolac na kojem se na ramenu nosi voda«, Mađzari *kabala-ló* »kobila« i *kabocza* »cicada, cvrčak«. Glas r u *kobila* je nastao iz jery-a: steslav. *koby-ia*, rus. *kobyła*. Važan je rus. *komonb* za etimologiju *konja*. Suglasniku *m* odgovara u lit. *kumelė* — *Kume* »kobila« prema stpru. *camnet* »konj«. Iz tih upoređenja *izlazi* da je *konj* nastao iz ništičnog prijevaja *kombn, a *m* da se razvio iz *b*, kako se vidi ne samo iz praslav. *kobyła*, nego i iz karijske (ne-ie. jezik Male Azije) *κακκάβη* »pastuh«, gal. *caballos* > lat. *caballus* (u svim romanskim jezicima i u arb.), gr. *καβέλλη*, lat. *cabo* »pastuh«. Budući da se mocija izrazuje na savim neuobičajen način u ie. jezicima, a s obzirom na to da je potvrđena i u jednom starom ne-ie. jeziku Male Azije, mora se uzeti da *konj* i *kobila* pripadaju pred-ie. supstratu, i to sjevernom.

Lit.: ARj 5, 135. 281. 7, 401. 8, 351-352. Mažuranić 517. 523. Ribarić, SDZb 9, 159. Elezović 1, 297. 305. 310. 438. Tentor, JE 5, 207. Kostić, RIEB \, 232-254. JF 12, 49. Miklošič 122. 126. 128. SEW 1, 534. 555. 561. Holub-Kopećny 174. 193. Bruckner 241. 253. ASPH 11, 118. Vasmer 583. 609-610. 618. ZSPH 9, 141. Garjajeo 147. WP 1, 348. Brandenstein, PW, Šupi. 6, 142. Tiktin 379. Trombetti, AA 3, 26. Schwentner, PBB 62, 32. Mailin, RPV 76, 1. Markov, RFV 5, 75. Dynelev-Prince, Slávia 2, 638-640. Boisacq 388-389. Boháč, LP 33, 106-109. Pokorný, KZ 56, 133. Jinker, KZ 50,

249-59. Loewenthal, *KZ* 47, 146. (cf. Baric, *JP* 3, 208). *ASPh* 37, 378. Oštir, *AA* \, 78-138 (cf. *JF* 3, 214).

konjado m (Istra) = *kunjado* m (Istra, Boka, Dubrovnik) = *kunjado* (Rab, Cres, Božava) prema f *kunjada* (Primorje, Dubrovnik) = *kunjada* (Liburnija, Božava, Rab) »djever, šurjak, svak, pašenog prema zaova, svast, jetrva«. Od lat. *cognatus* (složenica, prefiks *cum* i part. perf. *natus*, od *nasci*, »consanguineus = gr. συγγενής«) u značenju krvnog srodstva, specijalizirano na pomenuto određeno srodstvo > mlet. *cugnado* > *cugnà*. Arb. *kunat* ide zajedno s rum. *cumnat*.

Lit.: *AR* 5, 283. 783. Kušar, *Rad* 118, 16. 18. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID* 6. Ribarić, *SDZb* 9, 171. *GM* 214.

konjeda f (Pančić, Šulek) »biljka glycyrrhiza echinata«.

Lit.: *ARj* 5, 284.

konjestar, gen. *-stra* m (Perast, Prčanj; *e > je* pseudojekavizam), s deminutivom na *-ic* (tip *māljic* od *malj*, v.) *konjestic* m (Prčanj) = običnije je f *konēstra* (Božava, Veli otok, Molai) = *konēstra* (16. v., Hlijevno), sa deminutivom *kōnestrice* = *kanistra* (15. i 16. v., Šibenik, čakavci), "sa deminutivom *konistrice* (15. v.) = *kōnjestra* (16. v., Ranjina), sa sumnjivim deminutivom *konjestrisk* (M. Držić) = (sa *str* > *str* kao u *oštar*) = *konēstra* (Lika, 17. v., Istra, Klana), s augmentativom *koneštrētina* (Lika) i deminutivom *kōnestrice* (Istra, Lika) = *kanistra* (15. v.) = *koneštra* (Lika), *konjestrētina*, *konjestrice* (Lika, Istra) — *kuneštra* (Krk) »košarica, koš, sprta, krtol« = *kaneštra* (Vodice, Istra) »platnena torbica«. Od lat. *canistrum*, n. pi. *canistra*, odatle hrv. femininum, čine. *canestra* = arb. *kanistre*, od gr. κάναστρον, jadranska posudnica možda već iz balkanskog latinizata. Valjda je izvedenica od *canna* (v.)

Lit.: *ARj* 5, 267. 268. 285. Ribarić, *SDZb* 9, 156. Rešetar, *Štok*. 242. Cronia, *ID* 6. *REW*³ 1594. *Rohlf*s 890. *GM* 174. *DEI* 718.

konjuš m (Cres, *djeca idu na konjuš*, kad ribari ulove mnogo ribe da i ona nešto dobiju od lova) = *kanjuš* (Dubašnica) »(ribarski termin kome je značenje postalo prilično neodređeno) moljakanje ribe poslije dobra lova u proljeće i jeseni (u rečenicama: *gremo na kanjuš*) = *ajdemo na kanjušu* (Pavlinović, Makarska)«, Parčićev prijevod »pesce che guizza fuor della tratta o rimane sul lido« = *kanjuš*

m (Mu) »riba koja se dijeli nakon lova onima koji potežu mrežu (to su ribe koje su ostale u magli, v.)«. Na *-ar* < *-arius kanjušar*, gen. *-ara* »koji moli ribu nakon lova (sreća je njihova u noći kad ima dosta palombića, Mu)«, prijevod Parčićev »persona che accoglie il kanjuš«. Denominal na *-iti konjušiti* (Šibenik) »doći na ribe, u cilju da se dobiju« = *kānjušiti*, *-im* impf, »kad se mreža napuni ribe, svak pomaže istezati, te hvata za se ribe što preko mreže bježe (Pavlinović)« = *kanjušiti*, *-im* (Bogišić) »vrst krađe ribe kad ribar prodaje ribu: dječaci odvrte pažnju njegovu kakvim kazivanjem, onda zahvate šaku ribe« = *kanjušariti* (Parčićev prijevod) *raccogliere il pesce rimasto sul lido*«. Neispravno je Budmanijevo i Mažuranićevo dovođenje tog starog ribarskog termina u vezu sa *kanjith* »gra-bežljiva ptica«. U Zadru je zabilježen 1749. taj termin u mlet. obliku *cognusso*. To je post-verbal od lat. > tal. *cognoscere* (*n* očuvano u južnofr., furi, i retorom.). Prvobitno značenje, koje je danas potamnijelo, jer se običajno prakticira više, bilo je »priznanje = dar u ribama onima koji su pomagali pri istezanju mreže«. Prvobitno se značenje još vidi u definiciji koju je dao ribar iz Malinske »dar gledaocima koji su pomagali ribaru, od ulovljenih riba, lokarde itd.«. Može se uzeti da je *konjuš* — *kanjuš* dalmato-romanski leksički ostatak. Glede *0 > a* upor. sttal. *scanoscenza*.

Lit.: *ARj* 4, 823. 828. *Mažuranić* 483. Skok, *Rad* 222, 121. *Farcii* 323. Tentor, *JF* 5, 206. *REW*³ 2031. *DEI* 1004.

kopa f (1395, Vuk) = *kopa* (Crmnica, Škaljari, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK, slov.), baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »1° Getreideschober, 2° Holzhaufen, 3° (Tivat) plast sijena, 4° žljebnjak na krovu (Buzet), 5° 60 snopova slame, škopnik za pokrivanje krova, 6° stog žita (Riječka nahija, Crna Gora, Buzet)«. Deminutiv na *-ica* potvrđen je od južnoslav. jezika samo u slov. I u rum. *căpiță* = *copiță*, s analogijskim sing. *copiță*, pi. *copiți* »Heuschöber« i arb. *kapice* = *kapice* »isto«. Na *-ila kopila* i »1° stog« zemlje i kamenja blizu kuća (južna Dalmacija, 2° oronim (Brač, Bosna)«. Na *-ište kopiste* (Vodice) »Ort wo Heuschöber stehen«. Na rom. deminutivni sufiks *-uceu kopnia* (Toimin) »skup lješnika na ljeskovoju grani«. Denominal *skopiti* (Riječka nahija) »sadjesti pšenicu«. Upor. stclav. *kopčeb* »Hügel«. Baltičke su paralele: lit. *kāpas* = lot. *kaps* »Grabhügel«, i u prijevodu lit. *kopa* »Menge«, *kopti* »gomi-

lati«. Iljinski predlaže vezu sa *kup* (v.), koje se mora drukčije tumačiti (Boisacq sa gr. κῦπη?). Upor. u historijskim spomenicima *cap-pa loeni*, na *-ilo kotila*, gen. *-kopilā* pi. t. »stog zemlje i kamena ukraj kuće« i istočno-fr. *kabot* »Heuschöber«. [Za *kopiste* v. i *koplje*].

Lit.: *ARj* 5, 292. 15. 280. Skok, *ASPh* 30, 308. 33. 363. *ZbNZ* 23, 162. Miletić, *SDZb* 9, 578. *Mažuranić* 525. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Miklošič* 129. *SEW* 1, 562. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 254. *KZ* 48, 208. *Vasmer* 618. Iljinski, *ASPh* 29, 162-3. Tiktin 285. *GM* 175. 198. *Boisacq*³ 536. *REW*³ 1648. Filipović, *IG* 3, 265.

kopan, f *kopna*, pridjev na *-bn* (Lika), sveslav. (osim rus.) i praslav., »1° na suhoj zemlji, 2° bez snijega«. Poimeničen je prema deklinaciji i *kopan*, gen. *kopni* f (18. v.) = u sr. r. *kopno* n (16. v., sjeverna Dalmacija i čakavci, danas općenito u književnom jeziku, se. *mjesto*, zbog toga sr. r.) »suho, continens, (u Dubrovniku) astarea (< ἡ στερεὰ γῆ — ἥπειρος »kontinent)«. Nalazi se još u stclav., češ. i ukr. Poimeničuje se i s pomoću sufiksa *-ica kopnica* (Lika) = *-ina kopnina* »mjesto bez snijega«. Denominal (inohativ) na *-ėti kopnjeti*, *-im* (*do-*, *is-*, *o-*, *s-*, subjekt *snijeg*) = *kopnei*, *-zm* (Kosmet) = *okopniti* (Menčetić), *skopnili*, *raskopniti*, *raskopnim* »rastopiti«, *kopnuti*, *-em* (18. v.). Samo južnoslavenska riječ; (*is*)*kopniti* (Kosmet, Srbija) ima i metaforicko značenje »(o)slabiti«: *iskopneo sam čekajući te*. Upor. slov. *prekopa* »1° toplina snijega, 2° mjesto bez snijega« i inohativ *kopėti*, *-i* »muffig werden«. Osnova je *kop-*, koja je prijevodom od *kipjeti* (v.), a upoređuje se i sa rus. *kopot*, gen. *kopti* »grah« i gr. κῆπνός »dim«, prema Brückneru i sa polj. *kopeć*.

Lit.: *ARj* 2, 598. 5, 293. 306. 307. *Mažuranić* 526. Lalević, *NJ* 2, 279-280. *Miklošič* 129. 426. *SEW* 1, 566. *Bruckner* 256. *Mladenov* 250. *Vasmer* 620.

kopar¹, gen. *-pra* (Vuk), sveslav., ako nije posuđen, kako misli Meillet, i praslav. naziv »mirisave biljke anethum graveolens L.« = (s metatezom *r* u naglašeni slog) *krop* (upor. češ. *kopr*) »sinonim: kmin (v.)«. Deminutivi na *-bc koparac* (Šulek, upor. slov. *kopre* »Fenchel« i bűg. *kóprec*) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kòmprc* (južna Dalmacija?) = na *-bk koprk* = na *-ic kapric*. Poimeničen pridjev na *-ov* u m. r. *koprov* m »sinonim: komin (v.)«. Augmentativ na *-čina* < *-bc -f -ina koparčina* (Sinjski rukopisi) »biljka peucedanum«. S

pridjevom *kopar slatki* »morač = komorač, motar (v.)«. Pridjev na *-bn* potvrđen je u toponimu *Coparno* (Dalmacija), poimeničen na *-ik Koprnik*. Biljka je kulturna, Madžari posudiše *kapor*, Arbanasi *kopër* »sinonimi: me-raje i ač«. Ne zna se ide li ovamo rum. *caprine* f pl. = *caprine* (Muntenija) »narcissus«. Postanje nije utvrđeno. Dovodi se u vezu sa *kopriva* (?) (v.), sa *kopnjeti* (v.), rus. *kopot*, gen. *-kopti* »prašina«, sa *kipjeti* (v.), kao i sa lit. *kvėpti* — *kvepė* »mirisati«. Posljednje je najvjerojatnije. Prijevodom *o* ostaje ipak nejasan.

Lit.: *ARj* 5, 251. 294. 311. 313. 314. 611. *Miklošič* 129. *SEW* i, 504. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 256. *Vasmer* 619. *Tiktin* 287. *GM* 198. *Mladenov* 251. *Godin* 95. *WP* 1, 380. Meillet, *Ēt.* 409.

Kopar², gen. *-pra* m = slov. *Koper*, gen. *-pra* (Istra), toponim od lat. lok. *Capris*. Pridjev *koparski*. U isto-rom. očuvano porred mlet. naziva *Capodistria* »glava Istre«, u etniku *Cauresan*, pridjev izveden s pomoću dvostrukog lat. sufiksa *-ensis* > *-ese* i *-anus*. Zamjena lat. *pr* > *ur* naliči na *kavre* = furl. *ciavre* (pogrdan furl, naziv za Slovence i Hrvate) < *capra*. Hrv.-slov. oblik, u kojem je očuvana grupa *pr*, od važnosti je za lingvistiku istororomanskoga. Time se dokazuje veza tog jezika u 7. v. sa dalmato-romanskim. Riječ *capra* dolazi još u imena otoka *Kaprije* n (*na* ~j) etnik *Kaprijanci* (čakavci, koji govore *cimjaja*) < tal. *Capri* (upor. u južnoj Italiji *Capri*, *Anticapri* < *čapraš*?). Zamjena romanskog dočetka *-i* (pl. f) sa *-ije* je kao u *Žirje* < *Zuri*, *Celje* < *Celeiae*, *Scupi* > *Skoplje*, *Bibani* > *Bibinje*. Ovamo ide zacijelo *kaprice*, gen. *kaprica* f pl. (Kornavli) »le convulsioni u čeljadeta i u živina«, Upor. *kozice* »Pocken«. Dočetak *-ice* i-ije jasan, je li naš deminutivni sufiks *-ica* ili lat. *-ictus*? Na nenaglašeni sufiks *-ula căpruia*, u pluralu *caprulae* > mlet. *Coorle*, odgovara toponim *Kopralj* = *Kopranj* kod Zadra < *Căpruii* nom. pl. (1076 — 1080). Na *-aria: Kopara*, otočić u rogozničkom zaljevu. Na *-eolus*: slov. *krpúlja* »divlja koza, Gemse« < *capreola*. Ovamo ide možda i etnik *Šavrini* »Slovinci koji žive na istarskoj visoravni u području pješčenjaka (kotari Kopar i Piran: njihovo kajkavsko narječje nije identično sa narječjima Brkina i Kraševaca, ali pokazuje zajednicu sa narječjem Bezjaka i Fučaka)«. *Šavrini* je izvedenica na tal. *-ino* (tal. *caprino* »stereo caprino)« od *šavre < furl. *ciavre* <

lat. *capra*. Ovamo ide možda još *ortz na kavraman* (Prčanj) »Lammfleisch mit Reis«.

Lit.: ARj 5, 294. Šturm, CSJK 6, 55. Zore, Rad 110, 217. Pleteršnik 1, 479. Skok, NVj 29, 226. 331. Isti, ČSJK 3, 24. 151. passim. Isti, GSND 15-6, 100. si. Isti, Slav. 150. REW⁶ 1647. 1649. Ribarić, SDZb 9, 7.

kopati, *kopam* impf. (Vuk) (*do-*, *se*, *u-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *pot-*, *pro-*, *ras-*, *s-*, *u-*, *za-*), balto-slav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin za obrađivanje zemlje orudem (motikom, krampom itd.), »graben, hauen, hacken«. Glagol *dokopati se* ima metaforičko značenje »dočepati se«, tako i *skopati*, *-am* (Boka) »istrotrošiti kopanjem« prema *skopat*, *-am* (Kosmet) »uhvatiti«, *iskopati* »uništiti«. Iterativ se pravi prijetojmom duljenja *o* — *a*: *-kopati*, samo s prefiksima; s pomoću infiksa *-va-* *-kopavati*, *-kōpāvām*, također samo s prefiksima. Izvedenice samo od *kop-*. Pridjev na *-bn kopan* »koji se lako kopao«, poimeničen na *-ica kopnica* (Kavanjin) »grob«. Postverbalni: *kop*, gen. *kōpi* f (1490), srednja Dalmacija, Pavlinović), *kop* m, *iskop* m (Vuk, Crna Gora) »istraga, uništenje«, *prokop* m, *raskop*, *ukop* m. Radne imenice na *-ač kopač*, gen. *-ača* m prema f *kopačica* (Vuk), odatle na *-ija kopačija* f »kopanje«, na *-bc kopač*, gen. *kopca* (16. v.) = *-telj kopatej* (Stulić); od *iskopati* »uništiti« na *-njak iskopnjak* (Vuk, Crna Gora) = *iskopanih* (Boka) = *iskopajnik* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *iskopnik* m prema f *iskopnica* »koji koga iskopa, uništi«. Na *-ača kopača* f »ašov«, s augmentativom *kopačina*. Na *-ina kopačina* f »plaća kopaču«. Na *-ka kopačka* f »nekakav strug«. Na *-alo kopalo* n (Lika) »oruđe za kopanje zemlje«, na *-alica kopālica* f (Istra) »vrijeme za kopanje«. Na *-anica kopanica* »1° repa« = *kopatica* (Kosmet) »2° izrađen kameni predmet iz cijelca kamena, kao, svjećnjaci u crkvi« = *koponica* (Molat) »načve«. Na *-anik'* *nakopnik*, gen. *-ika* (Vuk) »put nakopán«. Na *-nja kōpnja* f (Vuk). Na *-bk skōpak*, gen. *-pka* m (Kosmet) »motika koja se skopaša«. Na *-ovina kōpovina* (Lika) »okopana njiva poslije krumpira i kukuruza«. Složenica (humoristička) *kopogūz* m »slab i tup nož«. Deminutivne glagolske izvedenice na *-čati kopčati*, *-am* »gaziti po snijegu«, odatle *kopčalica* (Lika) »put načinjen stopama kroz debeli snijeg«, na *-kati kopkati*. Nejasna je tvorba *ukopūiti se*, *ukopūistīm* metaforičkog značenja »oprijeti se tvrdoglavo, ne popustiti se« = *ukofūitit se* (objekt *nos*, *krasta*) »postati tvrđ«. Ovamo ide i izvedenica na *-anj kopanj*

(18. v., Slavonci), na *-anja kopanja* f (15. v., Marulić, slov.) »1° sud izduben iz jednog komada drva, 2° načve«, s deminutivom na *-ica kopanjica* (Crna Gora). Upor. rus. *kopano* »Wassergrube«, bug. *kopanka* »kopanja«. Iz toponimije: *Kōpaonik* (Vuk) = *Kōpanik* (Kosmet). Glagol *kopati* ide među kulturne termine, koji se posuđuju. Mađzari posuđiše *kapa* »Haue«, *kapacs* »Grabmesser«, *kapālni* »kopati«, Rumunji *ciipaie* < *kopanja*. Baltičke su paralele potpune: lit. *kopati*, *kapoju* — lot. *kapāt* »kopati«. Dalja je veza u gr. *σκάπτω* i *κόπτω* (odatle internacionalni gramatički termini *koma*, *apokopa*, *sinkopa*) i u arb. *kmesē* = *kēmesē* = *kamés* »Hacke, Hippe«. V. *kopito*, *koplje* i *cijep* (v.).

Lit.: ARj 5, 294. BI 2, 635. Elezović 1, 438. Mažuranu 525. Miklošič 128. SEW 1, 562-564. Holub-Kopecný 179. Bruckner 255. Vasmer 618-619. Mladenov 250. Reichelt, KZ 46, 338. GM 185. 386. Boisacq 492-493. 870-871. Vaillant, RES 22, 15-16. Tomanović, JF 17, 209.

kopča f (17. v., Vuk, Kosmet, i slov.) = *kovča* (17. v., narodna pjesma) = *kopče*, gen. *-eta* n = *skovče* (narodna pjesma, Torlaci, Piroć u Srbiji, analogijski prema *dugme*, *puce*) = *kofče* f pl. »Haftel, Hacken und Öse daran« = *kovča* (Piva-Drobnjak) »(metafora) ovca savijenih rogova, tako da liče na kopče«, hipokoristik je od pridjeva *kovčoroga*. Pridjevi na *-ast kōpčast*, na *-li* (Vuk) indeklinabile kao epitet za *čakšire*. Deminutiv na *-ica kopčica* (Vuk) = *kovčica* (Dubrovnik). Na *-ar kovčar*, gen. *-ara* (Vuk) »1° muška kovča« = *kopčar* »2° koji gradi kopče«. Na *-ak kopčaci*, geb. *kopčaka* (Posavina) »vrst veza«. Denominali na *-ati kopčati*, *-ām* (*is-*, *ot-*, *pri-*, *ras-*, *f-*, *u-*, *za-*), *kopčati se* »1° (metafora za kokoši) coire, 2° (djetinja igra, Vuk, Hrvatska) bacati kopču«. Particip perf. pas. *zakopčan* kao pridjev je metafora »šutljiv«. Impf, na *-va-* *raskopčavati* / *skop-* s prijetojmom duljenja *o* > *a*: *prikapčati* (*ot-*, *s-*); na *-iti kopčiti*, *-lm* (*ras-*, *za-*) (Belostenec, Vinkovci, Dalmacija, Zagora, Pavlinović) prema *raskopčivati*, *-kopčujem*. Balkanski turcizam (tur. *kopça* od korijena *kob-* »debeo, okrugao«) iz terminologije odijevanja: rum. *copceț* s glagolom *incopcia*, bug. *kopča*, arb. *kopshē* = *komçe* (Skadar). Bilo je tumačenja i iz slav., dovodeći riječ u vezu sa lit. *kabėti*, *kabū* »visjeti« i sa *skoba* (v.) (tako Jagić i Zubaty).

Lit.: ARj 5, 146. 296. 297. 15. 300. Vuković, SDZb 10, 289. Elezović 1, 313. Miklošič 129.

SEW 1, 564. Jagić, ASPH 2, 397. Zubaty, LF 28, 116. Matzenauer, LF 8, 199. Jokl, Unt. 93. GM 198.

kopčeg m (17. i 18. v.), deminutivi *kōpčezac*, gen. m *-sca*, *kopčezic*, na *-ar kopčezār*, denominal na *-iti kopčeziti*, *-im* = *kovčeg* m, dem. *kovčezac*, gen. *-sca* (15. v.) = *kovčezic* (17. v., Vuk). Augmentativ *kovčezina* »1° kufar, gen. *-fra* (ŽK), kufer (Bosna), 2° raka, 3° Bundeslade«. Nalazi se još u bug. i u steslav. Rum. *cojduș*, pi. *-e* = *coșceiu*, pl. *-cee* »Behälter aus Latten zum Aufbewahren von Mais« sadrži unakrštenje sa *koš* (v.). Bez izvjesno utvrđene etimologije. Prema Mikkoli od tur. *kaşurcak*, prema Miklošiču izvedenica je od gr.-biz. *καύκαλον* »Schale eines Muscheltieres«, *καύκαλιον* »pehar«, od *καύκος*, *καύκιον* = lat. *canea* > rum. *cauc* »Schale«. Možda je od lat. *caucellus* (latinizacija od *καύκαλον*, upr. *κάρταλλος* > *cartellus*) > rum. *chepcel* (Srbija, Krajina, Ratkovo). Glas *-g* mjesto *-/* objašnjava se unakrštenjem sa *prljag*, *panjega* (v.). Upor. istu zamjenu i u *frčug* (v.) < *hordiolus*.

• Lit.: ARj 5, 297. 411. Miklošič 136. SEW 1, 594. Mladenov 244. Bruckner, KZ 48, 189-1-90. Mikkola, IzvORJAS 18, 1, 246.

koperatūr, gen. *-urā* m = *kooperator* (Zagreb) »(crkveni termin) župnikov pomoćnik«. Od lat. *cooperator*, gen. *-oris* (19. v.) > tal. *cooperatore* (13. v.) »suradnik«, radna imenica na *-ator* od glagola *cooperare*, prefiks *co-* i *operare*, denominal od *opus*, gen. *operis* »djelo«. Odatle učena izvedenica na *-atio kooperacija* f »suradnja«. Pridjev na *-ivus kooperativ* m »(trgovački termin) udruženje za nabavku robe« koje se izgovaralo u Zagrebu *korporativ*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 21. DEI 1094.

kopija f (16. v.) »prijepis«. Denominal na *-ati kopijati*, *-ām* pf. (16. v.) prema impf, na *-va-*: *kopijavati*, *-pijavam* (Dubrovnik, *s-Omišalj*) = prema njem. *-ieren kopirati*, *kopiram* impf. (*pre-*). Učena posudnica od lat. > tal. *copia*, *copiare*.

Lit.: ARj 5, 298. 15, 279. DEI 1096.

kopil m (čakavski, 17. v., Vetrancie) — *kopil* pored *kopilj* (Kosmet) = *kopio*, gen. *-ila* (Ančić) »1° izvanbračni sin; sinonimi na zapadu: fačuk, špure, mule, mulac m prema mulića f, 2° obješenjak (Kosmet)«. U Sveto-stefanskom hrisovulju muško ime *Kopiib* z

dētiju, *brat mu Kopih* (15. v.). Odatle na *-ič Kopiliče* (selo, 1761, Kosmet) i *Kopiloviče* (Kosmet). To se prezime identificiralo sa *Kobilić* > *Obilie* (v.). Femininum: *žena kopila Theodora*. Pridjev na *-bn: kapilan* (17. i 18. v.). Sa sufiksom *-e*, gen. *-eta* za mlado *kopile*, gen. *kōpileta* (17. v., Vuk, Kosmet) »1° izvanbračno dijete (od *kurve kopile*, narodna pjesma), 2° (metafora) zakrčljali klasić · kukuruza (Mikleuška)«. Deminutivi na *-sce* < *-bc* + *-če kopilešce*, na *-bc kopilac*, gen. *-Ica*. Na *-an* (kao *Milan kapilan* (17. v., Vuk) = *kopiljan* (Vuk) »1° (psovka) nezakonit, 2° valjan momčić«. Na *-jak kopiljak* (Kosmet) »1° kopilan, 2° obješenjak«. Na *-ica kopilica* = *kōplnica* *fvuk*, Dobroselo, Lika) »ovca ili koza koja je postala sjanjna prije vremena«. Na *-ač kopilac* (Lika) m »odraslo muško kopile« prema f na *-ača kopilača* = *kopiljača* »1° djevojka koja rodi kopile, 2° ime ovci«. Kōl. na *-ad* f *kopilad*, gen. *-i* (Vuk). Denominal na *-iti kopūiti se*, *kopūli* (subjekt *ovca*, *koza*) (*o-*) = *kopūljt se*, *-lji* (Kosmet) (*o-*). Balkanska riječ iz oblasti pastirstva i porodičnog života (uspor. *stāpāniri*): rum. *-copil* (sa dodacima *din flori*, *de lele*, *de la umbra gardului*) prema *i copilā* — sa slav. deminutivnim sufiksom *-ica copilā* (nije pejorativno) »dijete, malo djevojče«, odatle pridjev *copilāresc* = *copilāros* »djetinjski«. *copilārie* »djetinjstvo«, augmentativ *copilāndru* m, *-drā* f »velik dječko, djevojka«, *copilāri* »provoditi djetinjstvo«, deminutiv *copilaș*. Istači treba da se rumunjski akcenat u svim značenjima poklapa s akcentom u Kosmetu i s arb. *kopil*. Kad u rum. znači »izvanbračno dijete«, onda je akcenat isti kao u srp. *kopile* = rum. *copil*. U rum. može značiti još *copileț* (*-eț* < *-bc*) »Wurzelschössling des Mais« i »bağlama«. Posljednja značenja nema u hrv.-srp. Bug. pokazuje *e* mjesto *i* kao novogrčki i bizantinski: *kapele*, *kopelče* (koje se slaže u akcentu sa hrv.-srp. *kopile*), *kopelāk*, *kopelāče*, *kopelan*. Arb. *kopu* ima drugo značenje »sluga«. Samo kod Gega znači isto što i u hrv.-srp. Ali i u arb. pridjev znači »aufgeweckt, schlau«. Isto značenje kao u hrv.-srp., bug. i kod Gega pokazuje ngr. *κόπελος* »spurius«, ali u *κοπέλι* »junger Mann, Diener«, *κοπέλα* »junges Mädchen« < cine. *capelā* nema pejorativnosti; deminutiv *κοπελούδα*. Oštir i Jokl tumače postanje te balkanske riječi iz arbanaskoga. Oblik sa *i* potječe iz arbanaskog akuzativa, dok vokal *e* mjesto *r* predstavlja arb. akuzativ. Ishodište bi bila ilirotračka riječ *ie*. podrijetla, koja se očuvala u originalnom obliku u arbai. askom. Odatle

je prenesena u doba rumunjsko-arbanaskog nomadiziranja po katunima u balkanskim planinama u ostale balkanske jezike. Osnovica je arb. glagol *pjell* »rađam«, s prefiksom *ko-* = sanskrt. *ka-* »miss-, rđavo«. Prema tome *ko + *pelnos znači »Missgeburk«. Hrv.-srp. *kopile* predstavlja stariji arb. akcenat, dok rum. *copil* — arb. *kopil* mladi. Riječ je putovala s rumunjskim pastirima među Ukrajince. Značajno je što se nalazi i u strus. *kopeh* s istim *e* kao u bug. i bizantinskom. Iz toponomastike ide ovamo *Kopilje* (Crna Gora), *Kopiljak* i možda *Kapelnik* / *Kup-* > *Koplik* (arb.).

Lit.: ARj 5, 298. Elezović 1, 311. 2, 25. Miklošič 129. SEW 1, 564. Mladenov 25. Oštir, WuS 5, 220 (cf. JF 2, 311.) Isti, Anthropos 8, 165-180 (cf. IJb 4, 109). Jokl, Unt. 7. Tiktin 410. GM 198. Kuzmič, NVj 39, 219-226. 40, 51-60. 196-202. Grégoire, Etudes horatiennes, 1937, 14 (cf. Vaillant, RES 17, 95). Kostie, RIEB 1 (1934), 23-254 (cf. JF 14, 254). Baric, JF 2, 311. Skok, RSI 14 (1938), 94.

kopito n (Vuk) = *kopito* (Cres, ŽK) = *kopita* f (18. v., Kosmet), sveslav. *kopyto, »1° ungula, papak konja, magarca, mazge, 2° (metafora) kalup, 3° vrst ljuštura, crna morska školjka (Cres, Hektorović), 4° biljka asaram, 5° toponim (Hercegovina, Crna Gora)«. Deminutivi na *-bc kopitec* (hrv.-kajk.) »soccus, kalčina«, *kopitac* »biljka«, na *-ča kapica* f (Istra, Lika) »1° nazuvak, obojak, 2° dokoljenica, 3° tanka crevljica, 4° čarapa (Istra), 5° natikača (Lika)«, odatle na *-jar kopičar* »koji pravi kopice«, na *-bk kopitak*, gen. *-tka* »biljka«j na *-iče kopilce* (14. v.), na *-iča kopitica* »1° biljka, 2° oruđe opančarsko«, na *-nica* > *-lica kopitnica*, (sa disimilacijom *tn* > *ti*) *kopitlica* »biljka«. Na *-nik kôpitmk* (Crna Gora) »1° biljka asanim europaeum, 2° (Srijem) put za konja«. Na *-nĭāk kôpitnjāk* »1° školjka, 2° oruđe za vađenje školjki, 3° biljka«, odatle na *-ič kopitnjačić* »biljka«. Na *-njača kopitnjača* »biljka«. Na *-njara kopitnjara* »sinonim: kopitnjak«. Na *-ar* neologizam *kopitar* »kol. za konja i magarca«. Denominai na *-ati kapitali*, *-čem*, *-tām* »bacati se nogama«, *skopitati se*, *-čem*, *-tam* (Trebarjevo) »porazbacati« = na *-ovati*, *-ujem kopitovati* (Bella, Stulić). Nije sasvim razumljiva metafora u denominalu na *-iti kôpititi se*, *-im* (Stulić, Lika) (*ras-*) »1° rasti, širiti se, 2° bivati u boljem stanju«, ako je od *kopititi*, *-im* (Stulić) »1° kopita djelati, 2° cipele u kopita utisnuti« = *skopititi (se)* »prevrnuti«. Upor. rus. *kopytety* »im Galopp reiten«.

Možda je odatle nastala i lička metafora. Strus. *kopysati* »mit den Hufen ausschlagen« može se upoređivati sa *iskopislt* pf. »(tjelesno) oslabiti (Brusje, Hvar)«, ako i nije semantički posve identično. Imenica *kopito* kulturna je riječ koja se posuđuje: Mađzari posuđiše *kapcsa* < *kopit(i)ca* »soccus« i *kapta* < *kopyto* »Leisten«, Rumunji *copită* »konjsko kopito«. Glas *i* nastao je iz jery-a: steslav., rus. *kopyto*. Dočetak *-yto* sufiks je kao u *koryto* (v.). Zbog toga se može smatrati izvedenicom od *kopati* (v.). Prema ovoj etimologiji prvobitno je značenje »čim se udara o zemlju«.

Lit.: ARj 5, 301. 302. Elezović 1, 312. Tentor, JF 5, 207. Hraste, JF 6, 212. ASPH 25, 436. Mašuranić 525. Miklošič 128. SEW 1, 565. Holub-Kopečný 179. Bruckner 256. ZSPH 4, 216. Vasmer 621. Mladenov 250. WP 1, 346. 2, 561. Hirt, IP 32, 240. Agrell, Zwei Beiträge 22. Machek, Slavia 16, 187.

koplje n = *kopje* (Baranja, Crna Gora, Lika, Belostenec, Mikalja, Jambrešić) = *kopije* (Istra), sveslav. i praslav. (*kopje) naziv »vojničkog oružja, lancea, sulica«. Pridjev na *-bn koptjān* danas ne postoji, poimeničen na *-ik kopljanik* »vojniki što nosi koplje«, odatle pridjev na *-ski kopljanički*, na *-en kopljen* (17. i 18. v.), poimeničen *kopljenik*, na *-ast kôpljast* »nalik na koplje«. Deminutiv na *-ice kapljice* n, na *-ica* (sa *pji* > *pi*) *kapica* (Šulek) »trava virga aurea«. Augmentativi na *-itina kopljetina*, na *-aca kopljača* (17. v.) »1° sulica, 2° katarishte, 3° strijela, 4° preslica (Županja)«. Na *-ište kopljište* »drvo od koplja« = (sa *pji* > *pi*) *kopiste* (Korčula) »dugo držalo od osti« [v. i pod *kopa*]. Ovamo i posudnica iz rus. *kopejka* (1866) »sitni novac (sa slikom cara na konju s kopljem)«. Imenica *koplje* kulturna je riječ koju posuđiše Mađzari *kopja*, Rumunji *copie*. U srodstvu je sa gr. *κοπτις* »Schlacht-, Opferrmesser«, stvnjem. *heppa*, nvnjem. *Hippe* i lot. *kapāns* »Hackmessers«. Praslav. je izvedenica od osnove glagola *kopati* (v.), vjerovatno s pomoću pridjevskog sufiksa *-u-*. Prema tome je *kopue poimeničen sr. rod pridjeva kojem treba podrazumjeti *orūdiye*, tj. »oružje kojim se udara«.

Lit.: ARj 5, 302. 303. 297. Mažuranić 525. Miklošič 128. SEW 566. Holub-Kopečný 179. Bruckner 255. Vasmer 619. 621. Mladenov 250. Tiktin 410. WP 1, 561.

kopnica f (Tordinci, Slavonija) »kopča na ženskom haljincu«.

Lit.: ARj 5, 305.

kopōrān, gen. *-āna* m (Vuk, Srbija, BiH, Dalmacija) »1° haljina od plavetne čohse s rukavima do niže pojasa (Jadar), 2° veliki gunj postavljen kočom (Biograd), 3° muški gunj od sigava sukna (Beograd), 4° dolarna, siže do pete, koparan je kratak (Dalmacija)«, balkanska je kopnena nošnja = *koparan* (Bosna) »kratka haljina (čekani koparan) kao nošnja djevojačka« = *koparana* f (narodna pjesma) = *kapōran* ili *aljok* (Polača, Dalmacija) »kaput od modra sukna« = *kapārān*, gen. *-dna* (okolica Zadra) = *kaparan* (Pag) »od vune haljetak za čitavo gornje tijelo, s rukavima, domaći produkt« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kumpārān* (Zlosela, Murter). Nalazi se još u bug. *koparan* »kontos«, rum. *coporan* (Ialomița) »anterija«. Stoji u vezi s tal. *capperone* (14. v.) »cappa, cappuccio per ripararsi dalla pioggia«, prov. *capairon*, fr. *chaperon* > tal. *ciaperone* »sorta di cappuccio«, izvedenica od *cappa* (v.) »kabanica«, na dvostrukim sufiks-*-ar-* i *-one*.

Lit.: ARj 5, 294. 308. Tiktin 412. Mladenov 250. Ribarić, SDZb 9, 148. Banali 2, 292.

kopōrati, *kaparem* impf. (15. v., zapadni krajevi, Marulić, Baraković, Dubrovnik) (*is-se*) »micati se (najčešće ne ostavivši mjesto gdje se stoji)«. Varijanta *i* mjesto *o* upućuje na onomatopejsko postanje: *kopirati*, *-ām* impf. (Vuk, subjekt *crvi*: (neosobno) *kopira u rani*) »vrvtjeti«. Na *-iti kopiriti*, *-im* (18. v., jedina potvrda iz Dubrovnika) »kopirati«, mora se označiti kao pozudano jer se govori i u Vodicama (Istra): *koporiti se*. Odatle post-verbal *kōpor*, gen. *-i* f (18. v.) *ikopōrnuti*, *kopornem* (16-19 v., Ljubiša) »maknuti se«. Upor. rum. *a se cobori* »hinabsteigen« s varijantom *p* — *B*. Onomatopeiziranjem uvode se novi suglasnici: *lj* mjesto *r* i samoglasno *r* mjesto *or*: *koprljati se*, *-ām* (Bosna, Lika) (*is-*) = sa *-cali* mjesto *-ljati koprcati se*, *-ām* (19. v., Vuk) »1° micati se sa svim tijelom, 2° (metafora) živjeti kojekako« (*is-se*) = *s-*: *skoprcati se* (Srijem, Slavonija) »naglo se srušiti« prema *iskoprcāvati se*, *-prcāvām* (Lika) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kompřcati se* (Dubrovnik). Odatle sa hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *klipan*) *koprcan* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »nadimak djetetu«. Pridjevi *kōpfsan* (sjeverna Dalmacija, ~i«*o di-jete*, sa *c* > *s* prema fern, *en* > *sn*) i *koprcan*, f *-ina* (*momak*, *cura*, Lika, sa *c* > *c* prema *prčiti se*) »sinonim: kočoperan (v.)«, s pridjevom na *-bn i sa e za i* *Skoperan* (Orahovica) »čvrst, zdrav«, *okoprljati se* = *okoprljaviti se*

(unakrštenje sa *krljati se*, v.) »oporaviti se«. Tako nastade nova onomatopejska osnova *kopr-*, od koje *kaprica* f (Konavli) »sinonim: trzanje«. Ovamo još *okōplrkati se*, *-ām* (Vuk, Boka) »oporaviti se«, sa prefiksom *o-* *okopřčan* (Lika, BiH) »brz, okretan«. Ovu je onomatopeju moguće dovesti u vezu sa *kōparati*, od *kopati* (v.).

Lit.: ARj 5, 308. 251. 294. 300. 309. 313. 311. 8, 841. Ribarić, SDZb 9, 159. Tomanović, JF 17, 209. Matzeriauer, LP 8, 199. Skok, ČMF 6, 41. si. (cf. IJb 1, 124). Štrekelj, DAW 50, 11.

kopov m (18. v., Slavonija) »lovački pas«. Od mađz. *kopó*.

Lit.: ARj 5, 309.

kopralja f (Niš) »plosnato gvožđe na ostanu« = *kopralja* (Kosmet) »dugački štap sa pljosnatom gvozdnom kašikom u obliku lepeze za čišćenje točkova na plugu, kad se ore«, bug. *kopralja* pored *kopra!* »Lenkstock, Treibstachel für Ochsen«.

Lit.: ARj 5, 309. Elezović 1, 312. Mladenov 250. Doric 155.

kopřč m = (augmentativ na *-ina*) *kopřčina* (srednja Dalmacija, Pavlinović, Šulek) »smradna trava, lista narezana, duge stabiljke«.

Lit.: ARj 5, 309.

koprena f — (ikavski, Zoranić, Poljica) *kōprina* = *koprena* (jekavski, Dubrovnik, 16. v.) »1° tanko tkanje, 2° prozirna mahrama za pokrivanje ženske glave«. Toponim *Koprine*. Pridjev na *-nĭnĭ* > *n kopren* (~o *sito*), određeno *kopreni* (15. v.), poimeničen u sr. r. u toponimu *Kopreno*. Deminutiv *kōprenica* (16. v., Mikalja), s pridjevom *kopreničan* (Martić). U steslav. i bug. *kōprina* »svila«. Prema ovoj potvrdi izlazi da je prvobitni oblik na *i* i da je *koprena* — *koprena* sekundarno jekaviziranje kao *kupjena* za *kupina* u južnoj Dalmaciji. U rum. *caprină* naziv je za biljku »narcisse« i nije u vezi s *koprena* nego sa *kopri* (v.). Nema utvrđene etimologije. Miklošič i Berneker izvode od istog korijena od kojeg su *kopriva* i *kopar*, pretpostavljajući da se od vukanaca ovih biljki dobiva *koprena* i vrst svile. Miklošič pominje još iz Nestora *kropijnyja vētrila*. Iljinski misli da je od korijena *kop* — *kep* (upór. *cepoe*, v. češ. *čepce*, polj. *czepiec*, rus. *čepe*), *r* kao u *kopōrān* (v.), sufiks *-en* kao u *kamen*. Skok uzima da je od lat. apstraktuma na *-Imen* (upor. rum.

-ime, arb. -ini) *cooperimen*, upór. *cooperimen-tum*, od *cooperire* (v.) iz balkanskog latinizeta.

Lit.: ARj 5, 311. ZbNŽ 8, 289. Miklošič 29. SEW 564. Mladenov 251. Skok, Slávia \, 488. Iljinski, JF 5, 185-186. REW* 2204.

kopriva f (Vuk) *kopriva* (ŽK), sveslav. i praslav., »1° urtica, 2 (u jadranskoj zoni / Cres / prenosi se zbog sličnosti lišća na) ceitis australis, sinonim: kostjela (upor.'njem. *Nesselbaum*)«. Pridjevi: *kopriv* (*jastuk*) »nacinjen od koprive«, na -*bi koprivan* (danas se ne govori), čest u toponimiji u ž. i sr. r. *Koprivno*, poimeničen na -*ica koprivnica* (Karlovac, Bjelovar) »1° kopriva, 2° toponim« = na -*ik koprivnik* (rukopis, 15. v.) »1° kopriva« = *koprivnik* (Kosmet) »2° pita od kopriva«, na -*jak koprivnjak* (Vuk) »1° mjesto gdje rastu koprive, 2° kostjela«, na -III *koprivin*. Deminutivi na -*ica koprivica* (takoder prezime), na -*ič koprivu* »kostjela«, upor. slov. *koprivec* »idem«. Augmentativ na -*etina koprivëtina*, na -*ina koprivina* (Šulek) »biljka cardiaca L.«. U drugim slavinama dolazi sa r u prvom slogu, rus. *krapiva*, ukr., slov. i polj. Taj se smatra prvobitnim. Prema njemu se postavlja etimologija. Tumači se kao pridjevska izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa -*iv* od *krop* m (v.) »vrela voda«, *kropiti* (Rozwadowski). Semantičke su paralele za takvu denominaciju njem. *Brennessel*, lat. *urtica* > rum. *urzičă*, od *urere*, i *žezika* (v.). Dragi etimolozi (Mladenov, Rudnički) polaze od *kopr-iva* kao prvobitnog oblika i dovode ga u vezu s biljkom *kopar* (v.), od *kop-»mirisati*«. To je tumačenje manje vjerojatno.

Lit.: ARj 5, 311. 612. Elezović 1, 313. Schuchardt, ZRPh 35, 391. Miklošič 129. SEW 1, 602. Holub-Kopečný 179. 188. Brückner 428. Mladenov 250. RFV 68, 373-388 (cf. RSI 6, 278. IJb 1, 184.). WP 1, 380. Rudnički, MPKJ 5, 173-260. (cf. RSI 6, 280. IJb 1, 182). Rozwadowski, Rosprawy Ak. 23 (cf. AnzIF 12, 304. Zubatý, LF 27, 67-68). Reichelt, KZ 46, 329. Solmsen, KZ 37, 594.

kopsa f (Budmani, Dubrovnik), deminutiv na -*ica kōpsica* (od *kastrādīnē*) = *kōvsā* (Zore, Dubrovnik, Cavtat, Konavli) = (*ps* > *s* kao u *pedlsat* Cres < *pedepsati*) *kosa* (Potomje, Pelješac), deminutiv *košiča* »but, govede, jareče bedro, stegno krupne i sitne stoke«. Dubrovačko-romanski leksički ostatak koji se poklapa s rum. *coapsă* i arb. *kofshē* = *kofsha* (Ulcinj sa članom) < *kosha* (Zatrebao, Ulcinj), od lat. *coxa*, ie. podrijetla prema *koša* < tal.

coscia. Sa deminutivom vlat. -*ittus* > tal. -*etto kosēt* (Božava, Rab) »meso od buta« < mlet. *eoseta* =- tal. *coscetto*. Na -*mus* (prema *pulvinus*) *kušīn* (Božava, Lastva, Istra, Krtole, Korčula) = *kušīn* (Malínská) = *kušīn*, gen. -*ina* (Dubrovnik, Perast) »jastuk, blázina (Žrnovo, Split), uzglavlje, koktao (v.)«. Odatle deminutiv na -*ellus* > tal. -*el košunel* m (Lika), deminutiv *koiunelič*, na -*nica košanelica* = *košunel* m »jastuk, uzglavlje, uzglavnica«. Glas u mjesto *i* i *ž* mjesto *š* ostaje neobjašnjeno. Upor. krčko-rom. *cošain*. Od tal. *cusino* < srlat. *coxinon* (I l. v.), koje je ušlo i u stvnjem. *vancussi*, u kojem je prvi dio njem. *Wange* »lice«, odatle madž. *vankos* > *vankus* m (16. v., hrv.-kajk., Belosteneć) = *vanku's* (ŽK) »jastuk, uzglavlje, blázina«, na -*nica vanku'snica* (1600, ŽK) »prevlaka«. Nalazi se još u slov., slvč. i češ.

Lit.: ARj 5, 392. 427. 835. Kušar, Rad 118, 19. 20. Budmani, Rad 65, 162. Mašuranić 1540. REW² 2292. Banali 2, 197. Cronia, ID 6. Miklošič 375. GM 193. DEI 1129. 1197.

kōptisati, -*šem* pf. (Bosna) »1° navaliti,, nasrnuli« =- *kopt'isat se* (Kosmet) »2' otnisnut se, oturiti se«. Balkanski turcizam (tur. *kopmak* prema aoristnoj osnovi na r) iz vojne terminologije: bug. *kopt'sam*. Od *kop-* sa sufiksom -*ik* (kao *saruk*, *jazuk*) obrazovan je *kopuk*, gen. -*ūka* m (Kosmet) »fukara, propalica«.

Lit.: ARj 5, 314. Elezović 1, 313. 2, 522. Mladenov 251.

*kor m mjera za žito«, može se rekonstruirati iz *tritiici chorī* v. Upor. *korb* u Zografskom i Nikoljskom evanđelju (Luka 16, 7). Odatle sveslav. (osim bug.) i praslav. deminutiv na -*bc: korac*, gen. -*rea* m (1559, 1565, 1580, hrv.-kajk., slov.) »daća zagrebačkih kmetova (od zobi, raži, prosa)«, prema Mažuraniću riječ živa u sjevernim stranama. Madžari posudiše *korecz* »Art Mass«, Rumunji *coreț* m »Scheffel«. Nemaodređeneetimologije. Prema Brückneru je izvedenica od *kora*, jer da postoji i *skoncb*. Prema Bernekeru u vezi je sa *korito* (v.). Kako *kori* odgovara posvema gr. *κόρος* »Hohlmass« < hebr. *kor*, semantika se ne protivi izvođenju odatle. Machek dovodi u vezu sa sanskrt. *khāra* »ein bestimmtes Hohlmass«.

Lit.: Mažuranić 256. Miklošič 133. SEW \, 579. Holub-Kopečný 180. Brückner 258. KZ 51, 224. Vasmer, Jagičev zbornik 271. 278. (cf. RSI 2, 257). Machek, Slávia 16, 170. Tiktin 415.

kora f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »1° corium, cortex (s kojim je riječima u prasadstvu, 2° crusta«, *kôre* f pl. u različitim specijalnim značenjima kao »nožnice, držak itd.«. Sve slav. i praslav. deminutiv na -*ica korica* s raznim značenjima, koja se sva svode na 1° i 2°, odatle ponovni deminutiv na -*ica koričica*, na -*jās korlčaš* (Lika) = na -*njak koričnjak* »nož u koricama«, sa denominalima *koričati*, *ukoričiti* (*knjigu*), od pl. *korice*. Deminutiv na -*ka korka* »borova kora« (Dalmacija) može biti identično s romanizmom *krka* (v.). Kako u Kosmetu postoji *korka*, dozvoljeno je i izvođenje od *kora*. Pridjevi na -*bn koran* (Stulić) nije ušao u jezik, ali je poimeničen na -*jača kornjača* (17. v., Vuk) »testudo«, s pridjevom na -*in kornjačin*. Stulić ima odatle *kornjast*, na -*ast kārast*, na -*av kārav* (Kosmet, bug.) »krut«. Odatle je možda pridjev u kulinarskom nazivu *korama pita* (Kosmet) »gibanica, tj. pita od pečenih juški naslaganih redom«. Glas m mjesto v je nastao iz disimilacije *v - p > m - p*. Kol. na -*je korje* n (16. v.) danas ne postoji. Denominali (inchoativ) na -*ėti kōrjeti*, -*im* (Mikalja, Stulić) (*s-*, *o-*) = *kōret se* (Kosmet) »dobivati korus«, *okōreti se*, odatle pridjev (upravo particip perf. aktiva) *okōreo*, -*ela (grešnik)*, *skorēt se*, -*im* (Kosmet) = *skōrjeti*, -*im* (Vuk), na -*iti iskōriti*, -*lm* (Vük) »izvaditi iz korica«, *skoriti* — *okouti*, odatle pridjev *skorio* (Kosmet, ~ *lēb*). Od *kora* izvedena je s pomoću rijetkog sufiksa -*uha korūba* f (Kosmet) »kora od lubenice, dinja«, sa denominalom *korūbati*, -*am* (Vuk, jugozapadni krajevi) (*o-*) »Ijuštiti kukuruz«, *skorūbati* (Makarska) »dignuti kuru sa voća«. Upor. ukr. pridjev *zakorūblyj* »starr, steif«. U bug. postoji od *korūba* leksikologijska porodica: *korūba* »1° šuplje drvo, 2° (metafora) l'intérieur de la poitrine«, deminutiv na -*ka korubka* »lupina od jajeta«, denominal *korūbja (se)* »1° faire un creux, 2° savijam se«. Mladenov upoređuje rijedak sufiks -*uba* sa -*oba* u *utroba*, što nije isto, jer je -*oba* sufiks za pridjevske apstrakte (*grdoba*). Miklošič upoređuje s rum. *curinih* »1° sare = *tureacă* (Moldavija), 2° u lojtrama dvije velike prečage = draghina, 3° štap na kojem se bilježi visina pomuzena milijeka«. To upoređenje nije dobro jer u *korūba*, kako dokazuje baš bug., nije nastalo iz nasala p, koji se u rum. reflektira sa *in*. Od *kora* možda je prema Budmaniju pridjevska izvedenica na -*ušav korusav* (Lika, gad, kosa) »sinonim: grintav«, poimeničen u psocvi na -*bc korusavac*, gen. -*avca* m prema f na -*ica korusavica*. Stulićev *korušati* »skidati kuru« i deminutiv

korušica označuju se kao nepouzdati. U drugim slavinama (kao slov., polj., strus.) mjesto *kora* postoji *skora* (sa nepostojanim s-). Taj se lik govorio i u hrv.-srp., ali je dobio specijalno značenje: deminutiv na -*ka skórka f* »bundeve tvrde kore«, na -*bc skarci*, gen. *skoraca* m pl. (Bistrac kod Siska) »daščica koja na vanjskom kolu mlinovu pravi pojedine razdjele, naljevača«. Ne zna se ide li ovamo kao deminutiv na -*iče skorčiče* f pl. »lažni solufi ispred ušiju od patkova repa« (ne zna se gdje se tako govori). Pored *kornjača* postoji *skornjača* (Poljica, Makarska), deminutiv *skornjačica*, na -*ište skornjačište*, s pridjevom *skornjačast*, *skornjač* m »čovjek krastav«. Sa složenim sufiksom -*nja* < -*bn* + -*j* (upravo poimeničen pridjev ž. r.) *skornja* (Vrančić, Mikalja, Stulić) »čizma«. Upor. bug. *skoren*, pl. *skórni* »isto«. Prema tome sveslav. i praslav. Običnije danas *skornja* (14. v.), *škornje* f pl. Upor. još i izvedenicu *skorup* (v.). Zbog toga se ne može pod izvjesno znati nisu li glagoli *skorčati se*, -*am* (Crna Gora) = *skoriti se* »otvrdnuti«, *skōrjeti*, -*im* (Vuk, subjekt *lice*) = *skoriti* upravo izvedenice od *skora*, a ne od *kora* s prefiksom *ī-*. Jezični je osjećaj mogao naknadno shvatiti s kao prefiks, tako da je defleksivacijom od njih stvorio inchoativ *kōrjeti*, -*im*. Stulić ima odatle pridjev na -*iv skoriv*. Imenica *kora* kulturna je riječ, koju posudiše Arbanasi *kore* i Novogrci *κόρα*. Baltička grupa posjeduje kao i slav. oblike s nepostojanim s- i bez njega. Baltičke usporednice nemaju isto značenje, ali nam ipak pomažu pri utvrđivanju prvobitnog značenja: lit. *karna* »liko, Lindenbast«, od *kerti* »odlijepiti, skinuti (kožu, kuru)«. Prema ie. korijenu *(*s*)*qer-* »rezati«, u prijeloju *(*s*)*qor-*, odatle i lat. *corium*, *cortex*. Prema baltičkim usporednicama *kora* < *škara* znači »ono što se odlupi«. Riječ *skora* ima još usporednicu u lit. *škara* »abgerissener Lappen«, lot. *skūra* »krause Wolle, Zotte, Büschel, Fetzen«, k tome stvnjem. *skara*, nvnjem. *Schere*.

Lit.: ARj 3, 894. 5, 315. 348. 349. BI 2, 532. Mašuranić 1428. Elezović 1, 313. 2. 235. Miklošič 129. 132. 303. SEW 1, 566. 577. Holub-Kopečný 194. 334. Brückner 495, KZ 45, 47. 51, 223. Vasmer 621. Trautmann 117. 267. WP 2, 576. GM 199. 410-411. Lewy, PBB 32, 141. Loewenthal, WuS 8, 176. i sl. (cf. IJb 10, 270). Sobolevskij, RFV 67, 212-218 (cf. IJb 1, 184). Fraenkel, ZIP 59, 3, 295. 309. (cf. RES 26, 142). Joki, IF 30, 197. Bugge, IF 1, 448. Kühn, KZ 4, 14. Boisacq 427. Romanski, RES 2, 52-53. Kuzmić, NVj 24 (cf. IJb 6, 47).

korab m (15. v., Vuk, bug., češ., polj., toponim) = *korab* f (Martić), odatle *korabnik* (18. v.) = *kòrabalj*, gen. -*đblja* m (15. v., Vuk, Kavanjin, slov.), odatle *korabùjnik* u knjigama pisanim crkvenim jezikom = *korabljenik* (Obradović) »mnrar« = *kòrablja* f (15. v., Hektorović, zapadni pisci, za »Nojev kovčeg«), deminutivi na -*ič korabljič* (Domen-tijan), *kòrabljica* (Zoranić, Kačić), *polukorablja*, »brod, lađa, monoksil«. Denominai na -*iti korabljiti* (Stulić). Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Može biti i praslav. posuđenica, ali to ne treba da bude. Budmani zaključuju da je posuđenica nastala dok se gr. β izgovarao kao bilabijalni okluziv *b*. Ali ni taj zaključak nije nužan, jer se takav izgovor nalazi i u grecizmu *koliba* (v.) i u latinizmu *konoba*. Bru-ckner i Barić pretpostavljaju tračko posredovanje na Balkanu. Ali ni to mišljenje nije nužno, jer slav. *b* može nastati i iz bilabijalnog spiranta *u*, upor. arb. *karaf*, upór. *bolta* < *furl*, *uolte* f, *Brtonigla* < tal. *Verteneglio*. Značajno je da ista posuđenica dolazi u isl. *karfi*. Iz panonsko-slav. potječe madž. *keréb / kerep* »splav« < *korabb. Od madž. je *kèrep* (Lika). Dako-rum. *corabie* f »lađa« < južnoslav. *korabia. Izvor je gr. *κάρραβος* > kslat. *carabus*, odatle port, deminutiv na -*ellus caravella*, što predstavlja latiniziranje gr. deminutiva *καράβιον* > ngr. *καράβι*. Odatle preko tal. *caravella* > *karàvelja* f (narodna pjesma crnogorska) = *karàvila* (u zagonetci) / -*lja*.

Lit.: ARj 4, 862. 5, 316. 5, 623. *Pleteršnik* 1, 436. *Miklošič* 129. *SEW* 1, 567. *Holub-Kopečný* 180. *Bruckner* 256. *Vasmer, GL* 82. *ASPh* 38, 282-283. (cf. *JF* 1, 267). *RSI* 4, 163-164. *Rohlf* 809. 1672. *Tiktin* 413. Barić, *NJ* 2, 46-47. Meillet, *y F* 5, 328. *RSI* 3, 349. *MSLP* 20, 58-60. Rudnički, *SO* 14, 232-234. (cf. *IJb* 22, 299-300). *Preveden, Language* 6, 279. (cf. *IJb* 16, 272).

korac, gen. *korca* (?) (niski okrug) »ptica pyrrhocorax alpinus, sinonimi colica, alpinska čavka, galica«. Upor. slov. *karar* »loxia, pyrrhula«. Prema Hirtzu od gr. *κώραξ*, prema Pelivanoviću od *korija* (v.). Prema Matzenaueru slov. je naziv identičan sa *korar* »canonicus« < njem. *Chorherr*. Sve troje neuvjerojatno. Možda je isto arb. *korák* »Rabe« < ngr. *κώραξας* »isto«, deminutiv *κώραξι* »isto«.

Lit.: ARj 5, 318. Hirtz, *Aves* 203. Matzenauer, *IP* 8, 201. *GM* 199. *REW*^o 2221.

koráč, gen. -*aca* (Dubrovnik, Cavtat) = *koráč*, gen. -*aca* (Vuk, 18. v., Crna Gora, Ljubiša, Čilipi, Potomje) = *koráč* (Korčula,

Krtole) »1° mali čekić (-*if*), kladivac, 2° zvekir, halka, 3° prezime«. Deminutiv na -*ič koračić* »kladivac«, *koráčič* (Dubrovnik) »budak«. Od gr. deminutiva na -*ión κώραχίον*, od *κώραξ*, »Türklopf«. »Türklopf«.

Lit.: ARj 5, 820. *Vasmer, GL* 83.

kòram, gen. nepoznat (Levač, Srbija) »trbuk«. Balkanska riječ nepoznatog podrijetla: bug. *kòrém*, pl. *kòrmi* »Unterleib, Bauch«, s pridjevima na -*bn korémen*, na -*est korémost* »dick-bäuchig«, arb. *kurm* »Körper, Leib«, ngr. *κορμί* »Rumpf, Leib«.

Lit.: ARj 5, 321. *Miklošič* 130. *SEW* 1, 570. *Mladenov* 251. *Doric* 155. *GM* 216.

koran, gen. -*ana* (Vuk, Bosna, kod svih vjera) = *kuran*, gen. -*ana* (narodna pjesma) »muslimansko sveto pismo« = *alkorān*, gen. -*āna* (17. v., Držić, Kavanjin, Kačić, Kanižlić) = *alkurān* (Vukova narodna pjesma, jednom)-Pridjev na -*ski kòrānsl* (Mrnavić). Balkanski (i evropski) turcizam arapskog podrijetla. (s ar. članom *ai-* *kur'ānu* »čitanje, predavanje«, knjiga«, upor. *biblija*, od glagola *kora'a* »čitati, recitirati«, bez ar. člana u tur. *kur'ān*) iz: oblasti islama. Sa *u* > *o* i članom u španj. *alcoran*, port, *alçarão*, fr. *alcoran* (danas *le-coran* kao *Le Caire* iz *El Káhira*) — engi. *alkoran* pored *the koran*, njem. *Alkoran* pored *der Koran*.

Lit.: ARj 1, 75. 5, 321. 809. *Lokotsch* 1250. *Korsch, ASPh* 9, 513.

Korana f, pritok Kupe, hidronim, prema tumačenju Barićevu u vezi s predrom. *karr* »kamen«, usp. bask. *karri* »krš«. Moguća je veza i sa trako-ilirskim **kron-*: dórski *κράνα*, jonskoatički *κρήνη* »izvor«, *κρουνός* »jet d'eau«, upor. stnord. *krpnn* f, ags. *hroen*, *hoern* »flot«. Ovamo arb. toponim *Kruj* m (1415) = *Kruja* Ī (narodna pjesma crnogorska), *uz koljeno paše Krujanina* (Vuk, narodna pjesma), toponomastička arb. sintagma *Krujmada* (1348 ?) »veliki izvor«. Prema Novakovici danas *Kremat, zaselak* niže Šiklje. Od arb. *krua*, s članom *krōi* = *krue*, *kroni*, pl. *kroja* -*t* > *Kroja* (Kačić). Prema Thumbu arb. je riječ posuđenica iz gr. sa *a* > *o* kao u *makërë* < *μακάρη*.

Lit.: ARj 5, 666. *GM* 207. *Godin* 284. *Boisacq*³ 515. Barić, *SIRev* 3 (1950), 356-7.

kòravica f (Vuk, Sinj) »riba squalius,, phoxinus levis«.

Lit.: ARj 5, 322. *Fink* 45. Hirtz, *Pisces* 173.

korbáč, gen. -*aca* m (Vuk, Hrvatska i Slavonija) = *korbáč* (ŽK) = *korbas* (Istra) = *korobáč* (Istra) = *karbač* (18. v.) = *kurbáč* (sjeverni čakavci i Dubrovnik) = *krbač* (17. v., Mikalja, Stulić) = *grbač* (Kosmet) »bič«. Odatle na -*ište korbašišće* (ŽK, sa *č* > *š* prema disimilaciji *č - č > š - č*) »držalo biča«. Balkanski i evropski turcizam (*karbaç* »kam-džija od tvrde kože«, proširen i u Arabiji i Perziji iz turske vojne terminologije: rum. *carbaci*, bug. *garbač*, arb. *gërbaç*, cine. *gîrbace*, madž. *korbács*).

Lit.: ARj 4, 863. 5, 322. 490. 810. *Elezović* 2, 138. *Mladenov* 116. *Miklošič, ASPh* 11, 105. *SEW* 1, 568. *GM* 123. *Pascu* 2, 138., br. 550. *Lokotsch* 1279. *Korsch, ASPh* 9, 511. *DEI* 1147. *REW*^o 4798a.

karbona f (17. v., jednom u prijevodu Vulgate) »blagajnica«. Od crkvenog lat. *carbōna* < gr. *καρβων*, gen. -*ας* »dar« < hebr. *qorbān* »isto«.

Lit.: ARj 5, 322. *DEI* 1104.

korčija m (1808, Konatice?, okrug beogradski) < tur. *kurti* »oružnik, vojnik«.

Lit.: ARj 5, 322.

korda f (18. v.) = *kordq* (Prčanj: *objesi koto na kordu*) = *kârda* (Pag, »uže za dizanje cigla iz gušterne«) »1° konopac, uže, vrpca, odatle izraz *držati koga u kordi*, 2° fitilj čim se užije mina (ŽK, Lika), 3° feder na satu koji se navija (Potomje), 4° (hrv.-kajk., Belostenec) struna, žica, 5° prezime (odlatle toponim *Kördina* Göra ŽU, *Kardië* ŽU, Barbat na Rabu)«. Deminutiv na -*iča kôrdica* (Stulić, 18. v.). Deminutiv na -*ellus, -ella kôrdela* (Bosna) = *kordela* (Istra), deminutiv *korde-lica* (čakavski) »tremola«, = *kürdela* = *kurdëla* (Šibenik, Rab), *kürdelica* (Lika) = (jekavizirano) *kürdjela* f (16. v., Dubrovnik), *kurdje-lica* = *kurdela, kurdelica* (Hercegovina, Cavtat, Dubrovnik, Čilipi, Korčula) = *kurdila* (Čilipi) = (*k* > *g* kao u grčkim riječima) *gurdjela*. (Vuk, Bosna) = *gurdela* (Perast, Lepetane) »pantljika, trak, bijela pletena vrpca, firidžel (Čilipi)«. Augmentativ na -*one* > -*un*: *kordon* m »bijeli lokvanj, nymphaea alba« = *kordun*, gen. -*una* (Rab, Božava) = *kordun* (16. v., Risan, Potomje) = *krđun* (Vodice, Istra), sa deminutivom -*bc* > -*ac kordunac*, gen. -*unca* (Istra), »1° široka pantljika, vrpca na šesiru, 2° međa, granica, 3° lanac, 4° kraj na granici Vojne krajine gdje je bio postavljen *vojni kordon* protiv Turske (odlatle etnik *Kordunaš*,

gen. -*afō*)«. Od lat. *chorda* < gr. *χορδή* > tal. *corda*, dem. *cordella* za lat. *chordula*, tal. *cordone*. Ovamo još *kòrkoma* † (Prčanj) »ein in einem Kreis gewundener Seil«, koje je nastalo unakrštenjem *corda* + *ortama* (v.).

Lit.: ARj 3, 323, 234. 503. 811. Kušar, *Rad* 118, 20. Ribarić, *SDZb* 9, 160. Matzenauer *LF* 8, 201. *REW*^o 1881. *DEI* 1104. Štrekelj, *DAW* 50, 32.

kordati se (*s kime*) pf. (Razvod istarski, 1275, prijepis 1546, Statut veprinački, 1507) »dogovoriti se, pogoditi se«. Od tal. *accordarsi*. Postverbal *kord* m »ugovor, pogodba« < tal. *accordo*. Unakrštenjem sa lat. *concordia*: *kordija*. Glede gubitka početnog *α-* < lat. *ad-* upor, iz suvremenog govora *paričat* (v.), *duperai* (v.).

Lit.: ARj 5, 323. *Mažuranić* 527. *REW*^o 71 a. *DEI* 31.

kordován m (17. v., Vuk) »fino učinjena koža«. Pridjev na -*ski kSrdovānskī* = -*njski* (—*e čizme*, Jačke). Na -*džija kordovandžija* m (Vuk). Arb. *kurdhuvan* »isto«. Od tal. *cordovano* (14. v.) »koža iz španjolsko-arapske Kordové (< predrimsko *Corduba*)«, od ar. pridjeva *konobanī* »iz Kordové«.

Lit.: ARj 5, 324. *GM* 216. *REW*^o 2230. *DEI* 1107.

korežiti, -*im* pf. (16. v., čakavci) »ispraviti, popraviti (kod štampe)«. Od tal. *corrèggere* < lat. *corrìgere*, prefiks *co-* i *regere*. Prema lat. radnoj imenici na -*or korektor* m (Vuk) »ispravljlač«, apstraktum na -*ura korektúra* f (Budmanijev akcentat), s pridjevom *korektúrān* (1867), od lat. part. perf. *correctus*, odatle pridjev na -*bn* > -*an korektian*^ Internacionarno.

Lit.: ARj 5, 325. 326. *DEI* 1121. *REW*^o 2252 a.

koridor m (19. v.) »hodnik, ganák, gen. gánka (ŽK)« = *koridür*, gen. -*ura* m (Dubrovnik, Cavtat) = *koridur*, gen. -*urā* (Rab) »hodnik, portig (Korčula), portik (Boka)« — (sa disimilacijom *r - r > l - r*) *kolidür* (Božava) = *koridur* (Račišće, Brač) »strane koje štite da ne ulazi more u lađu kad se burdiža«. Od srlat. *corretorium* > mlet. *condor* (18. v.), tosk. *corridoio*, upravo vlat. glagolski pridjev na -*torius* poimeničen u sr. r. *curritorium, od lat. *currere* s promjenom konjugacije kao u modernom fr. *courir* < stfr. *courre*. Od istog je lat. korijena radna

imenica od *curritus (upór. španj. *corrida* »trka«) na *-or kúndiir m* pored *kúndur* prema *kúndurica* = *kundurica* (Dubrovnik) »sluga koji služi u različitim kućama, a upravo ne pripada ni jednoj« = (sa *k* > *g*-) *gundurica* (Prčanj, Dalmacija, Pavlinović) »brbljavac, pretresalo«. Denominali na *-ovati kunduròvati, -dùrujèm* (Dubrovnik) »1° raditi kao kundur ili kundurica, 2° mrmošiti o iskrnjem, govoriti o tuđim poslovima«, na *-ați gunduràti* (Prčanj) »schwätzen« = na *-iti kúnduriti, -lm* (Stulić) »isto«. Apstraktum na *-arija* (v.) *kunduràrija f* = *kundurovanje* (Dubrovnik) »zle vijesti o nekome«. Od tál.-mlet. *corridore* (14. v.) »chi corre«, sa disimilacijom *r - r > n - r*.

Lit.: *ARj* 3, 501. 5, 327. Rešetar, *JF* 12, 286. Isti, *Stok* 237. *DEI* 1123.

korija f (jugoistočna Srbija, Makedonija, Bugarska) »1° šuma, 2° toponim *Korija*, selo i pusta kod Virovitice, šuma kod *Kukunjavaca* u Slavoniji«, upor. bug. *Čam-korija*. Balkanski turcizam (tur. *koru* »Gehege, Wald«) iz šumske terminologije: bug. *korija*, arb. *koríe*, (sa *sh-* od *shkožë* »bukva«) *shkoré f* »dichter Wald, česta«, *shkorret* (sa *-et* < lat. *-Stani*).

Lit.: *ARj* 5, 327. *Mladenov* 254.

korijander, gen. *-anderà m* (hrv.-kajk., Belostenec) = *korijandra* (18. v.) »biljka coriandrum«, pridjev *korijandrov*, = *korijandol m* (Sulek) = *korijandula f*. Od tal. *coriandre* = *s* disimilacijom *r - r > r - l* i time prouzročenom zamjenom sufiksa *coriandolo* < lat. *coriandrum* < gr. *κοριανδρον*, botanički naziv egejskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 5, 327. *REW*⁶ 2232. *DEI* 1109.

korijen m (Vuk) = (ekavski istočni) *koren* = *koren* (Kosmet, ŽK / čakavski /, koji su inače ikavci) = *korin* (ikavski, Kašić), sveslav. i praslav., »1° radix, 2° mrkva, sárgarépa (ŽK) = slatka repa (koja se upotrebljava za pitu i ostavlja se za zimu, da se peče ili kuha, Kosmet)«. Deminutivi na *-bc kore-nec* (hrv.-kajk.), na *-ik korijènak*, gen. *-nka*, na *-ić korjeníc* (također prezime), na *-čić korenčić* (Baraković, toponim) = *korječič* (Vuk, glede gubitka *n* v. *korečák*), na *-če korjenec* »biljka«, na *-čák* < *-bc* + *-bk korečák*, gen. *-čka* (Vuk, Srijem, s gubitkom *n* u gen. *-enčka* u grupi od tri suglasnika) = *koríčák*, gen. *-čka* (Šapčanin). Pridjev na *-bn* (određeni vid) *korjeni*, poimeničen na *-iča korjenica* (18. v.)

»1° sinonim: korijen, 2° trtor od kupusa, 3° toponim *Korenica* (Lika)«; na *-atast korjenatast* (18. v., Slavonci), na *-it korjenit*, na *-ski korijenski*. Na *-jača korenjača* (Karlovac) »gljiva«, na *-jak korjenjak* = na *-as korjenaš* (Pavlinović, neologizam za *radikal*). Na *-ika kore-riika* (Istra) »sinonim: korijen«. Kol. na *-je korijenje n* = *korènje* (ŽK) »mrkva, sárgarépa« = *korènje* (Kosmet). Denominal na *-iti korijeniti (sé), korijenim* (16. v., Vuk) (*is-, s-, u-, za-*), *potkoren'it, -éne* (Kosmet) »uhvatiti koru«. U svim slavinama izmjenjuje se sufix *-en* i *-en*. Zbog toga i u ikavskim narječjima dolazi *koren*. Upor. *koleno* pored *koljena* (v.). U glagolu *korijeniti* zamjenjuje se sufix *-en* sa nepoznatim *-p*: *korijepiti* (16. v.), *iskorijepiti, skorijepiti* (16. v., Palmotić, Zuzeri) »iskorijeniti, uništiti«, *skoripljivati* (Kašić), na *-ati korijepati*. U baltičkoj grupi odgovaraju refleksi s prijevodom e: lit. *kereti* »ukorijeniti se«, *kėras* »vieille souche«. S prijevom *o* i sufixom *-en* *I -en* nalazi se samo u slavenskim jezicima. Sa ništičnim prijevom *kbr-*, koji je dobro zastupan u slavinama, dolazi u hrv.-srp. možda u *krlj* (Krk, Dubašnica) »hrek u suhog stabla« = *krlja* (Vuk), kol. na *-ad krljad f* (Vuk), odatle deminutivi *krljáđak*, gen. *-tka, krljadić*, sa sufixom *-/ + -zo*.

Lit.: *ARj* 3, 891. 893. 5, 327. 331. 343. 596. *Elezović* 1, 313. 180-181. *Miklóšić* 130. *SEW* 1, 570. 672.. *Holuš-Kopečný* 168. 180. 181. *Bruckner* 258. *Vasmer* 1, 625. *Trautmann* 127. *WP* 1, 412. *Mladenov* 251. Meillet, *BSLP* 23, 85-86. (cf. *IJB* 10, 341). Vaillant, *Slavia* 9, 492. 11, 33-36. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. Matzenauer, *LF* 8, 189.

korisma f (tri potvrde kod Radnica, Grljića i Matovića; Budmani je mislio da je *sm* mjesto *zm* štamparska pogreška, a to ne treba da stoji, v. niže.) = (*sm* > *zm* može se shvatiti i kao u *krzmati* pored *krsmati, krzmalj* »borrage officinalis« od *kosmiz, rasmostriti* pored *razmotriti*) *korizma* (Perast, Dubrovnik, od 15. v. redovno, Vuk, katolički crkveni termin, ali se čuje i kod pravoslavaca, koji kažu *časni post*) = *korizma* (Cres, Božava, Brusje) = *korizma* (ŽK) »post od 40 dana kao priprava za Uskrs«. Nalazi se još u slov. *korížem m* pored *korizma*. Pridjevi na *-en korizmen*, poimeničen na *-ik korizmenih* = na *-jak korizmenjak* (16. v.) »quaresimale«, na *-in korizmin*. S prefiksom *pri-*, *po-* *prikorizmić m* = *pokorizmić* (Vuk, zapadni krajevi). Od lat. brojevnog pridjeva poimeničenog u ž. r. *Quadragesima* (se. *dies*) > vlat. > tal. *quaresima* »četrdeseti dan prije Uskrsa«, kao

prevedenica od gr. *τεσσαρακοστή* (se. *ήμερα*), tj. četrdeseti dan, kada post započinje. Po semantičkom zakonu sinegođe riječ je prenesena na čitavo trajanje posta. Naš oblik pokazuje sinkopu penultime kao krčko-rom. *koresma*, istro-rom. *tyarízma* (Vodnjan) = *kuarézma* (S'šan) i arb. *kréshēm -mi, krezhmi-ja*, dok je ne pokazuje rum. *paresemi*. Što se tiče varijacije između *sm* i *zm*, ta može potjecati iz dvaju različitih romanskih vrela: *zm* upućuje na zapadno-istroromansko i furlansko vrela, na patrijaršiju Oglaj, *sm* opet na balkanski latinitet! i dalmato-romanski (splitsku metropoliju). Upor. krčko-rom. *coresma*, arb. *kréshmhē i kershmhē, kreshmonj* »postim«. Što se tiče *qua-* > *ko-* upor. rum. *codru*, arb. *kode* < *quadrus* »šuma«, stcslav. *svetijb Kodratb* < *Quadratus* = vlat. *quodratu*s je potvrđeno (*Romania* 28, 63), gr. *κοδράντης* »vrsta novca« < *quadram*, furl. toponim *Codroip*, tal. *Codroipo* < *quadrivium* »raskršće«, katal. *coranča* < *quadraginta*. Ali je ta varijanta mogla nastati i na našem terenu.

Lit.: *ARj* 5, 341. 422. 12, 10. *Pleteršnik* \, 439. *Bartoli* 1, 197. 354. Štrekelj, *DAW* 50, 33. *GM* 205. *Godin* 137. *Barić* 354. Budmani, *Rad* 65, 163. Hraste, *JF* 6, III. *Miklošič* 130. *SEW* 571. *REW** 6911. Skok, *ASPh* 37, 83. *Ive* 102. *Krona*' 833:

kořist, gen. *-i f* (14. v., Vuk), sveslav, i praslav. apstraktum, »utilitas; sinonim: probitak, hasan, gen. *-sni* (protivno: škoda, šteta)«, slov. također u tom značenju, dok u sjevernim slavinama »plijen«. To konkretno značenje je prvobitno. Pozna ga Domen-tijan, koji piše crkvenim jezikom. Prilog za *koris(t)* (Cres, Punat, Krk) = *ni koris* »uzalud«, npr. za *koris prača mlis* »uzalud je jarca musti«. To se značenje razvilo iz ironije. Upor. fr. *Vous avez beau parlé* (*beau* »uzalud«). Sintagma *niskoristi* (Cres, Krasić) »ništarija«. Pridjevi na *-ljiv korišljiv* (18. v.), na *-bn koristan* (16. v.) = *korisan* (prema ž. r.), poime-ničen na *-ik korisnik* m prema f na *-tea koris-nica* i na *-ost korisnost* (noviji neologizam). Apstrakta na *-sk* + *-ina* > *-ščina koriščina* (17. v., čakavci), na *-jaj koriščaj* (Martić), od denominala na *-iti koristiti (se), -im (is-, o-)*, na *-ovati koristovati, -ujem (o-)*. Složenice od sintagmi: od *ljubiti korist* pridjev *koristoljubiv*, apstraktum odatle na *-je koristoljublje n*, od *nositi korist* pridjev je *koristonosan*. Nema utvrđene etimologije. Miklošič dopušta mogućnost da je apstraktinu na *-st f* od *koriti* (v.). Ako je tako, onda je paralela za takav semantički razvitak u rum.

castiga < lat. *cāstigare*, koji znači »dobiti < kažnjavanjem nešto postići«. Takav razvitak odgovara semantičkom pravilu rezultata (sinegođa). Prema Brücknerovu učenju izvedenica je od *kora* (v.), te znači »ono irto se daje olupiti kao kora«. Odatle sjeverno-slav. metafora »plijen«. Miklošičevo je mišljenje vjerojatnije, jer je prvobitno značenje glagola *koriti* bilo »dobiti bitku«. Time se najbolje objašnjava prvobitno značenje »plijen«.

Lit.: *ARj* 5, 332. 338. Moskovljević, *NJ* 1, 31. Krasovski *NJ* 6, 87-88 (cf. *JF* 11, 291). *Mžuranić* 527. *Miklóšić* 130. *SEW* \, 570. *Holub-Kopečný* 181. *Bruckner* 258. *ASPh* 29, 116. *KZ* 48, 208. *Vasmer* 1, 638. *Gorjajev* 161. *Kienle, WuS* 14, 42.

koriti, *-im* impf. (Vuk) (*is-, ispo-, po-, pre-, u-*), sveslav. i praslav., »predbacivati«. Iterativ na *-va-* *-korivati*, samo s prefiksima *ispokorivati* itd. Stcslav. postverbal *korb m »contumelia« nalazi se u pridjevu na *-bn koran* »prekoran«, i u pridjevu *ókorán* (~nja *rijei*, Vuk), inače samo s prefiksima *pokor* »opprobrium (amplifikacija *pokor i sramota* — *spot i sramota* ŽK) sa glagolom *pokoriti, -im* »sramotiti« = *pokorit (se), -lm* (Kosmet) »osramotiti, poniziti; *prijekor* (u bug. *prekor* = *prekär* »nadimak«, Makedonija), s pridjevom *prijekoran* (*bes-, ne-*), *prijekornost, ukor*. Apstraktum na *-ba korba* (18. v.). Važna je još prefiksalna složenica *nakor* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šteta« za ustanovljenje prvobitnog značenja od *koriti*. Od *pokoriti* »sinonim: 1° podvrći, 2° kazniti, 3° mučiti, kinuti« sveslav. i praslav. postverbal je *pokora* (Vuk) »1° podložnost, oboedientia«, 2° kazna, pedepsa, 3° bijeda, nevolja«, sadrži prvobitno konkretno značenje, dok *koriti* izražava radnju kažnjavanja riječima. Od ovog važnog kršćanskog termina pridjev je *pokoran* = *pokoran* (Kosmet) »1° što pripada pokoi., 2° onaj koji čini pokoru, 3° poslušan, ponizan, smjeran«, poimeničen na *-ik pokornik* m prema f *pokornica* i u apstraktumu na *-ost pokornost* f. Vuk ima od *pokor* denominal na *-isati pokorisati (se), -išem* »sramotiti se«. Od *korь* postoji u Dubrovniku i Prčnju složeni glagol *kòrdekati se, -am* (*po-*) = *kordekovati se, -ujem* »svadati se, karati se«, u kojem je *-dekati* se nejasno. Možda je onomatopejskog podrijetla. Upor. *pokarabāsiti se, -im* (Kosmet) »pozavadiť se«, u kojem je *kar-* jasno (v. kasnije), a nejasno *-basit se*.

Iterativ se pravi od *koriti* prijevom duljenja *o* — a: *karati, karam* (Vuk) (*do- se-*,

rs-, j- se) »1° koriti, ružiti, 2° kazniti, pedspati« = (s)karat (Kosmet), karati se (ŽK) (po-) »svađati se«, na -iti hariti, -zm (18. v.). Odatle postverbal *kâr* f == *kara* = *kâr* m »1° psovanje, prepirka, 2° ukor, kazna«, sa -ka *karka* f (Belostenec, Jambrešić), na -ba (s)karba f (Vuk, Boka) — na -nja *karnja* (18. v.). Pridjevi od *kar* na -bn samo u određenom vidu *karm* »disciplinski«, odatle *karnost s pridjevom *karnostan* u istom značenju (sve neologizmi), na -ljiv *karljiv* (15. v.), poimeničen *karljivac*, gen. -vca »koji se često i rado kara« prema f *karljivica* i u apstraktumu na -ost *karljivost* î. Od *karba* pridjev je *karben*, poimeničen na -ik *kärbenik* ---- *karabnik* (15. v., Rogovske regule). Radne imenice su na -bc *karac*, gen. -rea (Hektorović), na -ač *harač*, gen. -ača (Vuk) m prema f *karacica* (17. v.), na -lac *karalac*, gen. -alca (18. v.) m prema f *karalica* = na -telj *kàratelj*, na -vac *karavec*, gen. -rica (16. v., hrv.-kajk.). Apstraktum na -ež *karez* m (Ljubiša) »karanje«; *pakaret* / *tok*- m (Srbija ?), Jovanović Batut) »nakaza« označuje Maretić kao slabo pouzdanu riječ (ne zna da li ide ovamo). Deminutivni glagol na -uhati *karúcati*, -áni.

Glagol *koriti* posuđuje Arbanasi *koriš*, pas. *koriem* »sramotiti, psovati«; *karati* posuđuje Rumunji: *akarati* > *a ocaze* »psovati, sramotiti, koriti«, odatle njihov postverbal *ocară* »sramota«, pridjev *ocarnic* »koji psuje«. Baltičke i druge ie. paralele dokazuju da su *karati* 1 *koriti* bili vojnički izrazi. Lit. *karias* = lot. *kars* »rat«, stprus. *kārgis* »vojska«, odatle lit. *kareivis* »vojnik«, usp. got. *harjis* = nvnjem. *Heer*, stperz. *kāra* »vojska«; *kara* je u steslav. još značilo »bitka«. Odatle današnja značenja od *karati se* »1° pripraviti se, rječkati se, svadati se«, *pokoriti* »podložiti«, s raznim drugim nijansama. Ta se specijalizacija dogodila kad su za vojničko značenje došle druge riječi, kao *biti se*, *bojevati*, *boriti se*, *vojevali*, *ratovati* itd. Sinonimi su dali veće u praslav. doba tim dvjema riječima, koje Berneker i drugi bez potrebe rastavljaju, drugi semantički razvitak: *koriti* i *karati* značilo je prvobitno »vojevali > vojskom nešto postići«. Obje, izgubivši vezu s vojevanjem, dobiše današnje značenje. Prvobitno se značenje ipak najbolje očuvalo u praslav. i sveslav. apstraktumu *korist* (v.) »plijen > dobitak«.

Lit.: ARj 3, 937. 4, 850. 858. 852. 864. 866. 870. 874. 5, 322. 323. 338. 7, 402. 8, 30. 9, 495. 10, 493. 536. *Mažuranić* 984. *Elezović* 2, 95. 233. 538. *ZbNZ* 10, 144. *Miklošič* ill. 130. *SEW* \, 487. 578. *Holub-Ko-*

pečný 164. 181. *Bruckner* 258. *Vasmer* 528. *Mladenov* 232. 252. *Slávia* 10, 247. *WP* 1-353. *Trautmann* 118. *GM* 199. 200. *Tiktin* 1075. *Gorjajev* 158. *RES* 19, 20-22. *Boisacq* 414. 482. *Scheftelowitz*, *KZ* 54, 247. *Osten-Sacken*, *IF* 22, 316-317.

korito n (Vuk) = *korito* (ŽK, Kosmet, Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. (*^koryto*) naziv za »1° Trog, alveus, 2° načve, 3° izduben brod (također bug.), 4° (metafora) riječno korito, 5° toponim«. Pridjev na -ast *korilast* (Vuk), na -bn samo u poimeničenjima na -ik *Koritnik* (toponim), i na -jača *korinjača* »sinonim: kornjača«. Deminutivi na -će *korice* n (Vuk, Lika) u raznim tehničkim značenjima, na -sce < -bc + *ice koritašce* (Vuk), *koritašce* (Kosmet) i *koritičo* (Buzet, Sovinjsko polje) »korito po kojem teče voda na mlinsko kolo«. Denominal *skorititi* (Lukovdol, Ogulin) »dobiti oblik korita«. Radna imenica na -ar: *kantar*. Glas i nastao je iz jery-a: steslav., rus. *koryto*. Kulturna je riječ, koju posuđuje Arbanasi u dva vida, u starijem *karrutë* f (u < ы) »Garbottich« i novijem *korite* f »gehöhltter Baumstamm, Wassertrog, Kahn, Krippe« i deminutiv *karice* f »Getreidemass von 200 oka«, Novogrci *κορυπτα* »Art Fischerkahn« i *κάρουτ*™ »Garbottich«. Od arb. *karrutë* natrag je posuđeno s augmentativnim sufiksom -ina *harulina* f (jugoistočna Srbija) »1° karlica, 2° basen, 3° geografski termin« (Budmani pomišlja na tur. *koru* »šuma«, što ne može biti jer je *koru* > *korija*, v.). Dočetak -ito sufiks je kao u *kopito* (v.). Osnova je *kora* (v.). Baltičke uporednice ne poklapaju se potpuno sa praslavenskim u sufiksu: lit. *prokartas*, stprus. *pracartis* »Trog«.

Lit.: ARj 5, 340. *Elezović* 1, 314. *Miklošič* 133. *SEW* 1, 579. *Holub-Kopečný* 180. 194. *Bruckner* 238. *ZSPH* 4, 216. *WP* 1, 576. *Trautmann* 119. *Romanski*, *RES* 2, 52-54. *GM* 200. *Schwarz*, *ASPh* 42, 280. *Wedkiewicz*, *RES* 7, 126 (cf. *JF* 3, 203). *Posch*, *WuS* 16, 13-14. *Persson*, *Beiträge* 1, br. 43. (cf. *IJb* 1, 47). *Jökl*, *Unt.* 145. 291.

Korkut m, muslimansko prezime (Bosna). Od/ interesa je da se plemićka porodica u Osom iz koje je *fráter Augustinus Draconita* = *Zmajević*, zove *Corquitt de Dalmazia*. Turcizam arapskog podrijetla *korkut* »onaj koji strah zadaje, junak«, od *korkutmak* »zadavati strah«, od *korku* »strah«.

Lit.: Školjić* 416. *Badalić*, *Inkunabule* 223., *bilj.* 570. i 227, *bilj.* 816.

korlat m (hrv.-kajk.) »1° tor volujski, 2° široka cijev kuda se sijeno u staju spušta (Posavina), 3° toponim (Dalmacija)«. Prezimeni -ovii *Korlatović*. Od madž. *korlat* »ograda«.

Lit.: ARj 5, 344. Štrekelj, *DAW* 50, 33.

kormos m (Vuk, Bačka, Vojvodina), u poslovič *muti kao kormoš (hormoš) po sirku*. Čini se da znači »nekakva buba«. BuJmani i Matzenauer navode madž. pridjev *kormos* »1° čadav, 2° naziv jabuka Reinnettenapfel (naziv po boji)«. Ako je tako, onda je i buba nazvana -po boji.

Lit.: ARj 5, 345. Matzenauer, *LF* 5, 202.

Kornät m, središnji otok u skupu, pl. *Kornate* za cio otočki skup, tal. *Incoronata* prema pučkoj etimologiji, na Ižu zvao se *Stomorin otok* (1515) < *insula Sanctae Mariae* (1354). *Incoronata* bilo je prevedeno u *Krunarski otok*. Vjerojatno je izvedenica na -atus i toponomastički ostatak iz dalmatoromanskog barem u pogledu sufiksa. Dalja je veza u imenu otočica (školjiča) *Kornat*, koji se odvojio od Plavnika (na Krku), i na kopnu u toponimima rum. podrijetla *Kornata*, njiva (Kneževac, Srbija) i na -ura (apstraktum) *Kormatura*, njiva (Požarevac, Srbija) kao ostaci rumunjske toponomastike u sjeveroistočnoj Srbiji, od rum. *a curma* »razdrobiti« < vlat. *corrimare, part. pas. *corrimatus*, prefiks *co-* i *rima*.

Lit.: ARj 5, 343. *Skok*, *Slav.* 39. 127. *Antoljak*, *RIJAZUZ* 1, 110, n. 18. 113. *Putanec*, *Slovo* 13, 144. 167.

kornič m (Lika, Dubrovnik, Perast) »1° okvir, oplata slike, 2° ograd, vrh ormara, 3° stolaško, drvodjelsko oruđe kojim se šaraju rubovi (Dobroselo, Lika)«. Na tal. -one > -un *korničun* (Perast). Od mlet. *corniše* = tal. *cornice*, *cornicione*, od lat. *cornix*, gen. -ids. Odatle i fr. *comiche* > *karnisé* f pl. (Zagreb).

Lit.: ARj 5, 345. *Zore*, *Tud.* 11. *REW** 2247. *Rohlf*s 1090. *DEI* 1114.

kornükopije m (Dubrovnik) »zavinuta čaša«. Od klat. *cornu copiae* »rog kože Amanteje, odakle je tekao nektar«. Učena riječ.

Lit.: *Zore*, *Tud.* 11. *DEI* 1110.

kòroman m (Mostar) »turski vojnički hljeb, dvopek« = *koromon* (Kosmet). Balkanski turcizam iz vojničke terminologije: bug.

deminutiv na -če *korománče*. Elezović upoređuje s *korovlja* f (Kosmet) »rdav hljeb sa debelom korom«. Taj je naziv identičan s arb. *karuvele* = *kravele* »kleines Leibbrot, Soldatenbrot« i ngr. *καρόβέλι*, koje su slavizmi < cslv. *hrávaj*, bug. *kr avaj* »Art Kuchen, Kringel«, hrv.-srp. *kravalj* = *hrávaj*, rus. *horovaj*. Možda je tur. *kòroman* rusizam. Imenica *korovelja* potječe zacijelo od unakrštenja tur. rusizma i balkanskog slavizma.

Lit.: ARj 5, 487. *Elezović* 1, 314. *JF* 14, 231-232. *Skok*, *Slávia* 15, 360. *Mladenov* 252. *GM* 177.

korona f (Istarski razvod 1275, prijepis 1546), toponim *Korona*, dolina blizu više manastira Sretenija, izvor (hidronim) *Velika Korona*, *Korunski do* (pripovijetke o tome navodi Vuk). Upor. (s arbanaskom metatezom) *Kunora*, brdo prema *Rumlji* (Bar, Sutorman, Tuđemu). Taj arbanaski oronim poklapa se s apelativom *kunora* (s određenim članom) »vjenčanje (Ulcinj, Skadar)«, *me kunorue* »vjenčati«. Sa *ō* > *u* *koruna* f (Vuk, 15. v., narodna pjesma) »1° kruna, 2° zmija«, denominal na -ati, -iti (p) *korunati*, -ām (17. v., Dubrovnik), (b) *koruniti* pf. (hrv.-kajk.) prema impf, *okorunivati* / -njivati = *koruna* (Istra) »agri extremi ea pars qua boves in arando reventuntur«, na -ina *korunina* (Varaždin) »nekakvo stablo«. Taj se oblik nalazi i u bug. *koróna* pored *koruna* »1° kruna, 2° ein Teil des Webstuhls«, *koronka* »šare našivene na odijelo«, u steslav. i češ., slvč. *koruna*, rus., polj., madž. *korona*, nvgr. *κορόνα* pored *κοροούνα* < stgr. *κορόνη* > lat. *corona*, ie. podrijetla. Odatle deminutiv na -iča *kòrunica* (Dubrovnik) »(crkveni termin) rosarium«.

Općenit hrv.-srp. oblik pokazuje sinkopu protonike *kruna* f (Božava itd) »1° vijenac vladarev, 2° puco (Dubrovnik), 3° verruca, stralasi viperáé ammodytes (Kula, Brčko, Sanski Most, Metković, Gračac itd., također s naglasom *kruna*), 4° (tehnički termin) dio u mlinu za masline (Mljet)«. Pridjevi *krunat*, na -asi *krunast*, *krunski*. Deminutiv na -bc > -ac *krunac* (Srijem) »vrst graha«, na -ica *krunica* (Rab, Božava itd.) »(crkveni termin) »číslo«, odatle *kruničar* (18. v.) »otica pupavac«, *kruničica*, *krunčica* »biljka«, *krunka* »životinja«, s pridjevom *krunkast*. Augmentativ *krunčina*. Na -aca *krunča*. Na -os *krunjaš* »muž kojem je žena nevjerna«, *krunaš* (Tinj), *krunašica*. Na -eša *krunesa*. Sa hipokorističkim akcentom *kruna* »ime domaćih životinja«. U antroponi-

miji *Krunija*, žensko ime, odatle hipokoristik *Kruna*, *Krunoslav* m prema f *Krunoslava* (Gundulić, Palmotić, Kavanjin), pridjevski topnim na -j u sr. r. *Krunoslavje* n. Neologizmi *krunovina* < njem. *Kronland*. Denominali na -iti *kruniti*, -lm impf, (o-) = (razlika u akcentu) *krunjiti se*, -lm (subjekt *kukuruz*, Babina Greda), iterativ *krúnjati* (16. v.), na -isati *krunisati*, -seni (18. v. j Vuk), odatle apstrakta *krunidba* = *krunisanje*. Jedna potvrda *krona* (Gračac) »vipera ammodytes«. Taj je oblik općenit u slov. *krōna*, *krōnast*, *kronas*, *kromki* itd. Sinkopa protonike nalazi se u germ.-njem. *Krone*, engi. *croesn*; riječ ne može biti posuđenica iz njemačkoga. Sinkopa se nalazi i u tal. *cruna* »ušica na igli«, koje sa u mjesto *ō* potječe iz oskičkog narječja. Imenica *cruna* dokazuje da je pored *corona* postojao i haplologijski vlat. oblik. Sinkopirani oblik postoji i u češ. *kruna*.

Lit.: ARj 5, 346. 349. 667. 673. 674. 8, 845. 870. Hirtz, *Amph.* 74. 76. *Pleteršnik* 1, 476. 817. 2, 390. Kušar, *Rad* 118, 21. Ribarić, *SDZb* 9, 48. Macan, *ZbNŽ* 29, 45. Cronia, *ID* 6. *Miklósíe* 132. *SEW* 1, 574. *Bruckner* 257. *Mladenov* 242. *REW* 245. *WP* 2, 268. *Románsky* 114. *DEI* 1118. 1179.

koropinul m (19. st., Dalmacija, Visiani, Šulek) »biljka koprač, scaligeria eretica«. Nedovoljno potvrđeno. Budmani pomišlja na tal. *corbèzzolo* »arbutus unedo, maginja, planika« kao izvor.

Lit.: ARj 5, 346. *DEI* 1103.

kòrot m (16. v., Vuk, Dubrovnik, Crna Gora, Poljica, Zore *kórot*) = *korut* (Korčula, objekt uz *nositi*, sinonim *lūt* < tal. *lutto* < lat. *luotus*) = *korota* f (Zore) = *korota* (hrvatski gradovi, Potomje, Pelješac) »tugovanje za mrtvim, crnina (Kurelac), veste da lutto (Mikalja)«. Pridjev na -*bn* > -*an* *kòrotan*, poimeničen na -*Ik* *korotnik* (18. v.), denominan na -*ovati* *kòrotovati*, -*ujem* (18. v., Dubrovnik) »kajati, zaliti koga, zaviti se u crno, porušiti se za kim, (Zore)«. Od tal. *corrotto* (13. v.) »isto«, poimeničen part. perf. *corruptum*, od *corumpere*, prefiks *con* i *rumpere* (prema drugom tumačenju od sintagme *cor ruptura*), apstraktum na -*io* *corruzione* < *corruptio*. Ovamo ide *krucijāt* (Cres) = *krucjat* (Božava) < tal. *cruciare* »affligere« pored *carrucolare* < *corruptiare* »tormentare«.

Lit.: ARj 5, 346. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 110, 217. Jagić, *ASPh* 1, 432. Mürko, *WuS* 2, 140. Kurelac, *Rad* 24, 2. *REW* 2261. 2262. 5149. *DEI* 1124.

kórov m (18. v., Vuk) »1° travurina, 2° toponim«. Kol. na -*je* *korovlje* n (Martić). Od mađ. *koró* »dünnere Unkraut der ein- und zweijähriger Pflanzen«.

Lit.: ARj 5, 347. *Miklósíe* 131. *SEW* 1, 574.

korovajta f (17. v., Dubrovnik) »patrola, ophoda«. Prema Budmaniju od srat. *corvata*, *conada*, što je latiniziranje fr. *corvée* »tlaka«, tal. *corvata* (Cattaneo). Prije će biti ostatak iz dubrovačkog romanskog ili latinskog *corrogata* (se. *opera*), part. perf. od *corrugare*, prefiks *co-* i *rogare* »sazvati«. Umetnutoj nije jasno. Upor. *rogadija*. [Muljačić: 1302. *scaraguayta* < *korovajta* < frnč. *skarwahta*, preko tal.]

Lit.: ARj 5, 347. *REW* 2255. *DEI* 1123. 1128. Muljačić, *ZeFL* 4-5(196-12), 217-224.

kórpa f (Slavonija, hrvatski gradovi, Belostenec, Vuk⁴), deminutiv *corpica* = slov. *korba*, *korbáca*, *korpič* »kotarica, košarica, koš«. Od njem. *Korb* m < lat. *corbis* »kotarica od vrbe«, mediteranska riječ. S prijelazom u lat. deklinaciju *a* mlet. *corba* > *körbe* f pl. (Dubrovnik, Mljet, Račišće, Cres, Punat) »rebra u lađe na koje se pričvrste madiri«, *kórba* (Volosko, Istra) »košarica koja stoji na jamboru broda«. Kol. na -*amen* > -*am* *korbám* m < mlet. *corbame* »ossatura di un battimento«. Sa likvidnom metatezom *krabija* f (Stulić) »kovčeg«, deminutiv *krabica*, slov. *kraba* f »Schachtel«. Na -*ulja* *krabúlja* (hrv.-kajk., također slov., Bela Krajina), s pridjevom *krabuljni* (*ples*) »Maskenbal«, određeno »larva, maska, maškara, obrazina«. Odatle možda dubrovački složeni pridjev *krabonos* / -*banos* »koji nosi masku«. Odatle *krabanosilac* m prema na -*ica* *krabanosica* — *krabanosnica* (Mikalja) = *krabonosica* (Kavanjin) »čuvida«, denominai na -*iti* *krabanositi se*, -*im* »načiniti se čuvida«. Dolazi također u dubrovačkom latinitetu *carbanoss(fus)* l *corbon-* (13. v.) pored *crabanosus*. Stbug. *krabui* < *korbbji, polj. *krobja*, rus. *korob*, lit. *kārbas*. Ta se riječ pojavljuje u hrv.-srp. i slov. sa *s* > *š* (pred *K*) *skrablja* (slov.) > *skrablja* pored *škrabelj*, gen. -*blja* »Schelle«, *skrabica* (Bernardin, Vetranie) = *škrabica* (Hrvatsko primorje) »kutijica«, *škrabiaca* (Mikalja) »skatula«, *skrabijica* (Hektorović) = *skrobiqca* (Lastrić) = *skrabionica* (Dobretić) = *skrabnica* = *škrabnica* (Lika) »Almosenbüchse, šparavac (ŽK)«, *skrabničica* (Mikalja) »mali kovčeg, sanduk, škrinjica«, *škrabica* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) »ladica«, deminutiv od *škrabija* f (Vuk, Bosna, Crna Gora) »fijoka, čekmedžek«, *skrabijica* f isto što *škrab-*

nica »škrinjica za milostinju«. Prefiks *s* = *š* je po svoj prilici romanskog podrijetla. Upor. *skurbín* (kanton Tessin) »Bienenkorb«. Podrijetlo oblika sa likvidnom metatezom nije utvrđeno. Prema Brückneru nije posuđenica, nego je praslav. riječ, u prasadstvu sa *corbis*. Prema drugima (Bugaj) je od lat. *corbis*, ali preko keltskoga (Vasmer). Najvjerojatnije je da je posuđena na donjedunavskom limesu oko 5. v. Likvidna metateza važi na Balkanu i poslije 7. v. Upor. *Skradin*, *Labin*. Na taj se način najlakše objašnjava i prefiks *s* > *š*. V. još *krba*, *krbanj*, *krbulja*.

Lit.: ARj 5, 322. 347. 428. *Pleterinik* 2, 437. 453. 633. Jkeček, *Romanen* 1, 89. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 568. *Bruckner* 267. *KZ* 48, 200. 51, 224. Bugaj, *RFV* 67, 233. sl. (cf. *RSI* 6, 270). Vasmer, *RSI* 6, 197. *REW* 2224. *DEI* 1103.

korsem, prilog (Vuk, Kosmet) = *korse* (Kosmet) = *kršem* (Kosmet) = *tòkorse* (Vuk, sa *to*, sr. r. pokazne zamjenice kao u *tobože*) »tobož(e), bajagi«. Pridjev na -*ra* *tokorsnji* = *tokorsnji* (Kosmet) »tobožnji«. Arbanasi posuđiše *korsem* (Gege) »etwa, fälschlich«. Početak *ko* u *korsem* je kao, upór. *kodoja* pored *doja*. Dočetno -*m* je kao u *elem* pored *ele*. Osnovno -*rse* je imperativ steslav. *zbi* od *reči*. [Ali vidi i s. v. *kazati*]. Pridjev znači »to kao da kažeš«.

Lit.: ARj 5, 347. *BI* 2, 577. *Elezović* 1, 314. 332. *GM* 200. Derić, *PPP* 7, 29.

koršov, gen. -*ova* m (18. v., Vuk, Vojvodina, Slavonija, Reljković) »sinonim: krčag«. Radna imenica na -*ar* *koršovār*, gen. -*ara* m (18. v.) »koji gradi koršove«. U hrv.-kajk. -*v* zamijenjen sa -*l* (upor. njem. *Haube* > *halbicd*) *koršol* »vrč«. Deminutiv na -*ić* *koršolić* (Belostenec). Kod Stulića zlo prepisano *korsói* i *korzói*. Slov. *kržól*. Od mađ. *korsó*, podrijetlom iz turskoga. Mađarsku riječ posuđiše i Uki-ajinci. Istog turskog podrijetla je i praslav. posuđenica *krčag*, gen. -*ága* m (15. v., Vuk) »1° urceus, 2° toponim«. Samoglas *a* je nastao od *ij*, kako pokazuje ikavski deminutiv na -*bc* *hrčičbe* (1468). Nalazi se još u steslav., bug., češ., polj., ukr. i rus. Praslav. je posuđenica možda iz avarskoga. Arbanasi posuđiše *kërçak* — *gërçak* = *gërshk* = *gërdak* (*d* mjesto *ç* prema *bardak*). Upor. tur. *korçag* »Schlauch«. Postoji i mišljenje da je od iste osnove od koje i *kréma* (v.).

Lit.: ARj 5, 347. 393. 396. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 665. *Holub-Kopečný* 186. *Bruckner* 256. *Mladenov* 266. *GM* 190. Baric, *Reč.* 365.

korta f (Dubrovnik, 16. v., Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Potomje, Pelješac, Mljet, Kučište, Brač) »1° prohodništvo, ulaz u kuću, dvorište, 2° (ribarski termin) dio mora zaokružen mrežom (Prčanj: *ribe su u kartu*) = 3° *velika* i *mala korta* (Mljet) za koju se veže vrša, 4° (objekt uz *Uniti*) udvarati«. Odatle na -*idiare* > -*ižati* tal. *corteggiare* > *kurti-ižati*, -*aju* (subjekt *ribe*, Muo) »(metafora) kad je vruće more, onda ribe pliju, tj. kurtižaju po površini mora«. Kod Hrvata u južnoj Italiji *kurta* je prijedlog: *kurta njeg* »blizu njega« kao u Abruzzima *cuna* »ad«, odakle je posuđeno. Od lat. *cohors*, gen. -*tis* > *cors*, gen. *cōrtis* »ogrado, zatvoreno mjesto« > tal. *corte* (13. v.) »cortile, Hof«. Talijanska je posuđenica. Nije iz balkanskog latiniteta kao rum. *curte*. Na tal. -*ina* *cortina* (14. v.) > *kartina* f (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »zavjesa«.

Lit.: ARj 5, 348. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. *Wędkiewicz*, *RSI* 6, 232. *REW** 2032. *DEL* 1125. 1127.

kor্তুza f (Šulek, Sinjski rukopis) »biljka cortusa mathioli«. Od tal. *cortusa*, od imena talijanskog botaničara *Cortuso* (1513—1603).

Lit.: ARj 5, 348. *DEI* 1128.

koruĝa f (Lika) »naprava od drveta poput gobelje (služi za mlin, oko koga se meće da brašno ne odlazi oko naokolo u rasap ili okoliš, mlinarski termin)«. Bit će možda od galske izvedenice *carruca* (leksički relikv od govora kelto-ilirskih Japoda ?), od *carrus* »kolo«; -*uga* mjesto -*uca* je prema hrv.-srp. augmentativnom sufiksu -*uga* (tip *jaruga* pored *jarak*). Drugog je postanja *koruĝa* f (Srijem) »tvrđi oklop od bundeve koji ostane kad se pojede salo (služi djeci za vučenje kao kola)«. Ta se riječ može tumačiti kao augmentativ na -*uga* od *kora* (v.). Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks -*ula* je *carrucula > tal. *carrucola* (14. v.) > *kàruklja* = *kariuklja* f (Prčanj) »kolač kao dva kola u obliku broja 8«. Posuđenica je stara. Leksički je relikv iz dalmato-romanskog, jer pokazuje vlat. sinkopu penultime. V. *kar*.

Lit.: ARj 5, 348. Rešetar, *Štok.* 239. *DEI* 783.

korun m (Šulek; govori se vjerojatno u Bosni) »sinonimi: krtola, krompir (v.)«. Možda od njem. *Karunkéi*, koje se govori u narječjima.

Lit.: ARj 5, 348. Šulek, *Im.* XXII, 161.

Korutánac, gen. *-nca* m (Belostenec, Voltidi), etnik s pridjevom na *-bsk korutánski* = slov. *Korotanec*, od lat. pridjeva na *-anus* raširenog s pomoću našeg *-bc* > *-ac*, koji izražava mociju (tip *Slovenac*, *Slovenka*), od predrimskog *karanto-* (keltskog podrijetla) »kamenit, pjeskovit«, odatle njem. *Kärnten*, koje predstavlja oslabljen je penultime **arentano* > **karintano*. Lat. dočetak *-anus* zamijenjen je domaćim *-bsk* + *-bc* > *-šćec* > *-šec* (upor. za *šč* > *š* u slov. prezimena na *-sek*: *Görsek*, *Lendovšek*, *Lokovšek* itd. prema hrv.-kajk. *Čvorišćec* itd.) *Korošec*, gen. *-sca* m »1° stanovnik Koroške« prema f *Korosica*, *Koroha*, *Korohnja*, 2° *korōšec*, gen. *-sca* »neka jabuka«, 3° neki lan, 4° prezirne«, prema *korošica* »1° Handbeil (Gorensko), 2° Tabakpfeife, 3° neka kruška«, deminutiv *korošička* »kleines Handbeil«. Iz slov. preko hrv.-kajk. *Korušac*, gen. *-sca* (Vitezović). Pridjev slov. *koroški* > *koruški* (Šulek), poimeničen u imenu zemlje (horonim) slov. n. *Koroško* = *Koroško* n (ŽK) — *Koruška* f. Keltska riječ kao opća riječ (apelativ) morala je biti raširena uz Dunav, kuda su bila keltska naselja, kako se vidi iz *korutina* f (jugoistočna Srbija, Vukovik) »1° basen ili karlica, 2° predio među planinama (npr. Zaplanje između Suve planine, Kruševice, Babičko-Jašunjske planine i Siličevice)«. Ne zna se čiji je sufiks *-ina*. Može biti naš (v.), a i lat. *-ina*. *Korošec* može se tumačiti i prema steslav. *Kornštaninb*, odakle pridjev **korpšt-bsk*. Lat. oblik sa *ρ* > *u* ima Nestor *Horutane*. Miklošič misli da je *Korošec* nastalo od **Korōč-bc* sa *c* < *i/*, što izlazi na isto. Upor. mlet. *caranto* »tufu arenoso«.

Lit.: *ARj* 5, 350. *Pleteršnik* 1, 440. *Miklošič* 131. 426. *Sturm*, *CSJK* 6, 40. *Ramovš*, *Slávia* \, 28. *Vasmer*, *ZSPH* 9, 368-369. *DEI* 753.

kōs¹ m, pi. *kosovi* (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »sinonim: drozd, menila« prema f na *-ica košiča* (Hrvatsko zagorje) = *košulja* (Srbija). Pridjev na *-ov kosov*, vrlo čest u toponimiji poimeničen u sr. r. *Kosovo*, poimeničen sufiksima *kosòvica* »ženka«, u deminutivu na *-ič kosović*, na *-ič kosovac*, na *-ač kosovač*, na *-ka kosovka* »ženka«, na *-ovlji kosovlji* (Vuk), na *-ji kosj* (Istra). Deminutivi na *-ič košić* = (neobično) *kostie* (Severin, Hrvatska) = *košić* (Plitvice, *s* > *š* nejasno); na *-ek kosek* (hrv.-kajk.), na *-anac kosanac*, gen. *-nca* (Srijem, Grgurevci). Stulić sa *-bi: kosao*, gen. *-sia* (prema Budmaniju je nepouzdan). Glas *s* je nastao iz *ps*, kako se

vidi iz gr. *κόψιχος* > *κόσσοφοζ* »idem« (-υχο5 je deminutivni sufiks kao u lat. *mer-ula*), jedna od vrlo rijetkih grčko-slavenskih uspojednica iz oblasti ornitologije.

Lit.: *ARj* 5, 256. 363. 367. *Hirtz*, *Aves* 203-206. *Miklošič* 134. *SEW* 1, 585. *Holub-Kopčény* 181. *Bruckner* 259. *Trautmann* 117. *WP* 1, 457. *Mladenov* 252. Šuman i Jagić, *ASPh* 30, 297. *Paul*, *WuS* 20, 42. *Boisaaf* 505. 1116.

kos², pridjev (Vuk, razlika u akcentu prema *kōs* m), prilog *koso*, sveslav. (osim slov. i bug.) i praslav., »sinonim: kriv (v.)«. Ne postoji u hrv.-kajk. Danas je općenit zbog nastave u geometriji. Odatle poimeničenje *kosina* (iz češ.). Pridjevi na *-bn kosán* (17. v.) »strm«, poimeničen na *-ik kosnik* (Vuk) »direk u duvara koji koso stoji«, *nakosan* »pomalo kos« = *nakosil* (Pavlinović). Odatle priloz *kōsimice* (Lika), *nakosce* (Ključ, Bosna), *napokosce*. U ostalim pridjevima kao na *-ovan kosovan* »ozlojeđen, ljutit«, na *-lživ košljiv* (Dubrovnik, Vuk) »čeljade koje se često kosi«, na *-it okositi* »asper, vehemens, iracundus« konkretno je značenje metaforom preneseno na psihološko polje kao i u glagolskim izvedenicama. Složen pridjev od sintagme *kosòglav*. Psihološko značenje je i u prijedloškom prilogu *uskos*, odatle pridjev *uskošen* (Dubrovnik) »rdave volje«. Prilog *uskos* je preinačen na nepoznat način, možda prema *prčiti se* (v.) u *u(s)prkos* »trotz«, odatle leksikologijska porodica *prkos* m, pridjev na *-bn prkosan*, denominal *prkositi* — bez *p* *řkositi se*, *-im* (Lika). Upor. *prkonniti se*. Na *-alj kosalj* (konj) »koji se kosi, kosonog«. Apstraktum na *-nja košnja* f »duhovno stanje čeljadeta koje se kosi«. Denominali *kositi (se)*, *-lm* (Vuk) »1° biti protiv (to se kosi sa zakonom), 2° kidati, lacerare (tkanje, sukno se kosi, na Cresu *nogavica*, *rukav se je okosil* *Ial*), 3° uznemirivati, 4° ljutiti se, 5° pretvoriti se (Martić), 6° doticati se (Ljubiša)«, *iskositi se* (Vuk, Lika) »mrko pogledati koga«, *okositi se na koga* (Dubrovnik, Crna Gora) »sinonim: okomiti se, osjeći se (v.)«. Ovamo i Zoranićev *kositi školje*. Glagol *kositi* u psihološkom značenju tvori iterativ prijevom duljenja o — *a iskašati se* (H. Lučić, subjekt *srce*), *okašati se*, *okāšam se* (Vuk) »osijecati se«. Na *-oviti kosoviti se*. Na *-nčti* > *-nuti*: *kosnuti (se)*, *-nem* »dirnuti« je steslav. *kosniti*, ukr. i rus. Ipak nije rusizam, kako misli Maretić, jer je potvrđen i u pravom narodnom govoru kao u Pivi-D'obnjaku, gdje *kosnuti se* znači »1° naljutiti se,

2° poludjeti«. Budinić ima *kosnovati*, *-ujem* »ticati«. Rusizam je zaista pridjev odatle *neprikosnoven* (16. v.) »koji Be ne smije taknuti« < *neprikosnovennyj* »unberührt«. Rumunji posuđuje *kositi se* > *a să cosi* (subjekt *konji*) »sich streifen, in die Eisen hauen«, odatle apstraktum na *-eală* < *-ciu' coseală* (Oltenija) »Streifen, Aneinanderschlagen der Fusse beim Gehen«, sa sufiksom *-or* (v. *kosor*) *a casari* »sticheln, nicken, zadirktivati«. Ovamo i rum. *costarova* / *coștoroabă* »1° vodoravni balvan na kome počiva krov, 2° die elende Hütte« (za značenje 2° v. pod *koštrava*). U rumunjskom se slavenska riječ unakrstila sa lat. *costa* > *coastă* u pridjevu *coastă* (sufiks *-iș* kao u *okoljš*) »schief«. Upor. glede tog miješanja i prilog *košitice* (Lika) »brzo, hitro«. Deminutiv na *-kati*: *kaskati se* (Vuk) »sinonim: karati se« (*po-*) = *pokoškati se* (Kosmet) »sporječiti se« sa nejasnim *sk* > *šk*, možda prema *porječkati se* [uspor. pod *kōš*]. Praslav. je pridjev u etimologijskoj vezi s *kosa* (v.). Tako hoće Miklošič. U obje riječi osnovno je značenje isto »krumm, gebogen, kriv«. Veze sa lat. *coxa*, sanskr. *kakšā* »pazuho«, njem. *Hachse* nisu izvjesne. Upor. i *kasati* (v.), jer to može biti prijevom duljenja o — *a od kos*. Značenje »lacerare« dozvoljava i prijevom od *cesati* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 874. 895. 5, 350. 355. 356. 359. 361. 362. 265. 367. 387. 7, 402. 504. 8, 32. *Vuković*, *SDZb* 10, 389. *Elezović* 2, 95. *NJ* 1, 147. *Tentor*, *J F* 5, 208. *Havráněk*, *Slávia* 7, 782. *Maretić*, *Savj*. 44. *Miklošič* 134. *SEW* 1, 585. *Holub-Kopeiny* 181. *Bruckner* 259. *Gorjajev* 162. *WP* 1, 456. *Matzenauer*, *LF* 11, 349. 14, 164. *Tiktin* 421. 422. *Boisacq* 418-419. 1074-1075. *Petersson*, *ASPh* 36, 137-138. *IF* 35, 269-272. (cf. *RSI* 8, 300). *Baltische u. slav. Wortstudien* (cf. *IJb* 8, 199). *Zubatý*, *ASPh* 16, 395-396. *GM* 220-221.

kosa¹ f (Vuk) = *kosa* (Kosmet), praslav. i baltoslav., »1° coma, 2° (metafora) dorsum montis, 3° tetiva u životinjskom tijelu, žila (Dubrovnik)«. U značenju 1° nije općenita riječ hrv.-srp. zbog izbjegavanja homonimije sa *kosa* »faix«. Zamjenjuje ju *vlas*, *vlas* f pl. (v.), a *kosa*, koliko nije propala kao u ŽK, dobila je specijalno značenje. Riječ *kosa*, gen. *kose* (Hvar, Hraste) je »pletunica žene ili djevojke«, f pl. *kose* (Lumbarda) »pletunica«. Na Korčuli prema pl. *vlas* kaže se i *kose* u pl. (*crvene kose*; *capillus* je *vlas* m). Na Cresu i u Vodicama *kosa* i deminutiv *kosica* f samo »pletunica«. Deminutiv na *-ica kašica* (Vuk), augmentativ na *-etina kosè-tina*, na *-urina kosurine* (Lika). Pridjev na

-bn kosán je rijedak. Odatle je izvedena *kosanjica* (Vuk) »dorsum montis« < **kosbnbnica* i hidronim *Kosaonica* (rijeka) < **kosbnnica* (*-Ibn-* je disimilacija od *-nbn-*). Sa *-at kōsmat* (Vuk) »pilošus«. Od tog je pridjeva poimeničenog sa *-bc* i prezime *Kosančić* (*Ivan* ~, narodna pjesma), od **kosbnbc*. Na *-ast kōsast* = na *-at-kasat* (18. v.). Kao drugi element u složenim pridjevima *dugokos*, *plavokos*, *kārākos* (< tur. *kara*) = *crnokos*, *svilōkos*, odatle prezime *Svilokosić*, *'ankōkos*, odatle prezime *Tankosić* (Srbija, *-koko-* > *-ko-* haploglogija). Na *-ara*: *kosara* »korov«. U antroponimiji *Kasan* m prema f *košana*, *Kosara*, prezime *Kosanović*. Običniji je pridjev na *-at kosmat* (Vuk) = *kosmāt* (Kosmet, ŽK) »pilošus«, od praslav. *kosmz*, koji je poimeničen u ž. r. *kosma* f »kosa« u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Poimeničenja i izvedenice tvore leksikologijsku porodicu. Na *-āč*: *kosmač*, gen. *-ača* (16. v., Istra) »1° kosmat čovjek, 2° toponim«. Na *-oj* < *-o/* (upor. *onaj ovaj taj*) *kosmaj* (Cres) »vinova loza bijelog grožđa« = *Kosmaj* (toponim). Na *-ka kosmatka* »biljka«. Na madž. *-o* > *-ov kosmov* »pas«. Na *-elj kosmēlj*, gen. *-elja* (Ston) »1° morski rak« = *kozmejlj* (Rijeka) »2° borrago officinalis« = (na *-eč* ili *-eč*) *kosmeč*, gen. *-eča*. Augmentativ na *-ina kōsmina* = na *-ura kosmura* (18. v.) = *kōsmur* (Dubrovnik) »1° zamršena kosa, 2° zamrsak, 3° žensko čeljade takve kose«, odatle na *-ica kosmurica* »biljka«, na *-ina kosmurina*, na *-oca kosmurača* (Ston). Sa *šm* < *sm* *kosmura* f (Lika, Dobroselo) »štogod zamršeno«. Pridjevi na *-av kosmeljav* = *kosmürav* (Dubrovnik). Denominali na *-ati kōsmati*, *-am* (*s-*) impf, »rašćupavati«, part. perf. pas. *skosman* (Prigorje) »nepočesljan«, *skosmanka* f »žensko čeljade nepočesljano«, *košmurati* »mrsiti«. Arbanasi posuđuje *kose* »Haars«, Madžari *kōsméte* — *pōszméte* »Stachelbeere« < **kosmata* (.se. *jagoda*). Lit. *kasa* »percin«. Korijen *kos-* je prijevom od *cesati* (v.) < ie. **ges-* »grepsti, cesati«.

Lit.: *ARj* 5, 351. *Elezović* 1, 315. *Tentor*, *Y F* 5, 207. *Ribarić*, *SDZb* 9, 159. *Miklošič* 133. *SEW* 1, 580. *Holub-Kopečny* 181. *Bruckner* 259. *Trautmann* 120 *WP* 1, 449. *Boisacq* 443. 489. *GM* 201.

kosa² f (Vuk) = *kosa* (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »faix«. Pridjevi na *-bk kšsak* (Lika, Piva-Drobnjak) »koji se lako kosi«, na *-bn kosán* (18. v.), određeno

košni (Istra) »metendus«, poimeničen na -nica kòsajnica, epitet uz livada. Ne zna se ide li ovamo pridjev i imenica kosan »trava, juncus«. Deminutiv na -ica košića (Lika), augmentativi kosürina, kosešina (Vodice). Na -ište kasiste n (Vuk) = kosišće (čak., 18. v., ŽK) »1° držalo od kose, 2° (hrv.-kajk.) put kojim kosci stupaju«. Složenica kosabaša (narodna pjesma, Jukić) = kozbaša (Vuk, Vučitrn, Lika, Dobroselo) »starješina kosaca«. Praslav. denominal na -iti kositi, kosim impf. (do-, iz-, ispre-, na-, o-, at-, pré-, ras-, s-, za-); iterativi na -va- -košivati i prijevornim duljenjem na o-a -kasati, samo s prefiksima. Odatle postverbali iskos (Lika, Dalmacija), nakos (Vuk), okòs m (Vodice) »pokošeno mjesto u travici, òtkos (ŽU) »Schwaden, vokal (ŽK)« = òkos (Crna Gora), zakos (Piva-Drobnjak) »početak kosidbe«, skòsak m (Uzice) »dotrajala kosa«. Koi. na -je skòsje (Vuk) »1° sitno granje kosijerom odsječeno, 2° pokošena trava (Ljubiša)«. Na -ilo kosilo n »oruđe za košenje«. Radna imenica na -bc kasač, gen. kòsca m (Vuk) = kosć (ŽK), na -lac m prema -lica kòsilac, gen. -ioca prema f kosilica, na -äc kasač, gen. -aca (Vuk) »1° koji kosi, 2° (riba) peléčus cultratus« = također sa sufixom -alj kosalj (Pančić), s pridjevom na -ski kosačkī = kosački (Vodice). Apstrakti na -ba hasidba (Vuk, 17. v.) prema trgdba, vršidba = kositva (Belostenec); na -nja košnja (sjeverozapad, Lika, čakavci ŽK) = kosivo n (Bogišić). Na -evina koševina (Bosna, Lika) »1° livada, istom pokošena, 2° (koševina, Kosmet) bijelo žito s travom pokošeno«. Na -anica košanica f = košenica. »livada«. Poimeničen part. perf. pas. na -jak košenjak (skopaljsko, livanjsko i glamočke polje) »vrsta ječma«. Sveslav. i praslav. izvedenica sufixsom -yr, -er, -or: kosir (ŽK), kod ekavaca također kosir, toponim Kosirb (Novaković), odatle na -nj äk kosirnjak, gen. -aka »sinonim: zacrtnik, klin što se pored crtala udara« = kosijer, gen. -ëra (može biti i pseudojekavizam) »1° faix vinitoria, 2° (metafora) laloka, vilica, 3° prezime« = koser (18. v.j Rijeka) »4° ime ribi«, deminutivi na -ič kosjerić, na -ica koserica, kosjerićak, gen. -tka. Augmentativi na -ača kosirača (17. v.), kosjerača (Ston) »1° zavrnuta britva, 2° silovita žena«; na -as kasiraš, gen. -aša (ŽK); na -ačica kosjeračica, kosar (16. v.) »1° sinonim kosir, 2° prezime«, pridjev na -bn kosoran, deminutiv kosoric »1° (metafora) čeljust, 2° prezime«. Augmentativ na -ača kosorača. Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše gotovo čitavu leksikologijsku porodicu: coasă,

glagol a cosi, odatle njihov apstraktum na -eib cascala, casalina (l - n < n - n) < košenina »sijeno od žita pokošenog u zelenilu«, cosar, cosirište, cosac »riba kosić (sa -c mjesto č, novi sing, upr. pi. cosaci, upr. copac)«, Cincari cusor, Arbanasi kosë, koshëre, glagol kosis, Novogrci κοσσία = κοσσά, κοσσάρα »srp«, κοσσίζω, Madžari kasza, kaczor »kosijer«. Ie. usporednice nisu utvrđene. Uspoređuje se ipak s lit. kasti »kopati«, što se ne slaže semantički, sanskr. casati (3. 1.) »reže, siječe«, što je semantički nešto bliže, lat. castrare. Arb. korr, kuarr »žanjem«, korre »žetva« ne slažu se fonetski, ali je semantički najbliži. Ako je kosa metafora od kos (v.), može biti i slavenska kreacija. Može biti i prijevorn od cesati. Prema Brückneru je identična sa kosa »Haar« (metafora prema obliku). Bez osnove je Alessijevo mišljenje da može pripadati balkanskom supstratu.

Lit.: ARj 2, 598. 3, 874. 894. 950. 5. 350. 358. 357. 380. 381. 386. 385. 417. 7, 402. 8, 845. Elezović 1, 300. 320. Ribarić, SDZb 9. 159. 173. Vuković, SDZb 10, 385. Šoć, NJ n. s. 1, 253-254. Miklošič 133. 2. SEW 1, 580. Holub-Kopečný 181. Bruckner 259. Vasmer, ZSPH 2, 58. Mladenov 252. ASPH 34, 396. GM 200. 201. 385. Tiktin 422. WP 1, 449. Pascu 2, 187., br. 115. Gorjajev 161. Rešetar, Rad 134, 139. Jokl, IF 36, 151. sl. Isti, Unt. 249, 331. Matzenauer, LF 8, 205-206. Agrell, Zwei Beiträge, LUA 1918, str. 9. (cf. IJb 8, 203). Georgiev, KZ 64, 118. Machek, Slavia 16, 187. Petersson, IF 25, 270-271. Boisacq 425. Alessio, Onomastica 2, 204.

košati, -šëm impf, (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) (s-) »1° sitniti sjeckajući, 2° faširati (hrvatski gradovi)«. Budmani uspoređuje s kositi (v.).

Lit.: ARj 5, 357. 15, 293.

kòsiter m (Vuk, Zoranie, zapadni pisci) = hrv.-kajk. kòsiter, gen. -tra (18. v., Belostenec), prema tome književno kositar, gen. -tra — koster (Lika, sinkopa tipa iz Gošća < Gospića), bug. kositra, steslav. i slov. kòsiter, gen. -tra »kalaj, cin«. Pridjev na -bn > -an kositran — kosilrn (bug. kositrän), poimeničen kositemica, na -jak kositemjak (Šulek), na -ka biljka kositerka; na -én kosiiren. Denominal na -iti kòsiteriti, -lm = kositriti (po-) impf, »kalajisati (po-)« prema pokositravati, pokositrivati. Radne imenice na -telj kositritelj (po-) (Belostenec) = na -aritits > -ar kositar (Jambrešić, disimilacija r - r > l - r) »kalajdžija«. Rumunji posuđiše cositor pored

costar : upór. negustor). Kao u cuprum < ostrvo Κύπρος, bronza < grad Brundisium tako se i ovdje uzimlje da gr. κασσιτερος potječe od imena ostrva Κασσιτερίδες, prema Pisaniju iz keltskoga. U zapadnim rom. jezicima zove se taj metal stagnum. Kako se kòsiter nalazi u svim južnoslavenskim narječjima i jezicima na zapadu i istoku, prije ulaska turcizma kalaj, mora se pretpostaviti da je ušao u staro doba (a > o) iz grčkoga preko balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 5, 374. 10, 542. Pleteršnik 1, 441. Miklošič 133. SEW 1, 581. Mladenov 253. Boisacq 419. Pisani (cf. IJb 21, 239).

košlāta f (Stulić) = košlāta (Split) »visoka bačva s ovelikim otvorom u obliku četverokuta, na gornjem dnu (u nju se stavlja mošt u vinogradu i karom vozi doma)«. Odatle hipokoristik kozla (Drniš). U Drnišu se zove i vōzarica. Postoji još sa -ata > -ada koslāda (slov., Brkini, Košan, Vremi) »sud sa velikim četverokutnim otvorom na vrhu (služi jeseni za prijevoz grožđa, drugdje i za vodu)« — (s umetnutim k u grupi si) kosklada (Notranjsko) »traga«. Nalazi se još u tal. castellata, u Nonsbergu (talijanski Tirol) kjaslāda »Mastfass«, čašiada, chiasteilada, kjaslada. U Dalmaciji je leksički relikv iz dalmato-romanskoga. Sjeverno-tal. vinogradarski termin (1253), gdje je i mjera za grožđe. Vjerojatno izvedenica od castellum, u koju se umiješalo i castula < scattila.

Lit.: ARj 5, 363. Pleteršnik 1, 442. Šturm, GŠJK 6, 56. Battisti, Nonsberger Mundart, 1908. DEI 798. REW* 1745. 4682.

kost, gen. kosti f (Vuk) = kòs f (Kosmet, rijetko u poređenju), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »os, ossa«. Pridjevi na -bn koštan, poimeničen na -ica kostnica (Lovran) »1° Totenkammer, 2° toponim Košnica«, možda ovamo i ime biljke koštan = koščan, na -jak košnjak »tvrd orah«, na -en kosten, s poimeničenjima kosten »riba« (Statut krčki), na -ica kostenica »1° kostiste (Belostenec), 2° biljka, 3° toponim«, na -ik toponim Kostenik, na -jača kostenjača ^biljka), na -jak kostenjak (orah), na -ast kòstast (Stulić) i na -av kostav (ne udoše u jezik). Na -elj kostelj, gen. -élja »1° orah, 2° tvrd čovjek (Dubrovnik), 3° riba«, odatle na -ača kosteljača (črešnja, Belostenec). Na -eš, -iš: kosteš (Stenjevec) = kdšitiš (Istra, Hrvatska) »kos-telj«. Na -ilo kòstilo »oruđe zidara; sinonim:

sikaš«. U Kosmetu još pokšsnica »1° bolest u kostima, 2° trava kao lijek protiv te bolesti«, košunica pored kostirica i kosturnica. Složenice od sintagmi kostòbolja (Vuk), kostožder — kostožer »jastreb«, kostolom pridjev i imenica, odatle kostolomka »orao«, kostoloma, kostolomiti, kostomrazica »suh led od kojega se mrzne i živu vodni mozag (Pavlinović)«, u ornitološkoj terminologiji kostober(a), -ina, kostogleda, kostokljun. [Za kostomrazica v. i kostromaš].

Pridjevi sa št — šč mjesto st prema drugim izvedenicama koštan = koščan »koji je od kosti«. Na -Ijvu košljiv, na -jat koščat — koščat = koščast. Pavlinović ima koščadan. Kol. na -je košće n = košće (ŽK), na -jak koščak (Klanjec) »orah«, na -en košćen, poimeničen na -ica koščenica (sjeverni čakavci) »voće sa čvrstom košticom«, na -jak koščenjak (Brač) »morski rak«, kostenjak (Klanjec) »orah«. Deminutivi na -ika praslav. *kostka > koska (takoder bug.) »1° osselet (narodna zagonetka), 2° riba squalus, 3° rak« = (s prijelazom st > c kao u Cana < Stana, Cole < Stojan, cvolika < stvolika, dočkan) kocka f »ždrijeb« (17. v., Vuk), s čitavom leksikologijskom porodicom: pridjev na -ast kockast, radne imenice na -ar i -aš kockar = kockaš (Vuk) »kartas«, denominal na -ati kockati se. Od kaska »sinonim: kost« (Kosmet) tvori se novi deminutiv na -ica koštica (Vuk) = koščica (18. v.), s pridjevima na -jat koštitat (18. v.), na -jav koštitav - koščica (17. v., ŽK) »gležanj, članak na nozi«, s pridjevima na -jat i augmentativi kostina = koščina, na -jura koščura, koščurina (Lika). Ovamo će ići i pridjev na -ast koštitast (~o voće, Slavonija, 18. v.) sa neobičnom zamjenom c > t zbog disimilacije sa -st. Unakrštenjem sa špica (v.) nastaje koštica (Slavonija). Tako nastade osnova košt-, od koje se prave nove izvedenice: na -unj koštunij (narodna pjesma) »tvrd orah«, s pridjevom na -av koštunjav (Vuk) = koštunjav (jednom potvrđeno), poimeničen na -bc koštunjavac, gen. -vca m prema f -ica koštunjavica = koštunjara, koščunac (Slavonija). Na -ura kostura 1 koščura (pored kosurina, Stulić) = koščurina (Ljubiša), košturac, gen. -urca (Kosmet) »koščica od voća«, s pridjevom košturav = košturljav = košturljiv (~ orah, Kosmet), augmentativ kostmina (Dubrovnik), kosturnica od kostur pored kosturnica (Vuk) = kosturnica (Kosmet) (danas općenito u književnom jeziku prema kostur »skelet«, kosturast, za koji se ne zna da li je prava narodna riječ). Ovamo ide još koštac (uhvatiti se u ~ > rvati

se u *kosti*, Vuk) i *kostak* (Bosna) »kostobolja«, *koštan* »sorghum halepense; sinonim: češljik«, *košteljka* (Niš) »svaka školjka«, *koštulja* (18. v.) »biljka«. Grupa *št* dolazi još u pridjevu *okošt* (Riječka nahija) = *okošć* (Poljica) »mršav, suh«, obrazovan s pomoću *-io*, odatle *okošćac*, gen. *okošća* (Vuk), *okoštan*, *okošnost* (Mikalja), *okoština* (Lika) »životinjski skelet«. V. još *kastrina* zbog etimologije.

Imenica *kočka* kulturna je riječ, koju posudiše Arbanasi *koske* = *kočke* = *godzge* »Würfel«, Rumunji *coțcă* (Erdelj) »1° isto, 2° Betrug, Schwindel (Moldavija)«, odatle *calcar* (Moldavija) »varalica«, *coțcările* »varanje«, Madžari *kaczka* »Würfel«. Upór. još bizantinsko-grčko *κόττος* »kočka« i ngr. *κότσι* »osselet«. Praslav. *kostb* nema utvrđene etimologije. Dovodi se u vezu s *kosa* »falx« (v.) i s pridjevom *kos* »kriv (v.)«. Oboje neuvjerljivo. Uzima se da je prvobitno značenje bilo »rebro«, koje je potvrđeno i zbog toga se upoređuje s lat. *costa*. Ako je u vezi s *kos*, onda je *kostb* apstraktum po deklinaciji *i* i znači »ono što je krivo« > »rebro, kost uopće«. Pokušalo se (Meillet) vezati praslav. *kostb* ne samo sa lat. *costa*, nego i s gr. *ὀστέον*, sanskr. *ásthi* »isto«. Ovo je već teže premda semantički odlično odgovara jer treba pretpostaviti da je *k-* prefiks (Schrijnen). Glede toga upor. *k-oza* (v.). Prema polj. *osé* »riblja kost«, slvč. *ost'* »kost« mora se zaista pretpostaviti praslav. dubleta *ost / *kosu.

Lit.: ARj 5, 140. 369. 363. 368. 385. 371. 372. 373. 387. 389. 383. 384. 386. 388. 8. 846. Elezović 1, 314. 316. 230. 2. 95. ASPH 34, 307. Hirtz, Aves 207. JF 14, 258. Miklošič 133. 426. Isti, Lex. 305. SEW 1, 582-583. Holub-Kopečný 181. Bruckner 260. Mladenov 253. Trautmann 120. WP 1, 180.464. Gorjajev 162. GM 201. Belić, Priroda 590. Tentor, JF 5, 208. Rešetar, ASPH 36, 541. Jokl, Unt. 75. 131. Machek, LF 56, 20-30. Güntert, WuS 1, 128. Schrijnen, KZ 42. Meillet, Prace Baud. (1921) 1-3. Cf. Bělic, JF 2, 336. JJB 9, 198. Milewski, SpSK 1932, br. 10, 6-7 (cf. JJB 18, 261). Boisacq-723.

koštán (1437) = (običnije) *kòstanj* m (Dubrovnik, Morinje, Boka, Prčanj) = *koštánj* (Lepetane, Boka, Vodice, ŽK) = *koštánj* (Cres) = *koštanja* f (Budva) = slov. *kòstanj* = (sa *st* < *št* kao u *oštar*) *koštan* = *koštan* (ŽU) = *kòstanj* (12. v.) = *košćan* »1° castanea vesca, 2° toponim«. Šulek ima *kastanj* (ne zna se gdje se tako govori). Upor. bug. *kastan* = *kasten* pored *koStan*, *kosten*, *kosten*, kol. *kostenje* (Galičnik, Makedonija), cslav.

kastam pored *kostant*, *kostem*. Pridjevi na *-eu* *kostanjev* (18. v.), na *-ast* *kostanjst* »coloris nueis castaneae«, *kostanov*, poimeničen u *kostanovica* (Stulić) »hljeb načinjen od kostanova brašna«, *koštanski*. Toponimi *Koštanjani* (blizu Prizrena), *Kostajnik*, *Kostajnica*, *Koslajnovica* (< *zđbnica* = disimilacijom *jn*), poimeničeni pridjevi *Kostanjevac* (13. v.), *Kostanjevica* (Slovenija). Deminutiv *kostanjčac*, *kostanjčić*, *kostanjči*, *Kostanjica* (Budva) »šuma od koštanja«. Kol. *kostanjevlje*. Na *-iste* *koštanište*. Na *-ar* < *-arius* *koštanjār*, gen. *-ara*. Od lat. *castaneus* (Grgur iz Toursa) > tal. *castagno* od pred-gr. *καστανός* (sufiks *-anos* kao u *πλάτανος*, *πίγγανος*, *ραράνη*, *cassamis* itd.) > ngr. *καστανά* mediteranskog podrijetla. Stablo je prvobitno maloazijsku. Danas je *kòstanj* provincijalizam. Književna je riječ turcizam *Kesten* m (Vuk) = *kestēn* / (StuŠić, 16. v., Vuk, Boka, dubrovački pisci) »drvo i plod« < tur. *kestane*. Leksikološka porodica turcizma obimna je: pridjevi *kestenov*, toponim *Kestenovac*, *k'estenovina*, *k%stenast* = *kestenovast*. Na *-ar* *keštēnār*, gen. *-ara* (Vuk) »1° čovjek koji prodaje kestene, 2° vrst hrasta« = na *-dzija* *keštēndžija* prema *f* *keštēnārica*, *keštēnārka* (Vuk). Kol. na *-je* *kestenje* (također toponim). Na *-ik* *keštēnik* (Vuk). Na *-jača* *Kestenjača* »1° biljka, 2° vrst kruške«. Deminutivi *keštēčić* (Lika) = *keštēnić* (Vuk). Varijante su turcizma *kistenj* (pseudoikavizam) = *klijesten* = *kljesten* (Vladimirović, pseudoikavizam?, sinjski rukopis). U dakorumunjskom je posuđenica iz grčkoga ili bug.: *castan*. U cine. *čāstīnu*, *castine*, meglenski *častonu* je iz balkanskog latineta. Isto tako i arb. *kēshienē*. Madž. *gesztenye* je iz pauonskoslavenskoga, cine. *gāstanye* je iz ngr. *καστανά*. Ovamo još *koštunica* = *koštānica* »Lanzenspur« = *kostajnica* = *kopje kestenovo* (Miladinovi) = *koplje koštunica* = *koštujnica* ~ *koplje koštānica*, *dzida koštunica* — *dzida kostōlōvka* = *koplje kostolomno* (pučka etimologija). Miklošič misli da je to koplje napravljeno od *kostanjeva drveta*. Značajan je još rom. deminutiv na *-olus* *kostanjula* (Šulek) »kostjela (v.), ceitis australis«. Za to značenje i tu izvedenicu bile bi potrebne potvrde iz narodnog govora.

Lit.: ARj 4, 881. 940. 5., 10. 68. 95. 371. 372. 386. 387. 388. Mažuranić 528. Pleteršnik 1, 443. Hirtz, Aves 63. 183. Belio, Galičnik 86. 175. Ribarić, SDZb 9, 65. Miklošič 133. 426. SEW 492. Bruckner 222. Mladenov 233. 236. 253. Pašćariu 308-309. GM 191. Stürm, CSJK 6, 55. 74. Alessio, RIO 1, 249. DEI 797. REW? 1742.

koštati, *-ām* impf. (16. v., Dubrovnik) = *koštati*, *ām* (18. v., danas općenito u saobraćajnom hrv.-srp.), zamjenom glagolskog sufiksa *košovati* (Vojvodina) = *košovati*, *-ujem* (18. v., Vojvodina), oblici sa si mjesto sř imaju dva značenja: »1° stajati (o cijeni), vrijediti, 2° kušati (Bunjevci, Bačka), 3° hraniti«. Od drugog značenja je postverbal *košta f* (ŽK, hrv.-kajk.) = slov. *košta* »hrana« (*biti na košti*). Oba značenja slažu se s njem. *kosten*, postverbal *Kost f*. Bunjevačku značenje nalazi se također u njemačkom. Kod čakavaca sa *c* > *g* i *o* > *u* kao i inače u romanizmima *gustat* (16. v., Cres) = *gusta* 3. 1. sing. (Molat), zacijelo je dalmatoromanski leksički relik. Upor. arb. *kīstonj* i rum. *a custa* »živjeti«. Od lat. *constare* kao trgovački termin (upor. *štacīm*, *račun*) > tal. *costare*, njem. *kosten*, složenica od prefiksa *con* i *stare*. Naše *stajati*, *stoji* u istom značenju prevedenica je latinske riječi. Prvobitno značenje od *constare* je očuvano u internacionalnom pridjevu *konstantan* »što neprestano stoji«. To značenje je i u određenoj robnoj cijeni koja se prikazuje kao utvrđena, konstantna.

Lit.: ARj 3, 511. 5. 376. 387. 388. Pleteršnik 1, 446. Mašuranić 368. SEW 1, 586. GM 217. DEI 1134. 368.

kòstjela f (Vuk, 18. v.) = *kostita* (Martie) = **-kostuja* (Vuk, Boka) = *kostela* = *koštulja* (zamjena sufiksa, Brač ?) = *kostuja* (Brusje, Hvar) = *koščela f* (dubrovačka krajina, Hercegovina, Crna Gora) = *koščela* (Risan, Crmnica) »1' koprivić, lodonja, ceitis australis, 2° toponim«. Odatle poimeničeni pridjev *kostjelovina*, na *-iste* *košjelište*. Deminutiv *Košćelica* (toponim, Crna Gora), *kriješva kostjelica* (Stulić) »Knorpelkirsche« (ako se tako govorilo, zacijelo je u vezi sa *kost*). Sadrži romanski deminutivni sufiks *-tella* *caccabustella. Upor. ngr. *κακαβιά*, sic. *kaskamu* »Zürgelbaum«. Glede ispadanja suglasnika *b* upor. *Karlo*. Prva dva sloga stegnuta u jedan (hanologija) - - **cacaustella*. Dvoglas *au* > *o* je od unakrštenja sa *kost* i sa *kostanjula* (Šulek) < *castaneola* preneseno na *kostjelu*.

Lit.: ARj 5, 373. 374. 379. Zore, Rad 138, 60. Rohlf's 852. Schuchardt, ZRPh 35, 391. (cf. RSI 5, 291).

kosträt m (Tivat, Lastva, Prčanj, Dobrota, Lepetane) = *kòstrat* (Bijela, Kostanjica, Perast) »pod od dasaka u kući, gornji i donji tavan (Bijela), petar (Crna Gora), Fussboden, plancher«. Taj bokeljski romanizam (u va-

rošicama unutar Kotorskog kanala) nije poznat u Dubrovniku. Zacijelo je dalmato-romanski leksički relik (ostatak) od lat. *constratum*, poimeničen part. perf. od *consternere*, prefiks *con-* i *sternere*, odatle internacionalno na njem. *-ieren konsternirati*, *konsternacija*. U mlet. pl. *castrai* »pod u barakama«.

Lit.: Rešetar, Štok. 243. DEI 1135. REW* 2172.

kostrava f (Menčetić) = (sa *str* < *str* kao u *oštar*) *kostrava* (16. v.) »biljka, trava, festuca«, bug. *koštreva*, češ., polj., zbog toga praslav. Na *-eba* mjesto *-ěva* *koštreba* »riba smud(?)« j sa ništčnim prijevojem u sufiksu *kostrba* i bez sufiksa *kostra* (Božjakovina) »biljka setaria venticillata«. Od posljednjeg oblika pridjev na *-en* *koštren* (18. v.) »sinonim: kostretan«. Odatle toponim *Kostrena* (Hrvatsko primorje). Mjesto sufiksa *-ěva* dolaze drugi kao *-et*, gen. *-eti* *kostrijet f* (16. v., Vuk) »1° dlaka iz vune > 2° (po pravilu sinegdohe) tkanje, 3° biljka«, na *-ica* *koštrelica* — *kastrēf* f, m = *kastrēta f* (sa zamjenom, sufiksa prema *kočet*), s pridjevom na *-bn* *koštretan*, na *-li* *koštreli*, epitet uz *torbica* (narodna pjesma), *koštrelijiv* (Stulić, nepouzđano), denominat *nakoSr(ij)etiiti se*. Augmentativ na *-ina* i sa *str* < *str* *košretina* (Kavanjin) = *košretina*. Radna imenica na *-ar* *košretār*, gen. *-ara*. Na *-el-* *kastrēs* (Vuk, Hrvatska) = *košreš* (Peć, Kosmet) »1° riba lucioperca, 2° toponim«, odatle na *-ica* *koštrešica* »biljka«, na *-ka* *koštreška* »svinja«. Denominat na *-iti* *koštrēšiti se* (Vuk), *nakoštriješiti se* »Haare sträuben« = (ikavski) *koštrīšiti* . = (*e* varira sa *u*, onomatopeizira se) *kostrušiti se*, *koštrušim se* (*na-*) pored *kostrušati se* (17. v.) = (*e* ispada prema *stršiti*) *nakoštršiti se* (Pavlinović). I ovdje *e* zamjenjuje *Φ*, kako pokazuje *koštriješiti se* (*s-*) pored ikavskog oblika *kōštris*, *-iz* = *koštriješ* »1° biljka sonchus, 2° košreš riba lucioperca, 3 toponim u pl. *Kastrēsit*. Na *-ica* *koštrešica* »biljka achilea millefolium«. U pisca Dalmatinca *kōštris* »svinjac«. Sa *-eč-* *koštriječ* »biljka sonchus« = ikavski *koštrīč* (Smokvica, Korčula) »poljsko zeleno zelje«, s denominalom *koštriječiti se* (*na-*) (Ston). Na *-eiš* *Kostrij* = *Kostrilj* (1443, Vrbnička draga, neće biti *castrarti*, kako misli Budmani, nego *koštrelb > rum. *coștreți* »panicum, setaria«). Na *-ika* *kōštrika* (Crna Gora) = (sir > *str* kao u *oštar*) *koštrika* (Vuk) »ruscus aculeatus«, na *-ava* odatle *koštrava* (v. početak gore), sa varijantom *kostrba*, koja se može upoređivati sa rum. *coștoroaba* »armseliges Haus«, upor.

rus. *kostrubatyj* »rauh« [v. i pod *kosj*]. Od naročitog je interesa *kostrnica* »biljka dianthus, jer pretpostavlja pridjev na -*bn* *kostrn prema *kostrn*. Osim *costrciu* Rumunji posudiše *costruj* »Hengstfüllen« i *costrđj* = -eš »perca fluviatilis«. Sve su to izvedenice od pridjeva *kôstri*, od kojega je poimeničenje *kostra*. Taj nije-potvrđen ni u hrv.-srp. ni u drugim slav. jezicima. Zbog toga nije izvjesno da je *kostra* baš poimeničenje, jer je moglo nastati i odbacivanjem sufiksa -*ava*. Cini se da je taj praslav. pridjev izveden od *kostrb* s pomoću prastarog sufiksa -*r* kao *oštar*. Upor. rus. *ost'* »ostañ«, *ostov* »kostra«. Ili možda bolje: *kostrb* je isto što i *ostrb* > *oštar*, s prefiksom *k-* kao u *kost*, ako je ovo >steov.

Lit.: ARj 5, 376, 388, 379, 7, 402. Elezovii 1, 317. Miklošič 133, 134. SEW 1, 584. Bruckner 259. Matzenauer, LF 8, 189. Barić, PPP 1, 231-237. (cf. JF 3, 200. IJb 9, 199). Tiktin 423.

Kostře m (toponim, 13. v.). Mjesto je Nemanja osvojio od Grka. Nalazi se kod Banje. Katun istog imena dan crkvi u Prizrenu. U Svetostefanskom hrisovulju selo *Kostrbeč*, očuvano do danas. Etnik na -*janin* *Kostrbečan* (katun). Pridjev *kostrbečki*. Prema Novakoviću to je naš deminutiv na -*bc* od rimskog *castrum*, koji se nalazi u biz. i ngr. *κάστρος* i u čine. *castru* »Burg«, odatle i rus.-cslav. *kastrb*, strus. *kost(b)rī* »Barricade, Kastell«. Upor. arb. toponim *Ginokastri* = gr. *Αργυρόκαστρο*, na gr. -*στης* *Kastriot* (1368), čefalija kaninski, najčešće 1459. *Mi gospodinb Buebaš Kastriotb rečeni Skenderbegb* = *Kastriota* (Kavanjin), na -*ič* *Kastriotić* (17. v., Kačić, Vitezović, Tomković, narodna pjesma). To je možda grčka izvedenica od *Kostur*, gen. *Kostúra* = gr.-lat. *Castoria*, tur. *Kesrie* (14. v.). Tako se zovu i razvaline na lijevoj obali Drine niže Zvornika: (si > s'r kao u *oštar*) *Kostur* (18. v.), pridjev *košturski* (~o *polje, jezero*). Grčka je složenica *kastrofilak* (*Dragoman*), s pridjevom *kastrofitakov* »castellanus« < gr. *καστροφύλαξ* »čuvar grada«. Ovamo ide možda i toponim *Kastrat* m (selo, Srbija, Milićević), ime arbanaskog plemena *Kastrati*. Kod naziva rta *Kostrij va moru* = *Kostrilj* 1443 (blizu Drage kod Vrbnika) Budmani pomišlja na *castrum*. Prije će biti od *kostrz »oštar« zbog sufiksa -*ilj*, koji je neobjašnjen sa *castrum*. V. *kostrřava*, *kastel* = *kostel*.

Lit.: ARj 4, 883, 5, 876, 378. SEW 1, 582. Novaković, Zemlj. 67.

kostromāš f (Lika) »jaki mraz«. Čini se da je isto što i Pavlinovičeva složenica *stomrazica* < *kost* + *mraz* (v. *kost*) »suhi led od kojeg se mrzne i živu vodni mozag«. Od složenice *kostōmraz* metatezom prešlo je r u naglašeni slog. Zbog te metateze izgubila se veza sa *mraz* i nastupila zamjena dočetka -*dz* jasnijim sufiksom -*as*.

Lit.: ARj 5, 376.

koš¹ »uzvik kojim se volovi nagone u jaram« (Kosmet). Oformljen sa -*kati*: *kaskati* (Srbija, objekt *vola*) »goniti«, *iskoškati*, -*am* (Srbija, Milićević) »ispregnuti«. U bošakčkom jeziku (argot, Kosmet) *iskoškati*, -*am* (*iz sela*) »(metafora) istjerati«. Odatle i Vukov impf, *kaskati se*, -*am* »karati se, rvati se«. Budmanijevo izvođenje iz Vukova *kositi*, -*im* »kidati, mrcvariti, uznemirivati« od *kos* (v.) ne objašnjava dovoljno ni š ni značenje. Upor. sličan uzvik *kat*.

Lit.: ARj 3, 895, 5, 361, 385. Elezovii 1, 235.

koš², gen. *koša* m, sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° korpa za ribe, mlinska korpa, sačer = sepet za žito > korpa uopće, 2° veliki pleter za kukuruz, za dovoz kukuruza u klipovima, krumpira (ŽK), korpa za nošenje sijena na leđima (ŽK), 3° salaš, čardak, od pruča spleten i pokriven, u kome se čuva kukuruz, u kome se sklanja stoka (Kosmet), 4° (metafora) ružna kuća, 5° toponim«. Pridjev *košnb* poimeničen na -*ica košnica* »1° sinonim: ulište, 2° toponim«, na -*ja košnja* (18. v., Dubrovčani) »sinonim: koš, kotarica«. Odatle je moglo nastati i *kašlje* n »plot« (sa *tnj* > *tlj* disimilacija), ako nije kolektivum. Augmentativ na -*un* < tal. -*one kosun*, gen. -*una* (Dubrovnik). Deminutivi na -*ič* *košić* (16. v., Vuk), odatle na -*jar košičar* »koji plete košice«, na -*ič* *košić* = *košić* (Buzet, Sovinjsko 'polje) »u kojem se nosi sijeno«, sa dvostrukim deminutivom *košičić* (17. v.), *košičak* (Jačke), *kosinčio* (Vuk, Dubrovnik, s umetnutim *n*). Možda ide ovamo kao metafora *košić* (Srbija) »gljiva«. Deminutiv je i na -*bk kôšak*, gen. *koska* (Vuk, Baranja) pored (s prefiksom *za-*, jer stoji straga) *zakošak*, gen. *zakoška* (Vuk) »koš u karucama gdje se prtljag sprema«. Izvedenica na -*ar* i -*ara* je praslav.: *kosar* m = *košara* f (također steslav., češ., rus., polj.), sa deminutivom na -*ica košarica* (upor. isti sufiks u *kotarica*, v.), sa radnom imenicom na -*dzija košardžija* (Šar-planina),

na -*jar košaričar* »1° koji pravi košarice, 2° vrsta čenara (v.)«. Augmentativi na -*ina kôšarirra* (također toponim), na -*etina košaretina*. Najnoviji sportaški neologizam *košarka*. Deminutiv na -*kati kaskati se*, -*am* (Lika) »igrati se koškanja, u kojem se često govori *koš* (mravi, crvi, buva)«. *Koš* je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji u čitavoj leksikologijskoj porodici *co* »1° Korb, 2° (Muntenija) dimnjak«; odatle *cosar* »dimnjačar«, *cojeicu*, *corniță*, *cosar* »1° staje, 2° pastuh, 3° Meisspeicher«, *coșarță* (Moldavija) »flacher Korb«, *coșariță*, Arbanasi isto tako *kosh* »Tragkorb, Getreidebehälter, Bienenkorb, Mehltrug«, *koshiq* »Getreidemass«, *koshariqe* f »Handkorb«; Madžari *kas*, *kosár*, *kasornya* = *kosornya* »Stall von Geflechtwerk«, *kosolya* < slov. *košulja* »Geflochtener Behälter für Haselnüsse«. Sa gledišta ie. uporedenja ^os predstavlja italoslavensku leksikalnu zajednicu kao *brašno* i *farina*, lat. *qualum* < ie. *qas-lo »pletena korpa«, deminutiv *quasillus*.

Lit.: ARj 5, 380, 381, 386, 392. Elezovii 1, 319. Milosavljević, GISND 3, 207. sl. (cf. IJb 14, 94). Miklošič 135. SEW 1, 586. Holub-Kopečný 182. Bruckner 259. KZ 43, 312, 48,-169. Trautmann 119. Mladenov 254. WP 1, 507. G M 201^202. Jokl, Unt. 286. Tiktin 420. Uhlenbeck, PBB 29, 333. Pettersson, LUA n. f., avd. L, sv. 18. (cf. IJb 10, 339). Schwyzer, KZ 62, 13. Foy, IF 6, 330.

kôsava f (Srbija) »jak i brz sjeveroistočni vjetar oko Dunava« = búg. *kosávd* »isto«. Od tur. sintagme *koş / kuş* »brz« i *hava* (v.). Balkanski turcizam kao i *kosi* > *kosija* f (Vuk, narodna pjesma) »trka konja«, bug. *kosija*, ngr. *κοπή*, *κοίσιον*.

Lit.: ARj 5, 382, 385. Mladenov 254, 255. Miklošič 134. SEW 1, 586.

kositi, -*Im* impf. (Lika, objekti *kičene biljce*, *ženske suknje*, *sukno* u *kotu* ili *bučnici*) »učiniti da se kiče ne odre«, *iskošiti*, -*Im*.

Lit.: ARj 3, 895.

Košljun, gen. -*una* m (narodna pjesma istarska, 13. v., *gospodin Rodreg od Negrinjana i Košljuna, fratri od Košljuna* 1639), otočić u zaljevu uz poluotočić *Prnibu* prema *PUMU* na Krku = *Košljun* (Budva uz cestu za Cetinje) = izgovora se i *Košjun* »brdo na ovoj cesti za Cetinje« = *Košjin* (brdo na Velom Ižu, Cvitanovičeve potvrde: *coslin* 1471, *choslium* 1456, *Cosglun* 1563) = *Košljun* (Split uz Marján) = talijanizirano u *Val*

Cassione, zaliv na Pagu *Kosim* = *Kasion* iznad Perasta (lugar te općine izgovara *Monte-Kašun*, gen. *Monte-Kašuna*). Od romanskog deminutiva na -*ione* od *castellum*, srlat. *castello*, gen. -*ionu* > tal. *castiglione* »fortezza, paese cinto di mura«. Panromanski toponim. Da je stara posudnica, vidi se iz *a* > *o* i iz *i* > -*o* s ispadanjem u intertonici.

Lit.: ARj 5, 385. DEI 799. Cvitanović, RIJAZUZ 1 (1954), 83. Putanec, Slovo 13, 162.

košuta f (Vuk) prema m *jelen* (v.), također toponim, samo u južnoslav., steslav., slov. i bug. Pridjev na -*j košući* u botaničkoj terminologiji (*uho*, *udo* »gentiana«), u toponimiji u vezi sa *lokva*, *luka*, *stopa*, ovamo još *Košujvrh* (Srbija, Smederevo) < *Košuč, na -*in košutin*, koji dolazi i u toponimiji. Pridjev na -*bn* potvrđen samo u izvedenicama na -*nica košutnica* »biljka« i *košutnjak* (Vuk) »1° mjesto gdje su košute, 2° toponim«. Iz *tri košuta* (narodna pjesma) može se zaključiti da je i u hrv.-srp. postojao i maskulinum *košut* kao u sjevernim slavinama: češ., slvč. *košut* »1° Bock, 2° Mensch ohne Überlegung (metafora)«. Na nj upućuje i pridjevski toponim *Košutovo* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) kao i *košutovina* (Šulek) »biljka erythronium dens canis«. Odatle madž. prezime *Košut*. Deminutiv na -*ica košutica* (također biljka i toponim), na -*ka košutka*. Hipokoristik *koša* f (Kurelac) »1° ime kravi, 2° žensko ime«, odatle *kôsava* (Kurelac) »ime kravi«. Budući da u arb. *sh't'e* pored *šute* = rum. *ciută* znači »košuta«, bez *ko-*, mora se pretpostaviti da je *ko-* prefiks kao u *kopile* (v.). Osnovna riječ je pridjev *šut* (Kosmet, ~a *ovca*, *koza*, bug. »bez rogova«), koji dolazi još u varijantama *šušav* i *šukav*, odatle *šuka* = *šuša* »koza bez rogova«. Riječ *šuša* je i metafora za »malena, neugledna, neznatna čovjeka«, deminutiv *šuška*. Sa sufiksom -*alj* (kao u *bogalj*) *šutalj* (Risan, Vuk) »nož u kojega su malene kamze«. Na -*ile iutile* (Grbalj) »ime ovnu«, *sušilo* »Bock ohne Hörner«. Pridjev *šut* nalazi se još u bag., češ., polj. i ukr. Ovamo još *šutula* > slov. *štula* »krov bez rogova« = *štula* (ŽKU) »brijeg gore ravan«. Da li je pridjev praslav., to je teško pod izvjesno tvrditi jer su ga na sjever mogli sa Balkana prenijeti rumunjski pastiri, a na Balkanu je to balkanska riječ, za koju neki misle da je arbanaskog podrijetla. U rumunjskom dolazi u dvije varijante, kao u arbanaskom; *šut* i *cint* »bez rogova«, *ciută* »košuta« pored *šută* (također ime biljki), *ciutac*,

ciutalinā = arb. *shut* »ohne Hörner«, *shutë* »Hirschkuh« pored *sute* (arb. *í < ĉ, upór. Šaš* prema *Svač*). Isto tako u madž. *suta* i *auta* »bez rogova« (-*a* je madž. dodatak u pridjevskim posudenicama). Teško je uzeti Meyerovo mišljenje kao ispravno, da su pridjev i imenici donijeli Slavenima samo rumunjski pastiri. Prefiks *ko-* u vezi sa *šuta* dolazi samo kod Slavena. Samo u slavinama dolazi pored *ko-* još i prefiks *a-*: *jašut, ješut, ešut* »frustra, vergeblich«. Mladenov, Petersson traže u *šut* ie. korijen **qseu-* »prazan«, koji je i u *šupalj*. Taj ne objašnjava oblike sa *c* u rum., madž. i u arb. *l > s*. Kako *ćuka* pored *čuko* = *šuká* dolazi za »kozju bez rogova« i u alpskim narječjima Švicarske, riječ može pripadati pred-*ie.* pastirskom supstratu, to prije što se iz *ie.* ne mogu objasniti *š* pored *č*.

Lit.: ARJ 5, 381. 389. Elezović 1, 489. BI 2, 547. Miklošič 134. 345. SEW 1, 586. Bruckner 558. rCZ 43, 312. 46, 198. Mladenov 154. 696. Gombocz-Melich 1228. GM 420. Giugela, Rev. fl. Cern. 2, 49. sl. (cf. IJb 14, HO). Baric, Alb.-rum. Studien 1 (cf. JF 3, 199). Šuman, ASPH 30, 303. Tiktin 369. 1541. Oštir, Anthropos 8, 165-180. (cf. IJb 4, 108). Machek, Slávia 16, 218. Endzelin, rCZ 44, 66-67. Trautmann 260. Petersson, ASPH 34, 381. Wędkiewicz, RSI 7, 113. (cf. JF 3, 203. IJb 5, 112.). Skok, SIRev 3, 352. i sl.

kót', gen. *kota* m (Vuk, Osijek) »1° sinonim: *kotac*, 2° Art Fischfang«. Odatle sa deminutivnim sufiksom *-bc kotac*, gen. *koca* m, sveslav. i praslav., »1° staja za svinje, sinonimi: *livac*, gen. *Uvea* (ŽK), *lbbac*, gen. *lipca* (Lika), 2° drvena pregrada za ovce ili kože (Smokvica, Korčula)«. Ne osjeća se više kao deminutiv od *kot*, jer je primitivum teritorijalno ograničen. Imenica *kotac* balkanska je riječ slavenskog podrijetla: rum. *coteț*, arb. *kotec* = *kuće*, ngr. *κοτέτσι*. Odatle i madž. *kotec* »Hütte«. Riječ *kotac* ima još specijalnih značenja. U Srijemu kao u rus. »u barama mjesto gdje se riba hvata«, u Posavini kao mlinarski termin »mjesto u vanjskom mlinskom kotaču gdje se krizi sastaju«, u južnoj Dalmaciji (?) »mjesto u njivi između dvije grede«, dok je u stcslav. *kočeb* značio »cella«. Sa pejorativnim složenim sufiksom *-obanja* (upor. *muškobanja*) < *-oba* + *-nja*: *kotobanja* f (Srbija, Srijem) pored *kotoban* m (Radnički okrug) »koš za kokoši, da pronesu jaj«. Sličan slavizam pojavljuje se u rum. *coțofană* od *kočeb*. Sa sufiksima *-ora* / *-ara* nalazi se u svim južnoslavenskim, od sjevernih slavinama samo u slovač-

kom: bug. *kotara* pored *kotara* »staja«, *kotar* m (Vuk) »1° plot oko stoga sijena za obranu od stada, 2° (hrv.-kajk.) mjesto ograđeno pod zemljom; sinonim: *trap* (ŽK), 3° mjera za ukljeve (prema 1 ili 2 bagaša = 20–40 kg, Skadarsko blato)«, s izvedenicama na *-iča kōtarica* »nešto spleteno od pručak«, na *-ina kōtārina* (Lika) »ograđeno mjesto u kojem je zdjeveno sijeno« (upor. *kotarinë* »Scheume« kod Arbanasa kod Zadra), na *-ka kotarka* f »ambar«, na *-nica kōtārnica* (Srbija) »porez spahijama od sijena«. Ovamo idu toponimi *Kotor* (Bosna), *Kotor-Varoš*, pomenut već kod Porfirogeneta Κότρεα. Zatim *kotar* m (1423) u vrlo starom značenju »teritorijum, meda, kraj, srez« kao administrativni termin. Upor. lat. *finēs*. To posljednje značenje nastalo je možda unakrštanjem praslav. izvedenice sa *katar* (v.). Pridjev na *-bn kotami* (1437). Denominal na *-iti kotariti se* (1586) »graničiti«. Ne samo od praslav. *kot* što postoje brojne izvedenice, nego i od *kočeb*: na *-jak kočak*, gen. *-aka* m (18. v., Vuk) = *kōčak* (Istra) = *kočak* (Kosmet, bug.) »košara, kobača za živad, psa« = na augmentativno *-ina kociņa* (Vuk, Kosmet, bug.) »sinonim: *kočak*«. Upor. rum. *cușcă* »Käfig, Laubhütte«, sa nejasnim *o > u*. Augmentativ na *-janja kočanja* »kotac« (Slavonei). Osnovno je *kot* od *ie.* korijena **get-*, prijevoj **qot-* / **qat-*, koji znači »pleterni rad, za stanovanje«. Paralele su u avesti *kata-* »komora, kiljer«, nperz. *kad* »kuća«, got. *hepjo* »komora«, njem. *Hütte*, stengi, *cote*, sanskrt. particip *cotant* »sakrivajući«.

Lit.: ARJ 5, 141. 143. 393. Mažuranić 529. SEZb 13, 209. Miklošič 135. Holub-Kopečný 182. Bruckner 244. Vasmer, RSI 6, 174. 194. Mladenov 253. RPV 65 (cf. ASPH 34, 390). 66, 361. si. (cf. RSI 5, 258). Tiktin 469. 498. GM 202. WP 1, 384. Doric 157. Mayer, NVj 41, 115-140. Loewenthal, WuS 9, 173. Kuzmić, NVj 24 (cf. IJb 6, 96). Strohal, NVj 36, 49. si. Kunšič, Izv. Muz. dr. 7, 3, 97-100 (cf. AnzIF 10, 275). Reichelt, KZ 46, 340.

kot² »1° uzvik (glas) kojim se tjeraju guske (Vuk), 2° (u djetinjem govoru, Srbija) kad se oblači dijete, majka ili ko drugi, kaže djetetu *kât kât*, da ispruži ruke«. Uzvik 2° oformljuje se s pomoću *-kati kōkatī*, *-ām* (Srbija). Upor. sličan uzvik *koš*.

Lit.: ARJ 5, 394.

kota f (14. v., Dubrovnik, Zore) »bijela mala svećenička košulja do po života«, deminutiv na *-ica katica*. Tumači se *kota ali*

košulja, naglavnik, svrškošnica, raketa, kanjđža. U Hrvatskoj *kūta* (ŽK). Na lat. deminutivni sufiks *-ula > tal. -ola kotula* f (Crna Gora, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Božava, Molat) = *kotola* (Istra) »Rock, suknja, donja suknja, bran (Dobrota), skuti, kijklja (ŽK) < Kittel«, deminutiv *kotulica*. Toponim *Kotule* f pl. (Krivošije). Kao ženska nošnja u Crnoj Gori označuje se *rasa ili kotula bijela ili šarena* (Baška, Kostrena, Bakarac), *rasa* (Crna Gora) »suknja«. Od tal. *cotta* franačkog podrijetla *kotta, stvnjem. *chozza* "mantello di lana grossolana", mltn. *çòlala*. Deminutiv *kotola* latiniziran je njem. deminutiv *Küttel > kijklja*. Postoji još izvedenica sa keltskim sufiksom *-nca* (upor. *carniča* od *cams'*) > *-yga*: *kotiga* f (čakavci, Istra, Cres) »1° ženska suknja od krzna, 2° krzno za muškarce i za žene, 3° istarsko prezime, 4° toponim *Kotigi* f pl. (Zamask, Motovun)«. Deminutiv na *-ica kōtižica* (Istra, narodna pjesma). Augmentativ na *-ina kōtžina* f (Istra, Vodice) »pokladna muška krabujka u okrenutoj kotigi«. Na *-jar kōtžar* »peilio (Vrančić)«. Glas *i* nastao je od jery-a: *koty ga* (Suprasi.). Berneker ispravno uspoređuje sa srlat. *cotuca*. Ta izvedenica dokazuje da franačka *kotta* vuče podrijetlo iz keltskoga.

Lit.: ARJ 5, 393. 397. 398. 400. 403. Zore, Rad 115, 161. SEZb 5, 552. ZbNŽ 8, 61. Rešetar, Štok. 287. Ribarić, SDZb 9, 159. Tentor, ASPH 30, 190. JE 5, 208. REW² 47. Miklošič 135. SEW 1, 591. Bruckner, KZ 49, 175.

kotač, gen. *-ača* m (Hrvatska, Bosna) »1° kolo, točak, T' zvrk (u dječjoj igri)«. Deminutiv na *-ič kotačić*, augmentativ na *-ina kotačina* (Bosna). Denominal na *-iti kotačiti se* (Votidi) »valjati se«. Sufiks na *-ur* mjesto *-ac kotur* m (18. v., Vuk, Kosmet) »1° kolut, 2° čigra, radiš, zvrk, 3° (metafora) pogača voska, 4° prezime«. Odatle f *kotura* (Kosmet) »mutavdžijska sprava kao koturi sa škripcima na razboju«. Denominal na *-ati kōtūrati*, *-ām* (17. v., Vuk) (*od- se, is-, s-*) »valjati, kobeļjati, kotrljati, kovrljati«. Deminutiv na *-bk koturak*, gen. *-rka*, na *-ič koturu* (18. v., Vuk), na *-bc kōtiirac*, gen. *-rea* »trava glechoma hederaceum L.«. Na *-ača koturača* »1° mjesto gdje se mlinsko kolo okreće, 2° vrsta okruglih jabuka«, s pridjevom na *-bn kōturāsan* (~ *točak*) »kad kladec i krivo ide« (š < ĉ prema femininumu). Na *-ulač kotuláč*, gen. *-ača* (Vuk, Podgorica) »sinonim: *spara* (v.)«. Na *-oljak kōtoljak* (17. v., Divković) »kolo, kotač«. Sa sufiksima *-iga <*

-juga, *-iš* dolazi samo u rum. *cotiğă — cotiuga* »kola na dva kotača«, sa rum. denominacijom na *-ire > -i a coligi* »sich im Zickzack bewegen«, prilog *cotiș* »Zickzack«. Glagoli: na *-ati* je hrv.-kajk. i slov. *kolati se* (*do- se doma*), unakrštenjem sa *takati se* (ŽK, v.) *kotakati se* (Belosteneć) »valjati se < ; na *-iti kōitiiti*, *koč* je praslav. U hrv.-srp. nije zastupan zbog liomonimije sa *koliti se* (v.). Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Ič. veze nisu utvrđene. Machek uspoređuje sa sanskrt. *šatayati* »pušta na zemlju«. Glagol se onomatopeizira umetanjem sonantnog *r* u vezi sa *lj* (prema *vrij ati*) *kotrljati (se)*, *-ām* (*do-, at-, is-, s-*) (17. v., Vuk) — *kotrljat* (Kosmet) »koturati, valjati« (također slov.). Postverbal *kōtrlj* »čigra, radiš, zvrčak«, na *-ka kolrljha* (17. v.) »valjak za novac (neologizam)«. Ovamo ide zacijelo na *-an kotrljan* »biljka ervngium campestre, zvana i *kolotrak*«. Mjesto // stoji deminutivni sufiks *-će* (upor. *kolce*) *kotfce*, gen. *-etā*, pi. *kotfca* (Kosmet) »mali kotur«. Prema *trčati* stvoren je *kotrškati se* (Vuk, Srijem). Ovamo još *kotršaljka* (Lika, tromeda) »neko izvijanje kad se igra kolo«. Onomatopeizira se i na taj način da se nasilno izmjenjuju suglasnici, tako *skombrljāt*, *-ām* (Kosmet) »otkotrljati« - *kovrljati*, *-ām* (Vuk) (prema *vrljati* »schlendern«) (*s- se*) -- *koorijati* (Kosmet) »1° valjati, kotrljati, 2° sipati (Kosmet)«. Odatle na *-jak kovrljak*, gen. *-aka* (Vuk, Petrovo polje, dolina Cetine, Dalmacija) »gužva pokrivena okrugom, koju nose udate žene, fanjāk (ŽK)«. Na *-ica kovrljica* (Požega) = (sa *a* mjesto *r* prema *valjati*) *kovaljica* (Slatina) »goli klip kukuruze«. Onomatopeizira se i na taj način da se unakrsti s glagolom sličnog značenja kao *vrljati, vrtati, vrnuti: kovrnuti, -em, kovrtač*, gen. *-ača* (Vuk) »kolutić od gvozda za siječenje listova (juški), Krapfenradl« — *kovrtač* (Kosmet) »poljsko zelje, nisko, položenog lišća (služi za pitu i isjeckano za čorbasta jela)«, *kovrtalj* (Brač) »veliki oblaci prije silne bure«, *kovftanj*, gen. *-vrtnja* (Vuk) »savijeno što u kolo (kosa na glavi)«.

Lit.: ARJ 5, 400. 402. 408. 413. 394. 3, 895. Elezović 1, 317. 298. 2, 234. 236. Miklošič 135. SEW 1, 591. Holub-Kopečný 182. Bruckner 242. Machek, IF 53, 93. Matzenauer, LF 8, 190. GM 201. Tomanović, JF 17, 209. 211.

kotao, gen. *-tla* m = *kotal* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (?), »χαλαίον«. Deminutiv na *-bc > -ac kōtālac*, gen. *-Ica, -avca* (Vuk) =

kòtlac, gen. *-aca* (Vuk) »1° Höhlung des Schlüsselbeins, 2° (tkalački termin, Ston, Lika) na niti ono kuda se provlači osnova, 3° toponim«. Augmentativ na *-ina kotlina* (17. v.) »1° (geografski termin) dolina, 2° toponim«. Na *-oca kotlača* f »kotoa od gvozda«. Na *-enica kotlenica* »1° mali kotoa, 2° toponim«. Na *-enka kotlenka* f (Sisak) »prostor kamo se kotoa namješta«. Na *-anica kotlanica* »sošica na koju se nastavlja kotoa kad nema veriga«. Na *-uša kotluša* f (Vuk, Imotski) »bakra, lopiža«. Na *-ovina kotlovina* (18. v., Lika) »mjed, bakar, od čega se pravi kotoa«. Na *-òr kotlar*, gen. *-ára* m (17. v., također češ., polj.) »1° koji pravi kotle, 2° kotlokrp (ŽK)« prema f *kotlàrica* »žena kotlareva«, pridjev *kotlarev*, *-ov*. Na *-orina kotlarina* f »ispjek, plača za rakij(n)ski kotoa«. Denominál na *-iti kotlitt*, *-lm* »prekinuti žicu u koju se kotalac uvlači«. Madžari posuđiše *kotlãd*, s čime se slaže rum. *cotlon* »Höhlung, Nische, Kanal, Seitengang«, vjerojatno poimeničen pridjev *kotlov s nejasnim prijelazom - ò > -n, *cotlet* < *kotlcb* »Litze des Webstuhles«. Denominái *a(sã) cocli (tl > d')* »1° zusammenziehen, 2° sich mit Grünspan bedecken, den Geschmack von Grünspan bekommen, 3° (metafora) berauscht werden«, odatle apstraktum na *-eh > ealã* »Grünspan, zusammenziehender Geschmack«. Arb. *kotel* »Holzschüssel, schüsselförmige Höhlung in der Erde bei einem Kinderspiel«. Obično je mišljenje (Kiparsky) da je balto-slavenska riječ (stprus. *catils*, lit. *katilas*) posuđena iz got. *katils (gen. pl. *katile*), nvnjem. *Kessel*, a ovo od lat. deminutiva *catillus* (od *catinus*, v. *kadiri*), koji se ne nalazi u romanskim jezicima. Akcenat od *kotillb ne govori u prilog posuđenja iz gotskoga, gdje je akcenat bio kao u germanskom uopće na *ka-*. Berneker uzimlje da se *kotbH* prilagodio akcentu od *kozbh, *oъbъ. Ali v. *òsao* (v.). Zbog toga Meillet i Mladenov uzimaju da je direktno posuđeno od deminutiva *catillus*, koje se poklapa u pogledu akcenta i a sveslavenskom riječi. Mora se uzeti da je got. *kallils posuđeno iz balkanskolatinskoga. Slaveni su mogli posuđiti u 5. v. iz istoga vrela *kotolt na dunavskom limesu.

Lit.: ARj 5, 394-399. Ribarić, SDZb 9, 159. Miklošič 135. SEW 1, 391. Bruckner 242. Mladenov 253. Kiparsky 203. Tikin 381. 426. Trautmann 121. WP 1, 384. Boisacq 502-503. Hamm, KZ 67, 120. Joki, Unt. 154. Hirt, IF 23, 348. GM 201. Schwarz, ASPH 41, 125.

koter m (Račišće), brodski termin od tal. *catterò, cùttero* < (prema engleskom u nas *küter*) engi. *cutter* »piccolo veliero a carena molto affinata con randa, contraranda e trinchettina«, izvedenica od engl. glagola *io cut* »rezati«.

Lit.: DEI 1199.

kotirfakati, *-tiriče* (Sinj, subjekt *jarebica*). Oponašanje glasova *jarebice*.

Lit.: ARj 5, 397.

kotiti (se), *koti* (Vuk) (*do-, is-, na-, o-, s-*) »radati mlado (subjekt *mačka, pas, životinja*)«, sveslav. i praslav. denominal na *-iti* od imenica *kot, kotka* »mačka«, koja u hrv.-srp. postoji samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Iterativ *-kočivati*, *-kočuje* samo s prefiksima. Da je nekada postojala, dokazuju pridjev f *skotna* i deminutiv na *-če kočē*, gen. *-eta* (Kurelac) »mlado mače«. Po deklinaciji u *kovta* f »ancora; sinonim: sidro« (praslav. prema steslav., češ., polj. i rus.). Odatle neologizmi *kovarina, kovica, kotven, koviščē, kotviti (u-, za-), kotvokaža* »sinonim: gavatio«. Imenica *kovta* nije naša narodna riječ, nego je uzeta u novije vrijeme iz češ. ili rus. Inače se oruđa rado nazivaju po životinjama. Upor. *mačak*, gen. *mačka* (ŽK) »Klemmer (kod ralice)«. Što je *kat* »mačak« kod nas propao, tome je razlog borba protiv homonimija sa *kat, kotac* (v.) i postojanje dobrih sinonima. Od *kotiti* postverbal su *kõt*, gen. *kota* (također slov., 17. v., Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »ono što se okoti« i *iskat*; *kotilja* f (sufiks kao u *vezilja*) = *kotilica* — *kolica* »animal foetans«. Na *-ilo*: *kotilo* (Vuk) = *kitilo* (Kosmet, u psovci *pajse* ~) = na *-išle kãtiste*. Složenica *kotolog* (Šulek, Stulić) = *kotoglog* (18. v.) »trava telephium« nije dobro potvrđena. Pored *nakotiti* se postoji s umetnutim pejorativnim *pi* (pejorativiziranje tipa *cusra* ŽK za *cara*) *nakopititi* se »isto«. Pridjev *kotan* (17. v., Dubrovčanin, upor. polj. *kotny*) = *skotna*, poimeničen na *-ica skotnica*. Možda je izvedenica od *kotor (upor. njem. *Kater*) *kotò-rãnjke* f pl. (Sv. Juraj kod Senja) »školjke zvane *pedoči* (< tal.-mlet. *pedocchio* »uš«). Rumunji posuđiše sa *-zk > -oc cotoc* »mačak« i *α sã colîrși* »sich begatten« (sa nejasnim *-îrși* prema *kotiti* se), Madžari *kaczér* (upor. češ. *kocour*). Praslav. imenica *kot* je baltoslav.: lit. *katė* = lot. *kak'is*, stprus. *catto*. Uzima se da je riječ prvobitno orijentalna (sirska *qatu* = arm., tur. *katu*). Došla je u Evropu u 5. v. naše ere posredovanjem balkanskih Gota (lat.

cattus, catulm »stene«, njem. *Kater, Katze*). Machek upoređuje *kotiti* se sa sanskrt. *satayati* (3. l. sing.) »umwerfen«.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 895. 5, 141. 401. 398. 393. 394. 397. 400. 401. Elezović 317. Miklošič 135. SEW \, 589. Holub-Kopečný 174. 182. 334. Bruckner 261. Trautmann 120. WP 1, 338. Mladenov 253. Gorjajev 163. Machek, IF 53, 93. Slavia 16, 187.

kotla f (Vuk, Gornje primorje) = *kotlja* (Vuk, Hrvatska) »(termin iz sastavina rala) ono što je u plugu cimer, to je u ralu kotla, drvo provučeno kroz ralicu gore kroz gredelj«.

Lit.: ARj 5, 598. 599. Bratanic 88.

kotomân m (Kosmet) »(u Kosmetu argot = bošakačka riječ) 1° velikaš, 2° bogataš, 3° gospodar (zidarski argot u Siriniću)«. Turcizam: *kotoman* — *kodaman* »1° velik, krupan, 2° glavar«. Dočetak *-man* je tur. augmentativni sufiks koji kod nas dolazi u prezimenu *Karaman* < tur. *kara* (v.) + *-man* »très brun« i u nazivu pogrcenijaka *Grekoman*.

Lit.: Elezović 1, 317. JF 14, 232-233. Deny 520. Trojanović, JF 5, 224. Grünenthal, ASPH 42, 316.

kotopanb (15. v., stsrp., i strus.) »predstojnik« = *Kotopanja*, zadarska i rapska patricijska porodica (12-13. v.) = dalm.-lat. *Catapanus* (15. v.), tako i kotorski patriciji (1124), porodično patricijsko ime dalmatoromansko iz bizantinskih vremena, identično sa stsic. *catapanu* (tako i u Kalabrij, Abruzzi) »gradski sudac za tržne prekršaje, itd.c. Od poimeničenog srg. složenog glagola *κατεπάνω* (od *κατά* i *επάνω*) > *ὁ καταπάνος* »capitaneus, superior, bizantinski guverner (975)«. *Kotopanja* je upravo hrv. pridjev na *-/ ž. r.* (prema *porodica*). Riječ je važna i sa fonetskog gledišta. U gr. nazivu je nastala najprije asimilacija *~e > a-a > hrv. o - o* kao u *komostre* (v.). Odatle toponim *Kototansčina* (1285-1364, u okolici Bibinje-Sukošani) < *kotopan* + *-bsk* + *-ina* »posjed te porodice«.

Lit.: ARj 5, 400. Skok RIJAZUZ 1, 55. Cvitanović, RIJAZUZ 1, 90. 73. Jireček, Romanen 3, 21.

Kotor, gen. *-ora* m (Vuk) = *Kotor*, gen. *-óra* (Drvenik kod Šolte, Vis, Brač, Hvar) ^ *Skâtar* m (Vuk, narodna pjesma). S tal. *Cattaro* se akcentom ne slaže. Prema tal. akcentu trebalo bi da stoji *Kotor*, što nije potvrđeno. Znači da se u dočetak umiješao sufiks *-ór*. Predslav. je toponim prvobitno pro-

paroksitona, što se vidi i iz Konstantinové grafije *Δεκάτερα*, gdje je *α* u penultimi oslabljeno u *e*. *Kátéra* je zacijelo dalmatoromanski oblik na *-a* kao *Πίταυρα* < *Epidaurus* »Cavat«.

Lit.: ARj 5, 400-1. Hraste, Rad 272, 25. Mayer 1, 182. Isti, ZHI 1, 95-109.

kotorina f (Hrvatsko primorje, Krk) »prepelica« = *kotorna* (slov.) = *katorna* »Schneehuhn, bijela jarebica, lagopus«. Od mlet. (trščanski) *cotòrno*, furi, *catòr*, tal. *coturnice* < lat. *co(c)turnix* (onomatopeja prema Festu: a sono vocis, upor. *putpuricé*).

Lit.: ARj 5, 401. Pletersnik 1, 390. 448. SEW 1, 588. Štrekelj, DAW 50, 34. REW^S 2289. DEI 1139.

kotrónvá f (Crmnica) »zemljani sud sa dvije ručice, uskog grla, drži vodu studenu i. Od južno-tal. *cutrufo* »ampolla, caraffa, orciolo, sorta di vaso di creta (Rieti)«, srodno lat. *cutrufarus* (1202, Bari), prema Battistiju od gr. *χυτροφόρος*. Upor. još gr. *κουρούπιον*, *κουτρούλοξ*.

Lit.: Rohlfš 126. ИЗО. GM 218. DEI 1199.

kovandžija m (Vuk, Srbija) »pčelar«, s pridjevima na *-in kovãndžijin*, poimeničen na *-ka kovãndžijinka* f »žena pčelarova«, na *-ski kovãndžijski*, radna imenica na *-džija* od tur. *kovan* »uljanik«, koja nije potvrđena. Mjesto *kovan* govori se apstraktum na *-luk kovãnluk* pored *ko-* (18. v.) »1° uljanik, 2° toponim (Srbija)« = *Kuvãnluk*, šuma kod Pakraca.

Lit.: ARj 5, 408.

kovati, *kujem* — *kujem* (Dubrovnik) = *kujem* (ŽK) = *kovat*, *kujem* pored *kovem* (Kosmet) = *kòvem* (analogijski u istočnim krajevima) impf. (Vuk) (*do-, is-, na-, o-, pod-, pri-, s-, sa-, za-, u-*), sveslav. i praslav. (**ku-*), »obrađivati gvožđe i druge metale čekićem«. Inf. *kovati* nalazi se još u steslav., slov., slvč., oba lužičko-srp. i rus., a osnova prezenta *kuj* u svim slavinaima osim bug. Iterativ se pravi duljenjem osnovnog *u - u > y > i*: *-kivati, -ãni*, samo s prefiksima (*do-, zs-, ispre-, ispri-, na-, o-, pot-, u-, za-*), na *o - a iskavati* (Voltidi, Stulić). Pridjevi na *-ãn kovan-, vnã*: *—a torba* »u kojoj se nosi kov za kosu (Piva-Drobnjak)«, poimeničen na *-ik kòvnik* »1° čovjek koji kuje novce«, 2° međa vrlo duga što dijeli zemlju od zemlje« (južna Dalmacija). Razvitiak je značenja 2° osebujan. Kako se u takvoj međi nalazi grobova i oružja, misli se da su služili za šančeve. To treba još

proučiti. Na *-ica kovnica* (15. v., Vuk) »1° gdje se kuje novac, 2° kolajna«, na *-osi kovnost* = *kovkoća* (neologizmi). Pridjev na *-ik kovák* »koji se daje kovati«. Postverbali *kov*, gen. *kova* m (također steslav., polj., rus.) »1° oruđe za potkivanje konja, 2° potkova (Kosmet)«, *òkov, pòtkov* m (Vuk) = *pòtkov* (Kosmet, Gojbulja) = *potkova* f, *ùkov* m (Piva-Drobnjak) »mjesto gdje se povrijedi konj pri potkivanju«, s pridjevom *ukovan* (~ *konj*), upravo part. perf. pas. od *ukovati*. Odatle na *-ina kovina* f »metal« = *kovovina*, s pridjevom na *-ski kovinski*. Na *-ka kovka* f (18. v.) »sprava za kovanje novaca«. Na *-iça òkovica* (na pušci). Denominal na *-iti nakoviti se* »nakiviti se kovom«. Sveslav. i praslav. radna imenica na *-ac kovač*, gen. *-ača* m »1° faber, 2° toponim, 3° antropnim (prezime)«, s pridjevima na *-ev j -ov* = *kovačev - kovačov* (Kosmet) i *-ski kovački*, na *-nica kovačnica* (15. v.) »njegova radionica«, na *-ina kovačina* »1° otpaci od gvozda, 2° zanat kovačev« = na *-ija kovačija* = *kovaštvo* (Stulić). Deminutiv na *-ič kovačii* »ptica tottanus glottis«, s deminutivima *-bc, -bk, -ič, -iček*: *kovačac* = *kovačec* = *kovaček, kovačić, kovačićek*. Od radne imenice na *-an* potvrđene samo u češ. i luž.-srp. *kovář* »Anstifter«, pridjev na *-bn kavaran* »lukav« (upór. rus. *kovárnyj*), arstraktum *kovarstvo* »lukavstvo«. Na *-alnica kováonica* > *kovanica* (Kosmet) »kovačeva radionica«. Na *-alo: nakovalo* (ŽK) = *-(a)nj nakovanj*, gen. *-vnja* (Vuk), odatle deminutiv *nakovnjic* (Šulek) = *nákvalo* (Vodice, sin-kopa nejasna) — *nakov* m, f = *nákova* f = *nakovalna* (14. v.) = *nakovān* u (Lika) »incudo« = *nákvalja* f (Kosmet) »1° nakovanj za klepanje kose, 2° mali nakovanj u kujundžinici«. Glagol i izvedenice riječi su kulturne. Rumunji posuđiše *covaciū* (Erdelj, Muntenija) pored lat. *fierrar, potcavā* »Hufeisen«, odatle *potcovar, potcovárie, nocovaná* = *nicovanā* = *nicovalā* »incudo«, Arbanasi *kovač, patkua* s članom *palkoni*, Mađžari *kovács* = *kacs, ako* < *okovi* (stčeš.) »Eimer« (natrag posuđeno *akov* »vijedro« u istočnim krajevima, u Srijemu) »vas aquarum«, *patkó*. Iterativ *-ki-vati* < = *kyvati dokazuje da je i u hrv.-srp. morao postojati infinitiv *kuti* kao u češ. i polj. od osnove *ku-*. Ta je raširena već u praslav. s pomoću sufiksa za apstrakta *-zn: kuznbc*, samo u *Aleksandridi* i prezimenu *Johannes Kuznec* (1428, Zagreb). Odatle toponim *Kužnica* (Požarevac), gdje je nađeno mnogo zgura. U Rodopima je očuvano *kúznja* i *kužnica* u značenju »kovačnica«, u rum.

cujniža »kovačnica«. Sa *zn* > *zm* možda *pr-kuzmati se* (subjekt *jelo*, Krašić, Bedekovčina) »prigorjeti, prismuditi se«. Upor. rus. *kuznec* »kovač«. Ide li ovamo sa *u* > *y kina* »kovina«? Ne zna se gdje se tako govori. Nedovoljno potvrđeno. Baltičke i druge ie. uporednice kažu da je prvobitno značenje bilo »udarati > kovati«, lit. *kauti, kauju, koviau* »schlage« > »schmiede«, *kova* »boj«, *kovėti* »ratovati«, lot. *kaūt, kàuju* »udaram«, stvnjem. *houwan*, nvnjem. *hauen*, lat. *cūdō*, ir. *cuad* »isto«.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 960. 876. 883. 4, 954. 5, 408. 409. 824. 413. 7, 392. 403. 404. 471. Zore, Rad 110, 218. Tentör, JF 5, 208. Elezović 1, 297. 2, 113. 438. Vuković, SDZb 10, 405. Ribarić SDZb 9, 170. Hirtz, Aves 208-209. Miklošič 153. SEW 592-593. 655. Holub-Kopecný 183-184. Bruckner 279. 286. Vasmer 584. Trautmann 123. Mladenov 243. 260. WP 1, '330. GM 203. 335. 349. Vaillant, RES 22, 16. Jagić, ASPH 1, 429. Tiktin 1056. Joki, IF 36, 111. Buga, RFV 7, 51. (cf. IJb 3, 150). Boisacq' 424-425. 529.

kovilj m (Konavli, Vodopić) »biljka anthyllis, 2° toponim (Bačka)«, odatle na *-aca Koviljača* (Srbija) = *kòvtije* (16. v.) »stipa pennata«. Glede *-e* upór. *smilje*, posuđenice *trandovilje* i *bosilje* od *bosiljak* < βασιλικόν. Žensko ime *Koviljka*. Glas *i* nastao je iz jery-a, upór. ukr. *kovyl'* m pored *kovylá*, rus. *kovyh* pored *kovyl*, bug. *kovél* pored *kovil*. Praslav. Upoređuje se sa gót. *hátai*, stvnjem. *herni*, nvnjem. *Heu* »sijeno«, i sa rus. *kovyljáb* »šepati«.

Lit.: ARj 5, 411. Miklošič 136. SEW 1, 594. Vasmer 587. WP 1, 381. Mladenov 244. Uhlenbeck, PBB 22, 188-193 (cf. AnzIF 8, 272).

kovrca f (jedna potvrda) = *kovrk* (Bosna) = (sa *-ica*) *kovrčica* (Vuk, Srijem) = *skovrčica* (Orahovica) »1° zavojak, uvojak, 2° znak patka«. U značenju 2° *skovrčak*, gen. *-čka* (Orahovica, Slavonija) »zakovrčano pero u repu patkovu« = (sa *fr* < *vr*) *skovrčak*, gen. *-čka* »vrst veza« (ne zna se gdje se tako govori). Na *-iti kovrčiti, -im* (objekt *kosu*, Vuk) »sativijati«, *zakovrčati, skovrčiti se* = *skovriti se* »skovrljati se, smotati se (Makarska)«, *iskovrčiti* (objekt *oči*) (metafora) »izbuljiti«. Pridjev na *-jast'*. *kovrčast* (Vuk) = *skovrčav* »kudrav«. U *kovrčica* i *kovrčiti* dolazi još *dž* mjesto *č kovrdžati, -ām* (Srbija, Milićević) i *kovrdžica* (Srbija), iz čega se vidi da je došlo do unakrštenja sa tur. *kivirek* »kovrčast«. Od te tur. riječi potječe *kovrdžik* (Vuk, Srijem) = *ko-*

vrđzak (Bosna) »obla kapa što muškarcu nose«. Prema Miklošiču i Bruckneru *ko-* u *kovrčiti, kovrčica* prefiks je kao u *košuta* (v.). Osnova **vrk-* može se upoređivati s perz. *warkoc* »Lock« i sa *vrkoč* (v.). Imenica *kovrca* u značenju »kovrčica« dobivena je odbacivanjem deminutivnog sufiksa.

Lit.: ARj 3, 895. 5, 413. Miklošič 152. SEW 602. KZ 48, 190. Matzenauer, LF 8, 190. Tomanović, JF 17, 212.

kovrdija f (Istra, Šulek) (sa *vr* > /?/) *kof rđi ja* »trava«.

Lit.: ARj 5, 149. 413.

koza f (Vuk), sveslav. i praslav., »f capra, 2° prijenos na razna oruđa«. Maskulinum se pravi s pomoću starog sufiksa, sveslav. i praslav., za nomen agentis *-/*kozblb* (kao *orao*) > *kazao*, gen. *kozla*, u štokavskom vrlo rijetko očuvan, potisnut od *jarac* (v.). Izvedenice su od oba lika. Od *koza* deminutivi na *-bka: koska* »vrsta rakas, prvòkoska (Vuk) »koza koja se prvi put okozila«, na *-ica kozica* (preneseno i na druge životinje, biljke *koj za pogača* / Kosmet / »šiba sa plodom crnih bobica« i oruđa kao *kozica* ŽK »zemljana rajndla na 4 nožice«, pl. *kozice* (možda prevedenica od njem.) »boginje, Kinderpocken«. Augmentativi na *-ina kozina* ~ *kòjzina* (Kosmet) »1° kozje meso, 2° kozja vuna«, na *-urina kozürina*, na *-etina kozètina* »kozja koža« = *koj zelina* (Kosmet) »meso od koze«. Pridjevi na *-ji kozji* (praslav., čest u imenima biljki), poimeničen na *-ača kozjača* »1° biljka, 2° toponim«, na *-ah kozjak* »1° biljka, 2° toponim«, na *-aka kozjaka* »kozja brada«, na *-evina kòzjevina* »1° kozje meso, 2° kozja dlaka«, složen pridjev *kozjòbrad* (Vuk), na *-anik kozjanik* (Srbija, Niš) »kozje mlijeko«. Poimeničen femininum posuđiše Arbanasi *gase* »kozja pečenka«, Novogrci *κοζιτά* »kozje meso«. Pridjev na *-bn sk'azna - skožna* (ovca) (Riječka nahija). Na *-in* poimeničen na *-bc kozjmac*, gen. *-nca* »biljka astragalus«, s pridjevom *kozjncèv*. Složen pridjev *kozonog*. Na *-ovina kòzovina* »kozje meso«. Radna imenica na *-ar kozar*, gen. *-ara* m prema f na *-ica kozarica* »žena koja čuva koze«. U značenju »staja za koze« je deminutiv od *kozara* (Vuk) »1° prenočište za koze (Lovran), 2° mjesto gdje se koze kolju, 3° oronim«. Od *kozar* deminutiv je na *-če kozarče* n »dijete koje čuva koze«, na *-ič kozarčić*, augmentativ *kozarčina*. Na *-ina kozàrina* »plaća kozaru«. Pridjev na *-ski kozarski*. Denominal na *-ati*

kozarati se (Brač) »igrati se kao kozari (subjekt *djeca*, koja se hitaju kamenjem)«. Složenice: *kozòder, kozòmor* »rdavo proljetno vrijeme zbog kojeg koze pogibaju«, *kozopasa* m »kozar«, *kozokradica* m, f »ko krade koze«, *kozomača* = *gusomača* (v.), *kozorep* »(metafora) sitna vrsta morskog raka«, *kozodoj* (također češ., polj., rus.) »ptica«, prevedenica od gr. αἰμιθῆλας = lat. *caprimulgus* i *kozorog* = *kozi rog* (16. v.), prevedenica od αἰγόκερω. Denominali na *-ati kazati se* (Lika) (*is-*) »igrati se graham«, odatle *kazaljka* »igra sa graham«, *okozati* (subjekt *curici*) »svršiti bobanje«, na *-iti kaziti (se), -ī* (16. v., Vuk) (*is-*) = *okoziti se* »ojariti se«. Mađžari posuđiše *kozak* »vrsta gljive«.

Od *kozbi* ove su izvedenice: *kozla* f »drvo na plugu što se ukopa u plaz i u gredelj«. Deminutivi na *-če kozleće* (16. v., Dubrovčani), na *-sce kozlešce*, na *-ica kozlića* (čakavci, 17. v.) »mlada kozak«, na *-içak kozlićak* (18. v.), na *-asce kozlašce* (Belostenec), na *-iç kozlić* »1° mladi jarac, 2° biljka arum, 3° prezime Cosulich«, na *-oc kozàlac* (Smokvica, Korčula) »trava arum« = *kozàlac* (Kosmet) = *kozlac* »1° jarić« — *kozlàc*, gen. *-aca* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »2° zgrada za sušenje sijena«. Ovamo možda i *kozuc*, gen. *-uca* (Buzet, Sovinjsko polje) »okomit plosnat komad drva sa rupama na kolima, kad se vozi sijeno«. Na *-e kòzle*. Kol. na *-ad kozlad* f. Augmentativi *kozuna* (Vuk, Crna Gora) »sinonim kozina«, na *-etina kòzletina* = *kozlevina* (Lika) »koža od kozlèta«. Na *-inac kozlinac* »biljka kozinac, astragalus«. Na *-ač kozlac* »trava dracunculus«, na *-ačica kozlačica* »tanacetum«. Na *-an kozlan* »jarac«. Pridjevi: na *-u: kòzlijji* (15. v.) = *kozli* = *kò&lji* (čakavci, 16. v.), na *-ov kozlov*, poimeničen *kòzlovina* = *kozljovina* (Lika) »kozje meso« i prezimena *Kozlovic, Kozlovaci* od *kozle* na *-j kòzlea*. Denominal na *-iti okozliti*. Mađžari posuđiše *kazla*. Što se tiče etimologije, postoje dva tumačenja. Prema jednom uzima se prasadstvo sa arb. *keth*, s članom *kedhi* = stengi, *haécen* »kozle«, stnord. *köken* »jarić«. Meillet uzima prasadstvo i sa sanskr. *chagas* »jarac«. Drugo tumačenje polazi od lit. *ožys* »jarac«, lot. *oška* »koza«, stprus. *wože*, gr. *αἰγός* »koza«, sanskr. *ajak* »jarac«. Koji tako tumače, pretpostavljaju za praslav. *oza s prefiksom *k-*, pozivajući se na paralelu sa *kost* (v.).

Lit.: ARj 5, 413. 421. 419. 363. 8, 849. ASPH 34, 306. Elezović 1, 299. 300. Mažurani 530. Miklošič 136. SEW 1, 595. Holub-Kopecný 184. Bruckner 262. ZSPH 16, 81. Vasmer 589-590. Mladenov 244. Slávia 10,

251. RES 4, 195-198. WP \, 336. Gorjavec 149. Milewski, *SpTNVC* 1932, br. 10, 6-7 (cf. *IJB* 18, 261). Kōrs (cf. *RSI* 3, 337). Vaillant, *RES* 23, 156-157. Asbóth, *Nýt* 6, 43-37. (cf. *RSI* 8, 367). Matzenauer, *LF* 9, 1. *GM* 142. Joki, *IF* 37, 118. Isti, *Stud.* 109. Ivšić, *JF* 2, 132.

kozak m (17. v., Vuk, prema ukr. > polj.) = *kozak* (Milutinović, prema rus.) »1° Kozak, 2° ime konju (Požega)«. Pridjev na *-ski kozacki*. Ruska posudnica iz sjev.-tur. *kazak* »1° freier, unabhängiger Mensch, 2° Vagabund«. U nas često za Ruse uopće, npr. *kozačko kopito*. Tur. je riječ izvedenica na *-ák* (kao *jatak*, *kačak*) od korijena *ka-* »umherirren«.

Lit.: *ARj* 5, 414. Miklósić, *ASPh* 9, 511. *Holub-Kopečny* 184.

Kozina (16. v.) = *Kuzma* (13. v., Istra, u *Razvodu* iz 1275, prijepis 1546). Pridjev *Kuzmin*. Prezime *Kuzmić*. Hipokoristici na *-e Kuše* m (15. v.), prezime na *-jak Kušečak* (16. v.), *Kože* (Zadra), odatle toponim *Kožino* (selo kod Zadra), na *-an* (tip *Milan*) *Kuzman*, na *-ica Kuzmica* m, prezimena *Kuzmanić*, *Kuzmanović*. Ovamo ide toponim *Sveti Vrač* (= *Kuzma* i *Damjan*).

Lit.: *ARj* 5, 421. 834. 842. Jireček, *Romanen* 2, 31. 1, 55. 3, 21. 34.

kozmat, pridjev na *-at* (Kaštel, Trogir) »bijesan (pas)«.

Lit.: *ARj* 5, 428.

koža f (1395, Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »pellis«. Pridjevi na *-bn kozan*, određeno *kožni*, na *-en kožen* (Bosna, upor. steslav. *koženb* i rus.), proširen sa *-at kožnat* (neologizam), na *-ast kožast*, na *-evan koževan*. Deminutiv na *-ica kožica* (Vuk). Augmentativi ra *-ina kozina* (M. Držić), na *-etina kožetina*. Denominali: inhoativ *potkožiti se* — *potkožiti se*, *-ožim* (Kosmet). Prema *smežurati se* stvoren je *skožurati se* pf. prema impf. na *-va-skožuravati se*. Odatle pridjev *kožurast* i deminutivi *kožurak*, gen. *kožurka* »svilena čahura«, *kožurica*, augmentativ sa sufixsom *-urina kožurina*. Radna imenica na *-ar kožar* m, s pridjevima na *-ov j -ev* i *-ski: kōžarov, -ev, kožarski, kožarnica* »radionica«, *kožarija, kožarstvo*. Na *-ka kožarka* (Šulek) »lederica, Lederbirnapfel«. Sveslav. i praslav. je izvedenica na *-uh kožuh* (Vuk) = *kožu* (Kosmet) = *kožun*, gen. *-ana* (Lika, Bosna, zamjena sufixsa *-uh* sa *-un* < tal. *-one*), odatle deminutiv

kožunak, gen. *-linka* (ŽK) »žensko odijelo bez rukava do pojasa«, *kožunčić*, augmentativ na *-ina kožuncina*. Od *kožuh* su deminutivi na *-ok kožušak*, gen. *-uška* (Vuk), na *-ič kōz; šic*, na *-čii* " " *-bc* f *-ič kožušiči*, na *-bce kožušice* (Kosmet) = *kožuhče*. Augmentativ na *-ina kožušina* (18. v.) = *kožušina* (Kosmet). Radna imenica na *-ar kožuhar* m (16. v., Vuk, bug.), s pridjevima na *-ov j -ev kožuharov, -ev*, na *-ski kožuharski*, prema f na *-ica kožuharica* = *kožunār*, gen. *-ára* (Lika). Složenica *kozoder* »1° čovjek, 2° vjetar, 3° vrijeme«. Ne zna se da li je izvedenica ili složenica *kožmiirka* f (Kosmet) »ljuska od biljnih plodova«. Upor. *kosmat*. Rumunji posuđiše *coajă*, s pridjevom na *-osus* > os *cojos* i *cojoc* < *kožuhb, cojocar, colocafie*, deminutiv na lat. *-ellus* > *-el cojocel*, s promjenom sufixsa (prema *-eljka*, v.) *cujeičă*, Madžari *kosok* i Novogreci *κόζοκ*. Uzima se da je *koža* praslav. izvedenica od *koza* (v.) s pomoću sufixsa *-za*. Bio bi to upravo poimeničen pridjev na *-j* od *koza*. Paralela je za to *ώα* »Schafpelz« od oić »ovca«. Prema tome je *koža* čista slavenska kreacija. Štrekelj uzima da se **koza* u značenju »Haut, Rinde, Decke« očuvala u slov. *kōžol*, odatle na *-cc kozelec* = *kozulj, kozulja, kozor* — *kuzō. kozara* — *kožiira*, polj. *kobuz, kōžul* (ŽK) »od kore učinjena posudica za jagode«. Te se izvedenice mogu i drukčije tumačiti: v. *kozul*. Upoređuje se (Vendryes) i prasadostvo sa gal. *caen* f »koža«, od ie. **kagh-* »enveloppe, saisir«. Prema ovom upoređenju bilo bi prvobitno značenje »omot«.

Lit.: *ARj* 5, 423. *Mažuranić* 531. *Elezović* 1, 299. 2, 113. *SEW* 1, 597. *Holub-Kopečny* 184. 195. *WP* 1, 336. Meyer, *Ngr.* 2, 32. *Tiktin* 388. Pick, *Vgl. Wtb.* 1, 231. 2, 317. Štrekelj, *ASPh* 11, 462-463. Thurneysen, *Festgruss an Osthoff* (cf. *AnzIF* 5, 128). Vendryes, *WuS* 12, 242. Jagić, *ASPh* 17, 292. Zubaty, *ASPh* 16, 396. Uhlenbeck, *PBB* 29, 332-333. Grubor, *JF* 8, 15. Meyer, *IF* 35, 224-227 (cf. *JF* 3, 208). *Boisacef* 418-419.

kožutica f (Stulić, Šulek) »mahovina«. Lit.: *ARj* 5, 428.

kračak m, genitiv nepoznat (Šulek) »biljka carlina acaulis; sinonim: kralvljak«.

Lit.: *ARj* 5, 428.

kračuij m (Istra) »vrsta gljiva«. Deminutiv na *-bc kračuljac*, gen. *-lja* (Šulek) »biljka gingidium«. S prvim oblikom ide zajedno *krčuli* m pl. (Istra) »vrst gljive«. Ne zna se ima li kakve veze s bug. *kračul* »unterer Saum

von Beinkleidern, Hosenbein«, koje je izvedenica od *krak* s pomoću sufixsa *-jul*.

Lit.: *ARj* 5, 429. 497. *Mladenov* 256. *Doric* 159.

Kračun¹ je u istočnom hrv.-srp. potvrđeno kao lično i porodično ime u 19. vijeku (1834, Kladovo). Prema bug. značenju *kračón*, pored *kračun* »ein Tag um Weihnachten« i slovačkom »božić« odgovara lat. *Natalis* — *Nàie, Nalješković* u Dubrovniku preko mlet. *Nadal* > *Nal*, za zapadu. Sa slovačkim značenjem slaže se madž. *karácsony* »1° Božić, 2° prezime«. Iz slov. i madž. potvrde izlazi da je taj naziv svetkovina postojao u panonskoslavenskom. Bugarsko značenje nalazi se u rum. *crăciun*. Kako panonski oblik ne može biti posudnica iz rumunjskoga, mora se uzeti da je rumunjski naziv posudnica iz bugarskoga, gdje postoji i deminutiv na *-bc* > *-ee kračunec*. U bug. znači i »der 8 Juni, def Teodorstag«. Nema utvrđene etimologije. U balkanskom latinitetu postojao je i drugi naziv lat. podrijetla za tu važnu kršćansku svetkovinu: arb. *kërshendele* f > *kshněla* (Ulcinj) < *Christi natale* slaže se sa gr. *χριστογενεα*, odatle = 1° *roždestvo* (prevedenica, s ispuštanjem pridjeva *Hristovo*), 2° *božić* (s ispuštanjem imenice, deminutiv kao u *-ec* u bug. *kračunec*) = *božici* na Jadranu u pl., jer je svetkovina trajala više dana. Drugo bugarsko značenje isključuje mogućnost tumačenja rum. *crăciun* < lat. *creația*, gen. *-onis*, što je sa teološkog gledišta neprihvatljivo, jer apstraktnum *creatio* nije nigdje potvrđeno za Isusovo rođenje, a i lingvistički je nemoguće. S druge strane slog *kra-* u panonskoslav. i bug. nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz rus. *koročunb*. Brücknerovo vezanje sa *krače* »schreite«, *koračaj* ne objašnjava semantiku. U čakavskom *kračun* (v.) znači »mandal, poluga, kolac kojim se zatvaraju vrata«, denominal *zakračunati* »zamandaliti« = *kračun*, gen. *-una* (Cres) »mandal«. Riječ je mogla značiti i »božično drvo, badnjak«. Ali to nije nigdje potvrđeno. Ta riječ može da potječe od *characium, characio*, gen. *-onis* (v.) »kolac«. Na to značenje upućuje i stari toponim *Kračunište* (1348 ?) [ostalo v. s. v. *kračun*¹].

Lit.: *ARj* 5, 429. Tentor, *JF* 5, 208. *Mladenov* 256. *Gerov* 2, 411. *SEW* 1, 603. Rosetti, *BL* 11, 56—63. Isti, *Romanoslavica* 4 (1960), 65—71. Asbóth, *ASPh* 9, 694-699. Barić, *SKZ* 304 (1943), 170-174. *Srpski narod*, božični broj 1943. (cf. *JF* 18, 363).

Bruckner, *KZ* 48, 164-165. Kažužniacki, *ASPh* 11, 624-628. Marianovics, *MNyö* 37, 43-44 (cf. *RSI* 3, 320-321). Melich, *MNyö* 37, 177-178 (cf. *RSI* 3, 320). Pintar, *ASPh* 33, 618-622, Schuchardt, *ASPh* 9, 526-527. Vasmer, *ZSPH* 5, 286. Weigand, *BA* 3 (cf. *IJB* 13, 310). *ZSPH* 2, 294. Budimir, *JF* 15, 161. Skok, *ZRPh* 54, 475-6. Vaillant, *PPP* 24 (1958), 72-5.

kračun², gen. *-una* m (15. v., Lika, sjeverozapad) = *kračun*, gen. *-una* (Rab, Malinska) = *kračun*, gen. *-una* (cakavizam, Cres, Pag) »mandal, zasovnica (može biti i od željeza)«. Denominal na *-ati zakračunati* (oř-): *zakračunaj vrata dobro* (Pag). Postoji još slov. u dvije varijante: *kračon* »1° grosser Zapfen, 2° Türangel« = *kračun* »Riegel« i *koračun* m »neko oruđe«, izvedenica od *korača* f »roglja, zwei in einem Stiel stehende Spitzen«. Riječ *koračun* se slaže sa krčko-rom. *carassaun* »catenaccio«. Na Jadranu postoji još varijanta sa *k* mjesto č: *krakün*, gen. *-una* m (17. v., Korčula) = *krakun* (Budva, Kučište) »isto što kračun«. Deminutiv na *-čio* < *-bc* + *-ii* *krakunčić* (Stulić) »romazinčić (v.)«. Denominal *krakunati*, *-am* (*pi-*, *za-*): *zakrakunat* (Korčula), *zakrakunā* (imperativ bez *-j*) *vrata* (Budva) »zasajāt (od *sajatur*, v.), zapričiti, romazinati«. Oblik *kračun* može se tumačiti na dva načina, unakrštenjem sa *krak* (v.) ili fonetski, *ci* > *k* kao u *arkuo, orkulic* pored *vrč* < *urceus, urceolus* (v.). Grčko-rom. *carassaun* (= slov. *koračun*) izvedenica, je od lat. *characium* < gr. *χαράκιον* »kolac« (upor. *karaci* u južnoj Italiji) s pomoću augmentativnog sufixsa *-one*, upor. fr. *eschareçon*. Slog *kra-* u *kračun* / *krakun* nastao je kao u *Spaletum j Spalatum* > *Split* (v.), *ceresia* > *kriješva, trešnja* (v.). Kušar pozna mlet. (? valjda u Dalmaciji) *craxzon*. Taj se osniva na hrv. *kračun*. Vidi *Kračun*¹ glede mogućnosti veze sa svetkovinom *Kračun* »Božić« (v.); *χαράκιον* je gr. od *χαράσσω* »incido« (v. *karakter*) > *skarassé* (Basilicassé) »eine Tür so schliessen dass nur eine Spalt bleibt«.

Lit.: *ARj* 5, 429. *Pleteršnik* 1, 436. 453. Kušar, *Rad* 118, 16. *Banali* 2, 193. *REW*⁶ 1862. *Rohlf*s 2405.

kraguj, gen. *-uja* m (Marulić) = *kraguj* (Kosmet) = *kragui* (Crii Lug) = *kragulj*, gen. *-ulja* (1496, Vuk) = *dragulj* (hrv. u južnoj Italiji *kr* > *dr* prema tal. *drago* »zmaj«) »1° vrst sokola; sinonim: akmadža (v.), ptica za lov, épervier, 2° muško ime u oba lika«. Deminutivi na *-bc kraguljac*, gen. *-ulja* (14.

v.) = *kragidjac* (17. v., također prezime *Kraguljac*), na -б/г *kragujak*, gen. -ujka (Vuk, narodna pjesma), na -ič *kraguljič* (Hreljin, Istra), na -ič *kraguljič*, na -áč *kraguljič*. Augmentativ na -ma: *kraguljičina*, *kraguljina* (Škrležvo). Pridjev na -év: *kragujev* — -ljev, poimeničen na -ac toponim *Kragujevac*, gen. -vca (Srbija). Radna imenica na -ar *kragujár*, gen. -ara (17. v.) »sokolar« = -ljar. Nalazi se još u slov., bug., češ. i polj. Praslavenska riječ. Polj. *krogulec* dokazuje da je slog *kra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Rus. *kraguj* bit će prema tome posudnica iz steslav. Značajno je što u bug. pored *kragui* »šoko« postoji bez likvidne metateze *karguj* »jastreb«. Nalazi se još u madž. *karvaly* = *karuly* »šokos, ali nije posudnica iz panonsko-slav., nego madž. i praslav. riječ koježu iz istog sjeverno-tur. vrela: džag. *karahu* »ptica za lov«. Među Slavenima raširila se za vrijeme Avara. Mladenov i Bruckner uzimaju da praslav. i slav. nije posudnica iz tur., nego da su i praslav. i tur. riječ onomatopejskog podrijetla. To mišljenje može do stoji jer prirodnjaci (ornitolozi) opisuju njegov glas sa *kirk kirk* i *zui wui* (Naumann). Zabilježiti treba da mjesto *g* dolazi *v* (kao u madž.): *kravuj* (Krk) = *kravulj* (Grobnik), *kravujac* (Drivenik) — *kravuljac*, gen. *kravuljca* (Vinodol) »astor palumbarius«. Upor. još *kravoljac* pored *kravojac*, gen. -jca »biljke impetatoria osthutium L., carlina acaulis«. Glede izmjene *j* > *lj* upór. *kravaj* pored *kravalj*.

Lit.: *ARj* 5, 432. *Elezović* 2, 523. Hirtz, *Aves* 211-212. 215. *Mažuranić* 535. *Wedkiewicz*, *RSI* 6, 231. *Miklósić* 130. *SEW* 1, 570. *Holub-Kopečnyj* 184. *Bruckner* 268. *KZ* 48, 178-179. *ASPh* 29, 116. *Mladenov* 232. 254. *Vaillant*, *RES* 23, 155-157. *GM* 178. *Joki*, *Unt.* 304. *Boisacq* 443.

kraj, gen. *kraja* m (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi ili u drugim ie. jezicima, »1° sinonim: konac, svršetak, finiš, 2° regio, Gegend«. Amplifikacija: *ni kraja ni konca*. Pridjev na -bn *krajan*, f *krajna*, određeno (s)krajni (Istra) = -bn + -j *krajnji* (s-, do-, po-) = (sa disimilacijom *j* - *nj* > *d* - *nj*, tip tal. *digiuno* < lat. *jejunius*; može biti i analogija prema *zadnji*) (s)krajnji (Habdelić) = *krajnji* (Piva-Drobnjak), *najkrajni*, -nji, *najkrajnji* (Lika) = *najskrajnji*, *skrajnja ura* (ŽK) = *skrajna ura* (Reljković) »smrt«, poimeničen na -ica *skrajnica* »željezni obruč u koji se utakne valj kod oranaja«, *skrajdnica* (ŽK) »smrt«, *krajnica* (Kosmet) »1° bočna prva daska koja

se u pilani na strugu istruže, 2° desna ili lijeva strana u ribe«, na -ik *krajnik* = na -jak *krājnjak* »u košnici krajni sat«, na -ost (s)krajnost. Pridjev *krajni* dolazi i u ništičnom prijevju *iskrajni*. Na -janin *Krajanin* (13. v.) »čovjek iz Krajine«. Deminutivi: na -bc *krajać*, gen. *krajca*, odatle na -iiti *do krajaćiti* (o-), *kričati* < *krajičati* (termin dužičara) »od dužične zametice odsijecati bijel i srce«, *krajcar* »radnik koji to čini«, *krajčarica* »sjekira za taj posao«, *krajčeničica* »široka daska«. Na -ič(a)k *krajičak*. Na -bk *krajać*, gen. *krajka*, *okrajak*, gen. -ajka »livada ili sjenokoša«. Na -ika (o)krajika (do-) »kraj hljeba« = *okrajak* (Srijem) = *okrajina* (u hljepca). Važna je stara izvedenica na -ina: *krajina* (1110), s pridjevom *krajinski* (1597) kao teritorijalni termin »1° zemlja na granicama (Bosne, Crne Gore), 2° ratovanje u toj zemlji«. Odatle denominal *krajinnj* (Srbija, Vuk) »ratovati, vojevati«. Mjesto -ina stoji -ište *krajište* (14. v.), s pridjevom na -bn *krajištan*, f -sna, na -ski *krajiški* (17. v.), na -nik *krajišnik* »stanovnik u Krajini« ---- *krajičnik* (16. v.), *krajišnički* pored *krajičanin*, *krajnik* (18. v.), *krajištanin* (Martić), *krājnjanim* (13. v.) i na -jak *krajišnjak*. Važna je semantička i fonetska (*ai* > *ae*) promjena u Kosmetu *kraješnik* »junak«, sa pridjevom *kraješnička pesma* »junačka narodna pjesma«, jer nam pomaže objasniti arbanasku terminologiju *kreshnik* - u »junak, junačka pjesma (*këngë kreshnikë* = *cantica heróica*). U stvari su to pjesme koje opjevaju junačko ratovanje u *Krajini*. Taj izraz posuđiše od Arbanasa i Srbi u Kosmetu *kr šmca* < *krajišnica »junačka narodna pjesma«. Arbanasi posuđiše *krajina* > *Kraja* (kao teritorijalni termin kod Bara), *krahinë*. Upor. još ukr. *Ukrajina* »Grenzland« i arb. *ukrajë* »šuma« < *ukrajina. Riječ *kraj* dolazi i u antroponimiji kao prvi element dvočlanih staroslav. imena *Krajinus* (14. v.), *Krajis(l)av*, odatle hipokoristik *Krajko*, *Krajša*, *Krāja* i *Krāja*. Složenica: od glagolske sintagme *krajòber* (Vuk) m »koji bere po kraju« prema f *krajòbera*, od imeničke pridjev *krajeugalan*, -aona (Vuk, Pavlinović, ~ kamen) »koji stoji na kraju«. Neologizmi *krajobraz* »mapa«, *krajolik* »paysage«, *krajoslikar* »Landschaftsmaler« nisu se posve udomačili. Riječ *kraj* može biti kao prilog i prijedlog sam i u vezi s prijedlozima *na*, *po*, *sa*, *s-*, *u*, *uz* i s pokaznom zamjenicom *onkraj*, *krajce* (Lika), *krajimice* (Stulić), *prekāj* (Kosmet) prijedlog s gen. »pokraj« (*r* je ispaio zbog disimilacije *r* - > *r* - *0* < *pred kraj). Tako se tumači i makedonski prijedlog *kaj* »kod«, koji

je *r* izgubio na jednak način kao *čez* < *črez* (v.). Još treba spomenuti denominal na -isati *iskraisat*, -lem pf. (Kosmet) »izdržati do kraja«, *okrajati*, *okrajām* impf. »okolišati, oklijevati«, *skrajnajat(se)*, -am impf. pored pf. *skrajnūt* (Kosmet) »zaklanjati se« = *skranuti se* (Trebarjevo). Riječ *kraj* se osniva na prijevju *o* - *a* kod *krojiti* (v.), i prema tome prvobitno je značila »odrezani konac > svršetak, finiš«. Riječ je kulturna. Pored Arbanasa i Rumunji posuđiše *crainic* »Herold, Marktschreier«, odatle rum. glagol *a crainici* »telaliti«. Madžari *kraj* »Rand«.

Lit.: *ARj* 3, 897. 5, 433. 447. 445. 7, 379. 404. *Mažuranić* 535. *Marette*, *Savj.* 44. *Vuković*, *SDZb* 10, 389. *Elezović* 1, 124. 235. 321. 2, 236. *Miklósić* 137. 426. *SEW* 1, 605. *IF* 31, 410. *Bruckner* 263. *Mladenov* 255. 227. *WP* 1, 585. *Gorjajev* 165. *Godin* 191. *Joki*, *Unt.* 175. *Jagić*, *ASPh* 31, 551. *GM* 456. *Lewy*, *PBB* 32, 141. *Buga*, *RFV* 7, 50-60. 464-471 (cf. *Jb* 3, 150). *Mikkola*, *IF* 23, 121. *Tiktin* 430.

krajcar m (1585) = *krajcara* f (Lika, fēmininum prema *para*, Vuk, 18. v.) = *krajcar* (ŽK, također hrv.-kajk. prezime) »sinonim: novčić«. Deminutivi na -bk *krajčarok*, gen. -arka (Lika) = *krajcarak* (ŽK), na -ič *krajcačić*. Augmentativ *krajčarina* (Lika). Na -as: *krajcaraš* (Vuk) »trgovac koji radi za krajcaru«. Na -uša *kr aj cāruia* (Lika) »rakijska čašica za krajcaru rakiju«. Od njem. *Kreutzer* = lat. *cruciger*, *denarius cruciatus*, prvobitno novac sa znakom križa kovan u Veroni i Meranú.

Lit.: *ARj* 5, 441. *Weigand-Hirt* 1149. *Mažuranić* 535.

krajegranesje n (rukopis, 15. v.), prevedenica od gr. složenice ἀκροσυνίς > tal. *acróstico* (riječ internacionalna) »sastav stihoa tako da počeci sačinjavaju riječ ili rečenicu«. Pridjev *akropos* prevodi se sa *kraj*, a στήχος sa steslav. *gram* = *grano*, gen. -ese »στήχος, versus«, -je je kolektivni sufiks; *granb* = *grano* ne postoji u hrv.-srp., nego u češ. -hrany, u oba lužičko-srp. jezika i u polapskom: *hrono*, *grono* »govor, rečenica«, u prarodstvu s lat. *gratia*.

Lit.: *ARj* 5, 442. *SEW* 1, 332. *Holub-Kopečnyj* 132. *WP* 1, 686.

krak m (Vuk) »noga od boka do tabana«, baltoslav., sveslav. i praslav. (*korki); postoje još dvije praslav. varijante *krok*, gen. *kraka* = *korak* (samo južnoslav.) »passus«. Izvedenice su od sve tri varijante. Od *krak*: sa -za *krāča* f (Hrvatska, ŽK) »prednja šunka

u svinje«, sa -ica *kračica* (Banija) »isto«; *skrāka* f (Slavonija, Zoranie) »Gezweig, mjesto gdje se unakrštavaju dvije grane, rakija, račva (Zaistovac kod Križevaca)«, augmentativ na -ina *kračina* (Lika) »noga«. Sa -io *krai* m (Martić, Pavlinović) »šljaka, štaka, ščule«. Odatle s tal. sufiksom -olin < lat. -ulus + -inus: *kračolin* (Istra) »dijete što je rano prohodalo«. Pridjevi na -ljust *krakljast* »koji se dijeli u krake«, na -at *krákat* = *krákat* (Kosmet) »u koga su dugačke noge i pravi velike korake«, poimeničen na -ica *krakačica* »sinonim: hobotnica« = kod Rumunja *caracatiță* (Mimtenija) = *cracatiță* (Moldavija) »sepija«. Na -nica *kraknica* »biljka leonurus cardiaca L.«. Denominal na -ati *krákati*, *kráčem* impf. (17. v.) »koračati«, *skrácāt* (Kosmet) »krupno koračati«, *kročit*, -im »koračiti«. Odatle radna imenica na -ai: *krakač*, gen. -aca m prema f *krakača* (Lika) »koji dobro korače«. Na -an (kao *Milan*) *krákán* (Lika) »šaljiv naziv za čovjeka dugačkih nogu«. Na -alo *krákalo* n (Vuk, Crna Gora) »prolaz na vodi s kamena na kamen«. Rumunji posuđiše *erac* »Schenkel« i *eracă* »grana«, *crăcan* »Gabel«, glagol *a crăci* = *a să (răs)crăcăna* = *rascrăcāra* »raskoračiti«. Od *krak*: na -aj *krōkāj* (18. v., Dubrovčani), *skrok* »korak« (ne zna se gdje se tako govori), *skrōka* f (Kosmet) »korak« = *škrok*, gen. *škroka* (Vuk, narodna pjesma sa *skr* > *škr*, kao u *škop* za *krop*, v.). Na -alo *krákalo* n (Vuk, Srijem) »muško ili žensko koje dolazi uoči svadbe i donese brašna, soli itd.«. Na -ilo *kročilo* n (Lumbarda) »kao nekakav konj od drva na kojem se beru masline (metafora)«. Prilog *kročiće* (Zlatarić) »dugim krocima«. Denominal na -iiti: *kročiti*, *kročim* (16. v.) (do-, o-, op-, s-) pf. »učiniti veliki, dugi korak«, impf. (Vuk, Dubrovčani), *kročit* (Kosmet) pf. »učiniti mali korak«, (s)kročit (Kosmet) »preskočiti«, *okrečiti* = *opkročiti*, *opkročim* (objekt *konja*, *kladu*) »uzjahati«. Od *korak*: na -aj(f) *kdarakaj* prema *koráčaj* = *koracaj* (16. v.) i *kōrakljāj*, apstraktum od *koracati*, -am (Lika sa -cati mjesto -kati prema *micati*), i *koračati*, -ām (18. v., Vuk) impf. prema pf. na -iiti *koračiti*, *koráčim* (op-, pre-, ras-, za-), s pridjevom (pre)koračljiv, na -nu- *koráknuti*, *korákñem* (Lika), *raskorečiti se* (Vodice, prema *raskréčiti* noge). Iterativ na -va- *koráčavati* samo s prefiksima *is-*, *op-*, *pre*, *upre-*, *pored*, -iivati. Na -nica: *koráčnica* »Marsch« (muzika, neologizam, prevedenica). Samo za *krak* postoje baltičke i ie. paralele: lit. *karka* »krāča« dokazuje da je slog *kra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *ókorok* »šunka«. Za praslav. *krok paralela je arb.

krāhe < ie. *grosqo »1° gornji dio ruke > ruka, 2^D rame, 3° krilo«. Petersson upoređuje još s drugim sufiksom *m* sanskrt. *kramas* »korak«. Mora se pretpostaviti prašlavi. korijenska dubleta *"krak-* pored **kork-* sa 'ba-zičnom varijantom na -*āko* *korāko prema ie. **grosqo-*, upor. sanskr. *kišku* »Vorderarm«.

Lit.: *ARj* 2, 599, 3, 960, 5, 428, 447, 320, 610, 448, 819, 429, *Elezović* 1, 322, 2, 236, Ribarić, *SDZb* 9, 186, Kušar, *NVj* 3, 338, *NJ* 1, 223, *Miklošić* 131, *SEW* 1, 571, *Holub-Kopečný* 188, *Bruckner* 268, *KZ* 42, 339, *ASPh* 11, 133, *Vasmer* 622, *Trautmann* 118, *H7P* 1, 488, Petersson, *LL'Ā* n. f., br. 171. (cf. *JF* 3, 216), *GM* 204, ΓΓΤΠΠ 289, 429, 1300, *Mladenov* 255, *Gorjajev* 238.

kralitac m, gen. nije potvrđen, (Brač) »vrst kamena što se lako kreše«.

Lit.: *ARj* 5, 449.

krāma f (16. v., čakavci, Istra, Zoranie, ŽK) »sitna trgovina«, *stara krāma* (ŽK) »danas neologizam: staretnarija«. Na -*ar*: *kramar*, gen. -*ara* (Vuk, 16. v., hrv.-kajk., prezime 13. v., toponim selo u Hercegovini), prezime na -*ič* *Kramařić* (16. v.), pridjev na -*ski* *kramarski* (Belostenec). Na -*stvo* *kramarstvo*. Denomināl na -*iti* *kramařiti*, *kramařim* (*s-*) »trgovati«. Iz slav. posuđiše Rumunji *cramă* = *crambă*, Madžari direktno iz njem. *karam* i *kalmar* (disimilacija *r - r > l - r*, odatle zagrebačko prezime *Kalmar*). Femininum *krama* je nastao iz srvnjem. *krāme* — *krām* f i možda prema *kuća* i *hiža*. Riječ se proširila i na Balkanu: *kramar* (Kosmet). Tu je nastala složenica *krajmarbaša* (Kosmet) »danas samo u metaforickom značenju kolovoda«. Nitko ne zna pravog značenja. Zbog toga je unakrštena sa *kraj-* u početnom slogu. Na Balkanu proširše njemačku posuđenicu dubrovački *kramari*, koji su dolazili u unutrašnjost prodavajući svoje izrađevine za sitnu stoku i sir. *Elezović* je našao u jednom turskom fermanu 1622. *kiramar*, pl. *kiramileri*. Dubrovačkim posredovanjem ušao je germanizam i u turski. Prema Štrekelju njem. *Kramm* je posuđenica iz praslav. *nzamō* (v.). Drukčije Weigand - Hirt. Odatle srvnjem. *krame* f i *Kramaer*. Posuđenica ide u sferu naših riječi iz trgovačke terminologije *račun* (v.) i *stežun*, i novijih germanizama kao *šland*. Njemačka riječ je ušla u sve zapadne slavine na sjeveru i jugu.

Lit.: *ARj* 5, 462, *Mažuranu* 536, *Elezović* 1, 322, 2, 523, *Miklošić* 137, *SEW* 1, 606, *Holub-Kopečný* 185, *Bruckner* 264, Štrekelj, *ČZN* 6, 30, *Weigand-Hin* 1135.

kramola f »sinonimi: buka, buna, smutnja, nemir, kraval«. Govorila se do 14. v. Pokušalo se oživjeti je, ali bez uspjeha. Istisnuše je sinonimi. Denomināl na -*iti* *kramoliti* »buniti«, samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Radna imenica na -*nik* *kramolnik* (Danilo) »bundžija«. Nalazi se i u drugim slavina, osim rus. i polj. Rus. *kramola* je iz njem. *Krawall* (14. v.). Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. ukr. *koromoly* i polj. toponim *Kromolów*. Izvor se nalazi u srednjovjekovnom lat. *carmula*, riječ koja je germanskog podrijetla. Upor. njem. *Schärmützel*. Potvrđeno je da Bavarci nazivaju *seditionem quod Bojaru carmulmn dicunt*. Prema tome, *kramola* bi potjecala iz vremena bavarske kolonizacije zapadnih slavenskih krajeva.

Lit.: *ARj* 5, 463, *Miklošić* 131, *SEW* 1, 573, *Holub-Kopečný* 185, *Mladenov* 255, Uhlenbeck, *PBB* 26, 300-301, *Vasmer* 1, 655.

kramp m (18. v., hrv.-kajk., Lika, ŽK, slov.) = *kramp* (Istra) »vrsta objatelice, budak, krasna, mašklin«. Deminutiv *krampićak*, gen. - *oka* (Lika). Augmentativ *krampina*. Od njem. *Krampe*, germanskog podrijetla. Germanska riječ raširena i u romanskim jezicima. Istog je podrijetla *krāmpalj*, gen. -*plja* (Istra) »unguis, nokat, pandža«. Deminutiv na -*ič* *krampličić* (Istra). Na -*ac* *krampijal*, gen. -*ača* »čovjek ili zvijer s kramplicima« = *škrampalj*. Nalazi se još u slov. i češ.

Lit.: *ARj* 5, 463, *Miklošić* 137, *SEW* 1, 606, *REW*³ 4753, 4754, 7032, Štrekelj, *DAW* 50, 76.

Kránjac, gen. -*njca* m (16. v., Vuk) = *Kranjac* (ŽK) »1° čovjek iz Kranjske, Carniolus, 2° Slovenac, 3° katolik, Hrvat (Lika, *kranjski božić*), 4° grah dug i šaren (Božjakovina)« prema f na -*iča* *krānjica* (17. v., narodna pjesma) prema tumačenjima 1° - 3° te »5° široka sjekira (Ždralov kod Bjelovara, Vrbovsko)« = *krānjica* (slov.) »kruška«. Pridjev na -*eu* *Kranjčev*, poimeničen na -*ina* *kranjčevina* (Lika) »miris od Kranjca«, *kranjski* »značenja 1°-3°«, poimeničen f kao ime zemlje *Kranjska*, *Bela Kranjska*, također toponomastik *Kranjski Vf* (ŽK), poimeničen na -*jak* *kranjšćak* (slov.) »vrst šešira«, na -*ica* *kranjšćica* »kleine Tabakpfeife mit hohem türartigem Deckel«, *kranjšćice* »kurze Hosens«, *Kranjsko selo* itd. i prezime na -*ic* *Kranjčić*. Kolektivi na -*ija* *Kranjija* (Istra), na -*adija*

(upor. *Srbadija*) *Kranjadija*, *Kranjčadija* (Lika) »katolici Hrvati«. Deminutiv na -*ič* *Kranjčić* (Lika), na -*e* *Kranjce*, gen. -*eta* (Lika). Augmentativi na -*ina* *Kranjčina* (Lika), na -*etina* *Kranjčietina*, sve u značenju 3°. Denomināl *pokranjiti se* pf. U Istri postoji lat. izvedenica na deminutivni sufiks -*ellus* ili -*olus*: *Krnjěl*, gen. *Krnjela* pored *Krnjēā* »1° Talijanac, 2° talijanaš«, upravo tal. *Carniello* ili *Carniolus* (ovo je možda vjerojatnije). U Bellunu *cargnel* »tkalac« nalazi se i u slov. *kärnil* (Notranjsko, Goriško). Upor. istarsko prezime *Krnel* i *Krnjel* i u furlanskoj fonetici *Gargnel* »astuto« i furlanske slavizme: *cragnisse* f »di tela che proviene della Carniola«, sa romanskim deminutivnim nastavkom *cragno-lin* »Kranjac«. Zabaciti se mora mišljenje Daničićevo i Ilesičevo da naziv potječe od *Krajina*. Ispravno je mislio već Miklošić da potječe od naziva keltskog naroda *Carni*, odatle ime mjesta *Kranj*, njem. *Krain*, furl. *Ciargne*, od čega lat. deminutiv *Carniola*, tj. »mala Kranjska« prema velikoj, koja seže dalje u izdanke Alpa prema Furlaniji i ostalaj Retoromaniji. Značajno je da je u Lici i u narodnim pjesmama riječ dobila značenje »katolika Hrvata«. To se objašnjava bojevima na Krajini i krajišničkim narodnim pjesmama. Slavenski Turci odvodili su roblje i iz Hrvatske i iz Kranjske, tako te je *suženj* »zarobljenik« na taj način došao iz hrv.-srp. u slov. Slog. *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze kao u *Scardona* > *Skradin*. Postoji i oblik sa *ř* mjesto *ar* kao opća riječ (apelativ) *křn*, gen. -*i f* »1^D Bergspitze, 2^{'''} Klippe« — *krn*, gen. *křna* »Kante«. Ovamo ide možda i *krmljā* f (Koruška) »1° Felsen, Vorsprung, 2° Anhöhe« = *krmol* m »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 461, 462, 10, 546, *Pleteršnik* 1, 388, 450, Murko, *WuS* 1, 110, *Pirona** 137, 193, *Cadastre national* 315, 380, 504, *DEI* 774, Sturm, *CSJK* 6, 58, Ramovš, *RES* 3, 54, 74, Ilesič, *NVj* 17, 692. (cf. *RSI* 3, 364).

krāp m (Vuk, jugozapadni krajevi, bug., slov.) »1° (slatkovodna riba) šaran, 2° (Dubrovnik) morska riba *corvina nigra*«. Odatle hrv.-kajk. prezime na -*bc* > -*ac* *Krapac*, gen. -*pca* (upor. prezimena od riba *Saraka* Dubrovnik, *Girica* Dalmacija), toponim i hidronim na -*ina* *Krapina* (12. st., Hrvatsko zagorje). Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upor. rus. *kórop* »krap«, ukr. *koropavj* »rauh«, *korop(av)ka* = slov. *krapavica* »kornjača«, *krapoti* f pl. »Art Rade bei Schweinens«. Upor. lit. *karpa* »verruca«.

Ime ove ribe moglo bi se tumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava kako se vidi iz ukr. i slav. izvedenica, ali postoji i njem. *Karp(f)*, srlat. i rom. *carpa*. Rom. f *carpa* je evropska riječ. Mikalja i Stulić imaju prema tal. *carpa* bez likvidne metateze *karp* »riba čarpana (upor. mlet. *carpna*, milansko *carpen*)«. Belostenec ima *karpoc* »morska riba aspratilis«. Dočetak -*oc* po svoj prilici je deminutiv -*uceus*. Rumunji i Arbanasi posuđiše iz južnoslav. rum. *crap* = arb. *krap*. Odnos praslav. *korpb prema njem. *Karpfen* nije jasan jer s fonetskog gledišta moguće je shvatiti njem. riječ kao posuđenicu iz praslav. Iz tal. je *garpijun* — *grapijun*, gen. -*una* m (Stulić) < tal. *carpione*. Praslav. *korpb — evropsko *carpa*, *carpano*, *carpio*, *carponare*, naliči na gr. *καρπῖνος*. Zbog toga Gustav Meyer ima pravo da je to pred-ie. riječ, tj. da nije posuđenica iz germanskoga.

Lit.: *ARj* 3, 389, 4, 870, 871, 5, 464, *Pleteršnik* 1, 456, *Miklošić* 131, *SEW* 1, 575, *Bruckner* 221, *Mladenov* 255, *Vasmer* 535, *GM* 204, *REW*³ 1708, *DEI* 777, 778, *Boisacq*³ 537, Matzenauer, *LF* 8, 203, Uhlenbeck, *PBB* 19, 331, 26, 288, *Hirt*, *PBB* 23, 334, *WP* i, 457, *REW*³ 1708, *Walde* 133.

krapljanica f (Dalmacija, Danilo, šulek) »vinova loza crnog grožđa«. Možda izvedenica od *Krāpanj*, gen. *Krāpnja* (kotar Šibenik), na -*bnica*. »Vrsta vinove loze bijela grožđa« zove se u istom kraju prema Šuleku *kropljenica*.

Lit.: *ARj* 5, 465, 612.

kras, gen. *krasa* m (Istra, ugarski Hrvati) = *kras* (15. v., Krk) = *karš ili kras* »1° kamen oštar tvrde pećine (Belostenec), 2° toponim, horonim (južna Kranjska, sjeverna Istra)« = *krāsa* f (Istra) »zemlja kamenita, 2° (Korlevići, Krnica, Slovinci istarski) loš, kamenit pašnjak, koji se ne može kositi, 3° toponim, dio Rijeke«. Deminutiv *Krasica* (selo, Hrvatska). Augmentativ na -*ina* *Krasina* (15. v., Krk).. Tal. *carso*, njem. *Karst* »isto (geografski termin)«. Veže se sa *Καρ(υ)σάδιος* *Ορός*. Nalazi se i u krčk-rom. i u arb. *kursh*. U isto-rom. odatle izvedenica na složeni sufiks gr. -*ιτης* + -*ana* *karsedana* (Bale) = *karsadane* (Rovinj) = *skarsadana* (Piran) < *cars* + *it* + *ana* (se. *serpens*). Postoji još na teritoriju Dačana u horonimu i hidronimu *Karaj* = hrv. *Kraševo*, odatle etnik *Kraševeci* = rum. *Carașoveni* (Hrvati). Etnici od istarskog *Krasa*. *Krašeuc* = *Krašovac*, gen. -*ovca* »ime za stanovnike tršćanskog *Krasa*«, odatle slov. prezime *Kra-*

šovec; na *-janin Krasan* m »stanovnik Bresta, Sluma, Klenovštaka, Crnjeha, Boljavaca, Praprota, Podgaca itd., koji žive na Krasu iznad buzetske zavale«. Razlikuju se od *Krašovaca*. Pridjev na *-bn* je poimeničen u ž. r. *krasna* f (v.) (Hercegovina, Vis, okolica Sarajeva) »kramp, trnokop, mašklin, objtelica, budak, Karsthacke«, deminutiv na *-ica* (sa *kr* > *hr* kao u *kruška* < *kruška*, *hrasljiv* / Istra / »krastav«, *hrasta* j Istra / < *krasta*, *hrasovoli* < *krasovoli*, *hlače*) *krasnica* (Rijeka, 18. v., Miholjice, 1734) = *rasna* (Nin, statut) = *rasnica* (sjeverna Dalmacija, Benkovac, Polača, ninski statut, Brači »l' kramp, 2' kljana, čakija, tesla, motičica« — *crasnizza* (krčki dokumentat, 1662), muslimansko prezime *Hrasnica* = (sa disimilacijom *sn* > *si*) *räslica* (Dalmacija, Vuk) »trnokop«. Poimeničen je sr. r. *krasno* n (Dalmacija, Pavlinović) »gvozdeno ratilo kao pero od maškline kojim se potkivaju žile od gore, oštrije od pijuka«. Upor. sa zasebnim značenjem u rum. *crasnă* »Joch für ein einzelnes Vieh«. U toponimiji *Krasno Polje* (Donja Tuzla) može da ide također ovamo, ako nije od *krasan* »lijep«. Možda je metafora *raslina* m »čovjek koji ima na vrhu tubasta nosa žljebić«. Postoji još varijanta sa *ar* > *r*: *krš* m (18. v., Vuk, Crna Gora, Ljubiša, Korčula) »l' hrid, kamen, kras, rupes, 2' toponim«. Postanjem nije ista riječ koja i postverbal *křš*, gen. *krša* od *kršiti* (v.), od *krhak*. Pridjev od *krš* na *-šk* *kršak*, f *krška* — na *-bn* *kršan* (*Kršna Lika*, 17. v.) »1° pun krša, 2° (metafora) valjan, vrijedan, junačan«, na *-evit* *krševit* (18. v.), *kršovit* (analogija prema *brdovit*) = *kršljav* (nepouzđano) »pun krša«. Taj pridjev nije također istog podrijetla kojega je *kršan* »krhak, koji se krši«. Ta se varijanta nalazi i u bug. *kras* »steiler Fels« i u rum. *cârşie* »Geröll« < kol. *kršlje*. Deminutiv na *-le* *kršić* (također toponim). Augmentativ *kršina*. Etnik *Křšljak*, gen. *-aka*, m (Pavlinović opozicija *Primorac*) »čovjek sa Krša«. Odatle sa tal. sufixsom *-ino* *kršin*, gen. *-ina* m (Vodice) »vrst trave manje vrijednosti, vrlo raširena na Krasu«. Varijanta *krš* mjssto *kras* nastala je zacijelo unakrštavanjem sa postverbalom *křš*. Upor. sličnu pojavu kod *ljut* f (v.). Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze kao u *Scardona* > *Skradin*. Ilirio-dačka riječ *carsus* mediteranskog je podrijetla. U vezi je sa lat. (glose) *caris*, *canni* »nomen saxi«, v. *kar* = *kir* (slov., v.), proširen sufixsom *-sa*. U južnofr. toponomastici ekvivalent je *Gars*, od čega je izvedenica *garsino* m »nom de quartier qui s' applique à

des lieux très rocaillieux dans les Alpes«. Varijanta *krasa* f potječe zacijelo od n pl. kolektivnog značenja, a *krasna* je pridjev na *-bn* od *kras* (kao i *krasno*).

Lit.: *ARj* 3, 687. 4, 871. 922. 5, 465. 467. 468. 645. 651. *NVj* 23, 654. *Mažuranić* 1221. *BI* 2, 305. Ribarić, *SDZb* 9, 134. Skok, *ZRPH* 54, 460., br. 2. *Ive* 104. Goetz, *Thes.* 1, 153. Petrović, *Graul Carasovenilor* 5. sl. 13. Sturm, *ČSJK* 6, 55. Ramovš, *RES* 3, 54. *IF* 17, 120. *Tiktin* 431. Alessio, *RIO'* \, 244. *Rostaing* 178. sl. Matzenauer, *LF* 9, 4. *DEI* 783. sl. *Weigand-Hin* 1, 997.

krasan pored *krasan*, f *krasna* (Vukova su oba akcenta), sveslav. i praslav. pridjev na *-bn*, »sinonim: lijep (koji istiskuje praslav. pridjev u današnjem govoru)«. Deminutiv na *-ahan*, *-ašan* *krāsahan* = *krasašan* (Stulić), od posljednjega haploglogijom *krasan* (Lika, 18. v., Dalmacija, zabilježio Obradović), sa zamjenom sufixa *krāsen* (Lika). Apstrakta na *-ota*, *-oca* *krasota* (Vuk, i u drugim slavinama, naziv vola), s pridjevom *krasotan* i postverbalom *krasōtiti* (Vuk) = *krasoća* = na *-ost* *krasost*, sve od osnove *kras-*, od koje je *krāsa* (po narodnom pričanju, naziv zmije, prije nego je Evu prevarila), na *-ka* *krāška* »biljka borrago officinalis«. Na *-ulja* *krasulja* (Bastaji) »ime kravi«, na *-ulj(a)k* *krasuljak*, gen. *-uljka* (18. v.) »biljka«. Denominál na *-iti* *krasiti*, *krasim* (*do-*, *is-*, *s-*, *u-*) »resiti, kititi« (također i ukr.), s postverbalom *kras* m (Menčetić), *ukras*, na *-ovati* *krasovati* (također steslav. i rus.). Pridjev se poimeničuje na *-ik* *krasnik*, gen. *-ika* m = *krasnik* m (Kosmet) »lijep čovjek, životinja« prema f na *-ica* *krasnica* (Lika) = *krasnica* (Kosmet) »žensko dijete«, sa deminutivom na *-če* *krasnice*, gen. *-eta* (Kosmet) »dijete«, na *-ić* *krásnić* (Lika) »muško dijete«. Apstrakti *krasnoća* (Stulić) = *krásnost* (također češ., polj.) nisu ušli u jezik. Na tal. *-elin* < lat. *-ellus* + *-nisus* (upor. *gizdelin*) *Krasnelin* (1375) »ime muško«. U antroponimiji dolazi samo osnova *kras-* kao prvi elemenat starih slavenskih dvočlanih imena i u odatle izvedenim hipokoristicima: Κραση-μέρη (Porfirogenet) = *Krasimir* (13. i 14. v.), na *-ić* *Krasimirić* (Dečanski hrisovulj), sa hipokoristicima *Krasoje* (upor. *Krasojević*), *Krasonja*, *Krasa* (Dečanski hrisovulj), *Krasac*. Pored tih likova varijanta sa *e* *Krešimir* 1059, upor. *ukresiti*, *ukres* kod dubrovačkih pjesnika 16. v. i *resti* pored *rasti*. Danas izmijenjeno u *Krešimir*, *Krešo*, jer se po svojoj prilici mislilo da potječe od *křeše* — *křeši*, od *kresati*. Korijen *kras-* je prijevod od *křes-* (v. *kresati*)

i *kriješ* (v.). Prema tom tumačenju bilo je prvobitno značenje »svjetlost od vatre > krasota«. Na to značenje upućuje još *kras* m »sinonim: lomača«. S tim tumačenjem se slažu baltičke usporednice: lit. *krosas* »boja« i lit. *krosnis* »peć«. Ie. korijen je varijanta od ie. korijena **ker-* »gorjeli« raširen s formantom sa u **kras-*.

Lit.: *ARj* 2, 599. 5, 465. 467. *Elezović* 1, 323. Rešetar, *Slavia* 8, 638. *Miklošič* 137. *SEW* \, 607. *Häubl-Kopčény* 185. *Bruckner* 264. *Mladenov* 255. *WP* 1, 418. Charpentier, *ASPh* 29, 7-8. Joki, *ASPh* 28, 4-5. 29. 21. i si. *IF* 27, 309-310. Endzelin, *IF* 33, 117. Machek, *Rech.* 934. Fraenkel, *IF* 54, 282. Uhlenbeck, *PBB* 22, 541. 30, 265. Meringer, *WuS* 5, 150. (cf. *IJb* 1, 48). *Boisacq* 809-810. Kaláris, *FBR* 14, 118-119. (cf. *IJb* 20, 313).

krasovob m (stsrp.) »čaša kao mjera u pravoslavnim samostanima«. Nalazi se u steslav., polj. i rus. U Kosmetu izmijenjeno u *kreolja* f »isto«. Od srgr. κρασοβόλιον »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 469. *Elezović* 1, 335. Vasmer, *GL* 84.

krasta f (Vuk) = *hrasta* (čakavski, Istra), sveslav. i praslav. (**korsta*), »crusta, scabies«, f pl. *kraste* »kozice, variolae«. Pridjev na *-av* *krastav*, poimeničen u f *krastava* = na *-ica* *krāstavica* »1° biljka, 2° žaba, 3° penis (Kosmet, metafora)« = na *-bc* *krastavac*, gen. *-avca* (14. v.) = *krastavac*, gen. *-ovca* (*a* > *o* zbog v kao *-Q.jazavac* = *jazavac*, v.) »1° biljka, 2° ugorak, 3° vrsta krumpira (Vodice), 4° toponim«, s pridjevom na *-skī* *krastavačkī* i izvedenicom na *-jara* *krastavčara* (Srijem) »posuda u kojoj se kisele krastavci«, na *-ka* *krastavka* »biljka«. Isti pridjev sa *hr* < *kr* (ekspresivna fonetska promjena ?) kao *hruška* pored *kruška*, *krasnica* pored *krasna*: *krastav* (Istra), *krastavac* (Istra) »biljka betonica«, na *-ljiv* *hrastljiv* = *hranjiv* »crustosus«. Upor. češ. *chrasta* i *chrastavec*. Na *-at* samo u poime-ničenju *krastatica* »biljka kadulja«. Na *-aia* *krastača* »žaba«. Deminutiv na *-ica* *hrastića* (Vuk), augmentativ na *-etina* *krastētiņa* (Lika). Hipokoristik na *-onja* *krastonja* m (Vuk) »čovjek pun krasta«. Denominál na *-ati* *krāstati* (*se*), *-ām* (Vuk) (*is-*, *o-*). Naziv *krastavac* je kulturna biljka. Rumunji posudiše *castravete* = *crastavete* (Moldavija) < nrum. sing. prema starijem *crastavef*, Arbanasi *kastravecē*. Riječ *krasta* stari je particip na *-to* od glagola koji se očuvao u baltičkoj grupi, lit. *karšti* »česati vunu« = lot. *karst* »sušiti vunu«, upór. lat. *carro* »češem vunu« < ie. **qars-*

grepsti, čistiti vunu«. Prvobitno je značenje od *krasta* »ogrebotina koja se dobiva kod tog posla«. Te usporednice dokazuju da je slog *kra-* nastao po pravilu likvidne metateze, upór. polj. *krosta*, rus. *korósta*.

Lit.: *ARj* 3, 687. 688. 5, 470. 471. 473. Ribarić, *SDZb* 9, 159. *Elezović* 135. *Miklošič* 132. 426. *SEW* 1, 575. *Holub-Kopčény* 142. *Bruckner* 270. *WP* 1, 355. *Trautmann* 118. *GM* 180. 484. *Gorjajev* 159. Charpentier, *IF* 29, 393. Scheftelowitz, *KZ* 56, 209.

krasteļi m (Domentijan, sa *ē*) »prepelica«. Sinonim je istisnuo steslav. riječ iz svih južnoslavenskih jezika. Da je postojala, to dokazuje rum. *cristeiu* (Moldavija) = *carstetu* »crex pratensis«. Slog. *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. rus. *korostéh*. Izvedenica na *-eh* (kao u *svirala*, *pogibelj*) od onomatopejskog glagola očuvanog u slvč. *krastet* »rasseln«.

Lit.: *Miklošič* 132. *SEW* 1, 576. *Tiktin* 300.

krasti, *kradem* impf. (Vuk) (*o-*, *po-*, *u-*) = *kras* (Kosmet) = (sa *a* > *e* poslije *r*) *krešti* (čakavci i zapadni štokavci, kao Slovinci u Istri), sveslav. i praslav., »κλέπτειν« (odatle od grčke riječi internacionalna *kleptomānija*), sa se »dovući se kradom«. Iterativ na *-ati* *krādati*, *krādām* (Martić) (*do-*, *is-*, *se*), sa *a* > *e* *iskrédati se* (H. Lučić). Odatle postverbal *krada* f (Mrnavić, Kavanjin), sa *-ba* *krādaba* = na *-ež* *krādež* m, f. Apstrakta na *-za* *krāda* (također slov., ukr. i rus. *kražda*) = *kreja* (Poljički statut) = *kreža* (Slovinci, Istra, sa nejasnim *di* > *ž*, upor. bug. *kražba* prema *kražda* < **krādm*), odatle *zakrešati* »(metafora) malo zadrijemati«, na *-nja* *krādnja* = *krādnja* (17. v.). Radna imenica na *-bc* *kradac*, gen. *krāca* (18. v.). Pridjev na *-ovan* *kradovan* (Ljubiša), na *-ljiv* *kradljiv* (Vuk), poimeničen na *-bc* *kradljivac*, gen. *-z ca* m (Vuk) prema f na *-ica* *kradljivica* = na *-ka* *kradljivka* »lupež, tat«, na *-sa* *krād-ljivša* (Lika). Prilozi *kradom*, *kradomice* / *kradimice* (18. v.) = *krdimice* (unakrštenja sa semantički istim prilogom *krišom*) = *krimice* (*krimice* ?). Složenice: od sintagme *krasti konje*: *konjokradica*, s imperativom *krādikesa* (Pavlinović) »žepar (Zagreb)«, *krādikoza* (Vuk, Crna Gora), *kradikonjica* (Pavlinović). Baltičke usporednice obavješćuju nas o prirodni praslav. glagola. Lot. *krát* »skupljati«, s radnom imenicom *krājējs* »skupljač«. To znači dvoje, 1° da je prvobitno značenje praslav. glagola bilo isto »stavljati na kup > ići za

sticanjem«, 2° da je ie. korijen **gra^x* bio raširen sa *d*, koji je u prezentu *kradem* prema *idem, jedem, kladem*, odakle je prenesen u infinitiv. Isti korijen nalazi se još u gr. κρούτω (odatle internacionalna *kripta*) i κρουφή »tajno, krišom«. Prema tome je u semantičkom pogledu *krasti* isto što *kriti* (v.) < ie. **grū-* i *tat* (v.) od *tajiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 599. 3, 897. 898. 5, 471. 430. 500. 534. Elezović 2, 538. Ribarić, SDZb 9, 160. Miklošič 136. SEW 1, 605. Holub-Kopečny 185. Bruckner 264. Mladenov 254. Trautmann 139. WP 1, 477. Tomanović, JF 17, 205. Zubatý, JISP/r 16, 396. Wijk, JF 28, 121. Vaillant, Zlätané 1, 253-555 (cf. Rešetar, Slávia 8, 637).

krát m (17. v., Dubrovčani, bug.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (**kortb*), dolazi danas samo u multiplikativnim prilozima *dvakrát, trikrát* itd. i u odatle izvedenim pridjevima na *-bn jednokratán, dvòkrätán* itd. Zamijenjen je *saput* (v.) = *via* u tal.: *jedanput, dva puta* itd. Stari genitiv plurala očuvao se u prilozima *mno(gp)krat* > *nòkrat* (ŽK), *čestokrat*. Odatle je prenesen analogijom u *dvakrát* itd.; prema ovome i *tri put, puno put*. Baltička je paralela potpuna: lit. *kartaš* »jednom«, *triškārt* »tri puta«, *šešis kartus* »šest puta« = lot. *kart, winkart* »jednostavan«, *diwkart* »dvostruk«. U baltičkoj grupi riječ nije ni tako izolirana kao u praslav., jer *karta, kartaš* znači i »1° udarac, 2° položaj, 3° naslag«. Upor. još u sanskr. sa *-krt* »jedanput«. Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *króć*. Korijen je isti koji u *crtalo* (v.) < ie. **qert-* »rezati«, samo je **kortz* prijevnoj odatle. V. i *kratiti*. Osnovno je značenje »rez, naslaga« kao u litavskom.

Lit.: ARj 5, 474. Miklošič 132. SEW 1, 576. Holub-Kopečny 136. Bruckner 267. Mladenov 256. Trautmann 130-131. WP 2, 579. Joki, Stud. 57. Loewe, KZ 47, 107. Brugmann, JF 27, 261.

krata f (Mikalja, Budmanijev akcenat) = *grata* f (Mikalja, Dubrovnik) »Ijesa, roštilj (Vojvodina), roš, rešetka (Dubrovnik)«. Nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Od lat. *cratis* > mlet. *grada* (Boerio). Upor. arb. *grackë*. Na lat. deminutivni sufiks *-ellus gradele* f pl. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *gradelle* (Šibenik) = *gradela* f (Marulić, Sutomore, Lika) = *gradelj* m (Belosteneć) = *gradilje* f pl. (Šibenik) = *lj* > *j* *gradue* (Kućište) = *gradile* f pl. (17. i 18. v., bosanski pisci, danas Banja Luka) = *gradilo*

n (18. v.) »roštilj za pečenje mesa i ribe«. Od lat. *cratella* > tal. *gratella*. Upor. arb. *gredellë*. Na lat. deminutivni sufiks *-icula: kratikula* f (Mikalja) = *gratikula* (Mikalja) — *gradikule* = *gradikole* f pl. (16. v.) = *gràdikulje* (Dubrovnik) »roštilj« (Mikalja). Od lat. > tal. *craticola / gra-*. Istog je lat. podrijetla, ali je došlo preko fr. *grille* > tal. *griglia* > *grilje* f pl. (Dubrovnik, Cavtat, Lastva, Korčula) »vanjska krila prozora, škure (Budva, v.)«. Upor. slov. *gratune* f pl. = *gretune* (Ipava) = *grtune* (Ziljska dolina) = *grtunje* (Kras).

Lit.: ARj 3, 361. 391. 5, 476. 481. Pletersnik 1, 246. 257. REW² 2303. 2304. GM 129. Miklošič 76. SEW 1, 608. Kušar, Rad 118,, 20. Budmani, Rad 65, 165.

kratak, f *-tka*, određeno *kratki* (Vuk) = *kratak, kratki* pored *kratki* (Kosmet), sveslav. i praslav. (**kortkō*) pridjev na *-bk*, koji se ne pojavljuje u komparativu *kraći* < **krat* + *-j*, »curtus > *kürtav* (posudnica iz tal., kao i njem. *kurz*, s kojim je u prasadstvu), s prefiksom *o-* *okratak*, komp. *okraći* »dobrano-kratak, ne dug« = *pokratak*. Podvržen je afektivnosti, zbog toga brojni deminutivi: *krātahan* (17. i 18. v.) — *kratašan* (Ljubiša), prema komparativu *kračahan, kračuhan* (Lika) = *kračuhan, kratačak* (Kosmet). Izvedenice su od *krat, kratak* i *kraći*. Od *krat-*: sveslav. i praslav. denominal na *-iti kratiti, kratini* (Vuk, 1275) (*po-*, *is-*, *pri-*, *sa-*, *s-*, *us-*), u *uskratiti kome što* značenje je prenijeto na duhovno polje »ne htjeti učiniti«. Postverbal *škrate* f »bolest kod djece i odraslih«, *pokrata* f (također steslav., češ., polj., rus.), inhoativ *kratjeti* (rekonstrukcija Budmanijeva); iterativ *kračati, skracali, -ām* »učiniti što kraće«, *okraćati* (subjekt *dan*) prema iterativu na *-va- kraćevati, -ujem* (18. v.), *skračavati, -ačavam* = *skračivati, skračujem, i* prema *skrativali* (kod dva pisca). Na *-eh krätelj* m »1° pokrača njiva (Lika), 2° toponim«, s deminutivom *krateljč* (Lika). Glede *krätelj* m u značenju »bolest, kao kolera«, v. *škratelj*. Na *-ica* (neologizam) *kratica* f. Ovakvu izvedenicu posudiše Rumunji *cratiță* (Muntenijska) u značenju »duboka tavica iz zemlje ili lijevana željeza«, ali se ne nalazi u slavinama. Imperativna složenica *kratiguz* »onizak čovjek«. Ovamo možda i *kratošija* (Crna Gora) »crno grožđe i crno vino«. Semantem je nejasan: »koje svojom jačinom krati šiju«? Izvedenice od *kratak*: na *-ica kralica* f (Lika) »gužva od ljeskovine ili udikovine smotana (držti plug

za kurelj zapet kolcem)«. Apstrakta na *-ina kračina* = na *-oca kratkoća* (15. v.) = na *-ost krátkost*. Čest u složenim pridjevima od sintagmi: *kratkoročan, -doban, -vijek*. Denominal (inhoativ) *kračati, -ām* < *kratik* + *-jati (o-, s-)* »postati kratak« prema iterativu na *-va- skračavati* i *skračivati*. Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *krótki* — rus. *korotkij*. Dodatak sufiksa *-bk* dolazi samo u slavinama. Paralela mu je *sladak* prema *sladi, gladak* prema *gladi*. Toga sufiksa nema u lit. *kartus* »gorak« (sa značenjem prenijetim na osjetilo). Lat. paralela *curtus* potpuna je u pogledu sufiksa, samo s drugim prijevajem. Oblik **kortb* < ie. **qorto-* prijevnoj od korijena **qer* »rezati« upravo je particip na *-to* od tog korijena. Od ništičnog je prijevaja **qrt* možda Marulićev *křtiti, -i* (subjekt *pečal*) »mučiti« = *kriiti, -lm* (Dalmacija, Pavlinović, tako i kod pisca iz Slavonije, 18. v.) — *škrtiti* (objekt *nogu*, Varoš, Slavonija) »lomiti«. U metaforickom značenju *krjeti (se), -im* (16. v., Dubrovnik) »oklijevati«, koje opominje na rus. *korteb* »schmerzen, sehnsuchtsvoll verlangen«. Iterativ *kreaiti, -ām* (Stulić). Ovamo *kanit, kartin* (čakavski, Nerezine) »sprečavati nekog«, *-akar'it se* »zakasnuti«. Upor. bug. (*na*) *kār'ija* »abbrechen«, *karti mi se* ----- *nakrāicva mi se* »es verdriesst mich«. Kao u **krat(*kb)* i u *kriti* nalazi se particip na *-to* od **sqer-* »rezati«.

Lit.: ARj 5, 476. 479. 480. 485. 486. 428. 497. 659. Elezović 1, 236. 323. Mažuranić 537. Ribarić, SDZb 9, 156. Miklošič 132. 157. SEW 1, 576. 671. Holub-Kopečny 186. Brückner 270. Trautmann 131. WP 2, 575. 579. Walde 216. Gorjajev 160. Tiktin 431. Škarić, NVj 15, 737. isi. (cf. Anzi F27, 146. RSII, 299). Vaillant, BSLP 31, 45. Mladenov 266. 328.

kratuna f (Stulić) »tikva za vodu ili vino« = bug. *kratuna* pored *kralma* i *kartuma* »1 Flaschenkürbis, 2° Kof«. Upor. gr. κρατηρ »sud za vino i vodu«.

Lit.: ARj 5, 486. Mladenov 256. Doric 159.

krava f (Vuk), sveslav. i praslav. (**korva*), femininum prema maskulinumu *va, »vacca*«, s hipokorističkim akcentom *krava* »mala krava«. U botaničkoj terminologiji raširen termin u izvedenicama. Pridjevi na *-j kravli* = *kraviji*, poimeničen na *-jak krävjljak* »1° biljka, 2° goveda nečist, 3° toponim«, na *-jača kravljača* (Vuk) = *kraljača* (sa *vlj* > *lj*, Vuk, Dalmacija, Hercegovina, Lika) = *kralječa* (Lika, *a* > *e* nejasno) »drven sud u kojem se muzu krave

ovce«. Na *-in kravin*, poimeničen na *-bc kravinac*, gen. *-nca* »biljka«, na *-skí kravskí*. Deminutivi na *-ica kravica* (Vuk) »1° mala krava, 2° biljke, 3° šiška (Smokvica, Korčula), 4° školjka, 5° toponim«, odatle *krävčica*, na *-če kravce*, gen. *-eta* (Kosmet). Augmentativni na *-ina kravina* »kravljica koža«, na *-etina kravetina* (Lika), na *-urina kravürina* (Vuk). Na *-alj kravalj*, genitiv nepoznat, »biljka«. Na *-ák krävāk* »biljka«, sa deminutivom na *-bc kravačac*, gen. *-ačca* (Vuk, Dubrovnik; »biljka« = *kravočac* (sa *o* poslije *v* kao u *livada*) »biljka«. Na *-oljac kravoljac*, gen. *-ljca* — *kravojac*, gen. *-ojca* »biljka«. Na *-aca* < *-atica* (?) *krävaca* »velika pijavica«. Na *-ar: kravar* m »1 koji čuva krave, 2° vo koji se ot hrani među kravama, 3° prezime« prema f na *-ica kravarica* prema *kravara* »1° zmija, jer se misli da čuva krave, 2° ptica«. Na *-inac: kravarinac*, gen. *-nca* (Jelša kod Karlovca) »dječarac koji čuva krave«. Složenice od glagolskih sintagmi *krävöder* (Lika), (pejorativno) *kravotuz* = *muzikrava*, na *-bc krävö-muzac*, gen. *-sca, kravovod* »biljka«, *krävušas* — *kravos'ës* (Omišalj) = *krävösis* (Lika) = *krävöšica* — *krävöšica* (Vuk, 16. v.) — *krävöšac*, gen. *-Sca* (sa zamjenom drugog dijela složenice *sasiti* — *sasali* = *cicati* sufiksom) = *kravosac* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = (s odbacivanjem tog sufiksa) *kravas* (17. v.) = *kras* »zmija, za koju se misli da sisa krave«. Denominal na *-iți kräviti se* »ležati u besposlici«. Onomatopeja *krävüt* (Kosmet) »glas kojim se vabi krava«. Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *krowa* i rus. *korova*. Lit. paralela je potpuna u značenju i fonemu, samo se ne slaže u deklinaciji *karvë, karviena* »kravljica meso«. Ie. je korijen **aorti-*, proširen pridjevskim sufiksom *-ua* kao lat. *cervus* = kelt. *carw* »jelen«, s kojim je praslavenska riječ u prasadstvu. Razlika je u prijevaju. Kao kod šumskog stalbaja, tako i kod naziva za kravu ije. jezici ne poznaju apsolutnog jedinstva. Jedna ista osnova označuje različite papkare. Gr. pridjev κρραΓόç »rogat« kaže što je bilo prvobitno značenje: *krava* je značila »rogata«. Is i ie. korijen sa *k* mjesto *k* i s ništičnim prijevajem nalazi se u *srna* (v.). Upor. još stprus. *cunais* »vo« kao i polj. *karui* »vo«, očuvan u polj. toponimu *Karmin*. Ima i drugih tumačenja: kao prasadstvo sa *curvus* (Budimir, Pisani), sa sanskr. *čarvati* (3. l. sing.) »zerkaufen« (Machek), s arb. *ka* »vo« (Joki, G. Meyer).

Lit.: ARj 5, 486. 487. 618. 452. 464. Elezović 1, 321. Miklošič 132. SEW 577. Holub-

-Kopečný 156. Bruckner 271. KZ 43, 313. 46, 231. Vasmer, *RSI* 6, 192. Trautmann 119. Mladenov 254. WP 1, 407. Riegler, *WuS* 7, 140. Budimir, *JF* 6, 171-174. Petersson, *Balt. u. si.* (cf. *IJb* 1, 114). Machek, *KZ* 64, 262-263. *Slávia* 16, 187. Pisani, *Ace. reale dei Lincei, scienze merali* 6, 4, f. 5-6 (cf. *IJb* 14, 14). Matzenauer, *LF* 9, 6-7. Joki, *WuS* 12, 68. *GM* 164. *Boisacq* 429. 437-438.

krāvaj, gen. *-aja* m (Dubrovčani, Srbija, Leskovac) = *kravāj* (Kosmet, bug.) = *krāvāj*, gen. *-alja* (Vuk, Srijem, glede *-j > lj* upor. *kraguj* pored *kragulj*), praslav. [^]*korvajb*, »1° kolač, pogačica, 2° babine, 3° jelo što se porodilji nosi ili što svatovi donose na svadbi«. Deminutivi na *-bc* *kravajac*, gen. *-jca* (M. Držić), na *-če* *kravájce*, gen. *-eta* (Dubrovnik, 18. v.), na *-če* *kravāju*, gen. *-eta* (Srbija, Kosmet, bug.), na *-ča* *krvajca* (ŽU) »kukuruzni hljeb« — *krvajica* f (Zagorje) »kruh potprač«. Složenica iz glagolske sintagme *kravajnoša* (Bačka) = *kravaljnoša*. Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše *crăvaiu* (Banat) »Gabe an Esswaaren und Getränken, die der Wöchnerin gebracht wird«, Arbanasi *karavele* = *kravele* f »kleiner Brotlaib, Soldatenbrot (v. *koromari*)«, NovogrcP *καρβέλι* »tourte, pain«. Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: ukr. i rus. *korovaj*. Prema Brückneru izvedenica je od *krava* s pomoću sufiksa *-aj*. Taj služi doduše samo za izvođenje apstrakta od glagolskih osnova (tipovi *običaj*, *porodaj*). Ima doista paralela za tu misao u Kalabrijii *vakkarella* »schiacciata che si fa ai bambini quando si fa il pane in famiglia, sorta di pane che si fa in occasione della mietitura con grano nuovo«. Iljinski i Zubatý upoređuju sa gr. *κορώνος* »kriv« i lat. *curvus* i sbret. *cmon* »okrugao«. Budimiru je srodno s *krava* u značenju »grbara«. Semantička je paralela *kolač*.

Lit.: ARj 5, 487. *Elezović* 1, 321. Popović, *Sintaksa* 37. *Mikšić* 132. *SEW* 1, 571. *Bruckner* 257. *GM* 177. *Tiktin* 431. Loewenthal, *ASPh* 37, 3S6-387. Matzenauer, *LF* 9, 7. Sobolevskij, *Slávia* 5, 447-448. Budimir, *JF* 6, 179. Iljinskij, *IzvORJAS* 24, 1, 123-140. *GM* 177. *REW*² 9109. Rohlfs, *Diz. Cal.* 355.

kráviti (se), *kravím* impf. (Vuk) (*is-*, *se*, Lika, *ot-*, *ras-*) »rastapati, rastopiti«. U bug. ima drukčije (metaforicko ?) značenje *kravja se*, *nakravjam* »ojačavam se«, *kravén* »debeo«. Slično u rum. *a crăvi* (Dosoftei) »starken, laben«. Još postoji varijanta sa nejasnim *b* mjesto *v* *krabiti*, *-im* (kod svih leksikografa, osim kod Vuka, danas srednja Dalmacija,

Pavlinović) »rastapati«. Upor. još rus. *kra* (zastarjelo, zapadna Rusija) »Eisscholle, Treibeis« i *kreja* (sa *a > e* poslije *r* i sa sufiksom *-za*, Posavina) »droban led što po vodi kao ostaci santa pliva«. Čini se da je slog *kra-* u *kravili* nastao po pravilu likvidne metateze i da je glagol praslav. (**korviti*), jer se nalazi u rus. narječjima *otkorovetb* »otkraviti«. Nema jedinstvenog tumačenja o postanku. Macheku je u srodstvu sa lit. *šarvai* »menstrua der Weiber« < ie. **korvo-*, Matzenauer sa gr. *κρύος* »mrz«, Bariću je denominálna **korv* »kora«, Mladenov uzima prijevod od *krv* (v.). Vaillant pretpostavlja kao prvobitno značenje »détacher, démouler le pain au lait qui s'appelle r. *kórovoy* = *kravaj* (v.)«. Kako se vidi, dosadnji etimolozi ne vode računa o *krabiti*, *kra* i *kreja*, kao ni o tome koje je značenje prvobitno, da li hrv.-srp. ili bug. = rumunjsko.

Lit.: ARj 3, 897. 5, 388. 428. 500. *Miklošič* 132. *SEW* 1, 578. *Mladenov* 254. Vaillant, *RES* 22, 39. *Tiktin* 431. Barić, *PPP* 1, 231-237 (cf. *IJb* 9, 199. *JF* 3, 200). Matzenauer, *LF* 9, 7-8. Machek, *ZSPH* 18, 23.

krb m = *grb* (Split) »riba umbrina cirrhosa, sciaena aquila« = *korba* f (Budva) »riba koja živi u kraj«. Na tal. *-etto* < vlat. *-ittus korbet* (Krtole) »riba koja živi u sekama«. Arb. *korb* (Ulcinj) lovi se popunicama. Dalm.-rom. leksički ostatak. Od lat. *corvus* (Plinije) »pesce di mare così chiamato per il suo color nero« sa *rv > rb*. Prijenos kopnenih *izraza* na morske ribe, upor. *oslić*. Dalm.-rom. leksički ostatak sadrži i deminutiv na *-ellus* bokeljski naziv za vrstu brancina *kurjal* (Boka, Dobrota, u Budvi *korba*) = *kurjal* (Lastva) = *kurijai* (Muo) = *kurjoi* (Risan) »1° kopafānag (Muo) (ima ih od 1 kg. težine, Baošićani zovu pastrvu *divlji kurjal*, vrsta *kurjala* je *ómbra* (Muo, od tal. *ombrina*, v. naprijed *krb*), 2° crnogorsko prezime *Kúrjaj*, koje je nastalo odatle što je Crnogorac toga prezimena došao u Boku na rad i jeo *kurjaje*, upor. prezimena *Saraka* u Dubrovniku i *Girica* u Splitu«. Toponim *Na Kurjale* u Škurdi na Šuranju (Kotor). Glede *ę > ia* upor. toponim *Criapis* (Kotor). Nastalo od *corvellus* (srlat. *corvelus*) > tal. *corbello*, *crovello*, *corvello*, na Siciliji *curveddu*, *cruveddu*.

Lit.: ARj 3, 392. Skok, *Term.* 47. 50. *REW*² 2269. *DEI* 1103. 1128. 1177.

krba f (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »sud od stare mješine kojim se bravi iz lokve poje«. Budmani izvodi od tur. < ar. *qyrba* »mješina

za vodu«. Upór. arb. *kerbe f* »Butte, Vasser-kübel«. Ali može da bude u vezi i sa *křbanj*, gen. *-duja* m »vrg (v.), tikva, Schopfgefäß aus einem Kürbis«, upor. češ. *krban* »urceus«, deminutiv *krbanjič* kao i sa *krbao*, gen. *krbla* ---- *křbō*, gen. *křbla* (Sutomore) < *krbbbl* (Daničić) »vas vinarium«. Upor. kod meglenskih Vlaha *croblā f* »veliki kabao (brenta) u koji se u berbi stavlja grožđe«. Glede *-anj* pored *-la* upor. *siganj* i *sigal* < *situlus* (v.). Na *-ulja krbulja* f (Vuk, Glasinac) »Körbchen aus junger Rinde zum Beerensammeln, posuda od omorikove kore za jagode; sinonimi: kozul (ŽK), kuzo (v.)«. Upor. arb. *kěrbullē* »isto što *kerbes*«. Na *-oč krboč* m (narodna pjesma hercegovačka) »isto što kranj« --- *rboč*, gen. *-ōca* (Dalmacija) »čabar, kabao od kože (služi za vadenje vode iz bunara)«. Glede *kr > hr > r* upor. *hlače > lace* (ŽK). Sufiks *-oč* može da potječe od lat. *-accus* > tal. *-accio*. Sve su to izvedenice od mediteranske riječi *čorbu!* *čorba, *corbula*, srlat. *corbaciun* (1310, Ravenna). Upor. tal. deminutiv *corbello* »cesta rotonda«.

Lit.: ARj 5, 490. *SEW* 1, 568. Bruckner, *KZ* 48, 210. Joki, *Slávia* 13, 281-325. 609-646. *čf. IJb* 21, 221-222). *GM* 188. *REW*² 2226. Vaillant, *RES* 15, 23. *DEI* 1103.

krbina f (slov., Kras) »wilde Weinrebe«, stoji zacijelo u vezi s *furl. cumin* »vrst grožđa«. Od lat. *ciirvus* (glede *rv > rb* upor. fr. *Guillaume at courb nez*) sa sufiksom *-mus*. Ne zna se idu li ovamo nazivi otočića u Komatu *Kurba Vela* (glavni otočić), na *-ar* < *-arius Karbar*, predjel u Kornatu, jer može biti oprečna denominacija od *kurva* »meretrix«. Takvih naziva ima u Kornatu. Na dem. sufiks *-clins* *Cnrvela* > *Kurilo* (Dubrovnik, brdo, tako se zove i brdo kod Bara). Na izvedenicu od *kuriti* »ložiti« ne može se misliti jer je to hrv.-kajk. Ovamo ide sa likvidnom metatezom *kravala* f (slov., Kras) = *kravala* (Valjavec) — *kravola* (Pohlin) »krummer Hirtenstab«.

Lit.: ARj 5, 812. *Pleteršnik* 1, 450. 2, 460. Skok, *Slav.* 48. 50. 130. Sturm, *ŠJSK* 6, 40. *REW*² 2323. *DEI* 1197.

krbodjed m (Strizivojna) --- *krebededa* f (Prkovi) sa varijantama *kreba*, *krebeded(a)* (Babina Greda, Rokovci), *krebidid(a)* (Brod na Savi), *krebedjed(a)* ~ *grebedjed* i (odbacivanjem prvog elementa) jednostavno *dedek* i *deb* (Pokuplje) »ptica upupa epops L., sinonim: pupavac (v.)«. Složenica je nastala udruženjem dviju onomatopeja kojima narod oponaša

glas ove ptice. Te onomatopeje bilježe ornitolozi »schnarrchendes cherrt, kad ptica pozdravlja ženku, i »dumpfes qieeg queg«.

Lit.: ARj 5, 490. 498. Hirtz, *Aves* 85. 215.

kře (Kosmet) »onomatopeja kojom se oponaša glas što se stvara pri zaključavanju katanca (lokota), kad se nešto hitro prereže oštrim oruđem«, oformljena u prilogu *krče krče sve gi paseče*, na *-ati* *krcati*, *-am* impf. (Vuk, objekt *oraha*) »hrskati«, *kopřcat* (Bugarić, Kosmet) »jedno po jedno polomiti sve«, prenijeto na gibanje ljudi (?) *krcati*, *-ānu* (subjekt *ljudi*, Lika) »stjecati se, strčavati se«. To oformljenje nalazi se u slov., bug. *karcain*, arb. *kěrcas* --- *krēcās* i ngr. *κρτσαντζω*. Na *-kati krčkati*, *-ant* »puckati« — *krčkat* impf. (Kosmet, subjekt *brašno*, *vrata*, objekt *koricu*) prema pf. *krenut*, *-em* (Kosmet). Pored *krč* onomatopeja ima i oblik *krk*. Odatle oformljenje sa *-eti*: *krčati*, *-im* (Vuk) »ispustiti iz sebe glas *krk*«. Upor. dalju vezu onomatopeje u *škrgut* (v.).

Lit.: ARj 5, 492. 493. *Elezović* 1, 335. 2, 96. *SEW* \, 665. *Mladenov* 266. *GM* 189. *Zupizza*, *KZ* 35, 256.

krcati, *-am* impf. (15. v., Vuk, Primorje, cijeli Jadran) - *krcat* (Rab, Budva) -- *krcat* (Perast, Prčanj) -- *karčat* (čakavski, Hvar, Komiža) (*is-* / *se* /, *na-*, *pre-*, *u-* i *se* i »1-) (prvobitno samo pomorski termin) tovariti barku, ladu, brod, drijevo, 2' (danas općenita hrv.-srp. riječ bez isključive veze s morem) tovariti na kopnu u vagon« (Srijem), impf, na *-vá-krčavati*, *-hăcăvăm* (Lika, 18. v.), samo s prefiksima *is-*, *na-*, *u-*. I prefiksalne složenice vezane su uz pomorska prevozna sredstva: *iskarcăo se iz broda* (Hvar), *kal su se ukarcali* (Komiža), *nakrcati ladu* (Vuk) prema impf, *nakrcavati* (Lika), *ukrčat u barku*, *iskrcavat*, *ukrcavat* (Budva) »metati u barku«. Na *-alište krčalište* (neologizam). Pridjevske i imeničke izvedenice izgubile su posvema vezu s brodom. Pridjevi na *-at* *krcat* (Vuk, Boka, Srijem) »pun novca, blaga itd., nabijen«, na *-ast* *krčast* (Lika) »trbušast (metafora)«. O'atle hipokoristići *krca* f (Lika) »ženska velika trbuha«, *Krca* m (Crna Gora, nadimak), *Kreeta* (ibidem, nadimak). Augmentativ na *-ina* *krčina* (Dalmacija, Pavlinović) »trbušasto čeljade«, na *-onja krčanja* m »krčast čovjek«, *Krčin* (Crna Gora, ime muško), *kraje* f pl. (Lika, Bosna) »trbušina«. Odatle u svatovskoj terminologiji *krčan* m (Srijem) = *krč-kalo* m (Srijem) = (možda i) *krtan* i *krtoprda*

»varimeso, kukalo, šukalo, debeli svat, poguzitelj (Paštrovići)«. Premda je očita veza s tal. *caricare* > *cargare* > *kargat*, *krgat* (v.), nije lako protumačiti *c* mjesto *k l g u* talijanskom izvoru. Već su Miklošič i Budmani opazili da je to *c* čudnovato. Prvobitno se to *c* nalazilo samo u štokavskom i čakavskom jadranskoj zoni i odatle se raširilo na kopno. Da nije sinkope intertonike kao u *kargat* i *krgat* (v.), *c* mjesto *k* tumačilo bi se analogijom prema *micati* pored *mikati*, *ticati* pored *tikati*. Ali sinkopa samoglasnika i ne dozvoljava takvo tumačenje. Žagonetka je još veća ako se uporedi očuvan velar u arb. *ngakonj* < *incarrico*, *shkarkonj* < *excarrico* i rum. *incărca*, *krkati, koje bi očekivali od *caricare*, nije nigdje potvrđeno. Nema druge nego uzeti mjesto *-icore* drugi sufiks glagolskih izvedenica. To je *-idiare* > tal. *-eggiare*, *-izzare*. Tal. *carreggiare* »trasportare con carri«, *carri-sciare* (Tarante), srlat. *carezare* (13. v., Ravenna), istro-rom. (Pula) *skarizà* »dondolarsi«.

Lit.: ARj 5, 492. 7, 404. Rešetar, Stok. 244. Hraste, BfJ 8, 50. Belićev Zbornik 154. Kušar, Rad 118, 16. Miklošič 155. Ive 152.

krčel m (Dubašnica, Krk) = *krčel* (ŽK) »klin na jarmu koji ga spaja s ojama«; *krčele*, gen. *krčelá* f pl. (Vuk) = *křpele*, gen. *křpěla* (Vuk) »sprava što sastavlja jačmóvé volova na plugu i na kolima«; *krčelo* n (Lika) »kolčić koji drži u savezu žagre (*krpelce*) s crnicama«, *krcah* n (Vuk, Sunja) »kao palica ili zavoranj za koji se uhvati kad se plug otiskuje ili privlači«; *krčale* f pl. (Stulić) »1° chiodo, attaccagnolo, appiccagnolo, 2° uncus, elavus« = (upoređenje, Vuk) *razvalio vilice kao krčale* »kad ko mnogo govori«. Ovamo idu *krčelja* f »prosta sprava nalik na dječje sanke za izvitoperavanje račava u drvetu od kojega se misli načiniti vile«. Taj se oblik slaže fonetski sa rum. *cârcee* f »Kette oder Strick, womit Vorderdeichsel (*tinjala*) und Hinterdeichsel des Ochsenwagens miteinanderverbunden wird«, koje Tiktin spaja sa *cârcel* »Wickel, Ranke«. Slov. *krčalo* = *krčel* (Dolensko) »držati za křpele i ravnati pravac kod plućenja«, *potkřpeliti nekoga* (ŽU, metafora) »batinom ošinuti« = slov. *kr epěi* = *kr ep el* = *křepělo* = *krpelj* (Bela krajina) »1° Prügel«, *křepeli*

»Pflugnarbe«, *křpěljiiti*, -*ěljim* impf. (Bela krajina) sa čitavom leksikološkijskom porodicom. U ovom terminu pluga i sprege unakrstile su se tri različite osnove *krk-* ili *krč-*, *křep-* i *krp-* koje se nalaze samo u slov. i hrv.-srp. Sufiks je *-eh l -eib*, odatle jednom *-el* i drugom *-al*. Mürko drži *krčalo*, *-a*, *krčele* = *krčale* izvedenicama od *kbrčiti* »krümme«; *křepel* = *křpel* možda je izvedenica od ie. korijena **yrep-* »fest, stark«. V. *křepak*. Reichelt tumači slov. *křepěl* »batina« ie. korijenom *qre-p »udarati«.

Lit.: ARj 5, 493. 494. Plevišnik 1, 460. 463. 478. Elezović 1, 336. Bratanic, Sprave 79-81. 83 86. 87-88. Miklošič 138. 143 SEW 1, 610. Murko, WuS 12, 331. Tiktin 292. Reichelt, KZ 46, 328. si.

krčiti, *krčim* impf. (15. v., objekti zemlju* *njive*, *livade*, *put*, *drum*, Vuk) (*is-*, *o-*, *pro-*, *za-*), sveslav. (osim bug.) i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »iskorjenjivati šumu, défricher, roden« prema iterativu na *-va-* *krčivati*, *-čujem*, samo s prefiksima. Postverbal *křč* m (1433, hrv.-kajk., čest toponim) = na *-evina krčevina* (Vuk, 18. v.) = *krčevina* (Kosmet, ŽK) = *krčevica* »1° sinonim: trebežina, laz, mjesto iskrčeno u šumi, 2° toponim«. Na *-enik*: *krčanik*, gen. *-ika* (Vuk, Srbija) = *krčenič* »put načinjen krčenjem«. Apstraktum na *-itba krčidba* (Vuk). Na *-ište kreiste*, samo toponim. Radna imenica na *-lac krčilac* (Vuk). Ovamo ide s nejasnim sufiksom *krcana* f (Brač) »komad šiljasta kojim se probija zemlja kad se sadi bilj ili neko povrće«. Sufiks može biti romanski *-aria* > *-ara* sa *r* > *n* zbog disimilacije *r - r* > *r - n*. Taj sufiks služi u nazivima oruđa. Ne zna se ide li ovamo *krč* m (Posavina) »sredina lađe žitarice«. Nije jasan primjer: *u krču se počinje krčit lada*. Znači li tu *krčiti* isto što »istovarivati«? Rumunji posudiše *córciu* »Strauch« iz ukr. Tumačenja o postanju nisu jedinstvena. Prema Brückneru stoji u vezi sa *krka* (v.). Vaillant drži da je u vezi sa češ. *keř*, polj. *kierz* < praslav. *kbr-jb* (prijevoj *korijen*, v.), proširen s pomoću sufiksa *-kio* kao *bič*. Ako je u vezi sa steslav. *krzčb »faber, Baumeister«, onda je srodno sa sanskrt. *kar-* »raditi«.

Lit.: ARj 3, 898. 5, 493. 495. Mažuranić 537. Elezović 1, 335. Miklošič 155. SEW 1, 665. Holub-Kopečný 168. 186. Bruckner 220. Gorjajev 161. Tiktin 414. Brugmann, IF 28, 362. GM 189-190. Boisacq³ 809-810. Buga, RFV 71 (cf. IJb 3, 150). Vaillant, RES 22, 39.

krčma f (1543, Vuk), sveslav. i praslav. (*krčēbma), bez paralele u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima, »tovijerna, konoba, birtija - bertija (ŽK)«. Radna imenica na *-ač* *krčmar*, gen. *-ára* (također i u drugim slavinama) prema f na *-ica krčmarica* »birtašica, birtinja (ŽK)«, s deminutivom na *-ič krčmařic* (također prezime) i s pridjevom na *-ov*, *-ev krčmarov*, na *-ski krčmarski*, na *-in krčmaričin*. Denominali na *-iti krčmiti*, *-im* (Vuk, Banja Luka) »prodavati na sitno«, *is-krčmiti* (Martić) »dobiti iz krčme«; *krčiti* (jedna potvrda, narodna pjesma) u primjeru: *krčmarica Mara krči vinom i rakijom*. Na *-luk krčmaluk* (18. v., Slavonija). Odatle indeklinabilni pridjev *krčmi*, epitet uz *merđžan*, »sitno, droban«. Na *-ovati krčmovati* (Martić); *krčmařiti*, *krčmařim* (Lika, također češ., polj.) »krčmiti«. Rumunji posudiše *córcima* = *cârciumă* — *crăcimă*, *crășmă*, *crijmă* (Erdelj), s izvedenicama odatle *cârciumar* m prema *cârciumarita* --- (sa gr.-lat. sufiksom *-issa* > *-casa*) *cârciumăreasă* i *carciumari* »voditi krčmu«. Arbanasi posudiše *kërçmë*, Mađari *korcsma*, Nijemci *Kretscham* m i prezime *Kretschmer*. Neki misle da je *-ma* poznati ie. sufiks (upor. *šuma*, pridjev *kosmti*) a korijen *krč-* da je isti koji u *krčag* (v.). Mladenov ga dovodi u vezu s bug. *karkom* »jedem, pijem (sa šumom), schlucken, trinken«. Ta onomatopeja (v. *krbkajč* u SEW \, 667) nije sveslav. i praslav. kao što je *krčma*.

Lit.: ARj 3, 898. 5, 497. Mažuranić 538. Miklošič 156. SEW 1, 666. Holub-Kopečný 186. Bruckner 220. Mladenov 259. 265. Rođna reč 12. 152 (cf. IJb 25, 332). GM 207. Tiktin 292.

krčuli m pl. (Istra) »vrst gljive«. Od lat. deminutiva na *-olus* *cardiolus, od gr. *καρδιά* f »srce«. Upor. tal. *garzuolo* »Herz des Kohls«. Glede *di* > *č* upor. *frčug*, v.

Lit.: ARj 5, 497. REW 1683 DEI 1768.

krčumati se, *-am* impf. (Vuk) »1° kao otimati se oda šta, 2° čupati se s kime«.

Lit.: ARj 5, 497.

krđisati, *-šém* (Vuk, objekti *vojsku*, *Turke*, *čeljad*) = *krdisat* (Kosmet, objekt *paru*) »uništiti, isjeći, polomiti, upropastiti«. Ovamo još *krma* f (Kosmet) »lovačka puška, prelamača«. Balkanski turcizam (tur. *kırmak* »lomiti«) iz vojne terminologije: arb. *kërdis* »niedermetzeln«, *kërdi* »Gemetzeln«.

Lit.: ARj 5, 498. Elezović 1, 325. 2, 523. GM 188. Lokotsch 1278.

krđžalija m (Vuk, 18. v.) »turski hajduk«. Pridjev na *-ski krđžalijinski*. Na *-ka krđžalijinka* i »duga puška njihova«. Balkanski turcizam (tur. *kırcalı* »poljanac«, prema Vuku na *-li* od varoši *Krdža* »poljice« blizu Vidina, prema Mladenovu i Miklošiču *kir* »polje«, *kurca* »poijice«, također toponim *Kırcalı* (u istočnoj Rumeliji u jedrenskom vilajetu): bug. *kardžalija* »okruzan Turčin«, arb. *ge'rteli* = *kërçhali* »isto«. Ovamo još *krđža* (Srbija) »rdav duhan, eškija (v.)«, možda ovako nazvan prema imenu mjesta kod Vidina. S arb. *gercelt* slaže se *Grđžalja* m (Kosmet) »Arbanas iz sela Donje Sudimlje, dobar binjedžija = jahač« (srez vučitranski), s pridjevom na *-ski grđžaliski* (*konj*, *-a zemlja*).

Lit.: ARj 5, 530. Elezović 1, 114. GM 125. Doric 165. Mladenov 265.

krèanca f (17. v., Dubrovnik) = *krijānca* (Patomje) = *krijānca* (Božava, Rab) = *krijūnca* (Molat, bez *krijūnce* »neodgojen«) = *krjānca* (slov., Notranjsko) »dobar odgoj, uljudnost, utočivost«. Od tál.-mlet. (tršč.) *creanza* (16. v.) - španj. *crianza* »isto«, apstraktum na *-ia* od part. prez. *create* (16. v.) »allevare«; kod jednog Dubrovčanina (17. v.) *dobro, zlo kreān* »odgojen«. Ovamo ide zaci-jelo i *prokrijatati* (subjekti *vrijeme, bolest*) »kad okrene nabolje«, od part. pas. *creatus*. Internacionalno *kreirali* (*ulogu*). Apstraktum na *-atio* > *-acija*, s prefiksom *re-* *rekreacija* f (Kraljić) = *regracija* (Vuk, Vojvodina) = (unakrštenje sa *igrati*) *igracija* »školski praz-

Lit.: ARj 5, 498. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6. Zore, Rad 115, 148. NJ 1, 287. REW⁵ 2305. DEI 1148. Stürm, ČSJK 6, 61.

krēblja f (Fužine, Hrvatska) == *krivlja* (slov.) »kriva lopatica za peč, Ofenkrücke«. Na *-ica grēbljica* (ŽK) »isto«; *krēvlja* f (Rijeka) »isto što pridjev *krēbljast*«, na *-ast krēbljast* = *krēvljast* »kao malo hrom« = na *-av krēbljav*, poimeničen na *-ac krēbljavac*, gen. *-avca* (Fužine), na *-uga krēvljuga* f »isto za žensko«. Upor. slov. *krevel* m »1° Hacken, 2° zweizackiger Karst, 3° Schürhacken«. Od njem. *Kreuel* »Art Gabel«.

Lit.: ARj 5, 498. 529. Plevišnik 1, 465. SEW 1, 611.

křeč, gen. *kreča* m (Vuk, 18. v.) »vapno, japno, klak«. Pridjev na *-an krocan*, f *-ina* (18. v.) »vapnen«. Radna imenica na *-ar kre-*

čar, gen. -ara (Vuk, 18. v.), također prezime na -ovié. Na -ana < tur. *hane krečana* (Vuk) »1° vapnenica, japnenica, klačina, 2° toponim«. Denominali na -ili *krečiti, krečim* (Vuk) (o-) 'bijeliti krečom' — *krečleisati, -šem* (prema tur. pridjev na -li *kirečli*). Balkanski turcizam (tur. *kireç*) iz građevinarske terminologije: bug. *kiréč*, arb. *aerei* — *çereç* (Skadar). Prema tur. *Kirit* = *Kreta* turcizmu je oduzeto i u prvom slogu (deturciziranje).

Lit.: ARJ 5, 499. SEW 1, 505. GM 224. Mladenov 238. Matzenauer, LF 9, 8.

kredenca f (Perast, Račišće) = *kredenca* (Prčanj, Rab) = *kredinca* (Božava) = (metateza) *kerdenča* (s *veltrinom*, Vrbnik) »kuhinjski, sobni ormar«. Od tal. *credenza* (16. v.) »armadio« < srlat. *credentia*, apstraktum > konkretnum na -ia od part. prez. od *credere*. Preko njemačkoga *kredenc* m (hrvatski gradovi). Apstraktno značenje još očuvano u *krdenča* f (Zakon vinodolski; učiniti *krdenču od svoga vina vlašnjega*) »vjera, vjersijaj«. Budmani misli da je dalmato-romanska riječ. Ovamo bankarski termin kao učena riječ *kredit* m = *kredit* »1° veresija, 2° (Crna Gora) hrabrost, junaštvo«, od part. perf. *ereditimi*.

Lit.: ARJ 5, 498. 500. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, ID 6. DEI 1148. 1149. REW 2308.

krějt pored *krějt* (Peć, Priština) i *kret* (G. Sudimlja, Drsnik, Dugonjive) i *kreč* (*jt* > *ć* kao u *proći*) prilog »vrlo, sasvim«. Lokalna posuđenica iz arb. *krejt*.

Lit.: Elezović 1, 325. 326. Barić, Reč. 310. Godin 159.

krek-, internacionalna onomatopeja kojom se oponaša glas žaba i ptica, oformljena je u *krek* m (Istra), u složenici *žabokrek*, *žabokrečina* »biljke« i sufiksom -et, koji je karakterističan za onomatopeje: *kreket* (svraka) i -ati *kreketati, krekeće* pored *krekećati* sa č mjesto í iz prezenta. Na -uša *kreketuša* (*žaba*). Upor. varijantu *regetau* (v.). Kavanjin ima prijetoj e - o *krokotati, -će* (subjekt *žaba*). Kad se tom onomatopejom oponaša i glas ptica, oformljuje se sa -éti *kréćati, -čí* (Viik) impf, prema pf. *kréknuti, krekne* (Vuk). Odatle postverbal *krèka* f »vika peradi ili žaba«, s glagolom *krékati, -a* (Srbija) = na -tati *krektati, -kće*. S prijetoj o *krákati, kroče* (subjekt *kokoš*). Takle se onomatopeja pojavljuje i s drugim vokalima: a: *krak* (Istra) »sinonim: kreaka (žaba)«, *krakagutati* (ugarski

Hrvati) = *krakétati* »sinonim: krekétati«, *krakelica* »garrulm glandarius«, *krákati, krācē, -a* »grakati (v.), sa -ot *krakòtati, krakočē* (subjekt *žaba*), sa -oř *krákořiti, -ri* (hrv.-kajk., Belostenec, upór. ukr. *kerekority*). S ništičnim prijetoj o čini ta onomatopeja leksikologijsku porodicu: *Krk* (Istra) »sonus«, postverbal od slov. *krkati*, upor. rum. *a nu zice* »ni beknuti«, *cârc* s glagolom *a careni; křknuti*. Riječ *krk* (Kosmet) je i onomatopeja kojom se oponaša iznenadni bod, udar, guranje. Oformljen je na -éti *krčati, krčim* (Vuk) »susurrare« impf, prema pf. *křknuti, -em* (17. v.) »1° progovoriti, 2° křhko puknuti (Pavlinović)«, *krknjívati, -ujem* (18. v.), *krkati, -am* (Kosmet) impf, (o-) »jesti pohlepno« prema pf. *krknut, -nem* = *křnut* (Kosmet) »gurnuti«, *zakřkat* (Kosmet) »utjerati kola usred obora«, *krktati, krkče* (Vuk, subjekt *vatra*), na -ljati *křkljati, -a* (Vuk, subjekt *lonac*) »vreti«, na -oriti *křkoriti, -lm* (Srbija) »krktati«, na -otati *krkòtati, krkoče* pored *krkoćati* (Ston) »sinonimi: 1° krekétati, 2° křkljati«. Upor. rum. *corcata* »šikana«, *cârcotaș* »čangrizalo«. Postverbali *krk, krka* (Vuk, Vojvodina) »čorba od slatka vina« i *křkac* (Vuk) »pad s bukom«. Odatle na -avac *krkavac*, gen. -avca »mjesto uvijek mokro i meko u bari (kad se stane, voda krči)«, na -anac *krkljanac*, gen. -anca (Vuk) »kad se mnogo svijeta gdje zajedno zatrapa«, hipokoristik *křkijo* (Dobroselo) »čovjek u kojem sve nešto krklja«. Suglasnik -k zamjenjuje *křhati* (v.) »oponašanje konjskoga glasa pri kašljanju«. To je zasebna onomatopeja. Pri oponašanju ljudskog zvuka e mijenja se u i: *krík* (16. v.), *krka*, na -eti *kričati, -am* (Vuk) (*pri-*) impf. »1° vikati, 2° vorpredigen« = na -iti *křičiti, -lm* prema pf. *křiknuti, křiknem* (Vuk) »viknuti«, na -bk *kričak*, gen. -čka (17. v.) »čovjek što kriči«. Varijanta te onomatopeje pojavljuje se i sa r > /: *klík* (Vuk) »clamor« (također stcslav., rus.) = *klika* f, s glagolima *klicali, klíčem* pored -om (18. v., c sa k kao u *micati*) impf, prema pf. *kliknuti* pored *klíči, kuknem, kliktati* (subjekt *orao*); sa sufiksom -to *klíč* (također stcslav. i rus.), *poklič*. Sve su ove onomatopeje baltoslav., sveslav. i praslav., a dolaze i u drugim ie. jezicima: lit. *krákti* »grunzen« = lot. *krákti* »schnarchen*«, lit. *karkti* »quarren, schnarren, gackern«, *kirkti* »kreischen«, *klykti* »kreischen«, lot. *kliegt* »schreien«, lit. *kurkti* »quaken (vom Frosch)« = lot. *kurkt*. Samoglas e u prijetoj duljenja *ókrijek* (Vuk) »biljka Wassermooș«, *žabokrijek* m, na -éti *kriječati, -čim* (Lika, subjekti čo-

vjek, *pijetao*), *krijékati, -ā* (16. v., Dubrovčani) »oponašati glas ždrala«. S istim prijetoj o sufiksima -sk + -éti *kriještati, -ští* (16. v., Vuk) = *kréštati, -i* (Srbija) pored *kriještjeti* i *kriještiti* »za glas od garrulus glandarius«, s pridjevom na -av *kriještav* (Dubrovnik, Ston), poimeničenim na -ac *kriještavac*, gen. -avca (Vuk) »cvrčak«. Upor. stcslav. *kreceth* »cicada« i bug. *křeč* »cicada« i *kreskam* i slov. *kreg*. Ovamo još *kréštelica* (18. v., Vuk) = *kréštalica* — *krestelj* (Račinovci, Slavonija), hipokoristici *kréja* (Vuk) = *kreaka* (Bosna i Hercegovina, akcentat nepoznat), s pridjevom na -ji *kréšteljčí*. Onomatopeja gubi početni suglasnik u *reketati, -če* = *kreketati, křkati, krektati* za ptičje glasove. Onomatopeja prenosi se i na buku što je čini izvjesna radnja, kao plakanje: *kreveljiti se, krevelji* (Vuk, subjekt *dijete*) »plakati kriveći ustima«. Voltidi ima za istu radnju *krečiti, -či*. Širenje ustiju, koje kod te radnje biva, omogućuje prijenos onomatopeje na drugo širenje, kao nogu, pera: *iskrečiti, iskrečim* — *raskrečiti se* pf. prema impf, na -va- *raskrečivati j iskreč-*, Bella i jedan Dubrovčanin 18. v. imaju *iskrečiti* u značenju »iskesiti«. Upor. još *svraka* i raširenje sa p *kropiti* i g *škrgut* (v.). Sa slov. *krěg(a)* »Zank, Hader«, *krěgati* »svadati se« upor. *krežetati, -am* impf. (Štulić) (*is-*) »stridere«.

Lir. ARJ 3, 898. 899. 5, 500. 529. 520. 501. 610. 532. 448. 449. 499. 526. 529. 534. 537. 594. 953. 595. Hirtz, *Aves* 216-218. 413. *Pleiersnik* 1, 461. *Elezović* 1, 328. *Miklošič* 139. 140. SEW 1, 605. 609. 613-614. 620. 667. *Holub-Kopečny* 191. *Bruckner* 275. ZSPH 4, 216. KZ 48, 179. Matzenauer, LF 9, 6. 8. 9. 17-18. 26. Štrekelj, ASPH 11, 463. Sütterlin, IF 25, 64. *Traitmann* 128. 136. 139. 145. WP 1, 413. 414. 416. *Boisacq* 440-441. Scheftelowitz, KZ 56, 200. *Mladenov* 260. 265. *Tiktin* 203. 292-293. Iljinski, ASPH 29, 491

krelje f pl. (Vuk) = *krije* (Lumbarda) »škрге, brenke«. Sa drugim sufiksom (ili prema *ljuska* sa sufiksom -e) *kreljušt* f (Vuk) = *kräljušt* (Vuk) = *krľjušt* (narodna pjesma) »isto«, s pridjevom na -av *krľjuštav*. U stcslav. *čreljuštbnja* »branchia«, od pridjeva na -bn *čr l'rištbñl*. Najvjerojatnije je izvođenje od iste osnove od koje i *krilo* (v.) s istim vokalom koji je u *kreljut* (v.) i sufiksom -za, tj. od ie. prijetoja *ei* > *oi* *sqeroi 4- -lo -- -i(a). Nalazi se još u češ. *skřele* i polj. *skrzele* »isto«. Praslav. U hrv.-srp. gubitak pomičnog s-. Upor. lit. *skrėlas* »Flederwisch« (posuđeno iz polj.).

Ovamo možda još kao ekspresivan izraz *iskrľještiti očima* (jednom potvrđeno u narodnoj pripovijetki) »izbuljiti oči«. Bez prefiksa *iz-* nije potvrđeno.

Lit.: ARJ 3, 901. 5, 501. 401. 596. Kušar, NVJ 3, 338. Hirtz, *Amph.* 74. *Miklošič* 33. 303. 432. SEW 145. 609. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 497. KZ 45, 36. 47. Matzenauer, LF 20, 20. Bernard, RES 27, 38.

křemen m = *krem* (upor. *kam* od *kamen*) = *kremik* (čakavski, upor. *kamik*, stcslav. *kremykb*, bug. i polj.), baltoslav., sveslav. i praslav. po deklinaciji y, gen. -ene *kremy*, gen. *křemene* kao *karny*, danas samo po -o, »silex, Feuerstein«. Pridjevi na -bn *křemenuľb* (češ., polj., rus.) > određeno *křemení*, poimeničen na -jak *křemenjak* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »(metafora) čovjek jak kao křemen«, na -jača *křemenjača* (Lika, Kosmet) »puška na křemen«, *křeman samo u toponomastici *Křemna* n pl. i u poimeničenju *Křemjača*, na -h *křemenit* (17. v.), na -ast *krěnicnast* (Dalmacija, Pavlinović). Deminutivi na -čič *křemcnčič* (Vuk), na -čbk *křemcnčak*, gen. -čka (*Jačke*), (s ispuštanjem n u grupi od, 3 suglasnika) *křemečak*, gen. -čka (Vuk, Srijem) »pločica koja se žvače za kašalj«, na -bk *křemičak*, gen. -čka od *křemik* (toponim sam i u izvedenicama). Kól. na -je *křemenje*. Rumunji pisudise *creamene*. Lot. *krėms* pored (s prijetoj o) *krams* »isto«, ali po različitoj deklinaciji. Ie. korijen baltoslav. riječi različito se upoređuje. Bernekeru je ie.* (s)qer- > *(s)qre-- m »sjeći« (upor. *saxuin* od *secare*), Osten-Sackenu je od ie. *ker* »gorjeti, sjati, ložiti«, trećima je od *křesati* (v.). Upor. i gr. -/εραός gen. _ -ádo; »kamenčić za pračku«, /ερα. χάλ, i (Hesych).

Lit.: ARJ 5, 502. *Elezović* 1, 325. *Miklošič* 137. 303. SEW 1, 609. *Holub-Kopečny* 190. *Bruckner* 275. KZ 51, 234. *Mladenov* 256. WP 1, 419. 2, 483. 583. Hirt, IE 37, 227. Osten-Sacken, IF 33, 201-202. Specht, KZ 68, 126. *Tiktin* 434. *Boisacq** 1055.

křemencija f (18. v., Slavonac) »novac« — *křmencija* pored *křmencija* (Vuk) »madžarski zlatni novac, madžarija«. Balkanska rijtd njemačkog podrijetla (njem. *Křemniser Dukaten*). *Münze*, od toponima *Křemniiz*, madž. *Kőniöc* • ' *Křemenecza*, gdje su se kovali): bug. *karmė-nec* »vid žaltica«.

Lit.: ARJ 5, 503. *Mladenov*, 266.

křemuč m — *křemus* m (Šulek) »biljka lučica, lučina, alliaría officinalis«.

Lit.: ARJ 5, 505.

krena f (Mljet) »(kod kalamuče) udice vise na kreni koja se veže na spag«. Od tal. *crèma* «struna». Drugog je podrijetla slov. *krinja* f »Einschnitt, Kerbe« < njem. *Kriime* < lat. *crena* »tacca, incavo«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *Pleteršnik* 1, 468. *REW*³ 2311. *DEI* 1151.

krendula f (Bosna, 1730, Šulek) »biljka mlječ, euphorbia lathyris L.«.

Lit.: *ARj* 5, 505. *Šulek* XVII. 171.

krenta f (Kruševac, Uzice) »kvaka na bravi na vratima« = *krenta* (Kosmet) »(metafora) klopka, zavjera«.

Lit.: *ARj* 5, 505. *Elezović* 1, 326.

krepek, f *-pka* (Vuk) = *krjepak* (16. i 17. v., Dubrovčani) = *krpjak* (ikavski), sveslav. i praslav. (*krepi) pridjev na *-ok* (kao *sladak*), »1° čvrst, 2° postojan« = bez tog sufixa *krijep* (18. v., Kavanjin, također ime-nica u maskulinumu), sa *-bn* mjesto *-bk krijepan* (Bella) = *kripan* (Glavinić), na *-iv krjepiv* (Stulić), na *-lživ krepljiv*, deminutiv *kr'epahan* (Istra) »validus«, na *-en krèpèn* (16. v., hrv.-kajk., Dalmacija, Pavlinović, i slov. češ.) »krupnih uda«. Izvedenice su od *krepek i *krepen*. Od *krepek-apstrakta su na *-ost krepost* gen. *-osti* ~ *krípòst* f (ŽK) »1° jačina, 2° virtus (kršćanstvo prenosi na moralno polje)« — na *-za krepošća*, na *-ščina krepoščina* (Kavanjin). Upor. rus. *krepost* »tvrđava«, u konkretnom značenju. Od moralnog značenja pridjev na *-bn krèpostan*, *kreposna*, određeno *krlopsniji* (također steslav. i rus.), pcimeničen na *-ik krepošnik* m prema f na *-iča krepošnica*, na *-ski kreposki* (Radnić), na *-iv krepoštiv*. Denominal na *-iti krijepiti* (*se*), *krijepim* (*o-*) = *krípiti* (ŽK) (također steslav. i polj.), s postverbalom *okrepa*, *krijèpljati* (Stulić). Od *krepek* apstrakta su na *-oca*, *-ost* i *-ina: krepoča* (Pavlinović) = *kjepkost* (također češ. i polj.) = *krepcina*. Od *krepen* inhoativ je na *-eti krepènjati*, *-nim* (također slov., češ.) »postajati krep«. Ie. korijen **gre-* raširen je s pomoću *p:* *grop-stark, fest«. Taj se nalazi u stisl. *hračfa* »podnositi« i kimr. *craff* »jak«. Bez tog raširenja nalazi se u steslav. *krèjati*, češ. *okrãti*. V. *krpel* i *krevari*.

Lit.: *ARj* 5, 509. 514. 515. *Miklošič* 139. *SEW* 1, 614. *Holub-Kopečny* 191. 254. *Bruckner* 275. *KZ* 42, 340. 46, 238. *WP* 1, 487. *Mladenov* 256. *Vaillant*, *BSLP* 31, 43. *Zubatý*, *ASPh* 16, 397.

krepati, *-am* pf. (Vuk, 17. v., Perast, Dubrovnik) = *krepati* (ŽK, Božava, Rab) prema iterativu na *-va-krepavati*, *krepavam* (Vuk, 17. v.), deminutiv *krepućnuti*, *krèpućnem* (Lika, prezirno za čeljade) »(o životinjama) lipsati, crknuti«. Nalazi se još u slov., polj. i ukr. Pridjev *krepan* (o životinjama), upravo part. perf. pas. »crkao«. Postverbal *krepa* f (Lika) »izor (bolest na blagu, kad krepava)«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ina krèpalina* f (18. v., Istra, slov.) »strvina, mrcina, les«. Uvredljivi hipokoristici *krepa* f (Lika) »mrtvo žensko« prema m *krepo*, *krepa* m. Na *-aca krepača* (slov.) »Viehseuche«. Od lat. > tal. *orepare*.

Lit.: *ARj* 5, 509. 513. *Miklošič* 138. *SEW* 1, 610. *REW*³ 2313. *DEI* 1152.

kres m (Belostenec, Stulić, Šulek, Sabljari), deminutiv na *-ica kresica* = *kreslića* = *kreš* m = slov. *kreša* f »nasturtium officinale, garbóe«. Od stvnjem. *chresso* > njem. *Kresse*. Sufiks *-one* > *-un kresan* m = *krešun*, gen. *-una* upućuje na tal. izvor *crecione* »isto« < frč. *kresso prema lat. deklinaciji *-o*, gen. *-onis*. Slov. *kreša*, rus. *kres*. Značajno je da je i arb. *kréselje* »Hundegras, Quecke«.

Lit.: *ARj* 5, 522. 524. 525. *Miklošič* 139. *SEW* 1, 610. *REW*³ 4770. *DEI* 1154. *GM* 205.

kresati, *krešem* impf. (Vuk) (*is-*, *o-*, *s-*, *sa-*) = *kresati* (objekt *drvo*, *kamik*, *iskre*, *Vodice*), sveslav. i praslav., »1° ognjilom iz kremeňa praviti vatru, 2° siječenjem dati oblik drvu ili kamenu, granje sjeći; sinonim: haštriti, 3° (metafora u prefiksalmim složenicama) reći bez okolišanja neugodnu istinu«, deminutiv odatle na *-ka-krèskati*, *-am* (18. v., Vuk) = *kresati se* 4° (subjekt *konj*) kad udara stražnjim nogama jednom u drugu; (*zvižde*, *Vodice*) »zvižde se prosiplju«. Prema pf. *kresnuti*, *-ëm* (Vuk) i iterativu na *-va-kresivati* (Belostenec, Voltidi) = *-kresavati* samo s prefiksima; na *-ovati potkresòvat*, *-ujem* (Kosmet). Postverbal *kres* (Lika) = na *-otina krèсотina* (Dalmacija, Pavlinović), s augmentativom na *-ina krèšina* (Lika) »granje«, *ðkresine* (Vuk) »otpací od granja« i uzvik (ónomatopeja) »glas puške«, *samokres* »1° Feuerschwamm, 2° revolver (neologizam)«. Pridjev na *-bn kresan* = *kresatan* (Belostenec). Na *-alo kresalo* »ognjilo« = na *-ivo krèbivo* (18. v., Vuk) »sprava za kresanje«. Na *-jevo kreševo* (*š* mjesto *í* prema *krešem*) »1° borba, okrš, okršaj, ograšje, 2° toponim«. Radne

imenice: na *-lac kresalac*, *-aoca*, na *-ačica kresaćica* — *kresavka* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *kresalka* »svilac, krijesnica« = *krestovala* f (Veliko Trgovište, hrv.-kajk.), s nejasnim umetkom *t*. Složen pridjev *kresò-zub* (Dubrovnik), poimeničen na *-bc kresò-zubac*, gen. *-pca*, s hipokonstikom *krèso* = (sa haplogijom *sozu* > *zu*) *krezub* (Vuk, Dalmacija) »koji je bez prednjih zuba, škrbav (ŽK)«, poimeničen na *-iča krèzubica* (Vuk) »1° muško ili žensko bez prednjih zuba, 2° biljka *cirsium erisithales* (u Delnicima, usp. slov. *brezobkd*). Raširen na *-ast krè-zubast* (Pavlinović), denominál na *-iti krè-zubiti*, *-im* (17. v., Maretić) (*o-*) »gubiti zube od starosti«. Kad se zaboravilo da je složenica sa *-zub*, zamijenjen je dočetak *-ub* sufixom *-av krezav* (Vuk, Miličević). Miklošič upoređuje sa rus. *karzubyj*, što se glasovno ne slaže. V. drukčije tumačenje rus. pridjeva kod Vasmera. Tumačenje iz ie. nije jedinstveno. Kako izgleda da je prvobitno značenje »praviti vatru iz kremeňa«, veže se sa *krasan* (v.) i lit. *krōsnis* — lot. *kresns* »peć«. Ali se upoređuje i sa lit. *kirsti* »tesati, sjeći« i gr. *κρέζω* »udaram«, uzimajući da je ie. **grek-* pored **grek-*. Može stajati u vezi i sa *kremeň* (v.) raširenjem *gr-es.

Lit.: *ARj* 3, 899. 5, 523. 525. 530. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Miklošič* 138. 139. *SEW* 149. 611. *Holub-Kopečny* 191. *Bruckner* 275. *Gorjajev* 167. *WP* 1, 483. *Matzenauer*, *LF* 9, 28. *Reichel*, *KZ* 46, 329-330. *WP* 1, 483. *Vasmer* 532. *Šulek* 509.

krèsta f (Vuk, istočni krajevi) »huhor, ober« = *krèsta f* (Valjevo, Šabac) »verruca rostralis viperæ ammodytes«. Prenosi se na biljke: *krèsta čuranova* »tratorak«, *čurčija krèsta* »polygonum orientale«, *pijetlova krèsta* (Vuk, Srijem, Miličević) »biljka rhinanthus, crista gallic. Deminutiv *kreslića* (Valjevo, Crnilovo u podrinskom okrugu). Na *-ar-ka krestarka* (Valjevo) »vipera ammodytes«. Sa *cr* > *gr* (upór. *grešpa*) *gresta* (Trebinjska nahija) »gužva ili vijenac bijelog ili crnog luka«, *greita* (Sali na Dugom otoku) »>Kamm«. Slov. *krèsta* »Erdscholle« = *grešta* »Kranz (von Zwiebeln, Knoblauch)«, *resta* »Kranz von Feigen« ide pod *restis* (v. *rest*). Ovamo i *krasta* (Debar, SR Makedonija) »utes, skala«, za *e* < *ea* upor. rum. *creastă*. Naziv *crista* označuje i terenske uzvisine. Ovamo ide *Krstac* (Dubrovnik), potvrđeno *Crista*. Od lat. *crista* > tal. *cresta*, rum. *creastă*, arb. *kreshië* f, ngr. *κρέστα*. Budući da srp. oblike ne govore čakavci u

jadranskoj zoni, može se uzeti da je *krèsta* posuđeno iz balkanskog latineta.

Lit.: *ARj* 3, 415. 5, 525. 9, 842. *Hirtz*, *Aves* 139. 771. *Pleteršnik* 1, 286. 2, 422. 465. *GM* 205. *Selišček* 215. *REW*³ 2330. *Miklošič* 139. *SEW* 1, 610.

krešpati, *-am* impf. (16. v., Dubrovčani, Vetrarie) »kovrčiti (objekt *kožu*)« (*na-*). Od tal. *crepare* < lat. *crispere*, pridjev *eristus*. Na dem. *-inus* > tal. *-ino: krespin* m »mali čepčezac, berberis vulgáris« < tal. *crepino*. Upor. arb. *kreshp'eronj* »erzürne, mache wütend«, prema kojemu se taj pridjev govorio i u balkanskom latinetu. Kod Rumunja je bio iz nepoznatih razloga obrnut u *creť*, odatle lično ime *Kreul* u Dečanskom hrisovulju, odatle hipokoristik kao prezime *Kreco* (Bosanski Petrovac, pravoslavci). Upor. još *Kreč* u Dečanskom hrisovulju. Pridjev na *-av kr'ecav* (Vršac) »kovrčast« je iz rum. *creť* »isto«, s našim sufixom. Kod Slovenaca *knipa* f »Runzel«, *kršpavec*, *krišpati* (*na-*, *o-*, *s-*). Inače je rašireno sa *cr-* > *gr-* kao u mlet. *grespa*, istro-rom. *grespe* (Bale): *grešpa* f (17. v., Dubrovnik, Perast, Crna Gora) = *gršpa* (Smokvica, Korčula: ~ *na pandilu*). Ugljan, Veli otok, Božava) »bora na licu ili u tkanju«, *grèspìn*, gen. *-ina* m »šmanjak, ribes grossularia, gres«. Denominal *grešpat* (Čilipi) = *grešpali*, *-am* impf. (Dubrovnik, Perast) (*na-*, *po-*) = *gršpali* (Stulić) (*na-*) prema iterativu *nagrišpavati* — (sa *šp* > *šb*, upor. *mazo*) *grežbati*, *-am* (Lika).

Lit.: *ARj* 3, 23. 422. 436. 5, 422. 498. 525. 7, 347. 405. 10, 425. 8, 225. *Pleteršnik* 1, 250. 468. 646. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 611. *GM* 205. *REW*³ 2329. *DEI* 1154.

kreta (18. v., Belostenec) = *krèda* f (18. v., sjeverni krajevi) = *krèda* (slov.) = *krèga* (Lika), s denominálom *krègati*, *krègàm* (Dobroselo, objekt *opanke*). Od lat. > tal. *créta*. Prijelaz *t* > *d* pretpostavlja mletački izvor. Tako i češ., polj. Dočetno *-da* > *-ga* sjeća na disimilaciju *katrida* > *katriga* (v.). Preko njem. *Kreide* istog podrijetla hrv.-kajk. *rajda* (ŽK, 18. v., slov. *krájda*).

Lit.: *ARj* 5, 500. 526. *Pleteršnik* 1, 454. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 608. *Bruckner* 265. *REW*³ 1219. *DEI* 1155.

kretati, *krećem* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *ižo-*, *po-*, *pre-*, *s-*, *za-*) = *krećat* pored *krećat* (Kosmet, sa *ć* iz prezenta), sveslav. i praslav. (**kre t-*), bez paralela u baltičkoj grupi, »mo-vere«, *kretati*, *-am* (Lika) »hoditi kao guska«.

prema pf. *krenuti*, *krenem* (iš-, ižo-, o-, po-, s-, za-), *prickrēnūt* (objekt *vrata*, Kosmet) i prema iterativu na -*va*- *krečivati*, -*čujem*, -*krenjivati*, -*krttati* (ŽK) samo s prefiksima. Deminutivi *kr'ecnuti*, -*em* (Srbija), *kretukali* (Stulić), *krētkati*, -*ām* (18. v.). Postverbalni *kret* m (neologizam), *pokret*, *zakreť*, s pridjevima na -*en* *krētán* (Srbija), poimeničen na -*ik* *křētnik*, na -*iča* *kretnica* (neologizam), *okretan*, na -*ovan* *kretovan*, poimeničen na -*ik* *kretovnik*. Apstraktum na -*anj* *skretati*], gen. -*inja*, na -*je* *kremce* n (Mikalja, Bella, Stulić). Na -*alo* *kretalo* n (neologizam). Na -*aljka* *kretaljka* (Borovo, Slavonija) »ptica vioglava, jynx torquilla«, *okrētālja* (Srijem, Vuk), *okrētālja* »alat na vratima«. Na -*aortica* *kretaonica*. Na -*ivo* *krētivo*. Na -*nica* *skretnica* (željezničarski termin, neologizam), s radnom imenicom na -*jar* *skretničar*. Radne imenice na -*ač* *kretao*, gen. -*ača* »konj koji dobro kreće kola«, na -*lac* *kretalac*, -*aoca* m prema -*ica* *kretalica*. Glas *e* nastao je iz nazala *i*. Upór. polj. *krzȧćat sij*, rus. *krjatit*. Rumunji posudiše *a scrinti* (*piciorul*) »den Fuss ausrenken«, *scrtntiurǎ*, *scrintoare* f »potentilla anserina«. Ista je osnova u prijevornom štēpenu *o* > *u*: sveslav. i praslav. pridjev (*krgtb) *krut*, f *kruta* (Vuk) »debeo, tortus, duruš itd.«, prilog *kruto* (1497, Boka) »1" vrlo, 2° čvrsto«, poimeničen u f *kruta* (Čakavski) »ruga fili«, na -*ost* *krutost* f (16. v.), raširen sa -*en* *krūtan*, *krutna* (također rus., polj.), *okrutan*, poimeničen na -*ik* *okrutnih* m prema f -*ica* *okrutnica*, s pridjevom na -*ski* *okrutničkī*, na -*osi* *krutnost* (o-), na -*ovan* *krutovan* (ugarski Hrvati), na -*uljav* *kruti-ljav* — *kruti*], gen. -*uljav* *kruti-ljav* — *kruti*], gen. -*uljav* *kruti-ljav*. Denominal (faktiv) *krutiti*, *krūtīm* (16. v.) (*pri-*, *ti-*) — *ukriūt* (Kosmet) »1° činiti krutim, 2° jesti (argot, šatrovački, Priština)«, *skrutnuli*, *skrutani puti* (Belostenec) »viae praeurptae«. Apstraktum na -*in*, *kručina* (Vuk, sa č iz inhoativa *okručati*, -*am* »postati krut«). Ovamo još *okrut* (čakavski) »doliolum«. Glas *u* nastao je iz nazala *o*. Upor. steslav. *krotb*, polj. *krtyty*, i lit. *krautas* »hohes Teilufer«. Ie. korijen **qert-* »okretati«, u prijevornu **qort-* bio je nazaliran **qrent-* i **qront-* i nalazi se u ništičnom .prijevornu u *čvrst* (v.) < *grt-ŋ-*os bez nazala.

Lit.: ARJ 2, 599. 4, 278. 7, 526. 505. 498. 499. 5, 660. BI 2, 638. Trojanović, JF 5, 224. Štrekelj, ASPH 28, 503. Mažuraru 546. Elezović \, 326. 2, 138. 388., Maretić, Savj. 46. Vuković, SDZb 10, 389. Miklošič. 138. SEW 1, 612. 627. Bruckner 267.

KZ 42, 354. WP 1, 422. Trautmann 142. KZ 46, 265. Mladenov 257. Gorjajev 171. Boiscac³ 416-417. Jokl, Stud. 42. Petersson, Zwei sprach!. Aufsätze 1917 (cf. IJB 8, 206). GM 434. Charpentier, IF 29, 392. 396. Tik-tin 1393. Osten-Säcken, IF 23, 381. Reichelt, KZ 46, 341. Walde, IF 25, 162.

kretuš m (Šulek, Srijem) »biljka mokriš, selan, apium graveolens L.«.

Lit.: ARJ 5, 529.

krēvati (Dubašnica, Krk) »oporavljati se«. Bug. *krevam* »heben, anbrechen zur Reise (krena)« pokazuje unakrštanje (miješanje) sa *krenuti* (v.). Slov. *ohřivati* »oporavljati se«. Glagol *krēvati* (1189) ima drago značenje: »morari«. Na -*va*- prema *okārjati*, -*ām* (Vuk, Risan) = *okarljati* (Ljubiša) = *okrljati se*, -*ām* (Vuk, Lika), *okrljaviti se*, -*okrljavim* (Lika) »oporaviti se, ozdraviti«, praslav. < *krvati (ar nije čakavizam); *okrljati se* i *okrljaviti se* mogu se i drukčije tumačiti. V. *krjav*. Ie. veze su iste koje i za *krepak* (v.), tj. *krēvati* sadrži praslav. *kre-* bez raširenja sa *p*; ovdje sa sufixsom -*va-* za imperfektiva. Uopoređuje se i sa sanskrt. *abhi-šrl-nati* (3. 1. sing.) »ojačava«, *irih* »ljepota«, *Srt-* »lijep izgled«.

Lit.: ARJ 5, 538. 8, 809. 862. 9, 809. Ribarić, SDZb 9, 160. Miklošič 140. SEW 1, 613. Holub-Kopečný 254. Machek, IF 53, 94-95. Slávia 16, 187. Matzenauer, LF 8, 45.

krevet m (18. v., Vuk, istočno, danas književno i na zapadu) »odar, postelja«. Deminutivi na -*bc* > -*ac* *krevētac*, gen. -*ica* (Srbija, Šapčanin), na -*bk* > -*ák* *krevētak*, gen. -*ētkā* (Lika), na -*ič* *krevetič* m (Vuk). Augmentativ *krevetina*. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kerevet* < ngr. κρεβάτ i. < dem. κρεβάτιον): bug. *krevet* pored *krevát*, arb. *krevet*, ngr. κρεβάτι. Stgr. κρεβάτιος je kao kulturna riječ ušlo i u lat. *grābātus*, odatle kao učena riječ u romanske jezike (tal. *grabato*, fr. *grabat*), a preko bizantinskoga u steslav. *krovatb*, odatle u ukr. i ras., prema Boguslawskom je možda tračko-ilirskog podrijetla.

Lit.: ARJ 5, 529. Miklošič 142. SEW 1, 625. Mladenov 256. -Vasmer, GL 84. GM 205. REW³ 3827. DEI 1851. Boguslawski, AnzIF 26, 17.

kPga f (Vuk, Srijem) »1° cucurbita lagenaria, Trompettenkürbis, 2° krbanj (Crna Gora), trupina oko koje se mlin saljivea i u koji žito iz koša kaplje (Lika)«. Slaže se fonetski

sa fr. *course*. Upor. češ. *krhanice* »Rahmtopf« < stčeš. *karhan* »Gefäss«, slvč. *krhla* »Kufe«. Ovamo ide možda *morūbaka* f (Vuk, Grbalj) »tikva ~«, koje izgleda kao izopačenje od *cucurbita* > njem. *Kürbis*, rum. *curcubetă* = *curcubetă*, deminutiv *curcubetă* < lat. *cucurbitella, pridjev *curcubetos*. Ovamo ide možda i hrv.-kajk., slov. *buča* f = *buča* (ŽK) »1° Kürbis, Flaschenkürbis, 2° Weinheber, 3° Schädel, 4° Beule«, ako JE skraćena od *cucurbitella, lat. pridjev na -*eus*. Oblik *krga* pretpostavlja *cucurbica > fr. *course*. Ovamo ide još slov. *koča* f (Goriško) »Kürbis« < furl. *coce* »Kopf«, koje je nastalo napuštanjem reduplikacije od tal. *cocuzza* < kslat *cuculia* (anno 1025) »zucca«. Glede *cukūn* m (Split) »lud, tikvan« = istarsko prezime *Cukān* v. *tikva*.

Lit.: ARJ 5, 530. 7, 15. Skok, ZRP^h 42, 149, br. 10. SEW 1, 666. Tik-tin 464. REW³ 2365. Sturm, ČSJK 6, 61. DEI 998. 1185.

krhak, f *krhka*, pridjev na -*bk* (Vuk) = *krk* (ŽK) = na -*bc* *krhat*, f *křhta*, od sveslav. i praslav. korijena (*krbhz), »lomljiv« = *křto* (*meso*) (Vuk, Kosmet, ŽU) »lose (ŽU)«, odatle sa -*ik* *křtak* (17. v.), poimeničen *krhetek* (hrv.-kajk.) = *krhat* m. Apstrakta na -*ina* *krhčina* = *krtina* = *krtina* (Mikalja), na -*oca* *krhkōca*. Na -*avinā* *křiljavina* = *krhljevina* »lomljenje«. Na -*ljika* *krhljika* (Šulek) »salata koja se lomi« (možda neologizam). Na -*otina* *krhotina*. Na -*olj(a)k* *krholjak*, gen. -*oljka* »mrvice«. Na -*ič* *křtič* »komadić stroja (npr. sata)« (Dalmacija?, Pavlinović). Denominali na -*ati* *kř(K)ati*, -*ām* (18. v., Vuk, Kosmet, slov.) (*is-*, *na-*, *o-*, *po-*, *ras-*, *sa-*, *s-*) »lomiti«, *nakřhati se* »(metafora) napiti se«, na -*iti* *křtiti* (*se*), -*im* (Mikalja, Stulić) prema pf. *krhnuti*, -*ēm* (*is-*, *o-*). Pored *krtak* ima Radnic *krhak* i *krtina*. Upor. niže *křiška*. Isti praslav. korijen sa sufixsom -*zo*: *krš* m (Kosmet) »Fels, Stein, kras, njem. Karst«. Pridjevi na -*en* *kršan* »steinig, fest, wacker« (Vuk, Kosmet, ŽK), na -*evit* *krševit*, na -*iv* *kršiv* (*pre-*, *s-*), poimeničen na -*ost* *kršivost*, na -*ljiv* *kršljiv*, odatle *kršljivost*. Augmentativ na -*ina* *kršina* (Volditi) »komad ili gomila komada«, kol. *krševlje* (Brač) n »prilomci osušenih grana«. Na -*alina* *skršalina* — *skršao*, gen. -*sia* (Stulić) »trava prunella vulgāris, symphitum minus« na -*an(a)c* *kršānac*, gen. -*nca* »1° trava linaria reticulata, 2° ceitis australis«. Na -*in* *kršin* (Istra) »trava za pašu, milium effusum L.«. Denominal (faktiv) *kršiti*, -*lm* (Vuk, bug.) (*is-*, *pre-*, *raz-*, *s-*) »lomiti« prema *skršivati* (*pre-*), na -*ati* *iskršati*

(*s-*) (16. v., jedna potvrda), deminutiv *kršiti se* (Kosmet) »tucati se jajima na Uskrs«. Deverbalni *skršak* (Stulić) »odlomak«, *okrš* = na -*aj* *okršaj* »žestok boj«. Apstrakta *okršanj*, gen. -*inja* m (Baranja) »nanos, ološ«, *kišnja* (17. v.), na -*itba* *kršitba*. Radne imenice na -*telj* *kršitelj* (*pre-*, *s-*), na -*nbk* *iskršnik* (Kosmet) »1° onaj koji živi u kršu, 2° davo, sotonja, 3° ko mu liči«, sa deminutivom na -*če* *iskršniče* n »dijete takvo«. Ovamo zacijelo ne ide na -*el* *kršitelj* = *krščlj* »Art Filzlaus« zbog toga što dolazi i sa *p* mjesto *S* *krpelj* (također slov.) »klop (ŽK)« = s metatezom *krjep* i *krlja* (Vuk) (~ *goveđa*, *ovčija*). [V. *krlj*]. Rumunji posudiše *corsie* »Geröll« < *krzš + *-je* i *cārcel* »ixodes« < *kršelj* (zamjena *š* > *č* nejasna), Arbanasi *karsh*, *kersh*, *kersh* (Gege) »Fels«.

Sveslav. i praslav. prijevornu (*kruhb): *kruh* m »(zapadni krajevi od Bosne dalje za) hljeb (na istoku)«. U tom značenju je samo u hrv.-srp., u ostalim slavina znači »komad«. Osnovno je značenje »ono što se krši«. To je značenje u *skruhati*, -*šem* (Belostenec) = *skrušali*, -*am* (steslav.) = *krušiti* (*se*), *krušim* (*s-*, *sa-*) »1° pestare, 2° mrviti (so)« preneseno u crkveni teološki jezik u pridjevu na -*en* *skrušan* (upravo part. perf. pas.) = *skrušen* (*duh*, *srece*) = *skrošan*, -*sna* (—*ne* *suze*, Istra) »contritus«, poimeničen na -*ost* *skrušenost* = *skrušenstvo* »contritio«, na -*ik* *skrušenik*, gen. -*ika* »pokajnik«, (*s*)*kruševati se*, -*krušujem* »kajati se« = *skrušivati* (*se*), prilog *skrušeno*. Riječ *kruh* ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjev na -*en* *krūšan* (16. v.), poimeničen na -*ica* *kršnica* (Lika) »(metafora) njiva, usjev«. Deminutivi na -*bc* *krūšac*, gen. -*sca* (15. v. j Vuk) od *kruh* = sa različitim akcentom *krūšac* (Kosmet) »so u kupici« (upor. bug. *kruh* »Klumpensalz«) = *krūšac*, gen. -*sca* (Vuk) »zrno grada, soli«, na -*čii* < -*bc* + -*ič* *krūščić* pored *krūščić* s istom razlikom u akcentu i značenju. Augmentativ na -*ina* *krūšina* (Lika) »biljka rhamnus frangula L.« (Križevci). Radne imenice na -*ar* *krūhar*, m (17. v.) prema *kruharica* — sa *š* mjesto *h* od glagola *krūšarica* (Vpdice) »koja prodaje kruh«. Na -*arnica* *kruharica*. Na -*orina* *krūšarina* (Lika) »plača za kruh«. Složenice: *kruhopek* m (hrv.-kajk., Belostenec) prema f *kruhopečica* — *kruhopekovica* »kruharica« = *krūhopec* (Lika) = *kruhopeča* (17. v., dva Bošnjaka) »vrijeme potrebno za pečenje kruha«. Denominali na -*iti* *krūšiti*, -*lm* »jesti što s kruhom«, *dokrušiti* (Lika, Dalmacija, Pavlinović) »istrajati s jednim kruhom«, *kruhariti* (hrv.-kajk., Belostenec) = *krūšariti* »činiti kruh«.

Glagol *krkati*, *-ām* (Vuk, Dubrovnik) dolazi od onomatopeje kojom se izražava »jako kašljanje« prema pf. *křhnuti*, *-em* (Vrčević) »(metafora) umrijeti«. Upor. češ. *krchlati* »kašljati«. Odatle na *-itati krhičati* (*ć* iz prezenta, Lumbarda, glede *-ičiti* upor. *razgoličatf*) »jako kašljati«. Mjesto *h* sa *k* *krkati*, *-am* (Vojvodina ?) »zagušljivo i često kašljati«. I kod kašljanja se osjeća lomljenje. Za to ta onomatopeja može da ide zajedno sa *krkati* »lomiti«. Mogla je doduše nastati i nezavisno od praslavenskoga, upor. sličnu arb. onomatopeju *gērhas* »schnarchen, hrkati«. Baltičke usporednice predstavljaju prvobitno značenje mrvljenja: lit. *krušti* = lot. *krauset* »stampfen, zerstossen«, lit. *kruša* = lot. *krusa* »grād, tuča«, lit. *pakrušiti* »praiceps, ripa«. Iz ovih se usporednica vidi da je *h* nastalo iz s. Gr. *κρούω* < *κρούσω »schlage, stosse«, *κρούω* »stampfe«. Prema tome je ie. korijen **grou-* bio raširen s pomoću *-s-*. U slav. pojavljuje se **grus-* osim u prijevodu **grous-* možda i u prijevodu duljenja *u > y > i*, ako ide ovamo *kriška* (*kruha*), upor. ukr. *kryška*. Tako bi se tumačilo i *kritak*, *kritina*. Ali se *kriška* može izvoditi i iz *križ*~: *cruce* (v.). Ne zna se, također, ide li ovamo *kruljav* (čak., Istra) »hrom, kljast, lahm«, poimeničen na *-bc krūljāc*, gen. *-ljca* (Istra) »1° hrom čovjek, 2° prezime«, na *-ast krūljast* (Istra) »hrom«, na *-e krulje* m (Istra) »hromo čeljade«. U slov. *krutiti* (*o-*) »truncare«, *kruljav* »hinkend«, *kruljavec*. Upor. polj. *królic* »runzeln«. Te bi riječi predstavljale ie. **grou-* sa *-lo* mjesto raširenja s.

Lit.: ARj 3, 899. 903. 5, 531. 651. 496. 532. 554. 556. 652. 656. 646. 647. 663. 666. 681. 682. 684. 679. 7, 405. ASPH 11, 448. Kušar, NVj 3, 338. Elezović 1, 336. 236. 333. 334. 2, 538. 237. Ribarić, SDZb 9, 160. Miklošič 143. 144. SEW 1, 628. 631. 630. 667. Holub-Kopečný 190. 189. Bruckner 271. Mladenov 259. 378. ASPH 34, 394. 36, 123. Gorjavec 170. Tiktin 292. 300. GM 123-124. 207. 409. Barić, Reč. 376. WP 1, 481. Trautmann 143. Matzenauer, LF 9, 13—17. 23—4. Joki, ASPH 28, 5. Boisacq 522. 512. Osten-Sacken, IF 24, 247-8. sl. Scheftelowitz, KZ 56, 167. 191.

krhat, gen. *-ata* m (Srbija, Miličević) = *krat* (dva sloga, Vuk, narodna pjesma) »sinonim: zelenko, sivac (konj)«, od tur. *krat*, tur. sintagma *kir + at* (v. *at*), od tur. pridjeva *kir* »siv, siv(k)ast«. Upor. *dorat* (v.).

Lit.: ARj 5, 476. 531. Školjić* 417. 418.

kriceľj m (Srbija, Čačak) »česan, češanj, bijeli luk«.

Lit.: ARj 5, 532.

krička f (Ljubiša, Boka ?) »obla i glatka pločica što se nalazi po kraju mora, plo(v)ka«.

Lit.: ARj 5, 533.

krīda f (19. v.) »(trgovački termin) postradanje trgovca koji ne može da plati dugove«. Pridjev na lat. *-alts kridalan* (*~Ina istraga*). Radna imenica *-atar* < lat. *-atus + -arius kridātār*, gen. *-ara*. Od tal. *crida* — *grida*, *cridare* — *gridare*, i srlat. preko njemačkoga.

Lit.: ARj 5, 534. DEI 1157.

kriješ m, pl. *krěsovi* (Vuk), *kres* (Vodice) = *kris* (Golač, Istra), sveslav. i praslav. (*kresi), »1° Johannisfeuer > 2° najveća ljetna pripeká, 3° (*kris*, (Čubranović) cvrčak, *cicada*) = *kriješt* m (Peroja, Istra, glede dodatka *t* upor. *dužd* < *doge* i dubrovačko *vlas*, gen. *vlasti*)«. Slov. *kres* »Sonnenwende, tj. kad sunce postaje ljetno« očuvao je prvobitno značenje. Taj praslav. poganski termin bio je kristijaniziran već u steslav. *vtskrěsiti* > (ikavski) *uskrisiti* (ŽK) »ἀναστήσαι«, u ništičnom prijevodu *uskrsnuli*, *-em*, steslav. *vtskrěsncti* = *vāskrsnuti*, postverbal *uskrs* ~ *vaskrs* = *uskrsenje*. CVTUC) »sinonim: vazam, gen. *vazma* (v. *jamiti*)« = apstraktum na *-bje uskrsnuće* n, iz crkvenog jezika *vaskrsenje* = *vaskrsenje* = *uskrsenje* pored *-enje* = *voskres'eniye* = *veligdan* (Kosmet), *Iskrsmīti*, *-ēm* (Vuk) »pokazati se«, *skrsnuti* »nestati«. Na *-nik* (*s*)*kršnik* (Istra) = *kresnik* (Krk) (prvobitno *kudlak*). Sa gubitkom početnog *u-* *skrsnúce* (Istra) i *skrsnuti* (1426, 1533) »uskrsnuli«. Naziv *uskrs* ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-bn* određeno *uskrsni* = na *-ji uskršnji* (~*r post*, ~*e jaje*), poimeničen na *-jak uskršnjāk* (Crna Gora) »uskrsno jaje«, na *-jača uskršnjāča* »uskrsna košulja«, na *-ov uskršov* (~*a jaja*). Impf, na *-va vaskršāvati*, *-kršāvam* = *uskrsavati* (*s* > *š* prema *uskrsnji*), na *-ovati.uskrsavati*, *-ujem* (Vuk) »provoditi uskrs«. Od *krest* pridjev je *kresni* (Istra), odatle prema značenju 1° poimeničenje na *-ice krijesnica* = *kresnica* (18. v., hrv.-kajk.) »Johanniswürmchen« — *krijěsavac*, gen. *-avca* = *kresalka* »svitac, svitaljka (od *svijetliti* v.)«. Upor. toponim *Krisnik* (ŽK). Denominai na *-iti krijěsiti*, *krijesim* (18. v.). Ostatak praslav. svečanosti uz *krest* »Sonnenwende« je paljenje *uskrsne lomače* = *vazmēnka* (ŽK). Ovamo ide i *kras* (folklorni termin ugarskih Hrvata,

Jačke) »kriješ«: vatra što se loži u oči Ivanjdana zove se *kras* (u izrazu *na krasu zgorjeti*). Glas *a* je stara zamjena za *-fe* poslije *r*. Imenica *kriješ* (Martić) u značenju »kresanje« je pseudosukciziv od postverbal *křes* (v.), od *kresati* dok se *kriješ* »cicada« (Dubrovnik) dovodi u vezu s onomatopejskim glagolom *kriještiti* (v.). Palmotić: (*huda žena*) *kriješti kako kriješ sred ljeta*. Semantička je paralela za *Uskrs* kao leksički ostatak iz praslav. paganizma prema perifrasi *vazam* njem. *Ostern* prema perifrasi *Auferstehung*. Imenica *Ostern* ostatak je iz germanskog paganizma: ags. *eostre* = slav. *vesna*, *easturmonath* »vesnin mjesec > uskrsna svetkovina«. Baltičke paralele objašnjavaju dvoje: *s* < *ps* i da je praslav. *krěsb* po postanju postverbal od *glagola* koji je nestao u slavinama, a u lit. se očuvao: *kreipti* »wenden, kehren«, iterativ *kraipyti*, u prijevodu *kypti* »sich unwillkürlich wenden«. Prema tome je *φ* u *kriješ* od ie. dvoglasa u prijevodu **groip-* raširenog s pomoću *-s*. Naziv *kresb* označuje dakle »1° vrijeme sunčeva obrata u ljetu, 2° pogansku vatru, kršćanstvom prenesenu na Ivanjdan«. Ie. korijen *(*s*)*qer-*, u bazi **sqerei-* s proširenjem na *p*.

Lit.: ARj 3, 903. 5, 536. 465. BI 2, 663. 701. Ribarić, SDZb 9, 160. Elezović 1, 85. Miklošič 138. SEW 1, 615. 633. Holub-Kopečev 191. Bruckner 275. Trautmann 140. WP 2, 571. Weigand-Hin 350. Kostiaí, JF 5, 190—192. Vaillant, RES 22, 25. Hamm, KZ 67, 126. Joki, Stud. 41. Matzenauer, LF 9, 25. Boisacq 506.

krík m (slov.) »čekrk, Hebemaschine, Hebezeug«. Od tal. *cric*, *cricco*, *cricca*, tršč. *eriço* < srvnjem. *kríec*.

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 34. DEI 1156.

kril m (16. i 17. v.) = *krilo* n (Vuk) = *krilo* (Kosmet), sveslav. i praslav. *(*s*)*kridlo*, »1° sredstvo za letenje, ala, 2° (metafora, 16. \.) Schoss (> *šos* u hrvatskim gradovima, Vodice), 3° suknja (ugarski Hrvati, Hrvatsko primorje, Krasica, Sušak, slov.), 4° toponim«. Pridjevi na *-bn* *krilan*, *krilni* (neologizam), *krilovan* (neologizam), na *-ast kñlast* (Vuk), na *-ovit krilovit* (18. v., Kavanjin) = na *-at krilat* (steslav. i rus.) poimeničen na *-ica krilatice* »1° ptica, 2° zmija, 3° parola, 4^d kao neologizam predlagano za *avion*, nije prodrlo«. Denominal (inhoativ) *okrilatiti* *-lm* (Vuk) »postati krilat«. Složen pridjev *krilōnog*, prevedenica od *alipes*. Deminutivi na *-će kriđce*,

(Vuk) = *krike* (Zoranić) = *krilce* (Istra), *krilance*, gen. *-anca* (Srbija, Miličević), na *-asce* < *-bcce* *krilašce* (18. v.) = na *-ajce* *krilajce* (Vodice, glede ; < *š* upor. *Sujcani* < *Sušćani* »stanovnici otoka Suska«, na *-ašćić* *krilašćić* (Vuk) »austrijski dukat (upor. *krilaš*)«. Na *-ka krilka* f »ljestve«. Na *-oca krilaca* (Vuk, Crna Gora) »ptica«, *kriljačica* »suknja (?)«, na *-as krillaš* »1° ime domaćih životinja (Bosna), 2° epitet za *orla*, *zmaja*, 3° talijer u kojem je orao, 4° vrst lađe na Dunavu od Beograda niže«, na *-jak kriljak* (1670, ŽK, Sušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *škriljak*, gen. *-aka* (Lika) = *krljāk* (ŽK, Lika, Sinac, Lešće) = *škrlak* (hrv.-kajk.) = *šker-ljok* (Bednja) = *škrljāk*, gen. *-aka* (Hrvatska, Bela krajina), odatle hipokoristici *škflja f* (narodna pjesma), na *-ka škrjaka* (narodna pjesma, Hrvatska) = *šiljak* (Kordun, unakrštenje sa *šiljast*, v.) »šešir«, na *-java kriljava* »isto« (ŽK). Na *-avica kriljavica* (Stojdraga) »izatkani vez«. Na *-utič* (*andeo*) *krilutič* (Imotska krajina), deminutiv od *krilut* u crkvenom jeziku. Upor. niže *kreljut*. Od sintagme *o krilu* > *okriliti* »pokriti krilima« > *okrilje* (Vuk) »obrana, zaštita«. Denominali na *-ati uskrilāt*, *-am* (Kosmet, subjekt *deca*) »(metafora) jako se obradovati«, na *-iti kriliti* (*se*), *krilīm* (*nat-*, *o-*, *za-*), s posiverbalima *natknak*, gen. *-lkā*, *potkrilak*. Pored *krilo* postoji prijevodu sa *e* mjesto *i*: (čakavski) *krēlo* = *krēlo* n (17. v., Vodice) »1° krilo, 2° obod na šeširu« = (sa *hr* < *kr* kao u *hruška*, *hlače*) *hrelō*, gen. pl. *hrēl* pored *hrēleh* (Hvar, Brusje) = na *-za krelja* »škrge«. Deminutiv na *-ica krel'ica* »ala, pinna«. Odatle antroponim *Hrelja* > *Relja Krilatice*, hipokoristik *Hreljko*, odatle *Reljković* = *Relković*, pridjevski toponim *Hreljin* (Hrvatsko primorje) = *Hierin* > *Florina* (Grčka). S umuknutim *h* *reljin* (narodna pjesma, Marjanović) »ptica«. Na *-ut* < participijalni nastavak *-pf. krēljut* f (15. v., Marulić, ŽK), sa deminutivima na *-bc kreljutac*, gen. *-čca* (Jačke), na *-ič' kreljut'ic* (Istra) pored *kr'eljutić* »1° ala, 2° homunculus« i s pridjevom na *-ast kreljutast* (18. v.). Glas / nastao je iz ie. *ei*. Tako u svim istalim slavinama, osim u polj. *skrzydło*, brus. *skrydło* i rus. *krylo*, *kryl'ca*, gdje je jery prema *kryti* > *kriti* (v.). U tim je jezicima nepostojano *s-*, koje se nalazi još samo u hrv.-kajk. *škrlak*. Baltičke usporednice obavješćuju nas o korijenu praslav. izvedenice dobivene s pomoću sufiksa za oruda *-dio* > *-lo* (v.). Lit. *skrietī* »in Bogen fliegen, sich schnell bewegen« = lot. *skriet* »rennen, eilig laufen«. To je ie.

latinski. Metafora pl. n (?) *krsta* = *krsti* f, m (pl. prema *prsi*, Vuk) »lumbus, križa«. Augmentativ na *-ina* *křstine*, gen. *křstina* »dio tijela i druga značenja kao plast, dio samara«. Ovamo i složenica *krstòbolja*. Kad je riječ o metaforičkim značenjima, gubi često religioznu patinu. Na *-eljac*: *krsteljac*, gen. *-ljca* (Boka) = *krščica* (Ljubiša) »vrst veza«. Deminutivi na *-ič* *krstić*, na *-žh* > *-ak* *křstak* (17. v.), na *-bc* > *-ac* *krstac* »na stražnjoj strani samara«, *Krstači* (Lika, toponim), na *-ačić* *krstačić* »oruđe na brodu kod male katarge«. Na *-as* *krstaš*, s augmentativom *krstašina* -- = *-áč* *krstac* »l' (epitet za) oraoc«, *krstaš*, gen. *-asa* »2° krizar, Kreuzfahrer«, 3° barjak, 4° talir, 5° vrst prsluka«. Pridjevi *krsni samo u *krsnice* f pl. (Vuk) »balčak«, *krsnara* (Matevac kod Niša) »zmija Kreuzschlange«, *ki-staški*, na tur. *-li* *krstali* (epitet za *barjak*, narodna pjesma), na *-at* *křstat* (takoder toponim). Značajno je *krstašica* ~ *krstijež* — *krstača* »l' vještica, 2° čuvarkuća (Rudnik)«. Na *-ac* < - *ακμή* *krstac*, gen. *-aća* »krstaš«. Kol. *kršće*, složenica *krščerša* (15. v.).

Složenice, pridjevi *krstònosan*, *krstopokloni*, imenice *krstonoša*, prezime *Krstonošić*, pridjev *krstonošin*, f pl. *krstonoše* — *krsta* »zavjetina«, *vodokršće* »bogojavljenje«. S prefiksima *pre-* *krstica* = -- *raskrsnica*, *raskršće*. Za brodski termin latinski neologizmi su *prekrstač* = *prekrstah*. Denominali s prefiksima *skrstiti*, *-im* pf. (Vuk, Otok, objekt *ruke*: *skrštenih ruku*) prema impf. *skršćati*, *skřšćam*, na *-va-* *ukršćavati*, *skřšćavam*, *prekrstiti* (*se*), *-im* »prekrižiti (ŽK«, *isprekrstati*, *-prekrštam* »složiti jedno po jedno sve unakrst (prilog)«, deminutiv *krstariti*, *krstarim* »krizaliti«, na gr. *-os-ati* *krstosati*, *-šem* (objekt *vrata* i *pragove* protiv vampira, Srbija). Prilozi *nakrst*, *nakrstice*, *unakrst*, odatle *nakrsnica* »vez unakrst (možda prevedenica od *Kreuzstich*)«, *nakrsnik* (Srbija) »kolač koji se peče za daćus«, *nákrst* m = (Šulekova prevedenica za) *Kreuzband*«. Značajna je još izvedenica na *-uš* *krstuš* za madž. *kuruc*. Madžarski slavizam *kereszt* ponovno je ušao u jezik u toponimu *Kerestinec*, deminutiv na *-ec* od lokativa *Kereszten, upor. *Varaždin* glede madž. lokativa; u imenu biljke *kerestovník* m (Šulek) »trava Kreuzwurz, madž. *kereszt/m*, *krestušac*, gen. *-sca* = *krestušak*, gen. *-ška* (Stulić, Orfelin) »polygala vulgaris«, upor. polj. *krzyżownik*, češ. *křžek*.

Lit.: ARj 3, 1. 697. 708. 4, 937. 5, 637. 638. 644. 649. 7, 407. 889. 10, 455. 563-4. 624. Hirtz, *Amph.* 74-5. Ribarić, *SDZb* 9, 160. Rešetar, *Stok.* 240. *NJ* 2, 89-79. Ten-

tor, *JF* 5, 209. Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283. Miklošič 144. *SEW* 1, 684. *Bruckner* 185. *Mladenov* 259. *Kiparsky* 233. Lohmann, *KZ* 58, 208. *GM* 191. Meinet, *BSLP* 19, 11.

krystalad, gen. *kristoda* m (16. v., Dubrovnik), deminutiv na *-bk* > *-ak* *kristaodak* (18. v.) = *kristod* (Kašić, analogijski nominativ) = *krystalad*, gen. *-alda* = *kristal* (17. i 18. v.) = *kristal* (hrvatski gradovi) = *kristao*, gen. *-ala* (15. v.) = *kriščal*, gen. *-ala* (ŽK) — *kristao* (Banovac) = (sa *cr* > *gr*) *gristalad*, gen. *-aoda* (Dubrovnik, 15. v.) »biljur, kristal, golot«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *kristalan* (19. v.) = *kristodan* = *kristalden*, na *-bsk* *krištalski* (Belostenec) = *kristalski* (18. v.). Denominali na *-iti* *kristalui* (Šulek), na *-ovati* *kristalovati*, *-ujem* (19. v.), na *-isati* *kristalisati*, *-šem*, na *-irati* < njem. *-ieren* dodan na *-iz-* < *-idio* < -ίειν *kristalizirati*, *-izirām*, *kristalizovati*, *-izujēm*. Internacionalno od lat. *crystallum* < gr. κρύσταλλος »led« (praserodstvo sa *crusta*). Dubrovački oblici pokazuju disimilaciju *Id* u geminativ *II* kao *špioda* < *spilla* < *spinula*, *kēldar* < njem. *Keller* < *cellarium*.

Lit.: ARj 3, 434. 5, 551. 554. *DEI* 1165. Budmani, *Rad* 65, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 33. *SEW* 1, 630. *REW*³ 2350.

kriša f (ikavski, 16. v., Mikajja, Korčula), toponim *Krišev Do* (Crna Gora), *Kriševina* (Srbija, Kruševac) = *kriša* (Smokvica, Korčula), poimeničen pridjev na *-jak* *krišnjök* (Brusje) »7. mjesec, srpanj« = *kreša*, gen. pl. *krěsi* (ekavski, Lastovo) = (sa dočekom *-va* kao *murva*, *blitva*, *metva* od deklinacije u) *krišva* = *krischya* (Belostenec, nejasno, jer se može čitati i *krišća*, što opet nema smisla) = (ijekavski) *krleša* (Dubrovnik, 16. v.) = (sa dočekom *-va*) *krlešva* (Vuk, Dubrovnik, Trpanj, Čilipi), na *-ar* *kriješvar* (Zore), epitet za *škvrlj* »sturnus roseus«. Dalmato-romanski leksički relikv (upor. krčko-rom. *křis*) od vlat. *ceresea*, pridjev na *-eus* od *ceresus* < *cerams* < gr. κέρσεος, egejsko-maloazijskog podrijetla prema Battistiju, Slog *krě-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Navedeni oblici pripadaju jadranskoj zoni. Kopneni oblici pokazuju ne samo likvidnu metatezu nego i prvu palatalizaciju: *črešnja* (slov.) = *črešnja* (Istra, ŽU) = *črlešnja* f (Bednja), na *-jak* *črešnjak* (Hrvatska) = *črešnjavec* (hrv.-kajk.), *črešnjavka* »kruška«, pridjevi *črešnjev* = *črešnjov*, *črešnjian*, na *-ište* *črešnišće* = *črešnjar* (sv. Jelena kod Crikvenice) »enterija melanocephala«, *črešnjarka* (Drivenik), *črešnjarca* (Lič) = *črešnjavac* (Gérovó) = *črišnja*

f (Rab, Božava, Mune) = *črešnja* (Galičnik) = slov. *črešnja*, *čerišnja* (ŽK, Vodice), na *-jak* *čerišnjak gra(h)*, *črešnar* (15. v.) »mjesec u kome se beru trešnje« = *črešnja* (14. v., Cres), pridjev *cr'ěšnjev*, poimeničen *Crešnjevica* (Srbija, Homolje), *Precrešnja* (Srbija, Toplica) < *pred crešnjom*, upor. *Prijepolje* = (sa *čr* > *tr*) *trešnja* (danas književno i općenito), pridjev *trěšnjev* pored *trešnjov* (Vuk), poimeničen *trešnjevac* (pasulj), *trešnjovica*, *Trešnjavina*, toponim, *Po trešnju* (ribarska pošta, Muo), *Trešnjevo*, *trešnjarica* = *trišnja* (Šibenik, Brač, Hvar, Vis). Ovamo još izolirano *trljesla* (Boka, Vuk) »prunus austera« < (možda) *ceresula, *čirulič* m *screšnjar*« (sjeća na tal. *ciligia*). Dočetak *-nja* došao je unakrštanjem sa *višnja* (v.). Oblik bez *-nja* *čreša*, koji bi se poklapao sa *kriša* itd., nije u hrv.-srp. potvrđen. Upor. bug. *čreša*. Vlat. oblik *ceresea* pripada i balkanskom latinitetu kao i svim romanskim jezicima i njem. *Kirsche*. Upor. rum. *cereală*, arb. *qerit* — *cerš* (Ulcinj), koji pokazuje prijenos akcenta kao i *shitpi* > *shpi* »kuća« < *hospitium*, ngr. σπίτι. Sa Balkana ta se riječ proširila i u sjevernim slavima i postala tako sveslavenska. Njemačko posredovanje, kako misle Miklošič i E. Schwarz, nije nužno za širenje te mediteranske biljke među Slavenima.

Lit.: ARj 1, 822. 2, 78. 590. 5, 537. 538. 553. 11, 454. Dulčić, *HJ* \, 61. Oblak, *ASPh* 16, 441. § 27. *Mon. serb.* 442. Belić, *Galičnik* 113. Ribarić, *SDZb* 9, 41. 82. *Pleteršnik* \, 100. Veselinović, *GG* 26, 229-238 (cf. *RSI* 1, 299). Hirtz, *Aves* 68. 74. Hraste, *JF* 10, 44. *Zore Tuđ.* 11. Radojčić, *NJ* 6, 217-223. Miklošič 34. *SEW* \, 149. *Bruckner* 581. *Mladenov* 682. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292. *REW*² 1823. *GM* 225.

kriti (se), *krijem* impf. (Vuk) (*do-*, *ispo-*, *ot-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *ras-*, *raza-*, *raso/i/-*, *s-*, *salti-*, *sa-*), sveslav. i praslav. (*kryiti), »caelare«, prema iter, na *-va-* *-krivati*, *-krivam*, samo s prefiksima, part. perf. pas. (*ot'*)*kriven*, u steslav. u ništičnom prijetoju *peľbēs enb*, u Dečanskom hrisovulju *skriven*. Radne imenice na *-áč*: *pokrivač*, gen. *-aca*, *skrivač*, na *-lac*, gen. *-aoca* *skrivalac*. Na *-alo*: *po-*, *prekrivalo* n. Postverbalni *pokriv* »krov«, na *-ka* *pokrivka* (Kosmet). Prilozi *iskrivicē* (18. v.) = *skrivicē* (Dubrovnik, *igra* ~), *krijimicē* > *krimicē*, *kriom(a)*, *kriomice*, *skrivicē* (gerund prezenta) = *skrivši* (gerund preterita) = (*na*) *skrivaj* > *skrvaje* (gerund prezenta) (Vodice) »potajno«, odatle radna imenica *kriomčar* = *krijumčar*, gen. *-ára* obrazovana prema *zulumčar* (pored

(-čar), s pridjevom na *-ev*, *-ski* *kriomčarev*, *-šof*, *kriomčarstvo* n, denominálom na *-hi* *krijomčariti*. Ovamo možda *krionica* »mrtvački pokrov (?)«. Od osnove **kry-* > *kri-* postoji još rus. izvedenica *krysa* »krov«, kod nas *kriš* m (18. v., Kavanjin) »zalaz sunca«, prilog *krišom* »kradomice«, s pridjevom na *-bn* *krišan* (Martić) »sakriven«. Glas *i* nastao je iz jery-a < ie. n. Praslav. prijetojni štěpen za perfektum je nomen actionis *krov*, gen. *-krova* — *krov*, gen. *krova* (Buzet, ŽK), s prvobitnim značenjem »ono čim je što pokriveno > \° tectum (po semantičnom zakonu rezultata), 2° paluba, kuvijerta« 3° djelo kojim se što sakriva«. Pridjevi na *-bn* *krovan* (17. v., Kavanjin), s izvedenicama na *-iča* *kròvnica* »1° čeramida, kupa, 2° kovčeg pokriven zaklopcem«, *krovriica* (Istra) »lisnata grana«, na *-jača* *kròvnjača* »kuća pokrivena krovinom«, *krovinjara* »Strohütte«, na *-nat* *krovnat* »pokriven krovinom«, na *-en* (*s*)*krSven* = na *-it* *skrovit* »sakriven«, *skrovitost*, na *-an* *skrovan*, *skrovnica* »spremnica« (upor. steslav. *sbkrovn* »absconditum« > *skrov*), na *-at* *krovat* »podoban za krov«. Deminutiv na *-ič* *krovič*, *-iča* (Lika). Augmentativ na *-ina* *krovina* (18. v., Vuk) »nevaljalu sijeno za krov«, odatle na *-jak* *kròvinjak* »krov od slame«. Kol. na *-je* *kravlje* n. Radna imenica na *-bc* *krováč*, gen. *krSvca* (ŽK) = na *-ar* *kravar* (neologizam) »pokrivač«. Na *-ište* (*s*)*krovište* (13. v., Vuk). Na *-arka* *krovárica* »ptica cettia altisonans«. Steslav. *pokrov* > *pokrov* »mrtvačko pokrivalo« ušao je u crkvenu terminologiju: *pokrov Bogorodičin* — *pokru*, gen. *-ová* (Buzet, Sovinjsko polje) »poklopac« — *pokróf*, gen. *pokrova* (Cres) »Deckel«. Prilozi *krovom* ---- u *krovu* »tajno« (prema značenju 3^c). Deminutiv na *-bc* *pokrovac*, gen. *-ovca*, s augmentativom na *-ina* *pokrovčina* »Pferdedecke«, na *-ič* *pokrovlč* (Buzet). Naziv *poľgo veb »pokrivalo« kulturna je riječ koju posuđuje Rumunji u različitim varijantama *pracovitá* — *praskovița* »Decke, Kotzen« = *provăt* = *-vet* »pokrov za kalež«, Arbanasi *pokrove* »ein Tuch« = Novogri *πορρόβτα* (Tesalija) »Decke«, Madžari *pokroc*. Neologizam *pokrovitelj* je prevedenica od *protector* »patronus«, s apstraktomom *pokroviteljstvo* »protektorat« ušao je u saobraćajni i književni jezik [za Maretica rusizam, rus. *pokroviteľ*]. Stvoren je od *pokroviti* = *pokriiti*. Ima i pridjev *pokrovit* »nejasan« (prema *skrovit*). Baltičke usporednice sadrže prvobitno ie. značenje od praslav. *kryti* — *krovī*: lit. *krauti*, *krauju* »postaviti jedno na drugo« = lot. *kráut* »metati na kup«,

odtlatle *krava* »kup«. Praslav. značenje »caelare« razvilo se prema tome iz potrpavanja (ra-). Upór. bosanski izraz *potrpaj to = zataji*. U gr. κρύπτω. Ie. je korijen *qrū- / *qrū- i aru- »1° gomilati na hrpu > 2° pokrivati« bio raširen formantom *p. V. krasti*.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 937. 900. 5, 550. 554. 538. 548. 553. 617. 618. 10, 562. Elezović 2, 43. 538. Tentor, JF 5, 209. Ribarić, SDZb 9, 191. Miklošič 143. SEW 1, 625. 632. Holub-Kopečný 189. 190. Bruckner 273. WP 1, 477. Trautmann 140. Mladenov 258. GM 347. Tikin 1267. Belio, Priroda 299. Horák, ASPH 12, 299. Boisacq³ 522-523. Fraenkel, ИУС 12, 187. Uhlenbeck, PBB 27, 122. Wiedemann, IF 1, 194. Maretić, Savj. 94.

kritik m, poimeničen kslat. pridjev *criticus* < gr. κριτικός = na -/UT < -arius *kritičar*, pridjev na -*bsk kritički* = *kritičan* (19. st., Sulek), imenica *kritika*, upravo poimeničen gr.-lat. pridjev *critica*. Apstraktum na -*izam kritičizam*, gen. -*zrna*. Denominál na -*ati kritičati*, -*am* impf. (Perast) = prema njem. -*ieren* < gr.-lat. -*izare* < -*idiare kritizirati -tizirām* — (zamjena sa -*ovati*) *kritikavau*, -*ujem*. Učene internacionalne riječi. U srodstvu s apstraktumom κρίσις > *kríza* f (od κρίνω).

Lit.: ARj 5, 556. DEI 1161. 1166.

krīv, *kríva* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev (opozicija: *prav*, v.), »1° obliqmis, krumm (konkretno značenje), 2° sakat, hrom, šepav (Korčula, Kosmet), 3° (moralno značenje) reus, schuldig, 4° neprav, neispravan, 5° (u narječjima, Cres) lijevi«, s prefiksom *nakřiv* (Kosmet) »1° dosta kriv«. Izvedenice su najčešće od značenja Γ i 3°. Od prvog je značenja poimeničeno f *kríva* »1° kriva sablja, 2° krivo drvo u stražnjem kraju kukuruzane koje sapinje dolje podumijente. a gore vjenčanice (Dobroselo, Lika), 3° štap na donjem kraju kriv poput srpa (služi u igri *krivanja* s denominálom *iskrivati*, *iskrivom* »dobiti kod te igre«, deminutivom na -*ica krivica* i augmentativnom *krivčina*), 4 (*kriva*, Vuk) svinjska bolest od koje se svinjče obrće, odatle denominai *okrivati se* (subjekt *svinje*), 5° (*kriva*, Posavina) rebro u lađe (v.)«. Poimeničenja s pomoću sufiksa na -*ača krivaca* »1° nešto krivo (sablja), 2° seoska plemija, koliba (Kosmet), 3° puška (šatrovački, Sirinić), 4° toponim«, s prilogom na -*ski krivački (udariti puškom)*, na -*bc krivac*, gen. -*vca* (Vuk, Hrvatska) = *krivi vjetar* »jugoistočni vjetar (valjda prema značenju 5°) = rum. *crivet* »Nordwind«, na -*adak*, gen. -*atika*

krivádak »nešto krivo (drvo)«, na -*alja krivalje* pl. (Ljubiša) »1° roguljice, 2° (sing.) bijelo grožđe kriva zrna«, na -*aljica krivaljica* »epitet sablji«, na -*aljka krivaljka* »vrst kruške«, na -*ulja krivulja* »1° kriva crta, 2° smokva (*krivūja*, Cres), 3° žensko hromo (Kosmet)«, -*uljica krivuljica* (Dobroselo) »šara na čarapama«, na -*anja krivanja* »krivljenje«, na -*ča krivca*, s deminutivom *krivčica* »1° biljka anagallis, 2° toponim, 3° (Brač) bijelo grožđe«, na -*ičica krivičica* »biljka«, na -*aja krivaja* »veliki nož što se nosi za pojasom«. Ovamo možda *kriče* (Kosmet) »krivenje«. Na -*elja krivelja* m »šaljiv naziv za čovjeka krivih nogu«. Složenice od sintagmi sa *kriv* u prvom dijelu, a u drugom s nazivima predmeta koji mogu stajati nakrivo, često s humorističkom tendencijom: *kriviša-kapa* »koji nosi kapu nakrivo« = *krivokapa*, također prezime na -*ić*, *krivobel* (Hrvatska primorje) »vinova loza«, *krivodo*, gen. -*dola* »1° krivi do, 2° toponim«, *krivodrška* (Vuk) »kruška s krivim drškom«, *krivdglav*, s poimeničenjem *krivdglavica*, *krivdgléd*, *krivoguz* m prema f *krivdguza* (Lika) = *krivogūza* (Kosmet), *krivokura*, *krivokur* m = *krivokūr* (Kosmet) prema *krivopizd* (za žensko, Vuk), *krivomiga* »biljka jynx torquilla L.«, *krivonog* (Vuk), *krivook* (18. v.), *krivoputica*, *krivodstruk* (16. v.), *krivodruk*, *krivostran*, *krivošija* (odtlatle prezime *Krivošić*; također toponim), *krivoust* = *krivoūs* (Kosmet), *krivovrat*. Denominali (inohativ) na -*ati krivali*, *krívam* »postajati krivim« = na -*iti*, -*ėti* *kriviti (se)* — *krivjeti*, *křivim* (Bella, Ljubiša) »bramati«, *okřimt* (Kosmet, subjekti *tele*, *ovce*) »činiti da je što krivo«, *kriviti se* (Smokvica) == *křivit se* (Kosmet) »plakati«. Odtlatle *krivnja* (Dubrovnik) = *krivnjava* »krivljenje« =-*krivljāt*, *krivljem* (Kosmet) = *krivāñ*, -*vjen* (Korčula) »šepati«, na -*udati* (prema *vrludati*) *krivudati*, -*am* (Vuk, Boka) (*is-* Piva-Drobnjak), s pridjevima *krivudan*, *krivudast*, -*av* (Srbija), *krivudalo* m, *krivudina* »mjesto gdje je što krivo«, *iskrivljiati*, -*ujem* (Kosmet). Toponimi na -*aj*, -*aja*, -*ajica Krivaj* itd. mogu da potječu samo od konkretnog značenja. Vrlo je malo posuđenica u okolnim jezicima. Upada ipak u oči κρυβίτσα (Grčka, otok Thera) »koza«, nazvana ovako po krivim rogovima. Od moralnog značenja náhodě se također brojne izvedenice, koje se u najviše slučajeva slažu u sufiksima s izvedenicama od *prav*. (v.). Pridjev je raširen sa -*bn krivāñ*, -*mia* (17. i 18. v.). Koliko je toponim, kao u Srbiji, ide u prvu grupu. Poimeničenica na -*ik krivnik* (16. v.) nije ušla u jezik, nego na

-*bc krivac*, gen. -*vca* (12—13 v., Vuk) »reus« prema f *krivica* (17. v.). Apstrakta su na -*da krivda* (prema *pravda*) s pridjevom *krivedan* (16. v., prema *pravedan*) i denominálom *křivditi* (Stulić), na -*ica krivica* pored *krivica* »1° opozicija: *pravica*, 2° smokva (Marulić, prema m *krivac*, konkretno)«, s pridjevom na -*bn krivčan* (17. v.) i apstraktumom *krivčnost*, na -*ina krivina* sa deminutivom *krivčina*, *krivinja* (čakavci, 16. v.), na -*nja krivnja*, na -*ost křivost* (prema *pravost*). Denominál na -*iti kriviti*, *krivim* (i u drugim slavinama) (*is-*, *o-*, *s-*, *sa-*) prema iterativu -*krivljiati*, -*krivljiēm*, samo s prefiksima. Odtlatle *krivitelj*, *okrivljenik*, gen. -*ika* (poimeničen part, perf. pas.). Mnogo imeničkih i pridjevskih složenica od sintagmi sa *kriv* u prvom dijelu, a u drugom imenice moralnog značenja: *krivobog* (18. v.), s pridjevom *krivoboški*, *krivobožan* i apstraktum *krivoboštvo*, na -*bc krivobozac*, *krivočašće* (17. i 18. v.) »praznovjerje«, *krivodušan* (18. v.), *krivokletan*, s poimeničenjem na -*lk krivokletnik* — *krivozaklinjalac* (17. i 18. v.) i *krivokletva* (18. v.), *krivodota* (Stulić) i *krivodoromik* (16. v.), *krivodštovlje*, *krivotvorac*, gen. -*rea*, *krivotvorina* (neologizam) »falsifikat«, *krivovjerac*, gen. -*rea*, *krivovjerje* itd. Prilozi *krivo*, *ukrivo* (Piva-Drobnjak). Od značenja 4° *krivci* m pl. (Kosmet) »pijetli koji kukuricu noću ili prije pola noći«, opozicija *pravi* »koji objavljuju zoru«. Prvobitno je značenje konkretno. To pokazuje i baltičke usporednice koje znače samo to: lit. *kreivas* = lot. *kreiss* »obliquus«. Moralno je značenje praslavenska inovacija, stvorena po semantičkom zakonu metafore. Baltičke nam usporednice objašnjaju i podrijetlo samoglasa i u pridjevu. Taj je nastao iz ie. dvo-glasa u bazi *(s)q(e)rei- sufiksom -*uo*. Upór. s drugim prijevojem, a istim sufiksom lat. *curvus*.

Lit.: ARj 3, 900. 5, 556. 563. 566. 583. Vuković, SDZb 10, 387. 389. Elezović 1, 326. 328. 236. 428. Tentor, JF 5, 208. Trojanović, JF 5, 224. Miklošič 141. SEW 1, 618. Holub-Kopečný 191. Bruckner 276. ASPH 29, 115. Trautmann 141. WP 2, 570. Mladenov 257. Meyer, IF 31, 466. Sütterlin, IF 25, 66. Uhlenbeck, LUA n. f., avd. 1., Bd 18., br. 2 (cf. IJb 10, 340). Uhlenbeck, IF 30, 292. Scheftelowitz, IF 33, 162. Tikin 440.

brizolit m (Bella) = *krizalit* (Belostenec) »vrst dragog kamena«. Od lat. *chrysolithus* preko tal. *crisólito* < gr. složenica χρυσόλιθος, od χρυσός »zlatno« i λίθος »kamen« (v. *litica*). Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 551. DEI 1163.

kríž, gen. *kríža* m (zapadno, katolici) = *križ* (Božava) »1° sinonim: krst (pravoslavci) kao crkveni termin«, pi. m *krizi* »2° svetkovina Spasova«, *kríža* n pl. (Istra) »3° krsta, leđa (Molat), 4° macula in crucij formam (kod zmije) (Sv. Simun, Zagreb), 5° toponim s pridjevom. Sveti«. Deminutivi na -*ic križić* (ŽK), na -*ič križić* (Vuk), *križičak* (ugarski Hrvati), *križića* »vinova loza, biljka«, na -*bc > -ac križac*, gen. -*sca*, također biljka; na -*bk > -ák križák*, gen. -*ška*. Postverbal na -*ka kriška* f (Vuk, ~ *jabuke, lubenice, sira, hljeba*) »Schnitte > šnjita (ŽK)«, s deminutivom *kriščica* (Vuk). Augmentativ *kriščina* (Srbija). Odtlatle na -*ara kriškara* (Mačva) »kapa od više komada«, od *križati* »zerschneiden«. Hipokoristik *križa* (Kurelac) »ime ovci«. Pridjevi na -*bn > -an križan* (~*ni put*), poimeničenja na -*ica križnica* »dva drveta što stoje unakrst« = *križnica* (Vuk) »kapa katoličkog svećenika«, *križnik* (17. v.) = *križar* = *križnjak* = *križonosa* (18. v.) »krstaš«, odtlatle pridjev na -*bsk križnički* (17. i 18. v.) »krstaški«, i na -*ija križničija*, na -*jačča križnjača* (Brač) »morska zvijezda«, na -*ev križev*, poimeničen na -*ák križevák*, gen. -*aka*, na -*bc > -ac Križevac*, m pl. *Križevci*, sr. r. *Križevce* (18. v.) »isto što križi«, na -*ka križevka* »kruška«, *križovka* (Sv. Ivan Zelina) »vipera bērus«, na -*evat križevat* (~ *kum*), na -*at križat* = *križevan*, poimeničen *križatica* »gentiana cruciata«, na -*ast križast*, na -*ište križišće* (Istra) = *kri-etna* = *križanja* (ŽK) = *križanja* (Krašić) = na -*ur križur* (Istra) = *križopuće* = *križepuće* (hrv.) = *prekriž* (Cres) — zacijelo i toponim *Prekrižje* (15. v., Zagreb) = *Prekriže* pl. (ŽK) »raskršće«. Na -*ol: krizo*, gen. *križala* (Lika) »kriškas«. Na -*ulja križulja* (Istra) »zvečac, briza media«. S prefiksom *pokrižak*, gen. -*ška* m (Vuk) »nekačav svetačac oko Spasova dne kojega nema u kalendaru, ali ga narod u Jadru (Srbija) svetkuje ili je nekada svetkovao«, zajedno sa *kriška* dokazuje da riječ *križ* prvobitno nije riječ katolika nego i pravoslavaca i da je religiozno obilježje riječi nastalo kasnije. Upor. još ukr. *kryžka*. Na -*al križao* (genitiv nije potvrđen) »sonchus«. Na -*alina križalina* f »ciklama«, na -*alj Lrižalj* »biljka«. Na -*r križar*, gen. -*ára* m (18. v., Vuk) »1° krstaš, 2° talijer« prema f *križarica* (Trpanj) »vještica koja ima pod nosom križić«, s pridjevom *križarski*. Na -*ak križah*, gen. -*aka* m (Vuk) »1° talir, 2° vrsta pauka«. Denominali na -*ati križati*, -*am* »učiniti nešto na križ, precrtati« (*is-*, *ispre-*, *pre-*, *s-*), na -*iti prekrižiti se* (ŽK, hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi).

Stulić) »prekrstiti se«, impf, *prekriživati*, -am, na -ariti *križariti*, *križarim* »krstariti po moru«. Odatle prilog *prekrižice*. Neologizam na -ala *skrižala* = -aljka *skrižaljka* (iz rus.), stvoren je prema steslav. i rus. *skrižah* f »tabula«. S prefiksom s je *skriška* f i *skriž* = *sfž* (sa *kri* > *kf*) »(s)križalina, miholjica, klobučac, ciklama, cyclamen europeum«, na -an *skrižan* m »rusomača, *skrižao* »vrsta trave«, *skrižar* m »kolut, discus«, *skrišišće* = *raskrišće*. Prilozi: *skriž* (Istra) »razroko, škiljavo«, *nasokriž* (Lika) »unakrst« — *nasukriž* (Lika) »prekonož sapeti konje«, *nasukrižice* »nasukristice«. Upor. slov. *navzkriž*, *nakrižce* -- *nakriž* (hrv.-kajk.) = *naokriške*. Naziv *križ* gotovo je sveslav. (ne praslav.) posudnica iz lat. *crux*, gen. -cis kao kršćanskog termina. Nema jedinstvenosti u pogledu posrednika. Prema Miklošiču riječ je posuđena u Panoniji u 9. v. iz stvnjem. *chriuze* < lat. *cruce*, nvnjem. *Kreuz*. Kiparsky uzima kao vrelo istro-rom. *krūze* (*Atlante italosvizzero* karta 790, punkt 398). Ali istro-romansko kršćanstvo nije moglo biti izvor, nego nastojanje oglejskih patrijarha u pokršćavanju južnih Slavena, naročito Hrvata i Slovenaca. Zbog toga *križ* kao kršćanski termin ide zajedno sa *korizma*. Vrelo je furlanski *croz*. Glede prijelaza *ro* > *n* upor. *Kimō* < *Roma*, tj. zatvoreno lat. dugo *o* bilo je reflektirano sa *M* i u vezi s rom. *r*, koje je bilo mekše, palatalnije nego slav. *r*, dalo je *r'u*. U toj vezi razvilo se **riu* jednako kao *judaeus* > *ži*, *dovinb*. Ne može se upoređivati s arb. *kryq* = *kruc* (Ulcinj) = *kruč* »krsta (dio tijela)« (Ulcinj). Ribarska pošta u Ulcinju *Ada Kruču* je zacijelo mlada posudnica. Arb. *kryq* ide zajedno s rum. *cruce*. Iz balkanskog je latinizeta. Stoji na štěpenu vulgarnog latinizeta, dok slav. *križb* iz 9. v. sa *ž* ide zajedno sa *kalez* < *calice*, *čomož* (v.), tj. pretpostavlja sonorizaciju *cruce* > **cruge* > *croie*. Glas *ž* nije refleks za stvnjem. z. Prezime *Cruce* 1283. == 1124. *Crasi*, *de Crono*, *de Crasi*, *Cröse* 1330, u Dubrovniku 12–17. v. *Crasi*, *Crosio* 14. v., *Crusi* glasi sa -iž *Krušić* 1253, predstavljaju dalm.-rom. refleks s za -će. Upor. *Valdanos* (Ulcinj) < *vallis de nuce*. Preko madžarskoga je *kuruc* {1514, 1697, 18. v.) < lat. *cruce* »1° vojnik, konjanik, 2° malen čovjek (Lika)«, madžarski apstraktum *kurusag* m »ustanak, buna«, od madž. *kurucok* »seljaci pobunjenici«.

Lit.: ARj 4, 1. 5, 553. 471. 678. 818. 901. 7, 406. 471. 666. 639. 10, 559. 11, 569. 570. Pletersnik 1, 666. 678. 680. 771. 816. Maretić, NVj 3, 192. Tentor, JF 5, 208–209. Miklošič 141. 304. ASPh 11, 110. SEW 1, 619. Holub-

-Kopečny 191–192. Bruckner 276. KZ 48, 182. Kiparsky 114–115. Mikkola, MSNH 7, 261. si. (cf. IJb 11, 467). Boháč, LF 35, 223–226. 432–435. Matzenauer, LF 9, 10. REW² 2348.

Krk¹, gen. *Krka* m (Budmanijev akcenat) »1° otok u Kvarneru, 2° glavno mjesto na njemu«. Potvrde od 1388. z *Krka*, v *Krči* 1466, 1470. v *Krk*. Pridjev (kretik) *krčki* (13. v., Zakon vinodolski), *knežija krčka*. Etnik na -janin *Křcanin* (14. v., Statut krčki, pl. m *Krcane*) m prema f na -inja *Krkinja*. Tal. je naziv sasvim drugi *Veglia*, koji govore i Hrvati *Veja*. Taj se osniva na Porfirogenetovu Βέγλια < vlat. *veda* < *vetula*, pridjevski deminutiv od kllat. *vetus*, gen. -eris. Na tom se osniva i krčkoromanski *Vikla* i kretik *veklesun* < vlat. *vekl-* sa dvostrukim pridjevskim sufiksom kllat. -ensis > vlat. -esis + -anus > krčko-rom. -un. Mlet.-tal. *Veglia* nastao je iz suglasničke grupe *cl* > *gi* (furi.), upor. *Mutuļa* > *Muda* > *Mugia* > *Muggia*. Kretik je na -otto (upor. *čozot* od *Chioggia* < *Claudia*) < gr. -ατής *vegliato*. Βέγλια < *Vikla* je poimeničen pridjev ž. r., jer se podrazumijeva *civilas* »Stari grad, Città vecchia«. *Krk* točno reflektira antički toponim *Curicum*. Problem je dvostruk: 1° kako to da su antički toponim očuvali Hrvati, koji su ga morali čuti u 7. vijeku od domaćih Romana (ti su se održali sve do konca 19. v.), a i oni su ga napustili, 2° ako je *Vekla* = *Vikla* po značenju »stari grad«, pita se da li je postojao na otoku *Novi Gradi* Oba se problema danas još ne mogu riješiti. Moguća su samo nagađanja. Istaći treba da se iz starine na natpisima očuvao i etnikum *Curicta*, koji je obrazovan s pomoću ilirskog sufiksa -ta (upor. *Delmata*). Može se nagađati da se *Curicum* održao u toponomastičkim izvedenicama *Kakarajne* f pi. i *Kokorece* n, nazivi krčkih njiva. Reduplikacija početnog sloga upućuje na jaku onomatopejsku izmjenu, ako je nastalo od pridjeva *Curie* + -ina ili -ena i *Curicticum*, u krčko-rom. **Corecaina*, **Corececo* sa metatezom i asimilacijom **Karakaina*, *Cocorece*. Kako za te promjene nema dokaza u historijskim tekstovima, ostaju samo lingvističke kombinacije. *Vekla* = *Vikla* mogla je nastati prema tipu *Civilas vetus ragusina* > *Cavat*, tal. *Ragusavecchia*, u krčko-rom. **Vikla corecaina* ili **corececo*. *Novi (krčki) grad* mogao je biti ondje gdje je danas *Punat* »Most«, koji je Punat spajao preko Prnibe sa Krkom.

Lit.: ARj 5, 594. Skok, Slav. 21–3. AGI 25, 132–135, §§ 121 i 122. 24, 23, § 21.

krk² (narodna pjesma), indeklinabilni pridjev kao epitet za čoja (*krk-čoje*, *čakšire*) = sa tur. -li *krkli* (*đerdan* od *krkli merđžana*, Pavlinović) = *na.krk.li dolama* (Relković). Rapić ima (*patiti od*) *krkli pantofola* iliti *cipela* zacijelo u značenju »tjiesan«. Martić ima: *krklom gorom zaci* u nejasnom značenju. Možda je u vezi s tur. *krkmac*. V. *krkma*.

Lit.: ARj 5, 593. 594. 7, 406. Školjić? 418.

krk³ m »Halš«, češ., polj., gluž. praslav. riječ (**ktrkb*), istisnuta je u hrv.-srp. od *grlo* (v.). Da je nekada postojala i u južnoslav., dokazuje rum. *cârcă* »Buckel, Rücken« i naše izvedenice na -aca *krkača* (18. v.) »leda, hrbat« s prilozima *hrkače*, *nakrkače* (*nositi*, *Vuk*) = *na krkače* (Kosmet) = *nakrkači* (Bakar, Grižane), u deminutivu *krkačice*, *krkačkē* (Crna Gora, Ljubiša), *krkiča nositi* (Istra), s denominálom na -iiti *krkačiti*, -im »tovariti na krkače«. Bez sufiksa glasi prilog *krke* = *na krke* (Stulić, Pavlinović) = (*uzeti dítē u*) *křke* = *krkice* (Vodice, Istra). Naziv *krkača* (Dobroselo, Lika) i bačvarski je termin »dva obruča shvatnjaka«, *krkače* f pl. »dvije žice uvedene između zubaca«. Ovamo ide zacijelo i *krkljati*, -am (Lika) »nositi dijete« i *křkiiti*, *krkim* (Dobroselo, Lika) »tješiti rasplakano dijete«. V. još *grčiti* = *krčiti*. Ie. je korijen **(s)qer-* »okretati, savijati« raširen na *q*. Prema tome je u prasrodstvu sa stvnjem. *hrukki* > *Rücken*, sanskr. *křkatam* »Hals, Gelenk«.

Lit.: ARj 5, 592. 594. 593. 7, 406. Ribarić, SDZb 9, 160. Elezović 1, 329. Miklošič 156. SEW 1, 667. Holub-Kopečny 187. Bruckner 220. KZ 48, 175. GM 135. WP 2, 569. Tiktin 292.

krk⁴ (Bosna) »četrdeset«, brojnik u *krk vizijno*, u složenicama u kojima označuje vojne zapovjednike: *krk-gazija* (v. *gazila*) od dva *pašaluka*, *krk-serdar* sa *Gacka* = *křserdar*, gen. -ára (Srbija), v. *serdar*. Turcizam (tur. *krk* »40«).

Lit.: ARj 5, 593. 630. Skok, Slávia 15, 360., br. 433.

krka (Vela Luka, Muo, Korčula, Pavlinović, Ostojčić) = *krka* (Sv. Stefan, Paštovići, Budva) = *krjka* (Mljet) = *korka* (Zore, Slovinac, Dubrovnik) »(ribarski termin) borova kora koja se stavlja u pilo od ulja, pa se tuče i vari (služi za tanganje /v./ ribarskih mreža)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *cortex*, gen. -žas, s očuvanim *k* > *g* pred -e

u **cortice*. Upor. arb. *korqe* f »Rinde«, Logudoro (Sardinija) *corteghe*, tal. *cònice*, *corceccia*.

Lit.: ARj 1, 344. 593. Zore, Rad ΠΟ, 217. 116, 217. Skok, Term. 72. Macan, ZbNZ 29, 206. GM 200. REW² 2263. DEI 1126.

krkala f (Ston) »balega« = *krkalo* n (Žrnovo, Korčula) »nečist od mazge«. S augmentativnim sufiksom -ina *křkalina* (Ston, Pavlinović) = *krkaljina* (Kurelac) = *krkovina* (Stulić) = *krkolina* (Lika) »konjske izmetine«. Denominal na -iiti *křkaliti* (*u jasle*, subjekt *konj*) »gnusiti«. Upor. *krkavina* »biljka rhamnus frangula L.« i *krkovina* (Dalmacija, Danilo) »vinova loza bijela grožđa«. Za tu biljku daje se u ARj i oblik *krhlikovina* (Šulek). To je slov. *krhlíka*, *krhlíkovec*, *krklíkovina* »Faulbaum, rhamnus frangula«. U tom značenju je *krkavina* = *krhlikovina* zacijelo izvedenica od *krhak* > *krk* (v.). Da li je odatle i naziv životinjske nečisti, ne zna se. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od pridjeva na -alis *corbicale*, od **corbicus*.

Lit.: ARj 5, 593. 594. 595. Pletersnik 1, 472. SEW 1, 630. REW² 2223.

Křkar, gen. *Křkra* (Budmanijev akcenat), danas *Korčula*, poklapa se posvema sa Porfirogenetovim τα Κούρκουρα, ή Κούρκρα ήτοι το Κίξερ u polovici 10. v. U 16. i 18. v. *Křkar*. Od Dubrovčana 'upotrebljavaju *Křkar* Na-lješković i Marin Držić. *Křkar* se zvao i poluotok *Peļješac* = *Pelissac*, gen. *Pelica*. Pridjev (kretik) na -bsk *krkarski* kod dubrovačkih pisaca. Etnik na -janin *Křkranin* (16. v.). Danas nema traga tom nazivu. Zamijenio ga u narodnom govoru *Korčula* < mlet. *Cürzola*, koji pravilno reflektira predrimsko Κόρκουρα, zacijelo mediteranskog podrijetla. Upor. isti naziv za *Křf* (v.). Porfirogenet razlikuje dva romanska naziva, u kojima je, kao i u mlet., ipsilon zamijenjen sa *u*, ali je pred njim očuvan velar u Κούρκουρα = Κούρκρα (sinkopa penultime), dok je u mletačkom palataliziran po pravilu (v = w) *Cürzola*. Treći Porfirogenetov oblik Κίξερ interpretiran je kao oblik neretljanskih Hrvata, u kojem je sonantno r bilježeno s *ir*, s mo je *r* ispalo zbog disimilacije, dok je u zamijenjen poluglasom *o* > *e*. Pridjev (kretik) na -bsk *korčulanski* stvoren je prema tal. na -ano *curzolano*.

Lit.: ARj 5, 595.

krklja f »ein Block Holz, caudex«, prema Štrekelju ide zajedno sa slov. *křij* (Dolina Soče, Gorensko, Notranjsko, Istra) »Baum—

klotz« = *krlja í* »isto«, odatle na *-aca krljača* (Gorensko) »Prügel« i *gflj m* (Škrilje) ^Knorren«. Kol. na *-ad krljad f*, gen. *-i*. Štrekelj predlaže kao izvor mlet. *carlo* »toppo, pezzo di legno grosso e talvolta informe nel quale sta ficcato il fuso, e serve di piedestallo e base dell'arcoiaio«. Taj etimon ne objašnjava *k u krlkja*. Mlet. *carlo* može biti ista riječ koja i tal. *cario* »rullo«, deminutiv na *-ulus od currus* »kola«, koje ne objašnjava značenje hrv.-srp. i slov. riječi. [V. i s. v. *krlj²*].

Lit.: *ARj* 5, 596. Štrekelj, *ASPh* 12, 460. *DEI* 1112.

krkma f (Kosmet) »1° vrsta solura, 2° postrizena kosa na glavi žena oko sljepočica i čela« = *krkmeta* n pl., gen. *krkmētā* (Vuk) »kovrčice, uvojcji, zulovi« = *křkma* »Locke«. Ovamo apstraktum *krklāma* f (Vuk, Srijem) »(krznarski termin) ostržišna, vuna ostržišena sa šivenih kožuha«. Denominai *krklāisati* »raskasapiti« = *krklēisati*, *-išem* (Vuk) »sastrići vunu u kožuha oko rukava i unaokolo«. Balkanski turcizam (tur. *krkma* »strici«, pasivni oblik *krklamak* »tonderi«, skraćeni infinitiv *krkma* »striženje«) iz oblasti zanatskih izraza: bug. *perce kārkmalija*, arb. *kērkmā* »kurz abgeschnittene Vorderhaare der Frauen«. Nastavak *-laisati* — *-leisati* sadrži tur. pasivni sufix *-la* i *-isati*. V. *krkli*.

Lit.: *ARj* 5, 594. Skok, *Slavia* 15, 360., br. 435. i 436. *Elezović* 1, 329. *GM* 188. Matzenauer, *LF* 9, 10.

krkočitac, m, gen. nepoznat (Šulek) »biljka marrubium vulgare L.«.

Lit.: *ARj* 5, 595.

křkuša f (Vuk, Srbija, Zagreb) »1° riječna riba gobio fluviatilis Flem., 2° ime ovci (Bruvno)«, sa deminutivom na *-ica křkušica* »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 595.

krluš m (Sarajevo) »mač«. Složenica *křlučesa* (Vuk) »husarska kesa o ramenu«. Balkanski turcizam (tur. *křlç*) iz vojne terminologije: bug. *kalać*, arb. *kělēç* »isto«. Glede zamjene tur. *ç* > *r* / *u* upor. *krz* i *kaduma* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 771. Skok, *Slama* 15, 360., br. 437. *GM* 192.

krlj¹ m (Vuk, Srijem) »1° biljka čepčeg, (v.), *sonchus oleraceus* L., 2° (prema Vuku) *ricinus communis*«, deminutiv na *-ić krljić* (Sabljar) »isto kao 1°«. U bug. je *karlež* »1° Zecke, 2° *ricinus communis*« = *krleš* (Kos-

met) "(prema Elezovićevim primjerima je) Zecke ili *sonchus oleraceus*«. Isti je korijen u *krlja f* (*goveda* i *ovčija*) »1° tabanus bovinus L., 2 melophagus ovinus L.«. Ti se crvi zovu *krļep* i *krpelj*, gen. *-elja* (Vuk, 18. v., Dubrovnik) »ixodes ricinus, klop (ŽK)« = *krpelj* (Kosmet) = *krpijel* (Crna Gora). Vjerojatno je *krpelj* nastao od *krļep* metatezom, koja je nastala unakrštanjem sa *krpuša* (v.), a *krļep* je, čini se, složenska od *krļj* i *ļjepiti*, jer postoji poredba: *prionuo je kao krpelj* [Usp. i s. v. *krpuša*']. Po srijedi je možda i unakrštenje sa *krpa*, jer *krpelj*, gen. *-elja* označuje i biljku koja se zove u imperativnoj složenici *krpiguz* (Vuk) »seteria verticillata Beauv.«. U Boci prema Vuku mali *krpelj* u ušima psa zove se *kršijelj*, sa nerazumljivim š mjesto *p*. V. *krhak*.

Lit.: *ARj* 5, 596. 652. 628. 629. *Mladenov* 265. *Doric* 165. *Elezović* \, 329. 332.

krlj² m. (Dubašnica, Krk) »hrek u suhog stabla« = *krlja f* (Vuk, Kosmet) »1° hřeb, hrek, 2° čokot (vinove loze; Srbija između Morave i Timoka)«. Kol. *křljad f* (Vuk), sa deminutivima na *-bk křljáak*, gen. *-tka* i na *-ić křljadić* (Vuk). Kol. na *-je křije*. Zacijelo je izvedenica na *-f -io* od praslav. **kvr-jb* | steslav. *kbrjib*, češ. *kef*, polj. *kierz*. Upor. lit. *keras* »parijez« i *kirsti* »sječi drva«. To je ništični prijever od korijena (v.). [V. i s. v. *krklja*].

Lit.: *ARj* 5, 596. Novaković, *ASPh* 20, 62. *Miklóšić* 157. *SEW* 1, 672. *Holub-Kopečny* 168. *Bruckner* 274. *Scheftelowitz*, *IF* 33, 143. *Bošac* 509.

křljav (Lika), pridjev na *-av* — *křljast* (Lika) »krezub«. Hipokoristici *křljo* m prema *f křlja* (Dobroselo, Lika) »muško, žensko křljastih zuba« = na *-an* (kao *Milan*) *křljan* m (upór. rum. *caritati*) — na *-esa křlješa* (Lika) = *křljžub* m prema *f křljžuba*. Semantički odnos *křljati*, *-am* (Ljubiša) »bolovati« postaje jasan ako se pretpostavi da je bolovanje nastalo od *křmjeg zuba*. Od tog značenja moglo je nastati s prefiksom *od*: *okřljati* (*sé*), *-ām* (Vuk, Lika) »oporaviti se« < **ot-křljati se* »tj. riješiti se bolovanja«. V. *křevati*. Osnova *křlj-* zaista je mogla nastati na osnovu disimilacije *r - nj* > *r - /* od *krnj* (v.). To se vidi u *okřljak*, gen. *okřljka* (Lika) »1° krnj zub, 2° krnj lonac (Dalmacija)« = *okřljančina* (Čitluk, Bosna) = *okřnjak*, gen. *okřnjka* (Lika) »isto«, *okřljati* »okřnuti«. Ali to tumačenje nije izvjesno, jer u polj. postoji također

/ mjesto *n*: *karleć* »krnjiti«, *karlowaty*, *karlik*, a u lit. također *kurlas* — lot. *kurl* »gluh«. Može se raditi već u praeziku o sufixu *-lo* mjesto *-no*. Nije jasna veza sa *iskřljati*, *-ām* pi., jednom potvrđeno u stihu narodne pjesme crnogorske: *jer se hoće iskrļjati kula*. Daničić stavlja u isti red sa *krhati* (*kršiti*, *kršan*) sa gubitkom *h*. Ne vidi se ni veza korijena *krl-* u bug. *karlež* »ovčarska gega«, *karlici f* »drvene kuke«, *kariig j-k* »Wandhaken, Schäferstab (kojim se hvataju ovce)«, *kārljāk* »Heugabel«, *kārlug* »Hirtenstab«. Oblik *kariig* i *haring* posudiše Rumunji *carlig* »1° Haken, Hakenstange, 2° Legeangel«, *incārliga*, *cārligat* »hakenförmig, gekrümmt«. Upor. toponim *Krljig* (Srbija).

Lit.: *ARj* 3, 901. 5, 596. 8, 862. Daničić, *Kor.* 269. *Tiktin* 296. *Mladenov* 255. *Doric* 165.

krma¹ f = *krma* (Crmnica) = *karmā*, gen. *-e* (Hvar), praslav. brodski termin, < > 1° (na Jadrano) stražnji dio broda, *puppis*, 2° (Vuk) *Steuerruder*, veslo, timun (v.) > *dumen* (v.)« = *krma* (Istra) »gubernaculum«. Sa lat. sufixom za oruđa *-arium* »-ilo« **krmar* > (sa disimilacijom *r - r* > *r - n*, upor. *orman* pored *ormar* <. *armarium*) *křman*, gen. *-dna* (18. v., Došen) == *krmilo* n, s denominálom na *-iti krmāniti*, *křmanīm*. Ova izvedenica, koja je slabo potvrđena u hrv.-srp., mora se pretpostaviti za panonsko-slav. prema madž. slavizmu *kormány* »1° veslo, 2° vlada«, s radnom imenicom *kormányos* i glagolom *kormānyozni* »1° veslati, 2° vladati«. Madžarski slavizam ponovno je ušao u hrv.-srp.: *karman*, gen. *-ana* (18. v.) »krmilo«, *kormānoš* = *krmānoš* (Srbija, Miličević), s pridjevom *kōrmānošev*, »křmar, dumendžija«, *kormaniti*, *kōrmānīm* (Vuk, Vojvodina) »veslati«. U značenju »vlada« madž. je slavizam prevedenica od gr. κυβερνάω = lat. *gubernare*. Sa lat. sufixom *-arius* za radne imenice *křmar*, gen. *-dra* m (Vuk) »kormānoš, dumendžija, pilot«. I u toj izvedenici postojala je disimilacija *r - r* > *r - n*, kako se vidi u radnoj imenici na tur. *-džija*: *krmandžija* (crnogorska pjesma), u šaljivom nazivu *křman* (Lika) »čovjek koji ima veliki nos«. Od *krma* još su ove izvedenice: pridjev na *-bn křman* (Stulić), deminutiv na *-ica křmnica* (Vuk), na *-ilo krmilo* (također steslav. i rus.) »veslo, timun, dumen, kormān«, s deminutivom *křmilica* f »argutla, ribola«. Kod Stulića je zamijenjen *r* > *or* (prema *kormān*) *kormilo*, s radnom imenicom na *-ač kormilač*, i pridjevom *kormilan* i deminutivom *kormilce*. Te Stulićeve riječi označuje Budmani

kao nepouzdana. Stara izvedenica na *-čija* (upor. *tepčija*): *křmčij* »křmar«, *křmčija* = *křomčija* (Crna Gora, Bogišić) je termin pravoslavne crkve za *nomokanon*. Denominál na *-iti křmiti*, *křmīm* »veslati, křmāniti«, *iskřmiti*, *iskřmīm* pf. (Vuk) prema impf, na *-va** *iskřni-ljivati* »vodu iz čamca izbaciti« = *skřniiti*, *skřnam*, *přikřmiti* »links steuern«. Praslav. brodski termin, koji se nalazi i u drugim slavinama osim u češ. i polj., posudiše u cijelosti Rumunji *cārmā* — *corina*, radna imenica *cārmāciu* — *cārmāš*, -r; i glagoli *cārmāci*, *cārmui*, *cōrmeni*, *carman*. Što se tiče etimologije, nema jedinstva. Dok Boisacq i Meillet vide prarodstvo u gr. πρῦμνη »puppis« (posuđeno u Dubrovniku *prudijes*, v.), drugi (kao Matzenauer), s više vjerojatnosti, u gr. χορμός »trunc d'arbre, bûche, rame«, koje je od ie. korijena **(s)qer* »rezati« sa sufixom *-mo*. Od istog je ie. korijena i *krnj* (v.). Prema toj etimologiji bi bilo prvobitno značenje »1° odrezana priječka > timun, veslo«, onda (po semantičkom pravilu sinogdohe) »2° onaj dio primitivne lađe gdje je stajalo krmilo za upravljanje«.

Lit.: *ARj* 3, 901. 5, 597. 602. 344. 599. 610. Miletić, *SDZb* 9, 614. Hraste, *BJP* 8, 27. Tentor, *JF* 5, 210. *Miklošić* 156. *SEW* 1, 668. *Mladenov* 266. *WP* 2, 577. Matzenauer, *LF* 9, 20. Meillet, *BSLP* 23, 85-86. (cf. *IJb* 10, 341). *RES* 7, 5-8. *Boisacq** 818.

krma² f (16. v., Hrvatska, Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. (**křvma*), »1° hrana uopće, 2° (specijalizacija) hrana za stoku« = *krma* (Kosmet) »jarma, trice«. Na *-bc křmac*, gen. *-mea* (Istra) = na *-bk křmak*, gen. *-mka* m (Vuk) »verres« prema *f* na *-ača křmača* (Vuk) »scrofa«, s pridjevom na *-in křmāčm*, deminutivom na *-ica křmačica*, augmentativom na *-ina křmačina* = na *-etina křmačetina*, radnom imenicom na *-jar křmačar* (Vuk) »koji goni křmače kod igre«. Deminutivi na *-e křme* (18. v.), s pridjevom na *-/ křmeč* (17. v.), poimeničen na *-jak křmečak*, gen. *-aka* »1° svinjska staja, 2° pl. opanci od křmeće kože«; ovamo možda i *křmečara* (Voćin) »rana esculenta«; *křmče*, gegn. *-eti* (18. v.), na *-ić křmčić*, na *-sce křmešce*, gen. *-eta*. Kolektivi na *-ad f křmad* (18. v.), *-adija křmādija*, *křmčad* = *křmčadija*. Na *-etina křmetina* (18. v.) »křmeće meso«. Pridjevi na *-ast křmast* (Lika), na *-en křmen* (Istra) »tovan, ugojen«, na *-ski křmski* (Crna Gora) »1° křmeći, 2° u imenicama biljki«, na *-bn* samo u *křmnjak* (Stulić) »majális« i *křmni* u starijem jeziku =

na -ar *křmar*, gen. -*dra* m (Lika) »svinjar« prema f na -*ica křmarica*, s pridjevima *křmarov*, *křmarićin*, deminutivom na -*će křmarće*, gen. -*eta* »svinjarće«. Na -*kinja*: *křmkinja* (17. v., jedna potvrda) »křmaća«. Denominal na -*iti křmiti*, *křmin* (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *pre-*) »hraniti«, *nakřmiti*, *nakřmim* (Orahovica, Slavonija) »napiti se«. Odatle radna imenica na -*telj křmitelj* m prema f *křmiteljica*. Postverbal *prěkřmak*, gen. *prěkřmka* m (Vuk) »muško june od godinu dana«, deminutiv na -*e prčkřmče*, gen. -*eta* (Dršnjak, Kosmet). Ovamo iz folklorizirane izvedenica na -*ina* (apstraktum) *křmlni* (Istra) = *křmlnje* f pl. (ŽK) = *křmina* pored *křmina* (običnije u pl., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Vuk) »daća, pogrebac (Krk)«. Nema nikakve veze s lat. *carmina*, jer se tu ne pjeva, nego se drže molitve za pokojnike i jede. [Usp. i s. v. *křmina*]. Praslav. *Ĺzma* moglo bi biti i baltoslav. riječ prema lot. *harmis* »wohlgenährht«. Upoređuje se i sa lit. *šerti*, *šeriu* »křmiti«, *šermes* »daća« < prema Brückneru od ie. **sker-*. Ali može biti i od istog korijena od kojeg je i *křmj* (v.) jednako kao *caro*, gen. *caris*, gr. *κέρμα* »petite coupure«, od *κέρμα*. To bi značilo da je specijalizacija rezanja na »hraniti« kao u *ponio*, gen. -*onis* > *porcija*, tj. »odsječeni komad za ishranu«, kao u lat. *cena* (upór. *kanata*) < ie. *aeri-snā. U poređenju sa značenjem u ostalim slavinama, specijalizacija na svinju je samo štokavska, slovenska i češka.

Lit.: *ARj* 2, 599. 3, 910. 5, 597. 698. 599. 603. 7, 407. *Mažuranić* 489. *Elezović* 1, 329. 438. 2, 125. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 668. *Holub-Kopečný* 187. *Bruckner* 220. *KZ* 51, 232. *WP* 1, 408. *Mladenov* 265. Šuman, *ASPh* 30, 303. *Petersson*, *IF* 24, 269. *Agrell*, *Zur b.-sl. Lg.* 24. Isti, *Zwei Beiträge*, *LVÁ* 31 (cf. *IJb* 8, 203). *Machek*, *Slávia* 16, 187. *Buga*, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). *GM* 216. *Schwyzer*, *KZ* 63, 59. i sl.

křmaukati, -*ance* (Vuk, subjekt *mačka*) = *křmavkati* (ŽK) = *křnjaukati*, -*ance* (Vuk) = *křmetikati*, -*euće* (Lika, subjekt *dijete*), impf, prema pf. *křmeiknuti*, -*ćukne* (Piva-Drobnjak), onomatopjejski glagol kojim se oponaša glas mačke ili djeteta, od onomatopeje *mau* »uzvik kojim se oponaša glas mačji«. Oformljeno u imenicama *mauk* m = *mjauk* (Lika), *maukava* (Grbalj), *maukavac* m prema na -*ica maukavica* (Stulčić), *mjaukavica*, *mjaukalo* (Lika), *mjaukanja*. Odatle glagoli. Također s ispuštanjem prvog sloga: *mjaukati*, -*će* (Vinkovci) = *mjaukati*, -*će* (Lika) impf, prema pf. *mjauknuti*;

mijenjanjem *mj* > *nj*: *njaukati*, -*će* — *njućiti* (Vitezović) = *njavrkati*. Onomatopeja je ne samo sveslavenska nego i romanska i germanska.

Lit.: *ARj* 5, 599. 605. 601. 6, 536. 535. 653. 782. 783. 8, 273. 285. *Vuković*, *SDZb* 10, 389. *Miklošič* 184. *SEW* 2, 21. *Bruckner* 330. *Mladenov* 313.

křmeguša f (Crna Gora) »neka ptica«. *Hirtz* i *Broz-Iveković* upoređuju sa *grmuša* »Sylvia«, *grmuška*, *grmušica*.

Lit.: *ARj* 5, 600. *Hirtz*, *Aves* 146. 226.

křmelj, -*ělja* f (Vuk, ŽK, slov.), m (17. v.) — *křmeželj*, gen. -*zija* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, slov.), oba oblika najčešće u pl. *křmelje* f pl. (Vodice), praslav. *grbmedb, »1° gramiae, 2° (metafora) slijepo oko na trsu (Zagorje)«. U steslav. i rus. sa g mjesto *k*: *grbmeždb*, s pridjevom *grěměžlivyj*. Izvedenice su od oba oblika *křmelji* i *křmeželj*. Pridjevi na -*bn křmeljan* (Kavanjin), na -*av křměljav* (Lika), poimeničen *křměljavac*, gen. -*avca* m prema f *křměljavica*, na -*sa křměljavša* m (Lika), na -*ast křměljust* (Stulčić), na -*iv křmeljiv* (17. v.) = *křmeljiv* (Vodice), poimeničen na -*će křměljivac* prema f *křměljivica*, složen pridjev sa *oko* u drugom dijelu *křměljok* i *křměljokast*. Augmentativ na -*ina křměljina*. Denominal na -*ati křměljati*, -*am* (Vuk). Od *křmeželj*: pridjev na -*iv*, *křmežljiv* (ŽK, Vodice), poimeničen na -*će křmežljivac*, gen. -*ivca* m prema f *křmežljivka*. Taj se pridjev govori i na teritoriju gdje je imenica *křmelji* f, kao ŽK i u Vodicama, tako da je area oblika *kemelji* daleko veća od aree *křmeželj*. Promjena *gr* > *kr* u hrv.-srp. i slov. nije objašnjena. Ovamo ide zacijelo i *křmėćiti*, *křmėćim* impf. (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović) »loza *křmeći* kad ostaje pri křmelju, tj. pri slijepom oku na trsu«. Prema steslav. rijedak sufiks -*ědb* < ie. **-ėdio* zamijenjen je češćim -*el* (upór. *pogibelj*). Prijelaz -*ědb* + -*ljiv* > -*žljiv*, razumljiv u steslav., izoliran je u hrv.-srp. Uzimlje se prasrodstvo s lat. *gramiae* i got. *grammipa* »mokřina«. Ie. je korijen **qrem-* »vlažan«.

Lit.: *ARj* 5, 600. 601. *Ribarić*, *SDZb* 9, 160. *Pleteršnik* 1, 473. *Miklošič* 80. *SEW* 1, 360. *Brückner*, *KZ* 45, 42. *Matzenauer*, *LP* 1, 198. *Iljinski*, *RSI* 6, 222.

křn, *křna*, ie., baltoslav., praslav. pridjev, »mutilus« = *křnj*, *křnja* (Vuk, prema određenim pridjevima tipa *danji* i prema izvedenicama s pomoću sufiksa -*ra*, -*jaga*, -*jaća*).

Izvedenice su od oba pridjevka lika. Od *km*: poimeničenje ž. r. *krna* (Dubica) »biljka balsamina hortensis Desp.«, veoma često u toponimima, kao *Krn* (vrh), *Křna jela* (selo u Hercegovini), *Křnaja* (šuma, Daruvar), u složenicama *krnònos* (17. v.) = *křivnosan*, *krnòruk* (17. v.), *krnòzub* = *krnozuban*, poimeničen na -*će krnozubac*, prezime *Křnić*, *krnobranište* »bedem«, denominal *křniti*, *křnim* impf, prema pf. *ohrnuti*, -*ēm* (Risan) »naćeti«. Tako i u rum. *earn* »stumpfnasig«, deminutiv na lat. -*icellus camice!*, *a carni*. Izvedenica na -*za křnja* f (ŽK) »1° ostatak okrnjenog zuba u vilici, 2° žena křnjatih zuba (Ston)« == *křnje* (srednja Dalmacija, Pavlinović), »3 ime domaćim životinjama«. Poimeničenja s pomoću sufiksa od *křnj*: na -*će křnjac*, gen. -*njca* (Istra) »(oljušten) kukuruzni klip«, na -*jaća křnjaća* (Vuk, Banija) »kukuruzan hljeb ukiselo (zacijelo tako nazvan zbog toga što se lako lomi), na -*aděkō křnjadak*, gen. -*atka* (Boka) »ostatak okrnjenog zuba u vilici«, na -*jaga křnjaga* »komad od razbijenog suda«, na -*jak: křnjak*, gen. -*aka* (18. v.) »majalis«. Hipokoristik *křnjo*. Na -*ivica křnjivica* »biljka ajuga reptans«. Složenice *křnjonos*, *křnjorog*, *křnjoroga* »koza bez rogova«, *křnjžub* (Ston), s prilogom *křnjezubaćki* (govoriti). Pridjevi rašireni na -*av*, -*ast křnjav* (18. v., Vuk, Kosmet), poimeničen na -*će křnjavac*, gen. -*avca* (Istra), s glagolom *okřnjavlt* (Kosmet), *křnjast* (Vuk). Denominal na -*iti: křnjiti*, *křnjim* (Vuk) (*o-*) prema *okřnjivati*, *okřnjujem* (*s-*), s postverbalom *okřnjak*, gen. *okřnjka*, s augmentativom *okřnjčina*, na -*ati čkřnjati*, -*ām* (Vuk) »strugati kože kad se čine« < *skřnjati > *skřnjati (upor. *škopiti* za *skopitf*). Ovamo ne ide *křnja* = *křnje* f pl. (Vuk, Hrvatska) »korice od noža, od sablje«. Miklošič upoređuje sa češ. *krně* »Klinge«. U baltičkoj grupi prenesen je ie. pridjev na druge dijelove tijela, u lot. narječjima *kuorns* »gluh«. Potpuna je usporednica u sanskr. *křnas* »verletzt«, *avesta kama-* »gluh« kao u lotiškom. Ie. je korijen *(*s*)*qer-* u ništičnom prijevju raširen sufiksom -*no*. v. *krlja*.

Lit.: *ARj* 2, 53. 5, 603. 605. 604. 606. *Elezović* 1, 25. 330. *Miklošič* 113. 156. *SEW* 1, 669. *Holub-Kopečný* 187. *Brückner* 229. *Gorjajev* 157. *WP* 2, 577. *Trautmann* 146. *Tiktin* 298. *Matzenauer*, *LF* 9, 20-21. *Boisacq* 747-748.

křndija f (Vuk, 18. v., narodna pjesma) »1° velika gomila čega bez reda, 2° oronim: planina (Slavonija), šuma (Pakrac) i toponim (Travnik)« = *křntija* (Kosmet) »starudija«. De-

nominal na -*ati křndijati*, -*am* (Lika) »zbiti, sabijati u što«, *skřndijati*, -*ām* »oboriti, strovaliti, stropoštatiti«. Turcizam (tur. *kırntı*, od *kırmak* sa sufiksom -*mti*, koji izražava poraz-bacanost).

Lit.: *ARj* 5, 604. *Elezović* 2, 160. 523. *Deny* 556.

křocanja f (Gornja krajina) »kotarica za žlice«, deminutiv na -*ica křocanjica*, ide zacijelo zajedno sa *prōcanja* (ŽKU) »pletena okrugla košara od šibljika vrbe za kruh (nosi se na glavi)« = slov. *procajna* (Bela krajina) »isto«, složenica od njem. *Brot* »kruh« i stvnjem. *zaina* > slov. *čajna*, *canja* »Korb«. Upor. istro-rom. *zaina* »cesto rotondo di vimini« = tal. *zana*, *zaina* < langob. *zain(j)-ja*. Izmjene *pr* > *kr* unakrštenjem sa *kotarica*, *koš*, *krošnja*.

Lit.: *ARj* 5, 609. *Pleteršnik* 2, 346. *Skok*, *ASPh* 33, 368. *Gamillscheg* 2, 172. *REW* 9596. *Prati* 1059. *Miklošič* 27. *Ive* 73., § 19-20.

křocula f (Dubrovnik) = *křcule* f pl. (Potomje) — *křoculji* (istročakavski), sa dodatkom tal. prefiksa š- < lat. *ex-škroculji* (istročakavski) »šljaka, štaka, grallae«. Od mlet. *crozzola*, deminutiv od tal. *croccia* < germ. *krukja*, nvnjem. *Krücke*. Ovamo denominal s umetnutim n pred dentalnom afrikatom *kron-cujati*, -*ām* (Potomje) »natući nekoga«.

Lit.: *ARj* 5, 607. *Štrekelj*, *DAW* 50, 76. *REW** 4785. *DEI* 1168. 1178.

krojiti, -*lm* impf. (Vuk) (*is-*, *ispre-*, *o-*, *ot-*, *pré-*, *ras-*, *s-*, *sa-**), sveslav. i praslav., »schneiden«, *raskrojlt* (Cres) »razderati«. Postverbal *kroj*, gen. *kroja* (i u drugim slavinama). Radne imenice na -*ać krojać*, gen. -*aca*, s pridjevima *krojáčev*, na -*ski krojaćki*, na -*ija krojaćija* f, »zanat krojaćki«, prema f na -*ica krojaćica* = na -*lica křojilica* = na -*lja křojilja* > *kralja* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Na -*Ivo křojivo* »krojenje i tkanje«. S prijevjom *o* — *a kraj* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Radna imenica na -*ać* dolazi i s tim prijevjom *křjać*, gen. -*aca* m (hrv.-kajk.) »1° krojać, 2° oruđe kojim čizmar kroji (Valjevo), 3° prezime *Křjać* i *Křjaćić*« prema f *křjaćica*, na -*ija křjaćija* »zanat krojaćev«. Upor. češ. *krájeti* i *křjiti* < stčeš. *křajci*. Iterativ -*křjati* upotrebljava se samo u vezi s prefiksima. Prvobitno značenje rezanja očuvalo se u izvedenici na -*za okrojša* m (Vuk) »obrezan (= Turčin, Čivutin)«; *okrojiti*, *okřojiti* (Kosmet) »kod činjenja žita šakama kupiti u rešetu, nećist i izbacivati« sadrži značenje

koje približuje lit. *kriet* »uzimati skorup sa mlijeka, tj. izlučivati«, upor. gr. κρινω i *kritika*. Ie. je korijen *(s)qer- »rezati« u bazi *(s)qerei-, koja je u baltičkoj grupi očuvana, a u slavinama u prijevaju *sq(e)roi-. Miklošič stavlja ovamo i ništični. prijevaj od *sqer-* sa sufixsom *-no iskrnji* »bližnji«. Ie. korijen *(s)qer-neobično je dobro zastupan u slavinama: v. *crijep, crijevo, crtati, črijeslo, kratak, kora, krnj, škrbav, okromine, kremeň*. Ovamo idu i toponomastički relikti *Cres* < *Crepsa*, posuđenica iz arb. *karpe* > *karpa* (Makedonija) i *škare, škarice* iz njemačkoga.

Lit.: ARj 3, 960. 903. 5, 608. 610. 440. *Elezović* 1, 25. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 434. 605. 620. *Holub-Kopečný* 184. 188. *Bruckner* 268. 263. *WP* 2, 584. *Mladenov* 258. *Gorjajev* 169.

krok¹ m (Šulek) »biljka šafran, cafran, coforan (v.)«. Učena riječ od lat. *crocus* < gr. κρόκος; > tal. *cròco*, istočnog podrijetla.

Lit.: ARj 5, 610. *DEI* 1171.

krok², gen. *-ka* m (Bella, Belostenec, Stulić, Prčanj, Hvar, Račišće, Cres, Dubrovnik, Mljet) »(ribarski termin) pojas pleten od konopa kojim se opašu ribari kad vuku mrežu na kraj«. Odatle *skrokati* »versagen (von der Flinte)« = *skròkat*, *-ā* pf. (Dubrovnik, Cavtat). Primjeri: *noga mi je škrokala; nešto je škrokalo* »omaknuti se, izmaknuti (o puški)«. Glas š tal. je prefiks š- < lat. *ex-*: tal. *scroccare*, denominal od *crocco* »uncino, gancio« < kslat. *croccus* od franačkog *kròk (upor. stnord. *kròkr* »isto«), *incroccäre* (Lex salica).

Lit.: ARj 5, 610. Rešetar, *ASPh* 36, 541-542. Isti, *Stok*. 244. 267. Tentor, *JF* 5, 209. Macan, *ZbNZ* 29, 209. *REW*³ 4780. *DEI* 1168.

kròkanat, gen. *-anta* (Dubrovnik, Cavtat) »kolač od prženih bajania i šećera«. Od tal. poimeničenog part. prez. *croccante*, mlet. *cro-cante* »isto«, od *croccare* < fr. *croquer*.

Lit.: *DEI* 1167. *Pirana?* 198.

krokodil m (hrv.-kajk., Belostenec, danas općenito u književnom jeziku, preko nvnjem. *Krokodil*) = *krokodio*, gen. *-ila* = (metateza suglasnika *r*) *kokodril* = *kokodrio*, gen. *-ila* (17. i 18. v., preko tal. *cocodrillo*) = *korkodil* m (priča o Aleksandru Velikom), pridjev *korkodilov*, upor. arb. *korkodhil* < gr. κροκόδιλος = (o > κ) *kukudril* (16. i 17. v., Stulić), *kukudriški* = *kukudrilj* (17. v., Mikalja) = *kukudrio*, gen. *-ila* (Voltidi) = *kukudrilo* (18. v.) = *lomazdril* (Mikulčić). Internacionalni

grecizam stgr. κροκόδιλος, κροκόδειλος, koje se tumači kao složenica od κρόκη »prijesak« i δριλος »crv«, jer se sunča na pijesku, kod Herodota u egipatskom jeziku χάρμα (od *msh).

Lit.: ARj 5, 169. 344. 610. 760. 762. *Boisacq*³ 520. *GM* 200. *DEI* 994.

krokošna f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »vrsta zagorske bijele loze«.

Lit.: ARj 5, 610.

krom (14. v.), prijedlog s gen., »osim«. Nije narodna riječ nego rusizam ili iz steslav. Složenica s prijedlogom *o* (upor. *osim*) *okrom* (Vojvodina, upor. slovački, polj. *okrem*, rus. *ukròm*). Lokativ *kromje* (srpski pisci). Od *kroma* »kraj, Rand«, steslav. i u svim sjevernim slavinama, u današnjim južnim iščezao. Od *kromě* je pridjev *kromješnji* (Domentijan, Danilo) »spoljašni, vanjski«, samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Imenice na *-ina okromina* (Ston, Pavlinović, Zore) i augmentativ na *-čina okròmčina* (Ston) »kraj od kože« dokazuju da je imenica *kroma* živjela i u hrv.-srp. Pridjev složen s prefiksom *su-* (v.) *sukroman* »privatan« neologizam je uzet iz češ. *soukromný* »particulier«. V. pridjev *skroman*. Ie. korijen *(s)qre-m, upor. rus. *Kremlj*, je s pomoću formantā *m* raširen *(s)qer- »rezati«, koji je u svim slavinama vrlo dobro zastupljen (v. *krojiti*), u prijevaju **qrom-* nalazi se još u njem. *Schramme, Rahmen* > *rama*.

Lit.: ARj 5, 610. 8, 869. *Maretić, Savj*. 147. *Miklošič III*. *SEW* 621-622. *Holub-Kopečný* 188. 334. *Bruckner* 269. *WP* 1, 488. 2, 583. *Gorjajev* 169. Torp, *NTF* 16, 143-150 (cf. *RSI* 2, 256). Schrijnen, *KZ* 42, 106.

kròmíd m (Vuk, Podgorica, Crna Gora, stsrp. *kromidb* *beli* 14. i 15. v., Kosmet, Makedonija) = *krom'it* m (Crnica, Timok) = *krumit* (južnomoravsko narječje) »crni luk«. Odatle određeni pridjev *kròmítú líuk* pored *líuk kromiti* (Vuk, Boka, upravo apozitivna složenica tipa sicilijanskog *Lingua glossa, Punta d'Ostro* Boka). U 16. v. odatle personificirano lice *Kromidije*, kojemu je brat *Česbnoluk bèli*. Balkanski grecizam. Od gr. deminutiva κρομύδιον od κρόμμιον »luk« (prasrodstvo sa *cr emuša*, v.).

Lit.: ARj 5, 610. 6, 206. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 622. Vasmer, *GL* 84. *Mladenov* 258. *Rohlf*s 1160.

krònika f (17. v.) = *koronika* (u glagoljskim knjigama 16. v., zapadni izgovor prema lat.) = *hronika* (istočni izgovor prema grčkom) »anali,

ljetopis, dnevne bilješke«. Pridjev na *-bn kroničan* (^~ično *oboljenje*), na *-bsk kronički* (*katar*). Učena riječi od kslat. *chránica* (9. v., n. pl.), od gr. τὰ χρονικά (poimeničeno) od gr. pridjeva na *-icus* = -τικός *χρονικός* »vremenski«, od χρόνος »vrijeme«, koja se nalazi i u složenici *kronologija* = *kronologija*, s pridjevom *kronološki* / *kronološki* (*red*), izvedenica s pomoću sufixa *-logia*, kojim se označuju nauke (v.).

Lit.: ARj 5, 346. 611. Đorđić, *NJ* 3, 86-87. *DEI* 1174. 1175.

kropiti, *-em* impf. (Vuk) (*o-*, *na-*, *po-*), pored *skropiti* (*na-*) = *kropit* (Kosmet) = *skropit*, *-im* (Kosmet) (*po-*) = (sa *skr* > *škr*) *skropiti* (*na-*, *po-*), sveslav. i praslav., »aspergere«, prema pf. *skromni*, *-e* (subjekt *kiša*), iterativu na *-va-* *-škròpljivati*, *-ljuje*m, samo s prefiksima. Postverbal *krop* m (18. v.) »1° vrela voda, 2° (Cres, slov.) nagla kiša velikih kapljica«, *ùkrop* »juha«, *naškrop* (Šulekov neologizam) »Spritzwurf«, *skropac*, gen. *-pca* »plaha kiša« = *škropac*, gen. *-pca* (Lika) »vjetar sa planine koji donosi pogdjekuju kap kiše«. Na *-ilo kropilo* n = *skropilo* »crkveni termin« = na *-nica* (*skròpionica*, na *-iča škropilica* f »nekoliko struka ukićenog bosioka kojim se škropi pri sv. vodici«. Iterativ se pravi prijevom duljenja *o* — *a* < ie. *ō krápati* (Vetranic) = *skrápati* (Stulić) = *skrápati*, *-ā* = *-pije* (ŽK, subjekt *godina* »kiša«) (*na-*). U štokavskim narječjima prema *škrbav* > *šrbav* grupa *škr* postaje *str:* *Štrápati*, *-a* — *-pije* (*iš-*, *za-*, *po-*), s deminutivom *štraptali*, *-pie* (Vuk, Grbalj) pored *křapati*, s *lj* iz prezenta prenesenim u inf. *naškrapljati* (Jambrešić); *nastratati* se ima i posebno značenje: za onoga tko stane na smeće, kaže se da će dobiti ciré ili drugu bolest, jer su coprice (v.) zagadile smeće; *r* se gubi zbog disimilacije prema *lj:* *kiša poškaplje* (Grubor, Banija) »polazi pa dođe«. Mjesto *o* jednom *u* u pf. *krúmai*, *-e* (subjekt *kaplja*; Pjevanija crnogorska, Pavlinović). Rumunji posuđiše *a da în crop* — *încropi* »1° lauwarm machen, 2° abkühlen«. Glagol je onomatopejskog postanja, što se najbolje vidi u značenju postverbala *kròp*. Ie. onomatopejski korijen *ker / *-kor-* / *kr-* raširen je formantom *p*, s prijevajem *o*, dok je u lot. *krepêt* = *krèpêt* »schmutzig werden«. Upoređuje se sa sanskrt. *śrapayati* (3. l. sing.) »kuha«. V. još *kopriva*.

Lit.: ARj 4, 191. 5, 611. 465. 674. 7, 673. 675. 17, 844. *Elezović* 1, 331. 2, 96. 237. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 142. *SEW* i,

623. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 270. Rešetar, *Š tok.*, 299. *Gorjajev* 169. *WP* 1, 415. Agrell, *Zur b. -sl. Lg.* 5. Machek, *Slávia* 16, 187. *IF* 53, 89. *Boisacq*³ 506. Wood, *AJPh* 21, 178-182. (*AnzIF* 13, 195.). *Tiktin* 441. "

krosna, gen. *krāšanā* pored *krosnj* n pl. (Vuk, Marulić, Hrvatska, Samobor, Istra, ŽK, zapadna area) = *krošnja* (Cres, hrv.-kajk., glede *šnj* mjesto *sn* v. *krošnja*) = *krosna* f, sing. (jedna potvrda), sveslav. i praslav., »1° stan, razboj, tara, 2° vrsta domaćeg sedla (Cres)«. Na *-ica krasnica* (1393) »nekakvo tkanje«. Denominal na *-ati kròsnati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »tući praznim krosnama«. Bug. su značenja specijalizirana: *krosno* »1° Aufzug beim Webstuhl, 2° Torriegel«, *krosna* f »Schaukel, zipka«. U prasrodstvu je sa lit. *krase* »stolac«, iz čega se vidi da je praslav. tkalački termin pridjevica izvedenica dobivena sufixsom *-no*. Lit. riječ kaže i prvobitno značenje »stolac«. Značajan je u tom pravcu izraz *krosna* (Vodice, Istra): *pustiti kadi krosna* »negdje izgubiti život, svršiti, umrijeti«, iz čega se razabire značenje »ležaj, stolac«. Upor. i rodstvo sa *kreslo* »stolac« koje se ne nalazi u hrv.-srp. Hrv.-srp. je inovacija plurale tantum jer se *krosna* sastoji iz mnogo rastavljivih dijelova. Riječ *krosna* može se vezati i sa steslav. *krada* »lomča« < ie. *kròdā, prijevaj od ie. **qred-* »Gebälk«, s prijevajem *e* — *o* *qrod + *s* + *no*. *Boisacq* i *Mladenov* upoređuju sa gr. κρέω »tkati« i s prijevajem κρόκη »potka« < ie. **qrek-* + *no*. V. *krošnja*.

Lit.: ARj 5, 612. Ribarić, *SDZb* 9, 160. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 612. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 270. *ZSPH* 4, 213. *Mladenov* 258. *WP* 1, 433. 485. Torp, *A\Ph* 24, 90-94 (cf. *RSI* 2, 256-257). Reichelt, *KZ* 46, 330. *Boisacq*³ 513.

krošnja f (Vuk, praslav., »1° koš za sijeno (Dobroselo), 2° košnica, 3° kotarica, košarica (Dubrovnik, Kosmet), 4° (Bosanska krajina) sprava u vodi za hvatanje divljih pataka, 5° razgranati dio stabla«. Deminutivi na *-ica krošnjica* (17. v., Dobroselo) i na *-če krošjenče* (Kosmet). Augmentativ na *-etina krošnjatina* (Lika) = *-una* (Kosmet). Prijjev: *kròšnjast* (≈ *o drvo*) »1° s mnogo grana (Srijem), 2° (metafora) žensko čeljade maleno i poširoko« = na *-at kròšnjat* = *krosnat* (sa *sn* mjesto *šn*) (Rijeka) »širokih plećiju«. Na *-ar:* *krošñar*, gen. *-ára* »1° koji plete krošnje, 2° vrsta hrasta«. Hipokoristik *krošnja* »(metafora) čovjek trbušat«. Naziv *krošnja* kulturna je riječ. Arbanasi posuđiše *kròshnjë* (Skadar) »Korb«,

Bavarci *Krachse*, nvnjem. *Krächse*. Ovamo ide i rum. *crossnă* »1° Tragereff, 2° teret koji se nosi na leđima, 3° butora drva«. Značajno je da se rum. slavizam pojavljuje i sa *šn* pored *sn* *crossnă* (Neculce), *crossne*. Takva izmjena vidjela se i kod naziva *krosna* n pl. »stan, razboj« (v.). Zbog toga se mora uzeti da su obje riječi istog etimologijskog postanja; *krošnja* je samo sa sufixsom *-za*. Nalazi se još u bug., ukr. i rus.

Lit.: *ARj* 5, 613. *Elezović* 1, 331. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 624. *Mladenov* 258. *Tiktin* 441. *GM* 207.

krotak, f *-tka* (1496, Vuk), sveslav. i praslav. (*krotbkt) pridjev sa sufixsom *-tk* (kao *kratak*, *sladak*), »mansuetus«. Deminutivi od osnove *krot-* na *-(j)ahan kroćahan* = na *-jahat kroćahat* (16. v.), *krōtahan* (17. v.). Na *-bn neukrotan* (Jambrešić), na *-iv neukrotiv* = *neuhvatljiv* (Belostenec, Jambrešić). Složen pridjev od sintagme *krotkoćudan*. Apstrakta na *-ina kraana* (18. v.), na *-oca kratkoća* i na *-ost krotkost*. Denominal na *-iti kroćiti*, *kroćim* (17. i 18. v.) nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik zbog homonimije sa *kroćiti* »koračati« od *krok* (v.). Prvobitno se značenje vidi u sveslav. i praslav. denominalu na *-iti krotiti (se)*, *-lm (o- se, u-, s-)* »domare«. Odatle pridjev (upravo part. prez. pas.) *kratom* (16. v., jedna potvrda iz Dubrovnika), kao *pitom*. Radne imenice na *-telj krotitelj* i na *-nik krotnik* (18. v.). Rumunji posuđiše *a ocroti* »štiniti«. Njihov je apstraktum na *-eib: ocroteală* »zaštita« i na lat. *-torius ocrotitor* »zaštitnik«, s interesantnom promjenom značenja. Ie. veze nisu posve jasne. Ako je prvobitno značenje bilo »pitomiti — krotiti životinje kastriranjem', a to se čini udaranjem (upor. njem. *Pferde klopfen*), onda je prasadstvo s gr. *κροτέω* »udarati« očito, a ovo od ie. korijena **qret-* »schlagen«. *Mladenov* izvodi od ie. *(*s*)*qer-* / **qr-* »režem«. Upoređuje se i sa sanskrit. *srathnāti* (3. 1. sing.) »podaje se«.

Lit.: *ARj* 5, 607. 608. 613. 615. 8, 109. *BI* 2, 637. *Mazurami* 542. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 624. *Jačićev zbornik* 597-603. (cf. *RSI* 2, 226). *Holub-Kopečny* 188. *Bruckner* 270. *Mladenov* 258. *Gorjajev* 170. *WP* 1, 484. *Tiktin* 1079. *Agrell*, *Zur b. -sl. Lg.* 11. *Machek*, *Slávia* 16, 187. *IF* 53, 89. *Reichelt*, *KZ* 46, 330.

kròvata f (Dubrovnik, Cavtat, Stulić) »ovratnik, mašna, kòlarina (Korčula)«. Od mlet. *cravata* = tal. *cravatta*. Danas općeniti

francuzizam koji je došao preko njemačkoga: *kravata* (gradska riječ) < fr. *cravatte* (1651), a u fr. preko njem. *Krawat* — *Krabaten* < *Hrvat* (v.). Riječ je, kao moda odijela, postala internacionalna već u 17. v., kada su je po općem mišljenju nosili konjanici plaćenici *Hrvati*. V. *Hrvat*.

Lit.: *ARj* 5, 816. *REW* 2334. *DEI* 1147. 1167. 1177.

křpa f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*kvřpo), »1° Fleck, 2° Stück Leinwand«. Pridjevi na *-bn křpan*, poimeničen na *-jača křpnjača* »igla za krpjenje«, na *-ast křpast* »1° pun křpa, 2° cicatricosus«. Deminutiv na *-ica křpica* (Vuk, Kosmet, ŽK). Augmentativi na *-ina křpina*, na *-dina křpèina* = *-tma* (Kosmet), na *-urina křpurina*. Radne imenice na *-ar křpār*, na *-āc křpāč*, gen. *-ača* m prema f na *-ica křpāčica*, s pridjevom na *-ski křpāčkī* — na *-bc křpac*, gen. *-pea* (jedna potvrda, 17. v., upor. češ. *krpec*), na *-džija křpedžija*, na *-eničar křpeničar*, na *-jač křpljāč* m prema f *křpljačica*, složeno *kotlōkřp*, odatle hipokoristički *křpo* = *křpa* m »cipelar, postolar«, na *-an Křpan* (ličko prezime). Apstrakta: na *-nja křpnja*, na *-ež křpč* m, f ---- *křpeš* (Kosmet). Na *-hica křpilica* »velika igla«. Na *-at křpat* m (~ sukna, zemlje) »komad«, sa pridjevom *křpātan* (Lika, kamen) »koji se drobi«, deminutivom na *-bk křpatak*, gen. *-alka* i denominálom na *-iti křpatiti (se) (is-)* »mrtviti (se), drobiti (se)«. Od *křpa* dva su denominala kao obučarski termini, na *-ati* i *-iti* istog značenja, ali dijele narječja *křpati*, *-am (s-)* na zapadu (čakavski i hrv.-kajk.) = (štokavski) *křpiti*, *-im* na istoku (*do-*, *is-*, *izo-*, *na-*, *o-*, *s-*, *za-*), iterativi *-křpljati*, *-křpljivati* — *-křpljivali*, *-křpavati*, samo s prefiksima. Postverbalni *ōkřp* m (Vuk) »křpež«, *zakřpa* = *zakřpa* (Kosmet). Odatle imperativne složenice *křpikoile* m »lički naziv za Slovake« = *křpiloncija* m, *křpiguz* »1° igra (Srbija, Vuk) 2° křpelj, biljka setaria verticillata«. Glagol *křpati*, *křpam* (Kosmet) na istoku ima metaforičko značenje »1° habati, 2° mučiti se«, *pokřpāt* »uznemiriti«, *nakřpati*, *nakřpām* »natucati, rdavo govoriti« [v. *Arbanasin*, drugačije]. I prefiksalne glagolske složenice idu semantički (metaforičkim, afektivnim) putem: *nākřpati* »naknaditi«, *nakřpāriti* (Lika) »mukom i nategom sastaviti«, *ōkřpiti* (Vuk) »udariti«. Particip perf. pas. *křpljen* kao pridjev *křpljena (torba)* = poimeničen na *-ica křpljenica*. Nejasan je denominal *iskřpečati jedra* (Ljubiša). Naziv *křpa* kao obučarski termin kulturna je

riječ, koju posuđiše Arbanasi *kěrpě*, Rumunji *cârpă* »1° křpa, 2° (Moldavija) Kopftuch der verheirateten Bäuerinnen«, *carpaci* »obučar« < *křpač*, s rum. glagolom *odatle a carpaci* = *a cârpi* < *křpiti*, možda ovamo i *cârpânos* »škrt«. Stara je (praslav.) izvedenica na *-ja: křplje*, gen. *křpalja* f pl. (Hercegovina) »1° stare cipele, 2° cipele, hodaljke za snijeg«, koja se u značenju slaže sa stprus. *kurpe*, lit. *kurpė*, *kurpius* »postolar«, lot. *kurpe* »cipele uopće«, *kirpti* »krojiti«. Odatle na *-anik křpljānik*, gen. *-ika* (Vuk) »put napravljen od křpalja«. Ie. je korijen isti koji i u *křmj* (v.), tj. *(*s*)*ker-* »rezati«, u nižem prijevodu raširen s pomoću *p*: ie. **qerep-* »křpa, obučar«. Paralele su u gr. *κρηπίς* »crevlje«, lat. *carpere* i u keltskim narječjima stir, *cařem* »obučar«. Upor. još *krojiti* i *škornje* iz terminologije odijevanja i talijanizam *škarpa* (v.), od ie. **sqer-*.

Lit.: *ARj* 2, 599. 4, 278. 5, 625. 630. 7, 407. 9, 903. *Maretić*, *Savj* 46. *Elezović* 1, 191. 331. 2, 96. *Tentor*, *JF* 5, 210. *Košak*, *Emološka biblioteka* 21. *Miklošič* 143. 157. *SEW* 1, 669. *Holub-Kopečny* 189. *Bruckner* 229. *Mladenov* 266. *Trautmann* 146. *WP* 1, 425. *Gorjajev* 169. *Joki*, *Unt.* 141. *GM* 189. *Tiktin* 299. *Buga*, *RPV* 71. (cf. *IJB* 3, 150. *JF* 3, 201). *Boisacq* 515-516. *Machek*, *ZSPH* 18, 23-24. *Matzenauer*, *LF* 9, 12. *Reichelt*, *KZ* 46, 339. *Dimitrijević*, *Njf* n. s., 8 (1957), 19. ss. *Mičović*, *NJ* n. s., 9 (1958), 54-8.

křpeta f (Perast, Dubrovnik) = *křpila* (Prčanj) »1° pokrivač, prostirka izatkana od křpa 2° ime *Džuho Křpeta* u Držića« = *karpit* m »1° trpežnjak, 2° zastor, zaslon, zavjesa (Belostenec, Jambrešić)«, deminutiv *křpetica*. Od tal. *carpita* (13. v.) »1° sorta di parmo peloso per far coperte, 2° (na Siciliji i u Kalabriji) coperta pesante di lana rustica«. Upor. ngr. *καρπέτα* »giubba, tappeto« i istro-rom. *karpila* (Rovinj) »sorta di veste donnesca«, (Galežan) »1° coperta greggia da coprire il pane per farlo lievitare, 2° sorta di gonnac«. Vjerojatno dalmato-romanski poimeničen part, perf. od vlat. *carpire > tal. *carpire* < klat. *carpere*, u Boki i Dubrovniku ($\Gamma > e$) dovedeno u vezu sa *křpa*. Rašireno i u južnoj Italiji pa je možda odatle.

Lit.: *ARj* 4, 871. 5, 628. *Rohlf*s 917 (a). 1712. *DEI* 778. 779. *Ive* 136.

křpuša¹ f (Dubrovnik, Boka, Bakar) = *křpiša* (Vodice, Istra) = (zamjena sufixa *-uša* sa *-uza*) *křpuža* (Slunj, Rakovica) = (zamjena sa *-uča* je nepozudano) *křpuča* (Stulić) = (zamjena sufixa *-uša* sa *-ělja* prema *smrdelj*)

křpelj, gen. *-ělja* m (Vuk, 18. v.) = *křpijelj* (Vuk, Crna Gora) = (metateza $p - I > lj - p$) *křllep* = (odatle ispuštanjem dočeta *-ep*, hipokoristik ?) *křlja* f (*goveđa*, *ovčija*, Vuk) = *škřpelj* (Vodice, Istra) = (zamjena $p > /$ nije jasna, prema Bernekeru *křbha) *křšelj* = *křšijelj* »ixodes ricinus, Schafflaus, tabanus bovinus, melophagus ovinus«. Denominal na *-iti škřpeljiti se* »skopčati se, svezati se (metafora)« [V. za *křpelj* i s, v. *křlj*]. Capidan i Scheludko imaju još oblik *kapuš* m (bug.). Riječ je pastirski termin, zacijelo leksički relik iz jezika srednjovjekovnih Vlaha (upor. *kjelator*). Nalazi se još u arb. *kěpushē* f. Prema tom refleksu hrv.-srp. r je nastao iz rumunjskog reduciranog glasa *a*, koji je zamijenjen u bug. sa *a*. Takova zamjena postoji i za tur. reducirani glas *i*: *krluč* < *kılıç*, *krzluk* < *kızlık* (v.). Rum. istoznačna riječ glasi *capuša*, izvedenica stvorena s pomoću sufixa *-us*, *-usa* ilirotračkog podrijetla, od lat. *cap »glava«. Nije isključen ni naš sufix *-uša* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 628. 630. 652. 596. 651. *Ribarić*, *SDZb* 9, 197. *SEW* 1, 631. *Capidan*, *DR* 3, 204. (cf. *IJB* 11, 200). *Scheludko*, *BA* 2, 113. si. (cf. *IJB* 12, 148). *Giuglea* (cf. *IJB* 3, 226). *Puscariu*, *DR* 2, 592. sl. (cf. *IJB* 10, 182). *GM* 188. *REW* 1668.

křpuša² f (Dubrovnik, 16. v., Zlatarić) »zvrčka (prstima)«.

Lit.: *ARj* 5, 630.

křpušar (Split / ? / , Kolombatović, Brusina) »ptica glareola pratinctola L., zijavac, čičavac (ima kao *křpu* pod vratom)«. Prema ovoj indikaciji izvedenica je od *křpa*. Ali *křpuša nije u tom značenju nigdje potvrđena.

Lit.: *ARj* 5, 630. *Hirtz*, *Aves* 227.

křsmati, *-am* impf. (13. v., 16. v. dubrovački i dalmatinski pisci) = (danas vrlo često sa *sm* > *zm*, upor. *korizma*, *krizma*) *Křzmali*, *-ām* = (sa metatezom) *křmsali*, *-am* (16. v., rukopis) »čekati, oklijevati, tardare«, *břez pokrmanje* (1490), *pokrsmali* (14. v.) = *pokržrnati* (Menčetić, Lučić, Nalješković) »počekati«. Nalazi se -oš cslav. srpske provenijencije *křbsmati*. Pridjev na *-bn* (16. v., Stulić) *křsman* »koji křsma«. Upor. u antroponimiji *Křsman* m, *Křsmanija* f i prezime *Křsmanović* »Cunctator«. Radna imenica na *-lac křsmalac*, gen. *-aoca* m prema f *křsmalica*. Nije potvrđeno ni u Vukovu Rječniku ni u narječjima. Berneker upoređuje s upitnikom češ. *křsmati* »drängen, zwängen«, koje

se semantički nikako ne slaže. Možda stoji bliže *křzma* f (Bela krajina), *otroke v krzmi imeti* »nudo, ostro jih imeti«. Mažuranić pomišlja na *crastinare*, *crastinatio* od lat. pridjeva *craslinus* «sutrašnji», tj. »odgađati na sutra«, koje nije potvrđeno u romanskim jezicima. S većom vjerojatnošću Matzenauer upoređuje s lit. *karšinti* »moram facere, retardare«, koje komparatisti stavljaju u vezu sa *křšļav* > *kržļav* (v.). Ako se uzme to upoređenje kao ispravno, onda treba *krmsati* = *krsmati* upoređivati i sa češ. *kršati*, *kršnouti* »abnehmen« i pretpostaviti da je *kršamti izvedeno od nestalog pridjeva *kršan (upor. češ. *krš* »Zwergbaum«, ukr. *kors* »krčevina«) > *kršnati > (sa *m* > *sm*, upor. *benzin* Bosna < *benzin*) > *krsmati*, *krzmati*, *krmsati* »stariti, kržļjaviti na istom mjestu > (metafora) oklijevati«. Upor. *kršiti*, *kršjeti* (v.) »lomiti > oklijevati«.

Lit.: ARj 5, 631. 603. 10, 563. 559. Mažuranić 542. Pletersnik 1, 483. Miklošič 144. Isti, Lex. 311. 611. SEW 1, 631. Matzenauer, LF 9, 23. WP 1, 420.

Krsogon m (1275, prijepis 1546, prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = *Krševan*, gen. -*āna* (Budmanijev akcenat) = *Krševalj* (18. v., Kavanjin), veoma dobro potvrđeno lično ime u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. Od gr. složenog imena Χρυσόγονος »u zlatu rođeni« preko dalmato-romanskoga. Hipokoristik s pomoću nenaglašenog lat. deminutivnog sufiksa *-ulus* *Cressulus* isto je tako dobro potvrđeno u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku. Očevalo se do danas kao prezime *Grižogono* (Zadar) i *Kršul* (1422) na Kvarneru i u Hrvatskom primorju.

Lit.: ARj 5, 632. 651. 657. Jireček, *Romanen* 2, 30. 3, 32. Stefanie, *Rad* 285, 91.

Krstencije m (Hrvojev misal) = *Kr'stancie* (Baromié) = *Rkstencija* (metateza *rks* < *krš*) pored *Krstencija* i *Krstancija* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491), *Krstanice* (Asemanov evandelistar mjesto *Krstanæ*). Od lat. *Crescentius* (možda prema dalmato-romanskom izgovoru). Značajna je disimilacija u suglasničkoj grupi *sis* > *st*. Ista pojava nalazi se i u *krstijenta* f (18. v., Dubrovčani, Zuzeri, Stulić), deminutiv na *-ica* *krstijeničica* »kruh što se mijesi na krsno ime (Srbija, Banat), za neku osobitu priliku, kao krštenje, krsno ime, kruh potpeponi (Zuzeri), placenta species quae sub cinere tantum coquitur«. Budmani veli da nije čuo tu riječ u Dubrovniku ni u okolici. Upor. *krstak*. Dočetak *-enta* upućuje na po-

stanje od part. prez. *crescente*. Pojava *st* za lat. *se* mogla bi se tumačiti i preko daim. -rom. *sk* < lat. *se* ako se uzme da se unakrstila lat. *crescente*, *Crescentius* sa *krst*. Upor. *carsainta*, *carsenta* (Pontremoli) »focaccia crescentina«. Inače je lat. *crescere* posuđeno u Dalmaciji (Paštrovići, Dubrovnik, Perast, Božava, Rab) samo prema toskanskom izgovoru *krššiti*, -im pf. (Vuk) prema impf, na *-va-* *krešivali*, *krššivam* (Vuk, Boka) »povisiti (plaću, afit, fit), napredovati (subjekt *kruh*, *težina*)«.

Lit.: ARj 5, 525. 640. Miklošič 139. SEW 611. REW⁹ 2317. DEI 1153.

krštūr, gen. -*ira* m (Mikalja) = *krššēr* (hrv.-kajk.) = *kūstūr* (hrvatski gradovi) »uštrcaj, štrcaljka« = *glistir* (rukopis 14. i 15. v.). Od tal. *erislere* = *cristeo* — *cristero* (14. v.) = fr. *clistère* (14. v.) < kslat. *clyster*, gen. -*eris* < gr. κληστήρ, gen. -ήρος, od κλύω »perem«. Medicinska učena riječ grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 199. 5, 641. Jagić, *ASPh* 8, 319. *DEI* 984. 1165.

křšļa f (Bosna) = *křšļa* (Kosmet) »1° vojarna, kasarna«. Balkanski turcizam (tur. *kışla* »zimovište«, izvedenica od *kış* »zima« s pomoću *-la* kao u *damlā*, *Tuzla*) iz turske vojne terminologije: bug. *kasla* »1° caserne, 2° quartier d'hiver, 3° hivernage«, arb. *kēshla* »isto«, cine, *calla* f »caserne, lieu où l'on fait paître les troupes pendant l'hiver«. Upor. još složenicu *kiš-karpuz* (Kosmet) »lubeničica ozimača«. Glede tur. *z* > *r* upor. *krz* (v.).

Lit.: Skok, *ASPh* 35, 346. bilj. Elezović 1, 336. 2, 525. GM 189. *Mladenov* 267. *Pascu* 2, 119., br. 225. *Deny* 582.

křšļjav, pridjev na *-av* (18. v., Vuk), »što slabo raste te ispušta malene grane«, na *-at* *kršļjav* »neprocvaćen«, sa ž mjesto *š* *kržļjav* (Vuk, Dalmacija, slov.), poimeničen sa *-ac* *křžļjavac*, gen. -*avca* m (Lika) prema f na *-ica* *křžļjavica*, s hipokoristikom *křžļje* m prema f *kř žija* (Lika). Denominali (inchoativi) na *-ēti* *křšļjavjeti*, -*lm* (Stulić), na *-ati* *křžļjati*, -*om* (Piva-Drobnjak) »sporo rasti«, *zakržļjavitī*, -*lm* pored. *zakržļviti*, -*im*, *zakržļjali* pored *zakržļjali*, *zakršļjaviti*. Mjesto sonantnog *m* pojavljuje se u *zakušļjaviti*, -*lm*. Pored *kršļjav* u Srbiji *krđžav*. Glas *u* mjesto riš mjesto ž objašnjaju se unakrstavanjem sa *kršiti* (v.), *kruh* (v.) »mrvica«. Glas *dž* mjesto ž je turciziranje kao u *krđža* mjesto *krža* (v.). Osnova *krž-* izvedenica je na -*jo* od praslav. *kwga* > rus. *korga* »verkrüppelter Baum«, s pridjevom

koržāvvyj »verkümmert«. Ovamo ide i sa *-za* *krza* f (Lika) »kvaka na čekrku«. Rumunji posuđiše *cârjă* »1° štaka, 2° Krummstab des Bischofs«, *cârjanca* »crnomorska riba abramis vimbla«, na *-av* > *-ob* *cârjob* — raširen sa lat. *-alus* > *-at* *cârjobat* »krumm, gekrümmt«. Ne zna se ide li ovamo *kržļjati*, -*am* (Piva-Drobnjak) u značenju »tovariti i prenositi stvari na konju«. Možda je unakrstavanje sa *krcati* (v.) < *carriadiare > *kržati, ali se ne zna kako je do toga unakrstavanja došlo. Matzenauer upoređuje *kršļjav*, *zakršļjati* sa lit. *karšti*, *karštu* »tenescere«, sanskrt. *kars* »attenuare«, ir. *créas*. To je upoređenje suvišno, kad se *kršļjav* ne može dijeeliti od *kržļjav*, a ovo se vrlo dobro tumači iz slavenskih sredstava. Dopustiti se ipak mora da je *s* > *š* mogao nastati u vezi sa *-ļjav*, a *šļj* > *žļj* može biti asimilacija zvučnih suglasnika. Ako je tako, onda bi korijen bio isti koji u češ. *krs* »Zwergbaum«, *zakršlý strom* »verkümmertes Baum«.

Lit.: ARj 5, 531. 654. 713. Vuković, *SDZb* 10, 389. Loewenthal, *ASPh* 37, 390. Matzenauer, *LF* 9, 22. *SEW* 1, 667. *Tiktin* 296. *WP* 1, 420. *Holub-Kopečný* 189.

krt m (Vuk, Kosmet) = *kft*, gen. *kfta* m (ŽK) prema f na *-ica* *krtica* (17. v.), sveslav. i praslav. (*kri, *tb*), »talpa«. Augmentativ na *-ina*: *krтина* (Piva-Drobnjak) = *krтина* (Vuk) »Г' krt, 2° krtičnjak« [usp. i od *krtnica* > *reketnica*, v.]. Na *-njāk* *krtnjāk* (18. v.) = na *-injāk* *krtnjāk* (18. v., Slavonac) = *krtnjāk*, gen. -*inka* (Kosmet) = *krtičnjak* (od *krtica*, Vuk), zamijenjeno složenicama *krto-rōvina* = *knorovnjak* (Ludbreg) = skraćeno (haploglogija) *kriovina* (sjeverna Hrvatska, Velika Gorica) = *krtovinec* (Ludbreg). Na *-aia* *křtača* (Kosmet, argot, boškački) »(metafora) krmača«, s pridjevom na *-in* *křtačin*. Na *-og* (upor. *brlog*) *krtoq* m (18. v., Vuk) »smetlište, đubre«, s denominálom na *-iti* *krtožiti*, -*im* (Vuk) = *zakřtožiti* (Vuk) = *zakřtožil* (Kosmet) »načiniti nered u kući«. Rumunji posuđiše *câr-tiță* »\ Maulwurf, 2° (metafora) Geschwür« u dva značenja kao u bug. *kratičina* »Skrofel (metafora, pored pravog značenja)«. Litavske usporednice objašnjavaju postanje praslavenskog naziva za životinju. Lit. pridjev *krutiūs* »rührig, beweglich, regsam« s denominálom *krutėti* »sich regen« veli da je praslav. naziv bio prvobitno pridjev koji je, poimeničen, prenesen na životinju. Lit. naziv *kurmīs* »krt« pokazuje drugi sufiks *-m* i ne slaže se ni u deklinaciji sa praslavenskim; *krt* »talpa« je

praslav. inovacija. Dalje ie. usporednice nisu utvrđene. Zacijelo je to prvobitni particip na *-to*. Mladenov vidi u ie. *qert 1 art korijen *(*s*)/*ker-* »rezati«.

Lit.: ARj 5, 657-658. Vuković, *SDZb* 10, 389. Elezović 1, 333. Miklošič 144. *SEW* 1, 631. *Holub-Kopečný* 189. *Bruckner* 266. *ZSPH* 4, 216. *Mladenov* 259. *Trautmann* 143. *Tiktin* 301. *Hirt*, *PBB* 23, 334. *Lekov*, *Slávia* 13, 412.

*kručina f »žuč, jed« (iskonstruirano od Budmanija prema pridjevu na *-bn* *kručibnib* kod Danila). Nije potvrđeno u modernim narječjima: u je nastalo iz *nazala*, č: upor. polj. *kręcz* »Kopfdrehen«, slov. *ukrokniti*, *ukróčili* »saviti«. Rum. *crîncn* =- *crîncenii* (sa *-it* < lat. *-itus*) »grausam, grimmig, mörderisch, blutig«, *crîncenie* »okrutnost«, *a se încrîncena* od steslav. *krpčina* »Galle, Zorn« dokazuje da je postojala u južnoslavenskom. Praslav. je od ie. korijena *(*s*)/*qcr-* »okretati, savijati«, nazaliziranog i u prijevodu i raširenju s pomoću *-ko* *(*s*)/*qrenq-* / **sqronq-*.

Lit.: ARj 5, 660. *Tiktin* 438. Miklošič 142. *SEW* 1, 625.

krudeo = *krudel* pridjev (15. v., Marulić: *ta knidela dud*) »okrutan«, s prefiksom *pre-*: *prekrudcl* »u prevelikoj mjeri«. Od lat. > tal. *crudele*, učen pridjev izveden na *-élis* od lat. *crūdus*. Odatle apstraktum na lat. *-itas* > tal. *-tade* > *-tà* *krudelitad* f (16. v.), *krudēltāt* (16. v.).

Lit.: ARj 5, 660. 661. II, 573. *REW** 2341. *DEI* 1178.

krūg m (Vuk), sveslav. i praslav. (*krpgz), bez paralele u baltičkim jezicima, »1° okruglo mjesto, 2° Kreis, cercle, 3° Scheibe, okrugla daska preko neiscijedena sira, kisela kupusa (Kosmet), 4° zaokružena zemlja, 5° ravnica, 6° brežuljak, 7° pećina (Vodice), 8° vrh gore, 9° toponim«. Pridjevi na *-bn* *kružan* (17. v., čakavci), *kružni*, poimeničen na *-ica* *kružnica* (geometrijski neologizam), na *-ši* *krūgao*, *ī krugla* (steslav. i rus.) poimeničen na *-aia* *kruglača* »sitna okrugla šljiva«, na *-ica* *kruglica* (Belostenec, Zagreb) »brassica rapa saliva«. Na *-jak* *Krūgljak* (ŽK) »oronii í«. Deminutivi na *-ić* *kružić* (Stulić), na *-bk* *kružok*, gen. -*ška* (Stulić), na *-ac* *krūžac*, gen. -*šca*, odatle na *-ić* *kruščić*, ovamo i najnovija posuđenica iz rus. *kružok*. Augmentativ na *-ina* *kružma* (Bistrac, Samobor) »nutarnji dio mlinskog kola«. Na *-alica* *krugatica* »zmija«. Složenica od sintagme *crnokrug*. Prilog na *-bce* *krušci* »u krugu, naokolo«. Denominal (faktiv) na

-iti *kružiti*, *kružim* (i u drugim slavinama) »1° praviti krug, circumdare, 2° (objekt *žito*, na *rešet*) cribrare«, odatle imperativna složenica *kružipostelja* f »zavjesa oko postelje«. Vrlo često s prefiksom *o-* kao u većini slavinama, jer se *o-* spaja s predodžbom »okolo«: *okrug* (prevedenica) »arrondissement, kotar, Bezirk«, s pridjevima na *-bn okružni* (~ *predstojnik*) i prevedenicom *okružnica* »Zirkular«, na *-bi okrugao*, f *-giä*, poimeničen na *-jak Okruglják* »oronim (Zagreb)«, na *-ica okruglica* »vrsta kruške«, na *-ost okruglast*, na *-jast okrugljast*. Denominali: *okružiti*, *okružim*, s postverbalom *okrug* f »jašmak« i impf, na *-va- okruživati*, *okružujem* pored *okružavati*, *-vam'*, *kružiti*, *kružim* (Vuk) »rešetanjem odijeliti pljevu od žita« = *skružit* (Kosmet) »saviti se u krug« = *skružit* (Smokvica, Korčula) »žlicom pokupiti skorup ili pjenu« prema impf, na *-va- skruživati*, *skružavati se* (Baranja) »ustručavati se«. Odatle postverbal *skruž* f »korniž«. Deminutivi na *-bk skružak*, gen. *-ška* »ono što se skupi na vrhu kad se žito skružnje«, na *-bc skružac*, gen. *-Sca* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »konj kratak ali jedar«. Pridjev na *-ast skružast* (Pavlinović) »zdepast«. Prilog *naokružec* (Relković). Glas *u* je nastao iz nazala *G*: upor. steslav. *kręcz*, polj. *krąg*. Rumunji posuđiše u dva lika: *cring* »1° Kreis, 2° Kugel, 3° Busch, Gehölz, Hain«, iz starijega *krpъ*, i mlade *krug* »put planete (astronomski termin)«; Mađari isto tako u dva: *korong* = *kuruzslo*. Postoje germanske paralele: stvnjem. *hring*, nvnjem. *Ring*, s glavom *hringan* = *ringen* i gót. *hrugga*, nvnjem. (*Wagen*)*runge*. U prvooj je usporednici ie. korijen **(s)qer* »okretati, zavnuti« nazaliziran i raširen s pomoću *gh*: **sqreng-*, a u drugooj, kao i u slavinama, u prijevooju **sqrongh-*.

Lit.: *ARj* 5, 661. 662. 663. 679. 699. 7, 471. Ribarić, *SDZb* 160. *Elezović* 1, 334. 2, 237. Maretić, *Savj.* 46. *Miklošič* 142. *SEW* 626. *Holub-Kopečný* 189. *Bruckner* 265. *KZ* 45, 46. *Trautmann* 139. *WP* 2, 570. *Mladenov* 260. *Tiktin* 438. *Unbegaun*, *RES* 12, 24. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 541.

krugla f (hrv.-kajk., rukopis 15. v.) »nekakav sud« = *krugla* (ŽK) »zemljani sud za ocat«, slov. *krugla* pored *krugla*, *-lja*. Od stvnjem. *crugela*, nvnjem. *Krūgel*, madž. *koroglya*. Ovamo još *krugla* f (rukopis 16. v., Aleksandrida) »kugla, lopta« < unakrštenje njem. *Kugel* i domaće *krug* (v.). Noviji germanizam, hrv. gradova *krigl* (sa /) pored *krigla*.

Lit.: *ARj* 5, 628. 663. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 628. *Schuchardt* 19. Štrekelj, *DAW* 50, 31.

kruliti, *-i* impf, (sjeverozapadni krajevi, Rijeka, subjekt *svinje*, *creva*) = *krüllt* (ŽK) = *kruljiti* (Jačke), *creva krúle* (Cres), *svinje krulju* (Krašić), slov. *kruliti* pored *kruliti*, »1 guritati, 2° zavijati u trbuhu«. Onomatopejsko podrijetlo glagola vidi se po varijacijama: *kr* > *gr*: *gruliti* (slov., slvč.) »sonum edere, murmurare«. Ista promjena i u lat. *grunnio*, gr. γρυνλιζω. Sap mjesto / *krupati*, *-a* impf. (Belostenec) »guritati«. Ta se onomatopeja nalazi i u poljskim narječjima. Zamjena *kr* > *r* (preko *kr*) *ruliti* impf. (Mikuličić, čakavski ?) »rukati, roktati«, s augmentativom *rulina* »puer plorane«. Ovamo ide i termin za skidanje kukuruza s klasova: *rulliti*, *ruljīm* impf. (Hrvatska, Kosinj Donji, Bjelovar, Slavonija) »sinonim: runiti, kruniti« i izvedenice na *-ač* i *-ača* *ruljač*, gen. *-ača* = *ruljača* »sprava za ruljenje kukuruza«. Da je tako, dokazuje varijanta *kruniti*, *krumm* impf. (18. v., Vuk) »runiti, drobiti, mrviti«, *okruniti*, *okrunim* pf. (objekt *kukuruze*, *suho cvijeće*) prema impf, *okrunjavati*, *-krūnjujem*. Kad je izvedenica od *kruna*, akcentat je drugi: *okruniti*, *-im*. Odatle na *-jača krunjača* »mašina za krunjenje kukuruza«. U Lici u istom značenju *krušiti*, *krūširn*. Tu je unakrštenje onomatopejskog glagola sa *trusiti* (v.). Sa *r-* mjesto *kr-* *rimili*, *rūnim* (Vuk, Boka, Virovitica) (*ob-*). Prema *samiti* < *šapnuti* od *šapat kruniti* u značenju »mrviti, drobiti« moglo bi se shvatiti i kao perfektivni nominal na *-nuti* od *krupa* »mrvica (v.)«.

Lit.: *ARj* 5, 666. 677. 673. *NJ* 6, 85. Tentor, *JE* 5, 209. *Miklošič* 143. *SEW* 1, 629. Matzenauer, *LF* 7, 194. 9, 15.

krumpáč m (Belostenec, hrv.-kajk.) = *krompáč* =-- *krampač* (Lobor, Josipdol, Hrvatska) = *krumpak* (Hrvatsko zagorje) = *krompáč* (Martijanec, Hrvatsko zagorje) »gavran, corvus corax«. Izvedenica je na *-ač* i *-ák* od onomatopejskog glagola *krupati* »grakati«, koji opominje na slov. onomatopeju bez umetnutog *m* pred labijalom *krápati*, *-ā*, *-pije* (Štajerska) »glucken« i na onomatopeje *kro* (Bukovica, Dalmacija) »clamar bubonis« i *kruk*, *krokar* (Gérovno) »corvus corax« = *krokač* (Donji Miholjac), *krokati* (o vrani) = *kroktati* = *groktati* (v.), *krokotati* = *krkati*, *krokotavac*. Sve oformljene onomatopeje, koje oponašaju glas ptica koji ornitolozi pišu *krack*, *kruck*.

Lit.: *ARj* 5, 666. *Pleteršnik* 1, 476. Hirtz., *Aves* 214. 226. 229—230.

krumpak m (Belostenec, hrv.-kajk.) »hrom, krivih nogu, šantav«, zacijelo izvedenica na *-ak* (upor. *gluhak*) od *krupati*, *-am* »hramati«.

Upor. slov. pridjev na *-ast krumpast* »šantav«. Od austrijsko-njem. *Krumpe*, stvnjem. *krump*, nvnjem. *krumm*.

Lit.: *ARj* 5, 666. *Pleteršnik* 1, 481.

krumpir, gen. *-ira* m — *krumpir* (ŽK) = *krumpīr* (Srbija, Vuk) = (pseudoejakavizam) *krumpijēr*, gen. *-éra* (Lika) = (metateza i disimilacija *r - r > l - r*) *kumplir*, gen. *-irā* (Šolta) = (zamjena dočetka *-ir* sa *-iš*) *krumpiš* (Valjavec, hrv.-kajk; ta je zamjena nastala prema slov. deminutivu *krumpirčkd*) = (sa disimilatornim ispadanjem prvog *r*) *kumpīr* (Lika) = *kumpijīr* (Lika) = *kōnpīr* = *kumpīr*, gen. *-irā* (Šolta, Cres, Hercegovina) = *kumpīr* (Mošćenica, Istra) = *kornpīr* (Brusje) = *kompīr* (Kosmet) »sinonim: krtola, pomme de terre, patata«. Balkanska riječ njemačkog podrijetla nvnjem. *Gruntbir* = *Grundbirne*: rum. *crumperm*, arb. *kampir* = *vampir*, bug. *kamperi*. Također slov., češ., polj. i ukr.

Lit.: *ARj* 5, 250. 273. 611. 666. 781. Hraste, *Rad* 272, 18. *JE* 6, 187. Ribarić, *SDZb* 9, 170. *Elezović* 1, 307. Tentor, *JF* 5, 209. *SEW* 1, 622. Schwarz, *ZSPH*, 5, 125. *GM* 172-173. *Tiktin* 444. *Niedermann*, *WuS* 8, 33-97 (cf. *JF* 3, 214). *Spitzer*, *WuS* 4, 147-165.

krūp m (1671, u čakavskom tekstu) = *krupa* f (Marulić, Vuk), sveslav. i praslav. (**kręp-* i **krup-*), »1° (sitan) grad, solika, sugradica, 2° djeteca bolest (tjera napolje vrlo sitno), 3° toponim (*Krupa*) i hidronim (*Krupajd*)«. Pridjev *krupan* (~*pno* *vrime*, Banovac) = *krūpēn* (?), Barakovic). Etimologijski nije identičan pridjev *krupan* (Vuk) »velik, crassus (čovjek, riba, konj, vo, pitanje; opozicija: sitan), korpulentan«, raširen na *-ičav krupničav* (*hljeb*). Poimeničenja na *-ič* *krupnič* »trava«, na *-ik* *krupnik* (Vuk) »1° biljka, 2° strmmo žito, zrno krupnije od ječma (Kosmet), 3° toponim«, apstrakta na *-ina krupnina* (18. v.), na *-oca* = *-ost krupnoća* = *krūpnost* = na *-za krupnja*, na *-jača krupnjača* (Kupčina) »vrst šljive«, na *-jāk krupnjāk* (južna Dalmacija (?)) »biljka *salvia verbenaca* L., na *-ica krupnica* (Bastaji) »vrst jabuke«. Inhoativ *krupnjati* »postajati krupniji«. Složen pridjev od sintagme *krup(n)ostasan* (Bella, Stulić). Deminutiv na *-ica krupica* »mrvica« = *krupica* (Kosmet), s pridjevom *krupičav* (Lika) »pun krupica«, na *-zk krupak*, gen. *-pka* (upor. rus. *krupka*) »lychnis coronaria«, (odadle izvedenica na *-zo* ?) *krupač* (Niš) »divlja sparga; sinonim: zečji lan« = *krupavče*, deminutiv na *-če* od pridjeva

na *-av*, koji je poimeničen na *-ica krupavica* (Piro) »grad«. Na *-atica krūpatica* (Vuk) = *krūpaika* »riba cyprinus«. Ovamo možda na *-iš krupis* »biljka *aconitum napellus*, nalijep«. Denominal od *krupa* na *-iti krupili*, *krupī* (18. v.) »padati kao grad«, *prekrūpiti*, *prēkrūpīm* »krupno samljeti, bungurati«, s postverbalom *prēkrupa* »istucan nesamljen u brašno ječam; sinonim: bungur«. Ovamo zacijelo kao izvedenica od nepotvrđene imenice na *-ilo krupiliti* (Brod) »tesati kamen«. Glas *u* je nastao iz dva praslav. samoglasa *Q* u *krupa* »grad« i od *M* u *krupan* »velik«. Rumunji posuđiše oba vrela: od *o* > *în crîmpeiu* < »*kropelb »kurzes Stück, Endchen«, sa svojim denominálom na *-a* < lat. *-are crîmpeia* »zerstückeln« = na *-ot crîmpoți* = *crăpați*, na *-ica crîmpîță* »Stelle, wo di Kettenfaden sich verwirrt haben«, *crupi* m pl. »Grütze« = Mađari *korpa*. Posredstvom velebitskih Vlaha rum. imenica *crîmpotă*, odakle je izveden glagol *a crîmpoți* na *-i* < lat. *-ire* ili *crampot* »Stück, Bruchstück« očuvala se u imenu velebitskog (bunjevskog) sela *Krmpote* f pl. (Hrvatska, Modruš, Rijeka), s pridjevom *krmpotska* (*satnija* = *kumanija* graničarska), *krmpotski uskoci* (1657) i u prezimenu *Krmpotič*. Kako je već rečeno, u izvedenicama slila su se dva praslav. korijena, pa ih je danas bez posebnih semantičkih studija teško razlikovati. U praslav. nisu bili homonimi. Jedan sa *ç* > *u* upor. polj. *krępy* prema *krupa*, od ie. **(s)qerehb 1 -p-*, nazalizirano **(s)qremb-*, s prijevoojem **(s)qrombh-* i drugi sa *u* < ie. *ou* od ie. **qreup-*, s prijevoojem **qroup-* »sich verkrusten«, prema Meilletu od baze **(s)qereu-*, od **sqer-* »rezati«. Oba ie. korijena pokazuju u slavinama isto raširenje s pomoću *p* kao i arb. *krípē* — *krýpē* f »so«, koja nije posuđenica iz hrv.-srp. Upor. lit. *grūbas* »krupas«.

Lit.: *ARj* 5, 603. 674. 677. 11, 573. *Elezović* 1, 334. *AA* 2, 315. *ASPh* 8, 255. *Miklošič* 142. 143. *SEW* 1, 626. 630. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 267. 272. *KZ* 42, 354. 51, 234-235. *Mladenov* 258. *ASPh* 36, 122-124. *Tiktin* 438. 461. *WP* 1, 482. 2, 590. *Persson*, *IF* 35, 207. *Buga*, *RFV* 71, 50-60. 464-471. (cf. *JF* 3, 201. *IJB* 3, 150). *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 166. *GM* 206.

kruška f (Vuk, danas općenito u književnom jeziku sa sufiksom *-šba* kao u *jabuka*, s tim sufiksom steslav., slov. i češ.) — (arhaizam bez tog sufiksa) *krūša* (rukopis 16. v., Kosmet, bug., toponim) = *krūšva* (Vrančić, Mrnavić, Primorje, nekada deklinacija *u* > *y*, gen. *-vue*) — (sa *kr* > *hr*, upor. *hlače*) *hrūška*

(sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi, Vodice) = *hreyško* f (Bednja) = *hrušva* (sthrv., sjeverni čakavci) = *ruska* (ŽK) = (sa *hr > fr*) *fruška* (Vodice), baltoslav., sveslav. i praslav., »piras«. Izvedenice od svih tih tipova nalaze se, ako ne u općim riječima, a ono u toponimima. Od *kruška*: pridjevi na *-in kruškin* (potvrđen i u toponomastici), na *-ov kruškov* (Vuk), poimeničen na *-čc kruškovac* »štap«, na *-ala kruškovača* »1° batina, 2° toponim«, na *-ica kruškovića* »rakija«, sa hipokoristikom *kruška* »rakija od divlje kruške«, deminutivi na *-ica krušičica*, »1° mala kruška, 2° toponim u sing. i pl., *Krušičica* (dubrovački kotar, glede *šč > č* upor. *ubručić*), na *-ič krušičić* (Vuk). Od *kruša*: na *-ik krušik* (Vuk) »1° mjesto zasadeni kruškama, 2° toponim«, na *-ar* toponim *Krušar* (Srbija), pridjevi na *-/* toponim *Krušedol* (prvi dio lokativ), na *-ev* toponim *Kruševo* (Makedonija, Kosmet), poimeničen na *-čc Kruševac*, gen. *-vca*, na *-ica Kruševića*, kol. na *-je Kruševlje* (Kosmet). Od *krušva*: deminutivi na *-ica krušvica* (Primorje), na *-ič krušvić* (Cres, Istra) »biljka«, na *-jak Krušljak* (toponim, Srbija, upor. *slivljak* ŽK glede sufiksa). Od *hruška*: deminutiv na *-ica* toponim *Hruschiča* (1395), pridjev *Hruševo* (Slavonija). Od *ruska* pridjev *ruškov* (Varoš, Slavonija, Brod), poimeničen na *-čc* toponim *Ruškovac* (Garešnica). Od *fruiiva*: deminutiv *Frušvica* (toponim, Vodice). Sa *g-* mjesto *k-* *graška* (slov., polapski, češ. /g > hl, polj., i rus.) ne nalazi se na hrv.-srp. teritoriju. Osciliranje *k/g* upućuje na pozajmicu. Voće dolazi s istoka: kod Kurda *koreši* = *kurest*. Posrednici bi bili Avari (?). U baltičkoj grupi potvrđena je u stprus. *crausios* »kruške (pl.)« prema sing. *crausy*, lit. *kriaušė-* pored *grause*, lot. *krausis*. Pomišlja se i na evropski supstrat kao izvor, protoevropska ili praevropska riječ.

Lit.: ARj 3, 719. 5, 683. 684. 678. Jagić, ASPH 1, 431. Ribarić, SDZb 9, 152. Elezović 1334. Miklošič 80. SEW 1, 358. Holub-Kopecný 134. Bruckner 160. KZ 45, 53. ZSPH 4, 215. ASPH 29, 119. Vasmer 314. Trautmann 258. Löwenthal, WuS 10, 151.

kružāt, gen. *-ata* m (Vuk, Risan, Ljubiša, Mikalja, Bokelji) »čohana kratka haljina, sa srebrnim pucetima s obje strane (presamiti se i po njoj se opaše)« = *kružat* (čakavski, Istra) = *krožat* (Malifnská) = *križSt* (Božava) = *krđzet* (Šibenik) = *krožet* (Dalmacija) »ženski prsluk koji se veže straga«, »vestmentum sine manicis minus, panciotto«. Od mlet. *erosalo* (deminutivni sufiks *-atto* =

-etto), tal. *corsetto* (14. v.), krčko-rom. *corsalo*, *krođato* (Piran, istro-rom.), *corsaletto* < fr. *corselet*, deminutiv na *vlar.* *-ittus* > *-et* od fr. *cors* (pisano danas *corp's*) < lat. *corpus*. U tal. nastalo je unakrštenje sa *crux* > *croce*, *crose*, prema Budmaniju *incrociato*, jer vez izgleda kao *krst*. Upor. semantičku paralelu njem. *Leibei* > *lājbak* od njem. *Leib* »corpus«. Od tal. *corpo* sa dvostrukim deminutivom *-ett* + *-ino* *corpètin*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *corpetto* + *-ino*. Ovamo ide *korosamé* f pl., gén. *koròsanātā* (Dubrovnik, 18. v.) = (haplologija) *ki-osante* »Brašančvo, Tijelovo«. Dubrovački pisci prevode »aliti tijelo gospodinovo = tijelo slavno (Budva)«. Upor. kod katolika Arbanasa *korbi Krishtit* (Ulcinj) »Tijelovo«. Od lat. *corpus sanctum*. Upada u oči f pi. i ispadanje *p*. Od plurala *corpora* poimeničen pridjev na *-alis* *corpōrao*, gen. *-ala* (16. v.) »misna prostirka pod kalež (crkveni termin)« — *corpūrao*, gen. *-ala* (15. v.) < lat. > tal. *corporale*. Na *-acija* *corpōracija* f (19. v.) < lat. *corpōratia* preko njem. *Korporation*, tal. *corporazione*.

Lit.: ARj 5, 346. 347. 688. 11, 696. Cronia, ID 6. Štrekelj, ASPH 14, 529. Ive 75. Banali 2, 197. REW 2248. DEI 1119. 1124.

kružati, *-am* impf. (Slavonija, mlinarski termin, objekti *pšenica*, *ječam*) »sinonimi: mlatiti, grūšiti, grūšim (od *gruh*, v.); das Getreide spitzen«.

Lit.: ARj 3, 483. 5, 688.

křv, gen. *krvi* (Vuk), danas po deklinaciji f, nekada po deklinaciji *ū*, upor. slov. *krt* — *křv*, gen. *krvi* pored *křva* m, f (Kosmet) = *krī*, gerī, *krvi* i (Cres, Poljički statut), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*krivb, *kry*, gen. *kwve*), »sanguis«. Pridjev na *-ən* *křvan* (1453, 1585, sveslav. i praslav., *^~vna osveta*, *^~mi neprijatelj*), određeno *krvni*, poimeničen na *-ik* *krvnik*, gen. *-ika* m = (sa *vn > n*) *krmk*, gen. *-ika* (Boka) prema f na *-ica* *krvnica* (16. v.) = (sa *vn > mri*) *khnnica* (Crna Gora, upor. *Crnica*), s pridjevom na *-ən* *křvničan* i na *-ski* *krvnički* i denominálom na *-iti* *krvničiti*, *křvnm* (Vuk, Crna Gora) »dužiti nekoga za krv«, *uskřvničit se* (Kosmet, subjekt pas) »biti krvav« i apstraktum na *-ina* *krvnina* »Blutgeld«; na *-en* (kao u *crven*) *křven* »crven kao krv«, na *-av* *krvav* (i u drugim slavinama), određeno *krvavi* (Kosmet), raširen sa *-ən* *krvāvan* i na *-ast* *krvāvast* (Istra) »crvenkast«, s poimeničenjem *krvāvnica* »šuljevi«, poimeničen *krvdvac*, gen. *-avca* m »1° različita

značenja, 2° toponim«, na *-ica* *krvavica* (Istra) »1° različita značenja, 2° Blutwurst, 3° biljke, 4° crvena zemlja, 5° u pl. šuljevi, 6° toponim« = *krvavica* (Kosmet) »travka od koje se klas meće u nos da bi išla krv, jer se misli tako izlijčiti glavobolja«, (haplologijom) *křvica* »rana konja na vratu«, s pridjevom na *-jast* *krvavlčast* (Istra) »subruber«, apstraktum na *-ina* *krvavina* (Istra) »crvenilo«, s faktitivom *krvaviti*, *krvavim* (nalazi se i u drugim slavinama) *(-iš, o-) prema iter, *iskřvavljavati*, na *-uša* *krvavuša* »vrst breskve«, na *-ka* *krvavka* »biljka«, složenica od sintagme *krvavoča* m, f (sa *oo > o*, srednja Dalmacija, Pavlinović) »čeljade izbuljenih očiju«, denominat *krvaviti*, *krvavim* (o-, s-). Imenice izvedene od *krv*: *krveždina* (Dubrovnik) »krv pomiješana s gnojem iz rane« je augmentativ na *-ina* (sa nejasnim *žd*) kao i *krvuščina* (iz *čira*, Poljica), *křvina* i *krvušina*. Deminutivi na *-ča* *krvca* f (17. v.), na *-ica* *krvica* (Istra), s prefiksom *su-* *sůkrvica* (Vuk) = *sů-* f (Vodice) »Bluteiter«. Radne imenice na *-čc* (tip *krovac*) *křvac*, gen. *-vca* »ubilac, ubica, krvnik«, na *-ar* *křvār* (Glina) »barbir, berberin koji pušta krv«, proširen na *-nik* *krvānik* (hrv.-kajk., Jambrešić). Upor. toponim *Krvārići* (Krašić, Zagreb). Na *-nica* *krvarnica* • •stralište«. Na *-arina* *krvarina* (18. v.) »krvnina«. Na *-ara* *krvara* (Šulek) »biljka sanguisorba officinalis L.«, na *-ica* *krvarica* »1° biljka androsaenum, 2° (Brač) čmar, kuljen, slijepo crijevo«. Nejasna je tvorba *krvosnica* — *šřlica* f »sanguisorba«. Možda je složenica od *sisati* (usp. latinski naziv) *krvosbsnira (haplologija). Denominai na *-iti* *krvariti*, *krvarim* (18. v.). Od nepotvrđene radne imenice na *-ač* je recipročni denominat *krvačiti* • *ie*, *křacīm* »biti se do krvi, ubijati se među sobom«. Na *-elj* *krvelj* (?) »biljka«. Na *-injak* *krvi* *ujak* »trava«. Apstraktum na *-luk* *krvoluk* (Kačić) »krvno djelo«. Denominai na *-iti* od *krv* je *krviti se*, *-lm* (18. v., Vuk) (*is-*, *o-*, *po-* *se*, *s-*, *za-*) »klati se«, s razlikom u akcentu *skřviti*, *skřvim* (Vuk, objekt *krsno ime*) »okrvaviti«, iter, *skřvljavati se*, *nakřvljāt*, *-am* (Kosmet) »pustiti krv ovcama da bi ozdravile«. Brojne su složenice od raznih sintagmi: *krvolija* m (Vuk, 17. v.), *krvolok* m, s apstraktumom *krvološtvo*, *krvoloka* (prevedenica, calque) »biljka sanguisorba«, *krvamok* (Šulek) »biljka tormentilla erecta L.«, pridjev *krvomoen* (hrv.-kajk., Belostenec) = *krvomošan* (ŽK) »koji mokri krvlju (krava)«, *krvomutan* (Ljubiša) »koji zameće svadu«, poimeničen na *-ica* *krvomutnica* f (Ljubiša) »svadljivo

žensko«, od *krvomutiti* »mokriti krvlju«, *krvoočan*, *krvopija* m = *krvopilac*, s pridjevom *krvoptan* (Lika), s apstraktumom na *-ija* *krvopilija* f »težak posao« i glagolom *krvopiliti* »s velikom mukom živjeti«, *krvosālija* f (Vuk) »težak posao« od *sati* »sisati« i tur. *-lija* (v.), *krvōser* (Vuk) »loš duhan« = *krvljōser* m (Kosmet), s izvedenicama na *-ija*, *krvljōsernik* m prema f *-nica*, *krvōtežan* (Lika) od *krvōtežiti*, *-im* »teško živjeti«, s apstraktumom na *-luk* *krvōtežluk*, *krvotok* m = *krvotočina* »bolest« = *krvotoče* »menstrua«, s pridjevom *krvoločan*, *krvōtežan*, *krvoproliće* (Vuk). Ovamo još sa *sati* < *sbsati* *krvljōsanče*, gen. *-eta* (Kosmet) »dijete« prema f *krvljōsanica*. Baltički se jezici slažu u potpunosti samo u praslavenskom pridjevu: na *-ən* *Ḃn ǫnš* = lit. *krvinas*, dok u imenici razlika je u prijevnojno štetenu i u dočetu: stprus. *krawian*, lit. *kraujas* pokazuju dvoglas i izvedenicu s pomoću sufiksa *-to*; u svim slavinama je prijevnojno štetenu *u > y* i po suglasničkoj deklinaciji. S istim prijevnojno stepenom nalazi se u lat. *crūor*, *crūdus*, *cruentus*, u sanskr. *krūva*, avesti *xrura-* »krvav«, le. je korijen **greu-* »dickes stockendes Blut, blutiges rohes Fleisch«, gr. κρέας, njem. *roh*.

Lit.: ARj 3, 903. 5, 604. 689. 705. 706. 697. 6, 17. BI 2, 492. Mazurčić 546-554. Tentor, JF 5, 209. Elezović 1, 438. 2, 96. 395. ZbNZ 8, 238. Ribarić, SDZb 9, 195. MMošič 144. SEW 1, 632. Trautmann 142. KZ 43, 174. WP 1, 478. Bruckner 266. KZ 46, 236. Mladenov 259. Mázon, RES 13, 102-104. Osten-Säckén, IF 33, 202. Boisacq 512.

krvaja f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »korice, držak od noža«. Možda od *krivi*

Lit.: ARj 5, 697.

Krvaš m (Dubrovnik, 12. i 13. v.), lično muško ime od lat. *Gervasius*. Budmani ispravno tumači očuvanje velara g pred e upoređenjem sa *kimak* < *cimice* i unakrštenjem sa *krv* (pučka etimologija slična sv. *Vratolomije* < *Bartholomaeus*). Drugi lik *Jervaz* (17. v.), istog podrijetla, došao je preko mletačkog izgovora *dž > j*.

Lit.: ARj 4, 604. 5, 698. Jirček, Romanen 2, 38.

křzati (se), *-am* impf. (Vuk, Srbija) (f-se, Slavonija) »1° abwetzen, detero, 2° otimati se«, *okřzati se* (Srbija, Lika) »izlizati se, iskositi se«. Upor. *otrzati se* (Vuk). Pf. *okřzniti*, -m ima drukčije značenje »dirnuti,

zahvatiti«, s postverbalom *okrz* (Crna Gora) »Seitenhieb«. Ovamo ide bez sumnje i *okrezali se*, -am (Vuk, subjekt *švigar na biču*) »sinonim: iskrzati se«. Pridjev na -av *krzav* »gefranst, gekraust (?)«, od kojeg G. Meyer izvodi arb. (mediopasiv) *krezhavitem* »kosa mi se ježi od bijesa«. Taj se pridjev ne nalazi u rječnicima. Izolirano unutar slavina. V. *trzati*.

Lit.: ARj 4, 904. 5, 712. 8, 876. Petersson, *Balt. und slav. Wonstudien* 1918 (cf. *IJb* 8, 199). *GM* 205–206.

krzno n (15. v., Hrvatska) »1° perde, zavjesa nad posteljom (Marulić), 2° odijelo, haljina, 3° kožuh« = *krzan*, gen. *krzna* m (upór. *struš*, *korzem*) = (sa *zn* > *zm*) *krbzno* (Aleksandrida). Praslav. *kwzno. Nalazi se još u slov., češ. i rus. Deminutiv na -če *krzence* (hrv.-kajk.). Radna imenica na -ör *krznar*, gen. -ara (1504) »1° kožuhar, čurčija, 2° prezime na -ič«. Na -ica *krznica* f »1° bijela haljina na čeljadetu što se krsti, 2° bijela marama što se meće na dijete kad se krsti« = *krznica* (Kosmet) sadrži unakrštenje sa *krsnica* »krsno ime, kolač«, od *krstiti* (v.). Ovamo zacijelo i *krgnoka* (Bastaji, Daruvar) »ime kozik«. Da je praslav. riječ postojala i u Panoniji, to dokazuje madž. *gerezne* »odijelo od krzna«. Etimologija te kulturne riječi nije utvrđena. Izvjesilo je da je u vezi sa srvnjem. *kursina*, *kursen* > srlat. *crusna*, *cru-sina*, odatle nvnjem. *Kürschner*, za koje Schwarz tvrdi da je slavenskog podrijetla, jer je njemačka riječ dosta izolirana unutar germanskih jezika. Nalazi se još u stfriz. i kasnijem anglosaskom; *krzno* se upoređuje i sa keltskim riječima koje znače »koža«: srir. *croccenn* itd., a svode se na ie. *krokno. Ako je to upoređenje ispravno, onda bi trebalo za praslav. riječ pretpostaviti *qrgno. Za to nema drugih potvrda. Kiparski izvodi od izolirane slavine *krzati* (v.). Dočetak -no upućuje na pridjevsko postanje. Nije isključeno ni prasadstvo sa tur. *kürk*, od koje je hrv.-srp. *čurak* (v.). Može se pomišljati i na ništični prijevoj od *kora* sa sufiksom -zno (v. -zan).

Lit.: ARj 5, 712. *Elezović* 1, 326. *Mažuranić* 554. *Miklošič* 157. *SEW* 1, 671. *Holub-Kopečny* 190. *Kiparski* 97. *WP* 2, 573. Petersson, *LUÁ* n. f., avd. 1., sv. 18., br. 2. (cf. *IJb* 10, 340). Loewenthal, *WuS* 11, 58–59. Schwarz, *ASPh* 40, 292. Buga, *RFV* 71, 50–60. 464–471 (cf. *JF* 3, 201). *Boisacq* 137.

krža f (Lika) »kvaka (*krža* na čekrku, v.)«. Poklapa se sa rum. *cârjă* »Krücke, Krummstab (pastirski termin)«. Ne zna se tko je od koga

posudio, Rumunji od južnih Slavena, ili južni Slaveni od srednjovjekovnih Vlaha. Naziv *krža* može se protumačiti i iz *krzga s pomoću sufiksa -ja.

Lit.: ARj 5, 713. *Tiktin* 1, 296. *SEW* 1, 667.

kržulja f (Vuk, Ljubiša) = *skrsulja* »mala, divlja patka«. Deminutiv na -ica *kržuljica* i hipokoristici *krža* = *krdža* (Vuk, Srijem) »1° isto, 2° (metafora) nadimak za malu žensku (Dalmacija, Pavlinović)«, s deminutivom *krdžica*. Istim korijenom nazivaju se i druge ptice: *skrža* »anas crecca, Kriekente« = *krdža*, *skrž* m (Dubrovnik) = *krčuga* (Prokuplje, Srbija) »querquedula«, *jarebica krza* (Zrmanja), *skrža* (Mostar), *krdžica* (Mostar) = *skržula* (Stulić) = *kržulja* = *skvržulja* (Dubrovnik), s deminutivom *skvržuljica* »jarebica« = *skrga* »perdix«. Miklošič upoređuje još ukr. *kryžna utka* = *kryžanka* »Stockente«. S tim upoređenjem se slaže *križevka* (Martijanec) = *križulja* (Bošnjaci, Vrbanja) = *križuljica* (Glavatičevo, Hercegovina) »anas crecca«. Postoje još i druge varijante *krkavac*, gen. -avca (Srbija, Miloševac) »anas crecca«, *krlja* (Split /?/, Kolombatović) »1° anser silvestris, 2° sturnus vulgáris (Tordinci, Vukovar)«, *kršuljica* »Ruderente«, *krž* (Hercegovina), *kržak* (Pusti Zid), *kržica*. Ovamo ide i *škrga* (Poljica, Mostar, Brač, Split, Vuk) »mala poljska jarebica«, deminutiv *škrgica* (Mostar), *škrguja* (Šibenik).

Lit.: ARj 5, 713. Hirtz, *Aves* 165. 215. 224–225. 229. 232. 233. 437. 438. 481. *Miklošič* 144. *SEW* 1, 667.

ktitor m (stsrp., 12–14. v.) »(crkveni termin) utemeljitelj samostana«. Apstraktum na -ija *ktitorija* f = (*kt* > *ht* kao u novogrčkom) *htitar*, apstraktum na -bstvo *htitorstvo*. Od srg. κτήτωρ = ngr. χρήτωρας.

Lit.: ARj 3, 715. 5, 714.

kuba f (17. v., Vuk) = *kube*, gen. *kubeta* n »1° svod, bolta, kupola, 2° (Baranja) svod nad ognjištem, 3° (Dobroselo) kapak za pečenje rakije, 4° (Jagodina, istočna Srbija) peč«. Upor. slov. *komba* »Kuppel« < tal. *cuba*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kubba* »Gewölbe«, ar. *kubbet* > tur. *kubbe*), termin iz oblasti arhitekture: rum. *cubea*, bug., arb. *kubé*, ngr. κουμπέτς.

Lit.: ARj 5, 714. *Pleteršnik* 1, 427. *SEW* 1, 635. Korsch, *ASPh* 9, 512. *REW** 4788 b. *GM* 209. Matzenauer, *LF* 9, 31. *DEI* 1180.

kubeba f, *kubebi* m pl. (Stulić) »vrst papra«. Od tal. *cubèbe* (14. v.) < 'ar. *kubāba*, malajska biljka koju donesoše u Arabiju kineski trgovci, poznata u Evropi već u srednjem vijeku. Evropski arabizam.

Lit.: ARj 5, 715. *REW** 4788a. *DEI* 1181. *Lokotsch* 973.

kùbur, gen. -ura m (Vuk) = *kubura* f (prema *puška*, 18. v., Vuk, Ljubiša, Lika) »1° na sedlu korice u koje se spremaju male puške, 2° pištolj, 3° puška« = (s umetnutim m pred labijalom) *kùmbura* f »puška« = *kumbura* pored *kubura* (Crnca). Deminutiv na -ica *kùburica*. Augmentativ na -etina *kuburè-tina*. Na -as *kuburaši* m pl. »pištolji što se nose u kuburama na sedlu«. Na -njak *kuburnjak*, epitet za pištolj. Na -lija *kubùrljija* f (Vuk) = *kumburlija*, epitet za puška = *kubùrija* »2° nekakva haljina«. Balkanski turcizam (tur. *kubur* »sprema, tok, tul«) iz terminologije oružja: rum., bug. *kubur*, arb. *kubure* f = *kobure*, ngr. κουμπούρι, cine. *cumburā*, *cuburgi* »fabricant de pistolets«.

Lit.: ARj 5, 716. 777. Miletic, *SDZb* 9, 391. *SEW* 1, 636. *GM* 209. *Lokotsch* 1223. *Pascu* 2, 127., br. 367.

kubura f (narodna pjesma) »1° mračno mjesto, 2° (metafora, Vuk) nevoljno stanje«. Pridjev na -en *kubaran* »nevoljan, siromašan«. Denominai na -iti *kuburiti*, -im impf. (Vuk) »nevoljno, siromaški živjeti«. Turcizam arapskog podrijetla: ar. > tur. pl. *kubur*, od sing. *kabr* »grob«.

Lit.: ARj 5, 715.

kubus m »(matematički termin) treća potencija broja«. Učena riječ od lat. *cubus* < gr. κύβος »kocka«. Odatle poimeničen pridjev kslat. *cubicus* > *kubik* m, na -en > -an *kubičan* (= ni *metar*) »kockast«. Ovamo ide slov. *kufa* f »1° Quadrant (z. B. in farbigem Kleiderstoff) Carreau (= *karo*, v.) im Kartenspiel, 2° spletena kosa na glavi« = *kupa* »kocka«. Neologizam *kubizam* < fr. *cubisme* »slikarska škola koja radi geometrijskim likovima«.

Lit.: ARj 5, 715. *Pleteršnik* 1, 487. *DEI* 1181.

kubušiti, -im impf. (Lika) »püsiti (lulu)«.

Lit.: ARj 5, 716.

kucati, -am impf. (16. v., Vuk) (*is-*, *ot-*), praslav. glagol onomatopejskog postanja, »1° udarati, lupati, 2° stjecati novac (u tom zna-

čenju s prefiksom *s-*), 3° *kucat* (Cres) štucati« prema pf. *kucnuti*, -m (ugarski Hrvati, danas općenito) pored *kuknuti*, *skucati* »skinuti obruče s kace«. Odatle onomatopejski uzvik koji se opetuje *kuc kuc*, *küc vue* (s varijacijom početnog suglasnika) »1° (prilog) amotamo, 2° skitnica«. Apstraktum na -bnj: *kucanj*, gen. -cnja — *kucanja* f »kucanje«. Na -ah *kucalo* (Dubrovnik) n »halka, oruđe čime se kuc«. Sa romanskim sufiksom -ata: *kucala* f (Dubrovnik), u dječjem govoru i samo s prijenosom na šaljivo: *dobiti novac na kucatu*. Pridjev *kucav*, poimeničen na -ica *kucavica* »1° (Žila), 2° štucavica«. Radna imenica na -lac *kūcalac* m prema f *kucalica*. Na -iti *kućiti*, -im (15. v., Marulić, čakavci, sjeverozapadni krajevi) (*s-*) »kucati«, *skućiti* »steći (svotu, hranu)«. Deminutivi na -kati *kuckati*, -am (Vuk) (*is-*, *s-*, objekt *glavnicu*), na -ukati *kucukati*, -am (Dubrovnik) (*is-*). Glas u nastoj je iz sonantnog /, kako se vidi iz *kelcat* (Cres: *kiča mi se*), bug. *klācam* »zerstossen« i slov. *kólcati*, *kolca mi se*. Upor. i bug. *hlācam* »schluchzen«. Ie. onomatopeja, s raznim varijantama.

Lit.: ARj 5, 716. 722. 760. 762. Tentor, *JF* 5, 207. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 525. *WP* 1, 497. Vaillant, *RES* 22, 12–13. Fraenkel, *Slavia* 14, 507. Pedersen, *IF* 38, 342. Matzenauer, *LF* 8, 176. *Mladenov* 265. 673.

kuč m (Dalmacija, Danilo) »1° vinova loza bijela grožđa, 2° crljeno grožđe (zacijelo prvobitno značenje; prijenos na bijelo grožđe začuđuje)«. Od lat. pridjeva *coceus* »skrletan«, kao leksički refleksi dalmato-romanski ili iz balkanskog latinizeta. Ovamo ide ime crnogorskog plemena *Kuč* (Vuk, narodna pjesma), najčešće u pl. *Kuci*, kraj u crnogorskim Brdima (17. v.), pridjev *kučki*, kao pastirski termin.

Lit.: ARj 5, 718. 723. *REW** 2007a.

kučice f pl. (Split) »conchiglie mangerecce nere«. Od vlat. *'coda* < *cochlea* > tal. *còzze* (Rim). Istog je podrijetla *koca* f (Vodice) »crijepina, Scherbe« < tal. *coccia* »Schale«. Na tal. sufiks -uto < lat. -utas je *cocciuto* > *kočut*, pridjev (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, uz *dijete*) »tvrdočlav«. Na tal. deminutivni sufiks -etta < vlat. -itta je *kočeta* f (Korčula, Split, Čilipi) = *kučeta* f (Molat) »cijeli drveni dio postelje«. Od furi, *cadete* »lettiera«. Talijanski (Kalabrija) *cozza* »guscio della chiocciola« > *goca* f i *gōc* m (s članom, Ulcinj, ribari Arbanasi) »školjka«. Zbog toga može da ide ovamo *školjak*, gen. -ljka (Dubrovnik)

= *škobjak*, pl. *školjci* (Mljet, Jama), kao i *školjka* »espèce de coquilles« kao leksički relikv dalmato-romanski < lat. *cochlea*, od gr. *κοχλίας* > kslat. *clocea* > *koklja > *koljka, s metatezom i protezom *s-*. Ali je moguće i drugo tumačenje, o kojem v. *školjka f.* Ovamo ide i mletački ribarski termin za mreže i na našem Jadranu poznat, ali ne pripada domaćim terminima o mrežama: *koča f* < mlet. i tršč. *coda -'* reducirano lat. *cochlea*, napuštanjem Romanima neobične suglasničke grupe. Upor. i naš noviji termin (*propisi o kočarenju* (na Jadranskoj obali, *Vjesnik 12*, od 6. I. 1952., br. 2075). U *cochlea* sa zamjenom dočетка -la lat. deminutivnim nenaglašenim -ula *cocula, *co-culca* > mlet. *cògolo* > *gungulün*, gen. -una (Korčula) »veliki kamen, krug (Šibenik)«. Ne zna se ide li ovamo pomorski (brodski) termin *kočula f* »gvozdena kljuka što drži jarbol od broda«. Zasebne i dosada neobjašnjene je prirode zamjena gr.-lat. *cochlea* sa *karagül*, -ulja (Dubrovnik, Stulić) »cochlea marina, narikla / nanarikla« = *kar ago j* (Prčanj) .mala školjkica, sitna«, mlet. *caragoio* — *caracoio* (Acquafredda, Potenza, *Atlante italo-svizzero* e. 459., str. 742) = *karakoč* (Arbanasi kod Zadra) »chiocciola« = *caracuero* (Tarante) »nacchera«. Možda se umiješao *scarabeus* ? V. *koka*, *kukir*, *kućarin*.

Lit.: *ARj* 3, 858. 5, 145. Ribarić, *SDZb* 9, 158. Matzenauer, *LF* 8, 44-45. *REW* 2011. Deanović, *BSLP* 39, br. 91. Rohlf, *Diz. Cal.* 228. *Prati* 294. *DEI* 751. 905. 992. *Pirona* 164.

kućić m (Babina Greda, Varoš, Slavonija) »žaba koja se odlikuje kucanjem.«; *kukavica* (Split) »jer kuka« = *kunkac* = *kunkač* m (Martijanec, Koprivnica, prema *kunjkat*, Gorski kotar) = *skunkač* (Ludbreg) = *kum* (Pušća Bistra, Zagreb) = *kumač* (Vinica) = *purikae* — *punjka* (Vidovec, Varaždin) — *mukač* (Valjevo, prema glagolu *mukati*) — *mukica* (okolina Zagreba, onomatopeja *mu*) — *žaba mukalica* (Šušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *munkai* (Hrvatsko zagorje) = *imkač* (Lika ?) pored *unjkavica* (prema glagolu *unjkati* i pridjevu *unjkav* za glas te žabe) > ognjena žaba (tako nazvana jer je crvena kao oganj), bombinator igneus«. Interesantan primjer kako se onomatopejom različitim fonemima oponaša glas te žabe. Hirtz daje još seriju sinonima pod *bucolica*.

Lit.: *ARj* 5, 721. 776. Hirtz, *Amph.* 1, 13. 77. 125. 126.

kućine, gen. *kućina* f pl. (17. v.) = *kućine* (Kosmet, ZK) »Werg, stuppa« je augmentativ na -ina od *kuk* m (Marulić) — *kuke* f (Vetranie). Sufiks je dodan zbog uklanjanja homonimije sa *kuk*, gen. *kuka* »coxa«. Sveslav. i praslav. (*khkb) termin je iz kulture konoplje bez paralele u baltičkim jezicima. Izvedenice su od obiju osnova: od augmentativa: pridjev na -jav *kućinjav* (Dobroselo, Lika) i -ski *kućinski*. Na -jača: *kućinjača* (Lika) »plahta od kućina, ponjava«. Od *kūk* je deminutiv *kućića* (18. v., Lika) »snop lana ili konoplje« i augmentativ na -erine *kućerine* (Lika) »kućine«; možda i pridjev na -jast *zakućast*, koji nema Vuk, ali se taj može tumačiti i od *kuka*, svakako na -ljiv *kućljiv* (*konac*) »koji nije dobro upreden«. Složenica *kukotrep* (Slavonija) »oruđe za priređivanje kućina za pređenje«. Drugi je dio od *třepati* (v.). Vokai *u* je nastao iz sonantnog /, upór. steslav. *khkb* »trama«, bug. *klacište*, slov. *klk*, češ. *kluk*, rus. *klok*. Lik *kućine* je kulturna riječ. Posudiše je Rumunji: *căiți*, s pridjevom na lat. -osus > -os *călțos* i glagolom na -ovati, -ujo *călțui*, *incălci* »pomrsiti«, apstraktum na -eală < -él *inculcală* — *incălțitură*; Mađžari: *kocz*. Upoređuje se s lat. *culata* »jastuk (odlatle talijanizmi *kálira*, *kol-trína*)«, sanskrt. *kurca*- »svežanj«. Pretpostavlja se i veza s baltoslavenskom dubletom *klēkti*, *klenkū* »gerinnens«, *krekli* prema *krčiti se* (*grčiti se*) (v.), kao i mogućnost disimilacije na distanciju *ρ - k* > *k - k* prema *flocus*, stvnjem. *floccho*, njem. *Flocke* i lit. *plaukai* »vlasí«, lot. *plaukas* »niti« i lat. *pluma*.

Lit.: *ARj* 5, 720. 759. 724. 761. *Elezović* 1, 348. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 525. *Holub-Ko-pečny* 172. *Bruckner* 236. *Vasmer* 571. *Miadenov* 257. *Tiktin* 786. *Petersson*, *LUA* n. f., avd. L, sv. 18 (cf. *IJB* 10, 340). *Asbóth*, *Njt* 3, 277-280 (cf. *RSI* 5, 320.). *Matzenauer*, *LF* 8, 176. *REW* 3375.

kućma f (15. i 16. v., hrv.-kajk., Belosteneć) »vrsta subare«. Može biti praslav., jer se nalazi u slov., polj., ukr. i rus. Kao kulturna riječ iz oblasti pokrivanja glave posudiše je Rumunji *cușma* »Pelzmütze«, *cujmă* (Banat) »Decke aus Ziegenwolle«. Upor. slov. *šiš-mara* »kosmata kapa, Pelzmütze« < *čučinara* < *čučma* < *kućma* (prema Štrekelju), i Mađžari *kucsma* »Pelzmütze«. Sudeći prema dočétku -ma, mogla bi se, kao kakva sjeverno-turska riječ, upoređivati sa *čalma* (v.). Ali postoji i varijanta *kukma* f (Vuk, Slavonija) < čuba, huhor«, naziv koji kod peradi igra ulogu: pridjev *kukmast* (18. v.), deminutiv *kukmica*, na -ača *kukmača* = na -orka *kukmorka* »na-

živ kokoši«, (s umetnutim *u* u grupi *km*) *kukmica* (18. v.) »mala kukma«, na -oc *kukumäe*, gen. -*kámca* (Ston) »navrh glave izdignute kose ili perje« = (sa *km* > *kv*) *kukva* (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović) »kokoš kapurasta«. Ovamo može da ide i part. perf. pas. *raskukoren* (Vuk, Budva) »čovjek čupav, nepočesljan«, od *raskukoriti*, koji nije potvrđen, a taj od *kukor, upor. češ. *kučera*. Ali v. i *kukurav*. U turskom postoji još *kuka* »kapa s perjanicom«. Upoređivati se još može sa slov. *kuca* »Büschel, Schöpf, Quaste, čuperak« i češ. *kučera* »Haarlocke« i sa got. *hiuhma* (izvedenica od stvnjem. *holi*) »hrpa«, *kuhjan* »trpati na hrpu« i lit. *kaukas* »vršak«. Ako su posljednja upoređenja pouzdana, ie. bi korijen bio *aeu-q, u prijevodu *gou-q. V. *kika*.

Lit.: *ARj* 5, 724. 763. 759. 767. *BI* 2, 305. *Miklošič* 145. *SEW* 1, 279. 637. *Holub-Ko-pečny* 192. *WP* 1, 371. *Tiktin* 469. *Matzenauer*, *LF* 9, 32. *Scheffelowitz*, *WZKM* 21, 141. (cf. *RSI* 1, 278). *Štiekelj*, *DAW* 50, 64.

kućmorka f (Mikalja, Stulić) »mrkva« = *kucmorka* (hrv.-kajk.) »mrkva bela, siler« = *kuzmorka* (Bella, Stulić), složenica koja u drugom dijelu sadrži *mrkva* (v.). Kao polj. *kuczmerka*, posuđenice su iz njem. *Krotzel-more*.

Lit.: *ARj* 5, 718. 724. 842. *Bruckner* 279.

kućuk, indeklinabilni pridjev, u muslimanskim prezimenima *Kučuk*-*Alić* od *Kučuk*-*Alija* »jedan od 4 dahije«. Turcizam perzijskog podrijetla: tur. *küçük* < perz. *kūcik* »malen«. Upor. za tip ovakvih prezimena koja dolaze i kod kršćana: *Uzun*-*Mirković* i *Uzunović* (Srbija), *Uzun* (Dalmacija).

Lit.: *ARj* 5, 724.

kuća f (Vuk), praslav. (*kptta), »1° domus, 2° svi ukućani, 3° domaćinstvo, 4° domovina, 5° kuhinja (Cres, Srbija, Kosmet, Crna Gora, Nežez, Kumanovo, SR Makedonija), 6° toponim«. Nije sveslav., jer se ne nalazi u češ., polj. i rus., nego samo u steslav., slov., bug. i ukr. U značenju »1° domus« nije ni opća hrv.-srp. riječ (to je samo u književnom i saobraćajnom jeziku), jer je zamjenjuju u hrv.-kajk. i čakavskom *dom* (v.) i stara posuđenica iz stvnjem. *hus* > (*Kiža*, (*li*)is (v.). Pridjevi na -bn *kućan*, određeno *kućni*, poimeničen na -ik *kućnik* = *kutnjik* (Kosmet) m »dobar domaćin« prema f na -ica *kućnica* (14. v.), zamijenjeno danas izvedenicama na -janin *kućanica* prema *kućanin*, *kućanka*; od tog

pridjeva apstraktum na -stvo *kućanstvo* (18. v.) i *nekutnjica* (južni krajevi) »žena koja često bježi iz kuće muža«. Pridjev na -evan (prema tipovima *učevan*, *književan*) *kućevan* (Vuk) = *kućevan* (Kosmet). Deminutivi na -ica *kućica* »1° mala, lijepa kuća, 2° kutija (Dubrovnik)«, s denominalima na -jati *kućičati* (Lika) »praviti kućice«, na -iti *kućičiti* »kopati kućice za povrće«; sa deminutivnim -ič, koji znači podrijetlo (tipovi *plemić*, *Mlecie*) *kućić* (18. v.) »od dobre kuće«, na -ar *kućar*, gen. -ára m »1° klijet«, 2° Art Speisekammer, 3° Abteilung im Hause für das Ehepaar«. Na -ara *kućara* »koliba«, sa deminutivnim izvedenicama *kućarak*, gen. -árka i na -ica *kućarica*; na -er *kućer* (Vuk) »1° komorica, 2° Kučer (toponim, selo Krašić, ime šume ŽK)«, s izvedenicama *kućerak*, gen. -erka = *kućetak* i *kućirica*. Augmentativi na -ina *kućerina* = *kućetina* (Vuk, toponim) = *kućina* = *kući(n)ština* — *kućurina*. Radna imenica na -ar: *kućar* »1° koji čuva kuću, 2° vrabac (Cres)«. Odatle: *kućarina* »porez na kuću« i noviji neologizam (po)kućarac, gen. -arca »Hausierer, kućeber«, sa denominalom *kućariti* »hausieren«, koje Maretić ne odobrava i preporuča zamjenu *torbar* i *torbariti*. Na -ište *kućište*. Ovamo ne ide na -ov < mađž. -o *kučov* (Brač) »pas«, jer glasi i *čukov*. Složenice od sintagme *oko kuće*: *okućnica* (Srbija, Šumadija, Rudnik, *okoku* > *oku* haploglogija) »njiva oko kuće«; od *po kući* *pokućstvo*; na -ar *pokućar* »1° Haushund, 2° Hahn«. Denominal od *kuća* glasi na -iti *kućiti* (*se*), -im (Ljubiša) (*is-*, *o-*, *fas-*, *s-*, *za-*). Prvobitno južnoslavensko značenje bilo je zacijelo »skrovište s ognjištem oko koga se kupila velika porodica«. Ostatak toga značenja je pod 5°. Paralela za to nalazi se i u arb. *shtëpi* > *shpi* »1° ognjište, 2° kuća«. Od sjevernih slavina posjeduje samo ukr. *kuca* »kotac« (upor. pejorativiziranje lat. *mansione > fr. *maison* a u nas > *mošuna* Krk »kotac«). Ukr. deminutiv *kučka* posudiše Rumunji *cușcă* »Schweinstall, Koben«. Naziv *kuća* nije ni baltoslav. ni ie. riječ, nego je praslav. izvedenica stvorena s pomoću -za (tip *plača* od *platiti*) od steslav. glagola *kpatiti* koji je značio »umoriti, njegovati, odgajati, skrivati«. Upor. rus. *zaket(a)* »Zufluchtsort, Stall«. Taj glagol postoji u hrv.-srp. samo s prefiksom *s-* *skütati*, -am »verbergen«. Prema tome je *kuća* značila prvobitno »skrovište, (ili) njegovalište«. Steslav. *kpshta* značilo je i »šator«, slov. *koča* »Hütte«. Glas *u* nastao je iz nazala *p*: bug. *kasta*, slov. *koča*, steslav. *kcšta*. Nema veze sa *kut*, kako se

prema Miklošiču često tvrdi (v.). Prvobitno značenje glagola dobro se vidi u stprus. *pa-künst 1 po-* »čuvati«, *künti* »pflęgt«. Prema Bernekeru ie. je korijen **(s)qe-*, raširen sa *i* i nazaliziran u prijevaju **(s)qon-t* »verbergen« > *skütati*.

Lit.: ARj 3, 904. 5, 724. 737. 7, 890. 8, 878. Tenter, *JF* 5, 208. NJ 1, 32. Märetie, *Savj.* 47. *Elezović* 1, 191. *Miklošič* 128. *SEW* 601. 603. *Holub-Kopečnyj* 195. *Bruckner* 225. *KZ* 42, 351. 45, 325. *ASPh* 38, 51. *Trautmann* 145. *WP* 2, 550. *Mladenov* 268. *Gorjajev* 111. Ivšić, *JF* 17, 116. sl. Reichelt, *KZ* 46, 340. Stender-Peterssen i Janko, *Slávia* 9, 346. Mürko, *MWAG* 36, 92.

kúda f (16. v., Dubrovnik, Konjic) »1° rep u ptice, ribe, zmiје, 2° dugi skut, povlaka, šlep«. Neobičan je dugi uzlazni akcenat. Na lat. *-atus*: *kùdatica* (Kanavelić) »repatica«. Deminutiv na *-ica kùdica* (16. v., Vetrane). Složenica *kudonoša* m (Bella, Stulić) = *kudonošac*, gen. *-sca* (Voltidi), apstraktum *kudonošenje*, sve prevedenice od tal. *caudatario*. Od tal. sintagmi *kodálba* (Žminj, Istra) »ime za bijelu kravu« < *coda alba, kodiraš* m (Rijeka), na *-ić kodorošić* m (Vuk, Crna Gora) < tal. *codiorosso* »(ptica) Sylvia«, furl. *codaross*. Budmani je ispravno primijetio da je *kuda* leksički relikv iz dalmato-romanskoga < vlat. *coda* — kllat. *cauda*, riječ prema Battistiju možda mediteranska.

Lit.: ARj 5, 148. 741. 745. Matzenauer, *LF* 9, 33. Ribarić, *SDZb* 8, 192. 9, 158. Štrekelj, *ASPh* 14, 528. *REW*² 114. *DEI* 819. 1001.

kuditi, *-lm* impf. (Vuk) (*o-*, *po-*, *pro-*, *s-*) = na *-ati kudati*, *-am* (17. v., jedna potvrda), praslav., »calumniari, klevetati; protivno: hvalliti« = (sa *h* mjesto *k*) *huditi, nudati* (v.). Nalazi se u steslav., bug., u polj. narječjima i rus. Postverbalni *proküid* m (Kosmet) »koji je kuden, prezren«, *prokuda* m, f (Kosmet) »nevaljanac«, *pokuda* f, apstrakti na *-ba kudba* f, na *-bnja kudnja*. Pridjev na *-iv kudiv*. Radna imenica na *-lae kùdilac* m (Vuk) prema f *kudilica*. Poimeničen part perf. pas. *kudemk*. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*, kako se vidi iz lit. *skaudėti* »wehe tun«, pridjeva *skaudus* »schmerzhaft, heftig« prema *skusti* »Beschwerde führen«. U sanskrtu, perz. i gr. *xúdoš* dolazi u nižem prijevajnom štepenu. Upór. iz germ. jezika engi. *to hoot* »vikati«. Ie. je korijen **qeud-*, u prijevaju **qoud-*.

Lit.: ARj 5, 743. *Elezović* 2, 142. *Miklošič* 145. *Bruckner*, *KZ* 46, 235. 51, 231. *Zubaty*,

ASPh 15, 479. *Holthausen*, *IF* 25, 149. *Matzenauer*, *LF* 9, 33. *Boisacqf* 529. *Gorjajev* 173. *Zelenin*, *Slávia* 8, 493-502. *WP* 1/378.

kudjelja f (Vuk, u južnoslav. po deklinaciji *-a*, a u sjevernim slavinama po deklinaciji *i*, tako i steslav. *kjđehj*) = (ekavski) *kudjelja* — *kudjelja* (Kosmet) = (ikavski) *kudilja* (ŽK) »1° konoplja, 2° preslica, 3° biljka, 4° toponim«. Sveslav. i praslav. je apstraktum na *-m* > rum. *-eală* od korijena *kod-*, od kojega je pridjev na *-r* (tipovi *mokar, dobar, hrabar* itd.) u *kudar* (v.). Pridjev na *-m kudjeljan* (Srbija) = *kiid ljni* (Kosmet), poimeničen na *-iča kudělnica* (14. v.) »prelja«. Deminutivi na *-ica kùdeljica (vune)* »1° pennachio, 2° hmelj, humulus lupulus (Danilo, Dalmacija)« = na *-bka kudjěljka* (Vuk). Ovamo zacijelo na *-as kudláš* (Virovitica, nejasna sinkopa *e* možda prema *kužalj*, gen. *kužlja* i / mjesto *lj*) »platno tkano pređu po pređu«, upor. polj. *kudla, kudlatý* »glup«. Čudna je praslav. varijanta sa *ž* mjesto *d* *kuželj* m, gen. *-zija*, koja je zastupana i u slov., bug., češ. i rus., »1° kudjelja, 2° dva povjesma ujedno vezana, 3° prezime« = *kužalj*, gen. *-zija* (Kosmet) »kukuruzni klip, stúrac, gen. *-rea* (Vuk), kučina«. Deminutivi na *-čić kuželjčić*, na *-ica kužljca* (Kosmet). Denominal na *-ati kužljal, -a* (subjekt *kolomboč* »kukuruz«, Kosmet »kad isturi klip«. Glas *ž* dolazi i u pridjevu *kudrav* kad služi za pogrdu *kūždrav* (Vuk) i u imenici odatle *kūždra* f. Vokal *u* je nastao iz nasala *ç*: slov. *kōdeļa*, bug. *kādelja, kažel*, polj. *kądział*. Pridjev *kudar* (14. i 15. v.) (~ *konj, ~a tamnica, ~a mačka*) danas se više ne govori nego sa sufixima *-av kudrav* (Vuk, ~a *dlaka, ~a kosa*) »kraus«, *-ast hūdrast* (Dalmatinsko zagorje, Pavlinović), *-atist kūd-ratast* (18. v.); *kudrav* je poimeničen na *-bc* m prema f na *-ica: kúdravac*, gen. *-avca*, sa hipokoristikom *kúdre* m, prema *kūdravica*. Na *-an kudran (pas)* = na *-ov* < madž. *-ó kudröv*, gen. *-ova* (Vuk). Prvobitno pridjev na *r* poimeničen je u ž. r. *kūdra* »1° kokoš, 2° (Lika) žensko kudrave kose«. Denominal na *-ati zakudrät, -ä* (subjekt *kolomboč*, Kosmet) »prestati napredov_t, opadati u napredovanju«. S umetnutim *n* pred dentalom: *kundra* f »1° ime krmači, 2° cunnus«, *kündrav* (Gradac, Slavonija) »kudrav«, *kundrac* (Vuk) = *kudrac* m »mačak«, *kündrov* (Vuk) »kudrov«. Prema Štrekelju *kundra* je od madž. *kondor*, ali i ovo je slavizam. Na *-is kudriš (pas)*. Grupa *dr* pejorativizira se zamjenom *str küštrav* (ta-koder slov. i u drugim slavinama) »1° kudrav,

2° nazivi kokoši i volova *kuštrava, kuštrica, kuštronja, kuštraš*; *kuštra* f (hrv.-kajk.) »dlaka«. Prema Štrekelju kontaminacija od slov. *kuca* »Büschel« i *koder* »kudrav«. Pored ove postoji i varijanta *šlj küšljav* (Vuk) »zamršen (*lan, ~a vuna*)«, sa hipokoristicima *kúšljo* m »konj« prema f *kašlja* »žensko čeljade, kokoš, kobila« i denominálom *kušljati, -ām* (Vuk, objekti *lan, vuna*). Prema Matzenaueru, koji upoređuje sa lot. *kušli* pl. »runjava dlaka«, posebna riječ. Ove varijante, koje fonetski izopućuju istoznačne riječi, slične su pejorativu *cüsra* (ŽK) za neutralno *cura*. Glas *u* i u pridjevu nastao je iz nazala *ç*; upor. steslav. *kčdrjavb*, slov. *kodra*, bug. *kādrav*, p. *kędziory* i madž. *kondor*. Praslav. pridjev **kčdrt* kao i praslav. imenica *kčděl*b nalaze se samo u slavinama. Ti su leksemi slav. kreacije u oblasti kulture konoplje i vune. Nema dosada poznatih ni baltičkih ni drugih ie. usporrednica, dok se za *kudjelja* u baltičkoj grupi nalazi paralela u lit. *kodās* »čupica ptičja«, *kuodelis* »bič vune«, bez nazala, u prijevaju *kedenti, kedenu* »zupfen, Wolle krämpeln«, za koje nema ie. paralela.

Lit.: ARj 5, 773. 745. 844. 836. 835. 784. *Elezović* 1, 191. 338. *Miklošič* 127. *SEW* 1, 598. *Holub-Kopečnyj* 182. 192. *Bruckner* 224. 225. *KZ* 42, 350. *Mladenov* 267. Schuchardt, *ZRPh* 35, 79. i sl. (cf. *RSI* 5, 263). Vaillant, *PPP* 18, 228-291. (cf. *ljb* 24, 262-263). Matzenauer, *LF* 9, 40-41. 179-180. Štrekelj, *DAW* 50, 29. 35.

kuf m (16—18. v., dubrovački pjesnici) = *kup* (Dubrovnik-Rijeka, Hercegovina, Split / ? /) = *guf* (Mikalja, Stulić) = *gub* »1° cygnus, danas peleanus onocrotalus, labud, 2° (metafora) pjesnik«. Deminutiv na *-ić kufić* »mladi kuf«. Kad ne bi bilo teškoća sa */, p* i *b* za *gn*, moglo bi se pomišljati na posuđenicu od gr.-lat. *cygnus* < *κύωνος*. Ali se nadaje i upoređenje sa gornjo-luž. *kolp'*, gen. *kopja*, sa slovinskim u baltičkom Pomorju *koup*, gen. *koupja*, kašupskim *kēlp* i rus. deminutivom *kolpik*. Ove slavine upoređuju se opet sa stprus. i lit. *gulbis* i *gulbe*, koje se i semantički slažu sa dubrovačkom pjesničkom pticom i s varijacijom početnog *k-* i *g-*. Ako je to upoređenje ispravno, *u* je nastao iz sonantnog */*. Ostaje neobjašnjena varijacija u dočetnom suglasniku: */* za *-b / -p*. Ta bi se izmjena mogla objasniti miješanjem (unakrštanjem) sa tal. *gufo* (14. v.) »sovuļjaga, asio« onomatopejskog podrijetla, uza sve što su to različite ptice. Matzenauer pomišlja i

na tur. *kugu*. Ie. korijen **ghel-*, raširen sa *p l b* u imenima životinja. [V. i *guf*].

Lit.: ARj 3, 495. 5, 746. 790. *Hirtz, Aves* 148. 234. 243-244. *Miklošič* 154. *SEW* 1, 660. *Bruckner*, *KZ* 45, 43. *Trautmann* 101. *WP* 1, 628. *Skok, Slávia* 10, bilj. 4. Vaillant, *RES* 9, 271. *DEI* 1890. *Matzenauer, LP* 9, 34.

küfar, gen *-fra* m (hrv.-kajk., ŽK, Belosteneć) = slov. *kúfer*, gen. *-fra* »mjed, bakar«. Pridjev na *-en kufren*. Od lat. *cyprüm* < gr. *Κύπρος*, otok, preko njem. *Kupfer* (gr. *u* > *u*). Preko tal. *apro* »vino dell'isola di Cipro« > *apar*, gen. *-pra* (Šulek, Dalmacija, Božava) = *cípar* (Rab) »vinovala loza crna grožđa, vino di Cipro«, sa tal. augmentativnim sufixom *-one* slov. *ciprón* »Cyperntraube«. Preko tur. *Kıbrıs* < *Κύπρος* *kübruz* m (Vuk, Srijem) »(vejljiski termin) vrst veza, šupljika, česma«. Odatle denominali *kübruzati, -ām* impf. (Vuk) »česmati«, *kübuzanje* n.

Lit.: ARj 5, 715. 746. Cronia, *ID* 6. Kušar, 118, 19. *Pleteršnik* 1, 85. 484. *REW** 2445. *DEI* 955.

kuga f (14. v., Vuk, slov.) »1° buba, čuma, morija, 2° biljka (u tom značenju i rus.) « = (sa gr.-lat. sufixom *-ija*, v.) *kužlja* (ŽK) = *ku&a* (18. v.j Kavanjin, ž mjesto *g* prema pridjevu, ili deminutivu ili glagolu, kao postverbal)«. Deminutiv na *-ica kužica* (Vuk). Augmentativi *kužetina*, na *-ača kugača f* (Gospić) »biljka orvala lamoides DC.«, *kužina* (Bakar) »vrst morske ribe«. Pridjevi na *-m kužan* (16. v.), poimeničen na *-ik küznik* m (Dubrovnik, 18. v.) prema f *kužnica* (Stulić) »kužan čovjek, žena«, na *-jak kužnjak* (Šulek) »biljka datura stramonium«, proširen na *-av kužnav* (Dubrovnik), na *-in kagin* (Šenoa, također u imenima biljki), prema Budmaniju pravilnije *kužin*, ali taj nije potvrđen u govoru; složen pridjev od sintagme *kugōnosan*. Na *-Ijivac: kužljivac*, gen. *-ivca* m »kužnik«. Denominal na *-iti kužiti, -im (o-, ras-)*. Na Balkanu se zamjenjuje sa gr.-lat. *κύμα* > *čuma*. Od bavarske i vestfálské *Kogę* »isto«, kojoj se ne zna postanje. Čudno je, ako je tako, da se ne nalazi u sjeverozapadnim slavinama, u češ. i polj. Upor. madž. *guga* »Schwulst«.

Lit.: ARj 5, 746. 843. 845. 748. *Miklošič* 145. *SEW* 1, 638. *Marianovics, MNyo* 40, 348. i si. (cf. *RSI* 5, 323).

kugla f (Vuk, Vojvodina) = *kúglja* (18. v.) »globus«. Deminutiv na *-ica kuglica*, s tal. *-ino* > *-in kuglin* m (Belosteneć) »cunj«. Sa tur.-perz. *hane* > *-āna kuglana* »Kegelbahn«.

Denominal na *-ati kuglati se* = *kugljati se*. Od srvnjem. *Kugele* f, njem. *Kugel*, v. *krugla*.

Lit.: *ARj* 5, 748. *Miklošič* 145.

kuhati, *-am* impf. (Vuk, 16. v., slov.) = *kivati*, *-ám* (ŽK i inače, gdje god je *h* > *v* poslije *u*) (*is-*, *na-*, *sa-*, *s-*, *pre-*, *ras-*), iterativ na *-va- skuhavati*, *-am*, »1° gotoviti jelo na ognju, 2° variti (sveslav. za »kuhati«, upor. njem. *sieden* za lat. »coquere«), 3° peći kruh (Srbija)«. Apstraktum *kuvanje* n »kuvano jelo«. Upor. *pečenje* n »pečenka«. Na *-ar* < *-arius kuhar* m prema *f* na *-ica kuharica* = *küvar*, *küvarica* = na *-ka kuharka*, na *-ič kuhač*, gen. *-ača* (15. v., Marulić), također prezime *Kuhačević*. Pridjevi *kuharov*, *-cv, kuharski, kuharičin, kuhačev, küharnica* (Grbalj). Riječ *kuhar* nalazi se u svim slavinama osim u ukr. i rus. Značajno je da je area radne imenice na *-ar* veća od aree glagola. Part. perf. pas. poimeničen na *-ica kuharica* (Hvar) »vrsta tikve«. Na *-ia kuhanja*. Post-verbal *küva* f (ŽK) »(kolektiv) kiseli kupus i kisela repa« = slov. *küha, skuha* f »svar«. Na *-ača kuhača* f »varjača«. Radna imenica hipokoristik na *-ta* (upor. *Franta*) *kulita* m (hrv.-kajk.) »1° sluga koji pomaže kuhaču, 2° prezime na *-ič Kuhtič*«. Nalazi se još češ., polj. U poređenju s njem. *Koch* < vlat. *CGCUS* < kilát, *coquus*, radne su imenice samostalne slavenske kreacije od njem. *Koch*. Slov. i hrv.-srp. *kuhati* je posudnica iz stvnjem. *kochan* < vlat. *cocere* = kllat. *coquere*, koja je samo u hrv.-srp. i slov. istislo praslav. *variti*. Mjesto, gdje se kuha, *kühina* (15. v.) = *kuhinja* (15. v.) = *küinja* = *kujna* pored *kunja* (ŽK) ima istu areu kao i radna imenica na *-ar*, tj. sveslav. je, osim ukr. i polj. Ne treba da bude praslav. Pridjev je na *-bsk kuhinskī* (Vuk). Posudnica je iz stvnjem. *chuhhina* < vlat. *cocina* = kllat. *coquina*. Sveslav. posudnicu posuđiše Mađari *konyha* (metateza), Rumunji *cuhn(i)je* i Novogrci *κούχνη*. Imenice *kuhar* i *kuhina* zapadno-slavenske su posudnice iz stvnjem. Na tom teritoriju istislo su praslav. *variti* na nejednak način. Označuju savršeniiji štepen kulinarskog rada nego praslav. *variti* na ognjištu. To su latinizmi koji viđoše u slavine oko 9. v. preko stvnjem. U jadranskoj zoni vlat. *cocī4s* i *cocina* > mlet. *ensina* udoše mjesto posudnice iz stvnjem. iz mlet. *cago* (Boerio) > *kogo* m (Božava, Dubrovnik) »kuhar na brodu«, *kužina*, upor. arb. *kusī, kusī, küsija* (sa članom, Zatrebač) »koto«. Značajno je da je *kužina* u Imotskoj krajini odijeljena od *stojné kuće*, koja je kat-

nica i ima konobe za spavanje, i od *pojate*, u kojoj je stoka, dok su svinje u *oboru*. Riječ *lisa* (v. *ljesa*) pokriva *kuzum* i služi za sušenje mesa i kukuruza. To dijeljenje mletačke *kuzine* od *stojné kuće* zacijelo je staro. Ima se pretpostaviti da je važno i za *kuhinju* njemačkog podrijetla. Lat. part. perf. poimeničen u femininumu mlet. *kota* > *kota* (Božava) »la prima cottura« nalazi se još u slov. *kota* (Gorensko) »der geschmolzene Eisenklumpen im Kochofen«. Naročito treba istaći još *košnja f* (Stulić), kod Mikalje s apozicijom *košnja kuća* »kuhinja«. Ta riječ nije dovoljno potvrđena ni kod leksikografa ni iz narječja. Izgleda da predstavlja pridjev na *j* od vlat. *cocina* bez njemačkog posredovanja: *kočuija.

Lit.: *ARj* 3, 905. 5, 356. 750. 751. 752. 845. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 638. *Holub-Kopečný* 193. *REW*² 2213. *Románsky* 116. *GM* 217. *DEI* 1191. *NJ* 2, 269. Budmani, «aa 65, 165. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 446. 485. *Mladenov* 264. *Bruckner* 279.

kuj f (Lika) »1° vrsta planje, oblica, Hobel, 2° štap u tari (— krosna), da se vratilo ne okreće«. Deminutiv na *-ica kujica* (Lika) »nož sa drvenim koricama, keba, pipac, gen. pipca (ŽK)« = na *-jar kujičar* m »isto«. Upor. *kuljica* (hrv.-kajk., Prigorje) »pastirski nož što se otvoriti i zatvoriti daje«. Možda od glagola *kuļjati* »sjeći, rezati poteškoc.

Lit.: *-ARj* 5, 752. 778. 773.

kujati se, *-am* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi) »1° pretvarati se, 2° spuštati krila (Stulić)« (*za-*) = *kujati se* »durići se« = *raskujati kokose* (Vodice) »rasplašiti kokoši da stanu gakati i boje se povratiti« = *on kuj* (Cres) »kunja, drijema«. Upor. slov. *kujati se* »schmollen«, ukr. *kujaty* »säumen«. Možda je u vezi sa steslav. *kujati* »murmurare«, onomatopejskog podrijetla, u istom značenju u ukr. i rus. Kod nas dolazi isti onomatopejski korijen u *čavka* = *kavka* (v.). Upor. arb. onomatopeju *kuj* f »Verwirrung«.

Lit.: *ARj* 5, 752. Ribarić, *SDZb* 9, 160. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 638. *Boisaca** 422. *GM* 210.

kùjisati, *-sēra* pf. (narodna pripovijetka, subjekt *hodža*, sa munare) = *okujisati* = *kujišiti*, *-im* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pozivati pravovjerne muslimane pet puta na dan na molitvu«. Glas se oponaša *kujūši kujūši*. Nerazumljiv semantički prijelaz u *sko-jisati*, *-šem* (Ljubiša, subjekt *krava*) »uginuti«. Upor. arb. onomatopeju *kuis* »von der Stimme

des Schweines und des Hundes« i ngr. *κοῦζω* »isto«. Budmani pomišlja na turski glagol, ali ne zna koji. [Upor. tur. *okumak* »učiti, čitati«].

Lit.: *ARj* 5, 752. *GM* 210. *Školjić** 422. 501.

kujón, gen. *-ona* m (hrvatski gradovi) »budala, čovjek koji zanovijeta« < fr. *coion* m (prošireno u bivšoj austro-ugarskoj vojsci preko njem. *Kujon*), odatle *kijionirati*, *-jònirām* impf. = *kojim* m (Božava) »budala« = slov. *kujon* »Schurke« = *kajám, kajun* (Notranjsko) < furl. *colon*, tršč. *coion*; denominat *kojunati* »prevariti« < furl. *cojonâ*, tršč. *coionar*. Od tal. *coglione*, augmentativ na *-o* (tip *Nato, -onis*), od lat. *colesus* »mudo«. Ovamo ide kao stara posudnica možda iz balkanskog latinizata *škulj* m (Vuk, Hercegovina) »(pastirski termin) uškopljen ovan, Schöps, verveux«, kao pokraćeni part. perf. od tal. *scagliato* < *excolealus* »uškopljeno«. Upor. pröv. *colhart*. U Istri (Dane) odatle nadimak *Škulje*, gen. *-eta*, pl. *Skuljini* m prema f *Škuljinica*.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 61. *Pleteršnik* 1, 485. *ASPh* 11, 461-462. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *REW*² 2036. 2038. Šturm, *ČSJK* 6, 77. *DEI* 1003-04. 3407.

kujündžija m (Vuk, 17. v.) = *kujündžija* i *kujündžlja* (Kosmet) »zlatar«, prema f *kujumdžlnka*. Pridjev na *-in kujündžijin*, poimeničen na *-ica kujundžijinica* = (*iji* > *i*) *-džinica* (Vuk) »njegova žena«, na *-skī kujundžijskī* (Vuk) = *kujumdžtski* (Kosmet). Na *-luk kujundžiluk* m (Vuk) = *kujundžihk* (Kosmet) »njegov zanat«. Prezime na *-ič*. Varijante sa *u* > *o* i *j* > *l*: *kolundžija* m = *kulundžija* (18. v., Vuk). Prezime. Balkanski turcizam (tur. *kuyumcu*) iz oblasti zanata: bug. *kujum-Hja*, arb. *kujunxhl*.

Lit.: *ARj* 5, 219. 771. 753. *Mladenov* 264. *GM* 210. *Elezović* 1, 339.

kujus m »luda, budala«, kod Marina Držića: *kažu jesu neki ki mi se razumiju*, »s dva kujua...«. Od lat. genitiva *cujus*, od *qui*.

Lit.: *StPh* 7, 2. *iza.*, 1930, p. 338. *DEI* 1186. Ratković, *M. Držić*, 1962, 267.

kük, gen. *kuka* m, pl. *kukovi* (Vuk) = *kuk* (Kosmet, Istra, ŽK) = *kalk* (Nerezine, Lošinj), praslav. *klbkz, »1° coxa, femur, but, 2° saxum, 3° toponim prema 2°: *Kük* (Milna, Brač, povišeno mjesto više obale; najstarija potvrda *Pat Cilco* 1144, danas *Ku-*

čine kod Splita, augmentativ na *-ina* za oznaku razvalina«. U steslav. i bug. *kalka* f. Deminutiv na *-bc klčac* (1395, Istra) »kamen (kao oznaka mede)«. Augmentativ na *-ina kučina* f (Selce, Đakovo) »1° goli klip kukuruze, 2° toponim«. Kol. na *-je kučje* n (Čilipi, Dubrovnik) »kamenje«. Na *-ovina kukovina* (ŽK) »šunka (meso)« = na *-šnjbk kučanjak*, gen. *-anjka* (ŽK). Možda ide ovamo i *kuknjak* »vrsta opanka«. Složenica *kükotres* (Vuk) »but od bedevije«. Glas *u* nastao je iz sonantnog /, upor. bug. *kilka*, slov. *kolk*. To utvrđuju i baltičke usporednice: stprus. *culczi*, lit. *kulše, kulšis* pored *kulksnis* »Knöchel« i *kulnus, kulnis* »Hacke, Ferse«. Te su usporednice dragocjene jer pokazuju da je pored ie. **klk-* postojao i **klk-*. I lat. *calx* stoji na istom prijevornom štepenju od ie. korijena *(*s*)*qel-* »kriv« u nazivima dijelova tijela. Upor. više prijevornog štepenja u *koljeno* (v.) i *član* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 760. 753. 719. *Elezović* 1, 340. Belić, *NJ* 1, 45. Jagić, *ASPh* 4, 390. Štrekelj, *ASPh* 27, 44. Skok, *NVj* 23, 341-343. *Miklošič* 164. *SEW* 1, 660. Bruckner, *ASPh* 11, 133-134. *Trautmann* 145. *Mladenov* 265. Loewenthal, *ASPh* 37, 386. Reichelt, *KZ* 46, 328. Scheffelowitz, *KZ* 54, 224. Machek, *LP* 51, 125-131. (cf. *IJb* 11, 465). Isti, *Rech.* (cf. Lekov, *Slavia* 13, 412). Matzenauer, *LP* 8, 176. *Boisacq*² 484.

küka f (Vuk, Kosmet, bug.), praslav., »1° Haken, fibula« 2° (pl. f *kuke*, Dubrovnik) biljka bljušt, 3° (u vezi *podici kuku i motiku na nekoga — šiš i goliš*, Bosna) massa«. U parasintaktičkoj cioženici *okuka* »zavoj rijeke«. Odatle toponim *Okučani* »ljudi koji se nastaniše na okuci«, na *-jast kučast* (*po-*) »nakrivljen kao kuka«. Pridjevi na *-ast kukast*, na *-ov kükov dan*, <~*o ljeto* (Vuk, Kosmet, bug.) »ad calendas graecas, nikada«, upor. bug. *kukikir, -re* »Spasmacher, Maske« i na *konski veligden', kukova kruška* »vrst kruške«, nejasno, možda prema biljci koja je poimeničenje na *-ina kukovina* (Dubrovnik, Vuk) »vitis nigra«, na *-ič kukavica* (Grobnik) »orchis coriophora«. Deminutivi na *-ica* s palatalizacijom *kučiča* (16. v., Istra, Vodice) »1° fibula (glagol *zakučičat*)«, 2° (biljka, Cres, Šulek) ornithopus scorpoides L.« = bez palatalizacije *kukica*, na *-bk küčak*, gen. *kučka* (Istra) = *kučak* (Vodice) »fibula, kovča«, na *-ič kučič* (Istra) »kučiča«, na *-bc kukac, gép. -kca* (Vuk, Hercegovina, bez palatalizacije prema istoznačnom *kukac*) »fibula, kovčar« = *kükac*, gen. *kükca* (hrv.-kajk.) »crv, buba, danas školski termin za insekt, kebar«, koji

posudiše i Madžari *kukacz* »Made«. Na -*āl kukač*, gen. -*aca* (Bosna) »kuka koja služi za hvatanje nečega«. Na -*ara kukára* (Vuk) »očište«. Na -*ež kukež* (Istra) »ovan zakučenih rogova«. Na -*ija kukija* (nadimak) »kukonos«. Na -*ónja kúkonja* (Lika), hipokoristik od *kukonos*. Na -*šio* (upor. *češalj*) *kúkalj*, gen. -*klja* m (Lika, Dobroselo) »1° uzao, sveza na ~, zamka, smršak, 2° toponim (*Kukljica*)« [v. i pod *kúkulj*], na -*ast kúkljast* »zavinut«, na -*uljč vezati na kúkljč* (Dubrovnik), *kukuljica* (Stulić) = *kukuljivac*, gen. -*ivca* (Kosmet) »kulaca pri vrhu igle za pletenje čarapa ili za čipke«. Na -*ič kuklč* »kučića na vrhu pletiče igle«. Na -*ika kučika* »biljka pulsatilla Mill.«. Na -*zo: Mč* f (Prigorje, Zagorje, Barilović, ŽK) »željezo čim se vó u jaram zatvori« [i *kučine* f pl. (Krk) »štaka, drvo za potporu hromu čovjeku«]. Ovako i u »parasintaktičkoj složenici *Skuč* (Vuk, Dalmacija) »okuka«. Na -*alica kučalica* f »kuka, kvaka«. Na -*en: kučen* (Vuk, Boka, upravo part. perf. pas.) »kosijer«. Na -*ava kučava* »ime krave«. Složenice od sintagme: *kukonos* (Lika), koji posudiše Rumunji *cuconaș*, s pridjevom na -*ast kúkonosast*, *kukonósa* m (Bačka), *kukóroga* (Užice) »ovca«. Denominal na -*ati kukati*, -*am* impf. (Dubrovnik) »čacškati zube«, na -*iti kúčiti*, *kućim* (18. v., Ljubiša) (*do-*, *is-*, *na-*, *nat-*, *se*, *pri-*, *s-*, *za-*) »1° kriviti, priginjati, naginjati, 2° (s prefiksima) satjerati u tijesno, nadnijeti se«, s pridjevom *skučen* (*život*, -*a pamet*) i (*ne*)*dokučiv*, *dokučljiv*, *dokučiti* (Pavlinović), *skučiv*, *ovkúčiti*, *ovkučim* (< *op-*) (Piva-Drobnjak) »saletjeti«, iterativ na -*va- skučivati*, samo s prefiksima, sa zamjenom -*ati* za -*iti kucati*, *kucam* (16. v.) (*do-*, *s-*) »rukom privlačiti«, iterativ na -*va- zakučavati j skuč-* »(termin šivanja) hvatati«, s pridjevom na -*ast zakučast* (Stulić), na -*ovati zakučovat*, -*ujem* (Kosmet). Ovamo još sa nejasnom zamjenom *o* za *u* *kokolj* m »rostrum viperáé ammodytæ«, s izvedenicama na -*a*, -*aca*, -*ljin*, -*čič*. Na -*bnjak kučnjak* (Vrbovsko) »zub na pili koji baca piljevinu van«. Zacijelo i m *kuk* (Šulek, Visovac) »1 humulus lupulus, 2° tamus communis, 3° sonchus oleraceus«, koje se, kako se čini, slaže sa *kuka*, 2° značenje. Vokal u je nastao iz ie. dvo-glasa *ou*, kako pokazuje baltičke paralele, koje u značenju nisu posve identične sa praslav.: lit. *kaukas* »1° čir, 2° patuljast duh«, *kaukarq* »brežuljak«, lot. *kúoks* »štap, drvo«, strus. *cawx* »vrag«. Ie. je korijen **qeu-* »zavinut«, u prijevodu **qou-*, proširen formantom *q*. Upor. *kvaka* (v.) i *kika* (v.) i *čučati* (v.). Upor. arb.

çyk »Stiel der Hacke« i arm. *k'uk'* »bâton à noeuds, verge de fer«.

Lit.: ARj 2, 600. 3, 904. 5, 724. 754. 755. 759. 761. 718. 720. 721. 72. 719. 724. 756. 763. 759. 7, 691. Hirtz, *Amph.* 59. *BI* 2, 417. *Elezovic* 1, 191. 340. Vuković, *SDZb* 10, 395. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 639. Bruckner, *KZ* 43, 350. *Trautmann* 121. *WP* 1, 371. *Buga*, *RFV* 71, 50-60. 464-471. (cf. *JF* 3, 201. *IJB* 3, 150). *Mladenov* 260. *ASPh* 34, 397. *SpBA* 6, 73., si., br. 4 (cf. *IJB* 8, 198). *IJB* 9, 69. Uhlenbeck, *PBB* 22, 539. Matzenauer, *LF* 9, 32-33. 180. *Gorjajev* 173. *Dórii* 162.

kùkinja f (18. v.) »1° trnjina, prunus spinosa, 2° (metafora) sačma, nalik na plod trnjine«. Pridjev na -*ov kùkinjov* (18. v., Slavonac). Od madž. *kökény*. Odatle i toponim *Kikinda* < madž. deminutiv *Kokend*.

Lit.: ARj 5, 759. Matzenauer, *LF* 9, 35.

kukîr m (Božava) »(zidarski termin) cazuola per la malta, mistrija, kačica (v.)«. Od lát. *cochlearium*, izvedenica na -*arius* > tal. -*aio*, -*ier* > -*ir* od *cochlea*: *kiiiklir > *kiiikljir > *kukjir. Može se smatrati i dalmato-romanski leksički relik. Tal. deminutiv na -*ino* s mlet. izgovorom *chia* = *ča: kucarîn*, gen. -*ina* m (Veli otok, Molai) = *kucarîn*, gen. -*ina* (Račiče, Brač) pored (metateza *I-k* > *k* - *č*) *čucarîn* »žličica«. Prema *kuhača* izmijenjen je taj talijanizam na Cresu u *kuharica* »velika žlica«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Tentor, *JF* 5, 209. *REW* 2012. *DEI* 1182.

kukla f (istočni krajevi) »1° lutka, 2° toponim«. Nalazi se još u ukr. i rus. Balkanska riječ: bug., ngr. *κουκλα* i tur.

Lit.: ARj 5, 759. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. *Mladenov* 261. Vasmer, *GL* 85.

kùkljati, -*a* impf. (Vuk, Srijem, subjekt *crijeva*) = *kùkljati*, -*am* (Lika) »teško disati, hropiti (na umrću)« onomatopejskog su postanja. Dok se u Srijemu oponaša glas crijeva, u Lici disanje. S prefiksom *iz-* *iskukljati* prenosi se na vrenje »izavreti« kao i sa samoglasom r mjesto u (ŽK) *krkljati* »vreti«. Srodna je onomatopeja *kuljati*, -*a* (Vuk, subjekti *dim*, *voda*, *oganj*, *krv* Lika, Kosmet) (*is-*, *na-*, *pro-*), kojom se oponaša zvuk koji nastaje kad dim itd. suklja, kad se vreća napunja, zbija. S prefiksom *sa-* *sakuljati* se (Crna Gora) prenosi se onomatopeja na hod »hodati amo-tamo, vardati se«.

Lit.: ARj 3, 905. 5, 772. 759. *Elezović* 1, 341. Vaillant, *RES* 22, 16. Matzenauer, *LF* 9, 37.

kukolj m (Vuk) = *kukolj* (Kosmet), sve-slav. i praslav. *ckkolb, »travurina agrostHEMA githago L.«. Pridjev na -*iv kukoljiv*, f -*lva* (Kosmet), na -*ski kukoljski* (17. v.). Deminutiv na -*iča kukoljica* (Drnsnk, Kosmet) = *kukuljica* (15—17. v., također rus.) »biljka melandrium pratense«. Varijante: *gugolj* (Sulek) i unakrštenjem sa *múka* »brašno« *múkolj*, u poslovice: *kukolj do vodenice*, *mukolj od vodenice*. Vokal u je nastao iz nasala p: slov. *kokolj*, polj. *kąkol*. Madžari posudiše *konkoly*, Novogrci *κόγκολη* »Art Unkraut im Getreide«. Tumači se kao reduplicirana onomatopeja *kol-kolb (upor. rus. *kolokol* »zvono«) > *knkoh* na osnovu disimilacije /- / > n - l i upoređuje sa lit. *kankalas* »zvono«, *kankalijos* »aquilegia vulgáris« i sanskr. *kankani* »ukras sa zvoncem«. Upor. semantičke paralele *Glockenblume* i lat. *campanula*.

Lit.: ARj 3, 495. 5, 760. 7, 145. *Miklošič* 127. *SEW* 1, 599. *Holub-Kopečný* 183. *Bruckner* 224. *Vasmer* 1, 602. *Mladenov* 267. *Hu-ger*, *LF* 35, 219-221. *Solmsen*, *PBB* 27, 365.

kükrica pored *kú-* i -*Ica* f (Bosna, Vuk) »1° pupoljak lisni na gori, 2° toponim«, s pridjevom na -*just kukričast* (Boka, Vuk, ~*a vočka*, ~*o drvo*) »zakržljao, neočišćen, nepotkresan«. Deminutiv je na -*ica* od osnove koja je u deminutivu na -*li kukrič*, gen. -*ića* (Lika) »komad osječenog kukričastog drveta« i u izvedenicama na -*ik kükrlk*, gen. -*ika* (Lika) »grm niskog, kržljavog drveća, niklog iz panja«, na -*ika kükrika* (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »1° česta, ševarić, grm, 2° carpinus duinensis (Bosna)«.

Lit.: ARj 5, 761-762.

kuku »1° reduplicirana onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas kukavice, 2° (18. v., Vuk) metaforická onomatopeja kojom se izražuje velika žalost (*kuku meni* »jao si ga meni)«. Oformljena na -*ati kukati*, -*am* (*do-*, *is-*, *o-*, *s-*, *se*, *za-*) impf. (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° pjevati kao kukavica, 2° (metafora) jadikovati« prema pf. *kuknuti*, -*e*, na -*ovati kukovati*, -*ujem* (Bosna, Belostenec). Postverbalni *kuk* (Neretva, Pavlinović) »gaks«, *skuk* m (Marulić, Zoranić), *skuka* f »jauk, patnja« od *skuhati*, -*am* pored -*čem* »stenjati, patiti«, *kukolju* (Kosmet) »kukati, kukajući pričati«. Apstraktumi na -*njava kuknjava* = *kuknjavina* (Bosna), *kukanja* = *kukljevin* (Bosna) = *kukuvanje* (hrv.-kajk.) = *kukatanja* »kukanje«. Deminutiv na -*tati kuktati* — na -*utati*

kukutati, *kukuće* (18. v., Vuk, subjekt *kukavica*). Odatle *kukutka* = *kokutka* »kukavica«. Pridjev na -*av kukav* (Vuk, Crna Gora) »jadan«, poimeničen na -*bc kükavac*, gen. -*avca* m sa deminutivima na -*če kukavče* (Kosmet) »bespomoćno dijete«, *kukavčica*, na -*bk kukavičak*, gen. -*čka*, na -*ič kukavičić* i pridjevom na -*ev kukavčev*, hipokoristikom *kuko* »malen«, *kukavička trava* (Kosmet) »vrsta trave« prema f *kukavica* »ime ptice«, sa deminutivom *kukavičica* »biljka« i pridjevima na -*bn kukavimo perje* u imenu biljke »orchis maculata«, na -*j kukavičji* i na -*ski kukavički*, poimeničen na -*ina kukavština* i apstraktumima na -*luk kukavičluk* = na -*stvo kukavstvo*; denominal (inhoativ) *skukavičiti*; na -*ača kükovača* (sjeverozapadni krajevi, ugarski Hrvati, Primorje, ŽK, *a* > *o* zbog *v*), *skukavica* (Karlovac, Ribnik) »napitak za težak posao od kojeg se skuka«, s pridjevom na -*in kukovadžina sol* »biljka oxalis acetorella«, poimeničen ž. r. *kukovačina* »arum maculatum«, na -*ica kukavica* (Grobnik) »orchis coriophora«. Varijanta u mjesto *o*: ' *kukuvača* (Lobor, Samobor, Belostenec, Stulić, Voltidi), prema uzviku; na -*elj kükávelj* m prema f *kukavčica*, *kukavčija* = na -*eša kukaveša* m, f »bijednik«. Pridjev *kukav* proširen je u književnom jeziku na -*bn kukavan*, određeno *kukavni*. Na -*aljka kükaljka* = *kukalica* (Nova Gradiška) = na -*ovija kukovija* (Martijanec) »kukavica«. Onomatopeja *kuku* važi i za glas sove: *kukuvija* (Svilajnac, Kosmet, bug.) = *kukubavče*, gen. -*eta* (Kosmet) »čuk, sova« = *kukuvika* (17. d.) = *kukumavka* (Kosmet, Vranja, Srbija) = *kukunjaulica* = *kukunjavica* (Sali, Žverinac). To oformljenje predstavlja onomatopejsku složenicu od *kuku-* i *viju*, od dva glasa sove: *kuk* (upor. rečenicu *čuk kuka*) i *viju viju*. Zbog toga se ta složenica nalazi ne sarno kod nas, nego i u romanskim jezicima, odakle dolazi na Jadranu opet k nama (v. *kukuvija*). Onomatopeja glasa *kukavice* je veoma stara, već ie. U lit. odatle *kaukti* (subjekt *čovjek*, *životinja*) — lot. *kaukti* »zavijati, vikati«. Baltoslavenska je zajednica u proširenju ie. onomatopejskog korijena *kau-* s pomoću *q*. To proširenje nalazi se još u *kvaka* (v.) i *čavka* (v.). Upor. još *skunčati* (v.) i *hujati* (v.). Upada u oči da se i ovakvi termini posuđuju: arb. *kukavice* = *kukavače* iz hrv.-srp., *kukumavka* < tur. *kukumau* *buu* i *kukveža*.

Lit.: ARj 2, 602. 3, 905. 5, 755. 775. 756. 760. 761. 762. 766. 753. Hirtz, *Aves* 235-239. 241-243. *Elezović* 1, 340. 2, 523. *ASPh*

11, 448. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 639. *Holub-Kopečnyj* 193. *Bruckner* 280. *ZSPH* 4, 216. *Vasmer, RSI* 2, 29. *WP* 1, 331. *Trautmann* P2 *Bulat, K/EB* 3, 531-37 (cf. *IJb* 24, 232). *Machek, IF* 53, 90-91. *GM* 210. 211-212. *Boisacq* 483. *Mladenov* АхВЛ 6, 73. sl. (cf. *IJb* 8, 198). -ДЯН^ 1898. *DEI* 995.

kūkulj m (Vuk, Risan) »guka što žene nose navrh glave ispod marama, Haarflechte*. Upór. bug. *kukul*, arb. *kukul* »1° Mütze, Kapuze, 2° Kokon der Seidenraupe«, ngr. *κουκουλί*, slov. *kukuľa* — *kukulica* »Kapuze«; *kūkulja* f, rašireno deminutivnim sufixom *kukuljica* (Vuk), dem. *kukuljičica* »dio gornjeg odijela koje može pokriti cijelu glavu osim lica« = (na Braču sa zamjenom -ulja istim deminutivnim sufixom -uceus, upor. *Kapuze* • : tal. *cappuccio*, odatle *kapucini*) *kukne*. Odatle dem. na -oc > -ac *kukuljac*, gen. *ljca* (18. v.) »isto«. Na -oca *kukuljača* (Srbija) »isto« = na -ava *kukuljava* (16. v.) »ševa«. Radna imena na -or *kiikūljjar* »čovjek što gradi kukulje«. Na -aš *kukidjaš*, gen. -asa *sfratar*. Upor. kod Marina Držića *vlaše kukuljaše*, što upućuje na nomadsko odijelo Vlahi. Pridjev na -ast *kūkuljast* »1° sličan kukuljici, 2° pokriven kukuljicom«, *kultuljičast*. Ovamo ide *kokulica* i (Dubrovnik) »kolutić navrh glave u svećenika«. Sa sinkopom penultime *kuklja u izvedenici na -ica, slov. *kukljica* »Kapuze« == *Kukljica*, toponim na Ugljanu [v. i pod *kukaj*]; i u polj. *kukla*. Upor. bug. *kuklička* »Art Kopfbedeckung, Kappe«. Denominal *zakukuljiti se* — *kukulijall*, -am (Voldtidi). Postoji još varijanta *c* > *g* hrv.-srp. *gūgla* f »Kapuze«, koje je balkanska riječ, rum. *glugă*, bug. *gugia*. Od lat. *cucullus* > tal. *cocolla* = *cuculio* »cappuccio«, sa // > *lj* kao u *košulja* < *casulla*, *jegulja* < *anguilla*. Prenosi se i na ribarsku mrežu: *kōgu* (Božava) = *kogu*, gen. -ula (Veli otok) »vrsta mreže« < mlet. *korogolo* = tal. *çoğalana* (1147). U Smokvici (Korčula sa *lj* > *j*) *kōgoj* pored *kōkun* (sa zamjenom dočetka -oj poznatijim sufixom -un) »vrsta male mreže za povlačenje i hvatanje raznovrsne ribe«.

Lit.: *ARj* 5, 762. *Pleteršnik* 1, 260. 486 *Groma, ID* 6. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. *Bruckner* 289. *GM* 211. *REW** 2359. *Štrekelj, DAW* 50, 29. *DEI* 997. 1005. 1184.

kukumar m (15. v., Dubrovnik, Cavtat, Perast) = *kukumar* (Vuk) = *kukumar* (Božava, Rab) = (napuštanje reduplikacije) *kūmor* (Lika) = *komara* f (Lika, slov., Celje) = *komor* (Smiljan) »krastavac, ugorak«. Upor. slov. *kukumer*, gen. -mra = *kukumra* f. Od lat.

cucumis, gen. -eris > tal. *cocòmero* > mlet. *cucūmaro*, mediteranskog podrijetla. Dočetak -ero zamijenjen grčkim deminutivnim sufixom -apt, upor. *kukumarić* (Dubrovnik). Oblik *cucumis* stoji li vezi sa gr. *κύκιστος* »bundeve« i *κυκ.ύζα* »coloquinta«. Sa disimilacijom *-v- > steslav. *tyky*, gen. *tykbye* > *tikva* (v.). Upor. još arb. *kokomare* f (Tirana) »pipūn« pored *kunkuli* (sa članom, Zatrebač) — *kunguli* (Ulcinj) »tikva«.

Lit.: *ARj* 5, 763. 780. *Budmani, Rad* 65, 164. *Kušar, Rad* 118, 18. *Cronia, ID* 6. *Pleteršnik* 1, 486. *REW** 2364. *GM* 194. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. *Matzenauer, LF* 9, 36. *DEI* 997.

kukurijeku (jekavski) = *kukuriku* (ikavski, ŽK) »onomatopeja kojom se oponaša glas pijetla«. Oformljena na -ati *kukurijekati*, *kukuriječ(m)* pored -kâini (17. v.) impf. = *knkurikat* (čakavski) = *kukurikāt*, -riče (ZK) »I subjekt *pijetao*, 2° (metafora) kašljati«, s postverbalom *kukurijek*, gen. -jeka prema pi. *kukurijeknuli*, -*kurijebīe* (18. v.). Deminutiv na -utati *kukurijekutati* (Stulčić, je li pouzdano *ŷ*). Odatle *kukurijekavac*, gen. -avca (Lika) »kašalj hripavac«. Zbog cvijeta sličnog pijetlovu perju (upor. rum. *cutcurig* pored *cuatrig* ! *Oltenija* / »hellcobotus niger« preveđeno u srp.-rum. rječniku *petlovo perie*) prenesena je onomatopeja na tu biljku: *kukurijek*, gen. -jeka m (Vuk) — *kukurijek* (Slavonija, također slov. i bug.) = *kukujnak* = *kukurjak*, gen. -jaka (Vuk, Hrvatska, otočka regimenta). Zbog jake crvene boje prenesena je i na crveni mak koji se zove i *turčinak* (v.). I druge se biljke zovu ovako: *kukuri(je)kovina* (Šulek, Sinj) »evonimus europaeus L.«, s haplogijom *kurika* (Lika, Visovac) i *kurikovina* (Vuk), *kukurjeka* »galega officinalis«. Ovamo *kukuj* m (Istra) »agrostema githago, galium infestimi«, *kiikučnjak* (Slavonija) »*physalis alkekengi* L.c. Sjevernim slavinama nepoznat je ovaj prijenos. U steslav. -č *kukurečb*.

Lit.: *ARj* 5, 764. 761. 765. 766. 762. 815. *Tentor, JF* 5, 209. *Miklošič* 146. *SEW* i, 640. *Mladenov* 261. *WP* 1, 456. *Matzenauer, LF* 9, 36. *Štrekelj, DAW* 50, 29.

kukuruz m (18. v., Vuk) = *kokuruz* (Martić) = *kokoruz* (sjeverni čakavci) = *kukuruz* f = *kukuriza* (Petruševac, Zagreb, upor. polj. *kukurydza*) = (sa haplogijom (*kuruz*a) (Zagreb) = (sa zamjenom dočetka -uz sufixom, -ica) *kukurica* (ugarski Hrvati, upor. madž. *kukoricza*, slov., češ., polj. *kukorica*) »zea mais, golokud, kolomboč«. Pridjevi na

-6II *kukūruzan* (18. v., Vuk) = *kukurūzan*, -*ružna* (ŽK), poimeničen na -ica *kukūruznica*: »1° kruh, 2° kukuruzna slama, stablo«, na -jak *kukuružnjak* »1° kukuruzni koš, 2° kukuruzni kruh, 3° (ŽK -*ák*) spremište za kukuruz«, na -ov *kukūruzan*, poimeničen na -ina *kukuruzovina* »slama« — *kūruzoovina* »batvo kukuruze«, proširen na -bn *kukūru-zovan*, poimeničen na -ica *kukuruzovnica*, na -ište *kukuruzovište* (Lika), *kukuruzište*. Na -āna < perz. *hane kukunizana* »spremište za kukuruz«. Na -ar *kukuruzar* (Božjakovina) »šaren grah«. Postoji još zamjena reduplikacije *kuku-* drugom *mumu-*: *mumuruz* (Srbija, bug.), s pridjevom na -bn *mumūruzan* i na -ište *mumruzište* i haplogijom *muruz* m (Srbija) i toponim *Muruzište*. Domovina je kukuruzu centralna Amerika. U Evropu je došao pred 400 g. Kultura se raširila u 17. v. Slavenima je došla preko turskoga: tur. *kokoroz* — *momoroz*. Nikolić vidi u -*oroz* tur. *uruz* »riža«, a *koku-* i *maj-* »smrad«, dakle kao »riža nižeg svijeta, raj«. Upor. nazive slov. *turščica* (poimeničen pridjev na -ica od *turski*) = tal. *gran turco*. Rumunji u Erdelju govore također *cucuruz* mjesto lat. *porumb* = *kolomboč* < lat. *columba* (prema boji goluba).

Lit.: *ARj* 5, 170. 175. 764. 765. 766. 818. 7, 151. 162. *Elezović, NJ* 3, 273-277. (cf. *JF* 14, 253). *Bruckner* 280. *Mladenov* 261. *ASP* 14, 528. *Korsch, ASPH* 9, 512. *Pascu, Homenatge Rubio i Lluch (Estudios Univ. cat.* 21, 1936) (cf. *IJb* 22, 201). *Nikolić, Agronomski glasnik* 1930. i 1931. (cf. *Todorović, N* 74, 8-11). *Spitzer, WuS* 4, 122-146.

kukūvija f == *kuki/vika* (17. v.), upor. arb. *kūiivajē* sa mnogo varijanata i rum. *cucuvae*, *ctiuceveica* »sova«. Sa z mjesto *j* *kukviza* (Kolombatović) i ž za lat. *j* (upor. *raja* > *raža*, *maž* < *majus*) *kukuvježa* f (pseudojekavizam, 18. v., Dubrovnik) = *kukuviža*, *kukviža* (Dalmacija, Pavlinović) »sova, čuveta (Rijeka, Dubrovnik), čuk (Zadar), utina (Bosanska Posavina)« = (sa zamjenom dočetka -eža deminutivnim sufixom -čila) *kukuvjela* (Dubrovnik, Zore). Od tal. *coccoveggia*, u južnoj Italiji *cuccuveja* < vlat. *cuccuveja*, riječ onomatopejskog podrijetla. I ngr. *κουκουβίγια* = arb. *kukuvaje* — rum. *cucuvae*. Možda je dalmato-romanska. Primjer je kako se i riječi onomatopejskog podrijetla posuđuju.

Lit.: *ARj* 5, 767. 766. 768. *REW** 1898. *DEI* 995. 1183. *Rohlf* 1107. *SEW* 1, 641.

kukuviljača f (Split, Dalmacija, Šulek) »biljka stipa pennata«. *Budmani* upoređuje sa sinonimom *kovilje* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 767. *Šulek* XIX, 183. 557.

kula f (Vuk) = *kula*, gen. *kule* (Kosmet) »1° toranj, 2° kaštio, 3° gradac, 4° dvor, kuća od kamena (Hercegovina, Kosmet)«, jedan od najranije potvrđenih turcizama i kao toponim od 1382. i 1326. i u Dušanovu zakoniku. Prema *Budmaniju* to je kasnija glosa. Pridjev *kūhkī*. Deminutiv na -ica *kitlica*. Augmentativi na -ina *kulina* (također toponim) -- *kulina* (Liješće, Lika) »palača, dvor grofovski«, na -etina *kiiletina*, na -aca *kulača* (Vuk, Zlatibor, Srbija) »1° koliba, savrnjak, 2° toponim«. Na -ište *Kuliste* (toponim). Složenice: *kulaga* (bosanska narodna pjesma) »zapovjednik kule« < tur. *kule ağası*; *Jedikula* (18. v., Gundulić) »tamnica u Carigradu« = *Jedikule* (Rajić) < tur. *yedi kule* »sedam tornjeva«; *Čele kule* kod Niša. Na zna se šta je, izvedenica ili složenica: *kulaša* (*pastirska*, Tekelija) »šator, koliba (I)«. Ovamo će ići prilog na *kule na vile* (*razbiti*, Vuk) »koješta reći ili govoriti, ne pristati na što, tj, govoriti sad o kuli, sad o vili«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kulla* > tur. *kule*, varijanta od ar. *kal'a*) iz oblasti turskog utvrđivanja: rum. *culă*, bug. *kula*, arb. *kiillē*. cine. *culă* »tour, donjon, château«, ngr. *κουλά*. Ar. *kal'a*, koje je zastupljeno u španjolskoj toponomastici s arapskim članom *at* u *Alcalá*., zastupljeno je u Jugoslaviji sefardičkim prezimenom *Ālkalaj* i nazivom *kalaj* »Zinn« (v.). *Lit.*: *ARj* 4, 525. 5, 767. 790. 769. *G M* 212. *Mladenov* 261. *Elezović* 2, 523. *SEW* 1-641. *Pascu* 2, 127, br. 360.

kulāb, gen. -ōba m (Vuk) »(mlinarski termin) greda koja drži kamen vodenički«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *kullab* »kvaka, stožer«).

Lit.: *ARj* 5, 768.

kūlaf, gen. *kūlfa* pored *kufa* m (Dubrovnik, Mljet, Božava, Veli otok) = *kūlf* (Cres, Smokvica, Korčula) »pučina, otvoreno more (protivno u Smokvici je *ašprm* »more blizu obale, uz obalu)«. Dalmato-r^manski refleks od gr. *κόλπος* »sinus« > tal. *coifo* (Bembo) — *golfō* > *gūlaf*, gen. *gūlfa* (Mikalja) = fō/a/ (Perast). Dubrovački oblik potvrđen je 1371. *chulfo*.

Lit.: *ARj* 3, 497. 5, 768. *Macan, ZbNZ* 29, 211. *Cronia, ID* 6. *Rešetar, JF* 12, 286. *REW** 2059. *DEI* 1009.

kulak m, gen. nepoznat, (Lika) »I^o gradi-
teljski termin: stupac oko vrata što se ureže
u podumijentu (opis u ARj), 2° (najnoviji
rusizam) bogat seljak«. Balkanski turcizam
ftur. *kulak* >! uho, 2° držak«; bug. *kulaklija*.

Lit.: ARj 5, 768. *Mladenov* 261. Korsch,
ASPh 9, 513. *Vasmer* 1, 687.

kulānisati (Mostar) : *kulamsat*, -i^{šern} (se)
(Kosmeti *kulāndisati* (Banja Luka) »upo-
třebiti«. Ovamo još na -is f- -ovati *kulan-
dbrisōvat*, -ujem (Kosmet, objekt *ljude*, *bisage*)
»iskorišćivati nekoga ili nešto«, *kulēndisati*
(Bosna, objekt *odijelo*) »dotjerati do šivanja«. Balkanski turcizam (tur. *kullanmak*, *kullandır-
mak*) iz svakodnevne terminologije: bug. *kollāndisvam*, *kolāndrisvam* »prunken mit etwas,
gebrauchen«, arb. *kuliandris* »verwenden, behan-
deln«. Oblik sa -*disati* sadrži *d* od turskog
imperfekta i -*isati*, naš običan infinitivni
nastavak kod turcizama (v.). Oblici sa -*dvr-
-isati* — arb. -*dris* sadrže kauzativni ili fakti-
tivni modifikator -*dvr-*. Tur. *kullanmak* »faire
usage, se servir, employer« kavalin je ili re-
fleksivni glagol obrazovan s pomoću sufiksa
-*m* od korijena *kul-*, koji postoji u ime-
nici *kul* m (17. v.) »narod, vojska«, s apstrak-
tumom na -*luk kuluk* m (Vuk, 18. v., Srbija)
»tlaka, robija«. Odatle složenica *kulūglja* m
(narodna pjesma) = *kuloglija* (Erlangenski ru-
kopis) »pješak« < tur. *kul oğlu*; naši glagoli
na -*iti kulučiti*, -*fm* (Vuk, Srbija), na -*ovati
kulukovati*, -*ujem* (17. v.), s radnom imenicom
na -*jar kulučar* (Srbija, također toponim);
kuluk je također balkanski turcizam iz turske
vojničke organizacije: rum. *culuc*, *culuciu*,
bug. *kolluk*, arb. *kuluk*, *kulukçi* (Skadar)
»stražar, žandar«, čine. *culuche* »corps de garde,
patrouille, sentinelle«.

Lit.: ARj 5, 771. 767. *Elezović* 2, 523.
Skok, *Slávia* 15, 361., br. 446. 447. *GM*
212. 213. *Deny* §§ 577. 572. *Lokotsch* 1239.
Pascu 2, 127., br. 361. Matzenauer, *LF* 9,
38. *Mladenov* 246. *Doric* 152.

kulaš, gen. -*dša* m (Vuk, narodna pjesma,
Srbija) »equus coloris murini« prema f *ku-
lašica* »1° mlada kobila te boje, 2° toponim«. Na
-*uša* mjesto -*ašica kulaša* (Vuk) »stara
kobila«. Pridjev na -*ost* omogućava rekon-
struirati prvobitni oblik turcizma: *kūlalast* (Vuk)
»konj mišje boje«, iz čega izlazi *kulat < tur.
sintagma (kao *dorat*) < *kula* at (v. *at*), tur-
ski pridjev *kula* »isabellfarben«. Upór. bug.
pridjev *kulesi*. Hipokoristik od *kulat je *kule*,
upór. *doro* od *dorat*. Dočetak -*at* shvatila je

jezična svijest kao pridjevski sufiks i zamije-
nila ga drugim izražajnijim (ekspresivnijim)
kao -*asi -in*: *kulaš*, *kulin* (Vuk, narodna pjesma).
Pridjev *kulatast* izmijenjen je tada u *kulašast*.
Složenica *miš-kulaš* »konj mišje dlake«.

Lit.: ARj 5, 771. 770. 773. *SEW* 1, 641.
Korsch, *ASPh* 9, 513. Matzenauer, *LF* 9, 36.

kulen m (Lika) = *kūljen* (15. v., Dubrovnik,
Srijem) = *kulijen* (Lepetane) = *kulin* (Budva)
»1° trbuh, drob, 2° djevenica, kobasica,
krvavica od zaklana živinčeta, crijevo u koje
se nadjene svašta, brašno kukuruzno (Budva)«. Na
-*ica kul(j)enica* (Vuk, Sinj). Pridjev *ku-
ljenov*. Odatle arb. *kōiē*, pl. *kolenj* »Wurst«. Bit
će prema Matzenaueru od gr. -*χῶλον*
»Dickdarm« nepoznatog podrijetla. Štrekelj iz-
vodi od *kūlja* f (Ljubiša, Istra) »Bauch, Magen«,
ali ne kaže odakle potječe taj primitivum.
Pridjev na -*av kūljav* »1° trbušat, 2° gravidan
(Benkovac)«. Odatle inhoativ *okuljaviti*, -*im*
»postati kuljav«. Poimeničen na -*ica kuljavica*
(Lika). Na -*eša kuljēša* (Lika). Augmentativ
kuljētina f. Hipokoristik *kulja* »ženska koja
je trbušasta« prema m *kuljo*. Ovamo možda
na -*ar kūljar* gen. -*ara* m, (Vuk, Crna Gora)
»kesa na mreži grib, sacculus«, v. *kūlete* f
(v.). Upor. s arb. sufiksom -*zē* > -*za* (v.
Ivezić) prezime *Kulize* (Gornja Sabanta, Pri-
boj), *Kuleze*, *Kulizići* (selo u okolici manastira
Dobrilovine na Tari, 17. v.), *Kulezići* (koji
slave sv. Mratu, mratinci su, oko Kopaonika,
koji su starinom možda od Bojane). Upor.
Kulizino selo (srez Ivanjica). Ovamo ide možda
impf, *kuljati*, *ām* (na-} »slagati na svu silu u
što usko (vreću, špag)«. Korijen *kul-* nalazi
se u svim slavinaima osim slov., bug. i češ.:
polj. *kul*, ruš. *kulb* »Sack«, odatle lit. *kūiūs*
»Sack«, prema *WP* iz lat. *culleus*, od ie. *kel-* »ber-
gen, verhüllen«, dok Bruckner upoređuje sa
lit. *kulti* »zbijati«.

Lit.: ARj 5, 771. 8, 879. *Miklošič* 147.
SEW 1, 642. *Bruckner* 280. *Gorjajev* 174.
WP 1, 433. *Boisacq* 484. Scheftelowitz, *KZ*
56, 178. Štrekelj, *ASPh* 26, 412. *Rohlfis* 1060.
Matzenauer, *LF* 9, 37. *GM* 195-196. Joki,
Ūnt. 291. Pavlovic, *SEZb* 30, *Zbornik za isto-
riju južne Srbije* 1, 90.

kùlete, gen. *kūleta* f pl. (Vuk, Crna
Gora) »pripojasnice, fišek-česa«, slaže se s
arb. *kulete* f »1° kleiner Sack, Beutel, Brotsack,
Hefesack, 2° Patrontasche, 3° Köcher für
Pfeile« u značenju, glasovima i obliku. Kao
dreteza (v.) posudnica je iz arbanaskog.
Prema Miklošiču arbanaska riječ potječe iz
tal. *colletta* < lat. *collecta* »zbrirka«, što se sa

značenjem nikako ne slaže; prema Joku od
tal. deminutiva na -*etta* < lat. -*ma* od *coglia*
»borsa dei testicoli« < lat. pl. *colea*, ali taj
nije potvrđen, ne od *kule* »hernia«, koje je
od slav. *kyla* > *kila* (v.).

Lit.: ARj 5, 769. Joki, *Ūnt*. 290-291.
DEI 1003. 1003. 1013. *GM* 213.

kuljgat, -*am* pf. (Kučište, Brač: *kuligāj*
ga na posteju) »položiti«. Od lat. *collocare* (od
con- i *locare* od *locus*) > tal. *coricare*, *calcare*.

Lit.: *DEI* 1007. 1109.

kulješ, gen. -*eša* m (Vuk, Crna Gora) =
(ikavski samo u prezimenima *Kuliš* i *Kulišić*,
18. v.) »mamaliga, kačamak od sitna bungura«. Hipokoristik *kulja* (Vuk) »isto«. Pridjev na
-*bst kulješkī*. Riječ postoji i u rum. *coleașă*
f »Brei«, s izvedenicom na -*er* < lat. -*arius*
coleșer »Rührholz (koji služi za pravljenje
tog jela)«, a *colesi* »zu Brei erweichen«. I češ.
guluše »Mehlbrei« Budmani upoređuje sa *ku-
ljen* »djevenica«.

Lit.: ARj 5, 769. Matzenauer, *LF* 9, 37.
Tiktin 391.

kulkuma f (narodna pjesma muslimanska)
»tintarnica, kalamar« = *kunkuļa* f (Kosmet)
»sud u kojem se drži tinta i sitan pijesak koji
je zamjenjivao upijač«. Turcizam arapskog
podrijetla (ar. *kunkuma*), sa disimilacijom *n -
m* > *l - m* ili *n - l*.

Lit.: ARj 5, 770. *Elezović* 1, 343.

kūlmis m = *kolmeš* (Šulek) »biljka calamus
aromaticus, acorus calamus«.

Lit.: ARj 5, 770.

kulovac, gen. -*ovca* (Šulek, Konavli / ? /)
»biljka scolymus hispanicus«.

Lit.: ARj 5, 770.

kuiva f (Volosko) »lanac«. Dalmato-roman-
ski refleks (leksički ostatak) od lat. *copula* >
tal. *coppia* sa sinkopom penultime i meta-
tezmom *pi* > *lv*. Denominai ná -*are* s prefiksom
ex- > tal. *s-* > š- *škopjät* (Božava) < tal.
scoppiare < *ex-copulare. Gramatički termin
kopula je čist latinizam.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 160. Cronia, *ID*
6. *REW** 2209. *DEI* 1097.

kūlj m (Sutomore, Budva, Maini) »sino-
nim: *bistierna* (v.); nalazi se u baštinama,
kao cisterna u dubini 2–3 m (govore stariji
ljudi, a mladi *bistierna*; okružen je kamenom

kao jaza; na njivama se kupi voda u njima;
ima skaline do vode)«. Govori se u ovakvim
rečenicama: *otegoše mi se ruke potežući vodu
iz kulja; vadi nekaki kūlj za vodu*. Sinonim
je i *ubli*, koji su kao *bistierna*, nemaju izvora.
Zacijelo je u vezi i impf, *kuliti* (Sutomore;
subjekt *voda: voda ne kūlī* »ne teče«). Dalmato-
romanski refleks od lat. *colare* »curiti, teći«. Promjena konjugacije na -*iti* mjesto -*ati*
prema *kuriti* (v.) < tal. *correre* < lat. *currere*. Riječ *kūlj* postverbal je odatle. Prvobitna konjugacija na -*ati kulatī*, *kūlām* impf. (Lika) (do-) »sporo hoditi«, *kulatī se* (Dubrovnik) »vući se polako za kakvim lovom«. Odatle radna imenica na -*alo kulalo* m prema f *ka-
lalica*. Ti su glagoli iz balkanskog latineta: rum. a *cura* »fliessen, laufen, strömen«, arb. *kullonj* »seihe durch, lasse durch«. Vuk ima varijantu sa *lj* mjesto / *kuljati*, -*ām* impf, »prodirati silovito iz čega (o žitkom ili o dimu)«.

Ovamo ide iz talijanskega *školadūra* f (Si-
benik) < tal. *scolatura* »prvi dio makine, kuda
curi ulje (uljarski termin)«. Glas *ś* tal. je
prefiks *í-* < lat. *ex-*. Toponim *Kuratura*
(Srbija, Krajina) rumunjski je apstraktum
u značenju rum. *curătură* »čistina«, kako je
već Budmani opazio. Od istog lat. glagola je
francuzizam *kuloar*, gen. -*ara* u kazalištu <
fr. *couloir* < *culatōrium*, tal. *colatoio*.

Lit.: ARj 5, 768. 769. 772. 810. *REW*²
2036. *DEI* 1007.

kūm¹ m, pi. *kumovi*, prema f *kuma* (Vuk,
bug. *kuma*) »1° compater prema commater
(cognatio spiritalis), krštení, vjenčani kum,
sutai, sutla (Krk), slov. boter, 2° (eufemizam,
Dubrovnik, 16. v.) vještica, 3° (eufemizam)
kuga, 4° (hrv.-kajk. naslov) seljak, susjed
(*Kum Pera*)«. Pridjevi *kumov*, proširen na -*an
kumovan* = *kumovski* (Ljubiša), *kumin*. De-
minutiv na -*če kumče*, gen. -*eta* »filiolus«. Odatle kol. *kumčad*, gen. -*i* (Vuk). Na -*ič
kumić* (18. v., Vuk). Hipokoristici na -*ōk* >
-*ek kúmek* (hrv.-kajk.) »seljak (naslov koji mu
daje građanin)«, *kumak*, gen. -*mka* (*VVK*), *priku-
mak*, gen. *ūmka* m prema *prikumica* f (Vuk,
Srbija) »koji je pri kumu na krštenju, vjenča-
nju, koji mu pomaže« = *preokumak* (Vuk) <
preko-, na -*ica kūmica* (naslov seljakinji), na
-*ān kuman* = na -*asin kumasin* (18. v., Vuk,
bug.). Glede -*aš* upór. rum. *naș* »Taufpate« <
nunaș < lat. *nonnus*. Na -*aca kumaca* f (Vuk)
»1° druga, posestrima, 2° družičalo«. S nega-
tivnim prefiksom *ne:* *nekurn* (Vuk) »zao kum«. Indeklinabile *kuma* koji je nastao generaliziranjem ák. sing, u vezi s ličnim imenom kao

proklitika na Krasu (Istra) je naslov svakom čovjeku: *kuma-Stipe, Kuma-Jadre, Kuma-Pir-ko, kuma-Bucalo, kuma-Pilin*. Upor. *čiča* > *Ľa* (v.) Apstraktum na *-bstvo kumstvo* pored *kumovstvo* — *kumstvo* (Ston). Denominali na *-iti kumiti (se), kumim* impf. (16. v.) (*o-*, *po-se* Srijem, *s-*) »zaključinati«, na *-va-okumivati*, odatle poimeničen part. perf. pas. na *-ik okum-Jjenik* m prema *f okumljenica*, na *-ati kurnati se, kùmām* (Vuk) »pozdravljati se sa *kum*«, na *-ovati, -ujem kumovati, kumujem (pri-)*. Mađari posuđiše *koma*. Nastalo kraćenjem kao hipokoristik od lat. *commater* > slav. *kbmotrb*, koje se nije očuvalo kod južnih Slavena, nego na sjeveru češ. i polj. Prema akcentu *computer* > arb. *kumpĕr* bio je u balkanskom latinitetu akcentat povučen na *commater* > rum. *cumătră*. Ž. rod se izražava samo sa *-a cōmatra* > rum. *cumătră* za razliku od zapadne Romanije, gdje je akcentat *compater* m prema *f commater* > mlet. *compare* m prema *comare*, što posuđiše Hrvati na Jadranu *kumpār / kunpār* m (Božava, Vrbnik, Pag, Istra, Konavli) prema *kuma* (Liburnija), *moj kampare Kuzma* (Smokvica, Korčula), *kompare* prema *botra* (Brkini), u *kumparu* (ŽK) »u društvu«. Od *compater* stvoren je *f* u steslav. jeziku *kupetra* *f* i *kupotrĕ* u glagoljskoj književnosti. Slovenci posuđiše njemačku prevedenicu od *compater Gevater* > *boter* m, *botra* *f*. Upor. kod Arbanasa u Ulcinju *kumar* m prema *kumara* »kuma«, od mlet. *comare*. Lat. *compater*, gen. *-trīs* m (7. v.) prema *commater*, gen. *-trīs* (Grgur Veliki), sadrži prefiks *con-* »suotac, sumajka«, te izražavaju duhovno srodstvo stečeno pri krštenju. Stvnjem. prevedenica *givatara* m prema *f givatara* zastupljeno je pored slov. i u hrv.-kajk. *botar*, gen. *-tra* (15. v.) = *bufar* m prema *f butrica* (Hrvatsko zagorje) pored *boter*.

Lit.: ARj 5, 773. 777. 781. 7, 890. 10, 568. 11, 648. 12, 16. Mažuranić 556. 924. 1406. Boskovic, NJ, n. s., 1, 130. Pietermik 1, 47. 486. Ribarić, SDZb 9, 161. Miklošič 326. SEW 1, 662. Bruckner KZ 46, 233. 48, 214. Vasmer, RSI 3, 279. 6, 197. Mladenov 261. 262. Románsky 116. Budimir, JF 15, 160. REW² 2082. DEI 1025. 1034. ZRPh 50, 486. Pintar, ASPH 30, 310-311 (cf. RSI 2, 266). G M 214. Skok, RES l, 186. sl.

kum² ni (bosanska narodna pjesma) »pijesak« = *kumsal*, gen. *-aloda* (Vuk, Uzice) »1° sitan pijesak, 2° *Kumsale* *f* pl., toponim (Banja Luka, polje uz obalu Vrbasa)«. Ovamo možda i *kitmsul* (Valjevo, *a* > *u* nerazumljivo) »na-

nos koji voda pri izlivu rijeka i potoka nanosi te čini zemlju rodnom«. Balkanski turcizam (tur. *kum* »pijesak«, *kumsal* »Sandbank«, *-sal* je sufiks) iz terenske terminologije: arb. *kum, kumsalĕ* (Berat) »Sandufer«.

Lit.: ARj 5, 775. 781. 782. Deny § 582. GM 213.

kumaš m (18. v., Vuk) »1° tkanina atlas, 2° (Srijem) crna pantljika od kadife oko vrata djevojaka«. Indeklinabilni pridjev na *-li kumašli*, epitet uz *jorgan* (narodna pjesma), možda (sa *b* < *m*) i *kubašlja* *f* (Kačić), epitet uz *kapa*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kumaş* »tkanje, étoffe précieuse«) iz zanatske terminologije: rum. *cernas* »Zeug, Stoff«, bug. *kumaš, kumašHja*, arb. *kumáš* »manufacture«, ngr. *κουμάσι*, cine. *cumašă*. Ovamo će ići po svoj prilici i dva leksema koje je zabilježio Pavlinović (srednja Dalmacija ?): složenka *kumiš- anterija*, koje' podsjeća na slične epitete u narodnoj pjesmi (glosirano »uredna anterija«) i pridjev na *-bn kmnišan* (*-šno odijelo, jelo*) »uredan«. Zamjena dočetka *-as* sufiksom *-iš* nastala je u turcizmu udaljenom od svog centra zbog toga što je *-as* jezična svijest vidjela u turskom dočetku kao sufiks *-as* od radnih imenica tipa *glavaš*, pa je izgledalo da je *kumaš* izvedenica od *kām* »compater«, što je za tu svijest bila besmislica.

Lit.: ARj 5, 714. 777. 778. GM 213. Mladenov 262. Tiktin 435. Pascu 2, 127., br. 366.

kumbara *f* (18. v., Vuk) »lu(m)barda, bomba« = *kunbara* = *kumbra* (18. v., Kavanjin) = *kumpara* (narodna pjesma). Pridjev na *-ski kumbarski*. Na *-dzija kumbaradžija* m »1° vojnik što pali kumbare, 2° prezime (Skoplje)«. Na *-uša kumbaruša* (*šuma*, Sratinska, Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kambara* > tur. *kumbara*) iz oblasti oružja: bug. *kumbara*, arb. *kumbara*.

Lit.: ARj 5, 777. 751. Elezović 2, 524. JF 14, 221-223. Miklošič 147. SEW 1, 643. GM 213. Matzenauer, LF 9, 38. Lokotsch 1244.

kùmbulj m (Dubrovnik) »(pomorski termin) skup brodova kad je tišina morska, pak idu zajedno«. Denominal na *-ati kumbuljati se*. Danas običnije *konvoj* m prema mlet. *convioie*. Od tal. *convoglio* (17. v.); *mb* za tal. *nv* pojavljuje se i u ngr. *κομπούλιο* (čitaj *kombolio*) i u tur. *konboi*. Neodređena etimologija, prema Battistiju od **convoliare*, od kllat. *convolutus*,

part. perf. *convolvers*, prefiks *con-* i *vaivere*; prema Bezzoli i REW od *conviare*.

Lit.: Zore, Tuđ. 11. REW² 2199. Bezzola 61. DEI 1093.

kumerekb (1253, Dubrovnik), gen. *kumerbka* (1254—56) = *kumenkb* (1265), odatle Budmani restituirā jekavsko *kunjerak* (što nije potrebno jer se danas ne govori) = *kumirbkb* (1356—1367, upór. *Mirculano* Split, *pirka* < *perca*) »1° carina, telonium, 2° stovarište, tržište«. U 13. i 14. piše se *comerchium* i *comerclum* (hiperlatinizam prema toskanskoj redukciji kllat. *ci* > *eh*: *darus* > *chiaro*). Od lat. *commercium* (prefiks *com* i *merx*, gen. *-cis* »roba«, sufiks *-ium*). Budmani uzima da je to dalmato-romanski leksički ostatak kao *kelomna* i *kimak*, koji primjeri nisu dobro uzeti u ovom slučaju jer se radi o *kl* > *k*. To može biti samo *orkulić* < *urceolus* (v.). Ali je moguće i drugo tumačenje. Lat. *commercium* je ušlo i u bizantinski *κο(υ)μῆρ-χιον* > ngr. *κουμῆρχι* > arb. *kumera*, pa je iz bizantinskog moglo ući i u dubrovački romanski, jer je do 11. v. Dubrovnik kao i cijela Dalmacija bila pod vlašću Bizanta. Iz bizantinskog je taj trgovački "termin ušao i u tur. *gümriük*. To je balkanski turcizam bizantinskog podrijetla: rum. *glumruc*, bug. *gjumruk*, čine. *vimbruche* *f*, u Bosni *dumruk* = na *-ina dumručina* (Srbija), pridjev na *-bsk dumručki*, na tur. *-dzija dumrukčija* < tur. *gümriükçü*, muslimansko prezime *DumrukčU*, pridjev *dumrukčij(i)nskī* = *-čijskī*, složenica *dumrukana* *f* (Vuk) »carinski ured« < tur. *gümriükhane*.

Lit.: ARj 3, 13. 5, 714. 779. Jireček, Romanen 1, 90. Mladenov 117. Korsch, ASPH 9, 519. Pascu 2, 139., br. 568. GM 82. 213. Isti, Türk i, 62. Matzenauer, LF 9, 38. DEI 1030.

kumīnati, -am (Veli otok) »prekoravati«. Od tal. učenog *comminare* < lat. *comminari* »prijetiti«.

Lit.: DEI 1031.

kumir m »kip poganskog božanstva, idol«, steslav. riječ *kumin*, *-zō* istočnog podrijetla, u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, preuzeta u 19. v. od nekih purista i ljubitelja neologizama (kao Pavlinović). Mladenov upoređuje semitsko, sir. *kumra* »sacerdos«, arm. *k'urm*, pl. *k'mac* »přetře des payem« i fin. *kumartaa* »klanjam se«. Po njegovu mišljenju Protobugari su Slavenima predali ovu riječ. Mora se ipak uzeti da je naziv živio u narodu. To se vidi iz hrv.-kajk. *kumer* »gad,

nečist, gnjus« sa semantičkim razvitkom kao *paganus* > *pogan* (v.) pod uplivom kršćanstva. Od *kumer* je nastao toponim *Kumrovec* kod Klanjca. Dočetak *-ir* > *-er* je kao u *Gojmer, Vukomer* mjesto *-mir*, upor. *Gojmerek* prema *Gomirje, Vukomeričke gorice*. Glede *-er*, gen. *-ra* u pridjevu **Kumrov* upor. slov. *kutner*, gen. *-mra* m »1° mršavost, 2° mršav čovjek«, koje je možda od *kumiri*.

Lit.: ARj 5, 778. Mažuranić 556. Pleteršnik 1, 487. Miklošič 147. SEW 1, 664. Mladenov 262. Isti, Reč. 291. Sbornik I. D. Šišmanov (1920), 87-88.

kumpätit, -im impf. (Kučište) = *kumpatiškat, -am* (ibidem) »trpjeti (vaja ~)«. Prvi je oblik od tal. infinitiva *compatire*, drugi od prezenta *compatisco*, kslat. *compati* (Tertulijan), prevedenica od gr. *συμπάσχω*. Upor. glede prefiksa *suosjećali, sućut, saučeeše*, glede osnovnog glagola glagol *patiti*.

Lit.: ARj 5, 781. DEI 1035.

kùmrija *f* (Vuk) = *gümrija* (Kosmet) »1° vrst goluba, gugutka, 2° ime robinje«. Pridjev na *-in kumri(j)n* u nazivu trave *kumrino grožđe*. Složenica od tur. sintagme *kumru kuşu* > *kumrikuşa* »kumrija«. Balkanski turcizam (tur. *kumru, -i*) iz ornitološke terminologije: bug. *kumrija*, arb. *kumrt* (Gege).

Lit.: ARj 5, 781. Elezović 1, 115. Barić, PPP 15, 274. Mladenov 262. GM 214. Škaljić- 425.

kuna *f* (Vuk) prema *kúnac*, gen. *-rica* m (16. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. »1° mustella«. Maskulinum *kunac* ima metaforičko značenje »2° lukav čovjek (Dubrovnik), 3° lepus cuniculus L., 4° (nadimak) malen čovjek nastršenih, rijetkih brkova (srednja Dalmacija, Pavlinović) i 5° beškot (Dubrovnik, Žrnovo, Korčula, metafora prema 3°), 6° (kako je koža kunina bila sredstvo plaćanja, nastade značenje) »novac« (1499, Senj), 7° porez marturina (1364)«. Pridjev na *-in kúnin*, na *-ovit kunovit* (17. v., Dubrovnik) »lukav kao kuna, lisica«; na *j: kúnji* (također češ., polj. i rus.) = *kujni* pored *kuni* (ugarski Hrvati), *kunja kosa* 1623, poimeničen u ž. r. *kunja* »biljka achilea m'lefolium L.«, upor. *kúnji rĕp* (17. v., Vuk, Dubrovnik) »mUlefolium« i toponim *Kunja Ljut* (Dubrovnik). Na *-ov* < *madž. -o kúnov*, gen. *-ŎL** »ime psak. Deminutiv na *-ica* (16. v.) *kunića* »1° životinja, 2° krzno, 3° biljka millefolium, paprac (Vuk, Srijem)«. Augmentativ na *-ina kunina* = na *-etina kunĕtina* »1° koža, 2° krzno,

3 kožuh«. Naziv *kuna* kulturna je riječ, koju posuđiše Novogrci κουνάδι »Marder Kaninchen« > Arbanasi *kunadhe* — *kunavje* »wildes Kaninchen«. Glede sufiksa upor. bug. pridjev *kanadeči* »od kune«. Prema tome je sufiks od gr. κουνάδι kolektivno *-ad* f. Glas *u* nastao je iz dvoglasa kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *canne* = lit. *kiaune* = lot. *caïne* »isto«. Upoređuje se još sa κουνάκη = lat. *gaunacum* »perzijsko, babilonsko odijelo«. Ako je to upoređenje ispravno, *kuna* bi bila istočna riječ kao *knjiga*. Druge ie. paralele nisu pouzdano utvrđene, ali se stavlja pod ie. korijen **keuq-* »svijetliti, bijeliti se, žariti«, s prijevajnom varijantom **qouq-*, a upoređuje se s hetit. *kusan* »cijena, plata« < *kousna s fonetskim razvitkom kao *luna*. Pomišlja se i na to da pripada predindoevropskom supstratu. [Usp. i pod *kunić*].

Lit.: ARj 5, 782. 785. 789. 788. *Mažuranu* 557. *Miklošič* 146. 149. *SEW* 1, 644. *Holub-Kopečný* 193-194. *Bruckner* 281. *Slávia* 13, 275-276. *Loewenthal, WuS* 10, 168. *Trautmann* 122. *WP* 1, 378. *Mladenov* 262.

kūndra f (Vuk, Srijem, Lika) »1° termin iz kulture prede: ono od prede što se uhvati u niti kao pamuk, floccus, 2° palacká od rogoza kad se iščupa kao perje«. Budmani upoređuje sa *kundrav* za *kudrav* (v.)

Lit.: ARj 5, 783. *Matzenauer, LP* 9, 38.

kunátoriti, *-lm* impf. (Vuk, Srbija) »kuburiti«, *skunatoriti* (Vuk) = *nātorit* (Kosmet) »s mukom spremi, kako tako načiniti što«. *Matzenauer* izvodi iz madž. *kontár* »Stümper, kvarizanat«.

Lit.: ARj 5, 784. *Elezović* 2, 237. *Matzenauer, LF* 9, 38.

kunčina f (Šulek, Bakar) = *končina* (Trst, Bakar) »biljka parietaria officinalis L.«.

Lit.: ARj 5, 784.

kūnda f (Vuk) »kusa (kokoš)«, poimeničen gr. pridjev u ž. r. κωντός (sa ngr. izgovorom vt > *nđ*) koji je proširen na *-ost kundast* (Vuk). Odatle sgr. deminutiv na *-áxu(ov)* > stsrp. *kondakb* »brevis hymnus (crkvena pjesma, Obradović)«. Nalazi se još u stslav., bug. i ukr. kao crkveni termin. Ovamo ide i *kundak* (v.).

Lit.: ARj 5, 265. 784. *Miklošič* 126. *SEW* 1, 557. *GM* 197. *Mladenov* 248. *Vasmer, GL* 81. 86.

kundak m (18. v., Vuk, narodna pjesma) »1° Flintenkolben, 2° lafeta« = *kundak*, gen. *kundaka* (Kosmet) »1° pantljika, pobjoj za pelene, 2° (metafora) granica morala i državnog zakona«. Denominál na *-iti kundačiti, -im* (Vuk) »1° nasadivati pušku u kundak, 2° (danas) tući kundacima«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kundak* < gr. κωντάκιον) iz vojničke terminologije: rum. *condac*, bug. *ku(n)đak*, arb. *kondak* »Flintenkolben«, bug. *kundaklja*, ngr. κωντάκι.

Lit.: ARj 5, 754. *Elezović* 1, 343. *GM* 197. *Doric* 154. *Mladenov* 248.

kundanät, *-am* pf. (Rab, Božava) = *kondenati*, *-am* (15. v., Marulić) »osuditi«. Postverbal *kondūna* f (Lika) »robija«, odatle na *-aš kondunāš*, gen. *-aša* m (Lika) »robijaš«, denominál na *-ati kondunati, -ām* (Lika) »robovati«. Od tal. *condannare* pored *condennare* < kllat. *condennare*, prefiks *con-* i *dennare*.

Lit.: ARj 5, 265. 266. *Kušar, Rad* 118, 25. *Cronia, ID* 6. *DEI* 1050.

kündis m = *kandiš* (Šulek) »oleandar, nerium oleander L.«.

Lit.: ARj 5, 784.

kundura f (Bosna) = *kōndura* (Bosna, Lika) »čizma« = *kondura* pored *kūndra* (Kosmet) »starinska plitka cipela«. Radna imenica na *-džija kondurdžija* = *kun-* — *kundra-džlja* m (Kosmet) »obučar«, s pridjevom na *-in kundurdžijin* i poimeničenjem na *-ica kundradžinica* (Kosmet) »radnja gdje se izrađuju i prodaju kundure«. Apstraktum na *-luk kundradžljk* »zanat«. Složenica *kondurboja* i (Bosna) »crnilo za cipele«. Balkanski turcizam po svoj prilici grčkog podrijetla (tur. *kundra* i *kondura* < gr. κόντρονογ) iz oblasti obuće (tip. *čizma*): rum. *condur*, bug. *kondur*, arb. *kondurē* »Frauenpantoffeln mit Absätzen«, ngr. κωντρούρα.

Lit.: ARj 5, 266. *Elezović* 1, 308. 2, 524. *Skok, Slávia* 15, 261., br. 449. *Lokotsch* 1245. *GM* 197. *Mladenov* 248. *Novaković, ASPH* 32, 387-388. *škaljW* 425.

kunfēt m (Rab, Božava) »slatkiš«. Od tal. *confetto*, poimeničen part. perf. od *conficere* (prefiks *con-* i *facere*) *confectus* > *konfekat*, gen. *-kta* (Belostenec, Voltidi).

Lit.: ARj 5, 267. *Kušar, Rad* 118, 19. *Cronia, ID* 6. *DEI* 1056.

kunfōrat, gen. *-orta* m (Božava) »utjeha«. Tal. *conforto*, postverbal od *konfortati, -ām* pf. (15. v., Vetrание) < tal. *confortare*, prefiks *con-*, pridjev *fortis* »jak«. V. *fort*.

Lit.: ARj 5, 267. *Cronia, ID* 6. *DEI* 1058.

kunić m (Lika, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru gradskom) »lepus cuniculus«. Od mlet. *cuničo* < lat. *cuniculus*. Mlet. *-iclus* > *-ičo* zamijenjeno našim deminutivnim sufiksom *-ič*, koji je opet zamijenjen našim deminutivnim sufiksom *-bc* > *-ac kunac*, gen. *-nca* m (17. v., Dalmacija, Pavlinović) prema f *kunića* (Mikalja) = slov. *kunec*, »1° kunić, 2° (metafora) malen čovjek, 3° komad hljeba kao beškot (Dubrovnik)«, s deminutivom *kunčić kruha* (Dubrovnik). Sa tal. zamjenom *-iclus* > *-iglio* (upor. u Piranu *kunigo* < *cuniglo*), u kojoj je u Dubrovniku r pojkavljn: *kimijelj*, gen. *-elja* m (16. v., Vetrание) = *kunilja* f (Rab), deminutiv *kunjeljić* (Vuk). Stulić ima odatle *kunjelarnica, kunjelarnište, kunjelarnišvo*. Te je izvedenice jamačno sam stvorio. Zamjenom sufiksa *-iglio* sa *-arium* > *-ier kumer* (Lepetane); *cuniculus* bilo je pučkom etimologijom obrnuto u njem. *Kümgel(Qiaas) = Königshase*. To se prevodi u slov. *kraljik*; upor. arb. *kunavje*; *cuniculus* je latinski deminutiv od iberske riječi koja se čuva u bask. *kui* < *kuni i *untxi*. [Usp. i pod *kuna*].

Lit.: ARj 5, 783. 784. 785. 786. 789. *Kušar, Rad* 118, 18. *Pleteršnik* 1, 487. *SEW* 1, 644. *Štrekelj, DAW* 50, 34. *GM* 214. *AGI* 13, 434. *REW* 2397. *DEI* 1063.

kunpän (Božava) = *kumpänj*, gen. *-änja* (Rab, Cres) = *kompänj* (Istra) = slov. *kumpänj* (slov., Notranjsko) »drug«. Od tal. *compagno* < lat. *compania*, prevedenica od got. *gahlaiḥs* (*hlaiḥs* = *bleb̥*, v.) od *paniḥ*, »koji jede zajedno hljeb«. Apstraktum > konkretnum na *-ija* < gr. *-a kunpanijja* (Božava), od tal. *compagna* > = mod. tal. *compagnia*, furi. *compantie* = *kumpanya* / *kump-* (18. v.) = *kumpanya* (ŽK, Rab, Notranjsko) = *kompanija* »satnija, četa« < preko njem. (< tal.) *Kompagnie* = *kumpanya* (ZK) »veliko trgovačko društvo« < engi. (Amerika) *company* (*kumpantsko delo* ŽK). Na *-aticus* > *tel.* *-atico kompanādih* (Cres) < tal. *companatico* »što se jede zajedno s kruhom«. Denominál na *-ati kumpänjati, -ām* (Istra, 18. v.) »prati« < tal. *accompagnare* > *akonpänati* (16. v.).

Lit.: ARj 1, 58. 5, 781. 787. *REW* 2093. *DEI* 1034. *Sturm, ČSJK* 6, 74. 75.

kunfino, prilog (15. v., Budmanijev akcentat), »svejedno, jednako, neprestano«. Od tal. < lat. priloga (učeno) *continuo* = *continuo*, lat. pridjev *continuum*. Odatle internacionalno sa sufiksom *-tet* < lat. *-tas*, gen. *-tatis*, *a* > *e* prema fr. *á* > *é* (tako i u njem.) *continuitet*, gen. *-età* m.

Lit.: ARj 5, 788. *DEI* 1077.

kunträt, *-am* pf. (Rab) »sresti«. Od tal. *incontrare*, od priloga *incontra* (složenica od *in* i *contro*). Glede gubitka prefiksa *in-* v. *centa*.

Lit.: *Kušar, Rad* 118, 25. *REW* 4361. *DEI* 1994.

kūp¹ m (Dubrovnik, Rijeka dubrovačka, Zore) »četverokutna mreža«.

Lit.: ARj 5, 790.

kup² m (15. v., hrv.-kajk., ŽK, slov.) »kupovina«, *raskup* (Lovran) »Verfall eines Kaufvertrages«, postverbal od pf. *kupiti, kupim* (Vuk) »napraviti jedno kupovanje« (*is-*, *ot-*, *pre-*, *za-*). Nalazi se u stslav., slov., češ. i polj. Općenito u hrv.-srp. Deverbali: *otkup, zakup* od *otkupiti, zakupiti*. Složenica *dragokūp* m dokazuje da je postverbal bio nekada rašireniji. Radna imenica na *-bc* > *-ac* (tipovi *pisac, kosać*) *kupac*, gen. *-pca* (*pre-*, *za-*), nekada isto što *trgovac*, nalazi se u mnogim slavinaama. Impf, je na *-ovati kupovati, kupujem*, također stslav., bug., polj., gornjoluž. Nastao je zbog izbjegavanja homonimije sa impf, *skupljati, skupljam* od *kupiti, -im*, u kojem je homonimija uklonjena akcentom (*kupiti* prema *kupiti*). Apstraktum je na *-za kupija* f (do 17. v.) zamijenjen sa *kupnja*. Odatle pridjev na *-iv kupljiv*, koji postoji samo u slov., u hrv.-srp. samo s prefiksom *pot-*, *ot-*, *za-*. Drugi je apstraktum, koji je zamijenio *kup*, stvoren na *-ovina* prema *trgovina: kupovina*. Od *zakup* na *-bsk* + *-ina* *zakupština*. Prema gr. ἐξαγοράζω = lat. *redimere* stvoren je *iskupiti* (razlika prema *iskupiti*) prema impf, *iskupljati* i *iskupljivati, kupljajem*, dok je *iskupovati, -kupujem* (Dubrovnik) »mnogo kupovati«. Riječ je baltoslav. : stprus. *kaupiskan*, dok je lit. *kupčius* iz slav. Rašireno je mišljenje, u koje s pravom sumnja *Mladenov*, da je *kupiti* posuđenica iz got. denominála *kauton*, što ne može biti jer *kupiti* pretpostavlja *kaupjan, koje se nalazi u stsas. *kōpiān*, stengi, *čipan*. Ako se opet uzme da je *kup* prvobitna riječ, a *kupiti* i *kupovati* da su denomináli odatle, imalo bi

se uzeti da *kup* predstavlja posuđenicu iz stvnjem. *kauf* (*ou* > *o* kao u *coparnjica*, v.), a *kupac* da je stvnjem. *koufo* »Handelsmann« < lat. *caupo* »Kramer, Schenkwirt, kučebec«, odatle *caupona* »birtija«, deminutiv *caupon-cula* = *cauponula*, glagol *cauponari* »schachern«, pridjevi *cauponius*, *cauponarius*. Te lat. riječi pripadaju vojničkom latinitetu. Slaveni ih nisu mogli posuditi jer se lat. dvoglas *au* zamjenjuje sa *-av-*, *-ov-* (upor. *lovor*, *javorika* < *laurus*). Kako te riječi pripadaju najnižem sloju trgovaca, izgovarale su se u vulgarnom (= vojničkom) latinitetu kao i *cauda* > *coda* (tako u svim romanskim jezicima, v. *kuda*) i sa dijalektičkim lat. *o*: *fopo(nd)*, itd. Taj zatvoreni glas Slaveni redovno reflektiraju sa *u*. Prema tome *kup* i *kupovati* ne treba da su posuđenice iz got. ili stvnjem., nego iz vulg. = vojničkog lat. jezika na dunavskom limesu u 5. v., jednako kao vojnički lat. termin *caesar* > *česan*, *chsarb* > *can*. Iz bslkanskog latiniteta ima hrv.-srp. još dva trgovačka termina *rations* > *račun* (v.) i *slacun* (hrv.-kajk.) = *stačun* < *statione*. Drugi trgovački termini kao *comparare*, *negotiator*, *negotium* nisu ušli u hrv.-srp., nego rum. *negustor* i arb. *mebbe* < *ablevare* = αγοράζω. Rumunji posuđiše *prekupeť* m prema f *precupeať* »piljar, piljarica«, a *precupi* »piljariti«, *precupie*, *precupeție*, *pricupeți*. [Za sve ovo v. još i pod *kupiti*].

Lit.: ARj 3, 905. 5, 801. 805. 803. 790. *Pletersnik* 1, 488. 647. *ASP* 34, 305. *Miklošič* 148. *SEW* 1, 646. *Bruckner* 282. *Mladenov* 262. *Kiparsky* 204. *Tiktin* 1239. *Hamm*, *KZ* 67, 125.

*kup*³, pridjev, prilog *kupo* u amplifikaciji *kupo* i *prikriveno reči*, *nositi se kupo* i *himbeno* (Budinić, čakavci) »podmuklo«. Prema Budmaniju od tal. pridjeva *cupo* »oscuro, chiuso«, od imenice *cupa* »tina, botte«.

Lit.: ARj 5, 790. *DEI* 1192.

*kup*⁴ m (Vuk, Kosmet, ŽK) »gomila, hrpa« = *kúpa* f (Vuk) »1° acervus, 2° gomila od 4 ora-ha, 3° snopovi trske (Srijem)«, baltoslav., sveslav i praslav., sa denominálom na *-iti kupiti*, *-lm* impf. (1527) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *s-*, *sa-*, *sav-*, *u-*, *rao-*), s postverbalnima *iskup*, *sàkup* pored *skup* (15. v., Vuk), lok. *skupa* (Vuk) i *skupa* f (Lapovci, Đakovo) i iterativima na *-ja-* *kúpljati*, *-kúpljam* (*do-*, *o-*, *s-*), na *-va-* *kupljivati*, *-ljudem* (č), *-kupljavati*, *-am*, *-kupljevati*, *-ujem*, samo s prefiksima. Izvedenice se tvore od osnove bez prefiksa i s prefiksima.

Od *kup-* deminutiv na *-bc kupac*, gen. *-pca* (Vuk) »1° mjera sa drškom u vodenicama, 2° mali kup (Istra, ŽK)«, s različitim akcentom *kupac*, gen. *-pca* (prema *kupa*, Bosna) »1° ojnak koji se zove i *bojac* ili *bojčar*, 2° koritašce u mlinu (Brod)«, na *-cъь kupčac* (hrv.-kajk.), na *-čič kupčič* (Istra) »vrsta gljiva«, sa denominálom na *-jati kupčati*, *-am*. Pridjev na *-bn kupan* (1487). Radne imenice na *-ái kupač*, gen. *-aca* »ojnak u igranju kúpe«, *kúp-ljač*, gen. *-aca* = na *-ar kupljār* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »koji kupi masline«, na *-lac*, gen. *-oca kúpilac* m (Vuk, Lika) prema f *kupilica* = na *-telj kúpitelj* m prema *kúpiteljica*. Na *-ište kupište* n (Čuh, Mrka Poljana) »gomila šljake od istopljenog željeza«, *kúpilište* (neologizam). Apstrakta na *-ba kupidba*, na *-ljavina kúpljavina* »skup, mnoštvo«, *kúp-ljevina* (18. v.) »kupljenje«. Poimeničen part, perf. pas. na *-ik kupljenih* »čovjek koji kupi« (neobično je aktivno značenje), na *-ica kúp-ljenica* (Dubrovnik) »maslina što je pala sa drveta na zemlju, te se kupi, a ne bere«. Složenice od imperativnih sintagmi: *kúpimrav* m »biljka jynx torquilla«, *kúpivojska* (Crna Gora, Vuk) »čovjek koji kupi vojsku«. Prilozi: *kupno*, na *-iče kúpnice* (15. i 16. v.) »ujedno«. Složenice koje nisu ušle u književni i saobraćajni jezik, kao *kupnodušan*, *kupnovlada* »mletačka republika«, *kupnokrivac* itd. Od prefikslnih složenica najčešće su izvedenice od *skup-*, jer su važne za pravnu terminologiju. Pridjev *skúpan*, *skupni* »zajednički«, poimeničen na *-ik skupnih* = na *-jak skupnjak* (15–19. v., Ozalj, ŽK) »zadrukar«, na *-ost skupnast* »agregat« (Šulekov neologizam). Radne imenice na *-ač skupljač*, gen. *-ača* = *ria -lac skupilac* = na *-telj skúpitelj*. Na *-stvo skupstvo* (1552) »imovinska zajednica«. Na *-ina skupina* (neologizam iz češ. za internacionalnu grupu). Na *-itina* < *-sk* + *-ina*: *skupština* (15. v.) »1° skup, zbor, 2° toponim (Gospić)« = *skupčina* (kajk.), s pridjevom *skupštinski* i na *-ar skúpstinar*. Poimeničen part. perf. pas. *skupljen* »čedan«, *skupljenost* »čednost, umirenost, po-božnost«, na *-rca skupljenica* (prevedenica) »molitva collecta«. Prilozi *skupa* [v. gore] = *naukup* (15. i 16. v.), *naskupno*, *skupno*, *ukupno* od pridjeva *ukupan*, *savkup* (1527, Posedarje). Složenice kao *skupnovladanje* »republika« (Stulić, Đorđić, Kanižlić itd.) nisu ušle u jezik. Arbanasi posuđiše *kup* »Haufe von Hülsenfrüchten«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*. Baltičke su usporednice potpune semantički i fonetski: lit. *kaupas* »kup«, *kaupiti* »skupiti«, *kuopa* »gomila ljudi«, lot. *kuops* i *kuôpa*, lit.

kuopti »čistiti«, lot. *kùopt* »njegovati«. Njem. *Haufen*. Upor. još Treimerovo tumačenje arbanaskog narodnog imena *Shaipetar*, pridjev *shqipë* > *Šiptar* od **s(e)m-kupo* »član grupe«. Upor. za takve složenice *hemšerija* < perz. *hem šehri* »sugrađanin«. Ie. je korijen **geu-*, u prijevodu **gou-* »savijati«, raširen s pomoću formanta *p*. Upor. (*o*)*kúka*, *okuć*, *čući*, gdje je raširenje s pomoću *q*.

Lit.: ARj 2, 602. 3, 906. 5, 789. 791. 792. 793. 794. 796. 798. 802. 7, 617. 722. *BI* 2, 799. *Maretić*, *Savj.* 133. *Elezović* 1, 343. *Mažuranić* 559. *Miklošič* 148. *SEW* 1, 626. *Holub-Kopečny* 194. *Bruckner* 282. *WP* \, 373. *Trautmann* 138. *Mladenov* 262. *SbNUN* 25 (7), 69–70. *Slávia* 10, 249. *ASP* 33, 10. *Treimer*, *IF* 35, 136. sl. *Meilet*, *Et.* 2, 236. i *Isti*, *Intr.* 127. (cf. *ASP* 34, 388–389.). *Iljinski*, *ASP* 29, 487–488. *Brugmann*, *IF* 21, 11. *Specht*, *KZ* 68, 123. *GM* 175. *Boisacq* 536. *Fraenkel*, *WuS* 12, 187. *Hirt*, *PBB* 23, 334. 350. *Jokl*, *Stud.* 43. 110–111.

*Kupa*¹ f, hidronim, rijeka (savski pritek) i selo koje se zove i *Čedan*; (Modruš-Rijeka), pridjev *kúpski*, poimeničen na *-ina Kúpiina* > 1" potok koji utječe u Kupu, 2° (toponim) *Kupčina* (Gornja i Donja) = *Kučina* (ŽK), etnikum *Kučinac*, gen. *-ica* m prema f *Kučinka*; toponim *Pokupsko* n, horonim *Pokuplje* n. Deminutiv na *-rca Kupica* »1° pritek Kupe, 2° *Brod na Kupi* (upor. *Murica* > *März*)«. Vokal *u* je nastao iz */*. Upor. slov. i njem. *Kulpa*, *Culpa* 1202. *Strabo* piše *Kóλα-Tud*, od čega je glasio vlat. **Colepis*, s oslabljenom penultimom a > e kao u *racanu* > **rakenu* > *rakno* (v.), *Arbanum* > **Arbenum* (upor. čine. *Arbines*) > *Кабынь*.

Lit.: ARj 5, 791. 794. *Mayer* 1, 194–195.

*kupa*² f (Vuk, Krtole, narodna pjesma, slov., bug.) »1° čaša, žmuo (dolazi u historijskim spomenicima od početka 15. v., od srebra i zlata), 2° (18. v.) kalež, 3° (metafora) nakit sličan čaši, 4° biljka *amaranthus speciosus* (Hvar), 5° toponim *Vrānja Kupa* (Krtole), brežuljak koji sliči kupi«. Upor. arb. *kupa* (s članom) *đumit* (Ulcinj) »okruglo od koljena«. Simpleks *kupa* zbog homonimije sa *kupa* »crijep« izbjegava se. U običnom govoru uvijek sa deminutivnim sufixom *-rca* (prema *čašica*) *kupica* f (Vuk, ŽK, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje, slov.) »1° mala čaša, 2° gornji dio od kaleža, 3° vrst tikve, 4° (metafora) skupljeni prsti ruke«, s novim deminutivom *kupčica* (ŽK, Jačke) »bičerin«. Od vlat. *cuppa* < kllat. *čupa*, koje je prešlo

i u bizantinski grčki. Stoga *kupa* može da potječe i iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 5, 790. 795. 796. *Budmani*, *Rad* 65, 162. *Pletersnik* 1, 487. *REW** 2409. *DEI* 1096. *Románsky* 119. *Capidan*, *DRoin* 3 (cf. *IJb* 11, 200).

*kupa*³ f (Vuk, Dubrovnik 14. v., Mljet, Molat, Rab, Božava, Hercegovina) »crijep, opeka, kao žlijéb, ćeramida, tikula, cigla«. U pl. f *kupe* (Molat) po semantičkom pravilu sinegdohe »krov«. Deminutiv na *-rca kupica* f (17. v.) rijedak je jer se izbjegava sinonimija sa *kupica* »žmuo«. Augmentativ *ria -ina kupina* (Dubrovnik) »razbijena kupa«. Radna imenica na *-ar* < *-arius kupar* (14. v., Dubrovnik), toponim *Kupan*, prema f *kúparica* (Dubrovnik) »peć za građenje kupa«. Od značenja »krov« *potkupile* n (Dubrovnik) »tavan« = *potkupje* (Konavli), stvoreno prema *potkrovlje*. Nalazi se još u slov. *kop* m, *kopa* (Režija) »Hohlziegel« pored *kúpa* »viereckiger Ziegelstein«. Riječ *kupa* »tiefer Teller«, *kupica* (Orhanie) »ein spitzes Glasgefäß zum Servieren von Süßigkeiten« ide zajedno sa hrv.-srp. *kupa*, *kupica*, tur. *kupa* »Trinkbecher«. Ovamo ide još *opuka* (Vrbnik, Istra) »crijep, opeka«, u kojoj se *kupa* unakrstila sa *opeka*, odatle promjene *e* > *u*. Na zapadu *kupa* ide zajedno s *murus* > *mir*. Može biti posuđenica iz balkanskog latiniteta zbog toga što je femininum, za razliku od tál.-mlet. *coppo*, koje je maskulinum, tako i furl. *copp* »tegola«.

Lit.: ARj 5, 794. 795. 797. 9, 149. 11, 156. *Rad* 118, 20. *Mačan*, *ZbNZ* 29, 206. *Pletersnik* 1, 433. *Štrekelj*, *DAW* 50, 32. *REW** 2409. *DEI* 1097.

kupati (se), *kupam* pored *kupljēm* impf. (Vuk) (o-) = *kupat* (ŽK), sveslav. i praslav. **kčpati*, »baden, lavare, banjati«. Sveslav. i praslav. apstraktum na *-eh kupelj*, gen. *-elji* f, m (čakavski) »prvobitno kupanje > mjesto kupanja«, s pridjevom na *-bn kupeljan*, na *-ište kupelište* (14. v.), na *-raca kupeljnica* (Jambrešić) i toponim *Kupeljnik* > arb. *Koplik*. Zamjena sufixa *-élj* > *-alo* (< *-dio*) *kupalo* »isto«, nalazi se i u drugim slavina. Upor. sv. *Jovan Kupalo*. Odatle na *-ište kupalište* n (16. v., hrv.-kajk., čakavski, danas u književnom jeziku zapada) »morska banja, ilidia« = *kupatilo* n (na istoku), na *-lica kupaonica* (18. v.) »banja u kući«, *kupalina* (Šulekov neologizam) »taksa za kupanje«. Radna imenica na *-lac kúpalac*, gen. *-aoca* (Mikalja). Na *-ka kupka* f (neologizam, stvoren oko 70.

godina 19. v.) »ilidža«. Glas *u* nastao je iz nazala *p*, upór. bug. *kapál*, polj. *kapac*. Nema utvrđenih ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Riječ je samo slavenska. Kako je za Skičane potvrđeno da su se konopljinim sjemenom omamljivali u parnim kupeljima, Meringer misli da je *kcpati* u vezi s *konopljom*, prema ništičnom prijetoju **kanp-* od *cannabis* (v.). Matzenauer upoređuje sa skand. *kafa* »immergere« i sa danskim *kampen sig* »sich baden«.

Lit.: *ARj* 5, 795. Maretić, *Savj.* 47. Moskovljević, *NJ* 2, 234–238. 3, 118. si. Ilešić, *NJ* 3, 80. Miklošič 126. *SEW* 1, 600. *Holub-Kopečnyj* 183. *Bruckner* 224. *Mladenov* 267. *Bulat, JF* 5, 141. Kahrzniacki, *ASPh* 16, 608–609. Meringer, *ZöG* 1903., sv. 5. Samsalović, *NVj* 29, 374. Matzenauer, *LF* 9, 181.

kùpijerta f (Dubrovnik, Cavtat) = *kùp-jërta* (Dubrovnik, Čilipi) »krov od kuće«. Dalmato-romanski leksički relik, poimeničen part. perf. ž. r. od lat. *coopertus*, od *cooperrere* (prefiks *co-* i *operire* »zatvoriti«). Sa sjevernootal. (mlet.) prijelazom *p > v*: *koverta* f (Boka, Istra) »deka, pokrivač na postelji« = *kuverta* f (Hvar, Korčula, Božava, Rab, Brač, Hvar) = *kivijerta* (Perast, Dubrovnik 16. v., Mljet) »krov od broda, paluba (brodski termin)« = (sa *v > /*) *kuf èrta* (ŽK) »zakrpa na cipeli«, denominal *zakufèrtati*, -am. Poimeničen m. r. *kòjerat*, gen. -*rta* = *kuverta* f »enveloppe« < fr. *couvert*. U značenju »plahta kojom se pokriva krevet, Bettdecke«: *koperta* f (hrvatski gradovi; u Dubrovniku sinonim *fersata*), od tal. *coperta* (13. v.) »panno per coprire« (taj se talijanizam nalazi i u poljskom); *šoprakoperta* (Dubrovnik, Cavtat) sadrži prefiks *supra*; *koperta* znači i »zavikta pisma, envelope«; *koverić* (Božava) predstavlja kroatiziranje s pomoću -ič mlet. *coveréo* = *coperchio* < lat. deminutiv *cooperculum. Poimeničen neutrum glagolskog pridjeva na -*orius* *coopertorium* dao je interesantne refleksije kao leksički ostatak iz dalmato-rom.: *krpätur*, gen. -*úra* m (Dubrovnik, Rijeka; prijenos suglasnika *r* u slog sa sporednim akcentom) = *krpatur*, gen. -*urá* (Rab, Kučište, Krk, Pazin, Lika) »pokrivač i prostirka izatkana od krpica« = (sa čakavskim *ar = r*) *karpatur* (šibenski otoci) »biljac, jorgan« = (metateza *ar > ra*) *krapatür*, gen. -*úra* (Lika, Gospić, Medak), deminutiv *krapatürić*, augmentativ *krapatürina* = (metateza na distanciju) *kapartür* (Cres) = *krepatür* (Čilipi) »jorgan« = *krtür*, gen. -*úra* (ispušten samoglas u intertonici *krpetur). Veoma značajne su potvrde bo-

keljske, iz kojih se vidi da je dalmato-romansko narječje imalo u Kotoru druga fonetska obilježja negoli u Dubrovniku i u ostaloj Dalmaciji: *korbatuo*, gen. -*ula* < -*ula* pored *kobartiüo* (Boka, Škaljari, Muo, Budva, Bijela, Risan) = *korbetuo* (Grbalj) = *korbetur* (Krtole, Grbalj, Crna Gora, Lovćen, Cetinje) »zimski pokrivač, poplun« = *kobatüra* f (Herceg-Novi, Krivošije) = *kobartür* pored *kobertuo*, gen. -*urá* (Dobrota). Riječ *korbatuo* je prema tome nastala po pravilu disimilacije *r - r > r - l*. U bokeljskom romanskom došlo je do sonorizacije međusamoglasničkog *p > b*. Postoje još refleksije za *p > v* prema sjeverno-tal. (mlet.) *kovertür* (Šibenik, Brač), iz čega se vidi da je prvobitni dalmato-romanski oblik bio fonetski izmijenjen prema mletačkom, kako se obično događa u Dalmaciji. Upor. Marulićevo *prsurá* danas istisnuto u Splitu od mlet. *feršSra*. Upor. tal. lovački termin *copertoio* < srlat. *copertorium*. Drugu je sudbinu imao part. perf. na balkanskom kopnu. Tu je došlo od ispadanja sufiksa -*tuš* (upor. *kanten*, v.): *kober* m (hrv.-kajk., Belostenec) »plahta od debela platna«, sa *v > b* (preko furl. *u*, v. *bolta*), koje se nalazi u češ. *koberec* i polj. *kobierzec* »sag«. U hrv.-srp. (istočnom) i bug. sa *c > g* *güber* m (Vuk, Srbija) »1° grosse Bettdecke, 2° Teppich (bug.)«. Taj oblik stoji zacijelo u vezi sa arb. *guverta*. Upor. još bug. na -*ka guberka* f »Packnadel«. Možda ide ovamo i rum. *covergă* »Schutzdach der Jäger und Matte«. Arb. *guverta* jasno kaže da je izvor *cooperta, možda prema grčkom izgovoru. U arb. postoji također oblik bez -*ta gubere* f »Mantel«. Ima i: *gubera* f (Bella, Stulić), sa deminutivom *guberica*, na -*njača gubernjača* f (Vuk) »kapa što nose ženske«. Postoje još oblici bez -*r guba*, gen. -*gube* f (hipokoristik ?) »tepih od vrlo proste konoplje (služi i za čišćenje žita, Otok u Slavoniji; u Banatu »bijelj, čebe«), koje je zacijelo posuđenica iz mađ. *guba* »Mantel aus zotiger Wolle«. Deminutiv *gubica* f (čakavski, Marulić) »pokriv za krevet, čebe, ščavina«; *guber* »Mantel« je bila nošnja balkanskih pastira. Odatle antroponom *Gubèrina* (Šibenik), toponim *Guberevci* (Srbija).

Lit.: *ARj* 3, 485. 487. 488. 5, 135. 297. 465. 627. 411. 796. 841. Hraste, *BJF* 8, 27. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 110, 219. 115, 165. Macan, *ZbNZ* 29, 214. *ZbNZ* 1, 110. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Āaa* 118, 16. 23. Miklošič 136. *SEW* 1, 592. *Bruckner* 241. Tagliavini, *REB* 1, 169. *Tiktin* 428. *GM* 133. Budimir, *JF* 15, 162. *REW** 2205. 2206. *DEI* 1095. 1096. 1098.

kupina f (Vuk) = *kupina* (ŽK) = (pseudo-jekavizam) *kùpjena* (16. v., Dubrovnik), sve-slav. i praslav. izvedenica na -*ina* od *kcpa, »1° rubus, 2° raširen toponim u sg. i pl. i u izvedenicama«. Pridjevi na -*in* *kùpinin*, na -*ov* *kùpinov*, u toponimima *Kupinovo* i poimeničen na -*bc* *Kupinovac*, -*ica* *Kupinovica*. Deminutivi *kupinica* = *kupjenica*, na -*šk* *kupjenak*. Augmentativ na -*oca*, -*jača* *kupjenjača*, -*njača* (18. v.) = *kupinjača*, -*njača* (17. v.). Na -*jak* *kupinjak* (Srbija) »mjesto gdje rastu kupine«. Kòl. na -*je* *kupinje* (15. v.). Primitivum *kppa potvrđen je samo u polj. i u oba lužičko-srp. u značenju »Büschel, Schaft, Werder, Flussinsel mit Gestrauch und Gebüsch bewachsen«. Značenje »grm« bi bilo i prvobitno značenje, koje se dovodi u vezu sa gr. *καμπή*, lat. *campus*, lit. *kampas* »kut, kraj«. Specijalizacija značenja »grm« na »rubus«. (prema semantičkom zakonu sinegdohe) nije provedena u polj. i rus., gdje znači »česta, grmlje, kita cvijeća«. Glas *u* nastao je od nazala *o*, upor. bug. *kápina*, polj. *kępa*, *kípina*. Ie. je korijen **qamp-* »savijati«.

Lit.: *ARj* 5, 796. 803. Miklošič 126. *SEW* 1, 600. *Bruckner* 225. *KZ* 42, 340. 350. *Mladenov* 267. *RFV* 62, 260–267. (cf. *RSI* 3, 339).

kupiti, *kupim* pf. (1382, Vuk) (*do-*, *is-*, *ot-*, *pot-*, *pre-*, *pri-*, *za-*) = *kupit* (ŽK) prema impf, *kupovati*, *kupujem* (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *po-*) =-- *kupovat* l *kupuvät* (Kosmet), baltoslav., sve-slav. i praslav., »emere«. Iterativ na -*va-* *kuplívati*, *kuplújum* samo s prefiksima (*na-*, *pre-*, *ot-*, *za-*). Pridjevi na -*bn* *klipan* (također rus.), poimeničen na -*ik* *kùpnik* (18. v.) »kupac«, raširen na -*en* *kupnen* (~ zakon, ~o *imenje* 1478, 1572, Rmanj, Ozalj), na -*ovan* *kupovan* (18. v.), poimeničen na -*ina* *kupovina* (neologizam za *kapara*), na -*ovit* *kupòvit* (16. v.). Radne imenice na -*lac* *kupilac* (17. v.) = na -*telj* *kupitelj* m prema *f* *kupiteljica*, i sve-slav. na -*bc* *kupac*, gen. -*pca* m, s apstraktumom na -*ija* *kupčija* (17. v., čakavski) »ono što se kupi« i s pridjevom na -*ev* *kupčev* i starim pridjevom na -*/* u toponimu *Kupečdol*; *prékupac*, gen. -*pca* = *prekùpac* (Kosmet) »pretrglja«. Tu izvedenicu posuđuje Rumunji *precupeț* m prema *f* *precupeață* »zerzevatčija«, s glagolom na lat. -*ire* > *ť* a *precupeți* i s apstraktumom na -*ia* > -*ie* *precupeție* i a *precupi* »trgovati« i odatle *precupie* f »trgovina«. Mađzari posuđuje *kupee*. Od *kupov-* je radna imenica *kùpovac*, gen. -*ovca* (18. v.) = na -*lac* *kupòvalac*, gen. -*aoca*.

Apstrakta: postverbalni *kup* m, složenica od sintagme *dragokup*; *otkup*, koji posuđuje i Rumunji, *zakup*; na -*ia* *kupija* f (1392, također češ., polj. i rus.) = *kuplje* (1613) = na -*nja* *kupnja* (14. v.) »roba, trg, espap, zakup«; na -*evina* *kùpljevina* (14. v.) »kupljena njiva«, na -*ilo* *kupilo* (Kosmet) »sredstvo čim se što kupuje«, na -*itina* < -*sk* + -*ina* *zakupština*. Poimeničen part. perf. pas. na -*je* *kupljenje* (1461) »bona empticia«, -*ica* *kùpljenica* (14. v.) »kupljena zemlja ili njiva«, na -*/k* *kupljenik* (16. v.) »plaćenik«. Glas *u* nastao je od dvoglasa, kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *kaupiskan* »trgovina«. Uzimlje se općenito da je praslav. riječ posuđena iz germanskoga, čemu se protive Budmani i Mladenov. Kao germanska osnovica rekonstruirana se got. *kaupjan prema potvrđenom *kaupōn*, germanskom denominalu od naziva za latinskog vojničkog trgovca *cauto*, koji je u rimskim logorima (castra) prodavao vojnicima uz piće i razne stvari, odatle *caupona* »vojnička kantina«, s pridjevom *cauponarius*. Od *kaupjan prema *kušati* < got. *kausjan* ne bismo očekivali *kupiti*, pa to pretpostavlja posuđenicu od germanskog postverbala stvnjem. *kouf* > njem. *Kauf* > *kupi >, odatle na -*iti*, -*ovati* *kupiti*, *kupovati*. Upor. fin. *kauppa* »mercatura«. Tipu *kupiti* — *kupovati* od *kup* odgovara *tržiti* — *trgovati* od *trg* (v.). [Za sve ovo v. i pod *kup*].

Lit.: *ARj* 2, 602. 5, 836. 790. 791. 793. 794. 795. 796. 798. 804. 805. Elezović 1, 236. 343. 439. 2, 126. Mažuranić 559–576. Miklošič 148. *SEW* 1, 646–647. *Holub-Kopečnyj* 183. 194. *Bruckner* 282. *Mladenov* 262. *Kiparsky* 204. *Trautmann* 123.

kuplača f (dvije potvrde iz narodnih pripovijedaka, oba puta neizvjesno: dopušta se i mogućnost štamparske greške mjesto *kutlača*) »varjača«.

Lit.: *ARj* 5, 803.

kuplica f (16. i 18. v., Dubrovnik, Nalješ-ković) »dubrovačka nošnja; prteno što se pere, a nosi se na glavi«. Budmani misli da je romanska (dalmato-romanska ?) ili talijanska riječ. Upoređuje je s deminutivom *coppella*. Ne kaže, na koje značenje talijanske riječi misli: da li na »1° čašica«, ili na »2° vrsta kopče itd«. Daničić pomišlja na *coppa* »zatičak«. Značenje dubrovačke riječi nije p'sve jasno. Ne zna se pravo svrha te nošnje. Mogla bi potjecali i od lat. *copula* > tal. *coppia* »spona«.

Lit.: *ARj* 5, 803. *DEI* 1097.

küpljenik m (Kordun, karlovačka okolica) = *kuplmik* (ŽK) = *kupnenik* (Belostenec, Stulić, Voltidi) »mjera za vino i žito, četvrtina (hvata 24 požunca / v. /, tj. tri četvrtine požunskog vijedra)«. Budmani uzimlje poime-ničenje na *-ik* part. perf. pas. od *kupiti*, što ne može biti, kako pokazuju oblici na *pi* i *pn*. I Mažuranić uzimlje slično izvedenicu od *kup*. Prije će biti poimeničenje pridjeva *kupnen* (v.) na *-ik* »što je u vezi s kupovnim poslom, mjerom*. Drugi se oblici objašnjaju disimilacijom *n - n > i (lj) - n*.

Lit.: ARj 5, 805. Mažuranić 575.

kupris m (Šulek, sinjski rukopis) = *krupiš* »biljka nalijep, aconitum napellus L.«.

Lit.: ARj 5, 807.

küpula f (Belostenec) »kube«, interna-cionalno lat. *cúpula* od *cupa* »tina« > tal. *cúpola* ---- *kupla* (slov.), preko njem. *Kuppel* »kube, bolta«. Ovamo: *tabernakul na kopul* (Modrus, 1589). Učen graditeljski termin.

Lit.: AKI 5, 314. 807. Pletersnik 1, 489. DEI 1192. Will⁷³ 2411.

kür m, praslav., »kokot, pijetao, petej (ŽK)«, pl. *kuri* »pilad, kokoši«. Riječ je istisnuta iz književnog i saobraćajnog govora zbog toga što je deminutivna izvedenica na *-bc kurac*, gen. *kurca* dobila značenje »penis, mentula«. Upor. isto značenje od *kur* u bug. *kurio*, dok je slov. *kl'irec* "kopun« prema *f kurica* »kokoš«. Deminutiv na *-bk kurak*, gen. *-rka* (okolica dubrovačka) ima samo metaforičko značenje »kukuruzni klip«. Tako i izvedenica na *-ělj kurelj* (Stulić) »golokud«. Prvobitno značenje još je očuvano u *kuriča* (Primorje) »1° mlada kokoš, pišćenka (ŽK), 2° biljka cyclamen europaeum«, *kurić* (Primorje) »muško pile«, *kure*, gen. *-eta* (Primorje) »pile«, na *-nják kurnják* m (18. v., Hrvatska, Prigorje, Zagorje, Vodice) = *kurnjik* (Krašić) = *kurnik* (Lepoglava, Ivanec, Mihovljan, Zlatar) »kokošinjak« = *kurnjak* (Lobor) »astur palumbarius«, u pridjevu na *-kurji*: *kurje oko* (18. v., i u drugim slavinama; već u 7. v. zabilježena je ova metafora kao *oculum pulinurn*), *kur(j)i cvijet* »helleborus«, *kurja vojska* (Brod na Kupi) »ptica parus caudatus L.«. Složenice iz sintagme *kuronos* m »slanutak, slani grah«, jer mu je zrno slično kokošjoj glavi, i *kurosljep* (Karlovac, također rus. i polj. *kurzyslep* »anagallis«) »helleborus«. Brojne su izvede-niče od pejorativne metafore: hipokoristici *kúra* (Vuk) i na *-an kuran* »dijete«. Deminu-

tivi: na *-e küre* (Vuk) »eufemizam: kita«, *kurēnce*, gen. *-eta* (Vuk), na *-čič kurčić* (Vuk). Pridjevi na *-ev kurčev*, na *-at kurat* (Vuk) »mentulatus«, na *-ov* < madž. *-ó kúrcov*, gen. *-ova* (Lika) »klinecov, odrastao dječak«. Augmentativi: *kurina* — *kurčekanja*, na *-ište kurište* (Kosmet), *kurčovina*, na *-onja kúronja* (Vuk) »vir mentulatus«, na *-ala kuraca* (Srbija) »udovica koja sitnu djecu ishrani, a sve imanje održa«, s pridjevom na *-in kuracín*. Sa rumunjskim sufiksom *kúmda* m (Kosmet) »ko se pravi važan«. Prilog *do kurca* (Kosmet) »bez traga«. Od složenica oronim *Kuruzeb* (Lika) »kamenit vrh više Crnoga Dola, tako nazvan zacijelo zbog toga što je tu velika studen«, *kurcoglavac* »biljka senecio vulgáris L.«, *kürckokret* (Vuk) »celer«. Denominali na *-ati kúrcati se* (Vuk) »penis vocabulo abuti«, na *-itii kurčiti se* (Vuk) »penem imitor«, opscene metafore *ukurčit se* (Kosmet) »opiti se«, na *-etati kurétiati*, *kur č in* (Vuk) »brbljati«, na *-licati kurlicati*, *-cam* (Lika) = *kurljati* (Lika) »sporo hoditi«, odatle *kurlicalco* m prema *kurlicalica* f (Vuk) »penis kurljati, *-am* (Lika) »igrati se kurljanja (čobanska igra)«. Riječ *kur* onomatopejskog je postanja. Zbog toga je prirodno što dolazi i za tuku: bug. *kurka*, odatle rum. *curcă* i ngr. *κούρκα* (takoder lit.); u hrv.-srp. sa *ć* mjesto *k* *ćurak*, gen. *ćurka*, *ćuran* m prema *f cura* (v.). Vjerojatno i sa *p* mjesto *k*: *puran*, gen. *-ana* prema *f pura*, ako nije od pridjeva *peruano* od južnoameričke zemlje *Perú*. Ie. je korišten onomatopeja kojom se oponaša glas: *kau l käu* koja se nalazi u *kukati* (v.), *kavka* (v.), *čavka* (v.), i sa varijantom *k* u *sova* (v.). Nepotrebna je hipoteza (Schrader, Niederle, Meillet) da je praslav. *kurz* posuđenica iz iranskoga.

Lit.: ARj 5, 809. 810. 811. 815. 816. 818. Hirtz, *Aves* 245. Elezović 1, 344. 2, 388. Ribarić, SDZb 9, 161. Miklošič 148. SEW 1, 650. Holub-Kopečný 194. Bruckner 282. Mladenov 262-263. RES 4, 191-194. Slávia 10, 208. WP 1, 332. Unbegaun, RES 12, 70. Debeljak, ŽS 14, 33. Vaillant, RES 19, 278. Petersson, KZ 46, 133. Kretschmer, KZ 31, 450. Nitsch, RSI 8, 83-91. Štrekelj, ASPH 27, 50-52. Koštial, ASPH 37, 398-399. Iljinski, ASPH 29, 495. Matzenauer, LF 9, 39.

kura¹ f (16. v., Kastavski statut, dubrovački makaronski govor; nije potvrđeno u narodnom govoru) »briga, skrbs«. Od lat. > tal. *cura* »isto«. Od lat. > tal. *curare* poimeničen part. perf. (lat. crkveni jezik) *čurātus* > *kürat* m

(17. v., zapadni krajevi) »župnik«. Odatle na *-ija kurátija* f (17. i 18. v.) »župa«. Pridjevi *kuratov*, *kuratski*. Radna imenica na *-or kurdátor* m »(sudski termin) skrbnik, upravnik imanja imenovan od suda«. Apstraktum na *-eia kuratela* f »skrbništvo«. S prefiksom lat. *ad accurare* part. perf. tal. *accurato* u hrv.-kajk. prilogu *akorát* »tačno« = (zamjenom našim prefiksom) *ukurat* (ŽK) »tačno«, pridjev na *-bn* > *-an akuratan*. Lat. pridjev na *-iosus cüriösus* > tal. učeno *curioso* > *kurijoz*, f *-oža* (17. v., Dubrovnik) = *kuriöz* (Rab) = *kurijož* (Istra) = *kuriöz* (Božava) = sa našim općim pridjevskim sufiksom *-bn* > *-an kuriozan* (Dubrovnik, Cavtat, 18. v. Obradović) »1° radoznao, 2° čudan, čudnovat«. Apstrakti na *-ost kurioznost* f (Potomje) — na lat. *-itas* > tal. *-tade* > *-ta kurjožitá*, gen. *-žitáti* (17. v.) = *kurjožitá* = *kurjožitát* = *kuriožitát*, gen. *-đadi* (Rab) »radoznalost«.

Lit.: ARj 5, 809. 810. 812. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6. DEI 1193-1195.

kura² f (Hercegovina) »biranje na sreću, brušket (Crna Gora, v.)«. Turcizam arapskog podrijetla: ar. *qu'ra* »ždrijebanje, ždrijeb«.

Lit.: ARj 5, 809.

kurada f (Vuk) »rdavo kljuse, kljuvèrina«. Budmani pomišlja na tur. *kir at* »grošast konj«, što nije moguće. Ta je turska sintagma posuđena kao *krhat*, a tur. *t* ne prelazi nikada u *d* [< tur. *kurada beygir* »rdav konj«]. Upor. ngr. *κούράδι(ov)* »1° Herde, 2° dubre, 3° crni hljeb«, arb. pl. *kuredhe* »Baumstämme, tronchi«.

Lit.: ARj 5, 809. GM 216. Rohlf 135, br. 1118. Škaljić* 425-426.

kurāj m (Božava), od tal. *coraggio* (13. v., prema stnlet. *j = ġ*, mlet. *ceraio*) < pröv. *coraite* < vlat. *coraticum*, izvedenica, upravo poimeničen pridjev na *-aticus*, od *cor*, gen. *cordis* »srce« (v.) > fr. *courage* > *kuradž* m, *kuradža* f, s pridjevom na *-bn* > *-an kuražan*, *koražan* (ŽK). Na tal. deminutiv *-etto* < vlat. *-ittus koret* m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, Vuk, Crna Gora, Konavli, Čilipi) = *korét* (Malniská, Vodice, Istra) »istarska nošnja za-kopčana s ažulicama, prsluk, kurzer Männer-rock«, slov., Notranjsko) »čerma < ječerma, s rukavima, zubun ženski bez rukava, kaput od ovčjeg domačeg sukna, muško ili žensko odijelo«, deminutivi na *-bc* > *-ac koretac*, gen. *-eco* (16. v., Stulić, Ljubiša), *koretic*, augmentativ *koretina*, istro-rom. *kurieto* (Ga-

ležan), *kurilo* (Rovinj, Vodnjan, Fazana, Piran, Šišan, Pula), sttal., mlet. *caretta* »Leibchen, sorta di giustacuore«. Na *-atum corata* i dem. na *-ella koradélica* (istročakavski) »exta agnina« < tal. *coratella*, mlet. *coraela*, furl. *coradele*. Od korijena lat. kosih padeža *cord-* poime-ničen pridjev na *-ialis kardijai*, gen. *-ala* (Vuk, 18. v., zapadni krajevi, Paštrovići) = *kordia*, gen. *-ala* (Dubrovnik) »lijek ili piće za okrepu slabim, corroborante«. Učena riječ tal. *cordiale*. Prilog *dakordo* (uz *budi*) »budi složan« (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *d'accordo* < prijedlozi *de*, prefiks *ad*, postverbal odatle *akördati*, *-ám* (Perast) < tal. *accordare*, za kllat. *concordare*.

Lit.: ARj 5, 324. 325. Ribarić, SDZb 9, 159. Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 438. REW² 2217. 2220-2251. Štrekelj, DAW 50, 32. Ive 137. DEI 31. 1102. 1104. 1105.

kurali m pl. (Rab) = *kural* m (16. v.) = *kurel* (17. v.) = *koral* (sjeverozapadni čakavci), deminutiv na *-bc* > *-ac koraki* m pl. »crveni okrugao pasulj (metafora)« = (metateza) *kolan* (istročakavski) = *kúrálj* (16. v.) = *kúrálja* f = *koralj* (Račišće, Dubrovnik), pridjev na *-bn* > *-an koraiján* (16. v.), na *-ast koraljast*, *koraljskí*, deminutivi *koraljic*, *koraljčić*, *koraljčac*, kol. *koralje*, na *-aš kora-ijai*, gen. *-aša*, *koraljār*, dubrovački pjesnički izrazi 17. i 18. v., *koraljka*. (Gundulić, Palmotić, Đurđević), odatle neologizmi *kora-ljevac*, *koraljište*, = *koralja* (Vuk, narodna pjesma, Mikalja) = (*lj > j*) *karaj* (Split, 18. v., Mavanjin), odatle *koračica* f (Potomje) »1° morski kameni struk, jantar, ambra, 2° jaja u morskog ježa, 3° niz zrna oko vrata, ženska ogrlica, derdan«. Ovamo ide sa *U* > *Id* (disimilacija, upor. *gristalad* < *crystallum* i *špoda* < *spilla*) *koraldi* m (Istra), *koralde* f pl. (ŽK) pored *kolārde* (metateza, Milici ŽK, Krašić) = *kolārđi* (Istra) = *koralda* (slov.) »nizovi zrna oko vrata«; hrv.-kajk. *klariš* (također Premurje) pored *klaruš* je iz madž. *kaláris*, *klariš* istog podrijetla. Slov. *gráia* je iz korusko-njem. *Grolle* < njem. *Koralle*. Nedovoljno potvrđen je oblik *koráblje* f pl. (Sutomore) »ženska odjeća« (ne zna se pravo ide li ovamo). Izvor je kslat. *corallum* > tal. *corallo* pored *corallium* < gr. *κοράλλιον*. Upor. arb. *kurale*.

Lit.: ARj 5, 36. 183. 320. 321. 809. BI1. Kušar, Rad 118, 20. Pletersnik 1, 255. 402. 436. REW* 2219. GM 215. Matzenauer, LF 1, 193. Štrekelj, DAW 50, 32. 33. Förster, ZRPh 22, 513. DEI 1102.

kurban, gen. *-ána* m (18. v., Vuk, objekt uz učiniti) »žrtva«. Složenica *kurban - barjarn* (Srbija, Bosna, Dubrovnik, v. *barjam*). Prezime (Slavonija, K) *Kurbanović*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kurban* »isto«) iz oblasti islama: rum., bug., arb. *kurban*, ngr. *κουρβάβι*.

Lit.: *ARj* 5, 810. *Lokotsch* 1208. *GM* 215.

kurčela f (Vuk, Crna Gora) »1° veliki nož oštar s obje strane, 2° toponim u pl. (Bosna)«. Augmentativ na *-ač* < tal. *-accio korteláč* (slov., Kras) »gekrümmtes Hackenmesser«. Od tal., mlet. *cartello, cortellazzo* sa disimilacijom *l - l > r - l*, od lat. deminutiva na *-ellus cultellus* od *culter*. Upor. arb. *kultiel* »Messer«. Semantički je nejasan, prilog na *kürtio* (Dubrovnik) »uspravno«. Prijelaz talijanskog maskulina među femmina nije jasan.

Lit.: *ARj* 5, 819. *Pleteršnik* 1, 440. *REW*² 2381. *DEI* 1126.

kurdei m (Vuk) »1° klin za koji je zapeta gužva oračica« = *kurdelj* (donja Podravina) »2° kolski termin zvan dedak, palac, strmoglavac, fuzov«. Taj alat zove se i *kurelj* (Hrvatska, Sunja, Crna Gora) »drveni klin u plugu za oračicu da ne padne«. Taj oblik može biti od *kur* (v.). Ako je tako, ne zna se odakle *d* u prva dva oblika, koji se ne mogu dijeliti od trećega.

Lit.: *ARj* 5, 811. Hamm, *Rad* 275, 50. *Bratanić* 67—8.

kurSnt m (hrv.-kajk., slov., ŽK) = *kürent* = *koránt* (Notranjsko) = *kore*, gen. *-eta* (Solkan, Goriško) »ein wild aussehender Mann in Ruheplatz mit Hörnern als Faschingsnarr, Strohmänn, der nach Ablauf der Faschingszeit verbrannt oder begraben wird«. Ide u terminologiju poklada kao *fašinak* (v.).

Lit.: *Pleteršnik* 1, 436. 437. 489. Štrekelj, *DAW* 50, 33. 81. Biftckner, *KZ* 46, 222.

kures m (Dubašnica| Krk) »uzao kojim se gužva veže da se ne razveže«.

Lit.: *ARj* 5, 811.

kurija f »1° biskupski dvor, 2° stan kano-nika zagrebačke stolne crkve«. Od klat. *curia*. Učena riječ. Pridjev na *-alis kurijalan* (~ *stil*) < lat. *cūriālis*. Akcenat danas *kurija* (Dea-nović).

Lit.: *ARj* 5, 812. *DEI* 1195.

kürisati, *-šém* pf. (Bosna, objekt *česmu, tolu*) = *kürdisati* (Srbija, objekt *čador*) = *kurdlsat (se)* (Kosmet, objekt *sat, plan*) »1° zgotoviti, postaviti trepu, 2° naviti sat, 3° zamisliti, 4° namjestiti se« = *kürdisovat, -ujem (se)*. Balkanski turcizam (tur. *kurmak* »tendre, dresser, disposer«, *-d* pred *-isati* od imperfekta) iz svaganje terminologije: bug. *kurdısvam*, arb. *kurdis*, cine. *curdisire* »naviti sat«, ngr. *κο(υ)ρδίτζω* pored cine. *culursire* = *curldisire* »repasser un linge, refl. s'enorgueilleir«, ngr. *κουλουριάζω* »rouler, tortiller« < tur. *kurdurmak* »faire monter une montre«, s infiksom *-dur-* (modifikator kauzativa ili faktitiva), sa disimilacijom *r - r > l-r*.

Lit.: *ARj* 5, 811. 813. *Elezović* 1, 344. 2, 524. *GM* 215–216. *Mladenov* 263. *Pascu* 2, 128., br. 378. *SEW* 1, 647. *Deny* 572.

kuriti¹, *kurím* impf, (*pot-, za-*), sveslav. i praslav., danas ograničen na zapadni teritorij, »ložiti (v.)« = *kuriti, -in* (Vodice) »prušiti«, *kuriti se* »dimiti se«, *kurit se* (subjekt *snijeg, morski valovi po vjetru, tramontani*) »pršiti«. Na *-njāk kurnjāk* »dimnjak«. Prvobitno je značenje »dimiti se, pušiti se«, koje se nalazi u nepotvrđenoj izvedenici na *-java kurnjava*, od koje je na *-iti kurnjaviti* (Vuk, Crna Gora). To značenje ima još *kuriti* u Hrvatskoj (Lika). Neologizam *kmitelj* »Heizer« zamijenjen je riječju *ložač*. Na *-ež kurez* m (Vodice) »vijavica prašine i snijega«. Glagol *skuriti, -in* (Vodice) »otjerati«, nema veze s tim glagolom, nego je od tal. (*s*)*correre*. Na *-ilo Kurilo* sg. i pl. (toponim). Nerazumljiva je izvedenica i značenje *kurešvo* n (Lika) »čelopek«. Glas *u* je nastao od ie. dvoglasa, kojemu u bal-tičkom odgovara u nižem prijevornom štepenu *u: kürti, kuriù* = lot. *kuř* »ložiti«, got. *hauri* »ugljen«, stnord. *hyrr* »vatra«. Ie. je korijen **ker-* »gorjeti, ložiti«.

Lit.: *ARj* 5, 816. 811. 813. Ribarić, *SDZb* 9, 161. 191. *Miklošič* 148. *SEW* 1, 651. *Ho-lub-Kopečný*, 183. *Bruckner* 284. *WP* 1, 418. *Trautmann* 145. Meillet, *Slávia* 3, 676. Joki, *Unt.* 116, Bugge, *KZ* 32, 51. *Boisaca** 393–394. 436

küriti², *-r* impf. (16. v., Dubrovnik, Ku-čište, Brač, Perast, Rab) »1° o novcu, kad vrijedi i promeće se, 2° teći (subjekt *voda*), trčati za čim (objekt *fortuna*)«, *kuruzi kure* (Lika); sa *is-*: *več je iskurio* (Kučište) »od-makao«; *skürit, -im* pf. (Perast, Rab) = *skü-riti* (Perast) »proteći«, *skuriti* (južna Italija, Hrvati u Molise) »róder«. Od tal. *correre, scor-rere* < lat. *currere*, s prefiksom lat. *ex-* > *i-*.

Ovamo i *kurir* m (ribarski termin, Smokvica, Blato, Vela Luka, Korčula) »vrijeme kad se riba« (primjeri: *Gère se najboje lovu ü jutro kurírom. Jutros smo zavřgli kurir i nismo ga capali ni mrve. Kurir je najpogodnije vrime za gère i svu ribu što se lovi šabakunom*). *Usp. tal. corrente > kurenat* (v. niže). U Vodicama *kuriti* u izrazu *meni kuri beči* »trebam novaca« sadrži tal. *occorrere*, u kojem je lat. prefiks *ob-* ispao u sandhi. Ribarić ima iz Vodica s drugim akcentom *sküriti, -in* pf. »otjerati« i *kuriti* »1° trčati, 2° prašiti (v. *kuriti*)«. *S re-*: pravni termin *rekuriti, -im* pf. (Mošćenički statut) »trznvati, pozvati se na koga, apelirati«, sa njem. *-ieren > -irati rekurirati, -kurirom*, poimeničen part. perf. *rekurs* m »žalba«. S lat. prefiksom *con-* internacionalno *konkurirati, -kurirâni* impf., apstraktum *konkurencija* f = *konkurencija* (Potomje), poimeničen part. perf. *konkurs* »l' (prevedenica) natječaj, 2° stečaj«. Tal. poimeničen part. prez. *corrente y kur-rčnat* m (Budva, Božava) »morska struja« = *kurenat*, gen. *-enta*, na *-ija kurentija* f (16. v., Dubrovnik, Vetranie).

Lit.: *ARj* 5, 811. 813. Kušar, *Rad* 118, 16. Ribarić, *SDZb* 9, 161. 191. Wędkiewicz, *RSI* 6, 235. *REW*² 2415. 2992. *DEI* 1122.

Kurjak¹ m (1300), ime muško (katolici), odatle pridjevi na *-j kurjač* (Svetostefanski hrisovulj) očuvan kao poimeničen toponim m. r. Upor. *Kurjak Brdo* (Lika-Krbava), možda mjesto **Kurjač-brdo*, upor. *Ban-brdo* mjesto *Banje Brdo* »banovo brdo«. Pridjev *Kurjakov*, odatle prezime *Kurjaković* (15. v.). Grčki genitiv *Κυριακού* prevodi se u prvotisku glagoljskog brevijara (1491) *Kirëka* pored *dreka*. Varijanta *é* za gr. *k* pred *v* *Čirjak* m (Vuk, narodna pjesma), pridjev *Čirjakov*. Hipokoristik na *-ko Cirko*. Ovamo možda i hrv.-kajk. prezime *Cerjak*. Toponim na otoku Premudi (= Dlačniku) *Krijal < *Krijakalm*, pridjev na lat. *-alis*. *Kurjak* nema nikakve veze sa *kurjak* »vuk« nego je gr. sve-tačko ime *Κυριάκος* pridjevskog podrijetla, kojemu odgovara na zapadu *Dominicus*, za-stupljeno u Dalmaciji u mnogo varijana (v.). Upor. sintagmu *κυριακον πάσχα > kyr(i)-opasha* f (16. v.) »Uskrs, kad pada na Blago-vijest«. V. *crkva*.

Lit.: *ARj* 2, 139. 5, 813. 815. Stefanie, *Rad* 285, 68. Vasmer, *GL* 87. Skok, *Slav.* 92.

kurjak² m (17. v., Vuk), prema f *kurjačica*, »1° vuk (prema vučica), 2° (metafora) krvo-lačan čovjek, 3° riba, 4° leptir škodljiv za

košnice, 5° toponim«. Pridjev na *-ji kurjačji* (18. v.), *kurjačja jabučica* »atropa belladonna«, na *-ski kurjačti* u imenima biljki i u toponi-ma. Deminutiv na *-ič kurjačić* (Vuk). Augmentativi na *-ina kurjačina* »koža vukova«, na *-aca* (od osnove *kurj-*) *kurjača* »biljka Wolfskraut«, f pl. *kurjače* — na *-uše kurja-kuše* (Vuk, Srijem) »žene koje se skicu po selu pred bijele poklade da traže kome što treba«. Denominal na *-iti kurjačiti, kurjačim* (Dubrovnik) »skitati se«, *nakurjáčiti se, na-kurjači se* »1° naoblačiti se, 2° namršiti se«. Odatle uzvik ruženja *kurja* (Vuk). Od sla-vina nalazi se samo u hrv.-srp. Vjerojatno je ista riječ koja i madž. *kurya* »vuk«. Dodatak *-k* je od semantičkog unakrštenja sa *vuk*. Upor. još u ne-ie. jezicima jukagvisko *korie* »vuk«, mongolsko *qorokai* »crv«, koje se veže s tur. *kurt* »vuk« kao tabu za *cono* »vuk«. Neka se ne miješa s kršćanskim imenom *Kurjak* (v.) < *Cvriacus*.

Lit.: *ARj* 5, 814. 818. 7, 409. Bazin, *BSLP* 45. XXVII. *SEW* 1, 648.

kürjuk m (Vuk) — *kijruk*, gen. *kujriuka* (Kosmet) »1° rep, 2° ovnujsko meso oko repa, 3° (metafora) platenica, perčin, kika, 4° ognjište na pušci«. Deminutiv na *-ič kurjučić*. Denominal na *-iti kurjučiti, -im* (objekt *pušku, cijev puščanu*) »zastupati, zasukijati, den Boden des Flintenlaufs ausschauen«. Turcizam (tur. *kuyruk* »isto«). Glede oscilacije *rj < jr* upor. *barjak* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 815. *Elezović* 1, 339. Skok, *Slávia* 15, 361., br. 445.

kurmija f (Marin Držić) »truba (*Apolon pozvoni u kurniju*)«. Postanje nepoznato. S arb. *kurm* »1° Körper, Leib, 1° 2° tronco d'albero« < ngr. *κορμί* ne slaže se semantički.

Lit.: *ARj* 5, 816. *StPH* 7, 1875, 416.

kursak m = *kürsuluk* (Kosmet) »zadnji široki dio u dimijama, u abadžijskim čakšira-ma«. Balkanski turcizam (tur. *kursak* »vo-ljka, guša u ptica, burag«): arb. *konsók* »Magen oder Kröpf der Vogel«. U Kosmetu je to značenje preneseno na dio dimija (metafora).

Lit.: *Elezović* 1, 345. *GM* J97.

kürsar m (13. v., Dubrovnik i danas; Marulić razlikuje *kur sar, gusar i tat* u istoj rečenici, iz čega izlazi da te riječi izražavaju semantičke nijanse; slov.) »zao čovjek« = (disimilacija *r - r > r - n*) *kursem* (1704, također tur.). Upor. ngr. *κουροσάρος*. Odatle

apstraktum na *-ija kursàrija* i »pomorsko četovanje«. Sa *c > g* i disimilacijom *r - r > l - r* *guisar* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) = *gursar* (rukopis 16. v., crkveni jezik, upor. ngr. γουρσάρης) = (disimilacija *r - r > θ - r*) *gusar*, gen. *-ára* m (Vuk, Mrkojević, Crna Gora, Dobrota, danas općenito) prema *f gusarica*, »hajduk, lupež (femininum epitet za galiju)«, s individualnim *-in gusarin* (16. i 17. v.). Na *-ina gusàrina* = *gusara* (narodna pjesma) »navis piratica«. Pridjev na *-ljiv gusàrljiv* (Vuk, uz *gora*) »pun gusara«. Upor. arb. s istom disimilacijom *kusar*. Denominal na *-iti gusariti*. Sa *k > h* (kao u *hlače, hruška*) i s istom disimilacijom već u Dušanovu zakoniku *husar: u kojem se sele obrešetb tatb ili husan, tozi selo da se raspe* (upor. biz. χωσάριος = s disimilacijom *r - r > n - r* χωσάρων, χωσάριος »1° éclaiteur militaire, 2° pillard, brigand«) > (*hùsar*, gen. *-ára* (Vuk, narodna pjesma) »1° 13. i 14. v., isto što *gusar*, 2° lako oružan konjanik« < madž. *husár* (16. v.) = *hursar* u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Kod Kavanjina postoji još izmjena *k > m* *musar*, gen. *-ara* m prema *f musarica* »isto što *gusar*«, sa tur. sufiksom *musarčija*, apstraktum *musarstvo*, pored čega kod istog autora i *mužar, mužarstvo*. Za tu i/mjenu nema paralela u drugim jezicima. Sve su to izvedenice na *-ar* < lat. *-arius* od *kursa* f (15. v.) »četa, četovanje« < tal. poimeničan part. perf. *corsa* (14. v.) od *correre* = (sa *c > g*) *guša* f »isto«; kod Vuka je *guša* m, f (14. i 15. v.) isto što *gusar*, odatle je moglo nastati na osnovu disimilacije *r - r > r - 0*. Upor. tal. *corso* > ngr. χορσός »četovanje, piratica«. Također sa *k > h* *húsa* f (Dušanov zakonik, 14. i 15. v.) »krada«. Denominal na *-iti gušiti, -im* (14. i 15. v.), na *-ovati husovati, -njem* »latrocinijari«. Došlo je u toj riječi i do unakršćavanja sa turcizmom *busija* (v.): *busa* »gusar«. Upor. još slov. *korsár* = *koržár*. Izvor je tal. *corsaro* = *corsare* = *corsale* < srlat. *corsàrius*. Talijanizam je postao internacionalan; *c > g* je kao u grecizmima. Promjena *k > h*, koja se nalazi i u biz., nije objašnjena. Upor. još prezime *Kursula* (Srbija, Milečević) < rum. *cursul*. Na *-ija kursija* f (Mikalja) »put posred galije« < tal. *corsia* »1° corrido di nave, 2° pomorski tjesnac (toponim)«. Pridjev na lat. *-ivus kursivan* (slagački termin, 1854) < tal. *corsivo*.

Lit.: ARj \, 744. 3, 498. 504. 505. 736. 737. 5, 816. 7, 163. 189. Pletersnik 1, 261. 440. 490. Rešetar, Stok. 237. Miklošič 148. ASPH 11, 111. SEW 1, 649. Bruckner, KZ

45, 25. 311-321. GM 217. Grégoire, Mel. Boisacq 1, 334-451. (cf. IJb 23, 352). Byzantion 13, 279. si. (cf. IJb 24, 355). REW² 2417. Maretić, ASPH 6, 418. Leger, BSLP 23, XCVIII-XCIX. DEI 1124.

kursum m (narodna pjesma, Srbija) = *kürsüm* pored *kürsüm*, gen. *kursuma* (Kosmet) »zrno iz puške, tane«. Na *-li kursumhja* (toponim), *Kuršumli ân* (Skoplje). Balkanski turcizam (tur. *kurşun* »olovo«, *kurşunlu* »olovan«) iz ratne terminologije: bug. *kursum*, arb. *korshum*, ngr. χορσομήι. Glede dočeka tur. *-n > -m* upor. *bedem* i *bujrum* (v.).

Lit.: ARj 5, 816. Elezović 1, 346. Mladenov 263. UM 200. Miklošič 148. Lokotsch 1259. Korsch, ASPH 9, 514.

kurt»risati (se), *-išem* pf. = (sa disimilacijom *r - r > 0-1*) *kurtalisati* (se) (Vuk) pf. prema impf. na *-va- kurtalisavati, -ām* = *kurtalisat* (se) (*koga*, Kosmet) prema *-savat* = *kurtalisōvat, -ūjem* (Kosmet) = (sa disimilacijom *r - r > 0 - r*) *kutarisati* (Bosna) prema *-avati* = *koīarisati* (Piva-Drobnjak) = *kurtelišiti, -im* (17. v., Mrnavić) »izbaviti, osloboditi, spasiti« = *kuīarisiti* (Brač) »živariti«. Odatle uzvik *kürtala* (Vuk) »1° arātos (v.), 2° lađarski uzvik, kad jedek (v.) zapne, tj. da se odstrani ako je zapeo«, poimeničen *kartala* f (Vuk) samo u izreci *biti na kurtali* »paziti da jedek ne zapne«. To je upravo 3. 1. tur. optativa. Postoji još *kurtulisat, -išem* pf. (Kosmet) »isto« i *kurtaKš* (Kosmet) »spas, izbavljenje, oslobodjenje« = *kurta-riš* (srednja Dalmacija) »utočište«. Odatle Mrnavićev faktitiv na *-išiti*. Balkanski turcizam (tur. *kurtarmak*, pasivni i refleksivni oblik s infiksom *-ul- kurtulmak* = *kurtarlmak*, koja su se oba pomiješala, imenica na *-u kurtulus*) iz terminologije svagdanjeg života: bug. *kurtulšvam*.

Lit.: ARj 5, 817. 837. 838. Vuković, SDZb 10, 384. Elezović 1, 345. Skok, Slavia 15, 361., br. 450. Mladenov 263. Korsch, ASPH 9, 514.

kiirtást, pridjev na *-ost* (hrv.-kajk., Belostenec, slov., ŽU) = na *-av kúrtav* (ŽK, hrv.-kajk., slov., Vugrovec kod Zagreba) »kus, okušfn, okrnjen«. Slov. izvedenice *kurtatč* = *kurtánjek* = *kurtek* »Tier mit gestutztem Schweif«. Denominal na *-ati skurtati, -am* pf. (naš prefiks *Sb-* kao u) »skratiti«, ali se slaže i sa sttal. *scortare* < *excurtare*. Od tal. *corto* < lat. *curtus*. Pridjev sa lat. prefiksom *ex-* > tal. *í-* nalazi se od starine u pridjevu

škart (čak., Božava) = *škrt* (Malínská, općenito) -skup, geizig, karg, interesúz (Vrbnik)«, slov. *škrt, škrtav*, poimeničen *škrtavec, škrtavost, škrtljav, škrtež* »Geizhals«. Upor. rum. *a cruța* < *excurtiare. Lat. deminutivni pridjev na nenaglašeni sufiks *-ulus* je možda u pridjevu *krkao*, f *krkla* (–e *pantofole* Rapić, ~<z *gora* Osvetnici) < *cunulus. Upor. tal. *córtola* »martello da orefici«.

Lit.: ARj 5, 593. 817. Pletersnik 1, 490. 2. 637. Hirtz, Amph. 79. Rešetar, Rad 248, 219. Cronia, ID 6. Skok, ASPH 33, 364. REW² 2421. 2994. DEI 1128.

kurteloška f (Šulek, Danilo, Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa«.

Lit.: ARj 5, 818.

kurva f = (sa *rv > rb*) *kūrba* (Cres), sve-slav. i praslav. **kurt,va*, pejorativno za eufemizam »bludnica, meretrix«, kod St. Margitića vok. *kirvo kandava* (od tur. *kancik* »kučka«, upor. *kando* j Beograd / »čorav«), s izopačenjem *u > i* (nejasno). Okolni narodi posuđuju tu riječ da bi dobili izraz koji im nije pejorativ. Upor. *penis* u našem saobraćajnom govoru. Rum. *curva* u leksikologskoj porodici *curvar*, pridjev lat. *-idus* > *-el curvarei* »hurerisch«, *-arie, curvie*, glagoli *a curvi* i *curvāsari*, arb. *kurve* također s mnogo izvedenica, cine. *curvaru*, ngr. κοῦρβα i madž. *kur(v)a*. Radne imenice: na *-iš kurvis* (ŽK), na *-ar kūrvar*, gen. *-ara* (Vuk, i steslav., češ.) = *kūrbar* (= slov. *kurbír*), s deminutivom na *-čec kurvarac*, gen. *-rea* m (17. v.) prema *f kūrvarica*, pridjev na *-bn kurvaran*, na *-ev, -ov kurvárev* i *-ov*, na *-ski kurvarski*, apstraktum na *-stvo kurvarstvo* (17. v.) = *kurvástvo* (disimilatorni gubitak *r*) = na *-luk kurva(r)luk* = *kurvárhk* (Kosmet), denominal na *-iti kurvariti*, odatle neologizam na *-nica kurvarnica* »bordel«. Deminutivi na *-ica kurvica*, na *-ič kurvic* »kurvin sin«. Augmentativi na *-enda kurvenda* = na *-enta kurventa* (Stulić, Gundulic), na *-etina kurvetina* = *kurbetina* (Istra). Pridjevi na *-in kurvin* = *kūrbín*, na *-inski kurvinski* (18. v.), *kurvánjskî* (Lika, Bosna). Denominal na *-ati kurvati se*, na *-ovati kurvovati, -ujem* (čakavski, 16. v.) = *kurbovati* (s-), na *-osati* (v.) *kurvōsat se, -šém* (Kosmet) »za žensko čeljadé koje se previja, umiljava«. Praslavenska riječ nije etimologijski sigurno objašnjena. Zbog značenja teško je ne misliti na prarodstvo sa njem. *Hure*, ako se i ne slažu glasovno. Loewenthal i Rudnički uzimlju praslav. *kurz* »pijetao« (v.), s pozivom na

paralelu s fr. *cocotte*. Oštir predlaže alarodski etimon.

Lit.: ARj 5, 818. Tentor, JF 5, 209. Ivković, PPP 18, 302-305. Elezović 1, 344. Miklošič 149. SEW 1, 651. Bruckner 685. Mladenov 265. Loewenthal, PBB 52, 459. ZSPH 7, 407. Hirtz, PBB 23, 334. 343. Oštir, Etnolog 1, 1-35. (cf. IJb 13, 175). Rudnički, SO 7, 85. sl. (cf. IJb 14, 274). GM 217. Joki, Stud. 43. KZ 52, 10. Tikin 468.

kuržap (Klenovnik) »slijepi miš, šišmiš, ljiljak, u kojeg je na nosu kao potkova, rhinolphus ferrum equinum«.

Lit.: ARj 5, 822.

küs m (1450.) »1° komad (*kus meda* »sat«), piéce, 2° što se jednom odgrize > zalogaj; sinonimne posudenice: hrv.-kajk. *falat* (ŽK v.), komad (v.), top (v.)«, postverbal od sveslav. i praslav. (*kcsb) *kusati, kusam* impf. (18. v., Vuk) »1° gristi, 2° naglo jesti, 3° žvakati«, koje se nalazi i u drugim slavina, = *kusati, -ām* (Ston) »nejednako strići«, prema pf. *kusnuti, küšnem* (Vuk) »zaloziti se punom lažicom«. Sveslav. i praslav. pridjev *küs*, f *kusa* (Vuk) »cauda truncata«, poimeničen u ž. r. *kusa* »kusasto žensko živinče«, u određenom m. r. *kusī* (Srbija) »vrag«, složen od sintagme *kusōrep* (17. v.), u ž. r. *kusōrepa kobila*, poimeničen na *-čec kusōrepac*, gen. *-pea* »1° živinče, 2° biljka« prema f na *-iča kusōrepica*, na *-ast kusōrepast*, s faktitivom na *-iti kusiti, kusim* impf. (Vuk) (*o-*) »caudam truncare«, *iskusiti, iskusim* (objekt *hljeb*) »1° isjeći na komade, 2° essend einen Löffel ausleeren«. Pridjev je raširen na *-ost, -at kašast* = *kušat* »bez repa«. Deminutivi ili poimeničenja pridjeva na *-čak kušak*, gen. *-ska* = *kusatak*, gen. *-atka* (upor. *curetak*) — *kusici* (18. v.) = *kušcie*, s augmentativom na *-ina kuščina*, na *-čec kūsac*, gen. *-sca* (15. v.) »1° komadić (kruha), 2° čovjek što kusa« = *kūsac*, gen. *-sca* (17. v.) »3° kusasto muško živinče, 4° zmija, crnokrug« = na *-ač kusač*, gen. *-ača*, na *-ica kusica* »nazivi ptica i riba«. Na *-ača kusača* (Goljak) »1° gljiva, 2° toponim«. Na *-ača* (ri-jedak sufiks, još samo *mokrača*, v.) *kusača* »vrsta tikve«. Na *-aja* (tip *Krivaja*) *Kūsāja*, toponim. Radna imenica na *-ač kūsac*, gen. *-aoca* m prema f *kūsatica* (Stulić) »koji kusa« = na *-vac kūsavac*, gen. *-avca* (Vuk) = na *-alo kusalo* m (Dubrovnik) »prednji dio kašike«. Na *-ali* (upor. *putalj*) *kašalj* (Vuk) »kus konj«, na *-an kusan* »kuso živinče«, s hipokoristikom *kuso* = na *-on/a kusanja* »kusasta domaća životinja«. Na *-ov* < madž. *-ó kusov*, gen.

-óva, s pridjevom *kusòvľjev* = na -ija (upór. *Pedja* od *Petar*) *küsija* (Lika) »kusast pas«. Nejasna je tvorba augmentativ *kusiničina* »osa« (možda -ičina s umetnutim *n*); *kusra* (Lika) »malena žena« < *kusa*, s umetnutim *r* (prema *sraiti*) kao *cusra* < *cura* (ŽK) je pejorativiziranje. Na -ulja (običan sufix u imenima krava) *kùsulja* (Vuk) »kusasta krava«, s pridjevom na -in *kùsuljin*. Ovamo još sa -ta *kuša* (Srbija, Čuprija, Slavonija, Orahovica, Slatina) »kuso živinče«. Na -jāk *kušāk*, gen. -āka (Hrvatska, hrv.-kajk.) »třtina, biskup (metafora)«. Glas *u* je nastao iz nazala *g* (upor. polj. *keš* i *kęsać*), ali je prastav, imenica postojala i u dubletu *kust*. Da je to bilo i na Balkanu i u Panoniji, potvrđuje rum. *cus* i ngr. *χοϋτός*, odatle balkanski naziv za Cincare *Kucovlasi* »Vlasi bez repa« = *Mali Vlasi*, za razliku od Dakorumunja na sjeveru. Madžari posuđiše sa nazalom *ç*: *koncz* »komad« i bez nazala *kusza*. Baltičke usporednice utvrđuju prvobitno značenje: lit. *kašti*, *kandu* = lot. *kuōst* »gristi«, lit. *kandis* »zalogaj« < ie. *kh3ñdeti. Razlika je između baltičkog glagola i praslav. *kpsb* u tome što je u slavinama ie. korijen proširen formantom -so < ie. *qon-d-s-os ili *khñd-sos. Ie. je korijen u prijevodu *qen / **qon-* »grepsti«. Taj nije posve pouzdano utvrđen. Upor. *čest-i* (v.). Kako bilo, semantička je paralela fr. *orceau* < vlat. *morsicellu, od *mordere*.

Lit.: *ARj* 3, 908. 5, 826. 827. 822. 125. 829. 834. *Mažuranić* 576. *Miklošič* 127. *SEW* 1, 601. *Holub-Kopečný* 183. 195. *Mladenov* 268. *Bruckner* 225. *KZ* 42, 351. 48, 211. *Trautmann* 116. *WP* 1, 393. Meillet, *Slavia* 3, 674. Matzenauer, *LF* 9, 181-182. Sütterlin, *IF* 25, 61. Petersson, *ASPh* 36, 138. Osten-Säcken, *IF* 23, 381-382.

kusati, -ām impf. (Dubrovnik) »ne izgovarati dobro *s*, *z*, tj. izgovarati ih ne kao dentalne, nego kao interdentalne spirante« = na -etati *kusētati*, *kusēcem* (Brač). Pridjev *kusan* (17. v.), poimeničan na -bc *kūsavac*, gen. -vea m prema f na -ica *kušamca*, Ocnoga. tonpeja, kojom se oponaša izgovor, kao *šuskiati* (v.), *tepatii* (v.) i španj. *seseo*.

Lit.: *ARj* 5, 826.

kusërba f (Trogir, Seget) »zajednička upotreba broda (pomorski termin)«. Od tal. *conserva* (14. v.) »navi di più armatori che viaggiano insieme«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak kao postverbal od lat. *conservare* (prefiks *con-* i *servare* »služiti«). Istog podrijetla je i *kunšerva* (Božava) = *konzerva*

(gradska riječ, Zagreb), internacionalna riječ, također *konzervirati* »sačuvati«. Odatle radna imenica na lat. -ator *konservator* »čuvar spomenika«.

Lit.: Vinja, *SRAZ* 7, 22. Finka, *Morsko ribarstvo* 7, 261. Gavazzi, *Ivšičev zbornik* 1963, 78. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1068.

kuskun m (Vuk) = *kuskun* (Kosmet) = *küsküne* f pl. (Vuk) = *kuskur* (Stulić, nepouzdan) »kolan od kože kojim se pričvršćuje samar na konju, mazgi ili magarcu, a stoji pod repom, podrepina«. Balkanski turcizam (tur. *kuskun*) iz opreme konja itd.: bug., arb. *kuskun* »Sattelgurt«.

Lit.: *ARj* 5, 827. *Ehžović* 1, 346. *Mladenov* 263. *GM* 217. Matzenauer, *LF* 9, 40.

kustos m »jedan od kanonika«. Od lat. *custos* (*s* > *š* prema madž. izgovoru, upor. *jüš* »pravo«, *plebanuš* = *prebānuš* »župnik«). Odatle na naglašeni sufix -ija *Kustošija f* (Zagreb, predgrade; tu je bilo imanje *kanonika kustos*). Od lat. kosog padeža *custodis: kustod* m (17. v., crkveni termin) = *kustod* m (15. v.) »starješina, čuvar više fratarskih samostana«, *kustodija* (17. v., Dubrovnik) = *kuštōdija* »predio u kojem je više samostana«. Izvedenica na nenaglašeni sufix -ija < lat. -ia.

Lit.: *ARj* 5, 828. 836.

kustura f (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) = *kostura* (ŽK) = *kostura* (jugoistočna Štajerska), dem. *kostūrica*, *kostīrmica* »nož sa štrkom od kosti, grosser Schnappmesser mit beinernem Griff«. Od rum. *custură* < (haplogija) *cuțitură*, od lat. *cos*, gen. *cōtis* »upravo: što je nabrušeno«. Rumunjski nomadski pastiri proširili su riječ i u madž. *kuszora*. Ličko *kujica* je zacijelo hipokoristik odatle. Lat. *cos* ie. podrijetla očuvano je još u dalmato-romanskom toponimu *Kčara* = *Cara* (selo na Korčuli) < lat. *cotiaria*. Upor. *Brus*, *Brusje*, naše istoznačne toponime u Dalmaciji (Hvar). Vlat. *cotarium (u pl. na -a) »tobolac za brus« očuvalo se kao dalmato-romanski leksički ostatak u *kútara* (Ston) »jama na ognjištu u koju se smeće pepeo«.

Lit.: *ARj* 5, 828-9. *Pleteršnik* 1, 444. Skok, *Slav.* 202. 208. *REW* 2275. 2283. *DEI* 1136.

kusùlati se, -ām (Uzice, Srbija) »zagnjuravati se silom pri kupanju«.

Lit.: *ARj* 5, 829.

küsur m (18. v., Vuk, Kosmet, Bosna) »1° ostatak od duga, 2° povraćen novac od krupnog novca prilikom plaćanja« = *kosur* (srednja Dalmacija, Pavlinović), u izrazu *mi smo kosur* »naše smo račune smirili«. Na -ati *küsurati se s kim* »dovršivati račune«, na -iti *dokusuriti* »potpuno isplatiti« pf. prema impf, na -va- *dokusurivati*, -ujem. Apstraktum na -luk (18. v.) *kusurluk* m »isplaćivanje duga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kusur* »Fehler, Rest, Auslösung«) iz řačunske terminologije: rum. *cusur* »Fehler, Rest, Mangel«, bug., arb. *kusur*, ngr. *κουσοϋρι*.

Lit.: *ARj* 5, 381. *Elezović* 1, 346. *Miklošič* 149. *SEW* 1, 652. *GM* 217. *Mladenov* 263. *Lokotsch* 1268. Matzenauer, *LF* 9, 40.

kuš m (Vuk, Hrvatska, Përušie, Istra, Primorje, Cres, samo čak. i štok. jadranske zone) »sinonim: kadulja, salvia«.

Lit.: *ARj* 5, 829.

kušac, gen. -*Sca* = *kušec* (hrv.-kajk., 17. v.) = *kušľaj* (slov.) »cjelov, poljubac«. Od njem. deminutiva *Küsschen*, od *Kuss* germanskog podrijetla. Odatle denominali *kuševati*, *kušujem* (ŽK) impf, prema pf. *kušniti* (ŽK) = *küšnuti*, -em (sjeverozapadni krajevi, Hrvatska primorje i otoci) = slov. *kuševati* prema *kušniti*, *küšnem* < njem. *küssen*.

Lit.: *ARj* 5, 829. *Pleteršnik* 1, 491. *Weigand-Hirt* 1181.

kušāk, gen. -*aka* m (Piro, Šabac) = *kusāk* {Kosmet} »1° pojas, šal, velika uvijena marama poviše tkanice, 2° (metafora) prečanica kao dunderski termin, 3° porodično koljeno, linija (Makedonija)«. Prezime na -ović (Šabac). Balkanski turcizam (tur. *kuşak* »Leibgürtel« < *kursak*) iz terminologije odijevanja: rum. *cuşac* »Riegel«, bug. *kušāk* »Gurt«.

Lit.: *ARj* 5, 829. *Elezović* 1, 349. *Lokotsch* 1265. Matzenauer, *LF* 9, 40. *Miklošič* 149. *SEW* 1, 652.

kusama f (Vuk, Sarajevo i bosanske varoši) »1° svečan doček kod vezira, 2° parada«. Turcizam prema Popoviću *kosisma* »hodanje, trkanje«, što se fonetski ne slaže. [< tur. *kuşanma* »svečanost«].

Lit.: *ARj* 5, 830. *Škaljić** 428.

kušati, -am impf. (1586, Vuk) (*is-*, *o-*, *po-*, *s-*) »1° degustare, 2° experiri, tentare« prema iterativu na -va- *kusavati*, *kušäväm*,

-*kuševati* (*s-*), *kušivati*, *kušujem*, samo s prefiksima i prema *küšiti*, -im impf. (16. i 17. v.) (*o-*, *is-*, *za-*), *prekuslt*, -*küsim* (Kosmet) »doručkovati«, *prikusiti* (Kosmet) »malo jesti«, *skusili* (hrv.-kajk. i čakavski), *iskušati*, *okušati* (Kosmet) i pf. *kusnuti*, -em (*za-* Kosmet) = *kuševati*, *kušujem* (Jačke) i *kusnuti* pf. (Martić) »jednom pokušati (sa š iz prezenta *kušč* kao i u *iskusiti*). Izvedenice su od dviju osnova: *kuš-* i *kus-*. Od *kuš*: pridjev *iskušan* (18. v., jedna potvrda), radne imenice na -āč *kušāč*, gen. -āča »Versucher«, s pridjevom na -ev *kušaveč*, na -lac *kušālac*, gen. -aoca = (*s*)/*kušavac* (hrv.-kajk.), *skušitelj* »napasnik«. Apstrakta na -nja (*s*)/*kušnja*, *iskušnja* (čakavski), (*i*)/*skušnjava*, *kuša*, gen. *kuše* (Kosmet) »eufemizam: đavo«. Poimeničen part. perf. pas. *iskušenik*, gen. -ika. Od *kus-* pridjev *kusan* (Smokvica, Korčula) »dobrog apetita«, *iskusian* »vješt«, *ukusan*. Postverbalni na -tk *okušah*, gen. -ska, *prekūsak*, gen. -ska = *prikūsak* (Kosmet) »doručak«, *skuša f* »napast«, *iskus* = *pokus* (iz češkoga), *zakuska* (iz rus. kao i rum. *zacusca*), *okus*, *ukus*. Radne imenice na -telj *skušitelj* »napasnik«, na -lac *iskusilac*, gen. -oca, *iskusitelj* m prema f *iskusiteljica*. Apstraktum na -stvo *iskustvo*. Tumači se kao praslav. posudnica iz got. *kausjan* »γεϋσοθ-αι, δοϋμαϋειν«, koji posudiše i Romani u Galiji, (današnji) Francuzi *choisir*. Da se riječi za ovakve pojmove i danas posuđuju, dokazuju naše novije posudnice *gust(o)*, (*diz*)/*gustirati*, *košta*, *žma* m i pridjev *žman* (ŽK, v.). Da je stara posudnica, to dokazuje zamjena *u* za dvoglas *au* kao u riječima baštinenim iz ie.; *š* je nastao iz germ. *sj* kao i u riječima iz ie., upor. *paša*, *kaša* (v.). Prema tipovima *prostiti* - (*is*)/*prašati*, *nositi* - (*u*)/*našati* stvoren je od *kušati kusiti* (*is-*, *o-*) kao praslavenska kreacija. Germanska je riječ ie. podrijetla, od ie. korijena **geus-* »jesti«. Odatle je i njem. *Kost* > *košta*, lat. *gustare*, tal. postverbal *gusto*.

Lit.: *ARj* 3, 909. 911. 5, 829. 827. 836. 830. 835. *Mažuranić* 597. *Elezović* 1, 126. 191. 349. Maretić, *Savj.* 181. *NJ* 2, 217. *Miklošič* 149. *SEW* 1, 652. *IF* 31, 409. *Holub-Kopečný* 195. *Bruckner* 284. *Mladenov* 70. *Kiparsky* 204. *Gorjajev* 177. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slavia* 9, 251). Hamm, *KZ* 67, 120. *REW* 4685.

kuškuta f (Šulek, Stari Grad) »neka biiika«. [Tal. *cüscuta*, vlat. *cuscuta* < ar. *kušüt*].

Lit.: *ARj* 5, 835. *Šulek* 187. 512-13. *DEI* 1197.

kušluk m (narodna pjesma, Bosna) »ručak u jutro«. Turcizam, apstraktum na *-luk* od *kui* »ptica«, *kušluk* »ptičje doba, doba ručka«.

Lit.: ARj 5, 835. Školjić* 428.

kut, gen. *kuta* m (Vuk), sveslav. i praslav. *kotz, »1° ugao, nugao, 2° toponim u sing. i pl.«. Pridjevi: na *-bn kutan* (18. v.), poimenočen na *-jak kutnjak* = *kutnjak*., deminutiv *kutnjačić* (Istra) = na *-ik kütmlk* »1° kutnji zub, 2° mjesto ili čeljade u kutu«, određeni na *-nji kutnji* = *kutnji* = (sa regresivnom metatezom palatalizacije) *kućni zubi* (Mostar), na *-ski kujski* od toponima *Kuti* (Boka blizu Herceg-Novog, glede *t > j* upór. *Dòbrojka* od *Dobrota*). Deminutivi na *-bc kutac*, gen. *kuca* (takoder toponim), na *-iç kutiç* (18. v., Lika, toponim). Augmentativ na *-ara kútára* f (Ston) »jama u ognjištu za smeće«. Složenica od sintagme: *kutoleža* m (17. i 18. v.) »mačak u kutu«. Glas *u* je nastao od nasala *ç*., upór. steslav. *кѣтѣ*, slov. *kot*, bug. *kát*. polj. *kat*. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene. Semantički odgovara lit. *kampas* »Ecke, Winkel, Gegend«, gr. *κἀμπεω* »beuge«, ali semantički i fonetski bolje odgovara gr. *κἀνωθος* »Augenwinkel«, koje dolazi u romanskim jezicima i u našoj posudnici odatle *kantun* (v.), a smatra se i mediteranskom riječi.

Lit.: ARj 5, 837. 840. Čorović, ASPH 29, 510. Miklošič 128. SEW 1, 602. Holub-Kopečny 183. Bruckner 225. ZSPH 4, 216. Mladenov 268. Zubatý, ASPH 16, 396. Guntert, WuS 11, 139. Uhlenbeck, PBB 30, 285. Boisacq 406. WP 1, 351. REW 1616. DEI 728. 729.

kuta f (Mikalja, Stulić) »čavka«.

Lit.: ARj 5, 837.

kutal, gen. *-tla* (zadarski otoci) = *kútao*, gen. *-tla* m (15. i 16. v., Dubrovnik) = *kuto*, gen. *-tla* (Dubrovnik, Krtole) »1° čaša mjeđena, drvena ili limena sa ručicom i poklopcem (služi za crpljenje vode iz zdenca, može se njome piti i vino, Krtole), 2° *kuto od mlina*, u koji seuspavaju masline, 3° mjera od lima za vino i drugo žitko«. Deminutiv na *-bc > -ac kutlac* (17. v., Baraković) = *kutalac*, gen. *-aoca*, na *-iç kutliç* (16. v., Vuk), na *-ica kütlica* (Prčanj, Kućište) »1° lončić za vodu, 2° vojnička posudica od lima za vodu«. Augmentativ na *-ina kütlina* (Vuk, pogrdna metateza za čovjeka), na *-oca kutlača* (Mikalja, Crnogorsko primorje, Ulcinj) »ožica«, *kutlačina*

(Lika, šaljiva metafora za čovjeka). Pridjev na *-ast kullast* (Lika) »nalik na kutlaču«. Deminutiv na *-jati kütljati*, *-à* impf, »točiti se iz rupe kao iz kutla«. Nalazi se još u bug. *kútel* »1° Mörser, 2° Getreideschaufel, 3° Getreidemass, 4° Kupferkessel«. Odbacivanjem dočетка *-al*, koji se osjeća kao nastavak part. perf. akt., nastade *kuta* f (Lika) »l badnjić širi u dnu nego u vrhu, za basu, 2° drvena mjera (Hercegovina)«. Upor. prezime *Kutlovic*. Ngr. *κουτάλα* »Schöpflöffel«. Posudnica iz balkanskog latineta *cotylus* < gr. *κοτύλοç*, egejskog podrijetla. Ta riječ postojala je i u metatezi *cytulus* sa *y > m*, odatle rum. *ciutură*, koja zbog kretanja srednjovjekovnih nomadskih Vlaha postade svebalkanska riječ: *čutura* f, dem. *čuturica*, prezime *Čuturić* = *cětytyro* (Bednja, hrv.-kajk.) = *centura* (ŽK) = slov. *cutarā*, bug. *čotura* = *čutura*, coirā, arb. *coire*, *future* (Gege), ngr. *ταίσιτρα*, tur. *çotura*.

Lit.: ARj 5, 837. 839. Pleteršnik 1, 117. Miklošič 150. SEW 1, 633. REW 2290. 4749. Meringer, WuS 1, 4-5. GM 449. Raić, ASPH 1, 621. Seineanu, IJb 12, 146. Šturm, ČSJK 6, 64.

kutija f (Vuk, 17. v.) = *kutija* (Kosmet) »škatala (Lika, ŽK), 2° tabakera«. Deminutiv na *-ica kutijica* (18. v.). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kutu*, *kuti*, gr. *κύτιος* »urna«, *κυτίς* »kutija») iz terminologije oruda: rum., cine. *cutie*, s deminutivima na lat. sufikse *-ucea > -uta* i *-ola > -oarā cutiuşa*, *cutioarā*, bug. *kutija*, arb. *kutt*, ngr. *κωτί* »boite«.

Lit.: ARj 5, 838. Elezović 2, 524. Mladenov 263. Miklošič 149. SEW 1, 653. GM 218. Meyer, Turk, 1, 50. Pascu 2, 31., br. 520. Lokotsch 1271. Korsch, ASPH 9, 514-515.

kutiānia f (Istra) »buka u veliku srijedu, četvrtak i petak u kotličkim crkvama«. Zajedno onomatopejskog podrijetla, uza sve što je onomatopeja neodređena.

Lit.: ARj 5, 839.

kútriti, *-im* impf. (Lika) »slušati, osluški-vati, ništa ne govoreći«. Odatle *kutre* m prema f *kútra* »muško, žensko, koje uvijek muči«. Bit će s time u vezi *skutriti se* (Kutjevo, subjekt *ptica*) »ščućuriti se, pritoluljiti se, skljuniti se, scuriti se«. Etimološki je vjerojatno isto što *kutiti*, *kuť* impf, (subjekt *boležljivo dijete*, Srbija ?) »zamišljeno u bolesti cutať«. Upor. jedinog j-eprezentanta od praslav. *kuťp* u južnoslav. jezicima steslav. *kutiti* »machinari«,

koje se nikako ne slaže u značenju. [Etimologija: *kutiti*, *kuťriti* < *kuť*, »ležati u kutu > bolovati > šutjeti«].

Lit.: ARj 5, 840. 839. Hirtz, Aves 437. Miklošič 149. SEW 1, 654. Holub-Kopečny 195. 335. Boisacq 874.

kuturača f (Šulek, Podravina) »vrsta jabuke«.

Lit.: ARj 5, 840.

kúvac, gen. *küvca* m (Istra) »prunus ramicosus, trnjina (?)«.

Lit.: ARj 5, 840.

kúveo, f *kúvela*, pridjev (Vuk, Dubrovnik, Boka) »prezrio (o smokvi i o drugom voću)«, poimenočen na *-ica kuvelica*, na *-ka küveoka* (Dubrovnik, 16. v.), odatle denominal (inhotativ) *kuveočiti se*, i (subjekt *smokva*) »postajati kuveokom, prezirjavati«. Upor. u južnoj Italiji *kuffedda* »pula di grano«, izvedenica na *-ellifs* od gr. *κωφός* »leicht, nichtig, leer« i *cúxxara* »castagna vuota« te bug. *kuf*, *kuh* »hohl, leer« od pomenutog grčkog pridjeva. Drukčije Miklošič, koji tumači od *kn + veo* < *veđ-lo*, ali ne objašnjava izvor od *ku-*.

Lit.: ARj 5, 841. Mladenov 264. Skok, ZRPh 54, 471., br. 3. Rohlf 248. 1135. Miklošič 152. 380.

kúvet m (narodna pjesma, Bosna) = *küvet*, gen. *-età* (Kosmet) »snaga, moć«. Na *-lija kuvetlija* (Kosmet) »koji daje snagu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *quvve* = *quvvet* > tur. *küvet*) iz svagdašnje terminologije: bug., arb. *kuvet* = *kovet*; bug. *kuvetlija*, eine, *cuvete* f »vigueur, force«, *cuvetli* »fort«.

Lit.: ARj 5, 841. Elezović 1, 337. 2, 523. Mladenov 260. Pascu 2, 129., br. 387. GM 219. Skok, Slávia 15, 361., br. 451.

kuviza f (Split ?, Kolombatović) = *kuviz* m (Ivančani, Bjelovar) = *kuvica* (Gornji Sjeničak, -Topusko, Gornje) = *kuvača* (Lonja) = *kuvizac* (Split ?, Kolombatović) = *ovizac* (Daničić, Dubrovnik ?) = *kavijuza* (Jazavica, Novska) = *kavijuga* = (metateza) *kavijuga* (Šumanovci) = *čuviza* (Neretva) = *čuviz* (Neretva) = *skovijuza* = (sa metatezom) *skovijuza* (Čazma) »ptica vanellus vanellus«. Oformljena onomatopeja *kiizvitt*, kojom se oponaša glas te ptice.

Lit.: ARj 5, 841. Hirtz, Aves 82. 209. 245. 436.

kužla f (Prigorje, Zagorje) = *kužla* (ŽK) »kuja, kusa«, takoder slov. *kuzelj* — *kuzej* m prema f *kúžla* = *kuza*, *kúzek*, *kužej* »canis«. Matzenauer upoređuje sa oset. *khug* = *khudz*, *khuds* »canis«.

Lit.: ARj 5, 841. Pleteršnik 1, 491. Popović, Sintaksa 37. Matzenauer, LF 9, 41.

kužlac m (Posavina, lađarski termin) »klin kojim se pričvršćuje klupa na ladu«.

Lit.: ARj 5, 841.

kúzo, gen. *-ola* m (18. v., Lika) = (sa metatezom) *kozu!* (ŽK) »posudica od kore za jagode, krbulja, lubica (pastirski izraz)«. Deminutivi na *-bc kozlac* (Prigorje) »pastirska posuda za jagode«, na *-iç kuzliç* (Janjce, Lika) = *kuzoliç* (Lika), na *-iça kuzòliça* (Vuk Hrvatska) = *küzalica* (Lika, Liješće, Čoviće, Sinac) »vodijer, tobolac«. Na *-as kuzolaš* (Banat) »(metafora) opanak«. Nalazi se još u slov. *kozól*, *kozólec*, *kozulj* »Körbchen aus Baumrinde«. U drugim slavinama stoji *b j v* mjesto /: polj. *kažub* = *kozub*, ukr. *kozub*, ruš. *kuzov*. Madž. *kazu(p)* dokazuje da se s tim suglasnikom na kraju govorila ova riječ i u Panoniji. Zamjena sa *l* i oscilacija *u — o* nastala je unakrštenjem sa *Bozsiš* (v.). Upoređuje se sa tatarskim (u Kázánu) *kizau* »posuda iz brezove kore«. Ako je to upoređenje ispravno, a semantički jest, išla bi riječ u isti red sa *biľjeg*, *klobuk*, tj. u turcizme proširene još u avarsko doba.

Lit.: ARj 5, 419. 842. Pleteršnik 1, 451. Miklošič 136. SEW 1, 596. Bruckner 263. GM 408. Vasmer, ZSPH 9, 367-368. Barić, FPP 1, 233 (cf. IJb 12, 121).

kuzun (sa *n* mjesto *m*, obratna pojava u *bujrum*, v.) »uzvik od mila: *devojko*, *kuzun*, u narodnim pjesmama uz lično ime *starac Janjo* = *Jano*, knez Srijema < *Johannes* prema novogričkom kao u *Kir Janja* — *kuzum* (Kosmet) »uzvik koji upotrebljava musliman kad govori kršćaninu: *Kuzum Spiro*«. Balkanski turcizam (tur. *kazum* »janje moje« od *kusu* »janje«, s posesivnom postpozicijom kao u *džanam*, v.) iz osjećajne terminologije: bug. *kuzúm*.

Lit.: ARj 5, 843. Elezović 1, 339. Mladenov 260.

kužan (16. v.), part. p=rf. pas., u izrazu *do slova do slova kužan* (riječ je o knjizi). Značenje nije jasno: prema Jagiću možda »preveden«, prema Pintaru »kompiliran, impressus«.

[Etimologiju vidi pod *glosa*. Štefaniou je »ispravljen, revidiran«, u brevijaru iz 1486].

Lit.: Pintar, *ASPh* 31, 315-316. Jagić, *ASPh* 31, 316. Stefanie, *Rkp.* 149. 152.

kúželj m (16. v., Zoranie) »1° tok vode u paraboli bez žlijeba, 2° kolovrat, vrtlog (Belostenec)«. Denominati na *-ati kuželjati* (subjekt *voda*, Pavlinović, Šibenik) »vreti«, na *-iti kaželiti* (Mrnavić, 17. v.) »brzo teći*; *ki/želja mi u drobu* (Šibenik). Ovamo *kūžalj*, gen. *-zija* m (Istra) »unda«. Sa *žnj* < *žlj* (upor. *siganj* < *sigalj* < lat. *situlus*) »kužanj; gen. *-šnja* (Boka, Ljubiša). Sinonim je *glogolj* (v., Šibenik) = *glōgolj* (Korčula). Bit će onomatopejskog postanja. Uza sve to je riječ izolirana među slavinama.

Lit.: *ARj* 5, 843. 844. Gavazzi, *Ivšičev zbornik* 81-83.

kužin, gen. *-ina* m prema f *kužlna* (Perast, Dubrovnik, Dalmacija) prema mlet. *cusin, cugin* == *kuzên* m prema f *kužina* (Zagreb, gradski govor) prema fr. *cousin, -e* »bratučed«, od kllat. *consobrinus* > vlat. *cosinus*. Upor. *kosobrin*, gen. *-ina* (Kranjska gora) »zmerjaljen priimek nerodnežu«. Od prefiksa *con-* (upor. *consocer* > arb. *krushk* »djever«) i *so-brinus* (tako u španj. i port.), izvedenica na *-Imts* od korijena od *soror* »sestra«.

Lit.: *ARj* 5, 845. Budmani, *Rad* 65, 164. *Pleteršnik* 1, 443. *REW*² 2165. *DEI* 1069. 1186.

kva »glas (onomatopeja) kojom se oponaša glas patke (ugarski Hrvati), vrane (Otok, Slavonija)«. Oformljen sa *-kati kvákati, kvače, -ā* (hrv.-kajk., ugarski Hrvati, subjekti *patka, vrana*). Na *-ač:* *kvakač* »ardea nycticorax« = *kvakva* f, na *-avac kvakavac*, gen. *-avea* (Livno, Bosut, Mostar).

Lit.: *ARj* 5, 845. Hirtz, *Aves* 246.

kvadar, gen. *-dra* m (Perast, Boka, Božava, Rab, Dubrovnik, Cavtat) = *kváder*, gen. *-dra* (Vrbnik) = *kvádro*, gen. *-dra* m (Buzet, Sovinjsko polje) »uokvirena slika«. Jednom je (16. v.) potvrđen *kvadar* kao pridjev »četvero-uglast«. Oboje talijanizam *quadro* < lat. *quadrus*. Odatle glagol *quadrare*, od čega poimeničen part. perf. *kvadrat* m (18. v.), pridjev na *-bn* > *-an kvadratan'*, *kvadra* f (Račišće) = *kvadra* (Potomje) »(brodski termin) stražnji dio krme na malenim lađama ravno odsječen«. Ovamo ide kao venecijanizam (*dr* > *r* upor. *Žara*) *kara* (Mljet) »kraj jedra

obrnut put prove, vezan za vrh lantine (*ponta od kare*), za koju su vezana dva konopas«. Upor. *dr* > *r* u mlet. *kuara* (Verona). S tal. prefiksima *re-* > *-ri:* *riquadro* n (Buzet-Sovinjsko polje) »debeli greda nad otvorom od vrata mjesto kamenog luka« < *furi, requadro*, tal. *riquadro*; *s-* < lat. *ex-*: *škvadro (potvrđeno samo *biti u škvadru*, protivno *sunulan*, Crmnica), postverbal od *squadrare* < lat. *exquadrare* »učiniti na 4 ugla«, odatle deminutiv na *-ellus* > tal. *-elio skvadrê*, gen. *-ela* (Cožava) »pifferello«. Ovamo ide iz dalmato-romanskog na *kürtio* (Šolta). Primjer: *nemoj leć na skinu, nego na kurtio; ako se čini tanka travatura, matuni se stavljaju na kurtio = na bandu*. Od vlat. *quadrellu (upor. kat. *desgayrell* »schiefe«); *tr* mjesto *dr* nalazi se i u toponimu *Calribum* (Rab) < *quadradium* i kod Grka u južnoj Italiji *krateddi = kroteddi = kolreddi* »grosser langer Tuffsteinblock«. Metatezair > *rt* izazvana unakrštenjem sa *quartus*, u ngr. *κάρτο* > *Viertel*«. Gleda *qua-* > *ko-* u balkanskom latinitetu upor. *korizma* i rum. *codru* < *quadrus* »šuma, arb. toponim *Kōdral* (pokraj solane u Ulcinju), *Kadra qershīs, pěj Kōdrash, Kodrēza* (kod sv. Đurđa, selo Miljevci) < arb. deminutiv *kodrēž* »šumica«. Iz dalmato-romanskog potječe možda *padro* m (Poljica) »čovjek gverok, razrok« < *quadro-culus), sa *qu* > *p* kao u rum. *patru* < *quattuor*.

Lit.: *ARj* 5, 846. 9, 557. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Cronia, *ID* 6, 113. 120. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*⁶ 6921. *Rohlfš* 921.

kvaderna f (13. v., Zakon vinodolski), odatle *kvadernica* (Kastav, statut) = *kvadir-nica* (venecijanizam) = *kvatiran*, gen. *-irna* (14. i 15. v., može biti i dalmato-romanski leksički ostatak) »notárska knjiga«. Od lat. brojevnog pridjeva *quaternus* u distributivnom značenju. Ovamo ide internacionalna riječ provansalskog podrijetla fr. *caserna* »prvobitno kućica za 4 vojnika, danas vojarna« preko njemačkoga: *kasarna* (18. v., Srbija, Slavonija, Bačka); ispuštanjem dočetka *-na*, koji se osjećao kao naš pridjevski sufix: *käsär*, gen. *-ara* (Bačka, Lika) = *kasar* (ZK); prema tal. *caserna* > *käsarna* (Vuk, Crna Gora), *kasara* (ugarski Hrvati, Crna Gora). Prema *kasarna* stvoren je neologizam *vojarna*.

Lit.: *ARj* 5, 854. 878. *REW*³ 6954. *DEI* 792.

kvaka f (18. v., Vuk), praslav., »1° uncus, 2° mandal, zasovnica, 3° (Posavina) bat za zabijanje štika u drvo da raspukne, 4°-(Cu-

čurje) držak u kose«. Posljednje značenje i u *kvacelj* (Kupčina Donja, sufixi *-elj* kao u *rucelj*, v.) = deminutivi na *-bk kváčak*, gen. *-ika* (Levanjska Varoš) »isto«, na *-ica kvačica*. Denominati na *-iiti kvačiti, -im* (18. v.) (*do-, za-, s-*), iterativ na *-va- kvačivati, -kvačujem* pored *-vam* samo s prefiksima. Postverbal (?) odatle *kvak* m (Vuk) »1° (u nejasnom izrazu) *ja njega ni u kvak* »ignoriram ga«, 2° kličak u voća (Toran, Slavonija)«. Prema prijevornom tipu y — *va* (*kyšt — kvast*) *kvaka* je prijevornom prema *kika* (v.) i *kuka* (v.). Upor. istoznačnost *dokvačiti = dokučiti* kod pisaca, češ. *kvačiti* »frapper, juriti« i *kuka* »bâton«; *kvaka* se nalazi još u slovenskom, slovačkom i u gornjcv-lužičko-srpskom.

Lit.: *ARj* 5, 846. 845. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 655. *Holub-Kopečny* 195. 301. Machek, *LF* 65, 314-319 (cf. *IJB* 24, 356).

kvalitât, gen. *-adi* f (Ra6) = *kvalitât*, gen. *-i* (Dubrovnik, Potomje), talijanizmi *qualità* (sttal. *-ade*) = *kvalitet* m (francuzizam preko njemačkoga), današnji pridjev na *-bn* > *-an kvalitetan* (*r`ina roba*). Učene riječi od lat. apstraktuma na *-tas* od *qualis* »kakav«.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24.

kvar f, m praslav., »1° detrimentum, škoda (15—17. v.), 2° šteta«. Pridjevi na *-bn kvaran* (1595, Vuk) = *kvaran* (ŽK) »1° koji trpi štetu, gubi, 2° pokvaren«, na *-ljiv skvarljiv* (*po-, s-, ne-*), poimeničen na *-osi skvamost* f. Apstraktum na *-ež kvarez* f, m. Denominati na *-iiti kvariti, kvarim* (16. v., Vuk) (*is-, po-, s-*), iterativ na *-va- (is)kvarivati, -ujem*, na *-ovati kvarovali, kvarujem* (18. v., Slavonija) = *kvarovati* (ŽK). Nalazi se još i u drugim slavinama, osim u češkom, poljskom. Postverbal od *škvařiti* je Vukov *čkvar* (Risan) < *skvar > *škvvar. Madžari posuđiše *kor* »Schaden, Nachteil«. Najvjerojatnije je da je prijevornom od praslav. korijena **skvbr-*, koji je u *skvrna, oskvnuti* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 847. Ivšić, *HJ* 1, 124. si. *Ma-zuranić* 577. *Miklošič* 150. *SEW* 1, 655. *Mladenov* 235.

kvärat, gen. *kvarta* m (17. v., Vuk, Istra, Vodice, Perast, Boka, Tivat, Božavay Rab) »četvrti dio, četvrtina, četvrt (mjera za tekućine, vrijeme, meso)«. Deminutivi na *-ić kvarni* (Istra), na *-ičić kvartilč* (Istra), na tal. *-ino kvartin* (Istra), na složen tal. sufixs *-icino (pät)kvartežm* »mjera za vino«, na dalm.-rom. *-uč* < lat. *-uceus kvartuč* (18. v., Rab, Dalma-

čija). Poimeničen u m. r. lat. > tal. brojevni pridjev redni *quartus* > *quarto*, u ž. r. *kvarta*, gen. pl. *kvärät* pored *kvärt* (14. v., Marulić, Istra) »mjera za žito«, deminutiv *kvartica* (čakavci, 16. v., sadrži 4 kvartarôla, = 5 kg, Malinska). Deminutiv *kvartärai* ima dva sufixa *-arius* > *-olus*. Na *-arius* > fr. *-ier* > *-ir* (preko njem. ili tal. *-iere*): *kvartér* (kajkavci, Belostenec), složenica *kvartermešter* < njem. *Quartiermeister, kvartirmör* (ŽK) »Quartiermacher«, *kvärtijer*, gen. *-éra* f »1° četvrtina, 2° nekadašnja kazna«, *kvartijer* od *krme, kvartijerič* »četvrtina ovna« = *kväfir*, gen. *-ira* (18. v.) »stan«, *kvartirnik* »ukućanin«, pridjev *kvärtirskii, kvartir* (Kućište) »zadnji košet od brava«, (disimilacija *r - r* > *r - lj*) *kvartilj* (19. v.) »isto što kvartir«, pridjev *kvartiljski*. Denominati na *-ati kvartali, -am* impf. (18. v., Vuk) »1° rastrgati na četvero« < tal. *squartare* (prefiks *s-* < *ex-* ispušten zbog toga da glagol može dobiti imperfektivno značenje), *kvartali se u što* (Bosna, Banja Luka) »2° miješati se u što, pačati se«, s našim prefiksom *ras-kvartati = raškvarat* (Perast) < *raž-* + *squartare* < *exquartare. Slov. *kvarta* »Spielkarte«, *kvarta t* »roguša« < njem. *Quarte, kváriac* »Kartenspieler« od *kvartáli (pri-)* »igrati na karte«, *kartovna* < njem. *Kartaune* < *quartana*.

Lit.: *ARj* 5, 848. 850. *Pleteršnik* 2, 413. 389. Kušar, *Rad* 118, 23. Ribarić, *SDZb* 9, 138. 139. *REW*^{*} 3061. 6936. Matzenauer, *LF* 9, 44.

kváritac, gen. *-ica* m (Dubrovnik, okolica, Stulić, Budmani) »bjelutak, neka vrst bijelog i tvrdog kamena«. Od tal. *quarzo* < njem'. *Quarz*, nastalo na jednak način kao *peretat* od *perec* (v.), tj. analogijom od gen. *kvarca* < *kvarlca* novi nominativ **kvartac, kvaritac*. [Usp. *kralitac*, na Braču].

Lit.: *ARj* 5, 849.

kvarnar pored *kmâr* (tiskarska greška mjesto *kvâmâr* ?) m (središnja Istra, Vodice, Slovinci) »četrdesetina (ovce se broje samo na *kvarnare*; primjeri: 60 *ovaca* = *kvarnar* i *po ovac*; 85 *ovaca* = *dva kvárnara* i *pet glav*)«. Istroromanski leksički ostatak od lat. *quadragenarium* »što se sastoji od 40«. Nije potvrđeno dosada ni u današnjem istroromanskom ni u ostalim romanskim jezicima. Možda je u vezi s ovim brojnikom ili sa *quaternus* ime zaljeva *Kvarnar* m (17. v., Baraković), danas sa mletačkim *-ariu* > *-er Kvarner*, gen. *-éra* (narodna pjesma, Istra) = *Karner*

(Mikalja, Belostenec), tal. *Carna.ro*, kslat. *Chiamarti culfus* (9. v.), lat. *sinus flanicus* (od *Flanona* > *Plomin*, tal. *Fiamma*) »plo-minski zaljev«, tál. deminutiv *Quarnerolo*, kroatizirano u *Kvarneriç*. Od naziva *Kvarnar* potječe možda ime plemićke (patricijske), porodice (13–16. v.) u Zadru *Krnaruri* (Baraković) = *Krnarutiç* (17. v.), lat. (dalm., -rom. ?) *Canaruta, de Canarino* pored *Carnä-ruta* (1347, gubitak prvog *r* zbog disimilacije), ako je izvedenica na gr. -ότης > tal. -otto: *Carnarotlo* »čovjek sa Kvarnera« (upor. *Perzagnotto, vegliati/o* od *Vegliä*).

Lit.: *ARj* 5, 850. 870. Skok, *Slav.* 19. Ribariç, *SDŽb* 9, 115. 161. Ive, *AT* n. s., 1, 177. Isti, *Atti e memorie di Società istriana di archeologia e storia patria* 18, 161–167.

kvas f (Vuk), sveslav. i praslav., »fermentimi, Sauerteig, Germ*. Deminutiv na -*bc* *kvasac*, gen. -*sca* m (15. v.), danas domaća zamjena za germanizam *germa f*. Augmentativ na -*ina* *kväsina f* (Dalmacija, Istra) = *kvasina* (Smokvica, Korčula, Okruk, Ciovo) »ocat, sirce*. Pridjev na -*bn* *kvasan* (17. v.), poimeničen na -*ik* *kväsnik* »pijanac« (u tekstovima" pisanim crkvenim jezikom), na -*ica* *kväsica f* »pogača u kvas«, *skvasnica f* »podroba, umočen kruh u vino ili juhu«, na -*ost* *kväsnost f* (16. v., jedna potvrda). Na -*ilo* *kväsilo* n (18. v.) = *kväsilica* (Vuk) — *kväsilica krpa* (kojom se kosa kvasi). Na -*elj* *kväselj* m (južna Dalmacija) »vrsta loze koja daje grožđe rdavo i ljuto (— kisel)«. Deminimal (kauzativ) na -*iti* *inväsiti, -im* (H. v., Vuk, Kosmet) (*is-, o-, po-, ras-, s-, sa-*) »humecto, viažiti«, u Dubrovniku razlika u akcentu *kväsiti* = *kisnuti* »posrali kiseo« (inohativ), odatle poimeničen part. perf., pas. na -*ica* *kväsienica* (Istra) »1° kiseli kupus, 2° jelo napravljeno od kriški kruha, jaja i masti (Vuk)«, odatle impf, *skväsaii, -am* (nije ušlo u jezik); na -*ati* *kväsati* (*se*), -*am* »bujati (o tijestu kad je u njemu kvas)«. Rijeç je kulturna. Rumunji posuđiše *a covasi* »kiseliti«, s apstraktumom na -*eh* > -*ea* *covasealä* »Sauerteig«, *covala f* »kiselo piće priređeno iz kukuruzna brašna« < *kväs-f-*za*, koje je potvrđeno u ukr. i rus. *kvasa*. Kako dokazuje slovo. *kvasa* »Beize«, izvedenica je postojala i u južnoslavenskom, odakle je rum. *covaja* (o je svarabhakiički samoglas zbog grupe *kv-* koja ne postoji u rumunjskom). Mađžari posuđiše *kovász* »Sauerteig«. Praslav. *kväs* je prijevod od **kys-*. Upoređuje se s lat. *caseus* »sir« i prakritski *chasi* »Buttermikh«, arb. *kos*. Ie. je korijen **quat(K)-*, raširen formantom -*so*,

a prvobitno je znaçio »pjeniti se u procesu fermentacije«. V. *kiseo, kasan*.

Lit.: *ARj* 3, 912. 5, 851. 853. *Elezović* 1, 289. Hraste, *Rad* 272, 23. *Miklósiç* 157. *SEW* 1, 655–656. *Hohth-Kopeçny* 197. *Bruckner* 286. *WP* 1, 468. *Trautmann* 147. *Mladejov* 235. *Gorjajev* 138. Ehrlich, *RSl* 4, 260. *GM* 201. Joki, *Unt.* 273. *IF* 30, 204. Charpentier, *Gioita* 9, 33. sl. (cf. *IJb* 7, 35). *Boisaaf* 750. *Tiktin* 427.

kvätre, gen. *kvätärä* f pl. (ŽK, Rab, Božava) = *kvätiri*, gen. *kvätiri* (16. v., Dubrovnik), slovo. *kvatre* f pl., *kvätiri* m pl. »post što biva četiri puta na godinu«. Od lat. sintagme *quattuor tempora* (božične, grgurevske u korizmi, uskrnsne, duhovske) kao crkvenog termina = tal. *le quattro tempora*, ispuštanjem opće rijeçi *tempora* i prijenosom pl. na lat. brojnik. Pridjev -*bn* > -*n* *kvatrn, kvätreni* (Istra), *kvätreni* (sjeverozapad), poimeničen na -*ica* *kvätrenica* (Notranjsko), na -*en* *kvätren* (*post*). Stezanjem dva elementa sintagme nastaje *kantore* f pl. »isto«, također mađž. *kantor*, upor. njem. *Quatember* »isto«. Talijanizam na dem. -*inus*: *kvatrîn*, gen. -*ina* (17. v.) »vrlo mali novac«.

Lit.: *ARj* 5, 844. 854. *Pleteršnik* \, 493. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6, 113. *SEW* 1, 482.

kväzi (Perast) prilog, »kao da, kô bajagi, gotovo«. Od tal. latinizma *quasi* »kao da«. Ovamo možda kao dalmato-romanski leksički ostatak *kozar*, gen. -*ära* m (18. v., Vuk, Dubrovnik), često u vezi sa *zlato: slatokožar* (Stuliç), *zlato od kozara*, od sintagme *quasi aurum.

Lit.: *ARj* 5, 415. Zore, *Tud.* 10.

-kveçiti se, samo s prefiksom *na-*, -nagnuti se«. Varijante *natkvesiti se, -im* (zaplanjsko-sirljiško narječje) »objesiti se, spustiti se, viseći« = sa *na-* *nakvesil se* (Kosmet) • •nagnuti se, naeriti se«.

Lit.: *ARj* 7, 692. *Elezović* 1, 437. 449.

kvenda f (hrv.-kajk.) »nardus spicinarthus, neka mirisna trava«. Od njem. *Quendel* »thymus serpillum L.«.

Lit.: *ARj* 5, 854.

kverela f (17. v.) »tužba na sudu«. Denominativ na -*ati* *kverelati, -am* (18. v.) »tužili na sudu«. Uçena rijeç koja nije prodråla u jezik, od lat. *querel(l)a*, od *queror, qüeri, qiüstus*. Odatle poimeničen part. prez. *kverulant* m

(Zagreb) »tužakalac«, od *querulus*. Apstraktum na -*io* od part. perf. *questio*, gen. -*onis* > uçeni talijanizam *kvestijon*, gen. -*i* f (Istra, 16. v.) = *kveštijun* (Vrbanski statut) »pitanje, raspra«. Lit.: *ARj* 5, 854.

kvíčati, *kvíčim* impf, (s-), baltoslav. i praslav. onomatopejski glagol na -*éti*, »winseln«, prema pf. *skviknuti, -ém, skvikati, -çem*. Postverbalni *kvíč*, gen. *kvíça* (Istra) »ko kvíçi« (upravo radna imenica na -*zo*), (*s-*)*kvíça* f »kvíçenje«. Na -*ela* *kvíçela* (Mikalja) »vrsta drozga, turdus pilaris L.« (naziv prema glasu *quiqui*). Upor. i *kvřçeo*, gen. -*ela* (? Božjakovina) »bombinator igneus«. Na -*jukati* *kvíjuki* od imenice *kvíjuk*, obrazovane kao *píjuk* (v.). U lit. *kvýkti* = *lot. kvíkt*. Ista onomatopeja dolazi još u varijacijama: sa *l* mjesto *k* / *č* *kvíltiti* (ŽK, Fužine, subjekt *prase*). U Istri je *kulle*, gen. *kvíleta* na hipokoristik od *kvíç*. Sa *n* mjesto *k* / *č*: *kvínac*, gen. -*nca* »kvíçela, parus major L.« zvan i *cvínjak, cvínjčić, çvinçié*, *çvitak*, sve prekrjanje ptiçjeg glasa na razne načine. Sa *e* mjesto *i*: *kvéçati, -im* impf. (Vuk, subjekti *dijete, zec*) = *kveçati* (15. v.), s postverbalom *kveka f* (Vuk), prema pf. *kleknuti, kvekném* (Vuk), od onomatopeje *kvík*, Upor. *kvákati* (v.). Sa *r* mjesto *k* / *č*: *kvrliti, -im* impf, »kvíçali«. Sa *kvřçaci, skvřçati* = *creati* (subjekt *utva, kos*) prema pf. *kvřknuti, -e* (Dalmacija) upor. ptiçju onomatopeju *k-vr*. Postverbal *kvíká*. Iterativ *kvřknjívati*. Deminutiv na -*otati* *kvřkotati, -çe*. Na -*vac* *kvřkavac*, gen. -*avca* »kreštelica«. Sa *c-* mjesto *k-* *cvíljçti, cvílim* »weheklagen«. Isto sa *z* mjesto *i*: *cvřçati, -çí* (ŽK, subjekt *led pod cipelama*), s postverbalom *cvřç*, gen. -*i* (ŽK) »oštra /irna«. Ovamo još za oponašanje ptiçjeg glasa *czekutati, cvřkal* m i *cvřká f, cvřknuti, cvřkac* m »Zaunkönig«, *çvríjak* (Maruliç) »sturnus vulgáris L.«, *cvřçak*.

Lit.: *ARj* 5, 854. 855. 857. Hirtz, *Aves* 48. 49. 71–72, 247. Isti, *Ampà*. 80. *SEW* 1, 656. 657. *Boisaef* 480–481. Matzenauer, *LF* 9, 45.

kvíjer, gen. -*éra* (Dubrovnik, Potomje, Pelješac, jekavski, Orbini) = (ikavski) *kvír*, gen. *kvira* (17. v., Mikalja, Bella, Stoliç, Voltidi) »teleça, ovçja, kozja, svinjska, magareça koža, što nije upravo učinjena, nego očišçena, vapnom zalužena, kamenom palicom izgådena, te se na njoj piše, ili se u nju vežu knjige, služi za bubnjeve, kao opnica za pisanje (Zore)«. Prema Šuleku hrvatski naziv za lat. *pergamena*, njem. *Pergament*.

Pridjev na -*bn* > -*an* *kvíjeran* (Stuliç). Prvobitni je dubrovaçko-romanski oblik bio *kvir*, u kojem je u Dubrovniku r zamijenjen kao u *lijer, kupjena*. Ima se prema tome pretpostaviti kao dalm.-rom. *kuçir (sa *ç* > *uè*) > *cmr > *kuir > *kvir* od lat. *corium*, ie. rijeç, korijen *sker, tal. *cuoio*. Glede rom. *uí* > *vi* upor. mlet. *soaza* > *svaža* (Bosna, v.). Ovamo ide još *okvir*, gen. -*ira* m (Vuk, Srbija, Dalmacija, Pavlinoviç, Slavonija, Kanižliç, danas općenito, odatle slov.) »çerçivo, oplata, Rahmen > rama (ŽK)«; *o* je došao od denominala na -*iti* *okviriti, okvirim* (Vuk) (*u-, za-*), s prefiksom *o, ob* kao u *okrug* od *okružiti, ogrije* od *ogrliti*. Sa -*amen* u kolektivnom znaçenju > tal. -*ame koram* m (Smokvica, Korçula, Dubrovnik, Cavtat) = *korom*, gen. -*ama* = *korán* (Božava) (çakavski) »1° koža ustrojena, za donove, 2° laneno platno (Dubrovnik)«. Denominal na -*iti* *koramiti se, -im* impf, »(metafora) koçiti se«. Na -*ellus karamela* f (Korçula) »pojas od kože«. Od lat. *çariámén* > tal. *corame, coramella* Ovamo ide *karacada* f (Potomje) »ratni brod, oklopnjaça«, izvedenica na -*ata* > stmlet. -*ada* od tal. *corazza* (14. v.) < lat. *coriaceus* »kožnat«, *corazzata* (1878). Ovamo ide sa *o* > *o*, *o* (upor. *kruna*) *kraçina* f (Dalmacija, Pavlinoviç) »1° slijepljeno vino na baçvi, 2° vodeni talog pri sudu ili pri lokvi, poput kore (služi kao lijek kad se çeljade opari)«. Izvedenica je na lat. -*inus* od pridjeva *coriaceus*: *coriacina. Upor. tal. *corazzina* »corazza senza panciera«, srlat. *coraçine* (1293).

Lit.: *ARj* 5, 429. 321. 8, 855. 887. *Pleteršnik* 1, 818. *NJ* 3, 252. Cronia, *ID* 6, 112. *Banali* 1, 279. *REW** 2233. *DEI* 1102. 1103. 1191.

kvô (Srbija), onomatopeja kojom se oponaša glas kvoçke; *kvoç* (Dobroselo, Lika) »isto«. Oformljena na -*cali kvocati, -çe, -ça* (16. v., Istra) impf, (*ras- se*). Odatle subjekt *kvocaka* f na -*bka*. Augmentativ na -*etina kvocetina*. Na -*jak kvocák* »kokošinjak«. Sa stezanjem *vo* > *o* (kao u *skorac* < *skvorac* za *škvorac*) *kovati, -çe* (Rijeka) (*ras- se*), *koçka* (Dalmacija, ŽK). Varijanta / mjesto *v*: *kloçka*, tako bug., rum. *cloşçä, cloşniå* »Brutstätte«, *clacä, a cloçi ~ cloçäi, arb. kllaçis*. Upor. steslav. *klokotati* »glucken, gackern«. Onomatopeja se upotrebljava za radnju učinjenu kao kvoçka: *kvôknuti, -kném* »na po sjesti, na po kleknuti«.

Lit.: *ARj* 5, 139. 96. 855. Ribariç, *SDŽb* 9, 161. *Miklošič*. 150. *SEW* 1, 521. *Holub-Kopeçny* 196. *Bruckner* 288. *KZ* 43, 304. 326–327. *Mladenov* 242. *WP* 1, 496. *GM* 191. *Tiktin* 378.

kvôga f (Lika) = *kvřga* (18. v.) »čvor, guka«. Pridjev na *-av kvôgav* (Lika) = *kvřgav*. Deminutiv na *-ica kvřžica*. Na *-aja kvřgaja* f (Vuk, Šumadija) »kruška po kojoj su kao male kvrge«. Na *-bnja kvřžnja* (18. v., Kanižlić) »kvrge«. Upor. *hrga*, pod *grč*.

Lit.: ARj 5, 856.

kvřc (Lika), onomatopeja kojom se oponaša zvuk pri radnji, udaranju. Oformljen na *-ati kvřcati (sé)*, *-am* impf. (Lika). [Odatle glagolska imenica *kvřcanje* n, a možda i *kvřcka* f iz zagonetke: *sprijeda kvřcka, straga kocka* a u srijedi kroz vodu teče (= *kazan za rakiju*)].

Lit.: ARj 5, 856.

L

-la¹, postpozitivna čestica u prilogu *onud(a)*: *onudla* (Istra, čakavski). Maretić s pravom ističe da tome *-la* odgovara u drugim primjericima *-r*, *-j*, *-ka*: *onudar*, *onudir*, *onudakaj*, *onudej*, ali mu je postanje nejasno. Tim *-la* očito se pojačava značenje. Potječe od tal. priloga *là* »ondje« < Mlat. *illac*.

Lit.: ARj 9, 10.

la² 3. 1. sing. prez., u izrazu *ko što la* (govor Turčina u narodnim pripovijetkama) »ko što voli«, od glagola *lati* »voljeti«, koji postoji još u govoru Krašovana (Rumunjska), sa gubitkom početnog *vo-*, V. *voljeti*.

Lit.: ARj 5, 859. Skok, JF 18, 257. Petrovici, Graiul Caraşovenilor 181.

la³ (18. v., jedna potvrda), u izrazu *la la la* *govoriti* »onomatopeja (glas) za oponašanje nerazgovijetnog djetinjeg govora«. Oformljena *lalati* (subjekt *dijete*) impf. (Belostenec, Stulić, Voltiđi). Upor. njem. onomatopeju *lallen*. Ovamo *lale* m »qui stulta loquitur«. Odatle *lábára* f (Dubrovnik, Korčula) = *lábára* (Lumbarda) »žensko (sluškinja) koje mnogo, nerazgovijetno i bezobrazno govori« = na *-ica labanca* prema m. na *-bc labarac* (Stulić), pridjevi na *-av labarav* i na *-äst*, denominal *labàrati* (Dubrovnik) = na *-iti làbariti*, *-lm (od-)* »govoriti mnogo i bezobrazno«. Onomatopeja se prenosi i na zvuk što ga čini pas kad jede. Upor. rus. *lopatb* »fressen« i gr. *λαφύσσω* »verschlingen«. Odatle pejorativ *lahati* *-âm* impf, »nepristojno jesti i piti«. Upor. *hlapnuti* > *lâpnuti* (v.). Ovamo *lapsati* (Lika, subjekt *kuja*) »lokati«. Na *-tati lâptati*, *-će* (Krašić, subjekt *pas*, objekt *vodu*), dok kod Marulića ista onomatopeja znači »teško disanje psa od umora«. Od životinja prenesena je onomatopeja na čovjeka: *labrnja* f (Lika) »(pejorativno) usna«, sa varijantom *labrda*. [Usp. i *lâbra*]. Ne može se pomišljati na posudenicu od tal. *labbro*, kako dopušta Budmani. Upor. za pejorativne prijenose izraza za životinje na čeljade hrv.-kajk. *gubec* i *gubica* (Vuk).

Pred *lâbijal* umeće se *IH iambarlt*, *-arint* impf. (Kosmet) »govoriti što mu drago« = *lapàrdati*, *-am* impf. (Dubrovnik) »govoriti bez smisla«. Ovamo i uzvik *lam* (Kosmet) »1° glas (onomatopeja) kojim se oponaša lajanje psa, 2° (kao metafora) za neprijatnu tuđu riječ«.

Lit.: ARj 5, 859. 860. 892. 901. 902. 8, 604. Elezović 1, 353. Kušar, NVj 3, 538. SEW 1, 681. Budimir, NJ 4, 165-169. Uhlenbeck, IF 17, 94. WP 2, 383.

Lâb m (akcentat Elezovićev) = *Lab*, gen. *Laba* (Vuk) »1° desni prtok Sitnice (izvire iz jugoistočne padine Kopaonika), 2° župa (13. v., pripada *Hvosnu*, v.)«, odatle etnik na *-janin*, *-janka Lâbljanin* prema f *Labljanka* »žitelj, -ica te župe«, u pl. *Labljane* (toponim, 1765, selo, Gračanica, glavčica, Peć), pridjev na *-ski Lapske njive* (Priluze, Kosmet). S obzirom na druge hidronime kao *Laba* = njem. *Elbe* < *Albis* zacijelo pred-ie. Upor. još *castrum Laab* 1431. negdje u Lici ili sjevernoj Dalmaciji. Na Balkanu je od važnosti zbog toga što je vjerojatno odatle toponim *Albanus* > *Arbunus*, (*l* > *r* novogrčki fonetizam) > stsrp. *Кабънь* (danas *Kruja*), odatle etnik s arbanaskim sufiksom *-as*, *-es* »-janin«: *Arbanas* — *Arbines* (cincarski) — *Shqipëtar* > *Šiptar* = arb. *arbe'nes* od *Arbe'n* (južna Italija), *Arbe'r* (Toske), i *Lab* < *Albi* (srednji vijek), arbanasko pleme oko Valone. V. *Arbanasin*.

Lit.: Elezović 1, 349. Mažuranić 579. Holub-Kopečný 191.

labav, pridjev na *-av* »slab, što ne stoji čvrsto«. Denominal *olabaviti*, *-em (raz-)*. *Bella* ima *kazlabati*. Varijanta sa *Ê* i s prefiksom *ko* u *kolebati se* (v.) i u *lebètati (se)*, *lèbecem* impf. (*s-*) (18. v., Dubrovnik) »isto, teturati, pokolebati se«. Stulićev *labečati*, koji označije Budmani kao nepouzdan, sadrži *č* iz prezenta — *lebečati se*, *-betem* (Kosmet) »lelujati se, drhtati, talasati se (od pretiline)«. Ta varijanta je dokaz da je glagol onomatopejskog postanja.

Isto dokazuje i sufiks *-et-* (v.). Arbanasi posudije *lebetis* »zittere«, *leheti f* »Schrecken«. Ovamo idu možda i *lebediti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »iči dragovoljno (značenje slabo određeno)« i *lebdjeti*, *-lm* impf. (Vuk, subjekt *ptica*) »1° schweben, 2° (metafora) stajati nad nečim. > brinuti se, željeti, čeznuti«. Upor. još *lepetati* (v.) i *leptir*.

Lit.: AR 5, 859. 944. Moskovljević, NJ 1, 19. Miklósić 162. SEW 1, 698. Matzenauer, LF 9, 192. GM 239.

Labin, gen. *-ina* m (toponim, Istra, 1275). Odatle etnik na *-janin Labinjanin* (istarska narodna pjesma) prema f na *-ka Labinka* (ibidem), pridjev na *-ski labinski*. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz predrimskog *Albana*, koje se očuvalo u tal. izgovoru do danas. Dočetak *-ona*, koje može biti sufiks za izvođenje ili kao sufiks deklinacije s padežnim nastavkom, razvio se u *-in*, zacijelo preko *-yn* jednako kao u *Scardona* > *Skradin*, *Plomm* < *Flanona*, *Nona* > *Nin*, *Salonae* (f pl.) > *Solin*, slov. *Krmin* prema furl. *Cormons*, *Humun* < *Glemona*. Za *-yn* govori Konstantinova potvrda του κἀστρου Ἰλαβούνου, gdje je *o* prikazano kao *u*. Taj se razvitak mogao dogoditi u lokativu vlat. *Albone* > **Albuni* po zakonu metafonijske (prijezglas). Ne može se pod izvjesno znati da li ide ovamo i *Labin* kod Splita, koji se piše *Lahena*. Ali bi moglo biti, jer se g. 1078. čita u Zvonimirovoj *charta spuria* u popisu sela i zemalja koje pripadaju crkvi *Sancii Georgu de Pillalo* (danas *Sučurač*): *Cosice*, *Lasant*, *Oštrog*, *Biachi cum tota iurisdiccione castri Albana*, *Radosici et Smine qui site sunt circa montes*, *in montibus et sub montions Dubrave*. Kod Ptolomeja i Plinija mjesto *b* čita se v: *Aivona* = Ἀλούωνα prema *Albana* na *Tabuli Peutingeriana*, kod Ravennata i Guida. To može biti hiperkorektno prema vulgarnom lat. *lb*, *rb* za kllat. *lv*, *rv*. Potvrđen je još lat. etnik na *-ensis* u vulgarnom izgovoru *-ese*: *Albonessium* gen. pl. (ČIL III, 3049). Plinije ima sufiks u klasičnom liku *Albonenses*, ako je to isto. Korijen *alb-* »mons (?)« dolazi i inače u predrimskoj toponomastici i na Balkanu kao i na zapadu.

Lit.: ARj 5, 860. Krahe, GN 13. Rački, 114. CD 2, 11. 250-1. Mayer 1, 38.

labirint, gen. *-inta* m (16. v. i danas kao učena riječ prema lat. čitanju gr. υ), pridjev *labirintski* (18. v.) = *laberinat*, gen. *-inta* (prema tal. zamjeni *e* < υ), u pravom smislu

i kao metafora. Gr. λαβύρινθος > tal. *labirinto* = *laberinto*, egejska riječ izvedena na predgrčki sufiks - ίνθος, od **labur* »kamen« (v. dalm.-rom. *lau*, *laticellé*).

Lit.: ARj 5, 860. DEI 2145.

lábra f (Dubrovnik) »usna«. Upor. slov. *labrač* m prema f *labrača*, *lábra* »geschwätziger Mensch«, *labrati* < njem. *labern*. Ovamo će ići kao pejorativno raširenje *labrda* f = *labrnja* (unakrštenje sa *brnja*, v.) »die Schlamme, Lefze, Lippe, usna«. Od lat. *labrum* > tal. *labbro*, *furi*, *lavri* [usp. i /a³].

Lit.: ARj 5, 860. Budmani, Rad 65, 164. Štrekelj, DAW 50, 35. REW⁶ 4863.

labud m (Vuk) = *lábüt* (Dubrovčani) = *lebüt* (16. v. — 18. v., Lučić, Zoranie, Vetrание) »cygnus« prema f *labúdica* (Vuk) »ženka«, sveslav. i praslav. **olbndb* (prvobitno po deklinaciji r). Pridjevi na *-be labúdan* (B. Radicevie) »bijel kao labud«, poimeničen na *-jača labudnjača* (Plitvice), na *-jak labudnjak* »staja za njih«, na *-ov labudov* = *labutov*, na *ja budji* (hrv.-kajk., Jambrešić) = *labuti* (-r/ > -ć), na *-ski labúdski* (Obradović), na *-ast labudast*. Deminutivi na *-ii labudić* (18. v.) = *labutić*, na *-čie labučić* (Stulić), na *-če labučé* (Bosna). Prenosi se na imena domaćih životinja: *labuda*, *labudača*, *labúdica*. Postoji još varijanta u sufiksu *labed* (Ohrid) kao u bug. i polj. *labędź*, s pridjevom *labedov*. Sufiks *-ud* nalazi se u lit. *-andis*: *balandis* »isto«, s različitim korijenom. Variranje *le-* mjesto *la-* nalazi se i u rus. *lebedh* i stč'slav. *labedh*. Kako se odlikuje izrazitom bijelom bojom, općenito se uzimlje srodstvo s lat. i *albus*, ie. **albho*. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Varijanta sa *-t* mjesto *-d* nalazi se u češ. i slvč. *labuť*. Upor. za tu varijantu u sufiksu *smudut* (v.) i germ. *albutis* > stvnjem. *alfiz* = *elfiz*. Germansko-slavenska leksička paralela.

Lit.: ARj 5, 860, 944. Hirtz, Aves 248-249. Miklošič 162. Holub-Kopečný 197. Bruckner 304. KZ 45, 44. Mladenov 268. WP 1, 93. Trautmann 5. Charpentier, KZ 47, 175. Uhlenbeck, PBB 22, 540. Joki, Unt. 298. 300. Boisacq⁷ 48. 1092-1093. Wijk, ZSPH 14, 9. Schulze, KZ 45, 287.

lábúra f (čakavci, 18. v.) = (sa meta-tezom) *rabula* (Istra) = *labora* (Istra) = *labor* m (Istra) »stupica za hvatanje ptica, sklopica, klonja, klopka, mišolovka, spružnica«.

Lit.: ARj 5, 861. 860. 12, 845.

lác m (Dubrovnik, Zore, Božava, Vodice) »zamka, Fallstrick«. Od tal. *lazzo* (mlet.) = *laccio* (toskánsko), od lat. *laqueus* > vlat. **laceis* »isto«. Zbog *c* Budmani je mislio da je posudnica iz rum. *lař*, što je za Božavu nemoguće. Upor. arb. *laku* (sa članom, Ulcinj'i, pl. *legt e kálit* »konop« -(Zatrebač).

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 161. Budmani, Rad 65, 162. Cronia, ID 6. REW⁶ 4909 DEI 2147. 2189.

lácmanin m (Vuk, 18. v., Crna Gora, Boka, *-in* sufiks za individuum) = *läeman* (Cres) prema f *lácmanka* (Crna Gora) »1° Nijemac, 2° Talijan, 3° stranac, 4° (Dubrovnik) psovka lukavu djetetu, 5° varoški dućandžija«. Deminutiv na *-če lacmānče*. Kol. na *-od lacmančad* f. Apstrakta na *-ija lacmānija* (18. v.), na *-stvo lacmānstvo* »tuđinstvo«. Pridjev na *-ski: lacmānski*. Od njem. *Landsmann*, sa disimilatornim ispadanjem *n - n* > *0-n*. Germanizam je došao u južne primorske krajeve preko saskih rudara u Bosni.

Lit.: ARj 5, 862. Tentor, JF 5, 210. SEW 1, '682. Štrekelj, DAW 50, 35. 78.

laćan, f *-čna*, pridjev na *-ən* (1463, Vodice, Istra, hrv.-kajk., čakavski, slov.) »gladan«, u štokavskom samo za pseto (Vuk), poimeničen na *-ik laćnik* (Stulić), denominat *laćnivati*, *-nujem* (jedna potvrda) »gladovati«, apstraktum na *-osi laćnost*; deminutiv *laćahan* (16. v.) = *laćašan* (Stulić). Ovamo na *-en laćen* (Lika) »(metafora) visok, tanak, čovjek«. Stulićev *laćati* označuje se kao nepouzdanost = *lakati*, *lacem* »gladovati« samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom i u *lakati se na što*, za *ničin* (*po-*) (Vodice) »polakomiti se«. Vjerojatno ide ovamo *laktēt*, *-im* (za nečim, subjekt *sree*, Kosmet) »imati sklonost, privlačnost k nečemu«. Apstraktum na *-ota lakota* f (Vodice) »glad«. Postverbal *lać* m (Stulić) »glad«. Praslav. korijen **alk-* istisnuše iz hrv.-srp. upotrebe sinonimi *glad* i *gladovati*. Očuvao se i stvorio leksikologijsku porodicu samo sveslav. i praslav. particip prezenta na *-omē* **aNō-omē*: *lakom* (Vuk) = *lakom* (ŽK) »habsüchtig, avarus«, proširen na *-ən lakomán* (Crnogorska pjevanija) i na *-it lakomit* (Vetranić). Poimeno- ničenja: na *-be lākmac*, gen. *-omca* pored *lakōmac*, gen. *-omca* (Vuk) »1° lakom čovjek, 2° pretili četvrtak (Hrvatska), 3° veliki lijevak« prema na *-ica lakomica* f (takoder slov., podrumski termin, 17. v., ŽK, Smokvica, Korčula, hrv.-kajk.) »1° lakomo žensko, 2° lijevak (Crmnica, Krašić), 3° vranj, 4° žlijeb za vodu

u mlinu, 5° veliki prozor na štaglju kroz koji se sijeno baca, 6° vrh raonika, *T* korito za pretočivanje vina, 8' (metafora odade) pijanica, 9' flaches Holzscheid (Volosko)«, deminutiv *lakomica*. I lakim pridjevka izvedenica *lakomán* poimeničena je na *-ica lakomnica* (Hrvatska) »transfusorium« = (sa *mn* > *vn-*) *lakovnica* (slov.) na *-ik lakomnik* (Vodice) »lakomac«. Augmentativ na *-ina lakomima*. Apstrakti na *-ija lakomića*, na *-osi lakomost* = *lakomnost* (M. Držić), na *-stvo lakomstvo*, na *-itina* < *-sk* + *-ina lakomština* (18. v.). Denominat na *-iti lakomiti se*, *-im* (Vuk) (*ob-*, *po-*), iterativ na *-va-* *lakomivati se*, samo s prefiksima. Praslav. pridjev posudise Rumunji: *lacom* = s lat. *-osus* > *-os laçamos*, prifo'g *lacomește*, glagol *a lacomi*, apstraktum na *-ie lăcomie*, Arbanasi *lakēmes* »lakom«, s arb. sufiksom *-es* < *-elio*, *lakēmonj* (glagol na *-onj*), apstraktum *lač.ē.ni* = *lakemim* (s lat. sufiksom *-imen*), *lakomice* »Trichter«, Madžari *lakoma* »gozba«. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Glagol je baltoslav. i praslav. **olk-*, lit. *alkti* »gladovati«, pridjev *alkanas* »gladan«, *iřalkis* »glad«, stprus. *alkins*. Upoređuje se sa stir. *ole j ele* »rdav«, protiv čega je Meillet, koji upoređuje s arm. *khalicnam* »gladan sam«, *khalc* »glad«. Ie. je korijen **elk-* »gladan, rdav«, s prijevodom **olk*.

Lit.: ARj 5, 863. 884. 887. 888. 8, 383. Mazurani 579. Ribarić, SDZb 9, 162. Elezovič \, 353. Miklošič 159. Holub-Kopečný 198. Bruckner 306. GM 236. W P 1, 159. Matzenauer, LF 9, 186. Meillet, MSLP 19, 174-177 (cf. JJB 4, 72). Uhlenbeck, PBB 22, 540. Ljapunov, IzvORJAS 31, 31. si. (cf. JJB 12, 261). AnzIF 10, 49. Tiktin 884. Joki, Stud. 76. Trautmann 6.

laće, prilog (Budva, Ljubiša) = *latí* (Vuk, Paštovići) »uzalud«. Od istog je korijena od kojeg češ. *lace* »jeftina roba, bon marché, économie« < **latja*, odatle pridjev *laciny* < **laLēnō* »jeftin«, polj. *lacny*, prema Brückneru od *lat-* (v. *latiiti*) sa sufiksom *j*, prema Zubatom od *lajati* (v.). Upoređuje se s lot. *lets* »jeftin«.

Lit.: ARj 5, 864. Miklošič 161. SEW 1, 694. Holub-Kopečný 198. Bruckner 307.

laćimija f (Kosmet) = stsrp. *lakimija* (Dečanski hrisovolj, crkvena vrela, Aleksandrida) = *lakinjia* (Domentijan) »hergela«; *m* mjesto *n* nastalo je zbog disimilacije tipa / - *n* > *l - m*. Učena riječ. Od lat. *lacinia* > srgr. *λακινία*, ngr. - *ιά* »isto«.

Lit.: ARj 5, 884. DEI 2148.

lad m (17. v., jedna potvrda) = (sa deminutivnim sufixsom *-iča*) *ladica* (Hrvatska, ŽK), od *lađa* (također češ., polj. i madž.), »kovčeg, škrabija, fioka, čekmedže, škrinjica, sanduk, kofan, skopnica«, odatle novi deminutiv s istim sufixsom *ladiaca*. Ovamo i rum. *ladă* i deminutiv na lat. *-uceus* > *-uťa laduťa*. Od njem. Laaf, deminutiv *Ladel* > *ladljin* m (ŽK) »fioka«.

Lit.: ARj 5, 864. Miklošič 159. SEW 1, 682. Tikin 885.

lada f (dubrovačko-dalmatinski pjesnici, čubranović, Lučić, Gundulić) »pjesnički naziv za udatu ženu, upor. prema pjesničkom nazivu za oženjenog muža *vojno*«. Ime žensko *Lada* pored *Lade* može biti i hipokoristik od *Vladislav*, upor. staro ličko prezime *Ladišić* za *Vladišić* od *Vladiša*. Denominal na *-ati* *ladati*, *-am* impf. (Vuk, Hrvatska, Karlovac, subjekt *djevojka*) »pjevati uoči Đurđeva dne idući od kuće do kuće«, nastao je zacijelo od prijetoj (refrena) *lađo (m)oj* (Vuk), *lodo le*. U značenju »suprug, -a« nalazi se u ukr. i rus. *lađo, lađa* i ukr. *laduvaty* »pjevati svadbene pjesme«. Riječ je praslav. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. lit. *nu-aldėti* »erschallen«; *lada* se tumačila i kao praslavenska boginja ljubavi. Naziv potječe iz folklor. Dovodi se u vezu sa češ. *laska* »ljubav« (Miklošič), sa *lagoda* (v.), sa češ. *ladný*, sa lat. *Latana* i sa lik. *lada* »gospoda«.

Lit.: ARj 5, 895. Miklošič 159. SEW 1, 682. Holub-Kopečny 198. 199. Bruckner 305. ASPH 11, 118. KZ 51, 229. Liden, KZ 56, 223. si. KZ 42, 224. RES 19, 67. 68. Budimir, AHID 3-4, 181-211.

ladanje n (Zagreb, hrv.-kajk.) »selo (opozicija: grad, varoš)«. Pridjev na *-ski ladanjski* »seoski« (upor. naslov Derenčinove drame *Ladanjska opozicija*). Provincijalizam koji je neko vrijeme bio književna riječ zapada (osim Dalmacije). Toponim *Ladanje Donje* i *Gornje* (selo, Hrvatska, županija varaždinska). Početno *-/-* je nastao iz *vi-*, upor. *láda, ladati* (ŽK), *Ladišić* (Lika) < *Vladišić*; *vladanje* je obilno potvrđeno u historijskim spomenicima kao prevedenica (calque) od srlat. feudalnog *dominium* (> fr. *domaine* > *domena, démonija* /Dalmacija/), za naziv teritorija (upor. *oblast*, v.) kojom upravlja *grad* »castellum«: 1450, 1457, 1486. *modrmko, ozaljsko, jastrebarsko (v)ladanje*, 1472. *v ladanju grada našega Ozlja meju Kupom i*

Dobrom, sudci ovoga vladanja (1511, Bužani, Lika).

Lit.: ARj 5, 865. Mažuranu 579-580. Skok, ASPH 35, 343. si. Strohal, NVj 36, 49. si. Belić, NJ 1, 34. Šurmin 350. Maretić, Savj. 48.

ladonja f (Istra, narodna pjesma: *Mošćenice gradu, pred vama j' ladonja*) = *ledona* (Istarski razvod, prijepis 16. v.) = *ledōnja* f (Cres) = *lodonja* (istročakavski) »koščela, koprivica, fanfarikula, ceitis australie«. Od istro-romanskog *lodano* pored *ledono*, od zapadno-romanskih jezika još u kat. *lledo*. Upor. još slov. *landon* m (Šulek). Izvodi se od gr. *λωτός* > lat. *lotus* > tal. učeno *loto* »isto« s pomoću augmentativnog (pridjevskog) sufixa *-cneus*: **lotoneus*; *-eus* je kao u **jageus* > tal. *faggio*. S tim sufixom potvrđeno samo u Istri, dok kat. *lledo* < lat. **lotonem* sadrži čist augmentativni sufix *-o*, gen. *-onis*. Prema (*p*)*ludone*, port. *lodão* moguće je izvoditi istro-romanske oblike i njihove čakavske reflekske i od lat. *unēdo*, gen. *-onis*, prošireno sufixsom materije *-eus* (tip **jageus* > *faggio*): **unēdonea* (disimilacijom *n - n* > *l - n*).

Lit.: ARj 5, 866. Tentor, JF 5, 210. Šurmin 33. REW 5131a, 9068. Schuchardt, ZRPH 24, 420. 35, 76. Štrekelj, DAW 50, 36. DEI 2272.

ladrija f (Istra) »ulaz u kuću (?)«. Značenje bi trebalo bolje utvrditi. Učena tal. riječ za sraštenim članom *l'atrio* < lat. *atrium* »glavni dio rimske kuće«, riječ etruščanskog podrijetla, unakrštena sa *ater* > tal. *alerò* »taman, skūr«; *dr* < *tr* predstavlja mletačku sonorizaciju. Nesigurna je etimologija.

Lit.: ARj 5, 866. DEI 351.

ladrún m (Istra) »neka bubuljica što živi na brezama, rhynchites betúied«. Prema Budmaniju od tal. *ladrone* < lat. *latro*, gen. *-onis* »lupež«. Semantički razvitak nije jasan, ako je etimologija ispravna. Na *-ošiti* (v., tip *retošiti*) u šatrovačkom jeziku (argot, zidari u Siriniću) pored *-osati* (tip *žigosati*) imperativ *ljadroši* »ukradi«, part. perf. akt. *ljadrosao* »ukrao«. Zabilježena je i varijanta *ljadrožiti*. Denominal od tal. *ladro*.

Lit.: ARj 5, 866. Trojanović, JF 5, 224. Grünenthal, ASPH 42, 317. REW* 4931. DEI 2150.

ladvíca f (čakavski, Istra, Kastavština, Fužine, Vrata, Hreljin, Škrlevo, Grobnik, Bakar, Križišće, metateza prema slov.) = slov. *lav-*

dica, deminutiv *lavdičica* »ševa koja ima krunicu na glavi, za razliku od *strnad* (»ševa koja pravi gnijezdo na zemlji od šmrike)«. Stara posuđenica iz dalmatsko-romanskoga i istarsko-rom. *alauda*, dok je još postojao dvoglas *au* prema novijoj *lodula* (Poljica, Dalmacija), od tal. *alodola*, furl. *lodule* (sa *au* > *o*). Stariji oblik istisnut je od mladega i u slov. *lodica*, kako češće biva kod naših starih romanizama; *alauda* je prema Marcelu Empiriku galska riječ. Upor. glede deminutivnog sufixa *-ica* fr. *alouette*, tal. *alodola*.

Lit.: ARj 5, 866. Hirtz, Aves 250. 264. Pletersnik 1, 502. 528. Miklošič 161. SEW 1, 695. Štrekelj, DAW 50, 65. REIV 313. DEI 133. FEW 58.

lādž m (Dubrovnik) = *lad* (Perast) »prid, tal. *agio* (koja se kod nas obično izgovara na fr. *ažio* kao i kod Njemaca)«. Iz tal. *āggio* (1556) — fr. *agio* (1679), sa aglutinacijom člana. Trgovački termin iz tal. kao *skontro*, *skontracija*, u stnjem. također sa sraštenim članom *lagio* (1694). Tal. *aggio* potječe iz gr. *ἀλλάγη* »échange«, od *ἀλλά*™ »échanger«, od *ἀλλος* »drugi«.

Lit.: Zore, Tud. 12. DEI85-6. 89. Weigand-Hin 28.

lađa f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **oldija*, »1° prvobitno iz jednog drveta izduben čamac, monoksil (Pliva, Bosna), 2° loja (Jelsa, Hvar, Vis) gajeta, bocka, ribarska brodice za ljetni ribolov tratama, sa jednom palubom na pramcu (Hraste)« = *laja* (Korčula) »čamac plosnatog dna« = *lada* (Krk) »iz trupla drveta, monoksil« = (po deklinaciji *u*) *ladva* (Belostenec, Hrvatsko primorje). Glede značenja upor. *copul*. Deminutivi na *-ica* *lajdica* (Gospić, Perušić, tkalački termin) »čunak« = *ladica* (Vuk), *ladica* (također bug. *ladiica*) < **ladjica* (propalo zbog homonimije sa *ladica* (v.). *Lađa* je i toponim, kao i poimeničenje na, *-jak Ladvenjak* od nepotvrđenog pridjeva **ladven*. Tu može biti i terenski naziv, metafora »kopanja«, jer je i to *lada* prvobitno značila (u ie.). Upor. polj. *Lodž*. Augmentativi na *-ina* *ladina*, *ladurina*. Pridjevi: na *j* *ladji*, na *-bn* *ladan* (jedna potvrda, 18. v.), na *-eri* *ladení* (Vuk), poimeničen na *-ica* *Lodenica* (toponim), na *-jak ladenjāk* (neologizam) »most na lađi«, na *-in* *ladin*. Radna imenica na *-ar* *ladar*, gen. *-ara* (Vuk, 18. v.), s pridjevima na *-ev* *ladarev*, na *-ski* *ladarski*. Sinonim brod potiskuje *lađu* iz upotrebe. U Kosmetu se *lađa* govori još samo u poredbi *krava, žena*

kaj lađa. Riječ je kulturni izraz. Arbanes; posuđiše iz hrv.-srp. *lagjē* f, Madžari *ladik*. Postoji lit. *eldija* »čamac«, dan. i norv. *olde* »kopanja«. Ie. je korijen **aldh-* »Trog, Welle«. Upor. stnord. *alda* »Welle, Wellenflut«.

Lit.: ARj 5, 866. Elezović 1, 350. Miklošič 221. Berneker, JF 31, 407. Holub-Kopečny 209. Bruckner 310. WP 1, 92. Trautmann 6. GM 231. Meillet, RES 1, 5-8. Rudnički, SO 14, 232. sl. (cf. IJB 22, 300). Scheffelowitz, KZ 56, 175-176. Mikkola, RFV 49, 270-280. (cf. AnzIF 21, 86). Liden, AnzIF 21, 133.

lāf m (Vuk, narodna pjesma, Kosmet, Hercegovina, objekt uz *metati*, *uzeti*) »razgovor, hvastanje, laganje«. Složenica *lāk muābet* (Kosmet) »lakrdija«. Denominal na *-iji* *lāfiti* (*se*), *-im* impf, (*po-*) »voditi nevažan razgovor«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *laf*, u prasadstihu sa sanskrt. *lapati*, 3. 1. sing., »brblja, tiho govori«) iz terminologije društvenog saobraćaja: rum., bug. *laf*, arb. *laf* m, *lafa* f, čine. *lafa* f, ngr. *λάφι*. Fraza *laf metati* (Hercegovina) prevodi točno ngr. *κόφτειν λάφια* »brbljati«.

Lit.: ARj 5, 868. Elezović 1, 356. 2, 97. Miklošič 159. SEW 1, 683. GM 233. Lokotsch 1287. Matzenauer, LE 9, 186. Mladenov 271. Pascu 2, 146., br. 687.

lafa f (narodna pjesma, Boka) = *ulafa* = *uleva* — *ulčfa* »plata za službu«. Deminutiv na *-ica* *iilafica* »kleiner Gewinn«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pi. *ulūfa* od sing. *alef*, tur. *ülüfe, alafa*) iz turske službene terminologije: rum. *leafă*, bug. *lefe* pored *ulefē*, arb. *ylef* pored *ile*, ngr. *λούφεα*.

Lit.: ARj 5, 868. Miklošič 159. SEW 1, 683. Lokotsch 2132. Mladenov 273.

lafar, gen. *-fra* m pored *latra* f (Belostenec) »avis alleatrix«.

Lit.: ARj 5, 868. *

lafor m = *lajfer* (Bastaji, Daruvar) »ime psu«. Od njem. *Läufer*.

Lit.: ARj 5, 868. 877.

lagāb pored *lagāp* m (Kosmet) = *galabija* f (Skopsk. crna Gora, Skopsko polje, s metatezom *l - k* > *g - l*) »1° nadimak, 2° prezime«. Bf.lkanski turcizam arapskog podrijetla ar. *lakab* > tur. *lagap*) iz službene terminologije: arb. *lagāp* pored *galap*.

Lit.: Elezović 1, 350. GM 234.

lagati, *laž* m impf. (Vuk) == *lagati* (Kosmet, ŽK) (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *po-*, *pro-*, *s-*, *sa-*), sveslav. i praslav. **hg-*, »mentiri«, prema pf. *lagnuti*, *-ēm* (narodna pjesma, 16. v., jedna potvrda), *laliti*, *-im* (šaljivo, Vuk). Iterativ *-lagivati*, *-lāgujem*, *-lašujem* (Vuk), *-laživali*, samo s prefiksima. Ovamo deminutiv na *-kati laskati* (Stulić) »krasti*. Radne imenice, na *-io'*, steslav. *ložb* m »πλάστης, ficator«, prošireno sufiksom *-bc lažac*, gen. *lasca* m prema f na *-ica lasica*, *lāžica* »f jašterica, 2° čibuljica na jeziku od laganja (Sarajevo)«, na *-ov* < madž. *-ó lazov*, gen. *-óva* (Srbija) = *lažov* (Kosmet), s augmentativom *lažovna* (Kosmet) i pridjevom *lažovski* = *lažovski'*, na *-ara lāzara* (južna Dalmacija), hipokoristik *lažo* = *laža* m (18. v., Vuk; < steslav. *lažb* + hipokoristički nastavak *o-l-à*), s grčkim prefiksom za pojačanja *paralaža'*, na *-hk lažak*, gen. *-ška* m (Dubrovnik) »marac, mare, marač, marat«, na *-ač oblagáč* (Crna Gora, Riječka nahija). Pridjevi na *-bn lažan* (Vuk, i u drugim slavinama), proširen na *-živ lažniji'* (Istra), na *-iv laživ*, poimničen na *-bc laživac*, gen. *-ivca* m (takoder steslav. i rus.) prema f *laži-cica* (takoder m), s augmentativom *laživčina*, i na *-ost laživost* f, na *-lživ lažljiv* (Vuk, takoder slov. i bug.), poimničen *lažljivac*, gen. *-ivca* m prema f *lažljivica* i *lažljivko* m (Kosmet), na *-av lažav* (Vuk, Crna Gora). Na *-alo lažala* n pl. »oruđe za laganje (izmišljena riječ u narodnoj poslovi)«. Apstraktumi: *laž*, gen. *laži* f (po deklinaciji *i*; *a* je generaliziran u svim padežima, prema češ. *lež*, gen. *lži*) = *laža* f (Marulić, Dubrovčani, Hektorović) = *laža* (Kosmet), *laška* f »djetinjarija, lakrdija«, *lašvo* (16. v.), na *-arija laganje* f pl. (Vuk) »laži«. Postverbal *laga* f (19. v., samo u poslovi). U imperativnim složenicama *lažitorba* (Istra, Hrvatska) »lažac« i *laži-* »pseudo-« u *lažibiskup*, *lažibog*, *lažicar* (Njegoš, Ljubiša, 18. v.). Glas *a* je nastao iz poluglasa *ǫ*. To se vidi i iz *ožujak*, gen. *ožujka* m »lažak, mart«, gdje je *o* nastao iz / < *loiuj, pridjev poimničen na *-bko*. Glede pridjevskog sufiksa *-uj* upor. *voluj-ski* (v.) i češ. *lež* prema *lhāti*. Mart je nazvan tako zbog nestalnog vremena. Upor. *laga prōlagā* (Otok, Slavonija) »ožujak«. Praslav. je glagol niži prijetoj *hg-* prema ie. **leugh-* u got. *liugan*, nvnjem. *liugen*. Slavonski se prijetoj niži štepen nalazi i u stvnjem. *lugī*, nvnjem. *Lüge*, čemu i po deklinaciji točno odgovara /526. Germansko-slavonska leksička paralela.

Lit.: ARJ 2, 603. 4, 214. 5, 918. 939. 871. 935. 940. 938. 868. 870. 942. 943. 8, 386-

381. 391. *Elezović* 1, 351. 2, 97. *ZbNŽ* 2,96. *Miklošić* 174. *SEW* 1, 751. *Holub-Kopečny* 204. *Bruckner* 309. *WP* 2, 415. *Trautmann* 163. *Auadenov* 281. *WuS* 12, 60-61. *Jagić*, *ASPLi* 4, 386. *Matić*, *HJ* \, 14. *Hirt*, *PBB* 23, 335.

Lagator m (Srbija, Podrinski okrug), naziv čestice (njem. *Flurname*, fr. *Heu-dii*). Dočetak *-ator* je kao u *Palator*, prijelaz na Drini, i kao *-itor* u *Durmitor* (v.), naziv uzvisine (oronirn). To su rumunjski glagolski 'pridjevi *-ator* m prema f *-aware*, *-itor* m prema f *-it.oare* < kllat. *-atorius*, *-itorius*, od glagola *a lega* < kllat. *Ūgare* (v. *Ligáig*, *a pala* < kllat. *perlavare*, *a durmi* / *dor-* ·' kllat. *dormire*. Ti se nazivi objašnjavaju kretanjima srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARJ 5, 873.

lagav, gen. *-gva* m (hrv.-kajk., Istra; pored *lagva* f »sud, bačva, bure«, slov. *lagev*, gen. *lagve* f »Flasche«, *lagev*, gea. *-gva* m (istočna Štajerska) »Weinfass« pored *lógva*. Deminutivi na *-ica lagvića*, na *-iç lagvić*, složen sufiks *-iç* ·'- *-bk* > *-içak lagvićak*, slov. *lagviček*. Radna imenica na *-ariis* > *-ar lagvar*. Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom. U hrv.-srp. nepoznata je riječ u štokavskim narječjima. Kao *leden* (v.) potječe iz gr. *Xályvoç* > lat. *lagena* (za *e* < gr. v upor. tal. *gesso*), deminutiv *lagellum*, njehteranskog podrijetla preko bav. *lāgen*, -njem. deminutiva *Lagi*, *Lāgel*, *Legel* < stvnjem. *lagello* iz doba Karolinga. Izmjena dočeka u slavinama *-y*, gen. *-ǫ c* prema njem. *-en*, *-el* nastala je odatle što je posudnica po analogiji izostajne *бъcy*, gen. *бъць e* > *bačva* ušla u deklinaciju *ū*. Upada ipak u oči prijelaz femininuma u maskulinum *lagva* > *lagav*.

Lit.: ARJ 5, 873. *Pleteršnik* 1, 496. *Aiiklošić* 159. *SEW* 1, 685. *Bruckner* 305. *Jagić*, *ASPH* \, 159. *DEI* 2150.

lagnica f (Rijeka) »goruće drvo«. Možda je poimničen pridjev na *-tea*. Upor. slov. *lagen*, f *lagna* »leicht, bequem« i imena otočića (školjeva) *Laganj*, *Lagnjići*.

Lit.: ARJ 5, 873. *Pleteršnik* 1, 495. *Skok*, *Slav.* 63. 122.

lågoda f (17. v., Istra, upor. slov. *lagod* f i *lagot* f), *nēlagod* f (Vuk), praslav. apstraktum na *-oda* (upor. *sloboda*, *razonoda*, v.) »udobnost, komotnosu. Pridjev na *-i*: *lagoj* (hrv.-kajk. i slov.) »rdav«, na *-bn lagodan* (Baraković) (*ne-*) »ugodan, udoban« = *lageden*,

određeno *logyedni* «zao» (Bednja), poimničen na *-osi lagodnost* (17. v.) (*ne-*), (sa *t* mjesto *d* prema *dobrota*, *divota*, ukr. i slov.) *lagotan* = (sa *g* > *h*) *lahoten* (hrv.-kajk.). Denominal *logodići* (*pri-*), *ulagoditi* (Vrbnik). Ovamo zajedno ime ličkog plemena i sela u Lici (15. i 16. v.) *Lagodušići*, na *-iç* od *lagoduš, na *-uš* (v.). Rumunji posuđiše *a logodi* »spendere, zaručiti«, s poimničenim pridjevom ž. r. *logodnā* f = sa lat. sufiksom *-entia* > *-intā* *logodintā* »zaruče«, *logodnic* »zaručnik«. Rumunjski Semantem je značajan, razvio se iz značenja »convenire«, kakvo je u vrbničkom statutu: *Krcane i otočane se jesu tilagodili* »nagodili«. Ie. veze nisu pozvano utvrđene. Korijen *lag-* možda je u vezi s lat. *langueo*, *laxus*, koji je dobro potvrđen u ie. jezicima. Prema Brückneru sadrži korijen *la-* koji je u češ. *láska* »ljubav, laskati (v.)«. Prema Scheffelowitzu je u prasrodstvu s lit. *palūgnas* »schmeichlerisch, gefällig«.

La.: ARJ 5, 873. 7, 890. *Mazurami* 581. *Pleteršnik* 1, 496. *Miklošić* 159. *SEW* 1, 684. *Holub-Kopečny* 198. *Bruckner* 305. *Mladenov* 268. *WP* 2, 713. *Zubatý*, *ASPh* 16, 397. *Scheffelowitz*, *KZ* 53, 257. *Tiktin* 921. *Buga*, *RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *IJB* 3, 150 i *JF* 3, 201).

lagu m (Brod) »(mlinski termin) dolnjak, žrvanj«.

Lit.: ARJ 5, 874.

lāgum m (Vuk, narodna pjesma, 18. v., Kosmet) »1^u podulji prokop ispod zemlje, 2° mina, 3^u u brdu iskapani podrum za vino (Srijem)«. Denominal na *-ati lagumati*, *-ām* »minirati, dizati u zrak«. Radna imenica na *-džija lagumdžija* m (18. v.). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *lağım* < gr. *λαγών* »Höhlung«) iz vojničke terminologije: rum. *laguni*, bug. *lāgām*, arb. *lagern* — *lāgam* (Gege), cine. *lāganē* f, ngr. *λαγούμ*.

Lit.: ARJ 5, 874. *Elezović* 2, 525. *Miklošić* 159. *SEW* 1, 685. *Mladenov* 268. *Lokotsch* 1288. *GM* 231. *Matzenauer*, *LF* 9, 186. *Pascu* 2, 146., br. 691.

lahati, *lakam* impf. (Stulić, Dubrovnik) (*do-*, *iz-*) »1° celeriter egredi, 2° brzo hoditi uopće (podrugljivo), 3° pretjeravati!, 4° (refl.) lakomiti se (Hercegovina)« prema pf. *lahmiti* (*se*), *-em* (Baraković) »uhvatiti, uzeti, zgrabiti« = *lāhmiti*, *-im* (Vodice) (*za-* *se*) »nagnuti se, vinuti se, pasti«. U Vodicama s varijantom *a* — *e* *lēhati* (*se*), *-šen* pored *-han* (objekti *granu*, *okno*, *vrata*, *travu*, *dasku*,

z-, *za-*) »amo-tamo tresti, gibati, njihati«. Na *-alo tahalo* m (južna Dalmacija) »koji pretjeruje«; *lehalo* m prema f *lehalica* (Vodice). Martiću *lehati* se znači »dražiti se«, Vuku na *-injati le(h)injati*, *Uhtnjam* »čamiti, carnati, čaminjati, -unjati«. U jednom pismu P. Bakica (1539) 3. 1. sing. prez. *loha* »hoće, želi« (subjekt *car*): *loha sinu na pomoć poči*. Kako se na tom mjestu *loha* može prevesti i sa »hiti«, ide zajedno sa *lahati* u Dubrovniku. Oscilacija *la-*, *le-* upućuje na onomatopejsko postanje. Zbog toga ide ovamo na *-or* (upor. *žamor*, *žagor*) *lāhor* m (19. v.) »tihi vjetrić, povjetarce, briše«, s denominalom *Infiortii*, *-im* (Vuk) = (sa *h* > *v*) *lavorit*!

Lit.: ARJ 4, 214. 5, 875. 959. *Ribaric*, *SDZb* 9, 164. *Ivić*, *JF* 18, 319. *PPP* 5, 136.

läik m (16. v.) = *lājik* (Dubrovnik) »1° svjetovnjak, 2° sluga fratarski, 3° idiota, 4° (kao internacionalna riječ) nevješt u znatnosti«. Učen poimničen gr. pridjev na - *λαϊκός* (od *λαός* »puk«) = lat. *laicus* > tal. *laico*. Pridjev na *-bšk lajjički*.

Lit.: ARJ 5, 875. *DEI* 2153.

lāja f »ime crnoj ovci (Brugno, Bosna, Dobroselo, Lika), crnoj kozi (Bastaji, Darugar)«. Posudnica iz rumunjskog: rum. *lăiu* »crn«, složenica (*pae*) *bucalae* »crna usta«. Vjerojatno ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha u našim zemljama. Pridjev *lājast* (ovca) (Dobroselo) »crn«. Na *-in lājin* m »ime ovnu (Kurelac)«, na *-iš ni*, *-isa lājim*, na *-ica lājica* »ime ovci« (Vetovo, Požega), na *-ka lājka* »ime ovci (Kurelac)«, na *-ko lājko* m »ime konju«, hipokoristik na *-o lājō* »ime ovnu« (Istra, Kurelac), na *-čan lājčan* (Vetovo). Balkanska pastirska riječ vjerojatno ilirotračkog podrijetla: arb. *laj*. Taj pastirski naziv proširiše rumunjski pastiri preko moravskih Valaša u češki i preko Moldavije u ukrajinski.

Lit.: ARJ 5, 877. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJB* 13, 161). *Skok*, *ZRPh* 36, 641. si. *Jokl*, *Unt.* 172. 236. *REW** 4806. *GAI* 235. *Miklošić* 159. *SEW* i, 686.

lajati, *-ēm* impf. (Vuk, subjekt *pas*) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *za-*), sveslav. i praslav., »1° latrare, 2° (preneseno na čeljade, pejorativno) brbljati, calumniare«, iterativ na *-va-la javati*, samo s prefiksima, prema pf. *lanuti*, *lānem* (*iz-* *se*). Pridjevi na *-av Vajav*, poimničen na *-bc* m prema *-ica lāja'OC* (*ob-*) prema *lājavica* (17. v.) = na *-ka oblavjaka*, na *-če lājavče* n (Kosmet) »1° pseto, 2° opako čeljade«, na *-āst lājast*. Postverbalni

laj, gen. *laja* (18. v., jedna potvrda, Kavanjin) i *laja* f (Vetranie) nisu ušli u jezik. Apstraktum na *-ež lavež* pokazuje *v* mjesto *f* od *laješ, koje nije nigdje potvrđeno. Ostale se izvedenice prave od dviju osnova *laj-* i *lav-*. Od prve je još radna imenica na *-lac*, gen. *-aoca lājalic* prema *f lājlica*, upravo poimeničen part. perf. akt. *-* augmentativ na *-otina lajōtina* (Istra) = *lajōtina* m, f = na *-uš* (upor. *gladuš*) *lajuš*, gen. *lajuša* (Istra). Na *-ka lajka* f (narodna zagonetka) »nešto što laje«. Od *lav-*: *lav* f (16. v., Dubrovnik) = *lava* f (16.). Ti apstrakti dobiveni su od *lavež* ispuštanjem sufiksa *-ež*. Radna imenica na *-bc lavac*, gen. *-vca* (Stulić) »brbljavac«, denominal na *-iti laviti* »brbljati«, deminutiv na *-kati lāvcati*, *-čēm*, od *lajati*. Osnova *lav-* je samo hrv.-srp. Nastala je zamjenom / > v kao u *rukovet* < *rukojet i kao oscilacija u toponimima *Lojišće* za *Lovište* (Dalmacija), *Motajica* za *Motavica*. U našim tekstovima pisanim crkvenim jezikom *lajanje* znači »zasjeda, busija«. Značenje te riječi očuvano je još (na *-kati*) u češ. *lakára* i *lakač* u oba lužičko-srp. U nás je propala zbog homonimije sa *lajanje* »lavež«. Baltičke se paralele razlikuju od praslav. time što nemaju raširenja *-ja-*: lit. *lōti*, lot. *lāt* »lajati«. Ie. korijen */α- oponaša zvuk. Onomatopeja je. upor. lat. *lamentare*, kod nas internacionalna riječ *lamentirati*.

Lit.: *ARj* 2, 604. 4, 214. 215. 5, 876. 877. 878. 899. 927. 8, 381-382. *Elezović* 1, 224. *Miklošič* 158. 427. *SEW* 1, 686. 687. *Holub-Kopečny* 199. *Bruckner* 305. *WP* 2, 376. *Traminomi* 148. *Mladenov* 271. *Vaillant*, *RES* 22, 190. *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 173. 209. *Obnorskij*, *ZSPH* 4, 260. *Hirt*, *PBB* 23, 334. *GM* 240. *Boisacq*³ 550.

lājbac, gen. *-pea* m (Bosanska Krajina) = *lājbak*, gen. *-aka* pored *lājbac*, gen. *-aca* (ŽK, Lika) = *lajbič* (Vodice) = *lajblec* pored *-ec* (hrv.-kajk.) = slov. *lajblec* »prsluk, krožat (Dalmacija), fermen«. Od njem. deminutiva *Leibel* --= fr. *corset* < lat. *corpus* > *corps* + deminutiv *-ittus* > *-et* > *krožat*. Interesantna je zamjena njem. deminutivnog sufiksa *-ēl* > *-bc*.

Lit.: *ARj* 5, 877. *Ribarić*, *SDZb* 9, 162. *SEW* 1, 717.

lajha f (glagoljski rukopis, 15. v.) »prijevera«. Radna imenica na *-ar lajhar* (hrv.-kajk.) »varalica«. Apstraktum na *-arija laj harija* f. Denominali na *-ati lajhati*, *-am* (15. v.) »varati«, na *-ariti lajhariti*, *-im*. Nalazi se još u slov. i češ. Od srvnjem. *leichen*, *leichoere* »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 877. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 686.

lajno n (Istra, čakavci) = *lajan*, gen. *-jna* (15. v.) = *lanje* (*guskino* ~, Mikloušić, 1821), sveslav. i praslav. *lajbno, »pogan (goveda), balega«. Od južnoslavenskih jezika još u slov. i bug., u hrv.-srp. potisnuto od sinonima balkanskog podrijetla *balega* (v.). Pridjev *lajnen* (16. v., Dubrovčani). Prvobitno je pridjev na *-bn* poimeničen u m. i sr. rodu od ie. korijena **lei-* »mazati«, u prijevaju **loi-*: **loi** *ino* »ono što se slijepilo«. Upor. sanskrt. *loyale* »lijepi se«, stprus. *laidis* »glinac«, lat. *Ūmus* »blato« i njem. *Leim*.

Lit.: *ARj* 5, 878. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 687. *Holub-Kopečny* 201. *Bruckner* 306. *Mladenov* 269.

lājt m (ZK, ŽU, Banija) = *lajt* (slov., Bela krajina) »velika vinska bačva«. Deminutiv na *-ič lajtīc* (Samobor) = /d/r/č (slov.). Od srvnjem. *Leite* f, *Leitfass*.

Lit.: *ZbNŽ* 17, 20. *Pleteršnik* 1, 497. *Skok*, *ASPh* 33, 364. *Weigand-Hin* 2, 52.

lak¹ m (*japanski* ~, *kitajski* ~, Šulek), internacionalna riječ koja je prodrla preko njemačkog u naše gradove u 19. v., = *laka* f (Marulić) < tal. *lacca* »vrsta pokostā od smole«. Podrijetlom iz sanskrt. *lakša* »naziv bezbroja kukaca cocca ilicis, od čega se dobiva«. Sanskrtška riječ je brojnik 100.000. U Evropu je došlo preko perz. *iakk*, *lak*, odatle njem. *Lack*, a odatle opet k nama. Složenica *lakmus* m (Šulek) »crvenkasto-plava biljna boja« je njemačka riječ koja sadrži u drugom dijelu nizozemsko *moes* = njem. *Mus* »kasa, jer se bilje svari 'u debelu kašu da se dobije boja. Denominali na *-ovati lakovati*. = na *-irati lakirati*.

Lit.: *ARj* 5, 882. 884. *Lokotsch* 1295. *Weigand-Hirt* 2, 4-5.

lak² (Vuk) pored *lāgak*, sveslav. i praslav. pridjev *lbgokb, »levis, facilis (protivno *težak*, v.)«, obrazovan sufiksom *-tk* (kao *sladak*), od praslav. korijena *hg-* > *lag-*. U komparativu se gubi sufiks: *lāglji* pored *lakši*, *polakši* i Marulićev prilog *klanje* (dva puta) < *lahnje (s metatezom i *gn* > *hn*). Dočetno *-k* u *lak* nastalo je iz *gk* > *hk*. Deminucija je bogato razvijena: na *-altan* > *-an*, *-ahna lāgahan* (15. v.) > *lagaan* > *lagan*, s apstraktumom *lagahnōst* f i prilogom *polāgahno*, na *-ahat*, *-ahta lagahat* (16. v., čakavci), na *-ašan*, *-asna lagašan* (18. v.), na *-bk lagačak*, *-čka* (Vuk) = (sa *k* mjesto *g* analogijom od *lak*) *lakačak*, *-čka* (Kosmet), na *-ačak*, *očka lagáčak* (Srbija), na *-ūhan*, *-uhna lagūhan* (Vuk, Hercegovina) =

(sa *hwi* > *n*) *lagun*, na *-uSan*, *-usna lagūšan* (Vuk) = *lagūšan* (ŽK). Apstrakta na *-yni-* *lagmja* f (čakavski, također prezime, Istra) = *laginja* (Vodice) »polakšanje, polastica« (protivno *teginja*, ŽK) = stcslav. *lagyni*, na *-oca lakoča* (17. v.), na *-ota* potvrđen u pridjevu *lakatan* (*olakotna okolnost*) i u denominalu pf. *lakotiti* (*iz-*, *o-*, *ob-*) prema impf, na *-va-izlakočivati*, *-kočujem*, *-čivam* (Dubrovnik, Stulić); *olakotan* može se tumačiti i od *olakočan*, *-ena* prema *tn* < *čn*. Apstraktum na *-ina* od komparativa *laksana* (17. v.) »lakoča« = *lahuna* = (sa *kš* > *kč*) *lakeina* (15–17. v.). Apstraktum na *-si* (upor. *vlast*) *lakost* f (iu drugim slavina) pored *last, koji je potvrđen samo u pridjevskoj izvedenici na *-bn lāsan*, *lama*, komp. *lāSnji* (Kosmet) i u prilogu i *lašću* (Crmnica) »s lakočom«. Praslav. korijen *hg-* poimeničen je na *-bc* u *lažac*, gen. *lasca* (Buzet, Sovinjsko polje) »drveca na prednjem i zadnjem kraju samara da bi između njih teret lakše i ljepše stajao«. Od *lak* je *lakac*, gen. *-kca* (Crna Gora, Vuk) = na *-it latač*, gen. *-Uā* »čovjek brz na nogama« (također prezime). Upor. komp. prilog *laže* = *laž j* »lakše«. Od imenice *hga u drugim slavina u stcslav. lokativu *lazz* nastadoše (kao u *tribe* = *trijebe mije*) češ. *nelze* i *polza* »korist« (Obradović) u crkvenom jeziku, u narječjima pridjev na *-bn* u sr. r. *lažno* (u *nimam* ~ ŽK, čakavci 16. v.) »nemam vremena« = *m mi lažno* (Cres, Krašić, Hrvatska) = *lezno* (Omišalj) = *lozno* (Dobrinj i na Krasu) = (Zoranić) *nalazno* »na dokolici, na tenani«. Odatle poimeničen sr. r. *lažno* (Istra) »otium«, m pl. *lažni* (dva Dubrovčanina, 16. v.). Prilozi: *lako*, *lagano*, *polako*, *polagano*, odatle na *-ica polākica* (Kosmet) »sporo žensko čeljade«, deminutiv *polagačko* (Kosmet) = *palacko*, *popolako*, *najlak*, *ponajlak*, *polagigano*, *polagačice*, *lakom* (Vuk Boka) »umalo«, *slaka* (ŽK) »jeftino«, odatle pridjev *slak* (ŽK) »jeftin«. Denominali: inohatio na *-nuti lagnuti*, *-něm* (ugarski Hrvati, Jačke) = *lagnuti*, *lagnēm* (Srbija, Šapčanin) »postati lakim« = (sa *gn* > *kn* > *hn*, upor. *lahka*) *odlahnuti* pored *odlāknuti*, *odlakne* = *lagnuti* (Piva-Drobnjak) = (sa *hn* > *n*) *odlanuti*, *odlane*. Denominal na *-ati* tvori se od komparativa *lakši*: *lakšati*, *-ām* (18. v.) (*o-*, *ob-*, *od-*) = *lakšati* prema iterativu na *-va-* *lakšavati*, *-laksavam* sa čitavom leksikologijskom porodicom *oblakšaj*, *oblakšalac* prema *-lica*, *oblakšavati*, *oblakšavalac* itd. i s postverbalom *lakša* f (18. v.) »oblakšavanje«, raširenim na *-ica olakšica* (*ob-*, *po-*), (sa *kš* > *kč*) *lakčati*, *-ām* (16. v.) pored *oblakčiti*.

Pridjev *lak* kao prvi element veoma je raširen u složenicama od sintagmi: *lakōnog* (Stulić), *lakoruk* (Šulekov neologizam), *lakokrill*, odatle *vila lakōkrilka*, *lakōsrd* (Srbija), *lakōuzd*, *lakomislen*, s apstraktumom *lakōmislenost*, *lakouman*, odatle *lakōumnost*, *lakovjeran* (18. v.), odatle *lakovjernost*. U baltičkoj je grupi praslav. korijen *hg-* zastupljen nazalnim infiksom i sa *Ē* mjesto *ɪ*: lit. *lengvas*, *lengvus* »lagan, spor, blag«, lot. *liegs* »lagan, leičt«. Ie. korijen **leguh-* nalazi se u arijskoj i evropskoj grupi: lat. *levis*. Prema gr. *ἐλαχύς* predstavlja *hg-* ništični prijevoini štepen. Praslav. je inovacija dodatak sufiksa *-ko* prema sufiksu *-to* u arb. *leh*, *lehētē* »isto« i njem. *leicht*, sanskrt. *raghū-* »lak, brz, neznatan«. Prilog *polagano* izgledao je Mlečanima karakterističan za naše Hrvate iz Dalmacije. Odatle *polegano* u sjevernotalijanskim narječjima, jednako kao i *greben* za školje. U Dubrovniku *olakšati* zamijenjen je romanizmom iz starog dalmatskog *od(d)libati* < *adleviare > fr. *alléger*.

Lit.: *ARj* 3, 627. 5, 878. 873. 874. 875. 882. 891. 884. 887. 931. 7, 371. 413. 8, 382. 383. 385. 554. *Mažuranić* 586. *Miletić*, *SDZb* 9, 407. *Vuković*, *SDZb* 10, 390. *Elezović* 1, 352. 355. 357. 2, 97. *Maretić*, *Savj.* 77. *Vušović*, *NJ* 1, 118-119. *ASPh* 11, 448. *Tentor*, *JF* 5, 212. *Ribarić*, *SDZb* 9, 163. *Miklošič* 163. *SEW* 753. *Holub-Kopečny* 201. *Bruckner* 293. *WP* 2, 426. *Trautmann* 158. *REW*³ 6633. *Gorjajev* 183. *Lewy*, *IF* 32, 163. *Osthoff*, *IF* 4, 270. 27, 169. *Mikkola*, *RSI* 1, 16. *Hujer*, *LF* 42, 21-23 (cf. *JF* 3, 227. *RSI* 8, 291). *Boisacq*³ 238-239. *GM* 239. *Zubatý*, *NR* 10 (cf. *IJb* 12, 290). *WP* 2, 427.

lākat, gen. *lakta* m (Vuk) = *lākat*, gen. *lakta* (Kosmet) = *lākat* (ŽK) = (sa metatezom) *lātak*, gen. *-tká* (18. v., Martić), baltoslav., sveslav. i praslav. *olkUb, po deklinaciji *i*, »1° naziv za dio tijela, πηχυς, 2° naziv za primitivnu mjeru duljine«. Na *-bc laktac* »1° biljka, polj. *lokietka*, 2° *Laktec*, hrv.-kajk. toponim (Zagreb)«. Na *-ar lāktār*, gen. *-ara* (Brač) »više vrsta gusjenica, njem. *Spanner*«. Na *-a!* toponim *Laktasi* (Bosna); od sintagme *dolaktiāš* m »kožuh s rukavima samo do lakta«. Prilog u vezi: *udarati laktom lakomice* (mjesto *-kto-*). Denominal na *-iti idaktiti* (*ruke u džepove*) (Vuk, narodna pjesma) »svezati ruke po laktovima«. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *lokieć*, rus. *lokoth*. Baltičke paralele pokazuju dvije vrste ie. korijena, *olk-*: lit. *uolektis* = lot. *uolekts*, stprus. *woltis* pored stpm. na *n alknis* = lit. *alkūne*

= lot. *elkuōns elk̄s*. Raširenje na *u* u baltičkoj grupi došlo je na osnovu na *u*. Ista osnova bila je raširena u praslav. na *t*, kao u lat. *cap-ut*, gen. *-it̄is*. Tog raširenja nema ni u jednom drugom ie. jeziku. Baltičko raširenje na *n* nalazi se još u gr. ὀλένη »lakat« pored ὀλαξ̄, lat. *ulna*, stir. = *uilenn*, got. *oleina*, stvnjem. *elina*, nvnjem. *Elle*, arb. *Here*, arm. *ein* »Rückgrat« pored *olok* »Schienbein«. Praslavenska je inovacija izolirana. Mladenov upoređuje još iz altajske jezične grupe *aršin*, koje dolazi kod nas kao turcizam za mjeru duljine. Ie. je korijen **elei-*, **lei-* »savijati«, koji se na prijevornom štipenu **el-*, **ol* raširuje formantima *u*, *k*, *g*, *t*. Isti korijen nalazi se u *lanita* f pored *lanito* n < praslav. **olnita*, »obraz, jagodica«, koje se nalazi u stcslav., rus. i kod nas u tekstovima pisanim crkvenim jezikom.

Lit.: ARj 2, 604, 5, 882, 887, 891, 919, Elezović \, 352, Miklošič 221. SEW \, 689. Holub-Kopečný 209. Brückner 311. ZSPH 4, 216. Vasmer, RSI 6, 177. Mladenov 269. Trautmann 202. WP 1, 157. Loewenthal, ZSPH 7, 407. Scheftelowitz, KZ 54, 244. Boisacq² 555. 1081.

Lakiján m pored *Jakiján* = *Lakjan* (Sipan), dubrovački otočić u elafitskoj grupi, = *Lichignana* (prema raznim grafijama u historijskim spomenicima) < kllat. **Liciniana* (podrazumi *insula* ili *villa*), poimeničena pridjev-ska izvedenica ž. r. na *-ānus* od rimskog gentilicija *Licinius*. Ide kao dalmato-romanski toponomastički ostatak (*k* pored *i* kao u *kimak*, v.) u red dalmatinskih toponima iz rimskog perioda kao *Ugljan*, *Žnjan*, *Bibinje*. Upor. u južnoj Francuskoj *Lezignan*, u Sirmiumu *Thermae Liciniana* i u Istri *Ližnjan* = tal. *Lisignano di Pola*.

Lit.: Jireček, *Romanen* 1, 61. Skok, *Slav.* 229–233.

lakóra f (Ston) »1° tvrdi vrh na mesu, 2° kao kožica od sama mesa«. Augmentativ na *-ina lākorina* f »opnica oko mišića i žlijezde, praeputium (Dubrovnik, Ston)«, sa deminutivom na *-ica lākorinica* »isto«. Posudnica iz arb. *lĕkurĕ* = *likme* — *Ikur* f (Skadar) »Haut, Fell, Leder, Baumrinde, Schote«.

Lit.: ARj 5, 889. GM 236.

lakrdija f (Vuk) = *lakardija* (Dubrovnik) »1° (pejorativno) besposlica, trice, šala, 2° (danas, tako već kod Šuleka) dramatski komad zvan farce, njem. *Posse*, *Possenspiel*« = *la-*

-krdija (Kosmet, Skoplje) »(neutralno) riječ (*lakrdija starinska*)«. Na *-āš lakrdijaš*, gen. *-aša* (Vuk) »koji zbija šale«. Prezime (muslimansko, Bosna) na *-ić Lakrdić*. Denominal na *-isati: lakrdisati*, *-išem* »zbijati šale« = *lakrdisat* (Kosmet) »1° (neutralno) razgovarati o ozbiljnim stvarima, 2° zabavljati se razgovarajući«. Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *lakırdı*, od onomatopeje *lak-*, s kojom upor. ngr. *λαλώ* »govorim« i naše *lajati* te tur. *lanl-da-mak*, »govoriti«, obrazovane sufiksom *-di*) iz terminologije običnog govora: búg. *lakardija*, arb. *lakerdı* »Unterhaltung«, ngr. *λακαρδιών* — *λακερδιόν*.

Lit.: ARj 5, 882, 891. Elezović \, 353. Lokotsch 1297. Deny §§ 850, 858. Mladenov 269. GM 236. SEW 1, 687.

laksiti (subjekt *sunce*) u izrazu *sunce lakši* »ide bliže zapadu«. Potvrda iz *Podunavke* (1848). Valjda se govori na istoku.

Lit.: ARj 5, 891.

lal (Vuk, narodna pjesma) indeklinabilni pridjev, epitet uz *papuče*, raširen na *-li laleli*, također indeklinabilni pridjev i epitet za istu obuću (hercegovačka narodna pjesma) »šaren, šarenkast« pored *lala* »šaren« (narodna pjesma hercegovačka). Možda srodno sa *al* (v.). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *la'l* > tur. *lal* »rubin, crven«).

Lit.: ARj 5, 892. Miklošič 160. SEW 1, 687. Matzenauer, LF 9, 187.

lála¹ f (17. v., Dubrovnik) = *lale*, gen. *-eta* n (18. v., Vuk) »1° tulipan« = *lala*, gen. *lale* (Kosmet) »2° otac, 3° (metafora) ime što ga starije muško daje mladem 4° svaki čovjek« = *bijela lala* »mlade žensko u govoru s mladim«. Pridjev na *-in lalın*, f *-ina* (Kosmet). Deminutiv na *-ica láttea* »tulipan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *lala* > tur. *lale* »tulipan«) iz terminologije srodstva, ovdje prema cvijetu: rum. *lale* »tulipan«, *lalea*, bug. *lale*, arb. *lale-a* »père, oncles«, *lalo-ua* m »Vater, Grossvater, Vatersbruder, stariji brat«, cine. *lala* »ujak«, *Illee* »tulipe«, ngr. *λάλες* »tulipe«.

Lit.: ARj 5, 892, 893. Elezović 1, 353. Miklošič 160. SEW 1, 688. Lokotsch 1300. Matzenauer, LF 9, 187. Pascu 2, 146., br. 689 i 690.

lala² m (Vuk, narodna pjesma) u vezi *lale i veziri* »dvoranin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *lala* »major-

domus«) iz dvorske terminologije: bug. *lala*, arb. *lale*, ngr. *λάλας* »gouverneur«.

Lit.: ARj 5, 892. Miklošič 160. SEW 1, 688. Lokotsch 1269. GM 236. Pascu 2, 146., br. 689.

láloka f = *láloga* (16. v., jedna potvrda) = *laluka* (Vrančić) = *lahka* (Vodice, ŽK), sve-slav. (osim bug.) i praslav., »čeljust, vilica, kosijer kao dio tijela, 2° (dio rude) jezičac kojim se svršuje ojič (Vodice)«. Pridjev na *-bn laločan*. Sufiks i značenja variraju u slavina. U svim znači »neki dio tijela«. U ie. jezicima ne nalazi se refleksi koji bi posvema odgovarao. Brückner i Machek pretpostavljaju udvojenju osnovu od *lokati* (v.). Matzenauer upoređuje sa holandskim *lel* f »lobulus«, *letten* pl. »Kehlläppchen der Hahne«.

Lit.: ARj 5, 893. Ribarić, SDZb 9, 162. Miklošič 160. SEW 1, 688. Holub-Kopečný 198. Brückner 306. Machek, LF 52, 109–110 (cf. IJb 11, 465). Matzenauer, LF 9, 187.

lama f (Budva, Dubrovnik, Crna Gora) »1° pleh, teneće, lim, 2° karika, pavta na puški (Crna Gora), 3° tenećni = limeni sud za kameno ulje, petroleum, 4° turpija, pila (Istra)«. Radna imenica na *-ar* < *-arius lamar* (Cavtat, Dubrovnik, neologizam, 19. v.). Na tal. *-ino* < lat. *-inus lamin*, gen. *-ina* m (Račiče) »posuda za vodu«. Od tai. francuzizma *lama* < fr. *lame* < lat. > tal. *lamina* = *lomná*, nepoznatog podrijetla. Odatle ngr. deminutiv *λαμίνι* tou τουφεκιού »canon de fusil« > arb. *lanini* f > *nanul* = *navit* (Gege) »Flintenlauf, Pistollenlauf«. Ovamo ide *lima* f (Vuk, Lika) »karika, pavta, lama«, *lim* m (18. v., Vuk, danas općenito u književnom jeziku, Dalmacija, Pavlinović narodna pjesma) »pleh, teneće«. Pridjev na *-ov liniov*. Radna imenica na *-ar: limar*, gen. *-ara* (Dubrovnik, Cavtat) »špengler«. Denominal *nalimati*, *-am* pf. (narodna pjesma) »okovati limom pušku«, odatle *nalimanka* (narodna pjesma). Dva se problema postavljaju kod ovih varijanata. *Zbog* čega prijelaz iz femininuma u maskulinum? Već je Budmani ispravno istakao zagonetku *a* > *ř* u naglašenom slogu. Ta zamjena sjeća na dalmato-romanski prijevot *Kimp* < *campi* (Krk), *linp* < *lampa*. Za nj nema potvrde u *lamina*. Prema *đumna* > *đuvna* < *domina* očekivali bismo *mn* III *vn*, kad bi *lim* bio dalmato-romanski ostatak; v. *landa*.

Lit.: ARj 5, 894, 6, 93, 94, 1, 419. Budmani, Rad 65, 164. GM 231. SEZb 13, 185. Matzenauer, LF 9, 187. REW* 4869. DEI 2155, 2156.

lamàrin, gen. *-ina* (Perast) [< mlet. *lamarin* »lim, pleh« < lat. *lamina*].

Lit.: Brajković 16. Pirana¹ 498. Rosamani 523.

lamba f »žlijeb na stupu u koji ulažu daske od hambara (Slavonija?)«. Denominal na *-iti lambiti*, *-im* »graditi lambu«, *zalambiti dasku na krovu* (Radevina). Balkanski turcizam (tur. *lambd*) iz terminologije građevinarstva rum. *lamba* »Einschnitt, Falze«.

Lit.: ARj 5, 894. Lokotsch 1303.

lambik (17. v.) = *lambik* m (Rab, Buzet, Sovinjsko polje) = *linbik* (Božava) »kotao za pečenje rakije«. Evropski arabizam (ar. *anblq*) upravo grčkog podrijetla (ἀμβίξ, gen. - ἰκος »posuda«); *-l-* je ostatak arapskog člana koji se još vidi u tal. *alambicco* (13. v.) pored *lambicco*, *limbicco*.

Lit.: ARj 5, 894. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6, 113. REW² 442. DEI 105.

lambura f (Prigorje, Posavina) »lonac u kojem se kiseli (gruša) mlijeko«. Usp. *lábúra*.

Lit.: ARj 5, 894.

lamentât se, *-am* impf. (Božava), od lat. > tal. *lamentare*, internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati lamentirati*, *-entirâm* (hrvatski gradovi) = *lamantirati* (sjeverni čakavci).

Lit.: ARj 5, 893. Cronia, ID 6. DEI 2155.

lamnja f (Vranja) »1° aždaja što jede ljude (Leskovac), 2° riba koja je progutala Jonu proroka« = *lama* f (16. v., jedna potvrda, *m* < *mj* nejasno) »vještica, coprnjica«. Balkanski grecizam (gr. *λάμια* > lat. *lamia* »pesce vorace«, od *λαμός*, > tal. /am/m/w): bug. *lamia*, arb. *lamjĕ* »Gespenst«.

Lit.: ARj 5, 894. Miklošič 160. SEW \, 688. Mladenov 270. Boisacq² 553–554. DEI 2155. Vasmer, GL 88.

lampa f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Rab, Korčula, sjeverozapadni krajevi, Hrvatska, ŽK) = slov. *lampa* = *lânpa* (Dubrovnik) = bug. *lamba* (< ngr.) »svjetiljka na petrolej, fenjer«. Deminutiv na *-ica la-npica*. Od njem. *Lampe* ili tal. *lampa* < fr. *lampe*. Ovamo hrv.-kajk. i slov. *lampáš* m < madž. *lampas* < gr. *λαμπάς*. Pridjev na *-in lâmpin*. Augmentativ na *-ina lampiņa* (Istra). Obje od lat. *lampada* (upor. mlet. *lâmpedd*) = tal. *lampada* < ngr. *λαμπάδα* < stgr. *λαμπάς*, gen. *-πα-*

soč koje je balkanska riječ: *lambada* f (u crkvenom jeziku, bug.) »kandilo, svjetlost u crkvi«, *lampada* (18. v.) »isto«. Upor. arb. *llambadhe* = tal. deminutiv na *-ina lampà-dina* f (Dubrovnik, Cavtat) »električna svjetiljka«. Deminutiv na *-ati lãmpati, -ãm impf.* (16. v., Šibenik) = *lãmpati* (Dubrovnik) = *lãmpát* (Božava, Rab, Malínská, Pag, Hvar) = *lampat* (Božava, Cres), krčkoromanski *lanpua* »sijevati, lampeggiare«, part. perf. kao pridjev *zlãmpan* (Rab) »vjetrenjast«. Od kslat. > tal. *lampare*. Postverbal *lamp* (Vetranie) = *lãnap*, gen. *lãnpa* m (Dubrovnik, Cres) = *lãnp* (Božava) = *lamp* (Hvar: *lamp oka* »tren oka«) »blijesak«. Odatle deminutivni toponim *Lãmpii* (rt, Hvar). Odatle na *-avica* prema *sijevavica: lanpavica* (Potomje) »isto«. Ovamo još toponim *Lampesa* f (Hvar, uvalica iza Gračišća prema Starom Gradu), koji sadrži možda lat. pridjevski sufiks *-tea* (se. *vallis*). Ako je tako, taj je toponim dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 5, 894. 896. 899. *Pleteršnik* 1, 498. Kušar, *Rad* 118, 20. 25. Zore, *Rad* 114, 234. Cronia, *ID* 6. *Miklošič* 160. *SEW* 1, 689. *Mladenov* 270. *REW* 4870. *GM* 232. *Banali* 2, 200. *DEI* 2156. 2157. 2158. Vasmer, *GL* 88.

lampuga f (Dubrovnik, Zore) = *lampuga* (Muo) »morska riba stromateus fiatola«. Od lat., cf. *lampuga* (Nizza), *lambuga* (Tarent), sic. *alampuca, lampuca* (Napulj), prema Battistiju od gr. pridjeva λαμπροῦχος »che ha fiaccole«, od λαμπάς, gen. -άδος.

Lit.: Zore, 50, 524. Skok, *ZRPh Tud.* 12. *DEI* 2159.

lan, gen. *lãna* m (Vuk), ie., baltoslav., sve-slav. i praslav. (**l̥n̥s*), »linum, četen, predivo«. Pridjevi na *-en*: stcslav. *l̥nenъ* = *lanen* (takoder i u drugim slavinaama), na *-ov lanov* (17. v.). Deminutivi na *-bk*: *lãnak*, gen. *lanka* (ugarski Hrvati) »1° lan, 2° nekakva trava koja raste po njivama (Kosmet, također toponim^«, na *-ne lančac* — na *-čić lančić* »biljka linaria« = na *-ika lanika* »1° isto« = na *-uga lanuga* = složenica (od *l̥n̥sni*) *lanilist*. Na *-ika lanika* (17. v., Baraković) »2° laneno platno«. Na *-ar lanar*, gen. *-ara* m prema f *lanàrica* »čovjek, žena, koja se bavi lanom«. Složenica od sintagme *lãnprelja* f (dubrovačka poslovice, i danas). Glas α je nastao iz palatalnog poluglasa β. Ostaje i u deklinaciji, jer je kod nas moguća početna grupa *ln*, ali upor. češ. i polj. *len*, gen. *Inu*, rus. *len*, gen. *Ina*. Mađžari posudiše *len*, *lenaros*. Poluglas β nastao je iz

f j kako se vidi iz baltičkih usporednica: lit. *linai* = lot. *lini* »Flachs«, stprus. *Unno*. U drugim ie. jezicima i je u prijevodu duljine f: lat. *línium*, kimr. *Ilin*, arb. *lī - ni*, gr. *λίνov*, stvnjem. *lín*, nvnjem. *Leinen*. Refleksi se nalaze samo u evropskoj grupi, ne u arijskoj, kako bi se očekivalo prema tvrđenju da ta kulturna biljka potječe sa Istoka, iz močvara nilskih, iz Araxesa, Phasia itd. Machek je stavlja u pred-ie. supstrat, s podrijetlom sa Istoka kao *konoplja* (v.).

Lit.: ARj 5, 895. 899. 896. *Elezović* 1, 354. *Miklošič* 178. *SEW* 1, 754. *Holub-Kopečny* 202. *Bruckner* 295. *Trautmann* 162. *WP* 2, 441. *Mladenov* 212. Machek, *LP* 2, 158. *Boisacq* 582-583.

lãnac, gen. *-nca* m (17. v., Vuk) = *lãnac*, gen. *lanca* (ŽK) »1° veriga, catena, 2° (mjera za površine) jutro, rãl f, dan (oranja), jugerum«, bug. *lanec*. Prvo značenje dolazi u sjevernim slavinaama sa sufiksom *-uch* češ. *lančuch*, polj. *lančuch*. Mađžari posudiše *lãne* u oba značenja, Rumunji *lanț*, deminutiv *lãnișor, -ușor, lanțui* »fesseln« u značenju 1° pored čega i *lãncuh, -ug* »veriga«, zacijelo iz poljskoga. Značenje 2° stoji zacijelo u vezi sa češ. *lãn* i polj. *lan* »određena površina zemlje«, ukr. i rus. *lan* »Ackerland«. Rumunji posudiše i taj poljo-privredni termin *lan*, pi. *lanuri* »Ackerfeld«, deminutiv *lãnișoarã*, iz čega izlazi da je postojala i u južnoslavenskom. Oblik *lanac* je prema češ. *lan* očit deminutiv na *-bc*, odatle novi deminutivi na *-bk lanček* (hrv.-kajk.), na *-bc lancée* (18. v., hrv.-kajk.) = na *-čić lančić* (Vuk, 17. v.) »veričica«. Postoji i toponim *Lančug* (Mohač). Značenje 1° Miklošič objašnjava sa srvnjem. *lan, lanne* »veriga« i stcslav. *lanь-cugł*. Zbog dočeka *-cugł*, koji se nalazi i u *biočug* i *belenzuke*, Budmani pomišlja na tursko vrelo. Tada dakako ostaje neobjašnjena osnova, osim ako se ne misli na ispadanje *be-* u *belenzuke*, za što nema objašnjenja. Uzimlje se u pomoć i njem. složenica *lannzug, koja nije potvrđena kod Nijemaca, nego kod Slavena, ako je supozicija ispravna. To bi bio izoliran slučaj kod slavenskih germanizama; *lan(r)* u značenju »Ackerfeld« tumači se kao posuđenica iz njem. *Lehen*. To tumačenje ne objašnjava *e > a*.

Lit.: ARj 5, 895. *Miklošič* 160. *SEW* 1, 686. *Holub-Kopečny* 199. *Bruckner* 306. *Mladenov* 270. Jagić, *ASPh* 3, 751. *Tiktin* 888.

lanca f (Lastva) »1° koplje, sulica, drvo na kojem stoji zastava, 2° (metafora) lantina, 3° mala lađa (Kačić)«. Tal. deminutiv na *-etta* <

vlat. *-itta, lãnceta* (Potomje) »šilo«, upor. polj. *lanca* = *lanca* (17. v., Božava, Dubašnica) »koplje, sulica, ostilj na kojem su osti« = slov. *lanca* »Lanze«, upor. češ. *lanče* = (*a > o*) *lonca* (Ugljan) »držak od zastave« = slov. *-lonca* (1607). Starija posuđenica je stcslav. *Icšla* = rus.-cslav. *luha, lušča* sa *an* pred suglasnikom kao u *sanctus > šut*. Od lat. *lancea > tai. lancia, lama*, prema Battistiju ibernsko podrijetla, upor. gr. *λόγγη*. Riječ je zapadnoevropska, njem. *Lanze*, engi. *lance*, ngr. *λαγκία*.

Lit.: ARj 5, 896. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 499. 530. *REW** 4878. Uhlenbeck, *PBB* 26, 302. Hirt, *PBB* 23, 334. *Boisacq* 586. *SEW* 1, 740. *DEI* 2160. 2165.

lančana f (Rab, Božava) = *lančana* (Račiče) »(brodski termin) konop za vezivanje velike lađe«. Od tal. *alzaia* »fune in cui si trascina una barca contro la corrente d'un fiume«, sjeverno-tal. *anzana* = (sa sraštenim članom) *lanzana*, pridjevka izvedenica na *-arius helciaria* (se. *funis*), od lat. *helcium* od gr. *ἕλκω* »vučem«, unakršteno sa *altiare > tal. *alzare* i sa / > n kao u *montone* < *multane* i promjenom sufiksa *-ara > ana*.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6. *REW** 4099. *DEI* 148.

lanci, gen. *lanaca* m pl. (16. v., Dubrovnik, uz *Alemani*, u maskerati). Od njem. *Landsknecht* (15. v.), kraćenjem preko tal. *lamo* < *lanzicheneco* (16. v.).

Lit.: ARj 5, 896. *DEI* 2165.

landa f (17. v., Mikalja, Belostenec, Stulić, Kavanjin: *jedna mala landa kruha*; Fužine: *landa kruha*) »kriška, filja = hvjela = hvila, fila, režanj«. Deminutiv na *-ica lãndica* (Istra). Denominal na *-ati landoti, -ãm impf.* »dijeliti na lande«, iterativ na *-va razlandavati* »cijepati na dijelove«, apstraktum na *-anje lãndanje* n. Upor. u Bergamu *terra lameda, leñ lamed*, od lat. *lamina*; *landa* je, prema tome, ako je ispravno ovo upoređenje, dalmato-romanski ostatak od lat. *lamina* prema tipu disimilacije *m - n > m - d*. Moguće je i unakrštenje s istoznačnim *klunda* < *columna* > tal. *colonna*. V. *lama* i *lima*. Nalazi se još u arb. *lande* »Scheibe, Schnitte«.

Lit.: ARj 5, 896. *REW** 4869. *GM* 336 — 237. Matzenauer, *LP* 9, 187.

laudati, *-am impf.* (15. v., Marulić, Vuk) »tumarati, vrljati« = *landoti se* (Dubrovnik) »hoditi bez potrebe po zimi«. Riječ *landište* <

plandište (v.) (Crna Gora) izgubila je *p* zbog unakrštenja s tim glagolom. S umetnutim *r* poslije dentala *landrãt, -am* (Kosmet) »tumarati«, u Frankopanovoj *Trumbiti* (*Gradja* 8, 228): (svećenici) *landraju* (s poskãm i oružjem). Na *-avac*, gen. *-avea lãndravac* (ŽK) »lutalo, Herumschlenderer«, *slandrãt* (ŽK) »zgaziti«. Drugo značenje imaju: *landãt, -ãm* (Kosmet) (*sas svecôm*, subjekti *resa, košulja, rukavi*) »lepršati se, lelujati se, ići onako amotamo, da se zbog vjetra odjeća leprša«, *landoti s kin* (Vodice) »vladati nekim, držati nekoga na uzdi«, *landoti se* »vladati se« (Vodice) i *lãndati, -ãm* (objekt *dijete*, Dubrovnik) »biti po stražnjici«.Usp. i *lãndati, -ãm impf.* (18. v., Vuk) (*iz-*) »svažta govoriti, brbljati«. Pridjev na *-av: lãndav* (Vuk) »garrulus«. Na *-arati landãrati, -ãm* (Vuk) »garrire«.

Lit.: ARj 5, 897. *Elezović* 1, 334. Krček, *ASPh* 31, 626. Ribarić, *SDZb* 9, 162.

landra f (Vuk, Srijem) »tanka kožica na salu« = *lãntrnja* (hrv.-kajk.) »isto«. Od mađž. *lanterna*.

Lit.: ARj 5, 897. Štrekelj, *DAW* 50, 36.

landrìn, gen. *-ina* m (Brusina, Dubrovnik, Cavtat, Konavli) »ardea cinerea, ciconia nigra, Schwarzer Storch, roda«. Zacijelo od tal. *ardea* (15. v.) < gr. *ερωδιός* > roda, germ. *haigiro* > tal. *airone*, fr. *héron*, sa sraštenim članom i tal. deminutivnim sufiksom *-ino* <, lat. *-inus* i umetnutim *n* pred dentalom. Na žalost nema potvrda za to izvođenje u talijanskom. Čini se da ide ovamo i *sakrta* = *saketa* »ardea purpurea«, na *-ar saketar* »circus aeruginosus«, ako je izopačeno tal. *sgarzetta, scarzetta, arzetta* < španj. *garza* i tal. deminutivni sufiks *-etta* < lat. *-itta*.

Lit.: ARj 5, 897. Zore, *Tud.* 12. Hirtz, *Aves* 251. *DEI* 278.

lãni (ŽK) = *lani* - *laní* (Kosmet) = *laní* (Dubrovnik) = *lãnih* pored *lanik* (Crna Gora, *-ih* mjesto *-j* po analogiji genitiva plurala) = *lane* pored *lane* (Istra, analogijska zamjena lokativnog *-i* sa *-e*), praslav. prilog (*olni < ie. *ol-nei) »anno elapso«. Pridjev na *-ski lãnski — lanjski* (*nj* mjesto *n* kao u *stranjski*, v.) = *lanjski* pored *lãjnjski* (Kosmet) (i u drugim slavinaama). Kao *onomadne* »ovih dana« može taj lokativ dobiti preda se i \Bermeški instrumental *ònomlãni* »pred dvije godine«. U Kosmetu *polãni*. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *fora*. Prema Meiliem složenica je od zamje-

ničkog korijena **al-*, **ol-* (upor. lat. *alius*) »onaj« i od imenice *en »godina« kao lit. *pernai* paralelno sa gr. *πέπυσι*. U prarodstvu je s lat. *olim*.

Lit.: ARj 5, 900. Elezović 1, 352. 2, 97. Miklošič 221. Holub-Kopečný 210. Bruckner 312. WP 1, 84. Trautmann 1. Mladenov 270. Meillet, Zbornik Hruševškoga, 1928. (cf. RES 9, 131). Rozwadowski, IF 1, 268.

lanta f (Buzet, Sovinjsko polje) »1° staklena ploča, 2° krilo od prozora«. Sa sraštenim (aglutiniranim) članom od tal. *anta* = furl. *ante í* »stipite della porta o della finestra«, mlet. *lanta* < lat. *ames*, *amite*, bolje *anta* f, Ovamo *intela* f (Dubrovnik, Zore) »staklena vrata, obično dvostruka«. Upor. tal. deminutive na Korsici *antula*, *antila* (Irpino, Kampanija) »Flügeltür«. Glede *an-* > *in-* upor. *intijernä* (v.), *linterna* (Kalabrija), *incefo*; *intela* je zacijelo iz dubrovačko-romanskoga. Lat. *antae* je prema Ribezzu pred-ib. riječ, koja stoji u vezi sa *av-τομοι* (Sicilija, Tarante) »pali, palizzata«. U vezi je s tom osnovom lat. termin *antenna* »trave della vela«, koji se očuvao bez asimilacije sufiksa *-mna* u dubrovačkom *otijemna* (Vetranie), inače u ostaloj Dalmaciji s asimilacijom *mn* > *nn*, koja je već latinska *antenna* (internacionalno), sa sraštenim članom *Iantina* (16. v., Dubrovnik, Mljet, Račišće) = *Iantina* (Božava, Cres, Budva, Lepetane) < tal. *l'antenna* – *lantena* (Istra, 17. v.), deminutiv na lat. *-ellus* > *-el Iantine* (Božava). Ovamo ide i izvedenica na lat. *-aus* od deminutiva na *-icellus*: *lantižo*, gen. *-žala* (Mljet) »1° zadnji kraj jedra uz lantimi, 2° vrh Iantine«, *punta od lantižala*. Slog *-ni-* ispaio je zacijelo zbog kraćenja i disimilacije.

Lit.: ARj 9, 170. DEI 217. REW* 419. 492. FEW 87. Rohlf 415. Ribezzo, *Onomastica* 2, 44. Skok, *Term.* 1. Macan, *ZbNZ* 29, 213. Cronia, ID 6, 113.

lantisk m (Rab, Božava, Molat) = (zamjena dočetka *-isk* domaćim sufiksom) *lantić* (narodna pjesma istarska, *an* < *en* upor. *láncún*) »trišlja, pistacia lentiscus«. Od tal. *lentisco*, *lentischio* < lat. *lentiscus*, mediteranskog podrijetla.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, ID 6. REW* 4982. DEI 2202.

laor m (narodna pjesma, Petranović) = *laur* (16. v.) = *lavor* (18. v., također slov.), odatle na *-ika* *lovorika*, = *lovor*, gen. *-ora* (16. v., dalmatinsko primorje), odatle *lovorika*

= *lovorika* (Lastva) »vrsta grožđa eliptičasta zrna, ni bijela ni crna«; *Pod lovoriku* (ribarska pošta, Muo). Taj oblik je postao danas općenit u književnom jeziku. Pokazuje veliku leksikološku porodicu: deminutivi *lovorac*, gen. *-orca*, *lovorak*, gen. *-orka* (16. v.), *lovorčac*, *lovorčić*, *lovorić*. Pridjevi na *-ov* *lovorov*, poimeničenje *lovđovina*, na *-on* > *-an* *lovorran* (16–18. v., *gaj*, *kruna*, *drvo*, *vijenac*), poimeničenja *lovđornica* (Vuk) »1° plod, 2° vijenac«, toponim *Lovorno*; *lavorasi*, *lovđorav*, *lovorikov*, *lovorikovina*, na *-bsk* *lovorski*. Na *-ik* *lovorik*. Na *-ište* *lovorište*. Na *-je* *lovđorje*, *Lovoriče* (Risan). U pastoralni lična imena *Lovorko* m prema f *Lovorka*. Odbacivanjem početnog /- shvaćenog kao romanski član, proteza /-: *javor* (dalmatinski pisci, Ranjina, Lučić, Kuhačević), odatle *javorika* (16. i 18. v., slov.), *javnornica* (Šulek) = (*v* > *b*) *lobđorika* (18. v., pisac Bošnjak) = *lovorika* f (Belostenec, Stulić), odatle *lovorište*, pridjev *lovoričan* = (stezanje, haploglogija *ovo* > *o*) *lōrika* (18. v., Tivat) pored *rolika* (metateza, ibidem), toponim *Lōrojč* (Spič) < *lovorik = *lāvrika* (Vodice, Istra, upor. bug. pridjev *lavrov* od *lavar*, upor. rus. *lavr*). Ovamo možda *lavranke* (Primorje, Šulek) »trešnje«. Postoji još nejasno *lavra* (18. v., upor. *lafra* u Kalabriji), jer se može shvatiti, kako ispravno kaže Budmani, kao *Lavra* (v.), pridjev *lavrov* (Miličević). Sa *a* > *e* *levorlka* (Muo), *levđornica*. Sa *v* > *g* preko *γ* (upor. *ajáguru* u južnoj Italiji) *jāgorika* (Cres) = (sa *d-*) *davorika* (nije potvrđeno u narodnom govoru, nego kod modernog pisca; ne zna se gdje se tako govori). Sa lat. sufiksom *-etum*, koji odgovara značenjem našem *-ik* ili *-ište* lat. *laurētmn* > *Lovret* (Split, također za tál. *Loreto* kod Belostenca), na lat. *-iana* *Lauriana* > *Lovran* (Istra). Kako je oblik *javor* homonim sa *javor* »drvo acer«, Kačić upotrebljava *gusle lavorove* mjesto *gusle javorove*. Ovamo ide još složenica *lorber* (Belostenec, Stulić) = slov. *lōber* = *labor* (ŽK) = (disimilacija *r – r* > *m – r*) *lumber* (istročakavski) = *lumber* (Rijeka) = *lombrā* (slov., Prekomurje) = (isto sa *j – r*) slov. *lojber* < stvnjem. *lorberi*, nvnjem. *Lorbeer*, koje je u drugom dijelu prevedenica od lat. sintagme *lauri bacca* > tal. *orbacca*, odakle opet unakrštenjem njem. *Lorbeer* i talijanske riječi slov. *lōrbek*, gen. *Urbega* m. Ishodište je lat. *laurus*, koje odgovara gr. *δάρυεϊα*, a koje je opet prema Battisti-Alessiju u vezi s mediteranskim **dauru-* pored **tauro-* »pećina, brdo« (upor. panonski toponim *Taurunum*, danas *Zemun*, perz. *Tābrīs* < *Taurus*), tal. *allōro* (*al-* od sraštenog člana

krivim rastavljanjem *la laurus*), *lavor* (Parma, Milano), *lovere*, *lavoro* (Marche), u južnoj Italiji bez / *ajāvuru*, *ajouru*, *ajáguru* < *allaurus. Upor. toponim *Laurentum* u Laciju. Riječ *laurus* je pripadala i balkanskom latinetu kako se vidi iz arb. *lar* (Zatrebač, Ulcinj) pored *lari* i *luvari* (posljednje posuđenica iz hrv.-srp. *lovarika*, *i* < sufiks *-ia*).

Lit.: ARj 2, 318. 4, 498. 499. 5, 900. 928. 925. 930. 929. 6, 133. 166. 170. 217. 7, 157. *Pleteršnik* 1, 360. 502. 530. Tentor, *JP* 5, 203. 211. *NJ* 2, 223. Rešetar, *Štok.* 246. Ribarić, *SDZb* 9, 163. Miklošič 161. *SEW* 1, 695. *Bruckner* 291. *Mladenov* 268. *GM* 237. Štrekelj, *ASPh* 12, 458. 28, 521–522. *REW** 4943. Vaillant, *RES* 12, 91. Alessio, *RIO* 1, 236. *DEI* 135. Rohlf, *Diz. Cal.* 75.

lap¹ m (Vranjic) »veliki rak, karlo (Dubrovnik)«. fUpor. u Dubrovniku *Map* (v.) »homonius vulgáris«.

Lit.: ARj 5, 627. 900.

lap² m (Vuk) »gipka zemlja u ritu«. Toponim *Lap*, bara u vračarskom srezu, te mjesto u okrugu beogradskom, možda isto što apelativ *lap*. Možda je u vezi sa *lapor* (v.).

Lit.: ARj 5, 627. 900.

lap³ = *lape* (Kosmet), onomatopeja kojom se oponaša glas pri hitrom gutanju, lizanju, također tur. *lap* »isto«. Oformljena je na *-nuti* *lāpnuti*, *-em* (Vuk) »avide deglutire, vorare«. Taj onomatopejski glagol glasi i *Napnuti* (v.). Sa vokalskom varijacijom *α-o* *lōpnut*, *-em* (Kosmet) »prugutati«. Dolazi i u tur. *lob* »krupan i mekan zalogaj, naglo prugutati veliki zalogaj«. Bug. *lopam*, *Upne*, *lop(riu)vam* = *lapam* »gierig essen, fressen«. Stulićev *lopsti*, *-am* »vehementer flare« koji se označuje kao nepouzdan, glasi kod Pavlinovića u istom značenju *loptiti* (subjekt *vjetar*). Sa *pn* > *n* *lanuti*, *-lm* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »kao plamenom dignuti (nekome čordom glavu)«. Kavanjin ima *lapati*, *-pijem* »klimati (?)« i *lāpkati*, *-če* »kad srce jako kuca«, Baraković *lapāt* m (17. v.) »zvuk ili udarac koji se ponavlja«, Vuk *slāpiti*, *-lm* »zgrabiti, ščepati«. Upor. slov. *lapiti* »schnappen«. Sa varijantom *α-o* *lōpiti*, *-i* (Vuk) »1° teći, (o čem žitkom, 2° šikljati« = *loptiti* (subjekt *krv*). V. još *hlo(p)tati*, *klopot*, *lepetati*. Sa samoglasom *a* ta se onomatopeja nalazi i u arb. *lap* »lecke Wasser, fresse (von Hund und Katze)«. Ona je ne samo sveslav., nego je i romanska, a imaju je i drugi ie. jezici. Prenosi se i na

govor: pridjev na *-ljiv* *lapātljiv* (Vuk, Srijem) »govorljiv«.

Lit.: ARj 5, 900. 902. 6, 154. 155. 156. *Elezović* 2, 525. 526. Miklošič 174. *SEW* 1, 732. 690. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 309. *KZ* 48, 217. *GM* 237. *Mladenov* 270.

lapa f (Kosmet) »oblog u kašastom obliku«. Balkanski turcizam (tur. *lapa* »potage épais«) iz oblasti hrane i liječenja: rum. *lapă*, bug. *lapa* »breiiger Umschlag«, arb. *lape* f »schlecht zubereitete, unappetitliche Speise«, ngr. *λαπατς* »bouillie«, cine. *lǎyǎ* »cataplasme«.

Lit.: *Elezović* 1, 354. *GM* 237. *Mladenov* 270. *Pascu* 2, 146., br. 693.

Lápad, gen. *-ada* m (13. v., Dubrovnik), poluotok i mjesto (toponim), pridjev na *-bsk lapadskl*, 1272. *Lapido*, 1282. *Lapedo*, *Lapado* (14. i 15. v., dočeto *-o* mjesto lat. *-e* je venecijanizam). Vokal *a* u penultimi je nastao od lat. *ĭ*. Toponim je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *lapis*, gen. *-idis* »kamen«. Odatle i učena riječ tal. *lāpis* > *lāpis* m (Potonje, Dubrovnik, Cavtat) = *lapis* (Korčula, Rab, Božava) »olovka, plajvaz« = *lapeš* (Istra) »bjelilo«, deminutiv *lapešić*. Ostaci su iz dalmato-romanskoga: na *-arium* > *-ar*, *-ir* *Labdara* f (otočić, uz Veli otok) = *Labdir*, pl. *-iri* (zamljišta kod Trogira) < lat. *lapidaria*, *lapidarium*. Važan je ostatak iz dalmato-romanskoga i kulturni termin *loplž* m (16. v., Marin Držić, Baraković, Medulin, Volosko, Istra, Pag, Lika) = *loptž*, gen. *-iza* (Rab, Dubašnica, Božava, Ugljan, Istra) = slov. *lopiš* (*-ž*) »1° lonac zemljani ili od lijevanog željeza, bez provlesa, 2° kotlić od zemlje za palentu ili kašu«, pridjev na *-on* > *-an* *lopižan*, radna imenica na *-ar* *lopižar*, apstraktum *lopižarstvo* (Stulić) = *lopiža* f (Vetranie, Dubrovnik, Cavtat, Sridnje Selo, Šolta, Ljubiša) = *lopiža* (Crmnica, Dobrota, Grbalj, Iz) »1° lonac poširi prema dubini, pinjata, kao okrugla teća bez ručica, zemljani sud za kuhanje ili vodu (zemljana zdjela sa 2 ručice, stoji na trpjelji »tronogu« i ne može se objesiti na kamastre)«. Upor. dubrovačku poslovicu: *lopiža se povrijeslom ruga*. Varijanta s očuvanim *α* pred naglasom: *lapiž* (Vrbnik, Krk) = (sa *ρ* > *v* prema *rr*'et.) *lavež* (Marulić u stihu: *svih jistin laveži bihu trbusi njih*) = (zamjena dočetka *-ez* našim sufiksom *-ec*) *lavec* (Volosko, Cres, Iz) = (zamjena sa našim *-ič*) *lavic* (Pula). Zamjena dočetka *-iza* našim sufiksom *-uz*, *-uža* (tip *kaljuža*) *lopuža* f (18. v.) = *lopuž* m (Premantura) »zemljana

poduža posuda, ima povzlo od žice«. Oblici sa očuvanim *p* dalmato-romanski su ostatak od lat. pridjeva na *-eus* (pridjev materije) *lapideus*, *lapidea* (se. *vas*, *olla*), sa *di* > *ž* kao u *modiolu* > *žmulj*. Oblici na *p* > *v* posuđenice su iz mletačkoga (tršč.): mlet. *laveža* (Boerio), tal. *lavecchio*. Značajno je da je u istroromanskom *lupisu* (Rovinj), *lupež* (Pula) hrvatski romanizam *lopiž* ponovno posuđen.

Lit.: ARj 5, 901. 902. 927. 6, 156. Pleteršnik \, 531. Sturm, CSJK 6, 69. Mažuranić 610. ZbNŽ 15, 191. Štrekelj, DAW 50, 37. Ribarić, SDZb 9, 164. Kušar, Rad 118, 14, 22. Hraste, Rad 272. REW⁶ 4899. DEI 2162. 2166. 2187. Skok, Slav. 248-9.

Iapara f (Pančić) »riba abramis brama L.« (Drina).

Lit.: ARj 4, 901. Hirtz, Pisces 193. 204. Fink 35.

Iapat, gen. *-ptá* m (Mikalja, Bella, Stulić) »1° komad, dronjak« = *lapât* (Krk, Baška, Lika, Jačke, 1413) »2° komad zemlje, polje« = (s odbacivanjem sufiksa *-be*) *lap* (Belostenec, Stulić) »plat zemlje« = (sa zamjenom sufiksa *-U* na *-bK*) *lapák*, gen. *-pka* »jezičac u pisku na gajdama« = *lapák*, gen. *-pka* (čakavski, srednja Dalmacija, otoci?) »ploštica«. Deminutiv na *-bk* *lápatak*, gen. *-tka* (Dubrovnik) »1° dronjak, 2° u pí. *lapači*, gen. *lápatačká* m (Dubrovnik) = *lopatke* f (Vuk, Dubrovnik) »tripe«, s radnom imenicom na *-ar* *lápátkor* »koji ih prodaje«. Augmentativ na *-ina* *laptina* f »komad izderane haljine«. Možda ide ovamo i mlinarski termin *lapačke* f pl. (Vuk) »u vodeniце prekaje, one daske na kolu što udaraju vodu, a pribijene su na motoruge«, (sa zamjenom *-í* na *-ica*) *latica* (16. v., čakavci »nekakav nakit na ženskom odijelu« i izvedenica na *-jun* *lapacún*, gen. *-Una* (Lovinac, Lika) »velika pahulja snijega«. Kako ovamo ide bez sumnje rus. *lapoib*, gen. *lapti* »obuča od lika, lipové kore«, treba staviti ovamo *lapčma* (Kosmet) »starinske cipele, prosta duboka obuča« = bug. *lapčini* m, *lapčište* »velike crevlje«. Tu riječ posuđiše i Turci: *lapfin* »mes-tve, koje se vežu vrcama«. Glas *c* mjesto *t* pretpostavlja zamjenu sufiksa na *-bc*, upór. brus. *lapoeb*, *počj. lapec*. Zbog toga bi bilo moguće staviti ovamo i toponim *Lapac*, gen. *Lapca* (11. v., Donji ~, Lika), s etnikom *Lapčanin* i pridjevom *lapačkl* (1448), *Pòdlapac* = *Podlapača* (nastalo od pridjeva na *-j*), selo blizu Udbine pod brijegom, s etnikom *PBdlapčanin*. I pleme se zvalo tako. Značenje bi bilo »komad

zemlje«. Ne može se pomišljati na izvedenicu od *hlap* (v.) zbog toga jer nije potvrđeno sa *h*. Riječ *Iapuo* je praslav., upor. lit. *lotas* »Flick«, *lopyti* »flicken«, arb. *lape* »krpa«. Ie. je korijen *^lop*.

Lit.: ARj 5, 900. 901. 903. 10, 253. Mažuranić 584. Elezović i. 355. Miklošič 160. SEW 1, 691. Bruckner 307. KZ 46, 210. Mladenov 270. WP 1, 430. Jagić, ASPH 2, 397. Meringer, IF 17, 161. GM 237.

Iapištov m = *lapišdo* — *lapist* (Ašanja, Kupinovo, Zemun) »ptica phalacrocorax pygmeus, vranac, gujinac, pelecans carbo«.

Lit.: ARj 5, 902. Hirtz, Aves 251.

Lapkát m (Pašman, 17. v.) = *Lavkát*, etnik *Lavkačane* (Sali), ime otoka koji se danas zove *Vrgada*, etnik na tal. *-ino Vrgadini*. Danas je naziv *Lapkát* posve istisnut od mlet. *Vergada*. Oba oblika i stari hrv. *Lapkát* i mlet. *Vergada* potječu od lat. pridjeva *rubricus*, proširenog na *-atus*: *rubricata* (se. *insula*), kod Porfirogeneta Λουμβυζάτων, koji predstavlja grecizirani izgovor zadarskih Romana u polovini 10. v. (s umetnutim *m* pred labijalom, upor. dumbok) = *Lubricata* (1096). [Pridjev *rubricata* dao je s jedne strane, preko mletačkoga, sa *k* > *g* *Levigraeae insulae* (potvrđeno 998) > *Vrgada*, a s druge strane s očuvanim *k*, preko *ru-* > *Lubricata* (potvrđeno) > **lbbbrkat* > **hbkat* > **hpkat* > *Lapkát*. Poimeničen *f rubricus* je internacionalna riječ *rubrica* (15. v.) iz crkvenog latiniteta, kod Kraljića prevēdenica: *po općinskoj razumnosti crljenice misala*. Pridjev *rubricus* je izveden s pomoću nenaglašenog sufiksa *-leus* od lat. *ruber* »crven«. Odatle s pomoću lat. *-ina* (por. *helvus helvina* > *arvina* Puglia) *rubrlna* (se. *uva*) > *brina* f (ŽK) »crvenkasto grožđe« = *brina* (Hrvatska) »nekakva vinova loza« koja se zove i *imbrina* »rother Portugieser«, također slov. *imbrina*. S istim sufiksom je kslat. *rubinus*, od glagola *rubere*, > *rubin* (16. v., Marulić), deminutiv *rubinié* (1466, Dubrovnik), internacionalna riječ.

Lit.: ARj 14, 211. 213. Skok, Slav. MO-MI. REW⁶ 7405a. Aebischer, VR 2, 353-360. Jurišić, Rad 293, 235-242.

Lapor m (sjeverna Hrvatska) »marga, Mergel«. Tu je riječ uveo Šulek u naučnu terminologiju za vrstu zemlje. U slov. *lapor* »isto«, s pridjevima *laporast*, *lapomat*, *laporjev*. U slov. postoji još varijanta sa *b* mjesto *p*: *labora* f = kol. na *-je laberje* n »Schutthalde, Geröllhalde«. Na Krku je *lopár* m »zapušteno

zemljište gdje je prije trsje raslo, uopće pusto zemljište«, tako već u Stašićevoj notarskoj knjizi. Nije isključeno da ovamo ide i toponim *Labor* u Hrvatskom zagorju. Upor. mađ. *Laborec*, *Laborcz*, *Laborfalva*. Radi se zacijelo o praslavenskoj i predrimskoj riječi *albarus*, u kojoj prema predrimskom *Alpes* može da postoji varijacija *p* / *b*. Ta je u vezi sa galskim *albuca* »mergelartige Erde«, sve izvedenice od keltskog korijena *alb-* — lat. *albus*, *albarus* znači u zapadnoj Romaniji »Weisspappel, topola«, **albaris* »bjelkast«. Upor. još toponim *Alber* 1211 (Kos, *Gradivo* 5, 186), gradina *Lopar* u Hrvatskom primorju, koja seže u rimsko doba. Slog *la-*, *lo-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. *Labin*, *Lom*.

Lit.: ARj 6, 902. Mažuranić 607. 610. Pleteršnik 1, 494. ZbNŽ 16, 283. REW⁶ 325. 317. 318. FEW 59. 60. 61. DEI 107.

lapot m »nasilna smrt staraca«. Ako stoji upoređenje s lit. *alpti*, *alpstu*, *alpau* »verschmachten, ohnmächtig werden«, *alpnas* »schwach«, slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sufiks *-at* (v.) dolazi obično kod onomatopeja.

Lit.: Medić, GISND 15/16, 349-352. (cf. *Īp* 23, 362). ZbNŽ 26, 257-275. (cf. RES 9, 191). Paudler, WuS 17, 48-51. WP 1, 92. Jagić, ASPH 7, 396.

lapsan m (Slavonija) = *hlapsl* »Knieriemem«. Od mađ. *lab* »noga« i *szj* »remen«. Prvi oblik pokazuje *n* u dočetu koji je mogao nastati iz disimilacije / - / > / - n. Drugi je germanizacija mađarske riječi. Slavonski je oblik došao preko njemačkoga.

Lit.: Jagić, ASPH 35, 318-319.

lapuša f (Pančić) »(botanički termin) sladun« (v.).

Lit.: ARj 5, 903.

larad, gen. *larda* m (16. v., Dubrovnik, Dalmacija), deminutivi na *-bc* > *-ac* *lârdac*, gen. *lârca* (Stulić), na *-ič* *lardič*, na *-ica* *lârdica* (16. v., Dubrovnik) »kriška slanine« = (očuvan tal. *-o* i identificiran s našim neutrumom, upor. *libro*) *lardo* n (Dubrovnik, Cavtat) »slanina, špek«. Denominai na *-ati* *lardati*, *-âm* impf. (Bella, Stulić) (*na-*), na *-va* *nalarđavati*, *-am*, pored *nalarđiti*, *-im* (Stulić) »natopiti rastopljenom slaninom«. Od tal. *lardo* »isto« < klat. *laridum* > vlat. *lardum* > gr. *λάρδος* > ngr. *XapSí*.

Lit.: ARj 5, 903. 7, 411. Budmani, Rad 65, 164. REW⁶ 4915. DEI 2169.

largo (Perast, Dubrovnik, Cres, Vodice, Smokvica na Korčuli) pored *largo*, prilog »daleko« (npr. *stoj largo od mene*), također s privedlozima iz *larga* (Korčula), na *largo*, *iz larga*, *z larga* »izdaleka«, komparativ *largije*, pridjev *larg* kod Hrvata u južnoj Italiji. Denominai na *-ati* *odlârgati se*, *-âm* (Perast) »odmaći, udaljiti se«, na *-ariti* *olârgári se* (imperativ, Dobrota) »odstrani se od mene«. Balkanski talijanizam (tal. *largo* »širok« < lat. *largus*, prijenos značenja na *longe*): arb. *large* = *lark* (Gege) »weit, fern«, ngr. *ἀλάργου*, *ἀλάργα* > tur. *alarga*.

Lit.: ARj 5, 458. 903. 8, 606. Ribarić, SDZb 9, 163. REW⁶ 4912. DEI 2169. Wędkiewicz, RSI 6, 233.

larva f (Belostenec) »obrazina, krinka, krabonosica, maškara«. Učena riječ lat. > tal. *larva* (14.), riječ možda etruščanskog podrijetla, koja stoji u vezi sa *Lar*, pi. *Lares* »domaća božanstva« (v. dubrovačko *Leró*). Glede predrimskog (predlatinskog) sufiksa *-ua* upor. *Minerva*, toponim *Kastav* < *Castua*, *Budva*. Preko njem. *Larfe* > slov., hrv.-kajk. *lâfra*, *larfa* (Krašić) f »isto«.

Lit.: ARj 5, 903. Pleteršnik 1, 495.

lasica f (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-ica*, »1° mustela vulgáris, nevjestica, bug. nevestulka, ngr. *nifítsa* (od *vúμφη*), tal. *donnola*, 2° (prenosi se na ribu) tal. *pesce donnola*. Hipokoristik *lasa* (Vuk), također preneseno na kozu, »žensko spolovilo«. Deminutiv na *-ica* *lasičica* (Vuk), na *-ič* *lasičić* — *lasić* »mlado«, na *-bc* *lasac*, gen. *lasca* »vo«, na *-bk* *lasak*, gen. *laska* »pas«. Pridjev na *-bn* *lâsan*, gen. *-sna* (Dobroselo, Lika) je ime jarca, na *-ost* *lâsast* (Vuk) »subjelast«, u ž. r. ime kozi. Na *-onja* *lasonja* (Bastaji) »lasast jarac«. Na *-ko* *lasko* (Lika) »lasast pas«. Na mađ. *-o* > *-ov*: *lasov* »lasasta domaća životinja, pas, prasac«. Na *-inja*: *lasinja* (Šulek) »biljka 1° lithoperum L., 2° toponim«. Dolazi i s prefiksima *pod-*, *u-*: *podlasica* (Mikalja, Stulić) = *podlaska* (Vodice) »lasica«, s tim sufiksom i u slovačkom; *ulasica*. Pavlinović ima denominai *nalasnuti* »mēknuti kao lasica«. U ie. jezicima nema naziva koji bi odgovarao slavenskom. U bal-tičkim jezicima postoji pridjev koji bi odgovarao: lot. *löss* »žut (o konjima)« i polj. *l-ty* »proždrljiv« = ukr., rus. *lasyj*.

Lit.: ARj 5, 904. 906. 908. 7, 411. 10, 253. Ribarić, SDZb 9, 174. Miklošič 160. SEW 691. Bruckner 307. Mladenov 270.

laska f (Mikalja, Stulić, Belosteneć) »alosa vulgáris, ciupea, telestes Agassizü«. Od tal. *lasca* »leuciscus roseus«, riječ longobardskog podrijetla *aska (njem. *Äsche*) sa sraštenim članom, arb. *laskh 'i* »Barbe«. Ovamo možda zamjenom dočetka -ka našim sufixsom -ica *lasica* »riba petromyzon fluviatilis«, v. *lasica*.

Lit.: ARj 5, 904. DEI 2172. GM 238.

laskac m (Duga Resa, Hrvatska) »nemiran živ dečko«. Upor. *laskuč* pored *laskuc* m (Kosmet) »beskućnik, propalica«.

Lit.: ARj 5, 904. Elezović 2, 525.

laskat¹ impf. (južni čakavci) »goniti mazgu i tući je da brže ide«. Upor. *al ga je lasiknal po glavi* »udario« (Volavje kraj Jaske). Ovdje je *lasiknati* »zabljesnuti« = *lasice se* (Krašić) »bljeska«, glede kojeg upor. *laskatati*, v. *laskat¹*.

Lit.: ARj 5, 906.

laskat², pridjev na -at (17. v., jedna potvrda) »svjetao«, proširena na -bn *laskatan* »isto«, poimeničen u maskulinumu *laskat* (17. v.) »sijevanje, munja«, denominal na -ati *laskatati*, -ām pored -ćem (17. v., također slov.). Osnova *lask-* nalazi se još u *laskati*, -ām (čakavac, 17. v.) »laskatati«. Zbog homonimije sa *laskati* »adulāri«, taj je djelomice propao. Očuvao se u Vodicama (Istra) *laskati se* (za-} »sijevati bez groma, wetterleuchten«. Tu ne postoji *laskati* »adulāri«. U Krnici, Marčani (Istra) i hrvatskim kolonijama u južnoj Italiji proširen na -itati: *laskítati*. U svim slavinaama nalazi se pf. *lasnuti*, -em (*skn* > *sri*) »sinuti«. Vokal *a* je nastao iz poluglasa ь, koji prema samoglasu *a*, što sljedi, varira sa ǫ. Upor. bug. *laskam*, slov. *Ieskati se*, *leséi* (Cres), rus. *lošk*, polj. *lśnić sieć*, stpolj. *Iszezeć*. Praslav. je korijen *laskā. Sa prijevojem duljine ǫ > u > y > i upor. steslav. *úlyskati se*: *liskati*, -ām »blijeskati«, *liskàtnuti*, *liskatnēm* (16. v., Dubrovnik), *lisketati*, -cem (Belosteneć) = *liskatati* (16. v.), *liskati se* (ugarski Hrvati). Deminutiv na -bc *lašćac*, gen. -aca (Istra, čakavski) »(metafora) oko«. Od osnove *lask-* neologizmi: *laštilo* »biks < Wichs«, *lastina* »politura[^] Inhoativ na -ėti: *lašćati se* (Vrančić) = *lašćiti* (se), -im »sjati se« = (sa umetnutim *r* poslije *st* upor. *protrica* ŽK prema štokavskom *prošćać*) *lustriti se* (18. v.) = *lastet*, -im (Kosmet) pored *IjāStlt* = *lešcet se*, *lešć* (Cres) = *lisciti* (prijevoj *y* > *r*) (ugarski Hrvati). Praslav. *hskī nastalo je od **Hk-* raširenjem s pomoću inhoativnog sufixsa -sk. Isti se korijen nalazi još u *luća*, *luna* i *lisast* (v.); **Hk-* je

niži prijevoini štēpen tih riječi. Upor. lot. *laistīties* »sjati se« i lit. *lipst* »gori«.

Lit.: ARj 5, 905. 918. 6, 32. 109. Elezović 1, 357. Ribarić, SDZb 9, 162. Tentor, JF 5, 212. Miklošič 178. SEW 1, 750. Holub-Kopečny 202. Bruckner 302. KZ 56, 206. Mladenov 282.

laskati¹, -ām impf. (Dalmacija, Pavlinović) »(nautički termin) jedro laska kad se uvija i hoće da naduši na drugu stranu« = (*sk* > *š k*) *laskati*, -am impf. (Dubrovnik, Vodopić) (po-) »popustiti«. Od tál. (mlet.) *lascare* »allentare una fune«, *allascare*, denominal od pridjeva *lasco* < vlat. *lascus* < kllat. *laxus*, sa neobičnom metatezom *x* > *se* izazvanom analogijom prema *cascus*, *vascus*.

Lit.: ARj 5, 906, 918. 10, 589. REW² 4918. DEI 2172. Rosamani 527.

laskati², -ām impf. (Vuk) (*ob-*) = (sa *s* > *c* pred suglasnikom, upor. *ckvare*) *läckati* (Vuk) = *läckat* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav., »adulāri, ulagivati se, šmajhlati (germanizam hrvatskih gradova), uvlačiti se u stražnjicu«. Postverbal *laska* f (Budinić, jednom kod Vuka) rjeđe se upotrebljava, u steslav., češ., polj. i rus. »ljubav«. Pridjev na -av *laskav* (i u drugim slavinaama), poimeničen na -bc *laškvavac*, gen. -avca m (17. v.) prema f *laškvavica*, raširen na -bn *laskáván* (17. i 18. v.), koji nije prodro. Na -lac *laskalac* m prema *laskalica* f (Stulić) = na -telj *laskatelj* (Stulić). Unakrštenjem sa *last* (v.) stvoren je pridjev *lastiv* »laskav« i denominal na -isati *lastisati* (Vuk, upor. *hvalisati*) pored *laštiti*, -int »laskati«, *lašćiti se* (Vodice) = *lastu se* (Kastav) »ulagivati se«. Baltoslav. osnova *lask-* nalazi se u lit. pridjevu *loksnus* »čuvstven, nježan« < ie. *lask-nus, lot. *laksība*. Ie. korijen **las-* »gierig, lascivus (kod nas internacionalni pridjev *lascivan*), mutwillig, ausgelassen« raširen je formantom -qo, u grčkom na -to λάστη. Upor. arb. *larunj* »laskam«. Veoma je vjerovatno Brücknerovo mišljenje da je i ovdje osnova *la-* koja je i u *ulagivati se* (v.), *lagoda*. Ta osnova dolazi u prijevoju *le-* u *lijen* i u njem. *Lust*.

Lit.: ARj 5, 904. 862. 915. 8, 386. Elezović 1, 356. Ribarić, SDZb 9, 162. Miklošič 160. SEW 1, 691. Holub-Kap.ečny 199. Bruckner 290. 307. KZ 51, 240. Trautmann 150. WP 2, 386. Mladenov 370. Vaillant, RES 12, 89-90. Joki, Unt. 205. IJb 10, 164 (cf. Barić, AA 1, 138., br. 20). Scheftelowitz, KZ 56, 200. Kiršte, ASPH 12, 309. Boisacq³ 581-582. Buga, RPV 71 (cf. IJb 3, 150). Ljapunov, IzvORJAS 31, 31-42 (cf. IJb 12, 261). GM 235.

lâst¹ f (Vuk, Marulio), praslav. *lbstb, »lakoća, komodnost, besposlica (protivno *trud*, *muka*)« (*ob-*), kadikad u amplifikaciji u *lasti i slasti* »u bogatstvu«. Pridjev na -bn *lâs(t)an*, *lâsna* (Marulić, 14. v.) »lagan, besposlen« (bug. *lesen*), prilog *lasno*, poimeničen na -oca = -ost *lasnoća* (17. v.) = *laskoća* prema *lakoća* (17. v., jedna potvrda) = *lasnost*. Rumunji posudiše prilog: *lesné* (sa -e prema *calare*). Deminutiv na -bc *lâstac*, gen. *lasca* m (Vuk, Bačka) »last«. Apstrakta na -ina *lastina* (18. v.) = na -stvo *lastvo* n (Pavlinović). S promjenom *s* > *š* prema komparativu *lašnje*: *lašnjina* (18. v., jedna potvrda), prema tome *lašnjóca* (18. v.) = *lastina* (Pavlinović) = *lašćina* (18. v., Pavlinović) »solliievo«. Denominai na -ovati: *lastòvati*, *lastujēm* (16. v.) »besposličiti« (*na-se*). Kako se vidi iz bug. *lešten*, rum. *lesne* i iz so *les* (Povardarje) »s lakoćom«, α je nastalo iz β. Vjerovatno je Osten-Sackenovo izvođenje od osnove *Ibgzk* (v.) sa sufixsom -5i: *lbkstb.

Lit.: ARj 5, 908. 910. 907. 8, 389. Petrović, JF 17, 289. Miklošič 179. SEW 1, 755. Mladenov 273. Vaillant, REB 3, 252-254 (cf. IJb 23, 354). Iljinski, IzvORJAS 23, 125. si. (cf. IJb 8, 207). Osten-Sacken, IF 17, 189-197.

last², gen. *lasti* f (najprije u tekstovima pisanim u crkvenom jeziku, na zapadu u *Mirakulima*, u narodnom govoru Pranjani, Rudnik, Srbija), sveslav. i praslav. *hstb, »prijevera, lukavstvo, laž«. Zbog homonimije sa *last¹* (v. gore) nestale su u književnom i saobraćajnom govoru obje riječi, zajedno s izvedenicama. Književnici, kao Đalski, upotrebljavaju posudenicu *prelest* f »volupté«. Radna imenica na -bc *lastac*, gen. -sca (steslav. i rus.) »lažac, laživac«. Pridjev na -bn *lastan* = na -iv *lastiv* (upor. rus. *lestivij*), poimeničen na -bc *lastiveo* (Vrbnik, Krk), proširen na -bn *lastivan* »laživ, varav«. Denominai *lašćiti* (se), -im »varati«, s prefiksom *prelašćiti*, *prelašćim* (Vuk) »prevariti«, s pridjevom *prelastan* (Obradović) i iterativem na -va- *prelašćivati*, *prelašćujem* (Vuk), *prelastitelj* (Popović) »Betruđer« = *prelbnik* (16. v.) od steslav. *preštstb* »prijevera«; na -ovati *lastòvati* (16. v.) »varati, lagati«. Rumunji posudiše *a prilesti*, -osti »verführen«, na -bc *prilestet* m prema f -teafa »Verführer«. Vokal *a* je nastao iz β, upor. bug. *last*, češ. *lest*, polj. *leśé*. Praslav. posudnica iz got. *lista*, nvnjem. *List*. Ali se dopušta i mogućnost prasadstva (Kiparsky). Njemačka riječ je u prasadstvu sa *lijeka* (v.) i *lihi* (v.). Ie. je

korijen **leis-* »Spur«. Gotska riječ nalazi se kao posudnica i u romanskim jezicima. Vrlo je vjerovatno da ovamo ide i »nadimak pjesmi sastavljenoj za smijeh i maškaru« *lastrica*[^] koji je zabilježio Pavlinović (srednja Dalmacija). Glede umetnutog *r* v. *lastra*, a glede *str-* > *str-* oštar.

Lit.: ARj 5, 908. 919.11, 577. ZbnŽ 5, 83. Miklošič 179. SEW 1, 755. Holub-Kopečny 203. Bruckner 296. Mladenov 282. Hamm, KZ 67, 125. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 348. sl.). Kiparsky 207. WP 2, 404. Meillet, IF 26, 200. Hirt, PBB 23, 334. REW² 5083a.

lâstar, gen. -dra m (16. v., Vuk) »mladi listić na lozi«, bug. *lâstar* i s promjenom dočetka *lastun* i *lastina*, što dokazuje da se -ar osjeća kao slavenski sufixs. Tako je stvorena nova osnova, od koje opet denominal na -ati *lâstati*, -ām impf. (Vuk) »listati« (subjekt *loza*). Gubitak *v* nalazi se ne samo u hrv.-srp. i bug. nego i u rum., arb. *lâstar* »Spross«, i u tur. *lastaria* pored rum. *vlâstar*, arb. *vllastar* > *filastar* »Spross, Keim, grüner Zweig«. Gubitak početnog *v* nije nastao kao u slov. *Lah* < *vlah*, *ladanje* (hrv.-kajk.) < *vladanje*, možda preko mrskoga, gdje nema druge mogućnosti nego proteza *i-* (upor. *iflak* < *vlachb*). Balkanska riječ grčkoga podrijetla, ngr. βλαστόρι (deminutiv od βλαστός), ušla u balkanske jezike preko manastirskog vinogradarstva i vrtljarstva. Na zapadu je nepoznata.

Lit.: ARj 5, 914. 915. Miklošič 161. SEW 1, 692. GM 476. Vasnter 88. Jokl, IP 44, 34.

lastavica f (Vuk, Kosmet, ŽK) = *lastavica* (Vuk) = (s umetnutim *r*) *lastrovica* (Novaiaja, Pag), sveslav. i praslav., »1° hirundo, 2° (metafora) rogovi u kuće za sljeme (Crna Gora), 3° morska riba exocoetus volitans (Primorje, Crna Gora), 4° (stolarski izraz) jama u špice u glavčini kola, krajevi od kuke u kola (Kosmet, Drsnik), prema *lastac* m (Vrčević) i *lastarka*«. Oblik sa *o* mjesto *a* je sveslavenski, *a* je hrv.-srp. inovacija koja nije prodrla u sva narječja. Hipokoristik *lasta*, od kojega se izvedenice prenose i na domaće životinje: *lastoš(a)* »ime jarca«, *lastuša* »ime kozic. Bez sufixsa -ica, koji je također sveslav. i praslav., u Ranjine *lastava*. Odatle *lastovka* »biljka«. Deminutivi na -ica *lastovičica*, na -ič *lastovčić* pored *lastavčić*, *lastić*, *lastavić* »mlado«. Pridjev na -in *lastin* (Vuk), na -bn *lastovičin* (14. i 15. v.), poimeničen na -jak *lastovičnjak* (Vuk) »1° svrdao kojim se vrti kad se grade lastavice

na glavčini, 2° biljka vincetoxicum, rus. *lastovec*, na *-ski lastovačkl*, na *-ji lastovičji*. Kol. na *-jad lastovičad*. Na *-jarka lastavičarka* (patka). Denominal na *-iti lastovičiu* (Vuk) »gradići lastavice na glavčini«. Bez paralele u ie. jezicima. U slovenskom dobiva još *h hlastavica* (upor. *Maštati*, v.), u češkom *v vlaštovka* pored *laš'ovka*. Dodaci *h-*, *v-* su mlade inovacije, upor. 'polj. *jaskółka* je sufiks *-un*, koji se nalazi u slav. -rus. redakciji *lastunb* i u rum. *lăstun*. Miklošič upoređuje sa lit. *lakstyti*, *lakstau* »umher fliegen«, *lakstus* »brz«, Rozwadowski sa ir. *los* = bret. *lost* »rep«, Fraenkel uzimlje osnovu od *letjeti*.

Lit.: ARj 5, 909. Elezović \, 355. Hirtz, Aves 252-253. Miklošič 161. SEW \, 692. Holub-Kopečný 419. Bruckner 200. Mladenov 271. Mayer, KZ 66, 95. Fraenkel, ZSPH 11, 45-50. Machek, ZSPH 20, 29-51 (cf. RES 26, 147).

lastva f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »skača, zaskok, mjesto među ratovima (rtima, puntama), gdje što raste«. Identičan s time bit će toponim *Lăstva* (Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora). Vjerojatno od korijena glagola *laz-iti*, sa sufiksom *-Iva* kao *ljestve* (v.).

Lit.: ARj 5, 917.

lasulja f (Šulek) »biljka cuscuta epithimum«. Možda isto što morska životinja *vlasulja* (v.).

Lit.: ARj 5, 917. Šulek. 512.

laščet divlji m (Hvar) »biljka ornithogalum umbellatum L.«. Deminutivi na *-bk*: *laščetak luk* (Pavlinović) »vrsta divljeg luka«, na *-ica laščetica* f (Vis) »andropogon pubescens«. Možda je od lat. *ascalonia* > fr. *échalotte*, tal. *scalogno* sa romanskim članom *l'* i zamjenom *-alogno* sa romanskim deminutivnim sufiksom.

Lit.: ARj 5, 917. REW* 694. FEW 1, 151. si. DEI 3366.

lastra f (Krašić, Hrvatska) »Kopfteil des Bettes, zlákanja (ZK)«. Zacijelo isto što slov. *lasta* »Leiste«, sa deminutivom na *-ica laštica*. Glede umetnutog *r* poslije si upor. *prostrica* (ŽK) prema štokavskom *prošćac* i tal. *listra* pored *lista*. Od njem. *Leiste*, stvnjem. *lista*, posuđena i u romanskim jezicima. Glede zamjene njem. dvoglasa *ai* > *a* upor. *rătalj* (v.). Upor. još toponim *Lastre* f pl. (Istra).

Lit.: ARj 5, 919. Pletersnik 1, 501. REW* 5083.

lata f (Krtole, Potomje, Šibenik, Rab, Božava, Molat, Cres) »1° pleh, lim, 2° limena kanta«. Odatle na rom. augmentativni sufiks *-one* > *-un*: *Illun*, gen. *-una* m (Perrast, Dubrovnik, 17. v.) = *laiun*, gen. *-una* (Cres, Vodice) »mjed«. Varijanta s aferezom člana i nejasnim *α* > *o* (upor. *lotun* u Pimontu) kao u tal. *ottone* > *otun*, gen. *-una* (Rab, Božava) »mjed, mesing«. Od germ. > srlat. *latta*, nvnjem. *Latte*, sjeverno-tal., mlet., lomb. *lattone* (1585). U *latone* = *ottone* miješa se (unakrštava) i ar. *latan* »bakar« > tur. *altan*. Germ. *latta* nalazi se i u staroj posudnici *letva* (v.).

Lit.: ARj 5, 925. 9, 457. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. Tentor, JF 5, 212. Ribarić, SDZb 9, 163. REW² 4933. DEI 2178. 2181. 2707.

íútak, gen. *-tka* m (narodna pjesma) »nešto izatkano, tkanje, Stoff, Zeug«, deminutiv na *-šb* od sveslav. i praslav. *lata*, na *-ica latica* (Vuk) = *latica* (Kosmet) = *latica* (Istra, Vodice, ŽK) »1° klinčić u košulje pod pazuhom, 2° biljka ovsik, divlja zob, bromus arvensis«. U ostalim slavinama bez deminutivnog sufiksa *-ica*. Arbanasi posuđiše *rreckē* (veza nejasna). Na *-juh*: *laćuh*, gen. *-uha* (Vuk, Risan) »odsječena loza sa nekoliko grozdova«. Ista riječ sa zamjenom *-h* > *-n* (upor. *fěrtun* < *Fürtuch*, i *kožun* ŽK < *kožuh*) *laćuni* m pl. (Vrbnik, Šulek) »cyclamen europaeum L.«. Upor. bug. *latina*, *latinka*, *latince* pored *latif* (v. *latifa*) »Kresse, Kapuzinerkresse«. Upor. *latinka* (Šulek, Gospić) »bellis pérennise. Tu se radi i o unakrštenju sa *Latinin* (v.). Prema Brückneru od *lat-* u *latiti* (v.) i češ. *látati* »křpiti, rapiécer, ravauder«. Kako se *latok* nalazi u Vukovoj narodnoj pjesmi, ne može biti posuđenica iz češ. *lalka*.

Lit.: ARj 5, 864. 919. 922. Miklošič 161. SEW 1, 693. Holub-Kopečný 199. 200. Bruckner 307. Mladenov 271. Maretić, Savj. 48. Iljinski, RFV 73 (cf. IJb 8, 207). Matzenauer, LF 9, 190. GM 373.

latifa f (narodna pjesma) = *latif* m (Kosmet) »(cvijet) dragoljub«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *latif* »aimable«) iz botaničke terminologije: bug. *látif* pored *latina* »Kapuzinerkresse«. Pridjev na *-ov* *latifov* (*lis*) (Kosmet). Kako se iz bug. *látif* pored *latinka* vidi, radi se o unakrštenju arapske i hrv.-srp. riječi. V. *latak*.

Lit.: ARj 5, 920. Elezovic 1, 356. Bernard, BSLP 44, 98. Vaillant, RES 25, 124. Mladenov 271.

Latin m = (s individualnim *-in* kao *Srbín*) *Latinin* m (Vuk, Crna Gora) = (na *-janin*) *Latinjanin* (jedna potvrda) = (na *-bc* > *-ac*, mocija prema f) *Latinac*, gen. *-nca* (14. v.) »1° čovjek rimskog zakona, katolik (Crna Gora, Bosna, tako i tur., bug. i arb., balkanski turcizam), 2° opreka Vlahu, 3° čovjek obučen u talijansko odijelo, Talijan, 4° vrsta vinove loze (*latin*, Samobor), 5° (16. v.) prijevod na *latinski jezik*, 6° toponim«, prema f *Latinka* (16. v., Vuk) »1° Talijanka, 2° vrsta kruške, 3° kod pravoslavaca, žensko ime, 4° biljka (upor. bug. *latina*, *latinka* »tropaeum majus«), prošireno na *-yii* *Latmkinja*, hipokoristik *Láta* (narodna pjesma). Pored toga što je taj etnik u većini slučajeva učenog podrijetla, na istoku turcizam (bug. *latinin*, *-ineč* m prema f *latinka* »katolik«), u Istri je *Latini* m pl. prema *Latinka* f pučki naziv za Istroromâne u Rovinju, Vodnjanu, Balama, Galežanu, Sezanu, ovako potvrđeno 1820 (Stanković), danas kod Kastavaca. Nadimak je njihov *Bumbari* nepoznatog slav. ili rom. podrijetla. Pridjevi: *latin* (16. i 17. v., prema *lotinus*), na *-bsk latinski* (Vuk), poimeničen ž. r. *Latinska* »1° zemlja, 2° toponim (Kragujevac, možda za *Rumunje* ili ostatak dubrovačkih kolonista)«. Antroponimi *Latinić*, *Latinčić*, *Latinović* (hrv.-kajk., pravoslavci). Deminutiv na *-če* *Látince*, gen. *-eta* (bug., također pored *Latinenče*). Kol. na *-ija Latinija* (Vuk, narodna pjesma), na *-čad* < *-bc* + *-jad Latinčad* f, na tur. *-luk Latinluk* (dio Sarajeva gdje su stanovali katolici). Na *-as latinas*, gen. *-asa*. Na *-ica latinica* »latinsko pismo«. Apstraktum na *-bstvo latinstvo*. Denominal na *-iiti latiniiti*, *latinim* (Vuk, Boka) (*po-*). Nalazi se u svim slavinama kao i u stoslav. Pogrešno zaključuje Budmani odatle da je praslavenska posuđenica. Od lat. *lotinus*, pridjev na *-Inus* za etnike od horonima *Latium*.

Lit.: ARj 5, 919. 922. 924. Ribarić, SDZb 9, 6. Stanco vich, *L'aratro*, Venezia, 1820, str. 9. Miklošič 161. SEW 1, 693. Bruckner 305. Mladenov 271. GM 238-239. REW² 4927.

latiti se, *-im* pf. (Vuk, Cres, Hvar, slov.) (*do-*) »1° uhvatiti, uzeti, spopasti, zgrabiti, 2° baciti (Cres)« = *latiti se* (*posla*, Vodice), *razlatiti* (Vetranie, Stulić, Rosa, Andrijašević) »raširiti«, *latit* (*po-*, *iz-*) (Korčula) »potjerati« = *letit* (Lumbarda, *e* = *a*) »tjerati«. Iterativ na *-a*: *laćati* (*se*), *-am* (Vuk), na *-ěva*- *laćevati*, *-ujem* (objekt *fiice*, *fiičine*, Istra). Za varijantu *α-o* (prijevoj?) *latiti se* (*posla*, ŽK, Krašić) =

slov. *latiti se*, upor. polj. *lotok* »korytko«. Hrv.-srp. i slov. riječ.

Lit.: ARj 5, 864. 924. Ribarić, SDZb 9 163. Kušar, NVj 3, 338. Tentor, JF 211. Pletersnik 1, 502. 533. SEW 1, 694. Bruckner 307. 312. KZ 48, 217. Matzenauer, LF 9 190.

látov m (Vuk, Srbija, slov.) »carinski nadglednik«. Pridjev na *-jev látovljev* (Vuk), poimeničen na *-ica látovljeva* (Vuk) »žena njegova«, na *-ski látovski*. Antroponim: prezime na *-ljević*. Od madž. *látá*.

Lit.: ARj 5, 925. Miklošič 161. SEW 1, 694.

laut m (17. v.) = *leut* (15. v. — 18. v., dubrovački pisci) = *lèvut* (16. v.) = *tjüt* (Mrnavić, Voltiđi) = *lutnja* (19. v., ne zna se gdje se tako govori, upor. polj. *lutnia*, češ. *lutna*, rum. *ljutnja* < polj. *lutnja* preko srvnjem.) »poveča tambura«. Odatle na *-ar leutar*, gen. *-ara* (16. v.) = na *-as leutáš*, gen. *-asa* (15. v., Marulić). Pridjev *Uutskí*. Denominal na *-ati leütati*, *-am* impf. (Dubrovnik) »udarati u leut«. Nalazi se još u slov. *lávta* (< nvnjem. *Laule*, stvnjem. *lüle*), *lávlar*, gen. *-rja*, bug. *lauta*, arb. *lahule* f »gusle«, rum. (Erdelj) *lăută* pored *a lăută*, *lăutar* = *lăutas*, ngr. λαούτα. Ista riječ dobila je na Mediteranu i Jadranu značenje »vrst lađe«: *Iegul* m (Cres, Veli otok), *leüli* ili *gaele* (Muo), *levüt* (Vis, Zore) »ribarska lađa«, *leüt* — *lèvut* (Božava, Baraković) »barca larga«. Potječe od ar. *a'ud* »drvo«. Za značenje »lađa« upor. tal. *legno* < lat. *lignum* u istom značenju (*al* je arapski član). Arabizam je došao preko Španjolske i raširio se po čitavoj Evropi, svagdje sa gubitkom početnog *a-* od člana. Balkanski oblici stoje u vezi sa prov. *laut* i tál. *leütó*, *Kuto*. Značajan je oblik *lapat*, gen. *-ptá* = *lapt* (Belostenec) »leut, lyra, dicitur etiam vulgo testudo«, koji Budmani izvodi iz njem. *Laute*. To može biti samo preko slov. *lavta* f, što se osjetilo kao gen. *lavta > *lapta, od čega je stvoren novi nominativ *lapat*. Upor. *libac*, gen. *lipca* (Liješće, Lika) < *blě* ṽ.

Lit.: ARj 5, 901. 6, 22. 23. 25. 88. 229. Tentor, JF 5, 211. Pletersnik 1, 388. Miklošič 161. SEW 1, 696. Holub-Kopečný 211. Bruckner 304. Vasmer 2, 79. Mladenov 271. REW² 30. 388. FEW 79. Lokotsch 160. 2127. Tiktin 985.

ISv, gen. *láva* m (Vuk) = *laf* (Crna Gora Njegoš) prema f *lávica*, sveslav. i praslav, *lō ṽ, »1° leo, arslan, 2° antroponim (nije narodan, nego prema lat.)«. Pridjevi na *-ski*

lavskī = *-ovski lavovski*, na *-ov Iavou* (upór. polj. toponim *Lwów* = ukr. *Lwiia*), na *-ji lavlji*, na *-oviji lāvovlji*, na *-ast lavast*. Deminutivi na *-bc lavac*, gen. *-vea*, na *-r'c' JIbc'* (16. v.), na *-ovíe lavović* (narodna pjesma), na *-če lavče*, gen. *-eta*, s koi. na *-od lavčad*, gen. *-i* i augmentativna na *-elina lavčatina* »lavska koža«, na *-čič lavčić*, na *-ica lavičica*. Augmentativi *lavětina* (18. v.), na *-ina lavina* = biljka *lava* = *lavina* = *lavska noga*. Kol. na *-e tóuZ'í n* (Kavanjin). Hipokoristik *lavo*. Antroponimički neologizam *Lavoslav* je krivi prijevod od njem. *Leopold* = u narodnom govoru *Paide*, *Földiē* (ŽK). Vokal *a* je nastao iz 0. Generaliziran je u deklinaciji jer ne postoji početna suglasnička grupa *lv* (osim unutar riječi, upor. *balvan*). Kao *slon*, iako nije živio u pradomovini, postoji u svim slavina prema narodnoj fonetici. Uzimlje se bez potrebe da je posuđenica iz got **liwa* < gr. *λέων*, gen. *-ovtoč*. Paralela je za takvu posuđenicu *velpbd* »kamila« < got. *ulbandus* < *elephantus*. Mora se pak dopustiti i mogućnost da je već u pradomovini riječ bila u običaju u životinjskom eposu. Zbog toga je moguće i Oštirovo mišljenje da nije posuđena iz nepotvrđenog gotskog oblika, nego da je praslavenska. Kako lat. *leo* potječe iz staroegipatskoga, riječ je mogla postojati i u pravropskom supstratu, odakle je ušla i u germ. i slav. kao i u ie. prajezik.

Lit.: *ARj* 5, 865. 930. *Miklósiē* 179. *SEW* 1, 755. *Holub-Kopečni*/ 203. *Bruckner* 296. Oštir, *Symbolae grammaticae Rozwadoiaski* 2, 295-379. *Mladenov* 271. *Boisacq* 575. Charpentier, *KZ* 46, 176-177. Hirt, *PBB* 23, 334. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slavia* 9, 351).

lavanda f (18. v., akcenat Budmanijev) »dešpik«, *lavenda* (18. v., upór. polj. *lawenda*) = (metateza *a - e* > *e - a*) *levanda* (Cres, prema mlet.) »isto«. Sa lat. deminutivnim sufiksom nenaglašenim *-ula lavendula* f, upor. njem. *Lavendel*. Zamjenom lat. sufiksa *-anda* domaćim *-enje lēvenje* n (narodna pjesma, Primorje, Istra) »helichrysum bracteatum«. Riječ je i balkanska: arb. *levandē*, ngr. *λεβάντα*, *λεβάντις*. Od lat. > tal. *lavanda* > mlet. *lavanda*, poimeničen gerund (tip. *be-vanda*) od *lavare*, jer se esencija od nje upotrebljava pri kupanju za miris vodi.

Lit.: *ARj* 5, 927. 6, 23. 24. *Bruckner* 291. *DEI* 2186.

lavei m (Milna) = *lavèu*, gen. *-ela* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° posuda od kamena za pranje suda, 2° u kojoj se drži uljee. Deminu-

tiv na *-ellum* > tal. *-elio* lat. *lābellum* od *labrum* < *lavābrum* (od *lavare*) > tal. (*favello*). Od *lavare* je na *-atoriw n lavatorium* > tal. *lavatoio* > fr. *lavoír* > francuzizam *lavar*, gen. *-óra* (gradska riječ).

Lit.: *REW* 4804. *DEI* 2187.

lavi m. pl. (narodna pjesma), u izrazu *lavi i timari*. Budmani, sudeći prema drugom dijelu izraza, traži značenje slično njem. *Lehen* (od *leihen* »posuditi« > češ. *leno*, i u nas češizam), stčeš. *lan*, polj. *lan*. Mjesto naše novije tuđice *leno* n (19. v.) postoje, osim *timar*, gen. *-ara* (v.), još turcizmi *spailuk* i *zijamet* (v.). Šulek ima još *len* m i izvedenice *lenar* »Lehns-herr« = *lenovac*, gen. *-vea* »Lehnsmann«, pridjev na *-ski, lenski*, apstraktum na *-stvo lenstvo* »Lehnswesen«. Ta riječ odgovara srlat. *feudum* > fr. *fief* < frnč. **fēhu - od* »posjed stoke«. Sveslavenskog izraza za to nema, jer tog zapadnog društvenog uređenja nije bilo u slavenskim zemljama; u historijskoj literaturi postoji pridjev na *-bn feudalan* < srlat. *feudālis* > fr. *féodal*; *léno* podjeljuje *lenski gospodar* (fr. *seigneur*) vazalu pod izvjesnim uslovima (*vazal*, gen. *-ala* potječe od fr. *vassal* krivim izgovorom *s* > *z* kao u *bazen* mjesto *basen* < fr. *bassin*, prema njem. *Vasall*, srlat. *vassallus* od kimr. / keltskog / *gwasawl* »koji služi« > gal. *vassallus* »Lehensmann«.

Lit.: *ARj* 5, 928. 6, 8. *Holub-Kopečni* 199. 202. 408. *REW* 9166.

lavra f (Vuk, stsrp.) »(pravoslavni crkveni termin) veliki manastir u istočnoj crkvi«. Nalazi se još u steslav. (Supr.), ukr. i rus. Odatle na *-janin lavranin* m »kaluder' iz lavre (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom)«. Pridjev na složen sufiks *-iotski* < gr. *-ιώτης* + *-bšk lavriotski* u istim vrelima. Od gr. (biz.) *λαύρα* »1° cella monastica, 2° prvobitno pt isklesan u pećini, 3° gradska četvrt« > kslat. *laura* »fratarska kolonija u pustinji (4. v.)«. Riječ je egejska, u srodstvu sa gr. *λαφος*, lat. *lapis*, dalmato-rom. *lau, laucellae* > *Lovćen* (v.), *Lavsá* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 929. *Miklošič* 161. *SEW* 1, 695. *Vasmer*, *GL* 88. *DEI* 2183.

Lavrēntije m (14. v.), od gr. *Λαυρέντιος* < lat. *Laurentius*, hipokoristik *Lavro* m (15. v.) = *Lavrtije* (Novaković) = *Lāvrenac*, gen. *-enea* (17. v., Istra, lat. dvoglas *au* > *av* kao u *Mavar*), toponim *Lāvrenac* u Barskom polju (voda, katolička crkva), prezime *Lavrenčić* —

slov. *Lamencie* < lat. *Laurentius* (sa *U* > *c*), hipokoristik *Lavre*, gen. *-eta* (14. i 15. v., Dubrovnik), *Lavrca* (1427, Dubrovnik) = (dočetak prema lat.) *Lavrencio* (Glavinčić) = (tai.) *Lorenzo* (18. v.), ovamo pridjevski toponim *Pod Rolenčevo* (ribarska pošta Muljana; metateza *l - r* > *r - l*) = '(lat. dvoglas *au* > *ov* kao u *lovrata* < *aurata*) *Lōvrenac* = 1491. *oktaba Lovrenca* (u kalendaru prvotiska brevijara iz 1491), toponim *Lovr'enac*, brdašće (brdájce) nasred Barskog polja blizu Popovića, katolička crkva, pridjev na *-j Lovrenca* f (ŽK) »svetkovina sv. Lovre«, pridjevi na *-/ Lovrjenac, Lovrjenčev*, prezime *Lovrenčić, lovrenčica* »kruška« = (jekavski) *Lovrjenac* = ikavski *Lovrinac* (po *Lovrinca*, Hektorović), *Ivan Lovrinčevih* Hvar, službeno *Lovrinčević*). Hipokoristici: *Lovre*, gen. *-eta* (17. v.) = *Lovro*, prezime *Lovretić, Lovrovčić, Lovrić*, pridjevi na *-in Lovrin, Lovretin*, na *-ek Lovrek* (16. v., hrv.-kajk.) = prezime *Lovrak*, odatle pridjev na *-j Lovreč*, toponim *Lovreča sela*, poimeničeno na *-ina Lovrečina*, prezime *Lovrečić, Lovreković*, na *-janin Lovrečani*, na *-en Lovren* = (ikavski) *Lovrin*, pridjev *Lovrenov*, poimeničen na *-ka lovrinka* »vrsta vinove loze« = (dočetak prema lat.) *Lovrencij* (17. v., Hektorović) = (dočetak prema tal.) *Lovrjenco*. Postoji i *en* pred suglasnikom > *e* kao u najstarijim posudnicama i sa *ti* > *č*, (tip *Parentium* > *Poreč*); *Lovreč m* (13. v., župan). Ovamo može ići i naprijed spomenuti pridjev *Lovreč, Lovreča sela, Lovrečica* (Istra), *Lovrečina*. Iz Cresa toponim na *-bšk Lovreski, po Lovreskeh*. U Dubrovniku crkva *Petilōvrijenci*, gen. *-lōvrijenācā*, iz lat. genitiva, u sintagmi: (ecclesia) *Petri Lamentii* stvoren naš plural. Iz slov.: *lōvrek*, gen. *-vrekā* (jugoistočna Štajerska) »kostura«.

Lit.: *ARj* 5, 929. 930. 6, 157. 172. 173. 9, 814. *Pleteršnik* \, 534. Hraste, *BJF* 8, 49. *Stefanie*, *Rad* 285, 88.

Lavsá = *Lavša* (izgovor u Šibeniku, Prvič-Luka) = *Lavca*, jedan od glavnih otočića u Kornatu. Ime stoji u vezi s predrimskim *lapides lausiae*, a ovo sa (za *s* > *r* upor. *lader* i *Idassa, jadestinus*) biz. *λαύρα* (v. *lavra*) > kslat. *laura* egejskog podrijetla, upor. gr. *λα(Γ)ας*, lat. *lapis*, gen. *-dis*, u Rovinju *laura*.

Lit.: *Skok, Slav.* 125. 128. 259. *Ive* § 19-20. *REW** 4946. *DEI* 2183.

lavūr, gen. *-urā* f (Hvar, Rab) »radnja«. Denominal *lavūrāt*, *-ām* (Račišće) = *lavurāt*, *-am* impf. (Rab, Božava) = *lavurōt* (Hvar) =

lamati, *-ām* (Vuk, samo u poslovi) »truditi se, raditi«. Tal. *lavorare* »raditi«, *lavoro* »rad«.

Lit.: *ARj* 5, 925. Hraste, *BJF* 8, 13. 50. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *REW* 4810. *DEI* 2187.

lazanje f pl. (16. v., Dubrovnik) = *lazanje* (Smokvica, Korčula) — *lazanje* (Božava) = (a > o') *laza nja* f (češće u pl. f) = *lazanje* (18. v., Primorje, Lika, Ston) = *lezanji* m pl. (slov., Notranjsko) »rezanci, tagliatelle«. Odatle na *-ka lāzānjka* f (Lika) »(oruđe) valjak za tijesto, valjar za mlince, takaca (Lika)«, na *-ar lāzānjār*, gen. *-ara* (Korčula, Smokvica) = *lozānjār*, gen. *-ara* (Trpanj) m »trlica«. Od tal. *lasagna* f (14. v.), pridjevka (?) izvedenica na *-ia* od *lasanum* »lonac, pentola« < gr. *λάσωνον* »kuhinjski tronog«, prema Battistiju egejskog podrijetla. Čini se da se talijanizam (može biti i stariji zbog a > o pred naglasom) unakrstio sa ličnim imenom *Lazo* (Dubrovnik) »čeljade što laže« < *Lazar* i sa *lagati*. Zbog toga *laza nja* f (Istra) znači »brbljanje«, *lāzānjati*, *-am* impf, »brbljati« = *laza nja* (Dubrovnik ako ž nije štamparska greška mjesto *z*), *laza nja ili mazalo* m (Poljica) »čovjek koji rasteže beside i navija na slatko govorenje«. Interesantan primjer pučke etimologije.

Lit.: *ARj* 5, 931. 6, 176. 540. *Pleteršnik* 1, 515. Cronia, *ID* 6. *Sturm, ČSJK* 6, 74. 4917. *DEI* 2171.

Lazar m prema f *Lazara*, pridjevi *Lāzārev* pored *Lazárov*, prezimena na *-ič*, *-evie Lazarić, Lazarević* (Srbi) = *Lazor* (1348?, samo u jednoj potvrđi, upor. bug. *Lazor* pored *Lazar*, steslav. *Lāzon*). Brojni hipokoristici *Laza* m (Vuk) = *Lazo*, pridjev na *-in Lozin*, prezime *Lazić, Lazović*, augmentativ *Lazūrda* (Lika), reduciranje na početni slog kojemu se dodaju hipokoristički sufiksi, *-ko; Lako* (Vuk) = *Laka* (Vuk), pridjev na *-ov Lakov*, prezime *Laković, Lakić* (crnogorsko pleme), **Lake*, gen. *-eta* prema prezimenu *Laketić; -lo; Lála*, ime muško ili žensko (13. v., Dečanski hrisovulj) = *Lale* (Vuk, Crna Gora), odatle prezime *Lalić* (takoder toponim), na *-ica Lālica* m, *Laloje* (14. v.), na *-os Laloš* (14. v.). Na *-ica lāzarica* f ^narodna pjesma o knezu Lazaru«, f pl. *lāzarice* »1° djevojke koje idu uoči Lazareve subote, 2° biljka«. Na *-kinja* < *-ka* + *-yni lāzārkinja* »aspeiola odorata«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino lazārin*, gen. *-ina* »pučanin dubrovački koji pripada bratovštini sv. Lazara«. Drugog je postanja *lāzarin* m = *lāzārija* f »vrsta puščane

cijevi«, nazvana po izumitelju *Lazzarini* (tal. prezime na pluralsko -i). Od hebrejske (aramijske) sintagme *EU ezer* »bog je pomoć« > lat. *Lazarus*. Postalo je i kod nas kao i na zapadu opća riječ: *lazar* m (Cres) »jadan čovjek« = *lazar* (Krašić) »bogać, bogalj, kljast«, deminutiv na -če *lazarče* n (ŽK, Lika K) »kljasto dijete koje ne može hodati«, slov. *lazar*, gen. -*rja* »1° Kind das noch nicht gehen kann, 2° spuž, limax«, *lazarica* (Drežnica, Kranjska) »jabuka«. Ovamo ide *lazarinja* *j laž- 1 -njka* (Đakovština) »kruška, nvnjem. *Lazarinbime*«. Od internacionalnih riječi ide ovamo na tal. -*etto* < vlat. -*ittus lazaret* m < tal. *lazzaretto* (17. v., karantena u Mlecima).

Lit.: ARJ 5, 832. 882. 884. 885. 891. 893. 931. 939. *Pleteršnik* 1, 503. Tentor, *JF* 5, 211. *SEW* 1, 696. *Mladenov* 269. *REW* 3 4958. Spitzer, *WuS* 6, 204. *DEI* 2188.

lāziti, -*Im* impf. (Vuk) = *lāzēt*, -*im* (Kosmet) (*do-*, *iz-*, *iza-*, *izna-*, *na-*, *nad-*, *ob-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *pre-*, *pro-*, *prona-*, *raz-*, *raza-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) prema iterativu *lazati*, *lažam* (Martie, subjekt *guja*, iz- Kosmet) (s-) i pf. *slaznuti se* »uortačiti se«, sveslav. i praslav. »1° kriechen, 2° gehen, 3° bahuljati (Kosmet), 4° (s objektom *med'*) vaditi saće iz košnice (Brač)«. Sveslav. i praslav. postverbal *laz* m, f »1° uski put, staza (Stulić), 2° laz (Istra) mjesto kuda se prolazi, 3° iskrčeno mjesto u šumi (i u drugim slavinama, praslav., potvrđeno 1296) = mjesto gdje je mnogo šume isječeno (Crna Gora), 4° mala njiva« = *laz*, gen. *lāzj f* (Vodice, Cres) »1° otvor kod ograde, 2° proplanak, čistina u šumi« = *laža* (Istra, čakavci, 16. v.). Iz književnog i saobraćajnog govora *laz* je potisnut u zaborav od sinonima *krč*, *krčevina*. Taj poljoprivredni termin posuđuje srednjovjekovni dalmatinski Romani, Rumunji, Mađari i Arbanasi: *laz-* »krčevina«. Odatle deminutiv na -*ca lazac* i *Lazac*, gen. -*ca* (toponim), augmentativ na -*ina ložina* (Crmnica) »1° terasasta kultura nastala krčenjem šume (Mljet), 2° raširen toponim«, odatle denominal na -*ati lazinati* (Mljet) »krčiti šumu paljenjem«. U Arbanasa je *Hazine* »Lichtung«. Značenje »krčevina« razvilo se od pravljenja puta. Paralela je za to tal. *debbio* (Gallura) »Abforstung« od lat. *dēvius*, cf. *devia*, gen. -*omum* »Schleichwege, ungewohnte, entlegene Wege«. Odatle na -*nica lāznica* »1° motika kojom se kopaju (upor. *krasnica*) tanke zemlje gdje su laži, 2° ljestve (Stulić)«. Sa drugim akcentom f pi. *lāzi*, gen. *Uzi* sadrži prvobitno značenje »prijelaz preko veće rijeke«.

Postverbal *prilaz* = *prilaz* (ŽK) je također kulturna riječ koju posuđuje Rumunji *pîrleaz*. Postverbali od drugih složenica s prefiksima mogu dobiti još sufixs -*bk*: *izlaz* — *izlazak*, *dolazak*, *polazak*, *oblazak*, pored *Sblaza* sa čitavom leksikologijskom porodicom, *ulaz* — *ulazak*, *pronlazak*, *salazak*, *slaz* pored *siazak*, *razlaz* = *razlazak*, *prolaz*, *zalaz*. *Izraz zalaz sunca* izražava se u rum. i arb. na religiozan način: rum. *soarele asfințește* »sunce se posvećuje«, arb. *dieli perëndon* »sunce gospodari«. Upor. takvo shvaćanje za *izlaz sunca* u slavinama: *sunce se rada*. Odatle pridjevi na -*bn'*: *ulazni*, *ulazni*, *prëlazni* (*ne-*), poimeničenje *oblaznica*. Na -*aj* *oblažaj* »pohode« = na -*ja/a oblažnja* (Lika). Na -*ilo*: *lozilo* m (18. v.) »čovjek što lazi«, n pl. *lāzila* (Vuk, Kosmet) »1° skele, 2° kozek«. Na -*ište*: *izlaziste*, *ulaziste*, *razlaziste*, *salaziste*. Na -*aj pdlažaj* (Vuk) »pohode na Božić«. Unakrštenjem *polec*i i *položiti* mijenja se u *poležaj*, *položaj*, jer se lice koje dođe, nasadi na slamu, na stočić kao kokoš na *polog*. Imperativ *laz laz* postaje onomatopeja, glas kojim se malo dijete uči da »hahulja«. Radna imenica na -*nik*: *polaznik* (Vuk) = *polaznik* (Kosmet) »onaj koji učini kome prvi pohod na Božić«, izvedenica koju narod svakako prekraja: *polažajmk* (Vuk), *polazhenik* (Ripanj), *položonik* »položavnik, položavnik. Glagol *lāziti* se unakrštava sa biblijskim imenom *Lazar* (v.): *lazarče* (ŽK) »dijete koje ne može hodati«. Na -*bina*: *lāzbina* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »mjesto (ili način) kuda se ulazi (nejasno)«. Na -*uše lazuše* f pl. »izdanci pod zemljom, stolones«. Izvedenice na -*io*, -*ia*: *laz f* (Vuk, Dubrovnik) u izrazu *otišao u laž* »nubèrè uxori«, *uholaža*. Na -*sivo*: *laitva* (Bogišić): u *laštvo zeta uzeti*. Kako je na štokavskom teritoriju *dolaziti* imperfektiv za pf. *doći*, *nalaziti* za *naći*, glagol *ići* unakrštio se u prefiksanim složenicama sa *laziti*, pa se govori *nailaziti*, *nadilaziti* pored *nadolaziti*, *obilaziti* prema *obići*, *izilaziti* (18. v.), *razilaziti* se. Prema ovima *silaziti* — *snilaziti* (upor. *snići*). Odatle postverbal na -*bk*: *izilazak*, gen. -*ska* pored *izlazak*, *obilaz* = *obilazak*, *razilazak*, s pridjevom *obilazan* (ra-). Deminutiv na -*kati laskat* impf. (Brusje, Hvar) »bježati zbog straha pred kim«, na -*ukati lazukati* (Stulić) nije sigurno. U prijevaju na stcslav. *lesti*, *Uzo* > *listi*, *Uzen* (Vodice) »puzati« (upor. slov. *Usti*, *lezem*), u pravilima rogovskih benediktinaca (15. v.) part, prez. aktiva *gori Kzuće* (subjekt *anjeli*), u književnom i saobraćajnom jeziku *ljesti* samo u preAksamim složenicama *dōljesti*, *dōljezem*,

naljeći, *naljegnem* pored *nāljesti*, *nāljezem* *ūljesti*, *itljezem* pored *uljeć*, *ūljegnēm* (analogijom stvoreno prema *pomoći*, *pomognem*), *sljēsti*, *sljēzem* = (ikavski) *slisti*, *razlesti se* (Trebarjevo). Na -*ovati sljezovati*, -*ujem* u Zardarkom lektionāru. Ovamo još na -*ati obljēzati*, -*am* (Stulić) »prikradati se«, *naljeći*, *izljesti* pored *izljeći*, *izljegnem* (Vuk) = *izljeći*, *izljēsti* prema iterativu *izlaziti* (16. v.), *izljezati* (Stulić), *ulizivati* (17. v., Split). I taj je sveslav. i praslav. Odatle postverbal u značenju radne imenice *uljez* »ko se prižení u kuću svoje žene«, augmentativ na -*ina ūljezina* »vrsta ospica«. Sa sufixsom -*ea*, -*eo* *nāljež* (Prčanj, Stulić, Bogišić) = *nalježa* (Zlatarić), odatle na -*ba nalježba* (Vuk, Dubrovnik) »Finderlohn« kao pravni izrazi. Iz narodnog (folklornog) prava još *nalješe* n (Boka, Vuk) »dar soku (v.), *sodžbina*«. Na -*rva*: *ljestve* f pl. (16. v.), sa deminutivom *ljestvice* (13. v.). Augmentativ na -*ina ljestvina* (Stulić). Deminutiv *ljestvica* je ušla i u administrativnu terminologiju u značenju »scala«. Odatle pridjev na -*bn* *ljestvičan* (neologizam. 1853, uz *pristojba*). Ovamo ide još *ljestva* (Sisak) »kolac sa vedricom kod zdenca na vagu«. Glede takve izvedenice od *laz-* v. *lastva*. U baltičkoj je grupi potvrđen samo praslav. prijetoj *ē* > -*fe* : lot. *lēsetis* »mit Schlittchen vom Berge fahren«, *lēschat* »rutschsch«, stprus. *Use* »kriechen«, što je i prvobitno značenje od *laziti* (rad reptila, puža, v. *plaziti*), lit. *lėkštas* »flach« = lot. *Uzus*, srvnjem. *loege* »plosnat«, Homerov pridjev *λαχός* (νήσοσ) »nizak«; *z* je nastao od ie. *gh*. Ie. je korijen *nigh-* potvrđen u grčkom, germanskom, i baltičkom. Prijetoj *ō* > *α* je praslavska inovacija.

Lit.: ARJ 2, 605. 612. 4, 195. 215. 220. 225. 259. 5, 933. 919. 930. 933. 934. 935. 6, 250. 251. 7, 361. 424. 425. 426. 8, 390-392. 406. 10, 591. *ASPPh* 32, 470-471. *Males Prosvetni glasnik* 58, 43-57 (cf. *JF* 18, 367). Miletić, *SDZb* 9, 610. Tentor, *JF* 5, 211. Hraste, *JF* 6, 212. *Ehzović* 1, 144. 2, 97. 388. Gušić, *JŠ* 10, 165. *Mažuraru* 586-587. Stojković, *NVj* 37, 135-136. *Miklošič* 161, 16. *SEW* 1, 696. 697. 715. *Holub-Kopečny*, 200. 204. *Bruckner* 297. 308. *KZ* 46, 229. *Mladenov* 269. 282. *WP* 2, 426. *Trautmann* 161. Jagić, *ASPPh* 37, 532. *Tiktin* 895, 1170. Pedersen, *IF* 26, 293. *Osten-Säcken*, *IF* 26, 234. *Charpentier*, *ASPPh* 29, 5, 37, 53-54. *Scheffelowitz*, *KZ* 54, 228-229. 243. *Oesterreicher*, *Symbolae Rozwadowski* 2, 389. si. (cf. *IJb* 14, 274). *Machek*, *GMF* 26, 461-467 (cf. *IJb* 25, 8). *KZ* 56, 202-203. (cf. *RSI* 5, 322-323). *Jokl*, *ASPPh* 29, 14. si. *Czubek*, *JPol* 11, 20. si. (cf. *IJb* 12, 299).

Gradecki, *JPol* 10, 180. si. (cf. *IJb* 11, 519) *GM* 231. 352. *Jokl*, *Stud.* 111. *ASPPh* 28, 2 *Meillet*, *RES* 6, 171.

lāzum, prilog (Bosna) = *Uzun* = *lažom* (Kosmet) »potrebno«. U Kosmetu još *neme Ijāzom* »što me se tiče«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *lazim* > tur. *lazim*, *nem-e lazim* »que m' importe« iz saobraćajnog govora: arb. *lazēm* m »Bedürfnis«.

Lit.: ARJ 5, 935. *Elezović* 1, 373. 2, 532 *Skok*, *Slavia* 15, 361., br. 453. *GM* 239.

le = *Ijē* (Vuk) = *li*, stcslav. -*le*, ie., sveslav. i praslav. rječica (partikula) koja sama može nositi akcent. Služi za potvrđivanje, naročito negacije: *on mu Ije ne će pomoći* (Lika). Slov. *le* »ipak«. Prilog *leh* (sjeverozapadni čakavci, Rijeka, Istra), *lekmestu* »odmah« (Belostenec, čakavci, 17. v.). Varijanta *K* u značenju *ali* u stsrp. i sthrv., kod Marulića, može stajati na početku rečenice. U slov. tako *le*. Uje vokativ u bug. Odatle u refrenu *dodo le*, koje se piše i zajedno. Varijanta *K* veže se sa *a* (v.) u *ali* i sa *i* (v.) u *ili*. Ovamo se stavlja *listom* (akcentat od *list*), *listar* »saltem, tantum, tantummodo, besonders«, koji služi za pojačanje pridjevu totaliteta *svi*. Slov. *lestor* < *le* + *isto* + *že* = *Iješto* (17. v., dubrovačke poslovice) »sada«. V. *isti*. Kao sufix služi u pravljenju priloga od korijena upitnih i pokaznih zamjenica za izražavanje micanja prema licu koje govori: od *kō* (v. *tko* > *ko*) *dokle* < *do* + *kiis*, -*koli*, od *o* *o* (v. *ōvāj*) *davle* »hucusque«, od *ft* (v. *taj*) *dōtlē*, od *onb* (v. *onaj*) *donie* (Baranja), unakrštavanjem sa *donde* (v.) *dondolēn* (Risan), od *nēkb* (v. *neki*) *donekle*. Svi ti prilozi sadrže prijedlog do kao prvi element i zamjenički korijen kao drugi. Ista takva složenica biva i s prijedlogom *ot-* > *od-*: sa *kb*: *ōtkāle* pored *odakle* = *Skle* i sa deiksom -*n*, -*m* *oklen* > *oklem*; sa *o* *o*: *odavle*, *odavle*; sa *onb* *odanle*, *odanle* = *odanle*; sa *tt*: *odate* = *ode* pored *ōden*, *ōdem* i *ōtiālē*, *ōtole*, *atolem*, *otolen* (Crna Gora). Samoglas *o* i *a* izmiješani su zbog analogije i sličnosti u značenju. Kao sufix dolazi još u zaključnom vezniku *dakle* pored *daklen* = *daklem*. Jat je nastao u partikuli iz dvoglasa *ai* kako se vidi iz lit. koncesivne partikule *lai* — stprus. i lot. *lai* »neka«, što zabacuje Berneker koji navod. lot. -*le* u *nu-le* »upravo«, *je-le* »ipak«, *ne-le* »geschweige denn«. Sa gledišta komparatista K sadrži ie. demonstrativ / (v. *lani*, lat. *ille*). Upor. još arb. *paē* »or bene, dunque«.

Lit.: ARJ 1, 235. 5, 958. 6, 1. 234. Bēlič, *Priroda* 140. *BI* 2, 932. 938. *Miklošič* 162.

SEW 1, 697. Holub-Kopečný 200. Bruckner 292. KZ 44, 33. 45, 203. 46, 200-201. Brugmann, IF 24, 163. si. Music, Rad 231, 1-37 (cf. IJb 16, 286). GM 319. Ehrlich, KS/ 4, 260.

lebić m (Korčula) = *leblć* (Rab, Božava, Molat) »mediteranski (jugozapadni) vjetar«. Odatle na lat. *-ata* > mlet. *-ada lebtćada* (Korčula) = *lebićada* (Božava) »isto«. Od tal. *libeccio* (14. v.), *libeccciata* (16. v.) < gr. pridjev λαῖκός (6. v.) »zapadni« > ar. *lebek*, proširen s lat. *-ius*. Za etimologiju v. *liva*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6. REW³ 4959 a. 5016. DEI 2220.

leblèbija f (Srbija) = *leblebija* (Kosmet) »prznica, prženi naut (grašak) koji se uz raku griska«. Na *-džija leblebidžlja* (Kosmet) »koji ga prži i prodaje«, odatle na *-nica leblebidžlnica* »dućan gdje se prži i prodaje«. Balkanski turcizam nepoznata podrijetla (tur. *leblebi* »cicer aretinum«, *leblebici*) iz terminologije hrane: bug. *leblebija*, arb. *neblebt* = cine. *niblibie*, *niblibigi* (s disimilacijom *l- l* > *n- l*).

Lit.: ARj 5, 944. Elezović 2, 525. Mladenov 271. GM 302. Pascu 2, 154., br. 819. NJ 3, 151.

lèbrak, gen. *-aka* m (Budva, pored *lebra*k) = *lombrak* (s umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok*; Dubrovnik) = *lùmbrok* (Vranjic, Split, Privić, Zlarin) = (zajmena dočетка *-ak* deminutivnim domaćim sufiksom *-ica*) *lābrica* f (Stoliv) »dračava riba«, odatle odbacivanjem toga suvišnog sufiksa *lābar*, gen. *-bra* m (Muo, Stoliv, zelene je boje, vrsta *labra* je *grozdovac*) = *labra* f. Balkanska riječ kao naziv ribe gr. λαβραξ, gen. *-αχος* > kslat. *labrax*, gen. *-ācis*, arb. *labrik*, *levrek* (Ulcinj) »brancin, smudan (Sutomore)«, čine. *labricu*, ngr. λαβράκι. Odbacivanjem početnog /-/, kao da je romanski član: *embrega* (Krtole) == *ēmbrega* (Lepetane) = (sa protezom *j-*) *jembrega* f (Prčanj, Muo) = *jembreg* (Dobrota) »malo veća gavica, sardela, mezzo sardo«. Upór. kat. *llambrega*. Sa *lubrica* upór. sic. *vuraccia*.

Lit.: ARj 5, 944. 6, 144. 217. Rešetar, Stok. 240. Matzenauer, LF 9, 185. Schuchardt, ZRPh 31, 642. 645. 643. 646. GM 233. REW³ 4811. DEI 2145.

lebrica f (Ljubiša, Paštovići) »vrsta veza«. Nema opisa toga veza. Možda deminutiv na *-ica* od *reb*ro (?), ako je metafora.

Lit.: ARj 5, 944.

lebrnji, određeni pridjev, samo u vezi s *prozor* (Vuk) »koji nije sa sokaka, nego iz avlije«. Budmani pomišlja na pridjevsku izvedenicu od perz. > tur. *leb* »usna, kraj, strana«. Nije uvjerljivo. Nema opisa takvog prozora. Možda od *reb*ro.

Lit.: ARj 5, 944.

lécati se, *lēcām* impf., baltoslav., sveslav. i praslav. (**lek-*), »1° plašiti se, 2° nečkati se (ŽK)« = *lécati se* (Vodice) »bojati se« prema pf. *lecnuti se* »poplašiti se«. Suglasnik *c*, koji je postojao i u stslav. *lecati se* (Supr. 328, 24) »fallen, fangen«, nastao je sekundarnom palatalizacijom iz *k* poslije *e*, *i* (upor. *micati* prema *nukati* ŽK), kako se vidi iz *ulekmti se* (ŽK) »saviti se u grmu« i iz sloj. *Ukniti* »biegen«. S prefiksima: *s-*: *sleči se*, *-em*, potvrđen samo part. prez. *sleče*, *sieksi se* (Baraković), *slečen* »kriv, pognut od bolesti«, u postverbalu *sleka* (Vuk) »1° plima, 2° mjesto gdje se zemljište sleže, preslijež, previja« = *sleka* (Istra) »vallis oblonga«, *zlācol* (*ne būdi go <->*) (Bednja) »nemog ga uplašiti«, *na- nalecati (se)* »postavljati (drugome pogibelj, lečku, mamu)«, *polecę* (Marulić, *Judita* 6, 68): *priročno* ~ *Nabukodnosoru* (u ARj nije zabilježeno); sa *n-*: *prisleći*, *prisleknēm* pf. »ustupiti, uzmaci«; sa *od-*: *ōdsleka* (Vuk) »osjeka«. Pridjevi: na *-ljiv lecljiv* (Belostenec) »plašiv«. Upor. bug. *sle-kav* »grbav, iskrivljen«. Na *-nik*: *lečanik* m (Srijem) »čekrk«; na *-bka lecka* »Schlinge«. Vokal *e* je nastao iz nazala *ę*, upor. stslav. *lęęęti* i baltičke oblike, koji su očuvali prvobitno konkretno značenje, lit. *lenkti* »beugen, biegen«, *linkti* »sich biegen«, lot. *li(e)kt* »beugen«.

Nazal *i* glasi u prijevaju *ç* > *u*: *lūk* m (18. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. (*lckb), »naziv oružja za strelicu«. Odatle na *-jar + -ica*: *Incarica* — (s umetnutim *n*) *lunčarica* (18. v.) = *lučalica* (jedna potvrda) »prača, tōξoc«; deminutiv na *-bc lučac*, gen. *lucca* = *lušca* (Srijem; najstarija potvrda *Na Luzaz* za *Arcuzo*, Split); na *-ič lučić*. Tu je također očuvano prvobitno konkretno značenje; *obluk* m »Vorders'attelknopf«, s leksikologijskom porodicom *oblul* f, *oblučac*, gen. *-Ica* (Vuk), *oblučak* »Wiegenspindel«, *oblučę* n »unkaš, jabuka«, *oblučkinja* »puška koja se nosi konju o obluku«, *oblūka*, *naoblāčiti*, *naoblūčim* »metnuti obluk na kapu«; *obluk* je kulturna riječ koju posuđuje Rumunji *obline* = (meglenski) *ublong* »Sattelbogenknopf«. Tu je došlo i do unakrštanja s pridjevom *obh* (v.). U Sinju je *obluk* isto što i *fanjak* (ŽK) »1° gužva od krpa, za isprošenu djevojku, 2° tvorilo od

sira (Ston), 3° obod od sita i rešeta«. Stulić ima *lukomet* (kao *puškomet*) i *lukovorac*. Ova-mo ide *lucanj*, gen. *-cnja* (Zagreb, 18. v., ŽK) »luk na platenoj košarici« i *lūkno* u (Prigorje, Posavina, Podravina) »1° mjera za žito, 2° desetina crkvi, župnički bir« = slov. *lokno*. Nalazi se još u češ., ukr. i rus. Tu riječ posuđuje Mađžari *lukma*. Glede *kn* > *km* upor. *szohzsma* < *služno* (v.). Dočetak *-no* došao je analogijom prema *služno*. Zbog toga nema palatalizacije suglasnika *-k*. U pogledu razvitka značenja paralela mu je lat. *sportula* »kotarica > porez«. To upućuje na primitivno podavanje u naravi, ne u novcu. Ova-mo još *sklūčen* (Miklošič) »inclinatus, curvatus«, upor. slov. *slok* »mršav«. Kao *lecati* i ovaj prijevaj može imati psihološko značenje koje se vidi u pridjevu na *-av lukav*. Upor. konkretno značenje u slov. *slok* »krumm«. Prvobitno značenje »savinut« nalazi se još u baltoslav., sveslav. i praslav. *lūka* »1° morski zaljev (to još u stslav.), 2° dolina, 3° livada (čest toponim)« = *luka*, gen. *luke* (Kosmet) »zemlja pored rijeke«. Pridjev na *-ski lučki*. Deminutiv na *-ica lučica* (Vuk, 17. v.) = *Lučica* (ŽK, toponim, uvijek uz vodu). Prvobitno je značenje »zavinut teren uz rijeku ili obalu«; *luka* je kulturn termin koji posuđuje Mađžari *lanka*, Rumunji *luncă* i Novogrci *λαγκάδι* (-adi je novogrčki *sunks*). Na *-evina*: *lučevina* (Fužine) »trava, sijeno iz luke kraj vode«. Na *-bka lučka* f (Voltidi) »morski gat, muo (nepouzdan)«. Može biti i poimeničen pridjev ž. r. Na *-inja*: *luknja* (Kosmet) »vrsta zemlje koja ne može držati vode, žučkasta zemlja«. Glagol *slūčiti*, *slučim* (16. v.) »iskriviti, savinuti, prignuti« je denominai od *luk*, slov. pridjev *slak* »krumm«. Ova-mo ide *sinčica* »drvena sprava za nadijevanje djevenica slična ključu«. Glagoli *slučiti*, *raz-lučiti*, *polučiti* naprotiv čine drugu semantičku porodicu, ako i jest činjenica da njihovo *u* potječe dijelom od velarnog nazala *ç* kao i u *luk*, *luka*. Vokal *u* nastao je iz *ç*, upor. stslav. *lokb* »arcus«, polj. *łaczyć* pored *lęk*, slov. *loka* »luka«. I u tom prijevaju riječ *-je* baltoslavenska: lit. *lankoti* »savinuti nešto tvrdo«, lot. *luozī* »beugen, lenken«, lit. *lankas* »nešto savinuto, luk«, *lankus* »biegsam, savitljiv«, *lanka* »luka, dolina«. Od drugih ie. jezika upor. gal. *lanca*, stvnjem. *chrumbelingun* »in krummer Richtung«, nvnjem. *entlang* i arb. *lengór* »savitljiv«. Ie. je korijen **lenq-* »savijati«, ne-nazalirano **leq-*, u baltoslavenskom još s prijevajom **lonq-*.

Lit.: ARj 5, 185. 944. 6, 188. 191. 206. 213. 7, 413. 469.8. 134. Ilešić, JF 17, 132-

137. NJ 3, 122. Ribarić, SDZb 9, 164. Medić NVj 12, 251. 366. Elezović 1, 371. Miklošič 165. 173. 175. 306. 308. SEW 1, 707. 738. 739. 740. Holub-Kopečný 201. 210. 211. Bruckner 297. 308. 309. Trautmann 159. WP 2 435. REW* 4877. ZRPh 39, 217. Matzenauer, LF 9, 193. Mladenov, IF 42, 187. Osten-Sacken, IF 33, 221. Joki, Stud. 50. Zupitza, KZ 36, 56. Tiktin 931. 1071. Boisacq* 404-405. 553. 1117. Guntert, WuS 11, 133. 137. Kühn, Die Romanische Spr. 17. Hubschmied 34-39.

leća f (Vuk, Kosmet) = *leća*, gen. *leće* (ŽK, Buzet, Sovinjsko Polje) = *leće* n (Hercegovina, *n* od unakrštanja s turcizmom /*v. leće* i ili sa sinonimom *sočivo*), praslav. **letia*. Prenosi se od biljke i na značenje »staklo«. Upor. fr. *lentille*. Deminutivi na *-bc lećac*, gen. *-ćca* »biljka, lemma palustris«, na *-bk Ućak* m (Vuk, Crna Gora) »vrst leće«. Da bi se razlikovalo *staklo* od *sočiva*, u 19. v. stvorena je izvedenica *lećak*, gen. *-ćka* (Šulek), na *-ice lećice* f pl. (Baranja, sa č mjesto *ć* prema mađž. slavizmu) »sočivica«, *lećica* (Belostenec) »biljka«. Na *-ika lećika* »biljka«. Pridjevi na *-en leian* (Stulić, sumnjivo), na *-ev lećev* (15. v.), poimeničen u *Lećevica* (toponim). Vokal *e* je nastao iz *ę*, upor. stslav. *lįšta* i mađž. slavizam *lencse*. Za arb. *lidxht* nije izvjesno da je od *leća*. Od ie. jezika nalazi se u lat. *lens*, gen. *-tis*, odatle u romanskim jezicima i u nvnjem. *lime*.

Lit.: ARj 5, 945. 948. Elezović 1, 362. Miklošič 165. SEW 1, 708. Mladenov 274. GM 245. Machek, LP 2, 158.

leće n (Vuk, Srijem) = *leća* f (Kosmet) »1° žučkasta pjega, mrlja na licu, somersprosn (ovo u hrvatskim gradovima, 2° (metafora) mrlja na časti, žig, sramota (Kosmet)«. Pridjev na *-ajiv lećajiv*, na *-lija* (indeklinabile) *lećelija* »pjegav« (Kosmet). Denominai na *-le-isati* (v.) *lećele'isat se*, *-šem* (Kosmet) »dobiti pjege, umrljati se«. Balkanski turcizam (tur. *leqe* »1° mrlja, 2° moralni defekt«) iz svagdanje terminologije: rum. *lichea*, bug., arb. *leké* = *lece* (Skadar), nvgr. *λεκές* / *-xieç*.

Lit.: ARj 5, 945. Elezović 1, 362. Trojanović, N3f 3, 150. Miklošič 164. SEW 1, 699. Mladenov 272. GM 240. »

leći, *ležem* pored *legnem* pf. (Vuk) = *leć*, *legnem* (Kosmet) (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *po-*, *pil-*, *raz-* *se*, *s-*, *za-*), sveslav. i praslav. (u prezentu nazalni infiks *lego*, *leg-ti* > stslav. *lesti*), pored (*na*)*legnuti*, *slegnuti se* (Srbija), *polegnuti* = *polenuti*, *-ne* (*mi*) (Korčula), *sijeci* =

Sijeci (unakrštanjem sa *sljesti*, v.), *uľegnut* (Kosmet »ući«), »sich legen (odatile germanizam *legni se*, Hrvatska)«. Iterativ na -*va- lezi-vati*, -*vam* (16. v., jedna potvrda). S akcenatskom varijacijom u prefikslnim složenicama *iz-leći*, -*leže* (*koka, jaje*), *naleći*, *poleći*, *öléći* (Lika), *sleći* (objekt *štence*), *uleći se* (Vuk) »useliti se«, *žaleći* i specijaliziranjem značenja kao u fr. *couver* < lat. *cubare*. Tu je homonimija uklo-njena akcentom. Osnova *leg-* pojavljuje se još u tri prijevaja: *log-*, i duljenjem **leg-* > *leg-* > *lijeg-* i **log-* > *lag-*, već u praslavenskom. Izvedenice i semantičke varijacije u leksikolo-gijskim porodicama prikazat će se prema prijevajima.

I. Osnova *leg-* u pridjevskom neologizmu na -*bn*: *nadležan* (*ne-*), poimeničenju *nadlež-nost*, *prinadležnost*, *nadleštvo*. Pridjev na -*bn* potvrđen je samo u izvedenicama *ležnjak* m »log zečeva« (južna Dalmacija), *ležnost* (18. v., Kavanjin). Na -*lo*: *leglo*, (18. v., Vuk) »gnijez-do«, s deminutivom *leglič*. Na -*alo*: *legalo* n (Vuk) »loža« = *legalo* (Kosmet). Na -*alica* *legalica* (Pančić) »rod izrasli kod insekta«. Na -*ivo* *legivo* (Slavonci, 18. v.) »leženje«. Na -*ák*: *Uzak*, gen. -*aka* (17. v., Vuk, Piva-Drobnjak) »1° lijenčina, 2° (u novije doba prevedenica) Lagerbier«, s pridjevom *ležački*, f *ležakinja* — *ležavkinja* i augmentativom *ležaćina* > madž. *ležsak*. Na -*anka* *ležanka* (Istra) = *léčka* (ŽK) »postelja«. Na -*nica* *ležnica* »Lagerstätte«. Na -*éti* *ležati*, *ležim* impf, (*iz-*, *ob-*, *od-*, *pri-*, *raž-*, *za-* *se*), iterativ na -*va-* *ležavati*, -*Uzāvām* (Lika), samo s prefiksima. Na -*evali* *Uživati* (Vodice), *razležavati se*, *razležat*, -*éze* (Kosmet) »od-jektivati«. Odatle apstraktum na -*aj* *ležaj* (18. v.), *zalezaj* »zapušteni vinograd«. Na -*aja* *ležaja* (18. v., srednja Dalmacija, Pavlinović). Na -*avka* *ležavka* (Jambrešić) = *prilež-nica* »(prevedenica, calque) concubina«. Na -*wij* *lēganj*, gen. -*lēgnja* (Istra) »lijen čovjek«. Na -*ác* *legac*, gen. *lekca* (Kurelac) »konj koji rado leže«. Na -*an*: *legan* (Bruvno) »ime volu«. Deminutivni glagol na -*kāti* *Ieskati*, -*am* (18. v., Vuk), s postverbalom *leika* (18. v.) »kvoč-ka«, na -*karili* *Uškāriti*, *lěškārim* (Vuk) »ljen-čariti«. Izvedenice od part. prez. na -*ēoi*: na -*bc* *ležéac mlin* (17. v., Dubrovnik), pridjev na -*iv* *ležéčiv*, prilog *ležecké*. Na -*ivo* *lesivo* n (18. v., jedna potvrda) »mjesto gdje se što leže*. Na -*ika* *ležika* (Danilo) »biljka«. Na -*ište* *ležíšte* (14. v.). Složenka *ležorad* (18. v., jedna potvrda), *ležōser* m (Bosanska krajina) prema *ležoserka* »lenjivac, -vka«, hidronim *Lě-žējac* »ime stajaće vode pod Prosarom«. Dva

imperativa *lestēdaj* »(opscena metafora) pri-mula vēris«. Rumunji posuđiše *prilej* »occasio«, postverbal od *a prileji* < bug. *prileža*, kod nas samo pridjev *priležan* »marljiv«.

II. Praslavenski prijevaj duljenja *leg-* > *leg-* > *lijeg-* nalazi se u impf, *razlijevati se*, *razlijegā*, -*že* »wiederhallen, odjekivati« od pf. *rozleci se*, *lijegali*, *lļežēm* pored *lljegāt*n (takoder češ. i polj.) impf, od *Ući*, *razligati* (Kavanjin), *zaližegati* »hinreichen, die Schuld decken«, *ulijegati se*, *iz-* *naližegali* (Vuk) »1° vrvjeli, grnuti, naslanjati se, 2° spuštati se (Vetranie, Baraković), 3° pripadati, trebati (Crna Gora)«, *naljegovati*, -*ujem* (Prčanj) »trebati«, *obljegati*, *priljegati* »sich niederbü-cken«, *ligali*, *ligán* pored *Užeñ* (Vodice) (*po-*), *sljegati se*. Analogijom se prenosi u *Ujetí*, *liježēm* impf. (Boka). Odatle postverbal *lijeg* (Ljubiša), *lijego* n (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ono što se izleže«, *preslijež* f (Stulić, Lika) »udolica, dolina između dva brda (opozicija: *previja*)«, toponim *Presliža*.

III. Praslavenski prijevaj *log-* važi kao per-fektum. Odatle nomen actionis (postverbal) *log*, gen. *loga* »1° ležanje, 2° mjesto gdje se leži (po semantičkom zakonu sinegdohe)«. Upotrebljava se u instrumentalu za pojačanje imperfektivnom aspektu glagola *ležati*: *logom* je *ležala pet dāni* (ŽK). Denominál na -*iti*: *ložiti* (objekt *vatru*, *oganj*) »heizen«, odatle radna imenica na -*ác* *ložač*, gen. -*ača* m »Hei-zer« (neologizam), s prefiksom *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*. Odatle brojni postverbali: *izlog* (neologizam), prevedenica za *Auslag*), s pridjevom *izložan* 1265, s apstraktumom na -*āba* *izložba* i pridjevom *izložben*; *nalog* »naređenje« (takoder prevedenica za *Auf trag*); *oblog* »1° Pflaster, 2° oklada, od *obložiti se* »okladiti se«, *prijelog* »neugarena njiva« = praslav. *prelogi*, praslavenski poljoprivredni termin »Gereut, ugar«, koji posuđiše Rumunji: *pīrlog* i Madžari *par-lag*, *parrag*, *pallag*. Madžarski ili rumunjski slavizam ušao je ponovo u hrv.-srp. na istoku: *parlog* »zanemaren vinograd, zemlja« = odatle *zaparložen* — *parlog*, gen. *pārloğa* (Kosmet), od *parlōžiti* (Kosmet) »praviti đubre«, toponim *Mali Parlasi* (Srbija, Beograd); *Prelog* je i toponim, odatle *Prelošćica* (kod Siska); *polog* = *polog*, gen. *pologa* (Kosmet) je opća imenica i ime kraja (Makedonija) »1° sto se položi (novac u banci), 2° poleglo žito (Vuk), 3° jaje koje se podmetne kokoši (Kosmet)«, *odlog* (1635, Karlovac, pravni termin), *pri-jedlog*, *prilogs razlog* »1° ratio, 2° račun«, s pridjevima *razložiti*, *rozloživ*, *razložan* (bez-),

s deminutivom *razložac*, gen. -*sca*, *razložstvo* = *razložnost*, *razložnih* »govornik«; *slog* »1° stilj 2° akrobat, 3° svota novaca koju daju seljaci za svoje zajedničke (zadružne) izdatke, 4° ogon, lijeha, u njivi ono između dva razora«; *zalog* Pfand« = *zalog* (Kosmet), *zalogaj*, *uloži*, gen. *uloga* »Gicht« = *vulogi* (Habdelić, hrv.-kajk.) »podagra«. Taj posljednji posuđiše Arbanasi i Rumunji kao pridjev *olog* m prema f *oloagā* »sakat, hrom«, *a oloji*, a *zalog* kao pravni termin »Pfand« Madžari: *zalog* pored *zalog* i Rumunji *zalog*. Nalaze se i postverbali u f *obloga*, s augmentativom *obložina*, *naloga* (Vuk) »hrpa«, *podloga*, *sloga* (*ne-*), s pridjevom na -*bn* *složan* (*ne-*), (*ne*)*složnosl*, (*ne*)*složstina* (Vodice), s mnogim prevedenicama i neologizmima kao *složnik* »kompozitor«, *složnoglasje* »simfonija«, *slož-nopivalac* (Kačić) »musicus«. Deminutiv *složukati* »sricati, syllabicate«. Poimeničen pridjev f i n pl. *složna* »podavanje koje pripada feudalnom gospodaru«. Taj pravni izraz posuđiše Madžari *szolozsma*. Postoji i *naloga* »Gedränge«, *zaloga* (Kosmet) »zakrpa«, *obloga* (Kosmet) »opklada«. Neki postverbali mogu se proširiti sufiksom -*bk*: *priložak*, *predložak*. Apstraktum na -*aj* *zalogaj*. Na -*bnj* *podložanj*, gen. -*žnja* »Reibschheit«. Izvedenica na -*zo* *lože* n (čakavci, 15–17 v.), na -*za* *loža f* »1° Lager des Hasen, 2° plodva kod životinja, 3° posteljica kod žene (Vodice)«. Tu izvedenicu posuđiše Arbanasi. Odatle na -*nica* *lož-nica* »Lagerstätte«, koji pretpostavlja pridjev *loзьнь. Odatle posuđenice kod Madžara *lazsnak* »Decke«, *polozsna*, *polozsnyak*, *porozsnyak*, arbanaski *loznik* (*losnik*) »manto«. Rumunji posuđiše pored *pīrlog* još *zalog* *razlog* i *podlog* = *plotog* od *podlog* m (Vodice) »1° podloga od domaćećeg sukna u opanku, 2° podmetnuto jaje u kokošjem gnijezdu« = *podlog* (Cres) »hipoteka«, odatle izvedenica na -*ina* *podložina f* »gošćenje poslije ponoćne mise na Božić«. Particip prezenta *odlože ako* (Poljički statut) = *odložec* »osim ako«.

IV. Praslavenski prijevaj *o* > *a* *lag-* nalazi se u iterativu na -*ati* -*lagati*, -*lažem*, koji dolazi samo s prefiksima *iz-*, *na-*, *ob-*, *po-*, *pri-*, *pre-*, *pred-*, *raž-*, *s-*, *u-*, *za-*. Izvedenica ima i odatle *zālag* = *zalogaj* (Kosmet) »za-logaj«, *podlažanj*, gen. -*žnja* »Reibschheit«. Radna imenica na -*telj* *izlāgatelj*. Na -*ina* *slažina f* (Šulek) »kovčeg, sanduk, škrinja«.

Ie. je korijen *legh-*; nalazi se u gotovo svim ie. jezicima. Znači ležanje za spavanje (upor. lat; *leetus* »krevet«) ili u grobu (upor. stir. *lige* »krevet, grob«). Praslavenski prijevaji

nalaze se i u drugim ie. jezicima. Upor. lit. *pa-legis* »slegnuti«, got. *lagjan*, gr. *λόχος* po-red *λόχος* za praslav. *logb, ags. *lōgian* »dis-ponere« i stvnjem. *lāga*, nvnjem. *Lage* za praslav. *-*lagati*. Prezentski infiks *lęgo* je slavenska inovacija.

Lit.: *ARj* I, 275. 2, 606. 4, 218. 223. 5, 946. 957. 958. 6, 15. 25. 26. 61. 87. 134. 413. 414. 418. 421. 422. 425. 621. 7, 564. 8, 71* 392. 402. 397. 404. 380. *Elezović* I, 18. 99. 191. 192. 224. 231. 241. 439. 459. 2, 4. 388. 525. Vuković, *SDZb* 10, 390. 397. 400. Ri-barčić, *SDZb* 9, 164. 165. 174. Jagić, *ASPH* 20, 529. 31, 550. Škarić, *NVJ* 20, 45–49. *NJ* 2, 27–28. 191. 269. Tentor, *JF* 5, 211. *Miklošič* 162. 428. *SEW* I, 638. 706. 708. 728. 737. *IF* 31, 411. *KZ* 57, 248. *Holub-Kopečny* 204. *Bruckner* 292. Vasmer, *ZSPH* 17, 122. *Trautmann* 158. *Mladenov* 272. 412. *WP* 2, 424. *Tiktin* 1087. 1170. 1254. 1315. 1790. Vaillant, *RES* 22, 115. 23, 24–25. Wijk, *ZSPH* 13, 319–329. *PF* 17, 59–65 (cf. *RES* II, 98). Wissenschaftliche Mitteil-ungen aus BH 12, 358. Jokl, *IF* 36, 145. Liden, *KZ* 61, 28. Schwyzer, *KZ* 57, 271. bilj. I. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJB* 3, 150). *GM* 232. 249. 457. Petersen, *IF* 34, 282. 284. Schefelowitz, *KZ* 54, 233. 252. Ērti, *N Reč* 3, 261. sl. (cf. *IF* 8, 244). *Boisacq* 574–575. 589.

led, gen. *Udá* m, lok. *ledu* (Vuk, Kosmet, ŽK), danas po deklinaciji *o*, prvobitno po deklinaciji u kao lat. *gelu*, odatle osnova *ledv-*, isključivo baltoslav., sveslav. i praslav., »1° gelu, 2° psovka: *ubijto te led* (Kosmet)«. Izvedenice su od dviju osnova *led-* i *ledv-*. Od *led-* pridjev na -*bn* *Udán* (takoder češ., polj., rus.), običnije na -*en* *leden* (i u drugim slavinama), poimeničen na -*ica* *ledenica* (ta-kođer toponim) »Eiszapfen« = *ledenica* (Kosmet) »vrsta poljske trave«, na -*ik*, -*ika* u imenu biljke *ledenik* (toponim *Ledenik*, Kosmet), *ledenika*, *ledenici*, na -*jak* *ledenjak* (nerlogi-zam), inhoativ na -*ētilēdēnjeti se* (takoder rus.) (*ob-*, *s-*) »postati leden«, na -*ovit* *ledovit* (jedna potvrda, 18. v.), *Udusti* (Stulić) »studen kao led«, sa nastavkom iz crkvenog jezika. Deminutiv na -*bc*: *lědac*, gen. *leca* (Šulekov neologizam, mineraloški termin) »1° kristal, 2° kao ime biljke (neće biti neologizam)«, na -*ik* *ledak*, gen. *letka* »messer bryanthemum crystallinum L.«. Na -*ar* *Udar*, gen. -*ara* m prema f na -*ica* *ledarica*. Na -*iste* *fediste*, neologizam 19. v. za »point de froid«. Hipokoristik *leda*, gen. -*lede* (Kosmet) »bolesno dijete« (riječ od sažaljenja u govoru majke). Prema *djevojka* obrazovana je *ledojka* (иЮ

»riječ od šale za djevojku«. Složenice: *ledàna* (Zagreb, neologizam sa nastavkom *-àna* < per. > tur. *hane*, v.), *Ledoguz* (Vuk) »ime jednoj glavici«. Denominali na *-iti lèditi se* impf. (16. v.) (s-) prema pf. *lednuti*, *-ēm* (jedna potvrda), s prefiksom *olèditi se* (Vuk) »(metafora) rdavo oženiti se«, *polèditi se* s prefiksom *po-* u istom značenju kao u *poležali* »malo ležati«. Odatle *pòledica* — *poledica* (Kosmet) »verglas«, zvana zbog klizavosti u imperativnoj složenici *razbiguz*. Sufiks *-ica* (v.) ima značenje apstraktuma. Osebjuna je tvorba *pazied* m (Vodice) »1° poledica, 2° ledene padaline zimi«. Umetnuto je *z* kao u *nažočan* (v.). Osnova *ledv-* zastupljena je samo u hrv.-kajk. narječju: pridjev *ledven* (18. v.), poimeničen na *-ica ledverića* (ŽK, Zagreb), *ledvenost*, *ledveniti se*. Rumunji posuđiše *poledica* u dva vida: *poledită* i zamjenom *šn* za *d* *poledniľ* »Glatteis«. Grupa *gn* nastala je zacijelo od *dn*, tj. taj slavizam predstavlja poimeničenje pridjeva *poledan*; *dn* je zamijenjen i sa *jn* *polejnita* i sa *g* *polighitã*. Postoji još zamjena sa *v*. *polevila* — *poliviťã*. Taj se oblik objašnjava osnovom *ledv-*. Postoji još rum. *polein* »Glatteis«, koji Tiktin izvodi od *polijati*, što nije moguće zbog *'e*, nego će biti unakrštenje prema *povoiu* < *povodanj*. Baltičke su paralele lit. *ledas* pored *ledus*, lot. *ledus*, strpus. *ladis*. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Tagliavini proglašuje steslav. *leaš* za najstariju alpinsku riječ. Ne zna se zbog čega.

Lit.: ARj 5, 948. 949. 952. 954. 8, 392. Elezović 1, 358. Ribarić, SDZb 9, 182. Miklošič 162. SEW 1, 699. Holub-Kopečny 200. Brückner 301. WP 2, 428. Gorjajev 184. Uhlenbeck, PBB 26, 295. Tagliavini, ZRPh 46, 27. si. (cf. Jjb 13, 95).

lederkinja f (Valpovo) = *lèderica* (hrvatski gradovi) »vrsta jabuke debele kože i tvrdog mesa«. Od nvnjem. *Lederapfel*. Samo *Leder* (keltsko-germanska leksička paralela) kao obučarski termin glasi *Měr* (ŽK).

Lit.: ARj 5, 952.

ledina f (Vuk), praslav. **led-*, augmentativ na *-ina* (takoder rus.), »1° neorana zemlja, 2° toponim u sg. i pl.«. Bez sufiksa *-ina* *ledo* nalazi se u bug. *lèda*, češ. *lado* brus. *ljada* i luž. -srp. Pridjev na *-yn Шлїнонь* (1193), poimeničen na *-jak ledinjãk*, gen. *-aka* (Vuk) »1° biljka, 2° toponim«, na *-čiča ledinčica* »bellis perennis«. Deminutiv na *-ica* *ledinica* (narodna pjesma). Denominal (inhotiv): na *-eti obledinjeti*, *-im* »postati ledina«, na *-ati*

izledinati (Lovran, Istra) »Neubrüche machen«. Vokal *e* je nastao iz *ę*: rus. *ljadina*. Rumunji posuđiše *lindina*, Arbanasi *lendine*, Mađžari *lednek* »Walderbse« = češ. *lednik*, slvč. *ladnik*. Od baltičkih jezika pruža paralelu samo strpus. *Undan* »dolina«, od ostalih ie. samo germanska i keltska grupa: Šved. *linda* »ugar«, s istim vokalom kao praslavenski, sa prijevajima nvnjem. *Land*, stisl. *lunar* »gaj«, fr. *lande*. Prema Miklošiču od praslav. korijena *led-* izvedeno je i ime *Poljaka*, kako dokazuje rus. pridjev *ljadbskb* »poljski«, mađž. *lengyel*, koji upotrebljavaju i hrv.-kajk. pisci kao Vitezović i lit. *lenkas* »Poljak«. Vjerojatno je Brücknerovo mišljenje da je *Lech* hipokoristik od *Ieaenin. Sa mađž. *lengyel*, u kojem je dočino *-l* nastalo disimilacijom iz *n* te može potjecati od *ledemnb, slaže se naše *Leden* i *Legen* pored *Ledan* (narodne pjesme, grad latinski), *Ledanin*, pridjev (*kralj*) *ledanski* (--- Varmenčik). To bi bila izvedenica na *-janin* u oba jezika od praslav. *led-*. Pridjev glasi u narodnoj pjesmi prema *Leh lehanski* i *l'ěški*, potvrđen je kod leksikografa (osim kod Vuka) i kod Gundulića. Izvedenica na *-ac* *Lešci* kod Palmotića. Ima i drugo tumačenje poljskog narodnog imena koje polazi od hipokoristika na *-ech* od *Poljanin* > njem. *Pole*, *Polen* > *^Pólech*. Odatle dekompozicijom *Lech*. Upór. *Ceh* (v.). Naša prezimena *Lah* mogu potjecati od *Vlah* (preko slov.). Upór. još arb. *Lahi* »Poljska«.

Lit.: ARj 5, 952. 953. 955. 958. 6, 7. 15. 8, 392. ASPH 34, 307. Miklošič 164. SEW 1, 705. Holub-Kopečny 198. 201. Briickner 289. KZ 43, 306. Vasmer, RSl 6, 191. 192. Trautmann 157. Mladenov 272. W P 2, 439. Charpentier, ASPH 29, 5. Joki, ASPH 29, 15. sl. Guntert, WuS 11, 124. sl. (cf. Jjb 14, 18). GM 243. Tiktin 912. Novaković, ASPH 3, 124-130. Melich, ASPH 40, 278-284. GM 234.

leđa n pl. (16. v., Vuk) = *lede* n (Voldidi, nepouzđano, upor. slov. *lede*), sveslav. i praslav. *^led-*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° dorsum, pleća n. pl. u zapadnim krajevima, krsta, hrbat, 2° bubreg (Mikalja, Bella)«. Augmentativ na *-ina* *lèdine* f pl. (Vuk). Deminutiv na *-sce*: *leđašca* n pl. (Vuk). Bez *-je ledifpl.* (16. v., M. Držić). Prvobitan oblik *ledva* n pl. (16. v., jedan čakavac). Zamjena sufiksa *-va* sa *-ua* nalazi se još u slov. *lede* n pored *leđevje*. Suglasnik *đ* nastao je ispadanjem *v* u *du*, kako je bilo u steslav. *ljdvue* f pl. »lumbi« = *ljdviye* f pl. (rukopis 15. v., pisan crkvenim jezikom). Oblik sa *dv*

očuvan u *ledvice* (Varvari kod Poreča, Istra) = *levice* f pl. »pečenje od bubrega, bubrežnjak, Nierenbraten« = *ledvenice* (Mošćenice). Hrv.-srp. je inovacija prema ostalim slavina, morfološka i semantička. Dok u njima znači »lumbus, Lende, Niere (v. turcizam *bubreg*)« kao i u ie. jezicima, kod nas je specijalizirana na »hrbat«. Ne nalazi se u bug. Vokal *e* je nastao iz nazala *ę*, upor. steslav. i polj. *ljdzioie*. Korijen *led-* dolazi u pridjevima na *-ovan* *ledován* (*bol*, Belostenec, Jambrešić), poimeničen na *-ica ledovnica* (hrv.-kajk.) = na *-ovlji ledovlja* f »isto«, u hrv.-kajk. složenom pridjevu *ledobolen* (Jambrešić). Ti sadrže prvobitno značenje »bubreg«. Ovamo još *leđoša* »ime svinji« (Terezovac, Virovitica). Homonimija sa *led*, *leđa* bila je uzrok da je u ovom značenju praslavenska riječ bila zamijenjena turcizmom (v. *bubreg*). Od *leđa* je pridjev na *-bn* *ledati* (18. v.). Poimeničen je u *ledanica* f »trava koja, poput ječma, raste iz konjske i magareće krkeline, te mlađ od nje zaleđa« (srednja Dalmacija, Pavlinović) — *ledenica* (Kosmet, Drsnik, Klina) »1° stočna bolest, nazvana tako, jer goveda, koze, ovce od nje padaju na leđa, 2° vrsta trave« = *ledevica* (18. v.) = *ledavica* »bolest brava« (zamjena sufiksa *-anica* sa *-amca*, *-evica*). Denominali *zalèdati* (subjekt *brance*), *izlèdati* (18. v.) »biti pod leđima«. Prilozi: *nalèčkè* — *naledašk* (Vuk) »na leđa, na leđima«. Od *leđa* prave se neologizmi kojima se prevodi *endossement* (burzovni termin): *naleda*, *naledba*, *naleda*, *naledica*, *nalednica* i radne imenice *naledilac*, gen. *-oca*, *naledovnik*, denominal *nalediti*. Ie. je korijen **lendh-*, koji se nalazi u njem. *Lende* s istim vokalom kao i u praslavenskom i u prijevaju *e-o* u lat. *lumbus* < ie. *londhuos.

Lit.: ARj 4, 218. 5, 954. 952. 953. 955. 956. 7, 414. Ribarić, SDZb 9, 164. Elezović 1, 359. Miklošič 164. SEW 1, 705. Holub-Kopečny 200. Briickner 297. Trautmann 157. WP 2, 438.

lèganj, gen. *lègnja* m (Dubrovnik, Split) »ptica kozodof (v.)« = *lèganj*, gen. *-gnja* (Srbija, Požarevac) »sljuka«. Ima još mnoštvo varijanata: *legan* (Đakovo), *legalj* (Nin), *legar*, *legen* (Strmec kod Pregrade), *legenj*; (Rušev, Slavonija), *legin* (Martijanec), *legnar* (Lukovdol), *lègiin* (Vrapče, kraj Zagreba), *jegar* (Nin) i drugih izvedenica od *leči*, *lezem* kao *lijegavac*, *poleguša*, *poljegaljka*, *preleguša*, *prileguša*, *prilepača*, kao i od *gluha*.

Lit.: ARj 5, 956. Hirtz, Aves 256.

legijōn f, m (17. v., latinizam sa dočekom kao u tal.) = *leđžijon*, gen. *-i* f (17., talijanski izgovor lat. učene riječi) = (*dž* > *j*, čakaviziranje tal. izgovora) *lejijon* f, m (16. v., čakavci) = *lejijun* m (17. v., čakavac) = (haplogija) *lejom* (16. v., čakavac) = *legija* f (19. v., Sulek, današnji učeni oblik lat. nominativa). Od lat. *legio*, gen. *-onts* (apstraktum od *legere* »skupljati pod oružje«) > tal. *legione*.

Lit.: ARj 5, 957. 959. DEI 2195.

lèjlek m (Hercegovina) = *lélek* (17. v., Bosna, Kolasin, Levač, Vuk) »1° roda, štrk, čaplja, bočan, 2° (narodna pjesma) crven čador«. Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *leklek* s promjenom *k* > *j* kao u *bey* < *beg*) iz ornitološke terminologije: bug. *lelek*, arb. *lelek* pored *leilek*, ngr. *λελέκι*. Ta se onomatopeja nalazi u češ., polj. *lelek*, ruš. *lelek* »noćna sova«, ukr. *leleka* »Bachstelze«, lit. *lėlis* »sova«, lit. *lela* »Nachtrabe«, od onomatopejskog korijena *la-* *le-*, koja je u *lajati*, *kelijati*, *ljuljati*.

Lit.: ARj 5, 959. Hirtz, Aves 256. Miklošič 164. SEW 1, 700. Holub-Kopečny 202. WP 2, 377. GM 241. Štrekelj, DAW 50, 51.

lèjluk m (Bosna) »vojnička plaća za doba okupacije«. Od njem. *Lohnung*, unakrštavanjem s turcizmom *ajluk* (v.).

Lit.: Budimir, NJ 4, 165-169.

lejturgija f (Stefan Kralj 66: *tvoriti lejturgiju*) = *letargija* (Vuk) = *liturgija* (Kosmet), odatle na *-isati leturgisati*, *-šem* impf., pf. (približni izgovor prema stgr.) = (novogrčki γ pred palatalnim samoglasom kao u *kaluder*) *leturdija* (17. v., Vuk) := *leturdžija* (Timok) = *leturdija* (Kosmet) = (ss prema novogrčkom izgovoru) *liturgija* (15. v.), pridjev na *-bski liturgijski* (18. v., i kod katolika), *liturgisati*, *-sam* pored *-šem*, *liturgika* f, poimeničen grčki pridjev na *-ισος* = *liturdija* (18. v.) »1° misa kod katolika, 2° poskurica (Crna Gora, Kosmet), hostija«. Od gr. *λειτουργία*, *λειτουργιό*.

Lit.: ARj 6, 21. 126. Vasmer, GL 89.

lek m »kamen u igri na buče (v.) ili ploke (v.) u što se smijera«.

Lit.: ARj 5, 960.

lekaná f (stsrp., 1685) = *likanija* f (stsrp., 1441, itacizam, dodatak na gr. *-i* < η kao u *cefalija*) »Schüssel, Becken«. Od gr. *λεκάνη*

»isto«. Ovamo možda i *Kkva* pored *lika* f (Budva) »na dugoj motki kao kabao kojim se zahvata voda da se pere bačva i da se priredi za točenje vina u bačvu«. Ovamo treba staviti i balkanski turcizam od iste grčke riječi (tur. *leken*, *legen*, *Üyen* < λεκάνη): *legen* m (Vuk) = *lègenj* (Mikalja) = *leden* m (18. v.), deminutiv na -ičič *ledenčić*, augmentativ *Udenina* (Vuk) = (izmjena dočetka -en u -er) *leder* (narodna pjesma, Hercegovina) »umivaonica«, rum. *lighean*, bug. *legén*, deminutiv *leğence*, arb. *lagen*, *legén*, *lejen*, *le* s članom *leni* (Gége), eine, *leene*.

Lit.: *ARj* 5, 955. 957. *Miklošič* 163. *SEW* 1, 699. *Mladenov* 271. *GM* 234. *Rohlfs* 1238. *Lokotsch* 1290. *Vasmer* 89.

lekcijon, gen. -r f (17. v., latinizam *lectionem* od *lectio*, apstraktum na -io, gen. -onis od *legére*) — *lekcyun*, gen. -i. Prema tal. učenoj riječi *lezione* > *Udum*, gen. -uni f (Rab). Latinizam prema nominativu *lectio* f > *lekcija* f (Vuk, školski termin, 16. v., danas općenit). Upor. slov. *leca* f (Kranjska) »Kanzel, Predigtstuhl« preko srvnjem. *Letze* < lat. *ledio* »Vrpljesung eines Abschnittes der Bibel in der Kirche«. Ovamo još latinizam prema fr. izgovoru *u* > *ü* *lektira* f (školski termin) < lat. *lectura* > *lektura*, apstraktum na -ura od part. perf. *leetus* od *legere*. Sam glagol *legere* je prešao u tip -ati što se dogodilo prema 1. 1. prez. lat. *lego* > tal. *leggo* ili je očuvan dalmatoromanski *g* pred *e* (upor. *alegar* kod Bartolija): *legati*, -ām (Perast, Dubrovnik, Potomje; sa našim prefiksima *pro-*, *pre-*, *s-*, što je rijedak slučaj kod talijanizma), *prelègati* pf. »nanovo opet čitati *Gegajte* i *prilegajte*, imperativi u Gradića), *prolègati* pf. (dubrovački pisci) »pročitati«, *slegati*, -ām (Dubrovnik) »pročitati«, odatle apstraktum na -anje *lèganje* n »čitanje«, radna imenica na -avac *legavac* (17. v., Dubrovnik) »čitalac«. Upor. u Režiji *lajat* < *furi*, *lèi* < lat. *legere*. Prema Budmaniju *legati* je dalmatoromanski leksički ostatak. Učena je riječ naprotiv poimeničen gerundiv *legenda* (17. v.) »1° pripovijest iz života svetaca, 2° priča, 3° bilješka uz kakvu kartu« < srlat. *legenda*, odatle na -arium > -ar *legendār*, gen. -āra < srlat. *legendarium*, pridjev na -bn > -an *legendaran*. Lat. radna imenica na -or *lektor* m = *lektur* (18. v.) »Γ učitelj fratarski, 2° štioac«.

Lit.: *ARj* 5, 944. 957. 960. 7, 1. 11, 579. 12, 339. Budmani. *Rad* 65. 162. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW* 4963. 4970. *DEI* 2818. *Bartoli* 2, 265. Sturm, *ČSJK* 6, 70. *Pleiersnik* 1, 503.

leken m ili f (?) »biljka nymphaea alba L.« (Šulek). Budmani ispravno upoređuje sa češ. *leknin*, stčes. i slvč. *lekn*. Od iste je osnove zacijelo i *lekuta* »nuphar luteum L.«, također češ. Češki botanički nazivi upoređuju se sa *lokvanj* (v. *lokva*), lit. *luknė*. Prema tom upoređenju bila bi to »kaljužna biljka«. Nedostaju bolJL hrv.-srp. potvrde.

Lit.: *ARj* 5, 960. 6, 1. *Holub-Kopečný* 202.

leksik m (Daničić) »rječnik (prevedenica), Vokabular«. Učen poimeničeni grčki pridjev u sr. r. λεξικόν (se. βφλίον »knjiga«), na -ικός od λεξίς »riječ«. Odatle pridjev na lat. -alis proširen na -bn > -an *leksikālan* (Daničić), pored *leksički* na -bsk. Složenice: *leksikograf* m < λεξικογράφος (drugi dio od γράφω »pišem«), apstraktum *leksikografija* f, *leksikolog* m, apstraktum *leksikologija*, pridjev *leksikološki*.

Lit.: *ARj* 6, 1. *DEI* 2209.

lektika f (16. v., Vrančić, Belostenec) »nosiljka«. Latinizam, od lat. *lectica* »isto«. Preko tal. *lettiga*, *lettica* istog podrijetla i značenja (izvedenica na -Ica od *leetus* »krevet«) > *letiga* (Kašić). Izvedenica na -aria > tal. -iera (preko fr.) *letijera* f (Dubrovnik) »odar« < tal. *lettiera* < stfr. *litiere*. Ovamo ide i tal. imperativna složenica *scaldaletto* > disimilacija *l - l > n - l skandalēt* m (Dubrovnik, Cavtat) = *skandalu* (Korčula) »bakrena posuda sa poklopcem u koju se meće vatra za grijanje kreveta«. Prvi dio sadrži imperativ od *scaldare* (prefiks *s-* < lat. *ex-* i denominal od *caldo* < lat. *calidus*), drugi dio (objekt) tal. *letto* < lat. *leetus* »krevet«. Ovamo još *Urvana* f »Wöchnerin« < tal. *Uttuana*.

Lit.: *ARj* 6, 1. 16. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW* 4962. 4965. *DEI* 2212.

lela f (1844) »ime što ga mlada pridijeva starijem ženskom« = *lila* (Vetranie) »1° ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom, 2° ime žensko« = *ljelja* (Vuk, valjda u blizini bugarske granice, upor. bug. *Ulja*) »tetka«, sa deminutivom na -ka *ljeljka* (Stulić) »starija sestra« = *ljeljna* (nema *ARj*). Djetinja riječ (Lallwort), koja se nalazi i u drugim slavenskim i neslavenskim jezicima. Upor. arb., rum. *lele* »ältere Schwester, ältere Frau«.

Lit.: *ARj* 6, 1. 91. 242. *SEW* \, 700. *W P* 2, 377.

lele, uzvik žalosti (16. v., Vuk, Kosmet), »jaoh, kuku«. Oformljen sufiksom -k *lèlek* m (17. v., Vuk), denominalom odatle na -ati

klekati (raz- se, Lika) pored *leikati*, *lelečëm*, -kam (Vuk) impf, prema *kleknuti*. Postverbal *leleka* f (Martić). Apstraktum na -ónja (v.) *lelekanja*. Ovamo možda i -uša *lelekuša* (Dalmacija, Danilo) »vinova loza crnog grožđa« i *lela* f »riječ kojom se djeca plaše da se umire kad plaču (Vodice: *lèla ce te pobrati*; psovka: *lèla te zalèlala*)«. Posljednje je kao-neko mitologijsko biće. Zbog toga može ići ovamo i dubrovački bog ljubavi *Lejo* »Amor« (u njihovoj renesansnoj poeziji i narodnoj pjesmi), s čime upor. rus. *Lejo* — *Palejo*, polj. uzvik *lelum polelum* »vrag(?)«, kao i opetovanje *kolalom lalom* u *ARj*. Uzvik *lele* upor. s bug. *ótele*, steslav. *ole*, ukr. prilog *lele* »na žalost«, i novogrčki i bugarski dodatak *le* u refrenu vojno *le*. [Usp. pod *dolerija*].

Lit.: *ARj* 6, 2. *Elezović* 1, 359. *Mladenov* 379. *ASPh* 9, 381. *Miklošič* 221. *Bruckner* 294. Bulat, *JF* 5, 149. *RFV* 1882, 226. *ASPh* 6, 629. si. Ribarić, *SDZb* 9, 164.

lelija f »bogiša, perunika, iris«. -Upor. polj. *lelia*, *leliwa* i pripjev *lelja* (Vuk, v. *Ula*).

. Lit.: *ARj* 6, 3. *Bruckner* 294.

lelijati (se), -am (18. v., *s-* se Menčetić) pored *léljati*, *Uljam* (18. v.) = *Uláti se*, impf., djetinja onomatopeja reduplikativnog tipa za oponašanje radnje, gibanja amo-tamo, pri uspravljivanju, kod zibanja, »wiegen, baumeln«. Upor. ukrajinsko značenje »zibati« i rus. »maziti«. Varijante *Movati* (se), -ujem (17. i 18. v.), *leljati* (sé), -am (Mikalja, Stulić), na -etati *Uletati se*, -cem (18. v., Dubrovčani), deminutiv na -ukati *Uljúkati*, *lèljukām* pored -čem. Suglasnik *j* zamijenjen sa *h* i ispušten *leljeati*, -am (Srbija). Napuštena je reduplikacija u *leljka* (Stulić, nepouzdan?) »kolijevka«, *razljeati* (Stulić) »razljuljati«. Sa samoglasom i mjesto *e* *liati*, -am »ljuljati, klimati«, odatle u djetinjem govoru *lile* »kolijevka«. Ovamo možda kao metafora *ljiljak* »Fledermaus«. U saobraćajnom i književnom govoru običnija je varijanta sa samoglasom *u*. Zbog toga je *lèlyati* dobilo pjesničku intonaciju: *ljuljati* (se), *ljuljam* impf, »einwiegen« = *lulāt* (Cres) = *lulali*, *lulam* (Voltidi) = *lúljati* prema pf. *ljuljnuti*, -em. Deminutiv *ljúljkati*, -ām, *ljuljúkati* = *ljuljuhati* = *ljuljuškati* (Srbija). Sa napuštanjem reduplikacije *ljušcati* (se), -ām. Pridjev na -av *luljav* — *ljúljav* (Stulić), na -evan *ljuljèvan* (Istra) »koji se nije rastrojio od pijanstva (eufemizam)«, na -bn *ljuljan* (15. v., Dubrovnik) »dremljiv«. Na -ka *luljka* (Stulić) »kolijevka, zipka« = *ljuljka* (Srbija).

Na -ačka, -ajka: *ljuljaška*, *ljuljajka* = (Vuk, Dubrovnik) = *ljuljačka* (ŽK) »sprava za ljuljanje«. Sa vokalom *e* onomatopeja je balto-slavenska: lit. /eutoíoió »wiegen, schaukeln« = lot. *leluôt* »zibati, uspavljivati djecu«. Ie. onomatopejski korijen (Schallwurzel) je *lā I le., koji je u *lajati*, ovdje kao dječija riječ (Lallwort). Onomatopeja je sveslavenska.

Lit.: *ARj* 6, 3. 4. 91. 318. 319. 322. Tentar, *JF* 5, 212. *Miklošič* 172. *SEW* 1, 699. 759. *Bruckner* 303. *Mladenov* 272. 283. *Trautmann* 156. *WP* 2, 376. *Matzenauer*, *LF* 9, 199. Buga, *RFV* 71, 150. (cf. *IJB* 3, 150).

lem m (Vuk) = *lim* (slov.) = *lèem* m (Kosmet) »lijep (v.)». Ijepak, kalaj za splepljivanje metala«. Denominal *limiti*, -lm (Vuk) = slov. *limati* »lijepiti lemom«, *zalèmit* pf. (Kosmet) »radnja koju vrši tenečedžija«. Upor. češ. *lemovati* »einfassen«. Vokal *e* u *lem* i *Urniži* je iz *ee*, kako pokazuje oblik u Kosmetu. Zbog toga je to postanje turcizam arapskog podrijetla (ar. *lehim*) iz zanatske terminologije. Slov. je oblik od srvnjem. *Km*, nvnjem. *Leim*.

Lit.: *ARj* 6, 4. *Elezović* 1, 191. 359. *Miklošič* 170. *SEW* 1, 721. *Bruckner*, *KZ* 46, 211.

leme, gen. -eta n ili *Iemeta* f (Vuk, narodna pjesma, posljednje može biti i n pl.) = *hrnete* f pl. (ako nije štamparska griješka) »jabuka na vrhu munare«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *lem'a* »svjetlost«, perz. > tur. pl. *Uma'at*) iz oblasti islama.

Lit.: *ARj* 6, 5.

lemon m (Belostenec) = *lemūn*, gen. -Una (16. v., Vuk, Perast, Dubrovnik), deminutivi na -bc > -āc *lemunac*, gen. -unca (Stulić), na -ič *lemunić* (Dubrovnik, Stulić), složeni deminutivni sufiksi -bc + -bc > -čac, -bc + -ič > -čie *lemunčac*, *lemunčić* (Stulić) = *limun* (16. v., Vuk, Srbija, danas općenito), pridjevi *limunov*, *limunski* = *limun*, gen. -Una (Rab), sa tal. sufiksom -dno *limunčin* (18. v.) = *limoncin* (18. v.) = *limóna* f (Zagreb), »četrun (v.), citrona«. Na lat. sufiks -ata > mlet. -ada: *lemunata* (Dubrovnik) = *limunada* (Vuk) = *limonáda* (Zagreb). Na tur. deminutivni sufiks -čik *limunčik* m »biltra ambrosia«. Na -ika *limunika* f (Šulekov neologizam) »Zitronenkraut«. Ovamo još *limunije* m (17. v., rukupis basana), u značenju personificiranog limuna. Od tal. *limóne*, internacionalna riječ istočnog podrijetla: perz. *limun* > ar. *laimūn*, ngr. λειμόνι, upor. rum. *lamie* f

»citrona«, srlat. i polj. *limonio.*, madž. *lemonya*. V. *lumija*.

Lit.: ARj 5, 5. 7. 94. 95. Jagić, *ASPh* 8, 319. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 17. *Tiktin* 887. Korsch, *ASPh* 9, 520. *GM* 246. Sobolevski, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 157). *Mikhšič* 170. SEI^h 1, 721.

lenga f (Dubrovnik) »1° blato na dnu mora, 2° toponim (Mljet)«. Taj dalmato-romanski leksički ostatak stoji u vezi s tal. *lecca* (Marche, Romagna) »melma«, istro-rom. *lieka* (Rovinj), *leká* (Fazana), mlet. *lea* = *leda* »fango«, *Uta* »limo di fiume« = *lidga* (Emilia). Mjesto suglasničke grupe *tg* pokazuje daim.-rom. oblik *ng* kao u istarskom toponimu tal. *Corridico* > hrv. *Kringa*, kllat. poimeničeni pridjev **corylitum*, izvedenica od *corylus* »lijeska«, sa složenim sufiksom *-ēt* od *-ētum* -/- *-icus* koji odgovara našem *-ik*. Milas ima iz Trpnja *venga* »trava u moru«, kod Parčića *venga* »specie di salice«, zacijelo netočno; v mjesto / objašnjava se time što je *l-* u *lenga* bilo ispušteno zbog identifikacije sa članom, a *enga je dobilo protezu v kao *voga* < *alga*. Osnovno *ligita = (metateza) *litiga ide u pred *-ie*. supstrat. Upor. *lekeda* kod Baska.

Lit.: ARj 6, 7. Skok, *Slav.* 194. 216. 211. Isti, *ZRPh* 54, 433. *Panić* 1105. *Banali* 1, 237., § 140. *Ive* 6. *REW** 5029. *DEI* 2190. 2192. 2253.

lenta f »svilen pojas ordena prvog ščepena«. I bug. tako. Nalazi se još ukr. i rus. *lenta* pored *lenda* u narječjima (prema ngr. izgovoru). Danas općenito. Rusizam. Od gr. λέντ(ov) < lat. *linteum*, pridjev od *Unum*. Ne zna se ide li ovamo *lenta* f (Posavina) »kormilo na dugom brvnu«.

Lit.: ARj 6, 8. *Mladenov* 272. *Miklošič* 165. *SEW* 1, 701. *REW** 5072. *DEI* 2242.

lenuti, *-em* pf. ili impf. (18. v., čakavski) »1° pokvariti se ili kvariti se, 2° (danas, Hercegovina) nejasna značenja (Pavlinović)«.

Lit.: ARj 6, 8.

lenjam m (Krtole) »japija«. Od tal. *legname* »isto« < lat. *lignamen*, apstraktum na *-amen* od *lignum*. Ovamo ide (preko rum. *lemn* »drvo« < klat. *lignum*) *lemnja* (Kosmet) pored *elemije* (Kosmet, termin prelja).

Lit.: *Elezović* 1, 173-4. 360. *JF* 14, 223.

leoparađ, gen. *-arda* m (17. v.) »kaplan, felis pardus«. Od kslat. *leopardus* < gr. λεόπαρδος, složena od *leo* »lav« (v.) i pridjeva

pardus < iransko *parda, upor. sanskr. *prkakah* »tigar«. Pridjev znači u romanskim jezicima »siv, grigio«. Iz češkoga je *levhart* pored *levrhrt* »pantera«, koje ARj označuje kao nepouzđano. Stariji leksikografi prevode *leopardus* kao *lavoris* m, pridjev *lavoriski* (Stulić). Bez prvog dijela složenice: *pard* m = *pardus* (latinizam ili grecizam u nekoliko pjesničkih primjera, također češ., rus., polj.) »pantera«. Odatle denominal *popardusiti se* pf. (inchoativ) »pogoropaditi se«. Prijenos na ribe zbog boje: *parda* f (Božava) »pesce del color del leopardo, simile alla murena«.

Lit.: ARj 6, 9. 24. 929. 9, 646. 10, 781. *Cronia*, *ID* 6, 117. *SEW* 1, 704. *DEI* 2204. 2773. *REW** 6232. *Boisacq* 747. *Vasmer* 2, 315. Isti, *GL* 111.

lepčuj m »biljka balsamina hortensis Desf., lijepi čovjek«.

Lit.: ARj 6, 10.

lepe (Vuk, Srbija, Bosna) »uzvik kojim se ozivlje ko kad zove stariji ili veliki gospodar« = *lepe* (Kosmet, Vučitrn u govoru Turaka i Arnauta), odaziv »čujem, izvolite«. Vrčević kaže da je riječ arbanaska. Elezović ne zna čija je [usp. arb. *lepé* »evo me, odmah!«].

Lit.: ARj 6, 10. *Leotti* 564.

lēpen m (18. v.) »1° biljka nymphaea alba L., 2° cvijet« = slov. *lepen*, gen. *-ēna* »list«. Na *-ica* *lepenica* »1° vinova loza bijela grožđa, 2° toponim (kod Sarajeva), u sing. i pl.«. Na *-āc* *Lepenac* (toponim). Na *-jača* *lepenjača* »biljka (?) lychnis otites«. S istim sufiksom u polj. *lepien*. Od iste je osnove izvedenica na *-uh* *lepuh* (Istra, Vodice, ŽK) »1° biljka širokog lišća, 2° toponim« = *lepuk* (Dalmacija) »osušeno iverje« = *lepūt* »nadimak otegnutom i slabom čeljadetu« (upravo postverbal od *leputati* »letjeti« unakršten sa *lepuh*). Izvedenice su samo od *lepuh*: deminutivi na *-bc* *lepušac*, gen. *-sca* »verbascum phlomidēs«, na *-ica* *lepušica* (Brač) »petasites officinalis«, na *-ič* *lepušić* (Krk) »1° plantago, 2° (metafora) ime nerastu zbog širokih uha, 3° zbog istog razloga, prezime«. Na *-ika* *lepušika* »lepušac«. Augmentativ na *-ina* *lepušina* »1° biljka, 2° kukuruzna slama«. Pridjev na *-skī* *lepuškī* (*štavelj*), poimeničen u ž. r. *lepuška*. Upor. arb. *lepjete*. Biljka *lepuh* dolazi i s prijevom o *lopūh*, gen. *-uha* m (Vodice, Istra, i u češ., polj., rus.) = *lōpuha* f (također rus., polj.) = *lopuk* (Šulek), sa deminutivima na *-bc* *lopūšac*, gen. *-sca* (Dubrovnik), na *-bk* *lopušak* (topo-

nim), na *-ica* *lopušica* »1° tanki list cvijeta, 2° (neologizam) list za pozlaćanje-, augmentativima na *-ina* *lopulina*, na tal. *-one* > *-un* *lopūhun*, gen. *-una* (Stulić). Na *-nik* *lopušnik*, na *-njak* *lopušnjak*. S prijevom a i sufiksom *-ih* u hidronimu *Lapišnica* (pritok Miijacke kod Sarajeva). Sufiks varira: *-oč* mjesto *-uh*: *lapoč* m (Šulek) = *lopoč* »lokvanj, repuh«, na *-ika* *lopočika* = *ropotika* »viburnum«. Upor. polj. *lopusznycza*. Madžari posudiše *lapu*. Korijen *lep-* je sveslavenski i praslavenski. Paralela mu je u baltičkim jezicima s drugim prijevom lit. *lapas* »list na drveću, zelju, list u knjizi« = lot. *lapa* »isto«. Glede istog korijena u prijevju a v. *lapai*. Kako *lopuh* označuje biljku širokih listova, ovamo ide možda i *lopov* (Lika) »vrsta graha široka i šarkasta«, *lopūh* u Vodicama znači »čičak«. V. *lopata*.

Lit.: ARj 5, 902. 6, 13. 10. 154. 155. Ribarić, *SDŽb* 9, 165. *Miklošič* 165. 174. *SEW* 1, 710. 733. *Bruckner* 312. *KZ* 46, 211. 48, 217. *WP* 2, 430. *Trautmann* 149. *GM* 241. *Mladenov* 279. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. *JF* 3, 204. *IJb* 3, 152).

lepeza f = *lepeze*, gen. *-eta* n (Vuk) »(u hrvatskim gradovima germanizam) feher, maháč (Vuk)«. Balkanski turcizam (tur. *jelpeze*) iz terminologije nošnje: bég. *elpezé*.

Lit.: ARj 6, 11. *Mladenov* 271.

lepina f (Vuk) = *lepinja* (sjeveroistočni krajevi Srbije, Miličević) »hljeb dug i tanak« = slov. *lepenj*, češ. *lepenec* = rum. *lipie* f »Brot in Fladenform in der Mitte dünn, am Rande dicker«. Od madž. *lepeny*.

Lit.: ARj 6, 11. *Miklošič* 428. *Tiktin* 916.

lepīr m (16. v., Dubrovčani, Ljubiša) = (pseudokjavizam) *lepījer* (16. v., Dubrovčani) = *lepīr* (ŽK) = *leper* (Crna Gora) = (ikavski) *lipir* (Mikalja) »papilio«. Unošenje jata nastalo po pučkoj etimologiji unakrštanjem sa *lijepiti* (v.), jer se prah od leptira lijepi na rukama, kad mu se drže krila. Deminutivi na *-bk* *lepirak*, gen., *-rka*, na *-bc* *lepirac*, gen. *-rea*, na *-ica* *lepirica* *ī* (18. v.) = *iēperica* (Vuk, Crna Gora), na *-ič* *Upīru* = *Ijepirić* »1° mali leptir, 2° (metafora) ime nerastu (Vetovo, Požega)«. Augmentativ *lepīrina* = *Ijepirina*. Pridjev na *-ast* *lepīrast*. Raširen je i danas književan oblik sa *p*: *leptir* (Vuk, sjeveroistočni krajevi, Vojvodina). Deminutivi na *-ica* *leptirića*, na *-ič* *leptirić*, augmentativ *leptirićetina*. Odatle hipokoristički deminutiv na *-ie*:

lepće, gen. *-eta* (16. v.). Umetnuto *p* upućuje na vezu s onomatopejskim glagolom *lepētati*, *lepeće* (*s-*), *lepušiti* (Stulić) (*ra-* *se*), *leptati* (18. v., jedna potvrda, Slavonac) = *Īepēiti*, *-pece* (također slov. i polj.) = *lepušati*, *-šā* »činiti buku krilima«. Tom se onomatopejom oponaša sihan lijet leptirov. Pridjev na *-jav* *lepečav* (Pavlinović). Onomatopeja se izražava i varijacijom *lepršati* (*se*) (*s-*, *raz-* *se*), *lepūtati* (*se*) (*s-*) (subjekt *ptica*) (Kutjevo, Ston, 18. v.) »letjeti malo i ne visoko od zemlje«, *razlepušiti se*, *-Uputim* (Orahovica, Slavonija) »raspući se, razbiti se«, *leprčati*, *-a* (18. v., Kavanjin). Ovamo i metaforički *lepūhnuti*, *lepūhnēm* pf. (Vuk, Srijem) »izginuti, umrijeti«. Od onomatopejske osnove bit će i *lepiča* (Posavina) »ephemera L.«. Upor. vezu između imenice i onomatopejskog glagola arb. *flutire* »leptir«, glagol *fluturonj*, rum. *flütün*, cine. *flitură*. Još postoje tri varijante, koje nije lako objasniti: slov. *letopir* (upor. poj. *lato-pierz*), *metopir*, *netopir*, slov. *matopir* »šišmiš«, upor. polj. *mēlopīrz*. Musić polazi od *leptir* kao prvobitnog odlika, koji rastavlja u *le-pbtyn. Drugi dio te složenice sadrži isti korijen kao *ptica* (v.); **le-* mu znači »kao«. Oblik *neto[>ir* mu je nastalo metatezom od *nepiyēb. I tu je *ne* — *le* »kao« = *ma* u sanskritu, zendu, stperz. = gr. μη »kao, ne«. Upor. slov. *makién* = *meklen* = hrv.-srp. *makljen* (v.). Značenje je te složenice »kao ptica«. Oblik bez *ρ* *lepir* nastao je po pučkoj etimologiji prema onomatopejskom glagolu (= unakrštanjem). Brückneru znače *leptir* i *netopir* isto. To je složena: *jele* + *pir* »poluptica ili jedva ptica«. Miklošiču i Vaillant u *netopir* nastalo iz *notopirb, **per-*, »qui vole de nuit«. Brückner s pravom zabacuje Vaillantovo mišljenje, upućujući na činjenicu da je *i* = *y* *neiopyēb i da *noto ne postoji nego *nokti.

Lit.: ARj 6, 16. 12. *Miklošič* 165. *SEW* 1, 702. *Holub-Kopečný* 244. *Bruckner* 360. Isti, *Stavia* 13, 278-279. Vaillant, *Slavia* 10, 678. Musić, *JF* 6, 98-101. *Rad* 222, 278. 231, 3-4. Matzenauer, *LF* 9, 200.

leptá f (14. i 15. v., stsrp.) »grčki novac«. Od gr. pl. λεπτά, sing. λεπτόν, poimeničeni pridjev sr. r. λεπτός »sitan«.

Lit.: ARj 6, 12. *Vasmer*, *GL* 89. *DEI* 2207.

lepurika f (Šulek, Visovac) »vrst mušmule, nespolo secondo«.

Lit.: ARj 6, 13.

lerò m (Dubrovnik) »(pejorativna riječ) bi-rikin«. Prema Budmanijevu, zacijelo ispravnome, mišljenju isto što mitološko lice *Lerò* u refrenu uz *Dolerija Hoja*. U Gundulićevoj pastorali odgovara kao slavenski pandan klasičnom *Panu* ili *Erosu*. Pridjev *Lérov* (*crkva, stup*). Upor. još u dubrovačkoj poslovici: *tesko ti Lera i Hoju na kletve pŕiŕivat*. Usp. *dolèrija*. [Muliačić: < lat. *latro*].

Lit.: ARj 6, 13. Muljačić, *Studi E. Lo Gatto e G. Maver* 1962, 491-498.

les¹, gen. *lèsa* m (Vuk, Srbija, Kosmet i drugi istočni krajevi, 18. v.) = (pseudojekavizam) *lješ* »strvina, mrtvac«. Augmentativ na *-ina lešina* f (18. v.) = *Iješina* (Ljubiša), odatle na *-ar Ušinar* (Vuk) »vultur«. Denominal na *-iti l'èšiti, -lm* (Vuk) »čkrnjati (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *lāš / les* > tur. *leş*) iz svagdanje terminologije: rum. *leş*, bug. *les*, arb. *lesh*, ngr. *λέου*.

Lit.: ARj 6, 15. 252. *Elezović* 363. *Miklošić* 166. *SEW* 1, 702. *GM* 241. *Mladenov* 274. *Lokotsch* 1306.

les² m (Topolovac) »mjesto na kojem lovac čeka divljač«.

Lit.: ARj 6, 15.

leščerba f (hrv.-kajk.) = slov. *l ščerba* »Γ» zemljani žižak, 2° seljačka lampa«. Od njem. složenice *Lichtscherbe*.

Lit.: ARj 6, 15. *Miklošić* 165. 428. *DEI* 1, 703.

lešo, prilog (Perast, Potomje, Božava), »obično skuhamo (riba, meso; opozicija: *pečeno*)«. Denominal na *-ati lèsati, -ām* impf. (Perast) = *lésât* (Božava). Od tal. *lesso* < lat. *elixus*.

Lit.: Cronia, *ID* 6.

lešurati, *-am* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović) »krilima micati«. Možda varijanta od *lepršati* (v.), ako je s nastao iz *pš*.

Lit.: ARj 6, 16.

letjeti, *Utīm* impf, *-éti* (Vuk) (*do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-*), sveslav. i praslav., prema pf. *Iemutī, -m* (Vuk, Kosmet) (*do-, s-*), s praslav. prijevojem duljine > *ije* u iterativu *lijètati, lijeć m* pored *-am* (*do-, iz-, na-, ob-, od-, s-, sa-*), *pŕelítati, -lice* (*snig*) (Vodice) »na mahove leti u prvim snježnim pahuljicama«, *oblicat* (16. v., subjekt *ptica*, Smokvica, Korčula), na *-va-* *oblećivati*

(*l-*), *-ujem* (Kavanjin) = *obletivati* — *obletavati* (18. v., Gundulić, Ljubiša), »volare«. Postverbalni *let* m (i u dragim slavinama), *slet, izlet* m (prevedenica / calque / za njem. *Ausflug*), s pridjevom *izletnī* i radnom imenicom *izletnik, nálet* m, s radnom imenicom na *-ica náletica* m »Stänker«, *naletač*, od prijevaja duljine *ljet* m, *prolij et* m »Windbeutel«, *lijetavac*, gen. *-vca* »*anchus paniculata*«. Druge su izvedenice od korijena *let-*: *Uto* n »Flugloch am Bienenstock« = *léto* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *léto* (15. v.) »1° krilo, 2° (metafora) dio na odijelu, obod na šeširu«, po deklinaciji u *letva* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pola laganih vrata«. Na *-ija létija* m (Vuk, Bačka) »vjetrenjak«. Na *-aj letaj* (narodna pjesma, Bosna) »let«. Pridjev na *-ljiv létljiv*, na *-bn Utan* (18. v., danas samo *poletan*), poimeničen na *-jak l'etnjak* m »čerk, Haspel«. Upor. još *ujetnjak* »jednjak«, jer se shvaća kao da je postao od *ljetati*. Part. prez. s nastavkom iz crkvenog jezika *Utāšī* (čakavci, 16. v. i Dubrovčani) = *letušte životinje* (Vuk), poimeničeno u sr. r. *letušte* = *letušto*. Radna imenica na *-ar polètār* m »ptica koja počinje letjeti«, *poletarac*, gen. *-arca* »literat početnik«. Prilozi na *-imice letimice* (18. v., Srbija), odatle pridjev na *-bn letimičan* (*pogled*). Imperativne složenice: *Utivjetar* = *lètipas*, gen. *-psa* (Vuk) »lètija«. Deminutivi na *-ukati letukati, letukām* (Stulić), na *-kati Utkati, -ām* (18. v.). Prema upoređenju s lit. *lèkti* »letjeti«, *lakstai* »polipetali«, lot. *lèkt* »skakati«, lat. *locusta*, njem. *lecken* suglasnik *t* u *letjeti* nastao je iz *kt* pred velarnim samoglasnicima, odakle je generaliziran. Ie. je korijen **Uq-*, koji je u praslavenskom bio proširen na *t*, upór. lat. *plecto*. Suglasnik *t* dolazi često u raširenjima glagola ónomatopejskog podrijetla. Varijantu ie. onomatopeje **leq-* v. u *lepetati, leptir* (v.).

Lit.: ARj 2, 606. 4, 218. 220. 5, 16. 21. 22. 82. 8, 392. 398-399. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Elezović* 1, 361. Unbegaun, *RES* 12, 28. *Miklošić* 166. *SEW* 1, 703. *Holub-Kopečny* 203. *Bruckner* 292. *W P* 2, 421. Uhlenbeck, *PBB* 30, 297. *Brugmann* 1²- 585.

létrát m (Lumbarda, Korčula, disimilacija *r - r* > / - *r*) »fotografija«. Od tal. *ritratto* (prefiks *re-* prema mlet., part. perf. od *traere* < kllat. *trahere*).

Lit.: Kušar, *NVj* 3, 337.

letva f (18. v., Vuk, Slavonija, ŽK, Srbija) »žioka«. Pridjev na *-en lèrven*, poimeničen na *-jak letvenjak* »čavao kojim se pribija letva«.

Deminutiv na *-ica letvica* (Hrvatska, Srbija). Denominal na *-iti lètviti, -im* impf. Dočetak *-va* pretpostavlja deklinaciju *ū* kao i *dretva* (v.). U izvedenicama zastupljena je i osnova *let-* po deklinaciji *a*: na *-ka letka* (Vuk, također bug., slov., češ.) »gvozdena šipka na čerkru«, također pomorski izraz *letka* »tal. draglia, Klüverleiter, Klüverstag«. Odatle ispuštanjem sufiksa *-ka leta* u zapiscima kapetana kao hrvatski izraz za *veletta* = *flok*, s pridjevom *letno jedro* »tal. vela di straglio, Stagesegel, léto n »straglio (kod B. Babica)«. Ovo posljednje v. i pod *lejeti*. Na *-ika letika* »bağlama, sarké (Slavonija)«, na *-enica letenica* »letka«. Miklošić pominje i oblik *latva*, koji se ne nalazi u ARj. U slov. pored *letva* postoji i *latva*. Češ. *lat'*, polj. i oba luž.-srp. imaju *lata*, koja odgovara stvnjem. *latta* (od *laden*), koje posuđiše i romanski jezici. Promjena *a* > *e*, koja se nalazi i u *dretva* (v.) i deklinacija *ū* inovacija je u hrv.-srp. Ta je promjena nastala identifikacijom *a* poslije *l* slabe palatalizacije sa > *e*.

Lit.: ARj 6, 16. 17. 20. 22. *Babie* 74. *Miklošić* 161. *SEW* 1, 694. *Holub-Kopečny* 199. *Bruckner* 307. Bernard, *RES* 27, 34.

leuka f (17. v., jedna potvrda) »milja«. Učen latinizam Kašičev. Od lat. (galskog) *leuca* > fr. *lieue* > tal. *lega*.

Lit.: ARj 6, 22. *DEI* 2192-93.

leunkorno m (s umetnutim *n* pred velarom) »inorog (prevedenica od lat. *unicórnis*, složenica od *unus* i *cornu*)«. Od tal. *liocòrno, leocòrno* »mitski konj sa jednim rogom na čelu« < lat. *unicórnis*, sa sraštenim članom, prevedenica od gr. *μονόκερως*.

Lit.: ARj 6, 22. *DEI* 2242.

leuša f (Krajina) »kolač od brašna, mlijeka i šećera pečen u plehu«.

Lit.: ARj 6, 22.

leva f (Posavina) »1° držak u klješćima« = *liva* f (ŽK) »2° poluga u ključanici što ulazi u udubinu i tjera se ključem (zbog *ǰ* > *i* stara posuđenica) = *lèva* (Primorje) »3° novačenje«. Postverbal tal. *leva* f, od lat. > tal. *levare*, od pridjeva *levis* »lagan«. Glagol se nalazi u šatrovačkom jeziku *levati* »uzeti« u rumunjskom značenju (*a lua* < lat. *levare*). Poimeničen part. prez. *levonat*, gen. *-anta* (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »1° istok, 2° istočni vjetar, 3° istočne zemlje«, na *-inka levantīnka* (Martić) »rakija«, pridjev na *-bsk levantski* =

levanat, gen. *-anta* (Rab) »istočnjak« = *livana*; gen. *-anta* (15. v., čakavski) = *levante, delevante, polevante* (Božava). Na *-aria* > *-ara levantara* f = *levantara* (Veli otok) »iitočni vjetar«. Preko turskog talijanizma (tur. *levend* »vojnici uopće, dobrovoljac, franc-tireur, < tal. *levantino*) : *levanta* m »1° mornar ili vojnik na turskoj galiji, 2° junak, 3° kavaljerski besposličar, 4° vjetrenjak ili hvališa (Dubrovnik)«. Ta je riječ balkanski turcizam talijanskog podrijetla: rum., bug. *levant* »1° dobrovoljac, 2° marodeur«, ngr. *λεβέντης* »1° dobrovoljac, 2° hajduk«, arb. *levant* s članom *-di*, cine. *livendu* »élégant, brave, leste, agile«. Nalazi se još u madžarskom i ukrajinskom. Pridjev na *-bsk levanski* (18. v., Kavanjin) < *leventski*, odatle nov pridjev stvoren odbacivanjem sufiksa *-ski* *levan* m prema f *levná* (Dalmacija, Pavlinović) »okretan za rad« = *leven* (18. v., Kavanjin samo u izrazu *Rus leveni*), i apstrakta *levnost* f »čvrstina, Litrost«, *levenstvo* n (18. v., Kavanjin). Na *-arius* > fr. *-ier* > slov. *-er lever* m (slov.) < fr. *levier*. Na lat. složen pridjevski sufiks *-at* + *-idus* preko mlet. *-aizzo: skála levàjica* (Dubrovnik) = *skala lijavica* (Prčanj) »otvorene stepenice sa naslonom«. Možda ide ovamo na lat. *-aneus* *Levanji* (Kotor, ispod brda kod Škaljara), odatle *Levanjska ulica* (probijena uz brijeg, Škaljari, s druge je strane *Lovanja glavica*). Na lat. *-iare* *lèviare za *levare* > *libati* impf. (Vuk, *liba voda, čovjek*) »ljuljati se«, s našim prefiksom *pre* *prelibati* pf. (Vuk, Crna Gora) »polijevati« (glede značenja upór, u Logudoru / Sardinija / *leare* »eine Flüssigkeit aufnehmen«), s prefiksom *odalibati* (Dubrovnik). Glede *vi* > *ib* upór. *Olib* < *alluvium*. Glagol *libati* je dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 6, 23. 38. 128. 11, 580. Sturm, *Šifk* 6, 72. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *Elezović*, *JF* 11, 83. Spitzer, *REB* 2, 225-226 (cf. *J F* 14, 259). *Miklošić* 166. *SEW* 1, 704. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *Lokotsch* 1316. *GM* 241. Korsch, *ASPh* 9, 520. *Pascu* 2, 147. 701. *REW*³ 4998. 5000.

Levèrin, gen. *-ina* m (17. v., Dubrovnik, metateza *r - l* > *l - r*) »istočna tvrđa koja brani gradska vrata s Ploča«, pridjev *levèrn-ski*, = *revèlin, lovorin* (Budva) »pred gradskim vratima četverouglasta ili okrugla ograda od kamena«, *lorin* (stezanje *ovo* > *o*, Ščepan, Paštrovići, služio je za hladovinu i za stovarište, danas dasaka (to su dvije male kamene trepeze sa pižulom, v. pižuo; stari Paštrovići sastojali se tuđe). U Škaljarima *lavorio* n (zamjena sufiksa *-in* sa *-io* < *-ellius*, Kotor,

kod Kalista ispod Spila). Danas su to topoinimi koji su izgubili prvobitno značenje nekadanje opće riječi koja je značila u tal. *ra-vellino* = *rivellino* »opera di fortificazione co scarpe«, fr. *ravelin*. Postanje te riječi tumači se različito, prema Pratiju je od *riva* · *ripa*, prema Gamillschegu od nizozemskog *regeling* »Riegelwerk«.

Lit.: ARj 6, 24. *Vjesnik* 9. VI 1955. Prati 836. Gamillscheg, RG 743. DEI 3268.

levhart m (Mikalja, Bella, Belostenec, Stulić) »panter«. U Mikalje: *lcvrhrt*. Prema Budmaniju i Štrekelju iz češ. *levhart* · stvnjem. *lewhart* > *leopard*. Nije izvjesno da se kod nas govorilo.

Lit.: ARj 6, 24. Štrekelj, ASPH 31, 198. *Hohib-Kopečny* 203.

levin m (Šulek, Istra) »biljka divizma, verbasum thapsus L.«.

Lit.: ARj 6, 24.

levrija f (17. v., I. Držić, riječ spomenuta uz *igre*, *bofimi* (v.), *fešte* i *druge zališne spense*, Značenje neodređeno. Riječ nedovoljno potvrđena. Nezrela za etimologiju. Budmani misli na tal. *allegria*, apstraktum od pridjeva *allegro* < lat. *alacer*. Grupa *vr* nije time protumačena. Talijanizam *allegro* kao muzički termin postao je internacionalan.

Lit.: ARj 6, 25. REW³ 307.

lezet m (Bosna) = *lezet* (Kosmet) = (disimilacija dentala) *nezet* ('Riječka nahija, Crna Gora) »volja, ukus, slasti«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-li lezeni* =-- na *-Uja lezetlja (jelo, biti)* »ukusan«, sa tur. postpozicijom *sbz* »bez«: *lezetsbz* »neukusan, neprijatan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *lezzet*) iz prehrambene terminologije: bug., arb. *lezet*, bûg. *lezetlîja*, čine. *Uzete f* »goût, saveur«, *lizetli*.

Lit.: ARj 8, 151. Skok, *Slávia* 15, 362. *Elezović* 2, 525. *Mladenov* 272. *GM* 242. *Pascu* 2, 147., br. 702.

li, sveslav. i praslav. nenaglašena (enklitika) partikula u upitnim rečenicama tipa *imaš li*. Veže se sa veznicima *a*, *ako*, *da*, *i*, *ma*, *nego*, *nu*, *pače*, *o* < lat. *aut*: *ali*, *ako li*, *dali*, *ili*, *ma li*, *nego li*, *nuli*, *oli* (Dalmacija), *pače li*, s prijedlogom *do doli*, s prilogom *sad*, sa zamjenicom *tko tko li*, *ti* =-- *taj* (u *tili čas*), *to toli* — *toli* »isto tako — kao«, upitnim priložima *gdje*, *kad*, *kamo*: *a kamo li*,

(*á*)*nekmoli*, *tamo li*, *jeli*. Ne piše se uvijek zajedno. U tim složenicama dočetno *-i* može ispasti: konstrukcija je djelomice ista kao u deiksama *-i*, *-ka*, *-va*, -sekoje se pišu zajedno kao enklitike i koje su zamjeničkog podrijetla. Zbog toga treba i u *K* tražiti zamjeničku osnovu, koju pruža *al-*, *ol-*: stlát, *ollus* > *üllus*, *ille*, *alins*, *A* koja je očuvana u slav. *lani* (v.). Baltičke paralele dokazuju da je *-li* deiksa: lit. *nuli* = lot. *nule* »sada«, *lig* »do«, *ke-li* »kolik«, u prijevodu lit. koncesivna partikula *lai*, stprus. *lai'*, *bau-lai* »kad bi bilo«, koje stoji u vezi sa gr. λήν »hotjeti«, λημα. Ako je tako, onda ima Brugmann pravo kad stavlja *li* pod istu ie. osnovu kao i lat. *vel*. U češ. i polj. pored *li* običan je *le*: češ., *ale*, u hrv.-srp. samo u *ele*, *elem*. Kao prvi elemenat u složenici *libo* (v. *bo*) dolazi samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Tako zbog toga što je u stslav. *li* imalo svoj akcentat i moglo je stajati na početku, tako i u *Transitu* 284: *li svak se rãzbise*, *Jerolim osta sam*. Prema Miklošiču i drugima *libo* je od *ljubo* (v. *ljubiti*).

Lit.: ARj 6, 30. 39. *SEW* 1, 716. *Holub-Kopečny* 200. 204. 205. *WP* 2, 394. *Mladenov* 274. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Brugmann. *IF* 15, 339-340. *Vandrák* 2, 288. Zubatý, *RSJ* 2, 16-17. Music, *Slávia* 8, 38-49.

liba f (18. v., Slavonac, jedna potvrda, slov.) »mlado gušče«. Od madž. *liba*, postanjem od glasa kojim se vabe guske u Slavoniji *li bi*, *li bi* = *bil bil* — *liga liga* (ŽK).

Lit.: ARj 6, 37.

libada f (Bosna, narodna pjesma) = *libade*, gen. *-eta* n (Srbija) = *lilibáde*, gen. *-ádetá* (Kosmet) »kratka ženska haljina do struka«. Balkanski turcizam (tur. *Ubode*) iz terminologije nošnje: rum. *libadea*, bûg. *libádé*. Prijelaz u deklinaciju i kao u *čehe* i u deklinaciju *a* kao u *kesa*.

Lit.: ARj 6, 37. *Elezović* 1, 363. *Mladenov* 274. *Lokotseli* 1317.

liban, gen. *-ana* m »pas od trave kojim se steže drop u vinskom trijesku (preši)«. Od mlet. *liban(o)*, poznatog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 37. DEI 2219.

libati, *ám* impf. (Vuk, Crna Gora, subjekti *voda*, *čovjek*). Onomatopejskog podrijetla kao i madž. *libegni* »oscillare«, s kojim upoređuje Miklošič. Nalazi se još u češ. i u oba luž.-srp.

Lit.: ARj 6, 38. Miklošič 168. *SEW* 1, 716. Matzenauer, *LP* 9, 203.

liber (Rab; Novi, 1460: *Uber i franak od vsaké gospočke službe*) »slobodan« = *ubar* (16. v., čakavac Senjanin: *svoj libar arbitrij*). Učeni lat. pridjev *liber* ie. podrijetla (u prasadstvu sa *ljudi*) > tal. *libero*. Odatle *liberare* > *liberali se* (Budva: *čočé božji, libera se od mene*), pridjev na *-afe* proširen na *-bn* > *-an liberalan*, poimeničen na *-bc* > *-ac liberalac*, gen. *-Ica* (19. v.), apstraktum na *-izam liberalizam*, gen. *-zrna*, na *-ski libéra/ski* (~ *nauci*, 15. v., < tal. *arti liberalii* < lat. *artes liberales* = filologija i filozofija). Apstraktum na lat. *-tas* > tal. *-ta(de) libcnad*, gen. *-i f* (15. v.) »sloboda«, *libertus* na lat. *-inus* > tal. *-ino libertin* (~ *oliti raspustjen*), također poime-ničen *libertin* m. U arb. je lat. *liber* pučka riječ kao i u Logudoro, Siciliji, prv. i katal.: arb. *Kr* »schlaff, wohlfeile, shlir »frei«, *lironj*, apstraktum na *-i* < *-za liri* »oslobođenje«.

Lit.: ARj 6, 37. 38. Kušar, *Rad* 118, 24. *GM* 247. DEI 2221. 2222.

libiti se, *libím* impf. (Vuk) (*do-*, 18. v.) »Γ vući se, dovlačiti, 2° kloniti se, bježati, stiditi se«. Berneker nalazi vezu s ukr. *lybaiv* »Naphtha von der Oberfläche einer Lache abschöpfen«. Izgleda da je u prasadstvu sa stvnjem. *slifan* »schleifen, gleiten«.

Lit.: ARj 2, 607. 6, 38. *SEW* 1, 717.

libiv, hrv.-kajk. pridjev, sveslav. i praslav., »mesnat, krt«. U izvedenicama sufixs *-iv* varira sa *-ov*, *-av*: *lihovina* (Fužine) »meso od buta, šlegl (u hrvatskim gradovima)«, upor. češ. *libový* i *libová* »ime kravič; *libavina* (18. v., Kavanjin) »debljina«. U imenima domaćih životinja: *libon* »ime psu«, *libonja* »ime volu (Bosna)«, *libeša* »ime kozi«. Osnova se raširuje i s pomoću starog sufixa *-r*: *librasi* (Vuk), pridjev na *-ast* (~ *o svinče*) »koje se ne može lako ugojiti«. Odatle ime ovci *librica*. Osnova se nalazi u baltičkom: lit. *liebas* = *liesas* »mršav«, *leinas*, »schlank«, u prijevodu *laibas* »schlank« = *lainas*, ags., stsas. *lēf* »slab«. Samoglas *f* nastao je iz ie. *ei* u korijenu **lei-* »mršav«. Suglasnik *b* potječe od ie. raširenja *bh*.

Lit.: ARj 6, 39. Miklošič 168. *SEW* 1, 716. *Holub-Kopečny* 205. *Bruckner* 302. Hort-hausen, *KZ* 48, 239. *Boisacq** 567,

libra f (13. v., Vuk) »1° novac (Zakon vinodolski), (u Dubrovniku) engleska funta, 2° mjera za težinu (narodna pjesma Istra)«, slov. *libra* »1° Pfund, 2° novac«, *librnica* »Pfundbirne«, (pejorativna metafora) *librati* »prügelns«. Na složen sufixs *-enjak* < pridjevski

sufiks *-en* + *-jak librenjak* m »kratka postava koje se lakat prodaje po libru«. Deminutiv *librica* f (15. v.). Od tal. *libbra* < lat. *libra* »1° vaga, 2° težina, piz« < pred-ie. *lithra*, odatle internacionalno *litra*, *hektolitar* itd. Deminutiv lat. > tal. *-ella livella* = lat. *libella* »instrumentat za verifikaciju horizontalnosti«, odatle denominal *livellare* > *polivèrati*, *-ám* pf. (Lika) »poravnati, npr. zid od kuće«, *Uve-rati* (disimilacija *l - l* > *l - r*). Odatle post-verbal *livello* m < stfr. *Uvei*, disimilacijom (*/ - /* > *n - l'*) *niveau* > *nivo*, internacionalni francuzizam, odatle fr. *niveler* > *nivelirati*.

Lit.: ARj 6, 39. 10. 604. *Pleteršnik* 1, 516, 648. *REW*³ 5009. 5015.

lica f (Sutomore, Budva, Krtole, Boka, Ška-ljari, Bijela, Dobrota, Muo, Lastva, Dubrovnik) »1° riba lichia amia, lichia glauca, scomber glaucus (ima ih dvije vrste: *dupla lica*, koja se zove i *gof* /v./, *ünjula lica*, koja je tanka; Muljani zovu duplu licu *ófan*, u Bijeloj vilün, gen. *-una*; dobra je za jelo, kad je velika, skače iz mora), 2° prezime«. Od mlet. *liza*. Taj mletački oblik je zacijelo došao iz Dalmacije. Drugi su talijanski oblici, koji više odgovaraju fonetici: *leccia* (Nizza), (*alliecia*, *lecchia*, *leda* (Genova), a istro-romanski *lizza*, *lissa* < lat. *lichia*.

Lit.: ARj 6, 40. Zore, *Tud*. 12. DEI 122. 2191. 2256. Matzenauer, *LF* 9, 203.

licej m (19. v., Sulek), odatle pridjevi na *-bn licejnt*, na *-bšk licejski*, na lat. *-aus* proširen na *-bn* > *-an licealan*, »nekadanja srednja škola za ženske (Zagreb)«. Učen grecizam prema lat. izgovoru λύκειον (= humanističko lat. *lyceum* > tal. *liceo*, fr. *lycée*), atomska škola u kojoj je podučavao Aristotel.

Lit.: ARj 6, 46. DEI 2225.

licencija f (17. v., Dubrovčani, talijanizam, dočetak prema lat.) = *licencija* f (16. v., latinizam) »dopuštenje«. Od lat. *licentia* (apstraktum na *-ia* od part. prez. *licens*, gen. *-tis* na *-ia*) > tal. *licènza*. Na lat. *-atus* > *-at licencijai* m (19. v., Šulek). Na *-uns* (upravo part. perf. od *licere*) *licito* prilog (Božava) < tal. *lecito*.

Lit.: ARj 6, 47. Cronia, *ID* 6. DEI 2224.

liciti, *-im* impf. (Lika, objekt *vodu*) (*na-še*) »piti kao lokati, pf. napiti se, nalokati se«. Budmani izvodi od tal. *leccare* »lambire colla lingua« < lat. *kgicāre (intenziv od *Ungere*, *ligula*, *ligurrire*), što ne može biti, jer talijan-

ski glagoli na *-are* ne prelaze nikada u kategoriju naših glagola na *-iti*. Korijen našeg glagola **lik-* može biti u vezi s onomatopejskim podrijetlom tal. glagola. Upor. nvnjem. *lecken*, gr. λείχω, također onomatopejskog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 52. DEI 2190. REW² 5027.

lifanjka f (Šulek) == *ilifanka* = *elifanjka* (Šulek) n-elika slatka jabuka, zrela u kolovozu, dobra za ošap.

Lit.: ARj 6, 54.

liga¹ f (Banija) »lapor, Mergel«.

Lit.: ARj 6, 54. BI 1, s. v.

liga² f (16. v., Poljički statut, *voditi lige*) — *liga* (također *liga*, 18. v., internacionalno) »savez među državama« < sjeverno-tal. *liga* (--- tal. *lega*), fr. *ligue*, preko njem. Ovamo apstraktum na tal. *-anza* < lat. *-antia* (upravo izvedenica na *-ia* od lat. part. prez. *ligare* > tal. *Ugare*) *liganca* f (14. i 15. v., *zginut*, *vineći ligancu*) »dužnost, kazna, globa«. Ovamo dijelom slov. *linga* i »Türnarbe« — veng. (Rihenberk, Goriško) »Kesselkette, nekaka željezna veza jeziku podobna (služi za zapor na vanjskoj strani vrata)« < unakrštenjem od tal. *lega* i *lingua*. Glede izmjene *l* > *v* v. *lenga* pored *venga*. Riječ *lega* je postverbal od tal. *legare* < kllat. *Ugare*. Upor. *Ligatić*.

Lit.: ARj 6, 54. Pleteršnik 2, 519. Miklósi č 380. REW* 5024. DEI 2192. 2193.

liganj — *öligānj*, gen. *-gnja* pored *-ónja* m (Vuk, Dubrovnik, upor. dubrovačko prezime 14. v. *Olignić*) — *aligna* f (Mikalja) = *uliganj* (Boka, Perast, Risan, Kostanjica, Bijela, Dubrovnik) = *uliganj*, gen. *-gnja* (Budva, Stoliv, Muo, Prčanj, Rab) = *uligna* f (Božava) — *ullgnbj* (Krtole) = *uligunj* — (gubitak početnog lat. sloga *lo-* koji je bio identificiran sa rom. članom, gubitak *o* — *u* mogao je nastati i u sandhi) *liganj*, gen. *-gnja* (Mljet, Malinska, Cres, 16. v., Statut krčki) = *ligan* =-- *liġnja* f (splitska okolica, Rab, Račišće, Brač, Šibenik, Senj) = *ligna* f (16. v., Mikalja, Rab) = *Kgunj* (Mikalja) = (odbacivanjem dočetka *-anj* koji je bio identificiran našim sufiksom *-ai/)* *ölig* »kalamar, tal. calamaro, loligo vulgáris ili sepija loligo (riba), (lovi se šabakom ili traktom, miġavicom na škaramblu ili pušću /Malinska/, tj. malo drvece na koje se metne udica ili igla, a na nju mala ribica ili svijeća od voska; barka se pomalo vozi)«. Na lat. *-aria* > *-ara uligniára* f (Muo) »mreža kojom

se hvataju sipe (sadrži 3 udice vezane tankom uzicom)«, *l'ignjarica* f (Brač) »tunja koja mjesto udice itnade vezanu ribicu, pluskavac (njome se mátajú ribe dok se ne zakucaju trkmarom)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *loligo*, gen. *-ginis*, kako pokazuje očuvam velar *g* kao u *galatina*, tal. učeno *lolligine* f. Prema pučkom razvitku još samo u starom istro-rom. *lülina* f (14. v., Pula). Iz dalmato-romanskog je još deminutiv na lat. *-uceus* > *-oč* (upor. *saloca*) *ligoč* »isto«.

Lit.: ARj 6, 54. 8. 891. 892. Pleteršnik 1, 517. Tentor, JF 5, 211. Macan, ZWVZ 29, 209. Zore, Tud. 15. 22. Budmani, Rad 65, 162. Kušar, Rad 118, 15. Jireček, Romanen 3, 16. Miklošič 168. SEW 1, 707. DEI 2265.

ligure f pl. (Srbija, Uzice) »malene saonice što se djeca vozaju na njima po ledu i snijegu«. Vjerojatno u srodstvu sa rus. *лыжа* »Schneeschuh, Schlittenbalken, Balkanstiel«, od ie. prijevaja *(*sl*)*luga* od korijena **sleul-* »sklizati« zastupljenog u germanskom i baltičkom. Rus. *лыжа* pretstavlja izvedenicu na *-za*, a *ligure* augmentativni sufiks *-ura*. Možda ide ovamo *linga* f = *lika* (Kosmet, objekt uz *uzeti*) = *likasat*, *-šém* (Kosmet, argot, bošakački govor) »pobjeći, odmagliti«.

Lit.: ARj 6, 54. Elezović 1, 364. JF 14, 192-193. WP 2, 711. Uhlenbeck, PBB 21, 98-106 (cf. AnzIF 8, 265).

lih, sveslav. i praslav. pridjev, »1° suvišan, nepotreban (samo u najstarijim tekstovima), 2° neparan, kod brojeva (obratno *tak*, Vuk, Božava)« = *po lik* (Vodice, *h* > *k* prema *kolik*) — *Uho rebro* (16-18 v.) »vito rebro«, *lihi prst* »mali prst«. Komparativ (*najliš* (18. v.) »najviši«. Prema Budmaniju srodan je pridjev *lis* (dva Dubrovčana, 16. v.) s prilogom *liso*, neizvjesna značenja »ohol, ponosit, tašt«. Pridjev na *-li* s očuvanim *h* prema *Uhati Uhan, í lihna* (16-18 v.) »lih«. Prilozi: *liho* (Vuk) *ina-* »impariter«, kao prijedlog »praeter«, kao veznik »sed« komparativ (*najuš(e)* (14. v.) »najviše, najpače, osim, samo, nego, naročito« = *llkše* (Piva-Drobnjak) prilog i prijedlog »osim, osobito«, *najlišno* (16. v., Gundulić), *Usma* (analogijom prema *veoma*) »osobito, naročito«, s prijedlogom *nallš* (Riječka nahija, Crna Gora) = *nališe* = sa *-že* > *-r lihor* (17. v., čakavci); prilozi od poimeničenja sr. r. *liho* s prijedlozima *iz-*, *za-*: *izlika* »povrh toga« (1334), odatle pridjev na *-bn izlišan* »suvišan« = *izlišnjt* (18. v.), *izlišnost, zalih* f »roba«, s pridjevom *zališan* »preobilan«, *zalih* (Vuk) »bez posla«, *zalihan* = *zališan* s ap-

straktumom *zalihnost* »luxus« (Bella). Složen pridjev *Khoper* (~<j *daska, vrata*) sadrži u drugom dijelu osnovu od *isperiti*. Denominali na *-ati lihati se, liham* (Vuk) »1° igrati se na lih i tak, 2° nemati dosta« (18. v., jedna potvrda), *lihuati, -em* pf. (Stulić, Voltidi) »izuzeti, izostaviti«, odatle iterativ na *-va- lihnjivati* (Stulić). Na *-ovati oblikovati, -ujem* (14. v.) »lišiti«. Kuzativum na *-iti: lišiti (se), lišim* impf, »privare, praeterire« (Vuk) (*iz-*), *Ušati, -am* impf, samo u crkvenom jeziku, ali na *-va- lišavati, lišavam* (i u Vuka, i danas obično) = *liševati* (16. v., čakavci). Kao prvi element u praslavenskoj antroponimiji *Lihomil, Lihomir*. Rumunji posuđiše *lähái* »be-rauben«, davši posuđenici oblik onomatopejskog glagola. Pridjev *lih*, kome nema paralela u baltičkoj grupi, nastao je od ie. korijena **leiqu-* »ostaviti, preostati« raširenog formantom *-io*. S tim formantom nalazi se samo u slavina. To je slavenska inovacija. U baltičkoj grupi lit. *likti* »ostaviti«, lot. *lieks* »što ostaje«. Gr. λείπω (odlatle *Upsati*, v.).

Lit.: ARj 4, 221. 6. 55. 118. 119. 121. 7. 419. 371. 8. 397. Mažuranu 596. Vuković, SDZb 10, 390. Ribarić, SDZb 9, 164. NJ 1, 255. Miklošič 168. 428. SEW 1, 718. Holub-Kopečný 206. Bruckner 298. Mladc'iov 276. WP 2, 397. Matzenauer, LF 9,212. Uhlenbeck, PBB 30, 298. Wood, MLN 18, 17. Scheffelowitz, KZ 56, 186. 193. Sutterlin, IF 25, 61.

lihtar m (16. v., Međumurje) »sudac, sudija«. Pridjev na *-ov lihtarov*. Disimilacija *r - r* > *l-r*. Od njem. *Richter* > slov. *rihter*.

Lit.: ARj 6, 58.

lihva f (sjeverna Hrvatska) »uzura, ožura, kamata«. Pridjev na *-ti b'hdvit* (16. v., ("akavci) »koji pripada lihvi«, na *-en lihoven*. Radna imenica na *-ar lihvar*, odatle pridjev *пя -ski lihvarski*, s apstraktumom na *-stvc Lihvarstvo* i denominálom na *-in "avani lihvarim* pored *lihovatí, lihvujem*. Složenica *liltvojemac*, gen. *-mca*, u steslav. *lihvovim*, u drugom dijelu gerund od *jeti* »uzimati«. Obično se a-ima da je praslavenska posuđenica iz got. glagola *leihvan* = nvnjem. *leihven*. U tom jeziku imenica *leiha* nije potvrđena. Po mišljenju Mladenova nije posuđenica odáile, nego je praslavenska izvedenica od *lih* s pomoću sufiksa *-uá* i slučajno se podudara sa gotskim glagolom. I Kiparski iznosi također teškoće pri tumačenju iz gotškoga.

Lit.: ARj 6, 58. Miklošič 168. SEW 1, 717. Holub-Kopečný 206. Brii 'kner 298. Ki-

parsky 206. Jagić, ASPH 1, 431. Hirt, PBB 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, Slama 9, 348. sl.). Schwarz, ASPH 40, 286.

-lija, živ imenički sufiks m. r. (rijetko f) turskoga podrijetla. Nastao je dodatkom *-ja* na tur. *h, li, lu*, da bi mogao ući kao imenica m. r. u deklinaciju *-a*. Najčešće služi za tvorenje etnika m. r. od imena gradova (ne sela) i zemalja, zamjenjujući naše sufikse *-janin* i *-ác* < *-bc* (v.): *Bečlija, Sarajlija, Nišlija, Biogrđdlija* (muslimansko prezime u Bosni) itd. Od takovih etnika nastaju prezimena na *-ič* stezanjem *-r/ɾ* > *-f*: *Kanižkč, Maglajlić? Misirlić*, itd. Ženski etnik nastaje (rijetko) dodavanjem *-ka* (v.): *Bečlika*. Služi i za tvorenje nomina agentis, zamjenjujući naše *-telj, -(l)ac: zanatlija, haračlija. Znači* i onoga, koji je snabdjeven nečim, svršio kakvu školu, pripadnika nekog smjera: *berátlija, fakultétlija, režimlija, kompromislija*. Kako se vidi, i danas, se mogu praviti takve izvedenice. Može imati i pejorativno značenje: *odrlia, pretrglija*. U tom značenju proširuje se na *-ajlija: dugajlija* »dugonja«, *novajlija, točajlija*. U narodnim pjesmama bez dodatka *-ja* upotrebljava se indeklinabilni pridjev materije (Stoffadjektiv) pred imenicom, na koju se odnosi, najčešće kao epitet: *pamukli-košulja, kadifli-halijina*. Kad se ispusti imenica, postaje deklinabilan. Zbog toga dobiva *-ja'*, *kadiflija, pamuklija*. Može doći i na domaće osnove: *uzvđdlija*.

Lit.: Maretić 295. 259. Vandrák 1, 670. Leskien 318. Skok, Rad 272, 39-48. Putanec, Ivišćev zbornik 1963, 295-302. Vaillant, BSLP 58 (1963), 179-80. Stachowski, Rozprawy i studia 27, 41.

lijeha f = (ikavski) *lija* =* (ekavski) *lêa*, gen. *lee*, gen. pi. *leă* (Kosmet) — *Uja*, gen. *leĵ* (Glavotina, Kosmet), praslavenski poljo-privredni termin (*leha), danas ograničen, zamijenjen sa (hrv.-kajk.) *greda, gredica, janla*, (v.), *arla* (v.) < lat. *areala*. Deminutiv na *-iča: lješica* (Vuk) = *Ieslea* (Istra) — *letca* (Kosmet). Denominal na *-ati nalijati, -am* (ikavski) pf. »načiniti lijehe« (Dalmacija). Arbanasi posuđiše: *lehë* f »Gartenbeet«, dalmatski Romani *lizza* (*ts* < *s* od ikavskog lokativa *lisi, upor. *Valcekn. < vallis sicca* kod Krka) u toponimu *Llcmävve* f pl. (ime čestica na Susu kod Punta na Krku) »velike lijehe«. U baltičkim jezicima, u germanskom i latinskom dolazi u prijevornom štetenu r: stprus. *lyso* »gredica« = lit. *lysia, lise*. Njem. *Geleise* očuvalo je prvobitno ie. značenje »trag

u zemlji, brazdu«. Lat. *Ura* »brazda, gredica«. Praslav. -k (jat) je nastao iz ie. dvoglasa *oi* od korijena **leis-*, u prijevaju **lois-*. Suglasnik *h* je nastao prema tome iz ie. *s* < **loisa*. U prarodstvu je internacionalni latinizam *delirium*.

Lit.: ARj 6, 252. 7, 416. Elezović 1, 357. Miklošič 167. SEW 1, 708. Holub-Kopečny 206. Bruckner 2)2. Vasmjer, ZSPH 1, 64. WP 2, 404. Trautmann 163. GM 240. Meillet, /F 25, 231. Scheftelowitz, KZ 54, 231. 56, 193. Boisacq³ 534-585.

lijek, gen. *lijeka* m = (ekavski) *lek* = (ikavski) *lik*, sveslav. i praslav. (**lekb*), nomen actionis koji je po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) dobio značenje »Arznei, vraštvo (ŽK), Hac (v.)« = *lek* m (Kosmet) »vrlo malo, mrvica, trunak«. To se značenje razvilo iz negativnog izričaja: *nema ni za lijek*. Odatle deminutiv na *-bk liječak* (Vuk) »ni za lijek« i prijedložni prilog *za lěčka* (Kosmet) »za malo«, *palečka* (Kosmet) »pomalo«, odbacivanjem prijedloga *lěčka* (Srbija) = *lečka* (Srbija, nejasan prijelaz *čk* > *ck*, valjda prema *malacka* od *malen*, v.). Sa deiksom *-na lena* (Kosmet) < *lek-na* »malo«, *polena* (Gojbulja, Kosmet) »pomalo«. Pridjev na *-avit ljekovit*, na *-bn Rječan* (17. v.), apstraktum na *-bBa lijedžba* u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, s pridjevima *lichen* (18. v.). Denominal na *-iti liječiti, liječim* impf. (*iz-*), s iterativem na *-va- izlječivati, -Iječujem* pored *-ivam*, na *-ati liječati* (sjeverna Dalmacija), s radnim imenicama na *-ar ljekar*, gen. *-ara* (istočni krajevi; i u drugim slavinama) = *likör* (čakavci, zadarski arhipelag) = *likér* (Lumbarda) prema f *ljekarica* — na *-nik liječnik* (16. v., zapadni krajevi), s pridjevom na *-ov ljekarov* — *liječnikov*, na *-ski ljekarski* = *liječnički*, modernim na *-bn ljekāran*, odatle poimeničenje *ljekarna, ljekarnica* (18. v.) »apoteka, farmacija«, neologizmom *ljekarnik* »farmaceut«, s pridjevom na *-ov* i *-ski ljekārnikov, ljekarnički*, apstraktumom *ljekārnništvo*, na *-ifa ljekarija* (13. v.), *ljekarstvo*. Neologizam *lječdaba*, s pridjevom na *-en lječidben*. Na *-ilište lječilište*. Biljka *likarica* = *ličarka* = *ličarica* — *lječura* »medicago«. Pridjevi na *-iv lječiv* (*iz-, neiz-*). Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše *leac*, glagol *lecu* = kod Arabanasa *lekovas* »ärztlich behandeln, pflege«. U rum. se nalazi i značenje »malo (nižel)«: *leacă* f, *lecuță, lecuțică, lecosoară*. Obično se uzimlje da je praslavenska riječ posuđena iz gotske radne imenice *lekeis* »ιατρός«. To nije izvjesno, jer

gotska riječ ne znači »lijek«, koje je očito postverbal od *liječiti*, koje se posvema poklapa sa gót. denominálom *lëkinōn*. Misao Mladenova je mnogo jednostavnija. On uzimlje ie. korijen **le-* / prijevaju **lo-*, koji je u *loquor*, gr. ληρέω, ngr. λαλώ »govorim«, raširen formantom *-k-*, *-g-* u oba jezika. Prema ovom mišljenju praslavenska je riječ u prarodstvu sa got. i sa ir. *Káig*, gen. *lega* »ljekar, svećenik«. Prvobitno folklorno liječenje vršilo se doticanjem rukama, vraćanjem, tajnim riječima, riječju. Upor. Isusov postupak. Upor. i tu mačenje riječi *vrač*, ako pripada korijenu **uordh* lit. *vardas* »riječ«, njem. *Wort*.

Lit.: ARj 4, 219. 225. 5, 945. 6, 62. 59. 241. Elezović 1, 359. Kušar, NVj 3, 338. Moskovljević, NJ 1, 171-173. 4, 40-41 (cf. *Y F* 12, 303). Strašek, NVi 44, 122-124 (cf. *IJb* 22, 311). Lalević, A;7 7, 171-172. Miklósié 167. SEW 1, 750. Holub-Kopečny 201. Brückner 293. Kiparsky 205. Mladenov 282. ASPH 33, 14-16. GM 240. Hirt, PBB 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 348). Uhlenbeck, PBB 27, 127. Tiktin 896.

lijen, f *lijena* (Vuk) (OR-) — *lěnj* (istočni govor, Kosmet, uspor. slvč. *lien*, rus. *Ienb*, polj. *leń*, ostatak deklinacije *i*, dok je *lijen* po analogiji pridjeva na *-enb*) — *lén*, *léna* (Kosmet, ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (**lěno*) pridjev, »piger, dernbel (v.)«. Raširuje se sufixom *-iv lěnjiv* (18. v., steslav., češ., polj., rus.), na *-ast lěnast*, na *-av lěnav* — (ikavski) *Unav* (18. v., Kavanjin), na *-ivem ljenivan* (u prilogu, 13. v.). Poimeničenja: na *-bc ljenac*, gen. *ljenca* (Marulic, 15. v.), prezime *Letiac*, gen. *-nca*, prema f *Ijenica* (Pavlinović), s augmentativom na *-ina ljenčina* (15. v.) = na *-ština ljeriština* (Vuk) — *lenjština* m, f (18. v.) ~ *Ijenivac*, gén. *-ivca* (18. v.), na *-jak lenjak* (Belostenec), na *-juh lenjuh* m prema f *lenjūha* m, f (Istra). Apstrakti na *-ost ljenost* (čakavci, 17. i 18. v.) — *lěnost* = *Ijenost*, s pridjevima *Ijenostan* (također steslav., ruš.), *Ijenostiv* i *Ijenostivan*, *Iěnjivost*, *lenjštivost*, na *-oba ljerioba* f — (sa metatezom) *neloba* (Istra) = *Ijenobija* (d'va apstraktna sufixa *-oba -\ -ijd*). Složenica *Ijěnguca* m prema f *Ijenguza* (Lika), *Ijenovlad* m (čakavac, neologizam, 18. v.) »lijen vladar«. Denominal na *-iti: ljeniti se, ljenim* (*iz-, o-, ob-, raz-, za-*) = *lěnjiti se* (Kosmet) (*o-*) prema iterativu *obljenjati se, obljenjvati* (*-nj-*), na *-jariiti ljenčariiti* — *Ijenčevati* (upravo denominali od *lijenac*), *na-Ijencovati se, o(d)lenkovat, -ujem* (Kosmet) »oklijevati«, *Ijenovati se* (13. v., u crkvenom jeziku i u drugim slavinama), prema *plandovati*

obrazovan je *lendovati, -ujem* = (ikavski) *lindovati* »besposličiti«, s imenicom na *-an lindovan* (18. v., Slavonac). Složen *Ijenkodaniti* (Bosna). Deklinacija na *i* u steslav. odgovara lat. pridjevu *lenis* iste deklinacije. Tu deklinaciju preužeše Rumunji *lene* »lijenost«, odatle pridjevi *leneš, lenevos* »lijens«, *lenevie* »lijenost«. U baltičkoj grupi isti pridjev postoji sa dva formanta: lit. *Unos* »1° miran, pitom, 2° spor, 3° budalast« = lot. *Uns* »spor, lijen« pored *lėtas* »budalast, spor, lijen, rdav« = lot. *Iets* »lagan, jeftin«. Upor. gót. *Utan* = nvnjem. *lassen*. le. je korijen **le(i)-* »popustiti«. Jat je nastao od ie. ē.

Lit.: ARj 6, 7. 8. 64. 96. 7, 892. 8, 397. 398. 406. Elezović 1, 360. 2, 18. 26. Miklošič 167. SEW 1, 711. Holub-Kopečny 207. Bruckner 295. WP 2, 395. Mladenov 273. Gorjajev 196. Boisacq³ 576. 1108. Scheftelowitz, IF 33, 158. KZ 56, 188. Durnovo, *Slávia* 6, 229., bilj. 4.

lijenac, gen. *lijenca* m »stup na kojem leži krov, trijem« = *lijenka* (16. v.) = *linka* (ikavski) = (ekavski) *lenka* = *lienka* (Čilipi) »prut ili letva, kao drvena vješalica preko koje se prebacuje roba«. Deminutiv na *-ica ljenčica* (Stulić) »parva pertica«, augmentativ na *-ina ljenčina* (Stulić) »pertica longior«. Rumunji posuđiše *leancă* (tkalački termin). Prema tome je *-bc* > *-ăc* mjesto *-ka* sekundarna zamjena sufixa. Nalazi se još u poljskom. Postanje nije utvrđeno. Iljinski pretpostavlja praslav. **Ienacb*, od korijena koji je značio »rezati« i bio u prarodstvu sa *leniti* i *leviti*. Budimir upoređuje sa lit. *lainas* »schlank«.

Lit.: ARj 6, 66. 68. Tiktin 47. 897. Iljinski, RFV 78, 187-211 (cf. *Slávia* 3, 585. *IJb* 8, 207).

lijep, f *lijepa* (Vuk) (*ne-*), prilog *lijepo* = *nalijepo* (Piva-Drobnjak), *lepo* pored *lepo* (Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev **lěpa*, »1° pulcher, krasan, 2° dobar, 3° (ironički, s izrazima srodstva, npr. *moj Upi zet* itd., ŽK) rdav«. Upor. *lipa běla* »ironički uzvik kad neko nešto predlaže (Korčula, Žrnovo)«. Komparativ *ljepši*. Osnova se njegova proširuje sufixom *-av lišpav* (ŽK) »wählerisch, izbirljiv« (sa metatezom *pš* > *šp* kao u slov. *Uspav, Kšpati*). Glagoli (*u*)*ljepšati, -ām* (*po-*) (Vuk) = *ljepšiti* (Stulić). Pridjevski je toponim: *Lepa Ves, Lepa Vina*. Deminutivi na *-afian ljepahan* (17. v.) = na *-ašan ljepašan* (Ljubiša) = na *-uša ljepušan* (Dubrovnik), na *-usât ljepušat* (18. v., Bošnjak). Prilog *lepačko* (Kosmet). Raširen je u muškoj i ženskoj antroponimiji:

Ljepoje, s prezimenom *Ljepojević, Ljepčin*, s prezimenom *Ljepčinović* i toponimom *Ljepčinovci, Ljěpava, Ijepova* »ime kravi«, *Ijepovka* »ime ovci«, *Lepa*, hipokoristik od *Leposava*. Ovamo *Nelepi*. Upor. rus. *Nekrasov*. Od komparativa prave se imena životinja *Ijepši* (pas) i *Ijepšić, Ijepša* prema *Ijepša* »ime kučki«, *Ijepšan* »ime ovnu«. Apstrakta na *-ost lijepōst*, s pridjevom *Ijepostan* »lijep« (16—18. v., Dubrovčani), = na *-ota ljepota* (steslav., rus., također ime volu, Vuk), s pridjevom *ljepotan* (15. v.), i sa dva sufixa za apstrakta *Ijepotinja*, odatle i na *-ica ljepotica* = na *-ušica ljepušica* »1° djevojka, 2° vrsta jabuke« = *Ijepuška* »lijepa ženska«, s pridjevom na *-ast ljepuškast* — *Ijepuškat*. Prema *Ijepovka* obrazovano je *Ijepojka* (Vuk). Složeni pridjevi: nepotreban rusizam *velikolepan* (također bug., samo u književnom jeziku) »prekrasan«, sa osnovom glagola *reči* u sintagmi *Ijeporek* = *Ijeporijek, Ijeporječiv* (Vuk) »krasnorječiv«, poimeničen u neologizmu na *-bc Ijeporječac* »re-torik« i denominalu *Ijeporiječiti, Ijeposlōvan*, poimeničen na *-ka Ijeposlovka*. Denominal (kautativum) na *-iti lijepiti, lijepim* (18. v.) danas se ne upotrebljava zbog homonimije sa *lijepiti* »agglutinare« = na *-eti lijepjeti* (Stulić). Kao u hrv.-srp. i u drugim slavinama zamjenjuje se drugim pridjevima. Upor. češ. *hezký* (od iste osnove od koje *goditi*, v.) = *lepší*. Semantička veza između pridjeva *lijep* i etimologijskog podrijetla od *lijepiti* »agglutinare« danas je prekinuta. Prvobitno je značenje pridjeva bilo »što se lijepi > što pristaje > što je dobro, umješno > lijepo«. Vjerojatno je taj semantički razvitak u vezi sa staroslavenskom kulturom zemlje, blata: lončarstvom, gradnjom kuća (pletera) od blata, itd.

Lit.: ARj 6, 68. 246. 248. 7, 892. Vuković, SDZb 10, 392. Elezović 1, 361. Miklošič 178. SEW 1, 711. Holub-Kopečny 202. Bruckner 296. Mladenov 273. WP 2, 404. Gorjajev 187. 196. Meringer, WuS 5, 129-171 (cf. *IJb* 1, 48).

lijepiti (se), *lijepim* impf. (Vuk) (*iz-, na-, o-, ob-, od-, po-, pri-, raz-, s-, sa-, za-*), sveslav. i praslav. (**lěpiti*) = *salijepati* (Pavlinović) »agglutinare«, iterativ na *-va- -Ijepljivati, -Ijepljivjem* (*ispri-, ob-, s-*), srmo s prefiksima, *zalepljōvat* (Kosmet). Praslav. nomen actionis *lijep* m = *lep* (ekavski, Kosmet), steslav. *Iepš* značio je prvobitno »1° ono što je priou.ulo za nešto, 2° blato, malter, najčešće blato izmiješano s pljevom kojim se lijepi, maže (Kosmet)«. [Usp. i *polipa*]. Kao postverbal

dobiva još -*bk*: *Ijepak*, gen. -*pka* (Vuk) »lje-pilo za ptice«, *priljepak*, gen. -*pka*, deminutiv na -*ica* *Ijepica* »biljka«, Mađžari posudiše *lép* »Vogelleim«; *Prilep* — (ikavski, Kačić) *Prilip*, *Prilepec* (Makedonija). Pridjevi na -*ljiv* *Ijpljiv* (17. v.), na -*käst* *Ijpkast* (18. v.), na -*iv* *priljepčiv*. Na -*ilo* *Ijepilo* n. Neologizam *Ijepenska* »Pappendeckel« je iz češkog. Rumunji posudiše *Up*, a *lipi*, s pridjevom *lipicios* »ljep-ljiv«, a *lipi* »ankleben«, *Kpeală*, *lpea*, *lipan*. Ista praslavska osnova postoji još u prijevodu *lbp-eti, to je *lepiti* kauzativom od *lpeti, češ. *lpíti*. Taj je očuvan samo u pf. *prihncti* »kleben bleiben« > *prionuti* (glede *l* > *o* upor. *ožujak*) = *prionuti* (Kačić) = *prijonjati* impf. (Piva-Drobnjak) = (prijevodom *o-a*) *prianjati*, *prianjam* u metaforičkom značenju »pristajati uz nešto svim žarom«. Taj glagol pokazuje semantičku varijaciju zbog fonetske promjene / > *o*, koja ga je odvojila od leksikologijske porodice *lijepiti*. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u korijenu **lei-* proširenom s pomoću formanta *p*: **loip-*. Tome prijevodu, koji je dobro zastupljen samo u slavinama, odgovara u baltičkoj grupi **lbp-* u *lipiti* = lot. *lipt* »kleben bleiben«, kauzativom odatle *lipyti* »kleben machen«, pridjev *lipus* »ljepljiv«, s prijevodom lot. *laipns* »prijazan«. Bez formanta *p* ie. korijena *lei-* dobro je zastupljen u slavinama, upor. *Ujati*, *lin*, *sline*, *lipa*. Sa formantom *p* nalazi se još u sanskrutu *lepayati* »maže«, što tačno odgovara slav. *lepiti*. Isto tako i got. *bilaibjan*, stvnjern. *leiben* ie. je značenje »masna materija, priljepljiva masa koja se može upotřebiti za mazanje i naročito u lončarstvu«. Od ie. prazjeka *lijepiti* je termin koji se upotrebljava u kulturi zemlje.

Lit.: *ARj* 4, 4. 6, 77. 7, 418. 8, 398. 406. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Elezović* 1, 360. Divković, *NVj* 18, 283 (cf. *RSI* 3, 295). Jagić, *ASPh* 4, 386. *Miklošič* 178. *SEW* 1, 712. 757. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 297. *WP* 2, 404. *Trautmann* 161. *Specht*, *KZ* 68, 125. *Boisacq* 554. 583. *Jokl*, *ASPh* 28, 5.

Ilijer, gen. *lijëra* m (16. v., Vuk, Risan, Držić, Vetrane, Kavanjin, pjesnička riječ, pseudo-jekavizam), deminutivi na -*ec* > -*ac* *lijërac*, gen. -*rea* (Stulić), na -*té* *Ijerić*, na -*čie* *Ijerčić*. Na -*ište* *Ijerište* (Stulić). Pridjev na -*en* > -*an* *lijeran*. Dubrovačko *Kr* (dubrovački pisci, Menčetić, Lukarević, Najlešković, zatim Mikaila, Belostenec) nije ikavski oblik, nego prvobitni izgovor grčke riječi, »ljliljan (danas općenito), krin (na istoku), žilj (Dubrovnik)«.

Od gr. λείριον, kao i *lilium* mediteranskog podrijetla. V. *liljan*.

Lit.: *ARj* 6, 79. 248. *Miklošič* 170. *SEW* 1, 721. *Zore*, *Tud*. 12.

Ilijes m (Vuk) = (ekavski, i čakavski) *lēs* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje, Vodice, Bunić -Vučićević) = (ikavski) *III*, ie., sveslav. i praslav. *lesb, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° šuma (Hercegovina), 2° građevni materijal, japija, 3° mrtvački sanduk, 4° rasa (ŽK: *dobrog je lesa*), 5° sljeme (Lumbarda)«. Pridjevi na -*en* *lijësan* (17. v., danas se ne upotrebljava), odatle starodalmatski i mletački *Liesena* (11. v.) = *Lešina* (1358) »Hvar (otok i grad)«, prema Jirečku upravo *lesbno ostrvo* »šumovit otok«. Upor. *Silba*. Na -*en* *lisen* (Sinj, Vuk) »od lijesa«, na -*it* *lišit* (Krnarutić), na -*ovit* *Ijesovit* »(šuma) u kojoj ima lijesa«. Kol. na -*je* *lljesje*, poimeničen pridjev *lisnje* (17. v.). Arbanasi posudiše *les* »Trage, Bahre« i *Us* »hrast, drvo«. Posljednji oblik izgleda kao ikavski, ali nije nego je i mjesto e kao u *nip*, tj. iz akuzativa *les* + *ne* > *lis(ne)*. Ie. je izvedenica s pomoću sufiksa -*s* od korijena **le(f)-* »steći, posjedovati«. Značajne su germanske paralele -*lar* u njemačkim toponimima (*Wetzlar*, *Goslar ita.*), Švedski -*losa* također u toponimima i ags. *loes*, gen. -*loeszve* < ie. *lesua »pašnjak«. Reichelt upoređuje i sa lat. *larix* »ariš« (drvo), Pedersen sa gr. ἄλοος »enceinte, bois sacré, bois«. Kao u ostalim ie. jezicima, tako ni u slavinama nema jendinstvenog izraza za »šuma«. V. *gora*, *šuma*, *loza*.

Lit.: *ARj* 6, 80. 82. 248. Ribarić, *SDZb* 9, 164. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 712. *Holub-Kopečný* 202. *Mladenov* 273. *WP* 2, 394. Uhlenbeck, *PBB* 26, 573. Barić, *AA* 1, 205 (cf. *IJb* 10, 164). *GM* 247. *Jokl*, *Unt*. 187. 323. Reichelt, *KZ* 46, 350. *Boisacq* 47. 1092. Skok, *Slav*. 182-184. 190.

Ilijeska f (Vuk) = (ekavski, također kod čakavaca) *leska* (ŽK) = (ikavski) *liska* = (prijelaz u maskulinum prema *orah*) *lesák*, gen. *leska* (Istra), ie., sveslav. i praslav. *lesbka, bez paralela u baltičkoj grupi, »1° styrax, corylus, Haselnuss, 2° toponim«. Pridjevi na -*ov* *Ijeskov* (Vuk) = *leskSv* (ŽK) = *leskov*, f -*ova* (Kosmet), poimeničen na -*ak* *leskovak* (Kosmet) »štap od Ijeskova drveta«, na -*oca* *Ijeskovača* »1° Ijeskova batina, 2° toponim (ŽK)«, na -*ina* *Ijeskovina* (18. v., Vuk) = *leskovina* (Drnsnik, Kosmet) = na -*evina* *lešćevina* (Istra), na -*ec* > -*ac* *Ijeskovac* »štap«

i u brojnim toponimima *Leskovac* (Hrvatska, Srbija). Pridjev na -*en* potvrđen je samo u izvedenicama na -*tk* *Iješnik* (14. v., Srbija, Milićević) = na -*jak* *llšnjak* (Marulić, ŽK, Lika K) = *Iješnjak* (16. v.), sa deminutivom na -*ič* *lišnjačić* »biljka cyperus esculentus L.«, na -*ica* *Iješnica* > *Lešibnica* = *Lisnica* na *Usori* (1399), toponim, na -*ka* *Iještanika* »vrsta kruške«. Na -*jak* *Iještak*, gen. -*aka* »Ijeskovo grmlje«. Na -*jarka* *Iještarica* (Vuk) »ptica«. Kol. na -*je* *Liješće* (toponim). Deminutiv na -*ica* *Iješćica* »vrsta kruške«. Ie. korijen **ulei-*, u prijevodu **uloi-* proširen je formantom *s*, odatle s prijevodom *ulis u stiv, *flesc* »prut«, gal. *ulisca* > fr. *fleche* »strelica« i furl. *viskle*. Ie. korijen **uel-* znači »savijati«, nalazi se u slavinama u *valjati*, *izvaliti*. U prijevodu *ulois-* nalazi se samo u slavinama, sa sufiksom -*ka* specijaliziran na Ijeskovo drvo, koje je kulturno. Daje najbolje pruće (upor. polj. *laska* »štap«), koje se daje lako pregibati i guliti. Služi u košarštvu i građenju pletera, plata i torova za ovce. Upor. ukr. *lisa* »tor, obor«. V. još *Ijesa* i *Ilijes*. Ali se tumači i iz *koslo > stvnjem. *hasal*, danas *Haselnuss*, ir. *coll* i lat. *corulus* > *corylus*. Ovo tumačenje je manje vjerojatno, jer treba pretpostaviti metatezu i unakrštenje sa *lesk-*, Machek je stavlja u protoevropski supstrat.

Lit.: *ARj* 6, 81. 253. 254. 249. 252. Hirtz, *Aves* 268 - 9. *Elezović* 1, 361. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 713. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 291. *KZ* 45, 42. Vasmer, *RSI* 6, 191. *Mladenov* 273. *WP* 1, 303. *REW* 9425. *GM* 234. *Jokl*, *Unt*. 205-206. Scheffelowitz, *KZ* 56, 175. Machek, *LP* 2, 154-155.

Ilijevca f (Vük) = *leuca* (istočni govor, Slavonija) = = *levia* (Srijem) = *tvča* (Drinovci, Samac) — *lečva* — *lečva* = *ličva* (Šaptinovac, metateza *vč* > *cv*) »sprava što drži zadnji dio kola na osi, lukoča (v.), stupac (ŽK, v.)«. Od madž. *lose*. Glede madž. *ö* < stmadž. *eu* > hrv.-srp. *ev* upor. *armjevi* < madž. *ernyő*, a glede ž. r. u mađžarizmima upor. *kompá* < madž. *komp*, *bitanga* < madž. *bitang*. Ta je mađžarska riječ raširena još u slovačkom *levča* — *lieve* = *lovi*, ukr. (pri-karpatkom) *l'ove* = *livi* pored *levia*, rum. *leucă* = *levka* (Niš, Srbija). Katančić ima u *Pravoslavniku lič* (pisano *liesj*) kao direktno posuđen mađžarizam. Nije nemoguće tumačiti i mađžarsku riječ iz *le čca*, a ovo kao našu izvedenicu od *lèv č* »kriv«.

Lit.: *ARj* 6, 25. 87. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 704. *Tiktin* 907.

Ilijevī (Vuk) = *levi* (ekavski, dijelom i kod čakavaca) = *livi* (ikavci) (opozicija *desni*), danas najobičnije samo u određenom otkliku, dok je u stcslav. i u neodređenom *Iě č*, ie., sveslav. i praslav., »laevus«, prilog *ljevō* (*na-*). Raširen sufiksom -*ast* *livast* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šenut, nakfiv«. Kao hidronim uz *rijeka*. Stari određeni ž. r. *Ljevaja* je toponim. Poimeničenja na -*áč* *ljevač*, gen. -*ača* (također rus.) = na -*ak* *ljevák*, gen. -*áka* = *levák* (Kosmet) »šuvak, šuvaklija«, pridjev *Ijevakov*, na -*oka* *ljevaka* »1° lijeva ruka, 2° kečoš u koje je huhor na lijevoj strani« = na -*ica* *ljevica* (opozicija *desnica*) = na -*ajica* (Stulić). Složeni pridjevi od sintagmi *ljevoruk* (Vuk, također rus. i češ.), *Ijevōstran*. Jat je nastao od ie. dvoglasa *laiuo, prijevodu sa sufiksom -*yo* (upor. *mrtavj*) od ie. korijena **lei-* »savijati«. Prvobitno je značenje očuvano u lit. *islaivoti* »činiti kretnje« i u lat. *laevi boves*. »volovi sa unatrag zavinitim rogovima« i u *ljevca* (v.), ako je ispravno postavljena etimologija.

Lit.: *ARj* 6, 85. 128. 263. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Elezović* 1, 357. *Miklošič* 168. *SEW* 1, 714. *Holub-Kopečný* 203. *Bruckner* 297. *WP* 2, 378. *Trautmann* 148. *Mladenov* 282.. *Boisacq* 551-552.

Ilijūn, gen. -*una* (17. v., Primorje, Istra, Vodice) »1° lav, 2° ime muško«. Od tal. *leone* < lat. *leo*, gen. -*oras* < gr. λέων, gen. λέωντος, pred-ie. riječ. Upor. egipatsko *labu*, asirsko *labbu*, hebrejsko *labi*, »isto«. Na te se oblike nadovezuje skitsko ili tračko *livu, *levu > stcslav. *Iě č* (upor. *Graecus* > *Grk*) > rum. *leu* m prema *f levaică*, u starijem jeziku *leoa* < *leonia pored *leită*, deminutiv *leușor* i *leut*. U rumunjskom se obliku unakrštilo slav. *Iě č* i tračko *levus.

Lit.: *ARj* 6, 87. Ribarić, *SDZb* 9, 163. *REW* 4984. *DEI* 2203. *Tiktin* 906.

lik¹ m (Crna Gora, Gorski vijenac) »hip« je postverbal od slov. *likati* »schluchzen, schlürfen«, kome nema potvrde u hrv.-srp. < praslav. iterativ *lykati od *hkati, koji također ne postoji u hrv.-srp, nego u slov., češ., polj. i brus. Vokal *i* je nastao od *y*, upor. brus. *lyk* »Schluck«. Značajan je prijenos značenja na vrijeme. Vjerojatno id. *ovamo i onomatopeja *lik* (Lika, Gornja Krajina) »udarac, šum«, oformljena u *llknuti*, ^em pf. »udariti, jeknuti (hrv.-kajk.)«. V. *lokati*. Ie. je korijen *(*s*)*lūk-*, njem. *schlucken*.

Lit.: *ARj* 6, 88. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 749. *Holub-Kopečný* 290. 284. Hirt, *PBB* 2, 334.

lik² m »zbor ljudi što igraju, plešu, a može biti ustro i pjevaju (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom i kod nekih pisaca)«. Postoji u steslav., bug. i rus. U narodu se, čini se, govori *lika* (crnogorska narodna pjesma, samo u jednoj potvrđi) »radost, veselje«. Pridjev na *-ovan Ukovan* (Stulić i steslav.). Apstraktum na *-ovstvo*, s denominálom *likovstvovati* = *likstvovati*. Iz crkvenog jezika došao je denominál na *-ovati* (pisci na istoku): *likovati* »veseliti se«, búg. *likúvam*. Semantički se slaže sa got. *laiks* »plese i ~sa got. denominálom *laikan* »skakati«. Za got. *ai* očekivali bismo *é*, ne *i*. Zbog toga bolje je pretpostaviti prarodstvo s tom riječi i sa lat. *obliquas*; *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* od korijena **lei-*, *lei-* »savijati«, raširenog formantom *k*.

Lit.: ARj 6, 88. 9᠗. Miklósié 169. SEW 1, 719. Mladenov 275. Brisacif 1117.

lik³ m (Vuk, Kosmet) = *úk* (Kosmet) »slika, figura«, sveslav. i praslav., »! vuHus, fades, 2° forma, 3° izgled, fizionomija jednog lica (Kosmet)«, pridjev u složenicama *jednolík*, *ljepolík*, *raznolík*, *crnolík*, *mladolík*, *razlík* (14—19. v.), s apstraktumom *rázlíkôst* (16—18. v.) = *razlišivo* (15—18. v.), (prilog) *nalik* — *nalíč* (Hercegovina), s prefiksom *obdblik* m, odatle *obišstvo* (17. v.), *nálik* m (*likom* i *nalikom*, 15. v.), *slík* »!« sličnost, 2° srok, rima«; kao *flika* (Slavonac, jedna potvrda) »facies«, inače samo s prefiksima *izlika* (Sulek, Pavlinović) »praetextum, Vorwand, izgovor«, *oblika*, *odlika* »!« Auszeichnung, 2° plaća rodbine ubijenog da se ne treba bojati osvete (kao postverbal od *odliati se* »odreći se«), *prilika*, (unakrštenjem sa *razni*, v.) *razlika* (Vuk, 14. v.), sa velikom leksikologijskom porodicom, *suka* (*ne-*); kao *n lice* (Vuk) = *liječe* (pseudojekavizam, Kašić), također sveslav. i praslav. (*Kko) »facies«. Pridjevi na *-at likat* (Pavlinović), na *-bn ličan* (19. v., steslav., rus.), određeno *líeni* (14. v.), s poimeničenjima na *-ica llčnica* (Istra) »facies«, na *-ik Kinik* (Ljubiša) »telai« (od *ličati* »telaliti«), *obličnik* (Lika) »koji tajno i zlobno tuži koga«, na *-jak Konjak* (Risan) »ubrus, peškir (prevedenica, calque od tal. *fazzoolo*)«, na *-ost ličnost* (neologizam) »Persönlichkeit«, *nalíčan*, *obličán* »!« koji je lijepa oblika, 2° koji se oblici = uhvati na djelu (Dušanov zakonik)«, s poimeničenjima *obličnica* (Stulić, 18. v.), *obličnost* (Stulić, Bella), *odličán* »ausgezeichnet«, *prilíčan* (*ne-*) (Vuk, 14. v.), s poimeničenjern *neprtličnost*, *različán*, *različnost*, *sličán*, *sličnost*, na *-ov razlikov* (16—17.

v., Marulić, Baraković) »varius«, na *-ovan likovni* (*umjetnik*, neologizam), na *-it različít* (15. v.), *različítost*, na *-ovít različítovít*, na *-iv obličv* (Stulić). Deminutivi: na *-bc* > *-ac ličac* (Pančić, Šulek) »biljka«, na *-bce licee* n (16—18. v.) = *liječe* (Kašić, pseudojekavizam) = *lišce* (Vuk, Gornje Primorje) = *lihce* (Vuk Gornje Primorje, Boka) = *likce* (narodna pjesma). Augmentativ na *-ina ličina* »Larve« (rusizam), odatle (rus.) deminutiv *ličinka* »gusjenica«. Na *-lo* pridjev *razlíč* (Divković), pōimieničen na *-zk različák*, gen. *-čka* = *razlíče* »centaurea cyanus«, *oblic* m, f = *oblii* (Vodice) »lice« = *obilie ibi-* od *biljeg* = *bilie* (*o-* ispušteno kao u *buliti*), *obličje*, *naliče*, *odličje*, *razlíče*. Na *-išče*: *ličišče* n (17. v., čakavci) »lice«. Na *-aj licaj* m (Istra) »lice«, na *-jaj obličaj* »obličje«. Na *-Iz ličilo* n (Šulek) »šminka«, s radnom imenicom *ličilja* f »Schminckerin«, *ličionik* »kutijica za šminku«, *ličilac* »moler (na istoku)«. Denominal kazativum na *-iti líčiti*, *ličim* (Vuk) (*iz-*, *izob-*, *na-*, *pri-*, *o-*, *ob-*, *s-*) »!« biti sličan, nalik (ressembler), 2° (pravni termin, od *lik* u značenju »da nešto izađe na javu«) prodavati na licitaciji (14. v.), telaliti, 3° napravljati, tvoriti, mazati lice«. Značajna je razlika u akcentu *naličiti* od *nalik* prema *naličiti* (namazati) kao i na *-ati nálicati*, *naličem* impf, »biti nalik«, *razlicati*, *-čem*. Od pravnog termina, koji glasi i *ličati* (Ljubiša) a posudiše ga i Arbanasi *leicis* »öffentlich ausrufen«, s imenicom odatle ma *-ía* > *-z lečt* (Skadar) »prohibizione«, izvedenice su *lič* (Mikalja) = *ličnik* (16. v.) »telai« = *Učar*, gen. *-ara* (Dubrovnik), s apstraktumom na *-bba Heba* (14. v.) »javna prodaja«, *ličenje* (13. v.) »prodavanje liđzbom«, pridjev na *-en liđzben* (neologizam). Semantički značajan je refleksiv *Učiti se*, *ličim čega* (Crna Gora) »odricati se, čuvati se;<. To je dalji razvitak pravnog termina *obličiti* > kod Rumunja *oblici* »anklagen«, *izobličiti*, *izobličim* (također steslav. i rus.) »izjaviti čije zlo«, danas »izici iz oblika«. Deprefiksacijom odatle *bilii*, *biličiti*, koje je izgubilo vezu sa leksikologijskom porodicom. Na *-ovati*: *oblikovati* (kalk za *formirati*), *dolikovati*, *nalikovati*, (*iš*)*prilikovati*, *odlikovati*, *odličovati* (Kosmet), *razlikovati*. Na *-ivati odličivati se*, na *-ava- obličavati*. Na *-ati*: *obličači*, *razlicati* od *razlíč*, deminutiv *nallckat se*, *-am* (Kosmet) »udesiti se da bude lijepo«, *slikati*, odatle *slikar*, *slikarski*, *slikarstvo*, neologizmi za *maljati*, *malovati*. Složenica *lice-mjer* m (steslav., rus. i polj.) pored *licedej* »simulant« možda je stara prevedenica, ali to ne mora da bude, od stvnjem. *Hphazari*

»Heuchler« (Dobrovský), *gelichhison*, ima mnogo varijanata *licumjer* (17. v., u prema *umjeriti*, Budmani), *licomirac* (17—18. v.), s pridjevima na *-ski licumjerski*, *-ački*, na *-bn lice-mjeran*, apstraktum *licumjerstvo*. Kako je ta tvorba današnjem jezičnom osjećaju nerazumljiva, izopacha se u *licumjerstvo*, *licumjerac* (Perast), prema *ličiti*, *lisimjer* (prema *lisičiti*), *lizimjer* = *lizimir*, *lizomjerstvo*, *lizumjerac* (18. v., dubrovačka pošlovica) prema *lizati*. Sporedni oblik *licedej* »koji pravi lijepo lice« pokazuje da je složenica nastala od sintagme *lice meriti* (v.) »popravljati«. Slična je denominacija rum. *fatar*, s pridjevom *făternic* »isto« od lat. *facies*. U etimologijski opseg riječi *likl* ide još steslav. konjunkcija *léky* »uti« > *leki* (Budinić, slov.) »kao, kako«. I ova se riječ tumačila (Hirt) bez potrebe kao praslavenska posudnica iz germanskoga: got. *galeiks* »sličan«, njem. *gleich*. Za *lice* nalazi se potpuna paralela u stir, *lecon* »facies«, što je od ie. korijena **leiq-* »lice«; *i* je prema tome nastao od ie. dvoglasa *ei* = u keltskom *ē*. Semasiološka je još paralela za naprijed spomenuti pravni termin lat. *licere*, *liceor*, *licet*, *polliceri* i lot. *likt* »handeln eins werden«.

Lit.: ARj 2, 60S. 4, 4. 218. 220. 6, 1. 40. 49. 51. 54. 53. 131. 89. 108. 7, 419. 416. 534. 8 70. 393-396. 399. 13, 576-588. *Mazuranu* 1229. NJ 2, 95. Ribarić, SDZb 9, 172. *Elezović* 1, 440. 2, 18. Belić, NJ 1, 66. Maretić, NVj 3, 192. Miklósié 169. SEW 1, 719. 720. *Holub-Kopečny* 205. *Bruckner* 298. 464. Vasmer 2, 41. *Mladenov* 274. *Kiparsky* 43. *GM* 242. *WP* 2, 396. *Trautmann* 154. *Vaillant*, RES 22, 7. 16. Hirt, PBB 23, 334. Machek, ZSPH 7, 378. Jagić, ASPH 20, 537. *Boisacq* 44.

Lika f, hidronim i horonim, odatle etnik na *-janin Ličanin*, na *-ota* < -ὄτης (preko tal. *-otto chioggiotto*, *vegliotto*, *poliziotto*) *Likota* m (augmentativ), pridjev na *-bšk Učki*, na *-j Lič* m (toponim). Naziv je pred-ie., upor. *Licus* > *Lech*. Upoređivao se (Loewenthal) sa *leikos* »geilk«.

Lit.: ARj 6, 49. 50. 51. 53. 89. 90. Loewenthal, *WtiSIO*; 186. *Mayer* 1, 140.2, 71-2. Isti, NVj 43, 41. ss.

likarije f pl. (Primorci) »stvari koje se svjetlucaju«. [Usp. lat. *lucor »sjaj«, stal. *lucore*, rum. *lucoare* »isto«].

Lit.: ARj 6, 89. DEI 2278.

liko n = *Ik* m = *Řka* f (Kosmet; prijelaz, medu maskulina i feminina omogućen pridjevom na *-ov*), sveslav. i praslav. *lyko, »carex.

Linden-jWiedenbast«. Pridjev na *-ov likov*, poimeničen na *-ina lihovina* — na *-bc likovac*. Na *-jar Učar* (Vuk, Crna Gora). Augmentativ na *-ina ličina* (17. v., Dubašnica, Istra, Vrgada) »uže, uzica od lika«, odatle deminutiv *llčnica*, na *-ar llčinar* = *ličinaš*. Kol. na *-je llče* n (Belostenec). Postoji još neobična varijanta *lužina* (Bella, Stulić) »ličina« i *litimna* (Šolta, Brač, Hvar, Hektorović, zacijelo poimeničenje pridjeva *Лучьнъ* sa *-ina* i prijelaz *čn* > *an* kao u *počmem*) = *Iječmina* (pseudojekavizam, južna Dalmacija). Denominativ *nàlikati*, *-am* (Lika) »naguliti lika«. Vokal *i* je nastao iz ie. *u*, upor. polj. *lýko*. Od ie. jezika postoje paralele samo u baltičkoj grupi, ali s umetnutim *n*, čega nema u slavenskim refleksima: lit. *lunkas* — lot. *lüks* = stprus. *lunkan*.

Lit.: ARj 6, 88. 50. 53. 90. 232. 237. 7, 419. *Elezović* 1, 364. *Miklošič* 177. SEW 1, 751. *Holub-Kopečny* 213. *Bruckner* 315. KZ 42, 339. 345. *Trautmann* 163. *Mladenov* 274. *WP* 2, 352. *Lorentz*, ASPH 18, 89-90. 98.

Hkof m (Istra, Cres) = *likof*, gen. *-ova* (Krašić) = *likov* (Slavonija) = *likuf* (13. v., Zakon vinodolski) = *likova* n (ŽK, Lika) »aldomás (v.)«, alváluk (v.), kanata (Dalmacija), prandium pro fine (Supetarski kartular), pijaca ili gozba poslije prodaje ili pogodbe«. Od stvnjem. *litkouf* = *likouf* (1380), nvnjem. *Lei(f)kauf* ili *Leutkauf*, složenica od stvnjem. *lit* i *Ud* m, n »starkes Getränk« i od *Kauf* »kupovina«. Složenicu posudiše i Furlani *licof* (15. v.) »il vitto in natura dato ai lavoratori, o un' indennità corrispondente« = u trščanskom statutu *licofum* (1350). Odatle denominativ na *-ati likovati* (ŽK). Prvi dio složenice *lit* m nalazi se u slov. i hrv.-kajk. (Samo-bor) u značenju »šira od grožđa, mošt, sok od voća, šira, jagode«. Možda ide ovamo i *lihovina* (Lika) »zla šljivovica poput plaviša«.

Lit.: ARj 6, 90. 122. Tentor, *JF* '5, 211. *Miklošič* 169. SEW 1, 724. Košťal, ASPH 34, 296-297. *Weigand-Hirt* 2, 50. *Pinna* 2 521. Štrekelj, ASPH 28, 522.

likōrica f (Dubrovnik) = *rekorica* (Mikalja) = *regolicija* (Mikalja) »biljka sladič«. Od stgr. γλιγκόριζα, ngr. γλιγκόριζα > tal. *liquirizia*.

Lit.: ARj 13, 853. 861. Zore, *Tud*. 12. *REW* 3811. *DEI* 2245.

liksija f (17. v., Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, kod Hanibala Lučića pisano *lixije*, što se ima čitati *liksije*, ne *Užije*) — (*x* > *fa*) *lihsija* »cijed, lug, lužnja«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. pridjeva na *-ivus*

(tip *tardivus*) *lixíva* (sqr. *aqua*) od *lixa aqua*, izvedenica u vezi s *liquor*, *liquidus* (v.), *Kxivum*, odatle gubitak *v* ispred *u* (upór. tal. *liscia* pored *lisciva*, istrorom. *leisiq*, Rovinj). Oblik *lixivum* je očuvan u kimr. *leisw*. Unakrštenjem dalmato-romanske riječi i hrv. *lug* (v.) stvoreno je s prijelazom *ks* > *kš* *lukšija* f (18. v., Lika, Dalmacija, Bosna) = *lukšija* (ŽK). Treba ipak opaziti da se *i* > *u* nalazi i u Ostuni (Abruzzi). Odatle denominal na *-ati polukšijati -ām* pf. »lukšijom oprati«. Reduciranjem *kš* > *š* (što može biti i talijanizam) *lilija* f (16. v., Vuk, sjeverno Primorje) = *lnšija* (Cres, Rab, Božava, Krk) = *lušija* (Vodice), odatle *lušijati, -am* impf. (Brač) »prati u lukšiji« i *lušnica* (Bella). Talijanizam je *lišjat* (Rab) = *lišijat* (Božava) < tal. *lisci(v)are*, unakrštenje s talijanizmom *lužija* f (18. v.) »cijed«. Talijanizam je postao balkanska riječ: bug. *lišija* = *lesija*, *lisiva*, upór. ngr. *άλυσίβα* > arb. *alsivē*.

Lit.: ARj 6, 57. 132. 201. 215. 224. 228. 10. 624. Budmani, Rad 65, 161. Kušar, Rad 118, 25. 27. Zore, Rad 108, 217. 110, 221. 223. Mladenov 274. 277. 276. Tentor, JF 5, 212. Ribarić, SDZb 9, 165. SEW \ 744. Ive § 137. GM 9. REW⁶ 5089. Štrekelj, ASPH 12, 461. Vasmer, ZSPH 5, 289. DEI 2248.

Hkvidan, pridjev, učeni noviji latinizam proširen našim sufiksom *-bn* > *-an*, lat. pridjev na *-idus liquidus* od *Hquere*, odatle apstraktum na *-ost likvidnost* f, učeno internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati likvidirati, -kvidiram* pored *likvidovati, -ujem*, administrativna posudnica u poreznim uredima i bankama, danas eufemizam za »smaknuti«. Apstraktum *BI.-atio* > *-adja likvidacija* = *likvidovanie* (19. v.) prema njem. *Liquidation*, pridjev na *-alis* proširen na *-bn* > *-an likvidacionalan*, na *-atura likvidatúra* f. Radna imenica na *-ator likvidator* m.

Lit.: ARj 6, 91.

lila f (Vuk) »(folklori termin) ono što se oguli sa brezove ili trešnjove kore«. Upor. slov. *Klek* »abgelegte Haut, feiner Birkenbast« i arb. *lila* f »Handfesseln«. Dolazi od istog korijena od kojeg je *linjata* (v.).

Lit.: ARj 6, 91. Matzenauer, LF 9, 211.

lilac, gen. *-Ica* m (Šulek) »biljka moringa oleifera«. Zacijelo stvorio Šulek s pomoću sufiksa *-6C* > *-oc* od tal. *lila*, *lilla*, fr. *Klas* »syringa vulgáris«. Odatle pridjev na *-ost li- iast* »ljubičast«. Od perz. *lilág* > ar. *Ulak*.

Lit.: ARj 6, 91. DEI 2230.

IIIe-míle, prilog (Vuk) = *mle- lale* »gladeći i milujućí«. Zasebna vrst reduplikativne onomatopeje turskog tipa *kitab mitab* i našeg *šišmiš*, samo drukčije funkcije, u kojoj se mijenja početni suglasnik. U turskom jeziku je imenička funkcija: »knjiga i sve što je s njom u vezi«.

Lit.: ARj 6, 91.

lilj m (16. v., Belostenee) = (prošireno nastavkom *-an* prema *bršljari*) *liljan* m (Vuk, Srijem), pridjev *uljanov*, ime muško i žensko *Liljana*, hipokoristik *Ulja* f = (asimilacija / *-lj* > *lj - lj*) *liljan* (17. v., Vuk), pridjevi *liljanov, ljljanski*, stajaće riječi složenice *liljan-gara, ljljlan - listák*. Od lat. *lilium* kao pučka posudnica (*li* > *lj-*), naziv mediteranskog podrijetla kao i gr. *λίλιον* > *Kr, Kjer* (v.). Preko njem. *Lilie* ili preko lat. kao učena posudnica *lilija*. Upor. slov. *Klija*, polj. *Kija*. Upór. rum. *lilie*. Preko madž. *liliom* > *liljiim* (16. v., čakavski). Preko tal. *giglio* po mlet. izgovoru (upór. i furl. *dzi*) uvedeno od pjesnika petrarkista > *žilj (žuti, vodeni, Stulić) »cyperus, juncus«, džilj* (16. v., Dubrovnik) »liljan, lijer, bogorodično cvijeće, (danas) trandofilj, crveni sljez, althaea rosea«, deminutiv *džiljak*, gen. *džilja* (16. v.) = *šj* (Cres). Pridjevski toponim *Zitjevo* (više *Plaginata* blizu *Ripe, Dobrota*), poimeničen *Žiljevina* (Tivat pri moru, uz kanal, Krtole), *Žiljev kam* (u Pestinju-gradu, Škaljari).

Lit.: ARj 3, 537. 6, 91. 92. 264. 7, 92. 264. Pleteršnik 1, 519. REW> 5040. Matzenauer, LF 7, 171. Miklošič 170. 411. SEW 1, 721. Bruckner 299. Boisacq³ 567. DEI 1807.

liljak', gen. *-ljka* m (Vuk) »1° hrpa sijena., 2° (metafora) medašni rt što iz mora viri (Podgora, Pavlinović)« = (sa asimilacijom) *liljak*, gen. *-ljka* (Vuk, Srijem) »onoliko sijena koliko se može vilama ujednom baciti u plast«. Upor. *naviljak* od *vile* (v.).

Lit.: ARj 6, 92. 263.

liljak'², gen. *-ljka* pored *-ljaka* m = (s asimilacijom) *liljak*, gen. *-ljka* (15. v.) »slijepi miš, šišmiš, vespertilio«. S istim osnovnim vokalom u stoslav. *lilijakb*, rus. *lilók*; u drugim slavina stoji *e* mjesto *i*. Javlja se *liljak* s disimilacijom *l - lj* > *r - lj riljak*, gen. *-ljka* »šišmiš«. Ovamo ide zacijelo i složenica *liromis* = *Ijeromiš* (Mikalja) [*Ije-* mjesto *li* je pseudoekavizam] u kojoj potječe prvi dio zacijelo od disimiliranog oblika. V. još raz-

licita imena za *šišmiš: nadopir, netopir, pirčac*. Medić iznosi da *liljak* znači još biljku *koprivić* »ceitis australis«.

Lit.: ARj 6, 92. 248. 263. 13, 23. Medić, NVj 12, 550. 712. Miklošič 164. SEW 1, 700. Holub-Kopečny 202. Bruckner 294.

Lím, gen. *Lima* m (Vuk, 1234–1240), rijeka koja teče iz Hercegovine i utječe u Drinu kod Višegrada. Prema prvoj potvrdi iz 13. v. *i* je nastao iz *jery-a*. Stoga je identifikacija Miklošičeva s arb. *lumi* »rijeka« ispravna, o čemu sumnja Budmani, misleći da arbanaska riječ potječe od lat. *fúmén*, što nije ispravno. Jokl izvodi ime hercegovačke rijeke od ie. korijena **lei-* (v. *liiti*) sa formantom *m* i nije u vezi s arbanaskom riječi. Odatle na *-y: limac* gen. *-mca* (Niš) »biljka triticum monococcum, jednozrnac, krupnik«.

Lit.: ARj 6, 93. Jokl, Stud. 52.

lima¹ f (Muo, Prčaiij, Boka) »(ribarski termin) *l* na trakti odozgo konop na kojem su petrovci obješeni, u Bijeloj se zove *grátivo, armadura, 2* donji konop koji ide po blatu (za nj je privezana mreža, Prčanj), 3 (Lika) karika, pavta, lama«. Od mlet. *lima*, isto-rom. *leima* »funicella che orla la rete da pesca«. Vjerojatno je od lat. *Kmen*.

Lit.: DEI 2230. REW⁶ 5047.

lima² (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Rab, Božava) »turpija, pila, raspa«. Denominai *limát* (Božava). Deminutiv *umica* (Srbija). Od lat. > tal. *lima* »isto« nepoznatog podrijetla. Arb. *lime* f »Feile«.

Lit.: ARj 6, 93. 94. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6. GM 246. REW* 5044. DEI 2230.

liman, gen. *-ana* m (15. v., Vuk, Crna Gora: *liman Rijeke Crnojevićd*) »1° luka, pristanište, porat, 2° (Posavina) mjesto gdje je duboka voda, 3° ime vrele (hidronim, bara, Novi Sad), 4° toponim, 5° kolovrat, vrtlog (nije dobro potvrđeno, kod Vuka)«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *Uman* < gr. *λυμήν*, ngr. *λιμένος*): rum. *liman* »See, Teich«, bug., arb. *liman* »Hafen«, ngr. *λιμάνι*, stsrp. *limens*, tako i u starijim dubrovačkim spomenicima. Ovamo možda i složen toponim *Kaliman*, ako je prvi dio *καλόζ*. Postoje tri varijante koje idu također ovamo: *iliman*, gen. *-ana, villmán, filiman* m (Vuk) »veliki vir«, koji sadrže *t' > vi* (v kao

proteza ili prema Miklošiču unakrštenje sa *vir*, ali *l' > f* ostaje ipak neobjašnjeno).

Lit.: ARj 3, 54. 93. 792. 718. Elezović, JF 11, 83. SEZb 13, 248. Miklošič 170. 381. SEW 1, 721. Mladenov 275. GM 246. Vasmer, G L 89. Matzenauer, LF 8, 11.

limb¹ m (16. i 17. v., čakavski) = *limba* f (18. v., *-a* < lat. *-u* od *-us, -um* identificirano sa dočekom *-u* u ák. ž. r. imenica) = *limba* (17. v.) = *limbo* m (15. v., Marulić, čist talijanizam) = *limbao* i *limba* (tal. *o* shvaćeno kao *al* > *ao*) »(teološki termin) predvorje raja«. Od lat. *limbus* »zona« > tal. *limbo*. Arb. *limb*.

Lit.: ARj 6, 93. 95. DEI 2232.

limb² m (Dalmacija, 18. v.) »oluja«. Od lat. *nimbus* > tal. *nembo* »temporale, tempesta*. Zbog *en* > *in* (upór. *lincun*) može biti i dalmato-romanski leksički ostatak iz oblasti meteorologije. Promjena *l* mjesto *n* objašnjava se na osnovi zakona disimilacije *n - m* > *l - m*, upor. španj. *limela* »isto«.

Lit.: ARj 6, 93. REW⁶ 5924.

limbaŕi *-am* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »slatko piti«. Nema potvrda u primjerima. Od tal. *lambire* — *lambere* < kllat. *lambère*. Upada u oči prijelaz u konjugaciju *-are* > *-ali* (upor. krčko-romanski), te *a* > *i*. Ta promjena može da potječe od dalmato-romanskog prijevaja *a* > *i*, upor. *Kimp* = tal. *Campi* na Krku, *Bibinje* < *Vibiani* < *Bibianum* kod Zadra, izazvanog od *-ro* u 1. 1. prez. i u imperativu.

Lit.: ARj 6, 94. REW⁶ 4865. DEI 2154.

limfra f (16. v., Vetrane, dubrovačka maškarata 16. v.). Izopačeno gr.-lat. *nymphá* = *νύμφη* prema tipu *cusra* (ŽK) < *cura*.

Lit.: ARj 6, 94.

timski (^ *kanal*, Istra) = tal. *Canale di Leme*, istroromanski prijevojni plural feme od lat. *lāma* »terreno paludoso, campagna allagata«, mediteranskog podrijetla. Upor. kod Hrvata u južnoj Italiji *lama* f »écroulement« (Abruzzi) *lama* »s'écrouler«. Ovamo deminutiv na lat. *-uceus*: na *loki Lamuča* (gen.), na *Lamuči* (1275, prijepis 1546, Istra). Paralelna je varijanta *l/r* *rama u alpinskim romanskim narječjima, upor. Hesychijevu glosu *ἀραμα-βόρβορος* »blato«. Ovamo će ići kao ilirski toponomastički ostatak (relikt) *Rama* (Bosna, toponim i hidronim), u srednjem vijeku (*rex*)

Kaiiiae. Etnik na *-jak Ramljak*, na *-Janin*, *Ramljani* m pl. (Lika).

Lit.: ARj 5, 895. 13, 29. 37-8. Alessio, *StudiE* 18, 134. 19, 160. *Archivio Alto Adige* 28, 450. *RIO* 2, 98. *DEI* 2153. Wędkiewicz, *RSI* 6, 233.

Un¹ m (i u drugim slavinama tako) == *Rnj*, ie., baltoslav., »slatkovodna riba tinca vulgáris«, zvana izvedenicom na *-jak Unjak*, gen. *-oka* (17. v., Vuk), sa deminutivom *linjaić*. Glede oscilacije *-n* prema *-nj* upor. *tigan* pored *tiganj*. Madžari i Rumunji posudiše *tin*. U lit. *lynas* = lot. *linis* = stprus. *Unis*. Baltoslavenski i nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **lei-* »sluzav«, upor. gr. *άλινω* »bestreiche, salbe«, lat. *lino* i *linius* »blato«. Riba je prema tome nazvana po svome sluzavom tijelu. Specijalizacija na ribu baltoslavenska je inovacija.

Lit.: ARj 6, 95. 96. *Miklósié* 170. *SEW* 1, 722. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 299. *WP* 2, 389. *Boisacq*² 565.

lin² m (sinjski rukopis) »biljka Hgustrum vulgare, kalina (Vuk)«.

Lit.: ARj 6, 95.

linār, gen. *-āra* m, slov. *linar*, gen. *-rja* »ptica carduelis cannabina, konopljašica, slov. konopljišćica«. Od lat. pridjeva na *-anus* od *Unum* »lan«: *Unarms*.

Lit.: ARj 6, 95. *Pleteršnik* 1, 519. *REW*² 5059.

Linard m (17. v., Vitezović), lično ime, prezimena *Linardić* (Krk, toponim u pl.), *Linardović* = *Unart* (16. v.) = *Lunarad*, gen. *-ārda* (Dubrovnik) = *Lunardo*, na Pilama put Lapada, toponim *Na Lunardu* (tu je bila crkva sv. *Lunar da*). Hipokoristik *Luno* (18. v.). Upor. *Lun* na Pagu, tal. *Puntaloni*. Od germ. > lat. *Leonardus*, mlet. *Lunardo*.

Lit.: ARj 6, 95. 218.

lincun (18. v., sjeveročakavski krajevi) = *Uncun*, gen. *-una* m (šibenski otoci, Kućište) = (disimilacija *n-n > n-l > o*) *linčūl*, gen. *-ula* (Rab) »ponjava« = *lincuo*, gen. *-ula* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »plaštenica, plah-ta« = *lencun* (*ZbNŽ* 8, 67) = *lenčūl* (Split, rijetko) = *lencuo*, gen. *-ūla* (17. v., Perast, Crna Gora, Lovćen, Krivošije, Bijela, Risan, Vrčević) = *lencūo*, gen. *-ūla* (Dobrota, Budva, Šćepan, Krtole) »čaršaf, tanka bijela plah-ta, ispod koje je stramāc« = *lenucn* (Korčula,

Hrvati u južnoj Italiji) = (*en > aii*) *lāncūn* (Šibenik, grad) = *lāncūn* (15. v., Marulio, Korčula, Vis, šibenski otoci, Split, Vrbnik, Božava, Cres, čakavci) »plahta«. Riječ *plahta* (sjeverna Hrvatska) ne postoji u Dalmaciji. Tu je *lāncūn* itd. općenit naziv. Na Cresu znači i »stōnjak, pokrivač stola, kad se jede«. I u Arbaniji *lencēte*, *lencu!* — *liincōl* »Bett-tuch«. Nalazi se i u istro-iom. *linsōl* pored (disimilacija / - / > n - i) *ninsiol* (Rovinj). Dalmato-romanski leksički ostatak kategorije *krpatur* (v.), od lat. deminutiva na *-ulus linte-olum*, od pridjeva *linteum* »platno« (v., upor. tal. *lenza*) od *Unum*, tal. *lenzuolo*.

Lit.: ARj 5, 896. 6, 96. 7, 7. Budmani, *Rad* 65, 165. Kusar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6. *ZbNŽ* 6, 47. 8, 67. Wędkiewicz, *RSI* 6, 233-234. *Ive* 28. *GM* 241. 249. *REW*^{*} 5070. *DEI* 2203.

lincura f (Vuk, Pančić, Vodopić) = *lincura* (Kosmet) »biljka gentiana, njem. Enzian«. Naziv te ljekovite biljke raširen je u evropskim jezicima u učenom vidu. Izvodi se po pučkoj etimologiji od imena ilirskog kralja *Gentija*. Ako je *lincura* od lat. ili gr. naziva, što je vrlo vjerojatno, ostaje da se objasni / u Srbiji i dočetak *-ura*, / se pojavljuje kao srašten romanski član u slov. *lec(i)jdn* (Notranjsko), od *furi*, *lanziane* pored *genziane*, tal. *lenziana*, 'ali Srbija je daleko odatle. Talijanski je član mogao doći u Srbiju preko Kosmeta; *-ura* je naša zamjena za *-iona*.

Lit.: ARj 6, 96. Elezović, *JF* 14, 229. *DEI* 1786. ' *REW*² 3735a.

lind, f *linda* pored *linad* (Korčula, uz *roba*), pridjev, »istrošen, istanjen, logoro«, part, perf. pas. od pf. *izlindati*, *izlindan* »istrošen«. Od mlet. *lindo* »logoro« < stvnjem. *lindi*, nvnjem. *linde*.

Lit.: *DEI* 2236.

lindra f (Malínská) »Gesims«, s umetnutim *r* poslije dentala (upor. *kištra*) prema slov. *linda* f »prostor pred kućom, koji je još pod strehom« < *furl*, *linde* »Dachtraufe«, krčko-rom. *lainda* »orlo del tetto«, od lat. *limes*, gen. *-mitis* »meda«.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 519. *Banali* 2, 200. *REW*^{*} 5048.

linea f (18. v., Belostenec, čist latinizam) deminutiv *lineica* = *linija* f, pridjev *linijski* deminutiv *linijica*, »1° crta, 2° redovita vojska« Odatle poimeničen pridjev na *-alis lineal*, gen

-ala = (zamjenom sufiks *-arius* > ir. *-ier*, nastalom zbog disimilacije *l - l > l - r*) u austrijsko-njem. *Lenier* > *Knür* (hrv.-kajk.) = *lēnjir*, gen. *-ira* m (Vuk), odatle na *-isati lenjirisati*, *-lern* (Vuk) — *Unirati* (iz-, hrv.-kajk.). Od lat. > tal. *linea*, učena riječ, upravo pridjevska izvedenica na sufiks materije *-eus* od *linum*, prvobitno značenje »uzica od lana«.

Lit.: ARj 6, 8. 96. *DEI* 2236.

Unica f (Posavina) »soha, naslon od klupe«. Od stvnjem. *Una* »1° Lehne, 2° Fenster mit herausgehendem Geländer, Gallerie«. Sa značenjem 2° ide zajedno slov. *léna* »Dachfenster, luknja«, deminutiv na *-iea Unica* »Dachfensterchen«.

Lit.: ARj 6, 96. *Pleteršnik* 1, 519. *Miklósié* 170. *SEW* 1, 722.

linjati (se), *lmja* impf. (Vuk) (iz- 15. v., o-), sveslav. i praslav., »1° nestajali, gubiti se. 2° (o boji) blijedjeti, 3° mitariti se, gubiti dlaku (prema Vuku u značenju 3° s akcentom *tinjati se*), 4° (metafora) biti, tući, derati«. Iterativ na *-evati*, *-i-vati* samo s prefiksima: *izlinjevati*, *-njivati*, *Knjujem* pored *-linjivam* prema *izlinjati* (Stulić) »izadrijeti se na koga«. Od iste glagolske osnove je zacijelo *Unja* f »biljka althea officinalis«. Upoređuje se sa lit. pridjevom *leinas* »vitak, slab«. le. je korijen **lei-*, koji se nalazi u sanskrtu, grčkom, latinskom i irskom; *-n* je formant. Od tog je korijena internacionalna riječ *politura* od lat. *polio*, *-ire* »gladiti«.

Lit.: ARj 4, 221. 6, 96. 97. *Miklósié* 190. *SEW* \, 722. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 295. *Mladenov* 275. *WP* 2, 389. Matzenauer, *LP* 9, 211.

Ipa f (Vuk, ŽK) baltoslav., sveslav., praslav., »1° tuia, Linde, 2° toponim sam i u izvedenicama (i s pridjevima u sing. i pl.)«. Pridjevi na *-in Kpin*, na *-ov lipov*, toponim u ž. r., poimeničen na *-ina lipovina* »1° lipovo drvo, 2° vrsta grožđa (ŽK)«, na *-ača upovača* [Vuk] »1° lipová batina, 2° toponim«, na *-bc lipovac*, gen. *-ovca* »1° štap, 2° lipov med, 3° toponim«, na *-čina lipovčina* »vrst grožđa«, na *-bn lipan* (18. v., jedna potvrda), poimeničen na *-ica lipnica* »biljka onomis spinosa L.«, isti pridjev sa sufiksom *-j lipanj* = *lipanj* (ŽK), gen. *-pnja*, poimeničen u značenju »juni« (upor. slvč. *Kpen*), odatle određeni pridjev *lipnji* (Stulić). Deminutivi na *-bc Kpac*,

gen. *-pea*, na *-ica tipica* »1:¹ razne biljke, 2° toponim«, na *-ič Upić* »mlada lipa«. Na *-ar Gepae* m »1° mladica na lipi, 2° toponim«. Na *-avica lipavica* »biljka asta regia«. Na *-ascina*: *lipaščina* »vrsta grožđa (Kranjska Vés kod Klanjca)« = *lipušina* (Strmec, Klanjec). Na *-otka lipotka* (Šulek) »biljka«. Na *-uškin lipuškin* »stulpa L.«. Na *-ik lipik*, gen. *-ika* »1° lipová šuma, 2° toponim«. Na *-ika lipika* »vrsta gljive«. Složenica od sintagme *Kpo-list* < **lipovlist* »1° vrsta lipe, 2° grožđa, 3° toponim«. Baltičke usporednice su jasne: lit. *lepa* = lot. *lepa* = stprus. *lipe*. Kao *led* (v.) ide u seriju riječi koje su ograničene na baltoslavensku jezičnu zajednicu, karakteristične su za nju i ne nalaze se u drugim ie. jezicima. Upor. ipak gal. (keltski) *llwyf* < **leipma* i gr. *άλφραλος* (Hesychn). Od važnosti je za određenje pradomovine Baltoslavena. Miklošič je izvodio od praslav. korijena **lep-*, kao prijetoj na *i*. Taj smo korijen vidjeli u *prionuti*, *lijepiti*, *lijepak*, *lijep*, što Berneker napušta.

Lit.: ARj 6, 97. 100. 102. 104. Ilešić, *ASPh* 27, 143. *Miklošič* 178. *SEW* \, 723. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 299. *WP* 2, 404. *Trautmann* 155. *Mladenov* 275. *Gorjajev* 187. Loewenthal, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 152. *Boisacq*³ 45.

lipacūr, gen. *-ūra* m (18. v., Vuk) »dronjci što vise na razdrtom odijelu«.

Lit.: ARj 6, 98.

lipan, gen. *lipna* (?) (Vuk), gen. *lipana* m (Patacie) = *lipeñ* (Hercegovina) = *lipeñ* (Banja Luka, Sarajevo) = *lipeñ* (Kosmet, Festovo) = *Upijan* = *Upijen*, slov., češ., polj. praslav. **lipens*, »slatkpvodna riba thymallus vexilifer Āgaš«. Madžari posudiše *lepeny*, Rumunji *tipean*, *Upeni*, Novogrci *λίπτου*-VTÍ. Té posudenice zajedno sa *-ijān* (*-za* < *k) i *-ljen* govore za to da je dočetak (sufiks?) glasio u praslav. *-ēns*, *-an* i *-en* su kasnije zamjene toga dočетка. Nema utvrđene etimologije. Loewenthal upoređuje s lit. *lēpsnā* »Flamme«.

Lit.: ARj 6, 98. 100. *Elezović* 1, 365. Jónké, *Rad* 275, 72. *Miklošič* 170. *SEW* 1, 723. *Bruckner* 299. Loewenthal, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 194. *Rohlf*s 1247. *ZRPh* 31, 645. *WP* 2, 383.

Lipljān m (Kosovo) = *Lipljan* (Vuk) = stsrp. *Lipljanjb* (1198), toponim (varošica na pruzi Skoplje—Mitrovica), pridjev na *-bsk*

lipljânskî (←α *jepiskopija*). Akcenat govori protiv pretpostavke da bi to mogla biti izvedenica od *lipa* (također toponim *Lipa*, općina novoselska, Malo Nagoričino < *Nagoričane*). Da je izvedenica na *-janin*, bilo bi pl. t. kao *Läbbljane* (2 sela), *Lužane* pl. Nema druge nego uzeti da *Lipljân* predstavlja rimski toponim *Ulpianum*, koji je potvrđen (rimski castrum), izvedenica na lat. sufix *-anus* (upór. *Jakijân*, v.) od gentilicija *Ulpus*. Femininum znači da se pridjev *Ulpiana* odnosi na *villa*. Prema *Ultinium* > *Ocinj* (v.), očekivali bismo i ovdje za početni slog *ul-* > *o*. Što mjesto toga nalazimo *li-*, mora se uzeti da se rimski toponim unakrstio sa *lipa*, kojih je tamo malo biti.

Lit.: *ARj* 6, 99. *Mayer* 1, 349.

Upsati, *-šém* pored *-sām* pf. »1° (Vuk, Daničić, na istoku) crknuti, krepati, nestajali, 2° (dubrovački pisci) umanjiti se, nestati, (po-)manjkati (Voldići, Bella, Stulić), 3° pogriješiti« (po- 15. v., *iz-*) prema *lipšavati*, *lipšavam* (Vuk) pored *lipšivati*, *Rpsuj* m (Vuk). Part, perf. pas. poimeničen na *-ica lipšavica* f »živinče koje će da lipše«, odatle hipokoristici *lipso* m (Vuk) »vo koji je gotovo crkao« prema *f lipsa* (Vuk) »krava koja malo da nije krepala. Na --*äc* (v.) *lipšac* m »(pejorativ) izglednjela sirota«. Balkanski grecizam (aorist ελεψα od λείπω »ostavljam«): rum. *lipšesc* »manquer, être absent«, poetverbal *lipsă* f, bug. *lipsa*, *lipsam*, *Upsană* »relikvija«, arb. *lipsem* (Gege), *lypsem* »bin abwesend, fehlen etwas«, na *-ia lipsi* »nestašica«, cine. *lipšire*. S prefiksom 5- *sklipsati*, *-am* pf. »smalaksati, poginuti« prema impf. *sklipsavati*, *-am* (Stulić); *k* je umetnuto kao • u *skliz* (ikavski) = *sljez*. Deprefiksacijom odatle *kliptsati* (Stulić). Ta tri oblika nisu potvrđena u živom narodnom govoru. Od istog su grčkog korijena internacionalni grecizmi *elipsa*, pridjev na *-icus* proširen na *-on* > *-an* *eliptičan* < lat. *ellipsis* > gr. ελλειψις (prefiks ev-), ελλειπτικός. Ovamo ide još zamjenom¹ *-sati* sa *-uniti* (pejorativiziranje) *izlipúniti*, *-lipunlm* pf. »umrijeti«.

Lit.: *ARj* 4, 221. 6, 102. 103. 10, 601. 602. *Miklóšić* 170. *SEW* 1, 723. *Mladenov* 275. *Vasmer*, *GL* 90. *GM* 247.

lira f (Vuk, Boka) = *lira* (16. i 17. v.), akcenat prema deminutivu *lirica* (Vuk, na Ratu?) = (pseudo)ekavski*i*/erica f (Dubrovnik, Čilipi; Vuk ima primitivum *lijera* za Dubrovnik, koji Budmani nije čuo) »narodni instrument s 3 žice sličan guslama (Kuba

kaže da se govori i *vijalo*, a ni te riječi Budmani nije čuo). Dalmato-romanska posuđenica iz gr. λύρα > lat. *lyra* > tal. *lira* prema lat. izgovoru gr. u (upór. njem. *Leier*). Grčka riječ nije ie. Odatle i učene internacionalne riječi *lirika*, gr. pridjev na - ικός λυρικῆ (se. μελή), apstraktum *lirizam*, gen. *-izma*, pridjev *lirski*, poimeničen *lirik* — *liričar*.

Lit.: *ARj* 6, 80. 104. *DEI* 2246.

Its¹ m (18. v., Vuk) prema f *lisica* (Vuk) = *lisica* (Kosmet, ŽK) = (hrv.-kajk., Cres) *lesica* (disimilacija *i - i* > *e - i*), prema ovom femininumu stvoren novi maskulinum *lisac*, gen. *-sca* (Vuk), sveslav. i praslav., bez baltičkih i drugih ie. paralela, »1° vulpes, 2° (metafora) negve (i u drugim slavinama), 3° lukav čovjek«. Osnovno *Us* nije ušlo u saobraćajni i književni jezik. Nalazi se i u stslav. *lisb* »Fuchs«. Oblik *lisac* je hrv.-srp. kreacija, *lisica* sveslavenska. Maskulinum glasi još na *-jak lisjak*, gen. *-aka* — *lisāk* (ŽK), f *liska* (Belostenec). Hipokoristici: *liha* > *Uja* (Vuk, 18. v.) od *lisica*, prema ovome m *lih* > *Kj* (18. v., Vuk), odatle na *-äc llijač*, gen. *-aia* (Srbija) = *lijač* (Kosmet) »lisac«, deminutiv *lljič* (Hercegovina) »lisičić«, denominat *Ujati*, *lijām* (17. v. ?) (Vuk) (*do-* 16. v.) »raditi lukavo«, na *-e lise* f. Češ. i polj. *liSka* »lisac« dokazuje dá je *s* > *h* postojalo i u drugim slavinama. Deminutivi na *-ič. lisičić* = na *-e lisice*, gen. *-eta* (Kosmet) »mlado«, na *-ica lisičica* f (Vuk). Augmentativ na *-ina lisičina* »1° velika lisica, 2° uštavljena lisičina koža (runo) kojom se postavljaju bunde, 3° bijelo slatko grožđe žučkaste boje kad sazre, 4° u pl. negve (Kosmet)«. Pridjevi na *-j lisičji*, na *-in lisičin*, *Usin* (od hipokoristika), na *-on Hsičan* (17. v.), poimeničen na *-jak lisičnjak* »ranunculus sceleratus«. Na *-jar lisičar* »1° koji prodaje lisice, 2° prezime«. Denominat na *-iti lisičiti*, *-im* »varati«, od *lis* (upór. češ. *lisati* se) *nalisnuti*, *-em* (Pavlinović) »zalajati kao lisac«. Upor. još unakrštenje *licemjer* (v.) u *lisimjer*, *-äc*, *-an*, *lisimjeriti* (18. v.), *-ersivo*. Ie. istoznačne riječi ne slažu se ni u vokalu ni u konsonantu sa praslavenskom riječi: lit. *lapė* = lot. *lapsa*, sanskr. *lōpāša* - s, srednjop-erz. *rāpās*, gr. ὀλώπηξ, bret. *louara*, lat. *vulpes* < ie. **uhps-*. Praslav. pretpostavlja ie. **leip-so*.

Lit.: *ARj* 6, 56. 58. 87. 104. 105. 107. 108. 7, 419. *Jagić*, *ASPh* 8, 319. *Tentor*, *JF* 5, 211. *Elezović* 364. *Afíklošić* 170. *SEW* 1, 724. *Holub-Kopečny* 208. *Bruckner* 299. *WP* 1, 317. *Loewenthal*, *ASPh* 37, 380.

Uhlenbeck, *PBB* 26, 302. Schulze, *KZ* 45, 287-288.

lis², pridjev (narodne poslovice), sveslav. i praslav. (**lyzā*), bez paralela u baltičkoj grupi, »calvus, ćelav, plješljiv«. Danas samo u proširenju na *-ast lisast* (17. g., Vuk) = na *-at lisat*. U toponimima je očuvan stari pridjev *Lisa Gora* (14. v.), *Liso Polje* kao i u poimeničenjima *Us* »ime vola«, *lisa* »ime domaćih životinja«, opća riječ *Us* »biljeg na čelu u životinja i ljudi«, na *-bc lisac*, gen. *-sca* »1° koji ima takav biljeg, 2° ime biljke, 3° toponim«, na *-ák lisak* »1° lisast konj, 2° grm, crven cvijet, kojim se konj liječi«, na *-an lisan* (tip *Milan*) »1° konj, 2° jarac«, na *-ava lisava* »krava« = *liseka*, na *-ica lisica* »1° lisasta mačka, 2° biljka«, na *-ičina lisičina* »biljka (može biti i od *lisica*, jer se danas ne može fonetski razlikovati praslav. *l* i *y*), na *-in lisiin* »ovan«, na *-ina lisina* »mjesto po vrhovima planina koje nije obraslo šumom; sinonimi: čistina, proplanak«, kol. na *-inje lisiinje* n »goli vrh, golo brdo«, na *-jac lisjac* = na *-jača lisjača* »biljka«, na *-anka Ušanka* »školkica koja se zove gajun, pužica, kučica«, na *-ka liska* (također češ., polj., rus.) »1° fulica atra, 2° lisasta životinja«, na *-ko lisko* »1° konj, 2° prasac, 3° pas, 4° čovjek sa biljegom na licu (ŽK)«, na *-uga Usuga* »svinja«, na *-ulja Ušulja* »krava«, na madž. *-o* > *-ov lisov* »Hund mit einer Blässe«, na *-otina lisotina* »mjesto izlizano«, hipokoristik *Uso* »lisast vo«. Složenica *lisoresa* = *lisošara* »koza«. Ptica *fulica atra* zove se pored *liska* i *lisarka*. Odatle ispuštanjem prvog sloga (kao u *kečiga* prema *čiga*, v.) *sarka* (Vuk), a ovo se izmjenjuje u *žarka* i *jarka*. Tu skraćenicu posudiše Mađari *szarcza* i Rumunji *šarce* f. U rum. *liska* ima sufix *-ica*: *Uliță* (Moldavija) = *Ieșita* (disimilacija *z - i* > *e-i* kao u *vecin* < *vicinus*), sa nejasnom promjenom *s* > *j*. Vokal *i* je nastao iz *jery-a* < *ie. u*. Upor. polj. *lyszy*, rus. *lyszyj*, steslav. *všlysš*. Ie. je korijen **luk-*, koji dolazi u prijevodu **louq-* u *luč*, *luča* (v.), *luna*, u lit. *laukas* »lisast«; *k* se nalazi u sanskr. *ruçant* »bijel, svijetao«. Upor. još ris.

Lit.: *ARj* 6, 105. 109. 110. 118. Škarić, *NVj* 15, 737 (cf. *AnzIF* 27, 146. *RSI* 1, 249). *Miklošić* 177. *SEW* 1, 752. *Holub-Kopečny* 213. *Bruckner* 315. *Mladenov* 275. *Tiktin* 905. *Pedersen*, *IF* 5, 39. 61. *Boisacq* 571-573. *Matzenauer*, *LF* 9, 224.

list¹ m (Vuk) = *Us*, gen. *lista* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° folium (na drvetu), 2° (metafora) papir, pismo, 3° (morska riba,

Dubrovnik) solea vulgáris (možda prevedenica unakrštenog romanizma *solea* + *folia* > *svōja*, v.)«. Pridjevi na *-bn listan*, f *lisna* pored *Ustana* (Pančić, uz *drška*), *lisni* (*vlas*i, Menčetić), poimeničen na *-ik lisenik* »1° hrpa hrastova granja za hranu kozama zimi, 2° toponim«, na *-ica lisnica* »portefeuille (neologizam)«, na *-ov listov* (*pup*, J. S. Reljković, Obradović), na *-ovit Ustavit*, na *-ast listást*, na *-at listat*, *lisnat*, *-ovan Ustaván* (uz *pošta*, neologizam), poimeničen u neologizmima *listōvnica*, *listovka*. Deminutivi na *-bc* > *-ac Hstac*, gen. *Usca* (Cres) »biljka«, na *-tk* > *-ák listák*, gen. *liska*, *podlistak* (neologizam, prevedenica od *feuilleton*), *zálistok*, gen. *zaliska* (Srijem) »äpkalo = cpkalo, poklopac = zaklopac na dulcu«, na *-ič listič*, pl. *lističi* »Schneeballen«, sa dva deminutivna sufixa *-ičak lističak*. Augmentativ na *-ina listina* (Vuk) »1° list u kupusu, 2° lista < *Liste*, 3° historijski dokument«. Na *-avac listavac*, gen. *-avca* »knjiga desna od buraga«. Kol. na *-je Ušće* n (Vuk) = *Kšje* (Vuk, od *lis*) = *lijše* (metateza, Kosmet) čini leksikologijsku porodicu: izvedenice na *-od Kšćad* (18. v., Kavanjin), deminutiv *lučice* n (17. v.), na *-njak lišnjak* (Dalmacija) »rpa lišća«, na *-bnka liščanka* »vrsta grožđa«, pridjevi na *-ahan liščahan* (Istra), na *-ast liscosi*, na *-avinq liščavina* (Kavanjin) »lišće«, denominat *razliščivati* se. Na *-or: listar* (Belostenec), odatle na *-ina listarina* (neologizam za današnje *poštarina*) »porto«. Složenice od glagolskih sintagmi: *listonoša* (14—15. v.) »Briefträger«, *listober*, *listoberac*, gen. *-rea listòros* (17. v.) »travanj, april«, *listòplodan*, *listòrodan*, *listopad* (Patačić, Belostenec, Jambrešić), s pridjevima *listopadan*, *listopadski* »oktobar«, govori se i oko Morave i Vardara, u Galičniku, u češkom, kod Hucuća *padolyst*, u lit. *lapkritys*. Denominat na *-ati Ustati*, *-a* (*iz-*, *o-*, *ob-*, *pro-*, *raz-*) prema iterativu *-Ustávati se*, *-listava*, samo s prefiksima (Bukovica, Lika), na *-iti razlištiiti se*, *-z* (Pavlinović). Prilog *listom* dovodi se zbog akcenta u vezu sa *list*, ali se veže i sa *listo* (v.). Vokal *i* je nastao iz ie. dvoglasa *ei*, koji u lit. dolazi u prijevodu *ai laiškas* »list kupusa, drveta, cedulja«, stprus. *laisken* »knjiga«. Druge ie. paralele nisu izvjesne. Prema litavskoj paraleli pretpostavlja se ie. **lisk-to*, tj. praslav. izvedenica na *-to*.

Lit.: *ARj* 4, 221. 6, 109. 110. 120. 119. 122. 8, 399. *ASPh* 2, 716. *Jonke*, *Rad* 275, 70. *Elezović* 1, 366. *Belić*, *NJ* 1, 45. si. *JJ* 6, 223. *Veselinović*, *GG* 26, 229-238 (cf. *RSI* 1, 299). *Miklošić* 170. *SEW* 1, 723. *Holub-Kopečny* 207. *Bruckner* 300. *Trautmann*

148. *Mladenov* 276. Scheftelowitz, *KZ* 53, 268. 56, 196. Uhlenbeck, *PBB* 26, 302. Schulze, *KZ* 57, 173. Kažužniacki, *ASPh* 27, 272. *Prati* 789.

list² m (Vuk) »Wade, vadii (hrvatski gradovi)«. Nije etimologijski ista riječ koja i *list* »folium* (v.), u kojoj nije t postao od jery-a nego od *ei*. Upor. stcslav. *lystb*, polj. /vsí. Prema češ., polj., rus. *lytka* grupa -st nastala je od *d > t + tb*. Odatle *Kstanjm* »gornji dio u bječve«, sa deminutivom na -ik > -ák *listanjak* (Prigorje, slov. i hrv.-kajk.). Riječ je sveslav. i praslav. Upor. lit. *bliauzda* »list« i *lutka* (v.).

Lit.: *ARj* 6, 114. *Miklósié m. SEW* 1, 752. *Holub-Kopečny* 213. *Bruckner* 315. *KZ* 46, 197. *Slávia* 13, 275.

list³ (16. v., Vuk, Primorje, Crna Gora, Perast), pridjev »brz«. Prilog *listo* (Dubrovnik, Božava) = *listo* (Cres) »brzo«, sa našim priloškim sufiksom -om *listom* (Dubrovnik, Crna Gora) »brzo« = (sa *st > št*) *lišto* (Vrbnik) = *lesto* (18. v., Kavanjin, Rab, Istra) = *Usto* (Molat) = *lesto* (hrv., Istra) »cito«, komparativ *lešće* (Poljica kod Omiša) »brže«. Pridjev na -r (tip *dobar, hrabar*) *leštar* m prema f *hitra* (Istra) »brz«. Deminutiv na -*jahan* *liščahan* (Istra). Od tal. *lesto* < langob. *list*. U frazi *svi listom* »alle insgesamt« ne ide ovamo, jer je od *list*³ (v.). Prilog *listo* (15. v.) »istom« = *listar* (sa *r < že*, 16. v., čakavci) = *listare* »samo, barem« = *listar da* (Jačke) »samo da, ako« ne ide također ovamo nego je složenica od *li -f istom*.

Lit.: *ARj* 6, 15. 16. 110. 115. 116. 119. *ZbNZ* 6, 13. Budmani, *Rad* 65, 167. Kušar, *Rad* 118, 25. *Miklósié* 167. 428. *SEW* 1, 723. *Gamillscheg*, 2, 149. *REW*⁶ 4152.

Hsta f »popis, spisak«. Augmentativ na -*ina* *listina* f; pl. f *liste* »rese na odijelu« (stariji leksikografi), odatle deminutiv *lističe* f pi. Sa dodanim *r* poslije *st* (upor. *prostricd*) *uštre* f pl. (ŽK) »popisi«. Od tal. *lista* pored *listra* < srlat. *lista*, germanskog podrijetla, nvnjem. *Leiste*.

Lit.: *ARj* 6, 114. 118. *DEI* 2240.

liš (Perast, Primorje, Božava, Istra), pridjev »gladak«, prilog *lišo*. Na -*ati* < -*are* *Usât* (Božava), *ušati* (Perast). Apstraktum na -*erge* *ališenje* n (potvrđeno samo u gen. u rimi sa *pomiženje* kod M. Pelegrinovića, oblik nesiguran, značenje nejasno). Daničić tumači iz

tal. *allisciare* »gladiti« (prefiks *ad-* > tal. *a-*), što s; ne slaže u pogledu -*enje*. Od tal. pridjeva *liscio* — *lisciato* od *lisciare* < srlat. *lixare*, od gr. infinitiva aorista *λεῖξαι*., od *λεῖξω* »ližem« (v. *ličiti*, i mjesto gr. *ei* prema bizantsko-novogrčkom izgovoru).

Lit.: *ARj* 1, 75. 6, 118. Cronia, *ID* 6. *REW*⁶ 5081. *DEI* 132. 2218.

lišaj m = (u narječjima nepostojano *a*, *j > lj* kao obratan govor) *lišalj*, gen. -*šija* (Istra) = (*lj > nj* kao u *siganj* za *sigalj* < lat. *suulus*) *lišanj*, gen. -*inja* =- (odbacivanjem -*j*) *liša* f (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° biljka lichen, 2° (metafora) kožna bolest, krasta«. Deminutivi na -*ić* *lišajići*, možda na -*bc* > -*ac* *lišac*, gen. -*sca* »trava«. Pridjevi na -*iv* *lišajiv*, na -*av* *lišav* (također bug.), određeno *Usavi* (Kosmet), poimeničen na -*ica* *Tišavica* f prema m *lišavko* (Kosmet), *lišajevac* trava = *lišajvac*; neologizam *lišajnici*. Denominal (inchoativ) *lišajiviti* te (Vuk), *oblišajeviti* se (Lika). Praslav. izvedenica na -*ej* od *Uh* (v.), upor. bug. *lišej*.

Lit.: *ARj* 6, 118. 8, 400. *Elezović* 1, 367. *Miklošič* 170. *SEW* 1, 724. *Holub-Kopečny* 208. *Bruckner* 300. *Mladenov* 277.

liš¹ f (16. v., Dubrovčani) = *Kto* n (Mikalja) »udarac plošnom stranom mača ili sablje«. Prilog na -*imice*: *Utimice* (narodna pjesma, samo uz *udariti*, 18. v., obratno *sječimice*) = *ličimice* (Risan, Vuk). V. *tilut*.

Lit.: *ARj* 6, 53. 122. 125.

liš², gen. -*i* f < 17. v., Ivan Držić, Dubrovčanin) »parnica«. Od tal. učenog *lite* f < lat. *lis*, gen. *litis*, pred-ie. podrijetla. Femininum kao u *universitat*, gen. -*i* itd.

Lit.: *ARj* 5, 123. *REW*⁶ 5079b. *DEI* 2250.

liš³, gen. -*i* f (m prema Vuku) (Gornje primorje, Crna Gora, Ljubiša, Dubrovnik okolica) »1° hrid, stijena, f npr. *visoka lit*, 2° toponim *Glatka lit* (Sutomore; u toj liti ima dva komadića zemlje)«. Deminutiv na -*ica* *litica* f (Vuk, 16. v.) »1° isto što lit, 2° toponim (Srbija)«, pridjev na -*ev* *lišičev* (Martić). Prema toponimu *Lita stěna* (1330, Peći, meda selu Grčarevu i Dosudu) čini se da je *lit* bio i pridjev, ali se ta sintagma može tumačiti i kao apozitivna složenica tipa sic. *Lingua glossa*. Možda od gr. *λίθ-ος* »kamen«. Nije objašnjen prijelaz od grčkog maskulina među apstrakte deklinacije *i*. U učenim terminima *λίθος* ulazi u složenice kao prvi

ili drugi član: *megalit*, *litograf*, *litografija*, *litografirati*.

Lit.: *ARj* 6, 122. 123. 125. Vuković, *NJ* 3, 185. *Rohlfjs* 1254. *DEI* 2251. Vasmer, *GL* 90.

litak, gen. -*tka* m (Srbija, Vranjski okrug) »ženska haljina povrh košulje od vranoga šajka«. Prema pridjevu i prilogu *lito* (Kosmet, protivno *četvor*, uz *sukno*) »vrsta tkiva, rijetko platno, sukno«, *litak* je poimeničen pridjev na -*bkb*.

Lit.: *ARj* 6, 123.

litanije f pl. (16. v.) — *litaniji* (Istra) = *litanije* (Rab) = *letanije* (17. v., talijanizam) »(katolički crkveni liturgijski termin, internacionalno) molitve u nizu«. Od lat. kršćanskog *litanian* > tal. *litanian*, *letame* f pl, (Pisa) < gr. apstraktum *λι:ανεία* od *λίτανος* »ponizna molba«, izvedenica od *λίτή* f > *litija* i (tako u stcslav., bug. i ukr., glede dodanog -*ja* zbog deklinacije upor. *čefalija*) »(pravoslavni crkveni termin) procesija (kod katolika)«.

Lit.: *ARj* 6, 16. 123. 124. Kušar, *Rad* 118, 21. *DEI* 2210. 250. Vasmer, *GL* 90.

litār¹ m (17. v., Vuk, Dalmacija, Divković) »1° ličina, konopac, ogrljak, 2° kajiš kojim se ženske opasuju«. Od srg., ngr. *λι-τάρι(ον)* pisano i *λητάρι* (od *εἰλητόν*) »isto«. Značajno je što se taj grecizam upotrebljava u Dalmaciji. Ide prema tome u isti red u koji i *koludrica*, *pedepsati*. To znači da je posuđen u bizantinsko vrijeme dok su dalmatinski gradovi sačinjavali bizantinsku temu. Ovamo ide kao pseudolatinizam (ili kao krivo učeno prema lat. *et > tal. fi*) *liktar* m (narodna pjesma, 18. v.) »uže što se njim vežu i vode lovački psi u lov«. *ARj* dodaje da to značenje nije izvjesno. Grecizam je balkanski: arb. *litār* »istot

Lit.: *ARj* 6, 123. *Miklošič* 170. *SEW* \, 725. Vasmer, *GL* 86. *GM* 247.

Htar², gen. -*tra* m (Rab, južni krajevi) = *litra* f (Vuk, Kosmet, sjeverni krajevi, ŽK) »1° mjera za tekućine, 2° staklenka te mjere, 3° mjera za težinu«. Složenica *decilitar*, *hektolitar*. Pridjev na -*en* *litren*, poimeničen *litrenjača* f (Vuk) »sud što sadrži litru«. Deminutiv na -*ica* *litrica* (Vuk) »mjera za težinu«. Od srlat. *litra* < gr. *λίτρα*, *λίτρον* > tal. *litro*. V. *Ubra*. Grecizam je balkanski: bug. *litra* f »Mass oder Gewicht 1/4 oka«, arb. *litre*.

Lit.: *ARj* 6, 123. 125. Kušar, *Rad* 118, 23. *DEI* 2253. Vasmer, *GL* 90. *GM* 247.

litera f »slovo«, deminutiv na -*ica* (upor. *ćirilica*, *latinica*) *literka* »minuskulno pismo u tisku« (Belostenec). Radna imenica na lat. -*atus* > -*at literat* m, na -*Mor literator* (jedna potvrda, 1866) »književnik«. Pridjev na -*arius* > -*ar* + -*tin literarni* (određeni, uz *kritika*). Apstraktum na -*atura literatūra* f (Budmanijev akcenat) »književnost«. Učeni latinizmi.

Lit.: *ARj* 6, 123. *DEI* 2253.

litericija f (*Rab*) »žutica«, od tal. medicinskog termina *itterizia* (učeno, s članom), od gr. *ιχτερος* > lat. *icterus* »žutica«; *žutica* ie kao i njem. *Gelbsucht* prevedenica (calque).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 2126.

liti, *lijem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *ispo-*, *ispre-*, *ispro-*, *na-*, *naša-*, *oh-*, *oba-*, *od-*, *pre-*, *pri-*, *raž-* i se *l*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) = *let*, *lejem* (Cres) prema pf. *linuti*, - *m* (Vuk), u narječjima *Ujati*, *ujem* (ŽK, čakavci, kajkavci, upor. stcslav. *Hbjati*), *bljajali* (sa gubitkom *o-* u prefiksu *ob-*), *baltoslav.*, sveslav. i praslav., »tundere, giessen«. Iterativ se pravi s pomoću -*va-* u dva vida, prijevornim duljenjem -*Hvati*, -*livam* --= (i sa unošenjem jata iz stcslav. *Ičjn*, pored *hjn*, može biti i pseudojekavizam) *lijevati*, *lijevam* (Vuk) pored -*Ijevati*, hrv.-kajk. -*levati*, najčešće samo s prefiksima. Prvi oblik dolazi ne samo kod ikavaca nego i kod ekavaca. Od obaju prave se izvedenice. Postverbalni: *zalive*, *razlive* »1° Wasserscheide (u određivanju granica, pravni termin), 2° toponim«, *izliv*, *odliv*, *naliv* (današnji neologizam *naliv-*pero**), *poliv*, *přeliv*, *nalivá* »poplava«, *livo* n (Mrnavić, Kavanjin), *zaljev*, *lijev* (18. v.), *slijev*, *naljev*. Odatle izvedenice na -*bc livac*, gen. -*vca* (Daničić, Miličević), *nalivak*, na -*ica nalivica* (Vrbnik) »jaka kiša«, na -*tk lijevak*, gen. -*vka* m pored *lijevka* f, s deminutivom na -*ić* *Ijevčić* (Vuk), *naljevak*, gen. -*vka* (Vuk), *dōljevak* (Vuk) »Füllwein, vino kojim se bure doliva«, *proljev* »Durchfall«, *zaljeva* f »Art saure Milch«, *obljevača* (Mrka Poljana) »ispolac«, *slijevalac*, *slijevalište*, *slijevalo* (Šulek), *ražljevača* (v ispalo) = *ražljevača*, *izljevača*. Toponim *Ražljevi*, *Ražljevo*. Na -*ka polijevka* »juha« (upor. češ. *polivka* pored *polévka*), *slijevnica*, neologizam *Ijevavnica* (Šulek), poimeničen part. perf. pas. *Ijevenik* (narodna pjesma) »sačma«, sa crkvenim sufiksom *pro-Ijevenije* n (Piva-Drobnjak) »velika kiša«. Ovamo ide i metaforički naziv *sliv* (Vrančić »zmija, biscia«, Vitezović »vodena zmija«; Božava, Baraković) »blavor, tri puta veći od mulavara (v.)«, koji se tumači kao *sliven* ili *zauljen*,

»kao mijeh zauljen«, ako se pod tom narodnom etimologijom ne krije nešto drugo. Pridjev na *-bn livan* (jedna potvrda, 17. v.), poimeničen na *-ica livnica* (Vuk), *topoUvnic*a (neologizam). Postoje još izvedenice od *liti*, *Ujati*: na *-je izliće, proliće.*, složenice *krvoproliće, krvolija* m »Blutvergiesser«, *salitak*, gen. *-tka*, na *-avica ujavica* (Vuk) »dijare, bujanje« = *lijāvina* (Istra), *lej* (Cres) = *Rj m* (Buzet, Sovinjsko polje) = *Ujak*, gen. *lij ka* (Istra) »lijevak, tatur«. Izvedenica od *liti* na *-tati*: *lítani, litām* impf. (Vuk) (*iz-, po-, u- se*, Kočmet) »1° spuštati meku ili žitku nečist, bujati, 2° (pejorativna metafora) svašta govoriti (Ston)« prema pf. *lanuti, -em* (Vuk). Odatle na *-onja Utónja* m (Vuk, Ston) »1° vo, čovjek, koji ima diare, 2° koji mnogo govori (Ston)«. Na *-avica Hlavica* = *Ujavica* »dijare«. Ovamo se još stavlja Marulićev pridjev na *-iv sklitiv* »dysentericus, elend aussehend« < *slitiv (s umetnutim *k* kao u *skliz, skljez* < *sljez*, v.). Taj pridjev može se i drukčije tumačiti. Na *-enica sklitenica* »ricinus, zlatenica, zlateničnjak« = *sliterac*, gen. *-rea*. Riječ *lějbka* > *Ujak* »lijevak«, *lějka* (Niš, Srbija) »tıkva« je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji *leică*, sa deminutivom *leicuță*, Mađžari *liu* = *lěju* = *lějo* = *lěhá*. Rumunji posudiše i glagole *α siei* »liti«, *a polei* »pozlatiti« < *politi*, odatle *poleială* »pozlaćenje«. Vokal *j* je nastao od ie. dvozglasa *ei* u korijenu **lei-* »liti, teći, curiti«. Upor. gr. *λείβω*, got. *leiba* »vino od voća«, lit. *lieti* »kišiti« = lot. *liēt* »liti«, lit. *lietus* »lijevak«. Sveslavenski je prijevaj *lōj m* »sebum, Talg«, praslav. nomen actionis od prijevajnog korijena za perfektum od *liti*. Prijebitno mu je značenje »ono što je izliveno > istopljeno«. Po zakonu rezultata postao je konkretnum. Dolazi još s prefiksima *pòloj m* »vadum, der Überschwemmung ausgesetzter Ort« od *politi* »begiessen«, *pòlojac m* »nizina gdje se voda zadržava« (Drenovci), *sloj*, gen. *sloja* »Schichte« od *sliti*, koji posudiše Rumunji *sloiu* (*de ghiaia*) »1° angefrorener Regen, 2° Wachs-, Talgbrot«, pored *a sloi* (*ceara*) »das Wachs in Brote giessen (pčelarski termin)«, deminutiv *slisor*. Odatle pridjev na *-bn lóján*, f *lójana* (17. v.) pored f *lójna*, poimeničen na *-ica lojanica* pored *lojenica* »svijeća«, na *-anski lojanski* (Ston), na *-av lojav*. Na *-ar lójār*, gen. *-ara* (Boka) prema f *lojārica* (Boka) »zgrada gdje se topi loj«. Denominal na *-iti lójiti*, *-lm* (Vuk, i u drugim slavina) »mazati lojem«. I za ovaj prijevaj postoje baltičke paralele stprus. *sloyo*, lit. *lajas*. U drugim ie. jezicima nema nu paralela. Baltosla-

vensko značenje je jedinstveno. U drugim ie. jezicima je preneseno na rijeku itd., arb. *lume* (odlatle toponim *Ljuma*), *luse* »potok«, kimr. *lliant* »rijeka, more«, lat. *litus* »obala« (odlatle kod nas *Litoral* za *Primorje*). Ovamo i *Litva* < lit. *Lietuva*, lot. *Leitis* »Litvanac«.

Lit.: ARj 2, 613. 607. 3.-938. 4, 1. 22. 226. 221. 222. 5, 959. 58. 85. 6, 59. 85. 96. 136. 138. 123. 125. 126. 127. 128. 7, 418. 420. 425. 604. 8, 397. 399. 400. 406. 13, 521 -3. 247-52. 578. *Mažuranić* 1229. Vuković., *SDZb* 10, 399. *Elezović* 2, 389. *BI* 2, 423. Tentor, *JF* 5, 211. *NJ* 2, 218. *Miklošič* 168. 307. *SEW* 1, 709. 729. *Holub-Kopečný* 208. 339. *Bruckner* 289. 311. 500. *Vasmer* 2, 46. *Trautmann* 156. 306. *WP* 2, 392. *Belić, Priroda* 299. *Mladenov* 278. 591. *Tiktin* 1439. 1440. 1442. 1204. Jagić-Leskien, *ASPh* 5, 85. Schef-telowitz, *KZ* 53, 268. *GM* 251-251. *Boisacq*³ 564. *Machek, Slávia* 16, 189.

utrošiti, -im pf. (*koga, čega*, Vuk, bokeljski grecizam) »oprostiti, izbaviti, osloboditi«. Od gr. aorista *ἐλύτρωσα* od *λυτρώω* »isto«. Upada u oči glagolska kategorija na *-iti* prema *-osati* (v.) u *žigosati* itd.

Lit.: ARj 6, 126. *Vasmer, GL* 90.

liva f (Stulić, koji veli da je uzeo iz misala) »vjetar jugozapadni, lebić«. Za Budmanija nije dosta pouzdano. Nije potvrđeno u narodnim govorima. Nalazi se još u arb. *live* u istom značenju. Od srg. i ngr. *λίβας* < stgr. *λίψ* »isto«. *Vasmer* uzimlje vezu s imenom zemlje (horonimom) *Λιβύη* kako se pretpostavlja i za *lebić* (v.).

Lit.: ARj 6, 126. *GM* 247. *Vasmer, GL* 91.

livada f (14. v., Vuk, danas općenito) = (*a* > *o* pod uplivom labiodentala) *Uvoda* = (pseudojekavizam) *Ijevada* (sjeverna Dalmacija) »1° polje, sjenokoša, luka, 2° raširen toponim u istočnim stranama i u Makedoniji«. Deminutiv na *-ica livadica*. Pridjevi na *-bn* > *-an livadan*, poimeničen na *-jak livadnjak* »biljka«, na *-bsk livadski*. Kol. na *-je livade* n (13. v., također toponim). Radna imenica na lat. *-arit* > *-ar Uvadār*. Balkanski grecizam (srg. i ngr. *λιβάδι/ov*), augmentativ *λιβάδα* »isto« pored *λουβάδι*): rum. *livadă* pored *livade*, bug. *livada* (tako i ukr. i rus.), arb. *luvadh*, s članom *luvadhi*. Hrv.-srp. i bug. femininum nastao je možda od grčkog augmentativa. Mogao je nastati i odatle što je srg. *λιβάδι* bio identificiran sa dat. (lok.) ž. r., odakle je stvoren nom. na *-a*.

Lit.: ARj 6, 126. *Miklošič* 171. *SEW* 1, 725. *Mladenov* 274. *GM* 254.

livan m (stsrp., u knjigama pisanim crkvenim jezikom, steslav., rus., Aleksandrida) »tamjan«. Od gr. *λίβανος* »isto«, semitskog podrijetla. Crkveni balkanski grecizam: arb. *liván*.

Lit.: ARj 6, 128. *SEW*⁴, 725. *DEI* 2219. *Vasmer, GL* 91. *GM* 247.

livel m (15. v.) »1° kamata na novac uzajmljen na osnovu zaloga bez određenog roka plaćanja, 2° (od Neretve do Velebita) svota što se na godinu plaća za tuđu zemlju uzetu na live« = *livio*, gen. *-vjela* (Dubrovnik) »nasljedna daća«. Od tal. *livello* < lat. *libellas* (deminutiv na *-ellus* od *liber* »knjiga») »forma di contratto«. Tal. primitivum *libro* < lat. *Uber*, gen. *-brí* očuvan je kao čist talijanizam *Koro n* (Perast, Boka, Dubrovnik, Potomje, Smokvica, Korčula Marulić) pored *libar*, gen. *-bra* m (Hvar, Rab, Cres) = *libar*, gen. *-bra* (Hrvatsko primorje, sjeverna Dalmacija, Istra) »knjiga«. Deminutivi na *-ić librlć* m (Hvar, Istra), na *-će libarce* n (Boka, Dubrovnik), na *-bc* > *-ác librae*, gen. *-aca* (17. v.). Augmentativ na *-ina librina* (Istra). Pridjev *Rbrov* (16. v.). Na složen sufixs *-ar* + *-i/a*: *librarya* f (18. v., Primorje, Cavtat, Dubrovnik) »1° ormar za knjige, 2° knjižarnica, 3° knjižnica« < tal. *Ubrana* (1558). Budmani misli da je *libro* zbog kratkog silaznog akcenta dalmatoromanskog podrijetla. Kako je riječ učena, to je teško znati. Deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ittus libretto* m (kazališni je termin) također je potpun talijanizam.

Lit.: ARj 6, 37. 39. 128. Urlič, *NVj* 15, 139. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Aedi* 18, 22. Hraste, *BjF* 8, 20. *REW*⁵ 5009. *DEI* 2223.

lízati, *lížem* impf. (Vuk) (*do-, iz-, o-, ob-, po-, raz-, u-, za-*), baltoslav., sveslav. i praslav., »lambere, ungere«. Iterativ na *-va-lizavati* (Jambrešić, Belostenec), *-Uživati*, *-Kzujem* pored *-Uživam*, samo s prefiksima (*do-, iz-, m-*), na *-ovati oblizoval, podlizoval* (*se*), *-ujem* (Kosmet, Crna Gora). Pf. se pravi s prijevajem *o* > *a* *lāznuti*, *-ēm* (Vuk, Kosmet i Slavonija) (*ob-, u- se, za-*), slov. *obleznoti*, prema *Užnuti* (Bella, Stulić) (*ob-*), od kojeg se opet pravi iterativ *ližnjivati, ližnjujem, obalžnivati*. Oblik *laznuti* se onomatopeizira mijenjanjem *z* > *c* *lācnuti* (Srbija). Deminutiv na *-kati laskati*, *-ām* od *laznuti*. Izvedenice se prave od korijena *liz-*. Postverbal na *-tk: oblizak* m »ono što se oblizne«. Na *-vac oblizavac* (Jambrešić, Voltidi), *li-*

savae, gen. *-avca* »1° sladokus, 2° riba koja se u Dubrovačkoj rijeci zove i *slinavac* (Belostenec)« = *lizalac*, gen. *-avca*. Na *-ija* m, f *lizija* »pogrдна riječ« = *oblizija* m (Lika). Oblik *lizdra* (Brač) pejorativna je tvorba (upor. *cusra* za *cura*) »lukava, prevejana cura i žena koja laže i maže«. Na *-ulja oblizūlja* f (Istra) »žena koja oblizuje«. Femininum *Kza* f (Ston) »žensko čeljade koje se svakome ulagiva«. Složenice prema sintagmi: *čankoliz* = *lizozdel* (Belostenec) = *lizozdelac* (Voltidi) = imperativne složenice *ližijpate* (18. v., jedna potvrda) = *oblasni-prst* m (Jambrešić) = *liži-sahan* (17. i 18. v.), *lizibaba* f (Poljica) »sitna riba«; dva imperativa *ližiotar* (16. v., Dubrovnik) < *lizi* i *ozari*. Unakrštenjem izmjenjuje se *licemjer* u *lizimir*, *-ác, -an, -čina, -nost, -sivo* kod hrv.-kajk. pisaca. Vokal *i* je nastao od ie. dvozglasa *ei*, koji se nalazi u gr. *λείω*. Prijevajni štēpen *i* nalazi se u njem. *lecken*, lat. *lingo*. Ie. je korijen *lei-gh pored *li-gh; *z* je nastao od palatalnog *gh*: u lit. *liežti*, *liežuvis* »jezik«, iterativ *laižyti* = lot. *laizit*. V. *žlica*.

Lit.: ARj 2, 609. 222. 5, 862. 935. 6, 129. 109. 131. 132. 7, 420. 8, 391. 401. 402. 491. *Elezović* 1, 191. 192. 352. 2, 90. 98. *ZbNŽ* 8, 217. *Miklošič* 171. *SEW* 1, 725. *Holub-Kopečný* 209. *Bruckner* 301. *Trautmann* 155. *WP* 2, 401. *Gorjajev* 186. *Osthoff, IF* 27, 163. *Boisacq*⁶ 568.

lizdekača f (Vuk, Boka), obrazovana s pomoću istog sufixsa sa istoznačnim *opregača*, »opregača sa dugim resama«. Osnova kao da je arbanaska riječ, koja opominje na prezimena *Lizdeka* (pravoslavno, kod Sarajeva), *Müždeka* (pravoslavno, Hrvatska Krajina), *Čekrdeković* (katolici, Boka).

Lit.: ARj 6, 131.

lizgar, gen. *-ara* m (Budmanijev akcentat, Srbija, Leskovac) »gvozdena lopata«. Balkanski grecizam (gr. deminutiv na *-άσιον λισγάρι*, od *λίσγος*): bug. *lizgar* »isto«, *λίσγος* > bug. *liská*.

Lit.: ARj 6, 131. *Mladenov* 131.

lizimača f (Sulek) < lat. biljka *lysimachia* (Plinije), koja je tako nazvana po *Lysimachos*.

Lit.: ARj 6, 131. *Sulek*, 201. 531. *DEI* 2248.

-lo, živ sufixs sr. r., sveslav. i praslav., postao od prošlog participa aktiva: *bilo* n (Vuk) od *biti* u četiri značenja, *vrelo* n od *vreli*,

djelo n od djeli (v.), *selo od sjesti* itd. Prvobitno je tvorio abstrakta koji postadoše konkreća. Stoji i mjesto praslav. -*dio: grlo* — češ. *hrdlo, salo* — češ. *sádlo, šilo* — češ. *sidlo* itd. Hrv.-srp. je inovacija u tome što tvori i nomina agentis m. r. pejorativnog značenja od glagolskih osnova: *hajalo* »Zauberer« od *hajati, benétalo* m od *benetati* »langweiliger Schwätzer«, *blebetalo* od *blebetali, naklapalo* od *naklapati, bfgljalo* m od *brgljati* »der schnell und unverständlich spricht«, *bubalo* m »biflant« (u dažkom govoru) od *bubati* »učiti napamet«, itd. Među ie. jezicima je samo slav., ali mu ima traga i kod starinaca u Anadolu, kod Etruraca. Usp. -ilo.

Lit.: Maretić 295–6. Leskien §§ 371. 378. Vandrák 1, 564. 569. 572. 573. Belić, *Priroda* 301. Budimir, *Rad* 282, 22.

lobzati (prez. -am, -žem nije potvrđen, nego ga je rekonstruirao Budmani) (*ob-*, 13. i 14. v.) iterativ prema *lobzati*, -am, -žem impf, (u tekstovima pisanim crkvenim ili miješanim jezikom) = danas *lobzat* (Cres, Beli, također i kod Feretića u prijevodu *Pjesme nad pjesmama*) = (sa metatezom) *loz-bāt, lōzbe* (Cres) prema iterativu *lobizāt, lobize*, praslav., »cjelovati«. Nalazi se usteslav. i rus. U *lobzati* ispaio je *z* između *b* i *z*, koji pokazuje da je *i* u -*izati* nastao od jery-a, tj. od duljenja *r*, — *ы* < ie. *u*. Korijen *lob-* je u prasrodstvu s lat. *lambo, -ere* »lizati«, njem. *Löffel*, od ie. korijena **lab-* / **labh-* / *lap(K)*- »srkati«, koji je onomatopejski (oponasanje zvuka). Nije posuđenica iz german-skoga.

Lit.: *ARj* 6, 132. 133. 8, 402. Tentor, *JF* 5, 211. Miklošič 172. *SEW* 1, 726. *WP* 2, 384. *Kiparsky* 44. *Boisacq** 561.

loboda f (Vuk) = *loboda* (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav., »biljka dobra za jelo, atriplex hortensis L., chenopodium«. U slavinama variraju oba *o* sa *e*, rus. *lebeda*, u hrv.-kajk. *labuda*. Biljka je kulturna. Posuđiše je Mađžari *loboda*, Rumunji *lobodă*, Arbanasi *lehote*. Završeno -*da* je kolektivni sufixs, prema Mladenovu -*oda* je sufixs. Slog *lo-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. bug. ime rijeke *Lom*, od predrimskog *Almus*. Prema Brückneru potječe od korijena *olb-* »bijel« = lat. *albus*, tj. biljka je nazvana po boji kao i *labud* (?). Drukčije tumači postanje Machek. On uzimlje za njem. naziv *Melde* i za lit. *balanda* kao i za *loboda* = *lebeda* isto podrijetlo *bhelde (njem. *b/tri*), s metatezom *b - l > l - b* u slavinama, tvr-

deci da je riječ pred-ie. Upor. još gr. βλίτων > lat. *blitum* > *blitva* (v.).

Lit.: *ARj* 6, 132. *Elezović* 1, 367. *Miklošič* 172. *SEW* 1, 698. *Holub-Kopečný* 200. *Bruckner* 310. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 277. *WP* 1, 93. *GM* 239. *Haggerty-Krappe*, *RES* 13, 244–245. Machek, *LP* 2, 149. *ZSPH* 19, 66. *NRĕf* 28, 179.

lobud m (narodna pjesma) »buzdovan«. Balkanski turcizam (tur. *lobut*) iz ratne terminologije: bug. *lobut* = *lobut*.

Lit.: *ARj* 6, 133. *Mladenov* 1327. *Lokotsch* 105.

loca f (Srbija, Vojvodina, Vuk) »kurva«. Na -*ika* *lōika* (Vuk). Od mađž. *lotyó*.

Lit.: *ARj* 6, 133. *Miklošič* 428.

ločika f (Vuk, Dubrovnik) = *ločika* (Rab) = *loščika* (Galičnik, Makedonija) = *ločika* (dva Slavonca, 18. v.) = *lučika* (Rijeka) = slov. *ločika* »salata, salata (hrv.-kajk.), ljetna salata«. Nalazi se u zapadnim slavinama, na sjeveru i jugu. Ne može biti praslavska posuđenica, kako misli Budmani, zbog toga što je vrtna kultura vezana na kasnije samostane iz bizantinskog i karolinškog doba. Iz hrv.-srp. je arb. *loxhikē* pored *logike* prema *latugē* iz tal. Pridjev na -*bn* > -*an* *ločikan*, u kojem upada u oči *k* mjesto *č*. Augmentativ na -*ina* *ločičina* (Stulić). Ako se uzme da je lat. u glasilo III, Miklošičeva pretpostavka *lok-tjuka < lat. *lactūca* može biti ispravna. Upor. polj. *locyga* prema *murus* > hrv.-srp. *mir*. Ta posuđenica ide u isti red kao *vrt* < *hortus*, *vrtal* < *hortulus*, *vrtča* < *hortacea*. Od lat. poimeničenog pridjeva *z. r.* na -*ūcus* (upor. *cadūcuf*) *lactūca* (se. *herba*), od *lac*, gen. *lactis* > tal. *lattuga*, engi. *lettuce*, stvnjem. *lato-Ma*, nvnjem. *Lattich*, iz vulgarnog latineta na zapadnom Balkanu.

Lit.: *ARj* 6, 133. 191. Kušar, *Rad* 118, 15. Belić, *Galičnik* 107. *Pleteršnik* 1, 527. *Miklošič* 173. *SEW* 1, 730. *Holub-Kopečný* 209. *Bruckner* 310. *REW** 4833. *DEI* 2182. Vasmer, *RSI* 6, 198. *GM* 231.

ločnjak, gen. -*aka* m (Brač) = *lōtnjāk* (Brač) = *nočnjak* (Bella, Stulić) = *notnjak* »olio vergine, ulje iz masline, koje nisu sasvim sazrele, oleum livivum, purissimum, puhen = puven (Dalmacija) = puveno ulje (v.) (Podgora, Dalmacija) = samotok, lambik«. Oblik *ločnjak* je nastao iz *nočnjak* disimilacijom *n - ŋ > l - ŋ*. Grupa *čŋ* > *tnj* kao u *kutnji* za *kučni*. To se ulje upotrebljava za *noć*,

kao lijek. Naziv je nastao poimeničenjem pridjeva *nočni* s pomoću sufixa -*jak*.

Lit.: *ARj* 6, 134. 160. 8, 219.

loding m »fišek, kehar > ker (v.), fisaié«. Od njem. *Ladung*. Razvitak sufixa -*ung* > -*ing* kao u *falinga, fumiga*, slov. *rajtinga*.

Lit.: *ARj* 6, 134.

Lodovik m — *Ludovik* (16. v., Vetrancie) = *Lodoviko* (15. v.), muško lično ime, čist talijanizam *Ludovico* germanskog podrijetla *Hlu-paiūig* (dvosložan tip *Mupa* + *Wig*), u naše doba kroatizirano u *Ljudevī*, koje je slavensko ime i nema etimologijski ništa zajedničko s germanskim ličnim muškim imenom. Od fr. *Louis* istog podrijetla > tal. *Luigi* > *Luidž* m (18. v., južno Primorje, Dubrovnik) prema f *Luidža* (Dubrovnik) = *Luiža* f, prema mađž. izgovoru dočelnog -*s* > -*š* *Lojš* (14. v., 1368, ime mađžarskog kralja), *Lauš* (ime brdašca, Banja Luka) = *Lovuš* (14. v.). Ovamo *Lui ηη*, indeklinabile (17. v., porodično ime u Dalmaciji iz doba Napoleonovog). Hipokoristici *Luja* pored *Luja, Lujō, Laje* (Dubrovnik). Pučkom etimologijom dovedeno u vezu s učenim nazivom *alōē* < gr. *ἀλοή* «c hebrejski *aloth*, mlet. *Alvise* > *Aluviz* m = '(s aferezom) *Liiviz*, gen. -*iza* (18. v.), danas *Ālojz(ije)*, hrv.-kajk. deminutiv *Lōjzek* m prema f *Lojza*.

Lit.: *ARj* i, 76. 6, 134. 203.

lodrica f (16. v., Kurelac, hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Fužine, slov.) — *hidrica* (ZK) »Pass, lagav«, deminutiv od *lūdra* f (Lika) »putunja za vodu koja se nosi na margarcu«. Prema Štrekelju od srlat. *luter* (Du Cange 4, 164) > tršč.-mlet. *Indro*, isto-rom. *loudro* < tal. *otre* < lat. *uter* (sa sraštenim članom kao u *lumbrela*, v.) »Weinschlauch«. Semantička paralela za »mijeh« (što u tal. nije potvrđeno) bila bi njem. *Butte*. Mlet. *Indro* u značenju »mijeh, mješina« nalazi se u *lūdō* (Palac kraj Rijeke). U dubrovačkom latinietu potvrđeno je *ludrum* pored *udrum, utřes* od 15. v.

Lit.: *ARj* 6, 134. 199. *Pleteršnik* 1, 528. Štrekelj, *ASPh* 12, 461. *DAW* 50, 36. Jireček, *Romanen* 1, 90. *REW** 9102.

-log, drugi element u učenim složenicama za radne imenice naučnika iz raznih oblasti nauka: *astrolog, ginekolog, geolog* itd., odatle na -*ia* > -*logia* *astrologija, ginekologija, turkologija, geologija* itd. Danas su postali sufixi koji se dodaju grčkim i latinskim riječima za

oznaku nauka: *sociolog, sociologija, albanologija, glotologija* itd. Od gr. λόγος »ratio, riječ«. Odatle poimeničen grčki pridjev na -*ωδός* *logika* f (17. v. I gr. λογική, pridjevi na -*bn* *logičan*, na -*hsk* *logički*, poimeničen m *logik* (17.) -- na -*jar* *logicar* (prema lat. izgovoru gr. -*o* --- (prema tal.) *lōdžik* (Mikalja, Bella), *lōdžika* (17. v., Mikalja, Bella, Stulić). Kao prvi element složenice u *logotēb* (stsrp., 1378.) = *logovet* = *logopēb* (1369) = *lōgofet* (tako i tur. i rum. izgovor gr. *Q* > *t, f, v, p*) »kandžilijer, sekretar, tajnik« < gr. λογοθέτης, drugi dio od -*iθημι*; *logogrifi* evropski grecizam, sadrži u drugom dijelu γρίφος »zagonetka«. Od grčke sintagme *ὁ τῶν λόγων* ili *τοῦ λόγου ἀριθμός* > (matematički termin) *logaritama*, gen. -*tma* (Šulek), pridjevi *logaritamski, logaritmicki, logaritmaljka, logaritmovac*, gen. -*vca, logaritmovlje, logaritmovnik*, sve Šulekove izvedenice. Značenje od λόγος je ovdje »odnose.

Lit.: *ARj* 6, 134. 135. 136. *DEI* 2262. 2263. 2264. Vasmer, *GL* 91.

loger m (Račišće, Brač) »vrsta brodice koja ima giz i randu«. Od tal. *loger* pored *logre, lugara, logro* od engi. *lugger*, hol. *logger*, fr. *lougre*.

Lit.: *DEI* 2264. 2880.

lōgor m (18. v., Vuk, Lju'oiša, Crmnica) = (sa umetnutim *ri*) *langor* (Crmnica) »oko, tabor«. Denominal na -*iti* *logoriti*, -*zm* (ŽK, Vuk) = na -*ovati* *logorovati*, -*ujem*. Na -*ište* *logorište* (također toponim). Od njem. *Lager*. Glede -*er* > -*or* upor. *ukor* (ŽK) pored *cūkār*, gen. *cukra* (u hrvatskim gradovima).

Lit.: *ARj* 6, 135. Miletić, *SDZB* 9, 391.

lōgoška f (Bačka, Vuk) = *lugoška* (Baranja) »čardaklija, odrina«. Od mađž. *lugas* »odrina«, sa našim sufixsom -*bka*.

Lit.: *ARj* 6, 136.

lōgov pored -*ov* m (18. v., Vuk, Vojvodina) »1° kojim se upravlja sa strane (upor. semantičku paralelu *parip*, v.), 2° (metafora, mlinski termin) u gatu u vodenici sprava za isticanje suvišne vode (Vojvodina)«. Pridjev na -*skī* *logovskī* (*ani*). U bug. *logoj*. Možda ide ovamo pogrđna riječ *langov* (nije naznačeno značenje). Rum. *lăgău* »pokrajni am«. Od mađž. participa *lógó* »schwebend, hängend«, *logos* »Beipferd« > polj. *logosz*.

Lit.: *ARj* 6, 136. 151. *Mladenov* 277. *Miklošič* 172. *SEW* 1, 727. *Bruckner* 310.

lôjga f (Brač) »konop na mreži pri kojemu su pribivene olovnice« = *lûjga* † (Bella, Stulić, Potomje) »konop za vezivanje vršava, ličina, fune di teglia«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog pridjeva *i. r. longa* > mlet. *longa* (Romagna) »striscia di cuoio« = tal. *lunga*; upor. slov. *longa* f »Kurbel an der Sagemühle«; *ng* > *lg* nastalo denazalizacijom preko *îg*. Prilog *delongo* (tal. prijedlog *de* > *di*, Boka, Perast) = *delongo* (Budva, Prčanj, npr. *ajde i vrati se delongo* »idi i ne zaustavi se, nego se odmah vrati«) »brzo« (mlet. *delongo*, istro-rom. *delngno* pored *dulngno*, tako i sjev.-tal.).

Lit.: ARj 2, 336. 6, 137. 203. Skok, Term. 162. Pleteršmk 1, 531. REW* 5119. DEI 2285. Ive 16., § 26.

lojka f (Makarska, Zore) »morska riba cuipea aiosa«.

Lit.: ARj 6, 138.

lôjstro n (Dubrovnik, *j* umetnuto kao u *hajs* < *basso*, v.) »l' so što se nalazi na staklima od prozora kad je velika morska oluja, 2 južni vjetar« — *oštrija* (dočetak nejasan) »južni vjetar« (Mikalja) = *oštar*, gen. *-štra* (Božava), *deloštar* (*de* tal. prijedlog), *pološtar* (složenica *pol-* »polu«) = *loštar*, gen. *-štra* (Veli otok) = (sa *-bc* > *-ac*) *loštrac* (Veli otok) = (sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino*) *loštrin* (Božava), augmentativ na *-ina loštrčina* (Veli otok). Od tal. *ostro* < lat. *auster*, s aglutiniranim članom i bez njega.

Lit.: ARj 6, 928. 9, 333. Budmani, Rad 65, 162. REW* 807. DEI 2701.

lôjtra f, običnije pl. f *lôjtre* (ŽK, hrv.-kajk., ugarski Hrvati, slov., sa drugim vokalom polj.j ukr.) = *lojtre* (Lika) »1° ljestve, 2° Wagenleiter«. Na *-išće*: *lojtrišće* (Prigorje) »jedna strana od lojtara«. Rum. *loitră f* »Wagenleiter«. U tom je značenju na istoku rašireniji oblik bez[^]: *lotre* (Kosmet, protivno *kanale*, v., Lika) = *lotra* (18. v., Vuk, Vojvodina, Srbija, sjeverna Dalmacija). Od njem'. *Leiter*, koruško-njem. *lotr*. Madž. *lajtorja* pored *letra*.

Lit.: ARj 6, 138. 160. Elezović 1, 370. Miklošić 173. SEW 1, 729.

lòkanda f (zapadni krajevi, Dubrovnik, Cavtat, Boka) = *lokānda* (Istra) »gostionica, krčma«. Poimeničen lat. gerundij ž. r. *locandus* od *locare*, od *locus*: *locanda* (se. *domus*) »kuća pod najam«. Odatle poimeničen pridjev

na *-alis lokal* m, *lokalo* n »mjesto, leglo« (Stojanović), pridjev na *-bn* > *-an lokalan*, glagol na *-ičev* > *-iz* + *-irati lokalizirati*, *-lisirām*, apstraktum na *-alio* > *-adja lokalizacija*. Riječ *locus* u tehničkim složenim *izrazima* kao prvi član: *lokomotiv* m (1865), danas f (prema mašina) *lokomotiva*, pridjev *lokomotivan* (1853, 1865), *lokomobil*.

Lit.: ARj 6, 138. 140. Budmani, Rad 65, 165. REW* 5094. DEI 2257.

lokati, *lečem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-* *se*'), baltoslav., sveslav., praslav., -1" (subjekt: *pas*) schlürfen, 2° (pejorativno, subjekt: *ljudi*) opijati se, 3° (subjekt *voda*. objekt *put*, s prefiksom *raž-*) isplakati (Lika) prema pf. *loknuti*, *-cm* (Vuk) »jedanput zalokati«. Postverbal *lok* m »ono što se daje svinji lokati«, drugi elemenat složenice *krvolok*, s pridjevom na *-bn krvoločan*. Apstraktum na *-ilo lokilo* n »lokanje (Istra, sufiks kao u *šeřilo* prema *pilo*)'. Sa madž. sufiksom *-os lokoš* (ugarski Hrvati, Stulić) »tko loče«. U baltičkoj grupi ie. onomatopejski korijen **laq-* očuvao je prvobitno značenje »lizati«; lit. *lakti* (subjekti *pas*, *mačka*), pridjev *lakus* »proždrljiv« = lot. *lakt*, *laka* »piti (subjekt *pas*)« i u arm. *lakem* »ližem«, stcslav. *lokati* »lambere«. Od iste osnove pravi se i novija onomatopeja *lök lök* (Brač) »glas kojim se zove prase na korito«. Umetanjem suglasnika *m* pojačava se onomatopeja *nalòknati se* — *nalokmariti se* »nalokati se«.

Lit.: ARj 2, 609. 4, 222. 6, 139. 138. 7, 422. 8, 403. Miklošić 173. SEW 1, 723. Holub-*Kopečny* 209. Bruckner 311. WP 2, 380. Trautmarin 148. Schulze, /CZ 52, 105. GM 240.

lokma f (Vuk, Srijem, Kosmet) = *lokva* (Vuk) »komad varena ili pečena mesa«. Radne imenice na *-as lokmaš* (Kosmet) »muftaš« = na *-dzija lokmadzija* (Kosmet) »izjelica, muftaš«. Balkanski turcizam (tur. *lokma* < ar. *lukma* »Bissen, Fetzen«) iz svakodnevnog terminologije hrane: rum. *locma*, arb. (Gege) *llokmë* — *llomkë*, cine. *locmae* f »espèce de boulettes de pâte soufflées et sucrées«, ngr. *λοκμας* (= *λουκουμάς* ?).

Lit.: ARj 6, 139. 141. Elezović 1, 369. Miklošić 173. SEW 1, 729. Matzenauer, LF 9, 214. GM 233. Pascu 2, 704. Škaljić* 435.

lokoč m (Hrvatsko primorje) = *lukoč* (Dalmacija) »(brodski termin) u ladvi ili copulu rebra koja podupiru daščane bokove, koji se zovu okane (v.) ili paramorte, kastnóle«. Ovamo

ide *lukoča* f (Vrančić) »1° lijevča — madž. *lőcs* = leuch (v.), 2° u ladvi krivo drvo koje drži dno i rebro«. Izvedenica je bez sumnje od *luk*. Sufiks *-oč*, *-oca* bit će isti koji u *saloča* (v.), *kalamoč* (v.). Nije naš nego starodalmatski (romanski), lat. deminutivni *-uceus*. Upor. *Arcuzo* (Split) = hrv. *Lučac*.

Lit.: ARj 6, 213. Skok, Term. 135 (slika). 136.

Lòkrum m (otočić dubrovački). Današnji je oblik nastao iz *Lòkruman*, gen. *Lokrūmna* (Marin Držić). Taj se osjećao kao pridjev na *-bn* > *-an*. Zbog toga je odbačen, jer ne priliči otočnom toponimu. Ti tvore kletika samo s pomoću pridjeva *-bsk* (upor. *hrvatski*, *brački* itd.). Hrvatski je maskulinum kao u cijeloj jadranskoj toponomastici, koliko je naša. Izuzetak čine samo *Šolta*, *Korčula*, koji su mletačke posudnice. Tal. je f *Lacroma* kao *Brazza*, *Lešina*, *Curzola* itd. Historijske su potvrde vrlo brojne zbog nekadašnjeg benediktinskog samostana na njemu (*lacromense monasterium*). Variraju ispuštanjem *la-*: *Croma*, *Crumpona* koji se smatrao tal. članom: 1115. *Lacròmono*, *Acrumina* 1200. Naglašeno 0 potječe zacijelo iz *ü* (upor. dubrovački deminutiv *saloča* od *sala* sa deminutivnim sufiksom *-uceus*). Bujna vegetacija otoka upućuje na postanje od *acrūmen* »kiselo voće (naranče, limuni)«.

Lit.: ARj 5, 140. Skok, Slav. 246-247.

lokuma f = *lòkum* m = *lakúm* = (u Kosmetu) *lokum* = *lukùm* (sve skraćeno od slijedeće složenice) = *rahatlokum* »poslastice od šećera i finog brašna«, deminutiv na *-ić lokumić* (Vuk) = *lukumić* (Banat, Srbija). Balkanski i evropski turcizam arapskog podrijetla (ar. složenica, prvi dio *rahat* = *raha* »razblaživanje« i drugi dio *halkum* »nepce«, značenje »ono što blaži nepce«) iz terminologije jestvina: rum. *lucumă* = *rahatlicum*, bug. *lokum*, ngr. *λουκουμάς*, njem. *Rachatlukum*. Ispuštanje prvog elementa arabizma nalazi se 1 u osmanlijskom *lokum* »Art süsse Pastete von starkem Mehl«. Prvi elemenat nalazi se kao samostalna riječ kao apstraktum na *-luk rahatluk* (Bosna) »mir« i u denominalu od *rahatli*: *razrahatlëisati se*, *-šem* »raskomótiti se«. I to je balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug. *rahat*. [Usp. i *rahat*].

Lit.: ARj 5, 892. 6, 140. 12, 949. Elezović 1, 369. Miklošić 173. SEW 1, 730. Mladenov 278. 557. Lokotsch 1684. Matzenauer, LF 9, 214. Škaljić 529.

lokva f (Vuk), južnoslav., praslav. (*loky*), »Lache, Tümpel, Pfütze«, danas po deklinaciji *-a*, u stcslav. po deklinaciji *u* (tako i lat. *lacus*, *-us*): *loky*, gen. *lokwe*, odatle *-va* (kao u *crkva*) i *loki* (Vrbnik). Izvedenice su od dvije osnove: od *lokv-* i *lok-*. Od *lokv-*: na *-ānj lōkvānj*, gen. *-anja* (Vuk, Ston) = na *-aca lokvanjača* »nymphaea«. Deminutivi na *-ica lokvica* (Vuk), sa dvostrukim sufiksom *lokvičica* (Ston), na *-ić lokvić* (Bakar) »biljka«. Augmentativi na *-ina ISkvina* (17. v., također toponim), na *-etina lokvetina* (Vuk), na *-urina lokvurina* (Ston). Pridjevi na *-ast lōkvast* (Bella, Voltidi), na *-av lokvav* (Stulić), na *-en lōkvēn*, poimeničen na *-ica lokvenica* »voda iz lokve«. Od *lok-* pridjev *lokov* (Dečanski hrisovulji), na *-uža lokuža* (Hercegovina, sufiks prema *kaljuža*), na *-ānj lōkānj*, gen. *-anja* »mala lokva, Wassergrube«, sa deminutivima na *-bc lokanjac*, gen. *-njca*, na *-zk lokanjak*, gen. *-njka*, na *-ić lokanjic*, *-čac* < *ycac lokanjčac* (Stulić). Unakrštenjem sa tal. *lago* nastade *lōgānj*, gen. *-anja*, s deminutivom *logdnjac*, gen. *-nca* (Stulić). Ovamo još *lokovitka* f »biljka viburnum, lopočika, ropočika, leprika«. Kako je *lopočika* izvedenica na *-ika* od *lopoč* = *lokvanj*, mora se uzeti da je *lokovitka* (18. st., Visovac) izvedenica od *lokva*. Kod *lokūnja* postavlja se pitanje nije li iz lat. *lacuna*. Rumunji posudiše deminutiv *lacoviste* = *lokvic* (kod čakavaca, *št* = *š* je od unakrštenja sa rum. *lac* < lat. *lacus*). Od sjevernih slavnica riječ posjeduju Česi sa sufiksom *-ač lokač* »Pfütze«. U značenju »Lache« nije općenita hrv.-srp. riječ jer joj pravi konkurenciju *mlaka* (v.) + *mnaka* (ŽK). Po postanju je ie. Paralele su joj gr. *λάκκος*, lat. *lacus*, ags. *lagu* »jezero«, nvnjem. *Läche*. Ie. korijen **laqu-* značio je »voda sakupljena u jednoj jami, jezero«.

Lit.: ARj 6, 134. 140. 142. 138. 139. Miklošić 173. SEW 1, 730. WP 2, 380. Trautmann 149. Mladenov 278. Scheffelowitz, KZ 54, 240. 56, 185. 58, 134 Hirt, PBB 23, 338. Matzenauer, LF 9, 199. GM 233. Boisacq³ 552-553.

lola m (Vuk, Srbija) »1° (podrugljivo, pejorativno) visok mršav čovjek, 2° lud, suludast, budala« = *lolo* m (Ston) »neuredan čovjek«. Također slov. »nespretno žensko«, *lolek* »budala«. Nalazi se još u polj. Slov. i polj. dokažu da ne može biti posudnica iz grčkoga. Denominal na *-ati lolati se*, *lolam* (Vuk) »skitati se«, *oljolti se* (Srijem) »opiti se«. Onomatopeja reduplikativnog tipa, koja se još nalazi u bug. *lola*, arb. *lole* = *lulle* = *lylle*

»budala«, ngr. λολός «budala». Raširena je i u romanskim i germanskim jezicima.

Lit · ARj 6, 142. Mladenov 278. GAÍ 248. Miklošič 173. SEW 1, 730.

lomiti, *-lm* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *ispre-*, *izod-*, *na-*, *r.apre-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *poispre-*, *pre-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *n-*), sveslav. i praslav., prema iterativu s prijetoj o-*a lamati*, *lāmām*, *laii'ljem (se)* (16. v.), u hrv.-kajk. *-lam-ljaji*, *-lamlji-cati* (Jambrešić, Beloslenc), s prefiksima, »frangere, brechen". U prijetoju *e — č: lijemati, lijemām (na-* Lika), s prefiksima *iz-*, *na-*, i u istočnim narječjima ekavski *li-mati*. Izvedenice su od sve tri osnove: *lom-*, *lani-*, *lem-*, ali najviše ih ima od *lom-*. Postverbal *lom lom* (Piva-Drobnjak m »!«) lomljenje, 2 Waldrebe, clematis vitalba, 2 Gebüsch, 3 (u stcslav. *Iomō*) sumpfiger Ort (to značenje ima arbanaski slavizam *ilom*, *A (lōm*, Kosmet) zgnječeni grozdovi na dnu (također i arb. *Honij*)*. S prefiksima *prijelom*, *prolom*, *slom* *-/*Untergang« (također toponim), *ulom*, *razioni*. Postverbal se raširuje sufiksom *-bk: lōmuk*, gen. *-lōmka* (Stulić), *oblomak* (Votidi), *o(d')lotr.ak*, gen. *-omka*, *ulomak*, *razlomak*, gen. *-mka* (neologizam za *Bruchzahl*). Složenica *kostolom*, *kamenolom* »petrarium > pētrira = petrara (Dalmacija)«. Augmentativ na *-ača lomača* »L brema granja, 2° suho granje, 3° Scheiterhaufen«, *oloirača* (Vuk) »brema trnja ili granja«, na *-ina lāmīna* (Vuk, Boka), odatle deminutiv *ISminica* (Boka) »česta«, *odlomčina*. Pridjevi na *-bn laman* (18. v.), određeno *lomni* (narodna pjesma) = *lovni* (Crna Gora), poimeničen na *-iça lōmnica* = *lōnjica* »stog sijena« (Istra, Hrvatsko primorje), = (sa *mn* > *vri*) *lovnicca* (Vuk) »naviljak«. U slov. *Ionica* = *lojnica* »Heuschaber«. Nije jasan semantički razvitak. Možda je koja druga riječ koja ne ide ovamo. Miklošič i Berneker postavljaju *Io nica kao osnovni oblik. Vrlo čest toponim *Lonica* (Hrvatsko zagorje, Turropolje i kod Čeha) = *Lovnica* (Bosna); označuje zacijelo močvaran teren (upor. stcslav. *Ionzō* »sumpfiger Ort«). U složenicama *vjeroloman*, s apstraktumom *vjerolomstvo*, *brakoloman*, *brakolomstvo*, s prefiksom *slaman (-na planina, put')* (Piva-Drobnjak), prilog *slonino*. Pridjev na *-iv* = *-ljiv lōmiv* (Stulić) (*mesa-**) = *lomljiv*; na *-ovit lomōvit*. Apstraktum *lomnja* f, prošireno na *-ava lomnjava* (Vuk, narodna pjesma) < *lomnjava, odatle na *-ina lōmljavina* (18. v.) < *lomnjavina = (pejorativno) *lomljatanja* (Pavlinović) = na *-ež lomež*. Na *-ika lomika* »biljka saxi-

fraga«. Na *-Hica tamilica* (Vuk) »u kokoši ključna kost«. Imperativna složenica *lomigora* (Vuk) »ime jarca i kože«. Deminutivni i augmentativni glagoli: na *-kati*, *-alati-*, *otati: lomkati* (*na-* Lika), *lomotat*, *-am* impf. (Kosmet) »lomiti«, *-ocem* (Kosmet) (metafora) »govoriti koješta«, *lomBtina* f (Kosmet) »krtinja«, *lomā-rati*, *lamačem*, *lamatām*. Iterativni oblik *lam-nije* dao nikakvih zasebnih izvedenica, osim pridjeva *lamljiv* kud Vitezovića i *lamei* m (16. v., Vetranie). Od prijetojnog korijena *-lem* najvažnija je baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica *lentes* m (Buzet, Sovinjsko polje) »plužno željezo, raonik, vomcr«. Ta pretpostavlja upotrebu korijena *lem-* u *lomljenju* zemlje. I osnova i sufiks pokazuje u našim narječjima značajne varijacije, a tako i u ostalim slavina. Odatle su deminutivi' na *-6c*, > *-ac*, *-6/r* > *-ak*, *-iç: lemešac*, *lemešak*, *lemesis* (Stulić); *-es* zamjenjuje *-iše* (upor. *toporište*) *lemišće* (hrv.-kajk., Belostenec), *-čšb:* (ikavski) *lemiš* (15. v.) = ijekavski) *lemles* = *letnlješ*. Prijetoju *lem-* prodro je također ovamo: *Ijemeš*, odatle na osnovu disimilacije palatala / *-š* > *j* *-š jemeš*. Taj sufiks zamjenjuje u bug., rus. *-ež!* bűg. *lemez* — rus. *omez*, *omēžiki*, *-eh lem'eh* = *omeh*, *omešiki*, u polj. *-esz lemiesz*, češ. *lemech*. Kako pokazuje litavska paralela *lemesis* »Pflugschar«, osnovni je sufiks *-es-* kao u *tjeles-* od *tijelo*, koji je u praslav. bio raširen sa *-io*. Upór. i gr. *ωλεμύς* »neumorno«. Riječ *lemeš* kulturna je riječ koju posuđiše Mađari kao *lemes* i *lemez*. Arbanasi posuđiše *lēmishič* »gefallene Dürreiser« < *lomača*. Glagol *lomili* dolazi u baltičkoj grupi u dva vida: u redukcijom prijetoju na *r* i u višem štěpenu na *o*: lit. *limti* »razlomiti« = lot. *linu* »unter schwerem Last zusammensinken«, stprus. *limtwei* 'lomiti«, u redukcijom štěpenu, koga nema u slavina, prema lit. *lamdyti* »lomiti, frangere«, odatle *lamantias* »komad«, *loma* f »niedrige Stelle auf dem Acker« (upor. stcslav. *Iomō* »močvarno tlo«) = lot. *lāma* »Einsenkung auf dem Acker, Pfütze« (upor. predlat. *lama*, u Istri isto-rom. plural *Leme* > hrv. *Limski kanal*). Njemačke su paralele za *lomiti lahm* »hrom« i stvnjem. *luomi* »slab«.

Lit.: ARj 2, 604. 609. 4, 222. 223 278. 587. 894. 5, 4. 6, 142. 144. 147. 64. 151. 170. 7, 528. 422. 8, 385. 403. *Mažuranić* 608. *Elezović* \, 236. 369. Vuković, *SDZb* 10, 403. Miklošič 164. SEW 1, 700. 731. 736. *Holub-Kopečný* 202. 209. sl. *Bruckner* 294. 311, *ZSPH* 4, 216. *KZ* 43, 305. Vasmer, *ZSPH* 2, 473. *Trautmann* 162. *WP* 2, 434. *Mladenov* 272. 278. Iljinski, *Slávia* 2, 264–266. Durnovo,

Slávia 3, 266. 6, 223. Vaillant, *Slávia* 9, 496. Chodžko, *BSLP* 5, XVIII. Buzuk, *Uč. zap. v. Odessa* 2, 13. sl. (cf. *IJb* 10, 336). Machek, *LF* 52, 109–111. Osten-Säcken, *IF* 33, 223. 224. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI* 6, 270). *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Jokl, *Stud.* 111. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. *ZSPH* 6, 94. Lewy, *PBB* 32, 142–143. Matzenauer, *LF* 9, 200. *Boisaeq* 676. *GM* 233. 243.

lompar m (Danica, 1870) »1° nekakva riba, 2° crnogorsko prezime«. Bit će zacijelo značenje krivo naznačeno, otprilike. U Lepetanama (Boka) *lompar* je »školjka uz pontu« — *lūmpar* (Stoliv) »školjka« = (bez *ni*) *lutar* (Dobrota) = *lutar*, gen. *-ara* pored *lūpār* = *lūmpar* »vrsta školjke, prilipak, patella ccerulea«.

Lit.: ARj 6, 147. 226. Skok, *Term.* 56. *ASPh* 25, 436.

Lompridić (13. v., prezime dubrovačko) — *Lomprizić* (13., ž < *di*), od lat. imena gr. podrijetla *Lampridius* (gr. λαμπρός »svijetao«), potvrđenog u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Hipokoristici: *Lompre*, gen. *-eta* (15. v.), *Lumpre* = *Lampro*, prezime *Lomprić* (13. v.) = *Lampre*, gen. *-eta* (14. i 15. v.). Deminutiv na *-ica Lamprica* 1422, s *Lampruem* 1420. Odatle poimeničen pridjev u sr. r. kao toponim *Lámprvo* (Bogdašić, osamljen kamen i zemlja oko njega).

Lit.: ARj 6, 147. Jireček, *Romanen* 2, 41 — 42

lonac, gen. *lonca* m (Vuk) = *lonac* (ŽK) = *lonac*, gen. *-nca* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° grnac (u istočnim krajevima), 2° cripulja (Bosna, Travnik) = duveče (v.)«. Deminutivi na *-bc lončec* (hrv.-kajk.), na *-iç lončić* (16. v.), na dvostruki deminutivni sufiks *-ičbk lončićek* (hrv.-kajk.). Augmentativ na *-ina lončina*. Pridjevi na *-bn lončan*, poimeničen na *-ica lončanica* (Lika) »povražaca«, na *-en lončen* (16. v.), poimeničen na *-ica lončenica* f (Krk, Dubašnica) »lonac u kojem se pravi sir«. Radna imenica na *-ar lončar*, gen. *-ara* m (također prezime) prema f na *-ica lončarica*, s pridjevima na *-ov*, *-ev lončarov*, *-ev*, odatle prezime *Lončarević*, na *-ski lončarski*, apstrakta na *-sivo lončarstvo* i na *-ija lončarija*, na *-nica lončarnica*. Na *-ara lončara* (Vuk) »vrsta kruške«. Složenica *lončopera* »ssodopera«. Hipokoristik *Iona* (Vuk) nije isto što *lona* f »mala posuda za kavu (Vodice, Istra)«, sa deminutivom *Ionica*. Takav oblik postoji i u slov. u značenju »bedeckter Kessel«. Taj dokazuje da je *lonac*

deminutivna izvedenica odatle (slov. *lonec*), ali je izgubila deminutivne značenje. Etimologija te južnoslavenske riječi nije utvrđena. Izgleda da je to mlada južnoslavenska zamjena za praslav. *grnac*. Ne zna se da li je u prasrodstvu s gr. ληνός »kopianj« = ags. *lanu* (Matzenauer) ili s gr. λήκος = *lanx* »zdjela«.

Lit.: ARj 6, 148. *Pleteršnik* 1, 530. Ribarić, *SDZb* 9, 165. Miklošič 174. *IEW* 1, 732. Matzenauer, *LF* 9, 215.

lonckneht m (15. i 16. v.) »njemački vojnik, pješak« = tal. *lanzicheneco*. Od njem. složenice *Landsknecht*. Usp. *lacmanin*.

Lil.: ARj 6, 148.

londza f (16. v., Dubrovnik) »karmenadel, potrbušina«. Od tal. *lónza* »lombata di maiale« < stfr. *longe de veau*, rašireno po talijanskim narječjima i u zapadnoromanskim jezicima, prema Battistiju od kelto-lat. nepotvrđenog *Claudia* ie. podrijetla, što bi odgovaralo lat. *lumbus*, njem. *Lende*, stcslav. *lědvije*.

Lit : ARj 6, 151. *REW*⁸ 5190. *DEI* 2268.

Lone f (Dubrovnik), hipokoristik od *Eleonora*.

Lit : ARj 6, 150.

Longobardac, gen. *-arca* m (Šulek, akcenat Budmanijev) = *Longobardi* m pl., etnik, germansko pleme koje je zaposjelo sjevernu Italiju, preko Furlanije došlo u susjedstvo Slovenaca (*limes longobardicus*, lingvistička granica između Slovenaca i Furlana), pridjev *longobardski* (16. v.), od iat. *longobardus* < germ. *langobardus*, prema Paulu Diakonu »duge brade«. Preko tal. *Lombardo* > *Lombarad*, gen. *-arda* m (18. v.), *lombardski*, ime zemlje *Lombardija* (17. v.), *Lianbarad* gen. *-arda* (Dubrovnik), ime zemlje na nenaglašeni sufiks *Lombardija* (16. v.), na tal. sufiks *-ese* < lat. *-ensis Lombardēz*, gen. *-ēza* m prema f *Lombardeskinja*, pridjev *lombardeski*. Ovamo na tal. pridjevske sufikse *-esco*, *-ino* *lombardeška* = *lumbardīno* f (Lepetane) »vrsta masline koja daje vrlo malo ulja, krupnog zrna (služi za soljenje)«. Ovamo ide i internacionalni bankarski termin na njem. *-teren* > *-irati lombardirati*, *-bardiram* < fr. *lombarder*. Taj je glagol nastao odatle što su se talijanski bankari (13. v.) u Francuskoj (Monpellier, Cahors) zvali *Lombardi*, jer su bili podrijetlom odatle.

Lit: ARj 6, 132. 144. 151. *DEI* 2265. 2268.

lono n (samo u bug. domaća pučka riječ, u hrv.-srp. samo u tekstovima pisanim crkvenim ili miješanim jezikom; od novijih je pisaca upotrebljava Martić; ne postoji u slov.), sveslav. i praslav., »1° krilo, 2° (metafora) genitalia«. Etimologija nije utvrđena. Možda je prvobitni oblik *loyno. (Grünenthal) u prarodstvu s engl. *lap*, njem. *Lappen*, ili ie. *loq-s-no »Einbiegung«, ir. *less* »Hüfte«. Upor. *lakat* (v.).

Lit.: ARj 6, 151. Miklósić 173. SEW 1, 732. Holub-Kopečnyj 212. Bruckner 312. WP 1, 158. 430. Mladenov 279. Reichelt, KZ 46, 349. Grünenthal, IzvORJAS 18, 4, 127-147 (cf. JF 3, 204. IJb 3, 152). Boisacg² 568.

lopa f (Vrbnik, Topolo vac) »1° suša, šupa, 2° ovčja staja (Karlovac), 3° (Zagreb) 1394. *lopa seu stado* (> *štacun* »dućan«, ŽK), 4° *lojpa* (Pregrada), pokriven ulaz u kuću, veža, trijem«. Deminutiv na *-tea* *tòpica* (Istra) »trijem, porticus« = slov. *lòpica*, »kleine Laube, Hüttchen«. Ovamo možda još toponim na *-ača* *Lopača* (dva zaselka, Rijeka, Hrvatsko primorje). U slov. postoje također varijante *lojpa* i *lojpa* pored *lopa* (Dolenjsko, Kranjska, Toimin, jugoistočna Štajerska) »Vorhaus, Laube, veža«. U Istri se govori još varijanta *lipa* »trijem«. Samoglas *l* mjesto *o* bio bi razumljiv samo onda ako je postao od prijevornog *a* kao u *Limski kanal* < tal. *Leme*, lat. *lama*. Tada bi morali pomišljati na vezu s predrimskim *lappa* »špilja«, koje se nalazi na iberskom poluotoku i u južnoj Francuskoj. Ali se može pomišljati i tu kao *lopa* / *lojpa*, da je samoglas *i* u riječi *lipa* nastao kao u *Olib* < biz. *Aloip* < *alluvium* atrakcijom polusamoglasa *j* (upor. i *ganiepa* < *canapia* u Rovinju) od stvnjem. *louppia* > *loub* > nvnjem. *Laube*. Oblik *lipa* pada za pretpostavlja *loipa prema sjev.-tal. *lobbia* kao *cavea* > *kajpa*, ali *lopa* je zacijelo od stvnjem. *loub* kao *coparnjica* od *zoubar*, a *lojpa* pokazuje atrakciju *j* u stvnjem. *louppia* kao i u *gajba* < *cavea*. Ako je tako, *lopa*, *lojpa* > *lipa* potječu iz stvnjem. Preko tal. *loggia* = mlet.-furl. *loza* < germ. *lauba* > (*o* > *u*) *luža* f (15. v., Perast, Kotor, Muo, Dubrovnik, Kastav, pravni spomenici) »1° consilium, 2° toponim (Dubrovnik, Na Lužu Muo)« = *loža* f (15. v., Primorje, Rab, Miholjice) »1° trijem, 2° kuća za posao ili zabavu (upor. *nebeska loža*, Marulić), 3° isto što čerčan (Dobrinj), pred crkvom natkriveno mjesto da se ljudi sklone kad je kiša, 4° (akcenat *loža* ili *loža*) trijem u kazalištu«. Slov. *loža* »Wagenremüse«.

Upor. krčko-romanski *lauza*. Varijanta s umetnutim *u* pred palatalnom afrikatom: *lōndža* f (Vuk, s epitetom *cernerii londža*, Srbija, Kosmet, Dubrovnik) »1° trijem, mjesto gdje sjede ljudi i razgovaraju, 2° sjednica, vijee, odgovor, 3° (bug.) sabor majstora esnafa, 4° (1451) λόντζαv, dubrovačka konsularna kuća, 5° toponim (Bar)«. Kako se taj oblik nalazi u bug. i tur. (tur. *lonca* »Vereinigung ehrbarer Spiessbürger«), može se smatrati i kao balkanska riječ talijanskog podrijetla. Odatle denominat *lōndžati*, *-ām* impf, »vijećati«. Deminutiv na *-iča* *Londžica* (Slavonija, Požega) je toponim. Tal. *loggia* (1311) je stari francuzizam: fr. *loge* < kslat. *laubia* (624) < frnč. *laubja*, nvnjem. *Laube*. Postoje još tal. oblici *lobbia*, *lubbione* sa semantičkim varijacijama, koji dokazuju da je germ. *laubja* ušlo u talijanski i preko Langobarda. Ti oblici nemaju veze sa hrv.-srp. Upor. još u Režiji *lazát* < furl. *loza*.

Lit.: ARj 6, 97. 151. 152. 154. 179. Budmani, Rad 65. 163. Kušar, Rad 118, 20. Elezović, JF 14, 197. Pleteršnik 1, 531. Šturm, ČSJK 6, 74. Mažuranić 610. Novaković, ASPH 9, 691-693. (= GG 9). Miklošič 173. SEW 1, 741. REW* 4936. Lokotsch 1239. Bartoli 2, 200. Hubschmidt, RH 20, 255-257.

lopata f (Vuk) = *lopāta* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv poljoprivrednog alata, »1° ašov, Schaufel, Spaten, 2° toponim«. Pridjev na *-ov* *lopatov* (Istra). Deminutiv na *-ica* *lopatica* (16. v.) »1° paletta, 2° (dio tijela) Schulterblatt, scapula (i u svinje), 3° toponim« = *lopatica* (Vodice) »Schaufel«, na *-ičica* *lapacica* (Cres) »Schulterblatt«, *lopaticica*, s pridjevom na *-jast* *lopaticast*. Na *-as* *lopatas*, gen. *-aša* (Vuk) »1° (pejorativno za katolika, kod pravoslavaca nazvani tako što se krste cijelom rukom), 2° (Pokuplje) vodenica kojoj su na velikom kolu lopári«. Na *-ara* *lopatara* »ženska kapa«. Denominat na *-ati* *lopatati*, *-ām* (Srbija?) »1° lopatom prevrtati u vršaju šenicu ili drugo što poslije skinute slame da se bolje ugruška, 2° (metafora, Dalmacija, Vuk, subjekt *krupan snijeg*) kad pada u velikim pahuljicama«. Sufiks *-ata* dolazi i u varijanti *-ita*: *lopta* (Vuk, Vojvodina, danas općenito) = *lāfia* (Palmotić) = *lovta* (Ljubiša) »Bali«. Ta riječ ima svoju leksikologijsku porodicu: deminutiv na *-ica* *loptica*, augmentativ na *-ina* *lōptina*, denomiinai na *-ati* *loptati se*, *-ām* (Hrvatska, iz- Lika) = na *-iti* *loptiti se* (Stulić), s radnom imenicom na *-lac* *loptalac*. U hrv.-kajk. *lapta* je posudnica iz mađar.

skoga. Zamjenjuje se sa *-ar*: *lōpār* m (16. v.) »Beckschaufel, Schieber« = *lopār* (Kosmet) »dio u ralu, plugu«, sa deminutivima na *-bc* *lopa-zac*, gen. *-arca* (Vuk, Osijek), na *-ica* *lopārica* (Vuk) = *loparica* (ŽK) »Beckschaufel«, na *-iē* *loparić*, augmentativ na *-ina* *loparina* »biljka«. Na *-as* *loparaš*, gen. *-aša* »lopatas«. Riječ *lopata* je kulturna riječ. Posuđuje je Mađari *labla* = *lapta*, koja je opet došla u hrv.-srp. kao *labta*, Rumunji *lopata* »1° Schaufel, 2° slično značenje kao *hirleť*, *sapă*, *firnacop*, 3° veslo«, sa deminutivima *lopațeă* = *-fica* i glagolom *a lopata* »veslati« i radnom imenicom *lopatar* »veslač«, Cincari *lupatā* i Arbanasi *lopatate*. U baltičkim usporednicama varira sufiks: lit. *lopeta* »lopata«, lot. *lāpsta* »1° Schaufel, Spaten, 2° breites Ruder, 3° Schulterblatt«. Ie. je korijen **lōp-* / **lōp-* / *-ʎ-əp-*, znači plosnate predmete. Osnovna riječ bez sufiksa *lapa* u značenju »palac, ruka« nije se očuvala u hrv.-srp. nego u slov., polj. i rus. V. *lopuh*.

Lit.: ARj 5, 859. 902. 6, 134. 152. 155. Miklošič 174. SEW 1, 733. Holub-Kopečnyj 210. Bruckner 312. KZ 45, 48. Mladenov 279. Trautmann 149. WP 2, 428. Tiktin 922. GM 248. Buga, RFV 66, 234-255 (cf. RSI 5, 251). Holthausen, PBB 66, 266.

lopov m (Vuk, Srbija, Hrvatska) = *lumpov* (unakrštenje sa *lump*) »(pogrđna riječ) lupež, kradljivac, tat, ruzin, nitkov, horjatin«. Pridjev na *-ski* *loповski*, poimeničen na *-ina* (sufiks za apstrakta) *loповština*. Nalazi se još u slovenskom i slovačkom. Sa zamjenom mađz. sufiksa *-ov* < *-o* na *-uža*: *lopuša* f (Srbija, Banja Luka) »(psovka za) žensko čeljadec«. Od mađz. participa prezenta aktiva na *-ó* < (u 13. v.) *ou* < *-o* + ugrofiński formant *b*, od glagola ugrofinskog podrijetla *lopn* »krasti«, *lopo* »koji krade > kradljivac«. Glede sufiksa upor. *sābōv* > *sabol*, gen. *šahova* (v.).

Lit.: ARj 6, 155. 156. 217. Miklošič 174. SEW 1, 733. Simányi 322.

Lōpud m (Vuk, 15. v.), otok koji se tal. zove *Isola di Mezzo*, jer se nalazi u sredini između Sipana i Koločepa (= *Kāiamata*, v.), a dubrovačko-rom. *Lafota* (1348). Taj naziv nije preuzet u tal. možda zbog opscenog značenja. U historijskim spomenicima piše se *Dalcfodi*, *Dalafola*, *Delafota*. Etnik na *-janin* *Lopudanin* (16. v.) prema f *Lopučka* (*č* < *đ* od maskulina) > *Lōpujka*. *Lopud* < *Lafota* stoji zacijelo u vezi sa Plinijevim *Elaphites* za cijeli otočki skup, skraćeno možda mjesto *Elaphitides*, pl. na gr. sufiks *-λa*, gen. *-ι,δος* *ς* gen. *-ιδος*, od *ζλαφος* »jelen«.

Lafota je nastalo možda haplogijom od *ák. ελαφόποδα* »jelenova noga«.

Lit.: ARj 6, 155. Skok, Slav. 239—242.

los m (genitiv nije označen, Vranjski okrug., Čuh u Mrkoj poljani) = *los*, gen. *lasta*, pl. *lostovi* (Kosmet) »1° tučak, čuskija, poluga, glete kao alati pri izradi govzda i čumura, 2° stupac (Kosmet)«. Balkanska riječ slavenskog podrijetla iz oblasti alata: bug. *lost* »veetis«, arb. *los* »Stück Holz, grosser Holzriegel, Prügel, Kaule«, ngr. λοστός: »levier, barre,, topuz«. Mladenov uzimlje ispravno da je novogrčki iz bugarskog; oblik *los* bez *t* u nominativu je u starosrpskom pravilno. Odatle je arbanaski oblik. Riječ *lost* je u prarodstvu s njem. *Latte*, v. *letva*. Ie. je korijen **lat-* / *(*s*)*lat-*.

Lit.: ARj 6, 157. Elezović 1, 370. 2, 526. GM 249. Mladenov 279.

los m (Šulek, iz ruskoga uveo u našu prirodopisnu literaturu) »sjeverni jelen koji ne živi kod nas« prema f na *-ica* *lasica* (Šulek) = *loš* »isto«. Slog *lo-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. *olSi. Prema Brückneru isti je korijen koji u *jelen* (v.) i u *lane* (v.). U sjevernim slavina dolazi u onomastici i toponomastici. U lit. *elm's* »los«, *elne* »lanes«, njem. *Elch*, *Elentier*, engl. *elk*, gr. *αλκή*, lat. *alces*.

Lit.: ARj 6, 157. 158. Miklošič 174. Holub-Kopečnyj 210. Bruckner 312.

losos m < rus. *losós* »riba salmo«. Ne živi u mediteranskom bazenu. Nalazi se samo u sjevernim slavina: češ., polj., ukr., veliko-rus., u baltičkim jezicima lit. *lašiša*, lot. *lasis*, njem. *Lachs*, toh. *laks* »riba« < ie. *laks.

Lit.: ARj 6, 157. Miklošič 174. SEW 1, 734. Holub-Kopečnyj 210. Bruckner 312. Vasmer, 2, 61.

loš, južnoslav. pridjev (bug., slov., na hrv.-srp. teritoriju nije općenit), praslav., »1° nesretan, 2° rdav, 3° slab«, s prefiksima *nalos* (Vuk) »rdava zdravlja«, *polos* »prilično loš«, 4° *loš* (*-e meso* ŽK, opozicija *tusto*) mršavo, koje nije čvrsto i lako se rastavlja, bez kosti = krto (ŽU)«. Poimeničen u sr. r. *loše* n (Kosmet, Gojbulja) »crni prišt«. Na *-atinja* *lošotinja* f (Kosmet). U slov. raširen na *-bn lösen* »rdav«, u Stulića na *-av lōšav*. Denominat *alesati* »eine schlechte Aussicht bekommen«, postverbal odatle *ološ* m (Srijem, Bačka) »talog, nanos, snos, okršanj«, inhoativ *loSiti*, *-im* (18. v.,

jedna potvrda) »postati loš«, *pološiti se* »erkranken«. Sa *h* mjesto *š* kao u ukr. *lohnuty*, »lechen, verschmachten, sich sehnen« pridjev na *-av lohav* (16. v., Gradić), kod Vuka *ljôhav* (Dubrovnik, sa nejasnom promjenom *l > /j*) »slab«, prilog *ljohavo*, apstraktum na *-osi ljohavost* f, sa denominialima *ljohaviti*, *-im* (Stulić). Kod Stulića još deminutiv *ljôhavljahan* = *ljohav-ljašan* i apstraktum *lohavstvo*, *lohotan* (od *-apstraktuma Pohota*) »gnusan, nečist«, *lohotina* f (16. v.) »gnus, gnusoba« = *lohotnost*, *loholiti* »gnusiti, okaljati«, (sa stezanjem *oho > o*) *latinja* (Vuk) »lijenost, nečistoća«, ako nije od *lotar* prema akcentu. Mjesto *š* i *h* dolazi sa *-ék-* u raširenju na *-av loikav* »uvehnuo, učmao«. Od hipokorističkih tvorbi *lača* f (Vuk, Vojvodina) »lijeno i nešto žensko čeljade« (*l* kao u *Mičo*; moguća je i veza sa *lotar*, v.). Između ie. samo germanski jezici pružaju dobre usporednice: got. *lasiws* »slab«. Zbog toga ne treba misliti sa Hirtom da je posuđenica odatle, nego samo da je germansko-slavenska leksička usporednica. Upoređuje se i sa toh. *lyask*. Ie. je korijen **lē(-)*, u prijevodu *α* i raširenju s pomoću formanta *s*. U slavinama *las-* je prošireno sufiksom *-zo*. Oblici sa *h* su bez toga proširenja *š* s poslije velmog samoglasnika *> K*.

Lit.: ARJ 6, 134. 157. 159. 136. 160. 264. 7. 422. Elezović 1, 370. Miklošič 174. SEW 1, 734. WP 2, 439. Holthausen, IF 39, 68. Uhlenbeck, PBB 30, 298. Boisacq 574-575. Hirt, PBB 23, 335.

lošar m (Topolovac) »bulbuljice od koprive, bube, komara, vrućine, u hrpi više njih«.

Lit.: ARJ 6, 159.

lšt m (18. v., Vuk) »mjera za težinu, ide ih 30–32 u funtu« = *lot* (ŽK), samo u pojačanju negacije: *ni lota se ni popravli*. Od njem. *Lot*, postverbal od *lothen*, koji posuđiše kajkavci: *latati* *-ām* impf, (*s-*, *za-*) (Belostenec, Stulić, Voltiđi). Glagol se nalazi još u slov., polj., brus. i u gornjo-lužičkom.

Lit.: ARJ 6, 159. 160. SEW 1, 743.

lotar, f *lotta* (16. v., zapadni pisci, Korčula) = *later* (Lumbarda), pridjev, »1° lijen, poimeničen u m. i ž. r., 2° lupež, bludnik, kurvar, pijanica, nevaljanac, ljenivac, 3° psovka«, *lotra* f »rasipnica (čakavci)«. Nalazi se u svim slavina, osim u bug. i rus. Nije praslavenska riječ. Rumunji posuđiše *lotru*, Mađari *lator* »Schelm, Gauner«, Litavci *latras*. Pridjev je proširen na *-ast lotراس* (Stulić), na *-av latrav*

i na *-en lotřen* (16. v.). Poimeničenja s pomoću sufiksa: na *-iča lôtrica*, s augmentativom *lotričir.a* m, f (Ston), na *-āk lôtrāk* m (Dubrovnik) prema f *lotràica* (Stulić). Augmentativ na *-ina latrina* = *latrina* (Korčula). Apstrakta na *-ija lotrija* (16. v.), na *-ina latrina*, na *-stvo lotarstvo* (15. i 16. v.) = *lotrojsvo* (16. v., Dubrovnik, analogija prema *razbojsvo*), *lôtrōst* i na *-ilo lotřilo* n, odatle *lotřilište* n (Stulić). Složen pridjev od sintagme *lotročudan*. Denominai na *-iti latriti se*, *-im*, na *-ovati lotrovati*, *zlatřinčiti se* (Vodice). Od stvnjem. *lotar* »leer, eitel«, nvnjem. *Lotter* = *Lotterbube*, u prijevodu *liederlich*. Nije lat. *latro*.

Lit.: ARJ 6, 159. Ribarić, SDZb 9, 205. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič 174. SEW 1, 735. Holub-Kopečný 210. Popivici, Slávia 1, 23.

lotka f (Istra) »biljka asphodelus ramosus L.«.

Lit.: ARJ 6, 160.

lov, gen. *lova* m (Vuk), sveslav i praslav., »Г Jagd, 2° divljač«, faktitiv na *-iti loviti*, *-lm* impf, (*na-*, *po-*, *u-*) »1° jagen, 2° fischen«, također je sveslav. i praslav. Pridjevi na *-bn lován*, f *lovna* (i u drugim slavina), poimeničen na *-ik lovnih*, gen. *-ika* (16. v.) »Jäger«, na *-iča lovnica* (16. v.) »Flinte«, *lovnica* (Vodice) »hrpa sijena na livadi poslije košnje kad sijeno nije gusto i zajedno nabacano (značenje je u vezi sa sintagmom *loviti seno*)«. Slov. *lovnica* »eine Art Fischernetz« ima razumljivije značenje. Pridjevi na *-ji lôvčij* (također steslav., češ. i rus.), na *-ski lovskī* (18. v.). Deminutiv na *-3k: lôvak*, gen. *-vka* (narodna pjesma, objekt uz glagole *deliti*, *otimati*). Radne imenice na *-bc lovac*, gen. *-lovca* m prema f *lávica* (17. v., Vuk), s pridjevima na *-j Loveč* (bug. toponim, odatle bosansko muslimansko prezime *Lovčalić*), na *-ski lovački* (Vuk, 17. v.) = na *-jar lovčar*, gen. *-ara* rn (17. v., Baraković) prema *lovčarica* (18. v.), s pridjevom na *-skī lovčarskī*. Apstraktum na *-ina lovčina* (14. v.) »pomaganje kod lova«. Na *-džija: lovđžija* (Vuk, Kosmet, bug.). Na *-telj laviteli* (Stulić) prema steslav. i rus. pridjevu *loviteljbnz*, može biti stara izvedenica. Apstrakta: na *-ina lovina* (15. v.), na *-nja lovnja*, na *-itva lovitva* (steslav. i rus. u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, s pridjevom) = na *-stvo lovstvo* »Jagdwesen« (neologizam). Na *-anca lovārica* »lovna puška«. Na *-ište lovište* (Vuk) = *Lojšće* (dalmatinski toponim). Na *-ka lôvka* (Vuk, Srijem) »Г lovica, 2°

sprava«. Rumunji posuđiše praslav. lovački termin i dadeo mu zasebno značenje, i to na osnovu rezultata od imperfektiva: *a lovi* »udariti, raniti«, odatle apstraktum na lat. *-itura loviturā* »udarac«. Prvobitno ie. ratničko značenje korijena **lau-* »zaplijeniti, dobiti kao plijen« očuvano je u lat. *hierum* »dobitak« > rum. *lucru* »rabota«, *α lucra* »raditi«, *lucrător* »radnik« < ie. **lu - tlom*, sanskr. *lot(r)am* = gr. λητη »plijen« specijalizirano je u vrijeme prije razvitka slavenske poljoprivrede u praslavenskom najprije na »1° lov šumske divljači«, onda »2° lov riba«. Njem. s formantom u *Lohn*. Nema baltoslavenskog semantičkog jedinstva u ovom ie. korijenu. Prema Bugi ide ovamo lit. *lāvuti* »uvježbati, naviknuti«, *pralavinti* »učiti«, s pridjevom *lavūs* »okretan, brz«. Baltički jezici prijedose s konkrétnima na apstraktum, na psihološko polje.

Lit.: ARJ 6, 162. 168. Elezović 1, 367. Ribarić, SDZb 9, 165. Pletersnik 1, 534. Miklošič 174. SEW 1, 735. Holub-Kopečný 211. Bruckner 313. WP 2, 379. Trautmann 153. Mladenov 277. Petersson, ASPH 34, 384. Sütterlin, IF 25, 11. Lewy, IF 2, 446. Boisacq* 70.

lova f (Mljet) »dio krila mreže koja se zove šabaka ili trakta«.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 209.

lovaš m (16. v., hrv.-kajk.) »konjuh, konjušar«. Složenica: *lovsmester* (16. v., sjeverozapadni krajevi). Od mađ. *lovász*.

Lit.: ARJ 6, 166.

Lóvéén m (1707., Vuk), crnogorska planina (oronim) i ime kraja (horonim; ovamo ide mnogo sela kao *Majstori*, *Koritnik*, *Čavori*, *Boštur*, *Njeguši* itd., ukratko sav teritorij između Kotora, Budve i Cetinja, koji se naslanja na Boku, u koju ide i Budva), 1485. planina *Lovtbenb*, *Lovckien* (grafija Marina Boljice, Kotoranina). Brda u ovoj planini nose posebna imena: *GoKš* brdo u Lovčenu, *Kolđvir* < *caballariu* drugo brdo u Lovčenu, *Crkvine* ~ *Jezerški vrh* u Lovčenu. Pridjev na *-bsk lovčenski*. Deminutiv na *-bc > -ac Lovćenac*, gen. *-nca*. Suglasnik *č* je nastao od *tj < kj*. Prema tome pretpostavlja dvoglas *ie < e\ Lovkien > Lovtien* < dalm.-rom. deminutiv na *-čellus* (varijanta *-tellus* u *lactellus*) *Laucellae*, potvrđeno 1171. *laucelle* (splitski toponim od dalm.-rom. *lau* »kamen, pietra«; ovo potvrđeno kod cara Konstantina polovinom 10. v.; pored *lau* postoji i dalm.-rom. varijanta *lava*, u pluralu *Lave* f pl., Dubrovačka rijeka,

Lavi m pl. »današnje ime strmih hrđi na kojima je sagrađen Dubrovnik; Palmotić, Kavanjin«. Upór. u južnoj Francuskoj 1277. *Launcello* > danas *Linței*, *Linceu*, *Lainceu* (Basses-Alpes). Dočetno *-n* od *Lóvéén* potječe od disimilacije tipa */ - l > l - n* (upor. *láncún*, v.). Ovamo idu i internacionalne riječi »usov« < tal. *lava*, *lavina*. Dosada se tumačilo iz lat. apstraktuma *labes* f, od *lobi*. S obzirom na predhelensko *λαας*, *λας* »kamen« i na toponim *Lavinium*, eponim *Λαυνα*, lat. (sab.) *Laverna*, te prov. (*aŕlavanca*, fr. *avalanche*, vjerojatno je da je *Laucellae* pred-ie. riječ.

Lit.: ARJ 3, 284. 5, 214. 927. 928. 6, 166. Rostaing 194. Skok, SupK 290. 71. JF 6, 80., bilj 6. Alessio, *Onomastica* 2, 189. Ribezzo, *Onomastica* 2, 46. REW' 4806. DEI 2185 2187.

lôvra f (Vuk, Otok, Vinkovci) »kosačka užina, predvečerak (ŽK)«. Denominál na *-ati lamati*, *-ām*. Prema *BI* od mađ. /orani (fonetski nejasno).

Lit.: ARJ 6, 172. ZbNŽ 2, 306.

loza f (Vuk, Kosmet, ŽK, Ž), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »1° grana, izdanak, 2° trs, 3° šuma, 4° japija, 5° (metafora) pleme, porodica, 6° toponim«. Pridjevi na *-bn lôzan* (steslav., rus., toponim), poimeničen na *-bc > -ac lôznac*, gen. *-aca* (17. v.) »grašak«, na *-jal lošnjač*, gen. *-aca* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »biž (v.)« = na *-jak ložnjak* (15. v., rukopis) »piselli«, na *-iča lôznica* »1° divlja loza, 2° toponim«, na *-ika laznička* (Cres) »vinova loza crna grožđa«, ovamo i *lozinka* (Kosmet, metateza *zni > zin*) »prut od loze«, na *-ik laznič* (Martić) »vinograd«, na *-ji lozji*, na *-ov lazov* (16. v., toponim), poimeničen na *-bc > -ac lôzovac*, gen. *-ovca* »tanka grana«, na *-ala lozovača* »lozova rakija«, na *-ina lôzovina* »1° lišće, 2° vino« = *lozovna* (Istra) »3° divlja loza, 4° toponim«. Složen pridjev na *-bn* od sintagme *lozòrodan*, *lozòplodan* »vitifere. Deminutiv na *-ica lozica* (15. v., toponim). Na *-ik lazík*, gen. *-ika* »vinograd«. Kol. na *-je lôzje* (Vuk, Milna, Brač, steslav., rus.) = *lozđe* (Dubrovnik i okolica, Palmotić) = *lòzje* (Smokvica, Korčula) = (metateza) *lòzje* (Srbija, Kosmet) »vinograd«, odatle na *-ište lôžzište* n (Kosmet) »mjesto gdje su bili vinogradi«, *Ložzište* (toponim). Odatle na *-ina loziščina* (Brač) »zapušten vinograd«. Na tal. *-one > -un lozân.* gen. *-una* (Istra) »divlja loza«, odatle na *-ika lozu-*

nika (Krk, Istra). Denominal na *-iti ložit se, -i* (Kosmet) »obilježiti šaru prije nego što se počne plesti« (veziljski termin). Rumunji posuđiše *loază* »Weinrebe«, Arbanasi *lloznicë* »Zweig«. Suglasnik *z* potječe iz ie. palatala *ǵ*, kako se vidi iz jedine ie. usporednice gr. ολόγινον, κατάλογον »mediteransko drvo mrčca < lat. myrtea, myrtus«. U baltičkoj grupi grupa *zd* pored *z* zamjenjuje praslav. *z*: lit. *lazda* = *laza* (u narječjima) »batina, lijeska« = lot. *lazda* = *lagzda* »isto« = strpus. *laxde* »isto«. Čini se da su se u baltičkom unakrstile dvije različite riječi: *loza* + *lijeska*. Upor. ipak i u slavinama *zd* pored *z* u *brz* i *brzdica* (v.). Machek upoređuje *loza* u značenju »trs, izdanak« sa lit. *lasa* »Vogelfutter« od *lesti* »picken«. Non liquet. Arb. *laithi* »lijeska« bilo bi u prasrodstvu sa *loza*. Oštir postavlja alarodsku etimologiju.

Lit.: ARj 6, 138. 174. 177. 179. Miklošič 174. SEW \, 736. Bruckner 313. ZSP/z 4, 216. Mladenov 278. WP 2, 387. Raić, ASPH 1, 620. Štrekelj, ASPH 27, 54. Tiktin 919. Machek, Rech. (cf. IF 54, 281). Lewy, KZ 40, 422. Pedersen, IF 26, 295. Uhlenbeck, KZ 40, 552-561. Joki, Unt. 205. Scheffelowitz, KZ 54, 247. 56, 165. 176-177. 179-180. Ilijinski, RSI 6, 226. Oštir (cf. Meillet, BSLP 26. IJb 11, 221). Joki, Stud. (Sitzb. 168) 111. 112 (cf. RSI 5, 323). Agrell, LUÄ n. f., avd. 1, sv. 14 (cf. IJb 8, 203). Boisacq 203.

lozinka f (Vuk) »parola«. Odatle rum. *lo-zincă* »isto«. Od njem. *Losungswort*), apstraktna izvedenica od *Los* na *-ung*. Taj je afiks reflektiran i ovdje na *-inka* kao u *falinka* pored *falinga*, *furinga*, slov. *rajtnga*.

Lit.: ARj 6, 177. Tiktin 924.

lûb m (Vuk) = *liub* (Vodice, Istra), sveslav. i praslav., »1° kora od drveta, 2° liko, Bast, 3° obruč oko sita, obod«, *luba* f (Istra, Rijeka, ŽK) »1° izraslina na licu, 2° otok na vratu žlijezde u dječec«, [v. i pod *luba*]. Pridjevi na *-en* i *-en* kao toponimi: *Lubna*, *Lubin Do*, *Lubni Brod*, ali postoje poimeničenja odatle na *-ica lubnica* (Srbija), na *-jača lubnjača* »1° Basthütte, kuća pokrivena lubom, 2° toponim«, *lubnica* (17. v., Vuk) = *lubnica* (Kosmet) »1° karpuz, Wassermelone, 2° toponim (Cres)«, sa leksikologijskom porodicom pridjev na *-en* > *-an lubeničan*, poimeničen na *-jak lubeničnjak* »biljka«, na *-jar lubeničar* (17. v.) »čovjek koji gaji i prodaje lubenice«, f na *-ka lubeničarka* »crljenkasta kruška«, deminutiv na *-ica lubeničica*, na *-če lubenče* (Niš, Kosmet). Riječ *lubnica* je kul-

turna riječ koju posuđiše Rumunji: *lubeniță* pored *lebeniță* (upór. bug. *lebenica*) i Arbanasi *lubenice*. Od *lub* brojne su augmentativne izvedenice: na *-ina lubina* »1° testa, Schädel, 2° kostur, ljudski i životinjski, 3° cijela ovca ili koza zaklana, očišćena, soljena i raspolučena bez glave, kad se osuši (Kosmet)« = na *-anja lubanja* (18. v., zapadni krajevi, Pavlinović) = (unakrštenjem sa glavom) *glubanja* = *lõbanja* (istočni ekavci, rusizam), na *-ara lûbara* (Uzice) »lubnjača«, na *-ura lûbura* (Vuk) = *lubûra* (Kosmet) »1° sud načinjen od lube, kotarica od kore od drveta za jagode, kupine, maline, kozul (ŽK), krbulja, 2° lubanja (Ston)«, sa deminutivom *lubârica* (Kosmet) i augmentativom na *-ina lûburina*. Odatle prezime *Luburić*. Na *-etina: lubetina* m (Krajina) »čovjek velike glave«. Na *-Mina lubutina* (Stulić) »lub«. Deminutiv je samo na *-bc* > *-âc lubac*, gen. *-pca* (Brač) »tanak a širok obruč kao kalup za sir«. Ovamo ide i naš pomorski termin ruskog podrijetla *paluba* »Verdeck«. Stara je varijanta sa *p* mjesto *b*: *lûp* m (16. v., Istra) »1° lub (Istra), 2° lubanja, lubina«, sa leksikologijskom porodicom: na *-ar: lûpar* (Vuk, Dubrovnik, Primorje južno) »školjka koja se lijepi o mrkijente, priljepak, patella vulgâris«, upór. izraz *brat ili lupit lupare* (Zore) »odljepljivati od stijene«, deminutiv na *-ic luplć* (Istra) »putamen«, na *-ija Hipija* (Vuk, Dubrovnik) — *lûpija* (18. v.) »1° lubanja, lubina, 2° breskva u kojoj se ne prijanja meso uz košticu«, na *-ina lupina* (slov., češ., polj.) = *lupinja* (17. v., hrv.-kajk., ŽK) »kora, siliqua«, denominal na *-iti lupiti, lupim* = *lupiti* (ŽK) »Ijuštiti, guliti«. U drugim slavinama postoji još prijevoju steslav. *lob̃s* > rus. *lob*, odatle *o* u *lobanja* = *lubanja*, bug. *lobenica* i *lebenica*, slov. *leb*, *lebanja*, češ. *leb*, gen. stčeš. *Ibi*. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa, upór. arb. *labe* »kora, pluto«, stvnjem. *loubâ*, nvnjem. *Laube*. Tu riječ posuđiše Slovenci i kajkavci Hrvati: *lopa*, *lopica*, slov. *lopa*. Odatle i francuzizam *loža* i glagol *deložirati, -lažiram* < *laubja*. Baltičke riječi: lit. *lubà* »daska«, *lubas* »Baumrinde«, lot. *luobs* »Schale« su možda posuđenice iz slav., ali glagoli lit. *lûobties* »sich schälen« = lot. *luôbtis* govore i za prasrodstvo. ie. je korijen **leub(h)* - »Ijuštiti, skidati koru«, u prijevoju **lôubh-* j **laubh-*.

Lit.: ARj 6, 182. 151. 154. 184. 132. 134. 219. 226. Ribarić, SDZb 9, 165. Elezović 1, 370. Tomanović, JF 17, 204. Miklošič 175. SEW 1, 741. Holub-Kopečný 200. 210. 212. Bruckner 313. Trautmann 150. WP 2, 418. Mladenov 279. 271. Scheffelowitz, KZ 54,

244. Schulze, UJb 7, 172. Fraenkel, IF 50, 7. •Matzenaur, LF 7, 216. GM 249. Buga, KZ 52, 272. RFV 71 (cf. IJb 3, 150). Uhlenbeck, PBB 30, 299. Boisacq 588-589. 591-592.

lûba (Istra, ŽK, slov.) »1° tuber maius pueris in colo nasci solens, 2° izraslina na vratu odraslih«. Metatezom *b - l* > *l - b* nastalo od *bula* (hrv. i slov.) »Beule, Pustel«, sa *ex* > tal. *s-*, kojim se pojačava značenje, *žbula* (istarsko-čakavsko) »bulbus«. Od tal. *bolla* »ringonfiamento della pelle« < lat. *bidla*. [Usp. i pod *lûb*].

Lit.: ARj 6, 182. Štrekelj, DAW 50, 37. 76.

lûbin, gen. *-ina* m (18. v., Split, Brač, Senj) »smudut, brancin« = *lubên* (istočna Istra) = *luben* (Malínská) »branzino, najfinija riba labrax lupus«. Upor. kat. *Hobina* = u Italiji *lupo di mare* »različite vrste morskih riba: phycis mediterraneus (Sicilija i Kalabrija), gadus (Mleci), merlucius vulgâris (Pula), blennius vulgâris (Rim), labrax lupus (Cagliari), Seebarsch«. Upor. tal. *lovaiole* = mlet. *varalo* (*bez lo-*, ispušteno zbog identifikacije sa članom) < lat. *luparius* + deminutiv na *-olus* »riba lupus labrax«. Riječi *lubin* i *luben* čini se da su izvedenice s pomoću pridjevskog ili deminutivnog lat. sufiksa *-mus* od kslat. *lupus*, prevedenica od gr. λύκος »vrsta ribe«; *e* mjesto *i* u *luben* odgovara istroromanskom narječju. Mjesto deminutivnog *-mus* dolazi na Jadranu za istu ribu i deminutiv na *-ellus lupelius* (potvrđeno u kasnom latinitetu). Taj živi u mnogobrojnim varijantama u Boki: *Ijubljāj* m (Vuk, Ljubiša, Bijela, zamjena sufiksa *-al* našim *-aj*) »smudut, lubin, brancin« (Kotor) = *Ijubljāj*, gen. *-aja* (Lepetane) = *Ijubljo*, gen. *Ijubljaja* (Stoliv) »branzin« = *lubijāo*, gen. *-alo* (Dobrota) »Seebarsch« = *lubijō*, gen. *-āla* (Prčanj) = (sa umetnutim m pred labijalom) *lubijāo*, gen. *-ala* (Prčanj) = (sa disimilacijom *lj - lj* > *lj - n*) *Ijubljen* (Muo) = *lubjan* (Krtole, stari ljudi) »brancin« = (zamjena sufiksa *-al* > *-ao* našim *-av*) *Ijubljav* (Risan) = *Ijumljav* (Dobrota) = *Ijubljo*, gen. *-ljava* (Lastva) »vrsta cipola« = *lubijal* (Muo). Bokeljske varijante reflektiraju dalmato-romanski oblik, kako se govori u Boki. Njegove su karakteristike: *ρ* među samoglasnicama *b* (upór. *kobertuo* < *cooperatorium*), *i* > *ia* (upór. *Criapis* u Kotoru). U čistom izgovoru očuvao se do danas samo u govoru Muljana *lupelius* > *lubijāl*. Kotorani govore danas samo (mlet.) *brancin* (v.). Kako je to dobra riba, dalmato-romanski se oblik

unakrstio s našom riječi *Ijubiti* (pučka etimologija); *p* > *b* u srednjem i sjevernom Jadranu možda potječe iz bokeljsko-romanskoga. Schuchardt je izvodio *Ijubljen* (Muo) iz *labeone*.

Lit.: ARj 6, 184. 296. Rešetar, Štok 153 § 74, 248. REW 5173. Schuchardt, ZRPh 31, 642. Matzenauer, LP 9, 218. Wijk, ZSPH 14, 14-15. DEI 2273. 2289.

luč m (Mljet) = *luč* »morska riba ko;a se hvata polandarom«. Od tal. *lucio* < lat. *ludus*.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 208. DEI 2275.

lucifer m (latinizam) »sotona«, pridjev *luciferov*, poimeničen na *-bc* > *-ac luciferovac*, gen. *-ôvca* (18. v.) »pristaša njegov« = (asimilacija *u - i* > *u - u*) *lucifer* (17. v., Divković) — (*/* > *p*) *luciper* (16. v., rukopis) = (prema tal.) *lucifer* (16. v.), *luciferov*. Od lat. > tal. *lucifer*, prevedenica od gr. φωσφόρος (odlatle učena riječ *fosfor*), a to od hebr. *helêl* »koji se sjaji«. Ovamo talijanizam *Lučibelo* »najljepši andeo, kad bude protjeran u pakao, izmijeni ime u *lucifer* (Macukat)«.

Lit.: ARj 6, 185. 186. 189. DEI 2277.

Lücij m (Baraković) = *Luci(j)-o* m (Kana-velić) prema f *Lucija* (16. v.), pridjev *Lucijin*, hipokoristici *Luča* (17. v., Bosna K), pridjev *Lucin*, metronimik *Lučić* = *Luče* (18. v., Primorje). Na *-an* (tip *Milan*) *Lucán* (Žica, 1222—1228, ime Vlaha). Na lat. *-anus Lucijan* (17. v.), odatle patronimik *Lucijánović*. Na lat. *-illus Lucil(o)* (Hektorović) prema f *Lučila*. [Lat. *Lucius*, *Lucia*, tal. *Lucio*].

Lit.: ARj 6, 186. Jireček, Romanen 2, 43.

luč, gen. *luča* m (Vuk) = (u narječjima, ŽK, Vodice) *lui*, gen. *luči* f = (s prijelazom u deklinaciju *ua*) *luča* f (i steslav.), sveslav. i praslav., »1° sunčana zraka, radius, 2° (kao sredstvo primitivnog osvjetljenja) iz cjepnice istesan kao remen, koji se suši, jutrom i na putu služi za osvjetljenje, Kienspann, zublja, baklja (v.), 3° laterna, svijeća na ulje ili petrolej (Vodice)«. Pridjev na *-en lučan* (Martić), poimeničen na *-ica lučnica* (15. v.) »candelabrum, lukjerner (Dubrovnik«, na *-eo lučev* (Vuk), poimeničen na *-ina lučevina* (17. v., Ston) »drvo od borâ«. Na *-ar lučar* (16. v., jedna potvrda) »luča«. Radna imenica na *-ar lučar*, gen. *-ara* (Vuk) »koji luč siječe i prodaje«. Na *-ara: lučara* (Srbija, Uzice) = na *-arnica lučarnica* »mjesto gdje se meće luča«, (pejorativno) na složen sufiks *-endrovina*

< *endra* + *-ov* *-f-* *-ina* *lučendrovina* (Ljubiša) »suhogranje (?)«. Deminutiv na *-bka* *lúčku* (Vuk, Hrvatska, Lika) »luč, Leuchtspann«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*. Riječ *luč* je kulturna riječ. Madžari posudiše u složenici *lucza* »Kien« (*fa* »drvo«). Ie. je korijen **leuq-* »svijetliti«, upor. gr. λευκός "bijel". Prijevoj **louq-* raširen sufiksom *-zo* je prvobitno poimeničen pridjev. Isti se sufiks nalazi još u gr. λοῦσσον »Wasserkern am Tannenholz«, bez tog sufiksa lat. *lux*, *lacere*. Po deklinaciji *i* je stprus. *luckis* »cjepanica, Holz-scheit«. V. *luna*. Glede rum. *nălucă* v. *lučiti*.

Lit.: ARj 6, 186. 187. 191. Ribarić, SDZb 9, 165. Miklošič 175. SEW 1, 742. Holub-Kopečný 210. Bruckner 314. W P 2, 411. Trautmann 152. Boisacq 572—573. Lewy, ZSPH 1, 416.

lúčiti, *lučim* impf, dolazi bez prefiksa u slov., možda i u zapadnim našim narječjima; u drugim slavina i kod Save, koji piše crkvenim jezikom, u značenju »na(i)laziti, dobiti«. Posljednje značenje ima pf. *polučiti*, *polučim* »postići« = stcslav. *puločiti*. U hrv.-srp. postoji samo s prefiksima *raž-*, *s-*: *razlučiti*, *razlučim* pf. (Vuk) prema impf, *razlučivati*, *-lučivám*, pored *-lučujem*, *razlučati*, *razlučam* pf. (13. v.) prema impf, *razlučavati*, *-vam* »separare« (stcslav. *razločiti*) i *slučiti se*, *slučiti* »dogoditi se« prema impf, *slučai* i iterativu na *-va-* *slučovati se*, *-ám* (Vuk) »zbivati se«. Odatle: postverbal *razluk* m pored *razluka* f (16. v., upor. polj. *razłakd*), danas potpisno od *razlika*; pridjevi na *-MZ* *razlučivo*, s apstraktumom *razlučivost*, na *-iv* *razlučiv* (*ne-*) pored *razlučljiv*, na *-it* *razlučiti*, radna imenica na *-telj* *razlučite!* m prema *-ica* *razlučiteljica*. Apstraktum na *-ik* *razlučak*, gen. *-ika* »razlika«, na *-stvo* *razluštvo* (Divković). Od *slučiti (se)* apstraktum je na *-oj* *slučaj* m »dogadaj«, s pridjevom na *-bn* *slučajan*, s apstraktumom na *-ost* *slučajnost*. Etimološki se obično rastavlja *razlučiti* i *slučiti*. Prvo se izvodi od *luk* na *u* od prvobitnog velarnog nazala, a *slučiti se* od prvobitnog ie. dvoglasa *ou*. Akcenti su u obje riječi isti. Glagol *lučiti*, *lučim* (Vuk) (*od-*, *iz-*, *s-*) »1° separare, rastavljati, 2° conjungere (upor. polj. *łączyć* »verden, zusammenfügen«), slov. *lúčiti* prema iterativu *lučivati*, *lučijem* (18. v., jedna potvrda) (*od-*, *iz-*) zbog potpune homonimije u akcentu i obliku potpisno je u zaborav *lučiti*, *lučim* »dobiti«. Ta homonimija očituje se i kod prefikslnih složenka: *slučiti se*, *slučim* (13. v.) »združiti se«, upor. rus. *siučiu* »accoupler«.

češ. *sloučiti* »joindre«. Kod Kašica *slučivaii*, *slučuj em* »združivati«. V. još *zaslúčiti* od **sluk* — slov. *siók* »kriv«. Još sa *c* mjesto *č* (v. *htcanj*) *đucati*, *šlucām* »odabirati trsku«. Drugi akcent nat pokazuje *slučiti se*, *-i* (subjekt *Madelina*, *aspik*, *pače*, *pitije*) »sastati se (ŽK)«, s pridjevom na *-iv* *slučiv* »sastavljen«. Izvedenice su od pf. *odlučiti* (Crna Gora) »zaključiti, dokonati, dokončati; smisliti, pomisliti, šumati, sumiti« prema impf, *odlučivati*, *-lučujem*, postverbal *odluka* (Crna Gora, danas općenito) »Beschluss, Entschluss«, na *-bk* *odlučak*, gen. *-čka* (Stulić), pridjev *odlučan* (Stulić, danas općenit). Na *-ilo* *lučilo* n (Konavli) »raskrsnica«. Vjerojatno su se u hrv.-srp. ispreplela oba praslav. korijena **lck-* i **luk* u semantičkom pravcu tako da je danas teško razlikovati jedan od drugoga i da nije bila samo depreverbacija (Vaillant) na djelu kod tog miješanja, nego da se mora uzeti s Briicknerom korijenska dubleta *Ink-* / *luk-* prema *lek-* (*Iccati*, *leknuti*) u značenju »vezati«. Upor. nazal *ρ* u stcslav. *poločiti* »postići« (v. *lukno*) kao i u stcslav. *lŕčŕ* »rastavljam«. Zbog toga se obje serije prikazuju ovdje zajedno. Razlog miješanja obaju praslavenskih korijena je semantičke prirode. Glagolima *lučiti* »nailaziti« i *ločiri* »separare, conjungere« zajedničko je »ciljati, zgađati«, isto ono što pretstavlja *Ickb* »arcus« kao primitivno oružje. Prijevoj *Iečy* označuje prema *lekn* perfektum, a taj prema semantičkom zakonu rezultata dobiva značenje »postignuti, spojiti, rastaviti« i posve se semantički odijelio od *luk* »savinut predmet, arcus«, *luka* »livada, portus«. Glede baltičkih paralela od (*iz-*, *raž-*, *od-*) *lučiti*, v. *lecati* i *luk*. I za *lučiti* »nailaziti, postići« postoje baltičke paralele, ali u drukčijem značenju: lit. *laukti* »čekati«, stprus. *laukti* »tražiti«, također u prijevodu *lūkėti* »malo počekati«, lot. *lūkot* »gledati, pokušati«. Osnovno je značenje ie. korijena **leuq-* bilo »gledati«. To se značenje razvija u slavina u terminativnom pravcu »gledati oko sebe > nailaziti, postići«, dok u baltičkim jezicima »gledati oko sebe > čekati, tražiti« ostaje više pri konkretnom. Ovamo ne ide hrv.-kajk. *lūkati* (18. v., Jačke) (*po-*) »viriti, pogledati, gucken«, koje dolazi i u slov., a potječe prema Bernkeru od njem. *lügen* [usp. i *lūkati*]. Isti ie. korijen značio je i »svjetlost«, v. *luč*. Od rumunjskih slavizama ide ovamo po svoj prilici *a desluși* »unter mehreren Dingen erkennen, unterscheiden, herausfinden, aufklären, verdeutlichen«, koje Tiktin izvodi od *slușati* »hören«, što semantički nema smisla. To

je naš glagol *razlučiti*, u kojem je naš prefiks *raž-* zamijenjen sa lat. *dis-* > rum. *des-*, Upor. *despăgubi*. Nejasan ostaje ipak prijelaz *č* > *j*. Drugi interesantan rumunjski slavizam jeste *năluci* »erscheinen, sich etwas einbilden«, odatle rum. apstraktum na *-eib* > *-eală* *nălucēală*, postverbal *nălucă* »Fantom«, *nălucire* f »Einbildung, Phantasiegebilde«, koji je stavio Miklošič greškom pod slov. i hrv.-kajk. germanizam *lūkati*. Taj će najvjerojatnije biti u vezi sa južnoslav. *lučiti* »nailaziti« i sa *luč* f »svjetlost«. Ima još jedna interesantna pojava koju treba spomenuti. Postverbal *razluka* poklapa se semantički sa *razlika*. Zbog toga je vrlo vjerojatno da je samoglas *u* u pf. *izlučiti*, *izlučim* (18. v.) »odijeliti, odvojiti« prema impf, *izlučivati*, *-lučujem* bio zamijenjen sa i pod uplivom toga semantičkog identiteta u *izličiti*, *izličim* pf. »izostaviti koga pri ručku, tj. ne postaviti za nj mjesto pri stolu«. [Usp. i pod *lučžba*].

Lit.: ARj 4, 224. 218. 6, 190. 189. 209. 8, 53. Miklošič 175. SEW 1, 738. 742. 743. Holub-Kopečný 210. Bruckner 313. KZ 42, 354-355. WP 2, 411. Trautmann 151-152. Tiktin 531. 1032. Mladenov 284. Vaillant, RES 22, 26. Boisacq 552. 549. 574.

lucum m (Vuk, Kosmet) »lijep od pamuka živog vapna i ulja, kit za lijepljenje cijevi od vodovoda«. Balkanski turcizam (tur. *lökün*) iz terminologije graditeljstva: rum. *lichium*, *luchium*.

Lit.: ARj 6, 191. Elezović 2, 526. Matzenauer, LF 9, 218.

lud, f *luda* (Vuk), južnoslav., rus. i praslav. primarni pridjev, »1° stultus, nârrisch, töricht, budalast, 2° nezreo, nedorastao, 3° neslan«. Za svojstvo, koje izražava taj pridjev, ima i imeničkih posuđenica iz tur. *bena*, *budala* i pridjevska iz njem. *nôr* (Zagreb, hrv.-kajk.), poimeničen na *-bc* *nore* m. Iz gr. je *more*, skraćeno *brè* < μωρός. Taj je balkanski izraz izgubio pejorativno značenje i postao izraz prijateljstva. Analogno tome grecizmu i *lud* gubi pejorativno značenje kad je u vezi sa *dijete* (upor. gr. μωρον παιδίον), *ludo mlado*. U toj sintagmi *lud* može značiti i »mlad (uopće)« (Crmnica, Kosmet), s apstraktumom na *-ina* odatle *ludina* (Kosmet) »mladost«. Pridjev se raširuje sufiksom *-bn* > *-an* *ludan* (Stulić), poimeničen u ž. r. *ludna* f (17. v., Kosmet) »žensko čeljade djetinjasto« = poimeničen na *-ica* *ludnica* (Dubrovnik), na *-jak* *ludnjak*, gen. *-âka* (Vuk) »ludak«, na *-ast* *ludast*, na *-en* *lúden* (Vuk). Često se deminuirala: na *-ačak*

ludačak, *ludahan* > *ludan*, *ludasán*, *luđahan* > *ludan*; *luckast*, pred *-ost* sadrži dva deminutivna sufiksa *-bc* (upor. *ludac*) + *-bk*. Hipokoristik na *-a* (upor. *bena*) *luda* m, f (Vuk). Ovamo i naziv ptice *luda*, koja se u sjevernoj Dalmaciji zove *bena* (možda »šljuka«). Hipokoristik se raširuje prema *pustahija* u *luda(h)ija* (Vuk). Stari određeni femininum *ludaja* postaje metaforički naziv za »bundeve, brašnara«. Isto znači i poimeničenje na *-ara* *ludara*. Tim se nazivom zove i otrovna gljiva od koje se postaje lud kad se jede. Poimeničenja za muška ili ženska lica brojna su i vrlo različita: na *-ak* *ludak*, gen. *-aka*, f *ludakinja*, s pridjevom *ludakov* i augmentativom *ludačina* m, prema f *ludaka*, na *-jak* *luđak*, gen. *-aka*, s pridjevom na *-ski* *ludački* prema f *ludača*, deminutiv *ludačica*. Na *-bc* > *-ac* *ludac*, gen. *luca* »ludak«. Na *-ar* *ludar* »ludak«. Na *-e* *lúde* (Mrnavić). Sa tur. sufiksom *-dza* (upor. *karadža*) od *ludan*: *ludatidža* (Vuk). Na *-ónja* *ludónja* (Dubrovnik, 18. v.). Na madž. *-á* > *-ov*: *lúдов*, gen. *-ova* (Vuk) m prema f *ludovkinja* (Jačke). Na *-ič*: *ludic* m (Topolovac) »palica koja se pravi na pokladni utorak za jaram da vo ne može iz njega«. Ovamo još humoristička složenica *lucprda* f (Vuk, Bosanska Krajina) »luda, lijena ženska, ženturina« od *luda* i *sprdati se*. Apstrakta su također brojna: na *-ilo* *ludilo* n (Vuk), na *-ež* (kao u *drijemež*, *metež*) *lúdež*, na *-oca* *ludoča* (18. v.) = na *-ost* *ludost*, na *-ostina* < *-ovski* + *-ina* (za gubitak *v* upor. *budalaština*) *hidóština* »1° ludost, 2° ludo čeljade«, na *-orija* *ludorija* (17. v., Dubrovnik) »1° ludost, 2° ludo čeljade«, f pl. t. *ludorije* (Vuk) »stvari ili riječi lude«. Deminutiv na *-ica* *ludorijica*; *ludorija* (narodna pjesma bosanska, jedna potvrda). Prema *zanover* stvorena je *lúdovet* f (16. v., Dubrovnik). Prilozi: *zaludu* = *zaludu* (Kosmet) = *uzalud*, *uzalud* »badava«. Odatle pridjev na *-bn*: (*u*)*zá-ludan* = *saludan*, *žaludnji*, poimeničen na *-ik* *zaludnih* (Crna Gora) m prema f *zaludnica*. Rumunji posudiše *žalud* (Moldavija) u prvobitnom značenju »von Sinnen, verwirrt, kopflos«, odatle glagol *a žaluzi* »den Verstand verlieren«, *žaluzie* f »Aberwitz«, Arbanasi *zalluisem* (Gege) »schlendere, gehe auf und ab«. Denominali: inhoativ na *-ėti* *lúdjeti*, *-im* (*iz-*, *pò-*, *za-*), faktitiv ili kauzativ *laditi (se)* (*iz-*, *se*, *na-*, *se*, *za-*) »prevariti ili učiniti da objekt, lice, postane ludo« prema iterativu na *-va-* *-ludivati*, *-ludujem* pored *-vam*, samo s prefiksima, na *-ovati* *ludovati*, *ludujem* (*na-*), na *-orisati* *naludorisati se* (Lika), *slúdo-*

vati (Kosmet) »pogriješiti«, *ludovétati* (Dubrovnik, Stulić) prema *zanovetati*. Glagol na *-iti znači* u drugim slavina »varati«. To značenje očuvano je u hrv.-srp., a vidi se i u činiti *lud* u sjevernoj Dalmaciji u izričaju: *jablani čine lud* »u njihovoj sjeni žito ne daje ploda, tj. jablani varaju«. Vokal *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **leud-*, koji znači »pretvarati se, varati«, u prijevaju **loud-*. Ie. značenje očuvano je još u kauzativu *luditi*. U pridjevu *lud* < ie. **loudos* razvila se u praslavenskom na osnovu varanja ludovanjem jedna psihološka varijanta toga značenja, u baltičkoj grupi druga: lit. *liūdnas* ružan, ožalošćen«, *liūsti* »ožalostiti se«, *liūdėti* »žalovati«, s istim prijevajem i got. *Huts*. U prilogu *zaludu* »badava« razvilo se značenje, kako pokazuju posudnice rumunjska *zǎlud* »zaluden > budalast« i arb. *zaludijem* > *zalluisem* »idem kao lud amo tamo«, od značenja »bio bih lud, kad bih išao nekamo > zaludu idem«. Kao toponomastički pridjev *lud* je u vezi s toponimima *brijeg, polje* itd., tako *Ludbreg* (13. v.), *Ludo polje*, a stoji zacijelo u vezi s toponimima kao što su *Klek, Visci Vr* (ŽK) »vrh vještica«, s narodnim vjerovanjem o sakupljanju vještica na određenim mjestima. S prefiksom *su-* (v.) veže se *lud* u *salud* »napola lud«, *suludan* (upor. *saludan*), poimeničen na *-ik sūlundnik* m (Vuk) = *sulūdnik* m (Kosmet) prema f na *-iča sūlundnica* (Vuk) = *sūlūdnica* (Kosmet), na *-če sūlundniče* (Kosmet).

Lit.: *ARj* 4, 224. 6, 186. 191. 193. 195. 199. 200. 7, 424. Miletić, *SDZb* 9, 603. *Elezović I*, 192. 371. 2, 243. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Miklošić* 175. *SEW* 1, 743. *Bruckner* 314. *WP* 2, 416. *Mladenov* 279. *GM* 480. *Tiktin* 1790. *Uhlenbeck, PBB* 27, 127. *Vaillant, Slovo* 2, 9-10. *Sütterlin, IF* 25, 72. *Mikkola, IF* 16, 96. *Boisacq* 47.

ludžba f, Mažuranić-Užarevićev i Šulekov čehizam za danas općenito primljenu učenu riječ *kemija* (na zapadu) = *hernija, himija* (na istoku), upravo prevedenica nje-mačke definicije ove nauke *Scheidekumt*. Učena riječ govori se još s arapskim članom *alkemija* u značenju »nenaučne srednjovjekovne kemije koja je tražila kamen mudraca ili kako se pravi zlatom«. Tumačenje postanja ovih riječi je različito. Dovodi se u vezu s egipatskim *kemi* ili *kimi* (upor. u koptskom *kemi* »crn«), odatle ar. *ķīmijā'* »kamen mudraca«. Arapski leksikografi tumače ih iz arapskih jezičnih sredstava, kao izvedenicu od ar. glagola *kama* »sakrivati«. Prema ovom tumačenju *kemija* bi prema prvobitno »tajna

umjetnost«. Različit izgovor *i* mjesto *e* i *h* pored *k* osniva se na različitom izgovoru gr. η i gr. χ u χημεία pored χυμεία »miješanje«, izvedenice od χυμός »sok, tekućina«. Ta se razlika očituje i u evropskim nazivima, njem. *Chemie*, engi. *chemistry*, fr. *chimie*, tal. *chimica*. Od *luiba* Sulek je stvorio dalje izvedeni *e*, na *-ar lučbar* »kemičar«, na *-ara lučbara* = na *-arnica lučbarnica* »kemijski laboratorij«, pridjev na *-en lučben*, poimeničen na *-ik lučbenik* »kemičar«. Apstraktum na *-ina lučbenina* (Pavlinović) »kemijska sastavina«. V. *lučiti* »rastavljati«.

Lit.: *ARj* 6, 202-203. *Lokotsch* 1157. *DEI* 902. *Holub-Kopečný* 212. *Jonke, ZbRFFZ* 2 (1954), 73. 81.

lüg¹, gen. *luga* m (Vuk, Kosmet) = *lüg*, gen. *luga* (Cres, Vodice), sveslav. i praslav. posudnica iz stvnjem. *louga*, nvnjem. *Lauge* ~ *luga* f (čakavci, 15-17. v.). Femininum je i u bug. *luga* i u rus. *luga*, što se slaže s germanskim rodom. Kako se ne nalazi u baltičkoj grupi, znači da je germanska riječ ušla u praslavenski nakon baltoslavenske jezične zajednice. Pridjev na *-bn lūžan* (17. v.) = *lūžan* (Vuk) »cinerus, pun pepela, naziv boje«, danas *lužni kamen*, prevedenica (calque) < njem. *Laugenstein*, poimeničen na *-ica lūžnica* (18. v.) »cijed« = *lužnica* (Vuk, Baranja, Srijem) »(metafora) pijanica«, sa deminutivom *lužničica* i augmentativom na *-ina lūžničina*, na *-jak lūžnjak* m (Buzet, Sovinjsko polje) »oveći kabao s ubačenim pepelom (u nj se složi platno, rublje, i polijeva vrućom vodom)« = *lužnjak* (Brusje) »komad platna koji se stavlja poviše rublja kad se pere da kroza nj ne prede lug na rublje, nego samo voda« = *lužnjak* (Trpanj) = *lužnjak* (Istra) »sud u kojem se lūži«. Pridjev na *-ast lugast* (Brač) »cinerizio«. Augmentativ *lužina* (Vuk). Denominal (faktitiv) *lužiti, lūžim* (15. v.) (*iz-* objekt *kožu* u lužini da omeška, *ob-*) prema impf, *obluživati* = *luđati* (Pavlinović) »posipati pepelom«. Odatle apstraktum na *-nja lūžnja* (Vuk). Ovamo možda još *lugarić* (Istra) »radić, žutjenica«, sa nejasnim nastavkom *-arie*. Riječ *lug* igra ulogu u imenima domaćih životinja: *lugeša* »ime kozе«, *lugaš* »pijetao«, *lugica* »krava«, *lúgonja* »vo«. Za ovaj pojam postoji i posudnica u Dubrovniku *tiksija* = *uhsija* < lat. *lixiv(i)a*. Kod čakavaca i kajkavaca unakrštenjem sa *lug* odatle *lukšja* (ŽK).

Lit.: *ARj* 4, 225. 6, 201. 232. 233. 8, 405. *Ribarić, SDZb* 9, 165. *Elezović I*, 371. *Hraste,*

iff 6, 212. *Miklošić* 175. 428. *SEW* 1, 744. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 374. *ASPh* 42, 138. *Kiparsky* 248. *Mladenov* 279. *Hirt, PBB* 23, 335.

lug² m (Vuk), sveslav. i praslav. (**lcš̥a*) termin iz šumarstva, »1° Röhrlicht am Teich, 2° Hain, 3° raširen toponim (upor. *-Lug* »ravno polje sa šumama u Draganićima pred Karlovcem)«. Pridjev na *-bn lūžan* (16. v., Vetranie), poimeničen na *-ik lužnik* = na *-jak lužnjak* (Vuk) = na *-jaka lužnjaka* (Vuk) »1° gorun, vrsta hrasta, 2° toponim«, na *-j lužanj*, gen. *-ai/a* (17. v., Crna Gora) »divlji luk«. Pridjev na *-en: lužan* (Brač), poimeničen »biljka narcissus poeticus«, na *-ena lužana* (15. v.) »biljka«, poimeničen na *-ja lužanja* (15. v.) »narcissus«, odatle deminutiv na *-ica lužanjica* »biljka«, na *-ski luiki* (Pavlinović, Paštrović), poimeničen u toponimu *Luštica*. Deminutiv na *-bc lūžac*, gen. *-sca* (također toponim). Na *-ar lugar*, gen. *-ara* m (Vuk) »1° šumar (upor. slov. prezime *Logar*), 2° jarac koji živi u lugu«, sa leksikološkim porodicom: na *-ica lugarica* (ŽK) »njegova žena«, pridjev na *-ov, -ev lugdrov*, na *-ski lugārski*, apstrakta na *-ija lugārija* = na *-stvo lugarstvo*, na *-nica lugarnica* (neologizam) »stan lugarov«. Na *-janin lūžanin* (16. v.) »1° tko živi u lugu, 2° u pl. *Lužani*, stari pl. *Lužane* (Kosmet), *Zaluzani*, toponim« = na *-džija lugadžija* (Kosmet). Kol. na *-je lužje* (16. v.), s prefiksom *Prilūže* (Kosmet). Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *G*, upor. steslav. *logt*, slov. *log, poll, leg*, bug. *log* »ravno nisko mjesto s malom šumom (opozicija *gord*)«. U lit. stoji mjesto *η* prijevaju *en: Unge* »ein Wiesenrain zwischen zwei Anbergen«. Riječ *lug* je kulturna riječ koju posuđiše Novogrci s nazalom λόγγος, odatle opet Bugari *longoz* »zatānteno mesto v gora«, sa ζ i Arbanasi *langini* (*-im* je arb. sufix lat. podrijetla) prema *luar*, a Mađari i Rumunji iz hrv.-srp. *lug*. Nema utvrđenih ie. paralela. Upoređivalo se sa stisl. *lyng* < **longo* »Heidekraut« (Charpentier), i tumačilo iz germanskoga **langaz* (Stender-Petersen). Sudeći prema ukr. *luh* »Wiesenland, Ufertrift, Ufergebüsch« i prema lužičko-srpskom *lug* »močvara, feuchte bewaldete Niederung« (odatle ime zemlje *Łużyca* > njem. *Lausitz*), polj. *lag* »močvarno zemljište«, polap, *lag* »livada, pašnjak«, praslavensko je značenje bilo »rit, čret, močvarno zemljište obraslo grmljem iz kojega se razvija šuma«. Ovakav razvitak dobilo je i klat. *palus* »močvara« u balkanskom latinitetu, kako se vidi

iz rum. *pădure* »šuma« = arb. *pyli*. Za izraz *šuma* postoje još posudnice: makedonski *drma* »šuma« < gr. δρυμός, *korija* (v.), *orman* (v.) itd.

Lit.: *ARj* 6y 200. 232. 231. *Elezović I*, 371. 2, 35. 126. *Miklošić* 173. *SEW* 1, 739. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 309. *ASPh* 39, 11. *Mladenov* 278. 284. *Trautmann* 157. *GM* 231. 249. *Boisacq* 561-562. *Petersson, ASPh* 34, 376. *Charpentier, Le Monde oriental* 1, 220. sl. (cf. *AnzIF* 25, 69). *Stender-Petersen* (cf. *Janko, Slavia* 9, 346). *Joki, Unt.* 173.

lugāniga f (Rab, Božava) »kobasica«. Od mlet. *luganega* (Boerio), pridjev na *-icus* od horonima *Lucania*. Kako je prešla preko južne Italije i u ngr. λουκάκιον, λαχανικό, riječ je postala i balkanska: bug. *lukanke, lokanka*, arb. *lëkonkë* f, čine. *lucangai*.

Lit.: *Cronia, ID* 6. *Kušar, Rad* 118, 19. *Romanski* 118. *REW* 5134. *DEI* 2280.

lugārīn m = *lugarīn* (Rab, Božava) = *lugērīn*, gen. *-ina* (Dubrovnik) »ciz, čiz, čizak, fringilla spinus«. Od mlet. *lugarin, lugherin* = *lucarinā, lucherino*, izvedenica na deminutiv *-ino* od kslat. *lucar*, gen. *-ariš*, koje prema Battistiju pripada venetskom supstratu (prasadstvo sa gr. λευκός »bijel»), v. *Lukoran*.

Lit.: *ARj* 6, 202. *Cronia, ID* 6. *Kušar, Rad* 118, 18. *REW* 5135. *DEI* 2276.

lujpa f »morska riba koja se u Dalmaciji zove *lica* (v.)«, kod Arbanasa ribara u Ulcinju *lojba* (sa članom). Dalmato-romanski leksički ostatak. Od gr. deminutiva λοπίον, od λόφος »ciuffo, cresta, tal. *lofio**.

Lit.: *REW* 5173. *DEI* 2261. *Vinja, GBIS* 2, 123-8.

lük¹ m (Vuk), sveslav. i praslav. posudnica iz germanskog **lauka*, stvnjem. *louh*, nvnjem. *Lauch*, posuđeno nakon raspada baltoslavenske jezične zajednice, »1° allium, 2° bijeli luk«. Pridjev na *-bn lučan* (Vuk) »začinjen lukom«, poimeničen na *-ica lučnica* (Bella, Lika) »drveni sud u kom se tuče luk«, na *-jak lučnjak* (Vuk) »vrt u kojem je posaden luk«, u sr. r. *Lučno* toponim, na *-ov lukov*; toponim *Lukavo* nije izvjesno nije li od *Luka*, poimeničen na *-bc* > *-ac lukavac*, gen. *-ovca* »1° biljka, 2° toponim«, na *-ača lukovača* (Vuk) »kukuruznica s lukom«, s grčkim sufixom *-ac* < *-άκης lukavac* »allium rotundum et roseum L.«, augmentativ *lukovčina* = na *-itina lukovština* »cyclamen L.«, na *-ica lukovica* »1° luk uopće, 2° bijeli luk, 3° stupa u kojoj se tuče luk (Lika), 4° toponim«, na

-ina *lūkovina* »biljka«, na -ik *lukovik* »1° biljka, 2° toponim«, na -išče *lukovišče* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »mjesto gdje se sije luk«, na -je *lukavije* (Jambrešić) »cepelum«. Pridjev na -ovit *lukòvit*, na -atast *lūkòvatast*. Deminutivi na -bc *lučac*, gen. *lucca* i *lucca* (16. v.), također sa nepromijenjenim *k lūkac*, gen. -kca (Vuk), na -ica *lučica* (Vuk, 17. v.), *luščac* (Stulić) < *lučьцьь*. Kao toponim neizvjesno je da li je od *luk* ili *luka*. Augmentativ na -ina *lučina* »alliararia officinalis DC.«, na -bka *lučka* (15. v.) »biljka allium«, u složenici *poriluk* pored *porjak* < lat. *porrum*. Ovamo možda još *lučenika* »biljka leucion, heleborus L.« (Belostenec, Šulek). Za toponim *Lukavac*, gen. -avca nije izvjesno nije li od *lukav* »kriv«. Porfirogenetova potvrda Λουκάβετε govori protiv te veze, a u prilog izvodenju od *luk*. Nema jedinstvenog mišljenja o tome da je *luk* posudnica iz germanskoga. Mladenov ne nalazi dovoljno razloga za takvo mišljenje. Machek pripisuje *luk* i *Lauch* pred-ie. supstratu. Oštir je također protiv posudenice iz germanskoga, što Jokl kritizira. Kako je *luk* kulturna biljka, koja služi kao lijek i jelo, najvjerojatnije je da je *luk* praslavenska posudnica. Upor. *kromid* iz grčkoga, *kapula* iz latinskoga, *sogan* (Bosna) iz turskoga, *cebula* iz talijanskoga, primjeri koji dokazuju koliko se puta ta biljka posuđivala.

Lit.: ARj 6, 187. 189. 190. 191. 205. 208. 213. 214. Elezović 1, 371. 373. Miklošič 176. SEW 1, 745. Bruckner 314. Kiparsky 249. Mladenov 280. Hirt, PBB 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 347). Machek, LP 2, 158. Oštir, Donum nat. Schrijnen 266 (cf. Jokl, IJb 15, 195).

-luk² živ imenički sufiks turskog podrijetla generaliziran u književnom i saobraćajnom jeziku na velami vokal, u Kosmem često s tur. jery-em -l**k**, u makedonskom na *lak* ili -lak, -lak (Crmnica). Dolazi najprije u turskim posudnicama izvedenim s tim sufiksom *tēpeluk* (Bosna) = *tepelak* (makedonski), *učkurluk* od *učkur* (v.) »gatnjik« itd. Služi za izvođenje naziva zanata i zvanja: *kujundžiluk* itd., *kadiluk*, odatle i »naziv teritorija na kojem kadija vrši svoje zvanje«, predmeta za odijevanje *tepeluk* »kapica« od *tepe* »vrh«, *učkurluk* itd. U kolektivnom značenju označuje ukupnost naroda *latinluk*, *cigārluk* (Bosna), *komšitluk* itd. od *komšija* itd. U tom značenju postaje toponim *Kozluk* (Bosna) »Orašje« od tur. *koz* »orah«. Tvori apstrakta: *arsuzluk*. U svim tim značenjima pojavljuje se i sa doma-

ćim osnovama: *cigārluk* od *cigara* »mustika < Mundstück«, *ogrluk* m (Imotski) »ovratnica, popovska odjeća« (upor. *ogrica*, *ogrica*, *ogrov* u sličnom značenju), *prsluk* < *Brüstling*, njemačka riječ izmijenjena prema *prsa*, *domazluk* (sa nejasnim prijelazom *ć* > *z*), *krščanluk* (Banovac, Bosna), *nestašluk* (Lika) »obi- jest, nestašnost«, *bezobračluk*, *lukavičluk*, poimeničenje pridjeva *kukavičji*.

Lit.: ARj 8, 86. Märešij 296. Leskien § 551. Vandrák 670. Vaillant, RES 24, 183. Lokotsch 2126. Miklošič 371. Zore, Rad 115, 115. 138, 62. Miletić, SDZb 9, 385.

Luka m (1185) = *Lako* (Vuk, 14. v., Dubrovnik), biblijsko muško lično ime, pridjevi na -in *Lukin*, poimeničen u prezimenu *Lukinić*, na -ov *Lukov*, prezime (poimeničen pridjev) *Luković* (15. v.), odatle i naziv mjeseca listopada *lukovčak* (Jambrešić, Voltidi), *Lučin* (14. v., Vuk) u sintagmi *Lučindan*, poimeničen na -bc > -ac *Lučinac*, gen. -inca (Vuk) »koji slavi Lučindan kao krsno ime«, proširen na -j i poimeničen u f *Lučinja* (Istra ŽK) = *Lučinja* (Hrvatska) = proširen na -6/2 > -an *Lučinan dan* (jedna potvrda), proširen na -b**k** i poimeničen na -jak *Lučinštak* »isto što Lučinac«. Prezimena prve descencije na -i**č** *Lukić*, *Lučić* (narodna pjesma), *Lučić* (također toponim). Hipokoristici *Luče*, gen. -eta (14. v.), na -etā. *Lūketa* (16. v., Lika, Boka, Crna Gora), prezime *Luketić*, pridjev *Luketin*, na -an (tip *Milan*) *Lukan*, prezime *Lukanović*, *Lukančić*, na -sa (tip *Ima*, *Jokia*, *Nikša*) *Lukša* (15. v., Dubrovnik), odatle deminutiv *Lukšica* m (16. v.), *Lukšan*, prezime *Luksie*, *Lukšičić*, na -a**šin** (tip *Milašin*, *Vukašin*) *Lukašin*, na -ai *Lukāč*, gen. -aca (13. v., također prezime), pridjev *Lukačev*, prezimena *Lukačić*, *Lukačević*. Deminutiv na -ica *Lučica* (16. v.) = *Lūkica* (Lika), *Lukić* (Istra). Augmentativ na -enda (tip *Srbenda*) *Lūkēnda* (Lika).

Lit.: ARj 6, 188. 208. 209. 212. 214. Jireček, Romanen 2, 43.

lūkati, -am (hrv.-kajk., Zagreb) (po-, i slov.) »gledati«. Od stvnjem., stsas. *lōkōn* »schauen«. Upor. tal. *lucherare* »schieffanschauen« < langob. *lōhhōn* (?) [v. i -lučiti].

Lit.: ARj 6, 209. DEI 2276.

lukav (Vuk), praslav. pridjev na -av (upor. steslav. *loka* »List, Betrug«), »1° laživ, 2° domišljat, hitar«. Nalazi se u steslav. *lo-* b, bug. *lukav* i rus. *lukavyj*. Nemaju ga

sva naša narječja: *fürbac* (ŽK) = *prefrigan* (hrv.-kajk. v.). Kod Barakovića je -av zamenjen sufiksom -at *lukat*. Prema *kukavan* proširuje se u *lukāvan*. Poimeničuje se sa -bc > -ac *lukavac*, gen. -avca m (također rus., 18. v.) prema f na -ica *lukavica*, na -nik *lukavnik*. Apstraktum na -ost *lukavost* = na -stvo *lukavstvo* = na -ština < -ski + -ina *lukavština* (Vuk). Vokal u je nastao od velarnog nazala *ρ*, upor. steslav. *lokavi*. Današnje psihološko (moralno) značenje razvilo se iz konkretnoga: »savinut«, v. *luk¹*. Konkretno značenje još je očuvano u toponimu *Lukavac* (Bosna). Glede etimologije v. *lecati*, *luk¹*.

Lit.: ARj 6, 209. Mladenov 288.

luket m (Perast, Korčula) = *lukét* (Božava), slov. *loket* (Goriška okolica) »katanac«. Od tal. *lucchetto*, deminutiv na tal. -etto < vlat. -ittus od stfr. *loc* »zapor«, germanskog podrijetla (upor. sthol. *lok*). Zamjenom deminutivnog sufiksa sa -ot (onomatopejskog tipa *topot*) *loket* m (ŽK, slov.). Rumunji posuđiše (preko mađ.) *lacăt*, odatle na -ovati > -ui a *lăcătui*; mađ. na -os *lakatos* (također prezime) > rum. *lăcătuș* »bravar«, *lăcătușerie* »bravarija«.

Lit.: Cronia, ID 6. Pleteršnik 1, 529. REW* 5209. DEI 5274. SEW 1, 729. Tiktin 884.

lūki(j)erna f (16. v., Kotor, Dubrovnik), deminutiv *lūkijernica* (Cilipi) »žizak, svijeća na ulje« = *lukierna* (Crmnica, Budva, Prčanj) »limena seljačka svijeća, kao žabica na ulje, sa drškom koji se objesi«, deminutiv *lūkjernica* (Boka) »malo svjetlo« = *lukiernja*. Odatle na lat. pridjevski -arius > -ar *lūkjernār*, gen. -ara m (Dubrovnik) »od mjedi candelabrum, podrijetlom iz Italije«, deminutiv *lūkjernarić* (Dubrovnik), *lukernjār* (Kućište, Brač) »starijska svijeća na ulje« = (disimilacija *r - r* > *r - l*) *lukerno*, gen. -ala (Potomje, Pelješac) »svijeća uljena na visokom podnožju«. Dalmato-romanski leksički ostatak, kako pokazuje očuvan velar *č* kao u *kimak*, od lat. *lucerna* (u prema *lux*, gen. -lucis) od gr. λύχνος (prema Battistiju preko etruščanskog medija). Pored ove serije postoji ista riječ sa zamjenom lat. velara sa *c*, *č*, *ć*, za koju je dosta teško odrediti podrijetlo. Najvjerojatnije je talijansko posredovanje za zamjenu *c* i *č* (Mleci i Toskana). Ali se može raditi i o prvij i drugoj slavenskoj palatalizaciji. Za *é* dolazi u obzir i srednjogrčko (bizantinsko) posredovanje, kao i nerazlikovanje *č* od *ć* u izvjesnim našim narječjima. Zamjena *c*: *lucerna* f (16. v., sjeverna Dalmacija) = *lucierna* (18. v., Kavanjin) »ži-

žak« = (s umetnutim *n* pred afrikatom) *luncerna* (Lepetane) »riba crvenkasta (hvata se na širokom moru)« = *luncerna* < tal. *lucerna* (Mleci, Trst) »varijetet trigle«. Zamjena *č*: *lucerna* (Rab) = *lučernja* (ŽK) »1° žizak, 2° (Kolombatović) riba lastavica triglia corax«, slov. *lucerna* pored *lučima* »Laterne«. Zamjena *č*: *lučernja* (Belostenec, Jambrešić) = *lucerna* (16. v.) »žizak«. Miklošič ima jednu potvrdu za *č* > *ž* *ližerna* (18. v.) sa *u* > *i* (kao *mürus* > *mir*) ili umiješanje od njem. *Licht-scherbe* > *lešcerba* (Prigorje) »lampaš«.

Lit.: ARj 6, 185. 189. 213. Pleteršnik 1, 535. Zore, Rad 115, 163. Kušar, Rad 118, 20. Budmani, Rad 65, 161. Miklošič 175. SEW 1, 744. REW* 5137. Matzenauer, LF 9, 218. DEI 2275.

lūknja f (sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi) = slov. *lūknja* »(štokavski) rupa« = *ljuka* (nije ubicirano). Deminutiv na -ica *lūknjica*. Nalazi se još u polj. *luka* i mađ. *lyuk*. Od stvnjem. *lučka*, nvnjem. *Lücke*. Konsonant *nj* je nastao od dočelnog -en u *Lücken*.

Lit.: ARj 6, 213. 317. Miklošič 175. SEW 1, 744.

Lukorân (17. v.), toponim na Ugljanu, potvrđeno vrlo rano *Lucararum*, in campo *Lucarani* (1075 — 76). Naselje je bilo važnije. Ugljan se zvao *insula Lucorani* »otok Lukorana«. Kod Barakovića *Lukran*. Kako je obrazovano s pomoću lat. pridjevskog sufiksa -anus, toponim se odnosi na rimski praedium ili fundus. Pridjev je od ličnog imena *Lucarus*, koje dolazi i u Dubrovniku u familijском imenu na tal. pl. -i *Luccari* (14. v.) = hrv. *Lukarević*. V. *lugarin*.

Lit.: ARj 6, 208. 213. Skok, NVj 22 (1914), 443., br. 5. Isti, Slav. 105. 107-108. 109. Jireček, Romanen 2, 42-43. 1, 63. 3, 37.

Lukra f (18. v., Kavanjin) = *Lükre* (Dubrovnik), hipokoristik od *Lucretia*.

Lit.: ARj 6, 214.

lula f (Vuk, 18. v., Kosmet) »1° čibuk, 2° cijev na česmi (muslimanska narodna pjesma)«. Deminutivi na -ica *lulica* (Vuk), na -i**č** *lutto*, gen. -ica (Srijem, Vuk). Augmentativ na -etina *lulētina*. Na -enjak: *lulenjak* »kamiš«. Hipokoristik *lūša*. Radne imenice: na -as *lulaš*, gen. -asa = na -džija *luladžija* (18. v.) »koji puši lulu«. Denominal na -ati *lūlati*, *lūlam* »pušiti«. Balkanski turcizam perzijskog: podrijetla (perz. *lula* > tur. *lüle*) iz pušačke

(duhanske) terminologije: rum. *lula* = *lulea*, bug. *lila*, arb. *Hulle*, ngr. *λουλάς*.

Lit.: ARj 6, 215, 228. Elezović 1, 372. Hörmann 1, 226. M*foÁI 176. SEW 1, 745. Lokotsch 1336. Gaf 233.

lûlj¹ m (16. v.) »trava« = (metateza) *ljl* m (18. v., pisac Bosanac) = (asimilacija *l - lj* > *lj - JO* *ljlj* (Vuk 15. v., Dalmaci)²¹ Veli otok, Božava) = *ljlj*, gen. *ljlja* (Istra, Vodice), slov. *ljlj*, deminutiv na *-ka* *ljljka* f (slov. i hrv.-kajk.), na *-6** > *-ak* *ljljah*, gen. *-lka* m (Stulić), *lûnka* (Goriško, Kras, disimilacija *lj - lj* > *l - n*), pridjev na *-bn* *ljljan* (Stulić), slov. *ljljčen*, »korov«, isto što nvnjem. *Lolch*, s kojim potječe od istog talijanskog izvora, lat. *loliurn* > tal. *lòglio*, vjerojatno mediteranskog podrijetla. Ovamo ide kao starija posudnica i *rlj* m »korov koji raste u lanu«, pridjev *rljav*, deminutiv na *-ica* *rljica*. Taj je oblik nastao, što se tiče *o* > *i* na isti način kao *Roma* > *Rim*, *tl*, *o* > *u* kao u *ljlj*, ali nakon što je disimilacijom /- / > *r - l* dalo *ru-* > *ri-*. U toj riječi ta je disimilacija potvrđena samo kod nas. Ovamo još na *-aka* (tip *divljaka* ŽK) *ljljaka* f (Danilo, Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa« i pridjev na složen sufix *-evan* *ljljevan* (istročakavski) »pijan«.

Lit.: ARj 6, 216, 317, 319, 7, 216, 318. Ribarić, SDZb 9, 166. Pleteršnik 1, 526, 527. Štrekelj, SAW 50, 36, 82. Cronia, ID 6. Miklošič 428. SEW 1, 758. IF 10, 152. REW² 5112. DEI 2263.

lûlj² m (17. v., Primorje) = (asimilacija na distanciju, upór. *ljeljen* < *jelen*) *ljlj*, gen. *ljlja* (14. v., Dubrovnik, Zore) = *luj* (16. i 18. v., Hektorović) = *lûj*, gen. *tó/a* (Rab) »srpanj«. Od tal. *luglio* < lat. *Julius*, od imena *Julija Gézára*. Ovamo lud (Lastva) i poime-ničen pridjev na lat. *-aticus* > mlet. *-adego* *ludâdiga* (Lastva) »bijelo grožđe koje dolazi oko 15. srpnja«. Od mlet. *lugio*. Latinizam je *lulj* (15. v.) = *jul* (17. v.), *lulj* (14. v.). Oblik je *jul* m (17. v.) od tal. *Giulio* »srebrn novac«. Lična imena *Julij* m (17. v.) = *Julijo* – *Julije* m prema *Julija í* (Vuk). Hipokoristi-tici *Júla*, *Julka*, *Júlava* (Vuk, Novaković), na *-anus* *Julijan*, gen. *-ana*. Prezime *Julinac*, Rimski toponim na *-anus* (naziv rimske villáé) *Žuljana* na Pelješcu, pisano *Džulijána* (Dubrovnik, Zore); *Džulijan* (13. v., *Julyjanb*), selo na Stonskom ratu.

Lit.: ARj 3, 540, 4, 677, 6, 203, 216, 318, 7, 216. Kušar, Rad 118, 23. REW* 4612. DEJ 1820, 2281.

lunia f (hercegovačka narodna pjesma) »svjetiljka kojom su okićene munare (v.)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *lem>a* »svjetlost, luča«) ir oblasti islama. Zamjena *e* > *u* nastala je unakrštanjem sa *lumin* (v.).

Lit.: ARj 6, 216.

lûmbul m (Korčula, Račišće, Brač) = *lombul* (Cies) = (sa gubitkom početnog *l*, koje se bilo identificiralo sa romanskim članom) *umbuo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) »meka pečenka«. Od tal. *lômbolo* < lat. *lumbulus*, deminutiv na *-ulus* od *lumbus* > tal. *lombo* »slabina«. Glede gubitka /- upór. furl. *ombul*.

Lit.: REW* 5160. DEI 2265.

lumia f (Šulek) »vrsta kiselog limuna«. Od tal. *lumia*, *lomia*, *li-mia*. U vezi je sa *lima*, *Umetta*. Upór. *limun* (v.).

Lit.: ARj 6, 111. DEI 2283.

lumm, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *lumin* (Korčula, Božava) »žizak«. Tal. izvedenica na lat. deminutivni sufix *-inus* > tal. *-ino* od *lumen* > tal. *lume*. Na tal. *-etta* < vlat. *-itta*: *lumita* f (Žrnovo, Korčula) »žizak«. Na lat. *-acea* > tal. *-accia* > *-aca* *lumaca* f (Šibenik) »svjetiljka na petrolje«. Na lat. pridjevski sufix *-arius* ili *-ariš* > *-ar* *luminar* (Cres, Malinska) »otvor na tavanu ili krovu kuda dolazi svjetlost da se mogu vršiti popravci« = *lutnenar* (Božava) »abbaino«, sa gubitkom početnog *l* (shvaćenog kao član *ûminal* m (Istra; Parčić) »fenestra in tecto domus« < mlet. *luminal*, *luminalo* (zamjena sufixa *-ar* sa *-al* < lat. *-d/is*). Ovamo ide još *luminar* m (17. v., Kašić) »sunce ili mjesec (u prijevodu Sv. pisma, za ono što Daničić prevodi sa *vidjela*)* < lat. *luminaria*, odatle *luminarle* f pl. ili n. (čakavci i Slovinci).

Lit.: ARj 6, 217. Cronia, ID 6. REW² 5161. DEI 2282, 2283. Štrekelj, ASPH 14, 551.

lumpač m (Šašincev kod Sestre, Hrvat-ska) »pupàvac, upupa epops« = (bez m) *lupač* (Ježevu, Vrapče kraj Zagreba) = *lupavac* = *lupovac* (Glina). Od onomatopeje *lup lup lup* (Ježevu) kojom se oponaša glas te ptice u proljeće.

Lit.: ARj 6, 217. Hirtz, Aves 267.

luna f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. termin za »mjesec kao nebesko tijelo, Mond, σελήνη, luna« = *lunä* (Punat, Krk). = *luna*

(Osojnik kod Dubrovnika) »duga, Regenbogen«. Danas se u hrv.-srp. leksikološki ne razlikuje mjesec kao nebesko tijelo od mjeseca kao mjera vremena. To razlikovanje postoji još u Vodicama (Istra) kao i djelomice u slov. *měšec* i *luna*. Upór. njem. *Mond* i *Monat* i u romanskim jezicima npr. fr. *-mois* i *lune*. Spomenuto značenje nalazi se kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Odatle pridjev na *-bn* *lunbn* također u istim tekstovima. Deminutiv na *-ica* *lûnica* (Krk) »(metafora) poduguljast hljepečić iz bijela brašna, što se dijeli djeci«. U praslavsko se doba pravila razlika kao i u ostalim ie. jezicima na taj način što je mjesec kao nebesko tijelo bio femininum, jer je predstavljao žensko božanstvo, a mjesec kao mjera vremena bio je radna imenica m. r. V. *mjesec*. Na hrv.-srp. teritoriju nakon uvođenja kršćanstva radna imenica potisla je *lunu* u zaborav. Za riječ *luna* u prijevodu evanđelja tvrdilo se (Pogorelov), da je posudnica iz latinskoga i da je dokaz za to kako je Sv. pismo prevedeno iz Vulgate. Prema Budmaniju akcentat govori protiv te pretpostavke, a prema Meilletu očuvano *u*, koje potječe od ie. dvoglasa *ou* > *au*. Kad bi *luna* bila iz latinskoga, pokazivala bi promjenu *u* > *y* > *i* kao *mûrus* > *mir*. Od baltičkih jezika nalazi se u stprus. *lauxnos* »zvijezda«; lat. *luna*, avesta *raoxšna*. Ie. je korijen **leuq-* »svjetliti«, u prijevodu **louq-*. Upór. *luč*. Ta osnova raširena je formantima *-s* i pridjevskim *-na*. Prvobitno značenje »svjetlost« očuvalo se u češ. i polj. *luna* »svjetlost od požaras«. To se značenje naslučuje i onda kad *luna* označuje imena domaćih životinja: žuta koza, krava.

Lit.: ARj 6, 217, 218. Ribarić, SDZb 9, 167. Pleteršnik 1, 536, 573. Miklošič 176. SEW 1, 745. Holub-Kopečný 212. Bruckner 314. KZ 46, 223. WP 2, 411. Mladenov 28/). Trautmann 152. Meillet, Et. 130, 442, 444. RES 6, 40. Fraenkel, KZ 63M70. Pogorelov, Sbornik Komenskoga 3, 32. Kuljbakin, JF 5, 300. Boisacq² 571-572.

lûnatik m (18. v., latinizam) »mjesečnik, mjesečar (prevedenica)«. Poimeničen lat. pridjev na *-aticus* *lûnaticus*, od *luna* »mjesec« > tal. *lunatico*.

Lit.: ARj 6, 218. DEI 2284.

lûnta f (Vuk, narodna pjesma) »vrsta topa, kartáč = kartača, puška«. Značenje nije točno utvrđeno. Od njem. *Lunte* »fitilj«.

Lit.: ARj 6, 218.

lunj m (Smokvica na Korčuli) = *lûnja* f (Vuk, Kolombatović, Brusina, Zagreb, Omiš) = (s prijenosom palatalizacije sa *nj* na /, upor. *lučki* pored *ljuck!* ŽK) *ljuna* (16. v. ^ Dubrovnik, Gnojnica, Hercegovina) = *juna* (Dubrovnik i okolica, Hercegovina), praslav., »1° grabežljiva ptica, piljug, piljužina, 2° nadimak čeljadetu koje sve njuši i pregleda (Dalmacija)«. U stclav. *lunb*, slov., ukr., rus. »vultur«. Prvobitno je imenica po deklinaciji *i*, u hrv.-srp. prešla je u deklinaciju *a*. Pridjev na *-ov* *ljunov* (Mikalja). Postoji još od istog korijena impf. *lunjati* (*se*), *lunjam* (Vuk, Pavlinović) (*do-*, *od-*) »hoditi spustivši glavu«, *slûnjat* (Kosmet) »skitati se, tumarati«, kao i pridjev na *-av* *lûnjav* = stclav. *lunjavi* »demissum caput habens« i na *-alo* *lunjalo* m. Upor. rus. *lynatb* »umherstreifen« i u bug. *lunja se*. Izgleda da je prvobitan naziv grabežljive ptice. Po tom nazivu stvoren je glagol sa metaforičkim značenjem. Upor. još *ljumatí* (v.) i *lutati* (v.). Prema Oštiru naziv ptice *lunb* je predslavenska riječ. Brückner je dovodi u vezu i sa *lupež* (v.) < *lupn. Glede *pn* > *nj* upor. *škānjac*, gen. *škanjca* (ŽK) prema *capys* (etrusčanska riječ). Femininum na *-ò* po deklinaciji *i* je kao u *kokoš* f, *guska* (v.), možda zbog religioznih razloga.

Lit.: ARj 2, 610, 6, 218, 319. Elezović 2, 243. Hirtz, Aves 174, 207. Miklošič 176. SEW 1, 745. Brückner, KZ 42, 356. Matzenauer, LF 9, 223. Petersson, ASPH 34, 378. Kórinek, Slávia 12, 194-202. Oštir, Drei vor Slav.-etruskische Vogelnamen u Razprave 8, fil. 1. (cf. *ljb* 16, 169).

lupiti¹, *lupim* impf. (ŽK objekt *kukuruzu*, *gra*) = *ljûpiti*, *ljûpin* (Vodice) (*ob-*) = (stok.) *lupiti*, baltoslav., sveslav. i praslav. »komušati (v.), schälen, enthülsen, Ijuštiti, skidati s klipa, iz mahuna«. Postverbalni *ljup* m (čakavski, Istra) »Schale; Hülsen« = na *-bk* *oblupak*, gen. *-pka* (Belostenec) = augmentativ na *-ina* *lupina* (ŽK) = *ljupina* (17. v., Vodice, Dalmacija, Pavlinović, sa *lj* mjesto / od unakrštanja sa *ljuska*, v.) = *ljupine* f pl. (Dubrovnik) = (sa prijenosom palatalizacije sa *lj* na *n*) *lupinja* (Habdelić) = *ljupljina* (18. v., sjeverna Dalmacija, Pavlinović) = *ljupoljina* (18. v., jedna potvrda), *òljupina* (~ od *luka*, Sarajevo). Ovamo još toponim *Lupinjak*, nekoć *Vučja Jama* (Hrvatsko zagorje). Stclav. apstraktna izvedenica od istog korijena na *-ež* (upor. *mladež* f) *lupež* f »Raub« prešla je u hrv.-srp. u maskulina i postala radna imenica u značenju »1° kradljivac, hajduk, razbojnik, 2° toponim« prema f *lupežica* (Vuk/ 16. v.) »1*

kradljivka, 2° mala četa od 4–5 ljudi (Hercegovina, Crna Gora, Boka)«. Nalazi se još u češ. i polj., praslavenska je. Ima svoju razgranaju leksikološkijsku porodicu: pridjevi na *-bn lupežan* (Vuk, 16. v.), na *-ski lupeški* (15. v.), sa denominálom odatle *lupeškati*, *-am* prema iterativu na *-va- lupeškavati* (Ston) »zvati nekoga lupežem« i apstraktumom na *-ina lupeština* (15. v.) = *lupeščina* »krađa«. Deminutivi na *-če lupešče*, na *-iii lupeščić*, na *-ič lupežić*. Augmentativi na *-ina lupežina*, na *-ičina lupežičina*. Apstrakta na *-stvo lupeštvo* (Divković), na *-ina lupežina f*, na *-arija lupešarija*, na *-ija lupežija*. Denominativi na *-ati lupežati* »krasti pomalo«, na *-iti lupežiti*, *-im* (17. v.) »raditi kao lupež«. Vokal *u* je naitao iz *ie*. dvoglasa od *ie*. korijena **leup-*, u prijevaju **loup-*, koji postoji i u varijanti sa *-bh* mjesto *p* u *lub* (v.), *lubura*, *lubina*, *paluba*. Varijanta sa *p* nalazi se i u baltičkim jezicima: lit. *lupti* »ljuštiti, skidati kožu«, iterativ u prijevaju *aplaupti* »potpuno opljačkati«, lot. *lupt* »opljeniti«, *lupiš* »drumski razbojnik, lupež«. Upor. sanskr. *lumpati* »mrvi, oštećuje, pljačka«.

Lit.: ARj 6, 219. 226. 228. 320. 8, 405. 409. Ribarić, *SDZb* 9, 166. Jagić, *ASPh* 31, 549. Miklošič 176. *SEW* 1, 746. *Holub-Kopečny* 211. *Bruckner* 315. *IF* 23, 216. *WP* 2, 417. *Trautmann* 164. Iljinski, *ASPh* 29, 492. Uhlenbeck, *PBB* 26, 301. 306. Schulze, *KZ* 49, 252. *Boisaaf* 569–570. 591–592. *GM* 233.

lupiti², *-pim* pf. pored *lupnuti*, *-m* (Vuk) u štokavskim narječjima prema impf, *lupati*, *lupam* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *od-*, *raž-*, *s-*, *za-*) »1° percutere, biti, udarati, bubati, 2° (metafora) koješta govoriti, 3° *nalupati se* (Vuk) najesti se i napiti«. Semantički i akcenatski razlikuje se od *lupiti¹* (v.). Prema Bernekeru bila bi oba glagola istog postanja. Postverbal *lup* (18. v.) = *lupa* f (18. v.) »Schlagen, Klopfen«, na *-šk olupak*, gen. *-pka* (Vuk) »olupano što > (metafora) rdavo, nevaljano« = poime-ničen part. perf. pas. *olupanica* (Vuk). Part. perf. pas. *zalupan* »glup«. Na *-aca lupáčam* f »1° budala (Hrvatska), 2° plosnato drvo kojim se platno lupa u bijeljenju (Dalmacija, Pavlinović)«. Na *-atak lupatak* = *lupotak* (Srijem) »daščica«. Apstrakta: na *-nja lupnja*, na *-anja lupanja* (17. v.), na *-javina lupjavina*. Deminuiranje glagola je često: na *-etati lupetati*, *-am* »nepomnivo i nevjesto raditi«, na *-kati lupkati*, *-am* (Vuk), na *-arati luparati*, *-ām* (Vuk), *lupkàrati*, *-am*, iz čega se vidi da se glagol osjeća kao da je postao od onomatopeje.

Zbog toga se i pravi onomatopeja *lup* (18.), koja se može opetovati, a kod Belostenca mijenja suglasnik *bub lup*. Stoga mijenja suglasnik / u *lj* i samoglas *u* u *o*: *Ijopiti*, *-im* (Vuk) »jako udariti«. Upor. slov. *lopkati*. U Đurdevića unakršten (kontaminiran) je sa *drpiti* (v.) *razludrpiti* »raskinuti«. Machek ima pravo kad ga dovodi u etimološkijsku vezu sa *chlupo*, *chlupti*, *chlujc*, *chlupati* »plötzlich hervorquellen, plötzlich fallen« i kad karakterizira oboje sa »lautnachahmend« (oponašanje zvuka pri padanju). Upor. slov. *hlópati* »schlagen« i bug. *hlopam* »klopfen«.

Lit.: ARj 4, 225. 6, 226. 265. 223. 227. 219. 7, 424. *SEW* 1, 390. 746. Machek, *Slávia* 16, 206. 210.

luprik m (rukopis, 15. v.) »lokvanj 1° bijeli, 2° žuti«.

Lit.: ARj 6, 227. *Sulek* 209. 536.

Lupulović, prezime, očito od rum. *lupul* od *lup* < lat. *lupus* »vuk«, s postpozitivnim članom.

Lit.: ARj 6, 227.

lustra f (Muo) »riba kao namazana indoradurum« = *lustra* (Budva) »duga slinava riba crvene boje« = *Ijustra* (Perast). U vezi sa lat. *òstro* »materia colorante rosso« < lat. *astrùm* < gr. οστρον »purpura«, sa sraštenim članom. Upor. *lustra* »squama, scaglia« = *Ijustra* pored *Iustiira* = *Ijuštura* »scaglia, squama«.

Lit.: ARj 6, 227. 228. 322. *DEI* 2701.

lusciv (Istra), pridjev na *-iv*, »kratkovid«. Od tal. *losco* < lat. *luscus* »isto«. Rijedak primjer dodatka našeg sufiksa *-iv* na tal. pridjev. Upor. *-av* kod turcizama *ćelav*, *ćorav*.

Lit.: ARj 6, 228. *DEI* 2271.

luštar, pridjev (Miklošič navodi da je hrvatska riječ, ne nalazi se u *ARj*, »mtidus« < tal. *lustrò*. Glagol *lustrat*, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, objekt *crevlje*) »olaštiti«, part. perf. kao pridjev *lustran* (*je*) »(ironická metafora) pijan«, *lustrât* (Božava) prema impf, na *-va- lustravati*, *lustravam* (Potomje) »laštiti«.

Lit.: Cronia, *ID* 6.. *REW*³ 5184. *DEI* 2291.

lutati, *latām* impf. (Vuk), slov., bug., praslav., »vrljati, tumarati«. Na *-alo lutalo* m = na *-vac lutavac*, gen. *-avca* m prema f na *-iča lutavica*, s augmentativom na *-Kina lutavičina* (Pavlinović). Vokal *u* je nastao od *ie*.

dvoglasa *ou*, kako dokazuje prijevaj *jery* < *ie*. *u* u rus. *lytatb* »sich herumtreiben, umher-schlenzen«, od *ie*. korijena **(s)leut-*, u prijevaju **(s)lout-*, raširenje na *-t* od **sleu* »schlaff, herabhängend«.

Lit.: ARj 6, 229. *Miklósié* 176. *SEW* \, 748. Solmsen, *KZ* 34, 447. Petersson, *ASPh* 34, 378.

lüter m (Dubrovnik) »maternica«. Od tal. učenog *utero* < lat. *uterus*, s tal. članom.

Lit.: Zore, *Tud*. 13.

lutina f (Brač) »goveda balega«. Kao da je naša izvedenica na augmentativno *-ina* od lat. *lütum* > tai. učeno *luto* »fango«(?).

Lit.: ARj 6, 229. *DEI* 2292.

lütka f (Vuk), također češ., polj., praslav. (**Ipië*), »pupa, marioneta* = *lütak*, gen. *-tka* m. Taj se lik poklapa sa strus. *lutkbk* »histro«. To je bilo i prvobitno značenje. U praslavenskom riječ je bila prema tome radna imenica sa značenjem »igrač, mimičar koji nešto prikazuje«. Odatle Vukov deminutiv *luče*, gen. *-eta*. Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala, upór. polj. *latka*. Korijen bez *-šica* očuvan je u polj. *let* = rus. *lut* »liko od lipe, kora, prut, sve što se od tog lika daje napraviti«. Prema toj poljskoj riječi pretpostavlja se prasadstvo s njem. *Linde* i lat. *Ieritus*.

Lit.: ARj 6, 188. 229. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 741. *Holub-Kopečny* 211. *Bruckner* 309. *KZ* 42, 356. *WP* 2, 437. Porzeziński, *ASPh* 29, 434.

lütör m (18. v., Vuk) »1^D čovjek zakona Luterova, 2° nevaljao čovjek, bezvjernik (Piva-Drobnjak)« prema f na *-ka lükörka* (Pavlinović) = *lüter* (17. v., Dubrovnik). Na lat. sufiks *-anus* > *-an*: *lutòrán*, gen. *-ana* m = *luteran* prema f na *-ka lutòránka*. Na *-in luteranin* (18. v.), s pridjevom na *-ski luteranski*, *luterin*. Na *-stvo lutorstvo* n (Pavlinović). Od njem. *Luther*. [Usp. i pod *-an*].

Lit.: ARj 6, 229. 230. Vuković, *SDZb* 10, 390.

lutro n (stsrp., 14. v.,)pominje se uz *adrfato* 1 *-dlfato*, u *lutru davati*, *postaviti* u *lutru*, *obladati*. Prema *ARj* nije jasno značenje. Zajedlo isto što stsrp. *lutro* 1396. »Bad (im Kloster)«. Od gr. λουτρόν »isto«.

Lit.: ARj 6, 230. Vasmer, *GL* 91.

lüzati¹, *-am* impf. (Ston) »govoriti mnogo pa reći ono što je kao tajna«. Od istog korijena je pridjev na *-av lüzav* »brbljav«, poimeničen na *-bc* > *-aç lüzavac*, gen. *-avca* m prema f *lüzavica*. Vjerojatno od kllat. *ludere*, od *ludus* »igrač koje je u pučkom obliku očuvano u port, *loir* »šaliti se«. Konsonant *r* je mogao nastati od *Ā* u 1. 1. prez. **ludio*, a prema tome infinitiv na *-ati*. Nejasno je zašto je 2 mjesto ž < *di*, upor. *žmulj* < *modiolu*. [Usp. *iluzati**].

Lit.: ARj 6, 230. *REW*³ 5153. *DEI* 2279.

lüzati² impf, (šatrovački, u Siriniću, mutavdžije u Temnicu) »tući«, u primjera *citila Lamica da r' uluza* »ide Turčin da te ubije«. Primjer kako i u argou kadikad ima starih riječi. Upor. rus. *luznub* »battere, frapper«. S tim se značenjem ne slaže *lüzati¹* (v.), koje bi moglo biti i metafora tipa *lupati* (v.) »govoriti koješta«.

Lit.: ARj 6, 230. Trojanović, *JF* 5, 224. *SEW* 1, 748. *Holub-Kopečny* 213. *Boisacq*³ 571.

lūza f (Dubrovnik), slov., češ., oba luž.-srp., rus., *ie.*, praslav., »lokva, blato, kao, glib«. Augmentativ na *-ina lužina* (Crna Gora, Boka, Ljubiša, možda toponim u pl.). Unakrštila se već možda u praslav. sa *kal* (v.) u *kaljuža*, upor. slov., češ. *kaluže* — *kaluha*, polj. *kalusa*, ukr. *haluza*, rus. *kaljuža* = *kaluga* »Sumpf, Pfütze, Lache«. Kako je u hrv.-srp. postojala homonimija u augmentativu *lužina*, *luža* je pomenutom značenju propala. Konsonant *u* je nastao iz *ie*. dvoglasa *ou* u korijenu **leug-* »crnkast«, prijevaj **loug-* sa sufiksom *-za* **lougiä*. Močvara je nazvana po crnkastoj boji. U baltičkoj grupi lit. *liūgas* »močvara« predstavlja *ie*. korijen bez sufiksa *-ta*. Taj se nalazi u lotiškom imenu rijeke *Ludza*. U ilirskom ide ovamo έλοσ Λούγεον (Strabo 314) kod Trsta. U arb. *legate* f »mlaka, lokva, močvara« dobila je riječ lat. sufiks *-ata*. Upor. u pogledu tog sufiksa *maslinada* f »teren zasaden maslinama« u zadarskom arhipelagu. Prema tome je ilirska riječ ušla i u balkanski latinitet. U prasadstvu je s gr. pridjevom λυγαιός »taman, mrk«.

Lit.: ARj 6, 230. 232. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 748. *Holub-Kopečny* 211. *Bruckner* 214. *WP* 2, 414. *Trautmann* 163. Scheffelowitz, *IF* 33, 166. Joki, *IF* 43, 57. Meyer, *IF* 47, 323. Krahe, *IF* 49, 273. Loewenthal, *WuS* 10, 169 (cf. *Ijb* 13, 170).

Lj

-lja, sufixs za ž. r. radnih imenica izvedenih od glagolskih osnova: *prelja* od *presti*, *švelja* od *šbvz* (v. *šav*) od *siti*, *pralja* od *prati*, *tkalja* od *tkati*. Upor. još *dadilja* (v.).

Lit.: *Märežie* 296 — 1. *Leskien* 234 — 5. *Vandrák* 568. *Boskovic, JF* 15, 143-154.

ljaga f (Vuk, Vojvodina, Ljubiša, Martié) »1° mrlja, maca, 2' (metafora u moralnom smislu) greška u karakteru«.

Lit.: *ARj* 6, 234.

-ljaj, složen sufixs od dočelnog *-/* (u participu perf. akt.) i od sufixsa *-jaj* (v. *-ajj*), koji služi za tvorenje glagolskih apstrakta: *domišlja*, *doživljaj*, itd. Odatle se apstrahira i dodaje na čistu glagolsku osnovu kao u *rāstegljaj* pored *rastegalj* (Lika) od *rastegnuti*, *guiljaj* od *gutnuti*. Posljednje je moglo nastati od *t/i -/ -jaj* na osnovu disimilacije *tnj > tlj*.

Lit.: *Märežii* 297. *Leskien* 288.

ljajlak, gen. *-ljka* (18. v., Vuk, Crna Gora) »podzemna gljiva (jestiva)« = *ljajl* (Kavanjin), bez deminutivnog sufixsa. Ako je naziv nastao po turskom nazivu za ljeto, onda ide ovamo i *ljajlaR* (Kosmet) »vrsta sitnog ljetnog grožđa ružičaste boje«. Upor. još *ljeljak*, gen. *-ljka* (Bosna) »1° kao vrsta sitnog voća, 2° biljka kojoj je plod *ljeljak*, zove se *ljeljan*« i *ljajlja* f (Tetovo, asimilacija *j - lj > lj - lj*) »planina, suvat na planini«. Turcizam iz pastirske terminologije (tur. *yayla* »ljetovalište«, od *yay* »ljeto«, s istim sufixsom kao *kışla* »kasarna, quartier d'hiver«, od glagola *yaylamak* »passer l'été danas la montagne«).

Lit.: *ARj* 6, 242. *Elezović* 1, 373. 477.

ljaskav, pridjev na *-av* (~ *karnen*), poimeničen na *-bc ljaskavac*, gen. *-avca* (Levač, Srbija) »mineral mikašist«.

Lit.: *ARj* 6, 234.

ljaznuti, *-em* impf. (Hercegovina?) »poljubiti tako da se čuje«. Budmani upoređuje sa *mljeskati* (v.) i veli da je glagol onomatopejskog podrijetla. Može biti da je onomatopeiziran *laznuti* (v. *lizati*) promjenom / > lj prema *ljubiti*.

Lit.: *ARj* 6, 234.

ljëmez m (Vuk, Ljubiša) = *lemez* (Kosmet), baltoslav., sveslav., osim bug. i rus., praslav. **lemez*, »1° pritisak, 2° greda na trijemu (Ljubiša), 3° (ikavski) *limesz* (Krk) gredice što drže krov kod tora te leže na sljemenu, 4° (Srbija, Kosmet) dugačko mlado drvo ili grana iz šume (prebaci se preko sijena, slame, krovine na stogu, plastu itd., da zaštiti od vjetra)«. Hrv.-srp. oblici pretpostavljaju *ê* mjesto *e*, kako je u drugim slavinama. Isto "k nalazi se u sporednom obliku *ljemeš* pored *lemeš* (v.), koji se tumači prijevojem od *lomiti*. Kol. na *-je lemëze* n pored *lemëzi* pl. (Kosmet). Praslav. je riječ termin iz gradnje kuća, jer je prvobitno značenje »greda na slamnatu krovu kao zaštita od vjetra«. Riječ je kulturna. Madžari posuđiše *lemez* pored *lemes* »lim, ploča«. *Lit. lume, lemens* »Baumstamm, Rumpf, Statur« slaže se u osnovnom suglasniku sa hrv.-srp. Vokal *e* u dočetu (sufiksu?) *-ez* nastao je od palatalnog nazala *i*. Upor. u polj. narječjima *lemiaž*. Druge ie. veze nisu poznate.

Lit.: *ARj* 6, 242. *Elezović* \, 359. *Miklošič* 164. *SEW* 1, 701. *Bruckner* 294.

ljësa f (Vuk) = *lesa* (ekavski, Kosmet, 2K ikavci) = *lesa* (Cres) = (ikavski) *lisa* (Imotski), sveslav. i praslav. **lesa*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° vrata od plotu, načinjena od tanjeg pruca prevučenog preko debelih pritaká, 2° pleter koji služi za sušenje voća, kukuruza, 3° toponim *Lese, Lesane*«. Deminutiv na *-ica ljësica* (Vuk) = *lesica* (ŽK), *ljësice* (Dubrovnik) »prijesan hljeb (jer ga Židovi mijese u obliku ljëse)«. Augmentativ na *-ina: ljësina* (Ljubiša) = *lisina* (Pavlinović)

»(metafora) skelet«, na *-etina Ijesetina* (Vuk). Na *-or Ijesor* (Riječka nabija, Crna Gora), u primjeru: *svrh zelja se metne kakav Ijesor, a na njemu kamenje*. Pridjev na *-bn Ijesan* (Stulić) »koji je načinjen kao Ijesa«. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *lésza* i deminutiv *leszka* »Darrhürde«, koji ne postoji u slavini; nam, jer bi bio homonim sa *lijeska* (v.); Rumunji *leasă*, pl. *lese* »Hürde, pleter koji služi za lupanje kukuruza, za sušenje sira, šljiva, kao i za stranice kola (lojtre), u stajama za stranice jásala, itd.«, cine. *leasă* »isto«. Nema u ie. jezicima potpunih usporednica. Najvjerojatnije je mišljenje da se korijen od *Ijesa* nalazi u *lijeska*, jer se pravi od *Ijeskova pruća*. Zbog toga se može upoređivati sa štir. *flesc* »Rute, motka« = gal. *ulescu*, ie. *u(e)loi-* + formant s ili *k*, dok je *-ka* u *lijeska*. V. *lijes*.

Lit.: ARJ 6, 248. Tentor, *JF* 5, 211. Elezović 1, 361. ZWVŽ 13, 123. Miklošič 167. SEW 1, 712. Holub-Kopečný 207. Bruckner 290. ASPH 39, 2-4 Mladenov 273. WP 1, 303. Pascu 2, 197., br. 250. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176. Schneider, *IF* 58, 45.

Ijeto n (Vuk) = (ekavski i kod čakavaca djelomice, ŽK) *leto* = (ikavski) *Kto* (Vodice), sveslav. i praslav. *leto, bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° toplo godišnje doba (opozicija zima), été, p° (po semantičkom zakonu sinogdohe) godina, annus«. Oba značenja već u stcslav. Praslav. pridjev na *-bn Ijētan* (*ob-*), odatle na *-j* samo u određenom obliku *Ijētnji* = *Ijētnji* — *Ijētni* (16. v., M. Držić), poimeničen na *-ik letnik* »ime mjeseca«, na *-ica Ijetnica* = *Ijetnjica* (17. v.) = *obljetnica* »god«, *litnjica* (Vodice) »pšenični hljeb u koji se na badnji dan zatakne svijeća te se kasnije čuva«, *tröljetnica* (Vuk) »malarija«. Arbanasi posudiše *letnice* »ime ribe ulovljene u proljeće«, od bug. *letnica* »isto«. Na *-ovac Ijetnikovac* »mjesto gdje se provodi Ijeto« = *Ijetnikovac* »(danas) vila«, *preljetm* (slanina) »što Ijeto proboravi«, na *-ski Ijetski* samo u Dečanskom hrisovulju. Na *-je Ijeće* n (narodna pjesma). Na *-ica obljetica* »vrijeme jednog ljeta, année«. Na *-ište Ijetište* (14. v.) = *Ijetovište* — *Ijetovalište* = na *-ica Ijetica* (Ljubiša) »mjesto gdje se provodi Ijeto«. Na *-ina Ijetina* (14. v.) »godišnji, urod, dohodak«, a s pridjevom na *-ski Ijetinski* i deminutivom na *-ica Ijetinica* »slaba Ijetina«. Praslav. prilog *Ijeti* (Vuk) od stcslav. lokativa *Ute* (također češ., polj.), od akuzativa vremena sa dodatkom pokaznom zamjenicom *Ijetos* (ra -s v. *saj*) =

séga leta (ŽK), sa deiksama *Ijētōska*, *Ijētōskē*, odatle pridjev *Ijetošnl*. Denominai na *-ovati Ijetovati*, *-njem* (Vuk) = *letovat* (Kosmet) »provoditi Ijeto« = na *-ili Ijeliti* (Stulić) (*iz, o- se, pre-, za-*). Prefiksalne složenice: sa *pro-* (v.) *proljeće* n (Vuk) = (ekavski) *proleće* — (ikavski, ŽK) *proliće* = *sfroliće* (Vodice), s pridjevom *proljetni* = *proljećnji*; *vyleča* f (Bednja) »proljeće« < *uletua (*u — ne*) (Bednja) = *mladlěto* (Istra) »proljeće« od sintagme *mlado leto* = hrv.-kajk. *protuletje* (Belostenec) = *protulitje* (Jačke) = *protoliti* (Glavinić). Prilog od akuzativa vremena s dodatkom pokaznom zamjenicom *proljetos*. Sa *pa* (v.) *päljetak*, gen. *-tka* m »pabirak, ono što os'anc iza pobrane ljetine« = *päljetka* (Split), s denominálom na *-ovati päljekovati*, *-ujem* (Vuk) = *päjekovat* (Č lipi), iterc.tiv na *-vá- nãpiljetkovavati* i radnom imenicom na *-lac* m prema f *-lica päljekovalac*, gen. *-aoca* prema f *-lica*. Od sintagme: *se lěto* »ovo Ijeto« izvedenica je na *-tk šëletak*, gen. *-tka* »ovogodišnje jagnje«. S tim se nazivom pomiješao možda arb. *shëlek-gu*, odakle je opet došao u hrv.-srp. i bug. kao *šiljeg* (Dalmacija, Zagora) *Uljeze* i bug. *šilegar* »pastir«. Kako južnoslavenski *s* ne postaje *sh* u arbanaskom, *shelek* ne može biti posuđenica iz *seletak*. V. *šiljeg*. Od iste sintagme je denominai na *-ovati slätkovati*, *-vjem* impf. (Hrvatsko primorje) = *slajkovat* (Crikvenica) »pabirčiti, päljekovati«, s imenicom *slätkovina* »päljetak, pabirak«. Značajna je zamjena *Ť* > *α* kao u *orah*. Pored pomenutog *mladlěto* postoje još složenice: *Ijetopis* (17. v.) »annales«, s radnom imenicom na *-bc Ijetopisac*, gen. *-sca*. Ta je složenica stara. Posudiše je Rumunji *letopisef*. Kako Rumunji imaju lat. riječ *an* < *annus*, oni posudiše *leat*, pi., *leaturi* samo za datiranje *văleat* = *veleat* < *vă lěto*. Što se tiče etimologije, najvjerojatnije je mišljenje Brücknerovo, kome je *leto* praslavenska izvedenica od korijena *le-*. Taj se nalazi u *liti*, *lijevati* (v.). Sufiks *-to* je kao *ujato*, *dlijeto*. Po toj etimologiji *leto* bi označivalo period godišnjih kiša. To se slaže sa *godina*, koja u hrv.-srp. znači »1° annus, 2° kiša, pluvija«. Takav naziv tumačio bi se i opozicijom *zima* (v.) »period kad pada snijeg«. U tom slučaju stajalo bi i upoređenje sa lit. *litus* »kiša« = lot. *lētus*. Spomenuti treba da se *Ijeto* upoređivalo i sa Šved. *lading* »proljeće« i stir. *la(i)the* »dan« < ie. *l3tjom i sa lit. *vildēti* »grijati vodu«, stengi, *zvealg* »vlažan«, a to od ie. korijena *uel-* »topal, vlažan« te su pretpostavljali ie. *ul-e-to za *lěto*. To sadrži odviše pretpostavki

i kombinacija. Isto važi i za upoređenje sa lit. *luotas* »čamac«.

Lit.: ARJ 4, 226. 6, 256. 237. 261. 824. 7, 471. 8, 406. 9, 595. 12, 463. Elezović 1, 192. 362. Ribarić, *SDZb* 9, 165. 193. Christiani, *ZSPH* 18, 162. Skarić, *NVj* 15, 734-741 (cf. *RSI* \, 298). Veselinović, *GC* 26, 229-238 (cf. *RSI* 1, 299). Ivšio, *JF* 17, 118. si. Kostić, *NJ* 6, 234. Miklošič 167. SEW 1, 713. Holub-Kopečný 203. Bruckner 291. Vasmer, *RSI* 6, 191. 194. Mladenov 282. Pokorny, *KZ* 50, 43. sl. Loewenthal, *WuS* 10, 194-195 (cf. *IJB* 13, 302). Buga, *RFV* 66, 240. Mikkola, *Zbornik Jagičev* 359-362 (cf. *RSI* 2, 248). Jacobsson, *Le nom de temps leto*. Upsala, 1947, 96. sl. (cf. Vaillant, *RES* 24, 186). Rešetar, *ASPh* 36, 548. Leskien 408. Dolobok, *Slama* 5, 679. Barić, *AA* 1, 138-160 (cf. *JF* 3, 200). Jokl, *Stud.* 111.

Ijgovina f (Pančić, Šuiek) »biljka rhamnusa alpina L.«. Ne zna se koliko stoji u vezi s pridjevom *Ijgav* i poimeničenjem na *-ica Ijgavica* »solum uliginosum«, kojih nema u ARJ.

Lit.: ARJ 6, 263.

Ijliljak, gen. nepoznat, m (Pančić, Šulek) »dubačac, jorgovan, svringa vulgáris«. Ako je odatle izvedenica *Ijlilci*, gen. *Ijliljaca* ili *Ijliljaka* (?) (Šulek) »biljka trasi, cyperus esculenti«, gen. sing. je *Ijlilca*. Upór. za identifikaciju tur. *-a-* u dočetnom slogu u našim nepostojanim *a: čanak*, gen. *čanka* (v.). Ime biljke (stabla) je balkanski i evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Klag* > ar. *Ulak* > tur. *leylak*) iz botaničke terminologije: rum. *lileac*, bug. *lilék* pored *Ijliljeka*.

Lit.: ARJ 6, 263. Miklošič 169. Mladenov 275. Lokotsch 1319.

Ijok = *Ijoke* (Vuk) = *ijoki* (Kosmet) pored *Ijuk*, uzvik (onomatopeja), glas kojim se tjera tele od krave kad se muze. Oformljen na *-ati Ijókati*, *-am* (18. v., Vuk) (*od-*, Lika) impf, prema pf. *Ijóknuti*, *-era* (*do-*) »goniti tele od krave«, *odljúknuti* (Kosmet) »otjerati, kako se june tjera«, na *-áč Ijokáč*, gen. *-aca* (Vuk, Hrvatska) »drvo koje služi za Ijokanje, pri-Ijubak«, na *-ača Ijokača* f »račvasto drvo u koje se tele Ijokačem zaklini kao u jaram«.

Lit.: ARJ 6, 265. Elezović i, 374.

Ijöpica f (Kosmet) »1° kravica, 2° (metafora pejorativna i ironička) žensko čeljade glupo kao krava (upor. *guska* u Hrvatskoj)«. Deminutivna izvedenica na *-ica*. Od arb. *lope* »krava«, provincijska posuđenica iz tog jezika kao *dreteza* u Paštrovićima.

Lit.: Elezović 1, 374. GM 248.

Ijos (Kosmet) »glas (onomatopeja) kojim se izražava onaj udarac ploštice, npr. šakom, ili kad se padne u blato«. Oformljen sufiksom *-bk Ijosak*, gen. *-ska* »trka, lutnja«, na *-kati sljōskat* prema pf. *IjSsnuti*, *-em* (Vuk, Kosmet) »udariti tako da se čuje glas od udarca« pored *sljōskat* i *sljōskāt* (Kosmet) »srušiti, skrhati«, *uljōskat* (Kosmet) »ubiti, umrijeti« = *Ijosnuti*, *Ijosnem* (Piva-Drobnjak) »nešto veliko kad naginje da padne ili kad pada«, odatle metafora *naljōskati se* (Karlovac) »opiti se«, *razljōskati*, *razljōskām* (Lika). Na *-iti Ijōštit*, *-im* (Kosmet) »pasti, stropoštati se«. Upor. stcslav. *koskob* »strepitus«. Onomatopeja dobiva sufiks *-ác* < *-bc* bez mijenjanja velara *Ijōskac* (Vuk) »uzvik koji opisuje zvuk pri padanju«. Jpor. istu pojavu u: *ni makac*. Ovamo ide pejorativna i humoristička augmentativna složenica na *-ina Ijōskōprđina* od *Ijōskōprda* (Lika) »stara lijena žena, gdje padne tu prdne«. Nejasna je, ako-ide ovamo, izvedenica na *-avac*, gen. *-avca Ijōskavac* (Pančić) »biljka mohunice, mjehurac, physalis alkekengi«. Onomatopejski glagol dopušta mijenjanje samoglasa *o > u*: *Ijūskati*, *-am* impf. »1° udarati u loptu«, *Ijuskati*, *-Stem* »2° (metafora, Topolovac) brbljati« prema pf. *Ijusnuti*, *-ēm* (15. i 16. v.) »udariti s bukom«. Upor. *pljuskati* prema *pljusnuti* i *pljusak* (v.). Mjesto *-s* onomatopeja dopušta i *Ij*, *l*, *p*: *razljoljati*, *razljōljām* pf. »razbiti, raskrhati, rascopati« (*Ijoljati* nije potvrđeno). Kad je refleksivan, mijenja značenje, znači »postati debeo (o trudnoj ženi)« prema impf, na *-va-razljōljāvati*, *-Ijōljāvām* »1° razbijati, 2° (s refleksivom) postajati debeo (trudna žena)«. Sap: *Ijdpiti*, *-lm* (Vuk) »udariti jako«.

Lit.: ARJ 6, 265. 321. 13, 634-5. Elezović 1, 374. 2, 243. 389. Matzenauer, *LF* 9, 216. Tornanovic, *JF* 17, 202.

Ijub, primarni pridjev (narječja sjeverozapadnih krajeva, slov.), ie., sveslav. i praslav., »carus, lieb, tener«, poimeničen u ž. r. *Ijuba* f (16. v.) »Geliebte«, možda i u toponimu *Ijuba* kod Nina (*castrum Ijuba*, pored proširenja pridjeva na *-j*: v. *Ljubli* 1491, g. 1242. *Jubil*, g. 1368. *Lubal*), u m. r. kao drugi dio dvočlanih ličnih imena kao *Dragoljub* (također ime biljke) i u neologizmu *Slavoljub*. Raširenje pridjeva na *-bn* je vrlo staro. Nalazi se u stcslav. Ovamo *zljuban* »amabilis (hrv., prema Miklošiču). Očituje se u alpskoj toponimiji *Ljubno* > *Leoben* i u daljoj izvedenici na *-janin Ljubljana*, prvobitno *Ljubnjane* »stanovnici dobrog zemljišta«, na *-iv Ijubiv* (stcslav.),

proširen na *-bn Ijubivan* (Crna Gora). Taj može biti i proširenje pridjeva *Ijubim* (part. prez. pas. od *Ijubiti**) koji je poimeničen na *-bc Ijubimac*, gen. *-zrnca*, na *-ik Ijubimik*, na *-Ijiv Ijubljiv* (*za-**), na *-zk Ijubak*, *i Ijupka* (15. v.), s apstraktumom *Ijupkost*. Deminuirala se na *-ahan Ijubahan* > *Ijuban*. Poimeničenja: na *-ica Ijubica* (15. v., Vuk) »1° razni botanički nazivi, 2° ime žensko«, sa deminutivom na *-ica Ijubičica* »viola«, koju posudiše Arbanasi *Iubčiče*, i hipokoristikom *Ijuba*, na *-inka Ijubičinka* »vinova loza crna grožđa«, na *-bka Ijubička* »vinova loza bijela grožđa«, s pridjevima na *-bn Ijubičan*, na *-jast Ijubičast*, na *-ič Ijubio* »1° dragi, Ijubljeni, 2° prezime«; na *-an* (tip *Milan Ijuban*) »1° ime ovnu, 2° ime muško«, odatle na *-ović Ijubanović* (18. v., ŽK), na *-bca Ijupca* (Istra), na *-čac* < *-bc* + *-bc Ijupčac*, gen. *-aca* (17. v.) »biljka«, na *-čiča Ijupčica* (čakavci) »biljka Ijubica«; na *-bc Ijübac* (18. v.) = *poljubac*. Sveslav. i praslav. je apstraktum od pridjeva po deklinaciji *u*: steslav. *Ijuby*, gen. *Ijubwe* »αρυάτη«. Stari nominativ očuvao se u *Ijubi*, prema Vuku *Ijubi* (16. i 17. v., indeklinabile, narodna pjesma, pjesnički govor, jugozapadni krajevi, slov.) »amor, amasia, conjux«. Prema tipu *kry*, gen. *krvi* prešao je praslav. pridjevski apstraktum među feminina deklinacije *i*: *Ijubav*, gen. *Ijubavi* = *Ijubav*, gen. *Ijubave* (Kosmet) = *Ijubav* (Korčula, objekt uz učiniti) = po deklinaciji *a Ijubava* »amor, prijateljstvo, milost, milovanje«, čini leksikologijsku porodicu: pridjevi na *-bn Ijubō bnō* > *Ijubavan*, *f Ijubavna* (Vuk), određeno *Ijubavni* (~ *sas-tanak*), prema crkvenom jeziku *o* > *o Ijubovan* (13. v., Vuk, upor. bug. *tibov*, rum. *ibov*, *ibovnik*), *sljubavan* (Korčula) »Ijubomor-*an*«, poimeničen na *-ik*, *-ica Ijubavnik* (18. v., Vuk) pored *Ijubavnik* (Vuk, 16. v.) prema *Ijubavnica* pored *Ijubavnica*, kráceno u *Ijubavac* pored *Ijubōvca* = *Ijubavka* pored *Ijubavka*; na *-en Ijuben* (*bv* > *b*) pored (*bv* > *v*) *Ijuven* (15. v.), poimeničen na *-ica Ijuvenica*, proširen na *-enit Ijuvenit* (Kavanjin), na *-ski Ijubavski*, od crkvenog *Ijubav* pridjev na *-it Ijubōvit* (čakavci, 16. v.) i apstraktum na *-stvo Ijubovstvo* n. Odatle denominai na *-iti sljubaviti se* (Riječka nahija, Crna Gora) »sprijateljiti se«. Apstraktum na *-est* (upor. *bolest**) potvrđen je u pridjevu *Ijubestiv*. Na *-ina Ijuvina* (Kavanjin) »ašikovanje«. Stari oblik *Ijuby*, gen. *-bō e* nalazi se sa prefiksom *prč* u steslav. *prčljuby* »adulterami«, odatle *pre-Ijub* m, f (Stulić) pored *preljuba* f (prema Vuku i Daničiću) = na *-je preljublje*. Dočetak *-y*,

gen. *-voe* ispaio je zbog denominala *preljubiti*, odakle je *preljub* = *preljuba* postverbal. Radne imenice na *-nik* m prema f *-nica preljubnik* prema *preljubnica*. U složenicama *Ijuby* i *prčljuby* tvore prvi član sa *bv* > *b*: *Ijubodjelje* (18. v.), s pridjevom *Ijubodjelan*, *Ijubodrag* »biljka, *Ijubōmor* m (18. v.) pored *Ijubomora* f, s pridjevom *Ijubomor*an i apstraktumom *Ijubomornost*, *Ijubopitan*(1&.v., rusizam) »radoznao«, prevedenica (neologizam) *Ijubomudrac* »filozof«, analogno *preljubočinac* (Vukov neologizam) m prema f *-cinica*, apstraktum *-činstvo*; od *děti: preljuboditi*, odatle *preljubodinac* (18. v.) = *preljubodivac* m (15. v.) prema f *-divica, priljubodinstvo* (Banovac) = *preljubodjejmik* m prema *-djejnica*, u steslav. *prčljuboděj* m od *prčljubodějati*; *preljubodan* < *-o* + *odan*. Postoji još pridjevski apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-zn* (upor. *bojazan* f) *Ijubezan*, gen. *-zni* f (15. v.) koji se u značenju »Ijubav« očuvao u slov. *Ijubezen* f. Kod nas je odatle izveden pridjev na *-bn *Ijubeznyb* > *Ijubezan*, f *-zna* (16. v., Vuk) pored *Ijubazan* (Vuk, Crna Gora) < steslav. *Ijubbznt* u kojem je *nyb* > *n* kao u *stran* od *strana*. Vokal *e* mjesto *a* je prema crkvenom ili ruskom jeziku. Poimeničen je na *-ik* m prema f na *-ica Ijubaz-nih* j *-beznik* (Vuk) prema *Ijubaznica* j *-beznica*. Od imenice *Ijubezan* postoji još pridjev na *-iv Ijubezniv* (16. v.) s apstraktumom na *-ost*, na *-jiv Ijubeznjiv* pored *-žniv* = (sa disimilacijom *žnj* + *zlj*) *Ijubezjiv*(15. v.), s apstraktumom na *-ost*. Taj posljednji može biti i od nepotvrđenog **Ijubež*, upor. polj. *Iubiež* »zadovoljstvo«. Unakrštenjem pridjeva *Ijuven* nastadoše odatle *Ijuvezan*, gen. *-zni* f i pridjev *Ijuvezniv*, s apstraktumom na *-ost*. Pri-log i veznik *Ijubo* (slov.) = *Ijubi* (1392) > *Ijubo* »gōd, ili«, samo, u crkvenim tekstovima. Denominal na *-iti: Ijubiti, Ijubim* impf. (1445, Vuk) »1° amare, 2° obećati (slov.)«, *obljubi* (ŽK) = *obljubi* (Vodice), s postverbalima *obljub* = *obljuba* = *obljubac*, *obljubak* i radnom imenicom na *-lac* i *-telj, obljubljenih, izljubiti (se), poljubiti* »deosculari«, *razljubiti* sa postverbalom *razljuba* (Lika) »staza ispod nosa na gornjoj usni«, *zaljubiti se, s(a*)ljubiti se, priljubiti* prema iterativu *-Ijubljavati*, samo s prefiksima. Odatle radne imenice na *-lac*, gen. *-Ica* > *-oca* i *-telj* m prema f *-lica, -teljica Ijubilac* prema *Ijubilica, Ijubitelj* (također steslav. i rus.) prema *Ijubiteljica* s pridjevom *Ijubite-Ijan*; poimeničen part. perf. pas. *Ijubljenih* m prema *Ijubljenica* (16. v.) »Ijubavnik, -nica«. Pf. *Ijubnuti, -ēm* (Vuk) »poljubiti«. Na *-ovati: Ijubovati, -ujem* (ugarski Hrvati) »ašikovati«.

Deminutivi na *-kati Ijupkati, -am*, na *-akati Ijubakati se, -dm (na-)*. Od bezbrojnih složenica pomenimo još imperativnu složenicu *Ijubirōd* m (Ston) »ko voli svoj rod«, *Ijubidrag* m (16. v., Dubrovnik) »biljka«. Veoma čest je prvi elemenat u dvočlanim ličnim imenima: *Ijubomir*, s hipokoristikom *Ijubo, Ljubiša, Ljubivoj, Ljubis(I)av(a), Ljubuša* (upor. češ. *Libuše**), *Ljubota* (13. v.). Dubrovačka Arkadija (pastorala) stvara ih također: *Ljubmir, Ljubodrag*. I u toponomastici su zastupljeni: *Ljubovo, Ljubovec*. U rum. je *a iubi* potpuno potisnuo u zaborav lat. *amare*, koje je očuvano u svim drugim romanskim jezicima, kao i *amor*, osim *dragoste* još *ibov* s pridjevom *ibovnic*. U baltičkoj grupi ne postoji identičan naziv iz ie., samo dalja paralela *liaupsē* »hvala«. Potpunije su paralele u got. *Hufs* i nvnjem. *lieb*. Germanske su paralele dalje razvile značenje »ljubiti« u »vjеровати«: got. *galaubjan*, nvnjem. *Glauben, erlauben, Lob*. Ostale paralele: arb. pridjev *lum* »sretan, blažen«, lat. *libido, lubet* — *Übet*, sanskr. *lubhyati* (3. 1. sing.) »empfiehlt heftiges Verlangen«. Sve te paralele imaju u osnovi isto osjećajno značenje kao praslavenska riječ. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *eu* u kojemu **leubh-* »voljeti«. Upor. za *eu* > *tu bljudem* (v.).

Lit.: ARJ 4, 227. 6, 275. 290. 283. 286. 270. 335. 297. 339. 7, 426. 8, 406. 407. 9, 585. Ribarić, SDZb 9, 172. Elezović 1, 374. Mažuranić 428. Lalević, NJ 3, 56. Maretić, NVj 3, 192. Pletersnik 1, 524. Miklošič 171. SEW 1, 756. Holub-Kopečný 205. Bruckner 302. KZ 45, 39. Trautmann 160. WP 2, 419. Rešetar, Slávia 8, 640. Boissin, RES 27, 43. GM 249. Boisacq 591-592. Joki, Stud. 48. Isti, Unt. 74. Hirt, PBB 23, 334-335. Iljinski, ASPH 29, 491. Hoffmann, BB 21, 137-144 (cf. AnzIF 7, 12). Christiani, ZSPH 18, 162.

Ijudi, gen. *Ijudi* (Vuk), danas pl. po deklinaciji *o* za sing. *čovjek* (v.), u steslav. po deklinaciji i *Ijudje*. Ta se deklinacija očevala u slovenskom, dugo vremena u izvjesnim padežima i u hrv.-srp. gen. *Ijudi*, dat. *Ijudem* (ŽK), nóm. pl. *Ijudje* = *Ijudje* (do 15. v.). Po toj se deklinaciji deklinirao i *Srbin*, pl. *Srbije*, odatle Porfirogenetov plural *Σερβλοι*, Upor. slov. *Hrvátje*. Riječ je ie., baltoslav., sveslav. i praslav. Singular je značio prvobitno »populus, λαός, tako još i danas slov. *lud*, češ. *lid*, polj. *lud*, rus. *Ijud*. Upor. *Ijud* m (južna Italija, apeninski Hrvati) »čovjek« (Rešetar). U hrv.-srp. samo se u izvedenicama vide tragovi toga semantema. Pridjev na *-ski Ijudski* pored »männlich > gehörig, orden-

tlich« i »valjan, kako treba« = *Ijücki* (Kosmet) znači u narječjima i »ono što pripada ne pojedincu nego narodu > što je tuđe«: *lučki* = *Ijucki* (Vodice, ŽK, ŽU, Krašić), tako i kajkavski (Habdelić) = *Ijutski* (~ *vinogradi*, Trst 1640) = *juški* (Cres). Upor. istu semantičku paralelu u *Iliuda* »narod« prema *tud* (v.). Isto se vidi i u apstraktumu *Ijudstvo* (Vuk) = *Ijuctvo* pored *Ijustvo* (Vodice) »mnostvo ljudi«, kol. na *-ik Ijudik* m (17. v., čakavci) »plebs (u prezrivom smislu)«. Predodžba primitivnog mentaliteta da je ono što pripada narodu »valjano, ispravno«, koje je očito izraženo u pridjevu na *-ski*, održava se i u pridjevu na *-ovan Ijudovan* »pošten« prema impf, *Ijudovati* »biti pošten« i u augmentativu na *-ina Ijudina* m (14. v.) »1° velik čovjek, 2° valjan čovjek (ŽK, ŽU)«. U ovom kao i u drugim augmentativima označuje »individuum neobične veličine«: *Ijuda, Ijudeskar, Ijudēsina, Ijudurina, Ijudetina*, na *-iSte Ijudište* (Vuk, Crna Gora). Značenje »individuum« sadrži i deminutiv na *-ič Ijudic* (16. v., Dubrovnik) »čovuljak«. U brojnim složenicama je očito značenje »narod, pojedini njegovi individui«: *Ijudōbija, Ijudōžder, Ijudōžderac, Ijudōjeda, Ijudokradica, Ijudōmora, Ijudōmorac*, gen. *-orca, Ijudomōrstvo* »genocid«. Predodžba »valjanosti onoga što je narodske« sadrže i apstrakta od pridjeva na *-ski Ijudskost* (Vuk, Paštrovići) = *Ijudskota* (Vuk, Paštrovići) kao i prefiksalsne složenice *ōdljud* m (Vuk) »nečovjek, Ijudište«, *neljudi*, gen. *neljudi* (Vuk, M. Držić), pridjevi na *-bn uljudan (ne-)*, s apstraktima (*ne-)* *Ijudnost, (ne)Ijudstvo*. Po primitivnom mentalitetu narod se smatra kao i pleme slobodnim, tj. on je izvor snage, sile, opozicija roba. Odatle još u steslav. *Ijudini* (s individualnim sufiksom *-in* kao u *Srbin, Bugarin*) »slobodan čovjek«, tako i u ruskom. To značenje, koje se dobro očevalo u gr. ελευθερος i u lat. *liber* < ie. **leudher* (također italsko božanstvo rastenja i plodenja) nije zastupljeno u hrv.-srp., osim ako se pretpostavi da je ostavilo traga u značenju pridjeva »valjan«. Prvobitno značenje »narod« dobro je očuvano u baltičkim jezicima, u lit. kolektivu *liaudzia* »kućna družina«, *liaudis* f »narod«, lot. *Ijudis* »narod«. Upor. i stprus. *Ijudis* »gostioničar«. Isto tako i u stvnjem. *Kut* »narod«, nvnjem. *Leute, daš Leut* »osoba«. Značenje ie. korijena **leudh-* »narasti« koji sadrži *Ijudi*, dobro je očuvano u arb. *lenj* »rodio sam se, nastajem« (odatle prema Joklu arb. *velia* »brat«), u sanskr. *rōdhati* »uspinja se, raste«, avesta *raoda* »rast, ugled«. Semantički

i etimološki znači prema tome singular od *ljudi* isto što i *narod*, postverbal od *naroditi se*. Taj je u hrv.-srp. i bug. posve istisnuo singular iz opće upotrebe.

Lit.: ARj 6, 315. 317. 7, 894. 8, 110. Ri-barić, SDZb 9, 165. Elezović 1, 377. NJ 3, 151. Popović, NJ 3, 151-152. Isti, Sintaksa 37. Tentar, JF 5, 212. Miklošić 172. SEW \, 758. Holub-Kopečny 205-206. Bruckner 303. 45. 39. 46. 223-224. 228. ZSPH 4, 216. Iljinski, ASP/r 29, 492. Trautmann 160. IP 2, 416. Joki, Urei. 42-43. Wędkiewicz, LA 6, 234. Endzelin, ZSPH 18, 123. Boisacq 556. 241-242. Schrader, AnzIF 9, 172. Brugmanh, JF 19, 378. Hirt, PBB 23, 335. Buga, IzvORJAS 17, 1, 1-52 (cf. RSI 6, 338).

Ljuka f (u istočnim govorima?) »1° rupa na svirali, 2° okce u satu medenom«. Deminutiv na -*ħa* *ljupka* (Vuk) »okce u satu« sa drži istu riječ. Ako je tako, nejasan je gubitak suglasnika *p*.

Lit.: ARj 6, 317. 320.

ljukt m (ŽK, ŽU) »zrak«, prilog u *ljūktu* »brzo« (*konji stī prošli*) = slov. *lehet / leht*, gen. *Uhta* »isto«. Od njem. *Lucht* < *Luft* (njem. u Koruškoj).

Lit.: Skok, ASPH 33, 365. Strekelj, DAW 50, 36.

ljūmati, -*am* impf. (Vuk) »hoditi kao umorno čeljade«.

Lit.: ARj 6, 319.

ljuska f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »Schale, Hülse, Schuppe, putamen, squama«. Suglasnička grupa *sk* varira: *Ijuspa* (također steslav., bug., polj.), *luzga* (bug., brus., ukr., rus.). Početno *lj-* varira sa *l-* (tako samo u ostalim slavinama steslav., češ., polj.): *luska* (hrv.-kajk., Beostenec), odatle *luskinja* (18. v., Slavonac, dočetak analogijski prema *lupinja*). Variranje *l - lj* je kao u *ljupina* pored *lupinja* od *lupiti* (v.). To variranje moglo je nastati na osnovu disimilatornog ispadanja palatalizacije u *ljūštiti*. Od svih ovih varijanata postoje izvedenice. Pridjev na -*av* *Ijuskav* (Vuk), poimeničen na -*bc* *Ijūskavac*, gen. -*vea* (Temnic) »mineral muskovit«, na -*ovit* *Ijuskōvit*. Deminutiv na -*ica* *Ijušćica* (Vuk) pored *Ijušćica* (18. v.). Na -*ika* *Ijuštika* (Vuk) »komusina kukuruza«. Augmentativi na -*otina* *Ijuškotina*, na -*etina* *lušćetina* »pljeva«, na -*ina* *lušćina* (čakavci, 17. v.), na -*jura* *Ijuštura* (16. v.) pored *ljūštura* (18. v.), *luštura* i *lus-tura*, sa leksikologijском porodicom sa -*gu-*

bitkom samoglasa u penultimi *lustra*, vjerojatno s umetnutim *r* kao u *prosinca*, *vitrica* (v.) pored *lustra* (Lumbarda, Korčula) = *Ijuštra* (Dalmacija), složenica *oblojlustra* f »zmija coelopeltis lacertina«, na -*ina* *Ijušturina* (Ston), na -*ica* *lustrica* pored *Ijušturica*, pridjev na -*ast* *Ijustrast*, na -*en* *Ijušturan*, na -*av* *Ijušturav*. Sa u > o *postura* (srednja Dalmacija, Paviinović). I oblik *Ijuštra* — *Ijuska* — *lustra* ima svoju porodicu: pridjev na -*av* *Ijuštrav* (Mikalja), na -*iv* *luštriv* (Mikalja). Augmentativ na -*ina* *Ijuštrina*. Od sintagme je *breljugak*, gen. *breljuska* (Dalmacija, Paviinović) »1° jaje bez ljuske u samoj opnici, 2° mjesto gdje je zemlja bjelušasta«. Značenje 2° predstavlja možda drugu riječ kao i *breljuzga* f »optica prдавac«. Denominal (faktiv) na -*iti* *Ijuštiti*, -*im* impf. (Vuk) (*iz-, o-, ob-, s-*) — *luštiti* (Istra) »schälen, rupfen, gulten« pored *luštiti*, *Ijušūt*, *Ijuštīm* (Kosmet) »komisati, skidati ljuske sa kukuruza« = *sljuštriti*, iterativ na -*lušćivati*, -*stivati*, -*ujem*, s prefiksima, postverbal *obljuštak*, augmentativ *oljuštine* f pl. Apstraktum na -*idba* *Ijuštīdba* (Kosmet) »vrijeme fcađ se komisa kukuruz«, od *Ijuska* na -*nuti* *ōdljusnuti se*, -*ēm* (Vuk) »kao ljuska otpasti«, s postverbalom *ōdljusak*, gen. -*ska* (Crna Gora). Od *Ijuspa* (upor. *košpica*) je deminutiv na -*ica* *Ijuspica*, augmentativ *lušpina* = *Ijušpinja* (Istra). Ovamo još *Ijuspatak*, gen. -*tka* (Kragujevac) »komad drveta što otpadne pri siječenju, veliki iver«. Od varijante *Ijuzga* potvrđen je samo denominal na -*iti* *lužđiti*, *lužđim* (ŽK) »ausschoten«, upor. rus. *luzgatb*. Varijanta *sk* > *zg* (upe¹, i *maska* pored *mazgd*) dolazi i u baltičkoj grupi lit. *luskū* = *luzgis* m »Lump«, lot. *lauska* »Splitter, Scherbe«, *lūzgana* »Hülse, Schote«. Vokai *u* je nastao od *ie*. dvoglasa *eu*, od korijena **leu-*, u prijevaju **lou-*, rašireno s pomoću formanta *-si*, sufiksom -*ka*. Upor. srodno **leup-* u *lupiti*, odakle je i raširenje na -*pa*.

Lit.: ARj 6, 321. 228. 323. 265. 322. 8, 403. 409. 405. Elezović 1, 376. Kušar, NVj 3, 338. Miklošić 176. SEW 1, 747. 749. Holub-Kopečny 211. 213. Bruckner 315. KZ 45, 42. Trautmann 152. WP 2, 408. Mladenov 284. 283. GM 476. Iljinski, ASPH 29, 492-493. Scheftelowitz, KZ 54, 226. 56, 200-201. Buga, RFV 71 (cf. IJb 3, 150).

ljut, f *ljuta* (Vuk, Kosmet, Crmnica) = *jūt* (Lumbarda, Cres), primarni pridjev, sveslav. i praslav., »1° žestok s obzirom na jelo (paprika, pice, Lumbarda, Cres), na dijelove tijela (Kosmet: *zima*, *kijamet*, *jaramaz*), tvrd (*kameri*), koji se lako lomi (*gvōjze*,

čelik, Kosmet), go (*sirotinja*, Kosmet), 2° (metafora) srdit, 3° toponomastički pridjev sam, u f hidronim (1327, Konavli, selo Crna Gora), i u vezi s toponimima«. Raširuje se sufiksima na -*it* *ljutit*, na -*ljiv* *ljutljiv* »kamenit i strmenit«, na -*ovit* *ljutōvit*, na -*kast* *ljutkast*, Femininum po deklinaciji i *ljut* f »hrid, lit, litica«, također toponim s pridjevima *Dolačka Ljut* (krš, oštro, ljuto kamenje, Poljica, može biti i riječ drugog postanja (v. *lit*) na što upućuje arbanaski deminutivni sufiks -*zē* > -*za* u *Ljūteza* f (Vuk) »mjesto kamenito u Čučama«. Poimeničuje se sufiksima: -*bc* > -*ac* *Ijutac*, gen. *Ijuća* (15. v., Vuk) »1° tvrdi kamen, 2° toponim, 3° ljutit čovjek«, na -*ak* *Ijutak*, gen. -*aka* »divlji šipak (mogranj)«, na -*an* *Ijutān* »vinova loza crnog grožđa«, na -*ica* *Ijutica* »1° zmija, 2° stijena, 3° vrst luka«, na -*ič* *Ijutič* »biljka«, na -*ika* *Ijutika* = *Ijotika* »1° vrst luka, 2° paprika (Kosmet)«, na -*ež* *Ijutež* m, f (?) (Paviinović) »mjesto kao zasaden oštrim kamenjem«, na -*ik* *Ijutik* »kamen bjelutak«, na -*iš* *Ijutiš*, gen. -*Isa* (Ston) »ljuti šipak«, na -*enica* *Ijutenica* f (Kosmet) »srpski ajvar«, na -*unac*, gen. -*unca* *Ijutiinac*,

gen. -*unca* (Brač) »ljuti šipak«, na -*javina* *lūčavina* (Boka) »podrigf. Prilog *ljuto* (Vuk) »vrlo«. Apstrakta na -*av* (analogički prema *Ijubav* f) *Ijutav* f (Lika) »irritatio« = na -*ina* *Ijutina* f također »Sodbrennen« = na tal. sufiks -*ezza* < lát. -*itia* *Ijuteca* (Kavanjin), na -*ost* *ljut ost*, na -*nj* a *ljutnja*, na -*ilo* *ljutilo* n. Denominal (kautativum) na -*iti* *ljutiti* (*se*), *ljutim* (Vuk) (*iz-, na-, o-, od-, pod-, raž-*). Postverbal na -*tka* *naljutka* (Bosna) »pras«. Složenica: *Ijutilist* (Stulić) »agrifoglio«. Rumunjski posudiše prilog *iute* »vrlo« < *ljuto* sa rum. -*e* prema *bine* i glagol *a iuți* »schärfen«. Određenih paralela nema ni u baltičkim ni u drugim ie. jezicima. Najbliže stoji kimr. (kelt-ski u Walesu) *llid* -srdžba«, ali ni to nije pouzdano, jer se slavensko psihološko značenje razvilo iz konkretnuma.

Lit.: ARj 4, 227. 6, 334. 330. 308. 265. 331. 333. Miletić, SDZb 9, 396. Elezović 1, 376. 2, 26. 90. Miklošić 172. SEW i, 759. Holub-Kopečny 208-209. Bruckner 300. Vasmer 2, 79. WP 2, 415. Iljinski, ASPH 29, 493. Uhlenbeck, PBB 30, 299. Wood, AJPh 23, 200. Boisacq* 592-593. Fraenkel, IF 50, 15.

ma¹ fakenat Budmanijev, Crna Gora, Hercegovina, zapadna Bosna, Dalmacija, narodna pjesma; u sjevernoj Hrvatskoj kod Ličana pravoslavaca; ŽK osjećaju tu česticu kao karakternost ličkog govora), adverzativni veznik, partikula za pojačanje, »1° ali, nego, 2° makar (Vuk)«. Na istoku dobiva preda se još a: ama. Nalazi se još u čine. ma, arb. ma (Gege), ngr. μα. S akcentom mâ pored isticanja izražuje i čuđenje. Upor. i tal. ma < lat. magis. Veže se sa nu (v.): manu (18. v., Reljković, Slavonci), man (narodna pjesma) »nego«, sa li unakrštanjem sa ali: mali (18. v.), mal (18. v.), također veznik. Ovamo može ići i prilog mār (ŽK, ugarski Hrvati, Jačke, slov.) sa -r < -že »bolje, potius«, mar ako > marko (ŽK) »nego ako«, marca, marki »štogod, koji god«. Upor. slov. mar-si-kaj. Teško je misliti da je ma u svim ovim slučajevima nastao od tal. ma = rum. mai < lat. magis, koji služi u romanskim jezicima kao adverzativni veznik. Zacijelo je od tal. mai istarski prilog maj uz negativni glagol i uz nigdar maj. U Crnoj Gori i Bosni je maj uzvik (Vuk, narodna pjesma) »isto što ma«. Ovamo još prilog za pojačanje tvrdnje ili negacije mājde pored majde (16. v., Vuk, jugozapadni krajevi, du-, brovački pisci, Ljubiša) »zaista, bora mi, bogami«, koji se veže sa -k (v. -ka) mājdek pored mājdek i nalazi se u arb. u Kalabriji maide i Siciliji maidena. Sa gledišta geografskoga najbliža je veza tal. madie, koje se veže sa si »jest« i no »ne« < lat. magis > mai + dio. I kod dubrovačkih pisaca služi kao pojačanje za ne. Upor. dubrovački izričaj za majdeš(i) »vrlo lako, vrlo često, bez velike potrebe« (u Stonu za majdes BI te ubio). Budmani misli da ide ovamo i majdes > modes ili mājdin, gen. -ina »sitan novac«. Upor. još bug. maj »fast, beinahe, ziemlich«, koje dolazi i u ukrajinskom, a izvodi se od rum. mai < magis. Glede -de u majde upor. i jelide > jelte, udvostručeno deder. Budmani dovodi u vezu i mađ. majd »gotovo«. Na Rijeci je zabilježen

prilog majkot »barem«, na žalost bez potvrde u primjerima < maj + kao + ti.

Lit.: ARJ 6, 340. 343. 384. 387. 390. 415. 436. 448. 466. Miklósié 180. SEW 2, 1. 22. 56. GM 254. Mladenov 286. DEI 2306.

mâ² (Vuk, Bosna, Boka) »uzvik za vabljenje domaćih životinja« (reduplicira se) = ma (Kosmet) »glas za vabljenje psa (spaja se sa kuci l v. kučka l mǎ pored kut/i/ma)«. Varijanta na (v.). Vuk ima još mǎ mǎ »glas kojim se mame krave«. Upor. mamiti (v.) i mamac (v.).

Lit.: ARJ 6, 343. 430. Elezović I, 377.

mač¹ (Kosmet, ŽK) = mač (Obradović, 18. v.) »uzvik kojim se ruga nekome kad nije nešto mogao dobiti«. U Vuka glasi taj uzvik ac ili cic. Pejorativno se značenje moglo razviti i iz uzvika mač, kojim se vabe mačke. Upor. pejorativno značenje izreke predijeti mu mačku, dere mi mačku »er imponiert mir«. V. mači.

Lit.: ARJ 6, 343. Ćorović, ASPR[^], 510.

mac² m (Vrbnik, od glavić fermentunovih; Primorje) »kita, skup«. Od tal. mazzo. Femininum maca f (Hercegovina, Kačić, Pavlinović) »1° brdun, više grozdova na jednoj lozi, fasciculus lini, 2° mâca f (Sjeokvica, Korčula) veća količina riba koja plovilo grupi, i to cipala, salāpa, polāndi, trupova, pagara, salpōčā, gēra, líca, iglica, crnaca itd., 3° maca (Račišće) drvo od jedra, motka koja stoji povrh i podno jedra, da ga drži rastegnuta«. Upor. slov. maca f »Drekerballen«. Augmentativ na tal. -one u krčko-rom mazzuon > macan (Cres) »ein grosses breites Messer«. Upor. slov. kačan, gen. -dna m »Wagengewicht«. Od tal. denominala mazzare (ammazzare) postoje imperativne složenice: macaburijo, gen. -řjela m (Mljet) »utečena se riba ubija u barci macaburijelom«. Drugi dio nejasan. Ovamo ide macagrābun m (Brač) »scorpio europaeus«. Drugi dio nejasan. Ovamo idu

možda još *macablica* f »taranta«, *macablin* m »riba hemidactylus verruculatus«, *maciklič*. Budmani upoređuje za *macagran*. Upor. još slov. *maseka* (Kranjska Gora) »sjekira kojom se siječe slanina«. Sicilijansko *mazzamareddu* = (u drugim tal. narječjima) *mazzamurello* je također imperativna složenica. Drugi je dio stvnjem. *mara* = *mora* (v.). Odatle na Cresu folklorni termin *macmalic* = *masmalic* = krčko-rom. *mamaRé* »specie di folletto, der kleine rot gekleidete Teufel, der für die Kinder zum Spuckgegenstand von den Eltern genannt wird«. V. *macaruo* (v.).

Lit.: ARj6, 344. *Macan*, ZbNZ29, 212. *Pleteršnik* 1, 539, 553. *Bartoli* 2, 203. *Matzenauer LF* 10, 57. *REW** 5425. 1224a. *DEI* 2397.

mäc* (Vuk, Lika, ŽK, 18. v.) = *tnac* »uzvik za vabljenje mačke« = (sa mijenjanjem samoglasnika i suglasnika karakterističnim u onomatopejama) *mic* = (slov.) *muc* = *mis mus*. Sve se te onomatopeje mogu opetovati. Nalaze se i u drugim jezicima. Ofornjluje se u svim tim varijacijama. Sufiksom za izražavanje mocije *-bk* m prema *f -bka*: *mačak*, gen. *-ika* (Vuk) m = *mačak* (ŽK) prema *mačka* (Vuk, ŽK) = *maska* (Dubrovčani, čakavci) »felis catus (mas) prema felis domestica« — na *gor mačor* m (Srbija) = *mačžor* (Niš) »mačak« prema *malora* f (Kosmet) »mačka«; *mačur* »biljka peonia officinalis«. U Borovici (Bosna) *mačka* je sramotna riječ (tabu?): nije slobodno izustiti tu riječ i zamjenjuje se sa *kodeľa*, *šarulja*, *garulja*. Prenosi se i na drugu faunu: »1° vrsta morske ribe (Dubrovnik), 2° vrsta biljke i 3° vrsta oruđa (sidro)«. Deminutivi na *-e mače*, na *-ič mačić* (17. v.), *mačiu* (Istra), na *-ica mačića* (17. v.) »također biljke«, *mačkica* (Lika), augmentativi na *-ina machina* (Lika) = *mácina*, na *-etina mačetina* »(također) mačje meso«, na *-juriņa mačurina* (Vuk). Na *-ara mačkara* »loža mačija«. Pridjevi na *-ov mačkov*, poimeničen na *-ina* u toponimu *Mačkovina*, na *-in macin* (Ljubiša), *mačkin*, poimeničen na *-bc* > *-ac mačinac*, gen. *-nca* »1° biljka, 2° riba«, na *-j mačji* pored *mačiji*, poimeničen na *-jak mačijak* »1° mačja pogan, 2° vrsta bijele zemlje«. Složenice *mačkobrč*, *mačkoder*, *mačkogjed*, *maškopoliza* f. Denominal na *-iti močiti* (jedna potvrda), na *-uliti mačkúlití*, *mačkullm* impf, »ulagivati se kao mačka«. Značajno je što ovu riječ iz kućnog života posuđuje Madžari *macska* i Arbanasi *maçok*, pored *maçor*, *maçe* f pored *mace* i *miče* f (Skadar). Razlog za posuđivanje leži u tome što je onomatopejskog podrijetla,

za koje postoji podloga u tim jezicima. Upor. rumunjske onomatopejske nazive *mata*, *mît*, *miță*. Samo je *mătoc* sa slav. sufiksom *-bk* (upór. *dobitoc*). U izvedenicama od onomatopeje *mac* doccino *c* ne mijenja se u *č*, kad dođe pred nastavak koji počinje sa *-b(K)* ili *-i*, *znak* da jezik hoće da uzdrži onomatopejski karakter. Upor. češ. *macek* i slvč. *macok*. Hipokoristici *maca* f, *mace* f (18. v., Dubrovnik). Pridjevi na *-bn smacna* = *-sumáčná* (Vuk) »breda«, *macin*, *máčast* (Vuk) = *máčkast*. Na *-an macan* — *macovan*, Vukov šaljiv *macćan* »mačak«. Imena domaćih životinja *maconja* (Vuk) »ime volu«, *máčulja* (Piva-Drobnjak) »krava mačaste boje«, sa deminutivom na *-ica maculjica* (Lika), *mačko* »1° jarac, 2° konj« prema *mačka* (Grbalj) »imena domaćih životinja«, *madlo* »jarac«, *macin* »ovan«, *macovka* »ovca«. Denominai na *-iti macui*, *macim* (Vuk) (*iz-ı o- se*), *macit* (Lumbarda) »ulagivati se«. Od onomatopeje *mie* izvedenice su *mican*, *micko* m »mačak« prema f *mičica*. U toj se onomatopeji mijenja *čuk*: *miko* »ime mačke« (Kurelac), sa deminutivom na *-iç mikić*. Onomatopeja *miš* ofornjluje se u *mukati* (Bella, Stulić) »zvati mačku tim glasom«. Onomatopeja *muc* ofornjluje se u *muček*, *mučan*, *mučko* (Kurelac) »mačak« prema f *muca* »mačka«, sa deminutivom *mućica*, a *mus* u *muse* (narodna pjesma, čakavci) »mačka« prema *musić* »mačak«. Što se tiče etimologije, već je gore rečeno. Miklošič i Berneker zastupaju drugo mišljenje, koje se ne može prihvatiti. Oni polaze ne od onomatopeje, nego od ličnog imena *Maria*, od kojega zaista postoji hipokoristik *Maca* (Vuk, Vojvodina) obrazovan prema tipu *Jóco* od *Jovan*. Paralele bi bile hipokoristici njem. *Miez*, *Mietze*, *Mitzi* za životinju i *Marija*. To je sekundarno, jer je onomatopeja internacionalna i Sainéan ima pravo kad polazi od ove sveevropske riječi u tumačenju *mica*. To isto vrijedi za varijantu *maca*. Sa slavističkog gledišta *mačak* itd. je inovacija prema starijoj riječi *kor-* ie. podrijetla, v. *kočiti*, *koče*, *kotva*, *zakotviti*.

Lit.: ARj 4, 227. 6, 351. 640. 343. 344. 353. 370. 512. 643. 661. 662. 7, 105. 106. *Elezović* \, 933. Vuković, *SDZb* 10, 390. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 179. *SEW* 2, 1. *Holub-Kopečný* 174. 213. *Mladenov* 292. *GM* 263. Sainéan (cf. *IJb* 12, 146).

macàruo, gen. *-àrnja* m (Vuk, Boka, folklorni termin iz narodnog vjerovanja) »duh nekrštená djeteta koji izlazi iz groba, tintilin« = *madruo* m (Vuk, Boka) »isto«. Budmani

upućuje na *macin* sličnog značenja, ali te riječi nema u ARj. Zacijelo se radi o štamparskoj grešci mjesto *mačić* m (17. v., Mikalja, Bella, Voltiđi, Budmanijev akcentat prema potvrđenom) *mačić* = *mačić* m (Slovinac, južna Dalmacija) »vragulic« = *mazze* m (Bella) »folletto, nome di spirito«. U Blatu (Korčula) misli se da je *mačić* duša nekrštená čovjeka koja noću obilazi kuće. Na glavi nosi crvenu kapicu. Riječ *mačić* je naš deminutiv za mlet. *-ariol* < lat. *-arius* + deminutiv *-olus mäsar(i)ol* > *mäsarolo* (Padova) »Hausgeist, Alp«, izvedenica od srlat. poimeničenog pridjeva *mässanus* (1082), od *massa* »posjed, kuća« (v.) > tal. *massaro*, *massaio*. Mjesto *c* u *mačić* stoji / u *malik* (13. v.), također slov., »vrag«, zacijelo zbog unakrštenja s pridjevom *mälí*. Talijanskom se riječi tumači u Zakonu vinodolskom *malik* drugog značenja: *žakan ubo ki za biskupom stoji v toj istoj crikvi, zove se hrvatski malik, a vlaški macaról*. Na Cresu dolazi *malic* kao drugi element složenice *masmalic* »malen lijep čovjek obučen u modrikaste gaće (živi pod zemljom gdje ima mnogo soli)«. Glede prvog elementa upor. tal. *mazzamurello* = sic. *mazzamareddu*, imperativ od *mozzare*. Ta složenica objašnjava i prijelaz *s* > *tš* u mletačkom obliku. V. *mačž*.

Lit.: ARj 6, 344. 345. 350. 416. 501. Zore, *Rad* 110, 224. Riegler, *AR* 8, 481. *ZbNZ* 3, 271. *REW** 5346. 5424. *DEI* 2384. 2397.

máčaš m (Velika, Slavonija) = *madlo* n (Šaptinovac, Slavonija) »kvasilica za kosu, tobolac (?)«.

Lit.: ARj 6, 344. 345.

macauknuti (se), *-em* pf. (narodna pripovijetka) »(ekspresivno) teško udariti ili posjeći (*sabljom*, objekt *meded'*), kao opaliti, odajačiti«. Nije ubicirano gdje se govori. Upor. slov. *macali* »ungere«, glede izvođenja upor. *salaukovina* (v.) i *mačke* (v.).

Lit.: ARj 6, 344. Matzenauer, *LF* 10, 57.

macel m (Dalmacija) == slov. *macei*, *-ěl* (kod Pleteršnika) »klačica, komarda (Dubrovnik)«. U steslav. = stsrp. *makelija* f »isto« potječe od srg. μακελλείον od μακελον »isto, luogo recintato« > lat. *macellum* > tal. *macello*, tršč. *mazelo*, sa gr. sufiksom *-eřov*, od gr. i arb. *maqēli*. Odatle na *-arius* arb. *makelan*. U *Spom. srp.* 2, 27 (1376—1386) pominju se *Radoslavb mčalan* i *Priblly žlatan*. Budmani ispravno kaže da *mčalan* nije moglo postati od *macellarius*, nego misli da bi moglo

biti isto što *mačar* (17. v.) »čovjek što po svom zanatu kuje mačeve«.

Lit.: ARj 6, 348. Šturm, *ČSJK* 6, 52. *REW* 5200. 5201. *GM* 255. *DEI* 2299. Vasmer, *GL* 93.

mäeke, gen. *máčäkä* f pl. (Srbija) »kolica, klupa na koju se povaljuju ljudi da ih se batina, derež (v.)«. Vuk ima vatijantu *mačko*. Budmani misli da je od madž. *mačko* »ime medveda ili magarca«. Denominacija bi bila u tom slučaju kao *konj*, sprava koja služi u gombaonici.

Lit.: ARj 6, 345.

màcola f (Lika, Šibenik, Korčula, Split) = *macola* (Stoliv, Rab, Božava, slov. *macola*) = *macài* m (ŽK) »gvozdeni bat kojim se tuče kamenje«. Sa *o* > *u* *màcula* f (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »drveni bat, korač«. Upor. arb. *macollé* f »hölzerner Hammer«. S promjenom sufiksa tal. *-uolo* sa slov. *-ělj məcəlj*, gen. *-elja* (istočna Štajerska) »Holzschlägel« > *mecelj* (Posavina) »veliki drveni bat«. Od tal. deminutiva na Jat. *-olus* > tal. *-uolo mazzuolo*, mlet. *mazzola*, od lat. *mattea* (v.).

Lit.: ARj 6, 346. 547. 647. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 538. Šturm, *ČSJK* 6, 61. *Miklošič* 179. *REW** 3545a. *GM* 263.

mäč, gen. *mača* (Vuk) = *meč* (16. v., hrv.-kajk., čakavci, bug. i slov.), sveslav. i praslav., »1° gladius, 2° riba pesce spada«. Vokali *a* i *e* nastadoše iz palatalnog poluvokala: steslav. *мьсь*. Dekliniralo se nekada *mač*, gen. *mia*. Odatle na *-ar mčar* u Dečanskom hrisovulju i augmentativ na *-ina mčina* (M. Držić). Ovamo možda *Radoslav mčalan* (1376—1386). Zbog suglasničke grupe *mč*, koja ne postoji na početku, generaliziran je *a* u deklinaciji. Pridjev na *-bn macan* (16. v.) = *mčan* (u *Aleksandridf*). Deminutivi na *-äc* < *-čmacac* pored *mača* f (17. v.) »biljka onomis spinosa L.«, na *-iç mačić*, gen. *-ica* (16. v., također biljka), na *-iç mačić* (16. v.) = *mečić* (Belostenec), na *-e mače* n (narodna pjesma), augmentativ na *-ina macina*. Na *-ika mačika* (Cres) = *mečika* (Vrbnik) »1° biljka gladiolus segétum L., 2° riba, 3° klin za držanje voza (Krk)«. Radna imenica na *-ar mačar*, gen. *-ára* m »čovjek koji pravi mačeve«. Odatle *mačärmica* »kuća ili dućan gdje se kupuju ili prodaju mačevi«. Denominali na *-iti mačiu se*, odatle na *-ija mačija* f (Bella, Voltiđi) = na *-idba macidba* »mačevanje«, od *mačevati se*. Još su potvrđeni neologizmi kao složenice:

mačonosac, gen. *-sca* (Belostenec sa *-e-*) = *mačonoša* (Stulić), *mečovojnik* (Belostenec) »gladiator«. Obično se misli da je posuđeno iz got. *mēkeis*, ags. *mēki*. Dugo *e* može prijeći u palatalni poluglas, upor. *acetum* > *ocbl̥e* > *ocat*, gen. *ocat* (v.). Mladenov misli da je srodno s gr. *μάχη* »bitka«, *μάχαιρα*, (v. mahijer) »nož, sablja«, lat. *macio*. Ali postoji i mogućnost posuđenice i za Gote i Slavene iz zajedničkog kavkaskog vrela mača, budući da se radi o ratničkom oružju.

Lit.: ARj 6, 346, 351, 348, 350. Miklošič 208. SEW 2, 29. IF 34, 410. Holub-Kopečny 219. Bruckner 331. ASPH 42, 138. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slavia* 9, 346). Bouda, ZSPH 18, 36-37. Loewenthal, KZ 38, 419. WuS 10, 186. Hirt, PBB 23, 338. Mladenov 295. Kiparsky 140.

mačrnika f (Hrvatska, Primorje) »vrst smokve«.

Lit.: ARj 6, 353.

mačuga f (17. v., Vuk) »1° tojaga, toljaga, 2° prezime (Hercegovina K)« = *mačuga* (Kosmet) = (*a* > *o*) *močuga* (Srbija) »velika debela motika, tojaga« = (metateza *m - ě* > *č - m*) *čamuga* f (Lika) »kijača«. Unakrštenje sa *bat* (v.) *batuką* (Sipan) »bujica na vrhu debela, a u rukama tanja, kojom obično seljaci ubijaju svinje«. Balkanska riječ rumunjskog podrijetla: rum. *măciuca*, ngr. *ματσούχα*, od lat. *matteuca*, izvedenica od *mattea* (v.). Upor. tal. *mazzocca*. Da je riječ rumunjska (vlaška), dokazuje toponim *Mačužina* (selišta, 14. v., Svetostefanski hrisovulj), pridjev na *-in* od *Mačuga*. Upor. arb. *macákon*.

Lit.: ARj 1, 886, 6, 353, 878. Zore, Rad 170, 202. Elezović, JF 14, 227-228. REW² 5426. Štrekelj, DAW 50, 37. GM 263. DEI 2398.

mačiirana f (Vuk, Boka, narodna pjesma, upor. ngr. *ματσουράνα*) = *mačžurana* (Vuk, narodna pjesma) = *mažurana* (Marulić) = *mažurana* (Rab) = *mažuran* m, odatle ličko katoličko prezime *Mažuran* i u Hrvatskom primorju *Mažuranić* = *mezurana* i (Cres, upor. španj. *mejorana*) = *mižirana* (Božava) = (sa umetnutim *n*) *mandžurana* (Perast, upor. port. *inangerona*, unakrstanje sa *mangiare*) = (metatezom) *maružana* (Istra) = (sa zamjenom sufiksa *-ána* na *-ata*) *mažurata* (Poljica) »biljka organum *majorána*, sanseng (v.)«. Od tal. *maggiarana*, mlet. *mažurana*. Sa *j* mjesto *č, dž, ž* (preko njem. *Majoran*) *majorán*, gen. *-ana* (18. v., hrvatski gradovi, Šulek) = *majò-*

rana f (Mikalja, može biti čakavska zamjena za tal. *d*) = *majuran* m (18. v., Belostenec, Stulić) = *majeran* (18. v.). Nalazi se i u ostalim slavinama: slov. *majerán* = *majeron*, *majorán*, bug. *maeran*. Biljka je od važnosti za kuhinju (kulinarska kultura). Izvodi se od gr.-lat. *μάραρχος*, srlat. *maiorana*, ali fonetska veza nije jasna. Meyer-Lübke predlaže **ama-ragana* i ističe da je potrebno istražiti promjene u obliku. Po mojem mišljenju srednjovjekovno *maiorana* ne može biti u vezi sa gr. *μάραρχος*, sve ako se i semantički slaže s tom riječi. Grčkoj riječi ne zna se postanje. Biljka potječe iz sjeverne Afrike. Zacijelo je prema tome mediteranska riječ koja je bila preokrenuta učenom ili pučkom etimologijom u *herba mageiriana*, od gr. *μάγειρος* »kuhar« > *madir* (v.). Upor. još ksg. *maezarana*, s čime se slaže *mižirana* = *mezurana* i španj. *majorána*

Lit.: ARj 6, 353, 371, 387, 392, 396, 493, 547, 639. Pleteršnik 1, 543. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 115. SEW 2, 6. Mladenov 285. REW² 398. Prati 607. Olivieri 418. Migliorini-Duro 321. Vasmer, GL 92. DEI 2313.

Mačva f »najprije naziv župskoga grada, zatim ime zemlje«, madž. *Macsó*, koji se osniva na srpskom izgovoru. Paralela je za denominaciju *Bac* »ime župskoga grada«, odatle ime župe izvedeno s pomoću pridjevskog sufiksa *-bsk* *Bačka*. Etnik na *-janin* *Mačvanin* m prema *Máčvanka* f »1° žena iz Mačve, 2° (*mačvanka*) bundeva, 3° ples«. Pridjev na *-an* + *-ski* *mačvanski* (također prezime). Toponim je po svoj prilici predslavenski. Nema paralela.

Lit.: ARj 6, 353.

mačeha m (Vuk) = *mačiha* (18. v., Kačić, Dalmacija, Pavlinović, Vuk, Bačka) = *macija* (Vuk, Kosmet, ŽK) = *mačaha* (18. v., Vuk) > *mačaa* (Belostenec) > *maca* = *mačeha* pored *mačaka* (Vodice) = *mačuha* (18. v.) »matertera«. Pejorativna izvedenica je na *-jaha, -juha* (upor. *-eh* u *pětēhž* > *pet'ej*, čakavci ŽK prema rus. *pietuh* i *očuh*) od korijena *mat* (v. *mati*), ne od *mater-*, kao u *matka* > *majka* (v.) ili u deminutivu na *-ica* *matica* (v.). Izvedenice postoje od sva tri lika. Pridjevi na *-in* djelomice bez promjene *h* > *š* (s): *mačehin* pored *mačesin, mačahin, mačihin* > *mačin* (Stulić), *mačuhin*, na *-bn* *mačehan*, proširen na *-ski* *mačehinski* — *macuhinski*. Augmentativ na *-ina* *mačesina* (Vodice) »vrsta loše trave«. Upor. slov. *mačesina* »saturēja

montana«. Madžari posuđiše *mostoha*, Rumunji *mastika* i odatle stvoriše m *maštih* »očuh«.

Lit.: ARj 6, 354, 355. Elezović 1, 395. Ribarić, SDZB 9, 166. Miklošič 184. SEW 2, 27. Holub-Kopečny 218. Bruckner 317. KZ 43, 316. Vasmer 1, 108. Mladenov 292.

maci, *maknem* pf. (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *s-*, *u-*, *za-*) = (kao u stoslav. *mžknuti* sa *-nu-* u infinitivu) *maknuti* (*do-*, *iz-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *s-*, *po-*, *pro-*, *raz-*, *uz-*, *za-*) = *maknut* (Kosmet) = *mahniti* (ŽK) = (sa nestajanjem poluglasa *ǃ* > *a* u prefiksalsnim složenicama) *omči se, ômknem se* (Vuk), *promu, prômknēm, zamci, zamknem* pored *zamknuti*, baltoslav., sveslav. i praslav. (**mtk-*) »movere«. Imperfektiv se pravi prijevodom duljenja *ǃ* — *-u* > *i*: *nukati, -čem* pored *-am* (ŽK, upor. polj. *pomyk*) (*pre-* *se, s-* *se, u-* *se*) = u štokavskom *micati, -čem* (Vuk) (*do-*, *iz-*, *ispred-*, *na-*, *nas-*, *o-*, *od-*, *os-*, *po-*, *pos-*, *s-* *se, pro-*, *raz-*, *uz-*, *za-*), hrv.-kajk. *razmikavati*. S prijevodom u samo s prefiksom *smucati se, smucam* »1° vagari, skitati se, 2° (novija posuđenica iz slov.) kao skijaški termin«. Glagol ima prema, tome u današnjem hrv.-srp. sedam osnova *mak-*, *mač-*, *mk-*, *mik-*, *mic-*, *smuk-*, *smúc-*, od kojih se prave izvedenice.

Od *mak-* postverbali su: *domak*, samo u prilogu *nadomak* (*biti*), u kojem je jednom prijedlog zamijenjen sa *ne* (u Jukićevoj narodnoj pjesmi *sastiže ga nedomak klanca*, kao da *ne domaknu se*), *izmak* (Vuk), *razmak*, sa deminutivom na *-ica* *razmačica, uzmak* (Crna Gora, danas općenito), *smak* »konac svijeta, strašan sud, kijamet«, *zámak* u značenju »dvorac, Schloss« posuđenica je iz češ. *zámek* ili rus. *zámok*. To je feudalna prevedenica od njem. *Schloss* (od *schiessen* = *zamahnuti* »vrata). Radna imenica na *-ač* *smakač* m (Kosmet) »ko rado hoće da uzme, da izmami, da smeta« od *smaknut* »skinuti, ukrasti, uzeti« (Vuk). Iterativ na *-va-* *razmahivati / izmakivati, -mákujem* pored *-mákivam* (18. v., jednom potvrđeno) pored *izmaknjivati, -máknjujem* pored *-knjivam, zamakinjat, -injem* (Kosmet) »zámicati (Vuk)«. Sa sufiksom *-zo* *omač* m, f (?) (Bosna, Hercegovina) »obga, jufka, što se čuva za zimu« = sa *-ta* *amaca* f (Banija) »isto«, upravo »ono što se omiče ispod oklagije« [bolje *omač* < tur. *oğmaç* < tur. *oğmak* »trljati, gnječiti među dlanovima«, *školjić* 502]. Od ove su osnove i izvedenice od part. perf. aktiva *makao, makla* ili na sufiks *-la* (upor. *metla*): *mâkalj*, gen. *-klja* (Vuk, Crna Gora)

»obarača«, *makla* = *makija* (18. v., Vuk, Slavonija) »obručnjak, nož sa dva drška za struganje drveta«, sa deminutivom na *-ica* *mák-Ijica* (Vuk) = *maklica* (hrv.-kajk.), pridjev na *-iv* *mákljiv* (18. v.) pored *maknjiv* (Stulić), denominali na *-ati* *mákljati* »1° raditi alatom *makija*, 2° (metafora) biti, lupati, tući, 3° hoditi (Lika)« = na *-iți* *mákljiti, dômakliti* »isto« (glede *kl* > *klj* upor. *makljen* pored *makién*, v.). Ovamo ide još uzvik *ni macac* te *maknàiralā* (Bosna) stvoren prema *izdirala*, složenica od *maknuti* + *hairola* (y.). To je šaljivo (humoristično) turciziranje naše riječi kao germaniziranje *izmicáuz* (v.) od *izmicati* zu *Hause* ili *aus*.

Korijen *mac-* zastupljen je samo u *mačnuti se, -ēm* (Lika) »maknuti se«. Upor. uzvik *māc* (v.). Korijen *mk* nalazi se u postverbalu *zamka*. Na *-za* *omča* pored *omče* »ošice, vigovi«, s pridjevom na *-it* *ômčit* »strmen«, sa deminimalima *dômcati se, -am* (Vuk, Lika), *urneați* »rapere«. Korijeni *mik-*, *mic-* bolje su zastupljeni: pridjev na *-av* *micav* (Stulić), poimeničen na *-ica* *micavica* (jedna potvrda, prevedenica za *tubis ductilibus*, Alberti), na *-bn* *mican* (*po-*) (Šulek), *mičanice* f pl. (Đuga Resa) »dio stativa što se pomiče«, na *-ač* *mikač* m (Križevci) »greben za mikanje lana i konoplje«, na *-aja* *mikaja* (Slavonija, Cerna) »mali greben«, oba termina iz pučke tehnologije od *nukati, -čem, -ām* »grebenati -lan, vunu«; *miče* Γ pl., gen. *mīca* (Vuk, Kosmet) »igra koja se zove mlin, u kojoj se pomiču zrna«, odatle *miknut* (*se*) (Kosmet) »igrati se miče«, na *-aljka* *smicaljka* (Vuk) »zamka (mlinarski termin)« — na *-alica* *smicalica* »subterfuges, prazne fraze«, neologizam koji se često upotrebljava u književnom i saobračajnom govoru, a zabacuje ga Maretić. Na *-aj* *micaj* (Kavanjin). Na *-alo* *micalo* n »ono što se miče«. Na *-anik* *micanik* (Vuk, Crna Gora) »obarača, makalj, otonac u puški«. Glagoli na *-ljati* *mikljati, -ām* (Dalmacija, Pavlinović) »micati se polako, vrvjeti«, odatle apstraktum na *-ava* *mikjava* = na *-aviną* *mikljavina*. Deminutiv na *-ušati* *mikušati, -am* (Topolovac) »povlačiti sad jednu sad drugu vodicu (= *vôjku* ŽK), govoreći o rđavu kočijašu«. Od te osnove pravi se uzvik *mie pò mie* (Vuk), kojim se izražuje micanje, nastao ispuštanjem formativnog elementa. Taj se proširuje na *-bc* *micac* (Vuk), uzvik (narodna pripovjetka) u značenju »mići, vuci«. Od korijena *smuk-*, *smuc-* postverbal *smūk* (Vuk) »vrsta zmije« = na *-ulja* *smukulja* (Vuk). Prvobitno etimološke (ie.) značenje sadrži pridjev na *-ljiv* *mukljiv*

(v.) »feucht«, koji ide danas u drugu leksikološkijsku porodicu. Još treba spomenuti neka specijalna značenja koja je dobio *maci* u vezama s prefiksima: *smači* — *smaknuti* »umbringen«. To značenje nastalo je prema sintagmi *maknuti s ovoga svijeta* i udaljilo ga od imperpektiva, koji mu odgovara *smicati*. Prefiks *u* u *umaä* »entwischen« znači isto kao u *uteći* (ŽK) »pobjeći« i ne slaže se sa *umaknuti se* »ukloniti se«. Znači da se tu nalazi *u* < 1° *u*-kao u *u bog* i *2° u* < *vs.* Kako je već rečeno, prijevodi su *a* < *o* = ie. *ú, i* < *ы* — ie. *u, u* < ie. dvoglas ov. Suglasnik *c* je prenesen iz *mk-* > *mic-* u *mac-*, *muk-*. Rumunji posudiše korijene *mik-* i *muk-*: *a zmíci* = (sa umetnutim *n* zbog prethodnog *ní*) *zmínci* — *smuti* — *zmunci* (Moldavija) = *smuci* »reissen, zerren«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealä zmíceaäl* f »Riss, Ruck«, *smíc* u nazivu *sfredel cu smíc* »Drehbohrer«. Upór. još *zmícea* f »dürrer Zweig«. Stcslav. oblik koji bi odgovarao štokavskom *smači*, nije potvrđen, a ni u drugim slavina. Značajno je da se nalazi u baltičkoj grupi: lit. *mukti* = lot. *mukt* »sich losmachen, entkommen, entwischen, eilen«, lit. *smukti* »gleitend sinken«. Ali to je slučajno i *maci* neće ići rneđu praslavenske morfeme, nego je nastao prema *moći, mognem*. Upór. *smàgnuli, smagnēm* (Vinkovci), gdje se vidi upliv od *smoći, smognēm*. Njem. *schmiegen* i *Schmuggler*. Ie. korijen **meuq-*, koji se pojavljuje u slavina u prijevodu **muq- j *muq- i *mouq-* »schlülpfen, vorbeistreifen« nalazi se još u sanskr. *mućcati* (3. 1. sing.) »loslassen«, ime-nica *mukti-* »Lösung«.

Lit.: ARj 2, 619. 621. 623. 4, 1. 230. 238. 6, 346. 397. 400. 401. 640. 642. 643. 661. 664. 7, 289. 820. 8, 409. 901. *Mažuranu* 1649. Maretić, *Savj.* 137. 182. *Elezović* 1, 192. 383. 2, 244. *Pleteršnik* 2, 524. *RES* 12, 21. Radojević. *NVj* 34, 379. (cf. *IJB* 12, 275). *Miklošič* 206. 311. *Bruckner* 339. 504. *WP* 2, 254. *Trautmann* 189. *Mladenov* 206. 309. *Tiktin* 1825. 1445. *Gorjajev* 219. *Matzenauer, LF* 10, 58.

maćika f (Cres) »1° trava, 2° (Vinkovci) iva (vrba), *salix caprea*«.

Lit.: ARj 6, 355.

mädal, f *mädla* (Istra), sveslav. i praslav. (*;яг>a-) pridjev, »nejasan, mutan, fuscus«, nalazi se i u slov. *medei*, češ. *mdlý*, ukr. *mlyj*, nemá ga u štokavskim govorima ni u bugarskom. Odatle apstraktum na *-oba* (kao *grdoba, zloba*) *mloba* (Marulić) »slabost«, od **mdloba* (upor. češ. *mdloba*, polj. *mdłósć*)

sa gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanjoj grupi (kao u romanskim jezicima), odatle novi apstraktum na *-ština* < *-sk* + *-ina mloština* (Marulić). Samoglas *o* > *a* očuvan je u istarskoj izvedenici *omadlěvina* »slabost, klonulost«. Upor. slov. *medloba*. Inhoatit na *-iti madl'ili* (Vodice) »probljediti«, *zamodlili* »pasti u nesvijest« slaže se sa stcslav. *modliti*, slov. *medléti*, češ. *mdlíti*, rus. *medlitb*. Sufiks *-6/o* u pridjevu je kao u *topal*. U baltičkoj grupi ne postoji. Ie. korijen je **meudh-*, **mgudh-*, **mudh-*, upor. sanskr. *tnadajali* (3. 1. sing.), u prijevodnom štipenu **mud-*, na lazi se samo u slavina. Upor. još *mlitav* (v.).

Lit.: ARj 6, 846. 932. 355. 8, 901. *Miklošič* 206. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 327. *WP* 2, 255.

madapulân, gen. *-ană* m (Rab) »tkanina indijska, koja se proizvedila u indijskom gradu *Madapolamu* (*Madhavapalam*)«. Dočetak izmijenjen prema lat. > tal. sufiksu *-ano* [upor. tal. *madapolam* »isto].

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 22. *Lokotsch* 1342a. *DEI* 2305.

madar m (Kurelac) »ime konju«, nazvan možda prema madž. *madár* »ptica«. Upor. posjedovni toponim na *-evoc*, gen. *-evca Madaraševac* (selo, Varaždin), od madž. prezimena *Madaras*, upravo »ptičar«.

Lit.: ARj 6, 356.

mädež m (Vuk) »1° naevus, 2° maca« = (sa *-ž* > *-š* i u gen.) *modes*, gen. *-eša* (Dubrovnik) = (sa umetnutim / zbog unakrštenja sa *mladež*, jer se *madež* pojavljuje od rane mladosti, prema tumačenju Mareticevu) *mladež* (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Banja Luka, Lika) »1° naevus, 2° Sommersprossen« = (sa umetnutim / mjesto /) *majdeš* (18. v., Kavanjin). Nalazi se još u rus. *mädež* i slov. *madež*. Možda praslavenska riječ. Pridjevi na *-av madežav* (Stulić), na *-ast madežast* (Stulić). Varijanta *majdeš* nije dovoljno potvrđena. Glede umetnutog *j* upor. *bâjs* (ŽK) < *bass* (muzički instrumenat). Umetnuto *l* u *mladež* opominje rus. varijantu *malez* sa *l* mjesto *d*. Loewenthal upoređuje sa sdnjem. *Masel* »roter Hautfleck« i sa stnord. *mçsurr* »geflamntes Holz«. Izgleda kao izvedenica na *-ež* (v.). Osnova je neobjašnjena.

Lit.: ARj 6, 356. 387. 817. *Miklošič* 179. *SEW* 2, 2. Loewenthal, *ASPh* 32, 267. (cf. *IJB* 5, 191).

madij m (15. v., istarski spomenici) »svibanj«, od hiperklasičnog pisanja *madius*, koje je u Zadru potvrđeno kao antroponim, lat. *majus*. Prema tal. *di* > *d*, *di maggio* > *madž* (16. v., Dubrovnik) = *mad* (Bijela, Boka, Lastva), *di* > *ž* (kao u *žmulj*) *māž* (14. i 15. v., Dubrovnik, Lumbarda, Korčula) »1° isto, 2° lično ime očuvano u toponimima«. Ovamo i složen antroponim *Majžalekb* (1253) = *Masalesso* = *Magalessio* < *Majus Alexius*. Oblik *maj*, gen. *maja* (Rab, Cres) može se tumačiti na dva načina, kao čakavizam prema *mad* (Boka) ili kao latinizam koji je preko grčkoga balkanska riječ: hrv.-srp. (istok) *maj*, pridjev *majski*, stcslav. *mai*, bug., arb. *maj*, srg. i ngr. *ući(o)ç*. Također internacionalno. Na Cresu *maj* »(sinegdoha) drvo što mladici donese uoči prvog maja pod prozor djevojci« < tal. *maggio*. Ovamo ide *māj* m (Vodice) »dugačka grana kao znak da je paša zabranjena«. Izvedenica na *-iç* od sintagme *pomajiç* (Istra) »mensis júnus«. Na *-iç* > *-ak majak*, gen. *-jka* »1° vrsta pasulja, 2° riba meloë proscarabaeus«.

Lit.: ARj 6, 356. 368. 384. 385. 546. 10, 649. *Pleteršnik* 1, 542. 588. Tentor, *JF* 5, 212. Kušar, *Rad* 118, 24. Merlo, *Stasiom* 179. *GM* 255. *Romanski* 119. Jireček, *Romanen* 3, 40. Vasmer, *GL* 93. *SEW* 2, 93.

medija f (Dalmacija, Pavlinović, Drašnice, Podgora, Makarska) »1° sunčan položaj, 2° mjesto u zaklonu od vjetrova, zavjetarje (npr. *vinograd u madiji*)«. Prilog (?) *madijovno* (možda pridjev). Čini se kao izvedenica na *-ija* (v.), kad se uporedi sa *omada* (Sinj), s pridjevom *omadan*: *omadno misto* »zaklonilo«.

Lit.: ARj 6, 356. 357. 8, 901.

madofija f (hrv.-kajk.) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *mandafija* (Belostenec, Šulek) »vrsta jabuke«.

Lit.: ARj 6, 357. 438.

Madžar, gen. *-ara* m (17. v., danas u književnom jeziku na hrvatskoj strani) = *Madžarin* (17. v., Vuk, narodna pjesma: *Vilip-Madžarin*) prema *Mađar*, gen. *-ara* (danas u književnom jeziku na srpskoj strani, Kavanjin, Lika, ŽK) prema f *Madšarica* (18. v.) = *Mädzārka* — *Madšärkinja* (sve to i također sa *d* mjesto *dz*), u pl. toponim. Sa *ž* mjesto *dž* i *d* *Mažar* (Mrnavić, Kačić, prezime Lika), sa *j* mjesto *đ* *Major* m (čakavski, Istra) prema *Majarka* f (Istra). Prenosi se i na Hrvate:

»1° ljudi rimskog zakona koji su se doselili iz Bosne (Hrvatska), 2° Hrvati katolici oko Bišća«. Deminutiv na *-če Madžarče* »mladi Madžar«, pl. s kol. sufiksom *-ad* f *Madžarčad*, gen. *-i*. Augmentativ na *-ina Madžarina*. Izgovor *dž* odgovara tur. *Macar* = bug. *Madžarin*, arb. *Álaxhár, Maxiiari*. Taj je izgovor došao po svoj prilici posredstvom naziva madžarskog (austrijskog) dukata: *madžarija* f (Vuk, narodna pjesma) = *madžarlija* (< tur. *macarli*) - sa umetnutim *n* pred *dž* *mandžarlija* = *madžarin* (crnogorske narodne pjesme). Taj se dukat zove također *krilašćić* i *krmencija* (v.). I sablja se zove na *dž*: *madžarknja* = *madžārka* = *madžaruša*. Na *-bc* > *-ac madžarac*, gen. *-arca* (Vuk) = na *-iça madžarica* »L madžarski ples, 2° vjetar« = *madarac* (Osijek) »vrsta opanka«, *madarica* »ime krmače«. Na *-uša mađaruša* »1° šljiva, 2° vinova loza«, na *-ka madžarka* (Kosrr.et) »vrst šljiva«. Pridjev na *-ski mađarski* (18. v.) = *madžarski* (Barišić, također u toponomastici). Na *-uka Madžuka* (Vuk, Banija). Upor. u narodnoj pjesmi naziv turske vojske *Tuka i Mandžuka* (v.) i u Bibliji ime naroda *Magog*. Denominal (faktiv) *madáriti, niàdarin* impf. (*po-*) »činiti Madžarom«, *namadžarili, -inadžarim* (Lika) »dovesti nekoga u nepriliku«. Oblici sa *dž, đ* su mladi, a sa *ž, j* stariji. *Madžar* potječe od stmadž. *Magyer* > *Magyar*, odatle glagol *magyarázni* »tumačiti« (upor. arb. *sliqiponj* »razumijem« i domaći arb. naziv *Shqipëtar* »Arbanas»). To nije opći slavenski i praslavenski naziv toga naroda, nego stcslav. *Qgritií*, odatle *Ugrin*, pl. *Ugri*, hrv.-kajk. *Vugri*, slov. *Ogri, Ogersko*, polj. *Węgię, Węrzy*, preko poljskoga rus. *Vengrija*. Ovako su se zvali i oni Madžari koji su se dijelom naselili u *Slovinju* (= *Slavonija*) i nestali među Hrvatima. Ima odatle toponomastičkih ostataka kao *Vugrovec* kod Sesveta. Ovako se. Madžari nisu nikada nazivali. Taj je naziv turskog podrijetla. Potječe od tur. *Onogir*, što znači »deset strelica«, od tur. *on* »deset« i *gur* »strelica«. Ovim turskim nazivom zvala su se hunska nomadska plemena, u 5. i 6. vijeku, koja su se kretala iznad Meoíyde od Urala do Kavkaza. Taj naziv bio je prenesen i na njihove podložnike Madžare, onako kako je preneseno tursko ime *Bugarin* na Balkanu na jedan dio slavenskih podložnika bugarskih. Porfirogenet zove Madžare *Τούροχοι* i veli da graniče na sjeveru sa Slavenima. Naziv *Onogur* > *Qgrinb* (preko ovoga evropski nazivi za Madžare: fr. *hongrois, Hongrie*, njem. *Ungarn, ungarisch* itd.) karakterističan je za

nomade koji svoja pokoljenja označuju strelicama.

Lit.: ARj 6, 357. 388. si. 385. 443., 546. 7 428. Ekzović 1, 394. Mažurani: 622-4. 1492. Ilešić, NVj 21, 233. 234. (cf. RSI 6, 295). Miklósić 223. Holub-Kopečný 213. 401. Bruckner 609. Mladenov 285. Joki, i/Je 7 (cf. /Jo 13, 166). GM 252. Melich, ASPH 38, 245.

mádžun m (18. v., Vuk) »pekmez« = *madžun* (Kosmet) »1° vrst gustog slatkog, 2° vrst lijeka kad se zamijesi kao slatko, 3° prezime u Vučitrnu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *máğūn* > tur. *macun* »1° sve što je mekano, što je zamiješano kao tijesto, lijek, 2° slatkiš koji prodaju alvadžije djeci, 3° kit za prozore, vrata«) iz terminologije hrane: bug. *madžún*. Opaža se dužina *a* zbog toga što je ispao glas iza *a*. To ispadanje uzrokuje duljinu prethodnog samoglasa i u semitskom.

Lit.: ARj 6, 371. Ekzović 1, 394. Mladenov 285. Matzenauer, LF 10, 57.

mađer m (17. v., stsrp.) »1° kuhač, 2° prezime (Slavonija), 3° toponim (*Màđír*, Bosna)« prema *Maderka*, žensko ime (18. v., pravoslavni manastir Gomirje), steslav. *mager* m »coquus«. Odatle apstraktum na *-zja* (v.) *maderija* f (15. v.) »jelo«, na *-nica* *mađernica* = *maderije* n < gr. *μαγειρεῖον* »manastirska kuhinja« > steslav. *magerija* f »coquina«. Balkanski grecizam manastirskog podrijetla (ngr. *μάγειρος* < stgr. *μάγειρος*): bug. *mager*, arb. *magini* pl. »Hülsenfrüchte«, ngr. *μαγειρά* »mets, plat de cuisine«.

Lit.: ARj 6, 358. SEW 2, 3. GM 253. Lukić, Bog. 4, 140-150. Vasmer 92. Miklošič, Lex. 359.

mađija (16. v.) = *magija* (internacionalno) »čaranje, gatanje vračanje«, f pl. *mađije* »čini«, pridjev na *-bsk* *mađijski*, *mađilan*, *mađion*, (Vuk), poimeničen *mađiomk* (16. v., Vuk), *mađionica*, *mađionički*; *mađijnik* (14. v.). Denominal *mađijati*, *-am* (17. v., Dubrovnik) prema impf. na *-va-* *mađijavati*. Na *-luk* *mađlutk*. Sa *d* > *j* (čakavski): *majfija* (Istra, Kašić), *majionik* (Kašić, Orbin), *majionica* f. Sa umetnutim *n* pred *d* *mandija* f (narodna pjesma), *mandijati*, *-ani* (narodna pjesma) = na *-isati* *mandisati* (narodna pjesma). Upor. glade *n* *Smandelji* (Zlatarić, Ljubmir) »ime čarobnjaka«. Arb. *magi*. Apstraktum na *-eica* > *-ia* od *magus* > *mâdi* m pl. (17. i 18. v., Vuk). Nastavak u stsrp. izvedenici *magesbnikz* m

prema *f magesnica* pored *magistnikb* «Hladionik-tumači Vasmer unakrštenjem sa strus. *ku-desbnikb* »isto«.

Lit.: ARj 6, 358. 370. 441. SEW 2, 3. GM 253. Vasmer, GL 92.

mađipio n (pisano stsrp. лиггытш) »pistri na (kaluderski termin, *n* ispalo zbog disimilacije *m - n*)«. Od srg. *μαγκιπειον* »pekarnica«, ngr. *μαγκυπιό* »skladište hrane u manastiru«, od srg. *μαγκηψ* < lat. *manceps*, odatle lat. *mancipium*, španj. *mancebo* »mladić, dječak«. Već u stsrp. stoji u mjesto *i* *magupbcb* (1300), danas *mađupac*, gen. *-pca* m (14. v., Vuk, Crna Gora) »1° manastirski pekar, 2° kuhar«, s pridjevom *manastirski mađupac* u narodnoj pripovijetci. Sa zamjenom sufiksa *-bc* > *-ac* *mađupak*, gen. *-pka* (Vuk, Bar) »Ciganin« prema *f mađupka* (Bar) »Ciganka«, deminutiv na *-če*, gen. *-četa* *mađupče* »Ciganče«, kol. na *-čad* *mađupčad* f »cigančad«. Ovo značenje nalazi se i u arb. *magyp*, *maxhyp* »1° Ciganin, 2° pederast«. Upor. u Ulcinju *Mahala magybve*. Bez sufiksa *-bc* *mađupnica* f (Vuk) »manastirska kuhinja«. Kako su manastirski kuhari i pekari bili Cigani, očito je da se je srednjo-grčki manastirski termin lat. podrijetla unakrstio sa *aegyptius* > *jedupak* > *jedupao*. S lat. *mancipium* > španj. *mancebo* stoji u vezi *manjak*, gen. *-njka* pored *majka* m (Dubrovnik, Čilipi, Konavli) »1° muško dijete, 2° ein Bursche von 10–15 Jahren, momčić« prema f na *-ica* *manjčica* pored *mànjica* »1° žensko dijete, 2° žensko posve nedoraslo«. Sa očuvanim *k* < *c'* (kao u *kimak*) *manjak* i *manjčica* jesu dalmato-romanski leksički ostaci. Ovamo ide i augmentativ *mànjgura* pored *majgura* »djevojka« (nema pejorativnog značenja) [Usp. i pod *manjij*]. Odatle novi augmentativ na *-ina* *mànjurina* f (Ston, okolina Dubrovnika).

Lit.: ARj 6, 359. 449. Rešetar, Štok. 250. Zore, Rad 110, 224. SEW 2, 4. GM 253–254. Vasmer, GL 92. REW⁶ 5284.

màdistor (I) m (Vuk, Srbija) prema *f madlstorovica* »učitelj, njegova žena, daskal«, pridjevi *mađistorov*, *mađistoriski*, od srg. *μαγιστορωρ*, gen. *-opós* < lat. *magister*. Sa *γi* > ngr. *ι* biz. *μαῖστορωρ*, *μαῖστορος* > *majstor* (13. v., Vuk, danas općenito na istoku i na zapadu) »1° (esnafski termin) zanatlija kao gospodar, *meštar* (opozicija *šegrtu* i *kalfi*), 2° (preneseno) vještak u poslu« prema *f majstorica* »njegova žena«. Pridjevi *majstorov* (*-ev*), prezime *Majstorovič*, poimeničen na *-ina* *majstorovina* f »porez što ga plaća majstor«, *majstorski*

(18. v.), *majstoričin*. Deminutiv *majstorac*, gen. *-rea* (Stulić), na *-ič* *majstorić*, na *-čio* *majstoričić*. Apstrakti na *-ija* *majstorija* (17. v.) »lukavstvo«, na *-bstvo* *majstorstvo* n (18. v.), na *-luk* *majstòrluk* (17. v.) »(u prenesenom značenju isto što) majstorija«. Kol. na *-ad* *majstòr-ād*, gen. *-i* f. Denominal na *-iti* *majstòriti* (17. v.) (*iz-*, *na-*), na *-isati* *majstòrisati*, *-šem* impf. (Vuk) (*iz-*) »raditi kao majstor«. Složenice: *majstorbaša* (narodna pjesma, v. *baša*), *protomajstor* (v. *proto*). Riječ *majstor* je balkanska riječ latinskog postanja, u kojoj je lat. *-ter* zamijenjen grčkim sufiksom *-τωρ*.

(II) U esnafskom značenju na sjeverozapadu (hrv.-kajk.) *meštar*, gen. *-hram*. (14. v.) prema *f meštrinja*, *meštrinjica*, *meštrija* (Hvar) »krojačica« nije od njem. *Meister* (slov. *majster*, gen. *-stra*) < lat. *magister*. Pridjev *meštrov*, • *meštrinjin*, *meštarski*, apstraktum *mestrua* (ŽK) »zanat«, denominal *mestru* »rezati, sjeći« (*pre-*). U značenju »učitelj« (14. v., dubrovački pisci, Hvar), isto *meštar* prema *f meštrica* (Rab), *meštrinja*, *meštrinjica* = *meštrija* (Lumbarda, Korčula, Račišće, Potomje) = *meštravica*, pridjevi *meštrov*, poimeničen u ž. r. *meštrova* »učiteljica«, *meštrovski*, *meštrovati*, prezime *Meštrović* (vlat. *ai* > *ae* > *e*) od tal. *maestro* < lat. *magister*. Voltidi ima *meštar*, gen. *-stra*, u oba značenja, *másiarski*, *mestarstvo*, na *-ič* *mestric* (Bella, Stulić) »slab učitelj«, *mestrić* »mali majstor«, *meštrija*. Zbog *st* mjesto *št* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. Kod Obradovića *mester*, gen. *-era* »učitelj«, prezime *Mešterovič* je od madž. *mester* < njem. *Meister*. Talijanizam je *maeštar*, gen. *-štra* (Istra) »učitelj« > *maistro* m (1563). Oblik sa *e* < *ae* \ *ai*: *meštar* f, *meštrovica* (Šibenik) »1° učitelj, 2° zanatlija kao gospodar (opozicija *garžuni*)« nalazi se i na jugu (Perast, Božava), kao i u isto-rom. *mestra*. U Vrbniku *e* > *i* *mištro* m prema *f mistra* (Istra) »1° učitelj, -ica, 2° majstor«. Prema arb. *mještrë* vlat. *ai* > *ae* bilo je već u balkanskom latinitetu, upor. i rum. *măestru*. Kolunić ima vlat. *ai* > *oj* *mojstar*, gen. *-stra*, *majstorstvo* ^ Taj je oblik star, jer doživi u 14. v. u Rogovskim regulama *sila majstrova*. I taj može potjecali iz dalmato-romanskog jezika. Glede značenja *majstorija* = *majstòrluk* upor. arb. *maishtronj* > *mashtronj* »betrügen«. Sa vlat. *ai* > *a* kao u arb. i tal. *mastro* postoji *mastar* (Budinić). Upor. čine. *mastur*.

(III) Dalmato-romanski leksički je ostatak *majstra* f (Potomje) »vršna vodoravna greda na krovu« = *majstra* (Račišće, Brač) »konop.

za vršve i parangal« = *mđistra* (Budva) »glavni dio na parangalu (za razliku od palamara, ribarski termin)« = *māistra* f (Muo) »u sredini mreže komad drveta sa križem i natpisom »pomoću božjom« (po njemu ribar vidi gdje je sredina njena)«. To je poimeničen femininum pridjeva *magister* (upor. fr. *maître-autel*).

(IV) Poimeničen pridjev na *-alis* *magistralis* (se. *ventus*, nazvan tako jer je glavni za navigaciju) > tal. *maestrale* > *maestrao*, gen. *-ala* m (18. v.) = *maestro*, gen. *-ala* pored *majstra* »1° sjeverozapadnjak, 2° strana svijeta od koje taj vjetar puše« = *matstrao*, gen. *-ala* (Primorje, Mikalja) = *maistrat*, gen. *-alâ* (Rab) = *meštral* (Poljica). Ne zna se ide li ovamo i *mistral* (Lastva) »absint«.

(V) Latinizam je izvedenica na *-atus* od *magister* srlat. *magistratus* > (administrativni termin) *mađistrat*, gen. *-ata* m (Vuk, Vojvodina) = *magistrat*, gen. *-ata* (18. v., Vuk), pridjev *magistratski* (18. v.) = *mađžistrat* pored *-Strat* »1° gradsko poglavarstvo, načelstvo, 2° čovjek u službi«. Internacionalni latinizmi su *magister* »Γ magister farmacije, 2° akademski stupanj«, pridjev na *-alis* proširen na *-bn* > *-an* *magistralan* »vrlo učen«.

Lit.: ARj 4, 228. 6, 359. 364. 370. 384. 392. 507. 613. 614. 617. 775. 905. 7. 428. 11, 605. *Pleteršnik* 1, 541. 576. Đorđić, NJ 3, 248. Kušar, Rad 118, 16. 22. 23. Budmani, Rad 65, 165. Hraste, Rad 8, 48. JF 6, 186. 207. GM 262. 284. *Romanski* 119. *Ive* 151. *REW** 5229. Chantaine (cf. RES 18, 84). *SEW* 2, 3. Vasmer, GL 92. 93.

máf m (Kosmet, samo kao objekt uz *učiniti*) »nestanak, uništenje«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *mahv* »istrijebiti«) iz svagdašnjeg govora: bug. *máf olšim* »prosto da je«.

Lit.: Elezović 2, 528. Mladenov 291.

magarac, gen. *-arca* m (*polu-* Stulić) »1° kenjac, osao, tovar, 2° naziv za napravu u plugu, 3° psovka« prema *f magarica*. Sufiks *-ac*, *-ica* izražava mociju. Bez tog sufiksa *magar* nalazi se u poslovići 17. v. i u izvedenicama dem. na *-e*, gen. *-etâ* kao naziv za mlado *magare* (16. v., Vuk), odatle pridjev na *j* *magareći* (17. v.), na dva deminutivna sufiksa *-bc* + *-bce* *magarēšce*, gen. *-eta* (18. v.), kol. *magarad*, gen. *-i*, odatle *magaradija* f, *māgarene* n (Vuk), u pridjevskom toponimu *Magarevo*, u pridjevu *māgarskl* (Bella, Stulić, 17. v.), koji se danas ne govori. Augmentativ *magofina*. Tako i u rum. *măgar*, bug. sa *-bc*

i bez njega, i u arb. *magar*. Ostale su današnje izvedenice od mocionog oblika za muški i ženski rod *magarac*: deminutiv na *-iĉ magarĉio* (17. v.), augmentativ *magarĉina* pored *magarĉetina* (18. v.). Od *magarica* pridjev *māgarīĉin*. Deminutiv *magariĉica*. Na *-jar magariĉar* »biljka quercus pubescens varietas Wild.«. Denominal *namagarĉiti*, *-īm* pf. »1° nazvati koga magarcem, 2° (pejorativna metafora) prevariti, nasamariti«. Riječ *magarac* je balkanska riječ grčkoga podrijetla: ngr. γομάρι, srgr. γομάρι(ov), izvedenica od γόμος »tovar«, odatle prevedenica (calque, Dalmacija) *tovar* »osao«, arb. *gomar*, cine, *gumaru*. Upór. bug. izraz *gámarno mi je*. Taj grčki naziv je također prekrajanje, zasebna vrsta prevedenica, od ar. *komar*. I *sagmarius*, izvedenica na *-arius* od gr. σάγμα »Packsattel« > *sāmār* (v.), koje je zastupljeno u romanskim jezicima, može se smatrati grčko-latinskom prevedenicom arapske riječi. Radi se dakle o mediteranskim prevedenicama, kako je i prirodno jer je *magarac* mediteranska životinja za prijenos. Upor. *osao*, *Esel* (v.) < lat. deminutiv *asillus* kao posuđenice iz latinskoga, koje se objašnjavaju tom činjenicom.

Lit.: ARj 6, 362. 7, 427. 10, 624. Kostić, JVI 1, 237. Miklošič 180. SEW 2, 2. Mladenov 105. 285. REW² 7512. GM 126. 253. Vasmer, BZ 17, 108-20 (cf. RSI 2, 257). Iljinski, Rodna reč 7, 9-10 (cf. Ijfb 20, 264).

magari (Perast) = *magari* (Cres) = (Božava), slov. *magār(f)*, prilog »meinethalben, barem«, *magarice* »selbst wenn«. Od tal. *magari (dio)* interjekcija, uzvik < sttal. *macari*, također južnofr., stšpanj. i port.,- »premda«. Općenito hrv.-srp. *makar* je balkanizam: rum. *măcar* »barem«, bug. *makar* »premda, barem« pored *makarim* (sa dodanim priloškim *-m*), cine. *maĉar* »grāće à dieu, au moins«, ngr. μακάρι, μαχάρι »dieu veuille, plût à dieu«. Upór. perz. *magar* > *meder* (v.). Prema tumačenju Pratića od gr. pridjeva μακάριος »blazen«. Upor. za semantički razvitak u ŽK uzvični izričaj, koji se umeće kad se želi što: *da bok sveti oĉe*.

Lit.: ARj 6, 362. 397-8. Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 541. Pascu 2, 59. SEW 2, 8. REW² 5224. Prati 606. DEI 2311.

magas m (hrv.-kajk., Belostenee) prema f na *-iĉa magašica* »patuljak, starmali«. Prema Budmaniju bilo bi od madž. pridjeva *magas* »visok« u ironickom smislu kao u fr. *vous avez beau parler* »badava vam govor, uzalud

govorite«. Rijedak slučaj ironické semantike kod naših tudica.

Lit.: ARj 6, 363.

maĝaza f (Vuk, Srbija, Bosna) »1° (neologizmi) skladište, stovarište, 2° (šatrovački argo) želudac«. Deminutiv na *-iĉa maĝazica* (Vuk). Na *-džija maĝadzija* m (Vuk) »magaziner (hrvatski gradovi)«. Na *-arina f* (Vuk) *magazarina* »plata za robu, skladištnina«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *mahzan* > tur. *maĝaza*): bug. *maĝaza*, *-zija* < ngr. μαγαζί > arb. *magazi*, rum. *magazie* f sing. pored bug. *maaza*, arb. *mangaza* pored *magazé*. Evropski se arabizam osniva na ar. pi. *mahāzin* > taj. *magazzino* > *maĝadzin*, gen. *-ina* m (Dubrovnik) = *magazin* = (metateza) *gamazin* (Karlovac) — slov. *gomazîn* = *magāĉin* (17. v., Mikalja, sjeverozapadni krajevi prema njem. izgovoru tal. riječi). Deminutiv na *-iĉ magazinu* (Lika), augmentativ na *-ina magazinina*. Pridjev na *-bsk magaziniski*. Neologizam *magazinovina* (1868).

Lit.: ARj 6, 360. 363. Pletersnik 1, 230. 541. Budmani, Rad 65. 166. Grünenthal, ASPH 42, 316. REW² 5240. GM 253..

māgbul = *magbūl* (Kosmet), indeklinabilni pridjev u predikativnoj upotrebi sa *biti* (muslimanske narodne pjesme), kao imenički objekt uz (*ujĉiniti*, »ugodan«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *magbūl*, particip prēt. pas. sa prefiksom *ma-* od korijena *kbl* »primiti«, upravo »primljen« > / po zakonu rezultata / »ugodan«) iz terminologije obiĉnog i uredskog govora: bug. *makbul* »priznat«, arb. *magbull* »bene«. Upor. *kabul* (v.).

Lit.: ARj 6, 363. Elezović 1, 378. GM 253. Mladenov 287.

Magdalijena f (15. v.) = *Magdalena* = *-lina*, biblijsko žensko ime, od toponima *Magdala*, sa sufiksom *-ēna* = gr. -ηνός. Odatle na *-ka magdalenka* (Sv. Petar, Ludbreg) »vrsta jabuke«, poimeniĉen pridjev na *-bsk + -ica magdalašĉica* (Kalnik) »vrsta kruške« = *magdalašnica* »vrsta crljene sitne kruške«. Prezime *Magdalenie*. Hipokoristik *Magda*, pridjev *Magdin*, deminutiv na *-ica Magdica*. Prezime *Magdié*. Prema tal. *gd* > *dd* (upor. tal. *Maddalena*) hipokoristik *Māda* (16. v., Dubrovnik) = *Made*; sa *gd* > *jd* (usp. arb. *majdano*). *Majda* (Vuk), *majdalenĉica* (Istra) »polygala vulgāris«; sa *gd* > *nd* *Mandālijena* (16. v., Dubrovnik, također toponim), pridjev *Mandālijenin*, na *-ka mandālijenka* (Križevci) »kruška«, *mandalenka* »vrst jabuke«, *manda-*

lenĉica = *Mandahna* = *Mandalina* (Dalmacija, toponim) = *Mandalinja* (Novaković), prezime *Mandolinie*, pridjev na *-bsk mandalinski (misée, Vrbnik)* »srpanj«, poimeniĉen na *-ica mandalašĉica* (Cres) »1° kruška, 2° jabuka, 3° valeriana maggiore«, na *-ica mandalica* (Zagreb) »1° marilica, kajsića, 2° (Bastaji) kruška«. Hipokoristik *Manda* f (17. v., Vuk, Lika) pored *Mānda* (Lika). Deminutiv *Mandica*. Prezime *Mandić* (Bosna K). Na *-ena Mondena* (Šaprinovac). Na *-usa Māndusa* (Vuk, sufiks kao u *Maruša*). Prezime *Mandušić*, toponim *Manduševac* (hrv.-kajk., Zagreb).

Lit.: ARj 6, 356. 363. 440. 386. 438. 439. 440. 441. 600.

magdanoz m (Leskovac, Srbija) = (sa *gd* > *jd*, upor. *Majda*) *majdōnos* (Vuk) »peršun, petrusin«. Balkanski turcizam gr. podrijetla (tur. *magdanos* < ngr. μαγεδώνησι): bug. *magdanos* pored *majdanós*, arb. *magdanos* / *bag-*, *balldanós*, *maidono* (Gege), *maqedoms* (Toske). Biljka je nazvana po zemlji u kojoj raste, prema Dioskoridesu po brdovitim mjestima.

Lit.: ARj 6, 364. 387. Mladenov 266. GM 253. SEW 2, 3. Matzenauer, LF 10, 58. Vasmer, GL 93.

māginja f (Vuk, 16. v.) = *mēginja* f (Mikalja, potvrđeno i u narodnom govoru), s pridjevom *meginski* (Stulić) = (sa metatezom *g - n* > *n - g*) *manĳa* (ĉakavci) = *manjiga* (Hvar) »stablo i plod planika, arbutus unedo, comaron, lodonja (v.)«. U Krtolama *māginja* je plod od *planike*. Odatle se pravi rakija *maginjaĉa* (sufiks kao u *kruškovaĉa*). Nema nikakve veze sa *mūkinja* (Vuk, Hrvatska) »sorbus aria«, koja se zove i *mukovnica*. Upor. *mukovĉica* »kruška« (slično u slov., ĉeš. i polj.). Riječ *maginja* mora da je predslavenska. Doĉetak *-inja* varira sa *-unja magūnja* (Vrgada). Varijacija samoglasa *aie* upućuje možda na *ǣ*, koji je mogao nastati i iz *ü*. Upor. pred-ie. *mīgus*. Budmani kaže za Vukovo glosiranje u trećem izdanju: »(u Dubrovniku) die Meerkirsche (Weichselkirsche, Steinweichsel), arbutum (Prunus mahaleb)« da se ima izostaviti, jer da nije ni u kakvu rodu s trešnjama. Međutim *Weichselkirsche* nije trešnja nego višnja, *Meerkirsche* nije trešnja, kao ni *arbutus unedo* ni *prunus mahaleb*. Ne znamo pravo što Budmani ispravlja. Za *prunus mahaleb* L. »cremža, divlja višnja« daju Panĉić i Šulek *magriva*, riječ koja, kako se čini, suvisi sa *maginja*.

Lit.: ARj 6, 364. 368. 583. 444. 449. 7, 144. ZbNZ 1, 30. Jurišić, NVj 45, 93. REW² 5240. 5721. Tagliavini, ZRPh 46, 46. si.

magla f (Vuk) = *magla* (ŽK) = *magla* (ĉakavci), ie., baltoslav. i praslav. *^mbg-* poimeniĉen pridjev ž. r., obrazovan s pomolu sufiksa *-la*, »nebula«. Osnova *mbg-* živi kao imenica u rus. *mga* »1° Staubregen, Schneegestöber, kalter, feuchter Nebel, 2° toponim«, u glagolu na *-iti* sjevernih slavina ĉeš. *mži* »es nebelt, regnet fein«, polj. *mży*, rus. *mžitb*. Prvobitni pridjev očuvao se u toponimima: *Magaldo*, gen. *-dola* (selo, Bosna, Travnik), u određenom vidu *Maglaj* < **mbghj* i u prilogu *izmāgao* u reĉenici *ide kiša izmagao* (Vuk) = *izmāgō* (Bosna, imenica), poimeniĉen na *-ica izmaglica* (Vuk, Slavonija, Srbija). Taj se pridjev u znaĉenju »sive boje« poimeniĉuje s raznim sufiksima kao ime domaćih životinja: na *-an māgiān* »ime ovnu«, na *-as magias*, gen. *-asa* »1° jare smeđe dlake (Dalmacija, Pavlinović), 2° (kao apelativ) osrednji pušĉani prah za prosto pucanje (Pavlinović)«, na *-eš magies* m »jarac« prema f *magleša* »1° kobila, 2° koza«, na *-uša magluša* »ime kozi«, na *-ōnja magionja* »ime volus, na *-ica maglica* »ime kozi«, a i bez tih sufiksa *magla* »ime kozi« (Bosna). Pridjev se proširuje na *-ast māglast* »sive dlake«, na *-av maglav* (Stulić), na *-ēn maglen* (16. v.). Upor. pridjevski toponim *Moglena* = *Meglen* (sjeverozapadno od Soluna, odatle *meglenski Vlasi*, koji govore jedno posebno narjeĉje). Na *-liv ~ -ljiv magliv* = *magljiv* (14. i 15. v.), na *-ovit maglovit*. Deminutiv na *-ica maglica* (16. v.), G pridjevom na *-jast magliĉast*. Augmentativi na *-ina maglina*, na *-uša magluša*, na *-usina maglušina*, na *-ušina maglušina*. Ne samo na boju što se metaforiĉki prenosi pridjev, nego i na psihološka svojstva: *omaglica* = *omeglavica* (hrv.-kajk.) »Schwindel« = *omiljavica* »isto« (nejasno *glj* > *lj*, glede i v. *mig*). Denominal na *-iti* (faktiv) *magliti se (raŹ-, za-se)*, (metafora) *odmāgliti* »nestati«. Sa sufiksom *-la* pojavljuje se u lit. *migla* = lat. *migla* »magla« kao i u gr. ομίχλη »oblak« i arb. *mje(r)gule* »magla«. To je jedan od najstarijih meteoroloških naziva kod gotovo svih Indoevropijana. V. još *mig-*. Ie. je korijen **meigh-*, u prijevodu **migh-* »flimmern, dunkel, magla, oblak«.

Lit.: ARj 4, 227. 6, 364. 360. 367. Jagić, ASPH 1, 435. Miklošić 209. Holub-Kopeĉný 222. Bruckner 329. WP 2, 247. Trautmann 184. Specht, KZ 66, 63. Scheffelowitz, KZ 54, 229. Fick, KZ 41, 343. Güntert, IF 30, 88. Joki, Stud. 57. GM 283-284. Boisacq* 700-701. Hirt, IF 16, 77. 22, 95. Kern, IF 4, 106-112.

magnet, gen. *-età* m (19. v.), pridjev na *-an* > *-an mägnetan* (~на игла), od gr. μαγνήτης preko njem. *Magnet* (prema lat. izgovoru gr. η) = (prema itacizmu) *magnit* m (16. v.), u izvoru pisanom crkvenim jezikom, pridjev *magnitski*.

Lit.: *ARj* 6, 367.

mäh m (Vuk) pored *mah* (Dubrovnik), balto-slav., sveslav. i praslav. **mā̃bō*, »plijesan, Schimmel« > »(metafora prema osnovnom značenju) biljka tajnocvjetka«. Odatle *maha* (18. v., jedna potvrda). Pridjevi na *-äst mā-häst*, na *-at mähät* »pun maha« = na *-ovit mahòvit* (18. v.) = na *-nit mahnit* (uz *lug*, narodna pjesma). Pridjev na *-ov* nije potvrđen, ali Vuk ima poimeničenje na *-ina*, odatle *mahovina* »Moos, Schimmel« = u narječjima augmentativ na *-ina mašina* (ŽK), unakrštenjem obiju izvedenica *mašovina*. Upor. i toponim *Mahovljani*. Ove izvedenice nastadoše iz potrebe da se izbjegne homonimija sa postverbalom od *mah*, od *mahati*. Deminutiv na *-bk*: *mášak*, gen. *maska* (Vuk, Srijem) »1° sitno perje, 2° fini prašak, 3° malje, 4° vrst čenara«. Na *-ika mašika* (18. v.) »mahovina«. Na *-aca mahača* f »biljka erica, vrijes«. Madžari posuđiše *moh* (> *moh*, 18. v., Jablanci) = *muha*, iz čega se vidi da je *a* nastao iz velarnog poluglasa. U istočnom lit. *mūsas*, u zapadnom *mūsai*, pl. *mūsos* »plijesan«. Ie. je korijen **meu-* »vlažan, nečist«, u prijevodu **mu-*, raširen formantom *s* > slav. *h* poslije velara. Isti korijen nalazi se u stvnjem. *mios*, *mos*, nvnjem. *Moos*, lat. *museus*. Upor. još *miti* (v.), *múlj* i *muzga* u narječjima.

Lit.: *ARj* 6, 371. 378. 382. 508. 510. 514. *Miklošič* 206. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 327. *W P* 2, 251. *Trautmann* 190. *Mladenov* 312. *Boisacq** 647-648. *Matzenauer*, *LF* 10, 353. *Zubatý*, *ASPh* 16, 400-401. *Petersen*, *IF* 5, 34.

mahala f (17. v., Vuk) pored *maala* > *māla* (Srbija, Bosna) = *maala* (Kosmet) = *malo* n (Makedonija) »1° dio grada ili sela, kvart, 2° toponim (Srbija, Slavonija)«. Deminutiv na *-ica mahalica* »konšiluk« (Poljica). Na *-bc* > *-äc maalac*, gen. *Ica* m (Kosmet) prema f na *-ka maalka* »žitelj jedne mahale«, u složenicama *gornjomaalci* m pl., *čarši-maalke* f pl. (Kosmet), *mahalbaša* »poglavica u mahalici, odatle rašireno prezime *Malbaša* (Bosna, Lika, v. *baša*). Pridjev na *-ski maalski* (uz *dëca*, Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mahalla* »Stadtviertel,

prvobitno: logor«) iz administrativne terminologije: rum., bug. *mahala*, arb. *mahalle* f, ngr. μαχαλάς.

Lit.: *ARj* 6, 373. 412. 405. *Elezović* 1, 377. *ZbNZ S*, 188. *GM* 254. *Mladenov* 291. *Lokotsch* 1350. *SEW* 2, 5.

mahàna f (Budmanijev akcenat, 18. v., Reljković) = (*aha* > *a*) *mana* (18. v., Vuk) »(po)griješka«. Denominal na *-isati mānisati*, *-išem* impf. (Vuk) »1° nalaziti mane, 2° (u sjeverozapadnim krajevima službeni termin) označiti spis da nije biljegovan«. Riječ *mana* je riječ štokavskog govora koja je danas postala općenita zbog prestiža Vukova jezika. Balkanski je turcizam arapskog podrijetla (ar. *māhanā* > *mana* »Verachtung, Vorwurf, Fehler«): bug. *mahana*, arb. *mahanē*, *niēhanē*. Arabizam došao je u jadranskoj zoni i kao talijanizam: tal. *magagna* > *magánja* f (16. v., Primorje, Istra, dubrovački pisci) »mana«. Sa promjenom dočeka prema našem sufiksu *-inja* *maginja* (Ulcinj, Grbalj) »isto«. Denominal na *-ati magānjati*, *-am* impf. (17. v., Mikalja, Stulić) »kljastiti, sakatiti« (o-, s-), na *-iti māganjiti*, *-im* impf. (o-) »kaljati, poganiti«, *omaganjaviti*, *-im* (subjekt *konj*), ovo od pridjeva *maganjav*. Part. perf. pas. na *-an magānján* »sakat, kljast«. Ovamo ide još *makānjica* f (Crmnica) »malo sitno nerazvito dijete«. U Poljičkom statutu *maganotan* (jednom rukom) »kljast, sakat«.

Lit.: *ARj* 6, 360. 374. 445. 436. 8, 901. *SEW* 2, 5. *Mladenov* 291. *GAI* 254. *REW*⁸ 5239. *Korsch*, *ASPh* 9, 654.

mahati (se), \masem pored *-am* impf. (Vuk) = *māat*, *mām* (Kosmet, ŽK) = *malati*, *majem* pored *-am* (Srbija) (*do-*, *raž-*, *za-*, *s-*, *iz-*, *pro-*, *po-*), balto-slav., sveslav. i praslav., »agitare (= kretanje izvedene rukom)« prema pf. *ma(h)nuti*, *ma(h)nem* (*do-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *za-*, s reflektivom) »okaniti se«. Iterativ na *-va mahivati* (Vuk), s prefiksima *do-*, *raž-*, *za-*, *razmaivati* (Lika), sa umetnutim *nj razmanjivati* (unakrštenje sa *manji*). Sa akcenatskom varijacijom *mahati*, *-am* (Vuk, objekt *kudjelja*, *lan*) »decutere«. Postverbalni *mah* m = *mah* (Vuk) = *mav*, od gen. *mava* (Pavlinović) »skok, prostor, zgoda da se može mahati« i *māha* f »krilo od mreže (Dalmacija, Pavlinović), *dōmāh* m (Trebinje, Hercegovina, Ljubiša) »daljina koja se može rukom doseći«, s apstraktumom na *-joj domašaj* m (18. v.), *zāmasāj*, *prōmaha* pored *promaja*, prilog *nāpromahe* — *napromuhe* (Vodice) »bez

kaputa«, na *-bka maska* ili *maska* (Vuk) »mahaljka«, *omaška* »pogriješka«, *omaja* = *omaha* »Abfall des Wassers von Mühlrad«. Na *-aljka mähäljka* = *mäljka* (Vuk) »1° lepeza, 2° druga, štiljega (južni krajevi)« = *māhanica*, *mahavnica* (Mikalja). Na *-ai mahāč*, gen. *-aca* »lepeza«, na *-oca mahača* »(eufemizam za) stražnjica«, s pridjevom na *-av mahačav*. Pridjevi na *-bn mašan* (Vuk, Srbija) »jak«, *omašan*, *zamašan*, *zamašit*, *omašit* (Vuk, -Vojvodina), *mahovit*. Šaljiva složenica *mahibaša* (narodna zagonetka) »rep«. Od *mah* prave se prilozima *mahom* = *mahom* = *maum* (Lika, Virovitica), *māumice* »odmah«, *välje mām*, *mām mašamice*, *odmah* pored *ōmah* < *od maha, sa gubitkom genitivskog *-a* zbog analogije sa *nāmah*, *umah* ili jer se osjećalo kao deiktčko *-a*, koje je fakultativno, upor. *sad* pored *sada'*, *izma* (Kosmet) »neprestano«, *izoma* (Kosmet) »ustopice, svejednako«. Ovamo ide i prilog *atoma* (ŽK) »zaludu, badava, zastunj« < *u tom mahu, sa gubitkom *-hu* kao u *odma(h)*. Upor. u Kosmetu *jedamā* pored *-a* »jednom« pored *jedamān* za haplogogiju *mm*, *nm* > *m*. Denominal je od *mah* na *-iti* (faktiv) *mašiti* (*se*), *omašiti*, *-im*, *domašiti* »dokučiti, dohvatiti«, *izmašiti* »izbaciti«, *nadmašiti*, *odmašiti*, *razmašiti*, *namāšit*, *-ašim* (Kosmet), *podmašit* (Kosmet), *pomalit*, *promašiti*, *promašim*, zbog prefiksa *pro-* »naprijed« dobio je značenje »verfehlen«, *premašiti*, *smašit* (Kosmet) »iskriviti vrat«. Upor. rus. *prōmah* »Fehlschlag«. Odatle na *-ovati zamašōvat* (Kosmet), *-ati masašit se*, *dōmasati*, *-am* (Vuk). Pridjevi na *-iv izmašiv* (Vuk) »koji se lako izmahne«, danas je općenit *ne-nadmašiv*, na *-it namašil* (Lika) »zgodan«. Od osnove *man-* deminutiv je *manuškat* (Dalmacija, Pavlinović) »polagano trti«. Ovamo i *māholiti* (Ston, objekt *košulju*) »grčiti«. Nejasne je tvorbe pridjev *mahijašt* (Vuk) »sulud«. Zore je zabilježio *razmahaliti* »rastjerati amotamo«. Postverbal od *obmanuti*, *-niti* »betrügen« je *obmana*. Pridjev od tog glagola *mānen* (18. v.) »nährisch« = (prema Budmaniju) *manov* (Turčin) došao je u vezu sa *mana* (v.) arapskog podrijetla, i sa *manija* grčkog podrijetla, *mahnen* (18. v., Jacke) »lud« = proširen *mā(h)nit*, sa čitavom leksikologijskom porodicom: *sahnit* = *sūmahnit* = *sūmahnut* = *sumanut* (Kosmet), odatle na *-ija manēnija* = *mahnēnija*, na *-ik manēnik* = *māhnenik*, apstraktum *manēština* = *mahnīština* (16. v., Dubrovnik), na *-osī manenost* = *mahnitost*, na *-bk-* > *-ak manitak*, gen. *-tka* (Piva-Drob-njak) = *-as mahnitaš*, gen. *-asa* = na *-bc* > *-ac mahnitac* m prema *-ica mahnitica* (16. v.)

pored *māhnica* (Vuk, Dubrovnik) = *mahnitulja*, augmentativ *mahnīčina* (Crna Gora) = *manītelja* m, f (Kosmet), na madž. *-ō* > *-ov mahnitov* m (Ston). Denominali na *-iti manēniti* = na *-ati mahnitati*, *mahnitam* (16. v.) (*do-*, *iz-*, *se*, *po-*, *raž-*). Riječ *mahnuti* u značenju te leksikologijske porodice posuđiše Rumunji *mihni* »grämen, verdriessen, betrüben, ärgern«, odatle apstraktum na *-eib* > *-ealā mihneala* = sa lat. sufiksom *mihniciume*, pridjev *mihnicios* »žalostan«; Arbanasi u pasivu *ma(h)nitem* »erstaunen, entsetze mich«. Tih značenja nema u južnoslavenskom, koliko se dosada znade. Uspoređenje sa lit. *mosuoti* »schwingen« pokazuje da je prašlav. *h* postalo od *s* kao u *jahati* (v.). Ie. korijen **ma-*, koji znači razne pokrete ruke (gestikulaciju), raširen je baltoslavenskim formantom *s*. U leksikologijskoj porodici od *manen* po svoj prilici pomiješala su se dva ie. formanta, **ma-s-* > praslav. *mah-* i ie. *ma-ŋ-*, raširenje iste osnove na *-n*. Unakrštenje dviju semantički i etimološki tako bliskih osnova kao što su *mah-* i *man-* nalazi se u hrv.-srp. Oblik *manuti* (rukom kod pogodbe) govori se i u krajevima gdje *h* nije zamukao. Upor. češ. pf. *manouti* prema *mávati*, rus. *manutb* »winken mit der Hand«. Kod Domentijana je *manu* = *magnu* < *mbgnu* (v. *mignuti*). Upor. u Stulića *manovenije* n »magnuće« u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Riječi *obmana*, *obmanuti* »prevariti« smatraju se rusizmom (*obmanb*, *obmanutb*) koji je preko Srba došao i među Hrvate. Odatle impf. *obmanjivati* (Šulek). Radna imenica na *-telj obmanitelj* (Pavlinović). Pridjevi na *-jiv obmanjiv* = na *-ljiv obmanjliv*. Pridjev *mahnit* »bijesan, lud« pripada istočnom govoru, danas je općenit u književnom govoru. Na zapadu mu odgovara kod kajkavaca *vūdren* (upor. njem. *verrücket*), kod čakavaca *munjen* od *munja* (v.). Umetnuto *h* ne dopušta mišljenje da je izveden od gr. μαία »bijes«. Upor. još *māma* i *pomama* »bjesnoća« za paralele od treće srodne osnove *mam-*. Mišljenje da je izveden od *mahnuti* ili unakrštenjem od dviju osnova *mah-* i *man-* i semantički je opravdano. Bijesan čovjek lamala rukama. To je karakteristika bjesnoga. Nejasan je indeklinabilni pridjev *hman* (hrvatski provincijalizam): žena *hman* i *huda* »saeva uxor«, *hman vreme* »tempesta«; deklinabile je *hmanji*, *-a*, *-e*; metateza iz *mahnjii

Lit.: *ARj* 2, 619. 4, 227. 232. 6, 375. 380. 371. 376. 381. 382. 448. 385. 446. 448. 507. 508. 512. 536. 537. 930. 7, 431. 428. 8, 409. Rešetar, *Štok*. 279. *Mažuranić* 395. Ribarić,

SDZb 9, 184. Elezović 1, 192. 225. 386. 527. 2, 244. Vuković, SDZb 10, 390. Miklošič 173. 180. 182. SEW 2, 4. 7. 15. 17. Holub-Kopečný 214. 218. Bruckner 316. 321. 322. Mladenov 291. WP 2, 219. Gorjajev 204. GM 254. ТППШ 997. Jokl, IF 27, 310. sl. Zubatý, ASPH 16, 398. 389. Jagić, ASPH 1, 430.

mahir, gen. -ira m (Hvar) »veliki mesarski nož« = *maker* m (16. v., Vetrание, Dubrovnik) = (pseudojekavizam) *matuj er* (16. v., Marin Držić). Dalmatinski grecizam iz bizantinskog. doba: gr. μάχαρα, μαχαίρι(ov). Upor. arb. *mahére* f, *majfere* (arb. u Kalabriji) »Messer, Schwert«. Složenica sa prefiksom παρά (upór. *paralaža*) *paramaher* (Novakovičeva *Aleksandrida*). Toponim *Makarac*, gen. -arca m (Milna, Hvar, duguljasta zavinita uvala, Mljet).

Lit.: ARj 6, 376. 9, 640. Hraste, BJF 8, 20. Vasmer, GL 93. 110. Rohlfš 1343. GM 254.

mahmūdija f (narodna pjesma) = *māmuđija* (Kosmet) »tanks i široki zlatni turski novac kovan za vrijeme sultana Mahmuda II (služio je za nakit)«. Balkanski turcizam (ar. pridjev *Mahmūdiji*) iz monetarne terminologije: bug. *mahmūdija*.

Lit.: ARj 6, 376. Mladenov 291, SEW 2, 5.

mahmuza f (17. v., narodna pjesma) — *māmuza* (18. v., Vuk) = *mamuš* m (narodna pjesma) »oštroga, ostruga, užengija«. Deminutiv na -ica *māmuzica*. Prezime na -ič *Mamuzić*, Denominal na -ati *mamūzati*, -am »bosti mamuzom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mihmāz* > tur. *mahmuz*) iz konjičke terminologije: bug. *mahmuz* тп. Rumunjski istoznačni slavizam *pinten* < *pcisno, od *pŭta* > *pēta* (v.) zastupljen je u hrv.-srp. sa *ostruga* i *māmuza*.

Lit.: ARj 6, 377. 435. SEW 2, 5.

mahrama f (16. v., Vuk) — *marama* (18. v.) = *marama* (Kosmet) »ubrus, ubrusac, rubac, ručnik, parcule, facolét«. Deminutiv na -iča *māhramica* (17. v., Vuk) = *maramica*, sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *ma(h)ramičica* (17. v., Vuk). Augmentativ na -lŭja *māhramčina* = *maramčina*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. part. prēt, pasiva *māhrama* »Heiliges, Verbotenes > Weib« od *haram*, riječ koju v. pod *hárem*) iz terminologije odijevanja: rum. *năframă* (disimilacija *m - m* > *n - m*) »Schleier der jung verheirateten Frauen« = *maramă* '(Moldavija),

bug. *māhrama*, arb. *marama* f »Tischtuch, Handtuch«.

Lit.: ARj 6, 382. Elezović 1, 387. Miklošič 180. GM 260. Mladenov 291. Korsch, ASPH 9, 654.

mahsus (narodna pjesma) = *maksus* (Bosna), prilog uz *učiniti*, indeklinabilni pridjev uz *selam* »pozdrav« = *nasūz* pored *māsuz* i *mošus* te *mošus* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *may.sus* »naročiti« > tur. prilog »namjerno«) iz terminologije običnog života: bug. *maksus*.

Lit.: ARj 6, 383. Elezović 1, 391.

mà(h)una f (Vuk) = *mahun*a (Vuk, Hercegovina, Dubrovnik) = *mòhunja* — *mohūnja* (Rab) = *mehuna* (Vuk, Banat) = *mauna* pored *meūna* (Kosmet) = *mihunja* (Istra), nije općenita hrv.-srp. riječ, »bòraruja (Srbija), komuška (ŽK)«. Pridjevi na -ost *mòhunast*, (Stulić, Šulek) na -av *mohunav*. Deminutivi na -bc > -ac: *mihūnāc*, gen. -unca (Krk) »čahura« = *mohinjac* »biljka«, na -iča *mà(h)unica* (Vuk) »solatium nigrūm«, *mohunica* »biljke« (ii slov. *mahunica* »Moosbeere« je od *mōiib*, v. *mah*), u bug. *mehunica*, *mehunička*, *mehūniče*, *tnehunka*. Postoje još varijante *mihūnj* »biljka koja se zove *mohva*, *mohvica*, *physalis Alkekengi*«. U slov. još *melano*, »Hülsenhäutchen«. Taj oblik kao i bug. uz ikavski *mihunja* i ekavski *mehuna* jasno govore da je osnovni samoglas φ, tj. da je izvedenica od *mekb* > *mijeh* (v.). Denominali na -ati *mahunali se* (Vuk, subjekt *grah*), na -iti *māhūniti*, -zm (iz-). Varijanta *a* predstavlja refleks "k > a kao u *orah* ili je nastalo unakrštenjem sa *mah* (upor. slov. *mahunica*), što je s obzirom na različito značenje manje vjerojatno. Oscilacija *ma-*, *mo-* je kao u *motovilo* pored *matovilo* (v.). Upor. još arb. *mōshūrke*.

Lit.: ARj 4, 249. 6, 383. 900. 585. 536. 786, 901. Elezović 1, 933. Miklošič 206. SEW 2, 47. Holub-Kopečný- 219. Mladenov 312. GM 287.

mahzar m (samo objekt uz *načiniti*, *opremiti*, *prenijeti*, *napraviti*, inače se ne deklinira; muslimanska narodna pjesma) »molba, pri-tužba, žalba«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ḥāzār* > tur. *māhzar*, part. prēt. pas. od *kadara* »biti na mjestu, pri ruci«).

Lit.: ARj 6, 383.

maina f (Vuk) »tišina bez vjetrova na rijeci, bunaca (na moru)«. Nalazi se još u bug. (*storihme maina* »prestadosmo«). Balkanski tur-

czizam talijanskog podrijetla (tur. *maina*, tal. imperativ od *mainare* »spustiti jedro« > *mainati*, -ām, pomorski termin; zapovijeda se *maina pik!*). Ovamo možda i etnik *Maini* m pl. = *Māhini*, gen. *Māhina* pored *Maine* f pl. »pleme i knežina između Budve i Crne Gore (Vuk)«.

Lit.: ARj 6, 376. 383. Mladenov 286.

mais m (18. v., južna Dalmacija, Slovinac) »kukuruz«. Od tal. *màis* < španj. *mahiz* < *māriši* (Arovaki).

Lit.: ARj 6, 384. Prati 610.

tnaite f pl. (Vuk, Hrvatska, 18. v., Slavonac) = *māiti* m pl. (bosanska narodna pjesma) »kovče, imbrete«.

Lit.: ARj 6, 384.

maja f (Vuk) = *maja* (Kosmet) »kvas, kvasac, germa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *maje* > tur. *maya*) iz kuharske terminologije: rum. *maid*, bug. *maja*.

Lit.: ARj 6, 385. Elezović 1, 380. Mladenov 292. SEW 2, 5.

majalika f (narodna pjesma bosanska) »sud iz kojega se pije vino« = *majolika* (Perast, Budmanijev akcenat) = *majolika* (Vuk, Božava, Rab, Primorje) »bokar, vrč, bardak« == *majulika* (Paštrovići), slov. *majolika*. — *milōjka* (Srijem, Risan, Srbija, unakrštenje sa domaćom rječju) »bokal, bokar«. Upor. sinkopu penultime u slov. *majūslka* (Notranjsko). Od tal. *maidolica* 1° vrst verna lijepog.krečnjaka, 2° (sinegdoha) *sud odatle*, od kat. imena otoka *Maliarka* > *Majorka*, etnik *Majorkini* m pl.j sa tal. sufiksom -ino, upor. srlat. *majolus* »vas quoddam vinarium«.

Lit.: ARj 6, 385. 391. 392. 679. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. Sturm, CSJK 6, 67. REW⁶ 5248. SEW 2, 6. Matzenauer, LF 10, 58. Pleteršnik 2, 543.

ina j asil m (Srbija) = *maj asil*, gen. -ila (Kosmet) = *majasin* »kožna bolest na članovima, nogama i tabanima, guka« = *majasil* »rana na rukama« = *majāsīn* (Vuk) »nekakva guba« = *mujasin* (Visoko, Bosna) »bolest kad čeljadetu ispade kosa« = *mujasila* f = *mujasilje* n = *majēsul* (Kosmet) »šuljevi, hemo-roidi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mājāsīl* > tur. *mayasil* »šuljevi«, particip od prefiksa *ma-* i glagola *jašu* »što teče«) iz

medicinske terminologije: búg. *mājasai*, arb. *mājasul*.

Lit.: ARj 6, 385. 903. 7, 136. Elezović 1, 380. jff 14, 213. SEW 2, 6. GM 255. Matzenauer LF 10, 331.

majdan m (18. v., Vuk) = *majdan* pored *majdan* i *majdan*, gen. *majdana* (Kosmet) »1° rudnik, 2° toponim«. Pridjev na -ski *majdanskī*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mofdan* — *madden* > tur. *madem* »ruda, rudnik, kamenolom«) iz rudarske terminologije: rum. *madem*, bug. *madan* = *madēm*, arb. *madēm* »1° Bergwerk, 2° Metall«, cine. *madene* f. Značajno je što hrv.-srp. sa-držu mjesto arapskog glasa *ain* duljinu i umetnuto *j*. Upor. *neimar*. U španjolskom s arapskim članom *almodén*.

Lit.: ARj 6, 386. Elezović 1, 380. Mladenov 285. GM 252. Miklošič 19. SEW 2, 2. Lokotsch 1341. Matzenauer, LF 10, 57.

mājdīn, gen. -ina m (16. v., Dubrovnik) »sitni turski novac«. Budmani pomišlja na gr. μέδιμνος, što fonetski ne odgovara, a ni historijski nije moguće, jer je μέδιμνος starogrčki novac. [Usp. *medžidija*].

Lit.: ARj 6, 387.

majeia f (Brusje, Hvar), samo u psovcu *vrak te ödni u jamu i u majēlu*, koju kaže npr. mati djetetu kad je srdita zbog nevaljalosti djeteta. Upor. kal. *maytila* = sic. *maiddá*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *magida* »Backtrog«.

Lit.: Hraste, BJF 8. REW⁶ 5227.

majemulja f (Vetrание, disimilacija *m - n* > *m - l*) — (zamjena dočetka -ulja sa romanskim deminutivom -ucea > -uča, upor. tal. *bertuccia*) *mojemuča* (Dubrovčani, Stulić), pridjev *mojemučji* = *mojmuča* = *majmuča* (Mikalja, Stulić), deminutiv na -ica *mojemučica* (Bella, Stulić) == *majmučica*, augmentativ na -ina *majmučina*. Pridjev *majmučiji*. Hipokoristik odatle *moja* (Vetrание), bez deminutivnog sufiksa *mojemun* (Marin Držić). Glede sufiksa -uča upor. i rum. *maimuță*. Zbog *a* > *o* pred naglasom stara je posudnica iz perz. > ar. > tur. *maimun* m »(eufemizam za đavla) sretan, koji donosi sreću«, jer se mislilo da je majmun davo. Upor. tal. *gatto-mammone*. Od tur. je *majmun* m (17. v., Vuk), deminutiv na -če *majmunče*, gen. -eta, na -iča *mājunica*. Pridjev *majmunov*, *majmunski* (18. v., Vuk), *majmunast*. Kol. na -čađ *majmunčad*. Deno-

minal na *-isati majmūnisati*, *-Sem* (Lika), na *-iti pomajmuniti*, *-im* (faktiv, Pavlinović) »učiniti koga majmunom«. Složenica *polu-majmum*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug., arb. *maimun*. Postoji još kao talijanizam španjolska skraćena *monna* < španj. *mona* > *muna* (Rab).

Lit.: ARj 6, 387. 391. 904. 10, 624. 649. Lokotsch 1365. REW³ 5242. Neuendorf, WuS 21, 208. Prati 477.

mājer m (hrv.-kajk.) »1° salaš, baština, 2° toponim i hidronim (ŽK, Modruš-Rijeka, Divošelo, Lika)«. Na *-ica majerica*. Na *-nik majernik*. Pridjev na *-bsk majerski*. Skraćena od nvnjem. *Meierhof*, koje potječe od srlat. *majordomus*. Sa *aje* > *a* bez kraćenja *marof* (hrv.-kajk.) = *marov* »1° isto, 2° toponim *Savski Marof* (kraj Zagreba)«, deminutiv *marofec* (Belostenec) »dvoriček zvan varaša, selce«. Upor.- prezime *Majofar* (Jaská) < njem. *Meyerhofer*. Skraćena došla je i preko madž. *major* < *Meierhof* > *mājur* m (18. v., Vuk) »1° isto, 2° toponim«. Na *-tea majurica* f = *-kinja mājurkinja*. »gazdarica na majuru«. Na *-ka mājurka* »ime što ga mlada pridjeva mladem ženskom«. Pridjev *majurski*. Na *-džija majurdšija* m (Vuk) prema f *majurdžinica*, poimeničen pridjev *majurdžijin*. Na *-čanka majurčanka* (Orahovica). Složenica *mājurgazda* (Orahovica).

Lit.: ARj 6, 387. 396. 486. 487. Miklósi 181. SEW 2, 6. Weigand-Ilirt 2, 159—160. Mazurami 624.

mājmor m (narodne zagonetke) = *naimar* (Bosna, narodna pripovijetka) = *neimar*, gen. *-ara* (Vuk, narodna pjesma) »graditelj«. Pridjevi na *-ov*, *-ev neimárov*, poimeničen u prezimenu *Neimarević*, na *-ski neimarski*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mīmar* > tur. *mejmar*) iz oblasti graditeljstva: bug. *maimar* = sa individualnim sufiksom *maimarin*. Hrv.-srp. oblik osniva se na disimilaciji *m - m* > *n - m* potvrđenoj dosada samo u ovoj riječi; *-or* mjesto *-ar* je prema *majstor*. Mjesto arapskog glasa *ain* stoji?kao u turskom *ej*, s tom razlikom što se akcentat sa turskog dočasnog sloga,¹ gdje je po pravilu turskog jezika, pomakao na » mjesto *j*, valjda zbog unakrštenja sa *imati*.

Lit.: ARj 6, 391. 7, 855. 361. 855. Mladenov 286.

majmuška f (hrv.-kajk., Šulek, Valjavec) »vrsta kruške«.

Lit.: ARj 6, 391.

major, gen. *-óra* m (Lika, danas općenito) »(vojnički čin) bojnik (arhaizam)« prema f *malàrica* (Lika) »žena njegova«. Pridjev *majorov*, *majoriéin*, *majorski*. Deminutiv na *-ič majorié* (Lika). Augmentativ *majorina*. Na *-ija majorija* f (ŽK, Lika) »njegova čast, služba«. Na lat. *-atus* srlat. *majoratus* > *majorât*, gen. *-ata* m »(pravni izraz) naslijede najstarijega«. Latinizam od lat. komparativa *major* »veći«. V. *majer*. U singularnom značenju u tal. oronimu *Montemaggiore* = *Učka*, *Insula major* (1289) »Veli otok (Zadar)« i *Licemovre* (toponim, Krk) < *Rivus major* > *Remaur*, od krčko-rom. *mauro* < *major* »velik«.

Lit.: ARj 6, 392. Skok, Slav. 114. AGI 24, §§ 49. 70.

majos (Kosmet) = *majos* (Banja Luka) = *majhoš* (Mostar), indeklinabilni pridjev, »nakiseo, prijatna kisela ukusa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složeni pridjev *meihoš* »prijatan«, koji u drugom dijelu sadrži isti pridjev *hoš* »prijatan«, u uzviku *ošđeldum*, v.) iz kulinarske terminologije: bug. *maihól*.

Lit.: Elezović 2, 526. Skok, Slávia 15, 362., br. 462. Mladenov 286.

majtáp pored *mājtap*, gen. *mājta* m »komedija, šala«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složena u prvom dijelu *mah* »mjesec«, u prasrodstvu s lat. *mensis* i njem. *Mond*, u drugom *tab* »svjetlost, mjesečina > (metafora) ismjehivanje«) iz terminologije svagdašnjeg govora: bug. *majtap*.

Lit.: Elezović 2, 526. Mladenov 276.

māk¹, gen. *maka* pored *maka* m (Vuk) = *mak* (Vodice), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkim jezicima, »papaver, Mohn«. Pridjevi na *-ov makov* (18. v., Vuk, u izrazu *manji od makova zrna*), poimeničen na *-ača mākovača* — na *-njača makovnjača* (hrvatski gradovi) »gibanica, pita od maka«, na *-ica makovica* »rod u maka«, na *-ina mahovina* (Vuk, samo u upoređenju), na *-ište makovište* »1° mjesto gdje je rastao mak, 2° toponim *Makojišće* (upor. za *v* > *j* *Lojišće* za *lovište*)«, na *-nica makovnica* (Cres) »biljka *makalj*«. Deminutivi na *-če makčić*, na *-alj* < *-siio makalj*, gen. *makija* (*divji*, *pitomi*, *rogati*) = *makelj* m (Vodopić, Šulek) »papaver rhoeas«, odatle na *-ika māklijka* (Šulek) »papaver rhoeas«. Mak je kulturna biljka koju posudiše od Slavena Madžari *mak*, Rumunji *mač*, Novogrci *μάχος*. U pra-

srodstvu je s gr. *μάχος*, stvnjem. *maho* > nvnjem. *Mohn*. Uzimlje se prasrodstvo i sa *mamiti* (v.). Prema tome bi bio *mak* grčko-germ.-slav. leksička paralela. Uzimlje se pred-*-ie* ili mediteransko podrijetlo, koje ishodi iz Azije, odakle je ta biljka došla u Evropu.

Lit.: ARj 6, 396. 397. 399. 400. Ribarić, SDZb 9, Miklošič 181. SEW 2, 9. Holub-Kopečný 214. Bruckner 318. WP 2, 225. Trautmann 166. Boisacq³ 632. Machek, LP 2, 158. Vasmer, RSI 6, 177. Romanski, RPS 2, 48-51. Loewenthal, ASPH 37, 381.

māk² m = *mak* (Kosmet) »kartaški termin, njem. Eichel, tref (> fr. *treffle*)«. Pridjev na *-ovski makovski* (*kec*, Vuk) = *mākovski* (~β *sedmica*). Od madž. *makk* »želud«.

Lit.: ARj 6, 397. 403.

mākalj, gen. *-kija* m (Neretva, Pavlinović) »slatkovodna riba strgača«. Ovamo i *makije* n sing. ili' f pl. (Srbija, Pančić) »riba aspium rapax ágas«.

Lit.: ARj 6, 397. 400.

makar¹ (Vuk, 15. v., dubrovački pisci, danas općenito) = *makar* (ŽK), koncesivni prilog i veznik, »eda, bog da da, barem, dajbudi«. Veže se sa *da* (v.). Balkanska riječ nepoznatog podrijetla iz oblasti sintakse: rum. *măcar*, bug. *makar*, arb. *makar* pored *makarse* (*se* »hrv.-srp. da«), ngr. *μακάρι*. Istra, Hrvatsko primorje i slov. imaju tal. oblik *magari*. Izvodi se iz novoperzijskog složnog priloga i veznika *ma* »negacija ne« i *agar* (< stperz. **hakaram* »jedanput«) »wenn nicht, ausser, vielleicht«, koja u turskom glasi *međer*, *meyer* »sinon, sauf si, à moins que, voilà, or«. U turskom izgovoru nalazi se doista u hrv.-srp. *megér* = *meder* »bome, bogme, zaista, doista« = *meder* (Kosmet) »sveza, pata, manj ako ne, međutim«. Kako se ngr. *μακάρι* nalazi i u zapadnim romanskim jezicima, teško je misliti na isto podrijetlo, jer starih istočnih posudenica (osim *izraza* za igru šaha) nema u tim jezicima.

Lit.: ARj 6, 397. 362. 573. 583. Elezović i, 396. Deny §§ 1613-1615. Miklošič 181. SEW 2, B. Mladenov 286. GM 255. Lokotsch 1456. Bruckner, KZ 46, 224. Grünenthal, ASPH 38, 139. Korsch, ASPH 9, 655.

Makar² m (1434. *Makán*, selo, brdo, Dalmacija, Makarska), odatle poimeničen pridjev ž. r. *Makarska* (Vuk, 18. v.), danas femininum, prije u sr. r. *Makarsko* (se. *mjesto*). Upor. za takvu oscilaciju u rodu kod toponima

Gradiško pored *Gradiška* (Bosna), *Brčko* i *Brčka*. Samoglas *a* u naglašenom slogu nastao je od *u* > *o* > *a* iz dalmato-romanskoga *Mucru* (Ravennas), lat. *Muccurum* (Ravennas) = *Muccuro* (Farlatti), Μουτζουρω (Prokop), biz. Μόχρον (Porfirogenet), pridjev na složen sufixs gr.-lat. *-itanus Muccuritanus*, etnik na *-janin Makaranin* (18. v.), ne **Makarštanin*, iz čega izlazi da je naš najstariji naziv za naselje bio *Makar*, odatle pridjev *mākarski* (18. v., ~ *biskup*). Kao Κορχουρα, toponim je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 398. 399. Krahe, GN 28.

mākare f pl. (Vuk) »1° skele, tazišta, 2° kotač« = *makara* (Kosmet) pored *makāre*, gen. *-eta* n »1° kalem na koji se namotava konac, kalem sa koncem razne boje u trgovini, 2° koloturnica« = *makāre* (Donja Podravina, na istoku) »rāulje, ravulje (na zapadu), sprava na kojoj se plug vozi na njivu, vlačuge, sedlōnica, šlap«. Denominal na *-iti makārit*, *-im* (Kosmet) »remetiti«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *makara* kod Evlije Čelebije »povraz«) iz tehničke terminologije: bug. *makara*, arb. *makāre*, cine. *māiārā* »bobine«, ngr. *μακάρια*.

Lit.: ARj 6, 398. Elezović 1, 382. 2, 526. Hamm, Rad 273, 51. Mladenov 287. Pascu 2, 724.

mākārūn, gen. *-una* m (18. v., Vuk, Lika, Baranja) = *makarun*, gen. *-una* m (Rab, Istra, Korčula, Boka), m pl. *makaruni* (Božava), slov. *makaron*, deminutivi na *-iz makarunč* (Istra, također prezime), na *-če makarunčić* (Lika) = (disimilacija *m - n* > *m - l*) *makarūli špōrki* (Dubrovnik, Cavtat) »sa sosom od mesa« = *mākārūo*, gen. *-ūla* (Dubrovnik) »1° crjevad (Hercegovina), 2° kačamak (Baranja)«. Pridjev na *-bsk makārōnški* (*jezik*, *stil*) »mješavina raznih jezika« < tal. *maccheronico*. Od mlet.-furl. *macaron* — tal. *maccherone*. Postanje nije određeno, prema REW³ od gr. *μακάρια*, prema Pratiju od *mac-care* »schiacciare«.

Lit.: ARj 6, 399. Pleteršnik 1, 544. Zore, Rad 170, 229. Rad 108, 217. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, W 6. REW> 5250 b. Prati 601.

mākaze, gen. pl. *mākāzā* f pl. t. (jer se sastaje od dva dijela) (18. v., Vuk) »nožice, škarice (ŽK)« = *mākāze* f pl. (Kosmet) »skretnica na željezničkoj pruzi«. Deminutiv na *-ice mākazice* f pl. (Vuk), na *-ar mākazār* (Vuk) = na *-āc makazāč*, gen. *-ača* »buba

curculio bacchus, stričak«. Denominál na *-iti smakaziti* »načiniti robove na kući poput makaza«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *makas* »nožice«) iz tehničke terminologije: rum. *macaz* »Weiche«, bug. *makaz*, pl. *makazi*, arb. *makas* (Gege), *makeskë*.

Lit.: ARj 6, 399. Elezović 2, 526. GM 255. Mladenov 286.

màkinja f (Vuk) = *mašuta* (Vuk, Crna Gora, Primorje) = *malā* = *màlica* (Hrvatsko primorje) »žensko dijete od 5—6 godina«. Matzenauer izvodi *makinja* od madž. pridjeva *máknyi* »parvulus, -la«. Riječ *mašuta* nalíči kao korijen imena starosrpskog sela na *-ić* < *-išt*: *Mbšutičić* (blizu Nerodimlje). Ako je tako, α je nastao od poluglasa.

Lit.: ARj 6, 299. 515. Matzenauer, LF 10, 58. Samšalović, NVj 29, 411. si. (cf. *IJB* 9, 222).

màkoliti, *-im* impf, (*iz-*) pored *makoljiti*, *-lm* (Lika) »mamiti«. Glede *-oliti*, koji daje deminutivnu značenje, upor. *maholiti* (Ston) »grčiti (objekt: košulju)«.

Lit.: ARj 4, 230. 6, 403.

Maksim m (14. v., Vuk), pridjev *Maksimov*, prezime *Maksimović*, deminutivi na *-bc* > *-ac* *Maksimac*, gen. *-mea* (Vuk), na *-čić* *Maksimčić* = (*m* > *ri*) *Maksin* (ŽK) prema f *Maksimija* (narodna pjesma) = (prema tal. *x* > *ss*) *Māsim* (17. i 18. v.) = *Mašimo* (Posilović < tal. *Massimo*). Hipokoristički *Maksa* m (Vuk), *Makso* (Vuk, južni krajevi), *Makse* m (ŽK), pridjev *Maksin*, prezime *Makne*. Na *-eta* *Makseta* (Lika). Na *-ica* *Māksica* (Lika). Redukcijom na početni slog: na *-sa* *Masa* m (Vuk), *Maso* (narodna pjesma, može biti i od *Marko*), prezime *Maiié*. Na *-ja* (tip *Jója* od *Josip* Lika K) *Maja* m (Lika), na *-ca* (tip *Mića* od *Mitar*) *Mača* (Lika). Od lat. *Māximus*, superlativ od *magnus*. Sr. r. kao imenica je čisti latinizam *maksimum* »najviše« (1870). Izvedena lična imena na lat. *-īnus* *Maksimīn* (18. v.). Na lat. *-ianus* *Maksimijan* (18. v.) = (prema tal.) *Masimijan*, pridjev *Maksimijanov*. Na lat. *-ilianus* *Maksimilijan* (17. i 19. v.) = (prema tal.) *Masimilijan* (17. i 19. v.).

Lit.: ARj 6, 354. 385. 404. 494. 507. 510. 514. REW* 5446.

màkul m (narodna pjesma, samo objekt T učiniti, inače se ne deklinira) »dogovoriti se«. urczizam arapskog podrijetla (ar. part. *prêt*.

aktiva od °akala »razumjeti«, *ma^oqul* »razumio«) iz terminologije običnog govora. Glede dužine mjesto glasa ain v. *makbul*.

Lit.: ARj 6, 405.

màkulica f (15. v., Marulić), deminutiv na *-ica* od učenog latinizma ili talijanizma *macula* > tal. učenom *màcola*. Odatle i *makultura* (1853, akcentat Budmanijev) u kancelarijskom govoru. Pučki (narodski) je talijanizam *macchia* izgovoren prema mletačkom (upor. tršč. *macia*), *māca* f (Dubrovnik, Zore, Dobrota, Srijem, Primorje, Lika, Obradović) — *maca* (Istra) = slov. *māča* »1° mrlja ljaga, 2° mahana, mana (metafora)«. Deminutiv na *-ka* *mačka* (Belostenec, slov., hrv. -kajk.) »Tintenfleck«, na *-ica* *macica*. Pridjev na *-av* *mačav*, na *-iv* *nemačiv* »ohtaj koji nema mace«, apstraktum *nemačivost* (Vuk). Denominál na *-ati* *mačati*, *-ām* (17. v., Primorje), impf, na *-vá-* *mačavati*, *māčāvām* (Dubrovčani), na *-iti* *emaciti* pf. (Slavonija) »uprljati, okaljati«. Druga talijanska fonetska varijanta *maglia* »Masche« = tršč. *maia* dolazi u dva značenja *maja* (Božava) »1° maglia«, deminutiv na *-ica* *majica* »isto«, «2° (ŽK, Hrvatska, slov., Notranjsko) aljinica od vune ili pamuka koju gospoda nose pod košuljom, a seljaci povrh košulje«. Deminutiv *majica*. Augmentativ na *-etina* *majētina* (Lika). Kao dalmato-romanski leksički ostatak u značenju »Masche im Netz, oko u mreži« je *magla* f (Muo, Prčanj, Budva, Novi kod Bijele) sa vlat. *cl* > *gl* (upor. *ričaglo*). Taj je oblik samo bokeljski. On je karakteristika kotorskog romanskog govora. Ova se riječ u literaturi opisuje ovako: *goša, tunja ima magle od 35 mm, magle su u tratki manje nego u svičarici; magla se raspára ili razbaca, ako se mreža napuni bulierge*.

Lit.: ARj 6, 354. 355. 387. 388. 7, 894. 8, 901. Rešetar, Štok. 249. REW^o 5212. Štrekelj, DAW 50, 37. Stürm, ČSJK 6,78-79.

màkup m (Vuk) »bitanga, jova« = *mangup* (Srbija) »psovka«. Budmani upućuje na *mađupac*, tumačeći krivo Miličeviću rečenicu: *politički činovnik mora da pribora prihod od mangupa*. Riječ *mađupac* »manastirski kuhar« je druga riječ (v.), a Vukov *makup* zaista isto što i *mangup*. To je turcizam arapskog podrijetla od ar. *magjub* »izgubljen«, sa umetnutim *n* poslije *m* kao u *Mandžuka* [ili *mangup* < tur. *menkûp* »propalica« < ar. *mānkub* »isto«].

Lit.: ARj 6, 443. 405. Škaljić² 445.

mâl, gen. *mâla* m (Vuk, Bosna, Srbija, Kosmet, narodna pjesma) »imetak, roba, blago«, (neosobno) *mal mu je* = *hak mu je* »pravo mu je«. Složenice: *mal-kaduna* (narodna pjesma), *dunjâ-mal* »veliko imanje, bogatstvo« (prvi dio složenice je ar. *dunja* »svijet«), *mezât-mâl* »roba koja se kupi na telalnici ili od telala« (prvi dio je ar. *mezad* »pokretna ili nepokretna roba, koja se prodaje na licitaciji«; telai više: *harač mezat* »sitnice, jeftine stvari«, *mâl-midîr* m (Kosmet) »upravitelj sreskih financija« (drugi je dio ar. *mudir* »direktor«, *mal-sâjbija* m »ulaznik« (drugi je dio ar. *sahibij*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mâl*) iz upravne terminologije: bug. *mal*, arb. *mall* »Masse, Fiille, Reichtum, Überflüsse, cine. *mal* (imenica i prilog).

Lit.: ARj 6, 405. Elezović 1, 383. 2, 526. Skok, Sláva 15, 343., br. 186. GM 78. 256. Mladenov 287. Pascu 2, 148., br. 718. Vuković, NJ 3, 22-26. Matzenauer, LF 10, 59.

malaksati, *malakšem* pored *-sarn* pf. (17. v., Vuk, narodna pjesma, Dalmacija, Pavlinović, Srbija, istočni grecizam, danas se proširio i na zapad (*o-*, *s-*) prema impf, na *-va* *malaksavati*, *-laksavam* (Vuk) »(o)slabjeti«. Stulić ima *smaleksati*, koje nije potvrđeno u narodnom govoru. Nalazi se i u bûg. *malâ(k)-s(u)vam*. Od gr. aorista ἐμάλαξα od denominála μαλακῶνω, μαλάσσω < -νω »amolir«; od pridjeva μαλακός. Po analogiji tog glagola stvoren je u Dalmaciji (Pavlinović) *bilâksati se* »bijeljati se«, odatle sa oblakšanjem suglasničke grupe *ks* > *s* *bjelasati se* (Vuk) i dalje varijacijom glagolskog sufiksa *bjeljāsati se*. Ta je morfološka analogija bila moguća zbog toga što je jezična svijest shvatila *malaksati* kao denominál od *mal(en)*. [Usp. i pod. *bio*].

Lit.: i RJ 1, 379. 389. Miklošič 181. SEW 2, 11. Mladenov 287. Schulze, IP 43, 187. Vasmer, GL 94.

malan (gen. nepoznat) m (Lika, Brač) = *mlan*, gen. *mlana* (Krk) = *mūn* (Krk) »jedan i po m dug odebeo štap kojim se okreće žrvanj«. Nalazi se još u polj. *mlon* i rus. *melen*. Izvedenica je od ie. i praslav. korijena *mel*, v. *mljeti*. Zacijelo je to oruđe iz praslav. i možda još ie. doba kad se poznavao samo ručni mlin. Prvi je oblik *malan* nastao iz čakavskog *mlan*. To je upravo štokavska posuđenica iz čakavskoga koju učini novonadošlo stanovništvo u Lici i na Braču. Čakavsko *mlan* nastalo je po zakonu likvidne metateze iz praslav. *moIno, upor. polj. *mlon*. Samoglas *u* u *mun* nastao je

iz sonantnog /: *mIno*, ništični prijevoini stepen od *moIno.

Lit.: ARj 6, 411. 833. Miklošič 186. SEW 2, 34. Bruckner 340.

malandrin, gen. *-ina* m (16. v.) »lupež, hajduk«. Od tal. *malandrino*.

Lit.: ARj 6, 411.

malankovica f (Cres) »biljka achillea millefolium«. Možda izopačenje od lat. *millefolium* preko nepoznatog stdalm. refleksa *melefoj.

Lit.: ARj 6, 411. REW^o 5574.

malati, *-am* impf. (18. v., Lika, ŽK, Vojvodina) (*iz-*) = *mâljeti*, *-ām* (18. v., Slavonci, Stulić) (*iz-*) = *mâlвати*, *-ām* (Lika) = *molo-vati*, *-ujem* (Vuk, Srbija, Vojvodina) (*iz-*) »slikati«. Radne imenice na *-ar*: *mâlar* (hrv.-kajk., ŽK, Stulić, Belostenec), s pridjevima na *-ov* *mâlarov*, na *-ski* *malarski*, apstraktum na *-ija* *malarija* (hrv.-kajk., Lika) = *mâlvar* (Lika), *malvarija* (Lika) = *maljar* (18. v.) = *môler* m (Vuk) »slikar« prema f na *-ka* *môlerka* i *molerovica* »žena molerova«, poimeničenje od pridjeva *môlerov*, na *-ski* *môlerski*, apstraktum na *-stvo* *molerstvo*. Starije su posuđenice *malati*, *malar* i *mâljeti*, *maljar*, koje se slažu s češ. *malovati*, *malř* i polj. *malować*, *malarz*; *lj* pored / je kao u *feljbabin* (v.). Oblik *malvati* sadrži *-vati* mjesto *-ovati* kao *obêdvati* (ŽK) prema književnom *objedovati*, dok su *malovati*, *moler* mlade posuđenice iz današnjeg austrijskog njemačkog narječja. Upor. za *a* > *o* *sparet* < *Sparherd*, *coltati* < (*er*) *zahlt*, od *zahlen*.

Lit.: ARj 4, 920. 230. 6, 412. 428. 411. 920. Miklošič 181. SEW 2, 11. Holub-Kopečny 214. Koštial, NVj 28, 267.

malenkolik m (16. v., čakavski) = *malenkonik* (16. v., čakavski), od tal. *malincònico*, od gr. pridjeva na *-τικός* μελαγχολικός, od *meláγχolos*, odatle današnje učenom *melankolik* (prema lat. čitanju gr. χ) ili *melankolik* (prema gr.). Apstraktum na *-ía* *malinkònija* f (17. i 18. v.) < tal. *malinconia* < gr. μελαγχολία, danas učenom *melanholija* / *-kalija*.

Lit.: ARj 6, 414. 418. REW^o 5470. 5471.

Malèsija f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *ljuta*) = *Malèsija* (Kosmet) »turska i arnautska brda oko Skadra« = *Malisija* (Vuk) = *Malisija* (Kosmet). Razlikuje se *Skadarska*, *Dlbranska* i *Đakovačka Malesija* j *-lisija*. Stanovnici zovu se (većinom katolici)

Malisor (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *ljut*) = *Malisor* pored *Malisôrac*, gen. -*orca* m prema f *Malisorka*. Upor. i prezime *Maljok* (u Vučitrnu). Ime zemlje je od arbanaskog apstraktuma *Mal(e)si* pored *Malet*, izvedenice na 'gr. -*ia* > / . Taj je sufix dodan na sufix -*es* ili -*as* < -*etto*, -*alio* »-janin«. Naziv znači prema tome »zemlja brdana«. Od osnove *males-* izvedenica je na -*ör*: *malësurr* = *maleūr* »stanovnik brda > neotesanac«. Upor. *malesorija* »vrag«. Oblik *Maljok* »brđanin« obrazovan je od *mal* »brdo« (podrijetlom tračka ili ilirska riječ) s pomoću slav. sufixa -*ok*. Upor. još arbanaski naziv Crne Gore *Male zi* (zi »crn«).

Lit.: *ARj* 6, 418. *Elezović* 1, 384. *GM* 256. *Pekmezi* 219. *Bulat*, *JF* 5, 149.

malgriš, gen. -*īza* m (Cres) = (pretvoreno u sintagmu pučkom etimologijom) *mali grič* (Bribir, Hrvatsko primorje) »smilje, helichrysum angustifolium« = (disimilatorno ispadanje *l - r* > *o - r*) *magni*, gen. -*Iza* (Šibenik) = *magriž* (Cres, Krk, istočafevski), na Unijama *maržig* (Šulek), s raznim metatezama; augmentativ na -*ina* *magrižina* (Vrbnik). U istroromanskom *mangreis* (Rovinj) = *mangrēizu* (Vodnjan, sa disimilacijom / - *r* > *n - r*) »helichrysum angustifolium (che s' adopera per far fuoco attorno al corpo delle barche)«. Unakrštenjem ili bolje od apozitivne sintagme tipa *malva hibiscus* > tal. *malva vischio* nastalo je *malva éλιχρυσος* > *malgriz* = *magreis*.

Lit.: *ARj* 6, 368. *Skok*, *ZRPh* 54, 478-9. *Strekelj*, *DAW* 50, 37. 82.

malha f (Šulek) »biljka kiseljak, rumex acetosella L.«.

Lit.: *ARj* 6, 415.

mali (15. v.), u izreci *ima dati sudcu mali vina* u Krčkom statutu (dva puta). Ne zna se što je ta riječ; kakva je to imenica, i što znači, da li je mjera za žitke stvari.

Lit.: *ARj* 6, 415.

malin m (13. v., Zoranić, Istra, Slovinci, Šibenik, Kastav, Pazin, Poreč) »1° mlin, vodenica, 2° (Šibenik) mjesto gdje se melju masline«, odatle na -*arius* pl., -*ar malinar* (15. v., čakavci, ŽK etnik u pl., Šibenik) »1° mlinar, 2° čovjek koji radi oko makine kod tiskanja ulja (Šibenik)«, deminutiv na -*zh* > -*ak malinak*, gen. -*inka* (ŽK) »mali mlin za kavu«, prezime na -*ič Malinarić*, pridjevi

malinov (Istra), *malinski*, poimeničen ž. r. *Malínská* (Krk), *Malínsko* (Pos-) »ime manastiru u Drobnojaku«, na -*ica malinica* (15. v., čakavci, ŽK) »prostorija gdje je mlinsko kolo« = *malenica* (Istra) »mola« = *malènica* (Vuk, Dubrovnik, Budmani tvrdi da te riječi nije čuo u Dubrovniku) = *malenica* (Lika K), *malinišće* (15. v.) »1° mlinica, 2° (Istra) molarina« = *malen* (Lika K) = *malin* (Račica Kraška visoravan) = *melin* (Cres) == slov. *mélín* = (unakrštenje sa domaćom riječi *mjeti*, *melje*) *meljénica* (Distrae) »prostorija gdje je mlinski sto«, također slov. *malinič*, *malinišće*, *malinski* = (gubitak nenaglašenog *o* > *o*) *mim* m (14. v., također toponim) = slov. *mlin*. Deminutivi na -*bc* > -*ac mlinac*, gen. *mlinca*, na -*čii mlinčić*. Augmentativ na -*ina miimina*, na -*ica mlinica* f »1° zgrada, 2° toponim«. Pridjev *mlinski*. Na -*arius* > -*ar mlinar* m (Vuk) (*po-*) = *mlinar* (ŽK) prema *mlinàrica*, na -*ina mlinarina*, pridjev *mlinarev*, *mlinarski*, apstraktum *mlinar stvo*. Na -*ište mlinište* »1° mjesto gdje je bio mlin, 2° toponim«. Kulturna riječ *mlin* je sveslavenska osim bugarska. Posudnica je iz balkanskog latinitela, od lat. *molinum* (od *malere*), poimeničen pridjev na -*inus* od *mola* > rum. *moarà* »mlinski kamen«. Osnovno *molinum* nalazi se u arb. *mulli*, *mullini* — *mudhl* s članom -*ini* (Ulcinj) »mlin za ulje«. Odatle *mōlinārius* > *malinar* = *mlinar* zastupljen u zapadnim romanskim jezicima. Kod sveslav. *mōiinn* mora se dopustiti križanje sa praslavenskim korijenom *mel-*, kamo stavlja Miklošič *mlin*. Talijanizam je deminutiv na -*ellus* > -*elio mulinèl*, gen. -*ela* (Rab) »1° kolovrat, 2° (Smokvica, Korčula) na barci naprava za namatanje uze kod povlačenja konopa, strašine itd.« = *mulineo*, gen. -*ela* (Krtole) »mlin za masline spojen s vodom« = (asimilacija / - *n* > *n - n*) *mulinèl*. (Vrbnik) »sprava na kojoj se vidi konac kad se prede da bude jači« = *muline*, gen. -*ela* (Božava). Od tal. *molinello*. Crnogorski toponim *Mulini* m pl. (Kuci) »zemljište gdje je nekada bio mlin« zacijelo je od arb. *mullini*. Upor. još lit. *malūnas*, strus. *malunis*. Za Praslavene i za Litvu može se uzeti da su poznavali ručni mlin, kako dokazuje *mlan* (v.) i *žrvanj*. Kao i Germani što posuđuje *Mühle* < stvnjem. *muK(n)* < kslat. *molina* od Rimljana savršenije mlinsko uređenje, tako i Slaveni na donjem Dunavu.

Lit.: *ARj* 6, 414. 417. 599. 7, 148. 10, 266. 690. *Pleteršnik* 1, 568. 591. *Kušar*, *Rad* 118, 20. *Cronia*, *ID* 6, 115. *Ribarić*, *SDZb* 9, 39. 48. *Tentor*, *JF* 5, 213. *Miklošii* 187.

Bruckner 341. *Vasmer* 142. *GM* 289. *REW*² 5644. *Rešetar*, *ASPh* 36, 541. *Meillet*, *BSP* 14, 373.

malina f (Vük), sveslav. i praslav. naziv »1° za različite jagode, danas najčešće »framboise«, u rus. »Brombeere«, koje su crne, slov. »Maulbeere«, koje su također crne, 2° toponim«. Pridjev na -*ov malinov*, poimeničen u neologizmu *malinovac* »Himbernsaft«, na -*in malinin*. Na -*jak mālínjāk* (Lika) »1° grm, 2° toponim«. Čini se da je najstarije značenje bilo »brusnice, airelle«, koje su crne. Na to upućuju ie. paralele: lot. *melns* »crn«, strus. *mīlinan* (akuz.) »Fleck«, lit. *mėlynė* »masnica od udarca«, naročito gr. μέλας, μέλαινα, sanskr. *malina-* »nečist, crn«. Sve od ie. korijena **mel-*, koji označuje boju »taman, nečist, zamazan«. Prema toj etimologiji ima se polaziti od apstraktuma na -*ina*. Upor. *crnina*, *bjelina*. Možda je odatle i *mèi* m (čakavski) »sitan pijesak«. Vokal *a* je nastao od ie. prijevaja *o*. Protiv te etimologije Machek iznosi misao da je *malina* srodna s lat. *mōrum* > hrv.-srp. *murva* i da obje te riječi pripadaju proto-ie. supstratu. Osnova *mal-* s drugim sufixima: na -*ica malica* »malina«, na -*juga maljuga* (Istra) »rbus idaeus«. Riječ *malina* je kulturna riječ, koju posuđuje od Slavena Madžari *málna*, Rumunji *malina* i *malin* »prunus padus«.

Lit.: *ARj* 6, 417. 429. *Medic*, *NVj* 12, 551. *Ilešić*, *JF* 5, 189. i *NVj* 33, 48. *Miklošič* 181. *SEW* 2, 12. *Holub-Kopečný* 214. *Bruckner* 319. *Trautmann* 177. *WP* 2, 294. *Machek*, *LP* 2, 159. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 269-270. *Loewenthal*, *ZSPH* 7, 408. *Sobolevskij*, *Slavia* 5, 448.

mālinj (Dubrovnik, Cavtat), pridjev »zajedljiv«. Od tal. *maligno* < lat. *malignus* »isto«, složen pridjev od *malus* »zao« i od korijena *gigno*, znači upravo »rdave prirode«. Denominal *malinjati*, -*am* impf. (Nalješević) »zlo misliti«. Takav je i tal. pridjev *malfatto* > *malfato* (Božava) »sciocco«. Iz toponomastike *Malpaga* f, dva mjesta u Dalmaciji iz mletačkoga doba »1° Dračevac (17. v.), 2° tvrđava *Lovrjenac* u Dubrovniku«, od tal. postverbala od *male pagare* > *mala paga*. To je naziv za utvrđenja, da bi se istaklo neprijatelju, ako navali na njih, da će naići na odmazdu. U složenicama *mal* znači bolest: *malkaduk* m (18. v.) »padavica«, drugi je dio tal. pridjev *cadūcus*, od *cadere*. Pridjev na -*bn* > -*an malkadučan* (18. v.); *mācuka* f »nekakva živčana bolest« < tal. *mal mazzucco*. Prvi je dio ispao

zbog haploglogije. Apstraktum na -*itia mālicija* f (16. v., Dubrovnik) »lukavost« < tal. *malizia* < lat. *malitia*, učena riječ.

Lit.: *ARj* 6, 425. 346. 416. 418. *Cronia*, *ID* 6. *REW*² 5266.

matkap m (Dalmacija, Pavlinović) »čelični oštrac (?) kojim se vrti g(v)ožde«, zacijelo je isto što i *matkap* m (Kosmet) = *mātkaf* (BiH) »sprava za bušenje nalik na gudalo, koje okreće čelični svrdlič« [< tur. *matlap* < ar. *miṭqab*].

Lit.: *ARj* 6, 419. *Elezović* 1, 392. *Školjić** 448.

malta¹ f (18. v., Slavonac) = slov. *malta* »mort, lijev« = *melta* f (Novi, Hrvatsko primorje, Lika, Vrbnik, Krk, Istra) = *mēlja* (Lika) = *melta* (Malínská) »isto«. Odatle *mel-tarnica* (Šulek) »auge à mortier«. Glede. sufixa upór. *mortarnicā* (ŽK) »isto«. Denominal *zamal-tāt* (Božava) »immaltare«. Vokal *e* mjesto *α* može biti prema njem. *Mörtel* < *mortarium* (disimilacija *r - r* > *r - l*), na što pomišlja *Maretić*. Ali treba istaći da u Malinskoj postoji izvedenica na -*ačina meltačina* »ono što otpada od zida« < tal. *meltazza* sa lat. sufixskom -*aceus*. Zbog toga *a* > *β* može biti i istroromanski prijevlas u pl. kao u *lama* > *Leme*, *limski* (v.). U slov. *malta* ima leksikološkijsku porodicu *maītina*, *maltnica*, *māimik*, *mal-tati*, *mallar*. Od njem. *Malter* < *maltharium je *malter* (Srbija) i odatle na -*isati malterisati*, -*šem* (Srbija). Unakrštenjem sa lat. *mortarium* > tal. *mortaio* nastade srvnjem. *mortel*, nvnjem. *Mortel* < *morter* m »isto što *malta*«. Do tog unakrštenja došlo je zacijelo zbog sličnosti uređaja za *mort* i *mužara*. To bi dakako trebalo folklornim ispitivanjem utvrditi. Od mlet. *malta* »calcina«, *maltare* < lat. *maltha* < gr. μάλθα »stucco«, egejskog podrijetla. Žumberačko i hrv.-kajk. *mort* m (Belostenec) prema *mortarnicā* dokazuje da je *mart* došlo preko srvnjem. *Morter* (akcentat na prvom slogu) sa disimilacijom *r - r* > *r - 0*, dok je *mortarnicā* od nepotvrđenog oblika *mortar, koji je germanizam istisnuo.

Lit.: *ARj* 6, 425. 426. 598. 599. *Pleteršnik* 1, 548. 603. *Cronia*, *ID* 6, 122. *REW*² 5271. 5693. *SEW* 2, 18.

malta² f (16. v., sjeverni krajevi, hrv.-kajk.) »mjesto gdje se ubire gradska dača, divona (Dubrovnik), đumruk (Bosna), armica, carina, vama«. Pridjev na -*ski maliarski*. Apstrakta na -*sivo maliarstvo*. Na -*ina maltarina*. Radna

imenica na *-ar*: *mállar*, gen. *-ara* m »armičar, carinik, dumrukčija, očitnik (neologizam, prevedenica od *publicanus*)« prema f na *-ica* *mal-tàrica*. Postanjam od njem. *Maut* < lat. *muta*. Budmani ističe teškoću u objašnjavanju njem. M u dvoglasu *au* > *al*. Upór. *halbica* < njem. *Haube*.

Lit.: ARj 6, 425. Mažuraru 626.

malut m (narodna pjesma, Petranović) u izrazu *jelek od moluta* = *mavlúta* f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *zelen, kolali*) »nekakva turska kabanica« = (za metatezom *vi* > *lv* upor. *zaova* prema *zavla* ŽK) *malvuta* (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *dugmali*). Balkanski turcizam arapskog ppdrijetla (ar. > tur. *mölluta* »gornja haljina«) iz terminologije nošnje: rum. *malotea* »Frauenmantel«, gr. *μαλλω-τή* = *μηλωτή*. Budmani i Berneker upozoruju na teškoću što je pruža ar. *U* > *vi*, *lv*. Glede izgovora arapske geminate upor. *duine*. Korsch tumači ispravno kad veli da je *vř* = *lv* nastao iz nastojanja da se izgovori tvrda geminata *U*. Ako je to odijelo bilo plave boje, mogao se umiješati pridjev *mavi*. Upor. i *rnavlata* (v.), Možda je metafora *mulüta* (Kosmet) »čudno, obično zakukuljeno žensko čeljade«, u upoređenju *obukla se kaj neka mulüta*.

Lit.: ARj 6, 426. 427. Elezović 1, 423. Miklošič 185. SEW² 2, 27. Lokotsch 1380. Korsch, ASPH 9, 654. Matzenauer, LF 10, 65.

malvaroz f (Dubrovnik) »biljka pitomi sljez, *althaea rosea* L.«. Značajna je zamjena mediteranske riječi *althaea* < gr. *άλθαία* »vrst sljeza«, tal. *altea* (učen oblik) sa običnijom *malva* (v.) u Dubrovniku. Ta je biljka podvrsta od *malva*.

Lit.: ARj 6, 426. DEI 144.

malväsija f (Vuk) »vrsta loze i vina« = *malvašija* (epitet uz *vino*, narodna pjesma) = (ispadanjem suglasnika *l* kao u *mostir*) *mavasija* (Mikalja, Bella, Nalješković) = (ispadanjem suglasnika *v*) *malasija* (Belostenec, Jambrešić) = (*s* > *z*) *malvazija* (18. v.), pridjev *malvazijski* = (neobično) *malvuvlasija*. Balkanski i evropski grecizam od toponima *Μονεμβασία* (grad u Lakoniji, disimilacija *m - n* > *m - l* kao u *molstir*, sinkopa *e* u nenaglašenom slogu, što dokazuje da je riječ *k* nama došla iz Italije), arb. *marvazi* (*l* > *r* je novogrčka pojava kao u *αδερφός*).

Lit.: ARj 6, 411. 426. 537. 539. DEI 2337.

màlveta f »biljka pelargonium odoratisimum«. Od tal. deminutivne izvedenice od *-etta* < vlat. *-ittus* od lat. > tal. *malvetta*, koje dolazi i u apozitivnoj složenici *malva hibiscus* < gr. *ἰβίσκος* > tal. *malva vischio*, *-visco* > *malovesak*, gen. *-ska*. Ta je riječ izmijenjena haploglogijom i unakrštenjem s našim pridjevom *mal(ert)*.

Lit.: ARj 6, 423. REW* 5274. 5275. DEI 2337.

maizena ak. duala (1468, u glagoljskom rukopisu, jedina južnoslavenska potvrda osim stcslav; smatra se bohemizmom) »muž i žena, cónjuges«. Sing. *malzen* je nepotrebna Budmanijeva rekonstrukcija, kad se radi o nazivu za dvoje. Nalazi se u svim sjeverozapadnim slavina. Prema Miklošiču je to složenica u kojoj prvi dio sadrži stvnjem. *mahal* »bračna veza«, danas nvnjem. *Gemahl*, prema *Gemahlin*, drugi je dio *žena* (v.). Bila bi to napola prevedenica prema njem. *Mahlweib*. Postoje oblici *manžen* i *manžel*, iz čega se vidi da se radi o disimilaciji *n - n* > *l - n*. Zbog toga je moguće pomišljati da je to složenica tipa *dvandva*, u kojoj je prvi dio u vezi sa *muž* < *mpev* (v.). Upor. bask. *aitamak* »otac i majka > roditelji« (= *aita* »otac«, *tama* »majka«, *-k* plural), vog. *neutum* »žena i muž«.

Lit.: ARj 6, 427.' Mažuraru 627. Miklošič, DAW 15, 36. SEW 2, 13. Holub-Kopečný 216. Bruckner 321. Slávia 5, 424-425. Senrenovič, ASPH 6, 26-30. Jagić, ASPH 20, 535. IF 17, 442. Vaillant, RES 19, 102-103.

malj, gen. *Emalja* m (16. v., Vuk, Crna Gora, Lika, Srbija, Božava) = *malj* (Perast, Dubrovnik) = (*lj* > *j*) *maj* (Dubrovnik, Cavtat) = *mUj* (Krtole, *ž* prenijet od riječi gdje je *ž* zamjena za stcslav. poluglas) »težak gvozdeni čekić, bat od drveta«. Nepoznata riječ u hrv.-kajk. i slov. Deminutivi na *-ič* *maljic* = (Perast) *maljic* (16. v., Crna Gora) »ein grösserer Hammer« = *maić* (Korčula, Potomje) = *mujic* (Krtole) »1° čekić za pravljenje hrapavosti na kamenju, da se čovjek ne poklizne, 2° zidarSKI čekić« = *mājic* (Kučiče) »šiljasto željezo za lomljenje kamena«, na *-ič* *maljić* (Dubrovnik) = *rma-ljić* (Vuk, Mikalja). Od dubrovačkog *maljić*, deminutiv je *maljičić*, na *-ica* *maljica* (Vuk) = *majica* f (Žrnovo, Pelješac, Račićće, Mljet) »1° oruđe za razbijanje kamena, 2° turpija, 3° sprava za mrvljenje krke«. Augmentativi na *-uga* *mäljuga* (Vuk) »pratljača« = *maljuga*

(Šćepan) »pirejka (Makedonija)«, na *-ina* *mà-ljina* (Lika). Prema Miklošiču *malj* se nalazio i u stcslav. Posudenica iz balkanskog latinizeta, zbog toga što se u hrv.-srp. govori više na istoku nego na zapadu, upor. rum. *mazu*, arb. *maj* »eiserner Schlägel«, deminutiv *maith* (upor. *maljic*),

Lit.: ARj 6, 427. Macan, ZbNŽ 29, 206. Cronia, ID 6. Budmani, Rad 65, 165. Miklošič 182. SEW 2, 12. Niedermann, IF 15, 116. GM 255.

mälje f pl. (Vuk) »1° najtanje dlačice na tijelu ljudskom ili životinjskom, 2° biljka«. Na zapadu nepoznat grecizam. Pridjev na *-av* *maljav*. Apstraktum *maljavöst*, gen. *-i* f. Nalazi se samo u hrv.-srp. Od ngr. pl. *μαλλιά*, od stgr. *μάλλος* »Zotte, Flocke«, ngr. deminutiv *μαλλί*.

Lit.: ARj 6, 428. Miklošič 181. SEW 2, 12. Vasmer, GL 94. Boisacq² 606.

mäljiv (Srbija), pridjev na *-iv* (uz *čovjek, žena, dijete*) »slabunjav, za koje se lijepi svaka bolest«.

Lit.: ARj 6, 429.

mañjulj (Kosmet), nepromijenjen pridjev, »opustio, bezvlasnički«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mablul* »sakat«) iz pravne terminologije: bég. *mahljúl* »imetak umroga koji je ostao bez nasljednika«.

Lit.: Elezović 2, 527. Mladenov 291.

maljužav (Lika), pridjev na *-av* (uz *vri-ničen, put*), »kad je čas kiša čas lijepo«, poimeničen na *-ica* *maljužavica* »maljužav put«. Na *-āti* *maljužati, -am* (Lika) »hoditi po maljužavu putu«. Izvedenica je obrazovana s pomoću *-juža* (upor. *kaljuža*) od imenice *moh*, upor. ukr. *namui*, gen. *-molu* »Schlamm« i odatle rum. pridjev na lat. *-osus* > rum. *-os* u toponimu *Námoloasă*. Vokal *a* mjesto *o* je ili prijepov ili unakrštenje sa *kaljuža*. Posljednje je vjerojatnije.

Lit.: ARj 6, 429. Miklošič 186. SEW 2, 74.

máma f (Vuk) = *mame* (16. v., Dubrovnik, glede *-e* upor. *pape*, v.) = *mâma* (18. v., Zagreb, hrvatski gradovi) = (hrv.-kajk.) *múmek* m (sa sufixom za muško, prema *tatek'*, tom se neobičnošću pojačava afektivnost), baltoslav. djetinja reduplikacija (Lallwort), »mati«. Lit. *mama* = lot. *mama*. Samoglas *o* mjesto *a* nalazi se u istočnom litavskom i u drugim ie. jezicima. Upor. arb. *même*. Skra-

ćeno *mâ* (16. v., Dubrovnik, čakavci) upotrebljava se u funkciji vokativa. Na Cresu dobiva tada preda se vokativski uzvik *o: o-mâ*. Upor. *o-ća*. Tako i kod apeninskih Hrvata u južnoj Italiji, gdje može biti i iz talijanskih narječja. U Zagrebu germanizam *ömama* je »baka«. Skraćenica dobiva uza se još *-ja: majo moja* (Cres) mjesto imenice *mat* (v!). Upor. gr. *μα* pored *μαία*. U sanskrtu i gr. *ma* »mati« također je bez reduplikacije. Upor. dor. *μα* »majka« u *μα γα* »o Zemljo Majko« (Eshil). Kad je ie. *ma* izašlo iz djetinjeg govora i postalo termin za ženskog roditelja, oformljava se djetinja riječ poput ostalih onomatopeja. Tako prema *pa-ter* nastade *mater* (v.), riječ koja tvori zasebnu leksikologijsku porodicu, daleko veću nego što je od *mama*. Stulić ima *mamava* »zla majka«, na *-ika* *mamika* »ime što ga mlada pridijeva starijem ženskom«. Deminutiv na *-ica* *mamica* (Vuk), s pridjevom na *-in* *mamičin*. Budmanijev mišljenje da je riječ sa akcentom *mâma* tuda, a sa akcentom *mâma* praslavenska, nije osnovano.

Lit.: ARj 6, 430. 343. 431. 432. Tentor, Y F 5, 212. ASPH 30, 184. Wędkiewicz, RSJ 6,234. Miklošič 182. SEW 2,14. Holub-Kopečný: 215. Bruckner 326. WP 2, 221. Trautmann 168. Mladenov 188. GM 272. Boisacq² 600. 596.

māmāliga f (18. v., Obradović) = *mamā-ljuga* (Vuk, zamjena dočetka *-iga* našim augmentativnim sufixom *-juga*) »kačamak, palenta, pura«. Balkanska riječ vjerojatno rumunjskog podrijetla: rum. *māmāligă*, bug. *māmāliga*, arb. *mamaliugă* (sa umetnutim *u* pred *g*) »Brei«, ngr. *μαμαλίγά* »galete, gâteau«, tur. *mamaliga*, madž., polj., ukr. isto. Capidan je dovodi u vezu s rum. i čine. *mamā* »mehlhaltige Speise für Säuglinge«. Dočetak *-Uga* nalazi u *săpăligă*, koje ide zajedno sa *sapă* »Hacke«. Riječ raširiše rumunjski nomadski pastiri. Ne može biti stara riječ, jer je u vezi s kulturom kukuruza. Upor. i mlet. *meiega*, koje bolje objašnjava *-liga* od Capidanova upoređenja. Prvi se dio može objasniti i unakrštenjem sa rum. i cine. *mamā*.

Lit.: ARj 6, 431. Miklošič 182. SEW 2, 15. Bruckner 321. Mladenov 288. Capidan, DR 7, 151. sl. (cf. JJB 20, 138).

mamalija f (Niš) »biljka thymus serpyllum L.«. Ta se biljka zove *majčina dušica, bakina dušica*. Zbog toga bi mogla biti složenica od *mama* s nepoznatim *-lija* u drugom dijelu. Kako miriši, zove se i *tamjanika* i *popovac*.

Upór. još toponim *Sirobulja* (Split) < *serpyllut*.

Lit.: ARj 6, 431. Simonović 468.

mamaluk m (17. v., Gundulić) = *mameluk* (danas običnije, osobito u političkom žargonu »rob«) »vrsta misirskih konjanika«. Prvi je oblik prema tal. *mammalucco*, drugi prema njem. *Mamelucken*. Evropski arabizam, od ár. *marniuk*, part. pret. pasiva od *malaka* »posjedovati«, u značenju »Kaufsklave, Höriger«.

Lit.: ARj 6, 431. Lokotsch 1384. DEI 2338.

mamana f (Budmanijev akcenat, Mikalja) »primalja«. Od sttal. *mammama* »isto«, obrazovano od djetinje riječi *mamma* kao *puttana* prema *putta*, *scrivano* prema lat. *scriba*, tj. prema vlat. deklinacionom tipu *-a*, *-anjis* ili po drugom mišljenju germanskog tipa.

Lit.: ARj 6, 431. REW⁶ 5277. Prati 614. DEI 2338.

mainiti, *mámim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-* *se*, *pre-*, *raz-*, *pri-*, *raspo-* *se*, *s-*, *sa-*, *za-*), sveslav. (osim ukr. i rus.) i praslav., »pellicerē, attrahere«, prema iterativu na *-va-* *-mamljivati*, *-mamljujem*, samo s prefiksima, na *-ovati pomamljovat* (Kosmet). Postverbalni m r. *mâm* (Martić), *omâm* (Vuk) »ješka« prema f *mâma* = *pomama* (Vuk, narodna pjesma) »bjesnoća« = *mama* m (Belostenec) »luđak«, *izmama*, *zamama*, odatle deminutiv na *-ica amarnica* (Stulić) »vrtoglavica«, na *-bc* > *-âc macac*, gen. *-mca* »1° ješka, 2° koji mami (17. v.)«, na *-tk* > *-ak mamák*, gen. *-mka* (17. v.), s hipokoristikom *mama* m, na *-ica mamica* »biljka fragaria vesca L.«. Pridjevi na *-bn* > *-an*: *maman*, *pômâman* »manen, mahnit (v.)«, na *-en mâmen*, na *-ljiv mamljiv* (*při*, *za-*). Radne imenice na *-lac mamlilac* m prema f na *-ica mamilica*, na *-telj marniteli* m (18. v.) prema f na *-ica mamlite-ljica*, na *-lja mamija* f (Pavlinović) »čeljade što mami« = na *-ilo mamilo* (Stulić) također »2° sredstvo čim se m'ami (Pavlinović)«. Poimeničen part. perf. pas. *izmamljenih* (Stulić). Imperativne složenice *mâmiaspra* (Vuk) »stvar koja je na prodaju, ali nije da se kupi«, *mâmiguz* (Vuk), *mamimjedi* »čaratan«. Ovamo ide sa disimilacijom *m - m* > *m - n* *neman* f (negativna složenica kao *nebog*, *nevjera* itd.), apstraktum deklinacije i, kao eufemizam značenja »1° avet, utvara, 2° grdpština, grdosija, nepodoba, ružno čeljade, 3° đavao, vrag«, augmentativ na *-ština* < *-sk* + *-inct nemaš-*

tina (Ston, Stulić) = *nemanština*. Rumunjske posudnice pokazuju kako je naziv nastao: *mamila* (Moldavija) = *namiñā* = (sa disimilacijom *m-m* > *l-m*) *namilā* »Ungetüm, Ungeheuer, Koloss«, odatle pridjev na lat. *-osus* > *-os namuos*, denominal (inhotiv) *a să mamina* »ungeheuer gross werden«. Prema tim potvrđama mora se početi od *mamamā / *-nā* sa zamjenom prvog sloga sa *ne-*, kojim se dobiva zgodan eufemizam. Ovamo ide i ime biljke »inula helenium« *Oman* m (Vuk). Taj se naziv nalazi u slov., češ., polj. i rus. (ovdje *uman* pored *oman*). Praslavenski je. Dočetak *-n* može biti disimilacija, ali i ne mora da je, kako pokazuju *mānen* (v.) i brojne izvedenice odatle. Glagol *mamiti* posudiše Rumunji (ovdje *a* > *o* zbog labijalnog susjedstva) *a momi* »allicere« = *smomi* (Moldavija), odatle apstraktum na *-eib* > *-ealā momealā* s imenicom *momelnic* m »laskavac« i *momie*. Ie. korijen **mā-*, koji simbolizira pokrete rukom (gestikulaciju), nalazi se u lit. *moju*, *moti* »winken« = lot. *maju*, *mat*. U slavina ma bio je proširen raznim formantima na *-mo* u *mamiti*, na *í* u *mahati* (v.), na *n* u *obmana*, *zaman* (v.), *mānen*, *obmanut* (rusizam?). Varijanta ie. korijena *ma-* nalazi se u gr. *μῦος* »igrač«. Odatle internacionalna riječ *mimika*. Raširenje ie. korijena s pomoću *-va-* (upór. češ. *mávati*) potvrđeno je u hrv.-srp. samo u *zamavica* (Risan) »omamica«.

Lit.: ARj 2, 620. 4, 230. 6, 432. 441. 7, 822. 898. 895. 8, 906. 409. EI 2, 101. 791. 792. Elezović 1, 100. 2, 126. SEW 2, 15. Bruckner 321. 379. Mladenov 288. WP 2, 219. Tiktin 1032. 1007. Wijk, RES 14, 73-75. Gorjajev 239. Boisacq³ 614-615.

mātnlaz m (Vuk, Vojvodina) »(psovka) luđak, blesan«. Od madž. *mamiasz*.

Lit.: ARj 6, 434.

mámon m (16. i 18. v.) = *mamona* m = *majmun* (dvije potvrde, 18. v.) »jedan od đavola, biblijska personifikacija bogatstva«. Pridjev na *-ov mamonov*, apstraktum na *-lja mamonija* f (16. v.). Od aramejskog *mammon* pored *mamona* »blago, bogatstvo, novac, dobit« = asirsko *memeni* »nešto« = haldejski *mamon* = hebr. *matmon* »Schatz, Reichtum«.

Lit.: ARj 6, 434. 391. Lokotsch 1386. SEW 2, 15.

mamùljati, *-āra* impf. (Lika) »žvatati, zativorenim ustima jesti«, predstavlja glas koji proizvodi takav način jedenja. Glagol je, prema tome, onomatopejski (ekspresivan) i sa

samoglasom *u* mjesto *a* čini deminutivnu varijantu glagola *mūmati*, *-am* impf. (Ston, Prčanj), a treća je varijanta *mumljati* (također čakavski). Upor. bŭg. *mamólja*. U slov. *mumljati* kao djetinji glagol znači »piti«. U drugom značenju prenosi se taj onomatopejski glagol na način govora: *mumljati* (Vuk) pored *mumlati*, s varijantom sonantno *r* mjesto u *mrmljati* »gundati« = *mrmljati* = *mumoljiti* — *ma-monjiti* (Vuk, Boka). Odatle na *-alo* m (Lika) prema f *-alica mumljalo* = *mrmljalo* (Lika) prema *mumljalica* = *mumonja* = na *-bc* > *-ac mrmjalac*. Izvedenica na *-bk* > *-ak mrmak*, gen. *-mka* (Vuk) postaje termin »vrsta kukca« = na *-ica mrmica* »kukac«. Sa *nj* mjesto *n*: *mrmljac*, *mrmljati*, *mrmljalac*, *mumnjiti*. Na *-elj mfmelj* (Istra) »čeljade koje mrmlja«. Pridjev na *-iv mrmljiv*, poimeničen na *-bc mrmlijivac*. Onomatopeja je u značenju »gundati« ie.: lat. *murmurare*, njem. *murren* itd.

Lit.: ARj 6, 435. 7, 71. 72. 150. 151. Mladenov 288.

mamur (narodna pjesma, u vezi sa *kaurin*, opozicija *Vlahinja*, *manit Marko*) = *mamur* (Kosmet) »1° (kao indeklinabilni pridjev) dotjeran, kultiviran, poboljšan, 2° (kao imenica, objekt uz *učiniti koga čime*) dotjerati, popraviti (*onoliku njivu mamur da učini* /Kosmet/; *mamur svoga šarca učinio čistom vodom i morskim*) *sapunom*«. Berneker se vara kad identificira taj turcizam arapskog podrijetla s ar. part. prēt. pasiva, *mahmur* od *hamr* »vino«, tj. da je *hm* > *m* kao u *Mamut* < *Mahmut*, *Memet* < *Mehmed*, *mamuza* (v.). Elezović je u pravu kad ga identificira sa ar. *māmūr* »napredan«.

Lit.: ARj 6, 435. Elezović 1, 384. SEW 2, 5.

mamuran, f *-rna* (18. v., Vuk, Lika, Dalmatinska Zagora) = *mamuran* (Kosmet), pridjev obrazovan sufiksom *-bn* > *-an* od arapske riječi, danas općenit i u zapadnim krajevima (gradskim), »1° koji se još nije rastrijedio od pijanstva, 2° (Zagora, metafora uz *vrijeme*) vremenom porušen, u ruini (*ona je kula mamurena, ako i malo*)«. Apstraktum na *-luk*: *mamurluk* (Vuk) = *mamurluk* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *mahmur*, part. pret. I pas. od *hamr* »vino«) iz terminologije običnog života: rum. *mahmur* »napola pijan« = madž. *mámor*, bŭg. *mahmŭren*, *mahmurluk*, rum. apstraktum *mahmurie* »Katzenjammer«, arb. *matmurlúk*, cine. *mahmur* »1° qui a la tête lourde après le sommeil, 2° étourdi par le vin«, *mahmurii*, *mahmurliche*,

ngr. μαχμούρης, μαχμουρλίκι. Arapski particip postade hrv.-srp. i bug. pridjev dodatkom općeg pridjevnog sufiksa *-bn*, *-en*. Upor. moderne posuđene pridjeve kao *efikasan*.

Lit.: ARj 6, 435. GM 252-253. Mladenov 291. Miklósié 180. SEW 2, 5. Pascu 2, 148., br. 714. Matzenauer, LF 10, 60.

man¹ (15. v.) = *mân* (Marulić, Dubrovčani) = *mani* (18. v., upor. češ., mane, stčes. *mani*), praslav. prilog koji se veže s prijedlogom *za*: *saman(i)* »zaludu, zabadava = zabadave (ŽK), zastŭnj (ŽK)«. Proširuje se priloškim sufiksom *-ice*: *zamanice*. Nalazi se još u slov. (i češ.) *zaman* = *vman* = *zavman*, i sa *nj* mjesto *-n*, također ukr. »isto«. Korijen je praslav. postverbal **manō* od glagola *maniti* »varati« (polj., ukr., rus. i kaš.) od kojega postoji u hrv.-srp. postverbal *obmana*. Ie. je korijen **ma-*, raširen formantom *-no*. Upor. *mamiti*. Prema Miklošiču ide ovamo hrv.-kajk. *man-govati*, *-ujem* (Belostenec, Jambrešić) impf. »stajati bez posla, dangubiti«, sa radnom imenicom na *-vac mangovavac*. Obrazovanje nije posve jasno, naročito *g* pred glagolskim sufiksom *-ovati*. Možda je nastao unakrštenjem sa *dangubiti*.

Lit.: ARj 6, 435. 444. 443. Miklošič 182. SEW 2, 17. Holub-Kopečný 216. Bruckner 322.

-man² složen antroponimički sufiks za muška lica, nastao od hipokoristika praslavenskih dvočlanih ličnih imena na *-mir*, npr. od *Radomír*, *Vuk(o)mir*: *Rodman*, *Vukman*. Nalazi se danas u prezimenima sa nastavkom *-ović* (v.) *Radmanović*, *Vukmanović*, a i bez toga nastavka za descendenciju. Odatle se prenosi i na apelative za oznaku muške mocije: *očman*, od *oči* (14. v.), »čovjek velikih očiju«, *dikmôn* (Brusje, Hvar) »mladić« od *dēt-* (v. *dijete*) sa *tm* > *km*, upor. *kmlca* (ŽK) < *Unica*; *râcman* m »racak« prema *raca* f, *purman* m prema *pura*. Nalazi se još u rum. *hoțoman* m prema f na *-ka hoțomancă* od *hof* »Spitzbube, Gauner«. Sufiks *-man* sadrži dva elementa: prvi suglasnik od *-mir* (upor. za takvo kraćenje toponime *Budimlja* od *Budimir*, *Črnomlje* od *Črnomir*) te od hipokorističkog sufiksa *-an* (tip *Milan* od *Mile* < *Miloslav*). Taj je sufiks rijedak i danas mrtav.

Lit.: Rudnički, SO 5, 420. (cf. *Ijb* 12, 295). Boissin, RES 27, 42. Tiktin 740.

mana f, biblijska riječ hebrejskog podrijetla, koja je došla preko gr. *μάννα* ili lat. *mana*. Internacionalna je. Od hebr. *mana*, koje se

tumači na dva načina, od hebrejske upitne sintagme *man hu?* »Staj je to?« ili od imena jestive biljke azijskih stepa »lecanora esculentus«. Na Rabu i Božavi složenica *manašena f* < tal. sintagma *manna e setta* »cassia«, medicinalne biljke za čišćenje.

Lit.: ARj 6, 436. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. Lokotsch 1398. 1822. Prati 620. 899. REW³ 5307.

mānat, gen. *manta* m (Račišće) »(brodski termin) konop za podizanje jedra«. Od gr. > lat. *himantis* > tal. *mante*.

Lit.: REW³ 4132. DEI 150. 2354.

manāvila f (Potomje, Pelješac) »priječka za tijeskovu i mlinove« = *manūela* »drvo uvučeno u kalun i njime se vrti, tako da se stiska pašta«. Od tal. *manovella* < vlat. *manibella < *manibula < deminutiv *manicala* od *manicus* (v.).

Lit.: REW³ 5292a. 5299a. DEI 2353.

mancati, -am impf. (ŽK) = *mancati*, -am (ŽK) = slov. *mancati* pored *meneati*, -am »reiben, trti«. Samoglasni *ale* dokazuju, da su nastali iz poluglasa. Miklošič je izvodio iz praslav. *mekt*, hrv.-srp. *mek*, *mekan* prema *mecati* »mollire«, *mecav* (v.), što ne može biti. Osnova je ista koja i u *maci*, *mikati*, *micati* (v.) < *mbk-* s umetnutim *n* što ga je izazvalo prethodni *m*, upor. rum. *a mînji* < *mazati*. To umetnuto *n* prekinulo je vezu s leksikološkijskom porodicom ovih glagola i dalo povod specijalnom semantičkom razvitku.

Lit.: Popović, Sintaksa 37. Pletersnik 1, 548. 569. Miklošič 189.

mandal m (18. v., Vuk) = *mandalo* n (18. v., zamjenom dočetka -al našim sufiksom -alo za oruđa) »zasovnica, ključanica«. Denominal na -iti *māndaliti*, -lm impf. (Lika) (ra-). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *mandal* < srg. *μάνδαλος*): bug. *mandalo* (taj oblik može biti i grecizam), arb. *mandal* = *maldan* (Skadar) »Türklinke«.

Lit.: ARj 6, 439. Miklošič 182. SEW 2, 16. Mladenov 289. GM 258. Vasmer, GL 94.

mandara f, samo u vezi *andara mandara* (Vuk). Mjesto drugog elementa u toj igri riječi dolazi *tandara*, upor. prezime *Ṭāndārii* (Travnik) i *Mandarić* (Lika). Značenje riječi: »1° jelo od masti i brašna, 2° cicvara bez masla, 3° (metafora) kad se što ne uradi kako treba«. Sa *mandara* uspoređuje Budmani

māndra f (Hercegovina) »kačamak, mamaliga«. Kako je to pastirsko jelo, možda je nastalo po semantičkom zakonu sinegdohe od grc cizma *mandra* (v.). Bliže stoji upoređenje sa dubrovačkim jelom *mantala* (v.).

Lit.: ARj 6, 439. 440.

mandat, gen. -ata m (14. v., Boka, učena riječ, latinizam) »zapovijed, punomoć, nalog«. Od lat. poimeničnog part. perf. *mandatum*, od *mandare* > tal. *mandato*, njem. *Mandat*. Na -ator *mandator* m-»koji ima mandat da sastavi, npr. ministarstvo«. V. *komandant*.

Lit.: ARj 6, 440.

māndra f (Vuk) »1° bačija, 2° toponim u sing. i pl., kao primitivum i sa izvedenicama i pridjevima: *Mala Mandra* (Srbija)«. Odatle *mandragija* »čuvar, pastir mandre«. Ovamo i crkveni termin *arhimandrit*, gen. -ita m (Vuk), izvedenica na -ιτης, stsrp. *arhimanbdrija* (Domentijan). Balkanski grecizam: bug. *mandra*, arb. *menare*, oronim *Mēma madhē*, *Mēma voge* (planine vue Valdanosa u Ulcinju) = *Velika* i *Mala Mendra* ili *Mandra* u govoru Crnogoraca, tur. *mandra*. Od tal. *māndria*, istog podrijetla slov. *māndrija* pored *mēdrija*, *mederinja*, *māndrga* »Schafstall, Schafhürde, Landhaus in der Umgebung von Triest«, odatle *mandrijer* m prema f *mandrijerica*, -ka < tal. *mandriere*.

Lit.: ARj 6, 441. Pletersnik 1, 549. Miklošič 182. SEW 2, 16. Mladenov 289. GM 272. Vasmer, GL 47. 95. REW³ 5290. Skok, Slav. 72. 75. 71. DEI 2343.

mandrač m (Korčula, Bijela / Boka /, Gornje primorje) = *mandrač* (Rab, Božava, Veli otok) == *mandroć* (Šibenik) = (sa zamjenom dočetka -ai domaćim sufiksom -ič) *mandrie* (Vrbnik) »1° (primorski termin) mala luka za barke uz obalu, 2° toponim (naziv ribarskih pošta)«. Od mlet. *mandracio* = tosk. *mandracchio* (tako & zove i stara tršćanska luka). To je upravo grčki deminutiv na -αχιον od *μάνδρα* (v.) u metaforickom smislu, ngr. *μάνδραχιον* »1° mala bačija, 2° zaljev, seno, caletta«. Prvobitno je značenje očuvano u sic. *mandracchiu* »mala bačija«.

Lit.: ARj 6, 440. Cronia, ID 6. Skok, Slav. 1, 185. Kušar, Rad 118, 23. REW³ 5152. 5291a. Prati 616. DEI 2343.

mandragora f »biljka bunovina« = *manbagaro* n (16. i 17. v., rukopis, stsrp.) = (disimilacija *r - r* > *r - l*) *mandragula* (Šulek, rukopis 18. v.) = *natragulja* (stariji leksi-

kografi, upor. madž. *nadragulja*, češ. *nad-rahulé*) = (*dr* > *tr* i disimilacija *r - r* > *r - n*) *mātrāguna*, *matriguna* (upor. rum. *mātrāguna*), kraćenjem odatle *matrag* (Srbija, u kletvi mjesto *andrag*, v.). Balkanski grecizam gr. *μανδραγόρας* > lat. *mandragoras*: arb. *mandragurē* »isto«. Ovamo ide možda i Vetranićeva *ondruna* u stihu: *grubše nije ništar, ni ondruna, ka smrdi, ner človlak, božji stvor, kad se pjan pogrdi* [usp. i pod *ondruna*].

Lit.: ARj 6, 440. 539. 699. 7, 152. Medie, ZbNZ 26, 262. 268. REW³ 5291. 5683. Vasmer, GL 95. GM 259.

mandura f (18. v., jedina potvrda u Katančića, s pridjevom *šumska*, i to u rimi sa *tambura*). Bit će od tal. *mandara* ili *mandura* = *mandola* (deminutiv *mandolina*), ne kao riječ koja se govori kod nas, nego kao učena u Katančića. Srlat. *pandura* < gr. *πανδοῦρα*, gruzinskog ili lydijskog podrijetla. Upor. rus. *bandura*.

Lit.: ARj 6, 441. Vasmer 1, 51. DEI 426. &amšalović, NVj29, 416. IJb 10, 343./Vaii615.

māndža f (Vuk, narodna pjesma) »jelo, hrana«. Odatle *mandžarnica* (Dubrovnik). Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *manca*, postverbal od tal. *mangiare* »jesti« < fr. *manger* < vlat. *manducare*): bug. *mandža*. Vuk ima (Crna Gora, narodna pjesma) u psovci: *muč', Alile, manja te izjela*. To je prema Budmaniju hipokoristička tvorba od mlet. *magnar*. Možeće je i drukčije tumačenje, v. *manija*. Od mlet. glagola je na lat. -*atarem* > -*atur* (dubrovački romanski) *manjatūr*, gen. -*ūra* m u dubrovačkoj poslovi: *ioduri* (v. *tutori*) *manjaturi*, a *pitropi* (»upravitelj«) *potavi* (»lončići«). Tal. imperativna složenica: *manja-morti* (Božava, Dubrovnik) »1° canturo, sorta di pesce, 2° grobar«. Ovamo ide i krčko-romanska imperativna složenica kao toponim: *Manjakiš* (Krk).

Lit.: ARj 6, 443. 448. 449. Zore, Tud. 13. Mladenov 289. REW³ 5292.

Mandžuka, dolazi u narodnoj pjesmi samo u izričaju *Tuka* i *Mandžuka* »vojska u Turčina«. Izraz je nastao očigledno prema biblijskom *Gog* i *Magog* > ar. *Gag wa Māguḡ*. Odatle hipokoristik *Madžuka* za Madžare.

Lit.: ARj 6. 444.

Manfredonija f (Mikalja), toponim, grad u Pulji = *Manfrdonija* (Dubrovnik) = (pejorativizirano kod Marina Držića) *Manprdonija*.

Lit.: ARj 6, 466.

mangal, gen. -ala m (Srbija, Bosna, Dubrovnik) = *mangal* pored *māngai* (Kosmet) = *mangala* f (narodna pjesma) »peka, sac, dağara, u kojoj se drži raspaljen ugali, vrst pokretne peći«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mankai* > tur. *mangal*) iz terminologije kućnog uređaja: rum., bug. *mangal*, ngr. *μαγκάλι*.

Lit.: ARj 6, 443. Elezović 1, 385. Miklošič 182. SEW 2, 16. Lokotsch 1393.

mangalija f (narodna pjesma, s epitetom *mrka*, objekt uz *prignuti*). Čini se da znači »kabanica«.

Lit.: ARj 6, 443.

mangulac, gen. -ulca m prema f na -ica *mangulica*, sa deminutivom na -e *mangulče* n (Vuk, Šumadija) »prase što se lako tovi«. Nalazi se u madž. *mangalica* (Miklošič piše *mongolicza*) sa našim sufiksom, iz čega se vidi da potječe iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 6, 443. Miklošič 182. SEW 2, 16.

māngura f (17. v., Vuk) = *mangara* (Čuh, Mrka Poljana) = *mangar* pored *mangbr* m (Kosmet) »turski novac od bakra (vrijedi 2 čaršinske pare), krajcara, bakaruša« = *crven mangar* (Vučitrn) »prebijena para« < tur. *kızıl mangır*. Odatle na -as *mangarāši* m. pl. »dobrovolja u vrijeme srp.-tur. rata 1876/8 (Uzice, nazvani tako zacijelo zbog toga što su dobivali manguru kao platu)«. Deminutiv na -ica *mangurica*. Balkanski turcizam (tur. *mankır* > *mangır*) iz turske monetarne terminologije: bug. *mangar*, cine. *māngāre* f, ngr. *μαγκουρίοζ*. Upor. madž. *mangar* i ukr. *manger*. Tur. jery (r) zastupljen je sa *a* kao u *kazlar* i *sa u* kao u *koduna*.

Lit.: ARj 6, 443. Elezović 1, 385. 2, 423. Miklošič 182. SEW 2, 16. Pascu 2, 149., br. 732.

mani, indeklinabilni pridjev uz *biti* (Vuk, Reljković, koji piše *mahni*, narodna pjesma) »1° braniti nekome nešto, 2° biti nekome zavidljiv«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *māni*) »koji zabranjuje«.

Lit.: ARj 6, 444. SEW 2, 16.

manić m (Vuk) »riba lota vulgáris« = *manjak*, gen. -njka »cottus gobio« = hrv.-kajk. i slov. *menjek* »sinonim: puzija«, -ič i -bk su deminutivni sufixi, *a* je nastao iz palatalnog poluglasa r>, što potvrđuje i madž. posuđenica *meny*. Sveslav. i praslav. *mьnъ, očuvano u češ. *men*, brus., rus. *menъ*, gen.

mnja. Možda je srodna sa gr.-lat. *māena*, od koje je posuđena *menula* (v.), sa lit. *menkė* = lot. *menza* »Dorsch«.

Lit.: ARj 6, 444. 448. 603. Miklósi 200. Bruckner 332. Boisacq* 600. Solmsen, KZ 37, 584-587.

mānigo m (Buzet, Sovinjsko polje) »držalo na lopati, vilama itd.«. Od mlet. *mānego* = tosk. *mānico* < vlat. poimeničen pridjev sr. r. *manicum, od *manus* »ruka«, upor. naše deminutiva *ručka*, *ručica* u pogledu značenja; *manica* f (Dubrovnik) »muf, koičak« nastalo je od tal. deminutiva na -*otto manicotto* »isto« zamjenom tal. sufiksa -*icotto* našim deminutivom -*ica*. U Budvi je *manica* f »željezna kvačica kojom se povlače vrata«. Riječ *manica* pripada balkanskom latinitetu: arb. *mange* (Ulcinj) »rukav«, *dorza e māks* (Sestán) »večica oko ruke na košulji«.

Lit.: REW² 5303a.

manigod m (16. v., Dubrovnik) = *manigodo* m (Dubrovnik) »dželat, krvnik« = *manigoldo* m (Cres) »isto«. Prezime španjolskog Hebreja (sefarda) *Manigodić* (Bosna). Pridjev na -*bn* > -*an manigodan* (Dalmacija, Pavlinović) »magánján, ozlijeđen u kakvom udu«. Od tal. *manigoldo* »isto«, od ličnog imena *Managold* / -*negold*, koje se pominje u 11. v. kao ime autora spisa protiv heretika i pristaše pape Grgura VII (1073—1085).

Lit.: ARj 6, 444. Budmani, Rad 65, 163. REW² 5282. Prati 619.

manija f (Potomje, Pelješac) »zao običaj« = učena riječ u današnjem govoru *manija* f, odatle *manijak*. Od gr. *μανία*, lat. > tal. učenog *mania*, *maniacus* > tal. *maniaco*. Matzenauer izvodi odatle i *manja* (Vuk, Crna Gora) u psovci *manja te izjela*. Upor. arb. *ment*, gdje je grecizam prema domaćoj fonetici. Unakrštenjem sa domaćim *mamiti*: *smanija* f (Marulić) »himbac«, *smama* (Grizane) »1° luda, 2° zavodljivost, 3° bjesnilo«, odatle pridjev *smaman*, f *smamna* (čovjek, dijete, pamet, živinče, Marulić), prilog u amplifikaciji *ludo smamno* (Vitaljić); na -*ast smamast* = *smamav*. Početno i- može biti i tal. prefiks, upor. tal. *smania*.

Lit.: ARj 6, 444. 448. 15, 664-668. Matzenauer, LF 10, 61. GM 213.

manina f (18. v., Dubrovnik, Cavtat, Račić) »narukvica, bracelet«. Od tal. deminutiva *i-ina* < lai. -*ina manina*, od *mano*. Taj tal.

primitivum dolazi u tal. imperativnoj složenici *sugamân* m (Rab, Dalmacija) < *exsucu manum* »ubrus, peškir, ručnik«. Od mlet. *soraman* je *šor amân* m (Boža va) »sorta di pialla«. Poimeničen je pridjev na lat. -*alis* > tal. -*ale manovale* < lat. *manuális* > *manava*, gen. -*ala* — *manuvál*, gen. -*ála* (Rab) = *manóval* (Korčula) = *manová*, gen. -*ala* (Božava) »zidarski pomoćnik« = slov. *malovár* (Notranjsko) »Handlanger«, na -*bc* > -*ee* m prema f na -*ka malovārec* m prema *malovārka*. Denominal na -*iti manováliti*, -*lm* (Korčula) = (metateza) *malovániti*, -*lövānlm* impf. (Zagvozd, Vrgorac) »krčiti« = slov. *malováríti* »Handlangerarbeit verrichten«. Ovamo ide još *manal*, gen. -*ala* m (Smokvica, Korčula) »dugački drveni kolac za poravnavanje žeravé (zeväre, metateza)«. Fonetski razvitak *a* > *e* nije jasan; *n* je nastao kao u tal. *mannai* iz *nū* > *nn*. Sa *nua* > *ngua* (kao u kat. *mangual*) u Istri *manigāl*, gen. -*ālā* m »kotarica«. Deminutiv *manigalić*. Postoji mogućnost izvođenja i od *manicum* (v.) s istim sufiksom. Poimeničen pridjev ž. r. na lat. -*arius* lat. *manuaria* > tal. *manaja* je *mānarā* f (Stulić) = *manjara* f (Bella) = (metateza tipa *namastir*) deminutiv *nāmarica* f (Vuk, Crna Gora) »sjekira«. Upor. slov. mjesto -*ica tal. -ino*: *malarin* (Dolenjsko, Notranjsko) = *melerin* »grössere Handaxt der Zimmerleute« (disimilacija *i* - *n* > *l* - *ri*). Riječ *mānarā* je balkanska riječ tal. podrijetla: bug. *mānarā* (taj akcenat upućuje na tursko posredovanje) pored *mānarā* = ngr. *μανάρα*. Složenice: vlat. *manuoperare* > fr. *manœuvre*, denominal od *manoeuvre*, preko njem. -*ieren* > -*irati manevrirati*, -*nēvrirām* (1834) pored *manévrovatí*, -*ujem* (Srbija) od *manevar*, gen. -*vra*, m pl. *manévri*, gen. -*vra* »vojne vježbe«. Francuzizam ušao je u jezik putem austrijske vojske, u Dalmaciji i Istri preko tal. francuzizma *manovra* f < tal. *manovra*. Vlat. *manu tenere* > *mantēnjat* (*sé*), -*am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Čilipij *nj* je od I. I. prez. na -*io*, prema tome inf. na -*ati*) »uzdržati (zdravje): ona se dobro mantēnjā«. Oblik može biti i dalmato-romanski. Ali upor. furi. *mantegní*, *mantigni*, tršč.-mlet. *mantegnir*. Upor. slov. *mantēnjat* (Notranjsko). Poimeničen tal. part. perf. na -*ūtus*: *mantenjūta* f (Korčula) »amanta (Dubrovnik), metresa, ljubavnica«. Koliko je lat. *manus* bila poznata u dalmatinskim gradovima, vidi se i odatle što je naša riječ *ruka* dobila romanske sufikse: deminutivni -*uceu* > -*oi rokoč* (Rab), prijevod napola od vlat. *manuceu*, deminutivni naglašeni -*ellus*, -*ella*: *rūcelj* (Perast) = *rūcelj* »držak«, *rūcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo

na fronzati«. To je prijevod na pola od vlat. *manicella*. V. još *manica*, *manavila* i *manigo*. [Za *rūcela* v. i pod *manipul*].

Lit.: Kušar, Rad 118, 21. Cronia ID 6, 122. Pleteršnik \, 545. 548. 658. ARj 6, 444. 443. 446. 436. 449. 7, 430. 14, 213. Šturm, ČSJK 6, 71. Mladenov 288. REW² 5339. 5340. 5336. 5332. 5331. SEW 2, 18.

manipul m (15. v., Marulić) = *mānipo*, gen. -*ula* (Dubrovnik) »1° (crkveni katolički termin) crkvena pantljika na lijevoj ruci svećenika, 2° mnoštvo«. Učena riječ lat. *manipulus*. Upor. u Sućurju na Hvaru izvedenicu stvorenu s pomoću lat. deminutivnog sufiksa -*cellus* od naše riječi *ruka rūcela* f »rukovet trave kao plašilo na fronzati« za kllat. *manipulus* > *manuculus > *manucellus. [Usp. i pod *manina*, pri kraju].

Lit.: ARj 6, 444A 445. 14, 312. REW² 5306.

manistra¹ f (18. v., Dalmacija, Milna) = *manēstra* (Božava) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *manēstra* (Rab) = *mēnēstra* (Perast, Smokvica) »1° juha, supa, 2° manistra kod Marulića: *dával s manistrami pakla*, znači po svoj prilici »bič« i stoji semantički u vezi sa *manaistra* (Engadin) »Hundleine«, 3° deminutiv na -*ica manistrina* (Milna) »mala šalica«. Postverbal od lat. > tal. *ministrare* »servirati jelo na sto«. Kao učeno internacionalno *ministar*, gen. -*stra*, apstraktum na -*bstvo ministarstvo*, pridjev *ministrarski*. Impf, *ministrati*, -*am* (15. v.) »upravljati, rukovati«, na -*irati ministrirati*, -*ām* »(crkveni termin) odgovarati na svećenikove riječi«, odatle poimeničen particip prezenta *ministrant* m (Hrvatska), *dōmištrovatí*, -*ujem* (ŽK) »isto«. Latinizam s prefiksom *ad-* *administracija* f na lat. sufiks za apstrakta -*atto* > -*adja*. Pridjev na lat. sufiks -*ivus* od part. perf. od *administrare*: *administrativan*. Od *ministerium* pučka je riječ slov. *meštier* m (Notranjsko) »zvanje, obrt« < furl. *mistir*, mlet.-tršč. *meštier*.

Lit.: ARj 6, 442. 445. 601. 717. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 114. Šturm, ČSJK 6, 73. REW² 5590.

manistra² f (Srbija) = *manistra* (Kosmet) = *manistri* m pl. = *manistre*, gen. *manistara* f pl. t. »đinđuva, dinđuša, grmjelica, perla, đerdan«. U poređenju sa bug. *manisto* n = *manisto* = *manāsta* = *monista* (ovako i steslav., ukr., rus. i polap.) praslavenska je riječ promijenila rod, femininum prema neuturnu i poslije si dobila r kao *prosinca* (ŽK) prema

štokavskom *proštac*. U slov. *menina* »minduše« ima mjesto -*isto* drugi sufiks -*ina*, ako je to riječ istog podrijetla. Možda je u prasadstvu sa lat. *monile* n »Halsband« i stvjenjem. *menni* »Halsgeschmeide«, nvnjem. *Mähne* »griva«. Prijelaz *o* > *a* ostaje neobjašnjen.

Lit.: ARj 6, 445. 717. Elezović 1, 386. SEW 2, 76. WP 2, 305. Mladenov 289. 304. REW² 5660.

manizati se, -*am* impf. (Perast) = *manjizati*, -*ām* (Lika, *nogami po krevetu*) »biti nemiran«. Odatle na -*alo* m prema f na -*alica manjizalo* m prema *manjizalica* f (Lika). Od mlet. *manizār* = tosk. *maneggiarsi*, denominal na -*eggiare* < vlat. -*idiare* < gr. -*ιδειν*, od *mano* < lat. *manus*.

Lit.: ARj 6, 449. Brajković 18. REW² 5339. Boerio 394.

manko (Istra, Lika) pored *manko* (Istra), prilog, »barem« < *ālmānko* (16. v., Perast) »barem, daj(budi), saltem«, sa tal. članom s prijedlogom *a* < lat. *ad*, unakrštenjem sa *dakle mānkle* (Rab, Božava) »barem < tal. *almanco* »almeno«, slov. *manjka* (Notranjsko), (sa -*r* < *že*) *mānjkor* »seltener«. Dobiva uza se još dativ -*ti* (prema *Hiti*) *majkot* (Rijeka, *nj* > *j* zbog disimilacije *m* — *nj*) »barem« > *mankóe* pored *mankóe* (*é* < *t* kao u *Velebíc* < *Velebit*). Tal. prilog je nastao od poimeničenog lat. pridjeva *mancus* »manco, stroppio, kljast, lijevi«. Kao čist talijanizam upotrebljava se kao bankarski termin *manko*, impf, *mankati* prema pf. *smankati*, -*am* (Mikalja) »smanjiti«, *smankavati*. Unakrštenjem sa našim pridjevom i prilogom *manje* nastade odatle *manjka* f (16. v., Vuk) = (*an* > *en* kao *lāncún* < *lencuri*) *menka* (Cres), *manjak*, gen. -*njka* m »nemanje«, koje izgleda kao naša riječ. U stvari je *manko* = *manjak*, gen. -*njka* postverbal od glagola na -*ati manjkati*, -*am* (16. v., Vuk) (*iz-*, *po-*, *pre-*, *uz-*) = *manjkati* (*se*) impf. (18. v., Dubrovnik) (*s-*) = *mankati* (13. v., Zakon viodolski, slov. *mānkāt* Notranjsko) = *manjkāt* (ŽK) »nedostajati« = (*nj* > *j* zbog disimilacije) *mājkati* (1808, istočni krajevi, Šolta) (*po-* Marulić, Bernardin, danas čakavski *majkāt* općenito), *mājka piněz* (Kaštela), *mējko pinez* (Bobovišće, Brač) prema impf, na -*va-* (*po-*) *manjkavati* / -*mankavati*, -*manjkavom*, *smajkavati* (Dalla Costa). Pridjev na -*av manjkav* »nedostatan«, na -*ljiv pomanjkljiv* »onaj koji pogriješi«, *pomankalac*, gen. -*aoca* m »onaj koji u čemu sagriješi«. Ovamo možda još pridjev na -*bsk majski* (Prigorje) < *manjk + -*isk*

samo u izrazu *majski žakalj* »prodrta vreća«. Na lat. > tal. sufiks *-mento* za apstrakte *menkomat* m »nedostatak (sa *an* > *en* i gubitkom suglasnika *n* zbog disimilacije) < tal. *manca-mento*. U Režiji (slov.) *mâncat* pored *memat* je iz furt. *manda* < lat. *mancare*, koje je pripadalo balkanskom latinitetu, upor. arb. *mengonj* »nehrne ab, fehle, verringere«. Značajno je što se ne nalazi u bugarskom ni u rumunjskom. Tu je zamijenio taj glagol greckizam *lipsam*, rum. *lipsă* (v.).

Lit.: ARj 1, 75. 4, 231. 6, 390. 391. 392. 445. 449. 450. 602. 10, 655. 657. Šturm, ČSJK 6, 54. Macan, ZWVZ 29, 213. Hraste, Rad 272, 35. Kušar, Rad 118, 25. Cronia, ID 6. Pletersnik 2, 137. Miklósić 182. SEW 2, 17. REW 5283. 5285.

mankuo, gen. *-ula* m (Mljet) »(brodski termin) dva klina od drva na brocuji, od prove i od krme« == *mánguo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, Ston) »palac za privezivanje konopa«. Deminutivna izvedenica od lat. *mancus* »sakat« s pomoću nenaglašenog sufiksa *-ulus*. Glede sonorizacije *ne* > *ng* upor. *planda* (Boka) < *planta*.

Lit.: Zore, Tud. 13. Macan, ZWVZ 29, 213. REW⁵ 5285. Rosamani 580.

manov (18. v.), pridjev ili imenica u Bo-gišićevoj narodnoj pjesmi: *sve manovi kao i omnovi* (== *ovnovi*, odnosi se na Tatara), te u Vukovoj poslovice *sačuvao te bog psa garava, Turana manová*, koju opetuje i Pavlinović. U Vukovoj narodnoj pjesmi odatle je pridjev na *-ski manovski (jezik)*, koji se pominje uz *turski, arapski i arnautski: mogu turski i mogu manovski, i arapski jezik razumijem, i nakrpat sitno arnautski*. Vaillant u znači isto što i Turčin, ali to ne *izlazi* iz ovih potvrda. Budmani upućuje na pridjev *manen* (v.), što također ne *izlazi* pod izvjesno iz navedenih mjesta.

Lit.: ARj 6, 446. Vaillant, RES 8, 301.

mànsu m (muslimanska narodna pjesma, samo u izrazu *slati koga na mansub*). Turcizam arapskog podrijetla: ar. *mansub* > tur. *mansib* »služba, čast«.

Lit.: ARj 6, 446.

mantala f (18. v., Dubrovnik, Prčanj) »slatko jelo od brašna kuhana u moštu već kuhano (to se slatko dobiva istim procesom kao kodonjada, i to samo od ostatka kod pravljenja vina; stavlja se u nj malo bajama i oraha; u Šibeniku *ćukter* m)«.

Lit.: ARj 6, 446. Rešetar, Štok. "250.

manfegat se, *-am* m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) (*na-*) »mazati se (za uljepšavanje, objekt *kose, usne, labre ružom* (fr. *rouge*), *prahom*)«. Od tal. posudenice *manteca*, iz španj. *manteca*, iberškog podrijetla < *mantaica.

Lit.: Prati 621—622. REW⁵ 5324a. DEI2154.

mantengati, *-am* (Perast; infinitiv prema I. I. prezenta na *-io*) »uzdržati«, može biti dalmato-romansk'i ostatak prema talijanizmu *zamantenjit*, *-im* (Božava) < *mantere* (prvi dio složenice *manus* »ruka«), od *manutene, u Dubrovniku, *tratènjat*, *-ām* < tal. *trattene* (prefiks *intra*), *kontènjat*, *-ām* (u starim spomenicima: *kako kentenja* »dolikuje«). Pridjev na *-osus* > tal. *-oso mantènjazo* m prema f *mantenjoza* (Dubrovnik) »priljubnik, prema prijubnica« = poimeničen part. perf. *mantè-njuda* (Božava). Imperativna složenka *tinti-beni* m pl. (Dubrovnik) »naslon, perde, parastata, tenta (ŽK)«. Poimeničen part. prez. *telente* (Lepetane) »poručnik« < tal. *tenente*, *Telenia* (prezime, Mostar). Ovamo još apstrak-tum *retendo* (15. v.). [Usp. i pod *manina*].

Lit.: Zore, Tud. 13. JF 11, 83. REW⁵ 8640. DEI 2355.

mantija f (14. v., Vuk, *kaluderska* ~) »dugo odijelo u kaludera, fratara i popova, kuta«. Nalazi se još u steslav. i rus. Prema novogrčkom izgovoru *nt* > *nd mandila* (14. v.). Denominal na *-ati mantijati*, *-āni* impf. (Lika) »hoditi (o popu) mašući mantijom« = (*/* > *nj*) *mantijati* (Lika). Balkanski greccizam (gr. deminutiv *μανηov* = lat. *mantellum* od *mantum*): rum. *mantie*, bug. *mantija* pored *manttija* (upor. gr. *μαντίλιον* »ubrus«). Iz novogrčkoga nije *mandelina* f (narodna pjesma, Crna Gora) »ubrus« nego iz tal. *mantellina* (*nt* > *nd* kao u *planda* < *planta*, Boka). Upor. arb. *mami* (Sestán) »fazzoletto« < srg. *mandili* < *μαντίλιον* »isto«. Ovamo ide *mantōros* m (Vuk) = *montras* (Obradović) »sveštenička haljina«. Od lat. deminutiva na *-ellus mantellus* > tal. *mantello* > *mantil* (Marulić, iz dalmato-romanskog) == (*an* > *en* kao u *lāncūn* pored *lencun*) *mentii* (Karnarutić, iz istog izvora) »plašt, kabanica«.

Lit.: ARj 6, 440. 447. 602. Miklošič 133. SEW 2, 17. Mladenov 289. REW⁵ 5325. 5326.

Manuel (18. v., prema latinskom čitanju) = *Manuila* (muško i žensko ime, prema grčkom pisanju hebrejskog imena), prezime *Manu-lović*, — *Mānojlo* m (13. v., narodna pjesma; *Grčić Manojlo*), pridjev *Mānojlov*, prezime

Manojlović (14. v.) = *Manojle* = *Manol* (16. v.) = *Mānōlo* (Novaković). Od hebrejskog *lmanuel* > lat. *Emmanuel* = gr. *Εμμανουήλ*. Hipokoristici *Mane* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) = *Mano* (14. v., ime Vlahi), prezimena *Manević* i *Manović*, na *-iša Maniša* (Lika), *Manić* (Lika). Prielaz u tip dvočlanih imena *Manislav* (13. i 14. v., Dečanski hrisovulj).

Lit.: ARj 6, 441. 444. 445. 446. 448.

manula f (Božava) = *menala* f (Malinska) = *mentila* (Budva, Rab, Krk, Poljica, Vrbnik) = (*nn* > *nd* upor. *pandil*) *mēndula* (Baška) = *mēndula* (Senj) »oblica, sargus māena, smarist mauri (hvata se na parangāl)«. Od mlet. *menala* = *mendola* (tako i južno-fr.), deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *māena*.

Lit.: ARj 6, 663. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 18. REW⁵ 5220a.

manji (Vuk) (*o-*, *po-*), sveslav. i praslav. (**m̃no*) pridjev (komparativ od *mao* = *malen*, v.) = *mami* (čakavci, do 18. v.) pored *manjši* — (sa metatezom *nj š* > *šnj*) *mašnji* (*najmašnji*, Radnić, Knežević) »minor«. Prilog *manje*, u vezi sa *ništa: ništa manje* == *ništa nemanje* = *ništ' nemanje* (Vežić) prevedenica je (calque) od *niente meno* ili njem. *nicht desto weniger*. Vokal *a* je nastao od palatalnog poluvokala *ǃ*, steslav. *mbnijb*, češ. *menši* itd. Prema steslav. f *mbñbši* stvoren je komparativni pridjev m. r. na *-si*, tako i slov., češ., polj., rus. Prilozi *mājn* (17. v., čakavci) = *tnajno* (Kosmet) = *manje* te *manjima* (Vuk) analogijski prema *veoma* i steslav. *bošma*. Prilog *manj* veže se sa veznicima *ako, da* u značenju »samo, osim«. Deminutivni pridjevi na *-ušan manjušan*, upravo hipokoristik od *mao, malen*, obrazovan je s pomoću *-ən* od *manjš* f »1° mala stvar, 2° sitna riba (upor. češ. *mnik*)«, deminutivni komparativ *manjehnji* (18. v., Kavanjin, Kačić) od *manji*, na *-ičav* < *-ik* ili *-ica* + *-jav māj-čav* (Vuk, Srijem) »čuruk, šanatan«. Imeničke se izvedenice prave od dvije osnove: od *manj-* i *manji-*. Pridjev *manj-*: poimeničuje se na *-bk* > *-āk manjak*, gen. *-njka* (16. v.) »i° nedostatak, 2° malo dijete (Ston)«, s hipokoristikom *manja*, prema f na *-ica manj čiča* (Ston, Dubrovnik) »puella«, deminutiv na *-čić mančić* [v. i pod *mađipio*]. Apstraktum na *-ina manjina* »minoritet«. Značajni su zbog tvorbe augmentativni od *manjčica* »puella«, *manjgura* f (Ston, Dubrovnik) i *manjgurina* (Ston, sjeverna Dalmacija), s pridjevom na *-ast*

manjgurast »1° malahan, 2° malovrijedan«. Pred pejorativnim sufiksom *-ura* nalazi se suglasnik *g*, koji se može objasniti samo unakrštenjem sa lat. *mancus* [usp. i pod *mađipio*]. Glede *k* > *g* upor. sonorizaciju *planda* < *plama* u Boki. Upor. arb. *mēngonj*. Na *-uga manjuga* »vrst smokve iznutra crvena«. Ovamo ide još na *-ik malik* »statua, idolūm, malus genius« = *manjih* sa hipokoristikom *manjo* »patuljak, puflak«, v. *malik*. Denominal (fakti-ūv) na *-iți mājñiti*, *mājñim* (Vuk) (*s-*, *u-*), s. varijacijom u akcentu *mājñiti*, *-im* impf. (Banija) »skidati zapreke u vinogradu«. Od osnove *manjij*-apstraktum na *-ina mansina* = *manjšina*. (16. v.) i denominali na *-ati manšati*, *-ām* (16—17. v., čakavci), na *-iți manjšiti* = (sa metatezom suglasnika *š* u prvi slog) *ošmanjiti* (srednja Dalmacija, Paviinović) »umanjiti«. Zabilježiti još treba oblik s prijevom duljenja *ḃ* < *i minji* (Divković i drugi pisci 18. v.), koji u Istri nema komparativno značenje nego isto što *mao, malen*: *rnñji prst* (Rab), *najmñji*. Od tog oblika nema izvedenica. S njime u vezi stoji zacijelo *mici* (v.) kod čakavaca. Nema paralela u baltičkim jezicima. Ie. je osnova **mei-* u ništičnom šćepenu u slavinama. U *minji* može se uzeti da se održao ie. dvoglas *ei*. Taj korijen bio je raširen formantom *n* već u ie.: upor. sanskr. *minoti* (3. I.) »umanjuje, sprečava«, gr. *μνύθω*, lat. *minar*, *minus* (koje postade internacionalno), got. *mins*, stvnjem. *min* »malo«. Unakrštenje s *minōr* mora se uzeti u inhoativu *smanjurivat* se impf. (Brusje, Hvar) »postajati manji«. Upor. unakrštenje *тъль* sa *vet-* »velik« u *ment* »malen« (makedonski, Boboštica u Albaniji).

Lit.: ARj 6, 452. 451. 391. 448. 514. 721. 931. 7, 371. 9, 324. Elezović 1, 381. Miklošič 209. Holub-Kopečny 220. Bruckner 342. Mladenov 310. WP 2, 242. Trautmann 184. Iljinski, RPV 62, 253-259. (cf. RSI 3, 336.). GM 273. Sommer, IF 11, 60. Horák, LF 26, 116-123. (cf. AnzIF 12, 305). Petersen, IP 5, 68. Boisacq³ 639-640. Vaillant, RES 22, 32. BSLP 27, 142. REW⁵ 5285.

mājñii ili *manjio* m, potvrđen samo genitiv s prijedlogom *vrh manjila* (16. v., Marin Držić, samo u jednom primjeru). Pominje se uz *kolajne*. Budmani misli da je isto što lat. *monile* ili tal. *maniglia, manil* (Verona).

Lit.: ARj 6, 449. REW⁵ 5660.

manjūrica f (Šibenik, 16. v., glagoljski tekst) = (*nj* > *j*) *majurica* »žensko što nosi dumanjsko odijelo, a ne živi u manastiru (opozicija *koludrica*)«. Od lat. *minorem* una-

krštenjem sa *manji*. Prilog tal. *meno* < lat. *minus* u talijanizmu s prijedlogom i članom *almeno* (Perast) »barema«. Prevedenica sintagme *non poter fare di meno* > *ne moći učiniti s(u) manje nego* »inače« (Marin Držić, Ančić, Banovac, Kadčić). Poimeničen part. perf. od *minuere minutus* > *minut* m (Božava) = *minut* m (18. v., Vuk) = *minut* (Rab) = *minuta* f (Hrvatska općenito). Odatle denominai *minutiare*, a od njega poimeničen pridjev na *-alis minutiale* > *meneco*, gen. *-ala* m (Dubrovnik) pored *meněcāl*, gen. *-ata* »sačma, špri (ŽK)«.

Lit.: ARj 6, 396. 601. 718. Kušar, Rad 118, 23. REW² 5598. 5600.

māo, f *mala* (Vuk) = *māl*, *māla* (ŽK) određeno *māli*, sveslav. i praslav. pridjev bez paralele u baltičkim jezicima, od druge mu je osnove komparativ *manji* (v., upor. fr. *petit* prema *moindre*, za razliku između pozitivna i komparativa), »1° parvus, paucus, 2° toponomastički pridjev u vezi s raznim toponomastičkim imenicama (u sing. i pl.)«. Proširuje se sufiksom *-en malen*, *malena*, određeno *mālem* = *malen* pored *malen*, *malena*, *ōmalen* (Kosmet). To je proširenje samo hrv.-srp., i to samo štokavsko. Upor. bug. proširenje na *-bk malak*, koje dolazi i u čakavskom prilogu *malko* (ŽK) pored *malo*, jednom i u hercegovačkoj narodnoj pjesmi *Malka Fata, ali plemenita*. To je proširenje recentno. Ne nalazi se u toponomastici. Izvedenice (poimeničenja) se ne prave toliko od tog oblika koliko od *mal-*: na *-bc* > *-ač mālac*, gen. *-Ica* (Lika) »djetić, manjak« = *malac*, gen. *-oca* (17. v., Dubrovnik, poslovice) »1° mali prst, 2° ime konju«, apstraktum na *-ost malost* f pored *malenkost* pored *malenkost* koje je obrazovano s pomoću *-kost* analogijski prema *rijetkost*. Upor. sličnu tvorbu *matičina* (17. v.) prema *veličina*. Na *-ina malina* (17. v., Vuk) »mali broj, malo mnoštvo«, na *-oca maloca* f. Na *-iš malu*, gen. *-isa* = na *-iša mališa* »dijete muško«. Na *-eš males* »konj«. Na *-esa: maleša* »koza«. Odatle *malešinka* (Istra) »vesela djevojčica«. Na *-ica mālica* »1° djevojka, 2° vrst smokve (Hrvatsko primorje), 3° zjenica, 4° (apstraktum) sitnica, manjina (Pavlinović)«. Na *-in mālin* »ime konju«, na *-inka malinka* (Bosna) »ime kravi«. Poimeničenja u ž. r. *mala* »mala puška«, u m. r. *starmali* »patuljak«, *malena* (Bastali, Daruvar) »ime krmači«, sa sufiksom *-ko maleničko* »ime volu« prema *malenička*, odatle Pavlinovićev pejorativ *malenković* »čovjek koji malo vrijedi«. Na *-ika malènika* {crkva, narodna pjesma). Na *-ost malenost* (18. v., Obra-

dović) i na *-iča maljènica* (Vuk) »čeljade maloga stasa«, s hipokoristikom *maljo* (Vuk) (*lj* prema *malji* Lika) = *malji* (ŽK). Na *-ič mallo* (Srbija) »mali prst«. Deminutiv *malčićak*, gen. *-ička* (18. v.). U priložima s prijedlogom dolaze rijetko oba oblika: iz *malena* pored *Izmala*, ali samo *zamalo*, *prez mala* (ŽK), *malim* »umalo, ornalo« = *mālijem*, *nemalo* (Vuk) = *malone* = *neumalo* (Piva-Drobnjak) »gotovo, skoro«, (*filmalo*, *maloprije* = *maloprede* = *malopre* (ekavski), *malomanj* (16. v., Rijeka, Istra) »gotovo, malo ne«, *malie* »malo«, *malāmalo* (Dalmacija, Pavlinović, upor. današnji složeni pridjev *raznoražan* za opkvu reduplikaciju), deminutiv *malčice* (Vuk), *malčico*. Upor. *mahčikb* (Dečanski hrisovulj). Denominai se prave samo od starijeg oblika: na *-iti moliti*, *malim* impf. (16. v.) (o-, s-). Danas je *maliti* zamijenjen denominalom *mānjiji* (s-, w-) od komparativa *manji*. Unakrštenjem od *mali* + *manji* nastade *malanjivati*, *-vam* impf. (18. v.) »umanjivati«. Pridjevske se i imeničke složenice (većinom neologizmi) prave samo od starijeg pridjeva u prvom dijelu: *malodoban* (prevedenica od njem. *minderjährig*) »nedorastao«, s poimeničenjem na *-ik malodobnik*, *malodušan* s izvedenicama *malodušac*, *malodušnik*, *malodušje*, *malohārān*, *malokapac*, *maloljetan*, *maloljetnik*, *maloljetnost* = *maloljetstvo*, *malomešnjak* (hrv.-kajk.) »rujan, septembar«, *malomlija* (Drniš, Pavlinović) »suhi vjetar zbog koga se malo melje«, *malomočan*, *malovječan*, *malovrijedan*, *malobrojan* (18. v.), prilog *mālokrāt*. Prevedenica je s njemačkoga: *omalovažiti*, *-avati* »gering schätzen«. Od starijeg pridjeva izveden je folklorni termin *malik* m (Istra, akcentat u Kastvu, Zakon vinodolski, 13. v., slov.) »vrag, Kobold«, sa varijantama *mačić* (sa c prema *macaruo*, v.), *manjik* prema *manji* = hipokoristik *manjo* »patuljak, puflak«. Postoji još u bugarskom i poljskom, prema tome praslavenska je riječ iz slavenske mitologije. U Kastavštini postoji rečenica: *malik teče po putičeh va črljenen klobučće*. On čuva beči (»novac«). Pridjev *mao* zasijeca u afektivni govor. Zbog toga postoji u jeziku u brojnim deminutivima izvedenicama: na *-ahan mālahan*, *mālahna*, s apstraktumima *malahnost* (17. v.), *malahnoća* (18. v.), *malahnić*, *malahnica* (Stulić); *mālahan* > *malan* (15. v.); na *-ahat malakat*, *mālahta*, na *-ahast malakast* (Stulić), na *-ašan malāšan*, *mālasna* (17. v.) pored *mālasna*, s prilogom *izmalasna*, na *-ehan mālehan*, *mālehna* (18. v.). Budmani misli da je *malen* odatle. Protiv tog mišljenja govori činjenica što *malen* nema

deminutivne vrijednosti. Mjesto *h* postoje oblici sa *k*, *č*, *c*, *š*: *malacān*, s apstraktumom *malacnost*, *malacān* (17. v., Mikalja), *malačak* (17. i 18. v.), *mālakan* = *mālekan* (17. v.), *malečak*, *malečka*, s ispuštanjem suglasnika / (jedini slučaj u afektivnoj tvorbi) *maečak*, *ōmaečak*, f *ōmaečka*, deminutiv od *ōmalen*, *malečak* (Ilok), odatle *malecko* m »starmali«, *maečak*, *maečka* (> (*ae* > *e*) *mécak*; *mālečan*, *malekan*, upor. s time *mahanja* (Kosmet) »malo ludo dijete«; *malešan* (18. v., Orahovica) > *maešan* (Piva-Drobnjak), s apstraktumom *malešnost* (Srbija, Miličević). Suglasnik / varira sa *lj*, *j*; *māljan* (ŽK) < *maljahan*, *maljašan* (sjeverni čakavci), *malješan*, *māljacat*, *māljecak* (1733), *maljušan* (Lika) pored *malusati* (Pavlinović), *mājahan*, *majušan* pored *majušni* (Vuk, Lika). Čudna je složenica *mālapacan* »pauhillulus, malen« (Stulić) pored *malapašan* (Stulić, Budmani), s apstraktumom *malapacnost*. Ie. paralele nisu sasvim pouzdano utvrđene. Koliko ih ima, nisu istoznačne. Najbliže stoji u pogledu značenja nvjem. pridjev *schmal* < stvnjem. *smal*, dok je gr. *μῆλον* »ovca i koza, sitna stoka«, ir. *mīl* »životinja«. Kao afektivni pridjev i hrv.-srp. *mali* igra ulogu u denominaciji stoke. Tumači se i kao prijevod od ie. korijena **mel-* (v. *mljeti*) »drobiti«. Semantičke su paralele za to *droban* (v.) i *sitan* (v.). Treba ipak upozoriti na mogućnost da bi *mao* kao afektivni pridjev par excellence mogao potjecali i iz kakvog onomatopejskog izvora upravo onako kako je u romanskim jezicima zamijenjen lat. *parvus* raznim osnovama onomatopejskog podrijetla: tal. *piccolo*, fr. *petit*, španj. *pequeno*, rum. *puțin*, rum. *mic* (upor. čak. *miči*), ngr. *μύχος* itd. Rumunji posuđuje prilog *domala* > *domol* - *damai* (Moldavija) »polagano, lijeno, sanftmütig«, odatle *a domoli* pored *damali* »beruhigen«.

Lit.: ARj 4, 230. 6, 451. 452. 413. 415. 427. 359. 395. 396. 405. 411. 412. 414. 416. 419. 621. 426. 449. 547. 721. 7, 894. *Elezović* 1, 381. 2, 7. Vuković, *SDZb* 10, 390. 394. Vuković, *NJ* 3, 24–26. Maretić, *Savj.* 53. *Miklošič* 181. 212. *SEW* 2, 13. 14. *Holub-Kopečny* 215. *Bruckner* 320. *KZ* 48, 215. *Mladenov* 288. *WP* 2, 296. *Gorjajev* 201. Šamšalović, *NVj* 29, 414–415. (cf. *IJb* 9, 222). *Bulat*, *JF* 5, 148. *Hujer*, *LF* 40, 280–284. 437–442. (cf. *IJb* 2, 178). *Meringer*, *IF* 18, 280. *Matzenauer*, *LF* 10, 59. *Scheftelowitz*, *KZ* 53, 249. *Tiktin* 563.

mār m, f (15. i 16. v., Vuk) = *mara* f (Kavnanjin, upor. steslav. *mara* »mentio, emotio«), »briga«, samo južnoslav. Protivno *nemar* rrr

(16. v., Vuk). Pridjevi na *-bn māran*, s prilogom *marno* (16. v.), *nemaran*, poimeničen na *-osi (nē)mārnost* f i na *-tī nemaris* m (Vuk, Lika) »nemaran čovjek«, na *-ljiv marljiv* (17. v.), s apstraktumom *marljivost*. U složenici *nemarnost* može se rastaviti *ne* s pomoću sr. r. pokazne zamjenice to: *netomarnost*. Upor. *netomio*, češ. *roztomilý*, prilog *najtomānje* (ŽK). Denominai na *-iti mariti*, *mārim* impf. (15. v.) »brinuti se, hajati«, *zanemariiti*; hrv.-kajk. na *-ati morati* te *mariti* (Vodice) »brinuti se«. Oblik *mar* je čakavski i slovenski prilog u značenju »lieber, eher«: *mar bi spā* »bolje bi bilo da spavaš«, tako i kod ugarskih Hrvata i u Vodicama; kod čakavaca *marca*, *marki* »nego koji«. U slovenskom se veže također uz zamjenice: *marsikaj* (*si* je etnički dativ) »so manches«, *mrski* (Vodice) »mnogo koji« < *marsikateri*, *mršca* < *mar si ča*. Ovamo ide još *mramoriti* »pflegen«, koji je nastao reduplikacijom i prijevojem od osnove *mar*. Osnova *mar* je praslavenska i u srodstvu sa lat. *memor*, *memoria*, koje su internacionalne i u srodstvu sa gr. *μειραρχία* »brinem se«, sanskr. *smarati* (3. l.) »sjeća se, misli«. Neće stajati Miklošičevo mišljenje da je *mar* posudnica iz stvnjem. složenog pridjeva *un-māri* »unlieb, gleichgültig«, u kojem bi *un-* bilo prevedeno sa *ne-* u *nemar*, i odatle odbacivanjem *mar*.

Lit.: ARj 6, 467. 477. 485. 7, 896. 897. Ribarić, *SDZb* 9, 166. 168. Skok, *ASPh* 33, 350., br. 25. *Miklošič* 183. *SEW* 2, 22. *Mladenov* 240. *RFV* 65, 361–370 (cf. *RSI* 5, 258). *Solmsen*, *Zbornik Jagić* 576–582 (cf. *RSI* 2, 253). *Leskien*, *IF* 19, 205. *Boisacq** 615. *GM* 261.

ni arac, gen. *marca* m (sjeverni krajevi, Rijeka, gdje je *c* — *č*, cakavizam, slov. *marec* pored latinizma *marcii*, na Rijeci izrečica *marac vrtoglavac*, aluzija na ožujsko promjenljivo vrijeme, upor. denominaciju *ožujak*) = (lat. *ti* > *č* kao u *nepuča* < *nepotia*, *Poreč* < *Parentium*) *magč* (1491, Prvotisak glagoljskog brevijara) = *maráč*, gen. *marca* (Crna Gora, Hercegovina, -Kotor, Lastva, Bijela, Dubrovnik, Mljet, Primorje, Rab, Božava, Vrbnik *marec*). Pridjev na *-bn* ili *-ēn l -en* > *-an marcant* (~o *sunce*, Dubrovnik u poslovici: *čuvaj se sunca marčanoga ko podskoka jedovnoga*). Poimeničen na *-ica marčanica* f (Vinodol) »Märzschlange« = *marčena zmija* = *marčena* (Bribir, Sv. Jakob). Hipokoristik *mare* (Vuk) u dubrovačkoj poslovici: *kad velje ne veljuje* (= veljača bez snijega), *mare opakuje* (= u martu je snijeg). Upor. igru riječi kod Ljubiše: *među sijekom šjekotom i*

marom maratom »između veljače i ožujka«. Ovamo ide još *komarča* (Hektorović) »riba«, od sintagme *kon* (= konac) *marca*. Oba oblika *marac* i *märäl* idu prema ispravnom opažanju Budmanijevu među dalmato-romanske leksičke ostatke. Od srgr. *μάρτιος* < lat. *martius* potječe *mortile* m (15. v., historijski spomenici), odatle odbacivanjem *-ije märat*, gen. *-rta* (13. v., Vuk) = *mart* (Vuk). Grecizam je balkanski: bug. *mart*, f *marta* u *baba mana*, *martenica*, *martinki* »bunte Zwirne, die man am ersten März um die Arme oder den Hals bindet«, cslav. *manъ*. Klilat. pridjev na *-zo martius* od imena boga *Mars*, gen. *-tis*, kome je mjesec bio posvećen.

Lit.: *ARj* 6, 467. 469. 471. 488. 10, 324. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 15. Macan, *ZbNZ* 29, 208. Stefanie, *Rad* 285, 83. Budmani, *Rad* 65, 162. *Pleteršnik* 1, 551. Hirtz, *Amph.* 86-87. *Romanski* 119. *ASPh* 25, 435. *REW*² 5383.

Marák, gen. *-řka* m (Dubrovnik, samo u vezi sa *sveti*), lično muško ime = *Marko* (13. v.), *Marko* (Gornje Podrinje) = (likvidna metateza) *Mrak* (potvrđeno samo kao prezime), odatle pridjev sr. r. *Airakovo*, kao toponim (dva sela BiH), prezime *Mraković* (18. v.), *Mrakovčić* (Krk, od *Mrakovač*), *Mrakovštica* (južna Srbija) == prema madž. izgovoru *Markus*, odatle *Markušić* (ŽK, Bosna), toponim *Markušići* m pl. (ŽK). Pridjev na *-ov Markov* (rašireno i u toponimiji), poimeničen na *-ica Märkovic* »žena Markova«, prezime na *-ič Marković* (15. v.). Deminutiv na *-ič Márkič*, gen. *-ica* (Vuk, i prezime), pridjev *Markičev*, prezime *Markičević*. Brojni hipokoristici na *-eia*, *-ina*, *-iša*, *-ota*: *Markala* (augmentativ) pored *Markila* (Lika), *Markina* (Lika), *Markisa*, pridjev *Markisin*, prezime *Markini*, *Markotič*, na *-ul Markul*, prezime *Markulič*. Augmentativ na *-usija Märkūsija* (Lika). Hipokoristik redukcijom na prvi slog *Ma-*: *Maso*, odatle na *-an Masan* (Vuk); *Masko* je neodređeno jer može biti i *Maksim* te *Manolfo*. Opća riječ *marko* m (Krajina) »stara dinarska novčanica«.

Lit.: *ARj* 6, 482. 485. 514. 513. Bune, *NJ* 2, 212-213.

maràvan, gen. *-ana* m (Potomje, Šibenik, Vodice) = *maravàn*, gen. *-anà* (Budva, Rab, Božava, Prčanj) »vino što se ištetilo i smutilo, zamagljeno, bez ukusa, kiseline i mirisa (mora se proliti i bluta)«. Vjerojatno od gr. part. prez. pas. *μαρραμῆνοσ*, od *μαρραμῆνοσ* »verwelken, vertrocknen«; v je nastao od disimilacije

m-m > *m - v*. Upór. *maramma* (Reggio) »spazzatura, mucchio di immondizie«, *maramma* (Calabria) »isto« < gr. *μαράγμα*, tal. *marame* m.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. REIF³ 5349. *Rohlfs* 1329. Isti, *Diz. Cal.* 2. 18. De Gregorio, *ZRPh* 54, 63. si. *DEI* 2359. 2373.

märaz m (*na srcu*, Vuk) »1° (šatrovački) unutarnja bolest kojoj se ne zna uzrok, 2° (Kosmet) ostatak neizlječive bolesti«. Pridjev na *-li*: *marazlija* (Kosmet) »koji ima klicu unutarnje bolesti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *marad* > tur. *maraz* »bolest«) iz ljebarske terminologije: rum. *maraz* »geistige oder seelische Verstimmung, Krankheit«, bug. *maraz* »Sorge, Qual«, arb. *maras-zi* »Krankheit, Auszehrung« (Gege), ngr. *μαράζης*.

Lit.: *ARj* 6, 469. *Elezović* 1, 387. *GM* 260. *Lokotsch* 1404. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Matzenauer, *LF* 10, 61.

marcapän, gen. *-ana* m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, preko tal. *marzapane*) = *marcepan* (Belostenec) = *marcepan* (Jambrešić) = *marcan* (18. v., Kavanjin) = slov. *marcipan* preko njem. *Marzipan* »Zuckerwerk«. Evropski arabizam *mauřaban*, particip od glagola *wataha* »sjedjeti«, značio je najprije »1° orijentalni novac iz križarskih ratova, 2° kutija izvjesne sadržine, 3° slatkiš«. Na osnovi pučke etimologije preokrojeno u *Marci paniš* »Markov hljeb«.

Lit.: *ARj* 6, 470. *Lokotsch* 1452. *Pleteršnik* 1, 551. *REW*² 5440. Matzenauer, *LF* 10, 61. *Prati* 633.

màrcok m pored *màrcoko* m (16. v., Vetranić) »lav mletačkog sv. Marka«. Od tal. *marzocco* »lav na grbu ili na zastavi Firenze«.

Lit.: *ARj* 6, 470 *DEI* 2379.

märe f pl. (Poljica) »brci, lopate ili čambruni (v. *čabrun*) na sidru«. Stulić ima *marra* < tal. *marra* »zappasarchio« < lat. *marra* »isto«. Za tu riječ kaže Budmani da je nije nikada čuo u Dubrovniku. Pavlinović ima *maras* m »ratilo kao petica od maškline«. Upór. u Lombardiji *marása* »Winzermesser«. Upór. tosk. *marrancio* (*maraccio*, Rim) »mannaia da macellaio«. Ovamo ide možda *maroka* f (Prčanj) »ein grosser Stein«, upór. tršćansko-mlet. *maroka*. Bartoli ima iz krčko-rom. *morake* »rovine d'un edificio«. Upór. kod fra Felice, 2,59 g. 1806: *orticello con una mur aca in contra*

Gailia (Krk), u popisu biskupske zemlje u Baski *alle murache della cappella di San Tommaso*, *la muracha della cappella di S. Cristoforo*. Te se riječi čine da su izvedenice od *mürus* »zid«. Sufiks kao u *baraca*.

Lit.: *ARj* 6, 467. 469. *Bartoli* 2, 257. *REW*² 5369. 5370. *DEI* 2372.

marenda f (BJizno kod Trogira, Potomje) »doručak«. Denominal na *-ati marendati*, *-am* impf. (Potomje) »doručkovati«. Od lat. > tal. *merenda*, *merendare*, mlet. *marenda*.

Lit.: *REW*² 5521..

marga f (18. v., sjeverni krajevi) »lapor«. Od lat. > tal. *marga* »isto«. Galska riječ. Oblik *margla* f (Srbija) »isto« sadrži / prema njem. *Mergel*.

Lit.: *ARj* 6, 471. 472. *REW*² 5351.

Margarita f (15. v., Baraković), prezime *Margaritović* = (prema tal. *Margherita*) prezime *Margeritić* = *Margareta* (*-eta* prema njem., 16. v., Hrvatska, ŽK), prezime *Margaretić*. Skraćeno: *Marga* f (hrv.-kajk.), *Margeta* (Vuk, narodna pjesma, toponim), prezime *Margetić*, *Margita* (16. v., Vuk) = *Markita* (16. v.), prezime *Margini*, (meta-teza) *Magrita* (Novaković). Opće riječi: na *-iča margarètica* f (Istra) »bellis pérennise, na *-inja margarètinja* (ŽK) »jabuka«, *margarita* f (Brač) »sitna maslina«. Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom *-ella* > u Dubrovniku *-iela margaričela*, proširenim sa našim *-ica margaričelica* (iz dalmato-romanskog) = (disimilacijom *r - r* > *r - l*) *margaličelica* (Stulić) »bellis pérennise. Upór. tal. deminutiv na *-ina margheritina* istog značenja. Od gr. *μαργαρίτης* > lat. *margarita* »biser«, semitskog podrijetla. V. *mrđela*.

Lit.: *ARj* 6, 368. 471. 472. Zore, *Tud.* 13. *SEW* 2, 19. *REW*² 5351a.

mārha f (16. v.) = *mahra* (Mikalja, Stulić) »1° trg, espap, roba, mefx, 2° stoka, skot« = *mrhá* f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Rijeka, ugarski Hrvati, Marulić) »1° grex, 2° strv, strvina, 3° marha, 4° marva« = *marva* (17. v.) »1° merx, 2° stoka (danas općenito na zapadu), 3° nepokretna imovina«. Pridjevi su samo od *marva*: na *-en mārven*, određeno *marvenī* (*sajam*), poimeničen na *-jak marvenjāk* (Šaptinovac) »pastir za marvu«, na *-inji mārvinjī* (18. v., Slavonci), na *-inski marvinski* (*liječnik*) = na -гит *mārvinār* »ajvan-eřendija (Bosna), tirac (Bosna) < njem. *Tierarzt*«. Deminutivi na *-e*

marie = na *-inče mamince* n (Orahovica, hrvatski gradovi, sufiks prema *živinče*). Složenice (neologizmi) *marvokrada*, *marvogjstvo*, U madž. *marha* znači također »Habe > Vieh«, rum. *marfă* »Ware«. Od stvnjem. *manha* f »kobilica« prema m *marah* »konj«, odatle složenica *marahskalko* »konjušar« > *Marschal* (< fr. *maréchal*) > *maršal*, gen. *-ala* (v.). Postavlja se pitanje gdje je *mariha* »kobilica« dobila značenje »roba, merx«, u hrvatskom ili u madžarskom. [V. i pod *maršal*].

Lit.: *ARj* 6, 382. 472. 487. 493. 7, 59. Vuković, *NJ* 3, 22-26. *Miklošič* 191. *SEW* 2, 19. *Holub-Kopečny* 232. *Bruckner* 322.

marifet m (Bosna, narodna pjesma) = *marifet* pored *marifet* (Kosmet) »1° hitrina, vještina, majstorija, 2° način, donekle i stid i sram (Kosmet, bez *marifeta*, *nemati* ~)«. Apstraktum na *-luk marifetluk*. Pridjev na *-li marivetli* (Vrgorac, Pavlinović) »ko svaku prima za zlo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mar'ifet* od *ma'rifa*, *-et* je sufiks za apstrakta) iz terminologije svagdanjeg govora: rum. *marafet*, bug. *marifet* = *murafét*, arb. *marifet* (Skadar) »Kunst, Handwerke«.

Lit.: *ARj* 6, 473. *Elezović* 1, 388. *Mladenov* 289. *GM* 260. *Lokotsch* 1418.

Marija, žensko lično ime biblijskog podrijetla, pridjev *Marijin*, deminutiv na *-ica Mārjica* = *Marica* (Banja Luka K). Latinizam je lat. sufiks *-anus* proširen našim *-bsk marijanski* (u crkvenoj terminologiji). S tim sufiksom obrazovano je muško ime *Marijan*, gen. *-ana* pored *Marjon* (17. v.) prema ženskom ličnom imenu *Marijana* (18. v., Vuk). Prezime *Mar(i)janović*. Deminutiv na *-ko Mārrijanko*. Augmentativi: *Marijača* (Istra), *Mārrišojla* (Dobroselo, Lika) »krupna žena kojoj je ime *Marija*«, sufiks *-šojla* nejasan. Brojni hipokoristici: *Māra* f (14. v.), kao opća riječ (Hrvatska) *zlatna mara* »cetonia aurata«, *Mare* f (16. v.), pridjev *Marin*. Prezime *Marinie*. Poimeničen sr. r. *Marino* (se. *svjetlo*) (17. v., Bosna) = (prošireno na *-je*) *Marinje* (18. v., Slavonija) »kandelora, svijećnica«. Proširen na *j mariinja bokva* »plantago major L.«. Poimeničen je na *-jača mariinjača* (Sisak) »kruška«. Prezime *Marié*. Na *-ica Marica*, kao opća riječ *maricá* (Niš) »biljka artemisia camphorata«, pridjev *Maričin*, prezime *Maričić* (16. v.). Prema deklinaciji *Mare*, gen. *Mareta* prezime *Märete* (Slavonija, Dalmacija). Na *-ava* (upór. *Jelava*) *Marova* (u dubrovačkoj drami). Prezime *Maravić* (18. v.). Redukcijom na početni

slog i dodatkom *-ca* (upór. *Joco, Juco*) *Maca* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma). Na *-uša Maruša* (16. v.), pridjev *Marusin*. Prezime *Marušić*. Kao opća riječ *marušina* f (Dubrovnik) »svraka«, deminutiv *marušica* »cassia fistula«. Pridjev *Marin* (16. v., dolazi u toponomastici). Dodatkom *-sa Masa* (Srbija, u Lici je od *Marta*). Na *-ja Maja*, odatle *Majana* (Lika). Izmjenom samoglasa *a > i* (prema njem. *Mizzi > M'icika* hrv.-kajk.) *Mica* (Istra), pridjev *Micin*. Dodatkom *-ma* (zacijskoj reduplikacija prema djetinjem govoru) *Mima* (Slavonija, po varošima i varošicama). Odatle na *r-ka Minka*. Ulazi kao prvi element u dvočlani stari antroponimički sistem: *Marislava* (Novaković). Odatle hipokoristik *Marihna* (Hrvatska, 15. v.). Lat. sintagma *Sanaa Maria* očuvana je u toponimu *Stomorino selo* (Zadar) < *villa Sanctae Mariae, Stomorin otok* (Iz) »Kornat«. U istarskom nazivu svetkovine: *mastomorina* f (se. *svetkovina*) < *missa Sanctae Mariae* (Istra), poimeničen naš pridjev na *-гиб*. Pridjev *medmastomorinski* (Istra). Na tal. deminutivni sufixi *-etta* < vlat. *-itta Marijeta* (18. v.) < tal. *Marietta*. Augmentativ *Marijetina* (Lika). Na madž. *-ai mārjas* m (17. v., Bosna) »novac, male vrijednosti, sa slikom Marijinom« (upór. *ne vrijedi ni mārjas*) < madž. *marias* »Siebzehnkreuzerstück«. Ovamo ide i evropski francuzizam *marioneta* < fr. *marionette*, deminutiv na *-ette* od fr. deminutiva *Marion* od *Marie*. Nejasan je odnos Stuličeva imena biljke »cotula fetida« *marundela* prema češ. *marunka*, polj. *maruna*, koje Bruckner izvodi od *Marija*. Izvor je lat. oblik *Maria*, od hebr. *Mirjam / Marjam*.

Lit.: ARj 6, 344. 467. 385. 469. 473. 477. 481. 492. 507. 561. 640. 643. 707. Štrekelj, DAW 50, 55. ASPH 14, 531.

Marin, gen. *-ina* (13. v., Dubrovnik, Dalmacija), muško lično ime prema f *Marina* (17. v.), pridjev *Marinov*, prezime *Marinović*. Deminutiv na *-ko Mārínko* m (Vuk), pridjev *Mārínkov*, prezime *Marinković*. Hipokoristici: *Maro* m (14. v., Dubrovnik), pridjev *Marov*. Prezime *Marović*. Na *-oj Mārovj* (15. v.), na *-oje Maroje* m (14. v., Dubrovnik), pridjev *Mārovjev*, prezime *Marojević*. Na *-ojlo* (17. v., prema *Dragojlo*) *Marojlo*, pridjev *Marojlov*. Na *-unko Mārunko* n (Đorđić, Mljet). Upor. dalmatinsko prezime *Marun*, koje je i ime Turčina, odatle *Marūnovac* (potok, Lika), prezime *Marunović* (Crna Gora). Od lat. > tal. ličnog imena *Marinus*.

Lit.: ARj 6, 476. 477.

marka f »1° njemački novac, 2° listovni biljag (poštanska marka), 3° zemlja, 4° granica«. Od germ. *marka »1° »znak, 2° granica« preko srlat. > tal. *marca* ili njem. *Mark*. Odatle na internacionalno *-trati markirati, markiram*. Apstraktum na lat. *-alio > -adja* s prefiksom *de- demarkacija* f, pridjev na *-oni demarkacioni* (~*a linija*). Od germ, denominala na *-on* stvnjem. *markón* > vlat. *marcare* > fr. *marcher*, preko austrijske vojničke terminologije na *-trati* < njem. *-ieren marširati, marširam* (1863, narodna pjesma) = (prema disimilaciji *r - r > 0 - r*) *masirati, masiram = maširat* (ŽK) »stupati«. Francuska imenica i imperativ *marche* > *marš* m »1° vojnički put, hod, 2° muzički komad« < njem. *Marsch*. Upotrebljava se i kao imperativ sam i sa dodatkom priloga *van*, kad se tjera pas ili kad se hoće nekoga uvrijediti. Pridjev na *-ovan maršovan*. Složenica od fr. riječi ali prema njem. poretku *maršordra* f (19. v.) < njem. *Marschordre, maršruta* f (1865) = *marjutq* (Lika) < njem. *Marschroute*. Pleteršnik ima lat. *-ettus* > tal. *-elio marcel m*. »Heller, Groschen« [prema duždu *Marcello*, 1473–4]. Od značenja *marka* »zemlja, kraj« potječe tal. *marchese* (izvedenica na lat. sufix *-ensis* > tal. *-ese*) > *markiz*, gen. *-éza* m (13. v.) prema f *märkēza* (18. v.) = *markēzica* (Bella), odatle prezime *Markezić* (Banja Luka K) = *markes*, gen. *-esa* (14. i 15. v.), apstraktum na *-stvo markestvo* (17. v.) = *markež* (17. i 18. v.) = (francuzizam je) *markiz*, gen. *-iza* (Vuk, danas općenito) < fr. *marquis*. Kod Kačića je *märkis* pred imenom indeklinabile: *Markis-Kosović*. Kavanjin ima mjesto toga prema srlat. *marchio*, gen. *-ions > markia* m. Prema srlat. je *margravij* m < *margravius* < njem. *Markgraf*. Kožičić je prema *porkulab* (iz madž.) < *Burggraf* stvorio *markulab* < *Markgraf*.

Lit.: ARj 6, 481. 482. 485. 487. 511. Pleteršnik 1, 551. REW⁶ 5364. DEI 2361.

markata f (Marulić, Kavanjin) »pijaca, placa, tržište«. Lat. sufix *-ata* je kao u *plakata*; *ar* je čakavska zamjena za *r* sonans. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *mercatum*, poimeničen part. perf. od *mercari* »trgovati« (denominal od *merx*, gen. *mercis* »roba, espap«). Od *mercatum* novi denominai tal. *mercature* »traficare«, odatle poimeničen part. prez. tal. *mercantante* > (preko njem. *Marketender*) *mazgetan*, gen. *-āna* m (Vuk, Vojvodina) »čovjek što putuje s vojskom i nosi joj za prodaju jelo i piće« prema f *margētānica*, pridjev

margētanski (Vuk). Čist germanizam očuvan je u slov. *marketendar*, gen. *-rja* m prema *marketendarica*. Upor. još *mrčkorija* f »pré-toire« (u Sinajskom euhologiju) koje Vaillant izvodi od *mercaria. Od tal. *merceria*, izvedenica cd tal. *mercé* f < lat. *merx*, na složen sufix *-arius* + gr. *-ía*, potječe *mrčarija* f (15. v., Marin" Držić) »sitna roba« = *mrčarija* (Posilović) »dućan, štacun«.

Lit.: ARj 6, 482. 472. Pleteršnik 1, 552. REW⁶ 5516. 5536. Vaillant, BSLP 39, 209.

marojdi m ili f pl. = *marojde* f (18. v.) = *morojide* f (18. v., Dubrovnik) = *moroide* »šuljevi, majasil«. O tal. *emoròide* † (< učena riječ) od lat. *haemorrhoidis*, gen. *-idos* < gr. αἰμορροΐς, gen. - [ῥος, složenka od gr. αἷμα, gen. - ατός »krv« i ῥέω »tečem«. Gubitak *e-* nastao u sandhi s članom. Postoji još oblik *maraveli* m pl.

Lit.: ARj 5, 512. 6, 469. 486. 7, 12. REW⁶ 3976. DEI 1467.

marokīn, gen. *-ina* m (18. v.) »tanka koža koja bojadisana s jedne strane«. Internacionalni talijanizam na *-ino*, sufix koji služi za pravljenje etnika, od imena zemlje *Mar(r)occo*, tal. *marrocchino*, fr. *maroquin*.

Lit.: ARj 6, 486. DEI 2372.

maršal, gen. *-ala* m, *podmaršal* m (u austro-ugarskoj vojsci), pridjevi *maršalov, māršalski*. Apstraktum na *-bstvo māršalstvo* n (1853). Od njem. *Marschal* < fr. *maréchal* > tal. *maresciallo* < germ. složenica *maraskalk*, od *marah* »konj« i *skalk* »sluga«. [V. i pod *marha*].

Lit.: ARj 6, 487. 10, 267. REW⁶ 5344. Prati 628.

Marta f (Vuk, 14. v.), biblijsko žensko lično ime. Hipokoristik (redukcija na prvi slog) *Maša* (Lika; u Srbiji isto što *Mario*). Prezime *Manić* (18. v.). Augmentativ *Martekača* (Lika). Sa likvidnom metatezom u toponimu *Stomrata* (1502) = *Stombrata* = *Stombrate* f pl. < *Sancta Martha* (kod Bihaća, Trogir), starohrvatski toponim latinskog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 487. 507. Skok, AHID 1, 38. Jireček, Romanen 1, 26. Putanec, Slovo 13, 145. 168.

martelina f (Lika) »neki zidarski čekić«. Deminutiv na *-ica martelinica*. Od tal. deminutiva na *-ino martellino*, od vlat. *manelius > martello*, kllat. deminutiv na nenaglašeni sufix *manulus*.

Lit.: ARj 6, 488. REW* 5379. DEI 2376.

Martin m (12. v., Vuk), muško lično ime lat. podrijetla, prema f *Martina*, kao opća riječ *martin* »1° medvjed koji pleše (upor. fr. *l'ours Martin*), 2° smrdljivi martin kukac pentatoma« 3° nespretn, nepopravljiv čovjek, na Cresu *martin*, u posloviči *Martin u Zagreb Martin iz Zagreba*«, upor. češ. *martinék* »razuzdanik« = (sa madž. izgovorom lat. *s*) *Martinus* (16. v.), odatle prezimena *Maninušič, Martinušević* (14. v.). Pridjevi na *-ov Martinov* (~*o grožđe* = *grešljika, jegroš*, v.), na *-j* poimeničen f *martinja* (ŽK, Hrvatsko primorje, Vodice) = *martinje* n (18. v., Slavonija, Hrvatsko zagorje, Stubica) »svetkovina«, na *-bsk martinski* (Istra, u općem značenju »studeni, novembar«), poimeničen na *-jak martinščak* (Istra, slov.) »studeni«. Upor. rum. *mărțișor* »mart«. Deminutivi na *-ko Martinko* (16. v., također prezime ŽK), na *-bc > -ac martinée*, gen. *-nea* (Belostenec) »1° bubica conchylis ambiguella, 2° prezime (14 — 17. v.), 3° toponim, 4° (slov. *marlinec*) Wasservogel«, slov. *martmček* »lacerta agilis«, *martinak, martinček, -ček, -čić* (Hrvatsko zagorje, Prigrorje) »lacerta muralis«, *martincelj* »Rebenwürmchen«, na *-čiča martinčica* (Istra, Korlevići, Vodice) »gljiva koja se jede«. Prezimena na *-ié Martinie* (Hrvatska, Slavonija), na *-ovie Martinović* (Crna Gora). Postoji još sa likvidnom metatezom u toponomastici i u religioznom govoru, koji čuva arhaizam: *Mràtin dan* (*n* < *nj* upor. *Banbrdo*), na *-bc > -ac mràtinac*, gen. *-īncā* = *mràtinstak* (pravoslavlci, Vuk) »koji slavi Mratin dan«, m pi. *mràtinci*, gen. *-aca* (Srbija, Boljevac) »vrijeme od sv. Arandela do božićnih pokladā«, pridjevi na *-bsk mratin(j-)ski* (Vuk, Crna Gora, ~*β poklade, ~ doni, —O ljeto*), na *-/ Mratinj* (14. i 15. v., hidronim *Mratinj potok*), *Mratinje* n (selo u Pivi). Hipokoristik *Mrata* m (Vuk, samo za sveca u izrekama *Sveti Mrata snijeg za vrata i slaviti svetoga Mratu*). Prezimena *Mratić, Mratinović*, pridjev *Mratin potok* (Svetostefanski hrisovulj, stara srpska država)«. Još je očuvan u eufemizmu *mratinjak* m »vrag«. Ovamo ide kao nerazumljivo izopačenje strsp. *merčinski* »novembar«.

Lit.: ARj 6, 489. 490. 7, 41. Hirtz, Amph. 87. Pleteršnik 1, 553. Bulat, JF 5, 149. Ribarić, SDZb 9, 113. 166. Tentor, JF 5, 212. SEW 2, 20. REW⁶ 5381. Merlo, Stagoni 169.

martir m (16. v.) prema f *martira* pored *mārtirica* (16. i 18. v.) »mučenik m prema f mučenica«. Apstraktumi *martirij* m = *marti rijo* n (16. v., Dubrovnik, latinizam) = na

-*bstvo martinivá* n (16. v.). Učena crkvena riječ, grecizam ili latinizam, od gr. μάρτυρ > lat. *martyr*, gen. -*yris* »svjedok«, lat. apstraktum na -*ium martyrium* = (sa *u* > *o*) *mario-rijo* n (17. v., talijanizam) < tal. *martorio*. Na vlat. -*idiare* > tal. učeno -*izzare* = -*eggiare martorizati*, -*ižam* (Dubrovnik) »mučiti«. Crkveni grecizam je balkanska (internacionalna) riječ: bug. *martir*, arb. *martir* »1° svjedok, 2° svjedočanstvo, 3° mučenik«. Pučka riječ potječe od vlat. *martyrare* (kao dalmate^ -romanski leksički ostatak), disimilacija *r - r* > *n - r* > *māntrati se*, *māntra mi se* (Dubrovnik, Cavtat) (s-) »vrti mi se mozak«, *mantra život* (Rab). Odatle apstraktum na -*ancija* = -*anje māntrāncija* f (okolica Dubrovnika) = *mantranje* n »vrtoglavica«, hrv.-kajk. (Virje) *smantrati* »uništiti«. U Splitu i okolici, Boki, u Mostaru, na Korčuli gubitak *r* poslije *t māntā mi se* »mir ist schwindelig«, *zamāntalo mi se* (Korčula), *smianiati*, -*am* pf. (16. v., *koga ili što*, objekt *glava*) »pomutiti«, na madž. -*o* > -*ov smantov* m (Makarska) »nadimak čovjeku sveder smetenu i naprašim« i (možda) *smantavac*, gen. -*avca* m »vicia sativa«. Ovamo ide apstraktum na lat. -*mentum* pored -*men*, gen. -*minis* *martyrimentum > *mantimjenal*, gen. -*enta* m »bunika, hyoscyamus albus« = *mantumjen* m (Mikalja, Stulić) = *manturin cvit* (Danilo) »acorus calamus, vodeni mlin = vodeni kmin«. Na -*ilo mamilo* »mantranje, mamurluk« (Martić). Ovamo ide kao germanizam *mantrati se*, -*am* impf. (ŽK, Vodice, slov.) »mučiti se«, sa disimilacijom *r - r* > *n - r* pored slov. *mārirāfi*, -*am* bez disimilacije kao u nvnjem. *martern*. Postverbal odatle *māntra* -- *māndra* pored *martra* f, *māntrica* f »muka«.

Lit.: ARj 6, 447. 448. 491. 7, 447. *Pleteršnik* 1, 550. Čorović, *ASPh* 29, 509. Ribarić, *SDZb* 9, 166. *SEW* 2, 21. *REW*² 5385. 5386a. 5386. Štrekelj, *DAW* 50, 79.

martòlos m (Statut poljički, 1400) = (sa -*s* > -*z*) *martòlos* m (1586, Vuk, Baraković) = *martùlos* (16. i 17. v., 1527) = (po narodnoj etimologiji izmijenjen dočetak) *martonoša* m (Vuk narodna pjesma) = (sa -*ar* > -*er*) *mertonoša* (Vuk, narodna pjesma) »1° *martulosi aliti hajduki* (Vitezović), neredovit turski vojnik, kršćanin, 2° vlah, 3° (u narodnoj pjesmi) junak«, upor. 1600. *Albanesi ossia Martulosi*. Njihov poglavak je *martòloz-baša*. Toponim *Mrtolos* (zaselak, Bihać). Unakrštenje sa *vlasi: Mrtovlasí* pl. (Slavonija, 17. v.). Nalazi se još u slov. *martòlos*, gen.

-*òsa* m = *martalòz* »isto« i u madž. *martalocz*, *martaloc*. Nastalo od gr. ἀματωλός »isto«, koje se unakrstilo s ἀματωλός »grešnik«. U tom značenju kod Daničića (*mrtolosom* = *sodomitecm*) i Antuna Dalmatina. Kod Turaka i Novogrka samo sa metatezom (valjda) pučkom etimologijom ili unakrštenjem prema *arma* »oružje« ἀματωλός > tal. *armatoli* pl. »grčka građanska milicija 16—19. v. u Makedoniji i Epiru«. Upor. arb. *arme*. Grecizam se preko stare turske vojne organizacije (upor. *ičogлари*) raširio u hrv.-srp., madž., polj. i arb. (Toske) *armatolos* »Krieger, Klefte« > tur. *martoloz* »Art christlicher Soldat in der Türkei, auch Haiducke, personne armée, volttaire, ancien corsaire du Danube«, eine. *arniätulä* m, *armätolat* »gouvernement d'un armatole«, sa tur. sufiksom -*luk* ngr. ἀματωλός. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (gr. ἀματωλός stoji u vezi i sa ἀματώνω »oružam«, denominálom od tal. *armata*, v.).

Lit.: ARj 6, 491. 492. 608. 7, 88. *Pleteršnik* 1, 553. *Mažuranić* 633. *Miklošič* 184. *Bruckner* 324. *SEW* 2,21. GM 15. Vasmer, *GL* 96. *Pascu* 2, 17., br. 231. Meyer, *Türk.* 1, 71. *DEI* 292.

Marul (15. v.) = sa -*ic Marulić*, kod Kačica *Martilović*, prezime čakavskog pjesnika (Marko Marulić, Split, 1450—1524), na Krku *Mārulićevo* kao ime čestice. Ime dolazi i na rimskim natpisima *Marulus*. Kao ostatak simbizoze Romana i Hrvata u dalmatinskim gradovima ide u red ostalih prezimena romanskog podrijetla naših književnika u Dubrovniku i Dalmaciji: *Gondola* > *Gundulić*, *Palmotta* > *Palmotić*, *Nalješković* < mlet. *Nalesco* od *Natalis*, *Karnarutić*, *Gazarović*.

Lit.: ARj 6, 492. Jireček, *Romanen* 2,45 — 46.

marula f (Stulić) »trava« = *mantija* f (Vuk, Dubrovnik) »marrubium vulgare *marulja* (Kosmet) = *marulj* m »isto« = (učeni latinizam) *marubija* — slov. *ribja* (Notranjsko, aferezom prvog slova u učenom obliku kao u mlet. *rubio*, *rabbia*). Balkanska riječ mediteranskog podrijetla (lat. *marrubium*, disimilacijom *m - b* > *m - l* *marrulium, pl. *marrulia): bug. *marulja* »ločika, Kopsfalat«, rum. *marola* / -*ruľä* »Lattich«, arb. *marul*, sgr. i ngr. μαρόλι(ov) »isto«, tur. *marul*. Disimilacija je potvrđena i na zapadu: *marroulo* (Galicija), južno-fr. *maruio* itd., prov. *mairrolh*.

Lit.: ARj 6, 492. Šturm, *CSJK* 6, 74. *ZbNŽ* 5, 69. *SEW* 2, 21. *Mladenov* 290. *Romanski* 119. Korsch, *ASPh* 9, 655. *REW*² 5396. GM 261. Vasmer, *GL* 96. *DEI* 2378. Vinja, *Studi Lo Gatto e Maver* 692.

marun, gen. -*una* m (18. v., Rab, Božava, Istra), danas *marani* m pl. (u hrvatskim gradovima) »istarski kesteni«. Od tál. (mlet.) *marrone* »isto«.

Lit.: ARj 6, 492. Kušar, *Rad* 118, 18. Ctonia, *ID* 6. *REW*² 5375. *DEI* 2371.

mäsa f (1853, pravni termin, danas općenito *masa ljudi*) = *maša* (Mačva, Srijem) »mnoštvo«. Prilog *masa* (Cres) »previše, veoma« (također slov.) < mlet., furl. *massa* »troppo«. Pridjevi: na -*ovan masovan*, određeno *masovni* (danas stvoreno), na -*inski mäsinski* označuje Novaković kao narodan prema *mamini*, koji da je služben i kancelarijski u Srbiji. Današnji denominál *omasönu*, -*im*. Od lat. > tal. *massa*. Ovamo ide tal. *masso* m »gran sasso fitto in terra«. Odatle deminutiv na vlat. -*ittas* > tal. -*etto maset* pored *maset* m (Studenci, narodna pjesma, Hercegovina) »veliki kamen nalik na grobni spomenik«. U Lici postoji *misija* f »veliki kamen, kamenjak, stijena«. Ne zna se kako se fonetski odnose tal. *masso* i *misija*. Na -*arius* > -*ar: masär*, gen. -*ära* m (Brač) »veliki vrč« je dalmatoromanski leksički ostatak, a može biti i posuđenica iz furl. *masar j maser* »catino di legno«, upor. port. *masseira* »načve«, u Galiciji *masseira* »korito«. Apstraktum - (kol.) na -*ta* odatle *masärija* f (15. v.j historijski spomenici) »pokućstvo i posude za jelo«, može biti također iz furi, *masarie* »oggetti domestici in genere*. Na -*aria* > mlet. -*éra: masera* f (Spiiti) »sluškinja koja radi najprostije poslove« je venecijanizam < sttal. *massara*, mlet. *massera* »serva«. Od lat. *massa* »tijesto« u pridjevu na -*alis*, poimeničenom na -*ica* je *masonica* f »placentae genus«, također leksički ostatak iz dalmatoromanskoga. V. *maçarão*, *mastei*, *mislio*, *maslo*.

Lit.: ARj 6, 493. 494. 508. 510. 759. *Pleteršnik* 1, 553. Tentor, *Jp* 5, 212. *Pirana*² 251. 579. 530. *REW*² 5396. Matzenauer, *LF* 10, 63. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

masâl m (Kosmet) u primjeru *pričao* *gi svakojake masale*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *masal* »bajka, gatka, priča za djecu«). U *ARj* daje se primjer iz narodne zagonetke, bez značenja i tumačenja, samo s tekstom zagonetke i odgonetljajem.

Lit.: ARj 6, 494. *Elezović* 1, 389.

masat m (18. v., Vuk) »ognjilo, ocilo«. Denominál na -*iti mäsatiti*, -*zm* (objekt *čordu*, *noz*) (na-) »oštriti čelikom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *masad* > tur.

masat »Wetzstahl«) iz tehničke terminologije: rum. *masät*.

Lit.: ARj 6, 494. 7, 430. *Miklošič* 184. *SEW* 2, 23. Bruckner, *ASPh* 11, 135.

maškár m = *maškár* (Marin Držić) = *maškara* f pored *maškara* (17. v., Vuk, Bosna) »1° obrazina, 2° čovjek koji je nosi, krabonosica, 3° šala, ruga« = (*Sk* > *čK*) *mackóra* (ŽK, Gornja Krajina) = *mač,u,ra* (Vodiče, Istra). Pridjev na -*bn* > -*an maskaran* (Pavlinović), na -*ast maskaräst*, na -*ljiv rnsakär-ljiv* »šaljiv«. Na -*an maskaran* m (Vuk) »čoroje, vila i turica«. Na -*ažija maskardžija* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »šaljivdžija, veseljak, lakrdijaš«. Na -*ata maskäräta* f (Nalješković) = *maskäräta* (M. Držić), deminutiv *maške-ratica* (Marin Držić, literarno-historijski termin, tal.). Na -*in maškarin* m »1° ime psa« = *maškarin* gen. -*ina* (Istra) »mačav, prljav«, *maškerina*, gen. -*ini* f »mačava ovca« < tal. *mascherino*. Denominál na -*ati maskarät* se,, -*am* impf, (*pod-*) — *maškár ati* se (Lika) »1° činiti se maškarom, 2° (Imotski) šaliti se«, na -*iti maskaräi* (*se*) (17. v.) »šaliti se«, *na-maškarili* pf. (Divković) »porugati«, *namačkariti* se pf. (Ključ, Bosna) »odjeti se ružno i protiv adeta«, na -*va- maskarivati* se (*pö-*, *pod-*). Ovamo ide još mlet. *maskalitso* »in Alraun gefärbtes Leder« > *maškareta* f (Smokvica, Korčula) »dio cipela«. Nerazumljiva je tvorba, ako ide ovamo: *škaramüt* m (Golač) »maska«. *škaramutati* se »maskirati se«. Upor. tal. *sca-ramuccio* drugog značenja i postanja. Ovamo ide i internacionalno *maska* (19. v., Vuk) »obrazina, čuvida« < fr. *masque*. Na Balkanu je i turcizam ar. podrijetla: rum. *mascara*, bug., arb. *maskara*, cine. *mascara*, ngr. μάσκα-ρας. Izvor je arapski: ar. *mashara* »Verspottung, Possenreisser«.

Lit.: ARj 6, 494. 496. 512. 513. 7, 427. 430. 10, 267. 663. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 184. *SEW* 2, 23. *Bruckner* 324. *Mladenov* 290. *Lokotsch* 1436. GM 261. Korsch, *ASPh* 9, 655. *REW*² 5394.

mäsklîn, gen. -*ina* m (Kavanjin) = *mašklin* (šibenski otoci i gotovo čitava Dalmacija, Imotski, Makarska, Cavtat, Dubrovnik, Turška, Hrvatska, Kačić) = *masklîn* (Korčula) = (*šk* > *čK*) *mačklln* (Livno) ~ (*lj* > *j* i stezanje sa r) *maskîn* (Krtole) = *maškin*, gen. -*mä* (Hvar, upor. *klin* > *kin*), odatle impf, *maskina* (Brač) apstraktno *vime maskinöna* = (ispuštanjem srednjeg suglasnika u tročlanju grupi) *maš-ljin* (Turska Hrvatska) = (zamjena sufiksa -*in* augmentativnim sufiksom -*un*) *mäšljün* (Do-

broselo, Lika) = (α > o u nenaglašenom položaju) *mošljín* m (Vuk, Knin) = *mošljun* »težačko oruđe za kopanje trapova, lokava, jama i krčenje, trnokop, budak, motika 3 prsta široka od oštrice do ušice, objetelica«. Dalmatoma-romanski leksički ostatak kao izvedenica na *-inus* ili *-one* od *masculus*; ta izvedenica u tom značenju nije potvrđena u ostaloj Romaniji (v. *mašalj*). Riječ *májka* (Rab) »trnokop« hipokoristička je izvedenica od *mašklin*.

Lit.: ARJ 6, 390. 496 513. 514. 7, 22. ZbNZ 6, 65. 87. Hraste, SDZb 10, 19. BfJ 8, 20. REW² 5392. Skok, ZRPh 36, 651., br. 13.

maslak m »1° biljka datura stramonium, 2° bjesnoća, 3° ubojica, 4° osvetljiv čovjek (Križevci)«. Od posljednjeg značenja pridjev na *-en maslačen* (Križevci) »osvetljiv«. U folkloru je *maslak* (Samobor) »vrag, nečisti«. Nalazi se još u slovačkom, češ. i polj. te madž. *maszlag*. Značenje 4° kao i folklorno stoji zacijelo u vezi sa *mast* f (Budinić) < *mbstb* »osveta, ultio«, koja ne živi u današnjem govoru. Čini se da su se unakrstile domaća i orientalna riječ arapskog podrijetla *maslūk* > tur. *mashk* i *maslak* »opium, solanum nigrum«.

Lit.: ARJ 6, 496. Lang, ZbNZ 19, 147. Bulat, JF 5, 149. Miklošič 184. SEW 2, 23. Bruckner 324.

maslât = *maslaât* m (Kosmet) »posao, uspjeh«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *maslahat*) iz terminologije običnog govora: bug. *maslahat*, arb. *maslahat* »Geschäft, Angelegenheit«.

Lit.: Elezović 2, 527. GM 261. Mladenov 260.

maslić m (Vuk, Hrvatska, Lika), s deminutivom na *-ik maslićak*, gen. *-čka* (Lika) = *māšlin* (hrv.-kajk., Belostenec) = *meselj* (Vuk, Srbi u Madžarskoj) = (sa s > c kao u *cica* < *sita*, v.) *meceelj* (hrv.-kajk., Belostenec) »četrvt vrča«. Od njemačkog deminutiva *Massel*, od *Mass*, sa dodatkom *-in* kao u *klfjín* (ŽK) i *-ič*, kojim se prevodi njemački deminutivni sufiks, upor. *sätljik* (ŽK) < njem. *Seidel*, *lājibak* (ŽK) < njem. *Leibel* = *Leibchen*. Oblici na *a* > *e* potječu iz madžarskog ger-manizma *messzely* < njem. *Massel*.

Lit.: ARJ 6, 497. 547. 609.

maslo n (u značenju 1° od 14. v., Vuk), sveslav. i prslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-slo* (upor. *veslo*) < *maz-* + *-šlo*, od *mazati*,

bez paralela u baltičkim i drugim ie. jezicima, »1° (najstarije značenje) ulje, (zamijenjeno i sa) *zejtin*, 2° mast od mlijeka, 3° mast, salo (Votidi), 4° putar, püter (hrvatski gradovi)«. Prvobitno značenje »Salbe, sredstvo za mazanje« očuvalo se u religioznom terminu *masla*, gen. *masala* n pl. t. (Vuk, Njegoš, Šapčanin i Vrčević) »posljednja pomast«. Glede pl. upor. fr. *saintes huiles*. Taj termin posuđuje Rumunji: *maslu*. Pridjevi na *-ast maslast* (Vodice) »maštan kao maslo«, na *-en mäslen* (takoder rus.), *maileni* (određeno, Vuk), poimeničen na *-ica maslemca* pored *mäslenica* (Istra) »pogača, hljeb s maslom«, na *-jača maslenjača* (Lika) »jelo od tijesta s maslom«, na *-jak masUnjāk*, gen. *-aka* (Vuk) »lonac, ćup za maslo«, na *-ka mäslenka* »1° bučka, stap, 2° surutka od masla (Kupinec, Hrvatska), 3° biljka (Niš), 4° vrsta kruške«, na *-ën mailjén* (Lika: *najeo se ... mašljene palente*). Od tog pridjeva dobivena je osnova *maši-*, od koje je izvedenica na *-ika mašljika* (Vuk) »stabljika evonymus europaeus, koja se zove i kur(i)-kovina, meka šiba, popova muda«, s pridjevom na *-ov mašljikov*, poimeničen na *-ina mašljikovina* »drvo«. Od *maslo* izvedenice su: deminutivi na *-bc maslac*, gen. *-aca* »1° biljka ficaria ranunculoides Roth, 2° (danas u zapadnom književnom jeziku) putar« = *masalac*, gen. *masaoca* (Marin Držić), odatle deminutiv na *-bkb maslačak*, gen. *-čka* pored *madalik* »biljka leontodon taraxacum, koja se zove i popino gumno (trava od groznice)«. Na *-nica mäsaronica* (Srbija, Vuk) = (sa stezanjem *ao* > *ō* Paštrovići = *a*, Lika) *masonica* (Piva-Drobnjak) »1° pogača, koja se zove i vasilica, 2° hljeb udrobljen u mrsnoj zasmoci (Piva)«. Na *-arda* (pejorativ) *mašlarida* m, f »čovjek, žena, koja sve hvali i liže«. Na *-arica kuca* (= kučka) *maslarica* (Došen). Na *-onja mäslonja* »tko je maštan«. Na *-ovina maslovina* »neka biljka«. Sa madž. *o* > *-ov maslov* (Brač) »vinova loza bijela grožđa«. Na *-ikovac maslikovac* (Zore) »(metafora) vrst morske ribe, ovako nazvane jer se topi kao maslo«. Na *-ica manica* (14. v.), s pridjevom na *-bn masličan* (13. v.) = na *-ina maslina* (Vuk, steslav., bug. i rus., toponim) pored *mäslin* m (16. i 17. v.) »1° oliva, 2° toponim«. Riječ *maslina* označuje kulturnu biljku, pa je posuđuje Rumunji: *maslina*. Pridjev na *-bn mäslini* (tako i steslav.), danas zamijenjen na *-ov maslinov* (takoder rus.), poimeničen na *-ovina maslinovina* »granje i lišće«, na *-ik maslinik* (19. v.), na *-ski masliniski* (15. v., samo kao biblijski termin u vezi sa *gord*). Deminutivi

na *-ica mäslinica* (17. v.) »1° maslina, 2° takoder toponim, 3° (metafora) ptica koja se zove i zlatoglava«, na *-če mäslinie* »pas ili kuja, ako su mali i mladi, tako nazvani jer su debeli i mladi«, na *-ka mäslinka* (Vuk) »maslina«. Sa romanskim sufiksom *-ada* (mletački ili toskanski) = *-ata* (starodalmatski) *maslmada* (zadarski kraj, Boka) = *maslinata* (Dubrovnik i okolica, Makarska) »maslinik«. Složenice sa glagolskom osnovom kao drugim elementom od glagolskih sintagmi: *maslōgonja* (Lika) »(psovka, pejorativ) dugačak mršav čovjek«, *maslonoša*, *maslōvara* »cicvara«. Značajan je rumunjski denominai na *-ovati*, *-ujo* > *-ui niaslui* od *maslo* u metaforickom značenju »fälschen, betrügen«. Rumunji prevode steslav. *dreveno maslo* (opozicija *krave maslo*) »ulje« sa *unt de lemn*. Kako se praslavska izvedenica *maslo* ne nalazi u drugim ie. jezicima, mora se označiti kao praslavska kreacija. Budući da je *maslo* značilo i »ulje < *oleum*«, *maslina* je južnoslavenska kršćanska prevedenica od *oliva*.

Lit.: ARJ 6, 500. 501. 494. 496. 497. 498. 514. ZkNZ 5, 83. Vuković, SDZb 10, 370. Cajkanović, SKGI 24, 779-780. (cf. RSI 4, 295). Miklošič 185. SEW 2, 23. Holub-Kopečny 217. Bruckner 324. Mladenov 290. WP 2, 226. Jokl, IF 27, 310. Otrębski, LP 2, 281.

mäsrap m (Lika) »(šaljiv naziv za) odrastao dječak« = (sa umetnutim *t* u suglasničkoj grupi) *mästrap* (Lika) »isto«. Deminutiv na *-ič masrapić* = *masrapić*, augmentativ na *-ina mäsrarina* — *masrapina*. Čini se da je arbanaska sintagma od *math* »velik« i *rrapë* »plätano (albero)«. Glede arbanaskih elemenata u govoru ličkih pravoslavaca upor. prezime *Kalembër*.

Lit.: ARJ 6, 507.

mast¹, gen. *-i* f (Vuk), sveslav. i prslav. apstraktum obrazovan istim sufiksom *-tb* kao i inf., od *mazati* (v.) < *maz-tb, »1° (prvobitno značenje) »unguentum« očuvano u) boja puti > boja uopće, 2° (odatle konkretno) pinguído, adeps, graisse«. Pridjev na *-bn maštan* > *masan*, (analogija prema femininumu) *masna*, određeno *masni* (*kamen*), poimeničen na *-bc* > *-ac masnac*, gen. *-aca* »maslovina«, na *-ica masnica* (Vuk, Ogulin, Lika) »1° masna pita, 2° biljka, 3° modrica (Vuk, Lika, Poljica, Krašić), 4° (kao maskulinum) tko rado jede masna jela«, sa grčkim prefiksom *παρά* (v. *paralaža*) *paramäsница* (Bosanska Krajina) »modrica na tijelu od pruta ili kakve ogrebotine«,

na *-ik masnik* »1° biljka, 2° kruška, 3° (neologizam) steatit, Speckstein, 4° mastilac, bojadžija«. Od *masan* dobivena je osnova *mas-* za dalje izvođenje: na *-enica mäsenica* (Trstenik) »popara polivena vrelom mašću u tepsiji«. Ovamo ide možda ime ribe *masenica* (Vuk, Imotski) »leuciscus mulicellus Bonaparte«. Denominai (faktivni) na *-iti mastiti*, *mastim* impf. (Dubrovnik) (*iz-*, *o-* /*se-*, *po-*, *za-*). Odatle radne imenice na *-lac mästilac*, gen. *-ioca* m »bojadžija«, s pridjevom na *-ski mastilački* (*zanat*), unakrštenjem toga turcizma i domaće osnove *mastadžija* (Niš) prema f na *-lja* (upor. *praljd*) *mästilja* (Lika) »morilja (v.), ženska koja bojadiše sukno i predu«. Na *-ilo mastilo* n, domaća riječ za *tinta* (v.). Odatle na *-nica mastionica* »zgrada ili sudij za mastilo«. Na *-inče mastinče* »maslinče«. Složen pridjev od sintagme *masnōguz* »gurman«, imperativna složenica *mastiblätö* (Hrvatsko primorje, Istra) »gaziblato«. Izvedenica na *-ia: masca* f (Virovitica, Slavonija) »mast«. Može se tumačiti i kao prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *α*. Time se dobiva nova osnova *maši-* za izvođenje: na *-enica mašćenica* (Orahovica) »1° kruh natopljen masti, 2° materija za bojadisanje (Kruševac)«, na *-evina mašćevina* (Leskovac) »sve od vune, ispređeno i obojeno«. Glede dalje etimologije v. *mazati*, *maslo*.

Lit.: ARJ 6, 503. 502. 494. 505.. Elezović 2, 27. Moskovljević, Ny 2, 77. Holub-Kopečny 217.

mäst² m (šibenski otoci, Poljica, Poljički statut) = *mast*, gen. *-mašta* (Vis) = *mast*, gen. *mašta* (Hvar, razlika prema *mast*, gen. *mosti* f »mast«) »na njem se gnječi grožđe, cide i drop zajedno«. Na *-ika mastika* (Vuk, Boka) = *mastika* f (Ozrinići) »Most«, pridjev *mastikov* (o *grožđe*) »pun soka« (Dubušnica). Denominai *mastiiti*, *-im* impf, (sjeverna Dalmacija) »1° gnječiti grožđe, mažditi (ŽK), 2° (metafora) hoditi teškim korakom«. Odatle *mastilnica* f (Vinodol) »bat kojim se vino masti, *maždac* (ŽK)«. Upor. još unakrštenje sa *mixture* > *masturika* »novo vino« (Prčanj). Vokal *a* je nastao iz lat. u preko velarnog poluglasa, kako se vidi iz *mest* (Cres), steslav. *mëziö*, slov., češ. *mest*, rus. *mest*, gen. *msta* i bug. *mast* m »Most«. Kao *vino* (v.) i *ocat*, *mast* je posuđenica iz balkanskog latineta, u kojem je ta riječ postojala, kako potvrđuje rum. *müst*, arb. *mushit* m, ngr. *μούστος*. Preko njem. *Most* < lat. *mustum* hrv.-kajk. *mošt* m (hrvatski gradovi, Krašić, Hrvatsko zagorje, Slavonija, Srijem) = slov. *mošt*, gen.

mošta, pridjev na *-en mosten*, dok je *most*, gen. *mosta* (Prčanj, Voltidi, Hercegovina) talijanizam *mosto*. Odatle potječe sa *o > u must* (Vuk, Vojvodina) = *mušt* (18. v., ŽK), odatle *namušnjač* »čovjek kojem se posuđuje na mušt«. Bug. *mušto* je grecizam biz.-ngr. *μουστός*. Sa germ. sufiksom *-arda muštarda* f (Zagreb, danas općenito za *senf*) »gorušica, slačica«, od tal. *mostarda*. Ovamo još izvedenica sa dva lat. sufiksa *-aceus* i *-olus mustačuo*, gen. *-ula* m (Bella, Stulić) »slatka jestivina od šećera i različitog voća« < tal. *mostacciuolo*.

Lit.: ARj 6, 501, 503, 505, 506, 7, 19, 23, 174, 9, 81, ZbNZ 9, 137, Hraste, JF 6, 151, Pletersnik 1, 574, 604, Rešetar, Štok. 250, 252, GM 294, Jagić, ASPH 1, 159, Jokl, ASPH 29, 22-25, REW⁶ 5783, Miklošič 207, Mladenov 311, Romanski 122.

mastihb m (stsrp., 14—15. v.) »smola« = *mastika* (Obradović), odatle toponim *Mastihni dub* (Mačva). Balkanski grecizam: gr. *μαστίχη* > rum. *mastihă*, arb. *mastih*, čine. *mastike*, ngr. *μαστίχη*. Prema latinskom izgovoru gr. *γ: mastik* m »1° mrtvina, dubac, lentiscus, 2° smola odatle« = *mastik* m (Belostenec) < lát. *mastix*, gen. *-cis* = *mastic* (Sulek) < tal. *mastice*, iz tal. *màstica* (preko tur.) > *mastika* f (Kosmet) »vrsta rakije iz smole« = *mastika* f (Mikalja, slov.) »pistacia lentiscus«, pridjev *mastikov* »od mrtviné«.

Lit.: ARj 6, 504, 515, 548, Pletersnik 1, 584, REW⁶ 5398a, 5398b, 5399, Vasmer, GL 96, Lukić, Bog. 4, 140-150.

mastio, gen. *-sèlla* m (Budva) = (*st > št*) *mašteo*, gen. *-ela* m (Lika) = *mastio*, gen. *-št(j)ela* (Dubrovnik, Zore) = *mastei* (Istra), deminutiv na *-id mastelio* (Istra) = *mastei* (Lika, Badrić) = *mastei*, gen. *-èia* (Rab, Istra) = *mastei* (Malinská) = *mašte* (Božava) = *maštela* f (Badrić, Dubrovnik, Cavtat) = *maštelo* n (Lika) = *mastilo* (samo jedna potvrda) = *mastilo* n (Račišće) = *mastil* (Kučišće) »1° kabao, drveni sud, 2° parionica, parijska, paretnjak (Lika), 3° (maštela) mala kaca (Dubrovnik, 4° badanj (Rab), vidro (Dalmacija)«. Denominal na *-ati maštelati*, *-am* impf. (Lika) »lužiti u maštelu, pariti«. Nalazi se u krčko-rom. *mastei*. Od mlet. deminutiva na *-ellus*, kslat. *mastelius* > (Mleci 1229) *mastello*, latinski deminutiv od gr. *μαστός* »sorte di coppa, vaso da bere«. Istog je značenja, ali drugog podrijetla, ili je unakrštenje mletačkog deminutiva sa drugim romanskim riječima sličnog značenja bokeljska

varijanta: *mislio*, gen. *-sijela* (Perast, Kotor) = *mistio*, gen. *-ščela* (Boka) = *mislio*, gen. *-scela* (Prčanj, Lastva, Tivat) »1° tal. mastello, posuda drvena za vodu, 2° drveni sud za pranje veša, 3° kao posuda, koja može da primi uteg od 20 kg, služi za mjerenje maslina«. Vokal *i* mjesto a objašnjava se sa *mis-sorium* (v.) ili *sitellus* < *stulus* (v. sic). Ali upor. i *pidella* za *padella*.

Lit.: ARj 6, 504, 505, 515, 930, 7, 767, Budmani, Rad 65, 165, Kušar, Rad 118, 20, REW⁶ 5611, 5612, 5396, Pirana¹¹ 580.

mastiti, *-im* impf. (do 16. v., u tekstovima pisanim crkvenim jezikom *mbstiti*; Kožičić, Postila, Korizmenjak imaju *ɔ > α*) »svetiti se, ulcisci«. Zbog homonimije sa denominalima *mastiti*, *mastim* »ungere« i *mastiti*, *-im* (od *māst- > muštum*) »gnječiti grožđe« iščezlo iz upotrebe. Iterativ *riiaščivati se*, *-čujem* (16. v., Antun Dalmatin) »osvećivati se«, odatle apstraktum *mašćenje* n (Zakon vinodolski, Korizmenjak, Poslila) »osveta«. Budinić je kroatizirao *mast* (f < *mbstb*) ili *osveta*. Glagol *odmastiti*, *odmastim* postoji samo u izrazu *Bog mu odmastio*, *iz-māstiti*, *-im* pf. (Kosmet) »izlemati« neće biti od *mbstb* nego je metafora od *mast*, upor. *masnica* »modrica«; *mbstnica* (14. v.) »osvetnica« nije uopće potvrđeno sa *ɔ > α*, isto tako ni *mbstteljica* (14. v.). Osnovno *mbstb* je potvrđeno u steslav., češ. *masta*, *pomsta*, polj. *mšćić*, ukr. i brus. te rus. *mestb* i slov. *maščevati*. Riječ je praslavenska izvedenica s pomoću sufiksa *-lŃ* za apstrakta deklinacije i od ie. korijena **mei-* u nižem prijevomom štepenu, proširenom formantom *í*, »mijenjati«: *mit-tb*. Prema Brückneru i Rozwadowskom taj je apstraktum značio prvobitno »odmjena«. Ie. korijen **mei-* očuvan je u *sūmitice* (v.) i *minuti* (v.), u prijevaju **moi-* u *mijena* (v.), mjesto (v.). Upor. lit. *mietus* »izmjena«, lot. *mietuōl* »izmjenjivati«.

Lit.: ARj 6, 501, 503, 505, 506, 509, Elezović 1, 225, Miklošič 209, Holub-Kopečny 234, Bruckner 347, WP 2, 248, Rozwadowski, SpKA 1, 85. (cf. AnzIF 8, 138).

mastraf m (Kosmet) »trošak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *masraf* »isto«) iz terminologije običnog govora: bug. *masraf*.

Lit.: Elezović 2, 527, Mladenov 290.

mastrin (ili *mastrinj*), samo u glagoljskom: *prikladni su k psomb mastrinemb*. Od tal. *mastino* (Dante) »cane da guardia, ovčarski pas« < srlat. *mastinus* < kllat. **mansuetinus*, izvedenica na pridjevski sufiks *-enu* od *mansuetus*.

Na Braču odatle na *-ka mastrinka* f »drvo olea oleaster«. Umetnuto *r* poslije *st* je kao u *prosinca* (ŽK), *Spalatro* za *Spalato*.

Lit.: ARj 6, 507, Starine 23, 74, Mažuranu 635-636, REW⁷ 5320, Prati 635.

másul¹ m (Lika, Visoko, Bosna) »dobitak, plod, koriste = *maksul* (Kosmet) »prihod, dohodak« = *maksul*, gen. *-úla* m (Piva- Drob-njak) »mlijeko i mliječni proizvodi«. Indeklinabilni pridjev na *-li maksúli ljeto* »dobro ljeto s mlijekom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mahsul*) iz pastirske terminologije: bug. *maksul* »prirod«, arb. *maksul* »Ertrag eines Grundstückes«, ngr. (Leukas) *μαζούλι* »Abgabe der Schäfer an den Herrn«.

Lit.: ARj 6, 507, Elezović 1, 383, GM 255, Mladenov 287.

másul², gen. *-sula* m (Vuk, Srijem) »izgnječeno grožđe, droždina«.

Lit.: ARj 6, 507.

masut¹ m (Poljica, Dalmacija) »malen i kržljav čovjek, već u godinama«.

Lit.: ARj 6, 507, Šamšalović, NVj 29, 411. (cf. JIb 9, 221). Isti, NVj 30, 74.

masur² m (Marulić: *ležahu masuri rastrom i šture*) »zdjela«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rnlsōrium* > istro-rom. *mesur* (Vodnjan) »sorta di scodella« = *mešur* (14. v., Split, pisano *selvanone mesiur*) = *rnāsur*, gen. *-ura* (Vranjic, Solin, Brač, Pavlinović) »poveća drvena zdjela, kao načve, karlica, krnka, skip (u Dalmaciji, uz more, služi za nošenje maslinskog tijesta, u Dalmatinskoj Zagori mijesi se u mašuru)«. Ispadanjem i > ò i metatezom *mš > šm imur*, gen. *smura* m (Krk, Pag, Šibenik) »okrugla zdjela iz jednog komada drveta«, deminutiv *šmur'ić* (Pag, služi za prenošenje pijeska, zemlje) = (*šm > cm*) *čmur* (Vrh, Dubašnica). Pored tog dalmato-romanskog leksičkog ostatka od lat. *massonum*, izvedenica na *-orium* od *missus*, part. perf. od *mūtere*, postoji još balkanski grecizam istog podrijetla stsrp. *misur* m (15. v.) »zdjela«, arb. *misur* pored *missurè* »tiefere Teller, Schüssel«, cine, *misura*, meglenski *misur*, srgr. *μισούρι*(ov), ngr. *μισούρι* pored *μισούρα* »isto«. U krčko-rom. *nauf*, *nat* = mlet. (Krk) *nāfo* »scodella di legno«, 1386-1391. *naffos viginti sex argenti* < germ. *hanap*. Arb. *amashirè* stoji zacijelo u vezi, ali ostaje neobjašnjena proteza u prijenos akcenta.

Lit.: ARj 6, 507-515, 767, Parčić 1000, AGI 21, 129, Banali 1, 240, 2, 209, 250.

272, 358, Praga, AMSDSP 2, 41, Skok, ZRP 36, 650, si., ASPH 35, 341, SHPr n. s., 2, 155-156, GM 9, Vasmer, GL 99, REW³ 5611.

maša¹ f (Vuk, Lika) = *maša* (Kosmet) »vatralj, ožegj = *maše*, gen. *-māsa* pl. t. (jer ima dva dijela, Vuk) »klijesta za hvatanje vatre«. Deminutiv na *-ica mašice*, gen. *mašica* (Vuk, Srbija, Šibenik, sufiks kao u *nožice*, *škarice* sličnog značenja). Na *-li: maš'ija* f (Kosmet) »vrsta puške kašikare« < tur. *maşalı tüfenk*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *maşa* »klijesta«) iz terminologije alata: bug. *maša* »štipci«, arb. *masha* = *mashe'* (Skadar) »Feuerzange«, ngr. *μασιά* »pincettes«.

Lit.: ARj 6, 508, 510, Elezović 1, 394, Mladenov 292, GM 262, Matzenauer, LF 10, 63, SEW 2, 24.

maša² f (hrv.-Kajk., Belostenec) »par ili kopija kakva pisma«. Od madž. *más*.

Lit.: ARj 6, 508.

masala f (Vuk, Srbija, Slavonija, Turska Hrvatska) = *masala* (Kosmet) »baklja, faklja, zublja, fenjer«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mescale* > tur. *maşala*) iz terminologije osvjetljavanja: bug. *masala* »Lanterne, Fackel«, ngr. *μασαλας*.

Lit.: ARj 6, 508, Elezović 1, 394, Matzenauer, LF 10, 63, SEW 2, 24.

mašalah (narodna pjesma muslimanska) = *masala* (Kosmet) = *masala* (općenito Bosna) »uzvik odobravanja, bravo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. rečenica *ma ša-llah gan* »što je bog htio« > tur. *peh maşallah'*, prema Elezoviću »da nije urok«) iz govora društvenog saobraćaja: bug. *masalla* »hvala«.

Lit.: ARj 6, 508, Elezović 1, 394, Skok, Slávia 15, 363., br. 478, Mladenov 2II, Lokotsch 1433, Deny § 1059, Školjić 448.

mašalj, gen. *-šija* m (Dubrovnik) »1° muški, mužjak (kod ptica), 2° (Dalmacija, Pavlinović) spona na vratih ili na prozoru u koju se gvozdeni kukac zadije, pänt (ŽK)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *masculus* > vlat. **masclus* (tal. *maschio*) sa gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi *sci > si*. Sa lj > j *mašaj* (Potomje) »2° muška bačlana kod vrata, prozora«. F. *mašlja* (Risan, Dubrovnik, Pavlinović) »od željeza kao ekser za pričvršćivanje vrata i praga«, *mašlje* f pl. (Bijela) »fible iznad kēnerica«, *mašije* (Mljet) »od

gožda na timunu«. Sa očuvanom lat. penultimom *maškuli* m (Malínská) »Türangel« = *maš-kuo*, gen. *-ula* (Prčanj) »1° muška baĝlama na kojoj se okreću vrata (u nju dolazi brtvela = brtovela, panta (v.)«, deminutiv *maškuuc* m (Budva, Muo, Risan, Lastva); *maškul* (narodna pjesma crnogorska) = *maškuo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) »3° mali top, mužar, prangija« = *maškul* (Šibenik) »isto« = *masku*, gen. *-ula* (Božava) »il maschio della nave« = *maskuj* (Vrbnik) »nešto gvozdeno na barki«; *maškula* f (Istra) »1° mali top, 2° (Korčula) kod timuna muški komad *gvozda*, koji ostaje na brodu (ženski se zove *fermina*)«, *maškulja* pored *maskujq* (Vrbnik) »nešto gvozdeno za prozor«. Sa *a* > *o* *moškul* m (Vuk, narodna pjesma) »isto što *maškul*«. Upor. arb. pridjev *mashkë* »männlich« pored *mashkul*, pi. *mashkuj* »Zapfen«. V. *mašklin*, *maseli* »chiavarda«. Ovamo ide još tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta maskëta* (Račišće) »rašljice za veslo« < tal. *maschietta*.

Lit.: ARj 6, 508, 7, 22. Macan, ZbNŽ 29, 214. Budmani, Rad 65, 161. REW³ 5392. GM 262.

maškardoč, gen. *-oca* m (Brač, Ložišće, Bobovišća) »lukav čovjek« pored *mačak*, gen. *maska* »mačak«. Interesantna izvedenica od domaće osnove sa dva romanska sufiksa: tal. pejorativni sufiks *-ardo* franačkog podrijetla (upor. *bugiardo*, *bastardo*, *vecchiardo*, *testardo*) i daim.-rom. deminutivni sufiks *-oč* < lat. *-ūceus*.

Lit.: Hraste, JF 10, 37.

mašna f (Banat, Slavonija, *n* se izgovara često kao *n*) = *mášlija* f (Vuk, Vojvodina) »zamka, šeput«. Od njem. *Masche*, sa *n* od njem. plurala, *-lija* od njem. deminutiva na */*, *-ija* kao u turskim posudenicama. Glede turciziranja njemačkih posudnica upor. *prsluk*.

Lit.: ARj 6, 514.

mašta f (današnja književna riječ) = *mesta* (Martić), uzeta iz ruskoga *meita* ili steslav. *мѣтъ* »Vision, Spuk«, »1° fantazija (internacionalna riječ grčkog podrijetla), 2° vraćanje (Ljubiša)«. Pridjev na *-ən maštan* (Sulek). Sa sufiksom *-anija* (v.) iz crkvenog jezika: *mostanija* f (Bukovica, sjeverna Dalmacija) = *maštanije* n (Vuk, Crna Gora) »opsjena, čaratanija, kovarstvo, lukavstvo« = *maštenija* f (Lika) = *maštenije* (Hercegovina) < cslav. *mbčtanije*. Denominal na *-ati maštati*, *-am* (Šulek) »fantazirati« = *mečtati* (se) (Stulić).

Glas *s* je nastao disimilacijom iz grupe *tšt* > *it* > *št*. Upor. *pošta* < *počtta*. Osim u steslav. i rus. ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini. Po mišljenju Miklošičevu nastalo od praslav. korijena *mzk-*, koji se nalazi u *maknuti* (v). Paralele su slov. *zamahnuti*, *zameknuti* »entzücken« i fr. *ravir* < lat. *rapere*.

Lit.: ARj 6, 514, 615, 551. Miklošič 206. Wijk, ASPH 41, 155-156 (cf. IJb 13, 321). Matzenauer, LF 10, 351-352. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180-245 (Slavia 5, 413).

mastra f (Račišće) »jedro«. Deminutiv na *-ić mastić* (Mljet) »banda na jedru što visi je mastić«. Od germ. *mast*. Glede dodanog *r* u *mastra* upor. *prosinca* (ŽK), tal. *Spalatro*, tal. *schèletro*.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 213. REW³ 5397.

maštrafa f (Vuk, narodna pjesma) = *maštraba* (Kosmet) = *maštrapa* =± *maštrava* = *mastara* »(narodna pjesma, Marjanović, dočetak izmijenjen unakrštenjem sa *gostara*, v.) »čaša za vino, vodu, vrč, žmuo«. U Crnoj Gori (Rječka nahija) izmijenjeno u rodu i značenju na neobjašnjen način: *mastra*/ m »začin«, *maštrap* m »oruđe, alat«, možda unakrštanjem sa *maestro*, *mastro* < *magister*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (arapski part. pret. pas. *mašraba* »Trinkgefäß«, od *sáriba* »piti« > tur. *mašrapa*) iz terminologije kućnog suda: rum. *nastrapa* = *năstrapă* (disimilacija *m - ρ* > *n-p*), bug. *maštrapa* »Trinkbecher« = *naštrapa*, arb. *maštrapa* = *maštrap* (Skadar) = *mashtrap*, eine, *mäs-träpa*, ngr. *μαστραπάς*. U suglasničkoj grupi ir umetnut je *t* u svim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 6, 515. Elezović 1, 395. Mladenov 292, 345. Miklošič 184. SEW 2, 24. GM 262. Lokotsch 1439.

mât (Dubrovnik, Zore), pridjev, »bojažljiv«, u izrazu *biti máta srca* »esser pusillanime«, Poimeničen f *mata* (Visoko, Bosna) »lud, bez pameti«. Na hipokoristični sufiks *-e* (prema ličnom imenu *Mate*) *mate* m (Vrbnik) »čovjek budalast ili dobre čudi«, odatle prema *dobričina* augmentativ *matečina*, *mateko*. Pridjev na *-av matav* (Stulić, nepouzdan), slov. *mätast* »dumm« (Notranjsko). Denominal na *-ati matati*, *-am* impf, (v.) (Dubrovnik, Dalmacija, objekti *ribe*, *hobotnice*, *u koga što*, Pavlinović) (*do-*) »primamljivati, privlačiti, vabiti«. Odatle postverbal *mata* f »mamac, meka (poći na matu)«, na *-alo matalo* n. To značenje nastalo je unakrštenjem od *mamiti* sa *mât*.

Prema *sugranut* (v.) »lud« (Šibenik) nastao je pridjev *matagrân* (Lika, *baba matagrana*) = *matagrânut* (Lika, *ženska-malo matagrana*) »bunov, sulud«, od sintagme *mata glava* pridjev *matoglav* (Pavlinović) »velike a tvrde glave«. Ovamo ide i tal. imperativna složenica kao brodski termin *matafun* m (Vrbnik, Ilovik) »konopčić, uže na jedru s kojim se veže kad se zavije ili kad se skraćuje« = *matafijun* (Mljet) »isto« = *matafun* (Račišće, Tijesno), složenica *kontramatafûni*. Drugo značenje ima složenica u Istri: *matafun* »šaka, pesnica«, odatle denominal *matafunat* impf. (Istra) »udarati šakom ili pesnicom«. Drugi je dio složenice lat. *funis* > tal. *fune*. Upor. u južnoj Italiji *matafun* (Salento), *mataffu(ru)* »mazzapicchio, mazzeranga, strumento per assodare il selciato«. Pridjev *mat* potječe od tal. *matto*, koji potječe od igre šaha *scacco matto* < perz. *šâh mât* »kralj je mrtav«.

Lit.: ARj 2, 621, 5, 516, 517, 518, 531. Zore, Rad 110, 224. Pleteršnik 1, s. v. Macan, ZbNŽ 29, 214. Rohlf's 2601. Skok, Term. 143. Šamšalović, NVj 29, 411. sl. (cf. IJb 9, 222). REW³ 3589, 5401, 5428, 5424. Prati 637-638.

matâfoliko m (Dubrovnik) »čeljade koje bunca«. Grčki pridjev na *- ικόσ μεταφορικός* od *μεταφορά* »prijenos«, koje je internacionalni stilistički termin, unakrstio se u Dubrovniku sa tal. pridjevom *matto* »lud« (v. *mat*) i tal. *folle* »pazzo«.

Lit.: Zore, Tuđ. 13.

matar, gen. *-tra* m (Mikalja, Stulić) »ščulac, crithmum maritimum« = (*a* > *o* kao u najstarijim posudenicama *Mosor*, *Kotor*) *molar*, gen. *-tra* m (Vetrane, Trpanj) »isto«, sa sufiksom *-ika metrika* f (Vuk, Dubrovnik) = *mator* m »isto«. Od gr. *μάταθρον* pored *μάλαθρον* (disimilacija *r - r* > *l - r*). U steslav. *moblež*, koje postoji u rum. *malotru*. Oblici *matar* i *motar* nastadoše metatezom iz **maratu*, sa gubitkom dočetnog *-r* zbog disimilacije. Upor. u Bovi *μάθαρον*, *μάραθρον*. Oblik **maratu* ima se suponorati za balkanski latinizet, pored čega je postojao još oblik sa *c* ili *č* za gr. θ. Upor. tal. *zio* za *θείος* i *θύμβρος* > *coBzē*: *mor ac*, gen. *-rea* m (Belostenec) »pimpinella anisum« = *mòrac* m (Perast, Dubrovnik, Ston, Vetrane, Držić, Ljubiša) = *morai* (Prčanj) »1° mažurana, sanseg, 2° komorač, poljsko zelje (jede se sirovo i kuha se sa drugim zeljem), 3° brdo (oronim, Crna Gora)«, deminutiv na *-ec* > *-ac moraćac*, gen. *-čca* (Stulić), na *-ić moraćić*, augmentativ na

-ina moraćina (Mikalja, Stulić) »peucedanum officinale«, pridjev na *-ev moraćev*, na *-tn moraćni* (At~ Do), poimeničena na *-ik Moraćnik*, otočić u Skadarskom jezeru. Kad se tuku masline, pridaje im se *morača*, da dobiju dobar miris: *imaš ruke od morača* »kaže se nespretnom čovjeku kojemu ispadaju stvari iz ruku«. Femininum *morača* je i hidronim u Crnoj Gori. Riječ *morač* je balkanska riječ slavenskog podrijetla: bug. *moráč* »divlji pelin«, arb. *moraç*. Pored tog slavenskog oblika postoji u rum. *mărar*, (disimilacija *r - r* > *r - U*) čine. *maral~u*, arb. *mërajë* f (Gege) pored *maraj*. U tom obliku zamijenjena je grčka grupa θρ sa *r*. Ta se varijanta ne nalazi u južnim slavinama. Postoji još složenica apozitivnog tipa *crithmum* < *κρήθρον* »Meerfenchel« + *marathrum* > *koromač* = *komorač* = *koromač* (Rab) = *konmorač* »Fenchel«. Pridjev na *-ən Koromašna* (se. *vala*, *draga*) »uvala« vrlo je čest obalni toponim u sjevernom Jadranu. Složenica je dala *κρημά-α-9-ov, disimilacijom **κρημαρα&ov* > (asimilacijom u dalmato-romanskom) *kamaračon > *komorač*. Upor. glede glasovnog razvitka *komostre*.

Lit.: ARj 5, 345, 6, 517, 532, 923, 928, 7, 1. Starine 10, 114. Kušar, Rad 118, 44. Budmani, Rad 65, 161. SEW 2, 73, 77, 160. Mladenov 304. GM 259. Rohlf's 1149, 1328. Procopovici, DR 5, 378." sl. (cf. IJb 15, 198).

matara f (narodna pjesma, Vuk) = *matará* (Kosmet) »čutura, buklija«. Balkanski turcizam (tur. *matará* »flacon de cuirve ou de ferblanc dans lequel les voyageurs conservent de l'eau, putnička kožna torba, kondir«, 1623. *madara* »mjera za vino«) iz terminologije suda: rum. *matará* »Feldflasche«, arb. *matar* f »bidon, Feldflasche«, cine. *mâtàrae* »coupe à boire en fer-blanc«, ngr. *ματαρας* »outre«.

Lit.: ARj 6, 517. Elezović 1, 391, 2, 527-8. Tikić 961. GM 263. Pascu 2, 149., br. 740. Matzenauer, LF 10, 63.

matàrac, gen. *-arca* m (Konavli, Dubrovnik), deminutiv na *-ić matarai* (Mikalja) »blazina vunom punjena«. Od tal. *matarazzo* = *materassa*, evropski arabizam *matrah* »bačena stvar, jastuk«, particip na *ma-* od *tarak* »baciti«. Sa sinkopom samoglasnika između *t* i *r* srlat. *matratium* > njem. *Matratze* > *matrac*, gen. *-traca* »isto« = slov. *matrac* = (*a* > *o*, *tr* > *dr*) *madrac* = *modroc* = *madrac* (Zagreb). Ovamo ide s metatezom i dodatkom *i-* < lat. *ex-* *stràmac* (Dubrovnik, Cavtat) =

širamac (Boka) = *Strāmac*, gen. *štrāmca* (Šibenik) »isto«.

Lit.: ARj 6, 517. 533. 889. *Pleteršnik* 1, 557. *REW*² 5415. *Prati* 636. *SEW* 2. 27.

matati, -am impf. (Dalmacija, Dubrovnik, objekt *ribe*, i preneseno, metaforički) »mamiti, vabiti, iskati, tražiti«. Postverbal *mata* f »mamac, meka« [v. i *matj*], pridjev *matav* (Stulić, označeno kao nepouzđano) »koji mami«. Nalazi se još u češ. i polj. Praslav. je korijen isti koji u *mamiiti* i *mahali* (v.), ie. **ma-* »davati znakove rukom, činiti pokrete rukom«, raširen formantom *t*.

Lit.: ARj 6, 216. 217. Šamšalović, *NVJ* 29, 411. si. (cf. *IJB* 9, 222).

Màtej m, pridjev *Matejev*, prezimena *Mateju*, *Matejević* = *Mateja* m (13. v.) . = (prema tal.) *Mateo* — *Màtij* (15. v.), pridjev *Màtijev*, prezime *Matijević* = *Matila* m (Vuk) = *Matija* (ŽK), (prema tal. poimeničen sr. r.) *Matijevo* n »dan sv. Matije« = *Matijo* (16. v.) = (sa *v* koji zatrpava hijat) *Matev*, dva biblijska imena koja se pišu lat. *Matthaeus* > *Matej*, *Matthias* > *Matila*. Od *Matej* deminutivi su na -*ec* + -*ac* *Matejac*, gen. -*jca*, na -*ciò* < -*bc* + -*ič* *Matejić* (prezime), na -*ko* *Matejko* (13. i 14. v.), od *Màtija* *Matijac* (15. v.), *Matijak*, *Matijan*. Prema *j* = *lj* *Matelj* (hipokoristik). Prema mađž. čitanju dočelnog lat. -*s* *Mat ej aš* = *Màtijaš*, deminutiv *Matijašac*, pridjev *Matijašev*, prezime *Matijašević*. Prema hipokoristicima -*hna* od dvočlanih imena stvoren je *Matehna* u Dečanskom hrisovulju. Brojne su hipokorističke izvedenice: *Mata* m (Vuk, Dečanski hrisovulj) = *Mata* (Slavonija, Vinkovci, akcentat kao u *Dura* = *Jura*, *Joza*, *Supa*) = *Màte* (zapadni krajevi), pridjev *Matin* = *Màto*, prezime *Matić*, *Matović*, *Alatela*, pridjev *Matetin*, prezimena *Matētie*, *Matota*, na -*ica* (tipovi *Đurica*, *Jovica*) *Matica*, prezime *Matitić*, na -*ča* *Matijca* (Lika), prezime *Matijčić*, na -*ič* *Matić* prema prezimenu *Matičević*, na -*ča* *Mateš(a)* (17. v., Lika), prezimena *Matešić*, *Matešević*, *Mališa*, prezime *Matišić*. Na -*oje* *Matoje prema prezimenu *Matojević*. Na -*os* prezimena *Matoš* gen. -*oća*, *Matošić*, *Matošević* / -*Sović*. Na -*ok* *Màtok*, prezimena *Matokić*, *Matokanović*, hrv.-kajk. deminutiv *Matočec*. Na -*ula* *Matula prema prezimenima *Matulić*, *Matulan*, *Matulinović* (16. v., dubrovačko prezime). Na -*uka* *Matukq* (Brač). Na -*un* *Mattin*, prezimena *Matunić*, *Matunović.tia*. -*ura* hrv.-kajk. *Matura* (Podravina).

Na -*uš* *Maluš prema prezimenu *Matušić*. Augmentativ *Matina*, *Matešlna* (Vodice). Na -*ko* *Matko* m (14. i 15. v.), pridjev *Matkav*, prezime *Matković*, toponim *Matkavae*. Odatle na -*un* *Matkun*. Upór, nadimak *Macko*, gen. -*ota* (Golač, Istra). Na -*an* *Matan*, prezimena *Matanić*, *Matanović*. Na -*ák* *Matak*, gen. -*aka* (16., v.), prezime *Mataković*. Na -*as* *Matas*, prezimena *Matasić*, *Matasović*. Na hrv.-kajk. -*ek* *Matek*, *Mateko* (16. v.). Opće riječi su: *matanika* (Podravina) »jabuka«, u slov. *matija* m »der gemeine Weberknecht, phalngium opilio«, *matevžek*, gen. -*žka* »Räuschchen«, pridjev *matevžast* »berauscht«.

Lit.: ARj 6, 531. 528. 517. 519. 524. 527. 529. 530. 531. 535. Ribarić, *SDZb* 9, 89. 166. *Pleteršnik* 1, 556.

matematika f (Mikajja, Bella, Belostenec, Vuk), učen grecizam, poimeničen pridjev ž. r. na -*ιχός* (se. *τέχνη*), pridjev na -*bsk* *matematički*. Radna imenica, poimeničen pridjev m. r. *matematik* (Mikalja, Bella, Stulić, Leaković, Šulek) = (danas običnije proširenje na -*jar*) *matematičar*.

Lit.: ARj 6, 519.

materija f (internacionalni latinizam) »1° lijes, predmet, stihija, 2° opozicija riječi duh«. Od kllat. *materia*. Poimeničen pridjev na lat. -*alis* *materijal*, gen. -*ala* m »građa« = *meterijal* (Timok, Lužnik, Srbija). Pridjev proširen na -*bn* > -*an* *materijalan* »protivno duhovan«. Apstraktum kao učen termin na -*izam*, gen. -*izma* *materijalizma*, gen. -*izma*. Radna imenica na -*ist(a)* kao učen termin *materijalist(a)*, pridjev na složen sufixs la -*icus* + -*bsk* *materijalistički*. Preko tál. (mlet.) *madiere* < lat. *materies* > pròv. *madier*: brodski termin *màdijer*, gen. -*èra* (16. v., Dubrovnik, Mljet) = (ikavski) *madir*, gen. -*tra* (16. v., Mikalja, Kašić, Račišće) = *madir* (Smokvica, Korčula) »debeli daska, rebro što se upotrebljava u građenju lađe«.

Lit.: ARj 6, 357. 520. 627. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *Prati* 604.

materkir m (Vrbnik) »biljka matricaria parthenium« = (disimilacija *r - r* > *r - l*) *matrika!* m (Stulić) = *matrikao*, gen. -*ala* = (ispuštanje dočetka -*al*, koji se osjećao kao lat. sufixs) *matrík* (Stulić) = (sa *α* > *è*) *materkele* (Poljica, Dalmacija) »thymus serpillum, materina dušica«. Od lat. *matricaria* > tal. *matricaié*.

Lit.: ARj 6, 523. 534.

.mati, gen. *matere* f (Vuk) ie., baltoslav. i praslav., »mater«. Pokszuje isti dočetak (sufiks?) i istu deklinaciju kao i praslav. *ambli > steslav. *dàti* > *kci*, tj. -*ti*, -*ter* dodan je osnovi djetinjeg govora *ma-* (v. *mama* i *maja*). To je isti sufixs (?) koji i u lat. *pa-ter*, *fra-ter*. Ispadanje suglasnika -*r* u -*ter* u nominativu karakterizira baltoslavensku jezičnu zajednicu: lit. *može*, gen. *moters*, lot. *mate*, stprus. *muti*, *molhe*. U čakavskom, rjeđe štokavskom, gubi se u ñom. -*t*: *mat* f (1463), gen. *matere* (Lika K). Izvedenice se prave od dviju osnova: od *mat-* i od *mater-*. Od »ai-je praslav. deminutiv: na -*tka*: češ., polj. *matka* = *majka* (također bug. i slov.) pored *majka* (15. v., ŽK) »1° očeva rnatí, 2° nastojnica ženskog samostana (s promjenom *l* > *j* kao u *Capitajka* od *Captat* ili unakrštenjem sa hipokoristikom *maja*, v.)«, na -*ica* *matica* (Vuk) »1° mati kod pčela, 2° (metafora) izvor, 3° zapisnik, protokol, 4° glavna crkva, 5° sabiralište (npr. *Matica hrvatska*)«. Oba deminutiva imaju svoje leksikologijske porodice. Od *majka* pridjevi su na -*ski* *majaški* (uz *glava*, Martić) »koji pripada majci«, nije ušao u književni i saobraćajni govor; na -*ji* *majčiji* (Stulić) isto tako; na -*in* *majčin* pored *majkin* (18. v.), pridjev od mila (*sin*, *dijete*) u značenju »mili (v.)«, u botaničkoj terminologiji *majkina dušica*, *majč-* »mirišljiva poljska i planinska trava thymus serpillum«. Deminutivi: na -*ica* *majčica* pored *majkica*, na -*ici* *majčici* (Vuk, Risan) »kao da su od jedne majke«. Upor. prezime *Majkić* (Bosna). Vokativ *majkoviću* (Kosmet) »čovječe«. Pejorativni augmentativi na -*ina* *majčina* = na -*juriņa* *majčurina* = na -*etina* *maj cetina* (Kosmet). Denominal na -*iti* *majčiti*, -*im* »zvati majkom«. Na -*va* *majkava* (Lika) »kćerka koja se ubacila u majku«. Hipokoristik *maja* (Vuk, 16. v.), s pridjevom *majin* (Vuk), *majo* (Vodice, vokativ). Odatle na -*arica* *majarica* »1° gospodarica, 2° stanarica«, od *majariti*, *majarim* (Lika) »upravljati kućom«. Prezime *Majić* (Bosna, katolici). Sufiksom -*ica* (upór. *Jakša*) tvori se *majša* f (16. v., Dubrovnik) »majčina majka, baba«, s pridjevom *majšin*. Prema tipu *brale*, *talé* pravi se hipokoristik *male* f (Dobrota, Prčanj, Perast, Vuk). Na -*nja* *manja* »majkica, mamica« f. Od *matica* ove su izvedenice: pridjev na -*bn* *matični* (*ured*, *broj*), poimeničen na -*jak*: *matičnjak*, pridjev *bezmaličan* »bez matice«. Na -*jar* *matičar* »voditelj matice«. Na -*ika* *matičika* »biljka«. Na -*ina* *matičina* »1° biljka, 2° neka bolest«. Hipokoristici *mača* (Vuk) »1° pčela, 2° pčelina ljubica«, *mata*

»matica« (Kosmet). Denominai *bezmatičiti se*. Na -*ina* *matičina* »histerija«. Od *mat-* još su izvedenice: na -*bk* *bèzmatak*, gen. -*tka* (Vuk) »košnica u kojoj nema matice«, na -*očina* *mãtočina* f (Kosmet) »mirišljiva trava koju vole pčele i kojom se namirišu žene kad roj hvataju u košnicu«. Složenica *prvomatinik* m »loza četvrte godine na kojoj se pusti na rod *prva mat* (= *mati* »čokot od kojeg se uzimlju položnice)«. Od *matica* stvara se ispuštanjem sufixsa -*ica* *mât mât* »uzvik kojim se vabe pčele u trnku (košnicu)« (Kosmet). V. još *mačuha*, *mačeha*. Riječ *matka* se govorila na Balkanu i u Panonskoj nizini. To dokazuju mađž. *matka* i arb. *metke* »Bienenkönigin«, rum. *matcă* »Gebärmutter«. Kao religiozni termin Rumunji posuđiše *Maičã Domnului* »Bogorodica«. Od osnove *mater-* izvode se pridjevi na -*in* *materin*, poimeničen u ž. r. »histerija«, na -*stvo* *materinstvo* (Vuk), na -*ka* *materinka*, na -*bn* *materan* (samo Stulić), na -*ski* *materski* (upór. lit. *moteriškas*), danas općenito na -*inski* *matèinski* (svi leksikografi osim Vuka), poimeničenje na -*ica* *maternica* (Vuk) »1° Gebärmutter, 2° histerija (možda prevedenica od *matricalis*)«, odatle pridjev na -*jav* *materničav* »histeričan«, na -*njak* *màter(n)ičnjak* »biljka kamilica, matricaria«, ná -*nji* *màternji*. Deminutiv na -*ica* *materica* »1° Gebärmutter, uterus, 2° histerija«, s pridjevom na -*jav* *materičav* »1° histeričan, 2° pjegav«, na -*ca* *màterca* = na -*ka* *materka*. Brojni su augmentativi: na -*eskača* *matereskača* (Lika), na -*esina* (Lika) *materèsina* (također u značenju »histerija«, na -*eSina* *materèsina* (Stulić), na -*eždina* *matereždina*. Ako je *mati* i baltoslavenska riječ, ipak u baltičkoj grupi stoje semantičke varijacije, koje se ne nalaze u slavima: tako lit. *mote* »supruga«, lit. *moša* (upór. gore glede sufixsa *majša*) »Schwester eines Mannes«, lot. *masa* »Schwester«, s čime se slaže arb. *motre* »Schwester«, znak da *mali* pripada općem djetinjem govoru, u kojem se korijen *ma-* mogao davati raznim članovima rodstva.

Lit.: ARj- 1, 270. 6, 524. 384. 385. 388. 390. 412. 448. 516. 521. 523. 525. 526. 528. Ribarić, *SDZb* 9, 166. *Elezović* 1, 381. 382. *Miklošič* M. *SEW* 2, 8. 26. *Holub-Kopečny* 218. *Bruckner* 325. *Trautmann* 170. *WP* 2, 229. *REW*² 5416. Jagić, *ASPh* 13, 629. Wijk, *ZSPH* 18, 32-25. *GM* 287-288. *Boisacq* 635.

Matòkit (Vuk, Martić, planina u Hercegovini blizu mora i Ljubuškoga, brdo, Vrgorac) = *Motokit* (brdo blizu Velikog Grablja, Hvar), toponim od vlat. pridjevske sintagme

monte acuta (upor. *Ostrovica, Oštro brdo* u toponomastici hrvatskog podrijetla). Ista toponomastička sintagma dolazi na Mljetu: *Montokuc* (naziv brdskog grebena), sa -c mjesto dočelnog -f, koje predstavlja i u dalmate-romanskom pridjevu **acutus*, kao i Danteov pridjev *aguzzo*, od *aguzzare* < **acutiare*. Upada u oči zamjena ñ > i kao u *mürus* > *mir*, po čemu se mora zaključiti da je *Motokit* vrlo star toponim i da je *o* < *ont* nastalo zacijelo asimilacijom prema *Mutogras* < *montem grassum* kod Splita, prema čemu *Motokit* predstavlja disimilaciju u nenaglašanim slogovima; *o* mjesto *e* / *a* je pravilna zamjena. *Montokuc* na Mljetu je mlada posudnica. Pridjev *acūtus* od *acuere* govori se samo u internacionalnom učenom *akutan* (~*teaolest, kriza*).

Lit.: *ARj* 6, 531. Skok, *Slav.* 183. 210. 260. *DEI* 101.

mātor (Vuk, bug.), praslavenski pridjev, nije općenit u hrv.-srp., naročito je raširen u Bosni, »1° star, vremenit, 2° dolazi i u toponimiji u vezisatoponomastičkim imenicama«, *premator* »suviše mator«. U steslav. *mator̃*. Upor. još *izmator* (narodna pjesma, 18. v.) nejasnog značenja i rus. značenje *materoj* »izvanredno velik, jak, čvrst«, koje je sekundarno (staro > čvrsto). Poimeničen na -bc > -ac *mātorac*, gen. -*orca* (Vuk) »nešto staro (životinja, vinograd)«, na -*ai mataras*, gen. -*aša* (Strizivojna) »pijetao«, na -*ica materica* (Suho Polje) »svinjak«, na -*ka mātor̃ka* »stara, starka«, na -*nica mātor̃nica* »kudjelja za sjeme«, na -*njāk mātor̃njāk* (Vuk) »1° star čovjek, 2° stara voda od koje se odvodi jaz«. Apstrakti na -*ina mator̃ina* (Vuk) »starost« = *mātorina* (od kol. značenja, Konavli) »proljetna vuna«, na -*ost* (jedna potvrda) *motorost* (o čokotu), na -*iřma mater̃řina* (Samobor) »staro korito potoka«. Denominal (inchoativ) na -*iti mator̃ii*, -*im* (*o-*, *za-*) »starjeti« = steslav. *mator̃eti*. Rumunji posuđuju *matur* »star«. Taj slavizam dao je drugi semantički razvitak rum. pridjeva lat. podrijetla *matūrus* > *mātur* »morsch«, znak da se slavizam unakrstio s lat. pridjevom. Arbanasi imaju *matorik* m »Bewässerungsgraben«, koji stoji u vezi s *mātor̃njāk* značenja 2°. Ne postoji u baltičkoj grupi, a ni ostale ie. paralele nisu utvrđene. Berneker i drugi pomišljaju na vezu sa *mati*, gen. *matere*, lat. *materies*, *matūrus*, koje su postale internacionalne riječi (*matura*, *materija*, *materijalan*, *materijalizam*, *materijalist*), sa ματτις-μύτης (Hesih) (prema Peterssonu). Dočetak

(sufiks ?) -*tor* u prijevodu je u rus. *materoj*. Nije vjerojatno da je od lat. *matūrus*, kako misle Romanski i Lottner. Ali došlo je do unakrštenja slavenske riječi u hrv.-srp. sa latinizmom, kako se vidi iz Habelića (*zvrhu maturnoga i svetoga človeka*, govor je od sv. Josipu) i iz Glaviničeva apstraktuma na -*bstvo maturstvo* n »velika starost«. Riječ *matura* f »ispit zrelosti« je kod nas latinizam koji je došao preko njemačkoga.

Lit.: *ARj* 4, 232. 6, 532. 11, 602. *Miklošič* 184. *SEW* 2, 25. *Mladenov* 291. *Gorjajz* 2Nö. • *Trautmann* 171. *WP* 2, 230. *REW* 5433. *GM* 263. *Romanski* 120. *Petersson*, *Vermischte Beiträge* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb* 4, 214). *Fran filologiske foreningen i Lund* 4, 114–146 (cf. *JF* 3, 217). *Jagić*, *ASPh* 31, 551. *Ilešić*, *JF* 12, 160. ss. *Lottner*, *KZ* 1, 186.

tnatoroga f (Stulić) = *matoruga* (Stulić) »1° palica, batina, 2° termin kod stupanja sukna (Bosna)« = (a > o) *motoruga* (Vuk, Srijem, vodenički termin) »u kolu vodeničkom one motke za koje su pribijene lapačke«, upor. slov. *motoroga* »1° motovilo, palica u mlinskom kolu« = (sinkopa *o* i zamjena augmentativnog sufiksa -*uga* sa -*aga*) *matraga* (Vetranie) »batina, toljaga« = (zamjena tih augmentativnih sufiksa sa -*ak*) *matrak*, gen. -*aka* m (Lika, Dalmacija, Crna Gora) = *matrak* (Dalmacija¹) »1° podugačka grana (Lika), 2° okrupan komad drveta« = *matrak* (Riječka nahija, Mrnavić) »debeli toljaga« = *matrak* m (Crna Gora, metafora) »momče koje je za svašta nevaljalu«. Upor. tal. *madarasse* »(pejorativ) seljak«. Denominal na -*ati matrākati*, -*ām* impf. (Lika) ima metaforičko značenje »žurno ići (za čovjeka koji ima duge i tanke noge)«. Odatle na -*alo matrākalo* m (n) (Lika) prema f *matrākalice* = (sa promjenom sufiksa) *matrakača*. Deminutiv *matračić* (Lika). Augmentativ *matračina* f. Bolje se očuvalo prvobitno značenje denominala u prefiksnoj složenici *izmatrākati*, -*ām* »izbiti, izlupati, isprebijati«. Riječ *Matariga* je u Crnoj Gori (Riječka nahija) naziv starosjedilaca (etnik), u Bosni (Banja Luka) toponim (zaselak), a prezime u Srbiji. Ovamo još *matrōsina* m (Riječka nahija) »lijena ljudurina«. U Istri i u slov. *modras*, gen. -*asa* »vipera ammodytes«, koje se poklapa sa tršč.-mlet. *madrasa* »isto« = *modrak* (Režija) < furl. *madrac* »otter«. Kako se *modrak* shvaća kao naša izvedenica od pridjeva *modar*, nastade u Istri prevedenica *plavac* »serpens quidam«. Sve .su to naše izvedenice na -*uga*, -*aga*, -*āk*, od lat. *matāris*, dijelom dalmato-romanski leksički

relikti u slučajevima gdje je očuvan *a* u penultimi. Upor. furl. *matarusse* »bastone con capocchia«, tal. *mattarella*. Gubitak toga *a* možda je nastao slabljenjem kao u tal. *materò*, sa *e* > *b*. Značenje »zmija« nalazi se i u tal. *marasso* = *madarassá*, koje je također metafora zbog duljine te zmije i brzine njene. Upor. tal. *saettane*.

Lit.: *ARj* 4, 232. 6, 517. 533. 534. 7, 26. *Medie*, *GMBH* 42, 227-228. *REW* 5402. *Pirana* 581. *Štrekelj*, *DAW* 50, 39.

matovilec, gen. -*lea* (hrv.-kajk.) = *matovilac*, gen. -*ilca* (ŽK) = *matovilec* (Belostene) »jestiva biljka fedia olitoria«.

Lit.: *ARj* 6, 533. 7, 27.

matrapaz m (Kosmet) »preprodavač, pretrglija, koji po pazarima i panadurima vješto prodaje lošu robu«, Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenice *matrak-baz* »koji se igra štapom« > tur. *matrabaz* »pretrglija«, prvi dio sanskr. *mātrum*, gr. μέρτρον i *mjera*, od ie. korijena **me-*, drugi je dio imperativ *baz* od *bayten* »igrati«, v. *džambaz*) iz trgovačke terminologije; bug. *matrapaz*.

Lit.: *Elezović* 1, 393. *Mladenov* 291.

matrica m < njem. *Matrize*, tiskarski i administrativni termin, od lat. *matrix*, gen. -*cis*. Deminutiv odatle na nenaglašeni sufiks -*ula madrlgula* (Božava), preko mlet. *marriègola* = tal. *matricola*. Odatle s prefiksom *in-* *imatrikulirati*, -*ram* (internacionalno na -*irati* < njem. -*iererit*), apstraktum na -*adja imatrikulacija*, univerziteti termin. Sve su lat. izvedenice od *mater*, gen. -*tris*, riječi ie. podrijetla. Složenice: *matr(f)monij* m (16. i 17. v.) »ženidba« pored *matrimonio* m, pridjev *matrimonski* i na -*aus matrimonijalski*, iz crkvenolat. jezika; apozitivna: tal. *madreslva*, furl. *mareselve* > slov. *řemesel*, gen. -*slja* m »*Ionicera caprifolium*«.

Lit.: *ARj* 6, 534. *Cronia*, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 417. 537. *Šturm*, *CSJK* 6, 76. *REW** 5421.

mātrun, gen. -*Una* (Lika) = *matrân* m (Krk, Dalmacija, *navñul ga matrân*) »grč u želucu, kod muškaraca« prema f *matra* (Lika, *matra me mavrnula*) »1° ženska kolika, bol vu stumiju, 2° histerija« = (sa *α* > *o* u nenaglašenom položaju i *tr* > *dr*) *rnodrun*, gen. -*una* (ŽK) »kolika kod muškaraca« = *madrun* (čakavci, Istra) »morbus virorum uterinus« = *madron* (Krašić, slov.) prema *mātor̃nica* (ŽK, ŽU) »kolika kod žena«. Denominai na -*ati ma-*

trunati, -*am* impf. (Lika) »trpjati mātrun«. Tal. augmentativna izvedenica na -*one* > -*un* od *mater* (odnosi se na bolest maternice) > furl. *madron* = tosk. *madrone*, u retoromanskom *madernače* »kolika«, u Engadinu *mel madrun* = *mal da padron* (Emilija).

Lit.: *ARj* 6, 533. 534. Skok, *ASPh* 33, 365. *Pleteršnik* 1, 541. *REW* 5406. *AR* 4, 246. *Štrekelj*, *ASPh* 14., 531. *Šamšalović*, *NVj* 29, 412. (cf. *IJb* 9, 221-222). *Prati* 604.

matruna f (Srbija ?) »biljka *acanthus Ionifolius*« = rum. *matruna* (Banat) »Bärenklau«.

Lit.: *ARj* 6, 534. *Tiktin* 963. *Šamšalović*, *NVj* 29, 413.

mātuf = *mātuv* (Bosna) = *matuf* pored *matüf* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »izlazio, izvjetrio od starosti, bez pameti«. Denominal (inchoativ) na -*iti omatüviti*, *omatüšiti* »pobudaliti od starosti«, *omatüfet*, -*üfim* (Kosmet), *izmatüfijo*, *omatüfila*, rjeđe *omätüvijo*, *izmätüviše* (Cromica). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nuftuk*) iz terminologije običnog govora. Odatle po svojoj prilici kao ironički termin na -*ica matafovisa* = na -*ača matufovača* »arapska azbuka za naš jezik, U-Bosni«.

Lit.: *ARj* 10, 664. *Elezović* 1, 933. 2, 27. Skok, *Slavia* 15, 363., br. 479. *Miletić*, *SDZb* 9, 361. *Pavlovic*, *GISAN* 1, 1-2, 168.

matulić m (Dalmacija, Lorini, Kolombatović) »riba apogon imberbis«. Prezime *Matulio* (Brač).

Lit.: *ARj* 6, 535.

matutina f (sklanja se jednom kao pridjev) »jutarnja služba«, crkveni latinizam, poimeničen ž. r. lat. pridjeva, *matutinus* »jutarnji«. Odatle pučka mlet., izvedenica na lat. -*ata* > stmlet. -*ada mentinjāda* f (Vrbnik, Krk., Malinska, objekt uz *kantat* = *sōst* < *sopsti*) — *mantinjāda* (Karabaić, Malinska) »muzički komad koji naliči na uverturu; svatovska pjesma u predvečerje svadbe pred nevjestinim dvorom sa sopolima, kad se poziva mlada na vjenčanje (kanta se starinskum notum)«. Govori se samo na Krku. Pendant mu je istoro-rom. *mantinada* (Vodnjan), sa umetnutim я pred dentalom, »mancia serenata«. Tal. *mantinata* »canto del matino, davanti alla casa dell'innamorata«. U bolonjskom narječju ima pejorativno značenje *matina* »Katzenmusik, die Witwen und alten Mädchen bei der Verheiratung gebracht wird«. Etimološku je značenje »jutarnja pjesma«, kao u

južno-fr. *aubade* (od *alba* »zora«), španj. *alborada*, s istim sufiksom, ali se na Krku i u Istri izgubila etimologijska veza sa lat. *matutinum* > tal. *matino* »jutro«.

Lit.: ARj 6, 535. 602. REW* 5434. Prati 637. Ive 123.

mau = *mjàu* (Kosmet), onomatopeja kojom se oponaša glas mačke. Oformljen na *-koti maùkati*, *mauče* impf, (*iz-*) »ispuštati glas *mau* kao mačka«, pored varijanata *krmàukati* — *krnjàukati* (Vuk) prema pf. *mauknuùti*, *màukne* (Vuk), *izmjaukati*, *izmjauče* (Lika), *iznjaukati*, *-če* (Stulić).

Lit.: ARj 4, 232. 244. 275. 6, 636. Elezović 2, 528. Miklošič 184. SEW 2, 27. Bruckner 330. Mladenov 313.

maura f (narodna pjesma) »pokrovac za konja«,

Lit.: ARj 6, 536. Šamšalović, NVj 29,411. si. (cf. IJb 9, 222).

mauške (sjeverna Dalmacija), prilog na *-kè* »slobodno i veselo (upor. ići: ~ ra)«.

Lit.: ARj 6, 537.

Mavar, gen. *-vra* m (14. v., Dubrovčani, 1491. u prvotisku glagoljskog brevijara, historijski spomenici), pridjev *Mavrov*, prezime *Mavrić* (Hrvatsko primorje) prema f *Mavra* (Novaković) = *Maver* (prezime) = *Maur* m (Kavanjin) = *Mauro* (Glavinici) = (talijanizam) *Moro*, prezime *Moravic* (14. v., Dubrovnik) prema f *Maura* (Kavanjin, latinizam). Hipokoristici: *Màuro* m (15. v.), na *-en Mavren* (Vuk), na *-ika Mavrika* (14. v.), na *-eta *Mavreta* prema prezimenu *Mavretić* = (sa *a* > *o*) *Movar*, gen. *-vra*, hipokoristik na *-sa Movreša*. Upor. toponim *Mavrijani* (Ulcinj, na desnoj strani od Valdanosa). Od lat. *maurus* < gr. μαύρος »taman«, lat. etnik *'Maurus* (od horonuna *Mauritania*), kao ime sveca koji se štovao u Apuliji i u Istri (patron Poreča). Dvoglas *au* > *av* upućuje na dalmato-romanski leksički ostatak. Taj se nalazi i u izvedenici na *-ovina mavrovina* f (Dalmacija) »vrsta vinove loze crna grožđa«. Ovamo ide možda na *-ica mavrica* f (Istra) pored *mamca* (Kastav: *mavrica večernja vedri, jutarnja dažiti*) »duga, iris, bozi pasac (ŽK)« = *màvrea* (Brkini, Istra) = slov. *mávra* (*božja* ~) pored *mavrica* »božji stol«. U slov. je također ime kravi, ovcama i kozama, ptici *picus manius*. Kolombatović ima *maur* m »riba coelopeltis lacertina«. Kavanjin ima i etnik-*Maurovlah* <

gr. Μαυροβλάχος = *Nigři Latini* kod Dukljana. Upor. arb. *mavri* f »unglücklich«. Talijanizmi sadrže dvije varijante: *au* > *o* i *au* > *o* > *u*, u etniku *Morovlah* m (Kožičić, Ljubiša), pridjev *morovlaški* (~a *zemlja*), prezime *Morovlašić*. Čist je talijanizam *Móriak*, gen. *-aka* m (Vuk) »Vlah sa suhe zemlje u Dalmaciji«, odatle Goetheov pridjev *morlakisch* za jezik *Hasanaginice*. Tal. *morlacco* postao je pridjev općeg značenja u Furlaniji *discors murlac j mor-*, odatle promjenom sufiksa *-ác* pejorativnim *-on* mlet. *murlòn* »scioco« > slov. *mrlun* m »dumme, alberne, schwachsinnige Person«. *Mor* = *Moro* m »1° Crnac (etnik), 2° pridjev *mór* (indeklinabilan, Vuk) »tamnomodar«, 3° (Lika) crna boja, 4° *mora* (Istra) »crna ovca« = *mór* (Božava) »morok«. Odatle na *-eš moreš* m »ime jarcu« prema f *moreša* (Vuk, Grbalj) »ime kozi«, na *-ica -monca* (Trpañj) »1° crna ovca, 2° pseto (Poljica), 3° crna smokva (Vrbnik), 4° mala minduša (Pag)« = *màrcio* (Istra) »isto«. Na *-uša: morusa* »koza«. Hipokoristik na *-o moro* m (Poljica) »pseto«. Na *-Uja manija* f (Lika) »ženska koja sukno ili predu crno bojadiše«, od denominala *moriti*, *morim* impf, »crno bojadišati«. Odatle na *-ilo morilo* m (Lika) »stroj kojim se *morī*«. Na germ. sufiks *-isk* > tal. *-esco: moresak*, gen. *-ska* (Kašić) »isto što *Mor* < tal. *moresco*; *moreška* f (Korčula) »igra mačevima ili u kolu« < mlet. *moresca*, ngr. μερέσκα »Gebärdespiel«, pridjev *moreški* (*moreška zemlja*, Marin Držić) (*e* > *i*) *moriški* (Hektorović) »maurski«. Na tal. *-eita* = vlat. *-itta mòreta* (Korčula) »krabulja, obrazina«. Ovamo idu još naše izvedenice, pridjevi na *-av j -ast morav* (narodna pjesma, Pirot, Srbija) = *mōrast* (Vuk, uz *musul, haljine, mahuta*, Veli otok) »isto što *mor*, tamno modar« = *morkast* (narodna pjesma, uz *dolama*) = *mōrast* (Božava) »bruno«, indeklinabilna složenica *mormeneviš*, uz *dolama* (v. *meneviš*). Na *-anaç*, gen. *-anca moranac* m (narodna pjesma, Istra) »neka fina koža«. Upor. *marochino* od *Marocco*. Ovamo ide i mlet. lično ime *Morosini* < *Maurocenus*, odatle naš glagol *morozinat* »udariti koga iznenada s boka (glagol nastao 1930, kada je tal. brod *Morosini* udario na brod *Karadorde*). Složenica *morodželso* (*arbuo* od <—). Sa *au* > tal. *o* > *u mur* m (južnomoravsko narječje) »pas« prema f *mura* »1° pas, 2° koza (Bastaji, Slavonija)«, na *-ica murica* f »ovca (Bastaji, Daruvar)«, na *-ko mūrko* m »1° pas, 2° vđ (Bruvno)«. Na madž. *-ó* > *-ov murov* (Kurelac) »pas«. Tur. *-ca: murđža* f (Leskovac, Srbija) »ime

psa«. Etnik *Murlak* (15. v.: *Vlaši al Murlakf*). Ta varijanta nalazi se i u slov.: na *-če*, gen. *-četa mūrce* »ein schwarzes Tier«, pridjev na *-bn* > *-en muren*, na *-ava murava* (Kranjska Gora) »Rasenplatz«, *murava* (Gorensko) »Raygras«, *murāvica* »junges Gras«, *muravka* pored *moravka* »arnica montana«, itd.

Lit.: ARj 6, 7. 10. 22. 538. 537. 539. 927. 928. 7, 1. 3. 4. 8. 10. 12. 13. 16. 157. 160. 161. 8, 10. 13. *Pleteršnik* 1, 602. 619. 557. Stefanie, *Rad* 285, 91. Cronia, *ID* 6, 115. Ribarić, *SDZb* 9, 133. Polenaković, *NJ* 4, 216. Jireček, *Romanen* 2, 46. *Miklošič* 185. *SEW* 2, 28. Matzenauer, *LF* 10, 332. Strekelj, *DAW* 50, 40. *ASPh* 12, 462. Šamšalović, *NVj* 29, 417. Korsch, *ASPh* 9, 656. *Pirana* 632. Maver, *Studia L. Spitzer* (1958), 327-330.

mavi (Vuk, narodna pjesma) = *mavi* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »plav, modar«, zamjenom početka *-i* našim pridjevskim sufiksom *-en* (prema *crven, šaren, zelen*) pridjev ulazi u sistem naših pridjeva *màven, fmavèna*, proširuje se sa *-kast mavenkast* (prema *plavkast, modrikast*) pored *mavijast*. Odatle *máva* f (Srbija) »plava boja«. Na *-as mavijaš* »golub plavog perja« prema f na *-ulja mavulja* »golubica plavog perja«. Na *-ilo māvilo* (Sarajevo, okolica) »plava vuna za čarape«. Složenica *mavi-piruz* m (Vuk) »plavi tirkiz«. Denominal (inchoativ) na *-iti moviti se, -vi (po-) impf, »plaviti se«, izmāvēt se* (Kosmet, subjekt *cova*). Usp. i *nami*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mavi*) iz terminologije boja: bug., arb. *mavi*, ngr. μαβέç. Ovamo ne ide *mavez* m (Vuk, Srijem) »pamuk osobite boje« = *māvez* (Bosanska Krajina) »crveni musulim za opervaženje bošče«, sa denominálom *māveziti* (Bosanska Krajina). U Lici je *māvez* »crveni pamuk koji se u ŽK zove *timtlk*«. Ne zna se da li je ista riječ *ma/es*, gen. *māfesa* (Kosmet) »šamija kojom žene povezuju glavu«, koju Elezović izvodi iz ar. *mahfez*, od ar. korijena *hyfs*. Miklošič i Korsch stavljaju *mavez* u leksikologijsku porodicu od *mavi*.

Lit.: ARj 6, 537. 538. 539. Elezović 1, 225. 933. Skok, *Slávia* 15, 362., br. 460. *Miklošič* 185. *SEW* 2, 27. *GM* 264.

mavis m (Vuk, Vojvodina) = *mavjiš* (Banat) »jelo od tijesta, ono što se u gradovima zove Schneeballen«. Možda je ista riječ *marvis* »kolači šake, koji otmeniji ljudi zovu *marvis*, u Srbiji *sušanj*«. Od *maviš* izvedenica je na *-njak mavišnjak* (Vuk) »kolutić koji služi za siječenje tijesta kad se pravi *maviš*«. Prema

Elezoviću turcizam arapskog podrijetla ar. *ma fihi šej* »nema, nestao, dat će bog« > tur. narodski *mafiš*, »vrst kolača lakih, kao da nema u njima ništa (prave se od tijesta s jajima)«, u Vučitrnu uzvik *mafiš* »nema više« (kad hoće da oponašaju Anadole i Arape).

Lit.: ARj 6, 396. 483. 538. Elezović 1, 933.

mazar¹ m »molba« (objekt uz *prinijeti, pisati, učiniti*). Denominal na *-iti mazariti*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ma 'hzar*) iz službene (uredske) terminologije.

Lit.: ARj 6, 540-541. Školjić* 449.

mazar² m (Vrbnik) »divlja rasa, us, *co-lymbus arcticus*« pored tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-inus mazarin* (Krk) = *mazurin*, (Vrbnik) »isto, vrst guske«. Od furl. *mazar, mazorin* — *mazurin* »la più comune e pregiata anatra selvatica di passo e stazionaria«.

Lit.: ARj 6, 541. *Pirana** 584. Hirtz, *Aves* 273-274.

mazati, *-zem* impf. (Vuk) (*iz-, na-, o-, ob-, po-, pre-, raz-, s-, za-*), sveslav. i praslav., »1° ungere i 2° u raznim metaforama« prema pf. *maznuti, -ēm* (Vuk) »udariti«, iterativ na *-ivati -mazivati, -mazujem*, samo s prefiksima, na *-ovati -mazuvati* (hrv.-kajk.) = *-mazovat* (Kosmet), također samo s prefiksima, na *-iti* (i sa hipokorističkim akcentom) *maziti, mazim* impf. (Vuk) (*iz-, s-, raz-*) »1° hätscheln, 2° gladiti, glačati (Kosmet)«, iterativ *razmazivati, razmazujem*, deminutiv na *-kati mačekati se, mäckām* (*c* iz *s* < *z* pred suglasnikom) »prljati se, gnusiti se« (*iz-*), odatle *pomācat, -can* (Šibenik) »očistiti pjat rukom«, na *-oliti mazoliti, -im* (Ston) »milovati, maziti dijete, ulagivati se komu«. Pridjevi na *-bn mazan* »razmažen« = *mazan* (Kosmet) »gladak (opreka: hrapav)«, poimeničen na *-ik māznik* m (Kosmet) »1° čovjek iz koristoljublja ljubezan«, prema f na *-ica maznica* (Kosmet) »2° mazna ženska (Šaptinovci)«, na *-jak māznjak* m (sjeverna Dalmacija) »ono iz čega se puška maže«, apstraktum na *-ina maznina* (Timok) »mast«, složenica *maznoglavka* (Srbija) »(šaljivo) subota«, na *-lživ māžljiv* »onaj koji mazi«. Postverbalni *maz* m, f, u složenici od sintagme *kolomaz*, hipokoristik *maza* f (Vuk), *razmaza* f »čeljade koje laska«. Na *-alo mazelo* »1° rdav slikar, 2° koji rasteže besjede (Poljica)«, f *mazalica* (Vuk) »1° sudij za mazanje, 2° za masne krpe kod hajduka, 3° ono iz čega se puška maže«. Na *-arac* < *-ar + -ac mazarac*

m (Stulić) »1° čovjek koji se maže da bude ljepši, gizdelin, 2° prezime (dubrovačko)«. Na *-lin mázlin* »ime psu«. Apstraktum na *-nja mažnja* »maženje«. Na *-una mazuna* (Bastaji, Daruvar) = *mázwa* (Orahovica) »1° ime krmači, 2° prezime«. Na *-otina: razmazotina* (Kosmet). Na *-uška mazuška* »austrijski lonac« < madž. *mazos* »gledeisan, namazan«, sa deminutivom *mazušćica* (Vuk). Imperativna složenica *mažimed* (Poljica) »čovjek koji slatko govori«. Madžari posudiše *maz* »Glasur«, *mázolni, mazos*, Rumunji *mínji* (sa umetnutim *n* pred *z*), apstrakta odatle na *-eib* > *-ealá mînjâlá* »Anstrich« = *mînjitúrâ*, pored *mîzgali* (unakrštenje sa *mezga*) i *mînzâli* (od part. perf. aktiva *mazali*) te crkveni izraz *pomáznire*. Konzonant *z* je nastao od ie. palatala *ǵ*, ie. **maǵ-* »gnječiti«. Od baltičkih paralela samo lit. *ì-mu\et* »durchprügeln, überlisten, anschmieren«, gr. *μάγειρος* »kuhar« > *mađir*, odatle unakrštenjem sa *jedup* < *aegyptius mađupac*; *μαγίς* »geknetete Masse«, *μάζα* »Teig aus Grützenmehl« > lat. *massa*, riječ koja je postala internacionalna, i danas živa: pridjev *masivan, masovan, omasoviti*; iz keltskih narječja bret. *meza* »mijesiti«, arm. *máčaním* »ankleben«. Taj ie. korijen označivao je osnovnu radnju primitivne kulture, radnju prstima sa glinom, tijestom itd., odatle i njem. *machen*, engi. *make, made*. V. *mast* i *maslo*.

Lit.: ARj 4, 231. 232. 6, 541. 539. 540. 345. 545. 8, 409. Elezović 1, 192. 379. 2, 163. 244. Miklošič 185. SEW 2, 23. Holub-Kopečný 218-219. Bruckner 326. Mladenov 285. Slávia 7, 743. IF 17, 148. WuS 12, 59. Trautmann 173. WP 2, 226. Gorjajev 200. Endzelin, KZ 44, 66. Sperber, WuS 6, 14-58 (cf. IJb 3, 160). Scheftelowitz, KZ 54, 243. 248. Oštir, WuS 4, 214-215. Meringer, IF 17, 147. (cf. Sperber, WuS 6, 37). Meillet, MSLP 19, 122-123. 174-177 (cf. IJb 4, 72). Lewy, ZSPH ì, 416. Boisacq³ 596-597. 601.

mazbata f = *mazbata* (Bosna, Maretićev akcenat) »akt, dopis« = *mazbata* pored *mazbata* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mazbata*) iz administrativne terminologije: bug. *mazbata*.

Lit.: ARj 6, 542. Elezović 1, 379. Mladenov 286.

mazda f stara riječ potisnuta od »sinonima: plata, plaća«, ie., praslav., u novije vrijeme "unijeta u književni jezik kao vojnički termin za *Löhnung* u austrougarskoj vojsci, slov. *mezda*, bug. *mázda*. Odatle na *-nik maz(d)nik* <(14. v., Vatikanski molitvenik) »osvetnik,

ultor«, denominal na *-iti odmazditi* »osvetiti«. Prvi vokal *a* je nastao od palatalnog poluvokala *ɛ*. Rumunji posudiše *mázda*. Ne postoji u baltičkoj grupi. Od ie. jezika u sanskr. *mídhā* »Kampfpreis, Wette, Kampf«, awesta *mižda* »plaća«, gr. *μισθός* »isto«, got. *mizdo*, nvnjem. *Miete*. Značajno je da je nperz. *mužd(a)* »plata«, koja je u prasrodstvu s ovim refleksima, došla kao balkanski turcizam u naš jezik, i to kao turski apstraktum na *-luk: muštuluk* m »plata za dobru vijest«, odatle na *-dzija muštulugdzija* = *-kčija*, bug. *mijtžde* »dar za dobra vijest«.

Lit.: ARj 6, 542. 7, 176. Djela JAZU 3b 5. Miklošič 210. Mladenov 309. Trautmann 188. WP2, 301. Bruckner, ASPH 11, 136. Hamm, KZ 67, 121. Hirt, PBB 23, 335. Meillet, MSLP 21, 111. (IJb 8, 27). Boisacq* 640. Walde, KZ 34, 461-536. (cf. AnzIF 8, 126). Nehring, IF 4, 398. Pedersen, IF 5, 72. Helten, IF 23, 99. Johansson, IF 2, 33., bilj. 19, 133. 139.

mazgal m (Vuk) — *mazgala* (Kosmet) = *mazgala* n »puškarnica, otvor, razvaljeno mjesto«. Balkanski turcizam (tur. *mazgal*) iz vojničke terminologije: rum. *mazgal*, bug. *mazgal* pored *mazgal*, arb. *madzgalā*.

Ut.: ARj 6, 543. Elezović 1, 379. JF 14, 205. GM 252. SEW 2, 28. Matzenauer, LF 10, 65.

màzija f (Vuk) »1° nado, čelik, 2° neka vrst božjeg suda (Srbija) u kojem kradljivac vadi usijanu maziju (ako se opeče, znak je da je ukrao, ako ne, nije ukrao)«. Nalazi se još u arb. *mazi* »Stahl«. Ne nalazi se ni u jednom drugom balkanskom jeziku. Prema *-ija* činilo bi se da je turcizam. Možda je preobrnuto *masad* (v.), prema fr. *mazée* »fino obrađeno gvožđe«, s glagolom *mazer* »fino obrađivati gvožđe«. Ovamo i *mazija* f (Srbija) = *mazija* (Kosmet) »šiška koju upotrebljavaju žene kad vrane kosu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mazi*) iz oblasti botanike: bug. *mazija* »šiškarka od čempresa«, arb. *mazi* »Gallapfelschminke«.

Lit.: ARj 6, 544. GM 264. Lokotsch 1431. Elezović 1, 379. Mladenov 286.

mázul = *mázol* (sjeverna Dalmacija), prilog, »uzaluđ«. Možda stoji u vezi s *mázul* m (16. v.) »kmet, nevoljnik, veliki siromah« = madž. *mazúr* »težak nevoljnik, koji mučno rabota« = *mázul* m i pridjev »otpušten, otpušten činovnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mázul* imenica i pridjev *ma'slin* »iz službe

otpušten«). Prilog je možda nastao iz sintagme: *radi (kao) mázul* »kao otpušten činovnik, radnik > badava«. Nije jasno ide li ovamo *mázul* m (Dalmatinska Zagora) »najzadnje jelo od riže i mlijeka na gozbi«.

Lit.: ARj 6, 545. Lopašić, Urbari 31. Isti, Sporn, 1, 79. 213. Mažuranić 638. Elezović 1, 380.

maža, gen. *maži* f (Istra, hrv.-kajk, Belostenec, Bella, Kavanjin) »saccus (u Belostenca i Barakovića »tovar, voz«) = *maža* f (Vuk, Vojvodina) = *maža* (Hercegovina, Imotski) = slov. *maža* »1° vreća vunena, 2° centa ili 100 funti«. Deminutiv na *-ica mažica* (Lika, Krk) »isto«. Augmentativ na *-ina mažina* (Vrbnik) »velika vreća (za ugljen)«. Nalazi se i u madž. *mázsa* »centa«. Prema Mažuraniću potječe od gr. *μάζα* = lat. *massa*, što nije uvjerljivo. Možda je u vezi sa njem. *Metze*, stvnjem. *mutti* < lat. *modius*, ako je *a* nastao unakrštenjem s *Mass* ili ako je *o* > *ɔ* ili *e* > *ɛ*. Glede *modius* unakršteno sa *medius* upór. *mežaröla* (v.) i *mezana* = *mazana* < *mediana*, odakle je *maža* također moglo nastati odbacivanjem sufiksa.

Lit.: ARj 6, 546. 547. Miklošič 185. SEW 2, 28. Mažuranić 639. Pletersnik 1, 558. REW⁶ 5396. Ribarić, SDZb 9, 166-Bruckner, KZ 48, 193.

mazinin m (Pag, Korčula) = (haplologija) *mažrn* (Božava) = *mašin*, gen. *-ina* (Žrnovo) »mlinac za prženu kavu«. Od tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-ínus macinino*, od *macina* »žrvanj« < lat. *machina* < dor. *μαχά-νία*, at. *μηχανή*, odatle internacionalno *mehanička* (i sa lat. čitanjem *χ* > *k*), na *-jar mehaničar*, pridjev *mehanički, mehanijski, makina* (Dubrovnik, Cavtat) = *mákinja* (Šibenik) »1° šivači stroj, 2° stroj za meso, orah e i itd.«. Upór. staru arb. posuđenicu *mokèrè*, grecizam iz balkanskog latineta pored moderne *maqinè*.

Lit.: Cronia, ID 6. REW⁶ 5205. GM 285. DEI 2300.

-me, okamenjen (mrtav) sufiks sr. r., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *-me*, za tvorenje apstrakta od glagolskih osnova: *vrijeme*, gen. *vremena, brema*, gen. *bremena* itd. Upór. lat. *-men, -mentum*, živ u romanskim jezicima.

Lit.: Vandrák 1, 660-661.

me², ie. akuzativ sing, zamjenice za 1. lice, enklitika; *e* je nastao iz palatalnog nazala: stoslav. *me_* < ie. *mem = sanskr. *mam*.

Osnova se nalazi u sveslav., baltoslav. i praslav. dativu sing, *mi* < ie. *moi i u ie., baltoslav. i praslav. gen. sing, *mene*, lit. *mane* = *avesta mana*. Služi i za dativ sing, u narječjima (ŽK). V. *maj, mène*.

Lit.: Vandrák 2, 70-73. Leskien 360-364. WP 2, 236.

mecenat, gen. *-ata* m = *mecéna*, gen. *-e* m. Od ličnog rimskog imena *Maecenas*, gen. *-atis*, prijatelja Augustova, protektora pjesnika i učenjaka (prvi oblik prema lat. kosom padežu, drugi prema lat. nominativu, internacionalno značenje) »pomagač književnosti i umjetnosti«, tal. *mecenate*.

Lit.: ARj 6, 547.

meccsen m (Šulek) »drvo pinus larix« = slov. *mecesen* = *macésen* pored *maceselj* i *macès* = *mecès*. Riječ je samo hrv.-kajk. i slov. Glede *ma-* upór. *makién* pored *klen* (v.). Kako se radi o drvetu *larix*, koje je zastupljeno posuđenicom *ariš* (v.), može biti, kao *cer*, predslavenska ili predrimska riječ. Nije isto što rum. *mesteacán* < *masticinus*.

Lit.: ARj 6, 548. SEW 2, 1.

meč m (Slavonija) »crepić ili posudica lončarska kao lampica«. Od madž. *mécs* »isto«. *Lit.: ARj 6, 548.*

mečac, gen. *-oca* m (Stulić) »mali ili mladi medvjed« prema f *mečka* »medvjedica«, na *-zk* m prema f *-ɔba* m *mečak*, gen. *mečka* prema f *mečka* »1° isto, 2° (f) gvozdeni prijeklad na ognjištu (Kosmet)«, na *-e meče* n (Vuk, stclav., bug., rus.) »mlado od medvjeda«; deminutivi na *-ič mečić*, »mali medvjed«, na *-ica mečkica*. Upór. lit. *meška* »Bär« < rus. *mečka*. Pridjevi na *-ji mečji*, vrlo čest u terminologiji bilja i toponomastici, na *-in mečkin*. Na *-ar mečkar* (Kosmet, također prezime, upór. bug. *Mečkarov*) prema *mečkarka* f »koji vodi medvjeda«. Na *-o mečko* »ime psa«. Složenica *mečkostup* (Srbija, Leskovac) »vrsta rdava konja (prvobitno zacijelo pridjev »koji stupa kao mečka)«. Arbanasi posudiše *mečkè* f. Može biti i hipokoristik od *medvjed* (v.), zbog toga što nije potvrđen hipokoristik *meča*. Bit će od onomatopeje oformljene u glagolu *mekati* (v.).

Lit.: ARj 6, 549. 551. Elezović 1, 402. Budimir, JF 15, 159. Miklošič 185. SEW 2, 30. Matzenauer, LF 10, 65-66. Fraenkel, IF 41, 403. Scheftelowitz, KZ 56, 198. Bruckner, KZ 43, 307-308.

mečak m (gen. nepoznat, Dalmacija, Kolombatović) »ptica muscipala grisola«.

Lit.: ARj 6, 549.

mečet m (Vuk, Gorski vijenac) = *meat* (Vuk) = *mošeja* f = *Māzgit* (polje i selo usred Grecanice, uz turbe Muratovo) »1° džamija, 2° toponim (Lika, Krbava)« — *mašet* = *mečit* »odličan grobni znak, stećak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mašid* »mjesto za klanjanje«, složenica od prefiksa *ma-*, koji znači mjesto, i glagola *sagādā* »baciti se na koljena« > tur. izgovor *mesced*, *-id*) iz terminologije islama: rum. *meceț*, bug. *mečēt* pored *mečit*, ngr. μεσγίδιον, μεγισθιον, μετζίτιον, μεντζίτι; dok je *mošeja* došlo preko njem. *Moschee*, a ovo preko fr. *mosquée* ili tal. *moschea*.

Lit.: ARj 6, 549. 550. Ćorović, LMS 78, 92. (cf. *Slama* 6, 727). *Miklošič* 186. *SEW* 2, 29. *Lokotsch* 1435. *Matzenauer*, *LF* 10, 65.

mečara f (muslimanska narodna pjesma) = *mečare* n (Kosmet) »1° tovarni konj, 2° (metafora) sluga«. Na *-džija mečaredžija* m »kiridžija, komordžija, koji vrši prijenos robe«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meqari* > tur. *mekiare*) iz terminologije transporta: bug. *mekeré*.

Lit.: ARj 6, 552. *Elezović* 1, 402. 2, 529. *Mladenov* 293.

mečik, gen. *-ika* m (Kosmet) »čun na razboju, sovalka«. Balkanski turcizam (tur. *mekik*) iz tkalačke terminologije: bug. *mekik*, arb. *miqik* »Weberschiffchen«.

Lit.: *Elezović* 1, 402. *GM* 278.

mêd, gen. *mêda* m (Vuk, Kosmet, ŽK, danas imenica po deklinaciji *o*, u starije doba po deklinaciji *u*, u steslav. po *u* i po *o*), ie., (baltoslav., sveslav. i praslav., »1° mel, sok, 2° (metafora) ljepljiva materija na bilju (Kosmet)«. Izvedenice su od obih osnova. Od *med-* su naročito brojne: pridjevi na *-m* *medan* (Vuk, Kosmet), *medna rusa* (Vetranie) = na *-nji* *medna* > *menja* = *mednja* žučica (Bella, Šulek) »biljka cassia poetica«, poimeničen na *-ka* *medanka* »kruška«, na *-ik* *mêdnik*, gen. *-ika* »1° kruška, 2° organ za sakupljanje meda, 3° biljka, 4° toponim«, na *-iça* *mêdnica* (Vuk) »1° slatka kruška, 2° fučija za med«, na *-jača* *mednjača* (Bastaji, Daruvar) »šljiva«, na *-jak* *mednjak* »kruška«; na *-ar* *Mednar* (14. v., prezime); na *-en* *meden* (16. v., Vuk, Kosmet,

ŽK), poimeničen na *-ica* *medenica* »1° biljka asperula longiflora, 2° napitak, 3° kolač«, na *-ik* *medenih*, na *-ika* *medenika* »1° biljka, 2° šljiva«, na *-ka* *mêdenka* / *-njka* »1° biljka, 2° krava, 3° kruška, 4° ime što ga daje mlada mlađem ženskom«, na *-jača* *medenjača* »1° jабuka, kruška, šljiva, 2° ploška sa zaslađenom rakijom«, na *-jak* *medenjak*, gen. *-âka* »kolač«, na *-ast* *mêdast*, na *-ov* samo *medová* »ime kravi«, poimeničen na *-bc* *medovac*, gen. *-vca* = na *-ina* *medovina* (Kosmet) »šerbet«, na *-ica* *medovica* (Stulić) »medica«, na *-ovan* *medován* »medan«, na *-ovit* *medovit* (Stulić). Deminutivi na *-bc* > *-âc* *medac* »vov«, na *-âk* *medak* »biljka«, na *-ica* *mêdica* (Vuk, Belostenec), odatle na *-jar* *medicar*, na *-ii* *medic* (Brač) »1° uš coccus ficus, 2° biljka koja se može jesti, 3° bolest u bilju«, na *-ava* *medava* (Lika) »krava«, na *-eša* *medeša* (Lika) »koza«, na *-oša* *mêdoša* »koza žučkaste dlake«. Na *-lja* *-ljika*: *medljika* »medna rosa, bastra, Mehltau«, odatle na *-ar* *medljikar* »uš od koje postaje medljika«, s pridjevom *medijan* (Srbija) »medljikom obilan«, *medijana rosa* »medljika«. Na *-ar* *mêdar*, gen. *-ara* (Vuk) »1° čovjek koji radi medom, 2° lepir acherontia atropos«, s pridjevom na *-ski* *medarski*, na *-bc* *medarac*, gen. *-ârea*, na *-nica* *mêdarnica* (Vuk), na *-ka* *mêdarka* »kruška«. Na *-ulja* *medulja* (Vuk, Lika, Turska Hrvatska) »krava«, deminutiv *meduljica*. Sa sufiksom stvorena je leksikologijska porodica. Na *-ûn* *medûn*, gen. *-una* (Vuk) »1° kruška, 2° sok « = *medun*, gen. *-una* (Istra) »različiti ušenci«, *medunac* »biljka«, *medûnak*, gen. *-nka* (Kosmet) »slatka kruška«, pridjev *medunast* (~4 šljiva), *medunica* »biljka«, *medunika* »1° jatjuka, kruška, 2° biljka«, *meduňka* »kruška« = *medunjika* »slatka kruška«, neologizam *medunin* (Šulek) »melisin«, *medunjak*, gen. *-njka*. Na *-ur* *medur* »1° medovina, medica, 2° (hrv.-kajk.) prezime«, *medurika* (Brač) »ostatak meda od rastopljene voštiné«. Na *-uška* *meduška* (Dalmacija, Kolombatović) »ptica«. Složenice: *medòkradica*, *medolješka* = *medoljuska* »jagoda«, *medotočan*, *medoustan*. Denominal na *-iti* (faktiv) *mediti*, *-im* (Vuk, Srbija) (o- se) »zasladiti medom«, na *-ljati* *omedljati*, *-am* »obliti medom«. Izvedenice od osnove *medv-* nisu ni izdaleka toliko brojne, znak da su to arhaizmi: *meava* f (Brač) »vinova loza bijela grožđa«, na *-ača* *medvača* (Lika?) »slatka kruška zrela oko sv. Ilije«. Pridjevi na *-bn* steslav. *mea* ънѣ, potvrđen samo u apstraktumu *medvanstvo* (14. v., glagoljski rukopis) i u pridjevu odatle *medvanstven*, na *-en* (kajkavski i čakavski, prezime) *medvén*

»meden«, poimeničen *medvenika* (Zagreb) »kruška«, na *-jak* *Medvenjak* (toponim u Hrvatskoj, Donja Kupčina), na *-jača* (toponim). Na *-ar* *medvar* (14. v.) = *medovar* (14. v.) »medicar«. V. *medvjed*. Riječ *med* je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji *mied* (dvočas *ie* potječe od unakrštenja s domaćom riječi lat. podrijetla *miere*) = *mid* = *nyid* »Met« i Novogrci μεδοβίνα/μοδ-. Kod Arbanasa prema Gustavu Meyeru išlo bi ovamo *mingrë* »Krätze der Blätter« < *medljika*, što nije izvjesno. Upór. gr. μέλεση. Med, koji prave pčele, ide u najosnovniju kulturu zasladivanja i napitka. Zbog toga se nalazi u mnogim ie. jezicima. Ie. je korijen *medhu-*, koji se nalazi u sanskritu, awesti, keltskim narječjima, njem. *Met* »medovina«, gr. μέθυ, u baltičkoj grupi lit. = lot. *medus*, strpus. *meddō*. Upór. fin. *mete*, madž. *méz* i stkin. rai »med«.

Lit.: ARj 6, 553. 565. 8, 890. *Mazurami* 610. *Elezović* 1, 395. *Miklošič* 186. *SEW* 2, 31. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 338. *Trautmann* 173. *WP* 2, 261. *Mladenov* 292. *Gorjajev* 204. *Stokes*, *KZ* 37, 259. *GM* 279. *Boisacq** 619. *Conrady*, *Leipzig Ber.* 77, 3. (cf. *IJB* 11, 108. 11-13. 32.). *Wessely*, *Wochenschrift f. klasš. Phil.* 33, 908-910. (cf. *IJB* 5, 130). *Tiktin* 974.

medalja f (17. v.) = *medalja* (Božava, Rab) pored *medalja* (ŽK). Deminutiv na *-ica* *mêdaljica*, na fr. deminutivni sufiks *medaljon*, gen. *-ona* m (Istra). S izmjenom dočetka *-alja* našim sufiksom *medulja* (Vuk, Sinj), deminutiv *meduljica* (narodna pjesma), *-unica* *medunica* (narodna pjesma muslimanska). Radna imenica na *-ar* *medaljar*. Slov. (asimilacija *e - a* > *a - a*) *madaja* pored deminutiva *madajca*. Evropski francuzizam ili talijanzam: tal. *medaglia*, njem. < fr. *médaille*, neodređenog lat. podrijetla, pridjev od *metallum* ili *medialis* (se. *denarius*), prvobitno u značenju novca. Internacionalni grecizam μέταλλον > lat. *metallum* > *metal*, gen *-dla* (15. v., Maretićev akcenat) = *mitai*. Grčki pridjev na *-ικός* μεταλλικός > *metalik* (Kosovo) »novac od 5 para« preko tur. *metalik* < ngr. μεταλλίχι. Internacionalna složenica *metalgurgija* od μεταλλουργέω.

Lit.: ARj 6, 564. 565. 775. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *W* 6. Šturm, *ČSJK* 6, 77. *REW*² 5451. *Vasmer*, *GL* 97.

medet (Vuk) = *medet* (Kosmet) = *medi* (Dubrovčanin A. Sasin, *-í* > *-í* kao u *Velebít* za *Velebit*, *tapíc* < *tapetum*, *gurdie* < lat. *gurgite*) »uzvik: u pomoć, avaj, aman«. Ofor-

mljen na *-nu-ti medéknuti*, *medékñēm* pf. (Vuk, sa *tn* > *kn* kao u *Knin* < *Tenenum*), odatle impf, *medékati*, *medékēm* (Reljković, Pavlinović) »vikati medet«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meded* »pomoć«) iz terminologije običnog govora: arb., ngr. *medet*.

Lit.: ARj 6, 559. 557. *Elezović* 1, 396. *GM* 268.

mêdig m (Vuk, Perast, jugozapadni krajevi) »liječnik, ljekar« prema f. *medigovica* (Istra) »žena liječnikova«, bokeljsko prezime *Medigović* (prema mlet. *medego*) = (latinizam) *medik* (narodna pjesma) < lat. *medicus*, odatle prema *Ijekar*, *vidar*: *medikar* (narodna pjer.ma). Poimeničen lat. pridjev ž. r. na *-ina* *meacina* f (Slavonija, Obradović, polulatinizam) = (čist latinizam) *medicina*, pridjev *medicinski* = (učena riječ prema tal. izgovoru) *medicina* = (prema mlet. izgovoru) *medižina* (Crna Gora) = odatle zamjenom sufiksa *-ija* mjesto *-ina* (prema slov. *recnija* < njem. *Arznei*) *medežija* f (Istra) = *medižija* f (Istra) = slov. *medežija* = *midžina* (Režija) < furl. *medisine*. Slov. *mêdgat*, *-am* impf. (Notranjsko) < *medicare*.

Lit.: ARj 6, 557. 559. 560. Šturm, *ČSJK* 6, 52. *REW*² 5457. 5458.

medija, dolazi u narodnim pjesmama u tri različita značenja: kao ime mjesta ili zemlje, u Vukovoj: *kad ustane kuka i motika, biće Turkom po Mediji muka*, u Petranovićevoj: *iz kapije grada izlazi 50 delija, 30 medija* (= *iz Medine odže i vaizi*), *12 kadija i 32 barjaktara*, dok u Vukovoj kao da znači »hodočašće (hadžiluk) u Medinu«: *r mi čemo za mediju platiti*. Izgleda da u prvom primjeru znači »zemlja u kojoj se vrši hadžiluk u Medinu«. S tim se mogu složiti i ostala dva. Dočetak *-ina* zamijenjen je sa *-ija*, kojom se obično svršuju turcizmi.

Lit.: ARj 6, 560.

meditáción, gen. *-oni* f (Kašić), apstraktum na lat. *-alio*, gen. *-onis* prema tal. *meditazione*, prema *meditari*, *-am* (Kašić) < lat. *meditari*, *meditaŕia*. Danas općenito: *meditacija*, *meditirati*

Lit.: ARj 6, 561.

medresa f (općenito u BiH) = *medrêza* (Kosmet) = *medreze*, gen. *-eta* n »muslimanska vjerska škola«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *medrese* »predavaonica«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 6, 564. *Elezović* 1, 396. *JF* 14, 215-216.

medvjed m (Vuk) = (ekavski i hrv.-kajk., Istra, slov.) *medvĕd* = (ikavski) *medv'it*, gen. *-ida* (ŽK), ie., sveslav. i praslav. složenica od osnove po deklinaciji u *medv-* (v. *med*) i *jed-*, postverbala od *jesti* (v.); u štokavskim narječjima mjesto osnove *medv-* dolazi *medmeded*, prema f na *-ica medvjedica* »¹ ursus, 2° (metafora) Feuerbock«. Pridjevi na *-ov medvjedov*, poimeničen na *-ina medvjedovina* »koža«, na *-ji medvjedi*, vrlo čest u toponomastici *Medeđa* (Bosna) = *Medida* (dva muslimanska sela blizu Gradačca) = *Medede brdo* = *Medvija* (Istra, tál. *Medvĕd*), poimeničen na *-ina medvjedina* »koža«; na *-bn medvjedan* (koji nije ušao u jezik) samo u poimeničenju na *-ica Medvednica* (gora *Sljeme* kod Zagreba), sa gradom *Medvedgrad* (= madž. *castrum Medve*), na *-sfa' medvjedski*, poimeničen *Medveščak*, gen. *-aka* (hidronim, Zagreb, nazvan tako jer izvire u gori *Medvednici*). Deminutivi na *-če medvjече* n, *-čiča medvjеčica* (Stulić), na *-ič medvjеčić* »hrpa zvijezda« = *mededici* = na *-čić medvjеčić*, na *-bc medvjedac*, gen. *-ča*, odatle kol. *-Had medvjеčad*, gen. *-i* = *medečad*, na *-bk medvjedak*, gen. *-ika*. Na *-ar medvjedar*, gen. *-ara* m prema f na *-ica medvjedarica* = na *-ka medvjedarka* (Orahovica) »koji vodi medvjeda«. Augmentativ *medvjedina*. Hipokoristici *medo*, također lično ime, *Medo Pucić*, f lično ime *Meda* (18. v.), odatle na *-oje Medoje* (Dečanski hrisovulj), na *-ak Medak*, na *-an Medan* (15. v., također jarac i pas), na *-os Medaš* (Dečanski hrisovulj), odatle i prezimena *Medović*, *Medaković*, *Medanić* te hipokoristik *mėjo* (Lika), nadimak za ljude i konje. Na *-on/o medonja* »1° medo, 2° vo žutkaste dlake«, s deminutivom *medonjica*. Madžari posudiše *medve* ispuštanjem dočelnog *-d*, koje su oni shvaćali kao deminutiv na *-d* (upor. *varad* od *var*). Složenica *medvĕdĭ* znači upravo »koji jede med«. Nalazi se i u sanskr. *madh(u) v-ad*, ali nije specijalizirano na medvjeda kao u slavinama. Prema tome može biti i ie. kao tabu za ie. naziv *rkbos, koji se nalazi u arijskim jezicima armenskom, grčkom (ἀρκος), albanskom, latinskom (*ursus*) i keltskom (*arto-*). U slavinama bio je taj ie. naziv istisnut složenicom.

Lit.: ARj 6, 586. 565. SEW Z, 30. Holub-Kopečný 210. Bruckner, KZ 43, 307-308. WP 2, 261. Hirt, IF 32, 261. 263. 303. Sobolevskij, Slávica 5, 448-450. Meillet, RSI 8, 296. Isti, Interdictions 1. i sl. Jagić, ASPH 20, 531.

medžidija f (Srbija) = *medždĭlja* (Kosmet) = *medžed'ija* (Kosmet) = *medždĭlija* (narodna pjesma) »zlatni i srebrni turski novac nazvan

po sultanu *Medžidu*« = *mededija* (BiH?) »kapa«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *meğidijje*, od ličnog imena *Meğid*) iz monetarne terminologije. Usp. *majdin*.

Lit.: ARj 6, 503. Elezović 1, 403.

medžilis m (narodna pjesma muslimanska) = *medžĭlis* (Kosmet) = (sa metatezom) *meldžiz* (Turska Hrvatska) = *mešĭlis* pored *mežĭs* (Kosmet) = *melduz* (Mostar, Jajce) »savjet, sjednica, skupština društva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rneglis*) iz terminologije administracije: bug. *medžĭl's*, čine. *imgiKse* f »conseil«.

Lit.: ARj 6, 583.

međa f (Vuk) = *mĕja* (ŽK, čakavski i hrv.-kajk.) = *meža* (Slovinci u Istri, ovdje ondje pored *meja*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° Grenze, sinor, kunfin, mrgin, 2° (zbog tog što su se primitivne granice označivale putovima, grmljem, drvećem, raširuje se značenje na) džbun, česta, gusta, fruticetum, 3° (u feudalnom govoru prenosi se na teritorij grada i u vezi s pridjevom *gradski* znači) župa, županija, čakavski i kajkavski *gradska međa* = *gracka meja zagrebska* (16. v., Mon. croat. 253) = a. 1613. *äagrebečka gradska meja*«. Pridjevi na *-bn medan* (14. v., nije ušao u saobraćajni jezik, upor. hidronim *Medni potok*, poimeničen na *-ik međnik* »međaš« (slov. *mejnik* »Grenzstein«) = *menik*, gen. *-nenika* (Cres) »kup kamenja u maslinicima« = *mejnik* (16. v., Hrvatska) = *međnik* (Crna Gora, Lukovo kod Nikšića) = *mednih*, gen. *-ika* (Crna Gora) = *međnik* (Riječka nahija) (sa asimilacijom *an* > *dri*) »1° kamen kojim se označuje međa, 2° toponim (Srbija, 14. v.j Priština)«, na *-ica međnica* (14. v.), na *-jak Međnjak* (dva zaseoka, Bosna), na *-jača Međnjača* (potok). Na *-aš medaš*, gen. *-aša* m (15. v., Vuk) = *mej as* (ŽK, čakavski i kajkavski) »Angrenzer«, sa svojom leksiološkijskom porodicom: pridjev na *-bn medašan*, određeno *medaini*, poimeničen na *-ik medašnik* (Marulić), na *-ski medaški*, denominal (faktiv) *međašiti* (Vuk, Marulić) (*o-*). Deminutiv na *-ica medica* (također toponim), na *-ka mejka* (Vrbnik) »oruđe za kopanje zemlje«. Augmentativ na *-ino mejina* (Vodice) »svaki skup niskoga grmlja koje služi za meju«. Na *-ilo medilo* m »jarac koji vodi«. Na *-iš međiš* m (16. v., Vetrane) »međa«. Na *-ik mejik* (Vinodol) »kamen međaš«. Denominal (faktiv) na *-iti mediti*, *medim* (Vuk) (*o-, ob-*) »1° stavljati među, 2° biti međaš«, odatle poimeničen part

perf. pas. *međženac*, gen. *-nca* (Timok, Srbija, sa *dš* mjesto *d*) »međaš«. Prefiksalne složenice od sintagmi s prijedlogom: na *-bk umejak*, gen. *-jka* (čakavski, Krk), *omedak*, gen. *-čka* (Vuk) »džbun«, na *-ina òmedina* (Crna Gora) »temelj od zida«; *premede* n »razmak, razmačica u vremenu« u ARj ima da bude današnji oblik za cslav.: *o srĕdnhb dĕtehb obradujetb se* (subjekt *žena*), *premeždije imatb 3 leta* (Šafařík, *Serbische Lesekörner* 129). Prijevod ne čini se da je dobar. Starosrpska riječ je identična bug. provincijskom *premežda* i rum. *primejdie* f »Gefahr« < stcslav. *premeždije* »periculum«, rum. pridjev *primejdios* »pogibeljan« (*-os* < lat. *-osus*), glagol na *-ovati -ujo* > rum. *-ui a primejdui* »in Gefahr bringen«, odatle novi pridjev *primejduicios*. Prefiks *preznačĭ* ovdje »preko (ono što je)«: *preko međe*, tj. preko teritorija koji štiti župski grad. Taj se razvitak poklapa posvema sa fr. feudalnim izrazom *danger* < lat. *dominiarium* »zemlja izvan dominiuma castelli > pogibeljna zemlja«. Riječ *međa* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari u dva fonetska vida: sa *žd* (upor. stcslav. kao *Pest* < *peč*) *mesgye* »Rain, međa na njivi (poljoprivredni termin)« < stcslav. *mežda*, i (sa hrv.-srp. *d*) *megye* »Gebiet, dominium castelli«, odatle madž. složenica *vármegye* kao prevedenica (calque) od hrv.-srp. *gradska međa*. Madžarska složenica natrag je došla u hrv.-kajk. *vármedija* f, s pridjevom *vármedinski* (upor. Đalskoga pripovijetke *Iz vármedinskih dana*) i potisnula nekadašnju hrv.-kajk. sintagmu *gracka međa*. Madž. *megyés* < *međaš*. Arbanasi posudiše *megjë* = *mexhë* (Skadar). Od *međa* nastade i veoma važan prijedlog *medu* (*iz-*) (Vuk) = *mezu* (četiri put ovako u Vrančićevu *Životu nekoliko izabranih divic*, Rim, 1606, dok u svom *Rječniku* ima *meu*) = *meju* (*izmeju*, *izmej*, 15. v.), stcslav. *meždu*. Vokal u potječe od lokativa duala. Pored toga oblika dolazi i u lokativu sing. *međi* = *meji* (1451, Knin), upor. ukr. *mežy*, *struš*, *meži*, odatle naziv zemlje hrv.-kajk. *Međimorje* = štok. *Medumurje* »zemlja između Mure i Drave«, madž. prevedenica *Muraköz*, s etnikom *Međimorec* = *Medumurac* m prema *Međimorka* = *Medumurka* i pridjev na *-ski međimorski* = *medumurski*. Prijedlog može se skratiti ispuštanjem dočelnog *-u*, *-i med* = *mej*. Taj se oblik analogijski preinačuje prema pridjevima *pod*, *nad* u *med* (ŽK) (*iz-*). Skraćuje se i ispuštanjem suglasnika *d*, *j* kao u *preo* < *preko*, kao < kako: *meu* (štokavski i čakavski pisci 16. i 17. v.). Služi veoma često u kolektivnim izvedenicama

apelativima i toponimima: *međuriječje* = *meuriječje* (Kavanjin), stara složenica koja dolazi već kod cara Konstantina Μεγυρότου (iskvareno mjesto Μεγυρόττης = lokativ *Međureči*) — *Međurič* = *Megured* na granici Crne Gore prema Albaniji = *Meurič* > *Neorič*; *međudnevica* pored *medu-* (Vuk), s pridjevom *međudneviki* pored *medu-* = *medudnica* »vrijeme između Velike i Male gospe«; *međukrušje* n (Lika) »vrijeme između novog i starog kruha«, *međusoban* (već u srpskom prijevodu Hamartola), *međusobac*, gen. *-pca* m »domaći kućni kradljivac«, s apstraktumom *medusopščina* (Poljica). U toponomastici je čest taj tip složenica: *Međugorje*, *Medulušje*, *Međuputeve*, *Međuan* (= *han*), odatle *Međanski Lug* (Kosmet). Služi i za tvorenje neologizama, nekada i danas. Gazarović je preveo *intermezzo* sa *meusridak*. Današnji su neologizmi *međunarodni*, *međusaveznički* »interallié«. Služi i za sintagmatski prilog: *međutim* »interim«, *među sobom*, *između sebe* (Kosmet), odatle *međutiman*, *međuto*, odatle *međutoman*, poimeničen na *-ica međutomnica* »privremena potvrda«, *međusobica* (upor. rus. *meždousobnyj*, *meždousobica*) »zadjevica, razmirica«, prema Marelicu nepotrebna. Prvobitno ie. značenje očuvalo se u prijedlogu *među*. Ie. korijen *medhio-* »srednji« je pridjevski, koji se očuvao u lat. *medius* »srednji«, gal. *Mediolanum* »usred polja« > *Milan*, *Mediomatrici* »usred plemena Matrici«, danas *Metz*, got. *midjis* »koji leži u sredini«, njem. *Mitte*, gr. μέσος. Misli se da i gr. prijedlog μετá potječe iz istog vrela. To prvobitno značenje imaju i arijski jezici sanskr. *madyā*, awesta *maidya*. U slavinama je poimeničen ž. r. toga prvobitnog pridjeva, koji kao imenica nije očuvao prvobitno značenje. Ni baltičke usporednice ne očuvale ga, nego znače sve ono što je nekada služilo za razgraničavanje: lit. *mediš* »drvo«, istočno-lit. *međžias* »šuma«, lot. *mežs* »šuma, drvo«, stprus. *median* »šuma«. Prvobitno ie. značenje »srednji« izgubilo se u slavinama zbog sinonimije. Taj se pojam izražuje sa drugim riječima: *srednji*, *sredina*, *srijeda* (v.). Od ie. riječi srodnih sa *međa* i *među* doživješe u internacionalnom govoru lat. *medius* i gr. prijedlog μετá najširu upotrebu. Od *medius* potječu: *medij*, *medium*, *mediokritet*, u tai. vidu *intermezzo*, u fr. *milieu*, μετá u *metafizika*, *metempsihozā*.

Lit.: ARj 4, 233. 6, 561. 569. 570. 571. 574. 585. 636. 639. 8, 409. 11, 604. Mažuranić 641. 644. Maretić, Savj. 54. Elezović 1, 225. 396. Ribarić, SDZb 9, 167. Zore, Rad 170,

211. Tentor, *JF* 5, 212. Strohal, *NVj* 36, 49. si. *NVj* 3, 81-83. *APJ* 2, 317. *Mon. croat.* 253. *Miklošič* 181. *SEW* 2, 31. Яобл>-*Kopečnyj* 221. *Bruckner* 332. /*CZ* 42, 335. *ŪP* 2, 261. *Trautmann* 173. *Mladenov* 293. 510. *Gorjajev* 205. *СЛГ* 268. тѢл^а 2736. Wiedemann, *JSP/r* 10, 656. 657. *Brugmann* 2, 656. Hirt, *JIP* 1, 30., bilj. *GM* 268. Bugge, *PBB* 21, 427-428. Jokl, /*F* 30, 206. Tesnière, *BSLP* 30, 175. sl. *Boisacq*³ 629.

mehana f (Vuk, narodna pjesma, s epitom *bijela, nova, pjana*) = *mejhana* (narodna pjesma muslimanska) = *mejana* (narodna pjesma) = *meana* (narodna pjesma) = *meāna* (Kosmet) »krčma«. Pridjevi na *-ski mehāniķi*. Deminutiv na *-ica mehānica* — *mejašica* (Istra, izopačeno putovanjem narodne pjesme). Augmentativ na *-čina mehančina* (Srbija). Na *-džija mehandžija* = *meandžija* (Kosmet) »krčmar« prema f *meandžika* (južnomoravski kraj, Srbija), prezime *Mehandžić*, s pridjevima na *-in mehandžijin* = *meandžijin* (Kosmet), poimeničen *mehandžinica* »žena mehandžijina«, na *-ski mehandžijski j mean-* = *meandžiskī l -činskī* (Kosmet). Denominal na *-isati mehānisati*, *-sem* (Vuk) »krčmiti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *mājhanā* »vinarnica« < *maj* »vino« i *hana* »kuća«) iz terminologije trgovine: bug. *mehana l mahana*, arb. *mehane* f i *mehanexhi*.

Lit.: *ARj* 6, 547. 583. 585. *Miklošič* 186. *SEW* 2, 32. *Mladenov* 295. *GM* 268. *Lokotsch* 1369.

mehehe (Vuk, narodna pripovijetka), onomatopeja kojom se oponaša glas jarčji.

Lit.: *ARj* 6, 584.

mehis m (15. v.) »nekakav kamen kojim je kupa okovana«.

Lit.: *ARj* 6, 584.

meblem m (Vuk) = *mehlema* f (Dubrovnik, femininum prema *ljekarija*) — *melem* (Vuk) = *melem* (Kosmet) = *melim* (Došen) »ljekarija, flaštar«. Složenica *melem-ašče*, gen. *-eta* (v. *-ašča*) »ljekarina«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ar. *maigam* »weichende Salbe« < gr. μάλαγμα > tur. *melhem*) iz medicinske terminologije: bug. *mehlēm*, arb. *melhem* — *mehlēm* (Gege), cine. *meglēme* f. Grupa *hl* nastala je metatezom iz tur. *lh*, koja ne postoji u južnoslavenskom. U vezi je evropska riječ arapskog podrijetla *amalgam*, koja se govori i kod nas.

Lit.: *ARj* 6, 584. 597. *Elezović* 1, 398. *Lokotsch* 1398. *Mladenov* 295. *GM* 269. *Korsch*, *ASPh* 9, 655.

méit m (Vuk) narodna pjesma) »mrtvac, les«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mejī*) iz terminologije islama: arb. *meit*.

Lit.: *ARj* 6, 585. *GM* 268. *Skok*, *Slávica* 15, 364., br. 480.

mejdan, gen. *-ana* m = *mejdan* gen. *-āna* (Kosmet) = *megdan* (17. v., Vuk) = *mēdan* — *mēdanj* počed *mē(g)dan* (Crmnica) = *mendan* (jedna potvrda) »1° trg, pijaca, 2° boj, bojište, 3° toponim«. Pridjev na *-ski mejdanski*. Deminutiv na *-čk medianak*, gen. *-nka* (narodna pjesma, Bogišić), na *-džik Mejdandžik* (toponim, Bosna). Na *-džija mejdandžija* m = *megdandžija* = *medandžija*. Na *-ište megdanište* n = *medanište*. Na *-stvo megdanstvo* (Bella). Denominal na *-iti mejdaniti*, *mējdānīm* = na *-ati mejdanati* »dijeliti -mejdan«; *smajdaniti* (Bukovica) »svladati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > ar. *maidan*, *mejdan* »trg, pijaca«) iz terminologije rata i urbanizma: rum. *maidan* = *meidan* »Bauplatz, freie Zeit«, bug. *megdan* = *mejdan* = *medan*, arb. *meidan*, ngr. μεϊντάνι. Hrv.-srp. varijanta *meg-* pored *mej-* je kao u *beg* (stariji oblik) prema današnjem tur. *bey* kao obratan govor. Upor. i *mejtef* pored *mekieb* (v.).

Lit.: *ARj* 6, 581. 585. 600. 556. *Elezović* 1, 397. Miletić, *SDZb* 9, 370. *Miklošič* 186. *SEW* 2, 6. *Bruckner* 318. *Mladenov* 293. *Lokotsch* 1365. *GM* 268.

mejsita f (Vukovar) »dugalija, pokrivač za krevet«. Prema Marelicu jamačno turska riječ.

Lit.: *ARj* 6, 586.

měk, f *meka* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (*mekbku) pridjev, »mollis, weich«, izveden s pomoću sufiksa *-bk*, koji se gubi u komparativu, od praslav. osnove *mek-*. Suglasnik *k* može prijeći u *c* kao u *micati* pored *mikati*. Praslav. korijen *mek-* pojavljuje se i u prijevoju *mok-*, koji je također baltoslav. Hrv.-srp. se izvedenice prema tome tvore od triju osnova: *mek-*, *meč-*, *muk-*.

1. Pridjev *mek* nastao je. od *mekbkz, kako dokazuje slov. *méhek*, *niehka*, gdje je *Hk* nastao iz *kk* > hrv.-srp. *k* u ž. r., odatle analogijom m. r. *mek*. Poimeničen je u ž. r. *meka* (Crna Gora, Riječka nahija) »vrijeme sa blagom kišicom, kad nije ni studeno ni vruće«. Diminuirā se *mekahnj -hna* > *mēkan*, s apstraktima *mekahnost* = *mekanost*; *mekahat* (16. v.), *mekušan*, *mekašan*, *mekušat*, *mekušast*. Od posljednjih stvaraju se imenice na *-uš*, *-as*,

-eš, *-iš*, *mekuš* m »1° orah, trešnja, 2° životinja« prema *mekuša f* »gnjila jabuka«, a dalje na *-bc mekušac*, gen. *-sca* »1° slab čovjek, 2° rak, 3° mollusca« prema f na *-ica mekušica* »1° slaba ženska, 2° mekan badem itd.«, *mekāš*, gen. *-aša* m »1° vrijeme meko, južno; 2° mekan badem«. Na *-uska mekuška* (Hercegovina) »riba«. Na *-ulja mekulja* (Rab) »vinova loza bijela grožđa«, na *-ulica mekulica* (Istra) »trava«. Na *-eš mekeš* (Grobnik, Primorje) »jabuka«. Na *-iš mekiš*, gen. *-isa* (Lika) »rak«, na *-bc mekišac*, gen. *-sca* m »mek orah« prema f na *-ica mekišica* (Poljica) »trava za krmu«, na *-ič mekišić* »vinova loza bijela grožđa«. Praslav. je izvedenica na *-yna mēkinje* f pl., gen. *mēkinja* (16. v.) = *mēk'ine* (ŽK, Vrbnik) »posije, trice«. Odatle pridjevi *mekinast*, *mekinav* (Bella, Stulić), *mekinski*, na *-jak mekinjak* »hljeb od mekinja«, na *-jara mekinjara* »kisela čorba od mekinja«. Apstrakti na *-otb mekot* f (Vrbnik) = *mekōta* f »oranica«, s pridjevom *mekotan*, *mekotica*, "mekōtina i *mekotiti*, na *-ai f mekač*, gen. *-i* (ŽK, Lika) »1° meso bez kosti, 2° meki orah (Klanjec)« prema f *mekača* (Vuk, Uzice) »neka jabuka«, na *-ost m'ekost* = (jednom) *mekošt* = na *-oca mekoča*, na *-ar f mečar*, gen. *-i* »niekota, mekšina«. Na *-io mič* m »1° mehlem, 2° mekšina u hljebu« (upor. češ. *mič*) prema *meč* f »mollusca (Bella, Stulić)« i *meča* i' (Zagorje) »1° meko meso, pulpa, 2° meki dio hljeba«, na *-ad mečad* f (Pavlinović) »mekota«. Na *-je mečje* (Istra) = *mečina*. Deminutiv na *-bk mečak* (Jačke, Istra). Na *-na mekna* (Vuk) »debelā ženska«, odatle *meknač* (Klanjec) »orah«. Na *-lična* < *-nična* (disimilacija) *meklična* »jabuka«. Denominali na *-iti mēčiti*, *mečim* impf. (Vuk) (*iz-, na-, o-*) »gnječiti (objekt *grožđe*)«, na *-nuti mēknuti*, *-ēm* pf. inhoativ (Vuk) »postajati mek« (*o-, od-*); od komparativa *mekši* na *-ati mekšati* (*do-, na-, o-, od-, ob-, raz-, s-, u-*) = (sa *ks* > *kč*) *mekčati* (*do-, iz-, raz-*), s radnom imenicom na *-lac mečilac*, gen. *-oca*, na *-ilo mečilo* = na *-bka meika* f »mažđac (ŽK), naprava za gnječenje grožđa«, prema iterativu na *-va- domekšavati*, *-cavati*. Odatle apstraktum na *-ina mekšina*. Složenice: pridjevi *mekōput(an)*, *mekōputnost*, *mekočudan*, *mekokora* > (haplogija) *mekora* »tikva meke kore«, *mekosnica* »riba« (haplogijom od *meke kosti*).

II. Osnova *meč-* nalazi se u malom broju izvedenica: pridjev *mēcav* (hljeb) (Lika, Pavlinović) »gnječav, nedovoljno pečen«, poimeničen na *-ica mēcavica* (BiH) »jelo koje se zove izljevača = kljukusa«, denominai na *-ati mēcati*, *mečam* impf. (Vuk) (*na-*) »1°

tucati što da bude meko, 2° tresti, 3° drmati« prema pf. *mecnuti* (Mikalja) = *mecati* (objekt *groze*, Krašić) »gnječiti, mažditi«.

III. Osnova *muk-* pojavljuje se u dvije akcenatske varijante: *mūka* f (13. v.) = *muka* (Rab, Vrbnik) = *muka* (Vodice) = *maka* (Buzet, Sovinjsko polje) »brašno, mlivo« i *muka* f (14. v.) »tormentum, Qual«. Obje su sveslav. i praslav. U posljednjem je značenju općenita hrv.-srp. riječ, u prvom samo provincijalna (zapadni krajevi, Zagreb 1592, Dubrovnik, Korčula, Lumbarda, Konavli). Izvedenice su od *mūka* »brašno, melja (ŽK)« ove: pridjev na *-bn mučan* (Istra, upor. toponim *Mučna Peč*) = *mučni* (određeno, Ljubiša) »brašneni«, *semučni* (*kruh* Istra) < *uze-* »od neprosijana brašna«, poimeničen na *-jak mučnjak* »1° sanduk, ambarić za brašno, 2° jelo od muke, 3° prezime« = na *-ica mučnica* (Vuk) »1° jabuka« = *mušnica* (Lika: Liješće, Ramljane, Janjce, Perušić) »(mlinarski termin) sanduk u koji pada brašno u mlinu«, na *-ik mučnik* (Timok-Lužnik, dokaz da je *mūka* bila poznata i na istoku) »mučnjak«, na *-jav mucav* (Stulić, pouzdano?). Deminutiv na *-ica mučica*. Na *-jar mučar* (Stulić) »prodavač muke«. Pored *mučnica* u sjevernoj Dalmaciji postoji *muknica*. Konzonant *k* mjesto *č* potječe od izvedenice na *-yrii: mūkinja* (Vuk) (upor. češ. *mukyne*) »drvo roda kao dudnje, koji se jede« = *mukovnica* (slov., Sulek), s pridjevom *mukinjast* (Pavlinović). Denominali na *-iti mučiti*, *mučim* »posipavati brašnom« = *izmučiti*, *izmučim* (Vuk) »posve posipati mukom« prema impf, *izmućati*, *-ām*.

IV. Izvedenice su od *muka*: pridjev na *-bn mučan* (15. v., Vuk), poimeničen na *-ina* (apstraktum) *mučnina*, na *-osi mučnost* (17., 18. i 19. v.), *mučanstvo*, na *-ovat mučnovat* (jedna potvrda) »malo mučan«, na *-iv mučiv* (nepouzđano) »koji može biti mučen«. Deminutiv na *-ica mučica* (Srbija). Denominali na *-iti* (kauzativ) *mučiti* (*se*), *-im* (*iz-, na-, za-*), deminutiv na *-bkati mučkati se* (jedna potvrda), »mučiti se«. Odatle poimeničen part. perf. pas. (upor. *mučeno zelje*, Vuk, Dubrovnik) *mučenic* m prema f *mučenica*, s pridjevima na *-ov mučenikov*, na *-ski mučenički*, poimeničen na *-stvo mučeništvo* »(kršćanski termin) martyrium« = *mučenstvo* (17-18. v.). Na *-ilo mučilo* n. Na *-lište mučilište* n. Radna imenica na *-telj mučitelj* (13. i 14. v.) m (*iz-*) prema f na *-ica mučiteljica*, s pridjevima na *-ev mučiteljev* i na *-ski mučiteljski* i apstraktumom na *-stvo mučiteljstvo*. Složenice *mūkojed* (Dobroselo, Lika), *mukotrapan*.

Samoglas *e* u *mek* nastao je od palatalnog nazala *ę*, upór. stcslav. *mĕkŕkb*, *poll*, *mĕkki*, us. *mĕgakok*. Baltičke paralele nemaju pridjevskog sufiksa *-bk* kao slavine nego drugi: lit. *minkštas* = lot. *mĭksts* »mekan«, s glagolima lit. *minkyti* = lot. *mĭkšt* »mijesiti«, koji točno odgovara glagolu *meati* »gnječiti«. Prijevoini vokal *M* u *múka* i *muka* nastao je od velarnog nazala *ç*, upor. stcslav. *meka*, bug. *maka*, polj. *mąka* »brašno« pored *mĕka* i *mĕczyć*. Taj prijevoini postoji i u baltičkoj grupi: lit. *mankyti* »drücken, pressen, quälen«, koje se također posvema slaže s *mučiti*. Kulturne su riječi bile samo praslav. *mecь* i *mĕka*. »trud, rad«. Te su posudili Mađžari i Rumunji: mađž. *mancs* — strum, *mince* »drven kuglja« — danas *minge* ili *mingje*; *mĕka* je kod Mađžara *munka* = kod Rumunja *muncă* »rad«, a *munci* »raditi«, odatle *muncitor* (sufiks *-itor* je lat. *-itorius*) »radnik«. Religiozni termin *mučenik* posudiše Rumunji (prema hrv.-srp.) rum. *mučenic*, ali to nije posve izvjesno jer je u **muncenic* moglo nastupiti disimilatorno ispadanje prvoga *n*. Riječ *múka* »brašno« nije nitko posudio. To značenje je slavenska kreacija. Ne nalazi se u baltoslavenskom. Razvilo se po semantičkom zakonu rezultata od ie. prijevoina **monk-*, koji prema ie. korijenu **menk-* »gnječiti« (raširenje na *q* od *men-* usitniti > stcslav. *meti*, lit. *minti*) znači svršen taj rad. Upor. sanskr. *mancate* (3. 1.) »razdrobljuje«, pridjev *manku-* »slab, kolebljiv«, nvnjem. *Mangel*, gr. *μάσσω* »mijesim«. Kao rezultat te radnje izlazi u slavinama *mĕka* »rad, Qual« (upor. u romanskim jezicima *travail* »sredstvo za mučenje«) i *mĕka* »brašno«. Da je između *muka* i *múka* postojala homonimijska borba, zbog koje je *muka* moralo djelomično propasti, to dokazuje pobjeda sinonima *brašno* i *melja* (ŽK, v.); *muka* i *múka* toliko su se semantički osamostalile da su za jezičnu svijest samostalne osnove i leksikološki porodice.

Lit.: ARj 2, 622. 4, 232. 234. 6, 547. 550. 586. 588. 595. 591. 593. 596. 7, 106. 117. 137. 145. 433. 432. 8, 409. Mažuranić 689. Elezović 2, 19. Štrekelj, ASPH 21, 68. Lalević, PPNP 5, 294-300. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič 189. 201. SEW 2, 42. Holub-Kopečný 220. 231. 235. Bruckner 327. 336. WP 2, 268. Trautmann 184. Mladenov 293. 413. Zb. Miletu 263-287 (cf. IJb 1, 188. RSI 6, 293). Gorjajev 2\??. 223. Matzenauer, LF 10, 65. 11, 172-173. Baisaaf 39. 613. Murko, WuS 1, 109. si. (cf. RSI 3, 365). Charpentier, KZ 47, 179. Vaillant, RES 29, 12. BSLP 31, 44.

mĕka¹ f (Vuk, Hrvatska, razlikom u akcentu *meka* »Möckem« uklonjena je homonimija) »mamac, ješka«. Denominal na *-iti meati*, *mĕčim* impf. (Lika, Bukovica, Primorje) (*na-* *se*, *raž-*) »privikavati koga na što« prema iterativu na *-va-* *razmečivati*, *-am*, s pridjevom na *-bn mečan* »navadan«. Riječ je samo hrv.-srp., vjerojatno poimeničenje ž. r. pridjeva *mek* (v.); *meka* bi prema tome prvobitno značila »nešto meko«, ž. r. i akcentat prema *mama*. Ne zna se ide li ovamo Šulekov naziv biljke *meka* »eupatorium cannabinum«.

Lit.: ARj 6, 549. 588. 7, 432.

mĕka² f (Vuk, akcentat kao u *dreka* »vika«), sa glagolima na *-ati mekati*, *mĕčem* impf. (Lika) pored na *-eti mĕcati*, *mĕčim*, pf. *mĕknuti*, *mĕknem*, sVeslav. i praslav., »1° za oponašanje glasa ovaca« = *mĕčiti*, *mĕčim* (Lika) »1° povikivati, 3° (metafora ?) maziti (Pavlinović), 4° jecati od velikog plača (Ston)«. Apstraktum na *-nja mečnja* f. Sa onomatopejskim sufiksom *-et meket*, koji je potvrđen u denominalu na *-ati mekĕtati*, *mĕkečĕm* impf. Drugog su postanja *mĕčiti* »gnječiti« i *meika* (v.). Kako *meka* s glagolom ishodi od onomatopeje, varijacija je s umetanjem suglasnika / *mlečati*, *-čim* (subjekt *teoci* = *telici*) (jedna potvrda). Ta je onomatopeja ie. **meq-*: lit. *mekenti* = *mĕknuti* = *mĕkĕniti* »mekem, stammeln«, arm. *mak'i* »ovca«, gr. *μ,η,κ,ά,ς* »koza«, *μ,η,κ,α,θ,α,*, kod nas možda *mĕčka* »medvjed«. Dolazi, kako je kod onomatopeja prirodno, i sa reduplikacijom *memĕcati*, *-ām* impf. Ista onomatopeja dolazi još u dvije varijacije: sa dodatkom suglasnika *k-* *kmečati* (v.) i zamjenom *v* mjesto *m* na *-ĕti vēcati*, *vĕčim* (Vuk), s postverbalom *vĕk* m = *veka* f = na *-avica vĕkavica* (Vuk), sa denominalima *vĕknuti*, *veknim* pf. i sa sufiksom na *-et* potvrđenim u denominalu *vekĕtati*, *vekečĕm*. Vokal *e* u toj onomatopejskoj kreaciji nastao je iz palatalnog nazala *f*, upor. rus. *vĕkatb* = *vĕčatb* »schrein, vikati«. Upor. istu onomatopeju i u njem. *meckern* i u arb. *mĕčĕnj*.

Lit.: ARj 6, 549. 590. 550. 600. 837. BI 2, 704. 706. Miklošič 186. SEW 2, 32. Holub-Kopečný 219. Bruckner 332. WP 2, 256. Trautmann 177. Boisacq³ 631-632. GM 271. Oštir, WuS 4, 217.

mĕkám m (Kosmet) »melodija, arija, glas«. Na *-li*: *mĕkamlija*, pridjev jednog roda »melodičan« (primjer: *turske su pisme vrlo mĕkamlije*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *makam* »mjesto« > tur. *mekam*, v.

kajmakom, turski pridjev *mekamli*) iz muzičke terminologije: čine. *micame* f »air musical«.

Lit.: Elezović 2, 528. Pascu 2, 150, br. 746.

mĕkteb m (Bosna) = *mĕtĕf* (Vuk, narodna pjesma) = *mĕjĕp*, gen. *mĕjt'ĕpa* (Kosmet) »muslimanska osnovna škola«. Na *-ar mejĕfar* m »dijete koje ide u mejĕf«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mekteb* »1° pisarnica, 2° učilište«; ista osnova u *kitab*, prefiks *me-* »zgrada, mjesto«) iz terminologije islama: bug. *mekteb*. Grupa *jt* razvila sa iz *kt* kao *mejĕter* za *mĕkter* (v.).

Lit.: ARj 6, 586. Elezović \, 397. Mladenov 293.

mĕkterin m (Vuk, *-in* individualni sufiks kao u *Srbín*) »muzikant«. Složenice *mĕkterbaša* = *meterbaša* »kapelnik« (v. *baša*), *mĕkterhana* »svirka« (v. *-h\ana* kao u *dabulhand*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mehter* »svirač«) iz muzičke terminologije: rum. *mehter*, *mehterbaĕa*, *mehterhanea*.

Lit.: ARj 6, 595. 627. Tiktin 965.

mel¹, gen. *mĕla* m (istočna Istra, Hrvatsko primorje, Krk, Vrbnik) »1° bjeličasta sipka žedna zemlja zvana *var*, 2° toponim« = *mĕi*, gen. *mĕla* (Rukavac) »vrlo fini pijesak od vapnenca (*puka*, *Vodice*)« = *mĕlj*, gen. *melja* (Istra, Klana, Nemaničev lat. prijevod sa *humus* nije ispravan, prema tome ni Maretičev sa »plodna zemlja«) »sitan pijesak« = *meib* (14. v.) »prud« = *melo* n (15. v., Marulić)»!° prud, 2° pličina« = *mĕlo* n (ikavski, Poljica) »plitko mjesto u moru uz kraj«. Pridjev na *-bn melan* »pjeskovit«, u nazivima zaljeva na obali morskoj *Melna* = *Milnā* (Hvar), na *-ski* samo u nazivu drage *Melska*, na *-zk* (kao u *sladak*, *rijedak*, *gorak*), sveslav. i praslav. *miok(f)* (Marulić: *ka su mioka*, opozicija *dubok*) »plitak«. Upor. polj. *mĕaly* bez tog sufiksa. Na *-ina* (apstraktum) *milina* f (Vetranie) »plitko mjesto u vodi«. Riječ je gotovo sveslavenska: stcslav. *meib* »vapno, klak, άρβεσ-τος«, slov. *milka* »feiner Flussand«, polj., donjoluž., rus. i praslavenska. Nije jasno od čega je nastao, da li od dvoglasa *oi* prema upoređenju sa lit. *mailins* »sitna riba«, lot. *maile* »Gründling« ili iz *e*, ako se upoređuje s ie. korijenom **mel-* u *mljeti* (= upor. slov. *voda melje breg*) i sa lit. *smĕlis* »pijesak«. Upor. prijevoinj *mol-* u *mlat* (v.) i *mlan* (v.). S obzirom na značenje »sitan« može se izvoditi i od ie.

korijena **mei-* (upor. lat. *minus*, stcslav. *mĕnuj* > *manji*, v.), sa formantom / . Ovamo idu još zacijelo: *mela* (Vrgada) »travom obraslo mjesto u moru gdje se skuplja riba, brak« i možda *mĕla* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sirovo žito«, ako je to metafora, zatim toponim *Mĕlnik*, koji se vjerojatno nalazi u peloponeskom etniku *Melingi* (Slaveni oko Sparte, na Taigetu, možda oko sela pred Spartom Slavohori). Ikavski oblik *milo* dobija je romanski (mletački) sufiks *-adura* > *-ura* < lat. *-atura miladura* f (Poljica) »1° sićušaa pijesak na dnu mora, što se na pogled modri, 2° plitko more uz obalu« > *milura* (Hvar) »plitko more oko rata (= rta)«. Riječ *mel(o)* — *milo* je naš domaći izraz, koji je potisnut gotovo u zaborav od posudenice *salbün* < lat. *sabulone*, augmentativ od kllat. *sabulum*, deminutiv *Sabbioncello* = *Pelješac*.

Lit.: ARj 6, 596. 598. 677. 673. 702. 727. 665. Mažuranić 657. Jurišić, NVj 45, 176. Ribarić, SDZb 9, 167. Tentor, JF 5, 213. Miklošič 195. SEW 2, 48. Holub-Kopečný 220. Bruckner 329. WP 2, 287. 242. Trautmann 165. Šamšalović, NVj 29, 412. (cf. IJb 9, 221).

mel² m (Istarski razvod, sastavljen u 15. v.) = slov. *mel* (Goriška brda), s pridjevima *meljĕv*, *mĕlov*, »Art Eich«. Varijante *mnĕl*, *mgnel* (transkripcija u lat. i tal. prijevodu Razvoda, glasirano sa tai. *vovere*, *vovero* < *rove-re* < *robur*). Na tom dnu pišu se znamenja za razgraničavanje, zabijaju čavli u istu svrhu. Pred tom riječi nalazi se pridjev *veliki* pet puta (*veliki mnel*, jedanput *mel*, u tal. prijevodu *ciòĕ arbora grande vovero*, lat. *ad arbor em vocatam Nafrogem Mĕnell*, kod Mažuranića *Na Vrogrin mnel*, tal. *Vregnin Monel*), o je svarabaktički samoglas za uklanjanje suglasničke grupe *mn*; zbog istog razloga sa tal. protezom *i*: *magna arbor vacata Imgnell*; što je pridjev *vrogrin* = *fragen* ili *vregnin*, posve je nejasno). U Istri (Buzet, Sovinjsko polje) riječ se govori i danas *mjeu* (*u* = slov. *I*), deminutiv *mĕlic* (*ć* = *ř*) »hrast«. Prema Vailantu riječ je identična sa mlet. *pomela* »1° Lorbeer, 2° Beere (Ampezzo)«. Imalo bi se uzeti da je *o* > *ɔ* **pameľ* > *mmeib* > *mĕi*, ili > disimilacijom *mnel* — *mnjel*. Semantički nije etimologija utvrđena. Mažuranić ispravno misli da tal. prijevod sadrži grafičku grešku *o* mjesto *r* tal. *rove-re* < lat. *robur*. Ali bi moglo biti i bez te greške, da se u *vovero* radi o istro-romanskoj riječi koja je nastala disimilacijom tipa *r - r* > *0 - r*, i onda dodavanjem

proteze *v* kao u *varno* < *ōrnus* »fraxinus«, *vargano* > hrv. *varganj* »ararum« < lat. *organium, toponim *Verteneglio* = *Brtonigla*. Dočetak -*o* mjesto -*e* je prema mlet. kao u *arbora*. Tim *vovero* prevodi se stročakavski *mñjel* ili *mel*, koje dosada nije objašnjeno, jer Vailantovo mišljenje ne odgovara. Nije isključeno da naziv pripada predslavenskom. i predrimskom supstratu. Upor. baskicki *ametz* > španj. *mesto* »vrsta hrasta«.

Lit.: *Starine* 6, 182. *Pleteršnik* 2, 56& *Mažuranu* 673. Kos., *Rad* 240, 105-203. Vai lant, *RES* 12, 90-91. *REW*² 420.

mêldovati, -*ujem* impf. (Lika) »javiti oblas-ti«. Od njem. *melden*, ušlo u narodni govor iz graničarskih kancelarija.

Lit.: *ARj* 6, 596.

melekša f (BiH) »cvijet ljubica«. Indeklinabilni pridjevi *menekše* (Kosmet, uz *čarape*) »zatvoreno ljubičaste boje, mór (v.)« = *mōr-menekše* »boje ne kao čivit, nego kao galibarda« = *menevli* (*Pjevanija crnogorska*, epitet za *čakšire*) = *meleviš* (epitet za *dolama*) = *meneviš* (epitet za *čakšire*) = *mormeneviš* »violaceus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *benefše* > tur. *menekše* »ljubica«) iz botaničke terminologije: rum. *muunea*, bug. *menekše* »cvijet temenuga«, arb. *menekshe*, ngr. *μενεξής* = *μνεψά*.

Lit.: *ARj* 6, 597. 601. *Elezović* i, 417. 2, 529. *Mladenov* 294. *GM* 269. Matzenauer, *LF* 10, 332.

mêlez (Vuk) pored *mêlez* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° polutan, mulat, koji nije od čista soja (petao, šeboi, pamuk, platno, Kosmet), 2° platno (osnova prtena, potka pamučna)« = *meleza* f »šarena tkanina?«. Na -*li melezlja* (epitet za *gaće*), na -*njak melež-njak* »platno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meles* »što je sastavljeno od dvije različite stvari«) iz terminologije svagdanjeg života: rum. *melez* »Halbseide«, bug. *mêlez*, arb. *meleze* f »Halbseidenstoff«.

Lit.: *ARj* 6, 597. *Elezović* \, 397. *JF* 14, 203. *Mladenov* 293. *GM* 269. *Tiktin* 966.

mèlo n (Brač) »uska gvozdena lopata kao mistrija s drvenim držalom za metanje klaka«.

Lit.: *ARj* 6, 598.

melodija f (Maretićev akcenat *melodija*), internacionalni grecizam, složenica *μελωδία*, od *μέλος* »pjevanje, pijev« i *οδή* »isto, oda

(v.)«. Pridjev *melodijski* (Vuk), na tal. sufix -*oso* < lat. -*osus*, proširen na -*bn* > -*an melo-diozan*.

Lit.: *ARj* 5, 598.

mêltruga f (ŽK) = *memtrga* (Vodice, s disimilacijom *l - r* > *m - r*; *m* mjesto *n* asimilacija prema početnom suglasniku) »koro-rito za brašno«. Upor.: slov. *mêltra* »Mulde«. Od njem. složenice *Mehltruhe*, od *Mehl* »braš-no« i *Truhe* (v. *struga*) »sanduk«.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 167. *Pleteršnik* 1, 569.

melūn¹, gen. -*una* m (BiH, Dubrovnik) »đavo, vrag«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. part. pret. pasiva *meľun* > tur. *melun* »proklet«, od glagola *loľna* »prokleti«) iz terminologije islama.

Lit.: *ARj* 6, 598. Bulat, *JF* 5, 148. *Miklošič* 187. *Lokotsch* 1383. Matzenauer, *LF* 10, 67.

melun² m (Mikalja) = (*e* > *i*) *milūn*, gen. -*Una* (Rab, Božava) = (nenaglašeno *e* > *u*, ispadanje) *mlun* (Poljica, Dalmacija, Kavanjin, Mikalja, Kožičić, *Aleksandriđ*) »dinja, pipun«. Ovamo ide slov. izvedenica *malovina* »perje od buče«. Lat. grecizam *melo*, gen. -*onis* od gr. *μήλον* »popone, pipun«. Stara posudenica kako dokazuje ispadanje *u* < *e*.

Lit.: *ARj* 6, 598. 702. 848. *Starine* 3, 306. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6, 115. Štrekelj, *ASPh* 12, 461.

meluh m prema f *meljūha* (Istra) »nemiran čovjek, žena«.

Lit.: *ARj* 6, 599.

mêcmati, -*âbi* ili -*ľjem* (?) (Uzice, Srbija) {*na*-} »(veziljski termin) vesti na cik-cak po obodu rukava«. Odatle *mîmica* f (ibidem) »vez na cik-cak, ošvice (ŽK)«.

Lit.: *ARj* 6, 599. 600. 7, 433.

memla f (Vuk) = *memlja* »vlaga«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nem* »vlaga«, odatle na tur. sufix -*li nemli* »vlažan«) iz terminologije svagdanjeg života; arb. *nem* »vlaga«. Osebujna je zamjena tur. sufixa -*li* promjenom -*la* / -*ľja* mjesto uobičajenog -*ľja*, zatim asimilacija *n - m* > *m - m*. Korsch izvodi od ar. *mevla*.

Lit.: *ARj* 6, 600. Korsch, *ASPh* 9, 656.

memlećet m (narodna pjesma) = *me-mlećet* pored *memlećet* »zemlja, postojbina, vilajet, zavičaj«. Balkanski turcizam arapskog

podrijetla (ar. *memleqet*, apstraktum od *melek* »kraj«) iz terminologije administracije: rum., bug., arb. *menleqet* (Skadar) »Gegend, Provinz«.

Lit.: *ARj* 6, 600. *Elezović* 2, 528.

memur m »činovnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *meľmur*) iz upravne terminologije.

Lit.: *ARj* 6, 600.

menda f (Vrbnik) »pogreška, nedostatak«. Nije denominal *mendati*, -*am* pf. »ispraviti« odatle, nego od lat. prefiksalne složenice *emendare* (prefiks *e-* = *ex-*) »isto«. Od lat > tal. *menda*. Učena riječ.

Lit.: *ARj* 6, 600. *REW*² 5491.

mendikan(a)t, gen. -*anta* m »(učeni crkveni izraz) fratar, prosjak (u religioznom smislu)«. Poimeničen part. prez. od lat. *mendicare*, *mendicare*, gen. -*antis*, denominal od *mendicus*, koji se nalazi u Belđj Krajini (slov.) *mendekati* impf, »govoriti mrmrlajući«.

Lit.: *ARj* 6, 600. *Pleteršnik* 1, 569. *REW*² 5492.

mendiz pored *mêndiz* m (Kosmet) »inžinjer, arhitekt«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühendis*) iz stručne terminologije: bug. *me(e)ndiz(in)* »isto«.

Lit.: *Elezović* 2, 528. *Mladenov* 293. 294.

mendele f pl. (Vuk) »tijesak« = *mêng* f pl. (Vuk, Rusac, Vranjska Pčinja) »1° procijep u kojem čurčija iglu oštri, 2° sprava za pravljenje voska« = *mendule* f pl. (Lika) »škrupac«. Balkanski turcizam gr. podrijetla (tur. *mengene* < *μάγγανov* > lat. *manganūm* > tal. *màngano*): bug. *mengene*, arb. *mengene*. Od tal. *màngano* > *mangan* m »sprava za uglađivanje tkanja«. Preko nvnjem. *Mange* f pored *Mangel* *ľ* (upór. istu disimilaciju u tur. *mendele*) > *manga* f (1853) = slov. *mân(j)ga* f »1° Schwengel, 2° Aebel«, impf, *màngati* = (*a* > *o*) slov. *manga* pored *munga* (Dolensko), denominal *mô(n)gati* pored *mugati* i *mugati* = slov. *mogla* < njem. *Mangel* = *mûn(j)gati*, -*âm* impf. (Lika, Otočac, Liješće, Sinac, Ram-ljani, objekt *pranje takačom* ili *palicom*, prije nego će se *peglati*) »namotati oprani i osušeni veš na jedan valjak i valjati po stolu« = (bez *n* na osnovu disimilacije *m - n* > *m - o*) *mugati*, *mugâm* (Lika), odatle postverbal *mûnga* pored *muga* f (Lika) »drvena sprava kojom se deblje rubine ravnaju (kod pravoslavaca *rala*)«. Upor. toponim *Menge* f pl., stijene i nešto

malo zemljišta i šume kod sela Velji Mikulići (Bar) i *Manganello* > *Mekneli* (Krk).

Lit.: *ARj* 6, 443. 601. 7, 131. 152. Zore, *Tud.* 13. *Pleteršnik* 1, 321. 549. 597. 601. 616. 619. 2, 235. *Miklošič* 188. *SEW* 2, 16. *Mladenov* 294. *REW*² 5297. Matzenauer, *LF* 10, 68.

menduša f (narodna pjesma) = *menduha* (Sarajevo, s promjenom dočетка prema *uho*, jer se nose na uhu) = *menduš* m (Belosteneć, narodna pjesma) = *minduša* f (Vuk, Srbija, narodna pjesma, Lika, pravoslavci) = *majn-guše* f pl. (Lika, katolici, promjena *min* u *majn-* koja nije posve jasna; perz. *man* > *man* i *n* > *jn* pred *g* kao u *bajngeri* ŽK, svakako-stariji turcizam iz doba turskog vladanja u Lici) »1° obodac, ušnjak, naušnica, rinčice (hrv.-kajk.), rećine (v., Lika katolici), 2° (metafora) *mênde* (BiH, hipokoristik), koza ili jarac što ima pod vratom resice, koje narod zove mendušipe« = na -*an* (tip *Milan*) *mendan* m »jarac«. Ovamo zacijelo i *menduija* f (Kosmet) »vrst turskog zlatnog novca za nakit«, ali nejasna promjena dočетка -*gōš* u -*duľja*. Deminutiv na -*ica*: *mendušica* = *mindušica*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *mangos*, od *man* »utega« i *gōš* »uho« > tur. *menguş*) iz terminologije nakita: bug. *rnengúš* = *mengľši* = *mingúš* = *mendľúš* = *mengľúš*.

Lit.: *ARj* 6, 601. 716. *Miklošič* 189. *ASPh* 11, 105-106. *SEW* 2, 37. *Mladenov* 294.

mène (Vuk) = *méne* (od ~, za ~) (Slavonija), baltoslav. naglašeni genitiv i akuzativ sing. od nom. *ja* (v.). Dativ i lokativ *meni* pored starijeg *mani* = *mni* < steslav. *mōne* = *méne* (ŽU). Oba se oblika pojačavaju deiksama -*ka*, *kar(e)*, -*karee*, *menekafre*) = -*fee* (Lika, narodna pjesma), *menika* (-*r*, -*re*, -*ree*). Vokal *e* u *meni* je nastao analogički prema gen. enklitike *me* < steslav. *mi*, *mi*. Prijevoj **mbn-* > **mōn-* pojavljuje se u steslav. instrumentalu *mbnoJG* > starijem hrv.-srp. *mnoju*, danas analogijski *mnom*, u čakavskom, djelomice i u štokavskom *manom* (ŽK). Plural *mi* < steslav. *my* = makedonski *mije* (odlatle etnik *Mijaci*), *nije*. U baltičkoj grupi stprus. *mennei*, ák. *mien*, lit. *man*, enklitika lit. *mi*, pl. *mēs*. Od ostalih ie. jezika baltoslav. oblici poklapaju se sa awesta *mana* »meni«, ák. sanskr. i stperz. *mam* »mene«. Enklitike gen.-dat. steslav. sanskr. *me* = awesta *me*. Ie. je korijen *me. Nastavak -*n-*, koji je u genitivu, dativu, lokativu i instrumentalu u baltoslav., nalazi se, osim u

sanskrtu i awesti, još u kelt. (kimr.) *myz.* V. *moj, me^e.*

Lit.: ARj 6, 602. 601. 652. Miklošič 188. SEW 2, 36. Holub-Kopečný 227. Bruckner 341. WP 2, 236. Trautmann 179. Boisacq³ 247. 323-324. Gauthiot, IF 26, 359. Hujér, IF 30, 49. sl. LF 45, 188-192. (cf. Bělic, JF 2, 342). Šimek, LF 54, 238-240. Meillet, BSLP 21, 26-27.

menta f »osobit madžarski ćurak« < madž. *mente* = (sa dodatkom *-n* kao u *fértun* < *Fürtuch, Medvén*, prezime, < madž. *Medve*) *mentén* m (hrv.-kajk., Jačke, ŽK, Trebarjevo, Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Stulić) »muški i ženski ćurak« = *minteg* (17. v., Kašić, *i* mjesto *e* prema *mintan*, dodatak *-g* je nejasan). Deminutiv na *-bc* > *-ac* *mentenac*, gen. *-nca*. Upór. bug. *menté* »gornje odijelo bez rukava«. Iz turskoga je *mintán* (Vranjska Pčinja) »gornja muška i ženska haljina sa rukavima«. Deminutivi na *-če* i *-čie* < *-bc* + *-ič* *mintančić*. Balkanski turcizam madžarskog podrijetla (?) (tur. *mintan* < madž. *mente* < tal. *mantello* ?): bug. *mintan*.

Lit.: ARj 6, 602. 718. Pleteršnik 1, 571. Mladenov 294.

menti (lok., gen., sing., s prijedlozima *na, z* < *iz*): *na ménti držati* »zapamtiti«, *z ménti pustiti* »zaboraviti« (Istra, Vodice). Od tal. *mente* < lat. *mens*, gen. *-tis*. Vlát. složenica (sintagma) *mente habere*, koja odgovara istarskoj *na ménti držati*, nalazi se u Dubrovniku *mijentovati, -ujem* impf, (dubrovački pisci, Ston, Stulić) = *mjéntovati* (Zore) = (zamjenom *-ivati* za *-ovati*) *mjentivati, -ujem* impf, »spominjati, imenovati«. Taj se glagol spreže kao da je naša denominálna izvedenica na *-ovati* od **mijente* ili **mijenta* < *mens*, gen. *-tis*, a nije, nego reproducira točno tal. francuzizam *mentovare* < stfr. *mentevair* < vlat. *mente*, kilát, ablativ) *habere*.

Lit.: ARj 6, 656. 788. Ribarić, SDZb 9, 167. REW* 5496. 5507. DEI 2425.

mentovati (*se*), *měntujēm* impf. (Vuk, hrv.-kajk.) = *mentovati* (ZK), također slov. i ukr., »riješiti se, kurtalisati se«. Od madž. denominala *menteni*, a to od pridjeva *ment* »frei, ledig«. Značajno je da madžarski glagoli dobivaju glagolski nastavak *-ovati, -UJQ* > *-ujem* kao naši denominali. Tako i u rum. *a se mîntui*, sa *-ut* < *-UJQ*. S tim madžarizmom pomiješao se *mentovati* (Korčula) »1° spomenuti se, 2° kurtalisati se«. U značenju 1°

potječe od *ménte habere*. Tu je *-ovati* od *habere*. Upór. i *ménti*.

Lit.: ARj 6, 602. Skok, ASPH 33, 365. Miklošič 190. SEW 2, 37. REW* 5507.

menzil m = *menze!* (narodna pjesma) = (sa disimilacijom *m - n* > *m - 0*) *mézil* (Vuk) = *mézül* (Vük, *i* > *u* nejasno) »1° pošta, 2° poštar«, odatle prezime *Menzilović*. Na *-džija me(ri)zùldzija* »poštar«. Pridjev na *-ski mé(n)zilski (konj)* = *mezulski*. Složenica na *-(h)ana* (v.): *menzilhana* = *menzulána* (Srbija) = *mezilána* (Vuk) = *mezulána* »1° poštanska stanica, 2° toponim (Crna Gora, prema Skadarskom jezeru)«. Ovamo ide zacijsko *mézulje* f pl. (1848) »kočija (Srbija ?)«, sa deminutivom *mezúljice* »taljige«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *manzil* »Absteigequartier, krčma«, izvedenica s prefiksom *ma-*, koji znači »mjesto«, od glagola *nazala* »absteigen«) iz terminologije prometa: rum. *me(n)zil* = *mizil*, bug. *menzil, me(n)ztjand*, ngr. με(ν)ξί>ι.

Lit.: ARj 6, 603. Mladenov 294. Lokotsch 1409. Matzenauer, LF 10, 322.

mera f (BiH) »1° općinska zemlja zajednička selu i plemenu, 2° zajednička ispaša (Stara Srbija)« = *meraja* f (Vuk, narodna pjesma) = *merāja* (Kosmet, *-ja* je dodatak za dekliniranje kao u *odaja* < tur. *oda* + *-ja*) »1° ugodno goletno mjesto, 2° utrina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *me'ra* »pašnjak«) iz turskog građanskog zakonika zvanog *medžela'*. bug. *mera*, rum. na *-íte mirişte* < bug. *meriste* »Weideflur«. U Visočkoj nahiji (Bosna) *razija ili mera* »državno zemljište« potječe od arapske sintagme *erazi miryje* iz *medeia*.

Lit.: ARj 6, 603. 604. 13. 565. Elezović 1, 398. Mladenov 294. SEW 2, 37. SEZB 43, 748.

merač m (šatrovački, tajni govor, argot zidara u Siriniću i grnčara iz Prištine) »dan«. Od gr. ἡμερα + deminutivni sufiks *-άτης* (v. *-af*).

Lit.: Trojanović, JF 5, 223. 224.

merak, gen. *-āka* m (BiH, Srbija) = *merak* (Riječka nahija, Crna Gora) = *mārak* pored *marāk* i *merak* (Kosmet) (objekt uz *imati*, predikatska dopuna uz *biti* u neosobnom izrazu) »želja, volja«. Na *-K merakli* indeklinabilni pridjev (Bosna), *meraklija* (Leskovac, Srbija, Kosmet) m, f i pridjev za oba roda

(*nesam mu ~*) »ljubitelj nečega«. Balkanski turcizam (tur. *merak*) iz terminologije običnog govora: bug. *merak*, arb. *marāk* »Liebe«.

Lit.: ARj 6, 604. Elezović 1, 387. GM 260. Mladenov 294. Korsch, ASPH 9, 655.

merala f (Šulek) »amelanchier vulgáris«. Taj botanički termin označuje Maretić kao slabo pouzdan. Možda je isto što naziv drveta *miralja* f (Hrvatsko primorje) »brekinja«.

Lit.: ARj 6, 604. 734.

meram m, gen. nije potvrđen (Bosna) = *meram* (Kosmet, objekt uz *imati*) »želja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meram* »namjera«) iz terminologije običnog govora: bug. *meram* »namjera«.

Lit.: ARj 6, 604. Mladenov 294.

mêrati¹, *-am* impf. (Vuk) »(tehnički termin pri građenju svijetla) grijući rastanjivati vosak«, prema prijevornom obliku (*pri-*, *raz-*) *mariti* »beim Feuer Wachs aufgehen lassen«. Pridjevi od *mer-* *meran* i *merljiv* »rastezljiv«, s apstraktumom *merljivost* »rastezljivost« Šulekovi su neologizmi. Prijevornji štêpen *mar-nalazi* se u rus. *marevo n* »Hitze bei der die Luft trübe und weis wird«. Taj je prijevoj praslavenski, jer se nalazi u bug., u oba lužičko-srp. jezika i u rus., a s prefiksom *o-* i u hrv.-srp. *omara* f (Vuk) »pripeká, sparina, zapara«, sa augmentativom na *-ina* *ōmarina* (Vinkovci, Ljubiša). Upor. još u rus. narječjima *mar* »Sonnenglut«, u ukr. u ništičnom prijevoju *mryj* »Nebel, trüb«. S rus. *marevo* upór. toponim *Marevo* kod Jajca i u Hercegovini. Korijen je ie. **mer-* »flimmern, funkeln«, koji je dobro zastupljen, s guturalnim raširenjem u *mrak* (v.), *mrk* i *mrknuti*.

Lit.: ARj 6, 604. 8, 907. SEW 2, 21. WP 2, 273.

mêrati³, *mērām* impf. (Vuk, Lika) »(tehnički termin pri pranju rublja) mlatiti pratljačom haljine, kad se peru«. Matzenauer upoređuje sa skand. *merla* »contundere«.

Lit.: ARj 6, 604. Matzenauer, LF 10, 68.

merdiven m (Vuk, narodna pjesma) = *mêrdevina* f pl. t. (Bosna, plural jer se sastojde od više jedinica) = *merdivene* (Vuk) »ljestve, stube, skale, lōjtre«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nerdiven* = *merdüben, merduban*) iz terminologije alata: bug. *merdeven*.

Lit.: ARj 6, 604. Miklošič 191. SEW 2, 37. Matzenauer, LF 10, 68.

merđžan, gen. *-āna* m (Vuk) = *merđžan* (Kosmet) »1° koralj, 2° prezime«. Deminutiv na *-bc* *merđžānac*, gen. *-nca* (Bosna, Vuk) »grah višnjica«. Indeklinabilni pridjev na *-li* *merđžajli* (epitet za *handžar*). Na *-ija* (*kamen*) *merđžajli* (narodna pjesma). Na *-uša* *merđžānuša* (Bosna, Duvno) »riba«. Na *-kinja* (personifikacija) *merđžankinja* (narodna pjesma) »puška okićena merđžanom«. Složenica: *paprika-merđžan* (Kosmet uz *nanizali*) »kao grivna ili derdan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mārgāri*) iz oblasti nakita: rum. *mārgan* = *mārga* (pomiješano sa lat. *margella* > *mārga*), bug. *merđžān, merđžānlija*, ngr. μερτοάνι.

Lit.: ARj 6, 605. Elezović 1, 399. SEW 2, 37. Mladenov 294. GM 270. Matzenauer, LF 10, 68.

merêdov, gen. *-ova* m (Vuk, Baranja) = (s asimilacijom na daljinu *m - d* > *n - d*) *nerêdov*, gen. *-ova* (Vojvodina) = *merečūv* (Donja Podravina) »mreža na drvenom okviru za vađenje ribe iz barke«. Deminutiv na *-čić*: *meredovič* (Zemun) »na obruču nešto prede kojom se vadi riba iz kade«. Riječ *merêdov* se slaže u značenju i osnovi s ukr. i rus. *merêda* »(ribarski alat) vrša, mreža«. Samo je sufiks madž. *-o, -ö* > *-ov*, koji se ne nalazi u madž. *merettyü* ili *méregető*. Glede madž. *-ö* > *-ov* upor. *merov*. Sa *merettyü* slaže se posvema *merečūv* i taj se može označiti kao posuđenica iz madžarskoga. Rum. *meredeu* »1° Schopfnetz, 2° Holz mit dem der frische Käse geknetet wird« (upor madž. *merito* »zum Schöpfen gehörig«) sadrži madž. *-ö* > rum. *eu* i ne služe se s *-ov*. Izvor ruske riječi je fin. *merti* »vrša«, a ovo možda i stnord. *merp* »isto«, čini se da se *mereda* praslavenska posuđenica, koja se nalazila i u južnoslavenskom, unakrstila s madžarskom riječi.

Lit.: ARj 6, 604. 7, 58. Hamm, Rad 275, 22. SEW 2, 37. Šamšalović, NVj 29, 415. (cf. IJb 9, 222).

merešik, gen. *-ika* m (Srbija) »sredina između dva sela«.

Lit.: ARj 6, 605.

mergin m (Riječka nahija, Crna Gora) »međa, granica«, odatle na *-aš* *merginas*, gen. *-aša* (ibidem) »međaš« = *mergin* (Budva, Lastva, Krtole, Prčanj, Crmnica) »između dvije njive međaš (zove se i *stan*, jer ga se ne smije plugom izvrnuti), biljeg između zemalja dvojice vlasnika«, *merginj* (Bella, *nj* < *u* kao u *pristanj, kovani*, Perast, Bunjevci u Vojvodini,

što je vrlo značajno, jer potječu djelomice iz sjeverne Dalmacije; Mostar: *dždarev mrginj*) »zemljišna međa« = *mrginj*, gen. *-inja* (Žrnovo, Korčula) »konalić u koji se stavi kamen« = *mrginj*, gen. *-inja* (Šibenik) »granica između dva dionika« = *mrgin*, gen. *-ina* (Vuk, Sinj, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Potomje, Ljubiša, koji upotrebljava *međaš* i *mrgin*) »isto«, odakle *mrginaš*, gen. *-āša* m (Vuk, Crna Gora) = *mrginj*, gen. *-inja* m (Dubrovnik, Vetrane, Hercegovina, Crna Gora) = (disimilacija *m - n* > *m - r*) *mrgir* = *mrgir*, gen. *-irā* (Piperi, Crna Gora) = (zamjena dočetka *-in* sa *-it*, možda prema vlat. *termitem* od *termes*) *mrgit* (Dalmacija, Pavlinović) »brazda među zemljama« = (zamjena dočetka *-in* sufixima *-ariu* > *-ar* i *-aneu* > *-arg*) *mrgār*, gen. *-ārā* (Rab) = *mrgānj*, gen. *-ānja* (Dubrovnik, okolina) »međa i zid od suhoga« = (sa disimilacijom *m - n* > *m - lj*) *mrgilj*, gen. *-Uja* m (sjeverni Velebit, Bunjevci, Sitno, Perković) »1° kamen međaš, 2° neuzoran komad zemljišta između dvije njive kao međa, 3° drveće koje raste kao međaš, 4° drveni stup kao međaš, 5° kanal kao međa« = *mrgilj* (Sukošan, Bibinje) »granica između dva dijanika učinjena od luče, koja čini prepreku da uz nju izrasle kupina« = (sa umetnutim / poslije *g* iz nepoznatih razloga) *mrglin*, gen. *-ina* (Zagora, Dalmacija, Nikšić u Crnoj Gori) »1° granica između dvije njive, 2° pojas koji se ne ore« = (sa *ar* za sonantno *f*) *marginj* (Čikerija, Bunjevci) = (toponim na Paklenim otocima) *Marginja Punta* (stari pridjev na *-/*) = *Marginjski* (se. rat, sinonim). Arbanasi posuđuju *mérgim* s članom *-i* pored *me(g)je* < *media*, *mergi* (Toske). Dalmato-romanski leksički ostatak od lāt. *margo*, gen. *-irtis*; kako pokazuje očuvan velar kao *ū galatina*, *grmjetica* itd. Zbog toga će *mrđin* m (šabački okrug, Srbija) potjecali iz rum. *marginje*. Ne treba da je krivo zapisano *d* mjesto *g*, kako pretpostavlja Maretić. Izmjena *k* mjesto *g* u *mrkin* kod Stulića je nepouzdana. U dubrovačkom latinitetu potvrđeno je *mergenium*.

Lit.: ARj 6, 605. 7, 54. 65. 58. 59. Budmani, Rad 65, 162. Godin 179. Pavlović, JF 16, 178. sl. Skok, ZRP 46, 407. Skok, Slav. 188. Skok, Rad 272, 26-33. Rešetar, ASPH 36, 540. Isti, Štok. 253. MH IS M 9, 442. Corović, ASPH 29, 507. REW² 5355.

merhaba (Bosna) = *niëraba* (Kosmet), uzvik, »1° (muslimanski pozdrav) zdravo, 2° (Srbija, ironička metafora) čuška, šamar«.

Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mer haba*, od *mara* »ugodno se namjestiti«) iz terminologije saobraćaja među ljudima. Odgovor je u Kosmetu: *ja meraba*.

Lit.: ARj 6, 604. Elezović 2, 529.

merhamet m (narodna pjesma) = *mehramet* (jedna potvrda, narodna pjesma) == *mehramet*, gen. *-ometa* »milost, milosrđe«. Indeklinabilni pridjev na *-li merhametli* (muslimanska narodna pjesma, u predikativnoj funkciji). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum na *-et merhamet*) iz terminologije običnog života: bug. *merhamet*, *merhametlija*.

Lit.: ARj 6, 585. 605. Elezović 2, 529. Mladenov 294.

merit m = *mřit* (17.v., Riječka nahija, Crna Gora) »zasluga«. Od tal. učene riječi *mèrito* < lat. *meritum*, poimeničen sr. r. part. perf. od *merēri*. Odatle denominat *meritat*, *-am* (Dubrovnik, Cavtat) = *meritat*, *-am* impf. (Rab, čakavci) = *mintāt* (Šibenik) = *maiūāti* (Perast, sjeverna Dalmacija, Dobroselo, Lika) »1° zaslužiti, 2° bacati oko na što: *cure miritati* (Dobroselo)«. Od tal. *meritare*. Upór. arb. *meritoj* »verdiene«, apstraktum na *-im* < lat. *-imen meritim* (Skadar) »Verdienst«.

Lit.: ARj 6, 605. 744. Kušar, Rad 118, 25. GM 270.

merkurela f (Vrnbik) »biljka daucus asi-ninus« = *mrkorēla* (čakavski) = (disimilacija *r - r* > *r - n*, prema Marelicu stamparska pogreška) *mrkonela* (Šulek, Istra). Od tal. *mercurella* »isto (biljka ljekovita od slarine)«, od lal. pridjeva na *-alis mercuriali!* (se. *herbo*), izvedenog od *Mercurius*, za koga se vjerovalo da ju je pronašao; *ella* mjesto *-alis* je zamjena deminutivnog sufixa za pridjevski lat. *-ālis*.

Lit.: ARj 6, 606. 7, 67. REW³ 5518. Prati 646. DEI 2363.

merkušanta f, gen. pl. *merkušanāta* (Ston) »vrst smokve, stablo i plod«.

Lit.: ARj 6, 606.

merkati, *-am* impf. (Vuk, Srbija, Leskovački kraj, hrv.-kajk.) »paziti, motriti (upor. kod Miličevića *merkamo devojkju za njega*)« = *merkati* (ŽK) (*za-*) »1° pamtili, 2° (Hrvatska, kao veziljski termin) uvezivati slova u košulju«, *namērkati*, *-ām* (Hrvatska, objekt *košulja*). Radna imenica na *-vac merkavac* (Belostenec, koji je označuje kao dalmatinsku riječ). Ovamo ide *mertik* m (Slavonija, Srijem) »pregledalica

od platna za uvezivanje slova u rublje«. Od stvnjem. *merken*. Germanizam se nalazi gotovo u svim slavinama, a ipak nije praslav. Riječ *mertik* je od *Merkbuch*, preinačen prema *mertik* (v.) drugog podrijetla; njem. *merken* je denominai od *Marke* > *marka* »1° novac, 2° biljeg«, odatle *markirati* »1° označivali, 2° (pejorativno) raditi kao simulant«, *namerkati* je od njem. *anmerken*. Upor. za takvo prekrajanje njemačkog prefiksa *narukovati* (Bosna, za vrijeme okupacije) < *einrücken* »vojnički termin) doći na odsluženje vojnog roka«.

Lit.: ARj 6, 606. 607. 7, 433. Miklošič 191. SEW 2, 37. Bruckner 330.

merlin¹ m (Zagreb, Ogulin) = *mirlin* (Vrnbik) = *merlina* f (Lika, femininum prema *mrkva*) »mrkva (kulturna biljka)« = *merlin* (čakavski) »inula helenium«. Od njem. deminutiva *Mearl*, *Morie* < njem. *Mohre*, upor. tršč. *merlino* »carola«. Nije potrebno pretpostaviti sa Štrekeljem da je taj germanizam ušao u zapadne krajeve preko trščanskoga, nego je *-in* u oba jezika njemački plural kao *kifljin* (v.), *šeragljin* (v.), *feljabin* (v.).

Lit.: ARj 6, 606. 746. Štrekelj, ASPH 14, 532.

merlin² m (Mijet: *proz pomijo pasaj'vaj merlin za bandijeru*; brodski termin) = *mrlin*, gen. *-ina* (Dubrovnik) »ladeno uže«. Od tal. *merlino* »isto« < hol. *meerling*. Drugog je podrijetla i značenja hrv.-kajk. *merlin* (v. *merlin*¹).

Lit.: ARj 7, 70. Macan, ZbNŽ 29, 213. REW² 5533a. Štrekelj, DAW 50, 38.

merophb, gen. *-pōna* — *meōpōnō* = (disimilacija *m - p* > *n-p*) *nerophb*, gen. *-pha* (Dušanov zakonik) »kmet u staroj srpskoj državi (opozicija *vlah* »pastir«). Pridjev na *-/ merophša rabota* (Dečanski hrisovulj), na *-bsk merophšbke zemlje* (ibidem). Deminutiv na *-ić merophšićb* »sin merophba (ako je izučio knjigu, mora ostaviti kmetstvo)«. Na *-ina* (može biti i, poimeničenje pridjeva na *-7*) *merophšina* »1° zemlja na kojoj sjede meropsi, 2° rabota meropška«. Ta se izvedenica očuvala kao toponim *Merošina* 1734. (*š* < *pš* kao u *pšenica* > *šenica*), na *-evci Meroševe* (Vranja, Srbija). Denominat *pomeropšiti* pf. (Dušanov zakonik) »učiniti da bude šio meropško«. Prema Novakoviću *merophšina* odgovara bizantinskom *παροιμία*, a *mērophhi* odgovara biz. *πάροιχος* > slsrp. *parikb* (1198 — 1199) »colonus«. Ako potječe, kako se pretpostavlja, od imena Iračkoga plemena u Rodopama *Μέροπες* (*s* >

h kao u *Vlaho* < *Vlasi* < *Blasius*), onda je semantički razvitak isti kao u *Vlah* ili u lat. *romanus* > *romín*, *rē'mēr*, u kojima je etnik dobio značenje općeg naziva za socijalno stanje: *vlah* »pastir, seljak« (v.), *romín*; *rēmēr* »Leibeigener, seljak«. Ako stoji ta etimologija, onda je time dan još jedan lingvistički dokaz za tvrdnju da su Slaveni zatekli na Balkanu još tracki jezik kao živ. Toponomaslički je dokaz za lu Ivrđnju irački toponim *Pulpudeva* > *Plovdiv* (v.) = *Philippopolis* »Filipov grad« (tračivo *-deva* = *-dava* »grad«).

Lit.: ARj 6, 607. 7, 61. 10, 670. Novaković, Zakonik Stefana Dušana 165. 174. ASPH 9 522-523. 10, 574. si. Radojčić, JF 18, 157-71. Virag, NVj 1, 79-80.

mérov m (požunski, peštanski, banatski, Vuk, Vojvodina) = (sa *i* za madž. zatvoreno *é*) *mirov* (18. v., Virovitica) »vagan«. Nalazi se i u slovačkom. Od madž. *mérő*, particip od madž. slavizma *mérni* < *meriti*. Hiperjekavski oblik *mijèrōv*, koji bez potrebe postavlja Maretić, nije potvrđen. Od madžarskog slavizma *mérni* apstraktum je *mérték* »Mass«, I taj je, popul *parlag* i *merov*, ušao kao termin za mjere: *mertik* m (stari madžarizam 13. i 14. v., Vuk, Fruškogorski rukopis) = u Dečanskom hrisovulju *merbiĝb* »mjera, porcija« = *mertük* (sjeverna Hrvatska) »mjera za vino i žilo«, kod Rumunja *meric* »Metze, Mass«. Vokal u mjesto *i* za madž. zatvoreno *e*. u *mertük* tumači se napuštanjem madžarske vokalske harmonije. Pridjev na *-ljiv mertučljiv* (Habdelić) »umjeren« i apstraktum *mertučljivost*, kol. na *-je mertučje* »sude«.

Lit.: ARj 6, 607. 608. 657. Grünenthal, ASPH 42, 318. Matzenauer, LF 10, 321. Tiktin 969. Jagić, ASPH 31, 551.

mersim m (Pančić) »riba«. Balkanski turcizam (prema Marelicu tur. sinlagma *mersin baligi* »riba iz grada Mersin«) iz oblasti ribarstva (upor. *daljan*): bug. *mersin* »jeseltra«. Konnačno *-m* mjesto *-n* kao u *bedem* (v.), *bujrum* (v.).

Lit.: ARj 6, 607. Mladenov 294.

mersin m (Šulek) »biljka žutika, berberis vulgáris«.

Lit.: ARj 6, 607.

mérték, gen. *mértéka* m (Kosmet, BiH) = *mřtek* »1° čabrun, greda koja s jedne i druge strane drži šljem od kuće, a podupire se u vjenčanice, šio se vide; gredica osrednje debljine, 2° čavao, ekser (nejasan semantički raz-

vítak» = pl. t. *merted* (Srbija, Timok-Lužnik, južna Srbija). Na -U: *meretkija f* »burgija za mereteke«. Balkanski turcizam (tur. *mertek* »čtverostrana greda«) iz oblasti građevinarstva: rum. deminutiv *măncel, a martad* »mit Dachsparren versehen«.

Lit.: ARJ 6, 607. 7, 88. Elezović 1, 399. Mladenov 294. SEW 2, 38. Tiktin 955. Rad 138, 57.

merùhati, -ām impf. (Ston) (objekt *matku po rukama*) »mečiti, gnječiti«.

Lit.: ARJ 6, 608.

meso n, pl. *mesa* (Vuk, Kosmet, ŽK), baltoslav. i praslav. (*mīso), »caro, carnis«. Brojni pridjevi: na -bn *měsan*, f *mesna* = *mešana* (Vuk), *bezměsan* (Stulić, danas općenit), poimeničen u m. r. *měsan*, gen. *mešana* (Vuk, Slavonija) »grožđe bijelo i crno«, u f *mesna* (Vuk, Risan) »guz«, na -ica *mesnica* (Slavonija) = *mesnica* (hrv.-kajk., ŽK) »mesarnica«, *mesnice f* pl. t. (Srbija) = *mesnica* (Kosmet) »mesojede«, na -ik *mesnik* »čir«, arb. *mesnih*, na -jak *mesnjak* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sitan čir« = *mesnjak* (18. v.) »zreo prišt«, na -jača *mešnjača* (Vuk) »kobasica s mesom«, na -en *mešen*, sa udvostručnim sufiksom -bn + -en *mesnēn* (ŽK), na -ast *mesast*, na -at *měsat* (Vuk), *mesnat*, *měsnat*, *mesnast*. Deminutiv na -če *měsće* (Vuk), hipokoristik *měsa* (Lika). Augmentativi na -ina *měsina f* = na -etina *mesětina* = na -urina *mesūrina* = na -ište *mesiste* (Vitezović) = *mesiste* (Kosmet, pejorativno). Radna imenica na -ar *mesar*, gen. -ara (15. v., Vuk) prema f na -iça *mesàrica*, »kasapin, komardar«, s leksikologijskom porodicom: pridjevi na -ov, -ev *mesarov* (-ev), na -ski *mesarski*, augmentativ na -ina *mesàrina*, na -ija *mesàrija* »njegov zanat«, na -nica *mesàrnica* = na -ara *mesara f*. Denominai na -iti *mesariti*. Madžari posuđiše *meszar* (os). Prezime *Mesarović*. Na -ulja *měsulja* (Šulek, Vuka, Slavonija) »debela kruška«. Složenice od glagolskih sintagmi: sa *jesti*: na -je *mesojede f* pl. t. (Vuk, Srbija, Ljubiša) »fašinak, gen. -nka (ŽK) < austrijsko-njem. *Fasching* za *Fasnacht* »posno vece«) = *mesòde* (Glamoč, oje > o kao u *Fredovu* ŽK < *Predojević, Bogović* /Krk/ < *Bogojević*) »vrijeme od 3 kralja do poklada« = *mesòvede f* pl. t. (Beograd, Grocka, sa v mjesto j kao u *Motavica* pored *Motajica, Lovište* pored *Lojište*) = *mesùvede* (Vuk) — *mesvije* (Vuk, Paštrovići, s nejasnim ispadanjem, sinkopom samoglasa o, možda preko uo > v, upor. *obědvati* ŽK) =

mesojje (ikavski, čakavski). Opozicija *mesopust m* (15. v., nalazi se i u drugim slavinama) = na -je *mesopuste* (jedna potvrda) prevedenica (calque) je od gr. ἀπόκρεως = lat. *carnisprivium, carnevale* > *Karneval*, s pridjevom na -bn *mesopustan* — *mesopisan* (Kosmet). Ostale složenice: *mesòbolja f; mesojed* = *mesojedac*, gen. -jeca, s pridjevom na -bn *mesojedan*, na -ía *mesojeda* = *mesojja m* (Pavlinović) »čovjek koji jede meso«. Od *meso* postoji još praslav. izvedenica na -r ili *-dhrò *mězdra* »kožica, membrana« = (upor. češ. *mázdrà*) = *mězgra* (ŽK), upor. slčv. *miazgra*. Glede e < i upor. polj. *miazdra* i rus. *mjazdra*. Deminutiv na -ica *mezdríca* (Vrnbik). Pridjev *mezdrovit*. šulekovi neologizmi *mezdrilo* i *mezdríti* »vragovati, strugali meso sa unutarnje strane kože«. Rumunji posuđiše *mezdra*. Suglasnici d i g mogu se smatrati kao umetnuti (consonnes de transition u grupi sr, upor. lat b u *membrum* i *membrana* i gr. μήρος »oberer fleischiger Teil des Schenkels«. Upor. i *nozdrve* ód *nos* (v.). Samoglas e je nastao iz palatalnog nazala g: upor. stcslav. *meso*, polj. *mięso, miazdra*. U baltičkoj grupi kao i u drugim ie. jezicima korijen se pojavljuje u dva vida: s umetnutim nazalom kao u slavina, a i bez tog umetanja: stprus. *mensa* »meso« prema lit. *mėsa* = lot. *misa*; sanskr. *mamsá-*, got. *mimz* pored *mas*, arm. *mis*, arb. *mish*. le. je korijen **mē(m)so-*.

Lit.: ARJ 1, 270. 6, 611. 615. 637. Elezović 1, 400. Miklosič 189. SEW 2, 43. 45. Holub-Kopečnyj 217. 219. Bruckner 330. 336. KZ 45, 45. 353. 318. 320-322. Trautmann 178. WP 2, 262. Gorjajev 223. REW 3, 1706. Hirt, PBB 23, 335. Osten-Säcken, IF 33, 231. Lewy, IF 32, 163. GM 270. Boisacq 634. Joki, Unt. 326. Petersson, Vermischte Beiträge (cf. IJb 4, 214. RSI 8, 301). Endzelin, ZSPH 18, 123. Mladenov 293. Nehring, IF 4, 399. Zupitza, KZ 37, 387-406. (cf. AnzIF 15, 7. 922). Bruggmann, IF 18, 437-438. Pedersen, IF 5, 69. Ilijinski, RSI 6, 224. Agrell, LUA avd. 1, sv. 14, br. 32 (cf. IJb 8, 203). RES 12, 89. Thurneysen, KZ 48, 48-75 (cf. JF 3, 226).

mèsti, *mètem* impf. (Vuk) »verrere, balayer« razlikuje se danas akcentom od *mésti*, *metem* (Vuk) »turbare, vertere, miscere«. Upor. semantičko razlikovanje s pomoću akcenta u *muka* i *múka*. Etimologički se razlikuju i postanjem samoglasa e: u *mèsti* potječe od praslav. e u *metp*, u *mèsti* od praslav. t, stcslav. *meto*. Oba idu u primarnu glagolsku grupu na -ti. Paralele su im u sekundarnoj grupi na

-ati i u prijevima a - o, e - e > u: *metati mečem* (Vuk) = (sa prijenosom é iz prezenta) *mečati* (*pomečat* Kosmet) prema *motati, -ām* i na -iti *mutiti, mutim* (Vuk). Sva tri označuju elementarne radnje rukom. le., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski su. Od praslav. osnova **met-*, **mot-* prave se iterativi na e -*metati* = na í -*mitati, -mitām* (ikavski) i na a -*matati, -mātām*. Upotrebljavaju se samo s prefiksima. Leksikologijske porodice postoje od šest hrv.-srp. osnova: *met-*, *met-*, *mot-*, *mut-*, *mit-*, *mat-*.

(la) Glagolu *met*—|*ti* > *mèsti, mètem* (subjekt *snijeg* »pada«) bilo je prvobitno značenje »bacati«, koje je nestalo u hrv.-srp. Već u praslav. i svim slavinama specijalizirano (suženo) znači i »čistiti kuću«. Ima manje prefikslnih složenica (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *s-*, *sa-*), nego na -*ati metati, mečem* impf. »jac re, pon re« (*do-*, *iz-*, *izna-*, *ispre-*, *ispra-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-* *lše*, *raz-* *lše*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) — *metati, mečem* (Vodice) »bacati« prema pf. na -*nuti metnuti* pored *metnuti* (16. v., čakavski *klastf*) (*do-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*) = (sa *tn* > *kn*) *měknuti* (Karnarutić, Vodice). Odatle su postverbalni m. r.: *met* »1° (ribarski termin) mjesto gdje se baca mreža, 2° Wurf, jet«. Čest je u neologizmima: *nogomet, puskámět, topomé, vatromet, domet* (Vuk), *izmet*, sa umetnutim *go* (kao *razgovjetan*) *izgomet* (Dalmacija, Dubrovnik) »izmet, smetlište (kao metafora za čeljade)«, *izgometak*, gen. -ika (Kavanjin) »psovka«, *namet* »1° hrpa, nasip, 2° porez« = rum. *namete* »snijeg; omet (Kosmet) »velika metla od trna« = složenica *trnomet* (Vuk), nalazi se i u rum. *omăt* »snijeg« (Moldavija), *obmet, odmet* u prilogu (*biti*) na *admet*, odatle *odmetnik m* prema f *odmetnica*, s pridjevom *odmetnički* i sa -ačina (upor. *deračina*) *odmetačina; podmet* je neologizam, kao gramatički termin, prevedenica za *subjekt* = gr. ὑποκειμενov; kao narodska riječ *podmet*, gen. *podmēta* (Kosmet) »vrst ljekovite trave; pñmet (Hercegovina) »hrpa kamenja; pomet (Crna Gora) »mečava«, s augmentativom na -ina *pometina* (Vuk) »Nachgeburst«, na -kinja *pometkinja* i s pridjevima na -ljiv *pometljiv*, na -bn *pametno gumno* (folklor); *premet* (Kosmet) »motka za vješanje haljina«, *promet*, s pridjevom na -bn *prometan*, poimeničen na -ik *prometnik* (željeznički termin); *smet*, gen. *smēta* (Lika, Kosmet) > rum. *smete* = *Zamet* (toponim) = *zamet* (Vodice), *smet*, gen. -i

f »smeće«. U femininumu *nameta, razmeta* »nesloga«, *razmetica* »dioba na više dijelova«, *umeta* = *omet* = *ometa*, prilog na *meti* »pri ruci«. Ovi postverbalni raširuju se sufiksom -bko: *metak*, gen. -ika (Lika) = *metani*, gen. -trga (Vuk) = *metac*, gen. -ča (Martić); *izmetak; nametak*, gen. -ika, *smeták*, gen. -ika, *zemetak*, gen. -ika »embryo«. Odatle pridjevi na -bn *izmetan* (17. i 18. v.), *nametan, dalekometan, smetan* (ŽK) »laživ«. Na -adca *nametačica* »žena koja se nudi za kakav posao«, na -kinja (tip *Srpkinja*) *namekinja* »žena, djevojka, udovica, koja se nameće«. Praslavenska je izvedenica na -dia *metla f* (bug., rus. *metla*) > *mekla*, koju posuđiše Rumunji *mătură* (u toj se praslavenska riječ unakrstila sa lat. na -ula > -ură). Riječ *metla* je i botanički termin za razne biljke i toponim. Ima svoju leksikologijsku porodicu prilično razgranam: pridjev na -ăst *metlast*, deminutiv *metlica* (također biljka), *metlica* = *metnica* (Vuk) »mreža«, augmentativi *metlētina*, na -usina *metlušina*, na -ača *meliaca* »biljka«, na -ara *mellára* (Srijem, metafora) »vinova loza«, radna imenica na -ar *mellár* »čovjek koji mete«, apozicija *mellár sirak* (Vrnbik); *metličar* (Istra) »biljka«; na -ik *metlik* »biljka«, na -ika *metlika* »1° različite biljke, 2° toponim (RN Slovenija *Metlika* > *Mekljika*, ŽK)«, odatle *metlikovina* = *metlovina* (Vuk); sa *ti* > *lij*: *metljica, melljika* i *melljina* »biljke«. Na -alja: *mětálja* »mjesto gdje momci među kamen«, *izmětálja f* (Vuk) »vrst plesa nalik na cotillon«, *namětálja* = *nametálja* (Kosmet) »bolest u očima, bijelo na oku«. Na -java *mečava* »1° vijavica, oluja, 2° (metafora) nevolja«, s denominálom *měčaviti* »dizati se (subjekt *mečava*)«. Na -lo *omelo n* (*l* < *ti*) »umeta, krpa kojom se omete peč, prije nego se metne u nju hljeb«. Na -je *pometnuće* »abortus«. Na -ača *premetača* (ŽK) »zastor (K)«. Kao *zamet* što znači »mjesto gdje su veliki snjegovi«, tako part. perf. pas. u *pometena draga* znači »gdje su veliki vjetrovi«. Taj particip je poimeničen na -ik *Pometenih* (planina blizu Vrlike na lijevoj strani Cetine). Na -ai *metač*, gen. -ača »onaj koji se meće kamena u igri«. Part. prët, aktiva poimeničen na -bc > -ac: *metalac*, gen. -oca (Mikalja, Belostenec, Stulić) »strjeljač«. Na -alo *metalo n* (sjeverna Dalmacija) »porcija sijena govečetu«, sa deminutivom *metalce* (Lika) »mala porcija«, *prometalo m* prema f *prometalica*; na -ište *metaliste* (Uzice) »1° mjesto gdje se stoci polaže hrana zimi, 2° mjesto gdje se baca kamen, 3° toponim«. Na -alj: *metalj*

m (Bačka) = *mètalje* n (Vuk, Crna Gora) »bolest očiju«. Na -aj: *smetaj* »namet, smet«. Na -a bc: *zmetavec* (Belostonica) = *prometavec* »pometitelj«. Na -avenica *metanica* (Obrodović) »mečava«. Na -ina *pòmetina* = *pomelina* (Kosmet), *izmetina*. Kol. na -je *smèče* (ŽK) = *smelile*, (1 od unakrštanja sa *metla*), upor. *smelar* (Istra, čakavski) = *smetlar* »pometać«. Isto tako unakrštanje na -ište: *smetište* — *smetlište* pored *smetlište*, s pridjevom *smetlinski*, *smellišnjača* (Vinkovci) = *smetljara* (Sarajevo) »Mistschaufel«, kao i u denominalu *smeliti* (hrv.-kajk.) = *smettiti* »blatiti smecem« apstraktum u i deminutivu *smelličica* mjesto *metličica*. Instrukum na -za (tip *plača*) *smèca* f »smutnja, nered, svađa, itd.«. Od naročitog je interesa još: *ometao*, gen. -*eca* (Rešetar) = *òdmetac* (Dubrovnik, Prčanj, Ljubiša) »(ribarski termin) 1° pratilo, 2° uzica od udice, 3° tunja«. Vetrание i Zore razlikuju *odmetac* i *tunjica*. Pridjev na -užn: *promèćuran* od *promecali* / -*metati* 'se. Na -aj *smetaj* »namet, smet«

(lb) Iterativ se pravi prijevodom duljenja e - e > e. Jekavski oblik -*ije* nije potvrđen: *izmijetati* je jekaviziran stcslav. *melati*; u ikavskom češće: *namítat* (ŽK), *izmitati* (ŽK), *premitaća*, *premićuran* (upor. *promućuran* prema *mutiti*), postverbal u prilogu na *izmit* (16. v., jedna potvrda) »u velikom mnoštvu«; *mitati*, -*ám* mjesto *metati* (jednom kod Budinića), *ispromilati* (18. v., Slavonija), *razmitati* (Iošć 8. v.), *zamítati* (Vodice) pr[^]ma *zametati*. U književnom jeziku i jekavskim narječjima govore se samo ekavski oblici: *nametati se*, *namecem se*, *podmetati*, *prometati se*. To se dogodilo zbog toga tako što se umiješao *smétati* od *smesti* (v.).

(Iè) Pojedine prefiksalne složenice kao *razmesti*, -*iem*, *razmèćati* i *razmetnuti* imaju svoje leksikologijske porodice. Odatle postverbalni *razmet* pored *razmet* (16. v., Vuk) »1° odmet, 2° razmak«, *razmeta* (1259) »nesloga«, *razmetak*, gen. -*tka* (1680) »namet«, pridjev *razmetan* »rastrošan, rasipan«, poimeničen na -*ik razmetnih* m prema f na -*ica rászmelnica* (Dalmacija) i na -*kinja razmetkinja*, na -*ljiv razmetljiv*, s apstraktumom na -*ost razmètljivost*; hrv.-kajk. *razmetavec*, gen. -*avca*.

Baltička je paralela potpuna: lit. *mesti*, *metu*, lot. *mest*, *metu* »baciti«, sprus. *metis* »Wurf«. Druge ie. veze kao lat. *messis* »žetva«, *metère* »žeti« nisu sigurne.

Lit.: ARj 2, 241. 244. 259. 622. 4, 178. 232. 234. 6, 552. 591. 621. 629. 630. 631.

776. 7, 431. 8, 409. 624. 915. ASPH 8, 256. Kostić, NJ 2, 248-250. Belić, NJ 1, 45. si. ZbNZ 19, 203. Jagić, ASPH 1, 157. NJ 4, 91. Ivic, JF 18, 334. Miklošič 193. SEW 2, 40. 53. Holub-Kopečny 221. Bruckner 335. KZ 48, 214. WP 2, 259. Mladenov 295. Gorjajev 208. Trautmann 183. 184. Belić, Priroda 179. Gamillscheg, Randbemerkungen zum rum. Sprachatlas (Abh. Beri. Ak. 1941. no 7) 19. Vaillant, RES 12, 235. Rešetar, ASPH 36, 546. Tiktin 1088. Joki, Stud. 111. WuS 12, 79. si. Fraenkel, IF 49, 209. Boisacq 55. 793.

(II) Prijevovoj **mot-* od **met-* izražavao je prvobitno präteritum. Sveslav. i praslav. je. Nalazi se samo sa -*ati motati*, -*am* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *od-*, *ob-*, *pre-*, *s-*, *u-*, *za-*), današnje značenje »1° dévider, 2° rouler en pente« razvilo se iz značenja »bacati«, što je prvobitno značio »*metati*«. Ono što se *nametalo* trebalo je *odmotati*. Iterativi se prave u narječjima duljenjem: *o — ò > a -matati*, -*mátani* (*o-*, *ob-*, *od-*, *na-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*). U Vukovu jeziku ne postoji taj prijevov (Maretić ga označuje provincijalizmom) nego na -*va-* -*motavati*, -*matavam*, samo s prefiksima (*iz-*, *o-*, *ob-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*). Postverbal *smota* (Bukovica) »smućenost pameti«. Postoji još oblik sa *ti* mjesto *t*: *umotlät*, *zamotlät*, -*am* (Kosmet) pf. prema impf, *zamotlätavati* »zamršivati«. Taj je oblik nastao od deminutiva na -*uljati* (upor. niže -*uljaK*) *zamotuljati* »einwickeln«. Upor. *razmotuljati*, -*ám* (Lika) »razmotati«. Postverbalni su: *omot*, *umot*, *zamat*. Od *mat-* postverbal na -*bk* je *namatah*, gen. -*tka* »prut, šibljika na čokotu koja se ostavlja da rada«, *smotak*, gen. -*tka* (Vuk). Na -*aka motka* (po postanju je postverbal, apstraktum, od *motati* raširen sa -*õka* / tipovi *zakuska*, *ostavka l*; apstraktum je postao konkrétnum) »1° batina, šiba, 2° mjera za zemlju (Srbija)«. Ima svoju leksikologijsku porodicu: deminutivi na -*ica mačića* (Lika, Vuk), na -*ie močić*. (Slavonija) »ono što je u motki > jereza«, očuvao je nešto od prvobitnog značenja deminimal *motkati* (Lika) »ograđivati njivu motkama«. Augmentativ na -*ina motina* (Srbija) »motka«. Kol. *motkovlje* (Šulek). Na -*ač motač*, gen. -*ača* m prema f na -*ica motačica*. Na -*vac motavac*, gen. -*vca* prema *motavica* (Šulek). Na -*uljak smotuljak* (Crna Gora) = *zamotuljak*. Na -*aj zamotaj* (Stulić). Praslav. *motovilo* je složenica i izvedenica u isto dob; sadrži pored dviju glagolskih osnova *mor-* i *vi-* (v. *viti*) još sufix -*dio* > -*h*. Upor. češ. i polj. *motovidlo*, polap. *müttävaidli*. U Istri

je nastala odatle radna imenica: *motovilo* »čovjek koji se mota i vije«. Deminutiv je na -*ce motovioce* (Vuk). Šulekov je neologizam na -*njak motovilnjak* »Garnwinde«. Riječ *motovilo* je kulturna riječ koju posuđiše Arbanasi *motovilë*. Značajno je da se kod njih unakrštila ta riječ sa *note* »kolo« latinskoga podrijetla: *rrotovilë* = *rrotuvile* (Gege) »Rädchen«. Praslavenska je složenica uz *motovilo* i *motuzica* (Riječka nahija, Crna Gora) < *mot* + *uzica* (v.) = *motüz* (Baraković, Lastovo, Smokvica, Korčula) »konopac«. Upor. češ. *motouz*, slov. *mot(v)oz*, polj. *motowaz*, rus. *motovjazt*. Od iterativa *mat-* samoglas α unijet je i u složenicu *matuzica* (Vuk, Crna Gora) »uzica kojom je privezan šibak (cijep) za stojalo (stojak)«. Rumunjski slavizam *mătăuză* tumači nam postanje naše složenice: u je nastao iz *ovu* > *ou*. Upor. polj. *motowaz*. To prenošenje dogodilo se i *umatovilo* (1851). Kao u *matuzica* što je *a* došao mjesto *o* od *matati*, tako i u *matka* (Kosmet) »motka«, prema *motka* (Kosmet), »mjera za predu pamučnu«. Isto tako i u augmentativu *malina* (Kosmet) »dugačke oblice kojima se pritište snoplje, slama ili sijeno na kolima u lotrama, da bi stalo što više«, prema *motina* (Srbija). Interesantan je rum. oblik *mototol* (Muntenijska) »Ballen, Klumpen, Knäuel«, kao pridjev »leinen«, s glagolom *a mototoli* »zusammendrücken« i apstraktum na -*eh* > -*ealä* odatle *mototolealä* »Zusammenballen«, iz kojeg se vidi kako uvođenjem reduplikacije postaje od posuđenice onomatopeja. Ovamo ide od osnove *mat-* još *matasica* (Vrbnik, Krk) »klupko« i *matazalo* (Turska Hrvatska) »sprema za namotavanje pređe«, uz sve što je sufixalna tvorba nejasna. Od ie. paralela samo u gr. $\mu\theta\theta\omicron\varsigma$ »Schlachtgetümmel«.

Lit.: ARj 3, 914. 4, 1. 6. 6, 517. 518. 535. 877. 7, 26. 28. 8, 410. 409. Gavazzi, Slavia 3, 667-672. Kostić, NJ 1, 199-202. Miklošič 203. Holub-Kopečny 230. 281. Bruckner 345. Tiktin 1014. Vaillant, RES 22, 23. Boisacq 642-643. GM 287.

(III) Oblik sa nazalnim infiksom *met-ti* > *mèsti*, *metem* (Vuk) (*do-*, *iz-*, *po-*, *s-*, *u-*, *za-*) = *mèsti*, *meten* (Vodice, Istra) »tući maslac« = *mès*, *metem* (Kosmet), kod kojega je homonimija uklonjena uzlaznim dugim akcentom prema kratkom uzlaznom u *mesli*, *metëm*, nije dao tako brojne izvedenice kao *mèsti* zbog toga što je to termin u mliječnoj proizvodnji (*mèsti maslo u stapu*, Crna Gora, *meteno maslo*, Kosmet »iz kajmaka maslo izdvojeno, ali još neistopljeno«) »einrühren, Butter scheiden«.

Kad se govori sa refleksivom *se*, ima psihološko značenje »perturbäri«: *smesti se* »zabuniti se«, odatle part. pret. pas. *smeten* (Vuk) »zibunjen« poimeničen na -*ik smetenih* m = *smetenih* m = *smetenih* (Kosmet) prema f *smètenica* = na -*jak smetènjak*, gen. -*aka* »1° smeten čovjek, smušnjak, baksuz, obješnjak, 2° (prema prvobitnom značenju »miješati«) vrst narodnog čilima« = *smetenjak* (Vuk, Risan, Boka) »burburski talijer«. Na -*ica metenica* (Dalmacija, Pavlinović) »1° mlijeko što ostane po metenom maslu, 2° ulje što se brkljačom izmete iz kaše«. Na -*ilo smetenih* n »metež, smušenost«. Zatim: *smetilac* (Mikalja) »imbroglione«, *zmètice* f pl. (Pergošić, hrv.-kajk.) »scandalo« = (*po*)*smetinjak* (Poljica) »strašilo«. Pored primarnog oblika postoji i na -*ati smétati*, *smetam* pored *smecem* impf. (16. v., Vuk) prema pf. *smesti*. Odatle na -*bc* > -*ac smetac*, gen. -*éca* (Martie) = *smétalac*, gen. -*oca*. Apstrakta na -*eš* (tipovi *grabež*, *krpéz*) *metež* m, s pridjevom *metežan*, poimeničen *metežnik* »bunтовник« (upor. *meterba*, -*ija*), na -*nja mètinja* (Lika) = *smetnja* (u današnjem književnom jeziku), na -*la* (tip *plača* pored *plata*) *meča* f (Vuk, Kosmet) »napoj stoci i psima (< upravo: miješanje)«. Odatle dalje *mećaja* (Visoko, Bosna) = *meća(j)-jica* »1° (oruđe) muljalo za miješanje žitkih stvari, 2° bundžija« = (sa *v* za *j* kao u *lovište* > *lojište*), *mećavica* (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija) = *metä(j)ica* m »muljivac, varalica, imbroglione«. Na -*joj izmećaj* »maslo što se jedanput u stapu izmete«. Praslav. je izvedenica *smetana*, koja se još govori u slov. *smetana* pored *smetena*, -*nka* i bug. *smetana*, kod nas je istisnuta sinonimom *skorup* (v.). Zabilježena, je u Šaprinovcima (Slavonija) *smetana*, »grušalina« = *smetina* (jedna potvrda, neibicirana). Živa je u rum. *smintînă* i u tršč. *zmetaná* = *zmetená*. Upor. i ime velebitkog vlahu *Smantara* (prezime u ličko-krbavskoj županiji) sa *r* mjesto *n* kao u istro-rumunjskom. Ovamo ide možda i čudnovata glagolska složenica *izmetoklasati*, -*tòklášem* (Brač) pored *izmetoklasiti*, -*im* (Dubrovnik) »izmiješati različite stvari«. Bez prefiksa *iz-* glagol nije potvrđen. Potvrđen je i s i mjesto *e*, ali sa značenjem koje se ne slaže s navedenim: *mitoklasiti se* (sjeverna Dalmacija, Krk) pored *mitoklāsnuti*, -*em* »proći, minuti jedan pored drugoga«. Prema obliku *mito*-složenica ne bi išla ovamo. Stavljena je ipak ovamo zbog značenja u Dubrovniku = kod Stulića *izmitoklasiti*. Rumunji posuđiše *a sminti* »tören, verwirren«, sa svojim postverbalom odatle *smintă* »griješka«, *a ameti*

»schwindelig machen«, na *-eh ameŕealǎ* »Schwindel«, sa rum. prefiksom lat. podrijetla *a să desmetici* »doći opet k svijesti«, s pridjevima *bezmetic* = *desmetic* »luđ«, Arbanasi *přezmetoj*. Baltičke su usporednice potpune: lit. *mesti* »umrühren, miješati«, *menturis* »Rührstock«, lot. *mente, mē'turs* »Mischholz«. Ie. osnova **menth-* »miješati«, u sanskrtu *manthati* »miješa«.

Lit.: ARj 2, 622. 4, 255. 238. 6, 613. 627. 621. 779. BI 2, 101. 633. Ribarić, SDZb 9, 167. Elezović i, 392. 2, 245. Miklošič 189. SEW 2, 44. Holub-Kopečný 217. 341. Bruckner 328. 533. Mladenov 593. Gorjajev 223. Tiktin 60. Meillet, RES 6, 172. Uhlenbeck, IF 17, 94. Osten-Sacken, IF 33, 230. Brugmann, IF 32, 321. GM 295. Boisacq⁷ 642-643. Rosetti, Grai *ši suflet* 5, 158-172 (cf. IJb 18, 265).

(IV) Prijevoj *ę - ç > u* je sveslav. i praslav., steslav. *mŕiti* > *mutiti*, *mutim* impf, »miješati, vrtjeti« (Vuk) (*iz-, na-, od-, po- /se/ pre-, raz-, s- se, sa-, za-*). S prefiksima se značenje specijalizira: *premutiti*, *-utim* (Kosmet) »površno preorati«. Deminutivi na *-ljati mŕljati*, *-am* »verwirren«, na *-okati (ć od mućak, od iterativa i od part, smućen) mućkati, -am* impf, prema pf. *mućnuti, -em*. Iterativ na *-va- -mućivali, -mutujem*, samo s prefiksima (*iz-, s- ita.*). Postverbal *smuta* »Schneewetter«. Na *-nja mutnja* = *smutnja* sa prijelazom *tnj > čnj* (upor. *kućnji > kulnji) smućnja* (čakavski, 1670), kao primjer regresivne palatalizacije (Ivšić). Odatle je odbacivanjem sufiksa *-nja* dobiven korijen *muč-*, od kojega je stvoren na *-bk mućak*, gen. *-čka* m (Riječka nahija, ŽK) = *mućnjak*, gen. *-akā* (Istra) »pokvareno jaje« = *smucah*, gen. *-čka* (Vodice), kolektiv na *-ine omučine* »gerüttelte Überbleibsel von Wein«. Postverbal *mut m* »1° mutež, 2° turbatio, 3° talog, kom, komina, 4° debeli mrak u šumi, 5° balega«, *mutavi* (šatrovački, Priština) »nečist«. Augmentativ na *-ina mutina* (Dalmacija, Pavlinović) »kralina, balega«. Praslav. postverbal *mut* posuđuje Arbanasi. Postverbal: *pomata* (Vodice), slov. *potomā*. Pridjevi na *-bn mutan*, f *-tna* (16. v.), poimeničen na *-jak mutnjak* »kazan za pečenje rakije od *muta* (kom, komina)«, na *-ica mŕtmca* (Kosmet), na *-ljiv mutljiv, smutljiv*, poimeničen *smutljivac* m prema f *smutljivica*. Poimeničen part., perf. pas. *mućenica* = *mutenica* (Timok-Lužnik), na *-ik mućenik*, gen. *-ika* »kolač«, apstraktum na *-ež mutež* (17. v.), s pridjevima *mutežan, mutežav, mutežast*, augmentativ *mŕtežina* (Kosmet) »talog«, na *-ljag mutljag*, gen. *-aga* »mutež« = *muujaga* pored »mutež« znači i »čovjek koji mnogo govori«, na *-ljavina mutljavina*.

Radne imenice: *mutilac*, gen. *-oca* m prema *mutilica, mutiša*. Imperativna složenica *mutikaša* »smutljivac«. I metaforički se upotrebljava *mutljikati (se)* (Lika) »kolebati (se)«, odatle pridjev *mutljikast, mutljikalo* m prema f *mutljikalica* — *mutljačina*. Osnova *muč* postaje uzvik, koji se upotrebljava zajedno sa *šuć*. Odatle *mućati* (Lika) i pridjev *mućav* »mutan« i imperativna složenica *mućiguz*. Na *-lnica mutionica* (Lika). Tu riječ posuđuje Arbanasi *muti*, s članom *mutini* »Butterfass«, u kojoj je hrv.-srp. sufiks zamijenjen lat. *-inum*. Iz antroponimije ide ovamo dvočlano staro lično ime *Mutimir*, potvrđeno sa nazalom *ϕ Μουτυμίηρος, Muncimir*. Vokal *u* je nastao iz velarnog nasala *ϕ*: steslav. *mŕtiti*, bug. *mǎtja*, polj. *met*, toponim *Admont* < *oaoomicb*, češ. *rmoutiti*.

Lit.: ARj 6, 119. 181. 120. 7, 180. Märeteje, Savj. 138. Ribarić, SDZb 9, 179. Trojanović, JF 5, 224. Miklošič 189. Holub-Kopečný 312. 342. Bruckner 328. KZ 42, 345. WP 2, 269. Mladenov 314. GM 294. 295. Ivšić, JF 17, 119. sl. Uhlenbeck, PBB 33, 186. Ehrlich, KZ 41, 289.

městva f (Vuk) = (sa asimilacijom na daljinu kao u *neredov, m - t > n - t) nestva* (Poljica u Dalmaciji, Brod u Slavoniji) »1° navlaka od kože, nazuvak za muške i ženske, 2° papuča, cipela (kajkavci)«, također slov. *městva* (Donja Kranjska). Novaković ima i *mestila*. Dočetak *-va* pokazuje samo hrv.-srp. i slov. prema *meste* f pl. (Kosmet) »kožne čarape ili tanke cipele koje nose muslimani u jemenijama ili u papučama preko čarapa«. U polj. *smeszta*, ukr., rus. *mysty*, bez *-va*. Deminutiv na *-ica mestvica* (Visoko, Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mes > tur. mest* »Leder«) iz oblasti obuče: rum. *mest, mes* »Strumpf aus feinem Leder«, bug. *mest*, pl. *městbove*, arb. *meshē = mesht* (Skadar) »Pantoffel«, cine, *mestra*, ngr. *μέστ*. Dočetak *-va* u *městva* došao je unakrštanjem sa *bječva* (v.).

Lit.: ARj 6, 614. 8, 90. Novaković, ASPH 32, 386. sl. Miklošič 193. SEW 2, 39. GM 270. Tiktin 936. Matzenauer, LF 10, 321. Pascu 2, 150., br. 745. Vasmer 2, 185.

mes m (Budva) »glasnik«. Provalija između Ščepana i Petrovca *Poždrje mēs*. Od tal. *messio*, poimeničen lat. part. perf. *missus* od *mittre*. Učeni apstraktum odatle na *-io*, gen. *-ionis misao > latinizam misija* f »1° poslanje u političkom poslu, 2° crkveni termin«, učeni talijanizam *misijun* m (17. v.) =

mision (18. v.) = *mišion* (18. v.) »(crkveni termin) duhovna misija«. Odatle radna imenica na *-arius > -ar misionar*, gen. *-dra* (18. v. i danas) = *misionarij*, pridjev *misionarski* (18. v.), apstraktum na *-bstvo misionarstvo*. Na nenaglašen sufiks *-ia* (tip *Italija*) *misionija* f »zemlja u kojoj je misija«. Na lat. *-ilis missilis > misilii* »poslanica (ban N. Frankopan)«, prema mađarskom izgovoru lat. riječi sa dočetnim *-s > -š*. Ovamo idu još složenice s prefiksom a) *rē- rimes* (Božava) = *rimeso* (Dalmacija) = *rem'eš* (Kastav) »impiallaciatura, furnir« < mlet. *remesso; b) per- permis* m (Istra) »dopust« < tal. *permesso, c) cum- + pro- kumpromēš* = (metateza) *prokomeš* (Hercegovina, Crna Gora, Boka) »pogodba, pristanak« < tal. *compromesso*, internacionalno *compromis*. Sve poimeničeni tal. part. perf. od *mēttere*, koji se nalazi u *remetiti lađu* (Skadarsku jezera) »popraviti lađu«. Taj se čin radi svake treće godine. Latinizam je poimeničen part. prez. *komitenat*, gen. *-nta* (bankarski termin) »naručitelj«, koji je došao preko njem. *Kommittent* < tal. *committente*, od prefiksa *cum- i mitlere*. Ovamo ide još sa prefiksom *des-*: *dēzmez* m (Kučište) u izreci *vino je u dēzmez* »u načetoj bačvi ili damejani (mora se popiti jer bi se moglo pokvariti)« < mlet. *desmesso*, od *desmettere* »smettere«. Upada u oči prijelaz *-s > -z*, koji je nastao krivom sonorizacijom prema izgovoru *vas*, gen. *voza*.

Lit.: ARj 5, 781. 6, 759. 760. 771. 9, 791. 12, 331. V HZ A 15, 150. Cronia, ID 6, 119. REW* 5612. DEI 1032.

mešćema f (Vuk, narodna pjesma) = (sa *hc > č*) *mećema* (Kosmet) »sudnica, sud«. Pridjev na *-ski mešćemski*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meh keme*) iz sudačke terminologije: bug. *mehkemé*, arb. *mequeme* — *meçemé* = *mehçeme* = *meçqeme*.

Lit.: ARj 6, 615. Elezović 1, 402. Mladenov 295. GM 268.

mešetar m »posrednik, grošičar, samsar, senzal« = (unakrštenje sa *mišat* »miješati)« *mišetar* (ŽK), slov. *mešetar'*, gen. *-rja* »isto«. Denominal na *-iti mešetáriti*. Na *-ina mešetarina* (Šulek, neologizam) »plaća mešetaru«. Izvedenica na *-arius > -ar* od slov. *mesét* m (Notranjsko) »isto«, denominal *mešétiti*. Od tal. (mlet.) *messetta, messelo, misseto* < ngr. *μεσότης*, izvedenica na *-ιτης* od *μέσσην*, koje se očuvalo u hercegovačkom prezimenu *Misita, Misitić*, zaselak *Misíte*, u dubrovačkom latinitetu *missita, messela*. Ovaj je trgovački Ereci-

zam balkanski: bug., arb. *mesit* »Vermittler«, u istro-rom. *mipeto* (Piran) »portatore«, denominai *mipetà* »portare intorno vino od olika«, apstraktum *messetaria*. Ná *-dzija mesidzija* »Brautwerber«.

Lit.: AR 6, 610. 761. Pleteršnik 1, 575. Miklošič 193. SEW 2, 39. Mladenov 295. GM 270. REW⁷ 5538. Ive 72, § 7. 78, § 85. Strekelj, DAW 50, 39.

mèta¹ f (Istra, Vrbnik, čakavski), deminutiv na *-ica mèlica* (Istra, Rab, ŽK, Božava), na *-ika metikā* (Kanižlić), augmentativ *metina* (Cres) »mentha silvestris«, slov. *mèta, mèlica*. Po deklinaciji *-a* i u ostalim slavina: steslav. *meta*, polj. *mięta*, rus. *mjata*. Po toj je deklinaciji išla i u panonskoslavenskom kako dokazuje madž. *menta*. Samoglas *e* nastao je iz palatalnog nazala *i*, kako dokazuje poljski i ruski. Značenje je »mentha, pulegium«. Da se riječ deklinirala i po deklinaciji *ũ*, kao i druge biljke, dokazuje hrv.-srp. *měva* f (Vuk, Dubrovnik), slov. *měva, dĭblja metvica* (Sutomore), steslav. *metva*, rus. *mjalva*, tako i u slov. i bug. Odatle deminutiv na *-ica metvica* (Vuk, u rukopisu 14. i 15. *idiozmu glagoljemu metvicu*), pridjev na *-in metvičin* (= *a voda*), augmentativ *metvičina* »calamintha officinalis«. Toponim *Metvine, Metvenik*. Mjesto *tv* govori se *ti* u *rmja* (< *ribnjd*) *melica* (Dubrovnik). Upor. slične promjene *kl > kv* *clvka* pored *cikla* < *σεῦτλον, Sutikva* (Split) < *Sancta Thecla*. Teže je pretpostaviti s Rešetarom unakrštenje sa *metla*. Nejasna je zamjena *e > i* u *mitvica* f (Srijem). Taj oblik nije dovoljno potvrđen. Da je ime te biljke postojalo i u balkanskom latinitetu, dokazuju rum. *mintă*, arb. *mëndërhë* pored *mënnërhë*, deminutiv *mendrëzhë* (Kalabrija, *r* je umetnuto-poslije dentala). Godin ima pored *mëndërhë* i *mënnqinje*. Gr. *μίν-9-η* > lat. *mentha* potječe prema Meilletu iz nepoznatog mediteranskog jezika. Posuđuje je i Germani: nvnjem. *Minze*. Ali nije nužno pretpostaviti sa Bernekerom da su Goti bili posrednici.

Lit.: ARj 6, 619. 628. 636. 781. Jagić, ASPH 1, 431. Starine 10, 111. Pleteršnik 1, 576. 577. Rešetar, Štok. 285. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6. Miklošič 190. SEW 2, 44. Bruckner 336. Vasmer 2, 189. Mladenov 295. REW⁷ 5504. Kiparsky 125. GM 272. Godin 256. Rohlfjs 1386. Meillet, MSLP 15, 162. Boisacq* 639.

meta² f (Vuk, Vojvodina, Srbija, danas, općenito) »1° cilj, biljeg u igri, 2° toponim (Srbija)«. Prilog na *meti* (Vuk) »pri ruci«.

Nalazi se još u polj., rus. i ukr. Latinizam, koji se unakrstio sa domaćim postverbalom *meta*, koji se nalazi u *primijetiti*, *zamijetiti*. Veoma je značajno što se taj latinizam nalazi na istoku gdje ga ne bismo očekivali. Povijest njegova nije jasna. Možda je došao preko srednjovjekovnog mađarskog latinizata, gdje je služio kao opća riječ za »granica«. U praisrodstvu je sa *mjesto* (v.).

Lit.: AR 6, 619. I, 435. Miklošič 194. SEW 2, 39. Bruckner 680. REW⁸ 5548.

mètanija f (Vuk, Srbija, objekt uz *činiti*, *tvoriti*, *udariti*, *primijeti*) »kad se tko pred kim duboko pokloni i prekrsti«. Od gr. apstraktuma μετάνοια »kajanje, pokora, klečanje, klanjanje«, od μετανοέω *I*μετανοώ; od aorista (ἐ)μετανόησα > *metàniasati*, -šém (Vuk, Srbija) »duboko se klanjati i krstiti«. Glagol i imenica balkanski su grecizmi crkvenog (pravoslavnog) podrijetla: rum. *mătanie*, bug. *metanie* (tako i rus.), arb. *metant* »isto«, cine. *mitane* f, *mitan'u* sire.

Lit.: AR 6, 620. Miklošič 194. SEW 2, 39. Rohlf's 1870. GM 270. Pascu 2, br. 1169. 1170.

metar, gen. -tra m (Rab) = *metar*, gen. -tra (ŽK, hrv.-kajk.) »1° sprava kojom se mjeri, 2° (internacionalno) jedinica mjere za dužine«. Pridjevni na -*bsk metarski*, učeno na -*ičkl* < gr. > lat. -*icus* + -*bsk metrički* i od *metrika*. Složenica *kilometar*, *milimetar*. Izvedenica na -*ža* < fr. -*age kilometraž* »plaća po kilometru, broj kilometara«. Od gr. μετρον > lat. *metrum*.

Lit.: ARJ 7, 64. Kušar, Rad 118, 23. GM 111.

mèteh m (Vuk, 15. v., historijski spomenici, narodna pjesma, Lastva) »1° zemljište koje pripada crkvi ili selu ili kući, ogroman prostor, voćnjak, vinograd, 2° granica (Crna Gora), 3° (Hercegovina, Crna Gora, Boka) trio, neoobrađeno mjesto« = *meteg* (Ljubiša) »prostor, međaš, temelj« — *mètej* (Vuk, Srbija) »zavičaj, kraj« = *mètev* (Vuk) »mesto gdje se marvi polaže«. Toponim *Metevo* n (17. v., Slavonija) »pusto mjesto«. Postverbal od μετέχω »prendre part, participer« > *metehati*, -am impf. (14. v., historijski spomenici, Dušanov zakonik) »držati što, vladati čim«. Ovamo ide s prijetoj *e j o metoh* m (14. v., historijski spomenici, Srbija) »manastirska zemlja« = *metòhija* f (13. i 14. v., Vuk, narodna pjesma) »1° isto, 2° ime kraja (honorim) na Kosovu (Priz-

ren, Peć, Đakovica, Decani), 3° toponim (Dalmacija, Hercegovina, Srbija)«. Pridjev *metohijski*. Balkanski grecizam kao crkveni termin: rum. *mitoc*, bug. *metoh* »imanje samostana«, čine. *mitohe* < gr. μετοχή = μετόχ(ov).

Lit.: ARJ 6, 626-627. 635. Miklošič 194. SEW 2, 40. Vasmer, GL 98.

meterba f (Poljički statut) = (rašireno na -*ija* kol., značenja) *metèrbija* f (Dubrovnik, Prčanj) »metež, smetnja, svađa«. Od lat. > tal. *caterva* f (13. v.). Glede -*ija* u Dubrovniku i glede *ev* > *rb* upor. u Napulju *catervia*. Đalm.-rom. *caterba unakrstila se sa *metež*. Jagić uzimlje da je *metenba* nastalo od *metežb* dodatkom sufiksa za pravljenje apstrakta na -*ba* (v.) i da je ž prešao u *r* kao u *urne* < *uzbne* (v.).

Lit.: ARJ 6, 627. Jagić, ASPH 11, 305. REW⁸ 1767á. DEI 812.

metèriz m (Vuk, Kosmet) = *meterez* (17. v.) = *mitiriz* (17. v., Divković) = (s našim dočetonim -*išće* mjesto -*r*) *meterišće* (18. v., jedna potvrda) »1° opkop, šanac, /° (Crna Gora, Kosmet) zasjeda, busija, 3° (Hercegovina) otvor na krovu za obranu kuće, 4° toponim (u sing. i pl.)«. Denominal (faktiv) na -*iti metèriziti*, -im »ograđivati meteriz«. Na -*njača meteriznjača* (Vuk) »puška za meterize«. Balkanski turcizam perzijskog (perz. *meiris* > tur. -*r*) ili po drugoj etimologiji arapskog podrijetla (ar. pl. *matāris*; sing. *mitras* »Brustwehr«, od glagola *tārassá* »mit den Schildwaffen kämpfen«) iz ratne terminologije: rum. *meteres* »Schutzwehr«, bug. *materiz* 1 *met*-, arb. *meiris* -*zi* (član), ngr. μετερίτι, -ίσι.

Lit.: ARJ 6, 627. 776. Elezović 1, 401. Mladenov 295. GM 271. Lokotsch 1475. Miklošič 194. SEW 2, 40. Matzenauer, LF 10, 321.

mètilj, gén. -*uja* m (Vuk), sveslav. i praslav., »1° papilio, lep(t)ir, 2° crv ili glista i bolest odatle, distomum hepaticum, 3° biljka lysimachia nummularia, 4° toponim« = (s prijetoj *r* — *u* kao u *sirov* pored *surov*) *metilj*, gen. -*ulja* (Vodice, Istra) = *metir* (Belostenec, Stulić, s izmjenom početka prema *lepir*) = (s asimilacijom *m - t* > *n - i*) *netilj* (Hrvatska) »svinjska bolest od nekih crviča«. Pridjevi na -*av metiljav* »bolestan od medija« = *metuljav* = *netiljav*, poimeničen na -*bc* > -*ac metiljavac*, gen. -*avca* »metiljav ovan«, s deminutivom *menljavče* i augmentativom na

-*ina metiljavčina*, na -*ica* (upor. *plavio metiljavša* (Lika) »muško slabo i*bolesljivo«, sa inhoativom *ometiljaviti se* (Kosmet). Na -*iva metiljiva* (Vrbnik) »biljka«. Na -*ka metiljka* (Dalmacija). Deminutivi na -*čk metuljak*, gen. -*ljka*, na -*ica metuljica*. Denominali na -*ati metiljati*, -*ām* (Vuk) = *metiljiti se* (o-) »bolovati od metilja«. Na -*njak metuljnjak* »biljka«. U drugim slavinaama postoji i prijetoj *met- l **mot-*: steslav. *mojivš* itd., koji dokazuje da je naziv izveden od te osnove (v. *misti* i *motati*). Prijetoj *u* dokazuje da je *ť* nastao od jery-a. Mađari posuđiše *metely* »Egelwurm«. Leptir je nazvan prema pokretnosti. Postoji još kod nas i u drugim slavinaama naziv tabu izazvan vjerovanjem da su u leptiru duhovi bolesti, pa se ne smiju imenovati pravim imenom. To je složenica *netopir* = (pseudojekavizam) *netopijer* = *netopjer* (Mikalja), polj. *nietoperz* = (s disimilacijom *я - t* > *m - t*, unakrstavanje sa *metilj*, *metulj*) *metòpir* = (na -*je*) *metopirje* (Baraković) = (s disimilacijom *n - t - r* > *l - t - r*) slov. *letapir*, upor. češ. *letopyf* i polj. *latopierz*, odatle sa sinkopom samoglasa *o* *letpir > *lepîr* (ŽK) = (metateza *pt*) *leptir* = *letîr* (Kosmet) = (sa *e* > *a* kao u polj.) *nadopir* (Mikalja, Stulić, upor. slov. *matopir*) = (metateza) *netepulj* (-*ulj* od unakrstavanja sa *metulj*). U drugim slavinaama ta složenica znači »slijepi miš«. Prema uvjerljivom tumačenju Brücknerovu polj. *nietoperz* je nastalo od negacije *ne*, zamjeničkog umetka *to* (upor. *netomio* i *najtomânje*, ŽK) i *pyrz* ili *ptyrz* = hrv.-srp. *pirac*, *pirčac* v.) »ptica«. Tabu znači »to nije ptica«. Oba naziva praslavenske su kreacije, bez paralele u je. jezicima.

Lit.: ARJ 6, 628. 635. 636. 7, 292. 8, 100. 103. Miklošič 194. 214. SEW 2, 42. Holub-Kopečny 231. Bruckner 345. 361. KZ 42, 342. Mladenov 295. 299. Matzenauer, LF 10, 333-334. Meillet, MSLP 14, 378. Isti, Etudes 238. Otrębski, SO 13, 21. sl. Machek, ZSPH 20, 40. sl.

metropola f (Pavlinović) »glavni grad« < gr. složenica μητρόπολις. Na -*trnc* *metropolit* m (katolici prema lat. čitanju gr. η) = *mitropolit* m (Vuk, itacizam, pravoslavci), pridjevi *mitropolitov*, *mitropolitiski*, na -*ija mitropolija* f (Vuk) = *metropolija* »katedrala«. Pridjev na lat. -*anus metropolit* = *metropolitanski* (16. v.). Itacistički oblik je balkanska riječ: bug. *mitropolit*, arb. *mitropolit*, čine. *mitr apule* f, *mitropulit*, tur. *metropolit*.

Lit.: ARJ 6, 635. 780. Pascu 2, 64., br. 1174. 1175.

metvica f (Vuk, Dalmacija) »čašica okrugla u koljenu«, možda isto etimologijski *metvica* (Crna Gora) »ošit, prečaga, preponka, pluto, pod, opna, braniča, vètřila, srčana pregrada, diaphragma«. Čini se kao da je od praslav. korijena *met-* (v. *mèsti*, *metati*) po deklinaciji *n*.

Lit.: ARJ 6, 636.

mèzar, gen. -*ára* m (narodna pjesma, Bosna) »muslimanski grob«. Odatle na -*luk mezarluk* (Visoko, Bosna). Religiozni turcizam arapskog podrijetla (ar. *mezar*) iz oblasti islama.

Lit.: ARJ 6, 637. SEW 2, 42.

meze, gen. -*eta* n (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Srbija) = (po deklinaciji β kao *kesa*, v.) *meza* f (narodna pjesma) »foršpajs (hrvatski gradovi)«. Odatle denominal (faktiv) na -*iti mèzetiti*, -im impf. (Vuk, narodna pjesma) »zalagati meze« i apstraktum na -*luk mežèhk* (Kosmet) »sve što služi za meze u piću, vinu i rakiji«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *māzā* »Wohlgeschmack« > tur. *meze* »Geschmack, Reizmittel, Vortisch«) iz kulinarske terminologije: rum. *meze*, *mezelić*, bug. *mezé*, arb. *meze* f (Skadar) »Imbiss«, cine. *mize* »entrée, hors-d'oeuvre«, ngr. μεζές.

Lit.: ARJ 6, 636. 637. Miklošič 194. SEW 2, 42. GM 271. Mladenov 293. Lokotsch 1453. Matzenauer, LF 10, 322. Pascu 2, 152., br. 775.

mèzevo n (Bosna, Martić) = *mèzovo* (Lika) »1° polje, 2° razbojstvo, 3° toponim (takoder u f *Mezeva*)«. »Na -*ina mezevina* (Dalmacija, Pavlinović) »ravno polje bez kamenja«. Od mađz. *mezö* (*ö* = stmadž. *eu* > -*ovo*, -*evo* prema našim pridjevima, dok participijalno -*o* > -*ov*, v.).

Lit.: ARJ 6, 638. Miklošič 194. SEW 2, 42.

mezga f (Vuk ŽK) »Γ sok u drvetu, 2° bijeli dio u drvetu do kore, albumum, bukulja, bjelika, 3° trop, komina (Boka)«. Denominal na -*ati mèzgati*, -*ām* »1° dobiti mezgu, 2° bivati vlažan, puštati vlagu, 3° slabo gristi (Dalmacija, valjda upravo vlažiti slinom ?)«. Odatle Šulekovi neologizmi *mezga* »lympha«, s izvedenicom *mezganica* i složenicom *mezgogod*. Na -*iti meždalti*, -im (ŽK) pored *mažditi* »gnječiti grožđe spravom koja je na kraju debelo, a u držalu tanko drvo (= *maždac*, gen. *maždaca* m (ŽK) = slov. *meždžec* »Stock zum Zerquetschen der Trauben« = na -*eti mŠdati*, *mšazm* »gnječiti grožđe sa spravom *mBlbc*, gen.

-bca«. Upór. slvč. *mezgati* »Trauben treten«. Samoglasni *a* = ъ (Krašić) mogu se tumačiti nižim prijevornim stepenom kao u stslav. *mbžc*, *mbžeti*, slov. *mezéti* »hervordringen«. Poimeničen part. pret. pasiva *meždénik*, gen. -*ika* »papula, kuhan grah ugnječen, bez čorbe«. Ovamo ide zacijelo *mažditi* (sjeverna Dalmacija) »(subjekt *kiša*) tiho lijevati« = *mažditi* (Zore, Pavlinović) »rominjati« = *mežditi* (sjeverna Dalmacija) »isto«. Odatle na -*avica* (*maždavica* (sjeverna Dalmacija) »takovo vrijeme«. Unakrštanjem sa *gnjesti*, *gnječiti* nastade *gnežditi* i *gmeždemk*. Vokal *e* je nastao iz -*fe*. Upor polj. *miazga*. Jekavski se oblik nalazi možda u *miježnica* (Brač) »ožujak«. Što nema jasnijih ijekavskih i ikavskih potvrda, tome je uzrok unakrštenje sa *mezdra* (v.), gdje je *e* < *i* po pravilu. " o se vidi iz značenja 2° od *mezga*. Unakrštanjem s tom imenicom nastade *mezgra*. Pored značenja 1° znači još »kost koja se zove mrštalica, rskalica« i »glavni dio kože (Srijem)«. Odatle pridjevi na -*av* *mezgrav*, poimeničen na -*ac* > -*ac* *mezgravci*, gen. -*aca* (Bosna) »mrštalica, rskavica«, *mezgrovit*. Na madž. -ó > -ov *měžgröv*, gen. -ova (Požega) »ime konju«. Denominai na -*ati* *měžgrati* (Vuk) (*na-*) = *mezgriti* (Istra, Lika) (*na-*) »dobivati mezgu«. Metatezom suglasnika *r* iz trosložne grupe *zgr* u naglašeni slog: *mrezga*, gen. *mrezge* (Kosmet) »jezgra od koštunjavog voća kao u oraha, lješnjaka«. Upor. slov. *mrězga* pored *mezga*. Vuk pozna i *mrězgra* »mezgra«. U bug. *mleżgá* i čakavskom *mleżgá* »isto« vidi se unakrštenje sa *miazga* od bug. *málza* = čak. *melzem* »muzem«. Riječ *mezga* je u prasrodstvu s njem. *Maische*. Baltičkih usporednica nema, dok *Maische* pokazuje da je jat nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **moigh-* raširenom s pomoću pridjevskog sufiksa -*ska*. Taj je prijevod od **meigh-* »ono što curi (se. iz drveta)«, koji se nalazi u *mizaŕi* »harnen«. Riječ *mezga* je kulturna riječ iz oblasti šumarstva. Nju posuđuje Madžari: *mezga* »Harz, Gummi« te Rumunji i Cincari *mážgá* »Splint«.

Lit.: ARj 6, 546. 638. 640. 659. 839. 437. 7, 55. Phteršmk 1, 579. Skok, ASPH 32, 374. Elezović 1, 418. Miklošič 67. 196. 422. SEW 2, 54. Bruckner 331. Mladenov 300. Tomanović, JF 17, 201-202. Scheffelowitz, /CZ 54, 234. Zubatý, ASPH 16, 399-400. Tiktin 1000. Porzig, IF 45, 165. Wijk, ZSPH 14, 9. Ramovš, Slávia 1, 239.

mezinac, gen. -*nca* m (Belostenec, Stulić) = *mazinac*, gen. -*nca* (Mikalja, Belostenec) »mali prst (to je značenje i slov. i rus., dakle praslav.)«

= *mèzimac*, gen. -*mea* m (Vuk, sa prijelazom *n* > *m* kao u *Samac*, gen. *Samca* < *Schanze*) »posljednji, najmlađi sin« prema f *mezimica* (Vuk, Bastali, Daruvar, kao hipokoristik za ovcu). Deminutiv na -*e* *mezimče*, gen. -*eta*. Također sa očuvanim *n*: *mezincob*, na -*zk* *mezínak*, gen. -*inka* m (Lika) prema *mezimca* (Lika), *mèžinka*. Jat je izražen u ovim primjerima sa *a*, *e*: jekavski *mlježnica* *l* -*žimica* f (Vuk, Martié) prema *mlježnac*, gen. -*inča* (Vuk), *mlježlnče* = *mježnica* (Lika, također ovca) prema *mježnac* (Lika), *mježinčič*, *mježziničica* (Lika), hipokoristik *mježa* — (ikavski) *miznac*, gen. -*inča* (Vuk) prema *miznica* = -*mica* (narodna pjesma). Upor. glede refleksa *a l e l je* za jat *nodra* pored *njedra* (v.). Rumunji posuđuje prvobitni pridjev *mezin*. U hrv.-srp. oblicima poimeničen je pridjev ukr., brus. i rus. *měžinyj* »kleinster, jüngerster«, s pomoću sufiksa -*ac* > -*ac*. Upor. još prezime na -*ović* *Mizinović* i toponime na -*ovac* *Mežimovac* — *Mizimovac* (selo, Lika). Praslav. pridjev *mèžinō* sadrži kao korijen viši prijevod od *manji* (v.) *mb-* > ie. *me-* > *mě-*, raširen s ĝ(*H*)o i pridjevski sufiks -*or*6. Ie. korijen **me-* nalazi se s drugim vokalom u lit. *mazas* »malen«. Drugačije tumači Machek, koji izvodi od ie. korijena **meigh-* »caresser, dörloter«, Lewy i Vasmer, koji vežu sa *mižc* »pišam«, dajući mongolsku paralelu.

Lit.: ARj 6, 544. 639. 782. 852. 811. Miklošič 196. SEW 2, 55. Holub-Kopečný 221. Bruckner 339. KZ 4, 212. Mladenov 296. REW* 5442. Lewy i Vasmer, ZSPH 8, 129'-130. Machek, LF 51, 242-244. (cf. IJb 11, 464). Matzenauer, LF 11, 172. REW* 5442.

mežarôla f (Rab) »polučak« = *mežarôla* (Pag, Tivat) »mala bačvica, koja se obično na konja stavlja da je nosi« = *mežarôla* (Potonje) »ovalno burence za vodu« = *mežarôla* f (Korčula, Šibenik) »plosnata bačvica za vodu sa dvije rupe, vučija za uprtiti« = *mizarola* (Punat, Krk) »mala bačvica«. Deminutiv *mezarolica* f »drveni sud za ribe«. Nalazi se još u istro-rom. *mezarola* (Pula) = *mažarola* (Rovinj) = *mađarola* »sorta di botticella usata dai marinai«, kao i u mlet. *mezarola* = (sa umetnutim *n* poslije *m*, v. *minčeta*) *menzarola* (Calabria), *minzalora* (Sicilija), tosk. *mezzaruola*, lat. deminutivna izvedenica na -*olus*, od pridjeva na -*arius* od *modius*, unakršteno sa *médius*.

Lit.: ARj 6, 637. 639. Kušar, Rad 118, 23. Ive 172. DEI 2447.

mežnār m (ŽK, ŽU, hrv.-kajk.) = *mèžnār* (Lika K, Sinac, Liješće) »crkvenjak, zvonar, remeta (Dalmacija)« "prema f *mežnarija* »njegova žena«. Na -*ija* *mežnarija* »njegova plaća«. Nalazi se još u slov. *měžnar*, *měžnarica*, *mežnarija*, *mežnariiti*. Od stvnjem. *mesināri*, nvnjem. *Messner* > srlat. *mesenarius*, stlomb. *masenar* »samostanski sluga koji nije fratar« < lat. *mansionarius*, pridjevska izvedenica na -*arius* od -lat. *mansio*, gen. -*orai* (v.).

Lit.: Popović, Sintaksa 37. Pleteršnik 1, 580. REW* 5212.

neueina f (Lika K, Hrvatska, Slavonija, Bosna, Brač, Poljica) = *micina* (18. v., Vukov akcenat, Srbija) »veliki čir, ponajviše na vratu, adenitis« = (pseudojekavizam) *mjecina* (Radnić) = *nicina* (15. v., Vuk, Crna Gora, Gradište u Slavoniji, Maretić postavlja akcenat *nicina*; Miličević ima za Srbiju *micina* ili *nicina*, taj oblik nalazi se i u bug. *nicina*) »isto«. Postoji još varijanta s disimilacijom *n - n* > *l - n* *ličina* f (Boka, Ljubiša, uz bolesti *vučac*, *rusa*, *kostobolja*). Četvrta je varijanta *lisina* (Brač) »isto, upaljenje mežgornice, Lymphdrüsenentzündung«. U bajaranju u jednoj basni upotrebljavaju se hipokoristici *mica* (Vuk) i *nica* (Vuk). Ti se hipokoristici upotrebljavaju zajedno sa *micina*: u *miče micim*, kad se bajaranjem liječi. Riječ *micina* dolazi još s pridjevom *pogana* »bolest koja se zove i rak«. Miklošič, Maretić i Mladenov izvode od korijena *nik-* u *niknuti*. Po tom tumačenju bio bi to metaforički naziv bolesti sa augmentativnim sufksom -*ina*. Kad bi stajalo to tumačenje, pitali bismo se zašto *c* nije pred *i* prešlo u č. Upor. *zec* prema *žčina*. Obeskrijevati bi se moglo sa paralelom *mrcina*, gdje tog prijelaza također nema. Ali taj se isti problem postavlja i kod te riječi. Vjerojatno se u te dvije riječi ne radi o našoj augmentativnoj izvedenici, nego o posuđenicama: *mrcina* je *morticino* (v.), a *mica*, *micina* je došlo iz rum., upravo od srednjovjekovnih Vlaha od vlat. *ignitia* za kllat. *ignities*: dako-rum. *miață* »groznica« (upor. naše *vrućica*), *mnyiață* (Tara Orašulii); cine. *nyiaŕe* ili *nyiaŕe* slaže se s našom varijantom *nica* *nicina*. Oblici *micina*, *nicina* pretpostavljaju rum. *metina*, koje dosada nije potvrđeno.

Lit.: ARj 6, 640. 108. 104. 48. 642. 8, 136. 164. 10, 368. SEZb 13, 475. Miklošič 215. Mladenov 358. Skok, ZRPh 41, 151., br. 19. ČMF 7, 230., br. 23. REW* 4257a. Tiktin 973.

mīca f (Vuk, Boka, narodna pjesma, Potonje, Vrbnik) »1° fitilj za lagune, u nekadašnjim puškama i topovima, 2° čašica za prah u starijim puškama«. Od tai. francuzizma *miccia* < fr. *mèche* < gr. *μύξα* »bec de lampe«.

Lit.: ARj 6, 643. REW* 5804. Prati 651.

mīde, gen. -*eta* n (Kosmet) = *mīda* f (Banja Luka, Bosna) »1° čud, narav, 2° želudac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rmfde* »želudac») iz terminologije dijelova tijela. Zamjena za tur. -*e* jednom kao u *čebe* (v.), drugom kao u *kesa* (v.).

Lit.: Elezović 2, 529. Skok, Slávia 15, 364., br. 491.

mīdzērija f (Dubrovnik) = *mizerija* (Istra) »bijeda, nevolja«. Latinizam ili talijanizam od tal. prijevod apstraktuma na -*ia* *miseria*, od lat. pridjeva *miser*, koji je proširen na -*an* > -*an* *mizeran* = *mizeran* (Istra), prilog, *mizerno* (Istra), u književnom i saobraćajnom jeziku, »jadan, bijedan«.

Lit.: ARj 6, 781. 782. Budmani, Rad 6-5, 163. REW* 5608.

migati, -*am* impf. (Vuk), sveslav. i praslav., »1° blinzeln, 2° sijeovati (metafora)«, iterativ na -*ivati* *namigivati*, *namigujem* prema pf. *mignuti*, *namignuli*, - *m* »zuwinken«. Na -*ovati* *namigôvat*, -*ujem* (Kosmet) (*pod-*). Na -*iti* *mīsiti*, -*em* impf. (ŽU) »verschwinden, weichen, fliehen«. Sveslav. i praslav. postverbal *mīg* m, *miga* f (Hrvatsko zagorje) »trepavica«. Pridjev na -*av* *migav*, poimeničen na -*ac* > -*ac* *mīgavac*, gen. -*avca* (Vuk, Rudnička nahija) »okrugla šljiva« = *mīgavac*, gen. -*avca* (Vuk) »ptica«, na -*ica* *mīgavica* »1° ptica, 2° školjka, 3° mreža za morsko ribanje (Split, Hvar)«, s deminutivom *mīgavičica*, na -*ina* *mīgavina*- (Istra) »sijevanje munje«. Upor. psovku u Vodicama: *mīgla strīla ū tei* Pridjev na -*ljiv* *mīglijv*, *podmīglijv* (Vuk). Na -*ovac* *mīgovac*, gen. -*ovca* m (Cres, Vodice) prema f na -*ovica* *mīgovica* »spretan mladić, -tna djevojka«. Na -*alo*, *mīgalo* m »čeljade koje miga«. Na -*ulja* *mīgulja* »riba«. Na -*usa* *namīgusa* (Vuk) »koketa«. Složenica *nga-miga* »za životinje«. Imperativna složenica *mīgorep* (Glina) »ptica«. Deminutiv na -*oljiti*. *mīgoljiti* se pored *ml-* (Vuk, Lika) (*iz-*, *iza-*) pored *izmigoliti* se »izvući se«. Rumunji posuđuje *migai*. Isti glagol postoji još u nižem prijevornom *mbg-* stslav. na -*ėti* *mbžati* = češ. *mžiti*, *pomžiti* »die Augen schlies-sen«, odatle češ. *okamžik* »trenutak«. Južnoslav. *mbžēti posuđuje Rumunji a *miji* »zažmiriti«

s pridjevom na lat *-osus* > rum. *-os rnijs* »halb verschlossen«, rum. postverbal *mijā* »treptanje (očima)«, prilozi *de a mija, mijoarcă, -jokă, -ioatcă, mijeii, de a baba-mijă*. Kako u hrv.-srp. riječ ne može počinjati grupom *me*, nastade metateza *žm-*. Taj se korijen raširuje sa -ir: na -iti *žmiriti, žmirim* (za-) pored *zmirati*. Samoglas *ī* varira sa u *žmuriti* = *džmuret, -im* (Kosmet) (za-), upor. ukr., rus. *žmuryty oči*, na -ati *nažmirati, -ām* (Vuk). Iterativ na -va- *nažmirivati*. Pridjev na -av *žmirav* »ški-ljav«. Postverbal *žmúra* »igra«, na -tk *nažmirak*, gen. -rka (Stulić). Hipokoristići *žmira* (Vuk, Resava, Srijem, upor. iz *žmire tri vruga vire*) = *žmiron* (Vuk, Hercegovina) »žmirav čovjek«. Odatle prezime *Smirich* (Dalmacija) = *Žmirio*. Bez metateze suglasničke grupe i s prijelazom *ɔ* > *a* pojavljuje se taj prijevoini štēpen u *magniti* (Vodice) »bljesnuti, a da se grom i ne čuje«, *nāmagnuti* pored *namaći* (obrazovno prema *dići, -em* »jemanden! wiken« = *namaginjat, -injem* (Kosmet), apstrak-tum na -je *magnuti* (do 18. v., Vrančić, Mikalja), i u ie., sveslav., baltoslav. i praslav. izvedenica na -ō/a (upor. *metla* od *mesti*): steslav. *mbgla* > *magla*. To je upravo ie. pridjevska izvedenica na -ō/ (upor. *topal*). Da je i kod nas bio to pridjev, vidi se po toponimu *Maglaj* i u poimeničenom pridjevu na -ica *izmaglica*, od *izmagō*, gen. -gli (Bosna). Vokal *i* u *mig* nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **meigh-* »flimmern, blinzeln«, daleko više u značenju »tamno pred očima, magla, oblik«. U baltičkoj grupi je značenje »spavati« i *migti, miegoti, miegus* = stprus. *maigun* (ak. sg.) »spavanje«, dok je *miglē i migla* = lot. *migla* kao i gr. ομίχλη, arb. *mjegule* očuvalo ie. značenje kao i *magla*, Sanskr. *mēgha*, awesta *ma -fa* »isto«. Svakako je značajno što se ie. značenje od *magla* očuvalo iz prajezika. Ne govori li ta činjenica u prilog mišljenju da se domovina Indoevropljana ima tražiti u sjevernim maglovitim prijedjelima Evrope?

Lit.: ARJ 4, 239. 6, 367. 644. 645. 646. 7, 439. 784. Elezović i, 203. 225. 441. 2, 467. Ribarić, SDZb 9, 166. Tentor, ASPH 32, 195. AikloSič 20S. SEW 2, 56. Holub-Kopečný 222. 237. Bruckner 329. Trautmann 174. Mladenov 296. WP 2, 246-247. Boisacq 51. 1093. Wood, KZ 45, 70. Wijk, IF 28, 124. Scheftelowitz, KZ 54, 241. Kern, IF 4, 110-111. Leskien, IF 19, 204. Lidén, IF 19, 334. Tiktin 978.

Mihael m (Baraković, prema latinskom čitanju gr. -η od biblijskog ličnog imena Μιχαήλ) = *Mihail* (13. v., prema itacizmu; to

čitanje važi i za katolike kao i za pravoslavne). Odatle *Mihajlo* m, pridjev *Mihajlov*, prezime *Mihajlovič* = *Mihaila* = *Mihajao*, -jo, gen. -jla (Dubrovčani). Grupa je skraćuje se u / *Mihal* (15. v.), prezimena *Mihalić*, hrv.-kajk. *Mihalinec, Mihalović* (16. v.), deminutiv na -ča *Mihalča* (Tirnok-Lužnik), na -ič *Mihalić* (14. v.), na -iček hrv.-kajk. *Mihalček*. Pridjev na -j *Mihalj* (zastupljen u toponomastici). Grupa je steže se u lj: *Mihalj*, gen. -alja (14. v.) = *malj* (ŽK), prezime *Mihaljevič*. Prijelaz *a* > *o*: *Mihoel* prema prezimenu *Mihoelić* (15. v.); *Mihoil* (13. v.), *Mihoilo* (14. v.), *Mihajlo*, odatle ime biljke *miholica* = *mihojlica* = (jl > /l) *miholjica* »trava cyclaminus«, prezimena *Mihojlić, Mihcjlović*, pridjev *Mihoilj* (i samo lično ime glasi tako). Odatle hipokoristički tip na -oj, -oje *Mihoj, Mihoje, Mihoio* (17. v.). Hijat se zatrpava u ovom liku sa v: *Mihovil* — *Mihovio* (15. v.) = *Mihovil*, gen. -ila (Hvar) = *Mihovūa* (Vodice), prezime (Istra) *Mihovilović*, odatle opća riječ *mihovilčina* »uholaža«. Grupa jl krati se u / *Mihol*, prezime *Miholić*, odatle pridjev na / *Miholj* u *Miholjdan*, poimeničen pridjev na -štak < -bsk + -jak *miholjštak*, gen. -aka m (Vuk) »koji slavi Miholjdan«, hrv.-kajk. *miholjšćak* »listopad, oktobar«, na -lčina < -bsk + -ina *miholjščina* »danak kmetova o Miholjdanu«, poimeničen pridjev *mihalj a f* (ŽK, Vodice) = *miholje n* »Miholjdan«, na -bsk *miholjški*. Na -ača *miholjača* »1° kruška, 2° jabuka«, *miholjšćak* »listopad«, *miholjka* (Zagreb) »kruška«. Grupa jl > lj **Miholj* prema prezimenu *Miholjevič*. Varijacija nastaje i stezanjem *ae* > *e*: *Mihel* (16. v.), sveti *Miel* (ŽK), deminutiv na -bc > -ac *Mihelac*, odatle prezime *Mihelčić, Mihelić*. Stezanje *ai* > *i* *Mihil* (Novaković). Hipokoristići, koji zadržase *h*: *Miha* (17. v.) = *Miho* (14. i 15. v.) = *Mihe* (16. v., čakavski, kajkavski), odatle *Mihetić*, pridjevi *Mihin, Mihov*, prezime *Mihčić, Mihović, Mihac*, gen. -hca (16. v.), odatle *Mihčević i Miščević*, na -ač *Mihač* (15. v.), prezime *Mihačević*, na -ač *Mihać*, na -ica *Mihica*. Na -at *Mihat* (15. v.), na -an **Mišan*, prezime *Mihanović*. Na -oč *Mihoč* (Dubrovčani, 14. i 15. v.), pridjev *Mihočev*, prezime *Mihočević*. Na -oč *Mihoč*. Na -ota *Mihotá*, prezime *Mihotić*. Sa *h* > *š* pred *e* *Mise*, gen. -eta (14. v.), danas prezime na -ič *Mišetić*. Na -etā *Misela*, prezime. Deminutiv na -bce *Mišče* n pored m (ŽK), na -bko *Miško* m (Vuk), prezime *Mišković*. Varijante sa zamjenom *j* mjesto *h*: *Mijāil, Mijāilo, Mijajlo, Mijalko*, prezime *Mijajlovič, Mijalj*

(Lika), prezime *Mijaljevič*, femininum; *Mijojla; Mija* m, *Mija* (ŽK) m, *Mijo* m, prezime *Mijović*. Na -ač *Mijāč*, gen. -ača, prezimena *Mijacie, Mijačević*, na -āk *Mijak*, prezimena *Mijakić, Mijaković*. Na -adin *Mijadin*. Na -an *Mijān* m prema f" *Mijana*, prezime *Mijanović*. Na -at *Mijat*, prezime *Mijatović*. Na -un *Mejūn* (Lika; može biti i od *Mile*). Na -uško *Mijuško* (Vuk), prezime *Mijušković*. Hipokoristik reduciranjem na prvi slog i dodatkom sufiksa *Mika* (Srbija, može biti i od *Miloslav*), *Mikac*, gen. -kca (15. v., može biti i od *Nikola* na zapadu; upor. *Mikac*, gen. -kca, ŽK), *Mikan*, odatle toponim *Mikanovci, Mike, Mikeša, Mikota, Mikica* (15. v.). Prezime *Aikić* (Bosna, pravoslavci), biljka *mikoljica Mikša*, prezime *Mikšič* (Statice kod Karlovca). Na -hain *Mikasn*, prezime *Mikašinović*. Upor. još *Mihina, Mihlo, Mihna* (ime vlašskog vojvode); ovamo možda i *Mina od Kostura*, ako je od *Mihna; Miče*, gen. *Micela* (Hvar) pored *Mise*. Od tog imena nastadoše pored navedenih još ove riječi slov. *mihālek*, gen. -tka = *mihec* »Schnippmesserchen«, *Mihāščak* = *Mihōlščak* »September«, *mihōlka* »kruška koja dozrijeva o Miholjdanu«.

Lit.: ARJ 6, 653. 660. 663. 769. 779. Hraste, BJB 8, 21. Merlo, Stagioni 157.

mihrab m (narodna pjesma) »oltar u džamiji gdje imam okrenut prema Meci čita molitvu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mihrab* »1° isto, 2° prostran trijem«) iz oblasti islama.

Lit.: ARJ 6, 652.

mijambai m (Kosmet) »lijek protiv kašlja«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *miyanbah* »malconbonni«, od *bal* »med«) iz ljekarske terminologije: bug. *mijam-balā* (provincijalizam) »otvara ot sladká paprat«.

Lit.: Elezović 2, 529. Mladenov 300.

mijeh, pl. *mjehovi* m (14. v., Vuk) = (ekavski) *meh* = *me*, gen. *mea* (Kosmet) = *mi*, gen. -mia (ikavski, ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »follis, Schlauch, Basebalg«. Sveslav. i praslav. izvedenica na -ur = -ir < -yr: *mjehur* pored *mjēhūr* = *mējir* (upor. steslav. *mēchyn*) = *niēur* (Kosmet) = *mihūr*, gen. -hura (Cres) = *miūr*, gen. -ura (ŽK) »1° dio tijela, Harnblase, 2° bulla«. Augmentativ *mješina* (Vuk) = *mešna* pored *misina* (Kosmet) »1° odrta koža životinja, 2° trbuh, 3° mijeh u kojem se nosi rakija, vino« (Kosmet, i pored *e* tumači se unakrštanjem sa perz. *miš* »ovca koža«). Na -nica *mješnica* (Vuk) =

mišnjice f pl. t. (Vodice) »mijeh sa dvije svirale« = *mesnice* (Kosmet). Riječ *mijeh* i *mješina* kulturne su riječi koje posudiše Mađari *méh* »Gebärmutter, maternica«, Arabasi *mershinē* »Weinschlauch = Turci *mešin* »mijeh od ovčije i druge stavljenе kože« = Furlani *meg* »otre di pelle per metter vino e conservar farina«. Baltičke usporednice objašnjavaju postanje jata i suglasnika *h*: stprus. *moasis* »mijeh«, istočno-lit. *maišas* — lot. *maiss* »vreća«. Prema tome jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, a *h* iz *s* < *ie*. **moisos*. Baltoslavensko značenje nije prvobitno, nego ono koje se očuvalo u sanskrtu *mesa-* »1° ovan, ovca, 2° koža njihova«, tako i u awesti. To znači da su se mjehovi gradili od njihove kože (upor. *koza* i *koža* za ovakav semantički razvitak), i da su sinonimi *ovan, ovca* istisli prvobitno značenje već u vrijeme baltoslavenske jezične zajednice. Germanska narječja (islandski, švedski, norveški) idu još dalje. Kod njih znači ie. riječ »košarica, korpa«.

Lit.: ARJ 6, 653. 809. Ribarić, SDZb 9, 168. Elezović 1, 395. 403. Miklošič 194. SEW 2, 46. Holyb-Kopečný 219-220. Bruckner 331. Trautmann 165. WP 2, 303. Scheftelowitz, KZ 56, 168. Endzelin, ZSPH 16, 115. Jokl, Unt. 304. Isti, IF 27, 323. GM 275. 276-277. Menšik, Č MF 4, 396-403 (cf. Bëlic, JF 3, 210). Matzenauer, LF 11, 166-168.

mijena f (Vuk) (*iz-, na-, od-, pri-, pro-, raz-, s-, zamjena*) = *mena*, gen. *menē* (Kosmet) = *mēna* (ekavski-čakavski, ŽK) = *mina* (ikavski), baltoslav., sveslav. i praslav. *mēn-*, »1° Wechsel, 2° Mondwechsel, mladak« = *minja* (muslimanska narodna pjesma) »red(a)«, postverbalni od praslav. impf. *mijēniti, mijejniti* (14. v., Vuk) »mutare, permutare« (*iz-, na-, o-, od-, pre-, pri-, pro-, raz-, po-, s-, za-*), prema impf. na -a *mijēnjati, mijejnjam* (*iz-, na-, po-, pri-, pro-, za-*), iterativu na -va- *mjenjivati, -ivām, -ujem*, samo s prefiksima (*iz-, pro-* itd.) i pf. *mijenuti* (narodna pjesma) = *minuti* (J. S. Reljković), na -ovati *mjenōvati, -ujem* (*se*) (Vuk, Vetrane) = *minovati* (narodna pjesma, Pavlinović), *premenjovat* (Kosmet). Na -ica *mjenica* (neologizam za *lettre de change*, prevedenica od njem. *Wechsel*) = *jemica* (unakrštanjem sa *jemac*, Kragujevac), *zamjenica* (gramatička prevedenica od *pronomeri*), *izmjenica* (17. v.), odatle prilozi *naizmjenice, napromjenice, izmjenic*. Na -ač *mjenjač*, gen. -ača (Vuk) »saraf«, odatle na -nica *mjenjačnica* »Wechselstube«. Na -avac *menjavec* (hrv.-kajk.). Na -nik *zamjenik* »vicarius«. Na -ba *izmjenba* (hrv.-kajk.). [Ovamo i izričaj *u razmijed* (v.)]. Pridjevi na -en

mjenben (neologizam iz trgovačkog prava), od *mjenica*, part. prët. pas. *nepromjenjet* (Kosmet) »koji nije promijenio odijelo«, na *-Ijiv, -iv promjenljiv, razmjenjiv* (Stulić). To je značenje i rum. slavizmima *a primeni* (*pri-* < *pré-* u nenaglašenom položaju), s apstraktumom na *-eh* > *-ealä primenealä* »Wechsel der Wäsche« i *omijënti, òmijenim* (Vuk, objekt *košulju*). Poimeničen part. perf. pas. na *-iça namjënica* »prasaica što se namijeni da se o Božiću zakolje« < *namjenjenica* (haploglogija *njen* > *n*). Rumunji posuđije *α izmeni* »Umstände machen« i postverbal *izmeanä* »gaće«. Upór. za ovakav semantem tal. *mudante* i rum. prévedenicu *schimburi* »Wäsche« od *cambiare*. Baltičke paralele lit. *mainas* »mijenjanje«, *mainyti* — lot. *manit* kažu da je jat nastao iz ie. dvoglasa *oi* od korijena **moi-* raširenog formantom *-no-* ie. **moina*, upor. još stlat. *moenus, communii* (odatlje internacionalne riječi *komunist, komunizam, kemunalan*), got. *gamains*, nvnjem. *gemeinsam* (odatlje germanizam *gmájna* »općinska ispaša«). Osnovno *moj-* je prijetoj u značenju preterituma od **mei-* »mijenjati«. Taj se korijen očuvao u steslav. prilogu u lokativu *míte* »izmjenice« > *miče* (Zore) »naizmjenice« (*-če* < *-tje* < *-te*), *umice* (Ljubiša) »(voziti se po vodi) ko uzgo, ko nizdo«, odatlje pridjev na *-en miéen* (Zoranie) »što ide naizmjenice«. Formant *-to* mjesto *-no* vidi se u hrv.-srp. prefiksnoj složenici *usùmit* (*su-* < *so-* kao u *susjed*) i prilogu na *-icë sumitëc* (*ležati, Risan*) »tamo gdje je jednom noga, drugom je glava«. Bez prefiksa su *nitiški* (Krk, Pavlinović) »isto« (s asimilacijom *m - t* > *n - t*, upor. *mât* 2K). Upor. bug. *námito* »quer«, polj. *mituś*. Ovamo idu još prilog *mitiicke* (Belosteneć) »naizmjenice« i glagol *natiti* se (Konavli) »1° suminuti se, 2° primetnuti kraj odjeće vrh drugoga, 3° usjeci drvo u drvo, npr. glavu od grede u drugu, 4° mijenjati se (Bernardin, Ranjina), 5° vrtjeti se, okretati se (Stulić)«. U Jukićevoj pjesmi *promittiti* »prestignuti«, *razmittiti* se (19. v., Bosna) »razminiti se«. Odatlje izvedenica *primitača*, složenica *mitòglāvcī*, gen. *-aca* pl. m. (Zore) »grede koje se glavom mite na vrh lijesa od kuće« i nejasna glagolna složenica *mitoklasati* »protrčavati«, *mitoklasiti* se pf. (sjeverna Dalmacija, Krk) »proći, minutí jedan pokraj drugoga« i *-snuti*, koji glagol Maretić izvodi od nepotvrđene složene imenice *mitoklas* »njihanje klasja«. I praslav. **mita* baltoslav. je osnova: lot. *mietuôt, mitét* »mijenjati«, *pamišu* »izmjenice«. V. *minuti*.

Lit.: ARj 4, 239. 240. 246. 6. 654. 655. 656. 657. 721. 776. 777. 779. 787. 788. 7,

361. 535. 8, 202. 12, 360. *Elezović* 2, 126. 643. Pavlovic, NJ 4, 139-14h *Miklošič* 195. 198. SEW 2, 48. 62. *Holub-Kopečný* 220. *Bruckner* 329. 339. KZ 45, 306. *Trautmann* 176. *Mladenov* 299. 320. *Gorjajev* 221. Uhlenbeck, PBB 30, 280. *Boisacq* 51-52.

mijesiti, *mijesim* impf. (Vuk; prema steslav. *měšč, mēsiti* = rus. *mešú, mesit* suglasnik *s* iz infinitiva prenijet je i u prezent, objekt *hljeb*) (*do-*, *pod-*, *pri-*, *raž-*, *s-*, *u-*, *za-*) = (ekavski) *mesiti* = (ikavski) *mísit* (ŽK) »depsere« prema impf, na *-a- miješati (se), miješam* (15. v., Vuk) (*do-*, *iz-*, *po-*, *raž-*, *s-*) = (ekavski) *mešati* = (ikavski) *mišat* (ŽK), prvobitni iterativ koji je već u praslav. izgubio iterativno značenje, »miscere«, baltoslav., sveslav. i praslav. kuhinjski termin **mes-*. Iterativ na *-va-* *-mješivati, -ujem*, na *-ovati mešSvat* (Kosmet), samo s prefiksima (*pod-*). Izvedenice se prave od dviju osnova: *mjes-* i *miješ-* (*mješ-*). Te dvije osnove nisu u izvedenicama semantički točno odijeljene kao kod glagola. Od *mjes-*: na *-ba mjesidba* f; na *-lac* m prema f *-lica mjesilac* prema *mjesilica*; na *-nica meninice* f pl. t. (Šaptinovac) »nogači, uređaj na kojem stoji korito za miješanje hljeba«; na *-ivo mješivo* (Stulić); postverbal *smješ* = (ikavski) *smis* (Dalmatinska Zagora) »više kuća kad smiješa stoku za planinu«. Odatlje *smjesnici* (= suponici, v.) »članovi sela koji su pomiješali stoku«, s pridjevom na *-bn smiješan*, upor. slov. prilog *změs* < *síměšbl smjesa, primjesa, sumjes, sùmjesa*. Od *měj-* pridjev na *-ovit mješovit* pored *mješovit* (Vuk), s apstraktumom na *-osi, mešavan* (Kosmet); apstrakti na *-āj mješāj* = na *-nja miješnja* (Vuk) »porcija brašna potrebna za hljeb« = *úmešaj* (Cres); na *-anija mješanija* (Vuk, Dubrovnik, pejorativno); na *-avina mješavina* = *mješalina* »mješovita salata«. Radna imenica na *-ajamješaja* m (Vuk) »1° pekar« prema f »žena koja mijesi hljeb« = *mješajica* »2° varjača, kuhača (Lika)«, na *-alja mešalja* (Kosovo polje, Kosmet) »1° žena redusa koja mijesi hljeb«, *mešaljka* »2° (Poljica) soba u kojoj se mijesi hljeb« = *mješavnica* = *mješara*. Na *-lica mješalica* »žlica za miješanje«. Na *-arka mešarka* (Kosmet) »korito u kojem se mijesi hljeb«. Na *-avica mješavica* »jestvina od kupusa i tijesta«. Unakrštanjem slavenske osnove i tur. *ekmek* nastade *mešek* m (Kosmet) »miješanje hljeba«. Složenica *mešorečnica* f »žensko čeljade koje prenosi riječi da izazove svadū«. Prilog *izmuče*. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, u ie. korijenu **moik-* raširenom formantima na *-so ili-ska*. To se vidi iz litavskog iterativa *maišyti*

»miješati«, upor. i lit. *miešti* »isto«. Niži prijevoini ie. štepen **meik-* nije zastupljen u slavinama. Upor. *mixtura* > *mastura* (v.). Upor. i makedonsko *μίσρον* i sanskr. *micro* i *mekšáyati* (3. 1.) »miješa«.

Lit.: ARj 2, 623. 4, 240. 248. 6, 657. 799. 775. 658. 809. 810. *Elezović* 1, 403. 2, 90. Tentor, JF 5, 213. *Miklošič* 196. SEW 2, 53. *Holub-Kopečný* 222. 225. *Bruckner* 335. *Trautmann* 175. WP 2, 245. *Mladenov* 312. GM 355-356. Jagić, ASPH 1, 430. *Boisacq* 637-638. Pedersen, IF S, 58-59. Leumann, IF 58, 124.

mijëtiti, *-im* nalazi se u hrv.-srp. samo u prefikslnim složenicama *primijetiti, primijetim* pf. (iz ruskog) = *zamijetiti, zamijetim* (Dubrovnik) »opaziti«. Apstraktum na *-ěba primjedba* (Vuk) »napomena« iz crkvenih tekstova. Praslav. postverbal steslav. *meta* »scopus, finiš« > *meta* »biljeuga u igri (Vuk, Belosteneć)«. Nalazi se i u rus. i polj. Nije potrebno misliti s Maretićem da je iz lat. *meta*. Bez prefiksa dolazi u rus. *metitb, mečatb*, s prefiksom *s* u bug. *smetam* »računam«, *smětka* »račun (v.)«. Nema baltičkih paralela. Riječ je ipak ie., kako se vidi iz sanskr. *malīś* »mjera«, gr. *μήτρ* »savjet«, μέτρον (internacionalna riječ), sve izvedenice obrazovane od ie. korijena **me-* »mjeriti«, koji sa formantom *r* dolazi u *mjera* (v.). Ovamo još arb. *mat mas* »mjerim« i *mot* »godina«.

Lit.: ARj 12, 57. 63. BI 2, 223. 224. 793. NJ 1, 120. *Miklošič* 196. SEW 2, 54. *Bruckner*, KZ 46, 227. *Vasmer* 2, 126. *Matzenauer*, LF 11, 171-172. WP 2, 237. *Trautmann* 179. Maretić, Savj. 110-111.

mijoj m (Vuk) »majstorska tezga, panj«. Od madž. složenice *múhely* »radionica«.

Lit.: ARj 6, 660.

mik m (Kosmet) »prijatelj (u familijarnom govoru)«. Od arb. *mik*, s određenim članom *miku*, a to od lat. *amicus*. Glede osnove v. *amānat*. Glede posudjenica za familijarne izraze upor. rum. *prieten* < *prijatelj*. Južno-slavenska je riječ istisla panromanske u rumunjskom govoru. Rum. *amie* je latinizam.

Lit.: ARj *Elezović* 2, 404. JF 14, 226. GM 278. DEI 161.

Mikulb (< z *deliju*, Svetostefanski hrisovulj) je zacijelo rum. lično ime *Micul* s članom, od *mic* »malen« < gr. *μικρός* (dórski) »malen«. Toponimi *Mikulovac*, gen. *-vca* (Srbija, selo,

Toplica), *Mikulov del* (Srbija, planinski vis). Na *-bsk* + *-ica* > *-štica Mikulštica* (Svetostefanski hrisovulj). Pridjev na *-/ Mikulja sela* (15. v., brdo, Srbija, Crna Reka, Morava), *Mikulj* (planinski vis, Crna Rijeka). Na *-iči Veliki i Mali Mikuljići* (danas muslimani i katolici) ispod planine Rumije (Bar). Na zapadu ne može se razlikovati od *Mikula* (ŽK) < *Nikola* (v.); *Mikulići* kod Zagreba ne idu zacijelo pod rum. *Mikul* nego pod *Nikola*, a i Novaković ima *Mikulj* za *Nikola*, tako da ni istok nije posve pouzdan za rumunjsko podrijetlo. Pridjev *rr.ičak* »malen« (Kosovo polje) možda je od *mic* + deminutivni sufix *-bk*, isto *micko* = *mičko*, ako je u Srbiji, inače *mici* (čakavski pridjev), deminutiv na *-ahan mičahan* (Istra) = *mičihan* (Rijeka) = *mičuhna* »ime ovcí na Krku (upor. kod *Kurleca minčunica*), ide zajedno sa slov. *micen, micken, mičken, mičkin, mičinek* itd. i sa tal. *miccino, micchino* od *mica*, mlet. *miga*. Upor. gr. *μικρός* > *μίτρος* (Kreta), *μισί* (Zakonia).

Lit.: ARj 6, 642. 643. 663. 664. 715. *Pleteršnik* 1, 580. *Miklošič* 197. REW 5559. 5561. *Rohlf* 1382. *Draganu, Romānii în veacurile IX—XIV*, p. 348. DEI 2450.

mile m (Kosmet, BiH, Crna Gora) »1° nepokretno dobro, 2° pravna svojina, 3° zemljište, 4° temelj kuće« = *milce*, gen. *-eta* (*akar ili -j* Hercegovina, prijelaz u suglasničku deklinaciju prema *-e, -eta* zbog sličnog značenja kao) »zemljište, kuća« = sa nepostojanim *a*) *milai*, gen. *milca* (Vuk) = (zamjena dočетка prema našem sufixu *-ac* > *-ac* i unakrštenje sa *milje*) *miljac* (gen. nepoznat, Podrinski okrug, Srbija) = (na *-bk* > *-ák*) *miljak*, gen. *miljka* (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »1° zemljište na kojem tko živi i obrađuje ga, fundus (ŽK), 2° ugodna i dražesna okolina (Lika)« = (sa zamjenom arapskog *ü* > *u*) *mulk* (BiH, pravni izraz iz turskog građanskog zakonika, medeia) = *muljk* (Srbija) = (arapski plural) *emlôe* m (Kosmet) »nepokretno dobro«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mula*, pi. *emlag*) iz turske pravne terminologije: rum. *meleag*, bug. *milk* pored *mjulk*, cine. *mulche* f »propriété, domaine«, ngr. *μούλκι*. Oblik *miljak* teško je razlikovati u toponimu na *-ovac Miljakovac* od ličnog imena *Miljak*.

Lit.: ARj 6 704. 1, 149. Skok *Slávia* 15, 364., br. 492. 365., br. 506. *Elezović* 1, 407. 2, 511. *Lokotsch* 1509. *Mladenov* 297. 313. *Pascu* 2, 152., br. 788.

milet m (Vuk) = *milet*, gen. *mīlēta* (Kosmet) = (prijelaz u suglasničku deklinaciju na *-e*, *-eta*, upór. *cebe*) *nule*, gen. *mīleta* (Vuk, Crna Gora) = (sa *ni* zbog nastojanja da se izgovori arapska geminata) *minie*, gen. *miniēta* (upór. *duine*) »1° vjera, 2° zakon, 3° narod, 4° (Risan, narodna pjesma) mnogo djece«. Bdkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum *millet* »Religionsgemeinschaft«) iz turske pravne i administrativne terminologije: bug. *millet*, arb. *milet* »Stamm, Volk«.

Lit.: ARj 6, 670. 668. 717. Elezović \, 405. GM 278. Mladenov 297. Matzenauer, LF 10, 324.

milicija f pored *milicija* (Vuk, Vojvodina) nekoć »(Vojna) Granica, Krajina, njem. Militär—Grenze (opozicija: paorija, Provinzial—Kroatien)«, danas »policija«, izvedenica *mili-cajac*, sa *-ác* kao *policajac*. Od lat. apstraktuma na *-ia militia* > tal. *milizia*, od *miles*, gen. *-tis* »vojnika«, možda i preko njem. *Miliz*, sa dodatkom *-ija* za kol. Od poimeničnog lat. pridjeva na *-ariš* (varijanta od *-alis*) *militārii* > *militar*, gen. *-ara* m (Vuk, Vojvodina) »1° graničar, krajišnik, 2° kol. vojska, vojnici«. Možda su nastala oba značenja kraćenjem od njem. *Militär—Grenze*. Odatle oba značenja diferenciranjem s pomoću sufiksa na *-be* > *-ac* *militarāo*, gen. *-arca* (Vuk) prema kol. na *-ija* *militārija* f = *milicija*, Pridjev *militarski*. To su sve učene riječi. Ovamo ide kao pučki narodni izraz balkanska prevedenica (calque linguistique) *vojno* m (Vuk) »muž, maritus« (hipokoristik od steslav. *oinš* »vojnika«) > rum. *voina* »mladoženja« = rum. *mire* »zaručnik« prema f *mireasă* < lat. *miles*. Upór. *za nać Đurđa, vojna svoga, put ugarskih pođe strana* (Gundulić, *Osman* 387). Nedovoljno je potvrđena istarska riječ *milezija* f »genus«, prema Mareticovu prijevodu »vrst, rod«, koje se može usporediti sa furi, *milizie* f »spetacul«.

Lit.: ARj 6, 670. 671. 675. Skok, ASPH 37, 85., br. 4. Pirana* 601.

*milj*¹ m (Vuk, Primorje, dubrovački pisci), od tal. *miglio* m, sing. prema lat. pl. *mīlia* (pl. od *mīlje*, se. *passuum*) — *milja* f (Vuk, Vetrican, slov.) »nvnjem. *Meile* = stvnjem. *mile* (s kojim je istog lat. podrijetla)«. Nalazi se u češ., polj., ukr. i polap. Kako postoji i u arb. *mije* pored *mile* riječ *mīlia* se nalazilo i u balkanskom latinitetu dok se *mīlia* > njem. *Meile* može smatrati posudnicom iz vojničkog latiniteta. Steslav. *milija* je gr.

miljov. Složenica *miljokaz* »Meilenzeiger«. Od poimeničnog pridjeva na *-arius* lat. *mīliārium* > tal. *migliaro, migliao* »tisuća« > *mlar* (16. v.) = *miljar*, gen. *-ara* (Vuk Dubrovnik, Crna Gora, narodna pjesma) = *miljar* (Budva: *ribe se broje na miljare*), odatle naš apstraktum *miljārina* »Meilengeld« = *mijar* (Cres) = (latiniziranje tal. *gli* = *lij*) *milijar*, gen. *-ara* (Istra) »hiljada, tisuća« = *miljar* (čakavski, Slovinci, Istra, pored germanskog *tavžan* < *tausend*) = *mijar* m (Brusje, Hvar: *mijór pútiš, dvó mijara*) »tisuća« = *miljar* (Skadarsko jezero) »1000 litara ili 500 kg (mjera za ukljeve)«. Od *mlie* u učenom vidu sa tal. augmentativnim sufiksom *milione* > *miliōn*, gen. *-óna* (Vuk) = *milijun*, gen. *-una* (Stulić, danas općenito) = *milijun* (Vodice) = *milijun*, gen. *-una* (Brusje). Odatle na *-arius* > *-ar* pored *-er* < fr. *-aire* *milijonar j -junar* = *milijoner*, pridjev *milijunski, milijunština*. Na germ, sufiks *-ard* (francuzizam) fr. *miliard* (1544), tal. *miliardo* > *milijarda* (novija posudnica poslije prvog svjetskog rata), odatle na *-er* < fr. *-aire* < lat. *-arius* *milijarder*. Lat. *mille* dolazi još kao prvi element složenica u internacionalnim *milimetar, miligram*.

Lit.: ARj 6, 672. 703. 705. 707. Pleteršnik 1, 582. 691. Zore, *Tuđ* 14. Ribarić, *SDZb* 9, 48. 115. *SEZb* 13, 236. Hraste, *JF* 6, 199-200. *BJF* 8, 35. Miklošič 197. *SEW* 2, 57. *Bruckner* 337. *Vasmer* 135. *REW*⁸ 5569. 5573. 5577. *GM* 278.

*milj*² m (Crna Gora, narodna pjesma) »debeli igla sa sploštenim ostrim krajem kao u dljeta« = *milj*, gen. *milja* (Kosmet) »na terazijama = vagama velika igla koja pokazuje ravnotežu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mil*) iz turske administrativne (mjerne) terminologije: arb. *mili, myli*.

Lit.: ARj 6, 703.

Milje f pi., va *Miljah* (Istra) = *Mile*, v *Milah* (Kras), slov., tal. *Muggia*, furi. *Muĝla*, gradić kod Trsta. Samoglas *i* nastao iz dugog *u*, kao u *mūrus* > *mir*. Dtnašnje tal. *Maggia* je venecijanizam, koji se razvio iz vlat. *cl*. Upór. tal. *Veglia*, krčko-rom. *Vikla* < *vetula* »vecchia (se. civitas)«. Paralela za *u* > *i* nalazi se u nazivu rta kod Zadra tal. *Punta mica*, u dokumentima *Muchia bona* (1205), hrv. *Oštrirat*, upór. sličan hrv. toponim *Gomile lipe*, kod Splita *Muda longa* (1080). Za daim. -rom. može se postulirati riječ *muda*. Alessio veže taj deminutiv sa *muca* »pietra di

confinē«, bask. > stšpanj. *muga*, stport. *mago*, sa alpskim *muga bugo* »pinus mughus« < mediteransko *muc »sporgenza«, *mudna > *mošna* »mucchio di sassi«; mediteranska baza **but-* *l** *mut-*, *butina* (Lex ripuaria) > fr. *bodne, bosne* > *borne* i lat. *mutulus*. Iz mlet. *muco* = tosk. *mucchio, mouco* (Rovinj) »cumulo« potječe *mué*, gen. *muca* m (Dalmacija) »kup tučenog kamena za posipanje ceste, koji se sredi u kraj puta u digulj, babica (ŽK)« = *mü stina* (Korčula) »hrpa kamenja«.

Lit.: Sturm, ČSJK 6, 83. si. Novaković, Popović, *NJ* 3, 252-253. Skok, *GIZM* 29, 136., bilj. 62. Isti, *RIJAZUZ* 1, 42. Antoljak, *RIJAZUZ* 1, 125. si. Alessio, *RIO* 2, 255. *Ive* 12. *REW*⁸ 5791.

mina¹ f (Lika) »lagum, bušotina u kamenu« = *ména* (ŽK). Deminutiv na *-ica* *minica* (Lika). Radna imenica na *-džija* *minadžija* m (Ljubiša). Denominai *minati*, *-ām* (Lika), danas u saobraćajnom i književnom govoru *minirati, miniram* pf., impf. Odatle poimeničen pridjev sr. r. na složeni sufiks *-er* + *-alis* (< fr. *-ier*) *mineral*, gen. *-ala* m »metal, ruda«, pridjev proširen na *-bn* > *-an* *mineralan* (Vuk). Osnovna je riječ galskog podrijetla *meina. Evropski francuzizam.

Lit.: ARj 6, 715. 716. *REW*⁸ 5465.

mina² f (Rab, Malinska) »mjera za žito, dva kvartarola«. Deminutiv na *-ica* *minica* (Vrbnik). Krčko-rom. *miñ*. Od tal. *emina* = (sa aferezom u sandhi) *mina* < lat. *Bl-mina* < gr. ἴμιννα, izvedenica od ἴμν- = lat. *semi-* »polovina«. Možda ide ovamo kao deminutiv na lat. > tal. *-ella* *minela* f (Šibenik, termin iz kulture masline) »drošte što se donosi gospodaricu«.

Lit.: ARj 6, 715. 716. Kušar, *Rad* 118, 23. *Borali* 2, 205. *REW*⁸ 4105. *DEI* 1463.

minca m (akcenat Zořin, koji je sumnjiv; Dubrovnik, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltidi, Stulić, Ančić, Kavanjin, Klaić) »najmanji pjenez u doba republike, novčić«. Deminutiv na *-ica* *minčica* (18. v., Dubrovnik, Zuzeri). Radne imenice na *-arius* > *jar: minčar* m »tvrđica« prema f *minčarica* »žena tvrđa, lakoma«. Prema Marelicu dvije su mogućnosti tumačenja: posudnica iz govora rudara Sasa *kaofrava, lacman*, iz nvnjem. *Münze*, stvnjem. *muniz* < lat. *monēta* »kovnica novaca«, od naziva hrama *Juno Mōnita*, u kojem se nalazila rimska kovnica novca, ili je, što je vjerojatnije, od tal. pridjeva *mencio* — fr. *mince*, koje stoji

po svoj prilici u vezi s *minūtus* (v.). Upór. to εοχατον λεπτόν = *novissimum minutum*

Lit.: ARj 6, 715. *REW*⁸ 5598. Šamšalović, *NVj* 29, 416. (cf. *IJb* 9, 222). *Vasmer*, *ZSPH* 11 j j2.

minder m (Vuk, BiH) = *minder* (Kosmet) »blazina, perina, slamnjača, jastuk«. Apstraktum na *-luk* (v.): *mindērluk* (BiH, Makedonija) = *mīnderhk* (Kosmet) »meka klupa, dušek, gdje se sjedi i leži«. Balkanski turcizam (tur. *minder*) iz terminologije kućnog namještaja: rum. *mindir*, bug., arb. *minder*, ngr. μιντέρι.

Lit.: ARj 6, 716. *GM* 219. *Lokotsch* 1464a. *Elezović* 1, 408. *Mladenov* 297. Matzenauer, LF 10, 325. *Korsch*, *ASPh* 9, 658.

mindica f (jedna potvrda iz bosanskih pripovijedaka) »malo psetašće« = *minika* (Kosmet) »1° kučka mala po uzrastu, 2° (metafora) ko slijepo ide za nekim, koji se mnogo ulaguje i ponižava«. Deminutiv na *-e*, gen. *-eta* *minice*, gen. *-eta*.

Lit.: ARj 6, 716. *Elezović* 1, 408. Šamšalović, *NVj* 29, 418. (cf. *IJb* 9, 222).

mindros, samo u rečenici *uzeti koga na mindros* (Vuk, Vojvodina) »pretresti nekoga« [*<* rum. *menare* »po miloj volji (raditi)«, Šamšalović].

Lit.: ARj 6, 716. Šamšalović, *NVj* 29, 415. (cf. *IJb* 9, 222).

mine; m (Vuk) »(pravoslavni crkveni grecizam) crkvena knjiga za svaki mjesec, koja sadrži život i službu svetačku«. Pridjev na *-bšk* *mmejski* (-α *slova*, Vuk). Izvedenica od gr. μῆν, u prasadstvu sa *mjesec* (v.): gr. μῆναιον.

Lit.: ARj 6, 716. *Vasmer*, *GL* 98.

Minišor, naziv čestice (Flurname, lieu-dit, Knjaževac, Srbija), zacijelo rum. deminutiv na *-ijor* (složen sufik ilirotičko *-ij* + *-or* < lat. *-olus*) *merišor* »der junge Apfelbaum« (ovaj sufiks označuje i druge biljke i plodove), od rum. *mār* < lat. *mēlum* = *malum* »jabuka«. Konsonant *n* mjesto *r* nastao je po zakonu disimilacije *r - r > n - r*. Po drugom zakonu *r - r > l - r* je *Milišora* n pl., mjesto u staroj srpskoj državi 14. v. (toponim), istog podrijetla. Oba naziva odnose se na kretanja srednjovjekovnih pastirskih Vlaha, kao *Durmitor, Palator* itd.

Lit.: ARj 6, 675. 717. *REW*⁸ 5272. *Tiktin* 969.

miniti, *-im* pf. (Dubrovčanin Rosa 1764. u knjizi punoj tiskarskih pogrešaka; *ARj* navodi 6 primjera) »učiniti (objekt *obećanje, navještenje, dobit, milostinju* itd.)«.

Lit.: ARj 6, 717.

minuti, *minúm* pf. (Vuk, *iz-*, *na-*, *od-*, *adu-*, *pre-*, *raz-*, *u-*) »1° proći, otići, 2° umrijeti«, sveslav. i praslav., = na *-ovati minovati, -ujem* (14. i 15. v., Belostenec, Stulić, nije danas narodna riječ). Nalazi se u steslav. i •rus. Iterativ na *-va-*: *minjivati, -ujem* (Srbija, Miličević). Poimeničen part. perf. akt. *minuli*, na *-ost minulost* »prošlost«. Pridjev na *-utljiv* (upor. *ganutljiv*) *minutljiv* (15. v., Jambrešić). Od iste je osnove obrazovan s pomoću sufiksa *-mo* (upor. *kamo, tamo, ovamo* i pridjev *kdsnií*, danas *kosmat*) prilog i privedlog *mimo* (13. v.), prefiks u imeničkim i glagolskim složenicama •od priloških sintagmi: *mimoíci — mirmoíci-, mimođem < mimoiti, -ojiti* (čakavski), *mimó-laziti*; običnije sa umetnutim i prema *nailaziti •od íci: mímooílaziti*, danas vrlo često s prefiksom *raž-*; *mimohoditi* (14. v.), s postverbalom *mimohod* m = na *-ǫb > -ak mimohodak*, gen. *-tka*, radnim imenicama *mimohoda* m (Stulić, upor. *uhoda*), *mimohodac*, gen. *-đca* (Vuk); prilog *mlmogred* (Vuk) = *-de*, upravo particip prezenta od *mimogresti, -dem* (Baraković); particip pret. od *hoditi*: (*-i,šast*, v.): *mimošasti* (16., 17. i 18. v.), na *-bn mimošastan*, na *-je mimošasće*, sa zamjenom *-ast* sa *-bn > -an mimošan*; prema *minovati* preokrenuto u *minošastan* (Bella, Komulović). Ie. je korijen **mei-* »putovati, íci«, koji bez formanta *-no* i *-mo* dolazi u lat. *meare* »íci« i lot. *mīt* »mije-njati«. Upoređuje se i sa njem. *meiden*. V. *militi* se (pod mijena).

Lit.: ARj 4, 241. 6, 707. 709. 714. 117. 718. 722. Eležović 1,441. Kostić, NJ7, 65-67. Miklošičm. 197. SEW 2, 53. Holub-Kopečny 223-4. Bruckner 337. WP 2, 241. Trautmann 175. Miaaenz 297. Grünenthal, IzvORJAS 18, 4, 127-147 (cf. IJb 3, 151. IF 3, 204).

rninja f = *minjal* m (Stulić) »tabulatūra, contabulatio, podium, porticula, solaro, poggio, loggetta«. Jedina potvrda. Maretić pomišlja na kakvu griješku. Ne zna se kako se odnosi prvi oblik prema drugom. [Upor. tal. *mignano* »poggiuolo« < lat. *maenianum*].

Lit.: ARj 6, 721. DEI 2457.

mio, f *mila* (Vuk) (protivno *ne-*) = *mil* (hrv.-kajk., čakavski, ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° carus, 2° prvi ili drugi elemenat dvočlanih sveslav. i praslav. ličnih imena«. Završno *-/* je formant koji zamjenjuje formant

-r u *mír*, gen. *mira* (Vuk) = (čakavski) *mir*, *mira*, ie. pridjev na *-r* (kao *dobar, moker* itd.), u sveslav. i praslav. poimeničen u maskulinumu, »1° pax, 2° κόσμος, mundus (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom), 3° prvi ili drugi elemenat dvočlanih sveslav. i praslav. ličnih imena«. Mnogobrojne su izvedenice od *mil* i od *mír*.

(I) Od *mil*, koji ulazi u afektivni jezik, pridjevski su deminutivi na *-ahan milahan > milanī* (određeno), *miljahan* (Stulić) = *mlljan* (Martić, ŽK), *miljašan* (Stulić), *miljušan* (Lika), na *-enǫ mǫjǫn* (Istra, *lj* od *milje*), *mljenī* (Lika), upravo part. pret. pasiva od *militi*, poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica miljenik*, gen. *-ika* prema f *miljenica*, sa izmjenom *e > u* *miljūnica* (Lika) »draga« = s izmijenjenim *lj > Y mǫjūnica* (Lika); na *-bn milan*, f *miana*, n *miono*; *smilan* »smjeran« = *smilen* »milostiv«, *umilan*, s prilogom *umilno*; *umiljat — ūmiljen* (Vuk). Od *mil* tvore se apstrakti na *-ina milina*, na *-inja milinja = milinje* (16. v.), odatle da *-ik milinak*, gen. *-nka* (Vuk) »u koga je miline«; na *-ost milost* (Vuk), koji ima svoju leksikologijsku porodicu: pridjevi na *-bn milostan* (Vuk) = *milosan* (Kosmet), poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica milosnik*, gen. *-ika* prema *milosnica* (Vojvodina, Vuk), na *-iv milostiv* (13. v., u Zagrebu *milostiva* prevedenica od njem. *gnädige Frau*), s apstraktumom *milostivost*, proširen na *-bn mllostivan*, f *-ívna = milostívan* (Kosmet); *samilost* »sućut, sažalost«, s pridjevom *samilostan* je prevedenica od *Mitleid*. Riječ *milost* se raširuje sa *-ta milošta — milošća* (čakavci) i na *-inja milostinja*. Na *-ota milota* (Vuk). Raširuje se sa *-za milota* »gracija«.! na *-inja milotinja* (15. i 16. v.). Na *-je milje* n, *umuje*. Odatle možda naziv veza *miljavac*, gen. *-vca* »ornament sličan peru nešto bogatije izvezene«. Pridjev *mio* se poimeničuje na *-ica miliča* (Istra) »1° biljka bellis perennis, 2° visoka trava (Hrvatsko zagorje)«, odatle na *-e milice* »sanicula europaea«. Na *-eševina mileševina* »ligustrum vulgare«. Na *-ilo smilito* n »tuga«. Pridjev *nemio* poimeničuje se sa *-tea nēmilica* (Stulić). Odatle prilozi na *-ice nemilice = na -oma nemilomu = nemilomce, nemilo* »ljuto«. Od *mil*: *milo*, na *-imice mǫlimice* »drage volje«. Negativna se složenica sastavlja sa *to netomil* (Riječka nahija, Ljubiša), upor. češ. *roztomilý* i *najtomanje* (ŽK). Složenice, ponajviše kalkovi, *milosrdan*, prevedenica od *misericors*, s apstraktumom na *-je milosrde* n za lat. *miseri-cordia*; *milokřvan* (Vuk) »ljubezan, ljubežljiv«, *milodaran* od *milodar*, prevedenica za njem.

Gnadengabe (*milo-* = *milost*); *milovidan* (Stulić); *milobud* (drugi dio imperativ *budi*) = *milòduh* = *mileduh* (narodna pjesma) »se-len, velestika, ligusticum levisticum«; *milòbruka* (Boka, Vuk), odatle (šaljivo) *milobruković* (Vuk, Ljubiša); Šulekov neologizam *miomiris* (prevedenica od njem. *Wohlgeruch*), s pridjevom *miomirisan*; *milotrǫn* »biljka gladiš, gladiševina, ononis«, *milosuza* »žena koja lako plače«. Denominali (faktiviti i inhoativi) brojni su: na *-ati mtati se* (Lika) »sažimajući ramenima, krećući tijelom moliti što«, *omilati se* (Vuk), na *-iti militi (se)* (*do-*, *o-*, *s-*, *iz-se*, *za-*, *u-*) = na *-ěti omiljeti, -im, obnemiljeti* (Lika), *smiljen* (*ne-*), poimeničen *smiljenik* prema *smiljenica*; na *-ovati, -ujem milovati, -ujem* (i u drugim slavinama) (*iz-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *s-*, *za-*). Iterativ *umiljati se = umiljavati se, -miljāvām* »sich einschmeicheln«, *smiljivati se*. Na *-telj smilitelj* prema *smiliteljica*. U antroponimiji veoma je čest kao prvi i drugi elemenat praslavenskih dvočlanih muških, rijetko ženskih imena u vezi sa *-brat, -drag, -s(l)av, -gost, -man, -rad, -voj*: *Milbrat, Mildrag > Miodrag, Milisav / Milosav, Miogost, Milman, Milorad, Milivoj(e)*, rjeđe kao drugi elemenat *Bratomū, Vojmil*; i u bezbroju hipokoristika odatle: *Mile, Milan, Miloš, Miloje, Miliša, Miladin, Milat, Mileta, Miluko, Milasin, Milohna, Milovan, Milutin, Milenko, Milinko, Milko*. Ženski su hipokoristici: *Milena, Milka, Milojka, Milica, Mila*. Ta su imena izražavala veselje roditelja što su dobili porod po žetli. Odatle se stvaraju prezimena na *-ić, -ović, -ević*. Rumunji posuđiše prilog *milo > milǫ* i iz crkvenog jezika *doamne miluešte* »gospodi pomiluj«; Mađžari *milost > malaszt*.

(II) Sveslav. i praslav. imenica *mir*, gen. *mira* (protivno *nemir*) = (pseudojekavizam) *mijer* znači samo »1° mundus, u starijem jeziku i u narječju (Paštrovići, u nazdravici), inače danas isključivo 2° pax«. Prvo značenje, potisnuto u zaborav od sinonima *svijet* (v.), očuvalo se u složenici *svemir*, riječ koja nije domaća, južnoslavenska, nego potječe sa sjevera (iz češ. *vesmír* ili rus. pridjev *vsemirnyj*). To je sekundarno značenje, a prvobitno je »pax, ειρήνη (odatle žensko internacionalno ime *Irena = Irina, Jerina*)«. Slično znače i gr. κόσμος; »ordre établi danas un état > ordre de l'Univers > mundus, nakit (odatle *kozmetika*)« kao i *mundus* »nakit« i *mundus* »lijep, čist« (upor. uredski izraz *mundirati* »prepisati na čisto«), fr. *immondices* »nečist«. Prvobitni ie. pridjev na *-r* očuvao se u arb. *mire* »dobar«, u lit. *mieras = mielas = mylas*

»mio«, gr. μείλιχος »miran, nježan«. Prema tome *mundus* je za primitivni mentalitet dvoje »1° svjetlost, 2° ljepota«. Pridjevi na *-bn miran* (i u drugim slavinama), protivno *nemiran*, poimeničen na *-jak mǫrnjak* (Lika), protivno *nēmímjāk* m prema f *nemirnjača = na -ik mǫrnk*, gen. *-ika* »miran čovjek«, s augmentativom *mirmičina*, na *-oca mirmoča = na -ost mirmost*; *smiran* (Pavlinović), na *-en smiren* (upravo part. pas. od *smiriti*), poimeničen na *-ik, -ica smirenih* prema *smirenica*; na *-ovan naravan* (16. v., u novije doba *mirovna konferencija*), poimeničen u ž. r. *mirovna f* »pomirenje«, na *-ski mǫrski* (crkveno značenje) »svjetovni« (upor. kaluderski izraz *mir anin > rum. mirean* »laik, svjetovnjak«) ', na *-ljiv mǫrljiv* »koji se miri«, *neprimǫrljiv, nepomǫrljiv* (upor. Vinkovci *namǫrljivati*), na *-iv mǫriv* (*aliti tišiv*, dva pisca), s prefiksima *namiran* (Piva-Drobnjak) »snabdjeven«, *raž-miran* »svadljiv«, *samiran* (*r^rno janje, čeljad*, ibidem), poimeničen na *-nik sǫmǫrnik*. Deminutiv *mǫrak*, gen. *-řka* (LikaX Hipokoristik *mira* m, f (Vuk) »ko se čini miran«. Apstrakta na *-ovina mirovina* »penzija«, upravo prevedenica od njem. *Friedensstand*, od *umiroviti* »penzionirati«, *umirovljenik* »penzioner, penzunarac (Hrvatska)«, pridjev *mirovinski* (*fond*). Denominal (faktiviti) na *-ati smirati, -iti miriti (se), mǫrǫm* (15. v., Vuk) (*iz-*, *na-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *pri*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*), iterativ na *-va- mǫrivati, -mǫrijem*, samo s prefiksima. Ovamo i *uznemirivati*. Odatle *smiralic*, gen. *-oca*. Na *-aj smiraj* i postverbal *umir* (Crna Gora) »vendetka«. Na *-ilo mirilo, -ilište mǫrlište*. Značajan je izraz *smiruje se sunce* »zalazi« prema rum. *soarele asfințește* »posvećuje se«. Oba idu u primitivnu religiju. Na *-ovati, -ujem mirovati*. Odatle postverbal *razmir, ūmir* m, *namira*, na *-je primirje* (na istoku *premirje* i slov. prema rus. *peremirje*), *rǫzmirje = na -ica razmirica — razmirica* »rat, svađa, kavga« = *razmjerna pokrajina* (pseudojekavizam, 1746). Rumunji posuđiše *rǫzmeriță*, s pridjevom *razmericors*, Arbanasi *zmir*; na *-ba mirba, pomirba, smirba*; na *-ište pomirište*. Na *-ota mirata* (Vuk, narodna pjesma). Na *-ñica namirnica* (Valjevski okrug) »1° svečanost svršetka žetve = dužijanca (Banjevci), 2° (životno, novije značenje) denrées«. Brojne su složenice od oba značenja riječi *mir* od glagolskih sintagmi: *miroloman, miroljubiv, mirotvoran, mirobogatan* (14. v.) »koji svijet obo-gačava«, *mirogržac = mirodružitelj* »koji drži svijet«, *mirodǫr, mǫròkov* (Vuk) »koji kuje mir«, *mǫròtvor*, s pridjevom *mirotvoran, = mirotvo-*

rac, poimeničen *mirotvornih*, *mirobožje* n »(pozdrav) mir božji«, odatle *mirbožati se*, *-ām* = *-žiti* (Vuk) »ljubiti se na Božić«. Napokon ide ovamo prijedložki prilog *5 mirom* (čakavci, Bakar, Grižane, Lika K, ŽK) = (hrv.-kajk.) *zmìrom* »neprestano«. To se značenje razvilo iz »tišina > ne miče se > jednako«. U sveslav. antroponimiji *mir* kao prvi i drugi elemenat praslav. dvočlanih ličnih imena, stariji oblik *-mez̃*, koji je dragog ie. postanja: ie. **me-ros* = u prijevaju **mo-ros* »velik, slavan«, gr. ἔγχεσιμωρος »velik u bacanju koplja«, gal. *-maros* (*Nertomarus* itd.), ir. *mar* »velik«, stvnjem. *mari* »slavan« (upor. *Volkmar* »slavan u narodu«). Ta su imena izražavala želju roditelja (njem. *Wunschnamen*). Kako je prvobitno *mir* izražavao isto što i *mil*, nije čudo što je *mir* istisnuo *-mez̃* izoliran u jeziku. Taj se je ipak očuvao u toponomastici *čnomerec*, *Vukomeričke Gorice*, *Ljutomer*. Kod Porfirogeneta Κρασιμητηρ može se čitati *-mez̃* i *-mir* zbog itacizma. Najstarije tipove prikazuju *Vladimir* »velik u vladanju«, *Ratimir*, *Dobromir*, itd. U ovom tipu *-mir* prevodi se u *-slav*: *Vladislav*, *Dobroslav*. *Vladislav* preuzimlju Mađžari u *László*, koji opet preuzimlju Hrvati *Lacko*, *Laslavić*. Ali se vidi da je *mir* očuvao i svoje značenje »pax«: *Kazimir* »koji narušava mir« = *Mčimir* (sthrv.), *Gojmir*, možda i u *Mojmir* > *Momir*. Primjer *Mutimir* (9. st.) dokazuje da je zamjena *-mez̃* sa *-mir* vrlo stara jer dolazi već u doba hrvatske narodne dinastije. Ali se zamjena događa i u doba kretanja pučanstva sa Balkana. To dokazuje toponim *Gojmerje*, danas *Gomirje*. Stari se oblik očuvao u prezimenu *Gojmerec*. Ali *-mir* je izgubio zarana svoje značenje i postao onomastički elemenat koji se može spojiti i s pridjevima koji znače kakvoću lica. Odatle *Cnomir*, *Desimir*. Kao prvi elemenat dolazi u *Miroslav*, *Mironěg*. Odatle hipokoristici *Mirko*, *Miroš*, *Mirai*, *Mirče*, gen. *-eta*, *Mirčeta*, *Miren*. Kako je već rečeno, *mil* i *mir* je ie. dubleta od ie. korijena **mei-* »blag, mekan, nježan«, sa formantima *-lo* i *-ro*. Bez tih formanta ne dolazi u slavina, nego u sanskr. *mayas* »veseo«, sa formantom *-to* u lat. *mitis*, sa *-no* u stir. *mln* »blag«. Moglo bi se uzeti da je ostatak miješanja od *mir* i *-mez̃* u pridjevu *smjeran* »demütig«, s apstraktumom *smjernost*, upor. steslav. *smeriŕi* »humiliare« i hrv.-kajk. *daj mi meza*, r *merom*, slvč. *mier* prema *mjera*. Ali se taj može tumačiti i novijim unakrštenjem sa *mjera* (v.).

Lit.: ARj 2, 623. 4, 241. 6, 722. 657. 660. 666. 669. 671. 673. 677. 678. 679. 684. 704.

705. 707. 728. 732. 733. 734. 745. 901. 907. 7, 443. 8, 103. 10, 679. 910. 409-412. *Mažuranić* 1746. Jelić, *Krvna osveta i umir u Crnoj Gori i severnoj Albaniji* 54. si. Havránek, *Slávia I*, 782. Krájač, *ZbNŽ* 29, 161-168. *Elezović* 1, 405. 409. 2, 163. Ribarić, *SDZb* 9, 181. Tentor, *JF* 5, 213. *Miklošič* 195. 197. *SEW* 2, 50. 57. 260. *Holub-Kopečný* 223. 224. 413. *Briickner* 333. 337. 338. *KZ* 42, 137. 45, 47. *WP* 2, 238. 244. *Trautmann* 174. 175. *Mladenov* 297. 298. 548. *Vasmer* 2, 137. *Gorjajev* 20Ž. 210. *Tiktin* 1315. *Matzenauer*, *LF* 11, 169-170. Boissin, *RES* 27, 41-42. Šamšalović, *NVj* 29, 411. sl. (cf. *IJB* 9, 222). Joki. *Unt.* 228. Jagić, *ASPh* 8, 138. 319. *GM* 279. 486. *Boisacq* 214. 378. 620. *Osthoff*, *PBB* 13, 395. *Hirt*, *PBB* 23, 335. *Putanec*, *Slovo* 13, buj. 118.

mír, gen. *míra* m (Vuk, samo u izrazu *mirom miriše* kao *logom ležati*) »miris«. Maretić kaže da je pokraćeno od *miris*, što nije vjerojatno, nego je grecizam μύρον »sveto ulje« kao i *miro* n = *miro* (Kosmet) »Salböl«. Zbog homonimija sa *mír* »pax« i »murus« taj se grecizam nije održao, nego je generaliziran *miris* m (15. v., Vuk) = *mēris* m (Ivánkovo, Cerna, Varoš kod Broda, gdje se govori *seroma*, *ser*, *mér*), postverbal od *mirisati*, *-mirišem* impf, (*na-*, *po-*, *ob-*, *o-*, *pri-*, *za-*) = *merišati* (ibidem) impf. < gr. aorist ἐμίρισσα od μύριζω = (prijenosom š iz prezenta u infinitiv) *mirisati*, zamjenom *-iti mirisiti* (Mikalja) = *mirišiti*, *-im (pri-)* (Srijem, Bačka, Banat). Aorist prema ngr. denominalu μύριώνω (ili prema μυροφόρος) > *mirinosati* = haplogogijom *mirosati* (također bug.) »mazati mirom«. Nije se održao denominal *miriti* od *mir*, također zbog homonimije sa *miriti* »pacare«. Pridjev od *mir* na *-sn miran* nalazi se samo kod Kavanjina. Istisnuo ga iz jezika zbog iste homonimije *mirisan* (*ne-*, *pre-*) od *miris*, *mirisav* (Lika) (*ne-*, *pre-*), poimeničen na *-ica mirisavica* f »neko grožđe, loza«, *mirisavka* (Vuk, Srbija, Slavonija, Đakovo) »1° kruška, 2° jabuka«, s promjenom sufiksa *mirisaljka* (Srbija) »kruška«, na *-ači mirisati*, na *-ar* neologizam *mirisar* prema *mirisarnica* (Stulić) »parfimērija«. Od *mirisati* postverbal je *miri!* m, f, pridjev *mirisavka* »kruška«; *mirišljav*, *mirišljavka* »biljka«, nastalo unakrštenjem od *mirisav* i *mirišljiv*. Pored postverbala *miris* postoje i glagolski apstrakti na *-aj*, *-faj mirisaj* (Martić) = *miriSaj*, na *-sh* > *-ak* (tip *izvadak*) *mirisak*, gen. *-ská*. Kol. na *-je mirisje*. Zamjenom dočetka *-rs* domaćim sufiksom *-uh* (upor. *njuh*) govori se u Bosni *miruh*, odatle denominali *mizuIIIi*, *-im*. Riječ

miris je turcizirana u indeklinabilnom pridjevu **mirli*, *mirini cvijeće* (narodna pjesma, Petranović). Nepotvrđen epitet **mirli* ostavio je traga u *mirlis* (Vuk, Dalmacija) = *mirluh* (Pavlinović), pridjev *mirlisan*, *mirlisati* (Lika, Bosna, narodna pjesma) = *mrlisati (po-)* (sa (*ir = r*) = *mirlišiti*). Riječi *miris* i *mirisati* su grecizmi izvan hrv.-kajk., gdje se govori samo *disati* < **dyh-eti*, *di'si* (ŽK), *dahnuti* > *danuti*, *dane* (Janjce, Lika). Složenice: neologizam *miomiris* m (sintagma prema njem. *Wohlgeruch*), pridjev *miomirisan* zabacuje Maretić. Starije složenice *mirodihanje* (Bella, Voltidi, Stulić), *miroizlje* (14. v.), *miroizmiješan*, *mirotočac* (13. i 14. v.), *mirotočan*, *mirotočiv*, *mironosica*, *mironosan* ne postoje više u jeziku. Postoji *miropomazan*. Osnovne *mir* i *miris* su balkanske riječi grčkog podrijetla: rum. *miros* »njuh«, postverbal od *a mirosi* »njušiti«, < gr. aorist ἐμίρῳσα, apstrakti na lat. *-Mes* > *-eaŕa miroseaŕă* = na slav. *-eh* > *-eală miroseală* »Wohlgeruch«, na *-ovati*, *-ujč* (koje nije potvrđeno u steslav.) > *-ui a mirui*, na steslav. *-enie mirosenie* »nriris«; bug. *mirò*, *miròsvam*, *mirizna* »aroma«, cine. *mir* »sveto ulje«, *an'ursire* »sentir, flairer«, arb. *mereshnik* -u »Wohlgeruch«, *miros*. Grčka apstraktna izvedenica na -ωδής H—ía μυροδία »odeur« postala je općenita i na zapadu u jeziku gradskom: *mirodija* f »1° miris, 2° mirisne biljke: peršin, petrusin, kopar, 3° bakalska (dućanska) roba, u hrv. mjesto germanizma *špeceraj*, kako je Šulek uveo«, = (sa *d* > *l*) *mirolija* = sa *d* > *đ* zacijelo preko čine. rarYobuyro) *mirodija* (Srbija). Šulekov je neologizam *mirodarnica* (rđavo mjesto *mirodijarnica*). Također balkanski grecizam: rum. *mirodie*, bug. *moro-dia* »Grügewürz«. Riječi *mir*, *miris*, *mirodia* ušle su u balkanske jezike putem pravoslavne crkve. Ovamo još *mira* f kod crkvenih pisaca »mirisava mast«, pisano prema lat. *mirha*. Složenica *mirambar*, gen. *-6ra* pored samo *ambra* (v.). Pridjev *mirven* (17. v., sa *v* < *h*) »pomiješan mirom, vinum myrrhatum«. U izvorima pisanim crkvenim jezikom *smirna* = *izmirna* < gr. σμύρνα, pridjev *smirnov*. Ima potvrda i za gr. *v* > *u* *mur* (Stulić, Mirakuli) »isto što *mirat* = *mura* f (Dalmatin, Alberti) »složenica *mironosica* (15. v.: *koliko be muro-nosic žen ke pomaž ose gospoda*) »žena koja nosi múru, isto što *mironosica*«.

Lit.: ARj 4, 241. 6, 733. 736. 738. 739. 747. 7, 70. 157. 161. 441. 442. 740. 741. 743. 746. 745. 748. 749. 909. 8, 410. 920. 10, 682. 719. 12, 58. 11, 611. Maretić, *Savj*. 55. *Miklošič* 197. *Isti*, *Lex*. 863. *SEW* 2, 60.

GM 275. 280. *Rohlfs* 1429. 1434. *Tiktin* 994. *Pascu* 2, 63., br. 1153. 1154. 1156. *Vasmer GL* 99.

mirákuo, gen. *-ula* (Potomje) = *mirakul* m (Rab, pisci) = *mirakul* pored *merakul* (Hvar, Brač) = *mirakul* (Marina kod Trogira) = *meròkula* f (Brusje) = *mirakula* (Reljković, Lika) = *mirakula* (Crna Gora, Riječka nahija) = *mirakulo* n »Γ čudo, 2° način (Lika, nejasan semantički razvitak)«. Femininum nastao od lat. neutrum pl., upor. arb. *mrèkullè* f. Učena crkvena riječ od *miraculam* n, od *mirare*.

Lit.: ARj 6, 734. Hraste, *Rad* 272, 24. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW* 5602. *GM* 288.

miraz, gen. *-āza* m (Vuk) = *miraz* pored *-i* (Kosmet), danas općenita književna riječ na čitavom hrv.-srp. teritoriju, »ugovoreni ili neugovoreni imetak koji roditelji ili rođaci daju djevojci pri udaji, sinonimi: *dota*, *prčija*, *ničah*« = *meraz* (Dalmacija, Pavlinović, *e* < *i* nejasno). Pridjev na *-ski mirāskí* (Srbija, ~ *novac*). Na *-dzija miraščija* (Vuk) = *mirraščija* (Kosmet) »1° koji ima pravo ili je dobio miraz, 2° baštinik, pripuz, uljez (Srbija, Rudnik)«. Odatle na *-ika miraždika* f »djevojka ili žena koja nosi miraz«. Na *-nik miraznik* »baštinik, nasljednik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mirat* »nasljedstvo« > tur. *miras*) iz pravne terminologije, iz medeia: rum., bug. *miraz*, arb. *miras* »nasljedstvo«, *mirasti* »nasljednik«, gr. μοιράσι,ov. Osim arhaizma *vijena* (v.) ne postoji ni u drugim slavina, ni kod nas domača riječ za ovaj pojam. Znači da domača porodica nije poznavala *miraz* kao pravnu instituciju. To je i prirodno, kad se zna da se djevojka ili kupovala ili otimala. Iz grčkog prava, koje je važno u ja-dranskim gradovima do 12. v., potječe *prčija* = *prčija* (Lika K) od gr. προφῆ »dar«, složenica od prefiksa προ- i od imenice *-tē* od εἶνω < ie. *sikā* »postavizam« raširene deminutivnim sufiksom *-tov προίτιον* = u latinskom dalmatinskom *perchivium* (Dubrovnik, Kotor); iz romanskoga *dota* < tal. *dote*, izvedenica od *do*, *dare* s pomoću sufiksa *-ti*, koji odgovara našem *-i&* u *vlast*, *blagodat*. To je upravo lat. prevedenica grčkoga naziva. Medele (turski građanski zakonik, koji je važio u BiH za vrijeme austrougarske okupacije) poznaju još *ničah* m, arapska riječ koja znači »ženidba«, a u Bosni »djevojački imetak koji donosi u kuću od roditelja i koji se vraća ako postane puštenica«. Gubitkom dočetnog *-h* osjećala se

ta riječ kao gen. sing. od kojeg je stvoren n *mie*.

Lit.: ARj 6, 604. 736. Elezović 1, 409. NJ, n. s., 1, 155. Miklošič 197. SEW 2, 60. Lokotsch 1467a. Mladenov 298. GM 279, Matzenauer, IF 10, 325. Skok, ZA 2 (1952). 103-110.

Mirdit m (Martić) = *Miridit* (Vuk, narodna pjesma), odatle na *-janin Mirdičanin* (Martić) »jedan iz arbanaskog plemena katoličke vjere iz okoline Skadra«. Ovaj se kraj zove *Malesija / Malisija*, a stanovnici i *Malisori* (v.). Ta se zemlja zove i *Miridit* m i f *Miridita*. Naziv su dali zacijelo susjedi prema arb. *mirëditë* »dobar dan«, koji kao pozdrav upotrebljavaju Arbanasi. Upor. prezime *Bondi* kod Talijana i Francuza.

Lit.: ARj 6, 737. 738.

mirija f (Vuk) = *mrlja* (Kosmet) »l° blagajn(ic)a (Mostar), 2° porez, danak na stoku (Bosna, Hercegovina), vergija (v.)«. Pridjev na *-ski mirijski* (zemlja) »državni«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *miri* »dem Staat, dem Staatschatz gehörig« u turske pravne terminologije: bug. *mirija*, arb. *miri* »Pacht«.

Lit.: ARj 6, 738. Elezović 1, 409. Mladenov 298. GM 279.

musina f »(drvo) mrča«, samo u primjeru: *bosiljkovo seme i miršinu mirisuj često* (u lje-karuši 14—15. v.). Pridjev *myrsmovb енсьс* (14. v.), sa disimilacijom, *m - n > m-l* samo u pridjevu *mirsilovb* (Novakovičeva *Aleksandrida*) = *mersilovb* (Jagičeva *Aleksandrida*). Od gr. *μυρσίνη* > *μυρσίνη* (v. *mrd*) > ngr. *μερσίνια* »isto«, rum. *mersin*, *mirsină* »isto«. Vokal *e* u *mersilov* i u novogrčkom je zamjena za *v* (upór. *tal. gesso*).

Lit.: ARj 6, 607. 751. Rohlf's 1433. Tiktin 995. Boisacq 652.

mirula f (Vitaljić, Kolombatović) »modro-kos«. Izvedenica na *-ovica* od *mirla (sinkopa penultime) *Mirlovica* (Krk, šuma, toponim). Deminutiv na lat. *-eolus mrljuly* (Marin Držić *Plakir: mrljuly pitomi i grlice, koje sam onomadne izeo iz gnijezda*). Dalmato-romanski leksički ostaci od lat *mërula* > tal. *merlo* m prema f *merla*. Deminutiv na *-eolus *mer(u)le-olus* nije potvrđen u zapadnoj Romaniji. Prenosi se i na morsku ribu *rmjerla* f pored *mijèrle* = *mjerla* (Košić, Zore) = *mèrle* (Budva) »labrus merula (živi pri kraju)«, također

dalmato-romanski leksički ostatak. Od kslat. *merulus* (10. v.) možda drugog postanja > tal. *merlo* (građevinski termin i termin kućne radinosti) > *merli* m pl. (Božava) »l° (metafora) merli, pizzi, čipke« = *mërlo* (Korčula, Boka), deminutiv na *-ić merlić* (Korčula, Istra, čakavski, Ljubuški, Hercegovina) = *minia* (Poljica) »l° čipke« = *merli* m pl. (17. v.) »2° šiljci'na zidovima (prvobitno značenje)« = *mirti* (Miklošič) »isto«.

Lit.: ARj 6, 657. 752. 7, 61. Kušar, Rad 118, 20. ZbNZ 10, 66. Zore, Rad 115, 164. Cronia, ID 6. REW 5534. Štrekelj, ASPH 14, 531—532. DEI 2431. 2432.

misa f (Rab, književno općenito) = *misa* (Božava) »l° katolički liturgijski termin, služba«. Latinizam od 15. v. (uz pridjeve *mala, mlada, mrtvačka*). Na *-ar* < lat. *-arius misār* m (Slavonija) »koji je na misi, mašar (ŽK)«, *mlsarica* f (Požega) »ljepša košulja«. Određeni pridjev na *-bn misni*, poimeničen na *-ik m'ismk* (Smokvica, Korčula) »svećenik«. Apstraktum na *-bstvo misništvo*. Denominál *misiti, -lm*. Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. *misal*, gen. *-ala* = *misao*, gen. *-ala* = *misal* (Belostenec, Voltidi). U Perastu *meso*, gen. *-ala* prema tal. *messale*. Deminutiv *misalić*. Pridjev *misalski* < crkveno-lat. *missale*. Hrv.-kajk. *mišanka* f »jabuka« je prema Maretiću mjesto *mašanka*, upor. *mošanka* (v.). Na istoku *misa* može biti i grecizam iz srgr. *μίσσα*. Na zapadu (čakavski, hrv.-kajk.) riječ je narodska (pučka) sa kllat. *i* > vlat. *e* > *6 mwa* > *a, e: maša* f (ŽK, Vuk, zapadni krajevi, ugarski Hrvati, Jačke, Istra, objekt uz *činiti, govoriti, pjevati, tvoriti, služiti*) — *maša* (bezjački govor, Slum, Istra) = hrv.-kajk., čak. *mesa* (Jambrešić, Cres). Pridjev na *-bn* > *-an mašan* (~s?ra *košulja*, Glavinić) = *mešan* (~.šna *jabuka*). Poimeničen na *-ik mašnik* (Belostenec, Glavinić) = *masnik* (Voltidi). Na *-ar masari* m pl. (ŽK) »koji su bili pri maši«. Isto od sintagme *odmašar* (Istra) »onaj koji poslužuje kod maše«. Deminutiv *mašica* (svete *mašice* i *molitvice*). Denominál na *-iti mašiti, -lm*. Pored liturgijskog značenja još »2° svetkovina Gospina (upor. njem. *Messe* u *Lichtmess, Kirchmesse* i *Messe* »važar, sajam)«: *Velika (Vela)* i *Mala Maša* (ŽK) = *Velika* i *mala mesa* (Krapina) »Velika i Mala Gospojina«. Od sintagme *med mašami* na *-njak medmašnjak* m (ŽK) »kolovoz«, *malomešnjak* (16. st.), *velikomešnjak* (Habdelić), hrv.-kajk. *me(d')meš(n)ica* (*m* < *dm*) »jabuka ili kruška« = *medmašnica* (Krašić) »jabuka«. Denominál na

-evati maševati, -ujem (ŽK, slov.). Nalazi se još u slov. *maša* = *mésa* i u češ. *mše*. U liturgijskom značenju potječe od poimeničenog part. perf. ž. r. *missa* (se. *prex*, gen. *precis* f, *precaria = *παράκλησις* »svećenikova molitva = služba (v. *liturgija*)« koji se upotrebljava u zaključnoj liturgijskoj formuli *Ite, missa est*, od *missus*, od *mittere*. U ranom srednjovjekovnom latinitetu *missa* znači i »festum«. To značenje nalazi se u *missa Sanctae Mariae*. Čitava ta lat. sintagma očuvala se u Istri proširena našim pridjevskim sufiksom *mastomòrina. vela* i *mala* »festum assumptionis et nativitatis B. M. V.«. Upor. poimeničen pridjev *Stomorino selo* kod *Zadra*. Suvišna je pretpostavka (Pirchegger, Bohač) da je vlat. *missa* > *messa* kod zapadnih i južnih Slavena došlo njemačkim posredovanjem, kad je mogla doći iz Ogleja zajedno s drugim crkvenim terminima. Crkveni termin nalazio se pored toga i u balkanskom latinitetu, kako dokazuje arb. *meshe*, glagoli *meshonj, meshëtonj* »misim« i *meshtar* (Gege) »mašnik, svećenik« i srgr. *μίσσα*.

Lit.: ARj 6, 501. 507. 508. 510. 514. 561. 600. 615. 754. 768. 8, 623. Pleteršnik 1, 555. 574. Jagić, ASPH 31, 551. Štefanie, Rad 285, 62. Cronia, ID 6, 115. Ribarić, SDZb 9, 14. Kušar, Rad 118, 21. Kuljbakin, jfF 5, 301. Pirchegger, IF 57, 69. Miklošič, ASPH 11, 108. Boháč, LF 35, 432-433. GM 270.

misao, gen. *-sli* f (Vuk) = *misal* (ŽK) = *misalj* m (Pavlinović), sveslav. i praslav. (*myslb*), apstraktum po deklinaciji *i*, »l° Gedanke, 2° kao prvi ili drugi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena«. Sveslav. i praslav. faktitiv na *-iti misliti, -lm* impf. (14. v., Vuk) = *mišjeti, -im* (ŽU) (*do- se, iz-, izu-, na-, o-, ob-, po-, pre-, predo- se, predu-, pri-, raz-, u-, za-*), iterativ na *-a- -mišljati, -misijām* danas samo s navedenim prefiksima, iterativi na *-va-, -iva-, -èva-, -mišljavati, -mišljavām, -mišljivati, -mišljujem* (17. i 18. v.), također, samo s prefiksima. Odatle prefiksalni postverbali ž. r. *dmisao, nāmisao, pomisao, primisao* (»Hintergedanke«), *zamisao*, gen. *-sli* i m. r. *nesmisao, smisao, promisao*, gen. *-sia*. Pridjevi na *-bn* > *-an misalan*, f *misaona* (13. i 14. v.), odatle analogijski m *misaon*, određeno *misaoni, misovan* (Zore) »zabrinut, zamišljen«, = *primisavan* (Smokvica, Korčula) »u nedoumici«, *domišljan*, poimeničen na *-bka domišljanka* f, na *-iv mišljiv* (18. v., dvije potvrde) »mentalis«, na *-jat domišljat* (17. v., Vuk), s apstraktumom *domišljatost*, part, perf

pas. kao pridjev *izmišljen, nesmišljen*, poimeničen na *-ik nesmišljenik*, na *-ost nesmišljenost* (Lika), *smišljen, umišljen* »uobražen«, *zamišljen*, s apstraktumom *zamišljenost*. Apstrakti na *-jaj: namišljaj* m, *pomišljaj, predumišljaj* (pravni termin) »Vorbedacht«, *razmišljaj* (Ljubiša). Pejorativni apstrakti na *-otina mišljotina* (Stulić), *izmišljotina* (Lika). Deminutiv na *-ča misaoca* f (Vetranie). Augmentativ na *-etina misletina*. Radne imenice na *-ar domišljaj*, gen. *-ara*, na *-ača domišljača* f, na *-ać izmišljao*, gen. *-aia*, na *-lac izmišljalac*, gen. *-aoca, razmišljalac*, na *-alo izmišljalo* m (pejorativno, Vuk), na *-avec razmišljavec* (hrv.-kajk.), na *-telj izmisletelj, razmisletelj* (16—17. v.). Vokal *i* je nastao iz jery-a, upor. rus. *myslb*. Taj se piše u ličnim imenima 9. v. *Nemusia*, odatle pridjevski toponim u sr. r. *Nemyšlje* (14. v., stara srpska država), *Nedamusclo*, odatle toponim na *-janin Stanko z Nedomišljan* (gen. pl., 14. v.), u Čedadskom evanđelju *Dabramusclo*. Taj se jery piše i kao dvoglas *ui* u *Muisclauo* (9. v.). Kao prvi elemenat ličnih imena u *Mislav* = < *Mysloslavb, s haploglijom *slosla* > *sia*. Odatle hipokoristik *Misleta u prezimenu *Misletić, Mišljen* u prezimenu *Mišljenović* (pravoslavni s Korduna) = *Mislenović* i toponim *Mislopolje (zaselak, Rudnik, haploglija slavovo* > *slo* kao u *Turopolje* < *Turovo), kao drugi elemenat u *LjutomysH* i u toponimu *Žitomislić* (Hercegovina). Nadimci su po svojoj prilici gore pomenuti *Nemysh, Nedomysh, Premysli* »mudar«, *Ljutomyslb* »pkrutnik«. Upor. još s prefiksom *Primišlje* n i ukr. *Peremysl* = polj. *Przemysl*. Rumunji posuđiše a *zāmisli* u osebujnom značenju »faceti (dijete)«, koje nije potvrđeno u slavinama. Možda se dade objasniti sa značenjem ie. korijena **meudh-* »željeti«, koji se nalazi u prijevodu i u tom značenju samo u lit. *mausti*, a u got. *gamaudjan* »pod-sjetiti nekoga na nešto«, stir. *smuainim* »mislim«. Rumunjsko značenje »začeti (dijete)« odnosilo bi se na porod koji se željno očekuje. U slavinama ne postoji ie. korijen **meudh-* bez sufiksa *-sh* < *-th*. Niži prijevodni štepen korijen **mudh-* očuvao se u slavinama i u gr. *μύ-9-ος* »riječ, slovo, bajka« (ta je riječ postala internacionalna: *mit, mitos, mitski, mitologija*, v. *mit*). Već u praslav. prvobitno čisto osjećajno značenje bilo je intelektualizirano. Prvobitno značenje »poželjeti nešto« očuvalo se, ako je Maretićeva pretpostavka ispravna, u *mlskati se, -a* (Riječka nahija, Crna Gora) »htjeti« řmpf. prema pf. *misnuti se* (Boka). To bi bila inhoativna izvedenica na

-sgo od ie. korijena. Ali ona nije potvrđena u drugim slavina. V. *mudar*.

Lit.: ARj 2, 624. 4, 241. 244. 6, 761. 767. 755. 893. 7, 72. 446. 820. 910. Maretić, *Savj.* 104. KZ 46, 20. Miklošič 208. Holub-Kopečný 236. Bruckner 350. Trautmann 171. WP 2, 256. Mladenov 299. Gorjajev 220. Petersen, /F5, 68. Johansson, /F 14, 291. Boisacq* 649.

misinac, u nazivu dolca *Kapitanov misinac* (Kastavski statut), koji se tumači »to jest ležeći u loze (= u šumi) blizu grada (= Kastva)« [*rum. milina* »zimski zalih«, Šamšalović].

Lit.: ARj 6, 759. Šamšalović, *NVj* 29, 418. si. (cf. *IJB* 9, 222).

Misir, gen. -ira m (BiH, narodna pjesma) »Egipat«. Na -li *misirlija* f (Vuk) »1° misirski dukat kojim muslimanke kite svoje fesove, 2° derdan, 3° čovjek iz Misira, Egipćanin«. Odatle bosansko kršćansko i muslimansko prezime *MisirKč*. Na -ika *misirka* f »1° bijela bundeva zvana i beskorica, bugarka, pekunica (jer se peče), 2° pura, budija, ćurka (Vuk)«. Na -ata *misiraia* (18. v., Vuk, Lika) »bundeva cucurbita melopepo«, s deminutivom *misiračica* i augmentativom *misiračina*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *misr* > tur. *misir* = hebr. *misrajim* »Egipat«) iz geografske terminologije: bug. *misirka* f prema m *misirek*, *misirjak*, *misirok* »carevića, kukuruz«, arb. *misir-i* »kukuruz«, *buke misri* »kukuruzni hljeb«, *misror'e* »kukuruzište«, *misir* »poljski luk, leucolum«, ngr. *μισόριχα* (preko hrv.-srp.) »puran«.

Lit.: ARj 6, 760. Mladenov 298. Lokotsch 1473. GM 280. Godin 249. SEW 2, 61.

miskai m (Vuk, narodna pjesma) »mjera za zlato«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *miškai*).

Lit.: ARj 6, 761.

Mislučajnica f, lokva na po puta između Krka i Vrbnika (toponim), izvedenica s pomoću dva deminutivna sufixa, lat. -inus > krčko-rom. -ain i našeg -ica od krčko-rom. sintagme *mis lac* < lat. *médius* > *mis* (upór. u Splitu g. 1080. *mesa*, *mensa galeta*, *gallina*) i *locus*, rum. *mijlociu* »srednji« (ista izvedenica na lat. -ivus). Lat. izvedeni pridjev na -anus *medianus* zastupljen je u pridjevu 1260. lat. *ecclesia Šti Johannis de Mécano* = hrv. *mžanska* (se. u luci *crkva svetoga Štipana*, 15. v.), do *Mžan, danas metatezom *Žman* na Velom otoku (toponim), latinizirano *Azmanum*. Glede metateze *mž* > *žm* upor. *mžul* (15. v.), danas

šmulj (v.) < lat. *modiolus* i lično ime u Dečanskom hrisovulju *Mžura*, danas *Midžor*. Oba ta toponima leksički su ostaci dalmato-romanski. Od tal. *mezzo* > *meč* m (*Lika*) »mjera za žito«, deminutiv *mečić* (*Lika*); od ta' *mezzano* > *mežāno zvono* (Budva) »zvono za mrtve« = pridjev *mezan* (Mljet, npr. *vrša*, visoka 1.50 m), upor. *dobar bocun mezan* (Bobaljević) = poimeničeno *mecan* (Nalješković) = *mežan*, gen. -āna m (Dubrovnik) »soba pod podom« < tal. *mezzano*. Od istog je pridjeva deminutiv na -ino < lat. -inus poimeničen u m. r., kao čist talijanizam *mezanin* u hrvatskim gradovima = pridjev *mezanin* (Mljet, *vrše*). Disimilacijom *n - n > l - n* i umetnutim *n* poslije *m: mecalin* (Marin Držić) = *mezalin* (15. v.) = *mendzātm* (Dubrovnik) »dubrovački srebrni mali novac«. Ovamo idu nazivi za mjere deminutiv na -Ina tal. *mezzina* »Eimer, Was-serkrug« > furl. *mezina* f »misura di grano« > *mizina* f (Buzet, Sovinjsko polje) »mjera od 4 starica = 40 l«. Na vlat. -Ita > tal. -etta tal. *mezzetta* »mezzo bocale« > *minčeta* f »nekakva mjera za težine (potvrđeno samo jednom kod Orbinija; glede *di* > tal. > *zz* > *č* upor. *frčug*, v.)«. Od *mediana* je *mežana* f (Dalmacija) »1° sud za tekućine, 2° drveni sud za brašno (Ogulin), za maslo (Dalmacija)«. Odatle na -ka *mežanka* (Jačke) = slov. *mezana* f »Krug« = (asimilacija *e - a > a - a*, upor. *galatina*) *mazana* f (Bela Krajina) »grössere Weinflasche« = *mazana* f (Štajerska) »vrč sa pokrovom i nosićem«. Od lat. poimeničenog pridjeva na -alis *medialis je *mežāo*, gen. -ala (Bogdašić) »pregrada u podrumu gdje se dtži vino i bačve« = *mazao* (Muo) »spremište u podrumu za ribe« = *mežō*, gen. -ala (Prčanj) »spremište odijeljeno raščeladom od konoba« = *mežāo* (Lastva) »nedovoljno osvijetljena konoba«. Bokeljski leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Upor. još. slov. *mezlān* m »grobes halb aus Garn halb aus Wolle verfertigtes Tuch« < tal. *mezzaluna* i *mezulanka* f (Novi Vinodol) »nešto od ženskog odijela«.

Lit.: ARj 4, 548. 550. 603. 636. 639. 715. 765. 7, 191. Pletersnik 1, 578. 579. 606. Budmani, *Rad* 65, 163. Maćan, *ZbNŽ* 29, 211. *ASPh* 3, 368. Šturm, *ČSJK* 6, 69. *ZbNŽ* 4, 234. Skok, *AGI* 34, 35. Isti, *SupK* 242. *ASPh* 33, 365. *REW*² 5462. *Pirana*² 597.

misterij m (17. v., i danas) »tajna« = *misterio* (17. v., Kašić) = *misterija* f. Pridjev na tal. -oso < lat. -osus proširen na -on > -an

misteriozan. Učen internacionalni grecizam *μυστηριον*, izvedenica na -ηριον. Od istog je korijena sa pridjevskim sufixom -ιως *mistika* f, poimeničen internacionalni gr. pridjev ž. r. *μυστική* (se. *τέχνη*), pridjev na -on *mističan*.

Lit.: ARj 6, 767.

mistrija f (akcenat kod BI, u ARj bez akcenta; Vuk, Mikalja) = *mistrija* (Šibenik) »(zidarski alat) zidarska lopatica, žlica kojom se grabi i miješa melta, Mauerkelle, trulla«. Maretić upoređuje sa tal. *méstola* »isto« od *meštare* < vlat. *miscitare*, od *miscere*. Kao *mir* i *kalk*, i *mistrija* bi zaista mogla ići u sferu romanskih termina iz graditeljstva. Ali se tome opire fonetika. Ni supozicija *mixtula preko *mistla > *mistra ne bi bila bolja. Riječ se najbolje tumači kao balkanski grecizam iz oblasti graditeljstva: rum. *mistrie*, bug. *mistrija*, arb. *mistri*, cine. *mistrie*, ngr. *μυστήριον*, deminutiv od stgr. *μύστρος* »žlica«, *μύστρον* »isto«. Proširuje ga zacijelo zidari Goge. Glede dočetka -ja kod grecizama, koji se svršuju na -i, upor. *čefalija*, *hartija*, *litija*, *médohija*.

Lit.: ARj 6, 767. Mladenov 299. *Tiktin* 997. *GM* 280. *Rohlfs* 1435. *Pascu* 2, 1166.

miš m (danas općenito po deklinaciji *o*, prvobitno po deklinaciji *i*, tako još slov. *miš*, gen. *misi* i hrv.-kajk. u Bednji m i f) prema f na -ica *mišica* pored *mišakinja* (Dubrovnik), ie., bez paralela u baltičkim jezicima, sveslav. i praslav. *myšb* »lat. mus (s kojim je u prarodstvu)« = pl. *misi* (Vodice, Krnica) »bolest vratnih žlijezda kod svinja«. Pridjevi na -ev *mišev*, poimeničen na -ina *miševina* »biljka«, na -ji *mišji* = *misi* (Kosmet, ŽK), poimeničen na -jak *m'išnjak* (Vuk) »muscerda«. Proširuje se na -inja < -yni *mišakinja* (*šj* > *š*) »1° mišja ženka, 2° muscerda, 3° trava«. Odatle indeklinabilni pridjev *miškaki* »boje kao što je mišnjak«. Na -ast *mišast* »mišje boje«. Deminutivi na -ica *mišica* = na -bka *miška* = na -ić *mišić* = na -bc *mišac*, gen. -sca; *miška* (Golač, Istra) »1° leptir bijele ili žute boje, 2° pazuhu (Kosmet)«. Taj se deminutiv prenosi već od ie. na dio tijela »lat. musculus (odlatle internacionalni termin *muskulatura*)«. Na -ča *mišca* f (13. v.) »brachium«, na -čica *miščica*. Augmentativ *misina* (također »vrsta biljke«). Odatle na -zk *mišinak* »biljka mišnjakinja«, na -jak *mišnjak* »mišja rupa« = *mišnjak* (Kosmet) = *mišnjac*, gen. -njca »mišja izmet«. Na -nica *mišnica* »mišnjak«. Na -ovka *mišovka* »zmija«. Na -ar *mišar* m »ptica grabilica«, *mišarica* »1° zmija, 2° mala

kućica, 3° mišolovka«. Kol. na -ad *mišad* f. Hipokoristik *miho* = *mijo* m. Složenicei tursko-hrv.-srp. *miškulaš* (Vuk) »konj mišje dlake« (v. *kulaš*), *mišolov* »riba kao klen«, *mišolovka*, *mišomor* = *mišomor*, gen. -Sra (Kosmet) »sićan«, *miširep* (Kosmet) »biljka što raste po kukuruzima«, *liromis* (18. v.) = *lijeromiš* = *sljeromiš* = *miš potopir* = *šišmiš* = *slijepi miš* = *po miša i po tiča* (Vodice) »Fledermaus, ljljak«. Denominal na -ati *mlsati se*, -am impf. (*Lika*) (*iz-*) »igrati se miša«, na -nč- *namišnuti* (Dalmacija, Pavlinović) »ciknuti kao miš«. Unakrštenje sa stranom *nišador* (v.) > *mišador* = *mišader*. Vokal *i* je nastao iz jery-a, upor. steslav. *myšb*, polj. *mysz*, rus. *myš*; a jery iz ie. u: sanskr. *muš-*, -*mūšika* »miš, štakor«, *muska* »tašak, mudo«, njem. *Maus*, arb. *mī*, gr. *μύς*. Konsonant *š* je nastao iz *h* > *s* poslije velarnog vokala u deklinaciji *i* i ispred sufixa -ica, -bka (upor. *snaha*, *snaša*, *snašica* ŽK, *potšneš* hrv.-kajk.).

Lit.: ARj 4, 242. 649. 660. 6, 767. 768. 769. 773/ 7, 446. 769. Ribarić, *SDZb* 9, 167. 179. Rešetar, *Štok*. 271. *Elezović* 1, 413. Miklošič 208. Holub-Kopečný 236. Bruckner 350. Mladenov 299. Trautmann 191. Petersen, *IF* 5, 34. 46. *GM* 278. Boisacq* 652.

misikin, gen. -ina m (Dubrovnik) »mala riba glavoč, gobius jozo«. Od tal. arabizma *meschino* < ar. *miskín* »arm, elend«, posudnica iz asirskoga, gdje je riječ značila »ono što stoji u sredini između slobodnjaka i roba«.

Lit.: ARj 6, 772. *REW** 5539. *Lokotsch* 1470.

miškulāncija f (*Lika*) »mješavina, smjesa«. Od tal. *mescolanza*, apstraktum od part. prez. od *mescolare*, učen oblik prema pučkom *meschiare* < vlat. deminutiv *misculāre* od *miscere* »miješati« (u prarodstvu), od *mescolanza* pored *meschianza* > mlet. *misianza* > *mišancija*. Tal. sufix -anza latiniziran je kod nas prema tipovima kao *varancija* (v.). Vuk ima iz Srijema i Bačke *meškoljiti se*, -im impf, »micati se sad amo sad onamo«, koji izgleda kao unakrštenje našeg *migoljiti se* i tal. *meschiare*. Ali geografska area ne govori u prilog takvog tumačenja. Upor. slov. *neškljati* (objekt *testò*) »razvaljevati« i *nešklja* f (Gorensko) »valjar«, *mesta* f »1° Gemisch, 2° Polenta«, *mestati* »quetschen, maischen« < furl. *meste* f, tal. *mestare* = *mescitare* < lat. frekventativ od *miscitare* od *miscere*.

Lit.: ARj 6, 615. 773. Pletersnik 1, 576. 703. *REW* 5606. 5621. Strekelj, *ASPh* 11, 463-464.

mistura f (Krk) »nečisto, pomiješano vino«. Od tal. apstraktuma na *-ura* od part. perf. *misto* < lat. *mīxtus*, od *miscere*. Istročakavski *i > b > a* ili unakrštenje za *mast* (v.) < *muštam* (što je manje vjerojatno zbog značenja): *mas-tura* Γ »mješavina«, određeni pridjev *masturni* »mixtulo, pomiješan«. Upor. *masturika* (Lastva) »mlado vino, mošt« za unakrštenje.

Lit.: ARJ 6, 507. 775. REW* 5622. Štrekelj, DAW 50, 38.

mit m pored *mitos*. Učeni internacionalni grecizam *μῦθος* neodređenog postanja, možda ie. Pridjev na *-bsk mitski*. Sa sufiksom za nauke *-logija* (v.) *mitologija* f. Pridjev *mitologijski* (Danicčić) = *mitologički* (Vuk). [Usp. i pod *misao*].

Lit.: ARJ 6, 779.

miti, *mijem* impf. (Vuk) (*iz-*, *izu-*, *o-*, *u-*), baltoslav., sveslav. i praslav. (*myti*), »lavare«, prema iterativima na *-a- izmijati* (18. v., Lika), na *-va- mivati* (Belostenec, Voltidi), običnije s prefiksom *u-* (upor. *ubog izumivati*, *-ām* (Dubrovnik), *univati*, *umivam* = *umivāt* (ŽK), *omivat* (Kosniet) prema *omit*. Razlika je u akcentu *ūmili* (*sé*), *umijem* prema *urniji*, *umim* (s prefiksanim složenicama *bez-*, *izbes-*, *obez-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pre-*). Na *-dio > -lo midlo*, *'mutlar*, *midlarstvo*, Stulićevi čehizmi (takoder kod Belostenca i Voltidije) = *milo* n (Bella, Stulić) »1° sopun = sapun (taj je posuđeni sinonim istisnulo *milo*), 2° cijeda za pranje glave (Vuk)«, s pridjevom na *-ski milski*. Na *-ilo* od participa na *-to mitalo* n (Lika) »cjeda, liksija«. Na *-alo mivalo* »umivaonica (Vuk) = *lavor* (< fr. *lavoire*)«. Na *-lište mivalište* (Belostenec, Voltidi). Vokal *i* je nastao-iz jery-a (upor. steslav. / *u jmyti*, polj. *myć*, rus. *mytb*), a taj iz ie. *u*, prijevoja od ie. korijena **meu-*, sprus. *au-mu-snan* »pranje«. U baltskoj grupi dolazi taj korijen u prijevoju *ou*: lot. *maut* »plivati, roniti«, kauzativ *maudēt* »poplaviti«, lit. *maudyti* »kupati«. Taj se prijevoj pojavljuje u *mulj* (v.) i u steslav. *mužga* > toponim *Muzga* (ŽK) »vlažna ravnica«. Srodno je i njem. *Schmutz*.

Lit.: ARJ 4, 239. 244. 304. 6, 644. 677. 676. 702. 776. Elezović 2, 27. Miklošič 208. Holub-Kopečny 237. Bruckner 251. WP 2, 260. Kiparky 250. Mladenov 299. Jokl, Unt. 299. GM 281. Tiktin 998. Stender-Petersen (cf. Janko, Slavia 9, 348. sl.). Hirt, PBB 23, 339. Meringer, IF 16, 212. Hamm, KZ 67, 121.

mito n (Vuk) »1° bakšiš, 2° Lohn des Dienstboten (Lovran, Istra), 3° malen utez na vagi (Došen)« = *mīt*, gen. *mita* »plača,

dar« = *mita* f (slov., hrv.-kajk., Belostenec) »Bestechungsgeld, Zoll« = *nito* n (ŽK, asimilacija *m - t > n - t* upor. prov. *nerito* prema *mrtva* < lat. *myrius*) »mito« = *muta* (slov.) »Maut, Müllergebühre« = *malta* (hrv.-kajk.) »Maut«. Pridjevi na *-bn nītan* (ŽK) »verzärtelt« (upor. arb. *mitunē* j Gege / »isto«, *bēzmītan* (Vuk, *bezmīni vrāči*) »1° neplaćen, 2° incorruptus«, *neumitan* (rusizam *néumytynj*) = na *-ljiv nepodmitljiv*, poimeničenja na *-ik mītnik* m prema f *mitnica* »1° čovjek, žena koja prima mito, 2° malta, 3° (metafora) maza«, na *-jak mītnjāk* m (Vuk, Srijem, Lika) prema f *mitnjača* »čeljade i živinče koje se mazi«, *na-jaka mītnjaka* (Kurelac) »ovca koja se dobro drži«. Na *-ulja mitulja* (Virovitica) »ime kravi«. Deminutiv na *-će mītace* n (Istra). Radna imenica na *-ar mītar* (13. v.) »carinik«, *māllar* m »birač gradskih daća«. Odatle na *-arina mal-tarina* f »gradska daća«. Apstraktum *munja* f »mamljenje« (jedna potvrda). Denominai na *-iti mītiti*, *mītlm* impf. (Vuk) (*iz-*, *pod-*) = *mīt* (ŽK), *razmītiti*, *razmītim* (objekt *dijete*) »razmaziti«. Vokal *i* u oblicima na *i* nastade od jery-a: steslav., polj., rus. *myto*. Rumunji posuđiše *mitā* »usura«, *Zins*« i glagol *a mitui*, *mitārnice* »podmitljiv«. Arbanasi *mīte* f »dar, bakšiš« i glagol *mitos* kao i Litvanci *mītuas* = Lotiši *mīta*, gdje treba istaći zamjenu *ui* za jery (upor. *Muisclavo* < **Myslavo*). Riječ *myto* je sveslav. i praslav. posuđenica iz got. *mota* = stvnjem. *muta* > nvnjem. *Maut* (odlatle hrv.-kajk. *malta*, glade *au* > *al* upor. *halbica* > *Haube*), got. *matareis* »carinik« > *mytan* > *mitar*. Slov. *muta* je iz srvnjem. *muta*, odatle *muter* > slov. *mutar* »Mautner«. Germ. *mōt-* (upor. lat. *modius*) je prijevoj od ie. korijena **med-* »mjeriti (v.)«, od kojeg nema refleksa u slavinama.

Lit.: ARJ 4, 4. 244. 6, 776. 778. 781. 8, 110. ASPH 34, 306. Miklošič 208. Holub-Kopečny 237. Bruckner 251. WP 2, 260. Kiparky 250. Mladenov 299. Jokl, Unt. 299. GM 281. Tiktin 998. Stender-Petersen (cf. Janko, Slavia 9, 348. sl.). Hirt, PBB 23, 339. Meringer, IF 16, 212. Hamm, KZ 67, 121.

mitra f (Vuk) = *mitra* (Dubrovnik) »1° biskupska ili vladičanska kapa (crkveni termin katolički i pravoslavni), 2° (mitra, gen. *mitri*, čakavski, Istra) Schweifstück von gebratenem Geflügel, biskup (Zagreb)«. Unakrštenjem sa ličnim imenom *Dmitar*, gen. *Dmitra* (u značenju 1°) *dmītra* (15. v., Vetrane). Prijelazom *dm* > *gm* *gmītra* »riba sabljarka, kosac, pelješus cultratus Agaš« stvorena je i semantička

varijacija. Od gr.-lat. *mitra*. Unakrštenje je nastalo uza sve što nema semantičke veze.

Lit.: ARJ 2, 473. 3, 213. 6, 779. Budmani, Rad 65, 166. Štrekelj, ASPH 14, 532. Vasmer, GL 100.

mīva f (Vuk, narodna pjesma, Petranović, Sarajevo) »voće«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mejve* »plod«).

Lit.: ARJ 6, 781. Skok, Slavia 15, 364., br. 496. školjić* 531.

miza¹ f (Istra, narodna pjesma; 17. v., Glavinić Istranin, Split) »1° sto, trpeza, 2° (Hvar) hrana kao plaća ribarima najamnicima za lov srdjela«. Sa z mjesto s nalazi se još u slov. *mīza* »Tisch«, gdje tvori leksikologijsku porodicu: *mizar*, gen. *-rja* m »stolar«, *mizarček* »stolarski šegrt« prema f *mizanca*, deminutiv *mizica*, pridjevi *mizen*, *mizast* itd. U drugim slavinama glasi sa s mjesto z i u njima znači »zdjela«: bug. *misa* »tiefe Schlüssel«, kao u gotskom *mēs*, ir. *mias* »tanjur«; bug. *masa* (*turī tova vāz masatā* »mets cela sur la table«) je posuđenica iz rum. *measă* > *masă* < kllat. *mensa*, vlat. *mesa*. Vokal *i* je zamjena za vlat. zatvoreno *e*. U najbližim sjeverno-tal. narječjima i u Abruzzima lat. riječ znači »načve«. U balkanskom latinitetu, kako svjedoči rum. *masă* i krčko-rom. *maisă*, lat. je riječ očuvala kllat. značenje »sto«, koje ima približno i današnji naš latinizam *mēzga* f »gostionica kao ishranište«. Oblik sa z mjesto s ne može da potječe iz balkanskog latiniteta, nego iz zapadnog, upor. *meza* (Lucca). Mora se pretpostaviti da je *miza* posuđenica iz istro-rom. ili furl., gdje u današnjem govoru nije potvrđena. Poimeničen sr. r. lat. pridjeva na *-alis nalazi* se u biz. *μῖσαλιον* = *'me(v)śálio(v)*, ngr. *μῖσαλιον*, odatle bug. *mīsal* pored *mesálb* »1° Tuch zum Einwickeln des Brotteiges, größeres Tuch zum Einwickeln von Sachen, 2° Tischtuch«, arb. *meşale*, rum. *măşău* (od pl. *mensalia*) potječe također iz balkanskog latiniteta kao i bug. *misa*, steslav. *misa* »πῖσαλιον«. Iz balkanskog latiniteta preko *panonskog* i dačkog slavenskog došlo u sjeverne slavine.

Lit.: ARJ 6, 781. Pletersnik 1, 586. Miklošič 198. SEW 1, 61. Bruckner 338. Vasmer 2, 138. Mladenov 298. GM 276. 280. Meyer, Ngr. 44. REW* 5497. 5458. Šamšalović, NVJ 29, 416. Hamm, KZ 67, 120.

mīza² f (Brač) »sitna sačma za male ptice«.

Lit.: ARJ 6, 781.

mīzdrak m (Vuk, Kosmet) pored *mazdrāk* (Kosmet) = *mizrak* (narodna pjesma muslimanska) = *miždrak* »1° koplje, 2° (metafora) klipana (Lika)«. Na *-li mīzdraklija* m »kopljanik«. Deminutiv na *-ič mīzdračić*. Na madž. *-o* > *-ov* u riječima pejorativnog značenja *mazdrkov* m (BiH) »lijen ili mlitav muški stvor ni od kakve koristi«. Neobičan je lički pejorativ *miždrak* »čeljade omaleno i male glave«. Riječ se pejorativizira i izmjenom suglasnika *k > ρ* i *ra > r*: *ma drpac*, gen. *-pea* (Crna Gora) »odraslo momče« = *māsráp* (Lika). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mizrak* > tur. *mizrak* »Wurfspeer«) iz ratne terminologije: rum. *mazdrac*, bug. *māzdrak* = *maždrak*, arb. *mēzdrak* = *mazdrak* (Gege). Vokal *a* je zamjena za tur. *i*, a *d* je umetak u grupi *zr*. Upor. *zrak* > *zdrak*, *ždrak* (v.).

Lit.: ARJ 6, 502. 542. 781. 782. Lokotsch 1476.- Elezović 379. 403. Mladenov 309. GM 277. REW* 5623. Matzenauer, LF 10, 326.

mizaži (se), *-am* impf. (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) (*iz-*, *ob-*) »mejere« = *midžati*, *--om* (Hercegovina) »mokriti, pišati (opća evropska onomatopeja)«. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavim. Na *-ež mižeš* m > *mises* i analogijski u gen. *-eša* »mokrača, pisača, urin«. Na *-alište mižalište* (Stulić). Upoređuje se sa lit. *mēzu*, *mīsti* »isto«. Najbliža bi veza bila među slavinama slov. *meziti* »hervordringen (von Flüs-sigkeiten)«, odatle apstraktum na *-ina mežina* »Moorgrund«, češ. također na *-ěti* (kao i slov.) *mzeti*, *mžiti* »aquam emittere«, polj. *mži* »s riesel«. Odatle hidronim *Mze* = njem. *Mies*. Ali ta upoređenja ne poklapaju se s sasvim s crnogorskim i hercegovačkim glagolom, koji sadrži ne *-ěti* nego *-ati*, prijevoj **miz-* mjesto *mēz-* i ž mjesto *r*. Zbog toga je vjerojatnije da je *mizaži* eufemistička posuđenica od rom. *mejare* > krčko-rom. *miur*, mjesto kllat. *mejere*. U prilog tome mišljenju govori geografska area. Vokal *i* bi se doduše mogao tumačiti iz ie. **meigh-* »harnen« iz prezenta *mižG*. Od tog ie. korijena potječu i lat. *mējere-* *-mejare* i *mingere* (sa nazalnim infiksom). Prijevoj odatle **moigh-* nalazi se u *mēzga* (v.). Kako glagol *ide* u sferu nepristojnih naziva, koji se izražuju posuđenicama (upor. fr. *pissoir*, danas internacionalna riječ), a po svojoj geografskoj arei izoliran je na oblast gdje ima starih romanizama, vjerojatnije je tumačenje iz rom. *mejare*, nego iz ie. i baltoslav., dok za *meziti* itd. ostaje tumačenje iz ie. Sa slov. i češ. *mžiti* bolje se slaže *mizaži* ili *mižiti*,

-im (Zoranic, subjekt *daž*) »1° rominjati« = *mlžit*, -im (argot, bošakački, Kosmet) »1° spavati, žmureti«. U oba ova značenja dolazi varijanta sa *id* mjesto ž *mizdati*, *mižđim* •(Lika) pored *mizditi* (subjekt *kiša*) »1° rominjati, 2° slabo gorjeli (subjekt *svijeća*, Bukovica), 3° slabo drijemati (Lika)«. Odatle na -*avica* *miždavica* = na -*a* *bc* *miždavci*, gen. -*vāca* »bolest protisli (metafora)«. Što se tiče značenja 1°, izvjesno je da je iz ie. **meigh-*. Značenja 2° i 3° stoje u vezi s osnovom *žmiriti* (v.). Varijanta *žd* mjesto *ž* bit će onomatopeiziranje.

Lit.: *ARj* 4, 244. 6, 646. 782. 8, 410. *Elezović* 1, 403. *Miklošič* 209. *SEW* 2, 63. *Holub-Kopečny* 237. *Bruckner* 351. *Trautmann* 185. *WP* 2, 246. *Boisacq* 700. *Solmsen*, *IF* 31, 467-469. *KZ* 39, 218. si. *REW* 5468.

mjēd, gen. -*i* *ī* (Vuk) = *mid* (rod nije određen, Lumbarda) = *mjedo* n (prema *nado*) = (ikavski) *mido* (slov. *medo*), sveslav. i praslav. *meab, »1° ruda uopće, 2° bakar, 3° pirinač, tumbak, (danas) bronca« = pl. f *mjedi* (Dubrovnik) »novac«. Pridjev na -*bn* > -*an* *mjedan* = na -*en* *mjeden* (14. v.), poimeničan na -*ica* *mjedēnica* »1° sud od mjedi, 2° malo zvonice, 3° sitan novac, 4° tepsija« = *medenlca* (Vodice, Istra) »neka mala medalja i oju imadu žene oko vrata (osobito kad doje, jer će onda biti tobože više mlijeka)«, na -*ik* *mjedenih* »1° mjedan lonac, 2° kotao«, na -*jača* *mjedenjača* (Vuk) »1° novčić, 2° puškas«, na -*jak* *mjedenjak* »1° mjeden prsten, 2° novčić -*jak* *mjedenjak* »1° mjeden prsten, 2° novčić«. Na -*ast* *mjedast*. Kol. na -*je* *midje* (bosanski ikavski pisci). Odatle Šulekovi neologizmi *mjedalj* »Kupfergrün«, *mždar* »koji kuje mjed«, *mjedorez* »Kupferstich«. Riječ *medenica* je kulturna riječ koju posuđuje Rumunji *medelniță* »Becken« (sa *In* < *nbn* kao da je izvedeno s pomoću sufiksa -*nica* od *meaens*), odatle radna imenica *medelnicer* (15. v.) »bojar, dapifer = stolnic koji je knezu donosio vodu za pranje prije jela a za vrijeme objeda jelo«, Mađari *nedence* = *melence* »zdjela za pranje«. Uzimlje se srodstvo s ir. *metna* »ruda« (isti karijen, samo sa drugim sufiksom -*na*) kao i sa njem. *Schmied*, od ie. korijena **mai-* »sjeći«, koji se nalazi i u njem. složenici *Steinmetz* = fr. *maçon* (odatle internacionalne riječi *framazun*, *masonerija*). U srodstvu sa *Schmied* bio bi i pridjev *smed* »fuscus«, obrazovan s pomoću sufiksa -*lo* < *smedio. Upór. polj. *zasniedzić* »mit Grünrost anlaufen lassen«. Prema tome bi *mBlb* (apstraktum po

deklinaciji i) značilo bakar i druge metale koji pokazuju sličnu boju.

Lit.: *ARj* 6, 653. 783. *Pleteršnik* 1, 562. *Ribarić*, *SDZb* 9, 167. *Kušar*, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 194. *SEW* 2, 46. *Holub-Kopečny* 219. *Bruckner* 332. *Miadenov* 292. *WP* 2, 222. *Boisacq* 885-886.

mjera f (13. v., Vuk) = *mēra* (ekavski, hrv.-kajk. i djelomice čakavski, ŽK), sveslav. i praslav., bez baltičkih usporednica, »1° Mass, 2° Gewicht, 3° doba, vrijeme, 4° (u pl.) Massnahme«, s denominativima na -*iti* *mjeriti*, -*im* impf. (Vuk) = (ikavski) *miriti* (ŽK) (*iz-*, *na-*, *nas-*, *o-*, *od-*, *po-*, *pře-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*), iterativ prijevom duljenja *jé* i na -*a-* -*mjérati*, samo s prefiksima *iz-*, *na-*, *od-*, *o-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *u-*, *z-*, *za-*!; na -*va-*!; -*iva-* -*mjerivati* (se), -*ujem* pored -*ivam* (*iz-*, *s-*, *na-*, *za-*); -*ava-*: -*mjeravati*, -*āvām* (*raz-*, *u-*, *za-*). S prefiksima *s-*, *na-* i *za-* značenje se znatnije mijenja: *smjerati* »nišaniti«, *namjeriti* = *smjēriti* »naumiti«, *zamjeriti* »1° opaziti griješku, 2° (s refleksivom *se*) povrijediti osjećaje«. Postverbalni m. r.: neologizmi *mjer* (Stulić, Šulek) »metar«, u staroj složenici *licemjer* (v. *lice*), *omjer*, *promjer* (prema njem. *Durchmässer*) »priječnik«, *razmjer* »proporcija«, *smjer* (iz češ.), (narodski) *primjer*. Ti mogu dobiti i sufiks -*bk*: *primjerak*, gen. -*erka* »egzemplar«, *razmjerak*, gen. -*erka* (Vuk). Postverbalni ž. r.: *namjer* f (Vuk) *izmjera*, *namjera*, *omjera* (Crna Gora) »konac ili drvo čim se što mjeri« = *obūmjera*, *zamjera*, *rashomera* f (1402, Dubrovnik) »nesloga«. Ti se mogu proširiti sufiksom -*sfez*: *namjērka* (Lika), *omijerka* (Vuk, Boka), *zamjērka*. Pridjevi na -*bn* > -*an*: *mjeran* (14. v.), poimeničan na -*ik* *mjernik* »inžinjer«, na -*ica* *mjernica* »neka gusjenica«, (*ne*)*izmjeran*, f -*erna*, s apstraktumom *neizmjernost*, *bezmjeran* (14. v.), *namjeran*, poimeničan u ž. r. *namjerna* (Vuk) »ono na što se čovjek namjeri«, poimeničan na -*ik* m prema f na -*ica* *namjernik* (16. v.) prema *namjernica* »muško, žensko, koje slučajno kamo dođe«, složenica *zlonamjeran*, *srazmjeran* = *razmjeran* »proporcionalan«, *smjeran* (Vuk) »ponizan«, s apstraktumom *smjērnost* (Vuk). Na -*ljiv* *mjerljiv*, s apstraktumom *mjerljivost*, *izmjerljiv* (18. v.) = na -*iv* *izmjeriv* (Stulić), na -*oči* *mjerači* (Šulekov neologizam). Part. perf. pas. kao pridjev *umjeran* (*ne-*), s apstraktumom *umjerenost*. Složen pridjev *mjerodavan*, prevedenica od njem. *massgebend*. Prilozi *neizmjerano*, *smjerno*, unakrštenje s *mirom* (v.) *zmērom* (slov. i hrv.-kajk.) »neprestano«, *na-*

mjer(i)ce, *izmirkom* (18. v.) »nekom mjerom«. Deminutiv na -*ica* *mjerica* »posuda, modius«, *mjeričica* (Vuk), s hipokoristikom *mjera*. Augmentativ na -*ačd* *mjerača* »motka, palica kojom se mjeri« (Šulekov neologizam), *mjeračina* (Vuk, Lika) pored *mjē-* — *mjeračica* »drvo o kom visi kantar, kad se što mjeri«. Apstraktum na -*stvo* *mjerstvo*, neologizam za *geometrija*. Na -*ilo* *mjerilo* n. Radne imenice: na -*bc* *merec*, na -*čin* *mjerim*, gen. -*ina* (Lika) = *merčín* (ŽK, Grižane) »geometar« = *zemljomjer* (neologizam), na -*lač*, -*lica* *mjerilac*, gen. -*oca* prema *mjerilica*, na -*džija* *mjerdžija* (Vranjska Pčinja), na -*telj* *mjeritelj*, na -*āc* *mjerač*, gen. -*aia*, s pridjevom na -*ski* *mjēracki*. Riječ *mjera* je kulturna riječ koja se posuđuje. Mađari posuđuje *mero* »modius«, dodavši slav. osnovi participijski nastavak -*o* (odtule opet ušlo *mérov*), zatim *mercé* < *merica*; Rumunji posuđuje *merla* < *merica*, glagol *domiri* »begreifen, fassen«, s prefiksom *do-*, potvrđenim u bug. *domerja*, a *smeri*, pridjev *smeren* < *zmezebn*, *smerenie* iz crkvenog jezika, *smerelnic* = *smērníc* »pobožan«, *nemara* »slučaj« < *naměř a*, a *neměri j nemiri* »pogoditi: cilj«, *nemernic* »tuđ«, s glagolom a *nemernici* »useliti se«, *nemernicie* »tuđina«; Arbanasi *mere* »Hohlmass«. Jat je nastao iz ie. *e* u korijenu **me-* raširenom samo u slavinama sa -*ra*. U drugim ie. jezicima raširen je s *í*: lat. *metior* (odtule *dimenzija*, *menza*), arb. *mot* »godina«, gr. μέτρον (odtule internacionalna riječ *metar*, *metrički*, *geometar*, *termometar*, *geometrija*, *planimetrija*), sa -*d* u njem. *Mass*, lat. *meditar*, *medicina*, *medicinski*, *meditacija*, lat. *modus* (*moderirati se*, *moda*, *modirati*). U sanskrtnu mjesto -*ra* stoji formant -*na mānam* »mjera«, u sanskrtnu i avesti bez formanta *mati* (3. 1. prezenta) »mjeri«. V. *mjesec*, *mijena*, *mijetiti*.

Lit.: *ARj* 6, 788. 792. 1, 270. 4, 247. 7, 453. 638. 862. 8, 487. *Vuković*, *SDZb* 10, 395. 400. 406. *Elezović* 1, 101. 2, 126. *Maretić*, *Savj.* 55. 123. 138. *NVj* 3, 192. *Unbegaun*, *RES* 12, 28. *Miklošič* 195. *SEW* 2, 50. *Holub-Kopečny* 224. *Bruckner* 330. *WP* 2, 237. *Trautmann* 179. *Tiktin* 1049. 1445. *GM* 270. *Gorjajev*-221. *Boisacq* 635. *Fraenkel*, *IF* 50, 8.

mjesec, gen. -*ca* m (Vuk) = *misée* (ikavski, ŽK) = *mešec* (ekavski), sveslav. i praslav. *mesjCb* »1° (nebesko tijelo) luna, 2° (mjera vremena) mensis«. Ta su se dva pojma razlikovala u praslavenskom kao i u baltičkim i ostalim ie. jezicima. Danas se razlikuju u Vodicama: *luna* i *misée*, kao donekle u slov. *mešec* »Monat« pored *luna* i *mešec* »Mond«.

Upór. na Cresu *mesedna* m »luna« pored *mešec* »mensis«. Pridjevi na -*bn* > -*an* *mjēšan*, određeno *mjesečni* (Vuk), poimeničan na -*ik* *mjesečnik* (1850-51) »1° biljka, 2° časopis koji izlazi jednom na mjesec« (upor. isti sufiks u *dnevnik*), na -*jak* *mjesečnjak* (Vuk) »1° biljka, 2° koji boluje od mjeseca«, na -*ev* *mjesečev*. Deminutivi na -*bc* > -*ac* *mjesečac*, gen. -*cea*, na -*bk* > -*āk* *mjesečak*, gen. -*čka*, na -*ič* *mjesečić*, na -*bka* *mjesečka* (Dubrovnik), rašireni na -*inja* *mjesečinja* »1° ruža, 2° rotkva«, na -*jar* *mjesečar* m »sommambul« prema f *mjesečarka* »1° žensko sommambul, 2° ruža, 3° rotkva«, pl. *mjesečarčiči* »djeca rođena u jednom mjesecu«. Na -*ina* *mjesečina* (Vuk) = *rmšēina* (ŽK) »clair de lune«. U praslavenskom je *luna* »nebesko tijelo« bila božanstvo kao i kod Italika (odtule romansko *lunae dies* > fr. *lundi*) i kod Grka σελήνη. Kršćanstvom dobio je kod Slavena *mjesec* kao mjerilo vremena veću važnost. Postao je sinonim od *luna* i u hrv.-srp. potisnuo *luna* sasvim u zaborav. Baltički se jezici slažu sa slavinama samo u korijenu: lit. *mėnuo* »mjesec kao nebesko tijelo«, *mėnesis*, lot. *mēnesis* »mjesec kao mjera vremena« baš kao kod Germana još i danas *Mond* i *Monat*, dok su kod Grka, Italika i današnjih Romana: fr. *lune* — *mois* dvije različite osnove kao i u praslavenskom. Upoređenje s litavskim kaže još i više o postanju praslavenske riječi. Dočetak u lit. korijenu *menes-* pojavljuje se u slavenskom u rustičnom prijevodu kao *mens* (upor. umbrijski *menzne* »isto«, lat. *mens*, gen. -*is*) > *mēs-* (sa ispadanjem *n* kao u vulgarnom latinitetu, upor. takav gubitak u *pestkb* = *pjesak* /v./ prema sanskr. *pamśu*). Na tu osnovu došao je prema Miklošiču nastavak -*ecb*, koji je još u *zajfcb* > *zec* (v.). Po pučkoj mašti ta se životinja vidi u mjesecu. Primijetiti treba da nije od potrebe uzeti identifikaciju korijena *menes-* — *mes-* sa ispadanjem *n*, jer se *mes-* može dobro uporediti sa sanskr. *mas*, gen. *māsas*, awesta *mā*, nperz. *mah* i pretpostaviti da je ie. korijen **me-* »mjeriti«, upor. *mjera*, bio raširen formantom *s*. Upor. kelt. *mi(s)* i arb. *muai*. Na to raširenje došao je deklinacioni elemenat -*en-* (upor. *nomen*, gen. *no-minis*, gr. μῆν, gen. μῆνός *gen. mena* = stvnjem. *mano* prema got. *mēnops*, engi. *month*, njem. *Monat* »mjesec« u ništičnom prijevodu *n*; na taj dalje dolazi sufiks -*ecb* za nomina agentis. Upor. *krovac*, *pisac* za -*bc*. Prema Hirtu je lokativ na -*en-* bio raširen tim sufiksom koji u slavinama tvori nomina agentis. Dodatak sufiksa -*cb* je slavenska

inovacija. Rozwadowski ne prima izvođenje od ie. korijena **me-* nego pretpostavlja drugi ie. korijen **moi-*, koji je u *mijena* (v.) i u *usumit* (v.). Prema njegovu shvaćanju praslav. *mesečb* znači »qui mutature. To tumačenje, uza sve što semantički zadovoljava, mora se odbiti zbog ostalih ie. paralela.

Lit.: ARj 6, 795. Tentor, JF 5, 213. Ribarić, SDZb 9, 167. Pleteršnik i, 536-573. Miklošič 195. SEW 2, 51. Holub-Kopečný 220-221. Bruckner 334. Trautmann 189. WP 2, 271. Mladenov 295. Meillet, Zbirnik zahodnanstva 2 (cf. RES 10, 246). Hirt, IF 32, 296. Fraenkel, KZ 63, 170. Boisacq³ 633. Dukar, PPP 18, 307.

mjesto n (Vuk) = (ekavski) *mesto* (Kosmet, djelomice i čakavski ŽK i hrv.-kajk.) = (ikavski) *misto*, sveslav. i praslav., »1° locus, 2° Platz, 3° grad, naselje, 4° položaj, zvanje (Kosmet), 5° (= mēsto, pi. *mesta*, Cres) posjed (npr. maslinik, vinograd), 6° toponim«. Pridjev na *-bn* > *-an* određen *mjesni* (Stulić, danas općenit, npr. <— *sudac*), poimeničen na *-ik mješnik* (Vuk) »mještanin«, *namještan* (13. v.), odatle *namjesnik* prema f *namjesnica* »vicarius« prevedenica od njem. *Statthalter* = tal. *luogotenente*, s apstraktumom na *-stvo namjesništvo*. Na *-av mjestav* (Vuk, Dalmacija) »koji se mijenja prema mjestu«, na *-ičav mjestičav* (Vuk) »koji ima ovdje ondje pjege«, upor. za sufixs *zlatiničav* (ŽK) »žut od bolesti«. Deminutivi na *-čce* steslav. *mēstbce* (upor. polj. *miejsce*) > *mjestáce* (sa 6 > a), danas sa umetnutim n *mjestance*, gen. *-ča* pored *-četa*, sa dvostrukim sufixsom *-šće* < *-čebce mjestāšce* (Lika), na *-ence mjestence* (Timok-Lužnik), na *-alce mjestaoce* (jedna potvrda). Augmentativ na *-ina mjestina* (Stulić) ne govori se. Na *-janin mještanin* m prema f *mještanika*, s pridjevom na *-ski mještanski*. Na *-lac mistaoc* (sjeverna Dalmacija) »koji uvijek stanuje na istom mjestu«. Na *-ište mjestište* (Novi Pazar, Timok-Lužnik) (pejorativ). Od sintagme na *mjestu* na *-je namješće* n »mjesto, zemljište«, na *-kinja namjeskinja* (Srbija, Leskovac) »druga žena Turčina«, na *-jāj namještaj* (Vuk) »mobilijar«, *razmještaj*, *smještaj*. Služi i kao prijedlog s gen.: na *mjesto* (Poljica) = *namisto* (ŽK); od starog lokatīva na *-e mjestje* = *mjesti* = *mješte* (14. v.) = *mješti, mjesto* (dočetak zamijenjen prema *mjesto*). Pri-lozi na *-imicē mjestimice*, s pridjevom odatle *mjestimičan*, *namješta* = na *mjestima* (Vuk) »gdješto«, na *mesta nd mesta* (udvojeno, ŽK) »ovdje ondje«. Složenice *mjestodržac*, preve-

denica od *Statthalter*, *mjestokralj* od *vicere*, *mjestopis* (neologizam) od *topografija*. Denominal na *-iti mestiti se* (Cres) »sich bewegen (upor. bug.)« = *mestiti*, *-z* (Krašić) »ne sjediti mirno«, odatle pejorativ *kaj se smirom mesturiš* (Krašić) »zašto sjedaš sad amo "sad tamo«, u štokavaca samo s prefiksima *iz-*, *na-*, *s-*, *pre-*, *raz-* *namjestiti (se)*, *smjestiti (se)*, *namjestiti grožde* (Mostar) »die Trauben bei der Weinlese verkaufen«, iterativ na *-asmještatī se*, *namještatī se*, *premjještatī se*, *premjještam*, *iznamještatī* (također sa šč mjesto št *namješcat se*, Kosmet); i ná *-va-*: *premjještatī vati*. Potpunih baltičkih i ie. paralela nema. Tumači se iz ie. sredstava. Svakako je izvedenica obrazovana s pomoću sufixa *-to*. Berneker i prema njemu Walde-Pokorny stavljaju je u vezu s ie. korijenom **mei-*, u prijevaju **mei-* ili **moi-* »kolac, granje u drvetu«. Taj je korijen bio raširen formantom *th* u sanskr. *methi* »stup«, lat. *meta* »nešto u obliku piramide ili cunja«, ir. *methos* »granica, marka«, lit. *mėtas* = lot. *mets* »kolac«. Ie. *moit-to > *mēsto* bio bi pridjev, koji bi značio, zajedno s lat. *mirus* > *mír* (posudenica u jadranskoj zoni), *moenia*, *munire*, »utvrđenje, gradnja s pomoću kolaca, sojenica (od *soha*, v.), najstariji način građenja i utvrđivanja«. Upor. još u moderno doba fr. *palissade*. Trautmann zastupa drugo tumačenje, koje polazi od upoređenja sa lit. *misti* = lot. *mist* »stanovati, hraniti se«, sprus. *maitā* »hrana«. Po ovom tumačenju praslav. *mesto* bi značilo »točka gdje čovjek stanuje, prehranjuje se, prebivalište«. Dalje paralele bile bi za takvo shvaćanje awesta *maēthana* »prebivalište bogova, kuća«, *mi&naīti* (3. l. sing.) »boravi, stanuje, ostaje«. Intonacije u praslav. *mjesto* i u lit. *maistas* ne slažu se. Praslav. je riječ značila od najstarijih vremena »ločus, civilas«. Odatle toponim tipa *Novo Mesto* (Slovenija). Pridjevski toponimi ravnaju se prema tom apelativu *Brčko* od *Brka* (ime rijeke), *Gradiško*, *Slivno*, *Duvno* (lokativ lat. *Délmint*), itd. Rumunji posudiše *nămesnie*, *nămesție* »Zubehör«, *nămesnic*.

Lit.: ARj 4, 248. 259. 6. SCO. 805. 808. 810. 7. 453. Vuković, SDZb 10,400. Elezović 1, 400. 441. Corovic, ASPH 29, 509. Tentor, Jr 5., 213. Miklošič 196. SEW 2, 51. si. Bruckner 330. WP 2, 240. Mladenov 312. Trautmann 185.

mlad, f *mlada* (Vuk) = *mlad*, *mlada* (Kosmet) pored *mnâd* (ŽK, Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. (*moldt) pridjev, »juvenis«, s impf, *mladiti se*, *mladim* (*po-*, *pod-*), na *-ovati*, *mladovati (se)*, *-ujem (na-)* (Vuk), ite-

rativ na *-iva-* *-mladivati*, s prefiksima *o-*, *po-*, *pod-*, *podmladovati*, *-ujem* (Kosmet). Poimeničen u m. i ž. r. *mladi* (Cres), *mlada* (ispuštanjem *nevesta*, Kosmet) = *mnada* (Risan, Vuk, ŽK) »Neuvermählte«, s pridjevom *mladin* = *mnadin* (ŽK) i sa deminutivom na *-ica mladica* (Vuk, Vinkovci). Pridjev je podvrižen afektivnoj deminuciji na *-ahan mladahan* (narodna pjesma) > *mnadan* »ime vola« (ŽK) i pridjev (Pjevanija crnogorska), običnije sa *d* mjesto *d* iz komparativa *mladahan* (16. v., Dubrovnik) > *mladan* = *mnadan* (ŽK), raširen *mladaničan*, *mladašan* (Lika) na *-ahat mladahat*, na *-ovit mladovit* — *mladovit*. Poimeničuje se s pomoću različitih sufixa: na *-io*: *mlad m* »1° junger Weinberg, 2° Neumond« — *mnāj* (ŽK) = *mlāj* »otesaná mlada grana«. Raširuje se na *-jak mladijak* (Bukovica) = *mlājāk* (Vuk, Hrvatska) = *mladač* »1° mlad mjesec, novljak, 2° biljka corydalis cava«. Na *-ia mlada* (Vuk) »biljka. Na *-bc* > *-ac mladac*, gen. *mlaca*, pl. *mlaci* »mladenci«, s pridjevom *mladački*, deminutiv *mlačica* (Vinkovci) »mlada kokoš«. Na *-ica mladica* »razna značenja« = *mladica* pored *mladica* (Kosmet) »1° mlado žensko, 2° mlada kokoš, 3° nevjesta«, odatle na *-e mladice*, gen. *-eta*, pl. *mladičici* »mlada životinja (protivno *starice*, Kosmet)«, s pridjevima *mladičan*, *mladičast*, *mladičav*, *mladičin* i deminutivom *mladičica*, kol. *mladiče*. Na *-ik mladik*, gen. *-ika* m »mlada šuma« = *mladik* »Ijetorast«. Na *-tka mladika* (Vuk) = *mladika* (Srbija) »grančica«, s pridjevom *mladikov*, poimeničenja *mladikovac* »štap«, *mladikovina*. Kolektivi po deklinaciji i *mlad*, gen. *-i* (Crna Gora) »janjci, jarići, telieći«, na *-je mlade* = *mandé* (ŽK) »mlade grane«, na *-ina mladina* f (Vuk, pl. toponim) = *mladina* (ŽK) = *mladina* (Kosmet) »mlad mjesec« = na *-ost mladost*, *mladine*, gen. *-ina* »more plitko kao blato (nazvano tako zacijelo zato što se neprestano obnavlja)« = na *-inja mladinja* = *mladmja* (Kosmet) = na *-ež mládež* f (također u značenju »mlad mjesec«, *omladina* (prefiks prema glagolu *omladiti se*, *omladim*) = na *-ica mladica*, s glagolom *mladica* (Lumbarda) »tući djecu na mladijence« = (*na*-) *mladiniškati*, *-am* (Lastovo, sa tal. *-isco*), na *-etina mladetina*, na *-arija mladarija* (pejorativ) = *mladarija*, postverbal *ómlád*, gen. *-i* f (Riječka nahija, Crna Gora) = *omlada* (J. S. Reljković), s raširenjem na *-ōH ómladak*, gen. *-tka* = *ómladak* od *omladiti (se)*, *omladim*, tako i *podmladak*, gen. *-tka*, postverbal od *podmladiti*, *podmladim*. Na *-ivo mladivo* n »mladica«. Deminutivi na *-e mlade*, gen. *-eta*

(Vuk) »mlada životinja«, s pridjevom *mladeći*, na *-inče mladince*, gen. *-etá* »pile, pjetlić, kokica« = *mladince* = na *-e*, gen. *-eta mlade* (Vuk), *mladunica* = *mladica* »djevojka«, na *-uh mladuh* (Istra) »prase od nekoliko mjeseci«, *mladušica* (Istra) »prasicica od nekoliko mjeseci«, na *-ič mladić*, gen. *-ica*, s deminutivom *mladićak*, gen. *-eha*. Na *-enč mládenac* m prema f *mladenka* pored *mladjenac*, s izvedenicama *mladenački*, *mladenaštvo*, pl. *mladenci*, gen. *-oca* = *mladijenci*. Na *-esina mladešina* (Srbija, Valjevo, Vuk) »podložnik« obrazovano prema *starješina* »glavar zadruge, svi drugi su: *mladešina*«. Na *-ar mladar* »pastir koji čuva mlado«. Složenice: pridjevi *mladolik*, *mladokosan* (*-sna trava*), imenice *mládleto* (Istra) »proljeće« = *na mlad Rta* (Vodice) = *spomlad* = *spomnad* (ŽK, posudenica iz slov.), *mladoškopac* (Statut poljički), *mladovjera* = *mladoženja* (Vuk) = *mnadoženja* (ŽK), s pridjevom *mladoženjin* (Vuk). U antroponimiji raširen je *Mladen*, *Mladin*, *Mladen*, *Mladijen*. Rumunji posudiše *mladă* f »mlada šuma«, *mladiță* »Reis, Trieb, Schössling«, *mlajă* »junge Weidenrute«, pridjev sa lat. *-osus* > rum. *-os mládios* »elastičan«, glagol (*irjimpladia* od pridjeva *mládiu* sa lat. sufixsom *-ivtis* > *-iu*, a *plămădi* (*aluăiui*) = *plămădi* »umijesiti« < *pomladiti*, *mladina* »Bierwürze«. U baltičkoj grupi postoji usporednica samo u stprus. *maldenikis* »mladenac«, *malđai* n pl. »ždrijebe«, ák. sing. *mladūnin* »mladost«. Slog *mi-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *miody*, rus. *molodoj*. Paralela ie. za praslavensko značenje nema. Za postanje praslav. korijena **mold-* uzimlje se ie. korijen **mel-*, koji je u ie. bogato zastupljen u značenju »zerreiben, fein, zart, weich«, odakle kod nas *mljeti* (v.), u prijevaju **mol-* > *mlat* (v.), *mèi* (v.), *mioki* (v.). Osnovni *mel-* i **mol-* bili su rašireni formantom *-d*: *mladan* (v.), lát. *mollis* < *molduis. Bez tog raširenja nalazi se u *moliti (se)* (v.).

Lit.: ARj 6, 812. 811. 817. 821. 824. 852. 7. 458. 8. 923. Elezović 1, 413. 2. 90. Kušar, NVj 3, 326. Vuković, SDZb 10, 392. Ržarić, SDZb 9, 168. Tentor, JF 5, 213. Miklošič 200. SEW 2, 70. Holub-Kopečný 206. Bruckner 340. KZ 48, 200. Trautmann 167. WP 2, 289. Mladenov 300. Tiktin 822. 1000. 1181. Scheffelovitz, KZ 56, 181. Vaillant, Slavia 9, 494. Lohmann, KZ 58, 208. Schrijnen, KZ 39, 489. Sütterlin, IF 25, 28. Wood, IF 22, 159. Boisacq* 49. 603-604.

mlák, f *mláka* (16. v., Vuk) = *mnák* (Kosmet), južnoslav. (slov. i bug.) pridjev, »tepidus«, proširen na *-bn* > *-an mláian*, *mláčna* »isto«.

Poimeničen u f *mlaka* (Lika) »lijena žena«. Apstrakta na *-ost mlakost* = *mlačnost* (Jam-brešić), odatle pridjev *mlakostan* (jedna potvrda), na *-ština* < *-sk* + *-ina mlakovština*, na *-oca mlakoća*, na *-ina mlačina* (Vuk), na *-ast mlakast* (Stulić) = na *-av mlākav* (Vuk, Crna Gora) »mlitav«. Denominal (kuzativ, faktitiv) *mlačiti*, *mlailm* (Vuk) (*s-*) »činiti da bude što mlako«. Na *-onja mlakonja* m (Vuk) »mlitonja« prema f na *-ulja mlākulja* (Lika). Stara je varijanta na *h* mjesto *k*: *mlahav* (stoslav., slov., kajkavski leksikografi, Reljković) = (stezanjem *aha* > *a*) *mlāv* (Baška Voda, Dalmacija) »koji je dobra srca, mekan«, odatle *smlaviti*, *smlavim* pf. (Dalmacija, Bosna, Slavonija) »učiniti mlavim«, na *-iv mlahiv*, s apstraktima *mlakost*, *mlahavost*, *mlahavoća*, *mlahovitost*, kuzativ *mlahaviti*. Ta varijanta pojavljuje se i sa o mjesto *a* *mlohav* (hrv.-kajk., Belostenec, Habelić) »slab«, *mljôhav* (Istra), raširen na *-bn mlohavan*, poimeničen na *-čc* m prema f na *-ica mlohavac*, gen. *-vca* prema *mlohavica*, augmentativ *mlohavčina*, apstrakta *mlohavost*, *mlohavstvo*, *mlohavština*, *mlohotinja*, pridjev *mlohotav* od nepotvrđenog apstrakta *mlohota*. Grupa *-oho-* steže se u o: *mlotan*, *mlotina* (sjeverna Dalmacija). Ove varijacije objašnjavaju se onomatopeiziranjem pridjeva. Upor. ukr. *mlavyj* »slab«, *mlojnyj*. Ie. je korijen **m(e)lā-* raširen sufiksom *-ko*: **mlāgos* > gr. βλάξ »slab«, lat. *flaccus* (s onomatopejskom geminacijom). G. Meyer upoređuje sa ir. *malcaim* »verfaule« i lit. *nu-smelkiū* »lasse verkommen, verhindre am Gedeihen, ersticke«. Ovamo ide i gr. pomorski termin μολοαία, latiniziran *bonoda* > tal. *bonazza* > *bùnaca* (jadranska zona), a ne ide *mloba* (v.) »slabost« ni *beo mlāk* m (Kosmet) »vrst hrastova drveta«.

Lit.: *ARj* 6, 832. 830. 847. 848. *Elezović* 1, 414. Jagić, *ASPh* 31, 542. *Miklošič* 198. *SEW* 2, 63. *Mladenov* 300. *GM* 462. Meyer, *IF* 2, 370. Matzenauer, *LF* 10, 328. Uhlenbeck, *IF* 17, 99.

mlaka f (13. v.) = *mljāka* (Istra), praslav. neodređenog oblika **molka* ili *mlaka*, »1° lacuna, močvara, bara, 2° slatina, pištalica, gdje voda pišti iz zemlje (Srijem), 3° lokva, 4° toponim« = *mlākva* »1° voda ili bara koja se zimi ne smrzava, 2° toponim«. Nalazi se u slov., bug., češ. *mlāka* (odatle polj. *mlaka*?) i ukr. *mlaka* (posuđeno iz slovačkoga ili poljskoga?). Slog *mia-* mogao je nastati po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *mlokicina*, rus. *molokiša* »močvara«. Deminutiv na *-ica mlačica*. Oblik *mlākva* pretpostavlja osnovu na

i. Upor. rus. *morokva*, koja je srodna s keltskim *brag-* (v. *Wartburg* 489). Na *-ulja mlakulja* »bara«. Praslav. terenski termin posuđiše Mađžari *mōlaka*, Rumunji u apstraktnoj izvednici na *-ština* < *-sk* + *-ina mlaština* f »Morast, Sumpf«, s pridjevom na *-os* < lat. *-osus mlaštinos* »morastig, sumpfig« pored *mlac* »isto«, s pridjevom *mlācos*. Baltičke paralele istog prijevornog štēpena odnose se na piče: lit. *malkas* »Schluck, einmaliger Zug beim Trinken«, lot. *malks*, *malka* »Trunk«. Druge slavenske i ie. paralele znače »vлага«. Ništični prijetoj nalazi se u češ. *mlký* »vlažan«, srvnjem. *milgen* »Getreide zum Viehfutter einweichen«, gr. μέλιον κρήνη, »bunar«. Prema tome ie. **molq-* bio, bl prijetoj od **melq-* (v. *mljeko*) s prvobitnim značenjem »vlažan, vlaga«, koje je u slavinaama prenijeto na teren: »vlažan teren«. Postoje i druga tumačenja, koja se osnivaju dijelom na tome da slog *mia-* nije nastao iz likvidne metateze. Mladenov izvodi od ie. korijena **mla*: **mol-*, koji se nalazi u *mlaznica*, *miazga*, *musti* (v.). Oštir vidi u **molka* prefiks *mo-* koji i u *mo-gyla* (v.).

Lit.: *AR*: 6, 831. Tomanović, *JF* 17, 250. *Miklošič* 198. *SEW* 2, 72. *Holub-Kopečny* 226. *Bruckner* 340. *Mladenov* 300. *WP* 2, 287. 297. Kōrinek, *Slavia* 12, 198. Lewy, *PBB* 32, 144. *Tiktin* 1000.

mlakà() *jica* f (Vuk, Dubrovnik) = *mlakavica* (Stulić, glede zamjene *j* > *v* upór. obratno *Lojišće* < *lovište*) »(atmosferski termin) vrijeme toplo, upravo mlako i mirno«. Prijevod »aestus« u Vuka nije ispravan. Od mlet. *macaižo* »isto«, lat. pridjevka izvedenica na složen sufiks *-at* (< lat. *-atus*) + *-icius* od denominala **maccare* od *macco* »strage«, *ammaccare* »schiacciare«, < lat. **maccaticeum* (se. *tempus*). Mletački se termin unakrstio sa našim pridjevom *mlak*. Bez tog unakrštenja je denominal na *-iti* s prefiksom *s-* *smakajičiti* se (srednja Dalmacija, Pavlinović) »o vremenu kad se naoblači«. Glede sufiksa upor. *rebatajic*. Maretić krivo objašnjava sufiks *-aica* upućivanjem na svoju *Gramatiku i stilistiku* 297. Glede imenice *macco* upor. furl. *mac* »mezzo« > slov. *māk** gen. *maka* m (Krn) »šest kukuruznih strukova (panogel) zajedno svezanih«.

Lit.: *ARj* 6, 832. 13, 801. *Pleteršnik* 2, 544. *REW*^{TM} 5196. *DEI* 22a6. 2298. *Pirom* 543. *Maver*, *Slavia* 2, 628. *Isti*, *VR* 5, 219.-220. *Skok*, *ZRPh* 54, 477-478.

mlaskati = *mlaskat* (Brusje, Hvar) = *mljaskati* = *mjâskat*, *mjašće* (Cres) = *mljec-kati* = *ml kati*, *mlještem* i *mlješčem* — (s-

prijenosom grupe *šč* iz prezenta u inf.) *mIII-ćati* (Brač) = *mlašćat*, *-scem* »isto što *mlatiti* (čakavski)«, impf., »1° puckati usnama, 2° žvatati, (čakavski) mlatiti«, prema pf. *mljesnuti*, *-em*, sveslav. i praslav. onomatopeja. U bug. sa *e* (φ), u ostalim slavinaama sa *a*. Miklošič navodi kao hrv. varijantu *mlezgati* sa zg mjesto *sk* (možda prema *meega*, v.). Prema Bruckneru osnova se te onomatopeje nalazi u *mlava*, *mlohav*, *mlak*, *mlitav*. Mladenov pretpostavlja ie. korijen **mlo(i)sk-*. Pisani upoređuje sa sanskr. *mlecchat*.

Lit.: *ARj* 6, 850. Tentor, *JF* 5, 213. Hraste, *JF* 6, 182. *Miklošič* 198. *SEW* 2, 64. *Bruckner* 339. *Mladenov* 300. *Donum nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJB* 15, 296). Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. 56, 206. Pisani, *IF* 57, 56. sl.

mlátiti, *mlátim* impf. (16. v., Vuk) (*iz-*, *o-*, *s-*, *za-*) = *mnatit* (ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni i ratnički termin (kuzativni) **molt-*, »1° izbijati zrnje iz žita, 2° udarati (maljem)« pored *mlàtati*, *-am* impf, i (Vuk, ~ *rukom*) »jactare« prema pf. *mlatnuti*, *-ēm* (Vuk) »udariti, lupiti«, s deminutivima na *-ca- mlācati* (*se*), *~am* (Lika) (*iz-*) »udarati«, na *-ukati mlatukati* (Pavlinović), iterativem na *-iva-*, *-eva- mlačivati*, *-čujem*, *-mlačevati* (18. v., hrv.-kajk.), samo s prefiksima. Praslav. izvedenice i postverbalni *mlāt* m »1° cijep, 2° kijac, malj, 3° lupa« = *mlat* (Cres), s deminutivom na *-ičič mlačič* == *mlata* m (Grižane, hrv.) »1° skitnica, 2° blebetaš«, s deminutivom na *-ič mlatio* = *mlāta* f »(praslav. pivarski termin) stučeno i skuhan žito za vrenje piva«, *zā-mlāta* f (Kosmet) »luda, zanesenjāk«, *āmlat* m (Slavonija) »batina kakvom se mlati voće sa drveta«, na *-za smlača* (Otok, Slavonija). Na *-čc mlatac*, gen. *mlaca* »1° koji mlati žito, 2° čekić, maljić«, = na *-nica mlatnica* »mali čekić od drva za razbijanje vune«. Na *-āc mlatac*, gen. *-oca* »mlatac«, *mlātači*, gen. *-ač* f pl. (čakavci, Vrbnik, Istra) »cijep«. Na *-lac mlatalac* »blebetaš« = *-Hac* m prema f *-ilica mlatilac*, gen. *-ioca* prema f *mlatilica*. Na *-ilo mlatilo* n »cijep«, odatle na *-nica mlātionica* (Turska Hrvatska) »kolac za razbijanje kukuruza«. Apstrakti na *-idba mlatidba* = na *-ivo mlativo* = na *-nja mlatnja* f. Poljoprivredni su termini *mlatiti* i *mlat* kulturne riječi koje se posuđuju. Mađžari posuđiše *mlata* > *malata*, od njih Rumunji *malata* (tako zbog *ml* > *mal*). Poimeničen part. perf. pas. na *-ica miocenica* (Vuk, Srbija, Crna Gora, BiH) »1° vrst sira, 2° voda od skorupa«, na *-evina mlačevina* »mlada slama«. Rumunji stvorili

na *-ij mlātiș*, pl. *-uri* »mlaćenje«, od *a ĩmlati* < *mlatiti*, premda imaju i svoj lat. *tribulare* > *treera*, pored *ĩmlaci*. Promjenom *-ti* > *-ci* stvoriše prema *ĩmbāciu* »cijep« < *mlatac*, gen. *mlaca*, upravo *mlačič*, zamjenom deminutivnog sufiksa *-ič* sa lat. sufiksom *-ivus* > rum. *-ta*. Slog *mia-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *miot*, rus. *molot* = stoslav. *mlatb*, polj. *mlāto*, rus. *molato* (pivarski termin), glagol polj. *mlačič*, rus. *molotiib*. Hrv.-srp. je inovacija f *mlata* mjesto *mlāto* u drugim slavinaama. Upor. za takvu promjenu *piva* f (ŽK) prema književnom *pivo* n. Riječ *mlato* je germansko-slavenski leksem: njem. *Malz*. Praslav. korijen *molt*, nastao je raširenjem ie. korijena **mol-* (prijetoj od **mel-* u *mljeti*, v.) u *moljac* (v.) s pomoću sufiksa *-to*, dok je **molto* > *mlato* upravo poimeničen particip perf. pas. To raširenje prenijeto je na glagol i imenicu kao poljoprivredne termine samo u slavinaama. V. *mljeti*, *mlan* i *mlava*.

Lit.: *ARj* 4, 248. 6, 834. 835. 811. 836. 932. Tentor, *JF* 5, 213. *Elezović* 1, 193. *Mklošii* 200. *SEW* 2, 73. *Holub-Kopečny* 226. *Bruckner* 341. *Vasmer* 1, 152-3. *Mladenov* 300. *WP* 2, 286. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slavia* 9, 347). *Tiktin* 1000. *REW*² 8885. *Gorjajev* 2H. *Kiparsky* 46. Uhlenbeck, *PBB* 20, 40. Niedermann, *IF* 15, 111. Mikkola, *IF* 8, 302. Petersson, *IP* 24, 254.

mláva (Martić, Sarajevo) »1° rijeka, voda koja stoji ili protječe sporo, 2° rijeka koja utječe u Fojnicu (Bosna)« = *mijava* f (Vodice, Istra, glede *ml* > *mlj* upor. *mljaka* za *mlaka*) = *mjáva* (Brseč, Mošćenica) = *mlava* (Nemanić, slov.) »1° prut, šiba, 2° nježna odsječena grana, 3° (ribarski termin) oblica, kolac preko kojega ribari bacaju mreže, da se suše, srg«. U štokavskim narječjima nije potvrđena. Ime srpske rijeke *mlava*, koja izvire u Omolju i kod Kostóca (nom. *Kostolac*) utječe u Dunav neće biti ista riječ, nego je, kao ime veće rijeke, predslavenska, tračka, koja predstavlja današnji oblik od rimskog naziva *Malua* (upor. *Dacia Maluensis*). Martić upotrebljava *mlava* kao apelativ »rijeka uopće«. Ne zna se odakle mu to značenje. Štokavska narječja imaju kuzativum na *-iji mlāviti*, *-im* (Vuk, Lika) (*iz-*, *s-*) »lijemati, biti, udarati«, koji pretpostavlja da je i kod štokavaca postojao apelativ *mlava*, danas potvrđen samo kod čakavaca. Deminutiv na *-ica mljavica* (Vodice) »odulji štap kao znak koji se postavlja za zabranu paše u proljeće«. Slog *mia-* postao je po zakonu likvidne metateze, ako stoji upoređenja, koja se čine sa got. *gamalojan* »zermalmen« i

lit. *maivinti* »plagen«. U polj. i rus. ne postoje refleksi koji bi to postanje dokazivali. Charpentier upoređuje sa sanskr. *murva* f. le. je korijen **mol-* raširen sufixom *-ya*, v. *mlatiti*. Upor. glede promjene značenja »1° prut, 2° rijeka«: *voda/melje obalu* u Timoku i slov. *voda melje breg*. Zasebno je pitanje da li je homonim i hidronim *Miava* kao ime velikog dunavskog pritoka i zemlje oko nje istog podrijetla. Pridjev *mlavski*. Jireček je u pismu, upućengm 13. i 18. 8. 1916. prigodom članka u *NVj* 24, 662, vezao *Mlava* sa iliro-trać. *Malua u *Dacia Maluensis* (jedan od tri dijela Trajanove Dacije). Postoji još ime planine *Mlav* m (Vuk, između Skoplja i Kačanika). Upor. polj. toponim *Mlava* (sjeverno od Varšave), što predstavlja disilabičnu bazu *mela-* + *-va*.

Lit.: *ARj* 4, 248. 6, 932. *BI* 2, 435. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Miklošić* 198. *SEW* 2, 36. 64. *WP* 2, 286. Charpentier, *ASPh* 37, 52, Uhlenbeck, *PBB* 30, 269. 280. Skok, *NVj* 24, 662, nro 6.

mlédan, f *mlédna* (Dubrovnik) = *mnedān mnédna* (ŽK) = (ikavski) *mlidan* (Otok, Slavonija, Krk), hrvatsko-slovenski pridjev na *-bnō*, koji se ne nalazi u drugim slavina, »1° mršav, suh; 2° bljutav, neslan (Krk, slov.)«. Poimeničen na *-ik mlednik* »mršav konj«. Deminutiv na *-jahan mledahan*. Apstrakta na *-oca mlednoća* = na *-ost mlednost* »mrša, slabost«. Kautativum *mledniti* »mučiti«, inhoativ na *-ėti mlednjeti*, *-lm (iz-, o-, s-)* »postajati mledan, slabiti«. Otvamo će ići i pridjev *ml čak, mlečka* (uz *čoha*) »slab«, u kojem je zamjena *dk > tk > čk* nejasna, i imena biljaka *tnledac*, gen. *mleca* (Šulek) »orchis mascula«, *smléd* (istročakavski) »herbae genus«, *smlédnica* (ibidem) »fungorum genus«, (ikavski) *smlidin* (Kurelac) »1° ime pijetla, 2° kornjaša«. Slog *mie-* nastao je možda po zakonu likvidne metateze, ako se i ne da to dokazati utvrđenim ruskim paralelama. Miklošić je upoređivao s rus. *meleb* i *meleda* »Verzögerung«. Zbog steslav. *mēaiō*, odatle stčes. *medi*, *mdly* i *mdloba* ne može se misliti na tu semantičku vezu. Najvjerojatnije je, čini se, da je to izolirana hrv. i slov. kreacija od *bljed* (v.). Unakrštenjem sa *mršav* i *madal* izmijenjen je *è* u *m*.

Lit.: *ARj* 4, 248. 6, 837. *BI* 2, 435. *Mažuranić* 670. *Miklošić* 199. 429. *SEW* 2, 64. *Holub-Kopečny* 219. *WP* 2, 287. *Boisacq** 56.

mljeko n (Vuk) = ekavski *mléko* — ikavski *mliko* = *mniko* (ŽK), sveslav. i praslav. (*melko i prijevaj *molko prema rus. *moloko*),

neutrum kao *jelo, pilo, pivo, vino*, »1° γάλα, lac, 2° kako biljke imaju sokove nalik na mljeko, ulazi često u botaničku terminologiju i služi i za hranu životinja, te ulazi i u imena domaćih životinja; riblja sluz, sitne ribe, naliči također na mljeko, zbog toga i u nazive riba«. Pridjevi na *-bn > -an mlječan* (16. v.), poimeničen na *-iča mljčena* »1° komora za mljeko, 2° mlječno jelo, 3° posni dan, 4° neka kruška (metafora), 5° gljiva«, na *-jak mljčnjak* (Crna Gora) »1° mlječnica, 2° mladi kukuruz, 3° prvi zubi, 4° kamen bje-lutak«, na *-jaja mljčnjaja* (Srbija) »pečurka«. Na *-jast mlječast*, na *-at mljekat* (Slavonija). Na *-io* (prvobitno pridjevski sufix) *mlječ* = *m* = *miei* (Kosmet) »1° sok nalik na mljeko, 2° imena riba, biljki, trave, gljive« = *mlč* (Vodice) = *mlec*, gen. *mleca* (Cres) »vrlo sitna riba« = (sa *ml > nm > n*, upor. *nakrat* 2K za *mnogokrat*) *nič* (Hrvatska) »riba lota vulgáris« = *mlječ*, gen. *-i f > l* biljka, 2° mlječno jelo«. Taj prvobitni pridjev poimeničen je na *-bc > -āc mlječac*, gen. *-čca* m »razni predmeti u vezi s mljekom«, na *-tk > -āk mlječak*, gen. *-čka* = *mličak*, gen. *-čka* (Vodice) »biljka«. Radna imenica na *-jar mlječar*, gen. *-ara* prema f na *-ica mlječarica, mlječarka* »1° prodavač mlijeka, 2° ko rado pije mljeko, 3° komora za mljeko« = (sa *ml > mn > m*, v. *mlzivo ŽČR*) *mečar*, gen. *-āra* (Mačva), s imenicom *mečarina* i pridjevom *mečarski*. Na *-ara mlječara* »Milchkammer«. Na *-bka mlječka* »1° euphorbia (Dalmacija), 2° gljiva (Istra)«. Na *-ica mlječica* »kruška«. Na *-er mlječer* m (Crna Gora, Dubrovnik, južna Dalmacija) »biljka«, s deminutivom *mlječerac* »euphorbia«. Na *-b a mlječva* »gljiva«. Deminutivi na *-bc > -ac mleka* (*k* očuvan kao i *mleke*, Timok-Lužnik, bug.) = *mlješe*, gen. *-sca* (Virovitica) (također sok u muške ribe), na *-ič mlječić* (Istra, djetinja riječ). Na *-evina mlječevina* (Crna Gora). Na *-ika mlječika* »eupnorbia, Wolfsmilch«. Na *-aca mlječača* »biljka«. Radna imenica na *-ar: mljekar* m = *mljekarin* (južna Srbija) = *mljekarnik* (Srbija) *premafmljekarica* »1° mlječar, mlječarica, 2° pita od jaja«, s apstraktumom na *-stvo mljekarstvo*. Na *-ara mljekara*. Na *-ulja mljekulja* »1° juničica koja još sisa, 2° biljka arum italicum«. Na *-ota* (upor. *Likota* »Ličanin«) *mljékota* (BiH) m »goveče koje još sisa«. Složenice od sintagme na *mljeku* sa sufixom *-bk namlječak*, gen. *-čka* (Vuk) »prvobitno tele, janje, koje još sisa > mladi vo od 2 godine (Srbija)« = *namječak* (Drobnjak, Crna Gora) »ovan od 2 godine,

od 3 godine (Vasojević)«; *smKječ* m »euphorbia«, na *-bn > -an* pridjev *smlječan* pored *smlječan*; sa drugim elementom *sš-* od *sisati* (v. *kravosac*) *mljekos* m (Ranjina) < *mlekestst, odatle na *-e*, gen. *-eta mljekose* n (Ranjina), na *-če, -če*, gen. *-četa mljekošce* = *mljekošce* »domaća životinja koja još sisa«, sa *šjed- mljekosjed* (Dubrovnik, Šulek) »euphorbia« prema f *mljekosjeda* »biljka«. U pogledu etimologije tieba istači najprije četiri činjenice. Prvo, ie. jezici ne poznaju jedinstvena ie. naziva za mljeko. Drugo, baltoslav. grupa ima zajednički glagol *musti* (v.), ali nema zajedničkog izraza za mljeko: lit. *pienas* = lot. *piens* = *payas* »sok, voda, mlijeko«, upor. *paēman* »mljeko žene«. Ti su nazivi u prasadstvu sa *piti*. Treće, iz činjenice što got. *müüks* = njem. *Milch* stoji u vezi s *musti*, ne slijedi zaključak da i praslav. *melko = *molko predstavlja istu denominaciju, i, kako se glasovno ne slaže sa praslav. *muž-* > *musti*, nego naliči na *muuks*, ne slijedi zaključak da je sveslavenski naziv posuđenica iz germanskoga. Već je Jagić dovoljno istakao da se praslav. *melko fonetski ne poklapa sa svegermanskim nazivom, i kad bi se uzelo da je praslavenski naziv zaista posuđen. Četvrto, treba istači da se rus. *moloko* savršeno slaže u prijevaju sa lit. *malkas*, lot. *malks* pored *malka* »napoj, gutljaj«. To je upoređenje postavio već Endzelin, a pridružili su mu se i Berneker, Brückner i Trautmann. Kako ie. veza nije moguća sa **melg-* > *musti*, postavlja se kao druga mogućnost veza sa ie. korijenom **melq-*, prijevaj **molq-* »mocar, vlažan, vlag«. Pozivajući se na *mlezivo* (v.), Jagić je smatrao *-ko* sufixom dodanim na osnovu **melg-*. Prema takvom shvaćanju *mljeko* bi bilo germansko-slavenski leksem. Variranje *melg-* i *melg-* bilo bi kao u *zvijezda* prema polj. *gwiazda*. Neutrum *mljeko* je prema upoređenju sa baltičkim riječima sredstvo za hranu, piće itd., kao i danas kod Švedana. Rumunji, koji posjeduju lat. riječ *lacte* > *lapte*, posudiše samo izvedenicu *mlešniță* = *meșniță* »Milchsuppe«. V. *mlaka*.

Lit.: *ARj* 6, 941. 848. 850. 7, 458. 8, 164. *Elezović* 2, 414. Tentor, *JF* 5, 212. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Miklošić* 187. *SEW* 2, 33. *Holub-Kopečny* 226. *Brückner* 340. *ZSPH* 4, 214. Isti, *KZ* 45, 101-105. 46, 206. *Trautmann* 177. 210. Endzelin, *KZ* 42, 46. 44, 66. *WP* 2, 297. *Mladenov* 301. *Kiparský* 45. Jagić, *ASPh* 1, 157. 11, 308-309. 13, 136-137. Kirste, *ASPh* 11, 307-309. 12, 307-309. Preveden, *Language* 5, 147. sl. (cf. Vachek, *Slavia* 10, 631). Janko, *WuS* 1, 99-103. Isti, *Gioita* 2, 38. Loewe, *KZ* 39, 317. Karsten,

IF 32, 300. Stolz, *IF* 14, 22. sl. *Vasmer* 2 151-2.

mlinac, gen. *mlinca* m, hrv.-kajk. i slov. *mlince*; u hrvatskim gradovima obično u pl. *mlinci*, gen. *-aca* = *mninci* (ŽK) »jufke«, deminutiv na *-bc > -āc* (također slov., češ., polj., oba luž.-srp.) od *mlin* »Kuchen« (bug. ukr. i rus.) > ngr. μλίνα. Od ie. baze *Amelei-*: **mlī-* (ništični štěpen), potvrđene samo u slavina, sa formantom *-no*, v. *mljeti*.

Lit.: *ARj* 6, 843. *Miklošić* 186. 429. *SEW* 2, 64.

mlisa f (Cres) »biljka melissa officinalis« [književno *melisa* < srlat. *melissa*].

Lit.: *ARj* 6, 844. *DEI* 2414.

mlitav (Vuk, hrv.-srp. pridjev na *-av* ili *-tav* »slab, spor, lijen«, poimeničen na *-bc > -ac mlitavac*, gen. *-avca* m (Lika) prema f na *-ica mlitavica* (Lika), na *-ost mlitavost*. Na *-onja mlitonja* m. Inhoativi *mlitaviti*, *-em* (o-), *-ati mlitati*, *-am* impf, »lijeniti se, basati, bavljati, tumarati«. Upor. glede tvorbe *bljutav*, glede *-av* i osnove *mlohav, mlahav* (v.), a glede osnove ukr. *mlivyy* »slab« i *mlinac* (v.). Za ie. bazu *Amelei-*: (ništični prijevaj) **mtt-* raširenu sa formantom *í* nema potvrda u drugim slavina.

Lit.: *ARj* 6, 845. *SEW* 2/65. *WP* 2, 287.

mlitva f (Dalmacija, Pavlinović) »kost u tijelu, koljenu, koja se miče, metaforički nazvana repica, jabučica, štistica, iver«. Deminutiv na *-ica mlitvica* = *mlitvica* (Poljica, za *ml > m* upor. *mtzivo* < *mlézivb* ŽK). Slov. *mlitva* ima drugo značenje »Blattgold, Gold-, Silberschaum«, koje Miklošić izvodi iz lat. *blitum* s posve drugim značenjem »blitva (v.)«. Vjerojatnije je Bernekerovo vezanje za *mlitav* i *mlivo* (v.).

Lit.: *ARj* 6, 845. *Miklošić* 199. *SEW* 2, 65. *REW* 1173.

mlbva f (Domentijan) »buka, vika«, post-verbal od *mHviti* (Domentijan) »bucati, vikati«. Postoji u bug. *mlāvi* se i u slov. *muvti* »murmeln«. Maretić bez potrebe prenosi u današnju štokavsku fonetiku sa *muva*, *muvti*. Tu je staru riječ, koja je nekada postojala kod južnih Slavena kao i kod sjevernih (upor. češ. *mluva*, *mluviti*, rus. *molvitb*, *malva*) istisnuo sinonim *govor*, *govoriti*.

Lit.: *ARj* 7, 183. *Miklošić* 187. Berneker, *IP* 8, 285-287. *Holub-Kopečny* 227.

Mljet m = (lj > j) *Mjšt*, ime dubrovačkog otoka (13. i 14. v.), ikavski *M Rt* govori Korčula, zabilježen na karti Coronellija; staro-dalm. *Melta* (potvrda u Zadru), odatle *Miecb* (*preasta vladycica* b *mleté*, 13. v.). Car Konstantin ima dalmato-romanski oblik bez sinkope penultime: *Meleta*, prema ovome *mlet*. *Meleda*. Slog *mie-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz dalm.-rom. *Melta* (Zadar), sa sinkopom penultime i. Etnik na *-jara*n *Mlječanin* m, prema f *Mlječka*, ktetik na *-bsk mljetski* (13. v.), prema etniku *mlječanski* (~ *opat*) = (latinizam sa sufixom *-ensis*) *melitenski* (*opat*), prema lat. *melitensis*. Konstantinov sporedni naziv otoka *Malozeatai* je po svoj prilici greciziran dalmato-romanski etnik sa grčkim sufixom *-ώνης; -ατής* = *-ēnus*. Mikalja ima oblik *Smljēt*, koji nije potvrđen u narodnom govoru. Nije jasan razlog dometanju prefiksa. Upor. tal. *Smergo* pored *Mereh* (Cres). Nije izolirano na Mediteranu, upor. *Melita* > (ar.) *Malta*. Naziv je prema tome pred-ie.

Lit.: *ARj* 6, 598. 849. 850. 851. 852. Skok, *Slav.* 209. sl.

mljeti, *rněljem* impf. (Vuk) = (ekavski) *mleti* = ikavski *muti* = *mníti* (ŽK) (*iz-, iza-, na- se, oba-, sa-*), ie., sveslav. i praslav. (*meliti, *melijē), iterativi prema prijevaju *e-i* *müati*, *milam* (*iz-, na-*) = *milj oti* (sa *lj* mjesto *l* iz prezenta *meljo*) (*na-*) i prema prijevaju duljenja *méljati*, *mějám* (Vuk, Lika) (*do-, po-, raz-, iz-*) »1° gnječiti, zwischen den Fingern zerdrücken, 2° (Marulić) beschmutzen, beschmieren, kaljati, prljati«, odatle na *-uža* (od *kaljuža*) *razmeljužati*, *-am* (Lika) »razmočiti (kožu)«. Izvedenice se prave od triju osnova *mel-*, *ml-* (ništični prijevoj) i *mbi-*. Od *mel-na -íá meija* f (ŽK, hrv.-kajk., slov., *muka aliti meija*, Vitezović) »brašno«, s pridjevom na *-nat meljnat* »brašnav«. Nije posuđenica iz njem. *Mehl* n. Na *-java meljava* (Srijem, Virovitica, Lika) »1° ono što se melje, 2° radnja kad se melje«. Pridjev na *-av meljav* »ljepljiv, ljepak«, s faktivom na *-iti meljāviti*, *meljāvím* (*do-, iz-*) »gnječiti, mrviti, žvakati« i augmentativom na *-ina meljavina* (metafora, Ston) »grmljavina, buka iz daljine«, na *-arina meljarina* (Lika) »radnja kad se melje«. Na *-aja meljaja* (Vuk) »mlin kojemu kolo okreće magarac ili konj«. Na *-ivo meljivo* n (Vuk) »meljava«. Od ništičnog prijevoja *ot/-pa -ivo mlivo* n (takoder češ.) »1° brašno (Visoko, Bosna), 2° ujam, ušur« = (pseudo-ekavizam) *mlevo* — (pseudokavizam) *mljevo*; *mlíce* (Mikalja, Stulić). Treba ipak istaknuti

da se *mlevo* i *mljevo* i *mlivo* mogu tumačiti kao i *mljeti* po zakonu likvidne metateze iz *meI-uo. Upor. stvnjem. *melo*, gen. *melwes*. Od infinitiva *mljētvā* f (Samobor) »meljava«, od part. perf. pas. *mljevenje*; od osnove toga participia na *-arina mljevarina* f »mlivo«. Od *mil-* postoji samo jedna izvedenica, a i ta se može tumačiti kao posuđenica iz rom. *molinum* kao i njem. *Mühle* < stvnjem. *mulin*, i to je vjerojatnije jer su, kako dokazuju termin *mlan* i *mün* = lit. *milna*, lot. *milns* (v.), Praslaveni kao i Baltoslaveni poznavali samo ručni mlin: *mlin* (Vuk) = slov. *mlin* = (čakavski) *málin* (v.), s radnom imenicom na *-ar mlinar*, pridjevi *mlinarov*, *mlinarski*. Rumunji posuđuju *měnila* = *melila* »perajica, tukáča (ŽK)«, s glagolom *a melila* »Hanf brechen« i augmentativom. Ta izvedenica nije potvrđena dosada u južnoslavenskom. Glede značenja upor. *meljati* »gnječiti«. Korijen je ie. **mel-* »drobiti«, upor. stir. *melim* »molo«, arb. *mjel* »brašno«, stvnjem. *melo*, gen. *melwes* = nvnjem. *Mehl*. U baltičkoj grupi *mljeti* se *izražava* prijevajom lit. *malti* = lot. *malt* kao i u germanskim jezicima. V. *mlan* i

Lit.: *ARj* 2, 622. 4, 120. 234. 241. 248, 6, 598. 599. 839. 845. 7, 151. 433. 441. 9, 668. *Elezmić* 1, 101. *Miklošič* 186–187. *SEW* 2, 35. 64. *Bruckner* 329. *Trautmann* 167. *WP* 2, 286. *Mladenov* 294. *GM* 282. *Boisacq** 43. 1101. *Brugmann*, *IF* 32, 180. *Ramovš*, *Slávia* 2, 218. 219. *Vandrák* i, 420.

mljević m (Slavonija, Svinjar) »mlječ = mléc = mlič = mnič (Varaždin) pored *mníč* i *maníč* (v.) (prema *ml > mn* i sa umetnutim *a* za olakšanje suglasničke grupe)«, v. *mljeko*. Čini se da je *mlíč* — 'mnič' bilo shvaćeno kao izvedenica od *mníti* (ŽK) = *mljeti* i da je prema part. pret. pas. *mljeven* bila stvorena deminutivna izvedenica na *-ič* kao izolirano prekrjanje naziva. Zbog toga je *mljević* interesantan leksom.

Lit.: *ARj* 6, 839. 852.

mníti, *mním* impf, (*po-*) = (sa *mn > ml*) *mílti* (Radičević), u stcslav. *ngoneii*, *nunijē* »vojučev, δοχειν*«, baltoslav., sveslav. i praslav., danas potisnut u pjesnički govor od sinonima *misliti*; iterativ *mnivati* (Vuk), *mnjivati*, sa zamjenom *ja < 'kmnjāti* (16. v.), s iterativom *mnjavati* (narodna pjesma). Sufiks *-ėti* zamijenjen je sa *-iti* od *suditi*. Odatle prilog *jāmlím* (Piva-Drobnjak) »čini mi se, ja bih rekao« < *ja mnim*. Izvedenice se tvore od četiriju osnova: *mn-* (prijevaj ništičnog ste-

pena), *min-* (prijevaj *b-i*), *men-* (prijevaj *e-ě*), *me-* < stcslav. *me-* = *men-* pred suglasnikom. Sve te izvedenice postoje samo u prefikslnim složenicama. Od *mn-*: od *pomniti* na *-za pòmnja*, *nepámnja* = (sa *mj > mlj*) *pomija* (Banovac), *nepomstvo* (16—18. v.), s pridjevom na *-jiv pomnjiv*, *nepòmnjiv*, poimeničen na *-bc nepomnjivac*, gen. *-vca*, od stcslav. *sombnēti Ši* »dubitare, timere«, *sumnja* = *sumnja*, gen. *sumnje* (Kosmet) > *sújma* (ŽK, s *maj > mj > jmj* s pridjevom *sumnjiv*, *nesumnjiv*, *besumnjiv*, poimeničen na *-bc > -ac sumnjivac*, gen. *-vca*, apstraktumom na *-ost nesumnjivost* i denominálom *sumnjati*, koji je zamijenio stcslav. refleksiv na *-ėti sumjati* (Martić) = *sumljiti* (Kačić) i prilogom (*najsumce* »aufsergetewohl« (sa *mn > m* kao u *mizivo* za *mlězivo*). Od *min-* (iterativ): *naspominati* = *pominjati*, *-njem* (*se*) (*pri-, na-, nas-*), *spominjati se*^ (ŽK) »razgovarati«, *opominjali* »monere«, *opominjali se* »sjetiti se«, *pomínjati se* (Vodice) »colloqui«. Od *men-* u dva vida: sa zamjenom *-ije mijeniti*, *mijénim* (*se*), bez prefiksa ne postoji u štokavskom, nego je to Maretićeva nepotrebna rekonstrukcija od hrv.-kajk. *meniti se* (Belostenec) i *miniti* (Hektorović). Postoji u stcslav. *meniti* »meinen«, slov., češ., polj. i oba lužičko-srpska. U štokavskom, bug., ukr. i ruš. samo u prefikslnoj složenici *namijeniti*, *namijenim* pf. (Vuk, 16. v.) = *namijenuti*, *-něm* prema impf, *namijenjati*, *primijeniti* »anwenden« i iterativ na *-warz namjenjivati*, *-njuhjem*, s postverbalima odatle *namjena*, *primjena*. Inače je u zapadnom i istočnom književnom jeziku ekavska zamjena *men-*: *nameniti*, *-em* (Riječka nahija, Crna Gora), *pomeniti*, *-nuti*, *-nem*, *napomenuti* pf. prema impf, *napomenjivati*, s postverbalima *pdmen* < stcslav. *pomenē*, *spomen*, *napomén* (Vuk) m, običnije danas *napomena*, *napomenitelj*, *napomenivati*, *napomenka* (Stulić), *naspomenuti*, *naspomenjivati* pored *-nivali*, *napomenuće*, *uspomena*; nejasan je razvitak značenja u *poménuti se*, *pomenēm se* (Piva-Drobnjak) »popraviti se (za životinje)«, *nepomenuše* (tabu) f pl. »Kinderblattern«, nazvane ovako jer se ne smiju spomenuti da se dijete ne ureče; *nespomenica* (tabu) »1° vještica, 2° zmija (Ljubiša)«, *nepoménik* (Kosmet) »đavo« (eufemizam, treći tabu); *doménuti se*, *domenem* (Lika) »posavjetovati se«. Ovamo *domjenak*, gen. *-nka*. Ovamo ide rumunjski slavizam *pomeanē* > *pomanā* prema glagolu *pomeni*. Osnova stcslav. *me-* > *me-* pred nastavkom za apstrakta *-lě* (upor. inf. *-ti*) deklinacije *i*: stcslav. *pameib* = *pamet*, gen. *-eti f* »Verstand« s prefiksom *pa-* (v.), s varijantom od *po-*, s

pridjevom na *-bn pametan* (*nespametan*, *bespametan*) »(ne)razborit, (ne)mudar«, faktivitv na *-ili pámetiti*, *-im* (ŽK i u drugim zapadnim narječjima) »zadržati u sjećanju«, u štokavskom sa sinkopom *e pamtiti*, *-lm* (*na-, u-, za-*) = *zapántit* (Kosmet). Prilog *napamet* »1° naizust, 2° kako kažu, pričaju (Piva-Drobnjak)«. Sinkopa je nastala u imperativu naročito u 2. l. pl. (upor. *zámte* > *zánte* pored *zanate*, ŽK). Part. kao pridjev *nezapančen* = *zapamčen** Prvobitno značenje »Gedächtnis« praslavenske složenice *pamfīb* očuvalo se u dako-rum. *paminte* = cine. *pámánt* »pömen, Totengedenkfeier«, upor. rus. *pamjatb*. Ie. je korijen **men-* »misliti«, lat. *mens*, *mentia*, *memini*, *monco*, gr. $\mu\mu\eta\sigma\omega$, $\mu\epsilon\mu\omicron\nu\alpha$, sanskr. *manyate* (3.1.) »misli«, njem. *mahnen*, *meinen*, *ila.*; *-me_īb* u *pamet* f ima potpunu paralelu lit. *mintis* »misao«, *atmintis* »uspomena«, *išmintis* »razbor«, upor. sanskr. *matī* »pobožnost« prema *mantī* »mišljenje«, got. *anaminds* »slutnja«. Internacionalne su riječi odatle *manija*, *mentalitet*, *memorija*, *memorirati*, *demencija*, *automat*, *matematika*. V. *muž*.

Lit.: *ARj* 1, 254. 627. 2, 622. 6, 853. 656. 845. 875. 7, 433. 439. 440. 446. 477. 505. 506. 640. 8, 76. 77. *Elezović* 1. 195-2, 284. 532. *Vuković*, *SDZb* 10, 387. *Ribaric*, *SDZb* 9, 179. *Miklošič* 188. *SEW* 2, 45. *Bruckner* 341. 392. *Trautmann* 180. 181. *WP* 2, 266. *Capidan*, *Elementul slav* 364. 378. *Mladenov* 440. 469. *Joki*, *IF* 27, 317. *Hirt*, *PBB* 23, 335. *Bugge*, *AFZ* 24, 440. sl. *Solmsen*, *JCZ* 37 590. *Grammont*, *Dus*. 57. *Bozsacó* 103. 600-601. 625-626.

mnôgi (Vuk) = (disimilacija *mn > mlj*) *mlogi*, određeni pridjev, ie., sveslav. i praslav. (*mbnogb*) bez paralele u baltičkim jezicima, »mancher (s kojim je u prarodstvu)«. Na *-bn > -an množan* (Marulić). Poimeničen u apstraktima po deklinaciji i *množ* f = (prijelaz u deklinaciju *a*) *množa* f = na *-bstvo* stcslav. *mbnožbstvo* > *mnošstvo* = *mnošivo* (Sarajevo, kao *društvo*), na *-ina množina* (Vuk) = na *-inja množinja* = (prema pl. *množi*, upor. *nekolicina*) *množina* (Vuk, Crna Gora, Hercegovina) = *mlozina* pored *mlazina* (Kosmet) = *množinja*, na *-ija množija*, na *-bba množba*, na *-idba množidba*. Na *-ulja mnogulja* »krava koja daje mnogo mljeka«. Denominál na *-ati množati* (Marulić), na *-iti množiti*, *-im* (*po-, u-*), iterativ prijevajom duljenja *o-ō > a: mnažati* (*se*) (*po-, u-*). Složeni pridjevi od sintagmi *mnogobrojan*, *mnogocjen* (< *-cjenan*), *mnogogodišnji*, *mnogovrstan*, *mnogòznali* (Vuk), *mnoغوstruk* (takoder s haploglijom *mnostruk*

kao mnoglav). Složenica kao sintagma *mno-ganoga l mloga-* (narodna pjesma) »životinja«, *mnogomišljenica* (Kosmet) »vještica«. Prilozi *mno-go*, složen *mnogokrat(i)* = (s haploglogijom) *mnokrat* (Gundulić) = (*nm* > *n*) *nokrat* (ŽK) = stcslav. *mnogašbdy* »mnogo puta« (v. *sbdz*) = *mnogaši* (Vuk, Crna Gora) = *mno-gašti* = *-idi* (15. v.) = *mnogišti(i)* (14. i 15. v.) = *mnogu* (Vetranie) = *mnogie* (Vitezović). Grupa *mn* nastala ispadanjem velarnog poluvokala r.: *mən-*, a taj iz nižeg šćepena (Tiefstufel) /r/ > *n* od ie. **men(e)gh-* > **m̃gh-* *gol. mangas*, nvnjem. *Menge*, stir, *menice* »čest«. Pridjev je praslavensko-germansko-keltski.

Lit.: ARj 6, 846. 858. 874. Belić, JF 3, 79–80. Elezović 2, 414. Miklošič 207. Holub-Kopečny 228. Bruckner 342. WP 2, 268. Trautmann 189. Iljinski, ASPH 28, 457. Zupitza, KZ 36, 240. Solmsen, KZ 37, 590. Grammont, Diss. 57. Schulze, KZ 45, 333. Otrěbski, LP 2, 32. Hirt, PBB 23, 335. Rostek, WuS 18, 128. Gunters, IF 30, 92. Stokes, IF 2, 169. Pedersen, IF 2, 329. Patrúbány, IF 13, 163-164.

mobilja f (Dubrovnik, Cavtat) = (*lj* > ;) *mohija* (Potomje) = (afereza *m*) *obilja* (Split) »pokuštvost«. Od lat. n pl. *mobilia* (tako i tal.) sa hipertalijskim izgovorom *h* > *lj* od lat. pridjeva *mobiliu* > *mobil* (Kastavski Statut, 16. v., sa hrv. tumačenjem: ~ ili *gibući*, opozicija *stabilj*) »pokretan«, danas proširen na *-bn* > *-an mobilan*. Odatle internacionalno (francuzizam na *-iser* < *-idiare*, učeno) *mobilizirati*, *-liziram*, apstraktum na lat. *-alio* > *-adja mobilizacija* *î*, za balkanskih ratova unakrštenjem sa *gomila gomilizacija* u vojničkom argotu.

Lit.: ARj 6, 876. Pavlovic, NJ 4, 140-141. REW* 5624.

moc m (Rab, Božava, Dalmacija) »(brodski termin) mladi mornar«. Od tal. *mozzo* (*di nave, di bordo*) < španj. *mozo* »dječak« < lat. *mūsteus* »nov, mlad«.

Lit.: ARj 7, 876. Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6, 115. REW* 5779.

močira f (Rab) »suhomedina« = *moara* (Božava, Ugljan, Veli otok, čakavski pisci) »1° oklad, gomila kamenja = suhi zid oko kultiviranog tla (vrtla), 2° u pl. f *Modre* toponim«. Od lat. *macerie*; = *maceria* f »mura a secco«, tal. *maceria, macia* = *macèa*, li sjevernoj Italiji *masiera, masera*, istro-rom. *manzièra*. Posuđenica je stara, kako pokazuje

a > *o* u nenaglašenom slogu i *č* / *c* prema prvoj i drugoj slavenskoj palatalizaciji.

Lit.: ARj 6, 876. Kušar, Rad 118, 15. Matić, SIREV 4, 62–65. REW* 5204. DEI 2299. 2300.

močnjak m (Jambrešić, hrv.-kajk.) »kaša, skosana ili stučena; gusta jestvina«. [Isto što *mučnjak*, v. *mek*].

Lit.: ARj 6, 878.

moći, mogu, 3. 1. *môže* (Vuk) = *more* (*-že* > *-re*, odatle analogijom *morem* itd.) (*do-se, iz-, izne-, ispo-, obne-, od-, nas-, nepre-, pre-, prene-se, pri-, pripo-, s-, sa-, za-, zane-*) ^ *pomôžem* = *pomognem, (ne)mognem*, hrv.-kajk. *nemrem* (Bednja *nāmram*, bez negacije *meram*, upór. *mr.èkavac*, gen. *-avca* naziv za kajkavca, Čurlovac, Bjelovar, Križevci), ie., sveslav. i praslav. *mog-ti, bez baltičkih paralela, »posse«. Glede sinkope *e* u nenaglašenom slogu, upor. štokavski *pamtiti*. Imperativ *pomoz*i krati se u *pomoz bog*. Ispušta se *z* u *nemoj, nemojte* = *nema, nemamo* (Dubrovnik, Kosmet) (također bug) = rus. *ne smej*. Taj imperativ služi u vezi s infinitivom kao prohibitiv: stcslav. *ne mozi pogubiti* »noli perdere« prema *nemoj zadirkivati*. To ispuštanje objašnjavali su Jagić, Belić, Maretić, Musić i Ivković. Beliću je poslije skraćivanja *ne moz'*, *nemozmo, nemozte* ostao *j* kao redukcija frikativnosti. Jagić vidi za *nemoj* paralelu u hrv.-kajk. *naj, najte* < *nehaj*, a *nemo z* > *nemoj* je kao *hod* > *hoj*. Prema Marelicu ispao je *z* kao *k* u *kao* < *kako, preo* < *preko*. Musić rastavlja prohibitiv u *ne* + *mo* i upoređuje *m* sa *otolem* i sa *ne* + *ka* kao u *meneka, tebika*. Prema Ivkoviću ispao je *-zi* zbog toga što je bio identificiran sa deiskom *-zi* u *nj oj zi* prema *njoj*. Najvjerojatnija su prva tri tumačenja. Od 3. 1. sing. *more* stvoren je prema *trebat*i, *-am* najprije u sjevernim krajevima i u Sloveniji *morati, moram (pri-)* (16. v., Vuk), lični glagol za izražavanje nužde pored bezličnih *valja, treba* »debere, necesse esse« = *podmorât* (Kosmet) = *primorat* (ŽK) »prisiliti«, *iznemoriti se* (Vuk, Dubrovnik; to može biti i kontaminacija sa *umoriti se*). Semantički se taj glagol može objasniti upoređenjem sa stvnjem. *muozan* »mögen, kennen, dürfen« > *müssen* »debere«. Staro se značenje od *muozan* očuvalo u *Musse* f »dokolica«. Semantički je razvitak bio ovaj: 1° nešto se može učiniti (*possum*), 2° u redu je, da se to učini > 3° treba = mora da se učini. U drugim slavinaama kao u češ., polj., oba lužičko-srp. jezika kao

i u madž. i retoromanskom *necesse est* izražava se germanizmom češ. *mušeti* (14. v.), polj. *musić*, madž. *muszáj* (= rum. i ŽK i Vojvodina *musiti* < njem. *müssen*). Prema *trebovati* stvoren je oblik *morovati, -ujem* (Timok-Lužnik). 2. 1. sing. *moráš* poimeničen je. Upotrebljava se samo s prijedlogom *pod* u značenju »na silu« [*pod moráš* = njem. *zu muss*]. Prilog *ntožda* > *mòrda* (Lika, Istra, ŽK), hrv.-kajk. *mozbit* (*moz* < *mozi*, ostatak optativa = konjunktiva) = *morebit* = *moz* > *morti* »može biti, peut-être« = *morat* = *marit* (ŽK) = *mrt* (Jačke). Imperfektiv se pravi prijetojemoj duljenja *o - ô* > *a*: *-magati, -māgām*, samo s prefiksima, npr. *pomagati, pomažem* (*izne-, ispo-, nas-, obne-, od-, po-, pre-, prene-, pripo-, pre-, s-*). Prefiksalne složenice imaju i posebno značenje *prenemagati se* (štokavsko) »faire le précieux«, *premagati, premaže* (ŽK) impf, »biti bogat«, *ne premorem* »ne mogu platiti« (upor. slov. postverbal *premog* »rudokop«, *premoženje* ŽK »imetak«, *samoči, samognem* »savladati«. Sveslav. i praslav. apstraktum deklinacije i obrazovan sufixsom -гь: *mogtb > *moć*, gen. *moći* »snaga«, stcslav. *mosti* = *moći* = *mačiče* (Vodice) »sanctorum reliquiae«, *nemoć*, gen. *nemoći* (15. v.) i postverbalni od prefikslnih složenica *pomoć, odmoc* (Stulić), *pripomoć, ispomoć, prinemoć* f, m (Kosmet), složenica od sintagme *punomoć*, s pridjevom na *-bn* > *-an moćan* (i u drugim slavinaama), *nemoćan* (13. v.), *pomoćan, premoćan, svemoćan*, s apstraktima *macina* (Istra), *mocnost* (*ne-*), *močstvo, moćanstvo*. Pridjev od osnove *mog-* na *-bn* *môžan*, s apstraktumom *možnost, nemožan* (hrv.-kajk.), *zmožan, nezmožan, neuzmožan* (16–17. v.), *izmosán* (18. v., jedna potvrda), *izmožnost, svemožan, velemožni* (također polj.). Poimeničenje na *-ik nemoćnih* m prema f *nemocnica* = (sa *će* > *tj*) *nemotnjik* (Vuk) prema *nemotnjica; obnemotnjik* »homo debilitatus«, *pomoćnik* prema f *pomoćnica; nemožnost, nemôština* (Kosmet) = *nemoitvo*. Particip prezenta kao pridjev *nemog* (Maru'ić) »slab«, *svemogi* (Knežević) = stcslav. *vbsemogy te mogu* (u stihovima i u sroku Marulić), *moguč(i)* (*ne-*), raširen sa *-bn mogućan* (Vuk), *premoguč* = *premogusan* (*š* < *ć* u fém. *-ćna* > *-sna* ŽK), s apstraktumom *mogućstvo, mogućnost* (*ne-*) i poimeničenjem na *-ik mogućnih*, na *-bc* > *-ac mogućac*, gen. *-ćca* (17. v.) > *mogutac* (Pavlinović, sa disimilacijom *će* > *te*), *svemoguć(i)* prevedenica od lat. *omnipotens* = παντοδύναμος, kao i *svemožni*. Pridjev na *-ljiv pomotljiv* (Crnica, disimilacija *člj* > *tlj*) »čovjek ili životinja

koja se brzo oporavi«. Složene imenice: *nemogosa* »koji se prikazuje da ne može«, iz bosanskih izvora *vehmaže* = *velikomoža*, pl. *vehmažane* »1° plemić > 2° vladar«. Ie. korijen ^*magh-*: **mogh-* »biti u stanju« dolazi još samo u germanskoj grupi: got. *mahts* < *mag-tiz, nvnjem. *Macht* = praslav. *mog-ti >, stcslav. *mošt* = *moć* je germansko-slavenski leksem. Postoje još upoređivanja: salit, *māgulas* »mnog«, upor. češ. *moc* »mnog«, sa gr. μηχος = dor. μαχος »pomoćno sredstvo«, odatle μηχανή »sredstvo« (> tal. *la macchina* = arb. *mokère* »mlinsko kolo« je posuđenica), internacionalna riječ: *mehanika, mehanički, mehaničar*; sa sanskr. *mahan* »veliki«, *maha-* *-radža* »magnus rex«, *mahatma* »veliki (Gandhi)«, s lat. *magnus*, gr. μέγας = arb. *math madhè*, lit. *mokėti* »moći«, *magati* »pomoći«. Rumunji posuđiše samo crkveni termin *moaște* »svete moći«. Ovamo još složenica *mogbudem* (Kalić, za *čb* > *gb* upor. *regbi*).

Lit.: ARj 3, 938. 4, 249. 251. 261. 6,883. 878. 893. 900. 7, 1. 13. 31. 33. 54. 911. 914. 916. 8, 121. 152. Mažuranić 1557. Miletić, ADZe9, reg. Elezović 1,417. 457. 2, 91.127. NJ 2, 186. Ribarić, SDZb 9, 168. Miklošič 199. SEW 2, 67. 70. Holub-Kopečny 228. Bruckner 342. 348. Trautmann 164. KZ 46, 180. sl. (cf. JF 2, 341). WP2, 227. Belić, JF 2 226. Jagić, JF 2, 115-116. Musić, NVj 8, 83-85. Isti, Rod 227, 1-58. Maretić, NVf 1, 83-85. 8, 392-3. JF 6, 96-98. Ivković, PPP 2, 86-88 (cf. JF 3, 247). Wiedemann, PBB 28, 62. Uhlenbeck, PBB 30, 299-300. Vasmer, RSl 6, 192. Fraenkel, IP 53, 57. Wijk, Stud. blat. 3, 316 (cf. IF 53, 57). Slávia 10, 167-168. Endzelin, FBR 11 (cf. Slávia 11, 211). Matzenauer, LF 11, 333. Trávníček, Melanges Mikkola 313-316. (cf. IJb 18,260). Hirt, PBB 23, 335. Agrell, Zwei Beiträge, LUA 1918 (cf. IJb 8, 203). GM 252. Boisacq 636-637. Vaillant, RES 8, 302-303. 9, 302. 26, 146. Ramovš, Gram. 2, 295. Slávia 4, 142-149. JF 1, 252. ČSJK 4, 117. 6, 265-267. Hešić, JF 5, 162-170. 8, 155-159. 9, 282-6. Grubor, JF 5, 150-161. Ivšić, JF 10, 166-170. REW* 5776c.

mod m (Bukovica, Dalmacija) »način«. Talijanizam od tal. *modo* < lat. *modus* > *modus* m (16. v., latinizam prema madž. izgovoru dočetnog *-s*); *moda* f (Vuk, 18. v.) je francuzizam *mode* koji je došao preko njemačkog. Denominal na *-iti módit* se, *-im* »držati se mode«. Određeni pridjev od sintagme *po modi pomodni* (19. i 20. v.). Na *-ista modista* f (Dubrovnik, Cavtat) = *modística* (Zagreb) »kitničarka«. /Talijanizam je i kiparski termin *model* (Zagreb, Šulek) < tal. deminutiv na *-elio*

modello. Isto prema njemačkom izgovoru i naglasu kuhinjski termin na *-ica modlica* (Slavonija) »kuhinjska sprava za kolač« < njem. *Model*.

Lit.: ARj 6, 888. 889. 893. REW⁹ 5633.

modar, f *modra* (Vuk) = *modar* (Hrvatska), sveslav. (ne postoji u rus.) i praslav. pridjev obrazovan starijim sufiksom *-r* (kao *dobar*, *mokar*), bez refleksa u baltičkim jezicima, »1° plav, sinji, 2° hidronimički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativom (kao *Modri Potok*, *Vir* itd.)«. U terminologiji odijevanja, faune i botanike igra veliku ulogu. Poimeničen femininum u argotu (bošakački, Kosmet) *modra* »žuta medžidija«. Na *-ost modrast* = običnije na *-ikast* (upor. *šupljikast*) *modrikast* = na *-jast modričast*, na *-jav modričav*. Apstrakta po deklinaciji » *modar*, gen. *-dri* f (nepouzdan) = na *-ina modrina* = *modrina* (Vodice) »die Bläue« pored *modrina* (Čilipi, Konavli) »1° crno odijelo ženske koje se nosi preko košulje (upor. glede gubitka veze s osnovnim značenjem *bjelaca*)« — *môdrna* (Vodice) »2° ženski kaput sa plavim rubom (sada se više ne nosi)«. I štokavski razlikuje dva akcenta *modrina* i *modrina*. Odatle na *-ar modrinar* »nadimak čovjeka koji nosi gaće od ženske modrine«, na *-šćak* < *-sk* + *-jak modriščak* (hrv.-kajk.) »biljka« = na *-jak modrinjak*, na *-ica modrinica* »neko grožđe«. Hipokoristići. *modro* »konj« prema f *môdra* (Lika) »koza«. Na *-aí madrac* »ardea cinerea«, na *-aca madraca* (Lôpuđ) »modro prteno platno«. Na *-ák modr ák* »1° ptica, 2° riba, 3° modro grožđe«. Na *-as modraš* »zmija«, na *-enjak modrinjak* »čivit«. Na *-ica modrica* »masnica«, sa deminutivom *modričica* »biljka«. Na *-ič modrić* »ptica«. Na *-eščica modreščica* »šljiva«. Na *-Uja modrilja* (Lika) »žena koja kakvo platno modro boja-diše«. Na madž. *-d* > *-ov môdrov*, gen. *-ôva* »ime psu«. Na *-ulj modrulj* »1° ptica, 2° riba, 3° biljka«. Na *-ulja modrulja*, sa deminutivom *modruljica* = na *-uša modruša* »1° riba, 2° modri vez« = *madrasa* (Vodice) »vrsta gljive«. Na *-onja modronja* »ime vola«. Kazativum na *-iti modriti*, *-em*. Odatle *izmodrina* (Lika) »što ostane od modre boje poslije prvog modrenja«. Složenice *modroglavac*, gen. *-avca* »1° zmija, 2° biljka«, *modrâkos* »ptica«, *modrâka* < *-ooka* (Bastaji, Daruvar) »guska«. Veze ie. nisu utvrđene. Osnova *mod-* upoređuje se sa lat. *madoo*, gr. μαδάω, μάδπουον »šljivica«. Odatle bi izlazilo da je praslav. pridjev prvobitno značio »mokar« i da je po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) već u praslavenskom

dobio značenje »plav, sinji«. To je samo kombinacija. Veže se i sa isl. *modra* (također i u drugim germanskim jezicima) »biljka galium verum«, sa lot. *madaras* »ljepljiva biljka«, glagol *madarat* »bojiti tom biljkom«. Semantički se poklapa sa hetitskim *andras* »modar«.

Lit.: ARj 4, 249. 6, 888. Elezović 1, 173. Ribarić, SDZb 9, 166. 168. Miklošii 199. SEW 2, 66. Holub-Kopečny 299. Bruckner 343. WP 2, 305. Mladenov 302. Boisacq³ 599. Loewenthal, WuS 10, 156. Uhlenbeck, PBB 33, 185. Solmsen, KZ 37, 599 (cf. RSI 1, 18). Pogodin, AnzIF 13, 132. Zubatý, ASPH 13, 418-433.

modest (17. v., Radović), pridjev »čedan«. Učen latinizam lat. *modestus* »isto«, na *-tus* od istog korijena od kojega je i internacionalno na *-irati* < njem. *-ieren moderirati*, *-dfriram* < lat. *moderar*, *-ari*, fr. *modérer*.

Lit.: ARj 6, 888.

mogoljij-gen. pl. *-gôlj î* (Istra), deminutiv *mogoljici*, gen. *-gôljic* »nekakva jestvina« = (metafora) *gomôlji*, gen. *-ôlj*, v. *gomolj*.

Lit.: ARj 6, 894.

Mogor, muško lično ime, potvrđeno u sthrv. prezimenima *Mogorić* (selo, Lika, 17. v.), *Mogorović* (15. v.), *Mogorević* (16. v.) = *Mohor* (14. i 15. v., glede *g* > *h* upor. *Krševan*; prezime 17. v.), *Mohorić*, *Mohorovičić*. Slov. *Mohor*, *Mohorič*. Od oglejskog sveca *Hermagoras* > mlet. *Marcitola*. U općim riječima odatle slov. *mohorića f* »neka kruška«, *mahorka* »neka jabuka«, *mohórovica* (Nugla, Istra) »Steinkohle«.

Lit.: ARj 6, 894. 900. Schuchardt, ASPH II, 631-632. Pleterinik 1, 591. Skok, Slovo 3, 51-52.

mogoriš m (13. i 14. v.) = *magariš* (14. v.) »dubrovački danak bosanskim kraljevima za vinograde na njihovom teritoriju«. Vokal »je nastao iz *y*, kako pokazuje *mogoryšb* (Daničić). Nalazi se još u ukr., bjelo-rus. i veliko-rus. *magorycъ* i *magaryčb*; u dalmatinskom latinizirani *margarisium* = (prema tipu disimilacije *r - f* > *i - r*) *malgarisium* = *magarisium*. Od ar. pi. *mahārig*, sing. *mahrag* »Ausgaben, Unkosten«. Značajno je što je taj trgovački arabizam ograničen na ruski i dubrovački jezik. Za nj ne zna evropski zapad. U Dubrovniku se može upoređivati sa *divana* (v.). Ni taj se dubrovački orijentalizam ne slaže s refleksima na zapadu. Upućuje na trgovačke veze s arapskim trgovcima u slavenskim zemljama. Kao posuđenica iz trgovačke termi-

nologije ide u red riječi *marturina*, *likova*, *áldomás*, *račun*, *štacun*.

Lit.: ARj 6, 894. Jireček, *Romanen* 1, 91. Isti *Staat* 2, 94. Miklósić 199. SEW 2, 67. Korsch, ASPH 9, 654. Lokotsch 1351. Vasmer 2, 144.

môj, f *moja* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. posvojni pridjev serije *tvoj* i *svoj*, u kojima je popridjevljen lokativ ili dativ: **moi*, prijetoj od *mei* = *mi* s pomoću sufiksa *-os* > *-6*. U narječjima steže se *-oja-* > *-â-*, *-oje-* > *-ê-* upor. *mâ* (ŽK, *mâ strínko*), *me* < *moje* (Vivodina). U baltičkoj grupi samo stprus., *mais* m, *maia* f. Upor. lat. *meus* < *mei* + *-os*. U germanskim jezicima popridjevljuje se ie. padež sufiksom *-no*: got. *meins*, nvnjem. *mein*. Denominal na *-ati mojtati*, *mojam* (Lika) = *môjiti*, *môjím* (Vuk) »govoriti da je što moje«.

Lit.: ARj 6, 901. 904. Miklošič 199. SEW 2, 69. Holub-Kopečny 234-235. Bruckner 343. Trautmann 166. Belič, *Priroda* 77. Dolobko, *Sovetskoe jazykoznanie* (1935), 163 — 168. (cf. *IJb* 21, 339. Unbegaun, *RES* 16, 256-257).

Mojsej m (14. v.—17. v.), pridjev *Mojseov* = *Mojsija* m = *Mojsije* m, pridjevi *Mojsejev*, poimeničen na *-bc* > *-ac* *Mojsijejac*, gen. *-Oca* (Hrvatska) »Hebrej, Židov«, *Mojsijin* = *Mojsijo* = (sa dočetnim *-s*) *Mojses* (Reljkovič) = *Moiž* (jedna potvrda) = *Mojzes* = *Manje* (gubitak *j* zbog disimilacije) = *Mojžeo*; prema ar. > tur. izgovoru *Musa* (Kačić, narodna pjesma, Lika, također prezime) = *Musija* (15. v.), pridjev *Musijin* (16. v.) = (zamjena dočetka *-ij/aj* sufiksom *-il*) *Mojsilo*, prezime *Mojsilović*, *Mojsinović*. Hipokoristići: obično kraćenje i dodatkom *-na* *~o Môjsu*, redukcijom na početni slog i dodatkom sufiksa *-sa*, *-šo* *Moša*, *Mášo*, na *-co* (tip *ifoco*) *Moco*. Od hebr. *Môse* > gr. Μωϋση > lat. *Moyse*.

Lit.: ARj 6, 876. 904. 905. 7, 163. 165.

mokar, f *mokra* (Vuk), sveslav. i praslav. (**mokrz*) pridjev, »1° υγρός, 2° raširen u toponimiji u sr. r. i u vezi s toponomastičkim apelativima (tipovi *Mokro* i *Mokro Polje*)«, obrazovan s pomoću sufiksa *-r* (tipovi *dobar*, *modar*, *vedar* itd.) od ie. korijena **maq-* »nass, feucht«. Denominal *mokriti*, *mokrim* impf. (s-). Izvedenice se prave od triju osnova: **mok-*, prijetoj duljenja **mak-* i novije pridjevske *mokr-*. Od *mok-* pridjevi na *-n močan*, na *-jav* + *-bn môčavan* (Rab) »mocar«, apstraktum deklinacije *i moč*, gén. *-i* f (ŽK)

»kišovito vrijeme« = (prijelaz u deklinaciju α) *máča* f = *môča* (Vodice) »1° eingeweichtes Stück Brot, 2° mokrina, vlaga, 3° kišovito vrijeme, 4° toponim« = *moč* m (Kosmet) = na *-bka močka* (Leskovac, Srbija) »mokraća«. Na *-ina'*, *macina* (Vuk) »močar«. Na *-elina močalina* (Crna Gora, Vuk) »1° Lache, 2° zemlja puna vlage«. Upor. češ. *močál* »Sumpf, Moor«. Na *-eěb močar* f (također bug.) »mokro vrijeme«. Odatle na *-ina močarina* (Vuk) »mokro vrijeme«, s pridjevom na *-bn môčaran*, s apstraktumom na *-ost močarnost* »vlaga«, na *-ljiv močarljiv* (Mikalja), s apstraktumom na *-ina močarljina*. Na *-ilo* n *močilo* (Vuk, Novi Pazar, Srbija) »mjesto gdje se močiš«, odatle na *-nica močionica* (Vuk) = (*-io-* > *-e-*) *močnica* (Banija, Hrvatska) »svežanj lana ili kudjelje za močenje«. Nejasne je tvorbe *močvara* gdje je *-va* možda prema *lokva*, u Lici *môčvar*, gen. *-ári* »mokrina, vlaga«, s pridjevom *močvaran*, na *-ka močvarka* »ptica«, *močvarnost* = *močvarina* »mokrina«. U Istri i u slov. *mocvir*, gen. *-irâ*. Složen pridjev od sintagme *mokriti krvlju*: na *-bn krvomššan*, *-sna* (*šn* < *čn* prema femininumu). Denominal (faktiv) na *-iii močiti*, *močim* impf, (*iz-*, *na-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *u-*, *za-*) »kvasiti«, na *-ati* (od *moč* f) *močati*, *-âm* = *močât*, *-am* (Kosmet) (*po-*, *ispo-*) »mokríti (subjekt čovjek, dijete)«, pf. (*iz-*, *pro-*) *moknuti*, *-em* (Belosteneč). Od osnova *mak-*: *mak* m (Prigorje, ŽK) u izrazu *u mak* (*kuhano jaje*) »u meko«, *omaka* (Stulić) »sos«. Upor. češ. (*v*) *omačka*. Ovamo možda *maka* f »palus«, *makadža* f (narodna pjesma, 1863) »jelo što se umače«. Nije dovoljno potvrđeno (sufiks fr. *-age* kao u *gnjavažaf*). Imperativ prema *močiti*: *-makati*, *-čem* (akcentat ŽK), samo s prefiksima *iz-*, *na-*, *pri-*, *s-*, *u-*, *za-* = *makati*, *mačem*, *-kam* (17. v., sjeveroistočni krajevi, Jačke), na *-in pamăciti*, *-ačim* (Kosmet) »umačući pokupiti sve«. Od *mokr-* apstrakti na *-ina mokrina* (Vuk) = *mokrinja* (Kosmet) »1° vlaga, 2° toponim« = na *-oca mokraća* = na *-ota mokrota* (Istra), denominal na *-iti* (faktiv) *mokriti*, *-em* (*o-*, *po-*) (eufemizam) »pišati, mizaži«. Odatle s participijem nastavkom *-ača* (prema *pišača*) *mokraća* (Vuk) »urin«, sa pridjevom na *-in mokračin*, *mokračni*, *mokračevina*, *mokračenica* kao naučni (kulturni) neologizmi. Na *-ač mokrač*, gen. *-či* f (Lika) »mokrina, blato«, na *-eš mokreš* »1° mokraća, 2° toponim« = na *-os mokraš* »vodenjak«, na *-iš mokriš* »biljka«. Na *-ica mokrica* »1° životinja aquasellus aquaticus, 2° biljka, 3° toponim«. Kako se pridjev odnosi na teren, posuđuju izvedenice: Rumunji

mocirlä (< *močvara* ?), Arbanasi *maçai* »lokva«, *make* »Leim« < *maka, Novogrci *μουχρός* »feucht, nass«, Madžari *mocsár*. Madžari posuđiše i prefiksálnu složenicu u značenju koje nije potvrđeno u slavinama: *pamacas* = *pamecs* »Pinsel«, glagol *pamacsolni* »anstreicheln«. Za *mocsola*, *mocsok* kaže Miklošič da ne idu ovamo. Baltički jezici posjeduju istu osnovu kao slavine, ali u sufiksima nema identičnosti: lit. *makuoti* »durch Kot waten, mit Kot, Schmutz besudeln«, *įmokėti* »in den Sumpf hineingehen«, *makunė* »blato«, *makom* »Pflütze«, s prijevojem *miklus* »vlažan«, lot. *muklājs* »močvara«. Od drugih ie. jezika pokazuje izvedenicu na -r samo arm. *mor* »blato, močvara«. Prema tome *mokar* se može označiti kao frigijsko-praslavenski leksem.

Lit.: ARj 4, 228. 248. 249. 6, 906. 397. 399. 877. 906. 876. 906. *Elezović* 1, 238. 415. 418. 2, 28. 100. 102. *Miklošič* 199. *SEW* 2, 8. 69. *Holub-Kopečný* 229. 230. *Bruckner* 302. *Mladenov* 302. *WP* 2, 224. *Gorjajev* 2\3. *GM* 255. 263. *Pedersen*, *KZ* 39, 481. *Petersson*, *LUÅ* n. f. avd. 1, sv. 18 (cf. *IJb* 10, 339).

Mokošica f (toponim, Dubrovnik, selo), etnik na -janin ispuštanjem sufiksa -ica *Mo-košanin* m, na -bka *Mokoška* f. Zacijelo je poimeničenje s pomoću sufiksa -ica pridjeva na -j od ženskog božanstva *Mokoš*, istočnih Slavena, strus. *Mokoh*. Uz naziv brda *Perun* u Poljicima to je još jedan ostatak slavenskog paganizma u dalmatinskoj toponimiji.

Lit.: ARj 6, 906. Loewenthal, *ZSP* 1, 406. *Ijinski*, *IJb* 14, 280. *Haggerty-Krappe*, *RES* 17, 208–209. *Machek*, *RES* 23, 57., *bilj.* 1. *Jagić*, *ASPh* 5, 7. 37, 503. *Schmaus*, *Saeculum* 4, 218. *Vasmer* 2, 148. *Filipović*, *WSI* 6, 393–400.

mokavka f (hrv.-kajk.), s deminutivom na -eca' *mokuvčica* »brašnava kruška«. Od iste osnove deminutiv na -ić *mokić* (Primorje) »smokva koja se istom raspupila«, na -ovina *mokovina* »1° kruška, 2° grožđe«.

Lit.: ARj 6, 906. 909.

mol m (Lastva, Poljica lat. ñ > o kao u *Lacroma*, *saloca*) »morska riba tovar, merlucius vulgáris« = *mul* (Lambi; ne zna se gdje se tako govori), odatle deminutiv na -ác *mulac* »asinelio, merlucius vulgáris« = *mulo* (Kotor) = *mulj* (Bakar) »(<) *mugil saliens*« (Brasina, suglasnik *lj* je nastao iz *jl* < -*gil*), odatle dalmato-romanski deminutiv na lat. -*ellus* > -*ai* *muljal* »mugil saliens« (upor. *ljublaj* > *lupelius*, v.). Taj se interesantan

oblik govori u Bakru. Odatle zamjenom sufiksa -al našim -as *muljaš* (govori se također u Bakru). Obliku *muljal* odgovara točno *mijel* (Cres) »mugil cephalus«. Odatle na sufiks -aca, koji može biti dvostrukog postanja, lat. pridjevski -*aceus* ili naše -aca (tip *kijuča*) *muljača* f (Boka, Vrbnik) »sud u kojem se drži soljena riba« = *mujāča* (Smokvica, Korčula) »barilo u kojem se soli riba« (upor. splitsko prezime *Muljačić*) < *mūgil-acea*. U Božavi ista riba zove se *majela* f, u Zadru kod Talijana *mangela* (g = d). To su zacijelo venecijanizmi, dok su *mul* itd. dalmato-romanski leksički ostaci iz ribarske terminologije. Od lat. *mugii* > tal. *müggine*.

Lit.: ARj 7, 146. 148. 149. *Tentor*, *JF* 5, 206. *Ctonia*, *ID* 6, 114. *REW* 3 5717. *Šamšalović*, *NVj* 29, 475.

molajčina f (Poljica, Dalmacija) »toplo vrijeme kad se kravi na polju«. Primjeri: *molajčina je, kad se mraz rastopi, kad oglibavi put*. Ista riječ dolazi na Krku u varijanti sa í mjesto č: *molajčina* f »bonaca, oblačno, toplo«. Primjer: *s protuleta* (= proljeća) *i na podžimi bivaju molajtini* »to je bonaca, nebo oblačno, a vrime toplo«. Bit će vjerojatno dalmato-romanska izvedenica na -ina od gr. *μαλακός* »weich«, *μαλακία*: *malacma*. Upor. za *c* pred í krčko-rom. *činko* < *amice*, dok *t* mjesto č bit će zamjena za *k* (u Dubrovniku *kimah*). Prekrajanjem dalmato-romanske riječi nastade po svoj prilici *milovina* f (Dalmacija, *Pavlinović*) »meko vrijeme od juga, omarina«. Potrebna bi bila još ispitivanja o raširenosti i o oblicima tih atmosferskih termina. V. *bonaca* i *malaksati*.

Lit.: ARj 6, 909–910 *ZbNŽ* 4, 239. 8, 209. *REW* 5 5254. *Rohlf*s 1309.

Molät m = *Mulat* = *Malat*, otok u zardarskom otočnom skupu (toponim), tal. *Melada*, dalm.-rom. *Melata*, potvrđeno tako u najstarijim historijskim vrelima (g. 995. i 1078). Etnik na -janin *Molačanin*, kmetik *molajčki*. Lat. izvedenica fia -aia od *mel* »med«.

Lit.: ARj 6, 412. 910. 7, 147. *Jireček*, *Romanen* 1, 63. *REW** 5469. *Skok*, *Slav.* 94. 95.

molestati, -am impf. (17. v., Perast) »dodijavati, dosađivati« = na njem. -*ieren* > -*irati molestirati*, -*lestiram*. Od lat. > tal. *molestare*, denominai od pridjeva na -*tus mälestus* od *mole's*, gen. -*is*.

Lit.: ARj 6, 912.

molgranj m (*Proroci*, Istra) = (s disimilatornim gubitkom suglasnika *l* kao u *mostir*) *mogrānj*, gen. -*ai/a* (Rab; Krk), pridjevi *molgranjov* (Stulić) = poimeničen na -*ina molgranjovina* (Stulić, drvo), na -*bsk molgranjski* = *mogranj* (Pag, Vrbnik) = *mogrān* (narodna pjesma, Istra, Božava, toponim) = *magranj* (Rijeka) = *Mogren* (ime selu kod Budve, kupalište, uvala, dio brda Spas) = *mugr&anj* (Cres) = *malogranj* (Miklošič) »šipak«. U mletačkom na Cresu *pomagranā*, odatle kod Belostenca *pomagrana*, *pomagranski*. U toj je složenici (< lat. *poma granata*) preveden prvi dio *mol-* < lat. *malum* < gr. *μάλον* = *málon* sa *pornūm*. Slov. oblici *māgrana* — *margarana*, *margarān*, pridjev *magranov* slaže se fonetski sa stvjenjem. *margrant* i *mar-* sa *mr-* u *mrkatunja* (v.) = *margadunja* = tal. *melacotogna*. Drugi dio složenice *molgranj* predstavlja zamjenu za tal. pridjev na lat. -*atus granatus*: *melagranato* (Boccaccio) = (sa skraćenim participom tipa *capo chino*) *melagrana*, toskanski toponim *Meligrano* (983). Riječ je *molgranj* složenica, ne kao *melarancio* = *pomaranča* (v.), *melanzana* < *melansane* < ar. *badmān*. Prvi dio složenice *melum* nalazi se još u *merala* f (Vodice) »divlja jabuka (stablo i plod), kojoj je plod velik kao orah«. U Žejanima je to jabuka uopće. U Gocu (Golać) *merala* je neka druga voćka. Zacijelo je ostatak iz govora istarskih Čiča, koji su pohrvaćeni Rumunji: rum. *măr* < *meluni*, *mărar* < lat. *melarium*. Upor. arb. (Zatrebač) *mattatore* »pomidoris«.

Lit.: ARj 6, 368. 805. 912. 10, 648. *Pletersnik* 1, 541. 551. *Kušar*, *Rad* 118, 18. *Ribarić*, *SDZb* 9, 167. *Miklošič* 181. *SEW* 2, 12. *REW* 5 5272. 5292. *Pašcariu* 88.

molika f (Pančić, bug. *molikā* »Wacholder« pored *morika*) = *mulika* ili *bjelika* (Bogišić) = (varijanta s *n* mjesto *l*, bug. *munika*) *munika* »1° pinus peñce, 2° pinus leucodermis«. Varijanta sa / sa čudnim dočekom nalazi se u rum. *molidf* / -*duv* (Moldavija), -*liv*, -*lif*, -*lif* pored *molid*. Rumunjski dočetak objašnjava se zacijelo deklinacijom -y, gen. -*ə e* *moliky, gen. -*kbve* (prema *buky*, gen. *bukvte*), koji oblik nije dosada kod nas potvrđen, ali upor. búg. *morikva* »Wacholderbeere«. Kako je u rumunjskom drveće od reda m. r., *molikva je prešlo u *molikvu a suglasnička grupa *kv*, koja ne postoji u rumunjskom, prešla je u *tf* / *tv* > (asimilacijom) *dv*. Riječ postoji još u arb. *malike* f »omorika«, *drū-ni malike* »omorikovina«, *pyli molikast* »dmörje n«. Riječ

je prema tome balkanska. Nije potvrđena u novogrčkom. Riječ *molika* itd. ide zajedno s našim *omorika*, (sa gubitkom sufiksa za biljke -*ika*) *omar*, *omor*. Lingvistički je problem u tome odakle *o-* u hrv.-srp. *omor(ika)* i kako treba objasniti oscilaciju suglasnika *l - n - r*. Da bismo došli do kakvog takvog saznanja, treba još zajedno ogledati *smríkva* f (Vodice, Istra, ikavski) »1° borovica, vrst omorike« = *šmrika* f (svuda po Liburniji isto tako u značenju »borovica«) = *smreka* (Cres, tako i kod Vuka *smreka*, v.) »klekš, juniperus communis«. Pridjev *smrekov*. Kitsch pretpostavlja za praslav. *smerk b j *stōrēb u značenju »1° Fichte, 2° juniperus«. Unakrštenje od *molika* i *smerki objašnjava nam / > r. Za protezu *o-* u *omorika* nalazi se samo ova mogućnost. Kako su *molika* i *omorika* riječi isključivo balkanske, i potječu zacijelo još iz predrimskog ilirotračkog doba, nalazile su se zacijelo i u balkanskom latinitetu. Kako je u njemu postojao, kao u dalmato-romanskom, i u onom elementu koji je ušao u albanski jezik, član, od *lu-*, *la-* + *morika* (tako u bug. pored *morikva*) moglo je nastati *omorika* kao u tal. *alloro* < *la* + *laurus* krivim rastavljanjem. Disimilacijom konzonanata / - / > / - *n* nastao je oblik *munika*.

Lit.: ARj 6, 912. 7, 148. 152. *Doric* 189. 190. *Borić* 619. *Ľudsl* 2, A. 206–222. (cf. *IJb* 17, 259). *Tiktin* 1006. *Skok*, *ZRPh* 46, 404. Isti, *AA* 1, 223. ss. *Joki*, *Unt.* 201. 202. (cf. *Slavia* 3, 449–50).

moliti¹, *mālim*, tranzitivni impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*; *od-*, *u-*, *za-*), *moliti se* (komu) »prošiti (u zapadnim krajevima), bitten«, »beten (općenito značenje u hrv.-srp.)«, sveslav. i praslav. (*modliti), prema iterativima u prijevoju duljine *o - ō* > *a maljati se* (18. v., jedna potvrda) (*iz-*, *od-*), na -*avati moljavati* (Divković) (*iz-*, *u-*, *za-*) i na -*evati mallevati se* (narodna pjesma, Kosovo polje), pejorativnim deminutivima na -*akati moljakati*, *moljakam* (*iz-*) i na -*uhati moljukati*, -*kam* pored -*čem* (Stulić). Pridjev na -*ən* > -*an molan* (Kavanjin), poimeničen na -*ica moljnica* (*lj* od *malje*, Vuk) »bogomolja«, na -*ik molnik*. Radne imenice na -*aca moljac*, gen. -*aca* (Martie), na -*telj moliteli* m. (*iz-*) prema f na -*ica moliteljica*, s pridjevom *moliteljan*, na -*lac molililac*, gen. -*oca* prema f na -*lja molilija*, na -*alo m* (pejorativ) *moljakalo*. Poimeničen particip perf. pas. *moljenik* m prema f *moljenica*. Apstrakta na -*lá* (tip *plaća*) *molja* f (18. v.), na -*ba molba* (14. v.), deminutiv na -*ica molbica*, postverbal

zamolba, s pridjevom na *-bn molьbn* (13.—16. v.) > *mólóban* (Maretić), poimeničan na *-ik molbbbnik*, na *-en mólben*, poimeničan na *-ica molbenica*; *zamolben*, *prvomolben*; *moba* (sa vokalizacijom *l > o*) < *mooba »pomocni rad drugome«, s leksikologijskom porodicom: pridjevi na *-ski mopski*, *mobarski*, imenica *mòbār*, gen. *-ara* = *mòbenik* prema f *mòbàrica* — *mòbarka*, denominai *mobil* (Vuk); na *-idba* (tip *vršidba*) *malidba* (Martić), s pridjevom *molidben*, na *-tva molitva* (i u drugim slavina) pored *molitav*, gen. *-i f*, s pridjevima na *-bn* poimeničan na *-ik molitavnik* »čovjek koji se moli bogu« = na *-en molitven* (Vuk), poimeničan na *-ica molitvenica* »bogomolja« — na *-jak molitvenjak*, na *-ik molitvenik* = na *-bc molitavac* »molitvena knjiga«, deminutiv na *-ica molitvica*, denominali na *-ati molitvati*, *-ām* == na *-iti molitviti* (Kosmet). Složenice od sintagmi na *-ca bogomolja*, imperativna složenica *mòlibog* (Vuk) = ла *-bc bogomoljac*. Konsonant / u *moliti* odgovara suglasničkoj grupi *dl* u češ. *modliti se* = polj. *modlić się* = luž.-srp. *modlić so*. U baltičkoj grupi mjesto *dl* stoji *Id*: lit. *malda* »1° molba, 2° molitva«, iterativ *maldyti* »moliti se«, pridjev *mildūs* »pobožan«. Iz litavskog saznajemo da je praslav. **modl-* prijevot prema lit. *melsiti* »1° moliti, 2° moliti se«. Baltičke usporednice daju putokaza za etimologiju praslavenske osnove **modl-*. Praslavenska suglasnička grupa nije mogla nastati metatezom od *Id*, jer bi se ta uklonila (kao u *mład*) likvidnom metatezom. Treba pretpostaviti grupu *Idi*, u kojoj je prvi član uklonjen disimilatornim ispadanjem. Značajan je još refleksiv *se* u značenju »moliti se bogu«. Taj se može objasniti ie. korištenom **mel-*, u prijevotu *mol-* proširenom formantom *d*. To je proširenje baltoslavensko. Slavenska je inovacija proširenje baltoslavenskog korijena sufiksom *-la* (tip *magla*, v.): *mollda > *modla* očuvalo se u češ. u načenju »Götzenbild«, iz čega je očevidno da *moliti* ide u terminologiju slavenskog paganizma, u mitologiju, i da je današnje značenje »moliti se bogu« rezultat kristijanizacije. To značenje može se shvatiti na dva načina. Kako ie. korijen *mel-*, koji se u slavina nalazi u *mljeti*, *mlan* (v.), *mlat* (v.), znači »drobiti«, prvobitno je značenje moglo biti »biti skrušen > skrušeno moliti«. Ali rus. *molitb* (iterativ *málivatb*) znači »u određeno vrijeme klati, abstechem«, a u bugarskom (oko Gabrova) *molitva* »blutiges Opfer«. Ta značenja opravdavaju posvema upotrebu refleksiva, ako se pretpostavi da je praslav. *molitva*

značila »žrtva«, a *moliti* »žrtvovati«. Ovo drugo tumačenje je vjerojatnije.

Lit.: ARj 4, 230. 249. 6, 913. 917. 428. 876. 910. 909. 912. 920. 922. 927. Elezović 1, 193. Ribarić, SDZb 9, 168. RES 11, 110-111. Belić, NJ, n. s., 1, 56. Janković de Mirjevo, JF 1, 214-215. Vlajinac, SEZb 44, 19-30. 314-320. (cf. JF 9, 348). Miklošič 199. SEW 2, 65. Holub-Kopečný 229. Bruckner 383. Trautmann 177. WP 2, 289. Mladenov 303. Meillet, MSLP 15, 32-39. Oštir, WuS 5, 220. Osten-Säcken, IF 33, 234-235.

moliti², *málm* (Vuk), samo u vezi s prefiksi-*ma iz-* *se*, *po-*, *pro-*, »pokazati se«. Zbog izbjegavanja homonimije sa *moliti* »precare« ne postoji sam. Praslav. korijen **mol-* postoji još samo u štcslav. i slov. Imperfektiv se tvori prijevotom duljine *o - ō > a*: *mal-* običnije *malj-* i na *-va-*: *izmaláti*, *izmalám* = *izmáljati*, *izmáljām* = *umoljavati*, *izmòljāvām*. Postverbal *pomol* samo u prilogu na *pomol* (Vuk) proširen sa *-bk* na *pòmòlku*. Postoji još prijevot: *ь > i*: *iemttati* (*se*), *izmilam* (Vuk). Taj se unakrštava osnovom *gm-* (v. *gamad*) na *-éti gmiljeti* > *hmljeti*, pored *mljeti*, *mili* (*od-*, *raž-*) »gamizati« = *pomítet*, *-ím* (Kosmet) pored *pomtjtt* = *pòmiliti*, *-lm*, *razmiliti se*: na *-ati mláti se*, *mílám* (Vuk, Hercegovina). U Kosmetu još *pomáljiti* (*se*), *-úljam* »pomoliti, isturiti«. Praslavenski se korijen nalazi još samo u gr. *μολεῖν* »ići, doći« i vjerojatno u arb. *mol* »brijeg«, ir. *meli* »collise i možda u trač. *malua (*Dacia maluensis*)«.

Lit.: ARj 4 230. 250. 241. 6, 667. 7, 507. Elezović i, 101. 103. Miklošič 200. SEW 2, 74. WP 2, 294. Joki, Unt. 162. Asbóth, Nyr. 5, 165. Boisacq" 603-604. GM 256-257. Vaillant, RES 9, 7.

molòkavica f (Srbija ?) »brčkavica, lapavica« upoređuje se sa *molava* f (Kosmet) »nepogodno, burno vrijeme sa kišom i vjetrom« = *maljava* (Sarajevo).

Lit.: ARj 6, 920. 921. Elezović 1, 415.

Mòlunat, gen. *-unta* m (13. i 14. v., Palmotić), toponim, u dokumentima *Malontum*, *Maluntum*. Prijelaz *α > o* u nenaglašenom položaju upućuje na stariju toponomastičku posudenicu iz iste dobe kao *Parentium > Po-reč* (Istra); ali je neizmijenjen ostao *un* ili *on* pred suglasnikom, tj. nije identificiran sa nazalom *o > u* kao u *Spinuntum > -Spinūt* (Split).

Lit.: ARj 6, 929. Jireček, Romanen 1, 60.

mol), gen. *malja* m = *mlj* (Golač) = opći južnoslavenski deminutiv na *-bc moljac* pored *moljac*, gen. *-lja* (Vuk, bug. *molie*) = *moljac* (Kosmet) = na *-bk móljak*, gen. *-ljka* = na *-ica maljica* f (jedna potvrda), s pridjevom na *-jav moljičav* (Pavlinović) = na *-ič moljič* »pregalj, Rotte«. Tu sveslav. i praslav. riječ posuđuje Rumunji *molie* < *molь i Madžari *moly* bez deminutivnog sufiksa, ostali kao Cincari *moljā* = Arbanasi *malice* = Novogrci *μόλιτσα*, sa sufiksom *-ica* ili sa *-bc* u genitivu. Miklošič i ostali izvode od ie. korijena **mel-* u *mljeti*, *mlān* i *mlin*. Potpunu paralelu pruža got. *malo*, stir, *mñlr* »Motte«. Praslavenska je riječ germansko-slavenski leksem. Upor. još arm. *mlukn* »stjenica«.

Lit.: ARj 6, 921. Elezović 1, 415. Miklošič 186. SEW 2, 74. Bruckner 343. Mladenov 303. WP 2, 286. Trautmann 167. GM 285; Uhlenbeck, PBB 22, 540. 27, 180. Boisacq" 643-650. KZ 56, 203.

moljačak, gén. *-čká* m (Stulić, Sulek) »biljka stoechas citrina«.

Lit.: ARj 6, 921. Sulek 245. 522.

momak, gen. *momka* (15. v., Vuk) = gen. *momka* (Kosmet) prema *moma* f, »kao m: 1° mladić, 2° mladoženja, 3° sluga, 4° šegrt, kalfa, 5° vojnik; kao f: 1° djevojka, 2° mlada«. Danas općenita hrv.-srp. riječ, koja se proširila na zapad sa istoka. Postoji još u bug. i ni u kojoj drugoj slavini. Deminutivi m na *-bk momčak*, gen. *-čka* (južno-moravsko narječje, Srbija), na *-e*, gen. *-eta momče* (Vuk) »vjerenic, mladoženja« na *-ence momčence*, gen. *-eta*, na *-ič momčić*, na *-úljak*, gen. *-úljka* *tnomčuljak* = *momčurljak* (Timok-Lužnik) = *-žljak*. Femininum na *-ka momka* »1° djevojka, 2° sluškinja«, odatle na *-inja mòmkinja*, s deminutivom *momkinjica*, na *-ica mamica* (Vuk, Crmnica) »sluškinja«. Augmentativi za maskulina: *momčekanja* (upor. za sufiks *-ekanja* *starčekanjđ*, Vuk), na *-ina momčina*, na *-uranja* *momčuranja*. Kolektivi na *-jad* f *momčad*, gen. *-i*, odatle na *-ija momčadija* (Vuk) = od *momče*, gen. *-eta momčetija*. Apstraktum na *-luk momčiluk* (Pavlinović) = na *-bstvo momčastvo* (Vuk). Pridjevi na *-ski momački* (Vuk), s apstraktumom na *-ina momština* (Timok-Lužnik), na *-ov momkov*, poimeničan na *-ica momkovic*. Denominal na *-ovati momkòvati*, *mòmkujem* (Vuk). Etimologijski pripada seriji djetinskih reduplikacija (njem. Lallwort) tipa *mama* = rus. *moma*, arb. *mème*.

Lit.: ARj 6, 922-924. RES 16, 81. Miklošič 200. SEW 2, 74. Mladenov 303. GM 272.

mòmenat, gen. *-enta* m (Perast, tako danas općenito) = *moménat*, gen. *-entá* (Božava, Rab) »bip«. Internacionalni latinizam ili talijanizam: lat. *momentum* > tal. *momento*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6, 115.*

monah m (13. v., grecizam), složenica *ieromonah*, prema f *monahija* < stsrp. *monahy* (14. i 16. v., dodatak *-ja* kao u *čefalija*) = (na *-yni*) *monahinja* (15. v.) = (prema lat. izgovoru gr. *χ*) *monak* m (17. v.) prema f *monaka* (Kačić), pridjev na *-bsk monacki* (17. v.) = (preko stvnjem. *munih* > nvnjem. *Mönch*) (*u > ō > d*) *manih* (*Mirakuli*, čakavski tekst 16. v.) = (gubitkom *ə*) *mnih* (13. i 14. v., historijska vrela, Sava, *Transit*, *Mirakuli*, *Kozičić*), pridjev *-bsk mniški*, poimeničan u f *lniška* (Budinić: *kaludrica ili mniška*). Nalazi se i u slov. *menih*, gen. *-iha*, deminutiv *meniSec*, gen. *-sca*, *memšek*, gen. *-ška* itd. i češ. *mnich*. Od srg. *μοναχός, μοναχή*, izvedenica od *μόνος* »sam«, složenica *ερωμόναχος* (v. *jerej*). Značenje: »koludar, koludrica = kaluder, kaludercija, crnac«. V. *Manastir*. Ovamo ide tal. deminutiv na *-ino* < lat. *-ínus* u prenesenom smislu: *muneġin* (Budva) = *munigġin* (Šibenik) = *munigġin* (Božava) = (disimilacija *m - n > m - l*) *muligġin* (Krtole, Škaljari, Tivat, Kučiće, Paštovići) = *muligġin* (Boka, Prčanj, Bijela) = *mulèġin*, gen. *-ina* (Korčula) »prijebaj, ošit, travatura, tanak zid kao pregrada«. Tršč.-mlet. *moleghin*.

Lit.: ARj 4, 602. 6, 444. 852. 853. 926. Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 570. 592. Janko, Slov. studie J. Vajsovi 1948 (cf. JF 18, 297). SEW 2, 75. Holub-Kopečný 227. REW² 5654.

monarh m (Vuk) prema f *monarhinja* (iz rus.), apstraktum na *-ia monarhija* f, s pridjevom na *-bsk monarhijski* = (prema lat. čitanju gr. *χ* = *ch*) *monarha* m < tal. *monarca, monarhija* (Reljković). Od grčke složenice *μόναρχος* = *μὸναρχης*, od *μόνος* »sam«, *ἀρχω* »vladam«.

Lit.: ARj 6, 926. DEI 2493.

monastir m (13. v., stsrp.) »samostan (prevedenica)«, pridjev na *-bsk manastirski* = (pseudoekavski) *monastijer* (Dubrovčani, učeni grecizam, upor. tur. *Monastir* = *Bitoj*) = *monastery* (jedna potvrda) = (asimilacija *o - a > a - a*) *manastir* (Dubrovčani) = *manastir* (Maini, toponim *Pcdmanastir*, seoce, Kotor), deminutiv i radna imenica na *-bc > -ac manastirac*, gen. *-rea*, deminutiv na *-čie manastirič*, na *-ič manastiru*, na *-ica Mana-*

stirica (toponim), na *-ic manasime*, pridjev na *-bšk manastirski.*, augmentativni toponim na *-ine Manastirine* (Solin) »ruševine manastira (tip *Crkvine*)« = (pseudojekavizam) *mānas-tijer* pored *manāstijer* (Dubrovčani i Bošnjaci) = (metateza tipa *gamazin, gomila*) *namastir* (Bosna K), pridjev *namastirski* (Vuk), *namastirina* (Vuk), *namastirište* = (sa umetnutim *j* pred *ii*) *mānajstir* (18. v.), deminutiv *manajstirac*, gen. *-rea* = (metateza) *namajstirnik oliti fratar* (Bosna, 13. v.) »kahider«. Učene posudene (grezizmi) kao termini obiju crkava od *μοναστήριον* sa itacizmom C¹) = *i*); balkanska je riječ: stcslav. *monastyrb l man- j -nostyn*, bug. *manastir*, arb. *monoshtir*, tur. *monastir*. Slavizira se u *obitěljb* > *Bitolj*, cine. *Bitule*. Na zapadu u jadranskoj zoni posuđen vlat. oblik **monisterium* (upor. odatle njem. *Münster* i fr. *montier*) kao dalmato-romanski leksički ostatak koji se očuvao u narodnom govoru do danas: (disimilacija *m - n* > *m - l*) *molstir* (13. do 16. v., hrvatski rukopisi, Vinodol; kao toponim i u staroj srpskoj državi u 13. st.) pridjev *molstirski*, = *molster* (13. v., Brač) = (ispadanjem / kao u *oltar* > *otar* zbog disimilacije) *mōstir*, gen. *-ira* (Rab, čakavski, *Transit*) = *mosti'r*, gen. *-ira* (Istra) = (sa umetnutim *j* pred *st*, tip *lojstro*) *mojstir* (čakavski). Preko madž. *monostor* > toponim *Nuštar*, gen. *-tra* (Slavonija, kraj Vinkovaca).

Lit.: ARj 6, 437. 905. 920. 926. 929. 7, 20. 428. 431. 8, 267. 10, 266. Kušar, Rad 118, 17. Rešetar, Štok. 250. Miklošič 200. SEW 2, 75. RBW² 5656. Solmsen, KZ 37, 590. bilj. GM 286. Vasmer, GL 94. 100. Skok, ZONF 7, 47.

moneta f (16. v.; nakon prvog svjetskog rata sa istoka prošireno i na zapad), latinizam od *moneta* > njem. *Münze* (v. *minca*). Dalmato-romanski leksički ostatak može biti *munita* f (Dubrovnik, Potomje) »sitni zvečeci novac« = *munita* (Božava) = (*t* > *d* prema starijem mlet.) *munida* (Rab, Bakar) = *munita* (Perast).

Lit.: ARj 6, 601. 927. 7, 152. 153. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 24. REW* 5659.

municijon m (16. v.): = *munición* (Kastavski statut, Kuhačević) = *municijon* »1° džebane, zaira, 2° utvrda, tvrđava«. Od tal. učeno *munizione*, apstraktum od part. perf. *-itus* na *-itio* > *-one* od *munire*. Latinizam na *-ičija municija f* (danas).

Lit.: ARj 6, 927. I, 152.

monstro n (17. v.) = *mdjstro* (Dubrovnik) = *mojnstro* (ibidem) = *majstra* (ibidem) »nakaza«. Može biti od učenog tál. lika *monstro* ili od narodnog *mostro* sa umetnutim *n* poslije *m* ili *j* pred suglasničkim skupom *str* (upor. *mojstir*). Od *mostra*, postverbal od *mostrare* < kllat. *mostrare*, je *mostra* f »1° ogleđ robe, 2° gajtančić, platno od 4 konca, veza, nakit« = *mustra* f (u' Reljkovića 'za njem. *Musterliste: mustre list*) = *mdStrica* »uzorak platna« (Potomje) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *mustra* f »1° ogleđ, proba, 2° vježbanje vojnika, bojna vještina«, odatle *müštranik* »muštrani vojnik«, *muštrai*, gen. *-aia* (Lika), *muštranac*, gen. *-nca* (Bukovica), denominal *muštrati*, *-ām* (iz-), *müštralica* (Lika), *muštrenica* »ovca matora koja nije ni za što«, sve preko njem. *Muster, mustem* < tal. *mostrare*. Upor. arb. *mostre* »Beispiel, Muster«.

Lit.: ARj 4, 255. 6, 927. 7, 20. 175. Budmani, Rad 65, 161. REW² 5665a. GM 287. Korsch, ASPH 9, 656.

mòra f (Vuk) = *mura* (Belostenec, Jambrešić), ie., praslav., termin iz folkloru vjerovanja, »1° incubus, 2° noćni leptir koji tišti na prsima i siše krv«. Augmentativ na *-ina morína* (Kavanjin) »vještčina« = *morina* (Trpanj) »neudata žena koja noću čeljad mori«. Apstraktum na *-ušina* (upor. *baruština* glede sufiksa *morušina* (Otok, Slavonija) »muka od more«. Jedna potvrda za *tmora* (narodna pjesma, Krasić 1, 156): *onda ga (= dete) ne će ob noć sisati vještice i tmore*. Složen glagol *morodaviti*, *-ōdāvim* (Crna Gora, Srbija) »daviti i mučiti kao mora«. Kao *vukodlak* što je ušao u balkanski folklor, tako i *mora*. Arbanasi posuđiše *more*, Novogrci *μόρα* »aethiops, incubus«. U polj. s prefiksom *s: zmora*. S tim prefiksom u Gautierovoj noveli *Smarra*. Najbliži je ie. srodnik stvnjem. *mara*, nvnjem. *Mahr*, posuđeno u fr. *mar* u imperativnoj složenici *cauchemar*, dalji u kelt. *mor(r)igain* »lamia« > *Fata Morgana*, poznata u srednjovjekovnoj francuskoj književnosti u pripovijetkama Arturova *Okruglog stola*. *Mora* je prijevoj od ie. korijena **mer-*, koji se nalazi u *murva, mrviti*.

Lit.: ARj 6, 928. 7, 8. 16. 157. Miklošič 201. SEW 2, 76. Holub-Kopečný 235. Bruckner 655. Trautmann 169. WP 2, 277. Ivšić, JF 2, 135. Matzenauer, LF 8, 164. Isti, Cizi slova 60. Unwerth, WuS 2, 161. sl. RSI 5, 273. Wood, PBE 24, 530-531. Hirt, PBB 23, 351-357. (cf. AnzIF 11, 203). GM 286-287.

moral, gen. *-ala* m = *moral* f (prema fr. ili tal. *la morale* ili njem. *die Moral*); isti oblik kao pridjev kod dva autora 18. v. Danas je pridjev proširen na *-bn* > *-an moralan*. Odatle apstraktum na *-osi moralnost f*, prema tal. *moralità*, običnije danas *édoređe*. Na *-ist(a) moralista* m »učitelj morala«. Imenica i pridjev mogu primiti preda se naš negativni» prefiks *ne- nemoralan, nemoralnost f* i gr. privativni *a-* = lat. *in-*: *amoralan*. Učena riječ od lat. > tal. pridjeva na *-alis* od *moš*, gen. *moriš: morális*.

Lit.: ARj 7, 1. 916.

Mòrava f (Vuk) = *Morava* (Kosmet), rijeka južnih i sjevernih Slavena, pred- ie. podrijetla, lat. *Margus*. Taj oblik očuvaše Nijemci *March*, dok je i na jugu i na sjeveru *-gus* zamijenjen sufiksom *-ava*. Upor. za nj u hidronimima *Nišava-* (od *Niš*), *Orljava, Vltava*. Ta je zamjena po svojoj prilici odatle što je pored *Margus* postojao i ilirski oblik **Maragus* > vlat. **Maraus*. Upor. za takvo ispadanje u vulgarnom latinitetu *sarcophagus* > fr. *sarcon* > *cercueil*. Glede sufiksa *-āgus* u ilirskim toponimima upor. *Tilagus* > tal. *Telega*, hrv. *Telaščica*. Pridjev na *-ski moravski* (Kosmet) u vezi sa *mede*: Služi za upoređenje: *što ima veđe kaj moravske mede* (narodna pjesma) ili *kolomboč gi ove godine kaj Morava*. Na *-bc mòravac*, gen. *-avca* m (Srbija) = na *-iča mòravica* (Srbija) = *moravčica* = na *-tka mòravka* »vrsta tanca, plesa«. Ovamo možda ime biljke *moravka* (Šulek) »arnica montana«. Sa sjevernom *Moravac* kao imenom zemlje stoji u vezi toponim *Moravce* (Zagorje), pridjev na *j* od *Moravac* »stanovnik te zemlje« i možda *Moravice* (Gorski kotar).

Lit.: ARj 7, 3. 4. Elezović 1, 416. Mayer 1, 219. 2, 74-75.

more¹ n (Vukov akcentat) = *more* (u zapadnim krajevima općenito s tim akcentom) = *morje* (hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »mare (ie. neutrum deklinacije r)« Pridjevi na *-bn* > *-an maran* (Menčetić i Kavanjin), poimeničen na *-jak mornjak* »vjetar što duva od mora«, na *-ski morski* (Vuk, 12. v.), poimeničen na *-aš marškas* gen. *-aša* »beskorka bundeva« na *-ovaca* (upor. *ljeskovača*) *morskovača* »trska iz prekomorja, (u hrvatskim gradovima) španšaról m < njem. spanisch(es) Rohr«, na *-ina moščina* = *maršina* = *mušina* »vinova loza« (Zagreb), na *-ača morskaca* (Lika) = *morska repa* »helianthus tuberosus«. Pridjev *morski* je najstarije po-

tvrdeni; u latinitetu iz doba narodne dinastije dolazi u lat. izvedenici na *-icus morsticus* kao dodatak nazivu časti *japanus*. Oblik *morst-* stoji prema promjeni grupe *-sk* u deklinaciji pred palatalnim samoglasnicima (*monstěj za monsej*). Na latinski se prevodi sa (*dux*) *Marianorum* od *Mariáni* < **Morjani*. Upor. stsrp. toponim *Mòrani*. Značenjem odgovara današnjem *primorski, pomorski* od *Primorje, Pomorje* kao oznaka zemlje što leži pri moru. U tom značenju potvrđen je 1198—99: *Priobretohb odb monske zemlje Zetu s gradovi* (*Mon. šerb.* 4). Isto i u izvedenici na *-krunja morkinja* f (narodna pjesma) »(danas) primorkinja«, s deminutivom *morkinjica* (Dordić). To se slaže s činjenicom da se *morsticus* odnosi na Porfirogenetovu župu Παρθαλάσσια (= Hvar, Brač, Korčula). Prefiks *po-*, koji je u hrv.-srp. čest u nazivima zemalja oko rijeke (tipovi *Posavina, Podravina, Pomoravlje* itd.), ne upotrebljava se u značenju *Küstenland*. *Pomorje* je stari naziv baltičkih Slavena, danas *Pommern* < **Pomorjane*, očuvan u lit. *pamarys* »morska obala«, *pamarionis* = stir. *Pomare*. Na jugu je prijedlog *po-* očuvan u *pomorac* »čovjek koji živi od moreplovstva«, *pomorski, pomorstvo*, od sintagme (koji ide, plovi) *po moru*, a u značenju sintagme (koji živi u zemlji) *pri moru: Primorac* m prema *f Primorka = Primorkinja, Primorje, primorski*. Te izvedenice nastadoše poslije 11. v., kako dokazuje *morsticus*. Od *more* izvedenice su na *-bc morac*, gen. *-rea* m »budac, čurak, tukac« prema *f marulja* »budija, čurka, pura, tuka«; od sintagme *s mora: smorac*, gen. *smarca = zmòrac*, gen. *-orca* m (Vrgada) »zapadni vjetar«, s pridjevom *smorašnji* (Bárbat) = *zmš-rašnji*. Augmentativ na *-ina morina* (Vuk) »nemirno more«. Deminutiv na *-asce* < *-bšce morašce* (narodna pjesma, jedna potvrda). Složenice: *mdrovran* m (Vetranie, Vodopić) »morski gavran, carbo cormoranus«, teško da je narodna riječ; bit će prekrajanje od *cormoranus* < *corvus marinus; morovoja* »admiral« bit će Pavlinovičeva kreacija; *moreplovac*, gen. *-vca* i *moreplovstvo* (Srbija, Miličević) napravljeno je valjda prema rus. *moreplavanie; moreuz* (1880) »morski tjesnac« je prevedenica od njem. *Meerenge*. Narodnih složenica s elementom *more* nema. Baltičke su usporednice dragocjene za utvrđivanje prvobitnog značenja: stprus. *mary* »Haft, zaljev«, lit. *marė* »Baltičko more, njem. Ostsee, Kurisches Haft kod Kraljevca (Königsberg, Kaliningrad)«. Veoma je vjerojatno da se i ie. *mari* i praslav. *morje* odnosilo na Baltičko more, uz koje

su stanovali Slaveni *Pomorjane* > (današnji) *Pommern*. Od drugih Indoevropljana posjeduju istu riječ Germani (got. *marei ila.*), Italici (lat. *mare*), Kelti (ir. *muir*, Galli *mor*, savp. *Aremorici* = *Primorci*), dok ostali imaju sasvim druge, nazive, među njima Grci θάλασσα, riječ koja pripada Mediterancima na Egejskim otocima, naročito na Kreti, zatim *pelagus* (odakle u Dubrovniku *peleg*, v.), Arbanasi *det*. To bi značilo da za vrijeme prvih seoba Dorani na zapadu i Indoarijci na istoku nisu ponijeli iz ie. pradomovine zajedničku riječ za ovaj pojam, nego ga posudiše od naroda koje zatekoše u novoj nastambi. Uzimlje se, doduše, da složen antropnim Ἀμφίμορος sadrži u drugom dijelu ie. *mari. Italici, Kelti, Germani i Slaveni, naprotiv, poneseše u vrijeme svojih seoba naziv za Baltičko more (kod Porfirogeneta *tamno more*) i preneseše ga na nova mora koja upoznaše. Zbog toga i Jadran se zove samo *more*. *Jadran* je novija učena posuđenica. I naši nazivi za ljude koji žive od mora i kolektiv za pomorska prevozna sredstva posuđenice su iz romanskoga: *mrnar* = (unakrštenjem sa *more*) *mornar* < lat. *marinarius* i *mmarica* = *mornarica* < mlet. *marinaressa* < lat. *marinaritia. Zabilježiti treba da za ie. *mari postoje usporednice i izvan ie. zajednice, na Kavkazu *mere*, *merede*, *morevi* »voda, dubina, jezero (i slično)«, mong. *moro* »velika rijeka«.

Lit.: ARj 6, 928. 7, 1. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 15. Jurišić, *NVJ46*, 18. Iešić, *JF* 3, 152. Miklošič 201. *Holub-Kopečny* 230. *Bruckner* 134. *IF* 31, 410. *Trautmann* 169. *WP* 2, 234. *REW*² 2269. Meyer, *SAW* 1914, 630-642. 939-958 (cf. *IJb* 3, 84). *GM* 286. *Boisacq*³ 49-50. 1053-1054.

more² (Vuk, narodna pjesma, Blagojević, Reljković), balkanski »uzvik kojim jači, stariji, mogućniji pojačava 1° ton superiornosti, 2° ton od mila prema muškarcu, rjede prema ženskom«. Govori se i danas samo u istočnim krajevima, koji su blizu bugarskom. U zapadne hrvatske krajeve nije došao ni danas. Rijetko se upotrebljava specijalni ženski oblik *mori* (*devojko*) (narodna pjesma). Postoji i kraći oblik *bre* kao balkanski izraz starješinstva u gornjem značenju. Odatle na *-kati* (tipovi *vikati*, *tikati*) *morekati se*, *-am* impf, »govoriti uzvik *more*«. Balkanski grecizam: gr. vokativ μωρέ »(etimologijske značenje) budalo, ludo« od pridjeva μωρός m, μωρή f (= *mori*, itacizam) > lat. *morus* »lud« (ie., prema sanskr. *murák* »idiot«). Bug. razlikuje *more*

m od *mori* f, arb. *more* > *mre* m prema f *more*, *moje*. U Beratu krati se *oré*. U rum. ne nalazi se *more* zbog homonimije sa *mor*, *a muri* < *morior* »umrijeti«, ali se nalazi kraći oblik *bré*. U cincarskom je s istim naglasom kao u hrv.-srp. *móre*. Ngr. μπρε, βρε »gle«. Tur. *bré* u govoru janjičara. Femininum *mori* nalazi se i u čine. *mori* > *moi* > dako-rum. *moi*. Lat. posuđenica se nalazi u isto-rom. *murié* m prema f-*muriéda*, mlet. *more*, lad. (retorom.) *mour*, *maure* »garçon, fille«. Balkanski je izraz izašao iz tepanja starijih prema djetetu (upór. u ciparskom το μωρόν »dijete«, hrv.-srp. vokative *ludo dijete*, tal. *pazzerello*). Ovamo ide još apstraktum na *-ija* (v.) *morija* f »Dummheit, Stumpfheit, Blödsinn« < ngr. μωρόα »Narrheit, Torheit«.

Lit.: ARj 7, 6.1. Elezović, *JF* 14, 210. Baric, *PPP* 15. Miklošič 201. *SEW* 2, 77. *Ive* 6-7., *bilj.* 1. *Pascu* 2, br. 1187. 1188. Krumbacher, *ßZ* 3, 159. Hatzidakis, ibidem 4, 412-419. *Tiktin* 222. *Mladenov* 304. *GM* 286. *Boisacq*³ 655. Vasmer, *GL* 100-101. Štrekelj, *DAW* 50, 40. *Deny* § 1039.

Moriš, prtok Tise (hidronim) = madž. *Maros* = rum. *Mureș*. Madžarski i rumunjski se oblik osniva na slavenskom, a taj na *Marriscus* latinskih pisaca, koji opet reflektiraju predrimski hidronim. Alessio upoređuje korijen s lad. *mar(a)*, *marená* »lieux marécageux aux pieds d'une pente«, koja je riječ pred-ie. Sufiks *-iscus* je tracki. Kao ostatak nalazi se u rumunjskim porodičnim imenima na *-escu* (tip *Filipescu* = *Filipović*) i u ostalim ie. jezicima. Gubitak elementa *-cus* je kao u *Tamiš* (v.).

Lit.: ARj 7, 8. Alessio, *RIO* 1, 243. Graur, *Romania* 53, 545.

mormora f (Muo, Boka) »ovčica, šarena riba od fānga i dubine«. Talijanizam gr. podrijetla: μόρμυρος »pagelium mormyrus« < *maz-moro*, *mormora* (Livorno), koje je zacijelo egejska (mediteranska riječ).

Lit.: *Rohlfs* 1400. *Boisacq*³ 644. *DEI* 2511.

mormorati, *-am* impf, »mrmljati, opadati« = na *-iti mrmoriti*, *-im* (Bella, Stulić)' = *murmuraži* »klevetati, opadati«. Od lat. onomatopejskog glagola *murmūrāre* > tal. *mormorare*. Onomatopejski karakter posuđenice pojačan je našim sufixima *mormoratai*, *-am* (Kanižlić), *mřmošiti*, *-im* (Dubrovnik) »zlo na koga govori«. Odatle radne imenice na *-atorem* > *-atur mormoratur* m = *murmuratur*

»klevetnik«, pridjev *mormoratorski* = *murmuratorski*, sa našim sufixima *-alac* i *-avac mormoralac*, gen. *-aoca* = *mormoravac* = *murmuravac*, gen. *-avca*. V. *mrmljati*.

Lit.: ARj 7, 11. 161. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW* 5761.

morogati, *-am* impf. (Srbija) = *morgovati*, *-ujem* (hrv.-kajk., Jačke) = *mormočati*, *-am* »mrmljati, mrndati, gundati«. Pridjev na *-ljiv morogljiv*. Na *-alo morogalo* m (Srbija), glagolska imenica *morgovanje* (Frankopan, Trumbita). Očevidna onomatopeja, koja se nalazi i u madž. *mornogni*, *morgó* »mürrisch, brummig«. Može *-biti* i posuđenica.

Lit.: ARj 7, 7. 12. Štrekelj, *DAW* 50, 40.

morokvaša f (Vuk, Vojvodina, Srbija) »gvožđe kojim je okovana osovina« = *morokošnja*. Kako *-kvasa* od *kvasiti* nije imalo smisla, izmijenjen je taj dočetak ne samo u *-košnja*, nego i u *-klinac moroklinac*, gen. *-nca* m (Vuk) »klinac kojim se šina prikiva«. Od madžarske složenice (sintagme) *marok* »šaka« i *vas* »gvožđe«, jer sadrži osovinu kao šaka. Interesantan primjer adaptacije strane složenice domaćoj jezičnoj svijesti.

Lit.: ARj 7, 15. Miklošič 429.

moroz (I. Držić), pridjev »spor, dugotrajan«. Latinizam: *morosus*, pridjev na *-osus* > tal. *-oso*, od *mora* »zatezanje«.

Lit.: ARj 7, 13. *REW*³ 5674.

morsa f (Božava) »morsa«. Bez primjera upotrebe. Od tal. *morsa* < vlat. *morsa, kao i *maršus*, poimeničen part. perf. od *mordere*. S prefiksom tal. s- < lát. ex- slov. *zmoria* f (objekt: *zmoršo isporiniti, postaviti*) »Kopfstein«. Glede prefiksa i- upór. furl. *zmorsea* < vlat. *morsicare*, intenziv na *-icore* od part. perf. *maršus*; odatle na *-atorium* obalski toponim *Maskatúr* (Punat, školjić) < vlat. *morsicatorium. Dalmato-romanski leksički ostatak bit će *mušil* m (Kučište, Brač) »konopac« = *mušio*, gen. *mušjela* m (Dubrovčani Sasin i Stulić) »remen, bič«. Deminutivi na *-bc* > *-ac mušjelac*, gen. *-Ica*, na *-ič mušjelić*. Denominál na *-iti mušjeliti*, *-im* impf, (*iz-*, *na-*). Od vlat. deminutiva na *-ellus morsellus* > tal. *morso* »freno della lingua (del cavallo)«, fr. *morceau*. Glede ri > ss upór. lat. *dorsum > *dossium > tal. *dosso*, lat. *sursum* > *susum*.

Lit.: ARj 4, 255. 7, 169. 463. Cronia, *ID* 6, 115. *Pleteršnik* 2, 952. Skok, *Slav.* 39.

mortadel m (Marin Držić: *da ti da mortadela*). Od tal. *mortadella* (Boccaccio), danas f *mortadella*, odatle danas *mortadela* f. Deminutiv na *-ellus* od lat. *murtatum* »salsiccia con coccole di mortella«, od *myrtus*.

Lit.: *DEI* 2513. *Prati* 671.

mortar, gen. *-ara* m (Perast, Dubrovnik, Cavtat), deminutiv *mortane* = *mortar*, gen. *-ara* (Rab, Korčula, Božava) = *murtâr* (Rab) = (disimilacija *r - r > n - r*) *montar* (Potomje) = *müntar*, gen. *-ára* (Gospić, Lika), deminutiv *muntane*, augmentativ *muntârine* (Lika) = (disimilacija *r - r > l - r*) *mollar* (Čakavski, *Naručnik* 49a: *spécije drage rästiku se v mal-fari*) = (sa mletačkim oblikom sufixa *-aritu* > *ar* > mlet. *-er*), *mârter*, gen. *-éra* (Boka) = (asimilacija *o - a > a-a*) *martar* (16. v., Hanibal Lučić, *-ar* može biti zamjena za *r*) »1° prangija, 2° avan, stupa, 3° kamena posuda za ulje (Potomje), 4° toponim *Marter -ars*«. Postoji još kao posuđenica iz stvnjem. *morsari*, nvnjem. *Mörser* > *mözâr*, gen. *-ára* (Lika, narodna pjesma, Karmarutić) = *mužar* (hrv.-kajk. slov., ŽK) »avan, prangija«, upor. madž. *mozsár*. Od tal. *martora*, tosk. *mortaio* < lat. *mortarium*. [Germanizam *mërzer* m < njem. *Mörser* u nas je »1° mužar, 2° vrsta topa«].

Lit.: ARj 6, 488. 920. 7, 15. 31. 161. 189. Kušar, *Rad* 118, 17. 20. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW*³ 5693. Skok, *Slav.* 48.122. 145. *Klaić* 809.

mortorii^m (Rab) »pogreb, pokop, ukop«. Unakrštenjem sa domaćom *mrtav mrtvôrij* (Lumbarda) = *martvôrji* (Božava, genitiv nepoznat). Od tal. učene riječi *mortorio* (upor. kod Augustina *morturare*), izvedenica na *-tôrium* od *morí* »umrijeti«. Od *mars*, gen. *mortis* apstraktum na *-atio*, gen. *-onis mortifikacijon*, gen. *-i* f (17. v.) »ubijanje, morenje«, od *mortifikat*, *-am* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »mučiti, tormentai« < lat. > tal. *mortificare*. Od pridjeva na *-aus* apstraktum na *-tet* < lat. *-täem* preko fr.-njem. *mortalitet* m < fr. *mortalité*. Sa osnovom glagola *morior* može da stoji u vezi i apstraktum na *-ija morija* f (15. v., Vuk, narodna pjesma). Pridjev na *-in morijin* (~o *groblija*, Novopazarski sandžak). Ali može biti i izvedenica na *-ija* od postverbala od *moriti*. Upor. igru riječi: *Kad morija Mostar pomerila*. Ovamo još slov. *mrtvol f* »Totenschein« < poimeničen tal. pridjev na *-ale mortale*.

Lit.: ARj 1, 7. 15. 8, 92. Kušar, *Rad* 118, 21. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 115. 5681. 5688. 5695.

mosak, gen. *-ska* m (Vetranie), odatle part. perf. pas. *moskan*, od *moskali* kome nema potvrde, »pun moska« = (*sk* > *šk*) *mošak*, gen. *-ška* (Bella, Stulić, Popović), part. perf. pas. *namoškan* (Bella, Stulić) = (o > «) *mūsok*, gen. *muska* (Mikalja, Kavanjin, slov. *niosek*), također nom. *musk* = od *muzag* ili *mužga* (upór. *sk* > *zg mazga*) potvrđen samo instrumental kod Vrančića: *napulni greb nje muzgom* = (prema njem.) *mošus* (slov., Popović). Na *-atus*, tal. pridjev *muscata*, *muschiato* > *muškát* (Kavanjin) = *muškát* (Vuk, narodna pjesma, Hercegovina, slov. *moškat*) = *muškát* (Rab, Božava, Istra) = *muškát* (Dobrota) »1° vrsta vinove loze, 2° jabuka«, pridjev na *-bn* > *-an muškatan* (Belostenec), »mirisav kao muškát«, poimeničen *muškatinica* (Šulek) »jabuka«, na *-uljka muškatuljka* (Cres) »kruška«, prošireno na deminutivni sufixi *-ellus muškateľ*, gen. *-ela* (Rab, Cres, ŽK) = *muškáte* (Božava) »vrsta grožđa«, *muškateľica* (Istra) »breskva«, *muškalkjka* (Hrvatska) »jabuka«, *moskatělice* f pl. (Lepetane) »šljivac« = *muškačel* m (Hercegovina) = *muškačela* f (Dubrovnik) »kruška« = *muškateo*, gen. *-ela* (Mikalja) = *muškatiľ* (Hektorović) = *muškatio*, gen. *-tjela*, deminutiv *muškatiľčić*. Od tal. *musco*, *muschio* < gr. *μύσχος* > kslat. *mouseos* od perz. *musk*, sanskr. *mūśkas* »mudo«. U izvedenicama postoje još ove varijante: na *-ov* (prvobitno zacijelo pridjev) *moškov* m »biljka lathyrus ochras«, poimeničen *moškóvac*, gen. *-ovca* (dubrovačka okolica) »vrsta boba«, na *-avac*, gen. *-avca moškavac*, gen. *-vca* »morska životinja tal. *moscardino*« = *mozgavac*, gen. *-avca* (Kolombatović) »eledone moschata, mikučić« = *muzgavac*, gen. *-vca* (Brač, Poljica), od *mužga* (Dubrovnik) »polpette«, na *-at mužgač* (Dubrovnik), *mužgavac*. Zamjena sufixa *-ato* deminutivnim *-etto* < vlat. *-ittus mošket* (Vuk, Dubrovnik) »moškat«. Stulićev *moskoreg* »biljka muscari moschatum« je nepouzdanano = *muškići* (Dalmacija, Šulek). Na *-inja muškinja* (Lika) »mirisava jabuka«, odatle upor. *mošanka*. Na *-uta muskulq* f »jabuka«, odatle *muškutnica* »jabuka«. Na tal. augmentativni sufixi *-one* > *-un moskún* (Budva) »vrsta obotnice, koja smrdi, *simbálj* (Muo)«. Na germ, sufixi *-ard* proširen deminutivnim *-ino muškardin* (Malinska, Dubašnica, Božava) »1° mali mrkač, 2° ponosan čovjek, belimbusto« < tal. *moscardino*. Orijentalna riječ je zastupljena još balkanskim turcizmom *misak*, gen. *-ska* (Kanižlić) = *misk* (Srbija?) »mirisna supstancija« < tur. *misk*: bug., arb. isto tako, arb. (Gege) *myshk*. Slov. *moščjak* »1° Bizam, 2° mošus« je izve-

denica na *-jak* od tal. *muschio* prema mletačkom izgovoru.

Lit.: *ARj* 6, 16. 163. 754. 761. 769. 7, 21. 22. 24. 30. 165. 170-1. 174. 184. 191. 460. 480. *Pletersnik* 1, 604. *Starine* 23, 147. Kušar, *Rad* 118, 17. 18. Cronia, *ID* 6, 115. Rešetar, *Stok*. 252. *Rohlfs* 1402. *Lokoisch* 1515a. *REW* 5765. *GM* 280.

moskâr m (Kučiče) = *mòskâr*, gen. *-ára* (Dubrovnik, Cavtat) »mahalica, lepeza, vèntula (Korčula, Boka)«. Izvedenica na *-arium* > *-ar* od lat. *musca* > tal. *mosca*. Od iste lat. > tal. riječi na *-atartum* > *-odur maskadûr*, gen. *-ura* (Potomje, asimilacija *o - a > a - a*) = *moskadûr* i *mušk-* (Split, Kučiće) = *moškadûr* i *mušk-*, gen. *-ura* (Dubrovnik) »kao mala kućica od žice u kuhinji, da muhe ne mogu do hrane, mlijeka« = *mašker* (Split), ná mlet. *-arium* > *-er*, »isto«. Na *-aria* > mlet. *-era maskéra* f (Supetar na Braču) = *muškarijera* (Božava, sufixi *-aria* opetovan kao *-ar-* i *-iera*, tal. francuzizam) = (sa našim deminutivnim sufixom *-iča*) *mūškarica* (Prčanj) = sa lat. deminutivnim *-olus moškaröl*, gen. *-óla* (Split), od mlet. *moscarola*, tosk. *moscaiuola*. Övamo ide i deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ittus moschetta* f, *moschetto* m, kao naziv ratnog oruđa > *mušket* m pored *mušketa*, *mušketon* (Hvar) »revolver, kubura« = *mušket* m (Vuk, Dubrovnik, narodna pjesma, Crna Gora) »kratka puška, Soča«. Deminutiv na tal. *-ino mušketiri* m. Augmentativ na *-ina musketina* f (narodna pjesma). Prvobitno je *moschetto* naziv za malog sokola, zbog toga što je na prsima šaren, kao da su muhe po njemu. Metaforom odatle naziv za lovačko oružje za lov na sokole. Preko njemačkoga odatle *muškatiř*, *mušketir*, gen. *-ira* »koji nosi tako oružje«. Prezime *Muškatirović*. Denominal na *-ati mušketati*, *-am* (Dubrovnik), *mušketàt* (ŽK) »ubiti«. Furi. augmentativ na *-on mosdón*, mlet. *mussion* = tosk. *moscone* > *mušun* m (Kačić) »muha« = slov. *mmón* »Bremse« < *muščon. Tal. *mosca* u figurativnom značenju »Zorn, srdžba« nalazi se u slov. *muska* f »Jähzorn«, u izrazu *muška ga prime*.

Lit.: *ARj* 1, 16. 171. 176. Hraste, *BJF* 8, 51. *Pletersnik* 1, 620. Šturm, *ĜSJK* 6, 54. *REW* 5766. Štrekelj, *ASPh* 28., 523—524.

Moskovit m = (*sk* > *šk*) *Moškovit* (Ljubiša) »Moškov, tur. Moskal, Rus«. Od tal. *Moscovita*, izvedenica na gr. sufixi *-ίτης* za etnika, od *Moškov* < *Moskva*.

Lit.: *ARj* 7, 22. *DEI* 2518.

moslavka f (Orahovica, Slavonija) »kruška«. Prema f *Moslavka* »žena iz Moslavine« i *Moslavac* »čovjek odatle«, *Moslavina*, u dokumentima *Monaszló* < *Mojslavovina, poimeničenje na *-ina* od pridjeva *Mojslavov*, po zakonu haplogologije *vovi* > *vi*.

Lit.: *ARj* 1, 18.

' **Mosor**, oronim, »1° planina između Žrnovnice i Cetine, sa veoma starim pastirstvom, 2° planina kod Travnika (Bosna, ovdje i toponim, selo, upor. *Kozara* planina pored *Kozarac*, selo u Bosni), 3° selo u Crnoj Gori«. Planina kod Splita potvrđena je u doba narodne dinastije *Massarum*. Upor. isti fonetizam kao u *Cattarum* > *Kotor*, sa predrimskim sufixsom *-arum* (upor. *Muccurum* > *Makar*, *Makarska*). Kako se vidi prema današnjim oblicima, oronim je bio raširen na teritoriju Delmata i Vardijejaca. Kod Barakovića je *mosorka* žensko odijelo. Ime hercegovačkog sela *Mosorje* sadrži naš pridjevski sufix u sr. r. Upor. *Celje* prema lat. *Celeia*. Postoje još izvedenice na *-ovac* na *-oviti Mosorovac* (Tuzla) i *Mosorovići* m pl., iz čega *izlazi* da je postojao i antroponim *Mosor*.

Lit.: *ARj* 7, 18. Skok, *GIZM* 32, 32—33. Isti, *Slov.* 46. 191. *Mayer* 1, 221. 2, 76. Isti, *Gioita* 24, 175. ss. Jireček, *Romanen* 1, 62.

most, gen. *mosta* m (Vuk, 13. v., ŽK) = *mos*, gen. *mosta* (Kosmet), sveslav. i praslav., bez ie. i baltičkih paralela, »1° čuprija, 2° toponimi u sg. i pl. sam, u izvedenicama i s pridjevima«. Pridjevi na *-bn* > *-an mosni*, na *-ovan mostovni* (Šulek). Deminutivi na *-bc* > *-ac mostac*, na *-ič mastić* (Lika), na *-ic* + *-bk mostičak*, gen. *-čka*. Augmentativ na *-ina: mastina* (također toponim). Na *-ište mastiste* (također toponim). Na *-ovina mostovina* = na *-orina mostarina* »péage«. Na istoku i u bug. gotovo istisnut od turcizma *čuprija* (v.). Na *-ěnica moštanica* (Vuk, Srbija) »1° brv, brvina, 2° toponim«. Na zapadu poimeničen particip (od *mostiti*) *mošćen*: toponim *Mošćenice* (Istra) = tal. *Moschiena*. Denominal (faktiv) na *-iti mostiti*, *-lm (u-)* (Lika) »1° činiti, graditi most, 2° prelaziti preko mosta« = (nejasna metafora) *umostiti*, *-ostini* (Kosmet) »ugoditi, učiniti po volji«. Rumunji posuđiše prefiksalsnu složenicu, koja nije potvrđena u današnjem južnoslavenskom: *a pomostvi* »mit einem Fussboden aus der Erde versehen«, odatle augmentativ *pomostinâ*, *-štinâ* (Moldavija) »1° Estrich, 2° (Bretterboden) pod u seoskim kolima«. Upor. steslav. i rus. post-

verbal *pomostě* »Estrich«. Postoje dva tumačenja o postanku: particip na *-to-* od *mot-*, prijetoj od *metati* (v.): *mot-to-s »ono što je postavljeno, metnuto, sagrađeno«, prarodstvo sa lat. *mālus* »jربول, katarka«, novo-ir. *maide* »štap«, njem. *Aiast* = *mazdo* »Stange«, i to kao kolektiv na *-to* od *mazd-to-s. Prema tom tumačenju prvobitno je značenje bilo »skup balvana ili brvi«.

Lit.: *ARj* 7, 20. 23. *Elezović* 1, 417. 2, 390. *Lalević*, *NJ* 2, 78. 81. 283. (cf. *JF* 13, 286). *Miklošič* 203. *Holub-Kopečny* 230. *Bruckner* 344. *Vasmer*, *ZSPH* 2, 55—56. *WP* 2, 235. *Petersson*, *Balt. u. slav.* (cf. *IJB* 1, 114—115). *Merlinger*, *WuS* 1, 164—210. (cf. *RSI* 3, 338. *IF* 21, 303). *Meillet*, *BSLP* 22, 17. si. (cf. *IJB* 9, 37).

môsur m (Vuk, Kosmet) = *musür* (Smokvica, Korčula) »1° cijev i što jd' nalik, 2° pređa na cijevi (u tom značenju istisnuto od germanizma *spula* u hrvatskim gradovima), 3° (metafore) kukuruzni klip, 4° bundeva, 5° ledenica, svijeća od leda, 6° slina koja visi na nosu, 7° nos u pure, tuke«. Pridjevi na *-ast mosurast*, na *-av mosurav*, poimeničen na *-bc mosuravac*, gen. *-avca*. Deminutiv na *-bc mosurac*, gen. *-rea*, na *-bk mosurak*, gen. *-rka*, na *-ič mosurić*. Augmentativ na *-ina mosurina*. Na *-an masuran.*, gen. *-ana* (Ston) »balonja«. Denominal na *-iti mosuriti*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mosura* »tkalački čunak«, od glagola *ašara* »vezati«) iz tkalačke terminologije: rum. *mosor*, *mosoraş*, bug., arb. *masür* »1° Rohrstück zum Garn Wickeln, 2° männliches Glied«, ngr. *μασοῦπι*.

Lit.: *ARj* 7, 21. *Mladenov* 290. *Elezović* 1, 417. *Lokoisch* 1442. *GM* 262. *Korsch*, *ASPh* 9, 655. *Üden*, *PBB* 15, 519. sl.

mošalna f (hrv.-kajk.) »jabuka«. Maretić sumnja da li je dobro zabilježeno. Valjda isto što *mošanka* (Zagreb).

Lit.: *ARj* 7, 21.

mošnja f (*šnj* < *šn*) = *mošna* (Dalmatin) »Beutel, kesa = cesa, špag«, slov. i hrv.-kajk., na istoku i u bug. potisnuta od turcizma, sveslav. i praslav. *mošbna*. Da je postojala i na istoku, dokazuje deminutiv u pl. *mošnjice* i bug. izvedenica *mošennik*. Deminutiv na *-ica mđšnja* (Šaptinovac) = *mošnja* (Rab, Krk, Bakar) = *masnice* f pl. (Srbija, Kosmet) »(eufemizam) scrotum«. Na *-jača mošnjača*. Na *-jak mošnjak*, gen. *-njaka* »biljka«. Radna imenica na *-ar mošnjak* ni prema f *mošnjarica*.

Na *-ika mošnjarka* »ptica«. Baltičke paralele kažu da je *š* nastao od *ks*: lit. *mākštis* = *makina* »Scheide«, lot. *maks* »Beutel, Tasche«. Grupa *inj* predstavlja prema tome *ks* + pridjevski sufiks *-ɲa* u ž. r., koji je došao na ie. osnovu prema *grivna* (v.). Prijelaz *šn* > *šnj* je kajkavska asimilacija. Ie. je osnova **maq-* »kesa od kože« prema deklinaciji *tēlo*, gen. *-tēlese* raširena je s pomoću *s*. Bez tog raširenja nalazi se u kimr. (kelt., Wales) *megin* »mijeh« i u stvnjem. *mago*, nvnjem. *Magen* »želudac (u ljudi i životinja)«. V. vezu s *mōhuna*, *mahuna* (v.).

Lit.: ARj 7, 22. Elezović 1, 418. Miklošič 203. Berneker, IF 31, 407. Holub-Kopečny 230. Bruckner 345. Trautmann 166. WP 2, 225. Oorjajev 217. Buga, RFV 67, 232. si. (cf. RSI 6, 271).

mošun, gen. *-una* m (Rab) >¹ staja, tor, 2° toponim (selo u županiji Modruš-Rijeka) = *mošuna* f (Zakon vinodolski, 1395. Statut vrbanski, Krk, Vrbnik) »I° staja za ovce i drugu stoku, slamom pokrivena (slama je pričvršćena na Hmezi, koja se upire na žrdi; na Pagu je riječ nepoznata, zamjenjuje je na tom otoku *tor*; u krčkim selima dodaje se *mosuni* još jedan slamom pokriven prostor koji se zove *jara*, a odgovara posvema *kabani* na Mljetu) = *mošuna*, gen. *-i* (Istra) »stabulum cum tecto in medio aperto«. U Kastavštini je riječ samo ime šume (toponim). Na *-ište mošunišće* (1.644). Upor. *Jarišće* poviše Korita. Postoji još varijanta *mušunja*. 1843. postojala je u Novom ulica zvana *Mošuna*. Oblik *mašina* 1468. u Šurmina *Acta cr.* 254 je zacijelo griješka u čitanju. U krčko-romanskom postoji pored venecijanizma *mazan* »ovile« još *mosauna*, koja je očigledno posuđena iz čakavskog na Krku: *mosauna* pored *musun*. Riječ *mošun* je posuđenica iz dalmato-romanskoga u starijem periodu, kako pokazuje nenaglašeno *a* > *o* i *si* > *š* (upor. *Sukošan* kod Zadra < *Sanctus Cassianus*) iz kllat. *mansione* > vlat. *masione > mlet. *mason* »tor«, *mason* (Como) »capanna di monte, pallajo«, *masunu* (Lecce), *mašimo* (Calabria) < kllat. apstraktum ná *-io*, gen. *-anis mansio*, gen. *-anis* od part. perf. *mansum*, od *mānere* »boraviti«. Ide u istu kategoriju, kao i (o)*nukle* < *annuculus*, u sferu latinskog pastirskog govora na Krku u drugdje. Upor. latinizam *mansa* f (18. v., Kavanjin) »šator«.

Lit.: ARj 6, 446. 7, 24. Kušar, Rad 118, 20. Bartoli 2, 206. Rohlf, Dia. Cal. 2, 23. REW³ 5311. Štrekelj, ASPH 28, 523.

motika f (Vuk) = *motika* (ŽK) = *matika* (čakavski, Istra) = *matika* (Kosmet), sveslav. i praslav. (*motyka*) poljoprivredni termin, bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Hacke, 2° mjera za zemlju (naročito vinograd) (Kosmet)«. Pridjev na *-bn*: *matični* (Vuk). Deminutivi na *-tea* »*motičica*, na *-bk* *motičak*, gen. *-čka* (Ston, Dubrovnik), na *-e*, gen. *-eta matice* (Kosmet) »*motičica* za prašenje i okopavanje bašte«. Augmentativ na *-ina* *matičina*. Promjena *o* > *a* je u Kosmetu kao u *mačuga* pored *moluga* (v.), *matka* (Kosmet) pored *motka* (v.), *matma* (Kosmet) »dugačke oblice kojima se pritiskuje snoplje ili sijeno ili druga kakva roba kad se kolima u lotrama prevozi, da bi na kola stalo što više«. Ovamo ide možda 1 *mātornik* m »mjera za vinogradsku parcelu koju može jedan radnik za dan da okopa«. Sufiks *-ornik* nije jasan, osim ako je nastao na isti način kao rum. *ceasornic* < *časovník*, gdje zamjenjuje suglasničku grupu *vn* koja ne postoji u rumunjskom. U vezi (*kad ustane*) *kuka* i *motika*, kojoj odgovara u Travniku *šiš* i *goliš*, *izražava* kolektiv »narod«. Riječ *motika* je kulturni termin koji se posuđuje. Arbanasi posuđuje *matuke*, Grci u Tesaliji *μούχα*. Vokal *ʔ* je nastao od jery-a. Upor. polj., rus. *motyka* i arb. zamjenu *matuke*. Ie. sufiks *-yka* nalazi se još u *vладыka* (v.), u gal. *carruca* > fr. *charrue* »plug«. Riječ *motika* je poljoprivredni termin i oruđe starije od *pluga*. Ie. korijen **mat-* »kopati, udarati« nalazi se u *mattea*, odatle *mačuga*, u *maleola*, odatle *macai* (v.), ags. *mattoc* »trnokop«, sanskr. *matyá-* »brana«.

Lit.: ARj 6, 530. 7, 25. Elezović 1, 392. Miklošič 203. Holub-Kopečny 231. Bruckner 345. Mladenov 305. WP 2, 229. Mikkola, RES 1, 198-203 (cf. Bělic, JF 2, 337). Pokorny, ZSPH 5, 393-394. (cf. JF 7, 262). GM 269. Boisacq³ 602. Ehrlich, KZ 41, 288. bilj. Uhlenbeck, PBB 27, 128. Schwarz, ASPH 42, 281. Jokl, Unt. 291.

motriti, *-im* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *pro-*, *raz-*, *sa-*, *s-*) »gledati, observare, spedare«, sveslav. i praslav. impf, prema iterativu po prijetoju duljenja *o* > *ō* > *a* *-mātrati*, koje se govori samo s prefiksima *pro-*, *raz-*, *s-* i na *-va-izmotrivati*, *-mōtrujem* pored *-motrivām* (Belostenec, Stulić). Upor. još *razmotrovanje* (čakavski rječnik 15. v.) »*experientia*«, od nepotvrđenog glagola na *-ovati*. Izvedenice su od obiju osnova *mot-* i *mat-*. Od *mot-* postverbal (neologizam) *smotra* f »1° (vojnički) prijevod, 2° časopis« (upor. fr. *revue*). Radne imenice na *-lac*, gen. *-oca mōtrilac* = na

-telj motritelj. Neologizam *motrionica* »observatorium«. Particip prēt. pas. kao pridjev *nesmotren* = *nesmotrn* (Dubrovnik, 17. i 18. v., glede *-strn* < *-stren* upor. *srebrn* prema *srebrren*) = (sa opetovanjem *s* u nenaglašenom slogu) *nesmoštren* (*str* > *str* kao u *oštar*) (Ston) »nepromišljen«, poimeničen na *-jak nesmoštrenjak* m prema *f* na *-ica nēsmot.frenica*. Od *mat-* radna imenica na *-ačpromatrač*, gen. *-ala*. Na *-nica osmatračicaiproma-*. Baltičke paralele nemaju *r*: lit. *mast*, *matu* »wahrnehmen, fühlen«, odatle iterativ *matyti* »gledati«, *pamatyti* »conspicere«, lot. *matīt* »fühlen, empfinden, merken«. To znači da je *r* praslav. inovacija, tj. da je *ō* ide. korijena **mat-*, koji se nalazi u baltičkim jezicima, u got. *mops*, nvnjem. *Mut*, gr. *ματεύω* »tražim, težim (za nečim)«, *ματρία* »pogled«, bio stvoren pridjev s pomoću sufiksa *r* (kao *dobar*, *mokar*, *modar*) i odatle denominativ (faktiviti) na *-iti motriti*. Rumunji posuđuje *a nutri* = (sa umetnutim *n* zbog početnog *m*) *muntiri* (upor. *mīnji* < *mazati*). Ie. korijen **mat-* je upravo particip na *-to* od korijena **me-*, prijetoju **mo-* / **ma-* »žestoko htjeti, težiti za nečim«, koji se nalazi u *smjeti*, *smion*, *smjel* (v.).

Lit.: ARj 4, 251. 7, 27. 8, 74. Rešetar, ASPH 26, 361-365. Miklošič 203. Mladenov 305. Trautmann 171. WP 2, 239. Fraenkel, IF 49, 208-209. Rozwadovskij, RAU 23. (cf. AnzIF 12, 303). Osthoff, AnzIF 15, 105. IF 18, 437. Matzenauer, LF 10, 334. Boisacq³ 634. Petersson, ASPH 34, 373.

mōtun, gen. *-Una* m (Cavtat) = *matūn* (Dubrovnik, Korčula, Poljica) = *matūn* (Potomje) »opeka, cigla, tikula (Šibenik)«. Može biti stara posuđenica, kako pokazuje *a* > *o*. Veza sa "lat. *maltha* < gr. *μάλθα* »stucco« zbog *tt* nije utvrđena. Svakako tal. izvedenica na augmentativni sufiks *-one*: *mattone*.

Lit.: ARj 6, 535. REW³ 5271. Prati 638. DEI 2394.

moviti (se), *-lm* impf. (Perast, Rab) »kretati, gibati«, s prefiksom *re-* (opetovanje, natrag) *removiti se*, *-im* (1643) pored *-em* pf. prema impf, *-va-removivati se*, *-am* (1644, Vrbnik), također pravni izraz. Postoji kod Kašica jedna potvrda po kategoriji *-ati movati*, stvoreno prema 1. 1. prez. *muovo*. Od tal. *muovere* < lat. *movere* (promjena konjugacionog tipa). Često se čuje *muvati se*, ali samo u istočnom govoru, tako da se ne može misliti da bi to bio talijanizam sa *o* > *u* kao obično, istog tipa kao Kašičev *movati*. Riječ *muvati* je uostalom i riječ ekspresivna,

tako da je najprirodnije vezati sa *muha* > *muva* »iči naokolo kao muha«. V. *muha*. Na *-ita* vlat. *movitá* > tal. *motta* > (s promjenom roda) *mot* m (Perast, Poljica, Istra) »1° gibanje, kretanje, 2° pokret, 3° znak rukom, mig«.

Lit.: ARj 7, 28. 24. 183. 13, 869.

mozak, gen. *-zga* (Vuk) = *mozak*, gen. *-zga* (Dubašnica, ŽK) = *mos* = *moz* (*-āk* krivo shvaćen kao deminutivni sufiks i odbačen; Ranjina, Držić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *mozgt, »1° cerebellum, Gehirn, 2° klin (metafora, Dubašnica)«. Vokal *a* je svarabhaktički samoglas kojim se uklanja suglasnička grupa u dočetu. Bez etimološke je baze. Pridjevi na *-bn* > *-an moždan*, *f-ždana*, na *-av mozgav*, na *-ov mozgov*, na *-en možden*, poimeničen na *-jak moidenjak*, gen. *-aka* (Posavina). Deminutivi na *-bc* > *-ac možjac*, gen. *-aca* (Bakar), na *-āca mozgala* (Sarajevo) »bolest«. Na *-jak moždak*, gen. *-aka* (Dalmačija, Pavlinović) »klin«. Augmentativ na *-ina moždina* (Vuk). Stara je izvedenica na *-en*: *moždani* m pl. (16. v., Vuk, Dubrovnik) = *možjani* (čakavski, Bakar, Smokvica, Korčula, Hektorović) = slov. *možgani* »mozag« = *možena* n pl. (Vrbnik), odatle deminutiv na *-bc* > *-āc moždana*, gen. *-oca* (Riječka nahija, Crna Gora) = *mo&jenca* n pl. (Vrbnik), pridjev na *-ast moždanast*, na *-nik moždanih*, gen. *-ika* (Vuk) »klin«, odatle na *-jar moždaničar* (Srbija) »svrdao«, deminutiv *moždanič* m pl. Denominativ *možditi*, *-im* impf. (Vuk) »utvrđivati klinom«. Miklošič stavlja ovamo taj glagol kad znači »stampfen, gnječiti, muljati«. Ali to značenje imaju i varijante *mažditi*, *mežditi*, s imenicom *maždac*, gen. *-aca* (ŽK) »pertica uvis contundendis«. Očito je da je ovdje došlo do unakrštenja dviju različitih osnova *mozgō* i *mezga* (v. *mezga*). Odatle *izmožditi*, *izmoždim* »vrlo oslabiti« pf. prema impf, na *-va-izmoždavati*, *-mōzdāvām* (18. v.). Na *-ati mozgati*, *-am* impf, »razmišljati« (*iz-*, *pro-*). Sufiks *-en*, u prijetoju en dolazi i u baltičkoj grupi: stprus. *musgeno* »Mark«, lit. *smāgens* < (metateza) *mazgen* »Knochenmark, Gehirn«. Ie. korijen **mozgho-* nalazi se u sanskr. *majjdu*, awesta *māzga-*, nvnjem. *Mark*.

Lit.: ARj 4, 251. 7, 29. 32. Miklošič 203. Holub-Kopečny 232. Bruckner 345. Trautmann 172. WP 2, 309. Mladenov 302. Štrekelj, ASPH 27,56. Scheffelowitz./F33, 147. Solmsen, KZ 33,134.136. 150. bilj. 34,440. Zubaty, ASPH 15,479. Vaillant, Slavica 9,493. Petersson,

FFL 4,114-146 (cf. *JF* 3, 217). Hirt, *IF* 21, 172. 32, 296. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126). Pedersen, *IF* 22, 357. *KZ* 54, 237. 239. Wood, *MPh* II, 315. sl. (cf. *IJb* 3, 103). *Boisacif* 646.

mozol m = *mozôlj* (Prčanj, Ozrinići) = *mōzôlj* (Kosmet) = *mōzoj* (Lumbarda, Smokvica, Korčula) = *možulj* (Dalmacija, Pavlinović) = *muziū* (Korčula), sveslav. i praslav., »1° čir, 2° žulj«. Deminutivi na -*bc* > -*ac* *muzolac*, gen. -*ka* (Vrbnik) = *možuljac*, gen. -*uljica* (Istra), na -*ica* *mozuljica* (Vrčević, Otok, Slavonija) = *mozuljica*, na -*čii* *muzulčić* (Vrbnik). Završno -*ulj* mjesto -*olj* potječe od unakrštanja sa žulj. Uzimlje se srodstvo sa njem. *Maseln* i *Masern*, lit. *mazgas* »čvor na drvetu«, gr. μάλωψ itd.

Lit.: *ARj* I, 30. 33. 185. 186. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 915. *Miklošič* 203. *Holub-Kopečnyj* 232. Karłowicz, *ASPh* 3, 662. Matzenauer, *LF* 10, 334-335. Zupitza, *KZ* 37, 387-406. (cf. *AnzIF* 15, 7). Solmsen, *IF* 13, 137. Iljinski, *RSI* 6, 222-223. Reichelt, *KZ* 39, 53. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. Schwarz, *ASPh* 41, 128.

moždov m (hrv.-kajk., Belostenec) »umivalo«. Od madž. *mosdó* »Waschbeckens«.

Lit.: *ARj* 7, 33. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

mrāmōr m (14. v.), pridjevi na -*bn* > -*an* *mramoran*, poimeničen na -*ik* *mramornih* (14.—16. v.), na -*it* *mramoru* *šploča mramorita*, Prčanj), na -*ast* *mramorast*, na -*ov* *mramorov*, na -*bsk* *mramorski*. Deminutivi na -*bc*, -*čii* -*ii*, -*bk*: *mramorac*, gen. -*rea*, *mramorak*, gen. -*rka* (također toponim), *mramorčić*, *mramorić*. Inhoativ i faktitiv na -*iti* *mramoriti* se impf, (o-) »postajati mramor«, na -*va-* *omramorivati* »načiniti da što postane mramor«. Na Cresu *bramar* (disimilacija *m - m > b - m*). Sa istom likvidnom metatezom nalazi se u bug. *mramor* pored *mremor* (*e < ia >*). Stara posuđenica iz balkanskog latinizata: lat. *marmor* < gr. μάρμαρος »(prvobitno) pierre, bloc de rocher«, egejskog podrijetla, arb. *marmar* (Toske). U slov. pored *mramor* i *marmor* postoji još oblik koji se osniva na disimilaciji *r - r > r - l* *marbelj* pored *marmelj*, upor. *marmel* u Engadinu, *marmula* u Napulju, bavarsko-njem. *manul*. Pored stare posuđenice postoji još balkanski turcizam gr. podrijetla *mermer* m (Vuk, Srbija, narodna pjesma, toponim), pridjev na -*li* indeklinabile *mermerli* (u vezi s *avlija*, *čaršija*, *kaldrma*,

sokaK), bug., arb. (Gege) *mermer*. U šatrovačkom jeziku u Prištini *mermernica* »crkva«.

Lit.: *ARj* 1, 583. 6, 606. 7, 37. 8, 928. Tentor, *JF* 5, 212. Rešetar, *Stok.* 252. Trojanović, *JF* 5, 223-224. *Pleteršnik* 1, 551.608. *Miklošič* 183. *SEW* 2, 20. *Bruckner* 320. *Mladenov* 294. 306. *GM* 260. *Romanski* 120. *REW*² 5368.

mrāse, gen. *mrāsā* f pl. (Vuk) »ospice«. Pridjev na -*av* *mrāsav* »ospičav«. Na -*nica* *mrašnica* (Bosna) »čibuljica koja nastane prema narodnom pričanju kad se preko mokraće prijede«. Nije jasno *šn* mjesto *sn*. Miklošič upućuje na korijen u glagolu *mršiti* (v.). Loewenthal upoređuje lit. *margas* »šaren«. Matzenauer s lit. *marké* »ein von Fleckfieber oder von den Pocken zurückgebliebener Flecken«, *markés* pl. »febris petechialis«, Šamšalović s njem. *Maser*.

Lit.: *ARj* 1, 40. *Miklošič* 204. Loewenthal, *ASPh* 37, 392. *WuS* 10, 159. Matzenauer, *LF* 10, 135. Šamšalović, *NVj* 29, 474.

mrâv m, gen. pl. *mravi* (16. v., Vuk), ie., sveslav. i praslav. *moz ō, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° formica, Ameise, 2° (eufemizam) zmija, 3° prezime«. Pridjevi na -*ji* *mravlji*, poimeničen u m. r. *mrāvalj*, gen. -*vija* (Ozrinići, Crna Gora) »mrav« = u ž. r. *mravlja* (Vetranie) = na -*ica* *mravljica*, na -*inji* *mrāvinji*, poimeničen na -*jak* *mravinjak* »1° mravlja hrpa, 2° biljka, 3° toponim«, na -*ika* *mravinjka* (Kosovo polje) »mrav«, na -*bc* *mravinjac*, gen. -*nica* »biljka«, na -*ljiv* *mravljiv*, na -*ljinski* *mravljinjski* (Jambrešić). Deminutivi na -*bc* > -*ac* *mrāvāc*, gen. -*vea* (Istra, Slavonija, Lika), na -*ik* > -*ak* *mravak*, gen. -*vka* »1° mrav, 2° zmija«, na -*če* *mravče*, na -*enčić* (Istra) »biljka«, upor. češ. *mravenec*, na -*ica* *mravića* »mrav«, na -*ič* *mravić* (Vuk) »biljka«, na -*inac* *mravinac*, gen. -*nca* (Istra) = na -*unac* *mravunāc*, gen. -*nca* (ŽK), na -*uljak*, gen. -*uljka* *mravuljak* (Lika, Slunj) »mala hrpa snijega (metafora)«, s denominálom *mravuljčiti*. Na -*ar* *mrāvār*, gen. -*ara* »ptica«. Hipokristik *mrava* f »ime ovci«. Unakrštava se sa *blavor* (v.) u *mravor* »ophisaurus apus«. Ovamo još *brabinci* (Leskovac, Srbija). Slog *mra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *mrowie*, *mrówka*, rus. *muravěj*. Ie., se korijen **moruo-* nalazi u awesti *maoris* > perz. *mor*, stir. *moirb*, gr. μύρμηξ = *mormica > lat. *formica*, sanskr. *vamras*. Upor. i lit. *mauroti* »kopati«. Arbanasi posuđiše *morović*, preokrenuto u *boboreshë*.

Lit.: *ARj* 7, 41. 44. *Miklošič* 202. *SEW* 2, 79. *Holub-Kopečnyj* 232. *Bruckner* 346.

ASPh 29, 116. *Mladenov* 305. *WP* 2, 306. *Trautmann* 170. *Festschrift Bezzenberger* 167. sl. (cf. *IJb* 9, 193). Zubatý, *ASPh* 16, 400. Loewenthal, *ASPh* 37, 392. Wood, *IF* 22, 167. Wijk, *IF* 33, 367. *IF* 36, 347. Solmsen, *KZ* 34, 20. Pedersen, *KZ* 38, 372. (cf. *AnzIF* 21, 78). Loewe, *KZ* 48, 98. Matzenauer, *LF* 10, 336. *Boisaaf* 651.

mrcina f (Vuk) »1° strvina, crkotina, 2° (psovka) mrtvo ljudsko tijelo, 3° (pl.) toponim«. Pridjevi na -*bn* *mrcin* (Vuk, obrazovan kao *istin*, *stran*, -*inŋb* > -*in*, također u toponimiji), proširen na -*av* *mrcinav* (BiH) s denominálama na -*iti* *mrcinaviti*, -*cināvīm* »kaljati, poganiti«, *mrdnuti*, -*im* impf, (*p - se*) »isto«, na -*va-* *omrcinivati* (Stulić). Na -*āš* *mrcinaš* (Pavlinović) »(psovka) Turcima i hrišćanima) katolici koji jedu žabe«. Na -*jāk* *mrcinjāk* m »1° koji jede mrcine, 2° psovka (Lika)« prema f *mrcinjača* (Lika) »lijena žena« = *mrdnjaš*, gen. -*aša* »1° (psovka) lijen čovjek, 2° gyps fuivus«. Hipokristik *mrča* f (Vinkovci) »mrcina, crkotina«. Onomatopejski glagol: *mrcēljāti*, *mrcēljām* impf, »polagano i lijeno raditi«. Nalazi se još u slov. *mrcina*, *mrcetina*, *morčina*, *mrcišćak*, bug. *mārcina*, steslav. *mzbcina* »Leiche«, odatle rum. *mirtina* »isto«, s promjenom sufiksa *mirtogaă* f »kljuse«. U ostalim slavinama ne nalazi se. Južnoslavenska je riječ. Maretić kao i Miklošič uzimlje praslav. korijen *mer-*, koji je u *mrjeti*, *mrtav*, ali ne tumači dočetak -*čina*. Kad bi bila izvedenica od *mrtac*, očekivali bismo -*čina*. Matzenauer veže s lit. *smertki* »interficere« *šmarkus* »crudelis«, sa Šved. glagolom *murke* »putrescere«. Ni tim upoređenjem ne tumači se fonem *c*. Kad se sve dobro promisli, najbolje odgovara semantički i fonetski lat. pridjev *morticinus* (*caro morticino*) iz balkanskog latinizata, u kojem je riječ postojala kako dokazuje rum. *morticină* = *morticiune* i cine. *murtutsină* = *murfină* »Aas«, upor. tal. *marțiană* (14. v.), stfurl. *carne morticina* (1288) »Aas«. Može biti i ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Glede lat. *c** > *c* upor. *Cavtat* < *civitate*.

Lit.: *ARj* 7, 47. 49. 8, 932. *Mladenov* 311. *Pleteršnik* 602. 609. *Miklošič* 190. Isti, *Lex.* 384. *Pučaziu* 96. *Pascu* I, br. 1126. *SEW* 2, 19. Matzenauer, *LF* 10, 341. *REW*² 5694. *WP* 2, 278. Kostrenčić u *Mažuranić* 685-686. *DEI* 2514.

mrčati, *mrčī* impf, na -*ēti* (Belostenec, subjekt *pas* ili druga koja životinja, ~ *na koga*, Vuk) »kvrčati, mrstati«. Glava mi *mrčī* »boli me glava«. Postverbal *mrk* u izrazu *ni*

krka ni mrka od njega (Istra), iz kojeg se vidi da je onomatopeja.

Lit.: *ARj* 7, 50. 61.

mrda f (Cres). Značenje »als Aufruf im Sinne einer Negation«, bez primjera. Denominál *zamrditi*. Od tal. *merda* »stercus«.

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 157.

mrdati, -*ām* impf. (Vuk) (*iz-*), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° micati (se), vrpolti se, prtljati, 2° futuere (ŽK, Slavonija, argo u Kosmetu)« prema pf. *mrdnuti*, - *m* (Vuk) (*po-*) »(metafora, Crna Gora) pomjeriti pameću«, odatle pridjev na -*at* *mrdnat* (Skopska Crna Gora) »koji je šenuo pameću«, upor. njem. *verrückt*. Unakrštenjem sa *prtljati* *mrdljati*, -*ēm* (Lika), sa *vrjeti* *vrdati*, -*ām*. Pridjevi na -*bn* > -*an* *mrdan* »spor, težak, zametans«, na -*av* *mrdav* (Hektorović) »šeptrljav«, poimeničen na -*ica* *mrdavica* (Korčula) »Humuserde«, na -*ljiv* *mrdljiv* (Lika), *mrdalo* m, n (Vuk), odatle na -*čiča* *mrdalčica* »govedarka, piiska, motacilla alba«. Apstraktum na -*a/a* *mrdnja*. Lit. *murdyti* »schütteln«.

Lit.: *ARj* 4, 252. 7, 52. 53. *Miklošič* 191. *Bruckner* 323. *Mladenov* 311. *KZ* 56, 206. *WP* 2, 280. 278.

mrdela f (Vuk, Dalmacija) »gmiza, đinđuha, biser od stakla«. Deminutiv na -*ica* *mrdelica* f (Bosna) »1° male staklene bobice, 2° stvari male vrijednosti (Martić)«. Maretić kaže ispravno da je *d* nastao iz *g*. To se vidi iz metateze (tip *gomila* pored *mogila* i *gamazin* pored *magazin*) *grmjela*, *grmjelica* »isto« (16. i 17. v., Dubrovnik, Vuk). Sa umetnutim *n* pred *d* *mrdela* (Vuk, Dalmacija), *mrdelica* (Bosna). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *margella*, kako dokazuje očuvani velami izgovor *g* (upor. *salatina*). Riječ *margella* je išla i u balkanski latinitet, kako dokazuje rum. *mārgea*, sa sufixom *mārgeană* i latinizirana je gr. μαργαρίτις »isto«. Od rum. potječe možda i risanski oblik *merđuo*, gen. *mèrdula* m (Vuk) »zlatan šerit koji se udara po dolami sa strane od vrata do pasa, friž«. Semantički razvikat nije jasan. Ovamo ide toponim *Merdželat* (selo, Timok, Srbija).

Lit.: *ARj* 4, 449. 6, 604. 605. 7, 54. *REW*² 5353. Skok, *ZRPh* 36, 651., br. 15. 38, 543., br. 20. 46, 407., br. 85. Šamšalović, *NVj* 29, 414 (cf. *IJb* 9, 222). *DEI* 2365.

mreknuti, -*em* pf. (Hercegovina, Bjelovar, Križevci) »udariti (o zemlju, o duvar)«. Bit će onomatopeja.

Lit.: *ARj* 7, 54.

mrena f (Istra, ŽK, slov.) »biona, kožica«. Deminutiv na *-iča mrënica (očna ~)*. Denominal na *-iti mreniti se* (Lika) »(metafora) kad se na nebu kupe tanki oblaci«. Ne nalazi se u drugim slavinama. U istom je značenju zabilježio Zore mreža na oku. Sadrži isti sufiks *-na* kao *opna*, *biona*. Možda, je stara izvedenica s likvidnom metatezom od *mreža*, sa zamjenom dočetka *-za* prema *biona*, *opna* kao rezultat unakrštenja.

Lit.: ARj 7, 55.

mrezga f (Bosna, Riječka nahija., Crna Gora) »nabori na haljini ili licu«, u bug. pridjev na *-av mrezgav* »trübe, unfreundlich (vom Wetter)«. Upór. češ. *mříždět se* i ruš. *merěščit' sja* »sich unklar zeigen«. Značenje »nabor, itd.e nastalo je možda unakrštenjem sa *mreža* (v.).

Lit.: ARj 7, 55. Scheftelowitz, KZ 54, 241-252. Šamšalović, NVj 29, 475. SEW 2, 38.

mreža f (13. v., Vuk), sveslav. i praslav. (*merza) ribarski termin, »Netz«. Pridjev na *-bn* > *-an mrežan*, poimeničen *mrežnica* (također hidronim), na *-jak mrežnjak* (Lošinj) »mreža napeta na obruč«, na *-it mrežit* »nalik na mrežu« = na *-ast mrežast*. Na *-avac mrežavac*, gen. *-avca* (Dubrovnik, Prčanj) »dinja mrežaste kore«. Na *-aga* (glede sufiksa upór. *prečaga mrežage*, gen. *mrēžāgā* (Vuk) »krošnje za slamu«. Radna imenica na *-ar mrežar* u raznim značenjima prema f na *-ica mrežarica* »1° lađa iz koje ribe love, 2° riba koja se mrežom ulovi (sinegdoha)«. Na *-amca mrežavica* »veća mreža«. Denominal na *-ati mrežiti (iz-)*, »porediti u mrežu«, *-iti mrežiti (ob-, za-)* »hvata ti u mrežu«. Deminutivi na *-ica mrežica* s raznim značenjima, na *-bka mreška* (Lika) »bora, nabor«, s pridjevom na *-ast mreškast* i denominalom *mrēškati (se)* (*na-se*), odatle *mreskača* »nabor oko ruku seljačke košulje«. Augmentativ na *-etina mrežetina*, na *-otina mrešotma* »bora, nabor«. Ovamo ide *namežurati sejsmežurati se*, *-am* »narozati se«. Bez prefiksa *na-*, *s-* ne postoji kao simpleks (prvo r ispalo je prema disimilaciji *r-r > 0-r*). Slog *mre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *merežā*, *merega*. Riječ *mreža* je kulturna riječ koju posuđuje Rumunji *mreajā*, Arbanasi *mrežne*, Novogrci *μῆρζα*. Posljednje nije dokaz da je posuđeno u vrijeme prije djelovanja likvidne metateze, nego je *μῆρ-* < *mrě-* novogrčka metateza, nastala zbog toga što taj jezik ne pozna na početku suglasničke grupe *mr-*. Baltičke us-

porednice posjeduju istu osnovu u dva vida: *merga* »mreža« i u prijevaju *marga* »Strähne«, iz čega se vidi da je praslav. ž nastalo iz *g + ia*. Raširenje ie. korijena *mēr-* »veza« formantom *gh* je baltoslavenska pojava; dalja izvedenica odatle na *-ia* je praslavenska inovacija. Upor. još gr. *βρόχος* < *μρόχος »Strick, Schlinge«, ir. *braig* »lanac«, *braga* »zarobljenik«.

Lit.: ARj 4, 252. 7, 55. 8, 410. Miklošič 190. SEW 2, 38. Holub-Kopečny 234. Bruckner 347. Trautmann 182. WP 2, 272-273. Matzenauer, LF 10, 322. 347. Petersson, Vermischte Beiträge 138 (cf. RSI 8, 301. IJB 4, 214). L. U. A., n. f. 1. 11, br. 5171 (cf. JF 3, 216). Vasmer, RSI 6, 182. Scheftelowitz, KZ 56, 146. Boisactf 135. 885. GM 288. Lidén, Studien 14 (cf. Ijinski, IP 50, 62) Holt-Hausen, IF 48, 267. Charpentier, IF 29, 398.

mrgljū f (Punat, Krk) »krpica što se prišije na razdrtu čizmu, kufërta (ŽK)«. Denominal na *-ati omrgljāt* pf. »prišiti mrglju na razdrtu čizmu«. Od lat. *margula*, dalmato-romanski leksički ostatak. Upor. isto s naglašenim deminutivnim sufiksom *margella > čine. *mardzeand* »Rand des Auges«, fr. *margelle* i cine. *margula* »Bilderrahmen«.

Lit.: ARj 7, 59. REW* 5352.

mrgoda m »namrgoden = ljut čovjek«. Pridjev na *-bn* > *-an mrgodan* — na *-ast mrgodast* (Vuk) »mrk«. Denominal na *-iti mrgoditi se* (Orahovica, *mr-*) (*na-*) (Vuk, Ljubiša). Bez sloga *-go-* (upór. *razgovjetan*) *mrditi se*, *-zm* (Gundulić, Ston, Dubrovnik, Prčanj) (*na-se*) istog značenja. Stulić ima deminutiv *namrdukati se*. Sufiks (?) *-oda* varira sa *-uda* prema toponimu *Mrgodići = Mrgudići* (Bosna) i prezimenu *Mrgūd* (Vuk, Crna Gora); *mrguda* je ime ovce i psovka ženi. Maretić stavlja ovamo iz antroponimije *Mrda*, *Mrden*, *Mrdenović* (upór. *mrd-* u *namrditi se*), *Mrkša*, *Mrkšić*. Veza s pridjevom *mrk* je očigledna. Na to upućuje i *mrkodin* »mrk konj«. Ako je tako, onda je *-oda* sufiks za apstrakta kao u *sloboda*. Upor. prijelaz apstraktum > radna imenica u *camerata*, *compagno*, tal. *podestà* < *patestas*. Varijanta *k* > *g* mogla je nastati krivim rastavljanjem u izvedenici *Mrk-ša* > *Mrgša. Ne nalazi se u drugim slavinama. Kao ekspresivna riječ hrv.-srp. je kreacija. Matzenauerovo upoređenje s češ. *mrholiti* »sipiti«, lot. *merga*, *marga* »sitna kiša« daleko je i teško ga je obrazložiti.

Lit.: ARj 7, 59. 53. 461. Holub-Kopečny 232. Matzenauer, LF 10, 337. Boisactf 133.

mrič m (Mikalja, ikavski) »tamarič, tamarix, myrica gallica« = *mriječ* m (jekavski, Stulić) »dub, myrica«, od stgr. i ngr. *μυρίχη* > lat. *myrica* »tamarix gallica«. Nalazi se u pučkom liku u južnoj Italiji u grčkim narječjima, u napuljskom i sicilijanskom u *likuvrika*, *bruka*, *abbrúka*, *avrúka*. Konsonant č mjesto *k* objašnjava se našim sufiksom *j*. Ako je tako, *mrič* je kao i *smrč*, naš poimeničen pridjev m. r. ili je romanski na *-eus* kao *fageus* > tal. *faggio* za kilat, *fagus*. U arb. *μυρίχη* > *myri(n)gē* (sa umetnutim *n* pred *g*) pored *mret*, *marēnkuqe* »tamarič«. Gr. *μυρίχη* je zacijelo mediteranskog podrijetla, identično sa lib. *tamarix*, u kojem je *ta-*, berberski član (upor. *Tabarca* pored *Barca*).

Lit.: ARj 7, 57a 59. Rohlf 1430. Šamšalović, NVj 29, 476. GM 295. Godin 343.

mrijest m, f (Vuk) »ikra, avgutar, Rogen«, postverbal od *mrijēstiti se* (Vuk, Hercegovina) = *mrijēstiti se* (št za st kao u *putisti*, v.) (*o-*) = *mistriti se* (ŽK, meteteza suglasnika *r*) »pariti se, coire«, baltoslav., sveslav. i praslav. (*«ers-») termin iz ribarstva, peradarstva (živinogojstva). Na *-ilo mrestilo* (Perković, Slavonija) »mjesto gdje se ribe mrijeste«. Na *-nica* (kao poimeničenje na *-ica* nepotvrđenog pridjeva) *mrijestnica* (Bosna) »riba«. Konsonant *m* je nastao iz *n*, kako pokazuje ukr. *něrestb* »Laich« < *nřestb. Slog *mrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz *nř-*, kako se vidi i iz lit. *neišti* pored *nerieti*, u prijevaju *narŠas*, *narštas* »Laich«. Kako grupa *nr-* na početku u hrv.-srp. nije moguća, uklanja se na dva načina, supstitucijom grupe *mr-*, koja postoji (upor. *mrak*, *mraz* i sličnu zamjenu u češ. *mravi*, *mravný*), ili umetanjem svarabhaktičkog samoglasa *e* (upor. *čerivo* ŽK za *crijevo*) ili *a* (upor. *narav* za stcslav. *mavi*). Ovo drugo dogodilo se u *nerast* m (Vuk, Istra) »1° neustrojen vepar, prasac« = *nerast* »1° neustrojen ovan (Lika)« pored *merast* m (Slavonija) i u slov. *meresec*, *merjasec* (od gen. *merest-ca nov analogijski nominativ) pored *neresec*, *neresčak* < *-jak*, hrv.-kajk. *nerostec* (Belostenec, Jambrešić, sa *o* za *a*, kao u *rob* pored *rab*) = (ikavski) *něrist* (ŽK, Lika K) = *neres*, gen. (analogijski) *neresa* (Istra, gubitak *-i* kao u *vlas*, gen. *vlasti*) = *nerislac* m (15. v., jedna potvrda, sa sufiksom *-bc* > *-ac* i *-lac* od radnih imenica). Prvobitni apstraktum postao je radna imenica. V. primjere pod *mrgoda*. Potvrđen je i sa svarabhaktičkim *a* kao u *narav*: *narast* f (Vuk) < *mrestb, sa > *a* kao u *orah* i u ostalim primjerima, odatle *narastiti*, *narasti*

»omrijestiti«. Deprefiksacijom, tj. ispuštanjem sufiksa, jer se krivo shvatio kao takav: *rastiti*, *rasti* (16. i 17. v., Vuk), *narāUāt se*, *-raščq* pf. (Kosmet, subjekt *kokoške*) »pariti se«. Ovamo možda i rum. slavizam *a răsti* »jemanden barsch anfahren«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală răsteală*. Vokal *o* mjesto *a* (kao u kajkavskom) nalazi se i u Kosmetu *nāros*, gen. *nārōsa* »sitna jaja u kokoši«. Glede analogijskog genitiva upor. gen. *neresa* u Istri. Ispuštanje krivo shvaćenog sufiksa nalazi se i u ikavskom *rist* f »mrijest« (Dalmacija), s denominalom *ristiti se*, *risti*. Riječ *mrijest* f je kulturna riječ. Rumunji stvorše odatle svoj pridjev s pomoću lat. sufiksa *-acius* > *-ef* *mistrēf* (porc, scroafă) »1° prasac, svinja, 2° Wildschwein, Wildsau«. Glede metateze *r* upor. gore *mistriti se* (ŽK). Vaillantovo dovođenje *nerasta* u vezu s *kworzb* u sjevernim slavinama nije moguće. Semantička dubleta *mrijest* »ikra« i *nerast* »neuškopljen prasac« nastala je kao u *srčan* prema *srdačan* na osnovu fonetske varijacije. Vokal *a* mjesto mogao bi se tumačiti i kao prijevaju **nors-*, koji je potvrđen u rus. *noros(t)* »Laich, Froschlaich«. Za *njeriti se* impf. (subjekt *riba*, sjeverna Dalmacija, Sinj) »mrijēstiti se« dalje veze nijesu poznate. Ako je od praslav. **ners-* > *mrijesti se* (v.), zamagleno je izvođenje. Vežanje s ie. korijenom **ner-*, **aner-*, **sner-* > arb. *neri* »muž« je nevjerojatno. Ovamo i *resti se*, *rese* impf. (Slavonija, o ribi) »mrijēstiti se«, usp. i češ. te slvč. *rašiti se* (subjekt *ptice*).

Lit.: ARj 6, 604. 7, 55. 59. 60. 8, 46. 61. 280. 933. 554-555. 13, 298. 889. Miklošič 213. Bruckner 347. 355. Trautmann 197. Tiktin 997. Berneker, IF 7, 284. Meillet, RES 5, 11-12. Vaillant, RES 13. 115. 15, 236. 22, 22. Matzenauer, LF 11/ 184-185. 16, 170. Zubaty, ASPH 16, 401-404. Holub-Kopečny 310.

mrijēti, *mřēm* impf. (Vuk) (*isu-*, *na-*, *odu-*, *po-*, *pre-*, *raza-*, *se*, *sa-*, *u-*) = (ekavski) *mreti* = (ikavski) *mřiti* (ŽK), *vamrit* (Ranjinin Kanconijer) = stcslav. *mъeii*, *mъeo* (s istim sufiksom kao u inf. *živjeti*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *mer-ti, »mori, sterben«; iterativ prijevom duljenja *ō-i mirati*, samo s prefiksima *izu-*, *odu-*, *po-*, *pou-*, *pre-*, *u-*, deminutiv na *-ucati mirucati*, *mirūcām* (Vuk) »pomalo umirati«; kauzativum u prijevaju *o moriti*, *-im* impf. (*do-*, *po-*, *sa-*, *na-se*, *u-*, *za-*) »1° ubijati, 2° sustajati, ermüden«; iterativ od kauzativuma u prijevaju duljenja *o - ō > a - morati*, *-om*, samo s prefiksima *do-*, *od-*, *se*, *u-*, *za-*, »ermüden«. Izvedenice se prave od devet

osnova: *mer-*, *mř-*, *mřtv-*, *mor-*, *mar-*, pet baštijnjenih iz praslavenskoga i četiri *mrt-*, *-mri-*, *mřcv-*, *mřš-* (?) stvorenih u hrv.-srp.

(I) Osnova *mer-* > stcslav. *mre-* nalazi se *M* infinitivu na *-ėti* i prezentu *my-* > *mr-* u hipokoristiku *nemre* (Lika), *nemra*, *nemrica* (Dobroselo, Lika), pl. *nemri* »starci koji neće da •umru«, *mřčeka* (Srbija, južnomoravsko narječje) »smrt«.

(II) Osnova *mr-*: u participu preterita aktiva *umro*, *umrla* = čakavski *ūmra*, *umarla* = *umrala* ŽKM, part. pret. aktiva kao pridjev *něumro*, *neumrli*, *neumrta*, s apstraktumom na *-ost*, inf. mm'(Stulić); usveslav. i praslav. apstraktumu deklinacije *i* obrazovanom s pomoću *-lo smrt*, gen. *-i* »mors« pored *smrt*, gen. *-i* (15. v., Pavić) »Todesstunde« = (čakavski) *semart*, gen. *-i* (Vrbnik, 1639) = *semrt* (Transit). U slavinama dolazi, za razliku od drugih ie. jezika, samo s prefiksom *o-*. Dodatak toga prefiksa je praslavenska inovacija. Prema Meilletu je od stcslav. pf. *stmreti* »umrijeti«. Odatle *smrt* kao novi postverbal koji je istisnuo balto-slav. *mrt, gen. *-i*. Vjerojatnije je Machekovo mišljenje da je to ie. prilog *su-* > praslav. *ś-* »dobro, veoma« (v.), koji odgovara po želji da smrt bude lijepa, dobra. Upor. svojom *smrću umrijeti*. Odatle pridjev na *-bn* > *-an smrtan* = *samrtan*, *-tni* (čas, svijeće, grijeh), *besmrtan*, poimeničen na *-jak smrtinjak*, na *-ik smrtinik* — *samrtinik*, na *-ština* < *-sk* + *-ina samršina* (Vuk) »1° mrtvačina, novac za opijelo, 2° ukopnina«, složen pridjev *smrtanosan* < stcslav. *sbmntonosbn*, prevedenica od gr. θανατοφόρος. Ie. je pridjev na *-uo* (upor. isti sufixi u živ, v.) *mrtav*, f *mrtva* pored *mrtav*, bez paralela u baltičkoj grupi. Ima golemu leksikologijsku porodicu. Sufiks *-uo* odbacuje se: *mrt* (Marulić, Zoranić). Poimeničuje se na *-ac* > *-ac mrtvac*, gen. *mrtvaca* pored *mřča*, odatle analogijski nominativi *mřtac* i *mrtavac*, gen. *-ovca* (Slavonija, Posavina), s pridjevom *mrtavan* »smrtan«, pridjev na *-ski mrtvački* pored *mrtvački*, poimeničen na *-ina mřtavština* »odori mortuorum« = *mrtavština* »daća, karmina«, na *-bnica mrtvačnica*, na *-aja mrtvaja* — na *-an* = na *-ik mrtvan* — *mrtvih* »1° mrtav čovjek, 2° staro riječno korito«, na *-ajica mrtvajica* (Srbija, Čačak) »horizontalna gredica u vodenici«, na *-ača mrtvaca* »biljka«, na *-ačina mrtvačina* (Vuk) »plaća za mrtvaca«, na *-ara mrtvara* (Požeга) »muha«, na *-orina mrtvarina*, na *-ak mrtvak* (južnomoravsko narječje) »mrtvac«, apstrakti na *-ež mrtvez* = na *-ilo mrtvilo*, na *-ost mrtvost*; na *-enjak mrtvenjak* »kukac«, na

-ica mřtvica »1° mrtva ženska, 2° druga razna značenja«, na *-iče*, gen. *-eta mrtvice* (Vuk, Crna Gora) »rdavo živinče«, pridjev na *-jav mrtvičav* (južna Srbija) »okrenut prema sjeveru«, kol. na *-jad mrtvičad*, gen. *-i*, augmentativ na *-ina mrtvičina* (Vuk) »tromo žensko«, na *-ulja mrtvulja* (Lika) »mřtvica«, s pridjevom *mrtvuljav*, poimeničen na *-bc* > *-ac* i *-ica mrtvuljavac* prema *mrtvuljavica*, na *-uša mrtvuša* (Vuk, Crna Gora) »mrcina«. Prilozi *mrtvo* (Piva—Drobnjak) »labavo«, na *mrtvice*, *mrtvòglavicè*, *mrtvovskè* = *mrtvòzicè* (Bosna) = *mrtvouzačkì* = *mrtvouzlicè* (Vuk) »svezati mrtvim čvorom«. Složenice: *mrtvòka* (Pavlinović) »ženska mrtva pogleda«, s pridjevom *mrtvòkast*, *mrtvorodenčè*, *mrtvozor*, *mrtvòglavac* »leptir«. Sintagma: *mrtvo puhalo* (Vuk, Lika) prema *mrtva puhalica*. Denominali na *-iti mrtviti* (M-), na *-ariti mrcvariti* (Dalmacija) »biti trom«.

(III) Korijen *mor-* dolazi najprije u praslav. postverbalu (nalazi se i u češ., polj. te rus.) *mór* m (Vuk) »smrt, umiranje, kuga«, *odmor*, raširen na *čk odmor ak*, gen. *-rka pomor*, *primor* (Srijem) »1° umor kod rada, 2° sitna živinica od koje pada guba na uši«, *umor*, *namor* (Vrbnik, Krk, Bakar) »nahlada« = *nàmorina* (Otočac) »influenca«. Glede *mora* v. tu riječ. Pridjev *morán* (Kavanjin), općenit je samo s prefiksom *umoran* (Vuk) (*ne-*, *od-*) »šuštao, trudan«, na *-iv neumoriv*, na *-lživ neumorljiv*, s apstraktima na *-ost*, poimeničen *umòrnica* (Vuk) »čaša rakije koju umoran čovjek popije«; *izmorán*, *zamoran*.

(IV) Od *mar-* u najnovijoj izvedenici na *-alište odmaralište*, *od odmarati se*; *zamarati se*.

(V) Od *mrt-* apstraktumi na *-je umrie*, *izumrće* (Pavlinović) = *izumriće* (isti).

(VI) Od korijena *mri-* pridjev *mrli* (Kavanjin), na *-lživ mrljiv* »spor«, poimeničen je na *-bc mrlac*, gen. *-Ica* (Barilović) »kukac gryllotalpa vulgáris«, na *-edina* (prema *govedina*) *mrlédina* (Vuk, Lika, Dobroselo) = na *-ina mrlina* = *mrljina* »les«, odatle na *-as mrljaš*, na *-etina mrlétina* = *mrljetina* — na *-utina mrlutina* (Vuk) »slabo i bolešljivo čeljade«, na *-iči mrlci*, gen. *-i* f pl. (Istra) »služba za mrtvim«, na *-ič mrlčić* (Prigorje) »mrtvac«, na *-inče mrlinče* = *mrljunče* »lipsanica«, kol. na *-od mrlinčad*, gen. *-i* (Lika), *-javiti mrljaviti*, *-im* »rdavo klati«. Denominali *mrljúnuti*, *-ēm* »lipsati«, *mrljuhāt* »tužiti se na bolest«.

(VII) Korijen *mřev-* nastao je unakrštavanjem od *mre-* (gen. od *mrtvac*) i *mřv-*. Odatle na *-orina mřevarina* »pokolj« i denominal *mřevariti* (*iz-se*).

(VIII) Što se tiče korijena *mřš-*, nije sigurno da ide ovamo, jer *mrsa* f i *mřšav* (također bug.), *izmřšati* i *izmřšaviti* stoji u vezi sa *mrha* (v.) > *marha* > *marva* (v.). Značenjem stoji u vezi sa *mrcina*. Rumunji posuđiše *mřšav*, a *omori* »ubiti« < *umoriti*, s postverbalom *omor* (strum, još *umor*) i s rum. sufixom lat. pridjetla *omoricune* »ubistvo«. Madžari posuđiše pridjev *mrtav*, u ž. r. *mrtva* (se. *voda*) > *morotva* »Sumpf, bara«, koji Miklošič upoređuje sa Hiadž. *holtviv*. U baltičkoj grupi pored lit. *mirti* = lot. *mirt*, koji točno odgovaraju u osnovi stcslav. *mřeii*, postoji i kauzativum lit. *marinti* »moriti«, odatle lit. postverbal *maras* »kuga«, koji se poklapa sa *mor*; bez prefiksa sa- u lit. je *mirtis* = lot. *mirt* »smrt«. Ie. je korijen **mer-*, u sanskrtu *marate* (3. 1. sing.) »mre«, kauzativum *mārayati* »moriti«, *mrtih* »smrt«, lat. *mori*, *mortuus*, *mors* itd.

Lit.: ARj 2, 629. 4, 251. 252. 303. 304. 6, 752. 927. 7, 8. 54. 49. 60. 70. 71. 83. 87. 92. 460. 461. 917. 8, 114. 12, 67. Vuković, SDZb 10, 390. 392. 398. Elezović 1, 420. 2, 126. 247. 389. Rešetar, Rad 255, 107. Jagić, ASPH 20, 595. NJ, n. s., I, 259. 261. 7, 248. Krmptić, ZbNZ 24, 324. Medić, ZbNZ 24, 29-31. (cf. JF 3, 255. 261). Miklošič 190. SEW 2, 50. Holub-Kopečný 233. 294. Bruckner 344. 346. 532. Trautmann 186-187. WP 2, 276. Mladenov 304. 595. 311. Tiktin 995. 1089. Štrekelj, ASPH 28, 505. Marstrand, IF 20, 349. Meillet, BSLP 21, 138. si. (cf. IJb 8, 209. JF 5, 330). Marr, IzvORJAS 6, t. 21, 325-333. (cf. IJb 13, 80). KZ 68, 57. Brugmann, IF 17, 485. Machek, ZSPH 7, 378-379. Boisacq 134.

mrkati (se), *mřče* impf, (subjekti *ovce*, *koze*, *ribe*, Ljubiša) = *mrkati*, *-čem* (Vodice, Istra, subjekt *ovca*), *omrkati se* (Smokvica, Korčula) »upaljivati se, pariti se«. Postverbal *mrk* m (Vuk) = *mrk* (Vodice) »Brunst der Schafe«. Pridjev se raširuje na *-ast mřkast* (Krk) »upaljen«. Glagol je južnoslavenski; nalazi se još u stcslav. *mřbkati* »1° meckern, 2° brünstig sein«, slov. i bug., gdje mjesto *k* stoji i / *mřälet se*, odatle rum. *a marli*; kod Arbanasa *merkosh*. Kako pokazuje značenje 1° stcslav. glagola, radi se zacijelo o prvobitnoj onomatopiji, koja je postala pastirski termin za koitus ovaca i koza, prenesen odatle i na ribe. Machek upoređuje sa sanskr. *mřsati* (3. 1. sing.) »berühren«.

Lit.: ARj 7, 61. 64. Ribarić, SDZb 9, 168. Mladenov 311. Matzenauer, LF 10, 339-340. Jokl, IJb 14, 106. Machek, Slávia 16, 188.

mrkinta f (Kašić) = *Markinta bila* (toponim kod Lastova, ikavski i čakavski) = *mrkijenta* (Dubrovnik, Vetrание, Bella, Voltidi, Stulić), pridjevi *mrkijentast*, *mrkijentav* »gre-, benit«, deminutiv *mrkijentica* = *mrkenta* (Lastovo) = (na *-ija*) *mrkēntija* (Paštrovići, razlikuje se od *seke*, koja je u mora, dok je *mrkēntija* uz obalu na kopnu) = *mrkenta* (Kavanjin, Spie, Bar, Budva, Grbalj, Krtole, Kučište, naziv za *Golo brdo* blizu Raca i Špica) »1° hrid u moru, greben, stijene pokraj mora, velike strme litice, 2° seka (Grbalj), 3° pojedini veliki kamen kojim se može zidati, da se utvrdi obala od vala, ali se ne upotrebljava za zidanje kuća«. Izvedenica na *-enta*, sufix za pojačanje (augmentativ) u istro-rom.: *vitenta meja*, *vitenta dele vite meje*, u lad. *mighienta*, *nuva nuventa* (Rovinj), *kalda kaldenta*. Upor. u južno-tal. *flori murgendo*, *murgantu* itd. »distelartige Pflanze«. Osnovna je riječ *murex*, gen. *-ciš*, tal. *murgia* (Kalabrija) »roccia«, koja se nalazi u *morica* f (Zore) »1° provrčen stanač kamen na morskoj obali, u koji se može privezati mreža, 2° (Mljet): da vrša potone, veziva se za nju morica, produžen kamen«. Glede prijelaza u deklinaciju *-a*, upor. *krka* < *conice*. Ovamo ide kao izvedenica na lat. sufix *-anus* ime otočića *Mrkan*, tal. *Mercana*.

Lit.: ARj 7, 65. Zore, Arkiv 2, 364. Macan, ZbNZ 29, li. Ive 14. Skok, ZRPh 38, 849. Isti, Slav. 227. 249. REW 5755. Rohlf 2627. Prati 678. Alessio, RIO 5 (1953), 90-91.

mrknuti, *-e* (*o-*, *na-*, *se-*, *s-*, *sa-*, *za-*) = *mrkniti* (Vodice) = *smrti se* pf. pored *šmrcati se* (*poza-*, *Gorski vijenac*) = *mřčati* (samo jedna potvrda; *c* mjesto *k* kao u *micati* pored *mikati*, *maknuti*, *maci*) »finster werdens, inhoativ od pridjeva *mrk*, balto-slav., sveslav. i praslav., »crn, finster«; *súmrk* (Piva-Drobnjak) »pomalo mrk«. Pridjev je veoma raširen zbog velike upotrebe u terminologiji domaćih životinja. Poimeničen *mrk* m (Novi) »morska životinja mrkač, moschites moschata« = *mrk* m (Vodice) »pomrčina sunca«. Pridjev se raširuje na *-olast* (upor. *vragolast*, *-ljust* prema *đavolast*) *mřkolast* (Vuk), na *-bn mřčan* (Vuk), na *-bkav mřčakav* (Timok-Lužnik, Srbija) »bolestan, nečist«, na *-bi mřkao*, *-klá* (16. v.), s apstraktumom *mrklost*; *-ušast*, *-ušát*, *-ušatan*, *-ušastan*, *-šav*: *mřkušast* itd. Hipokoristici *mrko* m »jarac, magarac, vč« prema *mrka* f »ime domaćih životinja«. Poimeničuje se raznim sufixima: na *-ač mrkač* »1° jarac, 2° riba (Ston, Bag, Vrbnik)«, sa deminutivom *mrkačić* (Split)

»riba«. Na *-alj mrkalj* »1° jarac, 2° ovan, 3° prezime«, *mrkaljuša* (BiH) »kruška«, na *-an mrkân*, na *-as mrkas* »ime psa«, na *-ava mrkava* »krava«, na *-aša mrkaša* »koza ili ovca«, na *-es mrkeš* (Istra) »ovan«, na *-ešič mrkešič* »ovan, vo mrkih pjega«, na *-ica mrkica* »1° kobila, 2° biljka žučnica«, na *-ilo mrkih*, na *-inja mrkinja* »mrka ovca«. Na madž. *-ov* < *-ó mrkōv* »pas, konj«, *-ova mrkava* »krava«, *mrkovica*, augmentativ *mrkovina* »mazga«. Na *-ulj mrkulj* »ptica«, *mrkuljin* (Vuk), na *-ulja mrkulja* (Vuk) »mrka krava«, *mrkuljica* »1° ptica, 2° riba«. Na *-uša mrkuša* »kobila« = *mrkūša* (Vodice) »ovca«. Augmentativ *mikobara* (Lika) »koza«, a pridjevom *mrkobaran*, *mrkodin* »konj*«. Na *-onja mrkonja* »1° mrk vo, 2° prezime«. Pridjev *mrkao* poimeničuje se na *-ica mrklica* (Vuk, Boka), na *-ina mrklina* (Vetranie) = na *-ilo mrklih* »mrak, pomrčina«. Upor. psovku *mrklo ti bog daj* (Vodice). Složenica *mrkogleda*. Čest je i u izvedenicama sa č mjesto *k*: na *-e'*, *mrče* »mrk konj«, na *-java mrčava* »dim, čada«, na *-ica mrčica* »magarac«, na *-ina mrcina* f »prosto mrko sukno, crne ženske haljine«. Na *-ilo mrčilo* »mrka boja«. Hipokoristik *mrčo* »mrk konj«. Denominai na *-iti mrčiti* (Crna Gora) »(metafora) ubiti« (*iz-*, *na-* *se*), na *-ėti mrčati*, *-čim*. Ovamo ide *pomrčina* (*sunca*, *mjeseca*) = *pomrklina* (Bosna). Prema *brčkati* onomatopezira se *mrčkati* (Orahovica). Na *-jāj iričāj* m (Hercegovina) »mrk pas«. Sa romanskim sufiksom *mrkadina* »mrko, prosto sukno«. Premda mu je leksikološki porodica golem, ne može se označiti kao općenit hrv.-srp. pridjev. Karakterističan je za štokavske govore. Tu je zastupljen i u antroponimiji *Mrkoje*, *Mrkojević*, *Mrkša*, *Mrkšić*. Na zapadu ga zamjenjuje *taman*, koji je raširen na čitavom teritoriju. Općenit je sveslav. i praslav. prijever **morkb* > *mrāk* m = *mraka* f gdje je slog *mr-* nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *mrok*, rus. *mórok*. Taj prijeverni štep izražava perfektum »kad je zamračeno > ono što je zamračeno«. Po semantičnom zakonu rezultata (sinogdoha) odatle značenje »1° tama, Finsternis, 2° biljka«. Može biti i pridjev (Mrnavić, Martić) »mrk«. Upor. toponim *Mrakodō* pored *Mrkodō*. Pridjev na *-bn mračan* (14. v.) (s-), poimeničen na *-jak mračnjak* »1° rđav čovjek, 2° mora, 3° biljka, 4° mračna sobica, 5° (mračnjak, ŽK, eufemizam) đavao«, na *-ica mračnica*, na *-ost mračnost*. Na *-iv*, *-lživ mračiv*, *mračlživ*. Na *-ia mrača* f »mrak« = na *-ilo mračilo*. Na *-jaj mračaj* (Slunj) »1° ptica caprimulgus punctatus, 2° konj« = *mráčaj* (Dobroselo) »cmi oblaci

na nebu«. Na *-janin mračanin* (Vinkovci) »čovjek koji straži noću u općini«. Na *-ata mrakača* = na *-an mrakan* (Vinkovci) »nekakav bauk iz mraka«. Složenica *sumrak*, *sumračje* »crepusculum«. Denominai na *-ati mrakati* (Kavanjin) »1° noćiti«, *mrakati*, *-čem* (Dalmacija) »2° psovati«, na *-iti smračiti*, *smračim* (*se*), *-ivati se*, *sumračiti se* prema *sumračavati se*. Značajna je varijacija značenja izražena akcentom *smračiti* (objekt /02-«, Dalmacija) »prut od mace zadupsti u rupu da druga maca izrasle«. Upor. *zámrknuti* (Vuk), *zamrknut*, *-em* pored *smrkmat se* (Kosmet) »ući u noć«, iz čega se vidi semantička veza između *mrk* i *mrak*. Interesantno je raširenje sa *-koutu-nakotumračiti se* pf. (Poljica) »naoblačiti se«, s pridjevom *napotumračen* (Poljica) »namrgođen, namršten«. To je jedna vrsta onomatopeiziranja kao i *mgoditi se* (v.). Rijedak prefiks (v.) je zamijenjen u pridjevu čestim *po-* (v.); *tu* bit će isto što *to* u *najtomanje* (ŽK). Baltičke usporednice pokazuju različita značenja. Odnose se na rad očiju. U prijeveru *e*: lit. *merkti* »1° mit den Augenlidern blinzeln, 2° die Augenlider schliessen«; s prijeverom *o* (kao u *mrak*): *man ākys apmarka* »mir wurde dunkel vor den Augen«. Lotiški ima s prijeverom *i* (kao *mrk*, *mrkao*) *mirklis* »Blick des Auges«. Za semantički razvitak praslav. pridjeva od važnosti su baltičke usporednice. Iz njih se vidi da je značenje »tama« izašlo iz zatvaranja vjeđa. Za taj semantički razvitak ima potvrda i u našim narječjima: *on mrka* (Cres) veli se kad čovjek drijema i glavom tresse. Upor. češ. *mrkati* »cligner les yeux« i lit. *mirksaū* »mit halbgeöffneten Augen da sitzen«. Upor. *namršten*, *mršiti se* (v.), *pomrkivati na koga* impf, prema *pomrknuti* (također češ., slov.) »nutu interdicere«. Ie. korijen **mer-* »flimmern, funkeln« bio je raširen formantom *q*: **merq-*.

Lit.: *ARj* 4, 52. 251. 7, 35. 37. 66. 63. 61. 69. 47. 65. 49. 67. 403. 461. 511. Tentor, *JF* 5, 213. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Elezović* 1, 193. 2, 247. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *ASPh* II, 448. *Miklóšić* 191. *SEW* 2, 78. *Holub-Kopečný* 232. *Bruckner* 333. 346. *KZ* 45, 105. *WP* 2, 274. *Mladenov* 306. 311. *SpBA* 73 (cf. *IJb* 8, 198). Ivšić, *HR* 1934., 194. Machek, *ZSPH* 18, 24-25. Matzenauer, *LF* 10, 337-340. Vaillant, *RES* 9, 9. sl. Zupitza, *KZ* 36, 235. Walde, *KZ* 34, 478. Scheffelowitz, *IF* 33, 38. 56. 167. 174. 267. Osthoff, *IF* 8, 12. bilj. Kern, *IF* 4, 110-111. Sütterlin, *IF* 25, 70. *Boisacq** 645-646.

mrkva f (18. v., Vuk, Dalmacija, Jačke, danas općenita riječ) »daucus carota, korénje (ŽK)«. Deminutivi na *-bc* > *-ac mrkvac*,

gen. *-aca* (Istra) = na *-ica mrkvica* (Krk). Augmentativ na *-ina mrkvina* (Vrbnik). Sveslav. i praslav. (prema Miklošiču) posuđenica iz stvnjem. *mor(a)ha*, nvnjem. *Mohre*. Tome se protiv Mladenov i Kiparsky. Za prvoga nema dovoljno razloga za to. Drugi uzimlje prarodstvo s germanskom riječi. Kako pokazuje *mrha* > *marha*, *marva* stvnjem. *h* ne prelazi u *-k*, nego ostaje, što potvrđuje i polj. *marchow*. Riječ *mrkva* je išla prvobitno po deklinaciji *u* kao *crkva*, *murva*, steslav. **mrzky* > **mrkbyve*. Upor. i *cikla* pored *cikva*. Rumunji posuđuju *morcov*, Mađari *morcony* = *murok*. Ie. je korijen **mrk-* »essbare Wurzel, Mohrrübe«. Upor. kod Hesycha βράχνα. Prema Macheku pripada pred-ie. supstratu. V. *smrčak*. Ovamo i *mrkvjela* f (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Bella, Stulić) »mrkva«. Augmentativ na *-ina mrkvjelina* (Stulić) »pastinaca silvestris«. Pridjev određeni na *-bn mrkvjelni* (Stulić). Oblik *mrkvola* nema *ARj*, citira ga kao srp. Miklošič. Dalmato-romanski ostatak iz oblasti hortikulture, kako pokazuje *k* pred *e*, od lat. deminutiva *moracula* od *mōrum*, koji se nalazi u stvnjem. *morhila*, nvnjem. *Morchel* »1° pečurka, 2° mrkva«. Dubrovački romanizam predstavlja vlat. deminutivni sufiks *-icella* mjesto kllat. *-inda* i unakrštenje sa domaćom riječi *mrkva*.

Lit.: *ARj* 7, 69. *Miklošić* 192. *Bruckner* 322. *Mladenov* 304. *Kiparsky* 75. *WP* 2, 313. *Boisacq** 131. Machek, *LP* 2, 158. *Weigand-Hirt* 2, 206. Zupitza, *GG* 135. Löwe, *KZ* 39, 326. *Vasmer* 2, 158-9. *REW** 5681a. *DEI* 2363. 2428. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

mrlij m = *mrlja í* (slov., običniji je akcent *mrlja* u Hrvatskoj) »maca, pjega«. Denominai na *-ati mrljati*, *mrljam* impf. (Vuk) (*iz-*, *o*) — *mrljāt* (Kosmet). Pridjev na *-av mrljav* (Lika, Kosmet) »1° neopran, nečist, 2° koji ima mrlje«. Pojavljuje se još u tri varijante, koje upućuju na onomatopejsko (ekspresivno) postanje: *prljati*, *prljam* (*u-*) (Vuk) »gnusiti«, s pridjevom *prljav* (Vuk) = *brljati* (v.) = *burljati* (v.). Ne nalazi se u drugim slavina. Štrekelju je posuđenica iz bav. *Meri n* »Schmutz, Fettfleck«. Varijante i geografska area govore protivno.

Lit.: *ARj* 1, 70. *BI* 2, 241. *Elezović* 1, 225. 419. *Miklošić* 192. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

mrmljati, *-am* impf. = (sa / mjesto *lj*) *mrmlati* — (sa *n* mjesto /) *mrmlati*, *-am* (ŽK) »murmeln«. Prvobitna onomatopejska reduplikacija vidi se u *mmorati* = *mmoriti* = *mmrati*,

odatle postverbal *mmor* (Marulić) = *mromoriti* = iterativ *nammmravati* (*ob-*), s apstraktumom *nammmranje* (Jambrešić) Promjena *lj* = *l* mjesto *r* nastala je prema disimilaciji *r - r > r - l*. Drugi član reduplikacije reformira se raznim elementima koji sadrže druge onomatopejske suglasnike: na *-ošiti* (upór. *tetošiti*) *mfmašiti*, *-lm* (*iz-*) = *mrmošati*, *-am* »klevetati«, s radnim imenicama na *-telj mrmošitelj* m prema f *mrmošiteljica*, *mrmošavac* = *mrmošalac*; na *-otati* (prema drugim onomatopejama na *-ot*) *mrmotati*. Radna imenica na *-elj* (upor. *smrdelj*) *mrmelj* m (Istra) »čeljade koje mrmlja«. Završno *-ljati* zamjenjuje se sa *-njati* u *mrmljati*, s pridjevom na *-av mrmljav*, sa *-njiti mrmljiti*; *mnj* steže se u *nj*: *mrnjati*, odatle *mrmatelj* = *mrnjatelj* »murmurator«. Ta se varijanta deminuirala: na *-kati mrnjati*, *-ām*, odatle na *-ah mrnjako* m prema *mrnjakalica* (Lika); *mrnjđzati* (Slavonija, Srbija, Vuk). Drugi se element reduplikacije zamjenjuje novom kreacijom *-njoriti mrnjoriti* (Marin Držić). Onomatopeja postaje napokon termin za crve: *mf-mak*, gen. *-mka* (Vuk, Banja Luka) »kukač u gnoj kao zlatna Mara« = (za amfibiju) *mrmac* — *mrmac* »Kaulquappe« (Otokf prijenos je omogućen time što više *kr*; zbog toga ide ovamo i) *mrmljak*, gen. *-ōljka* (Vuk, Srijem, Baranja, Banat) »triton vulgáris, Wassermolch« = rum. *mormoloc* »Kaulquappe«. Ni prvi dio reduplikacije nije pošteđen, kako pokazuje disimilatorni gubitak početnog *n* u *rmnjati*, *f mnj em* (1486) »mrmljati«, s pridjevom *rmnliv* (1486). Samoglasno *r* zamjenjuje se tamnim u *mumnjati* — *mumljati* (upor. češ. *mumlati*) = *mumnjati* (Prčanj) = *mumonjiti* (Vuk) »murren« = *mumoljiti* »jesti«, imenica *mumonja*. Ta onomatopeja nalazi se u raznim jezicima. Klasični su tipovi lat. *murmurare*, gr. μορμύρω, stvnjem. *murmuōn*, nvnjem. *murmeln*, lit. *murm(l)enti*, *murmēti*, sanskr. *marmara-* itd. Miklošič ih zove *onomatopäische Wörter ohne Geschichte*. U stvari oni se u jeziku uvijek nanovo stvaraju na jednak način. Njihova je faktura nestalna. Podvržena je varijacijama u mjestu i vremenu, prema tome kako jezična svijest percipira prirodne zvukove i koliko ih može prilagoditi ustaljenim fonemima. U njima su fonemi simboli raznih prirodnih zvukovnih nijansa. Vidi se i prilagođivanje drugim tipovima. I oni slijede zakon semaziološkog razvitka. Postaju napokon termini za predmete. V. *brbljati*.

Lit.: *ARj* 4, 252. 7, 71. 74. 76. 78. 151. 461. 8, 410. Hirtz, *Amph*. 90. *Miklošić* 192. 207. *Holub-Kopečný* 235. *Boisacq** 640. 644. *Mladenov* 311. *Bruckner* 681. Matzenauer,

LF 10, 341-342. 349. *Tiktin* 1009. *WP* 2, 307. *Trautmann* 190.

mrmor m (Vodice, Istra) »razum«. Od furl. *malmuerio* = *mermoire* — *memorie* (in *buina malmueria* 1419. »pri dobroj svijesti«) < lat. *memoria* »pamćenje«, apstraktum na -*ia* od pridjeva *memor*, gen. -*oris*; apstraktum se u našem školskom jeziku upotrebljava kao učen latinizam, ovdje sa anticipacijom suglasnika *r*; u Istri *memurija* f »uspomena«. Odatle poimenačen pridjev na -*alis memorijal*, gen. -*ala* m (Reljković) »izvještaj višoj vlasti« < lat. *memorialis*. Denominai na -*are* lat. *memorare* > sttal. *memorare*: *adombrati se*, -*am* pf. (Kučište) = (afereza *a-* u sandhi) *dòmbrat se*, -*am* (Dubrovnik, Cavtat) »prisjetiti se« < tal. (*Rammemorare*, s disimilacijom *m-m* > *d-m*, upór. disimilacije španj. *lembrar* i *remora* (Fribourg).

Lit.: *ARj* 6, 600. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *REW*² 5489. 5490. *Pirana*² 556.

mřujak, gen. *mřnjka* m (Orahovica, Slavonija), termin kod saonica »onaj dio saonica sprijed, što je savinut gore«. Budući da je *mřnjak*, gen. -*njka* (Srbija) »hrskavičavi dio nosa«, prva riječ je, čini se, metafora. Osnova se nalazi po svoj prilici i u pridjevu na -*av mřnjav* (Srbija) »slab ločkov (odnosi se na stablo; protivno *krut*)«.

Lit.: *ARj* 7, 77. 78.

mrsika f (Dalmacija, Pavlinović) »ševar, trska«.

Lit.: *ARj* 7, 79.

mrsiti (se), *mrsim* impf. (Vuk) (*o-*) = *mrsit* (Kosmet) »1° jesti meso = prekinuti post (religiozni termin, suprotno *postiti*) 2° (s prefiksima *iz-*, *od-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *za-*) remetiti, pometati, brisati, uništavati« prema iterativu na -*va*—*mrsivati*, -*mrsujem* = -*šivati*, samo s prefiksima; prefiks *pro-* »3° mrmnjati (Lika)«. Od prvog značenja je postverbal *mrs* m (18. v., protivno *nemrs*) »1° mrsno jelo, 2° vrijeme kad se smije mrsiti«, proširen na -*ak* > -*ák* *mřsak*, gen. -*ska* (Vuk) = *mřsak* pored *mřsak* (Kosmet) »dan u koji se smije mrsiti« = *òmrsak*, gen. -*ska*, deminutiv *mrsičak* »mrsni dan«. Pridjev na -*bn mřsan* = *mřsan* (Kosmet), određeno *mřsní* pored *mřsni* = *omrsan*. U bošakčkom (argotu) *Mrsan* je »Turčin« (Kosmet, Sirinić, opozicija *Posan* »Srbín«). Bug. *mřāsen*. Od takvog pridjeva je kolektiv na -*ina mrsenina* (Ston) »mrsno jelo«.

Na -*ivo mrsivo* »mrs, mrsno jelo«. Na -*aj Smrřaj* »mrs«. Na -*ota mrsôta* (Kosmet) = *mrsnoća*. Imperativna složenica *mřsipetak* m prema f *mrsipetka* »čeljade koje u petak mrsi«. Ne zna se ide li ovamo *mrsôvnica* = *brsovnica* (Smokvica, Korčula) »gljive koje se jedu«. U značenju 1° riječ je južnoslavenska. Od sjevernih slavina ima ukr. *omersnuty sa* »varati se, praviti griješke«. Ovamo ide stcslav. *mrsiti se* »foedari«. Riječ je prema tome prvobitno značila »errare, griješiti, okaljati se > prekinuti post«. To značenje omogućuje vezu sa značenjem 2°. I od tog značenja postoji postverbal *mrs* m »nešto zamřseno«, na -*zk* > -*ák smřsak*, gen. -*ska* (Vuk) »uzao bez šeputa«, pf. *mřsnuti*, -*em* (Lika) »zamřsiti«. Odatle s prefiksom -*jaga* (upór. *mùtljaga*, *přtljaga*) *mřřljaga* u izrazu *pogoditi sina* »sijeno« u *mřřljagu* »na oko« (Sinj, Dalmacija). Prvobitno se značenje vidi i u *namřsiti*, *im* »navaditi, namamiti«. Značenje 3° (»prekinuti razgovor > promřljati«) može da ide također ovamo. Onomatopeizirano je unakřtavanjem sa *mrmjljati*. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene. Matzenauer upoređuje sa lit. *smarsas* »adeps«, *apmulst* »perturbare«, lit. *murkřlinti* »beschmutzen«, ags. *mearian* »errare«. Upoređuje se i sa ie. *smeru »Schmeerz, Fett«.

Lit.: *ARj* 1, 80. 8, 934. *Elezović* 1, 419. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 192. *Mladenov* 307. *WP* 2, 691. Iljinski, *RSI* 6, 227-228. Matzenauer, *LF* 10, 342-343.

mrska f (Vuk, Crna Gora) »bora, nabor (na rubu i na licu)« = *smřska* (Priseka) = *mřske*, gen. -*akā* (Konavli) »vrsta bora u ševnju košulja«. Augmentativ na -*ina mřřtina* (Vuk). Odatle denominai na -*iti mřřtiti se*, -*im* impf, (*na-*) (Vuk, Vodice, objekt i subjekt *čelo*, stcslav. *szmřřteno čelo*). Bug. *mřařija*. Na -*ati mřskati*, -*ām* »nabirati«, *mřskati* = *razmřskati* (također bug) »razbiti« = *namřckati se*, -*am* (Kosmet) = *namřskati* »nabrati«. Na -*ač smřskač* m (Jasenovac) »vrh kapice od opanka kud prolaze kajiři«, na -*aia mřřskača* (Lika) »suknja s mřskama«, *mřřskača* f (Piva-Drobnjak) »vrsta torbe; pripūta (Hercegovina)«. Na -*avica mřřkavica* f = *mřřdavica* »meka kost koja se zove mřřtalica (Vuk)« = *rřkavica*. Dalja veza s *mezřravci* ili *mřezřravci* (v.) (unakřštenje sa *mezgra*, v.), *možđrkavci*, *mřzřavci*, *mřřgalica*, *mřřdavica* = *mřřjavci* »nosna hrskavica (Smokvica, Korčula)« (sa *sk* > *zg*, *řd*). Ovamo ide i *eu smřřskati*, *mřřs-kam* (Vuk, objekt *glavu*, *nos*) »razbiti«. Ista osnova dolazi i s prijevajem *vrařka* f »crespa,

ruĝa, *bora*, *greřpa*, *mřezotina*, *mřska*, *mřřtina*, *Runzel* f« (upor. čeř. *vřřska*) = *frařka* (Mikalja, Vrančić, Belostenec) »ruĝa, bora, mřska«. Glede *w* > *fr* upor. *fiba* (ZK) < *vrba*. Postoji još u varijanti *brařka* (Stulić) »ruĝa«, s pridjevima *brřskav*, *brřkast*, *brřskotina*. Ovamo možda (sa *sk* > *zg* kao u *maska* > *mazga*) bug. *mřařdja* (*se*) i hrv.-srp. *brazgotina* (16. v.). Glede *vr* > *br* upor. *brijeme* (Dubrovnik) < *vrijeme*. Miklošič izvodi *vřřska* < *mřaska* (upor. čeř. *mřahiti čelo*) < praslav. *mřska. Prema tome *mřska* predstavlja niži prijevajni řtěpen (Tiefstufe). Prema tipu *rob* — *rabota*, *latiti se* = *latiti se* (ŽK), *Lom* < *Almus* postoji i varijanta sa *o* mjesto *a broskav* (Srbija) »nagrđen mřřtinama, bradavicama i pjegama, kao mřsav (v.)«, odatle na -*ulja brřskulja* (Srbija) »broskavo čeljade«. Prema *Mladenovu* bio bi isti korijen kao u *mřk* — *mřak* (v.), tu sa -*k* kao u *znak*, *zřak*, ovdje sa -*sk*. Upor. ipak s varijantama *vřřka* — *brařka* — *broskav*, arb. *břeshkē*—*břechē* »kornjača«, deminutiv *břeshkēzē* »Drüsesgeschwulst«, rum. *broaseč* »žaba (i različite bolesti)« = ngr. *μρόσκα*. Kako u južnoslavenskom *mřaska nije potvrđeno, može biti da *mřska* i *vřřka* > *brařka*, *broskav* itd. ne idu zajedno, nego da su to ilirotrački leksički relikti. Upoređuje se s njem. *morsch*, srvnjem. *zermřrsen* »zerdrücken« (Scheffelowitz), sa sanskr. *mřřchati*, lit. *marřka* »rete piscatorium« (Matzenauer). V. *mřdati*.

Lit.: *ARj* 1, 593. 69. 743. 680. 3, 69. 7, 80. 83. 104. 462. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Elezović* 1, 441. *Miklošič* 192. *Holub-Kopečny* 232. 233. 422. *Bruckner* 523. *Mladenov* 307. *WP* 2, 274. Scheffelowitz, *KZ* 56, 206. Machek, *KZ* 64, 263-264. Lang, *IF* 43, 328-329. Matzenauer, *LF* 10, 343-344.

mrsnuti, -*em* pf. (Sinj, Dalmacija) »brzo, naglo otići, uteći, pobjeći« prema impf, *mřsnivati*, -*ujem*. Upor. *mřsnuti*, -*em* (Crna Gora, Riječka nahija) »otjerati, odagnati«. Prvi je zaciĝelo onomatopeja, drugi stoji u vezi sa zvikom *mrs* (Crna Gora, Riječka nahija) = *marř* (Hrvatska) < fr. *marche*, imperativ *od marcher*. Uzvik *marř* upotrebljava se samo za pseto. Kad se reče ljudima, uvredljiv je. Kao imenica nije uvredljiva riječ i znači »put, hod«. Odatle složenica *marřruta*, preko njem. *Marschroute*, njemačka složenica iz fr. elemenata *marcher* + *route*.

Lit.: *ARj* 7, 81. 83.

mrsolj m (Niř) = bug. *mřāsol* pored *mřāsul* »1° biljka polygonum orientale, 2° toponim«. Ne zna se da li je u vezi s *mrsolj* (Stulić) »bale,

sline« = *mrsolj*, gen. -*olja* (Kosmet) »sline iz nosa«, s izvedenicom na -*ivica mrsoljivica* »žensko čeljade kome teku sline« i na -*če*, gen. -*eta mrsoljivce* n. Māreĝje upućuje na *mosolj* (Leskovac, Srbija) »guste sline u nosu« i na turcizam *mosur* (v.).

Lit.: *ARj* 7, 18. 81. *Mladenov* 311. *Elezović* 1, 420.

Mřsunja f, potok (hidronim) kod Slavonskog Broda u Hrvatskoj, prtok Save. U rimsko doba *Marsonia* (naselje, predrimski toponim). Jedini primjer gdje se toponim očuvao do danas kao hidronim, jer važi kao pravilo da se u imenima potoka, pa bili i pritoci velikih rijeka, čija su imena od reda predrimska, nisu očuvali predrimski nazivi. Upor. ipak *Narona* > *Norin*, *Norilj*.

Lit.: *ARj* 7, 81. Klaić, *VHAD* 9, 186. *Mayer* 1, 220. 2, 80-81. Isti, *VHAD*, n. s., 16, 5. ss. Isti, *Gioita* 24, 179. ss.

mřřtati, -*i* impf, na -*ėti* (Vuk, subjekt *trbuh*) »krčati, kvřčati«. Zaciĝelo onomatopeja, koja sadrži prvi dio reduplikacije *mrmjljati* (v.). Upor. stcslav. *mřřkati*, slov. *mřčati*.

Lit.: *ARj* 7, 83. Scheffelowitz, *KZ* 56, 203.

mřta f (Split, řibenski otoci), prošireno našim sufiksom -*ovnica mřtovnica* (Zoranie, upor. slov. *mřtovje* »Myrtenwald«, neologizam?), složenica *cmomřta* »lentiscus«, pridjev *cmomřtan*, na tal. deminutivni sufiks -*ina* ili naš augmentativni -*ina mřtina* f (Šulek) »1° lentiscus, 2° toponim u pl.«, s našim -*ka mřtinka* (Šulek) = (prema deklinaciji *buky*, *bukve*) *mřtva* f (Sinj, Vranjic) = (*r* > *ar*, čakavski) *marta* (Božava, Veli otok) »myrtus communis«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr.-lat. *myrta* < gr. *μύρτος* (v. *mřřsina*), mediteranskog podrijetla. Isto takav ostatak je i pridjevska izvedenica na -*eus* (tip *fageus* > tal. *faggio*) *myrtea, koja nije potvrđena u zapadnoj Romaniji, nego samo kod nas na Jadranu *mřča* (Krtole, Bogdařić, Dubrovnik, Mljet), toponim *Pod mřče* (Bogdařić), pridjev *mřčev*, u toponomastici *Mřčev do*, poimeničen na -*bc* > -*āc Mřčevac* (Škaljari), *mřčevo* n »1° mjesto gdje rastu mřče, 2° toponim«, određeni na -*bn mřčni*. Deminutiv *mřčica* (Vetranie), augmentativ *mřcina* »divlja trava«, odatle na -*bc* > -*ac mřčinac*, gen. -*nea* (Stulić), na -*ite mřčište* (Stulić), na -*ika mřčika* (Šulek). Odatle deminutiv na lat. -*ella mřčela* f (Vuk, Pařtrovići) = *mřčela* (Budva). Taj lik može da predstavlja i vlat. *myrticella. Odatle vlat.

*myrtica > *marka* f (Lošinj, čakavci) »1° plod najprije crven, onda crn od mirte, 2° jelo siromaha«. Već je Budmani ispravno uputio na vezu s *mrča*. Sonantno r u *mrta*, *mrča* itd. nastalo je iz ur < gr. up, kako se vidi iz deminutiva na -*ella*, koji je latinizacija gr. -ίλος μυρτίλος, eolski μυρσίλος > vlat. *myrtela* > tal. *mortella* > *murtila* f- (Brač, Kavanjin, narodna pjesma) = *murtēla* f (Marulić, Zoranić, Rab, Poljica) »bosiljak« = (ε > dalmato-rom. *ie*) *murč'ela* (Prčanj), toponim *Mrčele* (Spič, šuma, oranica, bašta). Na -*ika* *murtika* (Stulić). Oblik *mirta* s pridjevom *mirtov* kod Belostenca je učena riječ. Dobiva još s: *smarca* (čakavski ř > ar) »pistacia lentiscus« = *šmrca*; poimeničen pridjev sr. r. *Smārče* n (glavica u Mosoru). Glede dodatka s upor. isto-rom. *žmirtule* »mirto«. Oblik *murtela* može biti dalmato-romanski ili talijanizam. Upor. još arb. *mērqiñe* pored *martē*.

Lit.: ARj 1, 846. 6, 481. 7, 49. 52. 84. 88. 161. 162. *Pleteršnik* 1, 584. Rešetar, *Štok*. 254. *Ive* 154. Jagić, *ASP* 1, 431. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNZ* 29, 210. *REW** 5801. 5802. *GM* 275.

mrva f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »mali komadić, mala količina nečega, droptina«. Brojni deminutivi: na -*ica* *mrvica*, *mrvičica*, s pridjevom na -*ve* *mrvičan*; na -*ičak*, gen. -*ička* *mrvičak*; na -*ić* *mrvit* — *mravić* (Vrbnik; glede r > ra upor. *hlam*) »mali komad zemlje«; na -*oljak*, gen. -*ljka* *mrvoljak* = na -*eljak* *mrveljak* (Brusje, Hvar) »mlada uš«; na -*uljica* *mrvaljica* = na -*aljica* *mrvaljica* »mrva«; na -*bc* > -*äc* *mrvac*, gen. -*vca* »molj, moljac«. Na -*ina* *mřvina* (ŽK) »1° mrva, 2° toponim«. Na -*nica* *mrvnica* (Bukovica) »crv u žituu«. Isto tako su brojni priloz: *mrva* (ák.) = *mrve* (gen.) »malo, malko« = *mrvo* (Vuk, -o analogijom prema *malo*) = na -*će* *mrvece* (Dubrovnik) = *mřvčice* (Vuk) = *mrvička* pored *mrvičak*, *mrvke* (Dubrovnik), *mrču*, *mrčku* (Lika) »vrlo malo« = *mrčuk*. Pridjev na -*ljiv* *mrvljiv*. Denominai na -*ati* *mrvati*, -*am* impf, (sjeverna Dalmacija) »raditi mrvu po mrvu > polagano«, na -*iti* (faktiv) *mrvit*, -*lm* impf. (Vuk) (iz-, s-) »drobiti«, iterativ na -*va-* *mrvljivati*, -*mřvljujem*, samo s prefiksima. Odatle na -*otina* *mrvljotina* (iz-) (Stulić). Sa gubitkom v u grupi *rvlj* > *rij*: *mrlijit*, -*im* (raž-, s-) (Kosmet) »gnječiti« pored *mrjaviti*, -*živim* »gnjaviti, gnječiti, jesti bez volje«. Madžari posudiše *morva*, *murra*, *murha*. U baltičkoj grupi postoji prijevot *marva* »miš-

maš« u drugom značenju. Ie. je korijen **mer-* »aufreiben«, proširen formantom -*uä*. Uopoređuje se s gr. μαράσινω, *marasmos* (internacionalna riječ), srvnjem. *märwen* »impedire«, *morsch*, *mürbe*.

Lit.: ARj 4, 253. 7, 92. 94. *Elezović* 1, 418. 2, 163. 247. Hraste, *JF* 6, 212. *Miklošič* 193. *Holub-Kopečny* 233. *Bruckner* 334. *Mladenov* 306. Matzenauer, *LF* 10, 344. *Boisacq* 610.

mrznuti, -*ēm* (se) (iz-, s-se, sa-, o-, od-) prema iterativu na -*va-* *smrzavati se*, -*mrzäväm* »1° (konkretno) leđiti se kad je studen, 2° (psihološko) ekelhaft, biti kivan na koga«, sve od ništičnog. prijetojnog štěpna *mrz-* prema prijetojnom štěpenu *mraz-*, koji dolazi također u oba značenja, ali najviše u konkretnom »Frost«, sveslav. i praslav. (**mrtz-*, **morz-*). Izvedenice su od *mrz-*: denominai na -*iti* *mrziti*, -*lm* (po-, za-) = steslav. *mřzeiti*, bezlično *mrzi me*, *pomrzeti*, odatle apstrakti na -*ota*, -*ost* *mrzota* = *mřzost* (13. i 14. v.), s pridjevima *mrzotan* = *mrzotan*, *mrzotljiv*, f -*iva* (Kosmet) »lijen«, *mrzotljivko* m »lenjivac« prema f *mrzotljivica*. Na -*ilo* *mrzilo* m »onaj na koga mrze«. Na -*ina* *mrzina* »mržnja« = na -*av* *mrzav*, gen. -*i* = na -*ba* *mrzba*. Na -*telj* *mrzitelj*. Imperativna složenica *mrzikuća*. Pridjevi: na -*bn* > -*an* *mřzan* (Vuk) »1° onaj koji zaslužuje mržnju, 2° studen, hladan (Marulić)«, *mrzna bolest* »padavica«, apstraktno *mrznost*, na -*ec* *mrzeć* (do 18. v.), poimeničen u f *mrseća* = na -*a/b* *mržnja* f = pridjev na -*tk* (kao *sladak*, *gladak*) *mrzak*, f *mrška*, odatle *mrskoća* (1718) = *mrskost*, složen u *mrskovoljan* (Lika) = *mrzovoljast* (Crna Gora), na -*bi* *mřzao*, f *mrzla* »1° hladan, studen, 2° toponomastički pridjev (tip *Mrzlo Polje*)«, poimeničen u f deklinacije »*mřzao*, gen. -*zli* (Lika) »mraz«, na -*ica* *mrzlica* »groznica«, na -*ina* *mrzlina* »zima«, na -*oca* *mrzloća* = na -*osi* *mrzlost*, na -*etina* *mrzletina* (obrazovano prema *hladetina*), *smřzlötina* (Kosmet) »čeljade koje odviše osjeća studen«, na -*ović* *mrzlović* (Martić) »onaj koji hladi«. Pridjev na -*iv* (Jambrešić) *mrziv*, na -*ljiv* *mrzljiv*, s apstraktnom *mrzljivost*. Denominai na -*iti* *mrzlit*, -*im* »hladiti«. Hipokoristik *mrza* = *mřza*, gen. *mrze* (Kosmet) »čeljade kome se ne radi«. Odatle na -*an* *mržan* (Srbija) »onaj na koga mrze«. Od praslav. prijetojnog štěpna za perfektum **movz-* (po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *mraz*, rus. *morož*) nastaje *mraz* m (Vuk) »1° Frost, 2° mržnja« = *mraza* f, *omraza* f, na -*io* *mraz* f = na -*nja* *mražnja*,

pridjevi na -*bn* > -*an* *mrazan* (danas se rijetko govori) »1° leden, 2° mrzak (Jačke)«, poimeničen na -*ica* *mraznica* »1° mrska ženska, 2° gljiva koja raste za mraza«, pridjev na -*ov* *mrazov* (upor. *jugov*), potisnut od *studen*, očuvao se u *mrazová sestrice* = poimeničen na -*bc* u *mrazovac* (Vuk) »1° biljka, 2° toponim«, u biljci *mrazovnik* »colchicum autumnale«, u prezimenu *Mrazović*, toponim *Mrázovo*, na -*oviti* *mrazoviti*; imenica *námraz* m (južni čakavci) »nahlada, nazeba«. Složenice *mrazobitnjak* »ono što je mraz pobio«, *mřazopuc* m »pukotina od mraza«. Denominai na -*iti* *mraziti*, -*im* (koga s kim, Vuk, Lika) (iz-, o-), s postverbalom *omraza*, pridjev *omražan*, na -*nuti* *mraznuti*, -*em* »smrzavati se«. Obliku *mrz-* prema *mraz* odgovara posvema *mrk* prema *mrak*. Konsonant z je nastao iz ie. palatala ġ u korijenu **merġ-*, koji se nalazi u ir. *meirc* < ie. *mergi »nabori«, srvnjem. *mure* = nvnjem. *morsch*. Prvobitno je značenje praslavenskog korijena bilo »ježnja kože od studeni«. Prijetojni štěpen o nalazi se u arb. *ardhem* »fröstle, schauere« i u *marth* »starker Frost«. Arbanasi posudiše *mërsit*, Rumunji *omlri* pored *omrazi*.

Lit.: ARj 7, 44. 102. 461. *Ny I*, 187. *Elezović* 1, 418. 2, 28. 247. *Miklošič* 193. *Holub-Kopečny* 232. 233. *Bruckner* 333. 346-. *KZ* 42, 332. *Trautmann* 187. *WP* 2, 282. *Mladenov* 306. *GM* 260. 275. Mirčev, *SO* 12, 134-137 (cf. *Iy* 20, 260). Vaillant, *RES* 14, 234-293. *BSLP* 31, 43. Matzenauer, *LF* 10, 345-347. *Tiktin* 1089. Uhlenbeck, *PBB* 30, 301-302. Iljinski, *RSI* 6, 227-228. Hirt, *PBB* 23, 335. Pedersen, *KZ* 36, 335. (cf. *AnzIF* 12, 228. *IF* 26, 294). Schefftelowitz, *KZ* 54, 245. *ZSPH* 12, 167.

mrzomin m (Dalmacija, Šulek) »vinova loza crna grožđa«. Nalazi se još u slov. *b(e)rzamm* pored *merzamin* »neka trta«. Od tal. *marzemino* pored *marzamina*, od toponima *Marzimin* (selo u Kranjskoj).

Lit.: ARj 7, 103. *Pleteršnik* 1, 21. 68. 572. *Prati* 633. *DEI* 2379.

mu, onomatopeja koja oponaša kraljji glas; u se produljuje. Oformljuje se na -*kati* *mukati*, *mučēm* impf. (Vuk) prema pf. *muknuti*, -*ēm* (Vuk) = *muokati* (Mikalja, Stulić, ou od duljenja). Praslavenska riječ. Sa samoglasom nalazi se u slov., bug., češ. i gornjolužičkom. Udvostručuje se u *mumiti* »za glas medvjedi i kraljji«. Prenosi se i na ljude. Pridjev *mukav* »bolestan«, poimeničen na -*ica* *mükavica* (Kosmet) »1° žensko koje muče =

jauče od bolesti, 2° različite bolesti, 3° vrsta biljke«; odatle *muca* (Lika) = na -*ava* *mucava* (Kurelac) »ime kravi«. Apstrakti na -*ljavina* *mükjljavina* (Mostar) »mukanje«. Postverbal *muk* m »vika, rika«. Radna imenica na -*lac* *mukalac* m prema f *mukalica*. U prijetoju ie. u > y > i *mükati*, *müčem* (Bosna, Martić) »isto što mukati«, rus. *myčatb* (o stoci). Upor. *surov* pored *sirov*. Onomatopeja je ie. Upor. varijantu *bik* i *hučati*, lat. *mugire*, gr. μυκάουα.

Lit.: ARj 7, 104. 142. 143. 144. 105. 157. 150. *Elezović* 1, 422. *Miklošič* 207. *Holub-Kopečny* 235. Uhlenbeck, *PBB* 27, 118. Wood, *IF* 22, 167. *Boisacq* 649. *Mladenov* 307. 309. *WP* 2, 310.

muänat (Vuk) = *muanät* (Kosmet), pridjev, »1° osjetljiv, delikatan, slab, 2° drnovit, objestan, goropadan (Ston)« = *muhänat* (unakrštenje sa *muha*) (Dubrovnik) »kapriciozan«. Dobiva naš opći pridjevski sufiks -*bn* s promjenom a > e *mudnetan* (Lika). Sa o mjesto a *muhonan* (Ljubiša, Ston). Sa asimilacijom m - n > m - m *muametan*. U značenjima 1° i 2° pomiješala se dva različita arapska sufiksa: *mucanid* »tvrđoglav« odgovara značenju 2°, *muhanna* »courbe« s našim pridjevskim sufiksom na -*at* značenju 1°. Upor. turski narodski *muhanat* »plašljiv«.

Lit.: ARj 7, 105. *Elezović* 1, 421. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 499.

mubareć = *mubareć* pored -*arec* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (*Mujo*, *bäjräm*, *dani*) »sretan, beričetan«. Kao prilog dobiva -*i* prema našem *govoreći*. Onomatopeizira se u imenici *bumbareće* n (objekt uz *dati*, Pjevanija crnogorska) »čestitanje, blagoslov« i prilogu *bumbareći* »sretno«. Upor. za takvo izmjenjivanje *bumbašir* (v.). Turcizam arapskog postanja (ar. *mübarek* »sretan, čestit«) dobiven iz formule *Bayram mübarek olsun*.

Lit.: ARj 1, 732. 7, 105. *Elezović* 1, 421.

mübašir m = *mubäšir*, gen. -*asiraq* m (Kosmet) = *bumbašir* (glede izmjene upor. *bumbareće*, v.) »1° poslanik, 2° sudski pozivar (u tursko vrijeme)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mübašir* > tur. *mübašir*) iz administrativne terminologije.

Lit.: ARj 7, 105.

mucati, -*am* impf, prema pf. *mucnuti*, -*em* (Marin Držić) »gutati, proždirati«. Odatle uzvik тис u rečenici *što kuc*, to *muc* (Vuk) »što se zaradi, to se pojede«. Bit će ekspresivan

izraz, onomatopeja kojom se oponaša zvuk pri pokretu usana kad se jede, u srodstvu sa *mucati*, *-am* impf. (Vuk) (*iz-*, *pro-*, *za-*) »govoriti prekinuto i zapinjuci, stammeln, stottern«. Glagol i pridjev *mućav* (Vuk, Poljica) variraju: *mutati*, *-am* (Sinj, Dalmacija, Srbija, Lika), *mutav* (Vuk), sa zamjenom *i* za *c* možda zbog unakrštenja sa *mutav* »nijem« (v.). Ako zaista postoji srodstvo ovih onomatopeja, onda je *u* nastao iz sonantnog /, stcslav. *mlbcati*, koje Johansson upoređuje sa sanskr. *mlēcchati* »wälschen, eine Sprache kauderwälschen« i u daljoj je vezi s *mučati*, *-im* (v.) »šutjeti«, kao *micati* pored *mikati* (ŽK) prema *maknuti* (v.). Ta se onomatopeja prenosi i na šljivu, koje plod izvodi sličan glas, kad se gnječi: *mucalica* f (Srijem) = *mūcavica* f prema *mucavac* gen. *-avca* (Fraška gora) »okrugla šljiva«. Brojne su radne imenice odatle. Poimeničenje pridjeva *mućav* na *-bc* > *-ac* prema *f* na *-ica mucavac* m prema *mūcavica* = *mūtavica*, na *-alo mucalo* m (Poljica), na *-esa mućeša* (Lika) = *mūteša* (Lika), na *-esko maceško* m (Lika) prema *f* *mućeška*, *mutavša* (Lika) m »koji muca«. Hipokoristici *muče* = *muc* = na *-onja mucanja* m (Lika) prema *f* *muca* (Vuk) »žena koja muca«. Deminutivni denominat na *-kati mučkati*, *zamuckivati*, *-muckujem* = *zamückovat*, *-kujem* (Kosmet) »zaplétati jezikom«.

Lit.: ARj 1, 105. 106. 179. Johansson, JF 2, 37.

mučati, *-im* impf. (13. v., Vuk, Lika, Lumbarda) (*ob-*, *pre-*, *za-*) = *mučati*, *-im* (ŽK), sveslav. i praslav. *muk—*—ēti* »šutjeti«, iterativ na *-va-* *-mučavati*, *-učavam* (Lika), samo s prefiksom, prema pf. na *-nc-* > *-nu-* *muknuti*, *mūknem* pf. (*iz-*, *pro-*, *u-*, *za-*), odatle frekventativ *-muknjivati*, *-mūknjujem*, samo sa prefiksom. Deminutivi: *mučkati*, *-ām* »čutkati, šutkati«. Postverbal *muk* (16. v.). Pridjevi na *-ši mūkao*, *mukla* (*iz-*, *pod-*, *pro-*), određen *mukli*, *mukla* (Vuk, 16. v.), s poimeničenjima na *-ina muklina* (kajkavski, Belostenec) = na *-osi muklost*, *promuklost*, na *-jiv mukljiv* (Belostenec) »promukao«, od prezentske osnove *muč-* na *-ljiv mučljiv*, na *-ən mučan* »tih«. Na *-alo mučalo* m (Lika) prema *f* *mūčalica* (Lika) »koji (koja) muči«, odatle pridjevi na *-ən mīwcaīnēs* (Domentijan), na *-jiv mučaljiv* (Lika), s apstraktnom *mučaljivost*. Glede sufiksa upor. rum. *guraliv*, od lat. *gola* > *gurā*. Imperativna složenica *mučivuna* (Rijeka) »podmuklo čeljadec«, s nejasnim drugim članom. Prilozi: (instrumental) *mukom* (= bug. *malkom*), (particip

prezenta) *muče*, (*is*) *podmuče* = *mučem*, odatle na *-kē mučke* = na *-ki mučki* (Lika). Rumunji posuđiše prilog *mulcom*. Odatle načiniše svoj glagol *a mulcomi* »besänftigen, utišati«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog / : stcslav. *mlbcati*, *mhčĀ*, bug. *malca*, češ. *mlčeti*, polj. *milezeć*. Ie. je korijen **mel-* (koji je u slavinama vrlo dobro zastupljen u *mljeti*, *molj*, *mlat*, *mioki*, *mlinci*, *mlitav*, *mledan*, *mlad*, *moliti se*), raširen je formantom *-q*: **melq-* se nalazi u armenskom *melk* »nježan«, u arb. *mekem* »halte den Atem, bez daha sam«, dok je u slavinama u ništichnom prijevojnem štetenu **mbk-*, a u *mlak* i *mlakav* u prijevoju **molk-*.

Lit.: ARj 3, 935. 7, 109. 118. 137. 145. 179. 8, 410. Kušar, NVj 3, 338. Elezović 1, 193. Miklošič 187. Holub-Kopečný 226. Bruckner 337. Trautmann 184. WP 2, 220. Mladenov 310. Scheftelowitz, KZ 54, 295. Lewy, IF 32, 164-165. Boisacq³ 51. 120-121. 605 GM 268.

mućak, gen. *mućka* m (Vuk, Riječka nahija, Crna Gora) = *mućak*, gen. *mućka* (Istra, ŽK) = *hmućak*, gen. *-aka* (Vuk) »pokvareno jaje«. Pridjev *hmućak* (Dubrovnik, ~čko jaje) = *mućko jajce* (Kosmet). Postverbal od *hmūćati*, *-am* impf, (*ras-*, *pro-*, Brač) »stresati«, raširen na *-zk* ili od deminutiva *hmučkati*, *-am* (Vuk) (*pro-*) prema pf. *hmućnuti*, *-em*; osnovno *hmućak* također u značenju »grana ljeskotine čime se zamete kaša (južna Dalmacija, potvrda iz *Slovinca*)«. Varijante su još *hmataci*, *-ām* (Brač) (*ras-*) »hto«, u Vrbniku *rashjemustat*, *-am*, kod Parčića *hlomitati* gdje je *mutiti* onomatopeiziran dodavanjem *h-*, *hlo-*, *-hlje-* nejasnog postanja. Drugi tip onomatopeiziranja od *mutiti* je *mucurla* m (Lika) »1° velika budala, 2° toponim (Srbija, Vračar)«. Narodna pripovijetka o tome kako je mjesto dobilo to ime, kaže da riječ prema jezičnom osjećaju stoji u vezi s *mutiti*. Pripovijeda se da je na tom mjestu bio prosut kljuk iz bureta. Odatle na *-an mucurlan* (Lika), pridjev na *-asi mućurlast* »budalast«, augmentativ na tur. *-ii mućurlija* (također prezime). Očito je da je dočetak unakrštenjem sa *budala* dobio *-la* sa pejorativnim *-ur-* od sufiksa *-ura*, *-jura* (tip *djevojčura*).

Lit.: ARj 1, 119. 120. 3, 636. ZbNŽ 6, 173. Elezović 1, 425. Šamšalović, NVj 29, 426.

mudar, f *múdra* (Vuk), određeno *mudri*, *í mudra* = *mudar*, *í mudra* (Kosmet) = *mudar*, *múdra* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *mpdrz, obrazovan sufiksom *-r* kao *dobar*,

mokar, »φρόνιμος, klug, weise«. Poimeničuje se u *mudra f* (Lika) »djevojka koja probírá« i sufiksima na *-bc mudrac*, gen. *-aca* = *mudrc* (16. v., upor. oronime *Oštrac* i *Oštre*) = *mudarac*, gen. *-arca* (Vuk), s pridjevom na *-ev mudarčev* (Pavlinpvić) i augmentativom na *-ina mudračina* = *mudračina* (Lika), apstrakti na *-sírna* < *-sk* + *-ina mudaršćina*, na *-stvo mudarstvo* (Kavanjin) i odatle denominai na *-ovati mudarstvovati*, *-ujem* (14. v.). Na *-zća mudrica* (Vuk, Lika) = *mudrica* (Istra), na *-ik müdrik* (Gučetić, Kavanjin), s augmentativom *mudričina* m, na *-ić mudrić*. Apstrakti na *-ina mudrina* — na *-inja mudrlnja* (Kosmet, Pavlinović), na *-osi mudrost* (Vuk), na *-ika mudrika* = na *-ou'a* (prema *vragolija*) *mudrolija*, na *-ija mudrija* (ŽK). Na *-an* (tip Milan) *mudran* = *-ijaš mudrijaš* »sofist«, na *-asrca mudrašica* (Lika). Na *-ilo mudrilo* m (Kosmet) »1° mudrac, 2° (ironično) glupak, budala«; u izrazu *sirimcko mudrilo* (o kome se svašta priča). Denominal na *-ati mudrati* (Vuk), deminutiv *mudrikati*, na *-ovati mudrovati*, *-ujem* (*iz-*) = *mudrovat* (Kosmet), na *-iti izmüdriti*, *izmüdrim* (Lika) (*nad-*) »mudriinom dobiti > prevariti«, *umüdriti*, *-im* = *umüdret* (Kosmet) »učiniti mudrim« prema iterativu na *-va-* *izmudrivati*, *-mudrujem*. U poređenju s baltičkim ekvivalentom praslavenski je pridjev intelektualizmui, dok se lit. *mandrūs* i lot. *muōdrs* odnose na čud, znače »munter, keck, stolz, kunstvoll«. Značajno je da se sa litavskim značenjem slaže rumunjski posuđeni pridjev *mindru* »stolz, ohol«. Vokal *u* je nastao, kako pokazuju baltičke paralele, iz ie. *an* > *p*: stcslav. *mdazb*, bug. *madar*, češ. *moudrý*, polj. *mądry*. Ie. je korijen **mendh-*, u prijevoju **mondh-*. Postoji u sanskrtu *mēdha* »mudrost«, awesta, *mazdāh* »ime najvišeg božanstva«, gr. *μαυθάνω* »učiti«, arb. *mundvmoga*, »pobjeđujem«, got. *mundōn* »gledati«. Kao baltoslav. tako je i stvnjem. *muntar*, nvnjem. *munter* obrazovan sufiksom *-r*. Taj ie. korijen predstavlja proširenje s pomoću formanta *dh* korijena *men-*, koji se u slavinama nalazi u *pamet* i u *mniti* (v.).

Lit.: ARj 4, 254. 7, 120. Elezović 1, 421-422. 433. 2, 390. Miklošič 201. Bruckner 327. ZSPh 2, 298. 8, 440-441. Trautmann 169. WP 2, 271. Mladenov 313. GM 291. Boisacq³ 607. Joki, Stud. 39. 58. Uhlenbeck, PBB 22, 536. Specht, KZ 63, 92., *būj*. 2. Scheftelowitz, IF 33, 147. Kluyver, AnzIF 24, 34. Brugmann, IF 12, 27. 18. 434. Pick, BB 18, 13. 8. Prellwitz 25.

mudèriz m (BIH) = *mideriz* (Kosmet) »učitelj medrese«. Muslimansko prezime na *-ović Muderizović* (Sarajevo). Balkanski tur-

cizam arapskog podrijetla (ar. *müderis*) iz oblasti islama: arb. *myderis*.

Lit.: Elezović 2, 529. GM 295.

mudir m (Bosna) = *midir* (Kosmet) = *mudijer* (Crna Gora, slovedojekavizam) »upravitelj koje zemlje«, Složenica *māl-midir* (Kosme, v. *mal*) »blagajnik«. Muslimansko prezime *Mudirević*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mudir*) iz turske administrativne terminologije: bug. *mjudr(in)* pored *mjudur(in)* »upravitelj manjeg grada«.

Lit.: ARj 7, 123. Elezović 2, 529. Mladenov 313.

muditi¹, *-im* impf, (hrv.-kajk., slov.), baltoslav., praslav., »docniti, dangubiti«, bezlično *mudi mi se* (ŽK) »žuri mi se«. Ne postoji u čakavskom i štokavskom. U bug. pridjev *muden* »zabavljen«. Nalazi se još u polj. *mudzić*. Ovamo ide *muđati koga* (sjeverna Dalmacija) »zavaravati koga obećanjima«. Upor. slov. *mudljati* »docniti«. Rumunji posuđiše *α prēmīndi* »sich aufhalten, verweilen, bleiben« < stcslav. *premutiti* »tardare«. Rum. *in* nije refleks od *p*, kao u drugim primjerima, nego je umetak poslije *m* kao u *minji* < *mazati*. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*, kako se vidi iz lit. *mauda*, *maudoti* »dosadivati se«, sanskr. *mauda-* »spor, lijen«. Glagol je prema tome baltoslavensko-arijski. U nižem prijevoju je *mloba* (Marulić, v.).

Lit.: ARj 7, 123. Skok, ASPH 33, 365. Miklošič 206. Bruckner 347. KZ 42, 356-357. Mladenov 307. Boisacq³ 806-807. WP 2, 305.

muditi², *-im* impf, (Marulić) = *smuditi*, *smūdim* impf., praslav. **smod-*, »1° paliti, žeci, 2° (metafora) globiti, derati«, *prismuditi* (ŽK) »zagorjeli (jelo)«. Marulićev oblik nastao je deprefiksacijom: *s-* od *smuditi* bio je krivo shvaćen kao prefiks i odbačen kao u *kopiti* (*po-*) (ŽK) za *skopiti* > *Škopiti* (v.). Vokal *u* je nastao od nazalnog velara *ç*, upor. stcslav. *prismcditi* »isušiti«, češ. *smouditi*, polj. *swąd* »dim«, *swędzić*. Ovamo možda i naziv ribe na *-lo smud* pored *smudut*. Odnos druge varijante prema prvoj nije jasan. Praslav. korijen **smcd-* varira u slavinama: *sve d-* / *smcd-*. Miklošič pominje kao srpsku varijantu *svud-*, koju ne nalazim u rječnicima. Ie. korijen *svend-* potvrđen je u nvnjem. *Schwende* »požega, paljenje šume za krčenje«, stvnjem. *swédan* »paliti«, sanskr. *swedate* »znoj«, lat. *sudor*.

Lit.: ARj 1, 123. BI 2, 438. Miklošič 329. Holub-Kopečný 342. Bruckner 527.

mudljini m pl. (Ogulin) »jelo .od brašna, jaja, mlijeka i vode« = *mudljinci* (ibidem).

Lit.: ARj 7, 123.

mudo n (Vuk, pejorativ), obično u pl. *muda* (jer su dva), sveslav. i praslav. *mndo, bez paralele u baltičkoj grupi, »jaje, testiculus, Hode«. Kao pejorativ zamjenjuje se *M* nazivima za jelo: kod Slovenaca *brizlec*, kod Hrvata *žlijezda* (v.), kod Srba turcizmom *tašaci*. Pridjev na *-bn mudra*, na *-ast mudast*, na *-at mudat* (Vuk). Na *-ača mudača* (Vuk) = na *-ovaca mudovača* (metafora, Srbija) »šljiva jajara«. Na *-ovina mudovina* (Vidovac, Varaždin) »biljka«. Deminutivi na *-ance* < *-bnce* (upór. *mjestance*) *mudarne*, gen. *-ca* (upór. bug. *madenca*), na *-asce* < *-bcsce mudašce*, gen. *-eta* (Vuk) = na *-ešce mudešce*, gen. *-eta* (Lika). Augmentativ na *-erina muderina* (Lika). Na *-an* (tip *Milan mudan* (Lika) = *-eško müdeško* (Lika) = na *-ónja mudonja* (Vuk). Kao botanički termin dobiva pridjeve: *lisičja, mačja, pasja, popova muda*. Vokal u je nastao iz velarnog nazala č: stcslav. *medo*, slov. *modi*, bug. *mado*, polj. *mada*, češ. *mondi*. Ie. veze nisu utvrđene. Petersson izvodi *mun-do od korijena **meu-* j **mou-* »schwollen« sa značenjem »nešto nabreklo«. Matzenauer upoređuje sa sanskr. *mand* »gaudere«, Johansson od korijena **med-* sa nazalnim infiksom, Walde-Pokorny od **mad-* »mokar«, također sa nazalnim infiksom. Dovodi se u vezu i sa lat. *mendax* »laža«, *mendicus* »prosjak«, od ie. **mend-* »tjelesna mana«. Vjerojatno je srodno i sa predrimskom alpinskom riječi *mandius* > rum. *minz* »ždrijebe« = cine. *mīndzu*, tal. *manzo*, arb. *mezat* »mladi bik«, bez sufiksa *-io* i sa njem. *Mann*. Ako je tako, naziv pripada u protoevropski supstrat.

Lit.: ARj 7, 120. 123. 124. Miklošič 201. 201. Holub-Kopečný 231. Mladenov 201. Petersson, LUĀ 1 (2) 85 (cf. JF 3, 219. IJb 7, 116. RSI 8, 300). Matzenauer, LF 11, 173-174. Johansson, IF 14, 334. sl. REW 5289.

müfa f (18. v., Rab) = (/ > K) *müha* (Murter) »pokvareno vino«. Denominal *po-mufit se* (Božava) »ammuffire«. Od tal. *muffa*, *muffare*, *ammuffire* < srvnjem. *muff*, nepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 7, 131. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 115. REW 5713.

müfliz m (BiH) = *mifliz* pored *miflis* »bankrot (< fr. *banqueroute*), koji je pao pod stečaj«. Balkanski turcizam arapskog pod-

rijetla (ar. particip prezenta aktiva *müflis* od glagola *falasa*, koji je nastao od *fals'*, pl. *fulüs* »novac« < gr. *φóλλις*, v. *filtr* i *filjarka*) iz turske trgovačke terminologije: rum. *mofluz*, apstraktum *mofluzite* »bankrotstvo«, búg. *mjuh-ljuz*, arb. *mýslýs* = *mislíš* (Gege), novogrčki isto.

Lit.: ARj 7, 131. Elezović 1, 412. Skok, Slávia 15, 365., br. 497. Lokotsch 1491. Mladenov 313.

muftija m (Vuk, BiH) = *miftija* (Kosmet) = *muktija* (glede *kt* < *ft* upor. prilog *mükte* < ar. *mufti*) = *muuja* (17. v., jedna potvrda, preko *ft* > *ht* > *ř*) »koji poznaje šerijat«. Pridjev na *-in müftijin* > *muftin* (Srbija). Muslimanska prezimena *Muftić, Muktić, Muhtić*. Mrnavičevi oblici *muftis* i pridjev *muftišev* teško da su postojali. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mifiti*).

Lit.: ARj 7, 146. 180. Lokotsch 1493.

mügara f (Vodice, Istra) »ovca sa mlijekom, kojoj je janje već prodano ili koja je ostala bez janjeta«. Vokal u je nastao iz sonantnog / . Upor. rum. *muldzir* (Banat) »Milchschafe, die unter den Hammeln weiden und den Hirten die gebrauchte Milch geben« i sttal. *mangana, mungana, mangara* »vacca da latte«, od *móngere* = *molgere*. Dalmato-romanski leksički refleksi od lat. pridjeva na *-ariš* (varijanta od *-alts*) *mulgaris* > *mulgare* »Milchgefäss«, ili na *-artus* *mulgaria (se. *ovis*). Ovamo ide i s asimilacijom *l - r* > *r - r* *marguär* m (Nezine, Lošinj) »tor za ovce« (*ar* je čakavska zamjena za sonantno *r*) = *mrgär*, gen. *-arā* (15. v., Rab) »tor« = *margār* (Cres, Vrbnik: *treti kumfin do dražice v koj je mrgar, ka je vrhu brguda drmuna v koi je mrgar*, 15. v.)«. Upor. istro-romanski *mulkiera* (Rovinj) »vaso da mungere«.

Lit.: ARj 7, 58. 131. Kušar, Rad 118, 15. Šurmin 259. Bartoli 2, 253. Ribarić, SDZb 9, 168. Skok, ZRPh 41, 151., br. 20. Ive 3., §4. Prati 677. DEI 2496.

mugava f (Rab) »neko grožde«. Upor. *mugavac*, gen. *-avca* (Kragujevac) »neka šljiva«.

Lit.: ARj 7, 131.

muha (16. v., Vukov akcenat) = *muha* (Dubrovnik, Rešetar) = *muva* (Kosmet, ŽK) = *müa* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav., »musca, Fliege«. Pridjev na *-iv mušiv*, poimeničen *mušivac*, gen. *-vca*, na *-ljiv mušljiv* (Istra) »pun muha«, na *-ast muhast* (Stulić). Deminutiv na *-iča mušica* »1°

insekt koji se kupi na vinu i rakiji, 2° pčela (upor. fr. *mouche à miel*), 3° (metafora) kapric«, odatle pridjev na *-jav mušičav* »1° crvljiv, 2° (metafora) kapriciozan« (upor. u južnoj Italiji *vazet muhu*, prema južno-tal., »opiti se«), s apstraktumom *mušičavost*, na *-jār musicar* »ptica«. Bez mijenjanja *h* > *s* *muvica* (Lika). Biljka: *mušjica* = *masnica* »*agarius muscarius*« (sinonimi i: *muhara, muhor*). Ovamo idu i nazivi za kobile i konje: *muška* f prema *muško* m = *muškin*. Augmentativ na *-etina muvè-tina* (Lika) = *mušetina*. Na *-ar muhar* »ptica muscipapa« = *muhar* »kukac, buhač« = *mügar* (Prčanj) »prašina što se nakupi u sobi«. Na *-ara muhara* = *muvara* »1° gljiva, 2° staklo kojim se muhe hvataju«. Na *-arica muharica* »1° ptica, 2° riba alburnus lucidus, 3° mrežica kojom se brani jelo, 4° udica za pastre«. Na *-arić muharić* (Istra) »mušica«. Na *-arnik müärnik* (Kosmet) »prostor u kojem irna mnogo muha« prema *-arnica muharica* (Stulić) »muharica (3°)«. Na *-arika muharika* »biljka«. Na *-avac muhavac*, gen. *-avca* (Vetranie) »ptica« prema *-amca mühavica* (Stara Gradiška) »klimalica (v.) kojom se konji brane od muha«. Na *-ovatka muhovatka* (hrv.-kajk.) »vinova loza«. Kól. na *-ina mušina* (Vrbnik). Složenice: *muholovac*, gen. *-ovca* »muhar« prema *muholojka, muhomora, -rka, muhoserina* = *muoserina* (Kosmet) »nečist od muhe«, *muvoter* (Mačva) »sprava od papira koja tjera muhe od repk«. Denominali na *-ati mukati se* impf. (Vuk) »1° braniti se od muha, 2° biti jogunast, srdit, ludovati, 3° skitati se, 4° muvati se (na istoku; v. pod *moviti*), kretati se amo-tamo, gurati se, turati se« prema pf. *muhnuti se* (Stulić, nepouzdanost ?), na *-iti musiti se* »ne htjeti dolaziti, zatezati«. Vokal u je nastao iz ie. dvoglasa *ou* prema baltičkim uspo-rednicama: stprus. *muso*, lit. *musé, musia, musis, musinās* »Aasfliege«, lot. *muša, müša*, koje predstavljaju niži štēpen u = ə. I taj je zastupljen među sjevernim slavinama: češ. *mšice* »Blattlaus«, polj. *mszyca*, rus. *moha*. Rumunji posuđiše *mušitā, mušinā*, Arbanasi *mushicē*, Mađžari *muska, muslica, muslinq*. Ie. korijen je upravo **muo-* j **mū-* j *mu, na koji dolaze nastavci: gr. *μύττα*, arb. *mī-zē* (zē je deminutivni sufix), lat. *musca*, njem. *Mücke*, baltoslav. **mou-* / **mu-* -K *-sa j -sia*. Praslav. *h* nastao je iz *-s-* poslije velarnog *u*, kako pokazuju baltičke usporednice. Sam korijen **mou-* / *mu-* / *mu* je onomatopeja kojom se oponaša zujanje muhe kad leti.

Lit.: ARj 7, 131. 133. 170. 174. 183. Elezović 1, 420. 423. 425. Rešetar, ASPH 36, 345.

Miklošič 206. Holub-Kopečný 231. 234. Bruckner 347. Trautmann 191. WP 2, 311. Mladenov 308. Wędkiewicz, RSI 6, 234. Scheftelowitz KZ 56, 193. Pedersen, IF 5, 34. Wijk, ASPH 42, 288. Boisacq 649. GM 281.

muhabet m (Banja Luka) = *mehàb(b)et* (Mostar) = *muābel*, gen. *-abita* (Kosmet, objekt uz *činu, doći na ~*) »razgovor, lakrdisanje«. Denominal na *-iti muhābbetiti*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mehabbet*) iz terminologije svagdašnjeg života: tug. *muhabet*, čine. *muabete* »reunion, soirée, conversation, entretien«, *muabetli* »causeur«.

Lit.: Elezović 2, 530. Skok, Slávia 15, 365., br. 500. Pascu 2, 152., br. 777.

muhādžir pored *-džer* m (BiH) »muslimanski seljak koji seli iz Bosne u Tursku (za vrijeme okupacije)« = *muādšer*, gen. *-era* (Kosmet) »dospeljenik, musliman doseljen iz neke hrišćanske zemlje«. Pridjev *muādžerski* (-a *maala*, Kosmet). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mūhağir*) iz turske socijalne terminologije.

Lit.: Elezović 2, 530. Skok, Slávia 15, 365., br. 498.

muhafēza f (BiH, muslimanska narodna pjesma, objekt uz *čuvati*, subjekt *seidija*, v.) »područje koje se čuva, brani« < tur. *muhafaza* < ar. *muhafaza* »čuvanje«.

Lit.: ARj 7, 132. Škaljić 469.

muhānet m (Vuk, narodna pjesma, zajedno sa *dert*) »žalost, briga«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *mihnet* < ar. *mihnet* < ar. *mihne*).

Lit.: ARj 7, 133. Škaljić* 469.

mühar m (Vuk, Lika, Petrinja, Poljica, varijante sa v (mjesto *h* i bez *h*) = (sa *ua* > *u*) *mur* (Niš) »panicum miliaceum«. Na *-ište muharlište* n (Vuk) »1° mjesto zasijano tom biljkom, 2° toponim«. Denominal na *-iti muhariti se* (Lika, subjekt *proso*) »prelaziti u muhar«. Mjesto *-ar* deminutiv *-ič muhić* (Cres, Vrbnik, ugarski Hrvati, čakavski) = *muhić* (Rab) »trava« = *-lič muhljić* (Istra). Nalazi se još u slvč. *muchar*, rus. *mokar*. Biljka je kulturna. Mađžari posuđiše *mohar* = *muhar* = »muharca. Upor. i prezime *Mohar* (hrv.-kajk.), toponim *Muharev brjég*. Rumunji posuđiše *mohor* »1° selaria glauca, viridis, 2° Purpurmantel«, s pridjevom s lat. sufixom *-Uus* > *-fit mohorit* »1° tamnocrven, 2° (me-

tafora) žalostan«, upravo part. perf. pas. od .a *mohon* »bojadisati ovom bojom«.

Lit.: ARJ 7, 133. 134. MŠOSrc204. Tiktin 1004.

muharem m »1° prvi mjesec islamske godine, 2° muslimansko lično ime (Bosna)« = *muhannam* (1470, s disimilacijom *rr* > *nr*). Od tur. *muharrem* < ar. *muharrem* »sačuvan, zabranjem, svet (osnovno značenje)«.

Lit.: ARJ 7, 133. Školjić² 469.

mu(h)asera f (Vuk, muslimanska narodna pjesma, objekt uz čini) = *muāsēra* (Kosmet) »opsada, blokada«. U Kosmetu odatle indeklinabilni pridjev *muasēr* »opsjednut, zarobljen« (uz *biti*, učinit nekoga), s glagolom *umuasēriti*, -im = *umuāsērit* »zarobiti«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhasar/aj*) iz turske vojničke terminologije.

Lit.: ARJ 7, 134. Elezović 2, 390. 421. Matzenauer, LF 10, 347. Miklošič 204.

muhimat m (muslimanska narodna pjesma) »prtlljag« [*<* tur. *mühimmat* »isto«].

Lit.: 7, 134. Školjić* 470.

mühlet m (muslimanska narodna pjesma, uz *dati*) = *mi/let* (Kosmet) »rok«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühlet*) iz turske trgovačke terminologije: bug. *mjuhlet*.

Lit.: ARJ 7, 134. Elezović 1, 411.

mùhur m (narodna pjesma, BiH općenito) = (*uhu* > *u*) *mùr*, gen. *mura* (Vuk) — *mùhor* = *muher* = *mohur* = *mljir* (Kosmet) pored *mlir* = *mùr*, gen. *nùira* i *mùra* (objekt uz *udariti*) »pečat«. Na -li indeklinabilni pridjev *muhurti*, epitet uz *vezir* (narodna pjesma). Složenica *mùhur-sahibija m* (narodna pjesma) »čuvar pečata«. Muslimansko prezime *Muhurdarević*. Denominal na -*leisati* (v.) *muhurleisati* = *mùrleisati*, -*leisem* = *mùrleisat* (Kosmet) pored *mùrlisat* (Gojbulja) pf., impf. (1824, Vuk, BiH općenito) »pečatiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mùhr* > tur. *mühür*) iz administrativne terminologije: rum. *muhur*, bug. *mjuhùr*, arb. *myhùr* »Siegel«, cine. *mihure* f »sceau, cachet«, odatle *miurisire* »sceller«.

Lit.: ARJ 6, 801. 7, 135. 157. 160. Elezović 1, 404. 2, 530. Mladenov 313. GM 295. Miklošič 204. Pascu 2, 150., br. 755.

muhzur m (muslimanska narodna pjesma: *on šalje lale* i ~e) »pandur«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhdir* > tur. *muhzur*).
Lit.: ARJ 7, 135.

mùj, uzvik (onomatopeja) za tjeranje goveda (Lika, Dalmacija). Oformljen na -*kati mùjkati* (Lika) impf, prema pf. *mùjknuti*, -em »goniti goveda«.

Lit.: ARJ 7, 135. 136.

mùja f (Hvar, Brač) »glava hobotnice«. Denominal na -*ati muljati*, -am impf. (Vuk) »1° gnječiti, 2° kuhati rublje U lugu«. Odatle na -*alo muljalo n* (Vuk) »oruđe kojim se mulja grožđe« = *mùlj m* (Crna Gora) »isto« (zacijelo je postverbal od *muljati*). Na sufiks -*ika* (koji nije identičan s našim sufixsom za biljke) *muljika f* (Bosna, Zabijak) »kamen za rezanje« (*lj* mjesto / je od unakrštanja s našom riječi *mulj*, v.) — *mulika* (Imotski, Poljica) »1° bijeli vrlo mekani kamen, 2° loša zemlja«. Denominal na -*iti mutiti*, *mùtm* impf. (Lika) = *mulit* (Bakar, Cres) »1° mrviti, drobiti, 2° komiti, kruniti, runiti kukuruz (Lika), 3° trgati, otkidati lišće sa grane (Lika)«. Postoji varijanta sa *lj*: *mùljiti*, od pomenutog unakrštanja. Na naš augmentativni sufix -*ina* ili romanski pridjevski -*ina mulina* (Krk, Kuci, Crna Gora) »Tuff > tův (ŽK), 2° toponim«. Dalmato-romanski leksički ostaci od lat. pridjeva *mollis*, pl. *mollia*, *molliare*, *mollīca. Talijanizmi su deminutiv na -*etta* < vlat. -*itta mulite í* pl. (Rab, Vrbnik) »1° kuhinjska kliješta, *popčak* (služi za vadenje žeravé), 2° gradela, roštilj« = *mulete* (Božava, Hvar, Milna) = *moléte* (Perast) »štipavice«. Denominal *razmolat*, -am (Bukovica, objekt *puška*) »rasut (raskast, razvidat) pušku kad se čisti«. Impf, na -*iva- molivât* (Božava) < tal. *mollare*. Apstraktum na lat. -*amen mulan*, gen. *mulama* (Korčula) »goveđe meso sa boka ili prsjiu, flam (Zagreb) > lam (ŽK)« < tal. *mollame*. Ovamo ide još *moruzga* (Bakar, Hrvatsko primorje) »polip« = *moruzgva* (Vrbnik) »neka velika životinja morska«. Od lat. *molluscus* (sa ligurskim sufixsom -*uscus*). Konsonant *r* mjesto *l* je od unakrštanja sa *more*.

Lit.: ARJ 7, 16. 135. 148. 149. ZWV-? 5, 73. 7, 298. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, W 6, 115. REW² 5648a. 5649. 5647.

mujezin, gen. -*ina m* (Vuk) = (sa *ue* > *e*) *mlzîn*, gen. -*ina* (Kosmet). Odatle muslimanska prezimena *Mujezinović*, *Mujezinagić*, *Mezinčec*, gen. -*eta* (Kosmet), *Mezinčići*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mu'addin* »pozivač na molitvu») iz terminologije islama: bug. *mjuezin*, cine. *muezin*, ngr. *μουεζίν-voç*.

Lit.: ARJ 7, 126. Pascu 2, 152., br. 782.

mùjs, uzvik (onomatopeja) kojim se prati gladenje mačke. Oformljen na -*atf mùjsati*, *mùjsam* (Lika) i radne imenice na -*alo m* prema f -*alica mùjsalo* prema *mùjsalica*.

Lit.: ARJ 7, 137.

mùjsa f (Lika) = *meska* (Vuk) »potočna biljka nalik na kukuruz (klipići se njeni upotrebljavaju za uzglavnice), typha latifolia, rogoz«.

Lit.: ARJ 7, 137. Šulek, Im. 231.

mukađem, indeklinabilni pridjev pred imenicama *pojas*, *tkanica* (Vuk, narodna pjesma), deklinabilan poslije imenice: *opasa se pašom mukademom*; također imenica m »pojas«, s ispuštanjem te imenice. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mokaddim* »odličan, gospodski«, upor. *mukaddam* posuđen na iberskom poluotoku u značenju »zapovjednik«).

Lit.: ARJ 7, 142. Lokotsch 1504. Korsch, ASPh 9, 656.

mukàet (18. v., Vuk), indeklinabilni pridjev uz *biti*, = *mukàjet* pored -*ajet*, gen. -*ajeta* (Kosmet, uz *činiti se*, *biti*), s prijedlogom za kao imenica, »mali trud, ne mariti«. Sa -*li mukaetli* (narodna pjesma, Jukić). Denominal na -*iti mukàetiti* = na -*isati mukaetisati* (Vuk). Danas ušlo u opći književni i saobraćajni jezik u ekspresivnoj izreci: *a on ni mukàet* »ni brižeš (ŽK), ni brige ga = ne interesira ga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mukajjed* »aufmerksam«) iz terminologije svagdanjeg života: bûg. *mukaét* = *mukajat*, arb. *mukajét* (Skadar), cine. *mucaete* (uz glagol *se feafire* < lat. *facere*) »soin de qch., s'intéresser«.

Lit.: ARJ 7, 142. Elezović 1, 422. 2, 399. JF 14, 202. Mladenov 307. Pascu 2, 152., br. 780. Miklošič 204. GM 289. Matzenauer, LF 10, 348. Korsch 9, 657.

mùkljiv, pridjev (Vuk, Lika, uz *drvo*) »mokar, vlažan«. Možda je odatle kao poimeničjenje na -*ica mùklica* (Srbija) »bolest konjska, kad mu se ovdje ondje prolje krv kroz kožu, krvavica«. Ne nalazi se ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Miklošič i Matzenauer upoređuju s lot. *mukis* »paludosus«, što prihvaćaju WP, a za to postoje paralele u drugim ie. jezicima. Prema tome, *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **meuq-*, prijetoj **mouq-*, lat. *mucus*.

Lit.: ARJ 7, 144. Miklošič 204. WP 2, 253. Matzenauer, LF 10, 348.

muktač (Banja Luka) = *muhtač* (Mostar) = *miftač* pored *miftijač* (*biti kome*), maskulinum i indeklinabilni pridjev, »pokoran«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mùhtağ* »nuždan, potrebit«) iz terminologije običnog života: bug. *muhtač*.

Lit.: Elezović 1, 413. Skok, Slávia 15, 365., br. 503. Mladenov 309.

muktār m (Bosna) = *miftār* (Kosmet) »mahalski, seoski knez, starješina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhtar* »izabran«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARJ 7, 145. Elezović 1, 412.

mükte = *muftē* = *mùfta* (Riječka nahija, Crna Gora, Primosten, Dalmacija) = *muhta* (Mikalja, Istra) = *muta* (Latrić), prilog »badava, gratis«. Pored -*a* (prema tur. *badava*) i našeg priloškog -*e* dobiva još i priloško -*ice mùktice* = *muftice* i -*enice mùtenice* (Crmnica). Radne imenice na -*ac muftač* (Riječka nahija, Crna Gora) = na -*dzija mùftadžija* (Vuk) = *mùktadžija*. Apstrakti na -*ačina muhtacina* = -*eševina mukteševina f* (Lika) »jelo i piće za badava«. Složenica *muktoprdac* (od *prđiti*) (Grižane, Hrvatska) = *mùktoprc* (Vuk, od gen. *prđca* > *prca* stvoren analogijski nominativ) »pustovat, nabiguzica«, *muktožder m* prema *muktožderica f* (Lika). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *muft*) iz terminologije običnog života: rum. *moft*, bug. *muft(a)*. Najrašireniji naš turcizam. Došao je do zapad-r nih granica našeg jezika, odatle i u slovenski.

Lit.: ARJ 7, 135. 145. 177. Miletić, SDZb 9, 439. Miklošič 204. Mladenov 308. Lokotsch 1492. Matzenauer, LF 10, 348.

mùl', gen. -*ula m* (Hvar, Vis) = *mùl* (Brač) = *mulo*, gen. *mula n* (Brač) »masak, equus mulus«, prošireno mocijskim sufixsom za maskulina -*bc* > -*ac mùlác*, gen. *mulca m* = *mùloc m* (Hvar, Vrbnik) prema f *màzgã*. Upor. sličnu mociju u *tovar*, gen. *tovara m* »magarac« prema f *ugola* »magarica«. Slov. f *mula* »1° Maultier, 2° weiblicher Bastard«, s drugim izvedenicama. Prenesena značenja: *mulac* »1° nezakonito dijete, kopile, faćuk, špure, 2° pogrda za čovjeka, bedak (Hrvatska)« prema f *mulica* »nezakonito žensko dijete« = *mula* (Lika, Istra) = *mulac* »3° tovar, 4° (Brač) sitno grožđe koje nikada ne dozrije«. Sufiks -*ác* zamjenjuje se gr. -*ac* (v.) *mulac*, gen. -*oca* (Lika) »nezakonito muško«. Na -*an: mulan*, gen. -*ana* (Konavli, Dubrovnik) »kopilan«. Na tal. -*ino mulin* (Dobrota) »nahod«. Demi-

nutivi na *-e mule.*, gen. *muleta* »1° mlado od mule, 2° nezakonito dijete«, na *-bc + uce > -sce mulešce* (Lika), na *-bc + -ić > -iie mulac* (Istra). Augmentativ na *-bc + -ina mulčina*. Kol. na *-ād*, gen. *-i mulad* (Vuk, Grbalj) »kopilad«. Pridjev na *-ast mulast* (Lika) »nalik na mulu«. Denominali na *-ati mulati se* »kopilati se (igra)« (ovaj je naziv nastao metaforički prema dva kamena u koje se dobacuje pločice), na *-iti muliti se, -lm impf.* (Lika) »rađati mule« (o-). Nerazumljiv je razvitak značenja u *emuliti se* (Ston) »otkinuti se, odvezati se«, *emuliti se pf.* (Dubrovnik) »niedergeschlagen werden«. Prenosi se i na domaće životinje: *mulak*, gen. *-lka, muleš, mulešić* »ovan bez rogova« prema *mulica* »ovca«, *mulin* (Kurelac) »1° ovan, 2° vo«. Upor. slov. *múl m, mula f, mülec m* (»vol, kozel«), denominal *múlití (p-)* »abstumpfen«. Za sve domaće životinje koje se ovako nazivaju, Maretić uzimlje da su bez rogova, šute. U *mul* mogao se pomiješati lat. pridjev *mutilus*, koji zaista postoji u slov. *múdlá f = mula* »eine Kuh mit abgebrochenen Hörnern (Slovenija, Gorenje)«, upór. i *omu-ljenac*, gen. *-nca* »ovan bez rogova«. Od mlet. *mula, muloti* »pantofola del papa, zoccoli« je *mulice f pl.* »1° čarape«, *mulice* (Dobrota) »1° vrst starih polucipela od kože, kao papučice, 2° lutka (Bakar, Istra)« [kao i *mulja f* (Marulić) u rečenici *kojoj* (koludrici) *grede pade mulja* (opatici koja je žurila, pala je s nogu obuća)]. Naziv za mediteranski životinju *mūlus* (upór. njem. *Maultier < mūlus* s dodatkom *-tier* »životinja«, da se izbjegne homonimija) je balkanska riječ: bug. *mule* »Maultier« (*-e* prema *magaref*), arb. *mulí*, ngr. s deminutivnim sufiksom *μουλάρι*. U hrv.-srp. i bug. nije posuđenica iz balkanskog latinizata, jer ne pokazuje *u > i* kao *mūrus > mir*. Mocija na Hvaru, Braču i Visu *mul-* prema *mazga* može biti vrlo stara, ako se uzme da je *mūlus < *mus + lo-s a mazga < *mus + ča*.

Lit.: ARj 7, 146. 148. 149. 8, 938. Rešetar, Štok. 260. Hraste, BJF 8, 21. SDZb 10, 40. Ribarić, SDZb 9, 48. Pletersnik 1, 616. 618. 619. 828. Miklošič 204. Bruckner 348. Mladenov 307. GM 295. REW* 5772. 5791.

mul², gen. *mula m* (Rab, Kućište, Cres) = *mül* (Božava) = *mao*, gen. *mula m* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Vukov genitiv *mula* je bokeljski) = (kompromisni oblik ili talijanizam) *mulo n* (Prčanj, Kotor), danas prevladava čisti talijanizam *molo*, »1° lučki nasip uz koji pristaju brodovi, 2° bokeljski toponim *Muo*, gen. *Mula* (etnik na *-janin Muljani*,

pomenuti već u 15. v. kao *piscatores*, koji prodavaju ribu u Kotoru)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *moles*, gen. *-is* »masse di pietra e tronchi d'alberi immersi nel mare per fondamento della diga« > kslat. *molum*, biz. *μώλος*.

Lit.: ARj 1, 148. 157. Kušar, Rad 118, 15. Rešetar, Štok. 254. 115. Cronia, ID 6. Miklošič 204. REW* 5651. Matzenauer, LF 10, 349. Prati 663.

mula m (Vuk) = *mula* (Kosmet) »titula uglednih muslimana«. Veže se (upor. *hadži*) s ličnim imenom muslimanskim kao *Ibraim, Isen*. Odatle bosanska muslimanska prezimena na *-ić, -ević Mulić, Mulasmajić, Mulabdić = *Mulavdić, Mulamehmedović, Mulaosmanović, Mulabegović*. Znak je neke vrste plemstva i poznavanja vjere. Znači i »kadija«. Odatle na *-luk mulaluk* »teritorij njegov«. Pridjev na *-in mulin* (Vuk), poimeničen na *-ica mulinica* »žena mulina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mulla*).

Lit.: ARj 7, 148. Elezović 1, 422.

mulazim m = *miljazim*, gen. *-Ima* (Kosmet) »1° pristav, 2° potporučnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mūlazem* »pripravnik) iz turske vojničke i građanske terminologije. *Lit.: ARj 7, 147.*

mulSz m (Riječka nahija, Crna Gora) »zemlja, kamenje i pijesak ujedno pomiješano«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *moloz* »kamenje za građu«) iz terminologije građevinarstva: rum. *moloz* »Schutt, Kies«, bug. *moloz -os*.

Lit.: ARj 7, 148. Lokotsch 1481. Mladenov 303.

multa f (Poljica) »globa«. Odatle denominal na *-ati multati, -am impf.* (Poljica) »globiti« = (*lt > nt*, upor. tal. *montone* prema fr. *mouton < srlat. multo*, gen. -oras) *munta f* (Istra, Lika, Slavonija) »1° globa, 2° lidžba, licitacija«. Denominali *muntati, -am impf.* (Lika, Slavonija) »ličiti, licitirati«. Od lat. *multa*.

Lit.: ARj 7, 148. 153. REW* 5738.

múlj m (Vuk), sveslav. i praslav., »blato, nanos, sitno kamenje i pijesak, što ga vode nanose, aliuvio« (Lika, Srbija, sjeverna Dalmacija, Šibenik). Pridjevi na *-evan muljevan*, na *-evit muljevit* (Lika), na *-nast muljnast* (Jambrešić). Na *-nica muljnica* »muljevita zemlja«. Na *-ara müljara* (Dubrovnik) »zemlja

vapnača« = *mūjara* (Konavli, *lj > /*) »crvena zemlja«. Na *-ina müljina* (Crna Gora) »pjeskovito zemljište«. Denominal na *-iti müljiti, müljim* (Lika) (*na-, za-*) »donositi mulj, naplavljavati«, odatle particip perf. pas. kao pridjev *namuljen* (Lika) i na *-ati muljati, -am (iz-)* »izmečiti«. Prema *mul* u ostalim slavina (slov. *mul*, polj. *mul*, ukr. *namui*) *lj* mjesto / u hrv.-srp. je inovacija nastala odatle što se *mul shvatio kao postverbal od *muljati*. U rum. *nomai* (Moldavija) »mulj« je iz ukr. *namul = mül*, toponimi sa lat. pridjevskim sufiksom *-osus > rum. -os* m prema *f -oasă Námoloasă*. Vokal u nastao je od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **rneu-* / prijetoj **mou-* »vlažan«, koji se nalazi u (*u*)*miti, umivati*. U baltičkoj grupi isti je prijetoj kao i u praslav., samo je formant *-ro* mjesto *-lo: mauras* »Schmutz, Schlamm« pored *muras*, lot. *mūrīt* »zamazati«. Sa formantom *-ro-* od istog ie. korijena nalazi se u rus. *mur* »trava na livadi« i u rus. pridjevu *murýj* »dunkel«. Odatle nepotvrđen praslav. pridjev *mūza *ō*, poimeničen u ž. r. *murava f* (Vuk, Risan) »1° morska trava, 2° toponim« = *murava* (čakavski, Crna Gora, Istra, Boka, Ljubiša). Nalazi se u steslav., bug., slov., bug., ukr., bjelo-rus. i veliko-rus. *murava*. Upor. slov. *murava trava* »um Hauser und an den Wegen wachsendes Gras«. U Golcū i Danama (Istra) *murava* znači »tratina« kao i u ruskom. Varijanta sa *o* mjesto *u morav m* (narodna pjesma, Istra), na *-ica moravica minja* (Istra) »plantago subulata« upućuje na unakrštenje s pridjevom *maurus > mor* »crn«. Bez sufiksa *-ava* nalazi se u baltičkoj grupi lit. *maurai* »Entengrün in steigendem Wasser«, lot. *maürs* »trava oko kuće i busen«. Riječ je prema tome baltoslavenska. Sufiks *-av(a)* je praslavska inovacija. V. *muzga*. Ovamo ide zacijelo još *múra f* (Vuk, Bačka) »1° blato s vodom ugaženo, 2° toponim«. Uzeo i Šulek u naučnu terminologiju. Odatle na *-nica murnica f* (Kurelac) »muljevita zemlja«, denominali na *-ati murati, muram* »brčkati po vodi«, *murati se* (Lika) »kupati se«, na *-iti zamūriti* »zamuljiti«, *razmūriti, razmūrīm* (Makarska, *vodom ~ kruh*, Pavlinović) »ražiditi«.

Lit.: ARj 4, 254. 7, 4. 149. 157. 158. 161. Ribarić, SDZb 9, 169. Miklošič 204. Bruckner 348. Trautmann 172. WP 2, 250. 252. Tiktin 979. 1060. Mladenov 308. Matzenauer, LF 10, 349.

mum m (narodna pjesma, Petranović, Mostar, Hercegovina) = *muma f* (rod prema *svijeća*) »svijeća«. Na *-ara mumara f* (BiH)

»sud za lijevanje svijeća«. Na *-dzija mumdzija* (18. v., narodna pjesma) = *mumdzija* (Kosmet) »svječar«, s pridjevom na *-ski mumdzijski* (Niš) »svječarski«, na *-in mumdzijin*. Prezime *Mumdzić*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mum* »vosak«) iz terminologije zanata: bug. *mumdzija*, rum. *munģiu* = *munga*.

Lit.: ARj 7, 150. Elezović 1, 423. Lokotsch 1510. Mladenov 307.

mūmin m »pravovjerni musliman«. Muslimanska prezimena *Muminović* i *Muminagić*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mūmin*) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 7, 150.

mūna¹ m (Rab) »bluna, budala«. Deminutivi na *-ica manica, muničica*. Pridjevi na *-ji munji*, na *-en* (unakrštenjem sa *munja*) *munjēn*, *f munjena* »suludan«. Od mlet. *mona < madonna*. [Upor. *munja*].

Lit.: ARj 7, 151. 152. Kusan, Rad 118, 24. Prati 665.

muna² f (objekt s glagolima *ujagmiti, preoteti; mune ne dati*; muslimanska narodna pjesma) »prvenstvo«.

Lit.: ARj 7, 151.

munáfik (Bosna) = *mūnafik* pored *-áfik*, gen. *-afika m* (Kosmet) »1° protivnik, 2° licemjer, smutljivac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *munafik* »dvoičan«) iz psihološke terminologije: arb. *mynafik* »hypocrite«, cine. *munafic* »intrigant«, *munaficliche f* »hypocrisie«.

Lit.: Elezović 2, 531. Pascu 2, 152. Škaljić 473.

munar m (Gundulić) = *munara f* (Vuk) = *minare*, gen. *-etā m* »1° mjesto gdje se nalazi svjetlost i 2° odakle mujezin poziva muslimane na molitvu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *menare, minara = mānarā*) iz oblasti islama: arb. *minar*.

Lit.: ARj 7, 151. Elezović 1, 408. GM 279. Korsch, ASPH 9, 656.

mūnāsip / -sib (narodna pjesma i saobračajni govor u Bosni) = *mūnasip* (Srbija, Kosmet) = *minasip*, adverb »zgodno, pravo« (*nije ~, za mūnasip naći*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mūnasib*) iz terminologije običnog govora: bug. *munasīb* pored *-sap*. *Lit.: ARj 7, 151. Elezović 1, 408. Mladenov 308.*

munat, gen. *-nta m* »suma, iznos«. Postverbal tal. *monta* »ukupna svota, importo«, upór. fr. *montant*, od vlat. > tal. *montare*, denominai od *mons*, gen. -*ĪM* (v.); odatle: *nadmōntati*, -*ām* pf. (Boka) »nadići, nadvisiti«, u izričaju, igri riječi *kozopaše nadmontaše* < tal. *sormontare* (prefiks *sor-* < lat. *super-*), jedini primjer gdje je u posuđenom glagolu iz tal. preveden prefiks; *podmōntat*, -*ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naljutiti se (primjer: *ta me je stvar podmontala* »čini mi fom, infotat se, Korčula«. Internacionalno (francuzizam) na njem. *-ieren* > *-irati montirati, montiram* »postaviti«.

Lit.: ARj 7, 152. 281. REW* 5668.

munčjela f (Dubrovnik, Bella, Stulić Ranjina, Marin Držić), deminutiv na *-ica munčjelica* »sud za vodu«. Dalmato-romanski leksički ostatak, deminutiv na lat. *-ella* (upór. *moitēdu* Logudoro) od *modius*, sa umetnutim *n* poslije *m* i sa zamjenom *di* > *č* kao u *frčug* (v.). Glede *di* > *zz* upór. tal. *mezzo*, koje se umiješalo u ovaj termin za mjere, upór. *medzulo* (Pávia). Ista se zamjena nalazi i u obliku u kojem je nenaglašeno *o* > *o* ispalo: *anula* f (18. v., ne zna se na žalost gdje se govori) »zemljani sud za vodu, vino, ulje itd.«. Deminutiv na *-ica čmulica* (Vuk, Dubrovnik, Kučište) »lončić za vodu od lima«. Augmentativ *čmulina*. Glede metateze *cm* < *mč* v. niže *žmuo*. Mnogo varijantata potječe od deminutiva na *-olus modiolus*. Nenaglašeno je *o* > *u* očuvano: *možul* m (15. v., dubrovačke isprave) »čša« = *mužól* (Cres). Mjesto *o* > *u* stoji i zbog unakrštanja sa *medius* > *mezzo mižólj*, gen. *-ólja* m (Istra) »čša«. Deminutiv na *-ič mižuljić* (Istra). Upor. u Režiji *mudžol* = *mužól* = *mužól* pored *mižol* < *furl, muzul*. Mjesto *o* > *u* stoji *o* koji je ispao: *mžul, potvrđeno samo u gen. *mžulov* (15. v.). Odatle metatezom *žmul*, gen. *-ula* (Split, Korčula, Hvar, Kučište, Račišće, šibenski otoci) = *žmul* (Komiža) = *žmuo*, gen. *žmula* (Dubrovnik, zapadni krajevi), deminutiv *žmulčić* = *znu*, gen. *-ula* (Božava, Molat) = *žmujo*, gen. *-ula* (Potomje) = (-/ > -//) *žmulj* (Lika, veoma rašireno) = (lj > /) *žmulj* (Vrbnik) = (mjesto *-o* < *-al*, hiperkorektno) *žmuljal*, gen. *žmula* (Kaštela) = (zamjenom sufiksa) *žmuljak* (Račišće). Osnovni *modius* je ušao i u stvnjem. *mutti*, odatle *mBlb*, gen. *mtti* (upor. češ. *met*, gen. *mtu*). Maretić bez potrebe prenosi *mbtb* u današnji jezik, kad se riječ ne govori, i stavlja u ARj *mat*. Riječ je potvrđena dva puta u historijskim spomenicima 14. v. u značenju »mjera za njive, vinograde«,

bez sumnje prema tome koliko mogu dati žita ili vina.

Lit.: ARj 2, 55. 6, 516. 782. 7, 33. 152. 191. Tentor, JF 5, 212. Pletersnik 1, 587. 622. 616. 2, 622. 970. Hraste, BJF 8, 19. ASPH 17, 33. Šturm, ČSJK 6, 68. REW* 5629. Meringer, WuS 4, 196. Rešetar, ASPH 36, 542. Miklósić 412. Štrekelj, ASPH 12, 462-463. Skok, ZRPh 36, 652. 41, 152.

Munčel m (nazivi za šume, Krk) = *Munčal* (Krk) = *Munč* l (treći dio naselja Mali Iz, zadarski arhipelag, izgovara se i bez *n* *Muče*, Cvitanović, a piše *Mance* i *Muncijel*, 1543. *villa MuncleI*) = *Munčel* (Rab). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od vlat. i kslat. deminutivnog *monticellus* »brdašće«, izvedenica na složen deminutivni sufiks *-itellus* < *-it* + *-ellus*, upor. *campitellus* od *campus*. Glede *c* > *i* upor. *čifal*, koje je nastalo od *stalm. kie* > *tie* -(usp. i *munt -).

Lit.: ARj 6, 927. Skok, AGI 24, 36., § 54. Isti, Slav. 26. 27. 33. 57. 60. 91. 111. 114. 158. Banali 2, 455. Cvitanović, RIJAZU 1, 70. 82., bilj. 50. REW* 5670.

mundan m (Dubrovnik) »svjetovan čovjek, (kalk) svjetovnjak«. Od tal. *mondano* »di mondo«, poimeničen pridjev na *-anus* od *mundus*, iz crkvenog latineta.

Lit.: ARj 1, 152.

mimđati (se\ -*am* potvrđen samo s prefiksom *raž-* i u impf, na *-va-* *razmundavati* (se) (Lika) »rasplesti (se), rastaviti (se)«.

Lit.: ARj 13, 678.

mimđiva f (Vuk, Dalmacija) = *munitva* (Futog, Srijem, Bačka) »1° prijevara, lukavstvo, 2° vrsta (BiH), 3° dronjici, tralje (Lika)«.

Lit.: ARj 7, 153. Aleksić, NJ 4, 89.

***tnunt-** »brijeg«, od tal. *monte* < lat. *montem*, potvrđeno samo u toponomastičkim složenicama: *Muniibio*, gen. *-bijela*, kao toponim naziv za Etnu na Siciliji, od tal. *Mongibello*, apozitivna složenica od tal. *monte* i ar. *gebei* »istog značenja« (upor. tal. *Punta d' Oštro* u Boki); *mundibio* je i opća riječ u značenju »vulkan« = *mundibeo* (Andrijašević). Osnova *munt* može biti i dalmato-romanski toponomastički ostatak, kako dokazuje *Mundanlje* n (selo na Rabu), tal. *Mundaneo* < *Montem Daniel*, *Muntidór* (Rab) < *montem de auro* (?) »zlatno brdo«. Upor. u istro-rom. *oro* »orlo«. Značenje može biti i »brdo na rubu«. Ovamo ide naziv brda (oronim) *Mon-*

tovijerna f (brežuljak nad Gružem na Lapadu, Dubrovnik) < *montem vertulum* »okrenuto, kribo brdo«, u historijskim spomenicima *Mons bertus*, upor. istro-rom. *bierto* < *vertus*; *vertulu* je skraćen particip od *vertulatus*, upor. istro-rom. glagole *Merla* (Pula) = *inberlape* (Piran) »piegarski, torcerski«. Glede semantike upor. naše toponime *Krivodó*, *Krivi Put*. Pored ovih toponima, gdje je očuvan dalmato-romanski *-un*, postoje drugi gdje je ista skupina izvedena kao steslav. velami nazal *ç* > *u*: *Mukova!* (uzvisina kod Starog Bara) = g. 1414. *Monte cavallo* (upor. naše toponime *Kobiljdo* itd.); *Mutógras* (Poljica kod Splita) < *montem grassum* (upor. naše oronime *Debelo brdo*; umetnuto *o* uklanja suglasničku skupinu *tgr*); mjesto *u* stoji *a* u *Matókit* (Vuk, planina u Hercegovini blizu mora i Ljubuškoga, brdo kod Vrgorca), *Podmatokit* (seoce, Makarska) = *Motokit* (Hvar) < *montem acutum*, upor. *Oštro brdo* (BiH). Glede *o* > *a* upor. *Matajur* pored *Montmajur* < *Montem majorem* u Furlaniji. Od *montem* lat. > tal. je pridjev *montānes* > *montano*, odatle poimeničen femininum s prefiksom *trans-* > tal. *tra-* *tramontana* f (Dubrovnik, Cavtat) »sjeverni vjetar (koji puše s one strane brda)« = *tramontana* (Rab, Božava) = *tremūntana* (Korčula) = (metateza) *tarmuntana* (1633, Dobrinj i 1638, Vrbnik) = *termuntana* (Vrbnik) = *trmuntana* (Drvenik, Šolta) = *t(d)rmuntana* (Brač, Hvar, Brusje) »sjevernjak«. Izvedenica *cd rum. *munte* s pomoću sufiksa *-janin* > rum. *-ean muntean* »stanovnik zemlje Muntenije (Rumunjska)«, u 18. v. *muntanska zemlja*. Odatle *Mutan*, krajina *Mūtansko*, pridjev *mutanski* »lički (za pravoslavce)«. Nije jasno kako je do toga naziva došlo. S pomoću vlat. augmentativnog *-aneus* obrazovano je vlat. *montanea* > tal. *montagna* > *montanja* (Perast, Stoliv, Lepetane, Dubrovnik, Kučište) = *muntānja* (Božava, Rab). V. i *Munčel*, *montati*.

Lit.: ARj 6, 531. 7, 152. 153. 927. 10, 267. Budmani, Rad 65, 166. Cronia, ID 6, 128. Kušar, Rad 118, 22. 59. 60. Jireček, Romanen 1, 62. ZbNZ 4, 231. VHZA 12, 117. Šturm, ČSJK 6, 66. REW* 5664. Ive 152.

muntati se, -*am* impf, (*n* umetnuto poslije *m* pred *t*, Ogulin) »mijenjati se«. Radna imenica odatle *muntavac*, gen. *-avca* (Jambrešić). Nema primjera upotrebe. Od tal. < lat. *mutare*. Odatle poimeničen gerund na *-andus mudānde* f pl. (pluralae kao *gaće*, Rab) = *muda'nde* (Pag) = *mutande* f (Vrbnik) = *modiunde* (krčko-romanski) < mlet. *mudande*

= tosk. *mutande* = (zamjena sufiksa) *mudante* (Lastva) »gačice« = (unakrštenjem sa *butare* »baciti) *butānde* (Božava). Upor. sličan semaziološki razvitak rum. *zmeană* i *promjena* (Perast). S lat. *u* > *i* preko jery-a (upor. *mír* < *murus*) vlat. *mūtarius* > stfr. pridjev *müer*, *muer* »mue, qui a passé la mue (odnosi se ná autours, éperviers, faucons)« > *mítar* »mausernder Vogel«, denominai odatle na *-iti mitariti se*, -*i* impf. (Vuk, Dubrovnik, subjekt *ptica*) (*o-se*, subjekt *kvočka*, Dolac, Poljica) »1° mijenjati perje, olinjali se (kod marve), 2° (metafora) kad se čovjek ožeže, pa mu se koža podmjehuri i puca«. Upor. rus. *mytb* f »mutatio plumarum, tempus mutandi plumas«, koje je posudnica iz germanskoga srednjega donjonjem. *mūt* f i nvnjem. *mausern*, stvnjem. *mūzon* < lat. *mutare*. Hrv.-srp. oblike nije nužno smatrati kao posudnice iz germanskoga. V. *mitnica*.

Lit.: ARj 7, 120. 153. 776. 8, 921. Kušar, Rad 118, 19. REW* 5785. Matzenauer, LF 11, 166. Bartoli 2, 206. Schwarz, ASPH 42, 279. Vasmer 2, 185. ZSPH 9, 368.

munja f (13. v., Vuk, ŽK) = *muna* (Vo-dice, *nj* > *n* po fonetskom zakonu narječja) »trijesak, grom, strijela, fulgur«, baltoslav. i praslav. **mbIn-*. Nalazi se u slov., bug. *mainija*, polapskom, ukr. i rus.. Pridjevi na *-en manjen* (zapadni krajevi, Lika) »(metafora) stultus« [usp. *muna*'], poimeničen na *-ik munjenik*, gen. *-ika* m (Lika) prema f *munjenica* (Lika, Istra) = na *-bc munjenac*, gen. *-nca*, na *-āst munjast* (Hrvatsko primorje), na *-evit munjevit* »brz, vatre«, poimeničen *munjevitost*, *munjevan*. Šulek primijenio na električnu stvorivši brojne neologizme: *munjevnik*, *munjevničar*, *munjevina*, *munjokaz*, *munjomjer*, *munjive*, *munjivost*, itd. Od tih Šulekovih neologizama ušlo u saobraćajni govor *munjovod* »Blitzableiter« i *munjara* f (Zagreb) »električna centrala«. Augmentativ na *-era* (upor. *Anera* od *And*) *munjera* »budala«. Glagol *munjiti* nije mogao zamijeniti *elektrizirati*. U Vodicaema postoji *umüniti* u psovki *muna te umunila*. Od metaforičkog značenja »lud < udaren gromom« postoje denominali na *-asati* (upor. *šepāsati* ŽK) *munjāsati*, *munjāsām* impf. = *munjetati* »budaliti, ludovati«, *munjetalo* m prema *munjetalica*. Vokal *u* je nastao od sonantnog /, upor. bug. *mainija*, rus. *molnūd*, kašupski *mojna*. Kao što je u germanskom u isl. *mjollnir* »čekić boga Thora«, tako je i u lit. *mūlna* značila »čekić Perkūnes«. Termin prema tome pripada mitologijskom jeziku. Iz litavskoga se može zaključiti da je praslav.

riječ značila i »Perúnov čekić«, premda za to nema potvrda. Stprus. *mealde* »Blitz« važno je za etimologiju riječi. Iz tog se podatka vidi da je u praslav. ispalo srednje *d* u tročlanoj grupi *Idn*. Ie. korijen **meldh-* bio je u german-skom i baltoslavenskom raširen formantom *n* i u praslav. dalje sufixsom -jo. Prema Mladenu *meldh-* je proširen s pomoću *dh* ie. korijen **mel-*, koji je u *mljeti*. Riječ *munja* je germansko-baltoslavenski leksem mitologijskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 7, 153. 155. 156. *Miklošič* 187. *Trautmann* 177. *WP* 2, 300. *Mladenov* 310. *Vasmer, ZSPH* 10, 96-97. *Loewenthal, WuS* 9, 179. *Mikkola, IF* 23, 123.

mutuati, -am impf. (Broz-Ivekovićev *Rječnik*) »čuliti uši, rogušiti, strići ušima«.

Lit.: *ARj* 7, 155.

mūra¹ f »konop koji jedra veže prema pramcu, i to donji rogalj jedra, dok je *skota* isto prema krmu« = *mūra* f (Božava) »mura del cordame« < tal. (a)mura »isto«. Za taj pomorski termin predložen je naš izraz *uzda*.

Lit.: *Cronia, ID* 6, 115. *DEI* 2531.

mura² f (Vrbnik, Krk) = (po deklinaciji -y) *murva* (16. v., Vuk, jugozapadni krajevi: Pe-rast, Dubrovnik, Cavtat, Crna Gora, Boka, Bijela, Muo, Brač, Mljet, Zatrebač, Sutomore, Rab, Božava Lika, ŽK, Vodice, Istra, hrv.-kajk.) = *murva* (Brač, Hvar) = slov. *morva*, *mürva*, *mürba* »1° dud, 2° toponim *Po* (= pod) *murva* (Muo, ribarska pošta«). Pridjevi na -en *murven* (*smokva murvena*) »arbor sycomorum« = Maulbeerfeige, na -ov *murvov* (Rijeka Crnojevića) = *mürov* (Brač), poimeničen na -ina *murvovina* (Stulić). Na -bc > -ac *mürvac*, gen. -vea (Risan) = *murváé*, gen. -ðca (Hvar, Budva) »dud, koji daje divlji plod« = *mürvac*, gen. -oca (Ston) = na -aí *murváé* = -ak < -bk *murvák*, gen. *mürvka* (Prčanj) = na -ák *murvák*, gen. -áka (Ston) = na -ái *murváé*, gen. -aca (Istra, Stulić) = -an *murván*, gen. -ana = na -ež *mué eé* (Rijeka) »muška murva«. Na -ar *murvar* »optica pastor roseus«. Deminutiv *murvica* (takoder toponim). Još su ove varijante *murga* f (Vodice, Istra) »dud«, *mrv*a (Slum, Istra) mjesto *müé a*. Zamjena dočetka -va, koji je nastao iz deklinacije *y*, sufixsom -ava *murava* (Podgorica), -aga (prema *vinjaga*) *müraga* (takoder slov.) »Himbeere, malina, rübus idaeus«, slov. *morica* »Brombeere, brusnica«. Jednom talijanizam u apozitivnoj složenici *morodzelso* (*arbuo od morodželsa*, Ra-

njina), danas tal. *gelso moro*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *mörus*, *mörum*. Upór. arb. *muré*.

Lit.: *ARj* 7, 12. 157. 162. *Pleteršnik* 1, 603. 619. 620. Jagić, *ASPh* 1, 431. Hraste, *BJF* 8, 26. Budmani, *Rad* 65, 164. Kusar, *Rad* 118, 18. Rešetar, *Stok.* 254. *Cronia, ID* 6, 115. Ribarić, *SDZb* 9, 169. *REW*² 5696. Štrekelj, *DAW* 50, 49. *GM* 291.

mūra³ f (Dobroselo, Lika) »dio konjskog čavla što ostane u kopitu kad potkova otpadne«.

Lit.: *ARj* 1, 157.

mūra⁴ f (18. v., Dalmacija, Pavlinović., Lika, Poljica) »1° želudac (koji stočaru služi kao) 2° sirište, 3° mjehur od ribe ugor«. Balkanska riječ rumunjskog podrijetla kao ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Nalazi se u bug. *mura* »Magen, Labmagen der Wiederkauer« < cine. (a-)mura »la stomachul de oia«. Konzonant *r* je nastao od međusamoglasničkog *l*, kako dokazuje arb. *mulle*, sa deminutivnim sufixsom -zë *mullëzë* u oba značenja »Magen, Lab«, istro-romanski *moula* »Blutwurst«, *moule* (Vodnjan) »budella del maiale«, predromansko *mūla > slov. *mula* (Režija), deminutiv na -iça *mulica* (Istra, slov.) »klobása«.

Lit.: *ARj* 7, 157. *Pleteršnik* 1, 618. *Mladenov* 308. *Romanski* 122. *Ive* 123. *Dalamegra* 14. *GM* 289. *Doric* 192. *REW*² 5724. Štrekelj, *ASPh* 26,412. *Vasmer, ZbJ* 271-8 (*RSt* 2,257).

murára f = *murala* (Kosmet, uz činiti se) »parnica, tužba«. Denominal na -ati *muráfati se* impf. (Sarajevo, Hercegovina) = na -iti *muráviti se*, *müravim* (Srbija) »parničiti se«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muráfá*) »suočenje pred sudom« iz sudske terminologije.

Lit.: *ARj* 7, 159. *Elezović* 1, 423.

müraja f (Kotor) »gradski zidovi« = (metateza) *müljara* f (Dubrovnik) = (*J* zamijenjeno sa *v*, obratno u *lovišće* > *lojišće*) *murava* (Budva) »gradski zidovi«. Od tal. *muraglia*, neutrum pl. od pridjeva na -alis *muralis*. Na lat. -ata > stmlet. -ada *murada* f (Vrbnik) »(brodski termin) daščani krov na barki, koridúr na braceri, kuverta« < tal. *murata* »prolongamento della carena da ciascun lato della nave (od 16. v., služilo za obranu)«, od *mürus*. Od srvnjem. *mür*, nvnjem. *Mauer* na -ovati *murovati*, -ujem impf, »zidati« u jedinoj potvrdi je .rusizam *murováb*, -úju. Lat. *mürus* kao stara posudnica u jadranskoj zoni i u slov. je *mír*, gen. *mira* m (15. v., Vuk, Primorje, Konavli, Korčula, Kućište, gen. pl.

mírov Lastovo). Do 18. v. potvrde samo iz Dalmacije i čakavskoga. Slabo se nalazi u štokavskom izvan Dalmacije. Razlika je u akcentu kadikad u narječjima *mír*, gen. *míra* (Korčula), *mir*, gen. *mira* »zid« (Hvar) prema *mír*, *míra* »pax«. Pl. τη. *miri* »kuće ili grad«. Toponim *Pod mir* (*Muo*). Deminutiv na -bc > -ac *miraç*, gen. -ca (Bella, Voltidi, Stulić) »zidić«, na -ic *mirii* (Hvar). Augmentativ na -ina *mirina* f »zidina, ruševina zida«, nom. pl. *mirini* (Istra, Cres) »ruinac«, toponim *Mackova Mirina* (Tivat), *òmirina* (Dubrovnik) »eine verfallene Mauer«, disimilacijom *i - i > e - i* (tip. rum. *vecin*) *merino* (Kastavština) »ruševina«. Na -ište: *mirišće* (1445, 1457, 1460), *Donja Mirišta* (toponim Sutomore), *Mrišća* (Imotski). Kol. *mirje* n (Držić, toponim Ljubljana), *omirje*, *podmirje* n (Bella, M. Držić) »1° mjesto pod mirima, podgrade, 2° toponim (Vis)«. Pridjev na -bn > -an čini se da je nestao zbog homonimije sa *miran*, f *mirna*. Da je ipak postojao, dokazuje izvedenica *pomirnica* (Vrbnik) »debela greda u miru, to jest u zidu«. Lat. deminutiv na nenaglašeni sufixs -ula *murula* > *mirla* f (Hanibal Lučić, samo jedna potvrda), deminutiv odatle na -ič *mirlić* (narodna pjesma, Istra) »zidić«. Na -aria *muraria* > *miralica* (Vodice, Istra) »biljka pasja neska, eine Art Kreuzdom, rhamnus rupestris«. Arb. *mur* (Ulcinj).

Lit.: *ARj* 6, 738. 732. 744. 746. 920. 7, 161. 8, 920. 10, 271. 684. *Mažuranić* 661. *Pleteršnik* 1, 584. Budmani, *Rad* 65, 164. Oblak, *ASPh* 16, § 30. 442. Hraste, *BJF* 8, 20. *REW*² 5763. *SEW* 2, 60.

murasela f (Vuk, narodna pjesma, s epitetima *tanka*, *sitna*) »kadijina pozivnica«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *murasele*) iz sudske terminologije.

Lit.: *ARj* 7, 157.

murdar m (Vuk, Srbija) = *murdar* pored *murdar* m (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »prljav, nečist (*murdar devójce*)«, *murdar* m (Bačka) prema f *murđara* (Bačka) »nečist čovjek, nečista ženska«. Na -uša *murđarša* (Kosmet) »nečista ženska«. Apstraktum na -luk *murdarluk* »konjska bolest (guke ispod kože po truhu)« = *murđarhk* (Kosmet) »nečistoća«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *murdar* »les«) iz terminologije običnog života: rum. *murdar*, *murđarie*, a *murđau*, bug., arb. *murdar* = *mundar* (sa disimilacijom *r - r > n - r*), ngr. μουρδάρικ.

Lit.: *ARj* 7, 159. *Elezović* 1, 423. *Mladenov* 308. *GM* 291. Matzenauer, *LF* 10, 350.

murečef pored -čep m (Vuk, narodna pjesma) = *mirečip* (Kosmet) »1° crnilo, mas-tilo, 2° crvena boja od jagodica, 3° biljka vinoboja« = *muricep* »biljka grozdoboja, vino-boja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla. (ar. *muräkkäb*) »sastavljen, miješan« > tur. *mürekkep*) iz terminologije pisanja (tip *jazija*): búg. *murekép*, arb. *myreqép*.

Lit.: *ARj* 7, 159. 160. *Elezović* 1, 409. *Lokotsch* 1517. *GM* 295. Matzenauer, *IF* 10, 350.

murějka f (Leskovac, Srbija) »vrlo krupna. pšenica«. Od *Marea* »Peloponez«. Odatle i muslimansko prezime *Moralli* (Bosna).

Lit.: *ARj* 7, 159.

murélac, gen. -Ica m (Lika) »baskija, letva, žioka«. Naša izvedenica na -bc > -ac od iste mletačke riječi *borèlo* (deminutiv na -ettus od *bora* »tronco cilindrico tagliato«) = *bürelio* »legno tondo che serve per formare l'impiombatura di un cavo con altro (Boerio)« > tur. *morela* > arb. *mürelio* -a »hölzerner Keil, Schiffwerkzeug«. Upór. slov. *bóra* »oblin, drva dok još nisu rascijepljena, nego na koso-rasplljena« < sjeverno-tal. *bora* (14. v.) »tronco d'albero«. Od predial. *borra »okruglica«.

Lit.: *ARj* 7, 159. *GM* 291. *Pleteršnik* 1, 45. *DEI* 561. 564.

murina f (Dubrovnik, Zore, Mljet) = *morina* (Poljica, Stulić) = *murinja* (Ljubiša, Sutomore). Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od lat. *mür(a)ëna* < gr. μύρρα (ē > i). Arb. *mürina* (Ulcinj). Neobjašnjena zamjena dočetka -ina sa -una je balkanska riječ: *moruna* f (Vuk) = *moruna* (Stoliv) = *morunja* (Srbija) = *muruna* (Vuk, Mikalja, Dubrovnik) »accipenser huso«, deminutiv na -ica *morunica*, na -ika *morunika* (narodna pjesma), na -as *morunaš* »chondrostoma nasus«. Pridjev na *j mörunjf*. Na -ar *mörunär* »koji ih lovi«, rum. *morún*, -on, -na, -naš »accipenser huso, abramis viruba«, bug. *moruna* / *mur-*, ngr. μουρπούρα, tur. *muruna* > tal. *mörana* »carne di storione del Levante in salamoia portata soprattutto dai Veneziani in Italia«. Pored ovih oblika postoji kao sveslav. (osim ukrajinskoga i ruskoga) *mrena > *mrina* (ikavski) pored *mrena* (ekavski i jekavski) = *mrèn* m (Jajce) »potočna riba barbus fluvi-atilis«, tako i slov. i bug., češ. *mřena*, deminutiv *mřinec*, polj. *mrzewka*, *mrzaná*, *brzana*, *brzana*, ukr. *merena*. Ta se riječ govorila u panonskoslavenskom, kako dokazuje mađ. *mar-*

na, i u dakoslavenskom, kako dokazuje rum. *mreană, îmbreană, breană*, deminutiv *mrenusoară*. Prema Miklošiču, i to bi bila posuđenica iz gr.-lat. *muraena* (sa *u* > *o* i *e* za *ae* = *ai*, kao u *cesar*). Ako je tako, *mrena* može da potječe samo iz balkanskog latinizata. Machek pretpostavlja likvidnu metatezu *merna »goujon, Schmerle«, što je prema ukr. *merena* bolje i smatra je proto-ie. riječi.

Lit.: ARj 7, 8. 16. 160. 162. Rešetar, Štok. 253. Zore, Tuđ. 14. Miklošič 202. Bruckner 347. Romanski 121. Pascu 2, 182., br. 51. Tiktin 1010. REW* 5754. Vasmer, GL 101. ZSPH 14, 466. Machek, LP 2, 150. Prati 670.

mūrio, gen. *-ela* m (Bijela, Boka) »strane na migavici ...: dva su *murela* ... iza njih dolazi mreža, što se zove podmet i sädrun«. Od mlet. *morelo* »rocchio, modano«. Ovamo ide možda- i *mrje* f pl. (Mljet) »dio mreže šabake ili trakte: *do goča su mrje, dje su oči široka dva prsta, a daje* («dalje») je *kolicic*. Konzontan *j* stoji mjesto /7,

Lit.: Macan, ZbNZ 29, 209. Prati 678.

murka¹ f (Vuk) »manja šajka koja služi samo na Muri«. Upor. *dravka* f od *Drava*. Od predslav. hidronima *Múra*. Odatle i njen prtok *Murica* > njem. *Milrz*, horonim *Medu-murje*.

Lit.: ARj 7, 157. 160.

mūrka² f (Dubašnica) = *murka* (Porát na Krku kod Malinske, Božava, Cres) »talog od uljike, škuro-crven, koji se baca«, upor. krčko-rom. *muarka* »feccia« = *mūrka* (Rovinj) = *morka* f (Buzet, Sovinjsko polje) »voda u badnju, nakon što se pobere ulje«. Taj oblik ograničen je na Kvarner i Istru. Sa *-ka* > *-ga*: *murga* f (akcenat Zorin, Dubrovnik, Ston, Potomje na Pelješcu) »talog od maslinova ulja, kad se tiješti, mutež, služi za pravljenje sapuna« = *murga* (Budva) = *murga* (Vuk) »dudinjé murgaste«. Odatle na *-ulja murgulja* f (Dubrovnik, Ston) »Art Oliven mit viel Fleisch und wenig öl«. Upor. *Mürgulja* (selo, srez Lab, Kosmet). Pridjevi na *-av murgav* »boje murge« = na *-ast murgast* (Kotor, Pag, Dalmacija) = na *-óvást murgovast* (Vuk). U imenima stoke na *-eša mürgeša* f (Lika, ime kozi), na *-onja murgonja* (Bruvno, Lika) »vo«. Upor. rum. *murgan* i prezime *Murganic* (Kosmet). U antroponimiji prezimena *Murgic*, *Murgaš*, *Murgulović* (od rum. *murgul* sa postpozitivnim članom). Oblik sa *-ga* nalazi

se u južnoj Italiji, na Siciliji, Veneciji, Sardiniji i Španjolskoj. On nastavlja gr. *ἀμόργη*, koje je ie. podrijetla. Odatle lat. *omurca* < *ἀμόρρα* očuvano na Kvarneru. Upor. još slov. *morča* = *zmórča* = *murča* (Notranjsko) »Weinhefen«, od mlet. *morča* = *morce* (tako na Cresu), te slov. *morka* f »Schmalzmus«. U značenju »tamne boje« *murga* je balkanska riječ: arb. *murk* »dunkel, schwarzgrau« = rum. *murg* »braun, braunrot«.

Lit.: ARj 7, 159. Pletersnik 1, 602. 932. Hirtz, Amph. 92. Elezović 1, 423. Tentor, JF 5, 213. Cronja, ID 6, 115. Miklošič 204. SEW 2, 77. Štrekelj, DAW 50, 39. Banali 2, 206. GM 292. Tiktin 1022. REW* 433. FEW 91. Scriban, Arhivā Jasi 43, 22-23 (cf. IJb 22). Šoptrojanov, GBIS 1, 105-178.

murò, gen. *-ala* m (Potomje) »letva«, *murāo*, gen. *-ala* »najdeblja greda«. Složenica *mezo-murò*, gen. *-ala* (Potomje) »drvena poluleta (mezo-murali dolaze preko konja)«. Od tal. *murale* »pezzo di abete, di larice o di pino, segato in quarto«, mlet. *moral* »piana (del tetto)«.

Lit.: Prati 678. DEI 2505. 2531.

murtadin m (Srbija) = *mürtatin* (Vuk, -iw individualni sufiks kao u *Srbin*) = *mürtat* m (narodna pjesma) = *munāt* (Kosmet) »odmetnik, izdajnik, renegat«. Apstraktnim na *-luk murtatluk* m. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *murtadd* »koji je napustio islam») iz terminologije islama: bug. *mürtat*.

Lit.: ARj 7, 161. Elezović 1, 424. Lokotsch 1508a. Miklošič 205. Thumb, IF 14, 360. Matzenauer, LF 10, 350.

musa f (Vuk) = *mūsa* (Lika, Srijem, Srbija, Levač) »piće od mezgrec«. Vokal u je nastao iz sonantnog /, kako pokazuje češ. *mlsati* »lizati«, *mls*, rus. *molsatb* »sisati«, prema Miklošiču još polj. *pomloski* »Leckerbissen«. Praslav. **mbls-*, Upor. *mljaskati* (v.).

Lit.: ARj 7, 163. Miklošič 187. Holub-Kopečny 227. Matzenauer, LF 10, 328. 329.

mūsaf, gen. *-afa* m (Vuk, 15. i 17. v., danas Bosna) »koran« = *musāf* (Kosmet, Vučitrn) »početnica za učenje čitati«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mušhaf*) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 7, 163.

musafer m (BiH) = *musafir* (Bosna) = *mūšavir* (Hercegovina) = *musafir* — *misafir* (Kosmet) »gost«. Pridjev na *-ov* i *-ski musaferski*

(~a *kuća*). Apstraktum na *-luk misāfirhk* (Kosmet). Prezime *Musafirović*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *musafir* »putnik, gost« > tur. *musafir*) iz terminologije običnog života: rum., bug., arb., cine. *musafir*, ngr. *μουσαφίρης*.

Lit.: ARj 7, 163. Elezović 1, 424. 2, 530. Mladenov 308. GM 293. Lokotsch nro 1510a, str. 122. Pascu 2, 153., br. 795. Skok, Slávia 15, 509.

musaik m (Mikalja) = *mozaik* (danas općenito). Od tal. *mosaico* = *mosaico*, od kslat. *mosaicus* < gr. *μουσαϊκός*, kao *μουσαῖον* = *musaeum* > *muzej*, *muzejski*, od *Μοῦσα* > *Múza* (Dubrovčani koji obično slaviziraju u indeklinabile *vii* ili *vila* f) = *muža* (Vetranie, Hektorović, Nalješković). V. *muzika*.

Lit.: ARj 7, 163. 184. 188.

musaip m (Palmočić) »drug, miljenik sultanov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *musahib*) iz terminologije turskog dvora: rum. *musaip* »naslov najstarijeg eunuha sultanova«. Dubrovački turcizam.

Lit.: ARj 7, 163. Tiktin 1023.

musaka f (BiH, Srbija) = *musaka* (Kosmet) »jelo od modrih patlidžana i isjeckana mesa (prošireno danas i na zapad)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *musakka*) iz terminologije hrane: rum. *musaca*.

Lit.: ARj 7, 163. Elezović 1, 424. Tiktin 1023.

musandra f (Travnik) = *musandar* m (gen. nepoznat, Sarajevo) = *mūsander* (Mostar) = *musandera* f (Hercegovina) »ormar u zidu koji ima policu u vrhu«. Balkanski turcizam (tur. *musandra*) iz terminologije kućnog namještaja: bug. *musandra* f, arb. *mu-sëndrē*.

Lit.: ARj 7, 163. Skok, Slávia 15, 365., br. 510. Mladenov 308.

musav (Slavonija), pridjev na *-av*, »prljav, uprljan« = *zamúsan* (hrv.-kajk.); *muša* f »uprljana žena ili krava«, na *-oca musača* »uprljana krava«. Ovamo možda *muse* f (Poljica) »psovka ženskome«.

Lit.: ARj 7, 163. 164. Šamšalović, NVJ 29, 476, Pletersnik 1, 620.

musavèda f (Srbija) = *musèveda* (Vuk) = *musibet* m »1° bijeda, nesreća, 2° zanovijetanje, zapredanje (Lika)«. Na *-džija musevedžija* m (Vuk) »bijednik, opadač«. Denominal na *-ati*

musavèdati, *-am* impf. (Lika) »zanovijetati, zapredati« = na *-iti musavèditi*, *-sèvedim*. Ovamo *musovèda* f (Kraljeva Velika, Slavonija) »navika«, *musveda* f (Bosna) »rukopis, pismeni sastav«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *müsedde* »1° koncept, 2° ocrnjivanje« = *musibet* »isto«) iz terminologije pisanja, pejorativiziranje.

Lit.: ARj 7, 164. 165. 168. Š kaljiff 447.

muselez m (Vuk, narodna pjesma) »slatko i mirisavo kuhano vino« = *muselez 1 -es* (Bosna) »mošt, šira«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *müselles* > tur. *müselles* »trostruk, trovrstan«) iz terminologije hrane: arb. *myselē* f (Gege), ngr. *μουσελές*.

Lit.: ARj 7, 164. GM 295. Matzenauer, LF 10, 350. Školjić * 477.

muselina m (Vuk, narodna pjesma) »izvršitelj kadijine presude«. Pridjev na *-ov musèlinov*, poimeničen na *-ac musèlinovac*, gen. *-òvca* »momak muselimov«, na *-ski musèlimski*. Apstraktum na *-sivo musèlimstvo*. Također u toponomastici i antroponimiji. Turcizam ar. podrijetla (ar. *müsellem* »ovlašten«) iz turske sudske terminologije.

Lit.: ARj 7, 164. Korsch, ASPH 9, 657.

musemet m (Jajce, Bosna) »vrsta šarena tkiva u četiri nita koje tkaju na peškire, gaće, košulje, stolnjake«.

Lit.: ARj 1, 164. Belovia 82 (dod.).

musliman, gen. *-āna* m (služben naziv u BiH) »pripadnik islama« = *muslōman* (Vuk) = (sa individualnim *-in*) *muslomanin* (15. v., Dubrovnik) = *musulmefrin* (15. v., historijski spomenici, Kavanjin, Mrnavić), s pridjevom na *-ski* od tih oblika. Ovamo još toponim *Muslemin*, zaselak (Sarajevo) i kao hipokoristik *muslija* m, obrazovan prema bezbrojnim turcizmima na *-ija* (narodna pjesma, prezime), odatle pridjev na *-in müslijin*, s prezimenom na *-ovie Muslimović* (*i* < *-r/r-*). Sve od turskog izgovora perz. plurala *musulman* = *muselman*, a to od ar. participa prezenta aktiva IV *muslim* »podvrgavajući se«, od glagola *salama* »podvrgnuti se u volju božju«. Od istoga je glagola i ar. imenica *islam* »podvrgavanje« (v.). Grupa *si* izmjenjuje se u *sr* u nekim turskim narječjima: *müsürman*, odatle naše varijante *busromanin* (15. v.) = *busōrmanin* (18. v.) = *busürmanin* (18. v.), i (preko mađj. *beszermeny*) *besermenski* (17. v.), *bestermanijski* (16. v.) = *bestrmanski* (16. v.). Početno *b-* mjesto *m-*

u ovim varijantama nije naša disimilacija *m - m > b - m*, nego turska *buuzman*. U vezi stoji slav. izvedenica na *-ika bosorka* f »vještica«, riječ koju Miklošič označuje kao hrvatsku, češku, slovačku, ukrajinsku i mađž. *boszorka*.

Lit.: ARj 7, 166. 168. Tomanović, JF 17, 206. Miklošič 205. Brühner 349. Korsch, ASPH 9, 657. Sköld, Slávia 2, 290-293.

muso m prema *musa* f (Lika) »čovjek, ženska zlovoljna i srdita«, na *-onja músonja* m (Lika). Na tur. *-li müslüja* m (Poljica, Dalmacija) »čovjek zlovoljan i srdit«. Denominai *musiti se, musim* impf. (Lika) »biti zlovoljan i srdit« s prefiksom *namusiti se, namusim* (Poljica) »1° namrgoditi se, 2° za nebo pred kišom (Lika)« = na *-ur- namüsuriti se* (Lika); ovamo i *namustapiti se* (Poljica) »isto«. Pridjev na *-ost musasi* (Dubašnica, Krk) »srdit, namrgođen«. Apstraktum *mušnja* f (Lika). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. *musus* (8. v.). Sa *s > z* je talijanizam *múza* f (Krk) »brnjica koju metnu volovima na nos da ne bi jeli pri oranju« < tal. *muso*. Na *-one tal. musone > nemo mi drzá muzun!* (Korčula) »zašto si objesio nos za to što sam te ukorio, čunka«. Upor. slov. *múza* »eine verzogene Miene, Grimasse«, *namuzati se* »eine schmunzelnde Miene machen«. Ovamo još na dvostrukim sufiks *-arius + -ola muzarjôla î* (Lastva) »brnjica kod psa« < tal. *museruola*.

Lit.: ARj 7, 163. 164. 165. 166. 174. 184. 463. Pleteršnik 1, 621. REW* 5784. Šamšalović, NVj 29, 474.

mùsol m (Smokvica, Korčula) »mačak« prema f *maska* (ibidem). Interesantan primjer za izražavanje mocije s pomoću tudice. Riječ *musol* izvedena je od onomatopejskog *musare* »in den Bart brummen«. Upor. slov. *muca* »felis«, tal. *mučia, micio*, hrv. *mic mic*, bavarsko-njem. *mutz*.

Lit.: Pleteršnik 1, 616. REW* 5776a. 5776d. Matzenauer, LF 10, 348. Prati 652.

mustać, gen. *-aca* m (Vuk, Srbija, Levač i Temnić), običnije u m pi. *mustaći* (ŽK) = hrv.-kajk., slov. *mustać(i)* = *my stoč* (Bednja) »Γ brk, brci, 2° vršika, 3° gornja usna U ljudi, 4° končići što su među kukuruznim zrnjem (Belosteneč, Jambrešić)« = *musiace* f pl. »1° brci, 2° daščice u barci (Vrtnik)«. Konzontant *č > í* (hrv.-kajk. i slov.) upućuje na novogrčki izvor: *μουστᾶχι* »isto«. Grecizam je balkanska riječ i zapadnoevropska: rum.

mustață < bug. pl. *mustăci* = *mustaki*, sing. *müştak*, ngr. *μουστᾶχα* > cine. *muštaca* »grande moustache«, arb. *mustaqe*, stgr. *μῦσταῖς*. Primjer je za gr. *v > u*.

Lit.: ARj 7, 166. Pleteršnik 1, 604. 620. Miklošič 205. Mladenov 308. Pascu 2, 67., br. 1222. GM 293.

mustedžir m (Hercegovina) »1° težak koji obrađuje aginsku zemlju, pridržanik, zakupac, 2° kmet«. Od tur. *mustecir* < ar. *musteğir*.

Lit.: ARj 7, 167. Školjić* 550.

musti, *muzem* (Vuk) (*iz-*, *po-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *^melz-ti*, **mьlze-o*) impf. »1° mulgere, melken (s ovima je u prarodstvu; u zapadnim narječjima zamijenjeno sa) *dojiti*, *po-*, ŽK, 2° (metafora, Lika) derati, globiti, guliti« prema pf. *muznuti*, impf. *izmúzati*, *izmuzám* (Lika), *izmuzívati*, *-müzujem* pored *muzívám*, deminutiv *izmuzikati*, *-am* (Lika). Stcslav. *miesti, mhzc* iz čega se vidi da je *u* nastalo iz sonantnog / i da je prezentska osnova analogijski prenesena u infinitiv; na Krku još *mlisti* pored *melsti* (Vrtnik). Infinitivna oznova *mlez-* očuvana je još u izvedenicama. Postoji još baltoslav. i praslav. prijevaj **molz-* prema **melz-* > hrv.-srp. *mlaz* prema *mljez-* (jekaški) i *mliz-* (ikavski). Izvedenice su prema tome od triju osnova: *muž-*, *mljez-* i *mlaz-*,

(I) Od *muž-*: pridjev na *-bn mazni* uz *struga* (Piva-Drobnjak) »ograđeno mjesto gdje se ovce muzu«, poimeničen na *-ica múznica* (ibidem) = *müzma* (Kosmet) »1° ovca koja se muze« = (sa *zn > zl*) *muzlica* (Vuk) »2° sud u koji se muza, kravljača«, na *-jar mužnjaz*, »muzac«, na *-ovni müzovni* (Vuk), poimeničen na *-ica müzovnica* (Ljubiša) »muzara«, na *-ači muzači* »koji se muze«. Na *-bc > -ac múzac*, gen. *-sca* m »1° čovjek koji muze, 2° kamen na kojem se sjedi kad se muze (Vasojevići, Crna Gora)« = na *-áč muzač*, gen. *-ača* (Dalmacija, Kuci, Crna Gora) = na *-lac*, gen. *-oca muzalac* = na *-ar mužar*. Na *-ara muzara* (Vuk, Gornje Primorje, Srbija) = na *-araca muzarača* = na *-enica muženica* (Lika), s hipokoristikom *múza* (Vuk). Na *-ica muzica* (16. v.) = *melzica* (čakavci, Hrvatsko primorje, valjda Krk) »ovca koja se muze«, odatle toponim na *-anca Melzicarice* (predjel povrh Martinsčice, Cres). Na *-ja: muza* f (Vuk) »ono što se namuze, das Melken«; s nejasnim prefiksom *jo-, ja-, je-*: *jomuža* (Vuk, Dubica, Sarajevo), s pridjevom na *-bn >*

-an jômuzan pored *jômuzno* (*mleko, sirenje, Kosmet*) = *jamuža* (Ljubiša) f pored *jamuž* m = *jemuža* (Vuk) = *jemuš* (Stulić), s pridjevom *jemužan*. Pridjev postoji još sa *ž > r jémuran* (*sir*). Odatle dalja izvedenica na *-ina jamužina* (Lika) »jelo od friškog sira i udrob-ljenog kruha«. Značenje je u Kosmetu »iskuhano mlijeko sa koga se nije skinuo kajmak, frisch gemolkene Milch«. Složenica je iste prirode kao *Izmuža*. Miklošič i Berneker mislili su da je prefiks iste prirode kao u *japad*, u rus. imenu *Javolodt, ne-je- ežž, nejāsit*. Može se misliti na unakrštenje slavenske riječi i romanske *emulsa* (upor. rum. *mursă* »Honigwasser«). Tu je misao odobrio Rešetar. Tome se protivi dugi kvantitet prefiksa, iz čega izlazi da su vokali *ā - ê - ô* rezultat stezanja. Zbog toga će prije biti rezultat od *jako* »sada« s gubitkom *k* kao u *preo* = *pro* < *preko* i u *kako* < *kao*. U tom slučaju radi se o složenici tipa *jakoroče*. Može se raditi i o prilogu *jelje* »napola, polu«. To je manje vjerojatno. Upor. i prefiks u *jelito* (v.). Na *-Uja muzilja* f (Lika) »ženska koja muze«. Upor. još slov. *mužana* »Melkgerechtigkeit«. Imperativne složenice *müzikrava* m »čovjek koji muze krave« (pejorativ zbog toga što to nije posao muškaraca), *müzikuj* m (Lika, Srbija) »čovjek pun slatkih riječi«. Ovamo ide i pejorativ u Kosmetu *zamüs, -užem* »zavezati, učiniti nekoga smetenjakom i kukavicom«. Odatle particip perf. pasiva kao pridjev *zamuzen(i)* i *zamuženi* »čovjek s osobinama kakve treba da ima udata ženskinja, nevješt, tutkun (v.), koji se stidi, plaši, neokretan«. Poimeničen na *-ko zamuzenko* m prema f *zamuženica*. Upor. izreku *zamüzo te bog, te ne umeš da se obrneš*. Kao izvedenicu od *muž-* može se smatrati i *muzga* (Vuk) »1° pruga, strijeka od čega, nalik na mlaz, 2° (toponim) Müzga, močvarno zemljište (ŽK, Žamarije)«. Primjeri: *teku mu muzge znojja niz lice, padaju muzge kiše iz neba*. Glede sufiksa upor. *bljuzga, brzizati, mazga*, vjerojatno varijanta od *mžz-* + *-ka*. Odatle denominal na *-ati muzgati* i na *-avica muzgavica* (Crna Gora) »blječavica, brčavica«. Moguće je i drukčije tumačenje, ako se uzme da *u* nije rezultat od /, nego da je već u *muze*, *mužga* »Lake, Weiher«. V. *mezga*.

(II) Od *mlez-* je praslav. izvedenica na *-ivo mljezivo* (Šulek) = *mizivá* n (ŽK) = slov., češ. *mleziwo*, polj. *mlodziwo; mljêza* (Brač) = na *-ovaca mljezovača* (Hrvatsko zagorje) »erste Milch nach der Entbindung, nach dem Kalben, Biestmilch, kulizdra (Poljica) < rum. *cu-reastră* < lat. *colostrum*«.

(Ili) Od praslav. *mote-* > *mlaz* m (Vuk, Srbija, Pirot) »Milchstrahl beim Melken, 2° pravo pomusti čiju stoku, 3° (metafora) *mlaz krvi*, 4° prostor što ga sačma iz puške zaokruži«; *zamlaz* (Hercegovina, Crna Gora) »sauere Milch«, postverbal od *zamUžiti, zám-lázim* (objekt *jagnje, mljeka u oko*) »anmelken«. Deminutiv na *-bc mlazac*, gen. *-sca*.. Osnovno *mlaz* je praslavenski nomen actionis od prijevajnog štepena za perfektum. Znači prvobitno »ono što je pomuzeno«. Upor. bug. *mlaznica* »melkbare Kuh«. Slog *mla-* nastaje po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *smolostb* »vime«. Prema tome predstavlja *muz-* niži prijevajni štepen kojemu odgovara lit. *militi, melzu* prema iterativu *malžyti* i lit. *pamalei karvė* »Kuh, die leicht und viel Milch gibt«. Konzontant *z* je refleks za ie. palatal ġ. Dalje usporednice nalaze se u evropskim ie. jezicima: gr. *ἀμέλω*, njem. *melken*, arb. *mjel*, lat. *mulgea*. Kao poljoprivredni i pastirski termin postojao je već u ie.

Lit.: ARj 4, 254. 255. 450. 584. 588. 657. 6. 598. 836. 852. 7, 167. 184. 186. 188. 837. BI 2, 795. 796. Elezović i, 193. 263. Vuković, SDZb 10, 390. Kaspert, ČZN 6, 152-157. (cf. RSI 3, 364). Miklošič 187. 188. SEW I* 429. 2, 35. 73. Holub-Kopečny 226-227. Bruckner 340. KZ 45, 101. sl. 105. Trautmann 178. WP'2, 299. Skok, ZRPh 38, 547., br. 13. Belić, Priroda 300. Raić, ASPH 1, 620. Stolz, IF 14, 21. Matzenauer, LF 8, 30. Endzelin, KZ 44, 66. GM 283. Boisacq 52. 648. Walde, KZ 34, 461-536. (cf. AnzLF 8, 126). Scheffelowitz, KZ 54, 240. Leskien, ABI. 41. 303. Johansson, IF 19, 121.

musul ja, sioženica *musulbez*, indeklinabilni pridjev (Ljevač, Srbija, Crna Gora) = *musur* (narodna pjesma) = *musala* f (Baraković) »tkanina«. Na tal. sufiks *-ino* < lat. *-inus* (kojim se tvore kjetika) tal. *mussolina* > *musulín*, gen. *-ina* m (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma) »musul«. Od tal. *mussalo*, *-a, mussolina*, od ar. toponima i horonima u Mezopotamiji *Mošul* = *Mausit, znači* upravo »stjecište«, (od prefiksa mjesta *ma* + *masala* »sjediniti« upor. naš sufiks *-ište*). Tal. je riječ i balkanizam: rum. *musul*, arb. *murull*. Upor. prezime *Musulín*, u pl. toponim (Ogulin). Ne zna se ide li ovamo naziv odijela *mozolanka* (18. v.) = *mezulanka* (Novi Vinodol) »žensko odijelo«.

Lit.: ARj 7, 30. 167. REW³ 5600. Lokotsch 1484. Prati 679. DEI 2537.

musuvelj m (Srbija) »biljka«. Upor. *musvo* (Gospić, Šulek) »biljka sanguisuga officinalis«.

Lit.: ARj 7, 168.

muš m (istročakavski, Režija, Toimin, Kranjska Gora) »osao, asinus« prema f *muša* »oslića, magarica«. Deminutiv *muše*, gen. *-eta n*. Kol. na *-od mušad*, (gen. *-i*). Ide zajedno s mlet. *muso*, tršč.-tal. *mus*, furl. *muss* m prema f *musse* »asino, asina«. Stoji zacijelo u vezi s crnogorskim uzvikom *mùsj*, *mùsjo* (Vuk), koji se kaže magarcu kad ga mame ili zovu, poimeno: *sedlah konja dobra musja*. Već je Vasmer dobro opazio vezu crnogorskog *mùsjo* sa arb. *mushk* m »mazga« prema f *mushkè* > cincarski *muščā*. Veza uzvika ide još dalje sa rum. *mușcoiu* m, u kojem je arb. naziv proširen lat. sufiksom *-oiu* < *oneu-* i sa lat. *mūlus*, koje je nastalo iz **muslus*. Arb. *mushk* / *-shq* i rum. *mușcoiu* pretpostavljaju balkansko-lat. primitivum **muscus*, odakle potječe *masak*, gen. *maska* = *masak*, gen. *máska* (16. i 18. v., Vuk, Crna Gora) »Maulesel« prema f *maska* — *mašik* m prema *mbskā* (Krtole), deminutivi *mžšćić* m prema f *mššćica* »mlado«. Vokal *a* je nastao iz velarnog poluglasa *a*, koji se piše u strsp. historijskim spomenicima i djelima pisanim crkvenim jezikom 0: *mbska*. Toponimi *Maškár* (Srbija, Jagodina, Kragujevac), *Masková* (Uzice) = *Mbskovo* (1275-1281), prezime *Masković*. Deminutivi na *-e mascè*, gen. *-eta n* (Vuk, jugozapadni krajevi, narodna poslovice, upor. *lukavo kao mascè*), na *-ica mašćica* (Bella, Zuzeri). Oblak ima s Lastova gen. pl. *másak*. Stariji ljudi u Paštovićima izgovaraju *meska*. Upor. bug. *mask* m prema f *maska*, stječš., rus. *mesk*. Pored oblika sa *-sk-* postoje još oblici sa *-zg-*: *mazag*, gen. *-zga* m = hrv.-kajk. *mazg* pored *mezg* (Belostenec) = *mazak*, gen. *-zga* m, gen. pl. *mazaka* (Palmočić, Sasin) prema f *māzga* (Vuk) = *māzgo*, gen. *-zgā* m (Istra). Femininum na *-yñi mazginja* (Jambrešić, Stulić) »isto što mazga«. Radne imenice na *-āc*, *-ar* *-aš*: *mazgāc*, gen. *-dia*, (Stonski Rat) = *mazgar* (Mikalja, Bella, Voltidi) = *mazgaš* (Mikalja, Voltidi). Deminutivi *māzgica* — *maidica* — *mažjica* (Kožičić), *mazgic* »mlado od mazge«, *maždže*. Augmentativ *mazgètina*, *mazgina*. Apstraktum (metafora) *mazgālja* f (Vuk) »budalaština«. Na madž. sufiks *-ó* > *-ov* *māzgdōv*, gen. *-ova* m (Vuk) »1° muško od f *mazga*, 2° budala«. Prilog *mazgimice* (Brač). Možda ide ovamo još *mazgovina* (Riječka rumija) »sirovo drvo koje na vatri slabo gori«. Metafora nije sasvim jasna. Varijanta sa *zg* nalazi se još u slov. *mezg*, *mez g*, gen. *-zgā*, češ. *mezek* i steslav. *mbzgb*. Ta varijanta nastala je u maskulinumu sonoriziranjem dočetnog *-k* u genitivu prema *bok*, gen. *boga* u narječjima, a odatle asimila-

cijom *zg* prema *bazga* (v.). Dalja veza s maloazijskim etnikom Μυσοί je vrlo vjerojatna, jer su oni prema Anakreontu pronašli μύσις ὄνων πρὸς ἄτρους. Prema Meillet-Ernoutu **muscus* i *mulus* mediteranske su riječi kao *asinus* > *osao*, *magarac* = γομάρι. Kod *museus* i *mulus* radi se o tvorbama na sufikse *-ko* i *-lo* od uzvika (onomatopeja).

Lit.: ARj 6, 494. 496. 509. 539. 540. 543. 544. 546. 7, 168. Oblak, ASPH 16, § 30., 442. Pleteršnik \, 620. MikloUč 210. REW⁷ 5767. 5772. GM 293. IF 1, 322-323. Štrekelj, DAW 50, 41. Vasmer 123-124. ZbJ 271-278. (cf. RSI 2, 257, 4, 179-180). Sainéan, Etudes d' etymologie fr ç. (cf. IJb 21, 231).

muša f (Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Ljubiša) »1° zemlja za pašu, pašnjak, općinska ispaša, koja se kasnije može podijeliti (Solin), 2° toponim, 3° međa između dva sela ili općine (Srbija)« = *musava* f (Srbija, Rudnik) = *mulaja* f (Dalmacija, Pavlinović) »pusta neobrađena trava što raste po barama«. Apstraktum na *-luk mušaluk* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° travarina, 2° toponim (Lika)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muša* »općinski«) iz oblasti turskog agrara. Oblik na *-aja* poklapa se sa tur. *oda* > *odaja*. Naš sufiks *-ava* u *musava* došao je kao i *-ja* na tur. oksitonu *musa*.

Lit.: ARj 7, 168. Mladenov 309. Skok, Slávia 15, 365., br. 511. Šamšalović, NVJ 29, 476.

mušebak, gen. *-tka*, pl. *-pci* > *-veci* m (Vuk) »rešeto na prozorima« = *mišebak*, gen. *-aka* (Kosmet) »kockast i mrežast vez, kaveslija«. Na *-li mušebaklija* f (Vuk) »nekakav zlatan novac, badžaklija (Sarajevo)«. Ovamo možda prema Miklošiču *mušabak*, gen. *-aka* (Hercegovina, narodna pjesma) »klupko od kože kojom se pokriva čarak od puške da ne kišne« i kao pokrala *musaba* f (Vuk, Risan) »puška breša (<tal. *Brescia*)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *mušebek* »koji ima rešetku«).

Lit.: ARj 7, 168. Elezović 2, 530.

mušema f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) = *mišema* (Kosmet) »platno navošteno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. particip pasiva *mušamma* »od glagola *šama*, denominativ od *sam?* »vosak« > tur. *mušemma*) iz terminologije pokrivala: bug., rum. *mušama* »Wachslinwand«, arb. *myshmam* = *myshmd*

»Zugpflaster« (Gege), cine. *mušama* »toile cirée«, ngr. μουσάκις.

Lit.: ARj 7, 169. Elezović 1, 413. Mladenov 309. Pascu 2, 153., br. 796. Miklošič 205. GM. 296. Lokotsch 1512a. Matzenauer, LF 10, 350. Korsch, ASPH 9, 657.

mušir m (Martić, narodna pjesma) = *mišir* (Kosmet) »vojvoda, zapovjednik, general, maršal«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *mušir* »koji zapovijeda«) iz vojne terminologije: bug. *mjušir* »državni savjetnik«.

Lit.: ARj 7, 169. Elezović 1, 413. Mladenov 313.

muškaplet m (slov. i hrv.-kajk.) < njem. *Muskatblüte*.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 317.

muškasela f (Srbija, Niš) »biljka pimpinella saxifraga«.

Lit.: ARj 7, 170.

muškol m (jedina potvrda kod Radovića) »(prevedenica) mišice, mišić«. Od lat. *mūsculus* > tal. *muscolo*.

Lit.: ARj 7, 174. REW⁷ 5772.

mušlija m (Hvar) »licemjer, pretvorica, pretvaralica«.

Lit.: ARj 7, 174.

mušta f = *musiva* (Vuk) »čizmarsko oruđe kojim se tuče đon«. Od madž. *musta* [ili < tur. *mušta* < perz. *mušie*].

Lit.: ARj 7, 176. Školjić¹ 478.

mušterija m (Vuk) = *misterija* m, f (Kosmet) »1° stalan kupac, konta (< njem. *Kunde* na zapadu) danas se taj turcizam govori i na zapadu), 2° svaki Arnautin sa sela kome se ne zna za ime, kod čaršilija u Kbsmetu, 3° proscak djevojke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muštari* »Käufer« > tur. *müşteri* »kupac«) iz turskog trgovačkog prava: rum. *mušteriu*, bug. *mjušterija*, arb. *myshterí*, cine. *muštiri* »client, acheteur, chaland«, ngr. μουσ-τερής.

Lit.: ARj 7, 175. Elezović 1, 413. Mladenov 313. GM 295. Lokotsch 1522. Pascu 2, 133., br. 797. Miklošič 205.

muštuk m (Brač, Ostojčić) »drvce što drvo-djelja drži lijevom rukom uza svlak, da mu se ne omakne niz dasku«.

Lit.: ARj 7, 176.

muštuluk m (Vuk, Kosmet) = *mušturluk* = *moštuluk* (narodna pjesma, jedna potvrda) = *muštuluk* (Vuk) »nagrada za radosnu vijest«. Na *-džija muštulugdžija* pored *-kčija* = *mustulundēja* (narodna pjesma, Bogišić; nije pouzdano) »glasnik«. Tur. apstraktum na *-luk* od perz. *mižde* »povoljan glas« > *mižde*, gen. *-eta n* (Kosmet), odatle na *-dzija muštedžija* m »muštulugdžija«. Balkanski turcizam perz. podrijetla iz terminologije svagdanjeg života: arb. *myxhdé*, rum., bug., ngr. μουχδέç.

Lit.: ARj1, 24.167.175. Elezović 1, 403.425.

müşula f (Račišće, Senj) = *mušul* m (dalmatinski otoci, Poljica) = hrv.-kajk. *mušulj* pored *mošolj* (Belostenec) »1° školjka, 2° splendidus, oliga, trichia«. Od mlet. *müssola*, istro-rom. *mousuli*, koje je nastalo od *mūsculus* kao *astella* od *assida*. Od lat. *mūsculus* postoje kao dalmato-romanski leksički relikv iz ribarske terminologije sa sinkopom penultime *müşlja* (Menčetić, Dubrovnik, Perast, Prčanj, Krtole, Bijela, Risan, Dobrota, Stoliv, Muo, Crna Gora, Hercegovina) »školjka morska, pedoći«. Preko njem. *Muscheln* > hrv.-kajk. *mišlin* (Belostenec). Sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir* nalazi se u toponimu *Omišalj*, gen. *-šija* (15. i 16. v.) = *Omišoj* (Dobrinj) < lat. sintagma *od musculum*, prema tal. *Castel-muschio*, etnik na *-janin Omišljanin*, kletik *omiŠaljki*.

Lit.: ARj 7, 174. 176. 8, 920. REW* 5773. Štrekelj, DAW 50, 41.

muta f (Istra; slov., Lašče) pored *mutica* (Istra) »nijemo žensko«. Poimenočen pridjev u ž. r. lat. *mütus* > tal. *njuto*. Na *-bc* > *-ac* *mütac*, gen. *muca* (Istra, Vrbnik). Na *-an* *mutan*, gen. *-āna* (Orahovica, Lika). Augmentativ *mutina*. Odatle pridjev na *-av* *mutav* (Perast, sjeverna Hrvatska, Krk), poimenočen na *-bc* *mutavac*, gen. *-vca* m (također slov., odatle hipokoristik *muto* m (Vrbnik) prema f na *-ica mutavica*, augmentativ *mutaviina* (Vrbnik, Krk), na *-ast* *mutasi* (također slov.). Denominativ slov. *mutati*, *-am* »stum sein«. Od rum. *mutul* < lat. *mutus* sa postpozitivnim članom nalazi se u prezimenu 14. v. *Mutulović*, imenu sela *Mutulovci* (14. v., u staroj srpskoj državi) kao leksički ostatak srednjovjekovnih Vlaha. Nejasan je odnos s morfološkom gledišta *mutlak* m (ŽK) »nijem čovjek« = *mutlak* (Lika) »budalast, nespretan, glup čovjek« = *mutlak*, ger. *-aka* (Vuk, Glina) »naziv kršćana za pravoslavne« (u tom značenju kažu ŽK i ŽU *mutan*, v.). U Virovitici *mut-*

lak znači »čovjek prost i neotesan«. Čini se da su se u *mutlak* unakrstile dvije riječi različita postanja.

Lit.: ARj 7, 177. 178. 179. 180. 183. *Pleteršnik* 1, 620. *REW* 5798. Škarić, *JF* 5, 184. Šamšalović, *NVj* 29, 474.

mutaf m = *mutap*, gen. -*ápa* (BiH, Srbija, Poljica, Vuk) = *mutav* »pokrovac (za konja i za pokrivanje)«. Pridjev na -*ski mütavski*. Na -*džija mutavdžija* m = *mutavdžija* (Kosmet) »zanatlija koji prodaje i izrađuje čerge, vreće, pokrovice od kostreti«, s pridjevom na -*in mutavdžijin*, na -*ski mutavdžijski*, poime-ničen na -*ica mutavdžijnica* f »njegova radionica«. Denominal na -*iti mutatiti*, *mutāpīm* impf. (Lika) »u crno se oblačiti od žalosti za kim«. Prezimena *Mutapović*, *Mutabdžija*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka *mutab* »strunar«, od *mu* »kosa« i *tab* od glagola *taftan* »plesti« > tur. *mutaf*) iz zanatske terminologije: bug. *mutaf*, arb. *mutaf* »Pferdedecke aus Ziegenhaar«.

Lit.: ARj 7, 179. *Elezović* 1, 424. *Mladenov* 308. *GM* 294-295. Korsch, *ASPh* 9, 657.

mutesarif m (BiH, Srbija, Mostar) = *mitiesarif*, gen. -*απ/α* (Kosmet) »okružni načelnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mütesarif* »gospodin koji raspolaže«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARj 7, 179. *Elezović* 1, 411.

mutica f (Brač) »britvica sa drvenim drškom, pipac (ŽK)«.

Lit.: ARj 7, 180.

mutlak (Vuk, = *mütlak* (Kosmet)) »(pri- log) jamačno, zaista«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev i prilog *mutlak*) iz oblasti sintakse: bug. *mutlak*.

Lit.: ARj 7, 182. *Elezović* 1, 425. *Miklósić* 205. Matzenauer, *LF* 10, 351.

mutrija f (Bukovica, Dalmacija) »lice«. Nema primjera upotrebe. Od tal. *mütria*, nepoznatog postanja, »muso serio di persona che sta contegnosa e superba«. Balkanski je grecizam gr. plural od *μοῦτρον* »visage«: rum. *mutră* »Gesicht«, bug. *mutra* »museau«, cine. *mutră* egisage, moue«.

Lit.: ARj 7, 183. *Prati* 680. *Pascu* 2, 67., br. 1224. *Tiktin* 1028. *DEI* 2540.

mutva f (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »zeleno mlado granje«. Deminutiv na -*ica mut- vica* (Hercegovina, Vuk) »mladica u loze«.

Možda idu ovamo i deminutiv *mutici* m pl. (sjeverna Dalmacija, Sinj) »komadići, čutci neotesani, kad se siječe za kakvu japiju« i *mutina* (Srbija, Leskovac) kao augmentativ na -*ina* »nekakva motka kojom se rivaju lađe«. Upor. arb. *muti* »stap, bučkalica«.

Lit.: ARj 7, 180. 183. Šamšalović, *NVj* 29, 474. *Leoni* 782.

mutvak m (Srbija, Sarajevo, muslimanska narodna pjesma) = *mutvak*, gen. -*âka* (Kosmet) »kuhinja«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *matbah* > tur. narodski *mutbalt* < *mutpak*) iz oblasti kućnog uređenja: bug. *mutvák*.

Lit.: ARj 7, 183. *Elezović* 1, 425. *Mladenov* 308.

muzovir m = *muzuvir* = *muzuvijer* (pse- udojekavizam, M. Držić) = *mizevîr*, gen. -*îra*, -*îra* (Kosmet) »opadač, zlikovac«. Pridjevi na -*bn muzuviran*, na -*ski muzuvirski*. Na -*bc muzuvirac*, gen. -*rea* m prema f na -*ica muzuvirica*, na -*telj muzuviritelj* m prema f *muzuviriteljica*. Augmentativ na -*čina muzuvirčina*. Apstrakti na -*luk mizevirhk* (Kosmet) .. = na -*ost* = -*stvo muzuvirnost* = *muzuvirstvo* / *mu- zo-*. Denominal na -*itt muzoviriti* (*na-*) (Dalmatinska Zagora, Pavlinović) »opasti, potvořiti«, *namuzuvjerivati* (Stulić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muzevvir* »varalica«) iz terminologije običnog živo- ta: bug. *mjuzevir*, -*in* (individualni sufix). Bio je na zapadu živ u književnosti 15.—18. v.

Lit.: ARj 7, 186. 463. *Elezović* 1, 403. *Mla- denov* 313. Matzenauer, *LF* 10, 351.

muž¹ m (Vuk), sveslav. i. praslav. (*mozь), bez baltičkih paralela, »1° suprug, 2° (hrv.- -kajk. feudalni termin) kmet, seljak, rusticus, sebar«. U značenju 2° f je na -*oca: mužača* f pored *mužakinja* (Jambrešić, ŽK, hrvatski gradovi) »seljakinja, kmetica«, s pridjevom na -*ski mužački*. Taj sufix izazivlje nov maskulinum na -*ak mužak* m, upor. rus. *mužik*. Taj se- mantem potječe odatle što je plemić imao posebno ime. Njegovi su podložnici bili bez imena. Zbog toga se nazivlju generalnim ime- nom. Upor. rus. *kresťjanin* i rum. *creștin* < lat. *christianus*. U tom se značenju upotreb- ljava i graničarski germanizam *paur* m (ŽK) = *poor* (Srijem, Slavonija), kol. *paurija* (ŽK), s pridjevom *paurski* (ŽK). Pridjevi na -*ski: muški* (Vukov akcent) pored *muški* »1° mas-

culus, 2° (metafora) virilis, junački, 3° (*muški*, ŽK) paurski«, poimeničen pridjev sr. r. *muško* (Hrvatski provincijal, tj. teritorij iz- van Vojne Krajine) = *mužaski* (Rijeka, sa * > α u *mežbskb*) = *muzajski*, odatle *mu- žastven*. Na -*ev mužev*. Taj se nastavak proširuje s -*bn* (u značenju *muški* 2°) u -*evan* (upor. *književan*): *muževan* (Lika), s apstrak- tumom *muževnost*. Na -*nji muzevnji* (južni krajevi). Na -*lji muževlji* (Vuk). Na -*ski mu- ževski*. Na -*jev muževljev*. Na -*ja/ja; mužnjev* (Timok, Lužnik). Na -*at* pridjev f *mužata* »udata«. Poimeničuju se samo pridjev *muški* i *mužat*. Na -*ac muskač*, gen. -*oca* (Lifca, Turska Hrvatska) = *muskač* (Kosmet) = na -*âc muskač*, gen. -*ača* (ŽK) »muška glava«. Na -*ar muškar* m (jedna potvrda, upor. *žen- skar*) »mužjak (u životinja)«, odatle na -*bc* > -*ac muškarac*, gen. -*rea* (Vuk) »1° masculus, 2° junak (Mostar)«, s deminutivom na -*e muškarce* (Srbija). Augmentativi na -*ara muš- kara*, prošireno na -*aca muškaraca* = *muško- banja* (Vuk, Crna Gora), s pridjevom *muško- banast* (Vuk), upor. arb. *mushkobanā*. Na -*ič muškić*, gen. -*ica* (Vuk, Bukovica). Kolektivi na -*inje muškinje* (prema *zenskinjé*) = na -*âdija* (upor. *Srbadija*) *muškadija* f (Vuk, Srbija, Lika, zapadna Bosna, Kosmet; upor. i *ženskadija*), na -*ina muština* (Timok, Lužnik) »muškarci«. Složeni pridjevi *muškolikast* (Stu- lić), *muškorodan* (Matović). Pridjev *muzat* se poimeničuje samo na -*ica mužatica* / -*zetica* »udata žena«. Upor. češ. *muzatka*. Od muž deminutiv je na -*ič* (tip *konjic*) *mužić* (Belostenec) u feudalnom značenju 2°, na -*ica muzica* (Moslavina, Hrvatska) »bludnica«. Na -*ič mu- žić* (Vrbnik) »Γ muž (kao hipokoristik), 2° kolač za djecu (Vrbnik)«. Na -*ak mužak* (Kos- met) »muž, junak«. Na -*jak mužjak*, gen. -*aka* (Vuk) »masculus« (protivno *ženka*). Aug- mentativi na -*ina mužina*, na -*etina mužetina*, također prezime i u feudalnom značenju. Apstraktum *musivo* n »muževno doba«. De- nominali: na -*iti musiti* se impf, (o-) »udavati se«, na -*ati mužati se* (Rijeka) »biti junak, hrabar«, na -*evati muževati*, -*ujem* »biti muž«. Složenice: *mužoženc*, prevedenica (Popović, neologizam) od *hermaphrodit*, upor. *muzezenьc* U srpskom prijevodu Hamartola; *muželožnik* »pederast« (Vukov neologizam prema cslav.) kojim se prevodi ἀρσενοχοίτης, *muženeistov- stvo* »pomama za muškima« za ἀνδροποιτία. Vo- kal u je nastao iz velarnog nazala o, upor. steslav. *mъzb*, polj. *maz*. Ni u ie. jezicima nema adekvatnih paralela, ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava; kao najbliža ie. riječ

uzimlje se got. *manna*, njem. *Mann* (upor. Tacitov *Mannus* »praotac ljudi, kod Germana«), odatle sa pridjevskim sufixom -*isk mannisk* > nvnjem. *Mensch*, sanskr. *mamuša*, lat. *mas*. Dočetno -*ZL* bio bi složen sufix -*g* + *IO*, Prvi se dio nalazi u lit. pridjevu *žmo-g-us* »srodan«, upor. *slu-ga* (v.). Germansko таяп je prijetoj od ie. korijena *men-* »misлити«, upor. *mniti* (v.), *mudar* (v.). Prema toj etimolo- giji osnovno bi značenje bilo »čovjek koji upravlja misli, vodi brigu o nečem«. Ima i drugih upoređenja, kao sa awesta *magava* »unverheiratet«, stir, *mug*, gr. μάροχος < ie. **mogh-* »voditi« (Szemerényi, valjda s pretpo- stavkom nazalizacije), lit. *manginti žirga* (Po- godin), -*g* kao u *virgo* (Petersson).

Lit.: ARj 7, 187. 170. 174. 176. 189. 190. *Mažuranić* 696. *Elezović* 1, 422. 425. *Miklošič* 201. *Holub-Kopečný* 236. *Bruckner* 327. *WP* 2, 266. Lewy, *IF* 32, 160. Pogodin, *RPV* 37, 94-96 (cf. *AnzIF* 10, 263). Petersson, *KZ* 47, 244. Vaillant, *RES* 18, 75-77. Horák, *ASPh* 12, 298. Đorđević, *Sveslavenski Zbor- nik* 378-380 (cf. *IJb* 16, 150. Szemerényi, *Egyetemes philologiai közlöny* 61, 1-23 (cf. *IJb* 25, 98).

muž', drugi elemenat dječje složenice (hrv.-kajk., ŽK) *puž muž*, koja se govori kad se mami puž (v.) da ispruži rogove. U Kosmetu i Srijemu govore i f *puža: pusti, pužo, rogove...* Dolazi također kao drugi ele- menat *pužimuz* u južnomoravskom narječju. Tu je i valjda vezica. Miklošič potvrđuje *pužmuž* za Gege. Taj elemenat nema nikakve veze s *muž* (v.), nego je identičan s polj. *male brus*. *smouž*, polap, *mouz*, bug. *meliev* = *měl- čím* »puž«. To znači da je u nastao od sonant- nog /-. Praslavenska je riječ. Bugarski oblik dobio je nastavak -*uv* *= -*ev* prema *ohljiv* — *ohljov*. Upor. i bug. *uhlika*, *ohlitki* »rakovini«. Rumunji posuđiše bez tog sufixa *melciu*, odakle stvoriše prema tipu *copaciu* = *copac* koji se osjeća kao plural, nov singular *mele* »puž«, čine. *meltsu*. Kad se izazivlju rogovi, vele Rumunji *melciu codobelciu* (*coda-* je valjda od *coada* < vlat. *coda* < kllat. *cauda* »rep«). Odatle *culbeciu* = *cubelciu* pored *culbec* i ime biljke *culbeceasă* »medicago«. Upor. i arb. *kaçamill* »puž«. Zbog homoni- mije *muž* je u značenju »puž« propao u hrv.-srp.

Lit.: ARj 12, 818. 820. Belić, *Dijalekti* 359. *Mladenov* 294. 404. *Miklošič* 187. 311. *Bruckner* 320. *GM* 182. 380. *Tiktin* 451.

mužika f (Marin Držić, Dubrovnik) = *muzika* (ŽK) = *muzika* »(neologizam) glazba«. Učen internacionalni grecizam μουσική (se τέχνη), pridjev na πῶς od Μοῦσα > lat. *musica*. Odatle *mužik* m (Vetranie, He'ktorović, Nalješković) »glazbenik, koji se bavi muzikom«. Pridjev na *-bsk muzički*. Na *-ái* hrv.-fcajk. *mužikas*, pridjev *mužikaški*. Denominal *mu-*

zikali (Lika) = *muzikali*, *-am* impf., na *-irali muzicirât*, *-áram* (ŽK). Poimeničen lat. part. prez. *muzikam / -nal* m (Vuk, Lika). Pridjev na lat. *-alis* proširen na *-bn* > *-an muzikalan* (Daničić) < tal. *musicale*. Na *-ara muzikara* f (Vinkovci) »kuća u kojoj se uči svirati«.

Lil.: ARj 7, 185. 191. Budmani, *Rad* 65, 163.

ná¹ (Lika, Slavonija, ŽK) pored *na* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. uzvik »evo, eto, tiens, voilà«. Pojačava se deiksom *-da nada* (ŽK). Važi kao imperativ 2. 1. sing. prema 2. 1. pi. *nate* pored *nadate* (ŽK). Prema tipu *daj* dobiva *-j nâj* (Kosmet) »kad se nudi«; j ostaje i u pluralu *nâjte* kao *dajte*. Veže se i sa *-že* > *-r nare* (15. v.) i sa *-t nat* (Crna Gora) »evo, gle«. Služi i za dozivanje domaćih životinja: *na malji* (za goveče), *na pića na* (za živad) (ŽK) kao i deiksa u *tuna*, *ovdjena*. Samoglas *-a* varira: *no*, uzvik i veznik, koji se upotrebljava također vrlo često kao deiksa u *gdjeno*, *kad(a)no*, *kojino*, *kaono*, *štono*, *ikono*, *dano*, *kakono*, *jakno*, *kanda'*, kao veznik *no* (Kosmet) znači isto što *nego*. U obliku *nu* (Kosmet) je također uzvik, koji se pojačava sa *-da nuda*, u 2. 1. pi. *nudate* (ŽK) > *nule*, sa *-de nūde* (15. v., Dubrovnik), sa *-že* > *-r(e) nuder(e)* = *nudijer* — *nudir*. U Riječkoj nahiji te Pivi-Drobnjaku *nu nodi* »dodi« > *nodi*. Kao uzvik čuđenja dobiva *-t*, *-ta*, *li-*, *-to: nut*, *nuta*, *nuti*, *nūto*, koje se veže deiksom *nuto dera* (Pjevanija crnogorska). U Pivi-Drobnjaku dolazi kao deiksa na *a* (v.) *ānu*, *ānude* »uzvik kad se neko poziva da dođe«. Osnovno *nu* se oformljuje na *-kali nukali*, *-am* = *nutkati*. Upor. *tikati* od *tí*. U steslav. *nъ*, od kojega nastaje prilog prijevomem duljenja i dodavanjem *n nyne*, odatle *ninja* »sada« (14. i 15. v., u Vrbničkom statutu i u istarskim spomenicima) arhaističkom zamjenom sa *ī* > *ia*, s pridjevom *ninjasbnt* »sadašnji«. Taj prilog i pridjev očuvan je u češkom, poljskom i ruskom. U hrv.-srp. je potisnut u zaborav od sinonima *sada* i *sadašnji*. Baltičke paralele: lit. *na* = lot. *nu*, srprus. kao deiksa *teinu*, lot. *nu* = lit. *nu* »sada«, *nugí*, *nūnai* »sada«, sanskr. *nunam*, njem. *nun*, lat. *nē*, *nam*, *nae*, *num*, *nune*, gr. *vñ*, *vuv*, u armenskom kao član *tēr-n* »der Herr«. Ie. je osnova *nu*. Isti je elemenat u demonstrativnoj zamjenici *onaj* (v.) i u pridjevu *nov* (v.).

Lit.: ARj 1, 203. 202. 564. 675. 8, 212. 188. 258. 261. 220. 268. 270. *Elezović* 1,

N

427. 464. 467. Vuković, *SDZb* 9, 379. *Miklošič* 217. 218. *Holub-Kopečny* 237. 246. 248. *WP* 2, 336-337. 340. *Bruckner* 340. 381. 364. *KZ* 42, 357. *Mladenov* 314. 538. Stojanović, *Y F* 2, 299-300. *Boisacq** 965. 179. GM 296. Ciszewski, PF 6., 395. sl. (cf. *AnzIF* 27, 143). Miłewski, *Slávia* 11, 12. 234. Szober, *Sp. Tow. nauk Warsz.* I, 22, 34-35. Skarić, *Rad* 242, 93-182. (cf. *IJb* 18, 262. Vaillant, *RES* 13, 115). Rozwadowski, *RSI* 2, 90. 91. 92. si. *Vandrák* 2, 426. *Trautmann* 201. Fersson, *IF* 2, 224-225. Fraenkel, *IF* 50, 20. Meillet, *MSLP* 20, 89-94. (cf. *IJb* 8, 205).

ná², baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog s ak. (pitanje: kamo?) i s lok. (pitanje: gdje?) u vezi s glagolima micanja i mirovanja, »značenja »zu, hin, auf zu, an«. Imenički, pridjevski i glagolski prefiks. Kod glagola znači početak radnje (*načuli*), veliki razvitak njen (*nakupovati*), njen rezultat (*naslutiti*), terminativan (svršen) vid (*napisati*), kod pridjeva ograničava opseg značenja (*nagluh*), tako već u steslav. *narusá* »subrufus«. Veoma je čest u parasintaktičkim izvedenicama (*nodariti* < *na dar*, odatle *nadarba*, *nodarbina*, prevedenica od *praebenda*, *nadaritelj* = *nadarilac*, *nadarivati*). Kao slavenska inovacija veže se sa *-dt: nad(a)* = *nadi* (Timok-Lužnik), obrazovan kao *pred*, *pod*, *zad* (v.). Prema Marelicu *db* je od *do*, prema tome veza od dva prijedloga koja podsjeća na romanske konglutinate: tal. *da* < *de ab* ili *de ad*, *avanti* < *ab ante*, rum. *despre* < lat. *de super*. Teškoća je u tumačenju *-o* > *-ø*. Postoje i druga upoređenja: gr. *-ðov* (Wiedemann), got. *nota*, *nòto* »Schiffvorderteil« (Uhlenbeck). Veže se i sa deiksom i **nai* > *nâj* = *naj* (Kosmet) = *nyj* (Bednja), koje je sveslav. i praslav. (?) superlativni prefiks pred komparativom. Mjesto njega upotrebljava se i samo *na* u nekim primjerima. Upor. polj. *nawięcszy* danas *najwięcszy* (od 16. v.). U slov. na zapadu *nar* < *na* + *že: narmłajši*. U Kosmetu dolazi i na pozitiv: *nâj jāk čovek*. Dolazi jednom i pred glagol: *ja bih nâjvolio* (hrvatski saobraćajni govor) =

najfolela bi (Kosmet), *od rakije prvenac najvaljā* (Kosmet). Rastavljliv je kadikad i danas: *najtomanje* (ŽK), češće kod starih pisaca. Prema Marelicu *naj* = *nāj*, koje ima svoj akcenat, ostatak je lokativa samostalne imenice **naja*, kojoj se ne zna značenje. Ispravnije misli Endzelin da je to komparativni prilog *nō-is*, što je gotovo isto sa deiksom *-i*, koja je ostatak zamjenice ». Jednom se veže sa deiksom *zi* u primjeru *nazočan* od priloga *nazoči* »coram« < *na oči* — *naznako* (Istra) < *na-z-n(a) oko* [v. i pod *oko*]. Upor. *naočit* »lijep, krasan, velik, silan«. Upor. *nā-z-uti* »obuti, do-z-voliti (prema češ. *dovoliti*) Prijedlog *nad* se veže kao i *pod* sa prijedlogom: *iznad*. Kao glagolski prefiks znači prevladavanje radnje (*nadvladati*-, *nadigrati*, *nadnosti* prema *nadbadati*). Kao imenički prefiks prevedenica je (calque) za gr.-lat. *archi-*, njem. *ober-*, mađ./ö: *nadbiskup*, *nadcestar*, *nadsavjetnik*. U baltoslavenskoj zajednici za razliku od refleksa u drugim ie. jezicima nema početnog samoglasa *a*: stprsl. *no*, lit. *nā* = *-na* = *n* s āk. pokazuje smjer. Dok je *na* u slavinama samo prepozicija, u litavskom je i postpozicija: *rankosnā* »na ruke«. U ie. jezicima glasi sa početnim samoglasom *a-*: awesta *ana*, arm. *am-*, gr. *Avá*, *avá*, lat. *an-*, got. *ana*.

Lit.: ARj A, 257. 7, 192. 210. 249. 265. 363. 368. 470. Elezović 1, 426. 435. 2, 165. Miklósié 210. Holub-Kopečný 237. 238. 242. Bruckner 351. Mladenov 314. 326. WP \ 59. Belić, Priroda 425. JF 18, 96-97. Uhlenbeck, PBB 27, 128. Wiedemann, BB 30, 207 (cf. AnzIF 25, 66). Iljinski, IF 14, 86. si. (cf. IJb 15, 302). Blankenstein, IF 21, 104. Boisacif 59. 675. Endzelin, FBR 11 (cf. Slávia 11, 210). Ivšić i Šimčik, HJ 1, 23-24. (cf. JF 17, 315). Ivšić, HJ 1, 173-176.

nabas (Lika), indeklinabilni pridjev, »krasan, lijep, valjan (kao prvi elemenat uz *momak*, *cura*, *ljudi*)«. Poimeničen na *-iça nabasica* (Lika) »1° valjan, vrlo ugledan čovjek, 2° junak koji se ne da nikome«. Možda je u vezi s pridjevom na *-it nabasit* (Dalmacija) »žestok«, sa glagolom *nabasitise* (Dalmacija) »ići, trčati nabasice« i prilogom na *-ic nabasic* »uzgrepc (o konju kad trči)« < *na bas* »hitnim korakom«. Lička konstrukcija *nabas-momak* stvorena je prema tipu *nadžak-baba* (v.) i prema indeklinabilnim pridjevima turskog podrijetla. [Usp. i pod *basati*].

Lit.: ARj \, 192. 7, 205.

nacarola f (Bella, Stulić, Šulek, disimilacija *l - l > n - l*) »biljka pitomi glog, crataegus azarolus«. Od tal. *lazz(er)uolo*, *lazzarolo*

(sa sraštenim članom kao u *alloro*) = *azzeriamola* < kat. *atserola*, španj. *aceraia* < ar. *zárür* »crataegus azarolus«.

Lit.: ARj 7, 220. DEI 389. 2189. REW* 9603.

načve, gen. *-ava* (i *nâiáva*) f pl. (Vuk, Vodice, ŽK) = *naive* (Slum) = *načve* (Peroja) = *naiva*, gen. *načava* (Kosmet) n pl. = (metateza) *novce* (Dubrovnik) = *navei* f pl. (Dubrovnik, Čilipi, gen. pl. *nāvía*, Vasojevići, Crna Gora, Hercegovina) = *naći* = *mlačve*, gen. *-ava* (Vuk, narodna pjesma, *ml* < *u* je obratan govor prema *mlogo* za *nogo* < *mnogo*, upor. *mnado* za *nado*), sveslav. i praslav. plural **nítj-ili* **nâbI-* po deklinaciji u, »korito za miješanje kruha (hljeba)«. Na *-ar navčar* m (Vasojevići) = *načvar* (Niš, jugozapadna Srbija) »1° kovčeg za miješanje kruha i za brašno i za pečenje kruha, 2° mjesto u kući za načve« = *načivar* (Uzice; *i* uklanja suglasničku grupu). Na *-ara načvar a* (Lika) »žensko čeljade koje više voli biti kod kuće nego kod stoke«. Na *-ice načvice* f (Srijem) »pinokot«. Na *-enice načvenice* f pl. »nogači za načve«. Oblik *načvi* — *naći* je ostatak staroga pl. f steslav. *mštvj*. Plural je odatle što označuje ne samo korito, nego i noge, na kojima stoji. Vokal *a* je nastao od velarnog poluğlasa *a*: steslav. *ntštvj*, bug. *nâštiki* = *naštvi*, *naštovi*, *naštvi*, slov. *neške*, ruš. *nočvy*. Izmjena *nim* nalazi se i u polj. *miecki* pored *niecki* = češ. *necky* (to će biti zbog disimilacije dentala *n - r' > m - r'*). Za *mia-* mjesto *ma-* upor. još *mladež* pored *mazež* (v.). Pored deklinacije *-u* moguće je misliti i na sufiks *-iva-*. Miklošič i Mladenov uzimlju prarodstvo sa njem. *Nachen*, bav. *nuesch* »korito«, sa lat. *navis*. Upoređuje se i sa gr. *νίχω* i *νίπτρον*. Kako se vidi, termin je samo praslavenski kojemu ie. paralele nisu utvrđene.

Lit.: ARj 6, 812. 7, 248. 733. Elezović 1, 430. Ribarić, SDZb 9, 190. Miklošič 218. Holub-Kopečný 241. Berneker, ZbJ 597-603. (cf. RSI 2, 226. JF 4, 242).

nada f (Vuk) pored *nad* m i *nad*, gen. *->* f (Vuk, Crna Gora, Hercegovina) »1° spes, 2° žensko ime«, slično *nenad* m, f pored *nenada*, pridjev i lično ime *Nenad*, *iznenad* f (Stulić) »slučaj«. Pored toga lika, koji sadrži prefiks *na-* i postverbal *-db* od praslav. korijena *dê-* (v. *djestf*), postoji u čakavskim narječjima i ista prefiksalna izvedenica sa redupliciranim prezentiskom osnovom *ded-* i sufiksom *-la*: *nadája* (Istra, narodna pjesma,

sa *> a*) = *nádeja* (hrv.-kajk. i slov.) = *Nadeta* (muško ime iz 11. v., za doba hrvatske narodne dinastije). Pridjev od *nada* na *-n nadan* (Budinić) »pouzdan«, određeno *nadni* (Bella), *beznadan*, *nenadan*, *iznenadan* (18. v.), određeno *nenadnf*, na *-in nenadin* (Marulić), na *-ski iznenadski*, sa varijantama *iznenanski* (Kavanjin) = *iznenarski* (18. v., jedna potvrda, sa *r* od unakrštenja s *iznevar*)', od *nádija*: *nenadijan* (čakavski); od *nádeja*: *nadejan* (Kožičić) »onaj kojemu se može ko nadati«. Iz crkvenog jezika potječe *nadežda* f (13. i 14. v.), s pridjevom *nadeždan*, koji se danas govori na istoku; analogijski prema femininumu *beznadežan*. Ovamo još *nenajna* (Trpanj), apstraktum na *-nja* (sa *d > j* kao u *Captajka*). Prilozi *iznenad* (*-a, -e, -i*) = *iznenadne* = *-nje* (Kavanjin), *iznenatkê*, *iznenadbe* (Kavanjin). Denominali na *-ati nadati se*, *namad* impf. (15. v., Vuk), u kojem se refleksiv tumači prema etimologiji *děti sebe na nešto >* »sperare«, na *-ovati nadeždovati se* (Budinić). Od *nádeja*: u kajkavskom ispada *e* (upor. *pamitiiti*) *nad'jati*. Od *nádija* (čakavski) *nadijati se, -em* (13. v.). Oboje može biti i od steslav. *nádejali se* od **dê-* te *y* ne treba da bude zamjena za *di > žd*, upor. češ. *naděje*, polj. *nadžieja*. U antroponimiji *Nadomir*, *Nadislav* (13. v.), *Nadihna*, *Nadiša*. Rumunji posuđiše *nadejde* f, odatle stvorili na *-ui < -ovati, -UJG nádejdui*. Značajno je da posuđiše i hrv.-srp. *nada*, koji predstavlja prijelaz od *nad*, gen. *-i* f: *nadž* u značenju sličnom *prid* m »dodatak«, kao i steslav. *nadejati > nadai*.

Lit.: ARj 4, 262. 7, 248. 254. 258. 255. 263. 268. 282. 292. 919. 920. Raiki 136. Rešetar, ASPH 15, 120. Miklošič 44. Holub-Kopečny 238. Trautmann 47.

nádbohana (Crna Gora?) »alat, sprema, npr. za pečenje kave«.

Lit.: ARj 7, 261.

Nadim m (Vuk), zidine starog grada kod Zadra = *Nadin*, selo i brdo, toponim kod Biograda na moru. Pridjev na *-bsk Nadinsko blato*. Potvrđeno već u rimsko doba kod Ptolomeja Níđitov u Tabuli Peut. *Nedino*, kod Ravenata *Nedinon*. Te se potvrde fonetski poklapaju s modernim oblikom. Zbog toga se stare grafije *Nedisso*, *Nedissa*, *Edina*, *Necinum* imaju smatrati kao pogrešne. To dokazuju i grafije za etnik na *-as*, gen. *-atis, -itae, -itani*, koje se čitaju na natpisima: *Nedinate* (Plinije), *Neditae*, *Neditani*. U posljednjima je ispušten *-in* kao u *Planâtes* od *Fla-*

nona. Vokal *α* u *Nadin* nastao je iz *e > ɔ* u nenaglašenom položaju.

Lit.: ARj 7, 270. Krahe 29. Skok, RIJAZUZ 1, 48. Mayer 1, 239-240.

nado n (Vuk, čakavski ŽK, Vodice, Istra, hrv.-kajk., slov.) = *nada* f (Crna Gora) = (obratn govor prema *nogo* < *mnogo*, *mneroditi* < *neroditi* »nemarili») *mnâda* f (Vuk) = *nad* m (Martić, nepouzdan) »ocao, äco, čelik«. Kod starijih leksikografa Mikalje i Stulića znači i »majdan, rudnik«. Možda je to sinegdoha. Ne razabira se pravo razvitak značenja ni tu kao ni u *nado* (Vuk) »mišja rupa«. Možda je metafora od značenja »rudnik«. U Vuka *nado* n znači »sve ono čim se svinje same hrane«. To je značenje razumljivo po etimologiji riječi. Riječ *nado* je naime složenica od prefiksa *na-* i postverbal od praslav. *deti* (v. *djetii*). Prema tome *nada* (u srednjem rodu prema *željezo*) može biti kao *nenad* (v.) i prvobitan pridjev, »nadodalo-željezo, nadjev na drugo neizrađeno željezo«. Tako može biti i »nadodata hrana za svinje«. Upor. lit. *pradas* »Vorfutter« i *pradūoti* »Vorfutter geben«, koje sadrži također korijen *de*. Odatle denominál na *-iti nadiiti, -im* impf, (subjekt *kovač*, objekt *sjekiru*) (Vuk, Srbija, Vodice, ŽK) (*ob-, pod-*) »zavariti nadom« prema impf, *obnadati* (Marulić) »ocelili, oceličili«, slov. i ukr. *nádyty*. Riječ je postojala i u panonslavenskom kako pokazuje mađ. *nadolni* »stählen«. Ne treba da je lokalna slavenska kreacija, premda se ne nalazi u češkom i poljskom. Upor. rum. *nadă* »meka«, postverbal od (*in*)*nădi* < *na + dati* »dodati«. Hrvatsko-srpskoj riječi čine konkurenciju kulturne posuđenice steslav. *oceib > ocao > vlat. aciale* za kllat. *aciarium*, novija posuđenica *aco*, gen. *-dla* < mlet. *asal*, te *jaklo* n (Istra, slov.) »čelik«, odatle pridjev *jaklSn* (ŽK) »jedar, zdrav«, od stvnjem. *ecchil*, koje potječe iz istog vlat. vrela *aciale* kao i *oceib*, a u novije vrijeme naročito turcizam *čelik*, koji se upotrebljava i kao indeklinabilni pridjev (*čelik-Hrvat*), s pridjevom *čeličan*, denominál na *-iti celiati* (*o-*), u najnovijoj složenici *čeličana* »fabrika čelika«.

Lit.: ARj 6, 852. 7, 249. 283. 273. 8, 410-411. Ribarić, SDZb 9, 170. Miklošič 43. SEW 1, 193. GM 479-80. Endzelin, FBR S, 49 (cf. Slávia 7, 717).

nadžak m (Vuk, Palmotić) »1° vrsta buzdovana, 2° vrsta sjekirice (BiH)«. Augmentativ na *-ina nadžacina* f (Lika). Složenica *nadžak-baba* f (Vuk), u kojoj se turska imenica upo-

trebljava kao indeklinabilni pridjev. Balkanski turcizam (tur. *nacak* »Grosse Hacke, Hammer«) iz terminologije oruđa: bug. *nadžák* »bradva«, arb. *naxhake* f »kleins Handbeil«.

Lit.: ARj 1, 350. Mladenov 322. Miklošič 210. GM 296. Lokotsch 1539. Školjić 482.

náfa f (Vuk) »potrbušina od lisičje kože, «hirčijijski (krznarski) termin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *naḡā* »pupak«) iz zanatske terminologije: rum. *nafea* »Buchfell«.

Lit.: ARj 7, 319. Lokotsch 1531.

nafaka f (Vuk) = *nafaka* (Kosmet, Riječka nahija, Crna Gora) = *nofaka* (narodna pjesma) = *novaka* = *novaka* (Konavli, Piva-Drobnjak) »1° sudbina, sreća (u imovinskom stanju), dobar udes, 2° ono što služi čovjeku za hranu, novac potreban za životne namirnice, potrošak za nasušne potrebe, 3° suma, (alimentacija) koja se predviđa po šerijatskom zakonu«. Pridjev na *-bn nafalan* (Riječka nahija) »sretan«. Na *-li novākli čoek*. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *nafaka* »Geldausgabe, Ausgabe für Nahrung«) iz terminologije običnog života: arb. *naḡāk f* (Skadar), тит. *nacafa* (metateza) »1° gesicherte Einkünfte, 2° Schicksalsanteil«.

Lit.: ARj 7, 319. 727. 8, 220. Я? 2, 90. Vuković, SDZb 10, 394. Elezović 1, 430. GM 296. Lokotsch 1532. Zore, Rad 170, 214.

naḡija f (Bosna) »burmut, duhan za šmrkanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *naḡah*) iz duhanske terminologije.

Lit.: ARj 1, 320. Šamšalović, NVj 29, 474.

nafile, prilog (uz *je*). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nafile* »prekobrojan« > tur. *nafile* »nekoristan, uzaludan«) iz oblasti sintakse: bug. *nafile*.

Lit.: Elezović 2, 531. Mladenov 343.

nafta pored *navta f*, internacionalna orijentalna riječ naptha perzijskog podrijetla (perz. *nāft* »Erdöl« > ar., tur. *naft*, asirsko *naptu* »Erdöl«, awesta *napta* »húmido«, ar. *naḡata* »sieden, 'wallen«).

Lit.: ARj 7, 765. Lokotsch 1538. Trombetti, Saggio 43.

nâg, f *naga* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »gô (danas u konkurenciji s *nag*), nact, nudus (s kojima je u prasrodstvu)«.

Poimeničen u f *naga* (kajkavski leksikografi), na *-ost nagost* (čakavski) = na *-ota nagata* »golotinja«. Denominal na *-iti obnažiti, obnažim* pf. pored *obnažati, -am* »učiniti koga nagim«. Iterativ na *-va- obnaživati, -ujem*. Ie. je korijen **noḡ-*, odatle sa sufiksom *-idus* *noguedos > *nudus*, got. *nagaps*, nvnjem. *nackt; ú* baltoslav. bez tog sufiksa: lit. *nuogas* = lot. *nuōgs*, kao i u stnord. *nakkva* »nackt machen«. U baltoslav. ie. je korijen u prijevodu duljenja *o* > *ō* > *ā* ie. *nāgyos*. U gr. γυμνός, odatle internacionalna riječ *gimnastika*.

Lit.: ARj 7, 320. 336. 340. 8, 411. Miklošič 211. Holub-Kopečný 238. Bruckner 253. WP 2, 339. Trautmann 201. Kienle, WuS 17, 143. Grammont, IF 25, 371-374. Petersson, IF 25, 393. Meringer, IF 18, 228: sl. *Boisacq** 158. Pisani, RAL 6, 4, fase. 5-6. (cf. IJb 14, 14).

naga f (hrv.-kajk.) »nestajanje vina«. Od njem. *Neige*, sa *ai* > *a* kao u *rätalj* (v.) < *Reitel*, *cagar* (v.) < *Zeiger*.

Lit.: ARj 7, 321. Šamšalović, NVj 29, 475.

nâgao, f *nagla* (Vukov akcenat), određeno *nagli*, — *nâgao* (Hrvatska) = *nagal*, *nâgla* (ŽK), sveslav. i praslav. pridjev obrazovan sufiksom *-a/* (kao *topal*), »1° hitar, hitan, prešan, 2° (metafora) brzoplet, nesmotren«. Poimeničen na *-ost* = na *-oca nâglōst* — *nâglāca*. Prilozi *naglo* = na *-ice naglice* — *nagolice* (sjeverna Dalmacija, *o* nejasno; u brodkom terminu »brzo«: ~ *broditi*). Antroponimi: (lično) *Nagljeia*, prezimena *Naglić* (17. v., Lika), kao toponim u pl. *Naglišć*. Denominai na *-iti naglili, -im* impf. (Vuk) (*pre-*, s pridjevom *pregnagljen*), vjerojatno i sa *-aisati* od turcizama (upor. *-eisati* i *ograisati*): *naglajisati se, -Sēm* (Lika) »natjecati, nadmetati se«. Na *-telj naglitlef*. U lit. postoji pridjev *naglas* istog značenja, ali može biti posuđenica iz polj. *nagły*. Zbog toga se *nâgao* ne može označiti baltoslavenskim pridjevom. Bruckner postavlja (s pitanjem doduše) vezu sa *nag* (v.) čime se nikako ne objašnjava značenje. Ako se shvati kao praslavska prefiksalna složenica *na-gli > kao *nagluh*, ne zna se šta je *gl*.

Lit.: ARj 7, 323. 327. Miklošič 210. Holub-Kopečný 238. Bruckner 352. Lewy, IF 54, 46.

nagleń m (Hrvatska, Šulek) »biljka cytissus (laburnum)«, možda isto što slov. *nagrlin*, od stvnjem. *nagallm*, srvnjem. *negellin*, nvnjem. *Nelke*.

Lit.: ARj 7, 329. Štrekelj, DAW 50, 34-35.

nagràisati (takoder *-oji-*), *-šém* pf; (Vuk, Lika, Poljica) »nabasati, nagaziti« = *ogrà(j)sati, -šém* (18. v., Vuk, Srijem) = *ograisat, -lsem* (Kosmet) »1° nagaziti, nabasati, 2° nastradati, udariti u jade, napatiti se«. Balkanski turcizam (*oḡr-a-mak* »rencontre sur son chemin, s'xposer« = *uḡramak* »visiter en passant, toucher à, tomber dans un malheur, être atteint d'une maladie«) iz terminologije običnog života: bug. *ogradisvam* pored *oradisvam* = arb. *ogradiš* (bug. i arb. od tur. aorista *ogradi* prema hrv.-srp. infinitivu *ogra-* + *-isati*) = cine. *ogràdisire* »avoir une nouvelle mauvaise affaire sur les bras«. Odatle skraćeni turski infinitiv kao apstraktnm *agrama f* (Miličević) »nesreća na koju čovjek nagazi, ograšie« = *ogramak* m (Kosmet) »iznenadna bijeda, zlo (*pao sam na ~*)«. U Kosmetu još ide ovamo *ograšusat, -isem* pf. »mučiti se, nositi se«, od tur. aorista *ograšti*, od recipročnog oblika *s* infiksom (i) *f* *ograšmak*. Od tur. *ograšı* »kavga, bitka, boj« stvoren je dodatkom sufiksa *-je* za apstrakta *ograšje* n (Vuk) »boj, bitka« = *dgraša* (Vinkovci) »svađa«, kod Kačića *ogras*. Ova tur. leksikologijska porodica interesantna je. Početno *o-* u *ogramak* shvatila je naša jezična svijest kao naš prefiks *o-* (v.) i prema semantičkom unakrštenju sa istoznačnim *nabasati, nagaziti* zamijenila ga drugim prefiksom *na-*, koji je bolje pristajao. Da se pojača ekspresivnost i pejorativnost, jer glagol *izražava* neugodne osjećaje, izmjenjivana je i osnova: *nagrabusiti, nagrabusim* (Vuk) = *nagrebústiti* (Lika) = *nagrandati, -ām* (Lika) prema impf, na *-vá- nagrandavati, -grándāvām* (Lika), još dalje *nakaljati, nâkâljam* = *nalantati, -am* (Grižane, Hrvatska), sve u značenju »nagaziti«. Upor. *nadrljati*. Prema Deny-u tur. glagol je denominal obrazovan s pomoću sufiksa *e l a* ili *i / r* od imenice *og(ur)* »rencontre, aугure, voie«, koja se nalazi kod nas u *uḡursuz*.

Lit.: ARj 7, 345. 344. 411. 8, 770. 772. Elezović 2, 12. Miklošič 220. Pascu 2, 155., br. 832. Deny §§ 576. 846. GM 314. Mladenov 373. 385. Matzenauer, LF 11, 346. Korsch, ASPH 9, 677.

nâgula m -(Srbija) »čovjek sulud, čaknut«.

Lit.: ARj 7, 349.

nâhija f (Vuk, Srbija, BiH, Crna Gora) = *nâhlja* (Kosmet) »kotar, kraj, najmanja turska administrativna jedinica« = *naja* (narodna pjesma, jedina potvrda za takvo stezanje) = *nâgija* (Prčanj, metafora) »prostota, fukara (upor. za takav razvitak značenja *bâlija*)«. Pridjev na

-ski nahijški (uz *serdar, sud, starješina*) = *nahijinski* (sa dva pridjevska sufiksa) > *nahinski*. Na *-as: nahijaš* m (Vasojevići) »čovjek iz nahije«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nâḡija* > tur. *nahiye*) iz turske administrativne terminologije: rum. *nahiea*, búg. *nahija*, arb. *nahie*.

Lit.: ARj 7, 351. 364. Elezović 1, 435. GM 296. Mladenov 343. Lokotsch 1540.

nâja f (hipokoristik, Srijem) »ime što ga mlada pridjeva u kući starijem ženskom« = (isto sa deminutivnim sufiksom) *najka* = *nâka* (Vuk) = *nâka*, gen. *nake* (Kosmet) »isto«. Djetinja riječ, koja se govori i sa reduplikacijom *nana* pored *nane f* (17. v.) = *nana* (Kosmet) »mati, starija žena iz poštovanja«. Hipokoristik na *-sa naša f* »isto«. Na *-tka nanika*. Pridjev *nanin* (Vuk) = *naran, f -Ina i nâ-kîn, f -ma* (Kosmet). Arb. *nane*. Osnovno *nana* i deminutiv na *-ica* prenose se na mirisavu, biljku (začin u jelu) *nana* (Vuk) = *nanica f* (Kosmet) »mentha piperita«, bug. *nane*, arb. *nenē f* »amaranthus blitum«, u tur. *nane* »isto«. Samoglas *a* varira sa *r* uz semantičku varijaciju *nēna f* »1° mati, majka, 2° starija sestra (upor. arb. *motre* »sestra«), 3° starija, žena«, na *-ka nenka* (BiH, Vinkovci) »starija sestra«, bug. *nēnja*. Hipokoristik *neco f* (BiH) »starija sestra u kući prema više braće i sestara«. I ta je djetinja riječ (Lallwort) kao i *nana* veoma raširena. Nalazi se u perz. *nana* > tur. *nene*, madž. *nene* »starija sestra«, u rum. *nene* = *neneacă* = deminutiv *nenișor*. Takve riječi mogu, ali ne moraju da su posuđene (turcizmi). Kao djetinju riječ karakterizira je i što se glagolsko oformljenje na *-ati, -iti* sa varijacijama *a, r, u* u samoglasu upotrebljava za uspavlivanje djeteta: *rumati, -am* (upor. tal. *nanna* »san«) = *naniiti* (Istra) = *ntati* = *nūnati, nūnam* (Lika, Orahovica) = *nūnati* (ŽK) pored *nuniti, -im* »1° zibati, 2° spavati«. I varijanta sa *i nina f* upotrebljava se u dva značenja »1° ime što ga mlada pridjeva starijoj ženskoj«, odatle *ninka f* »strina (Privlaka, Vinkovci)«, *i* »2° kao uzvik za uspavlivanje djece (narodna pjesma)«, odatle *ninati, nīnām* (Lika, Vuk, Dubrovnik) pored *njinjati* (narodna pjesma) i *niniti, -im* (Dubrovnik) = *niniit* (Kosmet) pored uzvika *nina, nina i nina*. Varijanta sa *u* dolazi još sa *-kati nūnkati, -am* (Lika) i sa reduplikacijom *nuninati* »spavati«. Izvedenice: *nuna f* »kolijevka, zipka«, *nū-nâljka* (Orahovica) »luljaška«.

Lit.: ARj 7, 364. 381. 463. 464. 467. 669. 671. 800. 918. 930. Elezović 1, 442. Matze-

m,LF 11, 175. *GM* 297. 303. 309. *Mladenov* 332. *WP* 2, 317. Durnovo, *Slávia* 6, 223-224. Zimmermann, *KZ* 50, 148. Štrekelj, *DAW* 50, 41-42, 82. *Boisacq* 663. Korsch, *ASPh* 9, 658. Tomanović, *JF* 17, 202.

nakara f (Marulio) »talambas« = *njakara* (Mikalja) < tal. *gnaccara* »isto«. Radna imenica na *-as nakaraš* m (Marulić) »onaj koji udara u nakare«. Na lat. > tal. *-ata nakarata* f (u jednom starijem tekstu) = (običnije) stmljet. *-ada nakarada* (Vuk, steslav. prema Miklošiču) »1° isto što nakara, 2° (metafora) nagrada, nakaza«. U značenju 2° rum. *nacarada*. Sa *-ada* > *-ala nakarala* f »igra uz nakare«. Turcizam ar. podrijetla *nakkara* »Kleiner Trommelkessel, Pauke«. Marulićev i Mikaljin oblik mogao je doći i preko talijanskoga.

Lit.: *ARj* 7, 383. 8, 272. Jagić, *ASPh* 1, 433. *IIIbIoIII* 211. *Lokotsch* 1546.

nakávalica f (Lika) »gostionica, mnoštvo gostiju«. Primjer: *svaki dan imam u kući nakavalice*.

Lit.: *ARj* 7, 385.

nákla f (hrv.-kajk., Trebarjevo, Hrvatska) »duboko mjesto u rijeci«. Veoma star toponim u sr. r. *Naklo* (Bosna, Sarajevo) = *Náklo* (Kosmet, Peć, Klina), *Nokal*, gen. *-kla TCL* (13. v.), *Nakla* f (Srbija), deminutiv *Naklice* f pl. (16. v., Dalmacija), potvrđeno za doba hrvatske narodne dinastije u lokativu (?) *Nacie* (1080). Nalazi se kao apelativ u češ. *nákel*, gen. *náklů* pored *nakli* »naplavak, scaturigo, solum uliginosum«. Kao toponim n u polj. *Naklo*. Praslavenska riječ. Možda ide ovamo i Vukov f *ndklja* »okuka«. Tumači se kao praslav. prefiksama složenica: *na-* i niži prijevoini štěpen *ku-* od **kolti* > *klati* (v.). Matzenauer upoređuje sa skand. *hella* »run-dere, effundere«.

Lit.: *ARj* 7, 392, 397. *Bruckner* 354. Matzenauer, *LF* 11, 174-175.

nakoreta rn »pustinjak, remeta«. Od tal. *anacorèta* < lat. *anachoretā*, a to iz gr. ἀναχωρητής, radna imenica od ἀναχωρέω »povlačim se, odlazim«. Afereza *a-* dolazi i u talijanskim narječjima.

Lit.: *ARj* 7, 402. *DEI* 179.

näks m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) u *.näks-cövek* (tip *nádzak-bába*) »naopako, nakrivo nasaden čovjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nakys* »koji ima mane i

nedostatke« > tur. *nakız*) iz terminologije čovječjih mana (tipovi *čolak*, *topal*): arb. *naks* »jähzornig«.

Lit.: *Elezović* 1, 439. *GM* 297.

nàlbānta m (Vuk) = (s individualnim sufiksom *-in* kao *Srbin*) *nàlbantin* m (Vuk) = *nàlbāntin* (Kosmet) »1° kovač, 2° potkivač«. Pridjevi na *-ov nàlbantōv* = *nàlbantinov*. Na *-dzija nàlbadžija* m (narodna pjesma, disimilatorno ispadanje *n-n>n-O'it* + tur. *-ci* > *di*). Na *-nica nàlbāntnica* (Kosmet) »radnja gdje se konji, mazge, bivoli potkivaju«. Prezime *Nàlbanta*, *Nàlbantić*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *nàlbānd* »kovač« < perz. *na'l* »kopito« i prezentska osnova *bānd* od *bastan* »vezati«, srodno s njem. *binden*, upór. *nalune* i *bent*) iz terminologije zanata: rum. *nàlban*, bug. *nàlbant(in)*, arb. *allbān* (disimilatorno ispadanje početnog *n*). Prvi dio perzijske složenice dolazi i u perz. deminutivu na *-ā* (upór. *pača*, v.): *nalca* f (Banja Luka, Mostar, Kosmet, narodna pjesma) »gvožđe na petici od čizme, potkova od čizme, konjska« < tur. *nalça*.

Lit.: *ARj* 7, 413. *Elezović* 1, 439. 440. *Mladenov* 329. *Lokotsch* 1549. *Miklošič* 211. *Skok*, *Slávia* 15, 366., br. 517.

nalet m (Hercegovina, Crna Gora) = *nalet* (Banja Luka) »kletva, anatema« (samo u izrazu *nalet ga bilo*, što odgovara čakavskom i hrv.-kajk. *potori ga sveti križ*) = *nalet*, gen. *nalita* (Kosmet) »nesrećnik, obješenjak, đavo, anatema, baksuz«. Na *-nik naletnik* »vrag« = *naštnik* m prema f *nàlēmica* i deminutiv na *-ie nàlīniē*, gen. *-eta* (Kosmet), na *-njak naletnjak*. Veže se sa tur. optativom *olsun*, koje se skraćuje u *naletos ga bilo* (tj. *đavla*, glede *-os* upor. *arātos*), također potpuno *naletosum đavola i njegova brata* = *nalet olsun* (Kosmet) »arātos ga bilo, džaba ga bilo«. Riječ *nalet* je nastala metatezom iz *ljariet ga bilo* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *la'net allah* »od boga proklet, koji je lišen božje milosti«) iz oblasti islama: bug. *nalét*, arb. *lanét* m »Unglück = *nalet* »Verwünschung«. Metateza je i u turskom.

Lit.: *ARj* 7, 414. *Elezović* 1, 374. *GM* 237.

näljep m (Vuk) = (ikavski) *nalip* (14. v., Marulić, Zlatarić) »otrovna biljka aconitum napellus«. Pridjev na *-bn* > *-an naljepan* »otrovan«. Odatle Sulekov kemijski izraz *naljepovina* »Aconitsäure«. Miklošič ima još *nalijen*

»Art Giftpflanze«, koji ne pozna *ARj*. Nema nikakve veze s *naljepiti*, nego je metateza (možda dalmato-romanska) od deminutiva. *napellus* > tal. *napello*, fr. *naveau* »aconitum napellus (pianta Velenosa con tateri in forma di napo)« < **napil*, od lat. *nāpus* — gr. ναπυ, egipatskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 7, 417. 425. *Miklošič* 211. *REW** 5821. *Prati* 681. *Boisacq* 657. *DEI* 2545.

nalipati, *-am* pored *-pijem* impf. (Lučić, Baraković, Martić) = *nalipljati* (prema prezentu *-pijem*, Vitezović, subjekt *ljudi, čete, žabe* itd.), zbog imperfektivnog vida mora da je imao dužinu i *uzlazni* naglasak na *i*. Kako kod Albertija služi kao pomoć pri prevođenju priloga *constanter accusare* = *nalipljući svoditi* značenje je »navaljivati« i nije identično sa *nalipati se* pf. »nasrkati se«. Postverbal je *nalip* m (Baraković) »agressio, impetus«. Glagol *nalipati se* je očito identičan s ekspresivnim glagolom *nahlipati se* (Dubrovnik) »najesti se«, što je prema prijetoju *e — i* od *hleptii* (v., upor. u Pavlinovića *nahlepa* »pohlepa«) te je ikavski oblik za Stulićev *nalijepati* impf, prema pf. *nalijepiti*, koji ima metaforičko značenje »nagaziti, nagraisati«. Odatle nije daleko do »navaliti = kao priljepiti se uz nekoga«. V. *lijepiti*.

Lit.: *ARj* 7, 419. 352.

nálonja f (Vuk) »uzak povisok stolić u crkvi na kojem stoje knjige i ikone, pult (termin pravoslavne crkve)«. Od gr. ἀναλογεῖον. Valjda zamjena dočetka *-loja* domaćim sufiksom *-onja*. Postoji još *nalogija* f (sa *gi* kao u *liturgija*) u izrazu *da platimo crkvi nalogiju*, iz kojeg se prema Maretijevoj primjedbi ne razabira značenje. Upor. glede čitanja čine. *analoghie* »analogie, conformité«, rum. *analoghion*, *-ghiu* »portatives Lesepult«.

Lit.: *ARj* 7, 421. Vasmer, *GL* 142. *Pascu* 2, 11. 113. *Tiktin* 65.

nàluna f (Srbija, Bosna) = (obično u pl. jer se izrazuje *pār*) *nàlune* (BiH) = *nàlune* (Lika) = *nalane* pored *naKne* (Kosmet) = (s disimilacijom *n - n > n - l*) *nalule* (narodna pjesma, Petranović) = (s metatezom) *nanula* (Vuk, Mostar, Sarajevsko polje) »drvene papuče, sandale za kupaonicu i za hod po mokrom«. Na *-džija nahndSija* (Kosmet) »koji ih pravi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. dual *noflān*, *~na'lain* > tur. narodski *nalun*, od sing. *na'l*, koji se nalazi u *nalca* i *nalbant*, v.) iz terminologije obuće: bug. *na-*

lam(i) (disimilacija *n - n > n - m*), čine. *natine* f pl. Vokal *u* za tur. *z* kao u *koduna*.

Lit.: *ARj* 7, 419. 424. 468. *Elezović* 1, 440. *Mladenov* 330. *Pascu* 2, 158., br. 808. *Miklošič* 211. Matzenauer, *LF* 11, 175.

nām m (narodna pjesma, Kosmet) »1° ime > 2° dobar glas, 3° (*nām se učinilo*, za *nām* Kosmet) rusvaj, priča«; odatle u *nām nišan* (v.) *nije ostalo* »ni strvi ni glasa« < tur. *nam-u nišan*; = *nama f* (narodna pjesma) »pismo, poslanica«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nam* »ime« i *name* »knjiga«, oboje u prarodstvu sa *ime*, v.) iz terminologije duhovnog života: rani. *nomea*, arb. *nam* (Toske) = *nām* (Gege) »Gerücht, Ruf, Ansehen«, ngr. *vāp.1*.

Lit.: *ARj* 7, 427. *Elezović* 1, 440, *Slávia* 15, 366., br. 518. *GM* 297.

nāmāz, gen. *-āza* m (Vuk) »muslimanska ritualna molitva (klanjanje), koje se čini pet puta na dan«. U narodnoj pjesmi Vukovoj jeđno bez početnog *n amaz*. Valjda je prema *uĝao* pored *nugao* ispušteno početno *n*. Ne zna se odakle Daničiću tur. *amez* za tu jedinu potvrdu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *namaz*) iz oblasti islama: rum. *namas*.

Lit.: *ARj* 7, 431. *Lokotsch* 1552.

namćor »nevaljao, džandrljiv, naročito neblagodarano« = *namćor* m i pridjev (Kosmet) »zločest, pakostan, zlovolan čovjek«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nanqor* > tur. narodski *namqor*, upravo složenica iz *nan* »hlebac« i *cor*, v.).

Lit.: *ARj* 7, 432. *Elezović* 1, 441.

nami (narodna pjesma, jedna potvrda), indeklinabilni pridjev (?) uz *tri kavada* (v.), kojima se označuje boja: jedan je *zelen*, drugi *crven*, a treći *nami*. Prema tome označuje nepoznatu boju, za koju se veli da »junake *mami*«. Usp. *mavi*.

Lit.: *ARj* 7, 437.

namoroz m, potvrđeno u Marina Držića samo u ák. pl. u primjeru: *Mande t'ima njeke namoroze od štopela s plutom i od duple barete*. [Usp. tal. *amoroso* »amante«].

Lit.: *ARj* 7, 460. Rešetar, *StPH* 1, 177. *Rosamani* 650.

nanić m (Mikalja) »patuljak«. Deminutiv na *-ič* od tal. *nano* < lat. *nanus* < gr. νάνος pored νάνος.

Lit.: *ARj* 7, 464. *REW* > 5819. *Boisacq* 656. *Rohlf*s 1441. *DEI* 2544-45.

nânke (Božava) = *nânke* (Vrbnik) = *nanka* (Malinska, primjer: *nisam popil nanka jednu smokvu*) »ni, niti, nimalo«, upor. krčko-rom. *nanka* = *njanka* (Rab) = *njanke* (Kučište, primjeri: *nema njânke košuje, njânke mrče* »nimalo«) »niti«. Vuk ima iz Risna *njaka* »1° ni, niti; 2° uzvik koji prati neuljudan znak rukom kad se hoće da naznači da neko neće ništa dobiti, sinonimi: šipak, figa«. Od tal.-tosk. *neanche* < vlat. *nechancque* ili *hane qtiām* (se. *horam*), sjeverno-tal. *anca*, uz *neanco* (Toskana). Ovamo ide *nanci* (Božava) < *neanzni < vlat. *nec* *antiūs (prema *priūs*) ili *ante*, *antea*.

Lit.: ARj 7, 466. 8, 272. Cronia, ID 6, 116. Kušar, Rad 118, 25. Bartoli 2, 208. DEI 187. 236. 2558.

napa f (Dobrota, Prčanj, istročakavski, Pag, Krk, Božava, Vodice, Korčula, Malinska, Račišće) »dio mediteranske kuhinje: 1° cappa del camino, Kaminmantel, 2° velika polica nad kominom (ognjištem) za sude, 3° kredenc (Vodice), 4° (Dubrovnik) trpežnjak, stonjak«. Deminutiv na *-ica nâtica* f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »trpežnjak, stolnjak, tavälja (Boka) = tavaja (Korčula)«. Augmentativ na *-ina napina* (Stulić). Od lat. *mappa*, punskog (= mediteranskog) podrijetla, s disimilacijom *m - p > n-p* *nappa* > *furi, nape*, tršč.-mlet. *napa*. Kao učena internacionalna riječ bez te disimilacije u hrv.-srp. još *mapa* f preko njem. *Mappe* ili fr. *mappe* = tal. *mappa* »karta (geografska)«.

Lit.: ARj 6, 466. 7, 475. 485. 487. 10, 778. Budmani, Rad 65, 165. ZbNŽ 5, 240. Ribarić, SDZb 9, 170. Zore, Rad 110, 229. 115, 139. REW* 5342. Štrekelj, DAW 50, 41.

napočni, f *-čna*, određeni pridjev (Vrbnik) uz *klupčić* = *matasica* (= klupko za izradu povraza). Prema istarskom prilogu *napočno* (tako i kod Mikulića) »de industrija, nahvalice, hotimice« značio bi »naročit, specijalan«.

Lit.: ARj 7, 499.

napolac, gen. *-Ica* (= *-oca* ?) (Bosna) »neka biljka, neka trava« [Usp. *nalijep*].

Lit.: ARj 7, 504.

napolün, gen. *-una* m (Rab) »Napoleonov dukat«. Od tal. *napoleone* (1809) »zlatnik od 20 lira, s profilom Napoleona I«, fr. *napoléon* (1823).

Lit.: Kušar, Rad 118, 24. DEI 2545.

näposto prilog (Riječka nahija, Crna Gora) = sa *-icē näpohice* (Lika) = *napošičar* (Lika, *r < že*, a *ć* mjesto si nejasno, možda hiperkorektno prema slav. *noštb > 'noć*) »baš, upravo, nahvalice, hotice«. Od tal. priloga *apposta* (16. v.) < prijedlog *a + posta*, vlat. part. perf. *positus* od *ponere*. Ovamo *pošta* f.

Lit.: ARj 7, 511. REW* 552. DEI 257.

napoškerac, prilog (Dalmacija, Pavlinović, Parčić) »nakrivo, nahero, obliquamente«. Ni *poškerac* ni *škerac* nisu potvrđeni. Izvjesno je da je *na-* prijedlog, a to će biti i *po-*. Nije izvjesno da je *-äc* naš sufiks *-äc*. Prema tome bi *šker-* moglo stajati u vezi sa stvnjem. *twerch*, nvnjem. *quer*, langob. *skerzön* > tal. *scherzare* »šaliti se«. Upor. i bask. *ezker*, španj. *isquierdo* »lijevi«. Upor. *skërec* (Cres).

Lit.: ARj 7, 511. Parać 474. REW* 3116. 7991.

naprasan, f *-sna* (Vuk), pridjev obrazovan s pomoću *-bn*, koji varira sa *-it naprašiti* (Vuk), »nagao, nenadan, žestok«. Apstraktum na *-ost: naprasitost*. Nalazi se s istim značenjem u stoslav., upor. u srp. prijevodu Hamartola *naprasnoje borjenje* »αψιμωχία«, U ukr. *naprasnyj* »isto«, u ruskom »zaludan«. U rum. *naprasna* pored *näpraznä* (Muntenijska) »unversehens, jäh, plötzlich«, odatle s rum. sufiksom *-ic* < lat. *-icus näprasnica* (npr. *moarte näprasnica* »iznenadna, naprasna smrt«), s apstraktumom na *-ie* < gr. *-icunäprásnicē*. Nije uspjelo utvrditi podrijetlo osnove *pras-*. Prema Briickneru je to *praskb* (v. *prasad*) »Krach, Fall«, što dobro pristaje značenju. U grupi femininuma *-skn-* ispao je srednji suglasnik, prema njemu je maskulinum nastao analogijski. Prema Joklu je od stoslav. *napredati* »insilire«. U zaplanjsko-lužničkom narječju (Srbija) postoji *naprašiti, -im* »rdavo učiniti«, koje zacijelo ide ovamo i za pitanje osnove od važnosti je. Upor. u tom pravcu i brus. *napraslina* »kleveta«. Lit. *noprosnas / nu-* »vanus, inutiles« je rusizam. Matzenauer upoređuje osnovu *prasa* skand, *brass* »superbus« i sanskr. *prasabham* »violenter«.

Lit.: ARj 7, 512. Miklošič 261. Bruckner, IF 23, 213. Joki, ASPH 23, 2. 29, 15. sl. IF 27, 319. Matzenauer, LF 11, 176. Charpantier, ASPH 29, 6. Tiktin 1034. Horák, ASPH 12, 299. Vasmer 2, 197.

naprtka f (Matevac kod Niša, Kruševac, Rujnik) »vipera ammodytes«. Početno *na-* se osjeća kao naš prefiks. Zbog toga se ispušta

prtka (Čitluk, Niš) ili se zamjenjuje drugim prefiksom *zaprtka* (Rujnik, Niš). To se dogodilo zbog pučke etimologije, koja je osnovu dovela u vezu s glagolom *prtiti se*. U južnoj Dalmaciji daljom pučkom etimologijom obrnut je naziv u *naprsnica*, jer se *naprsuje*, tj. podigne prednji dio tijela kad ujed. Tako je pučka etimologija preobličila balkanski naziv te zmije, koju Cincari zovu *näpärticä* pored *napurticä*, Rumunji *näpärca* pored *nöpürca* i *näpürtcä* i Arbanasi *näpärkë* pored *nepürtke', nepkerë*. Svi ti nazivi potječu od lat. *vipera* sa sufiksom *-aticus*, koji je pod uplivom slav. sufiksa *-ka* izopačen. Konsonant *n* je izmijenjen u *n* prema disimilaciji *v - p > n - p* kao u *neprika* od *vepar*. I u romanskim jezicima *vipera* se mijenja prema raznim tipovima disimilacije, npr. furl. *lipera* kao kod nas *leprika* od *vepar*.

Lit.: ARj 7, 538. Hirtz, Amph. 93. 123. 174. REW* 9358. GM 303. Tiktin 1033.

nâr m (Kosmet, Srbija) = *nara* f »šipak, mogranj«. Pridjev na *-ov narov*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nar* = *enar*) iz botaničke terminologije: bug. *nar*.

Lit.: ARj 7, 550. 593. Elezović 1, 445. Mladenov 336.

narad, gen. *narda* m »neko dragocjeno ulje« (Baraković) = stsrp. *nardb* < lat. *nardus* < gr. *νάρδος*. Upor. hebr.-bibl. *nêrd*.

Lit.: ARj 7, 551. Vasmer 2, 198. Isti, GL 132. Boisacq* 657.

narandža f (Vuk, jugozapadni krajevi) = *narandža* (Vuk) = *nerānca* (Vuk) = *nerāndža* (Vuk) = *narandža* (Baraković, Istra) = *narandža í* (Rab, Stoliv, Lepetane, Drvenik, slov.) = *narandža* (Perast) = *narandža* (Hvar) »drvo, plod piljke citrus aurantium«. U Baranji prenosi se *narandža* na žutu bundevu, sa zamjenom dočetka *-ča* sufiksom *-ka nārānka* (Slavonija) »isto«. Kao ime daje se ovama. Kao *Jabuka* i *Narandža* je žensko ime, odatle metronimik *Narandčić*. Pridjevi na *-bn* > *-an narančan* = *narandžan* (Belostenec) = *neranžan*, na *-ast narančast*, na *-en naranžen*, na *-in narančin* = *nerandžin*, na *-ev narančev*, poimeničen na *-ina narančovina* (Stulić) »drvo«. Deminutiv na *-ica narandžica* = *narandžica*. Na *-ište narandžište* (Bella, Stulić). Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *narenc* < perz. *nārang* — sanskr. *nāgarangā*) iz botaničke terminologije. Ne zna se kako ide ovamo na *-džija narandžije Hiti dokonjaci* (Bukovica, Dalmacija). Ovamo

ide i apozitivna tál. složenka (tip *betterave*) *.pomaranča* f (Hrvatska, Karlovac, slov.) = *pomorandža* (Ľazić) »rum. portocal (v.)« < srlat. *pomaranča* = tal. *pomo arancia* > njem. *Pomeranze*. Odatle ispuštanjem *po-* (koji se osjećao kao naš prefiks *po-* na krivom mjestu) slov. *marandža*.

Lit.: ARj 7, 553. 8, 45. 10, 663. 711. Lokotsch 1555. REW* 5S22. Pletersnik 1, 661. Kušar, Rad 118, 18. Hraste, Rad 272. DSZb 10, 44. BJJF 8, 27. Štrekelj, ZbJ 711-714. (cf. RSI 2, 254). GM 298.

narav, gen. *-if* = (prijelaz u deklinaciju *α*) *narava* f, sveslav. i praslav. apstraktum deklinacije » (*югнѣб), »Gemütsart, natura, priroda (na istoku); sinonim posuđenica: natura (ŽK)« tabijata (Bosna)«. Pridjev na *-bn naravan* »prirodan«, sa Šulekovim neologizmima, koji ne udoše u jezik, *naravnih* »čovjek koji proučava prirodu«, *naravnjak* »čovjek koji živi u prirodi« *naravnost*, na *-ski nāravski*, na *-ljiv naravljiv* (Timok-Lužnik) »dobar, srdačan«, na *-it nārāvit* (Šulek), s apstraktumom *naravitost*. Na *-je naravlje* (Budinić). Složen pridjev *n(aravoučiteljan* (Obradović), *naravoslovlje* »moralka«. Prilozi *naravno, naravnito*. Sloz *nra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *narów*, rus. *norov*. Prema stoslav. *nza* b umetnut je *a* da se ukloni neobična suglasnička grupa. Tako i u poljskom. U češkom izmijenjen je *nr* > *mr: mrav*. Ovamo ide po svojoj prilici denominat na *-iti navrāniti, nāvranim* pf. (Vuk, Srbija) »naviditi se« prema impf. *navranjati se* (Strjem), *navranjivati se* »naviknuti se« K *na -nnaviti s metatezom *n - v > v - n*. Prvobitno je značenje očuvano u ras. pridjevu *norovityj* »prkosan«. S tim značenjem slažu se baltički refleksi obrazovani drugim formantima (*i, s*), s prijevajem *e*: stprus. *nertien* (akuz.) »srdžba«, lit. *nerėti*; i s prijevajem o lit. *narsas* »žestina, odvažnost, srdžba«, *norėti* »htjeti«. Praslavenska je inovacija sufiks *-uo* dodan ie. korijenu **ner-*, prijevajom **nor-* i specijalizacija značenja na moral. Taj se nalazi u gr. *ἀνῆρ*, arb. *njen* »čovjek«, u keltskom i lit. sa formantom *i*, stir, *nert* »žestina«, galska lično ime *Esunertus*, toponim *Nertobriga*, lat. lično ime *Nero*, sanskr., awesta *naros* »muž, čovjek«, arm. *air* »isto«. Lit. *narvytis* »prkositi« je po svojoj prilici rusizam. Rumunji posuđiše *narov* = *nārav*.

Lit.: ARj 7, 556. 561. 758. Miklošič 256. Holub-Kopečný 232. Bruckner 355. Trautmann 197. WP 2, 333. Endzelin, KZ 44, 67-68.

Joki, *IF* 43, 56. Pedersen, *KZ* 38, 372 (cf. *AnzIF* 21, 78).

narcis m (latinizam) = *aruz* m (sa gubitkom), koji je nastao prema tipu *ugao-nugao*, grecizam zbog č > k pred i)- Lat. *narcissus* > tal. *narciso* — gr. *νάρκισσος*, mediteranskog podrijetla zbog dočeka -σος kao u *κνάρκισσος* (v. *čempres*).

Lit.: *ARj* 1, 103, 7, 564. Korsch, *ASPh* 9, 658. *Boisacq*² 657.

nargila f (Bosna, narodna pjesma) = *nargile* n (*pije* ~) (Kosmet) = (sa gubitkom *n* prema *ugao* pored *nugao*) *argua* (narodna pripovijetka, Vrčević) »Wasserpfeife, boca za pušenje«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nārgīl*) iz kulture duhana.

Lit.: *ARj* 1, 105, 7, 582. *Eleović* 1, 445. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 520.

nàrikla f, gen. pl. *nařkala* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Vetrancie) »spužić morski cochlea marina, nanara, morska musija (Zore), trbo-nožac gibbula divaricata (Brusina), škakalj (Zore)«, prezime na -ič *Nariklić* (1253, upor. *Saraka*, *Girica* za takve dubrovačke nadimke), deminutiv *nariklica*. Dalmato-romanski leksički ostatak iz oblasti pomorske ribarske terminologije od klat. deminutiva na -*ula naritula* > vlat. *naricla* (upor. *veclus* < *vetulus*). Mletački i furlanski oblici su bez sinkope penultime: tršč.-mlet. *naridola*, furl. *naridule*. Bokeljski oblici pokazuju disimilaciju *n - l* > *m - l*: *mariklja* (Prčanj, Muo, Dobrota, Lastva) = *màriklja* (Risan) »vrst malih školjki, musiji, kao morski špuž, karagòj (kako se drže kraja, lako se hvataju rukom; u Lastvi kažu da ih Dubrovčani zovu *greci*)«. Početno *m* mjesto *n* može se tumačiti i krivim unakrštenjem sa mlet. *marida*, *tnaridola* »Schnauzenbrasse«. Ovamo bi mogao ići i sinonim *nanar* m (Poljica), *nanara* (Split, Trogir, Kavanjin) »gibbus divericata«, deminutivi na -*ica nanarica*, na -ič *nanarić*. Veza s *narikla* nije posve jasna. Čini se da pretpostavlja postojanje mlet. *naritula > *nariola* s disimilacijom *r - l* > *r - n* i metatezom. Lat. *narita* je dórski izgovor od atičkog *νηρίτης*.

Lit.: *ARj* 7, 463, 584. *REW** 5827, 8042. Matzenauer, *LF* 11, 176. *Rohlf*s 2004.

nàrk m (Kosmet) = *nàrok*, gen. -*řka* pored -*aka* »tarifa, taksa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. «arh» cijena, vri-

jednost« > tur. *nark*) iz turske administrativne terminologije: rum. *nare*, arb. *narq*.

Lit.: *ARj* 7, 551. *Eleović* 1, 446. *GM* 298. *Lokotsch* 1557. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 519.

nas, gen. i ak. pl. (Vuk) = *nas* (ŽK), *nama* (starije i u narječjima *nani*) dat. pl., *nama* instr. pl. (starije i u narječjima *nam*, *nami*), sveslav. i praslav. lična zamjenica za pl. Sadržuje osnovno *n-* prema pl. *mì*, koje ima *m* mjesto *я* prema nastavku ličnom glagolskom -*mo*. Upor. u makedonskom *nije* pored *mije* »mi«. Gen. pl. *nas* = *nas* (ŽK) odgovara u baltičkoj grupi stprus. *nuson* < ie. *nos-som, sa -*som* > lat. -*rum* (kao u *animarum*, *rerum*) u lat. *nostrum*. Gen. pl. *nas* predstavlja i lok. pl. < ie. *nōs-su*. S pomoću sufiksa -*zo* (upor. *Ivanj*, *banj* »banov«) obrazovan je sveslav. i praslav. posjedovni pridjev *naš*, *naša* = *naš*, *naša* (ŽK), za koji postoji u staropruskom također paralela ali bez sufiksa -*io noma* i »nostra«. Enklitički ie. *no* > steslav. *ný* > *ni* dat. i ak. pl., analogijski ak. pl. (prema *narode*, *dobre*) *ne* (Crna Gora, Vuk). Pöimeničenja: na -*ináč* < -*iněb* *nāšīnac*, gen. -*inč* (Vuk), *našjenac* (Dubrovnik) (također i češ. *našinec*) m prema f *našinka*, *nōšīnica*, s pridjevom *našīnski* i apstraktima na -*Ština* < -*sk* + -*ina* *našīnština* i *našīnstvo* = na -*evca* *naševac*, gen. -*ēvca* (Dretelj, Hercegovina) = na -*if* (upor. *kurvis*) *našiš* (Vuk). Pridjev se proširuje na -*ski* *naški* = i na -*ěc* + -*ski* *našački* (Kosmet). Složenice od sintagmi *naša strana*, *naš kraj* *naša zemlja* ne govore se u današnjem jeziku: *našeštranc* m prema f *našoštranka* = *našoštrankinja*, *našoštranski*, *našokrajac* — *našokrajac* m prema f *našokrajka* = *našokrajkinja*, s pridjevima *našokrajski*, *našostan*, *našozemac*, *našozemski*.

Lit.: *ARj* 7, 668, 672, 671, 785, 8, 158. *Eleović* 1, 452. *Vandrák* 2, 72-74, 89-90. *Leskien* 361-362, 369-370. *Brugmann*, *Grundriss* 2, 820. Pedersen, *IF* 5, 57. *Miklósié* 211. *Trautmann* 200. *WP* 2, 320. *Holub-Kopečný* 240.

nāsad¹, prilog (Lika, uz *povaliti se*) »naleđaške, nalečke«, sa -*kě* *nasatke* (uz *namjestiti što*) »na rebra ili bokove«, odatle zamjenom sufiksa -*kě* sa -*icē* *nasaticē* (*pasti*, *udariti*) (Vuk, narodna pjesma, Srbija, Dalmacija) »porebarke; opozicija: *polaske*, *pljoštīmice*«. Sadržuje prijedlog (prefiks) *na-*. Osnova nije jasna. Prema Matzenaueru je tur. *sath* »superficiess«, što ne odgovara.

Lit.: *ARj* 1, 602, 605.

nasad² m (16. v.) »mala ratna lađa«. Od madž. *naszád*.

Lit.: *ARj* 7, 602.

nasīb m (Bosna) »sudbina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nasīb*) iz folklorne terminologije: arb. *nasip* (Skadar).

Lit.: *ARj* 7, 608. *GM* 298.

nasihat m = *nāsijat* (Kosmet) »1° savjet, pouka, 2° (metafora) dobiti batine«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nasihat*).

Lit.: *ARj* 7, 609. *Eleović* 1, 477.

nastruc m (Dalmacija) »biljka nasturcium«. Od tal. *nasturzio*.

Lit.: *ARj* 7, 663. *REW** 5811. Sulek, *Im*, 256.

nasušni, određeni pridjev na -*bn* < *sušt* + -*bn* + -*z* (u vezi s *hljeb*), prevedenica od gr. *ὁ ἄρτος ἐπιούσιος* (= *panis quotidianus*) u istočnom očenašu za *kruh svagdanji* katolika: od *ἐπί* »na« i -*ουσιος* = *sušni* (upor. *šušti*, v.), pridjev na -*ióg* od participa prezenta od *ἐμί* »esse«, upor. *essentia* (odlatle internacionally na -*alis* *esencijalan* i *esenc* »ocat« = *jesene* ŽK < njem. *Essenz*) = *ουσιος*, *ἐπιούσιος* »diaria« [v. i Rifi¹, str. 161].

Lit.: Wimmerer, *Gioita* 12, 67. sl. Debrunner, *Ciotta* 13, 167. sl. Stiebitz, *LF* 58, 108, 119.

našak, gen. -*řka* m »1° motovilo (ugarski Hrvati), 2° sud u kojem se drži brašno i kruh (Oguljin), 3° onaj dio na kosi koji drži kosište (Slavonija)«. Značenje 1° teško se može spojiti sa značenjima 2° i 3°. Moglo bi biti da je *našak* u značenju 1° greška za *rašak* (ŽK) »isto«.

Lit.: *ARj* 7, 669.

našili (narodna pjesma, Petranović), indeklinabilni pridjev na tur. -*U* kao epitet uz *odaja*, *da uljezem...* u *njezinu našili odaju* [usp. tur. *neşeli* »heiter, lustig«].

Lit.: *ARj* 7, 671.

nát, gen. -*i* f (Istra, Baraković) »cima, klica« = slov. *nat* »Kräuticht«, baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. Upor. stprus. *notis*, lit. *not(e)re*, lot. *natřes* »kopriiva«. Druge ie. usporednice nisu poznate.

Lit.: *ARj* 7, 675. *MikloSič* 211. *Holub-Kopečný* 240. *Bruckner* 353. Loewenthal, *WuS* 9, 187.

Natal m (15. v.), odatle na -ič *Natalie* (14. i 15. v., Split) = mlet. *Nadal* > *Nal*. Od lat. *Natalis*, pridjev na -*alis* od *natus*. Odgovara dalmato-romanskom *Calendulus*, prezime *Kolendić*, ime čeljadetu koje se rodilo na *Božić*. Upor. kod Rusa *Roždestvenskij*. *Zabljčiti* treba da se u balkanskom latinskom očuvao naziv *Christinatale* u obliku sintagme, koja ne dolazi na Zapadu: *kshněla* (s članom) < pl. *kērshendella* »Božić« (Ulcinj). Prema mlet. *Nal* hipokoristik je u Dubrovniku *Naie*. Odatle na -*ko Nalko Saraković* (od *Saraka*), Dubrovčanin. Kod *Nalješko* = *NaUsko* (14. v., u Dečanskom hrivolju) = (ikavski) *Naljško* može se sumnjati da li je od *Naie*. Ali je moguće da su se unakrstila dva imena različitog podrijetla: mlet. *Nalesco* od *Natalis* i deminutiv na -*ka* od *Nalézá* (od *nalěztf*) »nahod«, upor. bug. *Najden*, *Najdan*. Dubrovačko prezime *Naljšeković* dolazi također u Dečanskom hrivolju. Hipokoristik *Nade* (Korčula) je od stmlat. *Nadal*.

Lit.: 7, 413, 676, 420, 425, 426. Jireček, *Romanen* 2, 48, 3, 45.

natipirka f (Mikalja, ikavski) = *natiperka* (Korčula) = *natipjerka* (Vuk i ostali leksikografi) = *natupjerka* (Vuk, Stulić, Dubrovnik) = *natupjerka* (Zore) = *natupierka* (Antić, Šulek) = (zamjena drugog dijela sintagme sa *praskva* < *persica*, v.) *antipraskva* (15. v., rukopis) »kajsija, marilica, marelica, prunus armeniaca«. Ide bez sumnje zajedno sa tal. *nocepěsco* = *pesca noce*, mlet. *naspersego*, *persék nos* (Lombardija), *furi*, *asperli* = *anaspierul*, što se sve svodi na lat. sintagmu *nux persica*, svagdje više manje izopačeno i rjeđe prema fonetskim normama. Može se ipak pretpostaviti da južno-dalmatinski oblici predstavljaju dalmato-romanski leksički ostatak, odatle iz terminologije voćaka *nuke **per(se)ka* (gubitak *i* u tročlanoj skupini *rsk*, disimilacija *k - k* > *t - k*, *u* > *ō* > *a*, *e* > *i* kao u *berita*). Upor. istro-romanski *naspersaga* (Rovinj). Ta se riječ i u Dalmaciji izopačuje *antiferak*, gen. -*rka* (Boka, Durici) = *antic*, gen. -*ića* (Šibenik), *antrufirsra*. Riječ *nux*, gen. *nucis* dolazi još u imenu uvale kod Ulcinja *Valdams* < *valle de nace*. Fonetski interesantan je za dubrovački romanski jezik naziv iz 1428. koji je zabilježio Jireček *nugata* (= *arbor nucis seu* ~) < lat. *nuc tum*, u kojem je *e* zamijenjeno sa *a*. Sonoriziranje *c* > *g* nalazi se i u toponimu *Nogaria* (14. i 15. v.), u Grblju odmah iza *Trojice*. Tu ima i toponim *Laurizana* (14. i 15. v.) < *Laurentiana*. Su-

fiks -aria označuje ovdje kao i u fi. -ier (noyer) »stablo«. U Gornjoj Lastvi ispod Pasiglava nalazi se i šuma *Nogalja* < *nucalia*, n. pl. od lat. pridjeva *nucalis* (*Nogalja* se zove brdo na kojem je stara župna crkva uz obradive čestice).

Lit.: ARj 1, 91-92. 7, 685. 708. Jireček, *Romanen* 1, 91. REW* 5977. 5978. 6009. Ive § 144. DEI 2593.

natora f (Lika) »običaj« = *natura* (Vuk, ŽK *dobre je nature*) »narav, priroda«. Deminutiv *naturica* (Istra) »vulvula«. Upor. takvo značenje u riječi *narav*, valjda prema *natūralia non sunt turpia*. U Korizmenjaku *sila od nature* »čudi«. Slov. *natora* pored *natura* »Schamteil des Menschen«, upor. tal. *natura*, furl. *nature*, arb. *natýre*. Pridjevi na -*alis natural* (15. i 16. v.) = *naturao* (*kolor*), određeno *naturali* človik (Antun Dalmatin), *naturalizam*, gen. -*izma*, literarno-historijski termin, apstraktum na -*izam*, prošireno na -*bn* > -*an naturalan* (~*яо gospodarstvo*), ovamo možda *naturaščina* (Istra) »larva quaedam« (nejasno izraženo značenje), na -*bsk naturalski* (Zakon vinodolski). Lat. *natura* apstraktum je od part, perf. *natus*, od *nascor*. Odatle apstraktum na složen sufiks -*ivus* + -*itas nativita* (indecilnabile) pored *nativitad*, gen. -*i f* (Kašić) »gatanje po zvijezdama < tal. *natività* »isto«.

Lit.: ARj 1, 686. 694. 706. Pleteršnik 1, 674. 675. 692. GM 298. Pirana² 646. IXE/2553.

nātrēs m (Istra) = slov. *natřes* = *natresk* = *natrest* (Brinje, Hrvatska) = *netres(a)k*, gen. -*skā* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) = *netresk* (Vinkovci) »biljka čvakuća, uzludobar, sempervivum tectorum«. Također češ. *netřesk*. Očito je složenica od *ne-* i *trijesak* (v.), naživ koji izrazuje želju da grom ne udari u kuću. Kad se na to zaboravilo, zamijenjen je *ne-* prefiksom *na-* i *trijesak*, postverbalom -*tres* od *tresnuti* (v.). Izmjena dočetka -*sk* sa -*st* dokazuje nerazumijevanje prvobitne tvorbe. Sinonimi *čvarkuća* i *uzludobar* objašnjavaju semantičku stranu folklornog naziva.

Lit.: ARj J, 701. 8,103. Holub-Kopečny 214.

naut m (Niš, Kosmet) »varivo kao grašak, cicer arietinum, leblebija (tako kad je pržen)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nuhud'*) iz turske botaničke terminologije: rum. *naut* = *nāhut*, bug. *nohut* = *nuhut*.

Lit.: ARj 1, 725. Ny 3, 151. Elezović 1, 450. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 521. Mladenov 344. Lokotsch 1577.

iiauznak (15. v., Marulio, Vuk, Rijeka, Riječka nahija, Crna Gora, Kosmet) = *nauznak* (Kosmet) = *nauznāk* (Vodice) = *naznak* (čakavski) = (sa -*o* od drugih priloga) *nāuznāko* (Vuk) = (sa -*icēj*) *nauznačice* (Vuk, Srbija) = (odatle odbacivanjem sufiksa -*ice*) *nauznač* (Stulić) »naledaške, natrag, natraške«. Praslav. prilog: bug. bez prijedloga *na-vāznak* = steslav. *vīznakb* »supinus«, *ъзнаць* »retro«, češ. *naznak*. Također slov. Rastavlja se na tri elementa, dva prijedloga *na* i *ъz* > *uz* i *nak, koje se nalazi u *nakjučē* (Vuk) i *nāksutra*. Prilog *nak, prvobitno imenica (?), upoređuje se sa sanskr. *nāka-s* »Firmament«, sa njem. *Nacken* i *nach* (Mladenov). Prema Miklošiču odatle je mađz. *nyak*. Uzmilje se i to da je *nak raširen prijedlog *na-* formantom *k*.

Lit.: ARj 1, 724. 392. 407. Elezović 1, 450. Ribarić, *SDZb* 9, 175. Ivšić, *HJ* 1, 175. Miklošič 211. Holub-Kopečny 240. Bruckner 640. Trávníček, *ČMF* 12. (cf. *IJb* 12., 286). Hujer, *LF* 57, 527-528. Zubatý, *NŘeč* 14 (cf. *IJb* 16, 305). Hirt, *IF* 32, 311. Prusik, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). Osthoff, *IF* 8, 50.

nav, gen. -*ť* f (Baraković⁶ Glavinić, Vrbnik) = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *α*) *nava* f (Antun Dalmatin) »brod, lađa od tri jarbola«. Odatle lat. > tal. *navigare* > *navigat*, -*am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) = *navegati*, -*am* (1510, muslimanska narodna pjesma) = *navigati* (istarska narodna pjesma)¹ »broditi, ploviti«, na -*ovati navigovati* (istar-ska narodna pjesma). Apstraktum na lat. -*alio* > -*adja navigacija* f = *navigación* m (Glavinić).

Lit.: ARj 1, 725. 733. 737. 11, 272. REW* 5861. 5863. DEI 2555. 2556.

navada f (Vuk) »1° nauka, navika, 2° običaj«. U značenju 2° *navara* f (Lika), s nejasnom zamjenom *r* za *d*. Pridjev na -*bn návadan* (15. v.), poimeničen na -*ost navadnost* (Stulić), na -*ljiv navadljiv* (Martić) »navikao, naučen«. Postverbal od *navoditi* (*se*), -*lm* pf. = *navodit* *se* (Kosmet) »naučiti se, naviknuti« prema impf, *navadati*, -*ām* (Vuk) i na -*va- navadivati*, -*dujem*. Bez prefiksa ив- glagol nije potvrđen u štokavskom, premda Miklošič navodi *vaditi* »docere« kao »serbisch«. Poimeničen part. perf. pas. na -*ik navadēnik*, gen. -*ika*. Bez prefiksa *na-* postoji *vajen* (ŽK) »vičan, naučen«. Miklošič zna i za *vodan* kao hrv. pridjev. Postverbal se raširuje u Istri sa -*ōba* za apstrakta *navadba*. Pridjev *navadan* ima i značenje »onaj koji vabi« (Mikalja) od

navoditi, -*im* »namamiti, navabiti«. U tom značenju postoji bez prefiksa u rus. *vaditb* i *privada* »mamac, meka«. Odatle impf, *navadivati* (Stulić), *navadati* (Lastrić). Korijen *vad-* praslavenski, upor. rus. *voda* »Angewöhnung«, *vaditb* (*sjā*) »angewöhnen«, slov. *vaditi* »isto«.

Lit.: ARj 7, 726. 727. 732. Elezović 1, 429. Mažuranić 1534. Miklošič 373. Vasmer 1, 164.

navao, gen. *navla* m. (1520, Marin Držić, Mikalja, Belostenec) = *nāvo*, gen. -*via* (Vuk, Srbija) = *nāvō*, gen. *nāvla* (Zore) = *navel*, gen. -*via* (Cres) »brodarina, kirija kad se što nosi na lađi«. Može se tumačiti na dva načina, kao direktan grecizam, kao rum. *navlu*, pl. *navluri* »Schiffsracht«, tur. *navlun*, arb. *navile* < 'gr. ναυλον ili prema refleksu za. lat. dvoglas *au* > *av* u *Ma az*, gen. *Ma za* (Dubrovnik), od dubrovačko-lat. *noulum* (Dubrovački statut). Grecizam je balkanski. Odatle na vlat. -*idiore* > -*ižati navližati*, -*om* pf. Upor. tal. *noleggare*. Grčki dvoglas očuvan je i u furi. *nāuli*. U tal. reduciran je u *o*. Grčka složenica ναύκρατος > (disimilacija *r* — *l*) ναύκλαρος = ναύκλαρος = ngr. *navkliros* očuvala je grčki dvoglas u dva vida: *navkler* (Domentijan) = *navkir* (Statut vrbanski) = *naukljer* (Riječka nahija, Crna Gora) »(pre-neseno značenje) onaj koji koga na što nago-vara«, dok je kod Mikalje *naūklr*, gen. -*ira* (Drašnice, Dalmacija) u izvornom značenju »upravitelj lađe«, tako i *naukijer* (Vetranie i ostali Dubrovčani, pseudoekavizam kao u *kolijer*, *kondijer*, *mijer*, *lijer* za *kolir*, *kondir*, *mir*, *lir*). Završno -*kir* > -*kijer* mjesto -*klir* ne treba da je prema tal.-tosk. *nocchiere*, nego je / ispalo po zakonu disimilacije kao *otar* za *oltar* (tip *l - r > 0 - r*). Upor. *nakiru* (Lecce).

Lit.: ARj 7, 732. 753. 721. 747. Tiktin 1040. REW⁶ 5852. 5855. GM 298.

naviželica f (Vrbnik) »1° naušnica, minduša, 2° biljka astragalus«. Od deminutiva mlet. *navěšela*, tal. *navicella*, od *navis*, proširenog našim deminutivnim sufiksom -*iča*.

Lit.: ARj 7, 743. REW⁶ 5860.

navrap m (potvrđeno samo jednom u 15. v.), s pridjevom *na garьnъ*, također jednom potvrđenim. Zbog toga teško je odrediti značenje. Prema Daničiću značila bi imenica »navala«, a pridjev »žestok, nagao«. Da je riječ doista postojala u južnoslavenskom s tim značenjem, to dokazuju rumunjski refleksi *α*

nāvrapī asupra cuiva »über jemanden herfallen«, odatle apstraktum *nāvrapiturā* »Überfall«, s lat. sufiksom -*itura*, dok je *nāvrap* radna imenica »Plünderer, pljačkaš«. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *vórop* »provala«, stras. *ozoρъ*, na *ozoρъ* »Angriff, Raub«.

Lit.: ARj 1, 738. Miklošič 395. Tiktin 1041. Vasmer 1, 229.

navršiti se, -*im* pf. (Zoranie, Baraković) »naježiti se, nakostriješiti se«. Pridjev *navršit* (Lučić) »nemio, žestok«. Bez prefiksa *na-* nije potvrđena osnova. Zacijelo je predstavlja ukr., brus. i rus. *vorsa* »Flocke«, za koju postoje usporednice lit. *varsa*, awesta *vareça* »vlas«. Možda je varijanta od praslav. * *ošs* > *vlas* u ništičnom prijevoju.

Lit.: ARj 7, 762. Miklošič 384.

navuditi, -*im* pf. (hrv.-kajk., Belostenec; Vitezović: *riba ... smrdi āk' se ne navudi*), prema impf, na -*va- navodivati*, -*ujem* »osušiti na dimu«. Bez prefiksa je potvrđen u Slov. *voditi*, -*im* impf, »räuchern, selchen«. [Usp. *smuditi*].

Lit.: ARj 7, 766. Pleteršnik 2, 780.

nazarena m (Vrbnik) »(podrugljivo) lijepo počesljan i namazan mladić«. Imenica talijanske sintagme *capelli alla nazarena*.

Lit.: ARj 7, 769.

nazli (narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, epitet uz *hod*, »kićen, koketan« = na -*lija nazlija f* (bosanska narodna pjesma) = *nazlija* (Kosmet) f i m i pridjev, »prebirao, koketan, koji se pravi bolji nego što jeste«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nāz* »Vergnügen, Freude« > tur. »Ziererei«) iz terminologije običnog života: rum. *naz*, bug. *naz* pored *nazlām*, *nazla*, *nazinje* »galanterijas«, arb. *nas* — *zi* m pored *naze f*, ngr. *vāčū*. Homonim *nazlija* »zlikovac« ne stoji ni u kakvoj vezi s tim turcizmom osim u nastavku -*ija*, kojim je turcizirana naša sintagma *na zlo* (*spreman*).

Lit.: ARj 7, 774. 775. Elezović 1, 434.

nazor m »poglarar, načelnik« = *nazer* = *nezar* (Bratonožići, Crna Gora) »glavar plemenskoga suda« = *naazor* (Vukova narodna pjesma, sa dva a zbog deseterca) »nadzornik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nazzar* »Inspektor, Admiral, Anführer«, od glagola *nazara* »anblicken«) iz turske vojne

terminologije: rum. *nazir* »Aufseher«, *nazire* f »Aufsicht«. [Prezime *Nazir* na Braču moglo bi ići ovamo, ali je vjerojatnije od *Nazaria*, kao *Zavor* < *Zahoria*; usp. i *anasar*].

Lit.: *ARj* 7, 202. 771. 777. 8, 151. *Lokotsch* 1566. *Tiktin* 1042. Jutronić, *ZbNŽ* 34, 72. 76. 80. 111. Putanec, *Rad* 315, 340.

ne, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. negativna čestica u značenju »non«. Služi za negiranje predikata u rečenici i kao imenički prefiks za negiranje semantičke sadržine imenica i pridjeva (tipovi *nečovjek*, *nèdobar*). Kao komparativni i adverbativni veznik u značenju »als, quam, fr. que« veže se sa deiksama *-ze* > *-r*, *-go*, *-li*: stcslav. *neze* > *ner* (14. i 15. v.) koja još danas živi na Cresu *ner* »nego«, u Nerezirama *pdnjer* (Lošinj) »quod, jer«, (u Draščićima, u Kaštelu, Buje, Istra) »potom, tada« < stcslav. *poneže*; *nego* »kao, als, sed, nisi«, *negoli*, *negar*; *nego* dolazi i bez *-o neg*, upór. upitno *a nék* (ŽK) pored *negdakò* (ŽK) = *nekakò* = *nekák* (hrv.-kajk., haploglogija), odatle *neko* (ŽK) »nego« kao kompromisni oblik; *negli* (18. v.) < stcslav. *negili*. Tu je deiksa u nižem prijevaju *negb* prema *nego*. Konsonant *g* među vokalima ispada kao *k* u *kao* < *kako*, *preo*, *pro* < *preko*, *dj* u *meu*: *neo* (Pjevanija crnogorska) = *no*. Unakrštenjem od *no* i *nego* nastaje kompromisni oblik *nogo* (Vuk, Crna Gora, Crmnica). Zabilježiti još treba oblik *nakor* (Cres) < *nego* + *-ze*. Značajna je zamjena komparativnog *ne* sa *le* (v.) u *légo* (Istra) = *leko* (Istra) = *leh* (sjeverozapadni čakavci) = *lèhor* (Istra) < *-ze* > *-r*; u negativnoj upitnoj funkciji *neli* = *nel* (Timok-Lužnik) = *neli*, *nel* upitno (Kosmet): *nèli sam ti řeko jok*; *nekmoli* < *ne* + *kamoli* (v. pod *neima*) »nedúm«; *neto* (Dubrovnik, 16–18. v.) = *netom* »čim« = *netođi* < *ne* + *to* s analogijskim *-m* prema *jednom*, *mahom*. Veza *ne... nego* »samo« je prevedenica iz romanskog (upór. fr. *ne-que*, upór. *Naručnik* 32 b: *nima se prijati nego od onih*). Značajan je u Kosmetu imperativ 2. 1. pi. *nete* »nemojte, nedajte«. Od prijevaja dužine potječe prefiks *ně-* > *nje-* = (običajne ekavski i kod samih štokavaca jekavaca) *ne-*, *ni-* (ikavski) u neodređenom značenju zamjenica i zamjeničkih priloga *něktíto* > *nětko* »aliquis« = *nigdo* (ŽK), *něčtíto* > *něšto* = *nešto* = *nísto* (ŽK), *njekl* = *neki* = *niki* (ŽK), *nekakav*, *negdje* = *nigdi* (ŽK), stcslav. *n kədə* > *nž-kud(a)* = *nikut*, *-da* (ŽK) itd. U ikavskim narječjima ima prema tome *nigdi* itd. dva značenja: značenje neodređenosti i negativno.

Do nesporazuma ne dolazi zbog toga što negativno značenje prati negativan glagol, a značenje neodređenosti prati pozitivan. Pored *ne* i **ne* > *ně-* postojao je već u ie. prajeziku oblik **nei*, u kojem je *í* zacijelo deiktičko jačanje negacije. Odatle sveslav. i praslav. *ni*, koje se može pojačati sa zamjeničkim elementom *ti* -(upor. *Hiti*, hrv.-kajk. *kájti*, *kákti*): *niti*, *ni ... ni* »weder ... noch«. Ovo *ni* ulazi kao prefiks negativnih zamjenica, zamjeničkih priloga i odatle izvedenih imenica: *nitko* — *niko*, *nuta*, *nipošto*, *ničiji*, *ničigov*, *nikaki*, *nikakav*, *nlkojaki*, *nijedan*, *nikada* — *nlgda(k)* < stcslav. *nikbda*, *nigdje*, *nikuda*, *nikamo*, *niotkuda*. Odatle *nikogović* = *nikogović*. Problem je kako se iz negacije razvilo pozitivno značenje u *ner*, *nego* i *nekmoli*. U *ner* i *nego* razvilo se pozitivno značenje iz negativnog u komparativu, u kojem se upoređuju dvije veličine. Prva u pozitivnom većem štèpenu, druga u manjem (tip: *jača sa dvojica nego sam Radojica* = tj. *Radojica sam nije tako jak kao dvojica*). Uporediti se može sa stfr. *ne* < lat. negativno *nee*, *neque* u značenju pozitivnom »et, aut«. Razvitak značenja od *nego* može se upoređivati i sa tal. *nonché* »kao i«. Rumunji posuđuju u potpunosti ne kao prefiks (tip *bun* < *bonus*, *nebun* »lud«). Taj im je zamijenio lat. negativni prefiks *in-*. Kako je već rečeno, ie. negacija pojavljuje se u četiri vida, *ne* (sanskrt *ne*), prijevaju *ne*, upor. lat. *neseto*, *nefas*, *neuter* (odatle internacionalne riječi *neutralan*, *neutralac*, *neutralitet*), *nulius* < *ne* + *ullus* (odatle internacionalna riječ *nula*), *neque*, sanskrt *na*, stir. *ne-ch* »aliquis«, got. *nē*; s pojačanjem *í* > **nei* (lat. *nisi*) i u ništičnom prijevaju *N* > lat. *in-*, gr. *α-*, njem. *un-*. U baltoslavenskom je rustični prijevaju propao zbog *ne*. Grčko alfa-privativum i lat. *in-*, *il-*, *ir-* u složenicama koje počinju sa *l-* i *r-*, ušlo je u internacionalnu terminologiju, i to prvo za označavanje odsutnosti: *amoralan* »bezmoralan«, *analfabet*, *analfabetizam* »odsustvo poznavanja alfabeta, abecede«, *anormalan* »odsustvo normale« itd., lat. *in-*, *im-*, *il-* i *ir-* u značenju našeg negativnog prefiksa *ne-* (negiranje semantičke sadržine): *inoficijelan*, *legalan* - *ilegalan*, *impotentan*, *moralan* - *imoralan*, *mobilan* - *imobilan*, *racionalan* - *iracionalan*. Ie. viši štèpen s pojačanjem i »ta-kođer« > **nei* »auch nicht« je baltoslavenski: lit. *nez* = lot. *nei* = praslav. *ni* »isto«, lit. *niekas* — lot. *nieks*. Osnovno ne kao veznik za upoređenje, koji u slavinama dolazi samo s deiktičkim pojačanjem *-ze*, *-go*, također je baltoslavenski, s tom razlikom što se u lit.

govori i bez tog pojačanja: lit. *ne* pored *negi*, *negù* »als«, *nėva* »scheinbar«. U *nekmoli* i *netom* postoji kao i lit. *ne* »als« bez deiktičkog pojačanja. V. *nekmoli*.

Lit.: *ARj* 5, 959. 7, 835. 788. 892. 785. 8, 101. 159. 189. 200. 9, 224. 950. *Elezović* 1, 453. 457. Tentor, *JF* 5, 20. Miletić, *SDZb* 9, 256. Ribarić, *SDZb* 9, 179. *Rad* 118, 53. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečny* 240–241. 245. *Bruckner* 359. *WP* 2, 212. 319. *Trautmann* 144. 145. *Music*, *Rad* 222, 270–280. (cf. Bélić, *JF* 3, 213) = *Razprave* 3, 1–32 (cf. *IJb* 12, 258–259). Matzenauer, *LF* 11, 182–183. Hermann, *Gatt. gel. Nachrichten* 1919, 223. sl. (cf. *IJb* 8, 30). Asboth, *AnzIF* 27, 141. Štrekelj, *DAW* 50, 82. Fowler (cf. *AnzIF* 8, 133–134). Berneker, *IF* 10, 166. *Boisacq** 667–668. Fraenkel, *IF* 28, 237. si. Škarić, *NVj* 27, 294. si. (cf. *IJb* 9, 223), Rešetar, *Slávia* 11, 593. Fraenkel, *Slávia* 14, 499. 500–501. Otrębski, *LP* 2, 283. Gauthiot, *IF* 26, 358. Pogodin, *RFV* 37, 94–96. (cf. *AnzIF* 10, 203).

něbo n (Vuk, danas po deklinaciji *o* u sing, prema pl. *nebesa* po deklinaciji *s* kao u stcslav. *nebo*, gen. *nebesa*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° oblak, 2° svod nad zemljom, zračni prostor (upor. *kao grom iz vedra neba*), 3° (kršćanski termin) paradisus, 4° (metafora) baldahin, 5° toponim *Ne-besa* (brdo kod Sinja)«. Izvedenice se prave od dviju osnova: *neb-* i *nebes-*. Od *neb-*: pridjev na *-bn* *nehni* potvrđen jednom (Divković). Deminutiv na *-bc* *nėbac*, gen. *nėpca* (Krašić) = na *-će* *nėpce* n »palatum« je metafora, raširena i u drugim jezicima, ne samo slavinama kao bug. i rus. *nebo*, nego i u gr. οὐρανός (–ισμός je grčki deminutivni sufiks), švajcarsko-njem. (alemanskom) *Himmeleze* = niz. *hemelte* (deminutiv od *Himmel*), rum. *cerul gurei*. Na *-avac* *nėbavac*, gen. *-avca* »jadnik, nestretnik, siromah« prema f *nebavica* (Stulić, mahala Podgorica) od *nebaviti se*, *-trn* »truditi se, mučiti se«, s apstraktumom *nebvastvo* (Vuk) »trud«. Prema Rešetaru nastalo je od *ne ubav*, što nije moguće, jer stezanje *eu* ne bi dalo *ne-* nego *nu-*; vjerojatnije od *neba mi* = *boga mi*. Upor. *bogmati se*. Apstraktum na *-je* *podneblje* (Mikalja) »klima«. Složenice od sintagmi: *nebogled* »1° (neologizam) astronom, 2° koji naheri glavu (Poljica, Dalmacija), 3° ptica botaurus stellaris, *nebulanac*«, *nebosklon* (rusizam) »horizont«, *nebotvor* (Marulić) »bog«, pridjev *nehotičan*, *neboder* (najnoviji neologizam, prevedenica od *gratociel*, *Wolkenkratzer*) »kuća od mnogo katova«. Od *nebes-* pridjev na *-bn* *nėbesan* (Vuk), određeni *nebesni* (Kos-

met), poimeničen na *-ik* *nėbesnik* m prema f na *-iča* *nėbesnica* »stanovnik, -nica neba« = na *-ski* *nebeski* (Vuk, Kosmet), poimeničen u f *nebeska* (Srbija) »igra« (ne zna se razlog tome nazivu). U baltičkoj paraleli lit. *debesis* = lot. *debess* »mrak, oblak« osnova je na *-i-* kao i u praslavenskom, ali značenje nije isto i početni suglasnik je izmijenjen u *d* prema *dengus*, *danga* »pokrov, pokrivalo« od *dengti* »pokrivati« < ie. **dhengh-* »isto«. U toj grupi za *nebo* postoji drugi izraz lit. *dangus* »Himmel«. Upor. istu promjenu *n* > *d* u *devet* (v.). U svakom slučaju baltičke su paralele bolje očuvale prvobitno ie. značenje **nebhos* »magla, oblak« nego slavine: sanskr. *nabhas* »magla, isparivanje, oblak, zračni prostor > nebo«, tako i awesta *nabab* »zračni prostor > nebo« kao u slavinama, stir. *nem* »nebo« = *nel* »oblak«, gr. νέφος, νεφέλη »oblak, magla«, lat. *nebul*a, stvnjem. *nebul* = nvnjem. *Nebel*. Istaći treba isti semantički razvitak u arijskim jezicima i u slavinama. Upor. het. *nebil* »nebo«. Možda to stoji u vezi sa Zoroastrovom religijom.

Lit.: *ARj* 7, 791. 788. 789. 798. 9, 430. *Elezović* 1, 454. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečny* 241. *Bruckner* 359. *Trautmann* 195. Friedrich, *ZDHG* (cf. *IJb* 10, 80–81). Alessio, *AR* 25, 155. sl. *RIO* 2, 98. Schrijnen, *KZ* 42, 104. Štrekelj, *ASPh* 31, 201. Streitberg, *IF* 3, 334. Patrubány, *IF* 32, 326–327. Lewy, *PBB* 32, 137. *Boisacq** 666. 728–729.

iecatj, *-ām* impf, (hrv.-kajk., Trebarjevo, Kapine u Slavoniji) »tkati ili vesti na mrežice«. Od njem. *netzen*, denominal od *Netz*.

Lit.: *ARj* 1, 800.

necevija f (Riječka nahija, Crna Gora?) »velika, nepristupna visina«.

Lit.: *ARj* 7, 800.

necefirka f (južna Ugarska) »ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom«.

Lit.: *ARj* 7, 800.

nečemuran, f *-ma* (Riječka nahija, Crna Gora ?), pridjev na *-bn* »slaboduhast, koji teško diše«.

Lit.: *ARj* 7, 803.

nečma, čakavski prilog (Brač) = *nešma* ~ *nečmanj* (Vrančić) = *nekmoli* (Štokavski) = *netkam* = *netočan* (Gazarović) »nedum, a-kamoli«. Stoji etimologijski u vezi sa stcslav. prilogom *tbkmo* »samo« (v. *taknuti*) i sa rum. prilogom slavenskog podrijetla *tocmai* »juste,

gerade, upravo« u drugom dijelu negativne prefiksalsne složenice sa *ne-* (v.); u rumunjskom se prilogu unakrstio stcslav. *tzkmo* »samo« sa rum. *mai* < lat. *magis*. Od *ne + *Iḡi-bno* nastao je Gazarovičev prilog *netaćan*, a od *ne + *Iḡi-bna* > *nečma*, *nešma* sa *in* > *cm* kao u *pacmem* od *početi* (v.). Od *ne + *tbkmo* sa metatezom *tkm* > *km* nastade pravilno štokavski prilog *nekmoli*, dok je *netkam* zadržao poredak suglasnika prebacivši *ḡ* > *a* u dočetni slog. Dočetač *-nj* u *nečmanj* potječe od unakrštenja sa *malomanj neg* (v. *ARj* 7, 897 bb). Ovakvim tumačenjem najlakše se objašnjava štokavski prilog *anekmoli*, jer bi gubitak samoglasa *a* bio neobjašnjiv, kad bi se *anekmoli* vezalo sa *kamoli*. Početno izv-očevalo je u ovoj vezi komparativno značenje »als« bez deikse *-že* > *-r*, *-go* kao u litavskom (v. *né*).

Lit.: ARj 7, 808. 881. 8, 96. 99.

neđug m (15. i 16. v.), praslav. *nedcgr'*, »bolest«. Pridjev na *-ḡn nedužan* (15. v.) »bolestan«. U hrv.-srp. propao zbog homonimije sa *dug* (v.) kao i zbog sinonima *сила* i *snaga*, koji su zamijenili stcslav. *dcgb* »jakost«. Živi u bug. *nedāg* i u slov. *nedōžje*, s pridjevom *nedožen*. Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *Q*, upor. polj. *dążyę*, slov. *nedōžje*, bug. *nedāg* i stcslav. *nedġgḡ*. Praslav. je složenica s negativnim prefiksom *ne-* kao i lat. *infirmus*, s kojim se semantički i morfološki slaže. Usporednice ie. nisu poznate. Upoređenje s lit. *dengti* »pokrivati« i *dangus* »nebo«, njem. *Zange* nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 7, 830. *Miklošič* 48. *Holub-Kopečny* 109. 241. *Bruckner* 86. 104. *Boisacq** 946.

neđva f (Istra, Šulek) »biljka nepēta cataria«. Pretpostavlja istro-rom., *furi*, ili mlet. *neveda < *nepēta*, s metatezom kao *ladvica* < *alauda*.

Lit.: ARj 1, 831. *REW*⁸ 5889.

nefer m = *nefer*, gen. *-era* (Kosmet) »prost vojnik, redov, baka« = *Uver* m (Vuk, disimilacija *n - r > l - r*) »vojnik koji ima carsku plam«. Prezime *Neferović* (Mrnavić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nefer*) iz turske vojničke terminologije: rum. *nefer*.

Lit.: ARj 6, 24. 7, 831. *Elezović* 1, 460. *Lokotsch* 1533.

negati, *-ām* pf. (Perast) »zanijekati, poreći« = na *-irati negirati*, *negiram*. S lat. prefiksima: *denegai*, *-ām* (Potomje, Pelješac) »poricati,

nijekati«, s *re-* > *ri-* *rinigati*, *-am*, odatle *riniganje*. Od lat. > tal. *negare*, *de-*, *dinégare*, *rinnégare*. Poimeničen lat. part. perf. *renegatus* > *renegat*, gen. *-ara*.

Lit.: ARj 7, 832. *REW*⁸ 5876. *DEI* 1309.

negocijo n (Kašić) »trgovina«. Učen talijanizam *negozio* < lat. *negotium*. Apstraktum *negocijanje* n (I. Držić) »trgovanje« pretpostavlja postojanje *negocijati* »trgovati« za koje nema pisanih potvrda. Radna imenica je poimeničen tal. part. prezenta *negocijan(dt)*, gen. *-nta* (I. Držić) »trgovac« < tal. *negoziante*.

Lit.: ARj 1, 846. *REW*⁸ 5881. *DEI* 2564.

Negroje m muško ime (Novaković), upor. rum. *negru* < lat. *niger* »crn« u imenu vlaškog kneza *Radu Negru*. Ovamo ide pluralski toponim *Neglišori* m (sa disimilacijom *r - r > l - r*) pored *Negrišori* (okrug Rudnik) od rum. deminutivnog pridjeva *negrišor* = *negruț*, »crnkast«, od *negru*, s deminutivnim sufiksom pola trackim pola lat. *-sio* + *-olus*, *-meus*.

Lit.: ARj 7, 847. *REW*⁸ 5917.

nēgve, gen. *negava* pored *nēgvi* f pl. = (metateza) *nevge* (Ljubuški) = *njegve* (Vuk, Bosna, pseudojekavizam) = (glede *gv > gb* upor. *šiljegbica* prema *šiljegvica*) *negbe* (Latrić, Divković) »okovi, puto«. Plural kao i *okovi*, *lanci*, jer se sastaje od više članova. Stara posudnica iz madž. *nyűg* < stmadž. *neug. Femininum kao *bitanga* prema madž. *bitang*.

Lit.: ARj 7, 832. 847. 8, 126. 277. *Miklošič* 212.

nēise (Travnik, Mostar, Kosmet), prilog »ništa zato«. Balkanski turcizam sintagma (složena od *ne* »što« i *ise* »neka bude«, *neise* »bilo što mu drago«, upor. *kimse* < *kim ise* »bio ma tko, nitko«) iz oblasti sintakse, poštupalica tipa *evet* (v.): arb. *nejsé* »comunque«, cine. *neise* »soit«, ngr. (Epir) *νῆσις* »oui-da, oui«.

Lit.: Elezović 2, 532. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 524. *Pascu* 2, 67., br. 1234. *Deny* § 319.

nekama f (Srbija: ... *vile*, *větrovi* i *nekama—bolesti* ... *vama se molim* ...) »bolest padavica«.

Lit.: ARj 7, 877. *SEZb* 1, 290.

Němanja (12. v.) »1° ime srpskog velikog župana, lično ime u Krku (12. v.), Zadru (13. v.), Grblju (15. v.), 2° hidronim (pri-

tok rijeke Ravanice, Srbija)«. Sudeći po toponimu *Nemanjica* (selo u Hercegovini), postojao je zacijski i stari pridjev na *-j* od *neman, kako pišu Grci *Νεμῦν*. Upor. češ. toponim *Nemaňov* i *Nemanice*. *Nemanjica* je zacijski poimeničenje pridjeva na *-jo* > *j* kao i hidronim *Nemanja* (se. *reka*). Miličević donosi *Nemanica*, selo u okrugu niskom, sa *n* mjesto *nj*. Pridjev na *-in Nemanjin* (14. i 16. v.). Obilno je potvrđen sa sufiksom *-ić* za neposrednu descendenciju (primogenituru) *Nemanjić* »sin Nemanjin«. Slov. prezime *Nemanič* ne treba da stoji u vezi s tim imenom. Može biti i nadimak **nema+nič*. Prema Jagiću hipokoristik je tipa *Nenad*, *Nemir*, *Nekrasz, u vezi s *Manislav*, od *maniti* »der nicht täuscht, betrügt«. Na vezu sa složenim antroponimičkim sufiksom *-man* (v.) < *m-* skraćena od *mir* i *-an* kao u *Milan* u imenima *Rodman* < *Radomir*, *Vukman* < *Vukmir*, *Budman* < *Budimir* itd. teže je-misliti zbog prefiksa *ne-*. Nejasno ostaje i grčko pisanje *Νεμῦν*, što može da predstavlja *Nejman, koje nigdje nije potvrđeno. Takvo ime dalo bi se dovesti u vezu s hipokoristicima *Nejo*, *Nejko*, *Nejan*, *Neja*, *Nejka* od *Nědjelko*, *Nědjelka* (Vuk), na zapadu *Dominicus* > *Dinko*. Na *Nejo* mogao je doći složeni sufiks *-man* (v.). *Nědjelko* = *Dominicus* označuju lica rođena u *nedje-lju* = *dies dominicus* ili *āominica*. Sufiks *-ja* u *Nemanja* isti je kao u *Velja* od *Velimir*.

Lit.: ARj 7, 816. 567. 865. 568. 895. Jagić, *ASPh* 6, 664. Vukičević, *Branková Kolo* 2, 813.

nemeš m (Vinkovci) »plemić«. Apstraktum na *-stvo nemešivo* (jedna potvrda), upor. slov. (u Ugarskoj, Prekmurje) na *-njak nemešnjak*; pridjev na *-ski nemeški*: *nemešká ř* »ime što ga mlada pridijeva mladim ženama u kući, u koju ulazi« prema složenom m *nemeš-dika* m »naziv mlade za muške u kući, u koju ulazi«. Ne zna se gdje se govore ti čudni hipokoristici. Nije jasno da li ide ovamo hrv.-kajk. naziv kruške *nemešká* f = *nemiška* = *nemeš-nica* (Varaždin) = *nemušnica*. Upor. ipak tur. *beg harmudi* kao naziv za krušku. Od madž. izvedenice *nemes*, prevedenice od *plemić* (*nem* »rod, pleme« > rum. *neam* »isto«).

Lit.: ARj 7, 917. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

neput m pored *něput* (Vis, Rab, Božava, Brač, Dubrovnik, Budva) = (*p > b* kao u *kobertuo*, bokeljski romanizam) *něbud* (Perast, Dobrota, Lastva, Muo) »nećak, bratov ili sestrin sin, unuk, bratanić^ sestrić«, dalmato-

romanski leksički ostatak iz terminologije srodstva, od lat. *nepos*, gen. *nepōtis*. Femininum tog ostatka je dvovrstan, na *-a nepūta* (Rijeka, Rab, Božava, Brač, Pelješac, Šibenik, Dubrovnik), na *-ia* vlat. *nepotia* (potvrđeno na natpisima) > *nepūla* (Dubrovnik, Pelješac, Budva, Lastva, Kotor), deminutiv na *-ica nepučica* f = (bokeljski *p > b*) *nebučo* (Vuk, Perast, Dobrota, Muo, Krtole, Crna Gora) »sestrina, bratova kći, unuka, sestrična, sinovica, nećakinja«. Oblik *nepotia* ide u balkanski latinitet: arb. *mbese*, rum. *nepoată* pored *nepoată*. U Istri se govori mletački oblik *nevod*, gen. *-oda* m prema f *nevada* u istom značenju. Deminutiv *nevōdica*. Kao četvrta varijanta govori se na zadarskim otocima (Dugi otok) *riečva* < lat. f *neptia*, deklinirano nekada po deklinaciji *-y*. Odatle *-va*. Upor. u Režiji *nječa*, *něca* < furl. *gnezze*.

Lit.: ARj 7, 43. 139. 800. Budmani, *Rad* 65, 161. *REW** 5890. *Pučaziu* 1171. Joki, *Unt*. 17. Cronia, *ID* 6, 116. Sturm, *ČSJK* 6, 61. Kušar, *Rad* 118, 14.

nerpa f (Šulek) »morska životinja phoca vitulina«. Rusizam finskog podrijetla (fin. *norpa*).

Lit.: ARj 8, 61.

nervirati se, *-am* (*iz-*, *e-*), denominal na *-irati* < njem. *-ieren* od *nerav*, gen. *nerva* pored *nerv*; pridjev na tal. *-oso proširen* na *-an nervozan*. Učene riječi od lat. *nervus* > tal. *nervo* < gr. *νεῦρον*. Ulazi kao prvi elemenat u liječničke termine *neurologija*, *neurastenija*, *-stenik*, *neuralgija*.

Lit.: Car, *NJ* 2, 11.

nerzija f (Kosmet, objekt uz *imat*, *nemat*) »čojstvo«. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-ija* < gr. *-ία* od arb. pi. *njerēzit* od *njen* »čovjek«, *njerēzt* »Menschheit, Menschlichkeit, Menschenmenge«. U šatrovačkom jeziku u Prištini (argot) ovamo ide *neren*, pridjev na *-en* »rdav« i poimeničen u značenju »Turčin«.

Lit.: Elezović 1, 459. Trojanović, *Y F* 5, 223. *KZ* 52, 12.

něsetni, određeni pridjev na *-ḡn*, u vezi *svaki*, *sav i ~*, *i nesetni* (Reljković), praslav. *setb* »i posljednji, svaki bez izuzetka«, *setan*, *setna* »krajnji« bez potvrda u hrv.-srp. Bez prefiksa *ne-* nalazi se u bug. *setén*, *setni*, u stcslav., a od drugih slavina u rus. narječjima bez sufiksa *-ḡn set'* »konačno«. Upor. *set* »često»,

(Jačke). Prefiks *ne-* ne može biti negativni prefiks, nego je zamjena za prefiks *na-*. Upor. bug. *ot togava na setne*. Ta zamjena nastala je onda kad je pridjev *setni* ispio iz hrv.-srp. Prema Mladenovu izvedenica je od ie. korijena **se-*: *se(i)* kao lat. *sĕrus, sĕtĭus*, got. *seipus* »kasan«, nvnjem. *seit(dem)*. Prema Gustavu Meyeru identičan je s arb. *gĭatĕ* »dug«, što ne može biti, jer arb. pridjev glasi u južnoj Italiji *glate*; *gj-* je prema tome nastao od ie. *gl-*.

Lit.: ARj 8, 63. Miklošič 294. Mladenov 579. GM 137-138.

nĕslavoran, f *-orna* (Lika), pridjev na *-bn* > *-an* s prefiksom *ne-* = *nĕsklavuran* (ŽK) »ružan«. Bez prefiksa *ne-* ne postoji.

Lit.: ARj 8, 69.

nĕsreće n (Srbija, Milanovac) »slatkovodna riba acipenser Ruthenus, Gmelini« = *ne-sreća* (Sisak) »1° isto, 2° velika stara kečiga«.

Lit.: ARj 8, 81. Hirtz, Pisces 256.

nĕsti, *nesĕm* impf. (Vuk) (*do, dopri-, iz-, ispo-, na-, nad-, nan-, od-, ob-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, prido-, raž-, s-, sa-, u-, za-*) = (kod štokavaca prema aoristu *nĭjeh* kao u *řĭjeti* od *riĭjeh*, kao *drijeti, -prijeti, strijeli*) *nĭjeti* (samo s prefiksima), *nesĕm* = *-net* (ekavski, Kosmet) *-nem* = ' (ikavski) *niti*, ie., balto-«lav., sveslav. i praslav. »portare«. Na *-ati nosati, nosom* impf. = *nosati, nošam*. Na *-ovati donesBvat, -ujem* pored *-uvat, iznesĭvat* (Kosmet), *podnesĭvat, -ujem* (Priština). Obično bez prefiksa *nĕsti*, *nešem* samo sa subjektom *kokoš: kokoš nese jajca* (ŽK, kod kajkavaca i čakavaca). Odatle *nesica* (Istra) »kokoš koja nese«. Postverbal na *-bk* > *-ĭk snesak*, gen. *-ska* (Posavina, Prigorje, Hrvatsko zagorje) »zadnje, najmanje jaje«. Semantički su zasebni *ponositi se* »stolz sein« (upor. semantičku paralelu arb. *mburr* »hvalim« od ie. korijena *bher* »nosim«) i *zĭnijeti* (o trudnoj ženi). Sveslav. i praslav. imperfektiv se pravi s prijevajem *e - o: nositi, nosim* (13. v., Vuk, s istim prefiksima). Iterativ se pravi odatle prijevajem *o - ō* > *a - nasĭti, -našĭm*, samo s prefiksima. Izvedenice su od osnove *nos-* i analogijske varijante *noi-*, rijetko od *naš-*: postverbal *nos* m potvrđen u 14. v. propao je zbog homonimije sa *nos* m »nasus«; *donos* (Vuk), sa leksikologijskom porodicom *donosac*, gen. *sca* = *donosilac*, gen. *-ioca* — *donosionik* = *donosnik, današnji* (Dubrovnik) »koji je donesen iz tuđeg kraja«, *donošće* (*ne-*), kol. *nedonoščad f, iznos* = *iznosak*, gen. *-ska*,

s pridjevom *iznosit* (prevedenica prema njem. *Betrag*), *nanos, odnos, ponos* »oholost«, *prijenos, prinost, doprinost, unos, zanos* »entuzijizam« (upor. fr. *ravir* < *rapere* u pogledu značenja), s pridjevima na *-bn* > *-an* odatle *odnosan, ponosan, prijenosan, unosan, zanosan, nesnosan*, na *-ĭk nosak, f -skĭ* (Piva-Drobnjak, Lika) »izdržljiv, durašan«; part. prezenta kao pridjev na *-ĭa noseća* (Vuk, Hrvatska) = *noseća* (Vodice) = *noseća* (ŽK) »trudna, zbĭbna, samodruga (eufemizam, ŽK)«, s apstraktnom *nosećstvo* (jedna potvrda); na *-iv nosiv*, poimeničen danas u *nosivost*, na *-itnji nositnji* (sjeverna Dalmacija) »koji se nosi svaki dan«, na *-lĭiv nošlĭiv* (Jambrešić); nestali postverbal *nos* raširen je *-zk: nosak*, gen. *-ska* (Perast, Dubrovnik, Srbija) = na *-bc nosač*, gen. *-sca* (Vuk) »Träger« prema f na *-ica nosića* = *-ai nosač*, gen. *-aia* (hrvatski gradovi, također bug.) »hamal (Bosna)«, *odnos* raširuje se sa *-jaj odnĭšaj*; radne imenice: *nosilac*, gen. *-oca* (Vuk) (*do-*) m prema f *nĭsilica*, na *-telj nositelj* prema f *nositeljica* (*do-, ispo-*), na *-nik prinostnik*; postverbal kao radna imenica *haber-nĭosa* f (Bosna) »tračbaba«, na *-ilo nosilo* n, običnije u pl. *nosila* — na *-ala nosala* = na *-je nasilje*, u pl. *nasilja*, deminutiv *nosioc*, pridjev na *-bn nasilan*, poimeničen *nĭ-stanica*; na *-ivo nosivo* n »breme, teret, odijelo, stanje žene«; apstrakta na *-jaj nĭĭaj* = na *-ja/a nošnja* (Vuk) »1° koliko se može ponijeti, 2° odijelo« = na *-vao nosivo* = na *-evina* (š analogijski prenijeto i na *-evina*) *noševina* »plaća nosaču (neologizam)«, na *-kovina ponoškovina* (Kosmet) »ono što je pomalo nošeno«. Od *naš-* izveden je samo na *-vac obnašavac*, gen. *-vca* (hrv.-kajk., Belostenec, Stulić, Voltiđi). Složenice na *-ja* od sintagmi *zakĭnoša* (haploglogija od *zakononoša*), *lučonoša* (prevedenica od *lucifer*), *glasonoša*, *listonoša* (neologizam). Suglasnik *s* nastao je od ie. palatala *k* u korijenu *enĕk-*: upor. lat. *nanciscor, nactus* »postignuti« (infiks *n*), gr. *ἐνεργειν* »nositi«, odatle *ανάρχη* »nužda«, sanskr. *načati* (3.1. sing. prez.) »postiče«, *golĭnoks* = nvnjem. *genug*. U baltičkoj grupi kao i u praslav. s oba prijevajna štĕpena: lit. *nešti, nešũ*, lot. *nest* prema lit. *našta*, lot. *nasta*. Od južnoslavenskoga posudiše Rumunji *prinost* »Opfergabe, Spende« (< cslav. *prinostb*, prevedenica od gr. *προσφορά* > *proskura*), *ponos* »pogrd«, *a ponosi* »abnutzen, abtragen« (upor. *panasene svvari*), *nĭsĭlie* < *nosala* + *-ia*; Mađzari posudiše iz panonsko-slav. *panasz* »optužba querela«, s glagolima *panaszolni* = *panaszłani* »optuživati«, *panaszłó* »tužitelj (< *ponosi*),

noszolya, nyoszofya, nyoszolyó. Značajno je dá je mađzarski i rumunjski slavizam očuvao pejorativno značenje od *ponosb*, kako je u poljskom i ruskom, *ponozbny* (14. v.) »pogrdan«. To značenje nema hrv.-srp. *ponos*.

Lit.: AR) 2, 633. 636. 3, 438. 4, 265. 272. 7, 722. 8, 64. 75. 88. 240. 241. 232. 411. 413. Maretić, Savj. 75. Elezović 1, 91. 103. 2, 127. Ribarić, SDZb 9, 205. Vuković, SDZb 10, 394. Unbegaun, RES 12, 28. NJ 2, 156. Miklošič 198. 213. Holub-Kopečny 243. Bruckner 361. Trautmann 198. WP 1, 129. Mladenov 354. Meringer, IF 18, 218. sl. Lottner, KZ 7, 175. Pedersen, IF 5, 59. 87. 90. Boisacq 251. Vaillant, RES 22, 16. Tiktin 1211.

nešter m (Radnic) »Lanzette«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ništār* > tur. *nešter* = *nister*): rum. *nișter*, arb. *neshter* — *nišhter*, ngr. *νιστέρι*.

Lit.: ARj 8, 96. GM 304. Lokotsch 1576.

net ĭk m (Hrvatska, Lika) pored *nĕtijĭk* (Lika) i *nećak* = *nećak* (Vodice) (odnos kao u *tjedan* pored *ĕedan* ŽK) prema f *nećaka* = *nećaka* (Vodice), rašireno na *-yAi* > *-inja nećakinja* — *netjakinja* = na *-ica nećačica* (Vuk) »bratov ili sestrin sin, bratova ili sestrina kći, bratić, sestrić, sestričina, sinovica«. Pored tih oblika u kojima je sveslav. i praslav. *netij* (tako i u stsrp. tekstovima 14—16. v.) proširen sufiksom *-ako*, postoje još **netaj*, gen. *-netja* (Zoranić, nominativ iskonstruiran prema gen.) prema f *netka* (Kavanjin). Još postoji f *nĕstera* (Dalmacija, Vuk, Pavlinović). Pridjevi na *-ov nećakov*, na *-in nećakin*. Hipokoristici *neco* m prema f *neća* (BiH) = *nĕća* (Dane, Istra), s deminutivom *nećica* (BiH). Suglasnik *ĭ* je nastao od ie. suglasničke grupe *pt*, kako se vidi iz litavske usporednice *neptĕ* f, lat. *neptis* f i gr. *νεπτίος* < ie. **sm-neptios*, sanskr. *naptār* m prema *napti f*, stvnjem. *nift*, nvnjem. *Nichte*. Na tu osnovu došao je praslav. sufiks *-u* < ie. *-zo*, kao u ie. **neptia* > njem. *Nichte*, vlat. *neptia* > fr. *nièce*. Viši prijevajni štĕpen *pot* prema ništičnom *pt* nije zastupljen u slavinačnjem u lat. *nepos*, gen. *nepotis* (odlatle internacionalna riječ *nepotizam*), vlat. *nepotia* (potvrđeno na natpisima u provinciji Dalmaciji) i u sanskr. *napat*. Ti vulgarni latinski oblici nalaze se kao posuđenice u Dalmaciji u dva vida (v. *neput*); *nepos* i *nepotia* uđoše u arb. kao *nip* m prema *mbešĕ ĭ*. U hrvatskim gradovima nadomjestava domaću riječ francuzizam *kuzĕn* m prema f *kuzina* < fr. *cousin(e)* < lat. **consobrinus* (v. ostalo pod *kužiti*). U *nĕstera* teško je objasniti suglasnik *s* pred *-tera*.

Taj se sufiks nalazi još u lat. *matĕtera* i u difit, gen. *dbštere* > *kĭi* (v.). Možda pretpostavlja deklinaciju **neti* (upor. ĕeš. *net'*), gen. **netere*. Prema Miklošiću *s* je kao u *tepsti, grepsti, dupsti* (v.). Nalazi se još u polj. *niešciora* te stras. *nĕstera* (i to je praslavenska riječ). Ide u organizaciju ie. porodice. Možda ide ovamo kao pejorativ prenijet na životinje *nelejak*, gen. *-jka* m (Smokvica, Korčula) »malen, sitan kozlić, brav, svinja ili neka druga životinja«.

Lit.: ARj 7, 811. 8, 99. 100. Ribarić, SDZb 9, 171. Miklošič 214. Holub-Kopečny 243. Vasmer 2, 214-216. Bruckner 427. ASPH 11, 137. ZSPH 4, 216. ASPH 29, 119. WP 2, 330. Trautmann 196. Meillet, BSLP 11, LXXX, 48 (cf. AnzIF 13, 244). Schrader, JF 17, 19.

netka f (Srbija, Levač i Temnic) »Krstov dan 5. januara«.

Lit.: ARj 8, 100.

netrk m (Kurelac) »uškopljen ovan, škopac«. [Usp. *trkati se* »coire«].

Lit.: ARj 8, 104. 18, 680. 685.

neuplota f (Poljica) »ružno nepodobno ĕeljade«. Pridjev na *-bn neuplotan* (Poljica) = *neuplodan* (Pavlinović) »nepodoban, ružan«.

Lit.: ARj 8, 116.

nevĭžil m (Bosna) »bol kad oteĕe meso oko zubi, gingivitis«. Od tur. (<ar.) *nevazil* »hunjavica, prehlada«.

Lit.: ARj 8, 125. Školjić 491.

neve m (Kosmet) »duša, priroda« = *nufuz* m (Banja Luka, BiH općenito) »popis vojnih obavjeznika« = *nĭfĭs* »turska legitimacija, vrsta krsnog lista«. Pridjev na *-ski nufĭski* (~*a rabota*) (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. sing. *ne/s*, pl. *nĭfus*) iz turske administrativne terminologije: bug. *nefes, nĭfuz*, arb. *neps* = *nepes* »Begierde«.

Lit.: Elezović 1, 455. 469. Mladenov 356. 361. GM 303. Skok, Slavia 15, 482., br. 534.

nevera f (Rab, Cres, Poljica, Vrbnik, Božava, Hvar, Brusje, Kućište, Smokvica, Korčula) = (pseudo)ekavizam *nevjera* (Grūž) = *nevĭjera* (Prčanj) = (sa sufiksom *-ĭja*) *nevjerja* »oluja sa bljeskavicom i grmljavinom, meĕava, zlo vrijeme, naglo nevrijeme, sukob oblaka na jednom mjestu, zbog ĕega vjetar, grom i kiša, buffera, Sturm«. Deminutiv na tal. *-ino* > lat. *-mus neverĭn* (Kućište, Hrvatsko primorje, Hvar, Dalmacija općenito). Deno-

minal na *-ati sneverati* pf. (Poljica) »nestati iznenada (o neveri)«. Prema našem jezičnom osjećaju veže se kao metafora sa *nevjera* (v.). Od mlet. *nevera*, *neverin*, tosk. *nevaio* < lat. poimeničen pridjev ž. r. *nivaria*, od *nix*, gen. *nivis*, sa pridjevskim sufiksom *-arius* (prasadstvo sa *snijeg*, v.), prvobitno značenje »snježna mečava, zamet, zapuh«, upravo *nivaria tempora*, ali se već u mlet. izgubila veza sa *neve* u meteorološkom terminu, dok se očuvala u talijanskom u *nevaio*, *neviera*, *nevera* »luogo dove si conserva la neve per rinfrescare il vino« (Oudin).

Lit.: ARj 8, 125. Rešetar, *Stok.* 257. Kušar, *Rad* 118, 23. Hraste, *JF* 6, 182. Joki, *Unt.* 85. Cronia, *ID* 6, 116. *REW** 5931. *Prati* 688. *DEI* 2580. *Rosamani* 680.

Nevidane m pl. toponim na otoku Pašmanu = (izgovor na Vrgadi) *Nevidoane* = *Nevjane* (Mašek) = *Nevijane* (15. v.: *Marko z Nevijan*; to je prvobitno čakavski kraj), potvrđeno *villa Neviana*, *Monasterium Sancte Neviane*. Od lat. izvedenice na *-anus* stvoren naš toponim na *-janin* u pl. prema tipu *H-asiani*. Konsonant *d* je nastao od lat. *i* u grupi *vi* štokaviziranjem prema tipu čakavski *meja* = štokavski *međa*. Tu promjenu izvršilo je zacijelo novo stanovništvo Pašmana, koje je došlo s kopna. Upor. takovo prekrjanje starijih toponima od novonadošlog stanovništva *Bunjevac* < *Banja Vas*, *Crna Vlast* (Lika) < *Crna Vas*.

Lit.: ARj 8, 129. Skok, *Slav.* 134. Jireček, *Romanen* 1, 63.

nevin, pridjev složen od negativnog prefiksa *ne-* (koji se više ne osjeća kao takav, jer ne postoji imenica *vina*) sa sufiksom *-bn* (*-n* < *-nbn* kao u *stran*, *bescjen*) < *ne-* *inbn* (upor. steslav. *po inbn*), od steslav. *vina* »causa, occasio«. Zbog homonimije sa *vino* i s pridjevom odatle *inbn* (upor. *Vini Vrh*, *Vina Gora*, toponimi) propala je steslav. imenica s pridjevom. Očuvala se samo u sjevernim slavinama. Odatle rusizmi pf. *izviniti se* »ispričati se« = *izvinuti se*, *izvinjenje*. Još se govori *vinovnik* »krivac, uzročnik«, rusizam. Apstraktum na *-ost nevinost* f. Deminutiv *nevinasce* »dijete« kao pjesnički izraz. Martić upotrebljava pridjev *nevinovan*, upor. steslav. *ino bn*, Obradović impf, *izvinovljavati*. Martić tvrdi da riječ *nevin* nije bila nikada narodna. Protivno govore toponimi i hidronimi: *Nevina* (14. v.), rijeka blizu Prizrena, *Nevinac*, gen. *-nca*, selo u Hrvatskoj i rumunjske po-

udenice *nevinovat* i *vinā*. Osnovno *vina* je praslavenska riječ; *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **uei-* »iči na nešto, proganjati« (upor. sanskr. *vēti* 3. l. sing, »upravlja«, gr. *ἔπειτα* »hitam«, lat. *via* »put«, *vis* »sila«. Ie. korijen proširen je u slavinama sufiksom *-na*. U višem prijevoinom štetpu **yoi-* ie. korijen dolazi u slavinama bez sufiksa *-na*: steslav. *vojb* »ratnik«. Ta je riječ propala u hrv.-srp. zbog homonimije sa *vōj*, gen. *voja* m »stratura« od *viti* (v.). Očuvalo se u pridjevskoj izvedenici na *-bn vojni* (određeno), poimeničen pridjev ž. r. *vojna*, isti pridjev na *-ik vojniki*, pridjev na *-ski vojnički*, poimeničen na *-stvo vojnihvo*, na *-ica vojnica*. Imenica *vojniki* je ušla u stariju tursku vojnu terminologiju *vojnakluk*, *vojnagan* kao i u mađarskim listinama *vojniki* i u rum. pridjevu *voinic*. Odatle hipokoristik *vojno* u značenju »zaručnik, bračni drug«. Na *-ska* (poimeničen pridjev ž. r.) *vojska* (upor. češ. *vojsko*). Složenica od sintagme *voj(e)voda* m, koja točno odgovara germ, *haritogo* > *Herzog*. Tu složenicu posuđiše Mađari *vajda* i Rumunji *voda* te Novogrci *βοεβόδας*. Denominali na *-evati vojevali*, *vōjujem* impf, (*iz-*): na *-iti* od *vojska*: *izvōjštiti*, *-im* (*za-*). Praslav. korijen *voj-* ušao je u antroponimiju: dvočlana stara imena *Vojislav*, s hipokoristicima *Vāja*, *Vojin*, odatle *Vojnović*, *Vōjica*, *Vōjilo*, *Vojko*, *Vojdrag*, *Vojmil*, toponim *Vojilovica*. U bug. postoji niži prijevoini štetpen *vi-* u vezi sa značenjem višeg prijevoinog štetpena: *navijam* »pobjeđujem«. Tako i u hrv.-srp. *navijati* »flecto« kao u steslav. *povincti* »podložiti«. U višem prijevoinom štetpenu baltičke usporednice očuvala su značenje što gji ima *vina* u slavinama: lit. *valna* »griješka, mana«, *vainuoti* »okrivljivati«, lot. *valna* »uzrok, krivica«, *vaīnuot* »kriviti« prema *pavojus* »pogibelj«. Prema tome ide u baltoslav. zajednicu samo proširenje ie. korijena **uei-* *j noi-* sufiksom *-na*. Kako prijevoin *i-oj* nije više živ, a *vina* je propalo, nema više lingvističkog osjećaja zajednice između *nevin* i *vojniki*. Zbog toga je posljednji zaseban leksēm, koji ima svoju leksikologijsku porodicu.

Lit.: ARj 4, 337. 8, 129. 130. Miklošič 392-393. *Holub-Kopečny* 416. 421. *Bruckner* 622. 629. *Vasmer* 1, 201. 215-216. *Trautmann* 344. *WP* \, 230. *Mladenov* 66.

nevjediti se, *-im* impf. (Divković) »oholiti se, ponositi se«. Od iste je osnove pridjev na *-bn nevjedan* »ohol«, s apstraktumom *nevjedost* »oholost«.

Lit.: ARj 8, 130.

nevjesta f (Vuk) = (ekavski) *nevesta* (Kosmet) = *nevīsta* (Vodice, ŽK), sveslav. i praslav. *nevesta*, bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima, »1° mlada, 2° vjerenica, zaručnica, udavača (Vodice), 3° udata žena, snaha, žena sinova, 4° bratova žena, 5° ime koje daje starija žena mladoj udatoj (Kosmet)«. Kao značenje 4° upotrebljava se u Liburniji *kunjada* < lat. *cognata*. Muževljev brat nevjesti je *djever* (v.). Pridjevi na *-in nevjestin* (Vuk), na *-inski nevjestinski* = na *-bc* + *-ski nevjestički* (Vuk) = *nevetački* (Kosmet, uz *ruho*). Deminutiv na *-iča nevjestica*. Ova se imenica prenosi na lasicu zbog bijele boje *nevestica* (Kosmet) = *nevestica* (Rijeka, Hrvatsko primorje) = na *-ka nevjeska* = *mušmula* = na *-uljka nevjestuljka* (Srbija, Boljevac). Taj deminutiv posuđiše Rumunji *nevāsticā*. Upor. isto značenje ngr. *νυφίτσα* (od stgr. *νύμφη*), tal. *donnola*, fnadž. *hōlgy*. Na *-nik nevěstnik* (Obradović, rusizam) »soba za mladoženju«. Na *-bc* > *-āc nevišiac*, gen. *-sca* (čakavski ikavski) »ženik, mladoženja«. Hipokoristici: *nēka* f (Vuk, BiH, Vinkovci) »1° starija žena uopće, 2° starija sestra«, *nēša* f, *nēva* (Vuk, Konavli), odatle deminutiv na *-ka nevka* (BiH) = *nēpko* samo u vokativu (ŽK), s denominalom na *-ovati nevovati*, *nevujem* (Vuk) »biti néva«. Prezime na *-ič Nevistić* (Bosna, katolici). Rumunji posuđiše *nevastā* = *mireasā* »zaručnica« (također cincarski), sa lat. sufiksom *-oneus* > *-oi nevāstoi* (Moři, Erdeij) »junge Paar in den ersten sechs Wochen«, pridjev na *-esc nevestesc*, glagol *a nevisti*. Za taj termin iz praslavenske bračne organizacije nema utvrđene etimologije ni iz slavenskih ni iz ostalih ie. jezika. Mora da se odnosi na neki specijalitet slavenske bračne organizacije. Izvodi se od glagola *vēdēti* »znati«, *dati* i *vesti*. Neizvjesnost postoji i u shvaćanju dočetka i početka riječi. Neki (kao Trubeckoj) gledaju superlativni sufiks *-isto*: *nevjesta* znači prema tome »najnovija (snaha)«. Mnogi gledaju u početnom slogu pridjev *neuo-* »nov«. Glavna su tumačenja ova: Bernekeru, Briickneru i Stieberu riječ je složenica od negativnog prefiksa *ne-* i od particpa na *-lo* od *vēd* »znati«: *nevjesta* »nepoznata«, žena koju novo ognjište nije priznalo, koja je imala da štiti kako ne bi povrijedila duhove nove porodice. Prusik osnovu veže sa *vesti*, sa sanskritom *vadhūs* »junge Ehefrau«, i u *ne-ne* gleda negativni prefiks nego **nmo-*, upor. lit. *neuvėda* »Neuvermählt«: *nevovė-* dalo je haploglijom *neve-*. Drugi se dio veže i s pridjevom od lit. *vaisā*: *nevjesta* je prema

tom tumačenju »neoplodena«. Veže se taj dio i sa *veno* (v.), prema čemu *nevjesta* znači »neprodana žena«. Iljinski gleda u *-sra* isti sufiks koji je u *starosta*, a u *neve-* lokativ. Prema tome *nevjesta* mu znači »stehend im neuen Verhältnis«. Kořineku je *nevjesta* ie. složenica **nev-ēd-to* od *ē* + *dō*, *dare* (upor. sanskr. *atta*) »nouvellement prise, conjointe« Bariću je složenica *nevēstor* »nova žena«, upor. za drugi dio *stri* »žena«. Otrębski identificira *nevesta* sa lat. *noverca* »maćeha«, Budimiru znači »nevidljiva«, kao repristinacija stare predstave gotovo izgubljene u specijaliziranom značenju »snbha > snaha«.

Lit.: ARj 8, 95. 122. 137. 139. 143. 7, 869. *Elezović* 1, 454. Ribarić, *SDZb* 9, 171. Jagić, *ASPh* 3, 727. Miklošič 214. *Holub-Kopeiný* 244. *Bruckner* 362. *Mladenov* 34*7. *WP* 1, 255. Berneker, *IP* 10, 166. *ASPh* 38, 269. Pogodin, *AnzIF* 21, 104. Prusik, *KZ* 33, 1. 157-162 (cf. *AnzIF* 4, 143). Iljinski, *ASPh* 24, 227-228. 28, 455-457. Zubatý, *ASPh* 16, 404-407. Stieber, *ZSPh* 9, 382-388. Trubeckoj, *Slavia* 1, 12-21 (cf. *JF* 3, 226. Vaillant, *RES* 9, 14). Kořinek, *LF* 57, 8-15 (cf. *ZSPh* 13, 416). Barić, *Alb.* 1, 80 (cf. *JF* 3, 199). Otrębski, *PF* 11, 284-289 (cf. *Je* 13, 311. *Slavia* 1, 442). Budimir, *JF* 6, 174-179. Riegler, *WuS* 2, 186-189 (cf. *RSI* 5, 262). *GM* 312. *Tiktin* 1054.

-nica, složen sveslav. i praslav. sufiks, živ i danas, nastao je poimeničenjem pridjeva na *-bn* > *-an* (v.) dodavanjem deminutivnog sufiksa *-ica* (v.). Upor. *tamnica*, *masnica* itd. Odatle se prenosi: *kovačnica* itd., prema čemu se prave nove izvedenice arialogijski: *rakijaš-nica* (ŽK) od *rakijaš*. Gdjegdje je *-nica* nastalo od *-nbnica stjenica* < *stennica*, upor. rum. disimilaciju *stelnija*, *dānica* < *aōnbnica*. Prenosi se na glagolske osnove *sjednica*, na sintagme *zaušnica*. Veže se sa sufiksom *-uh* (tip *konjušnica* od *konjuh*, v. *konjušar*), *-al*, *-il*, *-ilo*: **-ilnica* > *ionica* (tipovi *gostionica*, *gombaonica*, *krstionica*); *-ar* > *-arnica* (tip *pisarnica*). Znači mjesto gdje se što nalazi ili radi [usp. *-aonica*]. U mociji znači femininum prema maskulinumu na *-nik*. I taj je sufiks sveslav. i praslav., živ i danas. Da je tako, najbolji su dokaz današnje kreacije *fiskulturnik*, *ročišnik*. Nastao je kao i *-oraca* poimeničenjem pridjeva na *-bn* s pomoću *-ik* (v.). Veže se kao i *-nica* sa *-al* od part. perf. akt. *Kopaonik* (oronim od *kopati*, ovdje za rudnik), *stradalnik* itd. Izvor su mu kao i sufiksu *-nica* brojni pridjevi na *-bn*, koji se poimeničuju sa *-ik*: *nevjernik* m prema *nevjernica* f, *griješnik* prema *grješnica*, *pokojnik* prema *pokojnica*, *dužnik*, *pomoćnik*

itd., poimeničeni part. perf. pasiva *učenic, mučenik, poslanik*. Upor. kod drugih pridjeva samo *-ik mrtvih* »schlaffer Mensch«. Dolazi i u toponimiji: *Žitnik* (Zagreb). Služi i za etnike: *Krajišnik* od *Krajište* za *Krajina* prema pridjevu na *-ski krajiški*. Gdjeđje je nastao od *-nbnik*, tako u *carinik* od *carina*. Sufiks *-nik* ide u baltoslavensku periodu: upor. lit. *dacžinykas* »vrtljar«, *laukinykas* »seljak« = stprus. *laukinikis* »Lehnsmann«. [Za *-nik* i *-nica* v. i *-tea*, *-ik'*].

Lit.: *Märejtje* § 298 f, g. *Vandrāk* l², 613., § 592. *Leskien* 245-47. 259-60. *Holub-Kopečny* 467. Boskovic, *JF* 15, 106. sl. 37. sl. Otrebski, *LP* 2, 282.

nicah, gen. *-aha* m (muslimanska narodna pjesma, čini sintagmu sa učiniti: *nicah učiniti djevojk*) = *nića*, gen. *-āa* (Kosmet) = *niče* n (Vuk, nastalo odatle što je *nića* shvaćeno kao pl. n. i odatle načinjen nov singular) »l¹ vjenčanje, brak, 2° vjenčani ugovor sklopljen pred kadijom, 3° vjenčani novac koji vraća mladi pri rastavi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *niqah*) iz oblasti šerijata: bûg. *nikjâh*, arb. *nigja* f.

Lit.: *Arj* 8, 166. *Elezović* 1, 462. Skok, *Slavia* 15, 481., br. 529. *GM* 309.

ilidas m (Sarajevo) »otpadak (odnosi se u đubre)« = *nedžaset* m »izmet« (Bosna). Od tur. *necaset* < ar. *negase*.

Lit.: *Arj* 8, 167. *Školjić* 2, 568.

nijekati, *nijěčē* impf. (17. v., Vuk) (*za-|*) »poricati, (h)asati«, 3. l. sing, prezenta *nije* oformljeno s pomoću *-kati* (v.) prema iterativu *iznijkivati*, *-njekujēm* pored *-ivam*. Odatle postverbal *nijek* m (Vuk). Radne imenice na *-lac nijekalac*, gen. *-aoca* m prema f na *-iça nijekalica*, na *-alo* (pejorativno) *nijekala* m, na *-vac nijekavac*, gen. *-vea* (Mikalja, Bella). Pridjev *niječan* (gramatički neologizam, Šulek). Jednako je oformljeno 1. l. futura *neću: nehati se* = (kod Ljubiše) *nijeckali se* (nepravilno). Od negativne partikule *ne* + *je* (v. *biti*) i *ću* (v. *htjeti*).

Lit.: *Arj* 4, 275. 8, 172. 169.

nijem, f *nijema* (13. v., Vuk) = *nem* (ekavski) = *nīm, nēma* (ikavski, ŽK) »l¹ koji ne govori > 2° tih > 3° lud (Bakar)«. Prenosi se na tekućine (izolirano): *nijemo vino* »dobro, slatko, čisto vino«. Poimeničen na *-āc* > *-āc nijemac*, gen. *-mca* »nijem čovjek« prema f *nijemkinja*. Na *-āk nemah* »l¹ mutus, 2° ni-

jemo vino«. Na *-ija nemija* m (Bakar, Grižane) »budala«. Apstrakti na *-oca njemoča* = na *-ota njemota*. Denominali na *-ēti nijēmjeti*, *-nijemim* > *nijēmjeti* (*s-*, *ob-*, *za-*) = *zanimit* (ŽK), na *-ovati njemovati* = *njemkovati*, *-ujem* »graditi se nijem«; od *nijemac: njemčati*, *-ām* (Lika) »za nijemo čeljade«. Pridjev posudiše Mađžari *nēma*, Arbanasi izvedenicu na *-bc nēmec* = *memeć* (*Godin* 341). Ne nalazi se u baltičkoj grupi, jer se lot. *mēms* smatra posudenicom iz slavenskoga sa disimilacijom *n - m* > *m - m* kao u arbanaskom. Veze ie. nisu utvrđene. Janko uzimlje da je složenica s negativnim prefiksom *ne* + ie. korijen **em-*, koji je u stnord. *umi* »Gerede« i glagolu *ymja* »einen Laut von sich geben«. Drugi, koji praslav. pridjev držē srodnim sa lot. *mēms*, (upor. lit. *memuūs* »Stotterer«), lat. *mūtus*, gr. μῦθος (odatle internacionalna riječ *mimika*, *pantomima* / *-mina*) uzimlju onomatopjejsko podrijetlo (*mu* kod životinja, koje ne govore, *nē*, upor. gr. μῆ), pretpostavljaju **mem-* (upor. *mamiti*) sa disimilacijom *m - m* > *n - m*. Sa *nemьcъ* identificiraju mnogi (Janko, Grünenthal itd.) i sveslav. i praslav. naziv naroda *Nijemac*, gen. *-mca* (Vuk) = (ekavski) *Nemac* — (ikavski) *Nimac*, gen. *Nimca* (ŽK) prema f na *-ica Njemica*, pored *Njemkinja*, deminutiv na *-e Nijemce* »mali > mladi Nijemac«, odatle toponimi *Nijemci* pl., prezime *Njemčić* od *Njemica*. *Nijemci* se u svom jeziku zovu *piudisk* = *Deutsch*, pridjevskom izvedenicom od got. *piuda* »narod« tj. ljudi koji govore narodskim jezikom. I Romani ih zovu tako: stfr. *tiōis*, *f tiesche* < vlat. *theodiscus*, Talijani na sjeveru *tedesco*, odatle u Dalmaciji *Tudešak*, gen. *-ška*. Indicija za izvođenje od *nijem*, tj. čovjek koji ne razumije slavenski, koji je nijem za taj jezik, bilo bi Nestorov naziv *tudin* < *piuda* za Nijemce. Značajno je da okolni narodi, koji kasnije dolaze u Evropu, zovu *Nijemce* sveslavenskim nazivom: Mađžari *nēmet*, Turci *nemceli* pored *alemanča* prema fr. *allemand*, Cigani *Njamco*, *Ninco*. Što ih Rumunji zovu *Neamt*, pridjev *nemȳesc*, to se razumije samo po sebi kad se ima u vidu ogroman južnoslavenski leksikološki materijal u tom jeziku. Značajno je još i to da baltički jezici imaju sasvim drugi naziv za *Nijemac*: lit. *Wokietis* od glagola *wokti*, u stprus. prilog *mikskai* »njemački«. Praslav. *nemьcъ* ne ide prema tome u baltoslavensku jezičnu zajednicu. Ima serija učenjaka (Mikkola, Pokorny, Feist), koja praslav. *Nēmbcb* izvodi iz naziva keltskog plemena *Nemeteš*. Ti se pozivlju na činjenicu da Ni-

jemci zovu *Slavene* prema nazivu keltskog plemena *Venetes* > *Wende*, *windisch*. Iljinski opet uzimlje da je *Blemьcъ* u prasadstvu sa lat. *nemuš*, gr. νέμευv »pasti stoku« i da znači »pastir« kao opoziciju prema *Slovenim* »poljodjelac«. Pridjev na *-ski njemački* = (ikavski) *nimački* (ŽK, samo u vezi sa *dletina*, inače), *nīmski* kao kod čakavaca i u hrv.-kajk., slov. *nemški* = oblik *nimski* (Baraković) = *nijemski* (Đorđević), pretpostavlja gubitak sufiksa *-bc* kao u *Topusko* < *Toplško* za starije *Toplice*. Poimeničenje na *-jak nemščak* (hrv.-kajk.) »nekačav pasulj«. Odatle ime zemlje *Njemačka* (Vuk) i ime puške *njemačkinja* pored *njemkinja*. U Slavoniji *nemečki* prema *Maretiću* od češ. *nemecky* od činovnika Čeha i oficira, vjerojatno od mađž. *nēmet*, odakle *nemčati*, *-ām* (Slavonija) »rado i mnogo govoriti njemački«. Ispuštanje sufiksa *-bc* nalazi se još u kol. *Njemādija* (Vuk) = *njemanija* (slabo pouzdano) pored *Njemčadija* (Vuk, upor. *Srbadija*). Augmentativ na *-ina Njemčina* m (Vuk) prema f *Njemičina*. Na *-|α ninčuā* (Dalmacija) = na *-evie ninčević* »loza crnog grožđa«. Denominali na *-ati njemčati*, *-ām* (Lika) »govoriti njemački«, *nanjemčati*, *-ām* (Lika) »promrljati«, na *-črūti njemlariti*, *njemčarim* (pejorativno) »rado i na silu govoriti njemački izbjegavajući domaći jezik«. Odatle *njemčalica* f (Lika) »žena koja njemča«. Kautativum na *-iti nijemctti*, *mjernom* (*po-|*) »činiti Nijemcem«. U vezi sa *nijem* »stumm« stoji po svoj prilici i pridjev *njemūiti* (~ *jezik*, Vuk, narodna pripovijetka), obrazovan s pomoću sufiksa *-ušti* iz crkvenog jezika. Upor. *prēsladki glas glagoljuhb* (g. 1198., *Mon. serbica* 3). Za prijenos *nijem* na životinje upor. *nima stvar* (ŽK, *stvar* = *stvor*) »životinja«.

Lit.: *Arj* 7, 900. 8, 173. 174. 187. 278. 279. Župić, *Zapisi* 4, 73. si. (cf. *IJb* 15, 308). *Miklošič* 215. *Holub-Kopečny* 242. *Bruckner* 360. *Mladenov* 361. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *AnzIF* 21, 86). Pokorny, *WuS* 12, 304. Feist, *WuS* 11, 44-45. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 141-149. (cf. Siewa 5, 657). Vasmer, *RSI* 6, 194. 214. Ułaszyn, *ZSPH* 6, 368-372. Peisker, *AnzIF* 24, 48. Grünenthal, *ASPh* 39, 290-291. 42, 318. *ZSPH* 13, 342. Petersson, *LUA*, avd. 1, sv. 18, br. 2 (cf. *IJb* 10, 340.) *Boisacq* 451-452. *GM* 269. Schulze, *KZ* 50, 129. Janko, *Teutonista* 8, 127-128. (cf. *IJb* 18, 262. *ZSPH* 13, 417-418).

nijet m (Vuk, objekt uz učiniti) = *nijet* (Kosmet) »namjera, zavjet«. Na *-Uja nijetlja*, indeklinabilni pridjev. Denominal na *-iti ni-*

jetiti impf, »namjenjivati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nijet*) iz oblasti islama: bug., arb. *nijet*, eine, *niete* »intention, dessein, projekt«.

Lit.: *Arj* 8, 175. *Elezović* 1, 461. 2, 532. *Pascu* 2, 154., br. 822. *GM* 309. Matzenauer, *LP* 11, 189.

nijetiti, *-im* impf, (oč-) = *snetit* = *netit* (Cres) = slov. *netiti*, odatle *unittiti* (Lučić), praslav. **(gn)ēt-* (uz objekt *vatru*, *oganj*), »grijeti, podjarivati (vatru)«. Prenosi se metaforički i na psihološko polje. U stcslav. *gnēiti*, ukr. *hñityty*, bjelo-rus. *zahnet* i rus. *gnetyd* »Span zum Heizen des Ofens«. Bez početnog *g-* nalazi se još u slov., češ. i polj. Ono je ispalo zacijelo u prefikslnim složenicama sa *bc-*, *pod-* u kojima je u grupi od tri suglasnika srednji ispao po zakonu. Drukčije prema Brückneru, kojemu je *g-* »beweglich«. Odatle *njetilo* n (Belostenec i drugi leksikografi). Staropraski pokazuje *k* mjesto *g*: *knaistis* »požar«. Upor. poljsko ime biljke žute boje *knieč* pored *niecič*. Postoji još u germanskoj grupi. Upor. još *gnjev* (v.) s početnim *g-*.

Lit.: *Arj* 8, 280. 414. Tentor, *JF* 5, 204. Isti, *ASPh* 30, 196. *Miklošič* 67. *Holub-Kopečny* 246. *SEW* 1, 312. *Bruckner* 239. *KZ* 45, 47. *WP* 1, 5.

niknuti, *-em* pf. (Vuk) pored *niči* (samo štokavski) i *ni* u kojoj drugoj slavini (*iz-*, *od-*, *po-*) = *diknut* (Lumbarda, disimilacija *n - n* > *d - n*), baltoslav., sveslav. i praslav., »germinare«, prema impf, *nicati*, *ničem* (Vuk, *k* > *c* po trećoj palatalizaciji, upor. slov. *nikati*) (*iz-*) = na *-iti ničiti*, *-im* (kod nekih pisaca) »biti pognut ničice«, *zaničiti se* (srijemsko Podunavlje, Futog) »(metafora) »zamisliti se«. Izvedenice se prave od triju osnova *nik-*, *nic-* i *nič-*. Od *nik-* postverbal *nik*, koji se govori kao prilog *nikom*, a taj kao unutarnji objekt u *izraza* (cliché) *nikom poniknuti*; *iznikao*, gen. *iznikli* f (Vuk) »što je izniklo na biljci«; *zniknuti* (Vodice) »iščeznuti« (taj semantički razvitak stoji zacijelo u vezi sa značenjem *pònikoa* f »l^o mjesto gdje voda ponire / također slov. /, 2° topnim« i sa glagolom *poniknuti* < stcslav. *poniknpti* »pronom esse«. Nalazi se i u izvedenicama na *c*: na *-ivo nicivo* n, *niče* »nieder, komandovni prilog u nekadašnjoj domobranskoj vojsci«, sa *-ice ničice*, stcslav. *nicb*, na *-bk ničke* (Vuk) = *nīlki* (Timok-Lužmk, Kosmet) »licem po zemlji«. Belli i Stuliću je *nice* n »naopaka strana« (upor. slov. *unte* »naopako«),

nicem (jedna potvrda, sa *-m* kao u *daklem*), *nici* (Marulio), *nica* (Kavanjin u sroku), na *-imice ničimice* (Pavlinović), rač f (jedna potvrda, J. S. Reljković). Miklošič stavlja ovamo i *nicina* pored *načina* (v.) »Beule«. Taj se naziv čira bolje tumači u vezi s rum. *miață* < *ignitia kao posuđenica odatle. Miklošič razlikuje dvije praslavenske osnove: *nik-t* u razc i *nik-* u *ponikva* i *ničice*, *nice*. To nije opravdano, ako se uzme da je osnovno praslavensko značenje »pronum esse, naprijed nagnut, isturen«. To-se značenje razvija prirodno u dva pravca »1° pojaviti se, germinare i 2° padati prema zemlji«. Interesantno je zabilježiti da se izolirani hrv.-srp. oblik potpuno poklapa sa lit. *nikti* u prefiksanim složenicama *apnikti* »über jemandem herfallen«, lot. *apnikt* »überdrüsig sein«, lit. *sunikti*. Vokal i je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **neiq-* »herunter machen, zanken«, vjerojatno raširenje korijena **nei-* formantom *q*. Taj se nalazi u gr. *νεῖχος* »borba«, *νεύξω* »borim se«. Grčko i baltičko se značenje slaže. Sanskr. *niča* »niedrig«. U slavinama, gdje je ta osnova dala mnoge refleksije, specijalizirano je značenje na biljke i na padanje na zemlju.

Lit.: ARJ 4, 265. 8, 162. 163. 164. 166. 180. 181. 184. Elezović 1, 463. Aleksić, NJ 4, 89–90. Kušar, Ny 3, 327. Miklošič 215. Bruckner 363. Trautmann 199. Mladenov 357. Uhlenbeck, PBB 27, 128. 30, 291. Petr, BB 18, 281–285. Fraenkel, IF 49, 205. Vaillant, RES 22, 26. Pelikán, LF 57, 15–22. 338–347. (cf. ZSPH 13, 415. IJb 16, 272). WP 2, 335. GM 348. Boisacq 660. Zubaty, RSJ 2, 18. Bragmann, IF 27, 269. Bělic, JF 2, 36. 3, 136.

Nikola m (13. v.) = prema f *Nikōlija* (Vuk, Timok-Lužnik) = (o > u) *Nikola* (13. v., 1491. u kalendaru prvotiska glagoljskog brevijara, upór. bug. *Nikulderi*), lično ime muško i žensko, lat. *Nicolaus* < gr. *Νικόλαος*. Prezime *Nikolito*. Deminutiv na *-bc* > *-ac Nikolac*, gen. *-Ica* (Lika), Na *-iča NikaKca* (hne tesalskog Vlaha) =. *Nihuita* = *Nikolice* f pl. (Lika) »dan sv. Nikole«. Na *-ac Nikolač* <*. gr. *-άκης* (te Seljma, zacifekr -Grk). Na *-če Nikolis* (Timok-Lužnik, upór. fum. *Ne~cube*). Na *-ič Nikolic* (Dečanski hrisovul). Augmentativ *Nikòlenda* (Lika), *Nikòleta*, *Nikolètina*. Kad se radi o svecu, oblik je kod pravoslavaca *Nikolaj*, *Nikolaja*, *Nikolaje* (13. i 14. v.), prezime *Nikolajević* (zacijelo carskog podrijetla). Pridjevi na *-in Nikolin* = *Nikulin.*, na *-j Nikolij* šamo u *Nikoljdan* i u toponomastici, proširen na *-bšk nikoljski*, po-

imeničen na *-jak nikoljštak* »koji slavi sv. Nikolu«. Na *-ka nikoljka* »ovca« (Orahovica, Bosna). Na *-in Nikulin* (15. v.). Brojni hipokoristici: *Nikaq* m, f (Vuk), odatle deminutiv na *-bc* > *-ac Nikac*, gen. *-Aca*, pridjev *Nikčev*. Prezime *Nikii* = *Nike î* (Dubrovnik); *Niko*, pridjev *Nikin.*, poimeničen na *-ac* > *-ac Nikinac*, gen. *-inča* (potok, hidronim), toponim u pl. *Nikinci*, gen. *-aca* (Srijem, stanovnici danas pohrvaćeni, starinom Arbanasi iz plemena Klimenta; oni su preveli arb. ime svoje porodice *Nikaj* u *Nikinci* prema tipu slavonskih toponima *Vinkovci*, *Tordina* itd.); posvojni pridjev *Nikov* (Zlatarić). Na *-aSin* (tip *Vukašin*) *Nikašin* (15. v., Vuk). Na *-oč Nikoč*. Na *-oje Nikoje* (14. v., Dubrovnik). Na *-ica N'ikica* (Lika). Ovamo možda još *Nicle* (11. v., doba hrvatske narodne dinastije). Na *-ča Nikša* (15. v., Dubrovnik) = (*kš* > *s*) *Ni'a* (15. v.), upor. pravoslavno prezime *Nišević* (Vrginmost). Ulazi i u stari sistem dvosložnih imena f *Nikosava* (prema tipu *Ljubosava*, *Mirosava*, *Vukosava*); *Nikovo* (prema *Hristivoje*, *Radivoj*). Redukcijom na prvi slog i dodavanjem hipokorističkih sufiksa *Nica* f (istočni govor) mjesto *Nikolija*, *Niče* (hrvatska narodna pjesma), Meo (prema *Juco* od *Jure*), odatle prezime *Nicović* (Bosna). U sintagmi sa pridjevom *svet n* je disimilacijom izmijenjen u *m: Mikola* (jedna potvrda), prezime *Mikolić* — *Mikula* (Bašćanska ploča, 11. v., ŽK samo kao ime sveca, upor. u Splitskom glagoljskom fragmentu *Mikulindan*, 12–13. v.) = *Mikulj* (Novaković), prezime *Mikulitić* (u pl. toponim), na *-rea Mikulica* (Dubrovnik, 1254), prezime *Mikulitić*; *Mikulaj prema prezimenu *Mikulaič*. Pridjev na *j Mikulja* (16. v., ŽK) »dan sv. Nikole«. Hipokoristici: *Miko* (Istra, ŽK, upor. *Miko Skočić*, Tounj) = *Mika* (Žumberak, Krasić). Na *-oč Mikoč*, gen. *-oca*, također prezime. Na *-oje Mikoje* (u dubrovačkim izvorima), prezime *Mikojević* (Dubrovnik), pridjev *Mihov* (15. v.), prezime *Miković*, toponim *Mikovac*. Ista se promjena dogodila i u mađarskom gdje je došlo i 4° sinkope samoglasa *o*, 1er i tu postoji slaV. *svetb* > *szent*, Posuđeno Je odatle *MiIIIu3* (15. v.; Baraković, ŽK kao nadimak) = *Mikluš* (14. v., najstarija potvrda u imenu kefalije vavlonskoga, selo u Slavoniji), *Mikleuša* m, f (Novaković), toponim *Mikleuša* (Bjelovar, Krizevci), *Miklouš* (15. v.), prezimena *Mikloušić*, *Miklovšić* (Jaska), *Miklovš Pohmajević* (15. v.), *Miklos* (16. v.), prezimena *Miklósíe*, *Miklošević*, *Mikluš u prezimenu *Miklušević* i toponimu *Mikluševci*,

Mikluša m, f. Sinkopa dolazi i u oblicima gdje je teško misliti na upliv mađarskog oblika, tako u *Miklav* (13. v.), prezime *Miklavič*, toponim *Miklevac* (Međumurje), na *-én Mikién*, na *-eta Mikleta* (Kavanjin). Još postoji hipokoristik odbacivanjem prvog sloga: *Kola* (Novaković), *Kole* (Niš, Miličević) = *Kolica* (*Colifa seu Nicoleta*, 1348, Zadar).

Lit.: ARJ 5, 176. 185. 6, 663. 664. 8, 164. 177. 179. 183. 10, 446. Lopašić, Sporn. 3, 310. Stefanie, Rad 285, 92. Isti, Slovo 6–8, 60. Putanec, Slovo 13, 169: Jireček, Romanen 2, 49. 3, 46.

niksa f = deminutiv na *-rca niksica* (Niš) »biljka procjepak, scilla bifolia«.

Lit.: ARJ 8, 184.

nimet m (Srbija, BiH, Riječka nahija) = ramei, gen. *nimeta* (Kosmet) »hrana, živež, hljeb«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ni'met*) iz terminologije običnog života.

Lit.: ARJ 8, 186. Elezović 1, 462. Skok, Slávia 15, 481., br. 531.

Nin, gen. *Nina* m (Vuk, Baraković), s pridjevom na *-bšk ninski* (15. v., Grgur, *biskup ninski*) i etnikom na *-janin Ninjanin* m (Zoranić) prema f *Ninkinja* (istarska narodna pjesma). Ime je starohrvatske župe (ζουπανία) i Nóna kod Porfirogeneta. Njegova ζουπανία i Nóna bit će možda kasnija župa lučka kod Nadina. Konstantinova i Nóna odbacuje početno *Aenona* (Plinije) = *Enona* kod Ravennasa, kod koga je potvrđena i sa disimilacijom *n - n* > *l - n Elona*. Kod Ptolomeja glasi *AEvovva* = *A'ivovov* / *-vovov* i sa naglasom na prvom slogu *A'ivovva*. To je zacijelo grčki akuzativ kao i u *Ancona* za gr. *Ἄγκων*. Nena-glašeno *ae* = *e* izgovaralo se u vlat. zatvoreno. Zbog toga je prešlo u *i*, upor. *Adrise* = *Hadrense*. To *i-* bilo je identificirano s lat. prijedlogom *in* »u« još prije dolaska Hrvata u ove krajeve. Zbog toga je otpalo već u dalmatoromanskom, kako dokazuje *Nona*, koja jedina dolazi u dalmatinskim dokumentima. Ime je pod izvjesno ilirsko sa dočetcim (sufiksom za izvođenje ili u deklinaciji ?) *-ona*, koje dolazi na Apeninu i kod nas: *Glemona* > slov. *Humin*, *Brevona* > *Broni*, *Scardona* > *Skradin*. Vokal *r* tu je nastao iz *u* kao u *mirus* > *mir*, a taj opet od klat. *o*, a taj u metafoniji (prijezglasu) prema lokativu *Aenōnae* > vlat. *Enōne* > *Inūni (*i* je zamjena za zatvoreno vlat. *e*). Značenje korijena je nepoznato. Pouzdan je zaključak da je starohrvatska župa

osnovana na predslavenskom ilirsko-rimskom naselju.

Lit.: ARJ 8, 186. 188. 189. RaSki 400. Krahe 12.

nisija (1415.: *ljudi koji stoje na naštb nisijahb*, Dubrovnik, jedna potvrda) »otok«. Balkanski grecizam: arb. *nisi*, čine. *niste*, gr. νησί.

Lit.: ARJ 8, 189. Vasmer, GL 102. GM 310. Pascu 2, 68., br. 1242.

Niš, gen. *Mša* m (13. v., Vuk), toponim iz predrimskog vremena, u rimsko doba *Naissus* = vlat. *Náessus* = gr. *Naissopolis* (*ae* > vlat. *ī* > sláv. *ī*); etnik varira: na *-janin Nišanin* (Mmavić), proširen na *-ev Niševljanin* m (Srbija) prema *Niševljanka* »1° žena iz Niša, 2° (nii-) kolo« = na tur. *-li Nišlija* m (Vuk), na *-bc* > *-ac NiSevac* prema f *Nüevka* »1° žena iz Niša, 2° (niš-) kolo (Srbija, Aleksinac), 3° prezime«, u m pl. *Niševci* (selo), odatle na *-ica niševica* f »crveno grožđe, dinka (v.)« = proširen na *-janin NiSevčanin* (Timok-Lužnik) prema f *Niševčanka*. Kteticici na *-bsk niski* = (sa proširenim *-ev*) *niševski* (upor. *prištovski* od *Priština* glede proširenja) = *niševčki*. Sa rum. deminutivnim sufiksom *-or* < lat. *-olus Nišor* (selo, Piro, Srbija). Značajno je da je s pomoću sufiksa *-ava* (upor. *Orljava*) prema *Morava* < lat. *Margus* (v.) obrazovan od toponima hidronim *Nišava* f (18. v., Vuk). Od vlat. *Náessus* ne bismo očekivali / nego samo i kao u *Tisa* od *Patissus*; *ī* je nastao po svoj prilici od *sj*, tj. *Ni!* je stari pridjev m r. kao što je stari pridjev sr. r. *Skopje* < lat. *Scupi*, *Celje* < lat. *Celeia*.

Lit.: ARJ 7, 190.

niša, prilog (Timok-Lužnik) sa glagolom *udariti*: *udariti* ~ »udariti u bah, porčić. [Usp. u BiH *neise* »makar« < tur. *ne ise*, usp. i pod *neise*].

Lit.: ARJ 8, 90. Škaljić** 490.

nišador m (Vuk) = *nisadar* (Kosmet) = (sa disimilacijom *n - d* > *m - d*) *mišador* (Medie, Lika ?) = *mišader* (17. v.) »salmiak < sal amoniacus«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *nesader* = *nušādīr*) iz kemijske terminologije: bug. *nisadar*. Varijacija u dočetcu *-or*, *-er*, *-ar* osniva se na tur. r.

Lit.: ARJ 6, 768. 8, 190. Elezović 1, 463. JF 14, 204. Mladenov 358. Lokotsch 1581. Matzenauer, LP 11, 189. Korsch, ASPH 9, 658.

nišan m (Vuk) = *nišan* (Kosmet) = [^] (sa umetnutim *k*) *nikšan* (Dalmacija, Pavlinović) = (sa disimilacijom *n - n > l - n*) *lišan* (Vuk, Crna Gora, Podgorica, narodna pjesma) »1° cilj, 2° nadgrobnii spomenik (Bosna)«. Na *-dzija nišanđija* m (Vuk). Na *-lija nišanlija*, epitet uz *pafta*. Denominal na *-iti risaniti*, *-im* = *nisānīt*, *-anim* (Kosmet) = *lišaniti* = *nikšaniti* (*na-*) »ciljati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nišan* »znak, trag«) iz vojne terminologije: bug. *nišan* = *lišan*, arb. *nishān* = *lishan* »Zeichen, Narbe, Auszeichnung, Ziel, Korn auf dem Gewehr«, ngr. *νισάων*.

Lit.: ARf 6, 90. 118. 8, 184. 190. *GM* 310. *Elezović* 1, 442. 463. *Mladenov* 358. *Lokotsch*. 1574. *Korsch, ASPH* 658-659. *Matzenauer, LF* 11, 189. 212. *NJ* 2, 95. 121.

nišeste, gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) »brašno koje nije nastalo mljevenjem nego rastiranjem zrnja«. Denominai na *-āiti nišestati*, *-am* impf, »škrobiti, štirirati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nešaste* = *nešasta*) iz terminologije brašna: arb., bug. *nišesté*, rum. *nișestea*, *nișastea*, ngr. *νισεστέ*.

Lit.: ARj 8, 191. *Elezović* 1, 463. *GM* 310. *Mladenov* 358. *Matzenauer, LF* 11, 189. *GM* 310.

ništ (Vuk), praslav. pridjev, sr. r. *nište*, gen. *ništega*, upotrebljava se u vezi *ništi i ubog* = *nišč* (steslav., Marulić) »siromašan, ubog«; danas ne postoji na zapadu, nego na istoku u crkvenom izrazu *nuti duhom* (pl., irna i Budinić). Raširen je sufiksom *-av ništav*, unakrstivši se semantički sa *ništa* »nevaljao« (Crna Gora), u istom značenju u kojem i *ništ* kod Martića, na *-bn ništavan*. Oba se poimeničuju sa *-bc: ništac*, gen. *-nišca* m (Glavinčić) »ubog, prosjak«, *ništavac*, gen. *-avca* (Crna Gora, Ljubiša), augmentativ *ništavčina*; na *-ilo ništavilo* n (Crna Gora, Kanižlić, Pavlinović), *mštavost*. Na *-ar ništar* m prema f *ništarica* = na *-stvo ništarstvo*, s pridjevom *niš taran* »ništav« i na *-ija ništarija* »1° nevaljalstvo (Istra), 2° nevaljanac«. Sr. r. *nišće* (čakavci, 15—17. v.) »ništa« dokazuje očigledno da je došlo do unakrštenja sa *ništa*. Odatle *ništ(a)* f »siromaštvo, oskudica, bijeda, nevolja« (upor. rus. *niščeta*), s pridjevom *ništetan*; *ništetiti* (Belostenec) pokazuje naprotiv unakrštenje sa *ništa* »uništavati«, a u pridjevu *ničast* (Vodice) »koji malo vrijedi« također unakrstuje se sa šlov. *niZ* »ništa«. Miklošič tumači pridjev *ništ* kao izvedenicu od *niz* (v.) s pomoću sufiksa *-to*. Protivno Miklošiču

Mladenov od *ni-* (v.) s pomoću *-skio* pored **ni-z-tlo* (glede 2-, v. *nazočan*), slično i Zubatý **m-tya*, što se ne slaže s Marulićevim *nišč*. Endzelin pretpostavlja **rasioi*.

Lit.: ARj 8, 191. 192. *Miklošič* 215. 430. *Mladenov* 358. Endzelin, *ZSPH* 13, 78. Zubatý, *KZ* 31, 58-61. *IF* 7, 183.

nit, gen. *-r* f pored m (Vuk) = (prijelaz u deklinaciju α) *nitq* f = *ntt*, gen. *-i* (naglasak zapadnih krajeva), baltoslav. i praslav. tkalački termin, »1° Webertrumm, filum« = *nit*, gen. *-i* f (Vodice) »2° vršak čavla za potkovicu«. Deminutiv na *-bn nitac*, gen. *nica* (Virovitica) = na *-nják nitnjak* (Zagorje) = na *-njača nitnjača* (Bosna) = na *-mica ničanice* f pl. (ŽK, Krašić, Slavonija) »one niti što kroza njih prolazi pređa, a nalik su na brda« = *ničalnice tkalečke* (Belostenec, Stulić), zamjena sufiksa *-anica* sa *-alnica > -aonica* kao u *ikaonica*. Tkalački denominai na *-iti mtiti*, *-im* (Otok, Slavonija) »preparare licia« (*na-*, Vuk), *podnititi* (Vodice) »1° otupiti vrške u čavlu, 2° (metafora) učiniti nekoga neškodljivim«. U baltičkoj grupi potpun je ekvivalenat lit. *nytis* »Weberkamm«, lot. *nīts* »Teil des Webstuhls«. Vokal *i* je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **(s)nei-* (pored **sneu-*) »tkati«, lat. *nere* »presti«, gr. *vīj* »prede«, stvnjem. *nau*, nvnjem. *nāhe*. Upor. arb. *nus* »Bindfaden, Schnur«. Odatle je praslavska izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-Ib* za apstrakta, koji se u lokativu na *-ti* nalazi u infinitivu. Upor. steslav. na *-ta ništa* »filum«. Glede **sneuv. snovati*. [Značenje u Vodicama < germ. *nieten* »zakovati«].

Lit.: ARj 1, 465. 8, 200. 166. 202. Ribarić, *SDZb* 9, 171. Lalevic, *NJ* 7, 172-173. *Miklošič* 215. *Holub-Kopeiny* 245-246. *Bruckner* 359. *WP* 2, 695. Reichelt, *KZ* 39, 28. Iljinski, *IF* 50, 61. Jokl, *Stud.* 65. *Boisacq* 669.

niz, prijedlog s ak. = *niži* (Timok-Lužnik, kao *beži, izi, kodi, nadi, odi, podi*), sveslav. i praslav., »hinab«, jednako obrazovan kao prijedlog *āz* (v.), tj. formantom *-gho* od ie. korijena **nei-* (v. *niči*), s pomoću sufiksa *-tko* stvoren je od njega sveslav. i praslav. pridjev *nizbkb* > *nizak, f niska* = *nisak*, analogija prema f *niska* (Kosmet), koji u komparativu gubi taj sufiks (upor. *sladak*) *niži*, odatle imenica *namžica* »nizbrdica« (Kosmet). Prilog *poniško* (Piva-Drobnjak) »malo (odviše) nisko dolje«. Ovamo i *nizok*, analogijski prema *visok*, odatle na *-ost nizokost*. Deminutiv *nizakan*. Toponim *Nisko*. Na *-nji nižnji* (15—18. v.).

Odatle *rāznost* (jedna potvrda). Upor. slvč. *nižný*. Od osnove *niz-* tvore se apstrakti na *-ina nizina* = (prema komparativu) *nizina* = *nižinja* = na *-ija* < gr. *-ia nizija*, bug. *nizija*, na *-oca nizoča*, (analogijski prema *viso-Uno*) *nizočina, niskoča, nizost* = *niskost, nizmenost* (Timok-Lužnik) »nizina«, upor. rus. *nizmenost* od pridjeva *nizmennyj* (upor. *trizmen* za *trezven* glede *zni*). Denominal *nížiti, nižim, nižiti* (prema *niži*), *ponížiti (se), pònižim, podniziti se* (Gučetić), pf. *snížiti* prema impf, na *-va- ponizivati, snizivati, -nizujem*, prema iterativu na *-va- ponizivati se, -nizuj m*, s pridjevom odatle *ponizan* i njegovim apstraktom *poniznost*. Služi *niz-* i kao prefiks u *nizjci, nizložiti* »skinuti«, *nizvesti, nistrajati, nistupiti, nistisnuti, nizrinuti, nizvrći, nizvrgnem* prema *nizvrgavati, nizvaljivati*, odatle postverbal *nizlaz* i kao prvi element složenih priloga od- sintagmi *nizbrdo, mzdō* pored *nizdola, -li, -lu*, na *-ičē nizbrdice*, odatle imenice na *-ica nizbrdica, nizdolica, nizgorica, nisprsnica*; na *-jača niskošnijača* = *niskošnjak* = *niskosnica* (Lika) »što visi niz kose«. Arbanasi posudiše *ponis* »onorare venerare«.

Lit.: ARj 8, 204-205. *Elezović* 1, 462. 442. Vuković, *SDZb* 10, 397. *Miklošič* 216. *Holub-Kopečny* 246. *Bruckner* 364. *Nehring, IF* 4, 401. *Osthoff, IF* 8, 17. Zubatý, *KZ* 31, 60. *Boisacq* 660. *GM* 347. *Vasmer* 2, 220.

nizam m = *nizām* pored *nizām* (Kosmet), == *nizgam* (Crna Gora, glede *g* upor. *likšan*) »1° red, 2° redovna vojska, 3° pl. vojnici«. Denominal na *-iti nizamin, -im* »sakupljati nizam«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nizam*, odatle tur. *nizam askeri*, ispuštanjem opće riječi u balkanskim jezicima) iz mrske vojne terminologije: rum., arb. *nizam* »Ordnung, türkische Linientruppe«.

Lit.: ARj 8, 169. 207. *Elezović* 1, 461. *GM* 310. *Korsch, ASPH* 9, 659.

nizati, nižem impf. (Vuk) (*iz-, na-*), sveslav. i praslav. iterativ prema steslav. *msti, nben* (*o-*), »infigere«, nastao prijevodom duljenja ò — r prema na *-va- nanizavati, -živati*. Postverbal *niz* m, *ňanžlč* m (Vuk, Zaplanje, Leskovac), *niza* f. Odatle na *-ija* < gr. *-ia nizija dukata* (Vuk). Deminutivi na *-bc nizac*, gen. *-sca* — na *-tka niska f* (Srbija) »1° niz dukata ili kakvih srebrnih novaca, št se o vratu nose, 2° biserna ogrlica (Bosna)« = *niska* (Kosmet, s nejasnim *i > š*), na *-ič nižčić* (Lika) prema augmentativu na *-ina nueina*. Ovamo još *sniskati, -kam, -stem* pf. »nakupiti,

skupiti, sabrati«. Na *-aj nanizaj* (Stulić). Na *-anka nizanka* f (Vinkovci) »vrbova šibica, tanki konac, na što se riba niže«. Na *-anica: nizanica* (Banja Luka) »bosanski urnek za pregače u seljanke«. Na *-alica* = *-alja* = *-Uja: nizalica* = *nizalja* = *nizilja* »ženska koja niže«. Na *-aljka nizaljka* »igla kojom se niže«. Praslav. osnova *mz-* j *niz-* dolazi i u prijevodu *nož-* u steslav. na *-iži iznožiti, pronožiti*, ukr. i vrus. *nožib*, prijetoj prema steslav. *vbniznciti* »probosti«, očuvano u Lici u *nanožiti se, nanožim* »namrgoditi se«, v. *nos*. Osnova *nož-* očuvana je u izvedenici na *-lo* ie. **noghos: nož*, gen. *noža* m (Vuk) »μάχαρα«. Pridjev *nožeb* > *nožan* (~ano *držalo*). Taj je propao zbog homonimije s *nožni* (*palac*) od *noga*, očuvao se u poimeničenju *nožnica* f pored *nožnice* (Piva-Drobnjak) »korice noža«, *nožnice* f pl. »škare«, kao i bez *-bn nožice* f pl. (u Kosmetu *nožice*) »škare«. Deminutivi *nožac* (Trsat), na *-ič nožic* (Poljica), na *-ič nožić* (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje), na *-če noščé*, gen. *-eta* (Vodice). Augmentativ *nožina*. Na *-ar nožār*, gen. *-ara*. Denominal na *-ati nosati se* (Lika, Srbija) »bacati nož«. Nema utvrđenih usporednica ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Upor. ipak lot. *nazis* »nož« (koje može biti posudnica iz slavenskoga), stir, *ness* »rana«. Postavlja se ipak ie. korijen **(e)negh-*, prijetoj **(e)noğh-*: gr. *Zvγoc* »koplje«, njem. *nagen* i *necken*. Upoređuje se i s gr. *νύσσω* »ranim«, awesta *naēza* »Spitze einer Nadel«, lat. *novacula*. *Bruckner* izvodi *niz* od *ni-* (v.) »prema dolje«, od koje je i *njiva* (v.). Mladenov vidi srodnost *noža* s perz. *niže* »koplje« i sa tur. *nadžak* (v.). Zaccijelo je to prvobitno ratničko oruđe koje je specijalizirano na kuhinjsko kad je iz gotškoga posuden *mač* (v.). Arbanasi posudiše *nožikē*.

Lit.: ARj 4, 269. 8, 189. 255. 204. 191. 205. 258. *Elezović* 1, 464. Vuković, *SDZb* 10, 235. Ribarić, *SDZb* 9, 171. 467. *Miklošič* 200. 214. 217. *Holub-Kopečny* 248. *Bruckner* 364. 367. *WP* 2, 326. *Mladenov* 357. 259. Scheffelowitz, *KZ* 54, 249. *Matzenauer, LF* 11, 329-330. Rozwadowski, *ROR* 1, 94 (cf. *IJB* 4, 214. *RSI* 8, 301. *IF* 3, 221). Strachan, *AnzIF* 4, 103. *Nehring, IF* 4, 402. Ribezzo, *RIGI* 1, 57. si. (cf. *IJB* 8, 163). *Johannson, IF* 2, 51. *Pettersson, IF* 23, 392-393. *GM* 311. *Boisacq* 214.

nòbet m (narodna pjesma) = *nibēt* (Kosmet) »straža«. Na *-dzija: nobečija* m (narodna pjesma) = *nibečija* (Kosmet). Složenica *nibēt—šečer* (Kosmet) »vrsta šećera, vjero-

jatno žuti šećer«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *newbet*, *nòbet*) iz turske vojne terminologije.

Lit.: *ARj* 8, 214. *Elezović* 1, 461. *Skok, Slávia* 15, 482., br. 532.

noć, gen. *noći* f (Vuk), ie. (**nogt-*), baltoslav., sveslav. i praslav. **nokib*, korijenska riječ (Wurzelnomen), »nox (s kojom riječi je *noć* u prasadstvu)«. Određeni pridjev na *-nji* *noćni* = *noćnji* = *notnjl* (Vuk, Crna Gora, Kosmet, disimilacija i metateza palataliteta); poimeničenja: na *-ica* *noćnica* »1° noćna avet, 2° molitva, 3° patrola, 4° noćni život«, odatle pridjev na *-jav* *noćničav* (Vuk, Lika) »koji mokri noću«, s poimeničenjem *noćničavica* (Srbija) »neka trava«, na *-ik* *noćnik* = *notnjik* (Vuk, Riječka nahija) = na *-jak* *noćnjak* — *notnjak* »1° mjesječnjak, vilovnjak, 2° olio vergine (nejasan semantički razvitak)«, na *-aš* *noćnjaš* = *noćnaš* »riba gobius paganellus«. Deminutivi na *-bc* *noćca* f (Lika) = *noj ča* (Vuk, Crna Gora, Menčetić, Držić) = na *-ica* *noćica*. Na *-uljica* *noćuljica* »ime kravice«. Na *-urak* *noćurak* (Vuk) »cvijet«. Prilozi od sintagme s pokaznom zamjenicom *zъ* »ovaj, taj«: kao postpozicija u ak. vremena **nosъbъ* > (kao *večeras*, *danas*) *nočas* — *nočas* (Kosmet, ŽK) = *načas* (Vodice) = *nočbs* (Krašić), s pridjevom na *-nji* *noćušnji*, pojačan deiksom *-kě* *nočaske* = *nočaske* (Kosmet) = *načaska* (Vodice). Zamjenom *-as* > *-es* *nočas* (Lika, Piva-Drobnjak), s pridjevom *nočasnji* (Lika). S prepozicijom zamjenice u lokativu *sinoć* (Vuk, ŽK) = u ak. *s moć* (ŽK), s pridjevom *sinoćnji* (Vuk) = *ūnotnji* i *sinoćni* = *sinoćnji* (Kosmet). Upor. arb. *sonte* »stasera, stanotte«. U starom instrumentalu vremena *noću* (prema *danju*) = *najco* (Istra) = *noći* (Kosmet) = *noćom* (Kosmet), *noćno* (Crna Gora, Vuk). S prijedlozima *pronoc* (Piva-Drobnjak) < *preko noći* (za *pro* upór. *proljetos*) »noću«, *knoći* (Kosmet) »doveče, uveče«, *nanoc* (*jučer* ~) »u vece«, *obnoc*. Denominal na *-iti* *noćiti* (*se*), *-im* (*pre-*, *za-*), iterativ na *-va-* *noćivati*, *-ujem* ^uk, narodna pjesma) = (hrv.-kajk.) *nocevat* — *nocovat* pored *-uvät* (Kosmet), s prijetojem *o* — *ö* > *a*, *načati*, *náčam* (Sarajevo). Odatle na *-aj* *noćaj*, na *-ište* *načiste* (*pre-*). Složenice: *noćidan* »cvijet viola tricolor«, *ponočka* (Zapad) »misa oko ponoći pred Božić« < *pol noći*. Konsonant *č* se razvio iz ie. i baltoslav. grupe *kt*: lit. *nactis*, lot. *nakts*, stprus. ak. *naktin* itd.

Lit.: *ARj* 4, 284. 8, 214. 240. 215. 242. 225. *ASPh* 11, 448. *Elezović* 1, 297. 466.

226. Ribarić, *SDZb* 9, 169. Vuković, *SDZb* 10, 297. *Miklošič* 217. *Holub-Kopečny* 246. *Bruckner* 365. *Trautmann* 193. *WP* 2, 338. Rešetar, *ASPh* 36, 548. *GM* 298. *Boišac* 674.

noga f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ, »πους, pes«. Pridjev na *-bn* *nòžan*, određeno *nožni*, poimeničen u m. r. *nožan*, gen. *-zna* m »jedan između četiri otvora na vinskom mijehu«, sufiksom *-zo* *nožanj*, gen. *-žnja* (Vuk) »opanci od kože sa goveđe noge« = sa *-bc* *nožanjac*, gen. *-njča* (Šabac), na *-jak* *nožnjāk*, gen. *-aka* »džon od nožnja«, od sintagme s prefiksom *ob-* *òbnožanj*, gen. *-žnja* (Lika) »prašak što ga pčela donese na nogama« (upor. slov. *obnožina* »isto«), s prefiksom *pod-* *podnožnik* »dio tkalačkog stana, sinonim: *podnožje*«, na *-at* *nogat* »koji ima dobre ili velike noge ili ih ima mnogo« = *nagast* (Stulić). Deminutivi na *-bc* *nožac*, gen. *-sca* »dio kože pri nogama«, na *-bka* *noške*, gen. *-žaka*; *podneska* (Kosmet, Peć) »daska na kojoj se grnčar (lončar) upire kad radi«, na *-bka* *padnoška* (Kosmet). Hipokoristički *noja* (Lika) = *nòna* (Vuk) »dječja noga«. Augmentativi: na *-ina* *nožina*, na *-uranja* *nožuranja* (Srbija) = na *-urina* *nožurina*, na *-urda* *nožurda*, na *-etina* *nožetina* (Stulić). Na *-je* *nožje* m (Hrvatska) »dio postelje gdje su noge«, *podnožje* n »(metafora) donji dio brijega«, *uznožje* n (Vodice) »dio kreveta oko nogu«. Na *-oca* *nogača* f (Prijedor, Bosna) »bječva, čarapa«, na *-ac* *nogači*, gen. *-ača* m pl. (Vuk) »načvenica« = na *-òr* *nogari*, gen. *-ara* (Vuk, Srijem) »noge od korita«. Na *-avica* (upor. *rukavica*) *nogavica* (Vuk) = *nogavica* (Istra) »dio hlača ili gaća koji pokriva noge«. Na *-anica* *noganica* f (Križevci) »podnožnik«. Na *-onja* *naganja* m »pauk dugih nogu«. Od sintagmi: *nanogvica* f »nazuvak«, obrazovano analogijski prema *narukvica*; *prekonož* m (Vuk, Lika) samo u *sapeti konje* u ~ »sapon preko noge« i u metafori *živjeti s kime u prekonož* »u omrazi i zavadi« (ovdje se može raditi i o *nožu*, v.), odatle denominal na *-iti* *isprekonožiti*, *-im* (Lika). Na *-eruca* *nožanica* (Gradac, Slavonija) »najtanji kraj na šunki«. Prilog *objenozice* (*stati*), upor. *objeručice*. Denominali od sintagmi sa *noga*: *nanositi*, *-im* (Riječka nahija) »dići na noge« prema impf, *nanásati*, *-am*, s prijetojem *o* - *ö* > *a*. Na *-tati* *noklāti* (riječ od šale) »bježati«, na *-alati* *negatati* *se* »bacati se«. Složenice: *nogòbolja*, *nogostup*, *velnog* (čehizam, Mikalja) »gigant«, *nogomet* (sportski neologizam). Sveslav. i praslav. je izvedenica *nogttt* > *nogat* (Baraković) = *nokat*,

gen. *-kta* (Vuk, *kt* u nominativu analogijski prema genitivu gdje je pravilna asimilacija) = *novat*, gen. *navta* (ŽK) = *nafti* (Vrbnik, s prijelazom *g* > *h* > *f* > v., upor. slov. i hrv.-kajk. *nonet*, gen. *nohta*) = (metateza) *notak*, gen. *-tka* (Bosna, Korčula) = *nyēfet* (Bednja), »ungvis«. Riječ je i pridjev *nokat*, f. *-ata* (Lika) »koji rado krade« nastalo od **nokatak* haplogijom. Na *-ast* *nokatast* = *noktast*, na *-bn* *nakatan* (Stulić) = *nohtni* (Belostenec), na *-ljw* *nòkltjiv* (Pavlinović) »kradljiv«. Na *-ai* *noktas*, gen. *-áša* (Vuk) = na madž. *-aros* *noktaroš* »koji hoće da ljubi tuđe žene«. Deminutivi na *-bc* *nokatac*, gen. *-aca* — *nokata* f »biljka meluotus officinalis« = hrv.-kajk. *nohtec* »unguiculus«, na *-ič* *noktič* (Lika, Lapac) »narodni vez«. Augmentativ na *-ina* *noktina*, na *-etina* *noktetina*. Bolest na noktima zove se na *-ilj* *nòkiltj* (Vuk, Crna Gora) = na *-Uja* *nòkiltja* < *noktilja* (Crna Gora, grupa *kt*, koja je rijetka, reducirana je na *k* tako, i u slijedećoj složenici) = *nokojeđa* (Stulić) = *nakojeđa* (Vuk, disimilacijom *o* - *o* > *a* - *o*) = *nakoveđa* (Ston, sa *j* > *v* kao *Lovišće* > *Lojišće*), sve od < *noktojeđa* = od sintagme *zanoktica* = *zanoktica* (Vodice). U Kosmetu sufiks u *noktilja* izmijenjen je u *noktulica*. Denominal na *-iti*: (*iz*)*nòkiti*, *-lm* (Lika) »(metafora) dobiti teškim trudom«. Složenica *noktograd* m (jedna potvrda) »neka zvijer koja čovjeka noktima zgrabi (u Africi, po pričanju Došena)«. Interesantne su baltičke usporednice u pogledu značenja: lit. *naga* »konjsko kopito, kravljji papci«, stprus. *nage* »noge« prema lit. *nāgas* »1° nokat, 2° capei divlje životinje, ptice«, deminutiv *nagutis* »nogbttb«, lot. *nags* »1° nokat na rukama i nogama, 2° čapak«. To će biti prvobitno značenje. U slavinama provedena je specijalizacija od životinjskog termina na ljudsku nogu. Ie. je korijen **nogh-* > lat. *unguis*, *ungula*, gr. 8vuē, gen. *-χος*, stir. *ingen*. U slavinama se prvobitno značenje očuvalo u inovaciji na *-di* *nokat*. Specijalizacija je istisla u slavinama ie. > lat. *pes*, gen. *pedis*, gr. πους, gen. ποδός. Da je i ta ie. riječ **pēd-*, prijetoj *pod-* postojala i u praslav., dokazuju izvedenice na *-jak* *pješak*, gen. *-aka*, odatle pridjev na *-ski* *pješački*, denominal *pješačiti*, prilog *pješice* — (ikavski) *pišice* (ŽK). Imamo da predstavimo sebi praslavensku inovaciju *noga* kao narodski (pučki, humoristički) izraz, kao danas što se kaže u hrv.-kajk. *capa* (*pasja capa*) »životinjska noga« u šali za nogu ljudsku, kao što se govori i *gubica*, *gubec* za *usta*. Za dijelove tijela jezici često često upotrebljavaju ekspresivne (pejorativne) izraze: upor.

lubanja, *tikva* za glavu, *testa* u romanskim jezicima.

Lit.: *ARj* 8, 220. 369. 10, 290. *ZbNŽ* 5, 79. Jagić, *ASPh* 3, 727. Belić, *NJ* 1, 45. si. Kostić, *NJ* 2, 247-252. *Miklošič* 216. *Holub-Kopečny* 246. *Bruckner* 365. *WP* 1, 181. *Mladenov* 359. *Strekelj*, *ASPh* 27, 67. 31, 199. *Jokl*, *Unt*. 157. *Bezenberger*, *KZ* 47. 82. *Schrijnen*, *WuS* 5, 196. *Matzenauer*, *LP* 11, 190-194. *Uhlenbeck*, *IF* 13, 216-217., 17, 94-95. *Osthoff*, *IF* 4, 272. *Pedersen*, *IF* 5, 51. *Kretschmer*, *KZ* 31, 278. *Boisac* 705.

nòkšir m (hrvatski gradovi) »tuta (Bosna), vrčina (čakavci), noćni lonac«. Odatle hipokoristič *nosa*. Od njem. *Nachtgeschir*.

Lit.: Budimir, *JF* 15, 159.

nokturan, gen. *-rna* m (Transit, Kašić%) Poimeničen lát. pridjev u sr. rodu *nocturnum*, od *nox*, gen. *noctis* (prasadstvo sa *noć*, v.) »noćna molitva«. Katolički crkveni termin.

Lit.: *ARj* 8, 228.

ňom í k m (stsrp., 15. v.) »notar, bilježnik«. Od srgr. i ngr. νομικός, poimeničen pridjev na *-xóç* od *vóμoc* »zakon« > čine., arb. *nom* »crkveni zakon«. Odatle balkanski turcizam *namus* m (muslimanska narodna pjesma) »čast, poštenje«, bug. *namus* »isto«, na *-luk* *namuzlák*, čine. *namuze* f »isto«, *namuzli* »honeste, probek«. Apstraktum na *-μα* od *vóμiζoc* »vjerovati, misliti« > srgr. i ngr. νόμισμα > stsrp. *nomizma* f »novac (v.)«. Na lat. *-atum* > gr. -ατων νομιάτων »tabulae«, odatle sa članom *ή* > *í* *inovátska* (»notárska«) *knjiga*, koju piše prodavač kupcu (1368 — 1376).

Lit.: *ARj* 3, 844. 1, 463. 8, 228. *Mladenov* 332. *Pascu* 2, 68., br. 1246. 151., br. 815. 816. *Vasmer*, *GL* 103.

nono m (narodna pjesma, Istra) »djed« prema f *nòna* (Istra) = *nuna* (Božava) »baka, baba«. Dobiva preda se prefiks *prč-* < *pre* > *pra-prano* m prema f *pronona* (Cres) »pradjed«. Talijanizam, djetinja riječ (Lallwort) obrazovana reduplikacijom *nonno* m prema *nonna* f »isto«. Reduplikacija *nn* je afektivna. Postojala je i u balkanskom latinitetu u značenju duhovnog srodstva: *njúna* f (Crna Gora) »žena krštenoga kuma« prema hipokoristiku *njuha* (Crna Gora) »kršteni kum« — *nuka* »isto«. Upor. rum. *nun* »Trauzeuge«, (*nu*)*naš* > *nanas* »kum«, cine. *nun* »isto«, bug. *núnko* m prema f *nunka* »kum, kuma«, ngr. *vovvóc* m prema *vovvá*, arb. *nun*. Balkanska

je riječ onomatopejskog podrijetla. U tom značenju nalazi se i u slov. *nün* = *nunec* m (Režija) prema f *nuna* (Kras, Primorsko) = *nunšćak* »Täufing«. Disimilacijom *nn* > *nd* (upor. *klunda*) i reduplikacijom karakterističnom za riječi onomatopejskog podrijetla nastade Vukov *dando* pored *dundo* m (Primorje, Dubrovnik, Čilipi, Popović) = *dando* (Perast, Prčanj, Dobrota, Bogdašić) »(izraz srodstva) naziv za svaku stariju mušku osobu: strica, ujaka«. Veže se s ličnim imenom *dundo* *Jako*, *dundo* *Maroje*. Oba se elementa dekliniraju. Pridjev *dāndov*. Dobiva prefiks *pra-* < *prě-* *pradunda* (Đurđević) »očev ili materin *dundo*«. U femininumu dobiva metaforičko značenje *dunda* f »veliko, debelo, čvrsto a tromo čeljade« = *donda* »1° dickes, grosses Mädchen, 2° Puppe«. Dubrovačko-bokeljski oblik nalazi se i u isto-rom. i reto-rom. *donda* (Piran, Bale, Vodnjan, Šišan) = *onda* (Sopraselve) = *dando* (valdenski). [Ili *dundo* zbog *d-* < *dominus*, Vinja].

Lit.: ARj 2, 888. 8, 228. 265. 286. 11, 354. Cronia, ID 6, 116. Pleteršnik 1, 719. Rešetar, Štok. 233. REW² 5817. Mladenov 361. GM 312. Štrekelj, ASPH 26, 415. DAW 50, 16–17. Vinja, ZbRFFZ 3 (1955), 143–5.

nōr (hrv.-kajk.) pridjev = *nar*, f *nora* (Istra) »lud, budalast«. Raširen na *-ski nōrski*, na *-lživ ponorljiv* (Budinić) »brz, nagao«. Poimeničen na *-bc nozac*, gen. *-rea* m (hrv.-kajk., Vuk) = *nore* (običnije u kajkavskim gradovima), s deminutivom *norčec*. Apstrakti na *-ija norija* f = *norčija* = *norost* = *norstvo* »ludost«. Denominál na *-iti noriti*, *-im (ob-, po-)* »ludovati« prema iterativu na *-va- obnorivati*. [Germ, *narr* »lud*].

Lit.: ARj 8, 415. 430. 10, 754.

Norin, gen. *-ina* m (Kavanjin) »1° hidronim (voda, prtok Neretve, Dalmacija), 2° toponim (na utoku te vode) = *Norinska kula*, *kula na Norinu* (1650), 3° antropnim, ime kralja (upor. *Dunaj* u ruskim bilinama) slična caru Trojanu«. Disimilacijom *n - n* > *n - l* *Norilj*. Nalazi se ondje gdje je bila antička *oppidum Narana* (Plinije) = *Ναρωνα* (Ptolomej) = *Narona* pored *Arana* (gubitak početnog *n-* zbog prijedloga *in*, upor. njem. *Agram* < *z' Agre/n/b*) = kod Ravennasa *Narona* pored *Narrona*, lokativ *Naronae* (Cicero) > *Norin*. Na natpisima dočetak nije potpun. Dočetak *-ona* može se uzeti da je greciziran ilirski sufiks *-an* prema grčkom

akuzativu (upor. *Ancona*, *Narbo* > danas *Narbonne*). Korijen toponima identificira *Ribezzo* sa *nara* / *nera* »acqua sorgiva«, koju riječ taj učenjak nalazi i u etruščanskom *ipa & ui neri* »olla hic acqua«, *heys neri* »funde acquam« i u ngr. *vepó* i u *Nereidama*. Prema tome je riječ pred-ic. Ide u mediteranski supstrat. Sa *Narona* veže se i ime hercegovačke rijeke *Neretva* = tal. *Narenta*. Zbog dalmato-romanskog etnika *Narantani* (Đakon Ivan = *Narentani* (glede oscilacije *an* / *en* upor. *lāncūn j lencun*), dubrovačko-lat. *Narentutn*, danas *Gabela*, sufiks *-t* može se tumačiti na dva načina: ili je ilirski kao u *jadestinus*, *Curicta*, sa samoglasom *-atae Delmatae*, ili potječe od gr. deklinacije *λέων*, gen. *λέωντος*. *Naronia bi prema tom tumačenju bio gr. akuzativ kao *Ancona*, *Aviona*. Striktних dokaza za ove mogućnosti nema. To su pretpostavke. Treba uzeti u obzir i Maretićevo tumačenje, koje se ne osvrće na romanski refleks *Narenta*, kojom se ne objašnjava početno *ne-*, ni deklinacija *-y*, gen. *-we*. Māreṭie naime upoređuje naš oblik *Neretva* sa sjeversoslavenskim i baltičkim hidronimima *Nerehta*, *Nereta*, *Nerica*, što veže sa praslav. korijenom *ner-*. Postoji mogućnost da su Hrvati u 7. vijeku donijeli sa sobom *nerety, gen. *neretbve i unakrstili je sa romanskim *Narentum*. *Neretva* (15. v.) je hidronim, horonun (zemlja uz rijeku) i toponim. Etnik na *-(j)anin* *Neretljanin* = *Neretvanin*, prezime na *-jak* *Neretljak*. Pridjevi na *-bik* *neretavski*, *neretvanski*, *neretljanski*. Deminutiv na *-ica* *Neretvica* je hidronim (pritok *Neretve*).

Lit.: ARj 8, 59. 229. Ribezzo, RIO 1, 85. Maretić, NVj 1, 17. Skok, GIZM 29, 119. si. Krahe 29. Mayer 1, 237–38.

norma f »1° odredba, 2° zatvaranje radnji«. Na *-irati normirati*, *normiram* »odrediti«. Pridjev na lat. *-ālis* proširen na *-bn* > *-an* *normalan*, poimenica na *-ka* *normalka* f »osnovna škola«. Na *-izare* < vlat. *-idiare normalizirati*. S prefiksom *ah-* < gr. *a-* *abnormalan*. Od lat. *norma* > tal. *norma* > njem. *die Norm*, *normal*, *normieren*.

Lit.: Ilešić, JF 12, 159. DEI 2600.

nos, gen. *nōsa* m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. korijenski naziv (Wurzelnomen) za dio tijela, »nasus«. Pridjevi na *-bn* *nosni*, poimeničen na *-ica* *nosnica* (Slavonija) = (hrv.-kajk.) *nosnica* »1° Nasenloch, 2° brnjica«, na *-at* *nōsat*, poimeničen na *-ica* *nōsatica* »riba«. Deminutivi na *-tk* *nōsāk*,

gen. *-ska*, na *-bc* *nosáč*, gen. *-sca* (Kosmet, Lumbarda) = *nosáč* (ŽK) »sisak na sudovima, odakle se pije (u vrča, ibrika)«, na *-iě* *nosič*, s dvostrukim sufiksom *nosíćac*, gen. *-éca*. Augmentativi na *-ina* *nōsina* (Vuk), na *-onja* *nosonja* (Lika, Turska Hrvatska) = *nōsōnja* (Kosmet), odatle hipokoristik *nosa* f (Lika) »ženska velika nosa«. Na *-ak* *nōsāk*, gen. *-aka* »čovjek velika nosa«. Na *-vica* (upor. *gaovica*, *belvica*) *nōsvica* = *nosvica* = *nozvica* »kečiga«. Na *-ulja* *nosijja* (Krk) »duguljasta smokva«. Složenica: *nosorog*, prevedenica (calque) od gr. *ρνόζοεργος*. Denominal na *-iti* *nanositi se*, *nanosim* (Lika) = *nanoziti se*, *nānožim* (Lika, glede varijante *s* > *z* v. stoslav. *pronoziti*, v. *nizati*, *nož*) »namrgoditi se, natmuri se«. Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. je izvedenica s pomoću *r* deklinirana po deklinacijskim tipovima *ō* i *a*: *nozdruf* (Marulić) = *nozdrva* (Vuk) = *nozdfve* (ŽK, plural zbog toga što su dvije) — *nozdra* f = *nozdra*, gen. *nozdra* n pl. = *noždra* = *nozdrva*, s pridjevom *nozdrvan* (sa *zdr* > *ždr* kao u *ždrak* za *zrak*, v. i u *oštar* pored *ostrva*) »1° nosnica, 2° (metafora) morska uvala (naročito često u Dalmaciji, upor. *ždrijelo*)«. Deminutiv na *-ica* *nōzdrvica*. Denominal na *-iti* *nozdrti se* »neprijateljstvovati«. Antropnim u dalmatinskim gradovima: *Nozdra* (*suo fratre Nōsdra*, 11. v., muško ime u Splitu) = *Nozdrača* (žensko ime u Dubrovniku, 13. v.) = *Nozdranja* (prezime u Zadru, 13–15. v.). Usporednice: lat. *nasus*, lit. *nosiš*, lot. *nāsīs*, isto tako i u izvedenici na *-r* *nasrai* pl. »gubica, ždrijelo«. Umetnuto *d* nije objašnjeno. Očekivali bismo i kao u *aitar* i *sestra*. Upor. njem. *Nüster* i lit. *nastrai*; *zdr* mjesto *str* sjeća na *mezdra* (v.) od *meso*.

Lit.: ARj 7, 467. 8, 230. 231. 240. 254. 255. 256. Elezović 1, 466. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič 217. Holub-Kopečný 247. Bruckner 366. Slávia 13, 272. KZ 45, 45. Trautmann 193. WP 2, 318. Mladenov 259. Štrekelj, DAW 50, 42–43. Kuzmić, NVj 24 (cf. *IJb* 6, 95). Vaillant, RES 12, 98. 99. 15, 236. Pedersen, IF 5, 46. 69. Iljinski, RSI 6, 225. Zupitza, KZ 37, 397–406. (cf. *AnzIF* 15, 7. 122). Brugmann, IF 18, 437–438. Isti, Grundriss* §§ 160. 451. Nehring, IF 4, 399. Agrell, LU A n. f., avd. 4, sv. 14, br. 32 (cf. *IJb* 8, 203). Osthoff, IF 20, 196., bilj. 1. Holthausen, IF 48, 266. Knauer, IF 31, 77. Streitberg, IF 3, 333. Boisaca* 325. Jireček, Romanen 2, 74. 3, 46.

nostrōmo m (Dubrovnik) = (*str* > *Str* kao u *oštar*) *nostrōmo* (Božava, Rab, Kučište) = *nostrōmo* (Potomje) = (sa disimilacijom

n - m > *l - m*) *lostromo* (Molai) »glavar mornarima, vođa palube (mornarski termin)«. Od sintagme lat. *noster* »naš« i *homo* »čovjek« > tal. *nostrōmo*. Od lat. pridjeva na *-aticum*, poimeničeno u sr. r. *hominaticum* > fr. *homage* < srlat. *homagium*, odatle pridjev na lat. *-alis* proširen na *-bn* > *-an* *homagijalna* (*čuvstva*), feudalni izraz za poštovanje koje duguje podložnik vladaru. Ovamo još *lombre* (deklinacija i rod nepoznato, Reljković) »igra koja se njemački zove *Lomber* < *l' nombre*, što je španj. riječ od lat. *kominem*. Unakrštenjem od *homo* > *furl*, *omp* (Udine) i od hipokoristika *cóvo* < *čovjek* nastade u Dubrovniku *čombo* (*para combo*) »izgleda smiješan, kao nevaljanac«, odatle ispuštanjem *m*, koje se često nalazi pred labijalima: *cōbo*. Odatle na dvostruki deminutivni tal. sufiks *-ul* + *-ino* > *-itlin* *čombulin*, gen. *-ina* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 6, 144. 8, 240. Kušar, Rad 118, 23. Ribarić, SDZb 9, 166. Rešetar, Štok. 231. REW 4170. Pirone? 665.

nōta f »1° muzički znak, kajda, 2° pismeno saopćenje, 3° učenička ocjena«. Fr. plural *notes* čitan prema pismu > *notes* m »bilježnica« (tako i tál., lomb., odakle donijeli grančari). Denominal na *-are* = *-ati notati*, *notām* impf, »bilježiti«, s prefiksom *do-* *donatati* (Dobroselo) »domišljati se«. Ná *-irati nōtirati*, *notiram* (hrv.). Radna imenica na *-ar* < lat. *-orius notar*, gen. *-ara* m (15. v., Dubrovnik) < tal. *notaro* »bilježnik« = *notarij* (15. v.) = *nadar* (13. i 16. y.) < mlet. *nodar(o)* = (preko mađ. latinitetaj *notarai* m (Slavonija, Vojvodina) = *nātāros* m prema f *natarōska* »žena natarōševa«.

Lit.: ARj 2, 241. 637. 7, 678. 8, 220. 241. 242. NJ 3, 222. Budmani, Rad 65, 165. REW> 5963.

ņđv, f *nova* (Vuk) = *nov*, *nova* (Kosmet) = *nov*, *nova* (ŽK), ie., sveslav. i praslav. pridjev (opozicija *star*), »1° novus (s kojim je pridjevom u prarodstvu), 2° toponomastički pridjev u vezama s apelativima *selo*, *grad*, *brod* (obično u određenom obliku kao *Novigrad*, gdje se srastao u kompozitum)«. Apsolutni superlativ *nov* *novcat* ili *novcijan* = *navijan*, *nōvcāt*, *nōvcit*, *nōvcān*. Deminutiv *novahan* = *nōvān*, *-ana* (Lika). Poimeničenja: na *-bc* *novac*, gen. *nōvca* m »1° mlada pčela (sjeverna Dalmacija), 2° (15. v.) denarius: *denarius vulgo novec* (1753), 3° pecunia, Geld (18. v.)«. U značenju 2° zamijenio je staru praslav.

posuđenicu *pjenez* = *piuez* (ikavski), koja se još upotrebljava na zapadu u čakavskom i hrv.-kajk. (v.) kao i posuđenice od lat. *denarius* > slov. *dñar* i iz bizantinskog grčkog *δηνάριος* > *dinar*, koje postoji kao osobita novčanica (v.). Ima svoju leksikologijsku porodicu: pridjev na -*bn*: *novčan*, f *novčana* — na -*en novčēn* (ŽK) »bogat, parali«, poimeničenja na ~*ik novčanik*, gen. -*ika* (Crna Gora) »portmone (hrvatski gradovi)«, na -*ica novčanica* »banknota«. Deminutiv na -*ić novčić* pored *novčić* (Vuk, Istra) — na -*sc novčec* (hrv.-kajk.) »krajcar«. Augmentativ na -*ina novčina* (Vuk, Slavonija). Na -*ar novčar*, gen. -*ára* »bankar«, s pridjevom *novčarski*. Na *Ora novčara* = -*arnica novčarnica* »banka«. U tumačenju postanja tog poimeničenja, koje je danas i na zapadu općenito, nema jedinstvenosti. Nalazi se još samo u bugarskom. Prema Marelicu pretpostavlja sintagmu *novi pjenez* ili *dinar* (opozicija *stari pjenez* ili *dinar*, koji se upotrebljavao za nakit). Prema Franku je skraćena od *novobrdski pjenez* ili *dinar*. U Novom Brdu kovali su se zaista novci. Deminutiv *novčić* znači još i »1° biljku ranuculus repens (Bačka), 2° 60 žica prede u pasmu (Osijek)«, ovo prema tur. deminutivu *parđedik* »šest pašama«. Dalja su poimeničenja na -*ak* (upor. gr. *νέαξ*): *novak*, gen. -*aka* m (također bug.) »1° regrut = lègrut (< fr. *la recrue*, od *recroître* < lat. *recreſcere*, *t* prema tal. *recluta*), 2° iskušenik, 3° kmet, seljak, 4° mladi mjesec, 5° prezime, toponim« prema f *novakinja* (Dubrovnik) »nevjesta sluškinja«. Pridjevi *novakov*, *novácki*. Denominal *nováčiti*, *nováčim* (u-) »regrutirati«. Pored toga još sa tur. -*lija*: *ndvalija* (Kavanjin, Pavlinović) = *novajlija* pored -*aflija* m »isto«. Na -*ác novac* m »novi put«, na -*jak navijak*, gen. -*aka* »mlad mjesec«. Apstrakti: na -*ina novina* »1° nova lađa, 2° nova rakija, 3° krčevina (upór. lat. *novale*, odatle toponim *Novalja* na Pagu), 4° toponim«, *novina*, također u f pl. *novine* »Zeitung«, s pridjevom *novinski*, na -*ar novinař* m »žurnalist« prema f *novinarka*, pridjev *novinarski*, *novinstvo* »žurnalizam« pored *novinarstvo* »novinarsko zvanje«. Na -*ica novica* »1° novost (hrv.-kajk.), 2° prezime«. Na -*ost novost* = na -*ota novota*, odatle na -*ar novôtâr*, gen. -*ara*, apstrakti *novotarija* = *novotarstvo* n, *novotariti*. Na -*šina* < -*sk* + -*ina novština* »štogod nov«. Prilozi: *nanovo* (Vuk), *iznova* (15. v., Vuk) pored *iznovu* = *denovo* (ŽK, posuđenica iz tal.), *ponovo* — na -*ič novič* (17. v.) »skoro, nedavno, iznova, opet« = na -*ice iznovičē* pored *iznovcē* (18.

v., po zapadnim krajevima) = *istanova* (Dalmacija, Pavlinović, 18. v.) = *istanovice* (15. v.) = *istònovice* (16—18. v., *ta* = *to* je ume-tak pokazne zamjenice sr. r. kao u *istoprva*, *najtomanje*, ŽK). Složenice od sintagmi: *novocijep* »drvo skoro cijepano«, *novorez* (Vuk, Srijem) »bravac koji je skoro ustrojen«, *novorodēnce*, gen. -*eta*, *nòvosād*, *novòdverac*, gen. -*érea*, s pridjevom *novovjeran* (17. i 18. v.), pridjev *novovjek* (neologizam). Denominal (faktiv) na -*iti naviti*, -*im* (Vuk) (*ob-*, *po-*, *pod-*) impf, prema iterativu s prijevom duljenja *o - ò > ā -navijati*, *-navijam* (*ob-*, *po-*, *pod-*, *o - ò > ā -navijati*, *-navijam*, samo s prefiksima (*ob-*, *po-*, *pod-*, *za-*). Postverbalni odatle *obnova*, *prinova*. Na -*ač obnavljáč*, gen. -*aca* (Šulek). Toponimi su *Novi* = *Novigrad* (1493, Vinodol, danas samo s ispuštenom općom imenicom). Za razliku od rus. *Novgorod* kod nas je u toponomastici određeni pridjev. U *Novigrad* (Podravski, sjeverna Dalmacija, tal. *Novegradi*) pridjev može biti l u neodređenom lokativu kao u *Carigrad*. Iz antroponimije od interesa je zabilježiti hrv.-kajk. prezimena *Novokmet*, *Novose!* iz feudalnog uređenja. Arbanasi posuđiše *nove* pl. »novosti«. Upada u oči da je baltička paralela izvedena s pomoću sufiksa -*u* lit. *naujas*, dok su u ostalim ie. jezicima neke posve adekvatne, i to s prijevom **neuos* > gr. *véoç* (internacionalni pridjev veoma običan u složenicama sa *neo-*), lat. *no u*, sanskr. *navas* pored *navijaš*, gal. *novio* (u toponimu *Noviodunum* »Novigrad«) i got. *niujis*, nvnjem. *neu* sa sufiksom *zo* kao u litavskom.

Lit.: *ARj* 4, 272. 8, 242. 243. 254. 411. 415. 7, 467. *NJ* 1, 95. Belić, *NJ* 1, 230-235. *Elezović* 1, 464. *Miklošič* 217. *Holub-Kopečny* 247. *Bruckner* 366. *Trautmann* 194. *WP* 2, 324. *Mladenov* 358. *Joki*, *Stud.* 112, *Baric*, *AA* 1, 138 (cf. *JB* 10, 164). *SAW* 168, 112 (cf. *RS* 5, 323). *Mikkola*, *IF* 16, 95. *Debrunner*, *IF* 21, 218. *Boisacq* 664. *Franck*, *St.* 169-170. *Mažurancu* 577. *Herkov* 2, 177-181. *Isti*, *Starine* 44, 95-199. *Putanec*, *Ivšičev zbornik* 295-302

nova f (Marin Držić) »novost, nov glas«. Od tal. *nuova* f, poimeničen pridjev, »notizia«. Poimeničen deminutivni pridjev na lat. -*ellus novela* f »1° mala komedija, priča, pjesma: *Novela od Stanca*, Marin Držić, 2° literarno-historijski termin: kraća pripovijest, 3° dodatak zakonu, preinaka zakona«. Poimeničen pridjev na -*idus* lat. *novicius* (Plaut) »nuovo, novello« > tal. *novizio* > *novic* m »novak«. Apstraktum na -*itas*, gen. -*itatis* > tal. -*tà(de)*

novitād, gen. -i f (Rab) »novost«. Poimeničen lat. pridjev u sr. r. *novale*, pl. *novalia* »krčevina«, toponim *Novajia* (Pag) = *Nevolja*. Voltidi ima *novajia* f (sufiks kao u *canaglia*) »vojska od regruta« (Maretić označuje tu riječ kao nepouzdanu). Ne zna se ide li ovamo *kapa novelina* (istarska narodna pjesma), zbog toga što se ne zna značenje.

Lit.: *ARj* 8, 243. 246. 247. 248. 250. *Kušar*, *Rad* 118,24, *Skok*, *Slav.* 68. *REW* 5966. 5972. *DEI* 2607.

novēnbar, gen. -*bra* m (-16. v.) = *novēnbar* (Rab) = *novembar* (Lastva) »studenici«. Od pridjeva *november* »(upravo) deveti mjesec«, obrazovanog jednako kao *september* s pomoću ie. sufiksa *r* (v. *dobar*) od *novem* »devet« > tal. *novembre* pored sttal. *novembrio* > *novembrije* (15. v.) = *novemrije* (15. v.) = *novembrije* (14. v.). Grecizam lat. podrijetla strp. *nojebrb*, gen. -*bra* (14. v., historijski spomenici), *nojembrb* (12—15. v.), *nojemvn* (17. v.), *nojemvrije* (13. i 14. v.) < srgr. *voεμβρι(ο)ς*, ngr. *voεβοις*.

Lit.: *ARj* 8, 225. 247. *Vasmer*, *GL* 102.

nòvet m (Dalmacija) »zavoj, krivudanje (primjer: *put na novet* = *na zanovet*)«, s denominálom *novetati* (Stulić). Odatle sa prefiksom *za-*: *zanovijet* f (Vuk) »1° biljka *cytissus*, žučica, zublja, lučba, 2° smetnja, dosada«, s denominálom *zanovijetati*, -*novijetam* »dosađivati, zabrudavati« i radnim imenicama na -*lac zanovijetalac* = na -*alo -vijetal* m. Madžari posuđiše ime biljke *zanat*, prema čemu izgleda da je *zanovijet* stara riječ. Prema *zanovétat* (Lumbarda) čini se da je -*e-* starije, a -*ije* u Vuka da je pseudojekavizam. Ako je tako, onda je -*etati* (v.) kao u drugim glagolima onomatopejskog podrijetla, tip *trepetati*. Postanje nije jasno. Možda od *nov* (v.) ili od ie. korijena **nau-* / **nu-* / *nū-* »mučiti do iznemoglosti«. Prema Griinenthalu -*no-* bi bila pokazna zamjenica kao u češ. *roztomily*, u nas *najtomanje* (ŽK), koja rastavlja prefiks od osnove.

Lit.: *ARj* 8, 248. *BI* 2, 798. *Kušar*, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 399. *Grünenthal*, *ZSPH* 9, 380. *WP* 2, 317.

nuditi, -*im* impf. (Vuk, Vodice) (*na-*, *po-*, *pri-*), praslav., »1° pružiti komu što s molbom da primi > 2° nagovarati, poticati, pozivati«, prema iterativu *nudjati*, *nudjām* (Pavlinović) (*na-*, *po-*) = *ponijati* pored *ponūvati* (Vodice) = *ponujāt* (ŽK) = *ponužati*

(Korlevići) = *pornójāt* (Slum, Istra), deminutiv na -*kati nukati*, -*om* (Vuk) (*na-*) = *nukávati*, -*ujem*. Odatle postverbal *nutka* (Stulić, slabo pouzdano). Na -*alo nutkalo* m (Pavlinović) = na -*lac nutkalac* (Bella) = na -*vac nutkavac*, gen. -*vca*. Prvobitno je značenje, koje se očuvalo u stcslav., slov/, polj. i rus., bilo »1° siliti, nagoniti, primoravati, 2° dosađivati«. To je još vidljivo u glagolu *prinuditi* (13. v.) »primorati«, odatle *prinuda* (19. v.) te u pridjevu na -*bn prinudan* (15. v.) »prisilan«. Postverbal: *ponuda*. Upor. bug. *podnota* pored *podnata* »das Angebotene«. Na -*Uja* (v.) *nudija* »koja dvori bolesnika«. Pridjev na -*bn nujan*, f *nujna* (također slov. *nujen*, prema Štrekelju unakrštenje između *noja* i *muja* < njem. *Mühe*) »jadan, melankoličan« semantički je blizu prvobitnom značenju. Apstraktum na -*ost nujnost*. Konsonant j za *dl* raširen je i u štokavskom. Možda je nastao iz unakrštenja sa tal. *noia* (fr. *ennui*) < vlat. *in odio*. Hrv.-srp. značenje od *nuditi* moglo je nastati i semantičkim unakrštenjem sa *nukati* (v.). Vokal u je nastao od dvoglasa *au* od ie korijena **na-* / **ngu-* / **nu-* »mučiti do iznemoglosti« > stcslav. *ny-* »bolovati (rus. *nyť*, *noju*, upor. češ. *únava* »umor«), raširenog formantom *d*. Upor. njem. *Not*, got. *naups* i strpus. *nautis* »bijeda«. Pored *nud-* postojao je u praslav. još nazalizirani korijen **ncd-*, u stcslav. *ncditi*. Odatle *nužda* »nevolja, potreba«, rusizam prema Marelicu; upor. slov. *noja*. Odatle pridjev na -*bn nuždan*, *nužna* »potrebit«, poimeničen na -*ih nužnih* »1° čovjek koji je u nuždi, 2° zahod«. Denominal *snužditi se*, -*im*, odatle pridjev *snužden* »žalostan, tužan«, *prinuzđiti* (Kosmet) »napraviti se nuždan«. Vokal u je nastao iz velarnog nazala, upor. češ. *nouze*, polj. *nedza*.

Lit.: *ARj* 8, 261. 271. 264. 262. 1-2. 77. *Maretić*, *Savj.* 70. *NJ* 1, 95. 121. si. *Ribarić*, *SDZb* 9, 171. *Elezović* 2, 249. 539. 467. *Miklošič* 216. 217. 218. *Holub-Kopečny* 247. 248. *Bruckner* 359. *KZ* 42, 358. 43. 321. 45. 325. *ZSPH* 4, 216. *WP* 2, 316. *Mladenov* 350. *Štrekelj*, *DAW* 50, 40. *Mürko*, *WuS* 1, 110. *Streitberg*, *IF* 1, 284. *Osten-Säcken*, *IF* 26, 313. *Wijk*, *IF* 30, 386. *Meillet*, *Etudes* 1, 158. sl. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 303. *Matzenauer*, *LP II*, 322-324. *Boisacq* 691.

nukati, -*ām* impf. (Vuk) (*na-*), praslav., »nagovarati« prema iterativu na -*va-nanu-kavati*, -*ām* (Lika), na -*ovati nukovati*, -*ujem* (Dalmacija, Pavlinović). Nalazi se još u polj. i rus. U stcslav. još varijanta *njukati*. Radne imenice na -*vac nukavac*, gen. -*vca* m prema

f na *-iça nukavica* = na *-lac nukalac*, gen. *-aoca* m prema *nukalica*, na *-äc nukač*. Oformljuje na *-kati* stari uzvik *nü*, koji se nalazi u *nuto*, *nude*, *nu* (ŽK) pored *nü* i яаа, 2. 1. pl. *nudate*. Uzvik se govori i u drugim slavinaama kao češ., polj. i brus. kao i u drugim je. jezicima. Upor. gr. νεύω »nicke, winke« i lit. *niukinti* »excitare«.

Lit.: ARj 7, 467. 8, 265. Miklošič 217. Holub-Kopečný 248. Bruckner 360. ASPH 23, 235-236. WP 2, 323. Berneker, IF 10, 153. Brugmann, IF 13, 154. Matzenauer, LF 11, 324-325. Boisacq 665-666.

nula f (Budmanijev akcenat prema ta1.) = *nula* f (Zagreb) »ništica«. Poimeničen lat. pridjev *nulius* u ž. r., tal. *nulla* (Dante) »nientes«. Odatle internacionalno na *-irati* s prefiksom *ad-* > tal. *a-* *anulirati*, *anuliram*.

Lit.: ARj 8, 265. REW 5992. DEI 213. 2609.

numer m (ŽK) »kućni broj« = *numero* (slavonska Posavina, latinizam) = *numera* f (Vuk, Reljković, Slavonija, lat. *u* — tal. *o* > *a* preko identifikacije sa ák. ž. r.) »1° kuća, 2° broj (Srbija)« = (disimilacija *n - m* > *l - ni*) *lumer* (Dubrovnik, Božava, Perast, Primorje, Lika, Otočac, ŽK, Rab, Potomje) »broj«. Od lat. *numerus* > tal. *numero*. Upor. arb. *numè'r*. Denominal na *-isati numérisait* *-Sem* pf. (Srbija) = na *-irati numerirati* »označiti brojem«, odatle *prenumerirati* *se*, *-numeriram* pf., impf, »pisati prenumeraciju«, od lat. *praenumerari*, njem. *pränumerieren*, prevedenica *predbrojiti* *se* (hrv.), apstraktum na *-año* > *-adja prenumeracija* »(prevedenica) predbrojka«. Poimeničen part. prez. na *-ans*, gen. *-antis prenumèranti*, gen. *-èranta* »onaj koji se prenumerira«.

Lit.: ARj 6, 217. 8, 266. 9, 636. Budmani, Rad 65, 163. Kušar, Rad 118, 24. REW» 5994. GM 312.

nuncjät, *-am* impf. (Božava) »annuziare per mezzo di scampanio« = (sa disimilacijom *n - n* > *l - n*) *luncijati* (Veli otok) »slaviti«. Poimeničen lat. part. perf. *luncijata* (Dubrovnik, 16. v.) »1° Blagovijestj 2^ toponim *Na Lun-*

cijati (brežuljak između Gruža i Rijeke, jer je tu bila crkva posvećena *Blagovijesti*, upor. za takve dubrovačke toponime *Na Lunardu*, *Na Mihajlu*, bez izvođenja)« = *Nuncijata* (Blato na Korčuli) [*<* tal. *annunziata* f (13. st.) »Blagovijest (slavi se 25. ožujka, blagdan se slavi od 431), prema lat. *Annuntiatio*]. Od tal. *annuziare* < lat. *ad-nuntiare*.

Lit.: ARj 7, 218. Cronia, ID 6, 116. DEI 213. Sertie, ŽbZB 92. Setka 2, 27. 122.

nur, gen. *núra* m (Srbija, Bosanska Krajina, Kosmet) »1° luča, zraka koja pada na grob kojem svecu (muslimansko vjerovanje), 2° svijeća koja pada s neba uoči Uskrsa, te je patrijarh u Jerusalimu prvi pripali«. Deminutiv *nurak*, gen. *-rka*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nur* »svjetlost«) iz oblasti islama: rum., bug. *nur*, arb. *nur* »Gesicht, Aussehen, Glanz«.

Lit.: ARj 8, 266. Elezović 1, 467. GM 312. Mladenov 261. Skok, Slávia 15, 482., br. 535. Korsch, ASPH 9, 659.

nurati, *-am* impf, »gurati, turati« prema pf. *nuriti*, *nürim* (Dalmacija) pored;» *riti* »isto« (Vrčević) i *njurmiti*, *-em*, deminutiv na *-koti nürkati*, *-am* pored *njurkati* (Lika) »goniti lijeno čeljade na posao«. Bug. *núram* *se* pored *nurkam* *se*. U tekstovima pisanim crkvenim jezikom *iznurati* prema *iznuriti*. znači »uništiti«. Često se čuje pridjev *iznuren* »izmučen, iscrpljen«. Čini se kao da je prijevot *u* kao u češ. *vynuriti*, polj. *nurek* »Taucher«, od praslav. korijena **nъz-* prema **ner-* / **nor-* (v. *roniti*).

Lit.: ARj 4, 273. 8, 267. 286. Miklošič 212. Holub-Kopečný 247. Bruckner 365. Mladenov 361.

nuzati, *-am* impf. (Vetranie) uz pf. *ponuziti* »potapati«.

Lit.: ARj 8, 174.

nüzla f (Vuk) = *núzle* f pl. (Srbija) »bolest mesa oko zuba«. Turcizam (tur. *nüzle*) iz medicinske terminologije.

Lit.: ARj 8, 274. Matzenauer, LF 11, 325.

Nj

-nja, složen sufiks od *-ən* različitog podrijetla (pridjevskog, participskog, v. *-anje*, *-enje*) i od *-za*, varijanta od *-je*. Služi za obrazovanje apstrakta od glagolskih osnova, najčešće onda ako je infinitiv na *-iti*: *raditi* — *radnja*, *graditi* — *gradnja*, *tvrditi* — *tvrdnja*, *slutiti* — *slutnja*; od glagola na *-ati*: *smetati* *smetnja*, od primarnih *pomesti* *pometnja*. Označuje sam akt (čin) glagolske radnje. Kao i drugi apstrakti može postati konkretnum na taj način što označuje ili mjesto gdje se radnja odvija (tip: *radnja* »lokal«) ili kolektiv koji je izvršuje (tip: *pratnja* »Gefolge«). Veza s glagolom osjeća se u najviše slučajeva. Ali se i gubi ako izvedenica postane tehnički termin: *kopanja* je izgubila vezu sa *kopati*. [Služi i za tvorbu poimeničenja pridjeva od imenica: *crijepnja*, *glavnja*, od *crijep*, *glava*].

Lit.: Maretić 299, § 350. Boskovic, JF 15, 106. si. Leskien 291.

-njača, složen sufiks od pridjevskog *-ən* i *-jača*, kojom se pridjevi poimeničuju: *slama* — *slamnjača*. Dodano *-jača* je varijanta na *-zo* od *-aca*: kao *-aca* što se dodaje na tipove kao *misirača*, *pregača*, *sumporača*, *tanjirača*, s palatalom *ivanjača*, *večernjača*, na *-ov brezo-vača*, *lipovača*, *trešnjevača*, *jabukovača*, tako se *-/aca* dodaje u tipovima kao *tavanjača* »daska kojom se tavani«, *podgrljača* »na jarmu ono drvo što stoji volu ispod grla«, *penjača* »kašika što se njome pjeni«, na pridjevka poimeničenja *drobnjača*, *olovnjača*, na *-en* u *sjemenjača*, *tjemenjača*, *bakrenjača*. Sufiks *-njača* čini se da dolazi samo na pridjeve na *-ni* od imenica pa se može i smatrati kao *-jača* koji poimeničuje pridjeve: *bibernjača*, *briježnjača*, *brušnjača*, *golubnjača* »jama za golubove«, *krovnjača* i si.

Lit.: Maretić 258. 272. 288. 289. 299. Boskovic, JF 15, 131-143. Leskien 252.

njâg m, *njatar* i *trag* (Dalmacija) eufemizmi su fr. tipa *diantre* < *diabolus* za *vrag* (v.). Da bi se objasnili, mora se početi od *vrag*,

riječ koja se ne smije izgovoriti (tabu). Kajkavci upotrebljavaju uz nju kletvu: *potòri ga sveti križ*, Francuzi izmjenjuju *diabolus* stariim konjunktivem bez *que*: *entre* od *entrer*, tako da se *di* može osjećati kao *dieu* »bog« (upravo: *bog neka ude*); a Dalmatinci izmjenjuju *vrag* u *trag*, *vražina* u *trašina*. Da bi mu se trag zameo, izmjenjuju i suglasničku grupu *tr* u *nj* i prilagođuju ili unakrštavaju sa *fratar*.

Lit.: Bulat, JF 5, 143.

njakati, *njače* impf. (Vuk, subjekt *magarac*) »revati (o magarcu)«. Očito je oformljenje na *-kati* onomatopeje kojom se oponaša glas magarčev.

Lit.: ARj 8, 273.

njana f (Bosna, Sarajevo) »neka biljka«. Možda ovamo i *njančica* f (hrv.-kajk., Šulek) »neka kruška«.

Lit.: ARj 8, 273.

-nje, složen sufiks od *-n*, a to od part. perf. pasiva glagola koji prave infinitiv imperfektivnih glagola na *-ati*, *-eti*, *-iti*, i sufiksa *-je* za apstrakta. Tipovi *umirati* — *umiranje*, *bdjeti* — *bdjenje*, *misлити* — *mšljenje* (zbog toga analogijski infinitiv *rmšljati*, ŽU). Nastaju tako apstrakti koji izrazuju glagolsku radnju prema njenom trajnom vidu [usp. *-anje*, *-enje*].

Lit.: Vuković, PSKJ 1, knj. 1, 40-53.

njSga f (Vuk) = (ekavski) *nega* = (ikavski) *niga*, praslav., »ljubav, milovanje, maženje«. Pridjev na *-ən* > *-an nježan*, f *-žna* »1° zart, zärtlich, 2° heikel, slabačak«, poimeničen na *-ost nježnost*, rusizam ili čehizam. Denominali na *-ati njegati* (Gundulić), na *-iti raznježiti* (*se*), *-im* (Riječka nahija, Srbija) »razbebuniti se (od *beba*)«, na *-ovati njegovati*, *-ujem* »gojiti, dvoriti (bolesnika)« (»a-, Vuk). Veoma raširen u antroponimiji: u dvočlanim *Njegoslav*, *Njegomir* i u odatle izvedenim hipokoristi-

cima *Njegoje*, ikavski) (*Nigoje* (Brač) = rum. *Neagoe*, odatle bračko prezime *Nigojević*, *Njegotota* (13. st.), odatle toponim *Negotin* (Srbija), *Niže, gen. *-eta*, odatle *Nižetić*, obrnuto u renesansno *Niseteo* = *Niseteus* (17. v. Brač, Dalmacija), *Njegos* (Crna Gora), odatle u Tesaliji *Niausta* — makedonski *Njogoš*. Nalazi se još u steslav. *nega*, češ. *něha*, s pridjevom *něžný* (naš pridjev ne treba da potječe odatle) i u rus. *negovab*. Danas ne postoji u slovenskom i bugarskom. Da je u bugarskom postojao, dokazuje rum. imenica i mitološka ličnost *neagă* »1° Troztkopf, 2° böser Drache«. Ie. paralele nisu utvrđene. Matzenauer upoređuje sa lot. pridjevom *naigs* »gracilis, agilis, pulcher«, *naigat* »desiderare«, Miklósić sa sanskr. *snihjati* (3. 1. sing.), *snēha* »geschmeidig werden«.

Lit.: ARj 7, 846. 8, 274. 281. Miklósić 215. Tiktin 1043. Matzenauer, LF 11, 331. Tiktin 1043. Putanec, Rád 315, 328.

njerčiti, *-im* impf, »psovati, vikati«. Upór. slov. *njerčati* »mrmljati«. Na *-e*, gen. *-eta* *njerče* »koji mrmlja« (Vuk, Boka). Zacijelo se radi o onomatopeji, jer oko Rijeke znači »1° krktati = krklāti (ŽK), kad grah u loncu vri, 2° režati (subjekt *pas*)«. Dalja veza te onomatopeje bit će *njúre*, gen. *-eta* m (Istra) »čangrizalo«, *njúrgati*, *-am* (oko Rijeke) »mrmlati, mrdžati«, odatle na *-alo* *njúrgalo* (Istra) »homo murmurans« (upor. njem. onomatopeju *nörgeln*), s reduplikacijom *nünjoriti*, *-ira* (Vuk, Boka) »mrmlati« = na *-kati* *njúkati*, *njuč* m (ovaj znači još »2° stenjati u snu«, Crna Gora, »3° plakati«). Ovamo možda i *njúriti* (Vodice, Istra) »biti ljut, ne htjeti govoriti« kao i humorističká onomatopeja obrazovana kao hipokoristiká *njóno* m (Srbija) »neznalica«.

Lit.: 8, 289. 286. 285. Ribarić, SDZb 9, 171.

-nji, pridjevski sufixs određenog vida, složen od *-bn*, sufixa *-zo* i pokazne zamjenice *i, ja, je* (v.). Apstrahiran je od imenica, koje se svršavaju na *-n dan - danji, jesen - jesenji* i prenesen na *ljetnji* pored *ljetni*, na priloge *jutros, danas, večeras, sinoć: jutrošnji, današnji, sinoćnji* (= *smošnji*, ŽK), odatle opet kao *-ašnji* na *sada* — *sadašnji, nekada* — *nekadašnji, ovdá* — *ovdašnji, svagda* — *svagdašnji*. Usp. i *-ašnji*.

Lit.: Murette 315. 325. Leskien §§ 540-541.

njihati (se), *njiham* pored *njšem* impf. (Vuk) = *njiijati* (zamjena *h* — *j*) (*iz-, na-, od-*) — (s prijenosom *S* iz prezenta u inf.) *njišati, -am*

(Kosovo polje) »ljuljati, mahati«, prema pf. *njišnuti, -em* i deminutivu na *-bkati njiškati se* (Vetranie). Pored ovih oblika postoji *njeviti* (Vuk) »pflegen«, *odnjiviti* (Gorski vijenac) koji Leskien izvodi od *odnjihati*, ali je moguće i drugačije tumačenje, v. *njiva*. Apstraktum na *-oj njihaj* (Šulek). Na *-alo njihalo* n (Šulek) = *njihalica* = na *-aljka njihaljka* = *njišaljka* (Kosovo polje). Nalazi se još u slov. i bug. sa *n* mjesto *nj*, koje je samo u hrv.-srp., nastalo kao u *njiva* < *niva* (v.). Ako se uporedi sa steslav. *vbznyišiti se*, i je nastao od praslav. jery-a. Matzenauer upoređuje sa stčeš. *konyšiti* — *konješiti* pored *konušėti*. Upor. još složenice s prefiksom *ko-* u *kolebati se* = češ. *kolísati*.

Lit.: ARj 1, 468. 275. 8, 281-282. 283. Miklošič 218. Holub-Kopečný 179. Mladenov 358. Stojicević, ASPH 34, 115-116. Matzenauer, LF 8, 188-189. Leskien, IF 19, 206.

njištati, -ti impf, na *-eti* (Vuk, subjekt *konj, dogai*) »rzati« prema pf. *njisnuti, njšne* (Vuk). Odatle postverbal na *-bk njšak*, gen. *-ska* = na *-tka njška* f (Vuk) »glas konja«. Zacijelo onomatopeja.

Lit.: ARj 8, 284.

njiva f, sveslav. i praslav. riječ, bez paralela u baltičkoj grupi, »oranica, Grund, Flur«. Konsonant *nj* stoji mjesto *n*, kako je u bug., ukr. i rus. Istog je postanja kao *lj* mjesto / u *šljiva, gljiva* (v.), palatalizacijom koju je izazvao *i*. Pridjevi na *-bn njivan* (14. v.), na *-ski njivskí*. Deminutiv na *-ica njivica* (Vuk, također toponim u sing. i pl.), na *-če njivče*, gen. *-eta* (Kosmet). Na *-ar njivar* (Stulić) »ratar«. Na *-ak njivak*, gcn. *-aka* (Bosna) »kamen na njivi ili livadi«. Kol. na *-je njivlje*. Denominal *njiviti, njívim* (Vuk) (*od-*, jugozapadni krajevi) = *njíviti* (Kosmet) »(metafora) njegovati«. Vokal *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **nei-* »nieder, dolje«, odakle su *niz* (v.), *nizak* (v.), *niče* (v.), *ponikva* (v.) i *poniknuti*. Taj korijen proširen je pridjevskim formantom *-uo*, u grčkom *veióç* »polje, njive« u maskulinumu, dok je u slavinama femininum. Upor. i ags. *neowol*, sanskr. *mv* »magnum, crassum, corpulentum esse«. Prvobitno je značenje bilo »nizina«. Prema tome je riječ grčko-slavenska leksička paralela iz oblasti poljoprivrede. Prema Vaillant u riječ je ista koja i *ivica* (v.), a *nj* je nastao deglutinacijom iz * *on-ji e*. To je mišljenje nepotrebno, kad postoji utvrđena grčko-slavenska paralela.

Lit.: ARj 5, 218. Elezović 1, 469. Miklošič 216. Holub-Kopečný 246. Bruckner 364. KZ

45. 39. Trautmann 196. WP 2, 335. Brugmann, IF 11, 274. 14, 7. bilj. Schulze, KZ 27, 604. Berneker, IF 31, 400. Matzenauer, LF 11, 190. Vaillant, RES 22, 192-193. Boisacq* 660.

njoknuti, -em pf. (Vrbnik) »lupiti, udariti«. Upor. hrv.-kajk. *jekniti l -knuti*. Zacijelo onomatopeja, ekspresivan glagol.

Lit.: ARj 8, 285.

njuh m (zapadni krajevi, Martić, Dalmacija), praslav., »odor, vonj«. Na *-bka njuška* f (Vuk, Kosmet) »gubica«. Denominali na *-ati njuhati (na-)* = *vühoti* (hrv.-kajk., Bednja) = na *-iti njušiti, -lm* (Vuk, Lika) (*na-, o-, po-, pri-*) ~ *njušt* (Kosmet) impf, prema iterativu na *-va- njušivati, -njušujēm*, samo s prefiksima (*na-,* Lika), deminutiv na *-kati njuškati, -am* impf.-(Vuk), *sanjuškati se, -uju* (subjekt *oba ata*) »kad se životinje njuškom uzajamno upoznaju«, odatle na *-alo njuškalo* m prema f na *-ica njuškalice*. Imenica *njuh* se nalazi još u polj. i rus. u značenju »šmrk«, glagol u slov. *njuhati, njušati* i rus. *njuhatb* »schniif-

flen, riechen«. Prema Daničiću ide ovamo i *šunjka* »njuška« (Hrvatska, Dalmacija, BiH) < *njuška*, s metatezom *nj š > š - nj*, ali treba uporediti i *Sanjati, -am* (Vuk) »njuškati > njušeci tražiti«. Mjesto *š* govori se *č čunjka* f (Vrgada) »njuška« = *čunka* (Brač, Bella, Kavanjin) »rilo u psa, mačke ili kakve druge životinje«. Promjenu *š > č* izazvalo je unakrštenje sa *iunj < zono < cuneus < cuneus* (v.). Prema Miklošiču *vonj* i *njuh* bile bi srodne i u vezi sa steslav. *ohati*. To mišljenje zabacuje Bruckner, jer je u nastao od dvoglasa u ie. korijenu **neugs-* »wittern, schnüffeln«, stvnjem. *nisan*, nvnjem. *niessen*. Prema tome *vonj* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Konsonant *h* je nastao iz ie. s poslije *u*. V. dalju etimologijsku vezu u *vonj*.

Lit.: ARj 2,100 b. 7, 468. 8, 286. 17, 884-5. BI 2, 345. Jurišić, NVj 46, 18. Daničić, Osnove 298. Vuković, SDZb 10, 397. Elezović 1, 103. 142. 470. Miklošič 222. Bruckner 364. ZSPH 2, 309. BB 25, 95. IF 10, 154. Kogen, IJb 14, 272. Uhlenbeck, PBB 30, 267. Brugmann, IF 13, 154. Iljinski, ASPH 29, 493. Boisacq* 665-666. GM 311. Matzenauer, LF 11, 331-332.

O

0¹ »ili«, disjunktivni veznik kod trojice pisaca (Banovac, Kuhačević, Matović). U vezi sa *-li* zamjenjuje *ili: oli, ol*. Od tal. *o* < lat. *aut*.

Lit.: ARj 8, 290. 291. REW* 810. Putanec, Slovo 13, 166.

0² (Vuk), sveslav. i praslav. prijedlog s akuzativom i lokativom, sa sveslav. i praslav. varijantama *ob* (*ōbdan*, odatle *obdamšte* itd.), *oba* (*a* iz *ǫ*, *obasjati*, *obastaf*), *obi* (*obistāti* ŽK) »an, um, be-«. Prefiks je u pridjevima i priložima *dmalen*, *dvisok*, *opširan* itd. u značenju »podosta« (tako i u slov.), *okolo* itd. i u glagolima sa značenjem da se radnja vrši u pravcu *oko(lo-)* *nečega* ili *nad nečim* (tip *ophodati* > *ohoditi*, odatle *ophoda* — *ohoda* / Crna Gora /, *objesiti*) i u odatle izvedenim imenicama (*običaj*, *oblak*, *obojak* itd.). Kadikad pomiješao se sa *ot-* > *od-* zbog asimilacije (*piajati* < *ot-čajati*). Nalazi se i u toponomastici (*Ohrid* > *Ōrid* »mjesto na hridi«, upor. polj. *Opole* > *Oppeln* u Šleskoj). Veže se s pomoću složenog sufiksa *t + jo:* **obto* > steslav. *oblъ* (upor. isti sufiks u *ništi*) > *Spšti* (Kosmet) »κοινός« (= lit. *kaines*) u istočnim krajevima iz crkvenog jezika, odatle rum. leksikologijska porodica, koja se dijelom nalazi i u cslav., apstraktum na *-ina Spština*, s pridjevom *ōpštinski* i kao prilog *uopšte: deobšte, obšte f* »Gemeinschaft«, *obštejitel* »kaluder«, *obštejitie*, prevedenica od *κοινότητος*, pridjevi *obštesc* »javan« i *obejtnic* »zajednički«, glagol *a opšti* »saopćiti«, apstraktum na lat. *-imen* > *-inie obštynie* »ukupnost«, na *ovatif -uJĠ* > *-ui a obštui* »sudjelovati« pored *a sã obeštui* »stvoriti zajednicu«. Na zapadu *opći* (*sveopći* prema češ. i njem. *allgemein*), s raširenjima na *-en općen*, ne *-enit općenit*, apstraktum *općina*, s pridjevom *općinski*, neologizam *općinstvo* »publika«, denominat *općiti* (*sa-*, *pri-*), *izopćiti*, prevedenica od *excommunicare*, odatle apstraktum *izopćenstvo* (Stulić), iterativ na *-va-* *izopćivati*, *priopćivati*, prilog *uopće*. Da je i na istoku taj oblik živio u narodu i da je kasnije istisnut

od crkvenoga, dokazuje arb. posuđenica *apginé*” pored *optine* (Skadar) »porodica«. Ovamo ide još proširenje na *-etan obačetan* (~ *tno pseto*, Dalmacija, Pavlinović) »koji mnogo bavlja, tumara«. Na zapadu postoji još oblik *oplji* (Kavanjin), *opijen* (17. i 18. v., Dalla Costa), *opljenit*, *opljina*. Nije potvrđen u današnjim govorima. Teško je misliti da se radi o sufiksu / mjesto í. Prije će biti zamjena neobične suglasničke grupe *pc* > *plj*, koja je običnija. Dočetak *-í* u *obi* ima korelat u lit. *apie*, *apie*, *api* i u gr. *επί*. Odatle je analogijski prenesen u *raži-*, *izi-*, *kodi-*, *bezi-* (v.). Značajno je za baltoslavensku jezičnu zajednicu da su se tri ie. prijedloga stopila u jedan: ie. **ebhi*, prijetoj **obhi* (**bhi*, upor. njern. *be-*, sanskr. *abhi*, lat. *ob*, irski *eb*), **ambhi* (**?ubhi*) > gr. *ἀμφί-*, gal. *ambi-*, arb. *mbë* > *me-*, *mi-* i **api* (sansk. *api* »još«, gr. *επί*, odatle u internacionalnim riječima *epilog*, *epigon*). Interesantan je pseudojekavizam (tipa *kupjena* < *kupina*, *sjeroia*) *objèkoliti* (*se*), *-im* (Vuk, Risan) = *obljèkoliti* (Ljubiša) = (s disimilacijom *l-l* > *l-r*) *obljèkoriti se* »saletjeti koga da mu uzajmim to i to, navezati se, navrsti se« < *obikoliti* (Dalmacija, Paviinović, Srbija, Leskovac, Riječka nahija).

Lit.: ARj 4, 280. 8, 286. 292- 297. 359. 9, 73. si. Maretić, Savj. 80. JI², 188. Elezović 2, 1. 34. MiBlaIII 219. Holub-Kopečný 249. Bruckner 368. 369. Trautmann 1. WP 1, 55. Mladenov 370. GM 315. Tiktin 1074. Matzenauer, LP 11, 332-333. Belic, JF 18, 96-97. Jokl, Unt. 78. Courtenay, Zbornik Belio 225. sl. (cf. JIb 9, 199). Meillet, RSI 6, 127. Endzelin, KZ 44, 68. Sommer, IF 31, 362. Stokes, KZ 36, 275. Boisacq 58.

0³, uzvik za pozivanje, pred vokativom ili inače. Nalazi se U svim slavinama kao i U svim ie. jezicima. Ne drži se jezičnog zakona ie. *ō* > slav. *a*, jer se neprestano obnavlja. Kad služi kao odziv, glasi *oj* (Vodice) = *oj oj* (Kosmet) u značenju »čujem«. Kad izražava čuđenje, glasi *S* (Kosmet). Tada se veže *oko* ili *ohó*. Oblik *oj* služi u Kosmetu

za tjeranje goveda. Kao *ah* i taj dobiva *h: oh*.

Lit.: Elezović \, 21. 2. 36. Ribarić, SX>Z6 9, 172. WP 1, 161. Holub-Kopečný 249.

-^o, nenaglašen sufiks za tvorenje hipokoristika od starih slavenskih dvočlanih imena, od kršćanskih imena i od nadimaka, kod posljednjih u pejorativnom značenju, vezan sa dugim uzlaznim akcentom na osnovi: *Vládo od Vladimír, Božo od Božidar* itd., *Péro od Petar, Máto, Ivó, Tomo, Duro* itd. Veže se uz sufiks za pravljenje skraćenih hipokoristika na š *Tóso* od *Teodor*, na *-co loco* od *Jovan* itd. Običnije je kod štokavaca, ali dolazi i kod čakavaca: *Miko (ŽK)* od *Nikola, Štefo od Stjepan (ŽK)*. Tako i u hipokoristicima koji su apelativi: *cóvo, medo, ago, dudo, dido, njonjo*. U korelaciji je sa sufiksom *-e* i *-a* (v.) za hipokoristika. Hipokoristički osjećaj vezan je za dugi uzlazni akcent. Njega nema ako je drugi akcent na osnovnom vokalu: *Mírko, Marko, Žívko, Matko* itd. Veže se u slučaju *-aī* od part. pret. aktiva u *-alo* i nenaglašeni sufiks ima pejorativno značenje: *naklapalo, zabrdavalo, zanovijetalo*.

Lit.: Maretić 330-1. Leskien 270-1. Vandrak 503. Holub-Kopečný 408.

oba¹ m, n, *obje* f (Vuk, 13. v.) = *obe* (ekavski) = (ikavski) *obi* (dual kao *dva*) »ambo, die beiden«. Veže se u složenku s tim brojem, i to oba roda: *obadva* m, n, *obadvije* f (15. v.) »oba« pored *obědvá, obedvije* (Vuk, Dubrovnik) = *obadva* pored *obadva (ŽK)* = *obidva*, kao u tal. *ambidue*. U složenicama s pridjevom ili imenicom kao drugim elementom mijenja se *-a* u *-o* prema toj složeničkoj spojnici: *obostran* < *-stranbn* ь (v.), prema toj *obospolan, obostruk* pored *obadvostruk* = *obodvostruk*. Dobiva sufiks *-oj* (od *dvoj*, v.) *oboj* (13-15. v.), pridjev »jedan i drugi zajedno« = *obo* (Istra, stezanje *oje* > *o* kao u *Bògovié* < *Bogojević*, Krk) = *oboje*. Poimeničuje se sa *-ica* *obojica* (Vuk) = *obolca* (Kosmet) = *obodvojica* = *obadvojica* prema *obodvoj* pored *obadvoy, obidvoje* (ikavski, Slavonija). U složenicama dolazi femininum od sintagme *obje strane* pridjev *objestran* (15. v.) »(prevedenica) bilateralis«, s poimeničenjem u femininumu *objestrana* f = *bistrana* (Mikalja, Stulić) »securis anceps«, s ispuštanjem *o-* *bistranica*. Ovamo će ići i *objetelica* = *objjetelica* (v.) od *obje-* + *-jetelica* (Dubrovnik, *odjeti*) »motičica koja ima dva kraja, sinonim: čakija, kljun, trnokop«. Ovamo ide i pridjev od sintagme *oba kupa: objekupan*

(14. v.) = prilog *objekupno* »simul, zajedno, universus« (prema Daničiću). [Riječ je ie. (*ambholul) i baltoslavenska: gr. αμφω »beide«, awesta *uwa-*, lit. *abu*, got. *bai* m, *ba* n, gen. *baddjē*, engi. *both*, stvnjem. *beide, bedēj*.

Lit.: ARj 8, 294. 369. 423. 371. Miklošič 218. Holub-Kopečný 249. Bruckner 369. WP I, 55. Bugge, IF 10, 61. Meillet, RSI 3, 167. Boisacq⁷ 58. Kušar, NVj 3, 326.

-*óba*², sveslav. sufiks za tvorenje imenskih i pridjevskih apstrakta, koji mogu postati i imenice za lica: *grd* > *grdoba, hudòba, gnusoba, rugoba, tjeskoba, zloba, utroba, čaroba*.

Lit.: Maretić 300-1. Leskien 298. Osten-Sacken, IF 28, 416. sl. Vandrak 1, 603-4.

obad, gen. *-āda* m (Vuk) prema f na *-ica* *obadica* »muha bādajl (v.), štrkalj, štrk (ŽK)«. U češkom, poljskom, ukrajinskom i ruskom dolazi v mjesto *b*: češ. *ovad*, polj. *owad*, rus. *óvod*, u steslav. oba oblika. Augmentativ na *-ina* *obadina*. Denominal na *-ati* *obadati se, -am* (Vuk) »bježati od obada« (*iz-*, *na-*, *od-*, *za-*, Piva-Drobnjak). Čini se da je *b* nastao iz *bv* kao u *oblak, obor*, iz **ob-vad, a -vad*. da je isti korijen koji i u *svađa, zavada*. Miklošič naprotiv upoređuje s lit. *ūdas*. lot. *ode* »komarac«, bez ie. paralela. Matzenauer vidi u *-vad* sanskr. *vādh, badh* »vexare, perturbare«, *vadh* »ferire, tundere«.

Lit.: ARj 8, 297. Vuković, SDZb 10, 381. 387. 295. Miklošič 218. Holub-Kopečný 259. Bruckner 387. Zubaty, ASPH 16, 407. Matzenauer, LF 11, 334-335.

òbājgora f (Vuk) = *òpājgora* = *opajdača* (1844) = *opajdara* »bezobrazna ženska«. Nejasno je mijenjanje *b* > *p*. U poređenju sa *-dara, -dača* i *-gora* čini utisak pejorativnog sufiksa. Matzenauer izvodi neuvjerljivo iz tur. *baja* »vulgáris« i *kari* »femina«, pri čemu ostaje neobjašnjeno sve: *o-*, *b* > *p* i varijacije u sufiksu. V. i *panjka* (pri kraju).

Lit.: ARj 8, 303. 9, 9. Matzenauer, LF II, 335.

obala f (Vuk) »1° (prvobitno značenje) zid, bedem (Baraković), 2° ograda, plot (Srijem), 3° brijeg, tj. početak kopna uz more, rijeku, jezero, potok, sinonim: igalo, žal (morski), strana, jališa (danas općenito), 4° toponim«. Pridjev na *-n* *obalan* (uz *plovidba*, neologizam). Deminutiv na *-ica* *obalica*. Prema Maretiću hrv.-srp. postverbal od *obaliti* < *ob-valiti* (v.): *obvala* kod Vrančića. Semantički razvitak nije posve jasan. Značenje »declivitas, početak strmine«, koje ova riječ

ima u hrv.-kajk. (Zagreb, Mažuranić), može se uporediti sa *padina* na istoku. U značenju 3° *obala* je istisla *bregb* (v.), *obrižtna* (ŽK). Ako je postverbal, onda je značenje 3° prvo-bitno, a značenja 1° i 2° su sekundarna. Ograde i zidovi prave se svaljivanjem kamenja, zemlje itd. Usp. *valjati* za dalju etimologiju.

Lit.: ARj 8, 303. Mažuranu 766. Miklošič 218.

8ba0 poied *obal*, f *obla* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »Г округao, rotundus, 2° toponim, sam i ü vezi s toponomastičkim apelativima (*Oblo Brdo*)«, *naobal* »podosta obak«, raširen na *-ost oblast* (18. i 19. v.), deminutiv *oblahan* (16. v., Držić), *oblužan* (Timok-Lužnik; raširenje sa *-ug-* nejasno), na *-ovit obiovit*, na *-en* (ili, bolje, part. pret. pas.) *objfen* (18. v.) »oblast«. Brojna su poimeničenja: na *-bc oblac*, gen. *-aca* (Lika) »1° okrugao, podebeo štap, 2° cilindar (Sulek)«, unakrštenje sa *val obalac* (*crkva ne na svod nego na obalac*), na *-ica oblica* »1° štogod oblo, maslina, smokva, 2° žena, djevojka, 3° riba maena vulgáris, rhombus«, na *-ič oblic* (Vuk, Šulek) »štogod oblo«. Na *-ik* samo u toponomastici *Oblik*. Među apelativima nije potvrđena ova izvedenica zbog homonimije sa *lik*—*oblik*, ali postoji pridjev *obličan* (Jambričić) »nalik na oblicu«, *obličast*, deminutiv *obličica* »globulus« a to mogu biti i izvedenice od *oblica*. Za *oblik* govori dalja izvedenica na *-ovina obljikovina* (Timok-Lužnik) »obla motka«. Na *-je obliče* n. Na »*ī obit!* m (Dubrovnik) »valjak«. Na *-ič oblii* »grašak«. Prilog *obličke*, Apstrakti na *-ost oblost* — na *-ina oblina* (16. v., Vuk). Na *-jak objak*, gen. *akā* (Istra) = *objok*, gen. *objokā* (Buzet, Sovinjsko polje) »okrugao kamen na cesti«, pl. *objaki* pored *objoči* = na *-utbk* (upor. *bjelutak*) *oblutak*, gen. *-útkā* (Vuk) »obao kamen«, s kol. na *-je obluče* (Vuk). Na *-ovina oblovina* (Šulekov neologizam) »površina onoga što je oblo«. Prilozi: *úoblo* (Piva-Drobnjak), na *-ice oblice* (Lika, uz *govoriti*) »razgovijetno, naširoko«, na *-imice oblimice* = *obličke* (uz *piti*) »na dušak«. Denominal na *-iti* (faktitiv) *oblititi, -im* (*za-*) »činiti što oblim«. Složenice od sintagmi: *obleuška* f »neka osobita igla«, *oblòguz* (pridjev i imenica), pridjev na *-bn obloguzan* = *obligúzija* m (Lika) = *obložder* m prema f *obložderica* — *obložderac*, s pridjevom *obložderan* i augmentativom *obložderčina* »proždrljivac«, *oblojustra* f »zmija coelopeltis lacertina«, *ohladio*, gen. *oblodjela* (18. v.) »obli dio = stupanj u geo-

metriji (nejasna tvorba)«, pridjevi *oblodug* (Belosteneć) »obao i dug«, *obloličan* (Stulić) »obla lika«. Rumunji posuđiše *oblu*, f *oabla* »optočen, upravan, ravan«, *oblifa* »daščica na kretvu za jastuke«. Pridjev je baltoslavenska kreacija od prefiksa *ob-* (v.) i ništičnog prijevaja *r^o*a-* od ie. korijena **vel-* »okretati, valjati«, koji se nalazi u *val, valjati, valjak, obaliti, obala* (v.). Upor. lit. *apvalus* »obao«, lot. *apals* »isto«, *aplis* »krug«. V. za dalju etimologijsku vezu *valjati*.

Lit.: ARj 8, 468. Vuković, SDZb 10, 406. Miklošič 219. Holub-Kopečný 250. Bruckner 371. Mladenov 370. WP 2, 303. Gorjajev 234. Petersson, KZ 47, 271.

Obar, pl. *Obři* m, ruski naziv za tursko-tatarsko pleme *Avara*, koji se očuvao u tom značenju samo u rus. *Obrin* »Avarin« i u steslav. U ruskom se fonetski razlikuje ime za kavkasko pleme *Avari: a ež iie sutb obezi* = *Abchazi*. U značenju »div (upor. *ispolin*)« nalazi se u češ. *obr*, pridjev *obrovský*, polj. *obrzym* pored *obrzym* i u luž.-srp. U južnoslav. nije se očuvao taj naziv ni u prvom ni u drugom značenju; vjerojatno u toponomastici *Obarskā* (Bosna, Tuzla, selo) i u prilogu *obarski* (Lika, Bukovica) »1° žestoko, nemilo, 2° otvoreno, iskreno, ozbiljno (Barilović, Velemerić)«. Značenje 2° podsjeća na *latine* »jasno« u romanskim jezicima i na *magyaráni* »protumačiti« u mađarskom. Šišić stavlja ovamo kao pridjevski toponim na *-ov Obrov*, sa poimeničenja *Obrovac, Obrovica*, ali to može biti i imenica *obrov* »fovea, jama«. Budući da se bizantinsko *Avaroi* mora fonetski rastaviti od *Obrt*, može se izvoditi posljednje i od *Ogur*. Riječ *obr* u značenju »div« izvodi se i od got. *abrs* »silan«. Upor. i asirsko *abāru* »biti jak«, hebr. *abbir*, gr. δβριμος »jak«. Zbog toga *obr* u značenju »div« može da bude i pred-ie. riječ.

Lit.: ARj 8, 309. Mažuranić 776. Miklošič 219. Holub-Kopečný 251. Bruckner 378. ASPH 11, 118. Skok, JIC 2, 12. si. Trombetti, AA 3, 13. Uhlenbeck, PBB 27, 114. Schütte, IF 15, 266. RSI 6, 283. Vasmer 2, 244. Putanec, Slovo 13, 165.

òbdúlja f (Vuk, Primorje, Imotski, Petrovo Selo, Hrvatska) »nagrada pri trčanju trke utrkivanja« = *igdílj* m (Kosmet) »trka, obično konjska, utakmica tko će brže«. Turcizam (tur. *ondili* »zalag, opklada pri trkama«) iz oblasti konjogojstva. U *obdulja* turcizam je izmijenio početni i dočetni slog zbog unakrštanja s *opklada*, dok su u Kos-

metu palatami zaokruženi samoglasnici zamijenjeni sa *i*, kako češće biva u tom narječju, dok je *ü* > *u* kao obično.

Lit.: ARj 8, 320. Elezović 1, 217. Školjić* 497.

obedijenca f (talijanizam) = *obedijencia* f (latinizam) »(crkveni termin) pokornost«. Od lat. *oboedientia* = tal. *obbedienza*, apstraktum na *-entia* od *oboedire*.

Lit.: ARj 8, 323. REW* 6016.

ober- = *obor-*, imenički prefiks njemačkog (graničarskog) podrijetla, zamijenjen prevedenicom »nad-« u nazivima za vojničke i druge časti: *oberlajtmán* (ŽK) = *oborlačman*, *oberizunir* (ŽK), *oberkapitan*, *obordženerao* (Vuk), jednom i u vezi s domaćim nazivom *oberkněz* — *oborknez* (Vuk). Odatle prezime *Oberknežević*. Ovamo ide i komično mrciziranje njem. *Oberwachmann* > *oborbokman* »stercus« prema tur. *bok* »isto (za ljude)«.

Lit.: ARj 8, 324. 426. 429.

obergávati, *-bèrgāvam* impf. (Korenica, Hrvatska) »obavljati«. Bez *o-* nije potvrđen glagol. Zacijelo iz graničarskog njem. *bergen*.

Lit.: ARj 8, 324.

obga f (Vuk, Banat, Braničeve) »jufka (v.)«. Primjeri: *gibanica od obgi sa sirom*, *obga za pitu*. Nalazi se još u bug. *ólba* pored *obga* »rastanjeno tijesto, pátura, guba«. Ide zajedno s bug. *banica* < *gbanica, gdje je na početku *g* ispušteno u neobičnoj kpnsonantskoj grupi, dok je u sredini neobičnost uklonjena promjenom *gb* > *lb*. Riječ *obga* je, prema tome, prefiksalna složenica *o* + *gbba*, s metatezom *gb* > *bg*. Ide etimologički zajedno s *ganuti*, *gibanica*.

Lit.: ARj 5, 329. Mladenov 379. 363.

objijest, gen. -í f = (ikavski) *objíst* (Marulić) = *obist*, gen. -i (Vodice) = *bijest* f (Vuk, Hrvatska) (s gubitkom prefiksa kao u *biskati* mjesto *obiskati*, deprefiksacija) = na *-je obisije* n (Voltidi) »1° objedanje, proždrljivost > 2° raspuštenost, razuzdanost, oholost, ludost, požuda«. Pridjev na *-bn* > *-an obijestan* = *bijestan* = *obisan* (Vodice). Denominali na *-iti izobjijestiti se* (*uz-*), na *-ovati obistovati* (Marulić) »biti objijestan«. Postoji još oblik istog značenja *dbljid* f (Dubašnica) = *objid* f (Proroci) = *obida* »iniurijska, krivica« (Frankopan), s pridjevom *obljidan* = *objidan*, s apstraktumom *objednost* (16. v., Bělosteneč, Jarrbre-

šić). Iz toga izlazi da je osnova *jed-* (v. *jesti*), ne *běsb* (v.), kako je Miklošič mislio, niti ie. **eis-* »sich ungestümm schnell bewegen«, kako misle Osten-Säcken i WP. Ovamo može da ide i *objadan* (~ *kralj*, Proroci, jedna potvrda). Ispravnu je etimologiju dao Jagić. To je apstraktum deklinacije i: *objed + *-tb* (kao *vlast* od *vladati*) = *objedb.

Lit.: ARj 8, 343. 363. 367. 371. 406. Miklošič 12. Osten-Säcken, IF 23, 376. WP 1., 107. Mažuranić 1010.

objjētelica f (Vuk, Dubrovnik, Konavli) = *objjētelica* (Čilipi) = (ikavski) *obiūlica* (Vela. Luka, Lumbarda) »jednorožni kramp za kopanje kamenja, mašklin kojim se rije, krči i sinonimi: kazma, čakija, kljuna, trnokop«. Izvedenica od osnove glagola *objjēteliti* nepoznatog aspekta prema impf, ili iterativu *objjēlivati* (Stulić) sbranati, drljati«. Stulić ima i pridjev na *-bn objjēteličan* »occatorius« [Etimologija s. v. *oba*].

Lit.: ARj 8, 346. Kušar, NVj 3, 326.

obil (Vuk) (*iz-*), pridjev u narodnoj priči 0 postanku imena *Obilić* iz *Kobilic*: *Meder obila majka rodila obila junaka* (rekao car I odveo Miloša na svoj dvor). Prema ovoj pučkoj etimologiji značenje bi pridjevu bilo »kräftig«, dok u steslav. *oBIItb* »reichlich«, tako i u raširenju na *-bn* > *-an obilan* (15. v.) (*iz-*) »abundans«, s apstraktumom *obilnost* (*iz-*) pored *obilost*, na *-ik obilnik* m prema f *obilnica*. Kol. na *-je obilje* (*iz-*) = *obilstvo* n = (prema istoznačnom *abundantia* dobiva tal. sufixs *-anza*) *obilanca* f (Istra) = *obilstvo*. Proširuje se i pridjevskim sufixsom *-at obilat*, s apstraktumom *obliatosi* = *abilastvo* = *obilatan* (15. v.) = *obilastan*, u prilogu *obilasno* (jedna potvrda). Denominali na *-iti: izobiliti, izobilim* prema *izobiljivati*, na *-ovati obilovati*, *-ujem* (16. v.) (»r-) = *obilatovati*. Prilozi *isobila* pored *izdobila*, gdje se unakrstio sa *dobiti*. Nalazi se još u steslav., slov., bug., ukr. i rus. u istom značenju, dok češ. kol. *obilí* znači »život». Početno *o-* je prefiks, kako izlazi iz steslav. *izvilije* »obilje, izobilje«; predstavlja prema tome *bv* kao *oblak, obojak, obor* itd. Glede korijena v. *viti*.

Lit.: ARj 4, 276. 8, 353. 351. Miklošič 218. Holub-Kopečný 250. Mladenov 365. Matzenauer, LF 11, 338-339. Štrekelj, ASPH 14, 533. Peter, BB 21, 207-217. (cf. AnzIF 7, 165).

obitelj, gen. -r f (13. i 14. v.) = (prijelaz u deklinaciju *a*) *ubitela* = *obitjelja* f, praslav. apstraktum deklinacije *i*, »1° familia, porodica,

2° coenobium, manastir«. Pridjev *obiteljan* = danas *obiteljski*. Na *-janin* (upór. *gošćan* ŽK »jedan od gostiju«) *obiteljanin* (15. v.) »član obitelji«. Danas općenita riječ književnog i saobraćajnog jezika, u starije doba i ograničeno crkvena, sa značenjem redovničke družine. U narodnom govoru za taj pojam čuje se *družina* (ŽK). Nalazi se u steslav. *obitěh*, u ukr. i rus. Obrazovana je s pomoću sufixa za apstrakta *-eib* od baltoslav., praslav. denominala *vitati*, koji postoji u steslav. *vitati* »habitares i u sjevernim slavinama: češ. *vitati* »pozdraviti, reći dobrodošlicu«, polj. i gor.-luž.-srp. *witać*, donj.-luž.-srp. *witaš*, ukr. *vytaly* i rus. *vitatb*, od praslav. korijena *vita, koji se izgubio u slavinama kao primitivum a očuvao u baltičkim jezicima: lit. *vieta* = lot. *vieta* »Hof, Stelle, Ansiedlung«, s glagolom lit. *vietoti* »utočiti, pripiti«, što odgovara sanskrtskom participu *vita* »dobro došao« kao izvedenici od ie. korijena **uei-* »ići prema nekom cilju«. Upor. *nevin*, *vojna* (v.). Dolazi kao prvi ili drugi član u steslav. dvočlanim imenima *Svetovit*, *Dragava*, *Vitimir*. Od istog je korijena prema Joku arb. *visē* »mjesto«. Upor. *vbSb* > *vas* (v.). Praslav. *vitati* s prefiksom *ob-* *abitati*, *obitajñ* »oixēiv, παροικεῖν« kod nas je potvrđen u značenju »stanovati« u 15. v. Propao je u narječjima zbog homonimije s *obliati* (ŽK) impf, od pf. *obećati*, danas *obećavati*. U današnjem se jeziku govori kao impf, na *-va obitavati*, *-bitavam* (Sulek) »prebivati, stanovati«, odatle *obitavalište* »prebivalište«, na *-lac obitavalac*, gen. *-oca* »stanovnik«. Smatra se rusizmom (rus. *obitath*). Sufiks *-eh* dolazi osim u ekavskom obliku *-elj* (tako zbog disimilacije mjesto *-jelij*, *-ijelij*) u ikavskom *obiti!* f (Upor. Bernardinov prijevod *otac od abitili* za lat. *pater familias*) — *obitio* — *obitij* = *okitila*, s pridjevom *-bn* > *-an obitilan*, poimeničen *obitilnik* = *obitol* f (18. v.) = *abitala* (18. v., Dalmacija) = *obito-Ilea* = na *-ija obitolija*, kao toponim sa gubitkom *o* (kao u *biskati*, *bijest*) *Bitolj* *Bitola* (makedonski) > čine. *Bitule*, gr. Βουτέλις, *Bitolia* = tur. i gr. *Manastir*. Upor. njem. istoznačni toponim *München*. V. još *vas*. Samo *vitati*, koje je praslav. riječ, ne postoji u hrv.-srp. Vuk ima iz Baranje *razvitati*, *-čem* pf. »razbacati«.

Lit.: ARj 8, 360. 359. 362. NJ 2, 121. Miklošič 392. Berneker, IF 31, 405. Holub-Kopečný 417. Bruckner 625. Vasmer 205. WP 1, 230. Mladenov 30. 365. Trautmann 345. Iljinski, PF 11, 190. Vaillant, RES 8, 86-87. Matzenauer, LF 11, 339-340. Črñ-

jalá, *Omagiu Bărbulescu* 511-517. RES 10, 162 — 163. Byzantinoslavica 2,467 — 468. Brandt RFV 5, 74. 2. Buga, RFV 67, 2 32.sl. (f RSI 6, 271). Joki, Stud. 4-5. Boisacq 1119. Putanec, Filologija 5, 108. Isti, Slovo 13, 166!

objet m (Kašić) »(prevedenica) predmet«, od tal. *obietto*, danas *oggetto*, od tal. poimeničenog part. pret. *objectum*, od *objicere*. Latinizam *objekat*, gen. *-kta* m »1° gramatički termin, 2° predmet, koji se prodaje, kuća itd.«. Pridjev na lat. *-ivus* proširen na *-bn objektiván* (protivno *subjektiván*, *partajijan*).

Lit.: ARj 8, 373.

objetina f (Vrbnik, Krk) »vuna (velna) što kod činjenja popada ili se ostrize«. Možda je *j* < *lj*.

Lit.: ARj 8, 374.

oblānta f (Dubrovnik) »1° beskvasan kruh za mjsu, 2° stara dubrovačka slatkarija, koja se umakala u vino«, deminutiv *oblantica*, odatle na složen sufixs *-ar* + *-ič* < *-arido oblantarič* (Dubrovnik) »sprava s kojom se prave oblante« = *oblantar* (Stulić). Sonorizacijom *nt* > *nd* *ablanta*. Taj oblik ima Popović. Ne zna se gdje se govori. Upor. ipak: *njihovih želja, u slatke abiande građanskih sloboda zavijenih* (Otađzbina, čir., br. 128, 27. 8. 1936). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog part. perf. *oblata*, od *afferò*, iz crkvenog jezika. Suglasnik *n* je umetnut pred dentalom kao u *Valunta, Krklant, Melentije, arantos, inkona, komendija*. Prema *hostia* (v.) lat. dočetak *-ata* bio je zamijenjen sa *-ia* *oblia > *obla* (15. v., Vrbnik; značenje te riječi ne definira Maretić dobro »nekakav kolač, pogača«; rečenica *nema imati del od oblje* ako ko ne dođe u nedjelju na oficij, očitog govori za značenje »hostia«; Kurelac zna za *oblje* i *oblisce*, koje se peku na Krku za popove na Dan mrtvih duša i na Badnjak) = *oblja* f (Cres, Vrh, Mikalja, Stulić, Vrbnik) »pita, pogača, placenta, specie di pane che si fa per ognissanti« = *ublija* = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *lumblja* »pogača od muke, varenike, žafrana, darcina za Svisvete (Dalmacija, Zlavinac)«. Slov. *oblat* m, *oblatak*, gen. *-tka*, *oblatar*.

Lit.: ARj 6, 217. 8, 385. 397. 405. Pleternik 1, 732. REW^p 6012. Tentor, ASPH 30, 196. Skok, ZRPh 54, 473. Mažuranić 776.

obieg m (17. v., Držić) = *oblig* (15. v.) »dužnost«, od tal. postverbala *obligo*, od *oblegali* impf, »obavezivati« < tal. *obligare*

(prefiks *ob-* i *Ugare*) = *obligati*, impf, na *-va-obligavati* = *obligivati*, *-ujem* = na *-irati obligirati*, *-am*. Part. perfekta pas. *obligau* (Lumbarda, Korčula) »obavezan« = *oblegan* pridjev (Čilipi, uz *žena*) »koja zna kako će koga u kojoj prilici nadariti, počastiti«. Prefiks *ob-* prevodi se našim prefiksom *pod-* *podligati se* (Lika) < *podobligati se* pf. prema *podligavati se* »obavezati se«. Apstraktum na *-acija* < lat. *-alio*, gen. *-oras obligacija i* »(prevedenica) obveznica« = (unakrštenje sa *lagati*) *obligacija* f (Šabac) »isto«. Upor. u Režiji *oblejät, oblejan* < furi. *obleâ, obleja*.

Lit.: ARj 8, 380. 392. 397. 10, 255. 298. Kusar, NVj 3, 337. Sturm, CSJK 6, 57. REW* 6012a.

obliž m (Stulić, Bella, Slavonija, 18. v.) »me(h)lem«. Denominai na *-ati* i na *-iti obližati* = *obližiti* »obližom priviti«.

Lit.: ARj 8, 402.

oblok m (16. v., hrv.-kajk., Makarska, Dalmacija Vrbnik), praslav., 1° obao prozor (Bella, Stulić), 2° prozor (uopće), okno, 3° ormar«, slovenska, slovačka, ukrajinska riječ. Praslav. izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ok* (v.) od *obao*. Taj termin posuđuje Madžari *ablak* »1° otvor uopće > 2° badža, 3° prozor«, Rumunji *obloc* (Sedmogradska, Bihor). Madžarski slavizam važan je za utvrđivanje prvobitnog značenja. Deminutivi na *-bc obločec*, gen. *-čca* (Jambrešić), na *-ič obločič*. Pridjev na *-bn oblačan*, poimeničen na *-ica obločnica* »krilo oblaka«.

Lit.: ARj 8, 402. 403. Gombocz-Melich 1, 6.

obnjalo n (Timok-Lužnik) »bojaj«. Interesantna posuđenica iz rum. slavizma *abiala*, pl. *obiele* (Moldavija) »Lumpen, Fusslappen«. Rumunjski je slavizam apstraktum obrazovan sufiksom *-eală* < *-eh*, od steslav. *obiti* < *ob* — *viti* kao i *bojaj*, koji sadrži prijevajni štěpen *vaj* (v. *viti*). Rum. *i* zamijenjeno je sa *nj*, *a* dočetno *-ă* restaurirano je prema *sută* < saio. Miklósić neispravno uči da je *obială* od nepotvrđenog **obujalo*, od *obuti* (v.).

Lit.: ARj 8, 416. Tiktin 1069. Miklósić 389.

obor m (Vuk, Imotski, bug., slov.) = *obor* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° tor, hljiev, 2° dvor, avlija, 3° toponim«. S prijevajem *a* možda *obarah*, gen. *-ka* m (Turska Hrvatska) »zemljište ograđeno i određeno za pašu«. Složenica obrazovana s pomoću prefiksa *ob-* i

od ie. i praslav. korijena *ver-*, u prijevaju *vor-*. V. *vrijeći, otvor* itd. Prvobitno je značenje »ograđeno = zatvoreno mjesto«. Suglasnik *b* je nastao od *bv* kao u *oblak* itd. Riječ *obor* je kulturna riječ koja je postala balkanska. Posuđuje je Rumunji *obor* »étâble à bœufs«, Arbanasi *obór* = (sa umetnutim *m* kao u *dumboK ombor* »cour«, čine. *ubor* »cour d'une maison, basse-cour«, ngr. óβορός (Epir) »étâble à bœufs, basse-cour« = vouβoupó (sa *n-* kao u *nugad*) (grčka Makedonija). Upor. još rus. *zabor* »Zaun«.

Lit.: ARj 8, 307. 425. Miklošič 382. Holub-Kopečny 250. Bruckner 371. Mladenov 367. Joki, IF 49, 281. Pokrovskij, ZSPH 9, 102-104. GM 314. Meyer, Ngr. 2, 48. Pascu 2, 212., br. 466.

obrêga f (Kobarid, Slovenija) »prostor pred kućom«. Toponim tal. *Abrega* > hrv. *Vabriga* (Istra). Od lat. pridjeva *apricus*, poimeničen, u ž. r., upor. stlig. *abrigu* »izložen suncu, na čelopeku«.

Lit.: Pletersnik 1, 743. Cadastre 81-2. DEI 260. REW² 560.

öbrestî, öbretem pf. (14. i 15. v., Vuk) = 3. 1. prezenta *abrîte* = *obritoše* (aorist) (ikavski, bosanske isprave 15. v.) pored *obrsti, obrîm* prema impf, *obretati* (Stulić) »invenire«. Nalazi se u steslav. *öbrestî, obrîstic* i u rus. Praslav. je osnova *rét-*, u prezentu s infiksom *re* : *ret-*. Bez prefiksa nije potvrđena u slavinama, nego s prefiksima *pre-*, *predu-*, *pri-*, *s-*, *su-* : *srèsti* pf. prema. impf, *srijètati, srijètam, susrestî, prèsrèsti, predèsrèsti, prîsrèsti*. Sa sufiksom za apstrakta *-eib öbretelj*, gen. →' (Dušanov zakonik) »ono što se obrete, sadržaj«. Na *-telj: obretatelj* m (jedna potvrda). Od drugih prefikslnih složenica: postverbal *susret* m, na *-oj susretaj* m. Apstraktum na *-ia* od infinitivne osnove **sretia* > *srića* (ikavci, Hrvatsko primorje) (ne-) i od prezentske **sretlā* > *sreća* (ne-), s pridjevom na *-bn* > *-an sretan, (ne)srican*. Antroponimi *Sreten* (upor. bugarski *Najden*), *Obreten*, hipokoristik *Obretko*. Posuđenice madž. *szerencse* i rum. *strinate* slažu se sa steslav. *sreha* u pogledu *i*, a ne slažu se u pogledu praslav. *-tia*. Bez prefiksa dolazi samo u lit. *rasti, randu, -aü* »naći«. Nisu utvrđene druge ie. paralele. Prema Bnigmannu bila bi gr. *επιρωχω* (odatile internacionalne riječi *heuristika, heuristički*), tj. varijanta ie. korijena **uer-*, **urēt-*, **ured-*.

Lit.: ARj 8, 458. BI 2, 461. Miklošič 278. Bruckner 534. KZ 46, 234. Mladenov 606.

WP 1, 280. Brugmann, IF 30, 371. sl. 382. (cf. *IJb* \, 88). Bezzenberger, BB 26, 166-168. (cf. *AnzIF* 13, 121).

öbrlktati, -ām pf. (Lika) = *abrihtati* (Zagreb, Krasie) »Γ obučavati, 2° naučiti (redu)«, prema impf, na *-va- öbriktavati, -riktāvām*. Od njem. (vojničkog) *abrichten*, također madž. *abrikolni*.

Lit.: ARj 8, 463. Gombocz-Melich 1, 8.

öbrlätiti, -břlatim pf. (Vuk, Dalmacija, Lika, Vinkovci, BiH) prema impf, *öbrläävati, -läcujēm* = *öberlatiti* (Mostar, Slavonija) »1° saletjeti, zaokupiti, 2° okrenuti koga na svoju stranu«.

Lit.: ARj 8, 464. Skok, Slavia 15, 482., br. 538.

öbrnika f (Timok-Lužnik) »divlji sljez«. Na *-e öbrniče* n (Niš) »taraxacum officinale«. Ovamo *öbratica* f »inula helenium« = *vratič* = *povratič* (Medić).

Lit.: ARj 8, 443. 464.

öbrstar, gen. *-ara* m (1700, Banija, ŽK) = *öberstar* = *öberster* (narodna pjesma, Slavonija) = *öbršter* = *öbrštar* m prema f na *-ica, -ovica öbrstarica* = *öbršterovica* (Vuk). Od njem. vojničkog »*Öberst(er)*«.

Lit.: ARj 8, 324. 469. 470.

öbrve f pl. (Vuk, Baraković) = *öbrve* (ŽK) (plural zbog toga što su u dvojce), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° supercilium, palpebra, Augenbraue (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° (metafora) okrajak njive ili brazde, 3° (ribarski termin, Skadarsko jezero) öbruč oko kojega se popinje zamka (Pavlinović)«. Prvobitno je femininum po deklinaciji i *öbež* ь = *brv*, gen. →' (13. v.) »palpebra, trepavica«. Početno *o-* nalazi se i drugim ie. jezicima, kao u gr. óβρῦς i u makedonskom óβρῦρετ. Stoga se za prajezik može pretpostaviti **öbhru* pored **bhru* (Boisacq). Prema Schrijnove *o-* je preverb (prefiks), koji u hrv.-srp. jkklanja homonimiju sa *bv* > gen. *bIII* (v.), PiidjeTi na *-bn* > *-an öbrvan, t'-vnu* (Stulić), koji se ne nalazi u današnjem jeziku; na *-at öbrvat*. Deminutiv na *-ica Shrvica*. Na *-än: öbrvân*, gen. *-âna* »ime jarcu«. Na *-oca öbrvača* (Srijem) »ženska velikih i gustih öbrva«. Nalazi se u steslav., češ., polj. i rus. Slaže se u deklinaciji *i* sa lit. *bruvis*.

Lit.: ARj 1, 687. 8, 477. MikloHI 23. SEW 2, 91. Trautmann 38. WP 2, 207. Loewenthal,

WuS 9,186. Kretschmer, KZ 31, 336. Solmsen KZ 34, 459. Schrijnen, KZ 50, 144-146. Boisacq 733-734.

öburdäti, -am pf. (Riječka nahija, Crna Gora; objekt *kamen niz brdo*) »skotrljati«. Ovamo će ići *öbürdati* (Lovinac, Lika): *öburda ka slip* »navaliti, silom nešto izvesti«. Opo-minje na rum. *zburda, ömburda* »ausgelassen, mutwillig umherspringen, sich ausgelassen gebärden«, pridjevi *zburdalnic (-alnic* < slav. *-anъn* + *-icus*), odatle *-nicie, zburdatic*. Početno *z-*, *-im-* su lat. prefiksi *ex-*, *in-*, *o-* = *a-* moglo bi biti lat. *ab-*. Osnova glagola nejasna. Možda pastirsk. onomatopeja.

Lit.: ARj8,487. Tiktin 1805.1806.REW² 23.

öbuti (se), öbujem pf. (Vük) (*preo- se*, bez prefiksa *ob-* ne postoji), baltoslav., sveslav. i praslav. osnova *u-*, koja u slavinama nije potvrđena bez prefiksa kao ni u latinskom, »inducere (s kojim je u prasrodstvu)« prema impf, *öbuvati, öbuvam'*, *izuti, izujem* (Vukey akcenat je *izujem*) pf. prema *izüvati, izüväm* (Vuk) = *izüvät, izüväm* (Kosmet, ŽK) »exuere«; (sa *r* poslije prefiksa *na-*) *nazuti, nazujem*. To umetnuto *z* različito se tumači. Maretić upućuje na *r* u *nazočan* (v., upor. i *pazuho*), Ivšič na krivo rastavljanje u *izuti* = *iz-zuui*. Upor. i rus. *raz-u-tb* i češ. *zouti*. Ovo *z* nalazi se još u *süzuti, säzujēm* — *sazvuti* (Neretva, Pavlinović) i u *özüti* (Riječka nahija) »izuti« te u izvedenici *öbuzvača* f za *öbuvala* (narodna pjesma, v. i niže). Od part, na *-to *öbutija* > *öbuća* = *öbuća* (ŽK) = *öbuča* (Vodice), steslav. *öbuSta*; sa svojom leksikologijskom porodicom: na *-ar öbučar* m »čizmar, crevljar, postolar« prema f *öbučarica*, također u značenju »drvena ograda oko peći za sušenje öbuće«, pridjev na *-ski öbučarski*, deminutiv na *-ica öbučica* (Vuk), augmentativ na *-ina öbučina* (Lika), na *-njak öbutnjak* (Ključ, Bosna) »nekakvi öpanci« < *öbučnjak* (sa *čnj* > *tnj* kao u *kutnji, ZA kučnji*), na *-Ä* öbutelb* f (č' starijim hrvatskim knjigama, hry.-ičajk. y Belpšteneci, Jambrešić). Od korijena *öbttv-* äa *i-aca' öbuvafa* (Vuk, Sisak Poljica) »uzica«, pridjev na *-ačö öbuvači*. Poimeničen part. perf. pas. *öbuvenac*, gen. *-ënea* = na *-jak öbuvenjak* »ono u čemu je žitno zrno öbuveno«. Na *-lo öbulu* n (Kostajnica) »öbuča«. Na *-eljäk* sa gubitkom *o-* *öbveljak*, gen. *-aka* (Dalmacija, Pavlinović) »öpanak ili postola što se öbuva bez potrebe, da se pripinje kao čizma«. Na *-äč izüväch*, gen. *-ača* »čovjek i sprava«. Na *-lac izüvalac*, gen. *-aoca* m prema f na

-iça *izúvalica*. Na-a* > -ak *názuvak*, gen. -*uvka* (Vuk) = *názubak*, gen. -*pka* (s promjenom *v* > *b* preko *p* u gen. kao u *ljibac*, gen. *ljipca* za *livac* < *hlijevac*, Perušić, Lika, Dauzatova fausse regression) »ono što se naziva, navlači na nogu preko čarape, vrsta gamaša«. U složenici *pozúvak*, gen. -*uvka* (Kosmet) »polučarapa« zamijenjen je prijedlog *na-* sa *po-*. Sa *pk* > *k* *názuka* f.pl. (Ston) »vunene navlake na nogu« i sa zamjenom sufiksa -*bk* sa -*ica* *nazubica* »nazuvica, nazuvak« (Kuci, Crna Gora). Na -*aia* *nazuvača* (Vuk). Na -*ica* *nazuvica* (Vuk). Na -*nik* *nazuvnik* »Schuhzieher«. Praslav. osnovna *u*, koja je nastala iz dvoglasa *ou*, dolazi u baltičkoj grupi bez prefiksa: lit. *auti*, *aunu*, lot. *aut*, *auju*, *aunù*, lat. *exuo*, *induo*. Taj se korijen nalazi još u awesti i armenskom. Upor. još *uzda* (v.). Ie. je korijen *oujo, prijevoju od *ju l *ō*. Ovamo ide još s prijedlogom *p > *u*: steslav. *onusta* > slov. *onuce*, češ. *onuce*, polj. *onuca*, kod nas samo *naušta* (knjaževački okrug, Srbija) »eine Art Strümpfe«.

Lit.: ARj 1, 750. 4, 308. 7, 780. 8, 479. 490. 486. 9, 524. Jagić, ASPH 1, 431. ASPH 6, 662. Elezović 1, 228. 2, 8. 93. Ribarić, SDZb 9, 172. Miklošič 371. Holub-Kopečny 251. 255. Bruckner 373. Trautmann 21. WP 1, 109. Mladenov 219. 370. Gorjajev 235. Ivšić, HJ 1, 175. Grienberger, IF 27, 211. Kretschmer, KZ 31, 424. 453. Hujer, LF 46, 181. si. (cf. IJb 8, 208). Persson, KZ 48, 121-126. (cf. JF 3, 214-215). Boisacif 256-257.

ocat, gen. *octa* m (Vuk, Krajina negotinska, Peć, Kosmet) = *ocät*, gen. *osta* (Rab) = *ocät* (Vodice) = *ocèt*, gen. *octa* (hrv.-kajk., Orašćići, Istra, Bolić, slov.) = *ocat* (štok., čak., Istra i u južnoj Italiji, doneseno sa sjevera Cetine) = (analogijom prema gen. *osta* i prema izvedenicama stvoren nominativ) oji (ŽK) = (kompromisni oblik stvoren unakrštenjem *ocat* + *ost*) *ostac*, gen. -*aca* (Prčanj), sveslav. (bug. *ocet* pored *océd*) osim ukr. i rus., »kvasina, sirce«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa *ь*, upór. steslav. *ocbŭ*. Pridjevi na -*bn* > -*an* *ocatan* (upór. slov. *oceten*), na -*en* *oceten* (*pri-*), poimeničen na -*ica* *octenica* = *astenica* = na -*ka* *octenka* »ocetni sud«, na -*jak* *octenjak* »neka trava«, apstrakti *octenost* = *octenstvo*. Na -*tk* > -*ák* *octak*, gen. -*aka* (ugarski Hrvati) »cirsium arvense« = *ástak* (ŽK) »čkalj«. Na -*ika* *octika* = na -*eljika* *osteljika* (Stulić) »kiselo vino« = (ci > sr disimilacija) *dstika* (Vuk, Istra, Bella, Stulić) »ocat«. Augmentativ na -*ina* *ostina*

(narodna pjesma, Istra). Na -*ar* *ocetar* »prodavač octa«, slov. *očtar*, bug. *ocetár* pored *ocedar* m prema f *ocedarka*, *ocetarski*. Denominal (inhotiv) na -*iti* *ocititi*, -*im* (*na-*, *za-*) — *ostiti* (ŽK) (*na-* *se-*) »uskisnuti« prema impf. *naocivati se*. Riječ je kulturna. Mađžari posudiše *ecet*, Rumunji *ošet*, glagol *a* *oteti*, *ošetar*. Značajno je da je ne posudiše Arbanasi, koji imaju domaću *úthulle* pored *uthull -i* (Godin). Jedino varijanta *ofull* pretpostavlja unakrštenje južnoslav. *ocьbъ* i domaće arbanaske riječi. Sveslav. posuđenica iz sveromanskog lat. *acetum*. Kako taj romanizam posudiše i Germani, got. *akeits*, postavila se pitanje da li je ušao u slavine direktno iz balkansko-lat. na donjodunavskom limesu, mjestu gdje se Slaveni najranije (5. v.) susreću s Romanima (Vlasima) ili preko Gota oko Dnjepra i na Balkanu. Činjenica da se *acetum* ne nalazi ni kod Rumunja ni kod Arbanasa ni kod Grka (ošoc, odatle rus. *uksus*), govori u prilog mišljenju o gotskom posredovanju. Sa fonetskog gledišta moguće je izvoditi i iz vlat. *acētu* (krčko-rom. *akait*), jer naglašeno zatvoreno vlat. *e* može prijeći u *b*, kako pokazuje *discus* > vlat. *descu > *daska* (v.) i grk < *Graecus*. I kod južnih Slavena za taj pojam čine se nove posuđenice: osim turcizma *sirce* = *širket* (v.) stvnjem. *ezzšh*, nvnjem. *Essig* (metateza *etig < *atecu* < *acetu*), odakle nastade slov. i hrv.-kajk. *jěsij* (ŽK) = *fesih* pored *jěsik* (Istra) = slov. *jesih*, u Režiji *azejt* < furl. *asei*, *ased*. Sa bug. *acéd* upór. *ocad* m (Hrvatska, Ogulin) »neka trava« ako je od lat. *actidus*. Ime te trave moglo bi biti isto što slov. *ocet* »cirsium arvense« = *ástak* (ŽK) = *octak* (ugarski Hrvati).

Lit.: ARj 4, 621. 7, 469. 8, 502. 507. 1100. 9, 250. 273. 274. 12, 77. Pletersnik 1, 367. Kušar, Radlils, 14. Elezović 2, 46. Ribarić, SDZb 9, 20. 172. Miklošič 219. Holub-Kopečny 251. Bruckner 373. Mladenov 405. Kiparsky 117. 119. Stürm, ČSJK 6, 51. GM 455. REW 98. 105. Hamm, KZ 67, 121. Matzenauer, LF 12, 174.

ocean, gen. -*āna* m. (hrvatski književnici, prema lat. = njem. čitanju *c* pred *e*), pridjev *oceanski* = *okēān*, gen. -*ana* (srpski književnici, prema gr. čitanju) = *ocean* (Kašić, Palmotić, prema tal. čitanju) = *okijanb-reka* (Aleksandrida). Gr. *ωκεανός*.

Lit.: ARj 8, 502. 811. Vasmer, GL 103.

ocel m (hrv.-kajk., Belostenec; slov. *ocel*, Štajerska) = *océl* (Prekmurje) = *ocelj* (Jambršić, hrv.-kajk.) = (ikavski) *octi* (Mikalja) =

ocilj (Vrančić, Mikalja, Stulić) = (jekavski) *ocjel* = (sa promjenom dočetka prema *ognjilo*) *ocjelo* (Martić) = *ôcilu* n (Vuk) »1° čelik, bliznica, mazija, nado, 2° ognjilo, čakmak, masat«. Slov. *ocelo* n prema *nado*. Ti oblici točno odgovaraju steslav. *oceltl* / -*lb* kao i onima koji se nalaze u svim ostalim slavinama, osim u bugarskom, gdje danas ne postoji, ali da je i tu postojao, dokazuje rum. slavizam *oțel*, s glagolom *a* *oteli* i pridjevom na lat. -*osus* > -*os* *oțelos*. Mađžari posudiše *ocel*. Pridjev na -*bn* *ocelan*, *oceljan*, *ociljan*. Odatle denominal na -*iti* *oceliti*, -*im*, na -*ovati* *naocelovati*, -*ujem* (Belostenec) »naostřiti ocalorn«. Dočetak -*el* izmijenjen je u -*al* po svojoj prilici unakrštenjem sa mladom posuđenicom iz mletačkoga *azzal* (upór. odatle i ngr. *ατζαλον*, *τζαλον*) > *acāl* (Cres) = *acāl*, gen. -*ala* (Bosna) = *āco*, gen. -*ala* (Zore, Dubrovnik) = *aco*, s glagolom *acolit*: *acāl*, gen. -*ala* (Dubrovnik, Vuk, gdje se prema Milasu govori samo *ōca*, prema Budmaniju gen. *ocala*) = *ocāl*, gen. -*ālā* (Rab), s pridjevom *ocalan* (Voltidi). Od Vukova dubrovačkog oblika pravi Šulek za potrebe industrije čelika neologizme: *ocalar* m, *ocalara* f, *ocalarina*, *ocalarnica* f, *ocalina* f, pridjev *ocalast*, *ocalovac*, *ocalovina*, *ocalovnica*, *ocalonica*, *ocalničar*. U daninjem saobraćajnom i književnom jeziku turcizam *čelik*, *čeličan*, *čeličiti*, *čeličana* potisnuo je *ocel*, *ocel* i *acāl*. Ti se oblici osnivaju na balkanskom i apeninskom lat. *akiale, obrazovano prema *acuale*, od *acus* pored *aciarium* > fr. *acier*, tal. *acciaio*, u ostaloj Romaniji. Vetrantie ima *acar*, gen. -*āra*. Lat. *k* pred *i* prešao je u bezvučnu afrikātu *c* kao u *Civitate* > *Cavtat*, *Celeia* > *Celje* ili u *rpcē* > *ruci* od *rcka*. Dokaz za izgovor *k* < lat. *c* u vrijeme dolaska Slavena na Balkan nalazi se u *Sisciae* > *Sisak*. Dvoglas *la* zamijenjen je sa *o* kao u *podreka* < *patriarcha*. Zamjena sa *α* u *ocal* može se tumačiti na više načina: kao gore unakrštenjem dviju posuđenica, starije i mlađe, kao i zamjenom > *a* kao u *praskva* < *persica* (v.) i *orah* < *orehb* (v.). Apeninsko-lat. *akiale (tal. *acciaie*, mlet., furl. *azzal*) posudiše i Germani: stvnjem. *ecchil*, bav. *eckel* > odatle slov. *aklō* (Dolensko) = *jéklo*, *éklo*, *óklo* (Notranjsko), pridjev na -*en* *jeklēn*, *jeklíti*, *klen*; *jāklo* n (Istra, hrv.-kajk., Belostenec, neutrum prema *nado*) = *jaklo* (Vodice) »1° jezgra, 2° čelik«, pridjev *jakiēn* (ŽK) »jak, čvrst (metafora)«, *jakleno mljeko* »masleno« = *javrnt* pored *jeklēn* (Vodice) »iz ocjela«. Dočetno lat. -*e* zamijenjeno je sa -*ē* ili -*ī*, upor.

lokativ vlat. *Sermi (< klat. *Sirmii*) od *Sirnaum* > *Srijem*, *Srem* i u imenima gradova i otoka *Romae* > *Rimi*, *Brattiae* > *Brač* itd. Tumačenje Kiparskoga da *c* u slavinama pretpostavlja retoromanski izgovor *atsel visi posve u zraku. U Engadinu je *acel*, u tirolskom narječju *tséra* < *aciaria* (*Gröber* 1, 627). Germanski i sveslav. romanizam upućuje na sjevernu Italiju i Balkan. Brücknerova pretpostavka da je sveslav. romanizam iz stvnjem. *ecchil*, ne objašnjava jata. Upor. još u slov. *celin* »Flintenschloss« < furl. *azzalin.

Lit.: ARj 1, 30. 4, 430. 7, 469. 8, 501. 502. 504. Pletersnik 1, 193. 364. 810. Kušar, Rad 118, 19. Budmani, Rad 65, 164. Šturm, ČSJK 6, 64. Ribarić, SDZb 9, 72. 152. Miklošič 219. Holub-Kopečny 251. Bruckner 373. ASPH 11, 137. Schwarz, ASPH 41, 127. REW* 103. REW 1, 20. Kiparsky 117. Gombocz-Melich 11. Tiktin 1099. Kranzmayer, WuS 16, 14.

oč (Kosmet) »uzvik kojim, se odbijaju krave« = *voč* (Vuk) pored *očke* (Turska Hrvatska) = *vBčke* (Vuk).

Lit.: ARj 8, 534. BI 2, Elezović 2, 47.

očobajka f (Šulek) »biljka thalictrum minus«. Upor. slov. *ocun* »Herbstzeitlose« = češ. *ocun*, stčes. *ocin*.

Lit.: ARj 8, 530. Kořinec, LF 65, 440-445. (cf. IJb 24, 356). Holub-Kopečny 251.

ocá!i, gen. *očála* m pl. (Dubrovnik, Lika, Istra), odatle *očalinka* »ime ovci« (Kurelac) = *očali* (Božava) = *očálji* (ŽK) = *očále* f pl. (Maretičev akcenat) = *ocale*, gen. *očālā* (Ivšić, Pavičić, Slavonija) = *očale* pored *očale*, *Sčalji* (Crmnica) = *očali* (Vrgada), odatle na tal. deminutiv -*in* *očalin*, gen. -*ina* m (Vuk, Crna Gora) »durbin« = (zamjena sufiksa) *olari* m pl. (Vuk, Dubrovnik), slov. *ocala* n pl. = *očali*, *očarii*, *uočáb* (Notranjsko). Od tal. *occhiali* prema mlet. izgovoru, furl. *odai* pl., sing. *odal*, poimeničena pridjevka izvedenica na -*alis* od *oculus* (prasadstvo s *oko*, v.) > tal. *occhio*. Kako je veza s našom riječi *oko* dana i mletačkim oblikom, posuđenica se adaptira našem jezičnom shvaćanju s pomoću prefiksa *na-*: *naočali* (Vuk) = *naočali* (Lika) = *naočari* (Vuk, Ibar, Ljubiša) = *naočari*, odatle Šulekov neologizam *naočarka* prema njem. *Brillenschlange*. Tudi sufiks zamjenjuje se domaćim -*ih* *očila* n pl. (Timmok-Lužnik, Stulić), odatle *očilar* »koji pravi očila«, na -*nik* *očnik* »durbin«, -*nica* *očnice*

(Bella, Voltidi, Stulić), radna imenica na -*jar* • *očničar* (Stulić) pored *naočnik* (Vuk) pored *naočnjak*. Tal. deminutivni sufiks -*etto* < vlat. -*ittus ochietto* > *očet* m (Buzet, Sovinjsko polje, Vrbnik) »1° dio šarnira koji se • usadi u rupu kamenog dovratnika i pričvrsti rastaljenim olovom ili sumporom, a nosi vrata, 2° rupica na brodu za vezanje jedra«. Ovamo ide još pridjev *straloc* (Čilipi) = *štraloc* »krivook«, razrok, êrav (Šibenik) < lat. *extra* > tal. *stra-* + *l'occhio*. Denominal na -*va-adoçavat se, adoçavam* impf. (Dubrovnik, Cavtat, subjekt *žene*) »pogledati se« < tal. *adocchiare* (prefiks *ad-* i *ochio*) < vlat. *adoculare*. Složenica *kanócai* (Korčula) = *kanóca*, gen. -*ala* (Dubrovnik, Cavtat) = *kanóç ô* (Potom j e) = *kanócai* (Kučiste) < *canna* + *oculu* + -*alis* »dalekozor« > tal. *cannochiale* < 17. v.).

Lit.: *ARj* 7, 469. 470. 8, 530. 532. 510. 511. Budmani, *Rad* 65, 163. Cronia, *ID* 6, 116. *Pleteršnik* \, 757. Stürm, *ČSJK* 6, 78. Stevanović, *NJ* 5, 204-208. Jurišić, *NVj* 46, 19. Miletić, *SDZb* 9, 260. 263. 369. 370. *REW* 6038. *DEI* 723. 64.

óčas m (Silba, Dubrovnik) = *oçast*, gen. -*i* (Marin Držić, Dauzatova *fausse régression* prema *obješ*, gen. *obješti*) < praslav. *ot-jash »1° rep, 2° biljka requisitum«. Deminutiv na -*ie* *oçasić*, prezime (15. v.), augmentativ *oçasina* (Istra) »vuna oko repa«. S prefiksom *nadoças*, gen. -*asa* m (Zore) »uže povrh repa mazgina ili magarčeva«. Suglasnik *ć* je nastao od *í*, upor. češ. *ocas*, polj. *oczas*. Denominal *oboçasit* (Dobrinj) »ošišati«. To je značenje nastalo u vrijeme kad je izašao perčin iz mode. Dok se uređivanje kose vršilo na pereinu, *oboçasit* je značilo »urediti perčin«. Praslav. prefiksalna složenica kao *pô-jas* (v.) > *pas*, od starijeg oblika prijedloga *ot* (v. *od*) i korijena *jash, koji ne postoji sam u slavima, upor. lit. *juosti* »жўвусті«. Stcslav. *oçezъ* (1271) doduše ne potvrđuje ovu etimologiju.

Lit.: *ARj* 1, 284. 8, 532. *Miklošič* 219. *Holub-Kopečny* 251. Kórinek, *LF* 65, 140-145. 318-319. Vaillant, *RES* 21, 165-168.

od = (<) *ot-*, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog i prefiks, »a, ab, von« = *oda* pred suglasničkim skupovima (*odaslati, odabrati, odašta*, i analogijski u *odašiljati, odabirati* prema *odaslati, odabrati*). Oblik *od* je kod nas, u slovenskom, u češkom, slovačkom i poljskom nastao od *ot* prema stcslav., staro-češ. i rus. *otb*, dijelom zbog asimilacije pred zvučnim

suglasnicima kao u *odbor, odgoniti* itd., a dijelom zbog analogije prema *nad, pred* i *pod*. U čakavskom (ŽK, Istra, Kastav, Jačke, Vitezović) i Timok-Lužniku glasi *odi-* (*pdig-náti, odibrati*) mjesto *oda-*. Arhaizam *ot-* očuvao se u *oteti, otimati, otići, otvoriti, otrvsti*. Litavski je također očuvao prvobitno *t: at, ateiti* »otiči«. Upor. gr. *ἔτι* »još«, lat. *et, atque, at-avus*. U baltičkoj grupi postoji još varijanta: istočno-lit. *ata, ato* (npr. *atuodiena* »istog dana«). Ta varijanta nalazi se u *otava*, sveslav. i praslav. poljoprivredni naziv za »sijeno poslije prve košnje« < ie. pridjev **ato-* obrazovan sa sufiksom -*ua*, upravo »ponovna, dodatna (se. košnja)«, dok je u lit. sa sufiksom -*Jo atolas* »isto« [Usp. i s. v. *otava*]. Ie. *ati > praslav. *ot(t)*, sa jor prema *kъ, sa, ѿ*, ali upor. sanskr. *atas* prema gal. *ate-*.

Lit.: *ARj* 8, 537. 589. 590. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečny* 251. 258. *Bruckner* 386. *WP* 1, 43. *Trautmann* 16. Fortunatov, *IzvORJAS* 13, 2, 9-11. Meillet, *Études* 1, 155. *RSI* 6, 127. Rozwadowski, *RSI* 2, 87-88. sl. Pedersen, *ANPh* 26, 377-379. (cf. *RSI* 4, 265). Rešetar, *ASPh* 36, 542. Hirt, *IF* 2, 347. Hermann, *KZ* 48, 112. Wijk, *ZSPH* 13, 83-88. Ljubarskyj, *Zapysky UA* 13/14, 281. sl. (cf. *IJb* 13, 63). *Boisacq* 292.

-oda, sveslav. i praslav. sufiks, danas mrtav i neproduktivan u svim slavina. Služi za tvorenje apstrakta od osnova kojima se leksikologijska porodica može odrediti samo lingvističkom analizom. Kod Leskiena ne figurira među hrv.-srp. sufiksima, dok Maretić meće kao da se radi o uporednoj slav. gramatici. Prvobitno apstraktno značenje do danas su još očuvali *sloboda* (v.) i *lagoda* (v.), ali je veza sa *svoy* i *lak* posvema iščezla iz jezične svijesti, dok *jadoga* (v.), *loboda* (v.) označuju samo konkretne biljke.

Lit.: *Vandrák* 1, § 574. *Maretić* § 351 j.

odaja f (Vuk, Kosmet, akcenat od sinonima) »soba«. Deminutivi na -*iča ôdajica* = na -*če ôdajče*, gen. -*eta* (Kosmet, Makedonija). Pridjevi na -*bn* > -*an odajan* (narodna pjesma, *f-jna vrata*), na -*in odajin* (narodna pjesma), na -*ski ôdajski*. Na -*li odalica* f »zemlja koja pripada begu, te je on može dati na obrađivanje jedne godine jednom kmetu, a druge drugom« (turski agrarni termin, možda *odalik*, turski apstraktum koji je ušao u evropske jezike kao *odaliska* »Sklavin der Harem-damen«). Na -*džija ôdadžija* m (Vuk, Šarplanina) »1° čovjek koji sjedi na čijem salasu (agrarni termin), 2° momak koji poslužuje u

krčmi, 3° pristav«. Složenice: *odabaša* m (17. v., narodna pjesma) pored *odobaša* (narodna pjesma, sa -o- mjesto tur. -a- prema tipu *krvopija, krivokuca* itd.) »zapovjednik«, odatle prezime na -*ič Odabašić* pored *Odobašić* = arm. *Odabašian', hazna—odaja* »aerarium«. Balkanski turcizam (tur. *ode*) iz građevinarske terminologije: rum. *odaie* f, s deminutivom *odăiță* i izvedenicom na -*as oddiat* (ukazuje na hrv.-srp. ili bug. posredovanje), arb. (*h*)*ode* = *odhë* pored *ondá*, ngr. *óvraç*.

Lit.: *ARj* 8, 642. 552. Milosavljević, *GISZD* 3, 209. (cf. *IJb* 14, 94). Matzenauer, *LF* 11, 343-344. Korsch, *ASPh* 9, 659. *GM* 314.

odalèskati, -*am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, objekt *zamlaticu* = *prdeljuskú, Zore*) »udariti koga po obrazu«. Prema Zori može biti od tal. *delascare*, za koji ne daje značenje. Taj glagol ne bilježe talijanski leksikografi. Prefiks bi morao biti *di-*, ako je toskanski. Leksikografi imaju samo pomorski termin *lascare*. Budući da je lat. *alata* »1° čuška, 2° (rum. *aripă*) »krilo« nastalo od *ala* unakrštenjem sa *colapus* > fr. *coup*, nije nevjerojatno da je dubrovačka riječ izvedenica od *ala* s pomoću -*iscare* (upor. fr. *pleurnicher*, port. *chuiscar* »sipiti«, od *chuva* < *pluvia*) = lat. *alaparé* »čuškati. Dapače i *od-* može biti od lat. prefiksa *ad-*: *ad-al-iscare. Od *alapa »krilo« je po svoj prilici ime dubrovačkog otočica *Olipa*.

Lit.: *ARj* 8, 554. 893. Skok, *Slao*. 232. *REW** 310. 311. *DEI* 105.

odalibati (se), -*ām* pf. (Dubrovnik, Ston, Budmani, Zore, Milas, objekt *barku* »da ne tuče ô kraj«) »1° iscrpsti (Zore), 2° odvaditi, izvaditi (npr. *múku iz vreće*), 3° premjestiti barku (Deanović)« = *odlibati, -am* (Vuk, Crna Gora) »4° odlakšati, učiniti da bude što lakše«. Maretić krivo rastavlja *o-dalibati* i ističe kod *odlibati* da se ne može uhvatiti veza prema prostome *libati*, kojemu Vuk daje dva značenja »1° odliti, 2° odlakšati«. Sa drugim akcentom ima Vuk iz Crne Gore *ulibati se, ulibam* impf. »5° od koga, kao bojati se, ustručavati se, ženirati se«, koji BI upoređuju, sa *libiti se, libím* (Vuk, Srbija, Miličević, Ljubiša) »6° stidjeti se«. Sve ove glagole zaista je teško semantički povezati. Početni *od-, oda-, u-* zacijeli su naši prefiksi. Ako se *libati (se)*, s obzirom na geografsku areu, gdje dolazi, protumači glagolom *leviare, od lat. *levis*, koji u mlet. glasi *libar*, u staropizan-

skom *lebbiare*, stfr. *legier* itd., objašnjava se značenje pod 1°, 2° i 4°. Postoji još s lat. prefiksom *adlievar* > srlat. *alleviare* »erlichtern« > stfr. *allegier* »ein Schiff ausladen«, odatle fr. postverbal kao pomorski termia *allège*, srlat. *allegium* »embarcation servant au chargement des navires«. Vukovi *libati se* i *libiti se* drugog su podrijetla (v.). Budmanijevo i Zorino izvođenje iz lat. *delibare* »uzeti, smanjit), uživati« ne odgovara jer taj glagol nije zastupljen ni u jednom romanskom jeziku, a i fonetski ne odgovara, jer je kllat. *b* > rom. *v* i jer postoji -*libati*. Južnodalmatinska i crnogorska area riječi govori u prilog posudenice iz dalmato-romanskog gdje je *u* > *ih* dovoljno potvrđeno, v. *Olib, gujba, plojba, gajba: odalibati* može se shvatiti *od-alibar < *alleviare*.

Lit.: *ARj* 7, 554. 8, 608. Budmani, *Rad* 65, 161. Zore, *Tud* 15. *REW** 361. 5002. *FEW* 71 *DEI* 128.

odar, gen. -*dra* m (14. v., Vuk), praslav., »1° krevet, postelja (Marulić), 2° ležaj, loža (Crna Gora), 3° nešto uzvišeno, kao npr. katafalk u mrtvačnicama, u stanu, 4° toponim«. Nalazi se u stcslav. *odri*, slov. *oder*, bug. *odar*, češ. *odr* »Pfal, kolac«, *odry* »Gerüst in der Scheune«, rus. *oder* »nosila«. Na -*ina Sdrina f* (Smokvice, Korčula) = *odrinja* »1° čardaklija, pergola (posudenica Dalmacija, sjenica pred kućom napravljena od vinove loze), 2° naročita vrsta loze, krivaja, koja se pruža nad oborom ili terasom pred kućom i čini hladovinu (Čilipi)«, na -*ica odrinica* (takoder toponim). Na -*šte odrinište* (Stulić) = *Sdrište* (Paštrovići). Pridjev na -*en*, određeno *odřeni* (~*e haljine, ~rⁱ stog*). Madžari posudiše *odor*. Možda je i baltoslav., ako je ispravno upoređenje sa lit. *ardai* < *adrai »Stangengestell«. S obzirom na to da češ. *odr* znači »kolac«, najvjerojatnija je identifikacija sa ags. *odor*, stnord. *tadarr*, stvnjem. *ëtar*, nvnjem. *Euer* »Zaun«. Prema tome bi ie. oblik bio **odhro-*, prijetoj sa sufiksom -*ro* od ie. korijena **edh-* »plot od proštica«. Drugačije Machek, koji *oazъ* i *oazъ* izvodi neuvjerljivo od *vjānciti* > *venuti* > »nešto sušiti« i smatra riječ predslavenskom.

Lit.: *ARj* 5, 556. 665. *Miklošič* 219. *Mlādenov* 375. *WP* 1, 121. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. si. (cf. *AnzIF* 15, 105). Meringer, *IF* 18, 256. 19, 449. Berneker, *IF* 31, 411. Pogodin, *AnzIF* 21, 104. Posch, *WuS* 16, 41. Kluge, *PBB* 35, 571-572. Petersson, *IP* 24, 265. Machek, *Slāvia* 18, 72-86. *Boisacq* 724.

odigitrija f (14. g., stsrp.), epitet *přečistá Bogorodica Odigitrija*. Od gr. složenice οδηγῆτρια »pratilica«.

Lit.: ARj 8, 590. Vasmer, GL 103.

odium m (latinizam, lat. *odium* »mržnja«) »mržnja, omraza« = *odijo* n (Ranjina, talijanizam, < tal. učeno *odio*). Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso* proširen na *-bn* > *-an odižn* (Potomje) »mrzak«.

Lit.: ARj 8, 594. REW³ 6038a.

odivá f (Dalmacija, Poljica) = *odivá*, gen. *odive* (Kosmet, Drsnik, Peć) »1° djevojka udata izvan kuće, u odnosu na ukućane i kuću odakle se udala, 2° (Šumadija) momački darovi djevojci«. Deminutiv na *-ič* *odivičić* (Crna Gora) m »sin odivin« prema f na *-bna odivična* pored *odivičićka* (Crna Gora) »kći odivinas«.

ARj.: 8, 596. Vušović, NJ 5, 117-119. Kalima, ZSPH 6, 171. Mikola, PUF 1, 115-17.

odmêlom u *Matej a odmêlomb Ninoslavb* (1234-1240) = (na drugom mjestu, 1240) *Matěj imenemъ Банъ bosnbski Ninoslavb*, u nominativu nije potvrđeno. Značenje je jasno: »cognomen«. Izvedenica na *-lo* od *odmeti šj* »respondere«. Maretić bez potrebe ijekavizirao u **odmjelo*.

Lit.: ARj 8, 632. Miklošič 55. SEW 253. Wijk, ZSPH 13, 85-88.

odoljeti, *-lm* pf. (Vuk) = *odoliti* (Vodice), sveslav. i praslav., »1° svladati, nadvladati, 2° oprijeti se, oduprijeti se« prema impf, na *-va-* *odoljivati*, *odoljujem* (Budinić, Mrnavić), danas običnije kod zapadnih pisaca *odoljivati*, *odolijevam*. Pridjev na *-liv* *neodoliv* = *-ljiv*, kod Stulića *odoljiv*. Ime čarobnjačke biljke *odolán* (Vuk) = *odòljen* (Dubrovnik) (= slov. *odolin*) »macina trava, nazvana tako jer miriše kao pisaca mačke, valeriana officinalis«, u Crnoj Gori nazvana eufemizmom *odumiljen* (Vuk), također bez *o-* *doljan* (Šulek) »divlji komorač« = *dolen*, upor. bug. *deljanka*. Odatle hercegovački pripjev (refrain) *Đevojke su ružu brale, o doljeno, odumiljeno*. Naziv biljke se nalazi u češ., ukr. i rus. *odolej* »euphorbia pilosa« = *odolen* »nymphaea alba«. Rumunji posuđiše *odolean*. Po biljci nastadoše i antroponimi *Odolá*, *Odoljen*, *Odeljan* (11. v., Osor), u dalmatinsko-lat. i *Adalenus* (Trogir, u 12. i 13. v.), ali se mogu shvatiti i kao prevedenica (calque) od *Victor*. Pored prefiksa *o-* dolazi još *nadoljeti*, *-lm* (Vuk)

»nadvladati, svladati«, koji se danas čuje samo u Kosmetu *nadolêt*, *-im* »nadvladati, nadjačati, pobijediti« uz *odolêt*, *-im* »navaliti, osvojiti (subjekt *boljavina**)«. Stulić ima još *sadolijevati* impf, prema pf. *sadoljeti* »imperare« = steslav. *Sbdoleti*, češ. *zdotati*, polj. *zdotat*. U hrv.-srp. ne postoji bez prefiksa kao u polj. *dolać*. Od *dola* »dio«. Ta ie. i baltoslav. imenica očuvala se u hrv.-srp. samo u **aoln̄* > *dlan* (v.) i u **dolga* > *dlaga* (v.), lit. *dalis* f »dio baštine, milostinja«, lot. *dal'a*, sanskr. *dalam* »isto«, *dalayati* (3. 1. sing.) »štipa«.

Lit.: ARj 2, 606. 610. 644. 645. Jireček, *Romanen* 2, 74. Ribarić, SDZb 9, 172. Elezović 1, 433. 2, 19. Miklošič 47. SEW 1, 206-7. 209. Holub-Kopečný 104. Bruckner 92. 375. Mladenov 323. WP 1, 811. Gorjajev 94. Boisaaf 161. Bernard, RES 27, 32. Oštir, WvS 4, 211-212. Matzenauer, LF 11, 344. Endzelin, FBR 7, 73. si. (cf. IJb 13, 370). Machek 224. Vasmer 2, 255.

odur m »miris«. Od tal. *odore* < lat. *odor*, gen. *-oris*.

Lit.: ARj 8, 695.

odurisati, *-Sem* pf. (15. v.) »odrediti, naznačiti«, od prefiksa *od* i *urisati*, koje nije potvrđeno: *urisati* nalazi se još u čine. *ursire* »commander, ordonner«, od gr. aorista ὀρισσα, od optčvo »isto«. Balkanski grecizam: bug. *orisvam* »prédestiner«.

Lit.: ARj 8, 696. Rohlf 1548. Pascu 2, 98., br. 1866.

odvjetak, gen. *-tka* m (16. v., Belostenec, Voltidi, Stulić⁴¹) = *odvitak* (Došen) — slov. *odvetek* »potomak, potomstvo, baštinik«. Ne nalazi se u drugim slavina. Izvedenica je na *-ik* > *-ák* od steslav. *ei b* »grana ramus«, praslav., u svim slavina. osim u hrv.-srp., prijetoj od *viti* (v.), obrazovan s pomoću sufiksa *-tvb*, u prasrodstvu sa stprus. *apewitwo* »Strauchweide«, *witwan* »Weide«, u kojem je samoglas u nižem prijevonom štepenju, a u slavina. ie. **voitvi*. Suglasnik *v* je ispao u genitivu **odvjenvka* kao srednji u tročlanoj grupi. Odatle je stvoren nominativ bez *v*. Ne ide uz praslav. korijen *ve-*, koji je u *vijati* (v.), kako hoće Miklošič.

Lit.: ARj 8, 712. Miklošič 387. Holub-Kopečný 414. Bruckner 613. 625. Vasmer 193. Joki, ASPH 28, 11. 29, 43. Charpentier, ASPH 29, 3. Mladenov 64.

Odžak, gen. *-aka* pored *Odžak*, gen *-aka* m (Vuk, Kosmet, BiH) »1° dimnjak, 2° ognjište, 3° kuća, dvor, 4° porodica, 5° toponim

(u sing, i pl.)«. Na *-lija odžaklija* f »1° soba sa dimnjakom > 2° mala sobica (Drobnjak), 3° peć (Turska Hrvatska), 4° baškaiuk, odvojac (Srbija), 5° (kao maskulinum) kućić, koljenović, plemić« = na *-ović odžaković* »1° čvjek iz plemenite kuće, 2° prezime«. Na *-jar odžaćar* (Vuk) »dimnjačar« pored *odžakār* (Vinkovci). Balkanski turcizam (tur. *ocak*, pored istih značenja još »pješađija u janjičarskoj organizaciji«) iz građevinske i sodjalne terminologije: rum. *ogeac*, bug. *odák*, arb. *oxhak* = *uxhak*, cine, *ugeac* »1° cheminée, 2° maison, 3° famille«.

Lit.: ARj 8, 786. Lokotsch 1587. Mladenov 374. Elezović 2, 534. GM 314. Miklošič 220. Pascu 2, 173., br. 1127. Korsch, ASPH 9, 659.

ofar, gén. *afra* m (16. i 17. v., Glavinić, Proroci, čakavski, slov.) »žrtva, dar«. Odatle na *-nica of(armica* (Antun Dalmatin) »1° gazophylacium, blagajnica, hazna, 2° kutija u koju se među ofri«. Denominal na *-ati of(rati*, *-am* impf. (1561, *Postila*, Antun Dalmatin) = *ofrovati*, *-ujem* (Proroci). Nalazi se u slov. i u sjevernim slavina. polj. *ofiara*. Germanizam (protestantski) latinskog podrijetla < stvnjem. *offar*, srvnjem *Opfer*, *opfern* < crkvenolat. *operári* »žrtvovati«. Pomišlja se i na *offene* (v.) ili unakrštenje obaju glagola.

Lit.: ARj 8, 732. 734. 735. Pleteršnik 1, 796. REW³ 6071. 6043. Miklošič 220. Bruckner 375.

ofenditi, *-im* pf. (Perast, Potomje) = *ofenditi* (Vodice, Istra) = *ofendit*, *-im* (Božava, Cres) = part. perf. *oferijen* (n'j nije nj) = *ofendije* (3. 1. sing, prez., impf.,. Kućište, primjer: *on me uvik ofendije*) »uvrijediti, razaliti«. U Dubrovniku *ofendžati*, *-am* (Zore) »isto« prema 1. 1. prez. sing, na *-zo* (*dž* < *dl*) zacijelo je ostatak dalmato-romanski od *offendere* < prefiks *ob-*. Pridjev na *-ljiv ofendljiv* (Pazin) »injuriousus«.

Lit.: ARj 8, 732. Cronia, ID 6, 116. Zore, Tuđ. 15. Ribarić, SDZb 9, 81.

oferiškat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Zore) prema impf, na *-va-* *oferiškavati se*, *-am* (17. v.) »ponuditi«. Od 1. 1. prez. sing, na *-isco* (rom.-dalm., prema tosk. *offro?*) od *offerire* (sttal. *offerire*, tosk. *offrire*) < kllat. *offerre* (prefiks *ob-* »prema« i *ferre*). Na *-ovati oferovat* impf, »prikazivati«. Poimeničen part, perf. ž. r. *oferta* f (15-16. v.) »žrtva, dar, prikaz« < tal. *offerta*. Crkveni latinizam *ofertorijon* »prikazivanje (dio mise)«. Dalmato-

-romanski leksički ostatak bit će *apertati* pf. u vezi *kome zaušnica* »zaušiti koga«, zbog / > *ρ* (ironička metafora).

Lit.: ARj 9, 46. 732. REW³ 6043.

oficij m (Rab) »1° služba božja, 2° molitvenik« = *oficijo* n (Korčula) = *oficije* n (latinizam) prema talijanizmu *oficije* n (1520), odatle deminutiv na *-ica ofičice* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) = *ofičica* (Potomje, Čilipi) »molitvenik«, *Ofičice Gospino* n »officium parnim beatae Mariae« ili prema mlet. izgovoru *oficai* (Božava) »molitvenik« = *oficija* — *ovicija* f (Vuk, Lika) »1° služba oficirska, 2° oficir« (latinizam). Poimeničen pridjev na *-alis* > tal. *-ale oficijāl*, gen. *-ala* m (Primorje) »1° časnik, činovnik, 2° (oficijāl, Hrvatska) niži činovnik (latinizam)« = *ofičō*, gen. *-ala* (Dubrovnik) = *oficijo* (Perast). Denominal na *-āti oficijati* (objekt *crkvu*) »činiti u crkvi službu božju« < tal. *uffiziare una chiesa*. Francuzizam preko njem. *oficir*, gen. *-ira* (Hrvatska, Slavonija, Vojvodina, Srbija) = *ovicir* (Vojna Krajina, Lika) = (sa umetnutim *n* pred dentalnom afrikatom) *ovincir* pored *oficier* / *ovicier* (Crmnica, Crna Gora) prema f *oficirka* f »žena oficirova«, pridjevi *oficirov*, *oficirski*. Ovamo ide kao pučka riječ lat. poimeničen pridjev na *-ina oficina*, koja postoji i kao učena riječ *oficina* (apotekarski termin) > tal. *fucina*, mlet. *fusina*, furl. / *usine* > *fušina* (Božava) »kucina, kuhinja« = slov. *fuzina* »1° Nagelschmiede, 2° Hammerhütte, 3° toponim u pl. *Fužine* (Hrvatska, Gorski kotar, s etnikom odatle *Fužindri*, unijati Ž; razlikuju se od *Šmôljcara*, unijata)«.

Lit.: ARj 8, 732. 734. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rađ 118, 21. Cronia, ID 6, 109, 116. Sturm, ČSJK 6, 51. Miletić, SDZb 9, 391. REW* 6045. DEI 1728.

đifjerta f (Dubrovnik, Zore) »žena bijesna i silovita«. Od lat. part. perf. *efferia*, od *effervere*, *effervescere* (prefiks *ex-* i *fervere*), zacijelo kao leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Promjena prefiksa *e* > *o* nastala je zbog labiodentalna koji slijedi, a odgovarao je bolje našem prefiksu *o-*. Postoji bez prefiksa i part, perf. vlat. **fersus* > sjevernotal. *fers* »bollente«. Odatle dalmato-romanski leksički ostatak poimeničen f *fersa* (Perast), denominal *fersati* (Boka) = (pseudojekavizam) *fijersa* (Dubrovnik) »ožujak na licu«, denominal *fjersati*, *-ām* pf. »načiniti kome fijersa na licu«. Upor. u Kalabriji *ferza* »cicatrice«. Ovamo ide sa / >

b (kao u *baklja*, *bačkio*) te sa *er* > *τfise* pored *bfse f* pl. (Rab) »boginje, ospice« = *břše* (Rab) »variola« = *barše*, gen. pl. *bars* (Veli otok) »cijepljenje = *barše* (Božava) »rozolia« od mlet. *ferse*.

Lit.: ARj 1, 682. 3, 52. 60. 8, 734. Zore, Tud. 15. 23. REW³ 3265. DEI 1625.

oflimati, *-ām* (Dubrovnik, Ston) = *o limati*, *-am* (Ston, koga) = (sa *m* > *mb*) *oflimbati* (Ston) = *ohlimbati* (Ston) »čušiti, udariti koga po obrazu, prišiti zaušnicu«. Nalazi se u južnoj Italiji *nfyamāre* (Salento) = *mbyama* (Basilicata) < *inftimare < **inftimulare ita.*, lat. deminutiv od gr. φιμός »vezati, schnüren, heften, imbastire«. Upór. naš metaforički izraz *prilijepiti*, *prišiti crnku*. Zacijelo je posuđenica iz dubrovačkog romanskoga. Početno *o-* može biti naš prefiks, a može biti i lat. *ad-* > rom. *a-*. Upór. *Oprtalj*, *Optuj*. Glagol *o/limati* je ušao preko dalmato-romanskoga od vlat. *ad-fimulare.

Lit.: ARj 9, 734. 791. Rohlf^s 2319. Isti, Diz. Cal. 2, 80. Rešetar, Stok. 259. Zore, Tud. 15. Skok, ZRPh 54, 487.

-og, sveslav. i praslav. neproduktivni sufix, češće za maskulina, rijetko za feminina u obliku *-oga*. Najstarija je izvedenica *oštrog* od *ostrí* (v.), f *oštroga* (v.), upor. češ. *ostroh*, polj. *ostróg*. Ovamo možda i *tvarog* (v.). Stara je izvedenica i *brlog*. Hrv.-srp. su *talog* i *vrllog* (v.). Praslav. je varijanta s umetnutim nazalom *-čga* > *-uga* u *ostruga* (v.). Ta je varijanta dobila pejorativno značenje (v.). Sufiks *-og* je prastari (ie.) pridjevski sufix u *mnogb* > *mnogi* (v.). Upoređuje se i sa ne-ie. sufixima kao sa madž. *-ag szantag* »polje, oranica« od *szantoni* »orati«, tur. *-iig* u *siir-ug* »stado«, od *siirmak* »sagoniti«. Naročito je interesantno upoređenje sa *-eg* u *biljeg* (v.) = tur. *bilgü* »znanje« od *bilmek*.

Lit.: Märejje 301. Vandrák 1, 629. Holub-Kopečný 468.

oganj, gen. *ognja* m (13. v., Vuk) = *oganj*, gen. *ognja* (Kosmet) = *oganj*, gen. *ognja* (Vo-dice) = *oganj*, gen. *ognja* (ŽK) = *oganj*, gen. *ognja* (Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav., praslav., danas ograničeno na zapad (na istoku i danas u književnom i saobraćajnom jeziku običnije; u Kosmetu samo *oganj*) 1° *vatra*, *ignis* (s kojom riječi je u prarodstvu), 2° (Imotski) *vručica*, 3° (Dalmacija), *Schloss an der Flinte*, *tabandže*. U steslav. *ognb* m po deklinaciji *i*, *ogñb* (sa su-

fiksom *-w*) po deklinaciji *o*. Pridjevi na *-bn ognjan*, f *-āna*, proširen na *-it ògnanit*, na *-en ognjen* (usp. *Ognjena Marija*, Kosmet, blagdan u pravoslavnoj crkvi, 17. srpnja), *ognjenu*, poimeničen na *-bc ògnjenac*, gen. *-enea* »stachys arvensis«, na *-evit ognjèvit*. Antroponimi: *Ognjan* = *Ognjān* (Kosmet) m prema f *Ognjana* = *Ognjāna* (Kosmet), *Ognjen*, odatle prezimena na *-bc i -ovie Ognjānovac* (ZU) i *Ognjenović*. Deminutivi na *-iè ognjic*, na *-ica ognjica* »bolest« (upor. rum. *mialā* < lat. *ignicia*, posuđeno *micina*, v.). Na *-mica ognjārica* (Crna Gora) »čobanska koliba gdje se oganj loži«. Na *-ilo ògnjilo* n. Na *-ište ognjište* = *ognjište* (Kosmet *ognjišci*, gen. *-sca* (Buzet). Augmentativ na *-uština*: *ognjuština* »vručica«. S prijetoj u > *y* (upor. češ. *výheň*) > *z'sveslav.* i praslav. *viganj*, gen. *-gnja* m »1° kovačnica, 2° toponim (Dalmacija, Pelješac)«. Tu riječ posuđiše Madžari *vihnye*, *vimnye* »kovačnica« i Cigani *vigna* »Herd«, *vignja* »kovačnica«. Sinonim *vatra f* je balkanska riječ: rum. *vatră* arb. *vatre* »focus, oganj«. Izvedenica *vatralj*, gen. *-ālja* m »Feuerschaukel, batillum«, odatle dakorum. *vātrai*, nalazi se u Kotorskom statutu sa lat. sufixom *-ile*: *vaarile*. Zbog toga *-ālji* može biti od lat. sufixa *-alis*. Ako je tako, mora se pretpostaviti da je *vatra* pripadala i balkanskom latinitetu, odatle je ušla u južnoslavenski, rumunjski i arbanaski. Ne može se uzeti s Miklošičem da su tu riječ proširili Turci među Slavenima. U češkom i poljskom mogli su je proširiti preko Karpata rumunjski pastiri (Valaši u Moravskoj). Pridjev na *-en vaten*; poimeničen na *-jača vatenjača* (Muháč) »Dampfschiff«. Augmentativ *vatrūština* »vručica«. Na *-ak*: *vatrak* (bug.). Na *-ište vatrište* »Feuerstätte«. Denominal na *-iti vātriti* (*na-*, *o-*) samo u vezi sa *džeferdanom*. Postoji još odatle u rus.-eslav. prijetoj *vieb* »faber«, koji nije potvrđen ni u jednoj drugoj slavini, a odgovara stprus. *viutris* i u prijetoj *autre* f »kovačnica«. U baltičkoj grupi pojavljuje se sa u *ugnis* f, lot. *uguns*, upor. i lot. *agns* »brünstig, feuerig«. Taj oblik pojavljuje se u slavinama kao *ñ* > *y* > *i* u *viganj*. Također: sanskr. *agnis*, lat. *ignis* < ie. *egnis ili *ngnis, prema čemu je praslav. *ognb* prijetoj. Za *vatra* nalaze se paralele u iranskom: awesta *atar-* »Feuer« m, nperz. *adar* »oganj«, arm. *airēm* »verbrenne, zünde an«, lat. pridjev *ater* »crn, taman«, odatle tur. *ateş*. Ie. je korijen *at-* »oganj«.

Lit.: ARj 8, 736-7. 752-59. Ribarić, SDZb 9, 172. Elezović 2, 10-11. RES 11,

111. Miklósié 376. Holub-Kopečný 252. 426. Bruckner 375. 604. Mladenov 59. 373. WP 1, 42. 323. 396. Trautmann 334. Vasmer 1, 173-4. 2. 252. Gorjajev 40. 236. Machek, RES 23, 59. Pisani, Rendiconti Lincei 3, 411-423 (cf. IJb 13, 75). Wijk, ZSPH 9, 98-102. Lehr-Spławiński, Zbornik Beličev 414-416. Loewenthal, WuS 11, 54. 73. sl. (cf. IJb 14, 333). Specht, KZ 66, 49. Scheffelowitz, KZ 56, 169. Bonfante, IF 52, 223-224. sl. Pedersen, KZ 38 (cf. AnzIF 21, 77).

ogar m (narodna pjesma) = *obgar* m (narodna pjesma) prema f *obgara* = *zagar* (narodna pjesma) »hrt (uz koju se riječ uvijek pominje), Jagdhund, Windhund« = *zažar* pored *zažar* i *zažar*, gen. *zagara* m (Crmnica, Crna Gora) prema *bigār* »pseto« i f *bigara* (Crmnica) »kučka«. Crmnička varijanta tumači *b* u varijanti *obgar*. Taj je oblik prema tome kontaminacija *ogar* + *bigar*. Deminutiv *zagore*, gen. *-eta*, pl. *žagariu* (Kosmet) »lovački pas, kera«. Oblik *ogar* posuđiše Madžari *agár* »hrt« i Rumunji *ogar* m prema f na *-bka ogarcă* = s unakrštenim rum. sufixom *-oaică* < lat. *-onea* + slav. *-bka ogároaică* »Windhund«, deminutiv *ogărúş*. Oblik *ogar nalazi* se u steslav. *ogart* (16. v.), češ. *ohař*, polj. *oharż*. U ruskom se začudo ne nalazi (postoji u struš, *ogarō* »Art Boot«). Oblik *zagar* je balkanska riječ: bug. *zažar*, arb. *zažar* = *zar* »Jagdhund, Windhund«, sgr. ζαγαρῶν »Jagdhund« = ngr. ζαγάρι, ζαγαρός, tur. *zažar* »Jagdhund«, upor. janjičarski čin *zagarči* »Rüdenmann«. Riječi *ogar* i *zagar* su raširene i izvan Balkana i slavina: tako našem *ogar* = madž. *ogar* odgovara u avarskom na Kavkazu *eđer*, u osetskom *yegar*. Za *zagar* nalaze se potpune paralele u zapadnoj Evropi, τ Logodoru na Sardiniji *ğagaru* = na Korzici *yakaru* = *ğakaru* »pas, cane mastino, pastirski pas«, na zapadnim Pirinejima kod Baska *čakur*, čemu odgovara u španj. i port. *cachorro* »mladi pas«. Iz kavkaskih jezika stavlja Schuchardt ovamo đurđjanki (kharťveli) *dzagli* i evropsku riječ *šakai*, koja se izvodi iz sanskrita *srğala* »canis aureus«. Iz naših dokumenata ide ovamo još *seg(e)rdom* m (1552, 1631, P. Zrinski), odatle izvedenica na *-džija segerdomšija* (1558, Vitezović) »naziv časti u janjičarskoj organizaciji«. Odgovara prema tome gore pomenutom *zagarci*. Nastavak *-dom* odgovara perzijskom sufixu *-dan* u *zindan* (v.). Upor. i tur. *sāğban* > *seymen* »žandar«. Kako se odnose *BI* > *b*, *ob-* i *za-*, na to pitanje je teško odgovoriti. Možda izražavaju mociju: muško i žensko. Oštir je svakako pogodio

kad je *ogar* stavio među alarodske elemente. Kao stari lovački termin može pripadati predie. supstratu.

Lit.: ARj 8, 330. 737. Mažuranić 1297. Elezović 1, 187. Miletić, SDZb 9, 235. Miklošič 221. 399. Isti, Türk. 24. Holub-Kopečný 252. Bruckner 375. Gombocz-Melich 22. Tiktin 1033. Lokotsch 1758. 1929. REW² 8959a. 9590. GM 480. Mladenov 171. Wagner, AR 15, 207-247. (cf. Jud, Romania 57, 439). Munkácsi, B., *Arja es kaukázusi elemek, a finn — magyar nyelvben* 1, 119. Schuchardt, ZRPh 29, 277. Bertoldi, ZRPh 57, 152. RIEB 1, 20. Oštir, Razprave 1, 273. 305. (cf. IJb 10, 62. 11, 221). Vasmer 2, 251. Matic, Slovo 6-8, 292-94.

Oglej m (1275, prijepis 16. v., Istarski razvod) = *Oglj* (Kožičić), pridjev na *-bšk oglejski* (—a *crikva*, 1405), etnik *Ogljan* (Kožičić). Vitezović (17. v.) ima *okolu Akvileje ali Ađlara*, u *Rječniku* (MR 112) *Aquileia* = *Algar* (ne zna se odakle mu oblici *Ađlar* = *Algar*). Srdnjerti. *Agley* preko slov. *Oglej* osniva se na lokativu *Aculeiae*. Taj se oblik dobiva iz vlat. pridjeva *aculeiesis*, *Aghulea*, gr. Ἀκυληία, Ἀκυληία, furlanski pridjev i etnik *agolean* »čovjek iz Ogleja«, za rimsko *Aquileia*. Taj se oblik govorio zacijelo u 7. v., kad Slaveni dolaze na limes langobardicus. S ispadanjem velara pred u nastaje poslije toga vremena furlansko *-olee* u složenici *Bordolee* < *Borgo d' Aquileia* = (u starijem jeziku i) *Olèjo*, danas učeno *Aquileèe*, *Aquileà* poluučeno *Naculèja* (*n-* < prijedlog *m*) = *Niculija*. Veze Hrvata s Oglejem počinju koncem 8. v. i početkom 9. v. kada panonska i dalmatinska Hrvatska dolaze pod franačku vlast. Oglej šalje misionare s franačkim imenima da krste Hrvatsku. Velik dio kršćanske terminologije u vezi je sa starijom furlanskom kako se govori na teritoriju oglejske patrijaršije. Imena hrvatskog kneza Trpimira, njegova sina Petra te Branimira sa ženom Marušom zabilježena su na prastarom evanđelistaru sv. Marka (6. v.) u Čedadu. U 10-11. v. oglejski patrijarke pozivaju Slovence kao koloniste. Ime legendarnog osnivača oglejske patrijaršije *Herma-goras-a* postalo je popularno kod Hrvata i Slovenaca i očuvalo se u narodskom obliku kod njih: *Mogor*, prezime *Mogorović*, (i slov.) *Mohor*, prezimena *Mohorić*, *Mohorovičić*. U područje oglejske crkve idu Istra i obje Panonije.

Lit.: ARj 8, 748. Mažuranić 812. Šturm, CSJK 6, 66. Pirana? 1464. 1498. Skok, Slovo 3, 50-63. Abramić, HE 1, 161-164. Kos,

ib. 164-165. Isti, *Rad* 240, 194. Skok, *Pojave* 34.

ogota f »nevaljalica« (pejorativna, uvredljiva metafora) = *ogota* (Smokvica, Korčula, Parčić) = *ùgola* (Marulić, Benetović, Hvar) »sinonimi: tovarica, magarica« = *uogitica* »mlada magarica«. Izražava mociju prema m tovar, magarac. Deminutiv na -če, gen. -četa *ogole* (Paštrović) »psovka djevojci«. Pridjev na -an < -aīn *ogotan*, gen. -āna (Vuk) »nevaljao«, u psovcu *muči, zla ogotino ogotāna* (Wk). Augmentativ na -ina *ogótina* f (Vuk, Grbalj) »nepoštena žena«. Taj izraz južnog i srednjeg Jadrana izoliran je ne samo među slavina nego i u hrv.-srp. Daničić smatra riječ tuđom, ali je njegova etimologija (značenje »prazan biti« prema lat. *egere*) nemoguća. Možda je u vezi s ngr. γύδαρος »magarac«, arb. *guidar*.

Lit.: *ARj* 5, 763. *Parčić* 569. *Građa* 8, 285. *GM* 117. *Daničić, Kor.* 5.

ogracija f (15. v.): *popi imijte vsaki petak priklādati jednu ograciju za moju dušu; va ograciji misnoj*. Od crkveno-lat. sintagme *deo gratias*, koja se upotrebljava kao složenica (prevedenica iz grčkoga). Značajno je da je *ogracija* nastalo ispuštanjem početnog slogale-, koji se shvatio kao prijedlog.

Lit.: *ARj* 8, 767 *DEI* 1251.

ogre n (Gazarović: *tvrdi nego ogrc, nego morski pisak*, Zadar) = *ugrc* »nanara, narikla, gibbula divaricata«. Dočetno -c stoji u vezi sa -k u *grk* = *ugrk* »ogrc«. Dočeci -c i -k osjećali su se kao hrv.-srp. deminutivni nastavci. Zbog toga su odbačeni u *ugar*. Ide zajedno sa gr. pridjevom u Bovi (južna Italija) *grio* »hart, von Kichererbsen, die sich nicht weichkochen lassen«, öd stgr. pridjeva ἀγροειός, stgr. ἀγριός »sauvage, ländlich grob« (od ἀγρός »polje«, na -ιός ἀγριός, 13. v.) > *agrikó* (Bova) »divlja«. Oblici *ogrc* = *ugrc* predstavljaju dalmato-rom. *agrikius, a (u)grk < *agricus.

Lit.: *ARj* 8, 772. *Rohlf*s 20. 24.

ogresta f (Mikalja) »uva acris vel acerba« = *ogriesta* (Vetranie) = *ogreš* m (Mikalja) = *ogresta* f = (unakrštenje sa *grozd*, v.) *ogrozđ* (Šulek) »ribes grossularia, ribizi (u hrvatskim gradovima)«, odatle izvedenica na -inka *ogrozinka* (Srijem, Šulek) »neka vinova loza tvrdog grozđa kao ogroz«. Ovamo još poimeničen pridjev na -bšk *ogrhica* (Šulek) »brassica napus oleifera«. Mlada posudnica sa očuvanim a-:

agrišta (južna Dalmacija) »isto«, *ágres* m (slov.) = *agras* < austr.-njem. *Agras*, deminutiv *agrazl*. Početni samoglas a-, o- zamjenjuje se sa e-, je-: *egreš* (Mikalja), *jegrist* (Voltidi) = *jegriSt* = *egrišt* (Belostenec). Ti hrv.-kajk. oblici potječu iz madž. *egreš*. Nalazi se i u slovačkom. S gubitkom početnog samoglasa *gresia* (Cres), s pridjevom na -uo *grestav* m prema f *grestva* »unreif, sauer«, poimeničen u *†grestva* i (18. v., *masturika öli sok od grestve*) »agrišta, nezrelo grozđe«, *greita* f (Ugljan, Hrvatsko primorje, Istra: *ocat ali gresia, nezrelo grozđe*), odatle pridjev *grestav* (Ugljan) = (sa odbacivanjem -ta) *grès*, gen. *greša* m (Mikalja, Vuk) »1° grozđe koje cvjeta docnije od ostalog i ne može sazreti, 2° ribes grossularia«, odatle na -tka (v.) *grešika* f (Vuk, Hrvatska, 17. v.), na -ljika *grešljika* (Vuk, Hrvatska, Slavonija) »1° divlja loza, 2° vinjaga«, na -evina *greševina*. Upor. arb. *greshē* »unreife Traube«. Promjena a- > o- ukazuje na staru posudnicu zacijelo iz dalmato-romanskoga. Poklapa se s kulturnom riječi tal. *agresta* f »isto« od kllat. *agrestis* (od *ager*) > tal. *agreste, agresto*, poimeničen u femininumu. Prešla je i k Nijemcima (odlatle *Agras, agrazl*), Madžarima, Arbanasima i doprla čak do Litve. Afereza a- postojala je već u izvoru, upor. furl. *gresi* pored *agrest* (Pirona).

Lit.: *ARj* 3, 23. 419. 420. 422. 4, 568. 8, 774. 781. 782. Tentor, *JF* 5, 202. *Pleteršnik* 1, 2. *GM* 229-30. *DEI* 95. Štrekelj, *ASPh* 14, 524. *REW** 295. *Gambocz-Melich* 1489.

ogrov m (Konavli) »vez na košulji konavoskoj ženskoj oko grla«. Od tal. francuzizma *agrafe* f »fibbia, fermaglio; arpese«, postverbal od fr. *agrafer* »affibiare«, stfr. *agrafer*, koje se tumači unakrštenjem gr.-lat. *graphium* i germ. *krappa*. Upada u oči prijelaz α > o u našoj novijoj posudnici kao u *Mosor* < *Massarum*, *Kotor* < -*Cattare*, ako je etimologija ispravna.

Lit.: *ARj* 5, 781. *Zore, Rad* 114, 222. *REW** 3847. 4760. *DEI* 95.

ogumak, gen. -*umka* m (Vuk, Srbija) »grmić«. Denominal na -iti *zaogumčiti se* (Vuk, subjekt *brada*). Izolirana hrv.-srp. riječ. Prema sinonim« izgleda da je deminutiv na -bk. Matzenauer uzimlje o- kao prefiks i upoređuje sa sanskr. *galmas* »frutex«.

Lit.: *ARj* 8, 785. *Miklošič* 220. Matzenauer, *LF* 11, 346.

ahme, gen. -*eta* n (Vuk, Poljica, Drežnica, Hercegovina) = *ome*, gen. -*eta* »drijebe«. Na -ak *ohmak*, gen. -*aka* (Vuk) = *òmak* m (Vuk,

Srbija, Šabac) prema f *o(h)makinga* (Vuk) pored *òmica* (Poljica, Dubrovčani) »ždrepić, (prema ždrebeca«. Deminutiv na -ič *ahmičć* (Mostar), na -če *ohmče* (Poljica) »ždrepić«. Izolirana hrv.-srp. riječ. U vezi je zacijelo s madž. *vemh* »das Füllen«. Jagić upoređuje sa lit. *ašva* »kobilica«. [Šimčik: < tur. *ahmak* »glup, budalast«].

Lit.: *ARj* 8, 792. 903. Jagić, *ASPh* 2, 396. Šimčik, *BIPF* 3, 159-60.

oho, uz *ohol, f ohola* (15. v., Vuk), praslav. (?) pridjev pored *hol, hola* = *òl, óla* (Srijem) »ponosit, superbus«. Proširuje se na -bn *òholan, òhòlna* (Dubrovnik, upor. bug. *oholen*), na -ik *holik*, na -it *oholit* = *hòlit*. Poimeničen na -iča *òholica* m = *holiča* (Vuk, Hrvatska), *oholnik* m. Apstrakti na -osi *oholost* = *holost, okolnost* f, na -ast *oholast* (Dubrovnik) f pored *holast, s* pridjevom *oholastan*, na -stvo *òhòlstvo* n (Boka), *ohola* f, na -ija *oholija* = *halija*. Prilog *oholo* pored *holo*. Složenice, bez potvrda u narodnom govoru: *hololaza* m »hvališa«, *hololud, holoslava* (sve ih je stvorio Dosen). Denominal na -ili *oholiti se* (iz-) = *holiti se, -im*. Pridjev i izvedenice od njega postoje samo u južnoslavenskom u značenju »superbus«, u sjevernim slavina samo bliža usporednija. Nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Naporedni oblici *hol* itd. navode na misao da je o- prefiks. Zbog toga mnogi (tako Jagić, Berneker, Machek, Uhlenbeck, Lewy) upoređuju sa rus. *holja, holjivost* »čistoća«, *holitb* »čistiti«, sanskr. *k.Salayati* »pere, čisti«. Drugi (Bruckner) uzimlju vezu sa *chocholb* »Schöpf« (v. *hùhor*) u češkom, poljskom i ukrajinskom. Značenje bi bilo prema tim tumačenjima metaforicko. Značajno je Briicknerovo upoređenje sa stpolj. *chocholaty* »elevatus«. Postoji kod Barakovića još *raholiti se, -im* »oholiti se, uzdizati se, hvastati se«, kod Stulića *roholiti se, -im* »oholiti se«, s pridjevom *roholan* »ponosan«. U Riječkoj nahiji (Crna Gora) *roholiti* znači »miješati slamu, sijeno«, *proroholiti* »promiješati, skrčiti«. Glagol *raholiti se* naliči na *rakoliti se*, koje Stulić prevodi na tal. »ingalluzzarsi«, *uraholjen* »superbicus«. Ovdje se radi o očitog onomatopeji. Nije isključeno da je takvog postanja i *ohol*. Ako je tako, ohomatopejom se oponaša uzdizanje, samohvala, ponos.

Lit.: *ARj* 3, 648. 4, 278. 8, 793. *Miklošič* 80. 220. *SEW* 392. 395. *Holub-Kopečny* 141. Bruckner, *ASPh* 11, 129. *KZ* 51, 235. 241. *Mladenov* 343. 404. *Gorjajev* 400. 401. Matzenauer, *LF* 11, 347-348. Lewy, *ZSPH* 7,

416-417. Uhlenbeck, *PBB* 30, 256. Machek, *Slávia* 16, 174. 203. 211. Ilijinski, *ASPh* 29, 167. si. Jagić, *ASPh* 1, 431. Jokl, *IF* 27, 298. Wiedemann, *BB* 28, 51.

ohra f (strsp., 17. v.) »žuta zemljana boja« = (s lat. čitanjem gr. χ) *okra* f (Šulek, Popović) »isto« = (preko njem.) *oker* m. Gr. ὄχρα.

Lit.: *ARj* 8, 797. 849. Vasmer, *GL* 103.

oje n (Vuk, nema genitiva; Turska Hrvatska) = *oje* f pl. (Kosmet) = *oje*, gen. *oja* (Vodice, Golać, Istra), slov *oje*, gen. *ojesa* n (osnova na s, praslav.) »1° rudo u volujskih kola, 2° (specijalizirano) rudo u pluga«. Deminutivi na -ič *ojč* (Istra) = *ojič* (Vodice) = *ojca* f (Crmnica) = *ojče* (ŽK). Na -nica *ojnica* (Srbija, Miličević) = *ojmce* pl. (Kosmet) »ona dva drva što u saonicama zamjenjuju rudo«. Na -ište *ojšte* n »rudo«. Tu izvedenicu posuđiše Rumunji *oište* f »rudo za konjski potpreg, odgovara *procjepu* > *prořap*, kad je za volove«, Arbanasi *oshte*. Nalazi se u lit. sa formantom -n *iena* »Gabeldeichsel«. Ne nalazi se u polj. i rus., inače u svim ostalim slavina kao u češ. luž.-srp. i ukr. te u poljskim narječjima. Ie. je korijen */es-/ *o/es-, gr. οἶστος »strijela«, οἶτιον »krmilo«, οἶαξ, gen. -αζος »argutla«, sanskr. *īsa* »rudo«.

Lit.: *ARj* 8, 881. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *Elezović* 2, 22. *Miklošič* 220. *Holub-Kopečny* 253. Matzenauer, *LF* 11, 348. Vasmer, *RSl* 6, 200. Brugmann, *Grundriss* I², 1091. Meringer, *VCuS* 5, 91. *GM* 316. *Boisaaf* 687. Wackernagel, *AnzIF* 12, 21. *Bratanic* 64. 86-7. pass.

Ojerović, ličko prezime (porodica tog prezimena stanuje na Konjskom brdu u Perušiću; oduvijek je posjedovala mnogo ovaca). Danas se piše samo *Ojurovič* (Kvarte, Perušie). Od rum. *oier* < *oviarus »ovčar«, -od lat. *ovis* > rum. *oae*. Zacijelo ostatak velebitskih Vlaha.

Lit.: *REW** 6127. Grujić, *ZbNŽ* 21, 319.

òjnāk, gen. -*aka* m (Vuk, Srbija) »orah kojim se u igri biju gomilice oraha«. Balkanski turcizam (upor. tur. *oynamak* »igrati se«, *ojun* »igra«) iz terminologije igara: bug. *ojnāk*. Sufiks -ak nejasan. Ne zna se je li tur. kao u *konak* ili naš deminutivni -bk.

Lit.: *ARj* 8, 803. Matzenauer, *LF* 11, 348. *Školjić?* 582

-ok, neživ praslavenski sufiks za tvorenje radnih imenica (nomina agentis): *svjedok* od osnove *věd-* (v.), *snubok* od *snubiti, vidok*

(Martić, *Osvetnici* 2, 30). Ni kao pridjevski sufiks nije živ: *dubok*, *žestok*. Gubi se u komparativu *žešći*, *dublji*.

Lit.: *Maretić* 301. 320. *Vandrák* 1, 612. *Holub-Kopečný* 468.

oka f (Vuk, Kosmet, BiH) »(mjera za te- žine i tekućine) 1° mjera veća od 1 litre, 2° funta«. Na -araca *okànica* (Vuk, bug.) »sud od oke« = *okanica* (Kosmet), složenica *polokanica* = na -*anik okanik* (Timok-Lužnik, Kosmet, bug.) = na -*enjak okenjak*, gen. -*aka* (Hercegovina), na -*as okaš*, gen. -*aša* m »1° kantar (vaga) koji mjeri na oke, 2° lan.koji se prodaje na oke«. Balkanski turcizam možda latinskog podrijetla (tur. *okka* < ar. *ukija* < gr. *ουγκιά* < lat. *uncia*, v. *unča*) iz oblasti mjera kao *kantar*, *terasije*, *dram*: rum. *oca*, bug. *oka*, arb. *oke*, ngr. *oxá*.

Lit.: *ARj* 8, 803. *Mladenov* 376. *GM* 315. *Elezović* 2, 22. *Lokotsch* 1590.

okagača f (Vuk, Tršić) »popriječna gređa ispod druge gređe« = *okegača* (Srbija) »gređa na kakvim stupovima, npr. ćuprije« = *okrgača* (Sarajevo) »tetiva (Crna Gora)«. Čini se da je složenica (turska sintagma) *ok ağacı* od *ok*, koji se nalazi u *öksüz* »samac bez ikoga« (post- pozicija -*süz* »bez«) i *ağaç* »drvo« kao rum. *odagaciu* = *odogaciu* = *udagaciu* »Aloeholz, saponaria officinalis« < tur. *odağacı*.

Lit.: *ARj* 8, 804. 811. 859. *Matzenauer*, *LF* 11, 348-349. *Skok*, *Slávia* 15, 483., br. 548. *Škaljić* 500.

okasion, gen. -*i í* (Kašić, 17. v.) = *okažion* f »prilika«. Učen talijanizam *occasione*, apstraktum na -*io* od part. perf. *occasus*, od *accidere*.

Lit.: *ARj* 8, 810. *DEI* 2621.

oklagija f (Vuk, BiH, Slavonija) = *oklagija* (Kosmet) »(kuhinjski alat) valker (hrvatski gradovi), trlica i tržnica (Dubrovnik), takača (Lika), sukaljica (ŽK)«. Balkanski turcizam (tur. *oklagi*, obrazovano sufiksom -*gi* kao *kaşağı* > *čeşagija*, od *aklamak* a ovo sa infiksom -*la*- od *okmak*) iz terminologije alata (zanata): bug. *oklagija* »točilka«. Od glagola *aklamak* s pomoću sufiksa -*iş* (upór. *ališveriš*) *oklamiş* (Srbija, Riječka nahija) = *oklamis* m (Kosmet) »džabaluk, ono što se uzme kao makte, za džabe, vještinom i bezobrazlukom« = (sa zamjenom sufiksa) *oklamaš*, gen. -*aša* m (Dalmacija) »muktadžija, tj. koji hoće što da ispreša«. Upor. bug. apstraktum *oklama*.

Upor. glede tvorbe *dag-lagi* »fer à marquer les animaux«.

Lit.: *ARj* 8, 814. 815. *Elezović* 2, 23. *Mikló-sit* 220. *Deny* 573-6. 459-60.

oklijevati, *oklijevam* impf, prema pf. (koji se malo govori) *oklijenuti*, -*em* »neodlučan biti, cunctari«. Nalazi se samo u štokavskom. Izolirana je kreacija za pojam za koji ima mnoštvo sinonima *odgađati* prema *odgoditi* = *odgabljati* (ŽK), *zatezati*, *zatežem* prema *zategnuti*, -*m*, *skanjivati se*, *oguzžati*, *oguzžam* prema *oguzžavati*, *oguzžavam*, *šervánjiti*, -*lm*, *ominjati se* (Lika) »ustezati se«. Odatle na -*alo*: *oklijevalo* m. Etimolozi gledaju u *o-* prefiks. Bez njega nije glagol potvrđen ni u jednoj slavini. Bruckner identificira -*klijevati* sa slvč. *hlivet'* »fäulenz«, polj. *glewiec* »vom alten Käse«, slov. *gléviti* »kauen«. Time dakako nije objašnjeno ni značenje ni promjena *gl* > *kl*. Zubatý vidi baltoslav. korijen *kli-iklī, **klē-*, **klei-*, **klai-* prema lit. *klajoti* »vagari«, *klajus* »irreführend«, lot. *kleija* »Herumtreiber«, *klit* »sich zerstreuen«; *Matzenauer* sanskr. *kliv* »impotentem esse«. Sve beskorisna nagađanja. Kao izolirana hrv.-srp. kreacija možda je stvorena kao *nečkati se* od *neću* od upitnog priloga *okle*, *oklén* prema raspitkivanju *okle ti to*, *okle mu to*).

Lit.: *ARj* 8, 817. *Bruckner*, *KZ* 48, 201. *Matzenauer*, *LF* 11, 349. *Zubatý*, *ASPh* 16, 395.

oko n (Vuk), po deklinaciji *o* prema stoslav. *oko*, gen. *očeše* i slov. *oko*, gen. *očeša* po deklinaciji *s*, dual *dva oka*, pl. f. *oči* po deklinaciji *i* = *oko*, gen. *okēta* (Kosmet, po deklinaciji *t*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **okos-*, **očes-* »1° oculus (s ovom je riječi u prasrod- stvu), 2° (metafora) izvor (tako i stperz., isti semantem perz. *časmā* > tur. *česme* »bunar« > *česma*, v.), 3° pupoljak kod voća, mjesto gdje je pupoljak, 4° toponim (prema značenju 2°)«. Pridjevi na -*bn očan*, f *osnā* (*tráva*, ŽK), određeno *očni* (Vuk) = *očni* (Ljubiša, *nj* mjesto *n* zbog *č*), poimeničen na -*jak očnjak* (Vuk) = *podočnjak* ' (Vodice) »očni zubi«, na -*ik očnih* »gornji nišan u puške« = (sa > *a*) *očanlk*, na -*ica očanica* f »biljka euphrasia«, *bezočan* (16. v.), poimeničen na -*ik bezočnih*, na -*jak bezočnjak*, na -*stvo bezočanstvo*, sa umetnutim *z* kao u *pazuho* (v.) *nazočan* (hrv.-kajk., čakavski) < na + *z* + *oči*, na-*z-oko*; *nezočan* (Belostenec) = *neozočan* »odsutan«, upor. *nazočibiije* (Habelić) »Gegenwart« i priloga *nauzočice* i slov. *navzoči* >

nazočni), *navzočen*, prema čemu se može misliti (Ivšić) da je *z* < *vz* < stoslav. *œz* > *uz* (v.). Na -*inji očni* (*vid*). U Istri *naznako* »coram« predstavlja promjenu rjeđe suglasničke grupe *vz* običnijom *zn*. Pridjev na -*at okat* (Vuk) = *okat* (Kosmet) »koji nije čorav« = na -*ast okast* pored *očast*. Na -*ovát očitovat* (Dubašnica) »kojemu se noću privida«. Na -*ii očit* (15. v.), prilog *očito*, proširen na -*bn očitán*, poimeničen na -*ik očitnik* m prema f *očitnica* »javni griješnik«, *očitovnica* »vještica koja se očituje na ispovijedi« i sa tur. -*luk očitluk* m (sjeverna Dalmacija, u izreci *dobiti na ~*), *močit* (protivno od *očiti*), *naočiti* »ugledan«. Kao pridjev -*ok* u *vrļjook* (v. *vrļjav*), *razrok* »hiljav, škiljav, heroglav« (dobio je *r* unakrštenjem sa tudicom *gverok* < tal. *guercio*, davši joj svoje -*ok*). Deminutivi na -*će okce* (Vuk, u satu) = *okce* n (Kosmet) »pupoljak« (*kalemiti* na ~) = *oče* (15. v.) = *ošce*, gen. -*eta* pored *ošca* (Vuk", Lika) »zamka za hvatanje ptica«, na -*ica očica* »biljka anagallis arvensis«, *očice*, gen. *očica* (Vuk) »male oči«. Augmentativi na -*etina očetine* f pl. (Bella, Stulić) = *očerine* (Lika). Na -*inica očinica* f (Smokvica) »otvor na donjem dijelu vratiju za ulazak mačkama«. Kol. *očje* (Istra '= *oče* (ŽK) »pup«. Na -*ište očiste* n (narodna pjesma, Jukić) »sastanak«. Za unakrštenje *oko*+*očali* v. *očali*. Na -*un okun* »riba perca fluviatilis, bulješ (jer je *izbuljenih očiju*« (akcentat Gornja Dolina kod Gradiške) = *jokun* (Gračanica). Nalazi se u češ., slov., polj. i rus. *okom*. Praslav. je »jesetra (v.)«. Prilozi *naoči*, *nauočice*, *uoči*, *očice* (Lika) »očito, očevidno«, na -*imice očimic* (sjeverna Dalmacija) »svojim očima«. Složenice: pridjevi *očigledan* (Vuk), određeno *očigledni*, prilog *očigledno*, nastao je od priloške sintagme *na oči glede* »(na zapadu) zoran« = *očigleč* (Srbija) i *očigledice* (Ljubiša). Odatle *očigled* m (18. v.). Istog je značenja *očevidan* (16. v.), određeno *očevidni* (Vuk), prilog *očevidno*, s nejasnim *e*, koje stoji mjesto *i*, upor. stoslav. *očivist* »augenscheinlich« = *očivest* (Belostenec), pridjev. Odatle *očevidac*, gen. -*vica* i službeni neologizam *očevid*, *očevidnik*. Zatim: *očobólj*, gen. -*ólja* m (Kosmet) = *očibol* = *očobolja* f »bolest očiju«. Prema tipu *vodopija* stvoren je *očogreja* m, f (Kosmet) »ko od stida ne obara oči, upravo *grije oči*« = *očigrija* »prezime i toponim«; *očopija* (Velika, Slavonija) »zla žena koja bi čovjeku i oči iskopala«. Denominali na -*iti* Šulekov neologizam *očiti* »okulirati, kalemiti«; Martičev *očiti* »gledati« je nepouzdan, ali se govori *suočiti koga s kime*, *uočiti što* »opaziti«. Šulekov deminutiv

očjukati (*se*) danas se općenito govori. Od *očiti* faktitivni na -*ovati očitovati*, -*ujem* (Vuk, Dubrovnik) i -*iti očititi*, -*im* (16. i 18. v.) »učiniti očitim«, prema iterativu *očicati*, -*am* (jedna potvrda). Još postoji *oko* po deklinaciji *n* : *okno* (ŽK) = *okno* (Buzet, Sovinjsko polje), danas ograničeno na zapadne strane »1° oblok, prozor, funjestra«. Značenje »2° rudnik« očuvalo se također. U tom je značenju riječ kulturna. Madžari posuđiše *akna*, Rumunji *očna* »rudnik«, Novogri *očna* »soline < saline«. Deminutiv na -*ce okánce*, gen. -*a* (ŽK) »prozorič«. Ie. korijen **oqu-* »gledati« nalazi se po deklinaciji *i* u lit. *akis*, lot. *aks*, ovdje *aka* u značenju »izvor« (tako i Hercegovina i južna Dalmacija). Po deklinaciji *n* kao *okno* u arm. *akn*. Upor. fin. *akkuna* »prozor«. Imenica *okun*, koja je obrazovana s pomoću slav. sufiksa -*un* (upor. *bjegunac*), ne s pomoću romanskog augmentativnog -*one*, upoređuje se i sa lit. *ašerys*, eng. *asers*, *asars* »Flussbarsch« i sa svynj, lot. *Barsch* »te lat. *acus* »Hornhecht«. Denominacija bi bila prema brojnim oštricama ove ribe na glavi. To upoređenje nije nužno, kako kaže sinonim *bulješ* od *buljiti* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 272. 273. 4, 656. 7, 933. 722. 8, 156. 511. 515. 517. 518: 520. 524. 531. 815. 879. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Elezović* 1, 443. 2, 24. 23. 47. 391. 534. Ribarić, *SDZb* 9, 174. *Miklošič* 220. *Holub-Kopečný* 253. *Bruckner* 377. *WP* 1, 169. 171. *Trautmann* 4. *Mladenov* 377. *Strekelj*, *DAW* 50, 41. Ivšić, *HJ* 1, 173-176. *Ilijinski*, *Slávia* 2, 256-257. *Brugmann*, *IF* 17, 358. 27, 271. (cf. i *Anz IF* 5, 263). *Pedersen*, *IF* 5, 49. *KZ* 36, 99. *Meringer*, *IF* 16, 125. *Rarsten*, *IF* 22, 296. *Vasmer*, *ZSPH* 10, 401. *Krutschmer*, *KZ* 31, 435. *Collitz*, *BB* 18, 207. *Streitberg*, *IF* 3, 326. *Hübschmann*, *IF* 4, 112-115. *Holthausen*, *IF* 14, 341. *Boisacq* 707. -722. 732.

okrijek m (Vuk) »alga, vaoga > voga (Dubrovnik)«. Bez prefiksa *o-* u složenici *zabokrijek* i u augmentativu na -*ina* odatle *žabokrečina* kao u slov. *krék* i polj. *krzek* »Froschlaich« i u oba lužičko-srp. jezika. S prefiksom *o-* češ. *okřaky* »(kol.) vodene biljke«. U bugarskom nije potvrđeno. Bez sumnje praslav. *krečz* za vodene biljke. Lit. *kürkle* »Froschlaich« pretpostavlja ie. *ř*.

Lit.: *ARj* 8, 859. *BI* 2, 888. 859. *Miklošič* 139. *WP* 1, 483.

okrut m (13. v., Lovran, čakavski) »1° drven sud, posuda« = *okruta* f »2° crkveno sude, 3° crkvena sprava« = *okruta* f (Riječka

nabija, Crna Gora) »4° sva sprava koja služi za oranje (nerazumljiv semantički razvitak prema 1°, 2° i 3°), 5° vrh pušcanog vuka što udara u kapsulu (Sinj), 6° oknigao prostor, periferija (crkve ili manastira)«. Značenje pod 3° može biti u vezi s *okrut* m »odežda«, rus. *okruta, okrutje*. Značenja pod 4° i 6° predstavljaju možda riječi različitog postanja. Samoglasnik *u* nastao je od velarnog nazala, kako pokazuje polj. *okreť* »lada«. Glede značenja »posuda« > »lada« upor. fr. *vaisseau* > srlat. *vascellum*, deminutiv na *-cellus* od vas i rus. *súдно* »lada«.

Lit.: ARj 8, 872. ASPH 34, 307. Miklósić 142. Bruckner 377.

oksit m (Dubrovnik, N. Ranjina, Bella, Stulić) = *ohsit* (Mikalja, Voltidi, Stulić, Kašić) = *ošit* = *ošít* (Šibenik) »1° prijeboj, pregrada, 2° drveni zid od pruća koji dijeli sobe (Poljica, Šibenik, sjeverna Dalmacija, Pavlinović), 3° koža koja rastavlja šupljinu prsa i trbuha (metafora), 4° niziv male fontane kod crkve u Barbatu (Rab), u kojoj je najbolja voda« = (pseudojekavizam) *ošietii* = (meta-teza s -t > t - š) *otii!* m (Baraković) »(kao da znači) zid, ograda«. Pridjev *ohsitán* »obližnji«, poimeničen *ohsitnik* m (Bella, Stulić) »susjed« prema f *ohsitnica*. Denominál na *-iit* *priošít* (objekt *komoru*, Šibenik) »razdijeliti na dva dijela« (govori se po svoj prilici mjesto *priošítit, haploglija). Romanizam jadranske zone, zacijelo iz dalmato-romanskoga. Od lat. izvedenice na *-itus* od *axis* = *assis*, koja ide u morfološkom pogledu zajedno s tal. *assito* (14. v.) »tavolato che divide«. Prema Battisti-Alessio *axis* = *assis* »daska, tavola di legno« je hiperurbanizam iz carskog doba. Taj se očuvao i u nazivu otočića pred Gruzom *Dakša* kao i u stfr. i prov. *ais*, nfr. *aissieu* »daska« i *aissis* »bardeau«. Glede zamjene grupe *ks > hs > i* upor. *oksjenač*. Za dalmato-romansko vrelo govori zamjena *ks* za *x*.

Lit.: ARj 8, 798. 876. 9, 321. 376. Medic, NVj 19, 433-434. (cf. RSI 4, 297. 5, 289). Skok, Slav. 248. DEI 333. FEW I, 161.

oksjenač, gen. *-nča* m (Dubrovnik, Ve-tranić) = *oksjenač* (Stulić, Vuk, Konavli, Dubrovnik) = *hoksjenač*, gen. *-sjenjač* (Ve-tranić, 16. v.) = *okšenac*, gen. *-enea* (Mikalja) = (sa *ks > hs*) *ohsjenjač* (Bella, Stulić, Dubrovnik) = *ohsjenac* = (ikavski) *ohšinac* (Mikalja) = (i mjesto *ks > hs*) *osjenač*, gen. *-nča* (Dubrovnik, Konavli) = *osjenač* (Mikalja) = *osenac* (Popović) = *dšinač* (Lum-

barda) = *ašinac*, gen. *-incă* (Korčula) = *akSenac* (Šulek) = *aienac* (Perast) »1° terapeutická biljka, pelin, pelen, 2° artemisia paniculate, 3° chrysanthemum, 4° buhač«. Posuđeno u jadranskoj zoni u starijem i mlađem periodu iz dalmatinsko-romanskog od imena biljke egejskog (mediteranskog) podrijetla (egejski sufiks *-ntfi*) *αψινθος* preko lat. *apsinthium* sa zamjenom *ll > č* (kao Poreč < *Parentium*, *Ratiaria* > *Arčer*, *palatium* > *pollača*), s mladim refleksom *ti > c* (kao *polac* < *palac* < *palatium*). Kako *en* nije reflektiran kao *i > e*, nego kao *in*, *en*, *n*, ne ide u epohu vulgarnog latinskog (7. v.) nego u kasniju epohu. Glede zamjene grupe *ks > hs > s > š* upor. *oksit*. Varijante pokazuju zamjenu starijeg romanizma mladim.

Lit.: ARj I, 59. 3, 648. 8, 799. 876. 877. 9, 202. Rešetar, Štok. 262. ZbNŽ 8, 107. Kušar, NVj 3, 326. Alessio, RIO 2, 97. REW* 44. Rohlf's 290. DEI 330.

oktobar, gen. *-bra* m »listopad«, učen latinizam od lat. pridjeva *October*, gen. *-bris*, obrazovan od broja *octa* (dual) s ie. sufiksom *r* (v. *december*) »upravo osmi mjesec po numeralnom sistemu«. Sa umetnutim *m* pred *b* ili prema *septembar*, *decembar*: *oktumar* (Dubrovnik), možda dalmato-romanski leksički ostatak zbog *o > u* prema istom latinizmu *oktômbar*, gen. *-bra* (18. v., Crmnica). Talijanizam je (*ct > t'*) *otobar*, gen. *-bra* (Rab, Lastva, Kašić, Badrić), *otubar* (Mikalja, Dukljanin). Sa umetnutim *m* *otombar j -onbar* (Dubrovnik, Mljet, Poljica) = *otumbar*, gen. *-bra* (Sasin, Matijašević). Sa *o > e* prema *septembar*: *oktebar*, gen. *-bra* (14. i 15. v.) = *otebar* (Statut dubrovački) prema *oktembar* (15. v.). Prema gr. latinizmu *Οκτώβριος* = *oktovrije* (15. v.) = *oktomvrije* (13–15. v.) = (ngr. *κτ > χτ*) *ohotovrije* (14. v.), *ohtebar*, gen. *-bra* (14. v.) = *ahtebar* (Vrnbik, 1640). Od lat. *octo* pridjev na *-uo octavus*, poimeničen u femininumu kao katolički crkveni termin *oktava* f (Bandulavić, latinizam) = *oktaba* (15. v., Držić) > (talijanizam) *otaba* (16. v.).

Lit.: ARj 9, 339. 404. 454. 457. 799. 877. Miletić, SDZb 9, 391. Macan, ZbNŽ 29, 208. 209. Kušar, Rad 118, 23. REW* 6034. 6036. Merlo, Stagioni 162. Romanski 91. Štrekelj, DAW 50, 79. Vasmer, GL 104.

oktoih m (15. v.) = *ohtaih* (14. v., stsrp.) »(crkveni termin) liber ecclesiasticus continens octo tonos«. Od srg. složenice *ὀκτώηχος* = *οκτῆηχος* »isto«, od *οκτώ* (prasadstvo sa

osam, v.) i ἦχος; *κτ > χτ* je novogrčka fonetska pojava, v. *ahtapod*.

Lit.: ARj 8, 799. Vasmer 1, 104

okupati, *-am* pf. (Statut kastavski) »zabaviti kakvim poslom«. Apstraktum *okupanje* n. Na *-irati okupirati*, *-kapiroam* pf. Od lat. > tal. *occupare*. Apstraktum na *-atio* > *-adja okupacija* f.

Lit.: ARj 8, 880.

ola, drugi elemenat u sastavu s prvim *hazur*, *hajir*, *ugur* (v.) = *ola* (Kosmet) = *ala*, u našem jeziku uzvik (v.), u turskom optativ ili imperativ 3. 1. sing. »neka bude«, od *olmak* »biti«. Odatle *olur* (Banja Luka) »može, važi, biva, može biti«, *olurmi* (upitno) = *olur* »pristajem«; *oldimi* (Kosmet) »u dječjoj igri kao *uja*, tako pita dijete koje žmuri« < tur. *oldi mi* »bi li, je li gotovo« < tur. *oldu*, određeno prošlo vrijeme sa upitnim *mu*, *mi* kao u *olurmi*; *olmaz* (Kosmet) »ne može«, u vezi *olur—olmaz* »kojekako«, od tur. negativnog *olmamak* »ne biti«.

Lit.: ARj 8, 887. Elezović 1, 26. 380. 2, 533. Skok, Slávia 15, 483., br. 549. Deny § 689. Škđji* 501.

olan m (Lika) = *ölen* (Lika) »baculus alligando molosso, žeželj«: *pas u olanu* = *pas u žeželju*. Fonetski poklapa se sa srlat. *alanus > tal., španj. *alano* »veltro«, stfr., prov. *alan* »Dogge«, semantički samo toliko što je žeželj spona za psa (semantički mogući razvoj prema zakonu sinegođe).

Lit.: ARj 8, 889. REW* 309. DEI 105. FEW I, 57

Olanda, ime zemlje (honorim), od tal. *Olanda* < niz. *Holland*, na nenaglašeno *-ija* (tip *Srbija*, *Italija*) *Olandija*. Etnik na kllat. *-ensis* > tal. *-ese Olandez*, odatle pridjev na *-bsk olandeski*.

Lit.: ARj 8, 889.

oldan m, (Dalmacija, Sinj, Marulić, Stulić) »trava *cistus creticus*« = *olđan* (Visovac). Nema drugih potvrda za *a > o* i metatezu. Od gr. *λάδανον* (dórski) > lat. *ladanum*, tal. *ladano*, jonski *λήδανον*, istočnog podrijetla.

Lit.: ARj 8, 889. Građa 13, 190. DEI 2149.

oleandar, gen. *-drq* m (Stulić) = *oleandra* f (Mikalja) = *olandra* (Belostenec) = (aferezom *o-* već u tal. zbog člana) *leandra* (Perast, Dubrovnik) = *leondra* (Šulek) = *leondar*, gen.

-dra (14. v.) »dupčić, zoljesina (Risan)«. Od tal. (*o*)*leandro*, kod Isidora iz Sevilje *lorandrum*, disimilacijom (*r - r > l - r*) i haploglijom iz gr. složenice *ροδόδενδρον* »ražino drvo« > (učeno) *rododendron* (Miličević). Prvi dio u složenici *rodostama* (15. v.) »ružina vodica za usta« < *ροδόσταμα*.

Lit.: ARj 5, 943. 6, 9. 8, 889. 14/108. 111. Budmani, Rad 65, 164. REW* 7290. Prati 698. Vasmer, GL 128.

Olib m (Baraković, Molat), otok u sjevernom skupu zadarskog arhipelaga. Odatle pridjev *olipski*, etnik *Olibljanin* »1° čovjek odatle, 2° neka vinova loza«. Etimologiju omogućuje Konstantinov *Ἀλωπη* (čitaj *aluip* prema ω = u u *Κλαβωχα*) = *Allubum*, *Luibo* (15. v.), iz čega se vidi da se te latinizacije osnivaju na dalmato-romanskom izgovoru kllat. skupine *vt > ih* (upor. *gajba*, *rujba*, *caiphum*, *gubja*). Od lat. *alluvium* »náplava«, upor. *Plavnih* kod Krka. Današnji tal. naziv *Ulbo* osniva se na domaćem izgovoru *Ulib*. Sinkopa od *i* naliči na sinkopu *Sulet > Šolta*.

Lit.: ARj 8, 92. Jireček, Romanen I, 63. Skok, Stav. 79. si.

-olija, sufiks složen od *-ol* i *-lija* (v.) grčkog podrijetla. Slabo produktivan. Hrv.-srp. je kreacija. Apstrahiran je od apstraktno izvedenice na *-ija* u riječi *davolija* od *đavo*, gen. *đavola* < gr.-lat. *diabolus* (v.). Odatle nastavljen na riječ istog značenja *vragolija* od *vrag* »diabolus« i zatim na izvedenicu od glagolske osnove *carati*: *čarolija*.

Lit.: Maretić 301. Leskien 317–8.

-olik, sveslav. i praslav. sufiks koji služi za građenje pridjeva i priloga za izražavanje veličine (kvantuma) od upitnih i pokaznih zamjeničkih osnova. Od *kb* (v. *tko*): *kolik*, *kolika*, *koliko*, određeno *koliki*, prilog *koliko* = *kuRko* pored *kulik*, *túlik* (ŽK). Od *n* (v. *taj*): *tolik*, određeno *toliki* itd., deminutivni *tolihni*, *tolicni*, prilog *toliko* = *tuliko* (ŽK). Od *onb* (v. *dnāj*): *onolik*, određeno *onoliki* itd., deminutiv *onolitsni* itd. Od *o s* (v. *dnāj*): *ovolik* itd., prilog *ovoliko*, deminutiv *ovolishm*, *ovolihni* (Dubrovnik). Od *kolik* pravi se apstraktum na *-ina količina*, pored *nekolicina* (*c* mjesto *č* prema pluralu *svikolici*, odatle i deminutiv *ovolicient*), neologizam *količnik* »kvocijent«. Za etimologiju v. *ko* (VI).

Lit.: Maretić 320. Vasmer I, 599. Meillet, Et. 329. 418. SEW i, 674. 673. Specht, KZ 52, 90.

Oliver m (Vuk, Daničić), muško ime (antropnim, despot 14. v. — 15. v.) prema f na *-ica Oliverica* = *Alver* m prema f *Alivera*, žensko ime. Prezimena na *-ić* (descendencija) i *-ović* (genealogija) *Aliverić*, *Oliverović* (15. v.). Toponim *Liverovii* m pl. (selo, narodna pjesma, Crna Gora, Katunska nahija). Gubitak *o-* nastao ili u sandhi ili na jednak način kao dubrovački etnik *Salačka* f »žena iz *Osojnika*«, kтетikum na *-bsk salački* < *osbhč* + *-sk*, jer je bio identificiran sa *ot-* (*od*). Ime je došlo iz fr. epopeje *Olivier*, pobratim *Rolandov* (*Chanson de Roland*).

Lit.: ARj 6, 128. 8, 894. Jireček, *Romanen* 2, 49. Orhanović, *JF* 12, 199-204.

olma f (samo u jednoj narodnoj pjesmi; nema potvrda iz narodnih govora) »nekakav sud za vino«. Možda od sjeverno-tal. *amola* »piccola secchia« < lat. (*h*)*amula* (*a* > *o* i metateza *ml* > *Imi*), deminutiv od lat. *hama* < gr. ὄμῆ »secchio da incendio«. ARj ima još deminutiv na *-ica oljmica* nepoznatog značenja, ali sudeći po upoređenju da je *oljmica* vojniku bratac i sestra, dok mu je *bajuneta* kućna podumijenta, a sinja kabanica kuća, radi se možda o vojničkoj posudici za vodu.

Lit.: ARj 8, 894. 900. REW² 4024. DEI 173.

ólivo n (Vuk), praslav., »1° plumbum, 2° toponim«. Neutrum je još u češkom i ruskom, ali u rus. sa značenjem »kositar, čin«. Neutrum kao i ostali nazivi za metale: željezo, zlato. U ruskim narječjima je femininum bez početnog *o-* *Io b* »kositar«. Upor. polj. *olow* m. Zbog dočeka *olovo* se smatralo i kao pridjev, što se vidi iz toponima *Olovo Polje*, ako to nije haplogija kao *Turopolje* za **Turovo polje*. Narodna pjesma zna i za pridjev *olov*. Inače su pridjevi na *-bn olovan*, određeno *olovnji*, poimeničen na *-ica olóvnica* »različiti predmeti iz olova«, na *-jača olovnjača* (Vuk) »na pušci, u što je kremen zavijen, uvijača«, raširen na *-at olovnat*, na *-stí olovski* (*majdan*). Prevedenica (calque) na *-tka olovka* od njem. *Bleiweis* ili tal. *piombino*. Njemačka je složenica posuđena *plájbvz* — *plájibus* (ŽK), različno od posuđenice *plájiba* *f (ŽK) »termin graditelja, cimernana« < *Senkblei*, od *bleitue*. Na istoku je posuđen turcizam *kuršun* (v.), *Kuršumlja*. Riječ može biti i baltoslav. s obzirom na strus. *alwis* »olovo«, koja se u deklinaciji j i i u likvidnoj metatezi slaže sa rus. *Io b*, lot. *alva* »kositar«, lit. *alavas* »isto«. Za baltičke riječi prepo-

stavlja se ie. korijen **olu-*, prijetoj od ie. pridjeva za boju **elū-* »gelblich«. Za praslav. oblike s početnim *o-* pretpostavlja se ie. korijen **olou-*. Čini se, s obzirom na steslavj ukr. i na rus. *svtnec* »olovo« (upor. također slov. *Svinské Alpe*), koja riječ dolazi u baltičkoj grupi bez sufiksa za *-bc* > *-ee* lit. *švinas*, lot. *swins* »olovo«, da su u baltoslavenskom postojala dva izraza za »olovo«, od kojih je jedan značio i »kositar«. Schrader i Hirt dovodi *olovo* u vezu i sa lat. *albus*, što ne ide fonetski. Drugi ie. korijen za *olovo* **loudho*, koji je zacijelo u vezi sa **lou-* (upor. ir. *luoide* »olovo«) > nvnjem. *Lot* kod nas je posuđenica *lot* m (ŽK) »najmanji uteg«.

Lit.: ARj 8, 985. Maretić, *Savj.* 78. Miklošič 221. *Holub-Kopečný* 254. *Bruckner* 379. *WP* \, 159. 2, 442. *Trautmann I. Gorjajev* 238. Iljinski, *Slávia* 2, 263-264. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536-542. (cf. *AnzIF* 10, 213). Hirt, *PBB* 23, 355.

oltana f (Kućište, Brač) »prozori na tavanu«. Od tal. *altana* f (14. v.) »terazza o loggia scoperta sul tetto«, izvedenica na *-anus* od pridjeva *altus* »visok«. Možda je od istog pridjeva toponim (horonim): *vbsemu Ahtinu* (Đakovička nahija), pridjev s *al'tinbaskimi planinama* (Dečanski hrisovulj, 14. v.), etnik na *-janin Altinjanin* (14. v.) »čovjek odatle« = (na početku turskog, vladanja) *Altinli*. Upor. tal. i fr. izvedenicu na *-enu*: tal. *aitino* »vento di levante, zeffiro«, tal. toponim *Aitino*, strf. *autin* »vigne qui grimpe sur un arbre«.

Lit.: ARj 1, 77. REW* 387. FEW 78-79. DEI 144-145.

olúja f (18. v., Vuk), hrv.-srp. štokavski, bez paralela u drugim slavina, »vihor, vihar, nevrijeme, bura, vrtuna, nevera«. Pridjevi na *-bn* > *-an olujan* (Martić), na *-ski olujski*. Augmentativ na *-ina olujina*. Daničić izvodi od str. pridjeva ἀελλαῖος od ἀ(ν)έλλα »tempête, ouragan«, riječ koja je možda u vezi s οἴημι »souffler«, a to u prasrodstvu s *vijati*, *vjetar* (v.). Sa gledišta značenja, to bi išlo, ali sa gledišta glasova nikako, pogotovo ne kad se zna da u hrv.-srp. nema posuđenica iz starogrčkoga. *Gavazzi* je u Lici zabilježio bezlični glagol impf, /α/α »sprema se oluja«. Vjerojatno je eufemizam od hebrejskog (biblijskog) *hallelujah* »slavite boga« kao lat. *fortuna*, *fortunale* u rom. jezicima, koje je kod nas i posuđeno na Jadranu i na kopnu: *fortuna* > *vrtuna*, *f(u)rtutma* (Bosna).

Lit.: ARj 8, 898. REW* 3458. Daničić, *Kor.* 74.

oluk m (Vuk, Slavonija, Hercegovina) »1° žlijeb, 2° toponim«. Na *-li oluklja* (Kosmet) »koji ima oluk« = pridjev na *-bn olučan* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *oluk*) iz građevinske terminologije: rum. *uluc* »Falz, Nute, Rinne«, *ulucă* »Brett«, bug. *oluk*, arb. *luk* (bez *o-*).

Lit.: ARj 8, 898. *Elezović* 2, 533. *Lokotsch* 1592. 2133. *Miklošič* 221. *GM* 250. Jokl, *Unt.* 146. Matzenauer, *LF* 11, 351.

oluz m (Kolombatović, bez naznake gdje se govori; možda Split) »fratrie, sarak, sargus Salviani, sargus vulgáris«. Može se upoređivati sa gal. imenom ribe *alausa* > fr. *alose*, prôv. *alauzo*, španj. *alosa*, nvnjem. *Alse*. U poređenju sa *ladvica* ne pokazuje dvoglas nego u < *o* (?). Zacijelo prema lat. *aïosa*, k tome još m mjesto f. Upor. *ôliga*. U slov. *jeles* m posuđenica je iz nvnjem. *Ilse* < **elisa*», »ciupea alosa«.

Lit.: ARj 8, 899. REW* 314. FEW 58. DEI 142. *Pleteršnik* 1, 365.

ôljvina f (Vuk) »kukuruzna slama, komušina, suzbina, komina, Ijuštika, perušina, šasovina« = *ôljvina* (Lika, prezime) = *ôljvine* f pl. »1° izlomljene i pogažene konoplje, 2° očinci, pljeva«. Mjesto sufiksa *-ina* stoji *-aia ôljvace* f pl. »isto«. U vezi je zacijelo s impf, *ôljvati* »žvatati, preživati«, *ôljvati*, *ôljvâm* (Lika) »presti«.

Lit.: ARj 8, 900.

omačalj, gen. *-lija* m (Šulek) »trava critamus, foeniculum marinum, crithmum maritimum« = *omakalj*, gen. *-kija* (Stulić, Lambi) »1° trava salicornia herbácea, fruticosa, 2° salsola Kali«.

Lit.: ARj 8, 901. 903. Šulek, *Im.* 265.

Oman m (Vuk, Srbija, Paštrovići, Ljubiša) »biljka inula helenium«. Nalazi se u slov., bug., češ. i polj. te rus. *uman* pored *oman*. Rumunji posuđiše (*h*)*omán* (Muntenija, Erdelj). Pridjev *omanov*, poimeničen na *-âc Omanovac* (selo, Slavonija), drugi toponimi *Omanika* (kod Lisičine, Hrvatska), *Omanište* (Srbija, zemljište), *Omanska* (Bosna, kod Banjaluke). Ovamo i *unànika* f (Vuk) »biljka tanacetum vulgare, trava za čaranje, kao vratič«. Ide među ljekovite (terapeutske) biljke. Bruckner je stavlja u vezu s polj. *mamić*, *manić* (v. *mamiti*). Možda stoji prije u vezi s istom riječi, s kojom i nvnjem. *Alantwurz*, *Albeere*, gr. ἑλένιον > lat. *inula* (Lukrecije), srlat. *anula*, *ellenius*, *elna* > tai. (*l*)*ella*

(14. v.), fr. *aunée* > **alenata*. Početno *o-* može potjecati od *α-*. Grupa *In* izmijenjena je u *-man* unakrštenjem sa *mamiti*. Riječ ide možda u praeuropski supstrat. Kako ta biljka raste u vlažnim krajevima, u gr. ἑλένιον izmijenjeno je prvobitno *a-* u *ε-* zbog unakrštenja sa ἑλος »močvara«. Fr. *aunée* i njem. *Alant* pretpostavljaju **aluna* pored **iluna* = (metateza) *inula* > tal. *ella*, ags. *eolora*, *eolone*, k tome dolazi gai. *ala* > kat., španj., port. *ala* »oman«.

Lit.: ARj 8, 906. *MiBoIII* 221. *Bruckner* 379. *Madenov* 380. *Weigand-Hirt* 1, 35. *REW** 305. 4522. *Boisacq* 241. *DEI* 1450. Šulek, *Im.* 425. 557.

omar m (Crna Gora, Drobniak, Kačić) = *omara* f »1° sitna gora smrčeva, gaj, dubrava opkoljena livadama, 2° toponim«. Kao f *omara* (narodna pjesma) = *omora* znači »abies excelsa«. Pridjev na *-ov omarov* (*lug*, ~a *gora*, ~o *granje*), poimeničen na *-ica omorovica*. Na *-ski*; *Omarska* (Bosna, toponim). Na *-ika omorika* (Vuk, Crna Gora) = *omorika* (Vuk) »pinus peñce«. Odatle *omorikovina* »drvo«. Na *-ik omarik* (Martić) »omarova šuma« = na *-je omarje* = *omorje*. Na *-ina omorina* (Dubrovnik) »šuma« = *Omarine* toponim. Riječ je samo hrv.-srp., štokavska, istočna, na zapadu *smreka*, *šmrika*, *smagar* (ŽK). Stoji zacijelo u vezi s *motika* (v.) »pinus peñce Grienbachii«, bug. *morika* i *munika* »omorika« i sa rum. *moldif*, *-if*, *-dv*. Bit će iliro-tračkog podrijetla. Značenje 1° razvilo se iz značenja 2° po zakonu sinogdohe.

Lit.: ARj 8, 906. 907. 927. Košanin, *Zbornik Cvijić* 592. *Miklošič* 221. Jokl, *Unt.* 201. 202. (cf. *Slávia* 3. 449-50). Loewenthal, *WuS* 10, 153.

omarisati, *-sem* pf. (Martić, ~ *štapom glavu*, Dalmacija, Poljica) »udariti«. Maretić rastavlja prefiks *o-* i *marisati*, kome nema potvrde. To rastavljanje ne mora da je točno. Upor. *abadirati* mjesto *abadirati* od tal. *α bada* > *abbadare*.

Lit.: ARj 8, 907. DEI 3. 400.

ombreia f (Dubrovnik, Cavtat) »1° kišobran, 2° nebo, baldahin«, tal. deminutiv na *-ino ombrelin*, gen. *-ina* (ibidem) »suncobran«, naš deminutiv na *-ica ombrelita*, na *-âc ombrelač*, gen. *-ača* »čovjek koji pravi kišobrane« = *umbrela* (Rab) = *jumbrêlo* f (Bednja, hrv. -kaj.) = sa aglutinacijom tal. člana *lonbrela* (sjeverna Dalmacija, Istra) »isto« = (*o* > *u*) *lumbrêla* (Hrvatsko primorje, Cres, Veli otok)

= *lumbrela* (Korčula), tal. deminutiv *-ino lumbrelin* (ibidem) »suncobran« = *lumbrela* (Lumbarda) = *lunbrêla* (Božava) = *lumbrela* (Lepetane, Crmnica), tako i u istro-romanskom *lumbriela* (Rovinj), *lonbrela* (Pola). Ovamo još *lumbrija* (Istra), deminutiv na *-ica lumbrijica*, koja sadrži sufiks *-iva* mjesto *-ella*, upór. tal. *ombria* (12. v.), furl. *umbrie*. Upór. još nadimak što ga daju Muljam (Boka) Dubrovčanima: *Sotolombrele* f pi. < tal. *sotto* < *suhtus* + *lonbrela*. Varijanta *l > d* (disimilacija *l - r - l > d - r - l ff'*) *dunbrela* (Herceg-Novi, Stoliv, Prčanj, Muo, Bokelji) »isto«. Raširene su i varijante sa *om > am*: *ambrei*, gen. *-èia* m (Petranović, narodna pjesma), upor. madž. *ambrei* = *ambrêla* (ŽK) = *àmbrela* (Potomje) »kišobran«, tal. dem. *anbrèlin* (ibidem) »suncobran«. Izbacivanjem suglasnika *b* u tročlanoj grupi *mbr*, jer se smatrao kao prelazni suglasnik: *àmrel*, gen. *-ela* m (Vuk, Vojvodina), slov. talijanizam *omrela*, *mrela* preko austr.-njem. *Amrel*, *Ambrell*, bav.-njem. *umbrei*, *numbrel*. Odatle metatezom *mareia* f (ŽK, slov.). Upor. još bug. *umrela* »daždobran, čadár«, ukr. *ambryla*. Talijanizam *ombrelo* m (15. v.) = *ombrella* (15. v.) »parasole« < lat. *umbrella* > kslat. *umbrella*, deminutivi na lat. *-ellus*, *-ella* od *umbra*. Srašteni član nalazi se i u primitivumu *lombra* f (16. v., Vetrancie) »strašilo, avet« < tal. *ombra* (Dante) »apparenza«. Odatle denominal *lòmbrati*, *-àm impf.* (Dubrovnik) »hodati po tami«.

Lit.: *ARj* 1, 80. 6, 144. 148. 217. 8, 909. *Pleteršnik* 1, 551. Kušar, *Rad* 118, 22. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 114. Miletić, *SDZb* 9, 262. *REW*⁹ 9046. 9049. Matzenauer, *LF* 10, 336. *Miklošič* 221. *Ive* 29. 154. *Gombocz-Melich* 88. *DEI* 2646. 2647. *Prati* 700.

omendula f (Brač, 1184—1250: toponim *podì, omendblu*; Radnic, Poljica, južna Italija) = *omindula* (Poljica) = *amendai* m (Vis) = *mëndula* (Marulić, Belostenec, Rab, Cres) = *mijendela* (Mikalja) = *mindula* (Božava, Kavanjin) = *mënduo*, gen. *-ula* (Vuk, Prčanj, Peräst) = *rmjenduo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) = *mijendeo*, gen. *-ela* (Dubrovnik, Janjins na Pelješcu) = *mijendeo* (Trpanj) = *mindei* (Smokvica) = *mindei* (Lumbarda, Korčula) = *mindeo* (Potomje na Pelješcu) = *mindul* (Korčula, Kučište, Brač) = *mandala* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *mandula* f (18. v., Slavonija) = *mandulja* (Jačke) = *mandola* (ime kravi, Buzet-Sovinjsko polje) = *migdal* (Aleksandrida) »badem, bažam«. Deminutivi: na *-L** > *-ák mijendelak*,

gen. *-eoka* (Marin Držić), na *-ica mëndulica* (Istra), u Prčnju značenje »Pfrsich, breskva«. Pridjevi *mijendulov*, poimeničen *mijendelovina* (Bella, Stulić), *mijendeoski* / *-delski*, *mijendelan*, part. perf. pasiva *namijendeljen* (Stulić). Od gr. αμυγδαλή f (plod), ἀμυγδαλος (drvo), preko dalmato-romanskoga (upor. *amëndola*, južno-tal.). Na to vrelo upućuje romanska zamjena u > e, i, ije, variranje roda f pored m (čime se razlikuje plod od drva, što ne postoji u hrv.-srp.) i zamjena grupe *gd > nd* (upor. *Mandaljena* za *Magdalena*). Oblik sa *a* je od mlet. *mandola*. Oblik *migdal* je direktno iz grčkoga, upor. cine. *migdalā*, bug. *migdal*, *mindai*, arb. *midhalé* iz istoga vrela. Kako se ne može ime tog mediteranskog drvetá objasniti iz ie., zacijelo je i mediteranskog podrijetla. Lewy ga objašnjava iz hebr. *megeđ'él* = *magdi'el* »dragocjen dar božji«. Teško da će i to stajati.

Lit.: *ARj* 6, 439. 441. 645. 655. 7, 439. 8, 914. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. *NVj* 3, 337. Milas, *Rad* 103, 80. *NVj* 29, 337. Rešetar, *Stok.* 251. *REW*^{*} 436. *GM* 258. *Boisacq*³ 56. *Pascu* 2, 62. 1145. Vasmer, *GL* 98. *DEI* 159. *REW*^{*} 391. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231.

òmofor m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin) dio episkopske odežde, koji je na ramenima, pallium«. Simbolički znači »jaram Isusov«. Od srgr. složenice ὀμοφόρι(ov) »isto, écharpe«, od ὄμος »rame« i φόρος (prijevaz) od φέρω »nosim«,

Lit.: *ARj* 8, 926. Vasmer, *GL* 105.

on, f *ona* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenički pridjev za 3. l., također pokazni zamjenički pridjev za izražavanje blizine prema 3. l., danas u književnom i saobraćajnom jeziku samo u priloškim okolinama (vremensko) *dnčas* »odmah, iznenada«, *ondan* (Crna Gora) »prekosutra«, i u prijedlogu sa gen. *onkraj*. U hrv.-kajk. je živa ta upotreba, upor. *on list* u pismu Jagičeve majke. U toj funkciji točno se razlikuje štokavsko (= književno) *ònāj, ónā, ono* = óra (štokavska narječja u Dalmaciji); *om* daje ključ za tumačenje oblika *onaj*, jer je *-i* od određenog pridjeva kao u *lijepi* < *-y*. Prema tome i *-oj* od *ònāj* može da potječe samo od *u* kao i u toponimima *Blagaj, Bjèlaj, Maglaj* itd. Uvažiti se mora drugačije tumačenje Mareticevo i Beličevo. Prema njihovu mišljenju *j* u maskulinumu potječe od deikse *-i* kao u *togaj*. To *i* je dodano, vele oni, koji tako tumače, na masku-

linum *onō* > **ona* pred suglasničkim grupama, da bi se maskulinum razlikovao od femininum *ona*. Kvantitet *ona, ono* govori međutim jasno o podrijetlu završnog *-o/-a, -o* iz složene deklinacije. To potvrđuje i hrv.-kajk. narječje u Bednji, koje ima pored *ev < o* ṽ i *evie, eme* »onaj, bez deikse = oní«, upor. češ. *onen < onō + -bn* i rus. *onyj*. Na taj način stvorena je razlika između lične i pokazne zamjenice, koja naliči na stfr. *cil* — nfr. *celui* < *ecce illi, Ului* »ovaj onaj« pored *H* < vlat. *Uli*. Od padeža zamjeničkog pridjeva nastaju novi posjedovni pridjevi. Od gen. m. r. *njega* (< steslav. *jego* sa *n* od prijedloga *ən*) s pomoću posjedovnog sufiksa *-ov njegov, -a = njegov, -ova* (Kosmet, ŽK) koji se proširuje na *-ski njegovski* (Kosmet) = *njev* (Jačke). Od gen. ž. r. *nje*, koji se još govori u posjedovnom značenju (upor. *nje iza, ŽK*) s pomoću sufiksa *io* (kao *moj, tvoj, svoj*) *njej, njejà* (Rijeka, Silba, Cres, Istra, *Transu* 276) = s pomoću sufiksa *-bn njejan, njejna* (Timok-Lužnik) = *njen, -a* (18. v., prema fern.) = na *-in njejin, -a* (Istra) = od *nje + deiksa zi njezin* (18. v., Vuk) = *njezin* (jedna potvrda, Obradović) = *njezin* (jedna potvrda) = od dativa *njoj* s pomoću *-bn njòjan* (Kosmet, Timok-Lužnik) = *njòzjin* (Kosmet), *onezjin* (Kosmet). Od gen. pl. *njih* s pomoću *-ov njihov* = *njiv* = s pomoću *-bn njihian, njihna* = prema fern. *njin, -a* = *njin* pored *nijn* (Kosmet). Proširenja pokaznog pridjeva vrše se s pomoću sufiksa *-ako* (v.): (*oznaki, (p)nàka* (Lika) pored (*o)nakovi* (Lika) =- *onakav* = (*p)nakdv* — (*o)nakví* (ŽK), s prilogom (*o)nako*, koji se pojačava sa *eno* (upor. u romanskim jezicima pojačanje sa *ecce*) *enàko* (Piva-Drobnjak) < (haplogija) **enonako*. Taj se poime ničuje s pomoću *-bc > -ac nakovac*, gen. *-vca* m prema f na *-ica nakovica*, na *-ik onakvih* m prema f *onàkvica* (Crna Gora). S pomoću *-olik* (v.): *onolik*, deminutiv *onoličak* (Kosmet), *-Učki*, sa sinkopom *o onliki* i s prilogom *onoliko* = *onliko* (Bosna), pojačan sa *eno enoliko* (Piva-Drobnjak) < (haplogija) **enonoliko*. Prilozi: za pravac na *-amo onamo* = *onamo* prema *amo*, također sa asimilacijom *anamo* (Pavlinović), s deiksom na *onamana* (Timok-Lužnik). Odatle pridjev *onamošnji* (prema *jutrošnji*); *o* može ispasti *onam onamo*. Sa *-da'* *onda* = *onada* (prema *kada*) = *unda* (ŽK), sa pridjevom *ondašnji*, hrv.-kajk. *onda, janda*. Sa *-dè:* *ondje* = *nondje* = *ondi* = *onde* = *node* (Piva-Drobnjak) = *nòdje* (Vuk) = (s unakrštanjem *onuda*) *nude* (Piva-Drobnjak), s deiksom *-ka ondeka* (ŽK), s prijedlogom

odondje > odande = *odande* (s prijelazom *o > a* prema *odakle, otkale*), sa *-ice odandice*, sa *do + onde > donde* (Vuk). Na *-ud(a, -e): onuda* = *unude* = *onudèr* — *onüt* (Kosmet, ŽK), s prijedlogom *odonud(a)*, sa sinkopom *o* i metatezom *odonda* = *nuda(k)* (Piva-Drobnjak). Sa *-ol* (od *-olik*): *onol-* i priloškim *-e* s prijedlogom *do: donle* (16. v., Vuk, Baranja) »do onoga mjesta«. Sinkopa samoglasa *o* nastala je analogijski prema *donde*, zatim prema *dokle* < *do + kale, dovle* < *do + ovale, odavle, dotle* < *do + tole*, gdje je rustični prijevaz. Pojačava se deiksom *don-Uka*. Upor. još u 13. v. *dondeže*. Vuk ima iz Risna kontaminirane oblike, koji nastadoše unakrštanjem priloga *onde* i *-ole: ondole(n)*, s prijedlogom *dondolen*. I ovdje postoje oblici sa *o > a* (asimilacija): *odanle* (Vuk) kao *odande*, s metatezom suglasnika *ondoie > ondale, ondóién*. Vuk ima još *odolen*, u kojem postoji disimilacija ispadanja < **ondolen*, bez sinkope vokala. -Kao *tu > tuj* s deiksom *-i* obrazovan je prilog *nuj* »ondje«. Upor. *nude* »ondje« (Piva-Drobnjak). Postoji još deiksa *-na, -n: tuna, ondenâ, -âk, ondenâkena*. Od interesa su sraštene dvije pokazne zamjenice kao u tal. *stesso < iste ipse* ili *cadeste < eccum tiki istum: tanāj, tana, tano*, odatle *tanàkav, -kva, -av, -aki*, prilozi *tanàko, tanàrnò*, s pridjevom *tanamošnji*, pored *tonaj = tonī, tona, tonoički onolički* (Popovićev rječnik). U pogledu *ta-, to-*, upor. gore veze sa *-eno* (Piva-Drobnjak), *ovdje eto*, ali se može misliti i na *taj*. Od sintagme s pokaznim pridjevom i glagolom *djeti* (v.) stvoren je verbum vicarium *onoditi, -Im impf.* (Vuk, Dobrota, Risan) »zanovijetati« prema iterativu na *-va- onodivati* (Stulić) = *ònodjeti, -Im* (Ston) »rastavljeti« = *izonoditi* (Kosmet) »učiniti ono ili onako, o čemu je prije toga bilo govora«, *izònoditi, -im pf.* »izvaditi« prema impf. *izonodivati, razonoditi, -im* (Vuk, Vojvodina, gradovi) »rastaviti«, danas uvijek s refleksivom *se* »zabaviti se«, s postverbalom *razonoda* »pasetemps, dokolica«, *razonoditi se* (Lästva) »svući se, raskomotiti se«. Na čakavskom teritoriju sa sinkopom samoglasa *o ondet* (Vrbnik, Krk) (*od-, po-, pre-, raz-, za-*) »činiti, obaviti, dovršiti«. U Lastvi *onoditi* se zamjenjuje u pitanju svaki poznati glagol. Ako je npr. riječ o sađenju kupusa, pitat će se: *Jesi li onodio ono kupusa?*), itd. U Smokvici i Blatu (Korčula) *onidit* »pripraviti: Jesil ondtta večeru, mrežu, vode? U Vodicama *onoditi* znači svašta, kad pravi izraz ne dolazi na jezik. U Kaštelima se govori s umetnutim *n onòndit*. Pored *onidit* postoji

onedat. Oči gen. *onega* stvoren je u Buzetu (Sovinsko polje) drugi verbum vicarium *onegati*. Upor. u češkom istu sintagmu sa *dati'*, *nandati* (vy-, pře-, za-, itd.), slvč. *ondiat'* = *ondiet'*, pored *tentočkovati*, *zavnačiti*. Sve te kreacije idu u seriju glagola od *neću, što ću, nije: Stokati, nečkati se, nijekati*. Tako od *on(o)di* > *ondet, onoditi*. Upor. stfr. *estovoir* »trebati« od iat. *est opus*. Od ie. paralela za *on* usp. lit. *ans, anàs* »onaj«.

Lit.: ARj 1, 83. 2, 633. 636. 4, 278. 451. 7, 398. 8, 228. 555. 364. 275. 277. 279. 280. 285. 939. 947. 952. 956. 9, 6. Maretić, *Savj*, 123. Moskovljević, *NJ* 5, 175-180. *Elezović* \, 226. 2, 28. 29. 19. 299. Ribarić, *SDZb* 9, 173. Vuković, *SDZb* 10, 384. 394. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečny* 240. *Bruckner* 379. *WP*, 2, 337. *Trautmann* 1. Belić, *Priroda* 140. Meillet, *RSI* 3, 168. Grünenthal, *ZSPH* 9, 379-381. Mohl, *MSLP* 8, 181-184. (cf. *AnzIF* 3, 104). Havers, *IF* 19, 93. Hirt, *IF* 17, 48. Brugmann, *IF* 28, 356-357. Hujer, *IF* 30, 49. si. *Boisacq* 234. Rešetar, *ASPH* 36, 548.

ônbasha pored *ônbasha* m (Kosmet, Peć) »desetar, kaplar« = *ônbasha* (Bosna). Balkanski turcizam (tur. složenica *onbašt* od *on* »deset« i *bas* »glava«) iz turske vojne terminologije: arb. *onbash*.

Lit.: *Elezović* 2, 29. *GM* 395. *Školjić* 502.

ondruna f (Vetranie, ~ *ka smrdi*) »zahod«, slov. *landrôna*, tršćansko-rom. *androna* f »Sackgasse, žagata (slov.)«. Od tal. (Bologna) *andrubuna, androna* (Ferrara) »Abort«, tal. (*l'*)*androne* (14. v.) »prilaz«, od gr. akusativa $\alpha\nu\delta\rho\acute{o}\nu$, gen. $-\acute{o}\nu\omicron\varsigma$. »Männergemach, Gang«.

Lit.: ARj 9, 2. *REW* 450. *FEW* 94. *DEI* 194. *Pleteršnik* 2, 829. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSI* 2, 254).

-onica, živ sufixs obrazovan od tri elementa: -/s (participijski nastavak prošli) + opći pridjevski -*bn* i -*ica* (koji služi za poimeničenje pridjeva): *čitaonica, radionica, ložionica, tkaonica, umivaonica*, odatle analogijski *predionica* itd. Označuje mjesto gdje se vrši radnja što je izražava glagol kojemu služi za izvođenje. Na zapadu otpada često -*ica*. Govori se *učiona* pored *učionica*. [Usp. i -*aonica*].

Lit.: Maretić 301-2. *Leskien* 246. Boskovic, *V F* 15, 106. sl.

onihb m (stsrp.) »drugi kamen«. Pridjev *onihov* (*kamenje onihovo*). Od gr. $\omicron\nu\upsilon\chi$, gen. $\omicron\nu\upsilon\chi\omicron\varsigma$. Danas učeno *oniks*.

Lit.: ARj 9, 5. *REW* 6067. Vasmer, GL105.

onukle, gen. -*eta* n (Vrbnički statut) = (s aferezom o-) *nükle*, gen. -*eta*, deminutiv na -*e*, koji znači mlado. Odatle deminutivi na -*ica* *nüklica*, na -*ić* *nuklič* (Krk, Malinska) »janje od 1-3 godine«. Od vlat. *annuculus*, kllat. *annuculus, anniculus*, od *annus*, koji je zamijenio *agnus* sa gr. deminutivnim sufixsom $-\acute{\iota}\sigma\chi\omicron\varsigma$ *prôv. anhesca* »brebis d'un an (Levy)«.

Lit.: ARj 8, 265. 9, 10. *MHJSM* 4, 150. 10. *REW* 481.

-onj, rijedak sufixs rumunjskog podrijetla u prezimenima (antroponimima) u Mlavi (Srbija): *Radojkonj* m, prezime vlaške porodice iz sela Stamnice (Požarevac), kojoj se pradjed zvao *Radojko*. Ta je porodica živjela u selu *Radulovcu* (dio Stamnice), gdje dočetak -*u!* u *Radul* upućuje također na rumunjsko podrijetlo. Ovamo ide i *Radonj*, prezime vlaške porodice u nekoliko sela u Mlavi (Požarevac). Upor. prezime *Radonjić*. Završno -*onj* potječe od lat. *-oneus* > rum. *-oiu* m, u narječju -*on(u)* prema f -*oae*, u narječju -*oană (-e)*, proširen slav. -*ka -oaičă*, koji često služi u mociji za oznaku muškog i ženskog i za augmentativa. Arb. mu je korelat -*ai* u *Nikai*.

Lit.: *SEZb* 5, 351. 393. 394. Pascu, *Sufixe* 109-121.

opak (Vuk), praslav. pridjev bez paralela u baltičkoj grupi, obrazovan s pomoću sufixsa -*ako* (v. *onakav*), »protivan smjeru (u moralnom značenju)«. Proširen *opaččki* (Kosmet) »koi govori obične riječi izvrnutim redom slogova«. S sufixsom *naopak* — *napāk* pored *napok* (*cövek*, Kosmet, sa zamjenom -*ak* > -*ok* prema *žestok, dubok*). Odatle *nāpokēlja* m i f »muško ili žensko čeljade koje govori ili radi naopako«. Konkretno značenje očuvalo se donekle u adverzativnoj konjunkciji *pak(a)* (Vuk) = *pako* (narječja, 15. v.), steslav. *paky* »retrosrum«, s veznikom i u koncesivnom značenju *ipak*. Prijevoj -*e* mjesto -*o* *pāče* »da-gegen«, koje se veže s potvrđnim *da* u *dapače*; s prijedlogom (veznikom) *napače* »sed« (Vinodolski zakon). U tima je *o* ispao u sandhi zbog nenaglašenosti. Apstrakti: na -*bstvo* *opaštvo*, na -*ština* *opāština* (Kosmet), na -*ina* *opačina* (Poljica, Dalmacija), na -*ilo* *opāčilo* n. U izvedenici na -*ost* gubi *o-* (pod uplivom depreverbativa *pāčiti*) *pakost*, odatle pridjev *pākostan* pored *pakosan* (analogija prema ž. r.), poimeničen na -*ik* *pakosnih* = *pakosnih* (Kosmet) m prema f *pākosnica* = *pakosniča* (Kosmet) i deminutiv na -*če* *pakosniče*, gen. -*eta*

(Kosmet), te denominal na -*iti* *pakostiti* (*is-, na-*). Prilozi: *nāopak(o)* = *naopak* (Vodice) = *napāk* (ŽK, Kosmet) = *napāk* (Istra) = (*z*)*nōpak* (Istra), na -*bkē* *naopačke* (Vuk), na -*ice* *naopačice* (Stulić), odatle pridjev na -*bn* *naopačan* = *nopačan* (Istra), *na(o)pakoručice* (Boka) i imenica *napākaja* m, f (Lika) »zločesto dijete«. Složenica *zBpak* < *zbiō* + *opak*. Denominai na -*iti* *opāčiti* (*se*) (16. v., čakavci, *iz-, izna-*) = *paati* (Vodice), *napučiti* (ŽK) »naškoditi« = *napačiti* (ŽU) = *pripačiti*, -*lm*. Pavlinović ima *raspdati*, -*pāčim* »rašijati se, razaprijeti«, iterativi na -*va-* *izopačavati*, -*pāčāvām* — *izopačevati* = *izopačivati*, -*pāiujem*, s pridjevom *izopačiv* i radnom imenicom na -*telj* *izopačitelj*. Depreverbacijom (= ispuštanjem prefiksa) stvoren je *pāčiti*, *pāčim* impf, (*is-*) »smetati, priječiti, škoditi«. Usporednice za praslav. korijen *op-* nalaze se u sanskrtu, grčkom, latinskom i germanskim jezicima: u sanskrtu i sa sufixsom *opaka* »to što je straga«, gr. prijedlog $\alpha\pi\acute{o}$, lat. *ab* < *ap*, upor. *aperiō*, got. *af*, nvnjem. *ab*, engi. *of*. To je ie. pridložni korijen *apo* = *po* »od, na stranu«.

Ut.: ARj 3, 915. 4, 250. 7, 475. 471. 8, 228. 9, 19. 564. 578. 546. 550. *Elezović* 1, 443-4. 2, 31. Ribarić, *SDZb* 9, 170. 174. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečny* 255. *Bruckner* 380. *WP* 1, 47. 50. *Trautmann* 11. *Mladenov* 382. Vaillant, *RES* 22, 23-24. Uhlenbeck, *PBB* 24, 240. Kretschmer, *KZ* 31, 389. Bugge, *KZ* 32, 12. Zubatý *SbFiL* 4, 232-262 (cf. *IJB* 2, 166).

opakuja f (Vuk, Vojvodina, Slavonija, Otok, Reljković, Srbija) »kožuh od ovčjih koža, čurak«. Turcizam (tur. pridjev *yapakh* »od ovčje vune«, *yapak* »fina duga ovčja vuna«) iz terminologije nošnje. Prema Marelicu od *opak* »naopako« s pomoću tur. sufixsa -*lija* kao *uzvodlija*. To tumačenje odgovara našoj jezičnoj svijesti. Bolje je tumačenje unakrštenje naše riječi s tur. kao u *češagija*.

Lit.: ARj 9, 18. Matzenauer, *LF* 11, 352.

opasan, -*sna* (Ljubiša, Lika, slov., bug. *apásén*), pridjev izveden s pomoću sufixsa -*bn* > -*an* od apstraktuma *opas* m »pomnja, oprez«, koji danas ne postoji. Pridjev znači »1° pomnjiv, pažljiv, oprezan, 2° pogibeljan, jeziv, hrv.-kajk. nēvaran (ŽK), nēvaran (ŽK)«. Danas je općenit u književnom i saobraćajnom jeziku. Odgovara rus. *opasnyj* »oprezan > interesantan«. Može, ali ne mora biti rusizam. Prvobitno značenje čuva se u

rus. glagolu *opasti, opasú* »čuvati, biti na oprezu«. Odatle postverbal *opás* = *opasénie*, za koji ima malo potvrda i u naših pisaca. Odatle rus. *opasčik* »pastir, stražar < upravo čuvar«, *opaska* (ŽK) »oprez«. Upor. češ. *pasti, pasu* »motriti, paziti, vrebati«. Apstraktum *opasnost* nalazi se i u rus. Steslav. *opasti* »eavere«. Dalja je veza praslav. pastirski glagol *pasti* (v.). Prefiks *o-* je kao u *opaziti* (v.) od *paziti*.

Lit.: ARj 9, 24. *Holub-Kopečny* 266. *Mladenov* 382. *WP* 2, 660. Matzenauer, *LF* 12, 191-193. Maretić, *Rad* 108, 89-90. Isti, *Savj*, 78. Unbegaun, *SIREv* 3, 304. ss. *Vasmer* 2, 270.

opas f (Niski okrug, Srbija, Kosovo), riječ istisnuta iz hrv.-srp. književnog i saobraćajnog jezika od sinonima *rep*; očuvala se u Dubrovniku u začenju biljke »kunja trava, ambrosia maritima«. Odatle na -*bka* *opaska* (Srbija, Leskovac, Skoplje, Tetovo, Kumanovo) »1° rep, 2° (metafora) sitne pletenice (Piro)«. Nalazi se još u bug. *opoí, opasa* i *opaska* te u steslav. Upor. rus. *opahalo* »éventail«. Vaillant dovodi u vezu s *panati* (v.) »agitare«. Prema tome *o-* je prefiks. Izvedenica je na -*lo* od nepotvrđenog glagola *opahati*, a ovaj od ie. korijena *pes, prijevoj *pos, koji se nalazi u njem. *Faser*, srvnjem. *vaše* »fibra, caulis, radícula«, stvnjem. *fáson* »quaerere, vestigare«.

Lit.: ARj 9, 27. 28. Vaillant, *RES* 21, 166. 43, 90-1. *Vasmer* 2, 270.

opat, gen. *òpata* m = slov. *opat* »1° viši štepen (starješina) u redovničkoj hijerarhiji (najstarija potvrda 1100: *Opat Držiha*, Bašćanska ploča), 2° prezime«. Pridjev na -*j opaci*, upor. *Opaca sela* (toponim, Trst), na -*ov opátov*, poimeničen u sr. r. *Opatova* (kod Lastve put Lepetana), na -*ina opatovina* »1° opatija, 2° toponim (Zagreb)«, na -*stvo opátstvo*, odatle na -*ica opatovnica* m »mala opatija«, na -*öe* > -*ae* *Ópatovac*, gen. -*ovca* (toponim), na -*ić* *Opatovič* (prezime), na -*ski opátiski*. Femininum na -*ica opatica* (najstarija potvrda 1347) = slov. *opatica* »1° duvna, koludrica, monialis, 2° časna majka, starješica u ženskom samostanu (manastiru)«. Pridjev na -*in opatiün*. Apstraktum na -*ia* > -*ija opatija* »1° samostan kojemu na čelu stoji opat, 2° čin opátov, 3° toponim, sela kod Zadra, u županiji zagrebačkoj, mjesto u Istri; toponim kod Prénja)«. Pridjev *opatinski* (1566), etnik *Opatijac*, gen. -*jca* m prema f *Opatijka* »čovjek, žena iz Opatije«. Unakršte-

njem *opatiya* sa tal. *abbazia* > *akacija* (Banovac, M. Reljković) nastaje *opatiya* (Lučić, jedna potvrda). Zapadnoslavenski (južni i sjeverni) romanizam iz crkvene terminologije: od vlat. *ák. abbate* (4. v.) = gr. *ὀββατς* kako pokazuje akcenat *opat* = slov. *opat*. Prema Schwarzu iz sbav. *appât*. Zamjena *p* < geminata *BB* objašnjava se kao i zamjena *b* za geminam *w* tal. *avvocato* > *abokat* (v.). Možda je nastao unakrštenjem sa stvnjem. *abbai*, nvnjem. *Abt* > češ. i polj. *opat*. Sufiks *-iça* u *opatica* zamjena je za gr.-lat. *-ισα* u *abbatissa* (6. v., upór. češ. *jeptiška* < stvnjem. *ebtissině*). Sufiks *-ia* u *opatiya* je grčko-lat.: *abbatta* (7. v.). Nalazi se i u stvnjem. *abbateia*, nvnjem. *Abtei*. Mađžari posuđiše *apát* (1211). Mađžarski oblik ušao je ponovno u crkvenu terminologiju Slavonije, kako se vidi iz toponima *Āpatovac*, gen. *-ovca*, *Apatiya* (selo. Hrvatska), prezime *Apatić* i *apat* (18. v., Knezović, ugarski Slovenci); *Apàtin* (selo. Bačka kod Sombora) sadrži mađžarski nastavak *-i* (starije *Apáti*). Tal. *abate* prekrpio je također stariju posuđenicu: *abat* (17. v.). Dobretić piše *opat ali abat*. Pridjev *abatov* (Lastrić). Slično lat. *abbatissa* > *abatissa* (Margetić) = *bàtesa* (M. Držić, Kašić) > tai. (*aļbadessa* > *abadesa* (Glavinčić) = *badeša* »opatica« (Rab, Božava). Sirski oblik *αβα* (= hebr. *אב*, asirski *abu*) upotrebljava Nikola Ranjina: *aba oče*. Tal. *badia* > toponim *Badya* (otočić kod Korčule, pučina pod morem sa stijenama kod Budve). Osnovna je riječ prvobitno iste prirode kao *tata*, *ata* > *oibc* (djetinja riječ, Lallwort). Kršćanstvom (Vulgata) uzdignuta u crkvenu terminologiju, postala je sveromanska. Nalazi se samo kod katoličkih Slavena i to jednako kao kod Germana samo kao redovnički termin.

Lit.: ARj 1, 27, 28, 94, 207, 9, 11, 28, 29. *Pleteršnik* 1, 5, 2, 832. *SEW* 1, 22. *Holub-Kopečny* 255. *REW* 8, 9, 10. *Lokotsch* 1. *Bruckner* 380. *Gombocz-Melich* 110. Melich, *ASPh* 32, 96. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

opera f, internacionalni talijanizam, lat. n. pí. *opera*, od lat. *opus*, gen. *opeřiš*, u značenju »kazališni muzički komad«, od 17. v.; odatle određeni pridjev na *-bn opěrní (pjevač)*. Tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta opereta* f (akcenat u Zagrebu), određeni pridjev *operetni*. Ne zna se ide li etimologijski ovamo *opera* f (Crna Rijeka) »jedan dio na brani ili jazu za ono, što se tehnički naziva nadvišenje brane do visine vode, koja služi kao ventil sigurnosti da velike vode ne odnesu branu«. Učeni (knjiški)

latinizmi su na *-trati operirati*, *-perirâm* impf., apstraktum na lat. *-atio* > *-acija operacija* f. Ovamo još unakrštenje dviju knjiških riječi u dijalektu *repar acij un m* (Božava) < *operazione* + *riparazione*.

Lit.: Stanojević, *ЛГЈ* 6, 88-89. Cronia, *ID* 6, 119. *DEI* 1661.

opica f. = *jópica* (hrv.-kajk.) prema m *jópac*, gen. *lotca* (hrvatski gradovi) »1° majmun, mojemuča, 2° riječ za porugu dječacima«. Nalazi se u slov., stcslav. *opynji* »singe«, struš., češ. i oba luž.-srp. Posuđenica iz stvnjem. *affo* m prema f *affin*. Njem. dočetak za f *-in* zamijenjen sa *-ynii* = *-iça*, odatle na *-bc* kao u *Njemica* prema *Nijemac*. Nije praslavenska posuđenica, jer se nalazi samo u zapadnim slavinama. Riječ po svojoj prilici nije ie. nego pripada ie. supstratu. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Suvisi zacijelo sa sanskr. *kapi*. Prvobitno je značenje bilo »žut, crvenosmed«. Preko arapskog i hebrejskog došla je u Evropu. U polj. *matpa* < njem. *Maulaffe*.

Lit.: ARj 4, 657, 9, 54. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečny* 255. *Kiparsky* 251. *WP* 1, 52. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 251). Vaillant, *RES* 24, 183. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *Lokotsch* 1063.

opinion, gen. *-oni* m, f (Dubrovnik, Perast) == *opinion* = *opinimi* pored *piniün*, gen. *-uni* f (Rab). Učeni (knjiški) talijanizam ili latinizam lat. *opinio*, gen. *-onis* > tal. *opinione*.

Lit.: ARj 9, 56. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 24.

opljača f (Vrbnik, Krk) »nekakav kolac«. Nema na žalost podrobnije definicije značenja. Dalmato-romanski leksički ostatak od deminutiva na nenaglašeno *-ula offula*, od lat. > tal. *offa*. Ne zna se da li je *-aca* naš augmentativni sufix ili lat. *-aceus* (upór. *focacea* > *pogača*). Isti lat. korijen sa deminutivom naglašenim na *-ella* *offella* kao dalmato-romanski leksički ostatak u Dubrovniku *hvjela* f (/ > *hv* kao u *Hvar*) »kriška«, kod Stulića odatle *hvjelati* (na-), *hvjelast*, *hvjelav*, što nije pouzdano. Deminutivi *hvjelica*, *hvjelčica*. U Čilipima *ffjelica* pored *pjelica* (u govoru starijih ljudi) = *ffSlica* (Cavtat, Dubrovnik) »kriška dinje, lubenice, sira itd.«. Dobro su potvrđeni i ikavski oblici *fila kruha* (Mikalja, Kašić, Crmnica ~ *pipuna*, *dunje*, *hljeba* od *frumentuna*) = *filja kruha* (Mikalja) = *hvilla*. Potvrđena je i kao grecizam lat. podrijetla

felija f (14-15. v., Kosmet) = *velija* (Vuk, Braničeve) < gr. deminutiv *ὀφέλλιον*, ngr. *φελλί*: *reži felije čista hlěba* (15. v.) »komadić, kriška« = *filija*. To" je balkanska riječ: bug. *fiüta* pored *hvelka*, čine. *filie*. Taj sporedni bugarski oblik govori za postanje iz balkanskog latinizata. Od istog je korištena i talijanizam *fetta*, deminutiv na *-etta* < vlat. **offitta* = *fěta* (Rab, Budva, Korčula), denominai *isfetaiti* (objekt *dinju*, Budva), deminutiv na *-ica fetica* (~ *krüva*, Krk, Korčula).

Lit.: ARj 3, 48, 156, 753, 7, 360, 9, 65. Kušar, *Rad* 118, 19. *Elezović* 2, 406, 543. *REW* 6042, 6047. Miklošič, *Lex* 1085. *Pascu* 2, 4L, br. 718. Meyer, *Ngr* 3, 69. *Mladenov* 661.

opijen m (Vuk) »1° na saonicama ona gredica što odozgo drži stupce i češljeve« = *òpien* (Vuk, Baranja) = *oplen* (ekavski, Srbija) = *oplén* (Kosmet) = *oplén* (ŽK, Dubašnica, Istra, Vodice, Buzet, Sovinjsko Polje) = *oplen* (Lika) = (ikavski) *oplin* (Golač, Istra) »2° jastuci prednji i stražnji u kola. Wendschemel«. Na *-bk òpljenak*, gen. *-ènka*, na *-jak opljènjäk*, gen. *-aká* »dva klina kojima je opijen pričvršćen za osovinu«. Riječ je kulturni termin: Mađžari posuđiše *eplény* »Querbalken«, Rumunji *oplean* (Moldavija) = *opleană* f u Vukovu značenju »Kufenriegel eines der beiden Querhölzer, die die Schlittenkufen (tälp) zusammenhalten«. Nalazi se još u slov., češ. i ukr. Praslav. *^opei-nš*. Nema paralela ni u baltičkim ni u drugim ie. jezicima, ali se tumači iz ie. korištena **(s)p(h)el-* »cijepati«, koji je dobro zastupljen u slavinama: v. *plat*, *paljeno*, *polica*, *palica* i *polovina*. Slog *pie-* nastao je po zakonu likvidne metateze.

Lit.: ARj 9, 73. *Elezović* 2, 32. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *Miklošič* 224. *Tiktin* 1090. *Gombócé-Melich* 1588. *Boisactf* 928-929.

opna f (Vuk, Kosmet) »tanka kožica (npr. od jajeta, u Kosmetu samo u poređenju: *tanak kaj opna od kromida* (crnog luka)«. Riječ je na zapadu ušla u školsku terminologiju i danas je općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Govori se i kao n pl. tantum. Deminutiv na *-ica òpniqa*. Šulekov neologizam: *opnokrilač* »insekt«. Postverbal od *opeli*, *òpnem* (bug. *òpnuvam* pored *opvam*) pf. »obuhvatiti, obuzeti« = *òbàpeti*, *òbapnem* »cingere«. Postoji još od prijevojnog postverbal *-poñ*: *opona* f (Vuk, stcslav.) »1° tanka kožica, 2° zastor, 3° mrežica u ribe, diafragma«,

koji Hirt krivo izvodi od got. *fana* »Stück Zeug«. Glede dalje etimologije v. *peti*.

Lit.: ARj 9, 75, 83. *Elezović* 2,32. *Mladenov* 384. Hirt, *PBB* 23, 336. *RES* 14, 293. *Holub-Kopečny* 256.

opol, pridjev (Šibenik, 1386: *modios sex musti vacati opol'*, Bella, Stulić, o vinu) »čist, nepomiješan«, poimeničen u m. ili sr. r. *opol* = *opalo* »samotok (vino ili mast), vino vergine«, poimeničen na *-bc* > *-ac opolac*, gen. *-Ica* m (Poljica) »vrč za vino«. Proširen na *-it opalit* (Ostojić, Brač, ~o *vino*) »ugodno za piće«, *mast opalit* »pun tekućine«. Čini se da je od *apaļus* < gr. *απαλός* »weich, zart« (o jajetu).

Lit.: ARj 9, 81. *REW** 512. *Rohlfs* 160. *DEI* 237. Putanec, *ZR* 13, 311-13.

oprovda m (Marulić, *Judita* 189, Hektprović, lista iz 16. v.) »pratilac, adjutant vojvode«. Nalazi se još u slov. *opróda* »Waffenträger«, rum. *aprod*. Od mađž. vojničkog termina *apród* »1° famulus, Page, 2° (prvobitno) Kind, Knabe, Knappe«, deminutiv na *-d* od *apró* »parvulus«, *hadapród* »poručnik«, prema Gombocz-Melich staroturskog podrijetla. Slog *-ov-* nastao je od stmađž. dvoglasa *ou* kao obično, v. *-ov* u izvedenicama. Dočetno *-a* je kao *bitanga*, *Kikinda*.

Lit.: ARj 9, 121. *Mažuranić* 837. *Gombocz-Melich* 115. *Pleteršnik* 1, 844. *Simányi* 85.

optija f (Rijeka) »otvor, apertura«. Unakrštanjem tal. < lat. pridjeva *apertus* i čakavskog *otprt* > **opt* »otvoren«, sa sufixom za apstrakte *-ija* (v.).

Lit.: ARj 9, 122.

òpsice f pi. (hrv.-kajk.). Od njem. *Absätze* (an den Stiefeln).

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319.

òpšit m (hrv.-kajk.) = *òvšit* (ŽK) »uvjerenje, potvrda o izvršenoj vojnoj dužnosti«. Od austr.-njem. *Abschied*, iz vojničkog govora.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319.

Optuj = *Ptuj* m (hrv.-kajk., Vitezović i slov.) = njem. *Pettau*, toponim (naseljeno mjesto), etnik *Ptujac* (Vitezović). Prezime hrv.-kajk. *Pětovar* (Hrvatsko zagorje) je od njem. *Pettauer*. *Optuj* prema lat. *ad Poetovium* > *Ptuj*. Nenaglašeno *òe* > *i* > *ɔ* > gubitak kao u *Bononia* > *Bəain* ili *Coriticum* > *Kringa* u Istri. Grupa *vi* > poslije velarnog *o* ispala

je kao u fr. toponimu *Noyon* < *Noviodunum*. Oblici *Ptuj* — *Optuj* su prema tome ostatak iz ranog panonskog latinizata kao i *Siscia* > *Sisak*. Njem. *Pettau* = *ze Pettowe* je kasnija posuđenica iz lát. *Poetovia*. U *Optuj* = *Ptuj* od lát. *Poetovia*, *OptraĴji* (Istra, 13. v.) prema tal. *Portole* f pl. < lat. *portulae* »vratuša«, *Omišalj*, gen. *Omišlja* (15. v.), *PodomiĴin*, *Omišjin* »neko zemljište na Krku« = *Omlšoj* (narječje u Dobrinju) prema tal. *Castelmuschio* početno *o-* nastalo je od lat. prijedloga *od* > rom. *a*. *Pomišalj* (seoce u šibenskom kotaru) zacijelo ne ide ovamo. Od ta tri primjera prvi nije posve izvjestan, jer bi o mogao biti slov. i hrv.-kajk. dodatak, da se ukloni teška i neobična početna suglasnička grupa *pt*, koja se i u *pitca* uklanja ispuštanjem (tako i *Tuj*) ili promjenom u *ftica*. Oblik *Optuj* dovoljno je potvrđen u narodnom govoru. Upor. za dodavanje pred suglasničkom grupom *Voglanja* od *Clanis* pored *Glanis*, *UgĴjan* < *insula Gelani*.

Lit.: *ARj* 8, 920. 9, 122. 10., 302. 685. *Cadastre* 54. *Ramovš*, *Gram*, 2, 139. 180. *Skok*, *ČSJK* 3, 25. *Isti*, *Slav.* 32. 130. 153. 230. *Sturm*, *ČSJK* 6, 74.

or (Kosmet), indeklinabilni pridjev (uz učiniti nekoga —) »nizak, sraman, dostojan prezira«: *ör ju je iičimjo*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Xor*) iz terminologije običnog života: arb. *hör* »schlecht, gering«.

Lit.: *Elezović* 2, 34.

ora pored *hora* i »1° zgodno vrijeme za kakav posao, 2° (Belostenec, Jambrešić, Habledić) sat«. Pridjev na *-bn* > *-an oran* = *horan*. Na *-ariš* > *-ar orar* m (Belostenec, Jambrešić) »sajdzija, urar«. Denominal na *-iti uoriti*, *-im* (Vuk), od priloga *u oru* (započeti što). Sa lat. > tal. *ō* > *u ura* f (općenito u zapadnim krajevima, Perast, Dubrovnik, Božava, Potomje, ŽK), pl. *koje su ure* (Dubrovnik, Cavtat) »koji je sat« = hrv.-kajk. *vura* »1° sat, 2° časovnik«, slov. *ura* »Uhr, Stunde, Wetter«, *üren* »1° siguran, 2° flügge, 3° kräftig, hurtig, rasch«, *huda ura*, *neūra* »Unglücksstunde«, *neuren* »ungeschickt, langsam«, *dosare* < *do se ore* »bis zu dieser Stunde«, *otkorej* »kada«, *dokore* < *do kë ore* »do kada«. Fonetsku razliku *o* > *u* upotrijebio je jezik za semantičko razlikovanje. Od lat. *hora* > tal. *ora*, arb. *óre*.

Lit.: *ARj* 9, 153. 156. 158. *Pleteršnik* 161. 871. 2, 729. *Jagić*, *ASPh* 31, 543. *Kušar*, *Rad* 118, 23. *Miklošić* 225. *GM* 315-316.

-orać, gen. *-orca*, sufixs na *-bc* koji je dodan na osnovno *-or: konviktorac* »pripadnik, đak, koji se školuje u konviktu (Zagreb)«. Ta složenica stvorena je na osnovu mocije prema sufixu *-orica* = *-oro* u brojevima *petoro*, *četvoro* — *četvorica*, *petorica* itd.

Lit.: Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSI* 6, 277-278).

orah, pl. *orasi* m (Vuk) = *ara*, gen. *orāa*, āk. pl. *oraše* (Kosmet, Drsnik) = *orah* (Lumbarda, Korčula) = *orai*, gen. *orasa* (sa s mjesto *h* iz plurala) = *oreh* (slov. *óreh*, gen. *orēha* i hrv.-kajk.) = *ōrih* (ikavski, Dalmacija) = *ory* (ŽK), sveslav. i praslav. *orēht* »nux«. Pridjevi na *-ov orahov*, poimeničen u toponimiji u sr. r. *Orahovo* i u određenom vidu *Orahovi Do* pored *Orahov* (Hercegovina), poimeničen na *-ina orahovina* (Vuk) = *orāvina* (Kosmet) »drvo«, na *-bc Oriovac*, gen. *-vca* (toponim u Slavoniji) = *Oravae*, gen. *-avca* = *Orāovac* (1770, Kosmet) = *Raovēc* u arbanaskom izgovoru, na *-ica Orahovica* (toponim, Slavonija), na *-ica Orehovica*, na na *-njača oravnjača* < *orahovnjača* »pita od oraha«, na *-ev orijev* (ŽK), poimeničen *orjevina* »drvo«, na *-ačnica orivašnica* (ŽK) »gibanica od oraha«. Deminutiv na *-bc orašac* = toponim *Orašac* (Dubrovnik) »nux myristica«, na *-bk* > *-ák orašak*, gen. *-ška* m = *orašak* (Kosmet) = (sa gubitkom *o-*) *rāšak*, gen. *-ška* (Vuk, Srijem) »vrugolić, vrugulić, keka, šulj, Wassernuss, frapa, lathyrus tuberosus«, na *-ka oraška* f »krumpirić«. Glede gubitka *o* upor. i toponim *Raove njive* (kod *Vučitrna*). Na *-je*: toponim *Orašje* ~ *Oraše* n (Kosmet). Ovamo zacijelo i prezime *Oreškovič*, bug. *Oreškov*. Današnji hrv.-srp. refleksi za u ovoj riječi pokazuju stariji štěpen *za / ri* > *r* (depalataliziran) prema mladima *e* i *r*. Značajni su baltički refleksi zbog toga što nemaju početnog *o* i što mjesto < ie. prijevoja o j pokazuju niži štěpen *ei*: stprus. *buccareis* »Buchecker, bukov žir«, lit. *riešas*, *riešutas* (deminutiv), lot. *rieksts* »orah, Iješnik«. Te usporednice dokazuju da je *h* nastao iz *s*. Druge ie. paralele pokazuju zamjenu za *o-*: arb. *arre* »orahovo drvo«, gr. *ἀρα* kod Hesycha ta *ήρακλευτικα* *ἀρα*. Prema iliro-grčkoj usporednici ie. bi korijen bio *ar-*, koji se u baltoslavenskom pomiješao s korijenom *rēks* »lupati« > lot. *riest*, *resu*, *riješiti* (v.), jer se orah jede oljušten.

Lit.: *ARj* 9, 154. 155. 158. 13, 361-2. *Vrela* 8, 74-82. *Kušar*, *Nj* 3, 324. *Elezović* 2, 34. 167. *Miklošić* 277. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 382. *KZ* 45, 318. *Mladenov*

387. *Trautmann* 241. *WP* 1, 77. *Pedersen*, *IF* 5, 53. *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 192. *GM* 17, 194-195. *Boisacq*³ 85.

orakuo, gen. *-ula* m (Kašić, Kavanjin) = *orākul* (talijanizam) = *orākulum* (latinizam) = *orakl* (prema francuskom) »mjesto gdje se proriče, proročište«. Učen (knjiški) latinizam *oraculum* > tal. *orācolo* > fr. *orade*.

Lit.: *ARj* 9, 156. *REW*⁴ 6080a.

oram m (?) ili **orama f (?)**. Potvrđeno dva puta u istarskoj narodnoj pjesmi, samo u āk. pl. s prijedlogom *pod*: *ja ću mome babi pod orarne, ukrast ću mu dva najbolja konja*. Značenje nije poznato. [Možda metatezom od *omar* = *omara*, v. *omar*].

Lit.: *ARj* 9, 156.

oranica f (Vuk, Srbija, razlika u akcentu *oranica*) »čun, čamac«. Upor. *ormānica* — *ormenica* pored *orman* »isto«. Te riječi stoje u vezi s *armare* (v.). U bug. *vranica* »Art Schiff an der Donau« > tur. *oranica*. Miklošić izvodi tursku riječ iz bugarskoga, a srpsku iz turskoga. Mladenov izvodi bug. *vranica* od ie. korijena **ver-*: **vor-* i upoređuje je sa *vodovartež*, *izvor*, *vrja*, što ne može biti, jer se radi o terminu za ladu.

Lit.: *ARj* 9, 157. 173. *Miklošić* 396. *Mladenov* 78.

orao, gen. *orla* m (Vuk) = *orao*, gen. *orla* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *orāb »1° aquila, 2° toponim«. Pridjevi na *-ji ariji* u toponimu *Orlja glava*, na *-uj orluj*, raširen: *-ski orlujski*, *orlov* (čest u toponomastici: *Orlov Dub*, *Kuk*), poimeničen na *-bc* > *-ac* u toponimu *Oriovac*, prezime na *-ič Orlović*, raširena na *-ski orlovski*. Na *-jak*: *OrĴjak*, toponim. Augmentativi na *-ina orlina*, na *-usina orlušina*. Značajka je baltoslav. deminutivni (?) sufixs *-biš* (upor. lat. *aquila*, ags. *eorl*, *ears*, stsas. *eri*), koji se ne nalazi u drugim ie. jezicima, upor. got. *ara*, stvnjem. *aro*, njem. *Aar*, ali se nalazi u praslav. *kozblī*, v. *koza*. Thurneysen pretpostavlja da je / nastao disimilacijom od *r *oriro* (upor. stir. *irar* < *eriros). U baltičkoj grupi lit. *arelis* pored *erelis*, lot. *ēralis*, s ispadanjem / lit. *ēras*, *aras*, dok u gr. opvč »ptica« (odatle internacionalna riječ *ornitologija*), s dva druga sufixsa, sa *r* i *n* (upor. stnord. *crn* i *jari*; upor. još u hetit. *haras*, gen. *haranas*). Prijevoj **er-*, koji se javlja i u baltičkoj naprednoj varijanti, nalazi se u kelt. *eryr* = *irar*. Veže se s ie.

korijenom *or* u gr. opvč. »se lever, s'élancer«, lat. *origo*. Arbanasi posuđiše *orli*.

Lit.: *ARj* 9, 157. *Elezović* 2, 35. 533. *Miklošić* 227. *Holub-Kopečný* 256. *Bruckner* 382. *Trautmann* 13. *Vaillant*, *RES* 23, 156. *Boisacq*³ 714. *GM* 316. *Uhlenbeck*, *PBB* 33, 183. *Pedersen*, *KZ* 32, 257. *Thurneysen*, *KZ* 48, 61. (cf. *JF* 3, 226).

orati, *orēm* (Vuk) (*iz-, ispre-, na-, ob-, od-, po-, pod-, pre-, pred-, pri-, raz-, sa-, uz-, za-*), ie. (osim u indoazijskim jezicima), baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »arare (s kojom je riječi ^u-prasrodstvu)«, prema iterativu na *-vā -oriv/jti-*, *-ōrijem*, *-orāvati*, *-oravam*, samo s sufixsima. Izvedenice se prave od dviju osnova: od *er-* i od prijevojne *ra-*. Od *or-* pridjev, upravo particip prez. na *-ači oraci* (*-a zemlja*) = poimeničeno *oračica* (Boka) = poimeničen part. perf. pas. *oranica* (Vuk) = *oranica* (Hrvatska). Na *-bn oran* (Ogulin, Orahovica Slavonija) »arabilis«, poimeničen na *-ica ornica* (Vuk) »1° oranica, 2° toponim«, na *-w oranj*, gen. *-mja* »vrsta, redak«, na *-atbn aratan* (16. v.) »arabilis«. Postverbalni *podara* f (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »Pflugschleife, vlakuja (Korlevići), drvo sa dva roga, na kojem se vozi plug kao na saonama«, *izora* f, s pridjevom *izoran*, *izorna* (Dobroselo). Ovamo ide i praslav. *rāzor* m (također slov., polj., i ukr.) = *razor* (Srijem, Nunić, Dalmacija, također bug.) »1° brazda, 2° mjesto gdje se njiva razore, 3° mrdin, sklad, apta (Srbija, šabački okrug, Otok, Slavonija, Sunja, Kralje, Turska Hrvatska), 4° toponim«. Deminutiv *razorič*. Na *-nica razornica*. Taj poljoprivredni termin posuđiše Rumunji *rāzor* »Feldrain, Grenzfurche, Erdstreifen, Gartenbeet« = u Erdelju *rāzvor*. Ta se varijanta slaže sa slov. *razvōra*, polj. *rozwora*, iz čega se vidi da su se u tom postverbalu pomiješala (unakrstila, kontaminirala) dva praslav. korijena *or-* i *vor-* od *vrijeti* (v.). Radna imenica *arac*, gen. *-aca*. Odatle *oračica* f »gužva na plugu«. Možda ide ovamo i *orbati* impf. (Gospić) »uporno raditi«, od denominala na *-bba ōrba* f (Reljković, Bogišić, Novaković, Srbija) »oranje«. Neobična je izvedenica *oritak*, gen. *-ika* (Vuk, Vojvodina) = *oričak*, gen. *-čka* »kao mala lopatica kojom se čisti plug od mokre zemlje; sinonim: otkā (ŽK)«, koja predstavlja nepotvrđen pridjev *orititi pored potvrđenog *orici* (Reljković). Samoglasnik » mjesto σ može se objasniti samo unakrstavanjem sa sufixsom *-it*. Na *-alo oralo* n (Kosmet) »ralo«. Od osnove *ra-*, koja je nastala

po zakonu likvidne metateze od *or-* pred suglasnikom: apstraktum *ral*, gen. *-i* f (1549) = *ral*, gen. *-i* (također slov., ŽK, Vodice) »l" (prvobitno) oranje > 2° mjera za oranje (1600 m ili dva dana oranja), dan oranja, jutro, junjer (Kaštel, Dalmacija) < tal. *jugera*«. Na *-fja raliija* f »njliva (hrisovul)«. Na *-dio* > *-lo* sveslav. i praslav. *ordlo > *ralo* n rKosrnet, Istra, Vrbnik) »aratum«, n *oi. raieta* (Kosmet), slov., steslav., bug., češ. *rádlo*, polj. *radlo* itd. Odatle deminutiv na *-iça* (neobično kod neutra) *roliça* f »malo ralo«, denominal *ráiti* (Pavlinović, slov.) »orati«. Deminutiv posudiše Rumunji: strum. *ralita* — *rarita* »1° primitivan plug, 2° Orion (zvijezde)«. Sa značenjem 2° upór. *rale*, gen. *-eta* »zvijezde Vlašići«. Na *-iça podrálica* (Kosmet, Priluje) »račvasto drvo koje se proturi kroz ralo«. Ovamo ne ide *ráljica* f (ŽK) »za razgrtanje snijega« (v. *raha*). Na *-ci raljci* m pl. (Lika) »krumpijeri koje djeca traže iza oranja«. Na *-nik raonik* (Vuk, narodna pjesma, Kosmet, Srbija, sarajevska okolica) = *ranik*, gen. *ramka* (Kosmet) »oralo, lemeš«. Na *-njača raonjača* »lična, nosna kost«. Upor. i *raoka* »zvijezda među Vlašićima«. Imenica *ralo* se može označiti kao baltoslavenska i praslavenska riječ. Mjesto sufiksa *-dio*, kako je u slavinama, u baltičkoj je grupi *-tlo*: lit. *arklas*, lot. *arktis* »isto«. Stara sveslav. i praslav. radna imenica na *-taj rataj* m (steslav., polj., ukr. itd., danas čakavski i hrv.-kajk., ŽK) = (sa zamjenom dočetka *-oj*, koji je sufiks za apstrakta, sa *-ar*) *ratar*, gen. *-ára* »agricola, (danas u književnom jeziku) orač, gen. *-ača*«. Imenica *rataj* poklapa se sa stprus. *artojis* »orač«. Kod *ralo* = *ratilo* postoji još unakrštenje (kontaminacija) sa perz. *raht*: *rahtalo* n »cijela orača sprava« (Bosanska Dubica, Jošik) = *rahtelo* (Derviši, Dvor, Derventa, Županja), *rahtelija* (Mali Dubovik, Bosanska Krupa) == *rahtilo* (Travnik). Riječ *ratar* posudiše Arbanasi *rotar*.

Lit.: ARj 4, 1. 281. 7. 473. 9. 160. 161. 166.. 12. 951–2. 13. 27. 399–401. Mažurinu 1220. Pletersnik 2, 373. 375. 409. Elezović 1, 226. 2. 35. 91. 164. Ribarić, SDZb 9, 178. Jagić, ASPH 1, 435. Miklošič 225. Holub-Kopečny 256. 308. 310. Bruckner 381. KZ 46. 208. Skok, Rad 272, 29., bilj. 32. NJ 2, 213. 269. Trautmann 13. WP 1, 78. Mladenov 385. 549. Tiktin 1316. Meillet, Et. 317. (cf. IF 32, 132. Mikkola, AnzIF 21, 107. Chodžko, BSLP 5, L. Niedermann, IF 15, 120. Brugmann, IF 14, 8. Meringer, IF 16, 184. 17, 121. si. GM 369. Boisacg² 80. Boskovic, NJ, n. s., 1. 427. Bratanic 5. 7. 21–5. 51–3. 55–8. 77–8. 79. 91–93. 96. pass. Škaljić* 530.

orca f (Mljet) = *órca* (Božava) »(brodski termin) konop vezan za pontu od kara kojim se veže jedro uz jrbuo«. Odatle toponimi: *Među órcu i špilju*, *Na órcu* (ribarske pošte Muljana, Boka). Od tal. *orza* (13. v.) »isto«, koje se izvodi od hol. priloga *lurz* »na lijevo«, što prema Battistiju nije izvjesno. Denominal tal. *orzare* »1° avvicinare la -prova alla direzione del vento, 2° contrastare« > hrv. *arcati*. Naziv je zapadnoromanski. Odatle *oršenica* f »navis genus«, upór. tur. *orsa*.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 214. DEI 2688. REW* 5178. Matzenauer, LF 12, 166. Cronia, ID 6, 116.

orden m (Dubrovnik, Držić) »naredba, uredba«, pf. *ordenat(f)*, *-ám* (Perast, Dubrovnik, Potomje) prema impf, na *-va- ordenqvati*, *-am*, »naručiti, narediti«, *òrdenan* (Potomje) »naručen«, apstraktum *disòrden* f (?) (Potomje) »neurednost« < tal. *disordine* (prefiks *dis-*) = *òrdin* m (Božava) »red«, *òrdinat* pf. (Božava) prema *òrdinovati* impf. = (*o* > *u*) *ùrdin* m (14. i 15. v., Božava, čakavski, Senj, Krčki statut, Rab) »nalog«, *urđinât* (1643, Rab, Vrbnik) »narediti«. Od lat. *ordo*, gen. *-iniš*, *ordinare* > tal. *ordine*. Oblik sa *o* > *u* može biti i dalmato-romanski. Apstraktum ná *-ium* vlat. *ordinium > tal. *ordigno* »alat« > *ordènj* m (Budva) »cijeli ribarski alat« = *ordinj* m (Korčula) = *ardènj*, gen. *-bija* m (Brusje, Hvar) »motika, maškin«, kol. na *-je* (tip *orude*) *òrdínje* n (Dubrovnik, Cavtat) = *ordènje* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »oruđe«. Ovamo još preko njem. *orden* m »red (prevedenica), kao odlikovanje«, odatle također kol. *ordenje* n (Srbija). Latinizam crkveni na *-arius*: *btdinarij* m »1° (katolički crkveni termin) »ohaj (biskup) koji je nadležan, 2° redoviti profesor (na sveučilištu)«, odatle na *-atus* *ordinarijat*, gen. *-ata*. Pridjev (učen, knjiški) *ordinar* »običan, prost«, proširen na *-bn* > *-an* *ordinaran*.

Lit.: ARj 9, 161. 162. Kušar, Rad 118, 24. 25. Cronia, ID 6, 116. Matzenauer, LF 12, 165. APjf 2, 291. REW* 6092.

òrdija f (Vuk, narodna pjesma) = *òrdija* (Kosmet) »1° turska, a i kršćanska vojska, 2° armijska komanda«. Balkanski (a i evropski) turcizam (tur. *ordu* »logor, vojska«) iz turske vojne terminologije: bug. *orda* = *òrdija*, rum., arb. *urdi*, ngr. opđf. Preko evropskog turcizma: *horda* f < njem. *Horde*, fr. *horde*.

Lit.: ARj 9, 161. Elezović 2, 36. GM 315. Mladenov 386. Lokotsch 1594. Miklošič 225. Korsch, ASPH 9, 660.

orudj m (tajni jezik, argot, šatrovački = boškački, u Osatu i Vranji) »vino«. Od arb. *ardhi* »loza«.

Lit.: Jagić, Die Geheimsprachen 26. Jireček, ASPH 5, 102. Trojanović, JF 5, 224. Baric, AA 3, 213–214. (cf. IJb 12, 120).

òrdulja f (Vuk) »stara vještica, psovka zloj babi«. Prema Matzenaueru možda od tur. pridjeva *òrtülü* »occultus«.

Lit.: ARj 9, 162. Matzenauer, LF, 12, 165.

orećini m pl. (Cavtat, Dubrovnik, Čilipi, ć prema mletačkom izgovoru) = *orećin* (Istra) = *orekin* (Istra, prema toskanskom izgovoru) = (s aferezom o-) *recin* (Rab, Božava, Istra), *rećin d'oro* (Budva) »vrsta skákara, koja ima kao zlatnu brnjicu (metafora)« = *rećin* (Kras, slov.) = *recina* f (Cres, Istra) = *recine* (Poljica, Lika, Senj) = *recine* f (Lika) = *-rućini* (Vrbnik) = *roćin* (Istra) = *brćini* (Potomje, Pelješac) = *rehin* (Vodice) »naušnice, minduše, vežlice (Čilipi)«. U istro-rom. *rećin*. Od tal. *orecchino*, deminutiv na lat. *-inus* > tal. *-ino* od *orecchio* < *auricula*, od *amis* »uho«, prema mlet. izgovoru *rećin*. Nejasne su izmjene nenaglašenog samoglasnika *e* > *o*, *u*, dodano *b* u *brćin*. Prijelaz među imenice ž. r. je zbog identifikacije *-o* > *-u* s akuzativom ž. r.

Lit.: ARj 9, 162. Ribarić, SDZb 9, 187. Kušar, Rad 118, 20. Miklošič 275. Ive 75. Cronia, ID 6. Stürm, ČSJK 6, 78. REW* 793.

orfana f (Kosmet) »nevaljala žena ili djevojka« = *orvana* (Dalmacija, Pavlinović) pored *arvana* »drolja, nečista žena« = *òrfana* (Vuk, Crna Gora) »robinja«, deminutiv na *-ica* *orfanica*. Čini se da je balkanski grecizam (gr. ορφανός »siročec«: bug. *orfana* »sirota, siročec«, arb. *var/ere, vorf* (Gege) = rum. *orfan*. Upada u oči pejorativni razvitak u Crnoj Gori i Kosmetu. Učena (knjiška) je riječ *orfanotrofium* m = *orfanotrofi* (Zagreb) »malo sjemenište (u Vlaškoj ulici)«.

Lit.: ARj 9, 164. 165. 183. Elezović 2, 37. 533. Boisacg² 720. REW⁶ 6105. Vasmer, GL 105. 106.

orgula f (Smokvica, Korčula) »velika mesnata maslina«, opozicija *drobnica* »sitna maslina«, poimeničen pridjev *droban* (v.), upor. *drobnica* (ŽK) »sitna okrugla rana šljiva« = *orkula* (Šulek, Skradin) »vrsta sitne masline« = *orkula* (Sali, Finka) »velika smokva, opo-

zicija: drobnica«. [Vinja: < gr. ὄρχαός »eine Olivenart«, lat. *orchis* »isto«].

Lit.: ARj 9, 168. Sulek, Im. 488. Vinja, ZbRFFZ 1955, 147–8.

orhan m (Košić, Dubrovnik, Mikalja, Stulić, Zore) »seriola Dumerilii, gof« = *oran* »goffo« = *orfan* (Dubrovnik) = *òlfan* (Mu), odatle *orfanii* »riba labrus turdus«. Upor. prezime *Orhanović* sa Pelješca, možda i *Arhanić* (tip prezimena prema nadimku kao *Saraka, Girica*). Bit će izvedenica na *-inus* < *-ivoç* ili *-ivoç* od gr. ὄρφος > lat. *orphus* (Plñnije) »ein Seefisch«. Vasmer upoređuje još stgr. i srg. ορφυνοç. Glede neobične zamjene *ph* > *h* u Dubrovniku upor. *kdha* za *kafa* (Ugljan).

Lit.: ARj 9, 154. 166. Skok, Term. 51. Vasmer, GL 105. Hirtz, Pisces 267. Fink 48.

origani m (latinizam) »biljka origanum vulgare« = (afereza početnog sloga o- kao u tal. *rigamo, legamo, rigamo*) *rihan* = *rihanj* = *rihanjo* (Vetranie, Lika, 16. v.). Upor. arb. *rihan* »Majoran«.

Lit.: ARj 9, 166. REW* 6099. Prati 821. GM 366.

original, gen. *-ala* m, knjiška riječ lat. podrijetla, poimeničen pridjev na *-alis*, od *origo*, gen. *-inu*, 'prevedenica *izvornik*. Prema tal. izgovoru (*d* = *j*, čakavski) *orijinal* (13. v.). Odatle pridjev na *-bn* > *-an* *originalan, orijinalan* »izvorni«. Poimeničen u m. r. prema tal. izgovoru *ondino*, gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat) »poseban tip, s kojim se zbija šala«.

Lit.: ARj 9, 166. REW* 6100.

orijaš, gen. *-aša* m (hrv.-kajk., čakavski, danas općenito, Vuk nema) »div, gigant«. Pridjev na *-ski orijaški*. Denominal (faktivitv) na *-iti orijašiti se* »ponositi se, razmetati se«. Slov. *or(i)jaš* i, sa zamjenom sufiksa, *orjak*. Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *óriás*): rum. *urias* m prema f *uriasă* = *unes*, (Moldavija), također pridjev, ngr. Upor. arb. *rekës*. Prema Jagiću od χωριάτης »rustico, grosolano, incivile« > *horjat(iri)* (v.).

Lit.: ARj 9, 166. Veselovski, SbORJAS 44, 2, 226. GM 363.

oriti se, *òri* impf. (Vuk, subjekti *pjesma, planina, šuma*'), piše se i *horiti*) »1° razlijegati se« = *òr se, ber se* (Kosmet, samo u narodnoj pjesmi), veže se s rus. *orath, oru* »vikati«. Pored tog značenja praslav. korijena *or-* do-biva u kauzativu na *-iti* i značenje »2° obarati,

rušiti, razarati itd.«: *oriti* (*se*), *orim* impf. (16. v., u pisaca, danas se ne govori u tom značenju). Upor. bug. *orja* »isto«. Prvobitno je svakako značenje 1°, u kojem *or-* oponaša zvuk (onomatopeja). U značenju 2° prenosi se na radnje koje proizvode taj zvuk (po semantičkom zakonu sinegdohe). To se značenje pojačava prefiksima *ob-*, *raz-*, *s-*: *oboriti*, *oborim* pf. (14. v.) = *oborit*, *oborim* (Kosmet) »1° obaliti, srušiti (na istoku, na zapadu je književna riječ), 2° prionuti, zahvatiti, udariti (Kosmet)« prema prijevnoj impf, *o* — *a* *obarati*, *obaram* (*iz-*), odatle radna imenica *obarač*, gen. *-ača* m »naprava kojom se što obara«, na *-ača obarača* f (Vuk) »otponac, makalj, micalica«. Meteorološki neologizam *oborina* f (prevedenica njem. *Niederschlag*); *razoriti*, *razorim* pf. (nalazi se i u stćslav. i rus.) prema impf, *razarati*, *razaram* (13. v.) = *rashoriti* (Lastrić). Odatle postverbal *razor* m (Vuk, Paštrović, 18. v.). Razlika je u akcentu prema *razor*, postverbal od *razarati* (v. *orati*); *soriti se* (jedna potvrda) prema *šarati* (*se*), *sārām*. Značajne su rumunjske posuđenice za prosuđivanje postanja toga glagola. Dok strum, ima samo *oborí* (Neculce, Miron Costin, Balcescu, npr. *a obori un testament* »poništiti oporuku«) danas se govori *coborí* = *doborí* »kotrljati = kotati (hrv.-kajk)«. Dodaci početnih suglasnika *k-*, *d-* razumljivi su, ako je glagol shvaćen kao onomatopejska kreacija. Na to upućuje i morfološka pojava: *nema-esc* u prezentu kao ostali glagoli na *-i* < lat. *-ire*. U tom pravcu valja tumačiti i *u* < *o* u *razūriti*, *razūrīm* (Vuk, narodna pjesma, Sarajevo) = *razmati* (Vuk, Crna Gora) prema impf, na *-va-razurivati*, *-urivām* pored *-ūru-jēm*. Odatle postverbali *razur* m pored *razara* f i *razūrnik* (Vuk). Upor. i ukr. *oburyty*. To je onomatopejska varijacija. Praslavenski onomatopejski korijen zastupljen je u baltičkim jezicima nižim stepenom prijevaja **er-*: lit. *ini*, lot. *ift* »rastavljati, raspadati«, sa formantom *d* u kauzativumu *ērdēti*, *ardyti* »sčeparer«. Formant *d* dolazi i u slavinama u set-osnovi **ere-*, koja je zastupljena u *ri-jedak* (v.).

Lit.: ARj 8, 426. 9, 167. *Elezović* 2, 5. 36. *Miklošič* 225. *Mladenov* 549. *SpBA* 6, 73 (cf. *IJb* 8, 198). *WP* I, 143. 182. *Trautmann* 12. *Tiktin* 557. *Vaillant*, *RES* 22, 11. 41. 26, 141. *Tomanović*, *JF* II, 206. *Daničić*, *Kor.* 13. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 172. 58, 136. *Boisacq* 72. 73. *Machek*, *AO* 17, 131-141. *Matzenauer*, *LF* 12, 165. 16, 173. *Solmsen*, *KZ* 35, 363-484. (cf. *AnzIF* 10, 128. 11, 148).

örkul m (Rab) »neko strašilo nalik na mijeh«, *orka* f »kao da je nekakva morska grdosija«. Ša sraštenim tal. članom *lorco* (Dubrovnik, Čilipi) »1° nekakvo strašilo što se može sresti po noći, 2° vampir, tenjac, vjedogonja«. Odatle denominál na *-iti pòlorciti se*, *-im* pf. (Čilipi) »povampiriti se«, *lòrkati*, *-am* impf. (Dubrovnik) »tumarati po noći kao lorco«. Slov. na *-ič* sa sinkopom penultime *òrklič* m »neko bajoslovno biće (svagda ima crvenu kapicu, noću se vozi po vodi i pjeva)«. Od tal. *Orco* < lat. *Orcus* »1° pakleno božanstvo, Pluto, 2° pakao«. Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus* nije potvrđen ni u latinskom ni u talijanskom.

Lit.: ARj 6, 157. Kušar, *Rad* 118, 21. *Pleteršnik* \, 847. *REW* 6088.

ormati m pored *orman*, gen. *-āna* (Kosmet) »gusta šuma, isto u šatrovačkom jeziku (argot, Osatica)«. Raširen toponim *Orman* (*-planina*) (narodna pjesma, Makedonija, između Skoplja i Elez-hana = đeneral Jankovića) *Orman-vrelo* (na Vlašiću, Travnik), također sa pridjevskim sufiksom *-j* *Ormanja* (Poljica, Dalmacija), *Ormanjevina* (Hercegovina). Ova mo ide možda i *Romanija*, planina kod Sarajeva. Balkanski turcizam (tur. *orman*) iz šumarske terminologije (upor. *korija*): bug. *ormán*.

Lit.: ARj 9, 172. *Elezović* 2, 533. Banović, *ZbNŽ* 30, 53-61. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *Mladenov* 286. *Lokotsch* 1595.

orospija pored *gospeja* f (Kosmet, Vranja, Skopje) = *ròspija* (Kralje, Turska Hrvatska, Banja Luka, Mostar) »kurva«. Toponim (*O)rospi-ćuprija* kod Beograda (Karaburma). Pridjev *rospijski* »ružan«. Na *-as rospijaš* (Kralje, Turska Hrvatska) »kurvar«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rospi* > tur. *orospu*, s *o* pred *r* kao *Urum* za *Rum* < *Roma*, Ῥωμαίος) iz terminologije običnog života: arb. *rrosp-tja* (s članom) (Godin). Ova mo zacijelo i *rospoljija* m (Tekelija) »rasipnik« < tur. (*o)rospili*.

Lit.: ARj 4, 736. 9, 174. 14, 175. *Elezović* 2, 36. 183. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 635. *Deny* § 81. *GM* 369.

örtak m (Vuk) = *ortak* (Kosmet) prema f na *-ica ortacica*, na *-inja ortákinja* (Lika) »drug, družica u trgovini (maskulinum se govori danas i na zapadu)«. Pridjevi na *-ov örtakov* (Vuk) = *ortákov* (Kosmet), pöime-ničen na *-ica (makovica* (Vuk) »žena orta-

kova«, na *-ski ortački* (Vuk) = *ortački* (Kosmet). Augmentativ na *-ina ortacina*. Brojni apstrakti: na *-luk -ortakluk* = *ortačluk* (č mjesto *k* prema *ortačiti se*) »društvo« (u izreci *ortakluk batakluk* »druženje vodi do propasti)« = na *-ina ortacina* = na *-Mna ortadžbina* = na *-stvo ortadživo* — *ortašivo* (Kosmet). Na *-jar ortačar* (Dalmacija, Pavlinović). Denominali na *-iti ortačiti (se)*, *-im* (Vuk) (rar-, u-) = *ortačiti* (Kosmet) prema iterativu na *-va- ortačivati se*, *-tačivām* pored *-čujem*, *razortačivati se*, *-tačivām (se)*, na *-ovati örtakovati*, *-kujem* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *ortak*) iz trgovačke terminologije: rum. *ortac*, bug., arb. *ortak*. Turska je riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-ák*, čestog u našim turcizmima (v. *jatak*, *koňak*, *kačak*, *sandžak*, *kolak*, varijanta *-ek* prema vokalskoj harmoniji u *binjek*, *ulček*, *dernek*), od pridjeva *orta* »srednji« (također imenica u značenju »puk = regimenta, bataljon«), koji se kod nas upotrebljava kao prilog *orta* = *orta* (Kosmet) i indeklinabilni pridjev »srednji, ni veliki ni mali«. I taj je balkanski turcizam: rum. *orta* »Abteilung«, bug. *orta*, odatle na *-luk ortalák*, arb. *orta* f »Schar, Abteilung«, ngr. *ορταç*. Složenica od tur. sintagme *ortakól* m pored *ortokól* (Kosmet) »okolina« < tur. *orta kolu* »teritorij«.

Lit.: ARj 9, 176. *Elezović* 1, 36. 2, 391. 533. *GM* 316. *Mladenov* 387. *Deny* 907. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 553. *Lokotsch* 1598. *Miklošič* 226. *Matzenauer*, *LF* 12, 166. *Korsch*, *ASPh* 9, 660.

oruđe n (svi leksikografi osim Vuka) = *irude* (Mikalja, *o* > *i* nejasno) = *orudelje* (Jambrešić, stvoreno prema hrv.-kajk. izgovoru *orud-je* s umetnutim *e* i hiperkorektno *j* > *lj*) »instrumentat, sprava«. [Ovamo i *rudelje* n (Bělostenee): *rudelje potrebno k kupelji*. Samoglasnik u nastao je iz velarnog *o*: stćslav. *orčdije*, slov. *orčdje*, polj. *orędzje*. Izvedenica je s pomoću kolektivnog sufiksa *-je* od nepotvrđenog **orud-*. Riječ je kulturni termin, koji posuđuje Arbanasi u vrijeme kad je u hrv.-srp. postojao još nazal: *òrendi* »Gerät«. Ta posuđenica očuvala je još i u prvobitnoj čistoći značenje. Prema Briickneru i Hirtu bila bi praslav. posuđenica iz stvnjem. *ārunti* »mandátum«. To mišljenje ne prihvaćaju (s pravom) oni koji vide u *o-* prefiksa, a u *rud-* < praslav. *rod, prijevaj od *red* (v.). Tako *Mladenov*, *Pedersen*, *Preobraženski* i *Kiparsky*.

Lit.: ARj 3, 854. 9, 177. 14, 229. *BI* 2, 916. *Miklošič* 226. *Bruckner* 381. *Mladenov*

387. *WP* I, 75. 2, 369. *Kiparsky* 52. *Meringer*, *IF* 18, 249. 251. *Pedersen*, *KZ* 33, 537. *Hirt*, *PBB* 23, 336. *GM* 316. *Joki*, *Stud.* 112.

orüo, gen. *-ula* m (Prčanj, Muo, Bijela, Baošić) »ribarski termin za rano i kasno doba dana (to je momenat kad u jutro sunce izlazi i u vece kad zalazi, prva noć)«: *ribali smo orulom*, *po(d) orüo*, *baciti mrežu na orüo* »u jutro, kad se svane«; *orüo je već prošao* (Muo), *prođe li orüo*, *slaba je uzdanica za ribare; neka stignemo na oruo*. Razlikuje se *jutarnji* i *večernji oruo*. Od lat. *aurora* > sjev.-tal. *orar* (s gubitkom dočetnog *-a* prema *albor*). Disimilacijom *r - r* > *r - l* nastade u Boki *oruo*.

Lit. *REW** 799. *DEI* 366.

oružje n (14. i 14. v., Vuk) = *oruže* (Crna Gora, ŽK *oruže*), sveslav. i praslav. **rcg-* »oruđe za obranu i navalu«. Stćslav. *režije* »gladius«, češ. *náružívý* »leidenschaftlich«, rus. *зуебе* »puška« dokazuje da je *o-* prefiks kao i u *oruđe* (v.). Unakrštanjem sa *oruđe* nastade *oružde* (Zanoti, Bijanković, narodna pjesma). Pridjev na *-bn* > *-an oružan* (16. v.), poimeničen na *-ik oružnik* m (17. v.) »1° (neologizam za) žandar < gens *d'armes* (v.), 2° momak koji nosi oružje«, s pridjevom na *-ski oružnički*, apstraktum na *-stvo oružništvo* (Šulek) za »žandarmerija«, na *-ica oružnica* (Vuk) »1° kuća ili soba u kojoj se drži oružje, 2° Waffengerüst, Wehrgestell (Boka)«. Na *-ar oružar* (Šulek), odatle *oružarnica* (Jambrešić) »zgrada u kojoj se čuva oružje«. Denominal na *-ati oružati (se)*, *-am* impf. (16. v., Vuk) (*na-*, *ob-*, *obez-*, *raz-*), odatle poimeničen part. perf. pasiva na *-ik oružanih* m (Divković) »čovjek oružan«, na *-ka oružanka* »vojnički kaput«, pridjev na *-ski oružanski*, na *-stvo oružanstvo*, iterativ na *-va- oružavati (se)*, *oružavām* (*na-*, *ob-*, *raz-*) = na *-iti oružiti* (15. v., danas se ne govori) (*raž-*), prema iterativu *oruživati*, *-žujem* (Kavanjin), odatle *oružitelj*, *oružište*, od *oružje oružjati* (Voltidi), od *oružde oruždívati* (Jambrešić). Složenice: *oruženosan* (15. v.), *oruženosac*, gen. *-sca* (Stulič), *oružonoša*. Samoglasnik u je nastao od velarnog nazala: stćslav. *orčzije*, *rozije*, slov. *orčzje*, bug. *oražje*, polj. *oriž(e)*. Kolektivna je izvedenica na *-je* kao i *oruđe* (v.). Za praslav. korijen *rcg-* nalazi se usporednica u lit. *ī-rangis* »oštac«, lit. *apraņa* »Ausrüstung«, prijevaj od lit. *reng-* »bereiten, rüsten«, *rengtis* »sich rüsten«.

Lit.: ARj 9, 181. *MIBoIII* 281. *Berneker*, *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner*

381. *Mladenov* 387. Matzenauer, *LF* 18, 269-270. Zubatý, *ASPh* 16, 410. Machek, *ZSPH* 18, 25. 26., bilj. 2. *WP* 1, 272. *Vasmer* 2, 278-9.

oreo n (Dubrovnik, Cavtat) »ričet, ričet, ječmena kaša«, *orio tedesco* (ibidem) »ječam«. Čisti talijanizam od lat. *hordeum* > tal. *orzo*. Na deminutivni sufixs lat. *-olus* lat. *hordeolum* > mlet. *ruziòl* (Boerio) > *rucela î* (dvije poslovice, Dubrovnik 17—18. v., Zore) »1° najbolji kruh, 2° neko žito«. Primjeri: *dobar kruh je rumen kao rucela; nad rucelom nije žita*. Ovamo ide zacijelo i *frčug* m »ječmik, ječmičak«, sa zamjenom sufixsa *-ul* < lat. *-olus* našim *-ug*. Nije zabilježen akcentat i ne zna se gdje se govori.

Lit.: *ARj* 14, 213. *REW** 4179. 4180. Skok, *ZRPh* 36, 646., br. 3.

os¹, gen. *-osi* f (Lika, Dalmacija, Pavlinović) »bodljika na klastu, arista«, steslav. *osb*; rus. *osb* »pljeva, palea«. Odatle kol. na *-je osbe* n (Vuk, Marulić) »arista«, steslav. *osije*. Razlikovanjem u rodu stvorena je semantička varijacija: *os* m (Dobroselo, Lika) »na govečetu rijetka dugačka dlaka«. S pomoću sufixsa *-yb* odatle je praslav. naziv *ossis* > *osât* m (Niš, Mikalja, Bella, Stulić, kod Belostenca i Stulića krivo pisano *osad* zbog toga, što *d* gubi sonorizaciju u dočetu u hrv.-kajk.) »1° carduus, 2° bodljika na klastu (Vinkovci), 3° toponim (Osar, *Osačica*, Osaino)«. Nalazi se u steslav. *ossia* »πρίβολος«, češ., polj. i rus. Odatle kol. na *-je osaće* n (Šapčinovac, Slavonija) »arista« = *osaće* (Kosmet) »vrsta trna«. Kod *ossia* došlo je do homonimijskog sukoba sa *ocyb* »sirce« u gen. *osta* (ŽK), odatle novi nominativ *ôsi* m. U tom je narječju uklonjena homonimija s pomoću sufixsa *-bk*: *ostak*, gen. *ostäka* »Distel«. Taj oblik dokazuje da se je *osât* deklinirao u gen. *osia*. Za postojanje homonimijskog sukoba dokaz je i slov. *ôctek*, gen. *acteka* »carduus« (sa *c* mjesto *s* od *ocat*). Ovamo ide kao izvedenica na *-ilj osilj* m (Timok-Lužnik) »pljeva«. Odatle na *-bka osiljka* f pored *šiljka* (sa gubitkom *o-*, koji se identificira s prefiksom *o-*) »arista«. Ie. je korijen isti kao i u *ostan*, *oštar* (v.), lot. ass »scharf, spitzig«, lit. *akuotas*, got. *ahs* »špica«.

Lit.: *ARj* 9, 183. 184. 188. 194. 253. *Elezović* 2, 37. 224. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečny* 257. *Bruckner* 386. *Trautmann* 15. *WP* 1, 33. Leskien, *IF* 19, 204. Matzenauer, *LF* 12, 168. 176.

ôs², gen. *-α* m (Vuk, Crna Gora, Reljković, Vrbnik) pored *ôs*, gen. *osr* f, ie., baltoslav... sveslav. i praslav. kolski termin po deklinaciji na *i*, »axis (s kojim je u prarodstvu)«. Riječ je kao femininum i maskulinum došla u tri homonimijska sukoba. Tako kao f s *os(a)* f (v.) »vespa«, sa *os¹* f »bodljika od klasja« (Dalmacija, v. *oštar*), kao m sa *ôs* m (Dobroselo, Lika) »rijetka dugačka dlaka na govečetu«. Zbog toga je. raširena sufixsom *-ovina*: *osovina* (Vuk) = *osavlna* (Kosmet), da bi se bolje razlikovala. Upor. slov. raširenje na *-ište*: *osušce*. Vjerojatno je femininum prešao u maskulinum, zbog tih homonimijskih odnosa. Homonimija se uklanja i deminutivnim sufixsom *-ica osica* f (Krašić). Taj kulturni termin posuđuje Rumunji: *osie*. Po deklinaciji i nalazi se u baltičkoj grupi kao i u drugim ie. jezicima: stprus. *assis*, lit. *ašis*, lot. ass. Ie. je korijen *ağ-* »pokrenuti«, proširen formantom s. Potvrđen je u sanskr. *akšas*, gr. *óξωv*, lat. *axz's*, stir, *ais*, njem. *Achse*.

Lit.: *ARj* 9, 183. 246. *Elezović* 2, 37. *Holub-Kopečny* 257. *Bruckner* 386. *WP* 1, 37. *Trautmann* 14. *IF* 4, 118. Pedersen, *IF* 5, 58. Reichelt, *WuS* 12, 13. *Boisacq* 49. 65-66.

òsa f (Vuk) = *os* m, pl. *osovi*, gen. *osová* (sekundarni maskulinum još samo u češkom), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vespa (s. kojom je u prarodstvu)«. Kao *os²* f »osovina«, tako je i *osa* došla u homonimijski sukob s *ns²* f, m (v.) u različitim značenjima. Homonimija se uklanja i ovdje sufixsima. Deminutivom na *-ica osica* (17—18. v., Dubrovnik) = *osra* (Kosmet) ili augmentativom na *-ina osina* (ŽK), u Boki unakrštenjem s tal. *vèspa* < lat. *vespa*: *ovsa* (Prčanj) = *ovsa* (Durici). Pridjev *osòvljl* sadrži dva sufixsa *-ov* + *-j*. Zbog istog razloga mijenjala je riječ i rod kao *os* f »axis«, u češ. i rus. ušla je i u deklinaciju u: *osva*. Na *-nae* (složeno od pridjevskog *-bn* + *-bc*) *osnac*, gen. *-aca* (Imotski) »žalac u ose«. Baltičke i ostale ie. usporednice dokazuju da je *s* nastao od suglasničke grupe *ps*: stprus. *wobse*, lit. *vapsà*, avesta *vavžaka-*, baluči *gvabz* »pčela, osa, stršen«, stvnjem. *wafsa*, nvnjem. *Wespe*. Praslavenska je inovacija gubitak početnog *v-*: *osa* mjesto **vosa*. Taj je gubitak nastao unakrštenjem sa praslav. osnovom *os-* u *osiar* (v.).

Lit.: *ARj* 9, 183. 233., 500. *Elezović* 2, 38. Rešetar, *Štok*, 152. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečny* 257. *Bruckner* 383. *WP* 1, 258. *Mladenov* 387. *Trautmann* 342. Barić, *Alb.* 1, 84 (cf. *JF* 3, 199). Liden, *IF* 18, 491. 19, 348. Brug-

mann, *IF* 12, 158. Foy, *IF* 6, 328. Pedersen, *IF* 5, 57. 331-336. *GM* 477. Paul, *WuS* 20, 34. Meillet, *IF* 5, 332. ss. Fraenkel, *IF* 69, 308. Johansson, *IF* 3, 226. Matzenauer, *LF* 12, 167-168. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Hirt, *PBB* 23, 337. Mayer, *KZ* 66, 99. Schefelowitz, *KZ* 56, 206. *REW* 9272. Prair 1041.

osal, gen. *-sia* m (Istra) = hrv.-kajk., slov. *osel* = òsao, gen. *osla* (upór. glede naglasaka rus. *osël*, ukr. *ose/!*) prema f na *-rca oslića*, »1° magarac, tovar, asinus, 2° morska riba: tovar, gadus euxinus«. U slov. znači pored 1° životinje i »2° Stockfisch i 3° oruđa, Vorrichtung zum Holztragen, hölzerne Masttröhre am Weinpresseboden«. Deminutiv na *-e osle*, gen. *-eta* n »mlado«, na *-iç oslić*, s dvostrukim deminutivnim sufixsom *-içbk* > *-içak oslićak*, gen. *-čka*. Pridjevi na *-ov oslov*, na *-ji oslji* > *oslji*, *dšja muha* (Smokvica), poimeničen u m. r. *osalj*, gen. *-šija* »vrsta morske ribe« = *oslić*, na *-aca osljača*, na *-janin Ošljanin* pi. m (toponim). Kol. na *-jad osljad* f. Na *-ák Ošljak* (šumovit otočić na ulazu u Velu Luku, Korčula), na *-asi os/asi*. Pridjev na *-bn* samo u toponimu *Osaonik* = danas prema *osaje* (unakrštanje, kontaminacija) *Osòjnik* (Dubrovnik). Od prvobitnog oblika *Osbhnik* (aferezom *o-*, jer se u njemu osjećao prijedlog *o-*, *ot-*) *Sočanin* m prema f na *-bka Salačka* < (*O*)*sblbčbka*, pridjev (ktetik) *salački* (*sir, kupus, ~e prokule*). Na *-ar aslar*, gen. *-ara*, toponim *Oslari*, pridjev *oslarov, oslarski*, apstraktum na *-ija oslarija*. Denominai *ostiti*, *-f* (*iz- se*) stvoren prema *izdrijebiti, isteliti, isprašiti se* prema impf, na *-va- isošljivati se, -ošljujè*. Problem je da li je posuđenica na dunavskom limesu u 5. ili 6. v. od lat. deminutiva *asellus* (upor. gr. deminutiv *óvíoxoc*) ili od got. *asz7* »óvác-pov«, deminutiv od *óvoc*, prije dolaska na dunavski limes. Kiparsky misli da bi u tom slučaju moralo glasiti u steslav. ne *osbta*, nego **oséli*. Uspoređenje *oceis*, na koje se poziva, ne stoji, jer je tu *e* zamjena za lat. ra: *adale* (v.). Meillet, Mladenov i Lehr-Splawinski, pozivajući se na rus. naglasak *osél* i ukr. *osél*, koji se poklapa sa *òsao*, gen. *òs/a*, tvrde da je posuđenica ne iz gotškoga nego iz latinskoga. Glede *i* > *b* upor. *graeus* > *grbkb* > *Gnkb* kod južnih Slavena i *acetum* > *ocbtb* > *ocat*, *Tergeste* > **TrbZbstb* > *Trst*. Njihovo se mišljenje može održati u svakom slučaju jer se gotski *asr7ms* ne može staviti kao ishodište prije dolaska na Balkan zbog toga što je magarac mediteranska (balkanska, apeninska) životinja. Dakle i

stvarni razlog govori za posuđenica iz latinskoga.

Lit.: *ARj* 4, 243. 281. 283. Rešetar, *Štok* 262. *Pleteršnik* 1, 851. 9, 187. 218. 219. *Holub-Kopečny* 257. *Mladenov* 93. Meillet, *Et.* 186. Lehr-Splawinski, *Eos* 32, 706. *Kiparsky* 208. *REW* 701. Brugmann, *IF* 22, 199. Hirt *PBB* 23, 336. 347. *Vasmer*, *ZbJ* 271-278 (cf. *RSI* 2,257). Fraenkel, *KZ* 63,204. *Stender-Petersen* 357.

osam (1400), sveslav. i praslav. (*osmb*), danas indeklinabilna brojna imenica, »octo (s kojim je u prarodstvu)«, stvorena od brojnog pridjeva steslav. *osmî* (prema brojniku *osmb*) > samo u određenom vidu *osmî* (14. v.) = *osmi* (ŽK). Samoglas *a* ukida početnu praslav. grupu *sm* i nestaje u izvedenicama: na *-ako asmak*, gen. *-âka* m »1° mjera za žito ili vino, 2° konj od osam godina« prema f *osmâkinja* »kobila«. Tu izvedenicu posuđuje Madžari *oszmak*. Odatle na *-bka osmâčka* »bure od osam akova«. Na *-anik osmânlk*, gen. *-ika* (Vuk, Crna Gora) »mjera za žito«. Poimeničenja na *-ina osmina* »osmi dan poslije kakva blagdana« = na *-rca osmica*. Pridjev na *-er, -or*: *osmer* (Stulić), poimeničen na *-rca osmerica* = *osmorica*, u sr. r. *osmero* = *osmoro* n. Prilog *ôsмом* (Stulić) »osmi put«, instr. sing, od *ôsmi*. Ulazi u pridjevske i imeničke složenice tipova *osmerostruk, osmerònožica* (Vuk, Boka) »Filzlaus« i u razne druge, koje su novije kreacije. Složeni brojnici: *osammaest* (Vuk) = *osamnâjes* (Kosmet), s određenim pridjevom *osammaesti* i izvedenicama na *-er, -ero, -oro* i poimeničenjem na *-jca*. Rumunjska je prevedenica *opt spre zece* < lat. **ocio super decem* mjesto kllat. *duodeviginti* i vlat. *decem* + *octo* > tal. *diciotto* = *osmb na desjete*. Složena brojna imenica *osamdeset*, upravo *osam desetica* = *osam* + gen. pi. *desjtb*, s određenim pridjevom *osamdeseti* i s izvedenicama s istim sufixsima. Rumunjska prevedenica *opt zeci*. Suglasnik *s* u *osam* nastao je od ie. palatala *k*: lit. *aštuo* (*ni*) »osam«, sanskr. *asia* prema lat. *ocio* = gr. *οκτώ* itd. Za praslav. pridjev *osrr* postoji baltička usporednica stprus. ak. *asmam*, lit. *ašmas* pored novije kreacije *aštuntas*. Taj je obrazovan s pomoću istog sufixsa *-mo* kao lat. *decimus*: ie. **oktmos*. Upor. slično kod *pet* (v.). To je baltoslavenska inovacija, dok je praslavensko obrazovanje imenice odatle. Kako je lat. *ôcio*, gr. *οκτώ* = got. *añia* »dual, te ukazuje na primitivno brojenje *dva puta po četiri* (se. prsta), a *pet* je imenica, upravo *petica*,

tj. pet prsta, čini se da je ie. brojnik **okto(u)* nastao od ie. korijena *ok*, koji je u slavima zastupljen s *oštar* (v.), te znači »dvije oštrice«, tj. broj prstiju bez palca. Brojevi *pet* i *osam* nastadoše kcd Indoevropska prema primitivnom brojenju po prstima ruku.

Lit.: ARj 9, 185. 226. 228. Elezović 2, 37. Miklošić 228. Holub-Kopečný 257. Bruckner 386. Trautmann 15. WP 1, 173. Boisacq 696. Brugmann, IF 5, 379. GM 728.

osānisati se, -šem pf., impf. (Sarajevo, Mostar) = *osamsat se* (Kosmet) »očamati, dosađivati se« = (sa *d* od tur. aorista) *osāndisati se* (Banja Luka) »sich langweilen« — *osānisati se čega* (Vreme, Beograd, 1, 14., str. 3). Turcizam (*usanmak* »avere fastidio«) iz terminologije običnog života. Odatle *osana* f (Mostar) »čama« < tur. skraćeni infinitiv *usanna*. Prijelaz *n* < tur. *nm* je pojednostavljenje suglasničke grupe.

Lit.: ARj 9, 187. Elezović 2, 37. Skok, ZSPH 35, 345. Školjic* 503-504.

osekal), gen. -klja m (Rab) »morska životinja s korom na sebi, sinonim: ljuškar, tal. *crostaceo*«. Možda *assiculus* = *axiculus*, deminutiv od *assis* = *axis*. Upór. *assicella* > stfr. *aisele*, > fr. *aisseau* »daščica«. Naziv za tu životinju bio bi metaforički. Nije potvrđen u romanskim jezicima, koliko je dosada poznato.

Lit.: ARj 9, 190. Kušar, Rad 118, 52. REW* 121 a. DEI 331.

osē r va ti, -am impf. (Potomje, Perast) »opsluživati, opažati«. Od tal. *osservare* < lat. *observare*, denominat od *servus*, s prefiksom *ob-*.

Lit. ARj 9, 191. REW* 6021.

8sim (Vuk), prijedlog s gen. i prilog, = *osem* (također Boka) pored *sēm* (istok, ekavski) = *osjem* pored *sjem* (jekavski, Crna Gora) = *osljem* (bosanska muslimanska narodna pjesma) = *osin* pored *šin* (Žrnovo, Korčula) = *An* (Vodice, Istra) = *osvem* = *osven* = *osvjen* = *osvjenj* (Vuk, 16. v.) = *osvim* (a, -ē) = *osvîn* (Lumbarda) = *osvinj* = *osvan* (Zakon vinodolski, Gledević) »praeter«. Nalazi se u steslav. *svēnb* = *svēné* »bez«, lokativ nepotvrđenog postverbala od *sveniti šj* »abstinere«, koji posuđiše Rumunji a *sā sfii*, a kod nas se nalazi sa starijim refleksom *za za* u *švanjiti* (se), *švanjīm* »sramotiti« (v.). Ikavski i jekavski

oblici nastadoše unakrštanjem sa *izim* od *jīti* (v. *jamiti*). Varijacija *m* i *n* nastala je prema asimilacijama pred suglasnicima iza prijedloga. Gubitak *v* nastao je u grupi od tri suglasnika *svj* > *sj* (upor. *sjedodžba*, *sedok* < *svjedok*). Već u steslav. dolazi s prijedlogom *o-*, tako i u bug. Upor. *zōsebi* (ŽK) < я - 0 - *sebi* »za se«. Prema Miklošiću glagol je u vezi s praslavenskim refleksivnim korijenom *svb, tj. s ie. korijenom *sue, u prijevodu duljine *e*, s formantom *n*. Upor. u drugim ie. jezicima **seni-*, **senu-* »für sich, abgesondert«. V. *se*, *svoj*.

Lit.: ARj 9, 300. 302. 309. 323. NJ 1, 67. Ribarić, SDZb 9, 190. Miklošić 332. Mladenov 387. Skok, Rad 272, 16-20. Vailant, RES 24, 287. Persson, IF 2, 223.

oskačati, -ām pf. (Dubrovnik) »otvoriti«, protivno *zaskačati*, -ām pf. »zatvoriti«. Interesantan primjer kako se romanska prefiksna složenica smatra osnovnom riječi tako te dobiva naše prefikse. Samo *skačati ne postoji danas u Dubrovniku. Da je nekada postojao, dokazuje izvedenica *skačatūr*, gen. -*ura* m »saliscendi (tal. dvostruki imperativ *salire* + *scendere*)«. Osnovno *skačati* dolazi od vlat. *ex-captiare, od part. perf. *captus*, od *capere* l može značiti »otvarati«. Prema našim *otvoriti* — *zatvoriti* dodani su tome glagolu prefiksi *ot-*, *za-*.

Lit.: ARj 9, 206. REW* 1662. DEI 652.

oskoruša f (Vuk, 16. v.) = *oskoruša* (Istra, Marulić, upor. *krušva*) = *oskoruš* (Vrnbik) = *oskoruška* (unakrštenje sa *kruška*) — *oskorušna* (Vrančić) = *oskuruš* m (narodna pjesma, Jukić) = *oskuruša* (Mikalja) = (bez *o-*) *skōruška* (Kosmet) = (s varijantom *sk* > *šk* kao u *škornje* od *skoro*) *oskoruš* (Belostenec, Jambrešić, Vrnbik) = *oskoruša* (Brač), sveslav. i praslav., »1° sorbus, 2° toponim«. Pridjev na -*ev*, -*ov* *oskorušev* (-*ov*), poimeničen *oskorušovac*, gen. -*vca* (Vuk) »štap«, na -*ača* *oskorušovača* »rakija«, na -*ina* *oskorušovina* (Vuk) »drvo«. Deminutiv na -*ica* *oskorušica* »biljka« = *oskorušvica* »biljka«, na -*ić* *oskorušvić* (Istra) »plod«. Sa *o-* nalazi se još u bug. *oskoruša*. Rumunji posuđiše oblik bez *o-*: *scoruș* m (drvo) prema *scorușă* (plod), kako je po pravilu u rumunjskom jeziku, u kojem se, kao i u ostalim romanskim jezicima, jezično razlikuje plod od drva. Dovodi se u vezu sa *skorá* (v. *kord*), tako da bi *o-* bio prefiks a -*uša* sufiks. Matzenauer upoređuje stprus. *karige* »sorbus aucuparia«, od lit. *skini* »se-

parare, dividere«, Lidén sa arm. *arosi*, Gustav Meyer sa arb. *soishe*.

Lit.: ARj 9, 207. 15, 293. Elezović 2, 235. Miklošić 227. Mladenov 389. GM 389. Lidén, IF 18, 489. sl. Matzenauer, LF 12, 170.

oskudan, f -*dna* (14. v., Vuk), pridjev na -*bn*, praslav. *skcđb* »siromašan«. Apstrakti *oskud*, gen. -i f (Martié) = na -*ica* *oskudica* (Vuk) = na -*ost* *oskudnost* f = *oskudak*, gen. -*tka* m »nužda« (poimeničenje starih pridjeva), varijante sa umetnutim *d* (analogijski prema *nedostatak*) *nedoskudica* = *nedoskudica* (Pavlinović) = *nedoskudica* (Vuk) = *nedoskudica* (Pavlinović), *t* mjesto *d* potječe možda prema nepotvrđenom genitivu *nedoskutka*, odakle je prema *nedostatak* stvoren *nedoskutica*, s pridjevom *nedoskutan*). Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog *o* *skcđt* »ubog«, bez prefiksa *o-*, tako u rus. *skuda*. Da je takav oblik postojao i u južnoslavenskom, dokazuje rumunjska posuđenica *scund* »nizak, mala stasa, malen«, s interesantnom semantičkom promjenom, iz koje se vidi da je prvobitno značenje bilo »nedostatak, manjak«, upor. *oskudjenje* *shnea* »εκλειψις ηλίου« u prijevodu srpske redakcije Hamartola. Odatle rum. na -*ák*: *scundac* i rum. pridjev obrazovan s lat. sufiksom -*atec* < lat. -*aŋicus*. Upor. još pridjev *neskutan* »sprovvisto«. Domentijan, Rajić i Stulić imaju bez *o* *skudan*, *skuda* f i *skudnost* pored *skudost*. To su rusizmi. Denominat impf, *oskudijevati* prema pf. na -*eti* *oskudjeti*, -*im* (16. v.), koji se danas ne govori = steslav. *skpđeti* »oskudijevati«. Etimologijski je praslav. *skcđt* viši štepen prijevoja praslav. korijen **skęd-* u *štedjeti*.

Lit.: ARj 8, 68. 9, 209. 15, 362-3. Miklošić 299. Holub-Kopečný 371. Bruckner 393. KZ 42, 363. 51,331. Tiktin 1397. Persson, IF 35, 214-215. Horák, ASPH 12, 298.

Osmanlija m prema f *Osmanlinka* »1° pravi Turčin, Turkusa (Bosna) prema Turčin »čovjek, Srbin ili Hrvat, muslimanske vjere«) = *osmanlija* (Kosmet) »2° čovjek fin, lukav, vješt, koji postiže cilj finoćom, a ne brutalnom silom«, interesantan semantički razvitak, koji ima paralelu u *latinus* u romanskim jezicima. Indeklinabilni apozitiv *osmanlija*, apozicija uz *sedlo* (narodna pjesma). Toponim *Osmanlije* pl. t. m. Pridjev na -*ski* *osmanlijski*. Turcizam (tur. *osmanli* »potomak Osmanov«). Ne zna se u kakvoj je vezi *osmanluk* (Srbija, Miličević), a pravo značenje kao da je »zgrada«, u RK s. v. »um das Haus herumgedeihen-

de Weinstöcke«. Mrnavić prevodi tur. -K sa -*ovii* *Osmanović*, a u pridjevu na -*ski* *osmanski*. Sa fm < *sm* (upor. fr. *ottoman*) *Otmantlija* (poslovice, Daničić), *Otmantlija* (Vuk, Kačić, narodna pjesma), *otmanovina* f »zemlja Otmanova«.

Zii.: ARj 9, 227. 403. Elezović 2, 38.

Osor, tal. *Ossero*, toponim (Cres) na prokopanoj prevlaci (istmu), koja je spajala otoke Cres i Lošinj, od srlat. *Āsparus*, gdje penultima *a* potječe od predrimskog *Ἄσπυρος* (upor. tal. *Girolamo* za *Hieronymus*). Tal. naglašeno *ò* prema naglašenom *à* ostatak je fonetično krčko-romanskoga (upor. *miur* < *miar* e). Samoglasnik *e* u penultimi je pravilno oslabljenje *a* > *e* (upor. *dattero* < *dactylus*). Odatle s gr. sufiksom -*ιδες* pl. Ἀψυροῖδες, naziv za Cres i Lošinj. Pridjev na -*ski* *osorski* (~a *biskupija*), poimeničen na -*ica* *Osorščica* = tal. *Monte d'Ossero* (brijeg na Lošinj u blizini Osora). Nije isključeno da je naziv otoka *Lošinj*, gen. -*inja* m, tal. *Lussin* (u < hrv. *o* kao u *Ulbo* < *Olib*) od *insula apšina, lat. pridjevska izvedenica od *apsorina, ispuštanjem sufiksa -*or*. To je supozicija za koju nema dokaza.

Lit.: ARj 9, 245-6. Skok, Slav. 44-46. 53. Isti, GIZM 33, 125. ss. Mayer 1, 51-53. 2, 7-9. Krähe, GN 14.

osoran, f *osorna*, pridjev na -*bn*, »grub, neprijazan, strog, oštar, ohol, ponosit, srdit, gnjevljiv«, s apstraktumom na -*ost* *osornost* f, poimeničen na -*ik* *osornih* (Stulić). Nalazi se još u slov. *osoren*. Mjesto -*bn* dolaze -*it* *osorit* i -*ljiv* *osorljiv*, poimeničen na -*bc* *osorljivac*, gen. -*ivca* (Lika) m prema f na -*ica* *osorljivica* (Lika), na -*ost* *osorljivost*. Prilog *osoro* (*odgovarati*). Denominat na -*iti* *osanti se na koga* (Lika) »osjeći se na koga«, na -*avati* *osoravati se*, *osorāvām* (Lika). U steslav. *vbsorb* »asper«, *βσοι τ* »difficilis«. Matzenauer upoređuje korijen *or* sa stvnjem. *har* u *haraiaer* »asper«. Škarić dovodi u vezu sa *sрати* (v.).

Lit.: ARj 9, 246. Matzenauer, LF 12, 173. Škarić, ASPH 13, 346-349.

-ost, sveslav. i praslav. sufiks, veoma plodan i živ. Tvori apstrakta ž. r., poimeničavajući pridjeve, rjeđe priloge: *milost* od *mil*, *oholost* od *ohol*, *radost* od *rad* (ne od *radovati se*), *mrzost* (ne od *mrziti* nego) od *mrzak* kao *drzost* od *drzak*, *visost* od *visok*, *žalost* od *žao*, *mladost* od *mlad* itd. Kod Dubrovčana

dolazi u prijevodu *-as*, gen. *-ásit oholas(t)*. Postoji i U prijevodu *-est drazest* od *drag*, *bolest* od *boh*, upravo od *bolan*. Bruckner ga tumači kao sufiks složen od *-ota* i *-ib* (u *vlast f*, itd.). Glede prijevornog oblika upor. lit. *-estis ti kalbestis* »jezik, riječ«. Veoma je značajno da se nalazi paralela i u hetitskom -áfti: *dalugaSti* »daljina«.

Lit.: *Marete* 302-3. *Leskien* 298. *Vandrák* 648-655. *Bruckner*, *ZSPH* 2, 307. *KZ* 45, 36. *KZ* 58, 210. *Budimir*, *Rad* 282, 15. *Holub-Kopečný* 469.

ostan, gen. *-ana* m (Vuk, Kosmet, bug. *osten*), baltoslav., sveslav. i praslav. *ostub*, »1° štap sa gvozdenim šiljkom, 2° osti (Baraković, Hektorović 48: *ostan važan* »uzevši osti«). Samoglas *a* nastao je od palatalnog poluglasa *ь*, stoslav. *ostbnb* (Suprašl.), koji danas ostaje u deklinaciji zbog suglasničke grupe, uTsojoj i ispada, ako ispada i a; tako danas oko Splita: *ostna* > *osna*, upor. češ. *osten*, *ostnec*. Postoji još sa *-n* > *-nj* *ostanj*, gen. *ostanja* ppred *ošnjat s ošnjem* (Vuk, Srbija). Prvobitno je značenje »šiljak«, koje se još vidi u izvedenici na *-bc*: *ostanac*, gen. *-nca* (Srbija, Miličević) »vodenično vreteno, na obje strane zašiljeno« = *osnac*, gen. *osnaca* m (Imotski, Dalrnacija) »1° (mlinarski termin) oštro gvožđe kao čunjak pod vretenom, da se krila brže vrte, 2° (poljoprivredni termin, u izreci *žito izlazi iz osnaca*) kad rt zrna probije te niče«. Madžari posudiše *osztön* i Arbanasi *osten*. Posvema se poklapa s lit. *akstinas* »isto«, sanskr. *açti*. Ie., baltoslav. i praslav. je korijen isti koji u *os(a)*, *osât*, *osti* i ofiar (v.).

Lit.: *ARj* 9, 233. 254. *Elezović* 2, 40. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 386. *WP I*, 32. *Mladenov* 391. *Jagić*, *ASPh* 2, 396. *GM* 316. *Jokl*, *Unt*. 249.

ostí f pl. (po deklinaciji *i*, Vuk, jugozapadni krajevi) = *ostve*, gen. *ostava* f pl. (Vuk), baltoslav. i praslav. ribarski termin, »tridens«. Pl. tantum zbog toga što sadrži više ostrica. Od *ostve*, koje pretpostavlja deklinaciju *u*, upor. lat. *acus*, gen. *acus*, ili analogiju prema *raçve*, prave se izvedenice: pridjev na *-ast* *ostvast* (Šulek) »nalik na osti«, na *-ište* *ostvište* n (Vuk) »držalo u osti«. Nalazi se još u sva tri ruska jezika. Varijante se govore u Crnoj Gori *osci* f pl. pored *osce* f pi. i *onci*. Te oblike tumači Daničić kao izvedenice na *-ia*, sa *f* > *h* pred *ç* (upor. *Kf* = *nei* za *kçi*). Deklinacija *ť* je baltoslavenska: Ut. *akStis j>l°* ŕazanj od

drva, 2° raznjič na koji se natakne riba ze sušenje«. Korijen je isti koji i u *ostan*, ofiar, *os*, *osje*, *osât* (v.), ofter (v.). Sufiks je *-šti*, o- kome v> *Ērugmann* 2* 1, 437. Rumunji posudiše *ostie* u istom značenju.

Lit.: *ARj* 9, 273. 287. *Miklošič* 227. *Trautmann* 6. *WP I*, 32. *Brückner* 386. Daničić, *Om*. 226. *Jagić*, *ASPh* 2, 396. Scheffelowitz, *KZ* 56, 197.

ostija f, deminutiv *ostijica* = (*si* > *ň*) *ostija* (Rab, Božava, Vrbnik), *hostija* (Posilović), *oiñijica*, katolički vjerski termin, učeni latinizam, »hostija« < lat. *hostia* > tal. *ostia*, »1° simbol žrtve Isusove, 2° (u pučkom govoru) izraz negodovanja«. Postanje nepoznato.

Lit.: *ARj* 9, 274. 331. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *DEI* 2700.

ostilj, gen. *-Uja* (Prčanj) = *òstij*, gen. *-Uja* (Dubrovnik, Krk, Bella, Stulić) »1° (ribarski termin) držak, osti, 2° ostan«. Zbog *α* > o stara posuđenica od tal. *astile* < lat. *hostile*, izvedenica na *-ile* (pridjevski sufiks *-tiis*) od *hasta* (v.). Glede prijelaza *-/* > *-lj* upor. *boduj*. Riječ *asta* (od *prove*, od *krme*, Mljet) brodski je termin, složenica *kontra-asta*.

Lit.: *ARj* 9, 274. Rešetar, *Štok*. 263. *REW** 4072a. *DEI* 339.

ostinati se, *-am* impf. (Dubrovnik, Perast) »biti tvrdoglav«, odatle part. perf. pas. kao pridjev *ostinan* (I. Držić) »tvrdoglav« = *uitinat se* (Božava) = (odbacivanje prefiksa) *itinjati se*, *-am* (Šibenik) prema pridjevu *òstinjan*. Od tal. *ostinarsi* < lat. *obstinare*. Apstraktum na *-atto ostinacion*, gen. *-i* f »tvrdoglavost« < tal. *ostinazione*.

Lit.: *ARj* 9, 274. Cronia, *ID* 6, 123.

ostrabiti (objekt *ranu*, Stulić; ~ *se* Mikalja) »izliječiti (se)«, praslav. **storb-*, bez paralela u baltičkoj grupi. Nalazi se u češkom, poljskom i ruskom. Bez prefiksa *o-* nije potvrđen. U stoslav. u niskom prijevodu (Tiefstuf) *ustribnoti*, *-beti*, *-biti* »fortem fieri«. Slog *stra-* nastao je po pravilu likvidne meta-teze, upor. polj. (*po*)*strobić* »jačati, recreare« i rus. *stérbnutb* »fest, hart werden, erstarren, absterben«. Ie. je korijen **sterbh-*, u prijevoju **storbh-*, raširenje s pomoću formantá *bh* korijena **ster-* »steif, starr«, koji se nalazi u gr. στερεός, odatle u dubrovačkom latinitetu *astarea* »kopno« i internacionalne riječi *stereoskop*, *stereotipan*, lat. *sternere*, *consternare*,

odatle internacionalne riječi *konsternacija*, *konsternirati*. Upor. s istim raširenjem **sterbh-* njeni, *sterben* »umrijeti« < upravo »ukočiti se, erstarren«. Taj korijen nalazi se bez proširenja u *starati se* »brinuti se« = rus. *staratbsja* »sich bemühen«. To nije izvedenica od *stark* (v. *stati*). U ie. prijevodu **stro-* proširen je s pomoću formanta *d*: *stradati* »leiden«, *strājāti* (ŽK) prema prezentu, odatle apstraktum na *-to* *strast* f. U niskom prijevodu proširen je na *-mo*: *strm*, na *-q* u *stršiti* = ukr. *strčiti* »ragen, starren«, na *-p* u *trpak* — rus. *térpkij* »herb, sauer«. U višem prijevodu na *-p* ie. **str ep* — **strop* > *strop*.

Lit.: *ARj* 9, 276. *Miklošič* 322. *Brückner* 432.* 518. *Trautmann* 284. *WP* 2, 632. *Vasmer* 3, 11-2.

ostriga f (Vrbnik, Krk) = *ostrega* = (zamjena tuđeg dočetka našim sufiksima *-ica*, *-ika*) *ostrica* (Jambrešić) = *ostrika* (Vuk) = (*str* > *str* kao u ofiar) *ostriga* (Poljica, Muo, Račišće, Božava, Vrančić, Belostenec, Jambrešić) = *ostrega* (Radnic) = (zamjena augmentativnim *-uga*) *ostruga* (Dalmacija, Pavlinović) »kamenica«. Oblik *ostrija*, koji se slaže sa *ostria di mari* (Sicilija), nije sigurno potvrđen. Od tal. *òstrica*, mlet. *òstrega*, a io od gr. ὄστρεον »isto«. Nalazi se u svim slavina ma zamjena sufiksa *-ica* u češkom, ukrajinskom i ruskom. Madžari posudiše iz južnoslavenskoga *osztriga*. Stoslav. *ostrejb* je prema grčkom. U Božavi govori se tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-řřia* *ostřigeta*, drugdje *ostřigēca* (Dahnacija), kao uzvik, psovka, zacijelo mjesto psovke ofiziá *madonna*, usp. furlanske uzvike: *ostřighe*, *ostřigōne*, *ostřigūte*, *ostřigāte*. Tal. dočetak *-ica* > mlet. *-ega* došao je kao zamjena gr. deminutiva οστρίδα : οστρίδιον.

Lit.: *ARj* 9, 277. 278. 282. 332. 333. *Pleteršnik* 1, 861. Cronia, *ID* 6, 116. *REW** 6119. *Miklošič* 228. *Brückner* 385. *Vasmer*, *RSI* 4, 153. *Pirana?* 676.

ostruga f (Vuk, Vrbnik, Istra, Bakar) »1° kupina, 2° toponim (Bosna)«. Nekada raširenija riječ nego danas, kad je potisnuta od sinonima. Deminutiv na *-ica* *ostruzica* (Šulek) »ruber fruticosus«. Pridjev na *-bn* potvrđen je samo u toponomastičkim poimeničenjima *Ostružno*, *Ostruznica*, *Ostruznja* kao i u *ostružnica* (Istra) »ruber«. Augmentativ na *-ina* *ostružina* »kupinov grm«. Znači upravo »oštra, trnovita biljka«. Praslavensko poime-ničenje na *-cga* od pridjeva *ostri* (v. *oltar*). Glede « iz vèlarnog nazala upor. slov. *ostroga*,

ostroznicica, polj. *ostriga*. Nalazi se još u češkom. Sa sufiksom *-oga* nalazi se u starom toponimu *Ostrog* (car Konstantin) i u *ostrog* »opkop« (jedna potvrda) te u augmentativu izvedenom odatle na *-bc* *Ostrožac*, gen. *-fca* i na *-ine* *Ostrožine*, koji znači razvaline. Značenje je bilo zacijelo »utvrđenje«. Upor. rus. *osřro* »prison«. Krnarutić ima *ostrog* m u istom značenju koje je u f *ostroga* (Vuk, Hrvatska) = *ostruga* (Vuk) = *ostruga* (Banija) »mamuza, calcar«. Riječ *ostroga* ima još značenja koja suviše sa ofiar: *ostroga* (Vuk, Crna Gora) »1° Rebenpfahl, trklja (Boka), granata prítka, po kojoj se loze razilaze (Crna Gora), 2° rozga, kolac (sinegdoha, Paštovići)«, *ostroga* »naprava od drveta« veličine 3—4 m sa nekoliko krakova na vrhu za sjedanje pticama (stavljaju se na vrhove borova, na visovima, za odmor velikim pticama, da bi lovci mogli na njih pucati, Smokvica, Korčula)«. Sa *str* > *str* *ostroga* (Hvar) »suha grana ubodena kraj loze, da se po njoj penje«. Poimeničen pridjev na *-bšk* je *ostroška* (Vuk, južna Srbija) »stuba, ljestve od debla koje nije sasvim okresano« = (s ispadanjem *o-* kao u *buliti*, *biskati*) *stroska* f (Kosmet) »sijeno ili pasulj zdjeven oko nekog drveta«. Upor. za značenje *ostrva* (v.). Sufiks *-oga* je varijanta od *-og* u *talog*, *vrlog*, *brlog*. Za stari toponim *Ostrog* od *ostrogi* »vallum, castrum« v. i pod *straža*.

Lit.: *ARj* 9, 280. 282. 279. 283. 336. *Elezović* 2, 278. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečný* 258. *Boisaca** 917. *IF* 6, 350. *RES* 14, 293.

ostura f = *ostura* »školjka butovka, pinna nigra; sinonimi: *Illuza*, *lastura*«. Istro-róm. *astura*. Složenica tipa *granariz* (v.): *palastura* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Bijela, Risan) = *palastura* (Muo, Dobrota, Prčanj) = *paljastura* (Boka, Vuk) »velika školjka, široka, dolje šiljasta, zabodena u zemlju«. Odatle *palasturnjak* m »sprava kojom se hvata«. Prvi dio složenice *pala-* sadrži gr. akuzativ λέπας, gen. *-Soc* > *lepas*, *lepāda* > **lapala* (ispuštanjem prvog sloga, koji se osjeća kao romanski član) »Muschel«. [Usp. i pod *ljuštura*].

Lit.: *ARj* 7, 594. 9, 237. 389. 583. *REW** 4985.

osuga f (Krk, Dobrinj, Jačke) »trak, pant-ljika«.

Lit.: *ARj* 9, 292.

osupnut = *osupnjen* »attonitus«, part. perf. pas. od *osupnuti*, *-em* (Belostenec) »stufacere«, *osupnut*, *-im* pf. (*Mirakuli*) »začuditi

se, zapanjiti se, prepasti se« = na -*éti osup-njeti* (Stulić, *Mirakuli*) = *osupniti se na koga* (Lika) »grubo se osjeći na koga« = *osupiti se* prema impf, *osupnjivati* / -*pni-* se (Lika), *nasupiti se*, -*im* pf. (Bella, Voltidi, Stulić) prema impf, *nasupivati se*, -*ujem* »namrgoditi se, namrštititi se«. Bez prefiksa glagol nije potvrđen; *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. steslav. *posopiti* = *posupiti lice svoje*, polj. *sepić*. Nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskom. Praslav. **scp-*.

Lit.: ARj 9, 293. Miklošič 315. Isti, *Lex*. 641. *Bruckner* 486.

osvada f = *osvada* »1° tužba, kleveta, povtora, 2° svada«, postverbal od *đsvaditi*, -*lm* (15. v.) i *osvadati*. Pridjevi na -*bn* > -*an* *osvadan*, poimeničeni na -*ik osvadnik*, na -*ljiv osvadjljiv*, poimeničeni na -*bc osvadjlivac*. Na -*lac osvadilac* = na -*telj osvadjitelj* m prema f *osvadjteljica*. Na -*vaó osvadvac*, gen. -*vca*. Nalazi se u steslav., bug. i rus. Praslavenska je riječ. Miklošič dijeli ovaj pravni termin od *svada*. Sadrži dva prefiksa *o-* i *s-*. Drugi izrazuje recipročnost. Rumunji posuđiše glagol bez prefiksa *a vadi* »indicare«. Sa samim *ob-* bez recipročnog sufiksa nalazi se u *obada* < *ob* + *vada*. Praslav. korijen *vad-* predstavlja prijetoj *ō* od ie. *ed-j **vōd-* »govoriti«.

Lit.: ARj 9, 296. Miklošič 373. *WP* 1, 251.

osveta f (14. v.) »1° kazna, 2° obrana, 3° ultio, vindicta, odmazda, slov. *maščevanjet*. Postverbal od *osvetiti* (*se*), *osvetim* pf. (13. v., Vuk) »1° ulciscor, odmazditi, slov. *maščevati*« prema impf, na -*va-* *osvećivati* (*se*), *osvećujem* = *osvećevati* (16. v.). Prvobitno je značenje glagola »1° sanctificare, 2° kazniti, 3° ulcisci, odmazditi, 4° o(d)bramti, osloboditi (1293—1302)«. Rumunji posuđiše taj glagol u dvije varijante *asfinți* kao crkveni termin »mit Weihwasser besprengen« prema *asfinți cuiva* »nekome pomagati«. To značenje nije potvrđeno u hrv.-srp., ali suvisi za značenjem 4° Za razumijevanje razvitka značenja od važnosti je izreka: *ko se ne osveti, taj se ne posveti*. Iz nje se vidi da je »1° kazna, 2° ultio, vindicta, 3° oslobađanje« bila smatrana kao prerogativa božja. Primjeri što ih navodi ARj, tiču se najviše božanstva. Riječ je samo hrv.-srp., koja je zamijenila i gotovo istisla praslav. *mBl-lb > steslav. *muš*, češ. *mstíti se, pomsta*, polj. *mścić się*, rus. *mestò*, očuvana u slov. *maščevati se* i u hrv.-srp. *nibstb* unakrstila se sa *mbzda* > *hiazda*

(v.) u *odmazda*, postverbal od *odmazditi*. Pridjevi na -*bn ósvetan* (17.) »koji se osvećuje«, poimeničeni na -*ik osvjetnik* (15. v.) m prema f na -*ica osvjetnica*, s pridjevima *ósvetnikov, osvjetničín*, na -*ljiv ósvětljiv*, poimeničeni na -*bc ósvětljivac*, gen. -*z ca*, na -*ost ósvětljivost*. Na -*telj osvjetitelj* m prema f *osvjetiteljica*. V. *svet*.

Lit.: ARj 9, 301. 303. Miklošič 329-30. *Holub-Kopečny* 234.

-oš, sufixs madžarskog podrijetla, iste funkcije kao -*oš*. Varijanta mu je -*uš bagátus* (Belostenec, hrv.-kajk., ugarski Hrvat) = *bogataš* (ŽK) = *bogataš*, gen. -*asa* (Vuk, Bokal = *bogataš* (Vuk, Vojvodina). Nalazi se u *Mčoš* od *kititi se*, kod lat. riječi *notāros*. Odatle apst'ahiran -*aroš* pored -*ar:* *džepāroš* pored *džepār*, gen. -*ara*. Taj se mora razlikovati od sufiksa -*ōS* slavenskog podrijetla u hipokoristicima tipa *Miloš* od *Miloslav*, *Bjeloš* od *Bjeloslav*, *Radoš* od *Radoslav* itd., koji dolazi i u našim prezimenima na -*ević* *Milosevic*, *Belošević*, *Radošević* itd. Kao neproduktivan sufixs dolazi i u apelativima stčeš. *běloš* — polj. *białosz* »bjelji kamen«, upor. *bjelutak*.

Lit.: *Marette* 303. *Vandrák* 1, 637. *Holub-Kopečny* 469.

ošet m (Pavlinović: *tu je ogromni mramor na ošet k nebu pridignut*), pridjev na -*bn* > -*an* (Pavlinović; prilog: *crkva sa 26 žrtvenika ošetno razređeniK*). Postverbal od *ošetati* pf. (objekt: *dno od bačve*) »circoscrivere il fondo d'una botte (Zore)«. Odatle na -*ka šetka* f »kompas, šestilo« (s ispuštanjem početnog *o-*, koje se osjeća kao hrv.-srp. prefiks). Od tal. *assettare* »ordinare«, frekventativ na -*ilare* (od lat. *sedere*) *asseditare. Zbog *a* > *o* može da potječe i iz starog dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 9, 319. Zore, *Rad* 115, 171. *REW* 722. *DEI* 331.

ošice f pl. (Vuk, Baranja) »zamka, vigovi, omče, laqueus«. Matzenauer, smatrajući -*ice* kao deminutivni sufixs, upoređuje korijen *os-* s lit. *aš-utai* »seta equina«.

Lit.: ARj 9, 320. Matzenauer, *LF* 12, 177.

ošerija f (Dalmacija, Pavlinović) »1° mečava, 2° kiša sa snijegom u planini«.

Lit.: ARj 9, 234.

ošpitan (hrv.-kajk., uz *košta, jaja*), pridjev na -*bn* > -*an*, prilog *ošpíto* »loše«. Vjerojatno od lat. *hospes*, gen. -*tis*. Apstraktum na -*ium*

hospitium > *špita* f »kuća« < ngr. σπíti »isto«, u tajnom zidarskom (šatrovačkom, argot) jeziku u Bracigovu (Rodope). Upor. arb. *shpī* (Ulcinj), *gépért, qōshe, shtreha, kurmi e shpís*. Odatle dalmato-romanski toponim *Spica*, cijeli kraj nazvan prema samostanu (*Sanea Maria degli Ospizi*, upravo teritorijalno ime (horonim), u 14. v. od *Сьпica u Kaičьв* (*c* < *t* + *s-*), po drugom prijepisu ispravnije *Orò Spica*, etnik *Spičani*, tur. *Ispičli*, pridjev (kretik) *splčanski, Spičansko polje* kod Bara, tal. *Spizza Pastrovicchorum* (15. v., Katorski arhiv). U tal. učena riječ *ospizio*. Poimeničeni lat. pridjev na -*alis* u sr. r. *Hospitale* > *ošpítano*, gen. -*ala* m (Matijević, latinizam), pridjev *ošpítalski* = (s aferezom početnog *o-*) *špítal*, gen. -*ala* m = *špítalj* (hrv., ŽK, Šibenik, slov., zacijelo preko njem.) = (preko mlet.) *ospèdao*, gen. -*ala* (Kašić), odatle na -*nik ospedalník* = *ospidal* = *ošpedao*, gen -*α/α* = *ošpedo* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *ospidao* (Mikalja) = *špedao*, gen. -*ala* m (Škaljari) = *špidal* (Zagora, Perković, Slivno, Krk), toponim *Podšpidal* m (malo zemljište kod Vrbnika, Krk) »bolnica«. Od sjeverno-tal. *ospedale*. Na -*arius* > -*ar:* *oštar*, gen. *oltara* (Rab, čakavski, Istra) prema f *oštarica* »krčma — krčmarica«, pridjev *oštar ski*, nekada jače rašireno na kopnu, kako pokazuje apstraktum na -*ia ostarija* f (*Draškovićeva* ~ u Zagrebu, zatim sv. Blaž) = hrv.-kajk. *storijo* f (Bednja), toponim *Oštarije* f pl. (Ogulin), odatle etnik na -*bc* > -*äc Oštara* m prema *Oštarkinja*, pridjev *oštarski* = *ostarija* (Rab, Potomje) »krčma«. Odatle *oštarijaš* m prema f *oštarijašica*, pridjev *oštarijaški*, denomiinal na -*iti oštarijašiti* = slov. *ošterijaš* m prema *ošterijašica*. Varijanta -*arius* > fr. -*ier* > tal. -*iere:* *ostir* = *ostir* m = slov. *ošter* m prema f *osterka* i *ošterica* »Schenk-wirt« = *astiar* = *woštiér* »krčmar« < furl. *ostir* < tal. *ostiere*, od *oste* m < *hospite*, možda preko fr. prema *ospe* m i *ospite* bez sinkope penultime, lat. *hospitarius. Hrv. *gostion(ic)a*, slov. *gostilna* su prevedenice od *hospitium*.

Lit.: ARj 1, 820. 9, 247. 275. 324. 325. 329. 332. 10, 334. *Pletersnik* 1, 868. 2, 642. Sturm, *CSJK* 6, 72. Kušar, *Rad* 118, 22. Jireček, *ASPh* 8, 101. *Skok*, *ZRPh* 48, 403. *REW** 4197. 4200. *DEI* 2692.

Šštar, f *oštra* (Vuk) = *ostar, ostrá* (Crmnica, Kosmet) = *ester* = *yestri* (određeno, Bednja, hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev »1° acer, acutus (odatile internacionalni pridjev *akutan*) (s ovim latinskim riječima je

u prasrodstvu), 2° toponomastički pridjev u oba lika«. Promjena *str* < *str* nije prodrla ni u sva štokavska narječja. Prvobitno s mjesto f nalazi se u *oštrica* (narodna pjesma) »naziv za sjablju« kao i u praslav. izvedenici na -*va* (prvobitno pridjev ili deklinacija *it*?) *oštrva* (Crna Gora) »pred kolibom stuba za vješanje puške« = *ostrva*, običnije *ostfve* f pl. (Hrvatsko zagorje, Prigorje, ŽK, ŽU slov.) »rašljasti kolac na kojem se suši djetelina«, upor. češ. *ostrev* prema slov. *ostfv*, gen. -*i*, slvč. *ostreva*, ukr. *ostrova*. Pridjev je poime-ničen s pomoću -*ica* u toponimu *Ostrvica*, koje varira s *Ostrovica, Oštrik*. Te promjene nema u *ostruga*, ali se nalazi djelomice u *oštroga* (v.) kao i u toponomastičkoj izvedenici na -*bc Oštre* (ŽK, Samobor), na -*elf Oštrelj* (Bosna). Izvedenica na -*bc* koja se kao apelativ govori u bug. *ostrec*, posuđiše Rumunji *ostréte* f pl. = *ostreată* f »Zahnstab, Fischwehr«. Prvobitno s očuvano je još *O.* or f, m, *osai, osnac* (v.), u imenu ribe *ostriš* »lucio-perca sandrac, ostrui m (Pančić). Poimeničen srednji rod *Oštro* znači i »rât, punta, ponta (Dubrovnik)« kao obalski termin. Odatle *Oštra* = tal. *Punta d'Ostro* na ulazu u Boku Kotorsku. Taj tal. naziv, koji sadrži u oba dijela istu denominaciju, ali u dva različita jezika, naliči, na tal. *Linguaglossa* na Siciliji, gdje su se također dva jezično različita naziva istog značenja srasla u jedan. Denominal (faktivit) na -*iti ostrilli, -lm* (*iz-, na-*) = *izostrit* (Kosmet) prema iterativu na -*va-* *-ohřivati, -oširujem*, samo s prefiksima. Složenica *oštro-kōnda* (Vuk) »zla žena« sadrži kraticu od *kondolos* (v. *kara-*) kao pejorativni sufixs nalik na -*enda, -endra* u *Sřbenda, selendra*. Suglasnik *i* ne pripada osnovi riječi, koja je dobro zastupljena praslav. *os-*, nego je suglasnik koji je utisnut u grupu sr kao u francuskom prelazni suglasnik (consonne de transition, npr. *èssere* > *estre* > *être, crèscere* > *croistre* > *croître*). Dočetno -*r* je ie. sufixs kao u *dobar, mokat*, itd. Oboje se nalazi i u lit. *aštrus*, lot. *astrae* »isto«. Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k* u korijenu *ák-* »šiljast«, koji varira sa velarnim *q* u *kamen* (v.), raširen formantom *r*, kako pokazuju lat. *acer*, sanskr. *ašras*, gr. *ἀξροç* (odatile *Akropola* i internacionalna riječ *akrobat* »tko visoko stupa«).

Lit.: ARj 4, 284. 7, 475. 9, 336. Miletić., *SDZb* 9, 358. *Elezović* 1, 227. 443. 2, 40. 391. *Skok, ASPH* 33, 367. *Popović, Sintaksa*-39. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečny* 258. *Bruckner* 386. *Trautmann* 15. *Mladenov* 291. *Tiktin* 1098. *WP* 1, 28. *GM* 2. *Boisacq** 32-33.

Brugmann, *IF* 4, 219. Osthoff, *IF* 6, 16. Hofmann, *IF* 56, 113. sl. Hatzidakis, *IF* 11, 314-315. *Vandrák* 1, 443-4.

-ot¹ (i **-ota**), sufiksi za tvorenje muških etnika od toponima i horonima tál. (mlet.) podrijetla, kamo su došli iz gr. -ωτης > tal. *-otto*. Jednom služi za takvo tvorenje od mletačkog toponima: *Čozdt* m, stanovnik grada mlet. *Cosa* < tosk. *Chioggia* < lat. *Claudia*, tal. *Chioggio*: *Gazati* ribare u Kvarneru (odatle njihovo ime u našim čakavskim narječjima u Kvarneru). Od *Prčanj* je etnik *Prčanjoti* m pl. (ne č, podrugljivo). Tako su se zvala i nezakonita djeca kotorskih plemića, slana obično u Prčanj. Varijanta *-ota* nalazi se samo u *Likota* pored obično *Ličanin*. Ovo *-ota* ima afektivnu vrijednost. Ističe tjelesnu veličinu.

Lit.: *ARj* 6, 50. 90.

-ot², onomatopejski sufiks, koji varira sa *-ét*, *-bt* > *-at*, *-uf*. *topot*, *trepot*, *Šapat*, *škrkut*. Nalazi se i u drugim slavinama. U *život* je baltoslav.: lit. *gīvātā*, čak i ie.: upor. gr. βιοτή, lat. *vita*. *Izražava* kretanje i zvuk.

Lit.: *Mareu* 303. *Leskien* 284. *Vandrák* 579. 584. 585-588. *Holub-Kopečný* 469. *Bruckner*, *KZ* 51, 238.

-ota, sveslav. i praslav. paralelan sufiks sa *-ost*. Tvori pridjevške apstrakte kao i *-ost*: *dobrota* od *dobar*, *milota* od *mil(ost)*, *golota* od *go*, *krasota* od *krasan*, *ljepota* od *lijep*. Stari se pridjev izgubio u *sirota* i apstraktum je postao konkretnum. Sufiks *-ost* i *-ota* stvaraju semantičku varijaciju *milost* prema *milota*. Od imeničkih je osnova *rabota* od *rob*, *grje-hot* od *grijev*, *sramota* od *sram*. Raširuje se sa *ia* u *-oca*: *zloća* od *zvič* > *zao*, *čistoća* od *čist* (u toj riječi varira na istoku: *čistota*), *čvrstoća* od *čvrst*, *masnoća* od *maštan*; u narječju raširuje imenička apstrakta: *potriboća* f (ŽK). Nalazi se kod nas rijetko, u Čeha često, i u hipokoristicima od dvočlanih praslav. ličnih muških imena: *Radota* od *Radomir*, odatle prezime *Radotić*, *Života*, *Njegota* od *Njegoslav/Njegovan*, odatle pridjevski toponim *Negotin*. U lit. je po deklinaciji i *-atis*: *pilnatis* »punost«; u sanskr. -ara: *devatā* »božanstvo«. Raširuje se (konglutinira) s dva druga apstraktna sufiksa *-ina* i *-inja* (v.): *-otina* služi za tvorenje glagolskih apstrakta, kadikad konkretnog značenja: *zareotina* od *zarezati*, *rovotina* od *rovati*, *rivotina* od *rvati*; & kadikad pejorativnog: *izmišljotina*. Prenosi

se i na imeničke osnove: *brazgotina*. Kolektivno *-inja* dolazi najprije u *sirotinja*. Odatle se prenosi na *bosotinja* od *bos*, *golotinja* od *go*. Sufiks *-oca* tumači se ili kao raširenje na *-ja* u funkciji apstrakta (upor. *plaća* pored *plata*) ili prijelazom sveslav. *-otb* iz t'-deklinacije u *-a*. Sufiks *-ota* u tipu *Radota* je drugog postanja: sadrži dva hipokoristička elementa *-ot* i *-a* kao u *Péra*, *Mika*. [Za sufiks *-ota* u etnicima v. i -of¹].

Lit.: *Marete* 303-4. *Leskien* 287. 297. 298. *Vandrák* 579-588. *Holub-Kopečný* 469. *Boskovic*, *Y F* 15, 130. *Bélič*, *Y F* 15, 244. ss. *Bruckner*, *ZSPH* 2, 308. *KZ* 58, 210.

òtac, gen. *òca* m (Vuk) = *otac*, gen. *Sca* (ŽK), pl. *oči*, *očevi* i *očevi*, sveslav. i praslav. deminutivna izvedenica na *-bc* od korijena *ot-* (koji se očuvao u strus. pridjevu na *-bn oibnò* »očev«), »pater«. Pridjevi na *-ev očev* pored *očev* (Vuk, 16. v.), raširen na *-bn očevan*, koji nije ušao u jezik, poimeničen na *-ič očević* = *očić* (Srbija) »sin koji je naravi očine«, na *-ina očevina* (Vuk) »baština«, proširen na *-j očevlji* (Istra), na *-in očin* (13. v., Vuk, Ljubiša). Taj je pridjev značajan zbog toga što se deklinira kao da je sastavljen na *-i*, u crkvenom terminu *očin dan* (Konavli) »nedjelja koja se zove oči (gen. *oca dana*, dat. *ocu danu*, što dokazuje da je sufiks *-in* zamijenio stariji *-jb*)«. Poimeničuje se u f *očina* (15. v.) u značenju »očevinas«. Proširuje se na *-ski očinski*, tako i pridjev na *-bn *oičьcn*, koji nije potvrđen: *očanski*. Odatle apstrakta na *-stvo očanstvo* = *očinstvo* (Vuk). Deminutiv na *-ič* u pl. (*sveti*) *očići* = *oči* (Boka) = *očevi* »posljednja nedjelja pred božić«. Upor. glade pl. *djetinci*, *materice*. Na *-bina*: *otadžbina*, apstraktum u kojem je zamijenjen sufiks *-bstvo* od *otčьbstvo* složenim *-ьba + -ina*. Upor. za taj sufiksalni konglutinat *postojbina*, *popudbina*. Hipokoristik *òco* od *otac* »monachus«, s pridjevom na *-in ócin* (*grah*) »kaluđerski grah«. Na *-juk* od *Ofa: *očių* m (BiH, glade *ć < tj* upor. *mačuha* pored *mačeha*) prema f *očuha* (Lika, *-a* valjda prema *mačuha*) = *očuh* (Vuk) < *otbc + juh*, s pridjevom *očuhov*. Od **oič* na *-jak očak*, gen. *-aka* »1° mužjak, samac, 2° crkveni otac (1486: *Vikar gatanski Leonardo i očak svete Marije v Knžji vsi*) = (sa gubitkom *o-*) *coak* (Vrgada, opozicija *matica*). Upor. slov. *očák* »Erzvater, patriarh, ein wackerer Hausvater«. Na *-im*: *počim* (upor. *pobratim*), s denominálom *dčimiti*, *-im* (Vuk) »nazivati ocem« = *očiti*, *-im* (Vuk, Lika), bez participskog sufiksa. Složenica

očenaš m nastala iz vokativa u kršćanskoj molitvi »1° molitva lat. paternoster, 2° krunica ili čislo (Istra), 3° (metafora) kičmenica (Poljica, upor. *kralješ* i *kralješnjaci*)«. Odatle na *-ica očenašica* (Poljica) »biljka«. Praslav. osnova **otb* je djetinja riječ (Lallwort), ie. **áica* (upor. raie) »otac, mati«: arb. *at*, gr. ἄττα, got. *atta*, sanskr. *atta* »mati«, upor. lit. *tėvas*, *tete* »otac«, *levine* »očevina«. Nalazi se i u drugim ne-ie. jezicima, upor. tur. *Ata-türk*, aleutski *ada-h*. Zamijenila je ie. *fp̄gter* (lat., kalt., germ. i arijski jezici) koja sadrži također djetinju riječ *pg-* (upor. *pape* u Dubrovniku i Dalmaciji), sa sufiksom *-ter* kao u *mati*, gan. *matere*, *kíci*, gen. *kčere* (v.). Odatle *pater* i *patristika* (crkvena nauka).

Lit.: *ARj* 8, 505. 510. 515. 516. 518. 530. 535. 532. 9, 339. *Jurišić*, *NVj* 45, 83. *Elezović* 2, 47. *Pleteršnik* 2, 757. *Holub-Kopečný* 259. *WP* 1, 4. 44. *Trautmann* 16. *Ramovš*, *Razprave* 1, 392. (cf. *IYB* 10, 362). *Belič*, *Ny* 6, 69-73. *Osten-Säcken*, *IF* 26, 315. *Hermann*, *IF* 53, 98. *Boisacq* 98. *Hirt*, *IF* 22, ^2. *Vasmer*, *RSI* 6, 194. *Walde*, *LbGR* 33, 3-8. (cf. *RSI* 6, 283). *GM* 20. *Trubačev* 25-27.

otava pored *otava* f (Vuk, upor. osciliranje akcenta *otava* pored *otava*, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »nova trava koja raste poslije pokošene«. Denominal *podotāviti j podutāviti se*, *-āvi* (Kosmet, subjekt *trava*) »kad nanovo poraste trava u pokošenoj livadi ili kad bostansko bilje ponovo počne cvjetati«. Postverbal na *-ik*: *podotāvak / podutāvak*, gen. *-āvka* (Kosmet) »kao drugi plod bostana, lubenice, dinje, bundeve«. Mora se odbiti izvođenje od tur. *ot* »trava«, jer turcizmi ne dobivaju stari sufiks *-ava* (v.). Najvjerojatnije se izvodi kao prijevoj duljenja *o - ö > a* od osnove glagola *toviti* < ie. korijen **Iou*: **iū* : **tou* (v. *tucan*), s prefiksom *ot-* > *od-* (v.) u značenju »nanovo učiniti nešto« kao u *odraditi*, *odgovoriti*, *otslužiti* itd. Prema Koštialu bila bi paralela za to furl. *altiuł* — *antiuł* = *artiul* ~ *antivouł* »otava« < lat. deminutivni pridjev **altiololum* od *alter* »drugi«. U tom je slučaju *otava* praslav. apstraktum (postverbal) koji znači »ponovo raste« (prema sanskr. *tu* »crescere«). Machek izvodi od *ot-* »wieder, vom neuen« s osnovom glagola (*j*)*aviti* (v.). Upor. sličnu lit. tvorbu *at-sėjos*, lot. *at-seja* »drugo sijanje«. Riječ *otava* kulturna je riječ, koju posuđuje Rumunji *otavă* f »Grummet«. [Usp. i s. v. *od* i *ffij*].

Lit.: *ARj* 9, 350. *Elezović* 2, 91. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečný* 258. *Bruckner* 386. *ZSPH* 4, 215. *Mladenov* 392. *REW*³ 385a. *Gorjavev*

243. Machek, *Recherches* 1934 (cf. *IF* 54 283). *Matzenauer*, *LF12*, 177-178. *Trautmann* 16. *REW*³ 385a. *Pirana*¹ 10.

otòboliti (se), *-trn* pf. (Vuk) (objekt *usne*) = *otobóljiti*, *otòboljim* (Lika) = *otoboljiti*, *-òljim* (Kosmet) == (s umetnutim *m* pred *b*) *otombòljiti*, *-òljim* (Kosmet, objekt *usnice*) = (s umetnutim *r*) *otromboljiti* (Popović i Kosmet) »spustiti da što visi«, ekspresivan glagol kao *pokunjiti*, *oklebesiti*, *osmoljiti*. Bez prefiksa *o-* nije potvrđen. Ne zna se koji prefiks predstavlja: *o-*, *ob(a)* ili *otjod*.

Lit.: *ARj* 9, 405. 446. *Elezović* 1, 43. 2, 44.

otomija f (čakavski) = *notomija* f »anatomija, seciranje«. Prijelaz *α > o* i afereza nisu naše stare fonetske pojave, nego se nalaze u tal. narječjima: mlet. *otomia* pored *notomia*, furl. *utumie*, *nutumie*.

Lit.: *ARj* 8, 242. *Štrekelj*, *DAW* 50, 44. *ASPh* 13, 478. *Boerio* 459. *Pirana*¹ 659. 1250.

oturak, genitiv nije poznat (gen. *oturka* stvorio Maretić na osnovi krive etimologije, kao da je od hrv.-srp. *tur*, što ne stoji) (Kapetanović, Narodno blago, u izrazu: *svim vojnicima oturak*) »sijelo, upravo odmaralište, Rast« = *oturak* (Kosmet) indeklinabilni pridjev (?) »1° koji se ne kreće, koji sjedi, 2° (imenica) sjedenje«. Balkanski turcizam (tur. *oturak*, imenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ak* od *oturmak* »sjesti«, upor. glade sufiksa *konak*) iz turske vojničke terminologije: rum., *oturac* = *otarde* »1° Veteran, der ein Gnadengehalt bezieht, 2° Station, längere Rast«, arb. *oturak* »1° Wohnung, 2° (Skadar) otvor na stražnjici, šupák«. Od tog je glagola na *-isati otürisati*, *-šém* pf. (BiH, Banja Luka) »sjesti« i tur. imperativ, u nas uzvik: *òtur* = *òtura* »sjedi«.

Lit.: *ARj* 9, 459. *Elezović* 2, 45. *GM* 316. *Tiktin* 1101. *Skok*, *Slávia* 15, 483., br. 559. *Školjič*² 505.

-öv, gen. *-ova*, veoma produktivan sufiks radnih imenica (nomina agentis) pejorativnog značenja. Nastao je od madž. (= ugrofinskog) participa na *-ó* = stmadž. *ou* (13. v., *-o* pripada osnovi, v. < è je ugrofiński sufiks) u posuđenici madž. *lopó* »koji krađe« = hrv.-srp. *lopov*, gen. *lopova* »lupež«, (danas) kradljivac, tat, nepošten čovjek, (prije) razbojnik koji obija zgrade te krađe ili udara na ljude u kući ili polju i hara (nije pravi hajduk)« Apstrahiran u toj riječi prema *lupež*, prenos

(I. Držić). Glagol *avanžirati* (Vojna Krajina, Zagreb) = *avansirati* je fr. *avancer* preko njemačkoga (njem. *avancieren*). Lat. izvor denominat na *-iare* od vlat. prijedloga i priloga *ab ante* : *abantiare.

Lit.: ARj 1, 122. Zore, Tud. 15. Mažuranu 1540. Miklošič 345. Sturm, CSJK 6, 62. REW* 5.

ovàrisati, *-šem* (~ *što*) pf. (Vuk, Srbija) »uputiti se u čemu« = *uvàrisati*, *-šem* (Vuk) »pogoditi«. Početni *o-*, *u-* su prefiksi. Sam *varisati* nije potvrđen. Rijedak slučaj da turcizam dolazi samo s prefiksom: tur. *varmak* »ire, advehire, adipisci«.

Lit.: ARj 9, 482. BI 2, 677. Matzenauer, LP 12, 179. Korsch, ASPH 9, 678. Škaljić* 505.

ovas, gen. *ovsa* m (Vuk) = *ovos*, gen. *ovsa* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ovas*, gen. *ovsa* pored *ovaz*, gen. *ovžca* (Kosmet, *z* je mjesto i sekundarna pojava, Dauzatova *fausse régression* prema gubitku sonoriteta u dočetu), baltoslav., sveslav. i praslav. (*o ьъ) poljo-privredni termin, »zob, avena (s ovom latinskom riječi je u prasrodstvu«. U današnjem hrv.-srp. riječ je ograničena na istok, dok se na zapadu govori općenito *zob* f (v.). Da je na zapadu *zob* istisla *ovas*, to dokazuje istarski i hrv.-kajk. pridjev na *-en* *òvsen* = *ovsen* (Kosmet), poimeničen na *-iča* *òvsenica* (Vuk) = *òvsenica* (Kosmet) »1° ovenši hljeb, 2° biljka agrostis, 3° (hrv.-kajk.) neka jabuka, 4° *Opsenica*, prezime, 5° toponim«. Na *-ò a* *ovsenka* = *apsenka* (hrv.-kajk.) »1° kruška, 2° jabuka«. Na *-jak* *ovsenjak*, gen. *-aka* (Stulić) »ovsená slama«; *ovsjak* »ovsená čorba«. Na *-lk(a)* *ovsík* m (Vuk) = *ovsika* »divlja zob, bromus arvensis«. Na *-ište* *ovsište* n (Vuk) »mjesto gdje je rastao ovas«. Riječ je kulturna: Rumunji posuđuju *o ьъ* i *ovsika*: *ovas* i *ovsigă* pored *ovsigă*. U baltičkoj grupi stoji r mjesto praslav. s: lit. *avižos*, lot. *auzas*, što znači da je r iz ie. palatala ġ, dok je lat. *avena* nastalo od *avig-sna. Lat. dočetak *-ena* mjesto *-Ina* kaže da je to dijalekatska riječ u latinskom jeziku. Upor. isto u fr. dijalekatsku *avoine*. Praslav. *o ьъ* (tako i steslav.) čini se da je nastalo unakrštanjem dviju ie. riječi **auŕg-* i sanskr. *avasam* »hrana«.

Lit.: ARj 9, 482. 500. Elezović 2, 8. Miklošič 229. Holub-Kopečný 259. Bruckner 387. ZSPH 2, 307. 4, 215. Trautmann 21. WP \ 24. Pedersen, IF 5, 42-43. Solmsen, KZ 37, 6. Boisacq' 21.

-ovati (poslije osnova na nepalatalni suglasnik) = *-evati* (poslije palatalnih č, ž, š), prez. steslav. *-ulg* > *-ujem*, sveslav. i praslav. veoma produktivan i živ glagolski sufix imperfektivnog aspekta, koji služi za izvođenje glagola od imenica i od sintagmi: *tugovati*, *tugujem*, *pomilovati*, *-ujem* (već steslav.) od sintagme *po milu* (upor. *gospodi pomiluj*), *smilovati se* itd. Od crkveno-slav. riječi *dejsťovati* (*iz-*) od *dejsťvo*. Pravi imperfektiva prema pf. na *-iti*: *kupovati* prema pf. *kupiti*. Puristi ga smatraju kao domaći sufix prema stranom fr.-njem. *-trati*, *-iram* < fr. *-er* + *-ati* < njem. *-ieren* i prema *-isati*, *-išem*, koji sadrži grčki nastavak aorista *-lōa* + *-ati*. Stoga zamjenjuju *organizirati* s *organizovati*, *privilegovati* mjesto *privilegisati* i *privilegirati* itd. Rumunji posuđuju prezentski oblik *-UJQ* i odatle načiniše *-ui*, *-uesc*, *-uire* < *-ujo* + lat. *-ire*. Njima služi ne samo kod glagola južnoslavenskog podrijetla" kao u *tângui* < *toġuġ* — *tugujem* itd., nego ga dodavaju i onda kad rumuniziraju mađarske gagole: *cheltui* < mađar. *költeni*, *chibzui* itd., kao i onda kad od svojih imenica lat. podrijetla prave denominale: tako u *a prețui* od *preț* < *pretium* »cijena«, *a căpăui* »an den Mann bringen« od *capăt*, *a căpui* (Erdelj, Muntenija) »versorgen« od *cap* < lit. *caput*. Usp. *-trati*, *-isati*.

Lit.: Maretić 347-8. Isti, Savj. 194. Leskien 507. Vandrák 1, 718. Meillet, Etudes (cf. AnzF 21, 79). Popović, Geschichte 617.

-ovica (poslije nepalatalnih suglasnika) = *-evica* (poslije palatalnih), produktivan i živ sufix imenica ž. r., složen od pridjevskog *-ov*, *-ev* (v. *-ev*) i od *-ica*, koliko služi za poimeničenje pridjeva. Označuje ženu kao supругu: *begovica* »1° žena begova, 2° žena, djevojka begovskog roda«. Čest je toponomastik.

Lit.: Leskien 277.

-ović (poslije nepalatalnih suglasnika) = *-evie* (poslije palatalnih), produktivan i živ sufix, sveslav. i praslav. **-oviti*, steslav. *-ovišt*, služi naročito često u prezimenima za oznaku descendencije od nekog osnivača zadruge na osnovi velike familije. Odatle u pl. na *-ovići* kao toponim za oznaku naselja. Apstrahiran odatle dodaje se i apelativima: *koljenović*, *očević* (v.), u pejorativnom značenju *nikogović*. Primjeri: *Ridošević*, potomak nekoga *Radoša*, kao praoca zadruge (porodice), *Mirković*, *Marković* itd. Dodaje se i prezimenima (nadimcima) stranog podrijetla: *Bukumirović* (Niš) od arb. *buke e mire* »dobar

hljeb«, *Kagrusović* (Split) od *Capo grosso*, *Gazarović* od *gazāri* »pataren« itd. Za razliku od hrv.-srp. u ruskom označuje neposrednu filijaciju (otečeskoje); u češ. nalazi se u toponimima: *Královice*, *Makovice* itd.

Lit.: Maretić 278—9. Leskien 269. Vandrák i, 598-600. Franck 24. ss. 153. ss.

-ovina = **-evina**, imenički sufix ž. r. složen od pridjevskog *-ov* / *-ev* (v. *-ev*) i *-ina* za apstrakta, koliko poimeničuje pridjeve, *-evina* poslije palatalnih osnova, *-ovina* poslije nepalatalnih. Znači drvo od riječi za stabalja: *grabovina* od *grab*, *bukovina* od *bukva*, *hrastovina* itd. U tim primjerima poimeničuje pridjeve *grabov*, *bukov*, *hrastov* itd. Znači i kraj: *domovina* od *dom*. Ovdje je poimeničenje starog pridjeva *domovъ* ili od stare osnove na *u*. Prema ovome reformiran je praslav. apstraktum *dedina* u *djedovina* u~značenju »baština«, tako i u *očevina* od pridjeva *očev*. Vrlo je čest u toponimima, gdje poimeničuje posvojne pridjeve: *Petrovina* od *Petrov* (posjed, mjesto), *Božjakovina* (od *božjaci* »templari«, *Opatovina* od *opátov*.

Lit.: Maretić 304. Leskien 287. 294-95. Vandrák 543-5. Živković, NJ 7, 8-13.

-ovit = **-evit**, pridjevski sufix složen od *-ov*, *-ev* (v.) i *-it* (v.), živ je i plodan, nalazi se i u drugim slavina (češ. *-ovitý*). Znači, kao lat. *-osus*, da se značenje osnove, od koje se izvodi pridjev, nalazi kao svojstvo u punoj mjeri. Od imenica *barova*, *gorovit*, *glasovit*, *pješkovit*, *strahovit*, *krševit* pored *kršovit*, *asnovit* (ŽK), steslav. *imo iib* itd.

Lit.: Maretić 321. Buga, RFV 75, 141. si. (cf. JIb 8, 198). Holub-Kopečný 471. Leskien 308.

ovlâisati, *ovlâišem* (na koga) pf. (Vuk, BiH) »udariti, navaliti«. Dočetak *-isati* upućuje na tursko podrijetlo. Prema Matzenaueru potječe od tur. *avlamak* »venari«, s' umetnutim *la* od *avmak*. Promjena *a* > *o*, neobična u turcizmima, može se objasniti kao u *obadirati* od tal. *abbadare* < *a boda*. To znači da je *a-* bio identificiran s našim prefiksom *o-*. Zbog toga je moguće da je u Lici ispuštanjem sufixa *-isati* stvoren odatle nov glagol *ovlâjati* pf. »obuzeti, spopasti (subjekti *sima* *djeca*, *sirotinja*, *zlo*)« prema impf. *ovlâjavati*, *-lâ-jâvam* (Lika).

Lit.: ARj 9, 493. Matzenauer, LF 12, 179.

òvrata f (Dubrovnik, Račišće, Brač) = *obrata* (Mokošica) = (sa sufixsom *-nica*) *ovratnica* (Vuk, pogrešno prema Rešetam) =

òvratica (deminutiv) = *ovrat* m (Vrančić, Belostenec) = *obrat* (Murter) = (češće s aglutiniranim članom, na Kvarneru, upor. *lumbrela*) *lovrâta* (Cres) = *lovrâta* (Hrvatsko primorje, Rijeka, Malinska, Senj) »chrysophrys, sparus-aurata, komarča, gnjigla (Prčanj) = dinigla, podlanica«. Od lat. *aurata* preko dalmatoromanskoga. Taj naziv potiskuje mletački *orada* (Split, Šolta, Korčula, Budva, Bakar). Izvedenica je od *aurum*, sa sufixsom *-ata* (v.). Od *aurum* je još preko tal. *indorare* > *indorai* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, objekt *mire* »zidove«) »ukrastiti«, *indorano meso* (Šibenik) »impanano (Dubrovnik)«. Odatle apstraktum. *indoradura* (Muo). Od prefiksa *in* + *de* + *aurore*. U toponomastici *Orjule* f pl. (otočić kod Lošinja) < *Auriola*.

Lit.: ARj 6, 172. Rešetar, JF 12, 287. Tentor, JF 5, 211. Banali 1, 210. 286. 297. 343. Vasmer, RSI 4, 181. REW² 800. Putanec, Slovo 13, 165.

-ovskî, produktivan i živ pridjevski sufix složen od pridjevskih *-ov* (v. *-ev*) i od *-ski* (v.). Poslije palatalnih suglasnika *-evskî*. Početno *-ov* može biti i od singularne i pluralne (novije) osnove *-ovi* po deklinaciji *u*, tako u *sinovski* od dativ sing. *synovi* kao i od pridjeva *sinov*. Odavde je apstrahiran i prenesen na jednoslovcane osnove *slonovski* od *slon*, *begovski*, *popovski* od *pop*, *svatovski* od *svât*, *zmâjevskl* od *zmaj* itd. prema pluralu *slonovi*? *popovi* itd.; u slučaju *begovski* zbog toga da bi se izbjeglo mijenjanje osnovskog suglasnika *g* > *ž* pred *-ski*, tako i u *šahovski* (*Šampionât*) od *šah*.

Lit.: Maretić 316. 321. Leskien 302. Vandrák 1, 626.

-oz, pridjevski sufix lat. > tal. podrijetla, lat. *-osus* > tal. *-oso*. Znači obilje. Nalazi se u brojnim pridjevskim tudicama jadranske zone (tip dubrovački *avaroz*). U knjiškom (učenom) jeziku, koji prodire i u saobraćajni, obično proširen našim *-bn* > *-an* (tip *nervozan*, *skandalozan* itd.). Nalazi se u jednom primjeru i od domaćih osnova: *pèkòz*, f *pèkòza* (Dubrovnik) »osjetljiv«, od *peka* f »briga« (v. *pea*).

Lit.: ARj 9, 762.

òzoja (Lika), prilog, čest kod najstarijih pjesnika Marulića, Zoranića, Hektorovića, Barakovića, »odviše, suviše, veoma, mnogo«. Pridjev na *-bn* > *-an* *ozojan* (*grih toka grd u sebi* ~, Baraković) »prevelik«. Upor. priloge u sličnoj upotrebi (*silan*) *zadovolje*, (*pripravni*)

đavolje, odatle naš današnji pridjev *đovoljan* »satisfaisant«, *za dosti* = *đadost* (ŽK).

Lit.: ARj 1, 135. 136. 9, 522.

Ožel m- (Cres, *sveti* ~). Od germ, imena *Anselmus* > tal. *Anselmo*. [Odatle i ninski svetac iz 10. st. *Asel* (15. st., sanētus *Asellus* 1365) = *Asol* (1402), sa *sut-* *Sutozel* (1210)]. Mođda ide ovamo i toponim *Ožalj*, gen. *ožlja*, pod *QzljVm* (13. v., kod Karlovca), pridjev *ozaljski* (*seljaci*). Suglasnik *n* je nestao zbog disimilacije (*n - m* > *o - ni*).

Lit.: ARj 9, 502-3. Tentor, *ASPh* 30, 196. Putanec, *Slovo* 13, 139. 159. Isti, *Filologija* S, 109.

oželanda f (Split i okolica, objekt uz *otvoriti*) »lov ptica pjevica«. Radna imenica *oželadur* m pored *oželandur* (*splitski*). Izvedenice na tal. *-anda* mlet. *oselanda* < *oselo* < lat. *avicellus* »ptičica«. Kao prvi dio složenice lat. *avis* dolazi u *avistrūMus* > *struč*, koje se nalazi još u češ. *pštros* = *pštros* < njem. *Strauss*, polj. *struś*, bjelo-ms. i ukr. *struś* »noj«.

Lit.: ARj 1, 858. *Novosti* (Zagreb) 34 (1940), br. 284. (11. X. 1950), str. 13. (članak: *Počela je* »oželanda« *na Primorju*). Castrapelli, *Slovinac* 1884, 89. 438. *REW** 833. 839 *Miklošič* 216. *Bruckner* 521. *DEI* 3941. Hirtz, *Aves* 47. *Boerio* 457.

*pá*¹ (Vuk, Kosmet) = *pa* (Hrvatska) = *pa* (enklitika, Kosmet, Timok-Lužnik), prilog i veznik, »denuo, deinde, autem, et, zatim, onda«. Nalazi se još u slov. i bug. Nastalo od varijante *pak* (Vuk) »opet, nanovo, onda, zatim«, koja se govori gotovo u istom značenju i kao enklitika (*Ja pak velim*), ispuštanjem dočetnog *-k* zbog toga što se shvatilo kao fakultativna deiksa (upor. u ŽK *dovije* pored *dovljêk*). S druge strane, *pak* je nastalo od priloga u akuzativu sing, neutra *páko* (izgovor u Hrvatskoj *ja paka velim*). Isti prilog i veznik postoji još u likovima *paka* (Dubrovnik, dalmatinsko-štokavski, bosanski), sa *a* mjesto *o* kao u priložima *veoma*, *većma*, itd.; *pake* (14. v., Vuk), sa *-e* mjesto *-o* kao u priložima *vele*, isto sa *že* > *r(e)* *paker(e)* kao i *pakar* (upor. *tekar* pored *tek*), s priloškim *-i* mjesto *-o* (kao u *taki* »odmah«) *paki* (13—17 v.), koji se nalazi još u steslav. Priloški dočeci *-o*, *-a*, *-e*, *-i* otpadoše kao fakultativni. Upor. *napak* (ŽK) »naopako«, u hrv.-kajk. *kak*, *ovák* itd. Glede dalje etimologije v. *opak*. Osnovno *pako* dolazi i u komparativu *pače* (Vukov akcent) = *pače* (Hrvatska) = *pače* »potius, više, većma, štaviše«, superlativ *najpače*. Dobiva deiktičko *-k páček* (Vukov akcent) = *páček* (Dubrovnik, Vrbnik, Feretić), priloško *-m pačem* (Kavanjin). U Hrvatskoj se govori najčešće sa *da* (v.): *dapače*.

Lit.: ARj 9, 541. 548. 560. 569. 572. 573. 578. *Maretić*, *NJ* 1, 168. *NJ* 1, 140. si. *Elezović* 2, 49. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečny* 261. *Bruckner* 391. *Leskien*, *ASPh* 22, i. *Osthoff*, *IF* S, 50. *JagK,ASPh* 13,630. *Matzenauer*, *LF* 12, 186.

pa⁻², imenički i glagolski prefiks, sveslav. i praslav., istog značenja kojega i prijedlog *po*, »poslije, nakon nekoga reda, kao njem. *nach* u *Nachahmung*«. Iz tog se značenja razvija »ono što je krivo, što nije pravo, originalno«: *jasen* — *pajasen* »nepravi jasen, ailanthus glandulosus«, *tvoriti* — *patvoriu* »krivotvoriti«, *pabiruti* = *páperkovati* (ŽK) »brati nakon prvoga, pravog branja«, *pataka*, *pavitina* itd. Kadikad drugi

dio nije očuvan kao samostalna riječ.: *pamet* (v.), *pastorak* (v.). Prefiks *pa-* živ je i u naučnim neologizmima: *četvorina* — *pačetvorina*. S deiksom *z pazuh* (v.). Upor. i rusizam *paluba* (v.). Nastao je prijevodom düljenja *o* — *ō* > *a*. Dolazi i kao *po* s deiksom *z*: *pazder* = *pazdr* (ŽK), od *drijeti* (v.). Odatle i pridjev na *-bn* u određenom vidu *pozni* (v.). Ie *po > lit. *po*, *pa-vidas* »zavist«.

Lit.: *Maretić* 338-9. *Vandrák* 1, 675. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečny* 260. *WP* 1, 48. *Solmsen*, *KZ* 35, 468. *Walde*, *KZ* 34, 510. *Fraenkel*, *IF* 55, 82.

paeiti, **-im** pf. (Vuk: *faci Bogu*, *đavole*; Kosmet) »poljubiti«. Djetinja riječ. Ista onomatopejska osnova -nalazi se i u hrv.-kajk. izvedenici na *-tka packa* (Belostenec, Vinkovci, nekada školski izraz u Hrvatskoj) »1° udarac po ruci šibom, 2° palica, šiba (sinogdoha), 3° mrlja od tinte«. Slov. 'je varijanta za značenje 1° *poca*, gdje *o* < *a* može biti i zamjena za njem. *a*. Denominali na *-ati pac-kati*, *-am* »udarati packom, tj. palicom, šibom« = slov. *pacati*. Upor. bav. ^njem. onomatopeju *Batzen* f pl. »Schläge auf die Hand«. Za značenje 3° *packati*, *-am* impf. (Vinkovci) (*za-*) »mazati, mrljati tintom« upor. češ. *pac-kati* i njem. *patzen* = *patschen*.

Lit.: ARj 9, 544. *Elezović* 2, 62. *Holub-Kopečny* 260. *Štrekelj*, *DAW* 50,44. *ASPh* 12, 463-4.

pača f = (običnije) *pače*, gen. pl. *pača í* »1° drhtalice, hlad(n)etina, pihtije« = *pača f* (Kosmet) »2° čorbasto jelo od ovčijih ili goveđih nogu, s octom i bijelim lukom« = *pača f* (Imotski) »(pejorativna metafora) ljudska glava«. Indeklinabilni pridjev: *pača pasulj* (Kosmet) »kuhan pasulj sa sirćetom i bijelim lukom«, na *-ost pacasi* »nalik na pače«. Na *-luk*: *pāčaluk*, običnije u pl. *pačaluci* m (Srbija, Kosmet) »donji dio nogavica, završci u turskih, bosanskih čakšira, što dolazi oko članaka«. Analoģijom prema *nogavice* zamijenjen je turski

sufiks sa -*āvica paca-vice* (Kosovo) »završetak gajtanima i bučmetom, ukrašen na nogavicama od dimija«. Pod uplivom te izmjene govori se i *pačavuk* mjesto *pačaluk*. Na -*arica pačarica* (BiH) »neka pita u koju se meće pače«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. deminutiv *pa* »noga« /prasadstvo sa *pes*, *πους* / i deminutivni sufiks -*če* »1° jambes d'un pantalon, des caleçons, itd., 2° noga od stoke, 3° jelo od nogu ovčjih itd.«) iz kulinarske i odjevne terminologije: rum. *pacea*, bug. *pača*, arb. *pača*, ngr. *πατσός*.

Lit.: ARj 9, 545. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 561. Zore, *Rad* 138, 63. *Elezović* 2, 62. *NJ* 2, 48. *GM* 325. *Mladenov* 415. *Tiktin* 1104.

pačariz m (Vuk) = *pačariz* (Kosmet, objekt uz *nagraditi*) »šteta, kvar, darmar, lom«. U Riječkoj nahiji (Crna Gora) riječ je dobila na neobjašnjen način završetak učenih riječi na -*izam*, en. -*izma* < gr. -lat. -*ismus*: *pačeñzam*, gen. ' -*izma* »1° rdave posljedice, 2° pačanje, miješanje u tuđe stvari«. Značenje 2° može se objasniti unakrštanjem glagola *pačati se*. Možda je -*izam* pseudoučena zamjena za tal. sufiks -*mento* < *lai*. -*meritum* TI *pačament* (ŽK) = *pacámét* (Lika), v. *pačati se*. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čapariz*, složenica od *čap* »lijevo« i *rast* »desno«, »krivudanje, smetnja, teškoća« > tur. *čapariz* »Hindernis«, s metatezom slogova) iz terminologije običnog života.

Lit.: ARj 9, 545. *Elezović* 2, 63. Matzenauer, *LF* 12, 181.

pačavra f (Srbija, Kosovo polje, BiH) = *pačavra* (Kosmet) = *pačaura* (Vuk) = (sa zamjenom dočeta -*avrá* augmentativnim sufiksom -*arino*) *pačarina* »1° krpa, sudopera, 2° prljave stvari, nevaljao čovjek, ženska {Kosmet, odatle prezime}«. Balkanski turcizam (tur. *pačavra*) iz terminologije običnog života: rum. *pačavura* = *pasaura*, bug. *pa-iamo*, arb. *pačature* = *pačavure*, ngr. *πατσάβρα* = *πατσάβουρα*.

Lit.: ARj 9, 547. *Elezović* 2, 62. *Mladenov* 415. *GM* 325. *Lokotsch* 1602.

páčiti se, -*im* impf. (Severin, Hrvatska) »biti nestašan, objestan«. Prema Marelicu tamnog postanja. Upor. ipak tal. *pazziare* »ludovati«, *impazzire* »poludjeti«, od tal. pridjeva *pazzo* »lud« kojemu nije pouzdano utvrđena etimologija, jer pridjev *patiens*, od *patire* (v.), ne zadovoljava ni morfološki ni semantički.

Lit.: ARj 9, 550. *REW** 6292. *Prati* 745. *DEI* 2811.

pačuk m (Kosmet) »zakrčljalu dijete, kepec«. Čini se da je izvedenica od arb. pridjeva *pake* < lat. *paucus* »unbedeutend, klein, unansehnlich«, prilog *pak* »malo«. Sufiks -*juk* je neobičan. *Elezović* upoređuje s *pačúh*, gen. -*uha* m (Istra) »čovjek nevjest, šeprtlja« = *pačuha* m (Kurelac) »Pfuscher«, koje sadrži sufiks -*juh* (tip *goljuh*). To su zacijelo riječi drugog postanja, koje sa *pačuk* u Kosmetu nemaju veze.

Lit.: ARj 9, 551. *Elezović* 2, 63. *GM* 318. *REW** 6303.

pac (Vuk, Kosmet, BiH) = *pači* (Vuk, s priloškim -*i*, *Gorski vijenac*), indeklinabilni pridjev, »čist«. Apstraktum na -*luk* *pačhk* (KoVmet) »čistoća«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pak* > tur. *pak*, *paklık*) iz terminologije običnog života: arb. *pad*.

Lit.: ARj 9, 551. *Elezović* 2, 536. Skok, *Slávia* 15, 484., br. 563. Matzenauer, *LF* 12, 181.

pačel m (Vuk) = *počeo*, gen. -*ela* (Vuk, Srijem) = *počelo* n (Vuk, Srijem) = *vačel* = (dočetak -*eo* > -*o* zamijenjen madž. sufiksom -*ó* > -*ov*) *vačov* »ubracač, povezača, Art Brautschleier«. Denominal *pačeliti*, -*em* impf, (*djevojka se pačeli*, prije nego što će poći na vjenčanje), *raspačelavati*, -*čelāvāvam* »skidati pačelo«. Od ngr. το φακιόλι »fanchon«, unakršteno s φάκελλος »enveloppe, pli«, rum/α-*chire* »Flortuch, Gaze«, madž. *fátyol* »isto«. Novo-grčka riječ je vlat. *faciolum za kllat. pridjev na -*ale*, poimeničen pridjev sr. r. *faciale*. V. *poculica*.

Lit.: ARj 9, 551. *BI* 2, 694. *Tiktin* 605. *REW** 3128a.

paděla f (Lika, Senj, Istra, Vrbnik, Hektorović) = *padělá* (Malínská) »tava, tiganj, prosluja, prsura«. Deminutiv na -*ica* *patelica* (Lika, Istra, Vrbnik). Od lat. > tal. *patella*, *padella* (Livorno, Mleci), od *patera* zamjenom dočeta -*era* deminutivnim sufiksom -*ella*, ili od *patina*.

Lit.: ARj 9, 555. *REW** 6286. *Ernout-Meillet* 705. *DEI* 2717.

padrîn m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni klin koji spaja zadnji dio kola sa svorom (kolski termin)«. Očito je da je od vlat. deminutiva na -*inus* *patrînus*, koji znači »kum, páter spirituális«. Ali nema ni u furlanskom ni u istroromanskom prijenosa na kolski termin.

Lit.: *REW** 6298.

pađenija f (Vuk) »robota koja se radi manastiru«. Radna imenica na -*aš pađenjaš*, gen. -*aša* m (Vuk) »manastirski rabotar«. Stoji zacijelo u vezi s prezimenom (Lika i sjeverna Dalmacija) *Pađen*, odatle toponim m pl. *Padeni*, *Pađenovac*, *Padine* f pl. Šimčik navodi iz Brighentijac *παγγεβελ*, upravo složenica od *παν* »sve« i *γένος* »narod«, prilog »sa svim narodom, skupno, con tutto il popolo«, što se ne slaže ni fonetski ni semantički ni morfološki. Blizje je *pagínus »Bauer«, lat. izvedenica na -*inus* zastupljena u zapadnoj Romaniji, od *tagus* »selo«, u kojoj se unakrštila gr. *πάγη* »Schlinge«, *παγιον »Fesselschlinge«.

Lit.: ARj 9, 557. *REW** 6148. 6147. 6148a. *Rohlfs* 1590. Šimčik, *Ježik* 1, 58. *Prati* 716.

päf, uzvik kojim se naznačuje kako je tko koga iznenada ščepao: *paf mačak sa šapom* (tj. na miša)! U srodstvu je uzvik *čpof* (Kosmet), kojim se oponaša nenadni skok. Onomatopeja. Usp. njem. uzvik *paff* = *baff*.

Lit.: ARj 9, 557. *Elezović* 2, 456.

pafta f (Vuk, Kosmet) = običnije u pl. f *pašte* (BiH) = *papta* »ukrašene ploče od metala s kopčama za zakopčavanje, na pojasu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bafte*, *paf te*) iz oblasti nakita: rum. *pafta* »Schnalle«, bug. *pahti* pl. f = *pafti*, arb. *paftē* »Metallplatte, silberner Gürtel«.

Lit.: ARj 9, 557. *Elezović* 2, 62. Skok, *Slávia* 15, 484., br. 564. *Mladenov* 415. *GM* 317.

Pag, gen. *Paga* m, ime naseljenog mjesta i otoka, na kojem se nalazi. Taj je toponim istisnuo stariji *Cissa* > *Kessa*, *Kessensis insula*, danas *Časka* zbog važnosti solina. Odatle etnik na -*janin* *Pažanin* m (Kavanjin, Kašić) »1° čovjek s otoka Paga ili koji živi na njemu, 2° vrst crna grožđa (*pažanin* ili *pažari*)«. Ne zna se odakle Mašeku naziv *Insula Paganorum*. Zacijelo potječe kao dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *pagūs* »selo«, što je naselje *Pag* bilo prema gradu *Сиа*. Talijanizam je *pātz*, gen. -*iza* m (Dubrovnik, Poljica) = *pajiz* (Božava) = *paiz* m (Jelsa na Hvaru, sve što leži na moru, a što je unutar dalje od obale, je selo; primjer: *gren u paiz* »idem u Stari grad«) = *paez* (I. Držić) = *pojez* (1520) »zemlja«. Upor. krčko-rom. *pais* i *pajis* i furl. *pais*. Od tal. *paese*, lat. poimečen pridjev u sr. r. *pagense* > vlat. *pagese*, od *pagus* »selo«.

Lit.: ARj 9, 557. 558. 561. 726. *JF* 13, 153. Šturm, *ČSJK* 6, 70. Budmani, *Rad* 65,

163. Cronia, *ID* 6, 116. Skok, *Slav.* 67-77. *Isti*, *NVj* 29, 446. si.

pagar m (Rab, Račišće, genitiv nepoznat) = *pagar*, gen. -*gra* (Dubrovnik, Hektorović) = *pagbr* (Krtole) = *pagar*, gen. -*ara* (Senj) = (metateza) *parag* (Kolombatović, gen. nepoznat) = *pag*, gen. *paga* (Dubrovnik) = *fag*, gen. *fógo* (Budva, Dubrovnik, Vetrание, Zore, Stulić, Parčić) = *hvag* (Zore), »morska riba od voge, arbun, pagrus mediterraneus, vulgáris, pagelius erythrinus«. Gubitak dočeta *r* je kao tal. *frate*. Vjerojatno dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od gr. *φάγρος* pored *πύργος* = lat. *pagurus* > sttal. *fagro*, *fraga*, *frugolino*, tal. *pagaro*, *pagro*, *pàrago* (Livorno), mediteranskog (iberskog?) podrijetla. Vuk ima iz Dubrovnika još *bagra* f »Art Meerfisch«, u kojem je *b* < gr. φ, upór. *baklja* (v.) < lat. *facula*.

Lit.: ARj 1, 150. 3, 39. 738. 9, 558. 639. Kušar, *Rad* 118, 18. *ASPh* 25, 436. *REW** 6149. 6453. Matzenauer, *LF* 12, 181. Vasmer, *GL* 106. *DEI* 1583. 1703.

pagul, gen. -*ula* m (Rab) »stabaljka, peteljka u grozda«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pēdicullus* »isto«, upór. *pedegollo* »peteljka« (Milan), stara posuđenica, kako se vidi iz nenaglašenog *e* > *ɛ* > *a* i romanskog jednačenja *de* > *dg* > *g* < *pdbgub.

Lit.: ARj 9, 559. Kušar, *Rad* 118, 27. *REW** 6351. *DEI* 2818.

pähati', -*äw* pored *pahati*, *pasēm* (Vuk) (*o-*, *sa-*), također sa *j* mjesto *h*, »1° anhelare, flare, 2° mahati, 3° pušuci čistiti > čistiti (objekt žito)« = *pāat*, -*ām* (Kosmet) pored *pajat*, -*em* = *pāat* (ŽK) = *pahati* (Vodice) impf, prema pf. *pāhnut* (Dubašnica), iterativ *opahnjivati*, *opahnjujem* (*repkom*, Dubrovnik), sveslav, i praslav. Postverbal *pah* m »dah«. Na -*bi* + -*io*: *pahalj*, gen. *pānija* m (slov. *pahelj*) »pramen, pramičak«, s pridjevom na -*av* *pahljav* (Marulić: *brade pahljave sidine*, *Jud.* 6, 62). Na -*aljka* (sufiks kao u *njihaljka*) *pāhāljkā* (Srbija) = na -*oca* *pahača* = (sa *aha* > *a*) *pača* (Srbija) = na -*alica* *pahalica* »peruška«. Na -*ulj* *pāhulj*, gen. -*ulja* = *paul*) (Kosmet) »beli pepeo, pahalj«. Na -*ulja* *pahulja*, deminutiv *pahuljica*, -*uljak* *pahuljak*, pridjev *pahuljav*, *pahuljan*. Ovamo ide i *positi*, *pasim* (Vuk, Belostenec) = *positi*, -*im* (ŽK) »zaudarati, vonjati«, *opahnuti*, *zapahnuti*. Upor. polj. *pochai* i rus. *pahat'*, *pahnub* u istom značenju. Odatle postverbal *zapaha* f, upor. rus. *zapah*. Suglasnik *h* je nastao iz *s* u *ie*.

korijenu **pes-* »duhati«, prijetoj **pos-* za izražavanje perfekta. Upór. njem. *Faser*, v. *opaska* i *pjesak* kao i *puhati*, *pihati*. Upór. lit. *pašyti*, *pašau* »zupfend lockern (Flachs, Wolle)«.

Lit.: ARj 9, 15. 559. 560. 695. Ribarić, SDZb 9, 174. Elezović 2, 51. 62. Miklošič 230. Holub-Kopečný 261. Bruckner 589. IF 23, 209. Osten-Säcken, IF 33, 260. Lewy, PBB 32, 146. Matzenauer, LF 12, 182-183. 323. Pedersen, IF 5, 52-53. Joki, IF 27, 308. Boisacq* 896. Prusik, JTZ 35, 602. Vaillant, RES 43, 90-1.

pahati², -am pored -fem (Vrančić, Voltidi, Stulić, slov., hrv.-kajk., Zagreb) = *phati* (bez današnjih refleksa) »udarati, bosti, podbadati« prema pf. *pahnuti*, -em (*Jačke*), sa zamjenom *a* za hrv.-kajk. *e* < stcslav. *ь* u *pbhati*, češ. *pchali*, polj. *pchać*, *pchnąć*, rus. *phatb* »udariti, rivati prema rinuti«. Ovamo još kod Barakovića *zmaj van pahnu* »jurne«. U Krašiću (Hrvatska, hrv.-kajk.) *phnul ga je* »udario ga je«, kod Vuka *opahnuti*, *opahnēm* »mahnuti, udariti« = (čakavski) *opahnūt* »offendere l'occhio«. Poluglas *ь* > *a*, *e* je nastao od *i*, od ie. korijena **pis-*, koji se nalazi u lat. *pinsere* = sanskr. *pistas* »smrvljen«, lat. *pistor*, *pistare*, gr. πῖσσω i dalje u slavina *pšenica* (v.). Upór. lit. *paisyti* »mlatiti žito«. [Usp. i pod *pahnuti*].

Lit.: ARj 9,15.758. 831. Miklošič 230. Holub-Kopečný 272. Matzenauer, LF 15, 164-166. Joki, IF 30, 200. Pedersen, IF 5, 10. Boisacq* 740. 822. Valiant, RES 43, 90-1.

pahnuti, -em pf. (*Jacke*) »1° udariti, rinuti, 2° (metafora) jurnuti (Baraković)« = *pehniti* (hrv.-kajk., slov.) = *ispahnuti*, -em (Belostenec, štokavizirano bez potrebe *ispahnuti* u ARj 3, 915) »istisnuti, izagnati«, *opahnuti*, *opahnēm* (Vuk) »mahnuti, udariti« = *opahnūt* (čakavski) »offendere l'occhio«, prema slov. impf. *pehat* »rivati, bosti« = *pahati*, *pahan* (Vodice) »gurati« i impf, na -*va-* *opahnjivati*, *opahnjujem* (Vodopić), ie., sveslav. i praslav. **pbh-*, stcslav. *pbhati* »mit den Füßen stossen, ausschlagen«. Upór. *spahtati* (*Jacke*). Postverbalni: *opah* m (Vuk, Boka) »gerollte Gerste, triticum spelta« = *opaha* f (Mikalja, Belostenec, Stulić), s pridjevom *opahov* (Stulić), poimeničen na -*iča* *opahovica* (Stulić). Ovamo još *pahati*, *pahan* impf. (Vodice) = *paat* (ŽK) = slov. *pahati* »čistiti žito«. Ovamo još složenica *samopah* m (genitiv nepoznat, Učka, Kraj) »krupnija vrsta ječma koja se ne moči kao ječmik, nego se sam hve va stupce«. Upor. češ. *sampšě* n »Spelz, Dinkel«. Postverbal *opah* omogućuje semasiološki ob-

jasniti postanje od *pieno* n »1° Kornflucht, 2° (metafora) ikra u prašćevini (Maruševac, Hrvatska)«, < stcslav. *pbšeno*, češ. i polj. *pszono* itd., praslav. poimeničen part. perf. pasiva u sr. rodu. Poimeničenje na -*ik* *plenik*, gen. -*ika* (Vinkovci) »žitna mjera«, na -*ica* *pšenica* (Vuk, 13. v.) = *šenica* = *šenca* (ŽK) = (sa *pš* > *pi*) *pšemca* (Kosmet) = *cénica* (Buzet, Sovinjsko polje), s pridjevom na -*bn* > -*an* *pšeničan* itd., poimeničen na -*ica* *pšeničnica* »1° jabuka, 2° biljka«, na -*ik* *pšeničnik* »1° pšenični hljeb, 2° biljka«, na -*jak* *pšeničnjak* (hljeb). Deminutiv *pšeničica* (Vuk, Kosmet). Na -*ka* *pšenka* > *čenka* (Gornji i Donji Polog sve do Debra) »kukuruz«. Lat. je semasiološki paralela *triticum* od *tero*. Hipokoristikpševa. Ovamo još metaforički izvedenice slov. *pšence* »érysipèle«, bug. *šenci*. Pridjev na -*asi* *pšenast* »ikričav (o svinjetini, Maruševac, Hrvatska). Suglasnik *h* u praslav. korijenu **pbh-* nastao je iz *s* u ie. korijenu *pis-* »razmrviti (osobito žito)«, sanskr. *pinašiti* (3. 1.) »mrviti«, avesta *pišani-* »isto«, lat. *pinso*, odatle *pistor* »pekar«, stvnjem. *fesa* »žito u mahuni«. U lit. je taj korijen specijaliziran na spolni rad *pisti* »coire«, dok je ie. značenje očuvano u slavina. Ie. i praslav. značenje nalazi se u baltičkoj grupi u prijetoju *oi* > *ai* *paisyti* »Gerstenkörner mit Flegeln schlagen, um sie von den Grähnen zu befreien«, lot. *paisīt* »Flachsbrechen«. Prijetoj *ō* > *α* nalazi se u *pahati*, *opahati*. [Usp. i pod *pahati**].

Lit.: ARj 3, 915. 9. 15. 14. 12. 585. Virag, NVj 1, 79. Ribarić, SDZb 9, 174. Elezović 2, 155. Ny 3, 277. Miklošič 270. Holub-Kopečný 303. Bruckner 401. Mladenov 537. Trautmann 220. WP 2, 1. Bernard, RES 27, 39. Kretschmer, KZ 31, 437. Walde-Hofmann (cf. AnzIF 29, 37.). Hirt, IF 31, 14. Meringer, WuS 1, 26. Vaillant, RES 43, 90-1.

pāj m (Srbija, Lika, narodna pjesma) = *paja* f (Srbija) »dio«. Nalazi se i u drugim slavina. Balkanski turcizam (tur. *pay* »Teil, Anteil«): bug. *paj*.

Lit.: ARj 9, 561. Miklošič 230. Mladenov 408. Lokotsch 1610.

pājcek, gen. -*eka* m (hrv.-kajk., Zagorje) = slov. *pājcek*, gen. -*cha* pored *pacek*, gen. -*cka* (Bela Krajina) »svinjče, Ferkel«. Odatle uzvik za dozivanje svinja *pájce* *pájce*, *pojevo máli* (Krašić, Hrvatska). Upor. polj., rus. *paciuk* (v. pod *pantagand*) i uzvik za vabljenje svinje rus. *pačju*. S varijantom *u* za *a*: *pūjček* (Trebarjevo kraj Siska). Ovo je kao i sa *pa-* postanjem oformljenje s pomoću deminutivnog sufiksa -*tk* (i slov.) onomatopeje *pūjs* = *pūjs* (Lika),

kojom se prase vabi i tjera. Odatle slov. *pūjs* »prasad«, *pūjska*, *pūjssek* = *pājček* (jugozapadna štajerska). Na -*an* (tip *Milan*, *mnđan* ŽK »ime volu«) *pusan*, gen. -*ana* (Lika) »prasad«, na -*ič* *pusić* (Lika) »maleno svinjče«.

Lit.: ARj 12, 626. 691. 692. Pleteršnik 2, 3. 386. Bruckner, Slávia 13, 273. Vasmer 2, 328.

pajdāš, gen. -*aša* m (16. v., Korenica, Lika, sjeverozapadni krajevi) = *pajdāš* (ŽK) = *pajdāš*, gen. -*ašā* (Istra), također slov., maskulinum prema femininumu na -*ica* *pajdašica* (ŽK, Otok, Slavonija) »1° drug, drugar prema drugarica, 2° dionik u plijenu«. Pridjevi na -*ev* *pajdašev*, na -*bn* *pajdašni* (određeno), na -*ski* *pajdaški*, na -*ljiv* *raspajdašljiv*. Denominal *pajdāšiti*, *pajdāšim* (*ras-*) »drugovati«. Riječ se unakrstila sa *pāj* m (Bosanska Krajina) = *pajta* f »dobit u pljački«, od njem. *Beute*, odatle denomināl *pajtovati* (Bosanska Krajina). Zbog toga znači *pajdaš* »drug u plijenu i plijen uopće«. Dolazi i sa *jt* mjesto *ja*, možda baš zbog tog unakrštenja: *pajdāš*, gen. -*asa* (prema Vuku tako se govori po Mađarskoj), odatle *paj tāsiti*, *paj tāsīm*. Tako u mađ. *pajtás* i u ukrajinskom. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *paydaš* > tur. *padas*) iz terminologije običnog života.

Lit.: ARj 9, 562. Miklošič 230. Korsch, ASPH 9, 660. Škaljić* 507.

pajdit, 3. 1. sing. prez. *pajdī* pf. (Hvar) »prijeti«. Pored tog oblika, koji se samo donekle poklapa sa *appaidare* na Siciliji, *paidire*, *paidare* (Napulj) »probaviti« (< *pagidire »isiot, REW pretpostavlja *paidire »verdauen«), postoji u Prčanju *pažat*, -am pf. »wohlbekommen (von Speisen)«. Primjer: *pažalo ti ki majkino mlijeko*. Tu ž zahtijeva ne *jd* nego *dl*, cf. *modiolus* > *žmulj*.

Lit.: ARj 9, 727. REW* 6151. DEI 2723.

pājdos m (Riječka nahija, Crna Gora) = *pajdōs* (Kosmet, objekt *uzdati*) »1° prekid u radu, počinak, odmor, 2° uzvik«. Balkanski turcizam možda grčkog podrijetla (tur. *pajdos*, prema Elezoviću od gr. παύω) iz zanatske terminologije: rum. *paidos* »Ruhe von der Arbeit, Feierabend (> hrvatski gradovi *fajeram*)«.

Lit.: ARj 9, 562. Elezović 2, 51. Tiktin 1108.

palliati, -am impf, (hrv.-kajk., slov.), od njem. *beuteln*.

Lit.: Jagič, ASPH 8, 317.

pājjuo, gen. -*ula* m (Perast) = *paj61* (Vrbnik, Rab) = *pajō* (Božava) = *pajūo* pored *pajol* (Budva, Šibenik) = *fājjuo*, gen. -*ila* (Dubrovnik, Zore) = *pajoli* pored *pajūli* m pl. (Sutivan na Braču, Dubrovnik, Cavtat) = *pajul* (Korčula) = *pajol* (Račišće) =? *pjo*, gen. -*ola* (Mljet) »(brodski termin) pokretne dašćice od jelovine, koje čine pod u barci i mogu se dizati i stavljati (pokrivaju dno broda, sentinu; pajoli pokrivaju i šargadu, terminologija mlina za masline)«. Od mlet. *pagiol* = *pajol*, tosk. *pagliuolo* »fondo della stiva«. Bit će od lat. *palear*, gen. -*aris*, od *pālea* »Wamme, pećica > (metafora) Schlund, Kehle« u metaforičkom smislu preneseno i na dno lađe. Upor. *palearum navis* (Cicero) »Spreuschiff«. Dočetak -*uolo* nije prema tome deminutivni lat. sufiks -*olus*, nego je nastao na osnovi asimilacije *l - r > l - l*, zamjenom sufiksa. Nije isključeno i drugačije postanje s obzirom na dubrovački oblik *fājjuo*, ako / nije nastao od *p* kao *fasta* < *pastu* u Konavlima.

Lit.: ARj 9, 563. Macan, ZbNZ 29, 212. Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6, 116. REW* 6162. Skok, Term. 137. DEI 2723.

pājvan m (Vuk, narodna pjesma) = *pājvan* gen. -*āna* (Kosmet) »sapon, spona, vrsta užeta« = *pajvant* m (Turska Hrvatska) = *pajvānta* f (Vuk) = *pajanta* (Vuk, Šaptinovac, Slavonija, Srbija) = *pajanta* (Kosmet) = *pojanta* (Timok-Lužnik, južna Srbija) = (s *aja* > *a*) *panta* (Vuk, BiH, Baranja, Lika) »žioka, Latte, vrsta podupirača u krovnoj konstrukciji (Kosmet)«. Odatle hipokoristik *paja* (Vuk) »1° (metafora) pruga, 2° razor, međa između njiva ili posred oranja na njivi«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *pājwānt* pored *payband*, od *pai* »krak« i *bānd* istog korijena od kojeg i njem. *binden*, *pājwānten* »vezati«, i perz. *pajāndā* > tur. *pajanda* »fest, Balken«) iz oblasti građevinarstva: rum. *paivan* (Banat, Erdelj), *paiantā* »žioka koja veže dva balvana«, bug. *pajvānt* »uže kojim se sapinje konju prednji i zadnji krak«, ngr. παγῖαντας.

Lit.: ARj 9, 561. 564. 618. 10, 472. Elezović 2, 51. Skok, Slavio., 15. 484., br. 569. Lokotsch 1610. 1611. Mladenov 408. Korsch, ASPH 9, 660. Matzenauer, LF 12, 184.

pajzl m (hrvatski gradovi, izgovara se kao sonantno /, dvosložno) »(pejorativno) loša gostionica, birtija«. Iz njem. argota *Beisi* »schlechte Schenke«.

Lit.: Vasmer, ZSPH 10, 401. Striedter-Temps 167.

pakao, gen. *pakla* m (Vuk) = *pakal*, gen. *pakla* (ŽK) = *pakāj* pored *poha* i *paha* (Kosmet), sveslav. i praslav. *pbǫlǫ*, »Г smola, katran (danas ne postoji to značenje u književnom i saobraćajnom govoru; istisnuto je od sinonima *smola* i *katran*), 2° (kristijanizirano) infernum«, u sjevnim slavinama međutim prema *nebo*, tako i kod Mikalje i Mrnavića *paklo*. Prvobitno je značenje »smola«, koje je očuvano u pridjevskom toponimu na *-en Pakl-jena* (*kl* > *klj* fonetska "je pojava, raširena baš u izvedenici od ove osnove), poimeničeno na *-ica Paklenica* i augmentativu na *-ina paklina* (Vuk) pored *paklena* (se. *mast'*) »Art Wagenschmiere« = *pakla* (Dolina, Slavonija) »kolomaz« (dobiveno odbacivanjem sufiksa *-ena* ili *-ina*) kao i u denominalu (*if*)*pakliiti*, *-im* »mazati smolom«. Pridjevi na *-en paklen*, poimeničen u oba značenja, također toponomastik sam i u vezi s apelativima, npr. *Pakleni Otoci* = tal. *Spalmadori*, na *-j* samo u imenu brda *Pakalj*, na *-enski paklenski*. Na *-ara paklara* »morska riba petromyzon marinus« (nazvana tako što se prilijepi uz brodski katran) = *paklena* (prvobitno pridjev) = *paklenica* (poimeničen pridjev). Pridjev se poimeničuje sa *-ik* m prema f *-ica paklenih* prema *paklenica* »đavo, đavolica«. Na *-jača pakljenjača* »paklina«. Na *-jak pakljenjak*, gen. *-aka* »1° đavo, 2° osuđenik u paklu«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala: sveslav. *pbǫlǫ*, bug. *pǫkal*, češ. *peklo*, polj. *piekło*, ruš. *peklo*, a to iz *ie*. *í* u ništichom prijevodu* *pī-* ie. korijena *əpoi-* »von Feuchtigkeit, Saft, Fett, Harzstrotzen itd.«, lat. *pix*, gen. *pieis*, deminutiv *picula* > rum. *păcură*, gr. *πίσσα* < ie. *pik + *-la*, lit. *pikis*, arb. *pise*. Kristijaniziranje vrši se na osnovi folklorne predodžbe o gorućoj smoli τi paklu, tako i u jednom dijelu Danteova *Pakla*.

Lit.: *ARj* 3, 915. 9, 571. 574. 576. 577. *Elezović* 2, 52. *Miklošič* 270. *Holub-Kopečny* 269. *Bruckner* 407. *Trautmann* 217. *Mladenov* 537. *WP* 2, 75. *Hirt*, *IF* 1, 478. *GM* 339. *Boisacq** 787.

pakēt, gen. *-eta* m = *pakēt* (Božava), deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* tal. *pacchetto*, od *pacco*. Denominal *paketāt*, *-am* impf. (Božava) < tal. *impacchettare*, na *-irati paketirati*, *-kētrām* impf. U gornju Hrvatsku riječ je došla od njem. *Paket* < fr. *paquet*.

Lit.: *Ctonia*, *ID* 6,116. *Striedter-Temps* 167.

pakljūn m, pl. *pakljūm* (istročakavski) »cibi farinacei genus« = (*lj* > *l*) *pakjun* m (Buzet, Sovinjsko polje) »razvaljeno tijesto od kojega

se prave rezanci ili krpice«. Nije na žalost bolje određeno značenje tog starog romanizma, značajnog za Istru. Odatle na *-arium* > *-ar pakljūnōr*, gen. *-orā* (Buzet, Sovinjsko polje) »valjak kojim se razvalja tijesto«, na naš sufiks *-aca pakljunača* »cylindras quo massam distendunt et extendunt, Nudelwalker, sukaljica (ŽK)«. Štrekelj i Maretić ispravno upoređuju s tal. *pacchio* »jestvine, hrana«, *pacchione* »izjeličica«, *pacchiare* »jesti«. Istroromanska (predmletačka) izvedenica najstarijeg doba augmentativnim sufiksom *-o* od *pabulum* > *pāculum* (prema *poculum*) > vlat. *paculone.

Lit.: *ARj* 9, 577. *REW*² 6131. 6153. 6153 b. *Prati* 711. *Aščoli*, *ZVSF* 16, 200. *MeHlet-Ernout* 702. *Štrekelj*, *DAW* 50, 45. *DEI* 2714.

Pakra f {Vuk}, rijeka (hidronim) i manastir blizu rijeke (M. R. Reljković). Pridjevi na *-anski pakranski* (*iguman*), izveden od etnika na *-janin Pākranī*, gen. *Pākranā* (selo kod Požege). Počinje se još ime brda *Pakrenac*, gen. *-nca* kod Bučja, kraj kojega teče *Pakra*. Naselje na toj rijeci obrazovano je s pomoću sufiksa *-bcPākraac*, gen. *-oca* pored *Pākrc* (upor. *Oštrac* pored *Oštre*, *Igre*), s pridjevom *pakrački* (Vuk) pored *pakrčki* i etnikom na *-janin Pāhrčānin*. Upor. još toponim *Pakranj* kod *Pakraca*. Maretić izvodi od *opak*, s gubitkom *o-* kao u *pakost* uzimajući u pomoć sufiks *-r* kao u *dobar*, što ne može biti, jer su sve izvedenice s tim sufiksom praslav. i ię. i što je *a* nastao iz poluglasa, kako dokazuju grafije *Pukur* u latinskim dokumentima ugarske kancelarije i ime porodice *Pekri*. Vjerojatno je rijeka dobila ime po paklini: *pik* + ie. sufiks *-r*. To znači da je hidronim predslavenski, panonski (ilirski).

Lit.: *ARj* 9, 579.

pakvōn m (Kosmet) = *yakman* (ŽK) »legura od nikla«. Preko tur. *pakfon* ili preko njem. *Pa(c)kfont* »Art Neusilber«, a to od kineskog *pak-fō* »Weisskupfer«.

Lit.: *Elezović* 2, 535. *Weigand-Hirt* 2, 355.

pal m (Vetrančić, Vrbnik) »1° kolac, motka u lađi na provi« = *pal* m (Lika) »palica u igri«, slov. *pal* »Pflöck, Pfal/Ziel«. Od tal. *palo* < lat. *palus* »isto«, potpun talijanizam *palo* n (~ od *telegrafa*, Lastva) = (tal. *o* - *u* osječano kao akuzativni nastavak, odatle nom. f na *-a*) *pala* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, ~ od *telegrafa*) »1° odijeljena batina, štap, 2 telegrafski stup«. Na *-ica paKca* f »štapić«, također slov., sa leksikologijskom porodicom, deminutiv *palicica*, augmentativ *paličina*, denominai *paličati*, *-am*,

pridjev *paličast*, *paličnjak*, *paličovanje*. Na lat. *-ata Palata* (Dubrovačka Rijeka) = mlet. *-ada palada* f (Vrbnik) »obala, luka, pristanište«. Prošireno lat. pridjevskim sufiksom *-icius*: *-atidus paladič* m (Buzet, Sovinjsko polje) »kolac« = *paladič* (slov., Ipava) »Weinrebenpfahl«. Na *-icius* + *-ata* > *-ada*: fr. (iz španj.) *palissade* > *palisad* 1 *-at* m (Vuk) »kolje, prošće, kojim je što ograđeno i utvrđeno« = *palásad*, (Rajié) = *palazata* f (jednom potvrđeno) = *palizata* (jedna potvrda) = (zamjenom stranog dočeta *-ad* našim sufiksom *-ak*) *palásak*, gen. *-aka* m (Lika). Na *-ija* (v.) *palija* f (Slovenija, Srbija) »palica, podebela poduža batina, kojom se kao polugom valjaju tovari, panjevi« = f pl. *polije*, gen. *pālja* (Srijem) »kao velike lojtre, s pomoću kojih se burad na kola tovari i s kola skida« = *poloj* (Mikalja). Na *-arius* > *-ir pālir* m »isto što pālje«. [Usp. i pod *palica*].

Lit.: *ARj* 9, 582. 583. 584. 579. 587. 590. 10, 606. *Pleterinik* 2, 4. *Skok*, *Slávia* 10, 484. *REW*² 6182.

pala¹ f (Vrbnik, Dubrovnik, Zore) »1° donji široki dio vesla, 2° lopata« = *pala* (Buzet, Sovinjsko polje) »lopatica od lima kojom se grabi pepeo i žeravica« = *pala* (Potomje) »lopata«. Upor. slov. *pala* »Schiefer«. Tal. deminutiv na *-etta paleta* (Božava) « 1° paletta per ram-massare il fuoco, 2° pokrivač kojim se pokriva kálež« = *palita* (Rab) »vatralj, ožeg«. Od lát > tal. *pala*, *paletta*.

Lit.: *ARj* 9, 580. 585. *Pleterinik* 2, 4. *Kusar*, *Rad* 118, 21. *Cronia*, *ID* 6, 116. *REW*² 6154. *DEI* 2724.

pala² f (Pjevanija crnogorska, Martić, narodna pjesma) »veliki nož što se za pojasom nosi«, odatle preko madž. *pallos* > *paloš* pored *paloš* m (Vuk), s pridjevom na *-ast palošast* »dvosječan« i augmentativom na *-ina palotina* f (Vuk) pored *palaš* (tako i slov., češ. i polj., gornjo-luž. i njem.) »mač«. Balkanski turcizam (tur. *pala* »mač, krummer Säbel«) iz turske vojničke terminologije: rum. *pala*, bug. *pala* »bradva, kojom se odsijeca glava čovjeku«, arb *palle*, ngr. *πάλα*. Madžarska izvedenica nalazi se u rum. *paloş* i u ostaloj Evropi. Upor. glede madž. sufiksa, *-os* bug. *palešnik* »dio na ralu«. Ovamo još *palabiklja* m (Kosmet) »brkonja, brkanlija, koji ima brkove kao pala« < tur. složenica *palabikli* »isto«.

Lit.: *ARj* 9, 580. 592. *Elezović* 2, 535. *AfikloSić* 230. *Holub-Kopečny* 262. *Bruckner* 392. *REW** 6157. *Mladenov* 408. *INEM* 8-9, 110.-13. (cf. *Slávia* 13, 585). *GM* 219-220. *Matzenauer*, *LF* 12, 186. *Korsch*, *ASPH* 9,660.

palac, gen. *pálca* m (Vük), sveslav. i praslav. deminutiv na *-bc*, »pollex, gén. *-ciš* (s kojim je prema nekima u prasadstvu)«, od imenice *pah, koja se u značenju »prst« nalazi u ruskom pridjevu *bezpaljy* »bez prstiju«. Mjesto *-bc* nalazi se deminutivni *-uch* u polj. *paluch*. Prvobitno je značenje »prst« kao u polj. i rus. *palec*. Kad se metaforički prenosi na oruđa, »; se pretvara u *o páoci* pored *palci* (Vuk) »1° ono u što se utiče veslo, škaram, 2° žbice, šipke u kotača, 3° (tkalački termin) insilia, 4° u mlinskog kola, 5° (kolski termin) kod lotra, 6° mjera«. Taj kolski termin zamjenjuju u donjoj Podravini *dědak*, *strmoglavac*, *kürdelj*, *füzov*. Odatle denominal na *-itipáočiti*, *-im* impf. (Vuk, objekt *točak*) (*na-* Lika, *za-*, *ot-*, *sa-*) »1° bremsati, kočiti, 2° (metafora) smetati, zatezati«. Odatle na *-ěnica paočanica* (Vuk) »cokla, vlačuga«, *paočanjak* (Šulekov neologizam) = *palčanjak* »Kamrjad«. Stulić ima još *napalačak*, gen. *-čka* m, koje nije potvrđeno u narodu. Možda je prevedenica od istoznačnog tal. *ditale*. Veze ie. nisu jedinstveno utvrđene. Petersson i Lewy vežu sa lat. *polleo*, *pollex* i sa *palica* (v.), Mladenov sa lat. *palpare* »pipati« (upor. bug. *palam* »tražim).

Lit.: *ARj* 8, 477. 9, 477. 580. 623. *Hamm*, *Rad* 275, 50. *Belić*, *NJ* n. s., 1, 56. *Miklošič* 230. *Holub-Kopečny* 262. *Bruckner* 391. *WP* 2, 102. 678. *Boisacq*² 740-741. 1047. *Lewy*, *PBB* 32, 147. *Petersson*, *Vermischte Beiträge* (cf. *RST* 8, 301. *IJB* 4, 214). *PFL* 4, 114-146. (cf. *JF* 3, 217). *Mladenov*, *IF* 35, 134-135. *RFV* 71, 453-463. (cf. *JF* 3, 211).

palacati, *-om* (Vuk, Srijem) = *palūcati*, *-ām* (Vuk) prema pf. *palācnuti*, *palācnem* (Srbija, Miličević) = *palūcnuti*, *pālucnēm* (Vuk) »brzo micati jezikom, kako čini guja (kao kad plamen ovdje ondje lizne)«. Deminutiv na *-acati*, *-ucati* od onomatopeje *pol-*.

Lit.: *ARj* 9, 581. 592. *Pedersen*, *KZ* 38, 342.

palača¹ f (Vinkovci) »barovita podvodna zemlja«. Toponim u Srijemu. Ovdje može biti i od *palatium*. Upor. ime izvoru (hidronim) na *-*k Palacah*, gen. *-čka* (Hercegovina), ime zemljišta *Palačak* kod Velike Mučne (Hrvatska). Stoji zaci-jelo u vezi sa slov. *pal* m »Schlamm« (istočna Štarsjerska, Prekomurje) pored *pal*, gen. *-š* (ibidem), denominai na *-iti* impf, *paliti* »mit Schlamm überziehen« (ibidem), unakrštenje sa *kaluža* (v.) *palūža*, *palužnica* f »Sumpflu«. Upor. u južnoj Italiji *palocčá* pored *palaccu* m i *polacche* f »fango, melma, brago«. Ako stoji ta upoređenja, *palača* f sadrži naš augmentativni sufiks

-aca. Korijen riječi ide u ie. supstrat, u koji i gr. πηλός, lat. *palm*, *palta* (v. *pantan*). Upór. još slov. *pilákar* m (Toimin) »škrtac«, od tal. *pilláčchera* »Ziegenkot, Ziegenkotfresser, Knicker«, sa η > i, od čega *pilla*, *piada* (Kalabrija).

Lit.: ARj 9, 9. 581. Pletersnik 2, 4. 6. 37. Rohlfš 1691. Isti, Dis. Cal. 115. Skok, ZbRFFZ, 456. 478., bilj. 59. REW* 6177. 6380. Miklošič 246. Prati 769.

palača² f (književna riječ na zapadu) »1° Palast, gospodska kuća, dvor, palazzo, 2° (pa-lača, Slovinci, Vodiče) veliko predboblje u prvom spratu, u koje se ulazi izravno po unutrašnjim stubama (svaka kuća koja nije prizemna ima palaču), 3° (hrv.-kajk.) najveća soba (Zagorje), 4° (Hercegovina) ljepša zidana seoska kuća pokrivena pločama«. Istarsko (čakavsko) *palada* f pretpostavlja izgovor p > dkaouvodnjanskom (istro-rom.) *kazalida* »casaleccia« preko *ipa ipa*, tj. *palaca* sa c mjesto č (cakavizam). Od balkansko-lat. n. pl. *palatia*, na kojem se osniva i njem. *die Pfalz*, stvnjem. *phalauza*. Upor. arb. *pëllas*, čine. *parat*, gr. πτελάτιον. U slov. je potvrđen i m *palac*, u hrv. rijetko. Maskulinum je na Jadranu samo kasniji talijanizam *palac* m (Dubrovnik) = *palac* (Muo, Potomje, Vodice, Veli otok, Hrvatsko primorje, Kvarner, Istra) = *palac* (Hvar) »1° gospodska kuća koja ima pergulu i na više katova« = *palac*, gen. *palca* (istočna Hercegovina) »2° toponim Po (=pod') *palac* (Muo, ribarska pošta)«. Jedna potvrda za o < a: na vrh skale od svoga *polaca* (Vuk, Narodne pjesme 5, 16). Upor. arb. *palias*. Veoma dobro je potvrđen femininum sa a > o u nenaglašenom slogu *polaca*, koji je danas provincijalizam na zapadu: *polaca* (stari ljudi, Hvar) = *palača* (1403, Ostrožac na Uni, Dubrovnik) = *polača* (Veli otok) »1° ebenerdiges Haus«, isto što *palača* »2° vladarski dvor (14. st., knez Novak *palače vitezb*), 3° trijem, 4° vijećnica, 5° trepezarija, 6° prizemna zidana kuća s krovom od ploča (Bratonožići), 7° f pl. toponim (Mljet) = tal. *Porto Palazzo*«. Postoji i muskulinum *polač* (Mikalja, Kavanjin). Cakavizam: *polaca* f (u *palaci knežjoj*), toponim *Polačini* (augmentativ, Cres). Sve su to posuđenice koje se osnivaju na refleksu od vlat. grupe *ti*, mjesto koje stoji u Bizantu klat. *ti*. Na bizantinskom se obliku osniva *polata* (14. i 15. v., Vuk, Stulić), steslav. *polata* (Supr.), bug. *palata* »Vorraum im oberen Stocke eines Bauernhauses«, hrv.-srp. na istoku *polata*, poimeničen pridjev *palatati*, odatle poimeničenje *polama*, (makedonski) »gornji kat kuće«, na -ište *palatiste*. Toponim *Polatice* (14. st.). *Palatina*

(zemljište), *Palatin* = *Polatna* (selo). Taj je oblik provincijalizam na istoku. Običniji je i književni *palata*. Riječ *palata* je balkanski grecizam: rum. *palát*, bug. *palatio* = *palata* pored *polode* (Gerov), arb. *palat*, eine. *palate*. Pri-djevska izvedenica na -inus *palatinus* je latini-zam u Hrvatskoj: *palatin*, gen. -ina (hrv., Belostenec, Mikalja) »kraljev namjesnik u Ugarskoj«. Sa í > d mlet. *Paladin* (15. v., Dubrovnik) »muško ime«, odatle prezimena *Poladinić* (15. v.), zaselak *Paladlnovići* (Kotor, Spič), *Paladinska* (seoce, Hvar). Ovo ime ovamo došlo preko Mletaka iz starofrancuske epopeje, kao *Roland* u Dubrovniku. Lat. *palatium* je pred-ie. riječ, koju Ribezzo izvodi od *pala* (v.) »sasso, roccia« (upór. lig. *Vendupale*, tosk. *Sasso di Pale*, Abruzi *Carapale* itd.).

Lit.: ARj 10, 580. 581. 582. 589. 590. Kumičić, *Olga i Lina* 172. Cronia, ID 6, 116. Pletersnik 2, 4. Sturm, *GSjFK* 6, 41. Jagić, *ASPh* 32, 628. 36, 543. Ribarić, *SDZb* 9, 174. Budmani, *Rad* 65, 162. 165. Rešetar, *JF* 6, 255. Vušović, *SDZb* 3, 44. *Surmin* 106. REW* 6159. GM 319. *Romaški* 125. Jokl, *Unt.* 93. *Pascu* 2, 71., br. 1321. Schwarz, *ASPh* 41, 128. Skok, *ZbRFFZ* 1, 463. Isti, *ZRPh* 54, 192. Ribezzo, *Onomastica* 2, 45. Vasmer, *GL* 120. *Miklošič* 255. *Vasmer* 2, 304. 391.

palačinka f (hrvatski gradovi, obično u f pl., Šulek, Popović) »vrsta jestvine od brašna: tijesto s jajima«. Od madž. *palacsinta*, a ovo iz rum. *plăcintă* < lat. *placenta* < gr. πλακοῦς »gâteau plat«, od πλάξ, gen. πλακός > *plaka* (v.). Zamjena dočetka -ta našim sufiksom -ka nalazi se i u bug. *palačinki* m pl. Preko madžarskoga i ukr. *palačynia*. Nije sasvim jasno kako se odnosi *opláca* f »nekakav kolač (što se peče u Vrbniku na Krku)« prema *placenta*. Početno σ moglo bi biti kao u *ofero* (Dubrovnik), ostatak od krivo razloženog člana *la placenta* > */*aplacenta*, s gubitkom -enta. Ako je tako, to je dalmato-romanski leksički ostatak. Dalmato-romanski je toponomastički ostatak *Plagēnte* f pl. (Muo) = *Plagēnti*, gen. pl. *Plagenātā* (s prijedlozima *iz*, *iza*, *preko*) »po 1 km dug dio obale kod Svedlje u Dobroti (Boka), gdje su kuće bratstva Radoničići« (velarni izgovor kao u *galatna*). Naziv je metaforički.

Lit.: ARj 9, 65. 584. Skok, *ZRPh* 54, 215.. REW* 6556. Košťial, *Mentor* 1929. Boisacq* 790.

palak, gen. -lka m (dva dubrovačka pisca) »1° pozornica, 2° loža«. Od tal. *palco scenico* < langob. *paiko*, varijanta od *balkon* (v.).

Lit.: ARj 9, 582. REW* 907. DEI 2728.

palamada f (Malínská, danas se ne čuje) »čuška, tfrška (Pag), zalúška (Pag)«. Izvedenica na -ata > mlet. -ada od *palma* »šaka«. Umetnuto a u grupi *lm* sjeća na gr. πάλμη, od čega potječe prema nekim lingvistima (Boisacq) lat. *palma* »šaka«. Na lat. deminutiv -itta > tal. -etta *palmetta* > *palmeta* f (Kučiste) »(brodski termin) pokriveni dio prove« = *palmeta* (Mljet) »pokriveni dio prove (*pajo na provi načinjen je na 3 kantuna i zove se palmeta, koja je u jednom bokunu, da se može lako dignuti, kad treba isekad barku*)«. Kao brodski termin metafora je.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 209. REW* 6171.

palamar m (Vuk) = *palamar* (Kosmet) »1° ladeno uže, debeo konac, 2° gvozdeni klin, ekser, 3° debela igla«. Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *palamar* »brodski termin, uže kojim se lađa veže za obalu ili kotva« < tal. *palamara* = pröv. *pouloumar*, fr. *poulemart*, katal. *palaméra*, mlet. *palombaro*): rum. *palamar*, bug. *palamar*, arb. *pallamar*, ngr. παλαμάρι. Riječ se izvodi od *palumbus* »golub > *plum* (Ulcinj)«, ali time semantički razvitak nije objašnjen. Meyer izvodi srgr. παλαμάρι(ον), ngr. παλαμάρι »Schiffstau« od πάλμη »šaka«, što nikako ne zadovoljava zapadno-romanske oblike.

Lit.: ARj 9, 582. *Elezović* 2, 53. *Mladenov* 408. *Tiktin* 1109. GM 319. Meyer, *Türk.* 1, 82. Korsch, *ASPh* 9, 660. Saineán, *ZRPh* 30, 311. 32, 46. (Baistova kritika toga članka). REW* 6181. *Miklošič* 230. Vasmer, *GL* 106.

palāmida¹ f (Vük) = *palamuda* (Vuk, Srijem) = *palamlda* (Kosmet, Gojbulja, Drsnik, bug.) »korov serratula arvensis«. Rum. *pălāmida* f »1° cirsium arvense, 2° serratula arvensis, tinctoria« = *polomidă* »idem, Saudistel« < ngr. ποτλαμίδι »ononis antiquorum«.

Lit.: ARj 9, 582. *Elezović* 2, 53. *Mladenov* 408. *Tiktin* 1109. Vasmer, *GL* 107.

palāmida² f (Račišće, Dubrovnik, Poljica, Krtole, Korčula, Mikalja) = *palamlda* (Budva, Cres, Muo, Bakar) = *palamida* (Božava, Malinska, arb. Ulcinj) »riba pelamys sarda« = *palamita* (Senj), odatle na -aria > -ara *palandāra* (Muo, Malínská, Božava, Senj) »jaka mreža za palamide, rümbace, trupače, luce i tune, bez olova, jer je sama teška, duga 400 m (ima konop, bragadura, od 20 m, ispod nje su *petrovci* »okrugli kameni korčulanski«, *magle* »oka« od 35 mm)«. Sa zamjenom dočetka -ida domaćim sufiksom -ič *palombić* (Muo, Prčanj) = *pālōmnić* = (Bijela, Boka) = *palomnić* (Muo, Krtole, Ljubiša) = *palovnić* (Perast, Muo) = (sa

a > o) *polomnić* »Lotsenfisch, naucrates«. Riječ *palāmida* u Krtolama je noviji naziv, stariji je *palomnić*. Sa sinkopom penultime: *palanda*, na -iça *palandica*, prezime *Palandičić* = sa -one > -un *palandrūn* (Veli Rat, Dugi otok) = (a > o) *palanda* (Dubrovnik, Cavtat, Bella, Belostenec) = (sa r poslije dentala) *polandra* (Dubrovnik, Kolombatović), deminutiv *polandica* (Vrbnik), na -aria > -ara *polandara* f (Zore, Ston, Mljet) »isto što palandara«, odatle s tal. -one > -un *polandarun* (Mljet) »dio na krilu mreže, koja se zove šabaka ili trakta«. Oblik *palāmida* je mladi venecijanizam < *palamida* ili *palarnia*. Oblik sa *mb* > > *mn* > *vn* mjesto *m* može se uporediti s arb. *pē'lēmbē* < gr. πάλμη »pjesnica«. Oblik sa -ita mjesto -ida je također tal. *palamita*, *pelamita*. Oblik *palanda* pretpostavlja u dalmato-romanskom isti naglasak kao u Napulju *palāmmeto*. Oblik *palomnić* naslanja se na ovaj naglasak i na geminaciju *mm* > *vm*, *mb*. Dočetak -ita > -iða, koji se nalazi u južnoj Italiji i pravilan je u talijanskim proparoksitonama, kod nas je zamijenjen prema *Velebit* > *Velebić* sa -iç. Izvor je novogrčki generalizirani akuzativ παλαμούδα od stgr. παλαμός, gen. -ύδος. Balkanski grecizam: bug. *palamid* m »tuna«, cine. *pālāmihā* »isto«, tur. *palamud* »isto«. I ovdje je moglo nastati unakrštenje sa πάλμη »šaka«, prema Hatzidakisu. Upor. denominaciju *podlanica* (Silba, Vuk) »ovrata, dinigla, komarča, zlatobrov«.

Lit.: ARj 10, 253. 582. 588. 592. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. 209. Budmani, *Rad* 65, 164. *Rohlfš* 1690. GM 331. Vasmer, *GL* 120. *Pascu* 2, 71., br. 1325. Skok, *ZRPh* 54, 436. 439. Prati 718. DEI 2726.

palamidarke f pl. (Vranjski. i okolni okruži) »vrst drvenih rukavica koje se upotrebljavaju pri žetvi za zaštitu ruku od bodljivake trave«. Bit će izvedenica od gr. πάλμη »dlan«. V. *pelemisati*. Upor. glede dočetka -id izvedenicu odatle *palāmida* (v.).

Lit.: Zega, *Slávia* 9, 579-581. Vasmer, *GL* 107.

palangär, gen. -arä m (Malínská, Rab) = (asimilacija l - r > r - r) *parangär* (Božava) = (an > in kao u *lānciūn* pored *Uncun*) *palingar* (Senj, Vrbnik) = (metateza l - r > r - l) *parangäl* (Budva, Lepetane, Cres, Ulcinj, arb.) = *parangáo* (Lastva) = *parāngao*, gen. -ala (Zore, Dubrovnik, 17. v.) = *parango*, gen. -ala (Potomje, Mljet) »(ribarski alat) dug konopac na koji se privezuju udice, strukovi«. Nalazi se još u istro-rom. *parangäl* (Pula, Fazane), mlet. *palangär* pored *parangälo*, sic. *pala-*

garu, palàngastruj-àncastu (Calabria) < gr. πολύγκυστρον, složena od πολός »mnogi« i ἀγκυστρον > bug. *egístru* »udica«. Prón. *pal-lángro (-e)*. U Dalmaciji, Istri i Mlecima došlo je do zamjene grčkog dočetka -υστρον lat. sufiksom *-orius* ili *-ans* prema ostalim nazivima za mreže. U Dalmaciji i Istri riječ može biti dalmatoromanska iz ribarske terminologije (upor. *splataqra* itd.).

Lit.: ARj 9, 588. 641. Macan, ZbNŽ 29, 212. Kušar, Rad 118, 27. Cronia, ID 6, 116. Rohlf's 1759. Isti, Diz. Cal. 115. Schuchardt, BDC 11, 110. Skok, Term. 32. Isti, ZRPh 54, 433. 474. Vasmer, GL 111. Ive 88. 140. Mladenov 162. DEI 2727. REW² 6185 b.

palata f (Dubrovnik) »nebeski svod«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. n. pi. od *palatum* > tal. *palato* »nepce«. Latinizam: pridjev na *-alis* proširen na *-an* > *-an palatala*» (samoglasnik, suglasnik) »(prevedenica) nepčani« je gramatički termin.

Lit.: ARj 9, 584. REW² 6160.

palav (Kosmet), pridjev, »prgav, nesmotren, brzoplet (*žene, deca palava na jelo*)«, poimeničen na *-ko pàlavko* m prema f na *-ica pàlavica* = *palav* (Kosovo polje) »lud, sulud«. Nalazi se još u bug. *palav* »ungestüm, toll, unbändig, ausgelassen, mutwillig«, *palavica, -ina* »Dämon«, *palavščina* »Mutwille«. Čini se kao naš pridjev na *-av*, ali se slaže semantički i fonetski sa ngr. παλαφός »verrückt, verdreht«. U rumunjskom je raširen pridjevskim sufiksom *-atic pâlăvatic* (Muntenija) »nichtsutzig«.

Lit.: ARj 9, 584. Elezović 2, 53. Mladenov 408. Doric 262. Tiktin 1110. Vasmer, GL 107.

palenta f = *palenta* (ŽK) »jelo od kukuruznog brašna, pura, žganci«. Odatle na *-ar* < lat. *-artum palentiar*, gen. *-ara* (Vrbnik, Bakar) = na *-enjak palentienjak* »kuhača ili varjača«. Na *-as palentāš*, gen. *-aša* m »čovjek koji jede mnogo palente ili je rado jede« = (*o* > *u*) *pulenta* (Perast) = *pułenta* (Hvar, Rab) = *pułentra* (Kralje) = *pułinta* (Božava), slov. *polenta*. Od tal. < lat. *polenta*. Oblici sa *o* > *u* mogu biti i dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije hrane. Dragog je podrijetla *púra* f (Vuk, Ljubiša, bosanska narodna pripovijetka, Pavlinović, Poljica, Visoko u Bosni, Hercegovina, Cerna u Slavoniji, Kralje) »kačamak, mamaljuga, mandra«. Potvrđen je i oblik *pula* kao i akcenat *pura*. Odatle na *-njak purnjak* m (Sinj) »drvo kojim se miješa pura ili kaša« = na *-ač purai*, gen. *-oca* (BiH) = *puromet* (Srbija). Vukov

akcenat *púra* upućuje na hipokoristično postanje, na kračenicu od *arum*, (cine.) *purinta* »gewöhnliche Speise« < lat. *polenta*. Riječ *polenta* ušla je prema tome u balkanski latinitet. Dalmetra (čine.) ima glagol *purindari* »mrsiti se na dane kad je to vjerom zabranjeno«. Riječ *pura* je zacijelo ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 9, 584. 585. 12. 642. 644. 684-85. Pleteršnik 2, 128. Kušar, Rad 118, 19. ZbNŽ 1, 114. 8, 94. 10. 104. Hraste, BJF 8, 27. Cronia, ID 6, 118. REW² 6634. Skok, ZRPh 36, 652., br. 18. Dalmetra 179. Pušcaru 1409. DEI 2991.

palētun, gen. *-una* m (Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *paletün* (Kučište) »kaput, jaketa (Korčula), ogrtač«. Od tal. (francuzizam) *palettone*, furl, *paletto* = *paltò* < srengl. *paltok* > fr. *paletot*. Tal. deminutiv na *-dno palettončín*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat).

Lit.: ARj 9, 585. REW² 6178. Pirana². 686. DEI 2737.

palica f (15. v., Vuk), sveslav. i praslav., »batina, štap«. U drugim slavinama varira deminutivni sufiks sa *-bka*. Sa *-ica* nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Deminutiv na *-ica pàliaca* (Vuk). Augmentativ na *-ina paučina* (Dubrovnik). Na *-njak paličnjak* m (Vuk) »svrdao kojim se na jarmovima vrte rupe za palice«. Hipokoristik odbacivanjem sufiksa *pala* f »odjelana batina koja je na jednom kraju šira i djeca se njom igraju lopte«. Denominal *ispaliāti volove* »izvući palice iz jarma«. Od kraćeg oblika na *-lja: palija* f = *palija* f (Vinkovci) »palica, podebela, poduža batina kojom se kao polugom valjaju i tovare panjevi«, u pl. *polije* (Srijem, jer se sastoji od dva dijela) »velike lotre s pomoću kojih se burad na kola tovari, skladnije, skladnji = sklanje (ŽK)« [usp. i pod *pal*]. Tumači se iz ie. korijena *(s)p(A)je-, »cijepati« u prijevodu duljine *ō* > *a*. Taj je korijen dobro zastupljen u slavinama: v. *paljeno, polica, polovina, pjeti, plat*, u lit. samo u *spališ*, lot. *spal'i* »Flachschaben«. Riječ *palica* kulturna je riječ, koju posuđuje Rumunji *pălită* (stari jezik, Erdelj) pored *palca*, koje je rumunjski rusizam, i Mađžari *pálca*. Machek veže i sa *paliti* jer su se palile, da budu trajnije, da se dobije crvena boja. Dovodi se u vezu i sa *palac* (v.).

Lit.: ARj 3, 915. 9, 580. 586. 587. Miklosič 255. Holub-Kopečný 262. Bruckner 591. Machek, LF 65, 314-319 (cf. IJb 24, 356). Tiktin 1111. WP 2, 102. 678. Scheffelowitz, KZ 56, 180. IF 33, 140. 143.

palij m (Bernardin) = *palija* f (jedan primjer iz starih pisaca) = *palijo* n »obdulja (v.), nagrada kod trke«. Upor. furl, *palit* m »palio, drappo che davano a chi vinceva la corsa dei cavalli«. Učena riječ lat. *pallium* »kabanica« > tal. *pàlio*.

Lit.: ARj 9, 587. REW 6168. Pirona² 686. DEI 2731.

paliját, *-am* impf. (Vrbnik) »jahati na konju vrlo brzo (u galopu)«. Upor. španj. *polear* »wippen« < vlat. *polidiare, od gr. πολίδιον > tal. *puléggia*. Ovamo ide možda *paližat* impf. (Smokvica, Korčula; primjer: *eno palizaju klačinu*) »iznositi žeru (zevāru, metateza od žeravā) iz klačine«.

Lit.: ARj 9, 587. REW² 6635. Prati 802. DEI 3143.

patiska, gen. *-ski* f (Istra) = *těliska* (Distrae, Prigorje) = slov. *pathka* (Ipává) = *poliska* »béli evet (Istra), paspalj, farina subtilis, Staubmehl«, s promjenom sufiksa *paljuska* »Schrottmehl« = *paluska*. Prezime *Fališka* (Istra, Ripenda, Frata, Presika, Rogočana, Sv. Bartol, Cer, Vinež). Na *-ar paliskar* (Istra, narodna pjesma) »mlinar, tj. onaj koji je posut paliskom«. Od furl, *falis'cie* (sporedni oblik *falive* < lat. > tal. *favilla* sa metatezom *v - l* > *I-v*); istorom. *fališka*, unakrštenje od tog sporednog oblika sa *falavesca* = *favalesca* = *favileca* na sjevernim talijanskim narječjima, germanskog podrijetla *falawiska. Istarsko-slov. značenje je metafora »pepeo > paspalj < πασπάλη (v.; ovo je također moglo dati metatezom *παλήσπα). V. *poval*.

Lit.: ARj 9, 589. Pleteršnik 2, 5. 6. 130. Pirono² 292. REW² 3226. 3152. Štrekelj, DAW 50, 45. DEI 1585.

páliti, *pálim* impf, (*is-, na-, o-, po-, pri-, ras-, s-, sa-, u-, za-*) = *paliti* (ŽK, objekt *rakiju*), sveslav. i praslav. kauzativum, bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »žeći, faire flamber«, prema iterativu na *-a- raspaljati (se)* (13 – 15. v.), na *-va-raspaljivati, -paljivati, -paljujem*, samo u vezi s prefiksima, na *-ovati potpaljôvati, -ujem* (Kosmet); *upaliti, -álim* (Kosmet, ŽK)»⁰ zapaliti (kuću), 2° (metafora) *upaliti mu puška* = imao je sreću, *to je upalilo», upáliti se* (o žitu, kukuruzu). Postverbali: *pai*, gen. *pāla* (Istra), *pal* (Vodice, Dalmacija) »1° suho granje, 2° palež (Baraković), 3° *Pali* pl., selo u Bosni, toponim«. Na *-lō, -la: palj* m (J. S. Reljković), odatle na *-evina paljevina* (Vuk, Lika), *palja* (Vuk, Dal-

macija) »zublja«. Na *-eba paljba* = *palba* (rusizam). Na *-ež palež* m (i toponim), odatle na *-ina paležina* pored *paležina* (Istra), na *-njak paleznjak* (Grizani) = imperativni kompozitum *palikuća*. Upor. toponim *Palilula* i prevedenicu *palidrvce* »Zündhölzchen«. Slov. *palenka* dolazi u šatrovačkom *paljuka* (Priština) i rum. *palincă* »Branntwein«. Neologizmi na *-ačupaljac* = *upa-ljivač* za »stroj za upaljivanje (kad je došao u upotrebu)«. Rumunji posuđuje *a páli* »Brand setzen, schlagen«, s izvedenicama sa sufiksom *-iciune* < lat. *-Mone paliciune* »Mehltau« i *-itura pálitură* »ἐρυσίβη«. U čakavskom narječju dolazi i u prijevodu *pol- spoliti (ŽK) »anbrennen«. Upor. steslav. *poleti* »uri, ardere«. Od te osnove, kad dođe pred suglasnik, nastaje po pravilu likvidne metateze slog *pla-*, koji se nalazi u *planuti, planem* (16. v., Vuk; *pri-Piva-Drobnjak*, subjekti *žito, hljeb*), steslav. *plamy*, gen. *-mene* > *plamen*. Korijen *pol-* u tim je izvedenicama sveslav. i praši. Sufiks *-men* je ie., sveslav. i praslav. za apstrakta (v.), Odatle impf, na *-ja: planjati* (Dosen, Krmptič). Sveslav. i praslav. *pol-my > *plamen* ima svoju leksikologijsku porodicu. Izvedenice se prave od dviju osnova, od *plam-* (upor. *plemić i kamik*) i od *plamen*. Od *plam-*: *plam* (upor. *kam*), deminutiv na *-iák plamičak* od *plamik* (upor. *kamik i kamičak*), denominali na *-ati plāmati, -am* (Vuk, Crna Gora), na *-iti plamiti*, prema pf. *plamnuti* (Belostenec), deminutivi na *-coti plamcati* (Pavlinović) = *plancati*, na *-uca-ti plamūcati, -ām*, na *-tati plamtati, -ām* (Dubrovnik), na *-teti plamtjeti, -tim*. U tim deminutivima prelazi u onomatopeju. Zbog toga se *t* zamjenjuje sa *s* *plamsati (raz- se)*: Od *plamenā -jača: plamenjača* (Vuk) »žtga«. Interesantan je hrv.-kajk. oblik *plovien* (Bednja), koji pretpostavlja istu deklinaciju *kamen*, gen. *kamna* (v.) sa *mn* > *vn* i zamjenu *ō* > *e* > *ie*. Pokušaja upoređivanja s ostalim ie. jezicima ima dosta, kao sa lit. *pelenas* »focus« (Matzenauer), arm. *holm* »vjetar« (Pettersson), arm. *phailem* »svjetliti se«, gr. φλεῦω (Charpentier), sa sanskr. *phalgú-(na)* »crvenkast« (Scheffelowitz, upor. *zupalali se* »erubescere« u staro-moravskom). Upor. *pepel* (v.)-

Lit.: ARj 3, 915. 7, 477. 9, 589. 953. 595. 10, 8. 13, 165.-7. Unbegaun, RES 12, 24. Vuković, SDZb 10,299. Trojanović, JF 5, 224. Miklosič 235. Holub-Kopečný 262. Bruckner 392. Tiktin 1110. WP 1, 59. Hirt, IF 37, 227. Vailant, RES 6, 80. Pettersson, KZ 46, 247. Charpentier, KZ 40, 477. RES 26, 141. Wyjck, IF 24, 237. Scheffelowitz, IF 33, 139. ASPH 12, 184.

palma f, deminutiv *palmica*, pridjev na *-ovit* *palmovit*, na *-ište palmiste = pāoma* (Mikalja, Stulić), pridjev na *-ən* > *-an paoman, paomište = (ao > o) pōma f*, gen. pl. *palama* (Dubrovnik, Poljica), *pomisle* n. Hidronim *Pomina*, voda blizu Milatovice (Stoliv) = (*ao* > *a*) *parna* (Kavanjin) = *pauma* (u jednom rukopisu). Od tal. *palma* »isto«.

Lit.: ARj 6, 591. 596. 624. 709. 10, 644. 645. 686. Budmani Rad 65, 163. REW* 6170.

palmēt m (Cres) »Fussboden« = krč.-Tom. *palmiant* Od tal. *palmento* »isto« < lat. *pavimentum* ili *pagmentum*.

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 197. REW 6312. DEI 2734. 2735.

palócija m (slavonska Podravina, Kostajnica) »1° svinjski trgovac iz Ugarske, 2° mršava svinja (Šabac)« = *paloc* (hrv.-kajk.). Od madž. *Palocz* < *Polovec*, čovjek iz madžarskog plemena *Palacz*.

Lit.: ARj 9, 591.

pálok m (Vuk, Dubrovnik, Vetrание, samo tu priloškoj sintagmi *na palaku mi je* »na ruci, na meti je, nije sakriven« = *pálog* (Zore, Dubrovnik). Složenica od prefiksa *pa-* (v.) i prijevornog postverbala *log* od *ležati* (v.). Prijelaz *g > k* je obratan govor (fausse régression, Dauzāt) prema gubitku sonorizacije u narječjima.

Lit.: ARj 9, 591. 592.

palpați, gen. *-ana* m (Buzet, Sovinjsko polje) »ostaci od maslina nakon isprešana ulja«. Možda je od sjeverno-tal. furl. *paitan*, istrom. »blato, fango, motta, terra ammollita dall'acqua, fanghiglia molle«. Toponim *Pánton*, gen. *-āna* (1243, Trogir) je tosk. *pantano*, furi. *pantàn, pantenna = paltenna* (s etrušćanskim sufiksom *-enna*) »isto«. Osnovno *paha* varijanta je od pred- ie *balta* (v. *blato*) u srodstvu s lat. *palus*, gen. *-udis* (v.).

Lit.: ARj 9, 618. Skok, *NVj* 23, 345-6. REW* 6177. Ive 75. Pirana¹ 688. Pieri, *AGI* 12, - 131.

paluba f (Šulekov rusizam, kao i u češkom) = *palub* (Stulić), danas općenito i na Jadranu mjesto talijanizma *kuverta* (part. perf. pas. od tal. *coprire* < lat. *cooperare*, upór. i *kupijerta*, Dubrovnik, *koperta* u hrvatskim gradovima »Bettdecke« i *kuverta* f za listove), »nadkrovak na lađi«. Sadrži prefiks *pa-* (v.) i **luba*, koja dolazi u raznim izvedenicama kao rus. *lub* »Bast,

Birke«, *lubočka* f »Korb«, kod nas *lubanja* (v.), lit. *luba* »daska«, arb. *labe* »Rind, Kork«. Ie. je korijen **leup-* pored **leub(h)-* »skidati koru«, u prijevornju **loubh-* za izraz perfekturna. Samoglasnik *u* prema tome je nastao iz ie. dvo-glasa *ou*.

Lit.: ARj 9, 592. Maretić, *Savj.* 84. *NVj* 3, 192. Skok, *Term.* 139. *SEW* í, 148. 741. *WP* 2, 418. *Holub-Kopečny* 212. 262. Joki, *Unt.* 95.

palud, gen. *-udā* m (Istra) »canna«, deminutiv na *-ic paludic* »cannula«, na *-ika paludika* í »arundinis genus« = *palud* (Cres) = *palud* (Proroci) »bara, močvara«. Semantički razvitak »močvara > biljka koja raste u močvari« (po semantičkom pravilu sinegdohe) nalazi se i u furl. *palūt* »1° močvara, 2° strame, giunchi' ed altre erbe che crescono nelle paludi«. Slov. *palūd* m = *paluda* f »abgeschwemmter Unrat, Binse, scirpus«, *paludnica* f »caltha palustris«. Toponimi: *Poljudi* m pl. (Split) pored *Paljud, Pōvud = U Poljudu* (Kavanjin) = *Polit* (Rab), dalmato-romanski toponomastički relikti od lat. *palude* (*ū* > *iu*, odatle *lj* u *Paljud, ū* > *i* kao u *mir*, odatle *Pálit* na Rabu). *Búval*, oštro brdo i brdski lanac (oronim) poslije Vruće rijeke (ide paralelno sa *Majolika*, drugi izgovor *Majlika*) piše se g. 1422. *campo a Pual* (Bar) i sadrži stariji oblik arb. *pyli* »šuma« < (metateza) vlat. *padule* — rum. *pādure* »isto« kao u tal. *padule* (977) u južnoj Italiji.

Lit.: ARj 9, 589. 593. 10, 644. Kušar, *Rad* 118, 15. *Pleteršnik* 2, 6. REW* 6183. Jireček, *Romanen* 1, 59. *Pirana*¹ 689. Matzenauer, *LF* 12, 187. *Codex dipi. Barenis* 1,8.

pälj, gen. *palja* m (Vuk, Boka, Ljubiša, Vodice, Istra) = *palj* (Biograd na moru) = *palj*, gen. *palja* (Istra) = *palj*, gen. *plja* (Baraković) »hastrum, ispo, ispolac«. Prema potvrđi kod Barakovića *α* je nastao iz poluglasa *5*, upor. deklinaciju *pas*, gen. *psa* pored *pasa* (ŽK), ali se može i drukčije tumačiti. Odatle denominal na *-āti pajāti, poljem* (Zoranie) = *pajāti* (Korčula), *opaljati* (Baraković), *ispaljati, -ām* »ispljuscati paljkom (paljem) vodu iz lade«, *spaljati* (Mikulčić). Na Hvaru part. perf. pas. *pajveno ulje* (v. niže *puven*). Pomorski je termin kao i ostale izvedenice od tog korijena za posuđenicu *šansa* (Dubrovnik), *lešula* (Božava), *češula* (Ilovik), *sekat* (Budva). Deminutiv na *-bk: paljak*, gen. *päljka* (Istra) = *paljak* (Prijeđor) »isto« = *pajak* (Brusje, Hvar) »drvena velika žlica«, odatle denominal na

-ati paljkati (Vodice) »crpati vodu«. Na *-hka päljka* (Srbija, Milićević) »tikva za vodu, za spravljanje soli, sjemena, tučene paprike« = *päljka* (Kosmet) »1° crpka, vrg, tikva, 2° (metafora) sasvim čelava glava i gola lubanja«. Isti korijen dolazi u prijevornju *o: ispo*, gen. *ispala* m = *ispol* (Lumbarda, Korčula) = na *-bc + -āc ispolac*, gen. *-oka* (17. v., Vuk, Crmnica) »isto«. Denominal *ispolati* nije pozudan. Odatle prema Budmaniju na *-njāk ispolnjaci*, gen. *ispōlnjākā* m pl. »opanci od kože sa bokovima«, nazvani tako jer su slični *ispolcu*. Po pravilu likvidne metateze nastaje od te osnove slog *pio-* u praslav. **polk-* deminutivnoj glagolskoj izvedenici na *-koti plakati* (*r' - se*), *plačem* (Vuk, objekt *sudove*) = *plakati* (Vodice, upor. ukr. *polokaty*, polj. *plokać*) »prati« (*do-, is-, iza-, o-, po-, s-*). Razlika je u akcentu prema *plakati, plačem* »lacrimare«. Akcentom je uklonjen homonimijski sukob. Odatle postverbal *šaplak* (Srbija, Dalmacija, Sinj, Hercegovina) »čaša« i *splákā*, s augmentativom *spiatine*, deminutiv *plakmjat, -am* (Kosmet) »malo oprati (usta, sudove)« i pf. na *-nuti splaknuti* (Vuk), sa *kn > hn isplahnuti* pored *ispljahnuti* (*l > lj* prema *pljuscati*) »izliti, proliti« = *spiami* (ŽK) = *toplo-mu* »oprati« (također slov.) = *splahnuti* (Miklošič i češ.), na *-ovati isplahovati, -ujem* (Dubrovčani, 18. v., Stulić) »istrošiti, razasuti«. Od iste osnove postoji i ništični prijevornju *pl-* (sa *lj* mjesto / zbog onomatopeiziranja) *pljuscati, -om* (Vuk), sa deminutivnim nastavkom *-usk* (*is- vodu iz lade ispolcem*). Od osnove denominal *pljusak*, gen. *pljuska* m »averse, nagla kiša«. Na *-éti pljútati, -í* i *pljústiti* (subjekt *kud*). Značajno je da isti korijen dolazi još u dva vida: s prijevornju *ō > y > i: päljhati, -ām* impf. (Ston) »crepati vodu, kad je još malo impa na dnu« (*is-*, sa *h* mjesto *k* kao u *plahnuti*) pored *päljkati, -ām* (*is-*); i u čakavskom sa sonantnim / > *u* od ništičnog prijevornju: *püt, pūjen* (*is-, za-* Rab, Korčula, Smokvica, Blato na Korčuli, Brač, Hvar) = *pit* (Bašćanska Draga) = *pit, plven* (Cres), imp. *puj*, part. perf. akt. *pu, pula* »crpsti«. Kod Marulića *priputi* : *jer pripuše vode* (*Judita* 4, 262) »jer su iscrpili vode«. Odatle part. perf. pasiva, koji se upotrebljava kao pridjev: *puvena ulje* »koje je obrano iz samljevene žitke masline, nije dobiveno tiještenjem« = *puhen* (Podgora, Dalmacija), *pujen* »samotok pored samotok, ločnjak, također med koji sam iz sata isteče«. Oblik je nastao iz **puljen > pujen* (sa zamjenom *v za je* poslije *u*). Poimeničen na *-ik puvenik*, gen. *-ika* (Poljica) »ločnjak, lot-

njak < nočnjak«. Od part. perf. aktiva *pul* (upor. *pū, pula*, Rab) stvoren je *puljati, -am* pored *-em* (Srbija, Fužine, Sinj, Varoš u Slavoniji), *ispuljati, -om* (Samobor) i deminutiv na *-kati püljkati, -ām* (*is-*). Na *-iti puliti, -im* (Belostenec i slov.) = *puljiti*, odakle *otpuliti* i *puljevina* (Samobor) »mošt koji se otoci («kad se otače čisti mošt, veli se da se *otpuli*, a juhi se kaže *puljevina*)«. Prema izloženom može se *pralj* tumačiti i prijevornju duljenja *ō > a*. Praslav. je osnova četverostruka **pbl-, *pil-, *pol-, *pal-*. U baltičkoj grupi čakavskom *puti* odgovara *pilti, pilu* »giessen, schütten« prema lot. *palli* »inundatio«. U *pljuscati* ie. korijen, bio je raširen: **pleu-*.

Lit.: ARj² 647. 3, 937. 934. 915. 921. 927. 933. 938. 4, 12. 120. 9, 20. 593. 594. 853. 947. 10, 104. 11, 689. 12, 646. 649. 650. Hraste, *JF* 6, 213. Skok, *Term.* 120. *Elezović* 2, 54. 79. Ribarić, *SDZb* 9, 175. Kušar, *NVj* 3, 338. *ZbNŽ* 9, 55. 133. 137. 14, 186. 17, 20. 24, 134. *Miklošić* 254 - 255. *Holub-Kopečny* 275. *Pleteršnik* 2, 50. *Bruckner* 392. 421. *WP* 2, §4. Matzenauer, *LF* 12, 187. 345-346. Vaillant, *RES* 22, 17. Wood, *IF* 22, 150. 159. Scheffelowitz, *KZ* 56, 203. Holthausen, *IF* 25, 152. *Boisacq*¹ 763.

palja f (Vuk, Dalmacija) »zublja«. U *ARj* izvodi se od *paliti* sa sufiksom *-ja* kao *plaća* od *platiiti*, Matzenauer od tal. *paglia* »slama« < lat. *pālea*. Postoji mogućnost da je istog podrijetla kao i *baklja* »istog značenja«, tj. *facula* > furl. *fale* »isto«, upor. stfr. *faille* i pröv. *falha*.

Lit.: ARj 9, 593. REW² 3137. Matzenauer, *LF* 12, 187.

paije, gen. *palja* f pl. (Vuk, Dubrovnik, Kotor) »1° pljeva, 2° mekinje, posije«. Pridjev na *-av paljav*, poimeničen na *-bc paljavac*, gen. *-vca* »hljeb od mekinja ili posija«, proširen na *-ost paljavast, paljast*. Denominali na *-iti paljiti, -im* impf. (nesigurno) »posipati paljaina«, *paljaviti* (*po-*). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pālea* > tal. *paglia*. Na *-are* ili *-arium* > *-ar poljar* m. (Cma Gora, Hercegovina) »zgrada u kojoj se sprema slama, sijeno, kukuruz, pojata, šupa« također je dalmato-romanskog podrijetla. Izvedenica na složen pridjevski sufiks *-ar + -ictus paljarica* f (Božava, Istra, čakavski) = *pajaric* m (Buzet, Sovinjsko polje) »culcitra stramentitia, slamnjača punjena lišćem sa klipova kukuruza (perušina, ŽK = ljubje n, Buzet)« < mlet. *pagiarizo*. Na deminutivni sufiks *-etto* < vlat. *-ittus pájet* m (Račišće) =

päjjet (Budva; primjer: *baci i digni pajšt*, kaže se kad je lada pri kraju da ne udari u obalu) < tal. *paglietto* »bokobran«. Na lat. augmentativni i pejorativni *-aceus* > tal. *-accio pagliaccio* > mlet. *paiazo* > *pajac*=(hrvatski gradovi, s njem. deminutivnim sufiksom /) *pajáčl* m, slov. *ba-jac* < njem. *Bajazzo*, odakle također *pajac* = *pajac*; *palijača* m (Kosmet), balkanski talijanizam: rum. *paiată*, arb. *palače* f (Kalabrija) »Decke, Streu«. Upór. na *-one pejún* (slov.) »Strohsack« < furl. *pajon*.

Lit.: ARj 9, 594. 596. 10, 780. Cronia, ID 6, 116. Pletersnik 1, 10. 2, 3. 114. Stürm, GSJK 6, 77. Elezović 2, 54. Budmani, Rad 65, 161. REW 6161. Štrekelj, DA W 50.45. Matzenauer, LF 12, 187. GM 320. DEI 2721.

pämrv m (Lika) »gastrophilus equi« = (u ništičnom prijevojnomo štěpenu, sa umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *nr*) *pandr*v »crv u konjskoj guzici, nečisti« (Lika: *češe se, kao da su mu panarvi u turu*) = *pandrav* »crv« = *pämrvák* (Vuk, Boka) »crv, ugrk, grčica« = *pundrāv* (Vuk) »crv koji se kod mršavih konja pod repom nalazi«. I u ostalim slavinama ta je riječ svakojako izopačena.' steslav. *pon-ga* b, češ. *ponrav*, polj. *pandrów*, pored *pidrak*, ukr. *pandrak*, rus. *ponorov*. Slog *mra-*, *dra-* nastao po pravilu likvidne metateze. Mađžari posudiliše *pondra*. Izopačenje je nastalo dijelom varijacijom prefiksa *pa-*, *po-*, dijelom prijetojem: ništični *nr* prema *nor*, dijelom uklanjnjem suglasničke grupe *nr* sa *mr*, koja postoji (v. *mrav*, *mrak*), ili s umetnutim *d*. Osnova *nor-* bila je raširena sufiksom *-uo*, ili *-bko*. Samo *nora* nalazi se u ukrajinskom u značenju »Erdloch« te steslav. *nora* »φωλεός, latibulum« i rus. *nora* »Höhle, Grube, Loch, Lager«. Postoji još denominál na *-ati púndra-ti*, *-ām* (Lika) »parati (objekt *robu*), čupati (*saló*)«, *pundrati se* (Lika) »češati se«. Ie. je korijen **s)ner-* »drehen, wíngen«, prijetoj perfektuma **nor-*.

Lit.: ARj 9, 614. 609. 12, 663. Miklošič 213. Isti. Lex. 623. Holub-Kopečný 286. Bruckner 393. WP 2, 760. Matzenauer, LF 13, 178-179. WP 2, 334. 700. Vasmer 2, 226.

pan¹ m (Marulić, Istra) »sukno«. Od lat. = dalmato-rom. *pannus* ili tal. *panno*. Čisti talijanizam je *pano* n »(ribarski termin) *pano* ili prvo krilo na mreži *palandan*, ima 20—30 m (Muo)«, ako je od tal. *panno*. Marulić ima još *panador* (odliča njih biše *panador ter svila*) < tal. *panna-*, kolektivni plural od *panno d'oro*. Upór. tal. i pröv. *panna* »Segelwerk«. Denominai

s tal. prefiksom *a-* < lat. *ad-* *appannare* > *apànati*, *-am* pf. (Potomje) »sljubiti, približiti«. Stara je posudnica iz dalmato-romanskog izvedenica na *-alis* u pl. **panalia* (upór. *panal'a* u Engadinu, furl. *panali* »metla«) > *pojana* f (Vuk, Kotor) »usko platno, Art Leinwand, lintei genus«, metatezom iz **ponaja*. Na lat. > tal. *-ellus* > *-elio panel* m (Vrbnik) »špaga o kojoj visi udica«. Na lat. *-inus* > tal. *-ino panina í* »haljina od sukna«. Značajna je varijanta sa *nn* > *nd* (kao u *klunda*, *dundo*) *pandil* (Poljica, Smokvica, Korčula) »neka ženska haljina, suknja« = *pàndilo* (Trpanj) »ženska haljina, koja nije šarena« = *pandil* (Korčula) = *pendii* (Lumbarda) = *pandil* (Kučiče) »ženska suknja, gónra hajina«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije nošnje od lat. **pannellus*.

Lit.: ARj 9, 611. 614. 615. 617. 10, 472. Kušar, NVJ 3, 338. REW² 6200, 6204. Maver, AR 6, 250.

pan² m (Baraković) »kruh«. Od lat. > tal. *pane*. Oblik *ponje* pored *palje* n (?) (šatrovački jezik, argot) »kruh, hljeb« vjerojatno je od rum. *pîne* < vlat. *panem*, *panis*. Sa deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *-rifas* tal. *panetto* > *panel* (Rab, Božava) »hljeb«. Daljim deminutivnim sufiksom lat. *-ula* > tal. *-olà Panitela*, otočić u Komatu (metafora). Složenice: tal.' sintagme: *pane in brodo* > *palinbród*, gen. *-oda* (Istra, Vrbnik) = *palinbród* pored *paninbrod* (Lepetane) = *palimbroh*, gen. *-aga* (Cres) »fragmenta paniš in jure carneo«; tal. *pan di Spagna* > *pandupanj* m (Potomje) = *pandešpānj* = *pattšpanja* f (Banja Luka), bug. *pandišpán*, rum. *pandijpan*, balkanski talijanizam, »slatki kolač, trockener Eierkuchen«. Na lat. i dalm.-rom. *-ata* > mlet. *-ada*: *panata* f (Dubrovnik), denominál na *-ati panatati*, *-ām* impf, »mečiti na sitno« = *panada* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Lastva, Riječka nahija, Pelješac, Šibenik, Vrbnik, Božava, Cres, Belostenec) »1° hljeb skuhan u govdoj juši, na ulju, u mljeku, pan cotto, 2° kaša za djecu« = *panada* (Budva) »posno jelo s kruhom u ulju«, također slov. *panada*. Na *-otta* tal. *pagnotta* < pröv. *panhotta* > (zamjenom sufiksa *-acca*) furl. *pagnoche*, tršč.-mlet. *pagnoca*: *panj oka* f (Šibenik, Korčula, Lika, Istra) »kruh«, slov. *panjok* »Soldatenbrod, profünt (ŽK)«. Stara je posudnica iz dalm.-rom. na *-arium*, *-aria* < *-ar*, *-ara*: *panar* m (Rab, Lopar) »lopar« < lat. *panarium* = *ponára* f (sjeverna Dalmacija) »četverouglast otvor uklesan u zidu u konobi, gdje se drže

razni predmeti, kao težački alat, srpovi, vrčevi« < lat. *panaria*. Sa zamjenom sufiksa *tanjega* f (*Gorski vijenac*, Crmnica, Prčanj, Perast, Tivat, Bijela, Bogdašić, Riječka nahija) »rupa u zidu, blizu Ognjišta ili u konobi«. Ta je zamjena ograničena samo na Boku i Crnu Goru. Nalazi se još u Tarantu *paneca* »golino, hvatanje za vrat«, ako nije od gr. *πνίγω* »zadusiti«. Luković je čitao u kotorskim sudskim dokumentima *cum tribus panahis* ili *panehis*. Mlađe su posudnice na mlet. *-er* < lat. *-arius paner* pored *panar* m (Malinska) »košara bez luka, s dvije ručice po strani«, *paniera* f (Čilipi) »košara za kruh«. Upor. slov. *plenjir*, gen. *-rja* »Korb« < mlet. *-tršč. planer* < (metateza *jan*) tal. *paniere*. Ovamo ide još francuzizam *apanaza* koji je tvoren s pomoću sufiksa *-age* (< lat. pridjevski sufiks *-aticus*) < **ad-panaticum*.

Lit.: ARj 9, 615. 622. 623. 10, 731. Pletersnik 2, 71. 56. 144. Stürm, CSJK 6, 72. 74. Grünenthal, ASPH 42, 316. Cronia, ID 6, 116. Kušar, Rab 118, 19. ZbNZ 6, 168. REW² 6187. 6198. Štrekelj, ASPH 14, 533-534. Isti, DA W 50, 62. Matzenauer, LF 12, 188. Rohlf 2552.' Tentor, ASPH 30, 196. Skok, ZRPh 54, 204. DEI 2745. 2747.

panāc, gen. *-nca* m (Vuk, Crna Gora, Skadarsko jezero) »gem (v.), dalmatinski nesit, pelecans crispus«. Ženka je *panica*, mlado *pančica*. Loewenthal upoređuje sa gr. *πηνέλωψ*.

Lit.: ARj 9, 611. Loewenthal, WuS 10, 167. Hirtz, Aves 319-20.

panāc, gen. *-nca* m (Marulić) = *panca* f (Marulić) »trbuh«. Od tal. *pancia* = *ponza* < lat. *panicem*, nom. *panx*. Tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-rifa* mlet. *panzeta* > *panceta* f (Rab, Božava) »potrbušina«. Na *-aria* > *-iera*, fr. *-ier*, *-ière*, tal. francuzizam *panciera*, *paniera* (*-e*) > njem. *Panzer* > *pancēr* m (Belostenec, Voltidi, Jambrešić), pridjev *pancerski*, denominál *raspanceriti* pf. »skinuti pancir« = *pancir*, gen. *-ira* (Vuk, Mikalja), indeklinabilni pridjev epitet *panci(r)K košulja*, *pancirlija* m »onaj koji nosi pancir« = (pseudo)jekavizam) *pančijer*, gen. *-èra*, složenica *pancijer-košulja* (narodna pjesma) = *pansir* (Mikalja). Upor. arb. *pancir*.

Lit.: ARj 9, 611. 612. 613. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 116. REW 6207. GM 321.

panàdija f (18. v., Vuk) = *panàgija* f (Vuk) = bug. *panàgija* »slika sveca, Majke Božje, koju vladika nosi na prsima«. Te dvije

varijante osnivaju se na klasično-grčkom izgovoru (katarreusa, kao *liturgija* pored *liturdija*) od *παναγία* (složenica od *παν-* i *άγιος* »svet, presvet«); odatle na lat. *-arium* > gr. *-αριον panagijan* (stsrp) = *ponagiarb* »posuda za osvećen hljeb« < srgr. *παναγιάρι(ov)* »isto«. Upor. *pangar* m (Kosmet), bug. *pangar* pored *pangal* »stol u crkvi na kojem se prodavaju svijeće«, koje etimološki ne ide zapravo ovamo. To je izvedenica od ngr. *πάγκος* < tal. *banco* > *παγκάρι*. Suglasnik *ρ* mjesto *b* može potjecali od unakrštenja sa *panagiar*. (v. *banak*). Na novogrčkom izgovoru osnivaju se varijante *panajia* (Vrčević) = *panajia* (Kosmet) »koljivo, kuhano žito, koje se nosi u crkvu o zadušnicama« = *panàhija* (Vuk, hiperkorektno sa *h*, koje zatrpava hijat). Balkanski grecizam: rum. *panaghie* f »Stück Opferbrot, das dem Gedächtnis der Mutter Gottes geweiht ist«.

Lit.: ARj 9, 612. 727. Elezović 2, 535. Vasmer, GL 108. 109. RSI 5, 120. Rohlf 1606. Mürko, WuS 2, 130. Mladenov 410. Tiktin 1114.

pānadur m (14. v., Vuk, Kosmet) = *na panagjuri* (stsrp.) = *panajur* (Mikalja) ' = *panagir* (14. v.) = *panigir* (14. v.) »sajam, vašar, trg, pazar«. Na *-ište* (upor. *trgovíšte*, *pazarište*) *panadurište* n = *panadurište* = *panigirište* »1° Marktplatz, sajmište, stočni pazar u varoši, 2° mahala (Priština, toponim, bug.)«. Na tur. *-li panajurlija* (Mikalja) »trgovac«. Balkanski grecizam (ngr. *πανηγύρι* »isto«): bug. *panagir*, *panair*, arb. *panigir*, *panijir*, *panajir*, cine. *panā^ir(e)*, tur. *panair*, *panayir*. Ovamo igra riječi na *panacūru* i na *vragacūru* »ni vraga = ništa«. Primjer za *v* > *ja*.

Lit.: ARj 9, 611. Elezović-2, 66. Miklošič 231. Mladenov 410. GM 321. Vasmer, GL 107. RSI 5, 121. Tomanović, jfF 17, 214. Pascu 2, 72., br. 1328. Korsch, ASPH 9, 661.

panarie m. (Vrbnik) »nekakav zao prišt«. Nepotpuna, odviše općenita i neodređena semantička definicija. Ipak se vidi da riječ potječe od mlet. *panarizo*, tal. *panerèccio* < lat. *panaricium* < gr. *παρωνυχία* (prefiks *παρά* i *ovūξ*, gen. *-υχοξ* »nokat«, prasadstvo sa *nokat*, v.) »zanoktica«.

Lit.: ARj 9, 612. REW 6186. Prati 724.

pandivèra f (Potomje) »vrst ribarskog špaga« = *pandivijerna* f (Dubrovnik) »životinjska bijela dlaka kojom se veže udica, krèna (Dalmacija) < mlet. *arena* < lat. *mmisi*.

Sintagmatska složenica od *pinna* + *de* + *verres* < tal. *verro*.

Ut.: REW* 2326.

pangàloz, gen. -*óza* m (Vuk) = *pangalòz* (Kosmet) = *bangàloz* (Hrvatska) »praznov, skitnica, besposličar, mangup, varalica, obješenjak«.

Lit.: ARj 9, 615. *Elezović 2*, 55.

pànica f (Vuk, Šumadija) »1° zdjela, činija, 2° prosulja, tava, tiganj« = stcslav., bug. *panica* »irdene Schüssel, Teller«. Toponim *Paničari* m pl., upór. bug. *paničar* m prema f *paničarka*. Bez sufiksa *-ica* nije potvrđeno [usp. i pod *panica*]. Hrv.-kajk. i slov. pokazuje *a > o* i. deklinaciju *ũ > y*, gen. -*ě e*, stcslav. *pany*, gen. -*ně e* : *ponjva* f (Belostenec, Jambrešić, Stulić), deminutiv na *-ica* *ponjvica*, sa metatezom *v* u naglašenom slogu *pòvnica* (nije zabilježeno gdje se tako govori), *pòvna* f (ŽK) = (*vn > mri*) *pomna* (ŽK) »tiganj od metala sa drškom« = (*nv > mv*) *pòmvva* (hrv.-kajk.), slov. *panva* = *panva* pored *pònev*, gen. -*nve*, *panvica*. Deklinacija *y* i u češ. *pánevi* i polj. *paneza*. Sve zacijelo istog podrijetla kao i stvnjem. *plánna* < srlat. *panna*, nepoznatog podrijetla. Odnos srlat. *panna* i tal. *panna* f »crema, fiore del latte« nije jasan. Upór. zapadno-fr. *pan*, *poñ* »Kube«, *pano* (Creuse) »Butterfass, stap«. Bug. i šumadinska *panica* pretpostavljaju posuđenicu iz balkanskog latineta. Ne zna se ide li ovamo kao denominal na *-ati panati* impf. (Brač) »vrebati, npr. goluba, kunu, mladića, kad se skita po noći«. Veza s tal. *pannare* »venire a galla la panna« semantički nije vjerojatna.

Lit.: ARj 9, 616. 10, 771. *Pleteršnik 2*, 7. 148. *Miklošič 231*. Isti, *Lex. 554*. *Holub-Kopečný 263*. *Bruckner 394*. *Mladenov 410*. REW* 6199. *Jagić, ASPH 1*, 431.

panihida f (Vuk, pravoslavni crkveni termin, stsrp.) = *panahida* »1° noćna služba božja, svenoćnica, 2° molitve za mrtve«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (gr. ák. παννυχίδα, od παννυχίς »vigilia«): rum. *pàrtăhidă* pored *panihidă*, bug. *panihida*.

Lit.: ARj 9, 916. 612. *Mladenov 410*. *Tiktin 1115*. Vasmer, *GL 109*. *Seika 1*, 164.

Pankrác m = *Pankracije* m (prema lat. izovora grupe *ti*) = *Pankratije* (prema gr. izgovoru) = (*rik > ngr. ng*) *Pangratije* = (= *n* ispalo zbog disimilacije *я - r > 0 - r*) *Pakrat* (1200) = (*α > o*) *Pongrac prema prezimenu *Pongračić* i toponim *Pongraievac*,

gen. *-vca* (16. v., križevačka županija) = *Pokrat* (13. v., Dubrovnik, sa *t* mjesto *č* stoga što se *Pakrac* pored *Pokrac osjećalo kao pridjev na *-j*; za *-ač* usp. niže *Supokrač*), prezime *Pokračić* (narodna pjesma), preokrenuto u *Pokrajač* (Bosna, pravoslavci), *cnkva sv. Pakrata* (13. v.), hipokoristik *Pokre*, gen. *-eta* (14.v.)* toponim sa *šut-* < *sanctus* »*Supokrač* (toponim na Šipanu). Deminutiv na *-ica* *Pokrića* (Dubrovnik, 1389-1399). U Dubrovniku su² se nalazile moći sv. Pokrala (spominje ih Porfirogenet u 10. st.), odatle omiljelost imena. Gr. svetac Παγκράτιος štovao se i u Mlecima i u Apuliji.

Lit.: ARj 1, 229. 9, 579. 616. 617. 10, 543. 739. 547. Jireček, *Romanen 2*, 50. Skok, *Slav.* 237. Putanec, *Slovo 13*, 163.

panos m (Vuk, Hrvatska, Lika, *Aleksandriđ*) »1° fitiljača, smolnica, Feuersignal« = *fanos* (na mjesto lučeva *fanosa*, stsrp., Novaković., *Aleksandriđ*) = *Panos* »2° toponim (Lika., Piva)«. Od gr. φανός »luč, zublja« > mlet., tal. *fanò*, *falò*, tur. *fanos*, *fanus*, »svjetionik«. Odatle na deminutivni sufiks -*άριον φανάριον* > ngr. *fanari* »1° lanterna, fanal, 2° (toponim) sjedište patriarka u Carigradu« > srlat. *fanarium* (1283), rum. *felinar* (Muntenijska), na tur. *-ci felinaragiu* »Laternenzünder«. Balkanski grecizam koji su raširili Turci po Balkanu: hrv.-srp. *fenjer* (18. v.) = *fēnjer* m (Vuk., Bosna) = *fenjer*, gen. *-era* (Kosmet), bug., tur. *fenjer*, cine. *finere* f, odatle i bug. *fenjerce*, *fenerdžija*. Čini se da je grčkog izvora. i naš jadranski naziv za svjetiljku *feral*, gen. *-ala* m (nekada je to bio i pomorski termin, koji se sada zove *lanterna*, a čuvar *lanternistlaf* prema austrijskoj terminologiji) = *feruā*, gen. *-ualā* (Molat) »fenjer, ručna lampa« = *fěřǎ*, gen. *-ala* < *ferao* (18. v., Perast, Dubrovnik Cavtat) »zidna svjetiljka«, deminutiv *feralić* m »noćna svjetiljka za nošenje« = *feral*, gen. *-āla* (Cres, Rab, Senj) = *fera* (Božava) = *ferǎv*, gen. *-ala* (Buzet, Sovinjsko polje) »fenjer na ulje ili petrolej«. Upór. *fanaru* (Calabria) »abbaino«, *fanara* (Sicilija) »plamen«. Značajnije još da u Dubrovniku postoji pored *fera* još *ofěrao*, gen. *-ala* (Zore), u kojem početno *o* potječe zacijelo od krivo rastavljenog dalmatno-romanskog člana **lu feral > n'uferal* (upor. tal. *alloro* < lat. *laurus* < *alloro). FurL *feral* pored *ferar* > slov. *falar* »Laterne«. Jadranski se naziv najlakše objašnjava unakrštenjem gr. φανάρι i *pharos*, kako je nazvan, »pomorski svjetionik« u Aleksandriji, odatle port. *faro* »1° Leuchtturm, 2° toponim«. Tal. *fanale*:

sadrži neutrum od φανήριον. Sa *fě-* zabilježeno u Veneciji *ferale 1297*, Belunu 1379. Upor. još toponim *Porozina* na Cresu naprama *Plomin* gdje je pomorski svjetionik = tal. *Canale di Faresina*.

Lit.: ARj 3, 49. 8, 732. 9, 617. *Elezović 2*, 406. Skok, *Slav.* 42. Cronia, *ID 6*, 108. Kušar, *Rad 118*, 17. REW³ 6463. Štrekelj, *ASPh 14*, 522. *SEW 1*, 280. *GM 101*. Meyer, *Türk.* 1, 76. *Rohlf's 2294*. Kqtsch, *ASPh 9*, 499. *Pascu 2*, 133., br. 468. *Mladenov 660*. Vasmer, *GL 58*. 59. 109. *DEI 1589*. 1592. 1594. *Tiktin 616*. *DEI 1619*.

pant m (hrv.-kajk., Belostenec, Topolovac, slov., češ.) = *panta* f (Voltidi) = *panti* m pl. (ŽK, ŽU, za oba dijela) »Γ bağlama, särke, brtvjele (domaći izraz u čakavskom, *samac* m prema *samica*), 2° kolut, obruč za sapinjanje«. Od njem. *Band* (od *binden* »vezati«). Odatle od njem. deminutiva *Bandi* > *pantlek* m (hrv.-kajk.) = *panklek* (Lobor, sa *ti > kl*) = (zamjena kajkavskoga sufiksa sa *-ika* ili posuđenica iz madž. *pantlyika*) *pántlika* (Otok, Slavonija, Reljković) = *pantljika* (Vuk, Srbija) »trak (ŽK)«. Pridjev na *-av* *pantljikav*, na *-ast* *pantljikast*. Deminutiv na *-ica* *pantljica* »biljka Bandgras«. Na *-ara* pored *-jara*: *pántlikára* i *-iljikára* pored *pantljičara* »glista Bandwurm«. Na *-jar* *pantljičar* (Đakovština) »strijeke nalik na pantljike«. Sa sufiksom *-ika* još u slovačkom, ukrajinskom i rum. *pantlică* = *panglică*, s mnogo varijanata, deminutiv na *ufa* < lat. *-ucea panglicuță* »biljka«. Njemački se deminutiv nije osjećao kao deminutiv. Zbog toga je dobio naš hrv.-kajk. deminutivni sufiks *-b'k*. Ali postoji posuđenica i bez toga: *pantlin* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić). Upor. glede dodatka *-in* na njem. sonantno /: *kifljin* (ŽK).

Lit.: ARj 9, 618. 619. *ZbNŽ 21*, 184. *Miklošič 231*.

pantàgana f (Split) »veliki miš« = *podgana* f (slov.) »parcov, štakor, stahor = stavor«. Odatle na *-ica* *podgànica* = *podganar* = *podganjak* — *podganščak* = *-sača*, poimeničenje od *podganski* »nečist od štakora«. Od tal. *panterana*, furl. *pantiàne*, poimeničen pridjev na *-anus* od *ponticus*, tj. »miš sa Ponta«, koji je na brodovima došao u Evropu. Možda je u tom pridjevu obrnuto na latinski iz jezika telugu (draidvski jezik) *pandi-kokku* »mus malabaricus«. Ovamo će ići i Vukov *pacov* (Srbija, *-ov* < madž. *-á*) = (s umetnutim *r* pred dentálnom afrikatom) *parcov*, gen. *-ova* (Vuk, Srijem), odatle na *-ica* *parčica* f (Bistrac,

Hrvatska) »stupica za hvatanje parcova i puhova«. Upor. veliko-rus. *pacjuk* »1° Wanderatte, 2° Ferkel« = ukr. *pačuk* = lit. *patsukas*.

Lit.: ARj 9, 545. 645. *Miklosii 229*. *Lokotsch 1618*. REW³ 6651. *Vasmer 2*, 328.

Pantaleon, lično ime grčkog podrijetla, kráceno od gr. Παντελεήμων već u gr. (kráče) Πανταλέων, liječnik, odatle omiljelost toga imena. Odatle *Pantàlija* m = *Pantèlija* (upor. rum. *Fiintile*), prezime *PanteKč*, hipokoristik *Panta* m (upor. rum. *Pinted*), prezime *Pantie* (Bosna, pravoslavci), *Pane*, prezime *Panic*. Prema ngr. *nt > nd*: *Panda*, *Pandák*, prezime *Pandakovič*. Odatle nastalo tal. *pantalone* m »mletačka maskara s dugim hlačama«, odatle opet fr. opća riječ *pantalons*, koja je poslije Revolucije postala internacionalna, tal. *pantalon* m > *pantaloní* m (ŽK) = *pantalone* f pl. »hlače, čakšire«, rum. *pantalon* m pi., bug. *pantalon*, dok je oblik *puntale* f pl. (Banja Luka) = *puntole* pored *pantole* f pl. (Kosmet) turcizam (tur. *pántol*) francuskog podrijetla (nošnja *alafranga*).

Lit.: ARj 9, 618. *Elezović 2*, 57. REW* 6206. *Prati 727*.

panter m (Kavanjin) = *pantera* f (Mikalja, Vetrantie) »1° leopard«. Od gr. πάνθηρ > lat. *panthēra*. Od značenja »2° (mlet.) sorta di rete da uccellare« samo kao toponim *Pantera* (Milna, na Braču, uz more, čistina na kojoj se suše mreže; Veli otok).

Lit.: ARj 9, 619. *Prati 727*. Skok, *Slav.* 121. 176.

pantoflin m (hrv.-kajk.) = *patokljín* (ŽK, preko njem. *Pantoffel*, preko njem., .pl.) = *pantofla*, pl. m *pantofli* = *pantofola* f (Rapić) = *pantòfula* f pl. (Boka) preko tal. *pantofola* — (odbacivanjem dočetka *-ola*, Koji se osjećao kao deminutivni sufiks, koji ne pristaje) *pan-tufa* (Nalješković) = *pantofa* (Kosmet) »papuč, šlape«. Izvor je grčka složenica παντοφελός, οα πας, gen. παντός ἡ φελλός »pluto«.

Lit.: ARj 9, 620. REW³ 6208a. *Prati 727*. Vasmer, *RSt* 3, 255. *ZSPH 4*, 388-390. *DEI 2753*.

pantomine f pl. (Kučiče) »1° ludosti, 2° (teatarski termin) scenski prikaz gestima«. Od ral. *pantomima* = (disimilacija *m - m > m - n*) *pantomina* < lat. *patomimus* < gr. παντομίμας, složenica od παν »sve« i μίμος, »glumac«, odatle poimeničen učen pridjev na *-ωος mimika* f.

Lit.: *Prati 728*. *DEI 2735*.

panj, gen. *panja* m (Vuk), sveslav. i praslav. *panь*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° deblo, 2° katarka, jarbol, 3° košnica, trnka, 4° toponim. Deminutiv na -ič *panjič*. Augmentativi na -ina *pānjina* (Vrbnik) »odvod od čokota«, na -uga *panjuga* (Vuk, Crna Gora) »1° panj = panjuga, 2° cokat (vinove loze, od Niša prema Staraj Srbiji i Makedoniji)«. Na -luka *panjuška* (Stara Srbija) »panj«. Kol. na -je *tanje* n. Na -oca *panjača* »gljiva«. Na -akuša *panjakuša* »ptica«. Samoglasnik *α* je nastao od palatalnog poluvokala *ɥ*: upór. slov. *penj*, češ. *peň*, polj. *pień*, rus. *penь*. Mađžari posudiše *pōnye* i Arbanasi *pēnjē*. Ie. je korijen **pin-* »Holzstück«, koji se nalazi u sanskr. *pināka* »štap, batina, kijača«, gr. πίνναξ »1° balvan, daska, 2° slika (odatle internacionalna *pinakoteka*)«. Slavenska riječ očuvala prvobitno ie. značenje. Značenje 3° objašnjava se primitivnim pčelarstvom (rojenjem) u šumama.

Lit.: ARj 9, 621. Novaković, *ASPh* 20, 62. Miklošič 270. Holub-Kopečny 269. Bruckner 409. Mladenov 538. WP 2, 71. Jokl, IF 27, 305. Meringer, IF 16, 152. 159. sl. 18, 278. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. JF 3, 204). GM 332. Boisacq* 748-785. Vasmer 2, 335.

pānjka f (15. v., Marulio) »kleveta«. Pridjev na -av, poimeničen na -bc > -ac prema na -ica *panjkavac* m prema f *panjkavica*. Denominal na -ati *pānjkatī*, -am impf. (na-, o-, Vuk) »klevetati«, također sa *n* mjesto *nj* (Marin Držić), koji je nastao deprefiksacijom prefiksa *o-* (*ob-*); iterativ *opanjāvati*, -*panjāvām* (Lika). Odatle radne imenice na -alo *pānjkalō* m, *opankalac*, gen. -oca, na -vac *opanj-kavac* (kod leksikografa). Samo hrv.-srp., prema Vaillant u od deminutiva *opatkatī prema *opadati*, -ām (16. v., Vuk), *opadāvati* (Lika), *opadnik*, *opadāvati* (Mikalja) prema *opasti*, *opadnem* (Vuk), s istim prefiksom kao istoznačni *oklevetati*, *ozloglasiti*. Ako je tako, promjena *tk* > *njk* nastala je iz pejorativnih afektivnih razloga. Nije pronađeno prema kojem je tipu nastala. Možda je u vezi s *opaj-kati* pf. (*koga*, (Cavat) < *ot-pad-kati* »otkriti« i s pejorativnim nazivima *opajdača* — *opajgora* — *opajdara* = *obajgora* = *ojdara* (Vuk) »bezobrazna žena«. U okolici Cavtata je razumljivo otvaranje zatvorenih suglasnika u grupama, upor. *Capatjka* za *Capatka* (za muško *Capatčanin*).

Lit.: ARj 7, 477. 8, 303. 802. 9, 9. 13. 27. 477. Matzenauer, LP 11, 335. Vaillant, BL 15, 59-61. Grickat, JF 18, 322-24.

pāor m (Vuk, Vojvodina, Otok u Slavoniji) prema f *paoruša* = *panz* m (ŽK, Slavonija) »1° seljak, 2° stanovnik provincijske Hrvatske za razliku od graničara (ŽK); sinonim: *muž* prema *mužaća*«. Pridjev na -ov *pāorov* = *paurov*, na -ski *pāorski* (Vuk) = *paurski*. Deminutiv na -če *paorče*, gen. -eta n. Kolektiv na -ija *paarija* f = *paurija* (ŽK) »provincijska Hrvatska, nekadašnji Provincijal prema *Granici*; sinonim: *Muško* (ŽK)«. Iz graničarske njemačke kancelarije: *Bauer*.

Lit.: ARj 9, 624. 710.

papa¹ m (Vuk, Dubrovnik, ovdje običnije s hipokorističkim akcentom i nastavkom -e, tip *Rade*) = *pape* (i u Kotoru i zapadnoj Hercegovini; djetinja reduplikacija u raznim jezicima) »otac«. Deminutiv *yapica* m. Neobična je deklinacija te djetinje riječi u Istri *papa*, gen. *papēta*. U Prčanju varijacija disimilacijom i samoglasom *a* > *o* *bopo* m »djed« prema f *bōpa* »baka«. V. *pop*.

Lit.: ARj 9, 625. 627. Rešetar, Štok. 228. REW> 6213.

papa² (Vuk) »djetinja riječ za kruh«. Djetinja reduplikacija, koja se nalazi i u drugim jezicima, npr. tal. *pappa*, s afektivnom geminacijom (upor. *nonno*), »isto«. Istog -je djetinjeg podrijetla i *papa* (hrv.-kajk., Belostenec) »lijep, postverbal od lijepiti«, sa denominálom na -ati *papatī* »lijepiti«. Ali kako se radi o kulturnom pojmu, bit će prije posuđenica iz njem. *Pappe* (upor. *Papndeckl* u hrvatskim gradovima), negoli kreacija samostalna i neovisna od nje-mačkoga. Vukova *papa* ima afektivni akcent kao hipokoristici *Kata* itd. prema deminutivu na -ica *papica* m (Mikalja, Belostenec, Stulić) i denominálom na -ati, -iti *papatī*, -ām (*is-*) — *patiti*, -im impf. »jesti«. Na -uljati *papūljati*, -ām impf. »jesti, kusati«. Riječ *papula* (od graha, Vuk, Miličević) može biti postverbal odatle V prema Matzenaueru ovamo bi išao i Vukov femininum *pakolēč* f = *pakoleč* (Šulek) »svako proljetno zelje, što se jede«, ako je, kako on misli, od sttal. složemce *pap-palecco* »Leckerei« od *pappare* i *leccare*, što ni najmanje nije pouzdano ni fonetski, ni semantički, ni morfološki. Za disimilaciju *p* - *ρ* > *ρ* - *k* nema drugih potvrda. Talijanski maskulinum ne prelazi u deklinaciju i [usp. i pod *papatī*].

Lit.: ARj 3, 915. 9, 625. 626. 627. 629. 634. 578. Matzenauer, LF 12, 186. REW* 6214. DEI 2758.

papak, gen. -pka m (Vuk) »1° ungula, kopito, 2° školjka, 3° (metafora) papci u krmila« = *papak* (ŽK) = *papek* (Bela Krajina, slov.) = *pāponjak*, gen. -ōnjka (Lika, Vuk, Kosmet) »isto«. Augmentativ na -ina *pā-pōnjčina* (Lika) »1°-isto, 2° biljka«. U Kosmetu (Rasnik) *čaponjak*, gen. -njka »papak u preživanja, goveda i sitne stoke«. Sufiks -onjak došao je možda unakrštenjem s tur. *babānak* »isto«. Glede č u *čaponjak* upor. *čaporak*. Riječ *papak* je hrv.-srp. i dijelom slovenska.

Lit.: ARj 9, 625. Pleteršnik 2, 7. Elezović 2, 57. 431.

papar, gen. *papra* m (Dubrovnik, Crmnica, danas općenito) = *papar* (Božava) = *papar*, gen. *papra* (ŽK, Vodice) = *paper* (Draščići, Istra) »1° Pfeffer (s kojom je riječi istog postanja), 2° paprika (Sutomore)«. Na -ika *paprika* (ŽK) = *paprika*, deminutiv *papričica*, madž. isto, odatle ná madž. sufixs -as *paprikaš* m »jelo«, posuđenica iz mađžarskoga. Pridjevi na -bn u izvedenici *paprnjak* = *pāprnjak*, na -en *papren*, poimeničen na -jak *paprenjak*, na -ica *paprenica* »!? sučić za papar, 2° gljiva«, na -jača *paprenjača* f, na -ka *paprenka*. Deminutivi na -ič *papric*, na -ica *paprica*. Denominál na -iti *papriti*, -im impf. (na-, o-, pre-, za-), iterativ na -va- *papprivati*, -ujem, samo s prefiksima. Na -eš *papreš* m »isto što papar«. Na -an (od unakrštenja sa *sapratī*) *papran* m (Marulić), s denominálom na -iti *papraniti*. Može se tumačiti i kao dalmato-romanski leksički ostatak na sufixs -ona, -one, upor. južno-fr. *pebrun*, kat. *pebrona*, *pavarauna*. Na lat. -ata *paparata* f, deminutiv *paparatica*. Od lát. *piper* (sa *i* > *ɥ* > *a*), stcslav. *pърѣъ*, slov. *peper*, češ. *pepř*, poj. *pieprz*, upor. *pepar* (Slun, Istra, bezjački izgovor). Postoji još oblik sa *o* mjesto *a* < *ɥ*: *poper* (Cres) = *papar*, gen. -prā (Istra), slov. *paper*, gen. *popra*, *poprtnik* »vrsta kruha«. Odatle deminutivi na -ič *poprič* »biljka«, *popriča* (Vrbnik), *paprika* (Vrbnik), *paprenjak*, gen. -aka (ibidem). Upor. ukr. *poper*. Samoglasnik *o* nije zamjenik poluglasa, nego rezultat unakrštenja sa *kopri* (v.). Anticipacijom suglasnika *r* u naglašeni slog (upor. *brnistra*) nastaje hrv.-kajk. *prper*, gen. -pra (Belostenec), odatle *prprenak*, gen. -aka, *prpiš* m »paprika«, *prpriti*, -im pored slov., hrv.-kajk. *peper*, *pepriš*, *pepriti*, također slov. *prper*, gen. -pra, *prprnjak* m »kruh«, s disimilacijom *r* - *r* > *r* - *l* *prpel*, gen. -pla. Upor. *prepren* m pored *pretres* (Gornja Brda). Osim ovih posuđenica, vjerojatno iz balkanskog latineta, postoje još

mlađe posuđenice iz triju vrela: iz mletačkoga *pévere*: *pevēr* pored *pīver* m (Crmnica), na augmentativni sufixs -one mlet. *peverone* > *peverun* m »paprika« = *peferona* i *feferona* f (hrvatski gradovi) »vrsta paprike«; iz gr. πιπέρι > *piper* (Timok-Lužnik) = *peperka* (Makedonija) »paprika«, bug. *piper* (balkanski gre-cizam); iz turskoga *biber* (18. v., Vuk) = *biber*, gen. -era (Kosmet), indeklinabilni pridjevi na tur. -li *biberli*, na -ov *biberov*, na -bn *biberni* = *bibèrni* (Kosmet), poimeničen na -ica *bibernica* = na -jača *bibernjača* (Vuk) »pyxis piperis«, na -ika *bibèrika* (Šulek) »biljka lepidium campestre«, na -ka *bibèrka* f (Šulek) »polygonum hydropiper et persicaria«, na -ina *biberina* f »piperinum«, denominal *biberiti*, -im (na-, o-, za-), na -isati *obiberisati*, -šem pf. »isto što obiberiti«. Balkanski turcizam (tur. *büber*) grčkog podrijetla: arb. *biber*. Stulić ima *piperat* m »herba lanaria«, upor. češ. *piperat* (latinizam?). Krčkočakavsko *par elina* (Vrbnik) »cibi genus, jus cum caseo, oleo et pipere« odgovara isto-rom. *pilvarein* i milanskom *pavarina* < poimeničen lat. pridjev na -inus *piperlna*. Suglasnik / je od isto-rom. *pilvare* < *pipere*, s anticipiranim i disimiliranim *r* (upor. gore slov. *prpel*). Samoglasnik *a* < *ɥ* dokazuje da je stara posuđenica < *pilverina > (metatezom *l* - *r* > *r* - *l*) *parelina*. Upor. furl. *pevarèle* i *pevarine*.

Lit.: ARj 1, 280. 7, 477. 8, 331. 9, 121. 626. 630. 830. 858. 10, 781. 818. 819. 821. 11, 654. Elezović 1, 44. Miletić, SDZb 9, 228. 265. 266. Pleteršnik 2, 150. 154. 156. 267. 256. Cronia, ID 6, 116. Ribarić, SDZb 9, 14. 20. 64. Štrekelj, DAW 50, 45. 81. REW* 6521, 6521a. SEW 1, 564. Mladenov 423. Pirana' 742. si. Bartholomae, IF 3, 168. Brandt, 2B. v. čest' Millera 305-310 (cf. AnzIF 13, 245). Ułaszyn, RSI 1, 87. ASPH 29, 442. GM 35. Rosāmam 774.

papati, -ām impf. (Dubrovnik, također češ.) = *papili*, -em (Zagreb, Slavonija), djetinja riječ, »jesti«. Od iste je osnove *papa* (Vuk) = *papa* f (Kosmet) »kruh« u dječjem jeziku. Samoglas varira u *pupati* (Crna Gora) »jesti bez truda, bezbrizno«. Ovamo ide i izvedenica na -ula: *papula* (Vuk, Srbija, također češ.) »ugnječen kuhan grah bez čorbe, kao pire u hrvatskim gradovima«, odatle *papūljati* (Lika) »kusati«. Djetinja je riječ internacionalna: lat. > tal. *pappare*, njem. *Pappe*, ngr. πάπα f »popara«, okarakterizirana je reduplikacijom kao *mama*, *tata* itd. [Usp. i pod *pa²*].

Lit.: ARj 9, 626. 634. Elezović 2, 535. Holub-Kopečny 264. DEI 2758.

papazjánija (Srbija) = *papazjahnija* (Bosna) = *papazjánija* (Kosmet) »vrsta jela, kuhano meso u povrću«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *papaz yahnisi* »popovo jelo«, od *papaz* < ngr. *πάππος*; »otac« iz kulinarske terminologije: bug. *papazjahnija*).

Lit.: *Elezović 2*, 535. *Mladenov 411*. *Škaljić*^d. 509.

papiga f (danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, slov.) = *papuga* (Mikalja, *Jačke*) = *papagaj* m (hrv.-kajk. < njem. *Papagei*) = *papagal* (Stulić) = *papaga* (Božava) = *papágao* (-gō), gen. -*gala* (Dubrovnik < tal. *pappagallo*) = (sa zamjenom dočetka -*ao*, koji je izgledao kao naš sufixs part, perf. akt., drugim sufixsom -*an*) *papağan* = (metateza) *pogapuj* (Timok-Lužnik, Srbija) = (haploglogija, slov.) *pagaj*. Evropski naziv egzotične ptice arapskog podrijetla (ar. *babagha*), koji je ušao raznim putovima (njemačkim, talijanskim) i koji je adaptiran također na razne načine. U *papiga*, *papuga*, koji su najbliži arapskom obliku, -*agha* je prilagođen našim sufixsima -*iga*, -*uga*. Prenosi se i na morską ribu »vrana« *papuh* = mlet. *pappagā* »labrus merula« (zacijelo metafora).

Lit.: *ARj 9*, 625. 634. 10. 371. *Pleteršnik 2*, 8. *Budmani, Rad 65*, 164. *Štrekelj, ASPH 14*, 258. *Matzenauer, LF 12*, 189.

papija m (14. v.) »dvoranin u carskom dvoru u Carigradu«. Od gr. *παπτίας*.

Lit.: *ARj 9*, 627.

papir, gen. -*ira* m (tako i slov.) »hartija«, internacionalna riječ od lat. *papyrus* < gr. *πάπυρος* zacijelo preko njem. (-fr.) *Papier*, prvobitno »biljka iz koje se dobivala hartija«, pridjev -*bn* > -*an papiran*, poimeničenja na -*ica papirnica* »trgovina papiróm« = na -*āna* (v.) *papirāna* »tvornica papira«, odatle *papirničar*, *papirnjak*, na -*ar papirār* = na tur. -*džija papirdžija*, dijelom sve Šulekovi neologizmi. Može biti i starija posuđenica s obzirom na dalm.-rom. *papiru*. Deminutivi *papirić*, *papirčić*. Hrv.-kajk. *papier* (Belostenec, Jambrešić), *paperan*, složenica *paperočrčac* = *papier* (Istra, Draščići). S umetnutim m pred labijalom i disimilacijom *p - p* > *l - p lōmper* m (Prčanj) »Goldpapier«, denominal na -*ati lomperāti*, -*am* impf. Od lat. *papyreus* > sjeverno-tal.-j mlet. *paver(p)*, furl. *paver* > *pavir* m (Čukiste, Korčula, Dubrovnik) »stijenj«, slov. *povër* = *povír* »Schilf«.

Lit.: *ARj 9*, 628. *Pleteršnik 2*, 8. 197. *Stürm, ČSJK 6*, 73. *Ribarić, SDZb 9*, 20. *Jagić,*

ASPh 8, 319. *REW** 6217. 6218. *Vasmer 2*, 312. *Banali 2*, 273.

paprat, gen. -i f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *pa(= *poz*)*ponb*, »bujád, stelja, filix., Fran(kraut)«. Pridjevi na -*bn* > -*an prapatan* (Stulić), toponimi *Papratni* (Do), *Prapatno*, poimeničen na -*ik Prapatnik*, na -*ica Prapatnica*, na -*j Paproč* m prema f *Paprata*. (samo kao toponim) i *Prapašnica* (*šn* < *čn*, Kosmet). Na -*janin Papračani* (toponim). Deminutiv na -*ča papraca* (Vuk) »različite biljke« = na -*će paprace*. Suglasnik *r* prelazi u drugi slog: *paprat* (Crna Gora, Istra) = *paprut* m (Jambrešić, ŽK), s pridjevom *paprutan* = *praputan*, poimeničen na -*ik Prapittnik* (toponim); *prèput* (Krašić, hrv.-kajk.). Upor. slov. *prapot* pored *prapori* i bug. *papcaib* pored *paprātb*. Slog -*pra-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upór. polj. *paproč* i rus. *paporotb*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o*, koji je opet nastao u praslavensko doba iz disimilacije u reduplikaciji *porporn > *porpontb. Upor. *prāprot* (Vodice, Istra), s ponovnim unošenjem *r*. Dva suglasnika *r - r* bila su disimilirana već u praslavensko doba i na taj način što je jedan od njih ispaó. Tako iz *prapatrb* nastala *paprat f*. Upor. i disimilaciju *p - ρ* > *k - ρ* u češ. *kapradí* < *papradí. U drugim slavinama došlo je i do zamjene prefiksa *pa-* za *po-* kao na polj. *paproč*, rus. *paporotb*. Biljka je kulturna, jer služi za prostiranje stoci. Posuđiše je Mađžari *paprad*. Glede *i* > *d* upor. češ. *kapradí*. U narječjima, npr. kod čakavaca u Žumberku, potiskuje je sinonim *stelja*. Ie. je korijen isti koji i u *pero* (v.) = gr. *πέτρον*, tj. *pet-* »auf etwas stürzen, fallen lassen«, u ništičnom prijetoju *pt-* > **pter-*, u kojem je već u praslavensko doba oblakšana početna grupa *pt* > *p* kao neobična na početku. Biljka je dobila ime po tome što se lako krši i trusi. Zbog toga je nazvana reduplikacijom u prijetoju perfektuma *porpor-* koji je raširen sufixsom -*Is* za apstrakta. Baltičke su paralele potpune semantički i fonetski: lit. *papartis*, lot. *paparde* f. Upor. još sanskr. *paprata-k* »ljekovita biljka« i stvnjem. *faran*, nvnjem. *Farn*, u složenici *Farnkraut*. Značajna je i keltska usporednica: gal. *rātis*, ir. *raith*, odatle na donjem Dunavu toponim *Ratiaria* > bug. *Arčer*.

Lit.: *ARj 9*, 930. 933. *Ribarić, SDZb 9*, 182. *Elezović 2*, 119. *Miklošič 231*. *Holub-Kopečný 163*. *Bruckner 395*. *ASPh 29*, 119. *Mladenov 411*. *WP2,2L*. *Trautmann 206*. *Lehr-Spaławiński, Zbornik Ułaszyn 26-30*. (cf. *IJB 25*, 328). *Rozwadowski, RSI 2*, 94. sl.

paprata f (Domentijan) = *pāpratnja* (Grbalj) = *papraca* f (Srijem) »u crkvi odio za žerie« = (zamjena prefiksa *pa-* sa *prē-*) *pēprala* f (Vuk, Srijem) »mjesto u crkvi gdje žene stoje« = (zamjena sa *prī-*, upor. *privor*) *prīprata* f (Domentijan, Danilo, Miličević) »predvorje« = *priprat* m (15. i 16. v.) »predvorje« = (sa *pra-* < *prē-*) *praprata* »isto«. Oblik *papraca* slaže se sa strus. *papenb* f, strus. *papęzię* = bjelo-rus. *pāperí* = stoslav. *papęzъ* (Suprašl.) »vόρθήξ, vestibulum«, u toliko što predstavlja i u hrv.-srp. postojanje deklinacije *i*, *paprath, odatle kasniji prijelaz u deklinaciju -*a* (primjer *datb* > *daća*). Oblik *pāpratnja* u Grblju predstavlja unakrštenje s kakvom našom riječi, kao *pratnja*. Između hrv.-srp. *paprata* i rus. *papenb* itd. razlika je u prijetoju. Ruski oblik pretpostavlja isti prijetojni štěpen koji i naša riječ *prtiti*, *prtina* (v.), rus. *perētb*, *pru* »idem«. Kad to ne bi bio termin pravoslavne crkve, moglo bi se pomišljati na takvu vezu. Tako je i Matzenauer činio. Vuk je zabilježio da je *porta* i kod pravoslavaca termin za »Kirchhof (besonders bei Klosterkirchen, groblje kod crkve, osobito kod manastirske)« kao što je i kod katolika za samostanska vrata uopće, a likvidna se metateza u *prata* s time navlas slaže. Vjerojatno je Murko 'bio na dobrom putu kad je u *pāpratnja*, *preprata* vidio lat. riječ *porta* (upor. toponim *Porta* u Makedoniji). Treba pomišljati na vezu sa gr. prefiksalmom složenicom *παρά-9-ύρα* »Seitentür« = *πρόθυρα* (prefiksi *παρά-*, *προ-*) u kojoj je *θύρα* bio zamijenjen sa *porta*. Upor. u Basilikati *paraportu* »Schweineverschlag unter einer Treppe«. Osnovno *παραπορτα bilo je svakako izopačeno pod uplivom pučke etimologije. Drugi je dio bio u ruskom doveden u vezu s *pertb* = *prt*, gen. *prti*, a prvi dio bio zamjenjivan raznim našim prefiksima. V. *porta*.

Lit.: *ARj 9*, 629. 11. 367. 378. 12. 103. *Murko, VuS 2*, 128. *Matzenauer, LF 12*, 189

pāprica f (Vuk, Lika, Grbalj, Konavli, Punat na Krku, Timok-Lužnik), mlinarski termin, praslav., »1° komad željeza nasred donjeg kamena, na kojem se okreće gornji kamen, 2° cijev u mlinu itd.« = *prprica* (Lika, Belostenec, slov. pored *prepriča*) — *prpica*. *Miesto -ica* stoji -*enica*: *paprēnica* (Prčanj) »Basis der Mühlachse«. Deminutiv na -*bk papčak*, gen. -*čka* (Vuk, Srijem) »prijetnjak, spinjatak, zaponjač«. Augmentativ na -*ina paprčina* (Vuk, Boka) »stablina«. Samoglasnik *a* stoji mjesto poluglasa *ǫ*, upor. stoslav. *pępęica*, bug. *paprica*

i strus. *porplica* (s disimilacijom *r - r* > *r - l*) pored *paraplica*, polj. *paprzyca*. Riječ je kulturni termin, koji posuđiše Rumunji u dosta varijanti, koje pretpostavljaju poluvokal i disimilaciju: *pīrpāritā*, *pīrpālitā*, *prepelitā* »isto«. I hrv.-srp. *paprica* pretpostavlja disimilatorni gubitak suglasnika *r* u prvom slogu. Prema Brückneru to je deminutivna izvedenica: na -*ica* od onomatopejskog korijena, koji se nalazi u *prpor*, *prpuškati se*, *prporiti se* (v.).

Lit.: *ARj 9*, 631. 632. 11. 631. *Miklošič 231*. 243. *Bruckner 394*. *Matzenauer, LF 12*, 189. 14. 165.

papuč m (Trpanj) = *papuča* f (18. v., Vuk, Perast) = *papuča* (Kosmet) »Pantoffel«. Obično se govori u pl. *papuče* f kao *hlače* itd. Deminutiv na -*ica papučica* »biljka«. Radne imenice: na -*džija*: *papučija* m (Vuk, Kosmet) »koi grad i prodaje papuče« = *papučlija* (neobično je -*ija* mjesto -*čija* u radnih imenica). Na -*luk papučluk* = *papušluk* »daska na kojoj se izuva i ostavlja obuća«. Balkanski (i evropski) turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica od *pā* »nogac, upor. lat. *pes*. gr. *πούς*, v. *pače*, i *pūš* od *pūsidan* »pokrivati« > tur. *papuç*) iz terminologije nošnje: rum. *papuc* (glede *c* mjesto *č* upor. *copac*), *papugiu*, bug. *papuk* prema pl. *papuci*, *pauđžija*, arb. *kēpucē* (glede disimilacije *p - p* > *k - p* upor. češ. *kapradí*).

Lit.: *ARj 9*, 634. *Elezović 2*, 57. *Novaković, ASPH 32*, 386. sl. *Miklošič 231*. *Bruckner 395*. *Rekim Ilii. REW** 858. 6216. *Lokotsch 1625*. *GM 188*. *Matzenauer, LF 12*, 189-190. *Korsch, ASPH 9*, 661.

pār¹ m (*ne-*) »1° dvoje od iste vrste, tak kokoši u Sumetu, 2° onaj koji je s kim ili s čim jednak, 3° onaj koji je dostojan s kim se drugovati«. Također slov. Odatle na mocioni sufixs -*bc* > -*āc* m prema f na -*ica par āc*, gen. *parca* m prema f *parica* (Lika, Slavonija, Vrpolje) »vršnik, vršnjak prema f vršnjakinja (*nisi ti moj par*, ŽK)«. Pridjev na -*bn* > -*an paran*, poimeničen na -*jak parnjak* »vršnik«. Na -*ič* (koje nije naš deminutivni sufixs nego lat. -*iculus* > tal. -*ecchio*, izgovoreno na mletačku) *parić* (Dubrovnik, Račišće, Vrbnik, Istra, Lepetane) »2° malo veslo, 2° toponim (Lepetane)«, m pl. *parići* (Pomotje) »mala vesla« = *pariči* (Volosko) »par malih vesala s kojima može veslati jedan veslač« = *parić* m (Cres) »isto« < tal. *parecchio*. Na tur. -*džija paradžija* m (Vuk, Srijem) »majstor koji drugim mogućnijim majstorima na par radi, minuscularius«. Samoglasnik *α* je umetnut

analogijom prema *abadžija*, *kavgadžija* itd. Denominali na *-ati*, *-iti parati se*, *-a*, »coire (de canibus, felibus)« = *pariti (se)* »Γ isto, 2° sastavljati ih u par«, *spariti* »združiti«, *raspariti* pf. prema impf, na *-va- rasparivati*, *rasparujem* »razdružiti«. Od lat. > tal. *par (un par di ...)*. Plural *paria* > *parija* f »kopija, prijepis« latinizam je. Upór. arb. *par*.

Lit.: ARj 9, 634. 637. 643. 655. 648. 6-51. Ribarić, SDZb 9, 175. Pleteršnik 2, 8. 9. 10. Zore, Rad 114, 230. Matzenauer, LF 12, 191. GM 321. REW⁷ 6219. 6241.

*par*² m (18. v., Vuk, Daničić), samo u sintagmatskim priložima: *u ovaj, taj, jedan par* »u tom momentu, času, in diesem Augenblick, nune«. Māretje pomišlja na vezu s rus. *pará* »vrijeme«, a Štrekelj izvodi iz ie. korijena **per-* »achèvement d'un mouvement en avant, pénétrer jusqu'à« (v. *periti*, *na-*), ali za prijevaj *per — por* nema potvrda. Upór. i rum. uporedjenja *ciť dora'n par* (< lat. *palus*) *ši apa 'n ciur ši vinu 'n pahar* »(nur) kurze Zeit, (kaum) einen Augenblick, od riječi do riječi: koliko bi svraka na kolac, i voda na rešet, i vino u pehar (tj. trebalo da dođe)«. Zbog toga je moguće pomišljati na: *u taj par* (časova itd.) < lat. *par*, gen. *pari*⁵ (v.).

Lit.: ARj 9, 685. Štrekelj, Jagićev zbornik 711-714. (cf. RSI 2, 254). REW⁷ 6182. Tiktin 1118. Vasmer 2, 407. WP 2, 39.

*para*¹ f (Vuk, Boka) »vrabac«, deminutiv na *-ić parić* m (Muo) »kleiner Spatz«, na složenom sufixu *-acinka* < gr. *-άκινξ* + *-inka paraćmka* (Mrković, Bar) »Spatz«, Ovamo ide mlet. deminutiv *parússola* > *permala* (Rab, Božava) »cincia, sjenica«, na tal. *-ino perušulin* (Dubrovnik) »parus caeruleus« < mlet. *parussolin* = *barušulić* »ptica neodređene vrste«. Od lat. *parra*.

Lit.: ARj 9, 638. 648. Cronia, ID 6, 117. Rešetar, Stok. 265. Hirtz, Aves 7. Kusar, Rad 118, 18. REW⁷ 6251. Matzenauer, LF 12, 190. DEI 2787.

*para*² f (Sarajevsko okružje) »ljuska na ribi«. Odatle deminutiv na *-ica parica* (Prijevor, Bosna) »krljušt, ljuska u riba«. Kristophoridi ima arb. *pare* f »Fischschuppe«, koje G. Meyer identificira s nazivom novca *para*, *pari* f < tur. *para* (v.). Ako je tako, metafora je neobična.

Lit.: ARj 9, 636. 648.

*pära*³ f (Vinkovci) »1° kod tkanja neki dio obično 10 m, koji, kad se otka, počinje se na novo« = *para* f »2° komad« (nema potvrde iz današnjeg govora), s deminutivom na *-ić parić*

(*sići na ~*) = *para* f »3° sitan novac > uopće novac«, s indeklinabilnim pridjevima na *-li parali* = *parallja* (Kosmet) »bogat i na *-suz paràsuz* (Bosna) »bez novaca«, s deminutivom *parica*, na *-ić parić* (Vuk) = *parić* (Kosmet). Od značenja 2° deminutiv na tur. *-džik paračik* = *parádéik* (18. v., Vuk, Dalmacija) »1° komad, 2° (paradžikprede) motovilo prede, 3° prezime«. Složenice: *paraćesik* m (He'rcegovina, Dalmacija) < tur. sintagma *para* + tur. pridjev *kesik* od *kesmek* »sjeći«, na *paraćesike* »na komadićke«, *para-bučuk* (Kosmet, u prilogu <— *rasprodati*) »na sitno, na malo« (drugi je dio složenice *bučuk* »polac«). Perzijski deminutiv na *-ča* (v. *pace*) *parca* > *parče*, gen. *-eta* (Vuk) »komad«, pl. *parčéi* pored *parčéi* (Kosmet). Odatle hrv.-srp. deminutiv na *-ence* (upor. *mjestance*) *parčénce*, gen. *-eta* n, na *uljak parčuljak*, gen. *-ljaka* (Timok-Lužnik) »krpa«. Kol. na *-od*, gen. *-i* f *parčad*, gen. *-č* »komadi«, odatle turski apsolutni superlativ *paramparče* (Kosmet, *iskrši u ~*), kol. *pamparčad* f (Bosna) »sitni komadići«. Denominal na *-ati rasparčati*, *-ām*, *parcelați*, *-ām* »dijeliti, komadati«. Bal'kanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pārā* »komad, dio«) iz monetarne terminologije: bug. *para*, *parca*, *parica*, *paralija*, arb. *parā*, *pare* »novac«, cine. *pārā*, ngr. *παράς*.

Lit.: ARj 9, 646. 648. Elezović 2, 58. 535. Skok, Slavia 15, 484., br. 570. 571. 573. Miklósić 232. Lokotsch 1620. 1628. GM 322. Korsch, ASPH 9, 661. Pascu 2, 156., br. 843.

*pära*⁴ f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »vapor«. Pridjev na *-n*, određeni (neologizam) *parni (kotao)*, poimeničen na *-ik* (kalk, neologizam) *pärnik* »(p)osudenica vapor (na Jadranu)«. Denominal na *-iti pariti*, *-im* impf. (ŽK, objekt *pratež*, gen. *-zi* »rublje«) »iskuhati rublje za pranje«, *ispariti* prema impf, na *-va- isparivati*, *-pärujem*, *rasparivati*, *-paravam*, *napařiti*, *-im* (Vuk, Kosmet) »ugrijati toplom vodom« = *napařiti*, *-im* (objekt *oči*) »1° nagledati se, 2° nauditi«, *opariti*, *popariti*, *poduspäriti se* (Kosmet) »kad rublje, platno izloženo suncu ili drugoj toploti nabubri«, *pöpariti se*, *spariti*, *zapařiti (bure)*. Odatle pridjev *sparni*, apstraktum *sparina*, postverbalni *ispara*, *papara* (također prezime *Pöpara* pored *Poparić*) = *raspara* (Hrvatska) »jelo od jaja i vrelog mlijeka, Eierpunch«, *zapa-para*; pridjevi: *naporan* (Dubrovnik) »obavren, nedovren«, *näopäran* (Vuk, Riječka nahija) »što nije začinjeno«, *zapar on* (Kosmet) »zagušljiv«, *zaparina* (Kosmet) »omorina«, na *-otina*

palparotina (Kosmet) »ozleda, rana načinjena vrelom vodom«. Poimeničen part. perf. pas. *parrenica* f (ŽK) »kada za parenje rublja«, *poparenica* (južno moravsko narječje) »popara«. Na *-ušiti: (o)sparušiti se*, *-uši* (Kosmet) »nabrati se, uvenuti« = *sperušat se* (Vodice) »uvenuti«. Složenice (neologizmi) *parostroj* »lokomotiva«, *parobrod* (prevedenica prema *Dampfschiff*), *paromlin* »Dampfmühle«. Ovamo ide još hrv.-kajk. *pärnuti*, *-em* (Krašić) = *pärniti*, *-e* (subjekti *vol*, *krava* itd.; također slov.) »krepati« [usp. i pod *pariti*]. Riječ je kulturna te se posuđuje. Mađari posuđiše *pära*, Rumunji *pară*, *papară* i *opări*, odatle ime srednjovjekovnog Vlaha *Opäritul*. Turski: *podara (sini yemek)*. Baltičke usporednice poklapaju se: lit. *pore*, lot. *pars*. Praslav. osnova **per-* očuvana je samo u sjevernim slavinama: polj. *przeć* »erhitzen«, rus. *preb*, *triju* = lit. *perėti* »brütten«. Taj je glagol propao u hrv.-srp. zbog homonimijske kolizije sa *preti (sé)* (v.). Ali se nalazi u arhaičkoj izvedenici *perütoc*, gen. *-uca* m »ospa, ekcem«. Upor. još sr.-donjo-njem. *vradem* »Dunst, Hauch«, sa formantom *t* i s formantom s našu posudenicu iz njem. *fräz* (ŽK, v.). Samoglasni^r-tz je nastao prijevajem *e - o - ö > a*.

Lit.: ARj 3, 916. 7. 477. 473. 9, 635. 655. Jagić, ASPH 20, 520. 10, 781. Elezović i, 195. 443. 2, 39. 92. 106. 255. Miklósić 251. Holub-Kopečny 264. Bruckner 395. Mladenov 441. Trautmann 231. WP 2, 1. Tiktin 1116. 1660. Endzelin, KZ 2, 119. Boisacq* 784-785. Matzenauer, LF 14, 180-181.

para⁻⁵, imenički prefiks grčkog podrijetla (gr. *παρά* »pokraj, uz«) u istočnim krajevima, koji se nalazi u crkvenim pravoslavnim terminima kao *paraeklesiarhb*, *paraklis*, *paamonazb* > *palamar*, *parastos*, *par(a)ikonomb* itd. i općem hrv.-srp. *parip* (v.). Došao je i pred naše imenice: *paraküvar* m (Vuk) prema *parakiüvarica* (Lika) »manastirski pomoćni kuhar«, *parakrilo* n (Pančić) »sporedno krilo«, *parakrunica*, *paraprašnik* (Pančić), *pärakamilävke* (Vuk) »flor, koji nose kaluderi oko kamilavke« = *pänakamilävka* (Srijem, disimilacija *r - l > n - Γ*, *paragušiči* m pl. (Dobroselo, Lika) »gušiči od guske koja se po drugi put nasadi istoga ljeta«. Dobiva i značenje pojačavanja: *paravrag* m (Došen) »vrag nad vragovima«, *laža* i *paralaža* pored *paralaz* m, *parajež* (Niš) pored *jež*, (sa umetnutim m pred labijalom) *parampas* (Srbija) »poruga čovjeku«, *paramasnica* (Bosanska Krajina) »modrica na tijelu od pruta ili kakva ogrebotina«. Pomi-ješao se s našim prefiksom *pra-* < *pre-* (upór.

cine. *para* »trop« = dako-rum. *pera-* u *paravreari* »prejako ljutiti«, *paravrut* »predragi«) *päraded(a)* pored *pränded* (sa umetnutim n pred dentalom), pridjev *paradedin* (Kosmet), »pra djed«, *paraunuče*, gen. *-četa* (Srbija, Vranja, Timok-Lužnik) »praunuče«, *paraunuk*, *paraunučič* (upor. čine. *paranipot* prema dako-rum. *stränepot* »isto«). Pojava je balkanska kao i u *kata* (v.).

Lit.: ARj 9, 640. 641. 643. 639. 612. Elezović 2, 58. 119. Dalametra 163. 164. REW* 6220. Rohlf 1615. Pascu 2, 70., br. 1298. Skok, ZRPh 54, 197.

paräbula f (Cres) »witziges Wort«. Od učenog crkveno-lat. *parabola* < gr. *παράβολή* »upoređenje« (složenica s prefiksom *παρά* i *βόλος*, v. *vojga*, od *βάλλω* »bacam«). Preko Isusovih *parabola* ušlo u vlat. *paraula > tal. *parola* > *parola* f (gradska riječ, hrv.) »obecanje, lozinka« = (metateza) *polova* f (Stubica, Hrvatska) »srebrni novci što ih daruje momak djevojci kada se zaruči« = *parojla* (Lika, j umetnuto kao u *kolajna*, v.) »čudo«. Denominal na *-are* tal. *parlare* > *parlati*, *-am* (impf, (Marulić, Dubrovnik, Cavtat) »govoriti, (Šabac), blebetati«, na *-isati parläisat*, *-šem* (ibidem, pejorativno) »mnogo govoriti, naklapati«. U Kosmetu postverbal *parla* u igri riječi *smarla ti parla* »ruganje nečijem netačnom i nepovoljnom razlaganju«. Na lat. *-ato'ium parlätoria* f (Vuk) »oko Save i Dunava mjesto gdje se ljudi rastavljeni razgovaraju s onima koji su u karanteni, da se ne bi kakva bolest prenijela«. Na lat. *-arias* > fr. *-ier* > *-ir päilir*, gen. *-ira* = *päljir* (nadimak, ŽK) »nadstojnik nad zidarima« < njem. *Parlierer* > *Polier*, *polir*. Balkanski je turcizam hebrejsko-španjolskog podrijetla (tur. *palavra* < španj. *palabra*) *paläira* m, f (Vuk) »čeljade koje mnogo govori i riječi raznosi po selu« = *palavra* f (Kosmet) »laž, lakrdija, hvalisanje«. Na *-džija palavradžlja* m (Kosmet) »larmadžija«, rum. *palavră* »Aufschneideri«, *palavragiu* bug. *palavra*, ngr. *παλάβρα*. Ovamo ide možda u zapadnim krajevima *palävorda* »rdav čovjek«.

Lit.: ARj 9, 584. 589. 652. 656. Elezović 2, 53. 59. 244. Tiktin 1110. Mladevov 408. Matzenauer, LF 12, 191. REW⁷- 6222. Pirana' 686.

paraklet m (Gradić, Baraković, prema lat. izgovoru od η) = *pärakut* m (itacizam na istoku) »(teološki termin) pomoćnik, tješitelj, kad se govori o sv. Duhu«. Odatle *paraklitnik*

(14. v.) »molitvenik« koje može biti naša izvedenica na *-nik*, a i adaptacija poimeničenog gr. pridjeva παρακλητικός., od srgr. πῆρά-κλητος (od prefiksa παρά i κλητός »convie, bienvenu, choisi«). Apstraktum παράκλησις »supplicano« > *paraklisis* m (16. v., Vuk, stsrp.) »molitva koja se nad kim čita«. V. *klisa* < ἕκ-κλησία. Osjeća se kao složenica sa *klis* (v.). Riječ *paraklisis* se nalazi i u bug. Balkanski je grecizam: čine. *paraklise* f.

Lit.: *ARj* 9, 640. *Vasmer* 2, 314. *Isti, GL* 110. *Mladenov* 412. *Pascu* 2, 71., br. 1323.

paraklisara m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin) manastirski crkvenjak, zvonar, romita, mežnar (u zapadnoj crkvi)« = stsrp. *paraklisisjanhb* (16. v.) = *paraklisisjarh* (Danilo) »ecclesiarchae vicarius«, složenica od prefiksa *para-* (v.), εκκλησιαρχης > *eklisijanhb* = *klisijarh*, od εκκλησία (v. *klisd*) + αρχή. Upór. i *paraklisisja* (stsrp.) < biz. παρακλήσιον »sacellum«.

Lit.: *ARj* 9, 639. *Vasmer, GL* 55. 110.

paralija f (Perast, Krtole, Dobrota, Muo, Lastva, Tivat, Prčanj) = *paralija* (Prčanj) »1° okrugla zemljana plitka posuda za jelo (prodavali su je Čozoti, koji su dolazili u Tivat), drvena zdjela, široka, koja danas više ne postoji, 2° zemljani sud za pranje suda, irdene Schüssel, plitica pujiška (Dubrovnik)« — (a > o) *parolija* (Vuk, Boka) »zdjela« = *pararija* (stsrp., Domentijan) = *apalarija* (stsrp., Domentijan) »1° zdjela, 2° manastirska blagajna«. Deminutiv na *-ica paralica* (Perast, Prčanj). Nalazi se u arb. *palare* (metateza) = *parali*, *polar* »hölzener Napf, Schüssel«. Od srgr. •παλαρέα »Γ Schüssel, Teller, 2° Schöpflöffel«. Grecizam je balkanski: bug. *parolija* »nizak okrugao sto za jelo, sofru, trpeza«. Upor. rum. *pălărie* f »šešir« i u romanskim jezicima *parium > mlet. *pero* »kotao za smolu«, deminutiv *pariolum > tal. *paiuolo* »kotao« za dalje moguće veze.

Lit.: *ARj* 9, 640. Rešetar, *Štok.* 265. *GM Mladenov* 412. Matzenauer, *LF* 12, 190. *Vasmer, GL* 45. *REW** 6245. 6246. *Tiktin* 1110. *Prati* 717. *DEI* 2724.

paralija f (Kašić) »uzetost«. Učena riječ od gr. apstraktuma παράλυσις (prefiks παρά- i λύσις »rastvaranje«), preko tal. *paralasia*. Internacionalno *paraliza*, pridjev na *-ικός* •παράλυτικός > lat. *parautem*, poimeničen maskulinum, > *paralitik*, pridjev na *-bn paralitičan*.

Lit.: *ARj* 9, 640.

paráznán m (Kosmet, Timok-Lužnik) »1° parče, komad (kruha), 2° komad od odijela (*paramani mu visu*, Kosmet), rita, 3° pojas«. Od srgr. παράζνανδι, παραζνάντιον (pored μανδύας > *mantija*) > rum. *paraman* »Übermantel des Mönchs«. Nejasan je gubitak dočetka -δν = -τιον u hrv.-srp. i rum. Grecizam je u hrv.-srp. pejorativiziran.

Lit.: *ARj* 9, 640. *Tiktin* 1120.

paramonarb m (stsrp., Domentijan) = *panamonan(hb)* (15. v.) = (haploglogija, *r - r* > *n - r*) *panaman* = (haploglogija) *ponumar*, strus. *ponoman*, kod Rumunja (disimilacija *r - r* > *l - r* i haploglogija) *palamar* »Küster, vigil nocturnus«. Odatle prezime *Palamarović* (Srbija), zacijelo od *palamar* (Šabac) u pejorativnom značenju »trgovčić preкупac«. Od gr. izvedenice na *-arita* > -αριος παραμονιάριος, od παραμονή »vigilia« > stsrp. *pagamun* (14. v.) »straža«. Upor. ukr. *palamar*, rus. narječja *palamar*.

Lit.: *ARj* 9, 582. 612. 641. 10, 768. *Vasmer* 2, 404. *Isti, GL* 110.

paranag, gen. *-nga* m = *parának*, gen. *-ánka* m (Dubrovnik, Kućište, Vrbnik) »čakija, konop ili druga sprava, kojom se što diže ili vuče, vitao (brodski termin)«. Denominai na *-ati isparàngati*, *-ám* pf. (Potomje) »zamrsiti«. Upor. slov. *parānjek*, gen. *-njka* m (Gorjansko, Kras) »Rolle«. Mlet.-tršić. *paranco*.

Lit.: *ARj* 9, 641. *Zore, Tud.* 16. *Rad* 108, 218. Matzenauer, *LF* 12, 190. Šturm, *ČSJK* 6, 75. *DEI* 2769.

parangûn m (Cres), samo u vezi s prijedlogom na *-*, »im Vergleich«. Od tal. grecizma *paragone* »confronto« < gr. παρακονή »kamen za oštrenje, koji se upotrebljavao za ispitivanje tvrdoće zlata i srebra«, od složenog glagola παρά + κονάω »oštrim«. Umetnuto *n* već u tal. *parangone*. Vuk ima *paràngun*, gen. *-úna* u dva značenja »1° neka puščana cijev, 2° Art Tuch«. Drugo značenje izvodi Vasmer od gr. riječi γούνα »vestis pelicea (v. gunj)«, s prefiksom παρά, ali παράγουνον nije potvrđeno. Kako se odnosi prvo značenje prema παρακονή nije jasno.

Lit.: *ARj* 9, 639. *Prati* 731. *REW** 6226. *Vasmer, GL* 109. *DEI* 2770.

parapać, gen. *-aia* m (Žrnovo, Korčula) »divlje zelje, vrsta trave, koje se kuhano i zaljeno jede s drugim travama kao kostrić (v. *kostrilj*), radić, žutonica (sve zajedno zove se

mišānca«. Vjerojatno je u vezi s *parapašu* m (južna Italija), postverbal od *parapašere* »ricondurre le bestie al pascolo dopo la mungitura della sera« < gr. prefiks παρά + lat. *pascere* »weiden«.

Lit.: *Rohlf's* 1616. *Isti, Diz. Cal.* 1, 122.

Paraskéva = *Paraskevija* = sv. *Petka* (Vuk, oboje zajedno u narodnoj pjesmi: *ubila ga sveta Petka Paraskevija*; dodatak *-ja* na gr. *-η* = *-i*) = *Paračevija* (1766) pored *Pàraskêva*, odatle prezime *Paraskević*. Hipokoristik *Skevija* (Šabac, Srbija), žensko ime. Prema tal. izgovoru gr. = lat. *se poraiève* f (Alberti) »petak«. Od gr. παρ'αο-ζεύη »priprava, dan prije subote«.

Lit.: *ARj* 9, 641. 642. *Elezović* 2, 59. *Rohlf's* 1622. *DEI* 2770.

paraspur m (Yranjska Pčinja) »1° spahinska njiva, koju su seljaci u vrijeme turske vlade morali obrađivati, 2° hidronim« = *paraspur* (Kosmet) »1° sitnica (bez primjera upotrebe), 2° aginska njiva, koju je agin mihak obrađivao aginom stokom i aginim sjemenom, i dobivao od nje cjelokupan prihod, 3° tako se zvala i zemlja koju je otac ustupio pojedini sinovima i ženi«. Odatle na *-bc* > *-ac paratpurac*, gen. *-rea* (Yranjska Pčinja) »seljak koji obrađuje paraspur«. Pridjev na *-bn* > *-an paraspuran* (~ *rna njiva*). Balkanski grecizam (gr. πο:ράσπορον »ensemencement secondaire auprès ou à coté d'un autre«, ngr. παρασπόρι) bug. *paraspur*. Grecizam je raširen i u južnoj Italiji.

Lit.: *ARj* 9, 642. *Elezović* 2, 58. *Mladenov* 412. *Rohlf's* 1623. Novaković, *GG* 26, 191-195. (cf. *RSI* 1, 297). *ASPh* 28, 463-464. Jireček, *Istorija Srba* 2, 39. *DEI* 2771.

parastas m (stsrp., Novakovičeva *Aleksandrida*) »1° parada, svečanost (bizantinski dvorski termin), 2° (bug. *parastas*, rum. *parastas* < steslav. *parastash*) requiem«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (gr. apstraktum παρᾶστασις »1° pojava careva s dvoanstvom, 2° requiem«. Odatle s *a* > *o* *parastos* m (Vuk, Kosmet) »služba božja za pokojne u istočnoj crkvi«.

Lit.: *ARj* 9, 642. *Mladenov* '412. *Tiktin* 1121. *Vasmer, GL* 111. Mürko, *WuS* 2, 133., passim.

parat, gen. *pária* m (16. v., Istra) »dio« = *part*, gen. *-i* f »strana, stranka« = *parta* f (Poljica). Od tal. *parte* < lat. *pars*, gen. *-tis*.

Prilog *aparta* (Srbija) < njem. *apart* < fr. *à part*. Odatle denominal *àpartovati*, *-ujem* (Srbija, objekti *vinograd, bašta*) »odijeliti, odvojiti«. Pridjev na *-bn* > *-an apartan*, koji je knjiški, francuzizam je od priloga à *part*. Na složen sufiks *-en* + *-ik partènik*, gen. *-ika* m prema f na *-enica partènica* (Crna Gora) »drug«, čini se kao da je od rum. pridjeva *partnic* »teilhaftig«. Odatle hipokoristik *párta* f (Crna Gora?) »sličan drug, kad se nađu dva jednaka čovjeka«. Od tal. poimeničenog part, perf. *partita* preko fr. *partie* > *partija* f »1° (npr. šaha), 2° osoba (npr. za ženiđu)«. Pridjev na *-bsk partijski*. Isti francuzizam prema njem. *Partei pártája* = *partija* »1° prema njem. *Partei pártája* = *partija* (< fr.) »1° politička stranka, 2° stranka na sudu«. Odatle i pridjev na lat. *-olis* sa tal. u > *zi parziale* proširen na *-bn* > *-an parcijalan* »djelomičan«, apstraktum na tal. *-ta(de)* < lat. *-tas*, gen. *-tatis parcijalitate* *í* (Cres).. Poimeničen tal. particip perf. u m. ili ž. r. od *partire* »dijeliti« > *partiti*, *-im (raž-)* : *partid* m (Kolonije) »1° način« = *partit* m »2° prilika za ženiđu« < tal. *partito*, mlet. *partido*, *partida* f »partija pri kretanju«. Ovamo ide i tal. *partire* u značenju »putovati, otputovati« > *partiti*, *-im* impf., pf. (Perast, Cres, Volosko, istarska narodna pjesma). Odatle apstraktum od part. prez. na nenaglašeno *-ia partinea* f (Rab) = *pártinea* (Božava) »odlazak«. Deminutivi: latinizam *partikula*, *partikulica*, na tal. *-icella particela* (Božava) = *particela* (Potomje) »(zemljišna) čestica«, francuzizam preko njem. *Parzelle* > *parcela* f (Hrvatska), odatle na *-irati parcelirati*, *-cèlirām* impf., (*ras-*) i apstraktum na lat. *-atio* > *-adja parcelacija* f. Apstraktum na *-itura partitura* f (od tal. *partire* »dijeliti«) je internacionalni talijanizam kao muzički termin. Dalmato-romanski leksički je ostatak na *-ttio*, gen. *-ionis* (upravo od part. perf. *pártitus*) *parčovna* f (Dubrovnik, Kotor, Budva) »(pravni termin) dioba nepokretnina među nasljednicima (*divisio sive parčovna*)« < *partitiija*, gen. *-onis*, prošireno na *-ea*. Glede proširenja sufiksa upor. port. *peçonha*, stšpanj. *ponçona* »otrov« < *potione* pored stšpanj. *põzon*, port. *poção* »lijek«. Na tal. složen sufiks *-igiano* < lat. *-ensis* + *-anus* (usp. *artigiano*) *partigiano* = *partitante* »soldato di partita« preko fr. *partisan*, raširio se u rus. i u našem jeziku *partizan*, gen. *-dna*. Poimeničen femininum odatle *partigiana* »Hellebarde« > *partizana* f (narodna pjesma). Upor. arb. *patarhanë*. Njem. *Part* m, n, *Parts* f > *parta* f (Srbija)

»putni prtljag«. Odatle donjo-njem. deminutiv, koji i Luther upotrebljava, *Partekę > parteka f* (17. v.) »prtljag, tovar« = *panika* (17. v.) »roba, ruba« = *partik m* (17. v.) = *partig* = *portika* (1700.) [Usp. i pod *parta*].

Lit.: *ARj* 1, 94. 9, 642. 658. 659. 10, 876. Kušar, *Rad* 118, 24. Jonke, *Rad* 275, 83. Cronia, *ID* 6, 117. Jireček, *Romanen* 1, 91. *REW** 6254. 6260. *Vasmer* 2, 318. *GM* 325.

parati (se), *-a* impf. (od 16. st., u čakavaca, te Perast, Stoliv, Dubrovnik, Hvar) »1° činiti se, 2° (bez *se*) misliti«. Od lat. > tal. *parere*. Neobičan je prijelaz od *-ere* u *-ati*. Sudeći prema zamjeni *-ere* > *-ār* (*piakar* < *piacere*, *kredār* < *credere*, čini se da *-ati* od *parati* dokazuje da je to zamjena za dalrnato-romanski infinitiv. Marulio ima inf. *pariti* impf. (tako i istarska narodna pjesma), u kojem je i tačna zamjena za *ē*. Taj se nalazi i u prefiksnoj složenici *ex-* + *cum-* *skompāriti*, *-im* (Perast) < tal. *scomparire*, *kompārīt* (Korčula) prema *komparat*, *-am* (16. v., Kotor, Dubrovnik, Cavtat) »banuti«. Prema prezentu na *-isco* dolazi i infinitiv *skomp(a)riškati* i s našim prefiksom *u* za tal. sufix *a-* < lat. *ad-* *upariškati se* (Dubrovnik, Zore) »prividjeti se« < tal. *apparire*, *apparisco*.

Lit.: *ARj* 5, 273. 9, 643. 651. Zore, *Tud.* 23.

pareit, *-im* impf. (Čilipi) »1° štedjeti, 2° protežirati« [lat. > tal. *parcere*].

Lit.: *ARj* 9, 646. *REW* 6231 a. *DEI* 2772.

pared m (Vodice, Istra) »1° odijeljen prosor za prenočište ovcama ljeti, 2° ime dijela šume (toponim)«. Odatle *paredme f* pl., gen. pi. *paredin*, ime predjela (toponim). Ne zna se je li naša izvedenica na *-ina* (kao augmentativ) ili tal. sufixs na *-ina*, upor. *paladina* (retoromanski, Gröden) »Zwischenwand« < poimeničen kllat. pridjev ž. r. *parietinus* »zidni«. Značajan je semantički razvitak u Vodicama od lat. *paries*, gen. *-etis* > furl. *paret*, mlet. *paredo* »zid«. Dalmatsko-romanska leksička ostatka su dva: *par aīnea* u dalmatinskom latinitetu Splita i Trogira > *parātinja f* {Trogir, asimilacija *a - e* > *α - a*). U značenju prema Luciju »muraglia di casa vecchia, discoperta, senza solari e derelitta«. To je izvedenica na *-inea* (upor. kllat. f pl. *parietinae*, gen. *-arum* »ruinae«; ili *-anea* (sa prije-glasom *a* > *i* kao u *Kimp*) od *paries*, gen. *-etis*. Drugi je *polētār*, gen. *-ara* m (Vuk, Boka) »crkvenjak, remeta, mežnar«, poimeničen lat. pridjev na *-orius* > *-ar parietarius*

(npr. *structor*, *pictor*, ovdje možda *vigil*) »koji pazi na zidove crkve« (disimilacija *r - r* > *l - r*).

Lit.: *ARj* 10, 594. Jireček, *Romanen* 1, 91. Ribarić, *SDZb* 9, 175. *REW** 6242.

parenta m »1° rođak, 2° prezime (kod pravoslavaca, Hercegovina)«. Od tal. *parente* < lat. *parens*, gen. *-entis*, poimeničen part. prez. od *pario* »roditi«. Neobična je zamjena dočetnog tal. *-e* > *-a*. Ta je zamjena mogla nastati na jednak način kao u *parēnta f* (Vodice) »srodstvo«, koje je po svoj prilici nastalo odbacivanjem sufixa *-ado*, od venecijanizma *parentād*, gen. *-ī f* pored m (Rab) »svojina, svojta« = *parentēd*, gen. *-ēdi* (Lumbarda), od izvedenice na *-atus* > mlet. *-ado* tal. *parentado* < lat. *parēntātus*. U tom sufixu pomiješao se sufixs za apstrakta *-ās*, *-tatis* > *-tā(de)* kao *sanitād*, gen. *-di* (Korčula). Marin Držić ima na *-aria* > tal. *-iera parentiera ī* (*sklopit čemo ovu parentieru*).

Lit.: *ARj* 9, 647. Kušar, *Rad* 118, 16. *NVj* 3, 330. Ribarić, *SDZb* 9, 175.

parestat m (Bella, Stolić) »stop koji drži vrata, prozor« = *parēstata f* (Dubrovnik) »držalo i naslon niza stube, perda«. Od gr. παραστάτης. Zbog *a* > *e* u intertonici dubrovački je grecizam došao preko dalmato-romanskoga.

Lit.: *ARj* 9, 647. Skok, *ZRPh* 54, 194.

pargal, gen. *-ala* m (Vuk, Vojvodina) »pannus barracanus«. Evropska riječ perzijskog podrijetla (perz. *pargal* »leichtleinenes Kleidungsstück«) iz oblasti tekstila: njem. *Perkal* < fr. *percale*. Ne zna se put kako je došlo u Vojvodinu.

Lit.: *ARj* 9, 647. *Lokotsch* 1632. *Prati* 752. *DEI* 2845.

paricati (se), *-am* impf. (Perast, Vuk) = *parīcat* (Malínská, Krk, Božava, Ložišće) = *parecat* (Rab, Brač), iterativ na *-iva-*, *-ava-* *parīcavati*, *-ričavam* (Vuk) = *parečivat* (Rab, obed) »pripravljati, gotoviti, spremati se«. Od mlet. *paricidr*, tosk. bez afereze *a-* *apparecchiare* < lat. denominat *ad* + *pariculare*, deminutiv na *-iculus pariculus*, od *par*, upor. *preparirati* od fr. *préparer* preko njemačkoga izvora.

Lit.: *ARj* 9, 646. 648. Hraste, *SDZb* 10, 63. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6. Matzenauer, *LF* 12, 191. *REW** 537. *DEI* 250.

parija (imperativ) *se od mene* (Lastva) »prodi me se, krsti se od mene! (veli se kad neko nekoga gnjavi, pa da se udalji)«. U Kotorskom statutu *peregjare*. Toponim *Punta*

Peregi. Izvedenica na vlat. *-idiare* < gr. -ίξειν od gr. priloga πέρα »jenseits« (upor. ime carigradske četvrti *Pera*, toponim) < vlat. **peridiare* = πέρω »durchschreiten«. Dalmato-romanski leksički ostatak [usp. i pod *pārjati*].

Lit.: *Rohlf*s 1663.

parikb m (stsrp., isprave Dušanova i Milutinova) »(starosrpski feudalni termin) naseljen težak, naseljenik, colonus, meropt, čivčija, kmet«. Od srgr. πάροιχος (prefiks παρά i οίχος, οίχιζω).

Lit.: *ARj* 9, 649. Novaković, *ASPh* 10, 575. *Vasmer*, *GL* 111.

parimija f (stsrp.) »(pravoslavni crkveni termin) ulomak iz sv. Pisma određen za čitanje u crkvi«. Od gr. παροιμία. Balkanski grecizam: rum. *parimie f* »isto«, cine. *pārimie* »proverbe«. Internacionalno *paremija*, *paremiologija* »nauka o poslovicama«.

Lit.: *ARj* 9, 649. *Vasmer*, *GL* 111. *Pascu* 2, 72., br. 1341. *Tiktin* 1124.

pàrip m (16. v., Vuk, Dalmacija, Srbija, Držić, protivno *at*, v.) »konj, osobito prostiji, kljuse«. Pridjevi na *-bn* > *-an paripán*, na *-bšk paripski*. Deminutivi na *-āc* < *-zc* + *-iē* *paripāc*, na *-če* *paripče*, gen. *-eta*, *-čac* < *-zc* — *-zc* *paripčac*, kol. na *-čad* *paripčad*. Augmentativi na *-enda paripenda*, *paripesnica*, *paripina*. Hipokoristik na *-an* (tip *Milan*) *paripán* m »(metafora) klipán«. Denominal na *-ati par ipati*, *-ām* impf. »(metafora) ski tati se«, *rasparipati se*, *-paripām* pf. (Lika) »ritati se«, *popārīpiti se*, *-īm* pf. (Lika) »(metafora) ostaviti svojju vjeru i primiti drugu«. Već je Patačić postavio kao etimon gr. πάριπτος (prefiks παρά i ἵπτος »konj«), upor. galsku složenicu s istim prefiksom *paraveredus* > fr. *palefroi*, njem. *Pferd*, upravo »sporedni konj«. Kako se nalazi i u slovenskom, slovačkom i češkom, može potjecali i iz srlat. *parhippus*, kako ispravno misli *Vasmer*.

Lit.: *ARj* 9, 649. 10, 781. Jonke, *Rad* 275, 158. *REW** 6231. Skok, *ZRPh* 54, 197.

pariti, *-im* impf. (Reljković) »kititi«. Zajcielo je od lat. *parare*, ali je nejasan prijelaz u kategoriju na *-iiti* mjesto *-ati*. Crkveni je latinizam apstraktum na *-mentum paramentem* > *parament*, gen. *-enta* m = *paramenta f* (Vuk) »ruho svećeničko« = (pseudoklavizam) *paramijenat*, gen. *-nia* (Gučetić, Dubrovnik) = *paramijenta* (1520). Poimeničen part. perf. ž. r. na *-ada* (mlet. ili španj.) < lat. *-ata*'.

parada f (Vuk, narodna pjesma) »gizda, osobito vojske« < njem. *Parade* < fr. (španj. < tal.) *parade*, pridjev na *-bn* > *-an páradon*, na *-ieren* > *-irati paradirati*, *-rodirām* (Lika), *imparādat*, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »svečano se obući«. Ovamo ide (*a* > *o*) *poroda f* (Mostar) »od konopljenih konaca kao vrša, te se riba u nju hvata«. S tal. prefiksom *i-* < lat. *ex-* tal. *sparare* > *sparai*, *-am* (Dubrovnik, Cavtat, Žrnovo, objekt *pušku*) = *žbarat*, *-am* (Hvar i ostali srednjodalmatinski otoci, objekt *mušket*) »ispaliti«. Tal. imperativne složenice: *parakai m* (Dubrovnik, Cavtat, disimilacija *r - r* > *r - l'*) pored *párador m* »1° isto što parapat, 2° kamen medaš« = *baraka!* (Istra) »cominella saxea ad viam« < tal. *par acorro*, od *parare* »štiti« i *carro* »kola«; *paramorte ili okane* (v.) (Hrvatsko primorje) »(brodski termin) daščani bokovi na lađi ili na copulu (v.) poduprti rubom, koji se zove lokoči ili kstanjole«; *parapat m* »ograda, naslon, zaklon« = *parapat* (Lika) »1° ograda od kamenja na cesti, 2° podzidna strmina ceste, koja vodi iznad kakve strme ceste« = *parapeto n* (Buzet — Sovinjsko polje) »Geländer, ograda« < tal. *parapetto*, drugi je dio *petto* < lat. *peetus* »prsax«.

Lit.: *ARj* 9, 638. 640. 641. 651. 10, 834. Hraste, *BjF* 8, 51. Popović, *NJ* 3, 151. *REW* 6229. Štrekelj, *DAW* 50, 3-4.

pārjati (se), *-ām* pf. (16—18. v., dubrovački pisci, danas Imotski) prema impf. na *-va-parjāvati* (se), *-ām* »1° relinquare, deponere, 2° ostaviti se čega, 3° (Šabac) kad kokoši prestanu nositi jaja«. Sa *ar* > *er perjoti*, *-am* (Vuk) »1° bježati gologlav, 2° (se cesa) negligere, despicerere, contemnerere«. Od gr. παρέω (prefiks παρά i έώω) »ostaviti, laisser«. Od aorista παρέασα > balkanski grecizam *parasti se*, *-im* pf. (Vuk) (*na-*) »ostaviti (se, što, čega)«, rum. *a parasī* »verlassen«. Vukov grecizam mogao je doći preko rumunjskoga, jer je nepoznat na zapadu. S prefiksom *na-* *naparasiti* pf. (Timok-Lužnik) »namnožiti« nema primjera za potvrdu, pa se ne razabira dobro semantička veza. Upor. još aorist πέρασα od περνώ »je passe, devance«. [Usp. i *parija*].

Lit.: *ARj* 7, 477. 9, 641. 651. 788. *Tiktin* 1121. Matzenauer, *LF* 12, 190.

parkalj, gen. *parkija* m = *parkēi* (Belosteneć, Stolić) »unguis« = slov. *párkelj* pored *šparkelj* — (s metatezom) *parljak*, gen. *-ljaka* (Istra) »kopito«. Deminutiv na *-čc* *parkljec* (Belosteneć) »ungula«.

Lit.: *ARj* 9, 652. 653.

parma f (*Jačke*, Hrvatsko zagorje, Virovitica) »žitnica, štagalj«, također slov. i češ. *parna* = *perna* pored *parnik*. Od stvnjem. *barn* »jasle, stog, štagalj«, srvnjem. *harne* (asimilacija na distanciju *p - n > ρ - m* kao u tur. *bedem*).

Lit.: ARj 9, 653. *Pleteršnik* 2, 10. *Holub-Kopečny* 270.

parmak m (narodna pjesma, Vuk) = *parmak*, gen. *pârmāka* (Kosmet) »1° prst, 2° palac u točka, 3° rešetka, 4° maca, 5° neko bijelo grožđe, 6° prezime«. Na *-luk pârmakluk* »ograda" od kolja«, na *-uša parmakuše* f pl. (Bosna) »krupnije čipke (protivno *zubii*)«. Deminutiv na *-it: parmačići* (Bosna) »čipka«. Prezime: *Parmačević* (Slavonija), *Parma-ković*, *Altiparmaković* »čovjek sa šest prsta«. Denominal na *-iti: pârmociti, -im* (o-) (Hrvatska) »gurati koga kocem«; na *-osati pârmā-košai* (Kosmet) »doći u stanje historije zbog velike želje za nečim« (taj razvitak značenja u vezi je s pederastijom, onanijom). Balkanski turcizam (tur. *parmak*) iz terminologije dijelova tijela: rum. *pârmăc* »Balkensäule«, *parmaclic* »Geländer«, glagol *parmacui* »aus Balken zimmern«, bug., arb. *parmak* »Fenstergitter«, *parmaklija* (indeklinabilni pridjev), *parmaklāk*.

Lit.: ARj 9, 653. *Elezović* 2, 59. *GM* 322. *Mladenov* 412. *Tiktin* 1125. *Skok, Slávia* 15, 485., br. 575.

parmezan, gen. *-ana* m »sir koji se pravi u Parmii« < njem. *Parmesankäse*. Na *-čc > -ac* *parmezanac*, gen. *-nca* m »isto«. Poimeničen sjev.-tal. pridjev *pârmešana*, tosk. *parmigiano* (se. *formaggio*), od *Parma*, na složen tal. pridjevski sufiks *-ese* < lat. *-ensis* i *-anus*.

Lit.: ARj 9, 654. *Prati* 735. *DEI* 2779.

paroh, gén. *-óha* m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin prema grčkom izgovoru) župnik«, odatle na gr. *πῶα parohija* f, pridjev na *-bsk paraski* (Lika), *parohijski*, na lat. *-olis*, poimeničen u m. r. *parohijal* m »1° član parohije, 2° porez za paroha«, proširen na *-m > -an parohijalan*, na *-bsk parohijalski*, na lat. *-ianus parohijan*, proširen na individualno *-in parohijanin*. Prema latinskom izgovoru (*χ = ch = K*) *parok* m (govore i katolici, Perast, Dubrovnik, Cavtat), odatle *parokov*, poime-ničen *parčokovica* (Lika), *parohija* (17. v., Split), *parohijski*, *parokijal*, *-kijanin* m prema f *-kijanka, -kijanski*. Od kslat. *parōchia* < gr.

παροιμία (prefiks *παρά í οίξέω*) »dioecesis« unakršteno s gr. *πάροχος* (od *παρά í Ζῶω* »slu-žim«) »javni službenik«.

Lit.: ARj 9, 655. 656. 657. *ASPh* 32, 973. *REW** 6250. *Prati* 736.

parta f (Vuk, hrv.-kajk., 1420) »1° ženski nakjt na čelu, osobito djevojački, 2° ženska kapa (Srijem, Đurđevac), 3° (pejorativno: *stara parta*) usidjelica (hrv.-kajk.), 4° nakit na muškom šeširu, obrub, 5° pruga na platnu (Srijem)«. Nalazi se još u slov., bug. *párta* »platno, krpa sa zlatnim šavom«, češkom, ukrajinskom i slovačkom. Prema Miklošiču iz madž. *parta*. Ta se riječ nalazi i u ciganskom. Pomiješale su se riječi raznih izvora. Riječ *parta* (Srbija) »putni prtljag« isto je što *'parteka* (hrv.-kajk., Belostenec, Pokuplje i Posavlje, 17. v.) = *panika* (17. v.) »merx«. Ta se riječ poklapa također sa madž. *parteka* pored *portéka* = njem. *Partéke*, koje je prema Weigand-Hirtu donjo-njem. deminutiv od fr. *part* »dio« [usp. i pod *parat*]. Zacijelo postoji i dalja veza sa *partal* m = *prtalj* (Kosmet) »dronjak, prnja« = *pártoljak*, gen. *-oka* (Timok-Lužnik) »dronjak«, bug. *partal*, s pridjevom *panalav* pored *-liv* »dripav«. Upor. tur. *pirti* »krpe, dripe, prtljag«, pridjev *pirtik* »odpran«, *partakilleri* (Evlja Čelebi) »prnje«. V. *prtljag*.

Lit.: ARj 9, 658. 659. 12, 511, *Elezović* 2, 60. 146. 539. *Mladenov* 412. 413. *Miklošič* 232. Štrekelj, *DAW* 50, 46. *Weigand-Hirt* 376.

parūsija f pored *parūsija* (18. v., Vuk, objekt uz *dijeliti, pisati, dati* na *-H*) »1° zapis imetka samostanu ili crkvi za dušu, upor. kod Obradovića: *parusije, salandari, proskomidije i drugojača kojekakva imena izmišljena za globiti žive i mrtve*; 2° crkvište (Timok-Lužnik)«. Odatle na *-āš pârmijās*, gen. *-aša* m (Vuk) »koji je dao parusiju«. Od gr. apstraktuma *παρουσία*, part. prez. poimeničen na *-ia* od *εἶμῦ* (upor. *εἰσοῦστος* »nasušni«), s prefiksom *παρά*, »prisutnost«.

Lit.: ARj 9, 660. *Vasmer, GL* 112.

pas¹ m (Perast, Dubrovnik, Ston, Mljet, Smokvica, Korčula) = *pas* (Budva, Vrbnik) »korak, sežanj (mjera za dužine)«. Od tal. *passo* < lat. *passus* (od *pondere*). Odatle ná tal. *-ino* > *-in pašin*, gen. *-ina* m (Konāvli, Zore) »medica koja dijeli dvije baštine«. S prefiksom *pré- prijepas* m (Zore) »putac između dvije baštine«. Složenica sa *sam* (v.) *sāmpas* m (Dubrovnik), u rečenici *učiniti nešto u ~* »rein umsonst tun«, *zbořit u sam pás* (Prčanj)

»mit sich allein sprechen«. S tal. prefiksima: *spas* (Rab, Božava) »šetnja« < tal. *spasso*, *kompas* m (knjiški) = *kumpās* (Božava) < tal. *compasso*. Tal. deminutiv na *-etto* < vlat. *-rites pasēt* (Božava) < *passetto*. Latini-zam: *pasoš* m (18. "v.) = *pašus* (Lika, ŽK) »putna isprava«. Francuzizam preko tal. *pas-saggio* < fr. *passage* > *pašač* m (Kastavski statut) »1° gost, prolaznik, 2° mjesto kuda se prolazi« = *pašaj* m (narodna pripovijetka, Vrčević, Božava, u izrazu *do pasaj noći* »dok ne prođe ponoć«). Na složen tál. (mlet.) sufiks *-ar + -in: pašarin* m (Vrbnik, Krk) »1° obarača, otponac, 2° nekakva uzica na jedru« < mlet. *passarín*. Na lat. složen sufiks *-at-icius* > mlet. *-aizzo* : *pašajica* f (Senj) »1° dugački cavai na vide, 2° komad mesa, slanine, ribe (Pavlinović), 3° il contrafforte dell' imposta (Božava)« < **passaticia*. Denominal na *-are*: vlat. > tal. *passare* > *pásati* (*se*) (Vuk, Crna Gora) = *pasat*, *-am* pf. (Crmnica, Hvar, Svirče, Rab, ŽK) »proći«, part. perf. *pasán* (Dobrota, ŽK, Mljet) »prošli« prema impf; na *-va- posivat* (Rab) = *posivat* (Božava), *pasovati*, *-am* »događati se« = *-pasavau* (Vuk), *napasavati*, *-am* »događati se«. Glagol *pasovati* (Vuk, narodna pjesma) »prilikovati« < fr. *passer* > njem. *passen*, na *-irati pasirati, pasiram* »1° događati se, 2° (prelazno) protiškivati (npr. rajčicu)«. Francuzizam preko njem. je hrv.-kajk. *pasasír*, gen. *-ira* m (hrvatski gradovi, ŽK) »putnik« < fr. *passager*. Od fr. apstraktuma na *-ment passemme* na *-ier* njem. *Posamentier* > hrv. prezime *Pažameta*. Tal. imperativne složenice: *pašaporat*, gen. *-orta* m (Crna Gora, Istra) < tal. *pasaporta* (drugi dio v. *parar*) »pasoš«; *pašabrod* (Dubrovnik, Cavtat) = *pašabrod* (Korčula, Šibenik) »cjedilo, cidilka (Šibenik)« (drugi je dio tal. *brodo* »juha«); *pašámon*, gen. *-ana* (Čilipi) »drveni naslon uza stepenice, rebalat, gen. *-alta* (Korčula)« < tal. *passamano* (drugi je dio tal. *mano* < lat. *manus*). Poimeničen part, perf, od glagola na tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* tal. *passeggiata* > *posedata* f (Dubrovnik, Cavtat) »šetnja«.

Lit.: ARj 9, 663. 695. 667. 671. 691. 692. 693. 726. 965. Hraste, *BJF* 8, 51. *ZbNZ* 7, 298. Rešetar, *Štok*. 287. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Zore, *Rad* 114, 230. 115, 145. Miletić, *SDZb* 9, 609. Macan, *ZbNZ* 29, 207. 208. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*² 3033. 6267. 6271. *DEI* 2790-95.

pas², gen. *psa* m (Vuk), gen. *pāsa* (ŽK, Lastovo) = *pcā* (Kosmet) m prema f na *-ica psića* (kod starih pisaca samo kao pogrdna, inače *kuja*), sveslav. i praslav. **pъs* »canis«,

bez paralele u baltičkoj grupi i u ie. jezicima; Pridjevi na *-j pasji* (Vuk, u toponomastici, u vezi s apelativima, najstarija potvrda 1080 *Pissirit* »pasji rat«) = *pajsji* (Istra) = *pajši* (ŽK) = *pajsi* (Kosmet), poimeničen na *-jak pasjak* (Vuk) »1° dens caninus, 2° u pl., pasji dani; 3° nečist, 4° puž, 5° toponim«, na *-oca pasjača* (Vuk) »1° kruh za pse, 2° groznica, 3° biljka, 4° toponim« = *pasjača* (Kosmet) »pečurka (nije za jelo)«, na *-okovina pāsjakovina* = *pāsídrenovina* »rhamnus cathartica«, na *-luk pasjaluk* »pakost«; *psij* samo u *Psije Osoje* (toponim, Srbija); na *-ov pasov* poimeničen u *pasavina* (Lastovo), na *-ovan* samo u *pasovni šipak* (Vuk, Crna Gora) »Granatapfel« = *pāsoman* (Prčanj), usp. sinonime *rosa canina*, *pasja roza*; na *-ski paski* (Vuk), upotrebljava se kao prilog (Ljubiša), poimeničen na *-ovié paskavić* (Kosmet) »pasji sin«; odatle *paskvica* »biljka« = *pasvica* = *pasmica* = *pašnica* = hrv.-kajk. *pesnica* »pasja dušica«; ide li ovamo *paskinje* (Brusje, Hvar) f pl. »pir, gozba, što se priređuje prigodom krštenja«, upor. *bā-binje* f pl. (ŽK), u istom značenju. Deminutivi na *-e*, gen. *-eta* (upor. *štene*) **pse*, gen. *pseta*, odatle pridjev na *-r pseči*, poimeničen na *-ija psečija* »crkuto pseto«. Oblik *pse* potvrđen je u drugim slavina: slov., bug. *pse*, polj. *psie*. Odatle *pseto* n, gen. *psetata* pored običnijeg *pseta* = *seto* (Zaostrog, Dalmacija) = *pcēto* (Kosmet). Taj je nominativ nanovo stvoren rekompozicijom od deminutiva na *-ance* (upor. *mjestance*) *psētance* i (s dvostrukim sufiksom *-bcsce > -asce*) *psetāšce* n. Na *-ič psić* (16. v.), *psičić*. Augmentativ *psina* (Vuk). Od osnove *ps-* tvori se radna imenica na *-ar psar* (upor. rus. pridjev *psarnyj*), odatle ime mjesta *Psarjevo* (1222: *Pzer*), ime potoka *Psarić* (1270: *Pzerych fluvius, terra*). Madžari posudiše *pezčér*. Apstrakti na *-ina psina* (zapadne strane, 16. v.) — *pcina* (Kosmet) »zloba«, na *-ost psost* (13. v., zapadne strane) »grdnja«, upor. polj. *psota*). Složeni pridjev *psòglav, pasòglav* m »nalik na psa«, poime-ničen u *pasoglavac*, gen. *-ovca* (ŽK). Denominal na *-iti psiti* (H. Lučić), upor. rus. *psitb* »verleumden«, na *-ovati sveslav. i praslav. psovati, psujem* (14. v.) (*do-*, *is-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *za-*), upor. steslav., slov., bug. *psuvat*, polj. *psować* pored *psuć*, rus. *psuvatb* — u Kosmetu (*is*)*pcovat*, *-ujem* pored *-pcuvāt* (*o-*, *po-*). Postverbal sa *-ika psovka* (također bug., 16. v.), radna imenica na *-ač psovač*, gen. *-ačo* m prema f *psovačica* — na *-kinja ps* *Svki-nja*, -s pridjevom *psovačev*. Značenje, specijalizirano je »grditi, ružiti«, udaljilo je taj glagol

od veze sa *pas* i od prvobitnog značenja »činiti kao pas«. Upor. njem. *verhunzen* od *Hund*. Zbog toga čini danas zasebnu leksikološkijsku porodicu. Deminutiv na -če glasi *paiče*, gen. -*eta*. Kolektivi na -*od pašlad* = na -*adija pañadija* - = *pajšadija* (Kosmet) = *pašadija* (Stulić), na -*inje* (upor. *ženskinje*) *paščinje*. Upor. još posuđenicu iz arb. *ceno* (v.) i nazive od iste osnove od koje i f *kuja: huče* (v.) na istoku i hrv.-kajk. *cucak*, gen. -*cka*. Samoglasnik *a* nastao je iz palatalnog poluvokala 6, upor. hrv.-kajk. i slov. *pes*, češ., rus., polj. *pies* i najstariju potvrdu *pissirit*. Tumači se na dva načina: iz ie. jezičnih sredstava i iz onomatopetje. Nema jedinstvenosti ni u jednom ni u drugom tumačenju. Koji tumače iz ie. jezičnih sredstava, vide srodstvo u sanskr. *patu* »životinja« = lat. *pecus* = got. *faihu* = stpr. *pecku*. Prema tomu tumačenju praslavenska je riječ specijalizirala opće značenje na »pas«. Ostnoffu je *psb* < ie. *pkuon*, skraćena od **pbo-so-stražb* »čuvar stada«. Drugi opet traže vezu sa ie. korijenom **peik-* »šaren« u prijevoju **pik-*, koji je i u *pisati* (v.) i *pastrva* (v.). Ti imaju uporište u imenima pasa: *šarko*, *šarov*, *garov*. Pas je nazvan prema tom tumačenju po boji dlake. Upor. sanskr. *pišanga* »crvenkast«. Upor. još kavkasko *piši* »zvijer«. Kořinek se poriva na uzvik za psa *ps*, uz koji idu port, *buz*, španj. *buzque*, stfr. *bisse*, *biscoudet* (Beran), *beuisse* (Vosges), njem. *Betze*, arb. *bushrē*. Drugi opet, jer pas često mokri, odvođe riječ u vezu s onomatopetskom osnovom *pišati*, fr. *pisser*, *pissoir*.

Lit.: ARj 4, 11. 7. 539. 9. 660. 670. Oblak, *ASPh* 16, § 32. Hraste, *JF* 6, 213. Elezović 2, 51. 60. 107. Miklošič 271. Holub-Kopečny 271. Bruckner 411. Mladenov 419. 535. *GM* 56. Kōrinek, *LF* 58, 427-436. (cf. *IJB* 17, 259). *ZSPH* 13, 416. Guttman, *PBB* 38, 561-563 (cf. *IJB* 2, 116). Petersson, *ASPh* 36, 138-141. Osthoff, *AnzIF* 12, 346. Schulze, *SAW*, 1910., 787. sl. (cf. *RSIA*, 334). Lehmann, *AnzIF* 13, 292. *Boisacq* 540-541.

pásán m (Skadarsko jezero) »ptica nalik na divlju patku«.

Lit.: ARj 9, 664.

pasára¹ f (Vuk, Boka, Primorje, Vrbnik) »1° ptica modrokos, passer solitarius, 2° (prijenos na ribe, Budva, Dubrovnik) platessa passer, kao svoja« = *pašarq* (Vrbnik, Omiš) = *posar* m (Martinišćica, Cres). Deminutiv na -ič *paseri* »platessa passer«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *passer*, gen. -*eris* > tal. *pássero* pored *pássera*. Krčko-romansko

passerain »ogni sorta di uccelli« sadrži deminutivni sufiks -*inus*, tal. *passerino*. Na -*arius* > -*ijer pasalijer* m (Stulić, disimilacija *r - r* > *l - r*) »onaj koji je nestašan, objestan«. Odatle na -*bc* > -*ac pasalijerac*, gen. -*rea* (Stulić), deminutiv na -*če pasalijerče* (Bella, Stulić) »momče ili djevojče nestašno, objesno«. Denominal na -*iti pasalijeriti*, -*im* impf. (Zuzeri, Dubrovnik) »biti objestan«, *pasalijerština* f (Zuzeri) »objest«. 'Usp. španj. pridjev *pajarero* »lustig, munter«. Ovamo ide možda i *pasarela* m »u nekoj igri, onaj koji igrom upravlja«.

Lit.: ARj 9, 663. 664. 693. Hirtz, *Aves* 321. 322. 323. *REW* 6268. Matzenauer, *LF* 12, 191. Skok, *ZRPh* 54, 185.

pasarā² f (Vuk, Dubrovnik, Potomje, Korčula) »barka, čamac okruglog dna (opozicija *laja* »barka koja ima ravno dno, mala lađica koja plovi uz jedrenjak«). Od mlet. *pasarā*.

Lit.: ARj 9, 664. Skok, *ZRPh* 54, 196.

pase, gen. -*ejā* m (Buzet—Sovinjsko polje) »drveni ili željezni klinac na kraju osovine, da kotač ne ispadne, lúnjak, gen. lúnjka (ŽK)« = slov. *těselj*, gen. -*lja* (Sv. Petar pri Gorici, Kras) »isto«. Od furi, *passell* < lat. **paxellus*.

Lit.: Pleteršnik 2, 29. Sturm, *ČSJK* 6, 76. *REW* 6318. *Pirana*¹ 711.

pasha f (stsrp.) = *paska* (Domentijan, Korizmenjak, prvotisak glagoljskog brevijara od 1491, u Budinića: *o uzmeš ili o paski*; steslav. lok. *pasce*) »uskr«. Pridjev na -*alis* proširen na -*bn* > -*an pashalan*, na -*ovan pashovan*. Od srgr. *πάσχα* = *πάσχα* »isto«. Značenje prema gr. *πάσχα ἀναστάσιμον* »uskršna pasha« < hebr. *tesah*, aram. *pasah* »transitus (se. Hebreja preko Crvenog mora) > svetovina koja se slavila beskvasnim hljebom, kristijanizirana na uspomenu Isusove osude na križ ((*πάσχα σταυρούσιμον*) i njegova uskrsnuća«. Balkanski grecizam: rum. *paști* pl., arb. *pāshk* (Ulcinj) »uskrš«. Odatle na lat. pridjevski sufiks -*alis* u ličnom imenu *Pc-schalis* = gr. *Ἀναστάσιος* (v.), očuvanom u *Paskal*, **Paskalj* u prezimenu *Paskaljević*, s tal. deminutivom -*in Paskaln*. Hipokoristički *Pasko* = *Paska* = *Paske*, gen. *Pasketa*, odatle *Pasketić*, *Paskević*, *Paskijević*, toponirri *Paskovac*, gen. -*vca*, odatle *Paskovče* (poimeničen pridjev na -/), prezime *Paskomi*, na -*oje Paskoje* (15. v.), na -*ai Poskoč*, s prezimenom *Paskačić*, na -*ai Paskos* (ime u Lici), zaselak (toponim) *Paskaši* (Lika). Isto sa *sk* >

s* *Paškál*, *Paškovič*. Prema tal. (rom.) unakrštenju sa lat. n. pl. *pascua* od *pascuum* *Paškval*, prezimena *PaskvanjPaškvan*. Jedna je potvrda za *a* > *o* *Poskalij Krusić* (13. v., tako *ARj*, u originalu *Posbkalti*).

Lit.: ARj 9, 666. 669. 10, 923. Stefanie, *Rad* 285, 93. Meillet, *BSLP* 19, 11. *REW*² 6264. Vasmer, *GL* 112.

pasion, gen. -i f (Dubrovnik) »strast«. Učena (knjiška riječ) tal. *passione* < lat. *passio*, gen. -oras > *pasija* f (riječ intelektualaca) »isto«, na -*trati pasioniran* (hrvatski gradovi). Pridjevi na -*anski pašijanski* (Poljica; primjer: *pašijanska juga pušu pria uskrs*), na lat. -*ivus passivus* > poimeničen maskulinum *pasiv* m (gramatički termin), proširen na -*bn* > -*an pasivan* (*trgovac*, *kraj*), apstraktum na -*ost pasivnost*, gen. -i f »stanje onoga koji je pasivan«. Talijanizmi ili latinizmi *pasiva* f »opozicija: aktiva«. S lat. prefiksom *com* = *cum kompasijōn l konp-*, gen. -i f (16. i 17. v., Dubrovnik) = *kompasijun* m (Dubrovnik, 17. v.) < tal. *compassione* < lat. *compassio*, gen. -oras. V. *potiti*.

Lit.: ARj 5, 250. 273. 9, 666. 667. 695. 6269.

pasmo n (Vuk, Lika, Boka, Srijem), balto-slav., sveslav. i praslav. tkalački termin, »1° poviše čisaonica uzetih zajedno, 2° pun rašak prede (Virovitica), 3° (kao metafora, termin u pomorskom graditeljstvu) gornji sloj nad kiljem ili kolumbom«. Apstraktum na -*ina* (upor. *tmina* pored *tama*) *pasmina* (Vuk, Slavonija, Dalmacija, također bug.) »1° soj, rasa, 2° rasplod, 3° zemlja, vilajet (Gazarović)«. To značenje osniva se na prastarom vjerovanju da Parke predu niti života. Upor. fr. *lignae* < *lineaticum* za descencenciju i sanskr. *tantuh* »Faden, Faser > Geschlecht, Nachkommenschaft«. Sa istim prijevojem *e* > *ō* > *a* i sufiksom -*mo* u lit. *posmas* »dio prediva«, lot. *puōms* »Abteilung zwischen zwei Endpunkten«. U srodstvu je sá stvnjem. *Jasal* »Junges, Nachkommenschaft«, nvnjem. *Faser* »vlakno, nit«. Prema Miklošiču izvedenica je sa sufiksom -*mo* od ie. imeničkog i glagolskog korijena **pes-* »duvati«, koji se nalazi u *pijesak* (v.) i u *panati* (v.).

Lit.: ARj 9, 671. Miklošič 233. Holub-Kopečny 265. Bruckner 398. Mladenov 413. Trautmann 229. *WP* 2, 67. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. sl. (cf. *AnzIF* 15, 105). Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Jokl, *ASPh* 28, 6. Gavazzi, *Slávia* 3, 657-667.

pāspalj, gen. -*ālja* m (Vuk) = *paspālji* (Kosmet) »1° prah koji otpada kad se žito melje, 2° (Lika) pozder (metafora)«. Odatle na -*oca paspaljača* f (Srbija, Miličević) »motka kojom se samljeveno brašno zbija u vreće ili u džakove«. Denominal na -*iti paspaljiti*, -*im* impf, (subjekt *vodenica*, Srbija) »kad meljući digne veliku prašinu«. Elezović ima iz Košmeta još *rapsāj* m »belija, bijela pšenica«. Kaže da Je to prema arbanaskom utjecaju, ali ne kaže koje bi to arb. riječi utjecaj bio. Upoređuje sa *raspalija*. U Šibeniku se govori *pišpalj* pored *pispa*, gen. -*aja* m »pogača vrlo tanka od finog brašna ispečena, fritaja (Korčula)«. Balkanski grecizam: rum. *pospau* »Flugmehl« (o mjesto α od unakrštenja sa steslav. *posypali*), denominal *a pospai* »bestreuen«, apstraktum na -*éh* > -*eaļā pospāialā*, meglenski *pāspalyā*, cine. *pispiri*, *pāpal'u* »1° fleur de farine, 2° neige menuce«, bug. *paspal*, ngr. το πασπάλι (reduplikacija πασπάλη, od πάλη »farine très fine«, u prastodstvu s reduplikacijom tipa *pepel*, v.). V. *poliska*.

Lit.: ARj 9, 672. 767. *SDZb* 3, 189. Elezović 2, 167. 535. *Pascu* 2, 72., br. 1343. *Tiktin* 1220. *Boisacq* 738. 742.

pastēk m (Božava), latinizam od crkvene sintagme *pax tecum* > mlet. *pasteco* »schiaffo«, *pasieka* f (Dubrovnik) »neka svetinja u crkvi te se ljubi i zove se *pax tecum*«, *pastēkuš* m (Hvar) »križ u kojem se nalaze ostaci moći nekog sveca (to se nosi u procesiji i ljubi poslije procesije)«. Složen latinizam je i pridjev lat. *pacificus* (*pax i facere*). > *pacifik* pridjev (Dubrovnik, Cavtat) »ravnodušan«, prilog *pačifiko*. Talijanizam istog podrijetla je postverbal *paga* f (I. Držić) od tal. *pagare* < lat. *pacare* (upor. *podmiriti* »isplattiti«). Radna imenica na -*atorem* > -*adur pagadur* (Belostenec, Jambrešić) »činovnik koji isplaćuje«. Imperativna složenica *pagadebit* m (Smokvica, Korčula, Blato) = *pagadebić* pored -*it* (Krk; glede -*it* > *ić* upor. *Velebić* pored *Velebit*) »vinova loza bijela grožđa osobito rodnog (kao: urodom toga grožđa plaća seljak svoje dugove)«. Apstraktum na lat. -*mentum* tal. *pagamento* > *palamento* f (Kosmet) »dan plaćanja na željeznici, za turskog vladanja, dok je bila u rukama Društva orijentalnih željeznica«.

Lit.: ARj 9, 558. 672. Borno 480. Cronia, *ID* 6, 117. Hraste, *BJF* 8, 51. Elezović 53. *REW* 6132. 6317.

pästi¹, *pasēm* impf. (Vuk) (*úr, na-í o-, po-, ras- se, s-, za-*), ie., sveslav. i praslav. poljo-privredni termin »pascere«, bez paralele u baltičkoj grupi, prema impf, na *-aŕi -päsati, -ām*, samo s prefiksima, *napäsati, nāpäsām* (Vuk) »dobro pasti, toviti«, *raspatati se, rāspāsām*. Na *-ovati napasovati, -ujem* (potvrđeno samo jednom). Prvobitno značenje bilo je »čuvati stoku«. To značenje očuvano je u radnim imenicama sveslav. i praslav. *pastur*, gen. *-fra* m prema f *pastirica*. Femininum znači i pticu »Bachstelze«, tako i fr. *bergeronnette*, ukr. *pastuščko* i *čobanyk*. Samoglasnik i nastao je iz jery-a: steslav. *pastyn* pored *pastun* (upór. glede varijacije *i — u: sirov i surov, 'stid i studen*) i *pastuh*, gen. *-uha* (Vuk, jugozapadni krajevi, Marulić Svetostefanski hrisovulj) = *pastu* (ŽK) »equus admissarius« = *pasto* (Zagreba). Augmentativ na *-ina pastuvina* (Dalmacija). Pridjev na *-ost, -at pastušast* = *pastušat* »neustrojen (konj)«. Toponim (pridjev na *-j-*) *Pastuša*. Ta je riječ obrazovana s pomoću sufixa *-uh* kao *petuh* = *pjeteh* > *petěj* (ŽK) »pjetao, gen. pijetla«, *potepuh, konjuh*, danas rašireno u *konjušar* jedna i druga riječ u značenju »čuvar konja«. Riječ *pastuh* u steslav., bug., rus., polj. i češ. (*pastucha*) ima i značenje »pastir, pastor«. Upór. i bug. prezime *Pastuhov* i u Lici *Pastuhović*. U steslav., hrv.-srp. i slov. je promijenila značenje (zamijenjena je turcizmima *at, äjgir, angir*) »1° Hengst, 2° (metafora) hartnäckiger Mensch, 3° drvo u mljnicu koje određuje da se melje krunije ili sitnije«. Ta je promjena u vezi sa značenjem glagola *pasti, pase (se)* (Vuk, narodna pripovijetka, subjekt *pastuh*, objekt *kobila*) »coitum appétit (de equa)« = *opást se* (Smokvica, Korčula (subjekt *ogota*) »postati skotna«. Upór. *opasti* »besprengena« i polj. *pastwić się* »furere«. Kod leksikografa (Bella i Stulić) riječ je promijenila *p > b* i *í > d: pazduh* = *bazduh*, kod Vetranića i sufix *bazdah*. Za tu sonoricizaciju upór. *bazđjeti za pazđjeti i mazga* (v.). U vezi je s uzvikom *pazđr* (Lika), kojom se draži angir na kobilu. To je onomatopeiziranje termina. *Konjuh* je i toponim. Ovako se zvao Elbasan u Arbaniji. Prefiksalsnu složenicu *spasti (se)*, *špásem* kršćanstvo je prenio na religiozno polje »σωζέτω«. Odatle postverbal *spas* »spasenje«, koji je postao i radna izmenica (upór. tal. *podestà* »moć > načelnik«) »spasitelj, σωτήρ (> *Sotir*, lično ime)«. To je značenje vidljivo u hrv.-srp. i bug. *Spasovdan* »ascensio Christi«. U zapadnim krajevima taj je glagol okrenut u *spasiti* a *spas* u *Spasitelj*. Rumunji posudiše crkveni termin *spasi, ispas*

»Christi Himmelfahrt«, odatle *ispasitoru*, s rumunjskim sufixom latinskog podrijetla. S objektom *pasti oči svoje* glagol ima metaforičko značenje »nagledati se«. Od prefiksalsnih složenica i *raspasti se* (Stulić) pf. ima specijalno značenje »razmnožiti se« (upór. isto značenje u slov. *zapasti se*), prema impf, *raspásati se, -ām* pored značenja »razgledati se«, što se slaže sa značenjem *pastuh* »angir« i *pasti oči svoje*. Imeničke su izvedenice: praslav. na *-ja: paša* »pascuum«, *ispaša, popasa* (Vuk, Srbija). Odatle na *-nik ispašmk*, u donjoj Podravini *spašnik* pored *spašnjik*, na *-njak paš-njak* pored *spašnjak*, na *-ište pasište, ispašite*. Na *-oj ispašaj*. Praslav. na *-tva pastva* »Herde«. U Pivi-Drobnjaku *supaša* »sastavljanje stoke zajedno na čuvanje«. Odatle na *-nik sūpašnik* i denominat *sutašiti*. Upór. *suparnik* (v.), kod Vuka *sūpojnik* (od *piti*). Postverbal na *-zk* od *napasti napasak*, gen. *-ska* (Lika) »paša«, od *popásti, popasem* (Vuk, 16. v.) »pustiti stoku da što popáše« *paposak*, gen. *-ska* i pridjev na *-bn popasnō doba* (Vuk, Lika) »doba popaske U jutro ili u veće«. Taj glagol iz pastirske kulture posudiše Rumunji a *popási* pored *poposi* »rasten«, s postverbalom *popas* »Halt, Rast«. Ovamo ide i rum. slavizam *pripas* »1° herrenloses Tier, 2° Junges eines Haustieres«, kojom odgovara steslav. *pripasō* »fetus«. U rum. a *pripási* »jemandem, der hereingelaufen ist, bei sich aufnehmen« pomiješao se rum. glagol a *pási* od lat. *passus* »korak«. Rumunji posudiše također *pasíšte: pajište* »čistina«, s interesantnom promjenom značenja i s asimilacijom i disimilacijom *s - š > j - s* u isto doba. Arbanasi posudiše *pushē*. Ie. je korijen *pa-* »pasti stoku, čuvati«, lat. *pabulum* < ie. **pā-dhlo-*, *-panis* »kruh«, sa formantom *t* gr. πατέομαι »jedem i pijem«, got. *fōđjan*, stvnjem. *fuattan* »hraniti«, stvnjem. *fuotar*, nvnjem. *Futter*. Od svih tih usporednica najznačajnija je lat. *pascere*, koja je morfološki ista kao i praslav. *pasti*. Obje pokazuju isto raširenje ie. korijena inhoativnim *sk*, u latinskom samo u prezentu i infinitivu, dok je u perfektumu *povi*. Particip je *postus*. Odatle *pasta* (za cipele) i *pašieta*. Identitet latinskoslavenski vidi se i u praslavenskoj radnoj imenici *pastyn*. *Zbog* toga su mnogi mislili da je praslavenska riječ posuđenica iz latinskog, što ne može biti. Analogija bi bila za takvo posuđivanje npr. *čobanin, bač* = arb. *bac*, rum. *baciu*. Radi se samo o italo-slav. leksičkoj zajednici, koja upućuje, kao i praslav. *orati* = lat. *arare*, na izvjesnu prajeznačnu zajednicu u poljoprivrednoj kulturi.

Za dalje etimolojske veze v. *pitati¹*. Značajno je da nije uklonjena homonimijska kolizija u infinitivu *pasti¹* »pascere«, *pasti¹* »cadere«. Da postoji, dokazuje prijenos akcenta iz prezenta u infinitiv *pasti* za značenje »pascere« (upór. rus. *pasú, pasti*).

Lit.: ARj 1, 213. 3, 918. 7, 478. 9, 15. 27. 683. 690. 721. *Pleiersnik* 2, 860. *Mažuranić* 900. Vuković, *SDZb* 10, 404. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklósie* 232. *Holub-Kopečný* 266. *Bruckner* 398. 399. *Mladenov* 413. 414. *WP* 2, 72. *Vasmer* 2, 322. *Trautmann* 207. *Tiktin* 1212. Endzelin, *ZSPH* 16, 113. Pedersen, *IF* 5, 11. *Schneider*, *IF* 58, 49. *Porzig*, *IF* 45, 159. *Joki*, *IF* 27, 317. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 260. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 276. *GM* 230. 323-324. *Zubatý*, *ASPh* 13, 478-480. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 198. *Boisacq* 751. *Matzenauer*, *LF* 12, 122. 321. *ZSPH* 2, 295. *Prusik*, *KZ* 35, 62. *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). *Grivec*, *SIRev* 3, 115-8. 8, 170. *Slovo* 9-10, 7.

pästi², *padnēm* pored *pánem* i *padnem* pf. (Vuk) (*do-, is-, izot-, na-, napo-, o-, oř-, po-, pot-, pře-, pro-, ras- lse, raspo-, s-, spo-, u-, za-*) prema impf, *padati, -am* (16. v., Vuk) (*do- Isel, is-, izot-, na-, o-, ot-, po-, pod-, pře-, pro-, ras-, u-, za-*) i prema pf. ла *-nu-* < steslav. *-no-ti* (upravo analogija prema prezentu) *padnuti* pored *pānuti, -ēm* (Vuk) = *pānut* (Kosmet), s navedenim prefiksima, sveslav. i praslav., bez baltičkih paralela, »cadere«. Složenice s prefiksima specijaliziraju se u značenju: *popásti* (ŽK) »fassen« (upór. rus.), *opadati, -am* impf. (Vuk) »bijediti, klevetati, potvořiti«, s iterativom na *-va-opadávati* (Lika), jednom u narodnoj pjesmi *alpadati* »isto«, gdje je prefiks *o-* zamijenjen sa *al-* zbog unakrštenja sa madž. *al* »lažno«; postoji i pf. *opasti* i *opanutu* u istom značenju; glede varijacije *panjkati* (*o-*) v. tu riječ. Složenica *opadati* ima zasebnu leksikološku porodicu: radne imenice *opadač*, gen. *-ača*, pridjev *opadán*, s poimeničenja *opadnik* m prema f *opadnica, opadiv* = *upadljiv*; na *-ovati opadávati* (Mikalja i Stulić); *dopasti — dopadnuti* > *dopanuti* pf. prema *dopadati* »accurrere, incidere, obtingere, nancisci«, s refleksivom *se* znači »piacere« (u tom značenju je kod kajkavaca i sjevernih čakavaca prevedenica od njem. *gefallen*). U ŽK *dopalo te b'ogda* (kletva) očuvano je prvobitno značenje. Postverbali *pad* m, *zapad* f »1° schattiger Ort« = *zapad* pored *zapad* m i *zapada í* (Kosmet) »osoje«, = *zapad* m (*sunca*) »Westen«, s pridjevom na *-bn západní* = *zapadni* (Kosmet) »odakle

se je teško izvući (opreka *krSno*)« prema glagolu *zapadat* »padati između nečega, odakle je teško izvući predmet«; *nápad* (19. v., neologizam), *raspad* (18. v.) pored *raspad*, s pridjevom *raspadljiv*, s apstraktumom na *-osi raspadljivost*, i na *-enica raspadenica* (Vuk) »stvar koja se raspada«; *otpad*, s izvedenicama *otpadnik* prema *otpadnica*; *propad* m (Lumbarda). Ovamo ide s rijetkim prefiksom *ja-* < praslav. È ili α < ie. e ili õ *japād* m (Vuk) »osoje, zapad«, s pridjevom *japadan* (Vuk) »1° gdje sunce ne dopire, 2° toponim«, s denominálom *japaditi* »činiti hlad«. Postverbal na *-zk otpadak*, gen. *-ika*. Radna imenica na *-ač napadač*, gen. *-ača* (Vuk) m prema f *napada-aca*, s pridjevima *napadačev* i na *-ski napadački* itd. Na *-ica napadica* (Dalmacija) »navała«. Na *-oj napadaj* (Pavlinović). Pridjev na *-bn napadan* je prevedenica od njem. *auffallend*. Od *pad* augmentativ je na *-ina padina f* (također bug.) »Bergabhang«. Apstraktum deklinacije *i* obrazovan je sufixom *-Ib* : *-past* : *napast* f = *naupast* (jedna potvrda) »iskušenje«, *propast* f, sveslav. i praslav. su. Odatle pridjev *napastan*, poimeničen na *-ik* m prema f *-ica napasnik* »vrag« prema *napasnica*, denominál na *-ovati napasovati*, na *-iti upropastiti, upropastim*. Na *-ež padež* m, posuđenica iz steslav. kao zamjena za gramatički termin *casus*. Upór. i rus. *padež*. Poimeničen part. perf. akt. na *-ina raspalina* f (Stulić) »rasjelina, pukotina«, *raspal*, gen. *-pla* jedina potvrda (*Postila* 162 b). Na *-avica pādavica* (ŽK) »epilepsija, Fallsucht«, s pridjevom na *-jav padavičav* = slov. *padeča* (part. prez. akt.). Složenica *listopad* m »oktobar«. Rumunji posudiše prefiksalsne složenice a *napadi, prāpādi* »upropastiti« i *zāpādi* »zapasti (snijeg)« te imenice *nāpaste* »Versuchung«, *propaste* pored *prāpastie* »provalija«. Odatle stvoriše svoje postverbale ž. r. *napada* i *zāpadā* »snijeg«. Taj rumunjski slavizam istisnuo je iz njihova jezika *neava* < lát. *nive*. U tom značenju ne govori se ni u jednoj slavini. Drugi njihov postverbal *prāpād* »Untergang, Verderben« ne nalazi se također u slavinama. Nastao je također kod njih kao i *prāpadenie* u istom značenju. Od *propaste* prave Rumunji svoje pridjeve *prāpāstios, prāpāstios*, i glagol *tra postui* sf *-ovati -ujo* > *-ui* prema *nāpastui* < *napastovati*. Madžari posudiše *paslica* »Mausfalle«, Arbanasi *padis*. Samoglas a nastao je iz ie. õ, u prijevodu duljenja: **pōd-*. Ie. *pād-* kao imenica znači u grčkom »noga« : ποῦς, gen. ποδός prema lat. *pes, pedis* (odatle prema fr. izgovoru internacionalna *pedikira*). U pri-

jevoju duljenja ē *pēs-, upór. *pješice, pješak* (v.), lit. *pėdinti, pėdinti* »polagano íci«, gr. πηδῶω »skačem«. U sanskrtu taj korijen u *padhati* (3. sing.) znači »1° íci, 2° pasti«. Kao imenica znači u slavinama *pod* »Boden, Untergrund« (v.), tako i prijedlog. Značenje »íci > pasti« razvilo se prema semantičkom pravilu rezultata. U prijevodu duljenja **pod-* značio je »teško íci > pasti, cadere, fr. tomber«. Upór. awesta *awa-pasti*. Značajno je da je ie. korijen u ovom značenju samo praslavenski, dok litavski ima za taj pojam *pulti* »pasti«, koji je u srodstvu sa njem. *fallen*.

Lit.: *ARj* 1, 76. 2, 641. 4, 284. 461. 7, 475. 479. 482. 508. 722. 535. 9, 13. 14. 27. 672. Bulat, *JF* 5, 147. Kušar, *NVj* 3, 338. Rešetar, *ASPh* 36, 546. *Elezović* 1, 443. 2, 57. 60. 30. 127. 257. *Miklošič* 229. *SEW* 1, 441. *IF* 31, 409. *Holub-Kopečný* 260. *Bruckner* 390. *Mladenov* 407. *Trautmann* 227. *WP* 2, 23. *Tiktin* 1232. *Unbegaun, RES* 12, 25. 28. *Gamillscheg, Randbemerkungen* 1941, no 7. *Joki, IF* 43, 61. *Štrekelj, DAW* 50, 44. *Vaillant, RES* 4, 310. *Liewehr, ZSPH* 11, 377. *Rozwadowski, RSI* 2, 102. *IF* 4, 411. *Boisacq** 1120. *Osten-Säcken, IF* 33, 240.

pastinaka f (Mikalja) »morska riba raža, raja pastinaca«. Upór. naziv za morske trave *pastrnák*, gen. -áka m »pastinaca saliva« (Pančić, Reljković, slov.) = *pastrnjak* = *pastinaka* < lat. *pastinaca* »mrkva«. Oblici m. r. sa sonantnim *r* mjesto lat. *t* potječu iz njem. *pasternag* (1482), *pastarnack* (1472), *pasternack* (1470) = bavarsko-njem. *Pastinak* m.

Lit.: *ARj* 9, 686. 689. 697. Šulek, *Im* 382. *Pleteršnik* 2, 13. *REW*² 6275. *Weigand-Hirt* 2, 383. *DEI* 2797. 2798. *Vasmer* 2, 231.

pastorak, gen. -orka m (Vuk, Kosmet, ŽK) prema f *pastorka* pored *pastorkinja*, sveslav. (osim polj. *pasierb, pasierbica*) i praslav. porodični termin, »privignus«. Deminutiv na -e, gen. -eta *pastorče* n, kol. *pastorčad* f. Prema Miklošičevu tumačenju, koje prihvaća i Berneker, prefiksalna je složenica od *pa-* (v. *pa-*, *po*) »nepraví, kriví« i *dbkter (> *dbšter*, v. *kći*), nakon ispadanja *ɔ* *padkter > *padter (odatle starost riječi, upor. *ved-ti > *vesti*) > *paster (upor. slov. *pasterek*), sa formantom -čka *pasterka*, s prijevodom *pastorka*. Kao u m *kum* od f *kuma* < lat. *commater* stvoren je odatle steslav. m *pastorbkb* > *pastorak*. *Mladenov* zabacuje to mišljenje jer u bug. *pastorok* = *paštrok* znači »očuh«, tj. »posljednji otac«. *Zubaty, Trautmann*, s njime i *Mladenov*, dovode praslavenski termin u vezu s lit. prid-

jevom *pastaras* = lot. *pastors* »posljednji«, lat. *posterus*. To bi bio baltoslavenski pridjev poimeničen u slavinama s pomoću -ok. Prema Miklošiču *pastorka* = steslav. *pastorkyni* bila bi morfološki ista kreacija kao *padšterica*, ukr. *padčer(ka)*, rus. *padčerica* > *pokčerka, posinak*, u lit. *podukrė, podukra*. Glede *pa-* i *paz-* v. *pazuho, pos-* v. *pozan*. Značajno je da Arbanasi (Gege) posuđiše iz južnoslavenskog oblik koji se poklapa sa slovenskim: *pastérk* m prema f *pasterke*.

Lit.: *ARj* 9, 688. *Elesović* 2, 62. *Miklošič* 55. *SEW* 1, 243. *Holub-Kopečný* 266. *Bruckner, ZSPH* 2, 306. *Mladenov* 414. *WP* 2, 79. *GM* 323. *Zubaty, Slavia* 13, 315-317. *Ostir, WuS* 5, 222. (cf. *IJb* 1, 48). *Vey, BSLP* 32, 65-67. (cf. *IJb* 17, 257). *Meillet, MSLP* 11, LXXX. 13, 28. 48. 244. (cf. *AnzIF* 13, 244). *Fraenkel, IF* 41, 402. *Solmsen, KZ* 37, 592. *Trubačev, Term.* 53.

pastoral m »biskupski ili opátski štap«. Poimeničen lat. pridjev na -alts u sr. r. lat. > tal. *pastorale*, od *pastor*, gen. -oro (v. *pastir*). Odatle i *pastoral* t, književno historijski termin za pastirsku igru.

Lit.: *ARj* 9, 688. *REW*^{*} 6279.

pästrma f (Vuk, Bosna, Sarajevo, Dubrovnik, Riječka nahija) = *pastrma* (Kosmet) = *pastrva* f (narodna pjesma, Lika; zamjena -va mjesto -ma nastala je unakrštanjem sa *pastrva lv.l* »sušeno i usoljeno meso, pošto je bilo u salamuri«). Denominati na -iti *pästrviti, -im* (Lika, Mostar) (*ras-*) »zaklano prase, kozu, ovcu soliti i metati da se suši«, na -ovati *pästrmovati* »isto«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum, skraćeni infinitiv *pastrma* = *basdırma* od kauzativa *bas-dir-mäk* »pritisnuti«, od *basmak*, glede kojega v. *basma, baskija* i *bastisati*; glede promjene *b* > *p* v. *posmak*) iz terminologije hrane: rum. *pastrama*, odatle *pastramagiú* »Selchfleischverkäufer«, bug. *pastarmá*, arb. *paste'rma*, ngr. παστρομας.

Lit.: *ARj* 9, 689. 690. *Skok, Slavia* 15, 485., br. 578. *Elezović* 2, 61. *Miklošič* 233. *GM* 323. *Mladenov* 414. *Deny* § 582. *Korsch, ASPh* 9, 661.

pastrva f (Vuk) = *pästrma* (Vuk; miješanje sa turcizmom *pastrma* drugog značenja, v.) = *pastruga* (Vuk), sveslav. i praslav. naziv, »1° riba acipenser stellatus 2° salmo trutta, itd«. Deminutivi na -ica: *pastrvica* (Mikalja) = *pästrmica* (Vuk), na-ikapastrmka (Vuk). Sufiks -uga (upor. *hjeluga*) je praslav. Samoglasnik u nastao je iz velarnog nazala *ŋ*: upor. steslav.

pbstrogh, polj. *bzdrag*. Odatle i madž. posuđenica *peszerce, pinrang* = *bistrang*, odatle opet hrv.-kajk. i slov. *bistranga* (Belostenec, Jambrešić) »Forelle«. Femininum je kao u *bitanga, Kikinda*. Praslav. *pbstnva ušla je u sve balkanske jezike. Ona je balkanska riječ sveslavenskog podrijetla: rum. *păstrāv* pored *păstrāv*, s izvedenicama *păstrăvel* i *păstrăvaş* pored *păstrugă* i *păstrungă*, arb. *pestrovë*, ngr. πέστροβα. Praslavenska je riječ izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa -uo od sveslav. i praslav. pridjeva *pbstn*, koji je u hrv.-srp. književnom potisnut od sinonima *šaren*, ali se nalazi u čakavskom *pastar, paštrá, pastra* (Brusje, Hvar) »vlažan od znojja i inače« i u ostalim slavinama. Pridjev *pastar* je potvrđen u steslav. spomenicima srpske redakcije i u denominalu na -iti *ispastriti*. Odatle u toponomiji *Pastra Bukva*, prezime *Pastrić*. Poimeničen je na -ica (sa *str* > *str* kao *oštar*) *poštrica* (Poljica) »pastrokasto čeljade, koje ima šarene oči: = *pastro* oko«, *pastrica* (Trogir) »skuša, scomber«. Ovamo još iz Svetostefanskog hrisovulja prezime *Рыбѣць* i *Pastrković* = *Postrk, Paštrojevići* = (sa *oje* > *o* kao u *Predović, ŽK*) *Paštrovići*, pridjev *paštrovski*. Taj pridjev posuđiše Rumunji raširivši ga sa -if < lat. -ictus *pestrif* »šaren«, *pestricior, pestriciune*. Upor. arb. *mēstrēic*. Odatle imaju Rumunji još *pistruie* f »sprenkeliche Sommer-sprosse«, pridjeve *pistruiu* i *pistruiat*, apstraktum na -eib > lat. -ealū *pistruéalū*. Korijen toga pridjeva je niži prijevoini štepen **psš-* od **pis-* u *pisati* (v.). Upor. *pisan* (ŽK) »šaren«, odatle *pisanica* »uskrsno jaje«, *pisanika* (ŽK) »šarena jabuka«. V. *pisati*. Raširen je ie. sufiksom *r* (kao *bistar, dobar, mokr*). Samoglasnik *t* je umetnut da se ukloni grupa *sr*. Ne pripada osnovi. Odgovara posvema gr. πικρός »oštar«.

Lit.: *ARj* 1, 332. 3, 917. 9, 672. 689. *Hraste, JF* 6, 213. *Miklošič* 270-278. *Holub-Kopečný* 271. 302. *Bruckner* 445. *Mladenov* 539. *WP* 2, 9. *Tiktin* 1132. 1150. 1176. *Ilijinski, Sbornik Sreznevskij* 1924, 27. sl. (*IJb* 11, 464). *GM* 276. 329. *Boisacq*³ 783. 800. *Hirt, IF* 32, 285.

paša pored *paša* m (vokativski akcentat, 16. v., Vuk;-Kosmet: gen. *paše*), pridjev na -in *pasin* (Vuk, *pāšini lugovi* /v. *tugi* = bug. *pašinq tuga* »biljka fritillaria imperialis«, također toponomastički pridjev *Pašin Potok, Pašinbrdo*), poimeničen na -bc *pašinac*, gen. -Inča »momak pašin« i na -ica *pašinica* = *pašica* »1° žena pašina, 2° toponim (?)«, raširen na -ov *pašinov* (Dalmacija), na -ski *pa-*

šinski (Vuk). Apstraktum na -stvo *pašinstvo* n. Na -li *pašalija* = *pašajlija* (atrakcija / u naglašeni slog kao u *dugajlija, novajlija, Durajlija*) m »pašin momak, pašinac«. Taj je naziv nastao iz turske sintagme *Ahmed paša-h* »homme d'Achmed-pacha«. Čest je kao prezime muslimansko i kršćansko na -ič *Posolić* (Bosna), *Pošalici* (dvije mahale, Tuzla). Neobičan je singular *pašalar* m (južnomoravsko narječje) od turskog plurala u funkciji singulara. Isto tako je neobična zamjena ili, bolje, unakrštenje turskog sufiksa u *pašaldžija* (narodna pjesma) mjesto *pašalija*. Na -luk *pašaluk* »oblast u kojoj paša vlada«. Denominati na -iti *raspašiti, -im* (Crna Gora) = na -ovati, -evati *pašovati, -ujem*. Balkanski (i evropski) turcizam (tur. *paşa* < tur. složenica *baş a'a* = *a* »stariji brat«, s promjenom *p* > *ə*) iz turske administrativne terminologije: rum., bug. *paşa, pašaläk*, arb. *pasha* pored *pasha* (Gege), cine. *pašā*, pl. *pāšeadz* pored *pašalari*, pridjev *pāšescu, pāšāliche*, ngr. πάσας, πασαλίχι. Turska je riječ bila prvobitno naziv nalik u zapadnjaka nazivu *ekscelencija*, za generale i civilne funkcionare koji imaju rang vezira. U početku turske povijesti dobivali su ga ljudi koji su se istakli. Upor. naslove *aga* (v.), *beg* (v.).

Lit.: *ARj* 9, 693. *Elezović* 2, 536. *Mladenov* 415. *GM* 323. *Pascu* 2, 156., br. 848. *Deny* 1156. *Korsch, ASPh* 9, 661.

pašanac, gen. -nca m (Vuk, Slavonija, Lika) = *pašanac* (ŽK) = *pašenac* (BiH, Crna Gora) »ženine sestre muž, šogor«. Odatle hipokoristički *pašo* m (Lika) pored *faso* (građanska i brodska pukovnija). Promjena / < *p* nerazumljiva je. Veza sa *pašenog* m (14. v., Vuk), koje se nalazi u steslav. i slov. (ovdje i f *pašenoga* = *pašanoga*) »svastin muž«, ako je i nesumnjiva u semantičkom, nije posve jasna u fonetskom i morfološkom pogledu. Veza sa *pác*, pl. *páži* (Vrbnik) = *páč, pipaci* (Istra) »pašanac« nije također jasna u morfološkom pogledu. U bug. je zamijenjena turcizmom *bodžának*, v. *badženák*. Riječ je prema tome slov. i hrv.-srp. *Mladenov* misli da je *pašenog* došao u bugarski preko Protobugara, odatle dalje u hrv.-srp. i slov. To je najvjerojatnije tumačenje. Dodati se može da je mogla ući i preko Avara, koji su također širili stare turcizme. Maretić ima pravo kad tvrdi da ne može biti iz osmanliškoga, jer se *pašenog* nalazi u ispravama kralja Milutina i cara Stevana. Završno -ac mjesto -og može se objasniti kao zamjena sufiksa. *Ilijinski* tumači *pašenog* iz ie. i slav. jezičnih sredstava..

On rastavlja u *pa-šen* ^{ogt}: *pa-* je prefiks kao u *pastorak*, kako je već Miklošič učio; *-agi* je sufix, a *šen* odgovara gr. ξένοσ »tuđ«.

Lit.: ARj 3, 45. 9, 696. 693. 694. Miklošič 233. Ilijinski, *IzvORJAS* 23, 2 (1921), 180-245. (cf. *Slavia* 5, 413). Mladenov, *RES* 1, 50. Košťál, *ČSJK* 2, 127. si. (cf. /7* 9, 229). Matzenauer, *LF* 12, 322. Trubačev, *Term.* 141.

paška f (Istra) »koščica«. Deminutiv na *-ica paščica* (Istra, Rijeka, BiH) »sjemenka, koščica«. Samoglasnik *a* je nastao iz poluglasa, upor. stcslav. *pbštbka* »obolus, calculus«, slov. *peček* »zrnce«, *pecka* > *peška* »nucleus«. Riječ je praslav. *pu-ia, izvedenica na *-ia* od korijena **pbt-*, za koji se nalazi paralela u sanskr. *puṭh* »conterere«. Upor. poli. *peška* pored *pecka* »der harte Kern in manchen Früchten«, češ. *pecka* »jaješce« < *pij-bka, ukr. i rus. *počká*, koje se upoređuje i sa *ptak*, *ptica* (v.).

Lit.: ARj 9, 694. 695. Miklošič 269. Holub-Kopečny 268. Bruckner 401. Matzenauer, *LF* 14, 414-415. Vasmer 2, 421.

paškula f (Lika, Poljica) = *paskolo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »pasište, pašnjak«. Od tal. *pàscolo* < lat. *pascuum* (od *pascere*), sa zamjenom sufixa *-uum* na *-ulus*. Pridjev na složen lat. > tal. sufix *-at* + *-ivus paškolativo* n »neko zemljište na Krku«.

Lit.: ARj 9, 696. *REW*⁶ 6265.

pašmag m = *pasмага* f (Vuk, ž. rod prema *papuča*, *cipela*) = *pacmâga* f (Vodice) »papuča« = *basmak* (Kosmet, narodna pjesma) »sandale, opanci, koji su se remenom vezali za nogu, obuća, papuča«, upor. polj. *baczmag*, rus. *bašmák* (16. v.). Balkanski turcizam (*posmak* pored *bašmak*, upor. *bašmak-i-šerif* »prorokove sandale«, muslimanska relikvija) iz terminologije obuće: rum. *pasmafi* »Schuhe«, arb. *pasmenge* i »sandale« = *pasumakë* i »Frauenpantoffel«, ngr. πατσουμάκι. Neobična je promjena *-k* > *-g* u turcizmima.

Lit.: ARj 9, 696. Elezović 2, 35. Ribarić, *ÍDZb* 9, 174. Miklošič 8. *SEW* 1, 45. Korsch, *ASP* 9, 488. *GM* 324. *Tiktin* 130. *Lokotsch* 265.

Pašman m (Dalmacija, 15. v.), ime ouka. Najstariji naziv *Flaveycó* predstavlja možda *Flavi-vico* (haploglogija). Druge mnogobrojne historijske potvrde, koje potječu odatle što se na otoku nalazio benediktinski samostan, dadu se svesti na rimski pridjevski toponim na *-anus* od gentilnog imena posjednika *Postūmius*:

Postumianum (*praedium, villa, insula*; nena-glašeni samoglasnici *o, u* > *ɔ* dijelom ispali u intertonici, a u početnom sporednonaglašenom slogu *ɔ* > *α*). *Postūmius* dolazi i kao f u *Postojna* (Slovenija) = tai. *Pastumia*. Upor. u Provansi *Postemana villa* (812) u pagusu *Aquis* > *Aix*. Današnji oblik nije poznat.

Lit.: ARj 9, 696. Skok, *Slav.* 133-139. *Rostaing* 412.

past m (Istra) »hrana, jelo« = (zamjena *št* > *ʃ*) *pašč* m (f?) (Vrbnik) »obrok (na obrok ali na paše)«. Sa lat. prefiksom *post-*: *poštpašt* m (Belostenec) »zasiada«, pridjev na *-bn* > *-an poštpaštan*. Od tal. *pasto* < lat. *paštus*. Poimeničen f tal. *pasta* > *pasta* f (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *pasta* (Božava) »1° jelo od tijesta, tjestenina, 2° zgnječene masline (Šibenik)«; tal. sintagma s pridjevom *asciutto*: *pasta šuta*, gen. *paste šute* (Dubrovnik, Cavtat) pored *paštašutē* (deklinirano kao složenica, Korčula) »kuhani špageti, tjestenina, prelive-na sokom ili inače začinjena« = *pašta fažol* »tjestenina s grahom«. Francuzizam je *pašteta* f, koji je došao preko njem. *Paštete*, srvnjem. *pastede* < fr. *pâtē* < vlat. part. perf. *pastotum*. Odatle na *-r paštetar* m pored *paštetar*, gen. *-ara*. Na lat. pridjevski sufix *-icius* poimeničeno u sr. r, *pasticium* > tal. *pasticcio* > *pasatici*, m pl., gen. *pasatic* (Istra) »nekakav kolač«. Nejasno je zašto je umetnuto a. Odatle na složen sufix *-erija pasticerija* f (Dubrovnik, Cavtat) »slasticama«. Deminutiv na *-ellus* tal. *pastello*, španj. *pastilla* < lat. *pastillum*, kslat. *pastelim* > *pasteljika* f »nekakav kolač što ga peku Hebreji u Bosni«. Završno *-ika* je po svoj prilici španj. deminutivni sufix *-ico*.

Lit.: ARj 9, 665. 672. 694. 697. 11, 100. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 19. ZWVŽ 1, 113. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*⁶ 6274. 6273. 6272. 6283. *Klacić** 942.

pasieka f pored *pašketa* (Betina, Biograd na moru) »dio brodske opreme na palubi za zadijevanje konopa na provi ili krmu (jedan dio te opreme zove se *giza*)«. Tal. *pastecca*.

Lit. *DEI* 2796.

pāštiti se, *-im* impf. (Dobroselo, Lika) = *pāsciti se* †Grizani, hrv.-kajk., Zagreb, ŽK, 15. v.) = *pasi se domo* (Krasie) »1° hitjeti, žuriti se, 2° nastojati, starati se, trsiti se (Vuk)«. Nalazi se još samo u slov. *pasciti se* »isto«. S umetnutim *r* poslije *št* (upor. *prostrica* ŽK prema *proštac*) *paštiti se* ((I. S. Reljković).) »1° isio, 2° nastojati (Sinj)«. Prema rus. *tšičb sja*,

tščus' »sich bestreben, sich grosse Mühe geben, sich bemühen« sadrži srašteni prefiks *pa-* (v.) = *po-*, stcslav. *tištati* »urgere«, *potbštati* »festinare«, *poštiti* (Supr.) »recedere«. Upor. i stcslav. *tbsncti* »studere«. Glede dalje etimologije v. tašt. Značenje se razvilo »biti na tašte, na ste srce > žuriti se (na jelo), mučiti se > nastojati«.

Lit.: ARj 9, 697. *Mažuranu* 900. Miklošič 233. 369. Isti, *Lex.* 647. Tomanović, *JF* 17, 203.

pasture f pl., gen. *postur* (Vodice) »uže kojim se vežu prednje noge konju na paši«. Zacijelo je leksički ostatak iz istro-romanskoga od vlat. poimeničenog pridjeva u ž. r. na *-torius* od *postus* »pašnjak« *pāstoria* (u *Lex Langob.*) > tai. *pastoia*, furl. *pastore* f, denominai na *-ea* < vlat. *-idiare pāstorea*.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 175. *Pirana*² 714. *REW*⁶ 6280. *Prati* 740. *DEI* 2798.

pat m (1410, 1470, 1489, 1500, Poljica, Lika, u ŽK samo u izričaju u *kī pat* »zbog kojeg, razloga«) = *bat* m (15. v.) »(pravni termin) pogodba, ugovor«. Od tal. *patto* < lat. *pactum*, poimeničen neutrum part. perf. od *pasasa*. Drugog je podrijetla *pat*, gen. *pata* m (Prčanj, Dobrota, Bogdašić, Boka) »prijevor-nica na vratima, velika greda, poluga, kojom se zapiru vrata od kuća (ulazi u dvije panjege u zidu)«. Odatle denominal na *-aṭi zapatāt*, *-am* pf. (Budva, objekt *vrata romanezőm*) »zaskačat, zasaljat vrata (Dubrovnik)«. Post-verbals na *-žk zāpatak*, gen. *-tka* »klin«. Ovamo i *pate* f pl. »one dvije ploče sprijeda na tkanici kojima se tkanica zakopčava«. Od tal. *patto*, mlet. *pato*, furl. *pad de puarte* (upor. gr. πᾶτος »Tritt«) < lat. *pactum*, poimeničen neutrum od part. pērf. od *pāngere*. Vasmer pomišlja na *πατερών* »Querholz, Balken«.

Lit.: ARj i, 205. 9, 968. *Mažuranic* 901. Zore, *Rad* 170, 216. Rešetar, *Stok*, 265. *Pirana*? 715. *Rohlfs* 1640. *Šurmin* 109. *REW*⁶ 3138. 3138a. 6138. Vasmer, *GL* 112.

patac m (Dobrota) »veliki brod«, u poslo-vici *bolje pop u kuću nego patac pred kuću*. Od ar. *bataš* »grosses zweimastiges Schiff« > španj. *potache* > sitai, *paloscio*, tal. *petaccio*, od gr. πέταχων.

Lit.: *REW*⁶ 6443 (cf. *Rohlfs* 1677). *Gam.il-Ischeg* 675. *DEI* 2801. 2878.

patak, gen. *-tka* m (Vuk) prema f *patka* f »racak m prema raca (ŽK, na zapadu, upor. arb. *rosak -gu*), šotka (Srbija, upor. arb.

shotē), rička (Srbija, upor. arb. *rike*), plōvka (Srbija, Niš, Negotin)«. Hipokoristik *pata* »patka«. Slov. *patak*. Deminutiv *pače* n. Pridjevi *patkov*, *patkin*. Na *-ar pōtkor* m »koji čuva patke«. Na *-yak* = *-a/a** *pōčjak* = *pačnjak* (donja Podravina). Balkanska riječ: bug. *patak* = *patarók* = *tatok* m prema f *pātica* — *paticka* = *patka*, deminutivi *pate*, *patence*, cine. *patā* = arb. *pate* »guska« prema *patāk* (Gege), *patāk* »gusak«, dok španj., port *pato* m prema f *pata* »patak prema *patka*, Enterich prema Ente«. U mangupskom jeziku (argot) *patka* f »penis«. Metaforički *patka* znači »laž«, upor. fr. *canard*, njem. *Ente* »isto«. Meyer-Lübke izvodi od onomatopeje (oponašanje zvuka, Schallwort) *patta. Osnova *pat* nalazi se u mnogim ie. i ne-ie. jezicima. Radi se zacijelo o onomatopeji kojom se vabe patke. Tako se upotrebljava i danas u hrv.-srp. i bug. Upor. još gr. πάπιπια »patka« i *babiš* (kalmički) »uzvik za dozivanje pataka«. Mladenov upoređuje *pat-* sa sveslav. i praslav. osnovom *pai-* u *ptica* (v.).

Lit.: ARj 9, 698-9. 702. *Elezović* 2; 195. Hamm, *Rad* 275, 43. *Mladenov* 414. *GM* 324. *Miklošič* 234. *REW*⁶ 6301. *Schroder* 183. *DEI* 2800. Korsch, *ASPh* 9, 488. *Rohlfs* †/, *IJb* 12, 145. Skok, *SOF* 17, 198-203.

patakūn, gen. *-una* m (Rab) = *patakūn*, gen. *-una* »nekakav mjedeni novac, bakreni novac vrijednosti nekadašnjih 4 novčića austrijskih« = *batakūn*, gen. *-una* (Gospić, okolica) »novac uopće«. Tal. augmentativ na *-one patacone*, od *patacca* »kleine Münze« < ar. *abū-tāqa*.

Lit.: ARj 9, 699. *REW*⁶ 55a. *DEI* 2800.

patarača f (Dalmacija, Kolombatović) »morska riba plosnašica, citharus linguatula«. [Mlet. *pataracia* »isto«].

Lit.: ARj 9, 699. Hirtz, *Pisces* 145. s. v. *jezik. Fink* 48. *Rosamani* 748.

pātarica f (Vuk, Kosmet) »1° štaka, to(l)jaga na vrhu zaobljena (Srijem), 2° vladičanski štap (pravoslavni crkveni termin), 3° lijepo izrađen štap, 4° štica sa samaru (Crna Gora), 5° toponim« — (unakrštenjem sa *palica*) *pātālica* (Vuk, Crna Gora). Nejasno je značenje »6° drugi dan krsne slave, ovakvo nazvan u gradovima, inače okrilje, pojutarje«. Sa promjenom sufixa *-oška* < **-očbka* (upor. bug. *pāteriška*) mjesto deminutivnog *-ica*: *pataroška* f (Stara Srbija) spregnuti dio patarice, tj. štapa«. Balkanski grecizam: rum. *patenta*,

bug. *päterica* pored *päteriga*, s istim akcentom kao u hrv.-srp., »crosse, béquille, bâton pastoral«, cine, *polarità* »crosse des évêques grecs, vrille« < ngr. πατερῖτσας, prema Gustavu Meyeru izvedenica na gr. sufiks -ιτζα, slavenskog podrijetla, od gr. πατερών »solive, traverse«, prema Vasmeru πατερικον (se. βᾶκτρον), poimeničen pridjev na -ιός od τατήρ, gen. -ρός, ak. -τέρα »crkveni otac«. Zamjena sufiksa nastala je u novogrčkom zacijelo zbog izbjegavanja homonimije sa πατερικόν (se. βιβλίον) > *paterik* (stsrp.) »liber patrūm vitas continens«. Sa Balkana riječ je prešla i u ukr. i rus. *päterica* »Bischöfensstab«, s istim akcentom kao u grčkom.

Lit.: *ARj* 9, 699. *Elezović* 2, 535. *Miklošič* 233. *Vasmer* 2, 323. Isti, *GL* 112. *Mladenov* 414. *Tiktin* 1193. *Pascu* 2, 73., br. 1347. *Tomanović*, *JP* 17, 204. *Meyer*, *Ngr.* 2, 86. *Matzenauer*, *LF* 12, 323.

patariu m (14. v., Kavanjin, Zrinskoga *Sirena*) »heretik, krivovjemik, bogomil«, prošireno na -bc > -äc *patarinac* gen. -nca (Kavanjin) = *pataren* m (za taj oblik, koji se čita u našoj literaturi, ne donosi ni *ARj* ni Mažuranić nikakvih potvrda iz naših vrela). Pridjev na -bsk *patarinski* (1605: *vlasi iz patarinske zemlje*, zacijelo u značenju »bosanski«). *Miklošič* navodi još kao hrv. *parar*. Od tal. pridjeva na -ino < lat. -inus *patariña*, *pararino*, koje se izvodi od *pater noster* »očenaš«, koji su kao jedinu molitvu upotrebljavali. Usp. *babun*, *bogumil* (pod *bogat*).

Lit.: *ARj* 9, 699. *Mažuranić* 901. *Miklošič* 233. *Prati* 742. *DEI* 2803.

pataikina f (južna Dalmacija, Zore) »govedina od hrpta put grudi, nekako kao pobočina, što je u niže«. Drugi je dio *Skina* < mlet. *scheda*, tosk. *schiena* < langob. ili frnč. *skina*. Prvi je dio nejasan. Prema Zori je od *pečius* > tal. *petto*. Morfološki je nejasna složenica, a i nije potvrđena u talijanskom. Upor. *tettabotta* »Brustharnisch«. Izvedenica od *peetus* je *pitirina* f (Rab) »crvendač, pettirosso« < mlet. *petirina*, deminutiv na -ina < lat. -inus, •od firentinskog *pettier e*, *pittar o* (Verona). Imperativne složenice sa *peetus* > tal. *petto*: *parapet* m (Bijela) = *παπαβλο* n (Buzet, Sovinjsko polje) »ograda od željeza ili nizak zid, na koji se čovjek može nasloniti«. Prvi je dio imperativ od *parare*; *pontâpet* m (Dubrovnik, Cavtat) »broš« < mlet. *pontapeto*, furi, *pontâpet* »spillone«. Prvi je dio od tal. *puntare*, furi. *fontâ* < vlat. *punctare*, od *pungere*. Od eine.

k'epu, megl. *Kept* < *peetus*: na -ar *képtár* (makedonski) »Pelzrock«.

Lit.: *ARj* 9, 699. 900. *Kušar*, *Rad* 118, 18. *REW** 6335. *Popovici*, *Slávia* 7, 23. *Pašcariu* 1310. *Rosamani* 815.

patat m = *patata* f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »krumpir (ŽK), krompir, kumpir (Šibenik), krtola (Kotor)«. Zamjenom dočetka -ata tal. sufiksom -ana *patana* f (Hrvati u Molise) »isto«. Upor. arb. *batake* »isto«. Od tal. *patata* = *batata* < španj. *batata*, američka riječ s otoka Haiti, koju doneseše u Evropu Španjolci prema koncu 16. v. U Dalmaciju je došla preko Mletaka, gdje se krumpir naročito kultivirao. Postala i balkanska riječ: búg. *patáti* pl. »kartófi«, ngr. πατάτα.

Lit.: *ARj* 9, 699. *REW** 6285. *Prati* 741. *DEI* 457. *Wędkiewicz*, *RSl* 6, 235. *GM* 29. *Mladenov* 414.

patena f »(katolički crkveni termin) pozlaćeni tanjurić potreban pri službi božjoj«. Ovamo i *patina* f (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Korčula, Mlet, Dalmacija uopće) »mast, latilo za cipele, biks (gornja Hrvatska)«. Oba oblika postoje u tal. *patena* (u crkvi) i *pätina*, a dolaze od istih oblika iz latinskog (*patena* 4. — 8. st., *patina* »padella, sorta di pasta«, a to < gr. πατάνη »assiette, plat«. Značenje za *patina* već u tal. *patina* (17. st.) »1° inverniciatura, 2° strato di nerofumo strutto ed olio dato alle pelli per scarpe«. Značenje 1° u nas također: *patina* »1° zelenkasta prevlaka na kovinama uslijed oksidacije, 2° preneseno: prevlaka starine«.

Lit.: *ARj* 9, 700. *REW** 6293. *Boisacq** 750. *DEI* 2802. 2804.

patenat, gen. -nta m = *patent* (hrvatski gradovi) »1° vladaočeva isprava kojom se ko obdaruje čime ili mu se što dopušta, ukaz (prevedenica), ferman, 2° isprava kojom se priznaje isključivo pravo vlasništva na kakvo iznašaće« = *patenta* f (Lika) »plaća ili nagrada određena kome patentom«. Odatle *patentas*, gen. -ōsa m (Lika) »onaj koji ima patentu« prema f *patentašica* »žena njegovca«. Učena internacionalna riječ srlat. *patenta* ili *litterae patentes*, tal. *patente* f, *patens*; particip prezenta od *patere*. Denominal na -atipatentati (hrvatski gradovi). Njem. *daß Patent, patentieren*.

Lit.: *ARj* 9, 700. *REW** 6288.

paternòster m (Božava) = *patnošter* (Lovran) »1° čislo, brojanice, 2° prezime slovensko« = *patmoštri* m (Istra) »neka jestvina od brašna«. Latinizam: lat. *pater noster* »očenaš«. Ispušta-

njem *noster* i zamjenom sa deminutivom -ice *patrice* f pl. (Bosna K; Orahovica, Slavonija, Divković) »brojanice, čislo, kralješ, krunica, očenaš«. Metafora je na složen sufiks -jarka *patričarka* f (Vuk, Slavonija) »sitna jabuka«. *Miklošič* ima još bug. *paterica* f »Rosenkranz«. Upor. polj. *pacierz*.

Lit.: *ARj* 9, 703. 706. *ASPh* 34, 306. *Cronia*, *ID* 6, 117. *REW** 6289. *Miklošič* 233. *Bruckner* 390. *DEI* 2803.

pätisati, -šém impf. (Vuk, narodna pjesma) = *pausati* (Crna Gora, Riječka nahija) »aufhören, nachlassen« prema pf. *patihnuti* = *patinuti* »popustiti, prestati«. U narodnoj pjesmi stoji samo jednom i *partisati* impf, »prestajati«, što je možda krivo zabilježeno. Vasmer ga odvaja od tog glagola i izvodi od ngr. απαρτίζω »dovršujem«. Postverbalni *patik* m (Ljubiša), na -šB > -ak *potisak*, gen. -ska (Vuk, Crna Gora). Prema Marelicu i Daničiću od *tih*, s prefiksom pa-, upor. *stišati se*. Izmjenu s pored h *Maretić* upoređuje sa *uzduh* prema *uzdisaj*, *disati* prema *dihnuti*. To je tumačenje moguće, ali ne postoji primitivum *usati* od *tih*. Upoređenje sa čine. *päfsire*, *päpsire*, arb. *papsem* »prestati« od gr. aorista έπαυσα = έπαφα od παύω »prestajem« dozvoljava pretpostaviti unakrštenje sa *tih*. Upor. búg. *patáksvam* »ruhig werden, sich ruhig verhalten«, koji *Mladenov* izvodi od gr. πατάσσω »udarom«. Ali cine. *pätäxire* »battere, frapper« nije promijenilo značenje grčke riječi. Zbog toga mi se čini da bugarski glagol stoji blizu hrv.-srp., ali se unakrstio sa cincarskim ili grčkim. Od παύω postoji još παύλα f »cessation, repos, fin«, koje je ušlo u arb. pridjev *palle* »ruhig, müssig«, odatle u Kosmetu izreka »m pal, more mik «polagano, prijatelju« = arb. *bo (ba) palie, bre shoq* »uživaj, družje«.

Lit.: *ARj* 9, 659. 700. *Daničić*, *Kor.* 100. *Elezović* 2, 52. *Pascu* 2, 72., br. 1332. *Mladenov* 414. *Doric* 266. *GM* 320. 321. *Vasmer*, *GL* 112.

patiti (se), -im impf. (Vuk) (*is-*, *na-*, *ponq-*, *pre-*, *za-*) »1° trpiti, podnašati, mučiti (se), stradajući kinjiti se, 2° teći što, pribavljati (Srbija), 3° gajiti, množiti (guske kokoške, itd.), Levač, Temnić, Kosmet), 4° slagati se, 5° ustezati se«. Nalazi se još samo u búg. *pátja*. Ne nalazi se u slovenskom. Nije prema tome ni općenit južnoslavenski glagol. Tih pet značenja nije lako dovesti u sklad. Značenje 2° objašnjava se po semantičkom pravilu rezultata (upor. rum. *a castiga* »steći« od lat. *castigare* »kazniti«). Na to se nadovezuje značenje 3°, koje je mogla nastati depreverbacijom (deprefiksacijom) na-

pätiti (se), -im (Kosmet, objekti *piliće, šotke, tatabe; ovce, svinje* kod Vuka) »namnožiti se, žaleći se«, *zapaliti*, -im pf. (Vuk, *svinje, koze, ovce*) prema *zaraditi* »steći« od *raditi*. Prema imp. *započati*, -om od *zapaliti* u tom značenju postoji i postverbal na -SÄ > -ak (tip *zadatak* od *zadati*) *zâpatak*, gen. -ika (Vuk) = *zapâtak* (Kosmet) »što se kao patnjom, mukom zaradi, steće«. Značenja 4° i 5° razviše se iz »podnašati strpljivo (kršćanski) ne rogoboreći«. Odatle sintagmatička složenica *zlopätiti*, -im impf. (Vuk) »darben, patior, mučiti se, teško živjeti, raditi«. *Miklošič* upoređuje još na -isati *pätisati* (Vuk) = *pausati*, -šém impf. (Crna Gora) »prestajati« (v.), što ne ide. Veza ovoga para sa *patiti* ostaje dvojbena. Upor. još prijelaz u kategoriju na -ëti *pätet* (Kosmet), npr. *patet, vidët, nesam* (tj. svim se kletvama kune; brani da nešto nije učinio i si.) i u izričaju *pälno vidëno, mjepateno*, kad se tvrdi da neko nije učinio. Apstraktum na -nja *patnja* f »muka« = na tur. -luk *potluk, slö-patnja* = na crkveni sufiks -enije *pätjenje* n (Piva-Drobnjak). Na -nik *patnik* m prema *panica* f, *slö-patnik* m (Vuk) prema *zlopamica*. Moguća su dva tumačenja: ili je posudnica posredstvom kršćanstva iz balkanskog latineta, u kojem je vlat. *patire*, od klat. *patior, pati*, potvrđeno u rum. *a păți* i u arb. *pëshonj* »isto«, ili je u praslavljanju s lat. *pati*, kao ie. prijetoj korijena *pe-: po- »weh tun, beschädigen«, dok je lat. *p3-tó-s. *Maretić* također sumnja da je *patiti* posuđeno iz latinskoga, dok je Romanski protivnog mišljenja. Iz tal. je s lat. prefiksom com-: *compätire* > *kümpätiti*, -im impf. (Lika, Šibenik) »kuburiti« = *kumpätit*, -im (Božava), prema prez. 1.1. na -isco *kompatiškat*, -äm (Dubrovnik, Cavtat) »shvaćati, razumjeti«. Apstraktum na lat. -mentum, tal. *patimento* > *patiment*, gen. -enta (Potomje) »manjak, tjelesna mana«. Od lat. part. prez. *patiem*, gen. -tis > *pacinl* (Božava) pridjev »strpljiv«, denominal *pacintät*, -am, = *päcenat*, f -enta (Potomje) = *päcijenat*, f -enta (Dubrovnik), prilog *päcijenta pritrpjeti* (1520); poimeničen maskulinum *päcijent* (Zagreb), učen medicinski termin. Apstraktum na nenaglašeno -za odatle tal. *päzienza* < lat. *patientia* > *päcijenca* (Rab) = *päcijenca* (Korčula) = *päcëncija* (Perast, Potomje) = *päcëncija* (Lumbarda) = *päcijenca* (Kašić) = *päcincija* (Božava) = *päcincija* (Perast) »strpljivost.«

Lit.: *ARj* 3, 918. 5, 781. 7, 482. 9, 544. 702. 10, 729. 11, 656. *Elezović* 1, 443. 2, 62. Vu-
•ković, *SDZb* 10, 395. *Cronia*, *ID* 6, 117. *Kušar*, *NVj* 3, 337. Isti, *Rad* 118, 28. *Miklošič* 233. *Mladenov* 415. *REW** 6292. 6294. Ro-

manski 124. *GM* 335. *WP* 2, 8. Vaillant, *RES* 22, 5. 12. *DEI* 2804. 2811.

patlak m (Kosmet) »kapsla«. Balkanski turcizam (tur. *patlak*, od *pat-la-mak* »crever«) iz turske vojničke terminologije: bug. *patlak* (objekt uz *dade* »puče«), *altă-pailak* »revolver koji puca 6 puta«.

Lit.: *Elezović* 1, 536. *Mladenov* 414. *Deny* § 862.

patlidžan, gen. *-âna* m (Vuk, BiH, Mostar) = *patlidžan* »paradajz = (prevedenica) rajčica, solanum lycopersicum«. Danas obično *morni patlidžan* »solanum melongena«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bâdingân* > tur. *patlican*) iz baštovanske terminologije: rum. *pătâlăga*, *-gică*, bug. *patladân* pored *patlidžan*, Arb. *melindzane* je iz tal. *melanzana* (tako i u hrvatskim gradovima), koje je također iz istog vrela.

Lit.: *ARj* 9, 702. *Mladenov* 414. *GM* 269. *Lokotsch* 161. *DEI* 2410.

patljika f (Istra) »šikara, šikarje, virgulta« = *patljika* f = *patljičara* (obje riječi Piva-Drob-njak). Izvedenice na *-jara* nema *ARj*.

Lit.: *ARj* 9, 702. *Vuković*, *SDZb* 10, 395.

pa torak m = *pätorka* f (obje riječi zabilježene za Istru) »helleborus niger«. Od gr. *εὐπаторιον* > lat. *eupatorio* (se. *herba*), od imena *Eupatōr*.

Lit.: *ARj* 9, 703. *DEI* 1568. *Matzenauer*, *LF* 12, 323.

patos¹ m (16. v., Vuk) »pod, tlo« = (s umetnutim *r*) *partos*. Denominal na *-ati* impf, i pf. *pätosati*, *-seni* (Vuk) (*po-*) »poditi«. Upada u oči očuvan grčki dočetak *-os* od *πάτος* »staza«, kao u crkvenom terminu *diskos*. Taj obično ispada kao i lat. *-us*. Upor. *kaluder* itd. Ispao je i u rum. *pat*. A nalazi se u prezimenu Čiča *Poropät*, istarsko prezime u selima štokavsko-čakavskih oaza na visoravni u Čičariji, potvrđeno od 16. v. Odatle na *-ić* *Poropatić*. Varijanta *Parapat*. Taj oblik imaju i Jačke. U Gradišćanskim Hrvatima ima toponim *Parapatić Brig*. Oko Bandola i Parapatić-Briga je kraj zvan *Vlahia*, što je značajno. Za njih Kurelac kaže da su Srbi iz Bosne. U Omišu ima također prezime *Parapat*. Pušcariu ima iz 1861. *Adriano Paropat*. *Poropat* = *Parapat* je rum. sintagma *fără pat* »bez kreveta«. Upor. *Faraguna* i *Vorkapić* = *Forkapić*. Grecizam je balkanski: rum., bug. *pat*, arb. *pate*. [Usp. i *fora*].

Lit.: *ARj* 9, 659. 703. 785. Pušcariu, *terorom*. 20. Ribarić, *SDZb* 9, 179-182. *Rohlf* 1640. *Tiktin* 1132. *GM* 324-325.

patos² (i *pat-*) m »zanos, žar«, učen internacionalni grecizam πάθος »trpljenje, strast«, odatle internacionalni pridjev παθητικός > proširen na *-bn* > *-an patetičan*, apstraktum na *-ost* f *patetičnost*. Apstraktum πάθημα nalazi se u rum. i bug. *patima*, cine. *pathimā*, arb. *pathim* »Leiden«. Na sufiks za znanosti *-logia*: *patologija*, *patolog*, *patološki*, također internacionalan medicinski termin.

Lit.: *Tiktin* 1133. *Mladenov* 414. *Pascu* 2, 71., br. 1314.

patošćina f (Hvar) »gnusoba zapuštena na tijelu«. Izgleda kao naša izvedenica na složen sufiks *-bsk* (za pridjeve) + *-ina* (za apstrakta). Korijen kao da suvisi s *pūtescere* »smrdjeti« i *puudus* »smrdljiv«.

Lit.: *ARj* 9, 703. *REW** 6876. 6878.

patrdžija f (Kosmet, objekt uz *slušat*) »galama, lupa, larma«. Balkanski turcizam (tur. *patrdi*, obrazovano istim sufiksom kao *gürültü* > *durultija*, v.) iz terminologije običnog života: bug. *patárdžija*.

Lit.: *Elezović* 2, 62. 536. *Mladenov* 415. *Deny* § 858.

patrija f »domovina«, od lat. > tal. *patria*, poimeničen pridjev ž. r. na *-ius* od *pater* »otac«. Odatle prevedenica steslav. *oibčstvo* iz crkvenog jezika > *otečestvo* (rusizam), zamjenom sufiksa na složeni *-bina* < *-ba* + *-ina* (upor. *postojbina*) *otadžbina* f (s istoka danas prošireno i na zapad). Internacionalno sa gr. sufiksom *-ωτης* > *-ota* (v.) *patriot* pored *patriota* < gr. *πατριώτης*, preko talijanskog ili njemačkog, apstraktum na *-izam* *patriotizam*, gen. *-zrna*, pridjev na *-bsk* *patriot-ski*.

Lit.: *ARj* 9, 703. *Prati* 743. *Vasmer* 2, 324. *DEI* 2806.

patrijarah, gen. *-arha* m (14. v.,) pridjev na *-ov* *patrijarhov*, na *-bsk* *patijarški* pored *patrijaršaski*, na *-j* *Patrijarše* n (toponim). Na gr. sufiks *-ija* *patrijarihija* grecizam (1348) < sgr. *πατριάρχιον* = (prema glasovnom pravilu) *patrijaršija* (1700), pridjev na *-bsk* *patrijaršiski*. Prema lat. čitanju *patrijarak*, gen. *-arka* (Vuk), *patrijarčija* f. Odbacivanjem dočетка *-h* *patrijār* gen. *-āra* m (Vuk), pridjev *patrijarev* (*-ov*), prezime *Patrijarović*, apstraktum na *-stvo* *patrijarstvo*, denominal na *-iti* *patrijariti*, *-im*. Sve od sgr. *πατριάρχης*. Odatle prema lat. *patriarcha*, ali prema grekom čitanju *χ*: *patrijarha* m, pridjev na lat. *-alis*, proširen na *-bn* >

-an -učen pridjev *patrijarhalan*, prema lat. čitanju od *χ* *patrijarha* m, *patrijarkija*, na *-at* *patrijarkatstvo*; sa zamukivanjem od *h* *patrijara* m (Vuk, Belostenec). Disimilacijom *r - r* > *β - r* *pacára* m (Kavanjin, Margetić); *pacar šij a f* (Vuk) = *pačaršija* (Kosmet, manastir kod Peći), toponimi pridjevi na *j* u ž. i sr. r. *Faiaria*, *Pataršë*. U narodnoj pjesmi postoji još oblik *patrijaš* m, koji je nastao zamjenom gr. *-αρχής* našim sufiksom *-ać* (v.). Preko turskog ušlo je *patrika* m (Kosmet, Ljubiša), na *-āna* < perz. > tur. *hane patrikana* (Klina, Kosmet) »patrijaršija« < tur. *patrik* + *-hane*. Važan podatak za "k < ia sadrži istarski oblik *podreka* (*Gospodinu Rajmundu podreke z Ogleje*, 1275) »patriarha u Oglaju«, danas dobro očuvano kao prezime kod Hrvata i Talijana u Istri.

Lit.: *ARj* 9, 551. 703. 704. 705. 10, 309. *Elezović* 2, 62. *Tomanović*, *Y F* 17, 206. *Cadastre* 462. 496. 501. 583. *Radojčić*, *GISPC* 1946, 163-164. (cf. *JF* 18, 368). *Vasmer*, *GL* 113.

patrimoni) m pored *patrimonijo* n »očinstvo, baština«. Učeni (knjiški) latinizam tal. *patrimonio* < lat. *patrimonium*, obrazovano kao *matrimonium*.

Lit.: *ARj* 9, 705. *DEI* 2805. 2806.

patrina f (Mikalja, Stulić, Dubrovnik) »boca, buklja, ploška«. Deminutiv *pātrimea* f (Mikalja, Stulić).

Lit.: *ARj* 9, 705.

patriti, *-im* impf. (Vuk, Hrvatsko primorje oko Rijeke, Lika, Korenica, Virovitica, Krašić) »pripadati«. Nalazi se još u češ. *patřiti*, *pātrati*, polj. *patrzyć*, *pātrač* »schauen«, ukr. *potrati*. Miklošič ima još kao hrv. *šatrovati* (*dvoril i ptraval*), ali toga glagola nema *ARj*. Mažuranić ima *opatriti* (*Jačke*) i *opatrovati* (15. v., Vrbnik) »snabdjeti«. Glagol je južnoslavenski i sjeverno-zapadnoslavenski. Prvobitno mu je značenje konkretno »gledati > čuvati (sa razvitkom koji se slaže s fr. *regarder* prema *garder*, *voir pisma pourvoir*) > pripadati«. Prema Bričneru od *patry* »očić«. Šmieszek i Petersson upoređuju *patn sa sanskr. *palar-* »čuvar«, *pati* (3.1.) »čuva, brani«, gr. *ποιμήν* »pastir«, lit. *pernū* »isto«.

Lit.: *ARj* 9, 705. *Mažuranić* 827. *Lekov*, *UP* 31, 1766-7. (cf. *IJb* 18, 263). *Miklošič* 233. *Holub-Kopečny* 267. *Bruckner* 399. *Petersson*, *LUÅ* 1. *Balt. u. sl.* 1916 (cf. *JF* 3, 218-219. 7, 117). *Šmieszek*, *SO* 11, 80-81 (cf. *IJb* 18, 296). *Zubaty*, *NŘeč* 1, 129-132. (cf. *IJb* 7, 134). *Vasmer* 2, 324.

patrola f (Vuk, Turska Hrvatska, Slavonija, ŽK) »noćna straža«. Na *-bc* > *-ac* porro/oc, gen. *-Ica* m (Lika) »član patrolne« = na tur. *-džija patroldžija* m (Šabac). Na *-ica* *patrolica* f (Vuk) »šajka u kojoj se voze patrolci«. Denominal na njem. *-ieren* > *-irati patrolirati*, *-trolīram* (Lika) = na *-isati patrōlisati*, *-šem* (Lika) = *-iti patrōliti*, *pātrolīm* (Vuk) »biti na patroli«. Na tur. *hane* = *-āna patrolāna* f (Lika) »kućica za patrolu«. Od fr. *patrouille* f > nvnjem. *Patrol*, *Pairul* (17. v.). Internacionalni francuzizam. Fr. *patrouille* je postverbal od *patouiller* — stfr. *patoier* (< *pattidiare, od *patte* »životinjska noga, šapa« *kaopatauger*, sa umetnutim *r* zbog onomatopjejskog podrijetla) »valjati se po blatu«. Upor. tal. *patuggia*.

Lit.: *ARj* 9, 706. *Vasmer* 2, 324. *Gamilcheg* 676. *REW*³ 6301. *Prati* 744. *Dauzāt* 539-40. *DEI* 2808.

patrim, gen. *-una* m (Račišće, dubrovački pisci, Mikalja) = *patrun* (Budva) »gospodar broda, onaj koji upravlja barkom, posjednik od 2—3 mreže ili 2—3 gaete ili male barke«. Pridjev na *-ov* *palrunov*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *patronus* od *pater* = mlet. *parun* »Schiffsherr« > *parun* (Božava) »1° vlasnik broda, 2° krmar, dumendžija« = *paran* (Šolta, indeklinabile pred ličnim imenom *Paran Manne*) prema *fparana* (Istra) »ona koja brani, štiti«. Latinizam *patron*, gen. *-ona* m. prema *fpatrona* »1° branič, zaštitnik (npr. crkve)«, odatle apstraktum na lat. *-alus* > *-at* *patronal* m = *patronus* m (16. v., hrv.-kajk., s madž. izgovorom dočelnog *-s*). Preko njem. *Patron* m ili tal. *patrōna* (Mleci, Milano): *patrona* »fišek«, odatle njem složenica *Patrontasche* > *patřontas* m (ŽK).

Lit.: *ARj* 9, 706. *Hraste*, *Rad* 272, 35. *REW*³ 6300. *Matzenauer*, *LF* 12, 19. *Vasmer* 2, 324. *Prati* 743. *DEI* 2807..

pātuc m = *potuca* f (Vuk) »riba cyprinus nasuš«. Upor. madž. *paduc*.

Lit.: *ARj* 9, 706. *Fink* 39.

patule f pl. (Bella, Stulić, Lumbarda, Korčula, Brač, Poljica) »boginje, ospice, kozice (ŽK), vaiuolo«. Deminutiv na *-ica* *patulice*. Pridjev *patulov* (Poljica, valjda *-avt*) »boginjav, ospičav«, na *-ost talulast* (Stulić) »isto«. Od lat. pridjeva *patulus* (od *paleo*) »otvoren«. [Budrovic naznačuje da i kal. *patulu* znači »ospice«]. Odatle tal. pridjev *palano* pored *baiano* »offenbar, ganz deutlich, sichtbar«, odatle na (langob.) sufiks *-isc* > *-esco* *patan ške* f pl. (Rab)

»(ribarski termin) drvene ljestve zataknete u zemlju nad morem, na vrh kojih ribar se uspne, te gleda, kad će tune uljesti u mrežu«.

Lit.: ARJ 9, 706. 699. Kušar, Rad 118, 27. NVj 3, 337. Parac 630. REW* 632. DEI 457. 2801. Budrović, Rie. 3, 69-71.

patuljak, gen. -ljka m (Bella, Stulić, Belostenec »dalmatinska riječ«, Ston) prema f na -ica patuljica »kepec, pigmej«. Pridjev patuljast. Deminutiv na -ić patuljičić. Nalazi se još u slov. patulek. Marede pomišlja na vezu sa pativc/fk (Vuk, Srijem) »mala ptica, kepec«. Upor. rum. pitic »Zwerg«, s brojnim leksikološkim porodicom piticenie, a pitici, piticos, piŝigăia, piŝigoiu »parus«, piŝingău, piciu.

Lit.: ARJ 4, 706. Štrekelj, ASPH 12, 464-465. Tiktin 1177.

paūk m (Vuk) = pāvan, gen. -ana (Vodice, sa v koje zatrpava hijat i zamjena dočetka -uk sufiksom -an) = pāumuk (Bednja, hrv.-kajk., fonetski nejasno), sveslav. i praslav. složenica *pa-okb, »1° aranea, 2° morska riba ranj, trachinus dračo (Poljica), 3° prezirne, 4° toponim«. Pridjevi na -j pāucjī, na -ov paukov, na -ljiv paučljiv, na -bn paučan (Stulić), poimeničen na -ik paučnik »biljka«. Deminutivi na -ić paučić (Istra), na -bc > -ac paučac, također biljka. Apstraktum na -ina paučina — paužina (Vodice) = pōmučino f (Bednja) »1° Spinnewebe, 2° toponim«, s pridjevom paucinoši. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala g, steslav. packt, slov. pavok, pajok, bug. paják, češ. pavouk, polj. paják. Prvi je dio prefiksa pa- kao pajasen, paluba itd., drugi -okb nalazi se u steslav. okott, lit. anka »uzao«, lat. ancus. Madžari posuđuje s nazalnim izgovorom pank i prema hrv.-srp. izgovoru pók, Arbanasi fang pored babouk, koje predstavlja onomatopeizirano pauk, Rumunji također prema nazalnom izgovoru paing, Cincari pangu i Meglenski Vlasi puangu. Rumunjske su varijante brojne: paingen (Oltenija) = panjen (Banat) = paingen (Moldavija). Dočetak -en nastao je prema praslav. apstraktumu -ina koju Rumunji također posuđuje painjina, odakle je -en nastalo odbacivanjem -a. Za dočetno -g u dakorumunjskom nalazi se paralela u Vodicama (Istra) paužina. Suglasnik ž objašnjava se unakrštenjem s uže, jer se pa-okz tumačilo kao »krivo uže«. U cincarskom i meglenskom -g mjesto -k je pravilno prema novogrčkom izgovoru, u kojem se sonorizira bezvučni suglasnik poslije n.

Lit.: ARJ 9, 707. Ribarić, SDZb 9, 175. Miklóšić 231. Holub-Kopešny 267. Bruckner

390. Koštial, NVj 28, 367. sl. (cf. IJb 9, 228). Matzenauer, LF 12, 327-328. GM 22. 99. 274-275. Bulachovski, ZSPH 8, 108-110. Petersson, ASPH 36, 149-150.

Paul m (narodna pjesma, latinizam?) prema f Paula (hrvatski gradovi), odatle prezimena Paulii, Paulović. Od lat. Paulus = gr. Παύλος. Svi ostali oblici osnivaju se na refleksu av za dvoglas au (tip Mavar): Pavao, gen. Pavla m = Paro/, gen. Pavla (ŽK) = Paval, gen. Pavla (Hvar) prema f Pavla, hipokoristik m i f Pavle pored Pávle. Odatle prezime Pavletić. Pridjevi: na -ov Pavlov, poimeničen u toponimima na -bc > -ac Pāvlovac, gen. -ovca, odatle na -janin Pavlovčani, na -iča Pāvlovica, Pavlovci m pl. Prezime Pavlovic. Pridjev na -j Pavlji (u toponimiji selo u Dalmaciji Pavije Brdo, čestica Pavlji doli u Hercegovim), poimeničen Pavljec (Lipljani, oko 1400), odatle poimeničen sr. r. Paviję, Povije, Povje, pl. Povju (Brač), na -bsk pavlski (danas ne postoji), poimeničen na -ica Pavaštica (toponim). Deminutivi na -bc > -ac Pavlač, prezime Pavlačić, na -ić Pavlič, Pavličak, Pavlic, prezime Pavličević, f Pavlica, na -če Pavlinče, gen. -eta (ŽK), Pavalče (15. v.), na -ek hrv.-kajk. Pavlek, prezime Pavleković, Pávlak (Lika), toponim Pavlakovo selo, prezime Pavlaković. Na -ij a Pavlija. Na -ja Pavija. Na -ika Pavlika, gen. -ei Pavleč, Pavleča. Na -eš Pavleš, prezime Pavlešić. Na -en Pavlen. Na -iša Pavliša, prezime Pavlišić. Na -janin toponim Pavijani (selo). Na -os prezime Pavlošević. Augmentativi Pavlin, Pavlina, prezimena Pavlinić, Pavlinović, toponim Pavlinčan. Ulazi i u stari dvočlani sistem: Pavlimir (samo ime kralja u Kronici Popa Dukljanina). Hipokoristici kraćenjem dočetnog suglasnika Pava m = Pavo (Bosna K), Páva f = Páve m i f. Od čega opet deminutivi na -ica Pāvica (Vuk), prezime Pavičić, Pávic, Pavičević, toponimi Pavići m, pl. Pavičići, pridjev na -ov Pávov, toponim Pavovina, prezime Pavović, na -yka Pavovjka. Pridjev Pavičin, toponim Pavičina Kula. Na -bc > -ac Pavāc, gen. Pavea, prezime hrv.-kajk. Pavec, na -bc > -bc Pavčac, na -ek prezime Pavčeković, pridjev na -ev prezime Pavčević. Na -oca Pavāca f. Na -sa Pavša (prezime), Pavšić, Pavšović. Na -elja Pavelja, toponim Paveljin Tor, prezime Pavelić (graničarsko pisanje mjesto Paveljič). Na -eša Pavesa, prezime Pa eIII. Na -os Pāvos, prezimena Pavošić, Pavošević. Na -etā Paveta, prezime Pavetić. Na -iša Poviša, prezimena Pavišić, Pavišević. Na -in Paviz, prezime Pavizić. Na -kō Pávko m prema f Pávka, Pavkica, prezime Pavković,

toponim Pavkovići (selo). Na -un Pavkun. Na -'lek (hrv.-kajk.) prezime Pavčeković. Na -in Pavin, odatle na -bc > -ac Pavinac, toponim Pavinovac. Na -yda» (v.): *Pavijan, prezime Pavijanović. I hipokoristik ulazi u stari dvočlani sistem: Pavosav. Redukcijom na početni slog: Pajo m = Paja (ŽK), prezimena Pajić (Bosna K), Pajejivo. Upor. arb. Paloka (Bar, Sestán) i prezime Palēkā (Arbanasi kod Zadra., au > a kao u ar »zlato«). Opće imenice samo pola (Posilović, 17. st.) »svraka« < tal. »istok«.

Lit.: ARJ 9, 708. 711. 713. 10, 580. Hraste, BJJF 8, 20. REW 6304. DEI 2989.

pāv m (Mikalja, Bella, Stulić, također slov. pāv), s leksikološkim porodicom, pridjevi na -ica pavica (također bug. pavica, Gerov) = na -ka pāvka. Od lat. nominativa pavo > nvnjem. Pfau. Od lat. kosog padeža pavone(m) > pāvun pored paun prema f pauna »1° ime žensko, 2° ime kravi«, na -tea paunica »1° žensko ime, 2° ime kozi, 3° vez« (Vuk, Hrvatska, Slavonija, također bug.) »1° isto, 2° Paun, ime muško, 3° ime volu, lepirima, 4° toponim«; pridjev paunov, poimeničen na -bc > -ac pāvunovac, gen. -ovca, toponim, na -ica paunovica, na -ić Paunović, prezime, Paunovići m pl., toponim, na -j paunji, na -bsk paunski. Deminutivi na -bc > -ac paunac, gen. -nca, toponim Pāunei m pl., na -ie paunče, gen. -četa, na -čić paunčić, na -ić paunić »1° mali paun, 2° prezime«. Kol. na -čad paunčad, gen. -i. Na -as paunai »vez«. Na -ija Paunija, selo u Srbiji koji se zove i Pauni. Na -ilo paunilo »ime jarcu«. Na -ko Paunko prema Paunka, prezimena Paunkić, Paunković. S ukidanjem hijata s pomoću v pāvun (također bug.) »1° isto, 2° ime muško« prema f pavuna »1° ime žensko, 2° ime ovci«, na -ica pavunica »3° ime kozi«, na -ka pavunka »biljka pavit« prema Pavunko »Paunko (osobno ime)«, pridjevi pavunkov, pavunski, poimeničen Pavunovac (prezime). Varijanta pavon (Bella) nije pouzdana; s pomocu/bu/« (Vuk, narodna pjesma). Postoji još varijanta pavlin (Stulić, iz rus. pavlin, a ovo iz njemačkoga), upor. slov. pavlinček, gen. -čka »Pfaunauge«. Upor. arb. pagua < pavone. Vjerojatno posuđenica iz balkanskog latineta.

Lit.: ARJ 9, 563. 710. Pleteršnik 2, 14. Miklošić 234. REW* 6310. GM 318. Vasmer 2, 298.

pavénka f (Lika K, Ličko Liješće) = pāvenka (Srijem, Turska Hrvatska) = pavinka (Bakar) = povinka »1° zimzelen koji nosi mladenka na glavi kad ide na vjenčanje, galium aureum, thalictrum flavum (~ ljetna, Istra), vinca minor

(Bakar), 2° večera na koju udavača poziva svoje drugarice uoči vjenčanja, 3° toponim«. Deminutiv na -ica pavenčića (Jačke). Od lat. > tal. pervinca. Slog per- zamijenjen je našim prefiksom pa-. Prvobitni slog nalazi se uprvinka (Bribir, Šulek) »vinca minor«. Sulek ima još zamjenu per- prefiksom pri- privinka f, odatle m privinac, gen. -nca. Mjesto sa e, i govori se i pavijanka (Lika K). Igra ulogu u ženidbenom folkloru. Prije vjenčanja ubere se u sito, te se oko njega pleše. Znak je čistoće.

Lit.: ARJ 9, 712. 12, 213. REW* 6437. DEI 2869.

pavljūn, gen. -una m (Dubrovnik) »1° zastor oko čega, npr. oko kreveta, 2° potrijemak«. Od mlet. (brodski termin) pavión »bandiera« = sttal. paviglione > paviljon (danas), furh pavejōn = paveon »(zidarski termin) tetto a spioventi molto inclinati« < lat. papilio, gen. -onis »vejnički šator«.

Lit.: ARJ 9, 713. REW* 6211. Pirana* 720. Prati 713. DEI 2810. Rosamani 752.

pazar, gen. -ára m (16. v., Vuk) = pazar (Kosmet) »1° trg, tržište, čaršija, pijaca, sajam, vašar, 2° toponim, ime zemlje (Novi Pazar = Pazar, Kosmet)«. Pridjevi na -bn pāzāran — pazārni (Kosmet) »sajmeni, vašarni«, ria -ski pazarski. Na -ija pazarija f (Vuk) = pazarija (Kosmet) »pazarna roba, gotova odijela, pamuklija, jeftina roba (suprotno smarłama, v.)« = na -li pazarlja f »1° pazarna roba, 2° onaj koji pazari« = na -dzija pazārdžija (Kosmet) »1° čovjek koji ide na pijacu, koji trguje preko pazarnih dana, 2° pokućarac«. Na -luk pazar luk (Kosmet) »1° prodaja, 2° cjenkanje, pogađanje«. Deminutiv na -džik Pazardžik, samo toponim. Na -ina pazarna (Vinkovci). Na -ište požarište n (Vuk) »1° mjesto gdje se pazari, 2° toponim (Lika)«. Denominali na -iti pazariiti, pazariim, (Vuk) (ros-) »trgovati« prema iterativu na -va pazari-vati, -arujem = na -ovati pazarovati, -ijem (Kosmet). Balkanski (i evropski) turcizam perzijskog podrijetla (perz. bazar > tur. pazar) iz trgovačke terminologije: bug. pazar, pazarija-(vd)m, pazaruvam, pazarlak, arb. bazar, čine. pazare f »marchant«, pāžāripsire »marchander« (< ngr. παζαρεύω), pāžārlicke »discussion sur le prix«, ngr. παζάρι.

Lit.: ARJ 9, 718. Elezović 2, 50. 497. 534. Mladenov 407. Pascu 2, 156., br. 852. GM 29-30.

pāzija f (Vuk, BiH, Mostar) »blitva« = na -jak (upor. porjak) pazjak, gen. -aka (Vuk, Zemun) »béta« vulgáris«. Balkanski turcizam

(tur. *pazi*) iz vrtlarske terminologije: bug. *pasija*, arb. *pazi f* (Skadar), ngr. *παζία* pored *παζία*.

Lit.: *ARj* 9, 721. *Miklósit* 234. *GM* 325.

paziti (se), -*lm* impf. (14. v.) (*na-*, *o-*, *s-*, *ra-*), južnoslav., praslav., »1° (prvobitno samo) gledati, motriti, vidjeti > 2° biti upozoran > 3° čuvati, stražiti«, prema iterativu na -*α* i -*va-ōpa&ati*, -*am* (Vuk), *opasovati*, *opaga am* (Lika), *nepaziti se* »nagledati se«, *raspaziti* (Stulić) »razgledati«. Postverbalni samo od prefiksalne složenice *opaziti opāz*, rašireno na -*siu opaska f*, *opaza f*, s pridjevima na -*bn opasan*, *opazljiv*, Na -*joj opažaj*. Apstraktum na -*nja pažnja* (Vuk). Pridjev na -*ljiv pažljiv* (Lika), poimeničen na -*ost pažljivost* (Lika). Radne imenice na -*telj pazitelj*, *nepazitelj* (Belostenec) »uhoda«, na -*lac pažilac*, gen. -*oca* (Mikalja). Na -*ilište pazilište*. Rumunji posuđuje *a (sa) pazi* »čuvati, stražariti, zaštićivati«, s rum. *pospazimom pază* »straža« i apstraktum *pozitiura* »opažanje«, na -*nica paznic* »stražar«. U sjevernim slavinama nije potvrđen ovaj glagol. Prema Brugmarmu i Mladenovu u prasrodstvu je s lat. *specia*, *speciare*, arb. aorist *pašē* »vidjeti«, sa stisl. pridjevom *spakr* »weise, klug, ruhig«, *speki* »razum«. Ie. je korijen *pa-*, koji se nalazi u *pasti* »čuvati« (v.), raširen formantom *ǵ*. Za to raširenje nema potvrda: u drugim ie. jezicima.

Lit.: *ARj* 7, 482. 9, 26. 721. *Miklósie* 234. *Mladenov* 408. *WP* 2, 660. *Brückner*, *KZ* 43, 309. *Brugmann*, *Gr.* I² 725. *Walde* 730. *Tiktin* 1137. *Ilijinski*, *ASPh* 34, 10–12. *Bezenberger* i *Pick*, *BB* 6, 236. *Siebs*, *KZ* 37, 280.

pazmati, -*am* pf. (Vuk, Lika, dubrovački pisci) prema impf, na -*va-pazmāvati*, *pāzmāvām* »kloniti, malaksati«. Od lat. *spasmus* < gr. *σπασμός*, tal. *spasimare*; interesantan primjer deprefiksacije, nastao tako što se grčko početno j- shvatilo kao naš prefiks. Upor. *kopiti* impf. (ŽK) < *skopiu* (v.).

Lit.: *ARj* 9, 725. *REW** 8127. *Vaillant*, *RES* 22, 35. *DEI* 3580.

pazuha f (15. v.) = *pāzuka* = *pāzduha* (Istra, Vodice, slov.) = *pāzuh* m (Dubrovnik) *pāzduh* (Vodice) = *pažu* (Kosmet) = *pāziha* (Slum, Istra) = *pāzdīha* = *pāžu(h)o* n = *pāzuvo* (Kosmet) = *pāuzi* i pl. (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »axilla«, pridjev na -*bn* > -*an pazušan*. Deminutiv na -*iča pazušica* (Istra). Sa *z* mjesto *zd* u steslav. *pazuha*, češ. *pazucha*, polj. i rus. Prvobitni oblik sadržavao je *d*, kako dokazuje lot. *paduse* »pazuho«. On

kaže i to da je praslav. *h* nastao iz *s* poslije velara. Oblik sa *zd* nastao je od prefiksa *paz-* mjesto *pa-* »po-«, kako je u lotiškom. Taj 'se nalazi u steslav. *paznogiti*, »Klaue«. Upor. još *pozan* (v.). Praslav. je naziv tijela složenica tipa *paj āsen*, *parm av* itd. U drugom dijelu nastao je od ie. dvoglasa *ou* u ie. korijenu **dous-* »ruka«, koji se nalazi u sanskr. *doṣ-* »lakat«, *avesta davš-* »Oberarm, rame«, ir. *doe* »ruka«. Prefiksalna složenica znači dakle »kriva, nepravá ruka«. Problem je u tome kako da se protumači nestanak suglasnika *d*, jer je prema upoređenju prvobitni oblik sadržavao *zd*, koji se nalazi samo u slovenskom i dijelom u zapadnom hrv.-srp. Prema Bernekeru *d* je ispaao zbog disimilacije u priloškoj sintagmi *pod pazduho*. Za takvo ispadanje nema paralela, jer analogan primjer *črez* > *čez* (v.) pokazuje da samo u priloškoj nestaje suglasnik zbog disimilacije, ne u imenici. Bolje se tumači ako se uzme umiješanje po pučkoj etimologiji glagola slov., češ. *paziti*, rus. *pazitb*, polj. *pak* »zlijeb«. Mijenjanje samoglasa u *í* objašnjava se također pučkom etimologijom prema *pažditi* (v.). Zbog znojenja pazuha, koje zaudara, došlo je do nje. Maskulinum mjesto fēmininuma i neutruma nalazi se i u stčes. *pazuch*. Osciliranje roda objašnjava se time što su pazuha dva. Prema tome *pazuha* bio je prvobitno dual, koji je u singularu mogao glasiti kao neutrum *pazuho* i kao maskulinum *pazuh*. Oblik *pauzi* (ŽK) predstavlja prema tome dual f po deklinaciji i samoglasnu metatezu, koja je nastala, kad je zamukao *h* < **pasui*,

Lit.: *ARj* 9, 721. 726. *Ribarić*, *SDZb* 9, 175. *Elezović* 2, 51. *Miklošič* 253. *SEW* 1, 233. *Holub-Kopečný* 268. *Brückner*, *ASPh* 2, 307. 4, 215. *Trautmann* 64. *WP* 1, 782. *Matzenauer*, *LF* 12, 324–325. *Pedersen*, *IF* 5, 36. 26, 292–294. *Walde*, *KZ* 34, 509–510 (cf. *AnzIF* 8, 126). *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 178.

pazvan m (Kosmet) = *pasmadžija* (Banja Luka) = *posvandžija* (Mostar) »noćni čuvar čaršije, kuća«. Turcijizam perzijskog podrijetla (perz. *pasūban* = *pāšban*, obrazovano istim sufiksom kao *baštovan* /v./ i dodatkom sufiksa -*džija* /v./ u Bosni).

Lit.: *Elezović* 2, 535. *Skok*, *Slama* 15, 485., br. 577.

pčela pored *čela* f (Vuk, Kosmet) = *pūla* pored *pnija* (Kosmet) = *čela* (ŽK) = *žbela* (Vodice, upor. slov. *čebela* pored *chēla*, glade *čb* > *žb* upor. *žbanj*) = (sa *čb* > *cm*) *čmela* (također slov.) = *fiala* pored *imalo* (Bednja, hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. *bōceia* ili *bōceia*

»apis femina« prema *pčelac*, gen. -*Ica* m »apis mas«. Pridjevi na -*in pčelin*, na -*irgi pčelinji* (Hrvatska), poimeničen na -*jak pčelinjak* (Hrvatska) = *čmelejnok* (Bednja) »kovanluk (v.), uljanik (v.)«. Deminutiv na -*ica pčelica*. Radna imenica na -*ar pčelar*, gen. -*ara* »kovandžija (v.), uljar (v.)«, s pridjevima na -*ov*, -*ev pčelarov*, *pčelarski*, na -*nik pčelarnik* (Kosmet) »mjesto za košnice, pčelinjak« i apstraktumom *pčelarstvo*. Na -*ona* < perz. *hane* (v.) *pčelana*, odatle *pčelanik* (Kosmet) »pčelinjak«. Korijen je riječi **bbk-* ili **bbk-* od ie. onomatopeje **bhei-*, prijetoj **bhi-* koja se u ie. jezicima pojavljuje s različitim formantima, u lit. sa *t bitis*, lot. *bite*, stprus. *bitte*, u germ. sa *n Biene*, u irskom i u praslav. sa -*ko* ir. *bech* < **bhi-ko*. Praslavenska je inovacija još sufiks -*ela*. Varijacija *o* pored *b* potječe od onomatopeje *bukati*, *būcēm* — *bucati*, -*lm*, *buka*, *bukavac*, *bik* — *bak* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 55. 9, 728. *Elezović* 2, 154. *Ribarić*, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 25. *SEW* 1, 446. *Brückner* 446. *Mladenov* 537. *WP* 2, 184–5. *Meillet*, *MSLP* 14, 476–478 (cf. *RSJ* 2, 246). *Boisacq** 1102. *Ilijinski*, *IzORJAS* 23, 125. si. (cf. *IJB* 8, 207. *Slávia* 5, 206–207).

peca f (Vuk) = *peca* (Bijeljina, hipokoristički akcenat prema) *pečenka* (Leskovac, Srbija) »bijela bundeva, mačvanka (Jadar), budimka. (Bosna), misirača, bugarka (Srijem)«. Upor. ngr. *πέττσα* »cortex, putamen«. Ide zajedno s *pecala* f (Orahovica) »tava, prosulja, prsura«, obrazovano od iste osnove s pomoću -*aja* (v.), na -*ara pecara* f (Vuk) »zgrada u kojoj se rakija peče, rakijašnica (ŽK)«, *pecati*, -*am* impf. (Vuk) »gristi, ujedati, bokatati, svadati se (Lika)« prema pf. *pēcnuiti* (se), -*ēm* (Vuk), *ispecati* »nagrditi pecanjem«, *opečāt*, -*ēcam* (Kosmet) »opaliti, ožečiti«, *nāpecati*, -*ām* (Vuk), deminutiv na -*kati peckati* (se), -*ām*, s postverbalom *pecka* f (Dubajnica) »1° kruh što se peče pod pepelom, 2° opančarski šiljak«, na -*alo peckalo* m (Vuk) prema f *pēckalica*. Na -*ulja peculja* f »mušica«, na -*uljas peculjaš* »bodljikava riba pelečus cultratus«. Na -*ivo pecivo* n »1° assado, 2° panificium«. Pridjev na -*av pecav* (Stulić), poimeničen na -*iča pēcavica* f »1° žensko koje peca, 2° biljka borrago officinalis«. Ovamo ide i *pecati*, -*ām* (Vuk) u značenju »hvatati ribu na udicu«. Osnovu za taj semantički razvitak nalazimo u Babinoj Gredi, gdje se veli: *kad riba griska meku, onda peca*. Prema tome *pecali* u naveđenom značenju je kauzativum »činiti da riba griska meku«. Po semantičkom pravilu rezultata (sinogdoha) zaboravlja se na kauzativum i prenosi se na hvatanje, koje je upravo uzročnik radnje. Od *pecati* pravi se uzvik *peć*,

kojim se dijete odvraća od vatre. Radna imenica na -*ar pecar* = na madž. -*aroš pēcāroí* (Ilok, Vinkovci) »koji rado ribu peca«. Neologizam *pecalište* (Šulek) »gdje se riba peca«. Na -*aljka pēcālka* = *pēcānka* (Vinkovci) »udica«. Glede osnovne etimologije **pek* (c prema k kao u *micati* prema *mikati*) v. *peći*.

Lit.: *ARj* 3, 918. 7, 483. 9, 730. 731. *Elezović* 2, 31. *Miklošič* 234. *Pedersen*, *KZ* 38, 342. *Matzenauer*, *LF* 12, 328.

peča f (Dubrovnik, Mostar, Poljica, *Kuuste*, Brač, Korčula, Rab, ŽK, Vodice) »1° komad (Dubrovnik, Korčula: *peča sapuna*, *peča čovika*; Nalješćević: *raspukne u peče*), 2° povezača (Rab), 3° vrst marama za glavu u staroj narodnoj nošnji (Vodice), 4° bijelo platno čim žene pokrivaju glavu (ŽK, narodno upoređenje: *bel kaj peča*), 5° dio zemlje (Kučiste), 6° bala platna (Kučiste, Brač, Skradin, Korčula; Lika: *peča platna*, *peča robe*), T* glava (Lika), 8° topomim (*Vělja Peča* u Vrncu, Škaljari; *Na Peču*, *Stoliv*)« = *pečo* f (Bednja, hrv.-kajk.) »bijela marama za glavu«, tako i slov. *peča*. Deminutivi na -*ica*, -*ka pečice* f pl. »1° vrst veza na konavskoj ženskoj košulji (*vez na pečice*)« pored *pečke*, gen. *pečākā* f pl. »vez na pečke« = *pečica* (Vodice, ŽK) »2° mrežica od masti oko droba svinjčeta, 3° bala platna (Kučiste), 4° (Dubrovnik) ein kleiner Stück Feld, 5° (*pIIIca kruha*, *Čilipi*) rukom otkinuti komad kruha, 6° (*pečica robe*) cijela smotka iz tvornice«. Na -*ina pečina* (17. v., Radović, upor. *binda*) i na -*ova pecová* f (Vodice) »vtst marama za glavu« morfološki su nerazumljivi. Denominai na -*iti popeači*, -*im* pf. »pokriti glavu pečom«. To je stara posudnica od vlat. riječi galskog podrijetla **pettia* > tal. *pezza*, rum. *piță* »meso« iz istog doba kao i ostali romanizmi koji pokazuju *ti* > *č*: *palača*, *palača*, *Poreč*, *Brač* itd. Talijanizam je deminutiv na vlat. -*itta* > tal. -*etta peceta* (Božava) u izreci *staviti pečetu* < mlet. *meter la pezeta*. Postoji još poimeničen vlat. pridjev na -*aus* kao ribarski termin *picao*, gen. -*ala* m (Dubrovnik, Zore) »1° konopac kojim se vežu ribari kad ribaju« = *pical*, gen. -*ala* (Split) = *picā* gen. -*āla* (Hvar) »2° komad drveta na kraju onoga konopca (= krok), Gürtel den die Fischer beim Ziehen der Netze um den Leib anlegen« = *picaj* (Mljet, / < *If*) »šabaka ili trakta salpava se vazda picajom na kraj koji se krokom veže oko pasa« = *picali* m pl. (Kučiste) »komadi od konopa na k roku, što drže uz sa kojom se izvlači, -mreža«. Ta izvedenica

pretpostavlja imenice *pica < *petita*, koja nije nigdje potvrđena, ali potvrđen je déverbal odatle *otpicati* »otпустiti uzu od kroka« i *zapicati* »picalom opasati uzu da konop ne omakne iz ruke«. Sam *picaŕi* nije potvrđen.

Lit.: ARj 9, 414, 743, 831, 10, 785. Rešetar, Štok. 267. Cronia, ID 6. REW* 6450. DEI 2888.

pečat f (13-17. v., Belostenec, tako češ. i rus.) ili m (od 14. v.) = *pečat* m (ŽK, Kosmet) = *pelet* (15. v.), sveslav. i praslav. apstraktna izvedenica po deklinaciji *i*, obrazovana s pomoću sufiksa *-ētb* (upór. infinitive na *-ēti*) »1° sigillum, 2° znak krsta u zakletvi (Kosmet) itd«. Pridjev na *-bn pečatan*, poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica pečatnik* prema *peiatnica*, na *-jak pečatnjak* (Vrbnik) »prsten kojim se pečati«. Na *-nja pečatnja* (rusizam) »štamparija«. Denominali: na *-ati peculati* (Ljubiša) (*na-* rusizam) »štampati« = na *-iti pečatiti*, *-im* (Vuk, 13. v.) (sa-, ra-) = *pečetiti* (Lika). Riječ je kulturna, jer služi kod isprava. Rumunji je posuđiše kao femininum deklinacije i: *pečete* pored *-tie* f i kao *pecet* m, odatle *pecetar*; rum. denominal *peceitui* »pečatiti« odgovara steslav. (*za*)*pečetbleti* = kod Mađžara *pöcset* (16. v.) i *paesello* »koji pečati, mühürdar (v.)«. Njem. *Petschaft*. Kao što žig i žigosati (v.) potječe od žeci, tako *pečetb od *pek-*, *peći* (v.), te kao apstraktum znači »ono što je užeženo«. Značajno je da Mikkola izvodi *pečat fi* z tursko-mong. *bit'ik* »Buchstabe, Schrift«.

Lit.: ARj 9, 738, 742. Elezović 2, 71. Miklošič 234. Holub-Kopeiny 268. Bruckner 407. Mladenov 421. Tiktin 1141. Zubaty, ASPH 16, 407-408. Mikkola, AnzIF 21, 87. Schrader, IP 17, 34. Vasmer 2, 351.

pečiti se, *pečim* impf. (Đurđević, Orahovica, Slavonija) »gizdavo hoditi«, *napečiti se* »nakriti se« = *napečiti* (Reljković⁴) »naprčiti«, s prefiksom *ko-* (vA *kopčiti se*, *-ēcim* (Kosmet) »rogušiti se, oholiti se, praviti se veći no što je« = *kopčiti*, *kopčim* (Dubrovnik, Stulić) »kri-viti, iskrivljivati«. Ekspresivan glagol, s kojim stoji u vezi i *pečiti se* (Mikalja, Stulić) »bečiti se, bekeljiti se (v.)«, s promjenom *o > b*, iz čega se vidi onomatopojno podrijetlo.

Lit.: ARj 7, 483, 9, 743. Elezović 1, 311.

peći, *pečem* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *pri-*, *s-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *pekti, *pekč* »1° backen, 2° braten« prema *ispečati*, *-am* i impf. na *-va-* *ispečavati*,

-ant (Dubrovnik) »izvaditi iz peći«, *spećat* (Korčula) »staviti kruh u peć« i impf, prema prijetoju *e-i* i *c* mjesto *k* *-picaŕi*, samo s prefiksima, kao *upicati se*. U prefiksalsnim složenicama ima i prošireno i preneseno značenje: *opeci* (*se*) »1° ožeći, opržiti, 2° nastradati«, *zapikati* (ŽK) »praviti neugodnosti«. Osnova *peć-* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Postverbali *opeka* f (danas ušla u književni jezik) »crijep, cigla«, odatle *opekar* (Stulić) »koji gradi opeke« (upór. s prijetojem češ., struš., *opoka*), *ispek* m (Vuk) »dio rakijske onome čiji je kotao«. Ovamo ide i *peka* (Vuk, Dalmacija, Srbija, Prigorje) »crijepnja«. Odatle na *-va pěkva* f (ŽK, Belostenec, Stulić, kotar ogulinski, slov. *pekev*) »crijepnja«, s *-izvedenicama pěkvar* m »koji gradi pekve«, *pekvenjak* »kruh pod pekvom pečeno«. Poimeničen part. perf. pas. na *-sfea pećenka* f, na *-ica pećenica*. Apstraktum *pečenje* n zamjenjuje u istočnim krajevima (Vojvodina, Reljković) izvedenicu na *-bka* = *pečenja* f (Vrančić, Belostenec, Jambrešić Habelić, Kuhačević, Reljković, Istra), odatle hrv.-kajk. *pećenjar*. Taj apstraktum postao je konkretnum već u staro vrijeme, upor. madž. *pecsenye* (16. v.), rum. *pečenje*, *pecinye* pored *pećine* i *pecie* »meso od buta govečeta«. Na *-jur* + *-lka pečurka* f = *pečurka* (Korlević, Istra) »gliva«, upór. i polj. *pečarka*, ima usporednicu u lot. *peka* »boletus magnus«. Ovamo i neologizam *prepećenac*, gen. *-nca* »Zwieback«. Kulturna je riječ, koju posuđiše Mađžari *cseperke* s mnogo varijana, s istom metatezom i Rumunji *ciupercă*. Unakrštenjem sa *pita* (v.) Rumunji kažu i *pitarcă*, upor. još *picioarcă* »gomoljika od helianthus tuberosus«. I Arbanasi je obrnuše u *këpurdhë*. Sufiks *-ka* zamijenjen je sa *-va pečurva*, gen. pl. *pečúrov* (Brač, Hvar). Unakrštenjem s posuđenicom iz njem. (stvnjem. *peccho* > bav. *Beck*) *pek* m (ŽK, Zagreb, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, slov.) = *pek*, gen. *peka* (Virovitica) i korijenom *pek-* od *peći* stvorene su radne imenice *pekar*, gen. *pekara* m (upor. njem. *Becker*) prema *pekarica* »ekmekdžija (Bosna)«, s čitavom leksikologijom porodicom *pekárov*, *-ev*, *pekarski*, *pekara* = *pekarnica*, *pekařina*, *pekarija* (Lika) »zanat pekarski«. Na *-ač pekač*, gen. *-ača* (Srijem, Šokci) »tepsija«. Složenice: *dvopek*, neologizam, prevedenica od *Zwieback*; *čelopek* (toponim) = *čelepek* (ŽK) »zemlja na brdu izvržena suncu«. Upor. steslav. *pekb* »Hitze«. Praslav. je izvedenica na *-eh-* praslav. **pekelb > pečal*, gen. *-i* f (do 18. v., danas arhaizam) ima (metaforicko) psihološko značenje »Sorge,

Kummer«, ali apstraktna izvedenica *ny-bba* odatle *pečalba* ima konkretno značenje »nadnica, težačenje, Frohnarbeit, argatluk«. Odatle *pečalbar* »radnik koji ide na pečalbu«. Ima također svoju zasebnu leksikologijsku porodicu: pridjev *pečalan*, denominali na *-iti pečaliti*, *pečatim* (*is-*), na *-ovati pečalovati*. Ie., praslav. i sveslav. je izvedenica i prvobitni apstraktum na *-tis* > *-tb* (uporedi infinitiv na *-ti*) : *peć*, gen. *peći* f < praslav. *pektb. Taj je već u praslavenskom postao konkretnum »fornus > furuna (turcizam talijanskog podrijetla)«. Upor. strpus. *pectis* »Ofenschau-fel«, gr. *πέψις* »Kochen, Backen« (odlatle internacionalni farmaceutski naziv *pepsin*), sanskr. *pakti* »gekochtes Gericht«. Odatle pridjev *pecan*, poimeničen na *-jak petnjak* (ŽK) »Kachel«, *petnjica* (ŽK) »kućica u kojoj se suše konoplje«, *pećnica* (Lumbarda) »kuća s peći«, na *-bk popećak*, gen. *-čka* (Vodice) »lopatica za vatru«, *prepečak*, gen. *-čka* (ŽK), *pripećak*, gen. *pripějka* (Brusje, Hvar) »kruh koji se daje pečarici u ime plaće«. Odatle kod Rumunja *prepicu* (Erdelj) = *pripiciu* (Moldavija) = *prichiciu* »Absatz, vorspringendes Brett«. U steslav. *pešt* je značila »1° fornus, 2° pećina«. U slovenskom očuvano je značenje 2° kao apelativ i toponim. U hrv.-srp. to značenje nalazi se samo u augmentativu na *-ina pećina* = *pećina* (Vodice), također toponim kao i *pešt* (u *Budapest* — *Budimpešta*, njem. *Ofen Pest*) i možda u *Pećuh* = madž. *Pecs*. Sufiksom *-ina* uklonjena je homonimija. Prvobitno značenje nalazi se još u toponimu *Peć*, gen. *-i* > tur. *Ipek*, arb. *Peja*. Odatle pridjev (ketik) na *-ski pecki* (upor. za *ć* > *sk* > *ck* *Musichi* od *Mušia*, društvo Sarajevo < *družbstvo*) pored *pecki*. *Pecka* je toponim i hidronim (selo kod Sarajeva, voda u Crnoj Gori). Drugi augmentativ obrazovan s pomoću *-era* (upor. *Anera* od *Ana*, Lika) postao je općenit kao posuđenica iz crkvenoga jezika *pester* (Obradović, Ljubiša), u rum. *penerà*, također u *Pester* m (Stara Srbija blizu Rožaja, Vasojevići). Skupina *št* mjesto *ć* dolazi i u augmentativu na *-ina* u *Peštinjgrad* = *Pes-tinjgrad* (pećina nad Kotorom). Ie. je korijen **pequ-* »kuhati«, lit. s metatezom *kepti*, *kepu*, lot. *cept* »peći«, arb. *pej* »pečem«, sanskr. *pacati* (3. 1.) »kuha«, gr. *πέψω*, *πέσσω*, lat. s asimilacijom *coquo*. Prvobitno je praslavensko značenje bilo »peći na otvorenoj vatri«. Kuhinja kao odijeljen dio stana bila je nepoznata. Zbog toga i Germani posuđiše lat. *coquina* > vlat. *cocina* > *Küche*, od Germana posuđiše Slaveni već u praslavensko doba *kuhinja*, s

čitavom leksikologijskom porodicom: *kuhar* m prema f *kuharica*, s pridjevima, na Jadranu iz tal. *cucina* prema mletačkom izgovoru *kužina*, lat. *_coquus* > *cocus* > *kôgo* (iz mlet.), na Balkanu *coctorium* > rum. *cuptor* > bug. *kuptor*. Sa kulturno-historijskog gledišta važan je razvitak »furnus > pećina«. To se može tumačiti time da se pečenje u praslavensko doba obavljalo pri vatri u pećinama.

Lit.: ARj 3, 918, 7, 483, 9, 732, 735, 744, 760, 807, 12, 85. Kušar, NVj 3, 338. Elezović 2, 73. Jagić, ASPH 31, 549. Pleternik 2, 19, 20. Mazuranić 409. Hraste, BfJ 8, 12, Jf 6, 185, 213, 10, 44. Ribarić, SDZb 9, 176, 179. Miklošič 235, 244. Holub-Kopeiny 193, 268. Berneker, IF 9, 264. Bruckner 406. WP 2, 18. Trautmann 211-212. Mladenov 416, 421. Sb. Miletić 262-287. Ijfb 1, 188 (cf. RSI 6, 293). Tiktin 368, 1250, 1149, 1141. GM 187, 325, 341. Matzenauer, LF 12, 328-329. Unbegaun, RES 12, 28. Uhlenbeck, PBB 30, 266. IF 13, 214. Vasmer 2, 331. Vasmer, Festsch. Baudouin 81. si. (cf. IJb 9, 202). Meillet, Et. 1 (cf. AnzIF 21, 85-86). Boisacq* 84, 769-770, 1116. Iljinski, ASPH 34, 9. Jokl, Stud. 69. Petrovici, RL 6 (1961), 25-8. Barjaktarović, Nj, n. s., 10 (1960), 265-68.

pečohan m (Dubrovnik) = *pečohana* f »lijek za bljuvanje«. Od tal. *ipeacuana* »brazilska biljka koje korijenje daje gornji lijek«. Riječ je iz jezika brazilskih domorodaca tupi od sintagme *ipe kaa guana* »mala biljka koja čini da čovjek oboli«. Nejasna je zamjena *ć* za *k* te *h* za *gu*, odnosno za *hu*.

Lit.: ARj 9, 749. Budmani, Rod 65, 166. DEI 2090.

pěd, gen. *pědi* f — (prijelaz iz deklinacije i u deklinaciju a) *pěda* i (Vuk) = *pěd* m (Kosmet) »dužina od vrha palca do vrha prsta mezimca, kad se rastegnu; sinonim: pedalj«, sveslav. i praslav. riječ bez usporednice u baltičkoj grupi. Odatle na *-/ + -zo pedalj*, gen. *-dlja* m (Vuk, Lika, Istra) = *ped(a)o*, gen. pi. *pědi* (Mostar) = (sa disimilacijom *d* — *lj* > *d* — *nj*) *pědanj*, gen. *-dnja* (ŽK) = *pad'en* (Bednja). Upor. i slov. *pedenj* i rus. *pjadenb*. Riječ je naziv primitivne mjere (kao *palac*, *stopa*, *lakat*). Mađžari posuđiše *pidja* = *puja-ember* »Zwerg« = češ. *pi(e)dimuž(ik)* = polj. *na piędzi maż a na łokieć broda*. Vokal *e* je nastao iz palatalnog nazala *i*: upor. polj. *piądz* ili *piędz*, rus. *pjadb*. U Istri je riječ dobila još *-ig* od romanskog sufiksa *-icus*: *pedig* »peć, pedalj«. Pridjev *pedorog* (Stara Srbija) »qui a des cornes d'uri empan«, pöime-

ničen ná -bc *pedorogac*, *pedoročić*. Vuk ima iz narodne pripovijetke *pedljorošćić*, a Belostelec *pednjodug*. Deminutiv na -ič *pednjic*. Ie. je korijen *(s)pen- »spannen« raširen formantom *d*. To raširenje dolazi još u lit. *spendžiu*, *spęsti* »einigen Fallstrick legen (spannen)«. Ōd takvog glagola očuvao se u slavinama apstraktum na *i*. V. *peti*.

Lit.: ARj 9, 750. 756. Elezović 2, 63. Miklošič 238. Holub-Kopečný 272. Bruckner 412. Mladenov 416. WP 2, 661. Matzenauer, LF 15, 168-169. Boisacq* 893-894. Bernard, RES 27, 35.

pedana f (istročakavski) »circumsutura marginis vestimenti feminilis«. Od tal. *pedana* »striscia di panno da piedi degli abiti«, od lat. poimeničenog pridjeva ž. r. na -anus od *pes*, gén. *pedis*, koji je zamijenio -aneus u kllat. *pedaneus*. Ovamo još u m. r. *pedān* (Božava) »ugnetto, Ciselierstahl« < mlet. *pedana*. Upór. *pagul*, *pidal*.

Lit.: Štrekelj, DAW 50, 46. Matzenauer, LF 12, 329. Cronia, ID 6, 117. REW³ 6353. 6354. Prati 747. Rosāmam 753.

pedali, -ām impf. (Perast, Stulić) »1° lijeno, tromo ići, 2° sporo govoriti, raditi«, *pripedati* pf. (Baraković) »polako poći«, *opedati* pf. (isto) »pomnjivo urediti«. U Kosmetu *pedat* se impf, »ritati se, praćakati se, nogom mlatariti«. Pridjev na -av *pedav* (Dubrovnik, Prčanj) »lente agens, loquens«, poimeničen na -bc > -āc *pedavac*, gen. -avca (Perast) prema f na -īca *pēdavica* (Stulić). Apstraktum odatle *pēdāv*, gen. -āvi f (Prčanj) »Trägheit«. Možda je naša glagolska kreacija od lat. *pes*, gen. *p dis* »noga«. Odatle su prilozili: *āpīje* (Šibenik; primjer: *skoči āpīje*) < mlet. *a pie*; *jinplje* (Božava) < mlet. *in pie*; prijedlog *iāpjo* (Korčula) »tik, uz, ražo« < *intus ad pēdem*, upór. mlet. *a pe de* »uz«. Upór. tal. horonim *pedomonte* > *Piemonte*, pridjev na -ese < lat. -ensis *Pijemontez* (Pavlinović, graničari) = *Pijemontiz* (Kožičić). Složenica sa *tres*: *trēpīje* m (Božava, Malinska) = *treptje* (Kučište) = = *trepija* (ibidem, Potomje) = *trēpije* (Šibenik) < mlet. *trepie* m < *tres pedes* = *trēpī(l)ja* n pl. (Dubrovnik) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tremptja* = *trepīja* n pl. (Čilipi) = *trīpija* f (Trpanj) »tronožje za lonce na ognju, trífus m (ŽK, < njem. *Dreifuss*)«. Posljednje je dalmato-romanski leksički ostatak < *tres pēd-ia*. Upor. *quatuorpedia* glede dočетка. Samoglasnik / mjesto *d* (upor. *pilot* pored *pedot*) nalazi se u bokeljskim oblicima: *trīpjeli*, āk.

trīpjēß (Dobrota) = *trīpielji*, smg. *trīpelj* (Bogdašić) = *mpjelji* (Krtole), na *trīpelje* (Muo) = *trīpijēl*, gen. -īja, pl. *trīpiēlji* (Lastva, Prčanj), na *trīpielju* (Bijela). Suglasnik *d* se nalazi u Marulića *trispida* = *trīplde*, -i f (Korčula). Prijelaz *dl* > *z* dolazi u *īpfež* m (Vodice) »tronog na ognjištu« < *trīpedium prema *quatuorpedia*. Latinizam će biti *trīšpet* m = (unakrštenje sa *križ*, v.) *krišpet* m (Belostelec) = *škripeti* m pl. (ŽK) »tronožje kod stola«.

Lit.: ARj 9, 44. 751. 840. 12, 86. Budmani, Rad 65, 165. Zgre, Tud. 22. Ribarić, SDZb 9, 200. Rešetar, Štok. 301. Cronia, ID 6, 110. 123. REW³ 6439. 8912, Parodi, AGI 15, 45.

pedipsa f (Lučić, Zoričić) = *pedepsa* (ne-, Bella, Voltidi, Stulić, Budinić) »kazna«. Postverbal od *pedepsati*, -šem impf. (14. i 15. v., dubrovački pisci, Lika) = povratno *pedepsati* se (Vuk, Risan), »mučiti, kinjiti, moriti« = *pedēpsat*, -šem (Kosmet), iterativ na -va- *pedepsavati*, -am (17. v.) (iz-, po-, ne-), *pedipsivati*, -ujem pored -ivam = *pedipsati* (Baraković, sjevernodalmatinski pisci) = (pseudojekavizam) *pedjepsati* (Ranjina, Gučetić), danas u Dubrovniku *pedepsat* u primjeru *Bog će te pedepsat* (inače *kastigati*) — (*ps* > *s*) *pedtsat* (Cres), *ispedēsati se oko čega* = (*d* > *l*) *pelisati* (Dubašnica) »mučiti koga jako« = (jekavski) *peljesati* impf. (Ljubiša, Popović) »mučiti«. Odatle pridjev na -iv *pedepsiv* (ne-), na -ija *pedepsija* (Kačić), na -je *pedepsje* n, (nejasno) *pedepseja* (15. v.). Miklošič ima još *vedevsati*. Apstraktum na -anje: *pedipsanje* (Banovac), *nepedepsanje*. Balkanski grecizam (aorist ngr. ἐπαίδεψα < ἐπαίδευσα od παιδεύω »instruire, punir, châtier«, izgovori *pedévo*): rum. *pedepsi* »erziehen, bestrafen«, α ia *pedepsi* »sich abquälen«, cine. *pedipsire* »1° punir, châtier«, refl. »2° se donner de la peine«, bug. *pedéps(u)vam*, arb. *pedheps* (Kalabريا) »benachrichtige«. Upotreba u čakavskom govoru za to da se taj grecizam nalazio i u dalmato-romanskom, kao i *koludar*, *Igalo*.

Lit.: ARj 7, 769. 941. 953. 767. 10, 786. Lukić, Bog. 4, 140-150. Rešetar, Štok. 238. Elezović 2, 63. Mladenov 416. Tiktin 1141. GM 325. Pascu 2, 74., br. 1368. Miklósié 234. Joki, IF 49, 299. Schulze, KZ 43, 187.

pedoći m pl. (Dalmacija) »musija, mytilus galloprovincialis (Risan)«. Slov. *pedóca* »grosse Laus«. Od mlet.-tršč. *pedocio*, *furi*, *pedāli*, tosk. *pidocchio* (*di mare*) < lat. *pēduculus*.

Lit.: Stürm, ČSJK 6, 79. REW³ 6361. Prati 765. DEI 2906.

pediio, gen. -ula m (Tivat, Lastva) »rupa, proboj kroz nericu i kroz nju prolazi vojnika i klin«. Od lat. poimeničenog pridjeva u sr. r. *pedulis*, od *pēs*, *pedis*.

Lit.: REW³ 6362.

pedut m (Vetranie) = *pēdot* m (Dubrovnik) = *pedata* (Mikalja) — (s gubitkom meduvoškog *d* kao u mlet.) *peota* (Mikalja) = (*d* > *l*) *pilot* m (Perast) = *pilot* (Rab, Božava, Kačić) »kormanoš, krmar, dumendžija, (neologizam) peljar«. Odatle na -ovina *pilotovina* »plaća pilota«. Od sttal. *pedono*, *pedata*, *pilōta*, s gr. sufiksom -οτης > tal. -otto, -ota, od stgr. πηδών »Steuer«. Oblik *pedut* bi mogao biti dalmato-romanski leksički ostatak, upor. *pidotu* na Siciliji.

Lit.: ARj 9, 756. 775. 851. Budmani, Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6, 117. REW³ 6360. Rohlf's 1688. Prati 769. DEI 2923.

pegla f (Srbija, Lika, Vinkovci) = *pegla* (ŽK) = *peglja* (Istra) »glačalo, utija«. Denominal na -arz *peglati*, *peglam* impf, (*is*-,*o*-,*po*-) »glačati, utijati«. Od prvog dijela njemačke složenice *Bügeleisen*«.

Lit.: ARj 9, 756.

pegula f (Budva, Rab) »1° paklina, smola, 2° (preneseno) malum omen, pēh (npr. u Budvi mačka i zec ne smiju se spominjati, jer donose *pēgulu*), 3° riba paklara, petromyzon marinus (odlatle *pegulka*, na mlet. -era < -aria *pegulera* »mreža za nju)«. Part. perf. pas. *pegulān* (*biti*) (Dubrovnik, Cavtat) »imati pēh«, *impegulān* (Molai, -un < -ān) »nesretan«. Upor. slov. sa sinkopom penultime *pegla* »Teer, Colophonium«. Od tal. *pēgola* < lat. *picula*, deminutiv od *pix*, gen. -cis (u prarodstvu sa *pb̄f̄b̄*).

Lit.: ARj 9, 757. Kušar, Rad 118, 23. Pleteršnik 2, 19. REW³ 6483. Matzenauer, LF 12, 329. Prati 748. DEI 2822.

pegurina f (istročakavski) »nōmén ovis«. Deminutiv na tal. -ina, lat. -ina od tal. *pēcora*, mlet.-tršč. *pegara*, furl. *piore*, *pegorar*, kslat. *pecora*, kllat. *peais*, gen. -oris. Sufiks -ina nije naš augmentativni sufiks. Na -arius *pecorarius* > *pikurar u dubrovačkom prezimenu 13. v. *Pikurarević* = (sa disimilacijom *r* > *l* - *r*) *Pikularević* (12. v.; sadrži dalmato-romanski leksički ostatak. Upor. rum. *păcurar* »ovčar«.

Lit.: ARj 9, 846. Štrekelj, DAW 50, 46. REW³ 6325. 6326. 6327. Pizoná 758. Prati 746. Rosamani 755.

pehlivan, gen. -ana m = *peKvān* (Kosmet, dobiva pejorativno značenje) »1° junak, vitez, 2° akrobat koji igra po užetu, 3° okretan čovjek (Kosmet), 4° indeklinabilni epitet sa *konj*, *đogin*, *kulaš*, *najjači vo* (Lika)«. Pridjev na -ski *pehlivānskī* (Vuk). Denominal na -iti *pe(h)livaniti*, -livānfm (Lika) »gizdati se, pono siti se (Dalmacija)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pāhlāwan* »junak«) iz akrobatske terminologije: rum. *pelivan* / *pāli-van* »Kämpfer, Athlet, Gaukler, Spitzbub«, bug. *pehlivan l pehlvān* = *peilivan*, arb. *pelivan* »Seiltänzer«, ngr. πηλεβάνης »lutteur, escamoteur«.

Lit.: ARj 9, 758. ASPH 30, 458. Miklošič 234. Lokotsch 1607. GM 326. Mladenov 421. Elezović 2, 64—5.

peik m (Vuk, narodna pjesma) »teklič, ulak«, indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom i pred *bedevija*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pāik* »Bote, Fussgänger« > tur. *peyk* »poslanik«) iz dvorske terminologije: rum. *paie* = *peie* »teklič, koji je pratio sultana ili kneza«.

Lit.: ARj 9, 758. Tiktin 1108. Lokotsch 1608. Miklošič 230. Bruckner 390.

pejdah m (BiH) »mušterija, prosac« = *pējdāh* indeklinabilni pridjev (sa *biti*), npr. *on je svugdje* ~ »svagdje se viđa, ničē gdje ga ne siju« = *pejdā* pored *pejdā* (Kosmet, uz glagol učiniti se), odatle denominal na -iti *pejdašit se*, -āsi »uvrtjeti si u glavu«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *pejda* »javan, vidni«, upor. tur. *peyda olmak* »entstehen, herrühren«).

Lit.: ARj 9, 759. Elezović 2, 64. Skok, Slavia 15, 485., br. 582.

peke, prilog (BiH) »dobro je tako« = *pekeje* pored *peki* (Kosmet, riječ čaršilijā) »isto«. Balkanski turcizam (*pek eyi* »très biens«, *eyi* stegnuto u hrv.-srp. u *e*, *i*, *ej*) iz oblasti sintakse: bug. *peke* pored *teika*, cine. *pechi* »très bien, volontiers«. V. još *egije* f pl.

Lit.: Elezović 2, 536. Deny 241. Mladenov 416. Skok, Slavia 15, 485.

pekmez m (Srbija, BiH, Slavonija, danas općenit u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom govoru) »ukuhani sok od slatkog voća«. Na -njača *pekmeznjača* (Banat) »gužvara, savijača, u kojoj je pekmez«. Balkanski turcizam (tur. *pekmez* »isto«, od tur. pridjeva *peq* »tvrd« i negativne postpozicije -mez, v. *biljmez*, tema

negativnog aorista kao *sev-me-z* od *sev-me-mek* »ne pas aimer«) iz kulinarske terminologije: bug. *pekmez* m > (sa *km* > *trn*) *petméz* »prevareno slatko vino s raznim tikvama«, arb. *tékmes* — *zi* (također prezime) »dick gesottener Most, Fruchtkonserven«.

Lit.: ARj 9, 762. Mladenov 417. 420. GM 325. Deny § 616.

peksimet m (Vuk) = *péksimit* (Kosmet) = *pechemet* (Mikalja) »dvopek, beškot«. Deminutiv *peksemetić* (Reljković). Balkanski -turzizam grčkog podrijetla (tur. *peksimet* pored *peksimad* »isto«) iz terminologije hrane: rum. *pesmet* (Muntenijska, upor. mađ. *peszmét*), bug. *pekseméd* = *peksimet* »prepečeni rezani hljeb«, arb. *paksimath* -*dhi* pored *peksimath* = *peksimet* (Gege), cine. *piximate* f pored *puximade*, ngr. *παξημάδι*, srgr. *παξαμάδιον*, koje je izvedenica od pridjeva *πήξιμος* »tvrđ«. Tumači se i kao složenica od perz. *pek-* »isto što i pečen« ili od tur. *pek* »tvrđ« (v. *pekmez*) i od ar. *sīmād* > *simit(a)* (Vuk) »hljeb od najsitnijeg pšeničnog brašna«. Arapska riječ potječe od gr. *σμιμάδιον*.

Lit.: ARj 9, 932. 762. BI 2, 399. Elezović 2, 64. Mladenov 417. Lokotsch 1642. 1814. REW³ 6319. Pascu 2, 82., br. 1541. Korsch, ASPH 9, 662. GM 318. Meyer, Türk. 1, 58. Tiktin 1148. Vasmer, GL 106. 114.

pélđa f (16. v., hrv.-kajk., slov., Lika, ŽK) = *peld* m (jedna potvrda) »1° (svetačka) slika, primjer (*semu svitu za peldu* ŽK), kip, lik, oblik, obrazac, kalup, 2° (pejorativno: *pélđa pelde* i *pradžine*, Lika) ruglo«. Pridjev na -*bn* > -*an peidan*. Deminutiv na -*iča peldica*. Denominal na -*ovati peldovati* »opisivati, prikazivati, praviti kipove«. Nalazi se i u rum. *pildă*, denominali *a pildi* = *pildui* »isto«. Mađ. *pélđa*, od stvnjem. *bilidi*, nvnjem. *Bild*.

Lit.: ARj 9, 763. Tiktin 1162. Miklošič 236.

pèlega f (Sipan, Dubrovnik, Zore) »mjesto daleko od kraja mora 300—400 sežanja«, odatle denominal na -*ati pelegati*, -*am* »ribati u pelezi« = *pelig* m (Mljet, u izreci *baca u pelig*), tu se *baca sèjno*, gen. -*ala*, na senjale se bacaju velike vrše i mezane). Opozicija je *kulaf* »otvoreno more«. Ovamo može ići po semantičkom pravilu sinegdohe *pelig* m, gen. pl. *peligov* (*puno* ~ *u portu*; Vrbnik, Senj) »nekakav brod koji ima napravu flok« < mlet. *pièlego* »grosse dreimastige Barke«. Oslabljenije penultime *α* > *e* upućuje na vrelo gre-

cizma preko dalmato-romanskoga. Grecizam je balkanski: arb. *pelik-u* < srgr. *πέλαγος* »offenes Meer«.

Lit.: ARj 9, 765. 763. Macan, ZbNŽ 29. 211. REW³ 6369. GM 326. Vasmer, GL 114. Prati 748. DEI 2823. Rosamani 785.

pelemisati se, -*sem* impf. (Stulić, Rosa, Zuzeri, Dubrovnik) »hvaliti se, hvastati se«. Apstraktum na -*anje pelemisanje* n (Stulić) »superba actio«. Pavlinović ima *pelemišiti se*, -*im* (Dalmacija) »natjecati se«. Ne zadovoljava ni stgr. *πλεμίζω* »schwingen, zittern machen« ni ngr. *πλεμώ* »betätige mich«, koji navodi Vasmer. Možda prije izvedenica na gr. -ίζω preko aorista od *παλάμη* = *palma* »šaka« (v.), upor. sa -*idiare* > španj. -*ear palmear* »Beifall klatschen, pljeskati«. Prijelaz *a* > *e* kao u starodubrovačkom romanskom *chesa* < *časa*.

Lit.: ARj 9, 763. 764. Vasmer, GL 114.

pelena f (Vuk, Kosmet), običnije pl. f *pelene* = *peleni* f (Lika) = *pelen* f (Bella, Stulić), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »Windel«. Deminutivi na -*ica pelenica* (Kosmet, Orahovica) = slov. *pele-nica*, na -*če pelenče* n »Windelkind« (također bug.). Formant -*ena* izmjenjuje se sa -*na*. Zbog toga riječ dolazi i sa likvidnom metatezom: stcslav. *plena* pored *pelena*, bug. *pelena*, ukr. i rus. *pelena*, češ. *plena*. Deminutiv na -*tka* posudiše Mađari *pelenka* i Rumunji *pelincă*, odatle metafora pl. f *pelincile domnului* »tjesto s orasima i medom, koje se jede o Božiću«, upravo »Gospodnje pelene«. Upor. rus. *pelenka*. Arbanasi *pelene f*. Formant -*ena*, -*enb*, -*na* varira u lit. sa -*ua plėvė* — rus. *pleva* »kožica«. le. je korijen **pel-* »Haut.. Fell > Tuch, Kleid«, lat. *pellis*, njem. *Fell*.

Lit.: ARj 9, 764. Elezović 2, 65. Miklošič 236. Holub-Kopečný 677. Mladenov 417. Trautmann 226. WP 2, 58. Tiktin 1143. GM 326. Solmsen, KZ 38, 444. Schmidt,, KZ 32, 386. Matzenauer, LF 12, 329–30.

pelengace f pl. (nahije užička i pazarska, Srbija, Sarajevo, Travnik, Mostar, Turska Hrvatska) = *pelengiri* m pl. (Vuk) = *pelengiri*, gen. -*irà* (Kosmet) »vunene hlače (opis kod Miličevića)«.

Lit.: ARj 9, 764. Elezović 2, 65.

peles m (Donja Kupčina, ŽK, slov.) »grožđe blauer Blank«. Na -*ika pelesika* f (hrv.-kajk.) »jabuka pola zelena pola crvena«. Zacijelo istog postanja kojega i rus. pridjev *pelesj* »šaren«.

stcslav. *peles* »siv«, koji se upoređuje sa lit. *pilkas, palsas* »fahl«, gr. *πελιός, πολιός* »grau«, ie. set-baza **pel-* u izrazima za boju »fahl, scheckig, siv, crnkast, šaren«. Upor. za dalje veze *plav, pljesniv* (v.). Možda ide ovamo i ime poluotoka u srednjoj Dalmaciji (jektivski) *Pelješac*, gen. -*sca* (Vuk, f mjesto * nastalo je od krivog prijenosa palatalizacije sa *lj* i na *s*, to je asimilacija) = (ikavski) *Peliscac*, gen. *Pelica* (*se* > *c*) = *Pellsac*, gen. *PeKca* (Korčula, Hvar), odatle etnik na -*janin Peličanin* m prema f *Peliška*. Talijanski naziv *Sabbioncello*, tal. deminutiv od *sabbione* > daim. *salbun* ne poklapa se sa hrvatskim nazivom, koji se odnosi zacijelo na boju obalskog pijeska. Varijante -*B* prema -*is* možda su pseudojekavizam ili pseudoikavizam.

Lit.: ARj 9, 765. 769. Miklošič 236. WP 2, 54. Boisacq³ 762. Petersson, KZ 47, 289. Holthausen, IF 25, 150.

peleš, gen. -*ara* m (Vuk, Srijem) »1° perčin, 2° prezime (pravoslavci)«. Familijski toponim *Peleš* (također rum.). Pridjev na -*av pelešav* (Lika) »1° čupav, kušljiv, bučav, 2° korusav, grintav«, poimeničen na -*bc* + -*ac* m prema f na -*ica pellila ac*, gen. -*avca* prema *pellila ica*. Ovamo ide zacijelo i ime ovce *peleška*. Metaforički prenosi se značenje na ručicu, npr. od lonca *pelijes f* (Lika) = *pelli*, gen. -*iša* m (ikavci u Lici) = *pelei* (Hrvatska) »ručica u kázanu«, odatle na -*nica pelešnica* (Levač, Srbija) »drven polukrug u vrata, utvrđen za direk, u koji se zavlači petica«. Ovamo možda i značenje »obod, rub«: *pelis krstionice* = *kamenice, oko mlina* = *peleš sinje*. Završno -*eš, -iješ, -iš* je sufiks koji je nastao od -*eh*, upor. ukr. *peleh* »Haarlocke«. Ne zna se kako se odnosi prema tom značenju češ. *pelech* »cubile«, *pelichati*, polj. *pielesz, pielucha*. Matzenauer griješi kad izvodi od tal. *peloso* »crinitus, hirsutus, villosus«. Rumunji posudiše *peles* m »1° Franse, Trödel, 2° gatnjak = gašnjak (ŽK), ućkur«. Šulek ima naziv trave *pelis* m ili f (Istra). Upor. rum. *peleşei* »biljka leucojum« za koju u nas sinonim glasi *peleica* »leucojum aestivum«.

Lit.: ARj 9, 765. 767. Miklošič 236. Holub-Kopečný 269. Tiktin 1142. Matzenauer, LF 12, 330. Šulek, Im. 285.

pelij m (Vrbnik, Stašić) »pokriváč, pokrivalo na krevetu sašito od ovčijih strojenih koža sa svojom vunom«. Akcenat je po svoj prilici bio na -U, a *j* zamjena za *lj*. Trebalo bi još potvrditi iz drugih čakavskih narječja za tu

riječ. Upor. *opeliti*, -*im* pf. (Stulić, Vetranc) »pokriti« prema impf, *opeljivati*, -*om*. To je denominal od ak. pi. *pele* koje je potvrđeno samo u poslovičima Marina Držića: *sve ho se od pelicara rodi, šije pele* (»kože), a *sve Sto se od mlina rodi, sve muku krađe*. Tu imenicu nije Maretić stavio kao posebnu riječ. Očito je od lat. *pellis* > tal. *pelle* f »koža«. Jireček ima iz dubrovačkog latinizata *pellilia* »strojar-nica koža«, n pl. > f od *pellile*, poimeničen pridjev sr. r. na -*His* od *pellilis, koji nije nigdje drugdje potvrđen. Odatle je zacijelo *Pelili* m pl. kod M. Držića »ulica ili dio grada u starom Dubrovniku«, danas *Peline* f »sjeveroistočni kraj Dubrovnika gdje su se strojile kože«. *Peline* se zove još zaselak (toponim) na Šipanu, deminutiv *Pelinice* f pl., zaselak u Boki Kotorskoj. Lat. pridjev *pelliceus* poimeničen u ž. r. nalazi se u *pelica* f (kod jednog dubrovačkog pisca, Mikalja, Stulić) »korica od knjige«. Upor. fr. *peilisse*, tal. *pelliccia*. Odatle na -*arius* > -*ar pelicar* m (M. Držić) »krznar, ćurčija«, odatle prezimena *Peliciarić* (Vrana), *Piličarić* (17. v., Hrvatska). Upor. fr. prezime *Pelissier*. Upor. i dubrovačka prezimena 15. v. *Peličević* i *Peliočić*. Posljednje pretpostavlja *pelilac, gen. -*oca* »kožar«. Pored gore pomenutog denominala *opeliti* »pokriti« postoji i *popeliti* (*knjigu*) »omotati knjigu da se ne pokvari«. Postverbal bi odatle bio *popeloni* (Dubrovnik) »madir« metaforičkog značenja. Upor. još *popeliti*, -*im* pf. »obložiti jedan metal drugim«. Pavlinovićev *peliti*, *pelim* impf, »živo kome što preporučivati, nalagati, prikrivati« ne ide ovamo, V. (*upiljiti*).

Lit.: ARj 9, 45. 768. 765. 766. 849. ZbNŽ 5, 246. Mažuranić 910. REW* 6375. 6377.

pelikan, gen. -*âna* m (dubrovački pisci) = *pilikan* (Kolunić) = (sinkopa intertonika) *pelkan* »1° gem, nejasit, nenasić, 2° (metafora) željezo za vadenje zubi«. Pridjev *pelikanov*. Mikalja ima bez dočelnog -*n pelika* (nepouzvano). Od tal. *pellicano* < lat. *pelicanus* u oba značenja.

Lit.: ARj 9, 766. 768. 850. DEI 2827.

pèlin m (Vuk) = *pelin* (ŽK) = (s disimilacijom dentala *l* — *n* > *l* — *ni*) *pèlim* (Lika, Crna Gora) = *pèlim*, gen. -*ima* (Kosmet) = *pelinj* = *pelen* m (Vuk, pseudoekavizam) = *pelijen* (jedna potvrda, Radnič, pseudoekavizam) »1° osjenač (v.) < absinthium, 2° žalfija, kadulja«. Deminutivi na -*bc* > -*ac pelinac* = *pelimac* — *pelenac*, na -*zk pelinak* = *pelenak*, gen. -*énka* (Vuk), na -*ič pelinić* (KrK). Na

-ika *pelenika* »anagallis arvensis«. Na -aš *pelènai*, gen. -áfa = na -*jak pelenjak* = na -*ovac* od *pelinac pelinkovac*, gen. -*ovca* »liker bermet«. Pridjev na -*ov pelinov* = *pelenov* = *pelimov* (Kosmet), poimeničen na -*oca pelimovača* (Lika) = *pelimača* (Kosmet) »1° rakija sa lišćem od pelina, 2° jabuka (Bastali)«, *pelinjača* (Vareš) »ljekarija od pelina«, na -*ski pelinski*. *Pelinko* m prema *Peinka* f (Gundulić) dubrovačka su pastirska imena. Samoglasnik *i* u sufiksu -*in* nastao je od *u* > jery: steslav. *peiynb*, polj. *piolyn*, rus. *poiynb*. Ovaj *y* varira sa *u* (kao u *sirov* i *surov*): češ. *pelun*, ukr. *pelun*. Riječ je balkanska slavenskog podrijetla, jeji je posuđie svi balkanski narodi: rum. *pelin*, arb. *pelin* pored *pelini* = *pelim* (Gege), cine. *piluúu*, *pilonu*, ngr. *πελινοσ*, tur. *pelin*, *pelün*. Upór. lot. *pelējumi*. Izvodi se od iste osnove **pel-* od koje i *paliti* (v.), sa istim semantičkim razvitkom kao *gorak* od *gorjelj* (v.). Mladenov veže sa *plav* (v.). Sufiks je također ie. -*uno* / -*auno*. Ie. usporednica nema.

Lit.: ARj 9, 766. Elezović 2, 65. Miklošič 237. Bruckner 414. Mladenov 417. GM 326. Jökl, C/ni. 318. 302. (cf. Jb 24, 231). Barić, Uzaj. (cf. /Je 24, 230-231). Matzenauer, LF 12, 331. Pascu 2, 203., br. 339.

peliti, *pelim* impf. (Dalmacija, infinitivni je akcentat Pavlinovićev) »živo kome što preporučivati, nalagali, prikričavati (subjekti *Duh sv.*, *apostol*, *Malthus*, *knez Eugenij*, objekt *poštenje*)«, kod Marulića, *Judita* 3, 170 *kim* (se. *vojvodam*) *močno zapeli* »zapovijedi«. Ako je *i* mjesto *e* prijetoj (kao u *teći*, *praticati*), možda je u vezi s *piliti*, -*im* impf. (uz *očima*) (Dubrovnik, Lika) (tš-) = (sa *lj* u infinitivu iz prezenta *piljo) *piljiti*, *piljim* impf, »nepomično gledati što« (Vuk, Dalmacija, Pavlinović, Vetrание) (*u-*) = *piliti*, -*im* (Ston) = *ptljit*, *piljim* pored *ptljit* (Kosmet), kod Kavanjina s umetnutim *r* *piriliti* »gledati, piljiti«. Osnova *pil-* nalazi se još u steslav. *pišns*, u češ. *piliti*, polj. *pilić* »nastojati« i u češ. i polj. pridjevu *pilny* »marljiv« te češ. imenici *pila* »rad, staranje«. Korijen *pel-*, *pil-* u ovom značenju nije jasan. Matzenauer vidi u *piljiti* talijanzam *piglio*, što ne može biti jer je oblik sa *lj* mjesto / sekundaran [: lat. *piliare < kllat. *pilare*].

Lit.: ARj 9, 767. 853. 866. Miklošič 246. Holub-Kopečny 273. Bruckner 413.

pelte, gen. -*eta* n (Kosmet) = *pelte* (Banja Luka) »sulc, gelée, drhtalica, vrst slatkih pihitija«. Denominal na -*iti spelliti* se »gerin-

nen«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pelte* < *pehté*) iz oblasti jela: rum. *beltea* f (Munteniya, Erdelj) = *peltea* »Fracht-gelée, durch Kochen eingedickter Frucht-saft«, bug. *pelte*. Elezović upoređuje *pitije* f pl. (Kosmet) i tvrdi da je i *pelte* istog podrijetla. I taj je oblik balkanski turcizam. Pored *pitije* = *pitije*, gen. *plajä* (Vuk) govori se u Kosmem *piktije* f pl. (sa *k* < *K*) = *pihtija* (Stara Srbija) = *piktije* (Srbija) = *pivtije*. Pridjev na -*ost pihtijast* »gallertenartig«. Denominal na -*ali spítijati* (Banja Luka) = *spihitjat* (Mosor) »vrlo dobro savreti na umak«, *upiklijan sok* (Brić), na -*osati pítosat*, -*šém* »učiniti nešto piktijasto«; *pítosan pasúlj* (Kosmet) »zgnječén i gust pasulj«. I taj se turcizam izvodi od perz. *pehle*, od perz. glagola *pehten* = *puhten* »kuhati«. Samoglasnik *ť* mjesto perz. *e* nalazi se i u pučkom tur. *pihti* »gelée, zgsnuta tekućina«. Ta promjena objašnjava se unakrštanjem perz. *pehte* i gr. *πηχτή* f »sir«, *πηχτός* »geronnen«. Samoglasnik *i* nalazi se i u rum. *piftie* f »Sülze, gelée«, pored *pi/tire*, pl. *piť tiri*, bug. *pihtija* i glagol *pihtósam.l* u *pelte* je *hl* > *lt* možda nastalo unakrštanjem perz. riječi *paluda* »süsse Speise aus Honig« > tur. *paluze*, odatle u Banjoj Luci *palúza*.

Lit.: ARj 9, 835. 907. Elezović 2, 65. 78. Skok, *Slávia* 15, 486., br. 587. 484., br. 568. 494., br. 703. Lokotsch 1645. Tiktin 179. 1161. Mladenov 425.

peljati, -*m*, -*am* impf. (1493, čakavski, Hektorović, Istra, Sovinjsko polje, kajkavski, rijetko štokavski, Dubrovnik, slov.) = *peljät*, -*am* (Rab, Vodice, ŽK) = *pejat* (Vrbnik, Omišalj, Buzet, Sovinjsko polje) = *dopäljom*, *dotäljal* (Bednja) (*do-*, *is-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *prò-*, *ras-*, *s-*, *u-*, *za-*), praslav. »1° voditi, 2° vesti, voziti, 3° vući, tegliti (Lika)« prema iterativu na -*va-* -*peljávati*, -*peljevati*, -*peljivati*, samo s prefiksima; *spejivati* (Omišalj). Jednom u glagoljskom tekstu *depilati*, sa *i* mjesto *e*. Radria imenica na -*ar peljar* u značenju »pilota« stvorio, je Šulek i upotrijebio biskup Tiče (Frano Uccellini) u prijevodu Danteove *La Divina Commedia* (govori se u Šibeniku, stari je ljudi ne poznaju). Na -*avac peljavac*, gen. -*avca*. Apstraktum na -*aj pelaj* (hrv.-kajk.) »die Fuhr* = slov. *peljāj*. Postverbal *pèlja* (Istra) »voz«. Na -*ujica* (vjerojatno mletački sufiks lat. podrijetla -*aiza* < lat. -*atida*, v.) *peljajica* f (Istra) »povez za koji drže malu djecu kad ih uče hodati« = *peljajica* (slov.) »Gängelband«. Folklorni je termin

upeljavanje I *opeljavanje* (ŽK) »uvodenje rodilje u crkvu«. Poimeničet part. perf. pas. *ras-pejnac*, gen. -*ncá* (Buzet, Sovinjsko polje) »kolar na koji se priveze mladica od loze«. Na -*vac*: *dopeljavec* / *na-*, *pri-*, gen. -*vca* (hrv.-kajk.) prema f (*ndpeljavica*). Prema Miklošiću (prema slov. *po sili peljati*), Brückneru i Štrekelju od tal. *pigliare* »uzeti«. Time nije objašnjeno ni značenje ni promjena tal. *i* > hrv. *e*. U polj. postoji *pieloc* »spješiti«, u slovačkom *pelat'*, *pelášit'* »goniti«. Ti glagoli ne mogu se izvoditi iz talijanskoga. Maretić se protivi također tome izvođenju. Leksikologijska je porodica ovoga glagola osobito razvijena u slovenskom: *peljätva*, *peljuhtati*. Takvih izvedenica nema od talijanskih posuđenica. Pomisljalo se (Skok) i na izvođenje od biz. *pedotes* > tal. *pilota*, ali *peljar* u tom značenju nije narodna riječ, nego noviji neologizam. Zbog toga se može uzeti da je *peljati* već praslavenski glagol, koji se daje objasniti iz ie. jezičnih sredstava, kako je mislio Matzenauer. Kako pokazuje značenje slovačkog *pelat'* (češki) hnáti, bžetiti, *peljati* se može uporediti sa lat. *minare* »prijetiti, prijeteci goniti« u romanskim jezicima: fr. *mener* »voditi«. Ako je ovo upoređenje ispravno, ie. jezici korijenom **pel-* »stossend oder schlagend in Bewegung setzen, treiben« objašnjavaju *peljati* sa semantičke strane (*lj* mjesto / ušao je u infinitiv iz prezenta): lat. *pello* < *pel-no, *pellere* »goniti«. Semantička je *paralela minare* »prijetiti« u romanskim jezicima: tal. *menare*, fr. *mener*, rum. *mina*, krčko-rom. *menur*. Uz *pellere* lat. *opilio* < *ovipilio »ovčar«, gr. u prijetoju *απίλος* »opilio«, *βουπίλος*, *ἀπέλλα* »Volksversammlung« < *η-pelta. ARj iznosi *peljati* u šest značenja. Od tih se *peljati* (Mikalja, Stulić) »uzimati, grabiti« zaista najbolje objašnjava talijanskim *pigliare*. Samoglasnik *e* mjesto *i* objašnjava se unakrštanjem sa *peljati* »vesti, voziti«. Ovamo ide i Pavlinovićev *peljati* se »čupati se, tući se«, možda i Daničićev *peljati*, *pèljām* »povlačiti štogod po rukama«, dok *peljati*, *pèljām* (Vinkovci) »mrsiti konce« i *peljati*, -*a* (subjekt *zmija*) »ujedati, pecati« ostaju neobjašnjeni, kao za sada izolirani, dok se ne pronađu ekvivalenti u drugim našim narječjima.

Lit.: ARj 2, 645. 3, 919. 7, 483. 9, 768. 769. 10, 786. 12, 87. 378. Jagić, *ASPh* 1, 431. Kušar, *Rad* 118, 25. *ZbNZ* 5, 219. *Pleteršnik* \, 833. 2, 21. Ribarić, *SDZB* 9, 176. Miklošič 236. Bruckner 408. *REW* 6360. 6503. *WP* 2, 57-8. Rešetar, *JF* 12, 287. Matzenauer, *LF* 12, 329. 331. Štrekelj, *ASPh* 13, 477-478.

pembe, indeklinabilni pridjev (Vuk), epitet uz lično ime, »ružičast«. Na -*li pembelija* f (Timok-Lužnik) »neka crvena haljina«. Balkanski turcizam (tur. *pembe*) iz oblasti boja: rum. *pembe*.

Lit.: ARj 9, 769. Korsch, *ASPh* 9, 662. Školjić* 515.

pena¹ f (1513, Kasezi, Lika) »1° kazna, globa, 2° (Divoselo, Lika) zabrana, 3° tuga (Kučiste, Dubrovnik; primjer: *čini mi penu*, s razlikom u akcentu prema *péna* »pero«, v.)«. •Dubrovački pseudoekvizam *pjéna* f (Gradić, Kašić, Crna Gora, Vuk, Riječka nahija) »kazna«. Prilog *apéna* < lat. *appena* »jedva«. Od tal. (*a*)*pena* < lat. *poena* < gr. *ποινή*.

Lit.: ARj 9, 770. 840. Zore, *Rad* 115. 164. *Mon. croat.* 203. *REW** 6628. *Prati* 749. 750.

pena² f (Dubrovnik, Cavtat, dubrovački pisci, razlika u akcentu prema *pena*, v.) »1° pero za pisanje, 2° riba acanthias vulgáris (upór. značenje *pinna* »škrge«). Deminutiv na -*iča penica* (Potomje) »pero«. Od tal. *penna* < lat. *pinna*. Denominal na -*ati pendati* se impf. (Kavanjin) »oholiti se«. Upór. tal. *impennarsi* = španj. *impinarsse* »sich bäumen«. Deminutiv na -*ellus* > tal. -*elio pèneo*, gen. -*ela* m (Perast, Potomje) »kist« = *penèò*, gen. -*ela* (Stoliv) »kefa za bijeljenje zidova« = *penil* (Vetrание, dalmato-romanski oblik) »kist« = *pinel*, gen. -*èia* (Rab) = *pine* pored *pene* (Božava) < tal. *pennello*, koje se izvodi i od vlat. deminutiva *pènellus*, od *pèrns* »rep«. Sa dalmato-romanskim podrijetlom *an* < *en panel*. Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks -*ula* > tal. -*olà* je dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije ribarstva: (*nn* > *nd*) *pèndula* f (Budva, Muo, Dubrovnik, Mljet) »odmetac koji se vuče za čamcem, oko udice bijelo perce (mjesto perca stavlja se i krpa ili živ gambor; *pendula po arduri*)«. Odatle denominai na -*idiare* > tal. -*eggiare* > -*ižati pendulizati*, -*am* (Dubrovnik) = na -*ati pendulaži*, -*ám* impf. (Budva: *pendulà se na ukljate*, *širune*, *skuše* i *lubijale* »brancine«, upór. *trainati*, v.). Ta varijanta pokazuje disimilaciju *nn* > *nd* kao španj. *pendola* (Asturija). Druga sadrži dalmato-romanski prijelaz *an* < *en*: *panala* (Dalmacija) = *panala* / -*nula* (Malinska, Račišće) »tunja za zubace, lokarde« = *pánula* (Sutivan na Braču) »1° metalna riba koja se vuče da se prava riba prevari, blinker, 2° kugla od konopa uz bok broda«. Denominai na -*ati patulati*, -*am*. Riječ *pennula* se pominje u Agapinjoj oporuci iz 999. uz druge pred-

mete: *investitura de serico, pannò serico, lisa, pennulas, antelectulus, capitales* (> dubrovački *kopto*, gen. *-ala*), itd. Na augmentativni tal. sufiks *-one* > *-un*: *penum* m (Božava) = *pinüin* (Vrgada) = (disimilacija *n - n > n - ŋ*) *penuo*, gen. *-üla* (Perast) »Iantina« < tal. *pennone*. Na tal. složen sufiks *-aiuolo* < lat. *-ar* + *-eolu* *pennaiuolo* > *penoval* m (Belostelec, Jambrešić) »kutija u kojoj se drže pera za pisanje«. Ovamo ide još na lat. sufiks *-atore* ili *-atorium* > *-atur* toponim *Penatur*, gen. *-ura* (hridi na zapadu Dubrovnika), upor. španj. pi. *peñadores* »životinje srušene sa hridi«, od *pena* »hrid«.

Lit.: ARj 9, 769. 770. 772. 771. 773. Jurišić, *NVj* 45. Škok, *Term.* 69. 143. *Racla* 26. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Kušar, *Rad* 118, 22. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW* 6389. 6514. 6516a. 6519. *Prati* 751. *CD* I, 49.

pendun m, pl. *penduni* (Vrbnik) »naušnice u žena«. Deminutiv na *-iç penduniç*. Od tal. *pendone*. Sa zamjenom sufiksa *-in* mjesto *-un* *pendin* m (Dubrovnik, Sasin) »dragi kamen koji se nosi o vratu«. Korijen je i od kllat. *pendere* > *tendati*, *-am* (Vetranie, jedini primjer: *ki se ufaju velik rok da priđu, ti zaman pendaju na ledu i židu*) »visjeti«. Upor. *Hineçi pendat za skodat ih*. Rešetar upoređuje *pendati* uz *spendati* kap slično *kodati* uz *skodati*. Suglasnik *đ* mjesto *d* je prema l. l. prez. na *-lo* (*pendeo*). Odatle poimeničen part. prez. na tal. *-ja pendenza* > *pedença* i (Crmnica) »uspon« (gubitak *n* na osnovu disimilacije *n - n > 0 - rí*). Od istog je korijena lat. pridjev *pendulus* > tal. *pëndolo*, odatle mlet. *pendolar* > *penduljät*, *-am* (Božava). Zamjenom našeg pridjevskog sufiksa *-av* mjesto lat. nenaglašenog *-ulus*: *pèdav* (Dubrovnik, Prčanj, Perast) »langsam arbeitend«, poimeničen na *-bc* > *-ac* *pedavac*, gen. *-vca*. Apstraktum po deklinaciji *-i pedav*, gen. *-i* (Prčanj) »Trägheit«, infinitiv *pedali*, *-am* (Perast). Upor. čakavsko prezime *Pindulić* (Omišalj). [Za *pedav* v. i pod *pedali*].

Lit.: ARj 9, 751. 770. Rešetar, *Štok.* 266. Miletić, *SDZb* 9, 265. 385. *REW** 6388. *Prati* 750. *DEI* 2832.

pendžati, *-am* impf. (Dubrovnik, I. Držić, Cavtat, objekt *solde*) = *pendžati* (Riječka nahija) = *penžati* (Potomje) (*po-*) »1° trošiti, 2° prodavati«, nastalo od *spendžati*, *-am* (Dubrovnik) = *spëndati* (Vuk, Nalješević), pridjev *spendav*, postverbal *spende* f pl. (Vuk) »novac«. Tal. prefiks *í-* < *ex-* = *dis-* ispušten je zbog toga što je bio identificiran s našim prefiksom sL, upor. *kopiti* (ŽK) < *skopiti*, *ponka*

(Istra) < *sponka* »maalija, zamka«. Sa *en* > *an* (upor. *lencun* > *láncún*) *pančanje* n (14. v.) »trošak«, *spanžati* (14. v.). Glede *dž* < prez. *dispendio upor. *posponjati* prema *video* > sttal. *veggio*. Takvi analogijski oblici karakteristični su za dubrovačko-romanski. Odatle apstraktum na lat. *-ium* (upor. glede prijelaza u f *gimnazija*) *spendila* f (17. v.) »trošak = *spendila* (Mošćenički statut: *platiti sve špendije kè poteku*) = slo. *špendija* f. »Nahrung«, od tal. *dispendio* (14. v.) < lat. *dispendium* (Supetarski kartular). Postoji i prema tal. infinitivu *spendati* pf. Sa *-irati* < njem. *-ieren* *špendirati* (Zagreb) »darovati«, odatle na *-ac špendac* m (Zagreb) »dar«. Od lat. > tal. *dispendere* (prefiks *dis-* i *pendere*, ispuštanjem *d*, koji je bio identificiran s prefiksom *de*) > *spendere*. Odatle part. perf. *dispensus* = *expensus* poimeničen uz. r.: stclav. *spenbza* = *spènda* f (Perast, Dubrovnik) »daš Einkaufen«, *içi u speniü* »içi na trg« = *spènda* f (Vuk) »novac, blago, trošak«, *spanža* (14. v.). Upoređi igru riječi; *nestade spenda*, *nastade sklenia* (»svada«). Upor. arb. *spendze* (Skadar) prema *spèndonj* »gebe aus«. Upor. i tur. *ispence*. Suglasnik *n* u *spenda* može biti sekundaran umetak nazala *n* pred dentalnom afrikatom, tako da se i taj oblik može svesti na vlat. *spesa* < kllat. *expensa* = *dispensa* > *speza* (1405, Dubrovnik) = *spiza* (1490, Šibenik, Božava, Rab) »sustentado, hrana« = slo. *špiža* = stvnjem. *spisa*, nvnjem. *Speise* > *špajza* (hrvatski gradovi) »(neologizam) smočnica« = rum. *spijă*, *schijă*.

Lit.: ARj 9, 771. 773. 10, 787. Kušar, *Rad* 118, 16. Budmani, *Rad* 65, 161. 166. *Mažuranić* 894. 1350. 1351. Rešetar, *Štok.* 292. *Mon. šerb.* 258. *REW** 2676. 2677. 2678. 3042. *Tiktin* 1469. *GM* 390. Schuchardt, *ZRPh* 35, 78. sl. (cf. *RSI* 5, 263). Tomanović, *ŽP* 17, 209. *Prati* 928.

pendže, gen. *-eta* n (Vuk, Vojvodina) »potkrpa, potplate«. Ovamo možda i *pèndza* f (Kosmet) »kržljavo, smežurano čeljade«. Pridjev na *-av* *pendžav*, određeno *pendždvi* »kržljav, smežuran«. Denominal na *-ati* *spendžat*, *-am* »osušiti, smežurati, oslabiti«. Elezović upućuje na Vukovo *pendže* i kod riječi *pence*, gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *udariti*: *za dva penčeta uze mi dva cereka*). U Vukovu značenju riječ je balkanski turcizam (tur. *pençe*) iz terminologije običnog života: rum. *pingea* »Halbsohlen«, deminutiv *pingeluta*, glagol a *pingeli*. Miklošič navodi i bug. *penca*.

Lit.: ARj 9, 771. *Elezović* 2, 66.256. *Tiktin* 1165. *Školjić** 515.

pendžer m (Vuk, BiH, Lika, Slavonija) = *pendžera* f (Kačić; glede f, koji je i u bug., arb. i čine. v. niže) »prozor«. Deminutivi na *-bk* *pendžerak*, gen. *-rka* (Bosna) »1° kamen kojim se pendžerski kapci pritiskuju da se sami sobom ne zatvaraju, 2° toponim«, na *-iç pendžeriç* (Vuk). Pridjev na *-ski* *pendžerski*. Augmentativ na *-ina* *pendžerina* (Lika). Na *-li*: *pendžerlija* f = na *-ija* *pendžerija* (Kosmet) »prozračna hartija za lijepljenje okana mjesto stakla«. Na *-as* *pendžeraš*, gen. *-asa* (Srijem) »1° susjed, 2° popravljач prozora«. Na *-uša* *pendžeruša* f »djevojka koja rado sjedi na prozoru«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *pençere*) iz građevinarske terminologije: bug. *pendžer* m pored *pendžera* (prema tur. *-e*, koji je shvaćen kao plural f), arb. *penxhere* f »Fenster, offene Mauernische«, cine, *tingerà*.

Lit.: ARj 9, 771. 772. *Mladenov* 417. *GM* 327. *Lokotsch* 1648. *Elezović* 2, 66. *Miklošič* 238.

penetrati, *-am* impf. (Potomje) »prodrijeti«, odatle apstraktum na *-anje* *penètranje* n »propuštanje poroznog mijeha ili bačve«. Lat. > tal. *penetrare*.

Lit.: *DEI* 2833.

penitenci j ari j m (latinizam) = *penitencijer* (talijanizam, dva pisca) = *penitencir* (Kačić, Božava, Rab) »sustentado, hrana« = slo. *špiža* = stvnjem. *spisa*, nvnjem. *Speise* > *špajza* (hrvatski gradovi) »(neologizam) smočnica« = rum. *spijă*, *schijă*.

Lit.: ARj 9, 111. 772. *REW** 6639. *DEI* 2834.

pensati, *-am* impf. (Lika) »mariti«. Prilog od tal. gerunda *nepišando* (Božava) »sbadatamente, non pensando«. Od lat. > tal. *pensare*. Od istog korijena lat. apstraktum na *-io* *pensia* > (latinizam) *pensija* f (Riječka nahija) = *penzija* f = *penzija* (ŽK) — *pensija* pored *pèksija* (Crmnica) = *pèrsija* (Riječka nahija) = (talijanizam) *pensijun* = *pensijon* (Vrgada) = *pižijún*, gen. *-una* pored *spižijun* (Istra). Odatle na *-ar* *penzionār*, gen. *-ara* = (fr. *-aire* > *-er*) *penzioner*, gen. *-éra*. Denominal na *-irati* *penzionirati*, *-dnirām* impf. = *penzunirati*, odatle na *-bc* > *-ac* *penzionirac*, gen. *-rea* — *penzunirac*. S lat.⁴ prefiksom *dis-* > tal. (mlet.) *des-* (crkveni termin) *dispensati* pf (16—18. v.) prema impf, na *-va-* *dispensávati* (16—18 v.) = *dispensati* = *dispensívati*, *-am* (16. v.) = *despensati* (16—17 v.), postverbal *dispensa* f (16. v.) = na tal. *-azione* < lat. *-atio* *dispensacijon* m (18. v.). S prefiksom *com-* evropska učena riječ *compensācija* f (19. v.) = *-zācija* < lat. *compensātia*.

Upor. njem. *Kompensation* = tal. *compensazio-ne*. Sve su to izvedenice od poimeničenoga lat. part. perf. u sr. r. *pensum* od *pendere* »vagati«. Sa vlat. *s* < kllat. *ns* *pesum tal. *peso*, *pesare* > *pīz*, gen. *pīça* m (Budva, Rab, Božava, Korčula, Molai, Vis, Baška Voda, Crmnica, Lumbarda) »1° težina, uteg, teret, 2° kamen kojim se pritiska meso što se pripravlja za zimu (Riječka nahija)«, denominal *pižāt* (Božava) = *-pižati*, *-a* (Krtole) = *pezati* (Istra) = *pizati*, *-ām* (Dubrovnik, Mljet, Poljica) »tegliti, biti težak, utézati«, *popènzati* (ŽK) »ocijeniti težinu rukama«, *pīza* f (Lika) »sprava gdje se pršuti metnu tištati«, *penza* f (Zagorje, Prigorje) »težina« = *peza* (Istra, Vrbnik, Hrvatsko zagorje, Prigorje) »utez, mjera«. Pseudojekavizam/ráz, *pižāiti* (Lepetane) = *pižzati* (Perast) »vagati«, *pižzovi* m pl. (Bijela) »kamenje da tišti ribe u škaflu«. Prilog na *dum piez* (Kotor, Lastva, *podignuti* »teret ~) »najedanput, bez oduška, bez odaha« < tal. *d'un peso*. Slov. *péza* f (Bela Krajina) »Gewicht, Last«, pridjev *pezon*, *fpeznā*, *pézati*. Glagol *pensati* impf, (jedna potvrda) »prodavati« ne ide ovamo nego je nastalo deprefiksacijom od *expender* e (v.), sa *z* od *-dio* prema l. l. prezenta.

Lit.: ARj 2, 357. 415. 5, 250. 9, 773. 796. 830. 907. 908. 909. 933. *REW** 6393. 6394. Matzenauer, *LF* 12, 337. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Jurišić, *NVj* 45, 96. Miletić, *SDZb* 9, 266. 358. 385. *Zore*, *Rad* 115, 181. Kušar, *Rad* 118, 17. 24. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 117. *Pleteršnik* 2, 33.

pentekoste f, -i m pl. (Glavinić, Kačić) = *petikoste*, gen. *-i* (Glavinić) = *petikoste* f pl. (dvije potvrde) = *petikosti* (Budinić) = *petikostib* f (stsrp.) = (*nt* > *nd* prema ngr.) *pènbdikostija* (stsrp.), pridjev *penbdikostmaja nedèlja* (14. v.) »duhovi«. Odatle na *-arium* > gr. *-αριον* *pen-tikostar* »(pravoslavni crkveni termin) knjiga s oficijama od uskrsa do duhova«, bug. *pendikostar*, čine. *pendicustar*. Od srg. *πεντηχοστή* (se. *ήμερα*) poimeničen gr. redni brojnik »pedeseti (se. dan)« > stvnjem. *finfchustim*, nvnjem. *Pfingsten* > slo. *bnkošti* f pl. = *finkošti* = *vmkušti*.

Lit.: ARj 9, 773. 814. *Pleteršnik* 1, 26. 200. 2, 770. Vasmer, *GL* 114. *Pascu** 273. 1357. *Mladenov* 417.

pènj, gen. *pènja* m (Rab) = *pènj* m (Perast, Boka, Božava) »zalog«. Od tal. *pegno* < lat. *pignus*; preko arbanaskog *penk* — *gu* lat. podrijetla u Kosmetu *pèng* samo u izrazu *ostádo pèng* (= na cjedilu?). Od lat. *pignorare* > sttal. *pegnorare*, danas *pignorare* > *pinjürat*, *-ām* (Kor-

čula) »sekvestrai (Dubrovnik), zaplijeniti«. Odatle postverbal *pinjura* (Dubrovnik) »zalog« < tal. *pègnora*.

Lit.: ARj 9, 856. *Elezović 2*, 65. Cronia, ID 6, 117. *REW*² 6489. *GM 327*. *DEI 2822*.

pepeo, gen. *-ela* m (Vuk) = *pépei* (ŽK) = *pepeo*, gen. *pepela* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »σποδός, cinis«. Pridjevi na *-bn* > *-an pepelan*, poimeničen na *-ica* u crkvenom terminu *Pepelnica* »dies cinerum«, na *-jača pepeljča* »vipera ammodytes« = *pepeljnjača* »Aschenbehälter«, na *-jak pepelnjak* »1° pogača što se peče pod pepelom, 2° plahta u koju se meće pepeo kad se rublje pari (Posavina)«, raširen na *-ost pepelnast* (Beiosteneć, Jambrešić), na *-ov pepelov*, samo u toponimu *Pepelova oranica* (Srbija), na *-jav pepeljav* = na *-jast pepeljast* = na *-jiv pepeljiv* = *pepeljiv*, poimeničen *pepeljivko* m prema *pepeljivica* (Kosmet), proširen na *-ost pepel'ivas*, f *-vasta* (Kosmet). Deminutiv na *-oH pepeljak*, gen. *-ljka* (Vuk) »prašak na šljivama i na grožđu« (*lj* od *pepeljav*). Na *-jak pepeljak*, gen. *-aka* (Istra, Srbija, Vasojevići) »mjesto uz ognjište gdje se sprema pepeo«. Na *-injak pepelnjak* (Vuk) »mjesto gdje se pepeo prosipa«. Na *-(.Dar. pepeljār*, gen. *-ara* (Vuk) == *pepelār* »čovjek koji pravi pepeo« (Lika). Neologizmi na *-ik pepelnik* = na *-ika pepelika* »Pottasche«. Augmentativi na *-ina pepelina* (Crna Gora, Hrvatska) »bolest na vinovoj lozi, oidium«, na *-uga pepeluga* = *pepeljuga* »1° žena uprljana pepelom, 2° zmija (Crna Gora, Istra), 3° zastorak na parionici, 4° biljka«, odatle *pepeljužnica* (Vuk) u značenju 1° i 2°. Na *-inac pepelinac*, gen. *-nca* (Ilok, Otok) »lužnjak«. Na *-inka pepelinka* »vrst krške«. Na *-ište pepelište* (Kosmet) »Aschenraum«. Na *-jug pepeljug*, gen. *-uga* (Šapatinovac) »pepeljnjak«, odatle *pepeljužnik* (Bokšići, Slavonija) »isto«. Na *-juh pepeljuh* (Beiosteneć) »koji sjedi na pepeljaku«, na *-juha pepeljuha* (Vuk, Istra, Korčula) »isto sto pepeljuga«. Odatle na *-za pepeljuša* (Vuk, Hrvatsko primorje) i augmentativ *pepeljušina*. Denominali na *-iti pepeliti* (16. v., Dubrovnik) (*is-*), *pepeljati se* (Dubrovnik), *pèpeljiti se*, *-im* (Vuk) kao crkveni glagol »posuti pepelom«. Arbanasi posudiše *peperone*. Složenica *pepeljpuža* (Vinkovci) »koji je uvijek kod kuće«. U ostalim slavina u prvom slogu s prijeverjeri *o*: stcslav. *popeib*, tako slov., slvč., oba lužičko-srp. i u svim ruskim narječjima. Upor. u starom moravskom *popelme sfěda* »dies cinerum«. Ie. korijen **pel-* »prah, brašno« pojavljuje se u slavina u reduplikaciji (upor. *paprati*), u grčkom sa reduplikacijom i bez nje

πάλη »Staub, Staubmehl« pored ποσπάλη = ποσπῆάλη. Reduplicirani grčki oblik nalazi se kao posudnica u hrv.-srp. *paspalj* i u bug. *paspal*. U baltičkoj grupi bez reduplikacije s formantom *-eno*: lit. *pelenai*, lot. *pelni*, strpus. *pelanne*, lat. *pollen*, gen. *-iniš*. Po drugom je tumačenju, koje zastupaju Miklošič, Persson, Zubatý, Osten-Säckén, Trautmann i Mladenov, ie. korijen **pel-* i u prijevodu **p'o'l*. Pojavljuje se ne samo u *pepeo*, nego i u stcslav. *poleti*, *poljč* > *spoliti* (ŽK) »ansengen«, odatle kauzativum s prijeverjem *o* > *a paliti*, *planuti*, *plamen* (v.). Za ove riječi nema baltičkih paralela. Zbog toga je ispravnije s Walde-Pokornyjem dijeliti *pepeo* od *paliti* i stavljati pod ie. korijen **pol-l* *ple- \ *plo- u značenju »brennen, warm sein« i dalje možda u vezu s ie. korijenom **(s)p(K)el-* »svijetliti se« koji nije potvrđen u slavina, nego stisl. *flor* < *flowe*, u niz. *vluuw*, njem. *flau*, *lau*.

Lit.: ARj 3, 919. 9, 775. 777. *ASPh 12*, 184. *Elezović 2*, 66. *Miklošič 235*. *Holub-Kopečný 256*. *Bruckner 431*. *KZ 45*, 48. *Mladenov 417*. *Trautmann 212*. *WP 2*, 59: 60. 680. *GM 327*, *Boisacq³ 738*.

perčin, gen. *-ina* m (Vuk) = *pērčīn*, gen. *-ina* (Kosmet) »1° cof, kika, kurjuk, 2° toponim«. Deminutiv na *-ič perčinić* (Vuk). Augmentativ na *-ina perčinina*. Na *-li perčinlija* = na *-ar perčinar* »čovjek koji nosi perčin«, odatle prezime *Ferculi*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *parčām* »Haarlocke« > tur. *percem*) iz terminologije nošnje: rum. *perciu(ē)* (Muntenija) »Locke«, *perdea* (Moldavija) »Schöpf«, bug. *percem* = *perčīm*, *perčik* »zadnja čest na glavi«, arb. *percé* = *perčeme* f (Gege) »langes Haar«, ngr. *περ'τζέζ* »toupet«. Perzijski dočetak *-am* bio je zamijenjen sufiksom *-in*, *-ik* u hrv.-srp. i bug., u rum. sa *-une* < lat. *-one*.

Lit.: ARj 9, 781. *Mladenov 419*. *GM 329*. *Elezović 2*, 68. *Miklošič 241*. *Tiktin 1144*. *Lokotsch 1629*. *Korsch, ASPH 9*, 662.

pèrda f (Vuk, Risan, Crna Gora, Riječka nahija, Kosmet) »1° pregrada, prijebaj, 2° zavjesa, 3° veo« = *pèrda* (Srbija) »1° daščica za pokrivanje kuće, 2° bradica na ključu« = *perde*, gen. *-eta* n (Sarajevo) »1° mjesto na tamburi gdje se udara prstima, 2° zarez, zarezotina u ključu, 3° pregrada od dasaka u krevetu« = *pèrde* f pl. (Vuk) »zastor, zavjes u krevetu za porodilje« = *perde*, gen. *-eta* (Kosmet) »1° šlajer, zavjesa, zastor, 2° (metafora) čast.« Složenica s postpozicijom *-suz* (v.) *pèrdesuz* pored *perdesiz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »bezobrazan«. Balkanski turcizam perzijskog podrije-

tla (perz. *pärdä* »Vorhang« > tur. *perde*) iz oblasti kućanstva: rum. *perdea*, bug. *perde*, arb. *perde* = *perde* (Gege) »Vorhang, Verschämtheit«, cine. *pirdé/birdé*, ngr. *περδέζ*. Glede zamjene tur. dočetka *-e* sa *-a* ili *-e*, gen. *-eta* upor. *deva* (v.) i *čebe* (v.).

Lit.: ARj 9, 782. *Elezović 2*, 66. *GM 328*. *Tiktin 1145*. *Lokotsch 1630*. *Mladenov 418*. *Miklošič 241*.

perd āšiti, *perdāšim* impf. (Vuk, Ilok) (*is-*, *o-*) = *isperdāšt*, *-ašimjperdāšt* »1° (ćurčijski termin) istezati, rastezati kožu da se očisti od masnih komadića, 2° ugladiti je«. Naš denominai od perzijske imenice *perdah* »savršenost, sjaj«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla iz oblasti obrta: bug. *perdah*, *perdaša*. U hrv.-srp. imenica ova riječ dosada nije potvrđena.

Lit.: ARj 3, 920. 9, 782. *Mladenov 418*. *Elezović 2*, 31. *Skaljić² 516*.

perdižurnada f (Vrbnik) »čaplja«. Od lal. imperativne složenice *perdigiorno*, *-ata*, od *perdere* »gubiti«, tj. »danguba«. I u nas je zovu *danguba* f (Kupinovo) »ardea purpurea«.

Lit.: ARj 9, 782. *REW² 6403*. *Hirtz, Aves 83*. *DEI 2847*,

pèrec, gen. *-éca* m (hrv.-kajk., Beiosteneć, Hrvatska, Slavonija) = *perca* f (rod kao u *bitanga*, v.) »savijene kolačić«. Iz gen. sing. *perca* i od pl. *perci* stvorena su analogijski dva nominativa *peretac* (Stulić, Šulek, Reljković, Kanižlić) = *perétak*, gen. *perétka* (zamjena deminutivnog sufiksa *-ec* drugim deminutivnim sufiksom, Varoš, Slavonija, BiH). Denominai na *-ar perēcār*, gen. *-ara* (Hrvatska i Slavonija) = na *-jar perēcār*, gen. *-ara* (Vinkovci) »čovjek koji prodaje perece«. Od madž. *perec*, a ovo od njem. *Bretze*, deminutiv *Bretzel*.

Lit.: ARj 9, 782. 783. *Jagić, ASPH 8*, 317. *Štrekelj, DAW 50*, 46. *Đorđić, JF 11*, 216. 220.

peregrin m (Menčetić) »1° putnik, hodočasnik« = (*r - r* > *l - r*) *pelegrin* m, prezime *Pelegrinović* (Hektorović) = *pelegrin* (Muo) »2° vrsta tvrde školjke«, odatle apstraktum na tal. *-aggio* < fr. *-age* < lat. *-atium pelegrinadž* m (Ranjina) »putovanje« = (*e* > *i*) *piUgrin* (15. v., Dubrovnik, Vetrane) »putnik«. Upor. još ime nekog Dubrovčanina u 13. v. *Pologrin*. Od tal. *peregrinus* (prijedlog *per* + *ager* + sufiks *-nus*) = kslat. s disimilacijom *pelegrfms* > tal. *pellegrino*. [Ovamo i *pelerina* f »vrsta ogrtača« < fr.

pèlerine (1813) i fr. *pèlerin* »putnik« < lat. *pegrinus*].

Lit.: ARj 9, 783. 849. 10, 606. *REW³ 6406*. *Prati 749*. *DEI 2826*.

pergamena f (Jambrešić) = *pergaminu* (Beiosteneć) = *pergamen* m »koža priređena za pisanje«. Pridjev na *-bsk pergamedski*. Od tal. *pergamena* < lat. poimeničen pridjev na *-nus* < *-ηνοζ* (u sr. rodu) *pergamenūm*, od toponima *Pergamūm* = gr. Πέργαιος > gr. Πέργαιον »hrid, utvrđenje«; toponim je u Maloj Aziji gdje je ta hartija pronađena. Unakrštenjem sa *Bergamo* tal. *bergamina* > *bergamina* (15. v.). Upor. slov. *brgamin* »Brieftasche«, *karmēn* »pergament«, arb. *pèrgamil*. Preko njem. *Pergament* > *pargāmenat*, gen. *-enta* (Vuk), zamjenom dočetka *nt* našim sufiksom *-ec* > *-ac pergamenac*, gen. *-nca* (Jambrešić). Od gr. > lat. opće riječi *pergamūm* > tal. *per gamo* »1° palco, 2° pulpito« > *pergam* m (Mikalja) »govornica«.

Lit.: ARj 1, 236. 9, 647. 783. *Pleteršnik 1*, 388. *REW² 6411*. *Štrekelj, DAW 50*, 8. *GM 328*. *DEI 2850*.

pergelj m (Leskovac, Srbija) = *pergelj*, gen. *-èlja* (Kosmet) = *pèrdei* (Hercegovina) »šestar, sestile«. Denominal na *-iti pèrgeljiti* »šestariti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perkiar* > tur. *pergel*) iz zanatske terminologije: rum. *perghel*, bug. *pergel*, arb. *pergél*, ngr. *περγέλι*.

Lit.: ARj 9, 782. 784. *Elezović 2*, 66. *Skok, Slávia 15*, 486., br. 589. *Mladenov 418*. *Tiktin 1145*. *GM 328*.

pèrguo m (Perast) = *pèrguo*, gen. *-ula* (Dubrovnik) »trijem na kući« = (pseudo)ekavizam *pjergul* (Ranjina) = *pirak*, gen. *-rka* m (Bernardin, Kavarijin) »govornica, propovjedaonica« = *pirgula* f (Mikalja, Kašić) »isto« = *pergola* f (Istra) »neko grožđe« (sinegdoha) = *prgula* f (Kožičić) »pod«. Može biti i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pergula* »prinovak na kući«. Upor. arb. *pjergullë*.

Lit.: ARj 9, 840. 863. 862. 11, 827. *REW² 6413*, cf. 6412. *GM 342*. *Korsch, ASPH 9*, 662. *Matzenauer, LF 12*, 332. *Prati 753*. *DEI 2850*.

perikot m (Vareš, Bosna) »biljka hypericum perforatum«. Od gr. *πέρικωτό* »isto« > tal. *ipèrico* (složenica od prefiksa *ύπο* i *έρειχη* > *erica*). Značajan je dodatak *-t* na novogrčki oblik, zacijelo prema tur. *otu* »biljka«, v. *idirot*.

Lit.: ARj 9, 784. *DEI 2094*.

perikul m (Istra, Rab) = *pèrikuo*, gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) = *perikulo* n = *prikul* = *pirikuo* (Perast) = *periku*, gen. *-ula* (Božava) = *pertkujo*, gen. *-ula* (Potomje) »opasnost«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso*: *perikulôž* (Božava) = *perikulôž/-koloz* (Držić) = proširen na *-bn* > *-an perikulo&an* (Potomje) »opasan«. Denominat na *-ati perikulati* (Perast, I. Držić) = *perikulât* (Božava) »biti u pogibelji«. Od tal. učene riječi *pericolo* < lat. *periculum*. Upór. krčko-rom. *perecul*.

Lit.: *ARj* 9, 784. 964. *Cronia*, ID 6, 117. *Kušar*, *Rad* 118, 24. 25. *REW*⁶ 6414. *DEI* 2853.

perioř m (stsrp., 1348) »granica, meda, kunfin« (primjer: *perion oab Prëslopa, Gelopeci i sb peziogom kosoritbskymb i Sb oIllesomb*). Postverbal od *περιορίζω* »limiter«, cine, *periorisire* »isto«.

Lit.: *ARj* 9, 785. Vasmer, *GL* 114. *Pascu* 2, 73., br. 1360.

perišan, gen. *-ana* m (Vuk, narodna pjesma) = *pirišan* (Stara Srbija) »ženski nakit na glavi, srebrn lančić potkićen sitnim parama«. Prezime *Perišanović* (1729). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perišan* »prosut, razasut«) iz terminologije nakita.

Lit.: *ARj* 9, 786. 865. *Korsch*, *ASPH* 9, 662.

périt m (Potomje, Dalmacija) »sudski termin« vještak, procjenitelj«. Od tal. učene riječi *perito* < lat. *peritus*, part. perf. od *perior*, *-iri* »saznati«. Upór. internacionalni apstraktum na *-mentum eksperimentu*, gen. *-nta*, na *-irad eksperimentirati*, *-mentiram* impf.

Lit.: *DEI* 1542.

perivoj m (zapadni pisci) »1° vrt osobito velik i raskošno uređen, 2° toponim«. Deminutivi na *-bc* > *-âc perivojac*, gen. *-jca*, na *-ic perivojić*, na *-čii* < *-bc* + *-ic perivojac*, pridjev na *-bn* > *-an perivojan*, poimeničen *perivojnik*, na *-asi perivojast*. Na *-ište perivojište*. *Saj* > *lj*: *perivolb* (stsrp., 14. v.) = *perivolja* f (14. v.) = (asimilacija *r - lj* > *l - r*) *pèlivoj* (Vuk, narodna pjesma) = *pèlivoje* n (narodna pjesma) = (metateza *r - l* > *l - r*) *pelivan* (14. v.) = *pèlovoj* (Vuk) = (sa umetnutim n i hiperko-rektni *v > h* kao *muva* < *muha*) *pelinhor* (Vuk crnogorska narodna pjesma). Balkanski grecizam: arb. *perivol*, od gr. *περίβολος* (složenica od prefiksa *περί* i *βόλος* od *βάλλω* »enceinte, doture«), ngr. *περιβόλι*, cine. toponim *Pirivole*

(cincarsko selo u Epiru), odatle etnik *Pîrvul'at* < gr. *περιβολιάτης* = *Pîrvol'ofi* m pl. »vlaški pastiri koji dolaze sa stokom i na Kajmakčalan«. Na zapadu moglo je ući i kroz dalmato-romanski medium < *periboUum < srgr. *περιβόλιον*.

Lit.: *ARj* 9, 767. 787. *GM* 328. Vasmer, *GL* 115. *Pascu* 2, 75., br. 1391. Matzenauer, *LF* 12, 331.

períz m (Kosmet) »dijeta, post (objekt uz drži)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perhiz*) iz svagdašnje terminologije: arb. *perizlêk* »Diät, Enthaltsamkeit im Essen« (*-lek* = *-luk*).

Lit.: *Elezović* 2, 67.

perjurija f »kriva zakletva«. Latinizam na *-ium* > *-ja* (upor. *teritorija*, *gimnazija*) od srlat. *periurium* (prefiks *per-* i *ius*).

Lit.: *ARj* 9, 790.

pérka f (Kotor, Tivat, Krtole, Boka) = *pérka* (Stoliv) = *pirka* (Budva, Split, Račišće, Poljica, Korčula, Mikalja) = *špirka* (Vranjic) = *pirak* (gen. nije potvrđen, Pavlinović) = (pseudojekavizam) *pt(j)erka* (Vuk, Košić) = *pjerka* (Dubrovnik) = (*rc* > *rg* kao u bug. *čerga* < *serica*; *amurca* > *murga*) *perga* (Božava < mlet. *terga*) »riba lijepe glave, serranus scriba«. Od gr. *πέριχη* (upor. pridjev *πέριχος* »noirâtre, schwarzgefleckt«) > lat. *perca*. Balkanski grecizam: *bug.pirkija* (Kostur) »perca fluviatilis«. Na Jadranu je leksički dalmato-romanski ostatak iz ribarske terminologije. Usp. *pirgast*.

Lit.: *ARj* 9, 790. 840. 862. 865. *Mladenov* 423. *Cronia*, ID 6, 117. *REW*⁶ 6398. *Vinja*, *ZbRFFZ* 1955, 149. *Skok*, *ZPRh* 50, 526.

perman m (u Vinodolskom zakonu: *od svojih permanov činit pati*; Vrbanski statut: *ako BI dvor /sud/ poslal svoje permاني*) = *prman*. Mažuranić prevodi »miles stipendiarius, bojnik, oružnik«. Na *-ija permanija* »daća podanička u Vinodolu«. *ARj* prevodi *prman* »sluga, momak kakvog velikaša, kućni sluga obitelji kneške«, što se ne slaže s onim što kaže vrbanski statut, koji ih označuje kao zvaničnike dvora (= corte, suda). Dolazi u prezimenu *Permano* (Krk, 12. v.), *Permanić* (15. v.), kao pluralski toponim *Permani selo* pod Učkom. Naglasak *Permani* je važan za etimologiju jer kaže da je riječ germanskog podrijetla, da nije romanska kao kakva izvedenica na *-anus*. Možda je od longob. *faramannus*, koje je u vezi *Safara* (v.). Upor. za takve složenice još *arimannus*, *karimán*. Fonetski razvitak nije jasan. Drugi dio složenice *mannus*

čini se da je postao kod nas sufiks u *ditman* (Korčula) = *ditman* (Brač) »momak, mladić«, *racman* i *purman* m u mociji prema *f raca*, *pura*.

Lit.: *ARj* 2, 418. 9.-791. 12, 235. *Mažuranić* 911. *Gamillscheg*, *RG* 2, 66. 144. 3, 48. 55. 110. *FEW* 2, 413. *REW*⁶ 3188.

pero n (Vuk), sveslav. i praslav., »1° pluma, 2° penna, 3° folium«, bez paralela u baltičkoj grupi. Deminutivi na *-će perce*, gen. *-ca* i *-četa* (Srbija) = *perce*, gen. *-eta* (Kosmet), na *-ice perice* (Menčetić, Bella, Stulić), na *-ka perka* (Kosmet, također ime krave), na *-ić terii* (narodna pjesma) »1° pero u puške, 2° slijepi miš«. Augmentativ na *-ina perina* (Vuk, Maralić) »blazina« = *pèrinja* (Velika, Slavonija). Odatle kol. na *-je perinje* n (Vidovec kod Varaždina) »lišće oko klipa kukuruze«. Riječ *perina* je kulturna riječ koju posudiše-Madžari *parna* (16. v.) i Rumunji *perina* (Erdejl, Moldavija) pored *pernä*, s deminutivima na *-ufa* < lat. *-ucea pennuta* = *pernuță*, *perniță*, *pernișoară*. Pridjevi na *-bn peran* — *perni*, epitet uz *buzdovan*, turcizirano u *perli buzdovan* u narodnoj pjesmi, poimeničen na *-ik pernik* »kist«, na *-iča pernica* i kao toponim u ž. r. *Perna*, na *-ast pèrast*, na *-at pernat*, s denominálom *opernatiti*. Na *-ač perač*, gen. *-oca* (Buzet, Sovinjsko polje) »drugi rog pluga« je od glagola *periti* (v. niže). Na *-aja*: *peraja* f (Vuk) »1° čekinja svinji na ledima, 2° pera u ribe«. Odatle *perajica* (Vuk) = *perajka* (Šaprinovac) »naprava za perjanje kudjelje«, upravo od *perajiti*, *perajim* (Orahovica) »čistiti lan perajicom«. Na *-ika perika* »biljka agropyrum repens«. Na *-usa pèruša* (Lika) »1° kukuruzna slama, oljvina, 2° čistilica (Velika, Slavonija)«, s denominálom *perušati*, *-am* (Vuk, Kosmet) (w-) prema iterativu *isperušavati* »1° čupati perje, 2° komiti kukuruz«, s refleksivom *perušati se* (Vinkovci) »grudati se«, u prefiksnoj složenici *operušati nekoga* »(metafora) oplijeniti«, *perušat* (Kosmet, argot) »krasti«. Prema takvom metaforickom značenju razvilo se i značenje u Vinkovcima. Deminutiv odatle na *-ica perušica* (Bosna) »biljka teucrium chamaepitys«. Na *-ina perušina* = *perušma* (Kosmet) »1° perje, 2° kukuruzna slama (ŽK, Hrvatska, Borci, Slavonija)«. Na *-tka peruška* = *peruška* (Kosmet) »1° čistilica od perja, 2° biljka«. Glede imena ptice *peruška* v. *perušola*. Na *-ulja peruija* (Dalmacija, Pavlinović) »trava koja visoko i široko raste«. Odatle *peruljati*, *-ām* (Vuk, objekt *ptice*) »rupfen«. Na *-ut* (upor. *kreljut* i *prhut*, *smudut*) *perūt*, gen. *-i* f = *perūt* gen. *-i* (Bednja) »1° perje, 2° krilo u ptice«, s leksikologijskom poro-

dicom denominai *perūtati*, *-ām* (Vuk) (*is-*, *o-*) »1° perušati, 2° lepetati krilima«, *speruťat*, *-am* (Vodice) »(metafora) ukrasti«, pridjevi na *-ast pèrustat* »krilat«, na *-av perutat*, poimeničen na *-ka perutatva* »patka«, na *-lji perutlji*. Deminutiv na *-bc pèrutac*, gen. *-uca* (Orahovica) »1° osip eczema squamosum, ljuskavi lišai, 2° perut«, na *-bk peruiak*, gen. *-tka* »dio u dnu bačve«, na *-oca permaca* (Sinj) »pero u ribe«. Na *-ina perutina* »1° perje (ŽK *nimam boze perūtine* »nemam peradi«), 2° perut (Bosna)«. Postoji varijanta sa *í* mjesto *í*: *peručac* (šaptinovac, Slavonija) »perut, prhut«. Na *-njača perut-njaca* (Hrvatsko zagorje, Samobor, Belosteneć) »čistilica, peruška«. Kol. *aa-je perje* n = *perje* (ŽK) »1° plumae, 2° lišće od stalbja, biljki«. Kolektiv posudiše Rumunji *perie f* »četka«, s glagolom odatle *α peria* »kefati«, deminutiv na *-ufă* < lat. *-ucea peruťa*. Taj kolektiv ima svoju leksikologijsku porodicu. Postoji još s, prefiksom *pa-* *paperje* (Vuk) »mašak, Flaumfedern«. Od kolektiva je izvedenica *perjanica* (Vasojević) = *perjanica* (Kosmet) »cresta« = *perjanik* m (Vuk). To su poimeničenja pridjeva na *-bn perjan* »1° onaj u kojemu je perje, 2° koji ima perjanicu«. Drugi su pridjevi na *-at perjat* = rašireno *perjatan* (Vuk), s inhoativom *perjati* »postajati pernat«, na *-asi perjast* »pernat«. Taj je poimeničen na *-ica Perjastica* (Vitezović, toponim danas *Perjasica*, s nejasnom redukcijom *s* < *st*). Na *-av perjav*, poimeničen *perjavica* (Stulić) »šostarska igla«, toponim *Perjavica*. Na *-ola perjača* (Velika, Slavonija) »navlaka u kojoj stoji perje«. Ovamo i denominál na *-ati perjati se*, *-a* (subjekt *gušča*, J. S. Reljković) »dobivati perje«. Razvitak drugih značenja *perjati*, *-ām* (Vuk) »1° vratiti kudjelju, povjesmo ili lan na perajici, 2° bježati gologlav (Vuk: *perja preko polja*), 3° zanemarivati, prezirati (Stulić)« nije posve jasan. Vukova *perajica* »naprava za perjanje« zove *-se* zato tako što je napravljena od svinjske peraje, a to je pod izvjesno izvedenica od *pero*. Glagol *perjati* znači upravo »raditi na (vodenj) perajici«. Značenje 3° nije potvrđeno iz narodnih govora. Čini se da su značenja 2° i 3° metafore od značenja 1°. Od sintagme *šest pera* stvorena je riječ *šestoper* »1° sa šest pera: *šestoper kaloper*, 2° buzdovan sa šest šiljaka«, odatle *šestoperac* m »šestoper (2°)«. J. Schmidt i P. Kretschmer jednacičili su praslav. *pero* s gr. *περόν* »isto« i objašnjavali *pt* > *ρ* olakšanjem početne suglasničke grupe ili *perón, a *περόν* da je prema *πέρουξ*. Samo *p-* nalazi se u lit. *sparnas* »krilo, Flossfeder« i u sanskrtu *parno* »krila, pero«, avesta *parená-* »isto«. V. dalje veze u *paprat* (v.).

Mladenov upoređuje s makedonskim παράος »orač«. Na dalje veze upućuju ispitivanje impf. *periti*, -im (Vuk) (rs-, na-, s-, u-) prema iterativu na -va- -pen'vati, -pèrujem, koji se govori-samo s prefiksima. Postverbal *naper* m (Posavina) »1° vanjsko mlinsko kolo, 2° brana«, raširen sa -bk *naperak*, gen. -rka (Vuk) »nastavak«, *zaperak* = *zaperak* (Smokvica, Korčula) »Geiz, stolo, odvodnica (~ kukuruza, duhana i si.)«. Osnovno značenje njegovo nalazi se u folklornom izrazu *periti*, *orahe*, *Iješnike* na jabuku za božični ures ili dar s pomoću drveta koje se zabada u jabuku i orahe, zatim *periti mlinsko kolo* (Prigorje, Posavina), *periti kapu* u igri »kittiti«, odatle imperativna složenica *perikapa* (Vuk-Vrčević). Odatle je razumljiv dalji razvitak »nišanići«, koji se nalazi već kod Vetranića. To je značenje naročito vidljivo u prefiksnoj složenici *na-periti pušku*. Vetricanije ima još značenje »u potaji raditi«, koje se razvilo također iz *nabadati*, *nahosti*: *sve što si perila, sve se otkrilo*. Miklošič, *Lex*. 408 navodi primjera ovog značenja već iz steslav. tekstova. Metafora je prema tome razumljiva »pušku kao nabosti u cilju«. Još ima glagolska složenica *izvitoperiti se* (subjekti: *komad drva, daske*; Vuk, Srbija) »iskriviti (također i u metaforickom značenju)«. Složenica je nastala iz sintagme *izvito periti (upór. *izvito govoriti*, Voltidi; označuje se u *Akj* 4, 341, kao nepouzdan; i *vito rebro*), koju je jezična svijest razdijelila u *iz* + *viti* + *periti* i depreksijom odatle stvorila *vitòperiti se*. Semantika impf, *periti* kao faktitivuma na -iiti lako je objasniti od *pero* »činiti perje nečemu > nabadati nešto na nešto«. U tom se značenju potpuno poklapa sa gr. πέρω »traverser, transpercer«. Prema tome ima se napustiti upoređenje sa πέρων, a zadržati sa sanskritom *parna-*, awesta *panna-*, lit. *sparnas* »krilo«, kako čini Petersson i sa gr. πέρω, πέρωω, kako čini Boisacq, arb. *fponj*, *shpuaj* < ie. *ds-perio.

Lit.: *ARj* 3, 920. 4, 341. 7, 483. 484. 9, 793. 627. 800. 779. 786. 788. 17, 560. *Elezović* I, 237. 2, 67. 256. Ribarić, *SDZb* 9, 176. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečny* 270. *Bruckner* 414. *KZ* 51, 228. *WP* 2, 21. 39. Kretschmer, *KZ* 31, 427. Meillet, *Et.* 2 38. *Tiktin* 1146. *Mladenov* 419. *SpBA* 6, 73. si. (cf. *IJB* 8, 198). *Boisacq* 757. 758. 821. 757. 758. Matzenauer, *LF* II, 175. 12, 332-325. Petersson, *KZ* 47, 272. *GM* 35-36. Jokl, *IF* 37, 121.

peronica f (Belostenec) = *peronjica* (Mikalja, Bella, Stulić) = *perònjika* (Vuk, Stulić, Dubrovnik, Šulek) »biljka juncus, scirpus, cyperus, síta (ŽK), šaš«. Pridjev na -en *peroničan* (Stulić), na -jast *peroničast* (Stulić). Prema Ma-

retiću jamačno je u vezi s *pero* (v.) »list u bilja«. Tako kaže i Matzenauer. Riječ *pero* dolazi češće u botaničkoj terminologiji. Ta se biljka doduše ne odlikuje lišćem, ali *pero* ima i druga značenja. Označuje lagane stvari. U sufiksu *-onjica* i *-ika* jasan je samo *-ika*, običan kod biljki, dok *-ica* ne iznenađuje također. Sufiks *-onjika* je stvoren možda prema *perunika* (v.). Kako *perunika* ima zaista, velike listove, pomišlja Maretić i na izvođenje od *pero*. Machek zabacuje također vezu ove biljke sa *Perun* [v. i pod *Perun*].

Lit.: *ARj* 9, 794. 795. Matzenauer, *LF* 12, 334. Machek, *RES* 23, 55. Isti, *ČSR* 273.

peronospora f = *prònospera* (Potomje), vinogradski termin 19. v. za bolest na vinskih lozi, u nas opažena oko 1890, u Italiji 1879. Učena gr. složenica od περονάω »bušim« i σπορά »sjeme«.

Lit.: *Prati* 754. *DEI* 2862.

pèrper m (Dušanov zakonik, crnogorski novac vrijednosti nekadašnje austrijske krunice ili srpskog dinara; srebrni novac, Dubrovnik; Boka) = *perpera* f (Vuk, 13-15. v., M. Držić, Ljubiša) »kovani novac vrijedan manje od dukata, a veći od dinara« = *perpira* f (isprava kralja Milutina). Nalazi se još u steslav. *pezepera* i rus. *pereper'*. Na -ác (v.) *perperac* m »nekakav danak koji se plaća u perperama«. U dubrovačkom latinitetu: *perperus* (1235), *médius perperus*, s aferezom od y- kao u *pitropus*, ali je već u sgr. πέρπυρα, srlat. *yperperus*, *yperpero*, pl. *yperperi* u statutu iz 1272. Femininum *perpera*, *perpira* je prema grekom pl. od ὑπέρπυρον = *yperpera duo*. U Kotoru *perperi* (1335) samo s aferezom. Samoglasnik *e* *uperper* odgovara izgovoru od u kao u tal. *gesso*. Sudeći po toj fonetskoj pojavi *perper* će biti dalmato-romanski grecizam. Grčka riječ složenica je od υπέρ i πυρ »Vatra« ὑπέρπυρος »ardent, jako svijetleći«.

Lit.: *ARj* 9, 795-796. Jireček, *MHISM* 9, 459. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, godina: 1250, 1278. 1284, 1293, itd. Frolov, *ByzSl* 10, 241-253. *Vasmer* 2, 340. Isti, *GL* 115. *DEI* 2862. 2947. 2093.

persijäna f (Dubrovnik) = *persijâne* f pl. (Kučište) = *persijana* (Vrbnik) »kapak na prozoru, škure, šalapôrke (ŽK), šalukatre«. Talijanski francuzizam: tal. *persiana* < fr. *persienne*, poimeničen pridjev ž. r. na lat. *-ianus* > fr. *-tenne*, tal. *-iana* od horonima tal. *Persia* > *Perzija*, pridjev *persijan* (Mikalja) < tal. *persiano*, proširen na *-ski perzijanski* = *persijanski*,

etnik *Perzijanac* / *Persi-*, gen. *-nca* = *Persijanac* (VitezQvic) prema f *Persjanka* / *Persi-*. U starom vijeku *Parsi*.

Lit.: *ARj* 9, 796.

persóna f (hrvatski gradovi, u govoru intelektualaca), latinizam u frazi *persóna grata* = (talijanizam ili latinizam) *persona í* = *pršóna* (Lika) = *pršóna* (ŽK, Trebarjevo, Glavinic) »osoba«. Lát. pridjev na *-alis* proširen na *-en* > *-an personalan*.

Lit.: *ARj* 9, 797. *REW*³ 6430.

persvâdat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »nagovoriti« (na *-ati* mjesto *-iti* < lat. *-ere*, kao u glagolima iz dalmato-romanskoga, npr. *pengar*) = na *-iti persuaditi*, *-im* (Perast) = (zamjenom tal. prefiksa *per-* domaćim *pri-*) *pri-svadit* pf. (Smokvica, Korčula; primjer: *hodí ga prisvâdi da gr na more*). Od lat. > tal. *persuadere*, part. perf. *persuaso* > *pèrsvâz* (Dubrovnik, Cavtat, primjer: *jesi li ~, f -za*) pridjev »uvjeren«.

Lit.: *Brajković* 18.

peršim m = *peršin* (ŽK, hrv.-kajk., Zagreb, Slavonija, Mikalja, Belostenec, Jambrešić, Stulić) = (zamjenom dočeta *-in* sufiksom *-un*) *pèršun*, deminutiv *peršunjak*, gen. *-njka* »aethusa cynapium« = *petrûsin*, gen. *-ina* pored *petrûsin*, gen. *-usina* (Perast, Dubrovnik, Cavtat), odatle na *-ika petrusinika* = *petrusim*, skraćena od *petersîmul* (Rab) = *petarsîmu* (Božava) = *petersîmum* — *petrûsimen* (Korčula) = *pèrsemul* (Split) = *petrasîmum* (Vrbnik, Krk) = *petrosîmul* = *petrusîmul* (Poljica) = *petrušîmul* (Dalmacija) < lat. *p troselinum* < gr. πτροσελινον > mlet. *petseremolo* > *persemelo*, upór. tosk. *prezzemolo*. Krati se i ispuštanjem prvog dijela: *selen* m (Dubrovnik, Prčanj) = *sîlen*, gen. *seleni* f prema *zelen*, gen. *-i* (v.) = *selim*, gen. *-ima* (Kosmet) = stsrp. *selinb* (14—15. v.) < gr. σέλινον > cine. *selin*. Prema njem. *Petersilie* f > *petrožil* (Podravina, Šulek) = *petrožilj* (Popović) = *petroželj*. Upor. slov. *petersilj*, *petržil*. Arb. *pjetroséll*, *sellin*.

Lit.: *ARj* 9, 813. 823. 826. 829. *Elezović* 2, 216. *NJ* 3, 156. *Pleteršnik* 2, 25. 31. 33. Cronia, *ID* 6, 117. Rešetar, *Štok*. 287. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*³ 6448. *Rohlfs* 1680. Budimir, *JF* 15, 159. *GM* 342. 380. *Pascu* 2, 85., br. 1602. *DEI* 3077. Skok, *ZRPh* 54, 488.

peršutak, gen. *-tka* m (Mikalja) = *přšukat*, gen. *-kta* (Dubrovnik) = (metateza *kt* > *tk*) *přšutak*, gen. *-tka* (Dubrovnik) = *přšutak* (Lika) »šunka, butina. Dalmato-romanski lek-

sički ostatak od lat. *perexsuctus* »sasvim isisan«, part. perf. od *sucare*, *exsugere*, sa prefiksima *per-* za pojačanje i *ex-*. Talijanizam je *přšút* m (Dalmacija, Gospić, Sinac, Perušie, Rab, Perast, Istra) = *přšút* (Vuk) = *přšuta* f (Vuk) = *pársút* m (Hvar, Božava) < mlet., istro-rom. *persuto* (Galežan), *přisuto* (Bale), *persút* (Lombardija). Tal. književno *prosciutto*, *presciutto*. Također slov. *persut* m (Primorsko, Kras). Deminutiv *pHulić* (Lika), augmentativ *přšutina*. Upor. arb. *bèrsut*.

Lit.: *ARj* 12, 509. 510. Cronia, *ID* 6, 117. *Pleteršnik* 2, 25. Hraste, *BJF* 8, 20. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW*³ 6407. *Ive* 92. Štrekelj, *DAW* 50, 62-63. Skok, *Pregled* § 340. Isti, *ZRPh* 54, 424. 427. *GM* 34. Rešetar, *JF* 12, 286. *DEI* 3110.

peruka f (Obradović) = *paruka* (isti) = *parôka* »umjetno načinjena kosa«. Od tal. *perrucca* pored *parrucca* »isto«. Isto preko mađ. *baroka* > *baroka* (hrv.-kajk., Belostenec). Internacijski francuzizam *perruque* > njem. *Perrücke*.

Lit.: *ARj* 1, 189. 9, 656. 660. 798. *Prati* 736. *Gamillscheg* 687. *REW** 6508.

perûn¹ m (Božava, istročakavski, Poljica, Korčula, glede *e* upor. krčko-rom. *perauñ*, pl. *pirauni*) = (metateza) *penjur*, odatle na *-ača penjurača* »spremnica za penjure« = (*e* > *i*) *pizun* (stsrp., 1466) = *pirun*, gen. *-una* (Istra, Senj, Rab, Malinska, Vrbnik), deminutiv *pirunić* = *pirun* (Boka, Crmnica, Sutomore, Spič) = *piron* (Buzet — Sovinjsko polje) »1° vilica, viljuška, bêla (Spič) = ašov (u Srbiji), upor. arb. *bel* »Spafen, Grabscheit«, 2° pinculj, ono što zmija ima ha vrhu glave« = (metateza) *pinur* (Kavanjin) = *pinjûr* (Vinodol, Lika, Bukovica, Poljica, Račišće) = *pironj* (Timok-Lužnik) »nekaka gvozdena kuka«. Balkanski grecizam (gr. πειρόνιον > ngr. πτρούνι »isto«); arb. *pirun*. Nalazi se i u sjevero-tal., furl., tršč. i mlet. Zbog toga postoji mogućnost da u našoj jadranskoj zoni potječe odatle.

Lit.: *ARj* 9, 855. 856. 867. 868. 875. Miletić, *SDZb* 9, 263. 267. Kušar, *Rad* 118, 21. Hirtz, *Amph.* 108. Cronia, *ID* 6, 117. *Bartoli* 2, 212. *REW*³ 6336. *Rohlfs* 1673a. *GM* 338. Štrekelj, *DAW* 50, 47. 82. Rešetar, *JF* 12, 286. Vasmer, *GL* 117. *DEI* 2947.

Perun² praslavenska riječ, slavenski bog gromovnik, kao u Latina i Grka *Zeus*, *Jupiter*. Naziv je očuvan u jadranskoj zoni kao oronim: *Perun*, na *Perunu*, brdo (1660 m)

obradivo do 300 m visine, kod Splita između Jesenica i Podstrana, uz Tugare, gore su pašnjaci sa malo omorike, riječ potvrđena u vrelima iz doba narodne dinastije 1091; *Perun*, brdo iznad Moščenica (Istra) između Lindara i Gračišća (okrenuto prema jugoistoku; sunce se vidi odmah izjutra; na padini je Učke prema Plominu; u blizini je lokalitet *Trebišće* /v./, naziv koji upućuje također na slav. mitologiju, na kult nekog božanstva). Isto brdo zove se i *Perunkovac*. U sjevernim slavinama češ. *perun*, polj. *piorun* je apelativ i znači »grom«; ukr. i rus. *perun* »strijela, grom«. Kod južnih Slavena je kristijanizacija istisla to značenje. U jadranskoj zoni zovu se brda *Sv. Ilija* = *Sutulija*, *Sutulija*. Moguće je da je to kršćanski surogat za nazive brda po slavenskom božanstvu. Da je i kod južnih Slavena postojao taj apelativ, to dokazuje botanički naziv *perúnika*, koja se zove i *bogiša* »iris germanica«, dok se *iris* »duga« zove u našim narječjima i *bđei pasac* (ŽK). Postoji još ime vrela *Perunuša* kod Smiljana u Lici, seoce *Perunica* kod Kotora. Nema dovoljno podataka iz folkloru koji bi objasnili odnos te biljke prema kultu toga božanstva. *Perun* odgovara germanskom božanstvu *Donar*, koje je izjednačeno sa lat. *Jupiter*, kako se vidi iz imena četvrtka u romanskim jezicima *Jovis dies* > tal. *giovedì*, fr. *jeudi* itd., čemu odgovara u germanskom *Donnerstag*. Značajno je da se u polapskom jeziku taj dan zove *peräunedän* »Perúnov dan«, iz čega očigledno izlazi da je *Perun* = *Donar* = *Jupiter*. Praslavenskom božanstvu odgovara u baltičkoj grupi: lit. *perkūnas* »1° grom, 2° bog gromovnik starih Litavaca«, lot. *pēr'kūnas* (upór. finsko *pergene* »đavao«), sprus. *percunis* »grom«. Razlika je samo u tome što je u baltičkoj grupi korijen *per-* raširen formantom *q*, tako i u germanskom stisl. *Fjprgyn* »Thorova mati«, got. *faīrguni*, sanskr. *Parjanya*. Osnova je u *prati*, *perem* »1° lavare (v.), 2° (prvobitno) udarati«, lit. *per̃ti* »udarati«, lot. *per̃t*. Sufiks *-uñs* (upór. gr. *κερκυνώδης* »Blitz«) služi za tvorbu radnih imenica od glagolskih osnova kao u *begunz*, danas *bjegunac* (v.). Božanstvo je prema tome baltoslavensko. Ipak nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Prema Bruckneru lit. *perkūnas* u vezi je s *quer cus* »hrast«. *Perun* = *Perkūnas* bio bi tada bog kome je posvećen dub. Pedersen upoređuje *Perun* s arb. *perendi* »bog«. *Perun* bi bilo tada ilirsko-slavensko božanstvo.

Lit.: *ARj* 9, 798. *Holub-Kopečnyj* 270. *Bruckner* 414. *ASPh* 42, 139. *KZ* 50, 195.

SAU 22, X, 2-5 (cf. Budimir, *JF* 2, 345). *Mladenov* 419. *Vasmer* 2, 345. 346. *Vasmer*, *RSI* 4, 179. *Trautmann* 215. *WP* 2, 42. *Masing*, *Parce Baud.* 84-92 (cf. *JF* 3, 209. *IJb* 9, 200). *Ivanov*, *IzvORJAS* 8, 4, 140-174 (cf. *AnzIF* 21, 110-111). *Threimer*, *AA* 1, 27. si. (cf. *IJb* 10, 187. *JF* 3, 226). *Pedersen*, *BB* 20, 228-238. (cf. *AnzIF* 5, 179). *Schrader*, *IF* 26, 305. *Günther*, *Über Reim-wortbildungen im arisch, u. agr.* 1914. (cf. *JF* 3, 204). *IJb* 3, 152. *Mikkola*, *IF* 8, 303-304. *Leger*, *AnzIF* 8, 311. *Legowski*, *ZTNT* 1917, 4, 2. sl. *Sobolewski*, *Slávia* 7, 175. *Haggerty-Krappe*, *RES* 17, 206. sl. *Meillet*, *BSLP* 22, 213. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 274. *Loewenthal*, *Ark. f. nord. fil.* NF, 29, 97-131 (cf. *IJb* 5, 111). *Filipović*, *GIZM* n. s., 3, 63-79. 204. 9, 181-2. *Petrović*, *GIEI* 1, 373-80. 2ic, *HZ* 7, 233-34. *Gasparini*, *SIE* 14, 9.7-10.4. *Putanec*, *Slovo* 13, 148. 159. 160. *Isti*, *Filologija* 6, 148. *Budimir*, *Zbornik SAN* 41, 75.

pèrutac, gen. *-uca* m (Vuk) »ospa«, u etimologijskom pogledu treba razlikovati od deminutiva na *-bc* *pèrutac* od *perut* (v.). II Vukovu značenju u vezi je bez sumnje s glagolom *zaperütati*, *-am* (Piva-Drobnjak) »kad se koža počne guliti od sunca ili od vatre«. Leksikologijska porodica nije malena. Suglasnik *t* varira sa *č* = *č*: *peruč* m (18. v., Bosna) = sa *-bc* > *-äc* *peručac*, gen. *-čca* (Bosanska krajina) »ospa, pjege na licu, po glavi«, s pridjevom na *-bn* > *-an* *peručan* (Stulić), na *-jaši* *peručast* i inhoativnim glagolom *perutan* »postajati peručast«, augmentativ na *-ina* *peruana* (18. v.-); *p(ručac)*, gen. *-čca* (Mikalja) = *peručac*, gen. *-sca* (Vodice, Istra) »bolest koja se može navodno izlječiti samo iz šupljeg hrastova panja«, psciliranje *t* — *č* može se objasniti prirodnom sufiksa *-ut* < steslav. *-pi-*. To je sufiks participa prez. aktiva bez *-zo*. Suglasnik *č* se prenosi i na *pèruac* kad znači »perut, prhut« kao u Šaptinovu (Slavonija, v.). Upor. slov. *paräčec* »Art Krankheit«. Sve su to izvedenice od glagola koji je nestao u hrv.-srp. zbog homonimije s *prèti*, a očuvao se u slov. *peréti* »modern«, odatle *pereci ogenj* »Antoniusfeuer«, polj. *przeć* »warm, rot werden«, ukr. *vyprity*, rus. *pretb* ili *préjetb* »schwitzen, schmorren«. Taj je glagol baltoslavenski: lit. *peréti* »brüten«, lot. *peret*. *Ma-džari* posudiše odatle *pernye* »Loderaschek«. Ie. korijen **per-* nalazi se u reduplikaciji *πῆ-πρη-μῆ* »spaliti« i u praslav. prijevodu *para* (v.). Riječ *pèrutac* = *peručac* znači prema tome kao »ognjica«.

Lit.: *ARj* 9, 799. 801. *Vuković*, *SDZb* 10, 385. *Ribarić*, *SDZb* 9, 176. *Miklošič* 240. *Bruckner* 442. *WP* 2, 27.

perūžia (istarska narodna pjesma), pridjev (u vezi sa *orekini: klásti ću ti orekini peružini*), ktetik na *-ino* < lat. *-inus* od tal. *perugino*, od toponima *Perugia* > *Peruda* (Mikalja) = *Perroza* (Kožičić) = *Peruža* (Glavinić, Divković) < lat. *Perusia*.

Lit.: *ARj* 9, 795. 801. *DEI* 2868.

pervaz m (Vuk) = *pervaz*, gen. *pervâza* (Kosmet) = *pervâza f* (Šaptinovac, femininum prema germanizmu *rama*) »1° obod, optok, 2° kólomat, ograda«. Denominal na *-iti* *pervâziti* (o-), *pervâzum*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pärvaz* »Rahmen«) iz terminologije alata: rum. *pervaz* »Hosenschlitz, Rahmen« (Muntentija), bug. *pervaz*, arb. *pervás -zi* »Fenster-, Türrahmen«, ngr. *περβάτσι*.

Lit.: *ARj* 9, 801. *Mladenov* 418. *Lokotsch* 1638. *Elezović* 2, 310. *Korsch*, *ASPh* 9, 662. *GM* 329. *Miklošič* 244.

pest pored *pest*, gen. *-i f* (Vuk), ie., sveslav. i praslav. *pjst-b* »Faust«. Odatle na *-nica* *pesnica* (također bug, pored *pestnik*). Denominal *pešnjati se* (Dalmacija, Pavlinović) »udarati se po pešnjama, prostački se biti«, *napešnjati* (Dalmacija?, Pavlinović) = *napestati* (Mikalja, Bella, Stulić) »nalupati pešču«. Kod *napestati* moguće je unakrštenje sa *pestati* < tal. *pestare* »tući«. Čini se da ide ovamo i *pešnjati*, *-am* impf. (Vuk, Boka) »rdavo što raditi, osobito šiti«. Odatle na *-avina* *pešnjavina* (Vuk) »rdav posao, kad se šije«. Odatle bi mogao biti postverbal *pešnje*, gen. *pešanja* f pl. (južni čakavci) »naprčene usne« (odakle *pešnješa* m /Poljica/ »prčeusnat čovjek«) ako je to pejorativna metafora. Deminutiv na *-ica* *peščica* f (Jačke) = *peščica* f (Istra) »čupak, prizna«. Augmentativ na *-ina* *pesema* (Istra) »manipulus«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *ę*: steslav. *pešt* češ. *pěst*, polj. *pięść*, rus. *pjasib*. Ako se uzme da je u prasadstvu sa stvnjem. *füst*, nvnjem. *Faust*, riječ je germansko-slavenski leksem, u srodstvu možda i sa *pedalj* (v.). Germanska riječ pretpostavlja ie. **pn(q)st-is*, koje je možda u vezi sa **penque* > *pet* (v.) i sa njem. *Finger*. Moguće je vezati i sa ie. korijenom **(s)pen-* »ziehen, spannen, spinnen«. Taj je korijen veoma dobro zastupljen u slavinama: v. *(na)-peti*, *ponjava*, *püto*, *péta*, *zapeta*. Imalo bi se uzeti raširenje toga korijena s pomoću formanta *d* **(s)pen-d*, kao u lit. *spėsti* »einen Fallstrick legen«, steslav. *pjdb* = *pedalj*, prošireno sufiksom *-ti* za apstrakta. Teško je

sve to složiti s lit. istoznačnim *kumštie* »pest«.

Lit.: *ARj* 9, 802. 805. 806. *Miklošič* 238. *Holub-Kopečnyj* 271. *Bruckner* 412. *WP* 2, 84. *Trautmann* 218. *Mladenov* 419. *Brugmann*, *IF* 18, 130. *Gr.* P 410. 703. *Charpentier*, *ASPh* 29, 4. *Hirt*, *IF* 21, 172. *Mikkola*, *IF* 8, 303. *Pedersen*, *IF* 5, 72. *Meillet*, *Et.* 286. *Müller*, *IF* 44, 138. *Sverdrup*, *IF* 35, 154. *Niedermann*, *IF* 26, 45. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 539. *Boisacq** 768. 827.

pestati, *-äm* impf. (Perast), slov. (sí > ft) *pestati* impf. (Notranjsko) »treten, stampfen, zerquetschen«, s našim prefiksom *st-* *sputai*, *-am* pf. (Božava) »pestare, percuotere«. Od tal. *pestare* < lat. *pistare*. U Dubrovniku, Prčanju i Stonu unakrstio se tal. *pestare* s našom riječi *pest*, gen. *-i pestati*, *peštam* impf, u značenju »udarati pešču« (*iz-*, *na-*, *po-*, *pod-*) = (sí > ii) *išpešioti*, *-am* (Kučište) »istući meso, osobu«, impf, na *-va-* *ispestavati*, *-pestavam*. Sa *št* > *šč* *opešćat* se impf. (Brusje, Hvar) »lijeno se opremati« semantički je nejasno. Postverbal slov. *pešta* f »zu Brei zerquetsches Obst« = *pešta* f »škripac, opasnost«, *peštu dati* »protučiti«. Na tal. složen sufiks *-aruolo* < lat. *-arius* *-f* *-olus* *pestaruolo*, *-a* > *pešlarol* (Istra) »drveni mlat, tučak kojim se tuče meso, slanina« = (metateza *r - l* > *l - r*) *peštalör*, gen. *-öra* »mesarski nož poput bradve« = *pistarol* »isto« = *pestarola* f (Korčula) »kratka ručna pila sa tvrdim gornjim rubom (služi za piljenje komada u daske)«.

Lit.: *ARj* 3, 920. 9, 803. 10, 787. 11, 175. *Pleteršnik* 2, 29. *Cronia*, *ID* 6, 120. *Hraste*, *JF* 6, 213. *REW** 6536.

pestei; m (Prčanj, Dubrovnik, Split) »1° muško spolovilo, 2° morska životinja nalik na muško spolno udo, Seeigel, holothuria tubulosa« = *-pistelj* = *pistej* (Brač) »holothuria papillosa«. Od tal. *pestello* »tucanj« < lat. *pistillum*, od istog korijena kao i *pestare* (v.). Ovamo kao naša izvedenica *popèstilica* (Stonski Rat) »rdav majstor, koji ne zna dobro svoj zanat«.

Lit.: *ARj* 9, 803. 885. *Rešetar*, *Štok.* 266. *REW** 6537. *Prati* 756. *DEI* 2877.

pestić m, botanički termin stvoren od Šuleka za lat. *pistillum*. Prekrojenu rus. *peštik* > češ. *peštík* »tučak« zamjenom početka *-ik* sa *-ič*, izvedenica od *pest*, čemu odgovara u slov. *pest* f = *pesta* f i *pesto* n. U hrv.-kajk. je odatle deminutiv na *-e*: *pesce* n (Jambrešić, Habelić) = *pesca* f (Belostenec, Jambrešić,

izvedenica na *-za* od *pest*) »glavčina, glavina«.

Lit.: ARj 9, 803. Marede, NVj 3, 192. Matzenauer, LF 15, 168. Holub-Kopečny 271.

pestis (Vuk), samo u poslovi: *i jedem i pijem, a pestiš mi je na umu*, s varijantom *postiš* (u jednoj priči o nekoj ženi koju je neki čovjek nasamario i kazao joj da se zove *Postiš*. *Postiš* joj je kazao ovo ime misleći da će ona *postiti* kad joj on neće donijeti torbu s jelom koju mu je povjerila) prema tumačenju M. Leskovca od lat. *pestis* »kuga«, po mađ. izgovoru dočestnog *-s*. Kao učen latinizam u fr. *la peste* > njem. *Pest*, denomininal na *-er* < *-are pester* »psovati«, tal. *la peste*, *la pesta*, služi u leksikonu psovanja. Odatle možda *pesta* f (Lika, Prčanj) »1° bena, budala, luda, 2° pokunjen čovjek«. Na *-eša pestiša* pored *peštisa* m (Lika) »isto«. Augmentativ *pestèkan* m prema *pesteaka* f (Lika) »budalasto žensko«. Denominali: na *-ati pestati*, *-am* impf. (Pavlinović) »govoriti ludo, koješta, naklapati«, odatle na *-alo pestalo* m, na *-iti òpestiiti se*, *-lad* m (Prčanj) »pokunjiti se«. Ovamo zacijelo još *pestekulat*, *-am* (Kučište) »brinuti se«.

Lit.: ARj 9, 47. 803. Rešetar, Štok. 261. Leskovac, NJ, n. s., I, 327-328.

peš', gen. *pésa* m (Vuk, Kosmet) »1° kraj (korito se drži za peševu), 2° prednji kraj u haljine (Turska Hrvatska, Sarajevo), prednji dio gunja, gornje muške haljine, skut, 3° kuda svitnjak, učkur, u gačama prolazi, tákja (ŽK)«. Denominali *isp'èsit se*, *-im* pf. (Kosmet) »izvući se, umaći«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. prilog *pēš* »zuerst«) iz terminologije nošnje: rum. *peş* (Muntenija) »seitwärts geneigt, schief«. Perzijski pridjev dolazi i u posuđenim složenicama na Balkanu: *peškīr*, gen. *-ira* m (Vuk, BiH, Srbija, Slavonija, Požega) = *peškīr* (Kosmet), »F ručnik, otirač, šugaman, 2° prezime, 3° u pl. toponim«, *pezevenk* m (BiH) = *pizevènk* pored *-enk* m (Kosmet) »1° svodnik, 2° nevaljalac«. Deminutiv na *-iè peškīriè* m (Bosna, Slavonija). Augmentativ na *-ina peškīrina*. Na *-as peškīraš* (Srbija) »čovjek koji nosi peškīr oko glave«. Na *-džija: peškīrdžija* (Bosna) »čovjek koji dodaje peškīr gospodaru kad se umiva«. Obje riječi su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *p š* »najprije« i prezentska osnova *gir* od *giriftān* »uhvatiti«, *plšgīr* »Handtuch«; tur. *pezevent* od perz. *p š* i prezentska osnova *āhng*

od *ahāngīdan* »vući«) iz terminologije običnog života: rum. *peşchir*, *peşchirgiu* i njihov načelnik *peşchirgi-başa*, bug. *peškīr*, arb. *peškīr* »Handtuch, serviette«, ngr. *πεσχιρί*; bug. *pezevenk* pored *pezevegin* (s individualnim *-in* kao u *kasapiri*), rum. *pezevenchiu* pored *-venghiu* »Kuppler«, apstraktum na *-luk pezevenclīc*, ngr. *πεζεβέγκης*. Glede treće složenice v. *peškeš*.

Lit.: ARj 9, 804. 805. Elezović 2, 72. 73. Tiktin 1147. 1148. 1152. Lokotsch 1658. 1660. Matzenauer, LF 12, 336. Mladenov 416. 421. GM 330. 341. Miklošič 244.

peš², gen. *pésa* m (Vuk) »1° cottus gobio, 2° mala ribica« (ŽK) = *peša* f »cottus ferrugineus«. Od tal. *pesce* m < lat. *piseis*. Tal. apozitivne složenice: *pešikan*, gen. *-ana* (Perast, Risan, prezime) = *pešikan* (Budva) »(prevedenica) morski pas (Kostajnica, Boka, općenito)«, upor. *peşqên* (Ulcinj, ribari Arbanasi) < tal. *pesce-cane*; *pismolj* = *pišimoj* (Vrbnik) = *pišmōja* (Malínská), ak. pl. *pišmōlje* < tal. *pesce molo* i bez prvog dijela *mol*, pl. *moli* < *muġii* (v.). Na *-aria* > *-ara* H—*ia* *peškārija* f (Dubrovnik, Cavtat) = *peškarija* (Korčula, općenito u Dalmaciji) < tal. *pescheria*. Toponimi na *-aria* > mlet. *-era Piskara* (Budva; može biti i dalmato-romanski ostatak) = *Piškerā* (Kornat) = *peškera* f (17. v.) »ribnjak«. Glagol na *-are* > *-ati peškāti*, *-am* impf. (Budva), kao brodski termin: *koliko peškai* »koliko brod duboko tone u moru?«. Pored tih recentnih talijanizama postoji još *pješak*, gen. *-aka* (jekaviziranje?) = *pesak* (Belostenec) »gobio vulgāris, fluviatūs, cobitis barbatula«. Da je zabilježeno u Dalmaciji, a ne u Varaždinu (Jurinac), zaključivali bismo da je dalmato-romanski leksički relik, sa *c'* > *k* kao u *piske* (Sardinija, Logudoro) a ovako je to teško kad se radi o hrv.-kajk. nazivu iz Hrvatskog zagorja. Lakše je to zaključiti za *peškeļj* m (Kolombatović, ako je iz Splita?) »leuciscus rubella« < vlat. deminutiv **piscellus*, kllat. *pisculus*. Postavlja se pitanje kako se odnosi s tim leksemima sveslav. *piškor* m (Vuk, Dubrovnik) = (*sk* > *šk*) *piškor* (Hrvatska, Slavonija, Mikalja, Belostenec, Jambrešić) = *piskur* (prezime) = *piskur* (Senj, Srbija) »čikov, pijor, pijurak, phoxinellus croaticus«, deminutivi na *-bc* > *-ac*, *-čič*, *-iè piskorac*, gen. *-rea*, *piskorčič*, *piskorič* (isto sa *šk* mjesto *sk*), prezime hrv.-kajk. *Piš-kurič*, *Piškorović*, toponim *Piškovci*. Nalazi se još u slov. *piškor*, češ. *piskof*, polj. *piskorz*, rus. *piskan*. Nijemci posuđiše slav. *piškor* >

Beisker, *Peisker* (takoder prezime). Sufiks *-or* ne može se objasniti iz latinskoga. Nema druge nego uzeti da osnova *pisk-* stoji u prasadstvu s lat. *piseis*, germ. *Fisch*, srir. *iasc*, ili je u vezi sa slav. korijenom *pisk-* u *pištati* (v.). Isto se postavlja pitanje u kakvoj je vezi *pecati*, *-am* impf. (Vuk) (*na-*, *u-*) »hvatati ribu udicom«, odatle na *-alo pecalo* n, na *-aljka pečālka*, koje se ne može objasniti sa *pecati* »pungere«. Suglasnik *c* je nespojiv s grupom *sk* u *piscare*. Najbliže stoji *petseka* (Bari) »fischen«, koje Meyer-Lübke tumači unakrštenjem onomatopejskog korijena *pits* i tal. *pscare*. To bi značilo da *pecati* »fischen« ide među dalmato-romanske leksičke ostatke, što je teško primiti zbog geografske raširenosti: *pecati* nije jadranski termin.

Lit.: ARj 9, 731. 588. 804. 805. 879. 878. 887. 917. REW* 6532. 6533a. 6525. 6545. 6527. Miklošič 947. Bruckner 415. Vasmer 2, 360.

peštemalj, gen. *-ālja* m (Vuk) = *peštemalj* (Kosmet) »1° prostirač, ponjava (Stara Srbija), 2° ubrus, čaršav (Banja Luka), 3° vojnički ovratnik (Lika), 4° plavo platno, peškīr kojim se ljudi opasuju kad goli ulaze u kupatilo (Kosmet)« = (s disimilacijom *m - l* > *m - n*) *pešteman* (Bella, Stulić) »ubrus što ga »ilirski« vojnici nose na ramenima (upor. značenje u Lici)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *puitmai* »Schürze« > -tur. *peştamal* »Schurz, Badeschurz, Lententuch, Schultertuch /im Bad/«) iz terminologije odijevanja: rum. *peştiman* (Moldavija) »Schurzenartiger Rock der Bäuerinen«, bug. *testemai*, arb. *peštēmāll* = *pashtmall* (Skadar) »serviette, Tuch«, ngr. *πεσσεμάλι*.

Lit.: ARj 9, 806. Elezović 2, 73. GM 330. Tiktin 1149. Mladenov 421. Korsch, ASPH 9, 662. Lokotsch 1674.

pet (Vuk.), ie., sveslav. i praslav. glavni brojnik »quinque«. U narječjima (hrv.-kajk. i čakavskom) deklinira se po deklinaciji *i*: *na peti mesti, petim ljudem* (ŽK). Po postanju je apstraktum kolektivnog značenja »pet prsti na ruci«, koji su služili pri primitivnom brojenju. Obrazovan je s pomoću sufiksa za apstrakta *-ti* (upor. *čast, vlast* itd.). Taj se kolektiv nalazi još u sanskrtu *panktih* i u stisl. *fimi*. Tako obrazovan kolektiv nalazi se još u *deset* i (analogijski) u *devet*, a nema ga u *dva* (v.), koji je duale tantum, ni u *tri* i *četiri*, koji su pluralia tantum. Znači da se šakom sa pet prsti počelo brojiti istom od pet dalje. S tim

se slaže što njem. *Finger* < pragerm. **finlua-raz* < ie. **penquerós* znači »prst na ruci«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *i*; upor. češ. *pět*, rus. *piat*, polj. *piąt*, Značajno je što se u obrazovanju toga brojnika baltički jezici ne slažu sa slavinama nego s ostalim ie. jezicima, koji se slažu u **penðue* l lit. *penki* f, lot. *pieci* jednako je kao u sanskrtu *pañca*, avesta *panca*, toh. *pana*, arm. *hing*, gr. *πέντε*, lat. *quinque*, kimr. (Wales) *pimp*, njem. *fünf*. Baltički jezici jednako obrazuju kao slavine redni brojnik s pomoću sufiksa *-to*, ali to nije ništa zasebno jer je tako i u ostalim ie. jezicima: određeno *peti* prema stcslav. *peMъ* = sprus. *piēnets*, lit. *penktas* ^ lot. *piektais*, lat. *quintas* itd. Taj se poimeničuje na *-ica petica* »1° ocjena u dačkom govoru, 2° banka od 5 dinara«, na *-ina petina* = *petinja* »peti dio«. Na *-šk* > *-ák: petak?* gen. *-tka* označuje po bizantinskom brojčanom sistemu (v. *utorak, četvrtak*) *peti dan* u sedmici = *dies Veneris* u romanskim jezicima = *Freitag* u germanskim, računajući od ponedjeljka. Taj sistem posuđiše Mađari *péntek*, dok Rumunji ostadoše kod romanskog naziva koji potječe iz poganskog doba: *vineri*. Upor. i kod Romana *quinta feria* u portugijskom. Kao u grčkom što *παρασκευή* znači i sedmični dan i sveticu, od *petak* m obrazovan je *Pétka* f kao ime svete. Odatle hipokoristik *Petkāna* (Kosmet), *Pétko* m (ovo može biti i od *Petar*), prezime *Petković** složenica *mrsipétko* (Kosmet) »koji mrsi u srijedu i petak«. Rum. *pințoc* označuje samo novac, za sveticu se veli *Sfinta*. Na *-ák petak*, gen. *-aka* m znači »razne predmete koji stoje u vezi s brojem pet: dijete ili živinče od pet godina, novac, bure, opanak, gomilu od pet snopova«. Odatle *petakinja* f »daščica, greda«. Izvedenica na *-er, -or: peter* (Mulih, hrv.-kajk., npr. *pelerà kola* ŽK) »quincuplex«, poimeničen u sr. r. *petero* i prvi elemenat u složenim pridjevima i imenicama *petero-godac, -gadan, -gub, -ljetan, -složan, -stran, -struk*, denomininal na *-iti petenti* (Stulić), na *-ica petèrica* = *petorica*. Na *-ika petorika* (Hvar) »biljka potentilla anserina«. Na *-ka petorka* (Vuk) »bure od pet akova«. Denominal na *-kati petorkati se* (Sapčinovac) »titrati se s. pet kamenčića«. Pridjev na *-bn petoran* (najnovije *petorna konferencija*). Složenice: sveslav. i praslav. *peþb na desete* > *petnaest* = *petnašes* (Kosmet), s kraćenjem u prijedložnoj sintagmi (tako i u *tri* i ostalim brojnicima od 11—19). Sve ostale sufiksne izvedenice kao i kod *pet*. Tu složenicu prevedoše Rumunji

(kalk) *cinci spre zece*. Sveslav. i praslav. *piib desetъ* (gen. pl.) > *pedeset* = *pedeset* (Kosmet, ŽK), koji također prevedoše Rumunji *cinci zeci*. Dalje se izvedenice i od ove složenice prave prema tipu *pet*. Još su moguće složenice tih brojnika s imenicom kao *pedeset-dramče*, gen. *-eta* (Kosmet) »sud od lima koji zaprema 50 drama tekućine«. Za stotine: *petsto* pored *pěstouna* (Kosmet). I odatle se prave dalje izvedenice kao od *pet*. Udružiti se mogu još jedinice ispuštanjem prijedloga: *pěses* = *pesės* pored *pesės* (Kosmet) »pet do šest«. Za dalje etimologijske veze v. *pnstis > *pest* (v.). Misli se da je rimska brojka V (= 5) uzeta od dva prsta ruku kao znak cijele šake. Tako se tumači X (= 10) kao dva takva znaka, što se *izražava* u slavinama kolektivom *-tb* od *desjtb* > *deset* (v.). Slično se tumači i dual *očō* kao dva vrha šake, bez palca.

Lit.: ARj 9, 807. 809. 812. 813. 814. 819. 821. Elezović 2, 63. 70. Čorović, ASPH 29, 509. Lalević, NJ 7, 173. Miklošič 238. Holub-Kopečný 271. Bruckner 412. Trautmann 213. WP 2, 25. Mladenov 240. Güntert, IF 27, 60. Joki, Unt. 112. Meillet, RSI 3, 166. Boisacq 767-768. GM 329. Herbig, KZ 47, 218. Putanec, Slovo 13, 159. 169.

péta, ak. *petu* f (Vuk) = *pet* m (Istra), baltoslav., sveslav. i praslav., *pita* »calx«. U osnovi se slažu praslavenski i baltički oblici, a razlikuju u rodu: stprus. *pentis* »peta«, lit. *pentis* m »dickes Ende, Rücken der Achst oder Sense, péta«, lot. *piētis* »Sporn am Fusse des Hahns«. Pridjev na *-bn*: određeno-*petni* (~ *žila*, Vuk). Na *-je napeče* »oputa na peti od opanka«. Na *-bk*: *ōpetak*, gen. *-ika* (Vuk) »komadić kože za opanak, gdje je razdrt«. Na *-as petaš* m (Sisak) »opanak sa peticama«. Deminutiv na *-ica petica* (Vuk, Istra), s raznim značenjima, pravim i prenesim. Denominal obrazovan prema tipu *šepasati*: *petasati* »mit den Füßen anschlagen«. Baltoslav., sveslav. i praslav. prilog *opet* = *jopet* (Kosmet, ŽK) = *jope* (Kordun, gubitak *-i* nastao u sandhi pred riječima koje počinju suglasnikom, upor. *vāvije* > *vaje*) = (sa *jo* > *je*) *jēpet* pored *jepet* (Kosmet) = s priloškim *-a opeta* (16. v.) = na *-e opete* (jedna potvrda) i sa deiksom *ōpetena* (Vuk). Stcslav. *opětb*, češ. *opět*, rus. *opjatb* = lit. *apėnt* < *atpėnti* »wiederum«. Odatle pridjev na *-bn* > *-an ōpetan*, denominal uzet iz češkoga na *-ovati opetovati*, *-ujem* i noviji školski neologizmi *opetovnjak*, *opetovnica*, koje prema Maretiju treba zamijeniti s *ponavljati*. Riječ posuđuje Arbanasi: arb. *opet* »di nuovo, miova-

mente«. Riječ *opet* je nastala iz sintagmatskog priloga na *opětb* »rückwärts« ispuštanjem prijedloga. Mjesto *o-* stajao je u stcslav. *ъpēib* = *vaspet* (Proroci 54 b.), odatle u hrv.-kajk. zamjenom prijedloga na mjesto *ъ naspet* (Vitezović) »opet, iznova«, upor. češ. *zpět*. Unakrštanjem sa *opet* nastade hrv.-kajk. *zopet*, *nazopet*, *nazospet*, *izopet* (Kavanjin). Glede upotrebe prijedloga na upor. *nazad*. Denominal na *-iti toltemi*, *pōtpetim* (Vuk) = *polpēlll*, *-étim* (Kosmet) »1° presaviti lub na obući oko pete tako da dođe ispod pete, 2° (metafora) podvaliti, oklevetati«, na *-ati napétati se*, *nopétām* (Dalmacija, Pavlinović) »(metafora) namučiti se«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*, upor. stcslav. *pjta*, češ. *pata*, polj. *pięta*, rus. *piatá* i baltičke usporednice (gore). Ie. podrijetlo nije nesumnjivo utvrđeno. Dovodi se u vezu s ie. korijenom **pent-* »1° stupati, ići (kao glagol), 2° staza, put (kao imenica)«. Ta postoji u prijevodu *put*. Ali se veže i s korijenom *(*s*)*pen-* »vući, napinjati«, koji je zastupljen u *-peti* (*na-*, *raža-*), *spona* (v. *peti*). Na tu vezu upućuju i naši glagoli iz čakavskoga i kajkavskoga narječja *spetiiti*, koje posuđuje Rumunji *a speti* »lahmen« (upor. ŽK, kletva: *moje dítě, bog te spěti*) i *pripětiti*, *pripetim* (Vuk, Hrvatska, 16. v.) = *pripelti se*, *pripeti* (ŽK) »dogoditi se«. Ovamo ide hrv.-kajk. *napetiti se* (Belostenec) = *napečati se* (Belostenec) < *na-peti-a-ti* »namjeriti se«. Pridjevi na *-bn*: prilog *pripelno* (Jambrešić) »slučajno«, na *-ljiv pripeljiv* (Jambrešić) »slučajan«. Na *-ica nepetica* (Dalmacija, Pavlinović) »ono što se kome često događa«. Prilog obrazovan priloškim sufiksom *-če*: *napeče* < *na-pet-ce »slučajno«. Semantički ovi glagoli i pridjevi idu zajedno s »nagaziti, ograisati«. Belostenec i Stulić imaju denominal na *-ati pelati*, *-am* u značenju »pipati« (za ovo značenje nema rečeničnih primjera iz kojih bi se moglo vidjeti koliko dolazi u obzir rad petom na nogama; Stulić navodi da je riječ uzeo iz Belos Lenca).

Lit.: ARj 4, 280. 7, 482. 483. 484. 639. 777. 778. 9, 27. 807. 808. 811. 12, 88. Elezović 2, 31. 113. 260. 264. ASPH 12, 184. NJ 1, 95. Miklošič 239. 430. Holub-Kopečný 266. Bruckner 412. 661. Trautmann 214. WP 2, 21. Mladenov 420. Ivšić, Hfj 1, 174. GM 315. 330. Matzenauer, LF 14, 173-175. Buga, RPV 72, 314. 187-202. (cf. Slávia 3, 577). Osthoff, IF 8, 50. Joki, IF 27, 305-306. Meillet, El. 322. Osten-Säckén, IF 24, 248. Grünenthal, IzvORJAS 18, 4, 127. si. (cf. IJb 3, 151).

pètar¹, gen. *-tra* m (Vuk) = *pètar* (Crna Gora), praslav., »1° najgornji kat pod same tige (Ljubiša), 2° pod od pruča po gredama iznad ognja (Crna Gora), 3° tavan od dasaka za sušenje žita (Kuci), 4° izba (Brda)«. Suglasnik *α* je nastao iz palatalnog nazala *e*, upor. stcslav. *pětro*, češ. *patro*, polj. *piętro* n pored kaš. *przëter*, gofño-luž. *přair* i rus. *pjaterb* m. U južnim slavinama izolirano u Crnoj Gori i Boci (Paštrovići). Riječ je morala biti nekada raširena i na ostalom hrv.-srp. teritoriju jer postoji odatle denominal na *-iti petriti se*, *-im impf*, (na-, M. Držić) = (sa umetnutim n pred dentalom) *pentriti se*, *-am* (Vuk, Dubrovčani) »1° penjati se, verati se, 2° miješati se u što (Lika)« = *pentriti se* (Virovitica, Krašić) = *pentánt se* (Kosmet). Praslavenska je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-tro* za oruđe, od osnove *peti* (v.), jer se na *pelar* treba *popeti*. Meringer je dovodi u vezu i sa *pōřō* > *put* (v.). Prvobitno je značenje »échaufaudage, grušt (ŽK) < njem. Gerüst«. Promjena roda nastala je prema *pod* (v.).

Lit.: ARj 9, 811. 825. 773. Elezović 2, 65. Miklošič 239. Holub-Kopečný 267. Bruckner 412. Meringer, WuS 1, 192-199.

Petar², gen. *Petra* m, lično muško ime (antroponim) prema f *Petra* (Vuk, 18. v.), od lat. *Petrus*. Pridjev *Petrov* m (*P~a stijena, P~ do*), prema f *Petřin*, *Petrinov*, poimeničen u m ili f *Petrovdan* = *Petrova* (ŽK) = *Petrovo*, *Petrova Gora* (oronim), *Petrovaradin* < **Petro + Varadin*, 'Pelopolje (haploglogija), u prezimenima na *-ić Petrović, Petrinović*, u toponimima na *-bc + -ić Petrovac*, gen. *-ovca*, pl. *Petrova*, gen. *-vaca*, na *-ina Petrovina* (Jaška), *petrovaca* (Kosmet) »biljka, jabuka«, na *-ka petrovka* (ŽK) »kruška«, na *-j* samo u toponimu *Petrinja* < *Petřina* (11. v.), *Petrinje* n, na *-bsk pětrovski*, poimeničen na *-jak pelrovštak* »koji slavi Petrovdan«. Deminutivi na *-bc Pelrac*, gen. *-aca* = *Petre*, prezime *Petračić, Pelrčić*, pridjev na *-j Peirč*, toponim *Petrča Jama, Peirče* n, na *-bsk pelrčki*, na *-ica Petrica*, prezime *Pelričić*, toponim na *-janin Pelrčane* kod Zadra (kmetovi zadarske porodice *Petričo*), toponim na *-evac Petričevac*, gen. *-vca, Petričević, Petričani*, na *-bko Petričko*, pridjev na *-bsk Petričko selo* (ŽK), na *-ić Petrić* (također prezime), odatle na *-ević Petričević* i deminutiv *Petričica*. Na *-iha Petriha*. Na *-ika Petrika*. Na *-ija Petrija* m i f (Kosmet), toponim *Petrijevac, Peirijevci, Petrijevo*. Na *-ilj Petrilj*. Na *-iš Petriševac, Petrišević*. Na *-ihna Petrihna*. Na *-oca Petrača*, prezimena

Petraac, Petračević. Na *-ák Petrák*, toponim *Petrákovno brdo*. Na *-an Petrán*, prezime *Petranović*, pridjev *-bsk Petranska mala* < *mahala*. Na *-ai Petrai* (sufiks je možda romanški). Na *-ona Pětrāna*, žensko ime, prezime *Pelranić*. Na *-anja Petranja*. Na *-as* (tip *Milas*) *Petras* (također prezime). Na *-oš* (tip *Miloš*) *Petraš*, prezimena *Petrašić, Petrašević*, toponimi *Petraševići, Petrašići*, prošireno na *-in* (tip *Milašin*) *Petrašin*, prezime *Petrašinović*, pridjev na *-bsk petraški*, na *-ko Petraška*, prezime *Petrašković*. Na *-ava *Petrava* žensko ime, prezime *Petravić*, prošireno na *-bc* > *-ac Petravac*, gen. *-avca*. Na *-eš Petrés*, prezime *Petrešević*, toponim *Petreševac*, gen. *-vea*, pridjev *Petreško polje*. Na *-os Petroš*, toponim *Petraška, Petrošćica* < pridjev *petroški. Ulazi i kao prvi član u staroslavenski dvočlani sistem *Petrislav*. Hipokoristik na *-e Petre*, gen. *-eta*, prezime *Petreljić* (slov. *Petre, Petretić*). Na *-un Petrun*, prezimena *Petrunić, Petrumja*. Na *-uš *Petruš* m prema *Petruša* f »pridjev *Petrušin*, toponim *Petrušinac, Petrušinovac*, prezime *Petrušić, Petruševo brdo, Petruševac*. Hipokoristici nastaju kraćenjem suglasničke grupe *tr* na *í* ili *f* i odbacivanjem te grupe, tj. reduciranjem na početni slog: **Pet-*, **Per-*, **Pe-*. Varijacija se dobiva dodavanjem hipokorističkih sufiksa koji su djelomice već gore navedeni. Od hipokorističkog korijena *Pet-*: *Petan, Petanić, Petanac, Petančić, Petak, Petaković*, toponim *Petakovine, Petko* (14. i 16. v., Vuk), pridjev *Petkov* (*P~ do, brijeg*), poimeničenja *Petkovo, Petkovac, Petkovača, Pětková, Petkovic, Pelkovina*, prezime *Pětković, deminutiv Petkovičak*. Na *-an Pet kan* (18. v.) m prema f *Petkana*. Na *-ija Petija*, toponim *Petijevići*. Na *-oi Pělos* (Vuk), pridjev *Petošev*, prezime *Petošević*, toponim *Petoševci*. Na *-oje Petóje* (Vuk, Daničić), toponim *Petojević*. U dvočlanom sistemu prema *Petisavljić* (15. v.) < pridjev *Petisavlji. Od hipokorističkog korijena *Per-*: *Péro* (15. v.), *Péra* (Srbija), *Pěrn* (hrv.-kajk.), *Pére* (ŽK), *Pěfica*, prezime *Peričić*, pridjev *Peričin, Peričinica*, njegova žena, prezime *Perette*, augmentativ *Perenna*, toponim *Perelovac, Perie* pored *Perić*, pridjev *Peričev*, prezime *Peričević*, toponim *Perici*. Na *-ina Perina, Perinac*, *Perinák, Périnica*, žena *Perina, Perinka*, toponim *Perinovac, Perinuša* prema *Perinić*, pejorativni deminutiv *Perce*, gen. *-eta*. Pridjevi *Perov, Perin*, prezimena *Perović, Perovac*, *Perovčić, Pérován, Perinović, Peron, Peranić*, *Peranović*. Na *-acija Peracija* (Lika), na *-ák Perak, Peraković*. Na *-ajko* (tip *Brajko*) *Pe*^

rajković, na -os Peras, Perašin, Perašinović, na -at Perat, Peratovac, Peratovci, Peratovica, Peratovići. Na -ča Perca, -co Perca, Perčević, Perciò, Percin, Perčinić. Na -zs Péris (prezime, 2.K). Na -iz Périz, Perizova, Perizovac, Perozova, Perizović, na -iša Periša, Perišak, Perisan, Perišić, Perišević, Perišak. Na tur. -ica: Peridžan (Lika). Na -ko Pérko m prema Pérka f, Perkić, Perkiš, Perkovac, Perkova, gen. -vaca, Perković, Perkovići, Perkuša, na -os Peroš, Perošić. Na -ota Perota. Na -ía Perša, Peršin, Peršun, Peršulinić, na -un Perun (Prčanj, južna Srbija), Perunović, -uš Perus (15. v.), Permić, Peruško, Perušević, na -üt Perut, Peruta, -uz Peruzović. Ulazi u dvočlani sistem: Perasav, Peroslav, Perisav, Pensarne. Od hipokorističkog korijena Pe- izvedenice •su naročito brojne zbog velikog broja hipokorističkih sufiksa: Peco, Pèdja, Pecović, Pecko, gen. -ota (Vodice) prema f Pecka, Peckinica', Pejo, Peje, gen. -eta, pridjev Pejov, Pejovac, Pejovica, Pejović, Pejovići, Pejovina, Pejić, Pejiš, Pejinović > Pejinović, Pejinovac, Pejinovci, Pe(j-)ak, Pejačević, Pejakovac, Pejakuša, Peačić, Pejko m prema Pejka, Pejić, Pejkinci, Pejkovac, Pejković, Pejčić, Pejčinović, Pejcin, Pejcina voda, polje', Pejčenović, Pejušić, Pejuš-hovii; Pejat, Pejatović. Na -co (tip Mičo) Péčo (Lika), Pecan m prema Pecana (Lika), Pecović. Na -ko Péko, Pekovac, odatle Pekan, Pekanovac, Peketa, pl. Pekete (toponim, selo), Peković, Pèkica (Lika), Pekas (Lika), Pekić, Pekino brdo. Na -kula (tip Sekula): Pékula (Lika). Na -ula Peula prema prezimenu Peulić (Bosna, K). Na -ura Peurača. Na -sa Pešo, Pešić, Pešika, pridjev Pešin, toponimi Pesino brdo, Pešinac, prezime Pešević, augmentativ Pešina, Peško, Peškan. Osnovni samoglas e može se pojaviti i u ikavskom i jekavskom vidu, što može biti i ostatak starog dalmato-romanskog jezika: Piro (13. i 14. v., Dubrovčani), Pirko (15. v., također Dubrovčani, nadimak u Vodicama), Pirkić, Pirkovac (selo), Pirkovci, Pirkovići, Pirotić prezime, Pirunova dubrava prema Pijerić (Marin Držić), Pijerin, isti, narodna pjesma, Istra), Pijero, Pijerović, Pijerko (15. v., Dubrovčani), Pjerota, Pjerotić. Upor. još dubrovački plural Petilovrijenci, crkva koja se lat. zove *ecclesia Petri Lamentii* (od lat. genitiva nastao je dubrovački plural). Sa gr. κάλος (upr. Kalojan < καλοχωάνης) Kalopetar (1348?, Prizren), pridjev Kaloferov. Upor. još arb. Pérkola (Sestáni, Bar).

Lit.: ARj 4, 775. 790. 815. 865-868. 917. JElezović 2, 69-70. Miletić, SDZb 9, 619. Siharčić, SDZb 9, 175.

pétât, -âm pf. (Smokvica, Korčula, Kučište, Brač) »udariti« (primjer: *majka će reći djetetu: budi miran, petaću ti pljuskú*) prema impf, na -iva- *petívât se* (Božava) »attaccarsi«. Od mlet. *pelar*, furl, *peta* »battere«, od lat. *peditare*, obrazovano glagolskim sufiksom -itare od *pes*, gen. *pedis*.

Lit.: Cronia, ID 6, 117. REW* 6357. Piorana* 739. Rosamani 770-771.

peteče f pl. = *petečije* (od *kuge*) = *petici*, gen. pl. *petica* m (Vuk, Boka) = *petici*, gen. pl. *petika* (Vuk, Paštrovići) »nekakva ospa po tijelu« = *petaći*, gen. *petača* »ljuta bolest od ~«. Od tal. *petécchie* f pl. »crvene pjegae na koži«, prema mlet. čitanju *eh* > *é* i zbog toga različitim adaptacijom dočeta, zamjena sufiksa -ac, -ič, novi m pl. na -k, od vlat. *petigula za *petigo*, upor. i rum. *pétec* m »krpa, pjega« od *patâ* < *pitta*, tal. *petazza* < gr. τριτάκιον. Mjesto -ece zamjenom sufiksa -ča *petča > *peča* f (Vuk, Perušić, Drvar) »mortis signum«, pridjev na -av *pečav* (Drndić selo kraj Jablanca, pod Velebitom, Smokvica, Korčula), poimeničen na -ica *pečavica* »vipera ammodytes«, *pečavčina* / *pečovčina* »isto« (Alan, Velebit) = *pecka* (Raška, Srbija) »macula«, pridjevi *pěchav*, *peckašt* = *pecka* »1° isto, 2° vipera bérus«. Od *peča* su još brojne izvedenice kao nazivi za zmije otrovnice (v. gore): kao *pečalica* / *pečarica* (Hrvatsko primorje, Zastrog), *pečarka*, *pečulja*, *pečat*, *pečatica*.

Lit.: ARj 9, 809. 813. 734. 814. Hirtz, Amph. 106. Boerio 498. REW² 6547. Prati 757. DEI 2879.

petëgula f (Korčula, Žrnovo) »brbljavica«. Od mlet. *petégola* »isto«. Apstraktum na lat. -ities > tal. -ezza *petegùleca* f (ibidem) »brbljarija«.

Lit.: ARj 9, 900. Rosamani 771.

petenáli, gen. -ala m pl. (Dubrovnik, Zore, Pelješac) »žlijezde, inguines« = *petinali* m pl. (Stulić) »dio tijela između slabina i spolnog uda«. Po značenju i postanju isto što tal. *petìgnone*, od lat. *pecten*, gen. -ims »pube«. Sufiks je isti koji i u napuljskom *pettenale* pored *pettene*. Poimeničen lat. pridjev na -alis: *pectinalis*. Može biti i leksički ostatak dalmato-romanski, u kojem je grupa *ct* bila zamijenjena tal. *tt*. Prema *trakta* očekivalo bi se *pektenali.

Lit.: ARj 9, 812. 814. REW² 6328. DEI 2884.

péti, *penjem* (Vuk, Radičević, Miličević, Martić), pored -*peti*, -*pnëm*, samo u prefiksalsnim složenicama (*ispeti*, *ispnem* pored *ispnjem* Vuk, na-, nau-, o-, oba-, oda-, po-, pada-, pro-, ras-, raza-, s-; sa-, u-, us-, za-), balto-slav., sveslav. i praslav. *peti, *pno*, »extollere, elevare, spannen«. Samoglasnik *é* u *peti* nastao je iz palatalnog nazala *i*: stcslav. *pę-ti*, *propiti*, *raspeti* »σταυρώω« kao crkveni termin, polj. *piąc*. Upor. rum. *opinti* »drängen«, *α* ia *opinti* »sich anstrengen, sich bemühen«, *upinti* »sich antrinken« öd part. perf. pas. *upeia*. Prezentska osnova prenesena u infinitiv *penjati* (se), - m impf, pored *n* mjesto *nj* kod četiri čakavska pisca 16. v. prema osnovi *pen-* »1° dizati (se), 2° razapinjati«. Od *odapnem* pravi se infinitiv *odäpnut*, -em (Kosmet). Oblici konjugacije i izvedenice prave se od osam osnova: 1. ništičnog prijevaja *pn-* < stcslav. *pъn-*, 2. ò > α: *pan-*, 3. duljenjem *ь* > *i*, 4. prijevaja na *e*: *pen-*, 5. *pe-* < stcslav. *pe-*, 6° prijevaja na *o*: *pon-*, 7° *pet-* < stcslav. *pę-* (particip perf. pas. na *t* ili starije raširenje obnove s pomoću formantâ *t*), 8° od prijevaja *put-* < stcslav. *pct-*. Osnova *pn-* zastupljena je u *opna* f (Vuk) »tanka kožica«, s pridjevom *opnen*, *opnast*, deminutivom *öpnica*, *opničan*, *opničica*, naučnim Šulekovim neologizmom *opno-krilič* »hymenoptera«. Ovamo idu imperativne složenice *napniguša* (Vuk) »žaba« i prezirni izraz za momka *napnikur* (Lika). Samoglasnik *a* < *ь* iz te osnove nalazi se u *opanak*, gen. -*änka* m (Vuk) = *jopojnke* (Trebarjevo) = *opänak&en*. -*änka* (Kosmet, ŽK) < *opänöHö*. Ta je riječ kao kulturna ušla u balkanske jezike: rum. *opincă* s čitavom leksikologijskom porodicom, *opincar* »opančar«, *opincarime* »seljaštvo« = arb. *opingë*, u kojima je uzet genitiv singulara. Kako je bug. (*p*)*pinci* = ukr. *opynka*, ne može se znati da li arbanaska i rumunjska posuđenica predstavlja 6 ili prijevaj duljenja. Ovamo ide prilog prošli *razapam* (Baraković, Ančić) = *razapanši* (Vrančić) = *razapnavši* (Ančić). Prijevaj duljenja nalazi se u iterativu -*pinati*, -*am*, danas s *nj* mjesto *n* iz prezenta -*pinjati*, -*ëm* pored -*äm*, samo u prefiksalsnim složenicama (*is-*, *na-*, *oba-*, *oda-*, *raž/aj-*, *za-*). Odatle na -*äc* *sapinjač*, gen. -*oca* »sponica«, na -*oca uspinjača* (Zagreb) »Drahtseilbahn«, *zapinjača* = *zapinjača* (Kosmet) »na razboju štap kojim se zateže preda na vratilu«. Prijevaj *pen-* osim u *penati* = *penjati* na -*ač* *penjač*, gen. -*ai* m prema f na -*ica* *penjačica* »vjeverica«, na -*ača* *penjača* »deblo s okresanim granama«; Na -*alica* *penjatica* »biljka tropaeolum majus«. Na -*alo*

Penjala, ime broda. Na -*avica* *penjavica* »biljka momordica balsamum«. Osnova *pe-* na -*dio raspelo* = *propelo* m »crucifix«. Poimeničen particip perf. pas. *zapeta* »virgula«. Ovamo bi išle *péta* i *petlja*, koje čine zasebnu leksikologijsku porodicu. Na -*ost napetost* od *napet*. Od part. perf. aktiva je *népelo* n (Vuk, Kosmet) »mjesto gdje se ne penje«. Prijevaj *pon-* dolazi u postverbalima *napon*, s pridjevom *naponski*, neologizam *naponokaz*, *prípon*, *raspon* m (tkalački termin) pored *raspona* = *rasponja*, *sápon*, *saponi* m pl. »valjci na kojima stoje stativice«, *zapon* m i f *öpona* (Vuk) »1° tanka kožica, opna, 2° zastor«, *spâna*, s deminutivom *sponica*, sve od *napeti*, *pripeti*, *sapeti* = *speti*, *zapeti*. Odatle na -*ka sapönka* (Vodice) = *sponka* (Vuk), *zaponka*, *saponac*, gen. -*ncá*, *saponjak*, gen. -*njka*. Na -*java ponjava* (v.). Ta se izvedenica smatra i kao posuđenica u vezi s *pannus*. Od te serije posuđije Rumunji *prípon* »konop kojim se životinja veže uz usadjen klin (žaruš) da se ne miče od mjesta gdje pase« < od *pzeponö*. Glagola s ovim prijevajem nema. Osnova *put-* čini zasebnu leksikologijsku porodicu jer se zbog fonetike više ne osjeća u jezičnoj svijesti veza s prvobitnom osnovom: balto-slav., sveslav. i praslav. *pcto* > *puto* na »1° pedica, Fussfesseln, 2° sartiya (na brodu)«. = *puta* f (Posavina, Vinkovci), denominal na -*ači populači*, -*äm sputati*, *sputavati*, *sputavam*, particip, perf. pasiva kao pridjev *sputan*, na -*iti putiti*, -*im* »stavljati u puta«, deminutiv s dvostrukim sufiksom -*ьsche* > -*asce pütašce*, na -*iti spu-titi*, -*im* »sapeti, svezati«, na -*ilo putilo* n »sapon, okovi, puto, negve, bukagije« (također ukr.). Suglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç* stcslav. *pcto*, slov. *fota*, polj. *puta*. Ovamo *äpula* f (Vuk) = *öputa* (Vodice, Korlevići, Istra, Krk) »dugi remen za opanke«, odatle denominal na -*ati oputati* »praviti opute«, na -*iti öputiti*, -*im* »načiniti opute«, *naöputiti** -*im* (objekt *opanak*, Vuk) = *naoputil* (Peć, Kosmet) »okolomatiti ga«. Odatle *öputär* m (Šabac) »opančar«. Na -*as oputaš* (Bosna) »vrsta opanka«. Na -*ara öputara* = na -*ica öputica* = na -*ina öputina* »biljka troskot«. Riječ *oputa* je kao opančarski termin kulturna riječ koju posuđiše Arbanasi *oputë* »Schuhriemen«. Važna je arb. posuđenica *pende* »Paar Ochsen (Ackermass)«. Ovamo još ide izvedenica na -*če puce* i iz terminologije konjogojstva *putalj* itd. Ali ovi termini čine u brojnim izvedenicama zasebne leksikologijske porodice (v.). Osnova je stcslav. glagola *peti* balto-slavenska u nižem prijevajnom štëpenu:

lit. *pinti*, lot. *pít*. Značenje nije isto koje i u slavinama nego »flechten, plesti« kojemu odgovara arm. *henum* »webe, nähe zusammen«. U slavinama to prvobitno značenje je prošireno u »spannen«. Upór. još *zapet* »eingespannt« prema lit. *pintas* »geflochten«. I za *puto* »Fuss-eisen« postoji potpuna baltička paralela: stprus. *panto*, lit. *pantis* m »Fesseln«. Ie. je korijen *(s)pen- »ziehen, spannen, spinnen«. S početnim s potvrđen u germanskim jezicima got. *spinnan* i u lat. *sua sponte*. Dalje etimolojske veze v. u *pedalj* i u *puditi*.

Lit.: ARj 3, 138. 921. 7, 742. 484". 507. 722. 8, 307. 9, 773. 152. Belić, NJ 1, 74. Maretić, Savj. 79. Elezović 2, 195. 196. 64. 30. 88. 93. 443. Ribarić, SDZb 9, 189. Miklošič 237. 238. 257. Holub-Kopečny 281. Bruckner 403. 404. 405. Mladenov 383. 382. 384. 550. Trautmann 2/9.-WP 2, 660. Joki, Stud. 67. 112. Boisacg 780-784. 766-667. 947-948. 785. 669. GM 315. 330. Lidén, IF 19, 333. Meringer, IF 17, 163. sl. Vaillant, RES 22, 16-17.

petición, gen. -i f (Dubrovnik, Cavtat) = *petidjōn* (Potomje) = *peticijun* m (Istra) »tužba, optužba, parnica« = *peticija* f (Hrvatska, latinizam) »zahtjev na višu vlast«. Učen lat. apstraktum na -io od part. perf. *petitus* od *petere* > tal. *petizione*. S prefiksom *kompetirati*, -*pitirām* impf, »natjecati se«, od lat. *comp t re* preko njem. na -ieren, poime-ničen part. prez. *competem*, gen. -tis > *kom-pètenat*, gen. -enta m (19. v.) < njem. *Kompetent*, tal. *competente*, kao pridjev proširen je na -*bn* + -*an kompetentan* »nadležan«, apstraktum na nenaglašeni sufiks -*ia kompetencija* (Budmanijev akcentat), upor. njem. *Kompetenz* f, tal. *competenza*.

Lit.: ARj 5, 250. 9, 814. REW* 6444. DEI 1036.

petlja f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ, »1° kopča, spona, zaponka na haljini ili obući (Crna Gora), 2° peteljka (Grgurevac)« = (sa *tlj* > *klj*) *pêklja* (Poljica, Kosmet, Palmotić) »kuka, zamka«. Varijanta *peteljka* »stabljika, stapka« = (sa *p* > *tr*) *trepeljka* pored *petelj* m (Borovo), botanički termin. Deminutiv na -*ica petljica* (Vuk), *peteljčica*. Na -*oca petljača* (Šulek) »dio petlje«. Na -*ar petljar* m »čovjek koji pravi petlje« prema f na -*ica petljàrica* (Vuk) »(metafora) Lügnerin, Ränkemacherin«. Na -*aš petljaš* »opanak sa velikom petljom«. Na -*arija petljanja* (Vuk) »vita misera«. Na -*anija petljanija* f (Risan) = *pekljanija* (Pavlinović)

»(metafora) Ränke, nuga«. Denominai na -*ati petljati*, -*ām (za-)* impf. = *pekljati* = *zapekljāt*, -*am* prema *zapekljāvāt*, -*āvam, raspekljāvāt* (Kosmet) »1° praviti petlje, 2° (metafora) pfuschen, kuburiti, blebetali«, *petljati se* »mi-ješati se u nešto«, na *tar* + -*maī petljārisati* (Lika) »okolišati«; -*aniti petljaniti* (Dalmacija) »blebetali, raditi zlovoljno«. Varijanta na -*elj(a)* nalazi se još u stclav., slov., bug. i polj. Samoglasnik *e* je nastao od palatamog nazala *ę*. Upor. polj. *pitla, petelka, petlik*. Praslav. izvedenica na -*la* (upor. *metla*) od *peti* (v.). Suglasnik *lj* je nastao u suglasničkoj grupi sa sufiksom -*ja*. Upor. stvnjem. *fezlj*, nvnjem. *Fessel* i lit. *pinklas* »veza«. Glede značenja upor. *puce*.

Lit.: ARj 9, 811. 816. 761. Elezović 2, 64. 195. 256. Miklošič 244. Holub-Kopečny 271. Bruckner 404. ASPH 11, 137. KZ 42, 336. Mladenov 420. Matzenauer, LF 12, 336-338. Uhlenbeck, PBB 26, 290 (cf. AnzIF 15, 105).

petljar m (Belostenec, Voltici, Fužine) = *pêkljar* (ŽK) = *petljar* (Istra) prema f na -*ica petljàrica* (Istra) »1° prosjak, prosjakinja, 2° prosjaka torba«. Pridjev na -*ski petljarski* (Belostenec, Istra). Apstraktum na -*stvo petljarstvo* (Jambrešić). Denominai na -*ati pekljati* = na -*ariti petljāriti* (Voltida) »prosjāčiti«. Od njem. *Bettler*.

Lit.: ARj 9, 816. Jagić, ASPH 8, 317. Matzenauer, LF 12, 337.

petolancija f (*Spovid općena*, Senj, 1496) »nehotimično upadanje u blud«. Od lat. apstraktuma na nenaglašen sufiks -*ia* od part. prez. *petulans*, gen. -tis > *petulantia* »objijest, razuzdanost, bezobraznost«, tal. *petulanza* »arroganza«.

Lit.: ARj 9, 820. Starine 23, 146. DEI 2886.

petrà(h)ilj m (12. v., stsrp., Vuk) = *petraíl(j)*, gen. -*il(f)a* (Kosmet) = (asimilacija *r - l* > *r - r*) *petrahir* »pravoslavni crkveni termin za dio sveštenečkog ruha«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (srgr. ἐπιτρο-κλήλιον > ngr. πειτραχίλι, prefiks ἐπί i τράχηλος »vrat«, upravo »ovratnik«): rum. *patrahir* pored *petrahil*, bug. *patrahil* pored *petrahil* arb. *petrahil*, cine. *pitràhile* f.

Lit.: ARj 9, 822. Elezović 2, 70. GM 330. Mladenov 415. Tiktin 1134. Pascu* 76., br. 1411.

petrolej m (danas je općenit latinizam *petroleum*) = (prema sttal. *aglio petrol*), gen. -*ólja* (Istra, Dalmacija) = *petroljo* n

(Vrbnik, čist talijanizam) = (zamjena drugog dijela složenice sa *ulje*) *petròulje* (Lika) = (*ou* > *u*) *petrulje* (Sarajevo) = *petruljîn*, gen. -*ina* (ŽK). Od lat. učene složenice *petroleum* < *petraeoleum* > tal. *petròlio*, kalkirano u njem. *Steinol* > u nas prijevod *kameno ulje*.

Lit.: ARj 9, 826. DEI 2883.

pevgl- m (crkveno-slav.) »omorika«. Pridjev na -*ov pevgov* (Stulić, iz glagoljskog brevijara) »omorikov, jelov« = *pivća* (glagoljski rukopis, 15. v.) »isto«. Rus. *pevga* »Edeltanne«, ras.-cslav. *pevg** (1095). Od gr. πεύκη »isto«.

Lit.: ARj 9, 830. Vasmer 2, 329.

pic m (Hektorović, Muo, Račišće, Božava, Senj, Malinska) »morska riba sargus puntazzo, charax puntazzo«. Jedna vrsta zove se *fratar*. U Mulu se razlikuju *pici puntaci* od običnog *pica*. Od tal. *pizzo*, od korijena *pits-*, koji i u drugim jezicima znači »oštricu, puntu«; *pica* f (Vetranie, Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »koštica od masline, praskve, grožđa«, prošireno na -*at picat* m u poslovljici, pridjev na -*ast picast*, u Šibeniku s tal. prefiksom za pojačanje *špica* »isto«, *špica* (Crmnica) < mlet. *spizza* (Miletić ne daje na žalost definiciju crmnčkog značenja). Od sttal. *pizza* »Spizze, Kante«, furl. *spiz* pored *piz* »punta«, *spizze* pored *pizze*. Na sufiks -*ilj*, koji može biti dalmato-romanski za lat. deminutiv -*ellus*:

picilj m (Dubrovnik, Zore) »čipka, špice f (Hrvatska), mèrlo (Boka, Korčula, deminutiv *merlič* više se govori)«. Upor. tal. *pizzo* »čipka«. Denominal *napiciljiti*, -*im* »nakititi se piciljima = čipkama«. Taj dubrovački naziv može biti u vezi sa *sepeya* u dubrovačkom statutu 1235, *cipeam sive orale de seta* 1328 (»velum capitis«, ako se radi o metatezi). Na lat. deminutivni pridjevski sufiks -*olus* > -*ülj piculja* f (Dubrovnik) »maslina tanka, a duga, nazvana po obliku koštica (= pića)«. Završno -*ulja* može biti i naš sufiks, ali upor. *picola* f (Hvar) »biljka cichorium endivia«. Riječ *piculja* je i »ono što ima zmija šamija na glavi, a zove se i bigica« = sa umetnutim я pred dentalnom afrikatom *pinculja* (Imotski) »verruca rostralis viperáe, kokulj«. Ovamo ide tál. intensivum na -*icare pizzicare*, mlet. -*gare* »štipati«, u imperativnoj složenici *picigamòrt* m (Vis) »grobar«. Nejasno je: *pitaju ga picigatom*. [Za *pića* v. i pod *pica*].

Lit.: ARj 7, 485. 9, 831. 832. ASPH 25, 436. Hirtz, Amph. 7, 107. Rešetar, Štok. 267. Cronia, ID 6, 118. Hraste, Beličev zbornik 2, 1937, 153. Miletić, SDZb 9, 358. REW>

6545. Matzenauer, LF 12, 338. Prati 777. Jireček, MHISM 9, 459. Skok, ZRPh 54, 471.

pica f (Vuk, Dubrovnik) »koštica od trešnje, šljivice«. Ovamo ide slov. *piček*, koje dolazi još u oba lužičko-srpska jezika i ukrajinskom. Varijanta sa *e* mjesto *i*: slov. i *hrv.*-kajk. *pecka* f (Belostenec) pored *teček* m = *pecka* (Belostenec, Jambrešić) »zrno u jagodi grožđa«, s pridjevom na -*ost pečkast* (Belostenec). Nalazi se još u češ. *pecka* »koštica«, polj. *pestka* pored *pecka*. Upor. njem. *Pechsen*. Miklošič postavlja praslav. *pitstka*, Holub *puj-bka (prema *pták, ptica*). Varijanta sa *i* pretpostavlja prijевой duljenja *y*. [Usp. i *picl*].

Lit.: ARj 9, 749. 804. 831. Miklošič 269. Holub-Kopečny 268.

picikaruo, gen. *picikarula* m (Marin Držić: *pod u picikarula moga da ti da mortadela i salaca ho će biti za svu ovu nedjelju*) »bakal, sitničar«. Od tal. (rimskog) *pizzicarlo*, tosk. -*cajuolo* = *pizzicagnolo*.

Lit.: StPH 7, 261. 7², 280. REW* 6545. Prati 777. DEI 2962.

picinio m (Istra) »pile, pullus gallinae«, skraćeno *pijai, fieli* m »malo muško dijete«. Ovamo idu prezimena *Pecinić* (~ *Marulić*, danas rašireno na Susku), *Pežinović* / *Piz-* (Dubrovnik, 12-13. v.) = lat. *Pisini, Pigin, P(f)ezenić* (Dubrovnik, 12-14. v.) = lat. *Pesana, Pezana, Pesagna, Pesegna*. Upor. slov. pridjev *picei* »exiguus, miser, vilis« i tal. *picciolo* »parvus«, isto-rom. *pizinin* (Bele, Pula, Piran) »piccolino« = *picinein* (Rovinj) = *pekinèin* (Vodnjan) i rum. *pufin* »malo«. Upr. dubrovačke uzvike *ipic* »popola« = *inipic* (kad dijete što nađe ili dobije, onda drugo odmah zaviče ove uzvike, što znači da će trebati dijeliti), prilog *ipacno* »malo«. Početno *i-* bilo bi prema Budmaniju kao u *iole, ipak, tj. i* »također«. Dalmato-romanski leksički ostaci od vlat. *pi-tzinnus* = *pisinnus*.

Lit.: ARj 3, 852. 826. 851. 9, 831. 832. 933. Skok, PPP 12, 10. REW² 6550. Matzenauer, LF 12, 338. Ive 106. Jireček, Romanen 2, 49. 51.

picokara f (Poljica, Split, 17. v.) »1° re[^] downica koja živi izvan samostana u redovničkom odijelu, 2° pobožna žena«. Pridjev na -*ski picokarski* (~*a kuća*). Od tál. *bizzocara* f (14. v.) »isto«, prema za muškarce *bizzocco* = *pinzòchera* »isto«.

Lit.: ARj 9, 832. ASPH 32, 470-471. DEI 538. 2905. 2932. 2963.

pičuO; gen. *picula* m (Buzet — Sovinjsko polje) »vrsta sočiva«. Od furl. *pizzâl* pored *pizzái* »cicer arietinum«, zacijelo etimologijski isto što lat. *pedalus*, koje se nalazi s promjenom sufiksa *pecalj*, gen. *-lja* m (Brihovo, Hrvatska) = *peteljka* (npr. trešnje, jabuke) = slov. *pécel!*, gen. *-pija* »Obststiel«, prema Miklošiču od tal. *picciuolo*. Glede sufiksa upor. slov. *récelj*, gen. *réclja* = *recai!*, gen. *-čija* (Vodice) »ručka na kosi«, *kvacelj* (od *kvaka*) i *ričela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronžati« (v.). U rumunjskom lat. *pedalus* > *picior* znači »noga« (metafora), u narječjima *k'čor*. Odatle ime Vlaha bosanskog kralja Tvrtka Tvrtkovića: *Kičurići* (1406).

Lit.: ARj 4, 945. 5, 845. 9, 730. *Pleteršnik* 2, 16. 413. REW³ 6324a. *Pirana*² 772. *Pučaziu* 1305.

Pičan, gen. *-ina* m (13. v., Istra), toponim, tal. *Pèdena* < lat. *Petina*, nekada sjedište biskupije. Etnik *Pičanac*, gen. *-anca* m. Augmentativ (uvredljivo) *Pičancura*.

Lit.: ARj 9, 833.

pidal m (Vrbnik) »hrast odsječena vrha« = *pidal* (Cres) »Baumstamm«. Deminutiv na *-ić* *pidalić* »quercula«. Od tal. *pedale*, furl. *pidal* »isto« < lat. *pedale*, od *pes*, gen. *pedis*, poimeničen pridjev sr. r. *pedālis*. Upor. *pedana* i *pagul*. Ovamo ide i stsrp. *pidah* (14. v.) »Steuerader« < gr. *πηδάλιον*.

Lit.: ARj 9, 834. REW³ 6341. Vasmer, GL 116.

pifar m (Maralić, Vetrarie) »svirala«. Na lat. *-ata pimfarata* f (Vetrarie; *m* umetnuto pred bezvučnim labiodentalem) »svirka«. Posljednje dalmato-romanski leksički ostatak od tal. *piffero* ~ *pifaro*, od franačke riječi koja se nalazi u srvnjem. *pifer*, nvnjem. *Pfeifer*.

Lit.: ARj 9, 834. 854. REW³ 6486. *Prati* 767. *DEI* 2914.

piganb m (stsrp., 14—15. v.) »ruta, rutvica«. Od gr. *πίγανov* »isto«.

Lit.: ARj 9, 835. Vasmer, GL 116.

pih m (Mikalja, Baraković, *pijeh* nepotreban ijekavizam), postverbal od *pihati* (Marulic) = *ptat* (ŽK) »dihati, dahtati, hripati«. Upor. hrv.-kajk. *piši mé v rit* (ŽK). Pseudoejekavizam *pijehati*, *pijeham* impf. (Vuk) prema pf. *pijèhnuti*, *p'ijehněm* (Vuk, Crna Gora) = *pénuti* (Srijem, pseudoejekavizam). Pridjev *pijehav* (Stulić). Odatle na *-vac* *pijèfiavac*, gen.

-ovca »čovjek sipljiv«. Apstrakta *pijèhnja* (Vuk, Dubrovnik) = na *-avica* *pijehavica* (Dubrovnik) »1° sipnja, 2° zaduha«. Suglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. rus. *pyhatb*. Ie. je onomatopejska osnova *pū raširena sa *s* jednako kao u *puhatii* od ie. prijevoja **pou-* (v.). Usp. *pahati*.

Lit.: ARj 9, 839. WP 2, 81. Matzenauer, LF 14, 415-417.

pihtija f = *pikuje* f pl. »drhtalice, pače, žaladija« = stsrp. *pihtija* (14—15. v.) »lijek protiv štucanja«. Pridjev na *-ast* *pihtijast*. Balkanski grecizam od stgr. *πιηκτή* »aus geronener Milch gepresster Käse« > *πιηκτή*, poimeničen particip ž. r. *πιηκτός* »geronnen«; rum. *pihtie*, bug. *pihtija*. Part. perf. pas. *piktosan* pored *pltosan* (*pasāl*), Kosmet, priređen kao *pire*), od *pitōsat*.

Lit.: ARj 9, 835. *Elezović* 2, 61. 536. *Tiktin* 1161. *Mladenov* 425. Vasmer, GL 116. *Rohlf*s 1689.

pijesak, gen. *-ska* m (13. v., Vuk) = (ekavski) *pésak*, djelomice i u čakavskom *pěšák* (ŽK, Rukavac u Istri) = (ikavski) *pisak* (Vodice) = *piska* f (Rukavac), sveslav. i praslav. *pes(*bkb*), bez paralele u baltičkoj grupi, »pržina, salbun, mel«. Pridjevi na *-ov* *pijeskov*, proširen na *-it* *pjeskōvit* (Vuk), poimeničen na *-ača* *pjeskovača* (Vuk), na *-ica* *pjeskovicica* »pjeskovita zemlja«, na *-nica* *pjeskovicnica*, na *-bn* *pješčan*, poimeničen na *-ik* *pješčanik*, na *-en* *peščen*, poimeničen u ž. r. *Piščena* za morske uvale u Dalmaciji, poimeničen na *-ica* *Peščenicica* toponim., na *-ast* *pjeskast*. Na *-arica* *pjeskarica* »pješčana ura«. Na *-ar* *pjeskar* (neologizam) »Sandstein«. Na *-ulja* *pjeskulja* = na *-uša* *pjeskuša* »pjeskovita zemlja«. Na *-jak* *Pešiak* (ŽK, toponim). Ovamo možda i hidronim *Pesnica*. Praslavenska je izvedenica s pomoću deminutivnog sufiksa *-bk*. Osnova *pes-* bez deminutivnog sufiksa postoji u rus. prefiksnoj složenici *supesb* »sandiger Boden« i u poljskim narječjima *piach*, gdje je *s* prešao u *h* kao u *Mach* za *Moskal*. Jat je nastao od ie. *e*, ako se uzme kao paralela sanskr. *pāmsúk*, *pāmsuká-h* (nazalirano) »prah, pijesak«, avesta *pansnu*—š, arm. *p'oši* »poussière« prema sanskr. *pāmsúh* »poussière, sable«. Ie. je korijen tada **pēs-* »duhati, blasen«. Prvobitno bi značenje bilo »ono što se može odhunuti«. Upor. toponim *Pometena Draga*, *Zamet* u jadranskoj zoni. Dalja je etimologijska veza *pahati* (v.), *zāpaha*, *pahalj*. Stvnjem. *fesa* »Spreu, Spelze«, nvnjem. *Fehse*. Miklósié je

drugog mišljenja. Po njemu jat je nastao od dvoglasa *ai* u korijenu *pais: *pis »zerstampfen, zermalmens«, lit. *paisyti*. Taj je korijen zastupan u *pieno*, *pšenica* (v.) i u stslav. *pbhati* »stossen«. Po tom tumačenju prvobitno bi značenje bilo »das Zerriebene, Zerstampfte«.

Lit.: ARj 9, 919. 840. Ribarić, SDZb 9, 167. 177. Miklošič 245. *Holub-Kopečný* 273. *Bruckner* 405. W P 2, 68. *Trautmann* 216. *Mladenov* 540. Meillet, BSLP 36, 110. Pedersen, IF 5, 47. *Zubatý*, *Slávia* 6, 273. Miklóla, IF 8, 302. *Boisacq*³ 749.

pijetat, gen. *-t' f* »milosrđe«. Od tal. *pietà* < lat. *pietate*, apstraktum na *-tas* od pridjeva *pious*. U školovanih ljudi francuzizam preko njem. *pieiet*, gen. *-téta*.

Lit.: ARj 9, 841. *Klacić*³ 965.

pijuk m (Vuk) »kljuna, čakija, kljuka, objelica, trnokop, mašklin«. Deminutiv na *-ić* *pijučić* (Vinkovci). Augmentativ na *-ina* *pijučina* (Radičević).

Lit.: ARj 9, 843.

pik' m (Belostenec) »nekako gvozdeno rude«, (frazza) *uzeti pik*, *imati pik na koga* na nišan« [ovo germanizam — kalk prema njem. *einen Pik auf jemanden haben* = »biti kivan na koga«] = *pika* f (Belostenec) »koplje, motka«. Oboje od njem. *Pik(e)* < fr. *pique*. Raširuje se sufiksom *-ač* *pikač* m, na *-ača* *pikoca* f (Samobor) »appositio serpentis«. Pridjev na *-ast* *pikast*. Ovamo ide i slov. prilog *navpik* »senkrecht, lotrecht«, odatle pridjev *navpičen* < tal. *a picco*. Romanski leksički elemenat *pikk-* unakrstio se s domaćim *pik-* u *plknuti*, *-lm* pf. (ŽK) = slov. *piknoti* prema impf, *pikati* (*na-*) »1° stechen, 2° doticati (Vodice), 3° (objekt psa) drškati« = *piknut* (Cres, Mogorić Lika, Visuč, Hrvatsko primorje, Šestine, Visoče ŽU, subjekt *zmija*) = *picit* (Cres) (*za-*) = slov. *piati* »pingere, aufspiessen«, postverbal *pik* m pored *pika* f = *pika* (Vodice) »1° Punkt, 2° bijela ovca s crnim točkama na glavi (Vodice)«, odatle m *plkeš* »takav ovan«, *pikica* = *pičica*, *pikelj*, gen. *-klja*, na *-nja* *piknja* (ŽK, Bijenik, Zagreb, slov.) »Punkt«, *pikčast*, *popikniti se* (ŽK) = *popičiti se* (Vodice) »spotaći se«. Tal. imperativna složenica: *plka-tabār* m (Boka) = *pika-tabāri* m pl. (Dobrota) = *pikatābāri* (Korčula) »vješalica, klinčanica«, na mlet *-ad-* + *-in* *pikādin*, gen. *-ina* m (Boka) »jedan klinac na vješalici«. Drugi je dio *tabar* (v.).

Lit.: ARj 9, 844. 846. 7, 487. Hirtz, *Amph*. 107. Ribarić, SDZb 9, 176. *Pleteršnik* 2, 34.

36. GM 337. Štrekelj, DAW 50, 41. 47. REW³ 6495. Miklošič 246. *Striedter-Temps* 172. *Rosamani* 781.

pik' m (Vrbnik) »(brodski termin) konopac na lađi kojim se diže pedro«. [Od tal. *picco* »specie di mezzo pennone«].

Lit.: ARj 9, 844. *DEI* 2903.

pika f (Vodice) = *piknja* (Belostenec, Voltidi, Šulek) »točka«, postverbal, apstraktum na *-nja* od *pikati*, *-am* impf, (hrv.-kajk., ŽK) »1° bockati, 2° doticati se (Vodice)« prema pf. *plknuti* (hrv.-kajk.) = *-niti* ŽK, (Vodice) = *pičiti*, *-im* (Sisak, slov.) »ubosti«, *poplkniti se* (hrv.-kajk.) »spotaći se«. Deminutiv na *-ica* *pik-njica* »točkica«. Pridjev na *-äst* *piknjast*, na *-av* *piknjav*. Riječ *pika* znači i »maca, mrlja, pjega«. Odatle na *-bc* > *-ac* *pikač*, gen. *-kca* »tamne pjege kao bolest na grožđu od vrućine«; također *pika* f (Vodice) »bijela ovca sa crnom točkom na glavi« prema m na *-eš* *pikeš* »takav ovan«; *pika* je svinja šarene boje, »šarulja, pirsta svinja«, u Krašiču i Donjoj Kupčini. U Donjoj Kupčini na *-bc* *pikač* »vepar ili nerast«. Na *-&///* *pikalj*, gen. *-klja* m ili *piklja* f (Brihovo) »bodljika u ježas«. Maretić i Štrekelj uzimlju za glagol da je posuđen iz njem. *picken*. Ali je osnova *pik-* veoma raširena i u romanskim jezicima. Za *pikalj*, gen. *-klja* »čukalj« Matzenauer uzima njem. *Pickel*, *Bickel* kao izvor.

Lit.: ARj 9, 845. 832. Ribarić, SDZb 9, 177. Miklošič 246. Matzenauer, LF 12, 339-340. Štrekelj, DAW 50, 47. RES³ 6495. *Holub-Kopečný* 272.

pikat m (Vuk, Dubrovnik, Bella, Stulić, dubrovački pisci, Perast) »džigerica«. Deminutiv na *-ić* < *-bc* + *-ić* *pikacie* m (Zore, Dubrovnik) »drob od sitne stoke sa džigericom; sinonim: rajžlič = rajžlec (Hrvatska)«. Pridjev na *-bn* > *-an* *pikatan*. Radna imenica f na *-ar* + *-ica* *pikatarica* »žena koja prodaje pikate«, u dokumentima 1331. *fechatum*. Za razliku od tal. *fégato*, koje je očuvalo grčki sekundarni akcent (proparoksiton od ἥπαρ σωκωτόν) »/kulinarski termin/ jetra punjena smokvama«, dubrovački *pikat* < *pikāt slaže se u pogledu akcenta sa krčko-rom. *fecuat*, mletačkim i rom. *ficatum* »snabdjeven smokvama«.

Lit.: ARj 9, 845. Budmani, *Rad* 65, 162. *Bnrto*li 1, 263. Isti, *Croazia* 144. REW 8404. Skok, ZRPh 54, 471. *DEI* 1613.

piksa f (Hrvatska i Slovenija) »kutija, škrabnica«. Od njem. *Büchse* < gr. πυξίς. Grecizam je *piksid* m (Ančić) = *pikada* f »sud za posvećene hostije« = *pinda* f (Radović) »kutija« preko lat. *pyxis*, gen. *-idiš* kao katoličkog crkvenog termina.

Lit.: ARj 9, 846. 877. REW³ 6892.

pikula f (ŽK, samo u izrazu: *nima ni pikale, ni mu da ni pihule*) »1° ni krajcare, ništa, 2° loše vino koje se dobiva kad se na kominu od grožđa nalije vode, pa ta voda ukisne (Prigorje, Zagorje)«. Tal. *piccolo*. Druga tal. varijanta *picciolo*, furl. *pizzul* »1° malen, 2° filir« nalazi se u *ptculja* (južna Dalmacija, Zore) »plod masline tanak i dug«, slov. pridjev *pecei*, f *pičla* i prilog *piilo* »knapp, karg«, *pičen* »sparsam«, *puolat* »junger Truthahn« < furi, pridjev *pizzulat* »fanciullo«. Korijen bez nenaglašenog deminutivnog *-ulus* nalazi se u slov. *ipinka* f »Bisschen«, *ne pinka* »gar nichts« = *pinka* (Vis) »jedro u omeduli«, deminutiv na *-ica* *daj mi pinkicu kruha* (Vis) »mrva«.

Lit.: Zore, Rad 114, 231. Pletersnik 2, 34. 37. Pirana¹¹ 772. Štrekelj, ASPH 11, 365. DAW 50, 47. REW³ 6494. Prati 765.

pila¹ f (15. v., Vuk) = *pila*, gen. *pilē* (Kosmet), slov., bug., češ., polj. i rus., nije praslav., »(posuđenica istog značenja) šega (Crna Gora) < lat. *seca* preko tal. *sega*, *testera*, *turpija* (v.), žaga (ŽK, preko njem. *Säge*, a ovo iz tal.)«. Znači također isto što *pilana* (sinegdoha). Deminutiv na *-ica* *pilića* »serratuia arvensis«. Pridjev na *-ast* *pilast*. Denominati na *-ati* *pilati*, *-am* impf, (*is-*) = na *-iti* *piliti*, *pilim* (*is-*, *na-*, *pre-*) = *pilit* (Kosmet) »testeriti«, iterativ na *-va-* *-piljivati*, *-piljujem* pored *-piljivām*, samo s prefiksima. Deminutiv na *-uhati* *pilukati*, *-am* (Dalmacija, Pavlinović). Na *-otina* / *-evina* *pilotina* = *piljevina* (Orabovica, Slavonija) = *opiljci*. Na *-jak* *piljak*, gen. *-aka* (Pokuplje, Hrvatska) »turpija kojom se gladi drvo«. Radna imenica na *-ac* : *pilač*, gen. *-ača*. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica* *piljenica* (Lika, Prigorje). Složenica sa perz. *hane*: *pilana* »Sägewerk«. Rumunji posuđuju *pila* »Feile«, *a pili* »feilen«, arb. *pile* »Werkzeug zum Flachskämmen« (nije potvrđena u tom značenju među slavinama). Nema jedinstvenog mišljenja o postanju. Bruckneru i Kiparskom je to posuđenica iz stvnjem. *fila* < *fihila* (9. v.). Prema tome ne bi bila praslavenska riječ. Upoređenje sa lit. *pettis*, lot. *peilis* »nož« govori za to da je *i* nastao iz Ğe. dvočlana *ei* i da nije posuđenica iz german-

skoga, ako je to upoređenje ispravno. Mladencov izvodi od iste ie. osnove od koje je *pismo*, *pisati*, što ne može biti. Lit. *pielà* je posuđenica iz poljskoga.

Lit.: ARj 3, 921. 7, 487. 9, 852. Elezović 2, 73. Miklošič 246. Holub-Kopečný 273. Bruckner 414. Kiparský 257. Mladenov 422. Trautmann 210. Joki, Unt. 69. Isti, Stud. 69. Tiktin 1162.

pila² f (Varaždin i okolica, Samobor) »lopata«. Možda ide ovamo i *pila* f (Istra) »kost koja se zov i kobilica, lomilica« < lat. *pila* »Ball, Kugelchen«. Deminutiv na nenaglašeni sufix *-ula*: *pilula* f »medicinska kugljica«, učen latinizam < lat. *pilula* = (disimilacija / - / > n - l ili r - l) *pinula* (Mikalja) = *pirula* (Rab, Vrbnik). Ovamo možda iz dječje terminologije za igru (upor. *špekula*) *piljak*, gen. *-ljka* m »1° crjepić, 2° kamenčić (Bosna)«, deminutiv *piljčić*, deminutiv na *-ik* > *-dk* od *pilj*, gen. *pilja* »crijep od zemljana kakva suda (Crna Gora)«. Od važnosti je za etimologiju te riječi istoznačno arb. *pile* »Steinchen«, deminutiv na *-zē* = *-zk* *pilēzē* < lat. *pila* > *stellet*, *pela*. Može biti balkansko-latinska riječ. Denominati na *-ati* *pillati se*, *piljām se* impf. (Lika) (*is-*, *na-*) »igrati se piljcima«. [Za *piljak* v. i pod *pilka*]. Možda je prijenos na drvo *piljčika* f »komad drveta kojim se djeca i čobančad igraju« = *pincika* (Vinkovci). Zbog posljednjeg oblika pitanje ostaje da li su *piljak* i *piljčika* iste riječi. Ovamo još internacionalni francuzizam *ploton* (Crna Gora) = *plotun*, *-Una* (Vuk, narodna pjesma, danas općenito) »vatra iz pušaka« = *flotun* »mala četa od 10—20 vojnika« < fr. *peloton*.

Lit.: ARj 3, 61. 921. 9, 846. 847. 851. 852. 854. 855. 868. 10, 85. GM 337. REW* 6498.

pilastar, gen. *-stra* m (Dubrovnik, Cavtat) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *pilastar*, gen. *-štra* (Jerković) = *pilaster*, gen. *-šira* (Buzet, Sovinjsko polje) »kameni potporni stup što drži teracu, stup kao podupirač zidu, kameni stupovi pod krovom od skadnja«. Od tal. *pilastro*, izvedenica na sufix *-aster* od *pila*. Odatle na pridjevski sufix *-ariš* poimeničen u sr. r. *pilare* > stvnjem. *philāri* > polj. *filar*, nvnjem. *Pfeiler* > *filareta* f (Vuk, Srijem) »ograda od malih, drvenih, kamenih, gvozdenih stupova, kakvi bivaju najčešće uza stube«. Sufiks *-etā* nejasan. Na augmentativni tal. sufix *-one* > *-un* : *pilun* (Vrbnik) < tal. *pilone*.

Lit.: ARj 3, 53. 9, 847. REW⁵ 6497. 6500. Miklošič 58. SEW 1, 281. DEI 2919.

pilat m (Poljica) »čovjek žuta mršava lica«. Ne zna se stoje li u vezi pridjevi *pilat* (Ljubiša) u rečenici *ne oziva se ni pilata duša* »nitko«, koji odgovara Vukovu *püüan* u izrazu: *nema ni piličnoga* »nikoga« [usp. i pod *pi-pil*]. Taj je poimeničen na *-ik* *piličnlk* (Vuk) »kein einziger«, a ima i značenje »parvulus«. Zbog toga je očita etimologijska veza s *pile* (v.). U tim primjerima, gdje se pojačava negacija, služi u ŽK izraz *nima bōžega pilijana doma*. Ljubišin pridjev *pilat* (*-a duša*) i *pilijan* (ŽK) može se svesti također na *pile* »sitna životinja« kao jak izraz za pojačanje negacije. Možda je u vezi s time i *pilat* u Poljicima [usp. i pod *piljun*]. U bug. *pilāt* m i ngr. *πιλᾶτης* znači »mučitelj«, a u Kosmetu pridjev *pilāt* (*insan*) »davo, prepreden, okretan«, poimeničen na *-ik* *pilātnik* m prema f *pilātnica*. Tu se zacijelo umiješalo biblijsko ime rimskoga podrijetla C. *Pondus Pilatus*. Upor. slično *Lazar* (v.).

Lit.: ARj 9, 847. 849. Elezović 2, 73. 536. Mladenov 422.

pilav, gen. *-dva* m (Vuk) = *piljāf* (Kosmet) »1° kuhan pirinač na masti s mesom ili bez mesa, 2° pir, svadba (sinegdoha)«. Balkanski (i evropski) turcizam (tur. *pilav*) iz kulinarske terminologije: rum., bug. *pilaf*.

Lit.: ARj 9, 847. Elezović 2, 74. Mladenov 422. Tiktin 1162. Lokotsch 1656.

Pile f pl. (Dubrovnik, Krk) »glavna vrata«. Na Rijeci *Viadelle Pile*. Gr. *πύλη* »vrata«.

Lit.: ARj 9, 848. Gigante, *Deputazione di storia patria per le Venezie*, Sez. di Fiume 1944, 8. Skok, Slav. 63. Isti, *Slavia* 10, 486.

pilka f (Belostenec) = *piljka* (Hrvatsko zagorje) »zaklop, čep, vranj«, upor. slov. *puika*, *piljka* »isto«. Možda je u vezi i *piljak*, gen. *piljka* »onaj vrščić na rogu srndača što svake godine po jedan izraste« i *piljak*, gen. *piljka* (Stulić) »čekinja« kao i *piljak* gen., *piljka* m (Bosna) »1° crepić, 2° kamenčić«, očit deminutiv na *-ik* od *pilj*, gen. *pilja* »crijep od kakvog zemljanog suda«. Odatle denominati na *-ati* *pillati se*, *-piljām* »igrati se piljcima«. Prema Štrekelju slov. i hrv.-kajk. riječ u značenju »vranj« potječe iz njemačkoga. [Usp. za *piljak* i pod *pila*²].

Lit.: ARj 9, 850. 853. 852. Popović, NJ 3, 252. Miklošič 246. Štrekelj, ASPH 11, 465.

pilo n (Dubrovnik, Cavtat, Boka, Budva, Krtole, Konavli, Kućište, Dobroselo, Lika) »1° u kamenu izdubena posuda za ulje, 2°

Gusstein in der Küche = kamenica, škāfa (Korčula), džāra (Tivat), 3° u nju se stavlja křga da se stuče (Budva), 4° jama za kućom za smetlište i izlivanje splačina (Dobroselo), 5° goveda mokraća (Dobroselo), 6° jarak za spremanje voćaka (Dobroselo); nejasan semantički razvitak). Od lat. > tal. *pila*, sa značenjem kao 1°—3°. Glede *-a* > *-o* upor. *vino* < lat. n pl. *vina* (v.). U talijanskom argou znači i novac, jer se stavlja u posude u rimsko doba, upor. *pilavi* m pl. »novac« u šatrovačkom jeziku.

Lit.: ARj 9, 851. REW* 6497. Matzenauer, LF 12, 341. Prati 768. DEI 2919.

Pilot m, stsrp. horonim (13. i 14. v., Dušanova isprava) »predjel u planinama između Prizrena, Zete i Skadra«. Dva su *Pilota*, gornji i donji. Pridjev na *-bsk* *pilotski*. Srlat. *Pōlatum*, gr. *Πολᾶθ-οι*, arb. *Pulati* m pl. »arabansko pleme i njegova zemlja između Prizrena, Zete i Skadra«. Neobična je naša zamjena *i* za lat. i gr. *o*, dok je arb. *u* kao u *kuvēnt-di* < *conventus*, *kunat* < *cognatus*, *cuq* < *cocceus* itd.; *α* > *o* je kao u *Drivastum* > stsrp. *Drivost*. Kraj je bio jako romaniziran.

Lit.: ARj 9, 851. Jireček, *Romanen* 1, 59.

pilōza f (Istra) »neko grožđe«, kao da je tal. pridjev na *-osus* *peloso* od *pelo* < lat. *pilošus* od *pilus* »kosa« [usp. tai. *pelosina* f »varietät di vitigno bianco coltivato nei dintorni di Asti (Piemonte)«]. Vjerojatno nije u vezi s lat. *pilus* riječ *pilat* m (Poljica) »čovjek žuta mršava lica«. Taj je naziv nastao zacijelo po evandeoskom *Ponciju Pilatu* < *pilatus* »kosmat«. To se prezime može shvatiti i kao part. perf. pas. od *pilare* > tal. *pelare*, odatle (*posò* je *ki opēlan*, *Sutomore*) »bez kose«. Ovamo ide splitski toponim *Pijate* m pl., teren uz more < *Pillatum* u dokumentima. Marin Držić ima *ckvaru oplaje* »uzimati«, & prefiksom *o-*. To može biti dalmato-romanski leksički ostatak. S » > e i sa *-iare* pored *-are* dolazi *peljati*, *-am* impf, (o-) (Mikalja, Stulić) »uzimati, grabiti«, koje može biti dalmato-romanski refleks od tal. *pigliare* (sa *i* > e kao u Istri i krčkorom.) »uzimati, grabiti, pljačkati«. Sa e mjesto *i* slaže se furl. *pea* < *pillare*. Samoglasnik e može biti i za vlat. *i*. Vetricane ima *delemoška* f »muscapa« < tal. imperativna složenica *pigliamosche*. Tu je nejasno *p* > *d* i *i* - e mjesto a. Pavlinović ima *peljati se*, *-am* impf, u značenju »tući se, čupati se«. Tu stoji *e* < vlat. *e* od *pilus*. U narodnoj pjesmi *peljati*, *-am* znači »ujedati«. Ovamo ide

još *opiljugati*, -am pf. (Ston) »očerupati kakvu pticu do posljednjih badrljica«, od tal. *piluccare* zamjenom -*uccare* našim -*ugati*. Druga je zamjena sa -*uskati opeljuškati*, -om (Dubrovnik) »oljustiti«.

Lit.: ARj 9, 45. 56. 769. 851. Hirtz, Aves 84. Rešetar, Štok. 261. 267. REW² 6508. 6506. DEI 2828.

pilar, gen. -*ara* m (Vuk) »sitničar, bakai« prema f *piljarka*, *piljarica*. Denominál *piljārīti*, *piljārīm* impf. (Vuk). Apstrakti *piljarenje* n, *piljārīna*. U Zagrebu i ostalim hrvatskim gradovima na sjeveru (hrv.-kajk.) sa / mjesto *p* u f *fil(f)arka* (1362) »1° sitničarka, 2° (metafora) brbljava žena, pravdašica«, odatle *JiKSlarSčina* (1321). Mažuranićevo izvođenje od *filir*, gen. -*ira* »stara najniža jedinica austrijske krune« < njem. *Vierer* preko madž. *fillér* (disimilacija *r - r* > / - *r*) nije moguće. Možda prije od starog bakrenog novca tal. *folaro* (14. v.) < bizantinski deminutiv na -*ario* (nepotvrđen doduše, u dokumentima *follarius*, od biz. φόλλις (5 - 6 v.). Deminutivni dočetak -*apioy* bio je zamijenjen sufiksom -*arius* > -*ar* za radne imenice, *o* > *i* unakrštenjem sa srlat. *pila* »porticus nundinaria seu locus ubi mercēs venum exponuntur, taberna > tovijerna (v.)«.

Lit.: ARj 9, 852. Mažuranić 305-6. LEI 1677. Matzenauer, LF 12, 340. Skok, ZRPh 54, 185-187. DEI 1677.

piljug m (Lastva) »surculus, germen, sjeme i ona stabljika na kojoj počiva sjeme od čipule (= kapule)«. Uzrečica: *od straha sereš piljuge*. Kao da je naša izvedenica na -*jug* (v.) od gr. φύλλον »Blatt«? Upór. drugi elemenat složenice *karanfil*, *garoful*, *trandovilje*.

Lit.: ARj 9, 853-4. Rohlfs 2358.

piljūn n (Dubašnica, Dobrinj) = *pijun* (Istra) = slov. *pilun* (Dolensko), *pilunec*, gen. -*nca* »kumče, Patenkind«. Dalmato-romanski leksički ostatak. Od lat. *filialus* (disimilacija *l-l* > *l - n* kao u *láncún*, v.), deminutiv na -*olus* od *filius*, ie. podrijetla. Zamjenom su[^] fiksa sa učenim -*ianus pilijan* (ŽK) samo u vezi *nima božega pilijana* (pored *stvara*) *doma* »nema ni žive duše u kući« [usp. i pod *pilat*]. Dalmato-romanski oblik potisnut je od mletačkog *fiozo* m prema *fioza* f > *fijōco* m (čakavski, Pag, Vrbnik) prema *fijōca* (Božava, Istra) = *fijōco* (Molat) = (latinizirano) *filiaco* (Veli otok). Zamjena deminutivnog -*olus* Sufiksom -*oecus* pojava je mletačka: tosk. *figlioccio*. U balkansko-romanskom služi za taj

kršćanski termin izvedenica na -*ianus filianus* > rum. *fin*, m *fină* f, arb. *fiján* (upor. hrvatsko prezime *Pijan*).

Lit.: ARj 9, 844. 853. Pleteršnik 2, 37. REW² 3302. 3303. DEI 1636. Štrekelj, DAW 50, 17-18. GM 104. Skok, RES 10, 190. 197. ss. Isti, ZRPh 54, 475.

pimpinela f (Belostenec) = *pimpaneia* (Šulek, Dalmacija) = (gubitak suglasnika *m*) *pipinjela* »trava poterium sanguisorba« (Istra). Odatle *pimpanelica* »pimpinella saxifraga«. Od tal. *pipinella* »isto«, srlat. *pipinella* (17. v.).

Lit.: ARj 9, 859. REW³ 6508. Matzenauer, LF 12, 342. Šulek, Im. 294. DEI 2924.

pinča f (Lepetane) »jelo što se pravi o Uskrsu« = *pinča* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »fina kruh iz pšeničnog brašna za Uskrs, obično velik okrugao hljeb«, slov. *pinča* pored *pinica* »Osterbrot«. Zamjena dočетка -*ca* našim sufiksom -*ka -pinka* (Rijeka) »isto«. Od mlet. *pinza* = furi, *pinze* »sinonim fujazze < focacea, peta/pete«, varijanta s umetnutim *n* od tal. *pizza* (Rim) »focaccia«, a ovo izvedenica na -*ca* < kllat. *ea* od *pitta* (Kalábria) »focaccia«, *pitta* (Civiale) = furl. *pete* = gi. πίττα, koja je balkanska riječ (v.). Sufiks -*za* došao je od *focacea*, a suglasnik *n* od *pinciare* > tal. *pinzare* ili od tal. *pinzo* »voll gepfropft, pun puncat«.

Lit.: ARj 9, 854. 855. Pleteršnik 2, 37. REW² 6546. 6509b. Prati 777. Matzenauer, LF 12, 341. DEI 2961.

pinica f (Istra) »drveni sud za pravljenje masla«. U Buzetu (Sovinjsko polje) *penica* f je »cjedilo u obliku plitkog tanjura sa dugim drškom, da se iz kotla mogu vaditi krpice, makaroni i drugo«. To je izvedenica od *pjena* (v.). ARj ima tu riječ, ali joj ne daje značenje. Možda je istog podrijetla i brodski termin *pinica* f (Senj) »mauna pijata, vrsta lađe koja ide uz gliboder i služi da se u nju baca blato u luci«.

Lit.: ARj 9, 772. 855.

pīnokot m (Vuk, Srbija) »načvice« = *pinokōti* m pl. (Kosmet) »daska s izdubljenjem, u kojem se redaju hljebovi, razmiješano tijesto, kad se nose da se peku u peč«. Balkanska riječ grčkog podrijetla: srg. πιν/ακωτή f »Brod Brett«, izvedenica od πίναξ »tableau« > bug. *panakoda*, cine, *pinacuto* m »pelle pour enfourner les pains«. U hrv.-srp. došla preko Cincara.

Lit.: ARj 9, 855. Doric 263. Pascu 2, 74., br. 1378. Papahagi 844.

pínjav (Vuk, Rab, Boka) »tvrđ, škrt«, pridjev na -*av*, od mlet. *pigna*, zacijelo od značenja *pigna* f »pentola«, jer se novac stavljao u lonac. Odatle slov. *pinjá* f »1° Butterfass, stap, 2° leerer Kanal in der Mitte des Kohlenmeilers« < furl. *pigne*, pridjev na -*bn* > -*en pinjen* (~O *mleko*), poimeničen *pinjenec*. Na tal. sufiks -*atto*: *pignatta*, krčko-rom. *pinat*, istro-rom. *pinata* »olla pineata« > *pinjata* f (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *pinjata* (Crmnica, Prčanj, Dobrota, s primjerom *pinjata se prōvjescu ruga, a obadva su omfčena druga*; Lastva, Sutomore, Smokvica na Korčuli, Rab, Božava, Malinska) »bakren sud za kuhanje, kotlić koji stoji na trpielji (Lastva), ima tortu, proveslō = provorslō Vrbnik), vješa se na kamastri (Dobrota)«, deminutiv na -*ica pinjatica* (Malinska). Prvobitno je to poimeničen pridjev u ž. r. od lat. *peneus* > tal. *pigna* »pino« i značio je drvenu posudu od omorike. Riječ *pin* m »bor«, toponim *Pm* (Tivat, 14. i 15. v. in *contrada Pim*) = *pinj*, gen. *pinja* m (Dubrovnik, Bella, Stulić) »1° drvo pinus, 2° plod od bora«, deminutiv na -*olus penjuo*, gen. -*ula* (Dubrovnik) »plod od pinja ili čempresa, češer«, deminutiv na -*ic pinjulić* (ibidem) »plod bora za začim« = *plnjula* (Perast) »isto« = *pinjol* (Šibenik), *pinjole* f pl. (šibenski otoci) »1° isto, 2° (metafora, *pinjola*, Dalmacija, Lumbarda) neka vinova loza«. Riječi *pin*, *pinj*, *pinja* i *pinjuo* < lat. *pinus* leksički su ostaci iz dalmato-romanske terminologije raslina. Ovamo ide kao oronim *Pine*'s (brdo, Ulcinj).

Lit.: ARj 9, 854. 855. 856. Zore, Rad 170, 203. Pleteršnik 2, 37. Šturm, ČSJK 6, 74. Nj 34, 379. si. (cf. *ljfb* 12, 275). *Ive* § 114. *Borali* 2, 213. Kušar, Rad 118, 24. 26. Budmani, Rad. (.5, 165. Miletić, SDZb 9, 235. REW* 6511. Miklošič 246. Štrekelj, ASPH 28, 524-525. GM 338. DEI 2917.

pipa f (Potomje, Rab, Božava, Istra, Vrbnik) »1° lula« = *pipa* (Vuk) = *pipa* (ŽK, hrv.-kajk.) »2° naprava kojom se toči vino ili rakija iz bačve«. Deminutiv na -*ica pipica*. Nalazi se u oba značenja u slov. i madž. Od lat. *pipa* > njem. *Pfeife*. Upor. arb. *pip*.

Lit.: ARj 9, 856. Pleteršnik 2, 38. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6, 117. REW² 6520. GM 338. Prati 772. DEI 2937.

pipati (se), -*ām*, rijetko *plpljem* (Vuk, Belostenec, Vrčević) (*is-*, *na-*, *o-*), samo južnoslavenska, možda praslavenska riječ, »pal-pares«, prema iterativu na -*vā -pipāvati, pipāvām*, samo s prefiksima. Pridjev na -*av pipav* »spor« (Kosmet)j poimeničen na -*ica ptpavića*

»djetinja igra«. Postverbal *napip*, *opip*, s pridjevima na -*bn* > -*an opipan* i na -*ljiv opipljiv*. Radne imenice na -*vac pipavac*, gen. -*vca* = na -*lac pipalac*, gen. -*aoca* (Stulić), na -*ko pipavko* m prema f na -*ica pipavica* (Kosmet) »čovjek, žena, spori u poslu«. Podrijetla je onomatopejskoga, kako pokazuje suglasnička reduplikacija. Postoji i u rum. *pipăi* »isto«, koje nije posuđenica iz južnoslavenskog jer je obrazovano sa -*ai*, kako je obično kod glagola onomatopejskog podrijetla. Onomatopejom se označuju radnja. Sa promjenom akcenta *pipati, pipam* impf. (Vuk) (o-) stvara se novi semantem »čupati« = *pipat*, *pipijem* (*gusku*, Kosmet), *ispitat*, -*epam* (Kosmet) »očerupati, poskidati«. U tom se značenju nalazi i u slovenskom. Upor. gr. παπάω.

Lit.: ARj 9, 56. 57. 857. Elezović 2, 74. 237. Matzenauer, LF 12, 342. Mladenov 423. Miklošič 247.

pi-pi (ŽK, Lika, Turska Hrvatska, Slavonija, Vodice) »uzvik (onomatopeja) kojom se dozivlju, vabe pilići, kokoši«. ŽK dodavaju još *pica pica picicā*. Razlikovati ga treba od uzvika za gađenje *pi* (Vuk, Voltidi, ŽK), koji se pojačava sa *sram te i pi te bilo*. To je varijanta od *fuj* (v.). Upor. i *pij* (Kosmet) za čudenje. Kod Vuka glasi također *pu* = *pū* (Kosmet, također tur.) za gađenje i grdež. Prvi se nalazio već u ie. prajeziku, služio je u mnogo izvedenica: *pile*, gen. -*eta* n (Vuk, također bug., u polapskom, lužičko-srp.), pl. *pilići*, koji posuđuje Turci *pilič*. Odatle na -*ar pilar* (Istra) »koji čuva piliće«. Na -*ica pilića* (Lika), odatle pridjev na -*bn piličan* »malen, sitan« [usp. i pod *pilat*]. Deminutiv na dvostruki sufiks *plličica* (Vuk), *pilešce*, *pilicie*. S tal. deminutivnim sufiksom -*ino pilin*, gen. -*ina* (Dubrovnik) »pile«. Na -*jak pilićak*, gen. -*aka* = na -*ar piličar* = na -*nik pilićnik* = na -*njalit pilićnjak* »kočak za piliće«. Pridjevi na -*ji pileći* (Kosmet) od *pileta*, *piličij* od *piUca*. Kolektivni na -*od pilad*, gen. -*i* (Vuk) = na -*ež pilež* m = na -*adnja piladija* (Kosmet) »(metafora) sitna djeca«. Na -*ka pilka* (Kosmet) »lanjsko žensko pile«, s deminutivom *plličica*. Mjesto *pile* govore ŽK *pisce*, gen. -*etā* n, pl. *plščanci*, gen. *plščenc*. To je izvedenica od osnove glagola *pishati*, *pisutati*, koji čini zasebnu leksikološkijsku porodicu. Upor. i *piščenac*, gen. -*nca piščenka* (Krašić) »mlada kokoš«. Izvedenica je balkoslavenska i praslavenska. U lit. *pylē*, lot. *pīle* kao i u sjevernim slavina *pače*, *patka*, *guščica*, kod Kašuba *pyla*, *pylę*. Uzvik

(onomatopeja) se udvostručuje *pip-*, odatle *pipie* n, pl. *pipliū* (Vodice) i *pipljica* »mlada kokoš«. Upór. bug. *pipe* »pile«, madž. *pipe* »junges Huhn« i *pípa í* (Vuk, Srijem) »kokošinja bolest« [usp. i *popita*]. Ovamo ide i izvedenica na - *ug*, -*juh*: *piľjug* (Vuk, Hrvatska) = *piľjuga* f (Hrvatska, Vuk) = *piľjūg* (Vodice) = *piľjuh* (15. v., čakavski, Rab, slov., Pag, Dugi otok, Rava) = *piľjuk* (Slavonija, Lukavac) = *piľjim* (promjena sufiksa, Slunj) »astur palumbarius«. Deminutivi na -*bc* *piľjužac* (Stulić) = na -*bk* *piľjužak* = na -*ič* *piľjužić*. Augmentativ na -*ina* *piľjužina* (Krasno, Pazarište), s pridjevom *piľjužinov*. S odbacivanjem sufiksa *piľj* (Divković). Denominal *piľjužiti* »pištiti kao piľjug«. S uzvikom *pi* stoji u vezi uzvik *piju* za glas pilića, koji se oformljuje sa -*kati* *piľkati*, -*če* impf. (Vuk) prema pf. *piľknuti*. Odatle postverbal *piľjuk* (Vuk, Boka), s pridjevom na -*av* *piľjukav*, poimeničen na -*bc* > -*ac* *piľjukavac*, gen. -*avca* »ptica tótanus ochropus«. Upor. slov. *píjal* »laras marinus«, *píjui* »Seeente« i *píjulača* (Srijemski Karlovci) »ptica circus aeruginosus«.

Lit.: ARj 9, 831. 847. 843. 844. 848. 849. 852. Hirtz, *Aves* 333. 336. Rešetar, *ASPh* 26, 362. 365. Ribarić, *SDZb* 9, 176. 177. *Elezović* 2, 73. 147. 356. *Miklošič* 246. 247. *Bruckner*, *ASPh* 11, 138. *WP* 2, 70. *Mladenov* 422. 423. *Trautmann* 217. *Matzenauer*, *LF* 12, 339. *Ilijinski*, *KZ* 43, 179.

pipun m (Perast, Grbalj, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *pipun* (Vuk, Boka, Riječka nahija, BiH, Prčanj, Crmnica) = *pipūna* f (Korčula), gen. pl. *pipūnih* (Lumbarda) = *pepun* (Mikalja) »dinja, melone, cata (Šibenik)«. Pridjev *pipunski*. Deminutivi na -*bc* > -*ac* i -*ič* *pipunac*, gen. -*nca*, *pipunić*. Na -*ište* *pipunište* n. Na -*ar* *pipunar* »čovjek koji sadi dinje«. Dalmato-romanski leksički ostatak. Od gr. participa πέπων »von der Sonne gekocht« > ngr. πεπόνι. Balkanski grecizam: bug. *pipon*, cine., megl. *pipon'u*, arb. *pjepër*.

Lit.: ARj 9, 560. *Kusar*, *NVj* 3, 332. *Peđušek*, *ASPh* 34, 22. *REW*³ 6395. *GM* 342. *Rohlf*s 1662.

pir¹ m (15. v., Vodice, ŽK, Kosmet, Lumbarda, homonimija sa *pir* uklonjena je akcentom) = (pseudojekavizam) *píjer* (Bosna), sve-slav. i praslav., »1° gozba poslije vjenčanja, 2° svadba, 3° esnafska slava«. Pridjev na -on > -an *piran* = *píjeran* (Ranjina), poime-ničen na -*ik* *pirnik*, gen. -*ika* = na -*jak* *pirnjak* (Baraković, Poljica), na -*njl* *pirnji* (Divković). Ovamo još s tur. sufiksom na -*džija*

pirdzija m (Lika) »pustošvat, nabiguzica«. Deminutiv na -*bk* *pirak*, gen. -*rka*. Denominal na -*ovati* *piròvati*, *pirujēm* impf. Izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa r (kao *dar*, gr. δώρον) od ie. korijena *pi-* »piti«. Značenje' je isto kao u *pijanka*.

Lit.: ARj 9, 860. 864. *Elezović* 2, 75. *Kušar*, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 246. *Mladenov* 423. *Hirt*, *PBR* 23, 336. *Uhlenbeck*, *PBB* 16, 536. 19, 333. (cf. *AnzIF* 3, 88). *Matzenauer*, *LF* 12, 342. *Jokl*, *Stud.* 92.

pir² m (Vuk, Hrvatska, Istra, Split, Smokvica, Korčula) = *piro* n, ie., baltoslav., praslav., »far, triticum Spelta, ogropyrum repens, Spelt«. Deminutiv na -*bc* *piree* (Cres) »agropyrum repens«. Na -*evina* *pirèvina* pored *pirevina* (Vuk) = *pirèvina* (Kosmet) »trava koja raste kao korov po njivama, triticum repens«, poimeničen pridjev na -*ev*, koji dolazi kao toponim sr. r. *Pirevo* (Srbija). Na -*avica* *piravica* (Istra) »triticum genus«. Na -*ika* *pinka* (Belostenec, Vrbnik, Bukovica, Dalmacija, Lika, Bosna) »triticum repens«. Samoglasnik i je nastao od jery-a steslav. *pyro*, a ovo od ie. *u*. Srednjeg je roda kao *eito*, *yšeno*. Rumunji posuđiše *pir* »triticum repens«. U baltičkoj grupi stprus. *pure* »bromus secalinus«, lit. *pūrai* pl. m »Winterweizen«, lot. *purī*, sanskr. *pura-h* »Kuchen, Gebäck«, gr. πυρός »Weizenkorn«, πυρήν, gen. -ης (mediteranski sufiks) »grain d'un fruit«, južno-ar. *bur*, *bor*, klasično-ar. *burr* »orge«. Riječ je prema tome pred-ie.

Lit.: ARj 9, 861. 863. *Miklósié* 269. *Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 402. *WP* 2, 83. *Trautmann* 232. *Mladenov* 483. *Pedersen*, *IF* 5, 74. *Boisacq*³ 829.

pirata m »gusar«. Od lat. *pirāta* < gr. πειρατής, izvedenica na -*ατής* od glagola πειράω »poduzimljem«.

Lit.: ARj 9, 863. *Prati* 773. *DEI* 1941.

pirgast, pridjev na -*ast* (Lika, Bruvno, ~ *pas*; slov.) »pjegav, šaren, s crnim i bijelim pjegama« = *pirgas*, f -*sta* (Kosmet) »pepeljiv« = na -*av* *pirgav* (Virovitica) »lećajiv, pjegav«, poimeničen na -*bc* > -*ac* *pirgavac*, gen. -*avca* (Bosna) »vez na ženskim maramama«. Na -*ice* *pirgica* (Lika) »pirgasta kokoš«. Na -*o* (hipokoristik) *pirgo* m (Turska Hrvatska) »čovjek lećajiv«. Na -*a* *pirga* »1° koza, 2° krava (Kukuljanovo), 3° kokoš (Bosna), 4° ptica emberiza hortulana, 5° nadimak čovjeku (odlatle *Pirgia*)«. Na -*as* *pirgas* m (Lika, Bastaji) »konj« prema f na -*ica* *pirgaKca* »kokoš«. Na -*asica*

pirgasica »ptica porzana maruetta«. Na -*an* *pirgān* = na -*alj* (upór. *putaij*) *pirgalj* »konj«. Na -*ulja* *pirgulja* (Hercegovina) »zmija«. Na -*eša* *pirgeSa* (Bastaji, Slavonija) »ime kozi«. Na -*ónja* *pirgonja* »svb«. Denominal na -*ati* *pirgati se* (BiH) »šareniti se«. Suglasnik *g* varira ša *k*: *pirkosi* (Kurelac) »piegaste, *pirka* (Kukuljanovo) »ovca, kokoš«. Kako *pirihast* (Istra) znači »šaren«, a to se značenje razvilo iz »crven, crvenkast«, možda je i *pirgast* < *pirkast* (glede sufiksa upor. *crvenkast*) u etimologijskoj vezi sa *pirti* »plamtjeti« (v.) i *pirKt* (v.). [Usp. *perka*; Vinja izvodi od gr. πέρκος > *cmkast*].

Lit.: ARj 9, 863. 865. *Elezović* 2, 75. *Vinja*, *ZbRFFZ* 1955, 149.

píria f (Perast) pored *pirija* (Vuk, Budva, Crmnica, Crna „Gora, šćepan, Paštrovići, Božava), deminutiv *pirica* (*i* < *iji*) = *pirja* (Rab, Kućište, Korčula, Boka) = (s tal. prefiksom *j-* < lat. *ex-*) *spírica* (Potomje, Kućište) = (sa *l* prema furi. *piere* metatežom) *pirla* (Glamoč) = *pirlja* (Poljica) = *pílríja* pored *pílríja*, *pílríja*, *pirielica*, *pílerica*, *píliernica* (Crmnica) »lijevak, tratur (ŽK), imbuto«. Upor. arb. *piri-ja* (Godin). Oblici bez / potječu iz mlet. *pirta* < gr. περία (Bruch) »Trichter« iz Jannarakisa od περίω »durchbohre«, ako περία nije novogrčka posude-nica iz mletačkoga; istro-rom. *pirta* (Pasana). Oblici sa / nadovezuju se na slov. *plèdra* f (Goriška) < tál. dijai, *pledria* (Bormio), slov. *piérä* f < furl. *piere*, tršč.-tal. pl. *piéräs* »imbuti«. Pretpostavlja se kao izvor nepotvrđeno vlat. *pletria. Crmnički se oblici mogu objasniti unakrštenjem mletačkog i furlanskog oblika. Oblike sa *s-* upor. s istro-rom. *spiera* (Pula) »1° sfera, 2° piccola parte di q. c.« < *sphaera* i *sp'jerlica* (v.).

Lit.: ARj 9, 864. 865. 866. *Pleteršnik* 2, 54. 57. *Sturm*, *ČSJK* 6, 82. *Miletić*, *SDZb* 9, 253. 394. *Kušar*, *Rad* 118, 22. *REW*³ 6597. *Štrekelj*, *ASPh* 12, 465. *Bruch*, *ZRPh* 40, 315. *Ive* 5, 151. *Pirana* 780. *FEW* 9, 63. *Skok*, *ZRPh* 36, 655. A. 2.

pírín(a)č, gen. -*Inča* m (Vuk) »1° žuta mjed« = *pirindža* (jedna potvrda, narodna pjesma), pored značenja 1° također »2° riža« = *pirinač*, gen. -*inča* (Kosmet) pored *perinač* »riža«. Pokušalo se ukloniti homonimiju s pomoću metaze *in* > *ni*, promjenom suglasničke grupe *rn* > *rm* i uklanjanjem nepostojanog *α* u dočetu: *pirnič* (Bukovica, Poljica, Dalmacija) = *pirmie* (Turska Hrvatska) »riža«.

Uza sve to se ti oblici miješaju u oba značenja tako da homonimija ipak nije uklonjena. Odatle na -*uša* *Pirničuše*, topoitn (Turska Hrvatska), i na -*li* *pirničlje* f pl. U bug. je *pirinč* isto tako u oba značenja. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pirinğ* pored *hiring* »riža«, perz. *pirink* »Kupfer«, oboje u tur. *pirinç*). Iz istoga je vrela *bronz*a, *brunac* (v.).

Lit.: ARj 9, 864. 866. *Elezović* 2, 67. *Skok*, *Slavia* 15, 487., br. 598. *Miklošič* 342. 247. *KZ* 64, 129. *Školjić** 518.

pirti¹, -*im* impf. (Martić, subjekt *oganj*) »gorjeli, plamtjeti«. Upor. češ. *pyz*, *pym*, slvč., gornjo-luž., ras. *pyz* »favilla«, polj. *pyrzyna* »glühende Asche«, ukr. *peryna*, iz čega izlazi da je i nastao iz jery-a. Na to upućuje i arb. *purř* »topli pepeo«, koje je kao *matuke*, stara posuđenica iz južnoslavenskoga. Ovamo ide zacijelo i *pirih* m (Istra, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »1° uskršnje jaje crveno namazano, pisamca, 2° šaren vo« prema *piriha* f »krava s crvenom mrljom« = *piriha*. Odatle pridjev na -*ost* *pirihast* (Istra) »šaren«. Sufiks -*ih* < -*juh*. Ako se uzme da se p'n'fi, *pirim* impf. (Vuk) (*na-*, *pot-*, *pro-*, *ras-*) najčešće upotrebljava u vezi s vatrom, a hrv.-srp. *propiriti* dolazi kao posuđenica u arb. *me perpurit* »isto«, može se uzeti da je *pirti* »flare« istoga postanja, tj. da je i u tom glagolu i nastalo iz jery-a. Sinonim *piriri* »duhati« može imati i onomatopejsko postanje. Kao *stid* — *stud*, *sirov* — *surov* ovamo ide i *puriti* (*p-*, *po-*) »rösten«, *zapuriti se* »erubescere«, *zapapuriti se*, *zapapuren* (sa prefiksom *ja-* kao *japad*, *jamuža*). Dalje veze s gr. πυρ »vatra«, πυρόω »anzünden«, stvnjem. *fuir*, nvnjem. *Feuer*.

pirti², *pirim* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *pot-*, *ras-*; subjekt *vjetar*) »duhati« prema pf. *pirnuti*, -*e* (subjekt *vjetar*). Ne govori se na zapadnom čakavskom i kajkavskom području. Štokavski je glagol. Deminutiv na -*kati* *pirkati*, -*ām* (Vuk, subjekt *vjetar*). S prefiksima *do-*, *is-* ima metaforičko značenje *ispirti*, *ispirim* (Lika) »izletjeti van«, *dopimi* (Vuk) »doći pušići«. Ovamo možda *dopirlati* (Vuk) »do-tjerati«. Uporediti se može s rus. *pyritb* »vzdymatb, šerstb« i sa lit. *purstu* »topyritbsja«. Zacijelo je onomatopejskog podrijetla. Upor. pi-

ritti, pihatí, puhati (v.),³ za dalje veze onomatopeje.

Lit.: ARj 3, 922. 7, 488. 9, 865. Miklošič 247. Buga, RFV 67, 232. si. (cf. AA 6, 271).

pirjan, gen. *-dna m* (Vuk, Bosna, Srbija), »temfano meso« = *birjane*, gen. *-a* (Kosmet) »vrsta jela s -mesom, čevap«. Denominál na *-iti pirjaniti, pirjanim* impf. (Vuk) »kuhati meso u zaklopljenom sudu«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *birj an / purjan*) »arrostito nel forno« iz oblasti kulinarnstva.

Lit.: ARj 9, 865. Skok, Slávia 15, 487., 597. Miklošič 269. Matzenauer, LF 12, 342.

pirilit m (15. v., Marulić, narodna pjesma) »utkane šare«. Na *-anka pirlitanka f* (Martić), epitet uz *diljka*, poimeničen part. perf. pas. od denominala *pirlitati, -am* impf, (*is-, na-*) »l'utkivati pirlk, 2° (*na- se*) nakititi (*se*), ukrasiti (*se*)«. Maretić i Matzenauer izvode od tur. *purli* »šaren«, *türlü-türlü* »diversus, varius«. Glasovni odnosi i prema *u, ü* ostaju nejasni. Isto tako i dočetak *-t*, a naročito i' okolnost da dolazi već kod Marulića, što ne govori u prilog izvođenju iz turskoga. Upor. *pirgast*.

Lit.: ARj 7, 488. 9, 866. Matzenauer, LF 12, 342.

pirula f (Rab) »neka duguljasta naušnica (orecchino)«. Od mlet. *pirola* »isto« < vlat. *pirula, deminutiv od *pirus* »kruška (metafora)«. Odatle toponim rum. podrijetla *Perii* (selo, Srbija, Timok) < rum. *pâr* < lat. *pirus* »kruška«, obrazovan s pomoću sufiksa *-iš* (upór. *alunis*. »Ijeskovik, Ijeskovača«). Značenje kao naš *kruškovac*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 19. 20. ARj 9, 786. REW² 6523. 6525. Pascu, Sufixelexe 353.

pirustija (makedonski) »tronog«. Balkanski grecizam (< ngr. *πυροστία*): rum. *pirosteiu m, pirostie f*, bug. *pirostija / pirustija*, arb. *perustt* (gubitak suglasnika s nejasan).

Lit.: GM 329. Matzenauer, LF 12, 342. Mladenov 424. Tiktin 1171.

pīs¹ (Vuk, Kosmet) »1° uzvik (onomatopeja) kojim se tjera mačka« = *puis* (Bukovica) »isto« = *pīs pīs* (Kosmet) »2° glas kojim se oponaša dječje plakanje, 3° odgovor na kihanje«. U značenju 3° oformljuje se analogički prema *zdrav: pizdrav* pored *pizdrāv* (Kosmet). Onaj koji kihne odgovara: *Da si živ i zdrav*. Značenje 2° oformljeno je u Vukovu glagolu *pizditi, pizdim* »plakati, derati se«.

Lit.: ARj 9, 869. 908. Elezović 2, 76.

pis² (Kosmet, Mostar), indeklinabilni pridjev »nečist, prljav, odvratn, ružan« (protivno *pac*, v.), komparativ *po pīs čevak* (Kosmet) »prljav čovjek«. Pojačava se *pis i murdar* (v., Bašagić). Turcizam (tur. *pes* pored *pis* »mauvais, sale«) iz terminologije običnog govora. Varijanta *pes* raširena je na *-av pēsina* = na *-vsta pēsinosi* (Sarajevo; glede *-in* uporedi *peksin*) »isto«. U turskom postoji još varijanta *peksi* »nečist«. Odatle na *-or* pridjev *peksin* (Vuk) = *peksin* (Riječka nahija) »pogan, nečist, gadan«. Unakrštenjem sa *christianus* > *kršćanin, hristjanin, rišćanin: peksjan*, gen. *-āna* (Bosna, Srbija) »1° Turčin, 2° hrišćanin«, s pridjevom *peksijansklj paksiján i paksijanski*.

Lit.: ARj 9, 580. 762. 802. Skok, Slávia 15, 485., br. 584. GIZM 30, 299. Elezović 2, 76.

Pisa (mlet. *Piza*), talijanski grad (toponim) etruščanskog podrijetla. Etnik prema tal. *pisano*, pridjev (ktetik, prezime i etnik ujedno) na *-bc* > *-āc Pizanac*, gen. *-nca* (Pavlinović), prema *-anin Pizanin* (Kavanjin), (čisti talijanizam) *Pizan* (Kožičić).

Lit.: ARj 9, 907.

pisati, pišem impf. (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **psati, pišc* »γράφειν, scribere« prema iterativu na *-va- -pisivali, -pisujēm, piševati*, samo s prefiksima, isto tako *spisavati, -levati* (čakavski). Prema prezentskoj osnovi *pišc* stvoren je u hrv.-srp. infinitivu *pisati* (*do-, is-, na-, nat-, o-, po-, pot-, pre-, pri-, pro-, s-, sa-, u-, za-*). Upotreba prefiksa čini se kadikad prema stranom uzoru. Tako je *propisati* lijek rusizam, a *prepisati* prevedenica prema *verschreiben*. Osnovno značenje »praviti šare« očuvano je u zapadnim krajevima u part. perf. pasiva kao pridjevu *pisan* (ŽK) »šaren«, poimeničen na *-ica pisanica* »uskrsno jaje«, na *-ika pisarika* »jabuka sa crvenim šarama«. Upor. *pisanje* »slikanje«, *upis* (Piva-Drobnjak) »slika«. Brojni su postverbalni od glagolskih prefikslnih složenica, osobito u uredskom govoru: *dopis, ispis, napis* (16. v.), *natpis, opis, popis, potpis, pr(ij)epis, prīpis, propis = propis* (Kosmet, Peć), *spis* »akt«, *upis, zapis* (*ići na ~, dati ~*). Posljednji je folklorni termin. Femininum *ispisa* (17. v., jedna potvrda); *prepiska* je rusizam *per episka* »correspondance«. Postverbal *zapis* posuđuje Rumunji u značenju rum. *zapis* »1° Akt, 2° folklorni termin«. To je to značajnije što su Rumunji posudili a *četi* < *čbtp* »legere«, a nisu posudili *pisati*, nego zadržase lat, a *scrie* < *scribere* ^

Odatle na *-ovati zapisovat, -ujem* pored *-šujem* (Kosmet). Od ovih izvedenica se prave i proširenja na *-ik: napisak, spisak*. Pridjevi: *pis* (Baraković) sa gubitkom *-bn, napisan, propisan* (Piva-Drobnjak) »uređan, kako se traži«, *opisan* (*opisno mjerstvo*) »darstellende Geometrie«, *ūpisan* (Piva-Drobnjak) »išaran, naslikan«, *ispisan* (18. v.), *dopisan* (*~sna karta*), poimeničen na zapadu *dopisnica*, na *-ik zapisnik*. Na *-anka pisanka* je čehizam (*pisanka*). Radne imenice: na *-bc pisac*, gen. *pisca*, s pridjevom *pišćev*, na *-ar pisar*, gen. *-ara m* prema *f pisarica*, s pridjevima *pisarev, pisaričin*, na *-telj spisatelj*, s pridjevom *spisateljski*, apstraktum *spisateljstvo*. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-mo pismo*, gen. pl. *pisama* »1° Schreiben, 2° rum. scrioare, Brief (upór. ŽK *biti vragu na pismu*)« je baltoslav., sveslav. i praslav. Odatle *pisme n* »Buchstabe« (upór. rusku posuđenicu *kirilskij šrift*), *pisma*, gen. *pisme f* (Kosmet) »1° Brief, 2° knjiga«. Pridjev (*ne*)*pismen*, s apstraktumom *pismenost*. Odatle Vukova prevedenica kao poimeničenje na *-ica pismenica* od gr. *γραμματικῆ*. Složenice: *pravopis*, prevedenica prema gr. *ορθογραφία i Rechtschreibung*; neologizam *pismohrana* »arhiv«. Baltičke usporednice su zadržale dijelom bolje prvobitno značenje nego slavine: lit. *piešti, piešiu* »mit Kohle Linien ziehen, malen > schreiben«, iterativ *paišyti* »skicirati«, stprus. *peisai* »piše«, *peisaton* »pisano«. Praslav. i nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **peik-*, koji varira sa **peig-*. Pored *ei* > *i* dolazi u slavinama i niži prijevoj *ř* > *ь*: stcslav. *pbsati* > češ. *psāti*. U ostalim ie. jezicima dolaze ta dva ie. korijena s infiksom *n*: lat. *pingere* prema participu *pietus*, sanskr. *pinčāti* »schneidet, zurichtet, ziert«, awesta *paēs* »schmückt, stperz. *nipistanaiy* »schreiben«, toh. B *pinkam* »pisati«, gr. *ποικίλος* »šaren«, stvnjem. *f h-*. Glede daljih etimologijskih veza koje čine zasebne leksikologijske porodice v. *pjea i pastrva*. Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k*. Kako pokazuje engl. *write* »1° rezati > 2° pisati« i ie. *peik, kako je predstavljeno u baltoslavenskom, značilo je prvobitno »bosti, stechen, urežavati«. Odatle se razvilo »slikati«, kako je potvrđeno u svim ie. jezicima. Značenje »scribere« kao zadnji štēpen u tom razvitku očuvano je u slavinama. Zbog toga je moguće dovesti taj ie. korijen u vezu s onomatopejom *pik*-(v.).

Lit.: ARj 2, 646. 4, 490. 7, 490. 9, 873. 881. 880. Elezović 2, 77. Vuković, SDZb 10, 400. NJ 2, 223. Radojčić, NJ 6, 78-93. Miklošič 270. Holub-Kopečný 273. 302. Bruck-

ner 415. Trautmann 210-211. Mladenov 425. WP 2, 9. Buga, IzvORJAS 17, 1, 1-52 (cf. RSI 6, 338). Meillet, IJb 1, 18. Fraenkel, IF 50, 7. Schulze, SBBA 1921, 293. sl. Joki, IF 30, 198. Matzenauer, LF 15, 166-168. Maretić, NVj 3, 192. Jagić, ASPH 13, 630. Tiktin 1793.

piskati, -am impf. (Voldi, Stulić, Jačke) = *piskat, pištüm* (Kosmet) (*pre-, za-*) = *piskati* (Vodice), stcslav. *piskati, pisto*, slov., češ., polj., ruš., praslavenski glagol onomatopejskog podrijetla (zvuk *pisk*), nije zastupljen u štokavskom govoru, »trubiti, pijukati, svirati«, prema pf. *pisnuti, -ēm* (Vuk) pored *pisnuti, pisnem* »ciknutij vrisnuti, dreknuti, zviznuti«. Deminutiv na *-Mati* (upor. *cvrkatati, zviždukatf*) *piskutati, -čem*, s izvedenicama *piskutavac, piskulljiv, piskulljivost*. Postverbalni *pisak*, gen. *-ska m* (Istra, Vodice, ŽK, Levač—Temnić) »1° sibilus, 2° cijev u različnih muzičkih predmeta > 3° svirala, frula (sinegdoha)«, *piska f* (18. v., Kosmet) »1° sibilus, 2° vriska, plač« = *piska* (Split) »1° frula, 2° kukuta, 3° rakija od šljive piskuse = piskavca, 4° drvena frula (Krašić), 5° itd«. Deminutiv na *-bk: piščak m* (Poljica, Dalmacija). Uzvik *ni piskać* »ni pisnuti«. Na *-ač piska!* »trubač, svirač« prema *f piskačica*. Na *-vac piskavac*, gen. *-avca = piskavac* (Kosmet) »1° anas penelopa, 2° riba, 3° biljka scabiosa pratensis, 4° šljiva, sinonim: piskuša« prema *-ica piskavica* »1° morska riba, 2° biljka foenum graecum, trava koja raste kao korov na močvarnom i neplodnom zemljištu, 3° toponim u sing. i pl.«. Na *-ala piskala* (Vodice) »trublja«. Na *-ika piskavika* »foenum graecum«. Deminutiv na *-ica piskica* (Ipra) »primula, sinonim: trobentica«. Arbanasi posuđuje *pūkas*. Ovamo ide možda praslav. *piskor* (Dubrovnik) »1° mala riba, čikov, 2° muraena« = *piskor* (Kosmet) »1° sitnež, 2° (metafora) sitna djeca« = (sa *sk > šk*) *piskor* (Hrvatska) = na *-ur piškūr* (Srbija, ŽK) »Beisker«. Nalazi se još u slovenskom, češkom i poljskom. Deminutiv na *-bc > -ac piskorac*, gen. *-orca* (Vuk, Dubrovnik) = na *-čić < -bc + -ič piškorić, piškorac* (i prezime). Rumunji posuđuje *piscariu* »cobitis fossilis«, upor. s istim sufikom rus. *piskan*. I njem. *Beisker* pored *Peisker* (također prezime) potječe odatle. Za postanje ovoga apelativa od onomatopeje *pisk-* govori samo značenje u Kosmem »sitnež > djeca«, koje se osniva na semantičkom zakonu metafore. Inače se *piskor i piskavica* u značenju ribe izvode iz ie. korijena **pīsq-*, odakle je lat. *piseis*, njem. *Fisch*, stir, *iasc*, gdje svagdje znači »riba« [o svemu v. i pod *pēs*]. U štokavskom je raširen samo baltoslav. i praslav.

na *-éti píštati, pištím* (16. v., Vuk) »zvíždati, cicati, vrištati, vikati« = *pištiti* (Voltidi) »1° kapati« = *pištiti* (Vodice) »2° izvirati« prema pf. *pisnuti*. Glagol *napištiti se* »naduti se« kao rus. *pysčib* »nadimati se« ne ide ovamo. Glagol na *-éti* ima veliku leksikologijsku porodicu. Postverbalni: *put m* »tanak mlaz vode«, *pista* (Riječka nahija) »zla pašak«. Praslav. na *-eh: piščal*, gen. -t' (Belostenec, Jambrešić) = *pištala* f (Stulić) »svirala«, s pridjevom *pištalan*, steslav. *pištalb*, češ. *pišt'ala*. Deminutiv na *-ica* *pištalice* »sviralice«, na *-ičina* *pištaličina* (Lika) »slabo vrelo«, na *-ika* *pištaljika*. Augmentativ na *-ina* *pištalina* [*pištaljina* »1° izvor, 2° barovito zemljište, 3° toponim«. Na *-ka* *pištaljka*. Na *-nik* *pištaljnik* »sambucus racemosus«. Na *-vac* *pištavac*, gen. *-vea* »ptica, Mauerschwalbe« = *pištavac*, gen. *-avca* (Lika) »slabo vrelo«. Na *-ica* *pištavica* = na *-avina* *pištavina* (Stulić) »izvor iz kakve hridi«. Na *-et* (kao u onomatopejskim izvedenicama) *pištēt* (Hercegovina) »1° malo vrelo, 2° toponim (u sing. i pl.)«. Na *-oljina: pištóljina* f (Kosmet) »1° mjesto gdje pišti voda, 2° podvodno barovito zemljište, 3° toponim«. Na *-uljak* *pištuljak*, gen. *-ljka* (Slavonija) »curak«. Ovamo ide i posuđenica *pištolj*, gen. *-olja m* = *pistola* f (17. i 18. v.) = *pistola* (ŽK) = *pištolija* (Vuk) = *pištolja* (Hrvatska i Slavonija) iz njem. *Pistole*, a to preko talijanskoga (tal. *pistola*), koje je opet evropski slavizam iz češ. *pišt'ala* »oružje koje je ušlo u upotrebu za husitskih ratova« [usp. i posebno pod *pistòla*]. Korijen je prema Miklošiču ie. onomatopeja *pti(v.), raširen inohativnim sufiksom *-sk*. Rumunji posuđiše *a pišti* »hervorsprudeln« = *pi/ti* (Moldavija, Muntenija pored *pisti* = *ghisù* = *gisti*. U izmjenama *št* > *st*, *ft*, *p* > *gh*, *gi* vidi se ónomatopeiziranje. Odatle *pištelnič* »Sumpfloch, Pfahl«. U baltičkoj grupi odgovara lit. *piškėti, pisku*. Petersson izvodi *pískati* i *tištati* od ie. korijena *(s)peis- »duvati«, raširenog formantom *-qo*. To se raširenje nalazi samo u slavinama, dok je lat. *spirare* bez toga raširenja. Odatle je internacionalna riječ *spirít*. Upor. još sanskr. *piccherà* »frula«, srvnjem. *visen*, nvnjem. *fišten*. Da je izvođenje iz onomatopeje *pi-* jedino ispravno, dokazuju hrv.-kaj. *pišle* > *piškí »pile«, ukr. *pysk'la* »Küchlein«, rus. *pisklenok* »Hühnchen«, gdje se vidi isto inohativno raširenje onomatopejske osnove *pi-*.

Lit.: ARj 7, 490. 9, 870. 878. 889. Elezović 2, 76. 78. 127. 196. Ribarić, SDZb 9, 177. Miklošič 247. Holub-Kopečny 274. Bruckner 415. Mladenov 242. GM 339. Petersson, PBB 43, 149 (cf. IJb 7, 117). Zubaty, KZ 31, 13.

Scheftelowicz, KZ 56, 194. Pedersen, IF 5, 72. W P 2, 11. Tiktin 1175. Trautmann 221. Petersson, BGDS 43, 149-153 (cf. JF 3, 219). DEI 2953.

pistač m »pistacija, drvo i plod« = (f mjesto *p* prema turskom?) *fistač* m (Dubrovnik) »pistacia vera, oraščić« = *flstbk* (Kosmet, čist je turcizam), steslav. *pistiki*. Balkanski grecizam (možda perzijskog podrijetla, gr. *πιστόλιον*), širen posredstvom Turaka (tur. *fistik*): rum. *fistic*, bug. *fästák*, arb. *fěsték*. Prvi oblik < stmlet. *pistacio*. Sačuvani su i čisti grecizmi *pistak* i *pestak*, a postoji i oblik *puštati* m pl. (Dalmacija) »sicilijanski orasi« s *pi-* > *pu-* ako nije južno-tal., usp. sic. *fastuca, pastuca*, s prebacivanjem vokala *u* u prvi slog.

Lit.: ARj 3, 58. 9, 885. Elezović 2, 416. Lukić, Bog 4, 140-150. Miklošič, Lex. 565. REW 6535. Tiktin 633. Mladenov 663. GM 104. DEI 2952. Šulek, Im. 542.

pišati, *-ām* impf. (Vuk) (*iz-, na-, o- se, pre-** *pri-, pro-, u-*) »mokriti (eufemizati), buriti (onomatopeja, upor. njem. *brunzen*), curiti, scati, mizaŕi«, impf, na *-va-* *pišavati*, samo s prefiksima, prema *pisnuti*, *-em* pf. Deminutivi: na *-kati*, *-uknuli piskali* impf, prema pf. *pišuknuti*. Ne nalazi se ni u jednom drugom slav. jeziku. Rum. *a piša* »isto« ne može biti posuđenica iz našeg jezika, jer rumunjski glagoli slavenskog podrijetla idu u kategoriju *-ire*. Upor. i madž. *pisalni* pored *peselni*. Podrijetla je onomatopejskoga. Onomatopejski korijen *ps* nalazi se u različitim jezicima za urin, kako je dokazao Schuchardt. Zbog toga je moguće dvoje, ili je *pišati* domaći onomatopejski glagol ili je posuđenica iz romanskog ili germanskog, usp. tal. *pisciare*. Upor. francuzizam *pisoir*, gen. *-ara* m < *pissoir* (sufiks lat. *-atorium* > -oir), koje je izmijenjeno *upišura* »Nachttopf«. Vjerovatnije je da je posuđenica, jer za to govori geografska area riječi. Razlog posuđivanju je izbjegavanje pejorativnosti. I danas se govori strani latinizam za taj pojam: *urin*, gen. *-ina** *urinirati*. Upor. slav. riječ *pižda*, koju posuđuju okolni narodi, da izbjegnju pejorativnost. Apstraktum na *-oca* (upor. *mokraća*) *pišaća*, poimeničen ž. r. participia prez. *pišáei* (upor. *pišaća žaba*, »Springfrosch«, Brčko). Sufiks *-a&a* varira: *pisaka* (upor. *pljuvaka*, Vrbnik, Mikalja), *pisak* m, *pišaga* (Vareš, Bosna) »1° urin, 2° žensko spolno udo (Slavonija)«. Na *-alo* *pišalo* n »1° žensko spolno udo, 2° prorez na gaćama (Turska Hrvatska)«. Poimeničeni participi pas.: *popišanac*, gen. *-anca* prema f *popišanka* (Krašić) »1° dijete koje mokri u krevet, 2°

•derle, šmrkavac«. Na *-an pišan*, gen. *-ana* m »pišalo u djece«. Na *-anjak pišanjak* m (Vuk) »urin«. Za *pišaća žaba* bilježi Hirtz ove varijante: *piŠak* (Daruvar), *pišara* (Banova Jaruga), *piškor* (Grubišno Polje), *pišnjača*, *pišura*, *popisani Mariin* (Hrvatsko zagorje), *popišanka* (Velika Gorica), *popišura*. Od tal. imperativne složenice *pišakont* m »biljka leontodon taraxacum« < tal. *pisciacane*.

Lit.: ARj 3, 924. 9, 591. 886. 12, 92. 380. Hirtz, Amph. 116, Rešetar, Stok. 268. Miklošič 247. Schuchardt, ZRPh 29, 340. REW* 6544. Prati 774. DEI 2949.

pišerma f (Kosmet) = *pišurma* (Srbija, Sarajevo) = *pešurma* (e mjesto *i* prema *peć, peći*, unakrštenje hrv.-srp. i turske riječi, Banja Luka) »pečenje hljeba, jela u pekarnici za plaću«. Turcizam: tur. apstraktum *piširme* pored *pišurme* od kauzativuma *piširmek* »faire cuire«, od *pišmek* »peći«. Osnova *piš-* nalazi se još u *piskin* (Kosmet), indeklinabilni pridjev »iskusan (č čovjek, ~ žena)« od tur. *piškin* »pečen > (metafora) iskusan«, obrazovano s pomoću istog sufiksa kao *čališkan, sürgün, čapkun, českin, jangin* (v.).

Lit.: ARj 9, 891. Elezović 2, 78. 537. Skok, Slávia 15, 486. Deny §§ 579. 866.

pišiv (ŽK) = *pišljiv* (Lika) = *pušiv* = *pušljiv* (Slavonija) »crvljiv«, praslav. pridjev kojemu odgovara rus. (dijal.) pridjev *pyščij* »prazan«. Izvedenice: *pušljivac* (Orahovica) »pušljiva voćka« = na *-otak pušljotak* (Vinkovci) »isto«. Slov. *piškav, piščiv* pored *pišiv* »isto«. Poimeničen na *-bc* hrv.-kajk. *pišivec* »uvredljiv naziv za slaba čovjeka u tjelesnom i moralnom smislu« = *pišivac*, gen. *-z ca* (ŽK). Na *-ka pišivka* »kruška«. Upor. još ukr. *piska* f »rupa u buretima«. Pridjev *pišljiv* je prema tome nastao iz *piščljiv s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi od 3 suglasnika. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, kako dokazuje ruska usporednica. Varijacija *pušljiv* je kao u *sirov* pored *surov*. Možda je pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ljiv, -iv* od *pysk*, koje u sjevernim slavinama znači »rilo, gubica«. Tu riječ posuđiše Rumunji *pisac* »klin, vrhunac«, zacijelo iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj 9, 887. 12, 745. Miklošič 269-70. Holub-Kopečny 307. Bruckner 449. Tiktin 1173. Štrekelj, DAW 50, 47. Scheftelowicz, KZ 56, 206.

pišman (Vuk, BiH), indeklinabilni pridjev (uz *biti*) = *pišman* (Kosmet) »koji je promijenio mišljenje, koji se kaje što je nešto učinio«.

Denominal (kauzativum) na *-iti: pismami* (*se*), *-anim* (Kosmet, Riječka nahija) (*po-*) »učiniti da se neko pokaje«. Apstraktum na *-luk pišman-luk* (Vuk) »žaošina (neologizam)«. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. *pāš-i-man*) »koji donosi kajanje; koji se razmišlja poslije učinjenoga« > tur. *pişman*) iz terminologije običnog govora: bug., arb. *pishman*.

Lit.: ARj 9, 838. Elezović 2, 78. Mladenov 425. GM 340. Korsch, ASPH 9, 662.

pistolà f (Vrbnik, Istra) = *pistolà* (ŽK, Božava, slov.) = *pištolja* (Hrvatska, Slavonija), augmentativ na *-ina* *pištoljina* f, odatle *piitoljinka* = *pištolj*, gen. *-olja* m (Vuk), pridjev na *-bsk pištoljski* = *pištolj* (Kosmet) = *pištolija* (narodna pjesma). Femininum je iz tal. *pistola*, maskulinum može biti preko tur. *pisto, pištov* ili preko njem. *Pistole*. Od češ. *pišt'al* iz husitskih ratova (Štrekelj, Titz, v. i *pištati*). Upor. arb. *pisqollë*.

Lit.: ARj 9, 891. Elezović 2, 78. Pleteršnik 43. Cronia, ID 6, 117. REW 6538. Štrekelj, LMSI 1894, 632. ASPH 26, 408-409. Korsch, ASPH 9, 663. GM 339.

pita f (1685, Vuk, Kosmet, BiH) »kolač, gibanica«. Balkanski grecizam: srg. *πίτα*, rum. *pită*, bug. *pita*, arb. *pite*, tur. *pita, pite, pide*. Deminutiv na *-ica pitica* (Vuk). Pridjev *pitin*, *putno dijete* »kao mali kolač od tijesta, što ostane iza pite«. Ovamo ide *opitnjak* m (BiH) »nekaka pita (kolač)«. Postoji i deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* lat. *pittula (usp. nap. *pétola* »pasta distesa dal matterello«): *pituljica* (Vuk) »nekakav nadjeven uštipak« = (asimilacija *p - t* > *t-t*) *titola* (Buzet, Sovinjsko polje) »pletanica od kruha sa upletenim jajetom (daje se djeci u Uskrsu)«. Na *-aria* > *-ara: pitara* f (Istra) »tabla na kojoj se mijesi tijesto (?)« = *petora* (Korlevići) »vrsta daske koja se upotrebljava kad se mijesi tijesto«. Važna je potvrda koja pokazuje *i* > *b* > *a: pätica* (Vrbnik, Bakar, Rijeka) »nekakvo pecivo od brašna, četvrtina kruha, panettini uniti (u Istri se zove i *zdelnica*, u Vrbniku *ručica*)«. Trebalo bi detaljnijih podataka o značenju te riječi. Glede *i* > *b* upor. gore *petora*. Prema rum. *pată* < *peată išla je u balkanski latinitet. S time se slaže i *pätica* u Vrbniku, u kojoj je *i* > *b* > *a* kao u *Bast* < *Bist(on)*, *Pazin* < tal. *Pisino*, Bakar prema tal. *Buccari* itd. Meyerovo izvođenje iz gr. *πιπτή*, poimeničenje u ž. r. od *πιπτός* (v. *pihtija*), ne može se održati.

Lit.: ARj 9, 60. 700. 891. 893. 904. Elezović 2, 77. 536. Ribarić, SDZb 9, 176. GM 340.

Tiktin 1176. Mladenov 424. ZbNŽ 6, 14. REW² 6546. 6548. Vasmer, GL 117. DEI 2957. Skok, ZRPh 54, 488.

pitár, gen. -ara m (Perast, Dubrovnik) = *pitár* (Potomje, Božava) »1° noćna posuda, 2° lonac za cvijeće, 3° kamena posuda za čuvanje ulj., okruga oblika«. Upor. prezime *Pitarević*. Istro-čak. *pitara* »tabula in qua massam deponunt (prema Nemaniću, prema Štrekelju sumnjivo)«. Dalmate-romanski leksički ostatak od gr. *πιθανόν* »botticelle« > srlat. *pittarium* > istro-rom. *pitier* »vaso«, mlet., furi, *pitier*, *pitario* (Padova), tal. (promjenom sufiksa) *pitale*. Unakrštenjem s našom riječi *plitica*, od *plit* »non profundus«, *plitak*: *piilar* m (Hercegovina), deminutiv *plitarica* (Vuk) »činija, plitica«.

Lit.: ARJ 9, 893. 10, 65. REW² 6544 b. Štrekelj, DAW 50, 47. Matzenauer, LF 12, 342-343. Ive 68. Rohlf 1696. DEI 1955. Skok, ZRPh 54, 488.

pitati¹, -am impf. (14. v., Vuk; homonimija s *pitati*, *pitām* uklonjena akcentom kao u *muka* prema *muka*) (*do-*, *is-*, *na-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »hraniti, krmiti, toвити«, prema iterativu na -va- *pitivati*, -ujem, samo s prefiksima. Stari particip prez. pas. *pitom* (Vuk, Kosmet) »1° (u stoslav.) fett, gemästet, 2° zahm« je također sveslav. i praslav. Praslav. je i apstraktum na -za *pića* »1° krma, 2° veoma sitne ribe kao hrana većim ribama (Smokvica, Korčula)« < **pit-ia* > stoslav. *pista*, slov. *pica*, češ. *piće*, polj. *pica*. Denominal od *pitom* na -itii *pripitomiti* — *dopitomiti* (Dubrovnik). Poimeničenje na -bc > -ac *pitomac* pored *pitāmac* »alumnus« smatra Maretić rusizmom. Na -ina *pitomina* (Bukovica) »hrana za stoku«. Važna je potvrda iz 1436. *pitanje* u značenju »ispaša, oblast u kojoj Vlasi pasu stoku: da im (se. Vlasima) je pitanje pada vsinenib (= Sinj, Dalmacija), a na njih pitanje da ne sida nijedan Hrvatini (ban Ivan Frankopan potvrđuje Vlasima njihove stare zakone). Praslav. korijen *pi-* od *pitati* smatraju neki varijantom od ie. **pa(i)-* »pāsti (v.)«, ie. **pei-*, **pī-*, raširen s pomoću formanta t kao u sanskrtu *pituh* »hrana«, lit. *pietus* »objed«, ir. *ithim* »jedem«, njem. *feist*, **pō(i)-* u got. *fōdjan*, nvnjem. *füttern* (odlatle posuđeni germanizam *füttrati*, Hrvatska). V. još *pijstovati*.

Lit.: ARJ 2, 677. 3, 926. 7, 485. 491. 9, 897. Šurmin 432. Mažuranić 920-25. ZbNŽ 15, 258. Mladenov 424. Ribarić, SDZb 9, 176. Elezović 2, 78. Miklošič 247. Holub-Kopečny 272. Bruckner 405. ZSPH 4, 217.

WP 2, 72. 73. Meillet, MSLP 11, 6-21 (cf. AnzIF 12, 304). Rozwadowski, RSI 2, 102. Matzenauer, LF 12, 343. Osten-Säcken, IF 33, 238. Hirt, PBB 22, 223-237. (cf. AnzIF 8, 261). Uhlenbeck, PBB 26, 276. Reichelt, KZ 39, 12. Specht, KZ 63, 222. Boisacq³ 751.

pitati², -ām impf. (Vuk) — *pitat* (Kosmet, ŽK; za homonimiju (v.) *pitati¹* (*do-*, *is-*, *izu-*, *na-*, *ot-*, *preis-*, *pro-*, *u-*, *za-*), sveslav. i praslav. **pyta-*, bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »scrutare«. Iterativ na -va—*pitivati*, -pilujem, -pitavati, -ām, na -ovati -pilovati, -ujem (16. v., *izu-* Antun Dalmatin) = *zapatívat* (Kosmet), samo u vezi s prefiksima. Deminutiv na -kivati *propitkivati* i *za-pitkivali*, *-ujem. Značajna je semantička varijacija u prefiksnoj složenici *dopitati* »osuditi, dosuditi«, odatle *dopitati* (nekome nešto) »doznačiti«. Postverbal *ispit* m, uzet iz crkvenoga jezika, danas je općenit školski termin u značenju »examen (odlatle posuđenica *ižamen* ŽK »ispit mladenaca o vjeronauku pred župnikom prije vjenčanja)«. Odatle pridjev na -an *ispitni (odbor)*. Poimeničen part. perf. pas. *ispitanik*. Radne imenice na -lac *ispualac*, gen. -oca, na -vac *ispilavac* gen. -vca, na -telj *ispitatelj*, na -ač *ispitivač*, gen. -aia. Pridjev *neispitljiv* »inperscrutabilis« stvorio je Vuk u prijevodu Sv. pisma; *opit* je rusizam. Rumunji posuđiše *ispitā*, a *ispiti* »prüfen, erforschen«, pridjev *ispitit* »erprobt«. Samoglasnik *i* je nastao iz jerya: polj. *pytać*, rus. *pytálb*. U češkom dolazi u istom značenju u ništičnom prijevodu *pitati se* prema stč. *pytati*. Taj prijevodni štēpen nalazi se i u hrv.-srp. *ptati* (Divković) u veoma značajnom semantemu »njušiti«. Bolje su potvrđene prefiksne složenice: *naplati*, -am (Vuk) »najušiti, njušeći naći« = *optati*, -am (Vuk, Ljubiša) »isto«, *proptāt*, -am (Kosmet, Milutinović) »doznati, pronaći«. Čini se da je to bilo prvobitno značenje praslav. korijena/ **pyt-* **py-*, za koji se uzimlje ie. korijen **pu-* u poređenju s lat. *putāre* (odlatle internacionalna riječ *amputacija*, *amputirati*), *pūrus*, gr. *πυρῦτιος* »nerazuman«, *πῦτιος* (*téknon*), sanskr. *pundālī* »očituje«. Bruckner uzimlje kao prvobitno značenje »krojiti, schneiden« kao u *badac*, upór. *pyiikac* »ausnehmen, sezieren«, *pytwa* »Anatomie«, lit. *piauti* »rezati, sjeći« prema lot. *petit* »pitati«. Ie. korijen **peu-* »erforschen, begriffen, verständig sein« bio je u slavinama raširen formantom *i*.

Lit.: ARJ 2, 647. 3, 925. 4, 305. 7, 539. 9, 142. 893. Iđ, 142. 12, 385. NJ1, 222-223. Moskovljević, NJ 3, 218-219. Elezović 2, 77.

143. 147. Krasovski, NJ 6-7, 87-88. Miklošič 270. Holub-Kopečny 174. 303. Bruckner 450. KZ 45, 49-50, Mladenov 424. WP 2, 13. Havranek, Slavia 7, 782. Tiktin 856. Boisacq³ 1111.

Pitaura, Porfirogenetov naziv za *Cavtat* (v.), < *Epidaurum*, predstavlja zacijelo dalmato-romanski izgovor polovine 10. v. antičkog naziva, u femininum kao *Nona*, *Scardona*, *Jadra* itd. pored kasnijeg *Cita veda* (1334. sl.) i *Cavtat*. Gubitak početnoga *e-* je kao u dubrovačkom grecizmu *pitrop* (v.), *d* > *t* je kao u *ranketiv* < *rancidus*. *Epidaurum* sadrži mediteranski naziv za **taura* »brdo«, koji se u južnoslavenskoj predrimskoj toponomastici nalazi u *Tauresion* > *Taor* kod Skoplja, u *Taurunum*, danas *Zemun* (v.) kod Beograda i u *Tovrljani* m pl. (1766, zaselak ili prezime ljudi iz jedne zadruge, Kosmet) < *Taurianum* s umiješanjem našeg sufiksa -janin- za etnika.

Lit.: Rački 278. 279. 401. Elezović 2, 324. Jireček, Romanen I, 60. Alessio, Onomastica 2, 193.

piti, *pijem* impf. (Vuk) (*is-*, *iena-*, *ižo-*, *naše*, *o-se*, *po-*, *u-*, *za-*), ie., sveslav. i praslav., »1° bibere, 2° (*piti* *duvan*, Kosmet) puški (prevedenica od tur. *tütün içmek*, upór. ŽK *nima ni kápi duvána*)« prema pf. *napinuti se* (M. Držić, Vetrancie, Hektorović), iterativu -*pijali*, -*pijam*, samo u vezi s prefiksima, deminutivi *pijuckati*, *ispijucati*, -am. Ie., sveslav. i praslav. je i pridjev *pijan* (upor. stoslav. *puc*) — (sa duljenjem *ь* > *i* pred /) *pijan* = *piján*, f -ana (Kosmet), poimeničen na -ica *pijanica* m = na -bc > -ac *pijanac*, gen. -anca m, u apstraktumu na -ost *pijanost*, denominai *opijāniti se* (Kosmet). Sveslav. i praslav. je apstraktna izvedenica na -vo (upor. *pecivo*) *pivo* n = *píva* f (ŽK) »1° (i stoslav.) što se pije, ποσις, 2° Bier«. Odatle na -ka *nāprvka* (Vuk, Sinj, Lika) »napitnica«, radna imenica na -ar *prear*, gen. -ara. Na -ara *pivara* pored složenice *pivovara* = *pivana* (Lika), sa -āna (tur. *hane*). Odatle kod Arbanasa *pive*. Stoslav. pridjev *pi vno* (*pi-yna žrtva*) potvrđen je samo u poimeničenju na -ica *pivnica* = *pivnica* (ŽK) = *pilnico* (Bednja) »podrum, konoba«. To je kulturna riječ koju posuđiše Rumunji *pivnița* = *pimnila* (Muntenija) = *pignița*, odatle *pivnicer* (dvorska čast) »chelar«, Mađžari *pince* (13. v.). Od osnove *pit-* pridjev je na -tk (upór. isti sufiks u *sladak*) *pitak*, f -tka. Taj je zamijenio stoslav. *pitūb*, upór. polj. *pity*. Osnova *pit-* nalazi se još u *pit* (Dubošnica, Krk) »suho ili razvodnjeno vino«, upor. slov. *pít*, gen. *pití*, zatim u *napitak*, gen. -tka., *upicivatij* -čujem -avam = *ispicevati*

(čafcavci, 17. sv.), *napitnica* (Lika), prema *napit* m ili f (Pavlinović) »koliko se jednim duškom popije«, na -je *piće*, *napiće* (Mikalja, Ranjina). Na -lo *pilo*, odatle na -iš *piliš* »potus«. Od *upijati* neologizam *upijač* »Flusspapier«, na -alo *ispijalo* (Lika) m, na -ač *napijač*, gen. -oca (Vuk) = na -lač *napij aloc*, gen. -oca m prema *napijalica* = ná *vac napijavac*, gen. -vca (hrv.-kajk.), na -avica *pijavica* f = *pijāvka* (hrv.-kajk.) »sanguisuga (i različita druga značenja, toponim *Pijavičino* na Pelješcu)«. Arbanasi posuđiše *piavice*, *piskavice*. Složenice: *krvopija*, imperativna *ispjučtura*. Izolirana je rum. posuđenica *a pili vin* = *a chili* »opiti se« = *a ši pili maseaua*, *pilit* »nakresan«, izvedenica od part. perf. aktiva *pih*. Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum (faktivitum) od *piti* pravi se prijevodom *pojiti*, -im (*na-*, *o-*, *za-*). Upor. prijevoje *dojiti*, *loj*. Postverbal *nápoj* (Vuk), pridjev na -bn > -an *opojan*, na -ište *nápojiste*, na -njak *napojnjak* (Prigorje, Hrvatska), na -nik *supojnik* (Vuk, Boka) »koji s kime zajedno stoku pase i poji«. Sveslav. i praslav. imperfektiv kauzativuma (fa[^]ktivitum) pravi se prijevodom duljenja *ō* > *α* *napajati*, *napajam* prema *napojiti*, *napojim*, *zapājāt* (Kosmet) prema *zapojit* »dati kome malo vode da dođe svijesti«. Odatle na -ište *napajalište*. Rumunji posuđiše *opaič* < *opajbc* < bug. *opajac*, *upajac* »petit lumignon portatif à 4 branches«. U baltičkoj grupi postoji usporednica za prijevodni oblik *pojiti*: stprus. imperativ *poiēiti* »pijte«, lit. *puotā* »Trinkgelage, Festgelage«, lat. *potus* »napoj«, *pōculum*, gr. ποτήριον »posuda, kalež« (odlatle crkveni termin *putir*) i romansko *pattus* (odlatle naša posuđenica u Dalmaciji *pol*, arb. deminutiv *poc* < *pot* + deminutivni sufiks -JA). Ie. korijen **pi-*, u prijevodu **pei-* / **poi-* zastupljen je bez formanta ne. samo u slavinama nego i u arb. *pi-* i u sanskrtu *piti* »pije«, *pyānah*, koje se potpuno slaže sa stoslav. *pyanb*, gr. fut. πίωμα pored πίνω »pijem« i reduplicirano sanskr. *pihami* = lat. *bibo*. V. *pir* i *spojiti*.

Lit.: ARJ 3, 926. 920. 921. 928. 4, 259. 280. 7, 476. 486. 490. 9, 898. 904. 906. 10, 470. Lalević, NJ 3, 54-55. 89. Elezović 2, 32. 73. 195. Miklošič 246. Holub-Kopečny 274. 275. Bruckner 405. Mladenov 425. Trautmann 228. WP 2, 2. Tiktin 1163. 1178. Vaillant, BSLP 31, 44. Bernard, RES 27, 34-35. Kühn, KZ 1897, 313. sl. (cf. AnzIF 10, 213). Streitberg, IF 3, 387. Mohl, MSLP 8, 181-184. (cf. AnzIF 3, 104). GM 336. 339. 341. Joki, Stud. 113. Zubatý, LF 28, 24. sl. (cf. AnzIF 15, 122). Osten-Säcken, IF 22, 314. Prasik, KZ 35, 600. Boisacq³ 785-786. Lidén. IF 19, 329.

pitigôlj, gen. -šija m (Rab) »leptir od svilene bube«. Prema Kušar od mlet. *petégolo*, što ne može biti ni po akcentu ni po značenju, v. *teleguia* f. Maretić, čini se, sumnja također u Kušarovu etimologiju, jer kaže da se Kušar domišlja da bi moglo biti iz tal. *pettégola* što znači »neka vodena ptica crvenih nogu«.

lit.: ARj 9, 900. Kušar, Rad 118, 27.

pitik m (stsrp., Aleksandrida, Novaković), pridjevna -ov *pitikovb* (odlatle prezime *Pitiko-ović*), »majmun, mojemuča«. Od gr. πῆθος »isto«.

Lit.: ARj 9, 900. Vasmer, GL 117.

pitûr, gen. -urâ m (Rab, Božava) »slikat«. Od tal. *pittore* < lat. *pictor*, gen. -oris, radna imenica na -or od part. perf. od *pingere*. U vlat. sa n iz prezentskog korijenja *pinctor > *pentur* (Marulić) »isto«, može biti dalmato-romanski leksički ostatak, prezime *Penturić* (15. v., Zadar) = *pintur* (Mirakuli) < sitai, *pintore*, prezimena *Pintorić* = *Pinturić* (Zadar, 15. v.). Ovamo bi išlo i prezime *Pintorović-beg* u *Hasanaginici* (ali ta etimologija može biti sumnjiva za ovo prezime zbog toga što se spominje u muslimanskoj krajišničkoj pjesmi). Apstraktno na -ura od lat. part. perf. *pictura* > tal. *pittura* > *pitura* f (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) = *pitura* (Crmnica) »boja, slika«, odatle denominat na -ati: *piturati*, -āra impf. (Perast, Korčula) = *piturat* (Rab, Božava) (na-), iterativ na -va- *pituravat* (Dubrovnik) »1° bojadisati, 2° (pejorativna metafora) nasamariti (Korčula; primjer: *dobro mu je pituro ili ajme, što ovaj piturava* »laže, izmišlja)«) = *pinturati* »isto«. U L'ci postoji još *pinjurati*, -am impf, »šarati (npr. torbe, bisage)«, zacijelo unakrštenjem od *pinturati* i (di)*pignere* — *dipingere*. Kao leksički ostatak iz dalmato-romanskoga treba smatrati *péngati*, -am impf, (dubrovački pisci, Mikalja, Potomje) (is-, na- 1520, po-, u-) = *penjgati* (ibidem) (zs-), iterativ na -va- *pengavau*, -am = *pingati* (Glavinić) (na-), s prefiksom *de* *depéngati* (17. v.) = *depingati* (17. v.), *depingavati*, -ojem = na -ovati *pingovati* -ujem (Glavinić, od postverbal) »1° slikati, 2° loše crtati ili bojadisati (Potomje)«. Odatle: naš postverbal *pên(j;ga* f (Dubrovnik, Divković) »1° slika, 2° ôlfarbe«; radne imenice na lat. -ataram > -atur dalmato-rom. *pengatur*, gen. -úra m (Dubrovnik, Mikalja, Zoričić) = *penjgatur*, na mlet. -odur *pengadur* (Banovac) »šaralac«. Ne može se znati da li je hrv. ili dalmato-romanska kreacija. Postoji i s našim sufiksom (p)pen(j)galac, gen. -aoca = *penjač*. Prijelaz romanske glagolske kategorije -ere >

-ati u *pengati* govori u prilog tvrdnji da je *tengati* dalmato-romanskim posredstvom došao u hrvatski jezik na Jadranu. Inače tu kategoriju zastupa -iti upór. *kúrit* < lat. *currere*. Postoji još *pendati* u Ivana Držića prema prez. ^r > d. Pridjev na -äst *pingast* (~a *zmija žutulja*) »pietus« (Makarska). Poimeničen vlat. part. perf. *pinctus za klat. *pietus* nalazi se u hrv.-kajk.. *pint* m (ŽK, Hrvatsko zagorje) = slov. *pint*, gen. *pinta* — *pinta* f (Krašić, Kosmet, također bug.) »1° malen sud za rakiju, 2° (pejorativna metafora) tikva (rugalica za glavu, Kosmeč«, usp. furl. *pinte* f »misura di liquidi = bocal«, njem. *Pinte* f »Flüssigkeitsmass im Frankreich, Niederlanden«, fr. *pime*, pröv. *pinta* î, engl. *pint*.

Lit.: ARj 2, 338. 3, 919. 7, 483. 487. 9, 771. 773. 775. 854. 855. 856. 10, 787. EUzovic 2, 74. Hirtz, Amph. 107. Macan, ZbNZ 29, 212. 213. Cronia, ID 6, 117. *Ľuamam, Kaa 65*, 162. *Pleteršnik 2*, 38. Kušar, Rad 118, 22. 25. REW⁶ 6481 b. 6482. 6512. *Mladenov 423*. Rešetar, Stok. 266. *Miklošič 247*. *Pirana' 757-8*. *Weigand-Hin 430*. DEI 2930.

Piva f »1° rijeka, pritok Tare (kad se *Piva* i. *Tara* sastanu, nastaje *Drina*), 2° predjel oko te rijeke, 3° manastir sagrađen kod nje (Crna Gora, nekada Hercegovina; 15. v. u *Pivě* na *planině* na *Piscu*, Svetostefanski hrisovul)«. Pridjev na -ski *pivski* (*manastir*). Etnik na -janin *Pivljanin*. *Pisce* n (1452) je selo pod planinom na desnoj strani *Pive*. Pridjev je odatle *pšćanski* pored *pišćanski*. *Pisce* je nastalo zacijelo od *pivsk-je, selo što pripada *pivskom manastiru*. Upor. za takvu tvorbu *Baošlje* (Boka), od *Balša*, »Balšino selo«. Hidronim *Piva* obrazovan je kao *Mlava* < *Malua, *Pliva* < *Pelva*. Kao *Tara* i *Drina* što su predslavenski i predrimski hidronimi, tako je i *Piva*.

Lit.: ARj 9, 904. 886. 907. Vuković, SDZb 10, 395.

pizda f (Vuk, ŽK) = (čakavska narječja) *pizda*, slov., češ. i polj., opscena riječ, praslav., »1° cunnus, 2° (metafora) školjka, kunjka (Dalmacija)«. Deminutiv na -ica: *pizdica* (ŽK) »(također) neka školjka«. S tal. deminutivnim -alino: *pizdulín* m (Lika) »čovječuljak«. Augmentativ na -urina *pizdúrina* (Vuk), na -ina *pizdina* (Vuk) = *pizdina* (Bakar) »(metafora) naziv izvora«. Pridjev na -in *pizdin* (~ *prilipak* »vrsta morske životinje«). Na -an *pizdân* (Bakar) »ništav čovjek«. Na -arica *pizdarica* »morski puž«. Na -ínka *pizdínka* (Bakar) »psovka ženi«. Na -ekara *pizdékara* (Lika) »jaka, zdrava, jedra žena«. Složenice *pizdoprez* (Zore, Crna Gora) »lju-bomorán čovjek«, dragi dio *oprez*; *pizdokle*

»caprimulgus europaeus, klek, leganj« možda i *pizdert* = *pizdr̥t* »vanellus eristatus«. Da se umanju opscenost, stvara se hipokoristik *pića* (Vuk, Slavonija), s pridjevom *piĉin* i odatle deminutiv na -bka *pička* f (Vuk) = *piska* (Vrbnik, slov. i polj.), koji je izgubio deminutivno značenje. Odatle deminutiv *pleurica* (Vuk) i augmentativ *pičétina*, denominat na -iti *piati se* (Vuk) »cunnum naneisci«. Na -an *picon* (Vinkovci) »dječak razmažen, koji se rado igra i druguje s djevojčicama«. Na -ar *piekar* = (sa madž. sufiksom kao *džeparoš*, *pecar oi*) *piekaros*. Ovamo idu pejorativni *piždra* (Vuk) »pogrđna riječ za ženu«, *piždrika* f »čovjek slab, više nalik na žensko nego na muško«. Pejorativiziranje s pomoću r nalici na *cusra* (ŽK), pogrđno za *cura*. Nema jedinstvenosti u etimologijskom tumačenju ni riječi *pizda*, ni *pića* ni *pička*. Kako je riječ opscena, okolni je narodi posuđuju da bi time izbjegli opscenosti. Upor. *penis* i *vulva*, učene riječi, koje se upotrebljavaju u finijem društvu iz istog razloga. Rumunji posuđuju *pisdă*, Arbanasi *pisdë*. Sudeći po stprus. *peisda*. »Arsch«, koje značenjem i oblikom tačno odgovara polapskoslav. *peizda* »Arsch«, lit. *pyzda*, lot. *pizda*, riječ bi mogla biti baltoslavenska ako nije posuđenica u tim jezicima iz slavenskoga, kao rumunjska i arbanaska riječ. Jokl upoređuje i identificira sa praslavenskom riječi arb. *pith*, *pidhi* »isto«. Ako je to ispravno, onda je praslavenska riječ i ie., ili, tačnije, praslavensko-ilirski zajednički leksem. Ali ie. korijen nije tačno utvrđen. Bragmann, Pedersen i Rozwadowski pozivom na sanskr. *pídayati* »aufsitzten machen« < ie. *pī-zd-éyeti*, gr. πῆζω < ie. *pi-sed-to*, tumače je kao prefikslnu složenicu od **pī-s(ed)-ā*, u kojoj je prefiks *pl* kao u gr. πῆ. A drugi dio postverbal od **sed-* »sjedjeti«. Prema tom tumačenju bio bi to prvobitni eufemizam »sjedalo, Gesäss« u značenju »guzica« i »spolnog uda«. Ali se dogodilo u vezu i s ie. korijenom **pezd-* > *pazditi* (v.), Bruckner *pizda* s korijenom **pis-* > *pišati*, njem. *pissen*, a *pička* sa *pikati* »mingere«, ovako i Maretić, Miklošič, Nehring, Prusik, a Maretić i Štrekelj još s lit. *pisti*, *pišu* »coire«. Riječ *pica* i *pička* rastavljaju se od *pizda*. Maretić uzimlje za *pića* osnovu koja se nalazi u hrv.-kajk. *picek* = *picie* = *piamč* »pilek«. Bila bi to ista metafora kao *kurac* i *koka*. Traže se za *pića* veze s tal., sic., apul., sard. *pizza* »penis«. To je slabo uvjerljivo za žensko spolno udo. Vjerojatnije je vezati *pica* sa stnord. *fytta* »vulva«.

Lit.: ARj 9, 831. 832. 908. Miklošič 248. Bruckner, AnzIF 26, 44. 45. 52-53. Pedersen,

KZ 38, 418. Trautmann 211. WP 2, 69. Gabei, RIEB 3, 555-566. (cf. IJb 24, 232). Nicholson, RLR 10, 187. Štrekelj, ASPh 27, 51-52. IF 20, 351. Jokl, IF 27, 314. 30, 198. sl. GM 336-337. Marstrander, IF 20, 351-352. Nehring, IF 4, 400. Rozwadowski, IF 5 353-354. RSI 2, 105. Wiedemann, BB 30, 207-223. 340 (cf. AnzIF 25, 65). Prasič, Krok 11 (cf. AnzIF 10, 269). KZ 35, 600-601. Scheffelow tz, KZ 56, 177. Pisani, RAL 6 (cf. IJb 15, 197). Matzenauer, LF 12, 344-345. Boisacq* 782. DEI 2961.

pižma f (Vuk, Poljički statut, Reljković., Ljubiša, Banovac, Rapić, Došen; ne nalazi se ni u čakavskom ni u hrv.-kajk.; danas općenito i na zapadu) = *pižma* (Kosmet) »srdžba, ljuština, mrđnja, inat«. Pridjev na -en *pižmen* (Vuk), poimeničen na -ik *pižmenik*, proširen na -it *pižmenit*. Denominali na -iti *pižmiti* (se), -lm (Vuk) (iz-, o-), na -ovati *pižmovati*, -ujem. Prilog *popižmice* »od pižme«. Radne imenice na lat. -ator *pižmator* m (Vuk, Crna Gora, Ljubiša, narodna pjesma) = *pižmator* (Riječka nahija) »1° pižmen čovjek, neprijatelj, 2° čovjek koji čini omrazu među ljudima«, na -atar *pižmatar* (Novaković, Aleksandrida) < gr. πεισματάρης. Balkanski grecizam (gr. το πείσμα »isto«): cine. *pižmă* »haine, envie, dépit, basse jalousie«, odatle prema gr. aoristu cine. *pižmusire* < ngr. πεισμούσω, aorist πεισμούσα »se fäschero«.

Lit.: ARj 3, 928. 9, 61. 908. 10, 796. Elezović 2, 536. Pascu 2, 76., br. 1420. Vasmer 117.

pižma f (Belostenec, Stulić) »mošak«. Pridjev na -en *pižmen* »mirisav kao pižma«. Na -enje *pižmenje* n »mazanje balsamom«. Od njem. *Bisam* < srlat. *bisamum* < hebr. *besem*, iz njemačkoga i češ. *pižmo* > polj. *pižmo*.

Lit.: ARj 9, 909. Holub-Kopečný 275.. Bruckner 416.

pižvoia f (Božava) »bambola, lutka«. Od mlet. *piðvala de Franza*, stmlet. *puavola*, deminutiv na nenaglašen lat. sufiks -ula od *pua*, lomb. *püa* < lat. *pupa* »djevojčica, bambina«.

Lit.: Cronia, ID 6, 117. Prati 762. REW* 6852. DEI 2898.

pižga f (Vuk), slov., češ., polj., oba luz.-srp., praslav. *p gō*, »1° mrlja, 2° maca, 3° Sommersprossen = somersprosn / zo- (germanizam koji se govori u hrvatskim gradovima)«. Pridjev na -ost *pijegast* = -av *pijegav* (Vuk, upor. polj. *piegawy*), poimeničen na -ica *piegavica* (Vuk, Boka) »1° neka vinova loza, 2° kruška (Srijem)«, na -bc > -äc *pljevat* (Lumbarda) »nekakva stijena« (e = a). Deminutiv na -ica *piegavica*,

s očuvanim *g*, sa *g* > *ž* možda ide ovamo *pježica* (Dubrovnik) »riba serranus scriptura«. Na *-uča* (v.) *pjeguća* f »pjega«, s pridjevom na *-av* *pjegućav* = *pigućav* (Habdelić). Na *-as* *pjegaš* »ime konju«. Na *-ulja* (Brunvo, Lika) »1° koza, 2° krava«. Na *-uša* *pjeguša* (Srijem) »vinova loza«. Riječ *pjega* je poimeničen pridjev ž. r., stcslav. *pegb* »šaren«, očuvan u rus. *pegyj*. Posudiše ga Rumunji *pag* < *peag* »scheckig (von Pferden und anderen Tieren)«, što dokazuje da je postojao i u južnoslavenskom. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u ie. korijenu **peig-*, prijevoju **poig-* »buntfarbig«. Glede dalje etimologije v. *pisati*, *pastrva* i možda *pas*.

Lit.: ARj 9, 912. 933. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič 245. Bruckner 407. Tiktin 1106. Bruggmann, Gr. I², 545. Zupitza, KZ 37, 401.

pjena f (16. v.) = *pena* (ekavski) = (ikavski) *pina* (ŽK) = *spjēna* (Dubrovnik, s- unakrštenjem lat. ili tal. *spuma*) = *penja* (Zavajlje, Hrvatska) = *pinja* (sa *nj* mjesto *n* analogijski prema *penjenje* ili kao u *sinja* ŽK za *sjena*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *pēna*, »spuma«. Pridjevi na *-ast* *penast* = na *-av* *penav*, poimeničen *penavac*, gen. *-avca* »sapunjača, saponaria officinalis«, na *-iv* *peniv*, na *-ljiv* *penljiv*, na *-ušav* *penušav*, poimeničen *penušavac*, gen. *-avca* »saponaria«. Deminutivi na *-ica* *penica*, na *-ušak* *penušak*, gen. *-ška*, na *-ušica* *penušica* »chamaeypytis«. Na *-jak* *penjak* (Šulek) »Schaumwurm«. Na *-jača* *penjača* »Schaumlöffel« = *-arica* *penjarica* (Istra). Denominal na *-iti* *peniti se* (*o-*, *za-*), na *-ušati* *penušat*, *-sam* (Kosmet) = *-ušiti* *penušiti*, *penušim* (Vuk) »izbacivati pjenu«, *zapjenjaviti se*, *-avim* (Kosmet) »zabalaviti«. Neologizmi *penica* »germa (hrvatski gradovi)«, *penušac*, gen. *-sca* »šampanjac«. Jat je nastro iz ie. dvoglasa *oz'ue*. **(s)poim-na*: *strpus*. *spoyno* »Schaum (des gährenden Bieres)«, lit. *spáinė* »pena«, sanskr. *phēnah*, lat. *spuma*, stvnjem. *feim*, oset. *fiŋg*, *finkhā*, *fynkh* »pena«. Arbanasi posudiše *penak*.

Lit.: ARj 9, 912. 916. Stojičević, ASPH 34, 115-116. Elezović 2, 31. 65. Rešetar, Stok. 292. Miklošič 245. Holub-Kopecný 269. Bruckner 104. Mladenov 540. Trautmann 228. WP 2, 681. Pedersen, IF 5, 80. Uhlenbeck, IF 13, 218. 17, 94. GM 326.

peněz m (Vuk) = *penězi* (15. v., Vuk, Pelješac kod Dubrovnika) = *pinezi* (Vuk, Pelješac "Kod Dubrovnika), sveslav. i praslav. *penjgb* (*-dzb*), u štokavskom istisnuto od *novac* (v.), živi još u hrv.-kajk. i čakavskom, u južnoslav. još slov. i bug. *penez*, deminutiv *penězki*

»sitan novac po jednu paru«. Pridjev na *-bn* > *-an* *penezan*, poimeničen na *-iča* *peneznica* »blagajnica«, na *-ik* *penezmk* »blagajnik«. Apstraktum na *-stvo* *pinezstvo* (Kavanjin). Dolazi i u antroponimiji: *Penezic* (Novi Pazar) = *Pinezič* (Krk). Madžari posudiše *penz*. U Zagrebu 1413. potvrđen je madž. oblik *pynz* (*simul cum decimis frugum wlgo zyroto pynz dictis*, Tkalčić 2, 18, statut zagrebačkih prebendara). Arbanasi posudiše *penes* - *zi*, Turci *penez*. Od interesa je konstatirati da Rumunji, koji imaju *bani* »novac«, ne posudiše ovu riječ. Praslavenski je naziv posudnica iz germ. *penning*, nvnjem. *Pfenning*. Dočetak *-edz* < germ. *-ing* je isti kao u *kuning* > *knez* Cv.). Teškoću pruža jedino jat za germ. *e*, za što ima paralela samo u lat. *sculetta* > *zdjela* (v.). Posudnica je važna sa kulturno-historijskog gledišta. Ona kaže da Slaveni u doba dodira s Germanima nisu poznavali izmjenu dobara s pomoću metalnog novca (germ. *penning* »römisches Metallgeld«).

Lit.: ARj 9, 913. Rešetar, ASPH 36, 540. Miklošič 245. Holub-Kopecný 270. Bruckner 408. Mladenov 417. Kiparský 256. Janko, Slávia 9, 351. GM 327. Sobolevski, RFV 64, 92-95. (cf. RSI 4, 266). Melich, MŇy 5, 172-174. (cf. RSI 3, 397).

pjestovati, *-ujem* impf. (dubrovački pisci; provincijalizam u današnjem književnom jeziku) »njegovati, gajiti, maziti, milovati« = *pěstovati* (Krašić, Zagorje, ŽK, objekt *dica*) = *peštujem* (Timok-Lužnik) »čuvati, hraniti«, sveslav. i praslav. Odatle na *-yiti* > *-inja* (upor. *gospodinja* ŽK) *pěstinja* f (ŽK, ŽU) »Kinderwärtlerin« prema stcslav. *peštuni*, (sufiks *-un* kao u *bjegun-ac*) »paedagogus«, češ. *pěstoun*, odakle na *-ka* (upor. polj. *piestunka*) madž. *pestonka*. Neologizam: *pjestovnica* (Šulek), *pjestovalište*. Matzenauer, Bruckner i Los uzimlju da je od iste osnove od koje i *pitati* (v.), tj. od praslav. prijevoja **pet-* < ie. **poi-* / **pei-* / *pi-*, raširenog formantom *t* (upor. njem. *feist* »debeo« < germ. **fait-taz*) ili **pai-t*, tj. srodno sa *pā-s-* u *pasti* (v.).

Lit.: ARj 9, 922. Miklošič 245. Holub-Kopecný 271. Bruckner 405. ZSPH 2, 309. Los, Gram. stslow. 1922 (cf. Slávia 2, 436). Matzenauer, LF 12, 343-344.

pješak, gen. *-aka* m (17. v., Vuk, slovački) »Fussgänger« izvedenica je stvorena s pomoću sufiksa *-ako* (kao *pustinjak*, *novak* itd.) od stcslav. pridjeva *pěšb*, koji je očuvan u hrv.-srp. samo u prilogu *pješē* (Vuk) = (ikavski) *piše* (Baraković), proširenom na *-kē* *pješke*,

na *-ice* *pješice* = (ikavski) *pišice* (ŽK) = *pjeia* (Vetranie) i u denominalima na *-āti* *pješati* (Belostenec) = na *-iiti* *pješiti*, *-im* impf. (Vetranic, Stulić), koji su danas zamijenjeni denominalom (od *pješak*) *pješaciti*, *pješičim* (Miličević). Pridjev na *-ski* *pješaćki*. Riječ *pje!* m (Palmočić) = (ikavski) *pji* (Marulić, Krnarutić) bila je i imenica, odatle na *-bc* > *-ac* *pješac*, gen. *-ica* (upor. češ. *pěšec*), na *-nik* *pješnik* i kolektiv na *-adija* (upor. *Srbadija*, *Šokadija*) *pješadija* (Vuk) »infanterija«, s pridjevom, *pješadijski* (*puk*). Suglasnik *š* je nastao od *-h* (upor. češ. pridjev *pěhy*, rus. *pěhyj*) dodatkom pridjevskog sufiksa *-zo*; *-h* se nalazi u prilogu *pjehe* (Mostar), upor. češ. *pechota* »infanterija«, poimeničen pridjev s pomoću *-ota* za apstrakta kao *milota*, *dobrota*. Odatle rum. *pihata*, što dokazuje da je češka izvedenica postojala i u južnoslavenskom. Praslav. pridjev **pehb* (prema Bruckneru skraćena, »Kurzform«, od **peda*) nastao je od ie. korijena *pēd-* »noga«, koji se nalazi u lat. *pes*, gen. *pedis* (upor. internacionalnu riječ *pedikird*), u sanskr. *pad-*, perz. *pa* (v. *papuča*), gr. prijevoju *πους*, gen. *ποδός* (odatle internacionalna riječ *antipodi*), got. *fotos* = nvnjem. *Fuss*, arm. *ot-k'*. Ie. korijen *pēd-* bio je samo u slavinama raširen formantom *s*. Prema tome nastadoše u slavinama tri inovacije: to raširenje i dvije semantičke specijalizacije: hodanje nogama i hodanje spojeno s posrtaњem. O toj trećoj specijalizaciji v. *pasti*, koja ide zajedno sa sanskr. *pādyati* »ide«. Te inovacije bile su izazvane time što je naziv dijela tijela *pēs*, gen. *p dis* bio u slavinama zamijenjen novim leksomom *noga* (v.). Značajno je da kod te leksičke inovacije nisu sudjelovali baltički jezici. Upor. lit. *pēda* »noga ili cipela kao mjerilo, stopa, nogostup«. Za prilog *pjeike* ima i lit. *pėsčias* < ie. **ped-tio*.

Lit.: ARj 9, 925. Lalević, NJ 3, 57. Miklošič 249. Holub-Kopecný 271. Bruckner 406. KZ 43, 302. Mladenov 421. Trautmann 209. WP 2, 23. Kōrinek, SbMS 14, 34-47. (cf. IJb 22, 296). Vaillant, RES 16, 247-248. Matzenauer, LF 8, 18. Zubaty, RSI 2, 18. Endzelin, ZSPH 13, 76-80. Karstien, ZSPH 13, 113. Pedersen, IF 5, 52. Mikkola, IF 16, 97. Bruggmann, IF 27, 236. 270.

pjetrica f (samo jedan primjer u poslovcu, Dubrovnik, 18. st.) »kamen«. Naš deminutiv od lat. *petra*. Odatle na *-arium* *petrarium* > *petrār*, gen. *-ara* m (Korčula) = *petrōra* f (Hvar, također toponim *Petrāra*) »kamenolom« kao dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije graditeljstva. Sá *tr* > *dr* *Pedrara*

(Cres) = *Fodrāra* (toponim) je venecijanizam. Interesantan je bokeljski oblik *pentār* m (Krtole, Lepetane) »kamenolom«, *penlar* u dubrovačkoj poslovcu *liže svojno otare, a vuče tudno pentare te pali mu su krila li pentari*. Maretić označuje *pentar* u ovim izrekama kao tamna postanja. Da je refleks od dalmato-rom. *petrar*, očito je. Neobična je samo metateza, koja je nastala disimilacijom *n - r*: **petnar* > *pentar*. U Budvi *tentai* znači »tvrda zemlja ispod obradive zemlje, za razliku od *der* (v.)«. Tu je nastala zamjena sufiksa *-ar* sa *-al* < lat. *-olis* = *Veliki* i *Mali Petro*, gen. *-ala* (Mljet). Postoji i disimilacija *r - r* > *r - l* *Petrālje* n (Lepetane). Tu ima *pentara* s jedne i druge strane. Dalmato-rom. *petra* postoji i s našim sufiksom *-ovac*, gen. *-ovca* *petrovac* m, pl. *petrovci* (Muo) »okrugao ili dug probijen kamen korčulanski koji se stavlja ispod šaka na mrežu, a obješeni su na limu«. Denominal na *-icore* *petrikāti se* (Vodice) = *petrukāti se* (Korleviči, Istra) »kamenjem se igrati tako da se kamenčići ponajprije postave na dlan, onda se naglo prebace na gornju površinu ruke i jedan dio njih rukom uhvati (igra dječaka i djevojčica)«. Upor. katal. (*a*) *pedrigar* »Steine werfen«. Dalmato-romanski leksički ostatak u Istri, zbog očuvanog *tr*.

Lit.: ARj 9, 772. 928. Skok, Slav. 93. 96. 121. 206. 225. Ribarić, SDZb 9, 176. Hraste, BfJ 8, 52. REW« 6447. 6445a. Putanec, Filologija 6, 146.

pjevati, *-am* impf. (Vuk) = (ekavski) *pevati* = (ikavski) *plvati* (*do-*, *is-*, *na-*, *se-*, *-3 PO-*, *pre-*, *pri-*, *s-*, *za-*) »canere«, obrazovan s pomoću *-va* od sveslav. i praslav. korijena *pē-*, koji se nalazi u arhaizmu *pj ti*, *pojem* impf, (*is-*, *o-*), stcslav. *pěti*, *pojč*, odatle novi infinitiv *pojati*, *-ēm* (*o-*, *za-*) (Vuk) = *pojat* (Kosmet), koji se upotrebljava u crkvenoslavenskom liturgijskom jeziku, *zapojāt*, *-em* (Kosmet). Raširenje na *-va-* nalazi se još u bug. *pevam*, češ. *zpívati*. Odatle impf, *-pījēvati*, *-ām*, samo s prefiksirata (*ispījēvati*, *ispījēvām*). Od imperfektivne osnove prave se: radne imenice na *-ač* *pjevač*, gen. *-aita* m (Vuk) prema f na *-iča* *pjevačica*, s pridjevom na *-ski* *pjevački*, na *-lac* *pjevalac*, gen. *-oca* m prema f *pjevalica*, na *-bc* > *-ac* *pjevavac*, gen. *-vca* m »gailus«, stcslav. *pe bcb* prema f na *-ica* *pjevica*, danas u vezi *ptica pjevica* »Singvogel«. Na *-ka* *popivka* (ŽK, prema Banoviću kod Kačica »bugarštica« prema *pisma* »narodna pjesma u desetercima«), od *papival* (Smokvica, Korčula) »1° pjevati prigodne narodne

pjesme, prigodom igranja kumpanije ili u vri-jeme poklada, 2^p plakati, kriviti se«. Na *-nica* *pijevica í* (Vuk) »u crkvi, gdje stoje oni koji čitaju i poju«. Postverbal *pjev* m, *napjev* m (Šulek) »melodija, arija«. Od iste osnove prave se još deminutivi na *-uckati*, *-ucati*, *-ukati*, *-uhnuti*, *-ušiti*, *-kati*: *pjevuckati*, *pjevùcati*, *pjevùkati*, *pjevùknuti*, *pjevùšiti*, *spinkat* (Kosmet, u značenju »govoriti«: *divas K da spěvkaš boškačkit* »umeš li da govoriš boškački«. Na *-anija* *pjèvanija* f. Na *-anka* (upór. *igrankd*) *pjèvànka*. Na *-aliste* *pjevalište* (Vuk). I od osnove *pè-* brojne su i stare izvedenice: sa sufixsom *-sn* za apstrakta (upor. *basna*, v.) *pjèsan*, gen. *-sni* f (13. v., upor. češ. *píseň*, polj. *pieśń*, rus. *pesn*) s prijelazom u deklinā-ciju *a pjesna*. Odatle Vukova *pjesnarica*. U tom obliku nastade asimilacija *p - n > p-m* {upor. rum. *basme*) *pjesma* = (ikavski) *pisma* (Kačić), lik općenito u književnom jeziku. Od starog apstraktuma pravi se radna imenica na *-nik* *pjesnik* m. Na *-ar* *pesnār* (Rasnik, Kosmet) »koji umije da sastavi pjesmu i pjevak«. Stara osnova *pè-* očuvana je još u *opijelo* n = (ekavski) *opélo* = *opelo* (Kosmet), kao crkveni termin. S pomoću sufixsa *-uō* (upor. *-telj*) stcslav. *peth* > *pijetao*, gen. *-tla* m (Vuk) = *petáto*, gen. *pétla* (Kosmet: dijele se u *krivci*, ako pjevaju po zalasku sunca, tada predskazuju zlo; *pravci*, ako pjevaju poslije ponoći; tada ne predskazuju nikakvo zlo) »gallus, oroz (v.), kokot (v.), pijevac«, s pridjevom *pijetlov*. Deminutiv na *-če* *petlice*, gen. *-eta*, pl. *petliaci*, na *-ić* *pjetlić*, na *-leiš* *pjèteo*, gen. *-tela*, upor. slov. *petelin*, *petelinček*. Ra-stavom sufixsa *-tbl* l *-tel* i zamjenom sufixsa *-ši* sa *-eh* obrazovano je čakavsko *petèh* (Istra) = *petèj* (ŽK), sa deminutivima *petešić* (i pre-zime *Petešić*), *petešćak*, gen. *-čka* (ŽK). Upor. polj. i rus. *petuh* sa sufixsom kao u *pastuh*. Osnova *poj-* služi manje u izvođenju: *sojka lepôpojka* (Kosmet), neologizam *slavopojka*, *milopojka*, postverbal *poj*. Nema izvjesnih uspo-rednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Praslav **pi-* nastao je iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **pei-*, prijevaju **poi-*, koji je potvrđen u gr. *παιάν* (odlatle internacionalno *pèān*). Upor. i got. *faian* »tadeln«. Taj bi korijen mogao nastati od prvobitnog korijena *pi-*, koji je u *pile*, *pišiti*, *piskati*, *pisak* (v.).

Lit.: AR) 2, 647. 3, 721. 928. 493. 9, 930. 928. 927. 841. *Elezavić* 2, 31. 68. 94. 196. 536. 538. *Miklošič* 431. *Holub-Kopečny* 271. *Bruckner* 540. *ZSPH* 2, 309. *Mladenov* 540. *Banović*, *Rad* 290, 224-30. *Grünenthal*, *KZ* 63, 277. *Pedersen*, *IF* 5, 67. *Machek*, *LF* 54, 233-238.

Nitsch, *RSI* 8, 83-89. Vaillant, *RES* 23, 156. Išti, *Zlätarii* 1, 235. Uhlenbeck, *IF* 30, 273.

pjež m (Boka) »(pravni termin) jamac«. Od mlet. *piezo*, tal. *pieggio* < germ. *plewi*. Denominal na *-ati* *pježati*, *-am* impf. (Perast) »jamčiti«.

Lit.: ARj 9, 933. *REW*⁸ 6599. *DEI* 2909.

pjônbo (Potomje), prilog, »okomito«, slov. *pjomba* (Notranjsko) = *pjumba* »eine Kugel, welche beinahe senkrecht fällt«. Od tršč.-tal. (a) *piombo*, furl, a *plomb* < lat. *plumbum* »olovo«. Na tal. deminutivni sufix *-ino* *pjôn-bm*, gen. *-ina* m (Potomje) »željezo, obješeno na špag za određivanje okomitosti« = *fjunbin* (Vrnbik) »piombo attaccato alla lenza« = *vijunbin* (Poljica) »lenza su cui è attaccato un pezzettino di ferro o di piombo« < tal. *piombino*. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije bit će *pljumča* (Me-ljine) = *pljunča* (Sutomore) = *pjunča* (Špič, Đendinovići) »ričak, randák (v.)«. Postanje sufixsa *-ča* = *-ča* nije jasno. Upor. arb. *plum* -i (Ulcinj) »olovo kod tratke« < lat. *plumbum*. Francuzizam je *plombirati*, *plombiram* (objekt zube) — *blombirati* (hrvatski gradovi) < fr. *plomber* (*une dent*), preko njem. *plombieren*.

Lit.: Stürm, *GSJK* 6,80. *REW*⁸ 6615. Ma er, *AR* 6, 253. *GM* 346. *DEI* 2933. 2934.

pjütosto (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (unakrštenjem s prefiksom *pri-* < *pre-*) *priatôsto* (Rab), prilog, »radije; dapače«. Od tal. komparativa *piuttosto* < *più* < lat. *plūs* i *tosto* < lat. part. perf. od *torr* re. S lat. prijedlogom *de* > tal. *di*, mlet. *de plūs* > *più* govori se u Kućištu (Brač, primjeri: *daj j l malo depju*; *depju ču ti ga dat'*) »više«. U Lumbardi mjesto *pjutosto* govori se *prùpr'èsto* »radije« < tal. *più presto*. Latinizam *plus* često se upotrebljava u aritmetici, odatle i u običnom govoru. Latinski pridjev na *-alis plural*, gen. *-ala* »množina« gramatički je termin, proširen na *-bn pluralni* (sistem).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *NVj* 3, 337. *REW*⁸ 6618. 6727. 8814.

placa f (Mikalja, Rab, Dubrovnik, Lika) »ravno mjesto gdje se drži sajam; sinonim: trg, čaršija, tržnica«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *platea* < gr. *πλατεία* »široka ulica«, poimeničen pridjev ž. r. *πλατός* »širok«. Odatle: *placar* (Dalmacija) »1° glasnik, telai, 2° pandur« = na *-jar* *placa* (jedna potvrda). Upor. tršč., slov. *placa* < furi, *piazze*.

Preko njem. *Platz* m < fr. *place* > *plac* m (Hrvatska) »1° isto što pijaca, 2° ulica, 3° zemljište pred kućom, oko kuće, gradilište, 4° teatar, vojno polje, 5° predgrađe, 6° toponim (ime zemljištu, Srbija), odatle *tlačovina* = *placàrina*. Talijanizam: *pijaca* f (Vuk, Vojvodina, Srbija), odatle pridjev na *-bn* > *-an* *pijačan*, na *-jar* *pijačār* m, *pijačarski*, *pijačarina* = *pijacovina*, *pijačevina* = *pjaca* (Marulić, Vrančić, Mikalja, narodna pjesma) = *pijac*, gen. *-aca* m (Belostenec, Jambrešić, Reljković, Slavonija, promjena roda unakrštenjem sa njem.) < tal. *piazza*. Francuzizmi su: *deplasiran*, *plasman*, *plisirati* (ovo preko njem. *placieren*).

Lit.: ARj 6, 441. 9, 933. 835. 909. 937. Šturm, *ČSJK* 6, 82. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*⁸ 6583. Skok, *ZRPh* 54, 480. *Weigand-Hirt* 2, 431.

pladanj, gen. *-dnja* m (Senjsko zaleđe, Bačka, Mikalja, Bella, Stulić) = *pladanj*, gen. *-dnja* (Vodice) = *pladanj*, gen. *-dnja* (Istra, Lika, Sinac, Ogulin) »veliki tanjur, drvena tasa«. Deminutivi na *-ić* *pladnić* = (metateza *dn* > *nd*, upor. *plandište*) *plandić* (Bosanska krajina) = *pladnšć* (Lika), na dva deminutivna nastavka *pladnjičak*, gen. *-ička*, na *-ica* *pladnica* f (Kavanjin). Augmentativi: na *-ka* *plādānjka* = na *-enka* *pladanjenka* (Lika) »veliki pladanj, na kome se nosi na sto veća količina mesa«, na *-ina* *pladnjina* (Lika). Nalazi se još u slov. *pládenj*, gen. *-dnja* »Teller« = (zamjena sufixsa) *pladnik*, deminutiv na *-ić* s pomenutom metatezom *plandič*. Sa dalmatorom. deminutivnim sufixsom *-ūceus* > *-uč*; *pladuč* m (Prčanj) »daska na kojoj se poređaju hljebovi, prije nego se lopatom meću u peč« < **pladnuč* (sa disimilatornim gubitkom *n* prema *l - n > l-0*). U Lumbardi je dočetak *-en* u mlet. *piadena* zamijenjen mletačkim sufixsom *-er* < *-arius*: *pladēr* »tanjur za so«. U Krtolama se govori venecijanizam *piadèla*. Tu je mlet. *-ena* zamijenjeno deminutivom *-ella* prema *zdjela* (v.). Od gr. *πλάθρον* »plateau rond pour faire le pain ou la pâtisserie« > (femininum prema *scodella*) furl, *plodine*, mlet. *piadena*. Stara je posu-denica iz furlanskoga.

Lit.: ARj 9, 942. 10, 1. *Pleteršnik* 2, 48. Šturm, *ČSJK* 6, 75. 81. Rešetar, *Štok*. 268. Kušar, *NVj* 3, 337. Ribarić, *SDZb* 9, 111. *REW*⁸ 6585. *Rohlfš* 1719. Vasmer, *BZ* 17, 108-120. (cf. *RSI* 2, 257). Isti, *GL* 118. Skok, *ZRPh* 54, 193. 203. *DEI* 1890.

pläh, pridjev (15. v.) »1° strašljiv, bojažljiv (Istra), 2° brz, hitar, 3° silan, jak«, sveslav. i praslav. **polhb*, bez paralela u baltičkoj grupi; *plah* m »plašenje, strah«. Prilog *plaho* »1° timide, 2° vrlo, jako (Banja Luka)«. Pridjev se proširuje na *-iv* *plāšiv* (Vetranie), poimeničen na *-bc* m prema f na *-ica* *plāšivac*, gen. *-ivca* prema *plāšivica*, apstraktum na *-ost* *plāšivost*, na *-ljiv* *plāšljiv*, *plāšljivac*, *plāšljivost*. Na *-ilo* *plāšilo* n »strašilo«. Na *-ina* *plāšina* f (Poljica) »avet«. Denominál na *-iti* *plāšiti* (se), *-im* (na-, po-, pre-, u-, za-) »strašiti«. Odatle pridjev *naplašit*, apstraktum na *-ja/a* *plāšnja* f, radna imenica na *-telj* *plāšitelj* prema f *plāšiteljica*. Imperativna složenica *plāšikrava* (Istra) »lupež«. Pored izvedenica, gdje je *h* > *š* po zakonu pred sufixsima koji sadrže *i*, ima dosta izvedenica s očuvanim *h*: pridjevi na *-ovan* *plahovan*, na *-ovit* *plahòvit* (Vuk), s apstraktumom *plahovitost*; *plahost* f = *plahoča*, prilog *plahom*, denominali *plāhnuti*, *-ēm* »uplašiti«, na *-ovati* *plānovati* »Mutwillen treiben«, na *-Mati* *plahutati* (Rijeka). Odatle je *h* prenesen i pred sufixse sa i: *plahiv*, *plahit* (narodna pjesma), *plāhīr* (Vuk, Srijem, upravo *plāīr*, Kurelac, sufixs *-ir* analogijski prema *nemir*) »scheuer Ochs«. Odatle denominal *usplahiriti* »uznemiriti«. Ovamo ide još *saplāha* m »Windbeutel«, postverbal od *saplāhati*, *-ām* (Vuk) »svladati« pored *splakati*, *splavali*, prema Daničiću od *plah*. Slog *plā-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *plochy*, *ploszyc*, rus. *poloh*, *pološitb*. Ie. je korijen **pel-*, u prijevaju **pol-* »trepidatio«, od čega se izvodi i gr. *πόλεμος* (odlatle internacionalno *polemika*, *polemizirati*), got. *usfilma*, lat. *pallidus*, s drugim sufixsima. Samo u slavinama bio je taj korijen proširen formantom *s*: praslav. **polsē* > **poIIIō*. Prema Mladenovu korijen je ario-finougrijski: fin. *pelko*, eston. *pelga* »strah, bjegstvo«, madž. *fél* »isto«.

Lit.: ARj 9, 942. 946. 10, 14. *NJ* 4, 160. *Miklošič* 255. *Holub-Kopečny* 275. *Bruckner* 421. *KZ* 43, 312. *Mladenov* 427. *Slavia* 1, 737. *Solmsen*, *PBB* 21, 364. Uhlenbeck, *PBB* 30, 320. Vaillant, *RES* 6, 80. *Petersson*, *KZ* 47, 246. *Pedersen*, *IF* 5, 56. *Boisacq* 762. 744.

plaj m (Rab) »f mala ravnica pod brdom, 2° toponim (Krk)«. Na *-ar* < lat. *-arius* *Plājari* »stanovnici na plaju«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. pridjeva *πλάγιος* »qui presente le flanc« > lat. *plāgium*, *plagia* > grčko-rom. *piui* »strada in declivio«. Sagz > ž: toponim *Plaža* f pi. (Jelsa, Hvar) »sve što je

na južnoj obali Hvara«, etnik na -janin *Plažanin* m prema f *Ploška*, selo *Plaža* (Hvar, *Stara Plaža*), na specijalki *Blaža* (možda krivo zabilježeno). Ovamo idu talijanizam *spjaža* f (Perast, Budva) = danas francuzizam *plaža* < fr. *plage*, i internacionalni učeni termin *plagijat*, gen. -*ata* »književna krađa, prvobitno krađa nečije robe na obali«, *plagirati*, *plagiram*. Iz rum. *plain* »1° Flur, 2° Gebirgsweg, Gebirgsbezirk«, sa nastavkom -*aş* je *plajās* < rum. *plăiaş* »Grenzwächter, Trabant« (također madž.). Riječi *plai* = *piui* i *Plaža* došle su, sudeći po zamjeni za *gi* > *j* > *ž*, kroz dva različita medija, *j* iz grčkog, *ž* iz romanskoga.

Lit.: *ARj* 10, 34. Skok, *JF13*, 153.159. *ZRPh* 41, 152. Isti, *AGI* 24, 40. 25, 129. Isti, *ZRPh* 54, 488. Isti, *Slav*. 27. *Alexics*, *MNy* 4, 368. 403-406. (cf. *RSI* 3, 320). *Tiktin* 1180. *Banali* 2, 214. Vasmer, *GL* 118. *REW*² 6564 (greškom *plag*).

plajba f (ŽK, slov., hrv.-kajk.) »Richtschnur (s olovom na kraju)«. Od srvnjem. *bit*, gen. *blīwes*, nvnjem. *Blei* = *Bleiwege*.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 534-535.

plājvas m (Vuk, Srbija) »olovka« = *plajbas* (Belostenec, Jambrešić, Voltić, Patačić) »1° bijela boja od olova, 2° olovka« = *plājbus* (ŽK) = *plajbac* (ŽK) = *flajbac* (Hrvatsko primorje) = *flājbas* (Podravina) = *klājbas* (Karlovac) = *plāvez*, gen. *plāveza* m (Kosmet) »olovka«. Od njem. *Bleiweiss*, većim dijelom preko madž. *plajbasz*. Riječ *olovka* je prevedenica (kalk) odatle.

Lit.: *ARj* 9, 947. *Elezović* 2, 537. *Striedter-Temps* 173. Skok, *ASPh* 30, 308. ss. Strohař, *Rad* 146, 89.

plaka f (stsrp.) »ploča«, slov. (Solkam) *spljaka* (igrajmo v *spljake*) »ploščat, ne prevelik kamen, spilja (Voice)«. Od ngr. *πλακά*, akuzativ od *πλάξ*, gen. -*κόξ* > steslav. *plaka* »lamina«. Sa *a* > *o* (tip *Kotor*) *plāka* f (Supetar, Poljica, Mikalja, Bella, *napeti plohu*, *igrati se plohe*, odatle denominal *poplakati se*) »okrugla i glatka kemena pločica«. Odatle na lat. -*ata plakata* (Split, Korčula, Istra, narodna pjesma) »popločen trg u gradus«. U Splitu postoji još toponim *Plokita*, u kojem je -*ita* nejasno. Može biti deminutiv vlat. -*itus* > tal. -*etta*, a može potjecali i od prijevoja u pi. *plokiti (tip *Kimp* < *Campi* na Krku). Varijante od *ploha* sadrže umetnute suglasnike pred -*ka*, tako *n plāngā* f (Žrnovo, za *nk* > *ng* upor. *planda*) »plosnat kamen«; v: *plāvka* f (Vuk, Dubrovnik, Ston, Sinj), pl.

plāvke, gen. *plōvākā* »komad plošna kamena ili opeke, kojim se djeca igraju«; j: *plōjka* f (Brač, Crna Gora) »isto«; č: *pljačka* (Vodice) »plosan kamen« = *plocha* (Vrčević) = *pljoška* (Vrgada) »plosnat kamen«. Odatle: *plōčkati se* (Vodice) »igrati se plosnim kamenom« = *igrati se na pločke* (Krtole). Odbacivanjem dočetka -*ka*, koji je izgledao kao naš sufiks, nastade *pláva* f (Kistanje, Bukovica) »pločica, kamen za gađanje, žabica (Krašić)«, sa denominálom *plovati se*, *plovam* (ibidem, Pavlinović, is- Lika). Grecizam je ušao u jezik na Jadranu zacijelo preko dalmato-rom. *placca* (1191).

Lit.: *ARj* 3, 932. 9, 947. 10, 72. 86. 88.803. Novaković, *NJ* 3, 152. Skok, *AHID* 1, 30. *Pleteršnik* 2, 63. 544. 546. *Rohlf's* 1720. Matzenauer, *LF* 13, 164-165. Vasmer, *GL* 128. Skok, *ZRPh* 50, 519. 520. 54, 488.

plakati, -čem impf. (13. v., Vuk; homonimija sa *plakati* uklonjena akcentom kao u *muka* i *múka*) (*do-*, *is-* *se*, *na-* *se*, *o-*, *pro-*, *ras-*, *s-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »fiere, plorare«, prema impf. na -*va-* -*plakivati*, -*plākujem*, -*ivam*, samo s prefiksima. Apstraktum izveden od *plak-* s pomoću -*zo* : *plač* m, na -*bka plačka* f samo u izrazu *igračka plačka* (Kosmet) »utjeha za djecu kad se pobiju i rasplaču«. Pridjevi na -*en plačan*, na -*ljiv plačljiv* = *plačljiv* (Kosmet), poimeničen na -*ko plačljivko* m prema f na -*ica plačljivica* (Kosmet). Imperativna složenica *plačidrug*. Baltičke usporednice kao i ostale ie. kažu da je prvobitno značenje bilo »udariti u prsa, po rukama (čime se označuju kajanje, kazna)«: lit. *plākti*, *plakū* »schlagen, mit der Rute peitschen, geisseln«. Ie. je korijen **plāq-* u gr. *τλήσω* »udaram« (odatle internacionalni pridjev *plastičan*), lat. *piango*, sa nazalnim sufiksom, »1° schlagen, mit Händen auf die Brust schlagen, 2° laut trauern«, gót. *flakon* »beklagen«, germ. *flagils*, nvnjem. *Flegel*, svnjem. *fluohhōn* i odatle *Fluch*, arm. *alacem* »flehe, rufe an«. U steslav. *plakati* značilo je »sich auf die Brust schlagen«. Semantički se razvijao glagol u pravcu terminativnom, u pravcu rezultata. U latinskom se nalazi ista osnova u pridjevu *duplex* koja je posuđena preko romanskog *duplus* u pridjevu *dupli*, *duplicirati*, njem. *doppelt* > *dupljit* (ŽK).

Lit.: *ARj* 2, 647. 3, 929. 7, 493. 9, 947. *Elezović* 2, 80. *Miklošič* 248. *Holub-Kopečný* 275. *Brücktier* 419. *Mladenov* 428. *Trautmann* 222. *WP* 2, 92. Scheffelowitz, *KZ* 56, 207. Hirt, *PBB* 23, 336. Meyer-Lübke, *WuS* 1, 236. Oštir, *WuS* 3, 205. *Boisacq*³ 795-796.

plākir m (Marin Držić, Kavanjin) = (pseudoejakvizam) *plākijer* (Ivan Dižić, Gradić Zore, objekt *uzimati*) »radost, naslada«. Dalmato-romanški leksički ostatak od poimeničnog lat. infinitiva *plācere* (očuvan velami izgovor *č* kao *u kimak*, *ketosac*, *lukijerna*, *reked*). Sa *c* > *č* *plačir* od *svita* (Dž. Držić, štamparska griješka?). Kod Marina Držića *Plakir* je bog ljubavi, koji se zove lat. *Cupido* (*molte*, *primite Plakira*, *Plakiru je s vilama boj biti*). Kao imenicu upotrebljava M. Držić u igri riječi: *Plakiru platimo plakir* ili *Plakir je za plakir dat*. Od antroponima pravi Držić i hipokoristik *Plako*. Denominal na -*iti* kod Kavanjina: *plakiriti se* »veseliti se«. Od tosk. *piacere* > *piacer* m (Lumbarda) = *piadžer* m (Dubrovnik), denominal na -*ati piadžerat se* (ibidem). Sa -*ere* > -*ati* (dalmato-rom.?, upor. *parati* < *parere*) *piadžat* (Božava). = (*Pl* > *P*) *pažati*, -*ā* impf. (Prčanj; primjer: *pašalo ti ki majkino mlijeko!*, o jestvini koja kome prija). Upor. slov. *plažat* (Režija) < furl. *plase*, *piasi*.

Lit.: *ARj* 9, 727. 909. 937. 951. Budmani, *Rod* 65, 161. 166. Kušar, *NVj* 3, 330. Rešetar, *Stok*. 265. Sturm, *ČSJK* 6, 52. Zore, *Rad* 115, 164. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*² 6557. *Banali* 2, 214. 298. 371. 377. 389. Skok, *Razprave* 5-6, 1-41. Muljačić, *Rad* 327, 327.

plana f (Potomje) »greda ispod krova na zidu kuće« = *plana* (Stuli) »puntello che sostiene il colmo della casa« = (prijelaz u deklinaciju *i*) *plan*, gen. -*i* f (Vetranie) »isto«. Dalmato-romanški leksički ostatak od lat. poimeničnog pridjeva ž. r. *planus*. Iz istog je jezika vlat. izvedenica na -*za* *plania > *plánja* f (Dubrovnik, Perast, Stoliv, Božava) = (s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-*) *splánja* (Cres) »1° strug, oblić (hrv.), 2° dljeto (Budva)«, denominal na -*ati planjati* -*am* (*is-*, *o-*) = (*pl* > *bl* kao u *Buzet*, v.) *blánja* (*Rab*, Punat, Krk), *blánjati*, -*am* impf. (Lika) (*iz-*, *o-*, *po-*), na -*va-* (*is*)*planjavall*, -*njivati* = *blanati*, -*am* (Belostenec). *Elezović* ima *blana* (Kosmet) »neka alatka kod kačara (koju ne opisuje)«. Apstraktum na -*at* + -*ura* > stmlat. -*adura*: *planjadūra* f (Korčula, Šolta) »ošćela (Dubrovnik)«. Taj je sufiks zamijenjen domaćim -*otina* (upor. *ogrebotinu*, *strugotina*) *plánjotina* f (Potomje, Mljet). Ovamo ide po deklinaciji *i plánji*, gen. pl. *planji* f pl. (Dubrovnik) »kut između krova i rogova (rožnika)«. Upor. slov. *blánja* (Slovenska Gorica) »1° Brett, 2° Holzklotz, 3° Lagerbaum für Wein-

fässer«, deminutiv *blánjica* »Brettchen«. Vlat. *plania, koji ide u balkanski latinitet ' (upor. arb. *plauje*), postverbal je od *plantare* > *piagnar* (sjev.-tal., mlet., Como itd.) i zamjenjuje (kao i mlet. *piana* = istro-rom. *spiana*, furl. *plane* f glagol *plana*) tal. *pialla* < vlat. *planula. Talijanizam je *pijanòt* m (Dubrovnik, Korčula) »prekid skala, stupnica« < tal. *pianerottolo* < lat. *planariim* + dva deminutivna sufiksa. Njemački je francuzizam *plân* m = *plana* f (ŽK, Lika) »osnova, nacrč< < njem. (> fr.) *Plan*, odatle *planirati*, *planiram* impf, »praviti planove«. Slov. *plan* »Stockwerk« je iz furl. *plân* = tal. *piano* > *pjân* m (Dubrovnik, Korčula) »kat, pod (Cavtat)«. Ovamo ide kao internacionalni muzički talijanizam složenica *pijanòforat*, gen. -*oforta* m (Dubrovnik, Cavtat), skraćeno *udara pjáno* — (Cavtat), *pijano* »klavir, glasovir« [odatle *pijanist*, *pijanistica*, -*istkinja*, *pijanistički*. Tal. *pianino* > *pijantno*].

Lit.: *ARj* 1, 424. 3, 929. 932. 4, 138. 8, 385. 9, 67. 910. 956. 10, 7. 8. 134. 797. *Pleteršnik* 1, 32. *Elezović* 1, 48. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Deanović, *BSLP* 39, br. 61. *REW*² 6567. 6568. 6569. 6573. 6581. *Mussafia*, *Beitrag* 45. *Ive* § 142. *GM* 343. *Brückner*, *KZ* 46, 206. *Klaić** 965. Skok, *ZRPh* 54, 437. Vinja, *ZbRFFZ* 1955, 151-2.

planet m (jedna potvrda) = *planeta* f (Belostenec, Vetranie) »1° nebesko tijelo koje se okreće oko koje stanovite zvijezde, 2° (na -*ta*) srećka, s astrološkim gatanjem (izvlači je obično bijeli miš)«. Deminutiv *planetica*. Pridjevi *planétán*, *planetovan*, *planetski*. Učeno od gr. *πλάνης*, gen. -*ητος* > *πλανήτης* m (se. *ἀστὴρ*) »koji luta«, izvedenica od *πλάνος* »isto«. Prema zapadnom izgovoru ete (*itacizam*) *plánita* f (Dubrovnik, Vetranie, Marulić, stsrp.), *planitski*. Talijanizam *planet* m < *planeta* m. Srlat. *planeta* = *plánita* »3° misno odijelo, jarmica«. Istog je podrijetla u značenju »odijelo za put«.

Lit.: *ARj* 5, 910. 10, 2. 5. Budmani, *Rad* 65, 161. Vasmer, *GL* 118. *DEI* 2893.

planina f (12. v., Vuk), opća južnoslavenska, poljska, ukrajinska riječ, praslav. **poln-* -*ina* »1° šumom obrastao brdovit predio, mons, montanea, 2° toponim«. Apstrakt-na je izvedenica s pomoću sufiksa -*ina* od praslav. pridjeva *polns, koji je zastupljen u svim slavenskim jezicima, češ. *planý* itd. Kod nas je očuvan poimeničen ũ ž. r. u toponimima *Plana* u sg. i pl. i s pomoću sufiksa -*ica* i u *proplanak*, gen. -*nka* m »waldlose

Strecke«, na *-ika planika* »maginja, arbutus unedo«. Taj je pridjev poimeničen s pomoću *-java: plánjává* (ŽK) »mjesto u planini gdje nema drveća«. Od *planina* je izveden pridjev *na-stí planinski = planinski* (Kosmet), poimničen na *-jak planinhak* (Sinj), na *-jar planiš-tar* (Hercegovina) »pastir« = *planinar*, gen. *-ára* (Vuk) »(danas) alpinist«, odatle apstraktum na *-arsívo planinarstvo*. Na *-bc* m prema f na *-ka, -kinja: planinac*, gen. *-inča* prema *planinka* (Vuk) »stanarica«, *planinkinja* (*vilq* ~, Branković). Deminutiv *planmica* (Kosmet). Denominal na *-ovati planinovati* (Lika) (*na*). Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *plonina*, ukr. *polonina*. Taj južnoslavenski pastirski termin posuđuje Novogreci *πλανίνη*, odatle bizantski izraz za porez *planinatiki, planiniotik* (Kadlec, *Valaši* 136. Novaković, *Zakonski spom.*, registar). le. je korijen **pel-*, u prijevodu **pol-*, odatle *polje* (v.), *poljana* (v.), rus. *póljy* »offen, frei, unbebaut, hohl, leer«. Upor. isi. *feli, fjatt* »planina«, njem. *Feld*, lat. *planus* (ništični prijevod) = lit. *plonas*. Ovamo s formantom *r* njem. *Flur* i ir. *lar* »njiva«.

Lit.: ARj 9, 956-7. 10, 3-6. 12, 382. *Elezovii* 2, 79. *Miklošič* 256. *Holub-Kopečný* 216. *Bruckner* 422. *KZ* 45, 45-46. *Mladenov* 427. *Pedersen, IF* 5, 67. *Persson, Beiträge*, 1. dio., br. 64 (cf. *IJB* 1, 47. *AnzIP* 3, 200). *BB* 19, 257-283. *Solmsen, KZ* 34, 539. *Joki, Unt.* 171. *Isti, Stud.* 72. *Matzenauer, LF* 12, 346-348. *Boisacq* 1120.

plánka f »ravno izdjelana daska«, odatle na *-aca plankaća* (Istra, Vrbovsko) »velika sjekira za siječenje i tesanje plānāka«. Oboje također slov. Ovamo možda i hrv.-kajk. *planjek*, gen. *-njka* (Jambrešić) »kolac, proštica«. Tu je dočetak *-ka* zamijenjen našim sufiksom. Od lat. *planca* ili preko njem. *Planke*, koje je iz istog vrela. Lat. *planca* potječe od gr. *φάλαγγξ*, gen. *-αγγος*, koje je i internacionalno *falanga*, u prarodstvu sa *blazina* (v.) i *balkon* (v.). Upor. arb. *plank*. Kao tehnički termin ovaj je grecizam ušao vrlo rano u naš jezik, valjda kao brodograditeljski termin: *poluga* (15. v., Lovran) »1° Gerüste, worauf die Schiffe ins Meer gelassen werden (odatle poslovice: *maži mu poluge, će poiti*), 2° motka od drveta ili željeza, štanga, Hebel«, odatle sa *pod- potpoluga* f (Stulić) »podloga pod polugom«. U tom je obliku *on* + suglasnik zamijenjen velarnim nazalom *ç* > *u* kao u *sonetus* > *sut*. Iz kasnijeg je doba: *palanga* f (Vuk, Grbalj) = *palanga* f (Riječka nahija, Perast, Lastva, Sutomore) »1° zasovnica, 2° željezna poluga

za vađenje kamenja u kavama (= kameno-lomima)«, denominal *otpalangāti / zapalangāti*, *-am* pf. »otvoriti (zatvoriti) vrata uklo-nivši palangu«. Preko turskog je *palanka* = *palanga* »1° oppidum, 2° pandurnica, stražara (Crna Gora, Hercegovina), 3° toponim Bačka Palanka i Palanka na Krivoj reci, Krivorečna ili kraće Kriva Palanka«. Odatle na *-li palankalija* (18. v.) = prezime na *-janin Falancanin*. Deminutiv na *-ica palancica*. Zamjenom dočetak *-ka* našim sufiksom *-jak palanjak*, gen. *-njka* = *palanka* »ograda, valius«. Ovamo ide s gubitkom *n* *palage*, gen. *palaga* f pl. (Privlaka, Vinkovci) »male saoni koje se sastoje od 2 daske što po snijegu smucaju i od jedne koja je sjedalo«. Riječ *palanga* je balkanski grecizam koji se širi po Balkanu preko turskoga kao termin za kažnjavanje: bug. *folaga* pored *falanga* i *falaka* < tur. *falaka* »1° Bastonadenholz, 2° Bastonade, 3° Ortscheit (am Wagen)« > hrv.-srp. *falaké* f pl., *ciac, falangu* < ngr. *φάλαγγας* »1° piéce de bois percée dans laquelle on retient les pieds des criminels pour donner la bastonnade, 2° la bastonnade sur la plante des pieds«.

Lit.: ARj 3, 40. 8, 411. 582. 9, 411. 10, 6. 622. 11, 180. *Pleteršnik* 2, 9. 48. *ASPh* 34, 307. *Elezović* 2, 53. *REW* 6455. *Rohlf's* 2291. *Koisch, ASPh* 9, 660-661. *Novaković, GC* 2. *GM* 319. 344. *Isti, Stud.* 1, 47. *Skok, ASPh* 30, 309. *Pascu* 2, 39., br. 688. *Mladenov* 659. *Heuser* 120. *Skok, ZRPh* 54, 198. 488-489.

planta f (Vetranić, narodna pjesma) »1° struk kakve biljke« = *planta* (Istra) »2° particella vineae (upor. slično značenje specijalizirano na vinograd u port, *chanta* »Setzling, grebenica, ŽK)« = *planta* f (Posavina, latini-zam) »3° taban«, pridjevi *plontav* (Virovitica) »hrom, šepav«, *plantasi* »onaj koji je ravnih plosnih nogu«. Značenje pod 2° slov. *planta* »Rebenreihe, Rebenhecke, Rebenspalier«, na *-ina piantina* »Weinheckenpfahl« < furl. *plante*. Sa *nt* > *nd* (kao u južnoj Italiji) *plānda* (Perast, Prčanj) »struk karanfila, karanfil, Nelenstock«. Riječ *planta* i *planda* u Dalmaciji su leksički dalmato-romanski ostaci. Istarski i slov. *planta* je iz furlanskoga. Talijanizam je *impjāntat, -om* pf. (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *impiantare* (prefiks in- i *piantare* < lat. *plantare*).

Lit.: ARj 10, 1. 6. *Pleteršnik* 2, 49. *Stürm, ČSJK* 6, 82. *Rešetar, Stok.* 268. *REW* 6575. 6576. *Strekelj, ASPh* 14, 535. *Baric, JF* 3, 209. *Skok, ZRPh* 54, 432.

plasa f (Istra, čakavski akcentat), također polj., rus., praslav. **polsa*, »1° zemljište, polje, 2° iskrčeno zemljište, 3° čistina u šumi (Brešei, Istra), 4° toponim u sing., u pl. *Plaše* (Hrvatsko primorje, dio grada Rijeke), pridjeVski toponim *Ploški* (od starijeg *Plaše*)« = *plas* m ili f (Vrbnik) »ravnicu obrasla travom«. Metaforická značenja: *plasa* (Vuk, Ljubiša) »Γ komad, grumen leda ili zemlje, 2° pahuljica snijega, 3° ploča od gvozda, olova, željeza, mjeđi (upor. niže rus.), 4° toka na pojasu pločice od zlata ili srebra (Marulić, *Jud.* 4, 95)« = *plas* m »slim« (jedna potvrda: *skatula od plasa to jest pleha*, 18. v., Slavonija). Daničić upoređuje steslav. *plaha* »segmentum« za to značenje i pretpostavlja značenje u korijenu »cijepati«. Ovamo možda kao poimeničen pridjev ž. r. na *-6« plosnati* »jama, provalija« (jedna potvrda kod Kavanjina). Denominal *plāšiti* (Bella, Stulić) »taracati, kaldrmiti«. Rumunji posuđuje *plasa* f u značenjima koja je teško spojiti i sa gornjim metaforama: »1° mreža, preda, 2° Klinge«, *plasa de sanie* »Kufe«, u pl. *plasele* f, rum. deminutiv na *-ella* > *-ea plāsea* »Griff, Stiel, Heft«, s glagolom *a plasea* »mit Griff versehen*. Da se radi o *plasa* u prvobitnom značenju, dokazuje rum. značenje *plasa* »Kreis im Flachland, Bezirk, Abteilung«. Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *plasa* »zemljište, zemlja, kraj«, rus. *polosd* »uzak podugačak komad zemlje«. Baltičke ie. usporednice ne postoje. Matzenauer upoređuje s ags. *spelc -e* »fascia, lamina lignea«.

Lit.: ARj 10, 8. 9. *Mazuzanic* 933. *Ribarić, SDZb* 9, 177. *Tentor, ASPh* 31, 152. *Miklošič* 256. *Bruckner* 422. *WP* 1, 516. *Matzenauer, LF* 12, 348-349. *Tiktin* 1182. *Daničić, Kor.* 298. *Pedersen, IF* 5, 53.

plast, gen. *plasta* m (Vuk), sveslav. i praslav., »1° hrpa, naslaga sijena, stog (isto i u slov.), 2° hrpa uopće, svežanj«, češ., polj., rus. »sat meda«. Pridjevi na *-bn* > *-an* određeno *plošni* (Piva-Drobnjak) »što pripada plastu«, na *-ost plošosi* (Srbija) »nalik na plast«. Deminutiv na *-ić plastic*. Na *-as plostos* m »mečava«. Na *-un plāstun*, gen. *-una* m (Lika) »ono vune što se najednom snimi s grebena«. Odatle deminutiv na *-ica plastunica* »snježna pahuljica«. Denominali: na *-121 naplastiti* »zdjesti u plast«, na *-ati plastunati / -stunati* »sniježiti u gustim pahuljicama«. Izvedenica je s pomoću sufiksa *-to* od ie, korijena **plot-*, koji se nalazi u lit. *plotas* »ploha«, *platiš* »širina«, *platus* »širok«, gr. *πλάτος*. Za izvedenice od te

osnove sa *~to* nema ie. paralela. Izvedenica je dakle praslavenska kreacija. Upor. još *plece* (v.), *plesati*, možda i *ploha* (v.), *ploia* (v.), *ploška* (v.).

Lit.: ARj 7, 493. 10, 9. 10. *Vuković, SDZb* 10, 396. *Miklošič* 248. *Holub-Kopečný* 276. *Bruckner* 427. *Matzenauer, LF* 12, 349-350.

plašt, gen. *plasta* m (15. v., Vuk, Dubrovnik) = *plāš* (hrv.-kajk.) = *plaš* (čakavski), sveslav. i praslav. **plask-jb*, »Mantel«. Augmentativ na *-ina ploština*. Na *-nica plaštenica* = »steslav., bug. *plaštanica* »συνδών, linteum, stragulum« = *plāšćanica* (Liburnija) »remen kojim se veže breme da ga je lakše nositi« = *plāšćenica* (Istra) »fascia cocularia« = neologizam na *-ai* = *-enjak plaitaš — plaštenjak* (prevedenica od *tunicata*) »vrsta mekušaca omotanih kožnatim plastem«. Na *-enka plāštenka* (Golač, Istra) »1° široko platno, 2° uže«. Stulićev denominal na *-iti isplatiiti* »krasti plašt« nije pouzdan. Riječ je kulturna. Mađžari posuđuje *palast*, Rumunji imaju izvedenicu na *-ka*, koja nije potvrđena u slavinama: *plōšč* »1° Mantel, 2° biljka alchenilla vulgāris« (Erdelj). Praslavenska je riječ izvedenica na *-IO* od pridjeva koji je očuvan u polj. *plōški* »plosnat, širok«. Da je taj postojao nekada i u hrv.-srp., dokazuje dalmatinski prilog *plāčimice* (*pasti**-; upor. polj. *ležec na plask*) *iplainjaia*. Taj pridjev veže Bruckner sa *ploha* (v.), *ploča* (v.), sa *plaha* i *plat* (v.), Mladenov sa *plast*, *platno* i *ploski* (v. i *ploška*).

Lit.: ARj 10, 10.14. *Ribarić, SDZb* 9, 177. *Miklošič* 248. *Ho.lub-Kopečný* 276. *Bruckner* 419. 420. *Mladenov* 428.

plat m (Dubrovnik, okolina) »1° (kulinar-ski termin) ein Blatt Teig, jufka kojom se pravi nadjevna pita, 2° Metallblech, lim, teneće« = *plat* (Kosmet) »tanjur«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz kuhinjske terminologije od vlat. *plattus* < gr. *πλάτος* »širok«. Iz istog je dalmato-romanskog vrela deminutiv na *-ulus platul* m (Sutivan na Braču) »daska za pranje rublja, za valjuške, za mrtvac« = *plātula* (Split) »viereckiges Brett womit man die Mehltruhe bedeckt und worauf man den Teig zerdeht und bearbeitet«. Talijanizmi su: *pjāt* (Vuk, Boka, Perast, Sutomore, Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Poljica, Vrbnik, Kosmet), deminutiv na *-ic pjatić* = *pjāt* (Kučište, Šibenik) = *pijat* (Božava, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Malinska), odatle deminutiv *pijatić* <= *piat* (Rab) »tanjur«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino: pjātin* (Šibenik, Potomje) =*

pijatín (Kučíšte) »tanjurić«, deminutiv na -z*č* *pijatnić* (Šibenik). Upor. krčko-rom. *piat*. Zabilježiti još treba da u Petranovićevoj narodnoj pjesmi -*piatto* glasi l>*ljat* = *piata* f (*pi* > *pl*, Srbija). Imperativna složenica *ližijate* m (18. v.) kao *ližisahan* (v. *sahan*) »čankoliz, lizozdjel (poimeničeno *lizozdjelac*)«.

Lit.: ARJ 6, 132, 9, 839, 911, 10, 14, 94, Elezović 2, 78, 79. Banali 2., 213. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rad 118, 21. Skok, ZRPh 54, 488. Isti, Slav. 172, 179. £>£/2897.

Platamún m, gen. *una*, pl. *-uni* (*ponta* od *Platamuna*, *banda* *Platamuna*, pošta od trata, Budva, tu ima ploča koja strši van iz mora; može se na njoj spavati), toponim. Nalazi se u južnoj Italiji, u nazivu ulice u Napulju *Chiata-mone*. Dalmata-romanski leksički ostatak od gr. πλαταιμών »breiter Raum, breiter Stein«. Lit.: Rohlfs 1725.

plàtica f (Vuk, Boka, Lika) = *platica* (Šapatinovac) »1° daska, 2° brv preko potoka (Lika), 3° greda (Uzice), 4° toponim (u pl.)«. Deminutivna je izvedenica od stcslav. *plab* »latust, strana«, koji u hrv.-srp, dolazi samo u toponomastici: *Plat*, selo kod Dubrovnika, dalje na Korčuli *Platač*, *Platak*. (Mostar), sa -*ija* *Piatile* (Kragujevac, Bratonožići) i kao apelatv *plattja* (Morača) »nepriustupna stijena«. Odatle augmentativ na -*ina* *platina* (Vuk, Levač, Reljković) »1° cjepanica, 2° duga« = *platina* (ŽU) »3° Radfelge«. Bez sufiksa, ali s prefiksom *s-* (od unakrštenja sa *splav*) *splata* (Vuk) »mala splav na Limu«. Upor. slov. *platič* »lapis šķistus«. Pridjev na -*en* samo u složenici *dvoplatan* »onaj koji s obje strane siječe«. Poimeničen na -*ica* *platica* f (ŽU) = *platica* (Istra, ŽK) »Radfelge« = na -*iste* *piatisce* (Buzet, Sovinjsko polje) = *naplata* (također bug.) = *naplatak*, gen. -*tka* »gobelja« = *uplatnica* (Petrinja, Hrvatska). Odatle na -*ar* *naplatar* m »čovjek koji prodaje i pravi naplatke«, na -*njāk* *naplatnjāk* »svrdao za paoce na naplatku« i denominál na -*iti*- *oplatiti*, *oplatim* (Vuk) = *oplatiti* (slov.) »mit Felgen versehen«, s postverbalom *oplat* f »okvir, ograda, obod oko čega«. Istog je postanja, i *naplata* i *naplatak*, *premda*, *naplatiti* nije potvrđeno. S prefiksom *na-* znači .*naplat* m »1° gornji dio noge, upravo stopala (Imotski, Bosna, Šulek), 2° dio cipele ili čizme koji je nad naplatom u noge« = *naplata* (južni čakavci, Smokvica, Korčula) »gornja koža na cipeli« = *naplata* f »stražnji dio košulje odozdo«.

Dolazi i s varijantom *e* mjesto *a* *napIII*. (Mostar) »gornji dio noge«, *napletak*, gen. -*tka* (Belostenec) »naplatak«; i, sa o mjesto *a* *naplatak* »gobelja«. S prefiksom *pad:* *poplat* m (Stulić, Hrvatska, slov.) = *poplat* (ŽK) »1° Schuhsohle, 2° Schenkel« = *potplata* pored *poduplata* i *podoplata* (Vuk) »u košulje dio na ramenu«. Upor. bug. *podplata*, rus. *podplaty*. Bez prefiksa *plat.m* (Vrbnik) »stegno« = *plat* m (Dubrovnik, v.) »1° jufka od koje se pravi nadjevna pita, 2° ploča od gvozda, plasa«. Praslav. *polto > hrv.-srp. *plat-* dolazi i u denominalu *rásplătiji* (Stulić) »rasječji, razrezati«. U tom korijenu slio se i praslav. korijen *plat-*, koji se nalazi u slov. i polj. *przeplatać*. Ie. je korijen *(s)j(h)el-, u prijevaju **pol-* »abspalten«. Miklošič razlikuje etimologijski u tim leksemima dvije grupe. U jednoj je već u praslav. *plau* (upor. gr. πλαύτη »ploska« i arm. *lat'* »pezza di panno«), a u drugoj **pol-*. Objie se teško razlikuju, a dadu se svesti na *polto, tj. na ie. korijen **pol-*, raširen formantom -*to* (upór. toh. *spalt-k*). Slog *pla-* je nastao po zakonu likvidne metateze: upór. rus. *polotb* »abgeschnittene Speckseite«. V. *plătiti* i *plătno*.

Lit.: ARJ 1, 494, 495, 498, 9, 67, 68, 10, 24, 16. *Pleteršnik* 2, 51. Ribarić, SDZb 9, 177. Popović, *Sintaksa* 39. *Miklošič* 249. *Holub-Kopečny* 276. *Bruckner*, KZ 42, 348. *Mladenov* 334. *WP* 2, 678. *Matzenauer*, LF 12, 352, 354. *Oštir*, *WuS* 5, 218. *Mladenov*, *SpBA* 6, 73. sl. (cf. *IJB* 8, 198). *Schneider*, *IF* 58, 46. *Uhlenbeck*, *PBB* 29, 336. *Skok*, *Slav.* 172, 179.

plătiti, *plătīm* pf, (Vuk, 13. v.) (*do-*, *is-*, *na-*, *ot-*, *pod-*, *pre-*, *pret-* *se*, *u-*) = *plătiti* (ŽK), sveslav. i praslav., »solvere«, prema impf, na -*a* *placati*, *placam* (Vuk) (*is-*, 17. v., *na-*), iterativ na -*va-* -*placivati* (*sé*), -*placujēm* (Vuk, 15. v.), samo s prefiksima. Postverbalni *plata* f (također bug., polj., rus.), *doplata*, *isplata*, *naplata*, *prepiata*, *preplata*, *uplata*. Pridjev na -*en* > -*an* *platan*, danas općenit u uredskom govoru (*platin* *spisak*), tako i od ostalih postverbalni *isplatan* itd. Apstraktā na -*ia* *placa* f »isto što i piata«, na -*ež* *platee* m. Radne imenice na -*oc* > -*äc* *platač*, gen. *placa* m (Vuk), na -*za*. Cupor. *radiša*, *štediša*) *platiša* (Vuk), na -*telj* *isplătitelj*, itd., na -*nik* *pretplatin*. Riječ je kulturna, koja je u rumunjskom zamijenila opću romansku izvedenicu *pacare* od *pax* (upór. za taj-semantem naše *namira*, postverbal od *namiriti*, *podmiriti*): *a plătī, plătā* f, pridjevi *platinic* »koji plaća, koji može da plati«, s apstraktnom *plătnicie*. Za rum. *rásplătī* »zurückgeben; vergelten, erwidern« nema složenice s istim pref-

fesom u hrv.-srp. Iz arapskih vrela saznajemo da su u 9. i 10. vijeku tkanine *plati* i *platke* bile vrsta novca kojim se plaćala druga roba. Prema tome se korijen glagola nalazi u *piatb*, kako je isprva učio Miklošič da je *plătiti* denominai od stcslav. *plati* »pallium, pannus detritus«, riječ koja postoji i u dragim slavina, samo ne u hrv.-srp., gdje je nestala zbog homonimije sa *plat* (v.) u drugim značenjima. Za praslav. korijen **plat-* u značenju »solvere« nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima, gdje taj korijen ima drugo značenje: lit. *plaitm*, gr. πλατύς »širok«. U *plătno* (v.), koje bi značenjem išlo ovamo, korijen nije identičan.

Lit.: ARJ 2, 647, 3, 928, 930, 7, 494, 10, 17. *Miklošič* 248-249. *Holub-Kopečny* 276. *Bruckner* 420. KZ 42, 348. *Mladenov* 427. *Tiktin* 1182. Pogodin, *RFV* 33, 328. sl. (cf. *AnzIF* 7, 162). *Matzenauer*, LP 12, 353-354. *Johansson*, KZ 36, 373.

plătno n (Vuk) = *plătno* (Kosmet), sveslav. i praslav. *polt-b-no, »1° tkanina, 2° (metafora ili drugi korijen, koji v. u *plătiti* ili možda posuđenica) zid oko grada, crkve ili manastira, 3° stijena, hrid«. Pridjev na -*en* *plătmen*=*plătmen* (ŽK) = *plătmen* (Kosmet), poimeničen na -*ica* *plătmenica* »gaće«. Na -*oca* *plătnača* »plătmena košulja« (može biti i haploglogija od poimeničenja *plătmenača). Radna imenica na -*ar* *plătmar* (Vuk). Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upór. polj. *plotno*, rus. *polotno*. Glede sufiksa upor. *lukno* (v.). Riječ *plătno* je s morfoložkog gledišta praslavenski poimeničen pridjev na -*en* sr. r. od osnove *poltb, koja se nije očevala ni u jednoj slavini. Ta je osnova prijevnoj od ie. korijena **pel-* »koža > Tuch, tkanina, odijelo«, raširenog s pomoću formantā *t*. To se raširenje nalazi u *got.falthan*, njem. *Falte*, odatle posuđenica *falde* f pl. (ŽK) i u gr. πέλιτη »lagan štit«. *Mladenov* izvodi od *plat-* (v. *plătiti*), što zbog poljske i ruske riječi ne može biti. Dopušta se veza korijena sa *pljeva* (v.).

Lit.: ARJ 10, 21. *Miklošič* 256. *Holub-Kopečny* 216. *Bruckner* 422. *Mladenov* 427. *WP* 2, 59. Ilijinski, *RFV* 74, 121. *IF* 5, 186. *Uhlenbeck*, *PBB* 29, 336. *Hujer*, *LF* 44, 224-226 (cf. *RSI* 8, 292). *Hamm*, *KZ* 67, 119. *Hirt*, *PBB* 23, 336. *Matzenauer*, *LF* 13, 161.

plătomb m (stsrp.) = *platan* m (Dubrovnik, Lazić, Šulek) = *platanj*, gen. -*inja* (Dubrovnik) »makljen«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. πλατάνος > *lat. platanus*. Sa *r* > *d* kotorski toponim *Pladanus*, danas *Plavda* (< **Plodna-*

> *Pladva ?) »mlini između Lepetana i Donje Lastve«.

Lit.: ARJ 8, 312, 10, 16, 27. *ZbNŽ* 8, 106. *REW** 6582. *Vasmer*, *GL* 118.

plătua f (Poljica) »pleuronectes solea, svoja (v)«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije, od lat. *platessa*. Deminutiv *plătua* »citharus lignatula«. Dočetak -*essa* zamijenjen je našim sufiksom -*uša*. Brojne su zamjene s drugim sufiksima: -*one* > -*un* *plătım* (Košić) »mugil chelo«, sa -*ika*, -*ica* *plătika* (Pančić) = bug. *plătika* (> rum. *plătice*) = *platica* »Zobelpleinze«, na -*bk* *piatak* (Kolombatovič) »rhombus (v. *rumbac*)«. Odbacivanjem sufiksa: *plat* »rhombus maximus«. Upor. slov. *plăt(ri)ica* »Brachse, abramis (cyprinus), brama, leuciscus vergo«. Lat. *platessa* »Plattfisch, Platt-eise« očito je grčkoga podrijetla: πλατύϊ »širok«. Belostenec ima iz njem. *plătajzlin* »rhombus«, upor. madž. *plătaiac*. Upor. i vlat. *piatta* < gr. πλαωτή (v. *plota*).

Lit.: ARJ 10, 14, 16, 17, 22. *Pleteršnik* 2, 51. *Miklošič* 249. *Vasmer* 2, 374. *ŽS* 16, 3, 67-10 (cf. *RSI* 2, 216). *Tiktin* 1183. *Mladenov* 427. *REW* 6607, 6586, 6584. *Rohlfs* 1728.

pláv, f *plava* (Vuk, Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *pol v, »blond, modar«, *naplav* »podosta plav«. Na -*ojka* (analogijski prema *djevojka*) *plavojka*. Poimeničenje na -*ka* *plavka* (Smokvica, Korčula) »vrsta grožđa sa okruglim jagodama plave boje« = *plávka* (ŽK) »ime krave«. Poimeničen femiriinum *plava* (Gojbulja, Kosmet) »vrsta ribe«, na -*ina* *plamná* (ŽK) »ime volu«, na -*on/a* *plavanja* (Kosmet) »1° uo plave dlake, 2° plav čovjek«, na -*uša* *plávua* f (Kosmet) »1° plava ženska, 2° krava plave dlake«. Poimeničenje na -*ac* *plavac* (čakavski) »1° serpens quidam, 2° uva caerulea, vino«, na -*zca* *plavca* (Cres) »scomber eolias«. Složen pridjev *plavook*. Denominál na -*ėti* *plávjeti*, -*im* (*is-*) = *plávět* (Kosmet) (*is-*). Također ime kraja: *Plav* i *Gusinje*. Odatle na -*ac* *Plavac* = na -*janin* *Plávjljane* pl. (Kosmet). U ŽU *Plavci* (pl.) potječu možda odatle, upor. u istom kraju *Bojanja* sa *Bojane*. Češ. *Plavci* = rus. *Polova* označuje *Rumane*, odatle makedonski toponim *Kumanovo* i lično ime *Kuman*, gr. Κόμανος, madž. *Kun*, polj. *Kunowie* i polj. toponim *Kunovojo*, koje odgovara mak. *Kumanovo*. Sjevernoslavenski naziv je prijevod tur. *kokman* »plavook čovjek« ili je možda na osnovi pučke etimologije prekrojen perz. *Pahlavi* »Perzijanci«. Slog *pláv-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *pioz y*, rus. *polovoj*. U stcslav. *pláv v*

je značilo »bijel, λευκός«. Rumunji posuđiše *plavit* »blond« (-it < lat. -idus), *plaviu* »hellfarbig« (-III < lat. -ivuf); na -an *plāvan* »weissgrau (govedo)«. Lit, *palvas, palva* »falb, blassgelb, weissgelb«, germ, *falwa*, nvnjem. *falb, fahl* < *falwaz*. Ie. je korijen **pel-* za razne tamne boje, sanskr. *palita* »greis«, gr. πολίός »isto«, lat. *palico, -ere* »blass werden«, *pallidus*. Prijevojni oblik **pol-* bio je u baltoslav. i germ, snabdjeven sufiksom -uo (upór. lat. *solvus*) **pa-*luos.

Lit.: ARj 3, 930. 7, 495. 10, 23. NJ 7, 61. Elezović 2, 78. Tentor, JF 6, 210. Miklósit 256. Berneker, IF 31, 412. Holub-Kopečný 277. Bruckner 422. Mladenov 425. Trautmann 205. WP 2, 54. Tiktin 1134. Štrekelj, DAW 50, 39-40. Solmsen, KZ 38, 438. Boissin, RES 27, 44. Brugmann, 2, 1, 201. Kienle, WuS 17, 145. Hirt, /F22, 67. 93. Niedermann, /FIO, 229. Boisacq 760.

plavadurica f (Vrbnik) »cvijet poljskog maka, koji nije plav nego je crven«. U vezi je *plavénka* f »coccinella septempunctata, bubamara« (nije također plava nego crvena, kako kaže i latinski naziv). Deminutiv *plavenaca*. Bit će izopačenje lat. *papāver*, upór. ngr. παπαρούνα »mak« > rum. *paparoană*, bug. *papruna*. Lat. *papāver* je i u romanskim jezicima preinači vano na razne načine.

Lit.: ARj 10, 25. REW* 6210. Rohlf 1613.

plavčati, -am impf. (Stulić, Zuzeri) »živjeti u obilju«. Maretić izvodi od *plavati* (v.). Upór. kod M. Držića *splaviti dinare u Rimu* »potrošiti« i tal. *sguazzare nella ricchezza*. Kod Voltidija *plavšati* impf, »gozzovigliare«, koji Maretić označuje kao nepouzdan, valjda zbog toga što za nj nema drugih potvrda. Kod Stulića *isplavšati* znači »dissipare«, koji Budmani upoređuje sa »istrošiti« kod jednog pisca Dubrovčanina 18. v. (v. *plahnuti*). Odatle radne imenice na -lac m prema f na -lica *isplavšalac* prema *isplavšalica*. [Usp. i *pliti*].

Lit.: ARj 3, 930. 10, 26. 31.

pleha f (ŽK, hrv.-kajk.) = *flēba* (Lika, Liječće, Krašić, Zagreb) »plavilo za rublje«. [Odatle glagoli *plēbati* »bläunen« = *flēbati*. Iz bav.-austr. *plebe* = *pUb* (Koruška). Izmjena *p* > *f* je hiperkorektan govor].

Lu.-Skok, ASPH 30, 309. Sriedter-Temps 174.

pièce n (Vuk) = *pièci* f pl. = *plec*, gen. -r (upor. češ. f *plec*) = *pleća* n pl. t. (ŽK) => *plečeta* n pl. (J. S. Reljković), sveslav. i praslav.

**ple(K)t-*je, »leda, humérus, tergum«. Pridjevi na -bn određeno *plečni* (kajk.-hrv., Belostenec), poimeničen na -ka *plečanka* »mala puška«, na -at *plečat* (Vuk) = *plecat* (Kosmet) = na -ast *plečast* (Mikalja, Jambrešić, Voltidi, Stulić). Deminutivi na -ance *plečance* n (Slavonija), na -ica *plečka* (Istra), na -ka *plečka* f (Vuk) »Vorderschinken«. Augmentativ na -ina *plečina* (Stulić, Turska Hrvatska). Na -as *piecās*, gen. -asa »1° konj širokih ramena, 2° prezime, 3° nekakav grah (Vuk, Dalmacija)«. Na -énica *plečanica* (Rađevina, Srbija) »jedno od dva drveća što vezuju jaram i potpletinjaču«. S prefiksima, koji dođoše od priloških sintagmi (na *pleću, o pleću*): *naplečak*, gen. -čka »dio odijela na plećima«, *uplječak*, gen. -čka (Vodice, Istra) »vrsta ženske haljine«, *opiece* (ŽK), *oplečak*, gen. -čka (Krašić) »dio na ramenu na ženskoj narodnoj nošnji«. Denominal na -ati *rasplecati*, -am (objekt *konja tovarima*, Piva-Drobljak) »pretovariti. konja toliko da nije više za upotrebu«. U baltičkoj grupi nema potpune usporednice za taj termin za dio tijela, ali ima naziva koji pomažu objasniti praslavenski termin iz ie. jezičnih sredstava, i to najprije lit. *isplesti* »ausbreiten, (die Augen) aufsperrn«, lot. *plēst* »ausbreiten«, u prijevaju lit. *splisti*, što vodi do lit. pridjeva *platus*, lot. *plats* »širok«. Iz toga izlazi da se za praslavenski može pretpostaviti **plet-*io kao pridjevska izvedenica u sr. r. obrazovana sufiksom -tom. Ali u rus. postoji pridjev *běloplekij* »weisschulterig i *podopleka* »Fütterung des Bauernhemdes«, koji pretpostavljaju osnovu **plek-*, koja se nalazi u lot. *plecs* »plece«, u prijevaju *plakt* »plosnat«. Lit. *petys* = sprus. *pette* je isto što lat. *peetus* »prsa«, sanskr. *pakša-s* »krilo«, teško se veže sa praslav. **ple(K)t-*je kako hoće Pedersen, Mikkola, Korsch. Upor. još gr. (ώμο)πλάτη »os plat de l'épaule«.

Lit.: ARj 7, 496. 10, 24. Ribarić, SDZb 9, 201. Vuković, SDZb 10, 400. Miklošič 250. Holub-Kopečný 211. Bruckner 417. Mladenov 429. WP 2, 3. 100. Trautmann 225. Lew, PBB 32, 138. Boisacq 792. Pedersen, KZ 36, 105. 38, 364. (cf. AnzIF 21, 78). Korsch, AnzIF 1, 51. Mikkola, IF 8, 303. Niedermann, IF 26, 48.

plēh m (hrv.-kajk., Zagreb, Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Stulić) = *pie* m (ŽK, Lika K) »teneće (Bosna), lim (kao književna riječ općenito) = *lima* (Lika K)«. Pridjev -ovan *pleovan*, f -ovna (ŽK). Deminutiv na -tk *plehek* (Belostenec) »lamella«. Na -dr : *plehar* (Belostenec) »koji tanki pleh dela«. Od njem. *Blech*, odatle češ. *plech*, polj. *blacha*. Njemačka je riječ u prasrodstvu s *bljesak* (v.), njem.

Blick. Stoslav. *blhbhčij* = *blehbčij* »τέκτων, fäber, artifex« je, sudeći po neslavenskom sufiksu, turskog podrijetla: tur. *bilikçi* = *bilgudzi* »artisan«.

Lit.: ARj 10, 38. Mikkola, NMH 1914., 172-173 (cf. JP 3, 211). Sandfeld 99. Vaillant, BL 14, 10. PF 18, 158.

plej ada f (učena riječ) »1° veliki broj, gomila, mnoštvo, najčešće pisaca, 2° Vlašići (zvijezde)«. Od lat. *Pléiades* < gr. Πληϊάδες »sedam kćeri Atlanta i Plejone, pretvorenih u zvijezde; sinonim: Vlašići«.

Lit.: Car, Ný 2, 12. Prati 779.

pleme, gen. -ena n, pl. *plemena* (Vuk) = *plemen* (upor. *kamen*, Mikalja, Zoranic), sveslav. i praslav. *pleme*, gen. -ene, bez paralele u baltičkoj grupi i u drugim ie., »(danas stegnuto značenje) gens, tribus«. Prvobitno se značenje »Grossfamilie, koja potječe od praoca« očuvalo u Crnoj Gori: *plemena su Cetinje, Njeguši, Gekliči, Bjelice, Cuce, Ozrinići* itd. Značenje »Grossfamilie« potvrđeno je g. 1447: *prokaraturi... oda v'sih četirih' kolen' plemena nebluškoga (Šurmin 69)*. Izvedenice se prave od dviju osnova: *plem-*, koja ima feudalno značenje »član socijalno višeg privilegiranog društva«, *plemen-*, koja je uz feudalno značenje razvila i psihološko »viša moralna kvaliteta«, kao i lat. *nobilis, gentilis* u francuskom. Kraća osnova *plem-* nastala je haplogijom kao i u *vrem-* (starovremenski pored *vremenski, plam* pored *plamen, kam* pored *kamen*). Semantičko razlikovanje razvilo se iz feudalnog pejorativnog gledanja, kao na zapadu *rusticus* prema *gens, gentilis* > fr. *rustre* prema *gentil (gentilhomme = engi. gentleman)*, njem. *Tölpel* prema stvnjem. *odal* »Geschlecht, pleme« prema nvnjem. *Adel* »plemstvo«. Imenicu *plem* upotrebljavaju dva pisca. Odatle na -bc > -ac *plemac*, gen. -mca (Stulić i jedan pisac), koje nije prodrlo onako kao na sufiks -ić koji označuje pored deminutivnosti i potjecanje kao u *Mlečić, kučić, očić: plemić* m (Vuk, Hrvatsko zagorje, M. Držić, Gundulić, danas općenita riječ u književnom i saobraćajnom govoru) »1° čovjek plemenita roda (plemstvo po krvi za razliku od *vlastelin, v.*)«, femininum na -ka *plemka* = -kinja *plemkinja* = *plemkinjica* = na -ica *plemića*, = *Plemiće* »2° prezime (Hrvatska), 3° toponim *Plemići* (Crna Gora)«. Pridjev na -bn > -an odatle *pieman* (Kavanjin), na -ski *plemski* (Kavanjin), *plemićski (stalez)*. Apstraktum na -stvo *plemstvo* n (16. v.) »Adel«, *plemićstvo* (Vuk, Miličević). Na -itina < -sk + -ina *plemšana* (1392) »here-

ditas nobilis«. Deminutivi na -će *plemce* n »paž, ičoglan« je zacijelo neologizam, na -ka *plemka* f »1° komad pruta pitome vinove loze za kalemljenje (Smokvica, Korčula), 2° krava za rasplod«. Od osnove *plemen-* je pridjev na -it *plemenit* (Vuk) »1° (feudalno značenje) nobilis, 2° (psihološko značenje) generosus« (kao u svim evropskim jezicima)«, poimeničen u značenju 1° na -ai *piementāš*, gen. -aša (Vuk, Hrvatska). Na -osi *plemenitost* f poimeničuje značenje 2°. Pridjev na -ski *plemski* (Vuk) zadržao je prvobitno značenje bez obzira na 1° i 2°. Poimeničen je na -ina *pleménština* f (15. v.) = (sa *nit* > *št*, *šč* kao u *Ivaštanin* od *Ivanjska*) *pleméština* »1° haereditas, 2° toponim«, na -jak *plemenštāk*, gen. -aka (Lika) »prezimenjak« = (*njšt* > *šnj* kao u *Trebišnjica*) *plemešnjāk* (Dalmacija) »plemić od starine«. Pridjev na -bn *plemen* (Zoranic, Kašić) < *piemennyš* (upor. pridjev *kamen*) ima psihološko značenje kao *plemenit*, poimeničen je u feudalnom značenju na -be > -ac prema f na -ica *plemenac*, gen. -nca prema *plemenica*, posljednje također ime kokoši. Deminutiv na -ka *plemenka* »1° krava za rasplod, 2° vrsta vinove loze«. Na -stvo *plemstvo* (15. v.). Dočetno -e u *pleme* razvilo se iz palatalnog nazala *i*, upor. stoslav. *pleme?* češ. *pleme*, polj. *plemię*, rus. *plemja*. Praslavenska je riječ apstraktnim obrazovan s pomoću sufiksa -mēn (v.) od korijena **pled-*, koji se bez sufiksa ne nalazi u jeziku, nego u prijevaju *plod*. Upor. *plešina* (v.). Prvobitno (etimologijske) je značenje »ono što se naplodilo«. Prema tome sadrži isti semantem kao lat. *naŕio* (odlatle internacionalna *nacija, nacionalan*), *národ* (v.), *generaŕia* (odlatle internacionalna *generacija* i pojednom tumačenju *rasa*). Etimologijsku se značenje još očuvalo u *plemka* = *plemenka* f i djelomice u denominalu na -iti *plemeniti* (o-), na -va- *oplemenjivati, -mēnjujem (is-)*. Praslav. korijen **pled-* nastao je od ie. korijena **phel-* »schwellen, sich verdicken«, proširenog formantom *d*. Upor. *πιμπλημι*.

Lit.: ARj 3, 931. 10, 49. 50. Mazurami 947. Miklósit 249. Holub-Kopečný 277. Bruckner 418. Mladenov 428. WP 2, 103. Boisacq 783-784.

plesati, *plešem* impf. (Ston, 16. v., danas na zapadu, u književnom i saobraćajnom jeziku) (*is-, na-se*) = *plesati* (Slovinci u Istri), sveslav. i praslav. *plesati, pljšč*, bez baltičkih i drugih ie. usporednica, »1° (prvobitno značenje) gaziti, tlačiti, saltare, 2° (u današnjem jeziku) igrati, tancati«. Prvobitno se značenje očuvalo u prefikalnoj složenici *poplesati (da ovu prepukla-*

sirotinju ne paplešu Turci, Ljubiša; Vitaljić: *silu njihovu desnice tvoje krepostju popleši*) i kod Palmotića *splesat me muke*. Postverbal *ples* m (Slovinci u Istri). Na *-ka pleska* f (Hercegovina) »neka igra«. Radne imenice na *-vac* prema f na *-avita*, *-avica plesavac* (Jambrešić) prema *plesavka* = *plesavica* = na *-lac plesalac* prema *piesauca* = na *-bc* > *-ac plesáč*, gen. *plssca* (Istra) = na *-áč plesáč*, gen. *-ala* (današnji književni izraz) prema f *plesaćica* = na tal. sufixs *-arino* (cf. *bailarina*) *plesarín* m prema *plesarínka*. Pridjev na *-bn* određeno *plesni* (vjenčić). Neologizmi na *-aonica plesaoonica* (Šulek) = na *-ište plesalište*, na *-stvo plesarstvo*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *plesati*, *plešč*, polj. *pla;a.ć*, rus. *pljasatb*. Praslavenski termin posudiše Goti *plin-sjan* u isto doba kad i gotske riječi počinju prodirati među Slavene. Koreografska umjetnost nosi među Hrvate i Srbe strane izraze, kao *bal* < ital. *ballo*, augmentativ u Istri *balán*, *tanac* m (ŽK, Hrvatsko primorje), *tâncati* (ŽK) Ali ima i domaćih kreacija kao *igranka* (v.).⁴ Baltička usporednica lit. *plesti* »tanzen, frohlocken« stvorena je od suglasničke osnove, dok je praslavenska od preteritalne *plesā*. Rumunji posudiše *a plasa minile* »klatschen«. Glagol *plesati* je praslavenska kreacija kao termin za koreografsku umjetnost. Ie. usporednice pomažu pobliže utvrditi razvitak prvobitnog značenja »gaziti, raditi nogama«. Ie. je naime korijen **plet-* koji kao pridjev znači »širok, plosnats«, kao glagol »širiti ses«, gr. *πλάτους* »širok« (upor. ime ribe *platica* < *platessc*, v.) i ime drveta *πλάτανος* (odlatle internacionalna *plātana*), stvnjem. *Flado* »Opferkuchen«, nvnjem. *Fladen*, lit. *plotyti* »falten«, lot. *plātīt* »dünn auf streichen«. Ie. korijen proširen je u slavina nazalnim infiksom i formantom *s*. Bez nazalnog infiksa očuvao se u stcslav. *plesna* »Fusssohle«, *plesno* n (Brusje, Hvar, Šibenik, Pavlinović) »stopalo« = *plesna* f (Stulić, Ivanović) »donji dio stopala, taban, poplat«, deminutiv na *-ica plesnica* (Stulić) »1° sandala, 2° tarsus (ovo i u slov.)« (Stulić naznačuje da je iz glagoljskog brevijara) i prezime odatle *Plesničar* (Srbija, Hrvatska). Upor. još *pljeskati* (v.).

Lit.: ARj 3, 931. 7, 496. 10, 52. 54. Hraste, *ifp* 6, 212. Ribarić, *SDZb* 9, 177. Miklošič 249. Holub-Kopečny 277. Bruckner 417. KZ 45, 323-324. Mladenov 429. WP 2, 100. Trautmann 225. Charpentier, *ASPh* 29, 3. Joki, *ASPh* 29, 13. Tiktin 1182. Loewenthal, *ZSPH* 6, 374. Zupitza, KZ 36, 55. Specht, KZ 36, 159. Hamm, KZ, 67. 122. RSI 1, 267. Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Hirt, *PBB* 23, 336. Loewenthal, *PBB* 54, 156.

plasma n (Uzice, Vuk) = *presina* (Šabac), termin u građenju tora, »Latte, asser«, s pr mjesto *pl* kao u *prebanuš* (ŽK) pored *plebanuš* (15. v.). Sufiks *-mo* je isti kao u *pismo* (v.). Prema Matzenaueru od iste je osnove od koje i lit. *pliszti* »scindere, findere, dilacerare«. V. *plesati*.

Lit.: ARj 10, 35. Matzenauer, *LP* 13, 162.

pleso n (Šulekov čehizam ili slovakizam) »See, Landsee, lago«, praslavenski termin koji se nalazi u slovačkom (*Sírbské pleso*, *Blatno pleso* = *Blatno jezero*, madž. *Balaton*), češ., stpolj. *plosa*, rus. *plěso* »jezero, duboko mjesto u rijeci«. Da je ta današnja sjevernoslavenska riječ postojala i kod nas, dokazuje toponim *Pleso* (selo, aéroport kod Zagreba) = *Pleso* pored *Plesa* i *Plesa* (Bošanjevci, Ledinarčevci, u donjoj Podravini), slov. toponim *Pleso*. Upor. i ruski pridjevski toponim *Pskov* = njem. *Pleskali*. U baltičkoj grupi odgovara lit. *pelke*, lot. *pelkjis*, strpus. *pelky*. Pretpostavlja se u slavina ma raširenje sa *-so* **pelk-*.

Lit.: ARj 10, 54. Hamm, *Rad* 275, 32. Miklošič 250. Holub-Kopečny 278. Bruckner 421.

plésti, *plètem* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *ispor-*, *izo-*, *ispre-*, *na-*, *nado-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *pot-*, *pre-*, *ras-*, *raza-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) — *ples*, *pletèm* (Kosmet) = *pletèm* (ŽK) i e., sveslav. i praslav., »plectere, flechten«, prema iterativima: na *ā* *-pietāti*, *-am*, *ΩA e i i* *-plitati* (Hektorović) (prema Budmanijevoj rekonstrukciji *-plijetati*) = *-plitati* (ŽK) = *-pliatiti* (Hvar), na *-va-pletavati*, samo s prefiksima: *izòpletati*, *-cem* pored *-tām* (Lika), *ispòpletati*, *-čem*, *napletati*, *sàpletati*, *razàplitati*, *-cem* (Martie), *oplltati*, *-ām* (ŽK), *saplicati* (Hvar), *napletavati*, *ispletati* = *isplitati* (Hektorović), *uplitati* (*se u što*). S prijevornim stepenom za perfekum *o plot* m je praslavenski nomen actionis, znači »ono što je spleteno« i po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) postalo konkretum »saepes, Zaun«. Izvedenice se prave od tri osnove: *plet-*, *plit-*, *plot-*. Od *plet-*: postverbalni *plèt* m (Korleviči, Istra) »živica«, *splet* m, proširen na *-ka spletka* f, *poplet* m (Vodice, Istra) »remen«, *náplet* (Vuk), Na *-njak upletnjak* »kojim se vežu pletenice (poimeničen part. perf. pas.) u žene i djevojke« = *ùpletnik* m. Na *-er pleter* (Vuk), s toponimom i hidronim *Pleternica*. Na *-var* (upor. *šušnjevar*, ŽK) *Pletvar* (Makedonija). Na *-ivo pletivo* n (Vuk) = *pletivo* (Kosmet). Na *-Uja pletilja* (Vuk) »preljas«. Pridjev *piètica* (*igla*, Vuk) = *pleticha* (Kosmet, opozicija *šička igla*, od *šiti*, v.). Prilog *pletući* (—< *zaspā*, Kosmet).

Od *plit-*: *spRia* f (Vodice) »die Rinne (u koju se uvlači remen od hlača)«, *napliatak*, gen. *-tka* (Stara Srbija) = *uplítak*, gen. *-tka* (Vodice) »crvena vrpca koja se uplete u pletenicu od kose«. Od *plot*: deminutiv na *-ii platie*, denominat na *-iti oplotiti*, *-im*, s postverbalom *oplot* (Marulić) »ograda«, augmentativi na *-ina plotina*, *oplotina*, toponim *Oplotnja*, na *-njak zaplotnjak* »busija«, s pridjevom na *-ski zaplotnjački* (*napadaj*). Upor.; stcslav. *Oploť* »Gertenzaun, Hecke«. Rumunji posudiše *pleter*, *a pleti* (*im-pleti*), odatle rumunjski postverbal *pleatã* i »Haarflechte«, *pleteancã* f »Zopfband« < *plettenka*, na lat. *-tura* »impletitorã», pridjev na *-os* < 4at. *-osus pletos* »langhaarig«, Madžari *pletyka* »Klatsch«, Bizantinci *πλωτή* »Schwimmende Brücke« (u Strategika Maorikija, 6 v.). Začu⁴ duje da ne postoje baltičke usporednice. Suglasnik *-s* je nastao iz ie. palatala *k* u korijenu **plek-*. Suglasnik *s* očuvao se samo u praslav. infinitivu *plesti*. Prema *mesti*, *meto* i *gnjesti*, *gnjetem* stvoren je analogijskim putem koñjugacioni sistem *plètem* itd. U sanskrtu *praçna-h* »Geflecht, koš«, gr. *πλέξω*, sa proširenjem s pomoću formantã t lat. *plecto* (ovamo internacionalne riječi *replika*, *komplicirati*, *komplikacija* i posuđenica *dupli*) i njem. *flechten*.

Lit.: ARj 3, 931. 942. 4, 281. 7, 496. 497. 10, 54. NJ 2, 269. Elezović 2, 80. 537. Ribarić, *SDZb* 9, 178. 179. 192. Vuković, *SDZb* 10, 391. Miklošič 250. Berneker, *IF* 31, 411. Holub-Kopečny 278. Bruckner 418. Trautmann 224. WP 2, 97. Mladenov 429. Belić, *Priroda* 229. Tiktin 1184. Wijk, *IF* 28, 126. Uhlenbeck, *PBB* 19, 517-526. (cf. *AnzIF* 5, 220). Lommel, *KZ* 53, 310. Boisacq⁷ 793. *GM* 341. Kulakovskij, *VVr* 1 (cf. *AnzIF* 13, 245).

plešina f (hrv.-kajk., ŽK) = *plešina* (Krašić) = slov. *plešina* »pasma, genus, pleme«, augmentativ na *-ina* od *pleh* m: slov. *dobrega pleha živina* = *dobre je plešine* (ŽK, *-šine* Krašić), *drevo rodovitèga pleha** U slov. također u prijevornju *o ploha* : *svinjo za ploho imeti*, *človek bavarske plohe*. Zacijelo je u etimologijskoj vezi sa *pleme* < ie. **plemden* i *plod*. Suglasnik *h* je nastao iz formanta s kojim je proširen **pled-s*, **plod-s*. Upor. *palac* i *palica*. Nije u vezi sa *plah*, *ploha* »daska«, kako misli Iljinski.

Lit.: Mažuranić 948. Pletersnik 2, 58. 63. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia* 5, 413).

plijen m (Vuk) = (ekavski) *plén* (Kosmet) = *plijena* n (dubrovački pisci, Poljica, Kačić), baltoslav., sveslav. i praslav. **pelnz*, »praeda (kao vojnički termin); sinonim: pljačka (koje

je drugoga podrijetla, v.)«. Denominal na *-iti plijeniti*, *plijenim* (Vuk) (*na-*, *o-*), odatle noviji pridjev na *-iv pljeniv*, za koji nema potvrda u pisanim spomenicima. U baltičkom znači »zarada«, lit. *pelnašl* lot. *pelna*. Samo ukr. značenje »Ertrag, Ausbeute«, stčeš. pridjev *plenny* »rodan«, slvč. *pliena'* »davati plod« približuju se baltičkom, koje je prvobitno. Praslavensko je značenje specijalizirano na vojsku i rat. Upor. rus. *voènoplenyj* »zarobljenik«. Slog *pie-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *pion*, rus. *polon*. Ie. korijen **pel-* »verkaufen, verdienen«, raširen je u baltoslavenskom formantom *-no*, ie. **pel-no-s* »Verdienst«. Upor. sanskr. *pañak* »oklada, versprochener Lohn«, *panate* (3. 1.) »handelt, tauscht ein, kauft«. U grčkom dolazi u prijevoju *πωλεῖν* »trgovati«, odatle internacionalne riječi *monopol*, *mono-polizirati*), ovamo i lat. *spallare*.

Lit.: ARj 7, 496. 10, 61. Elezović 2, 81. Miklošič 236. Holub-Kopečny 277. Bruckner 418. Trautmann 213. Mladenov 428. WP 2, 51. Lagerkrantz, *KZ* 34, 407. Pedersen, *IF* 2, 294. Boisacq⁸ 830.

plijesan, gen. *-i* f (Vuk) = *plisanj* (J. S. Reljković) = *plesanj* = (ikavski) *plisan* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. **peβs*, »mucor«. Odatle *pljesnoća* (Bella, Voltidi) = *pljesnost*. Pridjev na *-iv pljesniv* (Stulić) = *pl'isniv* (ŽK) = na *-bn plijesan* (Stulić) = *piisan* (Mikalja), na *-av pljesnav* (Dubrovnik), *napljesnav* »podosta pljesniv«, poimeničen na *-oca pljesnivoča* (Belostenec), *pljesniva* (Vetranie). Na *-ina plesnina* (Jambrešić). Denominali *pljesnaviti se*, *pljesniti*, *pljesniviti*, *isplisnuti*. Upor. lužičko-srp. *pljesnyč* »schimmelig werden«. Slog *plije-* nastao je po zakonu likvidne metateze od ie. korijena **pel-*, koji znači »blijede boje = grau, schal, fahl, šaren«, proširenog formantom s u baltoslavenskom: lit. *palšas* »fahl (nur von Rindern)«, lot. *palsš*, *palsš* »fahl, gelb«. V. *peles* slov. i hrv.-kajk. »Blank (vrsta vinove loze)« i lit. *pelėks* »sijed«. Na baltoslav. **pels-* došao je još sufixs za apstrakte *-sm* (v.). V. *plav*.

Lit.: ARj 9, 62. 96. Miklošič 236. Holub-Kopečny 278. Bruckner 418. Trautmann 212. WP 2, 54. Mladenov 429. Osten-Säcken, *IF* 33, 238.

plima f (Vuk, Crna Gora; Baraković: *plimami vodnini obitiče obtokd*) »1° poplava, 2° accessus aquarum (protivno *oseka*, *rekesa*)«, pravilno dizanje morske vode (Vuk, Mikalja, Bella, Stulić, Solin, Senj, Šibenik, danas općenita riječ u književnom i saobraćajnom govoru), 2° mnoštvo (Kosmet, Peć), 3° (Potomje) ženska

bağlama za vrata, prozore (trebalo bi i drugih potvrda za to značenje). Deminutiv na *-ica plimrica* »mala, neznatna plima«. Denominal na *-ati plīmati*, *-a* (subjekt *more*; Vetrician: *more oseče i plima*), s prefiksom *od-* *optlimati*, *-a* pf. (Stulić) »exundantes aquas recedere«, postverbal *optlima* f »refluxus maris, oseka«, s prefiksom *a-* < lat. *ad:* *atlimāloje* (Smokvica, Čara) »voda je narasla (protivno *osekalo je = sekalo je*, Korčula)«, postverbal odatle *aptima* (Smokvica, Korčula), primjer: *àoilāje aplīma i odvukla u more drva* — (sa *α > o*) *optimāti* pf. (Potonje) »narasti (o vodi)« = *optimati* »poplaviti« = *optimati* (*n* je nejasno) »biti poplavljen«, postverbal *optlima* (Sasso, u prijevodu Foscola). Na Jadranu je to dalmato-romanski ostatak od gr. πλῆμ(μ)η (Polybios, Diodor, Strabo) »Flut«. Upór. cine. *plinarā* < ngr. πλῆμμύρα »inondation«. [Usp. i pod *plīti*].

Lit.: ARj 9, 71. 145. 419.10, 63. *Elezmnē* 2, 81. *Pleterinik* 2, 60. *REW** 6594. *Rohlf's* 1737. *Vasmer*, GL 118. *Pascu* 2, 78., br. 1446. *Skok*, *Rad* 272, 10. 13. 15.

plīm m »gas«. Denominal *raspliniti se* — *-nuti*, *-ne*. Na *-ara plinarā* = na *-arnica plinār-nica*. Čehizam (*plyn*, postverbal iz doba Jungmanova od češ. *plynouti* = hrv.-srp. *plīnuti*, od *pūti*, upor. i češ. pridjev *plynný*), koji je Sulek uveo u književnost. Glede etimologije v. *piiti* i *plītak*. Značenje češkog postverbala je metaforičko »ono što pliva, teče (po zraku)«.

Lit.: ARj 10, 63. 13. 193-4. *Holub-Kopečny* 280. *Maretić*, *NVj* 3, 192.

plint m (Stulić) »opeka, cigla«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Stulić ima tu riječ zacijelo iz rus. *plint* = steslav. *plīnōia* »cigla«. Upor. bug. *plítá* i rus. *plita* »Steinplatte«, koje ne idu ovamo. Naše *plītica* »plitka zdjela« može se sasvim dobro tumačiti i iz *plylōHō* (v.). Od gr. πλῆν-9-ος »crijep«.

Lit.: ARj 10, 64. *Miklošič* 250. *Vasmer* 2, 372. 373. *Prellwitz*, *KZ* 47, 188.

plintit, *-lm* impf. (Dubrovnik) »uvijek plakati«. Odatle hipokoristici na *-e plinte* f »žen-sko koje uvijek plače«, na *-o plimo* m (Korčula) »mekušac, efeminiran čovjek«, te na madž. *-o > -ov plintov* m »onaj koji često plače, tal. piagnone, španj. *Horon*«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *planētus* > tal. *pianto*, od *piangere*. Glede *an > in* upor. krčko-rom. *pi. sini* > *sancii*, prezimena *Sintie* = *Šintić* (ŽK, Krk, Cres) i varijacije *lancun/lincun* > *linteolum*.

Lit.: ARj 10, 64. *REW** 6572. *Banali* 2, § 448.

plis m, pl. *pltsovi* (Kosmet) »kapa od uvajane vune, keče (nose je Arnauti)«. Kod Mayera arb. *plis* znači »1° Erdscholle, 2° Jochkissen«. Semantička veza nije jasna. Meyer se pita nije li gr. πλῆθος?

Lit.: *Elezovit* 2, 81. *GM* 345.

piiska f (Vuk, Dubrovčani) »ptica pastirica«. Ornitološki naziv varira: *f Uska, kliska* (ovako i pravoslavno prezime u Bosni), složenica (igra riječi) *pliska-liska*, na *-avica pliskavica*. Na «*α pliskuša*» isto«. Hirtz navodi još mnoštvo sinonimnih izraza kao *balegarka* od *balega* (v.). Naziv *piiska* raširen je i u drugim slavinaama kao u češ., polj., gornjem i donjem luž.-srp., ukr. i rus., slvč. *blýska*. Sveslavenski je i mogao biti i praslavenski. Igra riječi kao *pliska-liska* upućuje na tal. naziv *curētola* < lat. *cauda trepida* (kalk prema gr. σεσοοτυγίς »Bachstelze«) = češ. *tfatořitka* = hrv. *migorep*. U Kosmeru *pliskavica* znači »1° ono što je spljeskano, 2° vrsta šljiva (Gojbulja)«, *pliskavica* je i naziv delfina, češ. *pliskavice* »vrsta morske životinje«. *Maretić* izvodi od ónomatopejskog glagola *pliskati* impf, »praćati se, vrcati se«. Taj se nalazi još u slov. i bug., u sjevernim slavinaama nema ga. *Bruckner* i *Holub* pomišljaju na sivu boju (upor. *pljesan*, v.l. po kojoj je ptica mogla biti nazvana. Unakrštenje je s onomatopejskim glagolom moguće.

Lit.: ARj 10, 64. 65. *Hirtz*, *Aves* 6. 350. *Mladenov* 430. *Miklošič* 250. *Holub-Kopečny* 278. *Bruckner* 418. *REW** 82. *DEI* 1199.

plisa f (Lumbarda, Korčula) »ledina«, etimologijski stoji u vezi s brojnim oronimima *Plješivica*, izvedenicom od steslav. pridjeva *plešivb* »čelav«, očuvan u *Vodicama pKšiv*, s denominálom *plīšiviti* (ra-), *plješiv* (15. v.), koji se u štokavskom slabo govori. Poimeničen na *-ić plješivac*, gen. *-ivca*, augmentativ *plīšivčina* (Vrbnik), denominal *plješiviti*, apstrakta *plješivoća*, *plješivost*, *plīšivstvo*. Na *-ište plješivšće*. Taj je pridjev izveden od steslav. imenice *plešb* »calvities«, sveslav. i praslav. Oronim odgovara romanskim fr. *Caumont*, *Chaumont*, tal. *Monte calvo*, kod nas *Golo brdo*. Sveslavensku imenicu istisnuo je turcizam *čela*, *čelav* = *cola* (ŽK). Iz južnoslavenskog potječe rum. pridjev *ples* (Moldavija, Banat), *please* »čela«, *plene*, pridjevi *pleņu*, pored *plešlv*, *plešug*, odatle *plešuvie* i *a plešuvi* »očelaviti«, Mađžari *piliš* »tonsura«. Jat je nastao od dvoglasa *oi* u ie. korijenu **plei-* > **ploi-* »čelav«. Taj dolazi s formantom *n* u lit. *plynas* i s formantom *k* u lit. *plikas* »čelav«, *plikti* »calvescere«, lot. *plikas*.

S formantom s i sufiksom *io* dolazi samo u slavinaama. Steslav. *plēcht* »čelavost« smatra *Bruckner* pokratom na *-ēhb* od *plesnt* (v.). Ovamo ide bosanski toponim *Plehan*, gen. *-āna*, usp. rus. *plehan* »Glatzkopf«.

Lit.: ARj 10, 97. 98. *Kušar*, *NVj* 3, 326. *Ribarić*, *SDZb* 9, 178. *Miklošič* 250. *Holub-Kopečny* 278. *Bruckner* 418. *Isti*, *KZ* 43, 309. *Mladenov* 225. 429. *WP* 2, 93. *Trautmann* 226. *Tiktin* 1188. *Matzenauer*, *LF* 13, 168-170. *Johanson*, *IF* 14, 321. *bilj*. *Meillet*, *Et.* (cf. *AnzIF* 21, 68). *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 289-90. *IF* 17, 176. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 185. *Vasmer* 2, 371-2.

plita f (Marulić u stihu, *Judita* 58: *žadi prst za putom, razmaknu zastora*) = *pleta* f »plicatura« pored *spleta* »ruga« (*s-* je tal. prefiks od lat. *ex-*), deminutiv *spētica*, slov. *pleta* (Režija. Notranjsko) = *plētra*, *pletvica* »Falte am Kleide«. Od *furl*, *plete* f »rimboccatura del lenzuolo, ripiegata sopra le coperte del lenzuolo, šlifer (hrvatski gradovi)«. Od mlet. *pieta* je deminutiv na *-ina pjētina* (Korčula) »krkljić (Dubrovnik)«. Od poimeničenog vlat. part. perf. u ž. r. **plīta*, od *plīcare*.

Lit.: ARj 10, 65. *Pleterinik* 2, 58. 59. *Stürm*, *ČSJK* 6, 82. *REW** 6602. *Pirana** 780. *Štrekelj*, *ASPh* 14, 535. *Rosamani* 786.

plītak, f *-tka*, određeno *plītki* (Vuk, 16. v., opozicija *dubok*, v.), sveslav. i praslav. pridjev na sufiks *-bk* (koji ne ostaje u komparativu *plīćī*) *plytkb*, »non profundus, seicht«, bez sufiksa *plīt* (Istra), odatle poimeničenje na *-āč plītiāč* (Đakovština, rod nepoznat) = *plīćak* (Dubrovnik) »plītko mjesto u vodi gdje se riba rado mrijesti«, na *-oca Plītača* (toponim, Poljica), na *-ica plītica* (Vuk, Dubrovnik) »plītkā zdjela« = *plītica* (Smokvica, Korčula) = na *-ar plītar* m (Hercegovina) = na *-anca plītārica* (Vuk) = na *-nica plītnica*. Mjesto *-bk* stoji i sufiks *-uo* (upor. *mrtav*) *plītav*, f *plītava* (Istra), poimeničen u ž. r. *Plītava* (toponim, 16. v.), na *-ice Plītivice* f pl. Od *plītak* apstrakta su na *-oca*, *-ost*, *-ina plītkoća*, *plītkost*, *plīčina* (Vuk). Samoglasnik je nastao iz jery-a, upor. polj. *plytki*. Uzimlje se da je izveden od glagolskog korijena koji *ieu pliti* — *plovili* — *plivati*. Prvobitno bi značenje bilo »gdje se može plivati«. Ie. prijetoj **plu-* : **plou-*. Taj se prijetoj nalazi i u glagolima *plivati* (v.), *plīnuti* (v. *plīn*). *Vaillant* zabacuje to vezanje. On izvodi od *ploski* : **plo-ibkb*.

Lit.: ARj 10, 65. 66. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečny* 280. *Bruckner* 422. *Mladenov* 430. *Vaillant*, *BSLP* 31, 45-46.

plīti, *pRjēm* impf. (Vuk, narodna pjesma, *Risan*) (m-, *pre-*), stčes. *plyti*, rus. *plytb*, *plyvu*, praslav. je arhaizam, zamijenjen imperfektivom na *-va- plīvati*, *-ām* (Vuk) (*do-*, *iz-*, *pre-*) prema pf. na *яp > nu plīnuti* (*rijeka je plīnula, po-*, *ot-* Stulić), *isplīnuti*, *-em* (kletva: *isplīnula ti pamet!*). V. *plīn*. Samoglasnik i je nastao iz jery-a, a taj duljenjem iz ». Riječi s tim prijevojnīm stepenom nisu se očuvale u hrv.-srp. nego u češ., polj. i rus. *plī*, gen. *plīti*, polj. *plet*, rus. *plot*. Upor. gr. πλυτός. Prijetoj štěpen i nalazi se u steslav. *plūti*, *piovo* (*pre-*). Prezentska osnova *plav-* prenesena je u infinitiv *plīviti*, *plīvīm* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *u-*, *ra-*). Od tog se glagola pravi iterativ prijetoj duljenja *ō > α* već u praslavenskom: iterativ i faktitiv *plīviti*, *plīvīm* (Vuk) (*do-*, *po-*, *na-*) »inundare, navigare«, *splīviti dinare* u *Rimu* (M. Držić) »potrošiti« (usp. i pod *plāvčati*). Homonimija sa *plīviti* od *plav* ukinuta je akcentom. Upor. polj. *plawić*, rus. *plavīb*. Na *-ati plāvati*, *-am* (hrv.-kajk., *do-* Baraković, *is-*), već u steslav., češ. i rus. Izvedenice se prave prema tome od pet osnova: *plī-* < praslav. **ply-* **pliv-* < praslav. *plyv-*, *plav-*, *plav-* i *plu-*. Od *plī-* izvodi *Trautmann* i *plima*. To bi bila stara već ie. izvedenica, jer je sufiks *-ma* bio mrtav već u praslavenskom, a pomorski termin je riječ izolirana. Živi samo na Jadranu. Zbog toga je bolje izvoditi je iz gr. πλῆμη, kako čini i *Maretić*. *Stulić* i *Mrnavić* imaju u istom značenju *plīh* (usp. i pod *plīma*). Nejasno je *h. Oapli-* nastaju i: *plīv* m »plivanje«, *uplīv* m, s pridjevom *uplīvān* (prema *Marelicu* Čehizam u *plylym*, kalk prema njem. *Einfluss*) postverbal je od *plīvati*, *uplīvati*. Od *plav-*: *naplav* m (Duvno, Bosna) »nanos, mulj«, *nāplava* (Vuk) »alluvium«, *poplava*, od *naplavili* / *poplaviti*; odatle *naplovak*, gen. *-āvka*, *naplavica*, *naplavina*. Važan je brodski termin *plav* m »navis« = *plav*, gen. *-t* (Lika, Liješće, Sinac) »monoksil, iz jednog drveta izduben čamac, vozi po *Pučini* (ovako se zove *Gacka*); služi za lovljenje raka i zimi za dobivanje *rese* za stočnu hranu (krajnji dio, na kojem sjedi veslač, zove se *čun*)«. Homonimija sa *plav* »modar« ukinuta je prefiksom s u *splav*, gen. *-i* »Floss«. Deminutiv na *-ča plavca*. Riječ *splav* znači i »crème«, kao metaforički izraz. Odatle je stvoren deverbativ ispuštanjem prefiksa *-s* *plīviti* (*mlijeko*) »écrémer«. Ovamo idu rumunjski slavizmi *plava* = *plavala* (*-ala* < slav. *-eh*) »Zugnetzen, *plavca* »Ort, wo die Netze zum Trocknen aufgehängt werden«, *pluvie* »Treibholz, schwimmende Insel«. Upor. sa zadnjim značenjem *Plāvnik* »otočić kod Krka«. V. niže *plavac*.

Od *plav-*: *plav*, gen. *plova* m »fluxus, natation je postverbal od *ploviti* (*na-*) kao i f *plova* »mnostvo riba u gomili kad se viju ili dolaze sa strane«. Radna imenica na *-bc* > *-ac* *plavac*, gen. *plavca* (Vuk) »1° natator, nauta«, slo-ženo *moreplovac* »mornar, nauta«, ribarski ter-
min *plavac*, gen. *plavca* »2° obračič na tri ugla koji se stavi na mrežu metnicu, te plovi povrh vode, 3° Flosse«. Pridjev na *-zk* *plovak* = na *-bn* *plovan* »schiffbar«, *naplav* m »1° aliuvio, inundatje, 2° tijek, tok, 3° val«, pridjev *naplovan*, na *-ina* *naplavina* »aliuvio, inundatio, itd.«. Na *-ba* *plavba* — *-it* + *-ba* *plovidba*. Deminutiv *plavca* (Baraković) »plav-
ca«. Na *-ka* *plávka* (Vuk, Niš, Negotinska krajina, Vetranie, bug.) »patka, šotka, raca« prema m *plovák* (bug.) »patók, patak«. Prid-
jev na *-ji* *piòvili* »pačji« (v.), deminutiv na *-če* *plavce*, gen. *-età*, pi. *piòvaci* (Srbija) »pačići«. Mladenov upoređuje sa sanskrtskim *plavas* »patka«. Ovamo ide *plovuac*, gen. *-ucca* »purnex«, poimeničen particip prez. akt. s pomoću *-bc* > *-ac*, s pridjevima *plovučan* (Bella, Stulić), *piovutasi* »šupljikast«, denomi-
nal *naplovučiti*, *-im* prema *-avati* (Stulić) »ugla-
diti plovućcem«. Isti kamen se zove i *plavac*, gen. *-vca*, od *plavati* »plivati«. Od osnove *plu-* je *pluto* n (Dubrovnik) = *pluto* (Vuk) = *pluto* n (Ložišće) = *plút* m = *pluta* f (Vuk) = *putvo*, gen. *-a* (Brač) = *puto*, gen. *-a*, gen. pi. *pút*, *putík* (Hvar, *pu-* mjesto *plu-* nastalo je zbog unakrštanja sa lat. *pumex*). Na *-bc* > *-ac* *plutac*, gen. *pluća* »pumex«, na *-bk* > *-ák* *plutah*, gen. *-tka* »1° quercus suber, 2° čep od plutak«. Na *-oca* *plutala* (Šulek) »gljiva«. Na *-ar* *plutar* (Šulek) »Korkschneider«. Na *-iç* *plutii*. Na *-anica* *plutanica* = *plutnica*, ribarski termin »komadić pluta na mreži«. Pridjev na *-en* *pluten* je Šulekov = na *-bn* > *-an* *plutan*. Poimeničenja na *-jak* *plutnjak* = *plutnjica*, *plutnica* »vrsta biljke«, na *-ašt* *plu-
tast*. Poimeničen sr. r. *plutno* »drži gornje uže mreže na površini vode«. Riječ *pluto* je kulturna riječ, koju su posudili Rumunji *plutú* f »Kork«. Ovamo i glagoli α *pluti* (*lemne*) »flössen«, *plutár* »Flösser«, *plutári* »Floss fahren«, od *plutati*, *-ám* »natate, fluctare«. Odatle i rum. radna imenica na *-aš*: *plutaş* »Flösser« i ime biljke na *-ika* *plutičá* (Muntenijska, Ifov) »lim-
nanthemum nymphaeoides«, *plutniță* »nym-
phaea alba«. Ovamo glagol *pluti*, *plavém* (Jačke, Mikalja, Beloštenec, Palmotić) »plivati«. Upór. češ. *plouti*, *plovu*. Odatle *plutva* (Kavanjin) »splav« = *pluti*, gen. *pluti* (Morača). Riječ *plutvar* »koji upravlja splavi« je Belostencú dalmatinska riječ. Osnova je ne samo baltosla-

venska nego i ie. u morfološkim i semantičkim varijacijama: lit. stari kauzativum *plauti*, *plauju*, *ploviau* »1° plivati, 2° prati, spülen, waschen«, lot. *plevināt* »flattern machen, be-
wegen (Haare, Flügel)«. Praslav. *poplava* u lit. *poplava* znači »Spüllicht«. Arm. *luanam* znači također »prati«. Praslav. *plovili* odgo-
vara sanskr. *piavate* (3. l.) »pliva«, *plavayati* »lasse schwimmen«, a *plav* f toharskorn B *plewę* »brod« i sanskr. *plavá* »Boot, Nachen«, Tako ovdje imamo praslavensko-arijski lek-
sem. Upor. još πλέω »1° plivam, 2° plovim«, πλοίαρχος »zapovjednik broda«. Ie. je korijen **pleu-*, u prijevima **plou-*, **plu-*, **plū-* u raznim značenjima koja se odnose na rad u vodi.

Lit.: ARj 2,6 48. 3, 930. 832. 7, 498. 495-6. 10, 24. 92. 86. 68. 66. 88. 87. Hraste BfF 8., 24. Boskovic, NJ 1, 127. ASPH 12, 184. Mi-
klošič 252. Berneker, IF 10, 164. Holub-Kopečný 280. Bruckner 422. Mladenov 426. SpBA 6, 73 (cf. Ijfb 8, 198). WP 2, 95. Trautmann 223. Tiktin 1193. Fraenkel, KZ 51, 256. Schulze, KZ 51, 61. Vaillant, RES 22, 23. Petersson, Balt. u. slav. Wortstudien 1918. (cf. Ijfb 8, 199). Osthoff, IF 4, 291. Streitberg, IF 3, 387. Osten-Säcken, IF 33, 247. Matzenauer, LF 13, 167. Boisacq³ 794. Skok, Slav. pass. (reg.). Isti, Rad 272, 12. Maretić, Savj. 165.

ploča f (14. v., Vuk, Kosmet), južnoslav., »1° lamina, 2° kamen, Quader, 3° opeka, crijep, čeremida, 4° (školska ploča) tabla, 5° toponim u sing. Ploča (ribarska pošta, Bijela, Boka), Za Pločom (Sutomore), Na Ploču (Budva, ribarska pošta), pl. Ploče (predgrađe Dubrov-
nika, luka, Hercegovina, Bar)«. Nalazi se još u slov. *ploča* »1° flacher Stein, 2° flache Schüs-
sel, 3° riba platessa vulgáris« i bug. *ploča* »Rechentafel«. Odatle pridjev na *-bn* > *-an* *plačan* (Dalmacija), toponim *Plačna glava*, poimeničen na *-ik* *pločnik* »1° toponim, 2° neologizam za fr. *trottoir* (koja je ušla u sa-
obračajni jezik kao *trottoar* = *trottoar* m)«, na *-jak* *pločnjak* (Šulek) »quaderstein«. Aug-
mentativ *pločetina*. Na *-ost* *pločast* = *placas*, *f-sta* (~ *kamen*, Kosmet). Šulekovi neologizmi *pločanik* »lastrico« i *pločanica* »Pflasterziegel« nisu ušli u jezik. Deminutiv na *-ica* *pločica* (Vuk) »1° mnoga značenja: kamenčić, tablica, stupić, lamella, i si., 2° toponim«. Sa tur. deminutivnim sufixom *-deik* *pločadžik* (objekt uz *igramo se* ~, Kosmet) »plojka (igra)«. Po-
red *ploča* postoji sa specijaliziranim znače-
njem *pláka* (v.) Denominali *placati*, *-ám* (Lika), *popločati* (Ston) = (*po*)*pločiti*, *-im* (Bella,

Voltidi, Stulić) = *popločati* perf. »lastricare, kaldrmati« prema impf, *popločivati* = *po-
pločavati*. Ovamo: *popločnica* (Kolombatović) »riba accipenser sturio«, *glamoč placar* »gobius capito«. Na *-ak* *pločak* (Bosna) »kamen kojim se kuće pokrivaju«. Na *-ara* *placara* (Herce-
govina) »kuća pokriva pločama«. Vjerojatno je *ploka* = *plaka* (v.) prvobitni oblik. Su-
glasnik *č* mjesto *k* došao je analogijom od izvedenica sa sufixima na *.i* ili *6*: *-bn* > *-an*, *-iti*, *-bka*. Oblik na *č* postao je balkanska riječ, koju posuđiše Rumunji *plăcea*, Cincari *plota*, *ploči* (pl.), Arbanasi *place*, *pločkë* (Gege). Steslav. *plaka* upućuje na grčko podrijetlo, na ák. sing. od πλάξ, πλακός »jede weite und ebene Oberfläche«. Sa gledišta semantičkoga *ploka* i *ploča* mogle bi se upoređivati s lot. glagolom *plakt* »flach werden, glatt niederfallen«, lit. *plakas* »Estrich«. Geografski razlozi govore ipak u prilog gornjem izvođenju iz grčkoga. Ovamo idu još dvije posudenice: gr. πλακοῦς »Kuchen« posuđiše Latini: *placenta* > rum. *plăcintă*. Upor. u Dobroti *Plagenta* kao naziv obale. Odatle kod nas preko madžar-
skoga *palaćinke* f pl. »vrsta gradskog jela«. Od gr. denominala πλακόνω »navaljujem, ro-
bim < spravljam u grob« izveden je apstrak-
tum s pomoću našeg sufixa *-bka* *pljačka* (v.). Ta naša izvedenica postala je također balkan-
ska riječ. Gr. πλάξ potječe od ie. korijena **plaq-*, koji kao imenica i pridjev znači »breit, flach«, kao glagol »ausbreiten«.

Lit.: ARj 10, 71. 503. 803. Elezović 2, 81. Ri-
barić, SDZb 9, 178. Zore, Rad 1-14, 23 i. Pleteršmk 2, 62. Jurišić, NVj 46, 18. Budmani, Rad 65, 162. Miklošič 248. 251. Mladenov 430. WP 2, 90. Trautmann 222. Matzenauer, LF 13, 164—165. Skok, ZRPh 50, 521. 45, 480. 205. 215. Isti, Slav. 137. 187. 196. 224. 263.

plod, gen. *ploda* m, f (13. v., Vuk), ie., sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »fructus«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *plodan* (Vuk), *naplódan*, *rasplodan*, poime-
ničen na *-ica* *plodnica* (Vuk, također bug.) »uterus«, *plodnost*, složeno *plodonosan*, *plo-
dorodan*, na *-ljiv* *plodljiv* (Boka), na *-ovit* *plodovit*, s apstraktomom *plodovitost* Na *-ina* *plodina* »1° eufemizam za penis u životinja (Zore), 2° (prema Marelicu čehizam) pro-
zvod«. Denominali na *-iti* *ploditi*, *-im* (Vuk) (*is-*, *nar*, *o-*, *pri-*, *ras-*), -S postverbalima *ras-
plod*, *naplód*, *priplod*, iterativ na *-va-* *plodí-
vati*, *plòdijem*, samo s prefiksima. Postoje još izvedenice na *-va* *plodva* f (Vuk, zapadni kra-
jevi) »plodnica«, odatle *plodvina* (Istra) »plod«, na *-ičina* *plodvičina* (Vrnbik) »ono u čemu je

živinče prije nego se izleže, uterus«. Taj je oblik nastao zacijelo iz deklinacije u. Pra-
slav. *plodb* je prijevod od **pled-*, koji se nalazi u *pleme* < *pled-men (v.). Ie. *phlodo-s nalazi se još u ir. *loth* »ždrijebe«. V. *jošplbkz* > *pük* (v.). To je prošireni ie. korijen **phel-* s pomoću formanta *-d*. Upor. lit. *peldu* »štitim«. Riječ je i crkveni termin, koji je ušao i u rum. jezik: *plod*, odatle pridjev na *-os* < lat. *-osus* *plodos*.

Lit.: ARj 3, 937. 7, 497. 10, 73. Miklošič 251. Holub-Kopečný 279. Bruckner 421. Mla-
denov 430. Meillet, RSI 6, 132. Maretić, NVj 3, 192. Petersson, LUA, n. f., 1, 11, br. 5, 171 (cf. jff 3, 216). Boisacq³ 783-784.

plogâr m (Rab) »1° Abhang, versante, 2° toponim (na istom otoku)«. Dalmato-
romanski leksički ostatak od vlat. *plagare n, poimeničen pridjev na *-ariš* od *plaga* »Fläche«. Upor. tal. (narječje u Velletri) *piagaro* »neplodno tlo« < lat. *plaga*. Upor. *plágium*.

Lit.: ARj 10, 81. REW³ 6562a. DEI 2891. Skok, Slav. 57. 66. 259.

ploha f (Šulekov geometrijski termin, čehizam) »1° površina, površje, 2° ploča (Mar-
tić, Osvećenici)«. Odatle apstraktum na *-je* *oplošje* n, Šulekov pridjev *plošan* i neologi-
zam (prevedenica) *plohomerstvo* »planimet-
rija« (koji nije ušao u jezik). Kao narodan izraz u Kósmetu *plôa* f »1° (kolarski termin) klanfa, 2° po tijelu kao pečat (*ovolika mu plôa iskočila na grb'inu*)«. Ovamo možda *ploh* m (Beloštenec, hrv.-kajk.) »kuglica olova kojom se djeca igraju, komad olova«. Hrv.-
kajk. prilog *sploh* »universe« i pridjev odatle na *-bn* *splošan* (Vodice, Istra) »koji rado jede svaku hranu«. Riječ *ploha* je poimeničen prid-
jev ž. r. Nalazi se u češ. i polj. Upor. češ. pridjev *plochý* »flach, platt«, koji se nalazi u svim sjevernim slavina-
ma. V. *plošan*, *plast* i *plahita*.

Lit.: ARj 10, 87. Mazuranić 1351. Elezović 2, 81. Ribarić, SDZb 9, 192. Miklošič 251. 431. Holub-Kopečný 279. Bruckner 421. KZ 43, 310. Schwarz, ASPH 41, 127.

plôjba f (Vis, primjer: *kolikuje plôjbu ucinu dos.*) »veća količina vode, koju prolje kišaj po podu, na tavanu ili po kojoj drugoj površini, ako je na kući slab krov«. Možda dalmato-
romanski leksički ostatak od vlat. *plovia < klat. *pluvia*, apstraktum od *pluere*. .Lati poimeničen pridjev na *-alis* *pluvialis* u učeno-
nom vidu u crkvenom terminu *pluvijal* m (Vetranie, itd.) »plait za kišu i uopće, plašt

osobito svećenički pri službi božjoj» = *plovijal* (Kraljić) = *plovio*, gen. *-ala* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 10, 87. 92. NVj 51, 179-181. (cf. JF 18, 373). REW⁷ 6620. 6621.

Plomin (narodna pjesma, Istra) = *Plominj* (narodna pjesma, Istra), pridjev (ktetik) na *-bsk plominski zaljev*, etnik f *Plominka*, *Plominkinja*, tal. *Fianona*. U rimsko doba *Flanona*, ilirski (liburnijski) toponim na *-ona* kao *Glemana*, *Breona*, *Albana*, *Scardano*, *Salonae*. *Plomin* je od lat. lokativa *Planonae* > *Flanūni (vlat. prijeglas) > s disimilacijom *f-n-n* > *f-m-n* *Flamuni, etnik *Flânâtes* (Plinije), s jednakim gubitkom sufiksa *-ona* kao *Delmatae* od *Delminium* = latinska tvorba *Flanonienses* = *Flamonienses* (oba oblika Plinije), pridjev odatle na nenaglašeni sufiks *-icus flanicus* (*sinus*, Plinije).

Lit.: ARj 10, 82. Krahe, GN 24. Mayer 1, 145. 2, 49.

plōsan, f *plošná* (Vuk), pridjev tvoren zamjenom sufiksa *-bn* > *-an* mjesto dočelnog *-kb* u steslav. *plosz* »breit, flach«, koji je baltoslav., sveslav., i praslav. Bez *-bn* govori se *plos*, u Istri *plusk*. Poimeničen u femininumu *ploška* f (Lika) »bukova daska«, u maskulinumu *plusk*, gen. *ploška* (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »drvena šipka na koju se pričvršćuju krpice sukna što služe močenju brusa za kosu«. Imenica: *poslan*, gen. *-sni* f (Martić, Pančić) »plosno mjesto«. U starijem jeziku, valjda unakrštenjem od *pluskí* i *poslan*, postoji bez palatalizacije pridjev *poslan*, *poskna* (15. v.). Imenica *poslan* poimeničuje se na *-ica plōsnica* »1° plošná boca (Belostenec), 2° mreža većega oka (Zore), 3° plosno drveće (J. S. Reljković)«, na *-ina plosnina* (Vuk). Pridjev se proširuje na *-at plosnat* = na *-av plosnav* (Stulić) = na *-ost plosnat*. Denominal na *-iti plōsniti*, *-im* (Lika) (*s-*), *splasniti*, *-em* = *spljosnuti*. Brojne su složenice od sintagmi: *plosnoglav*, *plosnoglavac*, *-krilac*, *-nosac*, *plosnonosan*, *-nozac*, *-rožan*, *-sličan* itd. S palatalizacijom: prilog *plōštimize* (Lika, Bukovica) = *plastic* (Lika). Apstraktum na *-ina pUStina* (Vuk) »Γ Fläche, 2° podvodna ravnica«. Denominal *plōštiti*, *-im* (Bella) (*i-*). Od steslav. pridjeva *pluskb* potječe madž. slavizam *poloska*, *poloczka*, *palaczka*, *palasz* = *palack* (16. v.), koji je postao balkanska vojnička riječ: hrv.-srp. *palacká* »pripojasnica« = *polaska* »isto« = *polaska* < tur. *palaska* »spremica za barut, patrontaš m (graničarski germanizam), fišeklja«, rum. *palanca*, bug., arb.

palaska, ngr. παλάσκα »Patrontasche, Giberne«, hrv.-srp. i *palacká* = *paláske* (Kosmet) »(u bečarskom govoru) spolni organ«. Teže je pitanje što je *ploška* (Vuk, također bug.) »plosnata boca od drva« = steslav. *pluskva* pored *vlaskunb*, s istim romanskim sufiksom kao *pluskün*, gen. *-una* (Lika) »plošná drvena posuda za vodu ili vino«. Može biti poime-ničen pridjev ž. r., a kao kulturna riječ može biti i posuđenica iz germ. /*aska*, got. *fiasko*, nvnjem. *Flasche* (odatle germanizam *flaša*, deminutiv *flašica*'), kao tal. *fiasca* f, *fiasco* m, odatle *doživjeti fijasko* m u govoru književnih ljudi u značenju »neuspjeh«. Južnoslav. *ploška* posuđiše Rumunji *ploscă*, s deminutivima na *-ufă* < lat. *-ucea ploscuță*, *plosculiță*, *ploschifa*, kol. *ploscărie*, na *-aş ploscaş* (Munte-nija) »brbljavac«; a *pleoști* »zusamendmcken« je od *pljōštiti*. Budući da se *ploška* može dobro protumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava, *plaska* u naznačenom značenju može biti i slavenska riječ i ne postavlja se s gledišta morfologije i semantike kao nužnost misao o posuđenici iz germanskoga. Može biti da su se obje riječi unakrstile. Kulturno-historijski kriterij bio bi od važnosti kad bi se naučno (arheološki) postavio. Nazivi za sude, kao *kabao*, *žban*, su posuđenice. To je samo lingvistička činjenica. Za praslav. pridjev *pluskb* nalaze se paralele u lit. *plokščias* < ie. *plāšk-tjas, lot. *plūškains*, *plāskains* »flach, platt«, lit. *plaštaka* í »1° flache Hand, 2° Handbreite«, lot. *plauksta* »isto«. Ie. je korišten **plāq-* kao pridjev »širok, plosan«, raširen je sufiksom *-sq* *plaq-sqo > praslav. *pluskb. Bez tog sufiksa nalazi se kod nas (preko grčkoga?) u *ploča* — *plaka*—*plaka*. Bruckner stavlja ovamo i *ploha* (v.). V. još *plast* i *plaSt*. Od internacionalnih riječi ide ovamo *plaketa* < fr. *plaque*. Prema Brückneru i *plahta* (v.), riječ koja se ne nalazi u bugarskom, za koju Miklošič 248 kaže »ein entlehntes Wort«.

Lit.: AR) 10, 82. 588. 9, 581. 583. Miklošič 251. Bruckner 419. KZ 95, 43. 48. WP 2, 90. Mladenov 426. Trautmann 222. REW* 3355. Tiktin 1192. Joki, уы 7 (cf. IJb 13, 96. sl.). Schwarz, ASPH 41, 125. Jagić, ASPH 1, 431. Rozwadowski, RSI 2, 108. Porzig, IF 45, 165. Hirt, PBB 23, 338. Machek, Slavia 15, 177. Boisacq* 790. Scheffelowitz, KZ 56, 173.

ploška f (Vuk, narodna pjesma, Bukovica, Hercegovina, bug.) = *pljōska* (Vuk) »plošná boca«. S augmentativnim sufiksom *-one* > *-un* (upór. *bōcun*) *pluskün*, gen. *-una* m (Lika) = slov. *pluskün* (istočna Štajerska) »plošná drvena posuda za ulje i vino«. Arbanasi posuđiše

pllockë. Od kslat. *flasca* (Isidor iz Seville), *fiasco*, gen. *-onis* (6. v.), a ovo iz gotškoga ili zapadno-njemačkoga, upor. nvnjem. *Flasche*. Južnoslav. *ploška* potječe zacijelo iz balkanskog latinizata, kamo je došla iz gotškoga najprije u vojnički-jezik na dunavskom limesu. Kasnije se posuđuje isti germanizam iz triju vrela: iz tal. (tosk. ili mlet.) *fjašak*, gen. *-Ska* m (Bella) = *fijašak* (Smokvica, Korčula) »plosnata staklenica, zemljani sud sa grlom« < tal. *fiasco*. Kao potpun internacionalni talijanizam govori se *doživjeti fijasko*, upor. fr. *faire fiasco* (1835); iz furlanskoga *fiascon* > *fraskun* (16. v., Vetrane, disimilacija *l - n* > *r - n*) = slov. *flaškuen* (Notranjsko); iz nvnjem. *Flasche* > *flaša* (ŽK, hrv.-kajk.), deminutiv *flašica* (v. i pod *poslan*).

Lit.: ARj 3, 59. 69. 10, 82. si. 101. Pleteršnik 2, 64. REW⁷ 3355. DEI 1630. Sturm, CSJK 6, 81. GM 343.

plota f (Čaplina) »Art Flussfisch«, deminutiv na *-ica pietica* (Neretva, Severin, Karlovac) »scardinius plotizza« =, *platica* (Belostenec) »riba psetta«. Sveslav. i praslav. jer se nalazi još u rus. *pietica* pored *plotvica*, deminutiv od *plotva*, ukr. *plitka*, češ. *platiče*, polj. *plóćica*, u oba lužičko-srp. jezika. Iz sjeverozapadno-slav. je njem. *Plötze*. Upor. *pyota* (Lombardija), *piotra* (Engandin) < vlat. *plotla, gr. πλωτή »Plattfisch«. V. *platuša*.

Lit.: ARj 10, 84. si., 85. Rešetar, Štok. 269. REW⁷ 6607. Weigand-Hirt 2, 441-442. Vasmer 2, 374. Miklošič 249. Bruckner 421.

plovan m pored *plovan*, gen. *-ana* (13. i 14. v., Vuk, Belostenec, Voltiđi) = *plovan*, gen. *-āna* m (Rab, Hrvatsko primorje, Lika K, građani, dok seljaci vele *pop*; Omišalj, 1465; Vrbnik, Istra) = slov. *plován* pored *plaván* = *pievon* pored *pelvàn* (Cres) »župnik, parok«, deminutiv *Piovami* (prezime), apstraktum na *-ija plovanija* f (Vuk, 15. v., Lika K, građani i seljaci, Istra, Vrbnik). Od furl. *plevan* < lat. *plebānus*, poimeničen lat. pridjev na *-ānus* od *plebs*, gen. *plebis* »1° puk, 2° (od 4. v.) seoska župa«. Samoglasnik o mjesto *e* u *plovan* je zbog labiodentala *v* kao u *ponistra* < *fenestra* (v.), upor. tal. *piovano* pored *pievano*. Može biti i dalmato-romanska riječ. Crkveni latinizam je hrv.-kajk. *plebanoS* (16. v.) = *plebanuš* (15. v., Belostenec). Prema madž. izgovoru dočelnog *-s*, pridjev *plebanušev*, *plebanuški* = *plibanuš* (16. v.) = *plebanuš* (Voltiđi) = (zamjenom početnog sloga, *pie-* domaćim prefiksom *pre-*) *prebonoš* (17.

v.) = *prebanuš* (ŽK) = (ispuštanjem dočetka *-us* kao u drugim latinizmirha) *pleban* (15. v.) »parok, župnik«. Apstraktum na *-ija plebanija* f »župa«. Prezimana *Plebanie* (17. v.), *Plabanović* (1540), vjerojatno greškom mjesto *Pleh*).

Lit.: ARj 9, 933. 10, 34. 59. 11, 434. 834. Tentor, ASPH 30, 198. Kušar, Rad 118, 14. Pleteršnik 2, 65. 54. Šturm, ČSJK 6, 82. REW* 6591. Prati 767..

Plovdin m (15. v., također bug., disimilacija *v - v* > *v - n*) = *Plovdiv* (bug., Micalja, 16. v., Mrnavić, tako i u ispravi sa turskoga dvora) = *Plovdina* f (Palmitić, Kavanjanj) »toponom tur. *Füibe*, gr. Φυλιπποπολις, tj. grad Filipa Makedonskog«. Odatle od tur. *Filibe* također bug. *Filibe* m, etnikum na tur. *-h Filibelija* m prema f *Filibelijka* i *Filibelijje* (također naziv vrste cvijeća). Turski oblik predstavlja haplogogiju grčkoga naziva ποτό > πο našeg tipa *zakonoša* i odbacivanjem dočelnog *-li*, koji se u turskoj jezičnoj svijesti identificirao sa tur. pridjevskim sufiksom *-li* (*şehirli*, *istambollu* itd.). Prvi bugarski oblik predstavlja ne grčku složenicu nego tračku (jezik Besa) *Pulpudeva*, u kojoj je *Pulpu* isto što *Filip*, a *deva* je nenaglašeni oblik od *dava* (upor. *Singidava* za *Singidunum*) »oppidum, (keltski) dunum, grad«. Gubitak dočelnog *-a* je kao u *Roma* > *Rim* itd., možda preko lat. lokativa *-ae*. Bug. *o* zamjenjuje u možda preko *o* (kao u *psalomb*). Samoglasnik *i* je zamjena za zatvoreno *e* od *deva*, koje je nastalo u nenaglašenu položaju (upor. rum. *cinepă* < *canapa*, *Caesaris* za *Caesaris*). Kao oprča riječ *plovdina* f (Srbija /?/, i bug.) znači »vrsta grožđa, kraljevina (Hrvatska), brina (ŽK)« = *plovđinka* (Srbija) = (odbacivanjem prvog sloga) *dinka* (Srijem, Srbija).

Lit.: ARj 10, 87. Mladenov 430. 661. Skok, ZRPh 54, 181. 441.

pluća n pl. (Vuk, Dubrovnik) = *pluća* (ŽK) = *pjića* (Vodice) = *pluie* n (Bella, Vetrane), baltoslav., sveslav., i praslav. *pljutja, naziv za dio tijela, »pulmo«. U praslavenskom obliku ispao je zbog disimilacije / (/ - j > e - j), odatle opće hrv.-srp. *pluća* prema stčes. *pluce* > nčes. *plíce*, steslav. *pljušta* pored *piuita*, rus. *pljuča*. Prvobitno *plj-* očuvalo se u botaničkom nazivu *pljućak*, gen. *-čka* (Lika) »biljka što pliva u potoku povrh vode. te služi za hvatanje pijavica«. Riječ *pljuča* na istoku je zamijenjena turcizmom *bijela*, *džigerica*, koja prodire i na zapad: *ngerica* (ŽK) »živo-

tinjska pluća«. Pridjev na *-bn* > *-an plućan*, poimeničen na *-jak plućnjak* »biljka pulmonariā«, na *-ica plućnica* (Prčanj) = na *-ėnica plućnica* (Dubrovnik) »džigerljača, Leberwurst«. Deminutiv na *-ica: plućica* (Vuk), augmentativ na *-ina plućina*. Složeni pridjevi od sintagme: *plućnobolan* (Stulić), *plućno-betežan* (Belostenec). Samoglasnik u je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **plou-*, prijevoj od **pleu-*, koji se nalazi u *pluti, plovem* (v.). Upor. lit. *plaučiai*, lot. *plausi* pl. t., strpus. *plauti*, sve u značenju »Lunge«. Riječ *pluća* je metafora nastala zbog lakoće. Upor. polj. *lekkie*, rus. *legkoje*. Lakša su od vode. Metafora je ie. le. se riječi razlikuju prema sufiks koji upotrebljavaju s tom osnovom. Dok je u baltoslavenskom upotrijebljen sufiks *-tlo* > ie. **plou-tlo*, u grčkom, latinskom i sanskrtu vrši istu funkciju sufiks *-mon*, prijevoj od *-men* (upór. *pleme*): gr. *πλευμών* pored *πνευμών* (unakrštenje sa *πνέω*, upór. internacionalnu riječ *pneumatik*), lat. *pulmo*, gen. *-onis*, sanskr. *kloman* ,m, n »die rechte Lunge«.

Lit.: ARj 10, 88. Ribarić, SDZb 9, 178. Miklósić 252. Berneker, IF 10, 154. Holub-Kopečny 278. Bruckner 422. KZ 45, 39. Trautmann 226'. WP 2, 95-96. Iljinski, ASPH 29, 494. Wirth, ZSPH 16, 14. Boisacq' 793.

plüg m (Vuk), sveslav. i praslav. poljoprivredni posuđeni termin, »ralo, aratrum«. Pridjevan na *-bn* > *-an plūžan* (J. S. Reljković), poimeničen na *-jak plūžnjak* (Šulek) »konj koji plūži«, na *-ica Plūžnica* (Srbija, hidronim, u pl. toponim). Deminutiv na *-ica plūžica* »plug bez točkova«. Na *-evina plūževina* (Kosmet) »ledina plugom preorana«. Na *-jar plūžar* (Vinokovci) »čovjek koji pri oranju drži plug«. Na *-ište plūžište* (J. S. Reljković) »orače zemljište«. Denominai na *-iti plūžiti*, *-im* (Vuk) (*is-*) »suštinerne stivam«. Najstariji je praslavenski naziv za taj alat *ralo* (v.), koje je služilo pri oranju mekšeg terena. Za tvrdi teren posuđeni je iz got. **plōgs*, germ. *Pflug* kao savršenije oruđe, onako kako su Istroromāni posuđili langobardski oblik germanskog naziva *plovun* > *pyveina* za lat. *aratrum*. Upor. današnje *traktore* kao posuđenicu za plugove moderne industrijske proizvodnje. Posuđenica je već baltoslavenska. Upor. lit. *plugas*. Od Slavena posuđuju mjesto lat. *aratrum*: Rumunji *plug*, s deminutivima *plugosor*, *plugulef*, *pluguț* (Erdelj), radna imenica na *-ar plugar* »zemljoradnik«; s glagolom *a plugari* »baviti se zemljoajdnjom«, apstraktum na *-arie plugarie* »zemljo-

radnja«; Arbanasi *pluar* < *plugar*, upór. *plugarina* u madžarskom.

Lit.: ARj 10, 891. 93. Elezović, 81. Vuković, SDZb 10,396. Miklósić 252. Holub-Kopečny 280. Bruckner 422. ASPH 11,120. Mladenov 431. Kiparsky 258. GM 346. Joki, Unt. 131. Stender-Petersen 407. Vasmer 2,376. Janko, Slávia 9,375-358. WuS, 104-106. Chodžko, BSLP5, L1. Asboth, Nyit 2, 194-197. (cf. RSI 3, 394). Tagányi, NMy 5, 107-117. 153-165. (cf. RSI 3, 398). Schrader, IF 17, 32. Meringer, IF 17, 112. si. 18, 244. si. Krek, Kres 1884, 107-112 (cf. ASPH 12, 516). Filin, Trudy Inst. jaz. i myšlenija 6. ser., Slavica 1, 43-44. (cf. RES 16, 98). Tiktin 1192.

pljačka f (početak 19. v., Vuk, Srbija, Kosmet, danas općenita riječ, nepoznato starijim leksikografima) »1° (pejorativ) plijen, grabež, otmica, 2° stvari, roba (Kosmet)«. Na tur. *-dzija* m *pljačkadzija* = na *-aš pljačkaš*, gen. *-aša* m. Denominal na *-ati pljačkati*, *-am* impf. (Vuk) (o-, na-, u-, za-). Balkanska riječ slavenskog podrijetla što se tiče sufiksa, grčkoga što se tiče korijena. Korijen je sadržan u grčkom denominalu *πλακῶνω* (od *πλαῖξ*, gen. *-ξός*), kako je već Jagić uočio. Od aorista *πλακῶσα* potječe čine. glagol *plăcusire*, *plăcusire* pored *pulcusire* »1° presser, comprimer, 2° attaquer à l'improviste, surprise, envahir un pays«, arb. *plakas* »überfalle«. Upor. za dodavanje našeg sufiksa *-ka* na tuđe osnove *čipka* (v.). U arb. ima *plakē* najviše posebnih značenja, osim našeg poba 1° još 2° kao u Kosmetu »cosa, oggetto, roba, effetti d'uso, mercé, beni mobili, 3° prtljag«. Kod nas je riječ pejorativna, u arbanaskom nije: npr. *placka* *pē gra* »articoli da donna«, *placke per shiepia* »oggetti culinari«, *plackat e nusēs* »il corredo da sposa«. Glede semantičkog razvitka u arbanaskom upór. naše *odora* (v.) i posuđenicu *roba* (v.). Cine. *pleașcă* f »1° proie, butin (kao kod nas), 2° bagages, hardes (kao kod Arbanasa)«. Ngr. *πλιάτσικο* (Epir), *πλιάτσικα*. Bug. *plečka*, *pljačka* f (samo naše značenje), denominal na *-os(v)am pljačkos(v)am*. Tur. *placka*, *plackacı*. V. *ploka*.

Lit.: ARj 7, 498. 10, 93. Elezović 2, 537. Maretić, Savj. 87. Miklósić 251. Skok, RIEB 2, 31-38. 3. Kongr. slav. 4, 79-92 (cf. JF 18, 377). GM 344. Pascu 2, 77., br. 1440. 150., br. 874. Leotti 1054. Jagić, ASPH 1, 159. Vasmer, GL 119. Mladenov 432.

pijaka f (tajni jezik, argot, Vranja) »žena«. Od iste je osnove s našim augmentativnim sufiksom na *-urána pljakurana* (tajni jezik

lončara = grnčara u Prištini) pored *pljakura*, »žena«. Od arb. *plakē* »starica«. Upor. i prezimena *Pijaka* i *Pljakić* (Srbija).

Lit.: ARj 10, 93. Jireček, ASPH 8, 202. Trojanović, JF 5, 222-223.

pljeskati, *-am* impf. (Vuk) (*is-*, *na-*, «-); baltoslav., sveslav. i praslav. onomatopejski glagol »1° applaudire, 2° agitare aquam« = *upljeskāt*, *-ljeskam* (Kosmet) »3° (metafora) ubiti« prema pf. *pljēsnuti*, *-ēm* (Vuk) = *pljaskati* (Kurelac, čakavsko-primorje) »4° blebetali (metafora)« = *pljāškāti*, *pljāškām* (Prčanj) = *pljuskati*, *-ām* (Vuk) (*is-*) »5° izmētāti vodu, čušati« = na *-ėti pljūštati*, *pljūštīm* (Vuk) (*is-*) »(subjekt kiša) padati«, denominal od *pljusak*, gen. *pljuska*, prema *ispljuštati se* (Lika) i pf. *pljūsnuti*, *-ēm* (o-), na *-ovati zapljuskōvat*, *-ujem* (Kosmet). Varijacija samoglasa *e - a - u* objašnjava se onomatopejskim podrijetlom. Postverbalni: *pljesak*, gen. *-ska* (Vuk), *pljeska* f = *pleska* (Istra) »čuška«, *pljusak*, gen. *-ska* m, *pljuska* f. Riječ *pljuska* se pejorativizira unakrštenjem sa *prđjeti*: *prđeljuska* (Zore). Ne zna se razvitak značenja u *pljuske*, gen. *pljusākā* (Crna Gora) = *pljuskače* (Vuk) = *pljuskavica* (Srbija, Vuk) »1° svrab, kraste«, *pljuskaiac*, gen. *-veca* (Poljica, Dalmacija) »2° bogorodčina trava, hypericum perforatum, 3° (Dalmacija) crno grožđe«. Tako i u rum. *plescu(v)iță*, *-grata* »1° svrab, 2° travamalachium aquaticum«. Upor. arb. *fuske*. Ovamo onomatopejski uzvici *pljās* i *pješ* = *pljesk* (Vodice) pored *pljēskac* (upór. taj sufiks u *makac*). Na *-aia pljeskača* (Lika) »dlan«. Na *-avica* možda naziv igre u kolu: *pljeskavica* (Levač, Temnić) = *pljaskavica*. Usp. suglasničku varijantu iste onomatopejske vrijednosti *bljuzga* (v.). Zacijelo ide u ovu onomatopejsku seriju i varijanta sa o i sa A mjesto *sk: ploha* f (Samobor, Krk) »nagla kiša, pljusak« = *plova* (hrv.-kajk., Trebarjevo), također slov. *ploha* »Gussregen«. Sa h mjesto *sk upljehati* »interimere, necare« upoređuje Matzenauer s lit. *plesti*, *plešū* »scindere«. Taj glagol upoređuje Pederson i s *plesncti*. Rumunji posuđiše α *plesni* »schlagen, hauen et.«, postverbal *pleasna* »Geissel, Peitschenschneur«. Prema *pliscuță* »Backenstreich« u južnoslavenskoj je osnovi bilo *ṭ*, koje u nenaglašenom slogu daje u rumunjskom *i*. To mišljenje ne potvrđuje rumunjski onomatopejski glagol *a plescāi* od uzvika *pleosc* prema rum. *a plioscāi* = *pljuska*. U baltičkoj grupi lit. *pleškėti* »prasseln, knallens«, lot. *plešk'is* m »brbljavac« prema lit. *pliauškėti* »pljuscati«, *pliaukšati*. Upor. još

arb. *pēlcas*, aorist *plasa* »scoppiare, berste«, *plās*;

Lit.: ARj 10, 94. 95. 104. 105. Elezović 1, 196. 2, 32. 392. Ribarić, SDZb 9, 178. Miklósić 249. 251. Berneker, IF 10, 154. Holub-Kopečny 277. Bruckner 419. IF 23, 217. Mladenov 429. 432. Trautmann 225. Tiktin 1157. Koštial, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-bn pljēvan*, poimeničen na *-ica steslav. pie ņica*, očuvano u *pRjevnicā* (Bella, Stulić, ZSPH 7, 380-381. Iljinski, ASPH 29, 493. Walde, KZ 34, 527. Scheffelowitz, KZ 56, 183-184. 195. GM 115. 344. Matzenauer, LF 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *plēva* = (ikavski) *plīva* »ἀχυρον«, sveslav. i praslav. **pel-va*, u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji u: lit. *pelus*, lot. *pelus*, *pelavēs* f pored strpus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivred

met) = *pliviti* (Vodice) prema impf, na *-va-* *pievoti* (hrv.-kajk.) (rs-) »runcare«. Radna imenica na *-ai* prema f na *-ačica* *pijevac*, gen. *-afi* prema *pljevačca*, s pridjevom na *-ski* *pljevački*. Apstrakta na *-idba* (upor. *vršidba*) *pljevidba*. Pridjev na *-aion* *plevatan* (hrv.-kajk.) = na *-tva* *pljēta* (Crna Gora), na *-je* *isplīce* (Stulić), odatle na *-or* *pljēvar* (Vuk) »koji plijeve«. Rumunji posuđiše i taj glagol *a plivi* prema prezentskoj osnovi *plijivim*, koja je sekundarno nastala unakrštanjem od *plijem* i imenice *pljeva*. Na *-or* *plijēvor* (Vuk, bug. *pievar*) »ono što se ispljeve«. Jat je nastao po zakonu likvidne metateze u infinitivu od ie. korijena **(s)p(h)el-* »cijepati, otkinuti«. Upor. polj. *plowa*, rus. *polova*. Taj se nalazi još u *paljeno*, *polica*, *palica*, *polovina*, *opijen*. Dopušta se izvođenje i od ie. korijena **pel-* »koža«, s formantom *u*, u (u lit.) kao u lat. *pellis*. Upor. sanskr. *palavas* m pl. »Spreu«, got. */ilhan* »graben« (?).

Lit.: *Arj* 2, 648. 10, 99. 62-63. *ASPh* 6, 662. *Elezović* 2, 80. *Miklošić* 235. 237. *Holub-Kopečny* 278. *Bruckner* 418. *KZ* 43, 316. *Mladenov* 431. *WP* 2, 678. 59. *Tiktin* 1178. 1190. *Pascu* 2, 204., br. 355. *Solmsen*, *KZ* 38, 444. *Brugmann*, *IF* 17, 488. *Boisacg*³ 306. 890. *Petersson*, *Balf. u. SI*. 1916 (cf. *IJB* 7, 115). *Uhlenbeck*, *PBB* 27, 118. *Jokl*, *Stud.* 67.

pljuvati, *pljujem* impf. (Vuk) (*is-*, *iza-*, *na-*, *po-*, *u-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »spuere«, prema pf. *pljunuti*, *-ēm* (Vuk) (*is-*). Suglasnik *lj* u infinitivu je analogički prijenos iz prezenta prema stcslav. *phvati*, *pljuje*; *l* nije epentetsko u slavenskom jer se nalazi u češ. *plivati* i polj. *plwać*, *pluć* i rus. *plevatb*. Deminutivi *pljuvati*, *-am* (*is-*) prema *pljuvnuti*, *-em*, na *-ckati* *pljuvckati*, na *-kati* *pljuvkati* = *pljūkati*, *-fen* (Vodice) impf, prema pf. *pljūknūti* (deminutivnost je nestala) »pljuvati«. Izvedenica na *-aia* *pljuvača*, odatle *pljuvačnica*, od imperfektivne osnove, na *-ačka* < *-tk* + *-bka* *pljuvačka*, postverbal *pljuvka*, na *-otina* *pljuvotina*, *pljuvotka*, *pljuvoče* n, *pljuvaka*, *pljuvača*, radne imenice *pljuvac*, gen. *-vca*, *pljuvavac*, gen. *-avca*, *pljuvatelj* prema *pljuvate-ljica*, na *-aonica* *pljuvaonica*, na *-alo* *pljuvalo*; na *-bk* > *-dk* (prema *upljivati*) *upljūvak*, gen. *-vka*, pl. *upljūvci* (Kosmet) »jaje od muhe«. Od pf. *sapljunac*, gen. *-unca* (Vodice), *pijuna* (Riječka nahija) »pljuvačka«, *pljūnak*, gen. *-nka* pored = *pljūnka* f. Na *-je* *pljūnuče*, od deminutiva *pijuk* na *-i* *pljūkāt*, gen. *-āta* (Vodice) »pljuvačka«. Od deminutiva *pijūc-* *pijūca* f (Vuk) »bijelo grožđe«, *pluckalica* (Lika) »žensko koje mnogo pijūca«, *pljuca-*

vica (Vuk) »1° sitna riba, 2° šljiva«. Hipokoristici *pljuco* m prema f *pijūca* od *pijukalica*; na *-ara* *pljuvara* »neka kruška«. Neobični su oblici *pljēvak*, gen. *-vka* (Podgorica) = *pljev-va* = *plijevkl* (Prčanj) — *upljēvak* »upljūvak«. Upor. rus. *plevok* prema inf. *plevatb*, gdje *e* zamjenjuje 0. U baltičkoj grupi ie. korijen **sp(h)ieu-* zadržao je početno pokretno s lit. *spiauti*, lot. *splaut*, tako i u ostalim ie. jezicima lat. *spuō*, got. *speiwan*, nvnmjem. *speien*, sanskr. *Sthivati*. Bez pokretnog s- kao u slavinama je gr. πύου. Slavine imaju i tu zasebnost što sadrže u osnovi /, koje potječe od onomatopeiziranja riječi. Upor. *bljuvali*.

Lit.: *Arj* 10, 62. 100. 102. 105. 106. 107. *Ribarić*, *SDZb* 9, 178. *Elezović* 2, 391. *Miklošić* 251. *Berneker*, *IP* 10, 163. *Holub-Kopečny* 279. *Bruckner* 419. *KZ* 45.42. *Mladenov* 431. *WP* 2, 683. *Trautmann* 276. *Pedersen*, *KZ* 38, 342. *Kretschmer*, *KZ* 31, 386. 436. 439. *Streitberg*, *IF* 1, 513. *Sütterlin*, *IF* 25, 72. *Collitz*, *MPh* 15, 103-107 (cf. *IJB* 7, 52-53). *Boisacg*³ 824.

po¹, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog, nenaglašen, proklitika s dativom, »Überhin, längs«, distributivnog značenja (*jedan po jedan*), s akuzativom »nach, an«, s lokativom »überhin, gemäss«, nominalan (*pobratim* prema *posestrima*, *poočim*) i verbalan prefiks (*popisati* itd.), dok je prijevoini oblik *pa-* sveslav. i praslav. nominalan i verbalan prefiks (*pamet*, *pajasen*, *pastorka*, *pavitina*, *pabirak*, *pabirčiti*), nikada prijedlog. Služi za izražavanje komparativa (Kosmet, bug.). Pojačava značenje glagola, pridjeva i priloga (Kosmet; *sve po ne čuje*, *po tamo*). Uz pridjev izražava približnost: *po visok*, *pogolem*, *podebeo* itd. Često dolazi u toponomastici i nazivima za oblasti, obrazovanima od imena rijeka: *Podolje*, *Pomoravlje*, *Podrinje*, *Podunavlje*, *Posavina*, *Podravina*, dok *Pomorje* > njem. *Pommern*, što pokazuje da je to praslavenski način. Od *po* nastaje dodavanjem *d* (od *djeti*, *sud*, v.) prema *nad* i *pred* nov sveslav. i praslav. prijedlog i prefiks *pod* > *poda* »sub«. Taj se veže s drugim jednosložnim prijedlozima *na* i *iz* *napod* (Vuk) »naniz«, *Ispod*, *ispodan* (18. v., Vitaljić), *od podno*, odatle pridjev na *-nji* *ispodnji* »donji«, *ispodnji* '(Jedan čakavac). Dolazi i u toponimiji *Podgradec* > arb. *Pōrades*, *Podgrađe*, *Poluze* < *Podluže*. Rijedak je *ispod* kao glagolski prefiks *ispodmaknuti*, *ispodmicati*, *ispodmuče*. Rumunji posuđiše pridjevski i glagolski prefiks *po* u značenju približnosti: *po roș*, *a ponegri* »ocrniti« od lat. *negru* »crn«, *a povirni* »auf Seite legen«, *a popri* — *propri* < *popretī*. Ovamo ide i ie.

*pos »unmittelbar bei, hinter«, koji sadrži **pa* i priloško *-s* (upor. ie. **eghs* > lat. *ex*, gr. ἀφ, lat. afa), u lit. *pas* prijedlog.s akuz. »an, bei«. I taj dobiva *-d* (od *djeti* kao u *sud*, v.) u stcslav. *pozdz* »spät«, odatle stcslav. prilog *pozdě* »spät, am Abend (*pozdě sčūtu* »als es spät war«), odatle stcslav. *pozabnō* »spät zur Hand, langsam« i naš pridjev na *-bn* > *-an* *pōzān*, f *pozna*, u kojem je *d* ispalo u ž. r., odatle analogijom *pozan* za maskulinum. Osnovno *pos-* je i rijedak prefiks: *pozder* (v.) = *paždīr* (ŽK). Upor. i *pazuho* i *poz-*. U baltičkoj grupi lit. *po* s gen. i dat. »nach«, s instr. »unter«, kao nominalan i verbalan prefiks *pa-*, nominalan *po-*, lot. *pa* c. acc. »auf, durch«, c. dat. »gemäss«. U ie. jezicima u dva vida: *apo* i *po*, prvi oblik u sanskrtu i avresti *apa*, gr. &πo, ἀπό, arb. *pa*, *prapē* < *per ape*, lat. *ab*, got. *af*, nvnmjem. *von* < *pragerm. *fa* - *na*. V. *opak*. Dolazi vrlo često i u internacionalnim riječima gr. i lat. podrijetla: *apologija*, *apoteoza*, *apostrof*, *apoteka*, *apstinencija*, *apstrakcija*, *abnormalan*, *apozicija*, *pozitivan*, *pošta* (tal., preko njem.), *depot* (fr.).

Lit.: *Arj* 3, 934. 7, 499. 10, 107. *Elezović* 2, 82. 537. *Miklošić* 253. *Holub-Kopečny* 281. 282. *Bruckner* 423. 400. *Trautmann* 203. *WP* 1, 48. 2, 78. *Tiktin* 1193. *Osthoff*, *IF* 5, 320. *Hermann*, *IF* 34, 358. *Wijk*, *Donum natal. Schrijnen* (cf. *RES* 9, 274). *Bëlic*, *JF* 18, 97. *Solmsen*, *KZ* 37, 592. *GM* 278. 317. *Meillet*, *Bëlicev Zbornik* 1921, 24-26. *Brugmann* 2°, 2. 733 f.

po² (Kosmet) »ta, pa, ali, može«. Od arb. *po*, *por* (Gege) »sondern, gewiss, also, beständig«, koje Meyer izvodi od lat. *porro*, čemu isti dodaje i rum. *punire* (*a*) »beständig«. Zacijelo ide ovamo u prvom dijelu *ber-* od *berākos* (Vrbnik) < mlet. *purassae*, istro-rom. *purassie* »sehr viel« < *lat. *porro ad satis*.

Lit.: *Elezović* 2, 83. *GM* 346. *REW*³ 6669.

pδd m (Vuk), baltoslav. i praslav., »1° strop, tavan (ŽK), plafon, 2° Fussboden, patos, 3° boj, kat, 4° toponim« = *pōd*, gen. *poda* (Kosmet) »patos u kolima«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *podac*, gen. *poca* (Ston) »daska na tlima«. Augmentativ *podina* (Vuk) »1° boj, kat, 2° prostirač«. Na *-nica* *podnica* (Vuk, Kosmet) »daska kojom je što popođeno«. Denominal na *-iži* *podijiti*, *-im* (Dobroselo) (*po-*) »metati pod, patosati«. Riječ *pod* je graditeljski kulturni termin, koji posuđiše Rumunji: *pod* »most«. U tom značenju nije potvrđena u slavinama. To specijalizirano značenje nastade odatle što za značenje »tlo« Rumunji već imaju *panante*, od Jat. *pavimentum*. Odatle

deminutivi *podetj* »mostić« = *podised* = *podior*, denominal *α podi* i apstraktum na *-eis* > *-ealā* *podealā* »pođenje«. Kod Mađara *pad* (15. v.). Baltičke usporednice obavještavaju nas o semantičkom razvitku praslavenske riječi: lit. *padaš* »1° noga, 2° potplat, don«. Prema tome *pod* je etimološki identično s ie. korijenom **ped-*, u prijevoini **pod-* »noga«, koji se u ie. značenju očuvao u *pješak*, *pješice*. Značila je prvobitno »tlo po kojem se ide«. Specijaliziranje značenja nastalo je zbog istog razloga kao u rumunjskom, gdje je zbog postojanja latinske riječi došlo do specijaliziranja značenja. Zbog praslavenske inovacije *noga* došlo je i ovdje do semantičkog specijaliziranja.

Lit.: *Arj* 10, 192. 201. 242. 240. *Elezović* 2, 91. 2, 537. *Miklošić* 254. *WP* 2, 24. *Tiktin* 1199. *Posch*, *WuS* 16, 7. *Matzenauer*, *LP* 13, 172-173.

podestat (Perast) = *podestat*, gen. *-āta* (Rab) = (*st* > *ft*) *podestat*, gen. *-āta* (Istra) = *podestā*, gen. *-ada* (Cres) = *podestā* (Istra) = *potestāt* (Kućište) »načelnik općine«. Od tal. *podestā*, starije *podestade* < lat. apstraktum *patestas*, gen. *-ātis* »vlast«, koji je postao konkretno (upor. *camerata*). Na složen sufix *-ar* + *-ia* > *-arija*: *podestarija* f (Marin Držić) »područje kojim upravlja podestā« < tal. *podesteria*.

Lit.: *Arj* 10, 225. *REW*³ 6697. *Matzenauer*, *LF* 13, 171. *DEI* 2984.

podija f (Saptinovac, Slavonija) »kad je suknja podugačka, onda se ušije, a ono ušiveno zove se *-jdlja*; Saum«. Denominal na *-ati* *potpōdljati*, *-am* pf. (Saptinovac) »načiniti podiju«. Od nvgr. ποδιᾶ, možda preko čine. *puōeao*, pl. *puōeal* »pan, basque d'un habit« (izvedenica od gr. πους, gen. ποδός »noga«). Grčkog je podrijetla i talijanizam pomorski termin *podati*, *-am* impf, (*pri-*) od tal. *poggiare* »dirigere una nave allontanando la prora dalla direzione del vento« (primjer iz Vodopića: imperativ *pripodalji* »okreni niz vjetar, jedri pod vjetar«), denominal *oà*. *poggia* f > *poza* (Tijesno) »konopčić kod donje lantine« = *pojāt*, *-am* (Božava) »veleggiare a poggia«.

Lit.: *Arj* 10, 268. 11, 180. *Vodopić*, *Tužna Jele* 217. *Skok*, *Term.* 143. *Cronia*, *ID* 6, 118. *REW*³ 6625. *Pascu* 2, br. 82., 1532. *Prati* 781. *DEI* 2987.

podujka f (Kolombatović) »riba crenilabrus mediterraneus«. Upor. *podūstva* (Čapljina) »Art Flussfisch«.

Lit.: *Arj* 10, 336. *Rešetar*, *Štok*. 270.

pogača f (Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltići, Stulić, slov., bug.) = *pogača* (Rab, Boka, Lastva, ŽK) = *pagai* m (Kavanjin, rus.) »1° hljeb plosan i nekvasan, 2° (metafora) istiještene masline u mlinu«. Deminutiv na *-ica pogačica* »biljka i voće, jabuka« = *popina pogačica* »taraxacum officinale« = popino gumno«. Pridjev na *-bn* > *-an pogačan*, poimeničen na *-ik Pogačnik* (prezime), na *-ica pogačnica* »naziv kruške i jabuke (Šulek)«. Na *-ar* < *-arius pogačar* m prema *f pogačarica* »Kuchenbäcker«. Prezime *Pogač*, *Pogačina*, *Pogačka*. Hipokoristik *poga* (Lika, dje-tinja riječ). S tal. (?) sufixsom *-one* > *-ona*, *-una pogačona* *î* (prema Šuleku u Podravini) »jabuka« = *pogačonka* = *bogačonka* (Šulek). Nepoznato preko kojeg vrela, madž. ili njem. Upor. slov. *pogačona*. Riječ je postala balkanska: rum. (u maskulinumu kao kod Kavanjina i u rus.) *bogaciu* = *pogaciu* = *pohodu* (Moldavija) = *bohaciu* = *pohagiu* »Art kleines mit Zucker bestreutes ordinäres Gebäck, gâteau feuilleté au fromages«, pi. *pogače*, arb. *pogačë*, ngr. *πογάτσα*, madž. *pogácsa*, njem. *Pogatscherl*. Od srlat. *focacea*, pridjev na *-aceus* od *tal. focaccia* = (metateza) *co/accia*, isto-rom. *fogata* (Piran). Prijelaz *c* > *g* upućuje na sjevernu Italiju kao vrela gdje se sonorizacija međusamogasnih okluziva pojavljuje od 5. v. dalje. U Lici postoji još oblik *fukica* (Gospić, sela i okolica, Liješće) »struca kruha«, u kojem je *a* > *ɪ* kao u krčko-rom. *Kimp* < *Campi*, *Bibinje* < *Vibiani* (primjer: *sutra Mile ide u drva, ispeći ću mu fukcu*). Taj oblik dokazuje da postoji i posuđenica s očuvanim bezvučnim izgovorom međusuglasničkog okluziva. Upor. arb. *fuske*.

Lit.: ARj i, 149. 10, 363. 791. Kušar, *Rad* 118, 19. *Pleteršnik* 2, 103. Sturm, *ČSJK* 6, 57. *REW*² 3396. *DEI* 1102. 1672. Kretschmer, *KZ* 35, 605. *Tiktin* 206. *GM* 115. 347. *Ive* 77. *Vasmer* 2, 381–2. Skok, *ZRPh* 54, 204. 209.

pogan = *pogan*, f *-äna* (Kosmet), pridjev, »1° immundus, turpis, 2° opak (Perast), 3° toponim (poimeničen ž. r. *Pogana*, selo, Hercegovina, najčešće u vezi s toponomastičkim apelativima: *Pogana Glavica*, *Kruška*, *Plava*, *Pogana Jama* /ŽK/, *Pogani vrh*)«, odatle složeni naziv (sintagme kao apelativi) *pogana micino* »rak«. Poimeničen na *-bc* > *-ac poganac*, gen. *-nca* m »1° poganin, 2° različite bolesti, 3° toponim (ime sela)«. Augmentativ *pogančina* »bolest rak«. Pridjev *pogančev*, sintagma kao apelativ *pogančeva trava* »biljka«. Poimeničen

na *-ina pogančevina*. Deminutiv *Pogančar* (toponim). Na *-ica poganica* = na *-ka poganka* »Γ različite bolesti, 2° biljke, 3° zmija«. Na *-ija poganija* f (Kosmet). Na *-ik poganih* = na individualno *-in poganin* prema *f poganka*, *pogankinja* »Heide«. Ovo *-in* ostaje u izvedenicama *poganinka*, *poganinov*, *-ninski*, *-ninstvo*, *-ninstvovati* (ovo većinom u kajk. gdje i pl. *poganim*) prema *poganstvo*, *poganstvovati*, na *-luk pogànluk* (Vuk) = *pogànlak* (Kosmet) »griješ, bezakonje, mržnja«; na *-osta poganost*. Bez *-in pogan* m »1° poganin, 2° đavo«, pridjev *poganov*, prezime *Poganović*, toponim *Poganovci*, *poganski*, apstraktum na *-ina poganština* = *pogaščina* (Banja Luka, K), denominat *poganštiti*. Na *-uša poganuša*. Na *-ja poganja*. (Marulić). Prezime *Poganjević*. Na *-ulja poganulja* (psovka, Kosmet, Crna Gora) »žensko-čeljade pogane naravi«. Apstraktum po deklinaciji *i pogan*, gen. *-i* f (15. i 16. v., Vuk) »1° gad, gnjus, nečist, 2° grijeh, 3° poganska vjera«. Denominat na *-iti pogan(j)iti*, *-im* impf, (*is-*, *o-*, *po-*) »kaljati, prljati«, iterativ na *-va-* *poganjivati*, *-ujem*, *-ivam*. Radna imenica na *-telj poganitelj*. Pridjev na *-iv poganiv* (*neo-*), *opoganač*, *-itelj*, *opoganjati*. Kao učena riječ *pagan* = *paganin* (Kašić, Bačić), na *-izam paganizam*. Prijelaz *u* > *b* u bug. *buganci* »böse Geister«, *bugani denje*, upor. sa gubitkom *ba-* (zbog tur. pokazne zamjenice *bü* »ovaj«) *ganaden* »schmutzig«. Parčić ima *buganac* »gelone«, koje je identično sa sjeverno-tal. *buganza* nepoznatog postanja. Nalazi se još u steslav., bug. i slov. kao i u ostalim sjevernim slavina. Posuđeno prije prijevoda Sv. pisma, vjerojatno iz balkanskog latinizata, gdje je lat. *paganus* postojalo kao izvedenica na *-anus* od *pagus* »selo, ladanje«, kako svjedoče rum. *păgin*, cine. *pîngîn*, arb. *pëgërë*. U rumunjskom ide semantički razvitak u korak sa slavenskim »1° Heide, 2° nečist«, upor. *pingara* »Schandfleck«, postverbal od *a pângări* »besudeln, skrnjaviti«. I u rum. i u arb. *poganb* je posuđeno u značenju »nečist«: rum. *pogan*, arb. *pügame* (Gege).

Lit. ARj 3, 936. 7, 936. 9, 76. 10, 370. 805. *Mažuranić* 244. *Hirz*, *Amph.* 100. 114. *Pleteršnik* 1, 837. Sturm, *ČSJK* 6, 57. *Elezović* 1, 237. 2, 86. *Miklóšić* 254. *Mladenov* 437. *Vasmer* 2, 381. Isti, *GL* 119. *REW*² 6141. Jagić, *ASPh* 8, 322. *Tiktin* 1164. *Romanski* 125. *GM* 331. *IF* 3, 71. Grünenthal, *ZSPH* 9, 379. sl. (cf. *IJB* 18, 261). Kuljbakin, *IF* 5, 301. Matzenauer, *LF* 7, 176. *KZ* 58, 20.8. Keil, *Anzeige Ak.*, Wien, 79, 84–87. Altaver, *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 58, 130–141. Zeiller, *Accadémie des inscriptions* 1940, 526–543. *DEI* 629.

pohartati, *-am* pf. (Vrbnik), primjeri: *guštir-na je uzidana od kamena, melti i pohartana s porculanom*, a prvo je bivala *ohartana z japonon* [*<* tal. *incartare* »dare l'intonaco ai muri«, zamjena prefiksa].

Lit.: ARj 10, 438. *REW*² 3206. *Pirana** 436. 1105.

pohve f pl. (15. v.) = *pahvi* f pl. (okolica Dubrovnika, arhaizam, stari pl. f) = *pöfe* (Dubrovnik, upor. *Hvar* i *Far*) = *pöfi*, *povi* (Lika) »podrepina, kuskun (v.)« = (sa *o* > *u*) *puhvine* (Stulić). Augmentativ na *-ina pahvina* (Hvar, Vrbnik) »isto«. Nalazi se u svim slavina osim u bugarskom, gdje je istisnuta od turcizma *kuskun*: češ. *pochwa*, polj. *pochwa*, rus. *pahva*, praslav. Upoređuje se s polj. *pacha* = *pazucha* == *paz* i rus. *pah* »Weiche, Leiste«, sa češ. i polj. *pošva*. Misli se da je u prasrodstvu s njem. *Fach*, *Fuge* i lat. *pango*, odatle particip *factum* (internacionalno *pakt*), od ie. korijena **pāk-* ili **pāg-* »pričvrstiti«. Ako je tako, mora se pretpostaviti da je *h* nastalo od *sk* > *ks* i da je *-va* ili sufix ili ostatak deklinacije *u*. Ovamo možda i *poha* f (Blato na Mljetu) »oka u mreži«.

Lit.: ARj 10, 463. 12, 626. *ZbNŽ* 29, 207. 209. *Miklošić* 254. *Holub-Kopečny* 283. *Bruckner* 423. *Vasmer* 2, 327. Prusik, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269).

Poisan m (nedovoljno potvrđen oblik; čini se da ga nije govorio naš narod nego možda splitski Talijani) = *Poisan* — *Pojišan*, gen. *-äna* = *Pojšan*, splitski toponim (zaselak). Potvrđeno *Panisana*, zacijelo greška mjesto *Pansiona*, jer od *Panisana* nisu mogli nastati hrvatski oblici. Rimski toponim na *-ianus* (oznaka funda, predila, vile) od imena nekoga *Panse*, sa *nš* > *s* kao u *-ensis* > *-esis* > tal. *-ese Pasiono*, sa *šj* > *iš*, upor. *Sukojišan* < *Sonetus Cassianus*.

Lit.: ARj 10, 466. 468. 487. 485. Skok, *NVj* 23, 346. Skok, *AHID* 1, 23.

pojana f (Vuk, Kotor) »usko platno«.

Lit.: ARj 10, 472.

pojas m (Vuk) = *pšjes* pored *pojas* (Kosmet) = (na zapadu običnije sa *oja* > *ă* kao u *ban* < *bojan*, tako i češ. i polj.) *pas*, praslav. *Yos6, »1° cingulum, 2° dio tijela (pas)«. Izvedenice su od jednog i drugog oblika. Pridjev na *-ost pojast* (koza) = *pasast*. Deminutivi na *-äc* < *-bc pojasač*, gen. *-sca* (15. v.) = *pasäc*, gen. *-sca* (ŽK), u vezi s pridjevom *bozi pasčä* »duga, mâorica (Kastav)« = *bozi*

pasic (Vodice) = na *-SA* > *-ok bójzi pásäk* = *božji pas* (Hrvatsko primorje, Cres) = *bozi pasbc* (Krašić, Prigorje) = *svete Marije pássec* (slov.) = bug. *zona* = ngr. *της ζυρας το ζουβάρι*; na *-bk pojasak*, gen. *pojaska* (Ladimirevci, Slavonija) »crvena vrvca kojom se opasuju žene«, na *-ica pojäsica* (Vuk, Dobroselo, Lika) »pojasasta koza«, na *-ič pojasić* (Vuk), na *-inka pojaska* f »pojasac«. Na *-ilo pojašilo* m (Dobroselo, Lika) »pojast jarac«. Augmentativ na *-ina pojäsina* (Vuk). Na *-nica pojasnica* f. Prilog *pojaske* (Vuk) »u pojas«. Denominat na *-ati* od stegnutog oblika *päsati*, *-šëm* (objekt *sablju*) (Vuk, 16. v.) (*o-*, *ras-*), odatle *za sav opasani svit* (ŽK) »nikako«, postverbalni pridjev i prilog *raspas* (16. v.) »bez pojasa«, impf, na *-va-raspasavati*, *-pašäväm*, *-šivati*, *-pasujem*, *-siväm* (Lika), odatle *raspäsanka* »djevojka bez pasa«, od *pojas* part. perf. pas. kao pridjev *raspojasan* »(metafora) nepristojan«, na *-ovati pojsovati*, *-ujem* (Danilo, Stulić), *opasöva* (Kosmet) »pojasom obavijati«. Odatle na *-nica opasivnica* f (Vodice) »dugačko uže kojim se povezu po dužini kola natovarena sijenom«. Upoređenje sa lot. *juosta* »pas« i lit. glagolom *juosti*, lot. *juost* »opäsati«, koji sadrži ie. korijen **iös-*, izvedenicu s pomoću formanta *s* od ie. korijena **eu-*, prijewe **iou-* »vezati«, kaže da je praslav. *pojas* prefiksalsna složenica *po* + *jas*. Bez prefiksa samo *-jas* nije očuvano ni u jednoj slavini. Upor. stir. *yah-*. Gr. *ζώνη* (odatle internacionalna *zona*) sadrži isti prijewe kao i baltoslavenska riječ s formantom *-na*. V. još *igo*, *igla* (v.).

Lit.: ARj 10, 473. 475. *Elezović* 2, 94. Ribarić, *SDZb* 9, 182. Tentor, *IP* 5, 205. *Miklošić* 100. *Holub-Kopečny* 265. *Bruckner* 398. *KZ* 45, 304. *Trautmann* 108. *WP* 1, 209. Schwyzer, *WuS* 12, 20. si. (cf. *IJB* 15, 201). Jokl, *IF* 27, 301–305. Uhlenbeck, *IF* 15, 210. Bartholomae, *IF* 5, 235. Meringer, *WuS* 17, 144. Pedersen, *IF* 5, 46. *Boisacq** 312.

pojata f (Vuk, Srbija, Vetranie) = *pojata* (Kosmet) = *pojata* (sjeverna Dalmacija, Čilipi) = *pajät*, gen. *pojata* m (Lika), južno-slav., »Γ staja, hljiev, tor, pljevara, vajat, koliba, sjenik (Čilipi), košara (sjeverna Dalmacija), kuća za slamu, sijenje i spavanje ljudi, 2° toponim (u sing. i pl.)«. Deminutiv na *-tk* > *-äk pojatak*, gen. *-tka* (Vuk, Srijem) »u združnim kućama spavaonica«, na *-ica pojatica* (Vrbnik) = *poj atica* (Kosmet). Augmentativ na *-ina pojatina* (Stulić), na *-ište* (upor. *derište*) *pojatište* n (južno-moravskd narječje) »rdava pojata«. Na *-ar: pojatarin* (Stulić) = *pojatar* m prema f na *-arica pojatarica*

(Stulić) »kolibar«. Pridjev na *-bn* > *-an* samo u toponimima *Pojatna*, *Pojatno*, *Pojatnik*, *Pojatnjak*. Bug. *pojata* »košara«. Čudno je značenje u Crmnici, ako je ista riječ, *poata* f »dio zemlje koji moba odjednom obrađuje, kao u selu Rudarima (okrug toplički, Srbija), trpeza, sinija, sofr«. Miletić upoređuje s crmničkim značenjem i glagol *poaiti* »uhvatiti dah«. Dade se potvrditi u kasnijim slav. tekstovima *pojata* »Dach«. Riječ je građevinski termin koji se posuđuje: madž. *pajta* »štagalj, ambar«, sa sinkopom srednjeg *a* kao u *parna* < *perina*, *maina* < *malina*, *ponyva* < *ponjava*, dako-rum. *potata* (Moldavija) »1° staja za perad, 2° (Erdelj) staja za stoku«, čine. *pittata*. Miklošič upoređuje sa *jata* (v.) »šator«, *jatka* »Henkerbude«, čime se ne objašnjava *po-*, jer nema glagola *pojaiti*. Može biti praslav. i predrimski riječ, u vezi s alpinskom pastirskom *baita*, riječ koja je posuđena *bajta* (v.).

Lit.: ARj 10, 475. 476. 479. Mladenov 502. Elezović 2, 94. Miletić, SDZb 9, 615. Miklošič 254. Tiktin 1203. Pascu 2, 206., br. 374. Skok, AA 4, 138-43. Horn, KZ 32, 583. Joki, ASPH 37, 542-545.

poka f (hrv.-kajk.j Belostenec) = *puka* (Belostenec) »čurka, pura«. Od madž. *yoka* »Truthahn«. Odatle uzvik za dozivanje pura: *puka*, *puka*, *pūka* (Križevci).

Lit.: ARj 10, 488. 12, 633. Štrekelj, DAW 50, 48.

poklisar, gen. *-ara* m (13. v., Vuk) prema f *poklisarica* = *pokljisar* (Vuk, jugozapadni krajevi) = *poklisijar* (Dubrovnik, 14. v.) »poslanik, legatus«. Od izvedenice od *-arius* od *ἀπόκρισις* »odgovor«, apstraktum od *ἀποκρίνομαι* »dati obavijest«; srg. (bizantinski) *ἀποκρισιάριος*, s disimilacijom *r - r* > *l - r* i aferezom početnog *a*-. Ide u red zapadnih grecizama, kao *koludar*, *pedepsati* (v.). Budući da ij nije š kao u *Sukošan* = *Sukojišan*, mora se uzeti da je nastalo disimilatorno ispadanje prvog *i*. Kavanjin ima aferezi! prefiksa *kli*sar, gen. *-ara*. Dalje su izvedenice: deminutiv na *-ič* *poklisarić*, pridjevi *poklisarjev*, *poklisarski*, odatle na *-ina* *poklisarština* apstraktum *poklisarbina*, *poklisarstvo*. Denominali na *-iti* *poklisariti*, na *-ovati* *poklisarovati*, *poklisarstvovati*.

Lit.: ARj 10, 514. Miklošič 254. Vasmer, GL 120.

pokost m (Šulek) »Firniss« > *frnājz*, gen. *-za* (ŽKX Odatle radna imenica na *-ar* *postokstar* »koji maže pokostom«. Čehizam: češ.

pokost < srnjem. *koste* »Büschel, quast« = njem. *Quast* »dicker Pinsel«. Iz istog izvora i polj. *pokost*, *pokostować* »anstreichen, firnissen«, ukr. *pokost*.

Lit.: ARj 10, 542. SEW 1, 582. Bruckner, KZ 48, 187-188. Matzenauer, LF 8, 207.

pokundrija f (Dubrovnik) = *pokundrija* f (Kučište) = (asimilacija) *kukundrija* (Stari-grad) »mlohavost, mučaljivost, slaba volja, neraspoloženje«. Od gr. *υποχόνδρια* (složenica od prefiksa *υπό-* i *χόνδρος* »cartilago«) > tal. *ipocondria* > *cocondria* (Valsugana).

Lit.: ARj 10, 568. REW* 4250a. DEI 2098.

pol¹ m (sjeverni i južni), učen internacionalni grecizam ili latinizam: lat. *polus* = gr. *πόλος*. Pridjev na *-arius*, proširen na *-yp*: *polarni*.

Lit.: ARj 10, 577.

pol², gen. *-i* f pored m = (prijelaz u deklinaciju *α*) *pol* f »1° dimidium, 2° sredina, 3° obala (u m)« = *pò* m (istočni krajevi) = *spòl* m (zapadni krajevi; dodan pokretni *i* da se ukine homonimija sa značenjem 1°, upor. *spuž* pored *puž*) »Geschlecht«. Uklanjanju homonimije služi i dodavanje *-ov-* (iz deklinacije *u* kao *synì*, gen. *synovì*). Izvedenice se tvore od triju osnova: *pol-*, *polov-* i genitiva i lokativa sing. *polu-*. Od *poi-* prilog *pol* — *po*, *napa*, *nāispol* (ŽK) pored *napale* (Vuk), *napolje* (Kosmet), *napoli*, *napola*, *napolak*, *yapalak* i pridjev *napolan*, *spoli* (ŽK) »posvema, sve zajedno« — *se zaspali* (ŽK) »gānzlich« = *spolom* (Krašić) = češ. *spolu* »zajedno, skupa«, upor. i slov. *spolu* »halb, zur Hälfte« = *ия сполі* »halbweise« (donja Kranjska). Na *-iča* *polica* (15. v.) »Hälfte«. Homonimija sa *polica* (v.) uklonjena je akcentom. Prilog *ispolice* »nāpō«, *nāpolice* (Dubrovnik, Kosmet) prema *ispolica* (14. i 15. v.). Odatle *nāpolica* f (Lika, Kosmet) »davanje stoke na polovinu dobitka« i na *-jar* *napoličar*, s glagolom *napoličiti*. Pridjev na *-bn* određeno *spolni* (organ, bolest). Poimeničen ná *-ik* u gramatičkoj terminologiji *spolnih* »član«, prevedenica prema njem. *Geschlechtswort*. Deminutivi na *-ič* *polii* m (Vuk, Hrvatska) »polovina kakve mjere« = *polić* (Lika) = *polič* (ŽK) »holjba < njem. Halbe«. Odatle *polička* f (Lika), na *-ce* *polie* (Vuk) »polovina, klize«. Na *-uš* *pòlus* (Šibenik) »jedno od blizana«. Složenice: *poldan* m (ŽK) = *podne* n = *podne* (ŽK) »mendies« = (po likvidnoj metatezi) *plodne* n (< *poiš abne*) — (sa inatezom nazala) *plande* (Timok-Lužnik), odatle:

denominali na *-iti* *plandīti*, *-īm* — na *-ovati* *plandovati* = *plandovati*, *-ujem* »1° meridiare (kao pastirski termin), 2° (metafora) počivati, besposličiti«. Pridjev na *-bn* *poldnen* (Lučić) = *podnevan* = *podnevni*, odatle poimeničena prevedenica *podnevnih* za *meridijan*. Od *pol-* nadalje: *polnoc* f = *ponoč*, odatle crkveni termin *ponočka*, pridjev *pónočan*, poimeničen na *-ica* *polnočnica* (Rijeka, Istra) = *polnošnica* (ŽK). Složenice: *polokanica* (Kosmet) = *polokanče* *ti* »sud koji hvata *poke* = pola oke«, *polvagānica* (ŽK) »posuda koja hvata po vagana (mjera)«. Denominali na *-ati* *palati*, *-ām* (Lika) (*is-*) »rezati na pola (jabuku)«. Od *polov-*: pridjev na *-bn* > *-an* *polovan* (Hrvatska, Vodice, Kosmet) »rabljen«, poimeničen na *-ica* *polovnica* »mjera za žito«, na *-ik* *polovnik*, na *-jak* *polovnjāk* (Vuk) »žitna mjera od 20 oka«. Na *-āk* *polovak* (Kosmet), na *-oče* *polovače* (Vuk) = *polóvče* n (Vinkovci) »polovina akovak«. Na *-ica* *polovica* (14. v.), s pridjevom na *-bn* *polovičan*, poimeničen na *-jak* *polovičnjak*, na *-ost* *polovičnost*. Na *-jast* *polovnjast* (Vinkovci) »nisko položen«, na *-itan* *polovit*an (jedna potvrda). Na *-ilo* *spolovilo* (eufemizam). Na *-ina* *polovina* (takoder prezime). Denominal na *-iti* *poloviti*, *-īm* (Vuk) (*pre-*, *ras-*) prema impf, na *-va-* *polovljivati*, *-ljuje*, *-ljavati*, samo s prefiksima. Od *polu-*: *ispolu* (u crkvenom tekstu) »napola«; u složenicama: *polubog*, *polubrat*, *polusestra*, *polumjesec*, *polūoka*, *polukat*, odatle (sa *uo* > *u*) *polučanica* »mjera od po oke«, pridjevi *poludan* »južni« < *poiauaβnōn* (15. v.), određeno *poludanji*, *polucrni*, *polumantav*. Ovamo idu *polutak* (14. v.), pl. *polučī* (Kaštela) »blizanci«, odatle *polūtkinja* »mjera od po konata«, *polūtica* (Boka) »polovina«, neologizam *polutka*, na *-jak* (od *polutak*) *polučāk* »mjera za žito«, *palutina* (Vuk), *polukarica* (Lika, Poljica) »neka bačva srednje veličine« (v. *kar*). Denominali *polutiti*, *-im* (18. v.), upravo *ras-* »spaccar per mezzo (Stulić)«. Osnovno *pol* je prvobitno osnova na *u*. Nema paralela u baltičkoj grupi. Ide etimologijski zajedno sa *paljeno* (v.), *palica* (v.), *pola* (v.), *pljeva*, *opijen*, od ie. korijena *(s)p(h)el- »cijepati«, praslav. prijetoj *pol-*.

Lit.: ARj 7, 504. 498. 10, 62. 574. 612. 618. NJ 93. Pletersnik 2, 549. Elezović 1, 444. 2, 96-99. 169. Ribarić, SDZb 9, 179. Miklošič 256. Holub-Kopečny 305. Bruckner 429. Mladenov 467. Slavia 7, 738-739. Ramovš, ASPH 36, 452-453. Uhlenbeck, PBB 29, 335. Mikola, IF 6, 312. Rešetar, IF 3, 3. Fraenkel, KZ 53, 42. Pederson, KZ 38, 374. Jokl, Stud. 66-67. GM 347. Matzenauer, ZF 13, 176-177. Oštr, WuS 5, 217-222. (cf. IJb 1, 48. 120).

pol¹ f (Trpanj) »velika stijena«. Toponimi: *Pola*, ždrijelo kod Pive, *Pole* f pl., zaselak (kotar Makarska), pećine u Poljicima. Ovamo i *pola* f pored *pola* f (Korčula) »zemlja plitka koja nije dobra ni za sjetvu ni za masline«. Zbog *a* > *o* mora da je stara posuđenica, zacijelo iz predromanskoga na Jadranu. Poklapa se sa sjeverno-tal. *pala* »rupe« (Valsugana), *pala* (Cadore) »erto pendio »erboso«, furi. *pale* »prato in erto pendio«. Bit će predromanska riječ. Ribezzo veže *pala Ifala* »parete di monte« sa *jalasco* »canne« i sa lig. *balniai palma*.

Lit.: ARj 10, 580. 592. REW* 6154a. Prati 717. Ribezzo, RIO 1, 54. Onomastica 2, 45. Battisti, StudieE 17, 253. DEI 2724.

pol² f (Vuk, Orahovica, Slavonija) »komad, dio platna ili sukna kakve haljine«. Složeni pridjev *tropai*, određeno na *-bn* *trāpani* »od tri pole«, *obapol* (16. v.) »s obje strane«. Poimeničuje se na *-bc* > *-ac* i *-ica* *trōpolac*, gen. *-oca* i *tropolica*. Nalazi se u stcslav., bug., polj., ukr. i rus., praslav. Rumunji posuđiše *poalā* u istom značenju kao u bug. »1° gremium, Schoss, obrub, 2° Fuss des Berges, 3° biljke«, odatle deminutiv *policiara*; Arbanasi *pole* f »Blatt von Leinwand« kao u hrv.-srp. Imenica od praslav. korijena **pol-* (v. *po*, *polica*, *paljeno*) »scindere«, koji dolazi i u raširenju sa formantom *t*: stcslav., slov. *plat*, ukr. i rus. *polotb*.

Lit.: ARj 8, 307. 10, 579 g. Miklošič 255. Tiktin 1193. GM 547. Jokl, Stud. 66-67.

polej m (Mikalja) = *polaj* (takoder slov. *polaj* < stvnjem. *palaia*) »mentha pulegium, vrsta metvice«, odatle na *-bc* > *-ee* *polajec* = *palaie* »salvia pratensis«, odatle na *-ica* *polajcica* = (disimilacija *tš - ts* > *t - ts*) *pulajtica* (Belostenec, Šulek, Samobor, hrv.-kajk.). Odatle unakrštenjem sa *polje* *poljačac* = *poljačak* = (analogijom prema genitivu *poljačka*) *poljašak* = *poljašek*, gen. *-ška*. Ti se oblici osnivaju na njem. *Polei(minze)* ili lat. *pūlējum* = *pūlēgium*. Upor. češ. *polej*, polj. *polaj*, ras. *palēi*. Prema tal. na *-eggio* *puleggia* *puiez* m (1449, Zadar) »sitna ili gorska metvica«, odatle zamjenom dočeta *-ež* našim sufiksom *-rs* *putiš* (Stulić) »isto«. Upor. još slov. *polžāna* (Vrsno pod Krnom).

Lit.: ARj 10, 593. Miklošič 255. ZbNZ 16, 198. Pletersnik 2, 126. 136. REW* 6S15. Brückner 429. Vasmer 2, 392. Šulek, Im. 319.

polemika f »oštra prepirka, spor«. Internacionalni grecizam, poimeničen gr. pridjev ž. r. na *-ικος*, gr. *πολεμική*, od *πόλεμος* »rat«. Pridjev na *-bsk* *polemički*, glagol na *-irati*

polemizirati < njem. *polemisieren*. Radna imenica na *-jar polemiciar*.

Lit.: ARj 10, 594.

ποῦκα f (Vuk, I. Držić, internacionalno) »mala pismena potvrda«. Od tal. *polizza*, a to od gr. ἀπόδειξις, apstraktum od ἀποδείκνυμι »pokazujem«, lat. kao filozofski termin *apodixis* > tal. *apodissi*, s aferezom početnog *a-* i prijelazom *d* > *l* (upor. obratno ἀμυλον > tal. *amido*) i zamjenom dočeta *-iui'* sa lat. sufiksom *-icea* > tal. *-izza*. Interesantan primjer promjena što ih doživljuje riječ kad prelazi iz učene sredine u narodski, pučki govor.

Lit.: ARj 10, 598. REW* 528. DEI 160. Korsch, ASPH 9, 663.

polica f (Vuk) = *polica* (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. izvedenica na *-ica* od *pola* »Rand« (v.), »1° daska, 2° Wandleiste, dolap, dolapče, ormar, musandra, stelaža, 3° kraj, ivica, rub, 4° toponim (u sing. i pl.)«. Deminutivni sufiks služi za uklanjanje homonimije s riječju *pola*. Upor. polj. *pola* »polica«, rus. *pol* m »podloga«. Tim dodavanjem stvorena je i semantička varijacija. Deminutiv na *-ica* *poličica* (ŽK) = *poličica* »podjarmica«. Deminutiv na *-bka* postoji u poljskom i rus. *polka*. Na *-jar policar* m »koji krade sa polica«. Na *-jarka: poličarka* f »ona od sestara koja je prva na redu da se uda«, nazvana prema Vuku *djevojka na polici*, tj. »na udaju«. Riječ ide među građevinarske termine. Posuđuje se: Rumunji *poliță*, Cincari *pulita*, Arbanasi *police*, Novogrci *πολίτσα* »kleiner Schrank«. Madžari *polc* = *poc* »Gestell«. Homonim je s trgovačkim terminom *polica* pored *polica* < tal. *polizza* (v. *polica*¹). Baltičkih usporednica nema. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava ie. korijen *(s)p(K)el- »cijepati«, u prijevodu **pol-*, Upor. sanskr. *phalakam* »daska«, lat. *spoium*, njem. *spalten*. Glade daljih veza upor. *paljeno*, *pola*, *palica*, *pljeva*, *pjeti*, *opljen*.

Lit.: ARj 10, 597.-598. Elezović 2, 98. Miklošič 255. 257. Berneker, IF 9, 364. Holub-Kopečný 285. Bruckner 429. Mladenov 467. WP 2, 678. Trautmann 204. Kretschmer, KZ 35, 605. Dalametra 178. Matzenauer, LF 13, 175. G M 347. Boisacq³ 928-929. Uhlenbeck, PBB 21, 98-106 (cf. AnzIF 8,265).

policija f = *pulicija* (Crmnica) »oblast koja drži red i sigurnost, (neologizam) redarstvo (upor. madž. *rendőr*)«. U Lici *pulicija* f »mnogo djece«. Pridjev na *-bsk policijski* »(neologizam) redarstveni«. Od tal. *polizia* < kslat. *policia*, *politia* »država« < gr. apstraktum *πολιτεία*

»državna uprava«, od *πολίτης*, na *-ίτης* od *πόλις* »grad (država)«. Riječ je postala internacionalna od doba francuske revolucije. Odatle na *-ar* < *-arius policijār*, gen. *-ara* m (Sarajevo) = *policar*, gen. *-ara* (Hercegovina) »redar, stražar na ulici«. Prema njem. *Polizei* < kslat. *policia* > *poticaj* (hrv.-kajk.) = *pulicaj* m (Istra) »čovjek koji pripada policiji, stražar«, prošireno na *-bc* > *-ac policajac*, gen. *-ajca* (danas unakršteno sa *milicija* u *milicajac*), upravo skraćen njem. *Polizeidiener*, *Polizeimann*, ispuštanjem opće riječi *Diener*, *Mann*. Upor. *pulicman* (Crmnica) = *policman* (ŽK) < engi. *policeman*. Pridjev na *-bn* > *-an poticajan*. Poimeničen gr. pridjev na *-ικός* u m. r. *πολιτικός* > *politik* m »čovjek koji se bavi javnim poslovima«, rašireno na *-jar političar* m »isto«. Pridjev na *-bn* > *-an političan*, Poimeničenje u ž. r. *πολιτική* > *politika* f = *pulitika* (Istra) = *pūlitika* (Crmnica) »bavljenje oko državnih (javnih) poslova«. Pridjev na *-bsk politički*. Značajan je semantički razvitak u pejorativnom pravcu *poletika* f (Kosmet) »lagarija, podvala«, odatle *poletičar* m prema f *poletičarka* »prepređenjak, lukavac (čovjek, žena)«, prilog *polehčki*. Denominal *poleūčiti*, *-lm* impf, »praviti politiku, ne govoriti iskreno, fino lagati udvarajući se onome koji se laže«.

Lit.: ARj 10, 598. 603. Elezović 2, 97-98. Miletić, SDZB 9, 263. Prati 783. DEI 3002.

polipa f (Poljički statut, čakavski) »stabulo ali negibuće, kućerica«. Augmentativ na *-ina* *polipina* (Dalmacija, Pavlinović). Zacijelo je postverbal i augmentativ na *-ina* od *polijepiti*, *-lm* (~ *ilovačom*, Martić). Usp. *lijepiti*.

Lit.: ARj 10, 601. 600.

polje n (Vuk), sveslav. i prasiav. *pol-jo, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° πεδιόν, 2° toponim (sam i u vezi s pridjevima, tip *Mrzlo Polje Ž*)«. Deminutivi na *-će poljce* (Belostenec), *poljénce* (Timok-Lužnik). Praslav. je deminutiv na *-ice Poljica* (kod Splita i na Krku). Upor. *Politz* kod Stettina (Szczecin) i u Alpama na *-janin Poljičane* > *Paluchach* (stari lokativ pl. *Poljčanō*). Augmentativ *pSljčina* f (Lika). Pridjev na *-ski poljski*, prema *poljski* (razlikom u akcentu ukinuta homonimija) = *poljčki*, na *-evit poljèvit* »dives campis«. Na *-evina paljevina* (Timok-Lužnik) »polje«. Stare su toponomastičke složenice: *Vrhpolje* > *Vrpolje* (Slavonija), upor. *poj*. *Opole* > njem. *Oppeln* < *Obbpolije, *Prijepclje* (Sandžak) < *predbpolije, *Dnopolje* = *Ne-*

polje (1780, Kosmet) < *Dbne -polije. Prilog *napolje* (Vuk, 18. v.) »van«, *napolju* »vani, vanka«. Denominal na *-vati ispoljāvati*, *-pò-ljavam* (Miličević) »pokazivati na polju, javljati«. Praslav. je izvedenica na *-āna poljana* (14. v.) »1° polje, ravnica, 2° toponim (u sing. i plur. i sa pridjevskim dopunama)«, koju posuđiše Dakoromunji *poianā* »livada u šumi«. I ta je riječ prvobitno značila »otvoreno mjesto izvan kuće«. Upor. rum. izraz *a eși la poiană* »izlaziti napolje da se obavi nužda«. Ma'džari posuđiše u specijalnom značenju, također prvobitno *pojan(a)* »1° krčevina, 2° čistina u šumi«. Odatle hrv.-kajk. prezime *Polanščak* (s disimilacijom *lj - šć* > *l - šć*, upor. ŽK *grable-njāk* »svrdao za grablje«). Na *-jak poljak*, gen. *-aka* (Vuk, Stara Srbija) = *poljak* (Kosmet) »rusticus, agrorum custos«. Arbanasi posuđiše *polak*, *pojak* »Feldhüter«. Odatle deminutivi na *-bk* i na *-bc: poljačac* = *poljačak* »biljke«, na *-ić poljačić* (J. S. Reljković) »grah«. Na *-ica poljačica* f (Dalmacija) »neka pšenica«. Na *-ina poljačina* »plaća poljaku«. Sa starodalmatskim sufiksom *-ata paljata* (Kanavelić) »poljana« = mletačkim sufiksom *-ada* (upor. *madinadd*) *poljada* (Kašić) »polje, poljana«, odatle dodatkom *-ija poljadija* (Mikalja) »planities«. Na *-ar poljar* (Hrvatska, Hercegovina) »1° bekčija, poljak, 2° miš« prema f na *-ica poljarica* »1° ptica, 2° zmija, 3° tvrd kamen«. Na *-ina poljarina* »plaća poljaru«, na *-bka poljarka* (Zoranić) »žensko što živi na polju«. Na *-avka poljavka* (Dalmacija) »neka vinova loza bijela grožđa«. Ovamo ide sa sufiksom *-ak* mjesto *-janini* (kao u češ. *Slezák, Pražák, Slovák*) i etnik *Poljak*, gen. *-aka* m (16. v., Vuk) prema f *Poljakinja* i imenu zemlje na *-bska Poljččkā* pored *Poljska*. Njem. *Pole* i ime zemlje *Polen* dolazi od izvedenica na *-janin Polčammō* kao i lat. *Polonia* > stfr. *Poulaine, Polanie* > nfr. *Pologne*. Oni su stanovali nad Wartom sa Gniezdom, nad Dnjeprom sa Kijevom. Naš stari naziv za Poljaka *Leh* je hipokoristička izvedenica od *ledina* kao i *ceh* i *Meh*. Odatle i madž. *Lengyel* < *ljd* + *-janim*, kao i naše *Ledanin* (v.). Deminutiv na *-ica poljanica* (Vuk, također toponim). Na *-bka poljanka* (Istra) = *poljankinja* (Stulić) »1° žena koja živi na polju, 2° toponim«. Praslav. *pol-zo poimeničen je pridjev s pomoću kolektivnog sufiksa *-je*. Pridjev je očuvan u rus. *poljy* »offen, frei, unbedeckt, ausgetreten«. Naše *polje* očuvalo je u semantičkom pogledu prvobitno značenje u prilogu *napolje* »van«, *napolju* »vani«. Odatle proširenje značenja na »planities«, koje je pojačano sufiksom *-āna*. Praslav. os-

nova **pol-* nalazi se još s formantom *-i* u *polInō > slov. *plān, plānjávā* (ŽK v.), *planina* (v.). Ta je osnova prijetoj od ie. korijena **pelā-*, koja kao pridjev znači »breit und flach«, kao glagol »raširiti, spljoštiti« i nalazi se u lat. *palam* »otvoren, javan«, svéd. *fala* »ravnica«, arb. *shpall* »objavljujem«, sa formantom *-to* mjesto slav. *-je* ie. *Apeito* u nvnjem. *Feld*. S formantom *n* gr. *πέλανος* »flacher runder Mehlteig als Opferspende«. Lat. *plānus* < ie. ništični prijetoj **plā-* ne smije se identificirati u morfološkom pogledu sa *planina*, (v.), koje je augmentativ na *-ina* od praslav. *polno-i

Lit.: ARj 3, 938. 7. 504. 10, 632. 633. 634. 635. 636. Elezović 1, 458. 2, 99. Miklošič 255. Holub-Kopečný 284. Bruckner 428. 429. Trautmann 204. WP 2, 61. Mladenov 466. Tiktin 1203. GM 347. Friedwagner, KZ 55, 198. Posch, WuS 16, 21. Matzenauer, LF 13, 178-179. Osten-Säcken, IF 33, 237. Pogodin, RFV 32, 123. si, (cf. AnzIF 5, 260). jokl, Stud. 83. Boisacq³ 763.

pōljeno f (Vuk, Crna Gora) »cjepanica, tešnjak (< *tesati*, jer služi za *tesanje* luče za rasvjetu)« = *poleno* (Cres, ekavski) = (unakrštenjem sa *paliti*) *paleno* (ŽK), sveslav. i praslav. *pol-eno, termin iz primitivne rasvjete. Ikaški oblik nije potvrđen. Nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Deminutiv *poljénce* (Stulić). Kulturna je riječ, koju posuđiše Cincari *pulianu*. Sufiks *-eno* je kao u *koljeno*. To je vjerojatno isti pridjevski sufiks kao *-ьнъ, -енъ, -ѣнъ*. Ako je tako, onda je to poimeničen pridjev od praslavenske osnove, koja je u *polica* (v.) i u *pol* = *spol* (v.). Trubeckoj tumači praslav. *poleno* kao poimeničen part. perf. pas. od steslav. glagola *poleti* »brennen«. Ie. je korijen *(s)p(h)-jel-, u prijetoju **pol-*, koji se nalazi u nvnjem. *spalten*.

Lit.: ARJIQ, 638. Miklošič 255<Holub-Kopečný 285. Bruckner 429. Mladenov 466. Durnovo, Slávia 6, 229. Vandrák 1, 531. Uhlenbeck, PBB 21, 103. WP 2, 678.

pomeli m (Vuk) »1° uspomena, 2° (crkveni termin, koji se danas govori kadikad i na zapan du) misa, služba za mrtvim (13—15. v.)« = *pamena* f (15. v.) »recordado«. Postverbal od *poménuti*, *pomēnēm* (14. i 15. v.) »commemorare«. S prefiksom *s-* *spomen* m od *spomenuti*, *spomenem* »erwähnen«. Pridjev na *-bn pomēnъ* (15. i 16. v.) nalazi se samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Poimeničen je na *-ik pemenik* (14. v.) »popis darovatelja nekog manastira«, *spomenik* »monumentum«. Denominal na *-ovati pomenovali*, *-ujem* (13. i 14.

v.) = na *-rvati pomenivati* »commemorare«. Na *-je pomenúée* (15 – 16. v.). U živom govoru glagol *-mēniti* dolazi samo s prefiksom impf, *spominjati, napominjati*, dok u slov. bez prefiksa *meniti* »meinen, glauben«, *pomeniti* »značiti«. Stcslav. *mēniti, mēnjc* je sveslav. (polj. *mienie*) i praslav. u značenju »spominjati, držati nečim, smatrati«. Kako je *pömen* posudenica iz crkvenog jezika pravoslavaca, nema potvrde ni za jekavski ni za ikavski oblik. Samoglasnik *e* je nastao iz *jata*, kako se vidi i iz rum. posudenicice *pomeană* prema glagolu *a pomeni*. Miklošič je još mislio da je praslav. osnova **men-* koja i u *mnjeti*, tj. da je *mēn-* prijetoj duljenja *e*. Bruckner postavlja polj. *mienič* pod *miana*, o čemu v. *mijena* (v.). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **moin-*, koji se očuvao u nvnjem, *meinen*. Prema tome je praslav. *men-* germanско-slavenski leksem.

Lit.: ARj 10, 668. 669. Miklošič 188. SEW 2, 49. Holub-Kopečný 223. Bruckner 329. WP 2, 302. Trautmann 165. Vasmer 2, 142–3. 408.

pompa f (hrvatski gradovi) »raskoš«. Pridjev na lat. *-osmī* > tal. *-oso pompoz*, proširen na *-bn* > *-an pompozan* (knjiški, učen pridjev) »raskošan«. Od lat. *pompa* < gr. πομπή »action d'envoyer, envoi, escorte, procession religieuse, pompe solennelle« (od πέμπειν »slati«).

Lit.: ARj 10, 714. 763.

pörauii m (Istra) »dugme ili štogod nalik na dugme, bulla« = *pömuo* (Perast) = *pomija*, gen. *pomija* (Mljet) »(brodski termin) pri vrhu jarbola pričvršćen i napituran obično u modroj proza nj pásava merlin za bandijeru; ispod njega je bucijo (v.)«. Od furi, *pömul*, trac. *pomalo* »capocchia«. Deminutiv na *-ulus* od *pömun* > tal. *pomo* u metaforickom značenju. Tal. *pomo* dolazi u sintagmatskim složenicama: tal. *pomodoro* < *pömun de auro* »rajčica prevedenica *paradajz* (hrvatski gradovi), patlidžan« za američansku (asteco) *tomati* > fr. *tomate* : *pomedur* (Božava) = *pomădară* (Dubrovnik, Cavtat) = *pomidor* (Vrbnik) = *pomidur*, gen. *-ura* (Rab, Poljica) = *pomidora* (Crnica) pored *pamidöla*; *pomagrana* f (Belostenec) < *pomum granátum* (preko n pl.) »mogradnj«, pridjev na *-bsk pomagranski*; *pomaranča* f (Karlovac) = *pomorandza*

(Lazić) »naranča« < njem. *Pomeranze* < *sílat, pomazancia* (apozitivna složenica *pomo* + *arancio*).

Lit.: ARj 10, 645. 648. 663. 676. 711. 725. Kusar, Rad 118, 19. Budmani, Rad 164. Zore, Rad 110, 211. Miletić, SDZb 9, 263. 267. 370. Cronia, ID 6, 118. Macan, ZbNZ 29, 213. Štrekelj, ASPH 14, 536. REW> 6645. Prati 785. DEI 3011.

pönat, gen. *ponta* m (Čilipi) = *pünat*, gen. *punta* (Korčula) »1° most za prijelaz sa lade, 2° mali molo za pristajanje lade« = *pünat*, gen. *pünta* (Šibenik, otoci) »3° zapovjednički most na parobrodu« = *Pünat*, gen. *Punta* »4° toponim« = tal. *Ponte* (Krk), etnik *Puntar*, pridjev (ktetikum) *puntarski*. Od tal. *ponte* < lat. *pans*, gen. *-its*. Oblik sa u mjesto *o* može biti i dalmato-romanski. Ali i s tim samoglasom pojavljuje se noviji talijanizam: *punte* m (Božava), u kojem je na neobičan način očuvano dočeto *e* i maskulinum. Deminutivi na *-ellus*: *Punt'al* m (*i* = *ć*, dio obale, molo u Puntu) < lat. **pontellus* je krčkoromanski oblik, dok je *Puncéle* f pl. (Lastva, Mrčevac) stariji dalmato-romanski bokeljskoga i dubrovačkog tipa (*-llus* > *-iel*); *puntizé*, gen. *-èia* (Božava) »piccolo ponte, mostić« je mletački deminutiv na *-ičellus* > mlet. *puntiselo*. Ovamo ide byz. πόντιλον., ngr. πόντιλα < lat. *ponulis* (se. *stratus*) »mostovni« poimeničen na *-llis* »eine brückenartige Vorrichtung in der Mühle« > mak. *pendila* = *pöndila* (Skopska Crna gora) »Raum in einem einstöckigen Bauernhaus für das Vieh, Untergeschoss, odjeljenje u seljačkoj kući gdje počiva stoka« = stcslav. *ponsaiio* n.

Lit.: ARj 10, 735. Skok, AGI 24, 42. § 68. Cronia, ID 6, 118. REW 6649. Romanski 125. si. Vasmer, GL 120. Miklošič, Lex. 624. Elezović 2, 103. Tomić, SDZb 6, 442. Dalamatra 174. Papakagi 871. DEI 3014.

poni¹, prilog (čakavski, Čubranović, Hektorović), »bar, barem, dajbudi, dakle«. Nalazi se još u stcslav. *pone* »wenigstens, wenn auch nur«, u bugarskim narječjima *pone*, češ. *pon(ě)*, *aspoň*, *alespoň*, *poněvadž*. Praslav. *pone* < *po-* -\-*ně* sadrži prijedlog *po* (v.) i *ně* od zamjenice *i*, *ja*, *je* (v.) kao za *nj*, *po nj*.

Lit.: ARj 10, 770. Miklošič 257. Holub-Kopečný 60. 62. 286.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

slovo	strane
lettre	pages
<i>K</i>	7-254
<i>L</i>	255-333
<i>Lj</i>	335-341
<i>M</i>	343-494
<i>N</i>	495-528
<i>Nj</i>	529-531
<i>O</i>	533-582
<i>P-poni¹</i>	583-700

Petar Skök
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga druga, K—poni¹, pretisak

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Kataloĝizācija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2 = 861/ = 862

SKOK, Petar

Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. ; 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 2 : K — poni¹. — 700 str.

Novi otisak izdanja iz 1972.

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE
DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs

MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME TROISIÈME

poni² — Z

ACADÉMIE YUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1973

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK
HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici

MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JONKÉ

Suradivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA TREĆA

poni' - Ž

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1973

*Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda za naučni rad Socijalističke Republike
Hrvatske*

*L'ouvrage est publié avec le concours financier de Fonds national pour la recherche scientifique de
la République socialiste de Croatie*

*Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti u Zagrebu*

*Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectués à l'Institut
philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb*

[poni², gen. pl. *ponijā* m »vrsta veoma niskih, malih konja koja se najviše goji u Engleskoj«. Od engl. *pony*, nepoznatog postanja].

Lit.: *Klaió** 991.

ponica f (Domentijan) »ćelija«. Nalazi se još u steslav. i u bug. u značenju »pivnica«. Arbanasi posudiše *panice* »réipient en terre«, Cincari *pontā* »vaso di terra«. [Za bug. značenje usp. bug. *podnica* »cave«, a za arb. i cine. usp. *pànica*].

Lit.: *ARj* 10, 739. *GM* 347. *Papahagi* 872.

-põnjat, -*âni* (Dubrovnik), s lat. prefiksima, *dis-*: *dispõnjat* »rasporediti, odrediti«; *post-*: *postpõnjat* »zapustiti«; *pro-*: *propõnjāt* »razložiti«; zajedno s našim *s-* i lat. *com-*: *skompõnjat* »izmisliti«, sve u našoj glagolskoj kategoriji na *-ati* i sa *nj* mjesto lat. *n* u *ponere*, upor. krčko-rom. *-ar* < lat. *-ere*; zacijelo su dalmato-romanski oblici prema l. l. prez. na *-lo* (vlat. *ponio*, prema *legno* < *teneo*, *rimagno* < *remaned*). Inače lat. kategorija na *-ere* ide i kod tog glagola u ostaloj Dalmaciji po našoj kategoriji *-iiti*: lat. prefiks *in-*: *imponiti* (Perast); tal. *i-* < . lat. *ex-*: *spunit* < *exponere*; lat. *dis-*: *disponiti*, *-im* impf. (18. v.) »pripravljati«; *proponiti* (Kućište) »predložiti«; lat. > mlet. *de-*: *depõniti* (Molat, subjekt *talog*) »sleći se«. Od poimeničenog part. prez. tal. *ponente* < lat. *tonem*, gen. *-tis*: *panent* m »zapad« = disimilacija *u — n > l — n pùlenat*, gen. *-enta* (Korčula) = *pulènat*, gen. *-enta* m (Budva, Smokvica na Korčuli, Rab) »1° zapad, 2° zapadnjak (vjetar)« = *pulenta* f (Poljica) svitar od zapada«. Odatle izvedenice: mlet. *-ada* < lat. *-ata pulentāda* f (Božava, Primosten, Prvić, Zlarin) »furia di maestro« = *pulentāda* (Biograd na moru) »kad dugo vremena du va zapadnjak«; na mlet. *-era* < lat. *-aria pulentèra* (Lumbarda) »oluja«; na lat. > tal. *-ina pulentīna* f (Budva) »zvijezda koja se najprije vidi za zapadu (tada se baca mreža)«. Upor. arb. *panent*. Mnogo izvedenica pruža part. perf. u vlat. i kllat. vidu: vlat. *postus* = kllat. *positus*: prilog *aposta* (Perast, Čilipi) »navlas« = kroatizirano na *poštu* (Poljički statut) = *nāposto* (Riječka nahija) »baš, upravo«, odatle prilog na *-ice napõšice* (Lika) pored nejasnog *napošičar* (Lika) »nahvalice, hotice« = *opazilo* (Molat) »namjerice«. Poimeničen maskulinum tal. *posto* < njem. *Pošten* > *pošt* m »mjesto na kojem vojnici po dužnosti stoje«; s lat. prefiksima *prae-*: *prepošt* m (hrv.-kajk.) = *prepušt* = *pripast* = *pripust* (čakavski, 16. v.) < lat. crkveno *praepositus*, možda preko mađarskoga, odatle na *-ija*

prepušt f, toponim *Prepuštovec*, gen. *-vca* (dva sela, Hrvatska), preko njem. *prost* (Istra, slov.) < njem. *Probst*; ovamo još *prof äz*, gen. *-oza* m »tamničar«, pridjev *profoski*, prezime *Pr ofozii* < stvnjem. *profos* < stfr. *provost*; pridjev *sutõpos*, f *-sta* (Dubrovnik) »podlozan na slabosti, nesreći« < lat., *suhtus* > tal. *sotto* + *postus*. Poimeničen femininum vlat. *posta* = kllat. *pasita*: *posta* f (Mljet, Smokvica, Korčula, Račišće) »(ribarski termin) mjesto gdje se mreža baca za ribolov« (npr. *posta šabakuna*) = *pošta* (Dalmacija, Poljica). Ovamo ide internacionalni talijanizam *pošta* f (Belostenec, Jambrešić, Vuk, Peć, 16. v.) = *posta* (Kosmet, cf. tur. *posta*), pridjevi na *-in pošt*, na *-anski poštanski*, na *-arius* > *-ar pošt* = tal. *-iere* < fr. *-ier pastir* (Potomje) = *poštir* (Božava, Kućište) = *postier*, gen. *-iera* (Crmnica) < mlet. *postier*; pridjev na *-ovj-ev poštárov* (*-ev*), *pdštarski*; apstraktum *poslanstvo*, na *-ina pošt*arina i; složenica prema njemačkom *pošmajstor* (Lika) < njem. *Postmeister* = mađ. *postamester*. Apstraktum na *-ura postura* f (Lika) »streha«. S prefiksom lat. > tal. *in-*: *inpošte* f pl. (Rab) »porezni ured« = *jinpõšte* f pl. (Božava) »porez« = *imposta* f (Dubrovnik, Cavtat) »porezni ured«, postverbal od tal. *impostare* > *impastai* (objekti: *pismo*, *knjigu*, *paket*, Dubrovnik, Cavtat) »poslati«, lat. *ad-* > tal. *α-*: *apostavati*, *-am* impf. (1401, *nekoga svojimi junaci*) »iz busije navaliti«. Ovamo još *raspostivati* (Molat) »ogovarati«. Na lat. *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati postizati*, *-am* impf. (od *posta* »mjesto ribarenja«) »bucati« < tal. *posteggiare*; *postizanja* f (Budva) »baca se mreža po noći, baca se (= buca), diže i opet baca na drugo mjesto (tako se radi svu noć, kad se riba)«. Od kllat. *positus* učene riječi: *požit* m (1591, Veprinac) »polog, pohrana«. S prefiksom *prae-* na *pripažit* (Rab) < tal. *a proposito*, fr. *à propos*; *biti naprepozit* »baš u horu, vrlo zgodno«, *prepozit* m »predmet, stvar, svrha«, kroatizirano sufiksom *-ica prepõzica* f (Vodice) »primjer«; *dipõzito* (Kosmet, *svākad mu po nekoliko lira sedí* ~, također tur.) »rezerva, depozit, ostava, poklad«, kao trgovački termin *depõit* m (Zagreb) internacionalni je talijanizam < tal. *deposito*. Ovamo ide i amerikanizam *dita* f (ŽK) »kolodvor, stanica« < fr. *dépôt*, prema engleskom izgovoru.

Lit.: *ARj* 2, 416. 7, 511. 10, 738. 12, 117. 292. 444. 11, 13. 56. 46. 85. 86. 95. 675. 677. 688. *Pleteršnik* 2, 348. *ZbNŽ* 8, 208. *Crania*, *ID* 6, *PIO*. 118. *Kušar*, *NVj* 3, 337. *Rad* 118, 23. 24. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 209. *Miletić*, *SDZb* 9, 256. *Elezović* 2, 110. 507. *Jireček*, *Sporn*.

46 *Mažuranu* 1071. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *REW** 6647. 6722. *GM* 347.

ponjava f (Vuk, Istra, Crna Gora) = ponjava (Buzet) »plahta, lánčún, prostirao, prostirka, pokrivač, bijelj, jorgan, gunj (Buzet, Sovinjsko polje), 2° čilim, 3° guber, 4° (metafora, Rijeka) velik crn oblak« = *punjává* »tkani sag, čilim« = *panava* (Lovran, Istra) »Bettdecke«. Pridjev na *-ski ponjavski*. Deminutivi na *-bc ponjavac*, gen. *-avca* (Vinkovci, Srijem, Đakovo, Podravina) »potik, pregača, keclja«, na *-ica ponjavica* »biljka digitalis fuscescens«. Augmentativi na *-čina ponjavčina* (Lika), na *-etina ponjavětina* (Vuk), na *-ina ponjavina* (Istra). Na *-oca: ponjavača f* »prosta žena koja spava i rada u ponjavama« prema na *-ar pònjar* m »koji je u prvoj godini vjenčanja«. Nalazi se u stcslav. sa značenjem »línčum, tunica«, u slov.jUkr. i rus. Praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi. Da je postojala u panonsko-slavenskom i dakoslavenskom, dokazuje madž. posuđenica *ponyva*, rum. (Banat) *poneavă* »Bettuch«. Može se tumačiti iz ie. i slav. jezičnih sredstava, od praslav. korijena **pon-*, prijevoj od *peti* (v.), upór. *opona* »zavjesa«. Uzimlje se srodnost s lat. *pannus*.

Lit.: ARj 10, 769. 770. *ASPh* 34, 306. *Miklósié* 257. *WP* 2, 660. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Joki, *IF* 27, 308. *Vasmer* 2, 405.

pop, gen. *popa* (13. v., Vuk, Kosmet), pl. *popovi* (također Marulić: s *popovi pojde van*) pored *popi* (*răspopi*, Kosmet), sveslav., »1° svećenik rimske (upor. *pop Mikula plován Gole Gorice*, 13. v., *Balistrilić pop i prmañcir*) i grčke crkve«, kod katolika na kopnu pejorativ (18. v.), na otocima ne. Može biti indeklinabile, kad se nalazi pred ličnim imenom, npr. *Pop Šimi, pop Dančetova popadija* (Kosmet). Metaforičko značenje: »2° vrsta kukca«. Pridjevi: *popov* (vrlo čest u toponomastici: *Popov Do, Popovo Polje* itd.), poimeničen sr. r. *Popovo* (toponim), na *-iča pòpovica* »popova žena«, na *-ača popovača* »duga dječija košulja«, na *-ina pòpovina* »parohija, nurija«, prezime *Popović* (pravoslavci i katolici), *Raspopović* (Srbija), na *-ka pòpòvka* »divlja patka«, na *-ovski popovski* (13. i 14. v., također u toponomastici), toponim *Popoštica*. Apstraktum na *-bstvo pòpovstvo* (Marulić). Hipokoristici *popa* (Vuk, samo u istočnom govoru), pridjev *popin*, poimeničen na *-ica popinica f* »1° popova žena, 2° duga dječja košulja«, na *-bc Popinac*, gen. *-nca* (toponim), *popina kapa* »biljka«, toponim *Popina*, = *papo* (Vuk) = redukcijom na jedan slog s hipokori-

stičkim sufixsom *pole m* »1° pop, 2° vrsta kukca« = deminutivi *popac*, gen. *-pca = potok*, gen. *-pka = popić* »vrsta kukca«. Deminutiv na *-če popče*, gen. *-četa*, odatle prezime *Popčetović*, na *-ić popić* (Dubrovnik, Lika) »1° prezime, 2° naziv ptica, kukaca«, na *-ica popića*. Augmentativi: na *-ina papina* (Vuk), *popèsina* (Slavonija), *popèskara* (Bačka). S prefiksima: *natpop* »kanonik«, *nepop* (Kašić) »krivi pop«, *arcipop* (18. v.) = *arhipop = arkipop* (17. v.). Složenica *jeropop* (18. v., Kavanjin, prvi je dio grecizam *jerej*, v.). Denominal na *-iti popiti (se)*, *-im (ras-, za-)*, impf. *raspapljati*, ^ *-am*, na *-varaspopljavati*. Većina slavista smatra sveslav. *pop* posuđenicom iz stvnjem., manjina od gr. *πάπας*, gen. *-άδοξ*. Odlučuje u tom pitanju rum. *popă* pored *pop*, vokativ *popo*, koje se može tumačiti samo iz gr. *πάπας*. Glede *-as > -a* upor. gr. *σατανάς > sotona*. Femininum *popadija* (Vuk) = *popadija* (Kosmet), koji se nalazi i u bug., ukr. i rus., može se tumačiti samo iz ngr. *παπαδιά*. Pridjev *popadijin*, toponim *Popadino* (18. v.), prezime *Popadić*, toponim *Popadići*. Hipokoristik *paša*, pridjev *pošin*, poimeničen na *-ica pòšinica* »popadija«. Deminutiv *popàdijica* — *popadica* »biljke anthémis tinctoria (Niš), Aster chinensis« = na *-ika popadika* (Timok-Lužnik). Augmentativ *popadijésa f*. Postoji i balkanski turcizam kao čisti grecizam (tur. *papaž*): *pàpaz* »1° hrišćanski pop« pored *paraz* (Kosmet, bug.) »(metafora) 2° greda u krovu što drži sljeme«. Vuk ima iz Dubrovnika *papàz m* (Kačić) u turskom prvotnom značenju, a znači i »3° prezime (Sarajevo)«, s individualnim *-in* (kao *Srbín*) *papazin*, augmentativ na *-ina papazina*. Složenica *pàpazanjija f* »vrsta gulaša« = *papazjánija = papazjahnija* (Bosna) < tur. *papazyahnisi*, v. *jahnija*. Prezime *Papazdgljija m*, prijevod od *Popović*. Ovamo ide možda i toponim *Papazani* (Bosna, Banja Luka). Ista grčka riječ u latinskoj adaptaciji *papa* (3. v., »biskup«, od 6. v. »rimski biskup«) glasi *papa m* = *papa* (ŽK) (*protupapa*) »glavar rimske crkve«. Pridjevi *papin*, poimeničen na *-bc > -ac papinac*, gen. *-nca*, odatle pridjev *papinački*, *papinov*, na *-bsk papski*, *papinski*, *papanski*. Apstrakti na *-stvo papstvo n* = *papinstvo* = na lat. *-atus > -at papat* = *papatsvo*, pridjev *papatski*, od tal. *papato*. Učene imenice: *papist(a)* — *-išta m*, na *-izam papizam*, gen. *-zrna*. Na lat. pridjevski sufix *-alis* tal. *papale*, poimeničen na *-ino* tal. *papalino* »papin vojnik« > *papalin* (narodna pjesma) = *Papalin* (Kavanjin), isto što *Papalié*, prezime u Splitu i Dubrovniku. Denominal na *-ovati*

popovati, -ujem. Ista riječ je došla kao turcizam u mrskoj sintagmi *rimpapasi* (kod Aşikpašazade »1° Italija, 2° papina država«) > *rimpapa m* (Vuk, narodna pjesma) »1° rimski papa, 2° katolik, 3° m pl. *Rimpape* (selo., danas muslimansko, Bosna)«. U Kosmetu je *rimpâpa m* dobila pejorativno značenje »1° osoba neobična i čudno obučena, 2° osoba kojoj vise dronji sa svih strana, odbranac«. To značenje nije poznato u Bosni. U slov., češ. i polj. *papa* je dobilo još dočetak *-ež*: *papež m*, odatle *papeževac*, gen. *-vca*, *papeševati*, *papežnik*. Usp. u hrv.-kajk. prezime *Papeš*. Tumači se na dva načina: pretpostavlja se mlet. i stfurl. **papeze* < vlat. **papece*, koje je nastalo unakrštenjem od *papa* i *pontifíce* ili od složenice *papa + apex* (Stürm, Titz). To je tumačenje samo lingvistička kombinacija, jer u romanskom **papece* nije nigdje potvrđeno, a samo bi se tu moglo očekivati takvo unakrštenje: *apex* je potvrđeno samo u Lombardiji, ali nikako u vezi s *papa*. Na dlanu je drugo tumačenje, koje vidi u *papež* posuđenicu iz stvnjem., stbav. *pahes* — *bâbes* (Notker) = stfr. nom. sing. *papes*. Taj su oblik raširili misionari iz Salzburga. U tom se obliku mogao dočetak *-es* lako prilagoditi našim imenicama na *-ež*, koje znače muško lice, upor. sveslav. *Iupež* (v.). Od važnosti je još zabilježiti činjenicu da ni balkanski ni zapadni latinitet nije poznavao ngr. *παπ(π)ας* u značenju »niži svećenik«, nego je imao za taj pojam vlat. *praebyster* (zamjena *pres-* lat. prefiksom *prae-*) =-- Mlat. *presbyter*: rum. *preot*, arb. *prift*, sthrv. *prvad* (preko furl.). Prema tome *pop* nije moglo ući u slavine preko balkanskog latiniteta. Moramo uzeti da su taj naziv uvela Sveta Braća kao misionari najprije u Moravskoj; odatle su riječ dalje širili njihovi učenici u Hrvatskoj i Bugarskoj, odakle je riječ ušla u madž. *pap* i u rum. *pop*. Njem. *Pfaffe*, danas pejorativno (tako već od Lutherovih vremena), nije također došlo iz romanskih vrela nego preko gotškoga sa Balkana. Gr. *παπ(π)ας* etimologijski je istog podrijetla kao tal. *papa, papa* »otac«, djetinja reduplikacija.

Lit.: ARj 1, 103. 107. 4, 602. 7, 698. 8, 3. 9, 625. 627. 626. 10, 86. 776. 779. 592. 805. 776. 778. 779. 785. 787. 792. 11, 77. 81. 12, 464. *Pleteršnik* 2, 7. 354. Stürm, *ČŠJK* 6, 152. Strekelj, *DAW* 50, 48. Titz, *Bratislava* 4, 143-151. (cf. *IJB* 16, 305). *ZSPh* 13, 417. *Slávia* 9, 23. *REW*³ 6209 b. *Školjić* 1,388. 2, 596. *Holub-Kopečný* 264. 286. *Bruckner* 394. *Vasmer* 2, 311. 2, 405. Isti, *GL* 109, 121. *Miklošič* 231-232. Mikkola, *MSNH* 7, 261. sl. (cf. *IJB* 11, 467). Janko, *Slov. studie věnované Vajsovi* (cf. *JF* 18, 297). Schwarz, *ASPh* 41,

129. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 352). *Kiparský* 260. Budimir, *JF* 15, 159.

popječak, gen. *-čka m* (Dalmacija, Brač, Ston, Šipan) = *popječok*, gen. *-čka* (Buzet, Sovinjsko polje) »ožeg, žarač, polovina razbitih mašica za podgrebanje vatre«, slov. *popječek*, gen. *-čka* »Ofenkrücke, Schürschaufel«. Izvedenica na *-5k > -ak* od sintagme *po peči*. V. *peč*.

Lit.: ARj 10, 786. *Pleteršnik* 2, 150.

poppek m (hrv.-kajk., Belostenec, Križ Vojni) = *potok* (Velika Kapanica) »ptica vodena 1° mergus, podiceps fluviatilis, 2° upupa epops« = *pupac* (Bošnjaci, Županja) — *pupak* (Koprivnica) »isto«. Varijacija *u — o* dokazuje da se ne radi o denominaciji prema *pop*, nego prema oponašanju glasa te ptice, koji Brehm čuje kao *bib*. Ta se ptica zove i bez sufixalnog dodatka *pop* i *popić*. Ta je promjena nastala pod uplivom riječi *pop*. Ptica *caricé* »Zaunkönig« zove se i *popić* (Crna Gora) i mogla je zaista dobiti ime po *popu*, kao metafora. Drukčije treba shvatiti imena insekata (kukaca), koji pjevaju, zuje kao *pop govнар* »scarabeo«, *pop zlatar* (Vuk) = *zlatni pop* (Dubrovnik) »gundelj«, *pop zuk* (Crna Gora), sa sufixima *-bc > -ac pòpac*, gen. *-pca* (Vuk) »cvrčak«, *pòpak*, gen. *-pka* (Vuk) »gryllus«. Ti su mogli biti metaforički nazvani prema pjevanju popovskom. Kod vodene ptice ima očitim tragova izbjegavanja homonimije sa *pop* time što je ptica nazivana i po *poniranju* (od *nrėti*, v.): *pondir* (Grobnik), *pondirak*, *pondurak*, pl. *pondurci*, *pondurčica*, *pondurka*, pl. *ponjurci*, *ponjurak*, *gnjurac*; kao i metaforički prema *tikva: tikvilj*.

Lit.: ARj 10, 777. c. 778. 779. Hirtz, *Aves* 367. 399.

popita f (Vuk, Belostenec, Dubrovnik) = *kopita* (Stulić) »kokošinja bolest pijuk« = (na nenaglašeni lat. sufix *-ula*) *pipitula* (Božava) »isto«. Od tal. *pipita* < lat. *pituita* »isto«. Dubrovački oblik *popita* pokazuje istu promjenu kao *ponistra* < *fenestra* (v.). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak. [Usp. i pod *pi-pi*]. *Lit.: ARj* 5, 300. 10, 794. *REW** 6549. Matzenauer, *LP* 13, 180.

poplun m (17. v., Sisak, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, odatle Stulić; Zagreb, Vараžđin) = *poplun* (ŽK) = *pjeplun* (Bednja) = *poplun* (15. v., Vrbnik, slov.; u popisu razgrabljenih stvari Zrinskoga i Frankopana 1672)

»jorgan«. Madž. *paplan* (tegumentum turcicum *paplan* dictum), *papion*. U čakavskom (Istra) *popon* »pannus funebris«, slov. *púôpn* »Ein Zeug der um den Sarg geheftet wird« neće ići ovamo, jer može biti kao *opona*, rus. *popona*, od *peti* (v.). Rum. *paplomă* = *platoma* = *plapămă* deminutiv *plăpomiocărd*, *plăpomed* »Steppdecke«, radna imenica *plăpomar* (Moldavija) »minderigi, jorgandžija«. Miklošič, *Lex.*: *popianŭ* »papilio, tentorium«. Najbliže srednjogrčkom (bizantinskom) i novogrčkom izvoru stoji rumunjski oblik: *πάπλωμα* (Cipar) »Betdecke« = na Lezbu *papluma*, strg. *ἐφάπλωμα*, prefiksalna složenica od *ἀπλωμα* (4. v.), od *ἀπλόω* »rastiti«. Taj se apstraktum bez prefiksa nalazi u Katanzaru *aprima* »1° grande coperta fatta di tela grossolana, 2° coperta di contadini«. Put, kojim je grecizam ušao u hrv.-srp. jezik, nije jasan, možda kroz bizantinsku Dalmaciju kao *koludar*, *pedepsati*. Nalazi se još u češkom i slovačkom i ruskom.

Lit.: ARj 10, 803. 807. *Pleterinik* 2, 153. *Starine* 41, 212. 213. *Mazuranić* 1004. *Miklošič* 258. *Isti*, *Lex.* 626. *Štrekelj*, *ASPh* 14, 635. *Korsch*, *ASPh* 9, 663. *Rohlfš* 19. *Tiktin* 1182. *Vasmer*, *GL* 121. *Pascu* 70, br. 1297.

poprište n »1° potrkalište, tečaj, 2° polje, područje«. Prema Marelicu književna riječ ruskog podrijetla: rus. *poprišče* »Laufbahn«. Izvedenica na *-ište* od rus. *popry* »galopp«, nepoznatog postanja. Prema Macheku steslav. *popbrište* je naziv za »borne milliaire«, koji je moravizam iz češkog dijalekatskog *prapisek* »pilier de pierre«. Prema Matzenauer-u *poprište* »1° stadium, 2° millia« potječe od korijena **py-* »currere, festinare« i nije isto što *przprište* »stadium«, koji je od korijena **pəp-* »se movere, currere, circumagi«.

Lit.: ARj 10, 822. *Miklošič* 258. *Vasmer* 2, 406. *Machek*, *Slovanské studie J. Valsovi* 1918., 111–114. (cf. *JF* 18, 296. *RES* 25, 121). *Matzenauer*, *LP* 14, 165. *Slawski*, *Slăvia* 18, 305.

pôr m (Vuk, Dubrovnik, Vetrican, Srijem, Punat) »vrsta luka«, pridjev na *-ast porast* (*porasti puric*), na *-j pôrji* (Krašić: *pôrji luk*, gen. *parjêga luka*) > *pori luk* = *luk pori* = *luk pôr*, gen. *luka pora* (Lepetane), odatle složenica *poriluk*, gen. *-luka* (Zagreb) = *porluk* (Reljković), pridjev na *-bn* > *-an porlučan* (Belostonec). Zamjena drugog dijela složenice sufixsom *-jak porjak* m (Zagreb) = *purjak* »allium porrum« = *turján* (Vuk, Podgorica). Sa *o* > *u* još pridjev *purji* (*purje zelje*, *oko* »ver-

basum«, *pur j a trava*), na *-ić purić* m = *porté* (Mikalja) »1° poriluk, 2° heleborus niger (Samobor), 3° (Poljica) morska trava, 4° rrfjesto uz obalu gdje takova trava raste (Poljica)« = *puric* (Brač) »5° morsko dno obraslo lužinom (< *alga*, v.), 6° (Samobor) alon (< njem. *Alaun*) kojim se liječe od svraba«. Odatle na *-as puričaš* m u apoziciji *glamoč puričaš* »gobius ophiocephalus«. Upor. arb. *porr*. Od tal. *porro* < lat. *porrum*. Oblici na *ö* > *u* mogu potjecati i iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 10, 838. 859. 863. *ZbNŽ* 8, 199. *REW* 6670. *Matzenauer*, *LF* 17, 412. *GM* 348.

porat, gen. *porta* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Mljet, Poljica, Rab, Božava, Šibenski otoci, Istra, Vrančić) = *porat* (Vrbanik) = (čist talijanizam u dočetu) *porto* »1° luka, pristan, 2° toponim (Malinska)«. Od tal. *porto* < lat. *portus*. Ovamo ide ime zemlje (honorim) kao prvobitna sintagmatska složenica *Portus Calae* (glede genitiva upor. španj. honorim *Galicja* < *Calaecia*) > *Portugal* m (Kožičić, Glavinčić, Kavanjin, danas općenito), etnik na *-bc* > *-ac Portugalac*, gen. *-Ica* = na tal. sufixs *-ese* > lat. *-ensis Partagez* (Mikalja) = *Portugez l-es* m prema f *Portugeskinja* = *Portugiz*, pridjev *portugeski*, *portugalski* = *Portogao*, gen. *-ala* (Bella, Kašić) = *Portogalo* (Mikalja) = *Portugala* f (Glavinčić), na nenaglašeni sufixs *-ija* kao u drugim imenima zamalja (tip *Srbija*) *Portugalija*. Ime zemlje postalo je preko turskoga ime naranče: *pretukala* f (Hercegovina, narodna pjesma) = *prtòkall-kol* (Bosna) = *prtòkala* f (Mostar) = *protakai* (Kosmet). To je balkanski turcizam: rum. *portocal(ă)*, bug. *portokal(e)*, ngr. *πρωτοκάλλι*. Sa *portus* »luka« u vezi je zacijelo *portulata* (Božava) »barca leggiera che porta a vendere il pesce« te *portulatica* f (Punat) »lagana ladica« < mlet. *portolata*.

Lit.: ARj 10, 839. 857. 876. 877. 11, 767. *Elezović* 2, 144, 539. *Cronia*, *ID* 6, 118. *Kušar*, *Rad* 118, 17. *Budmani*, *Rad* 65, 166. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 208. *Skok*, *Slăvia* 15, 488, br. 613. *REW* 6677.

porcijôn m (Potomje) = *porcion* (Reljković) = *porcijun*, učeni talijanizam *porzione* ili njem. *Porzion* < lat. *ponio*, gen. *-onis* > *porcija* f (latinizam prema nominativu, kao u madž.) »1° obrok jela, sijena, zobi, 2° (Vuk, Vojvodina) porez«. Odatle na *-aš porcijas*, gen. *-aša* m prema f *porcijašica* »oporezovanik, -ica«.

Lit.: ARj 10, 848.

porčelana f (Stulić, toskanizam *porcellana*) = *porcelana* (Rab, venecijanizam) = *porcelan* m (rod prema njem. *Porzellan*) = (običnije i danas književno *e* > *u*) *porculana* f (Pavlinović) = *porculan*, gen. *-āna* (Šulek), kulturna riječ, »1° osobita zemlja, od koje se pravi fino posude, 2° keramika uvezena iz Kine«. Od tal. *porcellana* < lat. poimeničen pridjev na *-anus* od deminutiva *porcellus*, od *porcus* »naziv dagnje, školjke«, metaforički preneseno na *porculan* zbog sličnosti u sjaju i otvoru. Šulekove izvedenice *porculanača* (»porculanska zemlja«), *porculanar* »fabrikant porculana«, *porculanara* »tvornica porculana«, apstraktum *porculanština*.

Lit.: ARj 10, 848. 849. *Kušar*, *Rad* 118, 19. *REW* 6660. *Prati* 788.

Poreč m (13. v., narodna pjesma), istarski grad (toponim). Ktetikum na *-bsk porečki* (~ *škof*, 13. v.). Od lat. *Parentium*, sa *α* > *o*, *en* > *i* > *e*, *ti* > *č*. Tal. *Faremo*.

Lit.: ARj 10, 849. 850. *Skok*, *GIZM* 32, 29–46. *Isti*, *AR* 6, 156–160. *Isti*, *AA* 1–26.

poreklo n (Vuk, Vojvodina) = *porijeklo* (pseudojekavizam) < steslav. *poreklo*, odatle posuđeno rum. *poreda* = (metateza) *polecără*, »1° cognomen, 2° origo«, s promjenom prefiksa *podřeklo* n = *podřeklo* n (Kosmet) = *podriklo* i unakrstavanjem sa *řjeti* (v.) *podrijetlo* (Vuk.) Prema iterativu *ricati* (v.) sa »mjesto *e* *podritolica* (Mostar) i *podrilo* (18. v.), posuđeno i u rum. *policără* (metateza *r – I > I – r*) = *porigla*. Za unakrstanje sa *řjeti* upor. dubrovačko *podrijet i* »isto«. Nalazi se još u bug. *poreklo* n »Spitzname, Beiname, prekora, prozvišće«. Južnoslavenska izvedenica s pomoću *-lo* od prefiksne složenice *poreći*, iterativ *poricati*, steslav. *paresti* »dicere, incusare, vituperare«. Promjena prefiksa izazvana je promjenom značenja toga glagola u značenju »nijekati«. Prefiks *pod-* izražava potajnost (*podmititi*), kako se i daju nadimci.

Lit.: ARj 10, 309. 311. 313. 856. *Tiktin* 1214. *Mladenov* 492, *Skok*, *Rad* 272, 21–26. *Elezović* 2, 92. *Matzenauer*, *LF* 18, 253. *Trubačev*, *Etimologija* 1965, 10–11.

porfira f (stsrp., grecizam, Vuk u prijevodu Sv. pisma) »1° grimiz, purpur, 2° purpurno odijelo«, pridjev na *-bn* > *-an porfiran* = (disimilacija *r – r* > *r – d v e ć* u tal. *porfido*) *porfid* m (Mikalja, Kavanjin, Bella, Stulić) »vrsta mramora« = (latinizam) *purpura* (15. v., Koluničev zbornik), pridjev *purpiran* (Koriz-

menjak) = *purpura* f (15–18. v.) »(boja) grimiz, skrlat, velut«, pridjev *purpuran*. Prezime *Profirović*. Upor. arb. *porfire*. Od gr. *πορφύρα* = lat. *purpura*, internacionalna riječ raširena Svetim pismom. Ovamo ide ribarski termin *pfpor* (Dubrovnik) = *prpor* (Prčanj, Bijela, Muo, Poljica, Stulić) »musija, školjka, koja živi na dnu mora (ima ih raznih vrsti, nalaze se po 200 do 300 zajedno na jednoj spužvi), lumaca grande marina« = (disimilacija *r – r* > *r – I*) *pfpolj* (Vuk) »spuž«, upor. tal. *porpora* »genere di molluschi gasteropodi da cui si trae la porpora« < lat. *purpura*. Rešetar ima *pfpor* još u značenju »glühender Aschenstaub« i *prpa* s disimilatornim gubitkom dočelnog *-r* u istim značenjima: *prpor* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije. Upor. još slov. *prpelica* = *pürpelica*, od *pürpala* – *purpela* = *pumpala* »Klatschmohndrose« (disimilacija *r – r* > *r – l*).

Lit.: ARj 10, 859. 12, 292. *Rešetar*, *Stok* 280. *Pleteršnik* 2, 368, *GM* 348. *REW* 6862. *Vasmer*, *GL* 121. *DEI* 3025.

porga f (hrv.-kajk., stari Zagrepčani, slov.) »zajam, vjeresija«, također u vezi na *porgu* *vzeti*. Od njem. *Borg* »zajam, vjeresija, poček«, *borgen* (u)zajmitij uzeti na vjeresiju«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317.

pòriti, *-im* impf. (Vuk) (*is-*, *ot-*, *ras-*) »discindere, dissecare« pokazuje prema steslav. *prati*, *porje* prijenos pretske osnove *por-* analogijskim putem u infinitiv, da bi se u infinitivu uklonila homonimija s *prati*, *perem* »lavare« (v.). U *prati* »scindere« < praslav. **portī* slog je nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *prać*, rus. *poroto*. Taj prijenos nastao je na hrv.-srp. teritoriju, jer se kod Kašica (*Is.* 66). čita *rasporiti* ili *razapirati*, kod Palmotića (3, 134b) *da. iz matere razaprane ne izvadiše živo dijete*, upor. slov. *razapirati*, interesantno je *rasprât*, *rasperem* (Kosmet, *nekoga sas nož*), koje sadrži *per-* u prezentu *razapirati* nalazi se i kod M. Držića. Praslav. korijen **por-* je prijevodom od **per-*. Taj korijen označuje radnju u sadašnjosti, koju vidim i promatram, dok prijevodom **por-* znači svršenu radnju sa gledišta rezultata. Iterativ se pravi prijevodom duljenja *o – ô* > *a parati*, *param* (*is-*, *na-*, *ras-*). Izvedenice se prave prema tome od četiriju osnova: **per-*, u prijevodu *o – i* *pir-*, *por-* i *par-*. Od *pir-* samo *raspirati*, *-em* i *-am* (M. Držić, Budinić, Palmotić, Kožičić) »aufschlitzen«, u narodnoj pjesmi: *ica crnom ga sastavio zemljom / odjada ga Marko raspiraše*.

Odatle se vidi da *pariti* ide zajedno s *periti* (v.). Od *per-* samo prezent *rasperem* (Kosmet). Od *por-* postverbal stcslav. *pora* »vis«, od *ispariti*, -*lm isporak*, gen. -*řka* (14. v.) »živinče, što se izvadi iz materina tijela«, s deminutivom na -*e isporče*, gen. -*eta* (17. v., hrv.-kajk.) = *isporče* (Kosmet) »nedonošče, izmeče«, denominat *isporčiti* (18. v.), postverbalni pridjev *apor*, proširen na -*vn* > -*an* obora[^]poimenicen na -*jak opornjak*, postverbal od *rasporiti raspor* (Vuk), s istim značenjem *raspon* (disimilacija *r - r* > *j - n*) u terminologiji pluga »prečaga više plaža što kao raspinje ručicu od ručice«, odatle na -*bk rasparah*, gen. -*rka*, pridjev na -*ř* *rasporiti petak* = *raspeti petak* (oboje u Resavi) »veliki petak«. Poimeničan part. perf. pas. *rasporenka*. V. još *oporaviti se*. Od *par-*: postverbal *pára* f »zarež«, pf. *parnuti*, *parnem* (nožem) (Vuk). U hrv.-kajk. taj je glagol dobio značenje »krepiti, crei«, cf. i slov. *párniti* »verrecken, verenden« [usp. i pod *pára*]. Na -*va-raspárváti*, -*párujem*. Deminutivi na -*kati parkali*, na -*akati* impf, *parakāti* (*ras-*) prema *parāknuti*, *parāknēm*. Interesantna je tvorba *isparakUsati*, -*isām* pf. (Vuk, Srbija, Miličević) »izderati, isparati«, koja nema ništa zajedničkog sa riječju grčkog podrijetla *paraklis* m »molitva« < *παράκλησις*, bug. *paraklis*, nego sadrži glagolski sufiks -*isati*, koji dolazi na turcizirani naš deminutiv *pārak-* od *parakāti* s pomoću -*K* (v.). Na -*otina* (upór. *brazgotina*): *parolina* (na licu). Još postoji glagolska izvedenica na -*imiti* *napariziti se*, -*parizim se* (o što, o draču) (Mostar) »nabosti se«; -*tziti* je zacijelo varijanta od -*izati* < vlat. -*idiare* u (o)*tvarizati* (v.). Na -*an* (tip *Milan*) *rasparan* = (pejorativizirano sufiksom -*enda*, upór. *Srbenda*) *raspārēnda* m (Lika) »poderan dječak« prema *f rasparanka*. Sa *prati* < *porti upór. još *pram* i *pramac*. Ie. korijen **per-* nalazi se u reduplikaciji u sanskrtu *piparti* (3. 1. sing.) »hinüber leitet, fordert, übertrifft«, ugr. *περώω* »dringe durch«, *πείρω* »durchbohre«, koji posvema odgovara glagolu *periti* (v. *pero*). S prijevodom o **por-*: raširen formantom i lat. *portare*, odatle tal. postverbal *porto*; arb. *shboroj* »durchbohre, durchsteche« prema *shpie* »führe hin« < ie. *sem-perō, got. *farán*, nvtuem. *fahren* i niski prijevom *pr-tu > gal. *rilu*, njem. *Furt*, lat. *portus*, gen. -*us* > *parat*, gen. *porta* u jadranskoj zoni preko tal. *porto*, lat. *porta* u posudenici *přeprala* (v. *paprata*) < *proporta. Za praslav. *portī, *porjč* nema baltičkih uspolednica.

Lit.: *ARj* 3, 916. 940. 7, 477. 10, 862. 13, 182. *Elezović* 1, 238. 2, 169. *Miklošič* 258. *Holub-Kopečny* 264. 292. *Bruckner* 437.

Mladenov 493. *Trautmann* 206. *WP* 2, 4. 39. *Matzenauer*, *LF* 13, 150. 190-191. *Reichelt*, *KZ* 39, 22. *Uhlenbeck*, *IF* 17, 94.

porkoláb m (15—18. v., Lika, Sisak, Hrvatsko primorje) = *porkulab* (16—17. v.) »1° judex, 2° castellarne, 3° apparitor, 4° toponim (u pl.)«. Od mađ. *porkoláb*, a ovo od stvnjem. složenice *burcgravio*, srvnjem. *burcgrave*, nvnjem. *Burggraf* »erwählter Oberherr eines Gauerbenschlosses«, disimilacija *r - r* > *r - l*. Nalazi se još u češ. i polj. Za drugi dio složenice v. *grof*.

Lit.: *ARj* 10, 863. *Mažurano* 1010-11. *Holub-Kopečny* 306. *Schneeweis* 98.

poroda f (stsrp., 1330; stcslav.) »raj«. Od ngr. *παράδη* (upór. za *a* > *o sotona*), skraćeno od *παράδεισος* »isto«.

Lit.: *ARj* 10, 868. *Vasmer*, *GL* 121.

Poroj, selo ili zaselak u staroj srpskoj državi (Dušanova isprava), vjerojatno, zemljište u drugoj Dušanovoj ispravi. Kao apelativ dolazi u bug. i u Makedoniji, kod Skočivira »suh potok stvoren od oborina u mekom zemljištu«. Upór. u Crnoj Gori toponim *Parojske njive*, s varijacijom prefiksa *po-*, *pa-* (v.). [Ovamo i istarski toponim *Peroj*, doseljenici iz Crne Gore]. *Vasmer* i *Skok* drže da potječe od arb. (-> član m. r.) određenog lika *penai* pored *proni*, od *pērrua* »potok«, koje je u srodstvu s rum. *pārūu* »isto«. Obje predstavljaju ilirotračku prefiksalsnu složenicu *perenu, od ie. korijena **sreu-* (v. *ostrvo*). Postoji još *pōrōjka* (Tetovo, Skoplje) = *plājka* (Leskovac) = *pirjka* (Makedonija) »pratljača« i denominat *porojiti*, -*im* (Timok-Lužnik) »pokvariti«.

Lit.: *ARj* 10, 873. *Barić*, *AA* 1, 213-218 (cf. *JF* 3, 200). *Skok*, *ZRPh* 50, 528. 54, 464-5.

porporēla f (Krk, Zadar, 1553; Split, Dubrovnik) = (disimilacija *r - r* > *n - r*) *pomporela* o *porporela* (Zadar) »lukobran«. Od mlet. *porporela* »isto« < lat. *purpurilla* »odjeljenje za prostitutke izvan vojnog logora rimskog«.

Lit.: *REW* 6863. *Alessio*, *RIO* 5, 91-3. *DEI* 3025.

porta f (južnomoravsko narječje) »1° vrata, 2° dvorište, avlija oko crkve kod pravoslavaca, 3° dvor turskog sultana (15. i 16. v.), 4° turska vlada, 5° gostinjska kuća kakvog manastira, 6° (Kosmet) vrsta dasaka od čamovog drveta, 7° toponim«. Nalazi se i u bug., stcslav. *portā*;

Na istoku kao termin pravoslavne crkve to je grecizam lat. podrijetla: biz. (srgr.) i ngr. *πόρτα* »vrata«. Riječ je pripadala i balkanskom latinietu: rum. *poartă*, arb. *porte*. Na zapadu je *porta* f (takoder slov.) »vrata u samostanu« (latinizam). Pridjevi na -*bn* > -*an portan*, na -*en porten*, *portanski*. Talijanizmi su augmentativ na -*one* > -*un portun*, gen. -*una* (Potomje) »glavna ulazna vrata« = *portun* (Crmnica) »hodnik« > »kućna vrata« < tal. *portone*, furl. *portoun*. Odatle slov. *portoniér* »vrtar« < furl. *portoinir*, kod Marulića *portinar* < tal. *portinaro*. Deminutivi: na nenaglašeni sufiks -*ula* lat. *partida* > toponim iz predslavenskog rimskog vremena *Ad ponulas* > *Oprtal(j)* (Istra, 13.v.) = tal. *Portole* pl., pridjev na -*bšk oprtalski*, na naglašeni sufiks -*ellus* > tál. -*ettól -ella* mlet. *portello*, *portella* > brodski termin *purtei* m (Šilo, Krk) »četverouglast otvor kroz koji se silazi pod palubu«, deminutiv *purtelic* — *purtele* f (Draga Bašćanska) »vratašca, otvor, kroz koji se pušta voda na kotače« = *purtele* (Mljet, Račiće) »poklopac na otvoru na polubi, na škaflu blizu prove na kujijerti, na njoj stoji ribar, kad baca i salpava mrežu i kad hita ribu na dokec« = *pune* (Božava) »sportello che chiude il boccaporto o la cameretta di poppa«. I *purtei* m i *pia-tela* *î* mogu potjecali i iz dalmato-romanskoga. Na -*aria* > tal. -*iera*: *portiera* f (Boka) = *pontra* (Kučiče) »staklena vrata«. Na -*ier* francuzizam *portir* (Zagreb) »vrtar«, preko njem. *Portier*. Ovamo ide i izvedenica na -*icus* lat. *ponicus* > tal. *portico*, mlet. *partego*: *portig* (Perast, Boka, Korčula) = *pōrteg* (Božava) = *pānik* (Čilipi, Poljica, Smokvica, Korčula, Crmnica) »hodnik, koridur (Dubrovnik)«. Usp. i *paprata*.

Lit.: *ARj* 9, 122, 10, 876. *Elezović* 2, 108. *Pleteršnik* 2, 162. *Šturm*, *OSJK* 6, 72. *Cronia*, *ID* 6, 118. *Miletić*, *SDZb* 9, 263. 267. *Macan*, *ZWVZ* 29, 212. 214. *Skok*, *Term.* 139. 140. *REW* 6675. *GM* 348. *Mürko*, *WuS* 2, 128. 132. *Vasmer*, *GL* 121. *Romanski* 126. *Mladenov* 493.

posao, gen. *posla* m (13. v., Vuk) = *posai*, gen. *posla* (ŽK) »djelo, rad, labor, Geschäft, rabota (Kosmet)«. U tom značenju još samo u slovenskom, gdje je osim toga očuvano i prvobitno značenje »Bote, Dienstbote, Dienerschaft« kao i u češkom (*boží posel* »grom«) gdje je značenje »poslanik« također dobro očuvano. Pridjevi *poslen*, poimeničen na -*ik poslovnik*, gen. -*ika*, od sintagme *besposlen, besposlen* (17. v.), *uposlen, zaposlen* (ne-) koji su upravo part. perf. pasiva od denominala od

uposliti, -*lm, zaposliti*, apstraktum na -*ost b(r)esposlenost* = na -*ica besposlica*. Odatle na -*jar besposličar*. Denominal na -*ati isposlati, isposlji* m ima samo Stulić = na -*ovati oposlovati*, -*ujem* (Bella, Stulić), *isposlovati, isposlujem* (18. v., Vuk) »izraditi < svršiti posao«. U značenju »rad itd.« *posao* nije raširen na čitavom teritoriju. U Kosmetu je npr. to značenje nepoznato. Tu se zna samo *rabota*. Moderni se neologizmi prave od pluralne osnove *poslov-i*: pridjev *poslovan* (~ *čovjek* »homme d'affaires«), poimeničen na -*ik poslovník*, gen. -*ika* m, na -*ica poslovníca* f »lokal«. Tako već u Dubrovniku *oposlovníca* (M. Držić), izvedenica od sintagme *od posla*, »žensko radljivo«. Što se tiče postanja v. *slati*. Miklošič ne spominje hrv.-srp. riječ *posao* u tom značenju, nego samo slov. *posel*.

Lit.: *ARj* 1, 628. 9, 89. 10, 892. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečny* 287.

poses m (15. v., Marulio) = (disimilacija *í - í* > *c - s*) *paces* (Split, Božava) = (*s* > *š*) *posēs* (Istra) »posjed«. Od tal. *possesso* < lat. *possessus*, poimeničen part. perf. od *possidere*. Odatle na -*bšk + -ina* > -*ščina posesščina* (Istra) »isto«. Od lat. apstraktuma na -*jo* tál. *possessione* > *pošešion* m = *pošišijun* = *pošišion* (Čakavci, 14. v.) = *posasion* (15. v.) »posjed, imanje«, slov. *požecjún*. Ovamo ide još *posedijo* n (Mikalja). Sa *dl* > *dž* prema 1. 1. prez. *posedžati* impf. (Ranjina, narodna pjesma) »posjedovati, imati«. Dalmato-romanski infinitiv bi bio *posedar (prema *avar, sapor*). Odatle apstraktum na -*stvo posedarstvo* n (Kašić, Kavanjin) »posjed, imovina« i toponim *Posedarje* n (Zadar), pridjev *posedarski* (1527), *Posedarija* f (17. v.). Glagol *possidere* je kroatiziran u *posidovati*, jekavski *posjedovati*, odatle postverbal *posjed*. Oboje nepoznato na istoku, gdje se govori samo *imanje*.

Lit.: *ARj* 10, 898. 901. 902. 903. 904. 916. 11, 79. *Šturm*, *CSJK* 6, 63. *Cronia*, *ID* 6, 118. *Matzenauer*, *LF* 13, 182. *Banali* 2, 543.

posidžati, -*am* pf. (Dubrovnik, Rešetar, Zore) prema impf, na -*va-posidžavati* »povlađivati nekome, odobriti«. [Možda od lat. *assen-tari* »approve«, s prefiksom *po-*].

Lit.: *ARj* 10, 904. *REW** 7892. *DEI* 329. 330.

posjetiti, -*fm* pf. (13. v., u srp.-slav. tekstovima), danas gotovo općenita posudenica iz ruskoga, za narodno *pohoditi* (v.) »besuchen«

prema impf. *posjećati*, -am i na -va- *posjećivati*, -ujem »pohađati«. Nalazi se u stcslav. *posetz* i *pošetiti*, ukr. i ras. Praslav. *sft̥. Odatle neologizam (prevedenica) *posjetnica* »vizitkarta (kao se govori po hrvatskim gradovima)«. Postverbalni *posjet* m pored *posjeta* f »vizita, pohode«. Apstraktum na -*jaj posjećaj* (Martić). Radna imenica na -*telj posjetitelj*. Prefiksalna je složenica: *po-* i nepotvrđeno *setz »drug, hôte«, a to prijevaj duljine od posvojne zamjenice *sve*: *se* (v. *svak, svati*) proširen formantom -*to*. Upor. gr. εταπος »drug«.

Lit.: ARj 10, 914. Miklošič 295. WP 2, 457. Schrader, IF 17, 21. Mariánovics, MNyô 38, 279 (cf. RSI 3, 396). Boisacq* 291-292. Vasmer 2,414.

poskisti, -*tein* pf. (Marulio, upór. stčes. *skysti, skytu*) = *poskistiti*, -*zm* prema impf. *poskistati* (16. i 17. v., Marulić) »pružiti«. U tom značenju ne postoji bez prefiksa kao u češ. *skytati* »darbieten«, u oba lužičko-srp. jezika *skiač* »darreichen«. Upor. stcslav. *podbskytiti* »inclinare«. U značenju »vagari« dao je stcslav. *skytati se* dosta veliku leksikologijsku porodicu: *skitati se, skicem* pored *škítam* impf. (Vuk) (*do-, is-, na-, po-, prò-, ras-*) — *skítat* (Kosmet) »lutati, vrljati, klatiti se, potucati, tumarati, tepsti se«, sa *č* u infinitivu iz prezenta *skicât se* (Kosmet) (*pro-*), faktitiv na -*ovati poskičovati, -ujem* (Kosmet) »činiti da neko skita«, iterativ na -*ariti skitariti se* (Popovo, Hercegovina). Postverbalni *skit* m (Popović) »1° živinče koje se skita (Stulić), 2° vrsta kola (Popović)«, sa -*it* > -*ic* (kao u *Velebić* za *Velebit*) *skic* »soko koludraš (koji se njem. zove *Wanderfalke*)«. Radne imenice na -*äc skitač*, gen. -*ača* m = *skitač* (Kosmet, nije pejorativ) prema f na -*ica skitačica* (Vuk), s pridjevom na -*bn* > -*an skitačan*, f -*čna*, na -*ski skitačkī* (Vuk), augmentativ na -*ina skitačina* (Vuk) = *skitačma* (Kosmet), na -*lac* (upravo poimeničen particip perf. akt.) *skūalac* m (Stulić) prema f *skitalica*, augmentativ *skitaličina* (Dalmacija) »ženski prosac«; na -*äš skitaš* m prema f *skitaša* (Marin Držić); na -*avac skitavac* (Karlovac); na -*ance skitanče* (Pavlinović), na -*arica skitarica* f; na -*bc skitač*, gen. -*ča* pored gen. *skitača*; na -*nica skitnica* m (maskulinum kao *konjokradica*). Apstraktum *skténja* f (obratn govori sa *inj* mjesto *tnj* prema *kutnji* za *kučnji*) = *skitnja*. Nalazi se u stcslav., slov., bug., češ. i rus. Praslav. i nastao je od jery-a, a to od ie. u. Upor. lit. *kutėi, kuni* »aufritteln, poltern«, *kusti, kutaū, kuntū* »okrijepiti se, oporaviti se, razonoditi se«, pridjev *kūtrus* »nagao«. U zna-

čenju »vagari« ne nalazi se u češ. i polj. Praslav. je. le. su paralele ags. *scūdan*, engi. *to scud*, *scuttle*, stvnjeni. *skunten* »antreiben«, nvnjem. *schütteln, schütten*. Dovodi se u vezu i ime naroda *Skythēs*. le. je korijen *(s)qut- »rütteln«.

Lit.: ARj 3, 883. 10, 923. Hirtz, Aves 435. Elezović 1, 109. 447. 2, 143. 233. Miklošič 306. Holub-Kopečný 335. Mladenov 583. Bruckner, KZ 50, 165-166. Johansson, IF 19, 126. WP 2, 602.

poskon f (Stulić, Šulek; nije potvrđeno u hrv.-srp. narodnom govoru; Šulek uzeo možda iz slov.). Ne govori se ni u bugarskom. U ostalim slavinama postoji. To je praslav. naziv za »cannabis mas, konoplja (muška)«. Da je postojala i u panonsko-slav., dokazuje mađarska posudenica *pa<szkonca* »isto«. Prvobitni je oblik možda *ploskom, upor. polj. *ploskou*. Bruckner misli da je biljka nazvana po širokim plosnatim cvjetovima, upor. pridjev češ. *ploský*, rus. *ploskij*. Ako je tako, *poskon* je izvedenica od *ploška* (v.). Gubitak laterala / nastao je prema rijetkom tipu disimilacije *l ~ n > 0 ~ n*. Kořínek drži da je *poskon* fino-ugrijska riječ.

Lit.: ARj 10, 925. Miklošič 260. Kořínek, ČMF 26, 136-143 (cf. IJB 25, 328).

posmag(a) m (14. v., stsrp., Daničić) »kolač«. Upor. stcslav. *posmagb, pasmaga*. Od ngr. πᾶξιμαῦδο kao dalmato-romanski leksički ostatak (?). Glede -*ri > g(a)* upor. *katriga*(v.-). Upor. rum. *posmag* (Moldavija) »1° Zwieback, 2° geriebene Semmel«, odatle denominal *α posmagi*. Pored tog oblika, koji nije potvrđen u današnjim govorima, postoji balkanski turcizam grčkog podrijetla *peksimet* m (Vuk; v.).

Lit.: ARj 10, 945. Miklošič, Lex. 636. REW 6319. Tiktin 1219.

pösnuti, -*ëm* pf. prema impf. *paskati, -am* (Vuk, Mostar, objekt *kravu, jagnje*) »vabiti (kravu ili jagnje) uzvicima *pos, post*. Oformljenje onomatopeje s pomoću -*kati* (v.), -*nuti* (v.).

Lit.: ARj 11, 2. Pedersen, KZ 38, 342.

pöst, gen. *posta* m (Vuk), pl. t. f *pöste*, gen. *pösta*, sveslav.; kao kršćanski religiozni termin nije praslav. (jer kršćanstvo ne ide u praslav. doba) »νηστεία = jejunium > žežin (v.)«. Pridjev na -*bn postan, fposna*. Poimeničen na -*ik postbnikb* »ασητης« (u srpskom prijevodu Hamartola = *pösnik* m (Vuk) prema f *pašnica*. Složena izvedenica na -*je sredopöše* n (Vuk, Crna Gora) »sred posta« s određenim pridjevom *sredoposm*. Denominal na -*iti pöstiti, -im*

(*is-, na-, za-*) — *postiti se* (Vuk) »postom se moriti«, prema iterativu s prijevajom duljenja *o ~ õ > a -paštati, -om*, samo s prefiksima *is-, za-, na-, ispašcat, ispašcam* (Kosmet) »trpjeti zbog učinjenih grijehova«, bez prijevaja sa -*vá- ispoUävât* (Kosmet) »postom i molitvom ugađati bogu«. Odatle postverbal *zapost* (Crna Gora) »početak posta«. Na -*nife* m prema f na -*nica isposnik* prema *isposnica, napasnik* (Dubrovnik, Prčanj, Mostar). U stcslav. postoje za isti pojam *alkanije* (v., slov. *lačen* »gladan«) i *govenije*, očuvano u pridjevu *ugoveo* »nešto omršavio« (v.). Rumunji, koji imaju za ovaj pojam i *ajun* < lat. *jejunium*, posudiše crkveni termin *post*. Općenito se misli da je u Panoniji u doba Girila i Metoda posuđeno iz got. (*sici*) *faštan*, stvnjem. *fasta* (od lat. *fastus?*) kao izraz salcburških njemačkih misionara. Mladenov uzimlje prasadstvo njemačke i sveslavenske riječi. Prema tom mišljenju riječ bi bila germansko-slavenski leksem. Za domaće podrijetlo govori činjenica što postoji prijevaj *o-a*, koji se kod posudenica ne pojavljuje. Miklošič je *paštati*, polj. *paszczać* stavljao (možda zbog te činjenice) pod *patiti*, a to ne može biti.

Lit.: ARj 3, 918. 941. 7, 510. 11, 2. 20. Horák, ASPH 12, 299. Čorović, ASPH 29, 509. Elezović 2, 237. Miklošič 233. 260. Berneker, IF 9, 364. Holub-Kopečný 306. Bruckner 432. Mladenov 496. Kiparský 261. Schwarz, ASPH 41, 126. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 352). Hamm, KZ 67, 122. Hirt, PBB 23, 338. Vasmer 2, 415-16.

postat, gen. -*i f* (Vuk, ŽK; Jastrebarsko: *postat vinograda*, 1593) »ono što u jedamput uzmu preda se kopači i žeteoci, kad rade«; upor. *postatb vinograda* u ispravi Dušanovoj; stcslav. apstraktum *postatb* »Bestimmung« deklinacije *i* od *postati* (v.). Nalazi se još u slov., rus. i ukr. Praslavenski poljoprivredni termin, koji posuđiše na Balkanu Rumunji *postata f*, novi sing, od *postate* (-e < -b) osječan je kao plural »Breite, Mahd«, Arbanasi *postat* m »Beet«. V. *stati*. Praslav. korijen *sta-* sa sufixom za apstrakta -*tb* dolazi bez prefiksa samo u rus. *statb* »Eorm« i od *nedostatf* »mangeln« u stcslav. *nedostatb*, odatle u hrv.-srp. *nedostatan* »nedovoljan«. Odatle *döstatak*, gen. -*tka* »sufficientia«, *izöstatak* (18. v.), *nedostatak*, gen. -*tka* (Vuk). Ispuštanjem *ne: dostatan* »dovoljan«. Taj se pridjev smatra čehizmom. Na -*bk* obrazovan je od *ostati ~ ostane* »übrig bleiben« stcslav. *ostatikz* > *ostatak*, gen. -*tka*. Može biti i analogijska tvorba prema *dotatak, podatak*. V. još *stativa*. Upor.

lot. *statīs* pl. »Stillstand«. Za *nedostatak* upor. lit. *pastota*. Češkome *stačiti* od *statek* odgovara *nastačiti, -lm* »nadostačiti«.

Lit.: ARj 2, 681 11, 26. N? 2, 28. Miklošič 319. Holub-Kopečný 349. 350. Bruckner 432. WP 2, 605. Tiktin 1221. Vasmer 2, 416. Mažuranić 1039.

postecija f (Miličević) »sag, čilim« = *postecija* (Kosmet) »osušena ili učinjena koža s runom od ovce, kože ili od zverinja« = *pustekija* (Banja Luka) == *pustakija* f (Lika) = *pustecija* (Mostar) »srdžada (v.) ili kod siromašnih ovčija, jagnječija koža, na kojoj se klanja«. Turcizam perzijskog podrijetla: tur. *postei*, od perz. *post* »koža«.

Lit.: ARj 11, 40. 12, 700. Elezović 2, 111. Skok, Slávia 15, 488., br. 617.

postelj f (slov., češ., rus.) = (prijelaz iz deklinacije *f* u deklinaciju *d*) *postelja* (ŽK, slov., bug., rus.) = *postelja* (Kosmet) »krevet, odar«, praslav. postverbal od *sulati, steljč* »sternere« koji se nalazi u češ., polj. i rus., bez paralele u baltičkoj grupi. Taj glagol potisnut je u zaborav u hrv.-srp. od sinonima *sterali, -em* (v.). Bez prefiksa očuvao se postverbal u *stelja f* »1° dio samara od klašnja i slame (stoji na konju), 2° talog, 3° slama i lišće što se ustire pod blago, 4° (ŽK) paprat (koja služi za istu svrhu)«. Odatle na -*ka steljka* (Vuk) »kočić što na njemu stoji vitao, kad žena suce predu«. Pridjevi na -*bn* > -*an posteljan*, određeno *posteljni*, na -*ski posteljnski*. Deminutiv na -*as posteljaš* (Šulek). Na -*nik posteljnih*. Denominal na -*ati posteljati* »prostrijeti«. Prema Miklošiču potječe od iste osnove od koje i *sto, prijestolje* (v.). Prema Brücknera od iste je osnove od koje i raširenja sa *r* mjesto / *strana* (v.) i *strijeli, sterali* (v.). U prasadstvu je sa lat. *latus*. Ie. je korijen **st/h/d-* »stellen, aufstellen«. Lit. *pastalas* je posudenica iz slavenskoga.

Lit.: ARj 11, 40. Elezović 2, 111. Miklošič 520. Holub-Kopečný 287. 352. Bruckner 499. Mladenov 497. WP 2, 643. Meringer, IF 19, 449.

postema f (Mikalja, Kašić) = *pošuma* (Andrijašević, Ijekaruše 18. v.) = *postema* (Kašić) »čir, prišt« = *postuma mu je tukla* (Punat) »reče se kad mrtvacu izlazi krv na usta«. Denominal na -*āti pastūmāt se* (Cres) = *pastūmāt se* »zagnojiti se (o rani, zasjekotini)« (Krk, Punat). Slov. *pošten* m »Blutsturz«, *poštajna f*. Od gr. ἀπόστημα, gen. -*αρός* »lat. abscessus« > tal. (učeno) *apostema* — (sa afe-rezom *a-*) *postema* (narodski, mlet.). Slov.

potječe od njem. *Apostein* istog podrijetla. Usp. *zšteniti se* i *ošćeniti se* (o rani).

Lit.: ARj 11, 42. 44. 87. Štrekelj, DAW 50, 48. DEI 248. Pleteršnik 2, 180. REW* 529a.

postila f (Tübingen, 1562) »ime jedne protestantske glagoljske knjige predika za sve nedjelje«. Latinizam: *post illa* (se. *verba textus*) > tal. *postilla* »nota in margine, chiosa, breve annotazione«.

Lit.: ARj 11, 44. REW 6692 a. DEI 3039.

Postire f pl., mjesto na Braču, toponim u pl. kao *Povja*, v. *Selca*, *Milje*, jer označuje više čestica, kuća, veličina. Ktetik na *-bsk pastirski* (~ *kurat*). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *pastura* »Weide«, apstraktum na *-tira* od part. perf. *postus*, od *pasco*, *pascere*, *pascor*, *pasci*. V. *pašta* i *pastinarti*, od kojih se drugi nalazi u slov. *pašje/n* = *pošten*, gen. *-sna* m (trščanska okolica, Kras) »odijeljen i ograđen komad zemlje sa čokotima«, denomin. *pašnati* »rigolen, das Land umarbeiten«.

Lit.: ARj 11, 45. Pleteršnik 2, 13. Skok, Slav. 172. 179., bilj. 5. REW* 6277. 6282. Štrekelj, DAW 50, 46.

posto, gen. *póstola* m (15. v., Vuk, Hrvatska) = *pastal* (Lumbarda) = *postoi*, gen. *-ola* (Korčula) = *postola* f (Dubrovnik, femininum analogijski prema *cipela*, *crevlja*) »cipela, crevlja« = *postole* (ŽK). Nalazi se još u slov., polj., ukr. Praslavenska riječ. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *postolac* (Marulić). Radna imenica na *-ar* *postolar* (koja u Hrvatskoj zamjenjuje germanizam *šoštar*), pridjev *postolarski*, *postolarija* »zanat« = *postolarstvo*. Riječ je kulturna. Turci posuđiše na Balkanu *postal* odatle bug. *postal*, arb. *bastale*, gr. *ποστάλι*. Može biti praslav. prefiksalna složenica sa *pod-* kao *poplat* i *stali* od *stati* (v.) ili **tol* od *tlo* (v.). Misli se i na posudenicu od tatarskog i perz. *post* »koža«. Tada ostaje neobjašnjen dočetak *-ol*. Ta se teškoća uklanja pretpostavkom da je posuđeno iz južnoturskog (osmanlijskog), protiv čega govori lingvistička geografija. U slov. i hrv. -kajk. nema starih turcizama južnog podrijetla.

Lit.: ARj 11, 46. 48. Kušar, JIGI; 3, 338. Pleteršnik 2, 175. Miklošič 260. Mladenov 496. GM 42. KZ 41, 162. Pogodin (cf. AnzIF 21, 103). Vasmer 2, 416.

posuditi, *posudim* pf. (Vuk) prema impf, na *-va-* *posuđivati*, *-sudnjem* pored *posudati*, *-am* (Jambrešić) i na *-va-* *posuđavati*, *-am* (Vitezović) »mutuare, uzajmiti, pozajmiti«. U tom značenju i u slov. *posaditi*, s prefiksom *i-*

u istom značenju rus. *ssudit*. Postverbal *posuda* f (Vuk) = *posuda* (Istra) »zajam«. Zbog homonimije s *posuda* »sud, vas« taj postverbal je iščezao iz književnog i saobraćajnog jezika i zamijenjen sinonimom *zajam*. U Istri je uklonjena homonimija akcentom *posuda* i *posuda*. Upor. rus. postverbal *ssuda* »zajam«. Pridjev na *-bn* > *-an* *pošudan* (sulek, 16. v.). Sufiks *-ba* *posudba* (Hrvatsko zagorje, hrv. -kajk.) uklanja također homonimiju. Radne imenice na *-lac* i *-telj* *posudilac* m, *posuditelj* m prema *posuditeljica* f. Slov. na *-ilo* *posojilo*, u Istri *posujilnica* »zajmovna blagajna«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala. Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele. Završno *-da*, *-diti* je postverbal od korijena *dēti* (v.). Upor. slov. *soda* »gerade Zahl«, liš *ali sodai* »paar oder unpaar«, češ. *sudý* (protivno *lichý*) »taki — lihi«, *suda* »Paar«, ukr. *bez suda* »unzählig«. Praslav. *šč-dt. Prema tome *posuditi* sadrži dva prefiksa: *po-* (v.) u značenju redanja (jedno do drugoga), upor. češ. *počet* »broj«, slov. *upoštovati*, i *sc-* > *su-* (v.) u značenju zajednice (upor. *susjed*). Upor. u roni. jezicima **in-pro-mutuare*. Prefiks *po* je dodan da se ukloni homonimija sa *sud* (v.) u dva značenja »1° iudicium, 2° vas«. Riječ *posuda* znači prema tome »zbroy stvari (novca itd.) slavljениh nekome na raspolaganje«. Istrorumunji posuđiše *posndi* u vrijeme dok su se u hrv.-srp. izgovarali nazali.

Lit.: ARj 11, 56. Miklošič 315: *Holub-Kopečný* 360. REW² 4319. 5799. Pušcariu, *Istrorum.* 3, 231. Pleteršnik 2, 528. Vasmer 2, 712. REW* 4319.

poš (Kosmet), pridjev i prilog (za pridjev ne daje Elezović primjer) »dolje«. Od arb. *posht* »dolje«, *poshtër* »donji«. < lat. *post, posten*.

Lit.: Elezović 2, 118. GM 349. REW* 6684.

pòsa f (Vuk, narodna pjesma) »1° turban (kod Turaka), 2° (kod krščana) crna marama što se nosi na vratu (Vuk za Srbiju, Lovretić za Otok u Slavoniji, u narodnoj pjesmi), 3° pojas« = *póse*, gen. *-eta* n (Vuk). Deminutiv *pòšica* (Čilipi) »bijeli mali rubac koji nose samo udate žene (preko njega dolazi drugi veliki bijeli *ubručić*)«. Slov. *posa*. Postoje i starije književne potvrde. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *puju*, prostonarodski *pòsa*, perz. *poš* »velum«) iz oblasti nošnje: bug. *poš* »sudarium, lacinia«, arb. *pus*, ngr. *πόσιον*.

Lit.: ARj 11, 77. 79. Novaković, ASPH 28, 158-159. Kappus, ASPH 29, 626-629. GM 359. Matzenauer, LF 13, 182. Školjić¹ 522.

pošip m (Dalmacija, BiH, Šulek) »neka vinova loza bijelog (ili crnog) grožđa« = *pòšip* (Smokvica, Korčula) »vrsta grožđa duguljastih žutih jagoda (i bijelo vino od takvog grožđa zove se *pošip*)«. Odatle *pošipanj*, gen. *-pnja* (Dalmacija) »isto«.

Lit.: ARj 11, 81.

pot, gen. *pota* m (Vuk, jugozapadni krajevi, Lika K, Crmnica, hrv.-kajk., ŽKU, Krašić) = *pot*, gen. *pota* pored *pota* (Hvar, Vrbanj) = *pat*, gen. *pati* (Vodice, Ljubiša) »znoj« = *pat*, gen. *poti* f te gen. *pota* m (Istra, Vodice), sveslav. i praslav., bez refleksa u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Pridjev na *-bn* > *-an* *potan* (Hektorović, Lika, ŽK) »znoj, znojav«. Denominal na *-iti* *potiti se* (Vuk, Krašić) (*is-*, *s-*, *u-*) = *potiti se* (Vodice). Vjerojatno je tumačenje E. Zupitze, Iljinskog, Brücknera i ostalih da je to praslav. izvedenica na *-to* od ie. korijena **pequ-* »peći (v.)«, u prijevodu **pok-*. Prema tom mišljenju **pok-* bi značio rezultat kod *pečenja* > »izlučivanje znoja«.

Lit.: ARj 3, 942. 11, 101. 112, 141. Miletić, SDZb 9, 615. Hraste, JF 8, 18. Popović, Sintaksa 182. Ribarić, SDZb 9, 182. Miklošič 260. Holub-Kopečný 288. Bruckner 432. Mladenov 497. WP 2, 18. Zupitza, KZ 35, 266-271 (cf. AnzIF 10, 82). Iljinski, ASPH 34, 9-10. 50. 13. Osten-Säcken, IF 28, 413. Boisacq³ 693.

potaca f (Kučiče) »soda za pranje« < tal. *potassa* = *potasa* f »industrijski termin« < njem. *Pottasche* »Laugensalz im Töpfen hergestellt«. Složenica od *Pott* »lonac« (v.) i *Asche* »pepeo«.

Lit.: ARj 11, 115. REW² 6704. Prati 791.

potapšati, *-ām*, *-pšem* pf. (Vuk, primjer: ~, npr. *amanet* . . . *depositum abnego*) »potajiti, polomiti«. Grecizam od aorista glagola *θάπτω* »enterrer, inhumet«.

Lit.: ARj 11, 114.

Potirna f, seoce u kotaru korčulanskom na Korčuli kraj Blata i Vele Luke, toponim. Izgleda kao dalmato-romanski toponomastički refleks od lat. pridjeva *paternus* u ž. r. (sc. *villa*). Upor. u Italiji *Paterno*, u fr. *Payeme* (Švicarska).

Lit.: ARj 11, 136. REW² 6290.

poture, gen. *potura* f pl. (Travnik, Mostar) »čakšire sa dugačkim turom«. Balkanska riječ nepoznatog podrijetla (veza s riječju *tur* je

sličajna; tur. *potur* »femoralia«) iz oblasti nošnje: bug. *paturi*, ngr. *πατούρα* »tibialium genus«.

Lit.: ARj II, 221. Matzenauer, LF 12, 323. Školjić¹ 615.

povâl, gen. *-âla* m (Vrančić, Rab) »najbolje, najfinije brašno, cvijet od brašna, paspalj« == *povala* f »brašno kojim se posiplje tijesto u načvama da se ne lijepi kad se tare«. Upor. *Pávajai* m (16. v.), ime mlinu (*idosmo s kraljevim človikom na malin ki se zove Povaljač*). Na oko oba su oblika postverbalni od pf. *povaliti* »sternere« prema impf, *povaljati* (odlatle na *-ai* *Povaljač* u glagoljskom tekstu). Marelicu dolazi na misao pretpostavka (supozicija) da je *valjati* nekada značilo »mljeti fino brašno«, za što nema nikakva uporišta. Možda će prije stajati pretpostavka da se radi o lat. *pollen*, gen. *-iniš* (srodno s *polenta*, *pepeo*, v.) »fino brašno, Staubmehl«, u pučkom obliku potvrđeno u južnoj Italiji i na Sardiniji: **polne* > **ponle* > **povle* ili možda krčko-rom. **puala* (upor. sard. *poddà*) preokrojuju je prema *povaliti* u *povaljač*. S obzirom na geografsku areu te riječi možda potječe iz dalmato-romanskog. Možda je još bolja etimologija od lat. *favilla*. Samoglasnik *a* mjesto *i* upućuje na krčko-romanski izvor, ako je *-lila* bilo zamijenjeno sa *-ellu* > *-al*, v. *poliska*.

Lit.: ARj 11, 246. 247. REW² 6636. Ernout-Meillet 748.

povije f pl. (Vuk, samo u narodnim pjesmama, gotovo u stalnom izrazu *pogodi* . . . u *puije medu oči dvije*) »više nosa gdje se obrve sastavljaju«. Prema Marelicu bio bi to postverbal od *povijati* od *poviti* (v. *viti*) »gdje se obrve povijaju«, što značenju dobro ne odgovara. Bolje je ovu riječ shvatili kao prefiksalsnu složenicu *po-* = *pa-* i *vjede* (v.) »nepravé vjede«: **vije* < *vjede* (v.) odgovara točno fonetski odnosu *'prijе* < *prežde* (v.). U sing. *Povija*, toponim i oronim, apelativ i onomastik, pridjev na *-ski* *povijnski* (~*a ploča*), sa w kao u *ävlijnski*. Da li su apelativ i onomastik etimologijski identični leksemij ne zna se.

Lit.: ARj 11, 260-264.

povijèdati, *pòvijedām* impf. (Vuk, Risan) (*is-*, *na-*, *ot-*, *pre-*, *pri-*, *za-*) = ikavski *povidati* (ŽK) prema pf. na *-eti* *povidjeti*, *povidim* pored na *-iti* *pòvijediī*, *-im* = *povidati* (ŽK) »1° govoriti, kazivati, reći, 2° javljati, 3° priznavati«, sveslav. i praslav. Postverbalni: praslav. *-eav*: *ispovijed* f = *spovid* (ŽK),

prevedenica od *confessio* (*s* od *spovid* prevodi *con-*, *cwri*) kao i *ispovijedati* od *confiteor* *napovijed* *i*, *otpovijed*, *-zapovijed*. Prošireni na *-ka*: *pripovijetka* f. Apstrakta na *-Ib*: praslav. **ved-ib* \ *zapovijest*, *ispovijest* f, *povijest* f. Pridjevi na *-ən* > *-an* *zapovjedan*, *ispovjedan*, *povijestan*. Poimeničeni na *-ik*: *zapovjednik*, s pridjevom *zapovjednički* i apstraktumom na *-stvo* *zapovjedništvo*, *ispovjednik*, prevedenica od lat. *confessor*; *povijesnih* »historik«, s pridjevom *povijesnički*, na *-ica* *povijesnica*. Na *-äc* *pripovjedač*, gen. *-ača*, s pridjevom *pripovjedački*, *povjedač*, gen. *-ača* (Ljubiša). Glede praslav. *věděti* u smislu ie. perfekta u značenju »znam., jer sam vidio«, upor. *vinda*, *vidjeti* (v.), *vijest* (v.) Prema tome prefiksna složenica *povijedati*, koja sadrži factitivum na *-ati* + *věd-* »poznati«, znači »redom saopćavati poznato, što se saznalo«.

Lit.: ARj 11, 258. 261. Miklošič 390-1. Holub-Kopečny 289. 410. Bruckner 433.

pòvjesmo n (Vuk) = (ikavski) *povismo* (Mikalja) = *pavesino* (ŽK, koji su inače ikavci) = *pojasno* (Makedonija), slov., bug., češ., rus., praslav. **pověsno* »fasciculus lini«, apstraktum obrazovan sufixom *-mo* (upor. *pismo*, *pasmo*) od glagola *pòvjesiti*, *-im*, *povješati*, *-äm*. U Istri f *povesiná* suzilo je značenje »lan prve vrste (sinegdoha)«. Kod Glavinica i Barakovića *povismo* je i ladarski termin. Definicija koju daje Glavinic »nav ima povisma, s kimi utvrdi se da vode morske va nju ne ulizu« objašnjava semantički razvitak. To ne znači »daske kojima je obložena lađa«, kako tumači Maretić, nego »kudjela kojom se začepljuju uske veze između madira«. Jat potječe od prijevaja *věs-* u *vjesiti*, od *visjeti*. Deminutiv je na *-će* *povjesamce* (Vuk) = *povesance* (Jačke) = *povesmajce* (Istra, j je dodatak pred *iš* > *c* kao u *bajs* < *bas*, ŽK). Na *-ärka* *povjesmärka* (SEZb) »preslica«. Prefiksna složenica sadrži prefiks *po-* u značenju redanja, prijevaj *věs-* u značenju perfekta (rezultata) »poredaj kudjeljnih vlačanaca«. V. *vj esiti* i *visiti*.

Lit.: ARj 11, 271. Miklošič 392. Holub-Kopečny 417. Mladenov 437.

povor m (Crna Gora, BiH, Poljica, srednja Dalmacija, Pavlinović) »(ü)rienica, kičmenica«. Maretić uzimlje ispravno isti korijen kao u *izvor*, *zavor*, *svora*, tj. prijevaj praslav. korijena *ver-* u *zavrijeti*, *veriga*, ali ne može da objasni značenje. Rum. *pov(o)ra* — *pohara* = *povar* »Last, Bürde, Ladung, tj. ono što se nosi na leđima«, pomaže u tom pravcu. Od koristi je

u ovom pravcu i značenje dalje izvedenice na *-bka povorka* »1° niz riba na uzici, 2° (metafora) mnoštvo ljudi u redu jedan za drugim«. Prefiks *po-* je nastao ovdje od *pro-* (v.) po zakonu disimilatornog ispadanja *r - r > 0 - r*. Prema tome su to prijevajni postverbalni od *pròvrijeti*, *provre* pf. »protisnuti u bokovima«. Odatle postverbal *provar* (Vuk, Boka) »bolest koja se zove i protisli«, u kome nije došlo do tog ispadanja, sa refleksivom *pròvrijeti se*, *pròvrem se* »proturati se, progurati se«. Dobra je paralela i toponim *Prijevor* »staza utisnuta između dva brda«, apelativ *prijevor* = *prijevara*, deminutiv na *-bc* > *-äc* *privorac* (Dalmacija) »uvula među dva brda«, pa *-nica* *prijèvòrnica* »zavornica, mandal«. Upor. obratno *poduvrijeti* »odozdo porinuti«. Razlika u značenju riječi *provar* — *povar*, koje su etimologijski iste, objašnjava se na osnovu djelovanja zakona disimilacije. Zbog disimilacije izgubio se u jezičnoj svijesti osjećaj prefiksne složenice. Postverbal *povor* znači »1° ono što se proguralo kroz tijelo, 2° što se nosi na leđima > teret (rumunjsko značenje)«.

Lit.: ARj 11, 281. 940. 12, 480.

povreda f (knjiški postverbal) = *povrijed* m (Menčetić), postverbal od pf. *povrijediti*, *povrijedit* (15. v., Vuk) »laedere«, *uvreda* f od pf. *uvrijediti*, *uvrijedim* prema impf, *povrijedati*, *pòvrijedäm*, na *-va-* *povređivati*, *-vrèdujem* (Vuk) = *povredavati*, *-am* (Rajić). Poimeničen part. perf. pasiva na *-ik* *povredenik* (Bogišić). Bez prefiksa dolazi glagol u književnom i saobraćajnom jeziku samo impf, *vrijedati*, *vrijedam*, odatle postverbal *vrijed*, u narječjima i pf. (sa *v-* > *u-**) *uredit* (*se*) (ŽK) »povrijediti ranu ili rane«. Slog *vrě-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. korijena ** eaaš*. Upor. polj. *wrząd*, rus. *vered*, stslav. *mBIs*. Mađari posuđiše *meregy* »kužni čir«. Praslav. se osnova upoređuje s lot. *varde* »žaba« i njem. *Warze* »bradavica«.

Lit.: ARj 11, 291. 292. 293. Miklošič 383. Holub-Kopečny 424. Bruckner 635. Vasmer 1, 186.

povrijeslo n (Vuk, BiH) = *povreslo* (Istra, Prigorje, Hrvatska) = (ikavski) *povrislo* (Lumbarda, Korčula) = (bez prefiksa) *vrijeslo* n = (sa *vr* > *r* kao *Rišikaj*) *riješio* (Gruža) = (bez sufixa) *povrijes* (Stulić, nepouzdan) = (pouzdanije u dubrovačkoj poslovnici) *povrijez* »Kesselhaken«. Ti se oblici gotovo ne čuju u književnom i saobraćajnom jeziku. Istoznačna je riječ *povraz* m (15. v., Crna Gora, Riječka nahija,

Vuk), koja je u književni jezik ušla iz školske terminologije: »funis, scapulus«. Odatle deminutiv na *-bc* > *-äc* *povrazac*, gen. *-sca* (Lika). Na *-ača* *povrazča* f (Lika, Vuk) »uzica za lonac kad se nosi jelo u polje«. Deminutiv na *-iti* *povraziti*, *povrazim* (Vuk) »povrazom svezati lonac«. Odatle na *-nik* *povraznik* (Vrančić) »užar«. Oba se oblika nalaze i u drugim slavina: češ. *povřísló*, polj. *powrósló*, rus. *pereveslo* prema češ. *provaz*, polj. *powróz*, rus. *pavoroz*. Praslav. su. Pored prijevaja *-vrijes-* i *-vraz* postoji u Lici još ništični prijevaj *povrslo* u istom značenju. U drugim slavina taj prijevajni ščepan nije potvrđen. Oko Vinkovaca *pòvrza f* »isto«. Odatle augmentativ na *-ina* *povrzina* (Posavina) i u glagolu *povrsti*, *-vrzem* (Vuk) »povraziti«. Prema tome imademo da pretpostavimo kao praslav. *-*vorz* prema *-*verz* i *-*verz* sa sufixom za oruđa *-slo* (v.), i bez njega. I ovdje prefiks *po* (v.) izražava redanje. Nije isključeno da nadomještava *pro-* (v.) s gubitkom r zbog disimilacije kao *povor* (v.). Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Riječ je praslavenska kreacija. Ie. je korijen **uer-* »okretati, savijati«, proširen formantom *gh* > *z*.

Lit.: ARj 11, 290. 293. 295. 297. Kušar, NVj 3, 326. Miklošič 386. Holub-Kopečny 290. 296. Bruckner 433. Vasmer 2, 299. 338.

poz- ie., baltoslav, sveslav. i praslav. rijedak imenički prefiks u složenicama *pazuho* (v.) s varijantom *paz-* (upor. *pa-* pored *po-*, v.) i *pazder* m (Vuk) »1° festuculae lini, 2° (metafora) nevaljao čovjek, 3° glista u djece, 4° nadimak«. Završno *-der* je postverbal od *drijeti*, *derati* (v.). Pored *pozder* dolazi u narječjima postverbal od iterativa *-dirati* (*raz-*) (v.) i sa varijantom *paz-* *pazdir* (ŽK). U slavina isto tako: slov. *pozder* pored *pazder* i *pezdér*, bug. *pazder*, polj. *paździerze*, stslav., ukr. i rus. *pazdir*. Pored *poz-* *lpaz-* govori se još *puzder* (18. v., Šapčinovac, Slavonija). Značajno je da se s tom promjenom nalazi i u rum. *puzderie* f »1° Schewen, 2° (metafora) zahllöse Menge« < stslav. *pozderije*. Ta se promjena tumači unakrštanjem sa *puzdra*. Odatle pridjev na *-ljiv* *pozderljiv* (~a *kudjelja*) pored *pozderljiv* = *puzderljiv*. Deminutivi na *-ica* *pozderica* (Vrbova, Slavonija) = na *-bka* *pòzdërka* (Vuk) »trunka pozdera« = *puzderki*. Na *-uša* *pozderuša* f (Bačka) »glista u djece«. Prefiks *poz-*, *paz-* značenjem i postanjem odgovara vlat. *pas* (tal. *poi*), kllat. *post*, *postea*, *posterus*. Znači dakle »nešto što se nalazi poslije nečega«. Proširen je već u praslav. postverbalom

-db od *djeti* (v.) (upor. *peaš* itd.) u stslav. pridjevu *pozdb* očuvanom u slov. *pozđ*, rus. *pozdyj* pored *pozdoj* »kasni«. Taj je opet proširen u hrv.-srp. općim pridjevskim sufixom *-bn* > *-an* *pòzan*, određeno *pažnji* (Ljubiša) = *pužati* (Divković, Lastrić, J. S. Reljković), u kojem se *d* izgubio u femininum i neutrumu *pozdná* > *pozna*, odatle maskulinum bez *d*. Upor. *pozde* (Domentijan, češ.). Poimeničen je na *-jak* *pašnjak*, gen. *-aka* m »1° dijete koje se rodi poslije obična roka od 9 mjeseci, 2° (Medumurje) jesenski lan« = *pušnjak* m (Slavonija) »posljednja dica«, na *-jaka* *pašnjaka* — *pošnjakinja* (Vuk) »vočka koja pozno dozrijeva« = na *-ica* *pòznica* (Vuk). Apstraktum na *-ina* *pòznina* (Belostenec). Deminutiv na *-iti* < *-ėti* *opòznili*. U lit. je *pas* prijedlog c. ace. Suglasnik *z* u slavina nastao je asimilacijom prema dentalu *d* i odatle prenesen i pred samoglas u *pazuho* < **pazd\uha*. Upor. još lit. prilog *paskui paskui* »za tim, poslije« i u sanskrtu *pacca* »kasnije«. Taj je prefiks upravo prijedlog *po-* (*pa-*) proširen priloškim í. Upor. lat. *ex* < *ie*. **eghs*, gr. $\alpha\psi$, lat. *obs*, gr. $\pi\omicron\varsigma$ (na natpisima u Frigiji), $\pi\rho\omicron\varsigma$ < *ie*. **per* + *s*. [Za *pozan* i *pozđ* usp. i *po-*].

Lit.: ARj 11, 302. 304. 305. 13, 812-3. 820. Moskovljević, NJ 1, 19. ASPH 11, 461. Miklošič 253. Holub-Kopečny 290. Bruckner 433. KZ 45, 54. WP 2, 78. Trautmann 208. Mladenov 407. Tiktin 1288. Pogodin, AnzIF 21, 103. Nehring, IF 4, 400-401. Persson, IF 2, 215. Walde, KZ 34, 510. Vasmer 2, 387-8.

pozaj (hrv.-kajk., Belostenec, slov., Bela Krajina, Hrvatsko zagorje, Prigorje) = *pòžaj* (ŽK) prema f na *-ica* *pozajica* = na *-ká* *pozajka*, »(eufemizam, tabu) zmaj, aždaja«. Pridjev na *-ən* > *-an* *pozajan* (Krmpotić) »zmajev, zmajevski«. Deminutiv na *-rč* *pozajak*, gen. *-jka* (Jambrešić). Prežime na *-evie* *Pozojevič* (16. v., upor. paralelu *Zmajevic*). Prefiksna složenica *po-* (v.) i prijevajni postverbal *zaj* od praslav. korijena *zi-* u *zinuti*, *zijejati* (v.), kao *loj* od *liiti*. Bez prefiksa *po-* *zaj* je očuvano u ruskom.

Lit.: ARj 11, 325. 327. Pleteršnik 2, 205. Vasmer 1, 460.

pozai, gen. *-äla* m (Istra) = *požala* f = *požalo* n (ibidem), kod Stulića s promjenom dočetka *-al* > *-ar* < lat. *-ariim* *požar* f (s naznakom da je iz glagoljskog brevijara) »zublja, baklja, fax«. Izvedenica je na pridjevski sufix *-alis* od pridjeva *fageus* > tal. *faggio* »bukva«. Stara posuđenica zacijelo iz istro-rom., ali

dosada nije pronađen ekvivalent u tim narječjima. Upor. sa *-alia* (pi. od *-alis*) *faglia* »frutto del faggio« < *fagalia. Ná *-arium* > mlet. *-er fagër* (Božava) »bukva« < vlat. *fagarium. Ovamo još *fajét* m »bokobran« (pomorski termin) < tal. /*agetto*, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus*.

Lit.: ARj 11, 332. 334. Cronia, ID 6. Tribuna 1936, broj 416. REW³142. DEI 1582.

požov m (Jezero kod Tijesna blizu Murtera, zamjena sufiksa *-ol* > *-ov*) »ono što se na otocima zove slar (v.)«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije kućnog uređaja od lat. deminutiva na *-olus podiolum* > mlet. *pózol*, od *podium* < gr. πόδιον, od πους, gen. ποδός. S disimilacijom *o — o* > *e — o* (v. *modioluni*), koja se javlja i u južnoj Italiji kod Grka (Otranto, Bova, Reggio) i Talijana (Calabria: *pi&éolu*, *pežolu*) i u ngr. -εζοῦλι(ον) »1° Steinblock, 2° steinerne Türschwelle«, kod Cincara *pizul'u* »banc de pierre, terrasse à côté à un mur«, bug. *pczurb*, arb. *pezull*: *pizul* m (Kućište, Lumbarda, Korčula, Hercegovina) = *pižuo*, gen. *-ula* (Perast, Risan, Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Čilipi) = *pižuo*, gen. *-ula* (Bogdašić, Dobrota, Prčanj, Krtole, Budva, Sutomore) = (zamjena sufiksa *-un* mjesto *-ul'*) *pižun*, gen. *-una* (Crmnica) = *piduo*, gen. *-ula* (Bella) »kamen središte pred kućom, klupa pred kućom, dućanom, oko gumna ili tarace, slar« = (*p* > *f* nejasno) *fižul* (Smokvica) =F *pizuj* (Mljet), deminutiv *Pižulić* (lokalitet, ribarska pošta, Budva). Prezime *Pižula* = *Pidžula* (Hercegovina) nastalo je odatle što je prvonosilac prezimena imao nekakvu babu koja je neprestano sjedjela na *pižulu*. Ovamo ide učen latinizam *pòdijum* m.

Lit.: ARj 9, 909. Budmani, Rad 65, 165. Kusar, NVj 3, 330. 337. Gušić, Mljet u JS 22. REW* 6626. Rohlf's 1645. Isti, Diz. Cal. 151. 156. Pascu 2, 76., br. 1425. Vinja, ZbRFF 1955, 150-1.

požunac, gén. *-ma* m (Vuk) = *pòžunac*, gen. *-unca* (Banija) »1° mjera za žito, merov, Pressburger Metzen, 2° vinska mjera od jedne oke (Hrvatska)« = *pòžunac* (ŽK) »polić (v.)«. Značenje je »žunjska mjera«. Od imena grada *Požun*, gen. *-una* = madž. *Pozsony* — srlat. *Posonium*, njem. *Pressburg*, slvč. *Bratislava*.

Lit.: ARj 11, 350. Mažuranić 1071.

pra- ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prefiks, prijevaj prema prefiksu *pro-* (v.), upór. *pa-* pored *po-*. Kao prijedlog nije potvrđen ni u

jednoj slavini. Značenje mu je »velike, prvobitne starosti«, njem. *Ur-*. U tom smislu pojačava značenje pridjeva *stari*: *prastari*. Upor. i češ. *prastarý*. Upotrebljava se u izrazima za srodstvo da se označi »prvobitno koljeno«. Primjeri: *praotac*, *pradjed*, *prábaba*, *praunuk*, *prasevkar* prema *prasevkrva*, *prastarica* prema *prastrina* itd. Može se i podvostručiti *prapraunuk*. Varijante su *preko* > *prk-* u *prk-nevjesta* (Zore, južna Dalmacija) i *pre-* (v.) u *prenono* (v.) i bug. *pré-baba*. Tako i u rum. *preasírabún* »prapradjed«. Čest je u prevedenicama za njem. L/r.-: *prachovjek* »Urmensch«, *pradomovina* »Urheimat«, *prolih* (Šulek) »Urbild«, *prašuma* »Urwald«. Ie. *pro*, lat. *pro-* (npr. *proavus* »Urahne«), lit. *pra* (uz pridjeve kao *prageltona* »osobite žutine«, gr. ττρο, lit. *pro*. V. *prav*).

Lit.: ARj 11, 351. Vandrák I, 675-6. Vasmer 2, 423. Miklošič 239. 264. Holub-Kopečný 290. Bruckner 433-4. Mladenov 502. Brugmann, IF 6, 81-82. Solmsen, KZ 35, 468. Rozwadowski, RSI 2, 94. si. Boisac'f 814. Kawczyński, ASPH 11, 611-612. Wijk, ZSPH 14, 8. Tiktin 1237.

praca¹ f (Vuk), slov. *prača*, stcslav. *prašta*, bug. *prašivá*, *praščka*, *pračka* — *prečka*, polj. *proca*, rus. *prasea* (iz stcslav.), praslav. oružje za navalu *port-ta ili *porktia, bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima, »funda«. Deminutiv na *-ica* *pračica* (Vuk) = na *-ika* *pračka* = *prečka* (Habdelić, sa *a* > *e* poslije *r*). Pridjev na *-en* > *-an* *pračan*. Radne imenice na *-nik* *pračnik* (Šulekov neologizam) = na *-ar* *pračar* »koji se služi pračom«. Na *-ište* *Pračašte* (brdo više Kotora). Denominal na *-ati* *pračati se* impf, »bacati se kao riba kad se živa izvadi iz vode (metafora)« impf, prema pf. *pračnuti se*, deminutiv na *-kati* *pračakati se*, *-am* (Vuk) impf, prema pf. *pračaknuti se* — *pračekati se* = *pračkati se*. Taj se glagol onomatopeizira varijacijom samoglasa *a* — *u* *pručati se* (Vuk, Kosmet) = *pručiti se*, *-lm* (Vuk) »pasti na zemlju, pružiti se ležeći«. Ovamo idu zacijelo još značenja *prača* (Aleksandrida) »1° toranj (semantički razvoj sinegdohe), 2° svađa, kavg«. U biografiji Stevana Lazarevića od Konstantina Filozofa *prašta* znači »top«. Kao praslavenski vojnički termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: madž. *parityta*, rum. *praştie* f »Schlauder«, deminutiv na *-uța* < lat. *-ucea prastiufă*, na *-oară* < lat. *-ola praitoara*«, radna imenica *praştiaș* »Schleuderer«, denominal *a împraştia* »zerstreuen«. Tumačenje o ie. postanju nije jasno. Miklošič dovodi u vezu strus. *porokb*, češ. *prak* < pra-

slav. *por-kb, prijetoj od *per-q (upor. lit. *Perkūnas* = *Perun*). Mladenov i dragi izvode od psaslav. korijena *per-*, koji se nalazi u *pero*, *perut* (v.), u prijetoj *por-* praslav. *por-tja. Holub i Ivšič izvode od iste osnove od koje je i *prati*, *perem* (v.). Bruckner od *prapor* »zastava«. Iz praslavenske riječi razvilo se značenje »rad uopće« u češ. *práce*.

Lit.: ARj II, 352. 12, 518. Jagić, ASPH 31, 550. Dinić, Glas 161, 55-99. Miklošič 259. Holub-Kopečný 290. Bruckner 437. ASPH 14, 472. Mladenov 504. Ivšič, HR 1934, 193. Matzenauer, LF 13, 189-190. Lang, LF 43, 228-240. Horgler, PUP, 12, 297. (cf. ljb 1, 189). IF 8, 34. Osten-Säcken, IF 33, 243. Vasmer 2, 426.

prača² f (Vuk, Kosmet) »1° uzica na kojoj se drži noga kad se jaše, uzendića, 2° konopac s jedne i druge strane samara na konju, mazgi ili magarcu za naslanjanje tovara i pritezivanje za tovar«. Deminutiv na *-ica* *pračica* (Vuk) »uzica, uže na samaru«. Ovamo možda i *prača* (Hvar) »čemer, kožnati pas u kojemu mornari i putnici čuvaju novce«. Taj homonim etimologijski se razlikuje od *prača* »funda«. Etimologijski ide zajedno sa *prtan* (v.), koje sadrži niži prijetoj ni štēpen, dok *prača* < *port-ja.

Lit.: ARj 11, 353.

prąg m (Vuk), sveslav. i praslav. *porǵo, bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° solium, gornji i donji prag, vratnica, dovrtak, 2° željeznički prag, 3° veliki greben ti moru (metafora), 4° brzica u rijeci, 5° toponim (oronim)«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próg*, rus. *porog*. Kao praslavenski graditeljski termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: rum. *prag*, čine. *priak*, arb. *prak-gu*, *brak*. Praslav. *porǵb prijetoj je od ie. korijena **perǵ-* »Stange, Stamm«, koji se nalazi u stsas. *fereai* »Riegel, Verschlüsse, stisl. *forkr* »Prügel, Knüttel«. Upoređuje se i sa lat. *pergula* »odrina«, koja je posuđena u jadranskoj zoni: *pergula* = *prgula*. Mladenov i Bruckner uzimlju ie. korijen *per-*, prijetoj *por-* (upor. *potpora*) proširen formantom g. Upor. *prati* (v.).

Lit.: ARj 11, 255. Miklošič 258. Holub-Kopečný 291. Bruckner 437. Mladenov 503. WP 2, 48. Wiedemann, IF 1, 436. Petersson, IF 24, 261. 275. PBB 33, 191. Walde, IF 25, 162. Joki, Stud. 76. GM 350. Stokes, KZ 35, 596. Matzenauer, LF 13, 186.

prah m (Vuk) = *prđ* pored *prâ*, gen. *proa* (Kosmet), sveslav. i praslav. *porhb, »1° pulvis, 2° barut«. Pridjev na *-en* > *-an* *prašan* =

prašan (Kosmet), poimeničen na *-ik* *prašnik*, gen. *-ika* — na *-ica* *prašnica* »1° čanak u puške, 2° kesica u bilja, 3° toponimi«, s pridjevom na *-bski* *prašnički*, na *-jara* *prašnjara* (Oriovac) »kruška«; na *-ljiv* *prašljiv* = na *-iv* *prošiv* »prašan«, na *-jast* *prosasi* (Stulić), na *-ovit* *prahovit* »prašan«. Toponomastički pridjev *Prahovo* (Srbija). Na *-ljika* (upor. *trepeljika*) *prašljika* »vrsta vrbe«, odatle na *-ovina* *prašljikovina* »salix pentandra«. Deminutivi na *-bk* *prašak*, gen. *-ška*, na *-bka* *praška* (Vuk, Kosmet), na *-ić* *prosić* (Istra). Augmentativ na *-ina* *prašina* (Vuk, toponim). Odatle deminutiv *prašinka* (Timok — Lužnik). Na *-ionica* *prašionica* (Vuk) »pjeskovnica«. Denominali na *-iti* *prašiti*, *prašim* (Vuk) (*is-*, *na-*, *pot-*, *za-*) prema iterativu na *-va-* *prošivati*, *-ujem*, samo s prefiksima, odatle na *-nik* *naprasnih*, gen. *-ika* = na *-ljaj* *potprašljaj* (Vuk) »onoliko baruta za jedanput u pušku«, na *-njača* *naprašnjača* f »kutijica od roga za puščani prah«. Poljoprivredna su dva termina, prvi na *-ati* *pràhati*, *-am* (Vuk, objekt *zemlju*, Hrvatska) »1° oruči ili kopajući mrviti zemlju, 2° (Dubrovnik) pudrači se«. Odatle postverbal *praha* (Zagorje, Prigorje). Na *-ača* *prahača* (Vuk) »ralica kojom se posijano proso preorava«. Prema Jagiću *praha*, koje dolazi i u slov. (*práho* puščati »Brach liegen lassen«) bilo bi njem. *Brache* f. Zatim drugi na *-iti* *prašiti*, *-im* impf, (o-) »brachen« (Hrvatska, slov. *prašiti*, polj. *prószyć*, rus. *porošitb*), okarakteriziran akcenatskom varijacijom. Odatle na *-idba* *prašidba* = na *-bk* *prašak*, gen. *-ška* (Vuk) »vinogradska kopnja«. Radne imenice na *-lac* *prašilac*. Na *-tlo* *oprostio* (Crmnica) »prvo okopavanje«. Taj se kulturni termin posuđuje: rum. *a prași* »sarcler«, odatle *prasila* pored *prasa* »Hacke«, arb. *prashis*, *prashinj*, *caprashis* »behacke einen Weinberg zum zweiten Male«. Rumunji posuđiše i *praf* »barat«, odatle *prafarie* »barutana«, s pridjevom na *-os* < lat. *-osus* *prafos*, također *prahaija* pored *pàrhaită* < bug. *prahavica*. Na nižem prijetojnom štēpenu: *pfhavica* (Niš) »1° gljiva puhára, 2° brašno koje odskae i okuplja se oko mlinskog kamena (Ston)« = *prhávica* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »rijedak vruć pepeo« = *prhávka* (Vodice), slov. *prh*, *prhavka*, *prhavica* »Loderasche«; pf. (*s*)*prhnuti*, *-em* (Hrvatska) »truhniti, gnjiliti« = (*s*-)*pfm* (ŽK) = slov. (*s*)*prhnoti*; *popršati*, *-am* (objekt *jelo šećerom*), *opršati*, *raspršati* »razići se, raspasti se« = *ispršati*, odatle deminutiv *rasprskati*, *-om* prema iterativu na *-va-* *raspršavati*, *-pršavam* = *-evati*, *-ujem* — *-tvati*, *-ujem*. Odatle postverbal *opraha* f »1° snježana ~, 2° scabies«, *oprlja* f

(Piva-Drobnjak) »snijeg koji tek pokrije zemlju kao prah« od *oprliti*, na *-ina priina* »prašina« prašina u kojoj se kokoši prpuškaju«. Sa sufiksom *-ut* (upór. *perut'*) *prhut* »Haarschuppen«, slov., bug. *práhut*. Od osnove glagola, koji znači i »truhnuti, slov. (*s)prhnouti*, potječu kol. na *-ad prhlad*, gen. *-i* = *triad* (Crkveni Bok), s pridjevom *prlädljiv* (Lika) »truo« od pridjeva **pëhHëls* (sufiks *-bi* kao u *truo*, v.) > *prha*, *prilla*, *pnio* (Vodice), na = *prli*, u izreci u *prlu zemlju pobjegoše*, upravo *prhla zemlja*. Odatle brojne izvedenice za oznaku zemlje: na *-ina prijma* (Kosmet) »1° zemlja pjeskovita, bez vlage, izložena suncu, 2° toponim (u sing, i pl.)« = *priina* (Stulić), na *-jaga prljaga* (Ljubiša) »zemlja mršava«, na *-juga prljuga* (Lika), s deminutivom na *-ica prljužica* i augmentativom na *-ina prljužina* (Lika) »loša zemlja, oranica«; na *-usa prijma* »Sanderde« = *aprijuša* (Vuk), s augmentativom *prlutina* (Vuk) i *prlac*. Ovamo ide i pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-bk* (*sladak*) *prhak* (Baraković, Jačke, Krk, hrv.-kajk. i slov. *prhek*, bug. *prähäk*) = *prk* (ŽK) »mürbe«. Odatle na *-aca prhkača* (Sv. Petar, Hrvatska) »prhka jabuka«. Na *-oca prhkoča*. Slog *pra-* u *prah* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *proch*, rus. *paroh* »prah puščani«. Suglasnik *h* je nastao iz ie. *s*, kako se vidi iz lot. f pl. *pärslas* »Flocken von Asche, Schnee«, prijevoki lit. *purslas*, lot. *përsia* f »Schneeflocke«, *përlät* »in kleinen Flocken schneen«. Ie. je korijen **pers-* »štrcati, mrviti«. Dolazi u slavinama u oba prijevokna štěpna *e-o*. Upór. još sanskrt *prîat* »tropfen«, avesta *paršnja* »Schneewasser«, sanskrt *punšam*, stisl. *fors* »Wasserfall«. Riječ *prah* je prema tome praslavenski nomen actionis od perfekturna *porh-* značenja »ono što se diglo«, koji je po zakonu rezultata (sinegohe) dobio konkretno značenje.

Lit.: *AKj* 3, 918. 7, 513. 11, 356. 827. 12, 233. *Pleteršnik* 2, 219. 296. 711. *Elezović* 2, 118. 140. Miletić, *SDZb* 9, 614. Vuković, *SDZb* 10, 395. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečny* 291. 292. 297. *Bruckner* 410. 427. *Mladenov* 534. *Trautmann* 206. *WP* 2, 50. *Tiktin* 1234. *GM* 351. 449. *Pedersen*, *IF* 5, 74 (cf. *AnzIF* 21, 82). *Charpentier*, *KZ* 47, 177. *Matzenauer*, *LF* 14, 94-98. 161-164. *Pedersson*, *IF* 24, 248. 264. *Brisač* 1120-1121. *Jagic*, *ASPh* 8, 317.

prähin m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brodski termin **pozmä*, »ein Schiff grosser als ein Kahn, caicco«. Deminutiv na *-če pramec* »piccolo palischermo«, na *-bc* > *-ac pramoč*, gen. *-mca*, današnji neologizam za

tal. *prova* u jadranskoj zoni. Ovamo zacijelo denominat na *-ati pramoti*, *-atri* (Vuk) »bježati«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *prom*, rus. *porom*. *ĬAt. präm*, lot. *rāmis*. Upór. i lot. *përle* »monoksil«. Ie. je korijen **per-* »hinüberführen, übersetzen«, u prijevoku **por-* perfektuma sa sufiksom *-mo* u značenju »ono što strši naprijed«. S istim sufiksom i prijevokom u stnord. *fartnr*, stvnjem. *farm* »čamac«. Riječ je prema tome germansko-slavenski leksem. Upor. *pre-*, *naperiti*, *pariti* (v.) i dalje *prud* i *prut*.

Lit.: *ARj* 11, 361. 364. *Parač* 736. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečny* 291. *Bruckner* 438. *WP* 2, 39. *Trautmann* 216. *Wijk*, *IF* 20, 342. *Loewenthal*, *WuS* 10, 195. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 540. *Hirt*, *PBB* 23, 336. *Brisač*? 757-758.

pramen m (danas po deklinaciji *o*, nekada po suglasničkoj deklinaciji na *n* kao *karny*, gen. *kamene* i *plamy*, gen. *plamene*) = *prami*, gen. *-mena* (Baraković), sveslav. i praslav. **poz-men*, bez paralela u baltičkoj grupi, »cirrus, uvojak«. Kao *kam* (v.) od *kamen* po jugozapadnim krajevima govori se *prám*, odatle deminutivi na *-bk* > *-ák prárnak*, gen. *-mka*, na *-ik pramik* (Krnarutić), sa složenim deminutivnim sufiksom *-ičak* < *-ik* + *bk pramičak*, gen. *-čka*. Upor. *kamičak* (v.). Kol. na *-je pramenje*. Denominat na *-iti pramiti*, *-im* (Krnarutić) »optočiti«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *promieñ*. Ie. je korijen **per-*, u prijevoku perfekturna **por-* (koji je u *pariti* i *prača*), sa sufiksima za apstrakta *-mën* (v.).

Lit.: *ARj* 11, 360. 364. 365. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečny* 291. *Bruckner* 438. *WP* 2, 39. *Petersson*, *LUA* 1, 12, 80. (cf. *JF* 3, 218). *RSI* 8, 300. *IJb* 7, 116. *Loewenthal*, *WuS* 10, 194. *Ivšić*, *HR* 1934, 193. 195. *Hirt*, *IF* 37, 227.

prända f, pl. *prände* (Vinkovci) »rojte, rese, pötkite«. Fr. *frange* > tal. *frangia*, vjerojatno preko njem. *Franse* < lat. *fimbria*.

Lit.: *ARj* 11, 366. *REW* 3308. *DEI* 1645. 1707.

prange f pl. (narodna pjesma) »okovi oko vrata« = *pranje* — *pranga* f (Kosmet) »1° okovi oko vrata, 2° klade u koje se meću noge kažnjenika« = *pranja* »3° priječnica, rampa (Popović)«. Balkanska riječ njemačkog podrijetla (njem. *Prange*, kasnije *Pranger*, gubitak dočelnog *r* zbog disimilacije *r — r > ř — è*) iz terminologije kažnjavanja: bug. *pranga*,

običnije pi. *frangi* »okovi«, odatle na *-dzija prangadžija* »veržičnik, okovan u verige«, tur. *pranka* »okovi«, u tur. slavizam. U Vojvodini je njemačka riječ ušla prema madž. *pelenger* < *Pranger: pelengir* m »stup o koji se veže zločinac da ga svi vide i da ga mogu gđiti«.

Lit.: *ARj* 9, 764. 11, 366. *Elezović* 2, 119. *Mladenov* 503. *Weigand-Hirt* 464. *Striedter-Temps* 177.

prangija f (Vuk, istočni krajevi, bez potvrda u drugim balkanskim jezicima) = *prangija* {Kosmet} »havan, možar, mužar, mortar, murter, maškulj« = *pranki* (15. v., u bosanskim utvrđenim gradovima) »vrsta topa«. Stoji zacijelo u vezi sa *frangija* pored *fr ndya* (Kosmet) »mazgala, puškarnica, uzan prozor, prozor na kuli«, koja potječe od tur. *frengi*, *firengi* < *Frankia*. Promjena *fren-*, *firen-* u *prán-* nalazi se u kronici 'Asikpağazade 185 iz 15. v. To naše napuštanje turske fonetike nastalo je možda kod turciziranih Bošnjaka (?).

Lit.: *ARj* 11, 266. *Elezović* 2, 119. 412. H. Kreševljaković, *Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom, Prilozi V*, Sarajevo, 1952, str. 131.

präporac, gen. *-orca* m (Vuk, Kosmet, ŽK) = *präporak*, gen. *-arka* (Perast), sveslav. i praslav. reduplikacija **pozpozg*, »tintinabulum«. Deminutiv *präporčić* (Vuk). Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *proporzec* »zastava«. Reduplikativna osnova znači u češ., polj. »zastava«. Značenje »tintinabulum« samo u hrv.-srp. Bug. *präparée* »zastava«. Upor. reduplikaciju za zvuk zvonca u rus. *kalakal*, a za mnošinu ljudskih zvukova glagol (v.). Prijevokni korijen *par-* je isti koji u *pero* (v.). Znači letenje i zvukove. Upor. arm. *pholpholim* »flattern«.

Lit.: *ARj* 11, 367. *Elezović* 2, 120. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečny* 291. *Bruckner* 438. *Mladenov* 534. *Ivšić*, *HR* 1934, 193. *Matzenauer*, *LF* 13, 188. *Brugmann*, *Gr. 2, l, 2*, 127. *Vandräk* 1, 497. si. *Jokl*, *Stud.* 24-25. *Rozwadowski*, *RAU* 123 (cf. *AnzIF* 12, 303-304).

pras m = *praz* (Vuk, Šulek, Pančić) = *prasa* f (Mostar, Varoš, Kosmet, bug.) = (u apozitivnoj složenici) *prasiuk* = *prazluk* (18. v.) = *prazluk* (Popović, Srbija, bug.) »1° vrsta luka koja se zove i por (v.) i čapljan (v.)> 2° oronim *Prasa* (brdo, Hercegovina)«. Pridjev *prazovb sok*. Stoslav. *prast* pored *peazb*. Balkanski grecizam: arb. *pros*, *prase*,

cine. *prasiu*, gr. πρᾶσον (prasrodstvo sa *porrum*, v.), rum. *praz*, *praj*.

Lit.: *ARj* 11, 368. 412. 418. 373. 420. 425. *Elezović* 2, 120. *GM* 351. *Vasmer*, *GL* 122. *Tiktin* 1236. *Mladenov* 503. *Boisac* 810.

prase, gen. *prasëta* n (Vuk, pl. *prasići*; ŽK pl. *prašćići*), ie., baltoslav. sveslav. i praslav. **pors*, »krmak«. Sadrži sufiks *-e* za mlado. Deminutiv na *-če prasëce* n (ŽK) = *prasënce*, gen. *-eta*, s dva deminutivna sufiksa *-sce* < *-bc* + *-bce* *prasešce* (Lika). Pridjev na *-bn* > *-an suprasan* »skotan«, na *-/ prasëci* (Vuk), poime-ničen na *-jak prasëcak*, gen. *-aka* (Lika) »mjesto gdje se prasad leže i goji«. Na *-ina prasëcina* (Vuk) »praseće meso«. U antroponimiji na *-ič Prasëtu* (13. v.), *Praščević*, možda prema lat. gentilnom imenu *Paretus*. Mocija se izražava s *-bc* > *-ac* m prema f na *-ica prasac*, gen. *prasca* (15. v.) = *prasc*, gen. *-sca* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° krmak, 2° uvredljiva riječ za muškarce, 3° porcus marinus, 4° biljka *cytinus hypocistis*, 5° prezime (Hercegovina)«, prema f *präsica* »1° krmača, 2° uvredljiva riječ za žene, 3° zaušnica (Rab, možda prema *prask*, v.)«. Deminutiv *prasičica*. Augmentativ na *-ina prasëina*. Radna imenica na *-jar prasičar* (Jambrešić) »svinjar«. Kol. na *-ad prasad*, gen. *-i*. Na *-arica prasarica* f (Dalmacija, Pavlinović) »svinjac«. Od *prasc* pridjev je na *-ji prašci* (15. v.) = *praščiji* = *praščji*. Odatle na *-injak: pračinjak* (Cilipi) »svinjac« (*f* < *ič* kao u *ubručić* od *ubruš-ič*). Deminutiv na *-ič praščić* = *praščić* (ŽK), na dvostruki deminutivni sufiks *praščićak*, gen. *-čka* (Odra, Hrvatska) = *praščićak* (ŽK), na *-bc prasčëac*, na *-če prasce*. Augmentativ *prašana* »1° porcone, 2° caro porcina (Istra)«. Na *-jāk prosiak* (Lika) »svinjac«. Na *-jar praščar* »svinjar« prema f *praščarica*, s pridjevom na *-ski praščarski*. Na *-arija praščarija* »svinjarija«. Na *-ište prasëina* »svinjetina«. Na *-ište prasëite* »1° mjesto gdje se drži prasad, 2° toponim«. Složenica *prvoprasinija* (Šaptinovac) »krmača koja se prvi put oprasila«. Denominat na *-iti prašiti*, *prəsi* (Vuk) (*is-*, *o-se*). Denominat je kulturna riječ, koja se posuđuje: rum. *a prəsi* »aufziehen, erzeugen, fortpflanzen«, odatle na *-ilo prašila* »Nachkommenschaft, Brut, Junge«, na lat. *-itura prasturä* »Stute«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *prosië*, rus. *porosinok* »prase«, pl. *porosjãta*. To se vidi iz baltičkih paralela: lit. *prašas* »Ferkel, männliches verschnittenes Schwein«, stprus. *parstian* < **parsistian* »prase«. Suglasnik *i* u baltoslavenskom nastao je iz ie. palatala *k*. Ie.

*porkos očuvan je u lat. *porcus*, srir. *ore* (upor. ime otoka *Oreadēs*), stvnjem. *farah*, odatle nvnjem. deminutiv *Ferkel* (upor. *španferkl* u hrvatskim gradovima < njem. *Spanferkel* »ododjak« < srvnjem. *spen* »majčino mlijeko« + *ferkel'*). Ie. korijen **pork-*, prijevaj je perfekturna od **perk-* »aufreissen«, očuvan u sanskrtu *parčāna-h* »Kluft, Abgrund, Einsenkung«, lit. *pra-peršes* »Blanke im Eis«, *pra-paršas* »Graben«. Prvobitno značenje naziva za svinju »životinja koja ruje«.

Lit.: *ARj* 3, 948. 11, 369. 370. 375. 376. *Miklošić* 259. *Holub-Kopečny* 291. *Mladenov* 503. *WP* 2, 78. *Trautmann* 207. *KZ* 47, 177. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES* 26, 141). *Tiktin* 1234.

praska f (Veprinac, Istra) »grana« = (*sk* > *šk*) *praška* (Suvodó, Banovac, Istra) »suhogranje«, kol. na -*je* (tip *granje*) *prasc* n (čakavci, Hrvatsko primorje, Rijeka, Istra) »suhogranje, suvare« = *prasc* n (Liburnija) »tanka grančica koja se kida« (primjer: *prmesi malo prasca*)«, odatle na -*enica prašćenica* »spona od vune za vezivanje prasca kao i za druge terete« = *prasc* (Cres). Slov. *práska*, *prašče* (Notranjsko) »Reisig«. Varijanta sa / mjesto *p*: *fraška* (Istra), odatle kol. *frašce* (Istra) »isto što prasce« = *fraška* (17. v., dubrovački pisci) »l^o grančica od drveta sa lišćem što visi nad vratima u krčmama, 2° (Potomje) suhogranje crnogorice«, 3° (Kučište) suhogranje za gorivo«, odatle na -*ovina fraškovina* (Ston) »loza od jedne godine«, slov. *fraška* »Reisig«. Denominal *nafraskati*, -*am* pf. (Kavanjin) »namrštititi«, *zafraskatati* pored (metateza) *zafrakašati* pf. (Žrnovo) »šušnuti«. Ovamo ne ide *frašt* m (Slavonija, 18. v.) »kelj, verža, brassica oleracea bulleta«, koje je možda od *brassica*, ali možda ide *braška* f (Vodice, Istra) »tanksi posve razdrobljen drveni ugaly slabije kvalitete« i kao metafora (kao i u talijanskom) *fraska* (16. v., čakavci, upor. češ. *fraška* »farce«) »ludorija«. Od tal. *frasca* < *vīrasca, prema Meyer-Lübkeu doduše označeno kao dvojbeno. Moguć je postverbal *vīresca* sa zamjenom sufiksa -*esca* sa -*asca* od inhoativa *vīrescere* = *vīrere* »zeleniti«. To mišljenje otklanja Battisti kao morfološki nemoguće. To bi zacijelo i bilo tako ako bi se pomišljalo na izvedenicu na ligurski sufix -*asca*. On veže sa lat. *brassica* i *safraxinus* i zbog femininuma pomišlja na etruščansku areu i pretpostavlja mediteransko podrijetlo, dok Prati zabacuje također lat. *vīrasca i pretpostavlja *fraxicare od *fraxus* mjesto *fractus*. Sve same puste kombinacije.

Lit.: *ARj* 3, 69. 7, 320. 11, 370. 371. 376. 377. *Zore*, *Rad* 170, 207. *Pleteršnik* 1, 202.

210. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *REW** 9360. Štrekelj, *ASPh* 27, 58-59. Matzenauer, *LF* 13, 189. *DEI* 1708.

praskati, -*am* (Vuk) (*is-* *se-*) = na -*iti* *praštiti*, -*im* (Vuk) = *praštiti*, -*im* (Banija) = na -*ėti praštēt*, -*im* (Kosmet), sveslav. i praslav. onomatopejski impf, prema pf. *prasnuti*, -*em* (Vuk) »crčpare, pucati«. Pridjev na -*av praskav*, poimeničen na -*iča praskavica* f »l^o muzička sprava, 2° ptica, 3° kruška, 4° (Šulekov neologizam) Knallsäure«, na -*ec* > -*ac praskavac*, gen. -*vca* »l^o ptica, 2° biljka pucavica«, na -*etljiv* {-*et* od onomatopejskih izvedenica, v.) *prasketljiv* (Jambrešić) »fragosus«. Postverbal *prask*, gen. -*ska* = *prask* m, *praska* f (Vuk). Na -*oč praskao* m (Vuk) »trava scabiosa transylvanica«. Složenica *praskozorje* »osvit«, obrazovano prema sintagmi *zora puca*, tj. *praska*. Odatle uzvik *pras* (Lika, bug.) = (poimeničen) *pras* m. Onomatopejsko postanje dolazi do izraza ne samo u tvorenju uzvika nego i u ništičnom prijevaju *prskati*, -*am* impf, (*po-*) prema pf. *prsnuti*, -*ēm*, na -*iti prštati*, -*im* (v.). U lit. sa varijacijom suglasnika *l* za *r*: *plaskoti* pored *braškėti*. Upor. njem. onomatopeje *plätzen*, *prasseln*, lot. *prakšket* »knistern«.

Lit.: *ARj* 11, 372. 379. Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* 1, 238. 2, 121. *Miklošić* 261. *Holub-Kopečny* 291. *Bruckner* 435. Scheffelowitz, *KZ* 56i 206. Osten-Säcken, *IF* 33, 249. Matzenauer, *LF* 13, 188-189.

prastina f (Kosmet) »talpa hrastova ili bukova, brvno, dugačka cjepanica«, bug. *prastini* f pl. Odatle rum. *prastina* »Stange, Rute, die auf einem Strohdach, Heuschober angebracht wird, damit der Wind das Stroh, Heu nicht wegführt«. Augmentativ na -*ina* od *priječka* f (Uzice) = (ikavski) *prieka* (Mikalja, Dalmacija), bug. *prečka* pored *pračka* i slov. *prēkla* pored *prella* (promjena *kl* > *ū* kao u toponimu *Metlika* pored *Mehljika*, ŽK) = *prklja* (ŽK) = *pretlja* (ŽK) »zašiljen prut za vezanje škope na krovu uz letvu«. Upor. *prečaga* (v.). Izvedenica od *prijeko*, *poprijeko* (v.). Od važnosti je arhaička zamjena > *a* kao u *orah*.

Lit.: *Elezović* 2, 121. *Pleteršnik* 2, 242. *Mladenov* 504. *Tiktin* 1235. *Miklošić* 242. *WP* 2, 21.

pratež m, f »l^o (15. v.) tovar, teret, prtljag, 2° roba, trg, 3° svojina, blago, 4° pokušstvo, 5° (16. v.) jelo, 6° odjeća, odijelo, ruho, veš (Split m; samo tako ŽKU, Krašić kao f i kolektiv; *pratež* ŽK = *pratež* ŽU), 7° (17. v.)

potrepština, 8° posteljina, 9° (18. v.) miraz, prčija«. Upor. ad 2° kod Đorđića ben. 33: *ostaviše putem svu prates koju bijahu zaplijenili*. Slov. *pratež* f (Bela Krajina) kao u ŽKU »Reisegepäck, tako u hrv.-kajk. Deminutivi na -*če pratešca* (Stulić) = *pratešca* f (Vetrane, Držić) »sarcinula«, na -*če pratešce* (ŽK) »komad odijela«, na -*ec* > -*ac pratežac*, na -*čii pratešćić*. Pridjevi na -*ski prateški*, na -*bn* > -*an pratežan*. Praslav. je korijen isti koji i u *prtiti* (v.), *prtljag* (v.), češ. *prtak*, samo u prijevaju perfekturna *port-* sa sufixom -*ež* za kolektiva. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, ali nema za to potvrda u poljskom i ruskom. Značenje »ruho, veš« nastalo je unakrštenjem sa *prati* (v.) »waschen«.

Lit.: *ARj* 11, 380. 381. *Pleteršnik* 2, 211. Popović, *Sintaksa* 40. *ASPh* 32, 472. Matzenauer, *LF* 13, 190. *Holub-Kopečny* 297.

prati, *perem* impf. (Vuk) = *perem* (ŽK) (*is-*, *iza-*, *izo-*, *na-*, *o-*, *oda-*, *ot-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *raza-*, *s-*, *sa-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *praii, *perjč*, »lavare«. Isti se praslav. korijen nalazi i u *prèti*, *prēm* < praslav. *pbr-ėti, *pbrjo*. Homonimija je uklonjena sa -*ati* pored -*eti* u infinitivu i sa prijenosom infinitivne osnove u prezent. Iterativ se pravi prijevajem duljenja *b-i* -*pirati*, -*piram*, koji se upotrebljava samo s prefiksima. Izvedenice se prave od triju osnova: *pra-*, *per-*, *pir-*. Od *pra-* prema part. perf. pas. na -*ljača pratljača* f > (sa *tlj* > *klj*) *pratljača* (Srbija) = na -*jak tračak* m (Vuk, Slavonija), odatle denominai na -*iti pračaciti*, *pračacim* »pračakom udarati i prati rublje«. Na -*lja pralja*. Neologizam *praonica* »vaškulinja (hrvatski gradovi, < njem. *Waschküche*, gdje je drugi dio zamijenjen s *kuhinja*)«. Particip perf. pas. kao pridjev *neopran* (Kosmet) »koji nosi prljavo rublje«. Odatle na -*štija* < -*sk* + -*ija* = -*itina* < -*sk* + -*ina neopranštija* = *neopranština* »nečistoća, prljavština od neopranog rublja«. Od *per-*: na -*Uja pèrlja* (Vuk) »pralja«, odatle na -*ec* > -*ac perljac*, gen. -*ljca* »muž perilje«, na -*ilo parilo* n »l locus ubi lavant, 2° rublje (Vodice)«. Odatle neologizam *perionica* »praonica«, *opera* (Zaječar) »slabiji poplet ili nadvišene brane do visine vode (služi kao sigurnosni ventil da vode ne odnesu branu)«, složenica *sudopera* f. Od *pir-*: na -*ejka pirjeka* (Skopska oblast) = -*ajka pir ajka* (Kosmet) »pratljača, Bleucl«; deminutiv *pirkati*. Prvobitno je značenje praslav. glagola »udarati« > »udarati daščicom (= pratljača, pirajka) po nečistom rublju da se opere > prati, lavare«. Upor. slov. *naprati* »išibati«.

Značenje »udarati« je baltoslavensko: lit. *periu*, *perti* »udarati« pored »kupati«, lot. *pēru*, *pērt* »udarati motkom«. Upor. još *Perun* (v.). Ie. je korijen **per-* »udarati«, u praslavenskom i u nižem prijevaju **pr-*. Sa raširenjem osnove na *g*: *perge*- možda stcslav. *pngncti*, v. *prgav*. U slavinama se ne razlikuju dvije ie. glagolske osnove: *pere*, *prgan*, koje se prema *pero* (v.) specijaliziralo u značenju »letjeti«. Odatle i brodski termin *pram* i *pramac*, kao i *naperiti* »nišaniti« i prijevaju *por-* u *pariti*, *porim* i *prj, rati*, *perje* »lavare«, *prèti*, *prēm* < stcslav. *pbrèti, *pbrjč* prema *prepirati se*, *spor*, *napor* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 921. 948. 4, 420.280. 7, 313. 8, 556. 9, 862. 11, 283. 353. 385. *Elezović* 1, 458. 2, 75. 143. 256. Ribarić, *SDZb* 9, 176. Moskovljević, *NJ* 2, 77. Stanojević, *NJ* 6, 88. *Miklošić* 239-241. *Holub-Kupečny* 392. *Bruckner* 434. *Mladenov* 418. *WP* 2, 42. *GM* 352. Lewy, *IF* 32, 164. Joki, *IF* 27, 311. Petersson, *IF* 23, 402. Bugge, *KZ* 32, 38. *Boisacq* 757-758. 889-890.

pratik (Rab), pridjev, »vješt«. Od tal. *pratico* < lat. *practicus* < gr. *πρακτικός*, poimeničen u ž. r. *pratika* f < tal. *pratica* — slov. *pratika* »Bauernkalenders«, odatle denominal na -*ati praktikau*, -*am* impf. < tal. *praticare*, internacionalan i učen pridjev je lat < gr. proširen na -*bn* > -*an praktičan*, apstraktum na -*ost* f *praktičnost*, poimeničen part. prez. *praktikanjati*, gen. -*anta* < njem. *Praktikant*, denominai na -*ovati*, -*ujem praktikovati* = na -*irati prakticirati*, -*ticitam*, apstraktum *praksa* f < gr. *πράξις*.

Lit.: *ARj* 11, 359, 383. Kušar, *Rad* 118,24. *Pleteršnik* 2, 212. *REW* 6706. Fraenkel, *KZ* 63, 61.

pratiti, -*im* impf. (15. v., Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *po-*, *pro-*, *u-*, *za-*), južnoslav. (slov. i bug. *praščam*) i praslav. **porti-* ili **prati-*, bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »l^o comitari, begleiten (i slov.), 2° poslati (Kosmet, bug.)«. Iterativ *pračati*, -*ām* (Vuk, Kosmet) (*do-*, *is-*) »slati« pored na -*va pračivati*, -*pracujem*, samo s prefiksima. Apstraktum kol. značenja na -*nja* (v.) *pratinja* f (Vuk), *ispratinja* f (Vuk) »l^o Abschied, 2° okrilje«; s crkvenim sufixom -*enije ispraćenije* n (Kosmet). Radna imenica na -*lac* m prema f na -*lica pratilac* prema *pratilica*, sa -*džija prati-džija* m. U sjevnim slavinama ne postoji. Miklošić i Mladenov dopuštaju ipak vezu s češ. *práce*, polj. *proca*, danas *praca*. Kad bi to stajalo, slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze i praslav. korijen bi bio **port-*.

Upór. lat. *portare*. Prvobitno se značenje vidi još u *nàpratiti*, *-im* (Srbija) »navesti«.

Lit.: ARj 2, 162. 649. 3, 948. 7, 513. 11, 383. Elezović 1, 238. 2, 120. Miklósić 261. Holub-Kopečny 290-291. Bruckner 434. Mía-Jenov 504. Ivšić, HR 1934, 195. Matzenauer, LF 12, 163.

práv, f *prava*, određeno *pravi* (Vuk, Kosmet) = *pravi* (ŽK, protivno *kriv*, v.), *neprav* (16-18. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, u značenju »verus«. Prvobitno mu je značenje konkretno »upravljati naprijed«. To je značenje očuvano u poimeničenju na *-bc pravac*, gen. *-vca* m »1° directio, 2° (Risan) prav veliki nož« kao i u denominalu *upraviti*, *-lm* pf. prema impf, *upravljati*, *upravljam* »1° dirigitati, davati pravac, 2° gubernare«, s radnom imenicom na *-telj* prema f *-teljica upravitelj* prema *upraviteljica* i s pridjevom na *-bn* > *-an* *upravan*, poimeničenim na *-ik* *upravnik*. Preneseno značenje poimeničenja *pravac* nalazi se u nazivu *pravci* m pl. (Kosmet, protivno od *krivci*) »pijetli koji kukuricu poslije pola noći (*krivci* prije pola noći; *pravci* se zovu jer se dijeli noć od dana i jer tad prestaje vlast nečistih duhova, sve po narodnom vjerovanju)«. Apsolutni se superlativ od *prav* tvori redupliciranjem i izvođenjem na *-an*, *-can-*, *-cat*, *-cit*, *-ican* u drugom dijelu: *prav právan*, *-can* (Lika), *právcit* = *prav právcat* (Kosmet) = *prav pravišan* (ŽK, od *pravica*).- Neodređeni se oblik govori u Kosmetu u izričaju za *prava boga* — za *pra boga* (ŽK, skraćeno) »na pravdi boga«. Ženski rod se poimeničuje *prava*, gen. *prave* (Kosmet) »pravda, isprava, odobrenje« = *prava* (Obrovac, Bosna) = *prav*, gen. *-i* f (14. v.) = sr. r. *právo* n »jus«, odatle pridjev na *-bn* *pravni*, poimeničen na *-ik* *pravnik* »jurist«, s pridjevom na *-ski* *pravnički*; *bespravan*, složenica *pravobranitelj*. Prilozi *pravo* (razlika u akcentu prema *pravo*), *prav*, *nauprav(o)*, *upravo*, *nápro* (Vodice) < *naprao < *napravo* »pravo, dosta, vrlo«, za *spravile* (Vodice) = za *sprave* (Liburnija) »ozbiljno«, za *pravu* (Piva-Drobnjak) »právo«, *poprav* (Dorđić); *neuprav* pridjev i prilog, poimeničen u ž. r. *neuprava* f »nepravilnost«, proširen na *-bn* *neupravan*, f *-ovna*, odatle na *-osi* *neupravnost*, na *-lživ* *neupravljiv*; *ispravan* (*ne-*), *ispravnost* (*ne-*). Poimeničenje na *-ica* *pravica* (*ne-*) = *nepravica* (Vodice, Cres, slov., ŽK) »jus, pravda, sud«, s pridjevom *pravičan* (*ne-*) = *pravišan* (ŽK, čn > šn iz f, v. gore), s apstraktumom na *-ost* *pravičnost*, na *-ilo* < *-dio* *pravilo*, s pridjevom na *-bn* *pravilan* (*ne-*),

s apstraktumom *pravilnost* (*ne-*). Rumunji posuđiše *pravila*, Mađari *prauda*, oboje u pravnim spomenicima. Na *-osi* *pravost* (neologizam) »autentičnost«, *nepravost* (Voltici, Stulić). Na *-je* *bespravlje*. Složenice se nalaze u prevedenicama (calque) *pravopis* »ortografija«, *pravoslavan* i *pravoslavje* »orthodoxes, *-xia* (od δόξα »vjera«, krivo prevedeno sa *slava*)«, *pravovjerje* »orthodoxia«, *pravileđa* (Vuk) »stare knjige kao na drugim mjestima knjige carostavne (privilegium)«, unakrštenje s tal. *privilegio* < lat. *privilegium*. Zasebnu leksikološkijsku porodicu čini poimeničenje s pomoću sufiksa *-bda* (upor. *krivda*) *pravda* f »1° justitijska, 2° (običnije) raspra, parnica, kavga«; značenje 1° očuvano u negativnom *nepravda* f »injuria«; *napravda* (Ranjina) »parba, rasprava«. Odatle na *-as* *pravdaš*, gen. *-aša* m prema f *pravdašica*, s pridjevom na *-ski* *pravdaški* i denominalom *pravdati se* »parničiti se«, *isprávdati* (18. v.), *pravdati* (s objektom) (*o-*) »obrazlagati, justifier«. Značenje »justitijska« očuvano je u part. perf. pas. kao pridjevu *opravdan* (*ne-*) i u pridjevu na *-bn* *pravedan*, f *-dna* (*ne-*), poimeničen na *-ik* *pravednik* (Kosmet), odatle *pravednički* i u apstraktumu na *-ost* *pravednost* (*ne-*), u kojem zamjena *ь* > *e* nije nastala po fonetskom zakonu nego zbog izbjegavanja homonimije. Taj je pridjev izgubio u jezičnoj svijesti vezu s *pravda*. Zbog toga se zamjenjuje d sa t u *pravetan* (Radnić, Matović), odatle *pravetnik*, *pravetnost*, i *e* sa i *providan* (Pejkić), *pravilan* (Zaplanje-Svrljig). Pravila se zamjena *ь* > *a* nalazi samo kod čakavaca 15-17. v.: *provadan*, *-dna* (*ne-*) i u poimeničenjima *pravadnik*, *pravadnost* (upor. g. 1592: *prega vsakoga provodnoga puta zaujal*, Mon. croat. 254). Potvrđen je i s ispadanjem *ь* *pravdan*, i *právana* u 15. v., *nepraudan*, f *-vdna*. Do reformi je moralo doći zbog toga što taj pridjev nije bio za jezičnu svijest dobar jer je u maskulinumu dovodio do semantičke konfuzije i fonetske nejasnoće, do prve, jer se vezao sa *pravda* u značenju »kavga«, do druge, jer je u femininumu i neutrumu mogao izgubiti d u grupi od tri suglasnika kao u *prazan*. To je moglo dovesti do maskulinuma *právan*, što je opet moglo dovesti do veze sa *pravni*, *ispravan*, *oprávan* (ŽK) »odjeven«. Jezik se mogao toj konfuziji ukloniti na dva načina, da je uzeo mjesto *-bn* > *-an* isti sufiks u višem prijevornom štetenu *-en* *pravden*, koji se ne gubi u femininumu. Taj je zaista i potvrđen kod Marulića *pravden* »justus«, *nepravden*, odatle poimeničenje na *-ik* *pravdenik*. Ali ni ta reforma nije potpuno uklonila vezu sa *prav-*

da »kavga«. Radikalnija je mjera bila metateza u femininumu *pravdena* > *pravedna*, i odatle m *pravedan*. Denominal na *-iti* *praviti*, *-im*, koji se nalazi i u drugim slavinama, a etimologijske mu je značen'e, »što 'e krivo, činiti pravim«, odatle »1° facere, graditi, činiti uopće, 2° (Dubrovnik) besjediti, govoriti, kazati« = *praviti* (Lumbarda), kao *facere* u romanskim jezicima, s prefiksima *dopraviti* ^ *-im* (16. v.) »dokazati«, *ispraviti*, *napraviti*, *opraviti* (ŽK) »1° bdjeti, 2° postići«, *popraviti*, *naprpraviti*, *pripraviti*, *prepraviti* *raspraviti*, *spraviti*, *spraviti* (ŽK) »staviti na sigurno mjesto«, *upraviti* (ŽK). Odatle postverbalni: *isprava* pored *ispravak*, gen. *-vka*, *poprava* pored *popravak*, gen. *-vka*, *rasprava*, *oprava* (Vuk, ŽK) »1° isprava, uput, 2° odijelo«, s pridjevom *opravan* (14. v.) »instruētus, parātus, egregius«, *uprava*, s pridjevom *upravan*, s iterativima na *-va-* *-pravijau*, *-pravljam*, *-praljat* (*do-*) (Kosmet) i na *-iva-* *pravljivati*, *-ljuje*, samo s prefiksima, part. perf. pas. *nedoprájen* (Kosmet) »nedovršen«, *sprava* »1° haljina, 2° nakit, ures, 3° nagodba (Zakon vinodolski)«, *naprav* f »sredstvo«, *naprava* (14. v.), pridjev *napravan*, deminutiv *napravica*. Radne imenice na *-telj*, *-teljica* *popravitelj* itd., na *-ai* *ispravljáč*, *upravljáč*. Na *-üte*: *spravišće* »sabor«. Rumunji posuđiše a *ispravi* »urediti«, odatle njihov postverbal *ispravá* »čin, Streich«, radna imenica *ispravnic* (upor. rus. *ispravnih* »šef političke uprave)« »upravitelj«, s glagolom a *ispravnici*, deminutiv na *-el* < lat. *-ellus* *ispravnicel* (Muntenijska) »boljarsko (= bojarsko) dijete«, na lat. *-atus* > rum. *-at* *ispravnicat* = na *-ie* *ispravnicie* »uprava«, a *oprávni* (1688) »aufrichten« (upor. češ. *opravovati*). Zasebnu leksikološkijsku porodicu čini glagol *praviti* s umetnutim o u početnoj suglasničkoj grupi (upor. *krak* pored *korak* v.) *por aviti*, *-im* (jedna potvrda) »upravljati«; *ispòr-aviti*, *-im* pf. (17. i 18. v.) »1° ispraviti se (Lika K), 2° isprazniti« prema impf. *ispòravljati*, *-ám* (18. v.), odatle pridjev *ispòravan*, f *-vna*, *zaporavan* (Brač). Vuk ima *oporaviti* (*se*), *-im* prema impf, *oporavljavati* i *oporavljati* (*se*) u dva značenja »1° upraviti, 2° objačati«. Odatle na *-ilšte* *oporavilište* i postverbal na *-zk* *oporavak*, gen. *-ávka* i *oporav* f = *oporava* (Šulek). Iz zapadnih krajeva ima još Vuk *uporaviti*, *-im* »ovarirati, uputiti se u čemu«. Danas se govori impf. *uporavljati*, *-am* (npr. zakon) kao zamjena za tudicu »aplicirati«, s pridjevom *uporavljiv* i postverbal f *uporav*, gen. *-i*. Zatim: *raspòraviti*, *-im* (Stulić) »upraviti, uputiti, popraviti, ispraviti«. Umetak o nalazi se samo u hrv.-srp.

i učinio je da je u jezičnoj svijesti nestalo veze sa *praviti*. Prema tumačenju Matzenaueru *oporaviti* je u vezi sa steslav. *pora* »vis«, rus. *parnoj* »validus«. Ako je tako, onda se na još neobjašnjen način unakrstio glagol *praviti* s praslav. korijenom *por-* u *potpora*, *uporran* itd. Potpuna usporednica nalazi se samo u baltičkoj grupi: lit. *prova* »recht«, lot. *právs* »ansehnlich«. Praslav. samoglasnik *α* nastao je iz ie. *ō* u korijenu *pro*, koji se nalazi u lat. *prabus*, *probare* (odatle romanizmi *proba*, *oproban*, *oprobati*, njem. *Probe*, *prüfen*, *from*). U prijevoju *pro-* dolazi u hrv.-srp. kao prefiks (y.). Upor. dalje veze još *pred* (v.), *proti* (v.). Na *prò-* došao je sufiks *-uo*. Ie. *pròuos je samo baltoslavenski. Srodno je i sa njem. *Frau*. Osnovno *pro-* u značenju »što naprijed strši« nalazi se i kod naših posuđenica *prova*, gr. *πρόφα*, lat. *provincija*. U daljem je srodstvu s ie. korijenom *per-*, koji se nalazi u lat. prijedlogu *per* (upor. internacionalno *perfektan*).

Lit.: ARj 3, 952. 938. 7, 520. 534. 641. 727. 8, 35. 15. 9, 85. 10, 840. 85. 11, 396. 394. 386. 408. 402. 405. 12, 394. Kušar, NVj 3, 338. Elezović 1, 238. 456. 147. 197. 118. 2, 32. Ribarić, SDZb 9, 182. 170. 192. Vuković, SDZb 10, 385. Miklósić 264. Holub-Kopečny 292-293. Bruckner 435. Mladenov 502. WP 2, 3. 38. Tiktin 837. Matzenauer, LF 12, 163. IF 49, 234. Brugmann, IF 27, 271. Lewy, PBB 32, 136. Osten-Säcken, IF 33, 250. Buck, AJPh 36, 1-18. 125-154. (cf. IJb 4, 74).

praz m (Vuk, Lika; 15. v., Marulić; Cres, Vodice, Istra) južnoslav. i rus., praslav. *pozga, »1° jarac, 2° ovan neuskopljen«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *poroz* »1° vepar, 2° bik«, denomina *porozovat* »coire«. Pridjev na *-ovit* *prazovit*, na *-j* *prazij* (Bella, Stulić) = *prazij* (Mikalja). Deminutiv na *-ič* *prazić* (Istra) »1° ovnić, 2° (Cres, Vransko jezero) riba skardula«. Na *-ina* *prazovina* »ovneća ili jareća koža«. Ne nalaze se paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Čini se da *porzb < ie. **porg-* alternira s **pork-* > *prase*, lat. *porous*. Upoređuje se sa sanskrt. *sprh-*, gr. *σπέρχω* (Petr), stvnjem. *paruk*, *paruc*, *parch* »majáls«, srvnjem. *bare* »ein junges männliches Schwein«, hol. *barg*, *berg* »castratus« (Matzenauer), *varken*, *ferken* (Uhlenbeck).

Lit.: ARj 11, 418. Miklósić 260. WP 2, 78. Petr, BB 21, 207-217 (cf. AnzIF 7, 165). Uhlenbeck, PBB 22, 199. Petersson, ASPH 36, 146-147. Matzenauer, LF 4, 81.

prazan, *îprazna* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev *por-zdb, »vacuum«. Prvobitni praslav. pridjev raširen je u svim slavina ma općim pridjevskim sufiksom *-bn* > *-an* jednako kao što tim sufiksom označujemo pridjevski karakter posuđenih pridjeva *fališan* < njem. *falsch* < lat. *falsus*, *moralan*, *nacionalan* itd. Bez tog sufiksa očuvao se u ž. r. *neprazda* (stbug.j 13. v.). »noseća, u drugom stanju« i u arb. glagolu *mbras* »ispraznjujem«, *mbrasë* »prazan«. U ž. r. sa negativnim prefiksom *neprazna* »breda, trudna« u N. Ranjine i u cslav., u obliku *nepezaabnъ* > *neprázdna*. Na *-lživ prazdljiv* (Kolunić) »lijen«. Poimeničen kao apstraktum po deklinaciji i steslav. *prazdb* »otium«, odatle denominal na *-ovati prazdovati* »otiar«. Prvobitni je oblik, *pezaabnъ* Upor. češ. *prázdný*. Taj je u hrv. - srp. potvrđen sve do 15. v. Odatle *prazdbmstvo* (16. v.) »festivitas«. Suglasnik *d* je ispao (upor. *pozan*, v.) već i u najstarijem južnoslavenskom, kako dokazuju rumunjske posuđenice *a prážnuî* < *praznovati* i madž. *prazna* f (se. *žena*) »kurviš, kurva«. Upor. *plnica* > *punica* (v.). Pridjev je poimeničen na *-ik praznik* m < steslav. *prazdbnikz* »dies festus«, kao radna imenica *praznik* (Habdelić, hrv.-kajk.) »fornicator«. Na *-ost praznost* (Habdelić) »bludnost«. Na *-ica praznica* f (Cavtat) »1° ženska koja dangubi« = *próžnica* (Vuk) »2° prazna košnica«, pridjev *prazničan* < *pezaabnъbnъ* = na *-ski praznički*, s apstraktumom *prazničarstvo* n, na *-ina praznina*, na *-oca praznoća* = na *-ost praznost*, na madž. *-ó* > *-ov práznov*, gen. *-ova* (Ljubiša, Petrović Njegoš, Pavlinović) »siromah«. Apolutni superlativ pravi se na turski način: *prazprazan* »potpuno prazan« (Kola, Bosna). Prilog *napražno* (Vuk) »uzalud, bez koristi, bez svrhe, bez temelja«. Vrlo čest je *prazan* kao prvi element u složenicama od sintagme: pridjevi *praznoćudan*, *praznoglav*, *praznoguz*, *praznogovorljiv*, *praznoruk*, itd., imenice *praznoglavac*, gen. *-avca*, *praznoslava*, *praznoslov* itd. Denominal na *-iti prazniti*, *-im* (*is-*, *u-*), s iterativom na *-ivati upražnjivati* prema pf. *upražniti* »dokinuti« (prema rus. *uprazdnitb*), na *-javati upražnjavati*, *-am se* (rusizam, prema rus. *upražnjatsja*) »vježbati se«, na *-ivati ispraznjivati*, odatle pridjev *isprazan* pored *isprazan* (13. v.), s apstraktumom na *-osi ispraznost*. Na *-ovati praznovati* pored *praznovati*, *-ujem* (Vuk) = *praznovät*, *-ujem* (Kosmet) »svetkovati«. Rumunjski posudiše *praz/d/nic* »svetkovina, daća, Leichenschmaus«, odatle na lat. *prarius* > *-ar praznicar* (Erdelj) »Bildtafel in Darstellung der Festtage«. Slog *pra-* nastao

je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próžny*, rus. *poroznij*, stras. *porozabnъ*. Etimologijski, čini se, stoji u vezi s praslav. prijedlogom *perzb > *prez*, *brez* (v.), u prijevodu *porz. Glede *-d* upor. *brzica* pored *brzdica* (v.), *groziti* pored *grozditi* (v.), *stezda* < *steza* = *staza* (v.).

Lit.: ARj 3, 953. 7, 520. 8, 20. 11, 418. 420. 421. Jagić, *ASPh* 31, 549. 550. *NJ* 3, 224. Horák, *ASPh* 12, 299. *Elezović* 2, 119. *ZbNŽ* 13, 145. *Miklošii* 259. Isti, *Lex*. 436. *Holub-Kopečny* 293. *Bruckner* 439. *Mladenov* 503. *GM* 266. Jokl, *Stud.* 76. *Matzenauer*, *LF* 12, 325. 13, 191-193. *Tiktin* 1237. *Vasmer* 2, 408. 3, 186. *Maretić*, *Set;*, 165.

prcati, *-am* impf. (Dubrovnik, Ston) (*is-* Vuk, subjekt *luk*) »prorastati, ići u prorast«. To značenje može biti metaforicko. Postverbal *prca* f (Dubrovnik) »prorast«. Stulić ima ekspresivniji glagol *prcati*, *-am* »gospodski se hraniti« (*na-se*, *pre-se*), *opfcāt*, *-frcam* (Kosmet) »prožderati, pojesti« *naprcati se*, *naprcam* (Stulić, Hercegovina) »najesti se, nabubati se, nalupati se«. Sudeći prema tim ekspresivnim izrazima za »najesti se«, možda ide ovamo i značenje »udarati stražnjom nogom«, koje *prcati*, *-am* ima na Korčuli. Odatle pridjev na *-at prcat* (o mazgi kad baca nogama). Za dalje veze v. *koprcati* (v.), *zakoprcati* (Piva—Drobnjak). Bez rijetkog prefiksa *ko-* upor. i *uprcat* (ŽK) »pobjeći«. Upor. i uzvik *prč* (Istra, Dubrovnik) »vox onomatopoeica de crepitu ventris«, od *prđjeti* (v.), sa različitim značenjima.

Lit.: ARj 3, 957. 7, 520. 11, 426. *Elezović* 2, 7. 33. 146. *Vuković*, *SdZb* 10, 385.

prč, gen. *prča* m (Lika, Istra, Vuk), južnoslav., praslav. pastirski termin »1° jarac (neuškopljen), praz (prema *koza*) 2° ovan (Lika), 3° glavonožac (Pašman, tako nazvan jer zaudara po mošusu), 4° patuljak, 5° (Sinj) čovjek koji se razmeće i junaci«. Pridjevi na *-ev prčev* (Bella, Stulić), toponim *Prčevi Do* (Hercegovina), *Prčeva* (stara srpska država), poimeničen na *-bc* > *-äc prčevac*, gen. *-vca* (Šulek, Dalmacija) »neka vinova loza«, na *-evit prčevit* (Vuk) »smrdljiv (o prču kad hoće da se prca, o prču kad je već sposoban za rasplod: *prčevit jarac*, Lika)«, na *-iji* i *-ji* u toponimu *Prči Brijeg* (stara srpska država), *prčiji* (Stulić), *Prčija glava* (brdo, Kotor), *prčija brada* »biljka kozja brada« (Dalmacija). Deminutiv na *-ič prčić*, također prezime. Augmentativ na *-ina prčina*. Na *-etina prčetina* (Kurelac) »meso od prča«. Denominal na *-iti prčiti se* (JamKrešić)

»1° udarati rogovima kao prč, 2° coitum appetere, 3° biti objestan kao prč (metafora), 4° (*prčiti se*, Zagreb, hrv.-kajk.) nadimati se, oholiti se«. U značenju 2° č je zamijenjen sa *c*: *pfcati se*, *-a* impf. (Vuk). U slov. stoji *k* mjesto *c*: *prkati*. Prema tome prvobitna je osnova *prk*; *prč* je odatle izvedena na *-jo*. Glagol *prcati se* u vezi je zacijelo i sa praslav. deminutivom na *-kati*: slov. *prskati se* »brünstig sein« = češ. *prskati*, polj. *parsk*, *parskot*, steslav. *prskati*, ukr. *perčyty sja*, rus. *porsskatb* pored *pryskatb*, u kojem se prema Macheku krije drugi korijen. Upor. lit. *birkšti* i sanskr. *spršāti* (i. lice) »toucher«. Riječ *prč* je balkanska riječ slavenskog podrijetla: rum. *pirčiu* »Bock, Ziegenbock, Geissbock«, *a pirci* »begatten, besteigen«, arb. *përç* = *përçak* »montone non castrato, caprone, becco«, ngr. *πρωτσαίδι*. »unverschnittener Bock«.

Lit.: ARj 11, 427. *Miklósit* 242. *Holuh-Kopečny* 296. *Bruckner* 396—7. Meyer, *Ngr. St.* 2, 53. *IF* 6, 110. Jokl, *IF* 27, 307. Machek, *Slavia* 16, 188. Isti, *Rech.* (cf. Lekov, *Slavia* 13, 410). *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 203.

Prčanj, gen. *-anja*, bokeljski toponim, tal. *Perzagno*, etnik na *-janin Prčanjanin* = tal. na *-ώτης* > tal. *-otto Perzagnotto*. Upor. u Hercegovini *Prčanje*, *Prčanci*, gen. *-anaca* m pl. Današnji dočetak *-anj* je sekundaran. Prvobitno je lat. pridjevski toponim na *-anum* u f *Parčana(ri)a* (1331), *Perčana*, *Parsiana* (1326), uz koji se podrazumijeva *villa*. Suglasnik *nj* mjesto *n* nastao je zacijelo od etnika, krivim odbacivanjem sufiksa *-anin* mjesto *-janin*. Pojavljuje se i u tal. *Perçagna*. Sonantno *r* može potjecati od *-ar*, *-er*, *-or*. *Zbog č*, koje može da potječe od *tj* (upor. *Poreč* < *Parentium*, *Brattia* > *Brač*) ili od *cl* (upor. *urceus* > *vrč*), najvjerojatniji su rimski gentiliciji *Ponius* ili *Porcius* kao imena posjednika te ville.

Lit.: ARj 11, 427. *Jireček*, *Romanen* 1, 59. Mayer, *Kotorski spomenici* (1326, 1335, index). Skok, *IC SAN* 5, 111-116.

prčkati, *-am* impf. (Zagreb, Kuhačević) »šuškat, raditi nevjesto i neozbiljno kakav neznanat posao« = *prskati*, *-am* (Kosmet) »prljati, mrljati« = *prskati*, *-am* (Crna Gora), isto što *prčakati*, *prčakam* (Dalmacija, Pavlinović) »trgovati u malom«. Ovamo *rasprškat* (Smokvica, Korčula) »razbacati«. Pridjev na *-av pškav* (Kosmet) »mrljav, prljav«, poimeničen na *-ko* m prema f na *-ica prskavka* prema *prškavica*. Na *-arija* (v.) *prčkanja* (Dubašnica, Krk, Istra) »sitnarija«. Vjerojatno su to denominali od

prdac, gen. *prca* (v.) na *-bkati* deminutivnih glagola. Upor. *rasprđecat*, sinonim od *rasprškat* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 11, 428. *Elezović* 2, 146.

prčiti, *-im* impf. (Lika) »usne stiskivati i time pokazivati nezadovoljstvo, gnjev« prema *naprčiti*, *napřčim* pf. (Vuk) »ispružiti usne, kad ko plače ili se srdi«. Ovamo i raširenje u *isprčeknuti se*, *-prčeknem* (Lika) »pružiti se«. Pridjev na *-ost prčast*. Imperativne složenice: *prčikubura* m, f (Piva-Drobnjak) »ko se pravi, gradi da nešto vrijeme«, *prčiusna* f, odatle pridjev *prčiusnat* (Vuk) »koji je naprčenih usana«. Upor. onomatopejski glagol *pučiti se*.

Lit.: ARj 3, 958. 7, 520. 11, 429. *Vuković*, *SDZb* 10, 400.

Prđač m, pi. *Prđáci* (Barsko polje, uz Banjol, voda iz rijeke Bunara, koja izvire ispod Rumije; u sredini *Prđača* je *Tabija*, turski artiljerijski položaj iz 1878, za vrijeme crnogorske opsade Bara). Bit će istog postanja kojeg i kotorski toponim, *terra de Pradoča* (1327), gen. *Pradoče* (1326—1334), *Pradocia* (do konca 15. v.), danas *Plázno* (Škaljari). Ne zna se da li je *Plázno* fonetski isto što *Pradoce*. Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. izvedenice na *-aceus* od *pratum* »livada«.

Lit.: *Jireček*, *Romanen* 1, 92. *REW** 6732. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, 328.

prdelj m (Brač?, Ostojić) »lepir macroglossa stellatarum« = *prdelj* (Stulić) »porcelio, kukac« == (sa umetnutim *n* pred dentalom) *prndelj* (Vuk) »debeo leptir malih krila«. Oba oblika znače i biljke »polygonum«.

Lit.: ARj 11, 431. 12, 235.

prđjeti, *-im* impf, na *-éti* (Vuk) (*is-*) prema. pf. *prđnuti*, *-m* (*is-*) = *pfnuti* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav., praslav., »1° furzen (s kojim je u prasrodstvu), 2° pejorativna metafora u ekspresivnom govoru« = na *-ati sprdati se*, *-am* impf, (*na-*) »rugati se, zbijati šale na račun nekoga« = *posprđivati se* (Mostar) = *sprdat*, *sprdam* (Kosmet) »brbljati govorniti koješta«. Odatle *poprdica* < *posprđica* (koju posudiše Arbanasi *popordhicë*), *zaprdica* (Sinj) »molesta interrogatia«, prema impf, *posprđavati se*, *-prđavam*, *posprđivati se* (Poljica). Odatle su izvedenice: pridjevi na *-bn* > *-an posprdan* (Hrvatska i Slavonija), na *-lživ posprđljiv* (Reljković). Apstrakti na *-nja sprdnja*, na *-ež prdež*. Isto i *napřdati se*, *napřdam* »isto« prema *napřdvati*, *-prđujem* = *nasprdati se* (Stulić). Na

-ovati potprđoval se (Kosmet) = potprđivati se (Vuk). Pejorativna ekspresivna metafora ima još ova značenja: *spfd'et*, -im (Kosmet) »staviti, strpati, provesti, proživjeti, utrošiti«. Na -*cati* kao kod onomatopeja *spfcati* (Vuk) = *sprcāt*, *spfcām* (Kosmet) »1° gurnuti, oboriti, nabiti, 2° pojesti«, *upfcāt* (ŽK) »pobjeći« (upor. *zaprkenjati se* »potrčati na koga«), *napfdjeti se*, -im (Vuk) = *naprdjeti se* (Lika) »najesti se, nabubati se, nalupati se«, *isprđjeti* (Lika) »izbiti«, *prđeknuti*, *prđeknēm* (Vuk) »1° pasti onako da se čuje prdac, 2° udariti koga da se čuje kao prdac (Dubrovnik)«, *prđecati se* (Lepetane, Boka) »bacati se«. Ovamo ide i *uprditi* = *upfdit* (KŽ) »ubiti«. Postverbal na -*tk isprdak*, gen. -*tka* (Vuk). Na -*avac prđavac*, gen. -*avca* (Kosmet) »vrsta pasulja pritkaša, koji se goji više radi ukrasa i cvijeta, jer mu je koprenica tvrda«. Apstraktum na -*ačina* (*s*)*prdačina* samo u poslovcima: *stari vuk pasja* (*s*)*prdačina*. Na -*alo prđalo* (Vuk) »čulus«. Odatle stvoriše Rumunji svoju imenicu i pridjev *pîrdalnic*-, glade -*al*- upor. *polj.pierdolić*;-*nic* je rumunjski pridjevski i imenički sufiks, složen od slav. -*bn* i lat. nenaglašenog -*icus*. Glagol se osjeća kao nepristojan, kad je bez prefiksa. Tada se zamjenjuje u Lici sa *fuljiti*. Kao u fr. *recul*, *reculer* što je lat. *cūlus* izgubio pejorativno značenje, tako i pejorativna metafora, koja postoji samo u prefiksalsnim složenicama. U zapadnim krajevima za isti pojam govori se druga ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ: *pbzdeti* > *pazditi* (ŽK) = *pezdeti* (hrv.-kajk.), u bosanskim narječjima s asimilacijom *p* — *zd* > *B* - *zd bazdjeti*, -*t* »1° pedere, 2° (subjekt *rakija* iz nekoga) zaudarati«. Upor. istu asimilaciju u stčš. *bzditi*, polj. *bzdić*. Odatle postverbal na -*bc pazdāc* (ŽK) = *pezdec* (hrv.-kajk.) »prdac«. Oba praslav. glagola imaju potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. *peršti*, lot. *pîrst* i *perdei* poklapa se sa *prđjeti*, lit. *bezdēti*, lot. *besdet* sa *bazdjeti* (Bosna). Upor. lat. *pedere*, gr. βῆδω sa *pozđiti*, a sanskrt. *pardale*, gr. πέρδομαι, arb. *pjerth*, stvnjem. *jerzan*, kimr. *rhech* sa *prđjeti*. Oba ie. korijena *perd- i *pezd- onomatopeje su koje imitiraju zvuk. U stvari su isto. Sa *prđjeti* postoje još unakrštenja *pljuska* + *prd*- > *prđeljuska* (Vuk) = *prđeljuska* (Dalmacija, Pavlinović) »priušak, zaušnica, čuška«, odatle *prđeljuskati*, -*dēljuskām* impf. = *isprđeljuskali* (Vuk) = *isprđeljuskali*, -*om* (Dubrovnik) »izbiti zaušnicama« prema pf. *prđeljusnuli*, -*ēm*. Prema *grdosija* stvoreno je *prdosija* (Vuk). Upor. još tvorbe *laprdāt* *I čaprdati* (Boka Kotorska) »časkati« i umetanjem *laraia* u pred dental u deminutiv na -*cati*—*kati*

prndecati, -*am* (Lika) (*is*-) = *prndekati*, -*am* (Lika) »blebetali«, odatle pejorativi na -*alo* m prema *f* na -*ica prndekalo* prema *prndekalica* (Lika). Budmani upoređuje dubrovački glagol *isprđeljakati* drugog značenja. Upor. za takav pejorativni semantem: *ne seri* »nemoj govoriti koješta, ne blebeći«.

Lit.: ARj 3, 958. 4, 5, 7, 641. 11, 431. 12, 235. Elezović 2, 44. 144, 259. Miklošič 241. 271. Holub-Kopečny 293. Bruckner 54. 410. Mladenov 533. 538. Trautmann 219. 221. GM 342. Petersson, LUA 1/12 (cf. JF 3, 218). Boisacq³ 771. Perković, NJ 7, 235. Corovic, ASPH 29, 509. Lalevic, NJ 3, 54[^]57 (cf. JF 14, 255). Pavlovic, JF 16, 165-180. Trajanović, NJ 3, 88-89 (cf. JF 14, 258). Tomanovic, JF 17, 212-213. Vasmer 2, 337.

prđūn m (Korčula, *poći na* ~) »zavjet«. Od tal. postverbala *perdono*, od *perdonare*. Francuzizam je *pārdun*, gen. -*una* (Lika) »oprostenje«, *pardon* (hrvatski gradovi; bez *pardana*, *nema* ~), postverbal fr. *pardon*, od *pardonner* > *pardūnati*, -*ām* pf. (Lika) prema impf, na -*va pardunavati*, -*dunāvām* = na -*irati pardonirati* < njem. *pardonieren* < fr. *pardonner*.

Lit.: ARj 11, 432. REW* 6405.

pré- (ikavski *pri-*) nominalan (pridjevski) i glagolski prefiks, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **per-* »fr. trop, zu, sehr«, kod pridjeva (tipovi *prejak*, *preblag*, *pređobar*, *prestrog* itd., upor. lat. *permagnus* i fr. *très* < lat. *trans*), dok kod glagola »1° hinüber, 2° ponovo obaviti radnju (tip *predati*, *preraditi* itd.) i prevršenje radnje (tip *pretjerati*, *preplatiti* itd.)«. Samoglasnik *e* je nastao iz jata: stcslav. *pre-*, *sa-* je > *e* poslije *r* kao u *vrijeme*, gen. *vremena*. U je-kavskim narječjima nalazi se u dva vida: *prije-* u dugim slogovima (tip *prijegled'*), u kratkim *pre-* (tip *pregledati*). Upor. rus. *pere-*. Rumunji posudiše južnoslavenski *prē-* > *prea* u funkciji pridjevskog prefiksa *prea bun* < *pre-* -*l* lat. *bonus* »predobar«, *prea puĭin* »premalen«; *prea* je posvema istislo lat. *per*, koje je u funkciji pridjevskog prefiksa propalo u romanskim jezicima. Rjede se u rumunjskom javlja kao glagolski prefiksa kod glagola latinskog podrijetla α *preda* < lat. *dare* + *predati*, a *preface* < *prē*—*h facere* »preraditi«, a *prelungi* »produžiti« < *prē* + lat. *longus* + -*ire*. Po fonetskom zakonu pred naglasom i glasi samo jednom a *privesti* »über etwas hinausreichen« < *prevesti* = -*već(i)*. U strpus. *per* je i prijedlog c. acc. kao u lat. *per* i prijedlog i prefiks, lit. *per*, lot. *par*. Među slavina je jedino u polj. *prže* prijedlog »durch, weg, vor«.

U ie. je *per i prijedlog i prefiks. Upor. got. *fair-*, nvnjem. *ver-*, gr. περί. Upor. *perivoj* i internacionalne riječi *perifrazā*, *peristil* i lat. *prefekt*, *prelat*, *perfektan*. Kao glagolski korijen pojavljuje se u (na)*periti* i u prijevodu *prām* (v.), *pariti* (v.), *prijek*, *pred* i u varijantama *pra-*, *pro-*, *proti*.

Lit.: ARj 11, 432. Moskovljević, NJ 2, 136-140. Miklošič 239. Isti, VG 4, 437. Holub-Kopečny 299. Bruckner 440. W P 2, 31. Mladenov 504. Boisacq³ 772. Osthoff, 7F 8, 34. Wijk, ZSPH 14, 8. Sloński, SpTNW 1, 22, 40-42 (cf. Jb 16, 277). Belić, JF 18, 97. Günther, IF 20, 62. Boisacq³ 772.

prece čija f (Istra) »šala, lakrdija«. Od tal. *facezia*, apstraktum na -*ia* < klat. -*ies*, od *facētia* < lat. *facēties* < *facētus* (isti korijen koji u *facere*). Protoničko *fa-* zamijenjeno prefiksom *pre-*.

Lit.: ARj 11, 452.

-preći (samo s prefiksima: *is-*, *ot-*, *po-*, *raza-*, *s-*, *u-*, *za-*) pored -*pregnuti*, -*nēm* (*is-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *ras-*, *s-*, *sus-* *se*, *us-* *se*, *u-*, *za-*) prema impf, *prezai*, -*zem* (Kosmet, ŽK) (*ü-*) = -*prezati*, -*prezem* (*is-*, *na-*, *ot-* *se*, *s-*, *us-*, *u-*, *za-*), *sprežali* (ŽK) pored na -*va napregāvati*, -*pregavam* (Lika), *naprezavali se*, sveslav. i praslav. **prcg-*, termin za stavljanje volova u jaram, »atteler«. U gramatičkoj terminologiji *sprēzati* je prevedenica od *konjugirati* < lat. *conjunge*-'e. Postverbali: *sprega* f, *oprega*, *zaprega*, *opreg* m (Vinkovci, Pavlinović) = na -*ač pregač*, gen. -*āia* (Vinkovci) = na -*aia* (*o*)*pregača* = *pregača* (ŽU, donja Podravina, Bosanska Posavina) = (poimeničen part. perf. akt.) *preglača* (Duvno, Bosna) = *opregalji* (Hercegovina) = *opregljina* — (*p*)*pregljača* (Vuk, Srbija) = *preglača* (Kosmet) = *opredljača* (*glj* > *dlij*) »kecelja, ponjavac (Vinkovci, Đakovo), Schürze« na -*iča prēgljica* (*gl* > *glj* kao u *gljiva* pored *gliva*, ŽK) = *predica* (Vuk, Crna Gora) »fibula«. Na -*ina opregljina*, (*o*)*prežina*. Arbanasi posudiše *prange* < *prega »pregača«, Rumunji *oprég* (Oltenija, Erdelj) »Fransenschürze der Bäuerinen«. Na -*nik sprežnik* (Vuk), s pridjevom *sprežnikov*. Na -*l* + *o prlgalj*, gen. -*glja* m (Dubašnica, Krk) »klin koji drži jaram i oje« = *preganj*, gen. -*gnja* (upor. za *glj* > *gnj* *giganj* < *situlus*, v.) = *pregalj*, gen. -*glja* (Vodice) = *pregoj*, gen. -*gid* (Buzet, Sovinjsko polje) = slov. *pregelj*, gen. -*glja* (Bela Krajina) »Jochnagel«. Drugog je postanja *pregaj*, gen. -*glja* »Käsemade« (v.). Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *e*:

stcslav. *presti*, *prtgc*, polj. *zaprzac*, rus. *prjač*. Rumunji preinačiše značenje »conjungere« u »podupirati«: *sprijini* (Oltenija) = *sprijoni* (Banat) = *sprejeni* »stützen, halten, schürzen, verteidigen«, postverbal *sprijin(e)*, apstraktum na -*ealā* < -*eh sprijinealā* »Stütze«. Praslav. korijen **prcg-* dolazi u prijevodu perfektuma **prcg-*: stcslav. *prpgt* »Joch«. Od tog prijevoda je i stcslav. *prožiti* te u nas na -*ati pružati*, *pružam* (*o-*, objekti: *ruku*, *nogu*, *čaju*), na -*iti pružiti* (*se*), -*im* (*do-*, *is-*, *ispo-*, *po-*, *ras-*), *sprūžiti* (Vodice) »pritisnuti kokot na puški«. Postverbal na -*bk napružak*, gen. -*ška* »šiljak na koji se nasadi ostan«, na -*ka napružke*, gen. *nāpruzākā* f pl. »čimbari, prugla«. Postverbali praslav. *pruga* (Vuk) »1° paja, strēka, strijeka, žilj, 2° (danas općenito) željeznička pruga, štreka (Hrvatska, germanizam), 3° autobus (Crna Gora)«, slov. *proga*, polj. *prega*. U pl. *prūge*, gen. *pruga* je tkalački termin (Ston) »dvije tanke daščice«. Odatle pridjev na -*ast prugast* »šaren, s prugama« = *prugalce* = *prugarast* (18. v.). Deminutiv *prugica*. Pridjev *prüg* (*konj*, *zmija*) »gestreckt«, *pò(d)prug* m (Čilipi, Lika, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) »kolan, cingulum, tendicula«. Sveslav. i praslav. na -*lō prūglo* n > *prūglo*. Nalazi se i u drugim slavina kao slov. *proglo*, češ. *pruhlo*. Deminutiv *prugalce*. Ovamo još *prūgao*, gen. -*gla* (Vuk) »klupko, petlja«. U Risnu je *pruglo* izmijenjeno u *pružalo*. U Sinju *prugla* n pl. je tkalački termin »čimbari«. Odatle i *pruglatica* — *pruglavica* »vipera ammodytes (nazvana, stoga »što leži vavijek u pruglu«, u krugu, odatle i sinonimi za ovu zmiju *kotarkinja*, *krugatica*). Prevedenica (calque) *suprug* m prema f *supruga* (Vuk) (rusizam?) »coniux = σύζυγος«. U Bednji pored *proug* govori se i *trout*. To je zbog unakrštenja sa *prut*. Na jednak će se način možda moći protumačiti *pruda* (Valjevo, Srbija) »pruga, trak, crta, vrvca«, kad o riječi budemo primjerima bolje obaviješteni. Isto tako *pruglja* »šiba ili prut« = (Pavlinović i) *pruja*. Interesantne su rumunjske posudnice: *pîrghie* f (Muntenijska) »Stange, Baum, Hebel«, sinonim *drug* (Moldavija, v.)> koje je semantički i etimologijski srodno sa *sprājinā* »1° lange Stange, Rute, 2° mjera za teren«. Posljednji oblik potječe zacijelo iz bug. *prāzina*, augmentativ ná -*ina* od *prpga*, Upor. češ. *pružina*. Dočetak -*ie* u *pîrghie* nije jasan, dok bi *pîrgh* predstavljao metatezu od **prig-* < *progi*. Možda je sufiks -*ie* < gr. -*ία*. Rum. *prājinā* došlo je ponovno u jezik u *pržina* f (Podunavka) »motka u vajatu ispod grede obješana, preko koje se pređa, prostirke itd.

previsuju (ne kaže se gdje se tako govori, valjda u Banatu)».

Lit.: ARj 3, 938. 959. 4, 2. 10. 7, 538. 9, 109. 10, 824. 11, 511. 515. 517. 185. 12, 525. 526. Elezović 2, 122. 123. 285. 392. Ribarić, SDZb 9, 193, 183. Pletersnik 2, 92. 231. Ilešić, NJ 2, 69–72. Miklošič 262. Holub-Kopečny 297. 298. Bruckner 436. Slávia 5, 425. Vasmer 2, 450. 451. 454. Hirtz, Amph. 123. 64. 75. WP 2, 675. Trautmann 178. KZ 50, 67. Vaillant, RES 22, 40–41. Tiktin 1091. 1168. 1475. Märeteje, Savj. 148. Kaspert, ČZN 6, 152. sl. (cf. RŠI 3, 365). GM 34. 350. 353. Matzenauer, LF 14, 187–191. 403–405. Zupitza, Gutturale 26. Siebs, KZ 37, 301. Brugmann, IF 32, 180.

precipitat, -am pf. (Potomje, primjer: *precipito je od truda*) »smalaksati«. Od lat. *praecipitare* > tal. *precipitare*. Apstraktum *precipicija í* (Potomje) < lat. *praecipitium* > tal. *precipizio*.

Lit.: DEI 3053.

precizo (Dubrovnik, Cavtat), prilog »točno«. Denominai *precizat*, -ām (ibidem, primjer: *precizaj mi vrijeme*) »odrediti«. Talijanizam = latinizam: tal. *preciso*, *precisare* < lat. *praecisus* »tagliato« < *praecidere*. Pridjev proširen na -bn > -an *precizan*, na -irati *precizirati*, -dzīrām.

Lit.: DEI 3053.

pred (13. v.) = *preda*, uz enklitike *me*, *te*, *se*, *nj* = (ikavski) *prid*, sveslav. i praslav. **per-dl-*, prijedlog s āk. i instr., prilog (*na*)*prijed*, imenički i glagolski prefiks (tipovi *predgovor*, *predsjedati*) »coram, ante«. Veže se s prijedlogom *iz*, s *ispred* sa gen. (16. v.), *ispreda* (Vuk), *sprijeda*. U tom slučaju je pridjevskog podrijetla jer je *prijeda* genitiv. Tako i u prilozima (*u*)*naprijed* pored *naprede* (14. i 15. v.), *napredi* (*u-*), *naprido*, *naprijedu* = *naprije* (Ljubiša; -d ispaio u sandhi pred suglasnicima, usp. *vaje* < *vavijek* < *vvekb* na Korundu). Neo-bični su ikavski oblici u prilogu *pridveče* i *pridjesen* (Kosmet), možda pozitiv prema komparativu *pride*. Superlativ *najnapred* (Kosmet) »prvo«, upor. *najposle*. Ovamo ide još prilog *prec* (Prigorje, hrv.-kajk., upor. slov. *precej*) »mnogo, jako, daleko« < *predse*. Stari s pridjev pōimenuje s -ik *predak*, gen. -ika »avus«, pl. *preci* = na -io *predi*. Upor. rus. *predok*. Pridjev se pravi na -bn > -an samo od priloga *naprijed(a)*: *napredan*, odatle i denominai na -ovati *napredovati*, -ujem = *napridovati* (ZK), odatle postverbal na -tk *napredak*, gen. -ika

= *napredak* (Vodice) — *napredica* (Kosmet), poimeničenje (calque, prevedenica) *naprednica* (Terzić) »antiphona«, prilog na -ka *napretka* (južnomoravsko narječje), *unāpredak* (priloška deiksa -K) (Vodice), na -iti *naprijediti* (15. v.), *unaprijediti*, -*napredim*. Poimeničenja *prednost* i *prednik* smatraju se kao čehizmi. Na -ost *napredljivost* (Jambrešić). Na -stvo *napredstvo* (Hektorović). Od priloga *pred* pravi se pridjev na -nji < -bn -f -j *prednji*, koji se poimeničuje na -jak *prednjak*, odatle denominai na -iti *prednjačiti*, *prednjačim* (*is-*), na -bc *prènjac*, gen. -aca m (Lika) »prednji dio prsluka«. Od priloga *prèdi* tvori se s pomoću sufiksa -je (upor. *poslije*, *slade*) praslav. sr. rod komparativa *perd-je: stcslav. pridjev *preždb*, *prežde* prilog = *prede* (Vuk) = *pride* (Vuk, pripovijetke, Dubrovčani), u muškom rodu *prèdi* »preći« = *prije* (*is-*, *ot-*) (sa *di* > *j*) kao u toponimu *Ljubovija* < *Ljuboviđa, na Drini, toponomastički pridjev u femininum od ličnog imena *Ljubovid*) = u starijem jeziku *preje* > (ekavski) *pre*, prilog i prijedlog s gen. Odatle pridjev *predni* (13. v.) = (s metatezom palatalizacije) *prednji* (v. gore), na -alnji (analogija od *sadašnji*, *prvašnji* itd.) *predašnji*. Od stcslav. pridjeva *peeblybъ* »prior« potječe interesantna rum. imenica *preajmă* »Gegend, Umkreis«, koja se upotrebljava s lat. prijedlogom *in* *peajju* kao prijedlog s dativom (*cuiva* »pred nekim«) = *din preajmul grădinii* (Adoidava) »pred vrtom«. Prema Weigandovu uvjerljivom tumačenju *preajzma* je poimeničen ž. r. stcslav. pridjeva *prešdbna (se. *zemlja* = rum. *fara* < lat. *terra*); *m* je nastao u disimilaciji *dn* > *dm* (upor. *nodilti*, *nadmein*). Upor. lat. priloški komparativ *prius* i vlat. *antius* > tal. *anzi*, stfr. *ainz*. Superlativ *najprede* ~ *nâjpride* (Vuk) = *najprie* (Vuk) (*iz-*) = *najprie* (Piva-Drobnjak) »nedavno« = *najpre* — *najpri* = *najpreg* (Bunjevci, Vojvodina, s nejasnim *g*). Prema prilozima na -a *prija* (Bosna, Brčko, katolici, Radović), *najprie* (Hektorović). Hrv.-kajk. prilog i prijedlog *prèdi* = *prede* nije komparativ nego sadrži lokativno > *ej*, upor. rus. *vpered* i praslav. *radi* pored *zaab*. Praslav. *per-d sadrži ie. *per* kao u *pre* (v.) i *d* kao *nad*, *pod*, tj. postverbal od *djeti* (v.). Posljednje je praslavenska inovacija. Slog *prè-* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *przód* pored *przed*, rus. *pered*, *vpered*.

Lit.: ARj 3, 845. 4, 3. 7, 522. 530. 533. 11, 485. 461. 465. 510. 874. Ivšić, HR 1934, 194. JF II, 122–123. Ziruc, yP3, 78. Elezović 1, 436. 444. 2; 121. Ribarić, SDZb 9, 170. Vuković,

SDZb 10, 391. Miklošič 241. Isti, Vgl Gr. 1, 411. 2, 323. Isti, Synt. 237. Holub-Kopečny 299. Bruckner 442. Mladenov 506. Maretić, NVj 3, 187. Rožić, ib. Schulze, KZ 42, 45. Rozwadowski, RSI 2, 82. 86. 90. i sl. 93. JF 3, 268. Osthoff, IF 8, 34. Brugmann, IF 27, 236. Music, JF 4, 151–165. Rešetar, Slávia 11, 573–594.

predati, -ām impf. (16. v.) »bojati se, strahiti se, plašiti se, prepadati se, drhtati« prema pf. *prènuti se*, - *m* (*dn* > *n* kao u *panēm* pored *padnem*) »naglo se probuditi iza sna«, u svim slavinama osim u polj. i bug., praslav. **pred-*. Pridjev na -ljjv *predljjv* (konj) »koji se plaši, koji preda«. Homonimija je izbjegnuta razlikom u akcentu prema *predati* »transmittere«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *i*, upor. stcslav. *predati*, rus. *prjāatb*. Isti korijen dolazi u praslav. i u prijevodu perfekturna *ç* u pridjevu na -bk (upor. *sladak*) *prudak* »pernix«, koji je praslav., upor. sjov. *pradek* »munter«, polj. *prèdki*, češ. *prudký*, brus., rus. *prudkij*, bez paralela u baltičkoj grupi. Imenica *prud m* »1° Sandbank, Düne, 2° toponim (Zagreb, u Savi)« također je praslav.: stcslav. *predb*, češ. *proud*, polj. *prad* »Strom, Strudel, Wirbel«. Ovamo ide i srijemski glagol *pruditi*, -im (Vuk) »1° prvi rod roditi, 2° rasti iz korijena«; *prudljivica* (Šulek, Popović) »vinova loza koja se zove šišula (Vuk); čokot na kojem grožđe potjera, ali u cvijetu opadne, ospe se i zove se osipača«. Na -nik *prudnik* (Pančić) »biljka chenopodium botrys«. Ie. je korijen **sp(h)rend(h)-*, u kojem je raširen formantom *d(h)* nazalirani korijen **sp(h)er-* »zucken, schnellen«. U slavinama nema nepostojanog ie. *s* (upor. *kopiti* ŽK pored *škopiti* < *skopiti*, v.), koje se nalazi u germanskoj grupi: ags. *sprind* »lebhaf«, bavnjem. *sprinz* »Aufsperren der Blumen«, bavarsko (u prijevodu koji odgovara praslav. *predb*) *Spranz* »isto«.

Lit.: ARj 11, 483. 468. 12, 524. Miklošič 262. Holub-Kopečny 296. 297. Bruckner 436. WP 2, 676. Trautmann 277. KZ 50, 66–67. Matzenauer, LF 14, 183–184. Zupitza, KZ 36, 61. 65. Wood, KZ 45, 62. Walde, IP 25, 163. Osthoff, IF 6, 17.

predga f (Posavina) »motka kojom se mlinsko kamenje diže i spušta«. Od lat. > tal. *pèrtica*, preko mlet. *pertega*. Trebalo bi ipak potvrda i iz narječja koja su bliže mletačkom nego što je Posavina. Na Pagu se govori *šperkie f* pl. »4 kukasta komada drva koji pomažu da se može naprtiti što više na sedlo«. Upor. furl. *pienie f* (*tl* > *kie* kao u fr. *tabatière* mjesto

*tabaquièrè). Dodatak *š* < tal. *s-* < lat. *ex-* kao u tal. *smergo* < *mergus*, tal. (Chioggia) *sperga* »lungo come una pertica«.

Lit.: ARj 11, 475. REW' 6432. Olwieri 531.

préfet m (Kašić, talijanizam) = (latinizam) *prefekt* m (Glavinčić, i danas). Od tal. *prefetto* m = lat. *praefectus*-, part. perf. od *praeficere* (prefiks *prae-* i *facere*).

Lit.: ARj 11, 511. DEI 3058.

pregat m = *prgat* m (Dubrovnik) »dubrovačko vijeće koje se lat. zvalo *consilium rogatorum* — hrv> *vieće umoljenih*«. Od tal. poimeničenog part. perf. *pregato* < lat. *precatus*, od *precari* > srlat. *precare*.

Lit.: ARj 11, 512. 826. REW' 6733.

prèkòlica f (Istra) »facetae, šala«. Od tal. učenog *preconio* < lat. *praeconium* (disimilacija *r — n* > *r — l* i naš sufiks -ica).

Lit.: ARj 11, 557. Matzenauer, LF 14, 81.

prelat, gen. -ata m (knjiška crkvena riječ) = *perlat* (Kolunić) »svećenik višeg reda u katoličkoj crkvi, arhijerej kod pravoslavaca«. Apstraktum na -ura *prelatura f* »dostojanstvo prelata«. Od kllat. *praelatus*, poimeničen part. perf. *praeferre*.

Lit.: ARj 11, 578. DEI 3061.

prelo n (hrv.-kajk., Habelić, Kupinec, Hrvatska) »prijelaz na plotu, prilaz (ŽK)« = *prelo* (Belostenec, Šaptinovac, Vinkovci) »otvor, rupa« = slov. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch«. Vjerojatno prefiksama izvedenica na -lo; **prè-* (v.) + -ba + -lo, od praslav. korijena glagola *iči* (v.).

Lit.: ARj 11, 583. Pletersnik 2, 219. SEW 1, 421.

prema, sveslav. i praslav. *prema*, prilog i prijedlog = (ikavski, 15. v.) *prima* (Lumbarda, Korčula) = (s arhaičnom zamjenom «k > a) *pram(a)* = (bez priloškog *a*) *prem* (16. v.) = *prêm* (Kosmet) »1° pravcem, upravo, baš, doista, 2° contra, secundum, gemäss, 3° prvo, već (Kosmet u *prêm jutre, prêm danas*)«. Veže se s prijedlozima *iz-* > *s-* i *na-* *spram(fl)*, *napram(a)*, *naspram* = *nasprema*, odatle pridjev *naspraman*, *spràma* (Vuk, Kosmet), *ùprema se* (Piva-Drobnjak) »uzajamno«. U ostalim slavinama je to i pridjev kao stcslav. *peenb*, slov. *prem*, češ. *prímo*, rus. *prjamoj*. JCod nas se pridjev očuvao samo u poimeničenju ž. r. *prema*, gen. *premi* (Istra) »1° orača sprava,

2° cella« = *prèma* f (Vodice) = *prèma* (Golać) »prednji ili stražnji dio kola (takoder slov.)« i na -bc > -ac *premac*, gen. -mca »takmac«, književna riječ. Prilog *prem* u vezi s veznicima *ako*, *da* dobio je koncesivno značenje: *prem ako* (nije štokavski) = *akoprem* (provincijalizam) »ako i«, *premda* (Vuk) = *primda* (ikavski, 16. v.). Dolazi i kao prvi elemenat u složenicama koje nastadoše iz sintagmi: *premaljeće* n = *premaljeće*, s pridjevom na -bn *premaljetni*, -tan = *pramaljeće*, *pramaljetan*. Novi su neologizmi *prematopis* »contrasignatura«. Denominal na -iti samo s prefiksima: *dopremiti*, *napr emiti*, *nàpremiti*, *opremiti*, *opremim*, *spremiti*, *rastrimiti*, *prema* impf, na -ati *dopremati*, *opremati*, *spremati*, *spreman* (Piva - Drobnyak) »poslati«. Bez prefiksa postoji u stcslav. *premiti* »richten«, rus. *prjmitb*. Odatle postverbalni *doprema*, *oprema* f, pridjev *opreman*, *sprema*, pridjev *spreman* (ne-), na -ica *spremica* (Dubrovnik) »cella« = *spremnica*, na -ište *spremište* »remiza«, apstraktum na -ost *spremnost*; *spremnut* (Kosmet) »spremljen«. Jat u slogu *pre-* nastao je iz ie. dvoglasa *ai* u *prai, *perai (v. *pre*), čemu je dodan sufiks -mo, koji se nalazi u stnord. *framr*, stvnjem. *fram* »vorwärts« i u gr. *πρόμος* »Vorderster, Führer«.

Lit.: ARj 2, 650. 4, 1. 7, 528. 641. 9, 109. 110. 11, 592. 595. 597. 361, 364. Stevanović, *Ny* 2, 273-276. *NJ* 1, 94. Kušar, *NVj* 3, 326. *Elezović* 2, 126. Vuković, *SDZb* 10, 403-406. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečny* 301. *Bruckner* 594. *WP* 2, 37. *Zubaty*, *RSI* 2, 18. *Brugmann*, *IF* 26, 271. *Sachmatov*, *IzvORJAS* 6, 267. sl. (cf. *AnzIF* 15, 121). *Matzenauer*, *LF* 14, 173-176. *Wijk*, *ZSPH* 11, 8. *Durnovo*, *Slávia* 6,220-222.

Premantura f (Istra), najjužniji rt — *Pro-muntúr* (Pula) = tal. *Premontar*, isto-romanski leksički ostatak od lat. *promontoriwn* »Vor-gebirge«. Na Cresu *Prantúr* = *Plantur*, naziv brda, na Krku krčko-romanski naziv lokaliteta *Prementour*. U Supetarskom kãrtulãm *promunctorium*.

Lit.: Skok, *Slav.* 38. *AGI* 24, 42. § 65. Skok, *SupK* 291.

premiti 3. 1. prez. *ne prema mi* pored *ne prèmi mi* (Kućište) »nije mi do nečesa«. Od tal. < lat. *premere*. Apstraktum na -ura *premura* f (Božava) »pressa«. Part. perf. lat. *pressus* > tal. *presso* u prilogu *prešapoko* (Istra) »gotovo, skoro« < tal. sintagma *pressappoco* < vlat. sintagma **pressum ad paucum*. S prefiksom lat. *sub* > tal. so- *supres* (Boka) = *supres* m (Rab, Lepetane) = *supras* (Kotor) = (s

umetnutim *n* pred labijalom) *sunprès* m (Božava) = *sumpreš* (Lepetane, Crmnica) »utiija, pegla«, denominal *sunprešivat* impf. (Božava) = *suprešat* (Crmnica) »sopppressare, stivare« < mlet. *sopresar*. Poimeničen part. perf. u ž. r. *pressa* ili izvedenica na -ia *pressia > tal. *prescia*: *preša* f (hrv.-kajk., slov., ŽK, Jambrešić, Lika, Slavonija) »1° tijasak, Wein-*presse*« < tal. *pressa* ili njem. *Presse*, odatle denominal na -ati *prèsati*, -am impf, (objekt *pršute* Lika, ŽK, hrv.-kajk. i slov.; *grožde*, Krašić) (iz-, na-). Na -evina *preševina* (Reljković, Samobor) »mast, mošt, šira od najdonjeg grožđa u preši«, na -nica *prešnica* »preša, torcular«. Isto: *preša* f (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast, južni krajevi, Rab, Bož va) »2° festinatio, žurba, hitnja (nije *preša*, *preše*, *radi na prešu*), 3° necessitas, Dringlichkeit, nužda« = *priša* f (ikavski, Marulić; Hektorović u rimi *prise* / *htiše*; Gazarović, Terzić, Lumbarda, Korčula) = (jekavski) *prješa* (Marin Držić, Vetrание. Pridjevi na -bn > -an *prešan* = (na od.sintagme *na prešu*) *naprešan* »brz, hitan, nagao« = *naprišan* (Hektorović) = *prisan* = *prješan* »hitan«, na -it *naprašit* = *naprešit* = *naprišit* »hitan, požudan, plašljiv, strašljiv«. Prilozi *prešno* = (na -imice) *prešimice*. Na -bc > -ãc *prlšac* (Pavlinović) »onaj koji je prešan, kome se žuri«. Denominal na -iti *prè-siti*, -lm impf. (Vuk, Bella, Stulić, jugozapadni krajevi) = *pršiti*, -em = *prješiti* (Dubrovčani). Osnovno *preša* = *priša* = *prješa* = *praša može biti i leksički ostatak dalmato-romanski.

Lit.: ARj 7, 529. 8, 26. 11, 738. 739. 741. *REW* 6742. 6738. 6743. *Pleteršnik* 2, 279. *Cronia*, *ID* 6, 118. *NJ* 2, 219. *Kušar*, *Rad* 118, 21. 24. *NVj* 3, 337. *Miletić*, *SDZb* 9, 260. 390. *Budmani*, *Rad* 65, 166. 167.

prēmula f (Račišće) »(ribarski termin) uzica za udicu« = *primula* f (Potomje) »žila od loze, koja se veže uz vršvu« = *primula* (Mljet) »uzice na vrši, koje drže čepove i skandaj«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 211.

prepelica f (Vuk) = na -šiu *prepelka* (Ra-jić), sveslav. i praslav. reduplikativna onomatopeja *per-per-* (kojom se imitira glas ptice), »1° coturnix, caille, Wachtel, 2° (metafora prema boji ptice) konj, ovca (Lika), 3° (metafora prema brzini) tane, 4° (sinegdoha, prema obrađenoj njivi na kojoj živi) postat kad se kosi, žanje, kopa kukuruz (Vuk, Gradac kod Po-žege)«. Pridjev na -/ *prèpelicij*. U neutrum oronim *Prepelicje* (planina u Pivi). Deminutivi na -ica *prepelčića*, na -ie *prepelčić* (Vuk

»mlada prepelica«. Na -jãr *prèpelicãr* (Vuk) »pas koji ih hvata«. Na -ište *prepeliste* (Šuma, Uzice). Na -bko *prepelko* (Bruvno) »vo«. Suglasnik / u slogu -lica nastao je disimilacijom *r — r > r — l*, a slog *pre-* po zakonu likvidne metateze. Upór. za oboje rus. *pereper* i polj. *przepiorã*, bug. *preperica* bez -ica češ. *prepelice*, sa disimilacijom *p — p > k — p* češ. *křepelka* (takoder prezime). Upór. *prpelica* (Istra). Slogovi *pr-* u Istri i *kre-* u češkom .mogu biti i onomatopejske varijante, izvanfonetske pojave. Rumunji posudiše *prepelitã* »cotãtnix«, *prèpelicãr* = *prepelifar* »Hühnerhund, Wachtelhund«. Drugi oblik iste onomatopejske denominacija nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *putpele* i *pepala*, lot. *paipula*, stprus. *penpalo* »prepelica«, *pippalins* = *pepelis* »ptica«. Usp. arb. *potpolloshkë*. Upor. za onomatopeju, kojom se imitira glas ptice (Schallwort) *píp-*: *pípa* (v.), arb. *bibe* »junger Wasservogel«, stcslav. *pískati* (v.). Kako *prepelica* igra ulogu u basnama, može se uzeti da je odbacivanjem reduplikacije stvoren izraz već u ie. za boju: gr. *πῆλιος* »siv« = sanskr. *palitas*, lit. *pele* »miš«. Upor. sličnu ornitološku denominaciju *vjeverica* (v.).

Aii.: ARj 11, 657. *Miklošič* 243. *Holub-Kopejnji* 191. *Bruckner* 434. *Mladenov* 512. *WP* 2, 54. 70. *Trautmann* 204. *GM* 350. *Tiktin* 1244. *Fraenkel*, *LP* 2,111. *Petersson*, *KZ* 46, 232. (cf. *JF* 3, 215). *Machek*, *ZSPH* 20, 29-51 (cf. *RES* 26, 147).

prepišora f (Srbija) »neka igra«.

Lit.: ARj 11, 661.

presenetiti (se), -im pf. (hrv.-kajk., Hrvat-ska, Trebarjevo, slov.) = *presnetiti*, -im = *prisnetiti* (Kavanjin) = *presnjetiti*, -im (Crna Gora, Šulek), part. perf. pas. *prismećen* (Vule-tić) »nagnali koga u čudo, iznenaditi, očarati, opčiniti«. Bez prefiksa *pre-* nije potvrđeno, od drugih prefiksa samo sa *o-* *oseriétiti*, *osènètim* pf. (*čime*, *dobrotom*, *ljepotom*). S prefiksom *pre-* nalazi se u slov. *presenetiti*, -étim pf. prema impf. *presenečati*, -am, *presenečevati*, -ujem. I slovenski glagol nije potvrđen bez prefiksa. Prema Pircheggeru od *prishgnètiti se, valjda od *shgnesti* »comprimere«, *shgnetenie* »compresio« (Miklošič, *Lex.* 19), kod čega bi g u grupi od 3 suglasnika mogao ispasti.

Lit.: ARj 9, 191. 11, 699. 713. *Pleteršnik* 2, 272. *MikloUi* 291. *Pirchegger*, *ZSPH* 13, 342-343. 16, 115-121.

presentati, -am pf. »predstaviti koga komu« = *prezentați*, -am pf. (16. v., statut vrbanski) »prikazati, predočiti« = *prezentat se* »pojavit

se«. Interesantan primjer zamjene lat. > tal. prefiksa našim *na-*: *nazentât se* (Brusje, Hvar) »doći nezvan nekome na gozbu«. Na -trati *prezentirati*, -zèntirãm (ŽK) »(vojnički termin austrijski) oružjem iskazati čast«. Od lát. *presentare* > tal. *presentare*.

Lit.: ARj 11, 814. 699. *DEI* 3068.

presidenat, gen. -enta m (jedna potvrda). U književni i saobraćajni jezik nije ušao ovaj latinizam ili talijanizam (poimeničenje part, prez. lat. *praesidens*, gen. -tis > tal. *presidente*, od prefiksa *prae-* i *sedere*) nego prevedenica *predsjednik*.

Lit.: ARj 11, 699.

presirãti, -am impf. (Riječka nabija. Crna Gora) »(nepriostojna riječ) koješta govoriti, prtljati«.

Lit.: ARj 11, 701.

prešlo n (geografski termin), sveslav., osim slov. i bug.; praslav., *prtslo »gradus«; »1° preslijež (Kosinj, Lika), 2° brežuljak između dva brda (Plitvička jezera), 3° sumeda na kakvom brdu (Vasojevići, Crna Gora)«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *f*. Upor. polj. *prztslo*, rus. *prjaslo*. Korijen je isti koji u *predati* (v.): praslav. **prid-* < ie. **sp(h)rend(h)* sa sufiksom -tlo, dok sláv. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch« pretpostavlja **prend-* + -lo. U ie. prijetoju perfekturna **sp(h)rond(h)* zastupljen je isti korijen u isl. *sprund* »Rith, Spalte«. Upor. za značenje fr. *crevasse* od *crever* < *crepare*. V. *preslap*, *preslop*, *slap*.

Lit.: ARj 11, 711. Škarić, *NVj* 20, 45-49. *Pleteršnik* 2, 219. *Miklošič* 262. *Bruckner* 440. *Vasmer* 2, 456. *Matzenauer*, *LF* 14, 401-402.

presti, *predem* impf. (Vuk) (*is-*, *na-*), sveslav. i praslav. **prid-*, »neo, spinnen«, prema iterativu na -a- *predati*, -*predam* (Vuk), samo s prefiksima *is-*, *ras-*. Praslav. su izvedenice na -ia *preda* — *prèja* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »1° netum, Gam, 2° naprava za hvatanje ribe (sinegdoha, Otok, Slavonija)«; odatle deminutiv na -ica *prèdica* (Vuk), također metaforički »preglica« (v.) = *prèjica* (Smokvica, Korčula) »prsten od gvozda u obali (rivi) i u kamenu za vezivanje barki, anel (Korčula), bijančug (Šibenik)«; na -ivo: *predivo* n (Vodice) »pletenje«, na -tlo (sufiks za oruđa) *preslica* (bez -ica, koje je izgubilo deminutivno značenje, upor. češ. *prešlo*) = *preslica* (Lika, sa šl od *prešljen*), s deminutivom na -ica *presličica*

i augmentativima na *-etina presletina* i *pre-sličetina*, na *-jar pr'esličar m*, hipokoristik *prela f* (Turska Hrvatska, Šapatinovac, Slavonija). Od *prešlo* na *-en* (pridjevski sufiks), također sveslav. i praslav., *prešljen* (Vuk) = (s odbacivanjem dočetka *-eri*) *prešalj*, gen. *-šija* — (s prijetojem nižeg štepena) *pršljēn* (Vuk) »kost ili rog, koji se natakne na vreteno da je teže kad se prede, agršak (v.)«. Odatle na *-ka prešlenka* »gljiva nalik na prešljen«, na *-tk* > *-ak pršljēnjak*, gen. *-njka* »drveni tanjure. Poimeničen sr. r. part. perf. pas. *predeno n* (Stulić, Šulek) »1° Stráhne, motak, motovilo, 2° vreteno« (Jambrešić). Deminutiv na *-će predema* (Vetranie) »1° pasmo, 2° biljka vilina kosa, maček, cuscuta« = *predenica* = *predanica* (Belosteneć). Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *i*. Upór. polj. *przác*. Riječ *prešljen* je poimeničen pridjev m. r., kao termin primitivne kućne radinosti je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Mađžara *pereselen* »Wirbel«, kod Rumunja *prisnel* = *prinsel* (s metatezom *l — n > n — l*, da bude bliže rum. deminutivu na *-el* < lat. *-eūsus*) = čine. *prišine* »anneau de fuseau«. Radne imenice na *-ia* od part. perf. akt. *prelja* (također slov. i rus. *prjahja*), pridjev na *-in prēljīn* (Piva-Drobnjak), prema maskulinumu na *-čc preljac*, gen. *-ljca* pored *prelac* (Vuk) »1° čovjek mekušac, 2° (Lika) čovjek koji ide po prelama«. Apstrakti *prelo n* »predenje«, na *-aj napredaj* (Lika) od *napresti*; *naprelica* (Kapinej, Slavonija) »tkanina«. Baltičke paralele imaju nestalno *s*-i prvobitno značenje lit. *sprestī*, *sprendžiu* »eine Spanne messen, umspannen«, lot. *sprīest* »spannen, strecken, messen«, *spredule* »preslica«. Prema ovim paralelama ie. bi korijen bio **(s-)pre-n-d-* »istežem«, nazalirano **sp(K)er-* i rašireno formantom *d*. Upor. stnord. *spretta* »razbacujem«. Tako misli i Mladenov. Bruckner veže s praslav. **preg-* čime se ne objašnjava osnovno *d*.

Lit.: ARj 3, 959. 7, 528. 522. 11, 723. 741. ZbNŽ 2, 227. Gavazzi, Sienna 3, 667-672. Miklošić! 261-262. Elezović 1, 238. 2, 123. Ribarić, SDZb 9, 183. Bruckner 440. Vuković, SDZb 10, 398. Mladenov 506. WP 2, 672. Trautmann 278. KZ 50, 66. Vaillant, Slavia, 9, 491. 495. GM 353. Joki, ASPH 28, 15-16. 29. 46. sl. Reichelt, KZ 39, 76. Matzenauer, LF 14, 184-186.

presumitača f (oko Dubrovnika) »seljački prsluk za svaki dan« = *presomitača* (Konavli, Čilipi) »isto što čerma < ječerma«. Bez prefiksa *su* (upor. *susjed*) *premitača* f (Risan, Vuk) »vrsta prsluka, džamadan«. Kako je praslav.

korijen *mit-* (v. niže *sumitice*) gotovo iščezao iz narodnog govora, zamjenjuje se poznatijim *met-* (v. *metati*) *premetala* (Vuk, Dalmacija, ŽU) »1° marama što žene nose na glavi i od koje se krajevi sa strane premetnu jedan preko drugoga, 2° (Lika) komad platna na sredim prerezan, koji nataknu novorođenčetu preko glave mjesto košulje« = *primetača* (Sinj) »kamižola«. Sve su to izvedenice s pomoću *-aia* od glagola s prefiksima *pre-*, *sc-*, *st-*: *presumititi* (*se*), *-sunutim* (oko Dubrovnika) »1° prevrnuti, 2° razminuti se« = *presamititi*, *-samitim* (Vuk) »1° presmotati, predvostručiti, 2° prebaciti (se)« = *presumiti* (Joljica) »prebaciti«, *presumiti se* »razminuti se«. Prilog na *presumit* (Travnik, koparan i džemadan *sapeti na presumit*) = *usumit* = na *-iče sumitice* »naizmjence«. O glagolu bez prefiksa vidi pod *mijena*.

Lit.: ARj 11, 612. 714. 733. Miklošić 198.

prešlic m (Dubašnica) »muško jagnje od godinu dana« prema f *preslica* (Dubašnica) »ovca od godinu dana«. Usp. *stijeg*.

Lit.: ARj 11, 741.

pretafi, *precēm* impf. (Vuk, Baraković) (M-, *po-*, *s-*, *u-*, *su-*, *za-*) = (prijenosom suglasnika *ć* iz prezenta u infinitiv) *zaprecāt*, *-ēm* pf. = *uprecāt* (Kosmet), »pokrivati pepelom, žeravicom«, sveslav. i praslav. *prēt-*, termin iz kulture vatre. Kako je nestalo primitivnog pečenja hljeba, glagol nije više općenit na hrv.-srp. teritoriju. Pridjev na *-en* > *-an* stcslav. *sipretbnī* > *spretan* pored *spretan* (obratno *nespretan*) »1° (Vuk) što zaprema malo mjesta (opozicija *kabast*), 2° okretan (Daničić)«, s apstraktumom na *-ost spretnost*. Drugo se značenje razvilo odatle što baratanje pepelom i vatrom traži izvjesnu okretnost. Upor. još izraz *spretati pušku* »ispaliti pušku«. Postverbalni: *popret* = *pupret* (Gornjoseljani, BiH), *ùpret* (Crna Gora), *sùpret* (Crna Gora), *zapret* (Vuk). Rumunji posuđiše pridjev *sprinten* < stcslav. *зрꙑѣиънъ* »behend, flink, hurtig, leicht, leicht bewaffnet«, poimeničen na *-oj* (v.) *sprintenas* »leicht Bewaffneter«, denominal *a sprinteni* »behend, leicht machen«, apstraktum na *-ie sprintenie* »Behendigkeit«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, kako se vidi iz rumunjskog slavizma i iz polj. *sprztać* »ausräumen«, rus. *prjatatb*. Isti korijen dolazi i u praslav. prijetoju perfektuma u važnom terminu za primitivnu kulturu pletera, plota, vatre itd.: praslav. **protz* > *prūt* m »virga«, slov. *prôt*, polj. *prīt*, *pręcik*, *pręcie*. Deminutivi na

-bc > *-ac prútac*, gen. *prúca*, na *-tk prútah*, gen. *-tka*, na *-ič prutić*. Pridjevi: na *-tk prútak*, f *-tka* »gibak«, na *-ást prútašt* = na *-arast prútarast* »šaren, gestreift«. Na *-ilo prútilo* (Srijem) »prut za udice«. Na *-ovaca* (prema *jabukovača*) *prutovača* — na *-ulja prutulja* »prutasta jabuka«. Kol. na *-je pruće*, deminutiv na *-ice prućice* »šibljke«. Odatle na *-njak prućnjak* »lozovo pruće sakupljeno na hrpu«. Ovamo još *zaprútnica* f (Smokvica, Korčula) »jalov izdanak na prutu vinove loze, koji se otkida i služi za stočnu hranu kao branje«. Nema paralela u baltičkoj grupi, a i ie. veze nisu utvrđene. Matzenauer upoređuje sa stvnjem. *sprezan* »exornare«, *ersprenten* »germinare«, engi. *sprunt*, lat. *spargere*. Uzimlje i srodnost s lat. *pertica*. Ie. korijen **perth-* bio je u tom slučaju u prijetoju nazaliran. Petersson rastavlja **pr-onto* i uzimlje isti korijen koji i u *pramen* (v.). Neuvjerljivo. Arbanasi posuđiše deminutiv *prutekē* = *purtekē* »Rute, Gerte«.

Lit.: ARj 3, 2. 8, 79. 11, 744. ZbNŽ 1, 28. Elezović 1, 197. 2, 392. Miklošić 262. 265. Bruckner 436. KZ 42, 361. Mladenov 534. Ijinski, Sb. Sreznenskij 1924, 27. sl. (cf. Ijib 11, 464). Matzenauer, LF 14, 402-406. WP 2, 49. Jokl, Unt. 299. GM 358-359. Petersson, Balt. u. slav. 1916 (cf. Ijib 1, 116), KZ 47, 273.

pretenditi, *-im* (Perast, statuti) »iskati, tražiti, zahtijevati« = *préndit* (Lumbarda, Smokvica, Korčula) = *priéndi* (Korčula). U Dubrovniku i Cavtatu inf. je prema I. I. prez. na-jo *pretendžat*, *-ām* »isto«, zacijelo je dalmatoromanski leksički ostatak prema talijanizmu *préndit* < lat. *praetendere* (prefiks *prae-* + *tendere*). Poimeničen part. perf. u ž. r. *prēteza f* = *pretieža* »Streit« (Dubrovnik, primjer: *kē pretete što ima D*)«. S prefiksom *in-*; *inténdit*, *-lm* (Kučiste) »shvatiti«, slov. *teza* »Vogelherd« < tal. *tesa* < kilat, *tensus*, upor. *furi*, *contese* (od *contendere*):

Lit.: ARj 11, 747. Pletersnik 2, 667. Kušar, NVj 3, 337. Sturm, ČSJK 6, 71. REW 8640. 8651. Budmani, Rad 65, 167. Cronia, ID 6, 118. DEI 3074.

prēti (se), *prēm* (13. v., *koga, s kime*, Vuk) (*do-*, *sa-*) = (ikavski) *priti se*, sveslav., praslav. **pw-*, pravni termin, »contendere«; *dōpreti*, *dd-prein* »attingere, assequi«, *sāpreti*, *sāprem* (Vuk, *koga na sudu**) »1° okriviti, 2° dokazati kome na sudu da je kriv«. Upor. *saprela ga so i hljeb* »kažnjen je za svoju nezahvalnost«. Iterativ se pravi prijetojem duljenja *ь — i*: *-pirati*, samo s prefiksom: *prepirati* (*se*), *-em*,

otpirati (Dušanov zakon) »brani na sudu«, *sapirati*. Prijetoj *o spor m* »controversio«. Izvedenice se prave od četiri osnove: **pr-* < **rys* s nestankom palatalnog poluglasa *ь*; **par-* s *ь* > *a*; **pir-* (iterativna osnova); **por-* (prijetoj perfektuma). Od *pr-* > *pъ-* na *-ište poprište* (Stulić) je rusizam »1° potkralište, 2° tečaj, 3° polje rada«, danas književna riječ u općoj upotrebi; *raspra* (Vuk) = bez prefiksa *pra* (Vinodolski zakon). Na *-ica priča* »1° accusator, advocatus, 2° prezime«. Rumunji posuđiše *pira* »proces« > **pъa* > *pra*. To može biti i njihov postverbal od *a* (*sa*) *piri* »optužiti nekoga« < *pъzo*, *prēti*, odatle i *pīrš* »tužitelj«, na *-itura pintura* »optužba«. Od *par-* radna imenica na *-bc* > *-ac parać*, gen. *parca*, denominal (*rasparčiti* (Stulić) »rastaviti parce«, *rasparan* (16. v.) »koji zameće raspru«. Apstrakti na *-bba parba f*, s pridjevom na *-en parben*; na *-nja parnja* = hrv.-kajk. *perna* (Pergošić). Sa madž. sufiksom *-uš* < *-os peruš* (hrv.-kajk.) »optuženik« (Pergošić). Pridjev na *-bn* > *-an*: *paran*, poimeničen na *-ica parnica*, s pridjevom *parnični*, denominal na *-ti parničiti se*; na *-ik suparnik m* prema f na *-ica suparnica* (Vuk) »protivnik«, *rasparnik* (Budinić). Upor. češ. *soupeř*. Od iterativne osnove **pir* nema imeničkih izvedenica. Od **por-* *spor* je postverbal od *f spēii* > *sapreti*, upor. češ. *sepfiti* (Rumunji stvorile odatle *a sporovai* »brbljati, odatle apstraktum na *-éh* > *-eatā sprovāialā* »brbljarija«, *raspor m* (16. v., Vuk) »razdor«; *suparnik* (Piva—Drobnjak) ima dva značenja: »1° suparnik« i »2° supojnik«, stavljanje stoke na zajedničko čuvanje«. O tom drugom značenju v. *prijeti*; *ispor* (dubrovačka poslovica, 17. v.) »djelo kojim se iskali ljutina, pizma itd.«; *prijepor m*, s pridjevom *prijeporan*. Rumunji imaju bez prefiksa postverbal *poarā* »dissensio«, koji ne postoji u slavina. Ako se taj pravni sveslavenski leksem izvodi od ie. korijena **per-* »udariti«, onda ide u baltoslavensku zajednicu, ali pravno značenje nije se razvilo u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici nego je to praslavenska inovacija. Odgovara stcslav. *prēti*, *pъc*. Upor. lot. *piretēs* »rixari«, got. *fairina* »accusatio, culpa«. Homoniimija u značenju prema *-prijeti* uklonjena je na tri načina: kvantitetom (kratkim u *priīti* prema dugom u *-prijeti*); *prijeti* dolazi samo s prefiksima, a *prēti* bez prefiksa; *prēti* dozvoljava izvođenje od prebentske osnove, *-prijeti* ne.

Lit.: ARj 2, 650. 3, 938. 11, 750. 847. Horák, ASPH 12, 299. Vuković, SDZb 10, 404. Miklošić 239. Holub-Kopečný 302. 346. WP 2, 42. Tiktin 1474. Matzenauer, LF 14,

176-179. Persson, *Beiträge* str. 473 (cf. *IJb* 1, 68). *Boisacq** 889-890.

pretūr¹ m »posuda koja služi za prenošenje masta iz vinograda u vrimje jematve« = *prtūr* (Vis) = *prītūr* (Komiža), u Kaštelima *pritarak*, gen. -arka »koca (Brač)«. Upor. *korlata*. Čini se kao da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. riječi *praelectorium* »posuda za pretakanje vina«, obrazovane kao *trajectoria* > *tratur* (v.). Glede *o* > *a* upor. *sudajma* > *fasta Sancii Domnii*. Stsrp. *prēton* »namjesnikov stan« je lat. *praetorium* preko biz. *πραιτώριον*.

Lit.: *Jadranska straža* 17, 319. Skok, *Slav.* 194. Vasmer, *GL* 123.

pretūr² gen. -ura m (Dubrovnik, Cavtat) = *pretūr*, gen. -urā (Rab, pored narodne riječi *sudac*; Starigrad na Hvaru) »sudac«, *pretura* f (Boka) »sud«. Od tal. *pretore* < lat. *praetor*.

Lit.: *ARj* 11, 767. Kušar, *Rad* 118, 21. 26.

Prevalila (iz ljetopisa popa Dukljanina), etnik na gr. sufiks -ίτης > lat. -ita od imena rimske pokrajine *Praevalis*.

Lit.: *ARj* 11, 782.

prez (Kosmet) = *priz* (ikavski, Vetrание, Menčetić) = *preza* (pred suglasničkim grupama i pre'd enklitikama *me, te, se, nj*), sveslav. i praslav. *peggь, »1° trans, 2° sine, bez (15. v.)«. Veže se s prijedlogom *na*. U književnom jeziku istisnut od sinonima *bez*. U narječjima je živ prijedlog (ŽK) i unakrštava se sa *bez* u *brez* (ŽU). U arei *prez* oblik *bez* se očuvao u leksičkom arhaizmu: *ü bezan* (*se ti ... propalo, ŽK*), složenica od sintagme *bez dna. U arei *bez* oblik *prez* se očuvao samo u neuljudnom izričaju: *ako neće, pres k ...* (Kosmet) »ne marim«. Prvobitno je značenje »preko, trans«. To se očuvalo u *prizdan* »preko dana«. Može biti i imenički prefiks: *prezime* (v.). Sadrži dva elementa: *pre* (v.) i deiktička čestica *z(i)*, koja se nalazi u *bez* (v.), *crez* (v.), *iz* (v.), *niz* (v.), *na-z-uti* (v.), *(s)kroz, do-z-voliti* (v.), *na-z-očan* (v.), *njoj-zi, nje-z-in*. Jat (> *e, i*) je nastao po zakonu likvidne metateze. V. *preko*.

Lit.: *ARj* 11, 810. *Elezović* 2, 124. *Miklošič*, 244. *Holub-Kopečny* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 509. *WP* 2, 31. *Lang, ČMF* 6, 113-118. si. *Zubatý, KZ* 31, 60. *Nehring, IF* 4, 400 - 401.

prezati, -ām impf. (Vuk, slov.), praslav. **prcg-* pored **prez-* »1° trzati se iza sna > 2° bojati se, plašiti se«. Homonimija sa

prezati, prežēm (v.) uklonjena je akcentom kao u *muka* i *mūka* pored pf. -*prēgnuti*, koji perfektivum za *prezati* ne postoji, ali je postojao u stslav. *vbšprigncti* »hervorspriessen«. Od praslav. korijena *preg-* je izvedenica na -/ + -*io* *pregali, S^m- -eb^o* »crv koji živi u siru«. Služi kao upoređenje za koprljanje, skakanje: *pren&ie se kao predgalj po siru*. Riječ *prēgalj* »Jochnagel« je drugog podrijetla (v.). Pridjev na -*ou* *prezou* (Srbija) »bojažljiv«. Postverbal *oprez* m (Vuk) = *opreza* f, s pridjevom na -*bn* *oprezan*, apstraktum na -*ost* *opreznost*. Prijenosom suglasnika *ž* iz prezenta *przo > *prezam* nastaje infinitiv *prezati* (*is-*) pored *prežiti, prezint* (Crna Gora) »vrebati« (*do-* Dubrovnik) = na -*iti* (*u*) *prežat* (pored *prežit^l*), *uprē&im* (Kosmet) = *uprēžati, uprēžām* (Vuk) »uvrebati, sačekati«, *isprēžati, isprēžim* pored *isprežāt* »svršiti .prežanje tim što se ugleda ili nade ili ulovi ono što se preži«, prema impf. na -*va* -*ispreživati, isprežujem* pored -*živam*. Upor. slov. *oprezovati* »vrebati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *i*, upor. stslav. *oprežati*. U sjevernim slavinama nema zastupnika. Variranje *z* prema *g* u praslav. *prtg-* je kao u *potezati, potežem* prema *potegnuti*. Pod praslav. korijen **preg-* (*sprežmk*, v.) stavlja Daničić, *Korijeni* 294, i ime biljke stslav. *sprež* = *sprež* (Stulić) »helleborus« = *sprež* m (Vodice, Istra) = *sprež* (Vuk), koja se gr. zove *σάραφον* > bug. *karp*. To ne može biti: kao u njem. *Nieswurz* što je dobila naziv od *nien* »khati«, slično je nazvana i kod nas od *prezati* »skočiti«. Praslav. prijepov perfektuma stslav. *progb* > *prûg* m (16. v.) »1° skakavac, locusta, 2° skok, 3° rak locusta marina«, odatle impf. *prûgati, -am* (Brač) (*za-*) »skakati upropice«. Ie. je korijen **spreg-*, nazaliranje je raširenje na *g* od korijena **sp(h)er-* »zucken, schnellens«, koji se nalazi u njem. *springen*. V. *prgav*.

Lit.: *ARj* 4, 2, 11, 813. 511. 820. 823. 813. 12., 524. 525. 526. Daničić, *Kor.* 294. *Elezović* 2, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Mitodii* 205. 261. 263. *Bruckner, KZ* 42, 339. 361. *WP* 2, 675. 276. *Matzenauer, LP* 12, 163. 14, 192-193. Raić, *ASPh* 1, 620. Šuman, *ASPh* 30, 304. *Zupitza, KZ* 36, 65. *Bernard, RES* 23, 161. *Uhlenbeck, PBB* 22, 197. *Hamm, KZ* 67, 122. 227-228.

prgav (Srbija, Miličević), pridjev na -*av*, »1° žustar, 2° gnjevljiv, koji se ljuti, 3° nestrpljiv«, s apstraktumom na -*ost* *prgavost*. Stoji zacijelo u vezi sa stslav. *^s-prognoti* »herauspringen«, postverbal *priga* »neuer Kornsatz«, rus. *terga*. U bug. *pragav* »elastisch, behend, schnell, geschickt«, s apstraktumom

na -*ina* *tralavina*. Po svoj prilici je metafora od *tržiti* (v.) »peći«. Upor. stslav. *prbga*, češ. *prha, prhlava* »rastlina koja pali«. Osnovno bi značenje bilo »upaljiv«. Ovamo idu rumunjski slavizmi *pîrgă f* »plod koji je istom sazrio, prvijehac«, pridjev *pîrgav* »früh reif«, glagol, na -*ovati, -ujç* > -*ui a să pîrgui* »dozreti«, odatle apstraktum na -*eh* > -*eală pîrguială f* »dozrijevanje«. Moguće je vezati i sa praslav. korijenom *preg-* < ie. **spreg-* kao niži prijepovni štēpen bez nazalizacije. V. *prešati*. Riječ *prga* f (Vuk, Lika, Turska Hrvatska, Dalmacija) kao postverbal od *pržiti* (v.) znači kod Vuka »1° jelo od pržena sjerka kao pura (v.) ili kaša, 2° (sinegdoha) brašno od kojeg se pravi prga«. Odatle na -*onja pfgonja* m (Lika) »(šaljivo) čovjek koji rado prgu vari i jede« i prezimena *Pfgomelja* (od sintagme *prgu mljeti*) i *Prgomet* (od sintagme *prgu metati*, se. u *kotao, na vatru*). Ovamo može ići kao metafora augmentativ na -*ina pažina* »1° pospa, kovačina, kojom se pospe mokra čoha, kad se hoće da se crno oboji, 2° pijesak, saplun, salbun (Vuk, jugozapadni krajevi), 3° zemlja u kujundžinici, što upija vodu, 4° toponim«. Upor. dalmatinsko upoređenje *suh kao prga* za postanje metafore. Upor. još ukr. *perha* »Blumenstaub«, rus. *terga* »Blutenstaub«. Izvedenica: deminutiv na -*ica* *prsinica*, na -*iste pržinište*, na -*njāk pržnjāk*, gen. -*aka* (Bosna) »kamen sitan kao pržina«; *pržinaca* (Stulić) »renaccio, terra arenosa« sadrži tal. sufiks -*azza* < lat. -*acea*; pridjevi na -*ast* *pržinast*, na -*av* *pržinav*, na -*ski* *pržinski*. Složenica *pržinoša* (Stulić) »koji nosi pržinu« (haploglogija *nono* > *no* kao u *zakonoša*). Voltidi ima i glagol *pržiti* »arenare, sandicht machen«.

Lit.: *ARj* 11, 826. 12, 569. *Elezović* 2, 133. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečny* 294. 293. *Bruckner* 405. 411. *Tikiin* 1168. *WP* 2, 674. *Matzenauer, LF* 14, 94. 169.

prhati, *prsem* impf. (Hrvatska, subjekt *ptica*; slov.) = *prati* (ŽK) prema pf. *prhnuti, -em* (*ot-*) = *prñit, prne* (ŽK) i deminutivu na -*etati* *prhetati, -če*, iterativ na -*va-* *pophravati, -prhava* (*snijeg*), prijenosom suglasnika *š* iz prezenta u infinitiv *prsatī, pšēm, -ām, -trn* (16-18. v.) (*po-*, subjekt *prah*) »1° letjeti, (davon) fliegen, flattern, svolazzare, 2° puhati, piriti, šuštati, šumiti« = *prsitī, pršim* (subjekti *pčela, vjetar, miris, snijeg*) »letjeti, polijetati«. Postverbal *prh* (Baraković). Na -*alo* *prhalo* n (Cres, Gundulić) »trak, pantljika«. Pridjev na -*av* *prhav* »nestalan«. Ovamo možda *prhala* f (Zore) »rese ženske haljine«, odatle na -*ar* *prhalar*

»koji ih pravi«. Glagol je onomatopejskog podrijetla. Zvuk, što čine krila ptice, kad leti, imitira se sa *prrr*. Glagol *prhati* u značenju »razolare, scharren«, što ga daje Voltidi, bit će unakrštavanje s nižim prijepovnim stepenom *prh od *prah* (v.). Nalazi se i u drugim slavinama: stslav. *pruhati*, polj. *pierzchać* prema *pierzchnąc*, rus. *porchatb* prema *porhnub* »uzletjeti«, ukr. *perchaty* »flattern«. Ovamo još *lepršati* (*se*), -*am* (Vuk, subjekti *ptice, patke, svrake*), u kojem se unakrstilo *letjeti* i *prsatī*. Upor. *lepetati* i *lepuhnuti* (v.). Metaforički upotrebljava Gundulić *prsitī, prsim* sa subjektom *glas* u značenju »širiti se« i prenosi se na psihološko polje u pridjevu izvedbom od iste osnove s pomoću sufiksa -*ljiv* *pršljiv* (Vuk, Hrvatska) »iracundus«, poimeničan na -*bc* > -*ac* *pršljivac* prema f na -*ica* *pršljivica* (Lika) i apstraktum *pršljivost*. Upor. češ. *prchly* »irae praiceps, iracundus«. *Matzenauer* upoređuje s lit. *papurska* m, f »iracundus«, lot. *pirHīs* »impauidus«.

Lit.: *ARj* 11, 827. 828. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečny* 297. *Bruckner* 410-11. *Vasmer* 2, 411-13. *Matzenauer, LF* 14, 82. *Osten-Säcken, IF* 28, 149.

pri, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog s lok., imenički i glagolski prefiks (tip *prilog, priložiti*), »apud«. Nalazi se u svim hrv.-srp. narječjima, za razliku od sinonima *kod* koji je samo štokavski i koji mu čini konkurenciju. Čest je u toponomastičkim složenicama: *Przren, Pridvorica, Priluzje* = *Prilaze* (Kosmet). Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u *prei = *prai — *parai*, u baltičkoj grupi lit. *prie* pored *pri*, stprus. *prei*. Upor. gr. *πρά*, koji je čest u internacionalnim riječima: *paragraf, paralela, parafraza* i u gdje kojim našim narodskim posudenicama *paralaza*; arb. *per*, gal. *are* (*Aremerica* »primorje«), stvnjem. *furi*, odakle *furisto*, danas *Fürst*. V. *prvi*. Kao pridjevski sufiks služi u deminuciji: *pripit* »malo pijan«, *prirēdak, priljut* (Kosmet). Upor. češ. *prčernalý* i u toj funkciji prefikse *na* (*nagluh*), *o* (*ovisok*), *po* (*pojeftino, povelik, ponajbolji, pozamašni*). U ikavskim narječjima došlo do izbjegavanja homonimije sa *pre* > *pri* na taj način što je za *prē* generalizirano jekavsko = ekavsko *pre*, npr. u ŽK *prejak, predobar*, a očuvao se *pre* > *pri* samo u *prilaz* »prijelaz u ogradi«.

Lit.: *ARj* 11, 829. *Moskovljević, NJ* 2, 136-140. *Elezović* 2, 133. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečny* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 516. *WP* 2, 34. *Trautmann* 230. *Joki, WuS* 12, 90.

Belić, *JF* 18, 97. Gauthiot, *IP* 26, 354. Rozwadowski, *RSI* 2, 93. Boisacg* 813.

priča f (Vuk) = *pričač*, gen. *pričči* i (čakavski i stariji pisci; prema tome *priča* predstavlja prijelaz iz deklinacije » u deklinaciju *a*; upor. kod Barakovića *pričača*), steslav., bug., polj., ukr. i rus., »pripovijetka«. Nije praslavenska riječ nego je kršćanska prevedenica od gr. παραβολή, stvorena od prevodilaca Sv. pisma za pojam Isusovih parabola od prefiksa *fri* i praslav. korištena **ibk-* od *taci*, *taknuti* (v.), upravo **pri-tik-*), *-fa*. Prvobitno je značenje »poređenje, prilika, primjer«, kao u pridjevu *tákmen* od *takma + *-en* »jednak« u starijem jeziku, danas poimeničenom na *-bc* > *-ac* *takmac*, na *-ča* *tákmica* »natjecanje«, danas *utakmica*, odatle *takmičiti se*. Konkretno značenje vidi se još u slov. na *pričo biti* »biti nazočan, tj. u doticaju«. Kršćanski termin posudiše Rumunji *prítece f* »Gleichnis, Parabel«. Rum. *prítece* treba razlikovati od *priče* »Streit« (v.). Od *priča* pravi se denominal na *-ati* *pričati*, *pričam* impf. (Vuk) (*is-*, *za-* *se*) = *priečati* (hiperjekavizam, Vareš) »pripovijedati«; *ispričati* (*se*) dobio je po zapadnim krajevima značenje »opravdati, izgovoriti«, odatle postverbal *isprika* »izgovor«, analogijski stvoren prema tipu *krik(a)* (v.) od *kričati*. Odatle impf, na *-va-* *ispričavati* (18. v., Belostenec) = *-evati*, *-ujem*. To znači da je *priča*, dobivši značenje »pripovijetka«, izgubila posvema vezu s Isusovim parabolama. Deprefiksacijom od *ispričati se* stvoren je u slov. i na zapadu *pričati* impf, »excusare«. Deminutivi na *-ca* *pricea*, na *-ica* *pričica*. Radne imenice na *-lac*, gen. *-aoca* *pričalac* (Vuk) prema f *pričalica* = na *-alo* *pričalo* n (pejorativno), na *-nik* *pričačnik*. V. dalju etimologijsku vezu sa *taci*, *taknuti*.

Lit.: *ARj* 4, 4. 11, 848. 850. 12, 180. Vuković, *SDZb* 10, 385. Žuljić, *Školski vjesnik* 1908, 40. Miklošič 368. Bruckner 445. Mladenov 524. Vaillant, *RES* 22, 17.

prídika f (Slavonija, Lumbarda, Potomje, Crmnica) = *prodika* (Vuk, Perast, Rab, Crmnica) = (umetnuto *n* pred dental) *prëndika* (Crmnica) = (promjena sufiksa) *prodika* (ŽK) = *prodeka* »propovijed«. Postverbal od *prídikati* (Ranjina) = *prídikati*, *-am* impf. (Vuk, Mikalja) = *prídikati* = *prodekan*, *-am* (Stulić) = *prídikat*, *-am* (Božava) »chiaccherare«, na *-ovati* *-ujem* *pròdikovati*, *-ujem* (ŽK) = *prodekovati* (Belostenec, Jambrešić, Voltici) = *prídikovati* »propovijedati«. Radne imenice na *-ator(em)* > *-atur*: *prédikátor* (Vuk) =

predikatür, gen. *-ura* (Rab) = *prídikátür* m (Potomje) = *prodektor* (Belostenec, Jambrešić) = *prídikator*, na *-äc* *prídikat* = *prídikač* = *prídikalac*, gen. *-aoca* (Dubrovnik). Na *-alnica* > *-aonica*: *prídikaonalprídik-* — *-kálnica* (Istra) = *prodikálnica* (ŽK). Apstraktum na tal. sufiks *-anza* *prídikanca* f »prídika«. Na *-bstvo* *pródičastvo* (Mirakuli) = *prodeštvo* (Belostenec, Voltidi). Deminutiv *prídíčica* (Banovac). Upor. slov. *prédga* = *prídiga* i arb. *predigoj*. Od lat. *praedicare*.

Lit.: *ARj* 11, 477. 12, 280. 281. 862. Pleteršnik 2, 225. 302. Cronia, *ID* 6, 118. Rešetar, *Štok*. 275. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb* 9, 265. *REW** 6718. *GM* 351-352.

prijati, *-am* impf. (Vuk), neosobno *prija mi* (*ne prija mi*), ie., sveslav. i praslav. *pri-* »prodesse, favere«, upravo steslav. *prúati*, *prěj* č sa r iz i. pred Y. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-zm* deklinacije i (upor. *bojazan*, gen. *-zni*) steslav. *prijaznb* »1° amor, 2° arhicus«, *neprjazrtb* »1° Boshet (prevedenica, calque prema stvnjem. *unholda*, moravizam), 2° vrag«, *prijazan*, gen. *-zni* (14. v.). Posljednje značenje dalo je povoda da je apstraktum dobio značenje lica. Upor. tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patestas*, gen. *-aris*. Kad se to dogodilo, mogao je postati pridjev u hrv.-srp. *prijazan*, f *prijazna* (*ne*^, 15. v.) kao da je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-bn* > *-an*. Apstraktum na *-oii* (*ne*) *prijaznost*. Možda je u tom pravcu bilo od kakvog značenja i njem. *unhold*, koje je i pridjev i radna imenica. Raširuje se s pomoću *-ljiv* (upor. *bojažljiv*) i *-iv* *prijažljiv* pored *prijažljiv* i *prijazniv*. Sveslav. i praslav. je radna imenica na *-telj* m (upor. stvnjem. *frindil'*) prema f na *-teljica*: *prijatelj* m (*ne-*; u Dubrovniku, Prčanju i Ozrinčićima *ne-*) prema *prijateljica* — *pretelj* m (Kosmet, ŽU Relići) = *prétyel* (*ne-*) (hrv.-kajk., u *Neuprezan* kod Nikolsburga), prema *preteljica*, sa *ne-* *neprételj* (Vodice, Istra) pored *neprijatelj* »1° amicus (sa *ne-* »inimicus«), 2° (termin srodstva) srodnik mladine ili mladoženjin«, pridjevi na *-bn* > *-an*, *-ev*, *-in*, *--ski* *prijatelj* (u srp. prijevodu Hamartola), *prijatelj* = *prételj* (Kosmet), *prijateljčin* = *preteljčin* (Kosmet), *prijateljski* = *pretelj ski*; hipokoristici *priko* m (Vuk) prema *prika* pored *priča*, gen. *priče* (Kosmet). Apstraktum na *-stvo* *prijateljstvo* n (*ne-*). Denominali na *-iti* *sprijateljiti* = *sprételjiti*, *sprételjiti* (Kosmet), na *-evati* »ujem *prijateljivali*. Od *prijati* »uisati (Bosna, turcizam, v.)« pridjev je na *-bn* *prijatan*, f *-tna*, steslav. *pyeibn*, s apstraktumom *prijatnōst* (*ne-*). Riječi *prijati* i *prija-*

telj posudiše Rumunji: *a prii*, *prieten* (disimilacija *r-l* > *r-n*). Praslav. korijen *pri-* nalazi se u stčes. bez raširenja *-ja-* *přiti* (danas *přáti*, *přejti*), odatle sa sufiksom *-zm* *přízeň*, s pridjevom na *-ivy* *přiznivý*, u sanskrtu *trinati* (3. 1.) »erfreut«, *priyate* »ist vergnügt«, *priyah-* »lieb«, got. *frijōn*, stvnjem. *Prija* »Wotanova supruga«, got. *frijōnds*, stvnjem. *friunt*, nvnjem. *Freund*. U baltičkoj grupi samo lot. *prieks* »veselje« pruža usporednicu obrazovanu sa sufiksom *-do*.

Lit.: *ARj* 8, 30. 11, 907. 908. 912. 913. Janni, *ASPh* 12, 317-318. Elezović 2, 33. 130. 135. 259. Ribarić, *SDZb* 9, 171. Horák, *ASPh* 12, 299. Miklošič 264. Holub-Kopečný 299. 302. Bruckner 445. *KZ* 45, 46. Mladenov 525. Trautmann 231. *WP* 2, 87. Horálek Surota 18, 58. Bugge, *IF* 1, 438. Machek, *IF* 53, 95. Hamm, *KZ* 67, 127. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Hirt, *PBB* 23, 335. sl. Beer, *Slovanský sborník Fr. Pastrnkovi* 53-57. Boisacg* 809.

prijek, f *prijeka*, određeno *prijeki*, *prijeka* (14. v., Vuk) = (ekavski) *prek* = ikavski *prik*, komparativ *preči*, ie. (?), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na *-go* *per-kb, »1° (konkretno) najkraći među dvije točke, 2° (metafora) brz, hitar, 3° toponim u sr. r. *Prijeko* (Dubrovnik, Ugljan) i u vezi s apelativima *bara*, *njiva*, *stijena*«. Glede alternacije *prijeklprek* u jekavskim govorima v. *pre-*. Poimeničenja: na *-bc* > *-ac* *prečac*, gen. *-čca* = *priječac* (Vuk, Crna Gora) »1° prijeki put, 2° konjska bolest anthrax, 3° usov, smet snijega, 4° toponim«, odatle prilog *naprečac*, *napopriječac* (Lika), na *-ica* *naprečica*, na *-jaga* *prečaga* »daska ili motka položena poprijeko« = na *-čnica* *prečanica* (Crna Gora), na *-enbkt* *prèianak*, gen. *-anka* (Ston) = (ikavski, sjeverna Dalmacija) *pričana* »opanak ispriječan oputom«, na *-janin* *prečanin* »stanovnik preko Save (Srbija, Bosna)«, na *-bka* *priječka* = (ikavski) *prička* (Dalmacija) = bug. *prečka* »1° prečaga, 2° jarak na njivi (itd.)«. Odatle denominal na *-ati* *přečkat se*, *-am* impf. (Kosmet) »prepirati se, svadati se«. Taj posudiše Rumunji: *a să prici* »streiten, hadern«, odatle njihov postverbal *price* f »Streit, Handel, Widersetzlichkeit« i u strum, pridjev *pricelnic* »streitsüchtig« (> » je po zakonu u nenaglašerom položaju). Na *-elina* *priječalina* (Dalmacija, Pavlinović) »star, loš opanak«. Pridjev na *-bn* > *-an* *priječan* = *popriječan* (od priloga *poprijeko*), s *na-* u komparativu *naprečniji* (Osvetnici) u značenju »preči«, poimeničen na *-ica* *priječnica* = (ikavski) *prišnica* (Dalmacija) = *prišnjica* (Krk) »1° greda, 2° basamak, 3° prečaga, 4° toponim«, na *-ik* *priječnik* m »1° verižnjača, 2° (neologizam

dijetar«, na *-jak* *prlječnjak* (Vuk) »1° priječka, 2° paprčak, spinjatak, zaponjač«. Složenica: *prekonož* od sintagme *preko noge* sa sufiksom *-ló* »šapón preko noge (kod konja)«, dok *prekonož* (Dobroselo, Lika) u izreci *živjeti s kime u prekonož* sadrži *nož*. Denominal na *-iti* *priječiti*, *priječim* impf, »impedire« (*is-* *se*, *ispo-*, *o-*, *s-*, *za-*), s objektom *opanke*, *bičve* znači »okrpiti opanke istom oputom«: *ispričala san ti bičve* (Korčula); odatle *oprečonica* f (Čilipi) »okrpljeni opanci istom oputom« = na *-ati* *prijetiati*, *prijecam* impf, (*is-*), iterativi na *-va-* *priječivati*, *-přečujm* m pored na *-avati* *trècavati*, *-prečāvām*, samo s prefiksima. Odatle postverbal *opreka*, s pridjevom na *-bn* > *-an* *oprečan*; *zapreka*. Na *-la* slov. *prekla* = *priklja* (ŽK) »motka kojom se pričvršćuje slama na krovu uz letvu«. Prilozi *poprijeka*, *isprijeka*, *nâprik* (ŽK) »đuture«, *prik* kao prilog za pojačanje pridjeva *prik dobar* (ŽK). Prilog i prijedlog, *preko* (Vuk) = *prijeko* »trans, per, contra, praeter, ultra (s gen.)« = *preò* (Crna Gora *preodan*, *preonoć*, *pronoć*) = *pro* (Lika, Piva-Drobnjak, *predan*, *Vuk*). Glede gubitka *k* upor. *kao* < *kako*. Veže se sa iz: *ispreko* (Vuk). Može biti i glagolski prefiks: *prekorati*, *prekohoditi* itd. kao i imenički postanjem od sintagme *Prekodrinje* n, *Prekodrinac* m prema f *Prekodrinca*, *prekodrinski*, *prekogorac* itd., *prekomjera*, s pridjevom *prekomjeran*, *prekogodišnji*, priloški *prekodnevice*, *prekojuče* (*-r*, *-ra*). U posljednjem slučaju gubi *-o* *prekjuče* = *prikjuče* (Vuk), *preklane* (*-i*), odatle pridjev *prek(o)jučerašnji*, *preklani*. Kako je praslav. pridjev *perkb upravo raširenje s pomoću pridjevskog sufiksa *-kb* (upor. *sladak*, *gorak* itd.), *e* je daslao po zakonu likvidne metateze: upor. rus. (*po*) *perek*. U baltičkoj grupi nalazi se samo u stprus. *pezbl* (*preiken*). Upor. «mbr. *perkam*, pl. *perka* »prijeka«.

Lit.: *ARj* 3, 938. 960. 4, 3. 5. 11, 551. 455. 456. 558. 637. 924. 7, 533. 12, 238. *NJ* 1, 94. Elezović 2, 125. Vuković, *SDZb* 10, 399. Belić, *NJ* 1, 34-. Miklošič 242. Bruckner 443. Mladenov 534. Osthoff, *IF* 8, 34. *WP* 2, 31. Ivšić, *HR* 1934, 195. Rozwadowski, *RSI* 2, 94. Sütterlin, *IF* 25, 62.

prijesan, f *prijesna* (Vuk) = *prešan* (ekavski, Kosmet i kod čakavskih ikavaca ŽK *prešan*, *presná*) = (ikavski) *prisan*, sveslav. i praslav. *prës-* pridjev na *-bn* > *-an* iz terminologije proizvodnje kruha, »áçυμοç«. Poimeničen na *-bc* > *-äc* *prijesnac*, gen. *-aca* (Vuk, Vrbnik) = *presnac*, gen. *pr snaca* (Kosmet) »kolač nekiseo, kolač uopće« = na *-ica* *prijesnica* f (Voltidi),

na *-ik opresnik* m (Antun Dalmatin) = na *-jak oprešnjak* m (Kožičić) = *oprišnjak* m (Antun Dalmatin) »prijesan hljeb«. Na *-jar prijesničar* (Stulić) »koji pravi prijesnace«, odatle *prijesničarnica* (Bella, Stulić). Prilog u *opresno (is)pečen kruh, jesti opresno, blagovati kruh u opresno* (sve 18. v., Bačić, Kanižlić). Samoglasnik je nastao od *e* ili od dvoglasa *oi* u ie. korijenju **proisko-s-* pored **prisko-s-*, koji se nalazi u stvnjem. /rise (nvnjem. *frisch*), odatle naš germanizam *vrisak*, *f vriska* = *frižak*, *friška* (ŽK), također u romanskim jezicima. Baltoslav. je osnova **prě-sk-* u lit. *prės-kas* »süss, ungesäuert«. Suglasnik *i* je nastao vjerojatno od *k*, u lit. kao u germ. zamijenjen sa *k*. Korijen je prema tome germanski i baltoslavenski.

Lit.: ARj 9, 111. 114. 11, 933. Elezović 2, 129. Miklošič 263. Holub-Kopečný 3004. Bruckner 440: KZ 45, 41. Mladenov 534. Trautmann 231. WP 2, 89. Matzenauer. LF 14, 176. Tiž 3, 488. KZ 50, 207. si. (cf. IJb 13, 301). Uhlenbeck, PBB 22, 536. Scheffelowitz, KZ 56, 181. Pedersen, IF 5, 44. 49.

-prijeti, *-prēm* (samo s prefiksima *do-*, *na-*, *o-* *se*, *oda-*, *odu-* *se*, *pri-*, *pod-*, *poda-*, *podu-*, *raza-*, *sa-*, *su-*, *u-*, *za-*) = (ekavski, Kosmet) *-prēt* = (ikavski) *-přiti* (ŽK, Vodice) pf. prema impf, na *o-* *-pirati*, *-em* (također samo s navedenim prefiksima, tako i *zapirati*, *-přem* /Vuk/ = *zapirat* /Kosmet/ »sprečavati, smetati«, sveslav. i praslav. **pertī*, *pěd* (upór. stcslav. *poasъyc*, *-preti*), »1° značenja: taknuti, pritisnuti, stići etc., prema prefiksima, 2° (s prefiksima *ot-*, *za-* ŽK, Vodice, hrv.-kajk., slov.) otvoriti, zatvoriti (kod štokavaca), 3° (s prefiksima *sa-*, *su-*: *suprēt se*, *suprem* (Kosmet) »ostati, zadržati se« = *saprei se* (Kosmet), *suprīti se* (ŽK) »opreti se«. Prezentska osnova u stcslav. *pěc* prenesena je u infinitiv u *doprlī* (Margetić, Reljković, Tomković). Izvedenice se prave samo od prijevoja perfektuma *por-*: postverbalni *otpor*, *nápor*, *raspor*, *upor*, *zápor* m (Vuk) »1° zasun, 2° trava od zapora ÍKosmet«, *upora*, *potpora* f, na *-ka zaporka* »(neologizam) clausula«, s pridjevima na *-bn* > *-an naporan*, *opor* pored *oporan*, *otporan*, *uporan*, *záporán* i apstraktima na *-ost napornost*, *otpornost*, *upornost*, *oporost*. Značenje »zatvoriti« nalazi se i u *zapornih* (Piva-Drobnjak) »stavljanje stoke zajedno na čuvanje«. Kako je tog značenja na štokavskom teritoriju nestalo, nastalo je prekrajanje te izvedenice prema *spojiti* u *supojnik* (Vuk). Tu je očuvan arhaizam u Pivi-Drobnjaku, tako i u *zapor* »zasun«.

Poimeničen part. perf. pasiva *záport* (KŽ, čakavci), s pomoću *-ija* (v.) *zaparujá* = *zaprlja* (ŽK) = slov. *zapřija* »kontumac«. Rumunji posuđiše više južnoslavenskih prefikslnih složenica, tako *priprēti*, *priprc*, koji je očuvan u bug. impf, *pripirám* »drängen«, odatle postverbal rus. *pripor* »Stütze, Damm«, ukr. *pripir*, gen. *-poru* »steile Berglehne«, odatle rum. *α pripi* »drängen, treiben«, s gubitkom *r* zbog disimilacije *r-r* > *r-0*, apstraktum na *-eh* > *-ealā* *-pripealā* (soarelui), *pripor* »steiler Abhang«. Od *opreti*: *a (sā) opri* »an-, auf-, zurückhalten, verbieten, stehen bleiben«, s apstraktima na *-eh* > *-ealā oprealā*, odatle na *-iste oprelīšte*, koje se ne nalazi u slavina; sa št. sufiksima *-itura*: *opriturā* — *-forza opritoare* f, *opor* (Muntenijska) = *opornifa* (— *perinoc*) »blazina osi«. Od *podbprēti*: *a potyri* »prisoniti« = (s metatezom) *a propti* = *propi* = *popi*, odatle na *-ij proptij* »Geländer«, na lat. *-ella* > *-ea propiea* = *poprea* = *propea* = *proprea* »potpora«, rum. postverbal *proptă* (Erdelj), na *-eh* > *-ealā poprealā* »kućni zatvor«. Najvjerojatnije će ovamo ići i rum. *a privi* »uzeti u obzir, betreffen«, koji se dosada različito tumačio: od *privideii*, *-ždp* (Miklošič), *prijaviti* (Tiktin), *praviti* (Tiktin), što sve ne objašnjava ni značenje ni fonetski oblik. Osnova je rum. slavizma gerund (particip preterita aktiva) *vъpъe* *ь* = *uprijevši* (se. *ogled*) + rum. *-i* < lat. *-ire* sa > i u nenaglašenom položaju: *a privi*, odatle sa lat. *-torius privitor* »betreffend«, na *-ište* (upor. rus. *zrelisie* od *zřiti*, v.), od poimeničenog infinitiva *privire* (*cu privire* »s obzirom na«) *prăvirīšte* (Dosoftiu) = (s disimilacijom *r-r* > *r-l*) *privelište* f »Anblick, spectaculum, Schauspiel«. Upor. rum. *strivi* < gerund *zăize* *ă* (v.). Glede uklanjanja homonimije prema *prēti* v. tu riječ. U *-prijeti* čini se da su se pomiješala dva ie. korijena **per-* »udarati« i **sper-* »zucken, mit dem FUSS anschlagen, zappeln, schnellen« ili bolje **sper-* »sperrn, Stange, Speer, verspreizen, stützen, stemmen«. U litavskom se održalo nepostojano *s-* *spirti*, *spiriu* »sich stemmen, stützen«, u svim slavina ma je otpalo zbog identifikacije s prefiksom *s-*. Slog *prē-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *gaperētb* = *zapretī* »schliessen«, gdje ima i *perēti*, *pru* »stemmen, drücken«.

Lit.: ARj 2, 650. 646. 7, 488. 533. 509. Ribarić, SDZb 9, 184. Elezović 1, 196. 2, 32. 89. 201. 285. Vuković, SDZb 10, 404. Miklošič 240. Holub-Kopečný 302. 432. Bruckner 441. Mladenov 418. WP 2, 42. 666. Tiktin 1090. 1091. 1269. Vasmer 2, 341.

prijetiti, *prijetim* impf. (Vuk) (M-, na-, za-) = (ekavski) *pretili* = ikavski *napriiti se* (Marulić), nalazi se u svim slavina ma osim u češ. i polj., praslav. *prēt-*. Apstraktum na *-nja prijetinja* f (Vuk) = (ikavski) *pričnja* (regresivna palatalna asimilacija). Možda ide ovamo kao postverbal *prijet* m (Vuk, Boka) = *prēt* (Lastovo) »Stich in der Schulter«. Za praslav. korijen *pret-* nije se našlo paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima.

Lit.: ARj 4, 4. 11, 935. 936. 938. 7, 534. Miklošič 263. Ivšić, JF 17, 118. si. Vasmer 2, 430.

prijētran, pridjev (~a *jegulja*, *jelo*, Vuk, Lika) »premašan, otužan, usovan«. S prefiksom *pri-* u stcslav. *pritranb* (aъnъ, pсib, męka) »amarus«, tako i u rus. *pr'tornyj* »zu süß, wdrig, fade; süsslich (Rede)«. U Pivi-Drobnjaku *prijētravan*. Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, od praslav. *-torwsjkoji* Miklošič tumači prijevojem korijena *ter*: *tor*, koji je u *trti* (v.). Oblik u Pivi-Drobnjaku sadrži još sufiks *-uo*: **tor* + *-uo* + *-bnъ*. Prefiks *prē-* ima isto značenje koje u *prejak*, *prevelik*. Bez prefiksa pridjev nije potvrđen.

Lit.: ARj 11, 938. Vuković, SDZb 10, 398, Miklošič 359. Vasmer 2, 435.

prikija f (stcslav., 14. i 15. v., hrisovulji Dušanovi) = *pnhija* (1409) — *prčija* (15. v., Vuk, Perast, Turska, Hrvatska, Korčula, Kotor, Vrančić, dubrovački pisci) »dota (ŽK), miraz, roba nevjestina koja se ponese onoga dana kad se vjenča, dio nasljedstva, oselina, armangān (Vasojevići, Bar), osebina« = *prčija* (Lika K, Crmnica) = *perčija* (Vrgada) = *perčija* (Korčula u govoru starih ljudi). S prefiksom *nad-* *natprčija* (A. Kadžić) nije potvrđeno u narodnom govoru. Odatle na *-as prčijaš*, gen. *-aša* m prema f *prčijašica* (Vuk, Orahovica, Lika) »čovjek, žena iz zadruge, koji ima osebinu, osopštinu«. Na *-ar* < lat. *-orius prčijari* (Sutomore) »isto što poguzielji (v.)«. Denominai na *-ati prčijati*, *-am* impf. (Lika) »kad ko u zadruzi samo svoj posao radi, tj. oko svoje prčije«. Balkanski grecizam: ngr. *προιαιό*, pl. *-iá*, *προιαι* = *πουραί* (Kios) = *precla* (Bova) = *prici* (Otrantq), bug. i stcslav. *prikija*, arb. *përqi* pored *prikē*, cine. *priřie* pored *priča* < ngr. *προιαια*, akuzativ od *προιαι*, u dalmato-rom. *perchivium* (Dubrovnik, Kotor). Dočetak *-vium* nastao prema *livia*.

Lit.: ARj 7, 698. 11, 189. 429. 858. Miletić, SDZb 9, 604. GM 333. Jurišić, NVj 45, 180. Rohlf's 1790. Pokl, Unt. 78. Isti, Stud. 113-4. Vasmer, GL 123.

prim m (Zore, južna Dalmacija) »(brodski termin) prostor u lađi među prvim i drugim bankom«. Nije točno određeno gdje se govori. Potrebna su obavještenja i iz drugih krajeva. Upor. gr. *πρῶμνα* »poupe« i pridjev *πρῶμνός* »qui est au bout«. Ovamo ide možda i kolski termin *prema* (*prva*, *zadnja*, Vodice) »prednji ili stražnji dio kola, škarić, naděl (ŽK)«. Nije isključena veza sa *prēm* (*-o*, *-a*) i *pramac* (v.).

Lit.: ARj 12, 48. Ribarić, SDZb 9, 183.

primat m (Kašić, Rapić) »(katolički crkveni termin) prvenstvo među biskupima«. Apstraktum na *-atus* od brojnog pridjeva *primus* »prvi«. Na *-arius* > fr. *-ier*, tal. *-iera*: *primiera* f »neka vrsta kartanja« < tal. *primiera*, francuzimi *primijera* f »prva predstava nekog komada«, *premijer* m »ministar predsjednik«. Ovamo ide i prevedenica *prvidan* (v. pod *prvi*).

Lit.: ARj 12, 52. 53. REW² 6754. Skok, Slovo 3, 58.

primencir m (Costa, koji prevodi u *prvo-pivalac*, gen. *-aoca*) = (*-en* pored *-an* kao u *lancún* pored *lencun*) *primancir* (Kavanjin) -- *primancijer* = *premancir* = *premancer* = *premancer* — *prmancir* (~ *splicki*, Marulić) = *prmancer senjske crikve* (1487, pop Balaš) = *premancer* = *prvocir* (Kavanjin) »katolički crkveni termin) kanonik pojac, pivalac, gr. *ψάλτης* (prvi u koru za upravljati i učiti ostale diake u pivanju)«. Najstarije su latinske potvrde iz Splita g. 1069, kada se pominju svjedoci *Petrus primicerius*, *Draganus scitonoša* i *Osrizzo podiupus* i g. 1171. *Dyymus lenita et ecclesiae beati Domnii primicerius*. To je latinska izvedenica na *-ius* od sintagme *primus cer ae* (= *tabulae ceratae*) »koji je prvi zapisan na ploči« > biz. *πριμικηρι(ο)ς* (της αυλης). Drugi dio složenice unakrstio se s gr. *κύριος*, odatle u stsrp. *prēmiceuz*, dok se kod Kavanjina prvi dio crkvenog termina unakrstio sa *prvi*. Značenje stsrp. *primikjur* = *premikjun* — *pretnikurb* označeno je u Dušanovu zakonu »knezove i premicirije. . . koji se obdržaju seli i katuni obladajušte«, što znači da su isto u katunima (= pastirskim vlaškim ili arbanaskimjnestalnim, nomadskim naseljima), što su selima (= stalnim naseljima) knezovi. Prema tome je *premikjurb* (po imenu se pominju iz 14. v. *Boleslav* i *Voihna*) balkanski grecizam latinskog podrijetla: arb. *përqr* »Oberhaupt, Befehlshaber«.

Lit.: ARj 1, 49. 165. 11, 601. 607. 12, 54. 52. 56. 235. Mažuranu 1163. CD 2, 130. 144. 10, 393. 395. Račkil9. Sannin 132. REW²

6750. Joki, *IF* 44, 62. sl. Kadlec, *Valaši* 146. sl. Vasmer, *GL* 123.

princip m 1° vladalac, knez, poglavica, vojvoda, prvak, 2° prezime (Bosna). Od tal. *principe* < lat. *princeps*, gen. *-ipis* (složenica od *primus* i *caput*). Preko njem. *Prinz* < fr. *prince* istog podrijetla *princ* m (Hrvatska, Istra) = *prince* m i indeklinabile *princi* m. Upor. arb. *prenk*. Na lat. pridjevski sufiks *-alis* poimeničen u m. r. *principal* m »(ribarski termin) onaj koji posjeduje ordnjenj »(alata), za razliku: *patrim*, onaj koji upravlja (ostali su drugovi kod ribanja). Na lat. *-atus principat* m »zemlja kojom upravlja princip« < tal. *principato* < *la.t.primcipatus* = na *-stvo principatstvo* n. Internacionalan je latinizam *principium* > *princip* m (hrv.) preko njem. *Prinzip*.

Lit.: *ARj* 12, 71. *REW** 6755.

pripojiti, *pripojim* pf. (Vuk) prema impf. *pripojati*, *pripojam* (Vuk, prijevnoj duljenja *o-ö* > *a*) »conjungere«. Postoji još sa *s-* i razl.: *spojiti*, *spojim* pf. (Vuk) pored *sapòjiti*, *sàpojim* (Vuk) prema impf. prijevnojem duljenju *ö* > *a* *spajati*, *spajam* »conjungere, udružiti«, *raspaliti se* »kad se spona razlome«. Impf, na *-vá- pripojávati*, *-pajávám*. Bez tih prefiksa ne postoji u hrv.-srp. Razlog je tome izbjegavanje homonimije sa *pojiti*, prijevnoj od *piti*, *napajati*. U Kosmetu *zapájat* *zapájam* »spajati«, nije bilo izbjegavanja homonimije prema *zapojít* »davati nekome vodu, da mu se povrati dah ili svijest«. Postverbalni *spoj*, odatle pridjev *spójni*, imenice *spojka*, *spojnica*, *pripoj*. Rumunji posuđiše *pripoj* »loten«, *pripoiu* m »Lot«. Bez prefiksa dolazi u češ. *pojiti kovy*, *pájka*, ruš. *pajatb* »zataliti«. Prema tumačenju Peterssonovu *pojiti* »udružiti« bila bi prajezična kompozicija *po-zu-*, od čega se korijen *-tu-* nalazi u sanskrtu *y auti* (3. 1.) »veže«, lit. *yautis* »voz«. Postoji i drugo tumačenje, po kojem češ. *pojiti kovy* znači »močiti ih u rastopljenom činu i olovu tanja (= pájka)« i zaista je prijevnoj od *piti*. Po tom tumačenju bio bi *pojiti* u značenju »udružiti« prvobitna kovačka metafora, koja je, kad je izašla iz kovačke terminologije, dobila općenito značenje bez veze na močenje. Značenje rumunjskog slavizma »loten« upućuje još na kovački zanat. V. *piti*.

Lit.: *ARj* 12, 96. *Miklošič* 254. *Holub-Kopečny* 274. 261. *Petersson*, *LUA* 1 (12) (cf. *JF* 3, 218. *RSl* 8, 300). Isti, *Balt. u. slav.* (cf. *IJb* 7, 117). *Zubatý*, *SbPil* 2, 19. *Šuman*, *ASPh* 30, 298-299. *Jagić*, *ASPh* 30, ibidem. *Tiktin* 1200.

připsati, *připšem* impf. (Menčetić; Srbija, Kruševac, subjekt *odijelo*, »dolikovati, dobro stajati«, 3. 1. prez. *prlpše ci da jès* (Kosmet) »izgleda da jest«. Balkanski grecizam od aorista εἰρηψε od πρέπει »treba«: arb. *preps* »es ist nötig«, cine. *pripsire* »falloir«, *prep* m »prestance«.

Lit.: *ARj* 12, 116. *Elezović* 2, 137. *Pascu* 2, 79., br. 1482. *GM* 352. *Vasmer*, *GL* 124.

prisega f (Hrvatska i Slavonija), »juramentum, zakletva«, sveslav. i praslav. postverbal od *priseći*, *prisegnēm* pored *prisegnuti* (Zakon vinodolski i (čakavski) *prisegati*, *-gam*, *-žem* pf. »zakleti se« prema impf. *prisezati*, *-am*, *-žem* (12. v.) i sa prijevnojem *e-i* *prisizati*, *-zem* (Baraković, ŽK, Vinkovci), *prisigati* (Vrančić) i na *-va-* *prisigavau*, na *-ovati* *prisigovati*, *-ujem* (Mrnavić). Odatle postverbalni *priseža* (14. v.), apstraktum na *-ba* *prisežba*. Pridjev na *-bn* > *-an* *prisežan*, poimeničen na *-ik* *prisežnik*. Taj važan juridički termin zbog zašćenog semantičkog razvitka izgubio je u jezičnoj svijesti vezu s glagolom *ségnuti* (v.) (*po-*), od kojeg je prefiksalna složenica. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *i*, upór. stslav. *prisega*, *prisjšti*, češ. *prísaha*, polj. *przysęga*, ruš. *prisjága*. Značenje se razvilo prema starom obavljanju prisege pružanjem ruke i doticanjem svetog predmeta pri zaklinjanju.

Lit.: *ARj* 12, 126. 129. *Miklošič* 291. *Holub-Kopečny* 301. *Bruckner* 444. *WP* 2, 483.

prísni, *fprisna* (13. v.), danas književni pridjev uzet iz crkvenog jezika, »1° pravi, iskren, 2° srodan«. U crkvenom jeziku (Domentijan) i historijskim tekstovima prilog *priso* »uvijek, vazda«, iz završetka molitava: i *nynja* i *priso* i *o věky vekovъ aminъ* = lat. *et nune et semper et per omnia saecula saeculorum amen*. Apstraktum ná *-stvo* *prisbnbstvo* (Danilo). Samo još steslav. *peizbnъ* i slov. *pristen*, određeno *prismi*, steslav. složenica *prisbnoděva*, prevedenica od gr. αεί παρθένος »toujours vierge«. Ne zna se koji je oblik prvobitan, steslav. bez *i* ili slov. sa *t*, koji je mogao ispasti u femininum, odatle je analogički stvoren maskulinum bez *t*. Ako se veže s *isti* (v.), s prefiksom *pri* + *ibibnъ*, onda je slovenski oblik prvobitan. Upor. češ. *prísny* s drugim značenjem »odlučan, ozhodný«.

Lit.: *ARj* 12, 125. *Pedersen*, *IF* 54, 44. *Meyer*, *IF* 52, 86. *Holub-Kopečny* 301.

priškorka f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »krivica«.

Lit.: *ARj* 12, 177.

příst m = *prise* (ŽK), sveslav. i praslav. *prysk + sufiks *-jo*, »pústula«. Pridjev na *-bn* > *-an* *pristan*, *prisna* (Stulić) »pun prišteva«, na *-ost* *pristaši* = na *-av* *pristav* (Stulić). Poimeničen na *-jak* *prishnjak* »biljka euphorbia, Wolfsmilch« nazvana ovako po soku. Zato i *příst* (Bosna) »trava« može ići također ovamo. Deminutiv na *-ik* *přišćak*, gen. *-aka* (ŽK) = na *-bc* > *-ác* *přišćac*, gen. *prišća* (Stulić). Denominativi na *-ati* *ispríšćati se*, *ispuštam* (Lika) = na *-iti* *ispustiti*, *ispríšćim se* = *ispríšćit se*, *-přišćim* (Kosmet), impf, na *-va-* *ispríšćivati se* *pristujem pored *-ivám* {*napo-*}. Samoglasnik *t* je nastao od jery-a, upór. polj. *przyszcz*, rus. *pryšć*. Prema tome je *příst* izvedenica na *-to* (pridjevski?) od onomatopejskog glagolskog korijena **prysk-*, upor. steslav. *prysneti*, češ. *pryskati*, rus. *pryskatb*. U južnoslavenskom postoji ta onomatopeja u nižem prijevnoju *prskati* impf, (*po-*) prema pf. *prsnuti* (*ras-*) (v.). Upor. i *prskati* (v.). Sa samoglasom *i* < *y* nalazi se u onomatopejskoj varijanti *brizgati* impf, prema pf. *briznuti* (v.), polj. *bryzgać*, rus. *bryzgatb* »spritzen«. U baltičkoj grupi paralela je *prausiti* »(das Gesicht) waschen«, lot. *prauslat* »spritzen«, u donjo-njem. *prusten*, s istim prijevnojom samoglasom *u*, kome u praslavenskom odgovara jery. Upor. još srvnjem. *brusche* = nvnjem. *Brausch(e)* »tumor, tuber«, sanskr. *prusnōti* »spritzen«. Ie. korijen *(*s*)*per-* »sprühen, spritzen« bio je raširen na *-eu* i na *i*. Ovamo ide još ime rijeke *Přištevka*, desni pritok *Sitnice*, i ime grada na njoj *Přístina*.

Lit.: *ARj* 4, 5. 7, 508. 12, 178. *Elezović* 1, 239. 2, 139. *Miklošič* 266. *Holub-Kopečny* 298. *Bruckner* 440. *Mladenov* 525. 533. *Vasmer* 2, 452-3. *WP* 2, 28. 230. *Trautmann* 23. *Matzenauer*, *LP* 14, 172-173. *Petersson*, *Zwei sprachl. Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 208). *Sütterlin*, *IF* 25, 70. *Wood*, *IF* 22, 156 160.

pritoka f (Istra) »furca, currus (prema Nemanicu)«, što Maretić prevodi »kolomija, kolo-voz, vagaš«, čini se neispravno, jer je istarski kolski termin zacijelo identičan sa *pritoka* (Korlevići, Istra), koje Ribarić glosira »Langbaum, sūra (Vodice) < svora, švōra (ŽK)«. Upor. još *prōka* f (Buzet, Sovinjsko polje) »stražnji rogovi u kolac«.

Lit.: *ARj* 12, 196. *Ribarić*, *SDZb* 9, 184.

přitrus m (Istra) »uzrok, causa«. Stulić ima *přitrus* m »1° mixtura, primjesa, mješavina, 2° aspersio, pokrop«. Lastrić ima *přitrusa* f u značenju 1°. Čini se kao postverbal *odpřitrusiti se* (Stulić) »adhaerere«, a u Vitaljića *přitrus-*

nje n, od nepotvrđenog *přitrusiti* »umijesiti«. Semantički razvitak i odnos nije jasan. V. *trus*.

Lit.: *ARj* 12, 198.

priur m (15. v., Kožičić, Gučetić) = *prijur* m = *prejur* (15. v., Mikalja) prema f *priura* = *prior* (danas) »1° manastirski starješina nekih katoličkih redova, 2° knez, comes u srednjovjekovnom Splitu«. Od lat. *prior*, gen. *-oris*.
Lit.: *ARj* 11, 542. 942. 12, 204.

privati se, *-am* impf. (Perast) »lišiti se«. Od tal. < lat. *privare*. Od part. perf. *privātus* pridjev na *-bn* > *-an* *privatan* (Sulek), prilog *privat* (kao u njem.) pored *privatno* (učiti), odatle na *-ist(a)* *privatista* m.

Lit.: *ARj* 12, 207. *REW*³ 6758. 6761.

prizuncijun f »preuzetnost«. Od tal. učćenog apstraktuma *presunzione* < lat. *praesumptio*, gen. *-onis*, od part. perf. *praesumptus* sa sufiksom *-io*, od prefiksa *prae-* i *sumere*. Riječ *preuzetnost* je prevedenica odatle.

Lit.: *ARj* 12, 230.

prkát, gen. *prkāta* (Istra) »ovčarnica«, deminutiv *prkatić* »ovile« = *prkát*, gen. *-āta* m (zapadni dio Kastavštine, Brgud, prema Žejjanu, Vodice, Krlevići) »1° kotac, 2° mali prostor u štali za krave, odijeljen daskama za telad ili svinje, u staji za ovce odijeljen prostor za jagnjad« = slov. *parkot* (Malhinje) = *prekāt*, gen. *-ata* »isto«. Leksički ostatak iz starog isto-romanskog kao izvedenica na *-atus* (upor. *prnat*) od srlat. *parricus* > fr. *pare*, koje pripada pred-ie. supstratu. Internacionalno *park*, na *-irati* *parkirati*, *parkiram*.

Lit.: *ARj* 12, 231. *Ribarić*, *SDZb* 9, 184. *Pleteršnik* 2, 10. 241. *Alessio*, *RiO* 1, 250. *REW** 6253.

prkno n (Vuk, Istra) = *perkno* (Vrbnik) »(nepristojna riječ za eufemizam) zadnjica, stražnjica, guzica, dupe, šupak, rit (hrv.-kajk)«. Slov. *prknja* f. Pridjev na *-ast* *prknast* »guzat«. Deminutivi na *-sce* < *-cōce* *prknašce* n (Lika) = na *-će* *prkance*, gen. *-eta* (Vuk). Augmentativi na *-jača* *prknjača* f (Đorđić) »debelguza«. S romanskim sufiksom *-atorius* > *-ador* *prknjadora* (Ston) »proždrljiva žena«. Upor. tal. *mangiator*. Pejorativna riječ može se upoređivati u pogledu sufiksa i sa *pijandura*, kako čini Maretić. Ovamo ide još na *-jāk* *pfinjāk*, gen. *-aka* m (Lika) »zao čir od koga se lako umre, poganac«. Glede *tn* < *kn* upor. *Knin* iz *Tenenum*. *Matzenauer* veže sa gornjo-luž.-srp.

impf, *pórkač* prema pf. *porknýc* »pedere, visire«, s postverbalom *pork* »flatus ventris«. Ako je tako, *prkno* bi se dalo objasniti kao izvedenica na *-no* od nepotvrđenog deminutivnog glagola na *-katí* *prkati impf, prema pf. *pnknuti, upravo kao postverbal od perfektiva. To ostaje samo kombinacija.

Lit.: *ARj* 12, 231. 516. Matzenauer, *LF* 14, 84.

prkos m (štokavska riječ bez paralela u dragim slavinama, Vuk) »1° inat, truc (ŽK), 2° toponim (Dalmacija, upor. *Pravdaíe*, *Pravda-čice*)«. Pridjev na *-en* > *-an* *prkosan* (Piva-Drobnjak) »koji prkosi«, na *-it* *prkosu*, na *-ljiv* *prkošljiv* (Lika). Prijedlog s dativom *u(s)prkos* »troz« (*na-*, *za-*), pored kojega se govori *uskos* (v.). Radna imenica na *-džija* (v.) *prkoždžija* — *prkoščija* m (Vuk) »inadžija«. Denominal na *-iti* *prkositi*, *-im* impf. (Vuk) (*is-*, *na-*). Ovamo ide možda *pfkonja* m (Lika), s deminutivom *pfkonjica* m (Lika) i denominálom na *-iti* *pfkonjiti*, *-im* (*sé*) (Vuk) (*na-*) »srditi se, mrgoditi se«. Korijen *prk-*, koji se nalazi u tim izvedenicama dolazi još u maskulinumu na *-ica* *prčica* (Vuk) »mali čovjek koji se lasno nasrdi« i na *-bk* *prčak*, gen. *-čka* (Dubrovnik) »gnjevljiv, nabušit čovjek«. Ekspresivnost tih izvedenica izražava se onomatopeiziranjem *naprjiti se*, *napmjim* (Lika) = *naprnduljiti se*, *-prnduljim* (objekt *gubičine*, Lika), *naprndišiti se*, *-prndišim* (Lika) »zaintačiti dokazivanjem«, *prndžati*, *-am* (Piva-Drobnjak) »pričati unoseći ruke kome u oči ili mlatarajući rukama«. Upoređenje s ukr. prijedlogom *navpereč* »usprkos« daje nam mogućnost za tumačenje postanja: *prkos* je apstraktum na *-ost*, koji odgovara steslav. *prékostb* »protivnost«, od pridjeva *prijek* (v.), odatle pridjev na *-en* *prékostbnō*, u kojem je prema tipu *prazan*, *praz(d)na* ispaio *t* u femininumu, odatle hrv.-srp. *prkosan*. Odbacivanjem općeg pridjevskog sufiksa *-en* nastala je štokavska imenica *prkos* m. Oblik *prkb mjesto *prēkb* je niži prijevoini štěpen, koji se može pravdati i ekspresivnom tendencijom.

Lit.: *ARj* 4, 5. 7, 535. 11, 427. 12, 232. 231. Vuković, *SDZb* 10, 399.

prie, gen. *-eta* n (Skopska Crna Gora) = *prlo* n (Stara Srbija) = *prije*, gen. *-eta* (Kosmet) »malo magare«, bug. *prlja*. Na *-etina* *prietina* f (Sasin, Dubrovčanin) »magareća koža«. Denominal *opnjit*, *-i* (Kosmet) »kad se magarica oždrijebi«. Možda ide ovamo i *usprHcat* se

(subjekt *djeca*) »ustrčati se« (Smokvica, Korčula).

Lit.: *ARj* 12, 232. *Elezović* 2, 33. 139.

Priita f, selo (Srbija, Crna Reka) = *Pr-ljita* f, selo u Crnoj Gori. Poimeničen rum. part. perf. *pirlit* od *α pirlí* »verbrennen, versengen« < *priiti*, *přijítí* (v.). Ovamo ide ime brda (oronim) *Pirlitor* = *Piritor* (nalazi se više Tare iznad sela zvanog Selina, kod Medužvalja, u Drobnjaku, gdje su po narodnoj priči razvaline grada vojvode Momčila). Taj je od rum. glagolskog pridjeva *pirlitor* kao *Durmitor* i *Palator*, sa sufiksom lat. *-torius* > rum. *-tor*. Nije istog postanja kojeg i *Periilor* = *Peritvar* (narodna pjesma) = *Peritor* = (disimilacija *r-r* > *l-r*) *Pilitor*, grad na obali Egejskog mora (14. v.) gdje je uistinu sjedio vojvoda Momčilo, ujak Kraljevića Marka, koga je ubio kralj Vukašin. U tom toponimu je od gr. *Perith(e)orinon* »kraj«, u kojem su pomiješane dvije grčke riječi *περιθóριον* »marge« i *περιθewpía* »pogled«. Upor. za takovu denominaciju *Prizren*. Toponimi rumunjskog podrijetla idu semantički zajedno s našim *Pōsega*, *Požarevac*.

Lit.: *ARj* 9, 850. 865. 12, 233. 234. *SEZb* 4, 434. *Tiktin* 1171.

priiti, *pfim* impf, (dubrovački pisci) (*is-*) = *přijítí*, *pHjim* (Vuk, *lj* je iz prezenta *-Uci*) (*o-*, *po-*) = *oprjlit* (Kosmet, objekt *ruke*, subjekt *slana*) »1° paliti, žeci, 2° pariti (Vranjski okrug)«. Nalazi se još u bug. *oprǎljam* i češ. *priiti* (subjekt *kopriva*), može biti praslav. Odatle na *-otina* (v.): *prljotina* f »opeklina, ožeglina« = *ispřljotina*. Rumunji posudiše *a pirlí* »1° an der Oberfläche verbrennen, 2° prevariti«, odatle na lat. *-itifra* *pirliturā* — na *-eh* > *-ealā* *pírlealā*, *pírlea*. Ovamo možda s prefiksom *š-* *a spírli* = *sparli* pored *špírli*, *sperii*, *a sprlichia* = *spurichia* »davonlaufen«. Upor. ipak *usprlicati* (v.). Od rum. slavizma nastadoše oronim *Piriitor* i toponim *Priita* (v. tu riječ). Prema Mladenovu nastalo je od rustičnog stepena **pr-* od *para*, s formantom / kao u *topliti* pored *topiti*. V. *para*.

Lit.: *ARj* 12, 233. *Elezović* 2, 33. 107. Miklošič 242. *Mladenov* 385. 539 *ASPh* 34, 399-401. *Tiktin* 1468. Matzenauer, *LF* 14, 84.

přlj, gen. *prlja* m (Bukovica u Dalmaciji, Srbija) = *pfj* (Čilipi, Konavli) »1° kraći komad drveta, 2° motka, trklja, pritka, 3° zašiljeno drvo, klin, 4° stupac na kolima za lojtre« = *pfj* (Kosmet) »motka, proštac, kolac« =

špřlj m, pl. *špřljevi* (Novska) »na ljestvama drvca na koja staje noga«. Glede dodatka *š* < *s* upor. slov. *šprekla*, *špřikla* pored *prekla* = *pnklja* (ŽK). Deminutiv na *-bk* *přljak*, gen. *-ljka* (Lika) = na *-čič* *přljčić*. Na *-ač* *přljač*, gen. *-ala*. Na *-ale* *přljale* f pl. (Vinkovci) »kosi plot«. Možda ovamo i ime ribe na *-as* *přljaš* »dentex filiosus«. Prema Mareticu od istog je korijena od kojeg i *prijeti* (*podu-*, *u-*), tj. niži prijevoini štěpen *pbz-* raširen sufiksom *-/+ -to*.

Lit.: *ARj* 12, 233. *Elezović* 2, 139.

přljati, *-am* impf. (Vuk) »turati, npr. drva u peć ili u klačinu« prema pf. *isprljati*, *-am* »izvaditi iz vatre« = *prijat*, *-ám* (*se*) (Kosmet) »gurati, puniti (u usta, njedra, drva u kofter)«, *zapřljāt*, *-am* (pejorativno *zalok u usta*). Na *-ala* *přljala* f »od gvozda kao žarač čim se drva turaju u klačinu«. Usp. *pfj*.

Lit.: *ARj* 12, 234. *Elezović* 1, 197. 2, 139.

prnāt, gen. *-āta* m (Istra) »hrpa snopova« = *prnāt*, gen. *-āta* (Buzet, Sovinjsko polje), »u pravokutni stog složeni snopovi žita«. Od istro-romanskog *pamato*, istro-rum. (Čiči, nekroatizirani) *pernat*. Izvedenica na *-ātus* od stvnjem. *pani*, koje se nalazi u slov. *parna* = *parna* (tako i Hrvatsko zagorje, Virovitica) »žitnica, štagalj«.

Lit.: *ARj* 9, 653. 12, 235. *Pleteršnik* 2, 10. Štrekelj, *ASPh* 28, 525. *DAW* 50, 49. *REW*⁶ 6248. *Rosamani* 739.

Prniba f »poluotok kod Krka prema puntu (Krč), više tako nazvanih lokaliteta na Krku« = krčko-rom. *Pornaibo* (1305, 1323) = mlet. (u Krku) *Pornibo* = *Pernibo* (1579, 1676, 1631). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od vlat. *pronivius, pridjev koji je nastao unakrštenjem od *promis* + *proclivus* = *-vius*.

Lit.: Skok, *AGI* Ź24, 38-93, § 58. Isti, Stej. 22. 31.

prnja f (Vuk, Vodice, Istra) »cunja (ŽK, slov.), rita, dronjak, odrpina«. Pridjev na *-av* *prnjav* (zapadni krajevi, Slavonija, Virovitica), poimeničen na *-bc* > *-ac* m prema f na *-ica* *pfnjavac*, gen. *-avca* (Riječka nahija, Virovitica) prema *prnjavica* (Lika) »odrlja, ritinar, rito, odrpanica«. Odatle hipokoristik *prnjo* m (Lika) prema f *prnja*. Kol. na *-od* *pfnjađ*, gen. *-i* f (Vuk) = *prhlad* (v.) »trulo drvo, trulež«, odatle pridjev na *-ovit* *prnjadovit* (~ *panj*, Vuk) = *prladovit* = *prhladovit* »trancus putris in tenebris lucens«. Na *-jaga* *prnjage* f pl.,

gen. *prnjāgā* (humoristički, u izrazu *otiči u ~* »spavati«). Deminutivi na *-SR* > *-āk* *prnjak*, gen. *-njka* (Virovitica) »dronjak«, na *-ica* *prnjica* (Jačke). Augmentativ na *-ina* *prnjina* f (M. Držić). Na *-eša* *pfnješa* m (Lika) »prnjavac«. Na *-ar* *prnjār*, gen. *-ara* (Lika) »koji po selu kupuje prnje, cunjar (ŽK)«. Možda ide ovamo djelomično *prnjavica* (Pag, Zore, v. tu riječ) i *prnjav* (Istra) »prištast, pustulosus«. Uporište za etimologiju daje *prnjad* f = *prhlad* = *prlad* f (Šumadija, Srijem, Crkveni Bok) = slov. *prhljād* »morsches Holz« — *prhljādina* = *prhljadovina*, iz čega se vidi da je *prnjad* kolektiv od osnove glagola *prhnuti*, *-ein* — (*s)pmli* (ŽK) (v.) »truhnuti, gnjiliti«. Prema tome *prnja* predstavlja nepotvrđeno *prhnja od iste osnove sa sufiksom *-za*. Sinonim je od *pfnjađ* u višem prijevoinom štěpenu *pranja* f (Baranja, Šaptmovac, Požega), praslavenskog podrijetla, na što ukazuje steslav. inhoativ *prachněti*, češ. *próchen*, slvč. *próchno*, *poll*, *próchno* i rus. *porohno*. Upor. slov. *prahněti* pored *prhněti*, p<3|. (*s)próchnieč*. Za etimologiju v. *prah*.

Lit.: *ARj* 11, 241. 12, 236. *Pleteršnik* 2, 297. 347. Ribarić, *SDZb* 9, 184. Miklošič 244. 242. *Holub-Kopečny* 291. *Bruckner* 437.

prnjavica f (Pag, Zore, Brusina) »morská mušia na riježove, venus verrucosa«. Trebalo bi više potvrditi. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *perna* u značenju »perla«, kako je u narječjima napuljskom i siciljskom. Sufiks *-javica* dobiven je unakrštenjem sa *prnjav* »prištast, pristav« (v. pod *prnja*). Od vlat. deminutiva *pernula > tal. *perla* je talijanizam *perla* f »biser«, pridjev na *-en* *perlen* (Gradić) = *pria* (narodna pjesma). Tal. deminutiv na *-ino* odatle *perlín*, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) « *prlin* (Split, Korčula) »plavilo, pleba (hrvatski gradovi)«. Denominal na *-atiperlinati*, *-ajen* (Korčula). Usp. i pod *prnja*.

Lit.: *ARj* 9, 791. 12, 232. 236. *REW*⁶ 6418. *Prati* 753.

pro, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog te imenički i glagolski prefiks, u hrv.-srp. samo u funkciji prefiksa, ali da je i u hrv.-srp. bio prijedlog kao u strus., ukr. i češ. dokazuje *proz* (Crna Gora, Martić) »kroz« = *prož* pred palatalima, u kojem je *-r* istog postanja kao u *kroz*, *lrez* — *lez* (ŽK), *prez* — *bez*, *niz*, *na-z-očan*. U značenju strus. *pro* c. acc. »prop-ter, ob, causa, per« istisnut je *pro* od sinonima *zbog* (v.) i postpozicije *radi*, *poradi*. Prvobitno značenje vidi se u nominalnom prefiksu u

proljeće (v.), gdje znači »ono što prethodi ljetu«. To značenje ima i u prijevornoj varijanti duljine *o — ô > a pra* (v.) kao i u glagolskom prefiksu *proreci, prokazati ita.*, tj. »unaprijed nešto kazati«. Kao imenički prefiks dolazi najčešće u postverbalima kao u *prostor* od *prostrijeti* (v.), *prosvjeta* od *prosvjet(l)iti*, *proboj* od *probiti*, *prorok* od *proreci*, *prozor* od *prozrijeti* itd. Izvan te funkcije dolazi kao pridjevski prefiks u *pradjed, prosuh* (upór. lat. *subsiccus*), gdje izražuje jednu vrstu deminucije »pomalo sijed«, itd. Kao glagolski prefiks izražuje razne vrste svršenosti, početnu (ingresivnu) svršenost kao u *propjevati, probuditi, pogledati* itd., prostornu (spacijalnu) svršenost kao u *prošuti, probosti, probiti, propasti* itd., posvemašnju (apsolutnu) svršenost, to će reći da se radnja osnovnog glagola ne može više vršiti, kao u *proći, pronaći, pronejeriti, prodrijeti, proždrijeti, prodati* itd. Osnova od *pro* nalazi se još u *prvi* (v.), *prav* (v.), *prost* (v.), *prôč* (v.), *pre* (v.), *pri* (v.). Ie. je korijen **per*, koji dolazi također kao prijedlog i prefiks, *pro* je varijanta njegova. Upor. tal. *per* za klat. prijedlog *pro*. U baltičkoj grupi lit. *pro* (prefiks) = *stprus*. *pra* c. ace. »vorbei«; sanskr. *pra-*, avesta *fra-*, gr. *προ*, lat. *pro* > vlat. *por* (tako u fr. *pour*, španj. *por*). Čest je u internacionalnim riječima grčkog i latinskog podrijetla: *proporcija, proporcionalan, prò domo, procent, procentualan, proces, procesualan, procesija, prospekt, profesor, protekcija, propaganda, problem, problematika, problematičan, program, programatičan, programatičnost, proteza*, i u internacionalnim riječima iz francuskog jezika *proteže, promenada*.

Lit.: ARj 12, 227. 481. Miklošič 264. Holub-Kopečny 294. Bruckner 525. Mladenov 525. Trautmann 229. WP 2, 36. Belić, Priroda 425. JF 18, 97. Bugge, KZ 32, 407. KZ 36, 465. Matzenauer, LF 14, 84-90. Sloński, SpTNW 1, 22, 40-82 (cf. IJb 16, 277).

próba f (Vuk) = *proba* (ŽK) »ogled, mustra«. Postverbal od glagola na *-ati probati, -am impf.* (Vuk) = *probati, -ām* (ŽK) (*iz-*) »1° ogledati, kušati, 2° dokazati«. Pridjev na *-bn probni* (~a *vožnja*). Od lat. *probare* ili preko njem. *Probe* f. Talijanizam je *provati, -ām* (Perast) = *provati, -ām impf.* (Vuk) (*o-*) = *provát* (Crmnica), iteratív na *-iva- provivati* (Vrbnik), s tal. prefiksom *a-* < lat. *ad aprovavat, -ājem* (Kučište) »odobravati«. Postverbal *prova* f »dokaz«. Na mlet. *-ada* < lat. *-ata provada* f (Zore, Dubrovnik) »spletka, intriga«.

Lit.: ARj 9, 121. 12, 238. 239. 466. 468. 475. ZbNŽ 7, 315. Miletić, SDZb 9, 260. 263. REW* 6764. Matzenauer, LF 14, 92.

proces m »1° parba, parnica, 2° izvid, izviđanje, 3° postupak«. Od lat. *processus*, od *procedere*, preko njem. *Prozess*. Odatle denominai na *-dráti processati, -cesirām impf.*, »voditi proces«. Talijanizam je *pročeš* m (Budinić, Držić, Kašić) = *proces* »isto« < tal. *processo*, denominai na *-ati procesati impf.*, »parbiti se«. Apstraktum na *-io processio*, gen. *-oms* > (latinizam) *procesija* f = *procesija* (ŽK) = *procesija* — (*c* > *š* i *s* > *c*, neka vrsta metateze) *prošecija* = *prošencija* (Krašić) = (crkveni termin) »ophod«; talijanizam: *procešion* m = *procesiún*, gen. *-uni* f (Rab) = *prošesijun*, gen. *-una* m (Dubrovnik) = *pročišijun* = (umetnuto я pred afrikatom) *prošinción* (Le-petane) = (asimilacija) *prošešjun* (Božava) = *prosesijún* (Perast). Upor. *pročešunon* (Kučište).

Lit.: ARj 12, 253. 265. 266. 268. Budmani, Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 21. Cronia, ID 6, 118.

procipina f (Poljica) »prase«. Maretić misli da bi prema južnom narječju bilo **prošjepina*, ali dodaje ispravno da je riječ tamna prema toj supoziciji. To bi bio augmentativ na *-ina* od *procijep* što ne daje nikakav smisao. Bit će prije od vlat. složenice **porcospinus* > tal. *porcospino* »Stachelschwein« kao dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 12, 257. REW* 6665.

prSč (hrv.-kajk., ŽK: *odi proč odátlje*; slov.) prilog i uzvik, »van, dalje, udalji se«. Nalazi se još u polj., ukr. i brus., strus., sa značenjem »unaprijed«. Praslav. To je upravo komparativ od pridjeva *prok* »ostali«, koji znači poimeničen u steslav., ukr. i rus. »ostatak«. Taj je obrazovan od *pro* (v.) s pomoću sufiksa *-bko*. Upor. *prijek* (v.) od *pré* s istim sufiksom. Nalazi se u gr. *πρόχα* »odmah«, lat. *reciprocas* (odlatle internacionalno *recipročan* i *reciprocitet*). Oblik *proč* je nastao iz **prokiom*. Pridjev na *-/ proći, proč*a (samo u određenom vidu, 13. i 14. v., u hrvatskim spomenicima, jedna potvrda u narodnoj pjesmi; ne postoji u narodnom govoru) »drugi«.

Lit.: ARj 12, 264. 265. 266. Miklošič 264. Holub-Kopečny 300. Bruckner 437. WP 2, 37. Mladenov 532. Iljinski, ASPH 28, 457. Osthoff, IF 8, 45. 49. Thumb, KZ 36, 201. Matzenauer, LF 14, 90-91. Solmsen, KZ 35, 463-484. Bruggmann, IF 14, 11 (bilj.). Boisacq 814. Vasmer 2, 439. 449.

predio, gen. *-djela* m (Prčanj) »Haarscheide«. Od lat. *prōtelum* u metaforickom značenju »neprekinuta crta«. Upor. u pravom značenju

furl. *proděl, prádel, prudei, predel* »rudo nadovezano«.

Lit.: Rešetar, Stok. 279. Pirona* 804. REW* 6797a.

Prodromb (stsrp.), uz naziv manastira *Manastir Prodromi*, tako i crkva u Prilepu. Od gr. *Πρόδρομος* »pridjevak sv. Ivanu Krstitelju«. Na osnovi disimilacije *r — r > r — 0* nastalo je odatle u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar, Rab) i na istoku lično ime *Prodan*, gen. *-āna* m prema f *Prodana*. Prezime *Prodanović* (Srbija). Upor. *Progon* kod Arbanasa. *Prodan* i *Progon* su imena Vlaha. Historijskih dokaza izvan lingvističkih upoređenja nema. Glede izmjene *d — g* upor. *ugič* < *vodič*. Ime *Prodan* smatra se i kao part. perf. pasiva od *prodati*. Upor. lično ime *Kupljen*.

Lit.: ARj 5, 804-5. 12, 276. 286. Vasmer, GL 124. Jireček, Romanen 2, 74. Skok, ZRPh 54, 478., br. 10, bilj. 1: 2. Šimčik, HS 1932-1938, bilj. 93.

produkat se, -am impf. (Dubrovnik, prema 1. 1. prez. lat. > tal. *produco*) »izaći na javnost kakvim nastupom (igre)« = na *-trati producirati se, -ducirām* (Hrvatska) < lat. *producere*. Odatle poimeničen part. perf. *pradučius* > *produkt* m »(prevedenica, calque) proizvod«, part. prez. *producent* m. Apstraktum na *-io* lat. *productia* > *produkcija*.

Lit.: Zore, Tuđ. 17.

proferit, -im pf. (Vrbnik) »iskazati«. Od lat. *proferre* (prefiks *pro-* i *ferre*) > tal. *proferire*. Lit.: ZbNŽ 5, 218.

profes m »1° (fratarski termin) redovnički zavjet, 2° (Kašić, Glavinčić) redovnik koji je učinio zavjet« = na lat. *-io professio* > *profesija* (latinizam) »1° redovnički zavjet, 2° zvanje« = (talijanizam) *profesion ma, f — profesijun* f. Denominai na *-aŕi profesati, -am pf.* = *profesati* »zavjetovati se. Na *-or*, gen. *-oris profesor* m »učitelj višeg reda« prema f *professorica*. Od lat. part. perf. *professus, professio*, gen. *-orai, professor*, gen. *-ons, od profiteri*.

Lit.: ARj 12, 291.

profet (Božava), pridjev »perfetto, savršen«. Promjena prefiksa *per-* sa *pro-* kao u *prosciutto*. Upor. prezime u Vrbniku *Prhet*. Internacionalni latinizam proširen sufiksom *-bn* > *-an perfektan*.

Lit.: Cronia, ID 6, 118.

profont (1592) = *profun(a)t*, gen. *-ūnta* m (16. v., Vuk, Grbalj, Hrvatska, Slavonija, Belostenec, Jambrešić) = *profunt* (ŽK) = *profuntal-vunta* f (Vuk, narodne poslovice), pridjev na *-bsk profunski* »vojnička hrana, hljeb« = *provijant* »priručna hrana na putu (npr. izletnički, planinarski provijant)«. Odatle na *-ar profumar* m = (njem.) složenica *profunt-verbolter* m (16. v.) < njem. *Proviantverwalter*. Na *-āna* < tur. *hane profuntana* f »pekarnica profunta«. Na *-arija, -amica: profuntarija* = *profuntarnica* »1° ured koji ima posao oko profunta, 2° kuća u kojoj se drži profunt«. Od njem. *proviant* = *proviant* < lat. *praebenda* preko fr. *provende*, tal. *provianda*. Kao crkveni termin *prevenda* f = *prebenda* »kánonija, dohodak što ga imaju kanonici prebendarici«. Odatle *prebendar* m = *prevendar* = *provendar* (~ sv. Lucije, 1499) < lat. *praebendarius*.

Lit.: ARj 11, 786. 484. Šurmin 427. REW* 6708. Prati 792. DEI 3122.

profošina f (Kaštela, Pavlinović) »biljka skrobut, skrobutina«. Nalazi se poslije riječi *propor*. Prema tome moralo bi glasiti *propošina*, ali se ne nalazi među popravcima.

Lit.: ARj 12, 383.

profund m (Dobrinj, u jednom rukopisu) »dubina«. Od tal. poimeničenog pridjeva *profondo* < lat. *profundus*. Latinizam je (prema crkvenom *de pr afundis*) *prof unais* m (Potom j e) »jaz, provalija«. Denominai na *-are. — -ati profondati, -ām pf.* (Perast, Potomje) »baciti, strovaliti se u profund, propasti« = *propuntati* pf. »prosjesti se«, s tal. prefiksom *J-* < lat. *ex-* ili našim *st-* *sprofundat se* (Rab, Božava) »prosjesti se« < tal. *profondare, sprofondarsi*; prevedenjem ili zamjenom tal. < lat. prefiksa *pro-* s *raz-* *rasfundat, -am* (ŽK) »potrošiti, profučkati imovinu« = slov. *sfúndati*.

Lit.: ARj 12, 292. 386. Skok, ASPH 33, 369. Pleteršnik 2, 475. Kušar, Rad 118, 25. Cronia, ID 6, 120.

Pròkljan m, toponim (zaselak, Šibenik, tako i morski zaljev između Skradina i Šibenika) = *Prukljan* (Palikuća, 1771). Pridjev *prokljanski* (*Prokljansko* ili *Prokljansko jezero*). Starih potvrda nema, ali se čini da je istoga tipa kao *Jakiján*, itd., tj. pridjevski toponim na *-iānum* od rimskog kognomena *Proculus* > vlat. *Produ*, koji se kao lično ime očuvao i u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Dubrovnik, 14 v.). Upor. odatle naša prezimena *Proklečić*

(Dubrovnik, 13. v.), od *Prokle*, gen. *-eta* i *Pruglović*.

Lit.: *ARj* 12, 324. 330. Jireček, *Romanen* 2, 53.

Prokop m, prezime *Prokopović* = *Prokôpije* (Kosmet), odatle *Prokopijević* i *Prokopić* (ako je i nastalo od *-ije-*) = *Prokopijo*. Pridjev na *-j* poimeničen u sr. r. u nazivu svetkovine *Prokoplje* n (Vuk) »dan sv. Prokopa«. Sa *o* > *u*, (upor. *putir* pored *polir*): *Prokup*. Odatle poimeničen pridjev u sr. r. u toponimu *Pròkuplje* f (Srbija, tu je bila crkva sv. *Prokopija*) = *Prokuplje* (Kosmet), etnik *Prokuplanin* m prema f *Prokupčanka* (Kosmet) pored *Prokupljanin*, ktetik *prokupski*, *prokupački* (Kosmet). Od gr. Προκόπιος.

Lit.: *ARj* 12, 332. *Elezović* 2, 142.

prokopsati, *-šem* pf. (Srijem) pored *prokòpsati*, *prokopšem* (Vuk, Srbija) = *prokopsāt* pored *prokopsat*, *-sam* i *-opšem* (Kosmet) »1° učiniti napredak u nečemu, 2° koristiti se, usrećiti se«. Balkanski grecizam od aorista πρόκοψα od προκόπτω: rum. *a procopsi*, bug. *prokops(v)am*, arb. *prokops*, čine. *prucupsire* »instruiri; kao reflexiv: profiter, faire du progrès«. Apstraktum na *-ia* *prokopsija* f (Kosmet, bug.) »napredak, blagostanje«, čine. *prucuchie* f »instruction« < gr. προκοπή.

Lit.: *ARj* 12, 332. *Elezović* 2, 142. *GM* 354. *Tiktin* 1266. *Pascu* 2, 80., br. 1501. *Mladenov* 528.

prSkšen (14. v., Maretićev akcenat, hrv.-kajk., slov., Jačke, Reljković) = *peoIlln* (~o dite, ZK) »1° razmažen, razuzdan, drzak, 2° izbirljiv (ŽK), dilikan < delicatus«. Apstraktum na *-ija*: *prohuja* (ŽK), odatle *prokeš* f (Habdelić: *na prokeš svecku*). Denominal na *-iti* *prokšiti* se prema impf. na *-va-* *prokšivati* se, part. perf. pas. kao pridjev *raspraksšen* (Liješće, Lika K) »razmažen«. Ime ovci *praksa* (Kurelac). U drugim slavinama ne postoji. Miklošič upoređuje sa steslav. imenicom i pridjevom *prokb*, *proci* (v.). Ako je tako, to je pridjevska izvedenica na *-en* od komparativa na *-si* kao *liipav* (ŽK) = slov. *Uspav* od *lipši* = *ljepši*: *prokši ili *pročši »koji neprestano drugo bira«. Glede *Is* > *kš* upor. *veksi* < *vetši*. Štrekeljevo izvođenje od lat. *procac* > tal. učeni pridjev *procece* ne objašnjava fonetsku stranu.

Lit.: *ARj* 12, 334. *Mazuranić* 1169. *Pleter-Snik* 1, 523. 648. 2, 349. *Miklošič* 265. *Jagić*, *ASPh*, 31 550. *RBW* 2538.

prokùrat, *-am* impf. (Cavtat, Dubrovnik, Korčula) »1° nastojati, 2° pribaviti«. Radna imenica na lat. *-ator* > tal. *-atore*, stmlet. *-adore*: (crkveni termin) *prdkratùr* m (Banja Luka K) = *prokuratùr* »1° sakristan, crkvenjak, mežnar, šikutor (ŽK)« = prezime Bosanaca koji su se naselili 1677. u Petrijevcima *Pavel*, *Štipan Frakaratur* = *prâkatur* (Vinkovci), prezime *Prakaturović* — (disimilacija *r — r > n — r*) *prakanatur* (bosanska narodna pripovijetka) = *prekaratur* (Božava) »coadiutore, kod pravoslavaca klisar (Hercegovina), klisijarh, jeklizijarh (v.)« = (pravni termin) *prokaratur* (1535: ~ *Grgura satnika u rotnom stolu topuskom*; Poljički statut) = *prokorator* — *prokoratur* — *prokorator* = *prokuratur* — *prakaratur* (Senj, 1485) = *prokaratur* (Nebijusi, 1447) = *prokurátor* (1460) — *prokaradñr* (Crmnica) = *prokuradur* (Boka) »zastupnik, odvjetnik, staratelj«. [Od lat. *procurare*, *procurator*, tal. *procuratore*, mlet. i *furl*, *procurador*].

Lit.: *ARj* 5, 80. 11, 359. 12, 321. 332. 335. *Cronia*, *ID* 6, 118. *Miletić*, *SDZb* 9, 260. 263. 265.

prolog m »1° predgovor, 2° (stsrp., 1264) knjiga u kojoj su životi svetaca, synaxarion«. Od gr. πρόλογος.

Lit.: *ARj* 12, 345. *Vasmer*, *GL* 124.

Promin m (Vitezović, Kačić), toponim, danas *Promina* f (Vuk, Dalmacija) »planina kod Drniša (oronim)«, promjena u rodu nastala unakrštenjem sa *planina*, jer se naziv ne odnosi više na naselje. Odatle na *-janin* *Prominjanin* »čovjek koji živi na domak planine Promine«. Dočetak *-in* je kao u *Solin*, *Norin*, *Skradin*, *Stupin*, *Labin* za lat. lokativ *-onae* > *-Uni* u predslavenskim toponimima ilirskog (predrimskog) podrijetla. Predrimsko *Promona* je potvrđeno kod Ravennate, Appi j ana, u Tab. Peutingeriani i na natpisu. Grad se nalazio južno od Knina kod današnjeg sela Tepljuha.

Lit.: *ARj* 12, 356. 357. *Krahe* 33. *Mayer* 1, 280. 2, 74.

prónat, f *pronta* (Vrgada), pridjev, »spreman«. Od tal. *pronto* < lat. *promptus*.

Lit.: *Jurišić*, *NVj* 45, 178. *REW* 6776.

pronatika f (Stulić, Šulek) »biljka 1°athanasia tanacetum, 2° chrysantemum vulgare«.

Lit.: *ARj* 12, 368.

pronija f (stsrp., 1200, Dušanov zakon, 15. v.) = *pranja* (Ljubiša) »(bizantinski feudalni termin) zemlja data na uživanje za vojničku

službu, leno«. Odatle na *-arius* > *-ar pronljār* m = *pronjar* (Zore) »onaj feudalac koji ima proni ju«, pridjev *pronjarski* (~a *zemlja*) i *pronijarev*, *pronijarević* »sin pronijara«. Apstraktum na *-bstvo pronjarstvo* (Zore). Balkanski grecizam od biz. πρόνοια, προνοιάριος: rum. *pronie* »Vorsehung«, arb. *pranje*. Ovamo ide *prnjavor* m (Vuk) »1° manastirske selo, dobro, imanje, 2° toponim«. Odatle na *-bc* > *-ac prnjavorac*, gen. *-rea* m »1° čovjek koji živi na prnjavoru i podružnik je manastirski, 2° prezime«, prema f *prnjavorka*, *prnjavorče*. kol. *-čad* f. Od gr. složenicice προνοιαφορά.

Lit.: *ARj* 12, 369. 379. *GM* 354. *Zore*, *Rad* 115, 148. *Matzenauer*, *LF* 14, 84. *Byz.* 19. *Vasmer*, *GL* 124. *Tiktin* 1268.

pronuncije f pl. (Kućište) »proglašenje u crkvi za vjenčanje, ozōvi (ZK)«. Denominal *pronuncijāti* (primjer: *on se pronuncila*, ibidem). Od lat. *pronunciare*, od *nuncius* > *nuncij* (latinizam) »papinski poslanik«.

Lit.: *Klaić** 883. 1024.

propacija f (jedna potvrda) »dio katoličke mise«, od lat. *praefatio* = (talijanizam) *prefacion* m, f (Divković, Glavinić, Kačić, Držić, Dobretić) < tal. *prefazione*.

Lit.: *ARj* 12, 372. 11, 511.

properiz, gen. *-zā* m (Prčanj) »Rockschlitz«.

Lit.: *ARj* 12, 378. *Rešetar*, *Stok.* 279.

propije (Potomje, Kućište) »upravo, tačno, baš« = *propijo* (ŽK) »dobro, kako valja« = (*pi* > *pl*) *pròplju* (Crmnica) »prosto, naprosto« = (zamjena dočетка našim pridjevskim sufixom *-t*) *propito* (Dubrovnik, Kućište) »baš«. Od tal. *proprio* > mlet. *propto* (disimilacija *r — r > r — 0*)

Lit.: *Zore*, *Tuđ.* 17. *Miletić*, *SDZb* 9, 439. *DEI* 3018.

prosfor m = *pròsfora* f (Vuk) = *prosfura* »1° hostija, posvećen hljeb koji se prinosi u crkvi za službu božiju, 2° *Prosfori*, toponim«. Varijante i izvedenice od njih sadrže: zamjenu neobične suglasničke grupe *sf* > *sk* (upravo disimilaciju *ρ — / > ρ — K*) *pròskura* (Vuk, Paštrovići, Riječka nahija, Hercegovina, *Gorski vijenac*; krsno se ime slavi *punjeni i proskurom*), deminutiv na *-iča* *pròskurica* (Vuk, Risan), na *-njāk* *proskurnjak*, gen. *-aka* (Risan) = (disimilaciju *r — r > 0 — r*) *pòskura* (Vuk), pridjev *pòskuran* (— *brašno*), poimeničen na *-jak* *pòskurnjak*, gen. *-aka* »naprava koja se utiskuje

u poskuricu« = na *-4k* *poskurnik* (Temnić, Srbija); na *-jača* *poskurnjača* (Vuk) »jabuka«, deminutiv *poskùrica* f (Vuk) = *poskorical poskur*- (Kosmet) »1° od pšenična brašna kiseli kolači u obliku krsta ili kilfe, koji žene prave i dijele na zadušnice, 2° (Dubrovnik, okolina) neka osobita palačinka, 3° toponimi *Poskurice*, *Poskuričine*«, na *-jara* < *-iaria* *poskuričara* = *poskurača* (Srijem) »baba što mijesi poskurice«, (disimilacija *r — r > r — l*) *proskulja* (Popović; nije potvrđeno u narodnom govoru). Balkanski crkveni grecizam biz. προσφορά »prinos« (prefiks *προς* i *φέρω*, upor. *oblata* od lat. *offerre* kao prevedenica ili calque): rum.,bug. *prosfora*.

Lit.: *ARj* 10, 927. 12, 399. *Elezović* 2, 109. *Murko*, *WuS* 136. *Fraenkel*, *IJb* 13, 301. *Schwyzler*, *KZ* 63, 61. *Vasmer*, *GL* 124. *Mladenov* 531.

prošiti, *prošim* impf. (14. v., Vuk) (*is-*, *na-*, *po-*, *u-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° freien (objekt *djevojku*), 2° išem, molim (u tom značenju danas samo na zapadu)«, prema iterativu po prijetoju duljine *o — ō* > *a — prosati*, (hrv.-kajk.) i na *-va-* *-prošivati* *-ševati*, *-ujem* (Jambrešić), samo s prefiksima. Radne imenice: na *-bc* > *-ac* *pròsac*, gen. *-sca* m »Freier«, na *-jāk* *prosjak* m = *prosjak* (Kosmet) prema f *prdsjakinja* (Vuk) = *-jākinja* »Bettler«, s pridjevom na *-ski* *prosjčki* i denominálom na *-iti* *prosjčiti*, *prosjčim* (*is-*, *na-*); na *-njāk* *naprošnjāk* (Vinkovci) »ječmičak na oku, koji se vraćanjem naprosi«, *prošnjđk* (Kosmet) »prosjak«. Pridjevi: na *-bn* *isprosn* (određeno, */-i* *patrijar*, 18. v.), poimeničen na *-lk* *isprosnik* (Vuk) »Brautwerber«, na *-iv* *ispròsiv* = na *-Ijiv* *ispròsljiv*. Postverbal *upro-* *si* (ŽU) »ugledi« = *iti na opròse* (ŽK). Apstrakti: na *-nja* *prošnja* f (Vuk) = *prošnja* (Kosmet), na *-ba* *pròzba* (Vuk) »molbenica«. Poimeničen part. perf. pas. *isprošenica*. Prema steslav. *prošiti*, *proso* prenesen je u hrv.-srp. suglasnik *s* iz infinitiva *i* u prezent. Praslav. *prošiti* je iterativ od niskog štepena (Tiefstufe), koji se ne nalazi u slavinama, nego u baltičkoj grupi: *piršti*. Prema toj usporednici prvobitno je značenje bilo »freien um ein Mädchen«. To se značenje očuvalo u hrv.-srp. Drugo značenje »bitten, precare« nalazi se također u baltičkoj grupi u prijetoju, koji odgovara praslavenskom: lit. *prašyti*, lot. *prāsīt* »moliti, pitati«. Taj se nalazi i u sanskr. *pracñā* — *avesta frasnā* »pitanje«, *njem. fragen*. Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k*, kako se vidi iz sanskr. *prèchait* (3. 1.) = *avesta pinsaiti* »pita-

ispituje, želi«. Tu je prijetoj niskog šćepena (Tiefstufe) **prk-*, koji je raširen na *-sco-*: lat. *pasco*, stvnjem. *forscōn*, nvnjem. *forschen*. Upor. još prijetoj u lat. *precare*, *procurare* »procurac«.

Lit.: ARj 3, 948. 4, 9, 7, 535. 12, 403. Popović, *Sintaksa* 45. Elezović 1, 239. 2, 143. 145. Miklošič 265. Holub-Kopečny 295. Bruckner 438. Mladenov 531. Trautmann 216. WP 2, 44. Meringer, *IF* 18, 260. Fraenkel, *IF* 49, 217. Leumann, *IF* 58, 124. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276. Boisacq 339.

proskomidija f (stsrp., 1506, Vuk; Kosmet, 1772) = *proskumidija* »(termin pravoslavne crkve) 1° oltar, sveta trpeza, na kojoj se čini prikazanje, 2° offertorium kod katolika, 3° kaluđerska prošnja, 4° prilog koji se dava manastiru, da se priloženik sa svim njegovim ukućanima spominje na proskomidiji za vrijeme liturgije, 5° euharistija (1496. u ispravi vlaškog vojvode Joana Radula: v *pomeniku svetojproskomidiji*)«. Balkanski crkveni grecizam: rum. *proscomidie*, bug. *proskomidija*, čine. *proscomidhie* f < biz. προσκομιδή. Stsrp. glagol *proskomisovati, *-sujem* < od aorista od προσκομίζω »missam scu sacrificium peragere«, prefiks προς + κομίζω »mettre en lieu sûr«, κομίζω »soin«, što odgovara lat. *offertorium* od *offere*.

Lit.: ARj 12, 411. Elezović 2, 143. Pascu 2, 80., br. 1490. Tiktin 1270. Vasmer, *GL* 124. 125.1

proso n (14. v.) = *proso* (ŽK, Istra), sveslav. i praslav., »miliūm, panicūm, bar (v.)«. Hipokoristici: *prosa* (Srbija, Vojvodina) = *praha* (Vuk; glede 5 > h upor. *Vlaho* < *Blasius*) = *prōja* = *proa*. Upor. stsrp. *prosan* »Hirse«. Pridjevi: na *-en prosen* (Vuk), poimeničen na *-iča prosēnica* (Vuk) »1° hljeb od prosa, 2° slama od prosa, 3° biljka foenum graecum« = na *-jak prosenjak*, gen. *-aka* (Vrbnik, Orahovica, Slavonija, također biljka) = *prōsenka* (Šapatinovac) »kruška«, na *-in prahin* = *projin*, od hipokoristika. Arapska vrela 9. i 10. v. navode da je *proso* najvažniji slavenski poljoprivredni produkt. Kako nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima, *proso* je isključivo slavenski naziv za žito. Tumači se na razne načine, ipak iz ie. jezičnih sredstava, kao i *pieno*, *pšenica* (v.). Uzimlje se među inim ie. korijen **per-* »udarati«, koji se nalazi u *prati*, *perem*, u liku *pre-* kao u lat. *premo*, u prijetoju **pro-* rašireno formantom s, u sr.

kao *zrno* i *pšeno*, s kojim se semantički slaže: »razmrvljeno zrno«.

Lit.: ARj 12, 398. 415. Miklošič 265. Holub-Kopečny 295. Bruckner 439. Mladenov 530. WP 2, 43. Niedermann, *Symbolae gram*, 1, 109-117 (cf. *IJb* 13, 301). Joki, *Zbornik Jagičev* 481-485 (cf. *RSI* 2, 242). Hirt, *IF* 21, 173. Loewenthal, *ASPh* 33, 97. sl. (cf. *IJb* 5, 192).

prosper (I. Držić, latinizam ili talijanizam), pridjev, »sretan«. Od lat. *prosper* > tal. *prospero*. Odatle denominal na *-ati prosperat* (Potoftije) = *prosperati*, *-am* impf. (Riječka nahija, Crmnica, Rab) = na *-iji prosperit*, *-lm* (Rab) »koristiti, uspijevati«. Apstraktum na lat. *-tas*, gen. *-tatis prosperiad*, gen. *-i* f (Kašić) = *Prosperität*, gen. *-i* = (danas) *prosperitet* m »uspjevanje, cvjetanje«.

Lit.: ARj 12, 416. Miletić, *SDZb* 9, 612. Kušar, *Rad* 118, 25.

prost, *iprosta* (Vuk) = *prost* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° slobodan, dopušten, oprošten, 2° vulgáris«. Proširen na *-bn* > *-an praštan*, *prosná* (Stulić, Bella i pisci) danas se ne govori. Poimeničenja: kao apstraktum deklinacije i *prost f* »1° sloboda, 2° jednostavnost«. Na *-ak prostak*, gen. *-aka* m prema f *prostákinja* = na *-uša prostakuša* = (si > št kao u *oštar*) *prostak* (Pavlinović) m prema f *prostákinja* »čovjek (žena) prost, neuglađen (uvredljivo)«, s pridjevima na *-ov prostakov*, na *-ski prostáčki*, apstraktum na *-ina prostáčina* f »Gemeinheit« = na *-adija* (prema *Srbadija*) *prostádiya* (Ljubiša), augmentativ na *-ina prostáčina* m (Ljubiša), denominal na *-iti prostáčiti*, *prosiacim* (Pavlinović). Na *-ac* > *-ac: prosiac*, gen. *-aca* (Belostenec, Jambrešić) = *prostac*, gen. *prasca* (Vuk, sa si > St kao u *oštar* ili prema kolektivu na *-je*) »prost neodjeljan kolac za plot«, na *-ica prostica* »1° prosta mreža (Hvar, Cavtat, Smokvica Korčula), 2° podebeo kolac za plot (Prigorje)« = *prosinca* (ŽK, umetnuo r poslije si, upor. *Spalatro*) »proštac«. Koi. na *-je prosie* (ŽK) = *prasece* (Vuk) »kolje za plot«. Apstrakti na *-ina prastina* »sloboda«, na *-inja prostinja* »oproštenje«, na *-ost prostost* »sloboda, bezazlenost, jednostavnost iskrenost«, na *-ota prostota* (pejorativno) = na *-oca prostota*. Dobiva prefiks *pri-* u hrv.-kajk. *priprost* (čovjek) »bezazlene. Prilozi *prosto* »jednostavno« = *naprosto* = *prosto* (Kosmet) »oprošteno«, *oprásto* (Kosmet). Čest je kao prvi element složenica nastalih od sintagmi: *prostodušan*, *prostonarodan* (Vuk)

»pučki, narodski«, *prostosrdačan* (rusizam) itd. Denominal na *-iti prostiti*, *prostim* (*o-* *se*) = *prostiti* (Kosmet, ŽK) prema impf, u prijetoju duljenja *o* — *ō* > *a praštati* (također bug.), *praštam* (*o-*, *ižo-*) = *oprašćati*, *-ašćam* (Kosmet), na *-va- oproščavati* (Kosmet), *oproščivati*, *-ujem*, *praštavati-šcavati*, *-proseavam* (Vuk). Odatle *proštenje* n = *proštenje* n (ŽK) »crkveni god, kiryaj«, *pračka* f (Kosmet, Skopska Crna Gora, Kosovo) = bug. *praška* pored *prščka* »1° oproštenje, 2° posljednji dan bijele nedjelje uoči poklada, kad se u crkve traži proštenje«, postverbal na *-ka* od (*o*)*proščavam*, *proščavati* (Kosmet, bug.) Nadalje: *uproštiti se*, *uproštit* »stajati kao proštac od čuda ili od straha, upanjiti se (ra-), preneraziti se (sr < st prema *prošten*)«. Madžari i Rumunji posudiše praslav. pridjev, Madžari kao feudalni termin za seljaka *paraszt* (opozicija *nemes* »plemić«), odatle opet kod nas *parasnik* »isto«. Pored toga posudiše Madžari i kol. **prost-je: prostya*. Rumunji stvoríše od svoga pridjevskog slavizma *prost*, *proastă* »1° (u starom jeziku) jednostavan, 2° (kao u madž.) gering, gemein > schlecht, ordinár > dumm« čitavu leksikologíjsku porodicu: *proštac*, sa madž. sufiksom *prostálan*, *praštan*, *prostánac*, *prostatic* (unakrštenje prema lat. *silvaticus* > *sálbatic*), na *-av* (upor. *grozav*) *prastav*, apstrakti na *-eh* > *-ealā prostealā*, na *-ra prostie*, na lat. *-imen* > *-ime prostime* i »Pöbel«, pridjev na *-esc prostesc*, denominal na *-ire a prosti* »1° dumm machen, 2° erlauben«, cine. *prostu*. Za praslav. *prostā* postoji samo u lit. potpuna paralela *prastas* »1° neznan, običan«. Ostali ie. jezici ne pružaju nikakvu identičnu usporednicu. Praslavenski se pridjev tumači iz slavenskih jezičnih sredstava, kao složenica od prefiksa *pro-* (v.) i postverbalnog pridjeva *-sis* od *stati* (v.). Prema tom tumačenju prvobitno bi značenje bilo »koji, što naprijed stoji > koji je oslobođen > koji nema ništa na sebi«. Takvih složenica ima u ie. jezicima: lat. *prabus*, *superbus*, koji sadrže *pro-* i ie. **&A-*, u Vedi *prabhuh* »eminent, puissant«, od ie. *si/ra-* stvnjem. *ew-ist* »ovcarnica«, lit. *at-stus* od *at-stoti* »stajati u dolini«.

Lit.: ARj 4, 281. 7, 535. 257. 12, 416. 423. 445. Elezović 2, 144. 266. Dordić, *NJ* 6, 25-29. Miklošič 266. Holub-Kopečny 295-296. Bruckner 439. KZ 45, 54. Mladenov 530. 533. Tiktin 1270. 1271. Pascu 2, 203, br. 369. Asboth, *MNyō* 41, 94-95 (cf. *RSI* 6, 334). Solmsen, *KZ* 37, 20. Kretschmer, *KZ* 31, 386a. 397. 404. Uhlenbeck, *PBB* 27, 119. Brugmann, *IF* 17, 354. Niedermann, *IF* 10, 223. Prellwitz, *BE* 22, 76-114 (cf. *AnzIF*

8, 137). Fraenkel, *Gioita* 4, 21-49 (cf. *IJb* 2, 163). KZ 42, 244.

prostagma f (stsrp., isprave cara Dušana, kneza Lazara, despota Stevana) »decretum, edictum, praescriptum«. Od gr. apstraktuma πρόσταγμα »zapovijed«, od προστάσσω »zapovijedam« (prefiks προς & τάσσω), od koje je riječ *povelja* prevedenica.

Lit.: ARj 12, 418. Matzenauer, *LP* 14, 19. Vasmer, *GL* 125.

prot m (stsrp. *-ti*) »starješina nad manastirima u Svetoj Gori«. Od gr. πρώτος »prvi«. Ovamo ide i *proto* m pored *prota* m, hipokoristik od *protopop* m (Vuk) = *protopopa* (13. v., Kosmet) m < gr. πρωτόπαπας = πρωτοπρεσβύτερος; prezimena *Protopopii*, *Protopopović*; pridjev *protopopin*, *protopopov*. Pridjev *protin*, poimeničen *protinica* »njegova žena«, prezime *Prolii* i redukcijom na prvi slog s hipokorističkim sufiksom *-jo profan* m (Lika). S druge strane *proto* m (Dubrovnik, Cres) = *proto* (Potomje) skraćena je od *protomajstor* (stsrp., v. *majstor*) »1° Aufseher bei einem Bau, 2° poduzetnik« < biz. πρωτομαγίστωρ. Kao prvi element složenica u nazivima za državne i crkvene časti: *protojeraj* */-ej*, *protodakon*, *protomader*, *protonotar* = *protopisar*, *protosevasto* (13. v.), *protosindel* (Vuk) = *protosinder* »tajnik vladčin, vidar, koadutor (kod katolika)« < gr. πρωτοσύγγελος; *protobistar*, gen. *-ara* (bosanski i srpski spomenici), pridjev *protobistarev* (15. v.), prezime *Protobistarević* = *protobistijar* (14. i 15. v.) = *protovistijar* (14. i 15. v.) = *protovistar* = *protovestijar* »blagajnik« < biz. πρωτοβεστιάριος < lat. *vestiarius*, od *vestis* (v.); *proliuder* (15. v., v. niže), *protomártir* »(prevedenica) prvomučenik« = *protomučenik* (Budinić, Divković). Te složenice kao crkveni termini balkanski su grecizmi, kao *-bug-*, cine. *protosíngel*, stsrp. *protogen* = *protóder* < biz. πρωτόγερος »načelnik, knez, kmet« = bug. *protoger*, prezime *Protogerov*, čine. *prutofer*. Ovamo i *protokol* m (Vuk) = *protoka*, gen. *-ola* (Zore) = *protokul* (18. v.) = *protokola* f (Vinkovci) = *protokula* (ibidem) = *pratikai* (ŽK, zamjena *proto-* domaćim prijedlogom *proti*) »zapisnik«. Od lat. *protocollum* < biz. πρωτόκολλον (složenica od πρώτος i κόλλα »kelja«, tj. »prvi prilijepljeni list papiru«), preko njem. *Protokoli* n ili tal. *protocollo*.

Lit.: ARj 12, 318. 447. 458. 459. 460. 318. Elezović 2, 144. 539. Vasmer, *GL* 125-127. Pascu 80., br. 1496. 1497. Weigand-Hirt 482.

protektur TM (Ančić, latinizam) = *protetur* (Kašić) »zaštitnik« = *protektor*, od lat. radne imenice na -or od part. perf. *protectus* od *pro-tegere* (pro prefiks): *protector*², gen. -oris > tal. *protettore*.

Lit.: ARj 12, 449. 450.

protest m = *proteSt* m (15 v., preko njem. *Protest*) = *protesta* f, postverbali od *protestati* impf. < lat. *protestāri* (prefiks *pro* i *testōr*, -art) = tal. *protestare*, od čega *proteštivati* (15.) = na -irati = -ovati *protestirati*, -testiram = *protestovati*, -ujem. Odatle apstraktum na -atio *proteštacija* f (latinizam) »isto što protest« - (talijanizam) *protestodan* m. Od *testōr*, -ari je na -irati *testirati*, *testiram* »potvrditi semestar« (sveučilišni govor).

Lit.: ARj 12, 449. 450.

proti, prilog i prijedlog s gen. i dat., u književnom jeziku *protiv* s gen. = *protiva*, gdje je -a nastao iz su stoslav. *protivŕ* »en face de«, kad v stoji pred suglasničkim grupama. Pored toga govori se i piše *protivu*. Tu je -u nastao iz -č u stoslav. *protive*, što je āk. sing. f. od imenice. Vuk ima još *proću* (13. v., Kosmet) < *prot-ju (instrumental), *sproću*. Veže se s prijedlozima: *na-*, *s-* i *su-*. U tim vezama može ispasti dočetno -i: *naprot*, *nasuprot* »1° nasusret, 2° protivno«, *nasproti* (15. v.), *suprot* (ŽK), *sprati* (ŽK, prijedlog s dat.), *sprot* (prilog), odatle *sprotŕnŕ* (ŽK) »svaki-dašnje«, *sprotiv* (Kosmet), *nasuprot* (Obradović), *nasuproti*, prilog i prijedlog, *naprotiv*, prilog = *nasuprotna*, *suproć*. Završno -ć mjesto -i u *proć* (Palmotić), *suproć* može se tumačiti na dva načina: ispuštanjem -u od instrumentala *proću*, kao u *med* pored *među* (v.) ili iz sandhi, kad je *suprot* kao prijedlog stajao pred zamjenicama *njemu*, *nje*, *njih*. Upor. *Brotinja* < *Bračno* (župa *broćanska*), *kutnji* < *kućni*, *pećnjak* < *pejmjk* (ŽK), *petnjica* (ŽK) < *pećnica*. Upor. *Velebit* (Baraković) pored *Velebit*, gdje je ista pojava. Oblik *protu-* dolazi u neologizmima: *protunamira*, *protustavnik*, *protusloviti*. Upor. prezime *Protulipac* i *protivuriječje* od *protivuriječiti*. Od priloga *proti* tvori se imenica s pomoću sufiksa -va-: *protiva* f (Vetranie, Hektorović) »opreka«. Odatle pridjev na -bn > -an *protivan* (Vuk), poimeničen na -ik *protivnik* m prema f na -ica *protivnica*, s pridjevom na -ski *protivnički*, s apstraktumom na -ost *protivnost*. Denominal na -iti *protiviti se*, *protivim* (Vuk). Odatle apstraktum na -ba *protimba* f (Prilišće) »prigovor, ustuk« < *protivba (s di-

similacijom *vb* > *mb*). Taj oblik ušao je s pomoću Suleka i u uredski jezik. Dok se je prilog i prijedlog razvijao u hrv.-srp. u značenju neprijateljstva, kod posuđenice u rum. nema tome traga. Rum. *potrivă* (metateza *r*) je »1° comparatie, 2° passender Gatte oder Gattin«. Prilog *împotrivă* je »gegenüber, prema« u značenju poredenja, odatle *a protivî* »in Übereinstimmung, Einklang bringen«; pridjev *potrivnic*, koji sadrži i slav. -bn i nenaglašeni lat. -icus znači »jednak«. Apstraktum na -eh > -eală *potriveală* f »Passendsein«. Neprijateljsko značenje dolazi do izražaja u vezi sa m- < lat. *in- a sâ împotrivi* »opirati se«, *împotrivură* = *împotriveală* »otpor«. Prijedlog i pridjev *proti* je baltoslav., sveslav. i praslav. *protb ie. podrijetla: *preti, u prijevaju *proti »prema«. U baltičkoj grupi *pret(i)* = *pretie* je prilog i prijedlog s ak. i gen., u sanskritu *prati*, gr. *πρωτί* (Homer), *πρόσω* »βπρωευν«. Praslav. je inovacija izvođenje pridjeva i imenice s pomoću sufiksa -uo, -ua kao u pridjevu *prav* od *pra-* < ie. *prouas*. U oba slučaja u *pro-* i *pro-* radi se o ie. korijenu *per-*, koji kao prilog i prijedlog znači »pokraj, preko nečega«, a kao glagol »prodrijeti«. Ie. *proti je raširenje od *pro-* (v.) kao gr. *Zπ* < ε + π. Može biti i stari lokativ.

Lit.: ARj 7, 535. 641. 667. 12, 451. *Elezović* 2, 145. *Miklošič* 266. *Holub-Kopečny* 296. *Bruckner*' 441. *Mladenov* 531. *WP* 2, 38. *Trautmann* 231. *Tiktin* 1285. *Niedermann*, 7F 26, 48. *Hermann*, *IF* 34, 258. *Brugmann*, *IF* 13, 87. *Jacobsohn*, *KZ* 42, 283. *Boisacq*³ 816-817.

provēntat, -am pf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »prozračiti«, s glagolskim sufiksom tal. -eggiare < vlat. -idiare > -ižati *proventulizati kamaru* (ibidem), od denominala *ventare od *ventus* »vjetar«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak s našim prefiksom *pro-* (prema *prozračiti*, *provjetriti*). Talijanizam je *ventola* f (Rab) = *vëntula* (Korčula, Boka) = *vlntula* (Božava) »mahača, moskar, lepeza« < tal. *ventola*, postverbal od *ventolare* < srlat. *ventulare* < lat. *ventilare*. Latinizam prema njem. na -irati *ventilirati*, -tilirām (Zagreb). Etimologijski ide ovamo i *bantuza* = *ventuza* = *vintuza* (Dalmacija) »Schröpfkopf, kupica« < tal. *ventosa* (poimeničen pridjev na -osus od *ventus*) = lat. *cucurbita ventosa* (Juvenal). Usp. i pod. *bantuza*.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 124. *REW** 9207. 9212. 9204. *Mürko*, *WuS* 4, 196. 5, 2. 3. *DEI* 4013.

provērbij m (Rab) »poslovica (možda prevedenica, calque odatle)« = *proverbijo* m, latinizam od lat. *proverbium* (prefiks *pro-* i *verbum*, lat. sintagmatska izvedenica) i talijanizam *proverbio*; bez nastavka *proverb* (Matović). Denominal na -ati *proverbjāt*, -am impf. (Božava) »dire delle arguzie« < tal. *proverbiare* »sgridare, beffare«.

Lit.: ARj 12, 468. *Kusar*, *Rad* 118, 24. *Cronia*, *ID* 6, 118.

providadur m (Vrbnički statut) »mletački visoki upravni činovnik« < mlet. *provvededor* = tosk. *provveditore* = (haplogijom -dedo- > -do-) *providur*, gen. -ura (15. v., Vuk), s prefiksom *sovra-* < *supra-* *sovraprovidur od Kotora* (u Vukovoj je narodnoj pjesmi od prefiksa načinjeno lično ime: *Od Kotora Sovru providurd*). Mletačka radna imenica stvorena je od osnove glagola *provvedere* (prefiks *pro-* \ *vedere* < lat. *videré*) s pomoću sufiksa -tore, mlet. -dor, ne od lat. part. perf. kao tal. *provvisore* > *provvizur* m (Vuk), pridjev *provvizurov*, poimeničen na -ica *provvizurovica* »njegova žena«, od lat. *provvisus*. Od istoga part, apstraktum na -zo *provvizija* f (latinizam) < lat. *provvisio*, gen. -onis prema talijanizmu *provizijun* (1467, Hercegovina) = *provizijun* (15. v.), denominal *provizati* impf. = (kroatizirano) *providan*, iterativ *provizavati* »starati se«. Apstraktum na nenaglašen sufiks -ia od part. prez. *providencija* f (Kašić) »(prevedenica, calque) providnost« < lat. *providentia*.

Lit.: ARj 12, 470. 472. 475. *Tomanović*, *JF* 17, 206. *Mon. šerb.* 502 *REW*² 6793 a.

provincija f (latinizam) »1° pokrajina, 2° više samostana zajedno, (neologizam) redodržava«. Pridjev lat. -alis *provincijali* (određeno), proširen na -bn > -an *provincijalan*, poimeničen *provincijal*, gen. -ala m (18. v.) = *prevencijai* (15. v.) < *páter provincialis* »poglavica redovničke provincije = redodržave«. Nekada, dok je postojala Vojna krajina = njem. *Militär-Grenze*, *Provincijal* m je značilo Hrvatsku pod banom, njem. *Provinzial-Kroatien*, proširen na -bšk *provincijalski*. Apstraktum na -bstvo *provincijalstvo*. Etimologijski ide ovamo *provenea* f (Vrbnik) = *provjenca* (Stulić, Pavlinović) = *provjenac*, gen. -nca (Stulić) »vjetar za koji se misli da dolazi iz južno-francuske pokrajine *Provence* > tal. *Provenza*.

Lit.: ARj 12, 468. 473. 474- 475.

prözgavac, gen. -avca (Vuk, Slavonija) »pređa, tj. mreža na drvetu, za hvatanje ribe, čerenac«.

Lit.: ARj 12, 483.

prožudija (Ančić) = *prosodija*, učeni grecizam *προσῳδία* > lat. *prosodia* (prefiks *προσ* i *φῳή* »pjevanje«) »pravila o ispravnom izgovaranju i mjerenju slogova u stihovima«.

Lit.: ARj 12, 494.

pFpat, -am impf. (Cres) »tasten«. Možda isto što *pfpati*, -am impf. (Ston) »raditi što brzo i nepomnjivo«. Pavlinović ima isti glagol u značenju »šuškati, raditi kojekakve sitnice«. Po svoj prilici onomatopejskog podrijetla, na što upućuje reduplikacija suglasnika *p*. Na Cresu je možda djelovao i tal. > lat, *palpare*.

Lit.: ARj 12, 495. *REW** 6175.

přpor m (Vuk, Crna Gora) »prašina, npr. gdje leže bravi, suprašica, supraška, supražina«. Na -aia *prporača* (BiH) »smjesa od koje se pravi sapun«. Na -usa *pf pórusa* f »1° kad se voda uspe u vruć pepeo, 2° (folklorni termin metaforički stvoren odatle zbog polijevanja vodom) neženjeni momci koji za suše idu od kuće do kuće igrajući i pjevajući, da bi udarila kiša; žene ih polijevaju vodom (Kotari u Dalmaciji, Vodice u Istri, kod svih Slovinaca, ne kod čakavaca) = *prporuše*, gen. *prporuš*. Odatle hipokorističkim kraćenjem *prpa* f (Vuk) »vruć pepeo pomiješan s vodom kao oblog«, odatle opet na -ka *prvka* (Trebarjevo), radna imenica na -bc > -ac *pfpac*, gen. -pea (Vuk) »starješina prporuša«, na -of *pfpoš* (Riječka nahija) »brabonjci od ovce ili koze«, odatle opet na -ka *prpoška* (Vuk, Srijem) u izrazu *oparila ga, pfpoška* »vruć pepeo (koji u vis sukrte kad se vrelo mlijeko ili voda prospe u žeratak)«. Reduplikativna onomatopeja tipa *paprät* (v.) izražena je prijevojem u oba svoja dijela kao naziv predmeta koji se sastoji od sitnih čestica kao kod pepela, brabonjaka, prašine. Odatle dalja metaforička upotreba. Takva onomatopeja može značiti i radnje koje se sastoje od opetovanja, tako rad riba: *přpor* (Vuk, Crna Gora) »coitus piscium«, s denominálom na -iti *pf pariti se* (Vuk, subjekt *ribe*); rad ljudi: denomina od kraćeg oblika, na -ati *pfpati*, -am (Ston) »1° raditi brzo i nepomljivo, 2° šušcati, raditi sitnice«, s radnom imenicom na -vac *prpavac*, gen. -avca »čovjek koji radi sitnice«, odatle na -oř *pfpoš* »vjetrenjak, vjetrogonja«, na -ořa m *prpoša* (Stulić) »besposličar, mudrijaš, sve-

znalica«, s pridjevom *prpošan* i denominálom na *-iti ppošiti*, *-im* (Pavlinović) »1° razmetati, 2° raditi bez pomnje, 3° biti objestan«; rad kokoši: *ppošiti* »čepkati«, deminutiv na *-kati prpuškati se* »lepršati se«. Reduplikacijom izražuje se i presadnica koja sadrži žilice: *tiporok*, gen. *-arka* (Vuk) »Wurzelrebe« = (sa disimilacijom) *pfoljak*, gen. *-oljka* (Vuk); puž sa svojim rogovima: *pfor* (Stulić, Poljica) = *prpolj* (Vuk, Dubrovnik), školjka *pfor* = *pfor*. V. *paprica*, *papracak*, *paprčina*. Upor. ngr. *περπερίνα*, *περπερίτζα*, arb. *dordoUc*, *peperone*.

Lit.: ARj 12, 494. 495. 496. Ribarić, SDZb 9, 185; Miklošič 242. 243. Slawski, Slávia 18, 300-305. Matzenauer, LF 13, 181. 14, 92. 93. GM 71-72. 327.

prsa n pl. (17., Smiljan, Lika, ŽK; analogijski na *-a* prema *koljena*, *ramena*) = *prsi* f pi. = *prsi* m pl. (prvobitno dual kao *oči*, *taf*) = *prse* f pl., ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »peetus, grudí (v.)«. Pridjev na *-bn* > *-an prsan*, određeno *prsní*, poimeničen na *-jak pfsnjak* (Vuk) »am koji stoji preko prsiju, kožuh«, *naprsan* (Stulić), na *-ica prsnica* (Bistrac, Posavina) »1° prsna kost, 2° vrsta daske, krupne (metafora)«, *prsnice* f pl. »tavanica potkuplje (metafora)«, s denominálom na *-jati prsničati*, *-am* = *prsničiti* -гиг, na *-va- prsničavati* »potavaniti«; poimeničen na *-iki náprsník* »dio odijela na prsima«, *poprsan* (˘sni lanac), poimeničen *poprsnica* »igla«, na *-ast prsast* = na *-at prsat*, na *-ist prsist* (iz cslav., Stulić). Deminutivi na *-ašca* < *-šca pršašca* n pl. (Sarajevo), na *-ice pršiče* f pi. (Bella, Stulić). Na *-če: natrice* n (Vuk) »dijete koje se nosi na prsima, koje sisa«. Na *-je poprsje* (neologizam) »portrait«. Augmentativ na *-ina prsina* f (15. v., Vuk) »remen na prsima jahaćega konja«, na *-erine pršerine* í pl. (Lika). Na *-akprsak*, gen. *-aka* (Srbija, Trebarjevo, hrv.-kajk.) »dio ženskog odijela što se nosi na prsima«. Na *-luk prsáluk* »dio košulje što pokriva prsi«. V. *prsluk*. Složenice *pfsobran* (neologizam), *pršobolja*, pridjev *pršobolan*, odatle *pršobonik*. Prilog na *-imice: pršimice* (udariti na koga ~) »okrenuši mu prsi«. Denominali na *-iti prsiti se*, *-im* (is-) »1° udariti se u prsa, 2° razmetati se« (upor. njem. *sich brüsten*) prema iteratívu na *-va- ispršivati se*, *-prsuje m* pored *-ivám* (Stulić), *poprsavati* = *poprsivati*, *-ujem* (objekt *pod*) »tavaniti«. Rumunji posuđiše *présen* < Brustriemen des Sattels«, s mnogo varijanta *presin*, *-senă*, *-šină*, *preasenă*, *preseră*, *presură* < *pršina* ili pridjev *ррзънь* (se. *remy*); *pršlea*

(Muntenija) = *pršnea* = *pšlea* »mezimac« < *prslja (hipokoristik); *presură* je također »ptica emberiza«. Plural *prsa* = *prsi* objašnjava se time što se prsni koš sastoji od rebara. U baltičkoj grupi: lit. *piršis*, u narječju žemaitis *piršys* »anterior pars pectoris equini«. Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k* u korijenu *per-k »rebro, prsa«, kako se vidi iz sanskrtu *parçu-h* = avesta *parašu-* »rebro«, oset. *fars*. Stcslav. *prbsi* = *prbsi*, struš. *pnsob*.

Lit.: ARj 7, 535. 536. 10, 823. 12, 497. 498. Miklošič 243. Holub-Kopečný 296. WP 2, 44-5. Trautmann 220. Tiktin 1246. 1261. GM 48. 322. Boisacq* 805. Oštir, Wus 3,207. Güntert, WuS 11, 140. Hirt, PBB 23, 342.

prskati, *prskam* impf. (~ *vodom*, Vuk) (*is-*, *po-*, *ras-*, *u-*) prema iteratívu na *-va- prskávati*, *-prskávám*, samo s prefiksima »1° kropiti, skropiti, Consperegere«, i pf. na *-nu- pfsnuti*, *-ein* (Vuk) »stremiti«, na *-éti prštati*, *prštim* (subjekt *voda*, *masti*) (*is-*, *ras-* *se*) = *pršet*, *-im* (Kosmet) »stridere« prema *pfsnuti*, *-ém* (Vuk, Kosmet) (*is-*, *raz-* *se*) »pući, puknuti« = *prštiti*, *-im* (Vuk, Crna Gora, objekt *sirotinju*) »(metafora) tlačiti, ugnjetavati, gaziti«. Varijanta sa *sk* > *šk upškat*, *-am* (Kosmet) (objekt *děte*, *ruke*) »uprljati« možda stoji u vezi s *prčkati* (v.). Glagol *prskati* nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Zbog toga ti glagoli onomatopejskog podrijetla mogu biti i praslavenski. [V. i pod *prč*]. Odatle postverbal *pfsak*, gen. *-ská*. Na *-avac pfskavac*, gen. *-avca* (od *baruta*) »raketa«. Na *-alica prskalica* »rana koja se u jedan mah na više mjesta otvori« = *raspršnica*, na *-njaci raspršnjaci* (Vinkovci, Banija), na *-njača raspršnjača* (Šapinovac). Glede *nj* upor. frekventativ *ispršnjivati* (Bella, Stulić). Ovamo i *prštalica* (Í834) »(neologizam) raketa«. Vezu s onomatopejskim glagolom *prskati* (v.) pokazuju ime biljke *prskoč*, gen. *-oca* = *prskoč* i *prsnuti* = *prasnuti*. Na *-ulja prskulja* (Vinkovci) »šljiva koja prsne«. Rumunji posuđiše *a pirsni* = *prisni* (subjekt *vatra*) »prassel«, Arbanasi *perskát*. Sveslav. i prslav. onomatopejski korijen *persk-* oponaša šum vode, glas koji nastaje kad se predmet raspukne. Akcenat je također u službi tog variranja. Upor. *prskati*, *pršit* (v.) Upor. lit. *purkšti* »wie eine Katze prusten«. Onomatopejski se korijen prenosi i na glas životinja: stcslav. *prskamje* »mugitus«, rus. *porakatb* »Hunde hetzen«. Ovamo ide *oprskat se* (Smokvica, Korčula) »postati skotna«; *prskati se*, *-a* (Stulić, Ston, srednja Dalmacija, Pavlinović), također slov.

i češ. Upor. lot. *patiburskyt* »coire (de ovibus)«. To značenje može biti i praslavensko.

Lit.: ARj 12, 499. 509. Elezović 2, 146. Miklošič 243. 266. Holub-Kopečný 296. Bruckner 396. Iljinski, ASPH 29, 486-487. Osten-Sacken, IF 28, 149. Schmidt, KZ 32, 384. Scheftelowitz, KZ 56, 174-201. KZ 54, 236. Petersson, LUÁ 1, 12 (1916) (cf. JF 3, 218). Matzenauer, LF 14, 165-167.

prsluk m (Vuk, danas općenita hrv.-srp. književna riječ) »gilet, kružat (Boka) = krožet (Dalmacija < fr. *corset*, lajbak (ŽK) < njem. *Leibeh* = *prusluk* (Vuk) = *prustluk* (Tekelija, 18 v., Vinkovci) = *prosluk* (donja Podravina). Deminutivi na *-bc* > *-ac prslučac*, gen. *-ica* = na *-ÖR* > *-ak prslučak*, gen. *-čka* (Lika), na *-ič prslučić*; augmentativ na *-ina prslučina*; *napfslak* pored *napfshk* (Kosmet) »haljetak od platna, vezena ili nevezena, što pokriva prsi djevojaka ili udatih žena«. Od mađ. *pruszlik*, a to od njem. *Brustfleck*. Interesantan primjer turciziranja njemačke riječi, koja je došla preko mađarskoga. Upor. rus. *arhaluk* pored *arhalyk* »kurzer Hauskleid« u pogledu sufiksa.

Lit.: ARj 12, 414. 499. Skok, Slávia 15, 612., br. 487. Elezović 2, 444. Hamm, Rad 275, 22.

prst¹ m, gen. pl. *pršta*, *prstí* (deklinacija r), *prstiju* (dual), baltoslav., sveslav. i praslav. *pbrstb, »1° digitus, 2° prst (upor. prezimena *Parmačević*, *Altiparmaković*)«. Deminutiv na *-bc* > *-ac: prstac*, gen. *-sca* pored *-aca* (Belostenec, Stulić) = na *-ič prstić* (Vuk) = *prstac*, gen. *-sca* (Ston, metafora) »1° mala školjka (upor. tal. *dattero di mare* < gr. *dactylus* za takvu denominaciju), 2° biljka, 3° gljiva (Istra)«. Na *-avac prstavac*, gen. *-avca* (Poljica) »školjka«. Augmentativ na *-ečina prstečina*. Pridjev na *-bn* > *-an prstan*, *prсна*, određeno *prsní* ne govori se danas zbog izbjegavanja homonimije sa *prsní* od *prsa*. Poimeničen na *-jak: pfsnjak*, gen. *-aka* (Vodice) »naprstak«. Sveslav. i prslav. pridjev na *-en prsten* m (14. v., Vuk) »annulus, vilica, burma, vera, biočug« (poimeničen je u m. r. već u praslav.) = *prstan* (Jambrešić). Taj ima svoju leksikološki porodicu, jer igra veliku ulogu u folkloru: na *-ič prstenić*, deminutivi na *-bc* > *-ac prsténac*, gen. *-nca* »1° anellus, 2° drago kamenje u prstenu, 3° školjka *dattero di mare*, 4° gljiva (Istra)«, na *-bk* > *-ak prsténak*, gen. *-nka* »biljke«, na *-čac prstenčac*, gen. *-čca* pored *-caca* »1° anellus, 2° cvijet«, na *-etc prstenčić*. Na *-dzija prstendžija* f »koji prstenuje

djevojku«. Pridjev na *-en: prsteni* (Kašić), poimeničen *prsténica* »kutija za prstene, na *-ka prstenka* »1° vrsta veza, 2° biljka, 3° ime kozi, 4° tanac«. Odatle na *-ar prsténar*, gen. *-ára* »koji pravi prstene«. Ostale izvedenice od *prst:* na *-nják naprsnják* (pored *iza-*) (Vinkovci) »dio obuće na prstima« = na *-bk naprstak*, gen. *-ska* (Vuk) = *naprsnjak* »digitale« (Rumunji posuđiše *năpărstoc*); *naprsici*, gen. *na-prstaka* m pl. (Vinkovci) »kolači nazvani po načinu kako se prstima prave« — *naprsnici* m pl. »rukavice kod kojih prsti ostaju goli do polaa. Složenice: imperativna *kažiprst* »doigt index« = *kažiput* »prst kojim se kazuje put«, *prstoroščić* (Istra) »jare koje ima robove prst duge«, *prstovet* m (Stulić, Šulek) »onoliko koliko se može uzeti prstom« < *prstojetb (nije potvrđeno u narodnom govoru); *petoprsnica* (Vodice) »frula prizmatičnog oblika od jednog komada drveta sa 5—7 rupica«. Potpune uspoorednice postoje samo u baltičkoj grupi: *stprus. pirsten*, lit. *pirštas*, lot. *pirst*. U slavinama isti naziv postoji za ručne i nožne prste, tako već u stcslav. *peury rěčbnyji* i *nožwiyjt*. Tako i u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava kao složenica od ie. korijena **per-*koji služi kao prijedlog i prefiks u značenju »pokraj, van« i kao glagol »prodirati« i od ie. korijena **stha-* (v. *stati*). Ta je složenica ie. Upor. sanskr. *prštha* »hervorstehend, Rücken, Gipfel«, avesta *paršta* »Rücken«, stvnjem. *first* »zabát«, lat. *postis* »Pfosten«, gr. *πίστας* »isto«. Prema tome bi praslavenska riječ značila prvobitno »ono što strši«. Machek veže sa *prsa* jer se novorođenčetu daju u usta *prsti*, prije nego mu se poda sisa na grudima.

Lit.: ARj 7, 536. 12, 502. Zega, Slavio 9, 581. Elezović 2, 145. Ribarić, SDZb 9, 176. 185. Miklošič 243. Holub-Kopečný 296. Bruckner 410. Mladenov 533. Trautmann 220. WP 2, 35. 604. Lewy, PBB 32, 137. Brugman, IF 11, 285. 18, 130. Solmsen, IF 31, 464. Machek, Recherches (1934) (cf. IF 54, 282). Vaillant, Slávia 9, 494-495. Boisacq* 805.

prst², gen. *-i* f (13. i 14. v.), sveslav i praslav. *pbrstb, »1° plodna zemlja (humus), 2° prah (upor. u *Náuku primudroga Akira*, 1520: *telo s prstju pomešano*), bez paralela u baltičkoj grupi. U hrv.-srp. narodnom govoru nema potvrda. Riječ se izgubila zacijelo zbog homonimije sa *prst¹* m (v.). U slov. je živa kao apelativ *prst*, gen. *-i* i kao toponim (*crna Prst* kod Krke). Nalazi se u svim ostalim slavinama. Miklošič uzimlje isti korijen koji i u *prah* (v.) u

nížem prijevnom štěpenu, a Bruckner korijen koji je u pridjevu *prhak* (v.) i imenici *prhut*.

Lit.: ARj 12, 502. APJ 9, 137. Pletersnik 2 356. Miklošič 243. Ilojuš-Kopečny 297. Bruckner 410. Mladenov 534. Walde 99. 699. Osten-Säckén, IF 24, 248. Pedersen, IF 5, 54. 72. 74.

pi-sura f (šibenski otoci, Korčula) = *pršura* (Rab, Pag, Brač, Šolta, Čiovo, Malinska, Kuhačević) = *pršura* (oko Splita, Senj, Vodjag) (r > ar) *par s ura* (Split, Marulić, Brač, Šolta, Vis, Božava, Rab) = (disimilacija r - r > 0 - r) *pasūra* (Hvar) = (disimilatorni gubitak prvog sloga *pr-*, izazvan tom disimilacijom) *sura* (Krk, Cres) = *psura (upor. *sovati* < *psovati*) = (s > c od *pc* < *ps*, upor. *pcovatf*) *cura* (Baška, Punat), deminutiv *curica* - (r - r > r - lj) *prsulja* (Visoko) = (*fre-* > metateza *fer-* > *for-* zbog labiodentala (upor. *ponistra*) > *pro-* (neke vrsti zamjena sufiksa) *pršulja* (Dubrovnik, Crna Gora, Boka) = *prosulja* (Krtole, Dubašnica, Crmnic, Tivat) = deminutiv *prosuljica*, augmentativ *prosuljina*, na *-ar* *prosuljar* »koji pravi prosulje« = *prasuja* - *prasuja* (Kučiste) = *fršora* pored *fršura* (Split, venecijanizam < *fersora*), slov. *prosara*, »Г tava, tiganj, 2° (domaći proizvod, Visoko) zemljana posuda, okrugla, bez nogu, ručice i poklopa, plitka, dolje ravna, na krajevima svodena«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *frxorior* od *frigere* (v.) > 1336. u Dubrovniku s očuvanim *ks frechsurra*, 1376. *frechSORa*, krčko-rom. *for-saura*, u tršćanskim dokumentima *frissoras*, *frissora*, *fresorium* (1350, Statut tršćanski), danas tršč.-tal. *fersora* (venecijanizam), istro-rom. *fersora* (Pula), *farsura* (Rovinj, Galezana), furl. *farsore* f. Odatle dalnatio-romanska izvedenica na *-ata prsurata* f (Korčula, Šibenik) = *prsurata* (Hvar, Brač, Vis) = *pijat prsurat* (Šolta) = *paršurata* (Hvar) »žličnjaci, popriguša, baba ili fritaja« = *pišurata* (Kučiste) »tijesto prženo«.

Lit.: ARj 12, 432. Kušar, Rad 118, 16. Pletersnik 2, 351. Šturm, ČSJK 6, 73. Hraste, Rad 272, 35. Isti, BJF 8, 54. Ribarić, SDZb 185. Bartoli 2, 183. 299. REW* 3524. DEI 1716. Cavalli 45. Matzenauer, LF 14, 31. GM 103. 525. Ive 10. 129. 153.

přt¹ m (16. v., Kurelac) »1° haljina, 2° prtljag (1688), 3° (metafora) magarac = tovar (Poljica)«. Nalazi se u steslav. *pešib* »pannus, platno«, slov., bug., polj. *part*, ukr., rus. *port*, sveslav. je i praslav. U hrv.-srp. je gotovo propala zbog homonimije sa *prt¹* i, ali živi u izve-

denicama: pridjev na *-en prten* (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° od lana i konoplje, 2° pamučni (Čilipi), 3° (metafora) rdav«. Poimeničenja toga pridjeva dala su leksikologijsku porodicu: u sr. r. *prtено* (Lopud), na *-jača pnenjača* »torba od lana« = na *-jara prtenjara*. Na *-Hica: pftilica* (Lika) »1° vunena uzica, 2° torba«, upor. *opna* (v.), na *-bc* > *-ac prtenac*, gen. *-nca* »sve tkano od lana i konoplje«, na *-ica prtenica* (Stulić) »garderoba«, na *-ilo prtenilo* (Matavuji), »svako tkanje«, na *-ište prtenište* »rublje«, na *-ka prtenka* (Vinkovci) »prtена torba«, na *-ar pPenaz* (Bella, Stulić) »lanar«. Denominal na *-iti prteniti*, *-lm* (Lika) »smrdjeti, kao kad gori što prtено«. Na *-ište: prtlište* n (Vuk) »prtено platno« (takoder steslav. i rus.). Na *-eil-eš prteš* (Norini) »ruho«, odatle augmentativ na *-ina prtežina* (Kačić). Odatle na *-Uina* < *-bsk* + *-ina prteština* (Retkovci, Slavonija) »prtenina«. Značajno je da i u ovoj leksikologijskoj porodici ima miješanja sa *prtljati* (v.): *prtljanjak*, gen. *-njka* (Bistrac) »vrećica od 2, 3 oke žita«. U prijevomu perfekturna *tratez* (Ž) = *prateš*, gen. *-ži* (ŽK) = *tratež* (Krašić, hrv.-kajk., slov.) »rublje, veš«. Odatle deminutiv na *-če pratešce* n (ŽK) »jedan komad rublja«, u ranijim potvrđama *pratež* (15. v.) znači »tovar, teret, prtljag, roba, trg, stvari uopće, svojina, imanje, blago, jelo«. Marulić, *Judita* 6, 112 *pratež* f »plijen asirski«. Zbog značenja »jelo« moramo staviti ovamo i *prtenka* f (Sušnjevo Selo, Čakovec) »jelo od krumpira i kukuruznog brašna«. Taj prijevom nalazi se još u izvedenici na *-ia praca* (Vuk) = *prace*, gen. *praca* (Čilipi) »na samaru uzica na kojoj se drži noga kad se jaši, kao uzengija«, s deminutivom *tracica* (Vuk). Značajno je da se taj prijevom ne nalazi u ostalim slavinama. Děny je postavio tvrdnju da je steslav. *pešib* »līvon« stara posuđenica iz tur. *prtı* »nippen«. Kako posuđenice ne pokazuju prijevoma, to se mišljenje mora zabaciti. Riječ *pratež* sama daje putokaz za etimologiju. To je isti praslav. korijen koji se nalazi u *prati*, *perem*, tj. ie. **per-* »udarati«, raširen formantom *t*. Praslav. **pen-İpmi!* **port-* značilo je »rublje koje se pere«.

Lit.: ARj 11, 380. 12, 510. 511. 512. 513. Pletersnik 2, 211. Elezović 2, 146. JF 11, 84. Miklošič 243. Holub-Kopečny 297. Bruckner 397. Denny, Mélanges Boyer 1925, 104 (cf. IF 26, 104. JF 7, 257). Lehr-Splawinski, Polono-slavica 26 (cf. IJb 25, 328). Matzenauer, LF 14, 168-169.

přt², gen. *-i* f (Vuk, Poljica, Sinj) = *pfta* f (prijelaz iz deklinacije i u deklinaciju *a*), sveslav. i praslav. *pb »put ili staza po sni-

jegu«, bez paralele u baltičkoj grupi. Da bi se bolje uklonila mogućnost miješanja sa steslav. *pešib* < *přt* »odijelo« (v.), *přt* f je dobila veću starije doba sufiks *-ina: prtina* f (takoder bug.) = *prtina* (Vuk) = *prtina* (Kosmet) »isto«. Upor. isti način izbjegavanja homonimije u *os(a)* = *osina* (v.). Deminutiv na *-ica prtinica*. Radna imenica na *-ar prtinār* »koji čisti državnu cestu«. Na *-ač prtač* (Istra). Na *-elj pftelj* (Vinkovci) »debeo snijeg podesan za sanjkanje«. Pridjev na *-šk prćak*, f *prćka* -(snijeg) »sipak«. Suglasnik *ć* je od part. perf. pasiva *prćen*, od denominala na *-iti prtiti*, *-im* (Vuk, Sušnjevo Selo, Čakovac, Lika) (*pro-*) »1° praviti prtinu, 2° gaziti snijeg«. Rumunji posuđiše *pirtie* = *pirle* (Moldavija) »durch Gehen oder Fahren im Schnee gebildete Spur, Fährte, Bahn«. Dočetak *-ie* = *-e* zamjena je za meki poluglas. Miklošič pozna rum. *přtā* f, koji odgovara našem *přt* f. Ie. je korijen **per-*, koji je prijedlog i glagol »hinüberführen«, a koji u slavinama dolazi u prefiksu *prě-*, u imenici *pramac*, u glagolima *pariti*, *periti* (*na-*). Od tog korijena stvoren je praslav. apstraktum na *-tb*, koji je postao konkretno. Upor. ie. *pr-tu »passage« = u zendu *pargtu*, u gal. *ritwn* = njem. *Furt*, stisl. *fiņrd* »zaliv« = nord. *Fjord*.

Lit.: ARj 12, 510. 513. 11, 428. Elezović 2, 146. Miklošič 243. Bruckner 402. Mladenov 539. WP 2, 39. Tiktin 1172. Matzenauer, LF 14, 167. 168.

prtābonjka f (Dubrovnik) = *bratabōnka* (Lepetane, Boka) »vrsta lijepe jabuke unesene iz Italije«. Od tal. sintagme *bruttabuona* »isto«. Prvi je dio pridjev *brutto* (13. v.), od lat. *brūtus* > *bruttus*, s geminatom afektivnog podrijetla kao u *tutto* < *totus*.

Lit.: ARj 12, 511. Zore, Tuđ. 18. Isti, Rad 115, 150. DEI 619. Piranač 80.

prtiti (se), *-im* impf. (16. v., Vuk, slov.) (*do-*, *na-*, *nao-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *pre-*, *přt-*, *ras-*, *s-*, *u-* /*se*/), prema iterativu *-prcati*, *-ām*, na *-va-* *-prēmati*, *-čujem* = *-prtvati*, samo s prefiksima, »1° dizati na leda > tovariti, teretiti, 2° napredovati (subjekt žito, Bačka, Vuk; metafora, upravo »nositi plod«). Ista glagolska osnova s deminutivnim *-lja- prtlati*, *-ām* (*na-*) »1° nositi (Martić), 2° tovariti (Stulić), 3° (metafora) blebetali« = (sa *tlj* > *klj*) *prkljāti*, *-ām* (ŽK) »biti neodlučan«. Na *-ovina prtljavina* (Jačke, Kurelac). V. još *seprtljati*. Postverballi: *uprta* f »remen za torbu« = *uprte* (ŽU) = *oprte* (ŽK) »Last-, Packstrick«, s pridjevom *uprtmi* (koš) »koji se nosi na upr-

tama«, poimeničen na *-jača torba uprtnjača*, i s deminutivom *uprtica* (narodna pjesma). Na *-ača prtača* f (Vuk) = *opřtača* »torba uprtnjača«. Na *-alo prtalo* n (Trebarjevo) »uprta«. Na *-ivo prtivo* (Stulić, Martić) »prtljaga«. Na *-va* (*s*) *prtva* »košara«, s deminutivom *ptivica* (Ston) može biti i posuđenica od lat. *sporta*. Pridjev na *-ljiv prtljiv* »teretan«, na *-bn* > *-an naprtan*. Radne imenice na *-telj naprtitelj*, na *-as prtljaš*, gen. *-aša* (Vuk) »brbljavac, blebetaš«. Prilog *nauprt* (Vuk, *nositi što* ~). Na *-lište philist e* = *pr taliste* »mjesto gdje se mazge prte«. Od *prtljati* najvažnija je izvedenica na *-ag prtljag* (Vuk) = *prtljaga* (Vuk) »Gepäck«, s augmentativom na *-ina prtljažina*. Stulić ima varijantu *prtljavina* = *prtljačina* (Budmani) = *prtljužina* (Radnic) u istom značenju. Riječ *prtljavina* ima i metaforicko značenje »šeprtljanje«. Ovamo možda na *-ariti prillanti*, *prtljarim* »jedno živjeti«. U ovoj leksikologijskoj porodici ima miješanja sa pridjevom *prtén* (v.): *prténjak* (Poljica) »tovarni konj«.

Lit.: ARj 12, 514. 515. 516. 517. Vuković, SDZb 10, 397.

prud¹ m (14. v., Vuk, slov.) = *sprud* (istočni krajevi), sveslav. osim bug., praslav. *prođi*, »1° greda u vodi ili ritu duž suhe zemlje, 2° sitno kamenje kojim se drumovi posipaju (Vinkovci), 3° toponim (u sing. i pl.)«. Pridjevi na *-bn* > *-an prudan* (hrv.-kajk., slov.), poimeničen na *-ik prudnik* »1° biljka chenopodium botrys, 2° ptica Strandläufer, 3° Schottergrund (Šulek)«, na *-jača prudnjača* (Popović) »sitna tvrda kruška«, na *-ica Prúdnica* (toponim), na *-ovit* (upor. *barovú*) *prudóvit*. Na *-ika* (sufiks za biljke) *prúdika* i (Vuk, Baranja) »šibljika koja na prudu iznikne«. Zbog homonimičke kolizije s *prud²* f (v.) riječ nije ušla u opći hrv.-srp. jezik. Odatle još kod Šuleka *prudina* »pučina«, *prudište* n »prud«. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala *o*. Upor. slov. *pród* »Schotter«, *pródec* »pijesak«, steslav. *prčdb*, češ. *proud*, polj. *prąd*. Rumunji posuđiše *prund* »isto«, odatle nazivi ptica *prundar*, *prundurel*, *-dunel*; na *-iș prundis*, pridjev na lat. *-osus* > *-os prundos*, glagol *a prundi* - *prundui* (*-ui* < slav. *-ujp*, *-ovati*), Madžari *porond* (16. v.) »pijesak«. Nema paralela u baltičkim jezicima ni ostalim ie. Tumači se iz slavenskih jezičnih sredstava, kao praslavenski prijevom perfekturna od *predati*, *prēnuti* (v.) < praslav. *pred-* »skočiti«, prema predodžbi da sitan pijesak »skače«.

Lit.: ARj 12, 519. 521. Miklošič 265. Holub-Kopečny 296. Bruckner 436. KZ 42, 360.

Joki, *Zbornik Jagićev* 481–485 (cf. *RSI* 2, 242). Matzenauer, *LP* 14, 181–183. Bernard, *RES* 27, 25. Meillet, *BSLP* 29, 39.

pruď², gen. *prúda* m pored gen. *prudi* i (14. v., slov.) »korist, probitak«. Kako je riječ došla u homonimičku koliziju s *prúď¹* (v.), nije ušla u opći književni i saobraćajni jezik, nego je ostala u narječjima kao provincijalizam. Pridjev na *-bn* > *-an trudan* (15. v.) (ne-) »koristan«. Denominal na *-iti truditi*, *-zm* impf. (15. v., Vuk, Primorje) (*na-*) »hasniti, koristiti« pored *pruditi* »hasniti, koristiti«, *raspruditi* pf. (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec, Habelić) »dila-pidare« prema impf, *naprudati*, *-am* = *napru-devati*, *-dujem* = *naprudivati* i *rasprudivati*. Odatle postverbal *napruda* f »korist« i pridjev na *-ljin naprudljiv*. Na *-ilo prúđiti* n (Stulić, Ston) »korist, probitak«. Semantički je istovjetna sa *prid* m (hrv.-kajk. i slov.) »korist«, odatle pridjev na *-bn* > *-an pridán* (ŽK) »koristan«, slov. *priditi* pored *pruditi*. Promjena » > u nastala je možda unakrštenjem s rom. *prode*, lat. *prossimi*, *prodesse*. Schuchardt je izvodio iz *prode*. Miklósié je najprije identificirao stvnjem. *fruot(i)* »Klugheit, gedeihen« (tako i Hirt), zatim je stavio pod praslav. korijen *de-* kao i *prid* (v.). Upor. arb. *mbroth* »koristim«. Samo *prode* je sadržano u *prđf* (*vazet na ~*, Rab) »kamate« < stal. *prode* > *prò* »Zins«.

Lit.: *ARj* 7, 338, 8, 42, 12, 519, 520, 521, *Miklošič* 43, 266, *REW* 6766, Schuchardt, *KZ* 20, 242, *GM* 266–267, Joki, *Zb. Jagićev* 481–485 (cf. *RSI* 2, 242), Kušár, *Rad* 118, 17.

prúda f (Zore, južna Dalmacija) = *pruda* (Blato, Korčula) »kopriiva«. Postverbal od *pru-diti*, *-im* »žeći, paliti«, kaže se kad se pušta voda, pak peče, a o djetetu kad ga mokraća peče na žlijezdama da ga je *oprudilo*. S prefiksom *opruditi*, *-im* kod dubrovačkih pisaca u pravom i prenesenom smislu (Dalmacija, Poljica, Pavlinović: *mazga se oprudila* »izluzala joj se dlaka od velikog tereta«) prema *oprudivati*, *-ujem* (Stulić). Na *-eti isprudjeti*, *isprudim* (*plač oči*). Prema primarnoj grupi: *oprusti*, *oprudem* (Otok, Slavonija, subjekt *vočka u cvitu*) »metafora) 1° prvi rod roditi (subjekti *vinograd, šljiva*, Srijem, 2° rasti iz korijena ili iz stabla«, može ići i sa *pruditi* »koristiti« (v.). Odatle *pruđljava* (Slavonija) »neka vinova loza«. Na *-ilo prúđilo* n (Blato na Korčuli) »grana od šipka s dračama za sušenje ribe na ognjištu«. Upor. rus. *pruđilo* »štap s ostrim šiljkom«. Glagol se nalazi u češ. *pruditi*, varijanta od *prouditi*, rus. *pntdítb*. Od istog je korijena pridjev

slov. *pradek*, češ. *prudký*, *poll*, *prędki*, stcslav. *prpdkb* »rapide, víf«, iz čega se vidi da je a nastao iz velarnog nazala *ρ*. Postanjem, ako je semantički i različiti, riječ ide zajedno sa *pruď¹* (v.). Značenje »žeći« moglo je nastati u Dalmaciji i unakrštenjem sa lat. *úrere* > tal. *prudere*. Kao deminutiv od *pruditi* »žeći« na *-cáti* (v.) može se smatrati *prúcati se*, *-ā* impf, (subjekt *konj, maaga, tovar, riba*, kod zapadnih pisaca) (*raž-*) »ritati se«. Upor. značenje slov. pridjeva *pradek* »eifrig, mutig, munter«. Ovamo ide možda još *prúljat se*, *-ulja* impf, prema pf. *pruljnut se* (Kosmet) »bacakati se nogom, praćat se«.

Lit.: *ARj* 4, 122, 9, 10, 122, 123, 12, 519, 523, Zore, *Rad* 115, 151, *Pleteršnik* 2, 347, *MiBoIII* 265, *Holub-Kopečný* 296, 297, *Bruckner* 436, *REW* 6802, Vaillant, *BSLP* 31, 44.

prúdi(j)es, gen. *-ésa* m (Dubrovnik, Zore) »uže kojim je lađa za kraj vezana«. Od tal. *prodere* — mlet. *pro(e)se* »ormeggio di cavo che lega la prua a terra o ad una boa«, a to gr. *πρῦμνῆσιον* (od *πρῦμνός*) unakršteno s *proda*, *pro(v)a* (v.) < *πρῦρα*.

Lit.: Zore, *Tud*, 18, Isti, *Rib*, 325, Maver, *AR* 6, 251, Skok, *ZRPh* 57, 472.

prúľva f (Krk) »neka duguljasta smokva«. Možda deminutiv od *prúnus* > **prunula*, upor. tal. *prunella*, *brunella* »crnjenac, brunella vulgáris«.

Lit.: *ARj* 12, 527, *DEI* 616.

prus m (16. v.) = *prúseč* (Belostenec) = *prusac* (Stulić, Zore) = *prusavac*, gen. *-vea* (Kurelac) »konj, gradarius, equus tolutarius«. Denominal na *-ači prusati* »visoko podizati noge pri hodu« = na *-iti prusiti*. Upor. bug. *prúsam* prema *trusna* »sitno hodim«. Prilozi: na *-će prusce* = *prúseči*. Madž. *poroszka*. Mažuranić i Matzenauer izvode od imena naroda *Prus* (upor. njem. *Wallache*), gdje su se gojili konji, dok Mladenov tumači iz ie. jezičnih sredstava, od ie. korijena **preu-*: **prou-* + *-d* + *-s*, *-t* + *-s* u stvnjem. *frao*, nvnjem. *froh*, sanskr. *práivate* (f. 1.) »skače«. Taj se korijen nalazi u rus. *prytb* »brzo trčati«, *prytikij* »brz«.

Lit.: *ARj* 12, 527, *Mažuranić* 1187, Zore, *Rad* 118, 137, *Miklošič* 266, *Mladenov* 533, Matzenauer, *LF* 14, 93–94.

prúškva f (Istra) »iver, treska, oščela«. Deminutiv na *-ica prúškvica*. Možda lat. **proščeca* f, postverbal od *prosecare*.

Lit.: *ARj* 12, 512.

pružina f (narodne pjesme, Drobniak, Hercegovina) »1° koliba kraj tora za noćivanje čobana« = *plužina* (Vuk) »1° isto, 2° toponim (u sing. i pl.)«. Ne zna se šta je prvobitno, oblik sa *pl-* ili sa *pr-*, prema tome teško je odrediti etimologiju. Mogla bi biti augmentativna izvedenica od stcslav. *pregb* > *prug* (v.). Upor. češ. *pružina* »GertČi Rute, prut«. Značenje bi bilo »koliba od pruća«.

Lit.: *ARj* 10, 93, 12, 535.

prvad, gen. *-(a)da* m, pl. *prvadi* (čakavski, 13–15. v., manje potvrda iz 16. v., Vrbnik, Senj, Novi, Modrus, Vinodol, Lovran, Baška, Ledenice, Dobrinj) »svećenik koji je primio prvi urdin, opći su nazivi *pop* (1321. *Ratko prvad i Radosav popove*), *plován* (*plován prvad*, 1380. *senjski kanonici moraju biti prvadi*). Deminutiv na tal. *-ino* < lat. *-inus prvadin* »klerik koji primi presbiterat«. Veže se s *arhi-*, *arki-*: *arhiprvad* (15. v., ~ *modruški, vinodolski*) — *arkiprvad* »dekan« (1472. *pop Petar Vidaković, pleban crkve novljanske, arhiprvad vinodolski* 1499, *arhiprvad senjski* 1425, *arhiprvad prmancer*). Odatle na *-ija*: *arhiprvadija* f (16. v.) »podarcidakonat«. Godine 1490. lovranski plován Rađen određuje za komisare svoje oporuke *prvadi ki su nine živi*. Godine 1423. *prvad, I anš Rambkovič, pisan općini Baške*. Senjski kapitul određuje da *prvadi drže svoju septimanu nedilju va oficij zakanski*. Najstarija je potvrda u Zakonu vinodolskom (13. v.) u kojem se pominje z *Lederne Ratko prvad*, 1230. (?) u Dobrinju *od mojih sini i prevdi Marka*. Od stfurl. *prevede*, nfurl. *preidi* < vlat. *praebyster* < gr. *πρεσβύτερος*. Preko stvnjem. *erzipriestar* < lat. *archipraesbyter* < gr. *ἀρχιπρεβύτερος* > hrv.-kajk., slov. *jašprišt* pored *ješprišt*, upor. stčeš. *arciprišt*, madž. *esperes* »archidiaconus, archipresbyter, děkan«, sa lat. *vice- vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpm* — *vicejašpriš* (Krašić) »podarhidakon«. Talijanizam je skraćena od stfurl. *prevede* ili od tosk. *prete* oblik *pre-* koje se veže s ličnim imenom *Premate* (istarsko prezime) < *Pre Mate*, dok je samo *prete* u *arcipret* (17. v.) < tal. *arciprete*. Kod pravoslavaca i rjeđe kod katolika postoji grecizam: *prezviter/presv-* (17. v., koji upotrebljava jednom Kožičić) = (s promjenom prefiksa) *prezbiter, prozvitár* (15. v.), apstraktum na *-bstvo presviterstvo* (Danilo). Od runu *preot* je toponim *Pirot* (Srbija, Bosna), etnik i prezime *Piroćanac*, gen. *-anca* = pored *Piroćanin* = *Prijat* m (zemljište u okrugu Rudnik, Srbija). Upor. arb. *prift*. Rum. *preot* = arb. *prift* dokazuju da je grecizam u balkanskom

latinitetu glasio jednako kao i na apeninskom poluotoku **praebyste*, s gubitkom dočelnog *r* zbog disimilacije (*r* — *r* > *r* — *e*).

Lit.: *ARj* 1, 103, 108, 5, 951, 9, 867, 941, 11, 737, 820, *Mažuranić* 8, 44, 53, 1187, si. *Mon. croat.* 2, 71, 111 *APJ* 2, 81 *Šarun* 109, *SEZb* 4, 204, Skok, *ASPh* 33, 372, Isti, *Slovo* 3, 54–55, *Pirana** 808, 804, Štrekelj, *DAW50*, 17, *Gombocz-Melich* 2, 50, *REW** 6740.

prvi (Vuk) = *prvi* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. pridjev, danas samo u određenom vidu, u stcslav. i u neodređenom *рѣв ѣ* = *рѣв ѣ*, »πρότερος, primus«. Deminutiv *prvahan* (upor. *maljahan*) (Vetranie). Komparativ *pfvlji*, *prveii* (hrv.-kajk.), *prvši*, čak. *prvéji* »prior«, superlativ *najprvi*. Poimeničenja: na *-bc* > *-ac prvac*, gen. *prvca* (Stulić) = na *-ák prvak*, gen. *-aka* m prema f *prvačica* = *prvakinja*. Denominal na *-iti prváčiti*, *prváčim* (Vuk) »prvi put preorati njivu ili zemlju« je od prilog *prvač* (Vuk) »najprije«. Na *-oca prváča* f, m (Vuk) »tiro«. Na *-ina prvina* »1° prva rakija, 2° prvi plod« prema *pfvina*, također pl. t. *prvine*, gen. *-inā*. Pridjev na *-en prven* (Stulić) »primitivus«, poimeničen na *-eněc*, *-ěněc pf vnae*, gen. *-enea* pored *prvjenac* i *pf vijenac* i *pfvljenac*, (ikavski) *prvinac* m (Imotski) »1° prvo muško dijete (prema f *prvenica* »prva kći«), 2° prvi roj u godini od jedne košnice, 3° prva i najluća rakija«. Deminutiv na *-e*, gen. *-eta prvěnce*. Denominal *prveniti* = *doći ũ prvěnce* (Čilipi) »prvi posjet mlade svojim roditeljima«. Na *-ka pfvljénka* (ŽK) »krava ili žena«. Na *-stvo prvenstvo*, s pridjevom *prvenstven*. Na *-aja prvája* (Kosmet, Peć, kalaj-džijski izraz) »dio u kotlu od dna do povraza«. Na *-esina* (prema *starješina*) *prvešina* m (Jambrešić) »glavar«. Na *-is prvi!* m (Kosmet) »prvak« = na *-as prváš*, gen. *-aša* (Lika) »Obmann«. Na *-oškinja pfvoškinja* (Vinkovci) »ženska koja još nije bila s muškim«. Pridjev se proširuje drugim pridjevskim sufiksima: *-ost prvast* (Stulić), u poimeničenju na *-nik prvastnik* »primas«, *prvaskinja* (Istra) »ovca koja se prvi put objagñi« = *prvackinja* »žena koja prvi put rodi«, na *-ěst* samo u poimeničenju *prveskinja f* (hrv.) »erst kalbende Kuh«. Upor. polj. *pierwiastka* i s-lov. *prvesnica* = *prvesmica*, Na *-ašt* < *-ost* + *-/*: *prvast* »pređašnji«, odatle poimeničenja *prvaština*, na *-stvo prvaštvo* »prvenstvo«. Na *-anji prvánji* (15. v.) = na *-ašnji prváñji* (Vuk), upor. stcslav. *рѣв емѣ*, obrazovano prema *sadanji* — *sadašnji*, superlativ *najprvanji* = *najprvašnji* (ŽK). Složenicev pridjevi od sintagmi *prvorazredni, prvoklasni*,

prvostolni, prvostepeni, prvobračni, prvovjenčani, prvobitan (iz rus.) = prvotan (iz češ.). Taj je od apstraktuma na -ota češ. prvota f »Vorzeit«. Odatle u Lici prilog *uprvotar* u staro vrijeme = *M prvotač* (Bukovica, Dalmacija), s nejasnim dočetcem -ai mjesto -ar. Imenice: *prvòkoska* »koza koja se prvi put okozila«, *prvorod, frvò-rotk, -kinja*, s pridjevom *prvorodan* i deminutivom na -če i apstraktumom na -stvo *prvorodstvo* (prevedenice od lat. *primogénitas, -tura*), *pfvoroj* (Lika), *prvòsan*, gen. -sna (Lika), *prvotelka, -kinja* (Slavonija), -tèljka (Lika) = -telj, -kinja (Slavonija) = -teoka (Vuk, Gacko) = (sa -eo > o kao preo < pro, v.) = -tòkinja »krava koja se prvi put oteli«, *prvòzdrepkinja* (Šapinovac) »kobila koja se prvi put oždrije-^bila«, *prvoženac*, gen. -enea — -ženik (Lika, Vuk) »koji se prvi put oženi«. Kao sintagma govori se *prvi dan* (na Kvarneru, zadarski otoci, Split) = *prvi dan*, gen. *prvoga dnevi* (Prčanj) = kao složenica *prvidan*, gen. *prvidna* (Stulić, Trogir) = *pr iabn* (Dobrota, u govoru starih žena) = *prvidan* (Lastva) = *prvidan*, gen. *prvidana* (i to u Prčnju) »ponedjeljak«, preve-^denica je (calque) od *primus dies = lunae dies* (u tal. i retorom, narječjima, furl, *prindi* »ponedjeljak«). Mnogobrojne su varijante priloške: komparativ *pfvlje* (Dobretić, ŽK) »prije«. Upor. slov. ime naroda *Prieki* u Štajerskoj, koji govore *prie* »prije«; *Isprva = sprva* = na -ice *ispivice = isprvice* (Vuk), *otprvice* (17. v.) »odmah u početku«, s umetanjem sr. r. zamjenice *to istoprva* (jedna potvrda, 16. v.) »opet«, upor. *istonovice* »iznovice« i *najtomanje* (ŽK); *naprv* (Jačke) = *naprvo* (ŽK) »naprijed«, *naprvice*, poimeničeno *naprva* (Vuk, Dalmacija) »veza u košulji niz prsi«. Mnogobrojne varijante pruža složen prilog *to prvo* (Gučetić, Lastrić) = *topra* (Kanižlić). Upor. rus. *topervo* (na Tječja) = *teper*, češ. *teprve*; obično s ispadanjem dočетка -o kao u hrv.-kajk. *ovák, onak* i unakršćavanjem sa priloškom sintagmom *sprva: stoprv* (također slov., Zuzeri) = na -ice *stoprvice* (štokavski) = *stopař* (ŽK, sa f > čak. -ar) i zamjenom *prv* sa *prav* (pučka etimologija) *stoprav* (hrv.-kajk. i slov.) i dodatkom priloškoga -om, -am mjesto -v *stòprom* (Zagreb) »istom, erst« = *topram* (Krašić) = *topram* (J. S. Reljković). Na -č < -šbd- (v.) *prvič* (slov., hrv.-kajk.) = *isprvič* (17. v.) »prvi put«. Odatle na -je *prvičje* > *prviče* (Vuk) »prve pohode« = *pfviče* (Kosmet). Na -oc (prema *drugoč*) *prvoč* (16. v.) »prvi put, istom, tek«. Završno -če zamjenjuje se sufiksom -ište: *prvišće* (Sarajevo) = *prvište* (Bosna). U antroponimiji *Prvoslav* (13. v.), s hipokoristicima *Prvan, Prven, Prve*, gen. -eta.

Ie. je korijen *per-*, koji dolazi kao pridjevlog u značenju »van, preko nečega itd.« i kao glagol u značenju »prodrijeti«, a koji je dobro zastupljen u slavinama: *pra-, pre-, pri-, pred, pro-, protiv, prijek, priklja, prst, prav*. U bazi set raširen je s pomoću sufiksa -uo: *p333uo* u slavinama, sanskr. *purva*, avesti *paurva* i u arb. *i pari*, dok je u baltičkoj grupi, lat. i germ. raširen sufiksom -mo: stprus. *pirmas*, lit. *pirmas*, lot. *pirmais* = lat. *primus* (odlatle internacionalno *primaran* i crkveni termin *primas* te ciganski *primaš*), got. *fruma*.

Lit.: ARj4, 11. 62. 7, 377.12, 539. 541-563. Maretić, Savj. 118. Jagić, ASPh 1, 432. Elesović 1, 238. 2, 44. 121. 538. Miklošič 244. Bruckner 410. Mladenov 538. Trautmann 220. WP 2, 38. Prusik, Krok 11 (cf. AnzIF 10, 268). Osthoff, IF 8, 32. 53. sl. Güntert, IF 27, 61-62. Bartholomae, IF 22, 108. IF 56, 126. Obrębski, Studja nad sl. przysłówkom (cf. IF 56, 126). Boisacq* 819. Bruppader, Die Namen der Wochentage im Ital. u. Rhätoroman (Romania helvetica 28). Skok, Slovo 3, 58.

przniti, pfznem impf. (Vuk) »1° parajući svinjče tako mu drob zlijediti da se nečist ukaže, 2° nečistoću i nered činiti u kući (Bačka)« = *prznuti* (J. S. Reljković), nalazi se u češ. i polj., prslav.; denominal od pridjeva na -bn *pfzan, pfzna* (Marulić) »1° nečist, prljav (upor. ukr. *prznyj* »isto«), 2° svadljiv«, određeno *Przni Tale* »Störenfried«. Poimeničen u ž. r. *przna* »1° nečistoća, 2° svadljiva žena«, na -e (?) *przne* m (Lika) = na -ica *prznica* f (Vuk) »svadljivo čeljade«. Raširen na -av *prznav* »nečist«. Ta se riječ unakrštila s participom prezenta kao pridjevom *pržeć(i)* »brz, nagao« od *pržiti* i participom perf. pas. *pržen*, pa se pored *prznica* govori u Srijemu i *prznica* = *prznica* »nalet, Stänker«, *naprženica* f — *naprznica* (Vuk) »čeljade napržito, žestoko«. U *prznica* mogao je ž mjesto z doći od apstraktuma *prznja* (Vuk) i part. perf. pas. *zaprznjena* »nečista kuća, soba«. Upor. još sa ž mjesto z *rasprzniti* (objekt *pare*) (Riječka nahija) »potrošiti«. Povod za to unakršćenje dao je pridjev na -ljivpržljiv (žena) »koja se lako rasrdi«, poimeničen na -bc > -ac *pržljivac* m prema f na -ica *pržljivica* (v.). Od tog unakršćenja potječu za glagol *przniti* i semantičke metafore »3° raskidati mirno društvo (Vuk), 4° biti nestrpljiv (ŽK)«. Riječ je u ukr. ušla i u crkvenu terminologiju: *porznyj den* »Fleischtag«, *porznyj ša* »während der Fasten Fleischspeisen essen«. Prslavensku riječ tumači Bruckner od istog ie. korijena od kojeg je *praz* (v.), tj. prijevodom *perz-: *porz-

Što se tiče semantičkog razvitka, Bruckner upućuje na tal. *sporca* »nečist«, od lat. *porcus*.

Lit.: ARj 7, 539. 12, 567. Miklošič 244. Holub-Kopečný 298. Bruckner 397. Joki, IF 27, 307. Matzenauer, LF 14, 169.

pržiti, -im impf. (15. v., Vuk) (*do-, is-, na-, o-, ras-, za-*), južnoslav. i prslav. *pržg-, »frigere«. Pridjevi *natržit* »(metafora) hitzig, heftig«, na -iv *prživ* (Stulić) »što peče«, poimeničen na -cica *prživčica* »biljka thymelea«, na -ljiv *pržljiv* »koji se lako raspoli (metafora)«, poimeničen na -bc > -ac m prema f -ica *pržljivac*, gen. -tvca prema *pržljivica* i apstraktum na -ost *pržljivost* (Lika), na -evit *prževit* »svadljiv«, particip prez. akt. kao pridjev *pržeć(i)* »1° (metafora) brz, nagao, 2° isprazan«. Na -bc > -ac *pržac*, gen. -sca »zmija«. Postverbal *prga* i pridjev *prgav* (v.). Na -ica *naprznica* m, f (Vuk) »čeljade žestoko« = *naprženica* m. Na -evina *prževina* (Kosmet) »vrsta rdave zemlje«. Na -ela (upor. *držela, dezela*) *pržala* (Lika) »baklja iscjepkana od obla drveta«. Na -mj (upor. *nakovanj*, gen. -ovnja) *pfzanj*, gen. -žnja »sprava u kojoj se prži kava« = (s tal. sufiksom -alino) *pržalin* = (s tal. -one > -uni) *pržun*, gen. -una (Dubrovnik, Srbija) = na -ulja *pržidja*. Na -nica *prznica* (Vuk, Lika) = *prznica* (poimeničen part. perf. pas.) »četverouglasta tava za prženje zobi, ječma i prosa«. Na -otina *pržotina* (Bosna) »opeklina«. Unakršćenjem s tal. *braciola* nastade *pržolica* f »odrezak mesa za prženje, biftek (u našim jelovnicima)«. Upor. *brzala, bržolica* (Podgora) L; *bražolica* (Vrbnik) i *bružola* (Silba). Na -avka (upor. *žeravka* ŽK = *žeravica*) *pržavka* (Lika) »vruć pepeo pod kojim se može ispeći brašnenica«. Imperativna složenica *pržibaba* (Vuk) »pogrđno ime za podla čovjeka«. Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Arbanasi *përzhis* »röste«. Rumunji *a prži* »röste«, *pirjol* »incendium«, *pirjali* (Moldavija) »faširani biftek«, *pirjali*, Mađari *parazzolni* »pržiti«, *parázs* = *perasz* »fadvilla«. Postoji još od prslav. prijetoja *prag-* pridjev *napržit* »napržit«, glagol *napržititi, -im* »malo spržiti«. Od nepotvrđenog *supraga deminutivi na -ica *supražica* = na -ka *supraška* »vruć pepeo, prpor«, unakršćenjem sa *prah supraška*, stcslav. kauzativum *pržiti* »frigere«, slov., bug. »isto«, na štokavskom teritoriju s prefiksom *zatraci* (< *prag-*tf*), *zapragnem* pored *zapragnuti* »aufhören Mile! zu geben (von Kühen)«. Prslav. *prbg- je rustični prijetoja prema *prag-. Upor. još nazalizirani prslav. prijetojni štěpen *preg-, rus. *prjažitb, prjažmo* »Ofenkuchen«. Oba prije-

vojna štěpena nalaze se i u baltičkoj grupi: lit. *spragėti* »platzen, prasseln (beim Brennen des Tannenholzes)«, kauzativum *spraginti* »prasseln machen«, *sprogti* »platzen, einen Sprung bekommen«, lot. *spragt* »bersten, krepieren, ausbrechen (von Knospen)«, lit. *spurgas* m »Pflanzenauge«. Baltičke su usporednice dragocjene, jer kažu koje je značenje prslavenska riječ imala dok se nije specijalizirala kao kuhinjski termin. Ie. je korijen *sp(h)er(e)g-, koji je raširen i je obrazovano s pomoću formanta g od *sp(h)er-. Onomatopejskog je podrijetla, oponašanje zvuka pri pucketanju. Upor. sanskr. *sphūrjati* (3.1.) »prasselt, dröhnt«, stisl. *spraka* »prasseln«, dan. *strage* »krachen, knistern«. Na tom štěpenu ostadoše baltičke usporednice. Ovamo ide i gr. ἀσπάργος »erster Pflanzenkeim«, internacionalna riječ, kod nas posuđena (preko tal.) *šparoga: spàrga*; njem. *Spargel*. Iz toponimije ide ovamo češ. *Praha*, polj. *Praga* > njem. *Prag* > naše *Prag* »pravo naselje nastalo na paljevini šume«, upor. *Požega, Poiarevac*.

Lit.: ARj 2, 653. 4, 11. 7, 520. 12, 569. Radojević, NVj 34, 379. (cf. IJb 12, 275). Elezović 2, 133. Miklošič 261. Bruckner 434. Mladenov 503. 539. Trautmann 276. KZ 50, 67. WP 2, 673. Tiktin 1169. Matzenauer, LF 13, 184-186. 14, 169-170. GM 334.

psalam, gen. -Ima m, pl. *psaomi* (latinizam, 14. v., stsrp. *psahmb*, bug. *psalam*) — *salam*, gen. -Ima (*ps* > *s* talijanizam *salmo*) — hrv.-kajk. *psalmus* (prema madž. čitanju dočetnog -s). Internacionalni grecizam lat. *psalmus* < gr. apstraktum ψαλμός od ψάλλω »1° gratter un instrument à cordes, 2° pjevam u crkvi«: bug. *psalnuvam*, arb. *psal, psálonj*, cine. *psäl-sescu*. Grčka riječ je u prasrodstvu s *palac* (v.). Odatle pridjev *psalamski*. Na -ist(a) (*psalmista* = *psaomista* < gr. ψαλμίστης. Kao termin pravoslavne crkve balkanski grecizmi na gr. -τος ψαλτός »pjevač u crkvi« > bug. *psalt(ec)*, čine. *psalta*; na -τηριον ψαλτήριον > *psaltijer* (pseudojekavizam, Dubrovnik) = *sootier* (Dubrovnik) pored *sot(i)jer* (Đorđić, Gučetić) = *psaltir*, gen. -fra (itacizam, danas općenito na istoku i zapadu) = *saltir*, gen. -ira (1450-60, Vuk, Stomorino selo, Vrbnik), hrv.-kajk. *žohar* < madž. *zsolár* < stvnjem. *saltari*, nvnjem. *Psalter*, upor. češ. *žaltář*.

Lit.: ARj 12, 571-74. Jagić, ASPh 8* 318. Pascu 81., br. 1513-1671. Mladenov 534. Vasmer, GL 127.

Pset m, starohrvatska župa, pisana kod cara Porfirogeneta (polovina 10. v.) Πεσόντα, *s -a* u dočetu kao i kod ostalih imena župa, što ih navodi car, valjda prema genitivu *Pbseta*, a kasnijim historijskim potvrdama samo *Pzet*, *Pezet*, *Pset*, kako se zvao i župski grad: 1484. *iza Pseta* »iz grada Pseta«, sa *Pseta* 1501. Točna lokalizacija nije utvrđena. Uzimlje se zapadna Bosna. Naziv je zacijelo ilirski, pred-slavenski. Usporedivati se može s imenom južnotalijanskih Ilira (Mesapijaca) Πισαντίνοι = *Pissantini*, koji su stanovali na Apsusu, čemu odgovara kod Guidona 48. *Pisandes*, *Pissandas*, s *nt* > *nd*, kako je i inače u staroj južnoj Italiji i u današnjim južnotalijanskim narječjima.

Lit.: *ARj* 12, 575. Skok, *G/Zaf* 31, 156-157. Ribezzo, *Croazia* 75. Mayer, *KZ* 66, 76.

psikati, *psičem* impf. (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema pf. *psiknuti* = na *-iti psičiti*, *-im* (Jambrešić) = (sa *ps* > *s* kao u *seto* za *pseto*, *Senica* za *pšenica*) *süiti*, *-im* (Jambrešić), sveslav. i praslav. »*psyk-*«, »sibilare, fučkati«. Postverbal *psik* m, *psika* f = *sika* »bijela zmija«. Radna imenica na *-āč psikāč*, gen. *-aca* (Šulek) »Auspfeifer«. Varijanta s deminutivnim sufixsom *-tati*: *siktati*, *sikčem* (subjekt *zmija*) = *sikati*, *-čem* impf, prema pf. *siknuti*, na *-ēti sičati*, *sičim* = *cičati* (asimilacija *s - č* > *č - č*). Na *-ot sikot* = na *-aj siktaj*. Bijela zmija zove se i *sikilj* (Imotski). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. polj. *psykač*. Onomatopejsko je postanje očigledno.

Lit.: *ARj* 12, 577. *Bruckner* 446. Hirtz, *Amph.* 133.

ptica f (13. v., Vuk) = (pseudoejakavizam, Dubrovnik, Omiš) *tjēca* = *tica* (narječja) = *vuča* = *ftico* (Bednja, hrv.-kajk.) = *ihltca* (Lumbarda, Korčula), baltoslav., sveslav. i praslav. **pǝl-*, »avis«, prvobitni deminutiv na *-ica* (od steslav., rus. *pzta*) koji je izgubio deminutivno značenje, tako da se prave novi deminutivi s istim sufixsom *ptičica*, na *-e ptice* n, na *-5R ptiček* (hrv.-kajk.) = *ptičak*, gen. *-čka* (Kanižlić) »regulus«, *ptičič*, *ptička*. Mjesto *-ica* stoji *-ič*: *ptič* m (čakavski i starija književnost) = *ptil* (hrv.-kajk.) = *tič* (Vuk) = *tič* »1° ptica, 2° muško spolovilo (Vrbnik, upor. *kurac*, *kokot*)«, deminutiv na *-bk plicak*, gen. *-ika* = *ptičić* (Istra), *ptičar*, denominal na *-iti ptičiti* se (Vuk) »1° puštati mladice, 2° razmetati se (metafora)«, steslav. *pušibh*. U drugim slavinama mjesto *-ica*, *-ič* govore se drugi sufixi: češ. *ptak*, struš. *potka*, rus. *ptuh*.

Augmentativi na *-ina pučina* (Vrbnik), na *-etina ptičetina* (Vuk), na *-urina ptičurina*. Kolektivni na *-je ptiče* (16. v.), na *-ija ptičija*, na *-jad f pučad*, gen. *-i*, na *-jadlja ptičadija* f = na *-arija ptičarija* (Dalmacija). Na *-jar ptičar* m »1° koji lovi ptice, 2° grah, 3° zmija kravosac, 4° sačma« prema f *ptičarica*, s pridjevom *ptičarev*, na *-ski ptičarski*, na *-inac ptičarinac*, gen. *-nca* (Zagreb) »kobac ptičar«, na *ka ptičarka* »puška«, na *-nica ptičarnica* »koliba iz koje lovac strijelja ptice«, na *-ara ptičara* »veliki kavez za ptice«. Pridjev na *-ji ptičiji* = *ptičiji*, poimeničen na *-jak ptičjak* »1° ptičiji gnoj, 2° krletka«. Prvobitno značenje praslavenskog korijena **pǝ-* bilo je »mlado«, što se vidi iz praslavenskih izvedenica: *ptenac*, gen. *-ma* (14. v.) »1° ptice, 2° ždrijebe«, steslav. *рѣпенць*, rus. *ptenec* »1° Nestling, 2° kleines Kind«. Kao ovdje tako i u baltičkoj grupi ie. korijen je raširen sufixsom *-en*, u lot. *putns*, gen. *putna* »ptica« prema lit. *putytis* (sa deminutivnim sufixsom). Ie. je korijen **pu-*, u prijevoju **pou-* \ **pzeu-*, **pau-* značio »1° malen, neznatan, 2° mlado«. Upór. lat. *pullus*, *pauper*. Formant i kao u baltoslavenskom nalazi se još u sanskr. *pata* »mlado«. Od *ptica* pravi se u Kosmetu uzvik *tik* = *tiki* — *toko* za vabljenje kokoši. U Skopskoj Crnoj Gori *tlkeje* »ptica«.

Lit.: *ARj* 12, 589. Kušar, *NVj* 3, 328. *Elezović* 2, 320. *Miklošič* 269. Berneker, *IF* 9, 362. *Holub-Kopečný* 303. *Bruckner* 446. *Mladenov* 535. *Trautmann* 233. *WP* 2, 76. *Solmsen*, *IP* 31, 474. 482. Meyer, *IF* 6, 122. *Stolz*, *IF* 15, 61. *Petersson*, *KZ* 47, 250. *Boisacq* 739.

ptilica f (Marin Držić) »tanka kožica, osobito za pisanje, kvijer«. Naš deminutiv na *-ica* od gr. πτίλον »plume légère, duvet«.

Lit.: *ARj* 12, 598. *Boisacq** 820.

ptř (Lika) »uzvik, koji se opetuje, a služi za vabljenje janjaca«. Dodaju se još suglasnici *c* za ovcu: *ptre*. Taj se oformljuje: *ptřenuti*, *-m* (Mostar); *-se ptřše* »dalje, ča (uzvik za kljuse)«. U Kosmetu *ptus* pored *plusa* »uzvik za vabljenje ovaca«. Upor. Vukov uzvik *is* pored *isa* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 598. *Elezović* 2, 147.

ptüta f (Kosmet) »dječija riječ za vodu; sinonimi: *vaša* (Vuk), hipokoristik od *voda*«, pored *buma* i *búmba*«. Sa *ptüta* stoji možda u vezi *tuta* (BiH) »noćna posuda, nokšir (hrvatski gradovi) < njem. *Nachtgeschirr*«. Upor. kod Gega *tytë* »Mund eines Gerasses«, koje Gustav

Meyer izvodi iz lat. *dueta*, u niz. *teuta* > val. *tüt* »Krug«.

Lit.: *Elezović* 2, 147. *REW*⁸ 2789. 8691. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 826.

publik (1496) pridjev = (asimilacija *p - b* > *p - p*) *publik* (*nodar* ~ 1465, Omišalj, Brusje, Dobrinj), određeno *publiki* (~ *put*) »javan«, proširen na *-bn* > *-an publican* »isto«. Poimeničen u f *publika* f (BI). Lat. pridjev na *-anus* poimeničen u m. r. *publikán*, gen. *-āna* m (1520) »mitar, carinik«. Denominal na *-ati* = lat., tal. *-are publikati*, *-am* impf. (Istra, Statut krčki) »promulgare, objaviti, (prevedenica) obnarodovati« = na *-ovati publikovati* (hrv.-kajk., Vramec) = na *-irati publicirati*, *-bližem* (Rajić). Odatle lat. apstraktum na *-atio publicatiija*, gen. *-onis* > *publikacija* f ^ *publikacija* (ŽK, Lika) = (skraćeno) *publicija* f (Lika).

Lit.: *ARj* 12, 599. 682. *Mačuranič* 1196.

puč = *puči* (Požega, Slavonija, Levač u Srbiji) »uzvik koji se opetuje i služi za drškanje psa«. Oformljuje se na *-kati puckati*, *-ām* impf. (Vinkovci) prema pf. (*na*)*puckati*, *-ām* prema *napuckavati*, *-puckāvām* (Lika) »nadrškati psa na koga«. Suglasnik *c* varira u toj onomatopeji sa *č*, *j* i *dj*: *napučkati* prema *napučkavati*, *-puckāvām* (Lika) = *napudikati*, *-ām* (Lika) prema *-đtkavati* = (*na*)*pukjati* prema *-kovati* (Lika, Bačka). Slično *k* v.rira sa *d* *nāpūđati*. Ovamo zacijelo i varijanta *nauckati* (ŽK) [usp. ipak steslav. *ústiti* »incitare« pod *usta*].

Lit.: *ARj* 7, 540. 541. 12, 607. 608. Stanojević, *JF* 6, 220.

puce, gen. *-eta* n (Peć), pl. *puca*, gen. *pućača* = *puca* f (Dubrovnik, ŽK) »1° gumb, dugme, botun, 2° gornji nišan u pušci, 3° vinova jagoda«, n. pl. *puca* »spone za noge ovcama, kravi (Punat, Krk)«. Odatle na *-enka pucenka* (Hajdenjak) = *pucenka*, gen. *-ki* (Istra, Hrvatsko primorje, Fužine) »čioda, gumbašnica«. Deminutiv na *-ica pučica* (narodna pjesma). Postverbal *zapučak*, od *zapučiti*, *-im* i *zapuicali*, *zapičam*. Denominali na *-iti pučiti*, *-im* impf. (Stulić, Kosmet) (*pt-*, *o-*, *pri-*, *raza-*, *s-*) »sapijati, kopčati« prema iterativu na *-vaspučđvati*, *spučāvam*, *otpučđvati*, *spučati*, *spučam* (*o-*, *ras-*) »confibulo«, *pucđeti se*, *-ām* (Požega) »igrati se pucetima«. Ovamo možda ide *pučiti*, *pučim* (Lika, zapadni krajevi, objekt *šljive*) »1° cijepati za sušenje, razbijati, kalati, 2° nadimati se« kao i *ispučiti*, *-im* pf. »okomiti, oljuštiti«, glede kojih v. *pući*. Riječ *puce* je

deminutiv od *puto* na *-će*. Upor. *-bc pućač*, gen. *puca* (Istra) »puce«. Prijelaz u deklinaciju *-a* prema *petlja*, *oputa*. Glede etimologije v. *petlja*, *peti* i *puto*.

Lit.: *ARj* 4, 11. 9, 148. 431. 12, 600. 601. 610-14. *Elezović* 2, 34. 194. 152.

puč m (13. v., Vuk, objekt uz *dupsti*; *ülešti* u *puč*, Mikalja, Muo, Kučište, Istra) = *puč* (? Potomje) »1 studenac, bunar, 2° jama ispod morske razine gdje je voda salamastrana, nije za piće, nego za kuhanje (par metara daleko od mora)«. Upor. *duboki puč* je žena (kod I. Držića), *jama aliti puč* (Orbin), *bunar III puč* (Kašić). Razlika od *bistijerne* (v.) je u tome što u *bistijernu* ide voda *kapavica*. U Istri kod Slovinaca služi *puč* selu kao rezervoar za vodu (Vodice), znači i »lokva« (Buzet, Sovinjsko polje). U Kastavštini je mala nepokrivena betonirana jama u koju se sabire kišnica. Zove se i *štambük*. U Medulinu je *puč* »izvor (= *zvir* u Kastavštini)«. U Razvodu istarskom (1274—1276): *quaedam aqua vacata Puch*, u talijanskom tekstu *sopra lago*. Riječ je i toponim: *Pod vodu*, *Na pontu*, *na potok od Puča* (Mu) = *potok o Puča* (ribarska pošta Muljana), *Puč ispod Škaljara*, *pania od Puča* između Kučišta i Orebića, gdje ispod Bjelopolja izvire voda. Odatle *pucenka* (Krtole) »riba nešto veća od düstre, mala šarena ribica«. Kod Slovenaca *poč*, gen. *poca* (Režija) »Brunnen« < furl. *pozz* = *boč* (Poljanska dolina) = *beč* = *buč* »mit einem hölzernen Kasten unzimmerter Feldbrunnen«. Riječ dolazi od balkansko-lat. *puteus* > rum. *puț*, arb. *pus* (Ulcinj) »ubao, bunar«, *Pusi limanu* (Ulcinj), *püsi* (Zatrebao) »ubli«. Lat. deminutivna izvedenica na *-olus puteolus* > *Pučul* (u Razvodu istarskom: *ondi e zgora edan vrutak...v ednoj rupi ka se govori Pučul*, u lat. tekstu *in una ripa quae nominatur Puchull* (U označije prethodni hrvatski akcent *Počul*, u tal. *una Ruppia nominata Pozul*) = *pöcuo*, gen. *-ula* m (Vuk, Boka, Vrčević, Risan) »1° ograđen prostor blizu mora za vodu, koja nije sasvim slana, služi za pojenje stoke i polijevanje baština, 2° živa voda u dubini 10—11 m« = *počuo*, gen. *-üla* (Prčanj, Dobrota, Lepetane) »isto što u Dubrovniku *puč*, izvor, isto kao *bistijerna* u koju ide kapavica, a u *počuo* iz mora i ispod brda (upor. u Bijeloj rečenici: *dok je nama mora, ne će nam fali vode u počülu*«. *Počuli* je lokalitet u Bogdašiću. U Paštovićima se mjesto *počuo* kaže *ubo*, gen. *übla* (v.). Od tal. toponima *Pozzuoli* < kllat. *Puteoli* talijanska je izvedenica na *-anus pocolana* f (Mikalja) »zemlja crljena,

dobra za mišati s klakom«, odatle *pocolanača*. Dok je *pocolana* čist recentan talijanizam, *puč* i *poču* idu u balkanski latinitet iz doba dolaska Hrvata u ove krajeve. S pridjevskim lat. sufiksom *-alis*, poimeničen u sr. r. *pulsale* ili *puteai*, gen. *-alis* (upor. kod Cicerona *putealia sigilata duo*) > tal. *pozzak* > *puco*, gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Potomje) = *pocal*, gen. *-ala* (Korčula, Kućište) = *bucal* (Brač) »grlo od zdenca na vrhu gustierne otvoreno i izgrađeno do pasa, de se voda zaita, isklesano od kamena i snabdjeveno figurama (na pucalu je pokriv od drva napituran)«. To je također noviji talijanizam, u isto-rom. *pusál* »fondo di pozzo, tal. *pozzale*« (v. sliku rimskog *pucala* u *Enciclopedia italiana*, ed. Treccani, voi. 28, 137).

Lit.: ARJ 10, 155. 184. 12, 609. 615. *Pletersnik* 1, 15. 37. 69. 2, 72. Šturm, ČSJK 6, 61. Budmani, Rad 65, 162. Zore, Tud. 18. Rad 115, 151. Rešetar, Rad 248, 227. Ribarić, SDZb 9, 48. 85. Miklósić, Alb. 2, 51. 654. REW* 6872. 6877. 6874. Ive § 43.

pučina f (Vuk), stcslav. *pučina*, slov. *počina* i rus. *pučina*, praslav. apstraktna izvedenica na *-ina* od *poh-* (v. *puknuti*) »1° otvoreno, široko more (s pridjevima *beskrajna*, *sinja*, *gnjevnna*, *morska* -), 2° (metafora) svod nebeski, 3° polje, 4° (?) sredina dana, ljeta, zime, njem. Hochsommer«. Interesantna je *Gacka pučina* (Lika), naziv rijeke, danas samo *Pučina* u narodu, a u knjigama *Gacka* (ponornica: protječe kroz Vrelo, Liješće, Sinac, Otočac, sliva se u Švici u ponore). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako pokazuje stcslav. i slov. Značenje 4° ne ide upravo ovamo, jer je 1493. potvrđeno sa sonantnim /: v *pl'čini polja*. Upor. kod Pavlinovića *pučino podne* »baš u podne« = *puntom podne* (ŽK), ovo od lat. *punctum*. Prvobitno apstraktno značenje, kako ga dokazuje sufiks *-ina*, potvrđeno je u značenju »prostranstvo, neizmjenjnost« (*pučina pakla*). Upor. kod Zoranića: *jidriti* u *strašne pučine*. Upor. i rum. metaforu *mare* u izrazu *aita mare de ani* »poslije toliko i toliko godina«. Od iste je osnove na *-ilo pučilo* n (Kosmet) »nešto kao bara, jezero, mjesto gdje leži bara«. Od stcslav. *pečiti* se »inflari« rus. *pučit sja* »anschwellen«, s postverbalom *puča* f »Blähung«, *napučiti se*, *-im* pf. (Crna Gora) »(metafora) rasrditi se« prema impf, *napucali* se, *napučam*. Postverbal po deklinaciji i *puč*, gen. *-i f* »pukotina«, odatle deminutiv na *-bko pucah*, gen. *pučka* (Divković) »pupoljak«. Upor. polj. *paćzek* »isto«, rus. *puk*, *puček*. Pridjev na *-sn* > *-an*

pučan nije ušao u jezik. Možda je od istog korijena i *pučica* (Dubrovnik, Vuk) »školkija što se jede«, deminutiv od *puča* f (Martić) »pukotina«. Denominal *pučiti*, *pučim* (Vuk) »cijepati (šljive), lomiti, nabreknuti (subjekt *pupoljak*), nadimati se«, *napučiti (se)*, *-im* (Kosmet) »namrštititi se«. Temeljni glagol *pući* — *puknuti*, *-em* (v.) ima također značenje »raširiti se« (subjekt *pogled, jezero, polje, more, selo*).

Lit.: ARJ 7, 540. 12, 604. 611. 636. *Elezović* 2, 152. 445. *Miklošič* 257. WP 2, 6. Scheftelowitz, KZ 54, 225. 56, 185. Matzenauer, LF 15, 175-176. *Boisacq* 798.

*puč*¹ (Kutjevo) »onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas prepelice = coturnix«. Ta onomatopeja varira tako reći od sela do sela. Raširuje se reduplikacijom u *pučpuduć*, *pučpuruć*, *pučpuric*, *pučpulik*. Ofornljuje se sufiksima *-a*, *-ka*, *-zk* > *-ák*, *-ič* kao naziv te ptice: *pučpur* m (Valpovo), *pučpura* (Otok, Slavonija), *pučpurak* (Vinkovci), *pučpuruća* (Smiljan, Lika), *pučpurka* (Ivankovo), kraćenjem *pucka* (Vukovar), *pučpuric* (A. Senoa), *pučpulika* (Martijanec). Denominal na *-kati puckati* impf, prema pf. *pučnuti*, na *-ikati pučpurikati*. Varijanta onomatopeje nastaje time što se čuje *d* mjesto *p* u drugom dijelu reduplikacije *pučpudem* (Šabac, Srbija), u Krašiću *putpudanjik*. To se asimilira u sintagmu običnog govora *pod podom*, *pod polje*, *potporanj*. Odatle ofornljenja: *pojpoduška*, *pučpudajka*, *pučpudajka* (vranjski okrug, Srbija). Mjesto *ć* čuje se *t* *putpudača* (Zagreb), *putpudaljka* (niski okrug, također »naziv jarebice, perdir«). Čuvenjem samoglasa *o* mjesto *u* u onomatopeji *pod podom* (*-n*, *-uni*), *pod porom*, nastaju denominacije: *bošporača* (Zdenčac), *počporača* (Lipovčani), *potpodača* (Križevci, Kupčina, Brihovo, Sošice), *ppipodač* (Severin), *potpodanjka* (Čigoč), *potpodenka* (Prigorje), *potporac* (Duboka), *potpudača*, *potpudić*, *potprdac* (Gradište). Mjesto *t* čuje se *n*: *punpodac* (Ljeskovac). Glas *pučpur* kratki se u deminutiv *purica* (Križ Vojni), riječ koja nema nikakve veze s *pura*. Da je i lat. naziv *coturnix* istog onomatope j skog podrijetla, dokazuju ofornljenja *kotorna* (Omišalj, Vrbnik, Zrmanja), *kotorina* kao i rum. *potirniche*, gdje je u latinskom nazivu izmijenjen *k* u *o* zbog istog razloga. Veoma interesantan primjer za varijabilnost onomatopejskih denominacija, za koju Schuchardt daje obilje primjera iz drugih jezika ie. kao i ne-ie.

Lit.: ARJ 12, 810. Hirtz, Aves 19. 208. 354. 360. 365. 371. Schuchardt, ZRPh 40, 326-328. *Elezović* 2, 151.

*puć*² »1° uzvik koji se opetuje, a služi za vabijenje domaćih životinja (krmadi, pilića, ćuraka), 2° imitacija glasa prepelice, 3° imitacija zvuka, kad nešto padne u vodu«. Dodatkom *-a puca* nastaje uzvik za vabljenje mladih prašćića (Lika). U upotrebi 3° počinje se opetovati sa suglasnikom *š*: *šuć puć pa za vrata*. Upor. *šuć muć pa prolj*. U upotrebi 1° ofornljuje se sa sufiksima *-šh*, *-bka*, *-an* i leksikalizira za značenje »prasad« *pučan*, gen. *-arla* (Lika) »prasad«, za značenje »budac« prema *budija*, *tukac* prema *tuka*, *indijot*, pa *intuša*, *vintuša*, *morac*, *tulj*, *misirka*: *pućak*, gen. *-čka* m prema *f pucka* (sa *ć* > *j* pred suglasnikom) *püjka* (Vuk, Crna Gora). Ovaj posljednji naziv može da bude identičan sa rum. *puică* — *bug*, *pujka*, madž. *pulyka*, koji mogu da budu istog onomatopejskog podrijetla, ali i iz lat. **pullius* od *pullus* [usp. i pod *pura* i *put*, *put*]. Upor. češ. *puta*, *putka* = *put'ka*, njem. *Puter* m, *f Pute*. Denominal *pućiti se* (*na-*): (metafora, ~ *usne*): *pući se kao ćurak*. Upor. slov. *putiti* »inflari«. Taj se glagol upotrebljava kao metafora u dva značenja: 1° *napučiti se*, *napučim se* (Vuk, Srbija, Dalmacija, Pavlinović), 2° *pućiti se* »pokazivati ljutinu nadimavanjem«. U ovim značenjima došlo je do unakrštenja Sa *pućiti* (v.) < stcslav. *pečiti*. Onomatopejski leksem za tukca izmjenjuje se na dva načina: *puran* m (ŽK) prema *f pura* i *ćurak* m prema *f cura* pored *ćurka*. U značenju 2° ofornljuje se u reduplikaciji kao leksem u značenju »prepelica«, v. *puć*¹.

Lit.: ARJ 12, 615. 616. 617. Matzenauer, LF 14, 407-412.

pući (analogija prema *maci* — *maknuti*) — *puknuti*, *-m* (Vuk) (*is-*, *na-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *ras-* /ie/) = *puć* (Kosmet) = *puknuti* pf. (ŽK) prema impf, *pućati*, *-am* pored *-čem* (rijetko) (*doza-*, *is-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *prò-*, *ras-*, *se*, *za-*, *zao-*) i na *-va-* *-pućavali*, *-am* = *-pućivati*, *-pućjem* pored *-ivam*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **pck-*, »1° otvarati se, 2° rad puške, 3° (ekspresivna metafora *napucali se*) najesti se, nabubati se, nalupati se (Kosmet, Bosna), 4° (tehnički izraz, objekt *vunu*) drndati, grgašati, čistiti«. Odatle deminutivi na *-arati pućarati* (Vuk), na *-kati puckati* (*na-* *se*), s postverbalom *pucka* (Srbija) »poprženo kukuruzno zrno«, *puckarati*, na *-etati pucketati*, na *-tati puktati*. Postverbal *puk* m, *raspuk* m »cicutu virosa« pored *puc* m, *puca* f »žigica«, *puca* f (dubrovačka okolica) »sprava za čišćenje i redanje vune, greben, gargaše«. Apstrakti: na *-buć pucanj*, gen. *-cnja*, proširen

na *-ava pućjava*. Na *-avac*, gen. *-vca pućavac*, gen. *-avca* (Srijem) »vrsta grožđa«, i *pućavica* »1° jagoda, 2° šljiva«, pretpostavljaju pridjev *pućav*. Na *-āljkā pućaljka* = na *-alina pućalina* »1° biljka, trava, 2° dječija igra (Srbija)«. Na *-Uca pućalica* = *pucaljica* »1° biljka, 2° igračka od zove«, na *-lika pućalika* »biljka«. Na *-ānka pućanka* »vinova loza crna grožđa«. Na *-ara pućara f* »vrsta šljive«. Na *-ot pukot m* (Timok — Lužnik), na *-otina pukotina* (Vuk, slov.). Izvedenica od part. perf. akt. *pukl-*: *puklina* (*ras-*) »šupljina«, *raspukalj m* (Kavanjin). Na *-as puklaš*, gen. *-asa* »vrsta šipkas«, na *-otina puklotina* pored *puklosina* (s nerazumljivim s mjesto *t*). Složen pridjev od sintagme *puklōpet* »poderane pete«. Radna imenica od *pućati vunu* na *-ar pacar m* (Vuk) »1° drndar, tresac, grebenalac, gargašalac, 2° prezime« prema *f pucarica* (Tordinci, Vukovar) »riba«. Na *-orina pucarina f* »pućana vuna«. Prema tome izvedenice su od dviju osnova: *puć-*, gdje je *c* mjesto *k* po analogiji prema *micati* — *mikati*, *puk-* (etimolojska). Glagol *pućati*, *-čem* u značenju »pućati, praskati« potvrđen je kod Jambrešića, Voltidija i Stulića kao i u češ., polj. i rus. Taj je praslav. Prema pf. *napucali se* (ekspresivna metafora) »najesti se« u Lici je impf, *pućati* »jesti«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala. Upor. slov. *poh*, polj. *peć*. Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Postanjen je onomatopeja kojom se imitira zvuk pri rasprsnuću. Glagol se onomatopeizira u *puć*, koje se opetuje. Arbanasi posudiše *pokes* »Knallbüchse der Kinder«.

Lit.: ARJ 2, 729. 4, 12. 7, 539. 540. *Elezović* 2, 152. *Miklošič* 258. *Holub-Kopečný* 305. *Bruckner* 403. KZ 42, 359. *Fraenkel*, *Slávia* 14, 507. *Zubaty*, *ASPh* 16, 408. Matzenauer, LF 15, 169-173. *GM* 432.

puditi, *-am* impf, (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »besposleno hodati, girondolare (Parčić)«. Odatle na *-alina pudalina f* »1° noćna prikaza (upor. *pudilo*), 2° čeljade slabo, besposleno (Pavlinović, Parčić)« = *pudalina* »čeljade lijeno i neveselo«. Na *-ara pudara f* (Pavlinović) »žena trbušasta i besposlena«.

Lit.: ARJ 12, 617. 618. *Parčić* 823.

puditi, *pudim* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *ras-*) = *puđli* (Kosmet) prema iterativu *pudati*, *pudam* (*do-*, *is-*, *o-*), na *-va-* *-pudavati* = *-pudevati* = *-puđivati*, samo s prefiksima, na *-kati puđikati*, *-am* (Lika) — *ispudakati* (ŽK), sveslav. i praslav. **ppd-*, »1° tjerati, 2° plašiti, 3° (*puditi se*, Kosmet ~

púdati /se/, *púdam* = *pujati* (narječja, Smokvica, Korčula) čistiti od nametnika, ušiju, 4° voditi se, coitum appetere«. Pavlinović je zabilježio *pujlati* »čistiti od buha« sa //· < j. To je zacijelo posudnica iz čakavskih krajeva, pa je prema y = lj (na Braču) krivo prenijeto u štokavski. Što se tiče *pujati se* = slov. *pojati se* u značenju »coitum appetere« treba upozoriti i na rum. *a puii* »brünstig sein«, *apuia* »(von Hunden) Junge werfen«, koje je od *puiu* < vlat. *pulliu, od lat. *pullus*. Postverbal (?) ili hipokoristik *puda* m (Slavonija) »zadnji kosac koji tjera pred sobom prednjake kosce«. Pridjev na -*ljiv púdljiv* (konj) »plašljiv«, poimeničen na -*bc* > -*äc pudljivac*, gen. -*ivca* m (Vuk) prema f *pudljivica*. Na -*ilo pudilo* n (Marulić) »strašilo, čime se pudii«. Radna imenica na -*ar pudar*, gen. -*ara* m (13. v.) »čuvar vinograda i polja, bečkija (istočni krajevi)« prema f na -*ica pudarica* »žena njegovca«. Na -*nica pudarnica* i »njegova koliba«, s pridjevima *pudarevl-ov*, *pudarski*, *pudaričin*. Na -*ka pudarka* »prača«, na -*ija pudarija* f »njegova služba«, na -*ina pudarina* »praća za njegovu službu«. Denominat na -*iti pudariti*, *pudarim*. Taj naziv za važnog poljoprivrednog funkcionara ne nalazi se u sjevernim slavinama. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*: upor. polj. *pedzić*. I glagol i radna imenica na -*ar* kulturne su riječi, koje se posuđuju. Rumunji posuđiše *a pîndi*, *raspîndi* »raširiti«, odatle njihov postverbal *pînda*, kao i *pîndar*, Madžari *pandur* (koje je u hrv.-kajk. opet ušlo: *pandur* ŽK »polica«), Arbanasi *pëndar*. Ie. je korijen **pen-*, koji se nalazi u (*na*)*peti*, -*pnem*, *zapeta*, u prijetoj **pon-* u *puto* i u *ponjava*. U praslav. *pediti* raširen je formantom *d* prijetoj **pon-*. U baltičkoj grupi s nepostojanim *s-* *spensti*, *spendžiu* »ein Fallstrick legen, spannen, turam«, *spandýti*, *spándau* »napeti« u prvobitnom značenju, bez pomoćnog i u lat. *pando*, *pendeo*, kao u slavina.

Lit.: ARj 2, 653. 4, 11. 12, 619. 617. 618. Elezović 1, 445. 2, 33. 56. 107. Miklošič 257. Holub-Kopečný 263. 304. Bruckner 403. ASPh 42, 146. KZ 42, 358. Mladenov 540. WP 2, 662. Matzenauer, LF 15, 175-177. Zubaty, ASPH 16, 408. Pedersson, ASPH 34, 370-377. Osten-Säcken, IF 22, 314. Alexics, MNY 4, 403-406. Papay, MNY 4, 248-251 (cf. RSI 3, 320-321). Joki, Stud. 112. IF 30, 192. GM 332.

pudlin m (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *dl* > *d* kao *Poluže* n < *Podlužje*, srez podrinski) *pudin* (BiH) »pas debeo a malen kao dežmek«. Od njem. *Pudel*; dodatak -*in*

kao u *feljbabin*, *šratofljin*, *patokljín*, *šeragljín*, *šikljín* u ŽK.

Lit.: ARj 12, 618.

pudlovati, -*ujem* impf. (Šulek) »sirovo željezo čistiti od ugljika«. Od njem. *puddeln* < engl. *to puddle*.

Lit.: ARj 12, 618.

püf (Obradović, Istra, Kosmet, Riječka nahija) »uzvik kojim se označuje nagli mukli udarac i odbijanje dimova duhana«; odatle prilog na *puf* »olako, na brzu ruku, na veresiju«. Nalazi se i u drugim jezicima, njem., fr., tur.

Lit.: ARj 12, 619. Elezović 2, 152.

püflak m (Vuk) »patuljak, patuljka, starmali, mališ, maljo, manjo, maljenica, izmetak, kepec, eškerica«. Deminutiv na -*ič puflačić* m (Vuk). [Bit će s -*ak* od tur. *pufla* ^bauschig, schwel-lend«, tur. *puflamak* »blasen«].

Lit.: ARj 12, 619.

püga f (hrv.-kajk.: *püga drugač* *Device Marije paseč*, Habdelić, slov. *poga*) »duga, iris«. Odatle *pugačica* (Belostenec) »ptica vodena spodobna k puge, arquata«. Slov. *ó* prema *u* pretpostavlja velarni nazal *ρ*. Upor. polj. *pega*, *paga* »znak od biča, sam bič«, ukr. *puga*, zapadno-rus. *pugovbë* »Peitschenstock«, rum. *puha* (Moldavija) »grosse, lange Peitsche«. Prema Matzenaueru od stvnjem. *pogo*, *böggö* »arcuș, iris«, nvnjem. *Regenbogen*.

Lit.: ARj 12, 619. Kiparský 54. Matzenauer, LF 14, 407. Tiktin 1276.

pugva f (13. v., Domentijan) »bubuljica, prištić na koži«. Deminutiv na -*ica pugvica* (Stulić). Ti oblici nisu potvrđeni u narodnom govoru. Za *pugvica* Stulić veli da je iz ruskoga. U narodnom govoru unakrstila se ta riječ sa *püha* »mali prišt na koži«, postverbal od *puhati* (v.) i deminutiv *puhica* (Dubrovnik, bez *h* — *š*) > *pujica* = *puica* (Vuk, Crna Gora) = *puvica* (Vuk, Boka) (v.): *puhva*, potvrđena u deminutivu na -*ica pühvica* (Mikalja, Bella, Belostenec, Stulić) »bubuljica, čibuljica«, sa pridjevom na -*just puhvičast* (Zore) i novim deminutivom *puhvičica* = (sa *hv* > /, cf. *Hvar* > *For*) *püfica* (Dubrovnik) »isto«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*: stcslav. *ppgy*, *pcgva* »corymbus«. Ta riječ postoji i kod Rumunja, koji je, sudeći po značenju, posuđiše ne iz stcslav., nego iz srednjogrčkoga: rum. *pungă* »Geldbeutel«, deminutivi na -*uřă*, -*uliță*, *punguță* *punguliță*, augmentativ na lat. -*oneus* > -*oiu*

pungoiu, la. -*aș pungaș* (> bug. *pungas*) »Gau-ner«, *pungășie* »loповлук« = na -*eh* > -*eală pungașeală*, a *pungași* »krasti«. Srgr. πούγγα »Tasche« govori se na Cipru i kod Grka u južnoj Italiji u istom značenju kao i rumunjskom, u novogrčkom i u deminutivu πογγύη η, odatle bug. *pungija*. U metaforickom značenju »podvoljak, pútača (ŽK)« u mlet. *ponga*. Metafora »prišt, bubuljica, čibuljica« je samo hrv.-srp. Izvor je balkansko-got. *puggs*.

Lit.: ARj 12, 619. 620. 812. 626. Miklošič 257. Isti, Lex. 764. Bruckner 401. REW* 6849. Rohlfš 207. Tiktin 1280. Mladenov 536.

puh m (Vuk) = *püf* (Dalmacija) = *puj* — *püv* (15. v., Srijem) = *pelh* (Vrbnik), u starijim potvrđama *pelh*, *palh*, *plh* (14. v.), sveslav. i praslav. *pfahí* (stcslav.), »glis«. Pridjev *pušji* samo u toponimu *Prnja vas* za tal. *Venzona* u Furlaniji, na -*ov puhov*, poimeničen u sr. r. *Pohovo*, na -*bc* > -*äc Puhovac* (toponim). Deminutiv na -*ič pušić* (Istra). Kol. na -*ovije*: *puhovje* (Jambrešić) = na -*injak puhinjak* (Stulić) = na -*ište puhiste* (Stulić), u toponimiji sa *h* > *š* (kako je ispravno) *Pušinjak* (kod Sjeničaka), 1286. *rivulus Pulsinac* (Petrinja). Još postoji oblik *pusi* i odatle *puščina* (Lobor, Hrvatska) »puhova rupa« < *plh + -*sk* + -*ina*. Od te izvedenice stvoren je primitivum *puši*. Na -*ina püsina* (hrv.-kajk., Fužine, 1346. *ad foveani Pulsina dictam*) »rupa puhova«. Toponim *Püsina* 1475 (Otočac), također u pl. Radna imenica na -*ar pühar* (Lika, Istra), u Istri s tal. -*ino puhan* 'n = *püvac* »čeljade koje lovi puhove«. Njem. *Bilch* smatraju Brückner, Palander, Schrader i WP posudnicom iz slavenskoga, dok germanisti, koji smatraju *Buch* srodnim s kimr. *bele* »Marder« i da je ta keltska riječ sadržana u stfr. *bele*, nfr. deminutiv *belette* »Wiesel«, što nije izvjesno, drže *puh* posudnicom iz german-skoga.

Lit.: ARj 12, 625. Miklošič 236. Holub-Kopečný 278. Brückner 413. Mladenov 431. WP 2, 177. Schrader, IF 11, 29. Pedersen, IF 5, 56. Matzenauer, LF 13, 168. Hirt, PBB 23, 338. Machek, Slávia 16, 165-166. Vasmer 2, 400.

puhati, *pusēm'* pored *püham* impf. (16. v., Vuk) (*is-*, *na-*, *o-*, *ot-*, *pro-*, *ras-*, *u-* se, *za-*) = *püvati* — *puät* (Kosmet) = (sa prijenosom *š* < *h* u infinitivu) *pusati* (Stulić) prema pf. *Puhnuti*, *pühnem* (*po-*) i iterativu na -*va-puhävati* (*se*), -*puhäväm* = -*puMvati*, -*pühujem* = -*puhnjivati*, -*pühnjujem*, samo s prefiksima; baltoslav., sveslav. i praslav., »flare, duvati,

piriti«. Na -*iti püsiti* (*se*), -*im* impf. (Vuk) (*is-*, *po-*, *za-* /se/ »1° dimiti, prašiti, 2° (objekt *lulu*, *duhan*) fumati, piti, duvaniti, rauchen«; na -*éti püšet*, -*im* (Kosmet) (*po-*) »ispustiti gas nečujno«, s imenicom *pušanjak*, -*njka* »puhanje«, *püüti se*, *pušim* »ljutiti se« (upor. polj. *puszy się* »nadimati se«, upor. i *pučiti se* /takoder češ./). Odatle *pušljiv* (Lika) »koji se srđi«, poimeničen na -*ica pušljivica*, *pušljivčina* = *pušljiv*, f -*iva* (*čovek*, *žena*, Kosmet) »strašljiv (značenje prema *pušet*)i, poimeničen na -*ko* m prema f na -*ica pušljivko* prema *pušljivica*; *pusa* f (Lika) »koja se na svašta srđi«, *pusica* (Dubrovnik) »neuljudno, neodgojeno žensko«, apstraktum na -*hja püšnja* (Lika) »srdnja«. Na -*onja püšonja* (Lika) »koji se srđi«. S prijetoj *i*, koji je nastao iz jery-a (upor. *stid* pored *studen*, *sir* i *sirov* pored *surov* i češ. *psychati*, polj. *pycha*, rus. *pychatb*): *pihati*, -*šem* impf. (slov. i hrv.-kajk., najčešće u izrazu *v rit me piši* ŽK) = *piat* (ŽK), *ispihnuti*, -*em* (Mikalja, Stulić) prema impf, na -*va- ispihnivati*, -*nujem*, — (pseudokavizam) *ispijehnuti*, *ispijehněm* (narodna pripovijetka) »(metafora) umrijeti, izdahnuti«. Onomatopezira se unakrštenjem sa *letjeti* (upor. *lepršati*) *lepühnuti*, *lepühněm* (Vuk, Srijem) »(metafora) izginuti, umrijeti«, na -*tati puhtati* = *pükati*, *pükümet* (Vuk) »ključati, sukljati« = *pukiti*, -*im*, *zapükati*, *zapukćem* (Piva-Drobnjak) »zadihati se«. Izvedenice postoje najviše od korijena *puh-*, manje od *pih-* i *puš-*. Postverbal: *puh* m »1° puhanje, 2° pepeo (upor. *puhor*, bug. *por*), 3° Mundmehl (Lovran) = *püv* (Lika, Distrae, Prigorje) »peliska« (v. *poliska*), sa deminutivom na -*bko pušak*, gen. -*ška* »1° ~ *brašna*, 2° prašina od kamena«, *propuh* m, odatle na -*oj propuhaj*, *otpuh*, *zapuh*, *püha* = *püva* f (Boka) = *püa* (Kosmet) »čibuljica«, s deminutivom *puhica* (Dubrovnik) = *püvica* (Vuk), v. *pugva*. Na -*ar puvar* (Srijem) == na -*or* (upor. *vihor* prema *vihor*, *vijor*) *pühor* (Vuk) »pepeo koji u vis suklja«. Na -*ara püvare* f pl. (Srijem) »geröstete Kukuruzkörner«; *puhára* (Vuk) »gljiva koja se zove hipokoristikom *pusa*, *pupa*«, na -*avica puhavica* i *prhavica*, slov. *puhalca*. Na -*avac*, gen. -*vca puhavac* »1° gljiva, 2° bolest, 3° trubač«. Na -*aia puhača* (Ston, apozicija uz *žaba*) = *pugača*. Na -*olina püholina* (Dubrovnik) »1° ljuska od jagode grožđa, 2° dio klasa u kojem se nalazi zrno«. Na -*oljica puholjica* »sitne vrkice što se od vrućine izbace po koži«. Na -*oljbc: puhojak*, gen. -*jka* (Stulić) »prištić«. Na -*oljina*: (sa *j* < *lj*) *puhōjna* (Smokvica, Korčula) »mahuna od boba«. Na -*alo puálo* (Kosmet) »mjehurić od

ribe«. Na *-alica puhālica* (Buzet, Sovinjsko polje) »cijev za potpirivanje vatre«. Na *-aljka puhāljkā* pored *pušāljkā* (Sinj). Na *-bnica pušnica* f »zgrada, u kojoj se suši voće«. Pridjev *spūhel, í stuhla* (slov.) »viel leeren Raum enthaltend« = *štulo* (~ *zelve* ŽK) = steslav., rus. *publō* »aufgedunsen«. Od osnove *puš-* pridjev na *-lživ pušlživ* (Lika, Slavonija) »crvljiv (orah, kesten, jabuka, šljiva)« = (od osnove *pih-*) postverbal *pih* m (Baraković, Mikalja, bez potrebe jekavizirano u *ARf*), pridjev na *-iv pišiv*, poimeničen na *-bc piSvac*, gen. *-vuča* (ŽK) »uvredljiva riječ« = *pušljivac*, gen. *-vuča* (Orahovica) »pušljiva šljiva« = *pušljotak*, gen. *-tka* (Vinkovci). Na *-ač zapušat* »obturaculum« od *zapušiti* »začepiti«. Ovamo još *pusa* f »gljiva lycoperdon bovista«, sa deminutivom *pusica*. Na *-amca* = *-evica pušavica* (Poijica, Brač) = *puševica* »vjetar i kiša«. Deminutiv na *-ič pušić* (Vrbnik) »tanak ugarak«. Na *-ina piāina* f (Gospić) »biljka silene innata«. Radne imenice od *pūsiiti*: na *-džija pušandžija* (Poijica), obrazovano prema *duvandžija* (v. *lulandžija*) = *pušendžija* (Lika). Na *-or pušar* »kukac pocadius«. U baltičkoj grupi lit. *pūsti* »wehen), lot. *pust* »isto«. Samoglasnik u je nastao od dvoglasa *ou* u ie. onomatopejskoj osnovi **pu-* (odatle praslav. *pyh-*), **peu-*: prijetoj **pou-*, koja je raširena formantom *s*, odakle praslav. *h*. Upor. sanskr. *pūšyati* »uspijeva«, gr. φυσά »mjehur«, lat. *pussula* pored *pūstula* »Blase«. Rumunji posuđiše postverbal *puf* »Daunen, Flaum(federn)«, odatle deminutivi *pufuleț* i *pufasor* u botaničkoj terminologiji, pridjev na lat. *-osus* > *-os pufos*, kol. *pufārie*, glagol na *-āi* (onomatopejski glagolski sufixi < steslav. *-α/p*) pored *-ui* (steslav. *-ujo*) *pufāi* — *pufui* »blasen«. Arbanasi posuđiše *zapushit* »soffocare«. Upor. još *pohati* (v.), *pšenica* (v.), *opah* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 921. 4, 12. 21. 6, 13. 7, 54Z. 549. 11, 839. 12, 620. *Pleteršnik* 2, 362. *Ný* 3, 126. *Elezović* 2, 33. 147. 153. 393. *Vuković*, *SDZb* 10, 385. *ASPh* 34, 307. *Miklošič* 268. *Holub-Kopečný* 304. *Bruckner* 449. *KZ* 42, 358-359. *Mladenov* 539. 536. *Trautmann* 233. *WP* 2, 81. *Tiktin* 1276. *Johansson*, *KZ* 36, 357. *Matzenauer*, *LF* 14, 407. 408. *KZ* 56, 194. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 168. 185. *Mladenov*, *RFV* 68, 373-388 (cf. *IJB* 1, 184. *RSI* 6, 278). *GM* 346. 356. Čabej *RIEB* 3, 535-566 (cf. *IJB* 24, 232). *Boisacq** 828. 1043. *Wodd*, *IF* 22, 155. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 538-539. *IF* 17, 94. *Bernard*, *RES* 27, 36-37.

puhoc m (Stulić) »sova«, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali odgovara polj. *puchacz* i rus. *pugač* »isto«. Posljednje nadovezuje se

na rus. *pugatb* »scheuchen, schrecken«, na onomatopeju *puh* = *hu*, oformljeno u *puhati*, *puše* (subjekt *sova*). Druga je varijanta te onomatopeje, koja je našla izraz u onomasiologiji, *bū, buhu, buj*. Odatle imena sove *buba* f, *bučok* m (Korčula), *buf, bukač* (Ralja, beogradski okrug), *bukača* f (Šabac), *bukoč* m (Krasno, Jablanac, Rab, Zaostrog), *bukočica*, *buhtavica* pored *buktavica*, *bucanj*, gen. *-cnja* (Vodopić), *bugvara* (Sali, Dugi otok), *bulina* (Zaostrog) = (sa *j* > *lj*) *buljina* (Crna Gora) = *buljika* (Kutjevo) = *buljiva* = *buljuna*, s glagolima *bukati*, *buktati* impf, prema pf. *buknuti*. Ti se onomatopejski glagoli miješaju -s već ustaljenim kao *puhati*, ekspresivnim *buljiti* (upor. *bulji kao sovurind*). Nalazi se i u rum. *puhače* f = *bufniță*, u tur. *buhaç*.

Lit.: *ARj* 12, 625. *Hirtz*, *Aves* 30. 398. *Tiktin* 1276. *Zenker* 227 b.

pújavak, gen. *-āvka* m (Vinkovci i okolica) »divlji luk«. Ovamo zacijelo *pukjica* (Srbija, Milićević, Šulek) »trava protiv groznice«, *pujanik* »vrsta ruže« = *pujanice* f pl. »ruže osmundae« (kod Šlosera i Vukotinovića).

Lit.: *ARj* 12, 626.

pujuna f (Božava) »ricotta«. Od mlet. *poina*, *puma*, vjerojatno izvedenica na *-ina* od *poita*. Usp. srlat. *popinalpovina*.

Lit.: *Cronia*, *ID* 6, 118. *REW*⁸ 6832. *DEI* 2988. *Prati* 781.

puk m, pl. *pukovi, puci* (Vuk), sveslav. i praslav., steslav. *pliki*, »1° (u zapadnom govoru) narod, svijet, svjetina, 2° (u istočnom istisnuta od sinonima *narod* u značenju 1°) (vojnički termin) regimenta (rusizam), pukovnija (Šulekov neologizam)«. Pridjev na *-bsk pučki* (u zapadnom govoru) »narodski«, na *-ovski pukovski* = *pukovnijski* (prema Šulekovu neologizmu). Od vojničkog termina na *-ovnik pukovnik* (rusizam). Augmentativ na *-ina pučina* (Njogoš). U feudalnom značenju na *-janin* (tip *građanin*) *pučanin* (Dubrovnik) m »čovjek iz socijalne klase puka« (opozicija *vlastelin*, pl. *vlastela*) prema f na *-bka pučka* = *pučanka* (*-jan-* analogijom iz maskulina) (Dubrovnik) »žena iz socijalne klase puka« (opozicija *vladika*, v.), odatle pridjev na *-ski pučanski* (Dubrovnik, opozicija *vlasteoski*). Apstraktum na *-stvo pučanstvo* n (Dubrovnik) »1° opozicija *vlasteostvo*, 2° (na zapadu germanizam, calque) Bevölkerung«. Denominal *napučiti*, *napučim* (Ljubiša, Pavlinović) »bevölkern«. Odatle poimeničen

part. perf. pas. na *-ost napučenost*. Prvobitno je značenje vojničko, koje se očuvalo u svim slavinama. Dalji feudalni razvitak »δημος, populus« nalazi se već u steslav. u zapadnim krajevima. Upor. iz 13. v. *isphēi voje svoje*. Značenje »depopulari« od *ispučiti* kod Stulića. U sjevernim slavinama je i drugi element dvočlanih praslavenskih ličnih imena. Upor. kod Porfirogeneta Σρενδοπλόκος, češ. *Svato-pluk*, polj. *Świętopełk*, *Jaropelk*, *Przedpełk*. Upor. njem. *Volkmar*. Samoglasnik *u* je nastao od sonatnog */*. Upor. steslav. *pitki*, slov. *polk*, bug. *plag*, češ. *pluk*, polj. *polk*, rus. *polk*. Nema jedinstvenog gledanja na postanje. Hirtu i Uhlenbecku je posuđenica iz stvnjem. *fole*, danas *Volk*, got. *fulks* > *fulcus* u glosama iz Reichenau. Prema Daničiću je od istog korijena od kojeg i *pleme* (v.), tj. od ie. korijena *pel-* s formantom *-go*. Prema Brückneru je od istog ie. korijena od kojega gr. πόλις i lat. *populus*, tj. ie. korijen *pelē »puniti«. V. još *pun*.

Lit.: *ARj* 4, *II*, 7, 540. 12, 609-632. *Maretić*, *Savj* 119. *Miklošič* 236. *Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 448. *Mladenov* 431. *Vasmer*, *ZSPH* 2, 56. *Kiparský* 208. *WP* 2, 64. *Hirt*, *PBB* 23, 338. *Uhlenbeck*, *PBB* 26, 311.

pukati, *-čem, -kam* (Slunj, Klanjec, Jačke, Trebarjevo, Banija, Njogoš / ? /, hrv.-kajk., slov.) = *pukati, pučem* (ZU) = *pūkati, pučem* (ŽK) (*is-*, *s-* Mikuličić) prema pf. *ispukmti, -puknem* (ŽK) »čupati (is-)«. Radna imenica na *-vac pukavec* (hrv.-kajk., slov.). Poimeničen part. perf. pas. na *-ica pukunica* (Banija, slov.) »ženski ručni rad u kojem su vađenjem načinjene rupice«. Upor. slov. *pukanina* »iščehano platno«. U drugim slavinama ne postoji. Možda je iz njem. *pflücken* < tal. *piluccare*.

Lit.: *ARj* 4, 12, 633. *Popović*, *Sintaksa* 41. *MzbloIII* 267. *Weigand-Hin* 414. *REW*⁸ 6506.

puki (~ *siromah, otac, mati*, ~ *α istina*, Vuk, Mostar, Kosmet) = *pūki* (Dubrovnik, Istra), određeni pridjev, »isti, pravi, istovetni, šušti«. Deminutiv na *-ahan* (tip *malahan, maljahan*) *pukahni*. Raširen na *-asi puhasti*. Značenjem odgovara mu part. perf. pasiva kao pridjev *pučeni* (*otac, mati*), od *putiti* (v.), denominal od *pūt* (v.) = *puteni* (~ *otac, Kosmet*). Etimologija nije utvrđena. Upoređuje se sa češ. pridjevom *pouhý* »čist«, za koji nema paralela u drugim slavinama kao ni za *puki*. Miklošič stavlja *puki* pod dvije praslavenske osnove: *pck-* (*pučina*) i pod *pugi* (češ. *pouhý*). *Matzenauer* upoređuje oba pridjeva sa sanskr.

pu »purificare, lustrare«. *Bruckner* izvodi iz *pčk-* > »puknuti«. Upor. mogućnost izvođenja od *put* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 616. 633. 634. *Elezović* 2, 539. *Čorović*, *ASPh* 29, 509. *Miklošič* 257. 267. *Holub-Kopečný* 289. *Bruckner*, *KZ* 42, 360. *Matzenauer*, *LF* 14, 409.

pūklja f (ŽK, hrv.-kajk.) = *pukla* (Križevci) »grba na leđima«. Pridjevi na *-av pukljav* = na *-ast pukljast* »grbav«. Od njem. *Buckel* »isto«. Prezime *Pukljak*.

Lit.: *ARj* 12, 635. *Jagić*, *ASPh* 8, 317. *Weigand-Hirt* 1. *Skok*, *ASPh* 31, 474. *Fancev* *ASPh* 29, 385. *Sriedter-Temps* 178-9.

pukša f (1486. u Kolunićevu zborniku, Frankopan, Kožičić), deminutiv *pukšica* (1527, Jačke) = (metateza *kš* > *šk*) *puška* (Marulić, M. Držić, Vramec; najstarija potvrda 1459-62. u Dubrovniku: *puschas sive spingardas*, za vrstu malog topa; apozicija: *arnautka; breša* = *brešakinja* = *brešanica* = *brešankinja* = *breška* = *breškinja*, *danicka* = *danickinja* = *daničkinja*; *dimiskinja* = *dimiščija*; *inglhica, latinka*; *ledenica* — *ledenik* = *ledenika* = *ledenjača* = *ledenjak*; *mletačkinja*; *njemačkinja, prekomorka, talijanka; srmalija, dževerdara, granajlija, paf talija, sedef lija*; apozicije se odnose na gradove i zemlje, odakle su, tko ih nosi i kakve su, »vatreno ručno oružje, tufek«. To nije prvobitno značenje. Prvobitnije značenje očuvalo se u *pukšica muškamna* (Proroci) »kutijica mirisna« (v. *piksa*), *pusa* (Vrbnik) »1° glavičina točka« = *puška* (slov., Istra), deminutiv *pūškica* (ŽK) »1° Radbuchse, 2° solanum nigrum (Istra), 3° u žrvnju trupić koji je usađen u sredim donjeg žrvnja«. Deminutiv od naziva vatrenog oružja: *puščica* (Vuk). Augmentativi: *pušetina, puščina*. Pridjevi na *-ani* < *-eni puščani* (Vuk) = na *-en puškani* (Istra) = *puščen*. Na *-ar puškar* »1° nišandžija, streljač, 2° vojnik naoružan puškom, 3° koji pravi puške« = na *-aš puškac* »1° nišandžija, šćar, 2° prezime« = *pušketar* (Crna Gora), pridjevi *puškárov, -ev*. Na *-arica puškarica* (Vuk, Poijica) »dječija puška«. Na *-arnica puškarnica* (Vuk) »rupa kroz koju se puca«. Denominali na *-āti paskati se, -am (na-) ~ napuškatati se* »najesti se«, na *-etati pušk tati, -am* (Piva—Drobnjak) = na *-aroři puškarati, -am* impf, »pucati puškom u borbi« = *pūšati, -ām* (Vrbnik) »pucati«. Na mlet. *-ada* < lat. *-ara puškada* (Rab) »hitac iz puške«. Na mlet. *-aizza* > *-ajica* < lat. *-atida* (v. *mlakajica*) *puškajica* f (Lika) = naša složenica

puskámét (Bukovica). Na tal. *-om puškon* (Dubrovnik) »vatreno oružje«. Nalazi se i u drugim slavina. Balkanska je riječ: rum. *pușcă*, glagol *a (în)pușca*, arb. *pushkê*, tur. *puşka*, madž. *puška*. Od stvnjem. *buxsa* < lat. *buxis* < gr. *πυξίς*, gen. *-ίδος*, *πυξός* »šimšir« > »cijev od šimširova drva (Buchbaum)«, značilo je najprije »1° sud sličan valjku, 2° spremnicu od tog drva« > »3° (od druge polovine 14. v.) vatreno oružje«. Mladenov i Iljinski izvode od slav. korijena *puh(atf)*, Preobraženski od rus. *puskát', pustíb, pušfb*. Čudno je doista da u romanskim jezicima *buxus* < *πυξός* nije ostavilo nikakova traga za pojam vatrenog oružja.

Lit.: ARj 7, 549. 12, 641. 732-45. Vuković, SDZb 10, 400. Elezović 2, 153. REW³ 6892. GM 359. Miklošič 268. Bruckner 449. Vasmer 2, 471. Mladenov 536. Iljinskij, Slávia 9, 585. Dement'jev, Russkij jazyk v škole 1947, 39-40. Vaillant, RES 24, 209. Dinić, GISAN 161, 71-73. Weigand-Hin i, 300.

puľac, gen. *-Ica* m (Kavanjin *puľac tovarice*) prema f na *-ica pućića* »mlad magarac, tovar, osao prema magarica, tovarica, oslića«, na *-e*, gen. *-etá pule* n (Smokvica, Korčula, bug.) »magare«. Mjesto mocijskog *-ec* > *-ac* sa *-ak puľak*, gen. *-aka* (Vuk), *-ić puľić* (Zadarski lekcionár: *tovarica i puľić*; Bernardin, Kašić, Ranjina, Parčić), na *-ec* + *-ie* > *-ćie puľić* (Poljica) = *pućićak*, gen. *-ćka*. Denominal na *-Hi (otputiti, -i* (Poljica, subjekt *magarica*) »okotiti«. Kol. *puľād*, gen. *-i* f (Vuk) = na *-enje puľenje* (Hvarinja, Kašić). Pridjev na *-inji puľinji* (~a *trava* »melissa«, Mikalja, Belostenec). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pullus* > tal. *pollo*. Upór. rimski naziv za Brione *Pullariae*. Ovamo može ići i lički kolektiv *puľicija* »mnogo djece«. Lat. *pullus* znači »mlado životinje«, odatle značenje *pućić* (Istra) »pile«, na tal. kolektivni sufix *-ame* < lat. *-amen puľam* m (Zaostrog) »pilad, piplad« < tal. *pollame* < kslat. *pullāmen* (Hiron). Upór. bug. *puľka* »Küchlein« i arb. *pule* »kokoš«. U tom značenju dobiva lat. sufix *-aster* > tal. *-astro: pulastar*, gen. *-astra* (Vladimirović, Poljica) = *pulostar*, gen. *-stra* (Bukovica, Dalmacija) = *polaštar*, gen. *-štra* (Istra), odatle na *-evina polaštrevina* »piletina« = *polašter*, gen. *-štra* (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *pollastro* < lat. *pullastra*. Iz dalmato-romanskog je od tal. **pullius* > pulj (Parčić »uccello di nido, pulcino«, Jurišić), na *-ić puľjić* (Vinkovci) »pile«. Osnovno **pullius* > rum. *puľiu*, *puľićá* pripada balkanskom latinitetu, odat-

le bug. *puľak*, *puek* m prema *ipujka* = hrv.-srp. *pújka* (Vuk, Srbija) »puran prema pura (v.)« = *pul'ka* (Galičnik) »mala kokoš« = *pu'ák* (Timok—Lužnik) »čuran, puran«. Odatle je stvoren uzvik za vabljenje tuka *páj puľ* = *puľ píra* (Drenovci). Upor. još ukr. *pul'ka*, madž. *pulyka, páka*. Posljednje nalazi se kod Belostenca *puka* »pura«. Upor. uzvik *puka, pukice* (Križevci) za dozivanje purica. Vjerojatno odatle je i glagol rum. *a să pui* »sich begatten (von Hunden und Wölfen)«, a *puia, puęe* »werfen« i naše *pújati se, -a* (subjekt *mačka*) = bug. *púľja se* (subjekt *magarica*) »rada pule« [usp. i pod *puđiti*]. Na *-ić puľjić*, gen. *-ica* (Vinkovci i okolica) »prase«, na *-SR* > *-ák puľjak*, gen. *-Ijka* »mješanac, melez, bastard«. Iz dalmato-romanskog je i lat. deminutiv na *-icella pullicella* > (disimilacija *II — l* > *n — ĩ*) *puncjela* (Dubrovnik) »1° djevojka, 2° dumna reda sv. Franje, ulica od *puncjela*, 3° toponim *Puncjelino* (položaj, Prčanj)«, pejorativizirano unakrštenjem sa *cupa* f (Dubrovnik) »sluškinja, prosta i nevjesta, upor. gr. u Epiru *τσούπρα* »kći«, *τσουπρουλα*) i umetnutim *m* pred labijalom *čumprelica* (Dubrovnik) »djevojka prosta«. Ovamo ide *puntela* (Bernardin) = slov. *puntela* (Dolenjsko), odatle izmjenom deminutivnog romanskog sufixa *domaćim -e*, gen. *-eta punče*, -i dodavanjem *domaćih deminutivnih sufixa punčka = punčika, punica*, augmentativ na *-ara punčara, punca* (Bela Krajina, istočna Štajerska), *puñčika* (hrv.-kajk., Prigorje) »beba, lutka«. Upor. kod Grimma njem. *Punze, Bunze*. Ispuštanjem *n* pred afrikatom (obratn, hiperkorektan govor) *puca* f (Istra, Slovinci, familijarni govor, slov. na hrvatskoj medi, sjeverozapadni krajevi Hrvatskog zagorja) »malo djevojčice« = *pyco* f (Bednja) »1° djevojka, cura, 2° (Bastaji, Daruvar) nadimak koze«. Talijanizam je *pultrunija* f (Marulić) »lijenost« < tal. *pohrania i patrona* f (Božava) = *poltróna* (Boka) »naslonjač« od tal. *poltrona*, a to od lat. *pulliter* > tal. *poliedro*.

Lit.: ARj 9, 149. 10, 589. 12, 642-650. DEI 3003-4. Rešetar, Stok. 267. Budmani, Rad 65, 165. 166. Pletersnik 2, 361. 363. Parčić 824. Ribarić, SDZb 9, 185. Cronia, W 6, 177. Mladenov 535. Tiktin 1277. Belić, Galičnik 110. GM 357. Matzenauer, LF 13, 174. 14, 409. Koštiál, JF 2, 309-310. Romanski 126. REW³ 6825. 6826. 6819. 6928. 6818a. Skok, ZRPh 54, 207. 208.

puľena f (Račišće) »ukras broda na provi«. Od tal. *polena*.

Lit.: DEI 2991.

puľi, indeklinabilni pridjev, epitet za *abaja* (v.), *duvak* (v.), *kapa, odaja, risovina, saftijani, vez* (Bosna), »šaren, nakićen pulijama ili pulicama«. Varijanta *purli*, pridjev indeklinabilni, epitet za *gaće, duvak*, istog značenja, odatle pridjev na *-at puriai (čekan)*. Na *-ja* (v.), kojim turski pridjev postaje deklinabilan: *puľija* f (Vuk, Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *puľija* (Peć) »1° puce, dugme, kopča, kliza, polče, veoma tanka pločica od kovine za ures, 2° litan (kaiš), 3° nadimak za šarenu ovcu (Poljica)«. Odatle: denominal na *-ati puľiján, -ám* (Poljica, subjekt *duvari*); *puľinko (konj, Bruvno, kapica puľioka* (Dalmacija) »nakićena pulijama«. Od tur. pridjeva na *-h: pullu*. Varijanta na *rl* nastade disimilacijom od *II*, upor. *duine* (v.). Osnovna turska imenica *puľ* nalazi se u *puľ m* (Leskovac, Srbija) = *puľ* (Kosmet) »1° dugme, puce, 2° poštanska marka, 3° para, novac« = *pula f* (Ključ, Duvno) »sitan kositren ili srebrn nakit, koji se prišiva, puce«. S postpozicijom *-süz: pulsuz — parasuz* »bez puľa (Kosmet)«. Deminutiv na *-ica puľica* f (Vinkovci, Bosna, Sušnjevo selo, Rakovac, Varoš, Slavonija) = na *-ka puľka* »1° šljoka, titrejka, 2° malo puce, 3° nadimak ovcu, 4° zoološki termin: kornjaš« — *puľka* »biljka globularia vulgáris«, s pridjevom na *-jav puľičav* »s pjegama ili mrljama na koži«. Na *-ika puľika* »biljka inula conyza«. Pridjevi na *-atst puľatst* »šaren, pjegav«, upravo od složenice **puľat* »konj« kao *dorat* (v.). Deminutiv na tur. *-cigaz: puľčáz*, gen. *-aza* (Vuk, Dalmacija) »ploča ili kopča na ječermi od kovine za ukras«. Na *-an puľan* m (Lika) »ime ovnu« prema f (*ovca*) *puľija*, s deminutivom na *-čić puľančić*. Denominal na *-ati palati (se), -am (na-, po-)* »kititi puľama ili puľijama (*duhan se puľa ili šuljka*, J. S. Reljković)«. Oblik *kapa puľalija* f (Kralje, Turska Hrvatska) »kapa nakićena puľama ili puľijama«; turciziran je naš femininum. Na *-eška puľeška* (Lika) »ime ovcu«. S refleksom *lj* za tur. / (upor. *nj* za tur. *n binjedžija*): *puľja* (Bosna, Srbija, Kosmet) »stari turski novac u vrijednosti 60 para ili 1 i 1/2 groša«, *puľje* f pl. (Vuk) »oble okrugle pjegice ili šare od puľija«, odatle *napuľkati* »puľijama nakititi«. Radna imenica na *-ar: puľjār* (Bosanska krajina) »koji pravi ili prodaje puľje (pule ili pulije)«. Pridjev na *-ast, -at: puľjast, puľjat (konj, dogar)* »šaren«. Deminutivi na *-ica puľjica* (Šulek) »bradavica, pupuška«, f pl. *puľjice* »izasutak od svraba«, s pridjevom na *-jav puľjičav; na-ka Puľjka f* (također slov.) »1° kugljica, 2° malo dugme (Bukovica), 3° vrst bilja«, s pridjevima na *-asi puľjkast* = na *-av puľjkav* »1° pun mje-

hura, prišteva, 2° šupljikav«, poimeničen na *-ec puľjkavac*, gen. *-vca* »svrab, suga«. Denominal *ispuľčati* (Srbija). U Kosmetu izvedenice od *puľija* imaju metaforicko značenje »pljesniv«, tako pridjev na *-av puľľjav (~e pare)*. Denominal na *-ati upuľjat (se)* »upljesniviti se«, odatle *puľjan, upuľjan* »buđav, pljesniv«. Balkanski turcizam gr.-lat. podrijetla (tur. < ar. *puľ*, iz gr. *ἀβολος* > internacionalno *obol* m ili vjerojatnije od biz. *φολλίς, φόλις* »sitan novac«, ngr. *φόλλα* < lat. *follis*, upor. dubrovački *follar*, v.) iz oblasti novca i novčanog nakita: bug. *puľ* »Knopf, Kopf (von Nägel, Niete, novac od 5 para, Stempel«, deminutiv *puľce*, arb. *puľle*, cine. *puľ'á*. U značenju »poštanska marka, Stempel, biljeg« turcizam potječe od tal. *bollo* < lat. *bullá*. Tako su se u balkanskom turcizmu unakrštile dvije riječi različitog podrijetla.

Lit.: ARj 12, 642. 644. 645. 647. ZbNŽ 4, 266. 6, 81. Elezović, 2, 118. 393. Mladenov 535. GM 356. Miklošič 267. Skok, Slávia 15, 488., br. 614. i 615. Pascu 2, 877. REW³ 1385. Vasmer 2, 463. Isti, GL 60.

puľit (Sasin), pridjev, »čist«. Od tal. part. perf. *puľito*, od *puľire* < lat. *palitus, polire*. Ovamo ide hrv.-kajk. stolarski termin na njem. *-ieren* > *-irati politirati, -litirām* impf. (Lika, ŽK). Taj je nastao upravo od njem. *polieren* > fr. *polir* > **polirat* unakrštenjem s lat. apstraktnom na *-ura*, koji se dodaje na part. perf. njem. *Politur* < lat. *politura* > *politura* f. Odatle je došao *-ft-* i u infinitiv.

Lit.: ARj 10, 603. REW³ 6635 b. Weigand-Hirt 2, 447.

puľitánke f pl. (Božava) »specie di fichi«. Od pridjeva na lat. *-anus* > tal. *-ano: napoletano* (se. *fico*), od *Napoli* < gr. *Νεάπολις* »Novi grad«.

Lit.: Cronia, ID 6, 118.

puľiti, puľim impf. (Varoš, Slavonija) »čupati ili vaditi niti na marami, tako da naprave rese, cimati, čimkati svilu«. Također slov. *puľiti (travo, plevel, lase)* »ausraufen«. Upor. još jezik *raspuľiti* (16. v.) »ispružiti, isplaziti«. Sa *lj* iz prezenta u inf. *puľjiti, puľjim* »1° čupati (dlake, kosu), 2° (metafora) perušati, pljačkati (u igri)«. Odatle *opuľkati*. U Dubrovniku part. perf. pasiva kao pridjev *puľjena svila* »Zupf-seide, oćimci«. Usp. i pod *páj*. Razlikovati treba od *puľjiti, puľeim* impf. (Vuk) (*is-*) »zaguljivati isturivati, pomaljati (objekt *puľdru, oči*)«, varijanta od ekspresivnog glagola *buľjiti*

(v.). Odatle hipokoristik *púljo* m (Vuk) »buljook, buljooka«. Ta se varijanta nalazi i u češ. *poultiti* (oči) — *bouliti*, bug. *piđja se* »die Augen aufreissen«, ukr. *upulyty*. Upór. *Pulooča Građoje* (Hvosno, Prizren). U Vodicama (Istra) postoji još *puliti*, *-in* (o djeci), s nejasnim značenjem »pressen«. Upór. još *pulkāti* (Virje) »das Getreide aus einem Holztröge worfeln«. Usp. *puljak*.

Lit.: ARj 12, 646. 647. 650. 651. *PleterSnik* 2, 363. *ZbNŽ* 16, 100. Ribarić, *SDZb* 9, 185. Fancev, *ASPh* 29, 385. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečny* 74, 289.

púikra f »vrst hijacinta«. Od mlet. *pulcra* < lat. pridjev *pulcher* »lijep«, poimeničen u femininum.

Lit.: ARj 12, 646. *DEI* 3143.

pulòglavac, gen. *-avca* m (Valpovo) — *poljoglavac* (Srijem) = *puljeglavac* (Poljica, Dalmacija) = *punoglavac* (Valjevo, Srbija, Gornja Bukovica kod Valjeva) = *poluglavac* = (s disimilacijom *l — l > n — ĩ*) *ponoglavac* (Mihinica kod Valjeva) »mlada žabica, kad se izleže«. Prema Hammu prvi dio složenice sadrži osnovu od češ. deminutiva *pulec*, gen. *pulce* »larva žabe«. Kako ta riječ ne postoji više u hrv.-srp., bila je izopačivana zamjenom sa *polu-* (v.), *puno-* (v.). Kako te zamjene nisu semantički odgovarale, zamijenjena je i drugom riječi: *batoglavac* (Brač). Hirtz daje još 33 razna imena za ovu žabicu. Ne zna se ide li ovamo (sa *j < lj*) *pufoglavica* »morska riba trlja, mulus barbatus«.

Lit.: ARj 12, 627. 647. Hirtz, *Amph.* 5, 115. 116. *Holub-Kopečny* 305.

pulpit m (17. v., Dubrovnik, Zore) = *pulpit* (Čilipi, Potomje) »uzdignuto mjesto u crkvi s kojega se čita sv. Pismo i propovijeda, obično mu je mjesto sa strane evanđelja, razlikuje se od ambona; sinonim: štionik«. Učen crkveni latinizam ili talijanizam, lat. *pulpitum* > tal. *pulpito*.

Lit.: ARj 12, 647. *Setka* 2, 156.

puls m (Vrbnik) = *palas*, gen. *poisa* (Pest, Dubrovnik) = *púlas* (Božava, genitiv nije zabilježen) = (zamjenom dočetka *-as*, gen. *-sa* našim sufiksom *-bc > -ac*) *pulac*, gen. *-Ica* (Baška Draga, Poljica) »bilo (na ruci)«. Oblici sa *o* su talijanizmi < tal. *polso*, sa *u* mogu biti i dalmato-romanski ostatak od lat. *pulsus*. Talijanizam *pols*, gen. *-Isa* (Istra) »manžeta, taclija« govori se i s deminutivnim sufik-

som *-etta*, *-ino*: *polsete* f (Muo), *polsini* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »manžete«, *polstn* m (Kučiste) »donji dio košulje na rukavu, večica (Boka, v.)«. Razvitak značenja objašnjava se po zakonu sinagoge »ono što stoji na bilu na ruci > manžeta«.

Lit.: ARj 10, 588. 617. 12, 642. 647. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW* 6839.

pulverina f (Pazin, Istra) »prašak«. Od tal. deminutiva na *-ina* *polverina*, od *pólvere* f < lat. *pulvis*, gen. *-eris*.

Lit.: ARj 12, 647. *REW* 6842. Matzenauer, *LF* 14, 410.

puljak, gen. *-ljka* m (Šulek) »1° mjehur u vodi, 2° bobuk, klobuk u staklu, 3° vrsta kornjaša sphaerius, 4° vrsta puža«. Stulić ima iz rus. *pulja* »olovna kugljica«. Šulekov neologizam *puljkonoša* »biljka«, prevedenica od *sphaerophorus*. Usp. pod *púlti*. [Mlet. *pùlga*].

Lit.: ARj 12, 648. *Miklošič* 267. *DEI* 3144.

puljizica f (Dubrovnik) »1° vrsta bundeva, 2° žena iz Apulije« prema m *Pùljiz*, gen. *-iza* »čovjek iz Apulije«. Od tal. pridjeva *Pugliese*, izvedenog s pomoću lat. *-emis > -ese* od *Puglia* (afereza a-) < *Apulia* > *Apulija*, odatle prezime *Puljizević* (u dubrovačkom kraju) i apelativ *puljiz* »neka vrsta vinove loze bijela i crna grožđa (u Dalmaciji)«; talijanska provincija je naprama Dubrovniku.

Lit.: ARj 12, 650. Rešetar, *Štok.* 251. Matzenauer, *LF* 14, 410.

puljkati, *-am* impf. (Bukovica, subjekt *voda* kad vri) »ključati, gogoljati«. Onomatopeja. Usp. *puljak* i *puliti*.

Lit.: ARj 12, 650.

pùljpas m (Mrka Poljana, Srbija) »kotarica kao čupić ili polovina školjke, u kojoj se nosi ćumur (meće se pod pazuhu)«.

Lit.: ARj 12, 651.

puma f (Valpovo) »obučarski alat, ono na čem se rastuće potplat«.

Lit.: ARj 12, 651.

pumešce n (Lika) »mali pas«. Deminutiv na dvostruki sufiks na *-bc + -bce > -sce* (tip *janješce*) prema slov. *puma* < njem. *Pommer* »kurzer langköpfiger und langhariger Haushund«. Usp. furi, *pùmar* »botoló, cane piccolo e ringhioso«.

Lit.: ARj 12, 651. *Weigand-Hirt* 2, 450. *Pirona** 824.

pumpa f (hrvatski gradovi) »šprica, smrk«. = *pumpa* (Račišće) »mašina za sumporanje«. Denominál na *-ati pumpati*, *-am* impf, (hrvatski gradovi) »1° objekt *vodu*, 2° (preneseno, metaforički) objekt *novce*«. Od tal. *pompa*, *pompare*.

Lit.: *Klaič** 1038-39. *Prati* 785-6.

pumpala f (Šulek) »vrsta maka, papaver Rhoecas« = *purpala*, = *purpava* = *purpelica* = *prpeluce* = *prpulice* (sve tri slov.) = *pulpola* = *purpola* (Koruška) = *purpava* (Maribor) = *pupolini* (Dubrovnik) »papaveri rossii« Osim *pupolini* sve slov. [Čini se prema lat. *purpura* = tal. *pórpura*, usp. hrv. sinonim *crljeni mak* »papaver Rhoecas«].

Lit.: ARj 12, 651. *Šulek* 319. 320. 539. Barle, *ZbNŽ* 31, 1, 221.

pumpava f (Šulek, slov.) »biljka češ. *pumpava*« = *pupava* (Pančić) »Karlsdistel, Kreuzdistel« sa umetnutim *m* pred *p*, usp. rus. *pupava*. Upór. *pupoljak* (v.). Oblik *pompava* (Šulek) odgovara rus. *popava*, ali za druge biljke.

Lit.: ARj 12, 651. 679. *Holub-Kopečny* 306. *Šulek* 303. 319. *Machek* 134-5.

pumpres m (Dubrovnik) »(pomorski termin) na kljunu od lađe položena lijenka«. Od tal. *bompresso* (16. v.) »albero sulla ruota di prua« < engl. *bowsprit*, hol. *boegspriet*, nvjnjem. *Bugspriet*; u talijanski došlo preko španj. *bauprés*.

Lit.: Zore, *Tud.* 18. *DEI* 557.

pün (Vuk, od 14. i 15. v. sa *l > u*) — *pun* (Kosmet), negativno *nepun*, sa *pre- prepun* = *paln* (Cres) = *peln* (Krk), ie., baltoslav., sveslav i praslav., steslav. *piõns* »pienus, voll«. Deminutivi na *-ahbn*: *pūnan*, *f-äna* < *pūnahan* (Vuk) = na *-jahbn pūnjahan* (Istra), na *-ačbk pūnačak*, *f-lka* (Vuk, Kosmet), dvostruko amanjn na *-ačbk + -bk pūnaččak* (južnomoravsko i timočko-lužničko narječje). Apsolutni superlativi tvore se reduplikacijom s različitim sufiksima u drugom dijelu: *pun pūncat* (Vuk) = *pūncat* (Kosmet), *pūncet* (Vuk), *punišat* (Prčanj), *punàcan*, *f-cna* (Kosmet), *puncijan*, *punajat*, *punžan*. Apstrakti na *-oca pūnoča f*, na *-oii punast f* (15. v.), na *-ina punina*. Prilozi *puno* »mnogo« (jugozapadni krajevi), pred pridjevima »veoma, vrlo, fr. tres«, *napuno*, *napunom*, *potpuno*, stari lokativ *napuni* (15. do 17. v.), na priloško *-oma punoma* (Istra), *pot-punoma*. Prilog *puno* (Vuk) »blago«: *puno meni'* (*nene*) (Crna Gora) je prevedenica (calque) °d gr. εἶς πόλα ἔτη (v. *spolajiti*). Veoma če-

sto dolazi u složenicama od sintagmi kojima se mnogo puta prevode analogne njemačke složenice: pridjevi: *punoljetan* »volljährig«, *punokrvan* »vollblütig«, *punovažan* »vollgihig«, *punovlastan*; imenice: *punomoć* f = na *-je punòmoće* = *punamoć* (Stulić) < lat. *plentipotentia*, odatle radna imenica *punomoćnik*, denominál *opunomoćiti*. Sveslav. i praslav. denominál na *-iti puniti*, *-em* (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *po-*). Iterativni na *-a*: *-punjati*, *-ant*, na *-va-* *-punjavati*, *-ām* (*do-*, 18. v., Vuk, Dubrovnik) = *-punjivati*, *-ujem* = *-punjevati*, samo s prefiksima. Odatle postverbalni pridjevi *ispun* = *napun* = *potpun* (negativno *nepotpun*) »cio«, s apstraktumom *ispunost*, *potpunost*, na *-it ispunit*, *napunit*, odatle na *-ljiv ispunitljiv*, na *-iv ispuniv* (Stulić), *napuniv*, *ispunljiv*, s radnom imenicom na *-telj* m prema *f-teljica ispunitelj* prema *ispuniteljica*, *napunitelj* prema *napuniteljica*. Poimeničen part. perf. pasiva *punjenice* f pl. »prutak, vodoravna crta, s nanizanim kao zupcima na pili, kao ornament«. Ovamo i *porùnice* f pl. (Smokvica, Korčula) = *poponica* = *popovnica* (promjene *u > o* zbog toga što se zaboravilo na vezu s *popuniti*) »mreža za lov na ribu od kamena«. Samoglasnik *u* u *pun* nastao je od sonantnog */.* Upor. steslav. *piõns* = *piõns*, bug. *palen*, češ. *plný*, polj. *pełny*, rus. *polnyj*. S tim se potpuno slažu baltičke paralele: stprus. *pilnan*, lit. *pilnas*, lot. *piha* »isto« < ie. *plnos. Ie. je korijen **pel-* (upór. *puk*), pojavljuje se kao u baltoslavenskom u ništičnom prijevodu (Tiefstufe) i u sanskr. *purna-* »pun« kao i got. *fulls*, stvnjem. *voll*. U lat. zastupljen je u bazi *pæle-pienus i *pleo, plere*, koja u internacionalnoj terminologiji igra važnu ulogu (*suplent, suplirati, suplement, komplement, kompletan*, kao i *plus, plural, plebejac*, od *plēbs*). Ista je baza i u arb. *plot* »pun« i *plok-gu* »Häufe«, gr. πλοῦτος »bogatstvo«, odatle *plutokracija*. Gr. πολῦς sadrži ie. prijetoj **pol-*, također je rašireno u internacionalnoj terminologiji: *politehnika, poligraf* itd. Pridjev *pun* igra ulogu i u antroponimiji: *Punoš* < *Plnoš* (14. v.), odatle prezime na *-ič Punošević*, toponim *Punoševac*, *Puniša*.

Lit.: ARj 2, 653. 4, 16. 8, 11. 43. 12, 651. 9, 543. 12, 651-75. *Miklošič* 236. *Holub-Kopečny* 279. *Bruckner* 402. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. *WP* 2, 64. *Boisacq** 783-784. *Kretschmer*, *KZ* 31,402. *Jokl*, *Stud.* 71. *SA* 87.

pünat, gen. *-ünta* m (15—17. v., čakavci, zapadni krajevi) »točka, tacka« = *punt* (1708) »uslov, uvjet« = *punto* m (*prvi* ~, Kašić, čist talijanizam) = pl. *punti* (Komulović) »članci«.

Od tal. *punto* < poimeničen lat. part. perf. u sr. r. *punctum* od *pungere*. Prilog na -om *puntom podne* (ŽK). Latinizam *punkt* m (1575), pl. *punktovi* »uvjet, Satz, rečenica«. Oblik *púkat* nije potvrđen. Poimeničen lat. f. *puncta* > *punta* f (Poljica, Vrbnik) »bolest pneumonia crouposa«, *punta* f (Poljica, Vrbnik, Rab, Korčula, Kučište, Istra, Dalmacija do Pelješca) »1° vrh, šiljak, 2° (obalski termin i toponim) rt, rat«. Pridjevi na -en *punten* (Istra) »šiljast«, na -ast *puntasi* »šiljast«. *Bunta* f (Brač, rt u Sutivanu). Taj oblik može biti i dalmato-romanski. Mletački maskulinum: *pSnat*, gen. *ponta* m (Korčula) »očica, bod u igri na karte«, *ponat*, gen. -nta (Mikalja) »1° točka, 2° članak, 3° zabod igle kad se šije, 4° čas, trenutak, 3goda« = *pónat* (Riječka nahija, primjer: *dobar ponat ima u ruci*) »5° snaga, jačina, 6° (Držić, Sasin) posebno značenje u govoru crevljara«. Mletački femininum *ponta* (Dubrovnik, Cavtat) »7° vrh, rt od olovke, 8° (kao obalski termin) isto što punta, rat«. U tom značenju (8°) govori se u Budvi, Baru *Ponta Voluica*, *Petrova punta* Skadarsko jezero, Dubrovnik, Kučište, Muo, Potomje, g. 1347. *od pontam Stagni*, Dobrota, Lastva. Pridjev *pontast* »šiljast«. Denominal na -ati *pontat* (Mljet, subjekt *vrša*) »iči vrhom (obratno: *treso*)« < tal. *puntare*. Oblik *ponta* znači još »9° bodac, protisli, 10° žalost«, v. gore *punta*. Izvedenice su ove: na lat. pridjevski sufiks -alis poimeničen u sr. rodu vlat. *punctale > *punto*, gen. -ala = *puntai* (Vodopić, Dubrovnik, u primjeru: *pregledajte sve redom puntale', ako je koji polaskal* v. *polaskati!*, *odgrmite zemlju i potvrdite ga klinom*) = *pantai* m »nekakav stup zabit u zid hercegovačke kuće« < tal. *puntale*. Na tal. -ina *pomina* f (Potomje) »čavao« < tal. *puntina*. Na lat. -ellus > tal. -elio *puntel* m (Vrbnik) »podupirač, potporanj« < tal. *puntello*. Odatle *puntelati*, -am (Vrbnik) < tal. *puntellare*. Izvedenica na isti sufiks lat. -ella > -tija *puntilla* f (Poljica) »čipka« je zacijelo iz dalmato-romanskog. Upor. i španj. *puntilla* »isto«. Na složen tal. sufiks -arius + -olus > -eruolo: *puntàröl*, gen. -àla (Lika, Istra, Vrbnik) »(zidarski i klesarski alat) gvozden klin na vrhu zaoštren i zanađen (služi za klesanje kamena)« = *puntarjal*, gen. -òla (Račišće) »alat za pravljenje rupe na obruču« = *pontarol* m (15. v.) = (asimilacija o -α > a - a) *paniamo*, gen. -ùla m (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Perast, Mikalja) »viljuška, perutn (Korčula), pinjur, gen. -ura (Šibenik), p'irun (Boka, v.)« = *pan-tai'ülj'*, gen. -ulja (Mostar, Hercegovina) = *pantaruo*, gen. -ùla (Lastva) »isto« < mlet.

pontariolo, tosk. *punteruolo*. Apstraktum na -ura *puntura* (Stolić, Lika) = *pontúra* (Crmnica) »pleuritis« < tal. *puntura*. Upor. još *ponturica* (dalmatinski rukopis, 18. v.) »neka maslina«. S tal. prefiksom i- < lat. ex- : *špunt* m (ŽK) »kod gradnje kuće od brvana, ako su uglovi tako učinjeni da brvno strši van« < njem. *Špund*, od tal. postverbala *spunto* od *spuntare*, češ. *špunt*, *spuntovati*, polj. *szpunt*. Mlet. pridjev *spunto* nalazi se u *spunto* (Rab) »zaošćeno vino«. Isto s deminutivnim tal. sufiksom -ino *špuntín* (*vino na špuntin*, Račišće) »kad naginje na ljutinu«. Glagol na -ati = tal. -are: *spuntati* (Nalješković, Potomje; primjer: *nije ni spònto*) »započeti rad« = *spuntai* (Korčula) »izici na kraj, pojaviti se (*sunce je spuntalo*). S prefiksom a- < ad- apstraktum na lat. -mentun > tal. -mento *appuntamento* »rendez-vous« = (*alpuntàmenat*, gen. -enta m (Dubrovnik, Cavtat; primjer: *gubi vrime po puntamentima*, Korčula) »sastanak«. Imperativne tál. složenice su dvije: tal. *puntapetto* = mlet. *pontapeto* (drugi je dio *petto* < lat. *peetus*) > *puntapêt* m (Rab, Božava) »pribadača, fermaglio« = *pantapet* m (Crna Gora) »nekakav ženski nakit od zlata, srebra ili lošeg metala (nosi se u sredini prsiju)«. Dolazi i složenica u kojoj je drugi dio mlet. *pie* < tal. *piedi puntàpija* f (Dubrovnik, Čilipi) = *pantapije* (Konavli, Budva) »Querstange, womit die Tür inwendig geschlossen wird, palanga (Boka)«, deminutiv na lat. -ellus + -ica *puntapjelica* (Šipan) »zaporanj od vrata«. Mletačka složenica znači: »zaustavi nogu, ne moš dalje«. Na lat. glagolski nastavak -iare *punctiare* nalaze se u njem. *punzen*, *punzieren* > *puncirati*, *puncirām* »baždirati (ŽK)« = *puncevati*, -ujem, pridjev *puncevan* (*puncevni ured* 1866, neologizam za njem. *Punzieramt*) = slov. *pünc*, gen. -nca »Punze«. Njemačka riječ potječe od tal. *punzone*, *ponzare*. Spomenuti još treba *jinputivat* impf. (Božava) »riempire« < *inpuntire* (od sintagme *in punto*).

Lit.: ARj 9, 618. 10, 589. 733. 763. *Pleteršnik* 2, 364. Rešetar, *Stok*. 264. Cronia, *ID* 6, PLO. 118. Zore, *Rad* 108, 230. 115, 138. Miletić, *SDZb* 9, 264. 384. Budmani, *Rod* 65, 165-66. Kušar, *Rad* 118, 20. 23. 25. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. *Mon. rag.* 1, 217. *SEZb* 13, 160. *REW*³ 6847. 6848. *Bruckner* 554. Rešetar, *JF* 12, 286. Matzenauer, *LF* 14, 410.

punča f (Vrbnik) »uzao s petljom na koju se objesi udica«. Teško da je u vezi sa *púnjka* (Vuk, Sinj, Kralje, Turska Hrvatska) »spona, petlja, u koju se puca šapne«, koja je nastala od *sponka*, od *peti* (v.), unakrštanjem sa

puce; odatle promjena o > u. Riječ *punča* bit će romanski postverbal od *punctiare »bosti« > tal. *ponzare* »drücken, pressen, naprezati se«. Dočetak -ča mjesto 'ka ne bi se mogao objasniti turcizmom *kopča*, u Vrbniku gdje nema turcizama.

Lit.: ARj 12, 663. 675. Daničić, *Osn.* 299. *REW*³ 6845.

punčuh m (Hrvatsko zagorje) »ženske visoke cipele« = *pundžuka* f (Popović) »obuća koja se veže, cokula, opanak« = *pündžuke*, gen. *pundžuka* f pl. (Šabac, Čačak) »cipelice za djecu«. Odatle ispuštanjem dočeka -uh ili -uka, koji se osjećao kao pejorativni ili augmentativni sufiks (upor. *Maduka* za *Mađar*) *púnjde* f pl. (Trebarjevo kod Siska) »obuća, cipele, crevlje«. Od njem. složenice *Buntschuh/Puntschuh*, u češ. *punčocha*, polj. *pończocho*. Prvi dio njemačke složenice *Bund* »Kopfbinde« nalazi se u *punt* m »kika, perčin, buć, kukma, pramen, čuperak«. Odatle kajkavski deminutiv na -eh < -bk *puntek* (Stubička župa, Hrvatsko zagorje) »čvor kose«. Glede drugog značenja u *punta* f »buna« < njem. *Bund* v. *buntovnik*. Složenica je još *puntvajm* m (Vuk) »neprovrelo slatko vino kojim se zaliva i zasladuje bermet«.

Lit.: ARj 12, 627. 664. 671. 673. *Holub-Kopečny* 305. *Bruckner* 686. *Striedter-Temps* 179.

púndrati, -am impf. (Lika, objekti: *robu, salo, konce sa sukna*) »parati, čupati, grebati, česati«. Refleksiv *pundrati* se »česati se« možda dosi u vezi s parazitom *púndrav*, jer se govori u Lici »češe se kao da su mu pundravi u turu«. Ispuštanjem refleksiva moglo je nastati pomenuto gornje značenje »čupati«.

Lit.: ARj 12, 614. 663.

punga f (Vrbnik, Dobrinj) »kornjača«. Ne zna se ide li zajedno sa nazivom koji je Rešetar zabilježio za žabu krastaču: *žaba puhača* = *pugača*. Kako se kornjača zove i *bremenjača*, jer nosi oklop kao *breme*, *punga* može biti metafora od srg. πούγγη (v. *puhva*) > steslav. *P'gy*, *pogva* »corymbus«. Upor. mlet. *ponga* »Kröpf der Vogel«.

Lit.: ARj 12, 620-21. Hirtz, *Amph.* 125. *REW*³ 6849. *Rohlf's* 1772. Johansson, *KZ* 36, 367. Jagić, *ASPH* 1, 431. *GM* 357. *DEI* 3014.

pùnica f (Vuk, 15. v.) = *pelnica* (Vrbnik) = *polnica* (slov.), samo hrv.-srp. i slov. »ženina taati, tašta«. Pridjev na -in *puničin*. Prema tipu

mocije f -ica prema m -bc (tip *Nijemac* - *Njemica*) stvoren je m *punac*, gen. -nea »tast, ženin otac«. Na -evina *punčevina* (Hercegovina) »tazbina«. Hipokoristici *puna* (Pavlinović) = *pune* f. Samoglasnik u je nastao iz sonantnog /, kako se vidi iz *pinica* (Mirakuli, 1507; Antun Dalmatin), *puonica* (Ranjina) i današnjih čakavskih oblika na Cresu i Krku. Već je Daničić, *Osn.* 524 i *Kor.* 288 ispravno uzeo da je to izvedenica od *pūn*, ako i nije objasnio semantički razvitak. Maretić je objašnjavao *punica* onim što danas po Gilliéronu zovemo izbjegavanje homonimije: *tašta* »ženina mati« je homonim sa *tašta* »prazna«; da se izbjegne ta homonimija, narod je stvorio *punica* »mulier plena«, izvedenicu od pridjeva obratnog značenja. Postavlja se pitanje da li je *punica* izvedenica od pridjeva ili je to radna imenica na -ica f prema m na -bc od denominala *puniti* prema tipu *pijevac* = *pjeвица* od *plvati* (v.). Upor. još *bogorodica*, *konjokradica*. Budući da se *punac* i *punica* nalaze na teritoriju nekadašnje oglajske patrijaršije, gdje se važnost od *cognatio spiritudlis* osobito isticala, kako se vidi iz crkvenog termina *sanctula* > *sutla* f prema *sutal*, *sudi* (v.), vjerojatno je da je *punac-punica* izvedenica od denominala *puniti*. Značenje bi bilo te radne imenice »onaj, ona, koja popunjuje duhovno srodstvo«. Ako se uzme izvedenje od pridjeva *pun*, ne dobiva se pravi smisao te lingvističke reforme. Kolika se pridavala važnost crkvenom pojmu *cognatio spiritudlis*, vidi se iz Metodijeve homilije, o kojoj v. Vaillant, *RES* 23, 34. U pogledu grijeha rodstva (= *grih rostva*) po ženidbi *punica* je u istom rangu sa *maćehom*. Spolno općenje s njome zabranjuju crkveni zakoni. Riječ *punica* igra izvjesnu ulogu i u ornitološkoj terminologiji: *careva*, *kraljeva punica* je ptica »sylvia rubecola, pyrrhula rubricilla«, *banj punica*, *trkova*, *trikova*, *vranjkova punica* i *puničica*.

Lit.: ARj 12, 660. 664. Hirtz, *Aves* 85. 213. 399. Maretić, *Rad* 102, 239. Koštiál, *JF* 4, 182-183. *Miklošii* 256.

punkač m (Samobor) = *punjkač* (Vidovec, Hrvatsko zagorje) »ognjena žaba«. Izvedenica na -ač od onomatopeje kao i lat. *bombinator*, njem. *Unke*. Zove se i *bulalica* (Dalmacija), *bukovac*, gen. -vca (Lika), nazvana tako što »vavijek buče«. Taj njezin glas različito se varira (onomatopeizira): *kunkač*, odatle ispuštanjem n *kučič*, *kukavica*, odatle *kumkač*, *kum*; kao u njem. *Unke'* *unkač*, *unjkavica*. Mijenjanjem početnog suglasnika u m: *munkač*, *munkalica*, *mukica*; zamjenom sa h: *huntač*, *hupač*; sa p:

pupai (Počitelj, Lika) itd. Interesantan primjer onomatopejskog variranja.

Lit.: *ARj* 12, 667. 675. 676. Hirtz, *Amph.* 13.

punta f (Srbija) »laž, oblagivanje, opadanje, potvora«. Denominal na *-ati puntati*, *-ām* impf. (Srbija) »lagati na koga, bijediti, potvoriti«. Pridjev na *-lživ*: *puntlživ* »lažljiv, onaj koji oblaguje«. Upor. *punta* f (Banja Luka) < njem. *Bund* u značenju »uznemirivanje lažnim vijestima«. V. *bunt*.

Lit.: *ARj* 12, 671. 673. 674.

punj m (Istra) »1° šaka, pest, pesnica, 2° rukovet« = *punja* f (Jačke, Kurelac) »udarac šakom« = *punja* (Vodice, narodna pjesma: *s punjom mu je čavle zabijala jzubi mu je niti otkidala*) — slov. *punja* (Notranjsko). [Od tal. *pugno*, sitai, pi. *pugna* »1° mano serrata per prendere o colpire, 2° rukovet«]. Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. **pugnale* > *punjao*, gen. *-ala* m (Marin Držić) s= *punjo*, gen. *-ala* (Mikalja, Kašić) = (*u* > *i* nejasno) *pinjol*, gen. *-ala* (narodna pjesma) »bodež« < tal. *pugnale*.

Lit.: *ARj* 12, 673. Ribarić, *SDZb* 9, 171. Šturm, *ČSJK* 6, 74. *REW*³ 6812. 6814. Barić, *AA* 2, 131. si. *DEI* 3141.

púnjiti se, *púnjiti* impf. (Lika, na koga) »srditi se, ljutiti se, buriti«. Ekspresivan glagol kao *pnčiti se*, *buriti se* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 675.

pup, gen. *pupa* m (Vrbnik), sveslav. i praslav. *pǫpǫ*, »germen«. Deminutivi na *-bk pupak*, gen. *pupka* »isto«, s akcentom *pupak*, gen. *-pka* (metafora) »umbilicus«. Upor. značenje: *razvio se pupak* »struniti se«, *prekinuti, uganuti pupak* (Srijem, Ljubiša) »okilaviti«. Odatle hipokoristik *pupa* f (Vuk) »1° germen, 2° (sinegdoha od *pupak*) trbuh« = *pupa*, gen. *pupe* (Kosmet, dječji jezik) »trbuh«, upor. za takav semantički razvitak rum. *buric* »trbuh, srce« < lat. *umbilicus*, v. *proburaziti* = *pupa* (Vuk, Boka) »3° biljka ornithogalumbellatum«. Izvedenice su od *pup* i od *pupak*. Deminutivi na *-bc pupac* (Šulek) »biljka«, na *-ica pupica* (Dobroselo, Lika, Šabac, Istra, Reljković) »germen«, na *-ič putić* = *pupčić* »isto«. Od *pup*: pridjev na *-av pupav* »(djeca) u koje je veliki trbuh«, na *-at pupat* »koji ima velike pupove«, poimeničen u femininumu *pupava* »biljka«, na *-bc pupavac*, gen. *-vea* (Lika) »1° čovjek trbušav, 2° biljka phallus impudicus, 3° prosijek (Orahovica, metafora)«, na *-ica pupavica*

»biljka«. Na *-olj*: *pupolj*, s deminutivom na *-bk pupoljak*, gen. *-ōljka* »germen«. Na *-ulj pupulj* (Brestovac, Srbija) »izrastao nalik na pup (metafora)«. Na *-arica puparica* (Poljica) »ovca«. Odatle deminutiv na *-ica pūpuljica* (Vuk) »1° bubuljica, izrastao, oblutak, 2° bacca juniperi (metafora)«, na *-ka pupūljka* (Kosmet) »pupoljak«. Na *-uSka pupūška* (Vuk, Vukovar) »1° na hljebu guka, 2° mahuna koja pupa (Timok, Lužnik)«. Kol. na *-je: pūplje* (također slov.). Na *-njāk pupnjak* (Topolovac) »klin koji na saonama skapca stražnji opijen, sa svorom«. Denominal na *-ati pupati*, *-ām* (*na-*). Ovamo možda i bosanski izraz *pupa hava* (Banja Luka) [< tur. *pupa hava* »povoljno vrijeme«, Škaljić]. Upor. prilog *pupa* (Kosmet) »dobro, divota«. Odatle sa lat. sufiksom *-atorem pupātor* (Vuk, Rešetar, Milas) »cvijet od tikve, bundeve, ruže« [usp. i pod *pupa*]. Sa tal. *-Uno: pupillini* m pl. (Šulek) »biljka omak, makalj, fratar, kukurijek, lala, pucalica« [usp. i pod *pumpala*]. Denominal na *-iṭi pupili*, *-im* (*na-*, *o-* *sej*) »pustiti pupoljke«, na *-uljati pupulj at*, *-am* (Kosmet), *napupuljiti se* (Ljubiša) »napeti se«. Od *pupak*: deminutivi na *-bc pupčac*, na *-ič pupčić*, na *-cii pupakčić* »biljka«, s analogičkim sufiksom *-vica* (prema *metvica*) *pūpavica* (Dubrovnik) »biljka umbilicus Veneris«. Pridjevi na *-bn pupčan*, na *-ast pupkast*, *-jast pupčast*, na *-jat pupčat*, na *-en pupčen*. Na *-ēnica pupčanica* pored *-enica* (Sarajevo) »1° baba koja reže pupak, 2° divlja patka koja dolijeće u proljeće kad zenjiva pupak (Vodopić)«. Na *-elo pupčelo* »biljka«. Na *-ište pupčište*. Denominali na *-iti pupati*, *-im* (Vuk, Dubrovnik) = *pupiti* (*is-* *sé*) = na *-ati* mjesto *-iti pupčati*, *-am*. Odatle apstraktum na *-ina is-pupčina* (Šapčanin). Ovamo sa *pč* > *č* (upor. *čela* za *pčela*): *pučit* (*se*), *-im* (Kosmet, objekt *guzica*) (*is-*) »trčiti, pupčiti«. Složenica *pupkō-reska*, s pridjevom *pupkorezan*, poimeničen na *-ica pupkoreznica* (Klanjec, Hrvatsko zagorje) »primalja«. Odatle apstraktum na *-ina is-puporizina* (16. v.) »rezanje pupka«. Rumunji posuđiše *pup* (Banat, Erdelj) »Morchel«, Arbanasi *pupe* »Quaste, Weintraube, Hügel«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. steslav. *pǫpǫ*, bug. *pap*, polj. *pip*. Baltičke usporednice dokazuju da je praslavenska imenica upravo postverbal od glagola koji je nestao u slavinama, a postoji u baltičkoj grupi: lit. *pampti* »nabujali«, lot. *pampt* »isto«. Ie. je korijen onomatopejski **pamp-*, lat. *pempinus*, *sūsl.fifl*. U njem se *p* izmjenjuje sa *b*: sanskrt. *bimba-h* »Scheibe, Kugel«, lit. *bamba* »pupak«. Ista izmjena i u *bubuljica* »Blase, Pustel, Kno-

ten, Erdhaufen«., *būban* »Art Bohne«. Upor. polj. *bąbel* »Blase«. Upor. rum. *boboc* »pup, mugur« i arb. *bubukē* »pupoljak«.

Lit.: *ARj* 4, 19. 12, 676-683. Belić, *NJ* 1, 230-235. *Elezović* 1, 239. 2, 149. *Miklósié* 257. *Holub-Kopečný* 306. 403. *Mladenov* 540. *Trautmann* 205. *W P* 2, 108. *Tilkin* 1280. *Kuzmič*, *NVj* 39, 219-226 (cf. *JF* 11, 291). *Jagić*, *ASPh* 11, 304. *Festschrift Bezzenberger* 86. (cf. *IJB* 9, 217. *JF* 3, 249). *GM* 50. 358. *Matzenauer*, *LF* 15, 178-180. *Meringer*, *WuS* 5, 86. *Loden*, *KZ* 61, 19. *Boisacq*³ 765. *Skok*, *-ЯРА* 54, 447. *Škaljić** 526.

pupa¹ f (Božava) = *popa* (Marulić) »krma (*r'j* od *drijeva*)«. Od tal. *poppa* < lat. *puppis*. Oblik sa *u* < *o* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. V. *pura*.

Lit.: *ARj* 10, 778. *Cronia*, *ID* 6, 118. *REW*³ 6855.

pupa² f (Mikalja, Belostenec) »libivo meso, libovina, meki dio kruha«. Deminutivi na *-ica*, udvojeno *-ičica pupica*, *pupičica*. Samoglasnik *u* je nastao od lat. *-ul-* pred suglasnikom preko sonantnog / od lat. *pulpa*, rum. *pulpă*, arb. *pulpe* *-a* (Ulcinj, Zatrebač). Ide u balkanski latinitet. Talijanizam je *polpeta* < tal. *polpetta*, deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta*.

Lit.: *ARj* 12, 676. 681. *REW*³ 6834. *GM* 356. *Matzenauer*, *LF* 14, 410.

pupa³ f (Vuk, Dubrovnik) »lutka«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pupa* »isto« ili je latinizam. Odatle *-bc* > *-ac pupac* (hrv.-kajk., Podravina, Hlebina) »malo dijete«, na *-ica pupica* (Mikalja, Stulić), *-aca pupaca* (Belostenec) < tal. *pupazzo*. Etimologijski suviše lat. *papilius* > *pupilj* (Lika) »siročić za koje se neko brine, štitičnik« i *pupilla* »zjenjica« > *pupilj* (Virje, Fancev). Ovamo ide s ekspresivnom geminacijom vlat. **puppa* = njem. *Puppe*, sitai, *pappina* »pupoljak«, u Dubrovniku (Zore) *pupātor* »cvijet od tikve, vrh«. Sufiks *-tor* je od lat. *-torius*, koji dolazi u rumunjskim glagolskim pridjevima i u našim toponimima *Durmitor*, *Palator* [v. za *pupātor* i pod *pup*].

Lit.: *ARj* 12, 676. 677. 679. 681. *Zore*, *Tud*. 18. *REW*³ 6852. 6853. 6854.

pupati, *-a* impf, (*za-*) »wie der Wiedehopf schreien«, oformljenje na *-ati* onomatopeje *pūp(u)* pored *bud* i *pud*, kojom se oponaša glas ptice *upupa epops* = *pupučati*, *-a*. Odatle imeničke izvedenice na *-vac*, *-ovac*, *-oljak*, *-ukalo*, *-unjac*, *-unjak*, *-ar*, uz reduplikacije: *pūpavac*, gen. *-avca* (Vuk, bug.), *pupovac*

(Kula, Gospić), *pupoljak puponjak* (Vlasotinci) > *pupukalo* (Krajina, Srbija), *pupunč* (16. v.), *pupunjak* (Skopska Crna Gora), *pupūnjak*, gen. *-njka* (Kosmet), *pupupak* (vranjski okrug), *pupar* »djetao«, *puparā* »žūna«. Iste se denominacije po onomatopeji nalaze i u rum. *pupai* »pu- rufen« (oformljen sa *-āi* < slav. *-ajo*), odatle arb. deminutivnim sufiksom *-zā* = arb. *z pupāzā* »upupa« = arb. *pupēzē* od *pupe* »Wiedehopf« (Christophoridi) = s dodatim rum. sufiksom lat. podrijetla *-ola* > *-oarā pupagioarā*. Upor. i gr. *πυπίτζο*.

Lit.: *ARj* 12, 676. 679. *Elezović* 2, 149. *GM* 357-358. *Tiktin* 1281. *Matzenauer*, *LF* 14, 410. *Miklósié*, *Lex.* 755. *Lukić*, *Bog.* 4, 140-150. *Skok*, *ZRPh* 54, 447.

pupu = *pust*, onomatopeja kojom se oponaša u Podravini glas sove. Ta onomatopeja nije jedinstvena. Druge su varijante *ku*, *čuk*, *cuvik*, *kivit*, *kev*. Za *pupu* v. *pupati*. Onomatopeja *pust* se oformljuje s pomoću *-ai* (v.): *pustac* m (Martijanec), na *-lavica pustlovica* (Janjina na Pelješcu) = *pustolovica* (Blato na Korčuli, Ston, Crna Gora, Bar), na *-ovka pustovka* (Torbar) »sova, strix noctua«. Te denominacije nemaju nikakve veze s praslav. pridjevom *pust* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 669. 720. 726. Hirtz, *Aves* 400-401. 402.

pur (16. v., Hrvatsko primorje, Istra) prilog, »ipak, samo, samo da«. Od tal. vezice i priloga *pure*, *purché* < lat. *pūre*, od *pūrus* »čist«. Baraković ima *pur* kao imenicu u složenom (sintagmatskom) prilogu: *po ta pur ne more ugovor imati s pogani nitkore; vidi sam po ta pur* »u taj par, momenat, sada«. Pridjev *pur* (*kolur*, *duša*, *čovik*, Dalmacija, Hrvatsko primorje, Marulić, Držić, Gučetić) = *puro* (Božava) < tal. *puro* < lat. *pūrus*. Na Rabu *puro* = *pūr* (Šolta) kao pridjev znači »bljutav«. Nije jasan semantički razvitak. Upor. *pastar* »kiseo« (od prvobitnog značenja »čist«). Ovdje možda čist — *nezačinjen* > *bljutav*. Lat. > tal. *purificare* > *purifikati*, *-am*. Apstraktum na *-io: purifikacija* f (latinizam prema nominativu) = *purifikacion*, gen. *-i* f (talijanizam prema kosom padežu). Na *-atorium purifikatorij* = *purifikatorij* (16. v.) = *profikatur* »ono čim se pokriva kalež kad se misa čita« < lat. *purificatorium*.

Lit.: *ARj* 12, 292. 684. 689. *Cronia*, *ID* 6, 118. *Kušar*, *Rad* 118, 24. *Deanović*, *Div.* 32. *REW*³ 6858.

pura¹ f (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci 17. v. Gazarovic, Bettera, Đorđić, dubrovačka poslovica) »prova, kljun, (protivno: dümen, kormán, krma)«, možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *prora* < gr. πρῶρα (disimilacija *r - r* > *o - r*). Taj je oblik potisnut od mletačkoga, koji je postao općenit na Jadranu *prova* f (Solta, Perast, Božava, Dubrovnik, Rab, Mljet, Potomje, Račišće) »prednji dio lađe, pramac« < sttal. *proda* (disimilacija *r - r* > *r - d* kao u *armadio* < *armarium*) > *prua*, *proa* > mlet. (v ukida hijat) *prova*. Deminutiv *pravica* (Vrbnik). V. *pupa*.

Lit.: ARj 12, 466. Hraste, Rad 272, 35. Cronia, ID 6, 118. Budmani, Rad 65, 166. REW⁶ 6784. Štrekelj, ASPH 14, 537. Vasmer, ZSPH 14, 466. Kušar, Rad 118, 23. Macan, ZbNZ 29, 209.

pura² f (Srbija, Milićević) »kamara drvija koja se spaljuje i pretvara u ugalj«. Upor. gr. πυρά »Feuerstätte, Herd, Scheiterhaufen«. Odatle *purevina* »zemljište poznato po purama«, sufiks kao *krčevina*, toponim *Purevina* (Srbija). Upor. čine. *pira* »1° plamen, 2° pakao« < ngr. u Epiru πύρα = πυρά »vrućina«.

Lit.: ARj 12, 685. 686. Pascu 2, 74., br. 1384.

pura³ f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »tuka, budija, pucka, čurka, misirka« prema m na *-an puran*, gen. *-āna* (Vuk) = *puran* (ŽK, slov.) »budac, tukac, čuran«. Upor. glede sufiksa *gican* = *gücan* (v.). Maskulinum je i *pürman* (1703, Istra, Rab, Rijeka); upor. glede sufiksa *räcman*. Odatle na *-etina* (upor. *teletina*) *purëtina* (ŽK) = na *-ovina purovina* (Istra) = na *-ina purmanina* (Rijeka) »meso od purana«. Deminutiv na *-ka purka* f (Vuk), onomatopeizira se u *pucka* (Vuk) = *püjka* (Crna Gora), upor. bug. *puika*, madž. *pulyka*. Deminutivi: na *-bc püranac*, gen. *-nca* (Slavonija) »1° spolno udo u djeteta, 2° valjušci (metafora)« = odatle na *-ič purančić* (upravo eufemizam za *kurac* izmjenom prvog suglasnika, upor. *tičičica*, *vrabac* > *račbač* u istom značenju), na *-6k pürek* (hrv.-kajk., Zagreb), na *-ič turanic*, na *-ica purica, puričica*, na *-če purče* (18. v.). Pridjevi na *-ji purji* (~e *jajej*), na *-in purin, purin nos* »biljka perjanica, črlena loboda, amaranthus caudatus«, poimeničen na *-bc purinac*, gen. *-nca* (Slavonija) »purino jaje«. Na *-ič purii* — *-jak pürjak* (Vuk, Slavonija) »trava koja se purama daje«. Prema zemlji odakle dolazi *pura* se naziva *indijota* = *infusa* = *vintuša* < *India* (v.), *misirka* od *Misir* (v.). Zbog toga je vrlo vjerojatno da je *puran* < tal.

peruano, od *Perù*. Upor. port. f *perua* prema m *perù*. Osnovno *pura* se onomatopeizira i u *cura* f (Vuk), *čurka* prema m *čuran* i *čurak*. Riječ *tuka* je u vezi s njemačkom onomatopejom *Trut* (*-hahn, -henne*). Za *čurka* usp. i srg. *κούρκα*. Manje je vjerojatno izvođenje od onomatopeje *pür pür* = *püre püre*, kojom se vabe tuke. Prema Matzenaueru u vezi je sa *zaputiti se* (v.), češ. *zapařiti se*. U Istri služi izričaj *po moju puru* »dušu mi« kao zakletva, koja je nastala odatle da se prava riječ, tj. »po moju paru = dušu« ne izusti uzalud. Denominal na *-iti purin se* (Istra, slov. *turiti se*) »pustiti nos kao puran«. Upor. i rus. *putbka* »pura«, slov. *püta* »kokoš«, nvnjem. *Putthahn, Puthenne, Pute* i *pul'ka* (v.).

Lit.: ARj 12, 684. 685. 689. 690. Hirtz, Aves 401. MiklošU 267. Holub-Kopečny 307. Matzenauer, LF 14, 410. Skok, ČSJK 4, 45. Vandrák* 1, 555. Vasmer 2, 466. REW⁶ 6436 a. Weigand-Hirt 495. 1082.

purac, gen. *-rea* m (Baška) »grah prdozvek« = *pürek* (Podravina) »suvrsta pasulja« = *purak*, gen. *-rka* (Vuk, 17. i 18. v.) »1° grah slabo kuhan, tvrd, 2° napola pečeno, izbubreno, još tvrdo zrno kukuruza, 3° olovni metak (metafora), 4° naziv igre *figrati se pure, puraka*«. Odatle *purko* m (Srbija, Milićević) »onaj koji dijeli udarce, purke«. Glede postanja v. *puriti*.

Lit.: ARj 12, 685. 686. 689.

purča, indeklinabilni pridjev = na *-av purčaf* (oboje Virje) »nadut, trbušast« = *pur-dava* (Topolovac) »noseća«.

Lit.: ARj 12, 686.

purđijast (Vrgorac), pridjev »1° (žito) klasa prazna, varljiva, 2° (bravče) dlake na po bijele, na po žute«. Usp. *plrgast*.

Lit.: ARj 12, 868.

purga f (16. v.) »trávník ki je u purge«. Nije moguće pobliže odrediti značenje apelativu. Zacijelo samo u feudalnom smislu »naselje zanatlija uz plemićki grad, trg«. Toponim u sjevernoj i zapadnoj kajkavskoj Hrvatskoj (nekadanje županije Varaždin, Modruš-Rijeka): Lepoglava, Lobor, Bednja, Bosiljevo. Odatle na *-ar* < njem. *-er* (nenaglašeno, za razliku od *-ar* < lat. *-arius*) *purgar* (14–18. v.) = *purger* m (18. v.) prema f na *-ica purgarica*. Primjeri: *purgaromb novobrdscém* (1388, Dubrovnik), *pur'gäri slobod'noga trga O zija našega* (1457), *prêdb pur'gare i vlastele srebnničke* (Srebrnica, 1457). Od doba reformacije (16. v.) isto što

»1° sugrajan, varošec, varoščan (*purgare za-grebačkoga varaša*, 1589), 2° (sinogdoha) *passer domesticus*, 3° hrv.-kajk. prezime sa *-ič* i bez njega«. Kol. na *-ija purgarija*: 1569. *selo u purgariji ribničkoj* »1° obrtnici na trgu, 2° građanstvo«. Pridjevi na *-ov prugarov*, na *-ski purgarski* = *purgerski*. Apstraktum na *-stvo purgarstvo* = *purgefstvo*. Od stvnjem. *burgäri*, srvnjem. *burgaere* i nvnjem. *Bürger* > madž. *polgár* (stmadž. *purgär*, s disimilacijom *r - r* > *l - r*) > *pulgir* (Banat). Osnovno *purga* < *Burg f* značajno je zbog feminina kao u njemačkom.

Lit.: ARj 12, 686. 687. 688. Mažuranić 1197. Taganyi, MNy 4, 451–457. Csura, MNy 5, 126.

purgati (se), *-ām* impf, (objekt *grihe, krv*) (*is- 16. v.*, dubrovački rukopis) »čistiti«. Postverbal *purga* (Božama) < tal. *purga*. Od lat. > tal. *purgare*. Poimeničen part. prez. *purgant* m (Vrbnik) »sredstvo za čišćenje«. Odatle na *-atorium* > kslat. (crkveni termin) *purgatorium* > (učeno) *purgatorij* m (16. v.) = *purgatorija* (17–18. v.) = *porgatori*(*jo*) = (zamjena *por-domaćim* prefiksom *pré-*) *pregätör(i)je* n (Dubrovnik, Korčula) = *prigatorje* (Šibenik) = *prigatorije* (Lumbarda) = *prigätörija* f (Žrnovo) »(prevedenica, calque) čistilište«.

Lit.- ZbNZ 6, 182. Cronia, ID 6, 118.

püriti (se), *-im* impf. (Vuk, objekt *kukuruz*, Slavonija, (*do-* Dubrovnik, *o-*), praslav., »1° pržiti, peći, 2° kokati, torreo, 3° oblijevati vrelom vodorn, 4° (*purit, po-*, Smokvica, Korčula) bacati ribu (obično gerice ili drugu sitnu ribu) po žeravi (= metateza *ževari*) da se ispeče«. Između slavina samo u hrv.-srp. sa prijevornim stepenom *u*, u ostalim slavinama, tako i u slov., dolazi isti korijen i u prijevornu í (upor. *stid* pored *studen*, *sir* pored *surov*). Upor. slov. *zapiriti se* »erubescere«, češ. *pyřiti se*. Glagol se onomatopeizira promjenom *p* > *f* *o/uriti*, *-im* i reduplikacijom *ofirfiriti* (Belostenec) »loše skuhati« = na *-ati ofifurati*, *-am* »loše načiniti«. Poimeničen part. perf. pas. *purenica* (Srbija, Milićević) »proja koja se rasiječe i prigrrije uz vatru«, na *-jak pürenjak*, gen. *-ênjka* (Vuk, Trpinja, Slavonija, riječ je promijenila dočeto *-äk* u *-ai*) »1° kuruz za pečenje, 2° kokica koja nije sasvim iskokana, nego se tek počela kokati (Slavonija, Vinkovci)«. Na *-njäk pürnjäk* (Lika) »otvor u peći, kuda dim izlazi kad se puri«. Na *-njava* (upor. *trdnjava* ŽK) *purnjava* (Lika) »sukljanje dima«, s denominálom na *-iti pürnjaviti*, *-lm* (Lika)

»sukljati«. Na *-oškinja: puroškinje* f pl. (Levanjska varoš) »zrna kukuruza koja se peku nad žeravicom«. Na *-ič* < tal. *-icchio* (< lat. *-iculum*) *puric* (Korčula) »brzo spremanje ribe za jelo (kad se riba stavi neposredno u žeravu)«. Na *-ilo pürilo* n »dugački komad vrša, kojim se riba ubode u oko (*izdilät purila*)«. Postverbal od *öpuriti*, *-im* (Kanižlić) »ožeći, obariti« je *opurak*, gen. *-rka* — *upurak*, gen. *-rka* »pogača«. Praslav. korijen *pur-* dolazi još s rijetkim sufiksom *ja-* (upor. *jápäd*, v.) < ie. *e: zäpauriti se* »zacrveniti sek«. Berneker krivo stavlja ovamo *pura* (v.), a Miklošič *pirjan* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **peuoz* »vatra«: **pour-* pored **pur-* > praslav. **pyr-*: arm. *hur*, gr. πυρ (odlatle internacionalno *pirotehnika*), ir. *ur*, siisi, *für*, stvnjem. *fiur*, nvnjem. *Feuer*. Tu ie. riječ zamijenili su u slavinama sinonim *ognb* > *oganj* i u južnoslavenskom još posudjenica iz ilirskoga *vatra* (v.). Ali ni praslav. **pur-* ni **pyr-* ne propadoše, nego specijalizirala značenja na »glühende Asche«, a hrv.-srp. *puriti* na pečenje na takvom pepelu, na rad vrelom vodom itd.

Lit.: ARj 2, 653. 8, 734. 735. 9, 151. 12, 689. 690. 686. Miklošič 267. Holub-Kopečny 307. Bruckner 402. Trautmann 232. WP 2, 14. Boisacq⁷ 828–829.

pusat m (Vuk) = *pusat* (Kosmet) = *pulsat* (narodna pjesma, Bogišić, sa čudnim /) = *pursati mi pratila dogina* (narodna pjesma; možda griješka pjevačeva) = *puset* (Kralje, bihački kotar, Banja Luka) »1° oružana oprema, oružani pribor, oružje, 2° konjska, kolska oprema«. Denominal na *-iti pusätiti se*, *-lm* (*na-*, *o-*) »metati na se pusat«. Balkanski turcizam, možda grčko-latinskog podrijetla, ako je od biz. φωσσάτων < lat. *fossatum* »logor« > ar. *pusat* »oružje« > tur. *pusat*, iz turske vojničke terminologije: bug. *pusat* »oružje«.

Lit.: ARj 12, 691. Elezović 2, 150. Skok, Slávia 15, 488., br. 616. Miklošič 267.

púst¹ m f (Vuk), sveslav. i praslav. *pklstb*, »1° Filz, Filzhut, 2° prostirao svaljan od vune (Crna Gora), 3° Haarknäuel«. Pridjev na *-en pusten* (*šešir*, —u *cipela*, Šercer). Augmentativ na *-ina pustina* (Vuk, Crna Gora) »jastučić što se meće pod jaram da ne ubije vola u vrat« = *pustina* (jugozapad, Crna Gora, Boka) »debelo čebe od valjane vune za spavanje«. Odatle pridjev na *-av püstinav* (Dalmacija, Pavlinović) »o vuni koja nema vlasi ili padežini«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. steslav. *plstsb f*, bug. *plast*, češ. *plst*,

poli. *piHn*, ruš. *polsi*. Riječ je kulturni termin, koji Rumunji posuđiše *pîslă* f »Filz« (s meta-vezom suglasnika / iz naglašenog u nenaglašeni slog). Ne postoji u baltičkoj grupi. Upor. ipak s Endzelinom lit. *pulksts* »Klunker, Hede«. Ie. je korijen **pil-* očuvan u lat. *pilus*, gr. $\pi\lambda\omicron$. Apstraktum odatle obrazovan sufiksom -ft nalazi se u slavinama i u germanskim jezicima. Riječ je prema tome praslavensko-germanski leksem.

Lit.: *ARJ* 12, 692. 701. 703. *Miklošič* 236. *Holub-Kopečny* 280. *Bruckner* 413. ' *Mladenov* 431. *Tiktin* 1174. *WP* 2, 57. 71. Endzelin, *FBR* 8, 5. (cf. *IJB* 14, 334). *Boisacq** 783.

pust², *ṭpusta*, određeno *pusti* (Vuk, 12. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° desertus, 2° bez gospodara, slobodan, 3° veoma obilan, mnogobrojan, golem, 4° klet (puška), 5° toponomastički pridjev (u vezi s apelativima, tip *Pusto selo*, *Puste njive*, *Pustopolje*)«. Značenje 2° razvilo se iz denominala *pustiti* »verlassen, napustiti«. Odatle je *pust* post-verbalni pridjev. Za značenje 3° paralela je *vastus* > fr. *vaste* »golem, nepregledan (prostor) > što se ne može duhovno obuhvatiti«. Da je tako, vidi se iz dodataka u narodnim pjesmama: *pusto nebrojano blago* (Vuk 4, 196), *mlogo pusto roblje pridobiše* (Vuk 4, 357). Odatle i značenje divljenja. Značenje 4° razvilo se iz kletve *ostao pust*. Poimeničen sr. rod *pusto* (Katančić, Vrančić) i u panonsko-slavenskom, odatle mađ. slavizam *puszta*, koji je k nama opet došao iz mađarskoga: *pusta* f (Slavonija), također toponim potvrđen 1330. Na *-za pušća* f (1490, ŽK) »1° pusto zemljište, 2° toponim *Pušća Bistra* (drugi dio zacijelo pridjev, v.)«. Na -bc > -ac *pušac* (Jačke) »livada«. Apstrakti na *-ina pustina* (Gundulić), steslav. na *-yni pustym* f > *pustinja* (Vuk) = *pustinja* (Kosmet, Istra) = *puščina* (hrv.-kajk., prijenos, meteteza palatalizacije, upor. *IjucM* prema *lučki* ŽK) »1° pusta zemlja, desertum 2° zajednički nastan pustinjaka«, odatle pridjev na -bn *pušynobn* > *pustinj* (16. v., jedna potvrda) = na *-ski pustinjski*, poimeničen na *-ik pustnik*, s pridjevom *pustinički* = na *-jak pustinjak* »eremita«; *pustnik* pored *pustinjak*, gen. *-aka* (Dubrovnik) »1° zamršena kosa, 2° rak«; na *-oš* f *pustoš*, gen. *-í* f (također rus.) = *pūstoša* f, s pridjevom *pustošan*, augmentativom *pustošina* i denominalom na *-iti pustošiti*, *-im* (*is-*, *o-*); na *-ež pustēs* m (Slavonija, 18. v.) »pust kraj, pustinja« = na *-ara pustara* (Vuk, Vojvodina), s pridjevom *pustarski*, na *-oca pustoća* f, na *-ika pu-*

stika (1534) »1° pusto trsje, 2° toponim«, odatle na *-ara pustikara* »biljka«, na *-olina* (pejorativno raširenje sufiksa *-ola* s pomoću *-ina*) *pūstolina* (Vuk) »1° polje napušteno, pustoš, 2° pl. f. razvaline, 3° toponim«. Isti sufiks *-ol* proširen na *-ka pustolka* = na *-ica pustolica* »ptica«, na *-ište pustolišče* n (Belec) »puste zemlje«, mađzarskim *-ov* < *-ó pustolov* m (Stulić, Pavlinović) prema f *pustolova* »1° pustodač (Lika), 2° avanturista«, s pridjevom na $\text{ṭ}n$ > *-an pustolovan*. Ta se izvedenica osjećala kao složenica od *lov*, postverbal od *loviti*, ili se unakrstila sa zaista takvom narodnom složenicom. Zbog toga glase izvedenice odatle *pustòlovac*, gen. *-ovca* m (Ston) »1° besposlen, 2° vilenjak (Kanavelić)« prema f na *-ica pustòlovica* (Bar, Crna Gora) »1° utvara, avet, noćnica, vilenica, 2° kobna ptica, 3° (Lika, Niš, Ston) žensko«, s augmentativom na *-ina pustolovičina* = na *-ka pustolovka* »ptica«. Apstrakti: na *-ina pustolovina* f (Ston) »1° opasan pothvat, 2° pusto, neobrađeno zemljište (Lika), 3° baština bez muškog nasljednika (Hercegovina, Crna Gora)« = na *-stvo pustolovstvo*. Pejorativne su izvedenice *pust kan* m prema f *pustekača*, augmentativ *pustekačina* (Lika) = *pustelēgan* (Lika) = *pustolegija* »nestašan seoski dječak«, s denominalom *pustelekati* (Bukovica) »skitati se«. Na *-orine pustarine* f pl. (Mljet) »vraćeni darovi nakon razvrgnuća vjeridbe«. Denominal faktitiv na *-iti pustoloviti* »činiti pustolovine«. Najviše izvedenica pokazuje sveslav. i praslav. denominat (kauzativ i faktitiv) na *-iti pustiti*, *pustim*, *pušču* (1253, prema steslav. *puščę*, *pustiti*) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *ot-*, *po-*, *prō-*, *ras-*, *sa-*, *s-*, *u-*, *za-*) = (s prijenosom si iz prezenta u infinitiv) *pustiti* (Lika, Vuk) = *pustit* (Kosmet) pf. prema impf, na *-a* *puštati*, *-ām*, *pascati*, *puštati*, *puštam*, na *-va-* *puštāvati*, *puštāvām*, *-puštajem* = *-ščivati*, *-ščevati*, *-ujem*, s istim prefiksima; na *-ėti* *opustjēti*, *-im* = *opustēt* (Kosmet). Odatle postverbali *dopust* m, na *-zk dopuštah* i pridjevi na *-bn* > *-an dopuštān*, na *-iv dopustiv* (*ne-*), *ispust* (Vuk), odatle na *-nik ispušnih* (jarac, 18. v.); *nāpust* m, odatle na *-nik napusnik* »pastuh«; *otpust*, s izvedenicom *ctpushnica*; *raspust* (13. v., Vuk) »1° divortium, 2° (*raspust* Bakar, Grižane) srčanica na kolima«, *raspusta* f, *raspuštenost*, pridjev *raspuštan* (~na *knjiga* »Scheidebrief«, poimeničen na *-ik raspusnik*, na *-ostraspusnost*, *spust* m (ŽK) »strmina«; *pust* m (1490, Cres, Istra, slov.) »1° mesojede, mesopust, 2° čovjek od krpa koji se uoči Pepelnice nosi po gradu Cresu, karneval, fašinak (v.)«, upravo prijevod

od *carnelasciale* [kraćenjem od *mesopust*, v. niže], odatle određeni pridjev na *-bn pusni* (*-a nedjelja*, 16. v.) = *pustni* (Istra) »mesopusni, fašinski«, poimeničen na *-ik pusnik* m (Vuk) = *pūšnik* (Kosmet) prema f na *-ica pūsnica* (Vuk) = *pnšneca* (Kosmet) »1° pustinjak (Habdelić), 2° prokletnik, *-nica* (*puška*, Vuk)«. Poimeničen particip prez. pas. *pustim na *-ica pūstimica* f (Lika) »štap ili komad drveta koji se baca na granu da se skinu plodovi, hávar (ŽK)«, odatle denominai na *-jati pūstimičati se* (Lika) i prilog *pūstimicē* (*udariti buzdovanom*; 18. v., Sinj) = *pustimičke* (Vuk). Upor. *držimice*, *hotimice*. Poimeničen part. perf. pas. *pušćenica* f (Vrbnik) »1° grana vinove loze« = *puštenica* (Bosna, kod muslimana) »2° mulier dimissa, otpuštena žena po šerijatu« prema m na *-ik pušćenik* »pustinjak«. Kao prvi elemenat složenica od imeničkih i glagolskih sintagmi dolazi u *pustòsvat* = *pustòsvatica* »nabiguzica, poguzijelj (Sv. Stevan, Paštrovići)«, tu ima *pust* značenje »slobodan«; *pustodač*, gen. *-aka* »koji ne ide u školu«. Složenica *pustoleža* f (J. S. Reljković) = *pustòležina* (Pavlinović), nastala od sintagme *ležati pust*. Ovamo ide i *pustopolje* (Martić), s augmentativom na *-ina pustopoljina*, u kojem je izvedenica *pustoljina* preokrenuta u složenicu, da bude riječ jasnija; *pustoselina*. Izvedenica tipa *pustoleža* je prilog *pustopasno* (Pavlinović) od *pusto* pastira (Stulić) »slobodno, bez pastira pasti«, u metaforickom značenju »neobuzdano«. Odatle *pustopaš* (Vuk) »slobodan pašnjak«, *pustopaša* = *pustopašica* »slobodna paša«, s priložima *pustopaš* (*-e*, *-ice*) i pridjevom na *-bn* > *-an pustopašan* »1° bez pastira, 2° (metafora) neobuzdan (mladić)«. Ovamo još kol. *pustorāst* f »djeca odrasla bez roditeljskog nadzora« = (apstraktum) *pūstores*, gen. *-sti* (za *ra* > *re* upor. *restī*, Lumbarda, Korčula) »maženje, tj. rasteenje bez nadzora, slobodno«. Pridjev *pustòruk* (Vuk) »praznih ruku«. Crkveni termin *meopust* prevedenica je od tal. *carnelasciale* (v. gore *pust*). Samoglasnik u je nastao od dvoglasa *au*, kako se vidi iz jedine baltičke usporednice stprus. *pausto* »divlji (mačka)« od ie. korijena **paus-*, koji je u gr. $\pi\alpha\upsilon\omicron$, lat. *pausa*, *pausare* (odlatle internacionalno *pauza*, *pauzirati*). Baltoslavenska je inovacija sufiks *-to* nadodan tome korijenu. Rumunji posuđiše steslav. *pustyni* > *pustinja* > rum. *pustie* f. Taj je femininum dobio u rum. apstraktne sufikse *-tate* < lat. *-tas* i mađ. *-šag* *pustietate* = *pustiešag*, kao da je *pustie* izvedenica stvorena s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-ivus*. Odatle Rumunji stvoriše svoj hibridni pridjev *pustiu* »verō-

det, wüst«, s glagolom *a pustii* »verwüsten«. Čišći slavizam je cincarski pridjev *pustu* »desert, stérile, inculte, solitaire«. Još treba zasebno govoriti o *pustà(h)ija* m (Vuk, Stulić, Vojvodina) »razbojnik, hajduk«, s pridjevima na *-in pustàjin*, na *-ski pustàj(n)ski*, apstraktum na *-luk pustailuk*. U Kosmetu postoji slična imenica *pustaRja* f »pustinja, zapušten prostor«, koja ne sadrži isti sufiks kao *pustahija*, nego sufiks za apstrakta *-ija* < gr. *-ia* (v.), pa se može upoređivati sa *pustorija* f (Martić) »pustoš«. Tu riječ označuje *ARJ* 12, 721. kao nepouzdanu, jamačno zbog toga što nema za nju drugih potvrda. Suglasnik / u *pustalija* može se objasniti sa *pūstolina* (Vuk), koja sadrži sufiks *-ola* (upor. češ. *mrtvola*). Dočetak *-ahija* u *pustahija* bit će od unakrstavanja sa *dahija* (v.) < *pusta dahija. To je turciziranje naše riječi tipa *češagija* (v.). Od interesa je još čista imperativna sintagma u obliku potpune rečenice: *pusti-bàba-kònju-krv* »biljka polygonum vulgare, troskot«.

Lit.: *ARJ* 2, 654. 656. 4, 19. 7, 548. 12, 692. 699. 704. 706. 721. 746. *Elezović* 1, 239. 445. 2, 33. 107. 150. Tentor, *JF* 5, 213. *NJ* 1, 144. 2, 27. 190. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečny* 306. *Bruckner* 448. *Mladenov* 536. *WP* 2, 1. *Trautmann* 208. *Tiktin* 1284. *Pascu* 2, 206., br. 379. Hamm, *KZ* 67, 129. *KZ* 56, 201. Solmsen, *IF* 31, 483. *Boisacq** 752-753. Putanec, *Ivšičev zbornik* 300-301.

pusti, *pužem* (Dubrovnik) (*s-*) = (na *-iti*) *pužiti*, *-im* impf. (Vuk) (*is-*, *s-*) ~ *pužiti* (ŽKU) = na *-ati pužati*, *-žēm* (Vuk) pored *-zām* (Lika) (*is-*) = *pužāt se* (Kosmet) (*u-*) prema pf. *pūznuti*, *-ein* (*is-*, *na-se*, *o-*, *ot-*, *po-*, *ras-*) = (na *-ėti*) *puzeti*, *-im* (hrv.-kajk.) = *Spuzjeti*, *-im* (18. v.), impf, na *-jati pužati*, *-am* (Srijem, Bačka, Banat) prema iterativu na *-va-* *puživati*, *-pužujēm*, *-pužnjivati*, *-pužnjujern*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **puz-*, »gmaziti, gamizati, repere, labi, klizati, omicati se«. Odatle sveslav. i praslav. izvedenica na *-IO* koja ima leksikologijsku porodicu: *puž* m (Vuk) = *pelž* (Vrbnik) = *spuž* (Vodice, prefiks *s-* od *spuziti* kao postverbal) = (asimilacija *s* - *ž* > *š* - *ž*) *špuž* (Vodice) = *špug* (Vuk, Boka, sa značajnom promjenom *ž* > *g* po analogiji *moğu* - *možem*, upor. *brgo* pored *brzo*) = *puža*, gen. *puže* f (Kosmet) prema f *pužarica* (Istra) »puževlja ženka«. Odatle na *-alina* (upor. *skrižalina*, *-olina*) *spūžalina* (Stulić, Ston) = *spužolina* »ljuska spuževa«; odatle na *-aljka pužaljka* (južnomoravsko narječje) »školkja«. Pridjevi na *-bn* > *-an pužan* (Belosteneć), na *-ev* (*s*)*pužev*, na *-evlji*

puževlji (Vuk). Deminutivi na *-tk* > *-ek pužek* (hrv.-kajk., Belostenec) = na *-ič pužić* (Belostenec) = na *-ič pužić* (Vinkovci) = *pelzić* (čakavski). Na *-ar pužar*, gen. *-arā* (Istra) »1° koji skuplja puževe, 2° palica za hvatanje puževa«. Na *-ara pužara f* (Vinkovci) »(metafora) svinjac sagrađen na njemački način, tj. tako da se daske jedna u drugu uklapaju i potpuno sastavljaju«. Na *-arka pužarka* »biljka isopyrum thalictroides, sasa«. Na *-nik, -njak, -arnica: pužnih = pužnjak = pužamica* (Šulek, neologizam) »mjesto gdje se nalaze puži«. Na *-ina tužina — pelžina* (Krk) »puž bez kućice«. Denominai na *-iti pužiti se* (Voldi, Jambrešić) »vući se kao puž«. Odatle Šulekov apstraktum *pužnja f* »hod kao u puža«. Složenica *pužokret* (Šulekov neologizam) »Schneckengetriebe«. Od te riječi stvara se onomatopeja reduplikativnog tipa, koja je izazvana time što se djeca igraju njime, dirajući ga. Tada on sakriva rogov: *pūžmuž* (vokatív, Jaska, Križevci, ŽK). Odatle poimeničenje *pužimuž* (južnomoravsko narječje) »puž«. Tu reduplikaciju posudiše Gege. Arbanasi skopske kotline posudiše bug. deminutiv *plazek* > *pixhlak — ku*. Mađari posudiše hrv.-srp. oblik *púza*. Ostale hrv.-srp. izvedenice izvode se od dvojice osnova *puž-* i *puž-*. Od *puž-*: na *-ina pužina* (ŽK) »sve živo što plazi«. Postverbal *puzi* m pl. »gljive«, *puža f* (Lika) = *puža* (ŽK), Karlovac, Našice) = *poia* (3 = *dz*, Buzet, Sovinjsko polje) »1° (kolski termin) podložanj (Vuk), 2° (mlinski termin) Hebeleiste«, 3° podjarmica (Posavina), 4° naprava za navijanje prede (Slavonija), 5° (metafora) riba, 6° gljiva, 7° ptica«. Od posljednje metafore nastadoše kolektivni nazivi ptica *pužalice = puzavice*, jer puzaju, odatle i kao naziv ptica *puzavac*, gen. *-avca* (Vuk) »sitta europaea«, *puzaljka*. Na *-alo puzalo* (Vinkovci) = na *-alina puzalina* »vrsta trave, koja puža«. Deminutiv na *-ica pusika* »1° gljiva, 2° školjka«. Na *-aljka puzaljka* (Kosmet) »klizalište«. Pridjevi na *-bn* > *-an puzan* »(s)klizak«, na *-av puzav* (biljka, čeljade), *puzaviv* (Turlot), na *-iv puziv* (*po-*), poimeničen na *-ište puzivihe* (Stulić) »puzivo tlo«, na *-ost puzivost*, na *-ljiv puzljiv* (*po-*). Na *-ija puzija f* »vrste slatkovodnih riba«, na *-jak pužjak* (Ježevu kod Siska) »cottus gobio«. Poimeničen particip perf. aktiva *puzl-* na *-bc* > *-ič puzlac* (Brač) »opuznuto = plješivo čeljade«, na *-iç puzliç* »odojak«, na *-ika puzlika* (Šulek) »ahornblättriger Wippacher«; apstraktum na *-ina puzlina* (Stulić) »puzivost«, na *-nica puzalnica* (Istra) »skliska staza na ledu«. Odatle na *-javac puzljavac*,

gen. *-avca* (Slunj) »ptica certhia familiaris«. Poimeničen part. perf. pas. na *-jak: opuzenjak* m prema *f opuzenica* (upor. toponim *Opuzeri*) = *opuzenjok* (Hvar) m »čelavac«. Prilozi na *-imice puzimice* (Dalmacija Pavlinović), *puzčke (-i)* (Vuk). Apstraktum na *-je puznuće* n (Mikalja, Stulić). Osnova *puž-* raširuje se na *-gati puzgati se* »klizati se (također slov. *polzgati*, bug. *plāzgam*), *pluzgav* »glissant«. Odatle *puzgavac*, gen. *-avca* »ptica puzavac ili puzljavac«. To je onomatopeiziranje riječi unakrštanjem sa *bljuzga, muzga*. Upór. u tom pravcu *popljužnuti se* (Vuk) prema *popuzivati*. Od *puž-*: *puža* (Šulek) »strma staza«. Na *-avac puzavac*, gen. *-vca* »puzavac«, *puzavice* (Šulek) »puzavice (ptice)«. Na *-aljka puzaljka* (južnomoravsko narječje) »školjka«. Na *-ljak pužljak* (Glina) »vrsta vinove loze«. Pridjev na *-ljiv puzljiv* »klizav, sluzav«. Na *-njak pužnjak* (Slavonija) »dijete koje još puža«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. steslav. *plzati, plbsti, piš&c*, bug. *plāzja*, polj. *pelsać*, rus. *polzati*. Od praslav. prijevaja **polz-* za perfektum po zakonu likvidne metateze *plaz* m »pedale aratri, Pflugschleife«, postverbal od glagola na *-ati plázati, plázām* (Vuk) = na *-iti plaziti, -lm* impf. (Vuk) (*is-* objekt jeziK), *oplaziti* »ogoliti«, iterativ na *-va- -plazivati, -plazujem* pored *-vam*, samo s prefiksom *is-*. Upor. polj. *ploz, plozić sie*, rus. *polozitb* »rutschen«, *poloz* m »1° saonice, 2° zmija«. Postverbal s prefiksom *oplaza f* od *oplaznuti, -em* (Vuk) »plugom preskočiti komad zemlje«, *oplaznuti se* »oklznuli se«. Odatle augmentativ na *-ina oplazina* (Vuk, Srijem). Na *-nica oplaznica* (Hrvatsko zagorje) »gvožđe što se nalazi na plažu od pluga«. Pridjevi *plaziv* »klizav«, *plazljiv* »popuzljiv«, *oplaziti* (Dalmacija, Pavlinović) »sklizak«, *plazđvit* (Crna Gora) »pužjiv«. Na *-ajica plazajica* (Vuk) »točilo«. Na *-alica plázalica* (Srbija, Miličević) »zmija«. Na *-ilo plazilo* n (Dalmacija, Pavlinović) »srednji dio jezika«. Na *-ina plázina* (Vuk) »1° bronza što na njoj stoji kolo vodenice ili ostanice, 2° ono mjesto na loparici koje uhvati raonik kad se nabije (Srbija), 3° taban (Dubaišnica)«. Na *-ica plazica* »ptica vuga, parus pendulinus«. Na *-nik plaznik* (Kotor) »riba mugil saliens«. Na *-onja plazonja* »puž«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǵ*. Za to nema potvrda u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima jer ne postoje usporednice. Uzimlje se da je tim formantom proširen ie. korijen **pel-* »vrtjeti«, odatle u prijevaju gr. *πόλος* »osovina« (odatle internacionalno *pol*, sjeverni i južni, pridjev *polarni*). S raširenjem *-q* bez prijevaja **pelq-* u stvnjem.

felga, u nvnjem. složenici *Radfelge* »gobelja« i sanskr. *pariu* »côte, nervure«.

Lit.: *ARj* 2, 537. 3, 930. 4, 22. 7, 550. 641. 9, 68. 152. 153. 10, 32. 33. 12, 812. 813. 815-820. Hraste, *BjF* 8, 22. *Elezović* 1, 445. 2, 33. 107. 147. 169. *Miklosič* 287. *Holub-Kopečny* 277. *Bruckner* 402. 422. *WP* 1, 516. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. *Vaillant, RES* 22, 17. *Hamm, Rad* 275, 50. *Scheffelowitz, KZ* 54, 243-244. *ZSPH* 9, 406. *Petersson, Bah.* u. *sl. Wortstudien* 1918. (cf. *IJb* 8, 199). *GM* 360.

pustica¹ f (Senj, Šulek) = *pustvica* (Šulek) = *pu ica* »1° biljka kadulja, kuš, žalfija, salvia argentea, 2° podbjel, tussilago farfara«.

Lit.: *ARj* 12, 701. 726. 727.

pustica⁸ f (Draga Baščanska, Kavanjin) = *pustice f* pl. (Seget, Trogir) »umjetna kosa, vlasulja«. Od lat. *postidus* (od *posticus*) > tal. *posticcio* »vještački, umjetan«, mlet. *cavei postizzi*. Kao apozicija (uz *kapetan*) *pustica* m (Dobrota) = *kapetan pustii* (Dubrovnik) »koji nema svoga broda, nego za plaću (60 florina) zapovijeda tuđim brodom, kojemu se gospodar zove armatur«. Na Lastovu je *pustica* m »drug, koji drži mjesto patronovo, kad se ide na ribanje« (Zore, Bogišić). Od *posticus* je *poščik* m (Blato na Korčuli) »vještak, perito, emissario«.

Lit.: *ARj* II, 95. *REW*⁹ 6691. 6692. *Prati* 791. *Skok, ZRPh* 54, 209. *DEI* 3038.

Pustierna f (Dubrovnik, Zore) »(danas) južni dio grada Dubrovnika, nekada u srednjem vijeku: mala vrata grada (opozicija *Pile*)«. Dalmato-romanski (danas toponomastički, nekada leksički) ostatak od kslat. deminutiva na *-ula posterula*, od *postera* »tajna vrata«. Prijelaz *rn* < *rl* je disimilacija. *Potirna*, seoce na Korčuli, može biti drugog podrijetla zbog *t* mjesto *l* (v.).

Lit.: *ARj* 11, 136. *Zore, Tud.* 18.

pusul m (Rajić) »dalekozor«, *pusula f* (Kosmet, Bosna, Crna Gora, Boka, Hercegovina) »1° poziv (primjer iz Kosmeta *sas púsulu ga zvali*), 2° svijest (*izgubijo pusulu*, upor. tur. *pusulayı şaşırmiş* »obezumio se«). Balkanski turcizam grčkog ili talijanskog podrijetla (tur. *pusula* < gr. *πυθίδα*) »šimšir, cijev od šimširova drva« = tal. *bussola*): bug. *pusula, púsulka*, arb. *posulla, pusulla* »Brief«. Usp. *puska, puksa* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 726. *Elezović* 2, 150. *Skok, Slávia* 15, 488., br. 618. *Mladenov* 536. *GM* 349. *REW* 6892. *Školjić** 527.

püş m (protivno *rat*, v. *rt, a vrSika*) (južna Dalmacija, Zore, Stulić, Parcie) »zatubast kraj od jajeta, parte ottusa dell' uovo, culatta dell' uovo«. [Usp. *furi, dispūs = pus* »dietro«].

Lit.: *ARj* 12, 727. *Faracia* 827. *Zore, Rad* 115, 152. *Pionoa*² 257. 829.

pusei m (1679) »svežanj (tivistika, sajtijanov)« = *pušelj* (Belostenec, hrv.-kajk., slov.) = *püşbl* (Virje) »svežnjić, kita«. Deminutiv na *-bc* > *-ecpušlec* = slov. *püşelje* »Blumensträuß«. Od njem. deminutiva *Büschel*, od *Busch*, a to od rom. *boscus, buscus* > na Jadranu *bosak*, gen. *boska* (v.).

Lit.: *ARj* 12, 729. *Pletersnik* 2, 366. *Jagić, ASPH* 8, 317.

pušpan m (17. v., Belostenec, hrv.-kajk.) »bus, buks (Zagreb), zelenika, mrčela, šimšir, buxus semper virens«. Pridjev na *-ov pušpanov*. Također polj. *bukszan* »isto«. Od njem. složenice *Buchsbaum*, od lát. *buxus* < gr. *πυθός* i *Baum* »drvo«.

Lit.: *ARj* 12, 796. *Karłowicz, ASPH* 3, 662. *Matzenauer, LF* 14, 285.

pust m (Vuk) »1° psovka u Bosni po varošima, nitkov, nevaljanac, 2° pederast«, kao pridjev »nevaljan, pokvaren (Kosmet)«. Deminutiv na *-če pušče* (Vuk) »isto, švrca, švrčo«. Odatle odbacivanjem deminutivnog sufiksa hipokoristik *púšo, púša* m (Vuk, Crna Gora, Primorje) »svako muško dijete od 5—6 godina«, odatle opet augmentativ na *-ina pmina* (Dubrovnik) »neuljudan, neodgovaj čovjek«. Apstraktum na *-luk puš(tu)luci* m pl. (Kosmet) »pokvarenost, podlost«. Riječ *pūstelék* m (Kosmet) »sinonim *pust*« izazivlje upoređenje s Vukovim opscenim imenom biljke *lestèdaj* »primula vëris» (v.), tj. *pust* (homonim od *pusti*) *te leg*. Upor. još komparativ *puštij* = *pušbši* »vilior« (Mikošič, *Lex.* 756). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pušt* »leda, zadnjica«) iz oblasti terminologije za razvratan život (upor. *pezevenk, timija, rospija* itd.): rum. *pušt* »Lustknabe«, *puščiu* »Schlingel«, bug. *pust*, arb. *pusht* »Schandbube«, ngr. *πούστηγ*.

Lit.: *ARj* 12, 746. 730. 728. *Elezović* 2, 153. *GM* 359. *Mladenov* 537. *Tiktin* 1285. *Korsch, ASPH* 9, 663. *Školjić** 527.

puštuba f (Belostenec, hrv.-kajk.) »slovo, pismo«. Odatle *poštaberati* (ŽU) = *-nati* pored *poštapirati*. Od njem. složenice srvnjem. *buochstabe* > *Buchstab(e)* > *buchstabieren* > (danas u nas) *buštaberati* »sricati«, provodbitno »štap od bukke na koji su se urezivale rune u svrhu

proricanja«, danas »slovo, littera« kao znak fonema. Na *-frati poštabirati* ušlo kroz graničarske škole (Kompagnie-Trivialschulen).

Lit.: ARJ 12, 753. Skok, ASPH 33, 368. Weigand-Hirt 1, 300-301.

put¹, gen. *-i i* (akcenat Ivekovićev), danas književna riječ u značenju »1° tijelo, meso (arhaizam), 2° boja kože (Poljica, Stupnik kraj Broda, Istra), 3° (po kršćanskom shvaćanju) požuda (opozicija *duh*)« = (danas živi u Vrbniku, ZbNŽ 5, 78) *peh* = *puot* (Divković), baltoslav., sveslav. i praslav. *phib*. Pridjevi: na *-en plten* (13. v.) = *puten* (*grijeK*), *puteni* (*otac*, Kosmet) »1° šušti, puki, 2° (apsolutni superlativ u: *go puten, gola putena*) sasvim go«, poimeničen na *-ik putenih*, apstraktum na *-osi putenost* (18. v. i dalje), na *-bn* (14. v.) *piььn* = *putni* (16. v.), upor. rus. *plotnyj* »dick, fest, kompakt« = sjeverno-rus. *platnoj* »sicher, gewiss, unzweifelhaft«, odatle prošireno na *-ski putalski* (Budinić, jedna potvrda) = *pultanski* »isto što puten«; na *-evan, -ovan putevanj'-tavan*, s apstraktumom *putevnost* (Stulić) »putenost«; na *-iv putivi* (Stulić, određeno), na *-ljiv samo u putljivost* (Šulek). Složenice *pltoradan* (*brat, sestra, otac, Danilo*), *putoproljac* (Kadžić) »koji prolje put, onanist«, *mekoput f* (Vuk), s pridjevom *mekopotast, mekoputan*, poimeničen na *-ik mekoputnik* m prema f *mekopotnica, mekoput(e)nost, -sivo*. Denominali *uputiti se* »incarnari«; iz rusificiranog crkvenog jezika *ovaplotiti*. Part. perf. pas. od nepotvrđenog *putiti* kao pridjev *pućení* (Leskovac, Srbija) »šušti, pravi, istovetni, utjelovljeni«. Prema tome nije nevjerojatno da je *puki* (v.) određeni pridjev obrađivan s pomoću sufiksa *-bk* (tip *sladak*) od **pHt + -ik* > **putki*, sa redukcijom suglasničke grupe *tk* > *k* prema *takt, onaki, ovaki*. To ostaje dakako kombinacija dok se ne nađu posredni oblici, ako postoje. Samoglasnik *u* nastao je iz sonantnog */*. Upor. steslav. *pišib*, bug. *plat*, češ. *plet'*, gen. *plti*, polj. *pleć*, gen. *plci*, rus. *plotb*. U baltičkoj grupi nije po deklinaciji *i* kao u slavinama, nego po deklinaciji *a*: lit. *plutá*, gen. *plutos* »Kruste, Schwarte vom Brot, Speck«. Bez usporednica u ostalim ie. jezicima. Prema Brückneru i Mladenovu bila bi od ie. korijena **plu-*: **pleu-*: **pl-*, koji se nalazi u *pun* (v.) i *plav(anf)* (v.). Semantički neuvjerljivo. Matzenauer upoređuje uvjerljivije sa sanskr. *palam* »caro«, ir. *feol, feoil* »isto«. Prema tom upoređenju korijen bi bio *pbi-* proširen sufiksom za apstrakta *-u*.

Lit.: ARJ 6, 592. 12, 616. 783. 789. 792. ZbNŽ 10, 254. Elezović 2, 151. Miklošič 253.

Holub-Kopečny 278. Bruckner 420-1. Mladenov 431. Trautmann 227. Matzenauer, LF 13, 168-169. Oštir, WuS 5, 219.

put², gen. *púta* m (14. v., Vuk, danas maskulinum po deklinaciji *o*, steslav. *pcb* m, prije *f*, po deklinaciji *i*, ostatak gen. pi. *púti*, upor. slov. *ta, tista pot* m i f), ie., sveslav., praslav. *pcb*, »1° (opći izraz za) cesta, klanac, nogostup, oputina, prt, prtina, putanja, putić, putina, puteljak, staroputina, prolaz, stranputica, ulica, utrenik, drum, šor, bogaz, sokak, 2° (16. v., izraz množenja, također bug., očuvan arhaički gen. pl. *puno put*, prema tome analogički *dvaput, tripud* pored *puta*) krat (upor. *via* > stfr. *veie* > *fois*, tal. *via*, cine. *una cale, d'o cale, d'ocalita*, tur. *yol'*), 3° (prijedlog s gen., 16. v.) geradenwegs > gegen (upor. tal. *vid*), 4° put i način (amplifikacija), 5° toponim (*Krivi Put, Bučij put, Prijeki put, Ston, Dubrovnik*)«. Pridjev na *-bn* > *-an pútan* (~*ca púca*), određeno *putni*, poimeničen na *-ik putnik, suputnik* = *saputnik* m, s pridjevom na *-ski putnički*, prema/na *-ica putnica, saputnica, suputnica*, »1°viator, 2° passeport«; *putnik* znači još u Splitu »3° jadranska riba mogil chelo, vrst cipola, platan (Dubrovnik), 4° mlada zmija (Imotski), 5° kukac roda carabidae«, *putnica* (Poljica) »otrovna zmija«. Glede značenja 3° ribe upor. njem. *Butte*, niz. *bot*, engi. *but*. Glede značenja 4° zmijska upor. *pütnjica* (v.) »nečistoća na tijelu«. Poimeničenje: na *-jača putnjača* (Šibenik) »zmija«; poimeničen određeni m *putni* (Jaská) »putnik«. Pridjevi: *pútan* »ispravan, prav«, *sputan* »razborit« (Basic: *govorenje niti sputno niti razborito*, upor. rum. *am găsit cu cale*), *uputan, neuputan* (Lika), *besputan*, odatle apstraktum na *-ost putnōst, neuputnōst* »nevješina«. Izvedenice *pútljaka* (Ston) »uzak, neuređen put«, s deminutivom *putljačica* i augmentativom *putljačina* pored *pútljaka* mogu biti također i izvedenice od *putan* (s disimilacijom *tnj* > *tlj*). Deminutivi na *-bc* > *-ac pútač*, gen. *-aca* (Sinj, Lika), s dvostrukim sufiksom *putačac* = na *-ić putačić* (Stulić), na *-ič putić* (Šaptinovac) »staza u kosí«, na *-ič putić* (Lika, Rijeka) »stazica«, na *-ica putića* (Slavonija), na *-čk* > *-ak putok*, gen. *-tka* (Vuk) »šara u narodnim vezovima (metafora)« pored *pútak*, gen. *-tka* (Vuk), gen. *-aka* (Sipan) »putić«, na *-eljak puteljak*, gen. *-Ijka* (Sarajevo). Augmentativi na *-ina putina* (Lika) »2° korov koji raste po dvorištu (Trebarjevo, sinegdoha)«, odatle deminutivi na *-ica pútinica* (Vuk, Dubrovnik) »sitnica, mala stvar«, na *-ka putinka* (Niš)

»staza«, na *-ača pútača* (Dubrovnik, Bileća) »staza«. Na *-aljka putaljka* (Ranjina) »stazica«. Na *-anja putanja* (Vuk) »staza, nogostup«, s deminutivom *putanjica*. S prefiksom *raž-*: *rasput* (Vuk) = slov. *razpot*, odatle na *-ica rasputica* = običnije sa kól. *-je rastuće*, koje je stara izvedenica, kako pokazuje rum. *răspîn-tie* »raskršće« = *rasputnica* (Boka). Apstraktum na *-ba* potvrđen je u pridjevu na *-en putbeni* i u daljoj apstraktnoj izvedenici *putbinatB*, v.), *popudbina* [prema lat. *viaticum*, usp. i slov. *obhájilo*]. Složenice *putokaz* (neologizam), *putešestvo* (iz crkvenog jezika, drugi dio od *-hd-*, v. *hoditi*). Denominal na *-iti putiti, putim* impf, (*is-*, *na-*, *nao-*, *oko-*, *pro-*, *raza-*, *u-*, *za-*) »1° dati se na put, 2° (metafora) (*po-*, *na-*) učiti«: *naoputiti, -im* »naiči, nagaziti na što«, iterativ na *-va—pućivati, -putujem, -uputivati* (Stulić), *-čevati*, samo s prefiksima. Odatle postverbalni *uputa f, năputa f*, na *-afe naputak*, gen. *-tka*, s pridjevom *uputan, naputan*, poimeničen na *-ica naputnica* = *uputnica*. Radne imenice na *-nik naputnik* (Dalmacija) = na *-telj naputitelj*. Na *-ovati putovati, putujem* impf. Prilozi: *usput, nausput, púput, nă put* (Kosmet) »gore-dolje«, *poput* (15. v., također prijedlog), *stranputa (hoditi)*, odatle *strănpuputica f* i pridjev *stranput (putnik), otput* = *od puta* (Poljica) »odmah, smjesta«. Ovamo još *trputac*, gen. *-uca* »biljka malvas«, slov. *trpotec* < **pri + putbc* ili imperativna složenica **teri pĝt*. Samoglasnik *u* nastao je od velarnog nazala *p*, upor. steslav. *pcb*, slov. *pot*, bug. *pat*, češ. *pout*, polj. *pac* Od baltičkih jezika pruža usporednicu jedino stprus. *pintis* »put«, ali s prijevornim vokalom *e* od ie. korijena **pent-*, koji se nalazi u njem. *finden* (glede značenja upor. lat. *venire — invenire*). Taj korijen znači kao imenica »staza, put«, a kap glagol »ići, stupati > naći«. U prijevornju perfekturna **pont-* nalazi se osim u praslav. još u sanskr. *panthā — avesta pantā* »staza, put«. Po deklinaciji i kao u slavinama nalazi se u lat. **pontis* > *pons* (upor. *pantiņus*; glede značenja »put > most« upor. arb. *udhē* »put« prema *ure* »most«, dok u gr. *πόντος* »more« < (ako je od) »morski put«, u ništičnom prijevornju **pnt* > *-πντός* »stazas«, od čega denominali *πντέω* »stupam« (odtate internacionalno *peripateički* »šetajući«). Osim Rumunja posudiše Mađari *putnok* »mentha, pulegium«. Glede značenja upor. *trputac*. Upor. još rum. *potecă* < bug. *pateka* »Fusssteige«.

Lit.: ARJ 4, 22. 7, 473. 550. 541. 723. 8, 116. 12, 753. 789. 790. 797. 798. 800. 808. Elezović 2, 25. 151. Lalević, NJ 2, 282. ASPH

11, 448. Miklošič 258. Holub-Kopečny 289. Bruckner 401. Mladenov 540. WP2, 26. Trautmann 205. Vaillant, RES 22, 20. Šuman, ASPH 30, 300. Štrekelj, DAW 50, 72. Unbe-gaun, RES 12, 45. Banali 1, 292. Boisacq 803. Meillet, BSLP 22, 17. Jokl, Stud. 32. Išti, Unt. 316. Lewy, PBB 32, 143. McKenzie Class, quarterly 18, 23 (cf. Jlb 11, 276). Fraenkel, KZ 63, 178. Uhlenbeck, IF 13, 219. Meringer, WuS 1, 164-210 (cf. RSI 3, 338). Pedersen, KZ 39, 366.

put³, reduplicirano *put put put*, onomatopeja za vabljenje kokosi, nije potvrđena kod nas nego u njemačkom. To je varijanta od naše onomatopeje *pi* (v.). Oformljena je ta onomatopeja i kod nas u imenu kokoši *pute* (Kurelac), deminutiv *putića*, u slov. također, tako i slvč. i češ. kao i u kuruško-njem. *Putte*. Odatle je izvedenica na *-jkb pučak*, gen. *pucka* m prema f *pucka* »puran, pura« [usp. i pod *puč* i *puraj*]. S tom onomatopejom zacijelo nisu u vezi imena za domaće životinje (kobilu, kozu i ovcu), jer pomenuti uzvik ne služi za njih. Te denominacije možda su u vezi sa *puto* (v.).

Lit.: ARJ 12, 616. 788. Štrekelj, DAW 50, 49. Miklošič 268.

puta f (ŽK, Križevci) »brenta«. Na *-ar putar*, gen. *-ara* »noslač pute, brente u berbi grožđa«. Druga je varijanta *putna f* (Belostenec, hrv.-kajk.) »isto«. Treća *pulunja* (Srbija) »kao sepet od dasaka za prenošenje gnoja, grožđa, pepela«. Nalazi se u češ. *putna*, polj. *putnia*, ukr. *putyno, putnja*. Stara posuđenica *putnia* = *putunja* < stvnjem. *putinna, budina*, nvnjem. *Butte* > *puta*, fr. *botte*. Dočetak *-unja* izmijenjen je u *-ura* (upor. *bokára* i češ.-moravsko *putyra*): *puturá* (novopazarski sandžak) »posuda, sud za vodu, mlijeko, maslo«, deminutiv na *-ica puturica* (južna Dalmacija) »kablíč u kom se tuče maslo«. Nije izvjesno da li su *putunja — puturá* stari germanizmi, jer bi mogli biti i grecizmi: gr. *πυτίνη* = (u Tarentu) *butrínη*. Na to upućuje akcenat [vidi i s. v. *putar*]. Čini se da su se na Balkanu unakrstili pozajmica iz stvnjem. i grecizam. V. dalje veze sa *bačva* (v.) i *boca* (v.). I germanski se refleksi svode na gr.-lat. *butina*.

Lit.: ARJ 12, 788. 800. 811. Skok, ASPH 33, 368. Miklošič 268. Holub-Kopečny 306. Bruckner 449. Tiktin 1287. Wartburg 1, 663. Boisacq 829. REW* 1427. Weigand-Hirt 1, 314-315.

pútača f (ŽU, Lika) = *pútača* (2K, Prigorje, Krasić, Šušnjevo, Čakovac kod Ogulina, Križevci, Šulek, slov.) = (na *-anja* mjesto

-aca) *putanja* f (Belostenec i slov.) »volja, volje, (pod)voljak, voljac, žvata, guša«. U slov. bez augmentativnog sufiksa *pūt* m »Geflügel-kropf« = *púta* f »isto što pútača«. Slovenski oblici odlučni su za etimologiju u pogledu *u*. Taj samoglas nije nastao u toj riječi od / ni od nosnog nazala *ç*, nego je iskonski. Zbog toga su to vjerojatno izvedenice od korijena slov. glagola *putiti se* »sich aufblasen, nadimati se«, s čitavom leksikologijskom porodicom: *putav* = *putast* »kropfig«, poimeničen *pútavec*, *putân* = *pútača*. Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp.; može se dobro objasniti ie. korijenom **pou-* »napuhnuti«, raširen formantom *í*. Upór. brus. *potka* < *pbtbka »männliches Glied«.

Lit.: ARj 12, 789. 791. *Pleteršnik* 2, 367. *WP* 2, 80.

pútalj' m »konj koji ima bijelu pjegu na nozi«. Odatle pridjev na *-ast pútast* (konj, pas) = *pútas*, f *-sta* (Kosmet). Na *-ko putko* (konj, Poljica) m prema *putka* f (kobila, krmača. Lika), s deminutivom na *-ica putkica* ^ Na *-ulja putulja* (BiH) »domaća životinja (koza, kobila)«. Na *-onja putanja* (Slavonija, Bosna, vo, jarac). •Na *-oša putoša* (Vinkovci) »svinjče«. Na *-ova putova* (Lika) »krava«. Složen pridjev *pútonog* ~ *putonogast* (Vuk, konj, pas) = *putonogast* *pútonogast* (Kosmet), metaforički se prenosi i na čovjeka »lukav, verteufelter Kerl«. Poimeničuje se na *-ica putonožica* (ovca). Složen pridjev posudiše Rumunji *pintenog* pored *pántánog* »putast, weissfüssig (konj, pas)«. Rumunjski pridjev upućuje na vezu sa slavizmom *pinten(e)* »Sporn«, od steslav. *peisno* »signum«, polj. *piątno*. Te riječi nema danas u južnim slavina. To je pridjevna izvedenica od *peta* (v.). Mora se uzeti da se riječ unakrstila sa *puto*, koji se meće konjima tamo gdje je kod čovjeka *peta*. A i metafora može da bude na djelu. Bijela mrlja na dnu konjske noge može da izgleda kao *bukagije*. Treba ipak upozoriti na *fetilae equae* i na *equi albos tantum pedes habent pelili appellatur*, germ. *vizzelaz*, *fütilluot*, srvnjem. *vizzil* »balzan«. Može se raditi prema tome o pred-ie. riječi koja je u južnim slavina bila na osnovi pučke etimologije dovedena u vezu sa *peta* i *puto*. Upor i rus. *piątno* »macula«.

Lit.: ARj 12, 789-90. 799. 805. 806. *BI* 2, 290. *Elezović* 2, 151. *Roues*, *Mélanges Hoepfner* 95. *Sievers*, *PBB* 16, 363. *Matzenauer*, *LF* 14, 412.

Pútalj', brežuljak visok 323 m poviše Kaštel-Sućurca, kao obronak Kozjaka (oronim). U dokumentima iz 892, 1076, 1078. pojavljuje

se u toponimu *Sanctus Georgius de Pútaló*, danas *Sućurac* < *Sot + *jury* (pridjev poimeničen na *-bc* > *-äc*). Pominje se kao *locus qui dicitur Pútaló*, ispravljano u *Putalio*, sa crkvom *ecclesia beati Georgii quae sita esse in Pútaló videtur*, pa *de Pútaló cum toto territorio suo a rupibus mantis usque ad mare*. Iz tih navoda izlazi da se današnje nastanjeno mjesto zvalo najprije *Pútaló*, a poslije je taj naziv istisnut od imena crkve, od koje je današnji toponim. *Pútaló* je zacijelo predrimski toponim koji se može upoređivati s trackim *Pautalia*, danas *Kjustendil* (Bugarska). Upor. glede *au* — *eu* > *u* *Busi*, *Biševo*.

Lit.: ARj 12, 790. 789. *Rolki* 4, 15. 106. 114. *Barada*, *CrS I* (1937), 33-4. 62. *Skok*, *AHID* 1, 38. 39. 40.

pútana f »bludnica«. U Nalješkovića *umukni jedan čas, dezerta put ano* sadrži tautologiju; *dezerta* se upotrebljava kao pridjev, u drugim primjerima je to imenica *dezerta* f »meretrix«, a *putana* je talijanizam *putana*, izvedenica od vlat. *puttus, afektivna geminacija od *klat. pütus* »dečko«, f *putta, po deklinaciji *putta*, gen. *puttanis*. Ovamo ide kao izvedenica na *-ium *putium* > *pika* f (Slovinci u Istri, Vodice) »muško udo (kod posve male djece)«, vjerojatno posuđenica od istarskih Vlaha (Cica) *putā*, usp. arom. *putā* »penis, membre virile«.

Lit.: ARj 2, 368. *Ribarić*, *SDZb* 9, 369. *REW*² 6881. *Papahagi* 901.

putar, gen. *-tra* m (hrv.-kajk.) = slov. *púter* »maslo, maslac«. Zore ima dubrovačku tuđicu *putara í* »sud u kojem se maslo tuče«, upravo od *butyriaria (upor. tal. *burraia*, fr. *beurrière*), stegnuto haploglogijom u *putara*. Može biti i romanizam, u kojem je *p* < *b* nastao od unakrštenja s novijom posuđenicom iz njemačkoga. Kao južno-dalmatinska riječ zabilježen je deminutiv na *-ica púterica* (Zore) »kablíč u kom se tuče maslo«. Glede u mjesto *a* v. *puturā* [pod *puta*]. Zbog sufiksa *-ara* < lat. *-aria* nije izvjesno da je dubrovačko *putara* izvedenica od germanizama *putar*. Izvjesno je da je to *púternica* (Vinkovci) »sprava u kojoj se izbija putar«. Na *-aia putrača* (bje-lovarski kraj) jer se ta kruška zove i *maslenka*. Od njem. *Butter* < lat. *bútyrum* < gr. složeni-*ce* βούτυρον (gr. βούτς, gen. βούτς i τυρός »sir«), prema Pliniju i Hipokratu skitska riječ, prema Schraderu prevedenica (calque) stvnjem. *kuosmëro* »Kuschmeer«.

Lit.: ARj 12, 791. 810. 811. *Zore*, *Tud*. 18. *Rad* 115, 152. *Pleteršnik* 2, 367. *Weigand-*

-*Hirt* 1, 315. *Boisacq*³ 130. *Wartburg* 1, 664. *REW*² 1429. *DEI* 642. Štrekelj, *DAW* 50, 78. *Beer*, *KZ* 43, 382-383.

pütijer m (pseudojekavizam, Dubrovnik, Boka, Dub, Crmnica) = *putier* (Budva, Ščepan, Paštovići, Sutomore, Crmnica) »čša, got« = *putir*, gen. *-ira* (Vuk, pravoslavni crkveni termin za *kalež* kod katolika) = *poter* (15. v., *e* za gr. η) = *potir* »vrč, kalež«. Na *-ica pučerica* f (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »mali sud od duga«. Balkanski grecizam: gr. ποτήριον > rum., bug., arb. *potir*, cine. *putir* »verre à boire«, ngr. ποτήρι. U značenju »čša« može biti u Dubrovniku i Crnoj Gori i dalmato-romanski leksički ostatak grčkog podrijetla. Odbacivanjem sufiksa *-ητος* nastade od grčke riječi *pot* m, pl. *polovi* (u dubrovačkoj poslovi: *ioduri manjaturi, a pitropi potavi*), u Prčnju gen. *pota* (Prčanj, Sutomore, Dobrota, Krtole, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Kučište, Šibenik i otoci, Korčula, zadarski otoci, Molat, Suba) »1° konata, 2° mjedena ili limena čša s ručicom, kuto (Zore), 3° (Prčanj) ein Flüssigkeitsmass und das entsprechende Gefäss, kvar-težin, mjera za vino (Šibenik), 4° lonac za kuhanje vode, 5° šalica za kavu«, deminutiv na *-ič patič*, gen. *-ica* (Prčanj) = *potte* (Tivat), dok je *pata* (Kosmet) »lonac od grafita za livanje (kujundžijska alatka)« < arb. *pote* f »Schmelz-tiegel«, tur. *pota*. U arb. s deminutivnim sufiksom *-sh poc* »1° irdener Topf, 2° Flaschenkürbis«, *poci thësit* »tikva za vreću na tratki« (Ulcinj), *paf* »flaša«, pl. *pôcat*.

Lit.: ARj 6, 449. 9, 685. 11, 122. 134. 135. 102. *Miletijć*, *SDZb* 9, 254. *Rešetar*, *Štok*. 281. *REW*² 6705. *GM* 349. 350. *Matzenauer*, *LF* 14, 412-413. *Vasmer*, *GL* 122.

pütjnica f (Vuk, Srijem, Bačka, Vinkovci) »nečistoća na tijelu, tjemenača«. Pridjev na *-jav putnjičav* (Vuk, Srijem). Odatle denominal na *-iti putnjičaviti*, *-lm* (Vinkovci, subjekt *kokoši*). Vjerojatno poimeničenje pridjeva *putni*, od *put* (v. *put'*). Ako je tako, *tnj* mjesto *tn* ostaje neobjašnjeno.

Lit.: ARj 12, 804.

pütravac, gen. *-avca* (Maglaj, Bosna) »opanak izrađen od neučinjene kože«. Od iste je osnove od koje i *putranci* m pl. »opanci koji se zovu i pletenjaci« [= *putând* »za razliku od *kapičara*«]. Ne zna se gdje je Hefeles zabilježio taj naziv (Banija?). Naziv *pletenjaci* omogućuje etimologiju. Korijen **put-* = **putr-* sadrži *puto* (v.) od *peti*, dakle isti korijen

koji i u *opanak* [i *oputa*, odakle se isti opanci zovu u Bosni *oputaši*]. Suglasnik *r* je umetak poslije *t*, upor. *mirice* (ŽK) i *prosinca* (ŽK). Glede sufiksa *-avac* upor. češ. pridjev *poutavý*. [Ovamo i zagorsko (okolica Pregrade) prezime *Pulanec* (Kneginec kraj Varaždina, 1461 — 1462)].

Lit.: ARj 9, 152. 12, 810. Hefeles, *Opančar i opančarija*, Sisak, 1910². *Monumenta historica civitatis Varasini* t. II, 1 (1944), 201.

putriti m (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »ručna posudica u obliku bačvice, barilce (ŽK)e, slov. (Štajerska) *putrih* »Handfässchen«. Dočetak *-ih* zamijenjen je našim deminutivnim sufiksom *-ica putrlca* (Virje). Odbacivanjem tog sufiksa dobiven je simpleks *putra* (Virovitica) = *putra* (Virje) »zemljan sud široka trbuha, a uska grlića, za vodu, vino, sirce (ocat), krugla (ŽK)«. Od srvnjem. *puterich* »Schlauch, Fass«.

Lit.: ARj 12, 810. 811. *Ribarić*, *SDZb* 9, 185. *Pleteršnik* 2, 367. *Miklošič* 268.

putva f (Kralje, Turska Hrvatska) »komad pluta na mriži (ikavci)«. Zacijelo izvedenica od praslav. korijena **pIb-* (v. *plivati*, slvč. *plvati*) s pomoću sufiksa *-tva* (v. *britva*). Upor. češ. *pl'* »radeau« od *plouti* = lit. *pluts*. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog / . [Usp. *putvo* i *plutva* pod *plüt*].

Lit.: ARj 12, 811.

püздеlek m (Srbija) »djevojče«. Nedovoljno je objašnjeno značenje riječi. Ne zna joj se pravo ni afektivna vrijednost. Zacijelo ide u red ekspresivnih riječi. Izgleda da je u vezi s ekspresivnim impf, *puzdelekati se* prema pf. *puzdeleknuti se* (Srbija) »bacati se, baciti se«, ali se ne zna u kakvoj je semantičnoj vezi. U Lici postoji *puzdrlečali*, *-drlecām* »odbijati, nabacivati se« prema *puzdrčili*, *-im* (Bukovica, Dalmacija) »baciti«. Upor. još ekspresivni pejorativ *püzdrija* m (Lika) »visok, tanak i mršav čovjek«, koje je bez sumnje pejorativna metafora od *puzdro* (v.).

Lit.: ARj 12, 814. 815.

puzdro n (Vuk, Risan) = *puždra* (Vuk) »1° udo živinsko, 2° (metafora, Dubrovnik) dio košulje što odostrog proviruje kod djece« = *puzdra* f (Istra, hrv.-kajk.) »3° tetiva, 4° (Grobnik) žilavo meso = žilindra, žlundra (u Zagrebu), 5° praepitium«. Nalazi se još u slov., slvč., češ., polj. i rus. Praslav. Pridjev na *-av püzdrav* (Crikvenica, Novi Vinodolski) »sluzav (o ribi, metafora)«. Deminutiv na *-ica*

puzdrīca (Hrvatsko primorje) »1° epagogium, suha njedra, 2° meretrix (Otočac)«. Na *-ija puzanja* (Lika) »(pejorativna metafora) visok, tanak, mršav čovjek (tj. kao životinjsko udo)«. Augmentativi na *-ina puzdrina* (Istra) »1° vena hūmida, 2° caro mala quasi spongiosa«, na *-etina puzdrētina* (Lika). U rus. postoji ista osnova bez sufiksa *-ro, -ra*: rus. *puzo* »trbuh«. Na *-yʒb* ukr., rus. *puzyʒb* »Blase«, brus. *puzyř* »trbuh«, slov. *puzēr* (*žolina* ~) »mjehur«. Stulić je uzeo iz rus., kako sam tvrdi, *puzir* »puholjica, mjehurić, prištić na koži«, te deminutiv *puzirek* i denominal *puziriti se* »dobiti puzire«. Suglasnik *d* ne pripada prema tome osnovi, nego je umetak (consonne de transition) u grupi rr. Litavska je paralela *buože, bāuse* »isto« od ie. korijena **bu-*, **bhu-*, od koje ga je *bujan* (v.). Buga upoređuje *puzdro* s lit. *pautas* »jaje, mudo« i pretpostavlja ie. **pout-* + *-dhro*. Bruckner uzimlje dubletu *ç*: *u* prema polj. *piżec* i polj. *pyzac* = *pyskač* »rovati«. Moglo bi se pomišljati i na ie. korjen **pou-* »napuhnuti«, ali za raširenje tog korijena for-

mantom | nema paralela. Madžari posuđiše *puzdra*.

Lit.: ARj 12, 815. 819. Miklošič 268. Holub-Kopečný 289. Bruckner 404. 449. ZSPH 2, 309. KZ 42, 360. 45, 322. WP 2, 79. 115. 117. Iljinski, «[^]/6,225. Buga, IzvORJASII, 1, 1-52 (cf. RSI 6, 338). RFV 61, 232 (cf. RSI 6, 271).

puža f (hrv.-kajk., okolica Tuhlja, Hrvatsko zagorje) »djevojka do udaje« = *púža* (slov., Pohorje, mariborski kraj) = slov. *poza* »1° Mädchen, 2° Puppe«. Matzenauer ima *puso* »dječak«. Upór. lat. *pusus* »puer«, deminutiv *pūsinus* (Skok, *Pojave* 89, br. 4), *pusa* »djevojka«, *pūsiō* iz familijskog govora kao i *pūtus* i *puer*. Nije jasan put kako bi taj latinizam, koji ne pripada crkvenom jeziku, ušao u slov. i hrv.-kajk. Od rom. jezika nalazi se samo u Napulju *puse*. Upor. tal. *pusillo* »piccolino«, furi, *poso* pored *poso* »pinzoc, grossolano e ignorante« i u Kalabriji *pusinnu* pored *pusillu* »piccolino«.

Lit.: Pletersnik 2, 367. Koštiál, JF 2, 309-310. Matzenauer, LF 14, 412. REW 6868. Pirona* 758. Rohlf, Cai. 176. DEJ 3158.

rabàcati, -āra impf. (Stulić, Dubrovnik) »nešto raditi, poslovati, qui nugas agit«. Odatle pejorativ na *-alo* (v.): *rabačalo* m (Stulić) »vjetrogonja«. Prema Zori bilo bi od tal. *arrabattarsi* (16. v.) < španj. *arreatarse* »accorrere in folla«, parasintaktička izvedenica od *rebate* »rissa«, *rebato* < ar. *rībat* »assalto ad una fortezza«. Ako je romanska posuđenica, neobjašnjen je prijelaz *t* > *č*. Vjerojatnije je da je to naša izvedenica od crkveno-slav. *rab* (*božji*) »sluga«, s umetkom *-ač* (v. taj sufiks) pred *-ati* (upór. slične tipove *silàcati se, bacakati se, sakatati se*, itd.). Upor. Stulićev *rabac* »rdav sluga« i *grešnik rābac* u molitvi hercegovačkih Srba.

Lit.: ARj 12, 831. Maretić § 387. DEI 1, 299.

raban¹, gen. *-āna* (Vramec) = *rabi* (Ranjina, Vetrane) = *rabin*, gen. *-ina* (danas općenito) = *ravuni* (Vuk, prema lat. tekstu evanđelja *rabboni*) = *rabbun* (muslimanska narodna pjesma) »1° učitelj, 2° hebrejski svećenik, 3° gospod«. Od hebr. *rabb*, s postpozicijom *-i* za prvo lice »moj učitelj, moj gospodine«, ar. *alah-rabum* = *-rabun* »gospod bog«.

Lit.: ARj 12, 832. 833. 949. 13, 426. Lo-sotsch 1678. Holub-Kopečný 398.

rāban², *irābna* (Kosmet, uz *deca*), pridjev na *-bn*, »pohlepan, proždrljiv«. Poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica*: *rābnik* prema *rābnica*. Složenica *rabnogūz*, *-a* »čovjek proždrljiv«, usp. *obloguz*. Zacijelo nije isto što pridjev *hrabān* (Voltidi), koji Budmani označuje nepouzdanim, a znači isto što *hrabar* i, prema tome, sadrži disimilaciju *r - r > r - n*.

Lit.: ARj 3, 678. 12, 832. Elezović 2, 155.

rabija f (Perast) = *robija* (16. v., Dubrovnik, Božava; primjer iz Nalješkovića: *ali se je razbila po tebi rabija*) »jed, gnjev«, pridjev *rabijatan* (Zagreb, Krašić) »grub, oštar, svadljiv, raspaljiv«, usp. furi, *rabiāte* f »pejorativ: rābie«. Denominai na *-ati*: *robijati*, *-am* impf. (16. v., Vuk) »bjesniti, goropaditi se«,

R

razrabijati, *-am* pf. »rasrditi, razgnjeviti«. Part, perf. pas. kao pridjev *rabijān* (*pas*, Vetrane). Ovamo ide zacijelo i pridjev na *-eć* (od part, prez.) *rabeć* »1° ljut, srdit, zlovoljan, 2° nježan, osjetljiv (Đurđević, Stulić)«, ali mu je nejasna tvorba. Nejasan je donekle i part, perf. pas. *aradzān* »isto«, koji, kako izgleda, potječe od *arrabbiare* = južno-tal. *arrangiare* (južno-tal. *raggia* = tosk. *rabbia*), jer od *bi* ne bismo očekivali *dž*, kao u južnoj Italiji, kad već postoji u Dubrovniku *rabija*. Ne zna se kojim je povodom došao u Dubrovnik južno-tal. oblik. Od tal. *rabbia* < vlat. *rabia*, kllat. *rabies*.

Lit.: ARj 12, 833. Budmani, Rad 65, 166. Cronia, ID 6, 118. Rešetar, Stok. 224. REW* 6980. DEI 299. Pirona* 839.

rabinjeri m pl. (Zagvozd, Vrgorac) »talijanski žandarmi, oružnici«. Od tal. *carabinieri* »vojnici oboružani karabinkom«, izvedenica na *-iere* < franc. *-ier* < lat. *-anus*, od *carabina* < španj. *carabina* > *karabina* f (narodna pjesma) »puška sa dugom cijevi«. Interesantno je ispuštanje početnog sloga *ka-*, koji je bio pomiješan s vezicom *kao* — *ka* < *kako* (v.).

Lit.: DEI 749.

rabot m (Vrbnik) »lub, dio postola iznutra na zadnjici«.

Lit.: ARj 12, 838.

rabota f (1471, Vuk) = *rabota* (Kosmet, Peroja, Vodice, Istra, bug.) = *rabota* (ŽK) »1° (kao feudalni termin) kmetski rad (sokalnica rabota, rabota crkvi, meropša rabota, od koje može osloboditi kraljevstvo), 2° (danas) posao, rad (bugarski i ruski), radnja, rađa, delo (Istra, ŽK), Arbeit, 3° δουλεία, servitus, kulak, 4° stvar (15. v., u konkretnom i prenesenom smislu)«. Pridjev na *-bn* > *-an roboton* (Vuk, Crna Gora, ~ *dan*), potvrđen od najstarijih vremena, »1° radni, 2° radljiv (Crna Gora), 3° (zemlja) obradiv«, poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica rābotnik* prema

robotnica (slov., bug., rus.) »1° kmet, 2° sluga, pomoćnik, momak, 3° poslenik, težak, koji obraduje zemlju«. Radne imenice na *-ar rābotār* (Lika) = na *-as robotas*, gen. *-asa* (Vuk, Hrvatska) »kulučar, radnik«, na *-atica robotatičica* (Lika) »radnica«. Na *-šija* < *-sk -f-yVi nerabošlja* (Kosmet) m, f »neradnik, lijenčina«. Deminutiv na *-ica robotica* (1501, Stulić). Augmentativ na *-ina robotina*. Denominali: na *-ati rabataŋi*, *-ām* impf. (13. v.) (*iz-, u-}*) = *robotāt* (Kosmet) »1° služiti kao rob, sluga, 2° obavljati kmetski rad (subjekt *otroci*), 3° obrađivati zemlju, 4° raditi, truditi se«; impf, na *-va- izrabotavāt* (Kosmet) »dobivati novac za ručni rad«; na *-iti robotiti, -im* (Jamarica kod Požege). Postoji još pridjev *rabotežan* (17. v.), određeno *rabotežnji* (Daničić: *r'j dan*) »robotan«. Ne zna se je li to pridjev na *-n* od složenice od *rab* i *teg* (v.) ili od nepotvrđenog apstraktuma na *-ež rabotez*. Varijanti *rob* (v.) odgovara varijanta *robota* (hrv.-kajk., Belostenec, Habelić) »isto«, s pridjevom *robotan, robotar, robotas, robotati, robotnik, robotovati*. Riječ *robota* je praslav. pridjevski apstraktum na *-ota* (kao *ljepota* od *ljep*) od praslav. pridjev **oebō* > (po zakonu likvidne metateze), steslav. *zabō*, najprije pridjev, onda poimeničen u značenju »rob« (v.). Ta se osnova nalazi u got. *arbaps*, u lat. *orbis*, gr. ορβανός < ie. **orbho-s*. Kulturna je riječ, koju posudiše Madžari *robot* »Frohndienst« pored *rabota*, Dakorumunji *robotota* (Moldavija), *robot* (Erdelj), odatle *a roboti* »marljivo raditi» i apstraktum na *-eib* > *-ealā robotēalā*. O glagolu *rabiti* i ostalim izvedenicama v. i pod *rob*.

Lit.: *ARj* 13, 838. 841. 842. 843. 844. 14, 70. 71. *Mažuranić* 1215. *Elezović* 1, 227. 459. 2, 156. 393. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečny* 312. *Bruckner* 459. *Mladenov* 541. *WP* 1, 183. 184. *Tiktin* 1333.

rabula f (Buzet, Sovinjsko polje) »kamena ploča koso položena pomoću 4 drvene šipke, da se ulovi ptica ili miš«. Možda stoji u vezi s mletačkim *ridalo*, stsl. *riavolo* < lat. *rutabulum* »Ofenkrücke, greblja«. Glede *v* > *b* upór. *Brtonigla, bolta*. [Usp. *lábúra* i tal. *trappola* »arnese da pigliare topi e altre bestie«].

Lit.: *ARj* 12, 845. *REW** 7472.

raca¹ f (Rab, prema tal. *razza*, slov., Notranjsko) = *rasa* (prema fr. = njem. izgovoru *Rasse*) »pleme, genus«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Izvodi se kao učena riječ od lat. apstraktuma na *-atio generatiā*, odatle naša učena današnja riječ *generacija* f,

a to od part. perf. od *generare*. Nije objašnjen nestanak prvih dvaju slogova. Spitzer izvodi *rasa* od *ratio*, oslanjajući se na prov. pejorativni izraz kod trubadura Bertranda de Born *rasa villana, tufana* »genus« i na *ratio* kod Tome Akvinca »Platonova ideja > tip (konkretizirano tako u skolastici) > ljudi, pleme«. [Contini: < ar. *baras* »konjarstvo« > stfr. *haraz* »isto«].

Lit.: *ARj* 12, 846. 13, 70. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW** 3732. 7086. Matzenauer, *LF* 16, 162. Spitzer, *AJPh* 62, 129-143. G. Devoto, *Avviamento*, 1967, 349.

raca² f (ŽK, Lika K, hrv.-kajk.) prema m na *-zk* > *-āk racak*, gen. *racka, rācāk* (Hrvatska), *racman* (Lika K, Krašić, slov., glede sufiksa upor. *purman, ditman*) »anas, gen. *-tis* (prasadstvo sa *utva*, v.), *anitra*, cane, canard«. Deminutiv na *-e rače*. Sa samoglasom *a* nalazi se u furi, *razze f* prema *razzai* (sufiks *-at* deminutiv je, koji se češće nalazi u sjeverno-tal. za mlado; upor. naš *-āk patak*, gen. *patka* i *racak*), *razzut* »rače«, deminutiv *razzine* »račića«, augmentativ *razzane*. Tako i u tršćansko-mletačkom. Na istoku dolazi s istim samoglasom u rum. *rața* f prema *rafoiu* m (sufiks le.t. *-oneu* > *-oiu*). U arb. postoji isti naziv sa samoglasom *o rose* f prema m *rosa* (sa članom *rosóni*) pored *rosak* sa slav. *-ak* (upor. *racāk*), deminutiv *roske* »pače«. Odnos arb. *o* prema *a* u hrv., furi, i rum. je kao u arb. *mok(ě)rě* prema rum. *macina* < lat. *machina* < gr. μηχανή. Arb. *s = c* < vlat. *ti* kao u *puteus* > *puč*, rum. *puf*, arb. *pm*. Značajno je još da u slov. *raca* postoji i u varijanti *reca*, koja se nalazi i u rum. u Banatu *reață*. S tom varijantom poklapa se madž. *récza*, koji opet kaže da se tako govorilo i u panonsko-slav. Ta varijanta pretpostavlja u izgovoru *ia* kao u *patriarcha* > *podreka* (Istra). Dvoglas *\a* mogao je nastati ako se pretpostavi romansko *r*, koje je sa državalo elemenat palatalnosti, kako potvrđuje *Roma* > *Rim*, češki *Řím*. Osnovno *raca* se objašnjava riječju lat. *rātis* f »skela, Flösse, čamac«. Odatle **ratia* f, koje daje *raca* sa *ti* > *c* jednako kao *statio* > *štacun*. Glede prijelaza *ratis* u **ratia* upor. *retis* — *retia* (v.). Onomasiološki elemenat plovljenja je karakterističan za patku. Po tom momentu se zove i kod nas (Niš, bug.) *plávka, pločve*. Od *ratis* postoji u lat. i "pridjevka izvedenica na *-arius* kao toponim na Dunavu *Ratiaria* »mjesto prijelaza, mjesto dunavskih skela«. Odatle bug. *Arčer* = s disimilacijom *r — r > k — r Akčar*.

Upor. još naša naselja na rijekama *Rača*. Štrekelj je tumačio također *raca* iz romanskih = latinskih jezičnih sredstava. On je polazio od *anitra*, tal. *ànatra* = od *anas*, gen. *anatis* sa sufiksom lat. *-acea* > *-azza* ili unakrštenjem mlet. *anara* = tosk. *ànitra* = furl. *razza* = *anarazza* (Treviso). On je uzeo da je ta duga izvedenica pokraćena odbacivanjem prva dva sloga. To tumačenje ne zadovoljava albanologa, jer *a* > *o* dolazi kod Arbanasa samo u najstarijim njihovim latinizmima, a to ne mogu biti venecijanizmi sa *tr* > *r*. V. sinonime *satka, riga, ričak, patka, slezenka, beretuša, regetuša*.

Lit.: *ARj* 12, 846-52. *Miklošič* 271. Štrekelj, *DAW* 50, 50. *Mladenov* 430. *Pirana*¹ 856. *Tiktin* 1308. *REW** 7088. *Godin* 119. Skok, *SOF* 17 (1958), 198-203.

raca³ f (Crna Gora) »sprava kojom se žito smiče kad se prodaje«.

Lit.: *ARj* 12, 846.

races m (Crna Gora, u izreci: *races mu duša imala!*). [Vjerojatno od sintagme *raj čestiti* (Palmotić) »raj, rajsko veselje«].

Lit.: *ARj* 12, 849. 956.

račiti se, *raci* impf. (Vuk, Hrvatska, 1420. u Dubrovniku) (*pro-, raz-}*) — *račiti* (Vodice, Golač, svi Slovinci, Liburnija, Orašćići), sveslav. i praslav. **rak-*, modalni glagol »imati volju« prema pf. steslav. *raknpti*, koji ne postoji u slavinama, pf. *razračiti se* prema impf, na *-va- razračivati se, -račujē* (Lika) »dobivati volju za nešto«. Postverbal steslav., slov., pol., češ. i rus. *rač* (~ *kraljevski*, Lovran, Istra) m »placetum regium«. Pridjev *račen* (Stulić). Radna imenica na *-telj račitelj* (Stulić, slov.) »pontificie vicarius«, s pridjevom *račiteljan* »cupidus«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. le. je korijen **ra?*: *^req* »zapovijedati«, u prijevaju **r0#-*, koji dolazi u *reči* — *rijeti*, u prijevaju duljne **roq-* > praslav. **rak-*. Upor. glede prijevaja i semantičkog razvitka *velim* : *volim* : *valjam* (v.): »od dobre volje nastojati > priželjkivati, dostojati se = sviđati se > (upor. *da se raci i dostajā triti po me milost tvoja*, Sv. Katarina) blagoizvoljeti«. Postoje i druga tumačenja, tako spajanje s germ. *"rok* > stvnjem. *giruchen*, nvnjem. *geruhen*. Bruckner predlaže osnovu **ark-*, **ork-*.

Lit.: *ARj* 12, 849. 850. 13, 962-3. *ASP* 9, 471. 34, 306. *Mažuranić* 1215. si. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečny* 308. *Bruckner* 451. *KZ* 45, 108. *Mladenov* 555. *WP* 2, 362.

račun, gen. *-una f* (1400, Dobrinj, Vuk) = *račun* (ŽK, Božava) »1° razbor (*razbor od računa*, Naručnik 328 = kod Mrnavića *razbor pameti*, Transit običaj od *računa*), 2° razlog (Kolunić, Antun Dalmatin), 3° način (Kolunić), 4° uvjet, 5° skupština (Vuk), 6° (danas općenito u hrv.-srp. i slov., trgovački i aritmetički termin) Rechnung, tal. conto«. Upor. slov. *rajtinga* »račun«. U dvije glagolske knjige račun je pridjev (1642) *raiuni dijak* zacijelo od **zaciunъ* (*ъn* > *n* kao u *stran*). Taj pridjev poimeničen je na *-ih računik* = *račonik* (1581, Ozalj) »vlastelinov računarski službenik« (usp. u tom značenju furl. *ragionai*: *Barzellini, prin ragionai des conteis di Gurizze e Gradisele*, 1800, danas u tom značenju furl. *rasonîr*) = na *-ar* < lat. *-arius računār*, gen. *-āra*, odatle pridjev na *-bšk računarski*, na *-džija računđžija* (Vuk), poimeničen na *-ica računica* »knjiga iz koje se račun uči«. Apstraktum na *-šva računstvo*. Jednom je potvrđeno *raca* f (1437: *učiniti racu š njim*). Kako nema potvrde za druge padeže, nego samo za ak. sing., može se raditi o griješci. Denominál na *-ati računati, -am* impf. (16. v., Vuk) (*iz-, na-, ab-, od-, pro-, pred-, pri-, raz-, s-, za-*), impf, na *-va—računavati, sam&* s prefiksima, na *-iti računiti, -im* (također s prefiksima *odračun* (Šulek), *obračun, proračun, predračun, priračun*. Nalazi se još samo u slov. jeziku. Bugarski je *stmtka*, rum. *socoteală*. Od lat. *ratio*, gen. *-onts* u oba značenja. Krčko-rom. *rasaun*. Grupa *ti* > *č* kao u *Parentium* > *Poreč, Brattia* > *Brač*. Zbog toga je posudnica iz prvog doba kontakta s najzapadnijim Romanima. Značenje »conto« već u lat. kao i u tal. Ide u isti red kao *statio*, gen. *-anis* > *štacun, stačun* »trgovačka stanica«. Postoji u starijem jeziku i prevedenica *razlog* u značenju »račun«. Upor. prevedenicu na *razlog* od tal. *a ragione di*. To značenje prevedehice nije se održalo u jeziku zbog sinonimije. Riječ *razlog* je značila »uzrok, Grund«, koje je prevladalo.

Lit.: *ARj* 4, 284. 390. 7, 550. 8, 432. 650. 11, 495. 12, 118. 852-859. 13, 594. 693. Rešetar, *Štok*. 284. *Pleterišnik* 2, 940. Šturm, *ČSJK* 6, 62. Vuković, *SDZb* 10, 385. 387. *Miklošič* 271. *REW** 7086. *Prati* 811. *Pirana** 843.

račve, gen. *račāvā* f pl. (Vuk) »furca, rasoha, soha, vile«. Pridjev na *-at račvat* = na *-ost račvast* (Vuk) »bifurcus«. Deminutivna *-ica račvica* f (Šulek) »vratna kost«, *račvice*

f pl. (Vuk). Plural zbog toga što sadrži dva elementa, kao *gaće, makaze, škarje ita*. Sufiks *-ve* kao u *ostve*. Taj nije prvobitno. Prvobitnije je zacijelo *racije*, koje nije potvrđeno, odatle sa *ülj* > *šij rasija* (Dobroselo, Lika, Varoš kod Broda) = *rašlje* (Vuk, Prigorje, zapadna Podravina, ŽK) »1° isto, 2° vile kojima se lonac stavlja u peć (ŽK)«. Pridjev na *-astj-at rāsijast* (Sinj, Slavonija), *rasijat*. Na *-ika* možda *rašljika* (Brinje, Lika) »biljka rašeljka«, ako nije od *rastljika*. To su izvedenice od *rak* (v.) ili od *krak*, kako pokazuje istoznačno *rakija* (Srbija), *rakije* (Vuk). Upor. *prékla* > *priklja* (ŽK), *trklja* — *taklja, bodlja*, *pridjev rohijast* = *rakljias*, f *-sta* (Kosmet), *rakiját*. Deminutiv *rakijice*. Upor. *rak* (Kosmet) »krak«, *krakljast* (v.), *škrakljast* i *škrakljma* (donja Podravina). Samo *rak* moglo je nastati i od **hrak* kao u *hlače* < *calcea*, *kruška* pored *hruška* > *ruska* (ŽK), disimilacija *k — k* (č) > *h — & (?)*. Ovamo ide *rakač*, gen. *-ala* (Vuk) »priljubak, ljuba, lokač, soha u koju se tele metne kad se krava muze« < **hrakač* < **krakač*. Na *-as: rakljias* = *raivar* »milvus«. Iz terminologije pluga nadovezuju se: *rāljiće* (donja Podravina) < *rahlje* (v. *rahao*) prema *rakije, rašlje* (u zapadnoj Podravini), na *-ulje rāulje* = *ravālje* »furca bipartita ad vehendum aratrum« = *sláf* (Veliškovci) < njem. *Schleife* = *vlačúge* (Satnica) = *sedlānica* (v. *sedlo*) = *rasové* (v. *rasohd*) = *ručice*. Zbog toga bi se i u *rašlje*, barem u značenju »Pflugschleife«, moglo tumačiti i iz *h + -šiiia*. Treba pretpostaviti da su se izmijenila u izvedenicama od *rak* (prema Marelicu) dva sufiksa na /: *-u + -ia* i *-bi + -ia*. Upor. *mōdblē, cibīb* > *utāl* (v.) prema *pbBlb* > *pakao* i *ogūb* > *ugao*. Upor. još slov. *rahla* (Soča, jugoistočna Štajerska) pored *raġia* (Bovec, Notranjsko), *raklovec* (Toimin) »Stangenbohne«

Lit.: ARj 12, 859. 13, 20. 390. Märečij 311., § 359. Hamm, Rad 275, 51. Elezović 2, 165. 166. Miklósié 272. Pletersnik 2, 371. 372.

rad (Vuk) (*né-*), pridjev koji se danas upotrebljava samo uz *biti* u prezentu i kondicionalu i to samo u nominativu, u saobraćajno-književnom govoru zamjenjuje se prilogom *rado*, s tim glagolom i u tim oblicima, u narječjima kao ŽK u sva tri roda i u pluralu i uz druge glagole (*rād jī, radi jidu*), komparativ *radij, -jā, -jē*, u čakavskim narječjima kao ŽK *raji*, hrv.-kajk. *rajsi* (sa *d* > *j* kao u *Cap-tajka* < *-tka*, upor. češ. *radši* pored *rejši* u narječjima), *rasi* (ŽK), prilozni *rado* »1° gern, 2° po svoj prilici (gornja Slavonija)«, kompa-

rativ *radije*, u amplifikaciji *rad(o) i vese(l)o* (Vuk, Menčetić, Sasin), polj. baltoslav., sveslav. i praslav., »laetus, kail = kaio, frô (hrvatski gradovi)«. Homonimija sa *rad* »labor« uklo-njena je akcentom. Odatle pridjevski apstrak-tum na *-ost radost* f, s pridjevom na *-bn* > *-an radostan, f radosna*. Sveslav. i praslav. denominal na *-ovati, -ujem: radovati se* (12. v.) (*iz-, ob-, na-, ne-, po-*) »1° veseliti se (s tim glagolom dolazi u amplifikaciji), uživati, 2° (upor. fr. *jouir*) posjedovati (Boka), imati, dobiti, steći«. Složenice: od sintagmi pridjev *zburad* = *zlořád*, prilog *zburado*, prilog *satno-rad* (Vodice) »hotimice«, *radoznao*, pridjev, s apstraktumom *radoznalost* (Stara Srbija, Šap-čanin). Neobično bogato je zastupljen u antro-ponomiji i toponimiji, i to među praslavenskim dvočlanim muškim i ženskim antroponimima, i to kao prvi element: *Radomír — Radimir* = *Radmir, Radmil, Ra(d')oslav — Radosav* = *Radis(l')av* (upor. haplogogiju *Radislav Laz* < **Radislavljev laz*, 1243), *Radivoj*. Bez broja su hipokoristici odatle: *Radb* (srpske hriso-vulje), *Rade, Rado, Radič, Radić*, na *-ák Rodak*, na *-an Radan*, na *-in Radin, Radinko*, na *-en Raden*, na *-n Raden* (odatle hipoko-ristici *Rad, Rađa, Radan*, Lika), *Radika, Radilo*, na *-ota Radota*, na *-eta Radeta*, na *-iša Radiša*, na *-uč Raduč* (13. v.), na *-uj Raduj*, odatle *Radujko*, na *-uka Raduka*, na *-ohña Radohna, Raduhna* (1256), *Raduhna*, na *-un Radun* (Brač, 1250; Trogir, 1189), odatle *Radunko*, na *-ónja Radonja*, na *-usin Radusin*, na *-ušilo Radusilo*, na *-oš Rados*, na *-oje Ra-doje*, na *-uš Raduš* (13. v.), odatle f *Raduša, Radušin*, na *-M Radut*, itd. Pridružuju se tom broju izvedenice od postverbal *Radov* od *radovati se*, koji se opet raširuje antroponi-mičkim sufiksima *Radovan*, na *-in Radovin*. Ima još i drugih, koje se dadu potvrditi u današnjim prezimenima na *-ić* i *-evie* kao **Raduha* u *Radunava Vas* (1338), *Raduhovič* (Grižani, 1474). Značajno je da dolazi i s rum. sufiksom *-ui Radul* (zacijelo prvobitno ime Vlaħa). Odatle toponimi kao imena posjednika (njem. Besitzernamen) *Radujevac, Radovlje, Radonie, Radova, Radovanja, Ra-dutovica, Radušnja* (se. voda, hidronim, potok), *Radunje* (se. selo) itd. Prezimeni: *Radujković, Radotić, Radette, Radišić, Radujević, Rado-savljević, Radovac, Radović, Radovič, Rado-šević, Radovinović*. Još toponimi: *Radovica, Radovljica* (slov.), *Radovlje, Radovnica* (Vranj-ska Pčinja), *Radevina, Radimlje* (Hercegovina) od nepotvrđenog hipokoristika *Radim* od *Radimir. Radovide* (toponim u Svetostefan-

skom hrisovulju) pretpostavlja složen antro-ponim *Radovid*. Dolazi i kao drugi element praslavenskih dvočlanih imena: *Milorad, Dra-gorad*. Ovamo i *Obrad* postverbal od *obradovati*. Odatle *Obradović*. Zatim kao prvi element u složenici *Radočaj*, ako je dragi element rost-verbal od *lajati* »čekati«. Varijante bivaju još veće zbog fonetskih promjena *dk* > *jk Ratko — Rajko*. Odatle *Ratković = Rajković*. Svi ti antroponimi izražavaju roditeljsku radost i interes (njihove želje) na novorođenčetu. Idu u doba kad je riječ još imala magijsku vrijed-nost. U baltičkoj grupi odgovara lit. *rods* »isto«, lot. *raids*. Nalazi se još u ags. *rot* »veseo« i stnord. Prema tome riječ je germansko-baltoslavenski leksem. Upor. s time u vezi antroponim *Rad(o)gost* i u 6. v. *Ardágast* (slav. ili gotski?) == gr. φιλόξευος, **Radigoj* u toponimu *Radigojna* (selo kod Srpskih Moravica) = slov. *Radogona* = njem. *Ratkerburg*. Ie. je korijen *^ed-* »razveseliti, veseo«, u prijevoju perfektuma **roa-* > praslav. *rad-*. Bruckner naprotiv dovodi u vezu sa sanskrtom *ardh-* »zadovoljiti«, gr. ἄρδαινω »faire croître, fortifier«, što glasovno ne može biti. Niedermann veže s gr. εραμεται »ljubim«. Značajna je za historiju značenja praslavenska riječ rus. *radunica* / *radonica* »Totenfest am Dienst-tage der Tomaswoche«, iz čega se vidi da *rad* zasijeca u slav. folklor kao termin koji kaže da se mrtav raduje donesenim darovima. Upor. s time zakletvu: *tako me zemlja* (subjekt može biti *zloba, zavist, šteta*) *neradovala*. Interesan-tna je još negativna složenica *nētoraj* m (Bakar, Grižane, Hrvatska primorje) »nemaran čovjek« prema f *netoraja* (Zoranie), s augmen-tativima na *-ina netorajina* (Hrvatska) = *netorājnica* f »nemarno čeljade«. To je upravo poimeničen pridjev na *-zo* od *radī*. Zamje-nica sr. roda *to* je umetak kao u *najtomanje* (ŽK), *istanova* (Kačić) < *iznova*.

Lit.: ARj 8, 103. 12, 860. 866. Moskovlje-vič, NJ 1, 80. Ribarić, SDZb 9, 189. Elezović 2, 108. Miklošič 272. Holub-Kopečný 308. Bruckner 452. KZ 45, 180. sl. Mladenov 541. Boissin, RES 27, 43. Niedermann, IF 37, 146. (upor. *Boisacq** 270. sl.). Uhlenbeck, PBB 22, 536.

*rada*¹ f (Kučiste, Račišće) »sidrište (po-morski termin)«. Od tal. *rada* »isto«, a to ili od španj. *rada* ili od fr. *rade* < stengi, *rad*.

Lit.: REW^p 6986. Prati 809. DEI 3192.

*ráda*² f (paraćinska nahija, *bijela, ljuta, žuta*) »1° (bijela) titrica, kamilica (hrvatski gradovi) < Camille, 2° (ljuta) anthemys

pyrethrum, 3° chrysanthemum leucanthemum, 4° (žuta) chrysanthemum segetum, 5° anthe-mys arvensis«. Kako riječ ima hipokoristički akcent a govori se u paraćinskoj nahiji, možda je hipokoristik od rum. *rădăcină* (*dulce, amară, lingoare, șerpilor*) »gentiana lutea, polygonum bistorta« < *radie-* + *-ina*, od *radix*, od koje je *rotkva* (v.)?

Lit.: ARj 12, 866. REW* 6995. Tiktin 1292.

radati se, u pastori M. Držića *Grižula*, glagol koji upotrebljava Dragić kad govori Radoju: *Rade, mojve Rade, radala se, Rade, tobom*, dakle u igri riječi. Drugih potvrda nema. Možda je u vezi s *naradati, naradam* (Vuk, Srijem) »fabulari«, odatle s pejorativ-nim sufiksom *-alo naraddalo* m »Fabelhans« prema f na *-aljka naradalka* »Schwätzerin«, koje bi prema Matzenaueru odgovaralo stas. *radan*, stvnjem. *redea*, nvnjem. *Rede, Rat, stir, radim* »dico«, što nije izvjesno s obzi-rom na značenje *raditi* (v.), koje je u srod-stvu s tim njemačkim glagolima.

Lit.: ARj 7, 551. 12, 870. Matzenauer, LF26, 162. WPI, 74-75.

radeskīn m (Rab). Nije zabilježeno zna-čenje. Bit će »vrsta novca«. Ne nalazi se u Akademijinu Rječniku. Od mlet. *radeschin* »a Venezia moneta da 10 soldi« < *Radetzky*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 24. DEI 3192.

rādi (12. v., Vuk) = *radi* (s tim se akcentom često govori) = *rad* (16. v., odatle *rasta*), postpozicija u steslav. s gen., u današnjem jeziku prepozicija i postpozicija s istim pa-dežom, »propter, gratia«. Veže se s prijedlo-zima *iz, po, za: izradi* (16. i 17. v.), *izrad* (16. v.), *poradi, poradij* (Kosmet) = *zaradi*. Zatim s veznicima *da, (jjer)-u* starijem je-ziku: *radi da = radijer* »zbog toga što«. Upor. još s *tebe rad* (Ranjina), *za sta rad* (Radnic). Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, ukra-jinskom i ruskom jeziku. Praslavenski je lo-kativ od pridjeva *radi* »libens, laetus«. Semantički odgovora gr. χαίρων = lat. *gratia*, a fonetski se poklapa s avestijskim *rādiy* »isto« > nperz. *rāi*, tako da avestijsko *avahya rādiy* odgovara sintagmi *sego radi = toga radi*, što nije poznato u sanskrtu, ni u baltičkoj grupi kao ni u češkom i poljskom jeziku. Prema Meiliem taj je izričaj dokaz da su praslavenski i perzijski činili neko vrijeme di-jalektalnu grupu.

Lit.: ARj 12, 874. NJ 6, 139-151. Miklo-šič 272. Mladenov 542. Slávia 10, 249. Donum

nat. *Schrijnen* 414 (cf. *IJB* 15, 296). *WP* 1, 74. *Trautmann* 235. Meillet, *RES* 6, 166. *DS/2*, 66. *Bruckner*, *ÍCZ* 45, 108.

radice n (niski okrug) »bundeva ili tikva, cucurbita pyriformis«. Možda je deminutiv na -e, gen. -età od bug. *radika* »Löwenzahn«, *od lat. *radix*, v. *rotkva*.

Lit.: *ARj* 12, 878. *Mladenov* 542.

radika f (Dubrovnik, Zore) »duhan što se šmrka (pravi se od žila i korijenja duhanske stabljike)« dok se *radika* (Stulić) »rotkva« označuje u *ARj* kao nepouzđano. Upor. istro-rom.

(Piran, Bale) od lat. *radix*, gen. -ids (prijelaz u deklinaciju *d*) u bug. *radika* »Löwenzahn«. Taj prijelaz potvrđuju i sve ostale hrv.-srp. varijante kao i arb. *rtlke -a f* »Rettig« i deminutiv *radícula* > rum. *ridiche* i *rada-fina* < lat. *rādicīna*. Može se prema tome staviti u balkanski latinitet. Po deklinaciji -y, gen. -we: *rādakva f* (Dubrovnik) »Rettich« = (metateza *ra > ar*) *ārdakva* (Perast, Vasojevići, Crna Gora) = *ard'ekva* (Peroji, Istra) = *rdakva* (Vuk) »isto« = *rdākva* (Kosmet) = (opetovanjem suglasnika *r* poslije dentala, upor. furl. *radricc*, *ladricc* »radicchio«, i odatle disimilacijom *r - r > n - r*) *āndrkva f* (hrv.-kajk.) »raphanus« (pisano *andrakva*, *andrikva*). Sa *α > o*: *rōdakva f* (Vuk, Poljica, Visoko, Mostar, Reljković) = (sa *l > b*, koje zamukuje) *rotkva* (Vuk, danas općenit u književnom i saobraćajnom govoru), pridjev na -en određeno *rotkveni* (*listi*), na -ast *rotkvast*, deminutiv na -ica *rotkvica*, *rotkvište* = (*tkv > kv*) *rokva* (Vuk, Bosna, Pounje, danas provincijalizam) = *rokva* (Rab), deminutiv *rok-vica*, augmentativ *rakvetina*, *rokvarevica* »ptica serinus hortulanus«, *rokviste* = *roka* (Sutomore) »povrtnica (ŽK), Rettich m (koje je također) < lat. *radix* ags. *roedict*. Oblici *rdakva*, *ardakva*, *radakva*, *andrakva* mogu se tumačiti i iz steslav. *rbdtky*, gen. *z̄as̄b̄s̄ e* = *rbdtkva* (14. v., Srbija), *séme rbdtkveno*, zamjenom *b > a* i sonoriziranjem *z̄b > r̄*. Oblici *rodakva*, *rotkva*, *rokva* to tumačenje isključuju. Njihovo *o* je iz lat. *a*, kao u *Kotor*, *Mosor*, *Poreč* itd. Taj se nalazi samo u hrv.-srp., dok je u drugim slavinama *b > e*, tako u slov. *réikev*, gen. -kve, češ. *ředkev*, polj. *r̄zotkiew*, rus. *redbka*, *redbkovb*. Upor. mađ. *redék*. Zbog toga Loewe uzimlje *rzdíky* »betuca«, *redbky* posuđenicom iz zapadno-germ. ili balkansko-germ., a Miklošič i Bruckner njem. *rédica*. Samoglasnik *e* u slavinama može se tumačiti kao *e > ía* u *rapa > repa* (v.).

Prema tome ti oblici ne treba da su došli iz germanskoga. Tome se protivi *rzdbky*. Posuđenica je zaista sveslavenska, ali se ne može kazati da je praslavenska. Latinska riječ, koja je nastala u doba prvih careva, kada je biljka iz Sirije došla u Italiju, ušla je u slavine dvjema različitim putovima, preko germanskoga i preko balkansko-romanskoga. Kiparski je stavio slavensku riječ u poglavlje gdje su navedene tobožnje posuđenice iz germanskoga, ali im se prema današnjem stanju istraživanja ne može odrediti postanje. Lat. deminutiv *radiculus* ušao je preko mlet.-tršč. *radico* = tal. *radicchio* u novije doba: *radić m* (Perast, Lika) = *radić* (Rab, Vrbnik, Sušnjevo selo, Čakovac) »divlja salata, cichorium intybus, centaurea cyanus, žutinic«, odatle *radionica* (istro-čakavski) »leontodon«, slov. *radič*, gen. -iia. Upor. arb. *radhiqe*. Iz furl. *Udrie - ridric* je slov. *jerdik*, gen. -ika »Wegwarte«. Furl. početno *l* ispušteno je jer se shvatilo kao član. Zabilježiti još treba na Cresu *râdig m* u *izrazu*, nac *rōdiga* »Differenz«, koje može biti iz dalmato-rom. sa *će > k/g*.

Lit.: *ARj* 1, 86. 103. 862. 12, 867. 880. 13, 85. 149. 187. *Pleteršnik* 2, 370. 415. 422. Šturm, *ČSJK* 6, 79. Kušar, *Rad* 118, 19. Rešetar, *Štok*. 282. *Elezović* 1, 17. 2, 172. *ZbNŽ* 14, 172. *Starine* 10, 18. 112. Ribarić, *SDZb* 9, 187. Zore, *Rad* 170, 221. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečny* 321. *Bruckner* 477. *Vasmer* 2, 504. *Mladenov* 542. Loewe, *KZ* 39, 326. *Ive* 82. 167. Štrekelj, *DAW* 50, 24. 50. *Kiparsky* 276. Matzenauer, *LF* 16, 162. *REW*² 6988. 6996. 7000. *Godin* 291. *Tiktin* 1323. *GM* 360.

radis m (Vuk, Baranja; Dobroselo, Lika; Srbija) »čigra, zujača, zvrk, 2[^] derdan od lješnika, grotulja« = *radiš* (Lika).

Lit.: *ARj* 12, 887. 899.

raditi, *radim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *še*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *sa-*, *su-*, *u-*, *za-*), praslav. kauzativum-intenzivum, »laborare, trachten, arbeiten«, stok. za čak. *dělati* (ŽK), kod čakavskih pisaca u prvobitnom značenju »brinuti se« (upor. slov. *roditi* »isto). To se značenje vidi još u izričaju: *radi mu o glavi*. Prema iterativu na -va- *radivati*, *radujem*, samo s prefiksima, deminutivi na -ukati *radukati*, -am (Lika) (*iz-*) = -uškat *raduškat*, -ām »pomalo raditi«. Postverbal: *rad m*, *nerad*, *izrada*, *obrada*, *sarada*, na *bk izradak*, gen. -tka (Sinj) (danas neologizam za *elaborat*). Pridjevi na -bn *râdní* (*dan*), *něradan*, poimeničen na -ih m prema f na -ica *radnik*

(*sa-*, *su-*) prema *radnica* (*sa-*, *su-*), s pridjevima *radnikov*, *radnički*, *radničín*, apstraktum *radništvo* (*su-*). Na -en (prema *posleri*) *rađen*, poimeničen *râdenik m* prema *râdenica f* (Slavonija), na -in *radin*, (*neradin*), s apstraktumom *radinost* — na -lživ *radlživ*, na -içi *râdici* (*dan*, Šapinovac) = prošireno na -bn *radični* (*dan*, Kanižlić), poimeničen na -dk *radičak*, gen. -čka (Vinkovci) pored *radičak*, gen. -čka (Orahovica) »rabolni dan, težatnik, rabotnik«. U vezi: *ne radeći ni gradeći* (Ljubisa) = *ni radeni ni gradeni* (Vuk). Radna imenica na -lac m prema f -lica *râdilac* (17. v., Lika) prema *radilica* = *radilica* (Travnik), na -iša (upor. *štediša*) *radiša m*, s pridjevom *radišan* (*ne-*). Apstraktum na -a/b *radnja f* (*ne-*), *predradnja* prema njem. *Vorarbeit* = poimeničen part. perf. akt. *radionica* (Dubrovnik, Dalmacija, Bosna), uz *rada* »isto«. Danas je općenit tvornički termin *preradjevina*, koje nema Vuk, izvedenica od *preradivati* na -evina prema tipu *očevina*, *gradevina*. Steslav. značenja od *raditi* bilo je »sorgen, brinuti se«, rus. *radéib* »avoir soin de, avoir du zèle pour«. Postverbal *rad* je prema tome značio »briga, soin > brižljiv posao«. Prema tipu *zab̄s̄ > rob* u slov. je *rōditi*, *rodim* »sorgen, sich kümmern«. Da je takav oblik postojao i u hrv.-srp., dokazuje toponim *Nerodimlja* »zanemareno mjesto« u staroj srpskoj državi, izvedenica kao particip prez. pas. (*po*)*bratim*, *pitom*, s pomoću pridjevskog sufiksa -ia *rodim od steslav. *neroditi*, *nerodí* »Vernachlässigung«. Štokavsko značenje »arbeiten« nastalo je iz sintagme »raditi o poslu > brinuti se o poslu, posloovati«. Ie. je korijen set-baza *(*a*)*re-* »fügen, pressen«, prvobitni termin za građenje drevnih konstrukcija, zatim preneseno na duhovno polje, u lat. rašireno formantom *t*: *ratio* (odatle internacionalno *racionalan*, *racionalist* i naša posuđenica *račun* = got. *rapjō* »broj«, stvnjem. *girad*, nvnjem. *gerade*. Taj korijen bio je raširen i formantom *dh*: ie. **r̄dai-* u prijevju *e*: *e*: perfektum *o* (slov *roditi*), u prijevju *o* > *a* *raditi*. To raširenje nalazi se i u gr. ἀρο-μός (odatle internacionalno *arimetika*) kao i u sanskr. *rādhyati* (3. 1.) »postavlja, uspijeva«. Arbanasi posuđiše u prvobitnom značenju *radit* »procurare, acquirere«.

Lit.: *ARj* 2, 660. 4, 284. 7, 551. 8, 44. 12, 865, 868. 871. 883. 889. *NJ* 1, 57-58. 156. Moskovljević, *JIG* 1, 82. *BI* 2, 193. *Miklošič* 271. *Holub-Kopečny* 313. *Brückner*, *ÍCZ* 45, 108. *Trautmann* 235. *Mladenov* 542. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. (cf. *IJB* 15, 296.). *WP* 1,

74. *GM* 360. Uhlenbeck, *JCZ* 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Osthoff, *IF* 5, 303. Suman, *ASPh* 30, 304-305. *Boisacq*² 267.

rađa f (Vuk, Dubrovnik) »(morska riba) raia elavata« = *raia* (Perast, Boka, Muo, Račišće, Poljica), odatle deminutiv na -ica *rasica* »raia miraletus«, augmentativ *ražina* (Zore) — *raža* (Božava) »raia punctata« = = *radža* (Sutomore, Budva, Kosić) »riba koja živi ná braku i u blatu, kamenica (Krk)«. Dalmato-rom. leksički ostatak od lat. *raia* iz ribarske terminologije. Upor. mlet. *raza* > tosk. *razza*, slov. *raza*, dok je u *raža* vlat. *j > ž* kao u *majus* > *maž*. Stulić ima još čudan oblik *rejnok*. Ne zna se odakle mu je.

Lit.: *ARj* 12, 942. 949. 13, 858. *Pleteršnik* 2, 378. *REW*² 7016. *Prati* 818. *DEI* 3214.

räf m = *räv* (18. v., Vuk, Srijem, Bosna, Srbija, Kosmet) = *rafa f* = *rova* (rod prema *polica*) »polica ispod plafona za bakreno sude«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *raff*) iz terminologije kućnog uređaja: rum. *raft* (-t zbog unakrštenja s tur. *raht*) = t)ug., arb. *raft*, ngr. *ράφτ*.

Lit.: *ARj* 12, 947. 13, 406. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 619. *Miklošič* 272. Korsch, *ASPh* 9, 663. *GM* 360. *Tiktin* 1293. *Škalčić** 528.

rafa f (16. v., Dalmacija, Primorje) »(kartaški termin, nije potvrđen iz današnjeg govora) igra na kocke«. Od tal. *raffa*, postverbal od *raffare* < germ. *raffon*. S deminutivnim sufiksom -etto < vlat. -ittus *raf et* (Božava) »1° grafietto, 2° oruđe kojim se bilježi debljina drva« < mlet. *rafeto*.

Lit.: *ARj* 12, 947. Cronia, *ID* 6, 116. *REW*² 7005. *Prati* 810.

rafijol, gen. -óla m (Baška Draga, Dalmacija, Istra) = *rafioli* (Šolta), na -bc *rafiolci* (Kavanjin) »slatko jelo od brašna, maslaca, sira, bajama i droga, u obliku polukruga ili školjke«. Od mlet. *rafioli*, *rafiol*, furl. *rafiol*, tosk. *ra-viuoli*, od *rapa* »repa«.

Lit.: *ARj* 12, 947-48. *DEI* 3213.

rafoško, gen. -a m (Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta crnog grožđa«. Od furi, *refosc* pored *rafosc* i *rifosc* »una delle più antiche e migliori qualità d'uva della regione«. [Od lat. *refossus* »scavato fuori«].

Lit.: *Pirone?* 859. *DEI* 3221.

rāga f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »kluse, kljusina, kurada«.

Lit.: ARj 12, 948.

ragastov m (Popović »Fensterkreuz«) »drveni ili kovinski okvir od vrata ili prozora, stup na vratima, prozorski križ«. Od mađ. *ragasztó*.

Lit.: ARj 12, 948.

ragāt m (Božava; primjer: *almo u ragat*, Cavtat, Zore) = *rāgata* f (Korčula) = *regata* (danas općenito) »natjecanje u veslanju«. Denominal na *-ati ragātat se*, *-am* (Dubrovnik, Zore) pored *ragatáva(t) se* (Korčula; primjer: *homo se rāgata*). Od mlet. *regata*, *regalar* (14. y.) = stfr. *regleter* u jednoj tal. redakciji djela *Buovo d'Anima*.

Lit.: ARj 12, 848. Cronia, ID 6, 118. Prati 821. Rajna, ZRPhll, 169. Mussarla, Beitragt.

rāgati, gen. *ragat* m. pl. (Istra) »1° si-jeno prostrto da se suši na suncu, 2° (na *ragateh*, Mikuličić) ono na što se stavi sijeno, ostiva (ŽK, slov.)«.

Lit.: ARj 12, 948.

raġbet m (Banja Luka, narodna pjesma) = *raġbet* pored *raġbet* (Kosmet) »zadovoljstvo, napredak, sreća«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *raġbet*).

Lit.: ARj 12, 948. Skok, Slavia 15, 488., br. 620. Škaŕić* 528.

ragbul (Bosna i Hercegovina), indeklinabilni pridjev (uz *biti*), »dostojan«. Turcizam arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 12, 948.

ragno n »motka što drži jedro. Iantina«. Šulekov čehizam *rāhno* = slov. *rāh(l)a*, *ragia*, *rāglica* »debeli i duga palica, priklja (ŽK)«, polj. *reja*. Od srvnjem., bav. *Rahe(r)* »Schiffsräa, Ree«. Ide u germansku leksikološkijsku porodicu, upor. nvnjem. *regen* < *ragjan, lit. *rėkles* »Stangengerüst zum Trocknen«; ie. korijen **req-* »Stange«.

Lit.: ARj 12, 948. Pletersnik 2, 371. Holub -Kopečný 308. Bruckner 457. WP 2, 361.

Ragusium, srednjolatiniski termin (tako najčešće u dobro latinski pisanim dokumentima), odatle lokativni oblik *Rāgusi* prema tal. tipu *Ariminum*, danas *Rimini*. U domaćem romanskom govoru zacijelo je nastao odatle f *Ragusa*. Paralela je za to *Epidaurum*, kod Konstantina f Πίτραυρα. Taj oblik nastao

je zbog toga što je dočetno -i moglo predstavljati u vulgarnom latinetu i *-ae* > *-f*. U našem narodnom govoru očuvao se taj femininum kao posudnica iz latinskog samo u Crmnici: *ko Vraguže*, što sjeća na *Triješće* u južnoj Dalmaciji, posudnica od tal. *Trieste*, prema starom našem toponimu *Trst* od *Ter-geste*. Postavlja se pitanje da li se zvučni velar *g* pred *u* govori i u romanskom govoru Dubrovnika, jer ga ne piše ni Konstantin Πα-ούση = Παούσιον (greciziran vlat. lokativ), koji prema tom izgovoru postavlja svoju etimologiju od dalmato-rom. *lau*. Bez toga *g* nastade u arb. *Rush* m (Bogan, *Cuneus prophetarum*) koje se posvema poklapa s *Rausium. Kako se *Tragurium* očuvao u dva izgovora sa *g* kod Hrvata *Trogir*, bez *g* kod Talijana *Trau*, tako je moguće da su se i u romanskom jeziku Dubrovnika promiscue govorila oba oblika *Ragusa* — *Rāgusi* pored *Rausa* = *Rausi*. Suglasnička grupa *se* od *Ra(g)usium* toskanizira se u *Raugia*. Postojao je još oblik *s* protezom *a-* pred *r* (kao u cincarskom *armân* < *romanus* i u iberskoj riječi *arrugia* u španjolskom i gaskonjskom jeziku prema *rugia* u Alpama »vodovod, kanal«), *Aragus* kod Martina da Canal (1267—1272), u arapskom, *Aragusia* (Karlo Drački, 1322), *Arragouse* (1485). U hrvatskom jeziku nema traga tom nazivu, koji se odnosio samo na naselje na hridinama zvanim *Lau*. Potisnuo ga u zaborav posvema *Dubrovnik*, slavensko naselje na mjestu zvanom danas *Prijeko*, nekada *Dubrava*, a u srednjem vijeku *Burgus*, i to u doba kad su se oba naselja slila u jedno. Značajno je da su se oba oblika sa *g* i bez njega govorila i na zapadu, upor. sttal. *rauseo* pored *raguseo* »kajišar«. U portugaljskom jeziku *rabusano* »isto« < *rausano zatrpan je hijat s *b*. Sa protezom očuvalo se ime u engleskom *aragouse*, *aragusa* = *argosy* (1577), *argose*, *-ie*, *argosiei* (Shakespeare) pored *ragusye* »nave rāgusea«. Ktetik odatle pravi se s pomoću tri sufiksa; na *-inus Ragusinus* (upor. današnje etnike *Vrgadini*, *Murterini* na sjeveru, u Italiji vrlo obično npr. *fiorentino*), na *-eus* (renesansni sufiks, ovdje može biti i grčkog podrijetla *-ixtoc*, upor. Ποιτῶι > *Romei* »bizantinci«), kod Porfirigeneta Παουσαῖοι, *raguseus*, na grčko-lat. složeni sufiks *-itanus* < gr. *-ιτης* > lat. *-ita* + *-anus Ragusitanus* (upor. na sjeveru *Arbitanus* od *Arbe* > *Rab*, u južnoj Italiji *Rigitano* od *Reggio*). Što znači *Ragusium*, to se danas još ne može znati. Da je to predrimski, zacijelo i predhelenski toponim, to je izvjesno.

Izoliran je na Mediteranu, jer sicilsko *Ragusa* ima sasvim drugo podrijetlo, kako je već Jireček utvrdio. To je ak. pl. Πορούς (upor. Κόρφοις > tal. *Corfu* > *Krf*, od κόρυφος »vrh«) > arb. *Raghus*. Nije nemoguće da stoji u vezi s *Gravosium* > *Gruž*, ako se u *g-* sakriva kakav prijedlog iz nama nepoznatog predrimskog jezika. Svakako *Gravosium* i *Ra(g)usium* dokazuju da se radi o'predrimskom naselju. [Odatle i nfr. *raguser* »trahir, izdati« (1814), Jer je maršal A. F. Marmont 1814. izdao Napoleona, koji ga odlikovao titulom *duc de Raguse*].

Lit.: Jireček, Romanen 1, 60. Putanec, AHID 1, 172-175. Isti, Filologija 6, 159-160. Migliorini, Rešetarov zbornik 1931,438. Torbarina, NE 26, 223. Skok, Slavia 10, 449-500. Isti, ZRPh 57,480. Joid, Slavia 13,192. REW² 7010. Prati 812. Muljačić, ZR 11 (1962), 147-154. Filipović, Ivišćev zbornik 56-60. Mayer 2, 94. FEW 10, 33. Deanović, AIFZ 10-11, 36-7

raha (Šulekov štokavizirani oblik) = *rahal* (Istra) = *raha* (Vodice) = *rah!* (Podravina između Koprivnice i Pitomače), f *rahla* = *rahla* (Vodice), slov. *ráh* pored *rahal*, pridjev na *-i* od praslav. korijena **raih-* / **zāH-* »laxus, solutus«. S promjenom sufiksa *-i* na *-av*: *rahav* (*kruh*, *zamka*, *maštija*, *petlja*) »klimav, klamav, razabran«. Sa prijevornim samoglasom *e*: *r ehav* (Vuk, o ovcu, vuni; Riječka nahija, Crna Gora), slov., bug. *rehav* »rijedak« od *reha* (Vuk) »rijetka vuna (opozicija *ruda*), šuplja i dugačka (protivno *kaba* »vuna oštra i nabijena«, v. *kabastjt*). U nazivima sitne stoke raširena je ta riječ: *reha* (Bosna) »koza«. Upor. još bug. *rehkav*. Cincari posuđiše *rehav* »clairsemé«. Na *-ulja rēhulja* (Vuk, Srijem) = *reulja* »1° rehava ovca, 2° vrsta kornjaša«. Sa / mjesto *h*: *rēja* (gornja Krajina, Lika, Crna Gora, Vuk) »isto«, *rejav* (Vuk, Vojvodina). Na *-ko rejko* m (Bastaji, Slavonija) »vo«. Na *-an rejon* (Požega) »jarac«. Sa *lj* mjesto *j* *reljka* (Kurelac) »ime kozic«. S prijevornim samoglasom *o*: *rdhav* (Vuk, Srbija) »ospičav, boginjav, šorav« = *rōav* (Kosmet) = *rōšav* (Kosmet). U bug. također *rohov*, *rōhkav*, *rōhāk*, *rohki*, *rohlist* pored *rošav* »isto«, s glagolom *rosa se*. Odatle hipokoristik *róvo* m (Srbija). Imenica odatle nalazi se u rum. pl. f *rohii* pored *rofii* pored *rošii* (upor. bug. *rošav*), *ruhini* »Milchschorf auf dem Kopfe und im Gesicht von Säuglingen«. U Crnoj Gori *razrohóliti*, *-rohóliti* »promiješati npr. slamu, travu, sijeno«. S prijevornim samoglasom *i* *rihla zemlja* (Smokvica, Korčula) »gornji rastresiti sloj zemlje, koji se

nalazi iznad čvrstog sloja (= tarace); humus«. Sa samoglasom u mjesto *o* u Istri *rihal*, f *-hla* »rahao«. Od pridjeva *rahal* postoje poimeničenja na *-ica rahlica* »motka sa dva zupca kojima se rahli zemlja«. Ovamo ide *rāljica* (ŽK) »trokut od dva brvna za raskapanje snijega«. Na *-ost rahlost* »prhkost, sipkost šupljikavost«. Denominali na *-iti* (faktiv) *rahliti*, na *-jati rahljati* impf. (Rijeka) »presipati, pretresati, promiješati (žeravú po peći)«, odatle postverbal *rāhalj*, gen. *-hija* > *ralj* (Dalmacija, stezanje *aha* > *a*) »žarilo, žarač, vatralj« = *rāj* m (čakavski, Lumbarda?) »komad drva kojim se potiče oganj«. Od praslav. osnove *rah-* na *-ulja: rahulje* f pl. (Dalmacija) »žarač, ožeg, vatralj«; *rahulja* (Crna Gora) »riba alburnus scoranzoides, ukljeva u proljeće kad baca ikru i omršavi (odatle ime)«. Faktitiv na *-iti* od *rah-* je *rasiti* (Krašić) (*na-*) (objekt *jastuke*) = slov. *rašiti* »lockern«. Nalazi se još u ruskom jeziku *rohlyj* »mekan, prhki«. Kako je pridjev *raha* provincijalan (hrv.-kajk.), Maretić predlaže da se u štokavskom zamijeni pridjevom *šupljikav*, *-kast*. Ie. vez.e nisu poznate.

Lit.: ARj 12, 949. 952. 13, 702. 857. Kušar, NVj 3, 388. Pletersnik 2, 371. Elezović 2, 180. 183. Miklošič 272. 285. Matzenauer, LP 17, 170. 198-199. Tiktin 1335. Scheffelowitz, KZ 56, 182. Pascu 2, 206., br. 382. Mladenov 560.

rabat = *rāat* pored *raūt* (Kosmet, Nena-dović) = *rahèt* (Crna Gora) = *raet*, indeklinabilni pridjev (uz *učiniti se*, *biti*), prilog uz *stić* (Kosmet), maskulinum kao objekt uz *imati*, *nemati*, *učiniti koga* npr. *raju rahat*, »1° miran, ugodan, komod, 2° mir, bezbrižnost«. Kao pridjev dolazi u amplifikaciji (narodna pjesma, Vuk 6, 260) *svi svatovi rahat i veseli*. Postaje deklinabilan dodatkom sufiksa *-Ĥĭ* > *-an raetan* (*čovjk*, Lika). Apstraktum na *-luk rahātuk* »mir, bezbjednost, komoditet« — (sa *aha* > *a*) *rātuluk* (Kosmet). Denominal *razrahatUisati se*, *-eisern* »raskomotiti se«. Složenica *rāt-lokām* (Kosmet) »šecerlema, slatkiš«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *raka*, vulgarno *rākat* »mir«) iz terminologije običnog života: rum., bug. *rahat*, *glagol rahatjasvam*, arb. *re'hat*, čine. (*a*)*rihate* f pored *arāhate*, glagol s grčkim sufiksom *-ipsire* ~ *-isati arihātipsire*, ngr. (Σαρχάτι. Složenica *rahat-lokum* je evropski orijentalizam od ar. sintagme *rahat-ul-halkum* »ono što je grlu ugodno, prijatno«. Prvi dio složenice može se ispustiti: *lokum* (BiH) »vrsta kolača,

uštípaka« = *lokuma* (Vuk) »vrsta tvrdih uštípaka« < tur. *lokûm*. Usp. *lokuma*.

Lit.: ARj 6, 140. 12, 946. 947. 949. 950. Elezović 2, 393. 476. Pascu 2, 159., br. 887. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 627. Lokotsch 1684. GM 364. Korsch, *ASPh* 9, 603. Školjić² 435.

râhl m = f pl. *rahle* (Bosna) »pult na kojem je kitab, Kuran«. Turcizam arapskog podrijetla tur. *rahle* < ar. *rahla* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 12, 950. Skok, *Slávia* 488., br. 621. Škaljić* 529.

rahmet m (muslimanska narodna pjesma) (objekt uz *dati*, *ostaviti*, *predati*, *učiniti*, *zaželjeti*) »pokoj (kod kršćana)«. Na *-li rahmetli*, indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *rahmetli Hasan-aga*), na *-lija rahmetlija* m »pokojni, rajni, pokojnik (samo o muslimanima)«. Složenica od turske sintagme *alah rahmet ile* pored *ala-rahmet*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rahmet*) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 12, 950. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 620. 622. Korsch, *ASPh* 9, 663. Školjić² 529,

rahor-gora = *rahur-gora* f (narodna pjesma) »(termin iz oblasti vezenja) sitna gora, grmlje, što ga vezilja naveze na platno, na kapu (kubakliju)«. Možda je u vezi s praslav. *ra/r-* u *rahal* (v.).

Lit.: ARj 12, 951.

râht m (Vuk, Srbija, narodna pjesma, varoši) = *rat* (Srbija) = *rakte* (pl.?) (Kana-velić) »konjska oprema«. Odatle" na *-li raketlija* f (Korenica, Lika) »oruđe«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rahî*) iz terminologije konja: rum. pi. *rafturi* »Pferdegeschirr«, bug., arb. *raft*.

Lit.: ARj 12, 951. 13, 24. Tiktin 1293. GM 360. Škaljić² 529.

raie m (Pelegrinović) = *rais* (Palmoćić) = *raiz* (Gazarović) = *reiz*, u pridjevu *Reisova* (Pounje), *Reisova kula* (toponimi kod Izačića, Bosanska krajina), odatle muslimanska prezimena *Rejiz*, *Rejzović*, toponim pl. t. *Rejzovići* (Bihać). Složenica *rêis-ulèma* (Sarajevo) »muslimanski glavara«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ra'is* > tur. *reis* »kapetan, glavara«).

Lit.: ARj 12, 952. 954. 13, 857. 858. Lokotsch 1691.

raitar m (18. v.) »konjanik«. Od njem. *Reiter* »isto«.

Lit.: ARj 12, 954.

raj¹ m (Istra) = slov. *raj* »ples, kolo«. Od srvnjem. *rei(e)*, *reije*, *reige*, bav. *Reihn*, nvnjem. *Reigen* »isto«, *Rey* (17. v.).

Lit.: ARj 13, 958. Weigand-Hirt 559.

raj², gen. *raja* m (Vuk), sveslav. i praslav., »paradis, dženet«. Pridjevi na *-bn rājni* (Sarajevo) »pokojni, rahmetli«, poimeničen na *-ik rojnik* m prema f na *-ica rajnica*. Pretkršćansko (praslav.) značenje je bilo možda prema etimolozima (Bruckner, Kalima) »kraj bez zime«. Kalima traži to značenje vežući *raj* s prvim dijelom ruskog *rājduga* (*ravduga*, *roduga*) »duga, Regenbogen« i sa *sbroj* »Zusammenflüsse, rojb» »Schwärm«, sanskr. *rayas* »Strömung«, ie. **rei-* »affluer« i konstruira prema *kroj* — *kraj* semantičku skalu »Strömung, Meer > Meeresufer > warme Gegend > Paradis«. Upoređuje se i sa sanskr. *rayil* »dar, posjed, dragocjenost«. Izvjesno je da su slavenski prevodioci adaptirali grčko značenje gr. παράδεισος »(kod Ksenofonta) pare«, u Septuaginti »raj« s praslavenskim apelativom, koji je morao značiti »ugodno boravište, otok blaženih« kao što su gr. 58ng prema narodnim predstavama adaptirali riječi *pakao* »smola«. Upor. u tajnom jeziku prištevskih lončara (grnčara) izvedenicu *rajko* »sunce« i u ruskoj toponomastici *Raj-grady*, *Raj-gorodki* »naselje u lijepim mjestima« te *Rajna Frodo* (Krivošije, u Dalmaciji). Usp. i *racas*. Riječ *paradis* je internacionalna riječ grčkog podrijetla, koja je iz zend. *pairi-dasza*, tj. prefiksalsna složenica značenja »enceinte circulaire«, koja je po svojem etimologijskom značenju mogla dati povoda obrazovanju predodžbe o »otoku blaženih«. Na žalost za *rajb* u takvom značenju nema potvrde osim etimologijske konstrukcije. Za praslav. *rajb* kao ni za njem. *Himmel* nema utvrđenih ie. usporednica. Za lit. *rojus* i lot. *raja* ne zna se da li su u prasadstvu ili posudnice, kao rum. *raiu* »1° paradis, 2° daće, jelo koje se daje kod pokopa, isto što *pomană*«. Iz antroponimije treba spomenuti Jukićev navod da su se bosanski plemići *Rajkovići* zvali u tursko doba *Denetici*, perz. *Firduzi* (upór. bosansko muslimansko prezime *Firdus*), premda je *Rajko* hipokoristik od *Radoslav*. Isto tako Kreševljaković piše da su se *Rajići* islamizirali kao *Dzenetići*.

Lit.: ARj 12, 954. 960. 13, 5. Trojanović, JF 5, 223. Jukić, *Zemljopis* 142. Miklošič 272. Holub-Kopečny 309. Bruckner 452. KZ 46, 198. WP 2, 343. Sobolevskij, *Slávia* 7, 178. Kalima, *Slávia* 17, 33-37. (cf. RES 25, 119). Kreševljaković, *Radovi NDBiH* 1, 111-164.

raja f (Vuk) »1° (kolektivno) podanici, 2° sirotinja« = *raja*, gen. *raje* (Kosmet) »(za tursko vrijeme) turski podanik nemusliman, kojf plaća porez (upor. izraz *kupiti po raji harale*)«. Jedan iz *raje* je *râjetin* (Vuk, upor. *turan* prema *rajetin*). Pridjev *rajski* (Srbija, Lika). Balkanski turcizam arapskog podrijetla, upravo arapski plural (ar. sing. *ra'ijje*, pl. *ra'aja*) »žitelj jednog vladaoča koji plaća porez« prema *bërajā* »vladajuća klasa, borci, slobodni građani, koji ne plaćaju porez« iz oblasti turske administrativne terminologije: rum. *raid*, bug. *raja*, arb. *raje*, ngr. ρ'αταç.

Lit.: ARj 12, 958. 13, 9. Elezović 2, 164. Mladenov 558. GM 361. Lokotsch 1693.

rājnljka f pored *rajnljka* = *rājnglika* (Krašić) = *ranjljka* (Lika) = *rajlika* (Varoš kod Broda) = *ranljlika* (18. v., Slavonija, Srijem) = = *ranglja* (krv.-kajk., Belostenec) = (ispuštanjem *-ika*) *rantla* = *rajna* (Hrvatska, slov.) = (s deminutivnim sufixom *-ék*) *rajlek* m (Trebarjevo kod Siska) = *rājglik* m (ŽK) »paděla, povna (ŽK), prsura, šerpa«. Od bav. deminutiva *Reindl* od *Rein*. Taj se germanizam nalazi i u češkom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 13, 8. 54. 60. Miklošič² 272.

rajšpange f pl. (ŽK) »željezne spone na osovini«. Od njem. *Reiřspange*.

Lit.: ARj 13, 9.

rajta f (brv., prema Miklošiču) = slov. *reta* = *retra* (Toimin) »sito, Sieb«. Od njem. *Reiter* f < stvnjem. *riter*, srodno s *cribrum*. Gubitak dočelnog *-r* nastao po zakonu disimilacije *r - r > r - 0*.

Lit.: Miklošič 277. Pletersnik 2, 422.

rājntati, *-om* (Banija, Slavonija, Srijem, Lika, Krasić) (*pro-*, *za-*) »razbacivati svoju i tuđu imovinu, spiskati, profučkati, proćerdati«. Na *-alo: rājntalo* m (Banija) »raspikuća«. Od mađ. *rajta* »frisch, auf, hallo, grabi« > rum. *raită* »(uzvik) pozor, naprijed, unutra«.

Lit.: ARj 13, 9. Tiktin 1294.

rāk m (Vuk), sveslav. i praslav., prema f na *-ica rakica* pored *račića* »1° cancer, Krebs (s kojima je možda u prasadstvu), 2° bolest«; *račića* znači također »1° vrsta raka, 2° kukac, 3 riba granceola (v.)«. Pridjevi na *-ov rakov* (13. v., ~α *juha*, *djeca*, čest u toponimiji u vezi s apelativnim *potok*, *do*, *bara*, *draga*, *noga*, *njiva*; poimeničen u f *Rakova*), poime-

ničen u toponimiji na *-bc > -ac*, *-ica*, *-ik*, *-aca: Rakovac*, *Rakovica* (ali pridjev *rakovački*, što dokazuje da se sufix mijenjao), *Rakovača*, *Rakovih*; *rakovica* (Stulić, Rijeka) »1° ženka, račića«, na *-nica rākovnica* (Vuk, Dubrovnik, Split) »1° maja squinata, 2° toponim«, na *-ina rakovina* »račja jama«. Pridjevi na *-j: račji*, *začej*, koji dolazi poimeničen u f *Rača* (potok, rijeka, naselje na njoj) i u toponimiji; na *-irgi račinji*. Deminutiv na *-bc rakac*, gen. *-kca* (Brod na Kupi, Hrvatska) = *-bk rakek* (hrv.-kajk.), *račac*, gen. *-ica* (Makarska krajina) »colica, nagla bolest u želucu«, na *-ić račić* (Belostenec, također prezime) = *racie* (Milna, Hvar, predjel uz obalu). Hipokoristik *raka sedmokraka* (narodna pjesma). Na *-äc rakač*, gen. *-oca* (Lika) »grane ili štap kojim se love rakovi«. Radna imenica na *-jar račar*, s pridjevom *račarev* prema f na *-ica račarica* (Vuk) »koji hvata ili rado jede rake«, na *-ar rākār* (Istra, Lika) »1° čovjek koji lovi rakove, 2° naprava kojom se love« prema f na *-ica rakarica*. Na *-ara žaba rakara*. Na *-ilo račilo* n (Slavonija) »preda na drvetu za hvatanje raka«. Prilozi *račiće* »četveronoške« — *račimice* (Kanižlić) »kao rak«. Složenice *rakobolja* (Jambrešić) »carcinom«, *rakolovac* (Jambrešić). Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše *rac*, Mađari *rak* i poimeničeni prodjev *racsa* »mreža za hvatanje rakova«. Ie. usporednice kao da ne postoje. Prusko *rakis* je posudnica iz praslavenskoga. To može biti i norv. *roeke* < stnord. *rākion* ili obratno, praslav. je posudnica odatle. Za identifikacije sa njem. *Krebs*, lat. *cancer* (odlatle *čankir* preko fr. *chancre*) = gr. καρκίνος (odlatle naziv bolesti *carcinoma*), koje predstavljaju reduplicirani korijen *qarqar-*qarqer-, trebalo bi pretpostaviti disimilatorno ispadanje početnog *k* u *krakb, za što nema nikakvih potvrda. Bruckner pretpostavlja *orkb prema lit. *arke*, *erkė* »Zecke«.

Lit.: ARj 12, 847. 848. 849. 850. 851. 13, 10. 11. Elezović 2, 165. Miklošič 272. Holub-Kopečny 309. Bruckner 453. KZ 45, 108. bilj. Mladenov 556. WP 1, 145. 354. Prusik, *Krok* 6 (cf. *AnzIF* 3, 104).

rakām, gen. *-ama* m (18. v., Vuk) = *rakām*, gen. *-mna* (Kosmet) »račun, cifra«. Na *-ica rakāmica* (Vuk) »školska računica iz koje se uči račun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rakkam*) iz terminologije računanja: bug. *rakam* pored *nkam*, arb. *rēkom*.

Lit.: ARj 13, 11. Elezović 2, 165. GM 364. Mladenov 556. Škaljić* 530.

rakanjel m (Zaječar) »hýla viridis, Laubfrosch«. Možda posuđenica iz rum. *răcănel* »Laubfrosch«. Tiktin ima još varijante *răcătet*, *răcămete* (Moldavija), *răchitei*. Ovamo ide zacijelo još *karakonjce* n (Svilajnac, Srbija). Hirtz navodi još 60 varijanata za tu žabu. Navedeni nazivi kao i *krekača*, *kreketaća*, *krketuša* itd. naslanjaju se na već utvđeni vokabular kao *kraljevka* itd., *katalinka*, *gatalinka*, *katoličanka* itd. i potječu od oformljivanja onomatopeje *kräh krää*, kojom se oponaša glas te žabe. [Usp. i tal. *raganella* »sorta di rana verde«].

Lit.: ARj 13, 12. Hirtz, *Amph.* 11. Tiktin 1290. DEI 3197.

raketa f (1759) = *raketa* (Bella) = *roket* m »praskalica, bomba«. Od tal. *racchetta* pored *rocchetto f* i *rocchetto* m, deminutiv od germ. *rocca* »kudjelja«. Naziv potječe odatle što kroz *raketu* ide štap koji naliči na preslicu < stvnjem. *rocc(Ko)* »Spinnrocken«. Preko njemačkoga *raketa* f (Vuk, Miličević) = (metateza) *rakljeta* (19. v., Srbija) < njem. *Racketlein* > *regeltn* (hrv.-kajk., Belostenec, koji glasila sa *roketta*). Denominal na *-ati roketati*, *-am impf*, »bacati rakete«. Drugog je podrijetla današnji sportski termin za tenis *rèket* m (Zagreb) < fr. *raquette* (> tal. *racchetta*), prema engleskom izgovoru, od ar. *raka* »dlan«. Značajan je još hrv. naziv *raketa* »kostjela, ceitis australis, Zürgelbaum« < tal. *legno da racchette*, jer se *reketi* prave od tog drveta.

Lit.: ARj 13, 53. 14, 147. Schuchardt, *ZRPh* 35, 385-396. (cf. *RSI* 5, 291). *REW** 7013. *Lokotsch* 1683. *Weigand-Hirt* 2, 521. *DEI* 3190.

raketini, ak. pl. m (Vrbnik) »dječja bolest rahitis«, od tal. *rachitide*, nastalo od učenog liječničkog termina *rachitis* > (danas) *rahitis*, od gr. *ράχις* »kičma, spina dorsalis« i dočetka -mi. Disimilacija *f — d* > *i — n*.

Lit.: ARj 13, 13.

rakija f (16. v., Vuk) = *rakija* (Kosmet, ŽK) = *racija* = *rakija* (čitava Istra, Vodice) »Schnaps, žganje (Brkini, prevedenica od *Brantweiri*)«. Pridjevi na *-bn* > *-an rakičan* (~*ño bure*, *sud*, upór. bug. *rakijén*), proširen na *-it rakijaniti* (*sud*, Makarska), na *-ev rakijev* (*kotao*, Crna Gora), na *-av rakijav* (*sud*), na *-ski rakijski* > *rakíski* (Miličević) = *rakíski* (Kosmet) = (prema nepotvrđenom pridjevu *rakijin*) *rakijnski* — *rakínski* (Vuk) = *rakínski* (ŽK) = *rakinjski* (Bukovica, Dal-

macija). Deminutiv na *-ica rakij(i)ca*. Hipokoristik *raka*. Upor. *Oj rakijice*, *rakijo*, *rako* (Otok, Slavonija). Upor. humoristička imena *Raka šljivič* za *rakijaš* (prema *Vinko Lozić* za *vinopija*). Radne imenice: na *-dzija rakiđžija* m, s pridjevom *rakiđžijn* pored (*iji* > *i*) *rakiđžin* (\ prezime *Rakiđžija* u Dubrovniku), poimeničen na *-ica rakiđžinica* > *-id&inica* = *rakijačnica* = *rakijašnica* (ŽK) »pecara«. Na *-ai rakijaš*, gen. *-aša* m (također prezime) prema *f* na *-ica rakijašica* = *rakijàrica* (Lika). Denominali na *-ati rakijati*, *-ām*, na *-ariti rakijàriti*, *-kijàrim* (Lika), na *-leisati* (v.) *rakleisati*, *-šem* »piti rakiju«. Na turski -li: *rokl* (Pjevanija crnogorska: *tri su čelenke rakli*, *četiri čekrkli*), nejasno značenje. U tom obliku još u složenici *rakli-sapun* (Elezović) = *rakli-sapun* (narodna pjesma) pored ispravnijeg *rakili-sapun Isafun* (narodna pjesma). [Za Škaljića < tur. *irakli* »irački«]. Dolazi i bez sufiksa *-li raki-saplun* (Menčetić, Držić) = *raki-sapun* (Srbija, Miličević) = *raki-sapun* (narodna pjesma) »mirisav sapun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jalrak*), pridjev od imenice *arak* »znoj«) iz terminologije pića: rum. *rachiu* m prema *f* *rochie* (Erdejl, preko hrv.-srp.), bug. *rakija*, pridjev *rakijen*, arb. *raqi*, ngr. *ραχι*.

Lit.: ARj 13, 13. 14, 19. *Elezović* 2, 165. *GM* 361. *Mladenov* 556. *Lokotsch* 92. *Školjić** 348.

rakita f (Vuk) = *rakita* (Kosmet, Peroj), sveslav. i praslav. **arkyta* ili **orkyta*, »1° salix caprea, viminalis, vrba, 2° veoma raširen toponim: poimeničen sr. rod pridjeva *Rakitno* (Hercegovina, etnik *Rakitanin* dokazuje da je toponim isprva glasio *Rakita*, pridjev *rakičski* sa *é* od etnika; upor. polj. *Rakitno*), na *-ica Rakitnica* (Kosmet, itd.)«. Pridjev steslav. *ra-Ъуиѣнъ* nije potvrđen u današnjem jeziku, nego u navedenim toponimima. Poimeničen je na *-jača* u imenu ptice *rakinjača* »psyloscopus rufus«. Na *-ov rakitov* (Vuk), poimeničen je u toponimima na *-bc*, *-ica*, *-oca*, *-ci*: *Rakitovac* (danas *Rakitovicamijemanie* sufiksa), *Rakitovača*, *Rakitovci*; na *-ina rakitovina* »drvo«. Deminutiv na *-ica rahitica* (Lika). Koi. na *-je rakiće* n (Istra), toponim *Rakitje* (hrv.-kajk., 1229. *ad dūmus viminum Regetije dictorum*, 1292. *dumi horosth* (= hrast) *et rakatia*, prema madž. izgovoru). Biljka je kulturna, jer služi u kulturi pletera (koša, košarica). Stoga posudiše Rumunji *răchită* = *richită*, sa slav. deminutivnim sufiksom *richitiță*, *richițică*, kol. na *-iș rachitis*, Madžari *rakattyá*, *rekettye*, *rakitya*, *rakoihya*, Arbanasi *rakite*.

To je tim značajnije što i Rumunji i Arbanasi za vrbu imaju iz balkanskog latiniteta *salix*, *-ce* > rum. *salce*, arb. *shelk* (*pl.-qe*). Praslav. naziv nema ie. jednakih usporednica, ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava: svode se na korijen **orq-* ili **arq-* koji se nalazi u lat. *arcus*, gen. *-us* »luk«, gr. *ἀρχευθος* »borovica«. Taj je korijen značio »nešto savinuto«; u lotiškom *ērcis* pored *ecis* (< *eras*) »Wachholder«, s prijevornim vokalom É, a u slavinama s α ili o. S obzirom na lotišku usporednicu posljednje je vjerojatnije. Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, samoglas *i* iz jery-a, a ovaj iz ie. u. Upor. polj. *rokita*, češ. *rokytí*, steslav. *rakytá*. Za sufiks *-yta* nalazi se paralela u *korito* (v.), *kopito*, tako da bi to bio prvobitno pridjev **arq-ūta*. Bruckner vodi praslav. **ork-* u vezu s *reka*, *r dbkb* i tumači *rakita* kao »die am Bach, Fluss wachsende«.

Lit.: ARj 13, 17. 18. 19. *Elezović* 2, 165. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 226. *Holub-Kopečny* 314. *Bruckner* 461. *KZ* 45, 104. *Trautmann* 71. *WP* 1, 81. *Boisacq* 78. *GM* 361. Tiktin 1291. Kienle, *WuS* 17, 144. Endzelin, *KZ* 44, 59. Pedersen, *KZ* 39, 475. Loewenthal, *ZSPH* 7, 407.

rakiti m pí. (istročakavski, haplologija tal. *-tide* > *-de*) — *rahitici* m pl. = *rakitini* m pl. (augmentativ na *-ina*) »upala u zglobovima«, od učenog liječničkog termina, od gr. *artraktima* ἀρθρίτις, gen. *-idos* > tal. *artritide* *i*, izvedenice od ἀρθρον »član«, tal. pridjev *artritico*. Istročakavski se oblik tumači disimilacijom *tr* > *t* > *r* — *t* bolje nego unakrštenjem sa *ρ* ῥάχι-ης, kako uzimlje Štrekelj. Upor. tal. *artetica* (14—18. v.) < lat. *anhratica*.

Lit.: ARj 12, 18. Štrekelj, *DAW* 50, 51. Matzenauer, *LF* 16,166. *DEI* 308. *3W.REW** 686.

Rakle f (16. v., Gundulić, Đurđević), ime vile s hipokorističkim sufiksom *-e* (tip *Jele*, itd.), deminutiv na *-ica Raklica*, također ime vile (Lukarević) = *rakla* (Bogišićeva narodna pjesma, opća riječ) »djevojka«. Slično biblijskom imenu *Rahel*, *Rahela*, prema lat. grafiji *Rachele*, ali nije jasno kako je to ime došlo kao ime zaljubljenoj pastirci (vili).

Lit.: ARj 13, 19. 20.

raklo n (Korčula, Žrnovo, Trpanj) — (*a* > *o*) *roklô* (Vis, Komiža; primjeri: *odmotaj A namotaj mi roklô*, *zavrti mi rôklô*) = *roka*, gen. *roka* (Komiža; Brusje, Hvar, primjeri: *donēs mi ono rako*, *ostāv se teĝa rōkà*, *jer će ti donit palic*; suglasnik / ispao zbog disimilacije *r — l*)

= (metateza) *la*kro* (Vrbanj, Hvar) »1° kolo, kotač (ali se u Korčuli ne može zamijeniti sa *rota* u karu /v./, *kotač*), 2° (*raklo konca*) rokël (Rab), tal. *rocchetto di filo*«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rotulus* > vlat. **roclus* (kao u *vedus* < *vetulus*). Vlat. *ρ* > *α* bit će osobitost iščezlog romanskog narječja na Korčuli. Zore ima iz Dubrovnika *raklo* n u izrazu *kako čelo po raklu*, koje tumači: »uže po nekoj drvenoj spravi, po kojoj puze«. Pretpostavlja isto podrijetlo kao u tal. *raglio*, postverbal od *ragliare* < (onomatopeja) vlat. **ragulare* (za glas magareći). Nije jasno kazano značenje ni upotreba izreke. Ne zna se ide li ovamo. Značajno je još da se *raklo* upotrebljava u okolici Bjelovara (sela Pisanica, Grđevac, Gudovac, Prgomelji, Sretce, predgrađe Bjelovara) »čekrk«.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 22. ARj 14, 147. Zore, *Tud.* 18. Skok, *Slav.* 202. *REW** 7397. 7009.

rákno n (15. v., neutrum prema *sukno*, Vuk, Kaštela, Jadran, Primorje: 1473. *rakno crno* Zadar, 1487. Vrbnik, Vrh na Krku) = *rakno* (Cres) »1° kratki šal od plavetna sukna, što žene zimi nose oko vrata i dolje niz prsi, 2° (Lovran, Istra) das schwarze Tuch, womit die Totenbahre bedeckt wird, 3° zu hause bemachte Bettdecke aus Wolle (Cres)«. Nalazi se još u slov. *ráhno* »Regentuch, Leichentuch« i steslav. *rakno* pored *zablъ* »Kleid«. Pridjev na *-en rahnen* (Vrbnik, 17. v. uz *polica*). Deminutiv na *-iĉ raknia* (Vrbnik, slov. *rakniĉ*) = *rakniĉ* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° stolnjak od vune, 2° dugoljasta plachtica od vune kojom su se žene pokrivalo preko glave da se brane od kiše mjesto kišobrana«; na *-bc rakanac*, gen. *-anca* (Kaštela, Dalmacija). Riječ *rakniĉ* u Vrbniku znači »ormarić«. Možda ne ide ovamo, jer bi moglo biti da stoji mjesto *raklič*, a to od *areula* (v. *rakva*). Najstarije su potvrde iz lat. dokumenta: 1090 (Split) *una racana*, s oslabljenjem penultime *racina* »posteljina ili kabanica«, sa sinkopom penultime 999. *racnas*, *racna* (Dubrovnik, 1280). U istroromanskom *regánitsa*, sudeći po sufiksu *-ica*, potječe iz isto-čakavskoga. Prema Rohlfusu srlat. *racana*, koje je rašireno i u južnoj Italiji, a potvrđeno u lat. glosama, potječe od gr. (5) > > > »zerrissenes Kleid, Stück Zeug«. Nejasna je tvorba na *-ána*. Imao bi se pretpostaviti grčki sufiks *-tvós* (kao *κόκκινος* itd.). Postoje još lat. varijante *raca*, *raga* (Georges).

Lit.: ARj 13, 20.21. *BI* 2, 298. *Pleteršnik* 2, 372. *Mažuranić* 1219. *Rački* 26. 153. *ASPh* 34, 306. *REW** 6983. *Rohlf*s 1839. *Banali* 2, 273-

4 *Miklósié* 212. Iljinski, *RFV* 74, 119-140 (cf. *Slávia* 3, 580). *JF* 5, 186. *IzvORIAS* 20, 4, 133. Skok, *ZSPH* 2, 395. Matzenauer, *LF* 16, 166.

rakim m (Vrbnik, Pančić) »procyon lotor, Waschbär«, češ. *rákon*. Od engi. *racoon*.

Lit.: *ARj* 13, 24. Matzenauer, *LF* 16, 166.

rálj, gen. *ralja* m (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, Rešetar) »dugački kolac kojim se peč ravnomjerno žari« = (*lj* > *rj*) *rěj* m (Lumbarda) »komad drveta kojim se potiče oganj« = *raj* m (Smokvica, Korčula) »naprava za guranje šume u klačinu sa drškom 4 — 5 m dugom i gvozdrenom viljuškom 1,50 — 2 m«. Denominal na *-ati raljati*, *-am* impf. (Stulić) »raljem žeravicu poravnati, jariti«. Zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *radulus* m prema f *radula (od *radere* > *rodirāti*) »Kratzeisen«, preko *radlu > *raglu, upor. furl. *rali* m »tirabrace, ferro ricurvo con lungo manico di legno per levar la brace, dal forno da pane«, fr. *raille* »Schürhaken«.

Lit.: *ARj* 12, 958. 13, 28. Kušar, *NVj*, 338. Rešetar, *Stok*. 282. *REW*³ 7001. *Pirana* 845.

ralje f pl. (Pavlinović) »velika, obično životinjska usta«. Odatle hipokoristik *ralje* m »(pejorativno) nadimak čovjeku velikih usta«. Augmentativ na *-etina raljetine* f pl. (Lika) »čvālje (ŽK)«.

Lit.: *ARj* 13, 29.

räljin m (ŽK) = *raljen* (ŽU) »die Bretter, daska«, slov. *rajhelj*, gen. *-hija* pored *-heljna* (jugoistočna Štajerska). Od njem. skraćnice *Reichel* — *Reichladen*. Dočetak *-in* — *-en* kao u *feljabin* itd. < *Feldweibel*, prema njem. pl. na *-en*.

Lit.: *ARj* 13, 29. *Pletersnik* 2, 371. Skok, *ASPh* 33, 368.

• **rám**¹ m, pl. *rámovi* (Srbija) pored *ratna* f = *ratna* f (ŽK) »okvir«. Denominal na *-iti uramiti* »uokviriti«. Također češ., polj., rus. i rum. *ramă*. Ovamo možda i *rami* m pl. (Valpovo, Slavonija) »naprava s pomoću koje se izravnavaju čizme kad su gotove«. Od njem. *Rahmen* m, stvnjem. *rama*, srvnjem. *ram(e)* f (u prasrodstvu s našim pridjevom iz ruskog *skroman*, rus. *kromy* »stan, krosne«.

Lit.: *ARj* 13, 29. 37. *Tiktin* 1295. *Holub-Kopecný* 309. *WP* 1, 487.

ram² m (Dubrovnik, Perast, Budva) = *rám*, gen. *rama* (Rab) = *rám*, gen. *râma* (Lumbarda) »mjed«. Odatle *ramina* (Šibenik, Split)

= (unakrštenje sa *lama* »lim«) *lamina* (Žrnovo, Korčula) = *remilia* (Selca na Braču) »1° petrolejska kanta, 2° amper, otvorena široka posuda za vodu od lima«. Romanizam dalmatinske jadranske zone od tal. *rame*, a to od lat. *aeramelis*, odatle na deminutivne *-znus*: furl. *ramine*, tal. *ramino*. S deminutivnim *-olus ramijolica* (Vrbnik, 1639) »1° bakrena žlica kojom se grabi čorba, 2° bakrena posuda poput vrča« < tal. *raminolo*. Stara je posuđenica od iste lat. riječi u pridjevskoj izvedenici na *-eus* (sufiks materije) **aera/nanteus* (poimeničen u ž. r.) od *aeramentum (nepotvrđen dosada u rom.): (jekavski) *romijenča* (Dubrovnik, Cavtat, Perast, Stoliv, Kotor) — *romijendža* (Vuk) = *rumijenča* = *rumendža* (Vuk) = (ikavski) *rominča* (Žrnovo, Korčula) = *rominča* (Smokvica, Korčula) = *rominča* (Lumbarda, Kućište, Hektorović, Mikalja) = *rom nča* (1441) = *rumenca* (Jagićeveva *Aleksandrida*) — *romenča* (Novakovićeva/l/gfoaKdnaa) = *rimenča* (14. v., Korčula) »amper, sic, lata, sigal, sidlo, broka, bokar, bakren sud za vodu, iznutra kalajisan«. Pisano u steslav. *zomenčca*. Deminutiv na *-ica romijenčica*. Augmentativ na *-ina romijenčina*. U ispravi iz 1441. (*Mon. šerb.* 408. *Sporn, srp.* 2, 98) spominju 2 *romenče felane*, 2 *romenče fruške*. Pridjevi nisu jasni: *fruški* je možda pridjev od *Frugi* < *Franki* (v.), kao u *Fruška gora*. Pridjev *felan* ostaje neobjašnjen. Riječ *romijenča* je jadranski romanizam, star, kako se vidi iz *a* > *o* i iz *lj* > *č*. Od iste je latinske riječi s naglašenim lat. sufixom *-ia*, *-mus* rum. pridjev *arāmiu* »kupferfarben«, odatle poimeničeni f *arāmie* »Kupferkessel«. Tu riječ unesoše srednjovjekovni balkanski Vlasi: *oranija* f (Vuk, Vukovar, Građište kod Broda) »veliki kotao, kazan« = *aranija* (Bosna, Višegradski Stari Vlah) = *aranya* (Kosmet) »veliki bakarni legao, koji često služi i za pranje rublja« = búg. *haranija* »veliki kotao, kazan«, ngr. *χαρσίνιον*. Izmjena *m* > *n* je nastala valjda zbog izbjegavanja homonimije sa *arāmija* (Kosmet) = *haramija* (v.). Upor. bos. izreku *Šalji Aliju po araniju, pa ni Alije ni aranije*. To je romanizam vlašskog (rumunjskog) podrijetla na Balkanskom poluotoku. Riječi *aeramen*, **aeramentu/n* i *aeramenteus latinske su izvedenice od *aes*, gen. *aeris* »mjed, bakar > imovina«, koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Erz* »ruda«.

Lit.: *ARj* 3, 47. 9, 157. 13, 29. 37. 14, 154. Kušar, *Rad* 118, 19. *NVj* 3, 326. 337. Budmani, *Rad* 65, 164. *Elezović* 1, 17. *REW* 242. *Tiktin* 87. Matzenauer, *LF* 12, 164. *WP* 1, 4.

Râma f, hidronim. Ta rječica izvire kod sela Varvare ispod planine Draguše. Utječe u Neretvu kod Udutskog (v. *udut'*), kod mjesta koje se zove *U siirama* (upor. *Ustiprača*, *Ustikolina*, *usti* »ušće«). Rječica daje ime kraju, horonim je i značila je »Bosna«. Od 1103. nalazi se u naslovu ugarsko-hrvatskih kraljeva. Tu je bio i samostan do 1689, kada je prenesen u Sinj: Gospa Sinjska je iz Rame. Tu su nađeni predmeti iz brončanog doba. Kao toponim dolazi još ime sela u kotaru Konjic i u općini Klis. Naziv nije izoliran. Odatle etnik *Ram-Ijanin*, koji kao toponim dolazi u Lici i u kotaru Podravska Slatina. Prezime i toponim *Ramljak*. Ovamo ide još kao ime planine (oronim) *Ramočak* (duvanjska nabija), poimeničen pridjev *romski* na *-jak*. Kavanjin je objašnjavao postanje prema tipu pučkih etimologija: *Rama* je *arma pro gramaški* (štamparska griješka *po gramaški* = *gramatički*), »latinski« tj. »oružan puk junački«. Budući da je ime rijeke, a hidronimi su od reda predslavenski i predrimski, može se o postanju reći tek toliko da pripada nepoznatom predrimskom (možda ilirskom ili čak još starijem) jeziku.

Lit.: *ARj* 13, 29. 37. 40.

ramaléz m (Riječka nahija, Crna Gora) »debeli palica koja zatvara vrata, ulazeći s oba svoja kraja u zidove«.

Lit.: *ARj* 13, 30.

raman¹, gen. *-mna* m (Vitaljić) »drača vela (glosira Vitaljić), beli trn« = *ramna* f (16. v.). Od gr.-lat. *rhamnus*, biljka koja se pominje u psalmu 57, 10.

Lit.: *ARj* 13, 31. 38.

raman², gen. *-mna* m (Vuk, Dubrovnik), odatle deminutiv na *-čk* > *-ak rāmenak*, gen. *-čnka* pored *ramēnak*, gen. *-čnka* (Crna Gora, sufixs prema sinonimu *prsténak*) = *ruman*, gen. *-āna* ili *-mna* = *rman*, gen. *rmna* = hrv.-kajk., slov. *armen* = *jermen* = *ermen* (Belosteneć) = *ärmanj* (Bakar) = *rmanj* = (možda s disimilacijom *m — n* > *m — ĩ*) *rmel* (Jastrebarsko) »carev cvijet, titrica, kamilica, kamomila, bušinec, lipica«. Postoji još varijanta *revan* = *ravan* »chrysanthemum parthenium«. Raširenija je varijanta *romanika* f (Mikalja) = *romunika* (Paraćinska nahija) »titrica ili revan«, upor. sa *-ica* rum. *româniță* (s mnogo varijantata) »anthémis cotula«, pored *roman* i slov. i češ. *rumánek*, polj. *rumianek*, *rumień*. Ta je varijanta dovedena u vezu s lat. pridjevom

romanus od *Roma*. Upor. njem. *römische Kamille* i madž. *romaiszegfü* i rus. *rimskaja*, ali će Bruckner imati pravo kad tvrdi da je iz njem. deminutiva *Hermandel*, *Hermelchen*, a to iz srlat. *camomella* < gr. *χαμαίμηλον* > *kamomila* (v.). Sve te varijante nisu ipak objašnjene.

Lit.: *ARj* 13, 30-1. *Tiktin* 1335-1336. *Miklošič* 271. *Bruckner* 468. *REW*³ 7371. Machek, *ČSR* 244-5.

ramazan, gen. *-dna* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Kačić) = *ramazan* (Kosmet) = *ramadan* (Kosmet) »1° glavni muslimanski post pred Bajram, 2° deveti mjesec muslimanske godine«. Pridjev na *-ski ramazanski*. U antroponimiji *Ramadan* »muslimansko ime i prezime«, odatle kršćanska prezimena i toponimi, odatle *Ramadanovići*, *Ramadanová*. Složenica *šehri ramazan* (muslimanska narodna pjesma). Upor. još dalmatinsko prezime *Robadan* s lomb. *rabodon* »galama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ramazan* < ar. *ramadan*) iz oblasti islama: rum., bug. *ramazan*.

Lit.: *ARj* 13, 30. 32. *Elezović* 2, 166. *Mladenov* 556. *Tiktin* 1295. *REW*³ 7024. Korsch, *ASPh* 9, 664. *SkačjiP* 532.

râme, gen. *-ena*, n. pl. *ramena* = *ramena* (Istra, po deklinaciji na *-n*) = *ramen* n (Jačke; Marulić, maskulinum po deklinaciji *o*, Hercegovina) = *ramo* n (po deklinaciji na *-o* kao *oko*, *uho*, *tijelo* već u steslav., bug., rus. jeziku) = *râma* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (*formo*, *oeměnb), »spatula«. Izvedenice se prave od triju osnova: *ram-* (upor. *ime*, *vrijeme*), *ramn-* i *ramen-*. Od *ram-* na *-čk* od sintagme *naramak*, gen. *-ārnka* m pored *naramak* (Vuk) »što se može metnuti na rame«, s deminutivom na *-iō narāmciē* i augmentativom na *-ina naramčina* (Lika), *dōramak*, gen. *-āmka* »ženski zubon bez rukava«, s deminutivom na *-e dōrāmce* n »muška haljina bez rukava«, *abramaca* (Bosna). Na *-bc* > *-ac*: *rāmac*, gen. *-mca* (Srijem, čurčijski termin) »poklopac od crvene ili plave kože na kozunu (= kožuhu), koji pokriva šav ispod pazuha«, od genitiva *ramca* > *ranca* (upor. obratno gen. *Šanca* < njem. *Schanz* > *Samca*, s nominativom *Samac*, toponim) stvara se novi nominativ *ranac* (Hrvatsko zagorje) »1° poramenica, dio na ženskoj košulji od vrata do ramena, 2° (Lobor) rupa kuda se na ruke oblači košulja«; na *-bca ranca* f (Šapinovac) »bore na košulji na rukavu gdje je ušit, niza« upravo je postverbal od *rancati*, *rančam* impf, (*na-*) »činiti rancu, nábore na rukavima«. Ovamo još na

-bce *ramce n (15. i 16. v.) potvrđen dva puta samo u pl. *zambca ostavšaa* »pabirak u vinogradu«; (Bednja, hrv.-kajk.) *rume* n »ramena na ženskoj košulji«. Pridjev na -ast *ramasi* »širokih ramena, pleća«. Deminutiv na -ica *ramica*, na dvostruki deminutivni sufiks -see > -bcece *rameice*. U imenima domaćih životinja: na -ónja *románja* (Lika) »ime volu«, na -ulja *ramulja* (BiH) »ime kravi« = na -uška *ramuška* (Lika) = na -aška *ramaška*, na -eška *rameška*. Denominal na -iti *obr amiti* (*pūskit*). Od osnove *ramn-* (upór. slov. *kamna*, češ. *náramný*), koja se može shvatiti i kao pridjev na *ón* od *rám-*, na -ica *ramnica*, *naramnik* (Stulić), *naramnjak* (Stupnik), *obramnica* = (sa *mn* > *vn* kao *vnogo* < *mnogo*) *òbrāvnica* (Hercegovina) = *òbrāvnica* (Kosmet) = *òbrānica* (Banat) = *òbravnica* (Vuk, Crna Gora, sa *o* > *a*, asimilacija prema idućem *a*, nastala zbog toga što je iščezla u svijesti veza s *rame*) »motka sa sudovima na kraju, nosi se preko ramena«, *sekira naraunica* (Habeljić) »securis od findenda ligna«, na -aca *obramnjača* (Vuk) = *obravnjača* (Srbija, narječje moravsko). Od *ramen-* na -ica *ramènica*, *pòramenica* = *izaramenica*, *naramenica* (Stulić) = na -ik *ramenik*, *naramenik*, *okoramenica*. Pridjev na -ast *ramenast*. Deminutiv *ramence* n. Augmentativ *ramenina* (Stulić). Kol. na -je *ramenje* n (Kosmet). Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Ie. korijen **ar-*, koji se nalazi u *jaram* (v.), u prijevaju možda i u *remen* (v.). Schnetz dovodi u vezu i ime *Germana* < pragerm. *Dermana* sa slav. *zaměňb*. U baltičkoj grupi niži prijevajni štēpen zastupljen je u stprus. *irtno* »Arm«, tako i u sanskr. *irma-ḡ* dok u lit. *irmede* »Gicht«, a u lat. *armus* i u got. *arms*, nvnjem. *Arm*.

Lit.: *ARj* 1, 30. 2, 660. 4, 120. 7, 551, 552. 8, 437. 438. 13, 30. 31. 32. 36. 51. *Elezović* 2, 166. 5. *Miklósié* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *KZ* 45, 107. *WP* 1, 73. *Mladenov* 556. *Trautmann* 13. Schnetz, *ASPh* 40, 70–77. *Mikkola* 1/2 *AnzIF* 21, 107. *Wijk*, *IF* 20, 341. *Hirt*, *IF* 17, 291. 32, 296. *Ebei*, *IF* 6, 452. *Persson*, *KZ* 48. 122., bilj 1. *Boisacq* 73.

rampas m (Bačka, križevački kraj) »1° novo mlado vino (Popović, bug.), 2° nevaljalo vino (Bačka, Križevci)«, također bug. »ovogodišnje vino«.

Lit.: *ARj* 13, 40.

rampīn, gen. -ina m (Dubrovnik) = *rampīn*, gen. -ina (Buzet, Sovinjsko polje) »(alat) kuka željezna«. Od tal. deminutiva na

-ino < lat. -īnus *rampino*, od *rampa* germansko-ga podrijetla.

Lit.: *ARj* 13, 40. *REW*² 7032. Rešetar, *Rad* 248, 234. *DEI* 3204.

ran, određeno *rani*, *îrana* (Vuk, Kosmet) = *rani* (ŽK, opozicija *kasni*), sveslav. i praslav., »δρρς (s kojim je u prarodstvu), matutinus«. Poimeničen na -bc > -ac *ranac*, gen. -nca (Srbija, Rudnik) »rana kruška«, na -Ik *ranik*, gen. -ika m (Vuk) »koji rano ustaje; na -ica *ranica* (Vuk, Srijem) = na -ika *ranika* (Budrovci, Đakovo) »rana trešnja«, na -ka *ranka* f = *ranjka* »1° rano voće, šljiva, vinova loza, 2° (Lika) ovca koja se prva s proljeća ojagnjila« prema m *ranko* (Lika) »1° takav ovan, 2° ime volu«, odatle poimeničen pridjev na -ovaca *rankovača* (Orahovica) »rakija od ranih šljiva« i na -uša *ranjkuša* (Makarska) »ptica planinska koja najprvo slazeći k moru kaže zimu«. Apstraktum na -ina *rānina* »rano voće«. Deminutiv na -će *ranće* n »prvo janje«, odatle *rančica* (Lika) »1° ime ovci od mila, 2° ime kokoši (Samobor)«, možda i *rančuga* (Piroć, Crnca) »raphanus raphanistrum«. Prilozi: *rano* (Vuk, opozicija *dočkan*, *kasno*), komparativ *ranije* »prije«, apsolutni superlativ *rano rancato* (Slovinac, južna Dalmacija?), *zarana*. Denominal na -iṭi *rāniṭi*, -lm (*po-*, *pod-*, *u-*) (opozicija *docniti*, *kasniti*). Odatle radna imenica na -lac (upravo poimeničen part. perf. aktiva na -bc) *rānilac*, gen. -oca m prema f *rmalica*, *ranoranilac*., na -ilo *ranilo* n (Vuk, ~ na *vodu na Cvijetf*), postverbal na -ik *pòdranak* = *podrānak*, gen. -ānka (Kosmet). Složenica od sintagme *ranilist* m »biljka betonica officinalis«, *ranustajka* (BiH), *ranopad* (Vuk) »eufemizam za govno«. Postanje prikazuje izričaj *sunce se rada* — bug. *raida se^slānceto*. Korijen je praslavenskog pridjeva prema tom izričaju u glagolu *roditi se* (v.). Upor. u rum. *soarele asfinteite* »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje«. Upor. niži prijevaj u baltičkoj grupi lit. *rytas*, lot. *rīts* »jutro«. Ie. je korijen *urōdhno, prijevaj perfekta od **uredk-* »rasti, dizati se, ići«, koji je u *rod* (v.), raširenje korijena **er-* »krenuti«, koji je u *rinuti* (v.), *roj*, *rijeka*; **erei-* rašireno je sufiksom *t* u baltičkoj grupi, dok je u slavina *rano* upravo pridjev na -no od *rod*, u oba slučaja »ono što se odnosi na rađanje sunca«.

Lit.: *ARj* 13, 41. 57. 59. 60. *NJ1*, 106–110. 129–143. *Elezović* 2, 167. *MibloIII* 273. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *WP* 1, 141. 290s *Trautmann* 246. *Boisacq* 711. Oštīř, *ASPh* 36, 441–445. (cf *ffF* 3, 214). Šuman, *ASPh* 30, 305.

rana f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »πληγή, plaga«. Sveslav. i praslav. denominai ná -iti *raniti*, -trn pf. (*iz-*, *na-*) prema impf, na -a *rdnjati*, *rānjām* (dubrovački i dalmatinski pisci), iterativ na -va- *ranjavati*, *ranjavam* (Vuk) = na -iva- *ranjivati*, -īvām (17. v.) (*iz-*). Od *rana* na -ika *ranika* »biljka anthyli vulneraria«; pridjev *rānav* (16. v.), poimeničen *ranavac*, gen. -vea m (17. i 18. v.) prema *ranavica f* na -ast *ranavast* (Stulić), denominal na -iti *ranaviti*. Radna imenica *ranar(nik)* (Belostenec) »kirurg«, s pridjevom *ranarski*. Od osnove *ranj-* na -bk *ranjak*, gen. -njka »biljka anthyli vulneraria«, pridjev *rānjav* (Vuk), poimeničen na -bc > -ac *rānjavac*, gen. -avca, na -ost *rānjavost*. Poimeničen particip perf. pas. *ranjenik* m (Vuk, 18. v.) prema f *ranjenica* (Lika) »1° ranjeno žensko čeljade, 2° ljekovita biljka« = na -ika *ranjenika* »anthyli vulneraria«. Složenica *rak-rana* prevedenica je prema njem. *Krebs-schaden*, *Krebs-geschwür*. Prema arb. *varre* »rana« riječ *rana* pokazuje gubitak početnog *v-* < ie. *vorñā i rus. *vor ona* »Hennegatt, Öffnung im Hinterteil des Schiffes, in der sich der Ruder bewegt«, polj. *wrona* »otvor«, češ. *vrana* »Fassspund«, u hrv.-srp. sa sufiksom -io *vrānj* m »Spund«. Dodatkom sufiksa -io mjesto *vrana = *vorona* uklonjena je homonimija s imenom ptice *vra-na*. Upor. još sanskr. *vrana*h, »rana«. Isti korijen u prijevaju *uer-* raširenom formantom -d *uerd-* nalazi se u impf, *vrijedati*, *vrijedam* prema pf. -*vrijediti* (*po-*, *u-*), s postverbalima *povreda*, *uvreda* i pridjevom na -ljiv *uvredljiv*. Početno *v-* u -*vrijediti* shvaćeno je kao prefiks *ṭ* i zamijenjeno sa M- (fausse régression, Dauzāt) *urediti* (*se*) pf. (ŽK) »dirmuti u ranu, zadati sebi ozljedu« prema impf, *rediti* »ranjavati, praviti žuljeve«. Mađari posudiše *merégy* »Pestbeule«. Slog *vrě-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *vered* »laesio, vulnus«, polj. *wrózd*. Produljenje na *d* nalazi se u sanskr. *avradanta* »sie wurden weich, mürbe«, avesti *varsdvā* »weich, locker«, ags. *wrotan* »wühlen«, nvnjem. *Rüssel*. Ni za to produljenje nema baltičkih paralela. V. još raī.

Lit.: *ARj* 13, 44. 52. 55. 61. 62. 63. *Miklošič* 273. 384. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. 634. *Mladenov* 78. 557. *RFV* 66, 361. si. (*RSI* 5, 258). *WP* 1, 286. *Trautmann* 236. Suman, *ASPh* 30. 305. Joki *Unt*. 194.

ranac, gen. -nca m, današnji vojnički izraz za *ruksak* m u hrvatskim gradovima. Od njem. *Ranzen* m, *Rânzei*.

Lit.: *Schneeweis* 122. *Striedter-Temps* 182.

randa f (Božava, Dalmacija), s prefiksom *kontra* (v.) *kuntrarānda* (ibidem) »brodski termin za vrstu jedra«. Od tal. *randa* germanskog podrijetla »sorta di vela di taglio a forma di trapezio irregolare«.

Lit.: *ARj* 13, 53. Cronia, *ID* 6, 118. *REW*^{*} 7042. *DEI* 3205.

rānkati, -am- (Perast, afereza *a-*). Od tal. *arrancare* (13—16. v.) »iščupati«. [Usp. *aran-kati* »napasti, navaliti« (Nalješković)].

Lit.: *ARj* 1, 99. 13, 58. *DEI* 299.

rānketiv (*na-* Dubrovnik) = (-ljiv mjesto -iv) *rānketljiv* (ibidem) = *rānketljiv* (Cavtat) = *rānkativ* (Mikalja) = *rangljetiv* (Ugljan) = (-6Ū > -an mjesto -iv, -ljiv) *rankeitan* (*orah*, Vetranić), odbacivanjem sufiksa -etiv i zamjenom domaćim -av *rānkav* (Korčula), pridjev, »upaljen (o slanini, masti, ulju itd.), užežen«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva na -īdus *rāncidus* (od *ranceo*), sa *ci* > *k* (upor. sard. *rankidu*) kao u *kimak*, *d* > *í* kao u južnoj Italiji sic. *ranitūtu*, *graniselo* (Napulj). Denominal *orānkativiti se* pf. (Stulić) »užeći se«. U Splitu je novija posudnica iz mlet. *rāncid*, upor. istro-rom. *rānzedo*. Pridjevski sufiks -av zamjenjuje se varijantom -jav *rančov* (Split, Šibenik). Apstraktum na -eca < tal. -ezza < lat. -Mes *rānkeca* f (Dubrovnik, Cavtat). I u tal. narječjima lat. pridjev dobiva preda se *g-* unakrštenjem s lat. pridjevom *crassus* > *grassus*. To se opetuje i u hrv.: *grāncid* (Rab), upor. krčko-rom. *grānzed*. Zamjenom nenaglašenog sufiksa -jav nastaje *grānčav* (ŽK, Brač, Šibenik), na -ljiv *grāncljiv* < mlet. *grānzio*, na -iv *grānciv* (Malinska), *grānciv* (Pag) »pokvaren«. Denominai na -ati *grānčat* (Božava) < *granare*. Hrv.-kajk. *granah*, f *gronka* (18. v., Belostenec, Kavanjin, Stulić) ne treba da ide ovamo, jer se može tumačiti kao i bug. *grana*, *granilo*, *graniv* »ranzig«, apstraktum *granivost* f = u ruskim narječjima *goronit* »isto« iz slav. jezičnih sredstava: *gor-no (upor. *gorak*, *grk*). Pridjev *granah* sadrži prema tome sufiks -tko kao *sladak* i ide zajedno sa hrv.-kajk. *granuli*, -em pf. »grknuti«. V. *gorjeli*. U Vodicama *grank*, f *grā-aka* »ranzig«, u Bednji (hrv.-kajk.) *grunjek*, određeno *grunjki*. U slov. i hrv.-kajk. odgovara tome *grēnek*, f -ka; *grenko* *grenčen*, f -čna, *grenlina*, *gren*, gen. -i f, denominali *grenēti*, *gremii*, *grenčati*, *grenkoba*, *grenkost* itd. Leksikološka porodica slov. *gren* ve- lika je. Miklošič označuje slov. *grēnek* kao tamno u morfološkom pogledu (»in seiner Bildung dunkel«). Ako je *granah* od prijevaja

gor-, onda je *grenek* od nižeg štěpena *ger-* istog korijena. Sufiks je *-oHo* isti i ista likvidna metateza u oba slučaja. I s te strane lat. *ran-* *cidus* moglo je kod nas dobiti *g* pred *r*. To bi bio slučaj unakršćavanja romanskog i slavenskog istoznačnog pridjeva.

Lit.: ARJ 3, 385. 389. 9, 157. 13, 58. *Pleteršnik* 1, 250. Ribarić, *SDŽb* 9, 149. Cronia, *ID* 6, 109. *Banali* 2, 186. *REW** 7040. *Ive* 97., § 119. Skok, *ASPh* 28, 467. 468. Kušar, *Rad* 118, 24, Budmani, *Rad* 65, 162. *Mladenov* 109. *Miklošič* 73. 273. *SEW* v, 333.

ranta f (Prigorje, Posavina, također slov.) »prečka, prečaga«. Od bav.-njem *Rante*.

Lit.: ARJ 13, 60.

rânj m (Malínská) = *rânj*, gen. *rânjâ* = *rânjo* m (Božava) »morska riba s otrovnim perajama«. Od tal. *ragno*, isto-rom. *arano* < lat. *arânea*, *araneus*. Upór. u Malinskoj *ranjen* m »duguljasta plosnata riba do 25 cm duljine, isto što tal. *ragnon*. Dočetak *-en* nejasan.

Lit.: ARJ 13, 60. Cronia, *ID* 6, 109. *REW** 596.

ranja f (Makarska, Dalmacija) »kočak (u kome se hrani janje)«.

Lit.: ARJ 13, 60.

ranjčki m pl. (Prigorje) = *ranjčki* (ŽKU) = *ranchi* (1774) = *rajnički* (~ *dukat*, 1588) = *pinez ranjičM* (1668) = *ranički* (1592) = *raniški* (1694), *rajnski* (*dukati*, *pinez*), slov. *rajniš*, *ranjški*. S drugim samoglasima u poljskom i ukrajinskom. Naziv austrijskog novca prije uvođenja krunske vrijednosti, sinonim *forint(a)* = *vòrint*, *forent* (ŽK). Poimeničen njem. pridjev *rheinisch* (po rijeci *Rajni*, gdje se najprije kovao *Rheinischgulderi*). U Hrvatskoj se u latinski pisanim izvorima spominje *florenus rhenensis* od 1540. i 1542.

Lit.: ARJ 13, 6. 62. Jagić, *ASPh* 8, 319. *Miklošič* 277. *Bruckner* 457. *Mažuranić* 1281. *Herkov* 1, 421–2. 2, 327–8.

ranjota f (Hrvati u južnoj Italiji, Molise) »žaba«. Od tal. *rana* s deminutivnim sufixom *-otta*. Ta riječ zastupljena je u imenu biljke lat. *ranunculus* > *nârânkuo*, gen. *-ula* (Perast) = *granîcula* f (Vodopić, Dubrovnik) »ranunculus asiaticus«. Glede dodatka *g-* upor. franc. *grenouille* i tal. *granocchia* pored *ranocchia* < *Jânočulâ* »žaba«. Glede izmjene *-ucus*, *-iculus* upor. *pediculus* prema *peduculus* > tal. *pidocchio*, fr. *pou*.

Lit.: ARJ 3, 388. 7, 553. *Wędkiewicz*, *RSI* 6, 235. *REW** 7046. *Prati* 814.

raolje n (Stulić) = *raoka* f (Popović) »biljka, stablo ricinus, Rizinusol«.

Lit.: ARJ 13, 63.

rap m, *rapa* f (Bella), deminutiv na *-ica* *rapica* (latinizam < *rapûm*, *rapa* ili *α* za "k, upor. bug. *râpica* i rum. *rapita*) = *repa* (Istra, Bjelovar, Križevci, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), *rjeta* (17. v.) = (ikavski) *řipa* (ŽK, Vrbnik, Božava, Sušnjevo selo kod Ogulina). Sveslavenska posudjenica od lat. *rapa*. Sinonimi *blitva*, *broskua*, *mrkva*. Upotrebljava se i u narodnom liječenju (*bánjât se u kûvanoj riti*, ŽK). Toponimi: *Repa* itd. Madžari posuđiše *répa*, *repce*. Arbanasi *repe*. Pridjevi određeni *repní* (*^o sjeme*"), poimeničen *repnica* »mlado lišće od repe«, na *-jača repnjača* »jama za repu«, na *-jak repnjak* = na *-ište repiste*, na *-ast repast* »nalik na repu«. Deminutivi: na *-če* > *-âc repac*, gen. *-pca* m »Rauke«, *repica* (Vuk) = *rjepica* — *rîpica* (Jačke), u Vinkovcima i okolici *repica* i *rpica* znači »krumpir«, slično već Reljković: *repice* »Grundbirn«. Odatle pridjev *repîčni*, poimeničen *repîčnica* »jabuka«; na *-j repļa f* (poimeničen pridjev) »1° repa (Crna Gora), 2° vrst jabuke (slov.)«. Na *-ača repača* f (Vidovec, Varaždin) »jabuka nalik na repu«. Na *-ar* < lat. *-arius repar* = *ripar* (ŽK) »koji prodaje repu«. Na *-uh repuh*, gen. *-uha* (Vuk) = *repuv* (Lika) = *repušina* (Vuk) »tussilago petasites«. Glede sufixa upor. *lopuh*. Odatle *repuš* »biljka u narodnoj medicini«, deminutivi *repušac*, gen. *-sca* »biljka prostjenak«, *repušak*, gen. *-ška* (Konavli) »mala repa«, *repušica* (Istra). Izvedenice od ikavskog oblika *ripar* (Hreljin) »carduelis cannabina«, *ritarica* »isto, sinonim: fazanel«, *ripnica* f (Sušnjevo Selo) »trava kao hrana za blago«, *ripnjak* »čičak«, *ripuh* »vrst čička«, *ripušnica* »rapunculus«, *ripilica* »sonchus oleraceus«. Složenica (madž.) *sârgarêpa* »mrkva«. Slov. *répa*, *repušec* »Rapunzel« dok je slov. *repîncelj* < tal. *raponzolo* preko njem. *Rapunzel*, s velikom leksikologijskom porodicom. Jat u slavinama nastao je iz *ja* odatle što je romanski *r* bio mekši suglasnik od praslav. Upor. *Roma* > *Rimt*, češki *Rim* kao *řepa* i *patriarcha* > *podreka* (Istra). Osnovne riječi *r apum*, *raphanus*, gr. *ραπυς* mediteranske su biljke i pripadaju evropskom supstratu. Od deminutiva lat. *raphanela* > sjev.-tal. *ravana* > *ravanele* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »rotkvica«.

Lit.: ARJ 13, 64. 875–885. 14, 32. *Pleteršnik* 2, 419. Hirtz, *Aves* 2, 417. *MibloIII* –277. *Bruckner* 475. *Vasmer* 512–13. *Mladenov*

557. *Boisacſ* 836–837. Kretschmer, *KZ* 31, 411. Machek, *LP* 1, 158. *GM* 363. Osten-Säcken, *IF* 33, 252. Wijk, *ZSPh* 14, 11–12. *DEI* 3212.

rapa¹ f (Pančić) »riječna riba umbra Kra-meri, umbra canna, crnka«.

Lit.: ARJ 13, 64.

rapa² f (Visoko, Bosna) »duhan šnjofanac, burmut«.

Lit.: ARJ 13, 64.

rapina f (druga polovica 14. i prva 15. v.) »krađa, furto, latrocinio«. S umetnutim *in* pred labijalom *Tampina* (Marin Držić) »otimačina, grabež«. Učen latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rapina*, apstraktum od *rapere*. Ovamo možda prilog *narapice* (sjeverna Dalmacija) »naglo«, ako je od priloga *na* i *rap-* od *rapidus*.

Lit.: ARJ 1, 553. 13, 40. 65. Rešetar, *Rad* 248, 234. *REW** 7054. 7055 a.

rapôst m (Rab) »ponor (iza Tinjarose)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *repostum* < kllat. *repositum*, tal. *riposta* »tramonto«. Na Lošinju (Malo Selo, Lussimpiccolo) ta stara posudjenica glasi *rapoča* »ponor, provalija«, u kojem je nastala zamjena *č* mjesto si možda preko *š* > *šć > *ć*. Samoglasnik *a* je nastao od nenaglašenog *e* > *o* > *a* kao u *Nadin* < *Medium*.

Lit.: ARJ 13, 65. 66. *REW** 7225.

rapalsj m (Srbija, Leskovac) = *rapsalija* (Piroć, Crnca) »bijela pšenica, triticum turgidum«.

Lit.: ARJ 13, 66.

rarakati se, -čem pored *-kam* (Stulić, Rosa) »preparirati se, svadati se«. Možda je izvedenica na *-akati* (deminutivni tip *ljubakati*) od steslav. *zazb* »sonitus«. V. *rarog*.

Lit.: ARJ 13, 66. Petersson, *KZ* 47, 259. Wood, *IF* 22, 157.

râрати, râram impf. (Gospić) »igrati se dječje igre *raranja*, tj. obnositi loptu oko igrača i bacati je na igrače«, u Travniku znači »zadirirati, dražati«.

Lit.: ARJ 13, 67.

rarog m (Senj) = *rarog* (Brusina, Cres, Trst, slov.) = (s disimilacijom *r* — *r* > *r* — *l* —) *ralog* (Krk). Pridjev na *-ov rârôgov* (Senj).

Deminutiv na *-ica rarožica* (Martinšćica, Cres). Sinonimi: *Map*, *kario*, *morski rak* »pali-nurus vulgâris«. S disimilatornim ispadanjem početnog *r* *arežica* (Bodulsko). Prema Brückneru izvedenica je na *-og* (upor. *oštrog*, v.) od steslav. *zazb* »sonitus«. Ne vidi se veza u značenju. S tom je riječju lakše spojiti *rarov* (Hrvatska, Vrančić) »vrsta orla, Habicht«. Augmentativ na *-ina rarovina* (Posilović). Na *-âc* > *-âc rarovac* (Brač). Dočetak *-ov* je kao u madž. *raro* > rum. *rarâu*. Steslav. riječ *zazb* obrazovana je s pomoću sufixa *-r*, kao *dar*, *pir*, (v.) od onomatopejske osnove *ra-*.

Lit.: ARJ 13, 28. 67. *Miklošič* 271. *Bruckner* 454. *WP* 2, 342.

rasa f (Vuk) »(termin istočne crkve) gornja haljina kaluderska, (u katolika) kuta«. Balkanski grecizam. Nalazi se u većini slavina: steslav. *rasa*, čak. i slov. *ras* m »žensko volneno krilo domaćega dela«. Bug. *raso* n prema srg. i ngr. *ράσσο*, dok je rum. *rasă* f kao u srp. U slov. je moglo doći preko lat. *rasûm* kao i talijanizam *raz* m (Mikalja, Stulić, Marin Držić) »vrst glatke svile« < tal. *raso* »atlas«.

Lit.: ARJ 13, 67. 426. *Miklošič* 273. *Bruckner* 454. *Vasmer*, *GL* 127. *Mladenov* 557. *Tiktin* 1299. *Românsky* 127. *REW** 7082.

rasanatiti se pf. (Lika) »raspričati se, razgovoriti se«. Čini se da je složenica s prefiksom *raz-* ali se ne zna što je osnovni glagol. Možda je u vezi sa zamjenicom *ono*, s prijevom duljenja *o* > *a*.

Lit.: ARJ 13, 70.

rascópati, rascôpâm pf. (Vuk, Srbija, Hrvatska) = *rascôpat*, *rascôpâm* (Kosmet) »razbiti, razmrviti, raskoliti, rastući, rascjepati«. Bez prefiksa glagol ne postoji. Osnova *cop-* nalazi se u izvedenici na *-at* (v.): *cotai* m »komad« = *cepac* m (Kosmet, e mjesto *o* prema *cepatf*) »veliki komad«. Zacijelo je od arb. *çope* f »komad«. Ovamo ide i *raščupati, raščupam* pf. (Poljica, Dalmacija) (objekt: *glavu*) »rasici glavu (kad se prasne glavom o stinu ili kad ko udari kamenom o nju)«. Ne zna se ide li ovamo pejorativni glagol *zacópati se* »zatelebiti se (Zagreb), zaljubiti se«. Svakako nema nikakve veze s osnovom *cop-* *côpanja* *î*, odatle na *-ica* i *-ka côpanjica* = *copanjka* (ŽK), također slov. »hölzerne Unterlage bei den Fässern«. To je germanizam od njem. *Zugbaum*.

Lit.: ARJ 13, 77. *Elezović* 2, 171. 419. 423. Skok, *ASPh* 33, 360. *Pleteršnik* 1, 87.

rascozati, *-am pí.* (Lika, objekt: *obuču*) »rascokljali (v.), razderati« prema impf, *rascozavati, rascòzäväm* (Lika). Bez prefiksa glagol ne postoji. Vjerojatno od njem. *zerzausen*, stvnjem. *zerzûôn*. Njem. prefiks *zer-* zamijenjen je našim raz-. Germanizam je ušao u lički govor preko graničarsko-njem., kao *Kordun*, gen *-una* m, kraj uz nekadanju tursku granicu, koja se nije smjela prekoračiti, jer je tu bio *Militärkordon* i pa *Lemüstranija* f < *Allarmstange*. Glede *au* > *o* upór. *coprnică* (v.).

Lit.: *ARj* 13, 77.

raskoš, gen. *-i f* (bug., rus., češ. i polj.) = (prijelaz u deklinaciju *a*) *raskola*, praslav., »luk-suz«. Pridjev na *-bn* > *-an* *raskošan* (Piva-Drobnjak) »rasipan, luksuzan«, poimeničen na *-osi* *raskošnost f*, na *-it* *raskošit*, na *-iv* *raskošiv*, deminutiv *raskošahan* (Stulić). Denominal na *-iti* *raskošiti (se)* impf, »sich ergötzen« prema na *-iva-* *raskošivati se*. Na *-je* *raskošje* n = *raskošja* f, na *-aj* *raskošaj* (Stulić), s prijevom duljenja *o* > *a* *raskašati se, raskāsām* pored *raskašivati se*. Bez prefiksa *raz-* *koš* nije potvrđeno ni u jednoj slavini, valjda zbog homonimije s *koi* »1° Flechtscheuer, 2° Korb«. Put za utvrđivanje etimologije pokazuje prilog *raskono* »raskošno« < **raz — koh — no, raskoniša* f ili *raskoniš* m (Kašić) »slast, uživanje«, koje je zacijelo izvedeno od *kohati se*. Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp., nego u češkom i poljskom jeziku u značenju »ljubiti se«. Možda ide ovamo i naziv trave *raskonjik* (Belostenec) »eupatorijska«. Čini se da je u vezi s lat. *carus*, od ie. korijena **qa-* »ljubiti, željeti« raširenog forantom s.

Lit.: *ARj* 13, 103. 120. 125. 129. 133. Mrklošić 122. *SEW* 152. 491. 580. *Holub-Kopečny* 175. 316. *Bruckner* 242. *KZ* 43, 311. *Mladenov* 544. *WP* 2, 449. *Sutnar, Jagičev zbornik* 612-617. *Pedersen, IF* 5, 53. *Schmidt, KZ* 32, 361.

rāstak, gen. *-aka* m (Kosmet) pored *rāstbk* — *r āstak* (Vuk?) »crvena boja za vjede i kosu žena«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rasuht* = *ruisuht* > tur. *rastik* »mineralna crvena boja, koju ženskinje upotrebljavaju da vrane vjede i uopće kosu«) iz oblasti kozmetike (šminkanja): rum. *rastie* = *rīstic* (Moldavija) = mize, ngr. ρἰχτῖα..

Lit.: *Elezović* 2, 170. 539. *Tiktin* 1329.

rastalica f (Božjakovina) = *rastalka* »ptica querquedula, krčuga, krdža (v.), skrž«.

Lit.: *ARj* 13, 265.

rasti, *-ēm* impf. (13. v., Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *nedo-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pana-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *uz-*, *za-*) — (sa *a* > *e* poslije *r* u čakavskom i dalmatinskom, dubrovačkom) *rèsti*, *-ēm* (s istim prefiksima), na *-eti* *rasjeti* = *rašćeti* (Dubrovnik) (*do-*, *iz-*), *narastiti* = *restiti*, na *-ati* *izrastati, izrastam* prema **rasnuti*, *-em* (rekonstruirano prema *da mi porasneš*, narodna pjesma, Vranja) i iterativima na *-va-* *izrašćavati, -rastavom* (18. v.), *izrašćivati, -rašćujem* pored *-vam* (18. v.), *narastivati, -ujem*, sveslav. i praslav. **orst-*, bez paralela u baltičkoj grupi, »crescere > krešiti, krešivati, (ekspresivni izrazi): dikati, prtiti, titnjati«. Postverbalni: *rast* m, f (16. v.) »1° raste, 2° dob, statura, 3° otok slezene (15. v.)« = *rasti* m pl. (Prčanj) »bolest jetre«. U značenju »bolest jetre« posudiše Rumunji *rast* i Mađari *raszt* »Anschwellung der Milz«. Ostali postverbalni: *izrast, mđorāst* f (Lika) »(pejorativ) onaj koji je ostao malen«, *nerast* m (hrv.-kajk., s prohibitivnim *ne-*) »otok slezene«, *obrast* f, *narast* (Belostenec), *narasta* f, *porast, uzrast, zrāsti* m pl. (Vodice) »bolest u zglobovima zbog prebrzog rastejanja«. Postverbal na *-bk* > *-āk*: *izrastah*, gen. *izraska* (18. v.), *narastah*, gen. *-ska* (Riječka nahija). Na *-ilo* *rastilo* n »rasadnik«. Na *-ēn* *raštan* (Primorje, Trebinje, Hercegovina) »kupus bez glavice« = (sa zamjenom dočetka *-an* sufixom *-tka* za bilje) *raštika* (Mostar, Dalmacija, Hrvatska, Vuk). Apstraktum na *-(j)aj*: *narastaj* (Bella), *izrašćaj, naraštaj* (Vuk), odatle na *-bc* > *-āc* *narastajac* »jedan iz podmlatka u bivšem Sokolu«. Na *-je* *prorašće* n. Pridjev na *-bn* > *-an* *rasan* (*pijetao*) (Kurelac), na *-iv* *rastiv*, poimeničen na *-āk* *rastivak*, gen. *-vka* »1° virgultum, 2° svib«, na *-lživ* *narastlživ*. Particip pret. akt. poimeničuje se *izrastao*, gen. *-rasti* f »što izrasle na čemu«, na *-ica* *obraslica* (Vuk, Dobrota) »ono što na kočanu od zelja preko zime nanovo izrasle«, *odraslica* »žensko koje je već odraslo«. Na *-ina* *raslina* je prema Marelicu čežizam. Na *-ika* *obraslika* (Šapčinovac) »brazgotina, požiljak«. Ovamo *obrašljica* (Ljubiša) i *obrašnjica* (Riječka nahija, Crna Gora), s gubitkom samoglasa *o-* u prefiksu *ob* (upór. *biskati, buliti, driješiti*) *brasunica* (Hercegovina, Dalmacija) »obraslica« < po Daničiću **obrašnica* prema *obrasniti se* (Zore) »postati brasunica«, *brašljenci* m pl., toponim *Brašljevac*, gen. *-vca* (ŽK). Značajan je i rumunjski primjer, koji ide ovamo: *odraslă* pored *odrazia* f »Spross, Schössling«, s glagolom *α* *odrasli* < steslav. *otrash*. Tu je i *ír* > *ár* upadljivo (prema

hrv.-srp. ili asimilacija kao u *si* > *zlij*). Slog *r a-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *rosi*, rus. *roste*. Ie. Korijen nije posve pouzdan utvrđen. Prema sanskrtnu *rdhāti* (3. 1.) »uspjjeva, steže«, gr. *opuevoç* »tige, pousse, trognon de chou«, lat. *arduus*, štir. *ard* »visok« pretpostavlja se kao ie. korijen **ordh-*, prijetoj perfektuma od **er(g)dh-* »rasti«, koji je u slavinama raširen s pomoću *-to*. Pretpostavlja se srodnost i s lat. *arbor*, odakle je *jarbol*. Bazi **eredh-* pripada i *zoab* (v.). Brugmann veže naprotiv sa sanskrtnu *řsva* »visok«, gr. *δρoç* »brijeg« i pretpostavlja **ors-ti*, dok Johansson veže doduše također sa *rodb*, ali pretpostavlja **ordh-s-to* ili **radh-*.

Lit.: *ARj* 1, 593-594. 2, 660. 4, 287. 7, 555. 821. 8, 46. 441. 442. 13, 260. 291. *Elezović* 2, 198. 445. Ribarić, *SDZb* 9, 206. Maretić, *NVj* 3, 111. *Miklošič* 226. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečny* 319. *Bruckner* 463. *KZ* 46, 209. *Mladenov* 557. *WP* 1, 149. *Tiktin* 1306. 1081. *GM* 367. *Boisacq** 711. Johansson, *KZ* 32, 434. 512-513 (cf. *AnzIF* 2, 91-92). Brugmann, *Gr.* 1² 734. bilj. Ehrlich, *KZ* 39, 566. Leumann, *IF* 58, 116. Wijk, *IF* 28, 132. Mikkola (cf. *AnzIF* 21, 107). Vaillant, *Zlätarii* 1, 253-255 (cf. Rešetar, *Slavia* 8, 637). Wędkiewicz, *RSI* 6, 235. Putanec, *Filologija* 6, 158.

rasa¹ f (17. v., Urbar vinodolski, Sutomore, Bar, Dubrovnik, Boka, južna Hercegovina, Crna Gora, Konavli, Istra, Vodice, Almaš, Slavonija, Bosna i Dalmacija) »1° sukno u 4 niti, sukno plavetno za čakšire (17. v.), 2° ponjava od raše, 3° suknja (Crmnica), ženska haljina bez rukava, 4° nakit za glavu« = *rasa*, gen. *rasi* f (Rab) »panni crassi genus«. Najstarija je potvrda kod nas iz 1372. *drappo vacato rassa*, koje se izvezilo iz Dubrovnika u Jakin. Oblik *raš* m nije pouzdan, jer potvrda *tri kaveca* (= *kavetac*, gen. *-ča* »komad«) *rasa*, koja se čita u Jirečeka, *Spom.* 92. 94. glasi upravo *raža*, a to bi moglo biti tal. (*arrazzo* »čilim«. Naziv *rasa* nastao je po horonimu *.Rasa = Raška* (stara srpska država). Preko Dubrovnika, odakle se to vueno sukno izvezilo na zapad, ušla je riječ ne samo u talijanski jezik i njegova narječja, nego i u španjolski i portugalski, u njemački, poljski i mađarski.

Lit.: *ARj* 13, 360. 361. Milelić, *SDZb* 9, 610. Ribarić, *SDZb* 9, 186. Kušar, *Rad* 118, 22. *Mažuranić* 1221. Jireček, *Sraai* 2, 57. *REW*³ 7071. *DEI* 3209.

Raša² f (1325, Istra), rijeka. Ide zacijelo zajedno sa stsrp. gradom *Ras*, odatle etnik *Rašanin* (Palmtić, Vitezović), pridjev (kletik) *Raška* »rijeka na kojoj je .Ras, i zemlja kojom protječe«, tako da *Rašanin* znači »1° čovjeka iz te zemlje, 2° prezime u Dečanskom hrisonvulju«. Od imena grada nastade kod Mađara *Rác* »1° čovjek iz Raške koji se naselio u Vojvodini, 2° Srbin uopće, 3° prezime«. Talijanski je naziv za istarsku Rašu *Arsia* (učeno prema antičkom nazivu). Prema tome je slog *ra-* nastao po zakonu likvidne metateze kao u *Skradin* < *Scardano*, *Labin* < *Albana*. Na Apeninu opetuje se kao toponim *Arsia* (silva, Rim), na natpisima u Picenumu *arsza*, u etruščansko-umbrijskom *arsie* »saneie«. Naziv je bez sumnje pred-ie. iz doba diviniranja rijeka, šuma (lolem).

Lit.: *ARj* 12, 846. 13, 361-2. 388. *Mon. croat.* 16. *SEZb* 4, CLXV i CLXXXII. Loewenthal, *Wus* 10, 162. 168. Melich, *MNy* 5, 387 (cf. *RSI* 3, 396). Ribezzo, *Onomastica* 2, 44.

rašak, gen. *-ška* m (Vuk, 18. v., M. A. Reljković, Lipovo polje, Lika, Vinkovci, Virovitička županija, Varoš kod Broda, Dalmacija, Bosna i Hercegovina) = *rāsafē* (ŽK) = *rašak*, gen. *-ška* (Isra) »1° molovilo, vilao, Haspel, 2° mjera za predu, 3° oruđe kojim se kupi otava, 4° (metafora) vez na košulji, 5° vrsta puške«. Postanje nije objašnjeno. Možda je kao i *rašlje, račve* izvedenica od *rak*, s deminutivnim sufixom *-bk*, sa *ck* > *šk*, ali **račak* u tom značenju nije nigdje potvrđen.

Lit.: *ARj* 13, 361.

rašedija f (Bosna i Hercegovina) = *rešedija* (Banja Luka, Mostar) »slaiko jelo od nišesle (= najfinijeg brašna)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rešedlje* »rezanci«) iz terminologije jela.

Lit.: *ARj* 13, 377. Skok, *Slavia* 15, 488., br. 629. *Školjić** 534.

raškvajät, *-am pí.* (Božava) »rastopiti«. Od tal. *squagliare* »isto« < lat. *ex-coagulare*. Upór. *kolada*. Tal. prefiks *s-* < lal. *ex-* bio je pojačan našim *rar-*,

Lit.: Cronia, *ID* 6. *REW*³ 2005.

raspa f (ŽK, Buzei, Sovinjsko polje) = *raspa* (Božava) = *ra(j)špa* (Krašić), slov. *rajspa* pored *raspa* »lürpija, grebuša (Konavli), strugač«. Denominal na *-ati*: *raspai* (Božava), *raspati*, *-am* (ŽK), slov. *raspati*. Od tal. *raspa*,

raspare < germ. *raspon*. Poimeničen part. perf. *raspaj* m (Mikalja) »resko vino« < tal. *vino raspato*. Upór. arb. *reshpê*.

Lit.: ARj 13, 174. 392. Zore, Rad 115, 153. 138, 58. Pleteršnik 2, 372. 375. Cronia, Я> 6, 118. REW² 7077. GM 364.

rašpakati, -am pf. (Perast) »rascijepati«. S našim prefiksom *raz-* od tal. *spaccare* »isto« < germ. *spahhan*, upravo unakrštanje doma-ćeg glagola s talijanskim.

Lit.: ARj 13, 392. REW² 8114.

raštel m (Krk) »1° dio krosana ili stana, 2° gradela, 3° grebljica« = *rasteio* n (Lika) »grebljice u tari« = *roštil* m (Kućište) »drvena vrata« = *raštio*, gen. *rašćela* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »vrata na dvorištu, gvozdena rešetkasta vrata« = *rašte*, gen. -*ela* (Božava) »cancello, raštelio« = *raštel* ili *rašteo*, gen. -*ela* »mjesto na tursko (= bosansko)-hrvatskoj granici gdje se vršila dozvoljena trgovačka izmjena robe«, odatle toponim *Raštel* (Korenica), *Rasteia* n pl. (Dalmacija). Na tal. -*ata* > *mlet*. -*ada raštelata f* (Dubrovnik, Cavtat) = *reštelada* (Korčula, Potomje) »drvena ograda dvorišta« = *rašćelada* (Prčani) »Schutzgitter, koji dijeli npr. konobu od spremišta zvanog *mezô*«. Od tai. *raštelio* pored *rastrello* < lat. *raštelius*, deminutiv na -*ellus* od *rastrum*. Ovamo sa *a* > *o* (?): *roštilj*, gen. -*ttja* (Vuk, Vojvodina) = *roštelj*, deminutivi *roštelac*, gen. -*Ica* (Jambrešić) = (zamjena sufiksa -*ellus* sa -*arius* > *mlet*. -*er* ?) *rostir* (15. v., Slavonija) = *roster* (Belostenec), deminutiv na -*bc* > -*äc* *rošterac*, gen. -*rea* »gvozdena rešetka na kojoj se što peče, gradela (v.)«. Nalazi se u madž. *raštelj* i rum. *rosteiu*. Taj je kuhinjski termin nastao unakrštenjem iz germ. *Rost* > tal. *rôsta* (upravo iz langobardskoga) i lat. *raštelius*. Ali nije objašnjen problem kako se to unakrštenje dogodilo na arei madž., hrv.-srp., slov. i rum., a da nema za to traga ni kod Romana i ni kod Germana. Postoji i germanizam bez sufiksa *roš* m (Mikalja, Belostenec, koji kaže da je dalmatinska riječ) i u slov. *roš*, *rošt*, polj. *roszt*, češ. *rošt* < njem. *Rost*. Bella i Stulić imaju i *roz*.

Lit.: ARj 13, 393. 14, 177. 180. *zenac* 11. REW 7078. 7385. Prati 844. Matzenauer, LF 17, 176.

rät m (13. v., Vuk) = *rat*, gen. -*i* f (Baraković Vila 204: *gdi s morem rati ni*; Marulić) = (prijelaz od deklinacije *i* u deklinaciju *a*) *rata* f (Kosmet) »bellum«. Danas nije

općenita narodska hrv.-srp. riječ za taj pojam. Na zapadu se kaže *boj* (v.) od *biti*. U starijem jeziku također *boj*, *razmirica*, *razboj*. Rumunjska posuđenica je *răsboiu* za lat. *bellum*, koje se nije očuvalo ni u jednom romanskom jeziku. Ta je posuđenica ekvivalentna za franačko *wera* > tal. *guerra*, fr. *guerre*, itd. u zapadnoj Romaniji. U narodnoj pjesmi je *razboj* »bojište«. Od drugih slavina nalazi se još u stoslav. *ratb f* (tako i u prijevodu Hamartola), bug., ukr. i veliko-rus. (također femininum). Može se uzeti da je praslav. *or-tb. Upor. sanskr. *rtiḥ* »Angriff«, gr. *επις*, gen. -*idoç* »lutte«. Mladenov veže sa *rana* i *raž*. To je prijevojni štěpen perfektuma od ie. korijena **er-* sa sufiksom -*t*. Pridjev na -*bn* > -*an ratan*, određeno (danas obično) *ratni*, stoslav. *zaiъnъ*, pōimeničen na -*ik ratnik*. Na -*ište ratište* n (neologizam) »bojno polje, Kriegsschauplatz«. Denominali na -*iti rotiti*, -*im* (*za- se*), na -*ovati ratovati*, -*ujem*. Složenica i neologizama ima dosta. Od tih je običan *ratoboran*. Iz antroponimije *Ratimir* i toponimije *Ratiboř* (češ.). Upor. i stoslav. *retb* »aemulatio«.

Lit.: ARj 13, 394. 399. 401. 404. 405. Elezović 2, 171. Miklošič 273. 284. Holub-Kopečny 310. Mladenov 557. WP 1, 139. 2, 332. Pedersen, KZ 33, 367. Horák, ASPH 12, 299. Boisacq* 280.

rátal, gen. *ratlja* m (ŽK) = (sa *í* > *kl*) *raklič* (Sisak) »kolac za pričvršćivanje bacava na kolima (služi upravo za skraćivanje lanca)« = slov. *rátelj*, gen. -*tija* ili -*teljna*. Denominal na -*ati raujat* (*za-* ŽK) — slov. *rājiljati*. Od njem.-bav. *Raitei*.

Lit.: ARj 13, 399. Miklošič 372. Pleteršnik 2, 372. Skok, ASPH 33, 369. 29, 478. Štrekelj, ASPH 12, 485.

rátati se (Vodice, Istra) »fieri, uspijevati« = *rátati se* (Krsić, hrv.-kajk., subjekti *svinje*, *deca*). Pleteršnik ima iz Štajerske i Prekomurja *grátati*, -*am* »postati, posrećiti«, koje upućuje na njem. *geraten*. U tom značenju kaže se u ŽKU *rajtati se* (subjekti *dica*, *volavi*) »gut wachsen, uspijevati«. U slov. *rajtati* impf, znači još »računati, misliti«, *rajtati se* (istočna Štajerska) »sich besprechen«, *odrajtati* »entrichten«, *òbrājtati* (ŽU). Odatle slov. radna imenica na -*avec rājavec*. »Rechner«, apstraktum slov. *rajtinga i* = *rājtinga* »račun« (ŽU). U značenju *rátati se* — *rajtati (se)* unakrštila se dva njemačka glagola: *geraten* i bav.-njem. *raiten* »compter, cribler«, koje je očuvalo

u potpunosti ovo značenje u *rajtinga* (sufiks -*inga* kao u *falinga*, *fūringa*, njem. -*ung*) itd., račun, računati, platiti itd«. Do unakrštanja je došlo zbog izgovaranja *ge-* > *je*, koje je metatezom došlo u naglašeni slog.

Lit.: ARj 13, 9. Pleteršnik 1, 246. 782. 2, 372. Miklošič 372. Popović, Sintaksa 41. Ribarić, SDZb 9, 186.

ratište n (Dubašnica, Krk) »polukružno držalo na *vrujama* (— koš, košarica), lucanj (v., ŽK)«, *izaziva* upoređenje sa slov. *ratíšte* »Lanzenstiel, -schaft, Sengen-, Axtstiel« = (unakršteno sa *ranta* »Stange«) *rantíšte* »Sensenstiel« i sa stoslav. *ratište* »hasta«, češ. *ratište* »1° isto, 2° držalo u kose, srpa«, ukr. *rátíšče*, ruš. *ratovišče*. U značenju »sulica« kod Stulića iz ruskoga. Matzenauer upoređuje s lit. *arta* »antenna, lantina (v.)«. Sufiks je kao u *kasiste* (v.), *toporište* (v.). Veže se i sa *rat* (v.).

Lit.: ARj 13, 401. Holub-Kopečny 310. Šuman, ASPH 30, 305. Matzenauer, LF 16, 171. Scheffelowitz, KZ 54, 252-253. Vasmer 2, 495-96.

Rava, otočić i seoce na njemu u zadarskom arhipelagu. Odatle deminutivni naziv školja na -*ica Ravica*, rt *Kunča rava* (prvi je dio neobjašnjen oblik od *konac*). Pridjev *ravski* (1464. *crikvi ravskoj*). Predslavenski i predrimski toponim, koji kao opća riječ dolazi *rava* u južnoj Italiji u značenju »masa kamenja«. Prema Ribezzu »grande isoglossa mediterranea«. Mogućnost veze s keltsko-ilirskom *grava* »kamen« (odatle *gravosum* > *Gruž*, tal. *Gravosa*) postoji ako je početno *g* ispalo kao u rum. *řpa* »kamen, provalija« < *grippa* (v.).

Lit.: ARj 13, 406. Mon. croat. 87. Skok, Slav. 110-111. Ribezzo, Onomastica 2, 48. Tiktin 1328.

rāvak, gen. *rāvka* m (Vuk, Srbija) »med koji prvi isteče kod cijedenja«. Usp. tur. *ravak* »reine Honig der von selbst aus der Wabe fliesst«.

Lit.: ARj 13, 406. Heuser 383.

ravān¹ (Kosmet) »vrsta konjskog hoda (*zae* ~)« = *rāvan*, gen. -*vna* m »čavkun, kljusač, prusac, jorga, konj dobrosonac« = *rāvān*, gen. -*āna* (Srbija) »krupan konjski hod« = *rahvan* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (perz. *rahvan* od *rahvar* »isto«) iz terminologije konja: bug. *ravan*, čine. *arivane* f »amble«, ngr. *ραχβάτι*.

Lit.: ARj 13, 407. Elezović 2, 156. Mladenov 541. Pascu 2, 109. škaljić* 530.

ravan², određeno *ravni*, *fravna* (Vuk) = (sa *vn* > *bn*, upor. *libac*, gen. *lipca* < *Blē* v, Liješće, Lika) *reben*, *rebna* (Lumbarda, Korčula) = (sa *vn* > *mn*) *rāmān*, f *ramna* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na -*bn* > -*an* *og *bnō*, »1° planus, aequus, 2° toponomastik (sam u femininum i neutrumu i u vezi s toponomastičkim apelativima)«, *neravan* »hrapav, neupravan«. Poimeničnja: po deklinaciji i *ravan*, gen. -*vni* (Vuk) = *ravan*, gen. -*vni* (Volosko) »planities« = na -*ica ravnica* = *ramnica* (ŽK), oboje toponimi, na -*ina ravčina*. Upor. brački toponim (složenica tipa *Carigrad Vučeravan*, *Ravanjska*. Prilog *ravno*, u vez, *ravno kako* (*Proroci*, Budinić), *tako ravno*, *ako ravno*, prevedenice (calques) od *gleichwie* i *ebenso*, *wenggleich*, *izravno* »direktno«. Denominali na -*ati ravnati*, -*am* (Vuk) (*iz-*, *na-* *ob-*, *po-*) = *ramnāti* (ŽK) prema iterativu na -*va ravnāvati*, *ravnāvām*, samo s prefiksima, na -*iti ravnīti* (*iz-*, *na-*, *s-*) = *izramnīti*. Radna imenica na -*telj ravnatelj*, s pridjevima na -*ev*, -*ski ravnateljev*, *ravnateljjski*, apstraktum na -*stvo ravnateljstvo*, prevedenica od *direktor*, *direction*. Na -*ište* samo toponim *Ravníšte*. Upor. stari moravizam *rovnišće*. Složen pridjev iz sintagme (sveslav. i stoslav.) *ravno-dušan*, prevedenica (calque) od ἰσὸψυχος, usp. i lat. *aequaninius*. Pridjev posuđuje Mađari *róna* (zacielo prema panonskom *zo vno*, upor. češ. *rovny*), odatle madž. toponim i prezime *Rónai*, Rumunji *ravan* pored *revén*, pl. f *raveni* s interesantnim semantemom »vlažan (o zemlji)«, koji se ne nalazi u slavinama, apstraktum na -*ē/ō* > -*ealā revenealā* »vlagas«, od *a reveni* »feuchtig werden«, *revenos* (~ *loc* »vlažno mjesto«). Taj razvitak stoji zacielo u vezi s rumunjskim nomadiziranjem u srednjem vijeku. Gorštaku je i ravnica vlažna. Arb. *rafsh* i glagol *rafshaj* »poravnavam« sadrži naš pridjev, u kojem je sufiks -*bn* zamijenjen arbanaskim deminutivnim sufiksom. U drugim slavinama kao u češ. i polj. *rovny*, rus. *rovnyj* (*ravnij* je iz crkvenog jezika) pokazuje istu likvidnu metatezu kao *rab* i *rob*. Sufiks -*bnō* već u praslav. je sveslav inovacija prema prus. *anais* »istinit, izvjestan«, lit. *arvas* »slobodan«, iz čega se vidi da su prvobitno konkretno (materijalno) značenje očuvali slavenski jezici, a u baltičkom je preneseno na psihološko (apstraktno) polje. Ie. veze nisu utvrđene. Neki gledaju prijetoj perfektuma od ie. korijena u bazi **ereu-* »širok, dalek«, odatle *reuos »prostor, dalek«, očuvan u avesti *rawah* »prostor«, lat. *rūs*, gen. *rūris* »zemlja, selo«, got. *rum* = njem. *Raum*. Drugi dovode u vezu

i s *orati* (v.): Upór. lat. *arvum* od *arare*. Sufiks *-uo* bio bi tada isti koji u *mrtav*.

Lit.: ARj 4, 289. 7, 562. 8, 47. 13, 406. 416. 417. 421. 422. Kušar, NVj 328. NJ 3, 127-128. Elezović 2, 157. Miklošič 226. Яолуб-Копецный 315. Bruckner 464. Mladenov 581. Гийрия 1311. Trautmann 14. ИP 1, 79. 2, 357. Unbegau, ЯЯ5' 12, 30. Jagić, JI5PA 20, 539. 12, 184. GM 360. Jokl, Unt. 175. Mikkola, ZMF *Etymologie der slav. Worte mit anlautendem rollo*, /a/ra (cf. AnzIF 21, 107). Meillet, MSLP 12, 213-238 (cf. JInr/F 20, 5). Petersson, IF 24, 251. /F 25, 74. Otrębski, KZ 66, 247.

raz- = rara- (pred suglasničkim grupama, npr. *razabrati*) = rasi- (čakavski u istom položaju *razibrati*, *raziznati*, ŽK), sveslav. i praslav. **orz-*, prefiks, »dis- > fr. *dé(s)-*, *zer-*«, tako u slov. i bug., dok u sjevernim slavina raz- (ruski *raz-* je iz crkvenog jezika). Sa južnoslavenskim posudenicama ušao je i u rumunjski jezik, premda u tom jeziku postoji lat. *dis-* > *des-*, kao u *razlog*, *räscoală*, *răzmirifă* itd. Odatle je prenesen na lat. elemenat, npr. *a răzudeca* prema *razscđiti*, *räscoace*, *răsbate*, *a sa răzbuna* »osvetiti se«, *răscopt* »prezreo«, kao i na posudenice iz madž. *răzgíndi* prema *razmsliti*, *răzneam* »Ururahn« itd. U hrv. (Pounje, Hrvatska), slov. i u hrv.-kajk. (Pergošić) *raž* je postao i prijedlog s gen. u značenju »bez, radi, poradi, za« = *raži*, s gen., »osim«. Unakrštava se sa *osim* u *razim* i sa *van razvan* »osim«, upor. slov. *razven*, *razun*, *ražen*. Upor. *razizemlje* n (čakavski na Krku) »prizemlje«. Upor. obratnu pojavu u romanskim jezicima gdje prijedlog postaje prilog: *trans* > fr. *très*. U hrv.-srp. je odatle prijedlog i prilog *rázma* (Vuk, narodna pjesma) pored *razmi* (u poslovice) »osim, do, praeter« < steslav. *razvé* pored *r ozyvé*, rus. *razve* = *raže*. To je praslavenska izvedenica dobivena sufiksom *-ψ-* u lokativu. Upor. lokativ u sinonimu *svēnē* > *osim*, *sem*, *sim*, *sin*. Prijelaz *zv* > *zm* može se tumačiti na dva načina, fonetski kao u *trезven* > *trizmen* = *crizmen* ili analogijom prema prilozima *većma*, *velmi*. Nepromijenjen oblik *razvi* nalazi se i kod čakavaca, u Vinodolskom zakoniku, u Bosni, kod Antuna Dalmatina, *razve* u stsrp., u Dušanovu zakoniku, kod Obradovića i u hrv.-kajk. (Pergošić). Slog *ra-* / *ro-* (upor. *rob* pored *roe*) nastao je po zakonu likvidne metateze. Dočetak *-z* kao u *niz* (v.), *iz* (v.), *raž* (v.). Osnovno *ra-* upoređuje se sa sanskr. *árdhas* »dio« i lit. *ardau*, *ardyti* »djeliti«. Ako je tako, *raž-* je bio prvobitno imenica i

prilog, koji je u toku vremena postao prefiks. Upor. lat. *minus* > franc. *moins*, odakle prefiks *mes-* u *mesalliance*, *mégarde* itd. U značenju »bez« ima Miklošič hrv. pridjev koji je nastao iz sintagme *razrukavan* snudis brachiis«. Kao primjer za *raz-* u službi imeničkog prefiksa neka služi *raskorak*. Suglasnik *z* se tumači i iz sandhi iz ie. *or-dh u *ord-tbrgati, *ord-dirati > *raz-trgati*, *raz-dirati*. V. i *rozga* i *rasoha*. Ie. *or-dh sadrži prijetoj perfektuma od ie. korijena **er-*, raširen formantom *-dh*. Upor. *raz-oriti* i *rijedak*.

Lit.: ARj 13, 427. 563. 637. 761. Miklošič 226. Holub-Kopečny 315-316. Bruckner 464. Mladenov 542. Matzenauer, LF 16, 174. Mikkola, AnzIF 21, 107. Pedersen, IF 26, 293. Sloński, PF 15, 1, 241-262 (cf. IJb 16, 277). Meillet, RSI 6, 126-127. Osthoff, IF 8, 17. RSI 2, 87. sl. 97. sl. WP 1, 142.

razačije f pl. (Mostar) = *razakija* (Mostar) = *razaklija* (Vuk) = *razačije* = *rezačije* — *rezakija* (Bosna) = *rezačija* = *rezaklija* »vrsta grožđa za pravljenje čereza, dinka, krkopteline (Kalnik), krukupetlina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rezakf*) iz terminologije jela: rum. *răzăchie*, *rezichie* »ribes grossularia«.

Lit.: ARj (13, 435. 912. 913. Skok, Slávia 15, 489., br. 632. Tiktin 1312. Korsch, ASPH 9, 664.

razadur, gen. *-ura* m (Budva) »britva, brivača«. Talijanizam (venecijanizam) na lát. *-ator*, gén. *-atoris* od *rasare*, od part. perf. *rasus*, od *radere*. Postverbal od tal. *rasare* u značenju »ridurre grani o altri pari alla bocca della misura che li contiene« je *raz* m (Vuk, ne kaže se gdje se govori, hrv.-kajk. prema Belostencu i Jambrešiću) »predmet kojim se uravnava u kakvom sudu štogod vrhom napunjeno ili se ujednači štogod u prostoru, sinonimi omikač, silidžik«. Odatle prilog *ražom* (ŽK) = *strijom* (od njem. *Strich*), u sintagmi sa *pun*. Ovamo -ide možda *roska* f (Cetinska krajina, Dalmacija) »raboš«, ako je od *rosicare*. Od deminutiva toga glagola je vlat. *rosolare* > tal. *raschiare*, odatle *raschietta* > *rasketa* f (Šibenik) »isto što frontin (v.)«.

Lit.: ARj 13, 426. 14, 173. REW* 7070. 7071. 7072. 7082.

rázan, određeno *razni*, f *razna* (Ivekovićev akcentat, potvrde 19. v.), sveslav. i praslav. pridjev na *-bn* > *-an* *o2z-bnъ, »diversus«. Nije rusizam, kako bi se prema Stuliću i Marelicu moglo misliti. Danas se često čita

u novinama apsolutni superlativ *raznorazni*. Prilog *nárazan* (Vodice) »auseinander« = *naražan* (Draga kod Mošćenica); upor. slov. *narazen*, *narožnic*, kod Mažuranića u *Smil-nagi: ter ih poljem naražance redi*. Rumunji posudiše steslav. *zazъnъ* kao prilog na *-a* (upor. *gata*) *raznă* »abgesondert, einsam«, raširiše ga svojim sufiksom lat. podrijetla *-icius* > *-eť* *răznet* »isoliert«, α *razni* »vereinzeln, auseinandersprengen«. Značajno je naročito da se kod njih slavenska suglasnička grupa *zn* disimilira u *zl* kao i kod nas u *znamenje* > *zlamenje: răzlet*, s glagolom α *răseľi* »absondern«. Može se stoga misliti da je ista disimilacija nastala i kod nap u raširenju na *-it rozlit*, od kojega je unakrštenjem sa *-lik* od *prilika*, *nalik* nastalo *razlik*, odatle dalje *različít*, *različan* i dalje *razlika* f, s denominálom na *-ovati razlikovati*, *-ujem*. Upor. *razlicati*, *-čem prema nalicati*, *prilicati*. Ta disimilacija vidi se još u složenom pridjevu nastalom iz sintagme *razloglav* »capite nudo«, gdje je prvi dio kao prijedlog (upor. slov. *razen* »bez«). Isto tako treba prosuđivati *raznook* = *razok* — *razrok* (Gundulić, ~ *pogled*) — *gverok* »heroglav, hiljav, škiljav«, koje sadrže u prvom dijelu prijedlog *ražen*, *razan* sa *zn* > *zr* prema *zl*, a u drugom *-ok* od *oko*. Upor. *razočno*, *razočice* prema *razočiti se* na »priješko gledati«, na *-ast razokasto gledati* »razredno gledati«. Stulić ima *razročiti se*. Umetnuto *r* može se tumačiti i unakrštenjem sa tal. posudenicom *gverok*: *gv-* u *gverok* sadrži unakrštenje s tal. *guercio* (č je prema pluralu) < langob. *dverh- I njem. quer-* > u Lombardiji *guere*. Sa *zn* > *z* mogao bi ovamo ići i pridjev na *-ast razias*, f *răzlasta* (Kosmet, ~ *lonac*, *kotao*) »širokog grotla«. Upor. bug. *razlat* »flach« koje Mladenov tumači iz *razstblath od glagola *razstelja*. Pöimieničenja: *rožnica* (Nalješković) »razlika«, *raznjenac* (Lošinj, Unije) »trs (loza) prve godine«, *razanac*, gen. *-nca* (Sulek) »razmak prostorni«. Složenice su brojne, od kojih najobičnije *raznolik*, *raznobojan*, *raznomanjast*, *raznorodan*, *raznovrstan*.

Lit.: ARj 13, 436. 683. 685. Pleteršnik 2, 661. NJ 2, 95. Maretić, NVj 3, 192. Isti, Savj. 122. Ribarić, SDZb 9, 170. Daničić, Osn. 220. Tiktin 1311. Mladenov 547. Holub-Kopečny 319. Miklošič 226. Bruckner 466.

razi, indeklinabilni pridjev (uz *biti*, narodna pjesma, Petranović) «= *raži* (Banja Luka, Mostar) = na *-ja razija* (Kosmet), također indeklinabilni pridjev, »voljan, rad«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla tur. *razi*

< ar. *rad*» koji daje pristanak«) iz terminologije običnog govora; arb. *razí* pored *razini* (*-im* od lat. sufiksa *-interi*) »Ergebnisheit«.

Lit.: ARj 13, 563. Skok, Slávia 15, 488, br 626. GM 362. Elezović 2, 162. SkafjiP 532.

razma f (Cres) »smola«. Od lat. *resina* > tal. *résina* »isto«. Glede *re-* > *ra-* upor. rum. *răşină*.

Lit.: Tentor, ASPH 30, 199. REW* 7244.

raziti, *razim* impf. (Kavanjin, Krmpotić, Kačić, Martić, Pavlinović; ne postoji bez prefiksa u današnjem književnom jeziku) (*iz-*, *izob-*, *naob-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *preob-*, *saob-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uob-*, *za-*) »sjeći, pobijati, obarati, percutare«. Postoji u steslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku; praslav.; na *-ati ražali*, *-am* (sjeverozapadna Hrvatska, Belosteneč, Jambrešić, Habelić) »klati, ubijati«, *srăzati* (ŽK) »uništiti« [usp. *ražati*]. Postverbal: sveslav i praslav. *raž* m (Vuk, Srijem) »1° u pluga daska prikovana spolja za desnu ruku, da dobije brazdu, silidžik«, 2° (Senjsko primorje) percussio, 3° Streichholz, 4° niveau, 5° (Lika, vremensko s pokaznom zamjenicom *ovaj*) put«. Odatle na *-ina razina* (Šulek) »niveau«, prilog na *-om ražom* (Bukovica, Dalmacija) = (16. v.) *razum* (Pergošić) »ravno« i denominal na *-ati ražati*, *ražam* (Vuk) »izravnati ražom površinu«. Taj postverbal posudiše Rumunji: *raz* m »1° Brechstänge, 2° Eisen mit dem die Rinde gefällter Bäume entfernt wird«, odatle na *-ovati*, *-UJĜ* > *-ui a răzui* »sastrugati«. Daničić, Korjenj 17 mislio je da je taj postverbal etimologijski identičan s prefiksom *raž-*. Dje-lomice može to biti istina, kako pokazuju značenja 1° i rumunjska posudenica. Od prefiksalsnih složenica su postverbal: *izraz* s pridjevom na *-it izražít*, *izraziv*, *izrazivost*, apstraktum na *-jaj izražaj*, s pridjevom na *-bn* > *-an izražajan*; *obraz*, s čitavom leksi-kologijskom porodicom: pridjevi na *-H obrazao*, *f -zla*, *bezobrazan*, deminutiv *bezobrahan*, *bezobraština* = na tursko *-luk bezobrazluk*, *bezobraznik* m prema *bezobraznica*, *bezobraznost*, indeklinabilni pridjev sa turskim *-li obrázli* (Bosna, Piva-Drobnjak) »pošten, gostopriman«, deminutiv na *-bc obrazac*, gen. *-sca* (neologizam) »formular«. Složen pridjev *jednoobrazan*. Denominali na *-ovati obrazovati*, *-ujem* »formirati«, na *-iti naobraziti* (*se*), s part. perf. pas. kao pridjevom *naobražen* »obrazovan«, *sao-braziti* (*se*), *preobraziti*, iterativ *obobrazovati*, *-bražavam* (18. v.), samo s prefiksima. Riječ

obraz je kao i *raz* kulturna riječ, koja se posuđuje: kod Mađžara *ábráz*, kod Rumunja *obraz*, s pridjevom *obraznic* »drzovit«, *obrajel*. Drugi postverbalni: *obraz, poraz*, s pridjevom *porazan, sraz* »Zusammenstoss«. U femininumu *zaraza*, s pridjevom *zarazan* i part. prēt, kao pridjev *zaražen*. Prema Miklošiču i Brückneru *raziti* bio bi prijevom prema *rezati* (v.), lit. *ruožas*, gr. *ρώξ*, gen. *ρωγός* »couloir, fente«, od *ρῆγνυμι* »briser«, aticki *ρόπτω*, odatle internacionalna riječ *katarakta*. Srodan je i s arb. (Toske) *rrah* = *rraf* (Gege) »schlagen, zerstosen«. Suglasnik *z* potječe od ie. palatala *ǵh*. Prema tome bio bi to baltoslav.-arb.-grčki leksem. Ie. je korijen **uza1h-* »udariti«.

Lit.: *ARj* 4, 277. 290. 7. 469. 8. 453. 13. 426. 444. 566. 567. 787. *Nj* 2, 185. 3, 91. Maretić, *NVj* 3, 192. *Elezović* 2, 5. 108. Vuković, *SDZb* 10, 394. Đorđić, *JF* 12, 217. *Miklošič* 274. Berneker, *IF* 31, 401. *Holub-Kopečný* 310. *Bruckner* 454. *KZ* 46, 127-8. *WP* 1, 318. 2, 244. *Tiktin* 1072. 1311. *Mladenov* 367. 492. *Schuchardt*, *AnzIF* 5, 128. Rheden 1/2 *AnzIF* 8, 138. Jokl, *Stud.* 76. *GM* 35-36. 371-372. *Boisacq* 710-711. 837. *Zubaty*, *NŘeč* 1 (cf. *Ijb* 7, 134). *Matzenauer*, *LF* 16, 172-173.

, razma f (Dalmacija) »(brodski termin) nogostup naokolo lađe iznutra pri vrhu, bordatura interna alla parte superiore della barca (per camminarvi in giro): *astu od prove i astu od krme spaja razma*, koja ide poviše cente (Mljet)« = *ražma* (Vrbnik) »onaj dio čamca na koji je utaknuta rasija za veslo, daščica koja pokriva korbame na krmi« = *rlzma* (Mošćenice) »kod čamca, na leutu rub koji malo striši, mala debela daščica iz tvrdog drva horizontalno položena, tal. *falchetta*, španj. *falco*«. Oblik iz Mošćenica odlučan je za etimologiju. To je poimeničen pridjev na *-bn* > *-an* *εζεγνῶ*, slov. *rézen* (-*riuo vino, jabolko*), odatle imenica na *-io* slov. *rézenj*, gen. *-unja* »Schnitt«, rus. *rézvyj* »mutwillig«, *εζεγνῶ*, gen. *-znja* »ein abgeschnittenes Stück«, od *rezati* (v.). Upravo **εζεγνῶ dbska*. Prijelaz *zn* > *zm* je kao u *in* > *cm*: *-četi* > (*poměrném*. Samoglasno > *a* kao *orah* pored *orih*, on/ (ŽK).

Lit.: *ARj* 13, 640. 786. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 212.

razmijed, prilog s prijedlogom *u* (Lika), primjer: *Bribir ani u razmijed smokve za vunu dávajú* »u zamjenu«. Usp. *razmijeniti*.

Lit.: *ARj* 13, 658.

razvog m (Šloser) »kornjaš koji živi u gnoju (štitic mu nije vidljiv)«.

Lit.: *ARj* 13, 767.

raž¹ m (1520, ~ *od sunca*) = *raža* f »zraka«. Nema potvrda iz današnjih govora na Jadranu. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *radius*. Za femininum ima potvrda u roman-skom: rum. *rază*, furl. *raze*. Ovamo možda toponim *Rožato* n, selo u Rijeci dubrovačkoj. Ovamo *raj* m (~ *u bučjelu*, Lastva, Mljet) »(brodski termin) oko njega dolazi korda, preko njega provučen je gindac«.

Lit.: *ARj* 13, 778. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 213. *REW*³ 6999.

raž², gen. *raži* f (Vuk) = *rž*, gen. *rži* (Vuk, ŽK, Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Crna Gora) = *fž*, gen. *rža* m (Kosmet) = (hrv.-kajk. i slov.) *hrž*, baltoslav., sveslav. i praslav. **rǵgb*, »Roggen (s kojim je u prasadstvu), segala (Istra)«. Ta dva oblika nastala su prema deklinaciji *raž*, gen. *rži* (upor. češ. *rež*, gen. *ráz*). Prvi oblik generalizira nominativni, drugi genitivni oblik. Pridjevi na *-bn* > *-an* : *ražan*, f *razna*, *ražana* = f *žan*, f *ržana* (~ *a slama, lěb*, Kosmet, Crna Gora, Vuk), poimeničen na *-ica* *ržanica* (Vuk) = *ržamca* (Kosmet) »1° slama od raži, 2° ražen hljeb, 3° toponim«, na *-en* *ražen* (Bukovica) = *ržen* (ŽK, Istra, Lavač, Temnić, Srbija), poimeničen na *-ica* *rženica* (Levač-Temnić, vranjski okrug) »1° raž, 2° slama, 3° hljeb, 4° toponim«, na *-jak* *rženjak* »kruh od raži«, na *-ov* *ražov* (Bukovica, Gospić), poimeničen *ražovica* »1° hljeb, 2° oranica«, na *-ište* *ražovište* »1° njiva na kojoj je bila raž, 2° toponim«, na *-ev* *ržev* (~ *a slama*, Ljubiša). Na *-ište* *Ražište* — *Ržište* (toponim). Na *-ulja* *rážulja* (Srijem) = *ržulja* (ogulinski kotar, Hrvatska, ŽUK, slov.). Složenica s prefiksom *su-* : *süržica*, s pridjevom *süržan*, f *sujžana* »mit Roggen vermischter Weizen« sjeća na lat. *consecale*. Kulturna je biljka, koju posudiše Mađžari *rozs*, *rozsnač*, Rumunji *sărjiță* pored *sırjoacă*. Baltičke su paralele lit. *rugys*, lot. *rūdzis*, strpus. *rugis*. Osim germanskih paralela postoji još tračka *βρτζα*, za koju se pretpostavlja **urulia*. Biljka je došla već u ie. prajezik sa Istoka. Misli se da i ime otoka *Rügen*, na kojem su boravili baltički Slaveni, potječe od imena te biljke. Riječ je germansko-balto-slavenski leksem.

Lit.: *ARj* 13, 768. 780. 787. 14, 371. *Elezović* 2, 177. Ribarić, *SDZb* 9, 188. *Miklošič* 285. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 458. *Mic-*

denov 565. *Trautmann* 246. *WP* 2, 375. Barić, *Alb.* 19 (cf. *JF* 3, 199). *Mikkola*, *AnzIF* 21, 107. *Hirt*, *PBB* 22, 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). *Bonfante*, *KZ* 64, 127. 129. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 197. 540.

režanj, gen. *-žnja* m (Vuk) = *rážanj*, gen. *ražnja* (ŽK) = *ražen* (hrv.-kajk.) »1° šis, Spiess, 2° ptica ibis *falcinellus*«. Deminutiv na *-bc* > *-äc* *ražnjac*, gen. *-aca*, toponim *Ražanac*, gen. *-nca* (obalski toponim u Dalmaciji, kome odgovara tal. *Punta Speo*, usp. mlet. *speo ozažanj*« = na *-ic* *ražnjić* = *Ražnjić* (istočni rt Korčule). Na *-aca* *ražnjača* f (beogradski okrug) »drvo što se pod plast podmeće kad se hoće da vuče«. Na *-ika* *ražnjika* (Kosmet) »šiljasti štapovi na lotrama«. Augmentativ na *-ina* *ražnjina*. Ne zna se ide li ovamo denominativ na *-ati* *ražnjati* (Srbija, Vuk) »ići amotamo«, ili je od *razani* Nalazi se u stoslav., češ. *rožen*, polj. *rozen*. Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Praslav. izvedenica od **orz-* (v. *raž-*) s pomoću pridjevskog *-bnō* poimeničenog sa *-zo*.

bit.: *ARj* 13, 781. *Miklošič* 227. *Bruckner* 466. *Matzenauer*, *LF* 16, 175. *Loewenthal*, *ASPh* 37; 391.

ražati, *-am* impf. (1579, Dubovac, hrv.-kajk., Belostenec, Habelić, Vitezović) »klati, ubijati«. Radna imenica na *-tere* *ražavec*, gen. *-vca* »klač, mesar« [usp. *raziti*].

Lit.: *ARj* 13, 782.

ražđela f (Bosna i Hercegovina) »prigoda, zgodas«. Denominal na *-isati* *ražđelisati* se, *-šem* pf. »dogoditi se, slučiti se«. Prilog *ražđele* (uz *sretneš*) (Kosmet) »usput, slučajno«. Glagol: *ražgeldisati nekoga* (Sarajevo) »(su)srestie. Balkanski turcizam (tur. složenica *rast gele* »slučajno«, od perz. rasi »susret« i od *gelmek* »doći«) iz običnog govora: bég. *rázgele* pored *ražgeldisam*, arb. *rast* »Gelegenheit«. Suglasnik *d* u *ražgeldisati* je od tur. aorista *geidi* (v.). Perz. *rast* je u prasadstvu s njem. *recht*, avesta *raštam* »gerade Richtung«.

Lit.: *ARj* 13, 782. *Skok*, *Slávia* 15, 488., br. 625. *GM* 361. *Mladenov* 544. *Elezović* 2, 159. *Školjić*¹ 532.

rbaž m (Istra) »prištić, pustularum genus« = *rombaž* (Istra) »isto«. Štrekelj upoređuje sa slov. *rubād* (Kras, Notranjsko) »Masern, eine Art Frieselausschlag«, s pridjevom *rubadljiv*, kol. *rubadje*. *Pleteršnik* ima još u istom značenju *rbad* (Notranjsko), *rbadje*, *rebad*.

Lit.: *ARj* 13, 788. 14, 153. Štrekelj, *DAW* 50, U. *Pleteršnik* 2, 411. 412. 442.

rčina m (Hercegovina) »nagao, naprašiti čovjek«.

Lit.: *ARj* 13, 789.

rčkati, *-am* impf. (Srbija, Zaplanje ili Leskovačko) »muvati, gurati po čkalji budžom (govor ribara)«.

Lit.: *ARj* 13, 789.

rdar, f *rdra* (Istra), ie. i praslav. pridjev **zǵazǵ*, »crven«. Toponim *Redri Dol* (13. v.). Poimeničenje *rdrina* (Istra) »rubor«. Od stoslav. iterativa na *-ēti* *rdzēti*, rus. *rdet'sja* = slov. *rdēti* »rot werden«, particip prez. akt. kao pridjev *rdeč* (Belostenec, hrv.-kajk.) = slov. *rdeč*, *-ēča* »rot«. U slov. je odatle čitava leksikologijska porodica, od koje na hrv.-srp. teritoriju postoje samo relikti u botaničkoj terminologiji: *ardečovka* »cynara *scolymus* (biljka)« = *rdečovka*, poimeničenje na *-ina* *rdečina* »rubia tinctorum (biljka)«. Složenice od sintagme *rdobrad* = *hrdobrad* m = *hrdobrada* *ī* (Poljica) »Rotbart, lactuca scariola«. Ovamo će ići i psovka staroj ženi (— vještici) *rdoroga*. Stoslav. *zǵazǵ* »rutilus« odgovara točno sanskr. *rudhīrás*, lat. *ruber*, stisl. *rothra* »krv«, stengi. *ā-ryderan*. Glagol *ridēti* očuvan je u *rditi se* (Kašić) »ljutiti se«. Od osnove **rbd-* bit će i *r dio* n (Dalmacija?, Pavlinovi ć) »samo meso bez loja«.

Lit.: *ARj* 13, 790. *Pleteršnik* 2, 411. *Tkalčić*, *Spom.* 1, 43. 2, 210. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 310. *Holthausen*, *IF* 39, 69. *Chadwick*, *IF* 11, 145. *Matzenauer*, *LF* 16, 176. 177. *Kretschmer*, *KZ* 31, 455.

rdēs m (ŽK) »Knöterich«, *rdesalj* m (Sulek, genitiv nije potvrđen) »Vogelknöterich«, *rdesan* (kotar ogulinski, genitiv nije potvrđen) »trava stoci za hranu« = slov. *rdēsen* = *rdēselj* pored *ardeselj* = *andreselj* = *rdresen* — *rdreselj* = *rdrič* »Knöterich«, češ., polj., rus. *rdest* stječ. *rdesen*, oba lužičko-srp. *drost*, *drest*. Praslav. »polygonum, pullicaria«. Tvorba nije jasna. Oblici na *-an*, *-en* čini se da su pridjevske izvedenice na *-bn* od *rdest*. Upor. češ. *rdesno*. Odatle disimilacijom *r — n > r — l*: *rdeselj*. Samo *rdest* opet je možda pridjev na *-est*, varijanta od *-ast*. Upor. lit. *rdēstas* »ruža«. Ako je ta analiza ispravna, praslav. osnova bi bila **zǵa-*, koja se nalazi u *rda*, *ruda*, *rid*, *rumen*. Biljka je nazvana po boji. Na to upućuju i nazivi vola na *-eš* i *-onja* *rdeš* = *rdonja* i krave *rdeška* te *rdar* (v.).

Lit.: *ARj* 13, 790. *Pleteršnik* 2, 412. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 310. *Bruckner* 455. *KZ* 46, 227. *Matzenauer*, *LF* 16, 176.

rđa f (15. v., Vuk) = *rja* (čak., hrv.-kajk., slov.) = (sa *h* pred sonantom *r*) *krda*, sveslav. i praslav. apstraktum na -*ja* *zāda, »1° aerugo, 2° (metafora) nevaljalac, kukavica«. Pridjevi: na -*av rdāv* (16. v., Vuk) = *ardāv* = *rjav* = *erjav* = *rejav* (Vrbnik), baltoslav., sveslav. i prastav, »1° aeruginosus, 2° zao, nevaljao«, poimeničen u ž. *r. rdava* f »suha bolest«, na -*āc rjavac*, gen. -*vca* (čak., upor. hrv. i slov. prezime *Erjavac*), na -*ica rdavica* — *jejavica* (Vrbnik) »1° zardala sablja, 2° vrsta ilovače, 3° topnim«, na -*élj* (upor. *kukavelj*) *rdavelj* m prema *rdaveljica* »kukavac«, na -*ka (h)rdavka* (Maruševac) »ridovka«, proširen *ardavski* (Hasanaginica), poimeničen na -*ina rdavština* = *rda(v)-ština* (Kosmet) = na -*ost rdavost*, deminutiv *tdavušan* (Lika), na -*in rdin* (Došen). Deminutiv na -*ica rdica*, na -*bc* > -*ac rdac* »žuta boja«. Na -*āk* (?) *hrđak* »mladić koji nije još stao na snagu«, odatle na -*ović fdaković* (Vuk) »pogrдна metafora«. Hipokoristik na -*anko rdanko* (obrazovano prema ličnim imenima *Branko, Stanko*) »nevaljalac«. Na -*as rdaš*, gen. -*dia* (Pavlinović), s augmentativom na -*ina rdašina* (narodna pjesma). Na -*enik rdenik* m prema *f rdemca* i *n rdeniče* (Kösmet). Apstrakti na -*arija* (kao *lugarija*) *rdarija*, na -*luk rdaluk* »rdavština«. Složenice *rdobitina* f »nevaljanac«, obrazovano kao *gradobitina*, od *rdom biti*. Denominali: na -*ėti* steslav. *zbaegi se*, na -*ati taati*, -*om* (Vuk) (*iz-, ob*, po-, za-*), *perdati*, -*om* (Piva-Drobnjak) »oslabiti fizički«, složen *rdogrizati*, *rdgrizām* (Vuk, Crna Gora) (obrazovano prema *čangrizati*, v. *čama* i *gristi*) »govoriti koješta«. Postanjem je niži prijevoini štepen **zba-* < ie. *rudh-* od *rudh* (v.) < ie. *^oudh-* »crven«. Taj se štepen nalazi u lit. *rudas* »rotbraun«, lot. *ruds* »isto«. U grčkom je raširen sufiksom *r* ερυθρός »crven«, ερύθημα, sanskr. *rudhiras*. Upor. još *zazab* (v.) i sanskr. *fokita*, i lit. *rudis* »Rost, rđa«, s prijevoinem *ñ* > *y* kao i *riđ* (v.) i *ris* (v.). S tim se prijevoinem slaže i arb. *dryshk* »rđa«. Glede početnog *d-* upor. kaš. *dredza*.

Lit.: ARj 4, 290. 301. 13, 790–799. Vuković, SDZb 10, 397. Elezović 1, 199. 2, 109. 172. 184. Miklošič 284. Holub-Kopečny 312. Bruckner 456. Mladenov 565. WP 2, 358. 360. GM 76. Trautmann 239. Jensch, KZ 39, 592. Boisac<f 276–277.

realka f (opozicija *gimnazija*), kroatizirano njemačko *Realschule* našim sufiksom -*ka*. Od lat. pridjeva na -*alis* od *res*, gen. *rei* »stvar«. Odatle učeni pridjevi na -*bn* > -*an realan* (*ne-*), apstraktum *realnost* f, literarno-historijski termini *realizam, realistka, realistički*.

Lit.: Ilešić, JF 12, 159.

reao, pridjev (*Zbornik*, 1520), u primjeru *biti u svem reao i slobodan* (jedina potvrda), možda od tal. *leale* (disimilacija / — *l>r— l*) < stfr. *leél*, moderno fr. *loyal* < lat. *legális*, pridjev na -*alis* od *lex*, gen. -*gis* »zakon« [ako nije *reao* < *real* < tal. *reale*]. Odatle užeñ pridjev na -*bn* > -*an legalan* (19 V.) »zakonit« i francužizam *lojalan*. Prema tal. *legge* > *Už*, gen. -*j* (Marulić) »zakon«. Radna imenica na -*ist lejst* m (čak., 16. v., prema *d* > /) »vješt zakonik«. Lat. pridjev od iste riječi je *legitimus*, odatle kao leksički ostatak iz dalmato-rom. *Kketāno vino* (Split) »masno vino, koje se drži staklenke«. Učen je pridjev odatle na -*bn* > -*an legitiman*, internacionalno sa. njem. -*ieren* > -*irati legitimirati* (*se*), *leđitimācija*, prema tal. izgovoru *Uditimi* (*dijō*) »zakoniti (dio)«. Ovamo još poimeničen part. perf. *legatus* od *legare* > *legat*, gen. -*ata* m (17. v.) = *ligāt* m (15. v.) »papin poslanik«, poadjev *legátov*, prema mađ. izgovoru dočetoog -*s legatus* (16. v.). Juridički termin *legat* m (19. v.) »zapis« je poimeničen part. perf. sr. r. *legatum*, odatle na -*er* < -*arius legatar*, gen. -*āra* m < srlat< *legatarius*. Drugog je podrijetla toponim u pl. *Ligati* (Hercegovina), od rum. part. perf. *legat* »svezan«. Ne zna se da li je istog postanja i dubrovačko prezime *Ligatić*.

Lit.: ARj 5, 950. 6, 54. 13, 799. REW* 4968. 4971. DEI 2189. 2196.

reba f, gen. -*i* (Istra) »1° ime ovce, 2° mulier parva«. Deminutiv na -*ica rebica* kod Kurelca isto što *reva, revica* (v.) »sirotica«. Miklošič ima hrv. pridjev na -*ost rebast* (Istra) »sine cauda«, slov. »kratkorep, kusast«. Upor. rus. *rebēhok* »Kind«. Matzenauer upoređuje s lit. *Tembeli* »male crescere (de-planta), pigrtim fieri vel esse«. Ako to stoji, *e* je nastao od palatalnog nazala *i*. Scheftelowitz upoređuje sanskr. *árBHas* »klein«.

Lit.: ARj 13, 799. 801. 802. Miklošič 274. Matzenauer, LF 16, 177. Scheftelowitz, KZ 53, 266.

rebeqa f (Zoranie: 1. *s rebegani*, 2. *rebegii narediv kliče*, 3. *rebege i citare udriše*) »pastirski muzički instrumenat) gusle s lukom i dvije žice«. Od tal. *ribeba* > *ribeca* > pröv. *rebec*, disimilacijom *b — b > b — k, g*, od ár. *rabab, rabeḅ*, importirano u Španjolsku, odatle u Provansu i preko sjeverne Italije do naših jadranskih obala.

Lit.: ARj 13, 801. REW* 6978. Lokotsch 1675. DEI 3246. Prati 827.

rebelija f (18. v., Vuk) = (disimilacija .. *_ r > l — r*) *leberija* (Srbija) »ustanak, buna«, slov. *rebeljún*. Odatle na -*as rebelijās*, gen. -*aša* m prema *f rebelijašica* = poimeničen lat. part. prez. *rebelijun(a)t* pored *rebellant* (Vuk) od *rebeluati*, -*am* impf. (Lika) = *rebelati se* pf. »pobuniti se«, *izrebeliti se*, -*im* pf. »uzbuniti se«. Učena riječ od lat. *rebellio*, gen. -*onis* > mlet. *rebelion*, apstraktum od pridjeva *rebellis* (prefiks *re-* i *bellūm* »rat«). Usp. i *repéljak*.

Lit.: ARj 4, 290. 5, 944. 13, 801. Stürm, ČSjfk 6, 77. REV* 7103.

rebro n (13. v., Vuk) = *rebro* (ŽK) = (s disimilacijom *r — r > l — r*) *lebro* (sjeverozapadni krajevi) = *lebro* (Istra), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Rippe (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° madir (u brodogradnji)« = *rebar*, gen. -*bri* (Vodice, Volosko) = *rebra* (Korlevići, Istra) = *rebra* f (Samobor) »grmlje (gdje ovce pasu)« = *rebar*, gen. -*bra* m (Krašić) = slov. *reber* »1° obronak, 2° brijeg bez raslina (Rijeka)« = toponim *Rebro* n (Zagreb). Ovamo *goveda rebra* (Srbija, Crna Reka) »trava koja se na beljani petak bere za zdravlje«. Pridjevi na -*bn* > -*an rebarni* (Srbija, Miličević) = *rebrāni* (Vuk) »pobočni« = *rebmi* (Riječka nahija), poimeničen na -*jača rebranjača* »biljka papratnjača, blechnum«, na -*en rebren*, *f rebrena* (takoder slov.), poimeničen na -*ica rebrenica* »1° obronak, 2° spoljašna duljina kuće (Zore)« = *rebrnica* (Istra) »letva«, poimeničen femininum *rebrne* f pl. (Belostenec) »ljesa«, na *ja rebrnja* »mala gorska kos«, na -*jak rebrnjāk* »klin u košulje«, *rebrjenjak*, gen. -*njka* (Kosmet) »latica od platna ispod pazuha ili fustana«, *zarēbrjenjak* = *zalebrica* (Mošćenice) »Lungenbraten«; *polebrnja* f (Vrbnik) »gredica u kola sa strane«. Na -*ān rebrān* »ime ovnu«. Na -*aca: rebrače* f pl. (Hrvatska krajina) »žaluzije«, na -*as rebraš*, gen. -*aša* (Lika) »mršavac, ličinka insekta zvanog brašnar »Mehlkäfer«, Gradac, Slavonija«. Na -*bc + lo: relrč* (Istra) »biljka hydrometra lacustris«. Na -*t* na *rebrina* »1° naliče, 2° prezime«. Na -*ište rebrište* »žice ili prutić na kišobranu«. Na -*on/a rebronja* »mršav vo«, na -*uša rebruša* (Levač—Temnić, Srbija) »biljka«. Produljen na -*ost rebrnast*. Na -*at rebrat*, odatle na -*atica rebratica* »biljka hottonia«; na -*ast rebrast* (Belostenec), na -*ovit rebrovit*, na -*ov* poimeničen samo u toponimu *Rebrovac*, na -*ičast rebričast*. Deminutivi na -*bc* > -*āc rebrac*, gen. -*oca* = *rebarac*, gen. -*rea* »stolisnik, achillea millefolium, čuva(r)kuća«; na -*če rebarce* (Vuk) = *reberce* (hrv.-kajk.), slov. *rebrce*, bug. *rebarce*, ukr., ras. Augmentativ

na -*usina rebrušina* (Lika). Poimeničen pridjev na -*ja rebarja* f (Draganići, 1538) »obronak«. Prilozi: *izrebar* (stari gen. pl., Lika, 18. v.) = *izrēbra* (gen. sing., Vuk) »sa strane«, na -*če reberce* (hrv.-kajk., Belostenec), na *rebar* (Ston, 17. v.) »pobočke«, *porebarke* (Obradović), *narebrice* (Pavlinović), *rebrimice* »sa strane«. Denominal na -*ati rebrati*, -*am, polēbrati, -ānu* »opraviti kuću sa strane«, na -*iti rebriti, -im* (Vuk) »ići stranputice«, *zarebrniti*. Riječ *rebro* je praslavenski neutrum kao i ostali nazivi za dijelove tijela: *tijelo, čelo, koljeno, oko*. To je upravo poimeničen pridjev izveden s pomoću sufiksa *r* (kao *dobar, mokat* itd.) od ie. glagolskog korijena **rebh-* »überwölben, überdachen«. Taj se korijen nalazi i u stnord. *riřja*, stvnjem. *rippa*, nvnjem. *Rippe*, gdje mjesto sufiksa -*r* stoji -*lo* < *rebhio. Upor. još gr. ἐρέφω »überdache«, u prijevoinu οροφή »Bedachung«.

Lit.: ARj 4, 290. 5, 944. 7, 564. 10, 592. 13, 802. 803. 804. Ribarić, SDZb 9, 164. 186. Štrekelj, ASPH 28, 486–487. Miklošič 274. Holub-Kopečny 321. 443. Bruckner 654. Trautmann 241. WP 2, 371. Mladenov 558. Uhlenbeck, PBB 22, 539. Schulze, KZ 42, 233. Hirt, IF 32, 301. Wood, IF 18, 13. Matzenauer, LF 16, 177.

reca f (Vrbnik) »dermun, vrh, bok«. Od poimeničenog part. perf. *erectus*, od *erigere*, s pomoću -*ta* *erectia. Od lat: *erigere* (prefik *ex-* i *regere*) > tal. *ergere* postoji još vlat. particip perf. *erectus > tal. *erto*, odatle poimeničenje tal. *erta í* »salita, altura«, trač. —tal. *erta* »soglia«, istro-rom./erta (Šišan), /irta (Vodnjan) > slov. *jérta* »Pfostenstein bei der Tür«, trt »Türpfosten«, trta »Fensterstein oder Türstein«.

Lit.: ZbNŽ 4, 233. Štrekelj, DAW 50, 24. REW* 2899. DEI 1526.

rečelj¹ m (Šušnjevo Selo, Čakovac kod Ogulina, Kralje, Turska Hrvatska) = *ruclj* (Vuk, Srijem, Vis, Brač, Cavtat) = *rucdlj*, gen. -*čija* (Istra, Varoš kod Slavenskog Broda) = (s disimilacijom *r — // > r — nj*) *rūcanj*, gen. -*cu/a* (Vinkovci i okolica) »1° držak na kosištu ili na kakvoj spravi, kao veslo, babak, 2° go klip kukuruza (metafora, upor. slov. *ruček*)«. Upor. *ručka* (ŽK), *ručica* = *ranca* f (Buzet, Sovinjsko polje) »držak na tavi, Ujku«, *ručnik*, gen. -*ika* (ibidem) »držak od cijepa«, *runknica*. Sufiks -*elj* < -*eh* je kao u *kvacelj* od *kvaka*. Ostaje neobjašnjena promjena *u > e* u *recelj*. Matzenauer upoređuje s njem. *Ränkel*, deminutiv od *Ranke* »palmes«.

Lit.: ARj 5, 584. 13, 806. 14, 213. Matzenauer, LF 16, 177.

rečelj² m (Levač i Temnie, moravski okrug, Srbija) »1° medovina, 2° pekmez« = *reielj*, gen. *-elja* (Kosmet) »žitki pekmez« = *redzei* (Bosna i Hercegovina) »kao pekmez, izrezane i izvarene tikve u pekmezu«. Turcizam arapskog (?) podrijetla (ar. *rečel*) iz oblasti jela.

Lit.: ARj 13, 806. 852. *Elezović* 2, 176.

rečelj³ m (Borci Gornji kod Daruvara, Bendenik, Lipovčani, Bjelovar, Ivanjska, Čazma, Križevci, Garešnica, Koprivnica) »ptica hariš (v.), kosac crex«. Glas te ptice čuje se kao da reže, zbog toga se zove i *rezovac*, gen. *-vca* (Daruvar). Upor. toponime *Rezova Bara* (Osijek) i *Rezovac* (Virovitica). Zove se još *rešč* i *breljuzga*. Ptica je dobila naziv po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas, kao u lat. *crex* i u njem. *Wieseknarrrer*. Ta onomatopeja približena je glagolu *rezati*. Hirtz donosi još dvadeset sinonima.

Lit.: ARj 13, 806. 897. 919. Hirtz, *Aves* 412.

recensija f (Daničić) = *recenzija* f (Vuk) »ocjena«. Učen, knjiški apstraktum od lat. *recensio*, gen. *-oras* (prefiks *re-* i *censere*). Na *-irati*: *recenzirati*, *-cenzirām*, *recenziranje* (Vuk). Poimeničen part. prez. *recenzent* m. Bez prefiksa *senzúra* f i radna imenica *senzor* m.

Lit.: ARj 12, 806.

reča f (Dubrovnik, okolica) »cijetka, vreća opletana od žuke, u koju se meće tijesto od masline u tisak« = *riča* (Neretva, Prvić-luka, Potomje, Ston) »isto«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *retta*, od *rētis*, sttal. *rezza*, iz terminologije uljarstva. Deminutiv na *-ica* *rečica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »trbušna mrena kod svinje«. Taj se deminutiv nalazi i u hrv.-kajk. (Trebarjevo) u značenju »tanka kožica oko utrobe, jetara, mozga, opnica, prečaga, dijafragma«. Možda nije od uljarskog termina *reca* = *riča*, nego je identičan sa slov. *redčica* »Netz im tierischen Körper, Zwerchfell, Magenhaut«, što je poimeničen pridjev *zearъbъ* s pomoću *-ica*. Sa c mjesto č ima *Zore rita* ili *ričela* »tanki konop, koji se veziva za gasu (v.) (tj. na senjalima ili plutima kod mreže)«, *koliti rite* »činiti u lijevoj ruci jednake kolače ričom (senjal služi da se drži mreža na onoj visini koju hoćemo)«. Ako stoji č mjesto č kao *čifli*, *zIIIa* predstavlja dalmato-rom. *reticella* ili *reietta*.

Lit.: ARj 13, 809. 942. Rešetar, *Štok*. 284. *Pleteršnik* 2, 414. *Zore, Rib*. 34. 354. *REW** 7255. 7255a. *Prati* 826.

recēta f (I. Držić) »liječnikov zapis«. Od tal. *ricetta*, mlet. *recēta*, poimeničen pl. lat. part. perf. u ž. r. *recepta* od *recipere* (prefiks *re-*

i *capere* »uzeti«), isto u učenom vidu kao latinizam *recept(a)t*, gen. *-pia* m (Vuk, Belostenec). Poimeničen tal. part. perf. u ž. r. *ričevuda* f (Boka) »obveznica, škrit < tal. *scritto*« — (< mlet.) *recenda* (Vrgada) f »namira«. Radna imenica na *-itore* prema književno tal. (tosk., službenom) *ricevitūr*, gen. *-urā* (Rab) »prijamnik« < *ricevitore*.

Lit.: ARj 13, 807. 809. 942. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW** 7112. 7113.

rečperin m (Poljanica, Klisura, vranjski okrug, Srbija) »stočni trgovac, palócija«. Završno *-in* je individualni sufiks kao u *kasapin*, *Arnautin*. Plural nije doduše potvrđen, ali upoređi prezimena *Rečperac* i *Rečperski* u istom okrugu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. složenice *renčber* »svaki koji zaslužuje, nadničar, radnik« > tur. *reçber*) iz terminologije rada: arb. *rešper* »Verkäufer, Händler, Krämer«.

Lit.: ARj 13, 811. *GM* 364.

rečāt, gen. *-ata* m (muslimanska narodna pjesma) »kolektivni naziv za tri položaja tijela kod klanjanja (objekt uz *klanjati*)« = *rekāt* (Bosna). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rekāt* < ar. *raka*⁰) iz oblasti islama.

Lit.: ARj Π, 811. *Školjić*¹ 533.

reći, *rečem* pored *reknem* (Vojvodina, Kosmet, Vuk) = *rečem* (ŽK) pf. (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pri-*, *pro-*, *u-*, *za-* *se*), sveslav. i praslav. *rek-ti > stcslav. *restī*, *rečę »1° dicere« = *reu*, *rečem* (Piva—Drobnjak) »obećati«. Prefiksalne složenice dobivaju specijalna značenja: *porēci* »nijekati«. Tu prefiks *po-* kaže da se poslije prvog izricanja *reko* na različit način protivno; *meci* (Lika, ŽK) (*u* kao u *ubog*) nastalo je u doba kada se mislilo da riječi imaju magijsku moć »riječju prouzročiti bol«; *nareči* (Vuk) »nazvati, imenovati, javiti«; *obreći* (čakavski, 15. v.) »calumniare«. Izvedenice se tvore prijevodom od sedam osnova: 1. *rek-*, 2'. duljina *e* — *e* **rek-* > *rek* = *rijek-*, aorist stcslav. *rēhtī* = *rijeh* u dugim slogovima; prema tome obliku stvoren je analogijski stcslav. *reti* = (dubrovački infinitiv) *rijeti* = *rijei* (Boka) = *rijeci* = *rīt* (Babina Greda, Posavina, županjska i brodska = nova štokavština); 3. u kratkim slogovima **rjek-* (ekavski *rek-*, ikavski *rik-*); 4. *e* — *i*: *rik-*; 5. *rie-*; 6. prijevodom perfektuma **ro&-*; 7. prijevodom duljine odatle *o* > *a* **rak-* u izoliranom slučaju. Osim prijevoda 7. svi ostali tvore leksikologijske pocodice.

Od *rek-*: ostatak 1. lica prezenta stcslav. *rekp* očuvao se kao arhaizam *ja reku* (*da će*

dōjt, ŽK) »etwa«; pridjevi na *-iv izreciv* (*ne-*) (Stulić, danas općenit) = *neizreciv* (Mikalja) = *neizrekiv* (Kašić) = *neizrekljiv*, *rečec* (Vuk), na *-bn* > *-an izrečan* »koji se može izreći«; imperfektivni na *-va-* *-rečivati*, *-rečuj m* pored *-vām* (18. v.), samo s prefiksima; na *-ovati narekovati*, *-ujem*; postverbal Šulekov *nareka* »Aus sage«, *narečitelj* prema *narečiteljica* (Jambrešić); postverbal *izreka* (18. v.) = poimeničen part. perf. pasiva *rečenica* »Satz, phrase, proposition«; na *-nik obrečnik* (15. v.) »calumniator«. Prilozi: od participa pret. akt. *reksi* (ŽK, slov.) = *reške* (ŽU, Vita Methodii *rekiše*) »id est, naime, nämlich, in der Meinung«; prilog od sintagme •*velerei* (Smokvica, Korčula) »tako rekući, skoro«, *rekbi* > *regbi*, *birekō* (Piva-Drobnjak) »kao da, izgleda«, *šeknu* (Bosna) < *što no reknu*.

Od *rek-* u dugim slogovima (upor. stcslav. *rēkati*): sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji i *rije*“, gen. *riječi* (Vuk) = (ekavski, Kosmet) *reč*, gen. *reći* = (ikavski) *rič*, gen. *-i* (ŽK, Vodice) < ie. *rekis »1° Wort, 2° stvar (Marulić, Vodice), 3° (prema gr. λόγος) sin Božji (Belostenec, Stulić, Orbini)«. Prilog *izrijekom* (Vuk). Imenica *reñje* n pored *rtnje* (samo u izričaju *daj si rmja, on si ní da reñja* »nije se dao nagovoriti«). Sintagma *štonorijek* (Piva-Drobnjak) »poslovica«. Glagoli: *nariječati* (Ljubuški), *riječati se*, *riječam* »nadmudrivati se«: I u ijekavskim krajevima ima duljenja bez *-ije-*: *recati* impf. (Piva-Drobnjak) »obećavati«. Od *-rek-* u kratkim slogovima: pridjevi na *-bn* > *-an rječan*, na *-it rječit* (Vuk), s apstraktumom *rječitost*, na *-iv rječiv*, složen *slatko-rječiv*; poimeničen na *-vac rječivac*, gen. *-ivca*, *rjsčljiv*, *rječljivac*, gen. *-ivca* prema f na *-ka rječljivka*, *rječljivost*. Deminutiv na *-ica rječica* = *ričica* (ŽK). Augmentativ *rječetina* = *rječetna* (Prčanj). Denominal *rječkati se*, *-atn*. Na *-nik rječnik* (Belostenec *rečnik*). Glagol *rječtnati se* (prema *degmati se*, v.) = *ričvat se* (Brusje, Hvar, upor. *obēdvati* ŽK za *-vati*). Na *-je narječje* (< rus. *nārečie* ili češ. *nāřečī*) »dijalekat«. Maskulinum na *-ko* prema f na *-ka rečko* prema *retka* »govorljiv(a) na jeziku«. Na *-uSa narekuša* f = na *-avica narekavica*.

Hrv.-srp. iterativ pravi se domaćim prijevodom *e* — *i*: **rik-* *-ricati*, *-čem*, samo s prefiksima kao *izricati*, *izričem* pored *-cam*, *naricati*, *naričem*, *obricati*, *proricati*, *proričem* itd., *srikati* (Vuk) = *srikati*, *-čem* (Kosmet) »sabrati«, *nařikati*, *-am* pored *-čem* (Stulić), na *-ovati narikovati*, *-ujem* prema *narekati* (Istra), *narekovati*, *-ujem*. Odatle *obricanje* (15. v.)

»calumnia«, na *-ača narikača* (Vuk), na *-uša narikuša* (Dalmacija) pored *naričuša* — *naricavica*. Na *-aj naricaj* (Martić), na *-aj izričaj*, na *-čak izričak*, gen. *-čka* »izgovor«. Pridjev *narikovni*.

Praslav. prijevodom perfektuma nalazi se najprije u postverbalu *rok*, gen. *roka* (Vuk) »termin«, s pridjevom na *-bn ročni*, denominal na *-iti ročiti* (*se*), *-im*, *opriročiti* (15. v.) = (pseudejekavizam) *oprijeročiti* (1520) »pogrđiti«, na *-ište ročište*, i ostale serije kao *obrok* m (također slov., češ., polj., ukr.) od *obreći* »obećati«, koji je ušao kao kulturna riječ u madž. *abrak* »Futter« i u rum. *obroc* pored *oboroc* »porcija«, odatle *obročiti*, *obrokovati*, *obročnica* »soba za obrok«; *porok*, s pridjevom *poročan* (*ne-*); *prorok*, s pridjevom *prorokov*, *proročki* s imenicom *proročanstvo*; *prevedeniča* za predikat«, *srok*; *nárok* (Vuk) »Bestimmung«, odatle pridjevi na *-it naročit* »bestimmt«, na *-lživ narošljiv* (ŽK) »osjetljiv na bolesti«, na *-it* i prilog *naročito*. Taj posudiše Rumunji *nároc* = *noroc* »sudbina > sreća«, *noroc bun* »bog žegnja(ji) (ŽK)«, a *noroci* odrediti sudbinu > usrećiti«, sa lat. *-osus* > *-os norocos* »sretan«. Iz folkloru *urok* (ŽK), *uroci*, gen. *uroka* = *urok* m pored *oroka* (Kosmet), s pridjevom *urokljiv* (*-e oči*, *rod*) = *urokljiv* (Kosmet), *uročit*, *-im* (*-a žena*), od *ureći*, koji posudiše Arbanasi *urok* »Ziel, Absicht«, U stcslav. *uroki* »sententia«, češ. *ourók* »das Bestimmte«. Ovamo ide i hrv.-kajk., (slov., češ.) *otrok* (Kastav, ŽK) »dijete«, koje sadrži prefiks *od* u starijem obliku *ot-*. Ta riječ znači prema Janku »koji ne govori«. Odatle se razvila dva značenja »1° dijete, 2° rob (češ.)«. Ovamo još *zarok* (Cres) »šumska zabran, prepoved«. Pridjevi na *-ъп* > *-an izročan* (16. v., i stcslav.) = *izročiti* (16. v.) »izvrstan«, s denominálom *izročiti se*, *-lm* »ispuniti se, dogoditi se«. Ovamo ide još i *uzrok* = *zrak* (hrv.-kajk., ŽK) »causa« < *vtzrokz*, pridjev *uzročan*, poimeničen na *-ik uzročnik*, *prouzročiti*. Osim *noroc* < *narokb* »Bestimmung« Rumunji posudiše iz crkvenog jezika *proroc* m prema *proroacā* f = *prorocitā* < *prorokz*, odatle njihov apstraktum na *-ie prorade* (upor. *prorocestoui* »prorokovati« kod Dosofteja) i njihov pridjev ná *-esc prorocesc*. Pored toga *szrokb* > *soroc* »rok«, odatle *a soroci* »odrediti rok (= strus. *sročiti* »isto«), Arbanasi *rok*. Ne zna se ide li ovamo *urie* »Erbe«, odatle *uricar* »baštinik« sa *î* < *i* poslije *r* od *urikati* = *uricati*, koji nije potvrđen u tom značenju u hrv.-srp.

Prijevoj *ō* > *a* potvrđen je samo u *račati* (*se*), *raćani* impf. (Lika) »nagovarati, dogovarati

se« prema ročiti. V. još *porijeklo, podrijetlo*. Ie. korijen **req-* značio je »zapovijedati, naredivati«. Nalazi se u sanskr. *racayati* (3. l. prez.) »verfertigt^ bildet«, *racana* n »Betreiben«, got. *rahnjan*, nvnjem. *rechnen*, stvnjem. *regin-* u antroponimiji kao *Reinhart*, prijevnoj *ē* (>) got. *garēhsns* »Bestimmung«. Značenje »dicere« nalazi se samo u slavinama. Nije izvjesno da li je u vezi s glagolom onomatopejskog podrijetla lit. *rēkti, rūkti* »rikati (v.)«. Upór. u toh. *reki*, pl. *rekauna* »paroles«.

Lit.: *ARj* 4, 290. 293. 295. 296. 298. 7, 4. 579. 584. 585. 586. 587. 593. 8, 456. 462. 9, 114. 115. 12, 849. 13, 807. 810. 811. 812. 959. 14, 51. 73. 74. 144. Rešetar, *ASPh* 26, 360-362. 365. Budimir, *JF* 15, 158. Hraste, *JF* 6, 213. Tentor, *JF* 5, 214. *Pleteršnik* 2, 413. Stevanović, *NI* 3, 173. sl., 158. *Elezović* 2, 262. Ribarić, *SDZb* 9, 187. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklošič* 247. 274. Berneker, *KZ* 57, 248. *Holub-Kopečnyj* 323. 313. 403. *Bruckner* 595. *KZ* 46, 232-233. *Mladenov* 559. 654. *Traummann* 243. *WP* 2, 362. 343. *GM* 368. 459. *Tiktin* 1061. 1072. *Gombocz-Melich* 1. Škarić, *ZSPH* 13, 348-349. Hirt, *IF* 23, 336. 31, 13. Wood, *IF* 22, 158. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Scheffelowitz, *KZ* 56, 207. Bück, *AJPH* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4, 74). Meillet, *BSLP* 20, 28. si. (cf. *IJb* 8, 28). Lewy, *PBB* 32 142.

red m, loc. *redu*, pl. *redovi* m (Vuk, Kosniet, ŽK, Vodice) (protivno *neřed*) = *red*, gen.-r f (Vodice) = *reda* f, baltoslav., sveslav. i praslav. *redb*, »1° ordo, niz, 2° čistoća«. Pridjevi od primitivuma, sintagmi i prefikslnih složenica: na -*an* > -*an redan* (17. v.), određeno *redni* (*broj, čaša*), na -*ovan, redovan*, na -*ovit redovit, uredan* (protivno *ne-*), s apstraktumom *urednost* (*ne-*), poimeničenje *urednik*, apstraktum na -*stvo uredništvo, bžredan* (15. v.), *nèredan*, poimeničen na -*jak nerednjak* (Poljica), *nèrednōst, neredovan, nesredan, naporedan, razredan*, poimeničenje *razrednik, razrednica, izredan* (također stclav., rus.) »koji je izašao iz reda«; *naredan* »1° običan, 2° čestit, dobar, 3° lijep, prikladan« (također slov. *nareden*) — *naredan* (ŽKU) = *naredan* (Vodice; Krašić: *ra mi naredno* »nije mi zgodno«) »spretan«, poimeničenje na -*ik narednik*, apstraktum *na-rednōst; poredan* »nespretan, spitzbübisch«, na -*ljiv naredljiv, neuredljiv*, na -*iv (raz)rediv*, na -*ovski redovski*. Prilozi: *ured* (Vuk, Banja Luka) = *ureda* (Kanavelić) »cito« = *vrèd(a)* (Vodice, Jačke, ŽK) = *vrijeda* »malo prijek, nikad vrijed« »nikad brže«, *me* (hrvatske kolonije u južnoj Italiji; (upor. *uput*, v.), *izred(a), izredam* (Vuk), *redom, obredom, redomicē* = *redimice*,

izređice, napored (-o, -a, -e, također prijedlog) = *raspored* (Vrbnik), *nared* »odmah« == *nāred* (Vodice) »pripravno«, (*s-*, *u-*)*porēd* (također prijedlog s gen.). Radne imenice: na -*ar redar*, gen. -*ara* »policaj«, s pridjevima na -*ov, -ev redarov* (-ev), na -*ski redarski*, apstraktum *redarstvo*, s pridjevom *redarsven*; na -*ara redara*, s pridjevom *redarin* (Vuk), na -*usa redusa* f (Varoš, Slavonija) »ordinatrix«, na -*átélj redatelj* (kazališni neologizam) = *reditelj* (na istoku), s pridjevima *redateljev, redateljski*, na -*ítélj nareditelj* m prema f *narediteljica, razreditelj*. Na -*ovnik redovnik*, s pridjevima *redovnikov, redovnički*. Na -*Uja redilja* (Vuk). Deminutiv na -*bc* > -*áč redac*, gen. *rēca*, na -*ik redak*, gen. -*tka*, na -*ka reika* »linija, crta«, na -*ica ridica*, na -*inče redinče* (Vuk) »prase (koje se po nekom redu kolje, u žiru)«. Augmentativ *ředina* f »1° viva sepes, 2° toponim *ředina* (ŽK)« [Gavazzi: < *rijedak*]. Na -*ač redač*, gen. -*oca* (Hefele) »figura u ornamentu, rolač (Dubrovnik)«. Na -*oca redača* (Pounje) »sto na kojem se žito redi«. Apstrakti: na -*nja rednja* »bolest koja ide po redu ili za redom, pošast, poslića« = *rédnja*, gen. *rednjê* (Kosmet, bug.) »epidemija«, na -*ba naredba*, s pridjevom *naredben, naredbenik* m prema *naredbenica* f, *odredba, priredba, razredba, redidba, uredba, redba* »redenje redovnika«. Na -*ena redēna* (Vuk) »dodatak u pripjevu«. Na -*enik redenik, -ika* »fišeklija«. Na -*ica izredica* (Šulek). Na madž. -*ó* > -*ov rēdov* »gmajni (u nekadašnjoj Vojnoj Krajini), baka, obični vojnik«, s pridjevom *redovski*. Na -*ovaca redovaia* f (Niš) »zmija«. Na -*za reda* (ŽU) = *reja* (čakavski, hrv.-kajk., Lika, ŽK) »davanje stoke u najam, od koje se dijeli dobitak«. Odatle na -*bc rējac*, gen. *reca* (Vodice), s pridjevom na -*ov rečov* < *rečev »čovjek koji se priženi, uljez, domazet« prema f *reja* (Vodice) »djevojka koja se udala u kuću bez djece«. Denominali na -*ati redati, redam* (18. v.) (*iz-, ispo-, ob-, po-, raž-, raspo-*), kauzativ i faktitiv na -*iti rediti, redim* (14. v.) »stavljati u red« (*iz-, ispo-, na-, ob-, one-, od-, po-, pre-, prena-, pri-, raz-, raspo-, s-, u-, upo-, za-*), odatle iterativi na -*a redati, redam* (Vuk) (*na-, raž-, raspo-*), na -*va- -redivati* = *-redivati, -ujem*, samo s prefiksima; na -*ovati uredovati, -ujem, redōvati, rēdujem, naredovat* (Kosmet) (*po-*) »biti redara, redusa«. Od priloga *vřed* »brzo« denominal *navredit* (Cres) »naknaditi«. Odatle postverbal *nāred* m (Hrvatska) »1° sprava, 2° pribor u kući (Piva-Drobniak)«, *nareda* f »naredba« = *nareda* (Kosmet) »oprema, pribor«, *odred* m »vojnički détachement«, *obred* (i u

drugim slavinama, polj. *obr zad*, *razred* (Vuk), *raspored, ured* s pridjevom na -*ski uredski*. Na -*jaj ras(po)redaj*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, upor. stclav. *redb*, češ. *řád*, polj. *rząd*, rus. *rjad*. U baltičkoj grupi postoji potpuna susednica: lit. *rinda*, lot. *rinda* »Reihe«. Ie. srodstvo nije točno utvrđeno. Pomišlja se na vezu s lat. *ordo*, gen. *ordinis*, gr. ὀρδέτω »lege eine Gewebe ein«. Persson i drugi stavljaju pod ie. korijen **ar-* »fugen, pressen«, od kojega potječu ἀριστος (odatle internacionalno *aristokrat, aristokracija*) i *jaram* (v.), *remen* (v.), *raditi* (v.). Riječ *red* je kulturna riječ, koja se posuđuje. Mađari posuđiše *rend*, s glagolom *rendelni*, Rumunji *rind*, prilog *perind* »nach der Reihe« (*pe* < lat. *per*), *orind* m »(vom Schicksal zum Gatten) Bestimmter«, *orindă* (Muntentija) »odredba, sudbina«, rumunjski postverbal od *urediti*, Arbanasi *rende* (starija posuđenica), odatle *rendar* (Šar-planina), i *red*. Praslav. korijen *redb* postoji još u prijeloju perfekta: stclav. *ordue*, kolektivna izvedenica na -*je* > *orude*, u kojem je *u* nastalo iz velarnog nazala *p*. V. *oružje*. Madž. pridjev *rendes* »lijep (od slavizma *rend*)« čini se da je ponovo ušao u naš jezik u imenu vola *rendes* (Sv. Peter kod Ludbrega) = *rendoš* (Srijem, Podravina).

Lit.: *ARj* 1, 275. 3, 940. 4, 293. 7, 509. 640. 723. 8, 57. 117. 13, 818. 833. 841. 835. 870. *Mažuranu* 1241. Ribarić, *SDZb* 9, 170. 186. 187. Popović, *Sintaksa* 38. Vuković, *SDZb* 10, 393. *Elezović* 2, 173. 227. NJ 1, 146. *Miklošič* 274. 276. *Holub-Kopečnyj* 257. 321. *Bruckner* 474. *Mladenov* 558. 559. *WP* 1, 75. 2, 368. Milosavljević, *GISND* 3, 94. 309. (cf. *IJb* 14, 94-95). Uhlenbeck, *PBB* 27, 120. *GM* 363. 362. Zupitza, *KZ* 36, 65. sl. Meillet, *RSI* 6, 132-133. Persson, *Beiträge* 1. dio, br. 73 (cf. *IJb* 1, 47). Jokl, *Vrit*. 280. Mikkola, *IF* 8, 303. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF* 7, 12). *Tiktin* 1094. Gavazzi, *IvSičev zbornik* 154-155.

redifa f (narodna pjesma, Hercegovina) »rezerva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *redif*) iz oblasti vojništva: arb. *radif*. Femininum prema *rezerva* > *rezelba* (ŽK).

Lit.: *ARj* 13, 834. *GM* 360. Školjić* 533.

redigovati, -ujem impf. (Kastavski statut, objekt *fruii*, v.) »uzimati, oduzimati«. To se značenje razvilo zacijelo unakrštenjem lat. > tal. *redigere* (prefiks *re-* i *agere*) sa našom sintagmom *po redul* u današnjem knjiškom jeziku *redigovati* = *redigirati* znači »uređivati«, odatle

radna imenica na -*or*, gen. -*oris* od part. perf. *reductus redaktor* »urednik«. Usp. njem. *redigieren*.

Lit.: *ARj* 13, 834.

rèduziti, -im pf. (Perast) »smanjiti«. Od sttal. *reducere*, tosk. *ridurre* (prefiks *re-* i *ducere*), s mletačkim izgovorom prefiksa *re-* mjesto. tosk. *ri-* i *če* > *z*.

Lit.: *ARj* 13, 848. *REW* 2785.

refèna f (Vuk, Crna Gora) = *refèna* (Kosmet) = *revèna* (Vuk, Benkovac, Dalmacija, Boljevac, Srbija, Lika). Pridjev na -*bski refenački*. Denominai *porefènati se* (Banja Luka, Mostar, Turska Hrvatska) = *porevènati se* (Lika) = na -*iti porevèniti se* (Vuk, Riječka nahija, južna Dalmacija, Zore) »zajednički platiti, rasporezati se«. Za *revena* i *revènati se* kaže se u Lici *rezanja* f, *rešanjati se, -mn*. To je zacijelo drugog podrijetla. Balkanski turcizam perzijskog ili bolje arapskog podrijetla (perz. prilog *hifrene* »zajednički, složno« > turski *herilane, arifane, refene* »écot, cotisation«) iz trgovačke terminologije: rum. *refenealră-* f (Muntentija), ngr. ρεφενας.

Lit.: *ARj* 10, 856. 857. 13, 850. 897. 909. Skok, *Slávia* 15, 487., br. 602. Zore, *Rad* 115, 138. Popović, *NJ* 3, 151. *Tiktin* 1317.

referiti, -im pf. (1640, Vrbnik) »obavijestiti«. Od tal. *re-, riferire* (prefiks *re-* i lat. *ferre* »nositi«). Danas internacionalno od lat. *referre* na -*ovati referovati, -ujem* = na njem. -*ieren* > *jrati referirati, -ferirām* = -*isati referisati, -šém*. Poimeničen lat. part. prezenta *referen(a)t*, gen. -*Ma* (Šulek, 'Miličević) »izvještac«. Na -*orius* od lat. gerundija *referendarius* (preko njem.) > *referendar*.

Lit.: *ARj* 13, 850.

refit m »(termin požeske narodne nošnje) ošvice (ŽK), uske taclije (v.), čime su opšiveni rukavi«.

Lit.: *ARj* 13, 850.

reflektor m (Šulek). Od učenog lat. *reflector*, gen. -*oris* od *reflectere* (prefiks *re-* i *flectere*). Od istog glagola *refleksija, refleksivan, reflektirati* (ovo iz njem. *reflektieren*).

Lit.: *ARj* 13, 850.

refudati, -am pf. (Perast) »odbiti, odbaciti«. Od mlet. *refudar* = tosk. *rifutare* < kllat. *refutare* (prefiks *re-* nepotvrđenog *future od part. *fūtus* mjesto *fusus* od *fundere*).

Lit.: *ARj* 13, 851. *REW** 7165. *Rosamani* 868.

rěful m (18. v., Hrvatsko primorje, Rab) = rě/m, gen. *-ula* (Božava, Molai) »mah od vjetra, nagao i žestok udarac vjetra, rafica«. Deminutiv *refulic* (Kučište). Denominal na tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* > *-ižati refulizati*, *-a* (Kučište) »puhati na refule«. Od mlet. *refold* (prefiks *re- i *folo*, postverbal od vlat. deminutiva/*lobulare*, od *flare* »duvati«, upor. *flabellum, flabrum*).

Lit.: ARj 13, 851. Kušar, Rad 118, 23. REW³ 3341. DEJ 1662. 3221.

regal¹ m »polica, pregrada, pretinac, raf«. Od njem. *Regal n* »isto«. Njemačka riječ veže se s langob. > tal. *riga* »linija«. Sufiks ostaje neobjašnjen. Upor. vinogradarski termin *rigòlati*, *-am* impf, »praviti pravilne jarke za sadenje vinove loze« < fr. *rigoler* > *regulaži* (ŽK), unakrštenjem sa *regula* (v.). Talijanizam *riga* govori se u našem primorju: *na rige* »na potezu urnekovani latak«.

Lit.: ARj 13, 851. 949. Weigand-Hin 2, 546. 589. Prati 830.

regal² m (Hrvatska, Srbija) »porez«. Latinizam preko njem. *Regal n* »isto«, poimeničen pridjev na *-alu* od lat. *rex*, gen. *regis* (od *regere*, v.), prema lat. n pl. *regalile* f pl. »daća« < lat. *regalia*. Ovamo ide i talijanizam, tal. *regalare* »trattar bene uno, fargli dei presenti« > *regalat*, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Istra) »darovati«, odatle postverbal *rego*, gen. *-ala* (ibidem) »dar«, *regali* m pl. (Korčula) »darovi« < tal. *regalo*. Osnovna riječ *rex* dolazi samo kao posuđenica iz srednjogrčkoga stsrp. *riga* (*riže ugrbrskomu*, *ryga Lazar* 1389) < srgr. ρίγγας.

Lit.: ARj 13, 851. 949. REW* 7176. Weid-Hirt 2, 553. Vasmer, GL 128. GM 362.

regánac, gen. *-nca* m (Šaptinovac, Slavonija) »narezuckane čipke«, poimeničen particip perf. pas. na *-bc* od glagola *regati*, koji je potvrđen u slov. *regati*, *-am* »aufbersten, sich Öffnen«, s postverbalom odatle *rega* »Riss, Spalte« i pridjevom na *-ast régast* »1° mit Kerbschnitten versehen, 2° gestreift«. Postverbal *rega í* (Vuk) »murmurado canis (Borac, Hercegovina, za medvčda)« ide također ovamo, jer pretpostavlja razvaljivanje gubice. Na *-eti režati*, *-im* (Vuk), pored *režiti* — *režat* (Kosmet) impf. »1° otvoriti usta, 2° kesiti zube (subjekti: životinje)« (*za-*) prema pf. *régnuti*, *régnem* (subjekt *pseto*)», impf, na *-va-poregivatí*, *porégujem* (o psu) pored *poreživati*, *porežujem*. Apstraktum *režnja* f. Prema upoređenjima s lat. *ringi* (o zubima), lit. *susirengti* »incurvare, contrahi«, a nadasve

prema stoslav. *regnati* i rumunjskom slavizmu *a se rînji* (*dinții*) pored *rânji* »grinsen, cerekati se«, odatle *rînjurită*, *ringet* »Grinsen« *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*. Postanja je onomatopejskog. Upor. madž. *rés* »Öffnung im Zaune« i njem. *Grinsen*, *grausen*, stvnjem. *Grinen, stfr. *grignier*. Praslav. je korijen *reg-*, očuvan još u slovenskom i bugarskom jeziku *rânžă* »murren«. Prijevaj perfekta v. u *ružiti*, *rugoba*.

Lit.: ARj 13, 851. 853. 920. Pletersnik 2, 415. 416. Elezović 2, 173. Miklošič 276. Tiktin 1328. Matzenauer, LF 16, 178. 18, 261-262. Boisacq 274. 837-838. 844. Uhlenbeck, PBB 26, 570 (cf. AnzIF 15, 106). REW³ 3870. Oštir, WuS 3, 208.

regetati, *regète* impf. (Koprivnica, Samobor, Krašić) »kreketai«, pored *regati*, *-a* (Kapela kod Bjelovara) »isto«, varijanta onomatopejskog *kreketai* (subjekt *žaba*) »coaxare«. Odatle na *-ača regetača* = na *-uša regetuša* = (bez onomatopejskog sufiksa *-et*) *regača* (Šestine) = *reguša* (Hrženica kod Ludbrega) = *reglica* (Božjakovina) »rana viridis, brylla arborea, gatalinka«. Varijanta *rekétati*, *rekece* (Gračac, Hrvatska) predstavlja glas svrake. Ne samo glas žabe nego i zvuk, što ga daje zvrčak, oponaša se tom onomatopejom. Odatle *regétaljka* »klepalo, škrebetaljka, zvrčoka«. S onomatopejskim sufiksom *-ot* mjesto *-et* nalazi se u ukr. *regolati*, češ. *řeh(o)tati*, polj. *żegotać*.

Lit.: ARj 13, 881, 852. 853. 855. 860. Holub-Kopečný 322.

registar, gen. *-stra* m »spisak«, odatle apstraktum na *-ura registratura* f »urudžbeni zapisnik«, radna imenica na lat. *-ator registrar* m = *registrator*, denominal na *-irati registrarati*, *-gistriram* (Hrvatska). Od lat. *registrum* preko njem. *Register*, *registrieren*. Disimilacijom *r - r > l - r* *legislar*, *-er*, gen. *-stra* (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec) = *legislar* (16. v.) = (prema madž. izgovoru) *legištrom* (16. v.) = *legišter* pored *lježišter* (Kosmet) = (prema mlet. čitanju *gi > ji*) *lejistar* (čakavci, 17. v.) = *lejištrom* »isto«. Sa *egi > i* slov. *listrom* »index« = *listre* f pl. (ŽK). Od kslat. *regīstrum* (*r* umetnuto poslije *st* kao u *anitra*, v.) od fcllat. *regesta*, poimeničen part. perf. od *regerere* (prefiks *re-*).

Lit.: ARj 5, 957. 13, 852. Elezović 1, 358. REW* 7169. Prati 822. Pintar, Čas 2, 290 (cf. RSl 2, 281).

regrad m (Šloser i Vukotinović, hrv.-kajk., slov.) »biljka maslačak, leontodon«. U slov. još dosta varijanata, koje sve predstavljaju njem. složenicu *Wegwart* (upor. za takovu denominaciju *trputac*).

Lit.: ARj 13, 853. Štrekelj, DAW 50, 52.

regula f (15. v.) »1° pravilo, 2° (crkveni termin) samostanska pravila, 3° (vojnički termin, narodna pjesma: *na regulu carevi soldati*) redovita vojska«. Pridjev *regulán* (*kohidar*). Na *-ar* < lat. *-arius regular* m »redovnik«, s lat. privativnim prefiksom *in-* *iregular* (16—18. v.) »koji nije primio ili ne smije primiti svete redove«, odatle pridjevi *regularski*, *regularan* = (asimilacija) *regulalan* (Crna Gora). Na *-as regulaš*, gen. *-asa* m »redovan vojnik, nizam«, odatle pridjev *regulaški*. Deminutiv *regulica*. Na tal. *-etto* < vlat. *-itus rigulet* m (Dubrovnik, Marin Držić) »vrsta ženske kapice ili poculice, sinonim: kličak« je po svojoj prilici iz dalmatoromanskoga. Apstraktum na lat. *-tas*, gen. *-tatis* > tal. *-itade iregularhad*, gen. *-i* f (16—17., Budinić, Kašić). Denominali na *-aži regulaži se*, *-am* impf. (Perast, Mljet, objekt *jedro*) prema iterativu *regulovali*, na *-isati regulisati* *-išēm* = na *-irati regulirati*, *-gulirām*. Učene knjiške riječi lat. *regula* ili tal. *regola*. Upor. arb. *régullë*. Preko njem. *Riegel* > *rigalj* (v.). Ovamo ide *red* m (Mljet) »(brodski termin) konopčić proučen preko bucjela na kontraasti od prove te pásava uz razmu do krme, de se veže za žabicu«. Upor. *regia* (Milan, Trento) < *regula*. Mlet.

Lit.: ARj 3, 853. 13, 854. 949. 952. 953. Rešetar, Rad 226, 248. Macan, ZbNZ 29, 214. Skok, ASPH 33, 369. Isti, Zbornik iz dubrovačke prošlosti 431. GM 362.

rěim m (Kosmet, Skopska Crna Gora: *ostaviti*, *dati u reim*) = *rehum* (18. v.) »zalag(a)« *rěum* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *rehin* < ar. *rehri*) iz pravne terminologije (medele): bug. *rehim*.

Lit.: ARj 13, 857. Mladenov 560. ŠkaljiP 533.

reha f (Metohija) »mitska ptičurina ogromnih krila, zaštitnica aždaha (mužjak joj je *udor* m)«. Pridjev na *-in rekin*. Usp. *udor*.

Lit.: ARj 13, 859. 861. Hirtz, Aves 412.

rekàmati, *-am* impf. (Dubrovnik, 1420; Perast) »vesti«. Odatle na *-ača* (v.) *rekemača* f (Travnik) »zarezi na ivici tkanine, jezičci, reske, die Zacken«. S asimilacijom *e - a > a -*

— *a rakamati*, *-am* (*zlatom*, *facol rakamani*, istarska narodna pjesma) »isto«, impf, na *-va-rakamavat* (Crnica), odatle postverbal *rakam n* »naprava za prošivanje, za vezenje (Bosna), stig, orrjetica«, složenica *rakam(a)-kerice* »bosanske čipke rađene na igle za nakit košulje, peškira, bošče i čevrma« = *rikām*, gen. *-ama* (Rab) »vez«, postverbal od *rikamati*, *-am* impf. »vesti« (Istra: ~ *zlatom*; Poljica: *rikamani mirličići*) = *rikamat* (Buzet, Sovinjsko polje) »Isto«. Oblici *ri-1 re-* su talijanizmi arapskog podrijetla: *ricamo*, *ricamare*. Oblik sa *a* može potjecati iz arapskog *rakamo* preko turskog.

Lit.: ARj 13, 11. 859. 14, 17. Kušar, Rad 118, 20. Miletić, SDZb 9, 260. 266. REW* 7066. Lokotsch 1694. Prati 828.

rekavica f (Orlec na Cresu, Nerezine na Lošinj) »grlica, lurtur, brgalica«. Kao *grlica* i *brgalica* bit će od onomatopeje kojom se oponaša glas te ptice..

Lit.: ARj 13, 860.

rekek m (Lambi) = *rėkei* (Vuk, Dubrovnik) »biljka eryngiunij kotrljan poljski, vražji stric«. Lit.: ARj 13, 860.

rėkesa f (Dubrovnik, Cavtat) = *rekeša* (Vetrane, Mikalja) »oseka«. Denominal na *-ati rekėsati*, *-am* (Trpanj) »oseknuli / usek-«. Dalmatoromanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *recessus mariš*, poimeničen pari. perf. od *recedere* (prefiks *re-* i *cedere*).

Lit.: ARj 13, 860. REW* 7113a. Bartoli 2, 300. 438. Muljačić, Rad 327, 269. Skok, Term. 22. 26. 127. Isti, Rad 272, 8-15.

reketač, gen. nepoznat, m (Karlovac) »vrst tekstilnog ornamenta«.

Lit.: ARj 13, 860.

reketnica f (Zagreb) »kričnjak, kratorovina«. [Usp. *kftj*].

Lit.: ARj 13, 860.

rekl m (hrv.-kajk., sa sonantnim /, Brezovački) = *rekla* (Vuk, Otok, Slavonija, Brod na Savi) = *rekla* (Poljanica i Klisura vranjskog okruga u Srbiji) = *rekla* (donja Podravina) = (sa *kl > klj*) *reklja* (Lika) »kaputić, haljetak«. Deminutiv na *-bc > -ac* *rekljac* (Vojnić, Vukmanić, Hrvatska) »seljačko zimsko odijelo«, = *reklec* (hrv.-kajk.) »kaputić«, na *-ica* *reklica* (Varoš kod Slavenskog Broda) = *rekljica* (Lika). Od njem. deminutiva *Rockei*, od *Rock**

stvnjem. *hroc(h)*, odatle i *frak*. Femininum prema *halja*, *haljica* (v.).

Lit.: ARj 13, 861. Hamm, *Rad* 275, 22. Weigand-Hirt 598.

rekota f (Mikalja) »ugrušano mlijeko ili sir od pokvarene mlaćenice, tvarog«. Od tal.-mlet. poimeničnog part. perf. u ž. r. *ricotta* f = mlet. *recota*, od kilát, *recoctus* (prefiks *re-* i *cactus*, od *coquere*). Upór *skuta*.

Lit.: ARj 13, 861. REW* 7125.

rektor m (latinizam) = *rektor* (1379) = *rehtur* »glava sveučilišta«, odatle na lat. sufixs *-alus* > *-at rektorat*, gen. *-ata*, *rektorstvo* n = (talijanizam) *retur* m (18. v., Crna Gora) »dubrovački knez« < tal. *rettore* = (disimilacija *r — r* > *l — r*) *Ietur* (ibidem) »isto«, *rištur* m (Bakar, 1485, š uneseno unakrštenjem latinizma sa *risiti*, v. niže). Od lat. *rector*, gen. *-oris* > tal. *rettore*, radna imenica na *-or* od kllat. part. perf. *reclus* od *regere* > tal. *reggere* > *režiti*, *-im* impf, »upravljati« = *rižiti (se)* (Kolunić), odatle radna imenica na *-itore režetur* m (Poljički statut) »glavar« < tal. *reggitore*, zamjenom tal. sufixsa našim *-itelj režitelj* m (Naručnik). Apstraktum na tal. *-mento* < lat. *-mentuin režiment* (1554) = *rižiment* (Bakar, 1558) < tal. *reggimento*, vojnički graničarski germanizam (*Regiment* < fr. *regiment*) *régenterait*, gen. *-nta* — *regèmenta* f = *regiment* m (1437, ŽK) = *regimenta* f (1646) »1° vladanje, vlast, 2° puk, pukovnija (hrvatsko domobranstvo)«, odatle pridjev *regemèntskī*, *-meski*, francuzizam *režim*, gen. *-ima* < franc. *régime*, pridjev *režimski*, sa turskim *-K režimlja* m »pristaša režima«. V. *regal*.

Lit.: ARj 13, 851. 922. 923. 14, 50. REW² 7168.

rekuperati, *-am* pf. (Zakon lige ninske, 1108?) »spasiti« = *rekupèrat se* (Dubrovnik, Cavtat) »doći k sebi novčano, povratiti dah«. Latinizam *recuperare* (prefiks *re-* i *cupero*, od *capio*) »istos«.

Lit.: ARj 13, 862. REW⁶ 7126.

relation (*storii u oficij kancelarije*, Trsatski statut, *ti* mjesto α latinizatorska grafija) »izvijesće«. Od tal. *relazione* < lat. *relatija*, gen. *-onis*, apstraktum na *-io* od *relatus*, part. perf. od *referre* > knjiški na *-frati referirati* pored *referisati*; po knjiški *relacija* f.

Lit.: ARj 13, 862.

religija f (Vuk, Njegoš) »vjera«, latinizam prema nom. *religio*, gen. *-onis* (od prefiksa *re-* *religo*, *-ere* i *lego*, *-ere* »poštivati«) prema učenom talijanizmu *religion*, gen. *-z* f (I. Držić). Pridjevi na *-bsk religijski* (Milićević), na tal. *-oso* < lat. *-osus* proširen danas na *-bi religiozan* — *reljioz* (14. i 15. v.), poimeničen u m. r., »redovnik«. Glede *gi* > *j* upór. *reljion* (Režija).

Lit.: ARj 13, 862. Stürm, ČSJK 6, 67.

relikvije f pl. (17. v., obično u pl., jedna potvrda za singular kod Banovca) »moći, mosti svetaca«. Latinizam *reliquiae*, apstraktum na *-ia* od pridjeva *reliquia*, od *relinquere* (prefiks *re-* i *Unquere*).

Lit.: ARj 13, 862.

reljiti se impf. (Virje) »plakati, kreveljiti se«. Istog postanja kao i onomatopejsko *kreveljiti se* (v.), kojim se oponašaju glasovi i grimase plakanja.

Lit.: ARj 13, 864.

rembambiškāt, *-am* pf. = *rebablškāt* (Dubrovnik, Cavtat) »oslabiti pameću od starosti, išumijekat, podjetinjiti«. Pridjev na *-it rebambit* (Korčula, Šibenik) »pobenario, obezumljen«. Infinitiv je prema prezentu na *-isco* od tal. *rimbambire* (prema prezentu na *-isco*) složenog od prefiksa *n-* onomatopejskog korijena *bamb-*, koji je u deminutivu na *-ino bambino* »dijete«. Od istog će korijena biti *b mbelj* m »čeljade koje je nekada išlo po Dubrovniku 1. maja (kao Turiča 2. februara)«. Upor. tal. *bambolo* »Puppe«. Upór. u Lastvi ironički izričaj *sretan kao bambina inati*, koji se kaže kad čovjeku nešto za rukom ne ide.

Lit.: ARj 1, 230. REW² 921. DEI 421.

remedij m (1486, Vrbnik) = *remedijo* m (1520, Marin Držić) = *rimeđii* »lijek«. Denominal na *-ati* = *-are remedijat(i)*, *-am* pf. (16. i 17. v., Dubrovnik, Kučište). Latinizam ili učeni talijanizam *remedium* > tal. *rimeđio*, *rimeđiare* (prefiks *re-* i *medeor*). Štrekelj ima slov. *merežati* sa *di* > *ž* kao u pučkim našim riječima (upor. *žmulj*) prema *fulr*, *rimeđea*.

Lit.: ARj 3, 864. 14, 24. Štrekelj, ZbJ 711-714. (cf. RSI 2, 254).

remedijōna f (Brusje, Hvar) »sat na crkvenom tornju«. Primjer: *pogledaj na remedijoni, koliko je űrih*. Učena riječ od lat. pridjeva na *-anus meridiana* od *meridies* < **medities*

(v. *mēdius*) »tempo del mezzodi«. Metateza *meri* > *reme* (tip *gamazin*, *namastir*).

Lit.: Hraste, JF 6, 188. REW 5529.

řemek m (Vuk, Vojvodina) »majstorsko djelo«, danas obično u apozitivnoj složenici *řemek-djelo* n »majstorsko djelo«. Od madž. *remek*.

Lit.: ARj 13, 864.

remen m = (prema tipu *kamik* od nom. *karny*) *řemik* (Crna Gora) = *remik*, gen. *-ika* (16. v., Kosmet) = *remik* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »kaiš, Riemen (od kojega je prema jednom mišljenju posuđeno)«. Oblik na *-ik* nalazi se u stoslav. *remykt*, bug. *remāk*, polj. *rzymyk* i pretpostavlja deklinaciju **remy*, gen. *remene*. Pridjevi na *-bi*: određeno *remeni* (15. v.) < *зетеньнѣ* (upor. *stran*), na *-ast remenast*, na *-at remenat*. Deminutiv na *-bc* > *-āc remenac*, gen. *-nca* (hrv.-kajk., Belostenec, također slov., ukr.) = *remenac*, gen. *-ēnea*, pl. *remenci* »žnōra za cipele«, na *-čić remenčić*. Na *-ar remenar*, gen. *-ara* »koji pravi predmete od remena, ogrljara«. Kol. na *-je remenje* (Vuk, 16. v.) = *remenje* (ŽK). Slov. *jėrmen* »1° remen za jaram, 2° remen uopće«, ukazuje put za etimologiju, koja prema Pedersenu i WP upućuje na vezu s *jaram* < ie. **az(a)men* od korijena *ar-*, dok bi njem. *Riemen*, stvnjem. *riamo* < ie. **reu-ni* (upor. *ryti* > *riti*) bilo **rimen* u slavinama, a to se ne nalazi. Nije jasno kako je riječ ušla i u nazive za kravu *remenka*, *remenčica* (Lika).

Lit.: ARj 13, 864. 865. Elezović 2, 174. Miklošič 275. Holub-Kopečny 322. Bruckner 475. Mladenov 559. Kiparsky 262. WP 1, 73. 2, 352. Pedersen, KZ 38, 311. sl. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180-245. Specht, KZ 68, 127. Mikkola, AnzIF 21, 107.

remeta m (14. v., Dubrovnik), pridjev *remetski* (Vetranie) = f pl. *remete* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *remita* (glagoljske knjige 15. i 16. v. j Zoričić, 18. v.) = *remet* (Kavanjin) »1° (prevedenica) pustinjak, 2° (Poljica, Dalmacija, Brusje, Hvar, Brač) zvonar, sakristam. Pridjev na *-bsk remeski* (Posilovič, uz *pustinja*). Apstraktum na *-stvo remestvo* = *remeštvo* (Kavanjin). Toponim: *Remete* f pl. (Zagreb, nekada samostan pavlina), poimeničen pridjev na *-in* s pomoću *-bc* > *-ec Remetinec* (kod Zagreba), poimeničen pridjev na *-bsk Remetska* = *Mala Remeta* (Fruška gora). Prezime *Remeta*, *Remetio*. Učeni je talijanizam *romitorio* > *romitorij* »stan pustinjakov«, od *romita* (*e* > *o* zbog *m*).

Od gr. ερημίτης > lat. *eremita* (5. v.), izvedenica na *-της* od ζρεμος »pustinja«. Upor. arb. *j eremi*.

Lit.: ARj 13, 288-868. 14, 155. DEI 1515. GM 162.

řemětak, gen. *-ětka* (Sinj, Stulić) »biljka eryngium maritimum«.

Lit.: ARj 1-3, 867.

řemetiti, *-im* impf, (objekti *red*, *zakone*) »1° brkati, 2° (Martić, Skadarsku jezero, objekt *kuće*) popraviti, obnoviti«, *poremetiti*, *-im (se)* »(obično *red*) porogobatiti se«, danas obična riječ u književnom i saobraćajnom jeziku, prvobitno samo u istočnom govoru. Prvobitni se oblik nalazi u *meremet* (Kosmet) »1° opravka, 2° batine«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *meremet* »ispravljanje«): rum. *meremet* »Reparatur«, s glagolom *meremetisi* i na *-eib* > *-ealā meremetisealā*, bug. *meremet*, s glagolom *meremētija*, arb. *merahmet* (Skadar) »popravak«, s glagolom *meremetoj*, gr. μερεμετιζω »popravljam«. Zbog haplogije nestalo je u hrv.-srp. početno *me-*.

Lit.: ARj 13, 867. Elezović 1, 399. Mladenov 294. GM 270. Matzenauer, LF 16, 181.

řemēžiti (na-), *řemēžim* impf. (Vuk, subjekt *koža*, *dlaka*) (*na-*) »kostiřešiti se«.

Lit.: ARj T, 579. 13, 868.

řemora f (Zuzeri, Dubrovnik) »riba ustavica«. Od tal. postverbala *řemora* f, od kllat. *remorari*.

Lit.: ARj 13, 869. REW 7200. DEI 3228.

řemuē m (disimilacija *r — r* > *r — O*, Dubrovnik, Zore, Žrnovo, Korčula, primjer: *uzmi me u řemue*) »teglenje, vučenje«. Tal.-mlet. postverbal na *-are* — *-ati řemučat(i)* (ibidem, Perast) (*po-*) = (metateza *r — l* > *l — r*) *řemure* m (Veli Otok), *řemurčat* (Božava). Pomorski termin od mlet. *řemurčar*, tal. *řimorchio*, *-fare* < lat. *řemulcum*, vlat. **řemulcolare*. Odatle na *-trati řemorkirati* »vući, tegliti za sobom« i *řemorkēr* m.

Lit.: ARj 13, 869. Cronia, ID 6, 113. REW³ 7202. Prati 831.

řendati, *-am* impf. (Ston, Dubrovnik, Korčula) »teturati (pijan)«.

Lit.: ARj 13, 870.

rënga f (Vuk, Dubrovnik) = *ringa* (Senj) »riba iz Sjevernog mora, ciupea harengus«. Od tal. *aringa* < kslat. *karingus* < zapadno-njem. *haringa*, nvnjem. *Hering*. Početno *a-* otpalo u sintagmi s članom (sandhi). [Usp. *haringa*].

Lit.: ARj 3, 576. 13, 870. REW² 4046. DEI 288.

rëngati, -am impf. (Bjelovar, Jačke) »izgovarati nečisto glas r«. Pridjev na -av *rëngav*. Od onomatopeje kojom se oponaša takvo izgovaranje.

Lit.: ARj 13, 871.

renu(n)cija f (1639, Vrbnik) »odreka«. Denominal *renu(n)cijati*, -am pf. (1640, Vrbnik, Trsat) »odreći se« prema impf, na -iva- *renuncijivati*, -am (Vrbnik, 1640), (haplogologijom) *runcijati*, -am pf. (Vrbnik, 1641). Latinizam od lat. *renuntio*, gen. -onis, *remmtiare* ili talijanizam, prefiks *re-* > tal. *ri-*. S prefiksom lat. *ad-* > fr. *a-* francuzizam na -irati *anonsirati*, *anonsfrām* pf., postverbal odatle *anonsa* = *anansa* < fr. *annonce*.

Lit.: ARj 13, 871. 14, 313.

rënja (Bogdašić, Boka) »koža koja spaja ralo s jarmom (od gvozda; na nju dođe željezni prsten kroz koji ide rudo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *retina, postverbal od *reġinere* (prefiks *re-* i *tēnere*), upór. tal. *ředina*, *regna* u retoromanskom, provansalskom i katalánskom jeziku.

Lit.: REW² 7261. Prati 820.

renjakli (Belovic-Bernadzikowska), indeklinabilni pridjev, »šaren«. Ako je od perz. *rengin* »šaren«, nejasna je izmjena od *renginli. Bit će prije < *renjak* (Bosna) što je od tur. *renk* »boja«, v. *renif*.

Lit.: ARj 13, 871. Školjić* 534.

renjč m, pl. *renjčovi* (Bosna i Hercegovina) »vrsta« = *rënk* m (Kosmet) »boja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rengj* > tur. *rengy*, *renky*) iz terminologije boja: rum. *rengiu* = *renchiu* »Porsen«, bug. *renk* pored *reng* »šar«, arb. *rrenkt* »blühend«, *rrëk* (Gege) »reife«, *renk -gu* m »hinterlistiger Streich (upór. rum. *a juca cuiva un rengiu*)«, ngr. *ρέγκυα*.

Lit.: ARj 13, 872. Elezović 2, 174. Mladenov 559. GM 363. Školjić* 534.

rëp m, pl. *repovi* (Vuk, 14. v.), sveslav. (osim bug., brus. i vrus.) i praslav. *zëpъ* (po deklinaciji *f*), »očas, opaska, kuda, kurjuk,

tug«. Pridjevi na -bn određeno *repni* (Vuk, ~a *koža, dlaka, pera*), poimeničen na -*jak repnjak* »1° opanak od kože s repa, 2° (metafora ?) vrsta ribarske mreže«, na -*at repat* (Vuk), poimeničen na -*ica repatica* »komet«, u femininumu *reputa* (Bella) »kuda, dugi skut«, na -*ast repast*, na -*av repav*. Nerazumljivo je *p* > *b* u *rebast* (Vodice, Istra). Iz kaluderskog jezika *rëp rëpustil* (Vuk, šaljivo). Deminutivi na -*zk rëpák*, gen. -*pka* (Vuk), na -*ič repič*, *repičak*, gen. -*čká* »biljka achillea millefolium« (upór. češ. *fepiček*), na -*uljica repuljica* (Crna Gora) »1° malen rep, 2° vrsta vinove loze«. Augmentativi na' -*ina rëpina*, »vrsta vinove loze (Cres, metafora)«, na -*etina rëpëtina*, *repekanja*. Na -*ač repač*, gen. -*ača* (folklorni termin) »1° čovjek koji se rodi u krvavoj košuljici s malim repom, višćun (pripisuje mu se jačina. Boka, Poljica), 2° vampir (Istra)«. Na -*aca repača* (1652) »komet«, deminutiv odatle *repačica* »patka« = na -*ašica repašica* »1° patka, 2° ovcu (Vetovo, Požega), 3° muha«. Na -*aljšica* < -*alj* + -*sk* + -*ica repaljšica* »ptica koja miga repom«. Na -*ija repija* m (Lika) = na madž. -*o* > -*ov repov* »ime psu«, na -*ulja repulja* »ime domaćim životinjama«. Na -*ešak repešak*, gen. -*ška* »dio na stupi za lan«. Na -*uša repusa* (Dubrovnik) »žena koja sabire dronjke«. Na -*usina repušina* (Bukovica, Dalmacija, Lika) »perušina«. Na -*uske repuške f* (Bela Palanka, Niš) »pletenice, kurjuci«. Na -*élj* (upór. *kocelj*) *rëpelj* m (Leskovac, Srbija) »pletenica«. Na -*ovnica repovnica* (Pavlinovićev neologizam) »Frack«. S prefiksima *orepak*, gen. -*pka* (upór. *otražak*) »žitni rep« (Varoš kod Broda, Slavonija), *podrepnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »pas na samaru, koji seže ispod repa magarca«, *padrëpnik* m prema *f* na -*ica padrëpnica* »(pogrdna metafora) muško, žensko, koje podupire neprijatelja«. Složenica: *črnorep* (Hektorović) »riba melanurus« (prevednica iz gr., calque), *reptomiga* »ptica motacilla alba«, *repokusac* (Smokvica, Korčula) »zmija«. Denominali: na -*iti podrëpiti se*, *podrëpim* (Vuk) »haerere« = *podrëpiti*, -*rëpim* (Kosmet) »1° kad nekoga bole stražnji pršljenovi od kičme, 2° kad se nekome podavije repak; na -*ušiti narepūšiti*, -*repūšim* (Lika) »naprčiti se, rasrditi se«, *porëpiti se* »von Glauben abfallen«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*, upór. polj. *rzap'*, *rzapia* »stražnjica«, češ. *řapék* »držalo od žlice«, *řepiček* (bot.). U baltičkoj grupi nema usporednica, a ni druge ie. nisu utvrđene. Scheftelowitz pretpostavlja ie. nazalirani korijen **uzempz-* od *urep prema

arb. *vrap* »brzi hod« i kimr. (Wales) *gwrwym* »Saum, Naht«, što ne uvjerava. Matzenauer upoređuje sa sved. *rümpa* »cauda«, hol. *romp* »truncus corporis«, nvnjem. *Rumpf*. U slavina ma ne postoji jedinstven izraz za *rep*.

Lit.: ARj 7, 579. 13, 872. RJJ. 879. 880. 884. ASPH 25, 435. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. Elezović 1, 227. 2, 92. 175. Ribarić, *SDZb* 9, 186. Miklošič 275. Holub-Kopečný 321. 32-2. Bruckner 474. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. *WP* 1, 277. 2, 589. Matzenauer, *LF* 16, 182. 18, 262-263. Vaillant, *RES* 21, 167. Schrader, *KZ* 30, 481.

repa f = (ikavski) *ripa* (ŽK), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. (?), »Rübe, rapūm, rapa (s kojima je u prasrodstvu, ?), 2° toponim (srednji Lab)«. Pridjev na -bn: *repni* = *ripni* (ŽK, ~o *sime*); poimeničen na -*ica rëpnica* (Belostenec, Fužine) »1° mlado lišće od repe, 2° biljka barbarca vulgáris, 3° ptica (žuta kao cvijet od repe), 4° jabuka nalik na repu, 5° toponim«, na -*jak repnjak* »1° repište, 2° leptir«, na -*jača repnjača* »1° biljka repnica, 2° jama za repu (Prigorje)«, na -*ik repnik* »Leberklette«. Na -*in reyin*, poimeničen *repinac* »1° bodljikava trava, dikica, lappa maior, 2° toponim«. Deminutiv na -*ica repica* »sjeme, Repssamen«. Augmentativ na -*ina refina*. Na -*jak repjak* »biljka lappa minor«. To može biti i izvedenica od pridjeva na -/, koji je poimeničen na femininum u *replja* (Crna Gora) »1° repa, 2° (slov.) jabuka nalik na repu (metafora)«. Na -*ar rëpar* (ŽK) »prodavač sjemena za repu« prema *f reparica* ptica repnica. Sveslav. i praslav. (?) na -*ište repište* n »1° mjesto gdje je bila posijana repa, 2° toponim«. Unakrštenjem sa *lopuh* — *lepuh* nastade *rëpuQi*, gen. -*u(h)a* »korov što raste po vlažnom mjestu«. Upór. *rëpar* (Istra) »lopuh«. Složenica od sintagme *rëposek* (Belostenec) »koji siječe repu«. Miklošič tvrdi da je sveslav. *l* prema *a* u lat. *rapa* teško protumačiti. Ta se teškoća uklanja ako se ima u vidu da je *repa* kulturna riječ, koja se posuđuje. Tako pored stvnjem. *ruoba* + -*ia* > *Rübe* u bavarsko-njem. postoji *Kohlraben*, posuđeno kod nas *korába f* (ŽK), u ostalim hrv.-srp. narječjima *koloraba* < madž. *kalarab*. Može se dakle misliti da je sveslav. *repa* posuđeno u 5. vijeku na donjem Dunavu od lat. *rapa* s mekim palatalom *r̄* > *rapa*, tj. *rta-* > *re-*. Upór. bug. *rapica* > rum. *rapita* »Raps«. Sveslav. se oblici nikako ne poklapaju s baltičkim: lit. *ropé*, deminutiv *roputé* »krum-Pir« (upór. *repa* u bjelovarsko-križevačkoj županiji »solanum tuberosum«) u kojem *o* pret-

postavlja ie. *a* i izvedenicu na -*za* (upór. *replja*, Crna Gora). Značajno je da se lit. *ropienā* poklapa s lat. *rapina* < ie. *rāpeinā »repište«. Osciliranje π : φ u gr. *ράπος* prema *ράφος* upućuje na to da je naziv te kulturne biljke došao u ie. iz nekog mediteranskog jezika ili da je praevropski. Madžari posuđuje *repa* i deminutiv *repeze* »Raps«, Arbanasi *repe*.

Lit.: ARj 13, 875. 876. 879. 880. 882. Elezović 2, 175. Miklošič 277. Holub-Kopečný 322. Bruckner 475. Mladenov 557. 566. Tik-tin 1298. GM 363. Trautmann 237. *WP* 2, 341.

repar m (Mljet) »niska ograda oko solara na stepenicama«. Od mlet. *reparo* = tosk. *riparo*, postverbal od *reparare* (prefiks *re-*). Odatle lat. apstraktum na -*io* od part. perf. *reparatia*, gen. -*onis* > *reparacije* i pl., knjiška riječ, na -*ura reparatura* f, na -*irati reparirati* (hrv., 1733).

Lit.: Gušić, *Mljet* 56. ARj 13, 877. REW² 7214.

repät, *repam* impf. (Kosmet) (*iz-*) »lupati, tući«, nalazi se još u búg. *rëpám* »škubem kosu s lica nekome«. Ne nalazi se u drugim slavina ma. Mladenov upoređuje arb. *rjep* »trgam«, lat. *rapio*, ie. korijen **rep-* »an sich reissen, raufen«.

Lit.: Elezović 1, 227. 2, 175. *SDZb* 3, 189. Mladenov 559. *WP* 2, 369.

repéljak, gen. -*ljka* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »zločinac«. Usp. *rëbelija*.

Lit.: ARj 13, 879.

repina f (Stulić, iz ruskog jezika) »javor, dub, platana«, stoslav. *rëpina* »isto«. Upór. makedonski toponim *Rapes* i arb. *ryap*, pl. *rrepë* »platana«, *rrapishitë* »šuma platana«.

Lit.: ARj 13, 880. GM 372.

reprendžati, -am pf. (Dubrovnik, Marin Držić, *dž* je nastao od *dʒ* u 1. 1. prez. na -*zo*) »ukoriti«. Od lat. *reprehendere* > tal. *riprendere*, možda dalmato-romanski leksički ostatak. Glagol lat. *prehendere* > tal. *prendere* ide po kategoriji -*iti*: *komprëndit*, -*im* pf. (Kućište) »shvatiti«. Part. perf. *prehensus* > vlat. *presus > tal. *preso*: poimeničen u ž. r. *preša* = *preza* = *preža* (Vladimirović) = *priza* »čupak, šmrk«, *prljeza* i (pseudojektivizam, Prčanj) »mali kameni stup na morskoj obali, za koji se vežu lade« < tal. *presa*. Na lat. -*a/ti* preko n pl. *represalija* f (Budinić, knjiški danas) < (latinizirano) tal. *rappresaglia*. Apstraktum na -*io*

(latinizam > talijanizam) *reprension* m (Marin Držić) »ukor«, **pr(a)ehensio*, gen. -oras > vlat. *ˆprestine* > tal. *prigione*, mlet., furl, *preson*, istro-rom. *parson* > *paržun* (Božava) = *pržun* (Cres) = *pržun*, gen. -una (Rab) = *u peržunü* (Vrgada) = *pržun* (Potomje, Crmnica) = *pržun.*, gen. -una (Lika, 1388), slov. *pržusn* »1° tamnica, 2° (Marin Držić) uznik, zarobljenik (semantički razvitak »zatvor > zatvorenik« kao u *camerata*)«.

Lit.: ARj 9, 801. 11, 739. 811. 941. Mažuranić 1241. Šturm, GSK 6, 71. Miletić, SDZb 9, 263. 278. 357. Jurišić, NVj 45, 96. Kušar, Rad 118, 16. Rešetar, Štok. 277. REW² 6736. 6737. Ive § 56. 73.

reptati., -am impf. (Budinić, Stulić) »1° gundati, 2° klevetati«. Nalazi se još u češkom i poljskom jeziku, u steslav. *гѣрѣиати* i ruskom, s varijantom *o* u slov. *rapatati*, s leksikološkijskom porodicom. Od steslav. prezenta *r ǫp ǫstc* nastade rum. infinitiv *rǎpști* »murren, gundati«. Odatle rum. postverbal *rǎpste* f. Kako pokazuje infmitivni nastavak -*tati*, onomatopjejskog je podrijetla, možda još iz praslavenskog doba.

Lit.: ARj 13, 883. Tiktin 1298. Pletersnik 2, 438.

republika f (zacijelo Vukov akcenat prema dubrovačkom izgovoru, danas *republika*) »(prevedeno) *skupnovlada, posebina (dok su Poljica bila posebina)*«. Pridjevi na -*bsk republički* (danas), nekada *republikanski* prema radnoj imenici *republikanac*, gen. -*ncā* »(takoder) ime ptice ploceus soćius«. Od lat. knjiške sintagme (*de*) *re publica* < nom. *res publica* (17. i 18. v.) »Gemeinwesen, opće dobro«.

Lit.: ARj 13, 883. 884. Prati 825.

repus m (Božava) »riposo«, *repozati*, -am pf. »počinuti«. Talijanizam *riposo* (mlet. prefiks *re-* i lat. *parnũm*, odatle *pauzirati*, hrv. na -*ieren*), *riposare* < kslat. *repasare*.

Lit.: Cronia, ID 6, 119. ARj 13, 883. REW² 7218. Prati 833.

reputat se. -am pf. (Čilipi) »zapustiti se«. Primjer: *žena je repütana, kad nije čisto obućena*. Možda dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *reputare* (prefiks *re-* i *putare*).

Lit.: REW² 7232.

résa, pl. *rèse* f (15. v., Vuk) = *resa* (Kosmet), sveslav. i praslav. *resa*, »1° kita, 2° toponim {Duga Resa}«. Pridjevi na -*bn* > -*an*

resan (Zoranie) »nakićen«, u toponimu *Resna Glavica* (Hercegovina), *Resna* f (Crna Gora, Poljica), *Resno* n (15. v.), na -*ica resnica* (Delnice) »1° Juniperus communis, vaccinium myrthyllus, borovnica, 2° toponim«, na -*ai resnas* »gunj«, na -*ik Resnik* (toponim), na -*jača resnjača* »pšenica brkulja«, proširen na -*at rēsnat* (~*a grana, pšenica*) »na čemu su rese«, upor. toponim *Resnatac*, na -*at r'esat* »villosus«, na -*ast rēsasi* (Vuk) = na -*it resit* (Šulek) = *resav* (Stulić), poimeničen na -*bc* > -*ac resavac* »čilim«. Deminutivi na -*bk* > -*āk resak*, gen. *reska* (Stulić), na -*ica resica*, na -*ka reska* »1° ime kozi, 2° krmači (Bastaji, Daruvar)«. Augmentativ na -*ina resina* »vrsta trave«. Nejasno je u mjesto *e* u *rusina* (Vodice, Istra) »resa«, možda zbog unakrštenja *rusa* < *rosa* + *resa* (?). Kol. na -*inje resinje* (J. S. Reljković). Na -*ika resika* (Bastaji, Slavonija) »ime ovci«. Na -*ai resača* (Dalmacija) »gunj«. Na -*ača resača* (Crna Gora) »torba«. Na -*alj resalj* (Kosinj) »desni držak u kose«. Na -*an r'esan* »1° kukac, 2° biljka polygonum«. Na -*āna resana* (Daruvar, Bastaji) »krmača«. Ova- mo još *rēsānk* »resač, gunj« < *resahnik. Na -*ulja resulja* »1° biljka euphorbia, 2° ovca«. Na -*ar resor* m prema *resarica* f »Fransmacher«. Denominali: na -*ati rēsati* (*se*), -*am* (Vuk) »dobivati rese«, na -*iti rēsiti* (*se*), *resini* impf, (*na-*, *pod-*, *w-*) »kititi, krasiti« prema iterativu na -*va*- *resivati*, -*resujem*, samo s prefiksima, sa *š* (iz prezenta *reso*) *resiti*, *narešiti*, -*im*, *narešivati*, *nareševati*, (pseudoikavizam) *narišiti* (Vrbnik). Odatle postverbali *res* m, f (Bunić) »naušnice, oboč, potkit, opšav, čipka, kerice«, *reš* (Mikalja), *üres*, pridjev na -*bn* > -*an naresan* = *narešan*, *š* < *s* prema određeno- nom na -*nji narešnji*; na -*ia nareša* *î* »nakit, ures«, apstraktum na -*aj naresaj*, na -*jaj narešaj*; na -*telj naresitelj*. Ovamo još možda *rěsmulj* (Riječka nahija, Crna Gora) »1° komad od haljine kad visi, 2° neuređeni pramovi kose kad vise«, s pridjevom na -*av resmuljav* (Bosna i Hercegovina). Dočetak -*mulj* nastao je unakrštenjem sufiksa -*ulj* sa *kosmura* (v.). Varijante sa *h* mjesto *s* (prema Jagiću kao u *dresel* prema rus. *drjahljy*, bug. *mehic* < *mesic*, ukr. *prohati* < *prositi*): *reha* (Kavanjin) = *nareha*, *ureha*, *narehost*. Upor. i *Vlaho* < *Blasius* (prema gr. *b* > *v*). V. *reha*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*: steslav. *rjša*, češ. *řasa*, poljski *rżasa*, rus. *rjša*. Rumunji posudiše *rînsă* — *rînză* »isto«, deminutiv *rînzșoară* »biljka ranunculus sceleratus«. U arb. *rrecke* = (disimilacija) *lecke* »Lappen, Fetzen«, *resokër* i ngr. (epirotski)

ρέντσελος »zerlumpt« čini se da predstavljaju u arbanaskom hrv.-srp. deminutiv *reska* (Stulić), a epirotski još steslav. (sa nejasnim -έλος. Upor. toponim *Reseljevac* (Srbija) i gore *resahnikb. Nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Ako usporeditje sa sanskr. *racana* »uzica, remen, pojas«, stoji, možda praslav. *resa* pretpostavlja ie. korijen *renk, nazalirano prema **rež-*. Ali je pretpostavka tog korijena nesigurna.

Lit.: ARj 7, 581. 586. 578. 579. 13, 886. 888. 889. 890. 891. Elezović 2, 175. Ribarić, SDZb 9, 188. Miklósić 276. Holub-Kopečný 321. Bruckner 477. Mladenov 560. GM 373. Tiktin 328. Jagić, ASPH 2, 400. Joki, ASPH 28, 9-10. WP 2, 362. Petersson, LUA n. f., avd. 1, sv. 18. (cf. IJb 10, 339). Matzenauer, LF 16, 182.

resan, f *resna*, pridjev na -*bn*, »wirklich, wahrhaft, istinit«, potvrđen samo u pi. *resni sveti* (= *savjeti*) u Vatikanskom molitveniku iz 14. ili početkom 15. v. = slov. *resen* = *rjesni* (Stulić). Poimeničen na -*ik resnik* »vrač, gatalac (Dušanov zakonik; neizvjesno, jer u drugim rukopisima mjesto *resnicēhb* stoji *ereticēhb*), na -*ost resnost* f (Kožičić) »istinito, pravo«. Prilog *res* »uistinu«, samo u pismu modruškoga biskupa Mikule (1479—1480), ako je ispravno Mažuranićevo čitanje. Važna je potvrda iz govora Cresa prilog *reska* »da, zbilja«, što dokazuje da je nekada živjela ta riječ onako kao u slovenskom. Samoglasnik *e* je nastao iz *e*, upor. steslav. *гезьнъ*, a ovaj iz ie. dvoglasa *ai*, kako pokazuje lit. *raiskus* »offenbar«, *raiskšti* = *reikšti* »offenbaren«. Praslav. (očuvano samo u slov. jeziku)«.

Lit.: ARj 13, 886. 895. 888. 893. 895. Miklošič 278. Jagić, ASPH 2, 397. Matzenauer, LF 18, 252-253. Pedersen, IF 5, 44. 49. Scheffelowitz, KZ 56, 188. Putanec, JZb 4, 67.

resavac, gen. -*vca* m (Sinj) »zemlja, obično u biatini, koja kad po njoj ideš ugublje se«. Poimeničen pridjev na -*av resav*, koji u tam značenju nije potvrđen, od imenice također nepotvrđene *resa* = rus. *rjša* »mokro mjesto«. Pridjev *resav* poimeničen u femininumu je zacijelo u hidronimu *Resava* (14. v.), prtok Morave; tako se zove i nahija, odatle etnik na -*bc Resavac*, gen. -*avca* prema f *Resavka* = *Resavkinja* i pridjev *resāvskī*; toponim *Resavei*, *Resavčina*; deminutiv na -*ica Resavica*, prtok *Resave*.

Lit.: ARj 13, 889. 890. Vasmer 2, 563.

rēsīm m (Kosmet) »taksa na naslijede«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *resm* »dažbina«) iz pravne terminologije: rum. *resm* = *rezm*, bug. *resim* 1 -*in*, arb. *rezm*, ngr. ρέσμη.

Lit.: Elezović 2, 175. Tiktin 1319. Mladenov 560. GM 364. Škaljić* 534.

respekt m (1782, latinizam) = *respekt* (1698, Lika), denominal na -*ovati respekto- vati* (Lika) prema talijanizmu *restet* (17. v., Marin Držić, prefiks *me-* prema mlet.), denominal *respetati*, -*am* impf. '(Marin Držić) = *rešpet* (Lika: *rešpetom govoreći*; ZK u formuli *rešpeta prosim Boga i njih*) — *rispet* (Ivan Držić prema tosk. *rispetto*), *rispetat*, -*a* (Dubrovnik, Cavtat), na -*irati rešpetirati* (*se*) (Lika) »poštovanje, pošta, poštovati«. Poime- ničen part. perf. lat. *respectus* od *respicere* (pre- fiks *re-* i *spedo*, usp. *speculum*). Odatle *rispetur* (Cres), *rešpetir*, gen. -*ira* »dalekozor«, poime- ničen part. prez. *rešpicent* m »glavar financijske straže, priglednik«.

Lit.: ARj 13, 895. 903. 14, 37. REW 7245.

respondžati, -*ām* pf. (Dubrovnik) = *respondžat* (Prčanj) prema impf, *respondža- vati* (objekt *misu*, Konavli), također sa zamjenom tal. prefiksa *re-* našim *raž-* *raspondžat* (Prčanj), sa *od otpodžávat* (Konavli) »(crkveni termin) ministrirati (hrv.), domištrovat (hrv.-kajk.)«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak iz crkvenog govora prema 1. 1. prez. na *di* > *dž* i kategorije -*ati* prema *rešpondit* (Volosko, Istra, na *pismo*) od lat. *respondere*, vlat. *respondere* > tal. *rispondere*. Poimeničen part. perf. *restons* m (Kašić) »odgovor pri misi« = *rešpon* (kod glagoljaša). Odatle crkveni termin *rešponsorija* f = *responsaria* (14. i 15. v.). S prefiksom *co-* i sufiksom -*entia* (prema part. prez.) *korespondencija* (1871) »dopisi- vanje«, prema njem. *Korrespondenz*, talijani- zam *rešpuđenca* f (Vrgada), s ispuštenim pre- fiksom < tal. *corrispondenza*.

Lit.: ARj 5, 321. 9. 421. 13, 895. 903. ASPH 29, 562. Zore, Rad 114, 228. Jurišić, NVj 45, 183. REW² 7247.

rěst¹ m (Zagreb, Srbija) »ostatak«, sa njem. deminutivnim sufiksom *rěstl* m »ostatak sukna (krojački govor)«. Od njem. *Rest* < tal. *resto*, postverbal od *restare* > *rēsto* n (indeflinabile, Bmsje) »ostalo«, *rest* m (Vrbnik, 1638). Ovamo još apstraktum od part. prez. na -*ia restancija* (1596) »ostatak (duga)«.

Lit.: ARj 13, 896. 903. REW² 7248.

rest², gen. **-i f** (Cres) »Seil« = *rest* m ('-luka, kapule, Brusje, Hvar) »vijenac« = *resta* f = *resta* f (~ *kapule*, Lika K) = *resta* (Vrbnik, Bukovica, Donji Kosinj) »isto«, slov. *rešta* »isto«. Od tal. *resta* < *killat*. *restis* »uže«. Oblici *rest*, *resta* mogu potjecali iz dalmato-romanskoga [Usp. i s. v. *kręsta*].

Lit.: 13, 896, 903. *Pleteršnik* 2, 422. Ten-
tor, *ASPh* 30, 199. *REW** 7351. Matzenauer,
LF 16, 183. DB/3233.

res, indeklinabilni pridjev, »hrskav« (Varoš kod Slavonskog Broda, hrvatski gradovi). Od bav. *resch* = *rösch* u ostalim narječjima.

Lit.: *ARj* 13, 897. *Weigand-Hirt* 2, 605.

rešeto n (Vuk) = *rešeto* (Istra, Kosmet, ŽK) = (sa *e* > *a* kao u *orah*) *roséto* (Varoš kod Slavonskog Broda) = *rosete* n (Trebarjevo), sveslav. i praslav. *reh-eto, poljoprivredni termin, bez baltičkih i ostalih ie. uspo-
rednica, »1° cribrum, 2° (metafora) čeljade koje ne zna čuvati tajne (Ston)«, Pridjevi na -6Я > -*an rešetan* (Lika) »1° trošan, 2° cribratus (Stulić)«, poimeničen na -*ica rešetnica* (Belostenec, hrv.-kajk.) »Ijesa, pleter«, na -*ljiv rešetljiv* »(metafora) koji mnogo brblja (Zore)«, na -*kost rešetkast* (Šulek) »poput rešetke«. Deminutivi na -*će rešeće* (Belostenec), na -*ica rešeilca* (Istra), na -*ka rešetka* »mušebak«, upor. češ.-moravsko *rešetka* »mreža«. Na -*ača rešetala* »sitna kost«. Na -*alo rešetalo* m »cjepidlaka« = na -*alac rešetac*, gen. -*aoca* prema f *rešetačica*. Na -*uša rešetuš*a (Ston) »brbljava žena«. Na -*ar rešetar*, gen. -*ara* (i prezime). Denominal na -*ati rešetati*, -*âni* (*iz-*, *istro-*, *pro-*) »1° čistiti rešetom, 2° (metafora) opadati, ogovarati, kritikovati«. Riječ je kulturna, koju posudiše Mađari *rosta* = *resta*, ali ne posudiše Rumunji, koji posjeduju za taj pojam *ciur* < lat. *cribrum*, ni Arbanasi, koji posjeduju iz ilirotračkoga *shoshë*. Upor. protivno kod *sito*. Dočetak -*eto* je zacijelo sufixs kao u *tenete*. Korijetan *refi-* mogao bi se upoređivati sa *rêha* (Vuk) »lana rara« (v.). Ako ta riječ sadrži korijen **re-* moglo bi se dalje pomišljati i na vezu sa *rijedak* (v.) i sa lat. *rêtis*. Ali za *r *seto* nema potvrde osim *roséto*. Iljinski veže s lit. *regsti* »plesti, vezati«. Matzenauer s lot. *rekšis* »cribri genus«, *rekšēt* »cribare« i njem. *Risei* »ein grobes Sieb«.

Lit.: *ARj* 4, 6, 293, 13, 378, 897, 898, 900. *Elezović* 2, 176. *Miklošić* 277. *Holub-Kopečny* 322. *Bruckner* 476. *Mladenov* 560. Pedersen, *IP* 5, 53. Matzenauer, *LF* 16, 183. Ilijinski, *Slavia* S, 412, 11, 349.

rešma f = (sa *šm* > *ini*) *rečma* (narodna pjesma) = *resma* (narodna pjesma; ako nije griješka, *sm* < *cm* unakrštenjem sa *resa* ?) = *resa* (narodna pjesma, hipokoristik ?; upor. *raskititi rešmu*) »uzda, ular, oglavnik, veza, mreža kao nakit«. Indeklinabilni pridjev na -*U resinali* (~ *sindžirf*), odatle na -*ja resinali* *ja uzda* = *rešmanlija* — *rešmanka* = *rešmakinja*. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *râsmâ* > tur. *resme*).

Lit.: *ARj* 13, 810, 894, 897, 902. *Miklošić* 277. *Lokotsch* 1705. *školjić** 534.

rešpet m (Jaská, Samobor) »omanja plitka ladica, škrinja četverouglasta oblika kao postelja djeci (danju stoji pod posteljom)«, slov. *raspet*. Od njem. složenice *Raspelbett*. Prvi dio od *Raspel* f, deminutiv od *Raspe*, od stvnjem. *raspon* »zusammenraffen«.

Lit.: *ARj* 13, 903.

reštalacija f (Stubica, Zagorje, disimilacija *r* — *r* > *r* — *l*) = *restauracija* »nekadanje obnavljanje županijskog činovništva« < lat. *restaurati*o, od *restaurare* (prefiks *re* i nepotvrđenog *stauro* od *sto*, *stare*, v.) > ná -*irati restaurirati*, -*staurirâm* »obnoviti«. Odatle poimeničen part, prezenta prema francuskom izgovoru *restoran*, gen. -*dna* < fr. *restaurant*.

Lit.: *ARj* 13, 904.

restiti se, -*im* impf. (Lika) »ježiti se, kostriješiti se (od studeni)«.

Lit.: *ARj* 13, 904.

reteza f (Božjakovina, Hrvatska) »dio lokota, upor. turcizam *ereza* (v.)«. Zacijelo isto što i steslav. *retežb* »catena«, odatle mađž. *retesz*, rum. *reteaz* m pored *retează* = *retez l rât-* »Türriegel«. Sveslav. (osim bug. i slov.) i praslav. *vertengju (Miklošić). Ie. paralela nema. Samoglasnik *e* u dočetu -*eza* nastao je iz palatalnog nazala; upor. polj. (*w*)*rzeciaadz* (16. v.), *rzeciaadz*, stras. *retjazb*, češ. *řetěz*, slvč. *re'az*.

Lit.: *ARj* 13, 904. *Miklošić* 385. *Holub-Kopečny* 322. *Bruckner* 633. Kluge, *IF* 21, 361. *Tiktin* 1320. *Vasmer* 2, 516.

retor m. (Belostenec) »govornik, učitelj«. Poimeničen pridjev u m. r. na -*ροσ* *retorik* m »znalac retorike«, u ž. r. *retorika* f pored *retorikija* (15. v.) < gr. *ρητορικη* (se. *téχνη*) dodatkom -*ja* na grč. -*ί* (upor. *čefalija*, v.). Knjiške (učene) riječi od gr. *ρήτωρ* »govornik«.

Lit.: -*ARj* 13, 906.

rêva f (Istra, ŽKU, Zagorje, slov.) »1° bijednik, 2° bijeda, nevolja«. Pridjev na -*bn* > -*an revan* (ŽK, slov.) »bijedan«. Apstraktum (kol.) na -*ež* + -*sk* + -*ina* > -*eština reveština* (ŽU). Upor. slov. *revež*, *revščina*, *revče*, *revček*. *Izraz* komizeracije kojom se pojačava izraz bijede: *je revu boljef* »ama, ništa mu nije bolje!« (tako u Istri i u ŽK). Akuzativ je kao u zaklinjanju »tako mene bijednika!«. Stvnjem. *hriuw*a »Betrübnissleid«, koji Pleteršnik predlaže kao etimon, ne zadovoljava fonetski. Upor. *štibra* < *stiura*, *Steuer*. Prije možda postverbal od prezenta *revo*, *rjuti*, *revati* »bellen, weinen«.

Lit.: *ARj* 13, 907. *Pleteršnik* 2, 422.

revan, f *revna* (Pavlinović, rusizam ili crkvena riječ primljena od Vuka i Daničića između onih 49, što ih je Vuk zadržao) »brižan, nastojan, pečalan, maran, marljiv, skrban«, raširen -*iv revniv* = na -*živ revnjiv* »ljubomoran«, *surevnjiv*, s prefiksom *su-* (v.). Apstraktum na -*osi revnost* »govorničkost«, s pridjevom *revnostan* »gorljiv, pomnjiv, marljiv«. Poimeničen na -*ik revnih* (Stulić). Denominal na -*ovati revnovati*, *revnujem*. Samoglasnik *e* je nastao iz *ь* u steslav. *ъ ѡно*, odatle rum. *rívna* < sr. r. *ъ ѡно* »Eifer«, s pridjevom *rívniaciu* »gorljiv«, denominal a *rívni* = *ramni* = *rímni* (upor. za *bn* > *Rimnicul* < *Rybbnikí*) = *rähni* od *řevniiti*, koji je u hrv.-srp. potvrđen samo u radnoj imenici *revnitelj* (14. v.). Pridjev je narodski u sjevernim slavinama. [U rus. *revnyjje*, *revnovatt*, steslav. *n ѡni ѡ*, u rus. *sorevnovanie*, odakle *surevnjiv(ost)* prema *revnjiv*, ali sa značenjem »antagonizam«]. U prasrodstvu je s lat. *rivinus*, *rivalis* (odlatle internacionalno *rival*, *rivalizirarf*), od ie. korijena **er-* »pokret«, odatle baza *erei-*, koja se nalazi u *roj*, *rijeka*, *rinuti*.

Lit.: *ARj* 13, 907, 910, 911. Maretić, *Savj*. 125. *Miklošić* 286. *Holub-Kopečny* 322. *Bruckner* 476. *WP* 1, 141. *Mladenov* 558. Matzenauer, *LF* 18, 247-249. *Boisacq* 279-280. *Tiktin* 1330. *Vasmer* 2, 501.

revati, -*lm*, -*am* (Voltidi, bug. *reva*, subjekt *životinje*) (*na-*, *oda-*, *po-*, *pro-*, *raz-*, *se*, *u-*, *za-*) pored *ruti*, *řevem*, *rovem* (17. v.) = *ruti*, *rujem* (prema Miklošiću hrv.), ie., sveslav. i praslav. *rjuti*, *revg*, »ručati, rikati (s kojima imaju isti korijen), bucati, kričati, njakati«; na -*ėti* i prijevomem *e* : *o razrovet se*, -*im* (Kosmet) »vikati, plakati u sav glas (upor. rus. *revú*, *revěb*)«, na -*iti* *řeviti*, -*im* (Lika, subjekt *potok*, kad nabuja). Prema steslav. *rjuti*, *revo* prenesena je prezentska osnova i u

infinitiv. Od te je osnove apstraktum na -*ež* (upor. *lavež*) *revež*. Složenica *revotoiina* (Ljubiša) »jarak kuda voda reve«. Ovamo ide i na -*ka rêvka* m (Vuk, Srijem) »vo rudonja«, s pridjevom *revkast* (Vuk) »crvenkast, sivkast, rič«, sa istim značenjem koje je i u imenici *ruj*. Ta je drugog postanja (v.). To znači da su se fonetski unakrstila dva homónima. Pridjev na -*bn* > -*an* od infinitivne je osnove praslav. *ziubno* > *rujan* poimeničen u maskulinumu, gen. *rujna* (Vuk, Dubrovnik, hrv.), gen. *rujana* (Kašić), »septembar«, upor. češ. *fijen*, slovački. Odatle određeni pridjevi *rujni* »što pripada mjesecu septembru« = na -*ski rujanski*. To je mjesec parenja životinja, upor. polj., ukr. *ruja* »Brunstzeit« i češ. *září* < *zarju (postverbal prema inf.) prema rus. *gaze њ* (postverbal prema prezentu) »august«. U hrv.-kajk. *rujan* ima još ove nazive: *jesenjak* (Patačić, prevedenica prema njem. *Herbstmonat*), *malomešnjak* (poimeničen pridjev na -*jak* od *Mala maša* »Mala Gospa«, *miholjšak* (Belostenec, Jambrešić) = *mioščak* (ŽK), poimeničen pridjev na -*jak* od *miholjški*, od *Miholja* f »svetkovina sv. Mihovila«. Za *rujan* Alberti i Kavanjin imaju *ruj*. Baltičkih uspo-
rednica nema, jer je lit. *ruja*, lot. *ruoja* »Brunst« posudnica iz poljskog jezika. Ie. korijen **řui-* onomatopejskog je podrijetla. Nalazi se još u sanskr. *rauti* (3. 1. sing.) »zavija«, gr. *ῥῶποια* »isto«, lat. *rumor*, s pridjevima *ravus*, *raucus*. U praslavensko doba ide semantem »rika > parenje«. Ovamo još frekventativ *revatati*, koji nije potvrđen, ali je zabilježen apstraktum *revatanje* (~ *tovara o Jurjevu*, Poljica).

Lit.: *ARj* 7, 582, 8, 557, 13, 907, 910, 912. *Miklošić* 279. Berneker, *IP* 10, 154. *Holub-Kopečny* 324. *Bruckner* 468, 477. *Mladenov* 558. *Trautmann* 241. *WP* 2, 350. Matić, *HJ* 1, 14. *ASPh* 2, 716. Ileašić, *ASPh* 27, 143. Jonke, *Rad* 275, 69. Grubor, *JF* 8, 29. Maretić, *Boskovic* (kalendar, 1920) 430. Štrekelj, *DAW* 50, 24. Matzenauer, *LF* 18, 257-259. *Boisacq* 1083-1084. Wood, *IF* 22, 153. Vaillant, *RES* 22, 17. Holthausen, *IF* 20, 319, 328-329.

revendere f pl. (Lika, metateza iz *re-verende i haploglogija, / > v kao obično u ličkom govoru pravoslavaca) »brbljanje (primjer: šio *slušate te njegove revendere*)«. Od lat. n. pi. od gerundiva *referendum* (1781, iz fr.), danas poimeničen lat. neutrum kao naziv pučkog glasanja, od *referre* (prefiks *re-* i *ferre*).

Lit.: *ARj* 13, 909. *Prati* 820.

revènjati, *-ām* pf. (Perast, Potomje) »praviti se u bolesti, a i u kritičkim prilikama« < tal. *rinvenire* (prefiksi *re-*, *in-* i *venire*)', *intra-* *vènjat*, *-am* pf. (Dubrovnik) »dogoditi se, nastupiti« < tal. *intravenire* (prefiks *intra*), upor. latinizam preko njem. *intervenirati*, *-vènrām* impf., pf. (Zagreb); *konvènjati*, *-ām* (Perast) < tal. *convenire* (prefiks *con-*), upor. latinizam preko njem. *konvenirati*, *-venirām* (Zagreb); *rastravènjat -am* (*nekog vodom*; ili: /-^ se) (Dubrovnik, Cavtat) »osvijestiti« (prefiks *raz-* i tal. *tra-* < lat. *trans*). Postverbal tal. *convegno* od *convenire* »sastati se« > *konvenjo jimit* (Božava) »prendersi libertat«. Od part. perf. lat. *adventus* > *advent* (crkveni termin) i *conventus* »samostan« > *kōnvenat*, gen. *-enta* = *kūnvenat* (Perast); toponim *Kumenat*, gen. *-enta* (Biograd na moru, prema Jeliću *Konvenat*), *Kument'ić* (Školj). Može biti dalmato-romanski relikv (*nv* > *m*). Denominai od part. perf. na *-are devèntati* (M. Držić, Perast) = *deventāt*, *-am* < tal. *deventare*, mlet. *deventar*; *sventat se* (Lumbarda) = *izvèntat* (Korčula) »izmisliti« < *inventare*, sa zamjenom tal. prefiksa *in-* našim *s-*, *iz-*. Apstraktum od latinizma na *-io* > *-ija konvencija*, pridjev *konvencionalan*, *intervencija* f. Radna imenica na *-or aventūr*, gen. *-urā* (Rab) »kupač« < tal. *avventore* < lat. *adventor*, gen. *-oris*. Istači treba tvorbu infinitiva na *-ati revènjati* itd. mjesto *-iti* prema 1. 1. prez. na *-io* > sttal. *vegno*. Može biti i ostatak iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 2, 362. 5, 280. 13, 909. Kušar, NVj 3, 337. REW* 9200. Zore, Tuđ. 8. Croatia, ID 6, 108. 112. Skok, NVj 22, 442.

reverènda f (Hrvatska, Slavonija) »soutane«. Poimeničen lat. gerund u ž. r. *reverendus* »koji se ima štovati« od *revereor* (prefiks *re-* i *vereor*). Odatle na *-ača reverendača* f (Dubrovnik) »dumna sv. Frana«. Od istog glagola apstraktum od part. prez. na *-ia reverencija* f (Marin Držić) »štovanje, poklonstvo«.

Lit.: ARj 13, 909.

revers m (Zagreb) »pismena potvrda«. Francuzizam preko njem. < fr. *revers* > srlat. *reversum*, poimeničen part. perf. u sr. r. od *revertare* (prefiks *re-*).

Lit.: ARj 13, 910.

revitovo (15. v., u vezi sa *zrvno*, pridjev na *-ov*; stsrp., 14–15. v.) od nepotvrđene imenice *revit* »Kichererbse«. Od srgr. *ρεβιθ(ov)* ili *ρέβιθος* < *έρέβιθος*.

Lit.: ARj 13, 910. Vasmer, GL 128.

rezati, *režem* impf. (Vuk) = (ikavski) *rlzati* (ŽK) (*iz-*, *ispre-*, *ispro-*, *napre-*, *napro-*, *napri-*, *na-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *raspo-*, *sa-*, *s-*, *u-*, *za-*), baltoslav., sveslav. i praslav. *rezati*, *rez-jŋ, »putare, scindere, caedere«, prema iterativu duljine na *-va sariježati*, *sà-riježem* (Vuk) = *rezivati*, *rèzujem* — *reživati*, samo s prefiksom u *-reživati*, *-rezavati*, *-am*, na *-ovati zažezavat*, *-ujem* (Kosmet), *oporezovati*, *obrezovati* (16–18. v.), deminutivi na *-kati reskati* (Vuk) = (sa *sk* > *ck*) *reckati*, *-am* (Kosmet) (*iz-*), na *-uckati rezuckati*, s iterativima na *-va-* *-reskivati*, samo s prefiksima. Gubitak početnog *o* u prefiksu u *obrezat* (Crmnica): *brežem loze*. Upor. *buliti*, *biskati*. Na *-iti režiti*, *-lm* (Vuk) »miriti, davati rezak ali ugodan okus«. Na *-nuti reznuti -em*. Postverbal: *rez* (Kosmet) = *rijez* = (ikavski) *TIZ* (15. v.), s deminutivom *rijezac*, gen. *-sca*, *rijezac*, gen. *-ska*, s prefiksom *pa pariez* m (ŽU) »1° Stock, havar, 2° toponim *Parijezi* (Crna Gora, odatle hercegovačko prezime *Parežanin*)«, upor. češ. *pařez* »Stock«, sa negativnim prefiksom *ne-* *nerез* (Vrbnik) »1° zapuštena zemlja, pustopoljina, 2° toponim (kod čakavaca i u Makedoniji)« = *Nerizi* (Hercegovina), odatle augmentativ na *-ina nerezina* (15. v.), također toponim, na *-ište Nerezišće*, toponim. Taj poljoprivredni termin kulturna je riječ, koju posuđuje Ro>mani na Kvarneru *nerese* (Krk) i Arbanasi *nerés-zi*. Ostali postverbal: *nárez*, odatle *nā-reznica* (Vuk) »režanj« = *zarež*, *razrez* pored *razrez*; *porez* m (16. v.) = *poreza f*, s pridjevom na *-bn porezni*, poimeničen na *-ik poreznik*, na *-ski poreski*, radna imenica na *-džija porečija* (Kosmet) = arb. *porezxi* (Gege); *srèz* »kotar«, s pridjevom na *-ski srèski*; *obrez* (Bukovica, Dalmacija); *reza ť* »biljka achillea millefolium«, upor. rus. *porez*, *obreza*; *riza* (ŽK) »odrezak«. Postverbal na *-ik*: *rèzak*, gen. *-ska* (Kosmet), *narezak*, gen. *-ska* m (neologizam) »Aufschnitt« (kuhinjski termin), *odrezak*, gen. *-ska* »1° Schnitzel, 2° kupon (neologizam)«, *òbrezak*, gen. *-ska*, na *-ka obrške* f pl. (Vodice, Istra) »otpaci od jabuka, krumpira«, *reska*, gen. *reske* pored *rècka* (može biti i deminutiv od *rez*). Pridjevi na *-bn* > *-an*, određeno *rezní* (Belostenec) »koji je za rezanje«, poimeničen na *-ik rezník* (Prigorje) = *riznik* (ŽK) = na *-iča rēznica* pored *reznica* (Vuk, Srijem) »odrežan čokot loze«, *režnić* (Lika, ž mjesto *z iz* prezenta) »kriška«, *rezník* = *režuha* »nasturtium officinale«, na *-jača reznjača* »agaricus deliciosus«, na *-lo režanj*, gen. *-znja* (Fužine) = *režanj*,

gen. *-žnja* (Vuk, slov. *reženj*) »kriška«, *obrežnja* f (Ston) »faša, pas od kože«. Pridjev na *-av rezav* (upor. bug. *rezgav*), poimeničen na *-ica rezavica* (Bar) »smokva, koja se reže pa suši, 2° žgaravica«, *rezavac* (hrv.-kajk.) »rezač« = na *-iv reziv*, odatle apstraktum na *-osi rezivost*, na *-lživ rezljiv*, na *-bk rezak*, f *reska* (takoder rus.) »oštar«, proširen na *-ast reskast*, na *-avica reskavica* »taraxacum officinale«. Radne imenice na *-bc* > *-ac rezač*, gen. *-sca* = *rijezac* = na *-ac rezač*, gen. *-ača* m prema f *rezačica* = na *-lac rezalac* — na *-itelj rezitelj* (Belostenec) »1° koji reže, 2° (rezač) biljka achillea millefolium, 3° (rezač) dljijeto«. Odatle *rēzanica* (Dubrovnik) »salata endivia« < *rezalnica. Na *-ačina* (Brač) *rezačina* = na *-anja rezanja* (Brač) = *rēzidba* (Vuk) »vrijeme rezanja loze«, *obrežāč* (Valpovo) »sprava«. Na *-alo*, *-ilo rezalo* (Šulek) »Messerklänge«, odatle deminutiv *rezalce* = *rezilce* »dljijeto«, odatle na *-njak rezijnjak* »maklice, nož, čime bačvari režu duge« = *rezivnjak* (v < *l*) (Buzet, Sovinjsko polje) »nož sa dva drška, a bez šiljka, za pravljenje drvenih obruča« = *rezivnik* (Vrbovsko). Na *-ina rezina* »mjesto gdje je tkivo prožežano«, *òbrezine* f pl. »ono što otpada«. Poimeničen part. perf. pas. *rezanci*, gen. *-anaca* m pl. pored *-anji* = *rizanci* (ŽK) = *rezanice* (Omiš, Dalmacija) = *rezalice* (disimilacija *r — n* > *r — l*) (Banat) »Nudeln«, *rezanl,k* (Martić) »jelo«, *rezanac* (Rab) »kolač«, odatle *rezaničar* — *rezančar* »koji ih pravi«. Na *-anka rezanka* »biljka sedum acre«, na *-amk obrezanih* (kod Hebreja). Na *-ba rezba* (također češ., polj., rus.) »Schnitzarbeit«, odatle na *-ar rezbar*, *-arija*, *-arski*, *-arsivo*; *riježba* »peteljka«. Na *-ovac rezovac*, gen. *-vca* »ptica hariš (njegov se glas čuje kao da reže)«. Na *-otok*, gen. *-otka rezotak* (J. S. Reljković) = na *-otina* (upor. *bljuvotina*) *rēzotina*, *òbrēzotina*. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, kako se vidi iz baltičkih usporednica *raižyti* »ritzen, schneiden«, lot. *raize* »kummer«. To su pridjevi od lit. *rēžti* »rezati«, lot. *rēgis*. Suglasnik *r* je nastao iz ie. palatala *ǵ(h)*: **rē(i)ǵ(h)*: prijetoj perfektuma *raigh. V. srodan praslav. korijen **raz-* u *raziti*.

Lit.: ARj II, 6. 293. 294. 7, 581. 582. 13, 913-923. Lalević, NJ 2, 78-81. 282. (cf. ŽP 13, 286). Milčetić, SDZb 9, 393. Ribarić, SDZb 9, 172. Elezović \, 173. 198. 2, 108. Miklošič 278. Holub-Kopečný 322. Bruckner 476. Mladenov 565. Donum nat. Schrijnen 414. (cf. IJb 15, 296). Trautmann 245. WP 2, 344. GM 147. 303. 348. Šimčik, HS 16. XI 1935 (cf. RES 16, 156). RES 18, 290. Vaillant, RES 22, 41. Schulze, KZ 48, 136 (cf. JF 3,

229). Pedersen, KZ 38, 398-421. (cf. AnzIF 20, 8). AnzIF 10, 47. Balzer, Sveslav. zbornik 143-153. (cf. RES 11, 266). Scheftelowitz, KZ 54, 248. Matzenauer, LF 18, 253-254.

rezeda f (Duvno) »biljka koja se zove i ljubimac (Šulek)«, u Varošu kod Slavenskog Broda na turski *-K rezeti* (indeklinabile i bez naznake roda) »isto«. Od lat. imperativa *reseda* od *resēdare* (prefiks *re-* i *sedare* »umirivati«, tako nazvana jer ublažuje ognjicu).

Lit.: ARj 13, 917. Prati 825.

režil (Vuk, Banja Luka, Mostar) = *rezilj* (Kosmet), indeklinabilni pridjev uz (*u*) *ciniti nekoga* (Vuk, narodna pjesma) »posramiti« = denominál na *-ti reziliti*, *-im*. Apstraktum na *-luk reziluk* m = *rezilak*, *-lāk* pored *rezlhk*, *-tik* (Kosmet) »sramota, pogrda, ruglo«. Balkanski turizam arapskog podrijetla (ar. *rezil* »honteux, vil, bas, ignoble«) iz terminologije svagdašnjeg života: rum. *rezilic*, bug. *rezil*, *rezilāk*, arb. *rezili* »infamie«, cine. *rissile* † »honte, bassesse«, denominál *rizilire* = *rizilipsire* »blāmer«, *riziliche* »honte«, ngr. *ρεζιλής* »ridicule«, denominál *ρεζιλεύω* »ridiculisier«. Ovamo još *rezalet*, gen. *-aleta* (Kosmet) »pokora, bruka« < ar. apstraktum *rezalet*.

Lit.: ARj 13, 918. Elezović 2, 173. Pascu 2, 159., br. 891. GM 364. Mladenov 559. Tik-tin 1331. Skok, Slávia 15, 489., br. 633.

režar m (moravski Hrvati) »šešir s perjanicom«.

Lit.: ARj 13, 920.

režentati, *-ajem* pored *-am režentām* impf. (Korčula, objekt *roba*) = *režentati* pf. (Perast) = *režentat* (Slovinac) = *ražentat* (Božava) prema impf. *režentavati*, *-am* = *ražentat* (Šibenik) »najprije lukšijom i sapunom oprati robu, onda je čistom vodom režentati i splahnuti, scialacquare«. Od mlet. *resentar*, furl. *reženitá*, a to od lat. *recens*, gen. *-tis* > rum. *řece* »svjež«. Kao knjiška riječ taj se pridjev govori proširen sa *-bn* > *-an recentan*.

Lit.: ARj 13, 922. Cronia, ID 6, 119. REW 7110. DEI 3232.

řgati, *-ām* impf. (Vuk, Kosmet, objekt *su-dove*) (*iz-*, *po-*) »habati, kvariti upotrebom«, refleksivno *řgat se* (Kosmet) »1° kvariti se, 2° vršiti preljub«. Matzenauer upoređuje s gr. *ρασγή* »fissure«, *ρήγνυμι*.

Lit.: ARj 13, 924. Elezović 2, 172. Matzenauer, LF 16, 185-186.

riba f (Vuk, 13. v., kolektiv i pojedinačno), *sveslav. i praslav. *ryba* »piseis«. Pridjevi na *-bn* > *-an riban*, f *ribna*, poimeničen na *-ik sveslav.* i praslav. *r'ibnik* > *Ribnik*, raširen toponim po svim slavinama, *Ribnic* (Erdelj), u rum. *rimnic* (Moldavija) »Teich, Weicher«, također rum. *Rîmnicul sârat*, na *-iça Ribnica*, s pridjevom *ribnički*, na *-jak ribnjak* »1° piscina, 2° lovište (Poljički statut)«, na *-jača ribnjača* »čamac u kojem se riba«, raširen na *-/ ribnjī*, sa *-j* na osnovu *riblji* (Vuk), poimeničen *ribjak* = *ribljak*, na *-ljiv ribljiv* (Ljubiša, Crna Gora). Deminutiv na *-ica ribica*, *ribičica*, na *-iç ribiç*, na *-çe ripçe*, gen. *-eta* (Kosmet). Augmentativi na *-ina ribina*, na *-etina ribetina*, na *-urina ribürina*. Radne imenice na *-iç ribiç* m prema f *ribička*, prezime na *-iç* mjesto *-iç Ribić*, pridjev *ribički* = na *-äc r'ibaç*, gen. *-aça* m prema f *ribačica*, na *-ar ribar*, gen. *-ara*, na *-äk ribak*, gen. *-aka* (Stulić, iz rus., Virje) = *ribar* (Kosmet) prema f *ribārka* »1° piscara, 2° prezimena (bez *-iç* i sa *-r'c*)«. Odatle leksikolozijska porodica (pridjev) *n-bārov*, *ribārev* (Vuk), *ribarija* »ribarenje« = *ribarina* od *ribariti*, *ribārīm* (Vuk), *ribarstvo*, *ribarica* »1° ptica koja se hvata iz lađe za ribarenje, 2° riba za jelo, 3° mjesto u vodi puno riba, 4° toponimi«, *ribarčić* »ptica koja lovi ribe«. Kol. na *-je riblje*. Apstraktum na *-nja ribnja* (Sipan) »ribanje«. S prefiksom *bèzribica* (Vuk) »cyprinus albus minor«. Sveslav. složenica od sintagme *ribolov*, odatle *ribolovac* m prema f na *-ka ribòlovka* »ptica«, pridjev *ribolovski*, *ribolovstvo*, *ribomač* = *mač morski* »riba vlasulja«. Denominai na *-ati ribati*, *-ām* (*iz-*) »loviti ribe, pecati«, na *-iti òbribiti se*. Samoglasnik *r* je nastao iz jery-a, upór. steslav. *ryba*, češ., polj., rus. *ryba*. Nema usporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Baltoslavenska se zajednica razilazi za taj važan termin. Za *ribu* imaju baltički jezici sasvim drugu riječ: lit. *žuvis* f, lot. *zuvš*, s glagolom *žuti* »loviti ribe« = žemaitis *Svieti*, lot. *zvejuōt*. Usporednica je za taj naziv arm. *jiišn* »riba«, gr. *ἰχθυῖς* < ie. korijen *ǵhdū »riba«. Praslavenski je naziv bez utvrđene etimologije. Polazeći od njem. *Aalraupe* »gadus lota«, Mikkola, Uhlenbeck, Pogodin, Sütterlin uzimali su da je praslav. *ryba* identična sa drugim dijelom te složenice, stvnjem. *rūppa*, lat. *ruheta*. Mladenov s pravom kaže da ta identifikacija ne zadovoljava. On kao i dragi (Vaillant, Mikucki), gledajući u *-ba* poznati sufix za apstrakta, tumače *ry-* iz ie. prijevaja *rū-* od **reu-* > *rjuti*, češ. *rychlý* »brz«, češ., polj. *ruch* < ie. **reus-*, **rous-*, **rūs-*, Po

tom bi tumačenju *ryba* prvobitno značilo »ono što se brzo miče po vodi«. Iljinski i Loewenthal daju sasvim druge pokušaje tumačenja.

Lit.: *ARj* 1, 276. 4, 294. 8, 461. 13, 829. 924. 931. 936. 938. 940. Štrekelj, *ASPh* 31, 199-200. *Elezović* 2, 177. 178. *Miklósié* 286. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 470. *Slávia* 13, 272. *Mladenov* 560. *Trautmann* 373. *Tik-tin* 1324. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *Anzi F* 21, 86). Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. 26, 290. si. (cf. *AnzIF* 15, 105). Pogodin, *RFV* 33, 328-330. (cf. *AnzIF* 7, 161). Sütterlin, *IF* 25, 68. Schwarz, *ASPh* 42, 282. Vaillant, *RES* 9, 123-125. Iljinski, *RFV* 76, 243-249. (cf. *Slávia* 3, 582. *IJb* 8, 207). Kluge, *PBB* 34, 553. Loewenthal, *WuS* 10, 147. *WP* 1, 142. 664.

ribalta f (Buzet, Sovinjsko polje) »otvor u podu, kroz koji se po ljestvama silazi u podrum ili stanu; kotorača« = *řeholte* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »revéri« = *rehalat*, gen. *řebálta* (Korčula) »drveni naslon uz stepenice, pasàman, gen. -ana«. Od tal. *ribalta*, postverbal od *ribaltare*, a to od denominala od part. perf. *rivolto*, s unakrštenjem sa *ribalzare*. Poimeničen lat. infinitiv je *revolver* = (metateza hrv.-kajk., bug.) *levòrver* = (kraćenjem, haplogijom) *levar* (Čma Gora) = *livar* (Kosmet) = *levar* (narodna pjesma) < fr. (preko njem.) *revolver* (1848) < engl. *to revolve* (1835, Amerika). Apstraktum od lat. part. perf. *revolutus* na *-io revolucija* f = slov. *ravolučjún*, na *-irati revolucionirati*, *-emiram*, odatle i *revolucionaran*, *revolucionarne*.

Lit.: *ARj* 13, 921. Sturm, *CSJK* 6, 63. *Elezović* 1, 363. Kodov, *Slavio*. 9, 267. *REW*³ 9443. 7284. *Dauzāt* 631.

ribaod m (analogijski nominativ prema gen.) = *ribalad*, gen. *-aoda* m (Dubrovnik, M. Držić) prema f *ribaoda* = *ribota* f (M. Držić) »lupež, lopov, lupežica«. Apstraktum na složeni sufixs tal. *-ura* + gr. *-ta* > *-ija ribaldurija* f (Marin Držić) = na *-bstvo ribalstvo* n (1406). Od tal. *ribaldo* m, od stvnjem. *hrība* »kurva«, s franačkim sufixsom *-aldo* pejorativne intonacije u imenicama za lica (*truffaldino*, *briscaldone*, fr. *-aud* < frnč. *-wald*).

Lit.: *ARj* 13, 927. 928. *REW*³ 4206. *DEI* 116. 3246. *Prati* 827.

ribati, *ribam* impf. (Vuk, Srijem, Lika, Slavonija, 17. v., objekti *kupus*, *sobu*) (*iz-*, *na-*, *o-*) = *ribati*, *ribljen* (ZK), iterativ na *-va-ribavati*, *-ribāvām* (Lika), samo s prefiksima, »na sitno

rezati ribežem, oprati, trti«. Od part. perf. akt. *ribaonica* f (Vuk, Gradište, Slavonija) = na *-ka ribaonka* (Gradište, Slavonija). Na *-ača ribača* f (srednja Slavonija, Varoš kod Broda). Sva tri sufixa *-aonka*, *-aonica* i *-ača* zamjenjuju *-ež* u *ribež* »sprava za ribanje«. To nije naš sufix *-ež* kao u *lavež* ud., nego je to refleksi stvnjem. *isen*, nvnjem. *Eisen*, u srvnjem. složenici *ribisen* > *ribeženj* (hrv.-kajk.) = (ŽK) *ribežanj*, gen. *-žnja*, u Buzetu (Sovinjsko polje) *ribežnik* »ribež za repu«, s metatezom *rižbenik* (Klana, Istra) »rakataža, grattacacio«. U toj metatezi je napokon ispušten sufix *-enik* i stvoren je novi primitivum *riebla* f (Buzet, Sovinjsko polje) »ribež za sir i suhi kruh«. Interesantan je to primjer za prilagođivanje strane riječi domaćem leksiku. Glagol *ribati* je stara posuđenica iz njemačkoga: stvnjem. *riben*, nvnjem. *reiben*.

Lit.: *ARj* 4, 295. 7, 582. 13, 927. 929. 933. *Miklošič* 278.

ribiz m (Slavonija, Srijem) = *ribizi* m (sa sonantnim /, hrvatski gradovi) = *ribizle* f pl. (Vojvodina) »ribes rubnim«. Od njem. *Ribisel* (1664), a to od kslat. *rybesium* < ar. *ribas*. Nalazi se i u češkom i slovačkom jeziku.

Lit.: *ARj* 13, 936. *Holub-Kopečný* 320. *Weigand-Hirt* 583.

ričat se, *-am* impf. (Božava) »arricciare i capelli«. Od mlet. *rizzane*, (tosk.) *arricciare* od tal. *riccio* < lat. *ericus* »jež«. Upór. i vlat. *rectiare*. U slov. *j enea* f »bodljikava koštunjava lupina« (Ipava, Goriško), femininum prema *ježica*. Ovamo i *ricasti vlasi*, *ricasta divojka*, *-i momak* (Dalmacija, Hvar, Krk).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 2, 366. Sturm, *ČSJK* 6, 64. *DEI* 302. *REW*³ 2897. 7132. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSI* 2, 254).

ričet m (Hrvatska, Krašić, slov.) = *řičet* (Lika) »1° jelo od ječmene kaše, 2° (metafora) nesredjen spis, knjiga«. Iz korusko-njem. *ri-schad(e)* »gekochte und mit Erbsen gemeugte Gerote« < s disimilacijom *r - r* > *r - d* iz bavarskog i austrijsko-njem. *Rutscher* pored *Rascher*.

Lit.: *ARj* 13, 642. Štrekelj, *ASPh* 14, 540.

ricino n (Rab), *ridin* m (Vareš, Bosna), *ridina* f (Bosna), *ricina* (Duvno) »biljka ricinus«. Od tal. *ricino* < lat. *ricinus*.

Lit.: *ARj*, 13, 941. 947. Krček, *ASPh* 31, 626-627. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*³ 7300.

ričiti, *pa* impf. (Lumbarda, Korčula, subjekt *voda*) »teći«. Zacijelo onomatopeja, koja se slaže sa *ričiti*, *-im* impf. (Stulić) »rikati«, ali nije dovoljno potvrđena iz drugih narječja i sa drugim subjektima.

Lit.: *ARj* 13, 942. Kušar, *NVj* 3, 338.

rićaglo n (Muò, Boka) »(ribarski termin) mreža koju jedan čovjek baca na dubine I i pol m (opis: počinje cvijetom, tj. malim konopčićima oko spletenim; mreža je na konce, s olovnim kuglicama; vadi se rukom iz vode, u koju treba zagaziti do koljena; ako je slabo rićaglo, riba pobjegne; ako mjesto olova stoji vereta (v.), zove se rićaglo na imbrulj; baca se na cipole«. Samo se u Mulu mreža ovako zove, a po ostalim mjestima Boke govore se razne varijante. Dočetak *-agio* zamjenjuje se domaćim sufixsom: *-bk* > *-ák*: *rićak*, gen. *-ika* (Risan, Lastva, Lepetane, Stoliv, Bijela) = *rićak*, gen. *řička* (Strp, Kostanjica, Morinje, sv. Srđ, Perast) = *rićak*, gen. *-čká* (Budva: *baciti rićak*; Ulcinj) = *-(i)jak rečijak*, gen. *-aka* (Dubrovnik) = *ričijak* (Blato, Mljet) »mreža na vrhu skupljena, a na dnu olovo (konopi se pritegnu, a mreža se zatvori)« = *ričjak* (Stulić, dubrovački psaltir) = *-ák rićak*, gen. *-aka* (Prčanj) = na *-aga ričaga* f (Dobrota) = (unakrštenjem sa *ruka*) *ručijak* (Dubrovnik, Zore kaže da je narodna riječ za tu mrežu *pritisak*) = (Krtole umeće se *n* pred palatalnom afrikatom i mijenja *ni* > *ndz*) *rindžak*, gen. *-aka* = *rinčak* (Pelješac) = (s metatezom) *ričnjak* (Korčula) = (u Spiču se izmjenjuje i > d) *randžak*. Rijetko se govori za nj *pljumča*, *pjunča*. Na Lapadu se govori pseudojekavizam *riječak*. U srednjoj Dalmaciji, u Makarskom primorju, i po otocima. Na Cresu i Lošnju, korijen te riječi unakrštava se sa *art* (v.): *arcas* = *arčoš* (Brač) = *òrcāz*, gen. *-āza* (Split) = *orcās*, gen. *-asa* (Hvar) »neka okrugla mreža« = *orčos* (Hvar) = (unakrštavanjem sa *oko*, *oči*, prema Mareticu) *olaš*, gen. *-aša* (Trogir, Pavlinović) »vrsta mrežice što se rukom baca na ribu«. Na Lošnju ta konička mreža zove se *arčuas*, na Cresu *arčjac*. U hrvatskom dijelu Istre, Kvarneru i Hrvatskom primorju ne postoji ova vrsta mreže zbog formacije tla, jer za tu mrežu treba plitko i čisto tlo, kuda se može hodati. U istro-romanskom zove se ta mreža *rezajo* (Piran) = *ražaco* (Rovinj) = *režaco* (Pula) = *rizaču* (Fazana), iz čega se vidi isto što i iz *rićaglo* u Mulu, da je od latinske apozitivne složenice (v. *granariz*) *rete jaculum* = kod latinskih prevoditelja Sv. Pisma

retiaculum, u istro-rom. *cl* > / > *j*, č prema mlet. *rezzaglio*, *retssalu* (Sardinija), *rusachio* (Tarante). Samo *jaculum* (od *lacere* »baciti«) postoji u tal. također kao ribarski termin *giacchio* »isto što rezzaglio«. Južno-dalmatinski i srednjodalmatinski oblici leksički su ostaci iz dalmato-romanske ribarske terminologije. Glede unakrštenja za *ars*, gen. -*tis* upór. *arčajo* u Apuliji (Bari). Još je Zore zabilježio da se u Cavtatu kaže za *čekati ribu s rečijakom na ramenu*, *stati na Kečevu* (Kečevo je toponim). Taj je izričaj nastao odatle, jer na Kečevu *cipoli i ukljate glavataju*.

Lit.: *ARj* 8, 161. 511. 13, 810. 941. 14, 27. *Macan ZbNŽ* 29, 208. Zore, *Rad* 115, 154. *REW*³ 4570. 7255. 7257. *Vaillant, RES* 10, 303.

rida f (Vuk, Sinj) = *rida* (Hrvatska, Bosanska krajina, Pounje) = *rida* (Banija, Hrvatska) »1° maramica, ubrus, jaglak, jagluk, 2° nakit na glavi, šamija (Banja Luka), 3° peškir (Fojnica), 4° (metafora) listići pijevca na glavi, 5° podvoljak u vola i krave, 6° podbrada u purana (Barilović, Sisak)«. Deminutiv na -*ica* *ridica* »1° maramica, 2° podbradnjak u kokota«. Složenica *ridonačin* m »vrst bosanskog veza« (Belović-Bernadzikovska, da li je narodska?). Postanje nije jasno. Matzenauer upoređuje sa stfr. *ride* »espèce de grosse toile«, fr. deminutiv na -*ellus* > -*eau rideau* »zavjesa«, *ride* »nabori«, što je od stvnjem. *ridan* »okretati«. Tal. *ridda* »kolo, ples«, postverbal je od *riddare* »igrati kolo« i stoji još dalje u značenju. [Usp. tur. *rida* »šal, ogrtač«].

Lit.: *ARj* 13, 943. Matzenauer, *LF* 17, 186. *REW** 7301. *Školjić*⁵ 535.

ridati¹, -*am* impf. (Vuk) (*iz-*, *za-*), sveslav. i praslav. *rydati*, »jaukati, kukati, vapiti, lelekati, jadikovati, naricati, tugovati«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a: steslav. *rydati*, rus. *rydátb*. U stčev. dolazi i u prijevoju y (*u kao surov* pored *sirov*) *ruditi* »betrüben«. Korijen **ry-* nalazi se još u steslav. *rykati* > *rikati*, *riknuti*, s postverbalom *rika* (v.), a to također s prijevojem *rika* »Brummen«. Dalja je veza praslav. *rydati* sa *revati* (v.), steslav. *reve*, *rjuti* i *rov*, *rut*. Radi se u sva tri praslavenska glagola o ie. onomatopejskom korijenu **reu-*: **ru-* raširenom jednom formantom *d* u *rydati*, drugi put formantom *qo* u *rikati* i bez tih formanta u *rjuti*, *rut*. Proširenje ie. onomatopeje formantom *d* dobro je zastupljeno osim u slavinama još u sanskr. *rudati*, *roditi* (3. 1. sing.) »heult, jammert«,

u avesti *raod-* »tönen«, lat. *rudere* »schreien (subjekt *magarac*), brüllen«. U baltičkoj grupi s ie. prijevojem *ou*: *rauda* »Wehklage, naričanje za mrtvim«, *raudoti*, lot. *raudat*. Razlika između slavina i baltičke grupe je samo u prijevoju.

Lit.: *ARj* 4, 295. *Miklósié* 279. *Holub-Kopečny* 320. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 239. *WP* 2, 351. *Thumb, KZ* 36, 197. *Baudiš, IF* 23, 142. *Vondrák, IF* 10, 116. *bilj*.

ridati² (se), -*am* (dalmatinski pisci Mrnavić, Vitaljić, Alberti; nema potvrde iz današnjeg narodnog govora, subjekti *nesreće, noge*) »com-movere, pokretati, potezati, pomicati«.

Lit.: *ARj* 13, 944.

ridža m (Kosmet, objekt uz *cinini*) »molba«. Na -*džija* *ridžadēja* »posrednik, koji moli za drugoga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *riža*, tur. *rica etmek, riaci*) iz administrativne terminologije: bug. *riža*, arb. *rixhá*, cine. (*a*)*rige* m »demande (*fašire arigeaé*).

Lit.: *Eiezo ic* 2, 539. *GM* 366. *Pascu* 2, 159., br. 886.

ridžal m (narodna pjesma) »1° velikaš, državnik, ministar, 2° (u pl.) toponim (Bosna)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rigai* »vojska, ljudi, pješaci«) iz turske administrativne terminologije: arb. *rixhall*.

Lit.: *ARj* 13, 953. 14, 50. *GM* 366.

riđ, f *rida*, određeno *riđi*, *rida* (16. v., Vuk) = *řiji* (čakavski. Istra) = (ali) *riđ* (ŽK), također slov. *riđža*, »1° (boje dlake domaćih životinja) između crvene i žute, 2° (u toponimiji) zemlja«. Nalazi se u većini slavina, baltoslav. i praslav. *rydjb. Proširen na -*ast ridasi* (Vuk). Poimeničen u f *rida* (koza, krava) = *rida* (kobilica, Vinkovci) = *rida* (Bolfan kod Ludbrega) »riđovka«, toponim *Rida*, na -*bc ridac*, gen. -*dea* »vo ridaste dlake«, na -*tk ridak*, gen. -*čka* »jarac, patka« prema -*bka rička* (ŽK) »1° krava, 2° kobilica, 3° koza, 4° patka«, od gen. *rička* stvoren novi nominativ sing. *ričak* m prema f *ruka* »patka, anas boscas« [usp. i pod *riga*], *ričko* (Medak, Lika) »konj, vo«. Na -*an* (tip *Milan*) *ridan* m prema f *ridana* (Bosna i Hercegovina, Dalmacija, gornja Krajina, Ravni Kotari, ŽK) »1° konj, vo, krava, magarac, jarac, mačak, poskok, 2° (pl. t.) toponim i ime crnogorskog plemena (17. v., Onogošt, Nikšić, u dubrovačkim listinama *Regiane*)«, odatle prema toponimu na -*janin*

m prema f -*janka Ridanin* prema *Ridanka*, prezime *Ridanović*; slov. *rijan* (Bela Krajina); na -*anka ridanka* »1° krava, 2° riđovka (Zagreb)«; odatle hipokoristik *rido*; *ride* n (Bosna i Hercegovina) »jarac, koza«. Na -*ilo ridilo* (Bosna) »jarac«. Na -*ava ridava* (ŽK) »krava«. Na -*el* m prema f -*eia rides* m »jarac« prema *rideša* (Vuk, Grbalj, upor, prezime *Ridešić*) »koza«. Na -*oš ridos* (Bastaji) »vo«. Na -*ota ridata* (Lika) »vo«. Sa madž. -*o* > -*ov ridov* »pas«. Na -*ova ridava* (Bastaji, Medak) »krava«, s deminutivima *riđovčica* — *riđovkica* (Lika) »mala krava«, na -*ovica riđovica* »vo, krava«. Na -*ovka* / -*evka riđovka* = *ridevka* (Zagreb) »1° zmija (Kralje, Turska Hrvatska, Hrvatsko zagorje, Vinkovci), 2° krava«. Na -*ulja* (?) *ridulja* »ptica porzana marueta, pirgašica«, *ridulja* (Bosna i Hercegovina) »mačka«. Na -*uša riduša* »1° kobilica, 2° ovca, 3° koza, 4° crvenkasta zemlja, 5° jabuka«, odatle deminutiv na -*ka riduška* (Vrhovine, Lika) »riđovka« = na -*va ridva* (ibidem). Na -*onja ridanja* »vo«. U toponimiji ima i drugih poimeničenja kao *Ridica*, *Ridevštica*. Na čakavskom teritoriju pridjev je slabo potvrđen: *rija* (Kukuljanovo kod Sušaka) »krava«, *rija vola* (Vrnbik, 1639; dual); *rijac*, gen. -*ja* m (gornja Krajina) »vo« ne treba da bude čakavizam, nego prema gen. *ricca* > *rijca* novi nominativ. Čest je u složenicama: *riđobijel*, *riđobrad*, poimeničen *riđobradac*, *riđoglav*, *riđokos*, *riđodorog*, *riđoresa* »koza«, *riđošija* »koza, kornjaš«; *riđoka* (Poljica) »ime kozi« je nejasno, *riđovka* ili *riđookai* Upor. još *riđovka* (Vuk; Golubac) za *riđovka*, gdje se vidi unakrštenje sa *riđ* »hrid«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a: češ. *ryzy*, slvč. *rydži*, polj. *rydzy*, rus. *ryžij*. Jery pretpostavlja ie. u kao i *rys* > *riš*, s raširenjem *s*, dok je praslav. *rydit < ie. *rudios (upor. u galskom *Campi raudu* s ie. dvoglasnom *ou*). Dugo u potvrđeno je u lat. *rHindus* i u lit. *rūdis* »rđa«. Upor. još *rda* i *ruda*.

Lit.: *ARj* 13, 944. 945-948. 953. *Pleteršnik* 2, 429. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečny* 321. 310. *Bruckner* 471.

rif, gen. *rifa* m (Vuk, Vojvodina) = *rif* (Kosmet, Hrvatsko primorje, ŽK) = *reř* (Belostenec, slov.) »mjera za tkanine dužine pola metra, lakat, endeze, aršin«. Nalazi se još u slovačkom i maloruskom. Balkanska riječ njemačkog (možda preko madž.) podrijetla za mjere: ngr. τὸ ρίφ, tur. *rif* (Evljija Čelebija). Od stvnjem. *reif* > madž. *réf* = *r öf*.

Lit.: *ARj* 13, 850. 948. *Elesović* 2, 179. 539. *Mažuranić* 1240.

rifilati, -*ām* impf. (Virje, slov., hrvatski gradovi, objekt *rublje*) »prati« = (sa // > *hlj*) *rihljati*, -*am* (Belostenec, slov.) »grebenati lan«, odatle nepotvrđen glagol *rihati, od kojega na -*alo rihalo* n (Belostenec, Stulić) »greben, gargača«. Glede f > h upor. *Grahovo* (Rijeka) < *Grřfovo*. Od stvnjem. *riffeln*, deminimal od deminutiva *Riffel* f, od *Reff* »Reffkamm«.

Lit.: *ARj* 13, 949. 953. *Pleteršnik* 2, 426. *Štrekelj, DAW* 50, 52. *Weigand-Hirt* i, 551. 589.

rig m (Kosmet) »1° sitan pijesak za sušenje tinte, 2° toponim (smederevski okrug)«. Turcizam (tur. *nh* »Streusand«).

Lit.: *ARj* 13, 949. *Elezović* 2, 177.

riga f (Mrkojevići, u crmničkoj nahiji kod Bara) »patka, anas boscas«. Upor. za mogućnost postanja od onomatopeje uzvik *liga liga*, kojini se u ŽK vabe patke, s promjenom *l* > *r* mogućom u onomatopejama. Vjerojatnije je ipak zbog geografske aree da stoji u vezi s arb. *rik(e~) f* »Ente« i sa *ričak*, gen. -*čka* (Neretva), *rička* f (Dubrovnik i okolica) pored *riđak* m, *riđka* f (Vodopić) = *rička* (Gustav Meyer). [Usp. i pod *riđ*]. Upor. njem. *Ratsch*, *Rätschente* i onomatopeju *ratsch*, koja izražava strah (Brehm, *Tierleben* 6, 233) i kajkavske nazive za patku *regija* (Hrvatsko zagorje, Podravina, Slovenija), *regetaljka*, *regetuša* od onomatopejskog impf, *regetati*. Vodopić ima za mužjaka od *patke* naziv *sljez* m, koji stoji u vezi sa *slezen* m (Kotari u Dalmaciji), *slezenjak* m (oko Nina, Dalmacija), *slezenka* f (ibidem), *slezenjača*, *slezenka* f, možda prema boji biljke *sljez* (v.) »malva«.

Lit.: *ARj* 13, 941. 949. *GM* 369. *Hirtz, Aves* 412. 416. 442. *Godin* 119.

rigai, gen. -*gija* m (ŽK) »(e)reza, kračun« = *rigla* f (Varoš, Slavonija) »zapor, zasun, kračun« = (sa *glj* > *gnj*) *riganj*, gen. -*gnja* (Ljubiša) »oruđe ili sprava za mučenje« [usp. *argon*]. Deminutiv na -*ica riglica* (Belostenec) »lokotić«. Od nvnjem. *rigel*, danas *Riegel*, srodno s *Reck* »Stange«, koje se i kod nas upotrebljava kao tuđica za gimnastičku spravu.

Lit.: *ARj* 13, 949. 952. *Weigand-Hirt* 1, 586. *Skok, ASPH* 31, 474. *Striedter-Temps* 185.

rigati, -*am* impf. (15. v., Vuk) (*iz-*) = *rigat* (ŽK, Kosmet) prema pf. *rignu*, -*ēm* (*iz-*, *pod-* *se*) i iterativ na -*va-* *izrigavati* / *pod-*, *-rigäväm*, *izrigivati*, *-rigujēm*, ie., baltoslav.,

sveslav. i praslav. *rygati*, »erügere, ruotare (s kojim je u prasrodstvu), aufstossen«. Unakrštanjem *podrignuti se, podrignivati se* (Vuk) i *požderati* nastade u Kosmetu *poždrigôvat, -ujem*. Radne imenice na *-vac, -lac, -telj: rigavac*, gen. *-vea* (također toponim) = *rigalac*, gen. *-aoca* = *rigatelj*. Na *-avica rigavica* (također ime biljke »muscari botryoides«, usp. tal. *bulbo vomitorio*), postverbal *podrig* m. Na *-otina* (upór. *bljuvotina*) *rigotina*. Odatle pejorativna metafora na *-ot rigot* m (Kavanjin) »klevetanje«. Samoglasnik *-i* je nastao iz jery-a < ie. *u*, upór. steslav. *rygati*, polj. *rzygać*, rus. *rygab* »isto«. Prijeevoni štēpen ű od onomatopejskog korijena **reug-* potvrđen je u gr. ἔρῳγῆ pored ἔρεῳγομοα »pljujem, bljujem«, lat. *erügere*, dok je u baltičkoj grupi pored *rügti, rügstu* i prijeevoj perfekturna **roug-* lit. *riaugėti* »isto«, lot. *atraugtiēs*, iterativ *raügatiēs* »isto«. Rumunji posudiše *rigai* pored *ragai*.

Lit.: ARj 4, 295. 13, 950. 951. 952. Čorović, *ASPh* 29, 510. Matić, *SlRev* 4, 61. sl. *Elezović* 2, 93. 177. Miklošič 286. *Bruckner* 478. *Mladenov* 560. *WP* 2, 357. Schwyzer, *IF* 23, 308. Johansson, *IF* 8, 172. bilj. Chadwick, *IF* 11, 148. Schwarz, *ASPh* 42, 280.

rigēta f (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni obruč na kotaču, šina, sinja (u ŽK)«. Od furl. *rihete, reghette* (= tosk. *reggetta*, deminutiv od lomb. *rega*) »ferro o nastro di varie misure per cerchi da botte, per imballaggi itd.«. Lomb. *ğ* < *l* > *j* izgubilo je palatalitet u furl., upór. tal. *traghetto* < lat. *trajectus*. Deminutiv na *-etta* od lomb. *rega* < *regula*.

Lit.: *Pirone?* 860. 877. *REW* 7177. *Prati* 821.

riglec ni (hrv.-kajk.?, Šulek) »biljka bellis pérennise. Deminutiv na *-bk rigleček* (hrv.-kajk.?). Nema narodskih potvrda. Možda ju je Šulek uzeo iz slov., gdje je potvrđena kao *rügec, rígljec, rigeljček*. Prema srvnjem. složenici *Ringelbluome* »calendula«, tako nazvana jer joj sjemenke naliče na male prstene. Od stvnjem. *ringila* »1° Heliotrop, 2° kreisförmiges Gebäck«, deminutiv od (*h*)*ring* »okrugao predmet« može da potječe *riglja* f »pokrovac na zemljanu loncu, givka (ŽK), pokljuka«. Tu riječ bilježe Belostenec (kao dalm.), Jambrešić i Stulić.

Lit.: ARj 13, 952. *Pleteršnik* 2, 426. *Weigand-Hirt* 2, 591.

rihta f (1507, Veprinački statut) »sud, suđenje, judicium«. Sa njem. *-er* < lat. *-arius: rihtar* (1465-1581, 1591, Samobor, Jastre-

barsko, Lipnik, Krasić, Okić) »općinski glavnik i sudac«. Odatle prezime na *-evič Rihtarevič* (Dobrinj, 1321), *Rihtarić (laska, 1686)*. Pridjev na *-ov Rihtarovo*, potvrđen u sr. r. kao toponim (Hrvatsko zagorje). Riječ *rihta* nije od nvnjem. *Gericht* n, jer bi se moralo početi od stvnjem. *girihiti*, od kojega se mogao *i* shvatiti kao dativ femininum, i odatle se opet doduše mogao stvoriti novi nominativ *rihta* sa *gi* > *ji, i* i ispuštanjem tog prefiksa, koji se shvatio kao veznik *i*. Ali to nije vjerojatno, jer se *rihta* f može identificirati sa stvnjem. *rihti* f »Rechtswaltung«. Tada ne treba objašnjavati ni rod ni gubitak prefiksa *gi-*. U Veprinačkom statutu stoji: *ovde na Veprince, morememo za vsaku reč pravdu suditi, zač imamo pun stol i rihtu; rihta* je dakle apstraktum. Naprotiv, *rihtar* je od *Richter*, stvnjem. *rihtari* »upravljač«, od *recht*, ie. podrijetla.

Lit.: ARj 13, 953. *Mažuranić* 1248.

rij m (1381, Srbija) »krčevina, proplanak«, postverbal od *rij ati, rijem* impf. (18. v.) »1° kopati zemlju rilom, 2° (Neretva) podorati (Pavlinović)«. Na *-avica rijavica* f »razrivena zemlja«. Toponim: *Rija* f pl., krčevina u džematu Goduši visočke nahije (Bosna). Ne zna se ide li ovamo ili pod *riđ rijai*, gen. *-ača* »riba kaluđerka, ugljivka, chondrostoma nasus«. Samoglasnik *i* je nastao od *e* pred *j* kao u *prije* prema *prežde*. Upor. steslav. *rējati*, bug. *reja se*, rus. *zeab* »gurati«, slov. *reja, rejáva* »Lichtung, leere Fläche«. Usp. *riiti*.

Lit.: ARj 13, 953. *Pleteršnik* 2, 416. *Miklošič* 278. *Brugmann*, *IF* 30, 380-381. *Meillet*, *MSLP* 9, 137-141. (cf. *AnzIF* 1, 164). *Holthausen*, *IF* 35, 132. *Mladenov* 566.

rijedak, f *rijetka* (Vuk, ~ *lešalj, plamo*) — *redak* (ekavski) = *redak, retka* (ŽK) = *ridak* (ikavski; suprotno *gust, mnogi, čest*), sveslav. i praslav. *rēdākъ, obrazovan s pomoću sufiksa *-afta* (kao *uzak*), koji nestaje u komparativu i nekim izvedenicama *redi*, »1° rarus, 2° neobičan, 3° dragocjen (Istra)«, s prefiksom *ob-* *ōbrijedak* »dosta rijedak«. Apstraktum na *-ost rijetkost*. Prilog *rijetko, obrijetko* (*posijati*), *nārētko* pored *nāretko* (Kosmet). Denominal (faktitiv) na *-iti rijēditi, rijedim* impf. (Hrvatska) (*ob-, pro-*), na *-ēti obrijēdjēti, obrijedim*, na *-ati prorējat* (ŽK). [Usp. *i redina* pod *red*]. Postaje od ie. set-baze **erē-*, od koje se korijen **er-* nalazi u prijeevonom štēpenu u *oritii* (v.), *raž-* (v.). Ta se baza nalazi u lat. *rārus, retis* »mreža«. U slavinama je proširena formantom *dh*, a u baltičkoj grupi

formantom *t*: lit. *rētas*, lot. *rets* »isto«. Madžari posudiše *ritka* = *retka*. V. još *reha* »lana rara«, *rehav, rehulja*. Jagić i Pedersen upoređuju i sa lit. *erdvas* »geräumig, weit«.

Lit.: ARj 8, 462. 14, 5. 8. *Kostić*, NJ 7, 229-233. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 323. *Bruckner* 473. *KZ* 46, 234. *Trautmann* 249. Jagić, *ASPh* 20, 48. *Boisacq* 73. *Vaillant*, *BSLP* 31, 44. *Pedersen*, *IF* 5, 56.

rijeka f (12. v., Vuk) = *rijeka* (Bosna, Gradačac) = *reka* (ekavski; čakavski u Liburniji, 1574; 1546. *na Reki svetoga Vida* — *Rika sv. Vida*, Glavinčić, tako i 1458) = *reka*, gen. *rekē* (Kosmet) = (ikavski) *rika* (ŽK), sveslav. i praslav. *reka*, bez baltičkih i ostalih ie. usporednica, »1° flumen, fluvius, 2° toponim (u sg. i pl.: *Rijeka* na Kvarneru i *Reka*, oblast oko dečanske Bistrice, 46 sela = *Reka*, u Vuka, knežina u nahiji đakovičkoj, sliv rijeke *Radike*) = (12. v., lat. dokument) *Roeka* (hrv.-kajk. područje). Pridjevi na *-bn* određeno *njeini* (Danilo, Milićević, Kanižlić, Slavonija), na *-bife* *ryeSki* (Đorđić) = (1640) *kapitan riški* (od kretika toponima *Rijeka*). Na *-janin* etnik (1598) *Andrej Jurković Ricanin*, »námestník« kapetanije kastavske = *Jurša Ričanin*, pod Trsatom = 1607. *Antun Ričanin* prema f *Rešćica* »Rječanka« (narodna pjesma istarska) pored *Reškinjica*; na *-li Rēkalija* (Vuk) = *Rekanac*, od *Rēka* (ne govore ni čisto srpski ni čisto bugarski), odatle prezime na *-iē Rekalic* i pridjev *rekanski*. Na *-avica rilkavica* (Vuk, Bačka, Banat) »vodenica potočara«. Deminutiv *rječica*, toponim u sg. i pl. *Ričica, Rečica* (Kosmet). S prefiksom *po-* *Poreč* (selo, kraj Virovitice i Požege; požeški g. 1702, 1733, ikavski *Poritsch*; 14. i 15. v., Srbija), izvedenica s pomoću pridjevskog sufiksa *-o* od sintagme. Uz taj pridjev treba podrazumjeti *kraj*. Upor. i češ. kolektiv *pořiči* = hrv.-srp. *porječje* i isti prefiks u bugarskom *porój*. Složenica je od sintagme i 1451. *Vrh Rike*, lat. *Verchreka* (1185) = s disimilacijom *r — r* > *r ~ l* *Vrlika* (Dalmacija). Upor. drugu disimilaciju u slov. *Vrnika*. Jat u praslav. *reka* tumači se iz ie. dvoglasa *oi* i pretpostavlja se *roi-qa* od prijeevoja baze **erei-*: **eroi-*, koja se nalazi u lat. *rivus*, ags. *riih* »isto«. Bez sufiksa *-da* ista se baza nalazi u steslav. i aro/6 »conf luxus, Zusammenfluss, confluent«, *izroj* »fluxus seminis« > češ. *zdroj* »izvor«, posuđeno u rum. *șiroi* »Strom, Bach, Flut« = (Banat) *șironiu* = *șilău* (Moldavija) = *șirboi*, s glagolom *a șiroi* — *șirui* »strömen«. Suglasnik *j* mjesto *i* tumači se onomato-

peizacijom. Ovamo još *roj* b i steslav. *narojb* »Andrang«, odatle rum. *noroi* »blato« i izvedenica na *-eib* > *-eală noroială* »blato«; glede *na-* > *no-* upor. *norod* < *narod*. Za prefiks *po-* u *Poreč* i bug. *porój* »1° Gebirgsbach, Giessbach, 2° Platzregen, 3° toponim« nalazi se paralela u arb. *perua*, određeno *peroni* »Flussbett, Bach« < ie. **per-* ili *pa-ren. Upor. i arb. *ritē* »vlažan«. Drugi dio prve, iliro-traćke riječi bio je latiniziran na Balkanu u *parīvu > rum. *parau*. Tako je mogao nastati i *paroj* (Crna Gora, u toponimu *Parojske njive*) = *poroj* (Makedonija) kao slavizacija iliro-traćke riječi *renu > *ronu > arb. *-rua*. Korijen te prefiksalne složenice sadrži i arb. *krua* »izvor« < *kē-* + *rua* < *rēnu*. Upor. isti korijen i u hrv.-srp. *roniti* (v.). Što se tiče ie. pretpostavke *roi-qa za praslav. *reka*, treba ipak istaknuti veoma značajne izvan-ie. usporednice, kao što su u južnokavkaskom jeziku andi i mingreli *rekka* »ravin« i u euzkara (Baski) *erreak* > (*Gascogne*) *arrec* (dočetak se piše i *-cq, -que, -gué*) »ruisseau«, iz čega izlazi da bi praslav. *reka* mogla pripadati pred-ie. supstratu. Arbanasi posudiše *rekē* »Bach« iz starosrpskog ekavskog narječja.

Lit.: ARj 14, 5. 8. 51. *Elezović* 2, 172. 176. *Hamm*, *Rad* 275. *Šurmin* 193. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 475. *KZ* 45, 104. *Mladenov* 566. *WP* 1, 139. 141. *Joki*, *IF* 37, 91. *Isti*, *Stud.* 74-75. *IJb* 10, 180. *Tiktin* 1062. 1437. *Erekért*, *Die Sprache des kaukasischen Stammes* 123 (cf. Bertoldi, *ZRPh* 37, 147). *GM* 363. *Boisacq* 712-713. *Matzenauer*, *LF* 18, 250. *Brugmann*, *IF* 19, 384. *Diculescu*, *DRom* 4, 491. (cf. *IJb* 12, 128). *Vaillant*, *Ivišev zbornik* 389-90. *Skok*, *Rad* 224, 140-141.

rijep m (Morača, Crna Gora) »biljka bodljikavi čičak«. Da nije u vezi sa steslav. *rpēina* »Platane« ? (v.).

Lit.: ARj 14, 13.

riješiti (se), *riješim* impf., pf. (13. v., Vuk) = *rēšiti* (ekavski) = *risiti* (ŽK, ikavski) (*od-, raž-*) = (krivom deprefiksacijom ispuštanjem početnog *o-* i *raž-* u prefikslnim složenicama) *driješiti, drlješim* impf. (16. v.) = *driēšt* pored *driēšat* (Crnica) = *drīšt* (Lumbarda, Korčula, protivno *svezati*), balto-slav., sveslav. (osim polj.) i praslav. *resiti*, »1° solve, 2° poništiti, raskinuti, 3° osloboditi, oprostiti, mentovati (religijski jezik, od *grijeha*), 4° (intelektualni, sudski jezik, objekti *pitānje, naučne zadatke, probleme*) odgonetati, doći do rezultata (u)«, iterativ na *-va-* *rješavati, rješavam*. U prefikslnim složenicama na *iz-*,

raz- umeće se *d* kao prijelazni suglasnik već u stcslav. *razdřešiti* > *razdřešati* (Domentijan) > *razdriješiti* (Vuk), *izdriješiti*, *izdriješim* = (ikavski) *izdrišiti*, *razdřešivati*, *-dřešiv m*, na *-ovati adresovat*, *-ljetem* (Kosmet). Pridjev na *-iv rješiv* (*ne-*, *raz-*, *neraz-*), apstraktumi na *-ost rješivost* (*ne-*, *neraz-*), na *-idba rješidba*. Postverbal *razdrěh* (stari rukopis). Na *-ilo řešilo* (Istra) »otkupnina u vidu kobase, vina, novca, što momak koji uzima djevojku iz drugog sela, treba da dade tamošnjim momcima«. Arbanasi posudiše iz starog ekavskog *reshituně*, *reshit* »oprastam«. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u prijevodu perfekturna *roz-: *reis-, kako pokazuju baltičke usporednice: lit. iterativ *raisiti* »vezati« prema *rišti* »isto«, *rišls* »veza«, lot. *raisit*. Taj se korijen nalazi još u sänskr. *resati* (3. 1. sing.) »povređuje se«, avesta *raēša* »pukotina«. To je raširenje s pomoću *5 > h* u slavina ma ie. korijena *rei-: *roi- »ritzen, reissen«. Uspoređenje s baltičkim usporednicama kaže da je prvobitno značenje od praslav. *resiti* nastalo deprefiksacijom od *razdřešiti* bilo »odvezivati, razvezivati = razlučivati (upor. zamjenu za *resiti* polj. *rozluszczyć*)«. Vrlo je vjerojatno da znači raznju ljuštenja oraha i da je praslav. *ozeiib* (v.) u vezi s osnovom glagola *resili*. V. još *rezali* i *lijeha*.

Lit.: ARj 2, 778. 4, 161. 13, 516–7. 14, 13. 53. Kušar, NVj 3, 325. Pintar, ASPH 30, 310–312. Miletić, SDZb 9, 392. Elezović 2, 19. Miklošič 2^{^^}. Holub-Kopečný 322. Bruckner, KZ 51, 241. ZSPH 4, 217. Mladenov 560. GM 363. Rešetar, ASPH 36, 543. Fraenkel, Mněma Zubatyj 11–12. Kurz, ibidem (cf. Slávia 7, 364). Vaillant, RES 22, 9. 26. 29. Iljinski, RFV 69, 12–23. (cf. IJb 1, 164). Pedersen, IF 5, 29. WP 2, 343.

rijobārbar m (Perast) = *rebarbara* f = *rabarbar* (Belostenec, Dubrovnik) = *rabarbaraq* (Vinkovci) = *rabarbar* (Rab) »biljka rheum barbarum«. Od tal. *rabarbaro* = *reobarbaro*. Za tu ljekovitu biljku postoji i balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ravend* < ar. *rawānd*): *rāven*, gen. *-ena* m (Kosmet) = *roven* (Piro) = *ravent* = *ravend* (BiH) = (bez n) *raved* = *rēved* (Vuk, Dubrovnik) = *revēn* (Stulić, Šulek) »gentiana lutea, košutina brada, srčanik« = *revanj* = *rēventa* f (Bosna, Popović) = *revnik* (Zore); rum. *revent*, bug. *revén*, arb. *revençeni* f, ngr. ὀοφέντι = ρεβέντι > cine. *rāvente*. Stulić ima *raved* »reum raponticum«. Šulek ima *ravandija* i »gentiana pannonica«.

Lit.: ARj 12, 832. 13, 413. 415. 800. 907. 909. 910. 14, 16. Elezović 2, 156. Kušar,

Rad 118, 19. Budmani, Rad 65, 166. Korsch, ASPH 9, 664. GM 361–362. REW* 7273. Školjić 532. DEI 3188.

rikati, *riče* pored *-ara* impf. (14. v., Vuk) (*iz-* *se*, *raž-*, *s-*, *za-*) prema pf. *rihnuti*, *-ēm* (15. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *rykati*, »rugire (s kojim je u prasrodstvu)«; pseudojekavizam *rijekati*. Prema prijevodu *sirov-surov*, *stid-studen*, također *rikati*, *riče* (subjekt *vo*, *medvjed*) (*za-*) = *rikati*, *riče* pored *ruka* (Vodice) »isto« prema pf. *riknuti*, *riknēm* (subjekt *vŃ*). Deminutiv *rikoktati*, *-kće* (narodna pjesma crnogorska), možda umjesto *rikotati* [ARJ]. Samoglasnik *ř* je nastao iz jery-a, upor. stcslav. *rykati*, rus. *rykat'*. Postverbal *rik* m, *rika* f, *ruk* m, *ruka* f. Na *-avac rikavac* »1° kašalj, 2° toponim, hidronim«. Rumunji posudiše *a răcni* pored *ragni*. U baltičkoj grupi lit. *rūkti*, lot. *rūkt* »brüllen« pored lit. *rėkti* »kričati«. Ie. je onomatopejski korijen *reu-, *rū-, koji se nalazi u *revati* (v.), *rujan* (v.), ovdje proširen formantom *-k*: *reuk-*, *ruk-*, stvnjem. *rohon*, sanskrit *ruvati* (3. L), lat. *rumor*, *rāvus*, *raucus*.

Lit.: ARj 4, 296. 14, 17. 19. 20. Ribarić, SDZb 9, 188. Miklošič 282. 286. Holub-Kopečný 320. Bruckner 472. Mladenov 364. 561. WP 2, 351. Trautmann 247. Iljinski, ASPH 29, 491. Wood, IF 22, 154. Buga, RFV 75, 141. (cf. IJb 8, 198). Matzenauer, LF 18, 244–245. Kretschmer, KZ 31, 386. 389.

rikša f (15. v., Spovid općena, latinizam) »svada, kavga, tučnjava«. Od lat. *rixa*.

Lit.: ARj 14, 20. REW³ 7342.

riktati (se), *-ara* impf. (Lika) (*na-*, *u-*) = *riktati* (ŽK) = *rihtati* (Krasie) = *narihtati* (ib.), iterativ na *-va-* *riktávati* (se), *riktāvām* (Lika) »popraviti, udesiti, urediti«. Od njem. *richten*, od *recht*, preko graničarsko-njemačkog.

Lit.: ARj 14, 20.

rikula f (Dubrovnik, Mikalja) = *rigula* (Šulek) »pitomo zelje, kao salata, eruca sativa«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *erūcula* (*u > i* kao u *mir < murus*) prema *rukula* (Mikalja) = *rikola* (čakavski, Istra) = slov. *rūkulja* »eruca saliva« < tal.-tršč., tal. *rūcala*, koje predstavljaju učeni tip. Stara je posudenića i slov. *rūklja* f »rutica, Raute« sa sinkopom penultime. Važna je potvrda iz Vladimirovića *rukula aliti riga*, iz čega izlazi da je postojala sa *u > r* i *eruca* (njem. *Rauke**) > *riga* (Poljica, Vrbnik) = *riga* (Hrvatsko primorje) pored deminutiva na

nenaglašeni sufiks *-ula*. Upor. mlet. *ruča*, *ruchetta* »brassiea eruca«. Od lat. *eruca* > furl. *ru*(e) je slov. *ruja* »Schafgarbe, achillea millefolium«. Upor. polj. *rukiew*, *rukula* i arb. *rok* ē.

Lit.: ARj 3, 296. Zore, Tuđ. 19. Pletersnik 2, 443. 448. REW³ 2907. 2998. Miklošič 283. Bruckner 468. Matzenauer, LF 17, 187. Strekelj, ASPH 12, 468. GM 368. DEI 3293.

Rím, gen. *Ríma* m (13. v., Vuk) = *Rím* gen. *Ríma* (Istra), toponim. Etnik na *-janin*, *Rimljanin* m prema *f Rimka*, *Rimljanka* »1° čovjek iz Rima (moderno značenje), 2° zamjenjena za poimeničen pridjev lat. na *-anus*, 3° čovjek iz Rimskog carstva (antičko značenje), 4° katolik, 5° hodočasnik u Rim«. Ktetik na *-bsk rímski*. Odatle na *-ice Rimljanice* »rupe više Prilitora (Crna Gora)«. Složenice: *rimpapa* m (Vuk) »1° papa, 2° katolik« (< tur. *rimpapas* »rimski papa«) = *latinin* »katolik«, u pl. toponim *Rimpape*, *Rimpapici* (Bosna), *rimpapovac*, gen. *-ovca* (Pavlinović) »pristalica rimskog pape«, *rimpapski*, *rimokatolik*, odatle na *-luk rimluk* »katolici«, pridjev *rimokatolički*. Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Nije posudenića praslavenska, jer je taj toponim kršćanstvo proširilo. Samoglasnik *i* mjesto *ō > u* nastao je kao u lat. *cruce* > rom. (furl., mlet.) *croze* > *križ* (tako izvodi Boháč), češ. *kříž*, tj. lat. *r* bilo je palatalnije nego slavensko (v. *repa*); *ru* je dalo isti rezultat kao u *judeus* > *židov*. Ne treba pomišljati da je *Rim* došlo u slavine preko stvnjem. (germanskoga, Mikkola) *Rum*. Miklošičevo i Brücknerovo upoređenje samoglasa i u *Roma* > *Rimi* sa *-ona* > *-in* u *Labin*, *Skradin* nije ispravno; to nije posve identična pojava jer se može dokazati da se *-ona* > *-in* u *Labin* razvilo preko *-un*. Tu treba pretpostaviti *ü > y > i*, što kod *Rim*, češ. *Řim*, polj. *Rzym* nije slučaj. Kao toponim *Rim* se prenosi i u naše strane. Tako se zove selo u kotaru Vrbovsko, mjesto u zagrebačkoj nadbiskupiji i mjesto kod Mirogoja (Zagreb). Od tog toponima postaje opća riječ (apelativ) u Istri *rím*, gen. *rima* »dan proštenja na porciunkulu«. Na *-bc* > *-äc Rimac*, gen. *-raca*, prezime. Pridjev u sintagmi *rimska cesta* »Milchstrasse«, slov. *rimščica* »Orion«. Denominal *porímiti* se pf. (Kanižlić, Pavlinović) »polatinititi se, pokatolitičiti se«. Rumunji posudiše etnik *Rimlean*, *Rimlean* (16. i 17. v.), pridjev *rimlenesc*. Lat. pridjev na *-ānus romānus* očuvao se u više vidova. Najprije kao etnik *Rumun*, gen. *-una*, pridjev *rumunski* (Daničić, tako općenito

kod Srba) — *Rumunj*, gen. *-unja* (Budmani, tako općenito kod Hrvata), *rumunjski*. Odatle na *-as Rumunjaši* »graničarski naziv za dva rumunjska graničarska puka«. Novija je posudenića za *Vlah*, kako se i sada nazivaju Rumunji u Banatu i Cincari u Makedoniji. Samoglasnik *u* je zamjena za rum. jery *î* < lat. *ā* pred *n*. Odatle u 14. i 15. v. na nenaglašeni sufiks *-ia Romanija* naziv je bizantinskog carstva (isprava cara Dušana 1348: *spisasmomena metohijama po Srblijah i po Romaniji*) = *Rumānija* (1493: *baša Rumanije**), tako i u tursko-slav. dokumentima (1459. pismo cara Murata, gdje se pravi razlika između *Natalija* = *Anadol* i *Romanija* »evropski dio carstva oko Carigrada«, kod Vetranića *Slavna Romanija tér Turkom služi*, kod Pavića *blizu Carigrada gdi no jeste Romanija sada*). Upor. tur. *rumāni* »bizantinsko-grčki«. Pridjev *romaniški* (*baša, kadija, car, zemlja*, 1483–1492). Pridjev *romanski*! *Bajazit romanskijem zemljani gospodin*. U našoj toponomastici je *Romanija* (Vuk, narodna pjesma) gora u Bosni blizu Sarajeva, dvije mahale u sarajevskom kotaru. Ne zna se pravo što znači taj toponim. Upor. još lično ime *Roman* (13. v.), m pl. *Romani* (Foča, selo), prezimena *Romanic* (Hrvatska, Srbija), *Romanovu* (Srbija, 1666. Koprivnica), koje može biti od ličnog imena *Roman*; toponim *Romanovići* (sarajevsko polje), *Romanova* m pl. (dva sela, Vranja, dvije mahale kod Bosanske Gradiške). Livada *Romanovica* (Bučje, Slavonija), *Romaniconji* m pl. (porodica, Požarevac). Toponim bi se mogao odnositi i na srednjovjekovne Vlahe, koji su u svom jeziku očuvali za sebe latinski naziv. Ovamo ide još pridjev na *-j Romanj dol* (14. v.), odatle poimeničen femininum *Romanja* f (džemat, sarajevski kotar), na *-ka Romanjka* (mahala, Ljubuški, Hercegovina). Od *romanus* potječe i ime biljke *romanika* »chamomilla romana«, njem. *römische Kamille*, madž. *romai szegfű*. Latinski pridjev *romanus* na 11 raznih načina prilagođuje se jeziku: *roman*, gen. *ramna* »chrysanthemum leucanthemum«, *ramen* (Lika) »volovske oko, achillea millefolium, anthémis nobilis, jařmen (Šulek)«, *rāmenak*, gen. *-ēnka* (Vuk, Crna Gora), *roman* (Mikalja), *rman* (Šulek), *romanika* (Mikalja), *ravan* = *revan*, *ramina* (Šulek). Tako je i u ostalim slavina ma: slov. *armān(ec)*, *erman* = *rmān(ec)*, *romān*, rus. *ramen*, *romén*, *romaška*, češ. *rmen*, *rumenek*, *heřmánek*, slvč. *rumaňok*, polj. *ruman(ek) ilā*, što sve Bruckner izvodi iz gr. ῥωμαίηλον > lat. *camomilla* (v.). Pridjev *ramanski* (Stulić) »camomillino«. Upor. još

rum. *roman* = *romon* (Erdelj) »matricaria«, *romanita* i *romaniùt* = *mamoriță* / *mom-*. Od priloga *romanice* (*loquf*) > stfr. *romanz* > tal. *romanzo* nastade internacionalni naziv za književnu vrstu *roman*, gen. *-ana* m (19. v.) i naziv za književni smjer *romantika* f = *romantizam*, u 15. v. *rumanac* (*trójski*, rukopis 1468, ili još stariji iz 14. v.) = *sb bogomb pocimaemb zomanьcb* (16. v.). Od *Roma* postoji još gr. pridjev na *-αῖος* *Ῥωμαίος*, koji je ostavio tragova kod nas: stsrp. pridjev *rumbskb*, *rumski* 1541. od *Rum* »Grk«, u tur.-slav. *zemljam rumskijem gospodin* (1512, 1513), u naslovu sultana, 1501. razlikuje se u naslovu *zemljam rumskim i romanskim*, kod Gundulića *beglerbeg rumski*. I steslav. *ruminō* (individualni sufiks *-in* kao u *Srbín*). Iz toponomastike ide ovamo po svoj prilici ime planine kod Bara *Rumija* (Vuk), blizu Skadarskog jezera. Odatle *rumijai* »vjetar u Skadarskom blatu«. Upor. navod Rešetarov da u okolini dubrovačkoj *Rnaut znači* »čovjek iz Romanje«. Upor. u Dubrovačkom statutu (II 18, 2) *de Duldno versus Romaniám. Rumska* f (selo, okrug Šabac). Značajno je što Trojanović veli da se seljaci ovoga sela sami nazivaju *Aromuni*. To bi značilo da se kod njih očuvao cine. *aromân* < *romanus*. To bi trebalo još provjeriti. Ovamo bi mogao ići i srijemski toponim *Ruma* (Reljković), odatle etnik *Rumljanin* m (Vuk) prema f *Rümljanka*, pridjev *rumski*. Badrić ima *cesar od Romei*, a Miklošič *Romejaninb* i *rombskb*, *Bella Rum* »pokrajina Ilirika«. Ovamo ide ar. > tur. *Urum* i horonim *Urum-ili* »rumska zemlja» > *Rumelija* (Vuk) pored *urume(n)lija* (Bogišić), *spahije od Urumelije* (Vuk), etnik *Rumelijanin*, pridjev *rumelijski* (*vezir*) = *rumelski*. Od gr. pridjeva potječe lat. *rōmaeus* > tal. *romeo*, stfr. *romier*, prv. *romieu* »peregrinus» (Dubrovnik) piligrin, hodočasnik«, tal. *vie romea* »ceste koje vode hodočasnike u Rim«. Značajno je i za slavistiku od važnosti da je dočetak *-ieu* bio zamijenjen sufiksom *-ier* < lat. *-arius* > slav. *-ar*, sttal. *ramerō*, upór. kod Du Cangea *romipeta* »hodočasnik«. Na **romarius* oslanja se slov. *romár*, gen. *-r/a*, hrv. *-kajk*. *romár* m (*samoborski romari* u Mariji Bistrici) = *rumar* (hrvatska narodna pjesma) prema f *romanca*, deminutiv slov. *romarček*, pridjev *romarski*, na *-stvo romarstvo*, denominali *ramati* (*na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*) = *ramanti* »hodočastiti«, *rōmanje* n. Spomenuti još treba da se i tal. naziv *Marea* za *Peloponez* izvodi metatezom od **Romea*. Upor. tal. *Napoli di Romania* »Peloponez«. Taj je naziv ušao i u turski jezik, odakle sa *-li*

bosansko muslimansko prezime *Moralii*. Za sve ovo usp. i *romandžati*.

Lit.: ARj 2, 264a. 13. 150. 151. 14. 23. 25. 302. 312. Jagić, *ASPh* 9, 121-136. *Pleteršnik* 1, 6. 664. 161. 2. 270. 328. 429. 437. *Novosti* 31, br. 214. Pirchegger, *ZSPH* 12, 303-308. Bruch, *ZRPh* 58, 343. Spitzer, *ZRPh* 56, 645. *REW** 7368. 7370. 7371. *Tiktin* 1335. Boháč, *LF* 35, 223-236. Vasmer, *ZSPH* 5, 410. Mikkola, *MSNH* 7, 261-279 (cf. *JF* 7, 243).

rima f (južna Dalmacija, Zore, Bilećke Rudine u Hercegovini, Potomje) »přitká, neistesana letva na kutnjem tjemenu ispod crepova, lata (Imotski), debela, dugačka, tri prsta de-, bela motka, što se pribije na čabrun poprijeko da se može nastaviti ploča ili crijep na pokrovu«

Lit.: ARj 14, 24.

rimati, *-ā* impf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dijete*) »pomalo plakati jedući, cmizdriti«. Deminutiv na *-kati řinkati*, *-ā* (Lika). Ovamo ide i *ronjkati*, *-kā* (Lika, subjekt *prase*). Upor. *roktati*.

Lit.: ARj 14, 24. 28. 162.

rimes m (Božava) »impialciatura, špunt (ŽK)«. Od tal. *rimesso*, mlet. *remesso*, poimeničen part. perf. od *rimettere* (prefiks *-re* i *mitlere*), kilát, *remissus*. V. *misa*.

Lit.: Cronia, *W* 6, 119. *REW** 7433. 7197.

rinda f »mrcina, skitnica, lola«. Od madž. *ringyó* »rdava žena«.

Lit.: ARj 14, 27.

rink m (Belostenec, hrv.-kajk.) »1° krug, kolo, prsten, vitica, 2° naušnice, 3° obruč, halka, 4° vrsta (Visoko, Bosna; ovdje nominativ nije potvrđen)« = *rinka* f (ŽK, Belostenec, slov.) »kolobarac, kolce, prsten«. Deminutiv na *-ica rinčica* (ŽK) = *rinčica* = *vindice* (Belostenec, Virje, Slavonija) »1° vitica, 2° ogrlica, 3° (u pl.) naušnice, minduše«. Na *-āc rinkāč*, gen. *-ača* (Martijanec, Đurđevac, Koprivnica) »Ringeltaube«. Od njem. *Ring*, bav. *Rinken*, srvnjem. *rinke*.

Lit.: ARj 14, 27. 28. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

rintati, *-am* impf. (Vuk, Srbija, Lika) »teško raditi«. Na *-alo rintalo* m prema f *rintalica* (Lika). Upor. *rinuti*, *-ēm* (Vuk, Leskovac, Vranje, Srbija; Kosmet, Kosovo polje: *sas lopatu*, *sos motiku*) »izbacivati, glrati«. Ako

je tu upoređenje ispravno, *rintati* je deminutiv na *-tati* odatle.

Lit.: ARj 14, 28. 29.

Rintina f, ovako prepisao Depope (*Starine* 35, 480) s naslova Divkovićeve djela iz 1616. gdje upravo piše *Bosne Ardentine* te treba čitati *Arjentine*, tj. *Bosne Argentine* (v. pod *Bosna*).

Lit.: ARj 14, 53. 961.

rinuti, *-ēmpf.* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *po-*, *s-*, *u-*, *za-*) prema impf. na *-va-rivati* (*se*), *-ām* (Vuk, Lika) = *rivati* (ŽK) (*po-*) = (pseudo)ekavizam *rivevati* (Ljubiša), sveslav. i praslav. **ri-*, »1° trudere, potisnuti, gurnuti, turnuti, 2° (rad ašovom i lopatom, Kosmet, Srbija, bug.) dizati, grepsu đubre ili zemlju«. Odatle na *-tati rintati* »teško raditi (v.)«, sa *-džit* nejasnog postanja *rlndžit* (Kosmet) »rinuti, gurnuti«; iterativ na *-va-rinjivati*, *rinjajem* (Stulić). Na *-javina rinjavina* (Dalmacija, Pavlinović) »gurnjava«. Nejasna je semantička veza s korijenom *ri-* u *irivak*, gen. *-ivka* (Crna Gora) »uže što žene nose breme«. U Kosmem se ta riječ upotrebljava u poređenju: *debelo kaj irivak*. Sa *rinuti* stavlja se u vezu rum. glagoli *a porni* »in Bewegung setzen«, odatle rum. izvedenice *tor-nitura* = na *-Ī6* > *-ealā pornealā* < prema Tiktinu steslav. *parinoti*, *a urni* »von der Stelle bewegen, wegstossen, aufschieben« < prema Tiktinu steslav. *otringti*. Gubitak samoglasa j bio bi kao u polj. *wyrnac*. Postoji mogućnost tumačenja tih rumunjskih slavizama i iz *gnati*, *ženem* > *renem* (v.). Samoglasnik » je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u bazi **erei-* od korijena **er-* »krenuti«. V. *rijeka* i *roj*, *rijati*, *revan*, *roniti*. Upor. za prasrodstvo njem. *rinnen* i gr. *órho*.

Lit.: ARj 4, 296. 7. 585. 14. 28. 30. 45. *Elezović* 1, 227. 2. 178. 393. *Holub-Kopečny* 324. *Bruckner* 461. *Mladenov* 561. *WP* 1, 141. *Trautmann* 243. *Tiktin* 1062. 1697. *Schrijnen*, *KZ* 39, 488. *Boisacq* 1120. *Matzenauer*, *LF* 18, 250-251.

rinjkāš, gen. *-aša* m (Borojević) »rdavo kastriran ždrijebac ili junač« = *rnjkaš*, gen. *-aša* (Lika) »vo ili konj, koji se dobro ne ujalovi«. Od rum. *řincaciu*, od lat. *hernia*. Odatle pridjev na *-ovit řnjkovit* (Kurelac) »isto«.

Lit.: ARj 14, 30. 57. *REW** 4116.

ripa f (Riječka nahija, Crna Gora, Dragagevo, istočna Hercegovina, Guča, okrug Uzice) »1° veliki kamen, lit, litica, 2° busen

zemlje (Srbija)«. Semantički odnos 2° nije jasan. Augmentativ na *-ina ripina* (Riječka nahija) »isto«. Kavanjin ima: *stienske ripe i gomile*, u *kih čovjek ne stanuje, nego miš, puh, gušcer, guje*. Toponimi: *Ripa*, stijena Ripnju na istoku (podunavski okrug), pl. f *Ripe* (*U Ripe*), položaji u gredi (Dobrota više Plagenata blizu Žiljeva). Toponomastičkeizvedenice: *Ripač* (ispaša, Visoko), nazvan po negdašnjem kamenom majdanu (genitiv nije zabilježen), *Ripač*, gen. *-pča*, stara hrvatska tvrđava na Uni (1447, sufiks nije jasan); jasniji sufiks u *Ripanj*, gen. *-pnja* (18. v., beogradski okrug), koji je od *ripa* (prema tome je sufiks naš *-bn* + *Y*). Sa istim je sufiksom *ripanj*, gen. *ripanja* (Poljica, Retkovci u Slavoniji) »lappa personala, biljka ljekovita«, ali neće biti od išle osnove, jer se nalazi u češkom *f open* i *pol*), *řzepieň*. Bil će od *repa* > *ripa* < *lal. rapa* (v.). Za *ripa* »kamen« nalazi se polpuna paralela u rum. *ripa* »abschüssiger Ori, Abhang, Schlucht, provalija«, megl. *ropa* »provalija, kamen«, istro-rumunjski (Čiči) *arpă* »stijena, kamenila provalija«. To je balkanska riječ: arb. *ripe* »Bergabhang«. Zacijelo je ilirskog podrijetla. Rumunjski pastiri donijeli su preko Karpala lu riječ Poljacima *rupa* (Taire) »velika hrpa razmrvljena hridnog kamenja«, ukr. *rypá* »steiler Abhang«. U hrv.-srp. može biti ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha, a može biti i od ilirskih slarinaca. U posljednjem slučaju može bili u vezi sa *gripa*, *fripa* (v.).

Lit.: ARj 14, 30. Koslić, *NJ* 3, 50-52. Vuković, *NJ* 3, 183-186. *Pucaziu* 1467.

ripar m (1555, Samobor) »vrsla groša«. Od srial, *riparius*, njem. *gerippter Groschen*. Ali kako postoji i oblik *repar* (16-18. v.) vjerojainije je prema *repa* jer je taj novac imao lik repe; njemački se zove *Riibener*, dakle je kalk prema njemačkome.

Lit.: ARj 14, 31. *Herkov* 2, 344-346. 364.

ripati, *ripām* impf. (Leskovac, Pirol, isločna i južna Srbija, bug.) = *ripāt*, *řipljem* pored *-am* prema pf. *řipiti*, *řipim* (*na-*) = *řipit* (Kosmel) (*pre-*) i *řipnuti*, *-ēm* (Zaplanje, Leskovac, isločna i južna Srbija) = bug. *řipna* »skakali, skočili«. Prema Mladenovu korijen je išli koji i u *rinuti*, *rijeka* (v.), lj. od ie. baze **erei-*, raširen formantom p i u srodstvu je s njem. *reisen* (*reiten*), koje predstavljaju raširenje formantom i. Nije uvjerljivo, jer je riječ izolirana među slavinama. Njem. *reiten* ne ide zajedno s *reisen*. Elezović upoređuje sa *džlpit* (Kosmet), *dipiti* (v.), *•dipati* (ŽK), koje je zacijelo onomatope)skog

podrijetla. Suglasnik *r* mjesto *dž-*, *d-* može biti onomatopejska varijanta.

Lit.: ARj 14, 31. 32. *Elezovič* 2, 178. *Mladenov* 561. *WP* 1, 140-141.

ripida f (Vuk) »okrugla na drvo nasadena ikona (crkveni termin pravoslavaca)«. Kod Stulića *ripina*, 1222—8 *rithida*. Ovamo *ripidij* m »lepeza, mahalica«. Od gr. ριπτις, gen. -ίδος, -ίδιου. Oblik *ripida* je od grčkog akuzativa singulara.

Lit.: ARj 14, 32. 44. Vasmer, *GL* 128.

ris¹ m (Vuk), sveslav. i praslav. *ryzъ*, »1° lynx, Luchs (s kojima je možda u prarodstvu), 2° vampir (Istra)«. Pridjevi na *-jí risij* (~a *koža*) = *risi*, na *-ov risov* (~o *oko*), čest u toponomastici u vezi s apelativima *greda*, *ljut*, *kose*; poimeničen na *-ovska risemina*, na *-ovski* (upor. *lavovski*) *risovski*. Složenica *risopas* = slov. *risopes* (glede drugog dijela v. *pás*). Rumunji posuđiše *ris*. = *ris*, *risop* (~op nejasno) »pärдалис«. U baltičkoj grupi kao i u grčkom i germanskom mjesto *r* stoji *l*: stprus. *luyysis*, lit. *lūšis*, lot. *lūša*, gr.-lat. *λύγῆ*, gen. *λυγῶδος*, stvnjem. *luhs*. Ta varijanta tumači se iz ie. korijena **leuq-* »svijetliti, svjetlost«, od koje potječe *luč*, *luča*, *luna* (v.). Denominacija potječe od oštrih očiju risovih. Isti korijen postoji i u varijanti *k* mjesto *q*: v. *lisica*, *lisast*. Da bi se izbjegla homonimija s ovim riječima, u slavinama je nastalo unakrštenje **lis* »lynx« sa pridjevom *ris* (~ *riba*, Dragovci, Slavonija), proširen na *-asti risasi* ^*mačka*, Lika) »crvenkast, šarovit«. Taj je pridjev drugog etimološkog postanja. Prijevojna je varijanta od *rus* (v.) < ie. **rudh-so* »crven«. Nalazi se u češ. *rysy*, *ryšavý*, polj. *rysawy* »crven« i čest je u našim nazivima za volove i krave: na *-onja* = *-ota risonja* m, deminutiv *risonjica*, *risota* m »1° imena volova, 2° šaren grah«, na *-ova risova* »krava«, s deminutivom *riska* i hipokoristikom *risa* f (Lika) »krava«, poimeničeno na *-ica risovica* »krava«. Na *-ulja risulja* (Vuk) »krava«. Toponim *Risovac* nejasan je u ovom pogledu. Može se odnositi na *risa* ili na boju zemlje (ilovaču). Upor. na *-ovka risovka* »crvenkasta jabuka«. Mjesto izbjegavanja homonimije Bruckner pretpostavlja dubletu *r-l*.

Lit.: ARj 14, 35-37. *Miklošič* 286. *Holub-Kopečny* 320. *Bruckner* 473. *ZSPH* 4, 216. *KZ* 45, 46. *WP* 2, 412. *Trautmann* 164. Štrekelj, *ASPh* 28, 488. *Boisacq* 590. Pedersen, *KZ* 32, 252. *IF* 5, 39. Matzenauer, *LF* 18, 246-247. Loewenthal, *WuS* 10, 154. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391. si. (cf. *RSI* 3, 348).

riś^a, gen. *risa* m (Vinkovci, Slavonija) »dio: *raditi na ris*, Bačka, Baranja »na dio žetve«. Na *-ar: risār*, gen. *-ara* m (Vuk, Vojvodina, Otok, Slavonija) prema f na *-ica risārica* (Vinkovci) »žetelac, -lica, koji (-a) radi na dio žetve, na ris«. Odatle denominai na *-iti rišanti*, *rišārim* »raditi na dio žetve«. Od madž. *rész*.

Lit.: ARj 14, 34. 35.

risa f (Lika) »Filzborte, nakit za torbak«.

Lit.: ARj 14, 34.

risati, *-šem* pored *risati* (prema *pisati*) impf. (*na-*, *o-*, *u-*) »nekadašnji školski termin za (prostom rukom) crtati«, iterativ na *-va-urišivati*, *-ujem*; na *-ovati risovati* (Slavonija, također rus.). Postverbal: m m (Prigorje) »čarobni okrug učinjen mačem, sabljom ili palošem za zaklinjanje (primjer: *maj pokonji čača... iial v* »ris«, Prigorje)«, pi. *risovi* m »uzorak« (Prnjavor, Vrbanja, Posavina); možda ide ovamo *riska* (Kavanjin) »bora, nabor, mrska«; *naris* (Šulekov neologizam) »nacrta«. Radne imenice na *-ar risar* m prema f *risarica*, s pridjevom *risarski* = na *-ić risač*, gen. *-ača* »1° crtač, 2° mjera ražom (Lepoglava)«. Na *-anka nsanka f* »(školski termin) teka za crtanje«. Apstrakti na *-arija risārija* f (Šulek), na *-stvo risarstvo* n. Na *-etati*: part. perf. pas. *riskečan* (Šulek) »zickzackig«. Nalazi se još u slov., polj., ukr. i rus. jeziku. Od stvnjem. *rlzan*, nvnjem. *reissen*. Noviji je germanizam u školskoj terminologiji *rāzjbret* < njem. *Reissbrett* »drvena tabla za crtanje«, *rajsnēgl* m (/ prema njem. pl.) < njem. *Reissnagel* »punaise«.

Lit.: ARj 7, 586. 14, 34. 35. *Starine* 23, 148. *NJ* 2, 29. *Miklošič* 279. *Bruckner* 472.

rišipula f (Rab, Mikalja, Vladimirović) = *risipila* = *resipila* (Terzić, Pavlinović) = *resibola* (Mikalja) = *risipjela* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *rišipela* (Perast) = *rižipija* (Poljica) = *rešepina* (Bukovica, disimilacija *r-l > r-n*) = slov. *ražapila* < furl. *rosepile* »vrbanac, Rotlauf«. Od gr. ερυσίπελας, gen. -ατός > lat. *erysipelas* > tal. *erisipela* preko *resipola*.

Lit.: ARj 13, 890. 14, 36. Zore, *Tud* 19. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 2911. *DEI* 1520. Sturm, *ČSJK* 6, 71.

riskati, *-am* impf. (Stulić) »plesati, skakati«. Ovamo možda *riskati se* (subjekt *goveda*, Petroj, Istra) »ščetiti se, tiskati se među sobom

(kad se vuku kola)«. Upor. rus. *ryskatb* »bježati, trčati, skitati se«. Postoji varijanta *riskati*, *-am* impf. (Crna Gora, subjekti *svinje*, *divlja patka kljunom po vodi*; taj glagol može biti i deminutiv od *riti*, v.) = *riskati*, *rištem* (Stulić) »isto što riskati« = *ristati*, *riščem* pored *rištem* (Topolovac, subjekt *voda*) »teći«. Posljednja varijanta upućuje na onomatopejsko postanje. Steslav. *ristati*, *risto* »courir«, *riskanije* »cursus« upoređuje se s gr. οπίνω, lit. *ristas* »rapide«, *rišča* (instr. sing.) »au galop«, *raistas* »Brunstzeit«. To posljednje potječe od ie. baze **erei-*, raširene sa *s-*, od koje su *roj*, *rinuti*, *revan*, *rat*, *rijeka*, *roniti* (v.).

Lit.: ARj 14, 36. 40. Ribarić, *SDZb* 9, 196. *Boisacq** 712-713. *WP* 1, 141.

rit¹, gen. *riti* f (Ivekovićev akcenat) = *rit*, gen. *riti* (Istra) = *rit* f (ŽK) »stražnjica (ovako u zapadnim čakavskim i hrv.-kajk. narječjima, u štokavskim istisnuta sinonimima) guzica, prkno (Lika)«. Nalazi se u steslav. *ritb*, slov., češ. *řit'* i polj. *ryc*, luž.-srp. *rit*. Praslav. **ritb*. Pridjev određeni na *-bn ritnī* (Belostenec, Vrbnik, Istra, *-mo crijevo*), poimeničen na *-ica runica* (također slov.). Složen pridjev *malorit*, poimeničen na *-ka maloritka*. Složene imenice od sintagme *ritognjet* (Istra) m »dosadan čovjek«, *ritogredac*, gen. *-greca* m (Psarjevo, Sv. Ivan Zelina) »o raku koji ide natrag«. Prilog na *rit* (2K) »natrag«. Na *-alo: ritale* n (Trebarjevo) »dno«. Denominal na *-ati ritati se*, *ritām* (Vuk, također bug.) = *ritati se* (ŽK) = *ritati se*, *ričem* (Vodice) »bacati se stražnjim nogama (subjekt *životinje*)« impf, prema pf. na *-iti řititi se*, *-lm* (Vuk) i *ritmiti (se)*, *-ēm* (Vuk) = *ritmiti* pored (sa *tn* > *kn* upor. *Tnin* > *Knin*) *řikniti* (Vodice). Odatle pridjev na *-av ritav* »koji se rita«, poimeničen na *-bc ritavac*, gen. *-avca*. Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvoglasa *ei*, kako se vidi iz baltičkih usporednica koje se ne slažu ni u rodni ni u značenju: *rietas* m »gornje stegno«, lot. *rieta* f »noga«. Te su usporednice ipak dragocjene u pogledu semantičkog razvitka praslavenskog naziva. Kako pokazuje hrv.-srp. denominal, kojega se značenje poklapa s baltičkim usporednicama, praslavensko značenje »nates, podex« nastalo je sužavanjem sinogdohe. Usporednice iz ostalih ie. jezika nisu poznate. Bruckner dovodi u vezu s lit. glagolom *riesti* »kretati«, *risti*, *ristas* »brz«, *raiči-oti*, polj. *ryse*, steslav. *ristati*, *rište* (v.) »trčati, brzo ići«, koje je od ie. baze **erei-*. Ako to upoređenje stoji, onda je *ritb* praslavenski apstraktum na *-tb* kao *vlast* i infinitiv na *-ti*. Upor. sa sufixsom *t* lit. *rytas* »jutro < *dizanje,

izlazak sunca«. Prvobitni apstraktum postao je, kako obično biva, u toku vremena konkrétnum.

Lit.: ARj 14, 41. 42. 44. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečny* 324. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 242. *WP* 1, 141. Grünenthal, *ZSPH* 13, 342. Matzenauer, *LF* 17, 162-163. Lidén, *Mélanges Pedersen* 88-94. (cf. *IJb* 23, 200). Loewenthal, *ZSPH* 7, 406.

rit², gen. *rita* m (Vuk) »1° trstenik, trščak, 2° močvarno tlo, barušina, 3° toponim« = 1702. *swatijurski* (= svetođurski) *ritt* = Valjevo (donja Podravina). Augmentativ na *-ina ritina* »1° veliki rit, 2° toponim«. Deminutiv na *-ič Ritić*, toponim. Na *-ača ritača* »avis palustris«. Na *-uša ritusa* »sova«. Na *-av ritav f* (Lika) »trščak, gusto šiblje, šikarje«. Od madž. *rét* »livada« < njem. *Ried*, stvnjem. *hriot* »Schilfrohr« pragermanskog podrijetla. Upor. toponim *Ref-fala* kod Osijeka < madž. *réffalu* »selo na livadi«.

Lit.: ARj 14, 41. Hamm, *Rad* 275, 35. *Miklošič* 219. *WP*, 481.

ritak¹, gen. *-tka* m (Belostenec, hrv.-kajk., Orahovica, Slavonija, Pounje) = *riták*, gen. *ruka* (ŽK) »slama ražena kojom se pokriva krov, snop slame« = slov. *ritek*, gen. *ruka*. Deminutiv na *-čb* prema slov. augmentativa *ritina* »1° deblji kraj posječenoga debila ili snopa, 2° donji dio biljke« i kolektiva odatle *ritinje*. Upor. još slov. deminutiv na *-ka ritka f* »Γ Stengelende des Apfels, 2° der dicke Teil einer Garbe oder eines gefällten Baumes«. Sve su to izvedenice od *rit* »podex« u metaforičkom smislu. V. *rit'*.

Lit.: ARj 14, 42. *Pleteršnik* 2, 428.

ritak², gen. *-tka* m (okolina Bjelovara) »litra, polić (po oke)«. Bit će deminutivna izvedenica na *-bk* od *rit*, gen. *riti* f (Trg, Ozalj) »zemljana posuda za vodu, iz koje se pije kad se radi na polju, krügla (ŽK)«. Krašćanci se rugaju Tržanima da *piju iz riti* »stražnjice«. Deminutiv na *-ka* nalazi se u slov. *ritka f* »ein kleines Gefäss«. Metafora od *rit'* »podex« f (v.).

Lit.: ARj 14, 42. *Pleteršnik* 2, 428.

ritenšpor m (Belostenec, hrv.-kajk.) = *ri-tinšpor* (isti) »biljka delphinium consolida, dragoljub«. Od njem. složenice *Rittersporn* »idem« (disimilacija *r-r > n-r*). Za njemački naziv usp. hrv. naziv *mamuzica* (Karlovac, Virovitica).

Lit.: ARj 14, 43. Šulek 221. 514.

ritež m (Belostenec, Habelčić, Jambrešić, hrv.-kajk.) »gibanica, gužvara« = slov. *rétes* (Valjavec) = rifei. Od madž. *rétes*.

Lit.: ARj 14, 43. *Pleteršnik* 2, 422. 428.

riti, *rijem* impf. (15. v., Vuk) (*iz-*, *ob-*, *od-*, *pod-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *za-*) prema iterativu na *-va-* *-rivati*, *-ām*, samo s prefiksima (nije isto što *rivati* od *rinuti*, v.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *ryti*, »cavare, suffodere«. Deminutiv *izriškati* (Kosmet). Na *-ši* + *-to*: *ruj* m »1° ašov, zašiljeno drvo za kopaње 2° (metafora) krt«, s deminutivom *riljac*, gen. *-ljca* »1° biljka Schweinerüssel, 2° toponim«, Na *-(d)lo-* (praslav.) *rilo* n »životinjska usta, gubica, turin, njuška«, s pridjevom na *-ast* *rilast* (Crna Gora) »koji ima velika usta«; deminutiv na *-ac* *rilac*, gen. *-lca* = na *-ica* *rilica* (Dubrovnik) i *rilčići*, na *-če* *rilce*, augmentativ *rilčina*, s denominálom na *-iti* *riliti* se (čak., Cres) »kreveljiti se«, na *-jati* *rujači* (*se*), *-am* impf. (Paštrovići, Piva-Drobnjak) (*do-* *se*, *na-*, *od-*, *po-*, *u-*) »1° riti, 2° (pejorativne metafore) jesti, 3° vući se«. Na *-ača* *rivača* f (Vuk) »jama«. Na *-ina* *rivina* (Podgora, Dalmacija, Pavlinović) »1° *proda*, gen. *-oii* *î*, koju je voda izrila, 2° toponim u sing. i pl., 3° (*rivine* pl., Lika) strmi obronak«. Na *-otina*: *rivotina* f (Otok, Slavonija) = *rivojtina* (Dubica, Slavonija) »vododera«. Poimeničen part. perf. pas. *rita*, pl. *rite* »dronjci«, augmentativ *ritina* (nepotvrđeno), odatle na *-ar* *ritmar* m (Vuk) »dronjo«, pridjev na *-av* *ritav* (Vuk, Kosmet) »dronjav, prnjav i otrcan«, poimeničen *ritavko* m, *ritavče* m, *ritavica* f (sve tri imenice potvrđene za Kosmet. Hipokoristik *rito* »dronjo«, augmentativ *riturina* f (Rajčić) »dronjak«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: upor. steslav. *ryti*, ry/p, *rylo*, polj. *ryć*, ukr. *ryty*. Kao *kuti*, *kovo* i od te osnove mora se pretpostaviti *riti, *rove* u slavinama. Odatle *rovati*, *rujem* (Vuk, Istra) (*iz-*, *ob-*, *pod-*, *pro-*, *raz-*), s postverbalima *rov*, gen. *rova* (Vuk) »1° graba, 2° (poljoprivredni termin) trap, 3° toponim (u pl.)«, s pridjevom na *-an* > *-an rovan*, toponim poimeničen na *-ik* *Rovnik* (toponim), na *-jača* *rovnjača* f pl. »kućine bez vrijednosti za pokrivanje rova«, deminutiv na *-ić* *rović* (Varoš, Slavonija, Orahovica), *rovićak*, gen. *-čka* »vrsta graha«, s augmentativom na *-ina* *rovina* »1° izrovana zemlja, 2° podrtina, 3° toponim« = pl. *rovine* »1° rov, 2° rovila, 3° toponim«; *obrov*, s toponimima na *-ac* *Obrovac* i *Obrov* »opkop«; na *-iti* *raviti*, *-im* impf. (Vuk) (*ob-*, *pre-*, *raz-*, *u-*, *za-*), iterativ *ravljati* (*ob-*, *u-*), deminutivi na *-ariti* *rovariti*, *rovarim*, na *-ikati* *rovikati* (*iz-*, *raž-*). Na *-ača* *rovača* f »jama«. Na *-bc* >

-ac *rovac*, gen. *-vca* »gryllotalpa vulgáris, ronac«. Na *-ilo* *rovila* n pl. (Crna Gora) »rovine, mjesto gdje se snijeg razgrne«. Na *-iča* *rovica* (Šapčinovac, Slavonija) f »budak, trnokop« = *rovica* »1° srcasta mala motika, 2° kućica iskopana takvom motikom (Slavonija, Požeга)«, odatle denominálom na *-jati* *rovičati*, *-ām* (Orahovica) »kopati rovice«. Na *-anj* (prema *lokvanj*) *rovanj* (Hercegovina, Sinj) »lokvac«. Na *-ište*: *rovišće* n (Baraković) »1° rov, 2° (Hrvatska, Bosna) toponim« = *Rovište*, pi. *Rovista*, toponim (Glina, Srbija), odatle hrv.-kajk. prezime *Romšćanec*. Na *-otina* *rovotina* »izrovana zemlja«. Složenica *kratorovina*. Ovamo ide još poimeničen part. perf. pas. *zē en Ervenik (Dalmacija), upor. steslav. *nvenik* »puteus«. Prema *rita* s prijevornim vokalom *u* pored *ť* (upor. *surov* pored *sirov*, *studen* pored *stid*) *rutina* (Boka, Vuk) »1° rita, 2° (metafora) rutgae« (v. *rutav* od *ruta*), denominálom *rutili*, *-im* »unnützes Ding treiben«. Isti prijevornim prema *riljac*: *rujac*, gen. *-ljca* »rilo, gubica«. Za praslav. korijen **ry-*, **ru-*, *zo* *z* postoje paralele u baltičkoj grupi *raūti*, *ráuju* »ausreissen, ausjäten«, lit. *raūklis* »pljevalo«, lit. *rūtis*. Lit. *rāvas* »graba uz cestu«, stprus. *rawys* »rov« dokazuju da je praslav. *zo* *z* baltoslavenska riječ. Od ostalih jezika upor. lat. *ruere*. Ie. je korijen **ru-*: **rou-* V. još *rvati*, *rt* = *rat*.

Lit.: ARj 4, 299. 13, 700. 702. 14, 41. 43. 188. 189. Vuković, *SDZb* 10, 383. 393. 397. 401. *Elezović* 2, 164. 179. 180. *Miklošič* 285. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 471. *Mladenov* 562. Matzenauer, *LE* 17, 161-162. Hirt, *PBB* 22, 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Meringer, *IF* 18, 243. Iljinski, *RFV* 29, 494-495. Persson, *IF* 35, 212. Scheffelowitz, *WZKM* 21, 131. (cf. *RSI* 1, 278). Wood, *IF* 22, 147. *Boisacq* 286.

ritual, gen. *-ala* m (Kašić) = *retuai* m (Dalla Costa, *ri* > *re* prema mlet. prefiksu ?) »obrednik, trebnik (katolički crkveni termin)«. Poimeničen lat. pridjev sr. r: na *-alis* *rituale*, od lat. *ritus* »obred« > *ritus* »obred«. Sa *-an* *ritualan* »obredni«.

Lit.: ARj 13, 906. 14, 45. *Klaić* s. v.

riva f (Vetranie, Mljet, Kućište, Račišće, Rab, Poljica, Istra, Božava). Od tal. *riva* < lat. *ripa*. Denominálom *arivali*, *-ām* pf. (Perast) = *ariváli* (Kućište) »doći« = *rivati*, *-am* pf. (afereza *a-i* Vrgada) »doći« < tal. *arrivare* < vlat. *ad-ripare*. Odatle na lat. *-aria* > tal. (< fr.) *-iera* *limerá* (Bijela, Boka) < tal. *riviera* < lat. *riparia*. Toponim *Ripànji* m pl. = krčko-rom. *Rapagno* je dalmato-romanski toponomastički

ostatak, kome odgovara u zadarskom arhipelagu ime otočića *Rivanj* s mlet. *p* > *v* i sufiksom *-aneus*, koji zamjenjuje lat. *-arius*.

Lit.: ARj 14, 45. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kusar, *Rad* 119, 23. Cronia, *ID* 6, 119. *Banali* 2, § 375. Skok, *Slav.* 100-103. *REW** 7328. *DEI* 303. Matzenauer, *LF* 17, 163. Jurišić, *NVj* 45, 183.

říza¹ f (13. v., Vuk), steslav., bug., češ., rus., praslav., »1° haljina (Risan), 2° nadramenica, štola, 3° svita, čoha (otočka regimenta), kupovno sukno za papuče (Perušić, Liješće), sitan odrezak čohе (Sarajevo), lang geschnittenes Stück Tuch (ŽK), 4° vez«. Pridjev na *-an* > *-an* *rlžan* (Stulić, Domentijan), poimeničen na *-iča* *riznica* (Vuk, 13. v.) »1° spremište za odijelo, 2° thesaurus«, odatle pridjev na *-ski* *riznički* (1445), na *-jar* *rizničar* (1401) »blagajnik«. Na *-anca* *rizarica* (Banija) »igla kojom se veže«. Riječ *riznar* m (1360) »suknar, krojač« prema f *riznarica* upućuje na njemačko podrijetlo, od njem. *Riesner*. U 15. v. postoji varijanta *striza*, valjda unakrštenje prema *srezati* (s umetnutim *t* u grupi *sr*). Riječ je kulturna, koju posuđuje Rumunji *rizá* *ř* (pejorativni Semantem) »Lumpen, Lappen«, Arbanasi *rize* »Taschentuch, Handtuch«. Postanje se razno tumači. Prema Iljinskom i Mladenovu potječe od ie. korijena **rei-g-*, koji je u *rezati* (v.). Prema Matzenaueru u prasrodstvu je s lit. *rizios* pl. f »apparatus, armatura«, lit. *ryzai* m pl. »laciniae, panni detriti«. Drugi izvode iz srvnjem. *Rise* »marama s kojom su se gospoda zamotávala«. Holub dovodi u vezu i sa srlat. *rasum*, srg. *rásoov*, koje se time luči od njem. *Rasch*, tal. *rascia* < srednjovjekovna *Raša* (v.).

Lit.: ARj 14, 46. 47. *Mažuranić* 1009. 1249. Jireček, *Staat* 2, 66. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečný* 324. *Mladenov* 561. *GM* 367. *Tiktin* 1331. Iljinski, *RFV* 74, 1, 119-140. (cf. *Slávia* 3, 579. *JF* 5, 186). Matzenauer, *LF* 17, 163-164.

riza² f (Kostajnica) »dječja igra na puceta, kod odraslih na novac«. Denominálom *rizati* *se*, *rižam* »igrati se rize«.

Lit.: ARj 14, 47.

rizbok m (ŽKU) »vreća, Sack«. U vezi je s njem. *rüsten*, ali građevinarski izraz *Rüstbock* »écha faud« ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 14, 47. Skok, *ASPh* 33, 369.

rizik (15. v.) = *riziko* (Božava, Vitezović), prilog, pridjev, »pericoloso«, *ariziko* (Vrbnik, *a* < *od*), prilog, »kako se čuje«. Proširen na *-an*

> *-an* *rizičan*, *rizični* (Ljubiša) = (disimilacija *i* — *i* > *e* — *i*) *rezičan* (Kuhačević). Poimeničen *rizik* m = *rezik* »odvažnost, opasnost«. Denominálom na *-ati* *rizikati*, *-am* impf. (Vuk) prema, pf. *riziknuti*, *riziknem* (Lika) »usuditi se«. Upor. arb. *rizika* (grecizam po naglasu). Od tal. *risico* < gr. *ριζικόν* »Klippe«. Kao talijanski trgovački termin postao je internacionalan. Od fr. *risquer* istog grčkog podrijetla part. prez. proširen na *-an* > *-an* *riskantan*, na *-irati* *riskirati*. Od tal. *rischio* > *rise* m (Istra) »pogibelj«, pridjev na tal. *-oso* *riščoz* (Vrbnik) »pogibeljan«, na *-an* > *-an* *riscau*, f *-ana* (Istra). Denominálom na *-ati* *riscafi*, *-am*. pf. (Perast, Crna Gora) »izložiti se pogibelji« < tal. *rischiare* (*ch* > *č* prema mlet.).

Lit.: ARj 14, 47. 39. Cronia, *ID* 6, 119. *REW** 7289. *Miklošič* 279. *GM* 367.

riziko, gen. *rizika* m (Dubrovnik) »mineralno sredstvo koje vrlo izjeda«. Od tal. *risigallo* »realgar«.

Lit.: ARj 14, 48. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3263.

rizma f »mjera papira, fišeka, baruta«. Od tal. *risma* < ar. *rizma*.

Lit.: ARj 14, 48. *Lokotsch* 834. *REW** 7343.

Rmanj, gen. *Rmanja* pored *Rmnja* i *Hrmanj*, potvrđeno 1448. v *Rmni*. Latinske su grafije *Ermen* (1449), *Ermeny*, *castrum Ermin* (1431). Piše se i *civitas Erman* (1494) i *civilas Orman* (1495), *Hermann*, *Hermanj*, *Ērman*. Sve te grafije predstavljaju u *er* \ *or* hrv. sonantno *r*, a *u*, *e*, *i* poluvokal, dok je *h* dodan sonantnom *r*. Toponim je izoliran. Nigdje se ne opetuje ni u hrv.-srp. ni u slavinama. Teritorij na kojem se nalazi, označuje se u 15. v. in (ili *dé*) *Lappacz*. Iz navedenih se potvrda vidi da se tako zvao župski grad plemena *Lapac*. Ime plemena očuvalo se do danas u ličkoj toponimiji (*Donji Lapac*, v.). U gradu (*castrum*) *Rmnju* sjedište je plemenskog *stola lapačkog*. Pridjev na *-ski* je *rmanjski*: 1448. spominje se *Dragovolja*, *graščak* (= castellanus) *rmanjski* i *knez stola lapačkoga*, 1451. *Ivaniš sudčeh varoša rmanjskoga*, 1451. *Mi gospodin Domša z Vladihovič*, *Dalmacije i Hrvat banovac*, *damo viditi Vam knežem našim irmanskim, županu i sudcem stola lapačkoga*; 1551. spominje se *manastirb Hemanš*, koji se piše i u f *Rmanja*. *Kastrum* (grad, varoš) *Rmanj* nalazi se na ušću *Unca* (deminutiv od *Una*, upor. u Ru-

munjskoj *Öhet*, prtok rijeke *Olta* < *Aluta*, rus. *Donee*, prtok *Dona*) u *Unu* < *Oneo*, *Oeneo* (kod pisaca, v.). Držeći se naziva *Maior Vlachia circa metas Bosnae et Corbaviae* iz g. 1373 (upr. Peisker, *Zeitschrift des Mstor. Vereins für Steiermark* 15, 197. i *CD 14*, 528) može se uporediti taj toponim s recentnim toponimima i oronimima *Romani* kod Foče, *Romanija* (planina kod Sarajeva), *Romanovci* kod Bosanske Gradiške, *Romanovac* (brdo na specijalki austrougarskog generalštaba 28/XIII), nadalje sa *Roman* kod Vrača, kod Trnova u Bugarskoj (Jireček, *Christ. Element* 46), tj. to je ostatak vlaške toponomastike, vlaških pastirskih kretanja po Balkanu, prema njihovu domaćem nazivu *romanus* > *rumin*. Ali može biti i drukčije. Hrvatski župski gradovi nastaju vrlo često na predslavenskim utvrđenjima, kako svjedoče *Nin*, *Skradin*, *Makar*. Nije isključeno da je *Rmanj*, jer se nalazi na ušću dviju rijeka, predslavenski toponim.

Lit.: *ARj* 14, 55. Skok, *ZRPh* 38, 552., br. 4.

rmija f (Crna Gora) »konjska bolest u grlu (u *BI I*, 348 daje se i opis bolesti)« = *armija* f (Vuk, Crmnica) »bolest mazge« = *armija* (Kosmet) »konjska bolest, teška kihavica kod ljudi, u ironičkom smislu«. Glede *ar* > *r*, v. *Rbanija* s. v. *Arbanasin* i *rkalja*, s. v. *arkaj*.

Lit.: *ARj* 1, 111. 14, 56. *Elezović i*, 18.

rob¹, gen. *ròba* m (13. v., Vuk) prema f na *-yii robinja* (15. v., Vuk), sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) sluga, 2° sclavus, sužanj, tučak« = *rob*, gen. *roba* (Kosmet, Bratonožići) »3° domaće čeljade, 4° član zadruge, porodice«. Pridjevi na *-ən* > *-an roban* (samo Kavanjin) = na *-ski ropski* (16. v., slov. i bug.), na *-ov robov* (Vuk, toponim), na *-ovski robovski*, na *-in rōbinjin*, na *-iv robiv* (Menčetić). Deminutivi na *-bk robak*, gen. *-pka* m (Vuk) prema f *ropkinja* (18. v.) »isto što rob i robinja«, na *-ica rdbinjica*, na *-če ropče* (Vuk, Kosmet). Ovamo može da ide *robak* m »čmolj, crv koji grize lozje (Mikalja)« (također rus., češ. i polj.), ako potječe od značenja *rob* »radnik«. Apstraktum na *-ija robija* f (Vuk) »1° kuluk, tlaka, rabota, 2° zatvor, 3° (kolektiv) roblje, captivi«, na *-je roblje* n (15. v., Vuk) »captivi« = *roblje* (Kosmet) »domaća čeljad«. Odatle na *-ai robijaš*, gen. *-dša* m (Vuk) prema f na *-ica robijašica*, s pridjevom *robijašev*. Apstraktum na *-stvo ropstvo* n. Denominai na *-iti robiti*, koji u sjevernim slavinama znači »ra-

diti«, dolazi u tom značenju samo kod Belostenca. U tom značenju propao je u hrv.-srp. zbog homonimije s *robiti* »gušiti, gusariti, tolvajiti«, koje je drugog postanja (v.). Zbog istog razloga postoji faktitiv u značenju »učiniti robom« samo s prefiksima *porobiti*, *zarobiti*, *izrobiti*, *izrobim* (18. v.) pf. »povratiti u sužanjstvo« prema impf, na *-te- zarobljavati / izrabljivati, -robljujem*. Odatle poimenačen part. perf. pasiva *rabljenih* m prema *rob-ljenica* (Ivánkovo) »sužanj«, *zarobljenik*, gen. *-ika*, s pridjevom na *-ov zarobljenikov* i apstraktum *zarobljeništvo*. Denominai na *-ovati robovati, robujem* (na-). Riječ *rob* u značenju 1° ima u steslav. varijantu *zabō* »1° sluga«, koja se u tom značenju kao crkvena riječ govori danas samo kod pravoslavaca, nekada je postojala i kod katolika: *rob* m prema f *rabina* 1520 = *robinja* (16. v., Proroci), protivno *slobodna*, s denominaiom *rabovati* (Rosa) »služiti«. Znači još »2° feudalni podložnik episkopa, 3° feudalni podložnik župana«. Samo kod Ranjine potvrđeno je značenje *rob* »4° trud«. Upor. rus. *rob* »rad«. U 13. v. je *raba* f »1° robinja, 2° služavka, službenica, dekla, momkinja (opreka je *slobodna*)« = *rāba* (Prčanj), u Dubrovniku je *roba* »služkinja koja je stoprv došla iz sela u grad« prema m na *-bc rabac*, gen. *rapca* »bijedan sluga (nije dovoljno potvrđeno)«. Augmentativ na *-etina rabetina* (Prčanj, Stulić) »rđava sluškinja«. Staro značenje od *rab* očuvano je prema tome u hrv.-srp. regionalno i u izvedenicama: apstraktum na *-ota rabota* (v.) i u denominaiu na *-iti* od *rab* »trud, rad« *rabiti*, *rabim* (16. v., Vuk, također dubrovački pisci) (*iz-, ob-, po-*) = čakavski *rabit* »1° raditi, djelovati, 2° tlačiti, beglučiti, kulučiti (Lika), 3° trebati, upotrebljavati (ŽK)«, u prefikslnim složenicama *izrabiti*, *izrābim* (Menčetić) »1° istrošiti radanjem, 2° dobiti radnjom, okoristiti se«, *obrobiti*, *obrobim* (Trpanj) »obraditi, izraditi vunu, tj. opešiti je«. Odatle postverbal *porob*, m, *poroba* f i radne imenice na *-lac rabilac* = na *-telj rabitelj* (Bella, Stulić) »radnik« i složenica *zlorabiti*, *zlorabim*, s postverbalom *zloraba* i *zloropaba* f. Fonetska dubleta *rob* — *rab* izazvala je semantičku varijaciju. Oblik *rob* posuđuje Dako-Rumunji i Cincari *rob* m prema *roabā* f »Sklave, Leibeigener, Kriegsgefangener« prema f *robaea*, pridjev na *-aci* < *-ač robaciu* »radin«, prilog *robešte*, apstrakti na gr. *-ia* > *-ie robie* i na lat. *-imen* > rum. *-ime robíme* f »robovi«, denominai *a robi* »1° učiniti robpm, kmetom, 2° služiti«. Pored toga posuđuje Rumunji

i varijantu *rab* u izvedenici na *-ovati, -ujč: a rābui* »Stiefel mit Teer schmieren«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealā rābualā*. Arbanasi posuđuje samo varijantu *rob: rop*, s članom *robi* »1° Sklave, 2° Diener« prema f *robinje*, apstraktumi *roberi*. = *robeni* (Gege) »Knechtschaft« od denominai *robēronj* »služim«. U *robinje* zamjenjuju Arbanasi naš sufiks svojim *robness*, odatle prilog *robnisht*, i pridjev *robtar* »ropski«, s njihovim sufiksima. U madž. *rob* ne može se znati koja je varijanta posuđena. Značajna je njihova složenica *rabsozga*, u kojoj drugi dio *szolga* < *sluga* tumači značenje prvoga dijela. Upor. grčki toponim na Siciliji *Linguaglossa*. Oblik *rob* je prvobitni, od baze **orob-*. Varijanta *α* može se tumačiti na dva načina: likvidnom metatezom praslav. **orb* > *rab* ili prijevodom duljenja *ō* > *a*. Upor. istu pojavu u *latiti* pored *latiti* (v.) i hidronim *Almus* > *Lom* (bug.). U lit. postoji paralela *aprōpti, -piū* »obavljati poslove«. Ie. je pridjevski korijen **orbho-* »sirotan, bez roditelja«, lat. *orbus*, gr. ορβανός, upr. rus. *rebenók* »dijete«, *rebjāta* »djeca«, slav. paralela *otrok* »1° dijete, 2° rob (češki)«, arm. *arbaneanak* »sluga«. U slavinama je poimenačen. V. *rabota*.

Lit.: *ARj* 4, 284. 297. 8, 432. 13, 827. 829. 831. 834. 14, 58. 62. 63. 65. 70. Vuković, *NJ* 4, 50–53. *Elezović* 2, 180. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 459. *KZ* 42, 40. *Mladenov* 54. *Pascu* 2, 206., br. 383. *Tiktin* 1294. Štrekelj, *ASPh* 31, 201–202. *Wijk*, *ZSPH* 16, 425. *Uhlenbeck*, *PBB* 16, 562. (cf. *AnzIF* 3, 58). 27, 116. 30, 261. *Meringer* *IF*, 17, 128. sl. *Brugmann*, *IF* 19, 384. *GM* 368. *Joki*, *Stud.* 5. *Unt.* 85. *Mikkola*, *AnzIF* 21, 207. *Boisacq* 719. *Pedersen*, *KZ* 36, 94. *Kadlec*, *Sborník věd právnických a státních* 22, 294 (cf. *IJb* 9, 221). *Matzenauer*, *LF* 16, 161.

rob² m (16. v.) »1° sukno, 2° plátno«, *róba* f (15. v., Vuk, Perast, Rab, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK, hrv.-kajk.) »1° Ware, hesnap, stoka, trg, 2° materija od koje se pravi rublje, odjeća, haljine; ruho, odijelo (Marulić), 3° baršun (Rab), 4° grabež«. Pridjev određeni na *-bn robnj*. Deminutiv na *-ica rābica*. Augmentativ na *-etina robetina* Zaostrog, na *-uština rābustina* (Lika). Na *-as rōbaš* m (Maini) »poguzitelj«. Od tal. *ròba* < germ. *rauba* »1° (prvobitno značenje) grabež, 2° odijelo«. Upor. arb. *rrob* »odijelo«. Glede semantičkog razvitka »1° plijen (>) »2° odijelo« upor. *odora* (v.). Slov. varijanta sa *p* mjesto *b* *rapati*, *-am* (na-, o-, po-, u-) znači samo »plijeniti«, predstavlja gotsku varijantu *raupa*, preko rom., upor. *ropa* (Arezzo) »roba«. Sa *o* > *u ruba* f (Vuk,

Srbija, Hercegovina, Kosmet, bug.) »1° haljina, odjeća, rublje, 2° roba (Hercegovina)« balkanski je turcizam tal. podrijetla: tur. *uruba*. Na zapadu je starija posudnica možda iz dalmato-romanskoga: *rub* m (ŽK) »stonjak«, kol. *rublje* n. Na *-ača rubača* (ŽK) »1° košulja, 2° plijenidba«. Na *-ina rubina* f (Vodice) »pelene«. Na *-bc* > *-ac rubac*, gen. *-pca* (ŽK) »maramica«. Prvobitno značenje očuvano je u glagolu na *-ati* i *-iti rubat*, *-am* (Cres) (*po-, ob-*) »pfänden«, juridički izraz (12. v., 13. i 14. v., *Istarski razvod*) »pravo poljskog čuvara da nekom na licu mjesta oduzme zalog, kad je in flagrantni uhvaćen da štetu čini«. Odatle na *-ež rubež* m »zalog«, *rubaiina* f »plijenidba« = postverbal *poruba* (Petranović). Odatle u Skopskoj Crnoj Gori *porubnjače*, gen. *-eta* »ženska košulja«. Slov. *rubati* pored *rubiti*, *-im* »praedari, dispoliare«, *obrubili* (Marulić) = *obrubati*, *rubati* »plijeniti«. Upor. striaš, *rubežb*. Krivim rastavljanjem prefiksa *o6-*: *brubati* impf. < *obrubati* »oplijeniti, opljačkati«. Upor. *buliti*. Riječi *rub*, *rublje*, *rubati* unakrstile su se s domaćim glagolom *rubiti* (*odrubiti*, v.) »odsjeći« jednako kao *roba* sa *robiti*. Za *rubača* i si. usp. i *rub*.

Lit.: *ARj* 8, 473. 10, 877. 14, 209. *Elezović* 2, 184. *Mažuranu* 1253. 1267. *Pleteršnik* 2, 731. 873. *Jagić*, *ASPh* 1, 435. 442. *Ribarić*, *SDZb* 9, 187. *Kušar*, *Rad* 118, 22. *REW* 7090. 7092. *Korsch*, *ASPh* 9, 664. *Meyer*, *Ngr.* 4, 77. *Thumb*, *IF* 14, 361.

robinja f (Pavlinović) »vrsta drveta, bagrema«. Od učenog naziva *robinia*, koji je Linné stvorio u čast *Jean Robin-a* (1550–1628), koji je *akaciju* (— *agacija*, v.) donio iz Pensilvanije, a *robiniju* iz Kanade.

Lit.: *ARj* 14, 65. *Prati* 837. *DEI* 3273.

recati, *-am* impf. (Lika) »činiti da se ko odluči na što, sklanjati, nagovarati nekoga na što«. Glagol je deminutivan na *-coti* (v.). Nastao je zacijelo od vokativ *rōde* = *rodače*, koje se često govori od mila pri ulaganju, kad se nekoga nagovara na što: *rode moj*,

Lit.: *ARj* 14, 72. 79. ss.

rod, gen. *rōda* m (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., »Γ Geschlecht, 2° Stamm, 3° Frucht, 4° srodstvo, 5° species, vrsta«, s glagolom na *-iti roditi* (*se*), *rodim* pf. (13. v., Vuk, subjekti *ljudska bića*, *rasline*, *sunce*, nikada životinje) (*iz-, na-, ob-, po-, prepo-, pri-, raž-, u-, za-*) »gignere, generare, parturire« prema impf, na prijetoj *ō* > *a* i *-jati radati* (*se*), *radam* (*iz-*,

na-, po-, prepa-), na -va- rođavati (Otok, Retkovići, Slavonija). Postverbalni *bèzrod* (Ljubiša), odatle *bèzrodica* (Vuk) <= *bezrotkinja*, *izrod*, *narod*, *nerod*, odatle *nerodac*, gen. -oca m prema *nerotkinja* = *nerodiša*, apstraktum *nerodica*, (Vuk), *odrod*, *porod*, odatle *porodica*, s pridjevom *porodični*, *preporod*, *prirod*, *priroda*, *urod*, na -z *záródok*, gen. -tka. Pridjevi su na -bn > -an *rôdan*, poimeničenja na -ik *radnik* »roditelj«, na -ost *rodnost* (Slavonija), *izr'odan*, *nèrođan*, *nerodnost*, *saradan* (Piva-Drobnjak) »milostiv«, poimeničen na -ik *sarodmk* »milostiv čovjek«, *srodan*, *srodnik* m prema *srodnica* »consanguineus«, *srodnost*, *prirodan*, odatle neologizam *prirodnjak* »naturalist«, *prirodnost*, *narodan*, *narodnost* (1835) i rusizam *obnarodovati* »publicirati«. Na -iv *rodív*, na -l *rod-ljív* — *rod-ljívost*, na -ovit *rodovit*, *redovitost*, na -ovan *redovan* (neologizam Šulekov), poimeničen *rodovnik*, *rodovnica*, na -ski *rodski* (17. i 18. v., bosanski pisci), *narodski*. Particip perf. pas. kao pridjev određeno *rodení (brat)* »pravi«, koji se pojačava opetovanjem i sufiksom *rodenasti*, poimeničenje na -ik m prema f na -ica *rodèmk*, gen. -ika prema *rodènica* (uz *brat*, *kíi*). Particip prez. pas. na -im (upor. *poočím*, *pobratím*, *posestrima*) *rodím* (12. i 13. v.) »rođak«, odatle lično ime *Rodím* i *Nerodím* u stsrp. pridjevskim toponimima *Rodímlja* i *Nerodímlja*; particip prez. akt. *rodeia* (upor. *noseća*) žena (16. v.). Brojne su izvedenice među terminima za srodstvo: za »cognatus, -a« na -ača *rodača* »rođakinja«, *rođačica* (Boka, Prčanj, Otok, Slavonija) »kuzina«; na -jak m prema f na -jaka, -iča: *rSdjāk* (Vuk) = *rodijak* (Sinj, Dubrovnik, 1466) = *rođak* (Vuk, ŽK, sa *du* > *d*), s pridjevom *rodákov*, poimeničen na -ina *rodakovina* »više domova nastalih iz jedne zadruge«, na -ič *rodakovič* (Posavina), denominal na -aíi *rodakati se* = *rójak* m (Korčula) »kužin (Lumbarda)«, odatle hipokoristik *ročko*, *rod* m i *roda* m prema *rodaka* f (Vuk), prošireno na -yni *rodakinja* — *rodica* (Kuhačević) = *rójica* (Korčula) = *rodica* (16. v., ŽK, Poljica, Popovo, Hercegovina) »1° rođakinja, 2° duga, iris«, s deminutivom *rodíčica* u značenju 2°. To značenje (2°) nastalo je zbog toga što se zove i *Majke božje pas* = *bogorodica*. Odatle na -ič *rodíčić* m (Bosanska Posavina) »rođičin sin« prema f *rodíčna* »kći rođice«. Na -ika (prema *bližika*) *rodíka* (17. v.) »rodica«. Apstraktum na -ba *rodba* (Istra, slov.); na -ba + -ina: *rodbina* (Vuk, Kosmet, ŽK) = *srodbina* — *rodbina* (jedna potvrda, 16. v., *d* prema *rođen*), kod

dubrovačkih pisaca (unakrštenjem prema crkvenom *roždbstvo*) *rodžbina* (16. i 18. v.). Sveslav. na -telj prema -teljica *rodítelj* (13. v.) prema *rodíteljica* = *rodíteljka* (Vuk), pl. *rodítelji* »parentes, otac i majka«, hipokoristik *rodo* (BiH) »roditelj, otac ili mati«, odatle od *rodítelj*, -ica pridjevi na -an, -ev, -in i -ski, na -stvoi na -lac m prema f -lica *rodilac* prema *radilica*. Na -sivo: *rodstvo* (13. v.) = *rostvo* (Hercegovina), *srodstvo* = (sa *d* od *rođen*) *rodstvo* = (čakavski) *rojstvo* (1325), s pridjevima na -en *rodstven* = *rojstven*, poimeničen *rodstvenik* m prema f *rodstvenica* = (prema crkvenom *roždbstvo*) *rostvo* (14. i 15. v.) »rođenje«. Iz crkvenog je jezika kod pravoslavaca *roždesivo*, *roždanik* — *roždenik*, *roždanica* (14. v., ~e *knjige*, narodna pjesma), *roždastvo* (12–15. v.). Tragova crkvenoj riječi ima i kod katolika: *rožan* (Blato, Korčula) »božični hljeb« = *rožanjak*, gen. -njka (ibidem). Glede *žd* > *ž* upor. *rožastvo* (Crna Gora) = *rožanstvo* (Vuk) »božić«. Na -aja *rodala* (Rab) »rađanje«, na -jaj *rodaj* (Vuk, Jamarica kraj Slavenske Požege) »rođenje«. Na -ež *rodež* m = na -ina *rodina* »plodnost«. Na -ja *ródá* (Srbija, Ljubovija, Azbukovica, Ston) »1° plodnost, 2° (kol.) rod, rodbina«. Na -Uja *rodllja*, *porodilja* f »1° žena u vrijeme poroda, 2° materica«, na -ka *rodiljka* = na -ilo *rodilo* »porodilja 2°«, pridjev na -ski *rodiljski*, pseudojekavizam *rodijeljka*, na -nica *rodiljica* »mati«. Na -ivo: *rSdivo* n (Vareš, Bosna, Varoš, Slavonija) »rađanje«. Na -iSte *rodilšte*. Brojne su složenice od kojih nabrajamo samo neke tipove: *rodoljub* (druga polovina 19. v.) »1° patriota, 2° osobno ime« = *rodoljubac* (značenje 1°), s pridjevima na -an *rodoljuban* i -iv *rodoljubiv* i apstraktum na -ost *rodoljubivost* = *rodoljublje*, neologizam *rodoslovlje*, prevedenica od *genealogija*, *rodonačelnik*. Činjenica da u svim slavina *roditi* ima za subjekte *sunce*, ljudska bića i biljke, nikako životinje, može se objasniti religioznom upotrebom glagola. Sunce se obožava, ono omogućuje nicanje i rast biljaka. Na upotrebu glagola djelovala je prema tome primitivna religija. Kao izraz srodstva riječ je kulturna, koja se posuđuje. Rumunji posuđuje *rod*, *narod*, *nerod*, i s neobjašnjenom promjenom *o* > *u* *rudá*, *rudenie*; Madžari *porond*, *porongy*, *rodina*, *radina* »Geburtsschmaus«. Korijen ovoga glagola nalazi se u slavina *roditi* ima za subjekte < ie. *rodh-no*, što je prijevod perfekta i e. korijena **ueredh-*, *nerdh-* »rasti, visok«, u sanskrtu *vardhatē* (3. 1. sing.) »daje, raste«, gr. pridjev *ὀρθός* »uspravan«, koji je postao

internacionalan (*ortodoksija*, *ortografija*, *ortogonalan*, *ortoezija* itd.), u ništičnom štetenu got. *gawrisqands* »fruchtbringend«. Oba stepena zastupljena su u baltoslav.: slov. *rediti* »hraniti«, *redit* (ŽK) »timariti, hraniti marvu«, lit. *resnas* »jak«, lot. *resns* »debeo«, lot. *raža* < *radiā »bogata žetva«, lit. *rasme*, lot. *rašme* »isto«, sanskrt *rādhuoti* (3. 1.) »bringt zustande«. Nekoji kao Bruckner vežu s ovom osnovom i *rad*, *radi* (v.). Za *narod* upor. paralelu lat. *nařio*, arb. *polem* »Volk« od *lenj* »rođen sam«. Upor. još prevedenicu *rodbstvo ognbno* prema gr. *γεγευά* < *γεεῖννα*.

Lit.: ARj 1, 276. 4, 285. 297. 7, 591. 8, 411. 14, 75-121. Vuković, *SDZb* 10, 399. Ribarić, *SDZb* 9, 179. Elezović 1, 198. 228. 2, 181. Belić, *NJ* 1, 66. Polívka, *ASPh* 14, 135-141. Miklošič 180. Holub-Kopečný 313. Bruckner 459. Mladenov 562. Trautmann 234. Belić, *Priroda* 399. Vaillant, *RES* 23, 252. *WP* 1, 290. Joki, *Stud.* 49. Boissin, *RES* 27, 43. Osten-Säcken, *IF* 33, 253. Frisk, *IF* 49, 103. Walde, *KZ* 34, 512. Wiedemann, *BB* 27, 221. Pedersen, *KZ* 39, 360. Lidén, *Ein baltos!* *Anlautgesetz* 21. sl. Uhlenbeck, *KZ* 40, 553. Scheffelowitz, *KZ* 53, 259-260. Meillet, *BSLP* 29, 38. Matzenauer, *LF* 17, 165-168. *Boisacq* 274. 711.

ródá f (Vuk, Otok, Varoš, Aleksinac; nije općenita riječ u narječjima, nego je književna i saobraćajna riječ) »1° štrk, lelek, ciconia, 2° biljka euforbija«. Pridjev na -in *rodin* (biljka *rodin kljun* »geranium«, toponim *Rodina Kosa*, *rodina koljesla* »zvijezde velika kola ili veliki medvjed«), poimeničen na -bc > -ac u pl. *rodina* i *lastina* (v. *laste*) »proljetni snijeg«. Deminutiv *rodii* m »mlada roda«, odatle kol. *rodíčad*, gen. -i f (Vuk, *č* > *č*) »mlade rode«. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini osim u steslav., slov. samo u dječjoj pjesmi. Čini se da je srodna s lat. *ardea*, gr. (l)pcos[oi] »heron, tal. airone, Reiher«, siisi, *arta*, sved. *arta* »Krickente, Bachstelze«. Ie. korijen (= formula za lingvističko srodstvo) bio bi *er-d, prijetoj *or-d > *roda*, s likvidnom metatezom kao u *rob* pored *rab*, ili **eröd-*, **aröd-* prema *WP*. Značajni su još oblici *agirode* m (Trstenjak; ne zna se gdje se tako govori), koje podsjeća na *hadžiroda* (Đurašin), *hadžirode* (Kolombatović) = *hadžirodo* (Gacko, Hercegovina). Kako se ti oblici, koliko su lokalizirani, govore na jugozapadu, nije isključeno da se radi o unakrštenju s tal. *airone*, *aghirane* < germ. *haigiro > fr. *héron*. Početno *aghi* dovela je pučka etimologija u vezu sa *hadii* (v.).

Lit.: ARj 14, 84. 92-93. Hirtz, *Aves* 1. 151. Miklošič 279. *WP* 1, 147. *Boisacq* 287.

Charpentier, *KZ* 40, 434. Loewenthal, *WuS* 7, 183. Matzenauer, *LF* 17, 165. Strekelj, *DAW* 50, 51. *DEI* 103. 1524. *REW* 3991.

rodlag m (Varoš, Slavonija) »vrbanac, risipjela«. Od njem. *Rotlauf*. Glede *au* > *a* upor. *râbar* < *Rauber*, *porâbali*, *râbarski*, *sera*/ < *Schraub* (ŽK, Karlovac).

Lit.: ARj 14, 107.

rôdula f (Budva) »ševa«. Možda od lat. deminutiva na -ula *hirundula, od *hirundo*, gen. -iníš ili vjerojatnije od lat. *alaudula* > tal. *lodala*.

Lit.: *REW* 4146.

rofijan m (16. v., Dubrovnik) prema *rofi-jana* f (1520) = *rofijanka* (Habelić), denominal *rofijaniti*, apstraktum na -stvo *rofijanstvo* n = *ruf j an* (Božava) = *rufiān* (Rab) = *rufijan* m prema *rufijanica*, *rufijanka*, pridjev *rufijanski*, *rufijanstvo*, deminutiv *rufijančić* »svodnik, svodnica«. Od tal. *ruffiano*, -a = *ruffiano*, -a, izveden na -iano od *ruffa* »rozzo«.

Lit.: ARj 14, 121. 337. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 119. *REW* 7424. *Prati* 849.

rofono m (?), iz 15. v., Novakovičeva *Aleksandrida: otrovnyj jedb ... u glikizmo* (< gr. γλύκισμα »slatkiš«) *príměši ježe naričeb se refne (refene)*, u drugom rukopisu (M) *rofono*. [Usp. ngr. ρόφημα »Suppe, bouillon«?].

Lit.: ARj 14, 122.

rog, gen. *roga* m (13. v., Vuk), baltoslav. i praslav., »1° κέρας, Horn, 2° (metafora, građevinarski termin) Schiefer, Dachbalken«. Denominal na -iti *rositi*, -im »1° pružati rogove, bosti rogovima 2° rogoboriti« = *raziti*, *rozini* »glasom krupnim kao u roga pjevati ili svirati u gajde«. Pridjevi na -bn *rožan*, f *rožna* pored *rožana* < praslav. *ragena, određeno *rožni*, poimeničen *rožnica* (ŽK) »1° Dachsparren, 2° muzički instrument« = na -ik *rôžnik* (Dubrovnik, Hrvatsko primorje, Zagorje), (možda) na -bc *rožanac* »1° luk, 2° toponim (možda je i sufiks -eri), na -jača *rožnjača* (na oku), na -jak *rožnjak* (Vuk, Vinkovci) »prst kojim se na gajdama roži«, odatle denominal *rožnjačiti*; s prefiksom *raž-*: *ražrožan*, s apstraktumom *ražrošnost*, raširen na -at *rožnat* (~o *duge*) »od roga ili rožine«, na -at *rogat* (15. v., protivno *šut*, v.), određeno i poimeničeno *rogati* »đavao«, poimeničen na -ica *rogatica* f »1° svećenička kapa, 2° toponim«, na -uša *rogauša* (Bizovac)

»žena s maramom na rogove«, denominál na *-ati rogatati*, *-am* (Šabac) »(poljoprivredni termin) u vršaju slamu prevrtati«, na *-ast rögast*, na *-en rožen* (Trumbita), poimeničen na *-bc roženac* »lük«, na *-ica roženica* »greda«, pl. *roženice* (Vodice) »frula sa 2 cijevi«, s denominálom na *-jati roženičati*. Pridjev na *-ov* samo u toponimu *Rogova*. Deminutivi na *-bc* > *-ac rožac*, gen. *-sca* (16. v.; Rekaš, Rumunjska) = *rožac* (Vuk) »1° poganac, natek, opnica, mrežica na oku, 2° pletenica, 3° trava«, s prefiksom *pa- parožac* (Zore) »u roga unutarjni i manji dio od roga«, na *-b* > *-ak rožak*, gen. *-ška* (Zoranie) »1° mali rog« = *rožok*, gen. *-ška* »2° kukac, 3° kučića«, sa *pa- parožak* »1° paroščić, 2° rog u vila« = *parušak* (Lika), na *-ić rožić*, na dva deminutivna sufiksa *-6C* + *-ić* > *-čić roščić* (Orahovica) »držak na kosištu« = *račić* (Dubrovnik), *roščići* »1° plodovi rogača, 2° nakit na findei ju«, sa *pa- paroščić* »roščić na rogu«, na *-ić* + *-bk* > *-ićak rožićak*, gen. *-čka* »siliqua graeca«, na *-bka roška* f »1° biljka achenium, 2° ime ovce«, s pridjevom *roškast* »koji ima rožice« i denominálom *roškati se* (Lika) »bosti se rogovima«, na *-ika roščika* (Šapt novac) »neka bodljikava životinja«, na *-jast roščast* »koji ima roške«, na *-enica roščenica* »Dachsparren«, na *-njak čir rošnjak* (Poljica) »anthrax«, na *-bca rosea* f, na *-če rokče*, gen. *-ta* (Kosmet). Augmentativ na *-ina rožina*, pl. *rožine* »dječja igra sa pet piljaka«, *rožina* (ŽK) »ime volu«, odatle *rožinac*, gen. *-nca* »biljka glaucium«, *rožinčina* (metateza od *n*) od *rožnik* »Dachsparren«. Na *-ač rogač*, gen. *-ača* »1° siliqua graeca, karaba, 2° grah, pasulj, 3° kukac«, s deminutivima *rogačić* (Vuk, Dubrovnik, Vinkovci) »grah sa dugom mahunom, boranija«, na *-ica rogačica* »grah«, denominál *-rogačiti se*, *-rogačim*, samo s prefiksima (Vuk) (*iz-*, *raž-*) = s metatezom *razgoračiti*, *-im* (Crna Gora). Na *-ai rogas*, gen. *-áša* »vrag«. Na *-6/* + *-zo*: *rógalj*, gen. *-gija* m (Vodice) »1° uha na suknu, 2° čošak, čoše«, *roglje* f pl., *rogljen* m, deminutivi *rogljić*, *rogljica*; *rogljača* »ime ovci«, na *-as roglas* m »rogač«, denominál *rdgljati*, *-am* (Lika) (*iz-*) »rogljama kopati krumpir«. Od varijante sa / mjesto *lj* je pridjev na *-av roglav* (Lika) »(metafora) razrok, kad ko glavu ne drži jednako već kao vo, gleda svakim okom na drugu stranu, kao što rogovu rastu«, odatle psovke *ròglavica* f, *roglávša* (Lika). Vjerojatno se radi tu o haploglogiji za *rogoglav. Izvjesnija je varijanta *raglici* m pl. »rašaji na rogljama«. Na *-ulja*: *rogulja* f »1° krava, 2° (u pl.) grablje sa dva roga« = *rogulja* (Kosmet) »viljuška«,

s deminutivom *rògljica* (Vuk) »nakit na glavi fesa«. Na *-onja ragonja* m »1° vo, 2° ime ovnu, 3° naziv čovjeku s kvrgom na glavi, 4° čovjek koga žena vara, 5° mjesec u liku srpa«. Na *-oš(a) rogoš* m prema *rògoša* f »ime ovci i kozi«, skraćeno *gasa* f (Kosmet) »ovca s rogovima«. Na *-usa*: *roguša* f »krava« = *roguha* (Mostar) = *rogūša* (ŽK) »mjera kao pedalj« = pl. *roguše* (Dubašnica) »rogato drvo na jarmu«, s deminutivom *rogūšica* »1° čeperak, 2° kolač na rogove (Ston)«, *rogušnjak* (Drežnica, Mostar) »kažiput«, s denominálom *rogūšiti se*, *rogūšim* (*na-*) »dizati uši u vis, čuliti« = (s metatezom) *nagorūšiti se* (Kosmet). Na madž. *-o* > *-ov rógöv*, gen. *-ova* »vo«. Na *-anjuša roganjuša* (Žrnovo, Korčula) »vrst kruha, koji ima rogove«. Hipokoristici *rogo* m prema *róga f* »ovca, koza, krava«. Brojne su složenice: pridjevi na *-rog*: *razrog* (koza), *vitrog*, *vrhorog*, *jednorog*, *dvorog*, *trorog*, *rog* kao prvi elemenat *rogoboriti*, *rogoborim* »činiti žamor, mrljati«, s postverbalom *rògobor* m — *rogòbora* f i pridjevom *ragoboran*, gotovo onomatopeja od sintagme *boriti se rogovima*. Da se osjeća kao onomatopeja, dokazuje varijanta sa *m* mjesto *b* *rogomor* (Kavanjin). Druga je složenica od sintagme *kopati rogom rogakop* (Makarska) »plitka zemlja, koja bi se i rogom kopati mogla«. Slična će tvorba biti *rogobatan* (Lika) s denominálom *rogobátiti se*, *rogòbátim se* (*po-*, *raž-*, *uz-*) — *rogobašiti se* (Lika) »junaciti se, goropaditi se (v.)«, *rogobašan* = *rogobačan* (sa č mjesto í, obratan govor, Dauzatova fausse régression), valjda od *rogom*, *batom* (se. *boriti se*), (kao) *baša*. I *rog* ide među riječi koje se posuđuju: kod Madžara *rag*, kod Rumunja *roškov* »ceratonia siliqua«, *rădușcă* = *răgașcă*, *rugaciu* pored *rădaci* < *rogač*, kod Arbanasa *ročkë* f »metallene Brunnenröhre« < *roška*. U baltičkoj se grupi nalazi u sva tri jezika: stprus. *ragis* »lovački rog«, lit. *rągas* »1° rog kao instrument, 2° Landspitze (upor. ukr. *Krivoj Ruh* = rus. *Krivoj Rog*)«, lot. *ragaras* f. pl. U toj grupi postoji i paralela za pridjev *rogat*: lit. *raguotas* »vrag«, lot. *raguōts*. Ta se baltoslavenska paralela odnosi zacijelo na jelene u njihovoj pradomovini. U ostalim ie. jezicima usporednica nema. Kuša se ipak tumačiti iz ie. jezičnih sredstava. Tako ga Pick, Hoffmann i Prellwitz dovode u vezu s gr. ῥογω »prvi sam, prethodim, vodim«, a Mladenov s njem. *ragen*, a ovo od ie. **reg-* »Stange«, Fraenkel s lat. *regere*. Riječ *rog* igra ulogu i u folkloru. Odatle fraze koje bi trebalo objasniti: *rog žgem na koga* (Belostenec,

Marulić), *zapretati rog u vatru* (Bukovica) »imati opaz na ženu da ne bi letjela u vještice«, *rogom zatvoriti vrata* »kuću obilježiti kao osramoćen«, *staviti koga u kozji rog* (Ljubiša); *u kadi rog*, ŽK).

Lit.: ARJ 4, 298. 7, 592. 9, 657. 658. 660. 14, 122–140. Mažuranu 1257. NJ 3, 150. Bulat, JF 5, 147. Stojković, ZbNZ 29, 60–73. Ribarić, SDZb 9, 183. 187. Elezović 1, 107. 432. 2, 180. 182. Miklošič 280. Holub-Kopečny 313. Bruckner 460. Mladenov 562. Trautmann 235. WP 2, 367. 361. GM 375. Mürko, WuS 12, 340. Fraenkel, WuS 12, 189. Boisacq* 85. 505. Tiktin 1292.

rogādija f (Vuk, Perast, Boka) »1° dar koji se pošalje kome s mora« = *rogatila* »2° darovi kad se djevojka isprosi«. Upor. starokampidanski (Sardinija) *arrobata* — *roadia* (Logudoro, Sardinija) »Frohnleistung, rabota«. Apstraktum na *-ia* (v.) od part. perf. od *rogare* > arb. *me (r)rogue*, (*r)roge* = gr. ῥόγα, srlat. *roga* »Lohn, Sold«, postverbalni od *rogare*. Dalmato-romanski leksički ostatak. Crkveni latinizam je pridjev *rogacioni* m pl. (Kašić, Glavinić) »prosni dani (tri dana prije Spasova)« od apstraktuma na *-io* lat. *rogatio*, tal. *rogazione*.

Lit.: ARJ 14, 127. 129. REW⁸ 7361. GM 367. si. Godin 94.

rògira f (Trpanj, Dalmacija) »lišće, lisnate grančice, koje se brste, brstina«. Dočetak *-ira* upućuje na lat. sufiks *-aria*. Možda je i osnova lat. *radicaria*, od *radix*, gen. *-cis* »korijen«, »ono što raste iz korijena«. Osnovna *radicaria* je potvrđena u Logudoru na Sardiniji: *aligardza / ari-* »rodakva (v.)«.

Lit.: ARJ 14, 130. REW⁸ 6994.

Rogoljan, lično ime koje je stvorio S. Budmani (1759), kao poluprevedenicu od *Cornelius*, identificirajući početak toga rimskog imena s lat. *cornus* »rog«.

Lit.: ARJ 14, 133.

rogor m (Belostenec, Stulić) »glas, zvonak smijeh, grohot«. Onomatopeja obrazovana sufiksom *-or* kao *žagor*, *žamor*. Onomatopejski korijen *rog-* dolazi još u denominalu *rogatati* (Stulić) »grohotati, grohotom se smijati«. Upor. onomatopejsku varijantu *raž-gâiati*.

Lit.: ARJ 14, 134. 135.

rogoz m (Vuk) = *rovov* (sa *g* > *v* pored *o*, Vrbnik) = *rogoza* (18. v., Slavonija; 12. v., Domentijan) »1° rogoz, 2° hašura, tapes« =

rogoza (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za »typha latifolia«. Pridjev na *-bn* > *-an rògozan* (Vuk), poimeničen na *-ica rogoznica* (13. v.) »1° sag ili pokrivač ispletan od rogoza, hasura, 2° toponim«, *Rovoznica* i *Rovoznik* (Vrbnik), toponim je i pridjev: *Ragozna*, *Rogòzno* (Kosmet). Na *-ia rogoza* »hasura« (postanjem možda pridjev na *-i*, upor. polj. *regoža* »sita, juncus«, rus. *rogoza*, odatle augmentativ na *-ina rogožina* (Vuk) »hasura«, na *-ar rogožar* = *rogožar* (Krašić) = *ležežor* (Bednja, disimilacija *r* — *r* > *l* — *r*) »torba, zembilj, sačer od rogoza«. Na *-ina rogožina*. Denominál na *-iti rògoziti*, *-lm* (*na-*) (Srijem, objekt *bure*, *grgeča*) »stavljati rogoz između dužica«. Biljka je koja se mnogo upotrebljavala u močvarnoj kulturi Praslavena. Na Balkanu je postala balkanska riječ slavenskog podrijetla ne samo kod Dakorumunja nego i kod Cincara i Novogrka. Bila je dakle posuđivana, dok je još bilo Slavena u Grčkoj i dok se Rumunji ne raspadoše u balkanske Cincare i sjeverne Dakorumunje sjeverno od Dunava. U panonskoj nizini posudiše je Madžari: madž. *rogosz*, rum. *rogovina* »Binsenmatte«, *rogoz* »Riedgras«, deminutiv na lat. *-ellus* > *-iel rogiel*, pridjev na lat. *-osus* > *-os rogozos*, čine. *ragoz*, ngr. ραγάζτι, arb. *rogos-zi* »Matte«. Tumači se različito, kao izvedenica od *rog* s pomoću sufiksa *-ož* (upor. za nj rus. *lomez*, *lobzati*), jer je oštra kao rog. To je tumačenje neuverljivo, kako pokazuje upoređenje s lit. *ragazė* f »teges, scirpea«, koje će biti u vezi s glagolom *rezgiu*, *regzi* »plectere«, kako misli Matzenauer. Hirt je upoređivao s got. *raus*, stvnjem. *ror*, grč. ῥοροφός »Rohr«, sto se fonetski ne slaže. Protiv toga je Uhlenbeck.

Lit.: ARJ 7, 592. Elezović 2, 181. Miklošič 280. Holub-Kopečny 313. Bruckner 461. Mladenov 562. GM 368. Tiktin 1334. WP 2, 367. 371. Matzenauer, LF 17, 169–170. Loewenthal, ASPH 37, 384. Hirt, PBB 22, 234–235. (cf. AnzIF 8, 261). Uhlenbeck, ASPH 5, 15. 151–158 (cf. AnzIF 11, 205). Jokl, Unt. 216.

rój, gén. *rója* m (14. v. Vük) = *roj* (Vodice), sveslav. i praslav., »examen apum«. Pridjevi na *-bn* > *-an rajan* (17. v.) »što se često roji«, poimeničen na *-ica rojnica* (Stulić) »naprava u koju se kupe pčele«, na *-ev rójev* (Lika). Na *-ak rójak*, gen. *-oka* (19. v.). S prefiksom *pa- párojak*, gen. *-ójka* (Vuk, Crna Gora) = *parojka* f (Martić) »drugi ili treći roj«. Upor. slov. *paraj*, ukr. *parij*, *parojok*. Deminutiv *rajče* n pl., *rojčad*, gen. *-i f*.

Negativno *ne-*: *nèrôjka* (Vuk) = *neroja* (Đorđić) »košnica s pčelama koja se preko cijelog ljeta ne roji«. Denominal sveslav. i praslav. na *-iti rojiti se* (*na-*), *izrôjiti se*, *izrojim* (Dubrovnik) »(metafora) izgovoriti svašta«; odatle apstraktum na *-ba rojida* f, na *-ište rojište*, *parojčiti se*. Riječi *roj* i *paroj* kulturne su riječi koje se posuđuju: kod Mađžara *raj*, kod Rumunja *roi*, glagol *a roi*, *paroi* »Nachschwärm«, *romita* »mélisse«, kod Arbanasa *rojiš* »rojiti«, *roike* »Bienenvolk« (*rojka* nije potvrđeno u hrv.-srp.). Riječ je priievoi perfekturna od ie. baze **erei-* (v. *rinuti*): **eroti-*, praslav. **rei-*, kao u *liti* — *loj*. Taj prijevoini štepen ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 7, 592. 8, 61. 9, 686. 14, 141–3. Ribarić, SDZb 9, 187. Miklošič 278. Holub-Kopečný 313. Bruckner 461. Mladenov 562. Tiktin 1125. 1335. Brugmann, IF 28, 354. sl. Bernard, RES 27., 33. Joki, Unt. 286.

roja f (Sočanska dolina, Gorensko, Kranjska gora, Savinjska dolina) »1° Wassergraben, Wasserkanal, besonders Wasserleitung bei Mühlen, Mühlgang, 2° Regenbach, der bereits ausgetrocknete Bett eines Wassergrabens oder Baches« = hrv.-srp. toponim *Roja-brijeg* (Trebinje) i *Roja-dolina* (dolovi, Trebinje). Deminutiv na *-ica rojica* »Bächlein, kleiner Wassergraben, trockener Kanal«. Denominal *rojati*, *-am* »rinnen«. Apelativ od *furl*, *roye* > *roe* »isto«. Postoji još izvedenica na *-arium* > *-ar* i sađi > z (upor. *Tergeste* > **Тѣгъѣ* > *Trst*) *rozar* (Cerklje), koje ne predstavlja posuđenicu iz furlanskoga, nego iz nepoznatog starog romanskog vrela (karnijsko-rom. ?). Sve od predrimske riječi *arrugia*, za koju ima refleksa i na ibernskom poluotoku. Pripada evropskom supstratu.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 435. Šturm, ČSJK 6, 67. 69. REW² 678. ASPH 8, 449. 9, 465.

rojata f (Vuk, 18. v., Posavina, Trebarjevo, Vinkovci) »kita, resa«. Deminutiv *rojica* (19. v.) »quaste«. Na *-anin rojtanin* »vinkovački starosjedilac«. Na *-as rojtaš* (19. v.) »Kragensblume«, tako nazvan cvijet jer mu s gornjega ruba vise kao rojte. Pridjev na *-ast rojast* »fransenig«. Od mađž. *rojít* »isto« u feminumu kao ostali mađžarizmi (v. *bitanga*, *Kikinda*).

Lit.: ARj 14, 143.

rokêl, gen. *-èia* m (Brusje; primjer: *küp mi dvô rok'èla konca bitega, dva čornegd*) = *ròkel* (Korčula) = *rokêo*, gen. *-ela* (Boka) =

rokêl, gen. *-ela* (Rab) = *roke* (Božava) = *rukêlj* (Istra) »drvena cjevčica na koju se namata konac, mosur, roteia (Dubrovnik)«. Od mlet. *rokelo* = *furl*, *rochel* = tal. *rocchetto*, deminutivna izvedenica na sufixs *-ellus* od germ. (got.) *rukka*. Na drugi deminutivni sufixs *-etto* < lat. *-ittus raketa* f (Božava) »razzo«. Upor. slov. *rôč* »Büschel von Weinrebenzweigen« < *furl*, *rocie*.

Lit.: ARj 14, 147. 286. Cronia, ID "6, 119. Kušar, Rad 118, 22. Sturm, ČSJK 6, 54. REW² 7433. Pirana² 891.

roket m (17. v.) »svećenička odjeća« = *raketa* f (u novije vrijeme). Od tal. *rochetto*, deminutiv na vlat. *-ittus* > *-etto* od frnč. *hrokk* nvnjem. *Rock*. Upor. polj. *rakieta*.

Lit.: ARj 14, 147. REW 4212. Miklošič 280. Bruckner 461. Šetka 2, 166.

rakija f (Vuk, Negotinska krajina, Otok kod Vinkovaca, Vojnić, Katančić) »ženska odjeća, dio te odjeće«. Pridjev na *-ast rohijast* (Slavonija). Deminutiv *rakijica* (Vuk). Od mađž. *rokol(y)a*, dijalektalnu *rokoly* a ovo od njem. deminutiva *Rocklein* od *Rock*, stvnjem. *hroc(K)*, odatle i *frak* < njem. *Frack*. Varijanta *rekla* f (Slavonija), deminutiv *reklica* f (Zagreb) = *reklja* (Lika) pretpostavlja točno njem. deminutiv *Rockei*.

Lit.: ARj 14, 147. *Striedter-Temps* 183. 186–7.

rokoč m (Rab) »produžak, .odatak na veslu«. S upoređenjem sa tal. *rocco* »1° kula u igri šaha, 2° biskupski štap« nije protumačen ni dočetak (sufiks ?) *-oč* ni značenje. Blíže stoji upoređenje sa *rúcelj* »1° držak vesla, 2° na kosištu (v. *ruka*)«. Glede *o* < *u* upor. *rokunica* (Tekelija), a glede sufixsa *-oč* upor. *lukoč* (v.).

Lit.: ARj 14, 148. 149. Skok, Term. 141.

roksel m (Hrvatska i Slavonija) »poredovnjak ili ketuš (v. *palanjaK*), suvlasnik ili ortak (Posavina) neke vodence, mlina«. Od njem. složenice *Rohgeselle*.

Lit.: ARj 14, 148.

rolac, gen. *-Ica* m (Banija?) = *roljac*, gen. *-Ijca* (Duvno, Hercegovina, Srbija) = *roljak*, gen. *-Ijka* (Srbija) = *ralin* (Lika) »krpelj, krpuša, Schaflaus«.

Lit.: ARj 14, 149.

rolj m (Katančić) = *ralja* f (Vuk, Vojvodina) »naprava za glačanje rublja, pegla«. Denominal na *-aŕi rulaŕi*, *rolam* (Lika) =

roljati, *rôljām* (Vuk) »peglati« = *rullati*, *rûljam* »poslije pranja rublje sukati i metati«. Od njem. *Rolle/Ruie* »Wäschemangelmaschine« < fr. *rôle* < lat. *rotulus*, njem. glagol *rollen*. Od iste njem. riječi izvodi se i *roljka* (Otok kod Vinkovaca) »modrastá jagodica na vratu purana ili pure«.

Lit.: 14, 149. 150.

roma f (Prčanj, eu > mlet. o) = *rema* (Kosmel, cine. *rema* ngr. *ρέμα* > bug. *hrema*, *hrema* »fluxio«). Od gr. *peŕma*, apstraktum ná *-μα* od *πέω* »tečem«. Odatle na lat. sufixs *-aticus romatika* f (Dubrovnik), dalje sa učenim sufixsom *-ismus* > *-izam* (koji zamjenjuje nenaglašeni *-iça*) *romatizam*, gen. *-zrna* (Zore, Dubrovnik) = *romanzarti* (Rab), hipokoristik *róme* n (ibidem), od mlet. *romaturno* (Boerio) = *romatižen* m (Vrbnik, m > n) = (asimilacija o — a > a — a) *ramatizma* f (Crmnica). Danas učeno *reuma*, *reumatizam*, *reumatičan*, *reumatičar*.

Lit.: ARj 14, 150. 152. 153. Miletić, SDZb 9, 260. 264. Kušar, Rad 118, 19. Miklósić 283. Pasai 2, 82., br. 1544.

romandžati, *-am* impf. (19. v., Bosna i Hercegovina) u amplifikaciji *čekljaniti* i *romandžati* »nerazumljivo govoriti« == *romindžati*, *-ām* »govoriti tuđim jezikom«, na *-alo romindžalo* n (Crna Gora) »podrugljiv izraz za crkvene knjige«. Upor. prezimena *Romandžija*, *Romandžić* kod Srba u Vlahinji kotara visočkoga (Bosna). Moga se još upoređivati prezimena *Romanic* (najčešće kod Srba, Križevci 1666, varaždinska krajina, Pakrac, Nova Gradiška, Glinica, Bihać), *Romanović* (Koprivnica 1666, Srbija, Valjevo, Bačka), oronim *Romanija* (Vuk, Bosna kod Sarajeva, narodna pjesma), toponim *Romani* (Foča, Bosna), toponimi (Sarajevo), na *-nj Rotnanb Doh* (niže planine Sinjave, 14. v.), *Romanja* (džemat, Sarajevo), *Romanjka* (Ljubuški, Hercegovina). Izvjesno je da ovi antroponimi, toponimi i oronimi pripadaju istoku, a to ie najčešće stanovništvo koje se selilo. Sufiks *-džija* je poznat sufixs turskog podrijetla, odatle *Romandžija*, *-džii* i u glagolu *romandžati*, ispravnije *ramandžijati* nije potvrđeno. Osnovu je moguće tumačiti na dva načina, da je isto što lat. *romanus* > rum. *romîn*, *rumîn* > *Rumunj* (taj je oblik potvrđen samo u novije vrijeme) ili naziv *romani* (*čhib*) »ciganski jezik u govoru Cigana«. Ovamo ide zacijelo *romièi* m pl. (Martić) »cigančad«. Sa gledišta fonetike posljednje je tumačenje vjerojatnije. Svakako nije u vezi s nazivom zemlje

Romanija »bizantinsko carstvo«, koji je kod nas potvrđen od 14. do 18. v. i sa imenom tal. pokrajine *Romanija* (Dalmacija, 18. v.) = *Romanja*. Naziv *Romania* dadoše bizantinskom carstvu križari. U vezi je s lat. *romanus* = gr. *ρομαίος*, kako su se zvali i sami Grci. Odatle i tur.-ar. *rumāni*, *Urum*, *Urum ili* (= *ili* »zemlja«) > *Rumelija* »Tracija«. Za značenje »nerazumljivo govoriti« upór. *prkelati* (Bosna) od tal. *perché*. Usp. i pod *Rim*.

Lit.: ARj 14, 151. 154. Skok, ZRPh 38, 552. br. 4. Isti, Hron. 125 (bilj. 101 a). Isti, Jezik 2, 60.

romanêz m (Budva, Ščepan, Paštrovići) = *ramanêz* (ibidem) = *romazin* m (Dubrovnik), deminutiv na *-bc* > *-ac romazinac*, gen. *-nca*, na *-bc H—bc* > *-iac romazinčac*, gen. *-čca* (?), na *-bc + ič* > *-ič romazinčić*, na *-ič romazinčić* »kračun, privornica na vratima za zapatat vrata, skačatur, brava, katanac, bagenjača, lokot«. Denominál na *-ati romazinati*, *-am* impf. Dubrovački oblik osniva se na izvedenici s pomoću dva sufixsa *-aceus* + *-inus* od *ramus* »grana« < **zamacenus* preko mletačkoga. Dočetak *-nez* je metateza od *-zin*. Nejasno je kako je nastala. Semantički odgovara našem *krakun* od *krak* i *kračun* (v.).

Lit.: ARj 14, 152.

romb m (Košić) = *ronab*, gen. *romba* (Dubrovnik, Zore), *romba* f, sa sufixsom *-bc* > *-ac rumbac*, gen. *-aca* = *runbec* (Vrbnik) = (s gubitkom m pred b) *rubec*, gen. *-eca* (Krk) = *rûmbac* (Božava), na tal. *-one* > *-un rombûni* (Kostanjica, Muo, Boka) »riba, sfoj, obliš, rhombus maximus«. Odtál, *rombo* < gr. *ρόμβος*. Ovamo ide možda i *brimbuljak*, gen. *-uljka* m (Zore) »njeki lupar«. Sufiks *-uljak* sadrži lat. > tal. nenaglašeni deminutiv *-olo*, b odgovara tal. / u *frombola* f. Na tal. *-aglio* > *-aj rumbaj* m (Šilo na Krku) »pokrov za otvor na palubi, koji se zove *purtei* (v.), tako nazvan prema obliku«. Kao učena riječ *romb* m, odatle pridjev na *-icus* + *-on* > *-an rombičan* i na *-ski rompski*.

Lit.: ARj 1, 685. 14, 153. 158. 303. REW² 7291. 729. 2.

rominjati, *-a* impf. (Vuk, Kosmet, srednja Dalmacija, Pavlinović) = deminutiv na *-kati rominjáti*, *-a* (subjekt *kiša*) »sipiti«. Pavlinović pozna i *romiti* »isto«. Slov. *romineti*. Mjesto *nj* onomatopejski glagol sadrži i grupu zg : *romizgati*. Mjesto *i* onomatopeja sa *o* odnosi se na glasove što ih proizvodi govor, zujanje, žubor:

româniți, romonim, pored *-onim* = bug. *románja*, također slov. »govoriti na po jezika«; pridjev *romon*, proširen na *-it românit* (18. v.) »zvučan«, apstraktum na *-ost romonitost* (Stulić) »sklad«, postverbal *roman* m. Na *-isati* (v.) *romonisati, -sem* (Martić) »šumiti, govoriti«. Zbog disimilacije *m — n > m — r* *rómòriti, rómòrim* (Vuk, 16. v., Sv. Juraj kod Senja) = *romorit, -orim* (Kosmet) »1° žuboriti, 2° govoriti nerazumljivo«, s postverbalom *rdmor* (16. v.) »šum«. Ne treba da je posudnica iz lat. *rumor*, kako misli Matzenauer. Sa / mjesto *r*: *romuliti* (Belostenec) »tiho govoriti«. Sa u mjesto *o rumeniti, rumon, rumor* (17. v., Kašić) »žamor«.

Lit.: ARj 14, 154. 155. 156. 157. 158. Elezović 2, 182. Mladenov 563. Mohl, MSLP 7, 355-358. (cf. AnzIF 1, 80).

ròmulja f (Ston) »komad posječene grane«. Čini se kao da je lat. deminutiv na *-ula* od *ramus* »grana«. Upor. rum. *ramură* < lat. *ramulus* »graničica«. Trebalo bi još potvrda za tu stonsku riječ. Izvedenica na germ. sufiks *-ing* je tal. pridjev *ramingo*, sjeverno-tal. *ramengo* »nestalan < koji skače od grane do grane«, odatle u Božavi imperativna složenica *varamêngo* »al diavolo (eufemizam)« < mlet. *va ramengo*. U Dubrovniku i kod pisaca od tal. rečenice *ha un ramo* = *rameno di pazzia* nastade prevedenica (calque) *granuli, granem* pf. »poludjeti«, odatle pridjev *granui* »sulud«, *sugranut* (Šibenik) »isto«, *zgranut* (Livno).

Lit.: ARj 3, 388. 14, 158. Cronia, ID 6, 194. REW 7034. 7035.

róna f (Lika) = *róna* (Karlovac) »blitva« = *runa* (Varaždin) < njem. *Rone* ili *furl, rona* »isto«.

Lit.: ARj 14, 158. Šulek, Im. 502. 341. Pirana* 895.

rondati (se), *-a* impf. (Lika, subjekt *kuća*) »klimati se«. Ne zna se ide li zajedno s pridjevom na *-av rondav* »odrpan«. Možda je u vezi s madž. pridjevom *ronda* »prljav, klimav«, imenicom *rongyász* »odrpanac«. Upor. i mogućnost veze s *roniti se* »rušiti se« i sa *roncai, -an* (Korčula, subjekt *pijan Čovjek*) »tituber, chanceler«, s varijantom *rènda*. Postoji još varijanta sa u mjesto *o rundati, -a* (subjekt *svinja*, Prigorje) »rovati«, što se može uporediti sa *runec*, gen. *-nca* (hrv.-kajk., Trebarjevo) »gubica«.

Lit.: ARj 14, 159.

rongètat, -am impf. (Dubrovnik, subjekt *čeljade*) »rojiti, brujati«. Onomatopeja, upor. tal. *roncare*, mlet. *ronchizar* u rom. jezicima u zna-

čenju »schmarchen, hrkati«, tal. *ronzare* »zujati«. Završno *-etati* je naš glagolski sufiks za onomatopeje.

Lit.: Zore, Tuđ. 19. REW⁹ 7292. 7293. 7372.

ropota f (rudnički okrug, Srbija) »stara igra, ples«.

Lit.: ARj 14, 163.

ropotarnica f (Posavina, Prigorje, gornja Hrvatska, slov.) »premište za starudije, staro pokućstvo«. Prekrojena njem. složenica *Rumpelkammer, -kasten* ispuštanjem drugog dijela složenice i zamjenom s hrv. derivacijom.

Lit.: ARj 14, 163.

ror m (Belostenec, Habdelić, hrv.-kajk., slov.) »dimnjak« = (s disimilacijom *r — r > r — l*) *ròl* m (ŽK), gen. pi. *rolòv* (Trebarjevo) = *rolj* (Virje) »spremica od debljeg lima sa vratašcima u peći«. Od njem. *Rohr*, srvnjem. *rare*, vjerojatnije kraćenje složenice *Ròhrkasten*.

Lit.: ARj 14, 149.

*rora*¹ f (Mikalja) = *roraj* m (Mikalja, Belostenec) = *ror ej s* (Mikalja < češ. *rorýs, rorajs*) »ptica bregulja, čiopa, argič (Pag) = jargič«. Od njem. složenice *Rohrreisser*. Nema potvrda iz narodnog govora.

Lit.: ARj 14, 166. Holub-Kopečný 314.

*ròra*² m (Zore, Pavlinović) »muž koji je došao ženi u kuću na njeno imanje, domazet, uljez, pripuz, dopuz«. Po svoj prilici pejorativna riječ jer je označena kao nadimak.

Lit.: ARj 14, 166.

ròrina f (Vuk, Hercegovina, glede sufiksa *-ina* v. *namorina*) »kihavica, hunjavica«. Hipokoristici *rora* (Vuk) = *roja* (Vuk, Srbija), s deminutivom *rajčica* (Vuk, negotinska krajina). Augmentativ *rajčina* ne nalazi se u ARj 14, 142. Usp. *rosata*.

Lit.: ARj 14, 166.

ròsa f (14. v., Vuk, bug. *rosa*) — *rosa* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni i atmosferski termin, »roi (gen. *ròris*, s kojim je u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-bn > -an* *rosan* (15. v., Vuk, bug. *rósen*), *narosan*, poimeničen na *-iča ròsnica* (Dubrovnik) »1° dimnjača, fumaria officinalis, 2° zrinja«,

u značenju 2° sa *po- porosnica*, na *-jača rošnjače* f pl. (Lika) »konoplje koje se kisele na rosu«, na *-jak čir rošnjak* (Poljica) »anthrax«, *rošnjak* (Ježvo, Hrvatska) »vrsta hrasta«, proširen na *-at* (upor. slov. *rosai*) *rošnat* (Vuk) »isto«. Deminutiv na *-ica rosica* (Vuk, 16. v.), *obročica* »sitna rosa«. Augmentativi na *-ina rosina* (?) »vrst kornjaša«, odatle na *-jača rosinjača* (Poljica) »rosnica, zmija koja po rosi izade«, *rosandura* (Vrbnik) »dež ki capa samo jedan kraj, i to još dobro ne namoči, rosa i sumprehada (v.)«. Na *-ika rosika* »biljka drosera rotundifolia«, odatle *rosičine* (Šloser i Vukotinović). Na *-ulj, -ulja ròsulj* m (Vinkovci) = *ròsulja* f (Crna Gora) »1° trava tanka i dugačka kao svila (metafora), 2° (Duvno, Kralje, Turska Hrvatska) sitna kiša, 3° zmija, 4° (*rosulja* Kosmet) rijetka zemlja koja ne drži đubar« = *rošuja* »fumaria officinalis«, s pridjevom na *-av rosuljav* (Lika) »vlažan od rose«, poimeničen na *-ica rosuljavica* »slaba zemlja«, deminutiv na *-ka rosuljka* (Čakovac, Šušnjevo Selo, Ogulin). Hipokoristik *ròsa* »trava«. Složenica od sintagme *ròšopās* »biljka chelidonium majus« < »koja pase rosu«, s pridjevom toponim *Rosopasan* m (1471) = *Rosopāsno* (Krk), s varijantama *rosopad* (Poljica) = *rosopast* f, zove se i *zmijino mljeko, pakujac, krupnik, cingala, srbešćica, krzuljica, rosopast* m »zmija koja pase rosu«. Taj naziv posudiše Rumunji: *rostopască*, sa varijantama *rast-, lost-, răs-to-pastă*. Nalazi se još u ukr. *rostopast, -pašč*. Značajno je još unakrštenje u Dubrovniku s romanskim **rosata* > fr. *rosée* (kolektiv na *-ata* od glagola *arroser* < vlat. *arrosare*, lat. dijalekatski oblik), **rosiata* > tal. *rugiaada*, sa *ròsa: rosata* f = *rosada* (Risan) »slana«. Južnoslav. *rosa* posudiše samo meglenski i istarski Vlasi (Remer). Denominai na *-ėti: (pb)rosjeti, -im* (Vuk) na *-iti: ròsiti, răsım* (*iz-, na-, o-, ob-, po-, u-, za-*) »rosom skvasiti« prema pf. *rosnuti*, iterativ na *-vâ- rosivati/rosi-, -rošujem* (Stulić), samo s prefiksima, s prijevom *o > a* *abrasati, abrasam* (Lika), *porašati*, deminutiv na *-kati ròskati, -ām* (Lika, gornja Krajina) = na *-ukati ròsúkati, -ām*, možda s postverbalom *Rosuk* (toponim; 1200). Potpunu paralelu pruža lit. rasa »rosa« i sanskr. *rasah* »Saft, Flüssigkeit«, *rasā* »Feuchtigkeit, Näss«. Lat. *ros*, gen. *ròris*, denominal *ròräre* »rositi«, ne poklapa se ni u osnovi ni u prijepuju. Glede lat. prijepoja duljine upor. arb. *resh, reshèn* »sniježi«. Dok je u baltoslav. i sanskrtu osnova na *-a*, u lat. je na suglasnik. Ne ide dakle u baltoslav. i lat. poljoprivredne lekseme kao *orati*. Ie. je korišten **eras-* > **ers-, *ras-*, koji znači »teći.

vлага, rosa«, koji se dalje veže sa **rei-*: **roi-* i **reu-*: *^u-*.

Lit.: ARj 4, 299. 7, 593. 8, 441. 468. 14, 166-177. Moskovljević, NJ 1, 19. Elezović 1, 199. 2, 183. MikloSil 282. Holub-Kopečný 314. Bruckner 463. Mladenov 563. Tiktin 1339. WP 1, 149. Trautmann 237. Pedersen, IF 5, 46. Johansson, IF 2, 61. bilj. Schrijnen, KZ 42, 105. Kuzmić, NVj 25, br. 24. (cf. IJb 6, 95). KZ 54, 235. Joki, Stud. 73-74. Boisacq³ 68. 284., bilj. Hirt, IF 32, 239. Ehrlich, KZ 41, 301.

rosata f (Dubrovnik, Andrijašević, Potomje) »jutarnja rosa«. Ivan Držić piše *rozata*, Akvilini *rozata*. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **rosata* (upor. fr. *rosée*, kat. *rosada*) ili **rosiata* > tal. *rugiaada*, izvedenica od kllat. *ros*, gen. **rosis* > kllat. *roris* (*s > r*), s pomoću lat. kolektivnog sufiksa *-ata*. Ako je grupa *si* osnovna, zamijenjena je našim suglasnikom s zbog unakrštavanja sa ròsa, koja je zbog toga dobila specijalizirano značenje »sitni dažd«. U Boci je *-ata* > *-ada: rosada* (Vuk, Risan) »slana, prikala«, *rosada* (Lepetane) »rosa«. Prema Matzenaueru išla bi ovamo *ròrina* f (Vuk, Hercegovina) »kihavica« (v. i pod *ròrina*), ali semantički to nije objašnjeno. Sufiks *-ina* je naš, ali može biti i unakrštenje s lat. pridjevskim *-ina*. Odatle hipokoristici *rora* i *roja* (Vuk, Srbija). Tu bi s > r bio pravilan kao u tal. *rorare* i španj. *rorar*. Upor. još složenice *rosmarinus* i *ros solis*, u kojima *ros* ima metaforicko značenje kao i u *ròrina*.

Lit.: ARj 14, 141. 166. 169. 171. REW¹⁰ 7374. Matzenauer, LF 17, 175. 176. Štrekelj, ASPH 12, 462.

rostièra f (Dubrovnik, Cavtat) = *rastjera* (Korčula, Žrnovo) »posuda, pleh (Zagreb) za pečenje mesa u roruc«. Od tál. *rostièra*, izvedenica na *-iera* < *-aria* od part. perf. *rosto*, od *rostire* < germ. **raustjan*, nvnjem. *ròsten*.

Lit.: REW* 7098. DEI 3287.

roš m (Mikalja) = *rož* (Bella, Stulić, ž mjesto s obratan govor, Dauzatova *fausse régression*), s deminutivom na *-bc > -ac* *rožac*, gen. *rosea* (Stulić) = slov. *rošt* pored *roš* »gradela (v.)«, u istom značenju *raster* m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.), s deminutivima na *-bc > -ac* i *-ič* *rošterac* (Jambrešić) = *rošterič* (Belostenec) = (s disimilacijom *r — r > r — l, lj*) *roštéi* (Vramec), *roštélj* (Habdelić) = sa *-ilj* mjesto *-elj* *roštílj*, gen. *-Uja* (Vuk, Vojvodina) = sa *-ir* mjesto *-er* *roštír* (Tomiković). Glosira se

kod Dalmatina s *pehme* i *pečme* í pl., kod Belostenca i Stulića *pečma*, što će biti deformacija od *pekva* (v.) prema *pečí*. Oblik *roši* postoji još u češ. i polj., oblik na *-elj* u rum. *rosteiu* pored *restent* (Erdelj) »Gitterstab, Gittertür, Gatter« i u mađ. *rostély*, odakle potječe i u *roštilj*. Osnovno *roš* = *rošt* odgovara njem. *Rošt*, koje je preko langobardskoga ušlo i u apeninska narječja. Oblici na *-er*, *-ir* > *-el*, *-ilj* osnivaju se na njem. *Rostier* (Jagić) < *rosta* + *-arius* (?). Osim *pečme*, *pehme* svi su naši izrazi za taj kuhinjski alat stranog (romanskog ili germanskog) podrijetla.

Lit.: ARj 9, 749. 14, 177. 180. 195. *Pleteršnik* 2, 439. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 470. *REW*⁷ 7385. *Tiktin* 1339. Jagić, *ASPh* 8, 319.

rospo, gen. -a m (18. v., Kalić) »žaba zapačica«. Od tal. *rospo* < kslat. *rospus*.

Lit.: ARj 14, 181. *REW*⁷ 7462. *Prati* 84.

restati, -am, -ćem (Belostenec, Stulić, Rijeka, Krasić) = *rastati* (ŽK) »1° bucati, lupati, štropotati, 2° (eufemizam) coire«, slov. *rastati*.

Lit.: ARj 14, 180. *Pleteršnik* 2, 439.

rot m (Dubrovnik, 1247) = *roia* f (13–18. v.), sveslav. i praslav. pravni termin bez paralele u baltičkoj grupi, »juramentum« = *rota* pored *rata* (Kosmet, Crna Gora, Riječka nahija) »svađa, prepirka, porodična nesloga« = *rot* m (Stulić) »zloča, opakost, nevaljalstvo«. Pridjev na *-bn* > *-an rotan* »1° zaklet (14. v., '1' *sudac*, *pristav*, *špan*), 2° rđav, zao, opak (1260), 3° težak (Lika, uz *kola*), 4° (u sr. r.) toponim«, poimeničen na *-ik ratnik* (1400) »1° prisežnik« prema f na *-ica ratnica* »2° taksa«, na *-ina rotina* (Lovran, Istra) »Schwurgebühr«, na *-ost rotnost* f »pobuna«. Denominali na *-aii rotati se*, *-am* impf. (Zakon vinodolski) = na *-iti rotiti se*, *-lm* (Vuk, 13–14. v.) (*ob-*, *po-*, *s-*, *u-*) »zaklinjali se, zakleti se«, s postverbalima *porota* f (14. i 15. v.) »1° zbor sudaca koji se rote = zaklinju da će suditi pravo, 2° (danas ponovo uvedeno kao pravni termin za) žiri«, s pridjevom *porotan*, poimeničen na *-ik porotmk* — *porotac*, *porotnički*, *urota* f, *urotnik*, *urotnički*. Arbanasi posuđiše *porote* (Gege) »vereidigte Zeugen«. Ie. je korijen **uez-* »reći, govoriti« > gr. ε'ῥω »kažem«, *retor*, *retorika* (internacionalne riječi), lat. sa sufiksom *-dh verbum*, njem. *Wort*, lit. *vardas* »ime«, baza **ueze-*: **uezo-* i sufiks *-to-*: ie. *vro-ta > praslav. *roia*, sanskr. *vratom* »zapovijed, zavjet, zakon, sveta riječ, religiozna dužnost«. Upor. još rus.

vratb, *vru* »sich in der Rede berichtigen«, *vrač* (v.), *reči*, *riječ*, *rok*, *urok* (v.).

Lit.: ARj 10, 874. 14, 183. 184. 185. 187. *Elezović* 2, 183. *ASPh* 34, 306. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 315. *Bruckner* 463–464. *ZSPH* 4, 217. Sabler, *KZ* 31, 283. Joki, *Stud.* 113–114. Pedersen, *KZ* 39, 356. *Boisacq*⁷ 1097. 72. 239–230. Bruggmann, *IF* 13, 157. Hoffmann, *BB* 21, 137–144. (cf. *AnzIF* 7, 12). Meillet, *MSLP* 9, 142. (cf. *KZ* 36, 89). Matzenauer, *LF* 17, 176–177. Trubacev, *Studia Mladenov* 338–9.

rota¹ f (Vetranie, Vodopić, Dubrovnik) »(pomorski termin) pravac, smjer lađe«. Od tál. *roifa* < lat. *rupta*, poimeničen part. perf. od *rumpère* > tal. *rompere*. Ovamo drugi dio njemačkog francuzizma *maršruta* < fr. *route*, *rutina*, *rutiniran* < fr. *routine*.

Lit.: ARj 1, 184. *REW*⁷ 7452. *DEI* 3289.

rota² f (1520, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »1° kolo, kotač (primjer: *ti si zadnja rata ot kara*), 2° vrhovno crkveno sudište«. U značenju 1° leksički ostatak iz dalmato-romanskoga od lat. *rota*, u značenju 2° crkveni latinizam. Sa *t* > *d* mlet. *rōda* (Perast, Božava) »isto«. S lat. deminutivnim sufiskom *-ella* tal. *rotella*: *roteia* í (Dubrovnik, Cavtat) »cijevka od konca, rokël (Korčula)« noviji je talijanizam, dok je *rotaljka* (Pavlinović, Sinjska krajina) »1° kotačić, kolasce, 2° kolce na krosnama, kroz koja se nita podižu i spuštaju, 3° dulac, drvena okrugla pločica na diplama«, u dalm.-rom. **rotal-* prošireno našim sufiskom *-ka*. Iz mlet. je *rodela* f (Lepetane, brodski termin: *bucio ima rodělu*), *rudela* f (Marin Držić) »okrugao štit«. Od tal. denominala *rotare* bit će *radānča* f (Račišće) »kolut kroz koji se provlači konop« < poimeničen part. prez. na *-ia rotantia*.

Lit.: ARj 14, 84. 184. 229. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID* 6, 119.

rotočka f (Konavli, Lika) »čep za mijeh, oko koga se mješina veže«.

Lit.: ARj 14, 188.

rovan, f -āna (1642, Vrbnik, uz *suknja*), pridjev, »smeđ«. Od tal. *ro(v)ano* »grigio«, španj. *roano*, od lat. *ravus*, sa sufiskom *-anus*. Poimeničen na *-ica rovamca* (1640, ibidem) »suknja«.

Lit.: ARj 14, 189. *REW*⁷ 7100. *Prati* 837.

rovāš, gen. -aša (Vuk, slov., češ., ukr.) = *rval* (okolica Zadra) = *rabos* m (18. v., Vuk, Srijem, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, ta-

koder bug.) = *rahus*, gen. -úša (Crna Gora) = *rābus* (Kosmet, bug., češ. *rābuse*, slvč. *rabuša*) »1° zarez na uhu (npr. svinčetu), 2° Kerbholz, 3° račun, 4° pamet (1527)«. Deminutiv na *-ica rovašica* (Belostenec) »tesseracula«. Na *-nik rovašnik* (Kurelac, Jačke) »tesserarius«. Denominal na *-iti rovašiti*, *rovašim* (Vuk, Srbija, 16. v., Baraković) = *rabošiti*, *-im* (Dalmacija, Bosna i Hercegovina) (*po-*, *u-*, *za-*). Oblik *rovaš* nalazi se u mađ. *rovaš* i vjerojatno potječe odatle, ako se uzme da je mađarski naziv izvedenica obrazovana s pomoću mađ. sufiksa *-as* za apstrakta od *ró* < slav. *rov* »zarez«, što je prema Miklošiču postverbal od *riti* (v.), odf.tle i rum. *rávaš*. Oblik sa *b* mjesto *v* nalazi se također u rum. *răboj* »Kerbholz«, arb. *rabūsh* i njem. *Rabisch*. U bug. se je taj oblik unakrstio sa domaćom riječi *zobš* u *rāboš*. Mladenov pristaje uz Miklošičevo izvođenje od *ryti* i upoređuje sa fr. *graver* (v. *gravirati*) < *graphum*, gr. γράφω. Prema Štrekelju *b* mjesto *v* je nastalo unakrštenjem na *rubež*, *rabota*, *rabiti*. Upor. sličan semantički razvitak u *ždrijež* (v.).

Lit.: ARj 12, 837. 14, 189. Škarpa, *ZbNŽ* 29, 169–183. *Elezović* 2, 156. *Miklošič* 282. *Mladenov* 541. *Tiktin* 1290. 1311. Jagić, *SI. enc.* 3, 26–27. *REW*⁷ 3847. Štrekelj, *DAW* 50, 53–57. Lacea, *DRom* 5. 401–403. Jokl, *IJb* 15, 193. 13, 167.

rovečan, f -čna (Vuk, Boka, uz *platilo*, *košulja*), pridjev na *-bn* > *-an*, »neubijeljen, sirov, tela rozza, Leinwand«. Prema Daničiću, *Osnove* 183. riječ je tuda, kao *raskalašen* (što ne stoji). Ne kaže koja bi to tuđa riječ imala biti.

Lit.: ARj 14, 190.

rovito (""jaje) (Vuk; ne kaže gdje se tako govori), pridjev, »jaje na umak obareno«. Proširen na *-bn* > *-an rovitano* (~ino *jaje*, Crna Gora) = *r of ita jaja* (Crnica) pored *roftano* = *r of ito jajce* (Kosmet) = *r olita jaica* (15. i 16. v.). Od ngr. αυγά ρουφητά »weiche Eier«, ροφτόν (Trakija, upór. bug. *rovák*), od stgr. πρ/φέω »srcem«. Grecizam je balkanski: bug. *riivko laice* »Weiches Ei«. Došao je u jezik preko manastirske kuhinje.

Lit.: ARj 14, 192. 122. *Elezović* 2, 183. Miletić, *SDZb* 9, 361. *Dorii* 341. Vasmer, *GL* III. *Miklošič* 282. Matzenauer, *LF* 17, 178.

rozati, -am impf. (Dinković, Belović—Bernadzikowska) (*na-*) »činiti ná bore, nabirati, mrskati«, s prefiksima *srozati* (*se*), *srōzām* (*bječve s nogu*, Vuk), (protivno) *zarezati* (*ti-jesne gaće*, *rukave*) »zavrnuti«. Part. perf. pas.

rozan (Dalmacija: *drvce*, *skriňa*, *preslica*) kao pridjev »ispisan, išaran, urešen«. Apstraktum *rozanje* »Faltenkniff«. Matzenauer upoređuje neuvjerljivo s gr. ρωγμή, »rima, fissura« od ρήγνυμι < ie. **ureğ-*, za koji nije utvrđena baltička paralela u *režiu*, *resti* »cijepati«.

Lit.: ARj 14, 193. *BI* 2, 462. 810. Matzenauer, *LF* 17, 178. *Boisacq*⁷ 840. *WP* 1, 319.

rózga f (Vuk) — *rózga* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *rozga* = *rōzga* f (Vuk, sa *-va* kao u *bukva*, *smokva*), sveslav. i praslav., »1° prítka, trklja (Boka, Paštrovići), vrljika, stuba, palica, oštrog (Crna Gora), 2° ljestve (Srbija), 3° sarmentum, propago (Bednja), 4° trstika (Hvar), 5° suho granje (Bar), 6° palmes (Istra), mjera za dužinu (Poljički statut)«. Pridjev na *-en rožden* (Belostenec) »sarmentarius«. Kol. na *-je* steslav. *rožduje* > *rožde* (Belostenec) = *rožje* n (16. v., Vrbnik, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) = *rože* (ŽK) »grana od trsja, čokota« = *rožje*, gen. *rōžja* n (Istra) »rasad kod vinove loze«. Odatle *rožljika* (Slavonska Požega, Bosanska krajina) »suhe grane na drvetu«, sa *j* > *lj* kao naopakí govor, *Dauzatova fausse régression*. Mađari posuđiše *rožduje* > *rasgye*, *rōsgye*. Augmentativ na *-ina rozgine* (ŽK) »vriježe«. Baltička paralela omogućuje utvrditi prvobitno značenje: lit. *regzti* »flechten, schnüren«, *rezgu* »ich stricke«, lot. *rezget* »isto« kaže da je praslavska riječ išla prvobitno u terminologiju građenja pletenom. S tim se slaže sanskr. *rajjuh* »Strick, Seil« i lat. *restis* < *regztis »isto«. Prema tome je *rózga* prijevaj perfekturna od ie. korijena **rezg-* »flechten, winden«, upravo postverbal (tipa *tok* od *teci*) glagola koji je nestao u slavinama. Miklošič i Walde uzimlju vezu s *raž-* (v.) < praslav. **orz-*. Protiv toga govore gornje uspo-rednice kao srvnjem. *rusche* »sita, Binse, juncus« kao i arb. *rodhe*. Ima i drugih tumačenja.

Lit.: ARj 14, 193. 194. 197. 198. 199. *Miklošič* 227. *Bruckner* 465. *ZSPH* 4, 217. *Trautmann* 245. *WP* 2, 374. *GM* 367. Joki, *Unt.* 220.327. Meringer, *IF* 19, 448. Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Nehring, *IF* 4, 399. Hoffmann, *BB* 25, 106–109. (cf. *AnzIF* 12, 167). Osthoff, *IF* 8, 17. Raić, *ASPh* 1, 620. Reichelt, *KZ* 39, 60–61. Rozwadowski, *SpKA* 25, 419–427 (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269.). Walde, *KZ* 34, 461–536 (cf. *AnzIF* 8, 126). Scheffelowitz, *IF* 33, 135. 54, 230. Sobolevski, *ŽM* 299, 84–93. (cf. *AnzIF* 7, 162).

rozgotāti se, -gōcem impf. (ŽK) »odviše glasno smijati se«. Postverbal *rozgot* (hrv.-kajk., Mulih) »grohot«. Ovamo apstraktum *rizgetanje* f »rzanje (konja)«. Onomatopeja je kao i *rez-*

gelati (se), *-cem* = *rezgotati* »1° smijati se (Volosko, Istra), 2° (subjekt *konj*) rzati«, izvedena s pomoću sufiksa *-ot*, *-et*, običnog kod onomatopeja, od onomatopejske osnove *rozg-*, koja se nalazi u *rožditi*, *-im* impf. (Prigorje., Hrvatska) »debelim glasom pjevati«.

Lit.: ARj 13, 917. 14, 47. 194. 197. Schef-telowitz, KZ 54, 242. Nehring, IF 4, 401.

rozolija f (Vuk) »liker« = *rozolija* (ŽK) = *rozolj* (Kosmet) »slatko piće rumene boje (do 1880, iz Skadra)«. Odatle na *-dzija rozoldžija* (Vuk) »koji prodaje rozoliju«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino rozolin* (Cavtat) »isto« = *razulln*, gen. *-ina* (Vuk) = *rozulin* (Kućište) = *rozulin* (Rab) = *rozoliš* < mlet. *rosolin*. Od tal. *rosolio* < lat. *ros solis*, učena kreacija, koja je postala balkanska riječ: rum, *rozolie* f, bug. *rozǎlija*.

Lit.: ARj 14, 195. 348. Elezović 2, 182. Kusar, Rad 118, 19. DEI 3285.

rpina f, upravo *zrpina* pored *zrpinya*, u strsp. spomenicima, »mjera za površine«, od gal. *arepennis* (Columella) > *arpenum* (Lex Bajuvariorum), latinizirano stfr. *arpen* (12. v.). Dočetno *t* je od stfr. deklinacije nom. *arpenz* prema ak. *arpen*. Upada u oči stari dočetak ž. imenica na *-a*, *-ija* za lat. *-is*.

Lit.: Novaković, ASPH 30, 134-136.

řs m, f (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović, Vuk, Boka) »muška snaga« = *rza* f (Makarska) »snaga, jačina, rs«. Odatle zacijelo *rzak*, gen. *-oka* m (Makarska) »vrhunac sile«, po svoj prilici s prefiksom *s-* i s infiksom *no* > *nu s'fznuti*, *-em* (Vuk) »spannen, antreiben«, kako je već Daničić mislio, i možda prilog *rzimice* (Makarska) = *vrzimice* »potegnuti nož za nekim«. Turcizam *hirs* »Begierde, Habsucht, Ehrgeiz, Argen, Zorn«.

Lit.: ARj 14, 202. BI 2, 356. 462. Heuser-Sevket 170. Daničić, Kor. 221.

řt m (Vuk) = *řt*, gen. *řia* (Vodice, Istra, ŽK) pored *rat*, gen. *rata* (Vodice) = *rôt* (Hvar, čest toponim) = *ret* (Vrbnik, na, u *retii*, 1347) = *Rat*, gen. *Rata* (Ljubiša), dalmatinski poluotok, zvan *Pelješac* — *Peliasac*, gen. *Pelica*, sveslav. (osim polj.) i praslav. *zōis* »1° (Srbija) vrh brda između dvije padine, 2° nož (Hrvatska), 3° toponim (najstarija potvrda 1080: *Pissi Rit*)«. Ostali oblici: *rto* n (Mikalja) »rt od noža«, *rive*, gen. *hava* f pl. (Lika) »drvena naprava koja se zimi veže pod cipele ili opanke da se ide brže po snijegu«.

Pridjev na *-bn* potvrđen je samo u izvedenicama na *-ik rtnik*, gen. *-ika* (Vuk, Srbija) »borac u prvim redovima«, na *-ica rtnica* (Vuk) »rakija, koja prva procuri, prvina, basica, evet (ŽK)«, možda na *-ača *rtnača* > (sa *in* > *trn*) *řtnača* (Vuk) »zalistak na hlačama, Hosenlatz«, na *-zo Rtanj*, gen. *-Inja*, toponim (brijeg u Crnoj Rijeci, Srbija); na *-ast rtast* = na *-at rtat*. Deminutiv na *-bc*: *Plac*, gen. *rea* (1379, Povija na Braču) = *rtác*, gen. *rea* (Istra) »šilo« = *retac* (Vrbnik) »vrh, bok« = *Rotac*, gen. *Roca* (na *Rocu* = *Racu* = *Rtu*, Ljubiša) = *Ratac*, gen. *Raca*, s pridjevom na *-ski ratački* (*Majka Božja Ratačka*, kod Bara i Špica), potvrđeno u dokumentima takode *Rotec*; na *-ič rtić* (16. v., Istra), na dva deminutivna sufiksa *rtičak*, gen. *-čka* (Belostenec); *rčić*, od *rtac*, »rtič«. Kol. na *-je rēe* (Lika) »slabo i nečisto žito«. Na *-janin Rćanin* »stanovnik Stonjskog Rata = Pelješca (1469)«, s pridjevom na *-ski rćanski* (~*cz zloba*). Odatle *rćanac*, gen. *-nca* »vrsta graha«. U toponimiji veže se s prijedlogom *na*: *Narat*, gen. *-rta* (Dalmacija, Hercegovina) = *Nart* (Hrvatska i Slavonija, Dalmacija) pored *Narta*, deminutiv na *-ice Nartice*. Upor. češ. *nart* »Oberfuss, Oberleder«. Odatle na *-bk nà-ratak*, gen. *-ika* (Sarajevo) »1° dio cbuće što pokriva vrhove prsta, 2° natakač, priglavlak (Lika)«. Na *-evina: rtevina* (Srbija) »rtnica, proljenac«. Denominali na *-iti naraiti* pf. »1° načiniti rt, 2° naostřiti« prema impf, na *-va-naraćivati*, *-čujem*, na *-iti* od deminutiva *rtac zarati* (objekt *opanač*, Vodice) »1° urediti nos u opanka, 2° (uopće) zaviniti«; *rtnuti*, *-em* (15. v.) »(metafora) otresti se na nekoga«, odatle pridjev *rtnitiv* (15. v.) »otresit, naprziv«. Stcslav. *zōis* dekliniralo se nekada *rat*, gen. *rta* kao *pas*, gen. *psa*. Odatle generalizacija *řt* i *rât*. Upor. rus. *rot*, gen. *rta* i češ. *ret*, gen. *nu*, i *Oštre* pored *Oštrac* (toponimi). Dugim uzlaznim akcentom uklanja se homonimija sa *rât* »bellûm«. Upor. *muka* i *muka*. Rumunji posuđiše *řit* »Rüssel«. Glede postanja Miklósié je pomišljao na praslav. korijen *ry-*, od kojega je *rili* i *rilo*. Nije u etimologijskoj vezi s njem. *Rüssel*, koje je od ie. korijena **nerd-*, **ured-*, koji se nalazi u *vrijedati* i *rana*. Pott je upoređivao sa stvnjem. *ori* »Spitze, Ecke«, ali Brugmann izvodi ovu riječ iz ie. **ud-dh-os*, od ie. korijena **dhe-* »setzen, stellen, legen«, v. *djelo*. Prema tome nema posve pouzdano utvrđene etimologije.

Lit.: ARj 7, 555. 594. 13, 397. 398. 789. 904. 14, 184. 203. 204. 205. 206. Mazuranić 1223. Ribarić, SDZb 9, 186. Miklošič 285. Holub-Kopečný 239. 312. Bruckner 356. KZ 45, 107. JYP 1, 309. 827. Matzenauer, LF 17,

180. 199-200. Lidén, KZ 56, 223. Lewy, PBB 32, 137. GM 452. Lane, AnzIF 54, 64-65. (cf. JJB 19, 252).

rub m (Vuk, Hrvatska, Kosmet, Crna Gora) = *rub*, gen. *-i f* (samo u izrazu *babine rubi* = *ucin dan*, Crna Gora), baltoslav., sveslav. i praslav. *zōis*, »1° Saum, okrajak, 2° Naht, šav, ivica šavom optočena, 3° stonjak (ŽK, sinegdoha)«. Pridjev na *-en ruben* (Turo-polje), poimeničen u sr. r. *rubeno* = na *-ina rubenina* »Wäsche«, na *-jača rubenjača* = na *-jar rubenjar* (zmija) = na *-jak rubenjak*, gen. *-aka* »debela motka na kojoj se nose rubine na pranje«. Deminutiv na *-bc* > *-ca rubac*, gen. *-pca* m (15. v., Hrvatska) = *rubac*, gen. *rupca* (ŽK) »marama«, s deminutivima na *-ić rupčić* (Lika), na dvostruki deminutivni sufiks *rupčac*, gen. *-aca* = *rupčićak*, gen. *-ička* (ŽK), augmentativ na *-ina rupčina* (Lika), na *-ik rupčimk*, gen. *-ika* (Lika) = *rupčeničnik*, gen. *-ika* (Lika) »ručnik, otirač«, na *-jar rupčar* »turdus torquatus (ima na prsima kao bijeli rubac)«; na *-zk rubak*, gen. *-pka* (Kosmet) »ivica u kite« = *rubak*, gen. *-pka* (Istra) »1° margo, 2° mix matura«. Na *-ača rubaca* (16. v., ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Lohor, Podravina) = slov. i hrv.-kajk. *robača* »košulja«. Upor. na *-ač slov. robač* »krojač«. Deminutiv na *-ica rubačica*. Na *-etak*, gen. *-ika rubétak* (Šaptinovac, Slavonija) »ručnik«. Na *-elina rubétina* (Vuk, Trebinje, Hercegovina, Njegoš) »Wäsche«, *babina rubétina* »veronica agrestis«. Denominal na *-iti rubiti*, *rubim* = *rubiti* impf. (Vuk, Varoš, Duvno) (*iz-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *za-*) prema impf, na *-va-* *-rubljivati*, *-rubljujem* samo s prefiksima = na *-ati rubati*, *-am* (Pounje, također češ. i ukr.) »rezati, sjeći«, s ispuštanjem *o-* osjećanog kao prefiksa *brubati* (objekt *kukuruz*). Postverbal *òbrub* m (Vuk) = *obruda* f (Lika), na *-ik obrùbak*, gen. *-pka* (Vodice) »na sitno izrezana cjepanica«, *porub* »Sauni«, odatle na *-ina porubna* (ŽK). Na *-r/o rubilo* n »željezna sprava za rubljenje«. Na *-ina rubina* f (15. v., Hrvatsko zagorje, Sipan, Gradište, Šaptinovac, Slavonija, Bijelima, Crna Gora) »1° rub, 2° platnena odjeća (Stubica, Hrvatsko zagorje), 3° košulja, 4° zavijača, veo (Bella, *Žica otaca*)«, 5° rubenina, *rublje*«, s deminutivom *rubinica*, na *-äc rubináč* »motka na kojoj se nosi rublje«, kol. na *-je rubinje* = *rublje* n (17. v., Vuk) »rubenina« = na *-ište rubiste* n (Vuk, Hrvatska, 14. v.). Na *-ar rubljar* m (19. v.), »koji šije ili prodaje rublje«. Mađžari posuđiše glagol *rombol* »zerstören«, Novogrci možda *ρουμπί* »Lumpen, Fet-

zen«, Arbanasi *rup*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p*, upór. slov. *rób*, bug. *rab*, polj. *raqb* »Rand, Saum«, reb »Schlag, Einschlag«. To dokazuju i baltičke usporednice: *rumbúoti* »umsäumen«, *rambus* »träge«, *rembēti* »träge sein«, *rubas* »Einfassung der Hosen, tajka (ŽK)«. Ie. je korijen *rem-* »stützen, Leiste«, koji dolazi bez proširenja u germanskim jezicima stvnjem. *rama*, nvnjem. *Rahmen*, koje posuđiše hrv.-kajk. narječja *râm* m (ŽK) = *râma*, *uramiti*, proširen na *t* u *Rand*. Taj je korijen proširen formantom *bh*: **rem-bh* > sanskr. *rambha* »Stab, Stütze«. Isto značenje u prijevodu perfektuma pretpostavlja praslav. *robi*. Termini *rubaca* »košulja«, *rubac* »marama«, *rubenina* — *rublje*, *zarubiti* predstavljaju osim toga isti kulturnohistorijski problem kao i romansko *roba* < germ. *rauba*, *raubare*. Možda je došlo i do unakrštenja tih dvaju leksema. Odijevanje je bilo na šćepenu primitivne kulture u vezi s vojnim plijenom. Usp. i pod *rob*'.

Lit.: ARj 4, 294. 8, 473. 14, 207. 208. 209. 210. 211. 212. NJ 1, 95. Ribarić, SDZb 9, 173. Elezović 1, 199. 2, 183. Pleteršnik 2, 429. Miklošič 281. Bruckner 455. KZ 42, 361. Mladeno 566. Trautmann 236. WP 2, 372. Matzenauer, LF 18, 263-266. Peterssen, ASPH 34, 376. Iljinski, RFV 74, 121. (cf. JF 5, 186). Vasmer, ZSPH 13, 331. Stokes, IP 2, 171. Thumb, IF 14, 361. Mikkola, IF 23, 122. Uhlenbeck, PBB 35, 177-178. 22, 541. 40, 552-561. (cf. AnzIF 24, 116). GM 371. Joki, Stud. 34-35. Boisacq* 719-720.

rubalj, gen. *-bija* m (18. v.) »ruski novac«. Od rus. *rubeh*, istog podrijetla od kojeg i *rubila* (v.) ili u vezi sa rus. *rubitb*, v. *rubiti*. Upoređuje se i sa stčeš. *rubik zlata*.

Lit.: ARj 14, 209. ASPH 31, 314. Lokotsch 1730. Holub-Kopečný 317.

rubazinje n (16. v., Čubranović) »biljka koja se pominje uz devesinje, kaloper, rutu i mak«. Dočetak *-nje* je kao u *devesinje*, pridjev na *-j* u sr. r., uza što treba razumjeti *bilje* n, kao dopunu.

Lit.: ARj 14, 210.

ruben (ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Prigorje, Posavina), pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-en*, »kao drven, madig« (uz *repa*, *rotkva*, nevaljala za ribanje), proširen na *-av*, *-jav rubenjav* (Lika) = *rubinav* (*-a rodakva*, srednja Dalmacija, Pavlinović). Inhoativ *orubjenjaviti* /*po-*.

Lit.: ARj 14, 210. 212.

rúbida f (Istra) »rúbus fruticosus, kupina« = slov. *rohida f* »Brombeere; brusnica«. Odatle na *-nica rubídica f* (Istra) = slov. *robídica* »isto«. Istro-romanski leksički ostatak od lat. *rubētum* preko n. pl., od *rubus* s pomoću sufiksa *-ētum*, koji odgovara našem *-ik*. Nije od pridjeva *rubidus*, kako je postavio Štrekelj. Glede *e > i, t > d* upor. *Kobarid < Caporetum*. Glede *v > 6* upor. *bolta, Brtonigla, konoba i koliba*. Neobičnije je da je izvedenica na *-ētum* postala opet značenjem isto što primitivum *rubus*.

Lit.: ARj 14, 211. *Pleteršnik* 2, 430. *REW*² 7409. 7414. Matzenauer, LF 17, 182. Štrekelj, DAW 50, 53: 82.

rubija f (19. v., Bosna, gurgusovački ili knjaževački okrug, selo Niševci, svrljiški srez) »zlatni novac koji je služio kao nakit«. Turcima arapskog podrijetla (ar. *rubiiyye* < sanskr. *rūpya* »verarbeitetes Silber«, odatle i rus. *rubalj*, v.).

Lit.: ARj 14, 211. *Lokotsch* 1730. *Škaljić*³ 536.

rubinét m (Dubrovnik, Cavtat) »slavina«. Od tal. *rubinetto/rub-* < fr. *robinet*, od ličnog imena *Robin*, hipokoristik od *Robert*, franačkog podrijetla, u francuskom opća riječ »neznatan čovjek, čovuljak«. Dočetak *-et* deminutivni je sufiks vlat. *-itus*.

Lit.: *REW*² 7349. *Prati* 848.

rúcela f (Sućuraj na Hvaru) »1° (ribarski termin) rukovet trave kao plašilo na fronzati (v.)«. Dočetak *-ela* je zacijelo rom. deminutivni sufiks *-ellus*, koji je došao na našu riječ *ruka*. To se moglo dogoditi samo prema **manucella*, deminutiv s naglašenim sufiksom *-ellus* prema nenaglašenom od vlat. *manuculus* za kllat. *manipulus*. U toj je vlat. izvedenici osnovna riječ u našoj sredini bila prevedena (*manus* »ruka«). Upor. *recalj*, gen. *-dja* (Vodice) »ručka na kosi« = slov. *recelj*, gen. *-čija* (hrv.-kajk. također) »Loffelstiel, Sensenhandhabe für die linke Hand, Blattstiel, Krautstengel«, u kojem se je *pecelj*, gen. *peclja* (v.) < tal. *picciuolo* < lat. *pedalus* unakrstilo sa *ruka*. U Daničićevim poslovicama (18. st., Zore) *rucela* znači i »2° najbolji kruh« u uspoređenju *kruh rumen kao rucela* (Bogišić). Odnos značenja 2° prema značenju 1° nije jasan. Usp. i *ruclj**.

Lit.: ARj 14, 213. *Škok, Rad222*, 123. *Ribarić, SDZb* 9, 186. *Pleteršnik* 2, 413. *REW*² 5306.

ruclj¹ m (hrv.-kajk., Belec u Hrvatskom zagorju, Lepoglava) »go klip kukuruza koji se sam orunio ili su ga ptice orunile, klasunac«.

S deminutivnim sufiksom na *-ik* slov. *ruček*, gen. *-čka* »ein entkörnter Maiskolben«. Veoma je vjerojatno da je to metafora od *ruclj²* = *recelj* »držak, babák, rukunica« i da sadrži prijevajni štēpen **ręka* za opće-slav. **ronka* > *ruka*. V. *recelj* i *ruka*.

Lit.: ARj 14, 213. *Pleteršnik* 2, 442.

rúclj² m (Vuk, Srijem, Brač, Cavtat) »držak na kosištu ili na drugoj spravi, babák, rukunica« = (s promjenom sufiksa) *rúclj*, gen. *-čija* (Istra, Varoš kod Slavenskog Broda) »isto«. Nalazi se još u slov. *ruclj*, gen. *-dja* = *roclj* »1° Handhabe an der Weberlade, 2° držak na kosištu (Temeljine)«. Glede sufiksa upor. *kvacelj* od *kvaka*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o*, kako dokazuju slovenski oblici. Novija je izvedenica od lokativa *ręce* od *rpka* > *ruka* (v.). Zabilježiti još treba *rúcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronzati (v.)«, što je slaviziranje romanskog deminutiva **manucella* »rukovet«. Veoma je značajno što se mjesto *u* < *o* nalazi *e* u *recelj* m (Sušnjevo Selo, Kralje, Turska Hrvatska, Lika). Ta se varijanta može objasniti samo upoređenjem s polj. *riķa* »ruka«, gdje *i* mjesto *q* predstavlja prijevajni **renka* prema *ronka* u ostalim slavina. V. *ruka, rúcela i ruclj¹* »klip kukuruza«. Time je dokazano da je taj prijevajni štēpen postojao ne samo na sjeveru u poljskom, nego i na jugu u hrv.-srp. jeziku i da je prema tome ne samo baltički, nego i baltoslavenski.

Lit.: ARj 5, 845. 14, 213. 13, 806. *REW*² 5306.

ručati¹, *ruci* impf. (čak. i hrv.-kajk., Habledelić, Jambrešić, Maralić, subjekti *oroslan, lav*), impf, na *-éti* pored na *-ati rúkati, rúče, -kā* prema pf. *rúknuti, rúkne* (Vuk), istog značenja i postanja kao i *rikati* (v.). Nalazi se još u slov. (istočna Štajerska) *ručati* = *rúkati, -če, -ka* (subjekti *krave, voli, jelen*) »brüllen«.

Lit.: ARj 14, 218. *Pleteršnik* 2, 442. 443.

ručati², *ručam* impf, i pf, (16. v., Vuk, Otok, Varoš, Slavonija, Kralje u Turskoj Hrvatskoj, Trebarjevo, Budak, sjeverna Dalmacija, Zaplanje ili Leskovačko, Srbija) (*do-, na-*) = *ručat* (Kosmet) = *ručati, -an* (Vodice, Istra) = na *-iti rúčiti, rúčim* impf. (16. v., primorski krajevi), samo hrv.-srp., »1° uzimati obrok u jutro, fruštikati, froštukati (v.), 2° jesti o podne, glavni obrok, objedovati«, iterativ na *-va-ručavati, ručavam* (Vuk). Kako je u ŽK *ručati* samo u značenju »rikati«, izbjegnuta je neugodna homonimija infiksom *-evati ručevati, ručujem*

(i Habledelić), upor. ukr. *ručevaty*. Postverbal na *-bk ručak*, gen. *-čka* (15. v.), s prefiksima *doručak*, gen. *-čka, predručak*, gen. *-čka*, s denominálom na *-ovati ručkovati, -ujem* (Kola, Banja Luka), *doručkovati, -ujem* »fruštikati«. Pridjev na *-bn > -an ručan, f -čna (ručno doba, Poljica, Dalmacija)* »kad se ruča«. Kako je taj pridjev došao u homonimijsku koliziju sa *ručni od ruka*, čuje se *a* iz maskulinuma i u femininumu i neutrumu *ručano doba* (Vinkovci), poimeničen na *-ica ručanica* (Vuk) pored *ručnica* »veliki ručak, objed« ili je proširen na *-ski ručansko (doba)* ili *-ji ručanil* (Lika) = *ručanjski*, na *-en ručen* (Mostar, *doba*). Na *-n/a ručnja f* (Istra, Rijeka, Trsatski urbar, 1610) »collazione«. Složenica od sintagme *ručkoša*. Riječ *ručak* bez sumnje je izvedenica od *ruka*, kao organa koji skuplja hranu, upor. lat. *collatio* od *conferò*. Termin je nastao zacijelo u vrijeme kad se jelo bez žlice, viljušaka i noža, samo rukom.

Lit.: ARj 2, 663. 7, 595. 14, 214. 215. 217. 218. 223. 224. *Ribarić, SDZb* 9, 188. *Elezović* 2, 188. *Miklošič* 282. Matzenauer, LF 17, 182. Vasmer, *Ivšičev zb.* 393 — 5.

rud¹, *ruda* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rd, crven, crvenkast«, potisnut danas gotovo u zaborav od navedenih sinonima, očuvan u toponimima *Rudopolje* (Lika) »ilovasto polje«, *Ruda Bukva* (Uzice), *Ruda glavica, Rudo Brdo* (Crna Gora). Poimeničen *ruda f* »crveni kupus«, na *-bc rudac*, gen. *ruča* (ovo može biti i od *rud* »kovrčast«, v.); *rúda f* (14. v., Vuk) »1° mineral, 2° mjesto gdje se kopa, 3° toponim (u sing. i pl.)«. Pridjev *rudan*, određeno *rudni*, toponim u sr. r., poimeničen na *-ka ruka f* »ptica cyprinus rutilus, Rötel«, na *-ik rudnik*, također poznati oronim, pridjev na *-ski rudnički*, na *-ica Rudnica*, toponim, na *-jaca rudnjača* (Vuk) »1° gljiva, 2° jagoda« = *rudnjaja* »gljiva«. Neologizmi na *-ar rudar*, gen. *-ára, rudárov, -ev, -ski, rudari)a, rudarina, rudarnica, rudarnički, rudarstvo, rudstvo*, na *-aia rudača* »1° Erz, 2° crvenkasta jabuka«. Složenica (prevedenica, calque prema njem. *Erzgebirge*) *rudogorje, rudokop* »Erzgrube«, *rudokopnja*. Inhoativ na *-éti rúdjati, -i* impf. (Vuk, subjekt *grožđe*) (*po-, za-*) = *rúdet* (Kosmet), iterativ *zarudnuti, -rúdujē*. Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvo-glasa *ou*, kako se vidi iz lit. *raudas* »crven (konj)«, lot. *raudat*, poimeničeno lit. *rauda f* »1° crvena boja, 2° Rotaue«, avesta *roobita* »crven«, got. *r-auijs* = nvnjem. *rot*, gr. ερευθος »crvenilo«, lat. *rubetis, ruber, rubidus*, galski *Raudus*,

Anderoudus, Campi Raudu. Isti vokal nalazi se još u pridjevu *rumen* (v.), i *rus* (v.). Ie. je korijen *^eudh-* (upor. gr. ερευθος, ερευθω) u prijevaju perfekturna **roudh-*. Upor. sanskr. *loha* »rotes Metall, Kupfer, Eisen«, stvnjem. *aruzzi, erizzi, aruz*, nvnjem. *Erz*. Glede *ruda* postoji još interesantno mišljenje G. Ipse-na, koji tvrdi da je praslav. *ruda* proto-ie. pozajmica iz sumersko-akadijskog jezika u Mezopotamiji.

Lit.: ARj 14, 224. 225. 227. 228. 229. 233. 234. 235. *Hirtz, Aves* 420. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečny* 318. *Bruckner* 467. *Mladenov* 563. *WP* 2, 359. *Trautmann* 238. *Ipsén, IF* 41, 174-183. *Buga, RFV* 75, 141. (cf. *IJB* 8, 198). *Joki, Unt.* 193. *Boisacq*³ 276-277.

rud², *rúda*, određeno *rudi* (Dubrovnik, Perast, uz *kosa, vuna, vlas, glava, čelo, perčin*, u metafori »zemlja brežuljasta«), praslav. **zoab*, »kudrav« = *rúd* (Kosmet) »rastresit, nezamršen, mek (*vuna, pogača*)«. Poimeničen *ruda f* (Vuk) »1° česta i kovrčasta vuna (protivno *reha*, v.), 2° ime domaćim životinjama, 3° planinska trava, 4° crven kupus (tu je unakrštenje s pridjevom *rud* »crven)«. Proširen na *-ast rudast* (*ovca, protivno rehav, v.*), na *-bn > -an rudan* (Sipan) »isto«, na *-av rudav*, (s umetnutim *n* pred dentalom) *rúndav* »dlakav, runjav«, ovamo i *rudlast* »isto«. Poimeničenja na *-bc > -ac rudac*, gen. *ruča* »1° čovjek rudast, 2° kovrčast kelj«, na *-ai rudáč, -ača* (Vrbovsko, Hrvatska) »čovjek rudast, rudača (Crna Gora) »trava koja raste po utrinama, 3° toponim (može ići i pod *rud* »crven)«, na *-ak rudák*, gen. *-áka* »ime prascu po kovrčastoj dlaki«, na *-alo, -alce, -ilo rudalo n* = *rudalce* = *rudilo* »oruđe za kovrčanje kose«, na *-eš = -ež ruděš*, gen. *-ěša* (Zlatarić) — *rudež* »1° čuperak, 2° ime volu, 3° toponim«, na *-ica rúdica* (Vuk, Srijem, Srbija) »1° vuna najbolja za predivo, 2° ime ovci (Bravno, Lika), 3° čuperak«, s pridjevom na *-jav rudičav* »vunat«, na *-an* (tip *Milan*) *rudan* »1° ime domaćim životinjama, 2° prezime«. Augmentativni na *-etina rudetina f* »rudeši«, na *-ine rudine f pl.* (Mikalja) »rudeši«, možda i geografski termin *rudina* »1° (metafora) tratina, utrina, polje, poljana« = *rudina* (Kosmet) »meka zemlja« = *Rudina* »2° veoma raširen toponim (u sing. i pl.)« = bug. *rudina* »planinsko pasište«. Pridjev na *-ást rudinast* (Pavlinović), na *-ski rudinski*, poimeničen na *-jača rudišnjača* (Beograd, Leskovac) »vrst gljive«. Upor. *rudnjača* (Šumadija) »pečurka što raste po rudini, vilovnjača«. Deminutiv na *-ica rudinica* (Vuk) »1° rudina, 2° toponim«. Za *Rudinai* (uz

more. Milna) pričaju da su tu stanovali ljudi kovrčaste kose, koji su se zvali *Rūdim* (*Māte Rūde*, upór. slov. prezime *Rode*). Možda ide ovamo deminutiv na *-ik rudinak*, gen. *-nka* (Ogulin) »kamen u njivi, gruntu«. Upór. bug. deminutiv *rudinká*, *rudnika* »ime ovci«. Na *-ónja rudonja* »ime domaćim životinjama«. Na *-ulja rudulja* (Bosna i Hercegovina) »radasta vuna«. Ovamo ide zacijelo na *-ika rudlika* = *rudtikovac*, gen. *-vca* (Bjelovar) »hrast sladun (nazvan tako prema formaciji lista)«. Složen pridjev od sintagme *rudokos* »kudrave kose«. Denominali na *-ati rudati* (objekt *kosti*) »kovrčiti« = na *-iti ruditi*, *-im* impf, (*na-*) »isto« prema iterativu na *-va-* *narudivati*, *-ujem*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *G*. Upór. slov. *rod* »asper« i polj. *rdżina* »fetter Boden«. Pridjev je potvrđen samo u hrv.-srp. (bug. ?) i slov. jeziku. Za *rudina* jedino postoji u poljskom jeziku usporednica. Ipak mislim da je praslav. Upada u oči da i bug. *rud*, *rudica* »ovca rudaste vune« i terenski naziv *rudina* sadrže u mjesto refleksa za *ĉ*. Arbanasi posuđiše iz hrv.-srp. *rud* (Gege), *rudo* (*flesh rudo*) »feine Wolle einer besondern Schaffgattung, welche ebenso gennant wird«. Miklósié upoređuje pridjev sa stvnjem. *arandi* »asper«, Matzenauer *Budina* — polj. *rdżina* sa lot. *randa*, lit. pl. *randawos* »niska morska obala«. Loewenthal s imenom nordijske boginje zemlje *Rindr*. Upór. i galsku složenicu *equoranda* u toponomastici i *rdēs* (v.).

Lit.: ARj 7, 598. 14, 225. 227. 228. 229. 230. 231. 232. *Elezović 2*, 184. *Pleteršnik 2*, 481. *Miklošič 281*. *Bruckner 458*. *Mladenov 563-564*. Strekelj, *ASPh 11*, 465-466. *GM 370*. Matzenauer, *LF 18*, 266. Loewenthal, *PBB 55*, 317. Petersson, *ASPh 36*, 142-143.

ruditi, *rudim* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *surutka*, *mlijeko goruždom* i »*kutiom*«) »prelijevati, pošto se prevari, kao presipati, da se ne pokvari«. Možda je istog podrijetla kao *ruditi* od *rud'* »crven« (v.).

Lit.: ARj 14, 232.

rudo n (Privlaka i Komletinci, Slavonija, Varoš kod Broda, Topolovac, Hrvatska) = *ruda f* (Vuk, ŽK, Uzice, Kralje, Turska Hrvatska, Lika, Vinkovci) = *rūd m* (Virje, Lohor, Hrvatsko zagorje) »gubernaculum, procijep u kola«. Nalazi se još u slovenskom i ukrajinskom jeziku. Pridjev na *-bn rudní* (*konji*, Vuk), poimeničen na *-jak rúdnjak* (Vuk) »Deichselpferd«. Na *-ar rudar m* »koji ravna rudom na kolima ili saonama«. Kao kolski termin riječ je kul-

turna, koju posuđiše Mađžari *rud* (15. v.), Rumunji *rudă* (Erdelj), s deminutivom slav. podrijetla na *-ica rudiță*, na *-oară* < lat. *olus*, *-a rudioară*, na *-ar rudar m* prema *rudăriță* i pridjev *rudăresc* »ciganin, cigánka, koji pravi razne predmete iz drva«. Miklošič uzimlje da je hrv.-srp. i slov. riječ posuđena iz mađžarskog jezika. Protiv toga govori činjenica da je u hrv.-srp. obliku potvrđena i u rumunjskom. Što se tiče postanja, Miklošič pomišlja na stvnjem. *ruota* »Gerte, Rute, Stange«. Prema Gammillschegu bio bi to ostatak gepidskog jezika u rumunjskom, protiv čega govori geografska area. U užičkom okrugu *ruda* znači »gredica u koju stave vreteno«. Ne zna se kako se odnosi to značenje prema kolskom terminu. Isto tako nije jasan semantički razvoj od *rudnjak*, gen. *-aka* (Vuk) »kotarica, košara, sepet«, ako je od iste osnove.

Lit.: ARj 14, 225. 233. 234. *Miklošič 282*. Murko, *WuS 12,319.WP 2*, 368. *Tiktin 1342*.

rufet m (Vuk) pored *rufet*, gen. *rufěta* (Kosmet) = *rufet* (Crna Gora, Riječka nahija) = *rúvet* (Leskovac, Zaplanje, Poljanica, Klisura) »ceh, esnaf, obrtničko društvo«. Na *-li rufMija* = *ruvėtlija* (Vuk) = na *-nik rufėtnik* »ortak« (Crna Gora). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rufet* > tur. *ürfet*, *urfet*) iz zanatlijske organizacije: rum. *rufet* / *ruf-* »korporacija«, *rufetaş* »seljak koji je radio u solani«, bug. *rufet*, ngr. *ρουπέτι*(ov).

Lit.: ARj 14, 237. *Elezović 2*, 187. *Mladenov 564*. *Tiktin 1343*. Matzenauer, *LF 17*, 186.

ruga f (Šulek, latinizam ?) »nábor«. Pridjev *rugan* (zacijelo part. perf. *paš?*, Belostenec) »rudast, frkán (upór. *frkat* ŽK »savijati«. Denominal na *-ati rugati*, *-am* impf. (Belostenec, Voltiđi, Kanižlić, Krmpotić, Kurelac) »nabirati, kovrčiti, uvijati«. Od lat. > tal. *rūga*, *rugare*. Upór. arb. *rrūga f* s članom »put za Bar, ulica (primjer: *Rruga per shkua te pñifti Zatrebao*)«.

Lit.: ARj 14, 240. 241. *REW** 7426. *GM 376*. *DEI 3294*.

rugati se, *rugam* impf. (Vuk) (*na-*, *ob-*, *po-*, *pod-*) »illudere, špotati (ŽK *o-*, *na-*)«, na *-iti ružiti*, *ružim* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *ob-*) = *ružiti* (Vodice) »grđiti, psovati, sramotiti«, prema pf. *podrugnuti se* i iterativu na *-va-* *narugavati*, *-am* (Belostenec), *podrugivati se* / *narug-*, *-rugujēm*, *-ruživati*, *-ružujēm*, samo s prefiksima, na *-ovati podrugōvat se*, *-ijēm* (Kosmet). Baltoslav. i praslav. *rog-*. Pridjev

na *-bn* > *-an ružan*, *f ružna* (16. v.), određeno *ružni* »grđ, gadan (protivno *lijep*)« = *ružan* (ŽK) »golem« = *ružen* (hrv.-kajk.), stcslav. *ꙗꙗꙗꙗ*; na *-iv rugiv* (Hektorović). Apstrakti na *-oca*, *-ost*, *-ilo*: *ružnoća* (17–18. v.), *rūžnost*, *rūžnilo* (južni krajevi). Inhoativ na *-ěti o(b)ružnjeti*, *-im* (Lika). Postverbalni *rūg m*, *ruga f* (Vuk) »1° sramota, 2° strašilo za djecu (*baba ruga*)«, *naruga*, *poruga f*, *ruĝo n* (čakavski, Dubrovčani). Prilog *ruĝo* (Split). Apstrakti na *-ba ružba* (Lika) od *ružiti*, na *-oba rugoba f* (Vuk), odatle (unakrštenjem s arapskim turcizmom *dženabet*, v.) *rugábet f* (Lika), na *-ota rugata f* (Lika), na *-av rugav f* (Lika), na *-lo ruglo n*. Radne imenice na *-alo rugalo n* (Lika) = na *-ač rugai*, gen. *-aia* (Stulić), s pridjevom na *-ev rugačev* = na *-lac*, *rugalac m* prema *f rugalica* = na *-vac rugavac*, gen. *-vca*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala o* upor. stcslav. *regati se.*, slov. *rogati*, češ. *rouhati*, polj. *uragać się*, strpus. *rāncŕwei*, lit. *išrangóti* »illudere, ludibrijo habere«. Ie. nazalizirani korijen **reng-*, od *yez »savijati«, koji se nalazi u *režati* (v.), stcslav. *regneti* »hiscere« ovdje dolazi u prijevodu perfekturna **urong-* u psihološkom značenju. Prvobitno konkretno značenje nalazi se u lit. *ringuoti* »crispare, incurvare«, lat. *ringi*.

Lit.: ARj 4, 301. 7, 599. 601. 8, 470. *Elezović 2*, 92. Ribarić, *SDZb 9*, 188. *Miklošič 276*. *Holub-Kopecny 315*. *Bruckner 595*. *KZ 42*, 362. *Mladenov 563*. *WP 1*, 272. Matzenauer, *LF 17*, 186. 18, 267-268. Endzelin, *FBR 19*, 198. 293. (cf. *IJb 26*, 358). Osten-Säcken, *IF 28*, 421. 33, 254-255.

ruho n (15. v., narodna pjesma) = *rūvo* = *ruha f* (Habdelić) »odijelo, odjeća, odora, haljine, pratež« = *ruha f* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »plahta«, sveslav. (osim ukr. i rus.) i praslav., s pridjevom *zlameno ruho* (hrv.-kajk. prema mađž. *jegy-ruha*) »prćija, miraz«. Pridjev na *-bn* > *-an rúsan* »1° koji ima dobro ruho na sebi (dubrovačka okolica), 2° koji nosi crno ruho za nekim (Uzice, Kosmet)«, poimeničen na *-ica rušnica* (Vrbovsko) »škrinja, sanduk za ruho«, odatle na *-jarka rušničarka* »žena koja trguje starim ruhom«, raširen na *-at ruinat* »koji sprema mnogo ruha« = na *-at ruhat* = *ruvat*. Deminutivi na *-će ruščē* (Vodice) = *rúšce n* (Varoš kraj Broda), na *-ica rušica* (Bednja, Hrvatsko zagorje) »plahta kojom se zaogrće žena kad ide od kuće«. Na *-anca ruvarica* »žena koja ima mnogo ruha«. Denominal na *-iti rušiti se*, *-lm* impf. (Slavonija) (*na-*, *po-*, *pre-*) »1°

odijevati se, oblačiti se, 2° nositi crninu za nekim«, *narušiti se*, *-im* (Lika) »snabdjeti se ruhom«. Upór. bug. *ruhvam*. Riječ je kulturna. Posuđiše je Mađžari *ruha*, Rumunji *rufă*, Novogrci *ρουφά*, *poūĝov* (Rhousesopoulos), čak i oni koji žive u južnoj Italiji kao ostatak Grka iz Magna Graecia *poūĝov* »Wollstoffkleid«. Ista riječ postoji u češ. i polj. *ruch* kao maskulinum u značenju »pokret«. Polj. *ruchno* pored *rúcho* i rus. *ruhlo* kao pridjev značilo je »pokretan«. Upór. istarski pridjev *rúhal*, *f ruhla* »rahao« (v.). Odijelo se smatra u terminologiji kao nešto što se promjenjuje. Upór. tal. izraz za »gaće« *mutande* (gerund od *mutare*), rum. slavizam *premeneală* »Wäsche zum Wechseln, Umkleidung«, od *a premeni* »preodjeti se« < *premeniti*, zatim hrv.-srp. *premetača* (v.) i rum. *promeană* »odijelo«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu *ĕeus-*, proširenje formantom *í* (od *atle h*) od **reu-* »ausreissen«, u prijevodu perfekturna *ĥous-*, u baltičkoj grupi lit. *rausti*, *rausiu* »scharren, wühlens«. Prijenos toga značenja na odijelo nalazi se samo u slavinama. Kako se radi o odijevanju, koje se dobivalo i ratnim plijenom, može se razvitak značenja upoređivati i s germ. *rouba* > *robe* u roman-skim jezicima i sa arb. *plačkē* »prtljaga« < *pljačka*, ne samo na *mutande*.

Lit.: ARj 7, 601. *Elezović 2*, 188. Ribarić, *SDZb 9*, 188. Jagić, *ASPh 31*, 550. *Miklošič 282*. *Holub-Kopecny 318*. 319. *Bruckner 466*. *Mladenov 565*. Rohlfš, *Grazitat 1886*. Meyer, *SAW 130*, 2, 55. Mikkola, *RFV 49*, 270-280. (*AnzIF 21*, 86). *WP 2*, 356. *REW** 5785. *Tiktin 1255-1256*.

ruina f (Marin Držić »propast«, danas općenito, latinizam) »ruševina, pogibija«, denomininal *rumati*, *-am* impf. (Vrbnik) = *rujināt* (Božava) = (sa *v* koje zatrpava hijat ili prema tal.) *ruvinat* (*se*) (Kučiste, Poljica) »pokvariti«, *ruvina f* (1585, Kastavski statut; Veprinac, 1590) »kvar, šteta«, *ravināt* (*se*) (objekt *slika*, Dubrovnik, Cavtat, Perast) »nagrditi se«, na *-irati ruinirati se*, *-inirām*, *rovina f* (Šulek ?) »podrtina«. Od lat. *ruina* (od *ruere*) > tal. *rovina*. Upór. arb. metatezu *virane* (Ulcinj) »1° ruševine, 2° dio Ulcinja«, prema *rĕĕja kă rreinū mnaren* (Ulcinj) »grom je srušio minaret«.

Lit.: ARj 14, 191. 249. 347. *REW** 7431.

Ruizvorb (1349, Skoplje), toponim, selo koje je car Dušan darovao crkvi u Arhiljevici. Današnji oblik nepoznat. Čini se da je kompo-

zitem od *rívus* > rum. *ñu*. Ako je tako, toponim je tipa kao na Siciliji *Linguaglossa*, tj. drugi dio složenice tumači prvi u drugom jeziku.

Lit.: *ARj* 14, 250. *REW* 7341.

ruj, gen. *ruja* m (16. v., Vuk, Kosmet, Vrbnik, Trebarjevo, Kralje, Turska Hrvatska) »1° biljka rhus cotynus L., 2° crvena ili žuta boja« = *Ruja* f (Lika, Srbija), toponim = *ruja* »boja rujeva«. Pridjevi na *-an* > *-an rujan* = *Rujan*, gen. *-jna* »staro ime za Zlatibor«, odatle etnik *Rujanac*, gen. *-nca*, s pridjevom *rujanski* (*manastir*) i *rujno vino* (Vuk), upor. češ. *růjnyj* »žut, žutkast, crven, crvenkast«, poimeničen na f *Rujna*, toponim, u sr. r. *Rujno* (manastir na Zlatiboru), na *-ik Rujnik*, toponim, na *-ica rujnica* (Vuk) »1° žučkasta gljiva dobra za jelo, 2° toponim«, apstraktum na *-ost rujnost*, na *-en rujen* (Cres), na *-ev, -ov rujev, rjuva i* (Lika) »ime kravici«, poimeničen na *-ina rujevina* (Krivošije) = *rujevina* (Kosmet) »rujevo drvo«, *Rujovina*, toponim. Na *-tka rujika* (Srbija, Miličević) »neka trava«. Na *-bc rujac*, gen. *-jca* m »čovjek riđe crvene kose«. Na *-ák Rujak*, toponim. Inhoativ na *-iiti* (preko *-etti*) *rujiti, -im* impf, »postajati rujeve boje«. Rumunji posuđiše *ruen* = *ruin* = *ruian* »biljka scabrosa«. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom jeziku. U bug. *rojni, rojno vino*, koje Mladenov stavlja pod *swój, poroj* od korijena **rei-*: **roi-*, bit će posuđenica iz hrv.-srp. Za bug. *ruj* uzimlje Mladenov srodstvo sa *ruda* (v.).

Lit.: *ARj* 14, 250–56. *Elezović* 2, 185. 539. *Miklošič* 282. *Mladenov* 564. *Steinhaus*, *ZSPH* 16, 9. *Korsch*, *ASPh* 9, 664. *Pečo*, *PPP* 28, 101–4. *Vaillant*, *PPP* 29, 323–24. *Boeglin*, *PPP* 29, 324–31.

rújba f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Ston, Korčula), običnije u pl. f *rújbe* (Potomje) »upala i otvor na rukama i nogama od studeni, vašica, nazebine, bugance f pl. (Boka), buganci m pl. (Šibenik)«, Deminutivi na *-ica rujbica*, na *-bc* > *-ac rujbac* m. Augmentativi na *-ina rujbina* »rana od prozebe, promrzlost, ozeblina«. Pridjevi na *-ast, -av rujbast, rujbav*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog pridjeva u f *rubea* (m *rubeus*) »crvens«. Glede grupe *bi* > *ib* upor. *gujba, Olib*. Ne može se misliti na našu apstraktnu izvedenicu na *-bba* od *nob*, jer taj sufix služi samo za izvođenje nomina actionis od glagolskih osnova.

Lit.: *ARj* 14, 252. *REW** 7408.

ruka f (12. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv *ryka*, »1° za dio tijela, manus, 2° termin pravne simbolike, vjera, Hand-schlag, 3° način (allerhand, na *brzu ruku*, fr. *manière* < lat. *mortuaria*, tal. u narječjima *d'ogni mano*), 4° sreća (obratno *nerúka*), 5° posredstvo (upor. *poruka*), 6° strana, vlast (upor. *područje, u jednu ruku*), 7° radovi koji se rukom obavljaju (*ruka* »rukopis« u izrazu *ima lijepu ruku*), 8° metaforički prijenos na sude sa rukatkom, itd.«. Semantički zakoni metafore i sinegdohe izražavaju se kod ovog termina na razne načine. Pridjevi: na *-an* baltoslav. i praslav., steslav. *zocъnъ* > *ručni* (*rad, posao*, protivno *tvornički, fabrički, mašinski*), poimeničen na *-ik ručnik*, gen. *-ika* = *rušnjik* (ŽK) = *rušnik* (Šušnjevo, Čakovac, Ogulin) »1° otarak, ubrusac, peškir (istočni krajevi), továljuo (jadranska zona)«, s deminutivom *ručničić* = (metateza) *ručiničić* (Daničić, poslovice) = *ročnik* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° držak od cijepa, 3° jamac, poruk (Bosna, prije dolaska Turaka, 1380)«, na *-ica ručnica* (Poljica) »torba koja se nosi o lijevoj ruci«, s umetnutim *i* prema *ručiničić ručnik*, gen. *-ika* = *ručinak*, gen. *-nka* (oboje u Dubrovniku), na *-jak ručnjaci* m pl. (Rađevina, Srbija) »dva drveta što se među pod plast kad se hoće nositi rukama; na *-at rúkat*, poimeničen na *-bc* > *-ac rukatac*, gen. *-kaca* (Ston) = *rukatac* (Smokvica, Korčula) »(metafora) vinova loza i grožđe, veličine ruke«, na *-ak rukatak*, gen. *-tka* »držak«, na *-ka rúkatka* (Vuk, Srijem, Bačka, Futog; Kralje, Turska Hrvatska; Riječka nahija, Podgorica, Bosna, Lika, Varoš kod Broda, Slavonija) »1° držak, 2° vrsta lonca, mala pinjatica, 3° čaša sa drškom«. Odatle augmentativ *rukačina* (Lika). Proširen na *-an rukatni* »ručni«. Deminutivi na *-ica ručica* (Vuk) »1° prava manus, 2° držak, 3° količina manja od rukoveti (Kosmet), svežanj kudjelje ili lana, 4° (*ručice* pl., donja Podravina) obje ručice željeznog pluga« = *račica* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »5° uspravna ljestva na seljačkim kolima, stranica (Golač), 6° držak na tavi, lijku«, na *-bc* > *-ac rukac*, gen. *-kca* (Jambrešić, nesigurno) »biljka divizma«, odatle denominal na *-ati, -jati ručicati, -ām* (Otok, Slavonija, Đurđevac) = *ručicati, -ām* (Šaptinovac, Slavonija) »čistiti ručice«, na *-bka* (baltoslav., praslav.) steslav. *rpčoka* > *ručka* »1° držak, na loncu, 2° (*ručke*, donja Podravina) ručice na plugu«. Odatle augmentativ na *-anj ručkânj*, gen. *-ónja* (ŽK) »veliki lonac«. Augmentativi: na *-ina račina* (Bella, Stulli, Vuk,

Bačka), na *-uljina ručuljina* (Piva-Drobnjak), na *-urina ručurina* (Vuk), na *-erina ručerina* (Lika), na *-erda ručerda* (Slavonija, Srijem, Bačka), na *-etina ručetina*, na *-etanja ručetanja*. Na *-ač: rukač* »sud sa rucnjem«, odatle deminutiv *rukačića* (Vuk) »lonac s ručkom«. Odatle hipokoristik *ruja*, koji G. Meyer krivo upoređuje s arb. *roge*. Na *-ača rukača* »ručno rebro«. Praslav. na *-av rukav*, gen. *-ava* (Vuk) »1° manicus, 2° toponim«, s deminutivima na *-ič rukavic, rukavčii*, na *-bc rukavac*, gen. *-avca* »1° manica posticcia, 2° kožica na konjskoj puzdri, 3° lisnata cijev u biljaka, 4° dio različitih sprava, 5° toponim (Istra, Vis)« = pl. *rukavci*, gen. *-avaca* (Vojnić, Vukmanić) »ženska nošnja«, na *-ica rukavica* (Vuk) »gant«, zamijenjeno sintagmatskom izvedenicom od *na ruke* i unakrštenjem od *rukavica* u *narukvica*, deminutiv *rukavičica*, odatle na *-jar rukavičar* = *narukvičar* »koji pravi rukavice«, *rukavičarnica*, augmentativ na *-enda rukavenda*, na *-ina rukavina* (Vuk, također ličko i bunjevačko prezime); na *-nica rukavnica* »1° Ärmelloch, 2° mreža za hvatanje ptica«. Na *-na rukna* (Kavanjin) »neki ures« (nepouzdan). Na *-unac, -unica rukinica* (Vuk) »držak«, odatle na *-jar rukiničar* »konj koji vuče u rukunice«, *rukúnac*, gen. *-unca* (Orahovica, Slavonija) »držak na kosištu, rucel«. Denominali na *-iti ručiti* (*se*), *ručim* (Vuk) »1° u vezi s *ruka* kao unutrašnjim objektom: *ruke ručiti*, 2° zaručiti (djevojku), 3° uhvatiti se za ruke, 4° učiniti sefte (Risan)«, inače najčešće u prefikslnim složenicama *iz-, ispo-, na-, napo-, ob-, od-, opo-, otpo-, po-, pre-, prepo-, s-, za-* i iterativu na *-va- ručivati, -ručujem*, samo s tim prefiksima. V. *ručati* > *ručak*. Te su složenice najčešće nastale iz prijedloških sintagma, parasintaktičkim putem: *iz ruke, na rúke, za ruke, po ruci*. Značenja se osnivaju najčešće prema 2°, 5° i 7°: *izručiti, izručim, izručivati, -ručujem, isporučiti, isporučitelj, izručnikipo- = izručitelj* prema *izručnica*, postverbal *isporuka*, s različitim značenjima kao »1° predati u ruke, 2° objaviti, 3° podjamčiti se (prema *poruk*)«, *isporučnica* »sponsor femina; poručiti, poručim« zapovijediti« = *naručiti* »commander«, odatle postverbal kao radna imenica *poruk* (15. v., ZK) »jamac« (semantički razvitak tog postverbala najbolje se objašnjava istoznačnim izrazom *manupreso, -priso* u Supetarskom kartularu iz 1080. »*rukum* = *po ruci* prihvaćens«, upor. i tal. *mallevadore, od mallezare* < lat. *manu levare*); *poruka* = *poruka* (Vodice) = *poruka* (ZK) »1° vjerenje, vjenčanje, 2° objava«,

na *-nik poručnik* »lieutenant«, apstraktum *porudžbina* = *narudžbina*; *preporučiti* »recommander«, postverbal *preporuka*; *oporučiti* »zavještati«, s postverbalom *oporuka* i pridjevom odatle *oporučan*; *naporučiti* »naložiti«, s pridjevom *naporučan*; *obručiti* ovjeriti«, *obručnik* prema *obručnica* = *obručnik* prema *obručnica* »zaručnik«; *odručiti, -učim* (Kosmet) »isprazno dovoditi«, *odručivati; preručiti, -ručim* (Kosmet, objekt *crešnje*); *sručiti* (*se*), *sručim* (objekt *sranju* na *nekoga*, Vuk) »isprazniti; zaručiti se« vjeriti se«, s postverbalom *zaruče f pl.* »vjeridba«, *zaručnik* m prema *zaručnica*. Neke imaju čitavu leksikološkijsku porodicu, kao *naručiti* pf. (14. v.) prema impf. *naručati, -am, naručivati*, postverbal *nánika*, pridjevi *naručan* = *naručit* »zgodan«, *naručnik* »1° dio svećeničkog odijela, 2° knjiga«, *naručnica* (Dalmacija) »rukavica«, *naručnjak* »nakit na rukama«, *naručica* »(termin švelja) štogod zavrtačeno na rukavima«, neologizam *naručnina* »provizija«, na *-ak naručak*, gen. *-čka* = *naručaj* (sufiks prema *zavežljaj*) = *năručalj*, gen. *-čija* (sa / > *lj*, obratan govor, fausse régression, Istra), na *-ba narudžba, narudžbina, narudžbenik, -ovni, -ovnik, -ovnica*. Denominali na *-ovati rukovati* (*se*), *rukujem* »1° ručiti se, 2° vjeriti, 3° upravljati«, odatle *rukovalac*, gen. *-oca* = *rukavac*, gen. *-ovca*. Imenice s prefiksima bez prefikslnih glagola: baltoslav., sveslav. i praslav. s prefiksom *ob-* i sufixom *-io*: kačvarski termin *obruč* (Vuk) »1° Fassefing; brug, okrug, obod, ovenjača, učkurluk« < steslav. *oBъccъ*, sa deminutivima na *-ak obručak*, gen. *-čka*, na *-ič obručić*, pridjev na *-an obručan*, poimeničen *obručnjak* »nož«, *obručnjara* (Vuk, Slavonija) »kruška«, na *-an obručan*, gen. *-āna* »lonac«, kol. na *-je obručje* n (Vuk), denominal *obručati, -am* (*na-*), *obručavati* pored *naobručiti* (Vuk). S prefiksom *pa-* (v.) *paruka* (Ljubiša) »blizina«, odatle prilog na *paruka* (Kosmet) = *nāparuka* (Smokvica, Korčula) »na meti« = sa sufixom *-ro'* (kao *obruč*) na *poruč* (Brusje) = *naruč* »zgodno«, *naruč* f (Vuk) »1° što je dobro, povoljno, 2° posuda«, *naporučivo* (15. v., čak.) »promptitude«. Od sintagme *pri ruci: priručan* = *naručan*, poimeničen *priručnik*, neologizam za *Handbuch*. Od sintagme na *rući* na *-je naručje*, sa zamjenom sufixa prema *zavežljaj: naručaj*. Od *pod rukom* pridjev *područni* i na *-aje područje*. Pridjev *razrukovan* (riječko primorje) »praznih rukus«. Brojne su složenice od glagolskih sintagma kao *rukum jiti: rukojat* f (Pavlinović) = *rukovet*, gen. *-i* = *rukoved* (Kosmet, *t* > *d* obratan govor,

fausse régression) = *rukoveta* f (Vodice, Istra), s deminutivom *rukovētica*, deminutiv na -*ec rukovetac*, gen. -*ća* < stcslav. *rekojeth*, češ. *rukojeť* »manipulus«, sa *j* > *v* kao u *nakoveđa* pored *nakojeđa'*, odatle *rukovēdati*, -*ām* (Bačka, Srijem), kol. na -*je rukoveđe* (Bukovica); *ruku dati: rukodaće* (Vuk, Crna Gora) »zajam« = *rukodavanje, rukodavac* ~ *-valac*, gen. -*oca* = *rukodavnik*. Tako nastadoše većinom prevedenice: *rukopis* = *sakopis, rukopisni, rukopisac*, prevedenica od *manuscriptum* = *Handschrift, rukodjelje* prevedenica od *Handwerk, rukodjelac* »zanatnik« = -*djelnik* = *rukodjelja, rukodjelo* »zanats«, prevedenica *rukopolozjenje* od *rukopoložiti* = *hirotonisati* < gr. χειροτονῶειν; *rukojamiti* (Vetranie) od tal. *mallezare*, s prilogom *rukojamo* (1478), *rukojemlja* »držalo«, *rūkodrž* f (Crna Gora, Riječka nahija) »držak«, *rukodržac*, gen. -*sca* (Ljubiša) »jatak«, *rukoljub* (hrvatski gradovi) od *Handkuss, rukopomoć* f, *rūkosad* (Vuk) »vinograd saden rukom«, *rukostāvmk* (Vuk, Ljubiša, Bosna) »krivac«, *rukotvor* od *Hadwerk, Handarbeit* (i kod pisaca kod kojih nema njemačkog utjecaja), *rukotvórac*, gen. -*rea, rukotvoran* (Poljica), *rukotvorina* (Vuk), -*stvo*, od *manufactura, rukovođ*, prevedenica od χειρογωγός, *rukovoditi, rukovodilac*, gen. -*oca'*, pridjev *objeručan*, s priložima *objeručke* = *objeručice*. Nejasne su složenice: *rukovelj* (Kralje, Turska Hrvatska) »držak«; *rukobojina* »ostatak«, valjda od *rukom biti*, možda je s tim u vezi i *rukobolj* (boljevački srez, Srbija) »nagrada, plaća čuvarima stoke, npr. 20 vije-dara mljeka«, sa *Ij* < / kao obratan govor, fausse régression; *rukomija* *ř* (15. v.) »1° vrst suda od 15 litara, 2° toponim (Srbija)«, od *rukom miti*. Kako je *ruka* glavni ljudski organ pri radu, nije čudo da se jezici slažu u frazeologiji s obzirom na *ruka*. Elezović je dao čitavu seriju usporednica kosovskog i metohijskog dijalekta s turskim. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. stcslav. *rcka*, slov. *roka*, bug. *raka*. To dokazuju i baltičke usporednice, koje se fonetski i semantički slažu s praslav.: stprus. *rancho*, lit. *rankà*, lot. *rūoka* »isto«. Te usporednice slažu se i u izvedenicama, tako deminutiv *ročbka* sa lit. *rankikė*, pridjev *znėnė* sa lit. *rankinis*, tako i s prefiks-salnom složenicom *obėccė* lit. *apirankė* »Armband«, lot. *apruđcis* »Umschlag um Ärmel«. Baltoslav. oblik nastao je iz prijetoja perfekturna *ronka prema prijetoju *renka, koji je očuvan u polj. *ręka, obręcz*. Ti prijetoji postverbalni su od glagola očuvanog u lit. *rinkti, renka* »skupljati«, lit. *surinkimas* »skupština«. Os-

novno je značenje baltoslav. termina bilo »ono što sabire«. Upada u oči činjenica da se ni u jednom drugom ie. jeziku ne nalazi ista denominacija. Znači da je to samostalna baltoslavenska kreacija. Litavski glagol upoređuje se s ir. *comrac* »borba« < *com-ro-icc*, ali ni to nije pouzdano. Bonfante traži vezu baltoslav. riječi s predromanskom *branka* »patte, main, bras«. Mikkola pretpostavlja pragerm. *wronka. Od mnogobrojnih gore navedenih riječi kulturne su *porčiti* i *obzoc*. Glagol i imenicu posuđiše Mađari *parancsolni* »zapovijedati«, *poročbniki* > *parancsolok* »zapovjednik«, *parancsnokság* »zapovjedništvo«, *abroncs* pored *abrinacs* (posljednje uporedi s polj. *obręcz*); Rumunji *a porunci* »isto«, odatle njihov postverbal *poruncă* »zapovijed«, na -*eib porunceală; porașnic* mladi rusizam; pored toga još *roanica* > *rișniță* »Handmühle« = *rișniță* (Muntenijska, Erdeljska), s glagolom odatle *a rișni* »mljeti s tim mlinom«. Arbanasi posuđiše *porosit, por(é)sit, porëcit* < *porčiti* »zapovijedam«, odatle arb. apstraktum na -*ta pors* »zapovijed«.

Lit.: ARj 3, 940. 4, 299. 7, 469. 477. 509. 560. 594. 596. 598. 599. 8, 61. 370. 474. 14, 75. 213-300. Hamm, *Rad* 275, 51. Hrašte, *JF* 6, 212. Jagić, *ASPh* 20, 540-541. Rešetar, *ASPh* 26, 362. 365. Belić, *NJ* 1, 45. si. *NJ* 3, 122. Aleksić, *Ny* 4, 90. Zega, *Slama* 9, 579-581. (cf. *RES* 10, 308). *Elezović* *f*, 443. 447. 539. 540. 2, 7. 60. 129. 188. Ribarić, *SDZb* 9, 170. 172. 182. 188. 194. Vuković, *SDZb* 10, 399. *Miklóšić* 276. *Holub-Kopečný* 318. *Bruckner* 372. 458-459. *KZ42*, 362-363. *Mladenov* 566. *Slávia* 7, 744. *Trautmann* 236. *WP* 2, 373. *REW*⁵ 5338. Ułaszyn, *WuS* 2, 200-203. (cf. *AnzIF* 29, 18. *RSI* 5, 273). Bubrich, *1/2 Y P I*, 238. *Tiktin* 1218. 1329. Mikkola, *IF* 23, 120-122. Blankenstein, *IF* 21, 106. Brugmann, *IF* 18, 131. Armin, *ZSPH* 6, 373-374. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. Joki, *Unt.* 93. 109. 222. 266. Isti, *Stud.* 114. *GM* 348. 368. Bonfante, *IF* 23, 120. sl. *Matzenauer, LF* 17, 182-183.

rukarjel m (Vetranie) »ptica merops apias-ter, Bienenfresser«. Hirtz daje etimon tal. *rocaireul*, koji ne postoji.

Lit.: ARj 14, 286. Hirtz, *Aves* 420.

rùljati, -*ām* impf, (subjekt *dijete*) »vikati plačući« = na -*iti rùljiti, rùljim* »roktati, hroktati«. Onomatopejski glagoli kojima se imitira ljudski glas. Ovamo i glagol kojim se oponaša zvuk izazvan trenjem: *ruliti, -im* impf. (Trebarjevo) »trti pšenicu«. Upor. slov. *rùliti, -i* (subjekti *bik, búrja*). Postverbal *rùlja* f

(Vuk, Lika: *otiči ruljom*) »gomila, mnoštvo, gerga, povorka, trumpa (< njem. *Truppe*, s umetnutim *m* pred lābijal), dundar«, danas je obična pejorativna riječ. Dopunjuje se s gen. pl. ~ *ljudi*, a govori se i bez te dopune. Odatle deminutiv *ruljica* i augmentativ *ruljetina* (Lika). Možda ovamo na -*se* > -*ak rùljak*, gen. *ruljha* (Istra) »1° panj, 2° debelo stablo«. Upor. *šuljak*, gen. *šuljka* (ŽK) »panj«. Na -*ina rùlina* (Istra) »puer plorans«. Matzenauer upoređuje srvnjem. *rüelen* »rugire, hinnire, vociferāri«, ako je i to onomatopejskog podrijetla. Svakako ne stoji Daničićovo pomišljanje na njem. *Rudel*, jer bi se iz te riječi prema njem. *Stadel* > *štagalj*, gen. -*glja* (v.) razvio drugi oblik.

Lit.: ARj 14, 301. *Pleteršnik* 2, 444. Daničić, *Kor.* 181. Matzenauer, *LF* 17, 187.

rum m »evropski naziv za jako alkoholno piće koje se dobiva iz rakije od šećerne trske, šećera«. U evropskim jezicima od 18. v. Potječe sa zapadnoindijskih šećernih otoka, engl. *rum*.

Lit.: Weigand-Hin 2, 622.

rumen, f *rumena* pored *rumena*, određeno *rumeni* (16. v., Vuk, Vrbnik), sveslav. i praslav. pridjev tvoren sufiksom -*men* od praslav. korijena *rud-*, »crven, crljen«, s prefiksom *na-* *narumen* (Stulić) »podosta rumen«, proširen na -*kast rùmenkast* »crvenkast«, na -*it rumenit*, zamjenom sufiksa -*en* s *-bn ruman, f -ana, ruman evet* (Vrbnik) »sljez«, na -*ija rumanija* (dalmatinski otoci) »cibik = cibib, vrsta bijela grožđa«; *rumen m* (ŽK) »ime vola«; *rumen i* (jedna potvrda) = na -*ilo rumenilo* (Vuk). Poimeničenja na -*ec* > -*ac rumenac*, gen. -*nca* »rumena boja«, na -*ka rumenka f* »1° krava, 2° ptica, 3° paprat« prema *ra-menko m* »vo«, na -*ica rumenica* (Prčanj) »cinober«, -*čiča rumenčica f* »žaba«, na -*ija rumenija* (Istra, Krk) »1° viola rubra, 2° (slov.) vinova loza«, na -*ika rumènika f* »1° crveno vino, 2° biljka«, s pridjevom *rumenikast* (-o *lice*). Inhoativ na -*eti rumenjeti* (*se*), -*im* = *rumeniti* (16. v., Vuk, i drugim slavina). Hipokoristik *ruma f* »krava smeđe ili crvene boje«. Odatle na -*ilo rumilo m* »ime ovnu«, na -*ónja rumonja* »vč«, na -*ec rumac*, gen. -*mea* »ime volu« i pridjev *rumasi = rumenkast*, na -*il rumil = rumélka* »grimiz« = *rumeljka* »cinober«. Samoglasnik *e* nastao je iz jata: stcslav. *rumem m*, polj. *rumiany, rumienić się*, rus. *rumjanec, rumjanyj*. Rumunji posuđiše *rumen* »crven, dunkelrot«, s lat. sufiksom -*ivus* > rum. -*iu rumeniu* »rötlich«, *a rumeni* »crveniti

se«, apstraktum na -*eh* > -*eaľ rumenealä*. Glede korijena *rúd-* v. pridjev *rud*, a glede sufiksa upor. *Crmnica* i *čermenika* u Arbaniji i lit. *raumuo*, gen. *raumens* »meso«.

Lit.: ARj 7, 601. 14, 301-11. *Miklošić* 284. *Holub-Kopečný* 318. 310. *Bruckner* 468. *Mladenov* 564. *Zupitza, PBB* 23, 238. *Zubatý, IF* 6, 156. Matzenauer, *LF* 17, 188-189. *Trautmann* 239. *Tiktin* 1345.

tùmeždavac, gen. -*avca m* (Vuk, Boka) »hrskavica«.

Lit.: ARj 14, 311.

rumor m (Kastavski statut, 1490, latini-zam ili talijanizam): *halavanja ali rumor*. Od lat. *rumor* > tal. *ramare m*.

Lit.: ARj 14, 311. *REW*⁵ 7441.

rùmpati, -*ām* pf. (objekt *robu na sebi*) prema impf, na -*va-rumpávati, rumpávām* (*zaz-*, Lika) »poderati, kidati«. Od tal. *rom-pere* < lat. *rumpère*. Neobičan je prijelaz konjugacije lat. -*ere* u naš tip -*ati* u Lici.

Lit.: ARj 14, 312. *REW*^{*} 7442. 7455.

run m (17. v., Dubrovčani) = *runa* f (hrv.-kajk., slov.) = *runo* n (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° vélius, vuna, 2° plod (*njiva pod runom*, metafora, upor. poljski *run*), 3° (*rund*) ime ovci«. Deminutivi na -*ec runac*, gen. *zunca* »pokrivač«, na -*će rúnce*, na -*ašće* < -*šice runašce*, na -*ka rúnka* (Vuk) »1° pelin, 2° kruška (Lika)«, *runčica* »ovca«, *runčiče* (Vrb-nik) »biljka«. Kol. na -*je rúnje*, gen. *rúnja* f pl. »rute«, na -*ja runja* »1° dlaka na tijelu životinje, 2° runo, vuna, 3° hrapava strana sukna (Kreševo)«. Pridjevi na -*en runen*, na -*av runav* »rutav«, poimeničen *rúnává f* »krava«, (sa *nj* mjesto *n* iz kolektiva) *runjav* »dlakav, krastav«, poimeničen na -*ec runjavac*, gen. -*vca* (Vuk, Crna Gora) »1° crno grožđe, 2° vrsta crva, 3° vrsta oblaka«, na -*ica rúnjavica* »1° vrsta biljke, 2° praska, breskva, 3° toponim«. Inhoativ *rúnjaviti, -im* (Lika, Bukovica, Dal-macija) (*ob-*) pored *obrunjavati, -runjávām*; (unakrštenjem sa *rutav*) *runtav* (Kosmet), odatle *rúnto m* (Kosmet) »pseto«, na -*ost runjast* = na -*at rúnjat; runkav* »kovrčast, kudrav«, poimeničen *runkavac*. Hipokoristik *run-ne* »ime ovce od mila«. Na -*as runās m* »1° jarac, 2° vrsta oblaka«. Složenice: *runolist m* »biljka gnaphalium, Edelweiss«, *runosvila* (Bosna). Glede denominala na -*iti: rúniti = rúnijiti, -i* (Varoš, Slavonija) v. *truniti*. Upo-

reduje se sa stnord. *ryja*, *rūda* (set-baza) »den Schafen Wolle ausreissen«, norv. *ru* »Winterwolle«. Iz tog upoređenja izlazi da je *runo* poimeničena pridjevska izvedenica od prijevaja perfekturna ie. korijena *rou: **reu-* »čupati«. Upor. gallo-lat. *reno*. V. *rilo*, *rov*, *rvati se*. Arbanasi posudiše *runs* »jagnje« < ^*zũn̄s*.

Lit.: ARj 8, 475. 14, 312-19. Miklošič 283. Bruckner 468. Mladenov 564. WP 2, 352. Rozwadowski, RAU 25, 419-427. (cf. AnzIF 8, 138. 10, 269). Osten-Säcken, IF 33, 352. Machek, KZ 64, 261. Specht, KZ 68, 125. Joki, Stud. 43. GM 371.

runka f (Cres) »plodno zemljište«. Mas-kulinum je potvrđen samo u slov. *ranek*, gen. *-nka* (Goriška) »vinogradi«, sa zamjenom dočetka *-ek*, koji se osjećao kao deminutivni sufiks, drugim deminutivnim sufiksom *-ec ranec*, gen. *-nea* (Toimin) »abschüssiger Acker«. Upor. toponime *Runci m pl.* (Prezid, Gorski kotar, zemljište na Krku 1641), *Runak*, gen. *-nka* (Vrbnik, 1641). Na lat. deminutivni sufiks *-ula Rönkula* (Barsko polje, blizu biskupije). Na augmentativ lat. *-one* > *-un rankún*, gen. *-iinâ* (istročakavskij Buzet, Sovinjsko polje) »securis adunca, kosiraš«. Od tal. *rane* (Piacenza) »urbar gemachtes Land«, postverbal od tal. *roncare* »sarchiare« < lat. *rūncare*, tal. *róncola*, *roncone* = *furi*, *roncon*. Ovamo ide još na lat. *-ellus* slov. *rončelica* »Abastmesser«, upór. *furl*, *roncée*, *-eje* »strumento tagliante rustico a lama adunca, ad uso di potare, kosijer«, *rončel*. Nejasne su slov. varijante *rocon* (Celje) »Hippe« = *ročim* = *rokun*, ako je od *roncone*. Ovamo ide zacijelo kao naš augmentativ na *-ina rončina* (Stulić) »koplje«.

Lit.: ARj 14, 59. 159. 313. 314. Pletersnik 2, 431. 438. REW² 7444. 7446. Štrekelj, DAW 50, 51.

rimuti, *-em* (Lika) »nasrnuli« odgovara polj. *runac* »se précipiter avec bruit, cadere«. Prema Matzenaueru ide zajedno i *rúniti* (*se*), *rúniti* (objekti *cvijet*, *list*) »kruniti (v.)«, *obrúniti*, *obrúnim* (Vuk, Boka, subjekt *vjetar*) »okruniti, schütteln«, prema Brückneru sa češ., polj. *ruch*, rus. *rúhnutb* »fallen, stürzen«, od ie. baze **ereu-*, u prijevaju perfekturna **erou-* proširene formantima na *n* i na *i* > *h*. V. *rušili* i polj. *runić* *się*.

Lit.: ARj 8, 475. 14, 316. Miklošič 282. Bruckner 468. WP 1, 142. Matzenauer, LF 17, 190. Boisacq* 714-715.

runja f (Vrančić, Mikalja, Stulić) »svrab, suga, lišan, lišaj«. Od tal. *rogna* »isto« < lat. *arama*. Prema *u* < rum. *î* u *Rumun*, *-nj* > *Român*, *Rumin* < lat. *romanus runja* bi moglo potjecali i od rum. *riie* < lat. *aranea*. Samoglasnik *o* mjesto *α* u tal. *rogna* tumači se unakrstanjem sa lat. *rodere*.

Lit.: ARj 14, 316. DEI 3277.

runjak, gen. *-aka m* (Posavina) »košić u kojem se može nositi trava, drvo, triješće«.

Lit.: ARj 14, 317.

rupa f (13. v., Vuk), slov., bug., ukr.j baltoslav. i praslav., »1° jama, vrtača, vrtočina, duplje, škulja, 2° trap, ambar, spremište pod zemljom, 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjev na *-ast rupast*, na *-bn* samo u toponimu *Rupna*, poimeničen na *-jak rūpnjak m* (Bačka) »1° oruđe čime se vadi žito iz rupe, 2° žitna mjera«, na *-ik rupnik* »1° rudar, 2° (slov.) prezime«. Deminutivi na *-ica rupica* (17. v., Vuk, toponim), s pridjevom *rupičast*, s dvostrukim sufiksom *-ičica rupičica*. Augmentativi na *-ina rūpina*, na *-aca rupača* (Hrvatska, Osijek) »1° rupa, najdublje mjesto u koritu vode, 2° toponim«, na složen sufiks *-bc -A-aga rupčaga* (Vuk) »1° rupa, 2° toponim«, pridjev na složen pridjevski sufiks *rupčast*, na *-elina rupetina* (također toponim). U slovenskom na *-ovnica*, *-etnica rupovnica* = *rupetnica* »anemone nemorosa«. Na *-ar rugar*, također prezime i toponim. Na *-ulja rupulja f* (Kosmet) »(metafora) žensko proždrljivo čeljade«. U vezi je i denominal *oripat*, *-ūpam* (Kosmet) »proždrljivo pojesti što«. Kol. na *-je Ruplje* (toponim). Osnovni samoglas varira na *α*: *ropa f* (Šolta, Čiovo, čakavci. Lučić, Hektorović, Kadčić, Crna Gora, Riječka nahija) = *rāpa* (Hvar) »1° rupa, 2° škrapa (Erdeljanović), 3° morska draga (Zadar)«, toponim *Rape* (Hvar), *Rapšice* (Crna Gora). Augmentativ *rapina* (Crna Gora, Riječka nahija). Upor. kod Hektorovića 48 *u rilo* (se. ribe) *ko van rape bise*. Bug. *rapa* »dubina«. Osnovni je samoglas *o*: *ropa* (Tekelija, Mljet) »rupa«, s pridjevom na *-av ropav* (Ljubiša), deminutiv *ropica*. Toponimi *Ropě* (selo na južnoj obali Mljeta), *Ropci*, gen. *-ača* (selo, Crikvenica), *Ropinje*. Hipokoristik *roša f* (Srijem) »rupa u koju djeca tjeraju puceta«. Upor. još dubrovački opsceni nadimak *Ropoguz* (15. v.). Nalazi se još u bug. *ropa*, deminutiv *ropka* »dupka«, rus. (narječja) *ropa* »solnik«. Upoređenje sa rumunjskim, arbanaškim i sa južnotalijanskim narječjima još jače komplicira

pitanje postanja ove riječi, koja se odnosi na kulturu spilja. U rum. odgovara *groapă f* »1° Grube, 2° grob (sinonim lat. *mármint* < *monumentum*)«, sa slav. deminutivnim sufiksom *gropištā* »jamica«, *gropar* »Totengräber«, *gropilā* »Vertiefung«, s pridjevom na *-atus* > *-at gropilat* »vertieft«, na lat. *-osus* > *-os gropilos*; na *-iš gropiš* »Gegend voller Gruben«. Slav. *grobica* unakrstila se s tom riječju *gropništā*, odatle *gropnicer* »Totengräber«. S rum. oblikom slaže se arb. *grope* »1° Grube, Graben, 2° grob« sa glagolom *groponj* »hohle aus, grabe aus, begrabe«, koji odgovara rum. *a îngropa* i čine. *ngropu*. U Kalabriji odgovara arb. i rum. obliku *grupu m* »Loch«, s glagolom *grupare* »bohren«, *grufa í* »buca« pored *grubu*, *grubbu*, imenica i pridjev. Glede izmjene početne suglasničke grupe *gr* > *hr* > *fr* > *r* upor. *gripa*, *fripa*, i *ripa* »kamen« (v.). Samoglas *u* u obliku *rupa* tumači se iz ie. dvoglasa *ou* prema lit. glagolima *raupyti* i *ruopti* »graben, hohlen« (ie. prijevaju *au* — *ōu*), istočno-lit. *raupas m pl.* »Masern, Pocken, kozice, boginje«, lot. *raupq* »Gänsehaut, ježnja«, stisl. *rauf* »foramen«. Prema ovim upoređenjima *rupa* bi bila postverbal od glagola koji se u slavinama očuvao samo u poljskom *rupii*, *rypac* »scindere, friare« (prema Rozwadowskomu), češ. *rypati* »fouiller, enfoncer«, od ie. baze **ereu-* prijevaju perfekturna **erou-* raširene formantom *p*. Međutim varijante *rapa*, *ropa*, *gropa*, *grupa* kažu da su se s baltoslav. riječi unakrstile na Balkanu još i ilirotrački oblici, kojima možda (preko Mesapijaca) pripadaju i južnotalijanski. Upor. još *riti*, *rov*, *rilo*, *runo* (v.).

Lit.: ARj 13, 64. 66. 14, 162. 163. 319-25. Pletersnik 2, 445. Hraste, Rad 272, 13. BJF 8, 7. 36. Elezović 2, 37. 186. Miklošič 283. Holub-Kopečný 320. Bruckner 472. KZ 42, 363. Mladenov 563. 564. ASPH 36, 124-125. Trautmann 240. WP 2, 355. Tiktin 703. GM 131. Rohlf's, Diz. Cal. 357. Skok, Slav. 186. Grappin, RES 22, 195. Buga, RFV 75, 141. (cf. IJb 8, 198). Specht, KZ 68, 125. Rozwadowski, SAU 1, 8, 5. 25, 419-427. (cf. AnzIF 8, 138. 10, 269). Matzenauer, LF 17, 190.

rupac, gen. *rupca m* (Perast) »vrst smokve«.

Lit.: ARj 14, 321.

rüpati, *-am* impf. (Makarska) »skitati se, trčati na slijepo«.

Lit.: ARj 14, 322.

rupčenjак, gen. *-aka m* (Stubica, Hrvatsko zagorje) »vrč iz kojega piju svatovi«.

Lit.: ARj 14, 322.

rus¹ (15. v.; uz *bolest*, Crna Gora; *uzgláva*, *kosa*, *solfuji*) baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rumen, crven (o boji kose)«. Općenito se govori u epitetonu iz narodne pjesme *rusa glava*. Potisnut je od sinonima *crven*, *rumen*. Da je nekada bio običan, dokazuju lična imena iz doba hrvatske narodne dinastije *Rusin*, *Rusko* (11. v., Split, Dubrovnik, Prizren). Poimeničen je možda u *m rus* »1° divlji orah, ailanthus glandulosa, 2° antroponimo, u *riša f* (Vuk, Kosmet) »1° kožna bolest, ekcemi po glavi koje babe liječe travom od ruse i kupanjem, 2° biljka chelidonium majus«. Pridjev proširen na *-bn* > *-an rusna glava*, *rana*, na *-av rusav* »crvenkast«, na *-iv rusiv* (Stulić). Deminutiv od *rusa* na *-ica rusica* (Srbija) »kožna bolest«, *rusiei pl. f* (Istra) »koža, kora na mlijeku«. Na *-ika rusika* (Poljica) »vino opolo«. Na *-osi rusost*. Na *-ulja rusulja* »ime kravi«. Pridjev na *-alji rusalja trava* (Riječka nahija; glede *-alja v. rūsaina*) »osuši se i služi za mazanje ruse«. Na *-ovina rusovina f*. Pridjev je došao pučkom etimologijom u vezu sa *rusalje* < lat. *rosalia* (v.) u pridjevu *rūsaina nedjelja* »sedmica od Duhova do Petrovih poklada (tada se ne radi ništa, da maloj djeci ne bi izlazila rusa)«. S tim u vezi bit će i složenica *sredorusa* »četvrta srijeda po Uskrsu«. U njoj je drugi dio apstrahiran od *rusalja*. U pravom je značenju kao prvi element u složenici *rusobradac*, gen. *-aca*, od sintagme *rusa brada* »crvene brade«. Denominal na *-iti rušiti*, *rusim* impf, (*na-*) »1° crveniti, rumeniti, 2° donositi kožnu bolest«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. korijenu **reudh-*, u prijevaju **roudh-*. Postanjem je od istog ie. korijena od kojeg i *ruda*, *rumen* (v.), tj. od prijevaja perfekturna **roudh-* raširenog s pomoću formanta *s*: **roudh-* + *so*. Upor. isti formant s prijevajnim stepenom *rudh-sa u löt. *rūsa* »(Rost, rda«, *rausva* »crvena boja« > *rysi* > *rusulja* »ime kravi« i lat. *russus* raširen u romanskim jezicima. Upor. još lit. *rausvas* »crven«, *rusvas* »rotbraun«. Slav. pridjev posudiše Dakorumunji *rus*, *rusav* »rötlich, blond«, *rusculef m* prema *rusculištā* = *rusulištā* »biljka hieracium aurantiacum«, *rušef* »rötlich«, *zučca* »colchicum autumnale«, arb. *rus*, dok je ngr. *ροῦστος* možda od rom. *russeus* > rum. *roș* »crven«.

Lit.: ARj 14, 326-37. Miklošič 283. Holub-Kopečný 319. Bruckner 469. Vasmer, RSI

3, 280. Trautmann 239. WP 2, 359. Pedersen, *IF* 39, 41. 58. *Tiktin* 1347. *GM* 371. Matzenauer, *LF* 17, 193. Solmse^KZ 38,441. Schefelowitz, *rCZ* 56, 196.

Rūs² m = (s individualnim -zn kao u *Srbini*) *Rusin* (Domentijan; kad je -in, ostaje i u pl. *Rusin* »Ukrajnac, Maiorus«) prema f na -inja *Ruskinja*. Pridjev na -ski *ruski* (Vuk), *ruski* (Domentijan; 1347, car Dušan; upor. *pariški* od *Pariz*); od *Rusin rusinski*. Na -nják *Rušnjak*, gen. -aka (Slavonija) = *Rošnjak* (Kanižlić, 18. v.), također madž. *Rosnyák* prema *Rusnak* u prikarpatskoj Rusiji »Ukrajnac, Maiorus«. Ime zemlje *Rusija* (1349, toponim u Srbiji) = *Rosija*. Glede o upor. gr. 'Ρῶς kod Bizantinaca, ali se piše ω i za u, upor. Κλαβῶκα = *Klobuk* kod Porfirogeneta. Odatle *Rusijanac* (Jambrešić), f na -ka *rusijanka* »vrsta krumpira«; pridjev *rusijski*. Kol. *Rus'* »Rusija« u ruskom i poljskom (upor. glede sufiksa *Czudź* »Finska«). Madž. *orosz*, tur. *urus*, kod Estonaca *ruotslane* »Rusi«. U fin. *ruotsi* »Švedska«, upor. Šved. *Roslagen, Rospigar*. Njem. *Reussen*. Miklošič misli da je *Rus* prvobitno bilo ime švedskog plemena, s kojim su Finci došli u vezu. Prema Nestorovoj Kronicu prenijeli su Vikinzi (Normani) to ime na kijevsku Rusiju.

Lit.: *ARj* 14, 179. *Miklošič* 283. *Bruckner* 469. *Mladenov* 564.

rusa (I) f (16. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina; dubrovačka poslovice: *na trnu se rusa ne rađa*; Pelješac), odatle pridjev na -bn > -an *rusan* (~svo *ulje, zelje*), poimeničen *rusnica* »biljka fumaria«, na -at *rusat (ocat, vodica)*, dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rosa*; *rusa* (Istra) »crusta lactea«. Upor. arb. *ruse*. Odatle na -arium > -ar *rusar* (Ranjina) »1° ruža, 2° ružičnjak« = *rūsar*, gen. -ára (Dubrovnik) »krunica«, *rusarij* (Vitaljić) »isto«. Hipokoristik na -e *Ruse* f (Dubrovnik) »žensko ime«. Deminutiv na -ica *rusica*, na lat. > tal. -ula *rūsula, rūsulica* (Split, Pelješac) »ružica«. Sa o i î (značajka daim.-rom.) *rosa* f (Perast, Boka), pridjev *rosat* (-a *kvasina*), *rosica* (15. i 16. v.).

(II) Talijanizam je sa i, z. mjesto í: *ruža* f = *Ruža* »žensko ime« = *rusa* »1° rešetka na kanti kojom se polijeva (srednja Slavonija), 2° krešte na kokotovoj glavi«; također u Dubrovniku, upor. kod Marina Držića, Palmotića: *na licu kē rusu nosite i bijelu ružicu*. Na -ica *ružica* (16. v., Vuk, Kosmet), deminutiv *ružičica*, prema Zori je

»1° vrsta ruže«, također »2° žensko ime, 3° crkva u Beogradu«. Ostala značenja *ružica* »vipera ammodytes vrst grožđa, vina (Srijem), šljivra, kruška, razne mirisave biljke, motivi u tkanju, ukrasi«. Odatle: pridjevi *rujin*, na -at *ružati ocat* (Crna Gora), na -ast *ružast*, na -jast *ružičast*, na -bn *ružični*, poimeničen *ružičnjak* (Vuk) »vrt«. Na -evina *ruževina* »1° (Dalmacija) vinova loza bijela grožđa, 2° slatko od ruža (Šabac)«. Na -eoac *ruževac / ružo-*, gen. -vca (Hercegovina) »vrst tetrijeba«. Sa z mjesto ž: *ruža* (Dubrovnik, Gučetić, Kaštela) »1° isto, 2° žensko ime, 3° vrst loze (Istra)«, žensko ime *Ruže*. Na -ava *ružava* (Kurelac) »kokoš«. Na -arius > -ar *ružar*, gen. -ára (1533) = *rusar* = *ružar* »cvijet«, *ružar*, gen. -ara (Rab) = *ružarij / ružarij* (Dobrinj, 1631) = (disimilacija r - r > l - r) *lužarij* m (Istra) = *lužar* (Cres) »večernica« = *lužarij* (Pag); *lužor* (Veli otok) »ruža« prema *lužorij* »krunica«; s umetnutim n *lonzar* (Božava); *Sveta Lozarija* (Lika K). Pridjev na -bn > -an *ružan* (16. v., Menčetić, Vetrание), poimeničen sr. rod *ruževo* »slatko« (Šabac). Danas su likovi *ruža* i *ružica* općeniti u književnom jeziku.

(III) Na lat. -ata *ròzāta* f (1520, Dubrovnik) »vrsta slatkarija, začinjena vodom od ružica«, pridjev *ruzatan* (~na *voda*). Germanizam je *raž*a (hrv.-kajk., Vodice, ŽK, slov.), *rožica*. (16. v., čakavci, Cres, Krk, Lika). Može biti i talijanizam (Cres). Pridjev određeni *rosni*, poimeničen na -nj *rožanj*, gen. -žnja (Vitezović) = *rožnjak* »svibanj, maj«. Tako i madž. *rozsa*, luž.-srp., bjelo-rus. i polj. U bugarskom *roza* pored *ruža*. Sa z mjesto ž: *roza* (Istra), *rozar* m (Baraković) »nekakav cvijet«, *rožica* f (Dubrovnik), *razno* (Mali i Veliki Bukovac, Dubovac) »ružičasto«, *rozarij* »krunica«.

Lit.: *ARj* 6, 230. 232. 14, 168. 192. 195. 198. 328. 333. 334. *Hirtz, Amph.* 132. *Pieteršnik* 2, 441. *Elezović* 2, 184. *Ribarić, SDZb* 9, 144. *Kušar, Rad* 118, 21. *Budmani, Rad* 65, 164. *Cronia, ID* 6, 114. *Mürko, WuS* 2, 146. *Miklošič* 282. *Bruckner* 446. *Mladenov* 562. *REW*³ 7375. *GM* 371. *Matzenauer, LF* 17, 192.

rūsag, gen. -ága m (14 — 19. v., Đurđević, Stulić) »1° kraljevina, država, zemlja > 2° (po semantičkom zakonu sinagdohe) sud kraljevine, banov, 3° vojska kraljevska (itd.)« = *orsag* (16. v., ~ *slovinški, horvacki*, Kačić, Belostenec). Toponim *Orsagovica*. Pridjev na -sk, *rusaški* (15. v., ~a *gospoda*, ~r *gospodar, človiki*,

pravda] = *rusački* (1485) = *orsački* (hrv.-kajk.). Starija i mlada posuđenica. Od madž. *ország*.

Lit.: *ARj* 9, 175. 14, 331--33. *Mažuranić* 1274. *Miklošič* 283. *Bruckner, ASPH* 29, 112.

rūsajle f pl. (Vuk, Dubrovnik, Kotor) = *ntsali* m pl. (Vuk, Boka) = (lj > /) *rusaje* (Smokvica, Korčula) »Duhovi, Trojica, Trojaki«, *rusalja* f »trava koja se bere na Trojičinski petak«. Pridjev na -bn > -an *rusáljan* (Stulić, ~a *nedjelja*) = *rusalan, rusana (nedjelja, četvrtak, ponedionik), rusōnā (subota)*, poimeničen na -ica *rusalnica* (Srbija) »rūsaina nedjelja«, na -bsk *rusalijka* (~a *grobja*, Vranjska pčinja). Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta; poimeničen pridjev na -alis od *rosa* (v.) u pi. *rosolia* (upor. tal. *pasqua rosata*), u Boci i Dubrovniku preko dalmato-romanskoga, steslav. *rusalije* pi. »pentecoste«, preko Bizanta, pridjev *rusahna (sčbota)* > rum. *rusalii* f pl., *simbatā rusaliilor*, cine. *arāsalye*, arb. *rshajē, rrešhajē* f, srg. *roucōlīa*, bug. *rusal(i)ja*, pridjev *rusalski, rusalka* »najada«. To folklorno biće *rusalka* nalazi se i u rum. *rusalii* »Luftgeister die um Pfingsten ihr Wesen treiben, Stürme hervorrufen und Menschen leiblichen Schaden zuführen, besonders Schlagfluss«. Kod Cincara mjesto *rusalii* kaže se *albe* f pl. »njem. Elfen«. U slov. *risale* f pl. (Prekomurje), pridjev *risalski* (~a *nedjelja*), poimeničen na -jak *risalščak* »svibanj, rožnjak«. Slovenski oblik značajan je s fonetskog gledišta, jer se poklapa u pogledu lat. *ro* > *rt* sa *Rim, križ*. Sa Balkana došla je riječ i u panonsko-slav.: slvč. *rusadla* n, pl. *rusadli*, gdje je lat. sufiks bio zamijenjen domaćim -dio. Upor. lat. *rosalia* n pl., ČIL V 4489, »godišnje kićenje grobova ružama, escae rosales, gozbe tom prigodom«. Kristijanizirano djelomice i na Zapadu, upor. stval. *rosalthe mois* »lipanj«, posvema kao na Balkanu. V. *urša nedjelja*. Srednjovjekovna srpska adaptacija je *ružičalo* n (Vuk, Srijem) = *pōhuseni ponedjelnik* (Vuk, Banat) »prvi ponedjelnik poslije Uskrsa, kad se daje mrtvima daća«, unakrštenjem sa *družiti* = *družičalo* n (Vuk, Negotin, Ršava) »isti dan kad se bratime na godinu dana muško s muškim i žensko sa ženskim«, usp. i pod *ružičalo*. Adaptacija (Daničić, *Osn.* 123) nastala je na taj način što je dubr. *rusa* zamijenjena novijom posuđenicom *ružica* (v.) a dočetak steslav. -alije ili dubrovačko -Sije domaćim sufiksom za oruđa -alo = češko -odlo (upor. *rusadla* »Duhovi«).

Lit.: *ARj* 14, 332. *Mažuranić* 1274. *Ramovš JF* 7, 193. *Pieteršnik* 2, 427. *Miklošič* 283. *Vas-*

mer 2, 549. *Mladenov* 564. *Romanski* 15, 127. *Tiktin* 1347. *GM* 369. *Mürko, WuS* 2, 142-150. *REW*¹ 7376. *Schwarz, ASPH* 42, 280. *Tomaschek, SAW* 66, 351. 46, 386. *Merlo, Stagioni* 142. *Krek, Einleitung* 407. *Vasmer, GL* 219.

Rüsko m (14. st., Dubrovnik), hipokoristik na -ko od *Rossinus*, danas za *Rōko* < *Rocchus*. U Zadru, Trogiru i Dubrovniku daje se potvrditi od 1183. po lat. deklinaciji na o i u hrv. obliku, kakav je danas. U Stonu je prezime. Kurelcu je *Rusko* ime psu. Samoglasnik o > u upućuje na dalm.-rom. izgovor. *Rok* (ŽK) kao lično ime dolazi od 16. v. kod čakavaca i kajkavaca i kao toponim.

Lit.: *ARj* 14, 144. 336. *Jireček, Romanen* 2, 54. 55.

rūsamarin m (Dubrovnik, možda dalm.-rom. oblik dok su oblici sa *zm* > *žm* talijanzmi) = *ružmarin* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma, Vetrание, Hektorović, Varoš, Slavonija, Orahovica) = *ružmarin* = *ružmarin* (Rab) = *rozmarin* (Jačke) = *rozmarin* (Sarajevsko polje, Crna Gora, 18. v. Habelić, slov.) = (disimilacija r - r > li d - r) *lužmarin* (Božava, Veli otok) = *lužmarin* (Istra) = *rusmalin* (Luzum-Crmnica) = *dužmarin* (Lumbarda) = (zamjena dočeka -in sufiksom -ija) *rozmarija* (Kurelac) = *ruzmarija* (Stulić) = *razmarija* (Kosmet). Od tal. *rosmarino* < lat. sintagma *ros marinus* »morska rosa«, pridjev na -inus od *ros maris* (pjesnička metafora). Čudan je oblik *žuromôl-rum-* m (Vis), bez pridjevskog sufiksa, u kojem se vidi metateza r - ž (z) > z - r u prvom dijelu i disimilacija r - r > r - t te umetnut (svrabaktički) samoglas < *ros mare*. Na -ka *rozmarinka* f (Vinica, Varaždin) »vrsta jabuke«. Upor. arb. *rosmarī*.

Lit.: *ARj* 6, 233. 14, 194. 199. 336. 348. 358. *Elezović* 2, 163. *Kušar, Rad* 118, 18. *NVj* 3, 337. *Pieteršnik* 2, 441. *Cronia, ID* 6, 114. *Miletić, SDZb* 9, 260. 262. 267. 358. *Miklošič* 283. *REW*³ 7383. *GM* 369. *DEI* 3285.

rusomača f »biljka capsella bursa pastoris«. [Usp. što je rečeno pod *gusomača*].

Lit.: *ARj* 14, 337.

rust m (Stulić) »šuma niskog drveća, macchia mediterranea«. Odatle kol. na -je *rušće* n < *rustje* (Stulić) > (gubitkom srednjeg suglasnika) *rusje* n (Makarsko primorje) »1° gorska šuma niskog rasta, 2° toponim (Srbija)«. Upor. lat. *rūstūm* »Brombeerstrauch« potvrđen u napuljskoni na-

rječju. U vezi je sa slov. *ruš* m = *rusa* *ī* »pinus mughus«, kol. *rūsje*, pridjev *rušev*, poimeničen < furl. *russe* f = *aláz* »isto«, furl. *russeconz* = *rascòn* = *rafacòn* »ilex aquifolium« > slov. *rusikonj* »isto«, *rusikonjevina* *ī*, zacijslo predromanske alpske riječi. Slov. *ī* = furl. *ū* potječe od *stu* (upór. furl. *Brossán* prema slov. *Brisée*). Stoga se može postaviti u lat. **rūsteus* kao lat. *fageus* > tal. *faggio*.

Lit.: ARj 14, 337. 339. Pletersnik 2, 445-446. Pirana* 842. REW³ 7467. 7469.

rūsten m (Niš) »1° jasenak, 2° (R-) ime planine (oronim)«.

Lit.: ARj 14, 338.

rusvaj, gen. *-aja* m (Vuk, srednja Slavonija) = *rusvaj* (Kosmet) = *rusvaj* = (s promjenom sufiksa) *rūsvan*, gen. *-ana* (Lika) »čudo, čudan događaj, skandal, gužva«. Na *-d&ija*: *rusvajdzija*. Denominali *orusmariti* pf. (Riječka nahija) »nagrditi, naružiti«, *rusvariti* (Ljubiša) »uništavati«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rusvaj* »ruglo, javna sramota, komedija«).

Lit.: ARj 9, 178. 14, 338. Skok, *Slávja* 15, 489., br. 637. Elezović 2, 187. Matzenauer, LF 17, 193. Škaljje* 537.

rušín m (Vrbnik, Buzet, Sovinjsko polje, Malinska, Istra) = *rusin* (slov.) »1° vò ruse, crvenkaste boje, 2° crvenkasta vrsta grožđa (Vrbnik), brina«. Od furl.-tal. deminutiva na *-ino*, od pridjeva *rosso*, furl. *ros* »ime vola«.

Lit.: ARj 14, 340. Pletersnik 2, 445. REW³ 7466. Štrekelj, *ASPh* 14, 541.

rušiti, *-im* (13. v., Vuk) (*iz-*, *na-*, *ob-*, *po-*, *raz-*, *s-*, *u-*), s umetnutim *d* u *razdrušiti* (1322), prema iterativu na *-va-* *-rušivati*, *-rušujem*, *-rušavati*, *-rušāvām* (Lika), samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum, »razarati, ništiti«, na *-ati* *razrušati*, *-am* (Stulić) stvoreno prema *rozrušovati* (Lika), *razruševati*, *-ujem* (sa j mjesto š analogijski prema *nositi*, *-nošen*); *narušiti*, *-impf.* (Srbija) = *narušit* (*se*), *-rušim* (objekt *oko*, subjekt *mléko*) = *narušiti* »natruniti«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *rušan* (narodna pjesma, Vuk) »trošan«, *razrušan*, na *-evan* *rūševan*, f *-ēvna* »koji se lako ruši«, *ruševnost*, na *-iv* *razrušiv*, *rušljiv* »koji se može rušiti«, s apstraktumom na *-ost* *rušljivost*. Na *-telj* *rušitelj* (*raž-*) prema f *rušiteljica*. Na *-evina* *ruševina*. Apstraktum na *-aj* *narušaj*. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u bazi **ereu-*, pri-

jevoju perfektuma **erou-* raširenom s pomoću *s*, odakle je *h* pred *i*; upor. češ., rus., polj. *ruch* »gibanje«, češ. *rýchly* »brz«. To potvrđuju baltske usporednice: lit. *raūsti* »rovati«, *ruošti* »besorgen, sich bemühen«, *ruleti* »geschäftig sein«, lot. pridjev *ruošs* »rührig«, lit. *rušus* »isto«, sanskr. *rósati* (3. 1.) »mrzak je«, Šved. *rusa* »sich stürzen«, got. *raus* = nvnjem. *Schilfrohr* »biljka koju vjetar giba«.

Lit.: ARj 4, 301. 7, 601 8, 476ⁿ. Miklošič 285. Holub-Kopečný 318. 319. 320. Bruckner 466. KZ 42, 362. Mladenov 565. Trautmann 240. WP 1, 142. 2, 356. Iljinski, *ASPh* 29, 495. Vaillant, *RES* 27, 17. Joki, *IF* 43, 53. Matzenauer, *LF* 17, 193-197. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561. (cf. *AnzIF* 24, 116). *Boisacq* 714-715.

ruspa f (Vuk, Hercegovina, Srbija, Kosmet, narodna pjesma) »mletački dukat, starinski novac koji služi za nakit ženama u obocima«. Od tal. *ruspo* »ruvido, neugeprägt«, skraćeni part, perf. od vlat. **ruspare*. Upor. arb. *rusp* »isto«. Prema mlet. *rustia* < vlat. *ruspídus* < *rišpija* *ī* (Vuk, Miličević, Martić, narodna pjesma) »isto«.

Lit.: ARj 14, 341. 342. Elezović 2, 188. REW³ 7462. Prati 852. GM 371.

rūstik m (ŽU) »opijen (kolski termin)«. Od njem. *Rückstück*.

Lit.: ARj 14, 324. Skok, *ASPh* 33, 369.

rušvet m (Kosmet) »mito«. Na *-dzija* *rušvetčija* m »podmitljivac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rišvet*) iz terminologije običnog i administrativnog života; rum. *rusfet*, bug. *rušvét*, arb. *ryshfet*.

Lit.: Elezović 2, 188. Mladenov 365. GM 371. Tiktin 1347. ŠkaljIP 537.

ruta¹ f (Vuk, srednja Slavonija) »1° čvrsta dlaka, runja, kudra, 2° prnja, čunja«, *rute* f pl. (Rijeka) »okrajci kakve oprave«. Upor. steslav. *ruta* »vestis«, slov. *rúta* f »Tuch, Tüchel«. Pridjev na *-bn* > *-an* *rután*, na *-av* *rutav* (Vuk, Kosmet, uz *čovjek*, *nos*, *guša*, *životinja*) »čupav, dlakav«, poimeničen na *-áč* *rutavac*, gen. *-avca* (Makarska krajina, Bastaji kod Daruvara; Poljica, Dalmacija; također prezime), *rutavci* m pl. (Srbija) »kriške hljeba pečene na masti i umočene prije toga u jaje«. Na *-ača* *rutača* »ime kravi«. S umetnutim *n* pred dentalom: *runtav* (također bug.) »villosus«. Ovamo možda i *rindav* »dlakav, runjav«. Na *-ar* *rūtar* »čovjek koji kupi prnje, krpe, cúnjar (ŽK), frullar (Istra)«. Augmentativi na *-ina*

rutina (Boka, Prčanj) = *rutina* (Prčanj, Makarsko primorje, Smokvica, Korčula) »1° krpetine, 2° (metafora) rdavo odijelo«, na *-ež* + *-ina* *rutježina* (Krk) »stare prnje«. Na *-aš* *rutinas*, gen. *-aša* (Perast). Upor. bug. *rútište* »ruho«. Denominal na *-iti* *rútili*, *-em* (Dubrovnik) »besposličiti«, *paratiti se* »cornière«. S prijevom može da ide ovamo *ritav* (Vuk) »dronjav, prnjav«, ali v. pod *riti*. Samoglasnik je nastao prema steslav. i slov. od ie. dvoglasa *ou* u ie. bazi **ereu-*: (prijelov perfektuma) **erou* proširenoj na *t*. Upor. *runo*. Za **rct-* nema uporišta. Zbog toga Matzenauerovo upoređenje sa lot. *runie* »Wulst« ne stoji.

Lit.: ARj 14, 343-6. Matzenauer, *LF* 17, 197-198.

ruta² f (Vuk, Vetrane, Marulić, Vrbnik, Visoko, Poljica), deminutiv *rutica*, pridjev *rutin*, *rutičan* — (po deklinaciji *y*) *rútvā*, *rutvica* (Vuk, Otok, Slavonija, Gradiška i Brod), pridjev *rutvičín* (*list*), »ruta graveolens«. Nalazi se i u ostalim slavinama. Budući da je biljka ljekovita, radi se o posudnici, koja je kulturna riječ. Što se postanja tiče, dvije su mogućnosti: ili je iz lat. *rúta* (Bruckner) ili iz stvnjem. *rúta* (Miklošič) > nvnjem. *Raute*. Oblik sa *t* > *d* *ruda* (Istra) = *ruda* (Crna Gora, Prčanj, Kvarner) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) slov. *runda*, *rundica* pored *rúta* »isto« govori za furl.-mlet. posredovanje: furl. *rudē*. Kako riječ ne pokazuje *u* > *y* kao *mūrus* > *mir* ili stvnjem. *hus* > *hiza*, ne radi se o staroj posudnici; *ruta* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, a kao latinizam riječ se mogla širiti i neovisno od balkansko-latinskoga. Upor. još rum. *rută* i madž. *ruta*, arb. *rute*.

Lit.: ARj 14, 225. 343. 345. 346. Pletersnik 2, 444. 446. Rešetar, *Štok*. 286. Miklošič 283. Bruckner 470. Vasmer 2, 552. Tiktin 1349. Jagić, *ASPh* 1, 431. Uhlenbeck, *ASPh* 15, 490. Hirt, *PBB* 23, 340. GM 371.

rūtbe, gen. *-eta* n (Kosmet) »položaj, rang, čin turskog državnog službenika« = *rúta* f (Bosna) »položaj, rang«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rūtbe* < ar. *rūtbe* »štēpen«) iz administrativne terminologije: rum. *rutea*, arb. *rydbe* = *rybe* »Rang«.

Lit.: Elezović 2, 187. GM 371. Škaljje* 537.

ruved m »biljka rabarbar (v.)«. Deminutiv na *-iča* *ruvedica* »biljka oxyria«.

Lit.: ARj 14, 346.

ružidar, epitet uz ime *Hajkuna* (Pjevanija crnogorska) »vjetrovit, tašt«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rūzgārī* = *rūzgerī* = *rūzigari*).

Lit.: ARj 14, 347.

rūzina f (Vrgada, Božava) »rda« = *rūzina* (Šibenik, *čapat ražinu*). Odatle pridjev **ruzav* (sufiks kao u *rdav*), koji je potvrđen u inhoativu *zarūzaviti* = *zaruzināti* (Vrgada). Od mlet. *rūženā* < lat. *aerugine*, sa zamjenom dočetka *-ene* slav. augmentativnim sufiksom *-ina*. Lat. *aerugo* je izvedenica od *aes*, gen. *aeris*. V. *ram*.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 119. Jurišić, *NVj* 45, 183. REW³ 243. Rosamani 909.

ruždija f (Bosna i Hercegovina) = *ruzdya* (Kosmet) »muslimanska niža srednja škola, produženje osnovne (mektebe, v.) ili građanske škole«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rušdijje*) iz školske terminologije.

Lit.: ARj 14, 353. Elezović 2, 184.

ružditi, *-im* impf. (Jambrešić, objekt *kukuruz*, *grašak*) = *ružditi*, *-im* (Vodice) (*na-*), bez *đ*, *d* slov. *ružiti*, *ružim* (objekti *fižol*, *grah*, *orehe*, *koruzo*) »Ijuštiti, lupiti mahunasto povrće«. Kol. na *-inje* *ružnje* (Kosinj, Lika) »suhe komuške«. Upor. slov. *ružina* »lupine« > *ružinje*. Glede postanja upor. *Ijuštiti*, *lūžditi* (ŽK).

Lit.: ARj 14, 353. Pletersnik 2, 446. Ribarić, *SDŽb* 9, 188. Matzenauer, *LF* 17, 198.

ružičalo n (Vuk, Srijem) »drugi ponedjeljnik poslije Uskrsa, koji se u Banatu zove i pobušeni ponedjeljnik (part. perf. pas. od pf. *pobusiti* »učiniti kao bus«, impf. *pokušavati*, tako zovu zbog toga što je tada običaj ići na grobove i *pobušavati* ih, snabdjeti ih *busenima*, tada se naime trava obnavlja). Daničić, *Osn.* 123 doveo je tu izvedenicu ispravno u vezu s *rosália* iz balkanskog latinijeta > *rusalje* (v.). To se ima shvatiti tako da je mjesto lat. *rosa* došao deminutiv *ružica* (v.). Sufiks *-ah* (tip *ogledalo*, *sjedalo*) pretpostavlja postojanje inhoativa na *-eti* *ružičati* »kad se priroda ružica, kad počinju rasti ruže«. Murko prevodi taj izraz na njemački sa »Montag des Rosenerneuerns, Fest an diesen Tage«. Sufiks *-alo* se objašnjava varijantom *družičalo*, što Vuk dovodi u vezu s *družičati se*, jer se tada momčad i djevojke *družičaju*, tj. opletu vijence od vrbovih mladica, pa se kroza nj ljube, mijenjajući ih itd. Muškarci postaju pobratimi, ženske druge. Vlasi kažu *kumača*, bit će zacijslo *cumătră*, *DLR* 976. Sve je to u vezi s balkansko-lat. *rosália* »godišnje

kićenje grobova ružama, escae resales, gozbe tom prilikom«. Usp. i pod *rušalje*.

Lit.: ARj 2, 814. 14, 356. Mürko, *WtS* 2, 89. 142 (cf. *RSI* 5, 123).

rvati se, *-lm* pored *-am* impf. (13. v., Vuk) (*do-*, *iz-*, *izu-*, *na-*, *nad-i ob-*, *obu-*, *po-*, *ot-*, *s-*, *sa-*, *su-*, «-») = (sa *h* pred sonantnim *r*) *hrvati se* — na *-ėti rvjeti*, *-im* (16. v., u *rveća crkva* »ecclesia militane«, Budinić), sveslav. i praslav. rit;-; »1° čupati (Domentijan), 2° ringen, napadati, jurišati, 3° jačati se, 4° nastojati (Crna Gora)«, danas samo refleksiv, nekada s direktnim objektom (*četu*, *grad*). Ne nalazi se u hrv.-kajk. Stcslav. *zv aii* »evellere«, tako i rus., slov. »mit der Wurzel ausreissen, čupati, pukati (ŽK) > raufen«. Suglasnik *r* gubi sonantnost u *urvati*, *oburvati*, *urvina*, *survali se* »stropoštati se«. Postverbal *rva f* (Kavanjin, Sasin, nepouzđano). Radne imenice na *-āž rvāč*, gen. *-ača* (Vuk), s augmentativom *rvačina* (Pavlinović), na *-lac rvalac* »borac«. Na *-alo rvalo n* (Dalmacija) »vrsta motike«. Na *-alište raaliste*. Na *-iça* (Dušanov zakonik) *rvalica f* »rixa«. Apstrakti na *-nja rvnja f*, na *-anja rvanja* »borba«. Na *-ina ūrvina f* »1° strm obronak, 2° (u narodnoj pjesmi oronim) planina«. Poimeničen part. perf. pas. **rven*: na *-ik* stcslav. *nvenik* »puteus«, na *-ica rvenica* »1° jama, voda, 2° toponim (1364)«; *rvenik* »jarak« = *Ervenik* (Dalmacija), složenica *rvotočina* (također rus.) »izrovana zemlja« = *revotočina* »jarak kuda voda reve ili je revala, vodojaža (Ljubiša)«. Po pučkoj etimologiji izvodi se od istog korijena i etnik *Hrvat*, što je posve pogrešno, jer *h-* u toj riječi pripada osnovi, a *h* u *hrvati se* došao je naknadno (upor. bug. *otrava*) zbog jake aspiracije kod izgovora sonantnog *h* kao i kod samoglasa *a*. Dočetak *-at* nije sufiks identičan s pridjevskim *-āt*. Rumunji posuđiše *a zarvi* »streiten«, odatle njihov postverbal *zarvā* »Streitigkeit, Zänkerei«, pored onomatopejskog *zārvāi* »lärmen« (*-āi* < stcslav. *-α/ρ*). Značajno je da *rvati* s prefiksom *za-* nije potvrđeno u slavinama. Postanjem je najniži prijevojni štěpen od ie. baze **ereu-*: **erou-*: **eru-*: **eru-*. Prema tome ide etimologijski u seriju *runo*, *ruho*, *ruta*, *rutav*, *runjav* (v.), *rovati* (v.), *riti* (v.), *rilo* (v.).

Lit.: ARj 2, 663. 4, 301. 8, 477. 602. 14, 358-68. Miklošič 283. 285. Holub-Kopečny

319. Bruckner 470. Mladenov 565. Tiktin 1797. WP 2, 352. Trautmann 247. Holthausen, IF 20, 319.

ržan, gen. *-ana m* (Vuk) »loj i vosak smiješan zajedno«. Ako je od turskog *rugan*, nejasno je z mjesto g.

Lit.: ARj 14, 368. Matzenauer, LF 17, 198.

ržati, *rže* impf. (Vuk, subjekt *konj*) (*na-*, *za-*) — (s prijenosom *ž* iz prezenta u inf., upor. češ. *ržāti ržati*, *-e* pored *-a* i *-i*, posljednje zbog toga što se osjećalo *ržati* kao da je od *ržeti* = *ržiti*, *-i* (upor. polj. *ržec*), sveslav. i praslav. "tar-, »njištati, wiechern«. Na *-za ria f* »rzanje« = na *-nja ržnja*. Pridjev *ržljiv* »koji često rže«. Na *-ač ržal* (argot, boškački, Kosmet) »konj«, s pridjevom na *-ski ržački kalac* »ječam«. Na *-alica ržalica f* (Lika) »kobila«. Glagol se osjeća kao onomatopeja. Zbog toga dobiva onomatopejske nastavke *-et*, *-at*, *-ot* i sa zamjenom samoglasnika *z* sa punijom grupom *zr* *ržetati* = *ržatati* (Proroci) = *ržgotati* »isto«. S posljednjim oblikom upor. onomatopeju *rozgotati* (v.) »smijati se glasno« i polj. *rzegotać*. Stcslav. *ržzati*. Ie. je onomatopejski korijen **reu-*, **reu-*, **ru-*, **ru-*, kojim se podražuje zvuk (upor. *revati*, *rujan*, v.); bio je raširen formantom *ǵ* = slav. *z*: **reuǵ-*: **ruǵ-*, upor. lat. *rugire*, gr. ἐρεύγομαι, ἐρύγηλος (o biku).

Lit.: ARj 12, 602. 14, 368-9. Elezović 2, 177. Miklošič 285. Holub-Kopečny 321. Bruckner 478. Trautmann 248. WP 2, 350. Scheftelowitz, KZ 54, 235. Nehring, IF 4, 401. Matzenauer, LF 18, 241-242. Boisacq 285.

ržak, gen. *řka m* (Vinkovci i okolica) »1° sud za vodu načinjen od tikve ili bakra, 2° velika kašika, žlica«.

Lit.: ARj 14, 370.

ržun m (Stulić, Mateić; piše u Stulića *arzuri*) »munja, grom, trijesak«. Pridjev na *-ovit ržovit* (Stulić: *aržovit*) »koji pripada munji, gromu«. [Isto što *ršum* »isto«, v. pod *heršum*, sa *rš* > *i š*, kao *Persija* > *Perzija*].

Lit.: ARj 14, 371.

s, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sbn-*, prijedlog s gen., ak. i instr. i prefiks. Pojavljuje se u hrv.-srp. jeziku u 12 likova: 1) s kao prijedlog i prefiks pred jednostavnim bezvučnim suglasnicima i samoglasnicima (tipovi: 5 *majkom*, *s ocem*, *steći*), 2) (*ǵ* > *a*) sa pred suglasničkim grupama ili da se izbjegne palatalizacija ili asimilacija: *sasvim* (Vuk) = *sasvēm* (Kosmet) = *vasvēm* (Kosmet), *sasrēd*, *sakriti se* pored *skriti se*, sa *njim* pored *i njim* ili *i njim*, *sačekati* pored *ščekati*, *savjet* pored *svit* (ŽK) < stcslav. *sbveth*, *savjest* pored *svijest* (semantička varijacija), *sasipati*, *sastaviti*, *saseliti se*, *sasjeći*; 3) (asimilacija) z pred zvučnim suglasnicima: *zbor* »Versammlung« pored *sabor* »skupština« (tu je nastala i semantička varijacija), *zboj*, *zdrav*; u narječjima nastade generalizacija z »cum« (hrv.-kajk.) i zamjena prijedloga i prefiksa *iz* (upor. *zgubili* pored *izgubiti*, ŽK); 4) *ž* (asimilacija) pred palatalima: *ž njim* (hrv.-kajk.); 5) (asimilacija) š pred palatalima: *ščeliti se* (Vuk) pored *sučeliti se*, *sljubiti* pored *sljubiti se*; 6) *si* pred suglasničkim grupama (glede *-i* upor. *izibrati* ŽK, *raziznati* ŽK): u starohrvatskom imenu župe *Sidraga* (upor. slov. *sódrag* »Schlacht«); 7) *zi* (čakavski) pred suglasničkim grupama (ai *krumpiri*, Krk); 8) reduplikacijom *sās* (Osijek, nekadašnja južna Ugarska — Vojvodina uz Dunav, Kosmet) = *sās* (NR Makedonija, i bŭg. *sas*). Reduplikacija se nalazi i u poljskom. Izazvana je težnjom jezika da izbjegne tim velikim mijenjanjima i da očuva neizmijenjen osnovni njegov suglasnik; 9) *sis* (Jačke); 10) *sn* samo kao arhaizam u *snimiti* = *slimiti* (disimilacija), *sněti*, *snāmem* (ŽK) < stcslav. *sbneti*, *odjeti*; upor. češ. *sněm* prema hrv.-srp. *sajam* i prema čak. *serrienj* (čakavski; Krk, toponim); oblik *sn* nastao je iz praslav. **ssn-* pred samoglasnikom; to je niži prijevojni štěpen od praslav. *so*; 11) *su* < stcslav. *SĜ-*, koji se upotrebljava najčešće kao pridjevski, imenički i glagolski prefiks (tipovi: *sulud*, *susjed*, *sudjelovati*, toponim *Sutiska* = *Sutjeska*, upor. polj. *Sqciask*), rjeđe u narječjima (Dobrota, Perast, Makarska, Crna Gora, Grgur iz

Vareša, Martić, Pavlinović, narodna pjesma) kao prijedlog *su dva*, *su tri druga*; 12) u posuđenicama iz crkvenog jezika sa > *so-*: *sojedmit se* (Kosmet), *sobranje*, *sočetanije*, *sačiniti* (samo Stulić). Kao prijedlog s instrumentalom s znači »cum«. Kao u rumunjskom jeziku može zamijeniti veznik *i*, upor. *Odolja z deliju* (Dečanski hrisovulj). Dolazi i u pleonazmu; tako 1198—1199: *priobrethob odb monske zemle Zetu i sb gradovi*. Upor. rum. *doi și cu doi fac patru* »dva i dva su četiri«. Prijedlog s s gen. znači »diesseits, von oben herab«: s *ove strane*, upor. frazu *i kōlca s konopca* (Kosmet) »najgore«, s *reda* »od reda«. S akuzativom izraz *biti sa nj* (Marulić) »svladati, biti jači«, upor. češ. *nejsem s to* »ne mogu«; pravac kretanja od subjekta dalje, »jenseits«: *otišao s onu stranu brave*. Kao imenički i glagolski prefiks s znači blizinu (jedan uz drugoga): *susjed*; zajednicu: *zbor*, *sabor*, *združiti*, *sudjelovati*, *zbivati*; kao pridjevski prefiks »napola, blizu nečemu«: *sulud*, *sugranut*. Dolazi i u prevedenicam, gdje mu je teško odrediti značenje sa gledišta naše tvorbe riječi. To se vidi iz prijevoda gr. συνεῖδος = συνειδοσις = *consentia* > *savjest* = lit. *sanžinė* (*žinoti* = *věděti* »znati«); *spovid* (čakavski) »confessio« od *confiteor*, gdje je književnom jeziku nerazumljiv prefiks pa je zamijenjen razumljivijim *ispovijed*. Kao u tal. *ex > s* što znači pojačanje značenja, npr. *sporco* »vrlo zamazano«, *sporchezza*, događa se nešto slična i s našim prefiksom. To se značenje razvilo iz značenja zajednice. Tako u *srušiti* perfektiv s prefiksom s izražava potpuno izvršenu radnju. Isto i u *sakriti* = *skriti*. Tu se gotovo više ne osjeća zajednica u vršenju glagolske radnje. Praslav. sa nastao je iz *sая-* pred suglasnicima onako kako se saro razvio iz **saiŋo* < ie. **kntom*, lat. *centum*. To *sm-* pretpostavlja za baltoslav. zajednicu **sun* < ie. **s_m*, što je niži prijevojni štěpen od **som*. Litavski jezik ima *su* kao prijedlog i prefiks: *su broliu* »s bratom«, *sudiē* »zbogom«, *sudėti* »spojiti«, stprus. *sem steimans* »s tima«. Ie. je korijen **sem-* »jedan, ujedno, zajedno«

zastupljen u grčkom brojniku εἷς, μία, žv, arm. *mi*, lat. *sem-per*, u prijevajnoj štepeni *sm* > gr. ἄ-πλεξ, lat. *sim-plex*, *semel*, sanskr. *sa-hd* »zajednički«. Taj prijevajni štepen zastupljen je i u grčkom prefiksu οὐν < ξὺν (nalazi se i u internacionalnim riječima *simpatija*, *sintaksa* itd.), a to je viši prijevajni štepen *som jednako u baltoslav. kao i u sanskrtu *sam* »zajedno, zugleich, mit, sa, cum«, prefiks u *samjogas* »spajanje« (glede *jogas* v. *igái*), *sam-plovas* »mnostvo« (glede *pļavas* v. *plivati*), avesta *ham* (= perz *ham*, koje se nalazi kod nas u turcizmu perzijskog podrijetla, perz. *hämšehri* > (*h*)*emšerija* »sugrađanin«), gr. ὁμός »isti, jednak« (odatle internacionalno *homoseksualac*). Za ie. prijevajni **som-* postoji potpuna baltoslavenska paralela: praslav. *šç* = stprus. *san-insle*, lit. *san-* kao imenički prefiks, lot. *suo-* kao prijedlog i glagolski prefiks. Potpunu paralelu za semantički razvitak prijedloga iz pojma blizine pruža fr. *avec* < lat. *apud hoc* »kod toga, uza to, blizu toga > cum«, koji je nestao u francuskom kao prefiks, a očuvao se samo kao prijedlog. Prema Meilletu praslav. *st* odgovara gr. κατῶ (nalazi se često u internacionalnim riječima: *katastrofa*, *kataplazma*, itd.) »du haut de, von, heraus« < ie. *knta. Ako je tako, pomiješalo se u praslav. s više izvora. Prijedlog *sí* veže se s genitivom ili akuzativom imenice *bok* »latu« u nov prijedlog uzročnog značenja: *z bog* < *sb boka*, u kojem je dočetno -*a* otpalo, jer se smatralo varijabilno kao u priložima. Dočetno -*k* > -*g* nastalo je pred zvučnim suglasnicima i odatle u pismu generazirano. Veže se i sa *proti* = *sprati* (ŽK) = *suprot* (ŽK, prilog), u sandhi *suprotj > *suproč*, *suproč* < *spprotup*. Od prijedloga i prefiksa *sz-* treba razlikovati prvobitni prilog *ss-*, koji je posvema srastao s korijenom u *zdrav* (v.), *smrt* (v.) i *smjeti* (v.), a značio je »vrlo, veoma, dobro, jako«. Ne postoji u sintagmi. Paralela mu je u sanskrtu *su-* i *sva-*: *su-hrda* »priatelj«, *su-kham* »sreća«, *su-taptas* »veoma topal«, *sva-dhitas* = *su-dhitas* »zdrav«, u gr. ὁ-γυήç »zdrav«, u stperz. *hu-* »vrlo« i u stir. *su-*, *so-*. Odnos praslav. s r. premda mu odgovara značenjem, a možda i postanjem, prema lat. *com* (prefiks čest u internacionalnim riječima *konferencija*, *kooperacija*, *kooperativan* itd.) = *cum* (prijedlog), nije posve jasan; ni to kako s odgovara got. *ga-* (*gamains* > nvnjem. *gemein*) = lat. *communis* (internationalno *kommunist*, *komuna*).

Lit.: ARj 14, 372-397. 904. 15, 871. JIG 3, 82-83. 6, 139-151. Stevanović, NJ, n. s., 1, 108. si. Belić, JF 8, 142-145. JF 18, 97.

Kostić, NJ 5, 37-40. Rožić, NVj 39, 205-219 (cf. JF 11, 299). Elezović 2, 188, 203. 540. Matic, ASPH 31, 477. Jagić, ASPH 33, 611. 32, 620. Rendjeo, Krček, ASPH 34, 621. Pintar, ASPH 35, 608-610. (cf. IJb 3, 165). Miklošič 315. Holub-Kopečný 325. Bruckner 482. 641. KZ 42, 368. Mladenov 619. Trautmann 249. WP 1, 459. 2, 490. Štrekelj, DAW 50, 74. 76. Meyer, Ngr. 2, 100. Rozwadowski, RSI 2, 94. si. Curtius, Grundzüge br. 598 (cf. Schrijnen, KZ 39, 487). Jagić, ASPH 18, 267-268. Meillet, MSLP 9, 49-55. (cf. AnzIF 7, 164). BSLP 8, CX. Meillet, Et. n. 1 (cf. AnzIF 21, 81). Kretschmer, KZ 31, 416-417. Boisacq* 680. 420-421. 702. Oštr, WuS 3, 208. Baudouin de Courtenay, Festschrift A. Brückner (cf. IJb 13, 310). Blankenstein, IF 21, 113-114. Günther, IF 20, 62. 120. Pedersen, IF 5, 60. Zubaty, Festschrift Baudouin de Courtenay 78 (cf. IJb 9, 197). Putanec, Slovo 13, 162-3.

saanar m (narodna pjesma, Vranje, Srbija, Milićević) »carev poštovalac, koji se moli za zdravlje carevo«.

Lit.: ARj 14, 397.

saat m (Vuk, Kosmet) = *sáhat*, gen. *šahata* — (*aha* > *á*) *sat* (Vuk, danas općenito u oba dijela književnog i saobraćajnog govora, prvobitno samo u istočnom), »1° mjera vremena, čas, 2° sprava koja to pokazuje, časovnik, (na zapadu) ura, vura (hrv.-kajk.)«. Pridjev na -*bn satni*, poimeničen na -*nica satnica*, današnji školski termin, »raspored sati«, odatle *satničar*, isto tako industrijsko-privredni termin *satnica* »iznos plaće na sat«, i *satničar* »koji radi na sat«. Deminutiv na -*ić satić* (Kačić). Na -*džija*: *sahadžija* = *sadzija* (Vuk) pored *sačija* (Bosna i Hercegovina) = *saatčija* (Kosmet) = *satčija* m »urar na zapadu, časovničar« prema f *sātčinica* »1° urarska radnja, 2° žena urarova« = *sajdžija*. Prilozi u Kosmetu: *taj saat* »odmah«, *saat pre* »što prije«, *saat iz saata* »svaki čas«. Složenica *sáhat-kúla* (u bosanskim gradovima). S turskom postpozicijom -*ile* »cum« *sahtue* »uzvik, pozdrav onome koji ide na put, u dobri čas«. Veže se s uzvikom (*K*)*ej*: *ej sakatile*, što se često izgovara sa *d* mjesto *í*: *hej sadíle*, na što polaznik odgovara *hej dovale* < *dova* (v.) + -*ile* »sa dobrom molitvom«. Prijelaz *tud* objašnjava se unakrštenjem sa ar. *saaet* »sreća«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'at*, tur. *saatçı*, *saatçılık*) iz terminologije za vrijeme: bug., arb. *sahat*, cine. *saháte* f, *sáhátc*i »horloger«, *sáhátçiliche* »métier d'horloger, horlogerie«, *sáhaffiar* (drugi dio je perz., v. *zuhim-*

car, šícar) »personne qui, quelques heures avant la noce, annonce à la fiancée l'arrivée du futur«.

Lit.: ARj 14, 397. 490-93. 503. 698-9. NJ 3, 126. Elezović 2, 189. JF 14, 204. GM 377. Mladenov 570. Pascu 2, 160., br. 914.

sábah, gen. *sabaha* (Bosna i Hercegovina: prije *sabaha*) = gen. *sabaja* m (od *sabaja jutrošnjega*) = *sabâ*, pored *saba*, gen. -*ia* (Kosmet) »1° zora, 2° jutarnja molitva (*hodža uči saba*)«, indeklinabile u apozitivnoj složenici *saba(h) zora* = *sába-zóra* (Kosmet) »praskozorje« (*do sabah-zore, saba-zora je', saba-zorom uranile*, narodna pjesma). To se može smatrati i kao složenica tipa *dževiz-orah*, toponim *Linguaglossa* (Sicilija), u kojoj drugi dio prevodi prvi. Odatle pridjev na -*ski sabazorski vjetrovi*. Veže se u ševk *sabâ* »još ranije od sabaha« (< tur. *şafak* < ar. *šáfak* »crvenilo na nebu pri izlasku ili zalasku sunca«, *sabahajir*, *sabanajrola* (Kosmet) < tur. ireničica *sabahin hair ola* »dobro ti jutro bilo (ironički)«. S turskom postpozicijom -*ile* »cum« prilog *sábaile* = *sabájle* = *sobájle* (Kosmet) »zorum, sutra u jutro«, veže se *jütire sabájle* (Kosmet). Deminutiv *sabašić* (Županjac, Duvno, Bosna) »cvjet koji se sadi u vrtu (jutrom)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabah*) iz svagdanje terminologije: bug. *sábahle*, *sabáile*, arb. *sabah*.

Lit.: ARj 14, 397-99. Elezović 2, 189. 250. Korsch, ASPH 9, 665. GM 376. Školjić 587.

sábat m (Vinkovci) »četvrti dan vašara, kad je slobodno prodavati robu (prva tri dana prodaje se samo marva)«. Od mađ. slavizma *szabad* (v. *sloboda*).

Lit.: ARj 14, 399.

sabija f (Banja Luka) = *sabija* f, m (Kosmet) »malo muško ili žesko dijete« = *sabijan* (Travnik) = *sibjān* (Mostar). Složenica *sibjan mektebi* = *mekteb-i-sibjan* (Kosmet) »muslimansko dječje zabavište«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sabi* < ar. *sabū*, pl. tur. *sibjan*). Usp. i pod *sibjān*.

Lit.: ARj 14, 399. Elezović 2, 190. Skok, Slávia 15, 489., br. 639. Školjić* 538. 562-3.

Sabin m (16. v.) prema f *Sabina*, dubrovačko lično ime (latinizam), odatle hipokoristik *Sábo*, *Sabe* (s tal. *v* < lat. *b*) *Savin* (1423), odatle hipokoristik na -*ko Savko* (14. v.). Od lat. *Sabinus* m prema f *Sabina*, *Savina*,

vrlo rašireno lično ime u svim srednjovjekovnim gradovima Dalmacije od 12. v., jedan od rijetkih ostataka rimske antroponimije.

Lit.: ARj 14, 400. 731. Jireček, Romanen 2, 57.

sablún m (Cres, Istra), pridjev na -*at sablunát* (Vodice, Istra) »pjeskovit« = (metateza) *salbun*, gen. -*una* m (Rab, Split, Marulić), odatle toponim (naziv uvale) na -*aria* > -*ara Salbunara*, slov. *sablúm* (Notranjsko) = (/ disimilacijom ispalo) *sabun* (Kavanjin) = (asimilacija / — *n* > *m* — *n*) *sambun*, gen. -*una* (Molat) = *sambún* (Božava) »pijesak koji se upotrebljava za pravljenje matterà, pržina (razlika prema *šljunak škalja*)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. augmentativne izvedenice na -*one* od *sabulum*, tal. *sabione* od *sabbia*, gask. *sablun*, pik. *sablō*. Značajna je za Dubrovnik zamjena *b* oskičko-umbrijskim / (lat. dijalekatske *psafllom* > *safulum) > hrv. *p saplún*, gen. -*una* (16. i 17. v., Vetrane) »isto«, odatle naziv uvale *Saplunara* (Mljet) = (metateza) *salpun* (Belostenec, koji označuje tu riječ kao dalmatinsku). Upor. još slov. *sabra* = *sodra* »Schlo?-sen, tuča, grad« < *sabuļa* > tal. *sabbia*. Talijanizam je *sabjun* m (Kučište) i *sablja* m »pijesak u kojem živi riba zbōgula (v.)«.

Lit.: ARj 14, 406. 423. 534. 630. Skok, Slávia 194. 213. 228. REW* 7484.

sablja f (15. v., Vuk) = *sabja* (Crna Gora) = (1417) *sabija* (Dubrovnik), sveslav., a ipak nije praslav., jer je ušla u slavine u 12. i 13. v. za mongolskih provala; iz slavenskih jezika riječ se raširila po čitavoj Evropi, »1° Säbel, corda, 2° (metafora) iris, perunika, 3° riba«. Samo u južnoslavenskom s početnim suglasnikom *s-*, u sjevernim slavina *š* i / mjesto *lj*. Kao apozicija uz tu riječ dolaze imenice značenja odakle potječe *sablja*: *alamanka*, *dimiskinja* — *ščija* (od *Damaska*), *-inja*, *mađžarkinja*, *šamljanka* (od tur. *samlı* »Damascener«). Pored toga i novo stvorene apozicije *postalica*, *navalija*, *oštrica*, *starokovka*, *rdavka*. Pridjev na -*ast sabljast*. Na -*as sabijaš*. Na -*ák sabljak* (Istra) »riba«. Na -*an sabijan* »perunika«. Na -*ar sabljar* »1° perunika, 2° ptica, 3° riba, 4° kornjaš«. Na -*ara sabljara* = na -*arka sabljarka* »1° ptica, 2° koza, 3° riba«. Deminutiv na -*iça sábljica* »perunika«. Augmentativ *sabljetina*. S južnoslavenskim idu zajedno mađž. *sabljya*, rum. *sabiev* f, s glagolom *a săbia*, arb. *sable* — *sobeje* = *cabějē*. Podrijetla je po svoj prilici uralo-altajskoga,

upór. madž. *szabni* »rezati« (v. *sabol*), tursko-tatarski *sap-, sab-* »frapper«, kirg. *saba* »fest-schlagen«, *sapı* »vrsta sablje«.

Lit.: ARj 14, 406–411. Miklošič 287. Holub-Kopečny 367. Bruckner 538. Mladenov 566. R. van der Meulen (cf. RES 23, 167). REW* 7484. GM 376.

sabol m (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Patacie) »1° krojač, šnajdar (ŽK, Krasić)« prema f *sabolica*, također slov. *sabol*, *sambolj*, *sabólek* (u Prekomurju); prezimena *Sabol* (1702, Osijek), na -ič (1697, Peteranci) i na -ovii. Pridjev na -ski *sabahki*. Na -ija *sabolija* i »krojački zanat«. Na -nica *sabolnica* »krojačnica«. Isto je *sábov*, gen. -ova (1711, Vuk, Vojvodina) »abadžija«. Pridjev na -Ijev *sabovljev*, na -ski *sabovskî*. Složenica *smsaböv* m (Vojvodina) »krojač koji pravi haljine od prostog sukna«. Od madž. *szabó*, *szürszabó* (glede *szür*, upór. *surka*), madž. particip prez. akt. od *szabni* »rezati«. Upor. glede tvorbe *lopov* < madž. *lopó*, od *lopni*. Dočetno -l nastalo je od bilabijalnog elementa u stmadž. dvoglasu -ou > -õ.

Lit.: ARj 14, 416. Jonke, Rad275, 81. Pleteršnik 2, 448. Miklošič 287. Štrekelj, DA W 50, 11.

sabor m (Hercegovina, Makarska) = *sabor* (Rab) »planinska biljka, aloj, santolina chamaecyparissus«. Od ar. *sabbara* »alaj« preko neodređenog talijanskog narječja ili preko turskoga. [Usp. pod *sabaroti*].

Lit.: ARj 14, 419. 423. REW* 7478 b.

saboroti (Kosmet) »ljekovita istočnjačka biljka s otoka Sokotore«, gola neadaptirana turska sintagma, ar. *sabr* i tur. *ot* »trava«, s postpozicijom i. Balkanski turcizam iz oblasti botanike: rum. *sabor* »Aloe«, ngr. *σαπούρι*, *σαποურια*. [Usp. pod *sabor*].

Lit.: Elezović 2, 190. Tiktin 1350. Lokotsch 1745.

säbur (Banja Luka, Mostar), uzvik, »pretrpi« = *sabor* (Kosmet, uz *činiti*, indeklinabile) »strpi se, strpljenje«. Sintagma *sabor selamet* (v.) »strpljen spašen«. Denominai na -iti *saboriti* (Pavlinović) = *prisaboriti* »strpljivo čekati«, imperativ *posäburi* (Banja Luka) »strpi se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabr*) iz terminologije običnog života: bug. *sabur*, arb. *sabër* »Geduld«, ngr. *σάμπρι*.

Lit.: ARj 14, 423. Skok, Slávia 15, 489., br. 610. GM 376. Elezović 2, 190. Mladenov t.č. Škaljič 539.

sac, gen. *sača* m (Vuk, Srijem, Mostar, Riječka nahija, Crna Gora, Kosmet) = *sadž*, gen. *sādža* (Dubrovnik) »peka, crijepanj, vrsnik«. Deminutiv na -ica *šačica* f (Bosna). Odatle *sadžäk* m (Kosmet, Crna Gora, Otok, Varoš, Slavonija, Lika, Mostar) »tronožac od gvozda« = *sažak* (Divković) »Untersatz der Pfanne«. Balkanski turcizam (tur. *sac*, sintagma *sac ayak*) »(upravo) noga od sača« iz terminologije kuhinjskog suda: bug. *sac*, arb. *saç*. Ovamo kao metafora *sac* m (Bosna) »biljka isatis tinctoria«.

Lit.: ARj 14, 424–3. 490. Elezović 2, 204. GM 379. Skok, Slávia 15, 489., br. 641. 645. Škaljič 539.

sacerdot m (Ivan Držić) »svećenik«. Apstraktum na -ium *sacerdócio* n (isti) »svećeničko zvanje«. Latinizam prema tal. izgovoru *sacerdote*, *sacerdozio* < lat. *sacerdos*, gen. -tis, -tium.

Lit.: ARj 14, 424.

sačma f (Vuk) = *sačma* (Kosmet) »1° sitno zrno od olova za pušku, šrot, menecal, 2° (sinegdoha) mreža za hvatanje ribe, rečijak (v.), 3° (metafora) lagarije, neskladne riječi, 4° (*sačma—vez*) svilen, zlatni ili pomiješan, vez koji se utkiva odmah tkanjem u burundžuk (v.), vez (muslimanska narodna pjesma)«. Na -U *sitna sačmalija* (narodna pjesma), *gaće sačmalije*, *sačmali peškir* prema značenju 4°. Na -arica *sačmarica* (Osijek) prema značenju 2°, nazvana tako jer ima olovo. Denominal na -ati (*gaće sačmalije zlatom nasaimati*). Pridjev na -en *sačmen* (-a *košulja*) prema značenju 2°. Prilog: (*sijati*) *sačmom* (kukuruz) »ne štedeći zrnje« = *sejat na sačmu* (Kosmet), na -iti *usačmiti*. Od iste je osnove sa turskim sufiksom -ák (v. *konaK*) *sačak* (narodna pjesma muslimanska) »dimnjak, streha, potkrovno željezo«. Na -ilo *säčilo* (Vinkovci) »na motki kesa koja se vuče po vodi i njom se hvata riba«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum ili skraćeni infinitiv na -ma *sačma* od glagola *sačmak* »schleudern, unterstreuen«, *sačak* »ono što je rastureno, Franse«) iz terminologije puške: rum. *sageac* »Franse« (pomiješano sa *sacac*, v.), bug. *sačma*, *sačák*, arb. *saçm* m (-a odbačeno jer se osjećalo kao nastavak pl. -a).

Lit.: ARj 14, 425. Elezović 2, 204. Mladenov 570. Lokotsch 1748. GM 380. Deny 559.

sačin indeklinabilni pridjev = *sačim* (n > m kao u *bedem*, v.) (uz *učiniti se*) »miran, tih«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sak'in*).

Lit.: ARj 14, 429. Skok, Slávia 15, 489

sačura f (Vuk) »kotarica od slame« = *sačer* (ŽK) »košarica spletena od vitrica (v.); služi za branje graha, ima lucanj (v.)« = *sačerac* m (Jambrešić) »rogožarić«. Deminutiv na -ica *sačurica* f (Vuk, Srijem, upor. naslov Okrugičeve drame *Sačurica i subara*). Od madž. *szatyor* »Zaine, Marktkorb, Zecker« = *szatyra* (Ballagi).

Lit.: ARj 14, 428–29.

säd = *sada* (Vuk) = *sadaj* (15. v., s deiksom i, Zoranie, upor. slov. *zdaj*) — *sadaja* = *sadaa* (15. v.) = (s deiksom k) *sadak* pored *sadaka* = (s deiksom r < že) *sadar* = *sadara* — *sadare* = *sadarica* (Vodopic) = *sadarice* = *sadakar* = *sedar* (hrv., narodna pjesma) = *sadaker* (Retkovci, Slavonija) = (prema *kade*, *onade*, *tade*) *söde* (13. v.) = (s deiksama) *sädek* — *sadéka* = *sadékar* — *sadeke* = *sader* = *soderà* = *sadekarena* = (s deiksom n) *saden* = *sadi* (14. v.) = (analogijski prema *odmah*) *sadah*. Veže se s prijedlozima: *do*, *od*, *po* (južni krajevi kao u *po danas*), *za*, *o* »u«. Upor. *odsele*, *dosele* (v.). Upotrebljava se distributivno *sad* (*ovo*) *sad* (*ono*). U korelaciji *sada tada* »od vremena do vremena«, *sada i vazda* »uvijek«. Može se opetovati *sad sad* »evo, evo«, *sad za sad* (Travnik). Upor. lat. *jam jam*, tal. *orora*. Samoglasnik *a* je nastao od mekog (palatalnog) vokala *ɔ* u steslav. vremenskom prilogu **sb(gb)da* od pokazne zamjenice *sub* = *saj* (v.), s priloškim sufiksom -(*gb*)*da* = -*da* (v.), koji varira sa -*ga* (bug.). Najstarija je potvrda 1210. *seda* (Dubrovnik). Nema *ɛ* *o* kao ni steslav. *tögöda* > *tada*. Mjesto -*da* nalazi se -*gd* u *sag* (Peč, Vlasotinci, Kosmet), *sage* (Gojbulja), *dosak* = *dosag*, -*e*, -*ena*; *segi* (Domentijan). Upor. bug. *sega*. Praslav. (*sbda) vremenski prilog za izraz momentanosti u značenju »nunc, jako (v.), odmah«. Pridjevi: *sadakan* (Istra, nastavak od deminutiva), s prilogom *sadahna* = *sadahla*. Na -nji (prema *danji*) *sädanji* (14. v., slov. *sedanji*), poimeničen u f *sadanja* (18. v., Dubrovnik) »sadašnji običaj«, prilog na *sadanju*, proširen na -ski *sadanjski* (Stulić), na -šnji (prema *današnji*, *jutrašnji*) steslav. *sbdašnb* > *sadašanj* (Stulić), danas samo određeno *sadašanji* (14. v.), poimeničen na -ica *sadašnjica*, na -ost *sadašnjost*. Jambrešićeva *sadašnjina* nije ušla u jezik. Prema *sadi* tvori se *sadinji* (14–18. v.) i *sadišnji* (1391). Od *šega* »sada« *segašnb* (1253, upor. bug. *segášen*), *segašne vreme* (1512). Zabilježiti treba još vezu *i* + *sbda* >

hrv.-kajk. i slov. *izda* »išće, jošće, jošte, joštere, još«.

Lit.: ARj 4, 146. 14, 431–4. 445–6. Pleteršnik 1, 304. Elezović 2, 148. 192. Miklošič 297. Holub-Kopečny 434. 329. Mladenov 577.

sadak, gen. -aka (Vuk, Dalmacija, Sinj, dolina rijeke Cetine) = *sadak*, gen. -*tka* m (Ravni kotari, Dalmacija) »izvezen prsluk od seljačke tkanine, plavetan ili crven djevojački zobun (Petrovo polje)«. Možda ide ovamo kao deminutiv na -*ɔc* > -*ac* *sadačac*, gen. -čca (Stulić) pored *sadak*, gen. *satka* m »biljka (ako je riječ metafora)« [usp. tal. *piantacella* »isto«, dakle prema *sad*, *saditi*?].

Lit.: ARj 14, 436–7.

sadaka f (Banja Luka, Mostar) = *sadaka* pored *sadakaja* (-ja je dodatak kao u *odaja* < tur. *oda*) »milostinja, prosjak«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadake*).

Lit.: ARj 14, 437. Elezović 2, 193. Skok, Slávia 15, 489., br. 643. Školjič 540.

säde (uz *anterija*, *bez*, *platno*, Vuk) = *sadi-platno* »ravnik« = *sade* (uz *kava* »bez šećera«), indeklinabilni pridjev, »prost, koji nije složen, ili ukrašen (protivno *vezeno*)«, prilog u značenju »bloss, allein« (*sad' ostaše u ruke balčaci*), »nur, samo, salt (v.)«. Na -luk *sadeluk* (Kralje, Turska Hrvatska) »bez urneka za vezenje«. Na -li *sadeliya f* (Kosmet) »puška ledenica (Crna Gora), srebrna puška«. Kako je pridjev indeklinabilan, razumljivo je da od sintagme nastaju složenice *sadibež* m (Slavonija) »bosansko runjavo pamučno platno«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sade*), termin iz običnog govora: rum. *sadea* »ohne Beimischung« pored *sadeticos* = ngr. *σανδέ-προς*, s grčkim sufiksom, arb. *sade* »einfach, nur«.

Lit.: ARj 14, 441–5. Elezović 2, 193. GM 376. Skok, Slávia 15, 489., br. 644.

sadet (rod nepoznat, Pavlinović, srednja Dalmacija ?) »Ijuštra puščane naprave«.

Lit.: ARj 14, 443.

saditi, *sadim* impf. (13. v., Vuk) = *sädit* (Kosmet) = *saditi*, -im (2K) (*do-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *sa-*, *u-*, *za-*), baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum (*d* u prez. iz inf. prema steslav. *saždo*), «φυτεύειν, Pflanzen setzen«. Prefiksalna složenica sa *do-* promijenila značenje *dosaditi*, *dosadim* »injuria afficere« prema zakonu rezultata (sinegdoha), u neugodan

svršetak dugog sjedenja »dodijali, dojaditi, dozlogrditi«; *nasaditi koga* »(metafora) nasamariti«, *nasaditi kokoš* (ŽK) »postaviti kokoš na jaja da se izlegu pilići«, *nasadali* = *nasajat* (ŽK) »Bruteier legen«, postverbal *nasad* »Bruteiers«. Iterativ na *-a sodati, šadām* (Vuk) (*do-*), na *-va-* *sadivati, sadujem*, samo s prefiksima; na *-ovati dosadivat, -ujem* (Kosmet) (*ras-*). Sveslav. i praslav. postverbal najprije po deklinaciji *u* (upor. toponim *Sadovi, Sadovija, Sadāvina*), zatim s prijelazom u deklinaciju *o sad m* (pl. stcslav. *sadovē, sadovt* (14. v., Vuk, Varoš kraj Broda; Vrbnik, 1487; Krk, Istra) »1° Pflanzung, 2° vinograd, 3° plod, rod, voće, 4° klip (Baráković), 5° istrapljeno zemljište, na kojem je posadena divlja loza koja će se kalemiti (Smokvica, Korčula), 6° toponim sam i s pridjevima (*Novi Sad, s prevedenicama Neusatz, Ūvidék; Sál Barov* itd., Krk)« važan je stari poljoprivredni termin. U stcslav. značio je »stablo, plod«. Ostali postverbali: *dosada*, s pridjevima *dosadan* (17. v.) i *dosadljiv* (16–18. v.); *nasad m* = *nasad* (Vodice) »Bruteier«, *nasada f* (Šulek), *posada f* »garnizon«, *rasad m* (Vuk) = *rasad*, gen. *rasada* (Kosmet) = *räsad* (Istra) = *rased* (Vrbnik) »broskva« = *rasod* (Kralje, Turska Hrvatska) »1° kupusovo sjeme, 2° mjesto gdje se zašije, 3° voda od kisela kupusa«. Odatle *rasadište* (Lika) »mjesto gdje je rasod«, *rasadnik* »eupatorium«, s pridjevom *rasadan*, poimeničen na *-ik rasadnik* (Vuk, također toponim), *prijėsad* = *prísad* (ŽK) = *prised* (Vodice, odatle *prisedište*) »Setzling«, također su razni poljoprivredni termini. Značajno je da je u *prised* očuvan oblik s prijevom *sed*. Isti i u *nased* (Vodice) »Garbenschicht«. Deminutivi od *sad*: na *-ič sadio* (~ *vinograda*, 1538). Deminutiv na *-č sad* (Kaštela, Dalmacija) samo u izrazu na *sačima* »sjedalo« očuvao je etimologijsku značenju. Pridjev na *-ovit sadovit* (hrv.-kajk.) »plodan«, s apstraktnom *sadovitost* (Jambrešić), na *-ovan sadovan* »isto«, denominal *sadoviti* se fjambrešić) »premnogog roditi«. Na *-ovnik sadovnik* (Stulić) »vrtljar«. Pridjev na *-ovan Sadovna sv. Marija*, poimeničen na *-ica Sadovnica* »Blagovijest«. Na *-ovina sadāvina* »1° vino, 2° mlad vinograd«. Kol. na *-je: sade* (ŽK) = *sajē* (Krašić) »voće«, upor. slov. *sadje*; na *-ovije sadovlje*. Pridjev na *-bn: sadni stol* »sto na koji se nosi voće«, poimeničen na *-ica > -nica sadnica* »šljiva, loza« = poimeničen part. perf. pas. *sadenica* »Setzling«, na *-jak sadenjak* »zaoštreno drveće za sađenje kupusa«. Na *-ika sodlika* »1° zemljište gdje su sadenice, 2° to-

ponim«. Na *-Ujka sadiljka* »motika (Zaplanje, Leskovac)« = na *-Hica sadilica* »šiljast štapić« = *sadalica* (Riječka nahija) = *sādāljka* (Vuk). Na *-ište sadiste*. Radna imenica na *-telj m* prema *f -teljica saditelj* prema *saditeljica; nasaditelj*; na *-lac sadilac*. Apstraktum na *-idba sadidba* (Pavlinović) = *sadba* (Šulek), na *-nja sadnja*. Hrv.-kajk. složenice *sadonosan, sadorodica, sadotržac m* prema *f sadotrška, -tržica*. Kao stslav. poljoprivredni termin *saditi, sad, nasad, rasad* idu u kulturne riječi, koje se posuđuju. Rumunji posuđiše *a sădi* »pflanzen«, *sad* »Pflanze«, *räsad* »Schling«, a *răsădi* »verpflanzten«, *răsădiniță* »Mistbeet, Baumschule«, apstraktum na *-eib > -eală răsădeală*. Osim tih poljoprivrednih termina Rumunji posuđiše još *dosada, posada, posădnică* »concupina«. Mađari posuđiše *naszād, rasza* »Pflanze« (*-d* je ispušten, jer je smatran prema jezičnom osjećaju kao mađ. deminutivni sufiks *-d*). Ie. je korijen **sed* »sjesti« u prijevju perfektuma $\sigma > \alpha$, upor. lit. *sodinti* »setzen Pflanzen«. Za praslav. kauzativum potpune su paralele sanskr. *sadayati* »postavljati« i stperz. *niyasadayam* (imperfekt) »postavljah«. Ovamo treba još spomenuti *sadio n* (1639, Vrbnik) »sedlo«.

Lit.: ARj 2, 663. 7, 602. 14, 429–50. Mažuranić 1279. 1433. Kostić, NJ 1, 237. Kušar, NVj 3, 338. Elezović 1, 148. 2, 167. 193. Ribarić, SDZb 9, 170. 183. Miklošič 290. Holub-Kopečny 326. 328. Bruckner 478. Mladenov 567. WP 2, 483. Trautmann 259. Tiktin 1352. 1350. Meillet, RSI 6, 131. Pedersen, KZ 39, 460.

sádno n (17. v., Vuk, Posavina, Smokvica, Korčula) = *sadna í* (rod prema *rana*) = (s disimilacijom *dn > dm*) *sadmo* — *sadnja f* (Tordinac) »1° rana od sedla ili samara; sinonim: povozno, 2° (Poljica) reňaj, krevet«. Pridjevi na *-it sádnit* (17. v.) »ranjav (uz *leda, konj, rebra*)«, na *-oviti sadnoviti* (Brač) »koji je izranjen od sedla ili samara«. Značajan je još oblik *sanjevo* (Sv. Ivan Zelina) »isto«, koji sadrži *dñj > ñj* (upor. *sklanje* ŽK < *skladnje*) i sufiks *-evo*. Inhoativ na *-iti sadniti, -im impf, (o-)* (Stulić) »postati ranjav«, *osadniti se* (subjekt *mazga, Smokvica, Korčula*). Riječ *sadno* postoji još u češkom i poljskom jeziku (pored *sedno*) »isto«. Ovamo još *podosaćina f* (Smokvica, Korčula) »krpa koja se stavlja na osjetljivo mjesto na tijelu mazge da se ne bi osadnila« < *pod + o + sadn + sk + ina* (gubitak prvoga *n* zbog disimilacije). Rumunji posuđiše (s disimilacijom *dn > gn*) *sagnă* = *sočna* = *sahna* »Satteldruck«, a *sagni* »Satteldruck bekommen«. Riječ *sadno* je praslav.

(?) pridjevska izvedenica na *-bn* od praslav. korijena *sad-* < ie. prijvevoja perfektuma **sod-*, od *^sed-*, **sed-* (v.).

Lit.: ARj 9, 184. 14, 449–50. Miklošič 290. Bruckner 478. Tiktin 1353.

sádra f (Bolić) = *sedra* »gips«. Usp. kod Popovića (1852): *gips se kaže u Rvatskoj sadra ili žest*. Nalazi se još u slov. i češ. *sádra* »isto«. Riječ *sadra* kod Hektorovića 48 nejasna je: *druga* (se. *ribu*) *tuj vadri bolje, nego mnijaše, kojoj se pri sadri kuš repa vijāše*. Hektorović ima i izvedenicu na *-ina sadrna* »sadra«. Šulekove su izvedenice na *-āna* < tur.-perz. *hane sadrana* »Gipsbrennerie«, *sad-rar*, pridjevi na *-en sadren*, poimeničen na *-ina sadrenina*, na *-jak sadrenjak*, na *-ast sadrast*. Maretić i Belić misle da je riječ *k* nama došla iz češkog, gdje je stara. Samoglasnik *a* = *e* je nastao iz palatalnog nazala *t*, upor. stcslav. *sfdra* od nazalirane osnove **send-* od *sed-ēti*, znači »ono što je sjelo«, jer je *sadra*, kako kaže Miklošič, »geronnene Flüssigkeit«. Sa *i > e*, i *sédra f* (Vuk) »siga, kapnica, Stalaktit« = *sedro n* i *sidra f* »tuf, tu, gen. tuva (ŽK)« je praslav. *šjdra*. Pridjevi na *-ost sedrast*, na *-acbi sidrački*. Na *-enik sedrenik* (hidronim, toponim, Foča), na *-ovac sedrovac* (Jajce, Bosna). Samoglasno *i* mjesto *e* potječe od unakrštenja sa *siga*, koja znači isto, ali se čini da nije etimologijski ista riječ. Za palatalni nazal *i* upor. rus.-cslav. *šjadry krovnyja* »geronnene Blutmassen«, polj. *zjdra*. Ta je riječ germansko-slav. leksem: stnord: *sindr*, stvnjem. *sintar* »Metallschlacke«, nvnjem. *Sinter*. Gr. $\alpha\theta$ - $\rho\alpha\zeta$, gen. $-\chi\omicron\varsigma$ »ugalj« (odlatle učeni termin *antracit*) nije izvjesno da je u vezi.

Lit.: ARj 14, 452. 799. Maretić, Savj. 128. Belić, NJ 1, 66. Matic, Rad 315, 71. Miklošič 291. Holub-Kopečny 326. Bruckner 652. WP 2, 497. Boisacq 63. 87.

sadrazam pored *-azem*, gen. *-āzēma* (Kosmet) »veliki vezir, predsjednik ministarskog savjeta«. Pridjev *sadrazemov*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sadr* »glava« + *a'azam* »veći») iz turske administrativne terminologije: rum. *sadrazan* pored *sadriazem*, bug. *sadrazam* (također sa individualnim *-in*).

Lit.: Elezović 2, 193. Tiktin 1352. Mladenov 567. Škaljić* 540.

sadžada f (narodna pjesma) = *sejđžada* = *sedžade*, gen. *-ādeta* (Kosmet) = *serdžāda* (Mostar) = *srđžāda* (Banja Luka) = *sedža-*

da = *sidžada* = *serdžaza* (glede *d > z* upor. *burazer*) »čilim od dva aršina, služi kao Wandteppich i za klanjanje (kod muslimana)«. Složenica *ibrišim-serdžada*. Balkansk iturcizam arapskog podrijetla (ar. *seğğade* »čilim za klanjanje«) iz oblasti namještaja ili islama: rum. *segéded*, bug. *sedžade*, arb. *sixhadé* = *sexhadé*. Oblici sa *r* nastadoše iz težnje da se izgovori arapska geminacija *ğğ*. Upor. *dūlnē* (v.).

Lit.: ARj 14, 490. 802. 865. Elezović 2, 221. Skok, Slavia 15, 494, br. 705. Mladenov 577. GM 384. Tiktin 1406.

sādžbag m (Vuk) »vrpca koja se uplete u perčin«. Turcizam (tur. sintagma *saç* »kosa«, *bađi* »vez») iz terminologije nošnje.

Lit.: ARj 14, 490. Školjić" 541.

sada f = *saže* (istarski Slovinci) = *saje f* pl. (Hvar, Brač, Vodice, ŽK, Krašić, Korčula) = *sōjo f* (Bednja, hrv.-kajk.) = *sāje* (16. v., Lumbarda, Korčula), čakavski, hrv.-kajk. i slov. za bug. *saždi*, češ. *sāze, polj. sadze*, gornjo-luž.-srp. *saży*, rus. *sāza*, baltoslav. i praslav. **sad-ia* »čada«. Pridjevska (ili apstraktna) izvedenica stvorena je s pomoću sufiksa *-ia* od *saditi* »staviti«, od ie. korijena **sed-*, **sed-*, u prijevju perfektuma **sod-* (v.). Znači prema tome »ono što se naslago, naslaga«. Pridjev *sadav* (Vetranie) = *sajav* (hrv.-kajk., Poljica), poimeničen *sajavica* »1° riba, 2° ptica ardea, 3° toponim (*Sadavica*, Slavonija, 1660, *Sagaucha* 1378, danas *Čadavica*)«. U lit. *suodžiai* m pi., *suodžios* f pi., *suodys*, lot. *suodēji* i *suōdžeji* m pl. Razlika između baltičkih usporednica i slav. refleksa samo je u rodu. Slavenske su bez izuzetka feminina, dok su baltičke i maskulina. Posljednje govori za pridjevsko podrijetlo. Bez "sufiksa *-zo* postoji u stnord. i ags. *sat* »čada«. Razlog zašto je *sada* propala u štokavskim govorima leži možda u izbjegavanju homonimije sa *sadje* »voće, plod«.

Lit.: ARj 14, 460–62. Ribarić, SDZb 9, 189. Miklošič 289. Holub-Kopečny 327. Bruckner 478. 479. Mladenov 567. WP 2, 485. Trautmann 273. Uhlenbeck, PBB 22, 541.

safalenisati se, -Sem (Bosna i Hercegovina) »izgubiti se«.

Lit.: ARj 14, 1962.

sáfárán m (Mikalja) = *safran* (Mrnavić) = *sapran* (Marulić) = *šafran* (Vuk, Hrvatska, hrv.-kajk. prezime) = *šavran* (Vuk, Kosmet) = *šafran*, gen. *-āna* (Kosmet) = *cafaran* (15. v.

rukopis, Sulek) = *caforan* (Sulek) = *coforan* (Sulek) = *caftan* (Popović) = *ča/ran* (16. v., Dubrovčani, Kašić, Perast, Vis) = *džafan* (Mikalja) = *dzufran* (Mikalja) »crocus«. Izvedenice na *-ika*: *šafranjika* (Vuk), *čafranika*, *cafranika* »*carthamus tinctorius*«. Denominal na *-iti sa/raniti* (Marulić) »začiniti sa šafrenom«. Posudnica i u ostalim slavina: slov. *žafran* (preko njem., kako pokazuje *ž < s* i akcenat), polj. *szafrań*, bug. *šafrań*, tur. *šafrań*, arb. *zafora* < ngr. ζαφοράς pored ζαφράς. U tal. *zafferano*, mlet. *zafràn* < ar. *zafāran* »isto«. Oblici sa *c, č, dž* upućuju na tal. posredništvo. Marulićev *sapran* je možda prema dalmato-rom. obliku, koji nije potvrđen.

Lit.: ARj 1, 752. 818. 879. 3, 528. 540. 14, 463. 632. 17, 443. Elezović 2, 469. 543. Pleteršnik 2, 952. Mladenov 692. Miklošič 336. Bruckner 539. REW* 9588. Lokotsch 2178. GM 480. Prati 1058. Boerio 804.

safer (u ispravi turskog cara pisanoj Mustafa-begu: *měseca safera*, 1493) »drugi mjesec po muslimanskom kalendaru (29. II — 29. III)«, od tur. *safer*.

Lit.: ARj 14, 462. Školjić* 541.

safir, gen. *-ira* m (Mikalja, Iveković) »drugi kamen modar«, deminutiv *safiric* = *safin* (zamjena tuđeg dočeta tal. sufiksom, dubrovačke isprave 15. v.) = stsrp. *samfirb* (16. v.j *Aleksandrida*, Novaković) = (*s > c* kao u *cijeć*, možda prema tal. *zaffiro*) *cafir* (16. v., Marulić) = *cafin* (16. v., Vetrame) = *safil* (Mljet). Deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *safinet*. Evropski arabizam (ar. *safir* < sanskr. *saniprija* > arm. *sampir* > disimilacijom bez *m* u ar. i u gr. σάπριος). Oblici sa *c* mjesto *s* su iz tal. *zaffiro*.

Lit.: ARj 1, 752. 14, 463. 582. Lokotsch 1830.

sāfra f (Banja Luka, Sarajevo, Mostar) = *safra* (Kosmet) »muka, nesvjestica, padavica, jed, žuč« =? *savra* »1° žuč, 2° (šatrovački, Priština) puška«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *safrā*) »žuć«.

Lit.: ARj 14, 463. 746. Elezović 2, 542. Skok, Slávia 15, 489., br. 647. Trajanović, JF 5, 224. Škaljić* 541.

sāg¹ (Banja Luka), indeklinabilni pridjev, »stalan«. Nije isto što *sag* m »inclinatio«, koje je postverbal od *sagnuti* (v.), kako krivo misli Matzenauer; *sag* je turcizam (tur. *sag* »droit,

sain«). Upór. turske pozdrave *sag ola* »zdravo«, *sag olasınız* »hvala«.

Lit.: ARj 14, 465. Skok, Slávia 15, 459., br. 648. Matzenauer, LF 19, 241.

sag², pl. *sagovi* pored *sazi* m (15. v., stsrp., Vuk, Perast, Boka, dubrovački pisci, listine, Bosna, Baranja, danas općenito) »1° (stsrp.) grobe Dečke, 2° čilim, krpeta, tepih, stonjak, 3° (preneseno, sinegdoha) prijestolje^ (Marulić)«. Slov. *sag* »der Teppich«, stcslav. *sagb* »cilicium«. U doba narodne dinastije lat. *tele de sagis*. Denominal *posaziti*, *-im* pf. (Sulek, »pokriti sagom«. Deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus sagula* f (Račiće) »(pomorski termin) mali konop« < tal. *sàgola*. Na tal. *-one* > *-un* *sajun* m (Dubrovčani, Vetranie, Nalješević *frapani sajuni*, Kašić) »komad odijela od saje, saja < tal. *saia* »panno di lana spinato, leggero, per abiti« < fr. *saie* < lat. *saga*, tal. *salone*. Unakrštenjem sa *zubun* : *sabun*, gen. *-una* (Stulić) »vrst vojničkog odijela«, deminutivi *sabunić*, *sabunčić*, apstraktum na *-bstvo sabunstvo* »trgovina«. Od lat. *sagum* »Kurzer Mantel«, galska riječ, upór. *sau* (Logudoro) »Decke aus groben Wollstoff«. Preko lat. i gr. σάγος, odakle u nekim našim krajevima.

Lit.: ARj 14, 423. 464. 572. Pleteršnik 2, 449. Mažuranić 287. REW² 1514. 7515. Matzenauer, LF 19, 242. Matusiak, RSI 6, 277. Miklošič 287. Vasmer, GL 129. Prati 856.

sāga f (18. v., Virje, Slavonija, Podravina) »1° zadah, smrad, 2° magla, para«. I slov. *saga* »idem«. Od madž. *szag*. Glede dočeta *-a* upor. *bitanga*.

Lit.: ARj 14, 465. Matic, Rad 315, 71-2.

sagafilje n = *sagofilje* = *togafilje* = *sagasilje* = *sogasilje* »biljka različak, centáurea cyanus«; *sagasilje manje* »centáurea centaurium«.

Lit.: ARj 14, 465. 15, 878. Šulek 346. 370. 452. Matic, Rad 315, 72.

saĝanak, gen. *-orika* m (Vuk) u izrazu *vjetar duha na saĝanak* »na prekid«. Turcizam (obrazovan turskim sufiksom *-ak*): *saĝanak* »pljusak, prolom oblaka, procella, tempestas, turbulentia, imber effusus«.

Lit.: ARj 14, 465. Matzenauer, LF 19, 241.

saĝlam pored *saĝlam* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (uz *kodža*, *robota*, *pare*) i prilog, »zdrav, istinit«. Balkanski turcizam (tur. *saĝlam* »koji nema tjelesnog nedostatka,

zdrav, nepokvaren») iz svagdašnje terminologije: arb. *sagllam* (Skadar).

Lit.: Elezović 2, 192. GM 376.

sagrđum = *segrđum* (u izrazu *poći u ~, okrenuti u ~*, hrvatska narodna pjesma) »desno, lijevo i po srijedi, na sve strane«. Možda ide ovamo i *sagrđan* m (u govoru pijanica) »1° rum, 2° ime mahale«. Upor. toponim *Sagrđan* u Donjoj Tuzli. Turcizam (tur. prilog *saĝrdan*, upravo ablativ od pridjeva *saĝir* »sourđ, le point de départ, l'extraction, l'origine«).

Lit.: ARj 14, 480. 801. Deny § 378. i, str. 171. Matic, Slovo 6-8, 292-4.

sagrila f »1° korica sablje ili noža, 2° fino učinjena koža«. Postoji i oblik *cagrije*. Balkanski turcizam (tur. *saĝri*) iz terminologije materijala za obuču: rum. *sagrii*. Taj je i evropski, upor. fr. *chagrin*. Usp. i *sorgila*.

Lit.: ARj 14, 484. Tiktin 1353. Lokotsch 1760. Škaljić² 542.

sagumantät, *-ân* pf. (Istra, Naša sloga) »(kao da znači) brundati, zanovijetati« = *sakomântät* pored *sakomantit* (Istra, Rukavac) »halabučiti, galamiti«. [Upor. tal. *sgomentare* »prestrašiti, turbare«].

Lit.: ARj 14, 489.

sahan m (Vuk, Dubrovnik, Bosna i Hercegovina, Dalmacija, Crna Gora) = *saân*, gen. *sauna* (Kosmet) = (stezanjem *aha* > *â* kao u *pojas* > *pās*) *sân* (Vuk) »bakarni sud, kao zdjela, leden, legen, leder«. Deminutiv na *-ić* *sanie* (Srbija, Miličević), na *-lić* *šančić* = *sahančić*, na *-če* *saanče*, gen. *-ta* (Kosmet). Složenica *kalajli sahan* (narodna pjesma, Jukić) (v. *kalaj*). Imperativna složenica *liži-sahan* (upor. *čankoliz*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sahn* > tur. *sahun* »grosser Becher, Trinkschale«) iz oblasti posuda: rum., bug. *sahan*, arb. *sahan*, ngr. σαχάδι, madž. *szahany*.

Lit.: ARj 6, 132. 11, 212. 14, 491. 606. 610. 614. Elezović 2, 189. Mladenov 569. Miklošič 287. GM 37. Matzenauer, LF 19, 245. Školjić² 541.

sahara f (Bosna?, Belovic-Bernadzikowska) »(turski) drven sanduk za rubenu«.

Lit.: ARj 14, 491.

sahi = *saji* (muslimanska narodna pjesma) = *sajf* pored *saji* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog, »1° istinit, 2° zaista, doista,

upravo«. U arb. je ar. pridjev dobio arb. pridjevski nastavak *-te sahtë* »sicher, erprobt«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sali* »vrai, exact, sain«).

Lit.: ARj 14, 492. Elezović 2, 194. GM 377.

sahinjak m (genitiv nepoznat, BiH) »žensko krzveno odijelo«.

Lit.: ARj 14, 493.

sahtisati, *sahtišem* pf., impf, »osnovati i podignuti«, kod Daničića potvrđeno *sbhtisati*, iz čega se vidi da je riječ grecizam, aorist od κτιζειν, s prefiksom *si-*. Glede gr. κτ > γτ v. *ktitor*.

Lit.: ARj 14, 503.

sahtli (muslimanska narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, »neveselo, tužan, brižan« u amplifikaciji sa *kaharli* (v.) > *karli*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šah* sa tur. postpozicijom *-K*). U Petranovićevoj pjesmi upotrebljava se: *tako satli nevesela*, u amplifikaciji.

Lit.: ARj 14, 503. Škaljić* 543.

saibija m = *sahibija* (Vuk) = *sajbija* (Kosmet) »gospodar, vlasnik, pritežalac«. Pridjev na *-in* *sahibijin* = *sajbljin* (Kosmet). Složenica *čitluk-sahibija* m (Vuk) = *čiflik-sajbija* (Kosmet) »vlasnik begovskog dobra, čitluka < tur. *çiflik*«, *muhur-sahibija*, *ilum-sahibija*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev i imenica *sahib* > tur. *sahip*) iz turskog feudalnog uređenja: bug. *saibija*. Dočetak *-ija* nastao je prema *çiflik-sahibi*, od tur. postpozicije *-i* u kompoziciji, ispuštanjem prvog dijela složenice. Inače se ne bi moglo objasniti naše dodano *-ja* zbog deklinacije.

Lit.: ARj 14, 492-3. Elezović 2, 194. Mladenov 567. Škaljić² 542-43.

sāj = *si* (13 — 16. v., kao *ovi*, *oni*), *sa*, *s'è* (ŽK), pl. n *sā* (ŽU), pokazna zamjenica za 1. lice, baltoslav., sveslav. i praslav. *si, »1° ovaj, hic, 2° anaforička kao *taj*«. Dobiva deiktički *t' saj*, *segaj*, gen. *sej* (i *-zi*). U stcslav. *sub*, glede *-jb* upor. *cu' b* »čiji«. Glede *saj* upor. *taj*, *ovaj*, *onaj*. Ova je zamjenica živa u Dubrovniku do 18. v., a danas kao arhaizam u vremenskim priložima kao postpozicija u *danās* < stcslav. *сѣньхъ* (v. *dan*), *proljetos*, *ljetos*, *jesenas*, *zimus*, *jutros*, *nočas* = *nočas* (ŽK), u kojima je *se* akuzativ vremena, kao prepozicija u *snoć* (ŽK, Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina) = *snočka* (Krašić), upor. slov. *snóč(e)*, *snóčka*, *snočkaj*, bug. *snóšti* <

stcslav. akuzativ vremena *suč noštb* bez *-jč*, pored *sinoč* (Vuk), *sinoča*, *-čka* (Belosteneč), *-che*, i kod čakavaca i kajkavaca u složenici samo *preksinoč*. Sintagma postoji još u čakavskim narječjima *šega leta*, *sê jeseni*, *se zime*, *šega proljća*, *k letu sê dobe* (ŽK), *šega jutra* (Stulić). Nijajati, koji žive gotovo u simbiozi s katolicima u Jurkovu Selu, shvatili su *sê*, *sêga* kao padeže od *sav*, *sve*, *svega* (kako katolici u Jurkovu Selu doista i govore ove sintagmatske vremenske priloge), pa govore: *sve jeseni*, *svega ljeta*. Oblici *sê* i sa (upor. *īa*) postoje u Žumberku kao adverzativni veznici *sê* (ŽK, Krašić) i sa (ŽU) »tâ, ja«: *sê sam ti reka* »tâ, rekao sam ti«. U Kosmem je *se* »nego« kao komparativna veza. To se značenje zacijelo razvilo pod uplivom arbanaskog se poslije komparativa *mâ* i *madh* se »veći nego, od«. Značajna je semantička varijacija između *sinoč* i *nočas*, koja je nastala na osnovi različitog položaja pokazne zamjenice: *sinoč* »heri vespere« prema *nočas* »hac nocte« (odnosi se na prošlu noć i na slijedeću)«. Na Krku i Lošinjku postoji još prilog od genitivne sintagme *šego goda* > *sigoda* (haplologija) »ove godine« sa *e* > *i* prema *si*, *sim*, *šiji*, u Poljicima *segodišća* < *šego godišća*. Ovamo još *seletak*, gen. *-tka* od sintagme *se leto* (v. *ljeto* i *šiljeg*). Od gore navedenih priloga prave se i pridjevi s pomoću *-bn*, *-nji* < *-bn* + *-ji* prema *danji*: *smočni* (Vuk) = *sinočnji* = *sinošnji* (ŽK) = *sinotnji* (Kosmet); *jutrošnji*, *nočasnji*, *zimušnji*, *jesenašnji*, *ljetošnji*, *segagodišnji*, *segaljtni*, *segutrašnji* (Istra). Od *šega svita* pridjev je *segasvitan* = *segasvitnji* — *segasvičan* (obratni govor prema *tnj* > *čnj*, upor. *petnjica* ŽK za *pečnjica*, od *peč*). Upor. slov. *snočnji*. Poimeničenje na *-ica* *smočnica* pored *sinojnica*. S pomoću priloškog sufiksa *-amo*, *-mo* izvodi se prilog mjesta: *samo* »ovamo« (tako bug.), koji se u hrv.-srp. nije održao zbog homonimije sa *samo* »nur«. Nastavak *-mo* dolazi na lokativni oblik *se*: stcslav. *setno*, hrv.-kajk., slov. *sem* = (jekavski) *sjetno* (Nalješković, Gundulić) = *sim* (Nalješković, ovaj skraćeni oblik se govori danas gdje i *sitno*) = *šimo* (13. i 14. v., ŽK, Krašić, kajkavski pisci 16—19. st.) = *semo* (15—16. v., Istra), s deiksom *-ka* *simoka*, *semoka* (Istra). S pomoću sufiksa *-lik* (tip *tolik*) pravi se *selik* »ovolik« (Marulić: *vrimenta selika*), koji se nije održao. Prema tipu *onude* od *āk*. sing. f *su* pravi se prilog *osude* (Marulić) »s ove strane«, od *šjudu* (13. v.) »otuda«. Sa *-dē* (v.) stcslav. *sbde* u hrv.-kajk. i slov. *zde*, *ózdī*. Složenica *sireč* < *si* f + *r č* »lj., tako reći«. Glavni

razlog propasti ove pokazne zamjenice u današnjem saobraćajnom i književnom tezi su jesu homonimija i sinonimija. U narječjima gdje se gubi *v* u *vbsa*, *vbsa* ne razlikuje se od zamjenice totaliteta (homonimija); u službi pokazne zamjenice za 1. i. upotrebljavala se naporedo sa *ovaj* (sinonimija). Prema tome nije imala nužne funkcije: *si muži* (1404, Bakar) postalo je nerazumljivo: »ovi« i »svi muži«. Dativ pi. *sim* značilo je kajkavcima dvoje: 1° ovima, 2° ovamo. N pi. *sa* došao je štokavcima u koliziju s prijedlogom sa »cum«. U baltičkoj grupi odgovaraju: *stprus. schis* »ovaj«, prilog *schai* »ovdje«, lit., lot. *sis. Baltički* je jezici poznaju samo kao prepoziciju u vremenskim prilozima: lit. *šiandien*, lot. *šuo dien* »danas«, lit. *šimet*, lot. *šuo galt* »ljetos«. Arb. *snijet* »ljetos«, soi »danas«, *sonde* »nočas«. U got. *himma* »huic«, nvnjem. *heuer* »ljetos«, *jetzt*, *hie(r)zu*, *her*, *hicher*, *hier*, gr. *εκεῖνος*, lat. *-ce* u *ecce*, *hic*, *citra*. Ie. je korijen **kō-*, **ke-*. U stcslav. pojačan je praslav. *sb* sa *jb*: *sub*, odakle pravilno *saj*.

Lit.: ARj 14, 504-9. 800-2. 958. 15, 3-5. 29-30. 53. 856-7. Jagić, ASPH \, 432. Elezović 2, 211. 237. Miklošič 297. Holub-Kopečny 329. Bruckner 113. 486. Mladenov 577. Trautmann 304. WP 1, 453. Sobolevski RFV 71, 15-20. (cf. JF 3, 340-341. IJb, 3, 157). Dolobko, Slávia 5, 678-717. Gebauer, LF 10, 303-304. Zubatý, SbFil 2, 208-214 (cf. RSI 6, 285). Šahmatov, IzvORJAS 6, 269. sl. (cf. AnzIF 15, 121). Rozwadowski, JF 3, 268. Meister, IF 25, 317. bilj. Vaillant, RES 12, 230-232. Hujer, SbFil 2, 188-197. Meillet, RSI 3, 168-169. Leskien, ASPH 3, 211. Boisacq 233. 369. 391. 458-459. Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJb 8, 198). Hirt, PBB 23, 356-357. GM 383. Ivšič, JF 17, 117. si.

saja f (Vuk) »1° fino crveno sukno, 2° ženska haljina bez rukava, 2° lic; u haljine (Uzice), 3° haljina (Lika), 4° gornje lice papuče (Virovitica)« = (sa *h* mjesto *j*, obratni govor, fausse régression, prema *maja* pored *snaha*) *šaha* (narodna pjesma, Jukić) »isto, 1°«. Na *-K čoha sajalija* »paragun (v.)«, u kojem je preokrojena turska sintagma *saya çohasi* »Art dicker Tuch«; *salali*, indeklinabilni pridjev kao epitet uz *haljine*, *čakšire*. Balkanski turcizam (tur. *saya* »1° Erheber der Schafsteuer, 2° Sarsche«, od *saymak* »brojiti«, v. *saisati*) iz terminologije tekstila: rum. *saia* (Muntenijska) »Art Bauernrock«. Turski termin je nastao ispuštanjem (elipsom) od *çohasi* iz gore spomenute sintagme. [Usp. tal. *saia* »vrsta tkanine«].

Lit.: ARj 14, 491. 509-10. Miklošič 287. Lokotsch 1778. Tiktin 353. DEI 3312.

sàjeta f (Korčula) = *sàjeta* (Lumbarda) »1° grom, 2° zločesto dijete, nestašno dijete (Žrnovo, nastalo iz kletve *ubila te so/eia*)« = *saita* (Rab) »strijela, trijes, munja« = *sajita* (Božava) = *saeta*, odatle uzvik kao skraćenica *sajē* (Cres) = *SajSta* (Malinska). Talijanizam *saetta* < lat. *sagina*. Upor. krčko-rom. *sajalža*. Upor. cine. *sāitiā* »1° fleche, 2° sorte de serpent« < ngr. σαῖτα, σαγίττα.

Lit.: ARj 14, 462. 504. Kušar, Rad 118, 23. NVj 3, 337. Cronia, ID 6. REW³ 7508. Banali 2, 259. Pascu 2, 83., br. 1554. DEI 3308.

sājfān, gen. *-ana* m = *sājvān*, gen. *-ana* »kišobran«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sājābān* »baldahin, Schutzdach« > tur. *sajvan*) iz terminologije svagdašnje. [Ovamo i *sajfan* = *sājvant* = *sajvat* — *sajvan* (Bosna) »šator«].

Lit.: ARj 14, 411-12. Školjić 543.

sājgija f (Kosmet, objekt uz *imat* ~u) »uživanje, poštovanje«; *sajdisat*, *-šem* »brojati, cijeniti« = *saisati*, *-šem* (Banja Luka, objekt *molbu*) »uvažiti«; *tegli mu saj* (Banja Luka) »drži njegovu stranu«, upor. sa izrazom *raste mu numera* = *diže mu numeru* (Srbija). Ovamo i *sāja* (Bosna) »prebrojavanje, broja«. Balkanski turcizam (tur. *saymak* »1° brojiti, računati, 2° uvažavati«, sa sufiksom *-gi* kao *burgija*, *vergija*: *saygi* »poštovanje«; *sayı* »broj«) iz terminologije običnog života: rum. sa *-ci saiggiu*, *saigibasa* »činovnik koji je kupovao za portu ovce prema cijeni oblašču ustanovljenoj«, s glagolom *a saigi*, apstraktum *saigie*, bug. *saigija* »poštovanje«, s glagolom *saiduvam*, arb. *saidis* »poštujem«, odatle *saidi* = *šahidi* »Ehrfürcht«, ovamo možda arb. *sajjōj* »überlege«. Glagoli sa d: *sajdisat* (Kosmet) = bug. *sajdisvam* = arb. *saidis* izvedenice su sa gr.-flav. *-isati* od turske aorisme osnove. Odatle apstraktumi stvoreni sa gr. *-ta* u arb. *saidi*.

Lit.: Elezović 2, 194. Skok, Slávia 15, 490., br. 649. 650. GM 377. Tiktin 354. Mladenov 567. GM 377. Školjić 543.

sajija m »1° knjigonoša« = *sahija* (Hercegovina, narodna pjesma) »1° glasonoša, pošta, listonoša, poštar, 2° poruka« = *saija* »isto, 1°«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sai* < ar. *saif*).

Lit.: ARj 14, 493. 503. 511. Škaljić* 543.

sajtica f (Vrbnik) »mezdrica koja se odlijepe od sala«. Iz krčko-rom. *sata*, *sata* < lat. *s(a)eta*, s našim deminutivnim sufiksom *-ica*

kao metafora. Upor. u pravom značenju slov. *zida í*, pridjev na *-bn ziden]-dan* preko stvnjem. *sida*, nvnjem. *Seide*; *šajā* (Kras) < tal. *saia* < fr. *saie*.

Lit.: ARj 14, 512. Pleteršnik 2, 615. 961. REW³ 7498. Bartoli 2, 219., § 295.

sājtlīk = *sajtljik* = *satljik* = *sātjljik* (ŽK) = *sajtlek* (hrv.-kajk. i slov.) = (turciziran dočetak kao u *prsluk*, v.) *sajtluk* (Otok, Vin-kovci) »stakleni sud, rjeđe od politre, većinom od dva i po decilitra«. Od nvnjem. *Seidel* »bavarska mjera za tekućine, 1/21«, stvnjem. *sīdel* > češ. *židlík*, od lat. *suulus* (v. *šidlo* i varijante). Njem. riječ proširena je deminutivnim sufiksom *-lk* > (hrv.-kajk.) *-ek*, taj je zamijenjen sa *-ik*. Glede zamjene njem. dvoglasa *ai* > *α* upor. *ratal*] (v.).

Lit.: ARj 14, 512. Jagić, ASPH 8, 318. Weigand-Hirt 2, 836.

sak m (Vuk, Budva, Bijela, Muo, Mljet, Malinska, hrv.-kajk., Kralje, Pounje, Jačke, Vrbnik, Varoš kraj Broda, Uzice, Trebarjevo) »1° vreća na mreži (šabaka, trakta), sidnjak (Otok, Slavonija), 2° (Crna Gora) kotarica, krošnje, mrežale, tralje, na dva savijena drveta isprepletana uzicama, te se u njemu nosi slama«, pl. m. *šaci* (Cres) »bisage«, *saka* f (Račišće, Hrvatsko primorje, Sv. Juraj, Belosteneč, Livno) »dio mreže«, *sag* m (Budva, g mjesto *k* je obratni govor prema *bok*, gen. *boga*) »vrsta mreže, galja (Split)«. Sveslav. posuđenica. Balkanska riječ. Nalazi se još u slov., bug., češ., polj. i rus. kao ribarski termin. Rum. *sac* »Sack, Sackgarnnetz«, madž. *zsák*, arb. *sak*, gr. *σάκος*. Posuđenica možda iz balkanskog latineta. Ovamo još *sek* m (Omišalj) »na drvu mreža kao vreća za vadenje ribe«. Na *-uša sakatuša* f »pelikan, gem«, tako nazvan jer ima sa donje strane kljuna kožnatu kesu. Denominiral na *-ati sakati* impf. (Marulić) (*ob-*, *raz-*) »circumitio«. [Usp. i pod *sakati*]. Prijelaz *α* > *e* je možda krčko-romanski prijevaj. Preko njem. *Sack* > madž. *zsák* > *džak*, gen. *džaka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Srbija, istočna Bosna, Kosmet) »vreća koja nije od kostretni tkana«, deminutiv *džakče*, gen. *-ta*, pl. *džakčići*. S lat. deminutivnim sufiksom *-ulus*: stcslav. *sakuh* »Tasche«, *sakulj* m (15. v., Dubrovnik) »mrežica«, *sakulja* f (15. v., Dubrovnik, na *-ica sakuljica* f (Ranjina; *kapa sakuljica*, narodna pjesma). Arb. *shakull* »Käseschlauch«. Na tal. *-et* < vlat. *-ttus*: *saket* m (Boka, Dubrovnik, Crna Gora, Potomje, Račišće, Korčula) = *sakēt* (Božava) =

sähet (Bukovica) »škarnič, škartoč«, *saketić* (Cma. Gora) »vrećica, kesica«. Na lat. *-aria* > mlet. *-era sakëra* (Božava) »sacco«. Na tal. *-one* > *-un sakün* (Potomje) »vreća brašna«. Na dvostrukim deminutivni tal. < lat. sufiks *-ül* + *-ino soklin*, gen. *-ina* (Dubrovnik, Čilipi) »pletana vrećica, sacchetto«, dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. *sacculinu. Iz šatrovačkog jezika (argot) *sagnja* = *sagija* »Ranzen«. Od njem. deminutiva *Sockel* »vrećica za brašno« > slov. *žakelj*, gen. *-klja*, hrv.-kajk. *žakelj*, *žakalj*, *zaklja* (ŽKU), *džaklica*. Riječ *saccus* je istočnog podrijetla: babilonski *šaqqu* »sac de blé«, hebr. *sag* > gr. *σάκκος*, lat. *saccus*.

Lit.: ARj 3, 97. 529. 9, 124. 13, 69. 14, 513. 515. 526. Elezović 2, 460. ZbNZ 3, 235. Macan, ZbNZ 29, 208. Pleteršnik 2, 450. 952. Skok, ASPH 33, 374. Budmani, Rad 65, 161. Hirtz, Aves 422. Miklošić 287-406. Bruckner 479. Mladenov 567. Vasmer 2, 569. Ernout-Meillet 842. Boisacq* 849. Woufe 2, 660. Я-БИ³ 7489. Jagić, ASPH 8, 318. Grünenthal, ASPH 42, 316. GM 377. Tiktin 1351. Lokotsch 1781. £III/ 3305.

saka m (Kosmet) »1° bure za raznošenje vode, 2° vodonoša, 3° sprava kojom kovač prska vatru vodom«. Na *-džija sakadžija* m (kod Mrnavića *sakardžija*, upor. u Srijemu *Sakardžić*) = složenica *sakabaša* »čovjek koji u saki nosi vodu«. Pridjev *sokaci* (~o *odijelo*, valjda skraćeno od *sakadžijski). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sako*) iz terminologije običnog života: rum. *saca*, *sacabaş*, *sacagiü*, bug. *saká*, *sakadžija*.

Lit.: ARj 14, 513. Elezović 2, 195. Mladenov 567. Tiktin 1351. Školjić² 543.

sakägija f (Vuk) = *sakaglja* (Kosmet) = *sakağa* = *sakaglja* = *sekendija* (Jablanci, nepouzdan) »konjska bolest koja se zove i gunturac, armija, rmija, saradža (v.)«. Pridjev na *-ljiv sakägljiv* (konj). Turcizam (tur. *sakagı*). Upor. bug. turcizam *saća* »Rotzkrankheit«.

Lit.: ARj 14, 513. Elezović 2, 195. Skok, Slávia 15, 490., br. 651. Doric 345. Školjić* 544.

sakäluda m (Srijem) »čovjek sulud, bezjak«. Pridjev na *-ost sakäludast* »sulud«. Možda je u vezi s ironičkim turcizmom u Kosmetu *sakal'ija* »bradonja (< tur. *sakal* »Bart« > *sakal'h* »Bart tragend«), unakrštenjem s *luda* (v.).

Lit.: ARj 14, 513-4. Elezović 2, 195.

sakalus m (1526, pismo Krste Frankopana) »puška zvana pyxis barbata«. Također rum. *sacäluş* »falkonet, vrsta topa«. Od mađž.

szakállas. To je mađžarska izvedenica na *-as* (upor. *-as*) od *sokol* (v.). Upor. na *-os szakalos* »bradaš«. Ide u primjere za mađžarske slavizme, koji se ponovo vrate k nama (tip *ostal*, v.).

Lit.: ARj 14, 514. Tiktin 1351.

sakandrak m (Leskovac, Srbija) »djevojački nakit na glavi, koji se zakopci iza oba uha pa ide ispod grla«.

Lit.: ARj 14, 514.

sakat, f *-a* (18. v., Vuk, Otok, Varoš kod Broda, Slavonija, Duvno, Bosna, Poljica, uz *ruka*, *noga*, *rukom*, *nogom* = u *ruku*) = *sakat* pored *sakat* (Kosmet), danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku, »kljast, knjapav (ŽK), bogaljast, uzet«, jedini turski pridjev koji se mijenja. Ta je iznimka odatle što je svojim dočekom na *-at* došao analogijom među naše pridjevske izvedenice na *-at* (v.). Poimeničen na *-as*, *-eš*, *-elja*, *-ulja* u Kosmetu *sakataş*, *-eş* m prema f *sakatëlja*, *-ulja*. Apstrakti na *-luk sakatluk* (1678, Hercegnovi) »kvar, šteta« = na *-stvo sakatstvo*. Denominali na *-iti sakatiti*, *-im* (*iz-*, *o-*). Balkanski turcizam (tur. *sakat*) iz terminologije tjelesnih mana: rum. *sacatlîc* »Gebrechlichkeit«, bug. *sakat* = *vsakaten*, *sakatläk*, arb. *sakat*, cine. *säcat* »estropie, mutilé«, *säcatliche* f »mutilation«, ngr. *σακάτης*, *σακάτηκι*.

Lit.: ARj 14, 514-15. Elezović 2, 195. Tiktin 1351. Mladenov 567. Pascu 2, 160., br. 903. GM 377. Školjić² 544.

sakati, *-am* impf. (Marulić, Pirot, Srbija, mak., bug.) (raz-), praslav., »željeti, tražiti, iskati, pitati«. Nalazi se još u rus. *sakatb* »govoriti«. Prema Mladenovu u vezi je sa *sočiti*, prema Matzenaueru u prasrodstvu je sa lit. *sèkti*, *sekù* »sequi, vestigia«, bolje sa *sekù*, *sèkti* »narrare«; *sakau*, *sakyti* »reći« kao i *sokí* »tužilac«, *sočiti*. Ne zna se ide li ovamo *sakati* se impf. (Crna Gora) »komešati se, vrpolti se«. Usp. i pod *sak*.

Lit.: ARj 14, 514. Miklošić 287. Mladenov, RFV63, 308-321 (cf. RS14,264). Matzenauer, LF 19, 242. WP 2, 479.

säkaz m pored *sakbz* = *säkrz* (Bosna) »1° smola od trišlje (mastix, pistacia lentiscus), žvatak, 2° tikva za filovanje, 3° (možda i) starinsko bosansko platno za ruho, grubo i oštro (ako je metafora ?)«. Na *-li sakäzlija* f »tikva za dolmu (filovanje)« = *sakbzlija* »koji sadrži säkaz u sebi«. Balkanski turcizam (tur. *sakız* »smola«) iz botaničke terminologije: rum.

sacas »mastix, Kolophonium«, bug. *sakáz*, arb. *sakes* »Pech, Schminke«.

Lit.: ARj 14, 515. Elezović 2, 195. Skok, Slávia 15, 490., br. 652. GM 377. Tiktin 1351. Mladenov 567. Školjić² 544.

sakija f (Vuk, Crna Gora) = *sükija* »krpa kojom se zastupa puška«. Denominal *zasukijati* (*pušku*). Izmjena samo'glasa *a* > *u* pretpostavlja turcizam sa *z* (tur. jery).

Lit.: ARj 14, 515. 16, 921.

sakovati, *-ujem* (Dubrovnik, Zore, Stulić) »inspirati, prepirati, far la seconda lavata«, *osahivati*, *-ujem* (Dubrovnik, Rešetar). Od lat. *exaluate*, denominal od *aqua* »voda«. Mediteranski oblik *ap-* istog značenja možda je u toponimu *Mržep* gen. *-epa* m (voda, Prčanj, ispod Sv. Petra uz more), u 15. vijeku *Marçapium*. Iz te se potvrde vidi da je *e* nastao prijevodom od *a* (upor. na Krku *Kimp* < *Campi*, *Bibinje* < *Bibano*). Više *Mržepa* tri su potoka. U dokumentima se piše *Marzepo* i *Marzopo* (*a* > *o* bez prijeglasa). Pridjev na *-bsk mršepska voda*. Prvi je dio *mrz-* nejasan. Može se upoređivati sa *Potok od Šilopa*, pl. f *Šilope* (naziv baštine). Taj potok nastaje kad kiša pada. I ovdje je *šil-* nejasno, možda od lat. *exilis*. Ako je upoređenje ispravno, **mrz-* bi moglo biti od *marcidus*.

Lit.: ARj 9, 184. 14, 516. Zore, Tud. 19. Rešetar, Š tok. 262. REW³ 2939. 3014 a.

sakrafoč = *sakrafod* m (Gundulić, Kanavelić, Zuzeri, Bella, Stulić) »pokrovac na konju«.

Lit.: ARj 14, 516-17.

sakrarij m (latinizam) = *sakrario* n (isto prema tal.) »svetište«. Lat. na *-arium sacrum* od *sacer*, *sacrare*. Složenica: *sakrilegij* = *sakrilegijo* n < lat. *sacrilegium* (od sintagme *sacra* + *lego* »odnosim svete stvari /o profanatorima hramova/«), prilog *sakrilego* = *sakriledo*; *sakrifij* m (objekt uz *opraviti*, *činiti*) < lat. *sacrificium*, od sintagme *sacra facere* > *sacrifico* > *sakrifikat se* (Dubrovnik, Cavtat) »žrtvovati se«. Poimeničen part. perf. u sr. r. *sacratum* od *sacrare* > furl. *sagräd* (femininum preko njem. *Sagret*) > slov. *zágrad*, *jaGREž* (Bela Krajina), *zagród*, *žagred*, *zagreb* »Sakristei«, odatle *žagradar*, gen. *-rja* = *žagradnik* »sakristan«. Na *-ista* crkvenol.-lat. *sacrista* > *sakrist* m (Rab) < tal. *sacrista* »crkvenjak, mežnar«. Odatle na *-ija*: *sakristija* f (Rab, Božava, Dubrovnik) =

sakristija = *sagrèstija* (Perast) = *sakreštija* (Brusje) = *sekrestija* (1380, Senj) = *sekreštija* (1577, Senj) = *sekristija* (18. v., čakavski) = *šekristija* (ŽK, Lika, Sinac, Liješće). Odatle na *-ianus*: *sakristan*, gen. *-ana* m = *sakristijän*, gen. *-äna* (Dubrovnik, Cavtat) = *sakrèstän* (Perast, Korčula) = *sakarstän* (Božava) < mlet. *sacrestan*, slov. *zakristan*, *zakristija*. S prefiksom *con-* *konsäkkrati*, *-am* pf. (17. v., Dubrovnik) prema *konsakravati*, *-krivali* (16. v.) = *konsèkrati*, *-äm* < kllat. *consecrare*, *consacrare*. Apstraktum na *-io konsakracijon*, gen. *-oni* f (17. v., Dubrovnik) »dio mise«. Glagolski apstraktum na *-mention* > tal. *-mento* > *sakrament*, gen. *-enta* m, pridjev na *-ivus sakramentiv*, na *-bsk sakramentski*, odatle eufemističkim izopačenjem *sakrabölski* = *sakrabojski* (Punat), *s akr aboli* uzvik = *salabolt*, *salaménski* »abominandus«, *sapramiš* < njem. *Sapperment*, *sapelotiranje* n (Obrovčić) < njem. *sapperlot*.

Lit.: ARj 5, 273. 14, 530. 517. 518. 519. Pleteršnik 1, 355. 2, 450. 460. 344. 952. Kušar, Rad 118, 21. Budmani, Rad 65, 166. Cronia, ID 6, 119. REW³ 7492. 2155. 7494. 7494 a. Miklošić 405. Štrekelj, DAW 50, 75. 82.

sakrta f (Kolombatović, Split ?) »ptica gak zrnjar, ardea purpurea, (u Hirtza) garzetta garzetta«. Čini se da je od tal. (*sjgarzetta*, deminutiv od *garza* < lat. *ardea, *scorzetta*. Nije jasan odnos.

Lit.: ARj 14, 515. 524. DEI 1767.

sakrzma f (Bosna i Hercegovina) »narodno jelo: meso, luk, maslo i crvena paprika, vareno«.

Lit.: ARj 14, 525.

saksa f (Bosna i Hercegovina) »vrsta čohé, po finoći ni plaho dobra ni plaho rdava«.

Lit.: ARj 14, 525.

saksija f (Bosna i Hercegovina, Dalmacija) = *saksija* (Kosmet) = (sa zamjenom neobične suglasničke grupe običnijom) *sansija* (Dubrovnik) »1° pokrivač za pečenje hljeba, sac, peka (sjeverna Dalmacija), 2° sud od zemlje, stakla, metala za cvijeće, 3° u pl. bosanski urnek (uzorak, primjerak) za vez (Posavina)«. Deminutiv na *-ica saksijca*. Augmentativ na *-etina saksijetina*. Balkanski turcizam (tur. *sakı*) iz terminologije suda: rum. *sacsie*, bug. *sak-sija*, arb. *saksi* »Blumentopf«.

Lit.: ARj 14, 525. 616. Elezović 2, 196. GM 377. Mladenov 567. Skok, Slávia 15, 490., br. 653. Lokotsch 1800. Školjić² 544

săktijan m (Vuk) = *saftijân* (Kosmet) = *sapljan* = *sajtijân* (Mikalja, 1678) = *safjan* (Šulek) »sajna dobro učinjena obojena ovčja koža«. Pridjev na *-ski safijanski* (≈ *čizme*). Složenica *săktijân*[^]*sêpet* (Crna Gora, narodna pjesma) »kotarica od takve kože«, *sahtijan hegbeta* (narodna pjesma muslimanska) »bisage od nje«. Upor. naziv ulice u Sarajevu *Sahtijanuša*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sahtijan* »Ziegenleder« od perz. pridjeva *săht* »čvrst«) iz terminologije obuće: rum. *saftian* = *sahtian* u starijem jeziku, bug. *sahtijan* m, arb. *saftian*, ngr. σαχτιάχι. Upor. još njem., polj. i rus. *safian*. Riječ se dovodi u vezu i s gradom *Saffi*.

Lit.: *ARj* 14, 463. 525. 526. 633. *Mažuranu* 1281. *Elezović* 2, 204. *Mladenov* 570. *GM* 376. *Lokotsch* 1769. *Miklošič* 287.

săktisati, -š m pf. (Vuk, narodna pjesma) »uništiti, pokvariti«. Turcizam (tur. *sıkamak* »pritisnuti, ščepati«, od pf. *sıktı* + *-isati*, v.).

Lit.: *ARj* 14, 526. *Školjić*¹ 544.

sakundjed m (Ljubiša) = *šakundjed*, -*ded* (Boka) = *šekundjed* = *šikunded* (Vuk, Crna Gora) = (asimilacija *e*, *i* — *u* > *u* — *u*) *sukunded* (Vrbnik) = *šukundêda* (Vuk), također ime biljke = (metateza *š* — *k* > *k* — *š*) *kušundjed* = *kušundida* (Korčula) = (*s* > *c* v. *cijeć*) *čukundjed* (Berneker) = (*š* > *č*) *čukundjed* pored *čukundeda* (Kosmet) = *čukundjed* pored *čukundjed*, pridjev *čukundjedov*, »djedov djed, prapradjed, įritavus« prema f *šakunbaba* (Vuk) = *čukumbaba* (Vuk) = *čukunbaba* (Kosmet) »babina baba, atavija«, pridjev *čukumbabin*. Prvi dio složenice *sakun-* = *šakun-* = *šikun-* = *šukun-* = *cukun-* = *čukun-* postao je prefiks u značenju *pra-* < steslav. *pre-* i nastao je prema Štrekelju od lat. *secundus*. Ta složenica može ponovno primiti *pra-* *prašukundjed* »šukundjedov otac«, *prašukumbaba* (Bosna i Hercegovina) »šukundjedova mati«. Može se i udvostručiti: *praprašukundjed* »šukundjedov djed«. Kod *praunuk* nije potvrđeno *šukun-* nego *kon-*: *konunuk* m »sin praukove prema f *konunuka* (Măreție). Budmani upoređuje *kon-* sa *kušun-* i *šukun-*. Taj prefiks prema tome nastao je ispuštanjem prvog sloga *su-*. Romanskih paralela nema. Glagol *secundare* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak u *sekunjat*, -*ani* (Kučičte) »poduprijeti« (*nj* < *ndio* u l. 1. prez.); kao latinizam — irait *sekundirati*, -*kundiram* impf. (Zagreb, Varoš, Slavonija, prema njem.) »1° pratiti u muzici, 2° biti svjedok u dvoboju«; poimeničen part. prez.

sekundant m »svjedok u dvoboju«. Latinizam je i poimeničen pridjev u ž. r. *sekunda f* »časak«.

Lit.: *ARj* 2, 98. 5. 280. 836. 11, 367. 379. 14, 526. 812. *Elezović* 2, 457. Moskovljević, *SDZb* 11, 183. *Miklošič* 37. 344. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. 14, 548. *REW* 7774. *SEW* 1, 163.

šal m⁻ =, *Jala* n pl. (muslimanska narodna pjesma) = *sale*, gen. *sala f* pl. (pl. prema *nosila*, koja se sastoji od više dijelova) »nosila za ranjene i mrtve«. Turcizam (tur. *şal*) iz terminologije oruđa.

Lit.: *ARj* 14, 528. 535. *Školjić*² 544.

sála (takav naglasak danas u Zagrebu, knjiška riječ) = *sala f* (Vinodolski zakon, 1250: v *Novom Gradu na sali knezi zgora imenovanih*, upor. na *palači*) = v *dvoru gospodskom na salu* (1309) = *salā*, gen. *sāli* (Istra) = *sala* (Perast, Dubrovnik, Čilipi, Kučićte, Žrnovo) = *sela* (Mikalja, dva dubrovačka pisca, sa *a* > *e* kao u dubrovačkom *diesa* < *casa*) »dvorana, soba u sredini, kamara«. Sa dalmato-rom. deminutivnim sufiksom -*ūeca* > -*oca saloca f* (Dubrovnik, Cavtat) = *saloča* (Kučičte) = *sāla'a* (Žrnovo) »1° predsoblje, dvornica, 2° popločen pod, soba u koju se ulazi izvana«. Primjer: *obidovati ćemo u saloči*. Od tal. *sala*, *salotto*, *salone* > fr. *salon* > internacionalno *salon*, gen. -*ona*, pridjev *salski*, langobardskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 14, 528. 542. Budmani, *Rad* 118, 165. *REW** 7522. Gamillscheg, *RG* 2, 67.

salaca f, kod Kavanjina potvrđeno samo u āk. pl. Upoređuje se s tal. *salacca* »sardela lojka, alosa communis«. Nije zrelo za etimologiju. Nema potvrda iz drugih narječja.

Lit.: *ARj* 14, 528.

saladžak m (muslimanska narodna pjesma) »život, zdravlje«. [Od tur. *sağlık* »isto«].

Lit.: *ARj* 14, 529. *Školjić** 545.

salaksija f (prema Belostencu dalmatinska riječ) = *salaksij m* (hrv.-kajk.) »remen, kopča«. Od mađ. *szalaksij*, složenica od *szalag* »veza« i *szij* »remen«.

Lit.: *ARj* 14, 529. Štrekelj, *DAW* 50, 57.

sálam, gen. -*ama* (objekt uz *vikati*, *dati*, *nazvati*, *prifatiti*, *otprimiti*) = *salamac* = *salamalec* = *salamalek* = *selām*, gen. -*ama* m (Vuk) »pozdrav, mir« = *seljām* (Kosmet, objekt uz *dade*). Uzrečica: *ni seljām ni čelām* (Kosmet) »niti pozdravi niti prozbori«. Prvi

se dio ispušta: *alec* = *aleji* (narodna pjesma), *alečin* (narodna pjesma) = *alekim*. Prema Vuku odgovara se *alećimu selam* = *alee musulam*. Odatle impf, *selāmiti*, -*im*. Na *-luk selamluk m* = *seljāmhk*, gen. -*amlSka* (Kosmet, u turskim kućama, protivno od *harem-luk*) »odjeljenje gdje nije živjelo žensko« = *selanuk* (Jukić). Složeno *maksuz-selam* = *selamluk* (Bosna) »poseban pozdrav, dobrodošlica, oždeldija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salām* »pozdrav, mir«, *as-salām* »alaki« »neka spas bude vama, mir s tobom«, *selom* »aleiq, s odgovorom »alejġim es-selam) iz terminologije društvenog života: rum. *selamic* »Grass nach türkischer -Art«, bug. *seljām*. Uzvici *selamalec* = *alećimu selam* = *selām alećim* = *selām alekim* naš su izgovor navedene arapske pozdravne i odzdravne sintagme.

Lit.: *ARj* 1, 65. 7, 164. 14, 529. 815-16. *Elezović* 2, 216. 217. Skok, *Slama* 15, 491. b., 681. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1803. Korsch, *ASPh* 9, 667. *škaljić* 545. 557.

salamandar, gen. -*dra* m (Jambrešić) = *salamandra f* (Vetranie i ostali dubrovački pisci koji ističu srednjovjekovno vjerovanje da u vatri ne može izgorjeti) »daždvenjak«. Odatle pridjev na *-st salamandras*, f -*sta* (čovjek) »nezrazmjerno, nezagrapno velik«. Od perz. *samand* »feuerrot«, koje je ušlo u gr. σαλαμάνδρα i lat. *salamandra*, a odatle u ostale jezike.

Lit.: *ARj* 14, 529. *REW*³ 7525. *Prati* 856.

salamânkez, gen. -*éza* (17. v., Dubrovnik), poimeničen tal. kjetik na *-ese* < lat. *-ensz* od španjolskog toponima *Salamanca* < lat. *Salamantica*. Tako su se zvali oni pripadnici dubrovačke vlastele, koji su, čini se, pohađali škole u *Salamanki*. Opreka prema *Sorbonezi*.

Lit.: *ARj* 14, 530. Muljačić, *Filologija* 2, 161-73.

salamét (Banja Luka, asimilacija *e* — *α* > *a* — *a*) = *selāmet* (Mostar) = *seljemet*, gen. -*meta* (Kosmet, objekt uz *imat*) »dobro, sreća, uspjeh«. Ovamo zacijelo i *salamećijaf* »trava koja se pije kao lijek, senna«, s nejasnim *ć* u početku. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salama* > *selāmet*) iz terminologije običnog života: rum. *selemet* »Rettung, Heil« = *silimet* = *silemet*, bug. *selemet*, *seljemet* »pomoć, spas«, arb. *selamet* »Glück«.

Lit.: *ARj* 14, 529. 530. 815. 816. *Elezović* 2, 217. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1407. *GM* 380.

Skok, *Slavio* 15, 490., br. 654. Čorović, *ASPh* 29, 509-510. *Školjić** 545. 557.

salamura f (Vuk, Vojvodina, Velika Kikinda, Dubrovnik, Potomje, Osijek, Bosna i Hercegovina, Otok u Slavoniji, Krk) = *salamura* (Cres, Vodice, Kosmet, Lepetane) = *salamura* (Perast) »raso, gen. -*li*« = *salamora* (Sutomore) < mlet. *salamora*. Odatle na *-ina salamurina* (Krk) »so nerastopljena, koja se istrese u čabrić«. Balkanska riječ mletačkog podrijetla: rum., bug. *salamura* pored *solomúra* (unakrštenje sa *sol* v., upor. rum. *saramura* prema *sare* < *sal*). Slov. ima varijante pored *salamórja*, *slanamúrja*, *slanomur*, *solomurja*, *murnica*. Oblici sa *o* > *u* mogu biti i posuđenice iz balkanskog latineta, u Dalmaciji iz dalmato-romanskoga. Glede umetka (anaptikse) *a* u suglasničkoj grupi *lm* upor. *salanum*. Od vlat. složenice *salmuria < *šal* + *rnuria*.

Lit.: *ARj* 14, 531. *Elezović* 2, 196. *Pleteršnik* 2, 506. 450. 534. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *REW** 5756. 7545. *Románsky* 128. *Mladenov* 599. *Tiktin* 1355. *DEI* 3314.

salana f (Kosmet) »kla(o)nica«. Balkanski turcizam arapsko-turskog podrijetla (tur. složenica od ar. *selh* »derati« i perz. *hane* »kuća« /v. -*anal* > tur. *salhane* »strvoderica«) iz terminologije gradskih uređaja: bug. *salkana* »Schlachthaus, šlōprog (hrvatski gradovi)«.

Lit.: *Elezović* 2, 196. *Mladenov* 567. *Doric* 345. *Škaljić** 545.

salândâr, gen. -*ára* m (18. v., Vuk, Crna Gora, Kosmet) disimilacija *r* — *r* > *l* — *r*) = *sarandar* (18. v., Kosmet) = *salendar* (Badrić) »prilog kaluderima da se Bogu mole za pokojne 40 dana između Uskrsa i Spasova«. Upor. i toponim *Salandar* (Hercegovina). Nalazi se i u steslav. Balkanski crkveni grecizam (ngr. σαραντάρι od τεσσαράκοντα »40«): bug. *sarandar* m »molitva za mrtve na 40-ti dan«, odatle *šandos(v)am*, čine. *sarandare*.

Lit.: *ARj* 14, 531. 535. 643. *Elezović* 2, 196. 202. *Miklošič* 288. Vasmer, *GL* 129. Murko, *WuS* 2, 135-136. *Pascu* 2, 83., br. 1564.

salandžak, gen. -*aka* m (Vuk, Mostar, narodna pjesma) = *salandžak* (Kosmet) »Iju-Ijajka, Ijuljaška, culjajka, culjka, gegaljka«. Turcizam (tur. *salıncak* »Schaukel, Wippe«).

Lit.: *ARj* 14, 531. *Elezović* 2, 197. *Školjić*¹ 545.

salàngur m (Bosna i Hercegovina) »platno vrlo tanko, bosanski fini bez, na kojem muslimanke vezu suhozlatice, čevre; sinonim: batist«.

Lit.: ARj 14, 531. ZbNŽ 19, 347. Skok, Slávia 15, 490., br. 655.

salapan m (Rab) »vrsta kukuruza«.

Lit.: ARj 14, 531. Kušar, Rad 118, 28.

salas m (Vuk, Vojvodina, Reljković) = *salas* (Orahovica, Slavonija) »majur, bačija, bacina, konak, mandra, stan« = *salas* (Kosmet) »veliki koš gdje se čuva kukuruz u klipu« = *salos* (Visoko, Sarajevo) = *salož* (Gabela, Hercegovina) = *salad* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »isto«. Nalazi se još u bug. *salas* »koliba od dasaka«, sivč., polj., ukr. i rus. kao i u rum. *sălaş* »Herberge, Quartier, Zigeunerfamilie, Sarg«, a *sălășlui* »ukonačiti nekoga« i u tur. *salas* »baraka za prodavanje voća, bostana«. Od madž. *szálás*. Ako je ista riječ *salas* (Varoš, Slavonija) »1° vrsta kvasca, 2° kolač (upor. *salikada*, v.)«, ne zna se kako se odnosi značenje prema gornjem.

Lit.: ARj 14, 529. 531. 532. 543. Elezović 2, 197. Lokotsch 1805. Menšik, SbMS 3 (1925), 1-22.

salāta (Vuk, Dubrovnik, tako danas općenito) = *salata* (Rab, Božava) = *salata* f (Zagreb, slov.) = *salata* (Zagreb) = (sa *a* > ou nenaglašenom slogu) *solata* f (ŽK, slov. *solata*) — *salata* (Istra) = *salat* í (Reljković, Varoš, Slavonija) = *salata* (Kosmet) »ločika«. Pridjev određeni *salatni*. Riječ *salata* je balkanska riječ talijanskog podrijetla (mlet. *salata*, tal. *insalata*, poimeničen part. perf. od *insalare* prefiks *in* i *salare*, od lat. *sal*, gen. *salis* > tal. *sale*, prasrodstvo sa so, v.): rum. *salata*, bug. *salata* pored *salatka*, arb. *saliate* pored *solate*, eine, *salata*, ngr. σαλάτα. Izvedenice od *sale* kao talijanizmi: ná *-aria* > tal. *-iera* < fr. *-ière*: *salirà* f (Kućište) = (unakrštenje sa *só*) *solferà* (Potomje) »posuda za so, so-ljenka« = *saler* (1420, Dubrovnik) < tal. *saliera*, slov. *solarla* í (Bovec) »Salztrog (za ovce)«; *salcijer* (Dubrovnik, 1441) pored *salsijer* < od lat. *salsus* + *-iera*. Apstraktum na lat. *-amen* > tal. *-ame* od glagola *salare*: *salama* (tako danas općenito) = Božava *salama* pored *salán* = *salam* m (Rab) < tal. *salame*. Apstraktum na lat. *-umēn* > *-ume salum* m (Mikalja) »stvari soljene« < tal. *salume*. Tal. sintagma *sale omaro* > *salamâr* (Božava) < mlet. *salamaro*. Rum. apstraktum na *-atura* toponim

Saratura f (Uzice) < rum. *sărătură* »Würze«, zacijelo toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Tako se zvalo mjesto gdje se davala so ovcama. Na sufixis *-aster* od tal. *salame* tal. *salamastare* > *salamastrât* (Budva) »jedan dan držati meso u soli«. Part. perf. pas. kao pridjev *salamâstran* (Budva, Potomje) »1° meso koje još nije posve usoljeno, 2° čovjek koji je malo nastran (metafora, pejorativno)«. Upor. još *sugrânut* (Budva, Boka, rijetka riječ) »na pola lud«, koje upor. sa fr. *saugrenu* < *sale granulu, od *granum* (v.).

Lit.: ARj 14, 544. 532. Elezović 2, 197. Pletersnik 2,450. 532. 616. Budmani, Rad 65, 164. Cronia, ID 6, 119. Kušar, Rad 118, 17. 19. GM 378. Tiktin 1355. Mladenov 567. REW² 7521. DEI 2045.

sätauk m (Orahovica, Slavonija) = *salahuk* = *salauka* f (Vuk) »velika bura, veliki vjetar sa kišom«. Na *-ovina salaukovina* (Vuk, Banja Luka) »mečava, vijavica« = *salaupovina* (Bulat) »demon zlog vjetra«. Prema Matzenaueru u vezi je s gr. σαλαγάω »hučiti (o vjetru)«.

Lit.: ARj 14, 529. 533. Bulat, JF 5, 142. Skok, Slávia 15, 490., br. 656. Matzenauer, LF 19, 243.

salavat m (Bosna, Martić) »blagoslov«. [Od tur., *salâvat*].

Lit.: ARj 14, 533. Školjić¹ 545.

salavinjati, *-am* »predati, predobiti«, čini se da je u vezi s turcizmom *salovindžati*, *-am* »progutati«.

Lit.: ARj 14, 533. 543.

salcica f (Marin Držić) »kobasica«. Od tal. *salsiccia* (složenica *sale* + *isicium). Štrekelj izvodi slov. *cik* m »Leckerbissen, bestehend nämlich aus einem Stück Fleisch« od mlet. *ciz(z)a* > tosk. *ciccia* < *isicium (po drugom tumačenju djetinja riječ). Ako je ispravna ta etimologija, slov. *-k* mjesto mlet. *z* opominje na rum. *copac* < slav. *kopač*. U oba slučaja *k* je nastao na taj način što je strano c, č bilo shvaćeno kao domaća karakteristika plurala (*junak* — *junaci*) i odatle stvoren novi singular.

Lit.: ARj 14, 534. Rešetar, Rad 248, 230. Štrekelj, DAW 50, 10.

sálep m (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *salep*, gen. *sâlêpa* (Kosmet) = *salip* (Bosna i Hercegovina) »1° piće toplo (kao čaj) s me-

dom i brašnom od planinske biljke, koja se suha melje, 2° biljka orchis moria, kućun«. Na *-dzija salebdžija* — *salepčija* (Kosmet) »prodavač i .kuhar salepa«, *salepcinica* »dućan gdje se pravi i prodaje salep«. Složenica *salepka-ćunak*, ako se govori u Crnoj Gori, tipa je kao *Linguaglossa*, apozitivna složenica. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'leb*) iz terminologije pića: rum. *salep*, *salepgiu*, bug. *salép*, *salepčija*.

Lit.: ARj 14, 535. 538. Elezović 2, 197. Tiktin 1357. Mladenov 567. Matzenauer, LF 19, 243. Školjić* 545.

salež m (Pjevanija crnogorska) = *salidž*, gen. *-i* f (Vuk, Risan) = *saliz* pored *saliz* (Crna Gora, Riječka nahija) = *sălii* (Dubrovnik) = *-idš* (Prčanj) = *saliz* (istročakavski) = *saliz* (Rab) = *saliz* (Kućište, Potomje) = *soliz*, gen. *-za* (Buzet, Sovinjsko polje) »kaldurma, pločnik, taraca, pod od kamenih ploča u kuhinji, podrumu, pred kućom«. Denominal na *-ati salizati*, *-am* (Klana) = *posalidžati*, *-am* pf. (Vuk, Risan) = *posalizati* (Bianković) = *posalizat* (Potomje) »popločiti«, u Pivi-Drobnjaku *satidžati*, *-am* impf, »slagati bez reda nešto jedno na drugo (objekt *druva*)« (*na-*). Upor. slov. *seliš*, gen. *-iza* (Notranjsko). Od mlet., furl. *salizo*, isto-rom. *seleizo*, denominal furl. *saliza*, tosk. *selce* < lat. *silex*, gen. *-CM*.

Lit.: ARj 10, 892. 14, 336. 540. Novaković, NJ 3, 253. Popović, NJ 3, 253. Sturm, CSJK 6, 52. Vuković, SDZb 10, 401. Kušar, Rad 118, 20. Rešetar, Šrok. 286. Štrekelj, DAW 50, 57. Matzenauer, LP 19, 344. REW² 7911.

sàlgija f (Mostar) »njihaljica na zidnom satu«. Turcizam (tur. imenica *salgi*, od *salmak* »agiter, mouvoir«) iz terminologije urarstva. Sufiks *-gi* je kao u *burgija*, *češagija*, *uzendije*, *čalgija*, *sàrgija*, *vergija*. Taj sufix služi za obrazovanje oruđa, kao kod nas *-lo* (v.).

Lit.: ARj 14, 536. Deny § 868. ŠkaljiP 545.

šalica f (ne zna se gdje se govori) »ptica grmuša (v. *grm*), bazgovica (v. *bazga*), Sylvia cinerea communis«.

Lit.: ARj 14, 536. Hirtz, Aves 422.

salī an (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev (uz *biti*, objekt *učiniti se*) »koji se oslanja«. Turcizam (tur. *salyan* »renvoi«).

Lit.: ARj 14, 537. Skok, Slávia 15, 490., br. 658.

salikada f (županjski kotar, Slavonija) »ammonium carbonicum (služi za nabujanje tijesta)«. Upor. *salas* (v.).

Lit.: ARj 14, 537.

salitar, gen. *-tra* m (Mikalja), pridjev *salitren*, *salitran*, *-tarški* = *salitra* f, neologizam na *-ača salitrača* (Šulek) »zemlja u kojoj ima salitre« = *salitra* — (sa *In* > *n*) *sanitar*, gen. *-tra*, odatle denominal *posanitriti* pf. (Stulić) = *sanitra* f (Bella, Stulić) = *salnitar*, gen. *-tra* (Vrančić, Mikalja) = (metatezom *n*) *šalintra*. Od lat. složenice *salnitrum.

Lit.: ARj 10, 892. 14, 538. 541. 614. Mićović, NJ 1, 173-175. REW² 7546. Štrekelj, DAW 50, 15.

šalkūm m = *salkum-tōp* (Bosna) »vrsta turskog oružja za navalu, top«. Upor. *salma*.

Lit.: ARj 14, 540. Školjić¹ 546.

salma f »tursko oružje za navaljivanje, kao topuz, buzdovan«. Turcizam (tur. *salma*, od *salmak* »agiter«). Sufiks kao u *sarma* (v.). Upor. *salkum* (v.).

Lit.: ARj 14, 540. Ška'jić* 546.

salō n (Vuk), sveslav. i praslav. *sad-lo, »adeps«. Pridjev na *-an salan*, *-lna* (Volditi, Stulić), *salni* (Belostenec; danas se ne čuje); poimeničen na *-iça sālñica* (Jačke) »jelo od sala«. Složenica selo i prezime *Salopek* (15. v., Modrus) i prevedenica *salokrōfna* f (Vinkovci i okolica) »kolač sa salom«, stvorena prema njem. *Schmerkrappen*. Izvedenica je od osnove glagola *saditi* (v.), pomoću *-dio* (češ., polj., oba lužičko-srpska jezika) = *-lo* (stcslav., bug.). Znači »ono što se nasaduje na meso« (Mladenov i ostali). Oštir upoređuj neuvjerljivo sa stir, *saiu* »slanina« < *saldi »so«. Matzenauer bolje sa lit. *sodrus* »pinguis«, od lit. *sodinti*, *sodinu* »saditi«.

Lit.: ARj 14, 541-542. Miklošič 287. Holub-Kopečnj 326. Bruckner 479. Mladenov 567. Oštir, WuS 5, 222. Matzenauer, LP 19, 244. WP 2, 453. 483.

salpa f (Rab, Sutomore, Račišće, splitska okolica, Poljica, Vrbnik, Hektorović, Krk, Dubašnica) = *sāpa* (Budva, Brač, Božava, Ljubiša) = *saopa* (Mikalja) = *šopa* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Muo) »morska riba box salpa«. Ovamo ide i *sāpa* í (Sarajevo) »sitna riba u Miljacki«. Tu se vidi da je prijenosom iz morskog u slatkodvodno ribarstvo riječ znatno promijenila značenje. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salpa*, mediteranskog pod-

rijetla. Ná dalm.-rom. deminutivni sufixs *-ūceus* > *-oč*: *salpai* (Smokvica, Korčula) = *sapōči* m pl. (Muo) »jedna vrsta gambora«.

Lit.: ARj 14, 543. REW* 7549. MiBoIII 316.

salpati, *-am* pf., impf, prema impf, na *-va-salpatavati*, *-am* (Mikalja, Vrbnik, Blato na Mljetu, Kašić) = *salpai* pf. (Smokvica, Korčula) »dizati iz vode« (primjer: *Marko, salpaža to sidro*) = *salpai* (Šolta; primjer: *onda smo salpali* »digli sidro«). Od tal. *salpare* »isto«, sttal. *sarpare*, u Genovi *serpare*. Upor. tal. *serpe* »dio prove gdje se smješta sidro«.

Lit.: ARj 14, 543. REW* 7612. 4054-4057. Prati 859. Macan, ZbNŽ 29, 207. 211.

salsa f (Potomje, Vrbnik, Mikalja) »umak«. Talijanizam *salsa* f, poimeničen lat. part. perf. na *-sus salsus*. Francuzizam *sos* m < fr. *saucе*. Glede *sahijer* = *salijer* v. *salata*.

Lit.: ARj 14, 543. REW² 7550 a. DEI 3322.

salt (Vuk, narodna pjesma; torlački u Pirotu), prilog i indeklinabilni pridjev, »1° sam, 2° samo: *salt samšesti bio osvanuo* (narodna pjesma), *salt ljude voziti* »same ljude voziti«, odatle na *-dšija saltadžija* (Bačka) »vozar ljudi bez robe, prtljage«. Glede *-a* upor. rum. *saltasingurel* »sam samcat« (složenica tipa *Linguaglossa*; drugi dio je lat. *singidus* > rum. *singur* »sam, osamljen«) i *dje-ladžija* (v.). U Kosmem i u narodnoj pjesmi gubi dočetno *-f*, valjda zbog toga što se identificiralo zamjениčkom deiksom *-ti* u *kanoti* = *kaoti*, *Hitt*, ali postoji i s priloškim dodatkom *-e sálte* i deiksom *-n sahen* (muslimanska narodna pjesma). Nejasna je promjena *a > o* u Kosmetu: *šal* pored *sol* = *sol* (Peć) »samo«. Ima li se uzeti ukrštavanje s tal. *solo* < lat. *solus*? Turcizam se slavizira dodatkom priloškog sufixa *-icē* i s prefiksom *o-* prema *osebi*: *osahice* (Srbija) = *osaticе iči* (sjeverna Dalmacija) »sigurno, čvrsto ići« = *osoltice* (Lika) »odmah«. Balkanski turcizam (tur. *sali*, pridjev »jedinstven«, prilog »samo«) iz oblasti sintakse: rum. *sah* »ohne Truppen, ohne Begleitung, allein«, bug. *salt* pored *sal*.

Lit.: ARj 9, 184. 188. 244. 14, 528. 544. Elezović 2, 196. 252. 198. Tiktin 1357. Mladenov 567. škajiči* 546.

salta f (Mostar, Fojnica, Duvno) »žensko gornje odijelo, također muško u hodža« = *sáltica* î (Bosna) »isto«; *saltan* m (Banja Luka, Sarajevo) »ženska gornja haljina s rukavima«.

U vezi je i *saltamarka* f (Sarajevo) »muški haljinac od crne čohe, bez gajtana i uresa, malo širih rukava«, također bug. [Od tur. *salta* »Art kurze Jacke (bis zur Lende)«]. Talijanizam u turskom, upor. tal. *saltambarco* »casacca, kabanica«.

Lit.: ARj 14, 544. Skok, ZRPh 36, 653. 19. Subák, ZRPh 30, 175. REW² 7551. DEI 3322. ŠhaljW 546.

saltanat m (Srbija, Miličević) = *saltanat* (Kosmet) »gospodstvo, otmjenost, raskoš« = *saltânet* (Mostar) »raskoš u opravi«, *pod pusatom i pod saltanetom* (Smilagić Meho). Na *-li saltanētli* (Mostar), sa *-ija saltanatllja* m »koji živi raskošno; *saltânet* je »vrsta opreme u kojoj se nose palacke i džebane«. Ovamo još metatezom *l — n > n — l sântâiēt* (Bukovica) »kruna koju vile nose kao izvor svoje moći«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *saltânet* »vladanje, sjaj, svečan izgled«) iz terminologije običnog života, odijevanja: rum., bug. *saltanat* »Gepränge«, bug. *saltanatllja*.

Lit.: ARj 14, 544. 617. ZbNŽ 7, 291. 22, 302. Elezović 2, 197. Mladenov 567. Skok, Slávia 15, 490., br. 660. Tiktin 1357.

saltârela f (Perast) = (asimilacija *l — r > r — r*) *šartarela* (Risan) = (disimilacija *l — l > n — l*) *santarêla* (Lastva) »izvana malena kvačica kojom se diže i spušta poluga, kao zasun, zasunka, mandal«. Deminutivni sufixs *-ella* zamijenjen drugim tal. deminutivnim sufixsom *-ino saltarîn* (Budva, Prčanj; primjer: *stavi katanac i zaključaj saltarin*) »zator koji se diže i spušta«. Od tal. *saltarella* = *saltarino*, od *saltare*.

Lit.: ARj 14, 544. REW² 7551. Prati 860.

saluma f (Vranjic) »vrsta ribe«.

Lit.: ARj 14, 545.

salutale, gen. *-tka* m (Vuk, Vršac) »povelik šljunak«. Sufiks *-utak* kao u *bjelutak*. Prema Daničiću osnova *šal-* bila bi kao u *saliñac*, *saone* (v.), što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 14, 545. Daničić, Kor. 217.

salutati, *-am* pf. i impf. (Dubrovnik, Sasin) »pozdravljati«. Od tal. *salutare*. Preko njem. *-irai* »salutirati«, *-Iuñirâm* pf. i impf. (Lika, ŽU) »vojnički pozdraviti«. S umetnutim *n* pred dentalom i *nt > nd* (kao u *planda*) *salîmdati*, *-atn* (Perast) »pozdraviti izmećući top, pušku«.

Lit.: ARj 14, 545. REW² 7556.

salvac m (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »kadulja, kuš«. Od., lat. *salvia* sa zamjenom dočetka *-ia* našim sufixsom na *-bc > -ac*. Odatle i *slavlja* f, na *-tka slavljika*, *slavulja* f (Visovac, Split, sufixs prema *kadulja*) »pelin«, *slavulj* m (Popović), predstavlja prekrajanje na našu latinskog naziva. Možda su stare posudenice. Preko njem. došlo je *žalfija* f (Vuk) »salvia officinalis« < nvnjem. *Salvei*, *Salbei*. Upor. slov. germanizam *žajbelj*, gen. *-blja* (južna Štajerska). Ispuštanjem njem. dočetka *žalj*, s kojim upor. muž. *szálya*. Nejasan je odnos od *doba* f (Dubrovnik, Stulić) »parthenium«, s varijantama *colpa*, *zioba*, *čopa* (Šulek) i *čopa*, ako potječu od *salvia*. Pravi dubrovački oblik nije utvrđen. Moglo bi biti da potječu iz dubrovačko-rom. oblika od lat. *salvia* (*s > c* kao u *ciguran*, *čiglin*, *a > i* kao u *Bibinje*, *vi > b* kao u *keba* < *cavea*, *gubja*, *gajfun*, *o < l* pred suglasnikom).

Lit.: ARj 1, 801. 14, 545. REW²~7555.

salvat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, — iz *duga*, *neprilike*) »spasiti«. Talijanizam od tal. < lat. *salvare*. Složenica od sintagme *salvakondut* m (16. v.) »pasoš« < tal. *salvacondotto* < lat. *solvus conductus*.

Lit.: ARj 14, 545. REW² 7557. 7559.

sâm¹, f *sama* (Vuk), određeno *sârni* (provincijalizam), sveslav. i praslav. pridjev bez komparativa i bez paralele u baltičkoj grupi, »1° zamjenica isticanja *oútyč*, ipse, rom. **metipsimus* > fr. *même*, glavom, selbst, 2° solus, unus, allein«. Proširuje se *ria —en > -an saman*, *samma* (narodna pjesma, Bosna), na *-erai sament* (Kavanjin). Poimeničenja u značenju 2°: na *-bc > -ac samac*, gen. *-mca* (Vuk, 15. v.) »1° mužjak, usamljenik, 2° penis, 3° neženja, 4° prezime, 5° toponim« prema f na *-ica samica* »1° žena bez djece, 2° žensko samo, 3° životinja ženka, 4° ženski sram (Vrbnik), 5° prostorija za pojedince u zatvoru«, *samac* i *samica* (Istra) »(metafora) panti, baglame, šarke«, apozicija *drozd samac*, odatle *samština* (Riječka nahija) »osama«. Ovamo i sa *mč > nč šančić* m (Kralje, Turska Hrvatska) »penis u djeteta«, na *-ina sančina* f (Vrbnik) »penis u govoda«. Apstrakta na *-ost samast*, na *-oca samoća* (17. v.), s pridjevom *samočan* i denominálom na *-ovati samočovati*, *-ujem*, na *-očina samočina* (Istra), na *-ota samota*, s pridjevom *samotan*, poimeničen na *-ik samotnik*, prevedenica od *monachus*, i s glagolom *šamotovati* (Kosmet), na *-atinja samotinja* (Vuk) = *samotinja* (Kosmet), na *-ina samina* (Rijeka), kol. na *-čad samčad*,

gen. *-i* f (Dobroselo) »bliznad«. Na *-ovina samovina* »vilina kosa«, upor. niže *samovila*. Apsolutni se superlativ izražava opetovanjem i sufixsom *-cat*, *-cit*, *-isaf*. *sâm sâmčât(i)*, *sâm sâmčît* (Vuk), *samišat* i složenicom *somo-sam* »posve sam«. Denominali na *-iti samiti*, *-im* (*o-*), s postverbalom *osama*, poimeničen part. perf. pas. *usamljenik*, *usamljenost*, na *-ovati samovati*, *-ujem*. Prevedenica *samim tím* od *eo ipso*. Prilozi *samo* »nur« = *samol* (Krk, *-/ < li*, upor. *ili*) = *samoč* (Istra) = *samor* (*r < že*), *nasamo*, *na samu*, *na sami*, *na osami*. Nejasan je *na- samběče* (Bella, Stulić, Zlatarić) u izrazu *priskočiti na sambeče* »stojeći na jednoj nozi (preskočiti, za razliku: *skočice*, objema nogama)«. Brojne su složenice imeničke i pridjevske i od njih izvedeni glagoli. Kao prvi elēmenat pojavljuje se *sam*, koji se ne deklinira i prilog *samo* u oba značenja. U značenju 1° *sam* ili *samo* u vezi s rednim brojevima *sâm-drug(i)* — *samodrug* »sam kao drugi = osim onoga, koji govori, još jedan«, *samodruga* (ZK) »noseća«, *samotreći* = *samotrēt* (ŽK), *samočetvrti samopet*, *samosedmi*, *sâmōsmí*, *samotrideseti* (Ljubiša), *samastati*, *samšesti*, *sampēti* itd.; *sam* u ostalim pridjevima i imenicama je rijedak: (*u*) *sampas* (Vuk, Crna Gora) »1° kad stoka pase sama bez pastira, 2° (Srijem) uzalud, 3° (Dubrovnik, Prčanj) tko sam sa sobom govori, 4° šteta, gubitak (Ston)«, s pridjevom *sampasan* (Pavlinović) »beskoristan«, odatle analogijom (prema *mason* = *mostan*) *ūsampast*, *samđokas* (Vuk) = *sandokas* (Otok, Slavonija) »cvijet koji se sadi u vrtu«, od *sam dokasati* (v.), *sanserica* »ime ovci«. Golema većina takovih složenica sadrži *samo-* kao prvi elēmenat. Od tih spominjemo samo neke: *samohran* (Vuk), s izvedenicama na *-áč*, *-ica*, *-ka*, *-ski*, *samōkis* (Lika) = *samokiš* »sir od mljeka u koji se ne meće sirište«, *samoklop* (Vrbnik) »zaklop koji se ne može otvoriti bez ključa«, *samokov* »1° pridjev (*-a sablja*), 2° oruđe, sprava kojom se kuje, 3° ruda, toponim u Bugarskoj i Srbiji«, *samokovac*, gen. *-vca* »ključ koji nije šupalj«, *samōkruh* »ječam hordeum vulgare nudum«, *sāmōntk* (Vuk) = *samorast* m i pridjev (Vuk) = *samorēst* (Dalmacija) »sponte crescem«, *samopah* (Istra) »vrsta ječma«, *samotiš* (Hercegovina, Foča) »1° rukopis, 2° olovka«, *samoprelka* (Varoš, Slavonija) »svečana ženska odjeća«, *samoraska* (Istra) »češnjava glavica«, *samogor* (Lika) »ono što rado gori«, *samoherni* (Cres) »samcat«, *samostalan* = *sāmōstavan*, s apstraktumom. *samostalnost*, *samostojan* (Miličević), *samosvojan*, *samovlastan*, poimeničen na *-ik*

samovlasnik, samosazdani, samòtvor, s izvedenicama na *-bn* > *-an, -ina, -iti*, na *-bc* > *-ac* (čest obalski toponim na Jadranu: *Samotvorac, Veli S., Mali S., Samotorac*, s *tvo* > *to*), *samouk* m i pridjev iz izvedenica na *-e* gen. *-eta, samoubojica* = *samoubica* pored *-lac, -bojstvo* = *-bistvo, -ubilački, samoteg* m (Šumadija), postverbal od *samotežiti, samotok* (Vuk), *-tek* (Belostenec) »mošt koji sam ističe, prije nego grožde dođe pod tijesak (i o drugim tekućinama koje se dobivaju od plodina)«, *samòdošlica* (Vuk) = *samodošljanica* »žena koja sama dođe mužu«, *samodav* »vrsta mreže«, *samodáviti se, samodávim* (Vuk, Crna Gora), *samodavnik*, odatle kletva *samodavica* *samovolja*, s izvedenicama *-ác, -ka, -nik, -nost, -stvo, samozvan*. Kako se vidi, složenice ovoga tipa, veoma su omiljene. Nije čudo što dolaze i u neologizmima za strane riječi kao *samoljubac, samoljublje* = *samoživ, -an, -ac, -vnost, samoživlje, samoživstvo, samosilnik, samosila, -an, -silstvo, -nosi, -sujе, samosioni* »tiran(in), tiranija«, *samoglas(nik)* za *vokal*, s pridjevom *samòglásan, samokres* »revolver«. Prema ovom tipu prave se i prevedenice *samostan* »manastir« < *μοναστήριον*, s izvedenicama na *-ác, -ski, samodršac*, gen. *-sca* < *αυτοδράτωρ, samosazdani* (bog) *αυτογενής, αὐτόκτιστος*, pridjev *samodržan* — *samodržavan*^ *samouprava* za *autonomija, samovladalac*, gen. *-aoca* »monarh«, *samovlašće, samovlađati* i postverbal *samovlada, samosvijest*, s pridjevom, prema njem. *Selbstbewusstsein*. Nejasno je značenje u *samovila* »biljka cuscuta; sinonim: vilini vlasi« i folklorni termin makedonski i bugarski *Samovila*, koja kod Rumunja glasi *Sila Sămindilă, Samodiva, Samca*, odatle biljka *samucfa* »sismybrium«. Od složenica ovoga tipa Rumunji posuđiše *samuraslă* »divlje bilje«, *samovolnic*, odatle apstraktum na *-ie, samoderjet*. U toponimiji dolazi ovaj tip u *Samograd, Samobor* »bor na osami«. Rusizam je *samovar*. Nejasno je ime biljke *samobajka* (Pančić, Šulek) »glechoma hederaceum«. Praslav. *samb* predstavlja ie. prijevaj *ō *sōm-*, od korijena **sem-*, koji je prvobitno značio »jedinstvo iz više dijelova > jedno, ujedno«. Nalazi se i u lat. prilogu *sem-per* »uvijek«, u prijevaju *sm* u *simplex, simul, simillis*, gr. *εις, μία, εν* »jedan«. Prijevaj **somalazi* se u stcslav. *SĜ* > *su* (v.), gr. *δηος* »zajednički« (u internacionalnom pridjevu *homonogen, homonim*), got. *sama*, njem. *zusammen*, sanskr. *śamas*, avesta *hāmō* »le mème«. Ie. **som-* nalazi se samo u slavinama.

Lit.: ARj 1, 604. 14, 546-598. Elezović 2, 37. 189. 199. Miklósić 288. Holub-Kopečny

326-327. Bruckner 480. Mladenov 567. Trautmann 273. Tiktin 1359. Schiefner, ASPH 3, 212. Meillet, RES 6, 167. Schulze, KZ 40, 417. Schmidt, KZ 32, 372. Meyer, KZ 7, 137. Johansson, IF 3, 217. Michelson, IF 23, 235. Wood, MPH 2, 471-476 (cf. AnzIF 24, 27). Skok, Slav. 8. 30. 59. 64. 83. 87. 119-20. 122. 205. 266. Putanec, ZR 13, 311-13. Boisacq⁷ 702. 230-232.

sám² m (Orahovica, Slavonija) »podija, šav za skraćivanje«. Od njem. *Saum*, stvnjem. *siuwan* »štiti (s kojim je u prasrodstvu)«. Kako za početno njem. *-s* ne stoji ž, kao u *žaklja* (ŽK) < *Sackel, žetarka* (hrv.-kajk.) < *Sechter* < lat. *sextarius*, nego s, mora se uzeti da je riječ ušla u govor Orahovice ne posredstvom kontakta s Nijemcima, nego preko knjiga i izgovora naših ljudi koji su u školi naučili njemački. Glede *a* za dvoglas *au* upór. *rabár* (ŽK) < *Rauber*.

Lit.: ARj 14, 546. WP 2, 515.

samánlak pored samánhk (Kosmet) »plemnja« = *samaluk* m (18. v., Slavonija, za zamjenom / za *ni*, jer ta suglasnička grupa ne postoji u jeziku) »pojata«. U Visokom (Bosna) zabilježena je ista riječ u obliku *samurluk ili sudurma* u značenju »štagalj, šupa, pojata«. Riječ *sudurma* je zacijelo drugog postanja; *samurluk* bi mogla biti tiskarska greška mjesto **samanluk*. To je turski apstraktum na *-lik* od tur. *saman* »slama«. Upor. rum. *samaniu* »strohgelb, boje kao slama« < tur. *samani* »strohgelb«.

Lit.: ARj 14, 558. 599. ZbNZ 8, 91. Tiktin 1358. Elezović 2, 198. Školjić* 546.

samar, gen. *-ara* m (Vuk, Dubrovnik) = *samar* (Krtole, Zatrebao, Lastva, Kosmet) = *samar* (Vis) »1° vrsta sedla, 2° (metafora) ljuska od raka, kornjače (Uzice)« = *samara* (Šabac) »isto«. Deminutiv *samarie* (Vuk). Augmentativ na *-ina somarina* (Vuk). Na *-bc* > *-ác samarac* = na *-nik samamik*. Na *-ica samarica*. Na *-usa samàrusa* (Vuk, Uzice, Ostružnica, Srbija) »1° kornjača, 2° velika igla kojom se samari šiju«. Pridjev određeni *sāmārnī* (—*a štica*^), poimeničen na *-jača samarnjača* (Čačak, Bukovica) »kornjača« = *šamarnjača* (Ervenik) = na *-inka samarinka* (Uzice) »isto«, na *-sk samarski* (Belostenec). Na *-oca samarača* (Dubrovnik) »dicke Nadel, womit die Saumsattel genäht werden«. Na *-džija samardžija* m (Vuk) »koji pravi samare, sedlar, sotlar, 2° prezime«. Pridjev *samardžijin, samardžinica*, prezime *Samardžić*. Denominai na *-iti samáriti, samārim* (objekt konja) (na-

-o, pre-, ras-) »1° (pravo značenje) sedlati, metnuti samar, 2° (pejorativna metafora) nasanjati, navesti na tanak led, prevariti (Lika, Vinkovci)«, iterativ na *-ivati -samarivati*, s prefiksima. Balkanska riječ grčkog podrijetla (srg. *σαμαρίον* > ngr. *σαμαρί*, denominat *σαμαρόνω*), stcslav. *samara*, rum., bug. *samar*, arb. *samárjsomár*, cine. *samaru*, tur. *semer*, slov. *samár, somár* m »továrni konj ili magarac« prema f *somarica*. Madž. *szamár* »magarac«. Latinska je to izvedenica od gr. *σάμμα* »teret«, odatle u dubrovačkom latinitetu *samatare* < srg. *σαματῶω* > *samatai* (Vrčević, Cres) »schwer verletzten (eine Person)«. Upor. u Napulju *sarmatare* »Kehrichtsammler«, *samatare*, stfr. *sometier* »Maultiertreiber«. Upor. istro-rom. *sameler* pored *samerér* »somarriere«.

Lit.: ARj 1, 604. 9, 785. 11, 696. 14, 558. 560. 561. Elezović 2, 198. Mažuranić 1283. Pleteršnik 2, 451. 535. Kostie, NJ 1, 237. Čorović, ASPH 29, 509. Him, Amph. 132. 146. Jireček, Romanen 1, 91. GM 378. Tiktin 1358. MŠOIII 1. Vasmer, BZ 17, 108-120 (cf. RSI 2,257). Isti, GL 129. #£1^7512. Ive 98, § 139. Capidan, DR 3 (cf. Ijč 11,200). Korsch, ASPH 9, 667. Pascu 2, 83., br. 1555. 1556.

sambak m »1° bogiša, macie, perunika (Popović; ne zna se gdje se tako govori), 2° (prema Šuleku) sambucus, iris germanica (i opet bez naznake gdje se govori)«. Lat. *sambucus* i *iris germanica* su dvije različite biljke.

Lit.: ARj 14, 561.

samirao m (genitiv nije zabilježen, tako ni mjesto gdje se govori; Pančić, Šulek) »chenopodium ambrosioides«.

Lit.: ARj 14, 562. Šulek 346.

sarait m (Antun Dalmatin, Jačke) »svila«, odatle na *-njak samitnjak* (1475) »crkveno ruho od samita«, *samata i* (Mostar) »samet« = *samet* = *somét* = *somot* m. U slov. preko njem. *Sammt* > *zamet*, s izvedenicama. Od gr. *ἑξάμιτος* »sechsfadiger Stoff« > lat. *hexamelus*. Oblici sa so- preko njem. *Sammt*.

Lit.: ARj 14, 564. 15, 913. 914. 915. Pleteršnik 2, 953. REW* 4123.

samolja f (Bosna) »biljka lycopodium clavatum«.

Lit.: ARj 14, 574. Šulek XXII. 347.

sämpas m (Crna Gora, Riječka nahija) »glib, blato, gdje raste razna travurina«. Ako je identična s prilogom *u sampas* (Crna Gora, v. *sam*¹) »kad stoka pase bez pastira«, nije jasna semantička veza.

Lit.: ARj 14, 594.

sàmsõv, gen. *-ova* m (Vuk) = *sarnsov* (Kosmet) = *samosov* (Mikalja, Bella) »cane mastino«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *samsun* »vrst krupnih pasa uvijek-banih za rat« < ngr. *σαμψόνι, σαμψών*): rum. *sam(p)son* »buldog«. Turski dočetak *-un* zamijenjen madž. sufiksom *-á* > *-ov*, koji je običan kod imena pasa.

Lit.: ARj 14, 597. Elezović 2, 199. 252. Tiktin 1359. Škaljić² 547.

sàmun, gen. *-una* m (Vuk, Risan, Perast, Kanižlić) = *samiün* pored *somun* (Kosmet) = *somun*, gen. *-una* (Bosna, Lastric, Čilipi) »okrugao kruh«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ngr. *ψωμίον* > tur. *somun*) furundžijske terminologije: rum., bug. *somun*, arb. *samunë* pored *somun* »Laibbrot«, cine. *sumuna* pored *somuna*. Upor. gr. *ῥψωμα* > bug. *ipsoma*, cine. *ipsumä* »pain bénit« i *psumä* < *ψωμας* »pekar«.

Lit.: ARj 14, 598. 15, 915. Elezović 2, 200. 253. Mladenov 599. GM 389. Pasu 2, 164., br. 979. 54., br. 975. 81., br. 1530.

samunjêr m (Punat) = *samunêr* (Dubošnica, Krk) »hermafrodit«. Od sttal. sintagme *senza mogliera*, tosk. *moglie* < kllat. *mulier*.

Lit.: REW* 5730. Prati 662.

sàmur m (Vuk) »zerdav, Zobel < rus. *sobol*, zibelina«. Na *-li samurii*, indeklinabilni pridjev {uz *kalpak, čurčić*}; *kapa samurlija*, na *-ov sàmurov*, poimeničen na *-ina sàmurovina* »krzno, koža od samura«. Složenice: *samur-čurak*, gen. *-rka, sàmur-kàlpak*. Balkanski turcizam, od tur. *samur* (prema Mladenovu srodno s rus. *sobol*), iz terminologije krzna: rum., bug., arb. *samur*.

Lit.: ARj 14, 598-9. Mladenov 568. Tiktin 1360. GM 375. Lokotsch 1820.

san m (Miličević, stsrp. spomenici; nije narodna riječ; rus., bug.) »dignitas, classis, čast, red«. Na *-ovnik* (upor. *činovnik*) *sanovnik* (Popović, narodna pjesma, Petranović; rus., bug.) »čovjek koji je u službi«. U tur. se nalazi također ta riječ kao i glagol *sanmak* »croire, penser«, ali kako je potvrđena iz predosmanlijskog vremena, bit će avarskog podrijetla. Lokotsch stavlja krivo ovamo rum. *sameş* »Kassenverwalter«, koja je od madž. *szam* »broj«.

Lit.: ARj 14, 606. Doric 346. Miklošič 288. Lokotsch 1821. Vasmer 2, 575.

sanatati, *-am* impf. (Lika) »naklapati«, na *-alo* m prema f na *-alica sanatalo* prema *sânatalica* »koji naklapa«.

Lit.: ARj 14, 609. ZbNŽ 17, 173. b.

sancati se, *-a* impf. (Makarsko primorje, Pavlinović, subjekt *smokve: mncale su se masline u badnju*) »svenuti«.

Lit.: ARj 14, 609.

saiiċim (Srbija, muslimanska narodna pjesma) = *sanċim* pored *sanci* i *sancita* (Kosmet), prilog, »tobož(e), bajagi, doja, kodoja, fr. admettons«. Tim prilogom označuje kao supoziciju onaj koji iznosi neku tvrdnju. Balkanski turcizam (tur. *sanki*, koje je imperativ *san* od *sanmak* »croire, penser« i od postpozicije *-fa* »que, da«) iz oblasti turske sintakse: rum. *sanche* »sozusagen«, bug. *sankim* pored *sanki*. Dočetak *-m* nalazi se i u *balċim* (v.), *barem*. To je naša deiksa kao u *elem, daklem*.

Lit.: ARj 14, 610. NI 3, 187. Ehzović 2, 540. Mladenov 569. Lokotsch 1832. Deny § 470.

sandal m (Vuk) = *sandali* »polusvileno platno«. Na *-li sandalije* f pl. = složenica *sandal-gaće*. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (?) (tur. *sandal* < ar. *sendal* < gr. σινδών kod Herodota i Tukidida, iz nekog istočnog vrela) iz terminologije tkiva: rum. *sandal* »Taft, Art Stoff«.

Lit.: ARj 14, 610. Tiktin 1361. REW* 7935. Škaljić* 547.

sandalic m (Božava) »sandaliho (brodarski termin)«. Tal. deminutivni sufix *-ino* od *sandalo* »vrsta barke« zamijenjen domaćim deminutivnim sufixom *-ič*. Stsrp. *sanbdah* m (Domentijan) < srgr. σάνδαλον, -λιον > turcizam *sandal* »navigli genus«.

Lit.: ARj 14, 610. Cronia, ID 6, 119. Prati 862. Vasmer, GL 130. Matzenauer, LF 19, 245.

sandalija f (Kosmet) »stolica strane i domaće izrade«. Nije isto što i Vukovo *sandālija*, na koju se Elezović poziva. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sandali* »prijesto evropskog vladara« < ar. *sandal* »indisches farbiges Holz < perz. *čāndāl* < sanskr. *candana*).

Lit.: Elezović 2, 200. Lokotsch 1825.

sanduk m (Vuk, narodna pjesma) = *sandāk*, gen. *sāndāka* (Kosmet) pored *sanduk* (Peć) i *sāndbk* = *sandek* (Banja Luka) »kovčeg, škrinja, škrinja, kofer«. Deminutiv na *-ič*

sandučić, na *-e sanduče* (Srbija) = *sandučce* (Kosmet). Augmentativ na *-ina sandučina* (Vuk) = *sandučina* (Kosmet). Složenice s pridjevima koji se ne mijenjaju: *sepeli-sanduk* (narodna pjesma, v. *sepet*), *bojali-sanduk* (v. *boja*), *sandak-emîn* »sreski blagajnik«. Indeklinabilni pridjevi: *sandukli* (*sepet, čekmez, urnek*), na *-ov sandukov* (*ključ, narodna pjesma, Istra*), na *-jast sandučast*. Na *-dzija: sandbkčija* (Kosmet) »koji ih pravi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sanduk* pored *sunduk* > tur. *sandık*, podrijetlom iz Indije) iz terminologije spremica: rum. *sanduc*, bug. *sandāk*, *sandače*, arb. *sēnduk*, cine, *sinduche f* »coffre, caisse«, ngr. σεντούκι. Samoglasni *a, e, ĩ* u dočetnom slogu zamjena su za tur. *ı* (jery).

Lit.: ARj 14, 611-12. Elezović 2, 200. 540. Skok, Slavia 15, 490., br. 663. Mladenov 569. GM 382. Lokotsch 1826. Miklošič 288. Pascu 2/162., br. 948. Škaljić* 548.

sandulov, pridjev na *-ov* u izrazu *sandulovo jaje*. Upor. prezime *Sandulović*.

Lit.: ARj 14, 612. Novaković, Srpske narodne zagonetke, 1877, 36. 64-6.

sandžak m (Vuk, Kosmet) »1° okrug, pokrajina, kotar, prefektura, u posljednje vrijeme turske uprave upravna jedinica između kaže i vilajeta pod upravom mutesaiifa, 2° ime kraja (honorim)« = *sancak* (1481, 1537) »2° zapovjednik, upravitelj sandžaka« = *sanžak* (15. v.) = *mostarski vojvoda aliti sanžak* (1527). Značenje 2° nastalo eliptičkim kraćenjem složenice *sandžakbeg, sandžak-alajbeg* (Vuk). Izvedenica na *-at* < lat. *-atus sandžakat*, gen. *-āta*. Složenica *sandžak-barjak*. Balkanski turcizam (tur. *sancak* »(prvobitno) zastava«, izvedenica s pomoću sufixa *-āk* kao *jatak, batac, konak, kočak, binjek, ulček, bičak, dernek* od glagola *sancmak* »planter, ficher«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sangeac*, bug. *sandžak*, arb. *sanhāk*, cine. *sangeache* f, ngr. σεντζάκι(ov).

Lit.: ARj 14, 609. 612-13. Mazurami 1256. Elezović 2, 541. Pascu 2, 162., br. 951. Deny § 859. GM 378. Mladenov 569. Korsch, ASPH 9, 665. Miklošič 288. Škaljić* 548.

sandžija f (Vuk, Sarajevo, Otok, Slavonija, Srijem, Kralje, Turska Hrvatska) »probad, prosadí, pretisci, protisli«. Turcizam (tur. *sanci* »prsna bol«).

Lit.: ARj 14, 613. Škaljić* 549.

sâni f pl. po deklinaciji *i*, pl. t. kao *kola*, slov. *saní* — *sane* f (sjeverozapadna Hrvatska, Slavonija, Podravina) = *saoni* f pl., gen.

saoni = *sōne* (Podravina) = *saone* (srednja Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *savne* (Mikalja), sveslav. i praslav. *sam, »Schlitten«. Deminutiv na *-bka sanjke* = *sanke* (Kosmet) = *sance* (Bjelovar), na *-ice sadnice* f pi. = *sonice* (Podravina) = *samce* (Podravina, Kosmet) = *savnice* (Mikalja), odatle denominai na *-ati sânkati se* (*is-*), *sanjkati se, -ām*, (metafora) *nasanjhati nekoga* (Orahovica) »prevariti, nasamariti«. Pridjev na *-bn* potvrđen je samo u polj. jeziku *droga sanna*, kod nas u poimeničenju na *-ik sanik*, gen. *-ika* (Stulić) = *saōmk*, gen. *-ika* = *savnik* (Mikalja) = na *-in* + *-bc* (*-in* od augmentativnog sufixa *-ina*) — *sāninac*, gen. *-inča* (Velika) = *sammac*, gen. *-inčā* (ŽK, Podravina) = *saoninac* = (s disimilacijom *n* — *n* > *l* — *n*) *salinac*, gen. *-inča* (Vuk) »1° utrt put za saoni, Schlittenbahn, 2° snijeg preko kojeg mogu dobro voziti sani (ŽK)« = augmentativ na *-ina sanina* (Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina). U Kosmetu *sānik* znači isto što slov. *saninec* »u saonama onaj dio što se vuče po snijegu, Schlittenkuŕe«. Protumačiti treba odakle *ao* = *av* (Mikalja) mjesto *a*. Ta se pojava objašnjava najlakše pridjevom *Šanġnġ, koji je dao dva rezultata, *san-* kao *stran* < *zizansġ* i disimilacijom (kao u rum. *stelniġ* < *stġmnică*) *salnz, najprije u poimeničenjima *saonik* — *savnik* (Mikalja). Odatle je *ao* prenesen i u primitivum *saoni*. Upor. za takvu disimilaciju još *sionica* »sjenara« < *semca (v.). Riječ *sani* je kulturna riječ, koju posuđuje Madžari *szán*, Rumunji *sanie* (sa *-ie* < *-b* kao u *trestic*, v. *trstika*), Arbanasi *saje* — *sanice* (Gege). Baltičke usporednice lit. *šonas* m, lot. *sani* m pl. pomažu objasniti postanje praslav. *sanb fonetski i semantički. Opće je značenje baltičkih usporednica »strana, bok, rebro«. Praslav. se značenje slaže s ugrofiškim: lapski *čonne*, vogulski *šun*, iz čega izlazi da su baltički jezici napustili to značenje i stvorili naziv prema građenju saonica. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Bruckner i Iljinski vežu sa praslav. *sam* i steslav. *sanž* »drace«, upór. arb. *sana*. Matzenauer upoređuje *sani* sa šved. *kana*, dan. *kane* »male saonice s jednim konjem«, a *saone* s lit. *šuošlys* m »cursus equi, galop«, dijeleći tako ta dva naziva. Ni upoređenja ni dijeljenje nije ispravno.

Lit.: ARj 3, 855. 7, 604. 14, 612. 613. 614. 615. 621. 622. 623. 745. Elezović 2, 200. Hamm, Rad 275, 43. Miklošič 288. Holub-Kopečný 327. Bruckner 481. KZ 45, 106-107. 48, 170. ASPH 11, 138. Mladenov 569. Trautmann 298. Kalina, WuS 2, 182-185

(cf. *RSI 4, 166. 5, 255. 6, 82-85*). Zubaty, *ASPh* 16, 410-411. Matzenauer, *LF* 19 245. 247. *WP 1, 535. 2, 600*. Hirt, *Indogermanen*, 699. Šuman, *ASPh* 30, 305-306. Boisacq¹ 851-852. Iljinski, *IZVORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slavio S, 413*). *GM* 348. 377. *Vasmer 2, 576-7*.

sanice n (Niš) »biljka thlapi perfoliatum«. *Lit.: ARj 14, 614.*

šansa f (Dubrovnik, Stulić, Zore, Rešetar), »drveni ispolac, palj«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *sassa, upor. tal. *sessà* 1587, primitivum od *sassola* (Sicilija) = *sessola*, sttal. *sàssera*, s umetnutim *n* pred dentalnim spirantom. Talijanizam je *sesula* f (Dubrovnik, Čilipi, Mljet, Račišće, Potomje, Korčula, Rab, Božava) »1° drvena naprava za izbacivanje vode, ispolac, 2° mala posuda za pretakanje mašta (Potomje)«. Upor. slov. *šešlja* f (Kras, Ipava).

Lit.: ARj 14, 616. Macan, ZbNŽ 29, 214. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6, 121. Pletersnik 2, 626. REW* 7881. Prati 866. 904.

sânseg m (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Stulić, Belostenec) »origanum majorána, mažurana«. Upor. *sanseca* (Lecce) < gr. σάνψυχον. Zamjenom dočетка *-eg* sufixsom *-one* < *-un sansun* (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »valeriana officinalis«. Odatle deminutiv na *-ič sansunić* »pelin, artemisia annua«. Kao stara posuđenica ime otoka *Sušak*, gen. *-ska*, etnik *Sujan, Sansagus* (844) u doba hrvatske narodne dinastije, tal. *Sânsego*, etnik *Sansegotto* (sufiks *-otto* < gr. -ότης) > *sansigSt* m (Božava) »vrsta grožđa«.

Lit.: ARj 14, 616. 617. Skok, Slav. 46. ZRPh 54, 491. REW* 7565. Rohlf 1917. -

sânta f (Vuk, Posavina, Slavonija, Srijem, Bačka) »plasa leda koja plovi po rijeci«.

Lit.: ARj 14, 617.

santiz m (1380, Modruš, 1423: *pred popom Ricem, santizom haškim*; Omišalj, Vrbnik) »svećenik koji upravlja gospodarstvom koje crkve«. Prezime *Santizić* (Klis, 1506). Od sttal. *santése*, srlat. *sanctensis* < *sanctus* »svet«.

Lit.: ARj 14, 617. DEI 3335.

santižan m (Rab) »ime velikom krijesu, vatri«. [Usp. mlet. 5. *Zuane* (24. VI) »ivanjski krijes«].

Lit.: ARj 14, 617. Kušar, Rad 118, 27. Rosāmam 932.

sànrāc, gen. *-aca* m (Vuk, ~ *od bunara*) = *santrač*, gen. *santraca* (Kosmet) »1° kvadrat od hrastove ili bukove grede na koji se stavlja kamen, 2° sanduk od dasaka ili šupljeg kamena, koji služi kao ograda na bunaru, 3° (metafora) platno karirano debelom osnovom ili prutkom (Srbija, Makedonija, Kruševo, Crna Gora)«. Na *-li*: *santračlija* (Kosmet) (bošča) tkana sa šarama kao na šahovskoj tabli« = *santračlija* »košulja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sadrenğ* »šahovska tabla« > tür. *sajıntranf* »šahovska tabla«, prema tome balkanska su značenja metafore) iz terminologije oruđa: bug. *santrač*.

Lit.: ARj 14, 617-18. Elezović 2, 378. Mladenov 569. Školjić* 549.

santunîna f (Rab) »lijek protiv glista« = *santonin* »biljka artemisia maritima«. Od tal. *santonina*, učena riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-in* (njem.) = tal. *-ina*, fr. *-ine*, koji se često upotrebljava u učenim nazivima za lijekove, od galskog etnonima *Santanes*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 19. DEI 3335.

santura f (Kosmet) »muzički instrument sličan tamburi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *santur* > tur. *santur* »vrst kanona«) iz terminologije glazbala: bug. *san-lar* »Art Pauke«, arb. *samtur* »Ein Saiteninstrument«.

Lit.: Elezović 2, 201. Mladenov 569. Doric 346. GM 378. Školjić* 549.

sáp m (Vuk, ~ *od nad&aka, topuza*) »držalje, držalo, držalica« = *sapa* f (Bella, Stulić) = *sape*, gen. *sāpa* f pl. (Makarsko primorje) »držalica noža«. Kako *sapi*, gen. *sapi* f pl. (Vuk, Kralje, Turska Hrvatska; pl. t. kao *krsta, slabine* itd.) »u konja stražnji dio hrpta blizu repa« ide po deklinaciji *i*, bit će etimologijski druga riječ. Odatle augmentativ na *-ina sapina* (Istra). Na *-ište* (tip *toporište*) *sapiste* n (narodna pjesma) »držak od topuza«. Denominali od *sapi* na *-iti nasapiti se* (Bella, Stulić) »uzjahati na sapi« prema impf, na *-va-nasapivati se* (isti), *podsapiti*, *pòdsāpim* (objekt *kljuse*) (Piva-Drobnjak) »metnuti ispod sapi podremenicu tovarnom kljusetu da mu ne bi, kad ide niz stranu, samar spadao sa vrata«. U značenju »držak« *sap* je balkanski turcizam (tur. *sap*): bug. *sap* »Axtstiel«. Rum. *sapă* »Kruppe des Pferdes« je posuđenica od hrv.-srp. imenice *sapi* *î*. Pretpostavlja prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *a*. U tom značenju ne može biti posuđenica iz turskog, jer ni

jedna imenica posuđena iz turskog jezika ne ide po deklinaciji *i*.

Lit.: ARj 7, 604. 14, 624. 626. 628. Vuković, SDZb 10, 398. Doric 346. Tiktin 1362.

sapa f (Hrvatsko primorje, ŽK, Istra, Slavonija, hrv.-kajk., slov.) »dah, para«. Denominal na *-ati šapati*, *-am* impf. (16. v.) »puštati dah«. Prema Brückneru u vezi je s praslav. onomatopejskim glagolom *sopiti*, *-im* (v.), s prijevodom duljine $o > a$, koji se nalazi u polj. *sapać*, češ. *sápati (se)* (*roz-*) »se couroucer, s'attaquer à«, lit. *šapas*. V. i *sipati*.

Lit.: ARj 14, 624. Holub-Kopečný 345. Bruckner 481.

saparina f »biljka smilax medica«. Čini se da je u vezi s *radix sarsaparillae* (Pančić).

Lit.: ARj 14, 624.

sapog m (16. v.) = *sapogā* f (17. v.) »cipele, postole, čizme«. Stcslav. *sapogō* i u rus. *sapog* »Stiefel«. [Usp. mong. *sah* »Schuh«, mandž. *sabu* »isto«].

Lit.: ARj 14, 631. Vasmer 2, 578.

sapsara f »neka biljka, cvijeće, cvijet koji se rasađuje« = na *-ovina sepsarovina* (oboje potvrđeno za Otok, Slavonija) »isto«.

Lit.: ARj 14, 633. 858. ZbNŽ 2, 278.

sapun¹, gen. *-una* m (15. v., Vuk, Galičnik) = *sapun*, gen. *-una* (ŽK, hrv.-kajk., Rab, Božava, Vodice, Kosmet) = (e > o) *sopun* = (*P* > /) *sofun* (18. v., Slavonija, Hercegovina, Brotnjo) = *sa/un* (donja Podravina). Taj kulturni romanizam zastupljen je samo u južnoslavenskim jezicima. Slav. je naziv *milo, midlo*. Balkanska je riječ: rum. *săpun* (Banat, Erdelj), *sopon*, *-un* (Banat, Muntenija, Moldavija), stcslav., bug. *sapun*, arb. *sapun*, *sapua*, *-oi* (Gege), ngr. σαπούνι, tur. *sapun*, *sabun*, madž. *szappan*. Lat. *sapo*, gen. *-onis*, krč.-rom. *sapaun*, tal. *sapone*. Izvedenice: na *-ar* < lat. *-antu sapunar*, gen. *-ára*, *sapunarev* (*-ov*), *sapunarski* = na *-džija sapun-džija* m = *safundžija*, *-džijin*, *sapundžinica*, *-džijinski*. Pridjev na *-jav sapunjav*, *sapunski*. Na *-iča sapunica* »pjesna od sapunak«, na *-jača sapunjača* »1° voda, 2° biljka«. Na *-ka sapunka* »biljka«. Na *-ičar safuničar* »bosanski vez na jastučnicama«. Deminutiv *săpunii*. Denominal na *-iii sâpuniți, sâpunim* (Vuk) (*na-*) = na *-ati sapunati, -am* (Lika, Vodice, ŽK) (*na-*, *po-*), *-jati sâpunjati* (Srbija). Složenka *râki-sâpun* (Vuk) pored *râkli-sâpun* — *râkli-sâpîn* (Kosmet) = *rakli-safun* »mirišljiv sa-

pun za umivanje, za pranje rana, krasta«. Prvi dio sadrži ar. *raiha* »miris« (unakršteno sa *raki*, v. i pod *rakija*. U južnoj Dalmaciji postoji oblik, koji potječe zacijelo iz dalmato-romanskoga, s umetnutim / (upor. gask. *sablun, savio*), koje potječe od *sabulum* (v.). Unakrštenje *sapo* i *sabulum* nastalo je zacijelo odatle što se pijesak miješao pri pranju: *sapiun*, gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik) »vrst sapuna za pranje« = *saplun*, gen. *-úna* (Žrnovo, Pottomje, Lumbarda).

Lit.: ARj 7, 605. 10, 898. 14, 463. 630. 634. Ribarić, SDZb 9, 189. Belić, Galičnik 247. Hamm, Rad 275, 22. Elezović 2, 166. 541. Kušar, Rad 118, 22. NVj 3, 337. REW* 7589. GM 378. Tiktin 1363. Mladenov 569. ЛШоїс 288. Korsch, ASPH 9, 665. DEI 3337.

sapun², gen. *-una, -una* (Istra), deminutiv *sapunica* f (Vodice) = *sapîn* m (17. v., Vodice, Vrbnik, Rijeka) »velika motika, mašklin, trnokop, budak« = *sapon*, gen. *-ona* (Buzet, Sovinjsko polje) »motika« = *çapun*, gen. *-una* (Vuk, Crna Gora, Sutomore) = *capîn* (Božava). Slov. *sapôn* (Kras) pored *capîn, cepîn*. Od tal. augmentativa na *-one zappone*, od *zappa* (*furi, sape*) > *capa* f (Vuk, Crna Gora) »motika«, ilirskog podrijetla. S promjenom sufiksa (prema *mašklin*) *capîn* (tako je slov.) »služi u šumi za valjanje balvana«, *cepîn* (Bosna, Hrvatska, Slavonija) »planinarski štap«. Zamjenom sufiksa *-one* sa *-ica* ili naš deminutiv od *capa*: *capica* (Crna Gora, Bar, Maini, Crmnica) »trnokop«. Riječ je postojala u balkanskom latinitetu, kako dokazuje rum. *sapă*, odatle ukr. *sapu*, arb. na lat. *-ata šepate*. Ngr. σαπά, τζάπι je talijanizam kao i tursko *capa*. Varijacija *s* sa *c* = *ç* (tal.) karakteristična je za hrv.-srp. i tal. narječja. Ovamo ide još *pròsapina* (Srbija) »jama koju voda načini, otičući sa planine« (naš prefiks *pro-* i naš sufiks *-ina*). Iz rum. je toponim *Săpătura* (Srbija ?) < rum. *săpătură* »Ausgraben«, od *a săpa*. Ovamo još možda pf. *çapnut* »stati nogom«, koje Kušar stavlja uz tal. *zappare*. Bit će prije ekspresivna riječ. Upor. arb. *cap* »Kramp«, *du capa* (Ulcinj) i *Sappa*, toponim u srednjovjekovnoj Albaniji.

Lit.: ARj 1, 755. 12, 398. 14, 634. Pletersnik 1, 74. 80. 2, 460. Ribarić, SDZb 9, 189. Cronia, ID 6, 124. REW* 2232. 9699. Prati 1060. GM 382. Miklošič 27. SEW 1, 121. Matzenauer, LF 19, 247.

sapur m (15. v., *ali ribe ali ini sapuri*, glagoljski spomenik) »miris, tek, slast, ukus« = *sâvur*, gen. *-lira* m »miris« (od mlet. *savore*) =

sâpur, gen. *-úra* (Dubrovnik) »isto«, od tosk. *sapore* ili iz dalm.-rom. < lat. *sapor*, gen. *-oris*. Part. perf. kao pridjev *samit* (Božava) »saporito«, krč.-rom. *savorait*. [Usp. i pod *saur*].

Lit.: ARj 14, 636. 750. Starine 23, 147. Budmani, Rad 65, 166. Cronia, ID 6, 119. REW* 7590.

sára f (Vuk, Vojvodina) = *sâora* (Virje) = *iar* f (Varoš kod Broda) = *sâri* f (ŽK, prijelaz iz deklinacije α u deklinaciju *i*, neobično kod madžarizama; pl. kao *čizme*, jer su u dvoje) »1° usmina u čizme, 2° cijev oko stabljike (Crnogorac)«. Ovamo ide i *sare* f pl. (Ivankovo, Slavonija) »čest koja drži stroj (= tkalački stan), a sastoji se od 4 daske«. Deminutiv na *-iče*: *sarice* f pl. (Virje) »na tkalačkom stanu, na kolima«. Nalazi se još u slov. i češ. jeziku. Ide u istu kulturnu sferu kao i *čizme* (v.). Od madž. *szár* »Rohr, Schaft«, femininum na *-a* kao i ostali madžarizmi: *bitanga, Kikinda* < *Kökönd*. Joki veže s tim izvorom i alb. *saruge*.

Lit.: ARj 14, 636. 648. Jokl, UJb 7 (cf. IJb 13, 167).

sarabaita m (Belostenec, Dalla Costa) »redovnici koji su živjeli zajedno bez odobrenja crkvenih vlasti«. [Isto što *šarbuta* (14. v.). Od crkv.-lat. *sarabaita* < hebr. *sarab* »ribelle«].

Lit.: ARj 14, 637. DEI 3338. Mažuranić 1287. 1422. dod. 9. Starine 31, 273. Malie, Jezik najstarije hrvatske pjesmarice, 1972, 60.

šarac, gen. *-ača* m (Vuk) = *šarac* (Kosmet) »1° sedlar, 2° prezime«. Pridjev na *-ev* i *-ski saráčev, saráčki*. Na *-nica saračnica* (Kosmet) »sedlarska radionica i prodavaonica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *serğ* > tur. narodski *saraç*) iz zanatske terminologije: rum. *sarădu* »Sattelknecht am Hofe des Paschas«, bug. *saráč*, arb. *şeref* »sedlo« (pored *shalë*), *serefçht* pored *shalëtar*.

Lit.: ARj 14, 637. Elezović 2, 202. GM 381. Korsch, ASPH 9, 667. Školjić* 549.

saradža f (Vuk, Srijem, BiH, Lika) = *saradža* (Kosmet) »1° srdobolja, dizenterija, 2° konjska bolest, sakagija, 3° škrofule«. Na *-ika* (sufiks za biljke, ovdje zamjena turske imenice na *-ot* »trava«) *saradžika* f »nekakva trava kojom se saradža liječi« < tur. *stracaotu* »scrofulaire«. Ovamo zamjenom turskog sufiksa *-ca* na *-andja* (v.) *sarandja* f (Ijekaruša, Medie) »isto«. Balkanski turcizam (tur. *saraca*) iz turske medicinske terminologije: bug. *saradža*, pridjev na *-liv saradžaliv*, arb. *saraxhë*

f (Gege) »geschwollene Drüsen, Skrofeln«, eine. *särägeae* f.

Lit.: ARj 14, 639. 643. *Elezović* 2, 203. *GM* 379. *Pascu* 2, 161, br. 926. *Školjić** 549.

sarâf m (Kosmet) »1° mjenjač, 2° prezime (upór. bug. *Sarafov*), 3° toponim (u pl.)«. Na -luk: *sarâflbk* m (Kosmet) »mjenjačeva zarada, agio«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sarraf*) iz monetarne terminologije: rum., bug. *sarâf* (in), arb. *sarraf*, ngr. *σαράφης*.

Lit.: ARj 14, 638. *Elezović* 2, 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Pascu* 2, 160., br. 923.

sarâhor m = *sarâor* »kulučar« = *sarâori* m pi. (18. v., Vuk, narodna pjesma) »1° koji rade drum, 2° argači (Kačić), 3° brojenica (narodna pjesma)«. Kol. na -ija *sarahorija* f (16. i 17. v., Mrnavić, Karnarutić) »rod vojske, tobđžije«. Toponim na -bc u pl. *Saraorci* (selo). Na -ina *sarâorina* f »posao, radnja saraora«. Balkanski turcizam (tur. *salahhor* = *serahhor* = *silahhor*): rum. *salahor* »Fronbauer, Taglöhner«.

Lit.: ARj 14, 639. 644. *Tiktin* 1354.

sarâj, gen. -aja m (Vuk) = pl. t. *sarâjji* (narodna pjesma) = *seraj* (Gundulić) = *sarâj*, gen. -aja (Kosmet) »1° dvor, palača, 2° zgrada u kojoj su turska nadleštva, 3° toponim (prema turskom *Bosna-Seray*, danas *Sarajevo*)«. Na -ka *sarajka* f »1° pokrivač kupljen u Sarajevu, 2° bedevija koja se zove i *saraj-bedevija*, 3° koža« = na -kinja *šarajkinja* »uzda kupljena u Sarajevu«. To su upravo izvedenice od imena bosanskog glavnog grada, od kojega je pridjev bio nekada i danas je još u Travniku *sarajski* (17. v.) = *sarajevski* (17. v.) i m na tursko -li *Sarajlija* (Vuk, 17. v., također prezime) = *Sarajlija* (Kosmet) = *Serajlija Mujo* (narodna pjesma), pridjev *serajlijin* j sar- < tur. *Saraylı* »iz Sarajeva« = *Sarajac*, gen. -jca. Odatle *Sarajli* (upór. *Sarajli Ilija* (narodna pjesma, prezime na -iĉ *Sarajlić*), indeklinabilni pridjev *sarajli-kula*, na -ika *sarajlika* (Vuk, užička nahija) »jabuka«. Noviji je femininum *Sarajevka* prema m *Sarajevac*, gen. -évca mjesto *Sarajlija*. Bosanski glavni grad dobio je sufiks -evo kasnije, kad je trebalo razlikovati apelativum od toponima. To se dogodilo najprije u pridjevu, gdje je trebalo razlikovati, npr. *sarajska ruža* »ruža koja pripada dvoru vladarevu, pašinu, itd.« od *sarajevske ruže* »ljepotice, djevojke«. To se razlikovanje u pridjevu moglo lako

učiniti proširenim sufiksom -evski (upór. *kraljevski* prema starijem *kraljski*, koji se više ne govori). Iz pridjeva *sarajevski* apstrahirao se novi primitivum *Sarajevo*, koji je zamijenio starije istoznačno *Šaraj*. Ne treba tumačiti taj sufiks iz turske sintagme *Seray ovası* »Sarajevsko polje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šaraj* > tur. *saray*) iz turske terminologije građevinarstva: rum. *sarai* = *serai*, *sarâilie* / *ser- î* »Blätterkuchen« < tur. *serayh pitasi*, bug. *sarai*, arb. *šaraj* »Palast«, ngr. *σαράι* = *σαράιγι*, cine. *sārae* f »palais, palais de justice, tribunal«.

Lit.: ARj 14, 639-42. *Elezović* 2, 202. 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Lokotsch* 1842. *Tiktin* 1365. *Pascu* 2, 161., br. 925. Korsch, *ASPh* 9, 668. *Školjić** 550.

särak, gen. *sarka* m (Dubrovnik, Perast, Ston, Muo: *fanfan je vrsta sarka, sarku je sličan kantor*) = *särag*, gen. *särga* (Rab) = *särag* (Budva, »živi pri kraju«) = *sargz* (Krtole »plošna riba«) = *šarg* (Hektorović) = *šärag*, gen. *šärga* (Split, Korčula, Račišće, Hrvatsko primorje) = *sêrag* (Božava) = *serg* (Vrbnik, krč.-rom.) = *särgo* (Malínská, talijanizam), pl. *sörgavi* (Sutomore). U femininumu (s umetnutim *a* u penultimi kao u južnoj Italiji) *saraka* (Dubrovnik, 14. i 15. v., također prezime od 14. v.; Skadarsko jezero) = *saraga* (Vrbnik; Kosmet, »dobavlja se iz Skadra)« = *caräga* (s članom, Ulcinj, arb.) »ukljeva«. Arb *särage* »Sardelle«. Ovamo ide s nejasnim sufiksom *sargac* m (Kolombatović) »morska riba *arkaj* (v.) ili ovčica, pagelius mormyrus«. Sufiks -ac može biti naš -bc ili tal. -aceus > -azza, -accio. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sargus* < gr. *σαργός* »sparus sargus« = *mujil* »salmo«.

Lit.: ARj 14, 639. 642. 647. Cronia, *ID* 6, 120. *Elezović* 2, 541. *ASPh* 25, 436. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*² 7605. Matzenauer, *LF* 19, 247. *GM* 379. Vasmer, *GL* 130. Skok, *ZRPh* 50, 526. 54, 201.

saramsäk, gen. -äka m = *saränsäk* (BiH, Mostar) »češnjak«. Turcizam (tur. *sarimsak*, *sarmsak*) iz botaničke terminologije.

Lit.: ARj 14, 643. Skok, *Slaovia* 15, 490., br. 665. *Škaljić** 550.

sardanica f »ševa«, na -ica *sardaničica* (Bella, Stulić) »isto«. Hirtz nema.

Lit.: ARj 14, 645. 16, 234.

sàrgija f »1° dolmadžik (Banja Luka)« = *särglja* (Kosmet) »2° vrsta šala od pamuka (Mostar), 3° korice od sablje (narodna pjes-

ma)«. Turcizam (tur. *sargt* »povoji, Verband, Binde«, od istog glagola kao i *sarma* /v./, od *sarmak* »povijati«) iz terminologije običnog života. Glede sufiksa -gi v. *čalgija*, *šalgija*, *burgija*, *bičkija*, *češagija*, *uzendije*, *vergija*. Usp. i pod *sagrila*.

Lit.: ARj 14, 647. Skok, *Slävia* 15, 490., br. 666. *Deny* § 668. *Školjić** 542.

sarhoš m = *särhos* (Mostar) = *saroš* porred *saro!* (Banja Luka, Kosmet) »pijanica«. Na -luk *saroSUK* m (Kosmet) »pijanstvo«. Augmentativ na -ina *sarosina* m (Bosna), pridjev *saroški*. Složenica *saroš-karanfil* (Kosmet) »vrst cvijeća (v. *karanfil*)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *sär* »glava« + pridjev *hoš* »prijatan«, v. *hošaf*, *hošdeldum*, tur. *sarhoj*) iz terminologije običnog govora: cine. *saraoš* »ivrogne, soülard«, *saraošliche í* »ivresse«.

Lit.: ARj 14, 648. 651-652. *Elezović* 2, 541. Skok, *Slävia* 15, 491., br. 668. *Pascu* 2, 160., br. 905. 906. *školjić*" 550-51.

sariluk m (Sarajevo) »žuta bolest, žutica«. Turski apstraktum na -luk od pridjeva *san* »žut« (tur. *sanlık*). Taj dolazi u složenici *sari-sabor* = (s disimilacijom *r — r > l — r*) *sali-sabor* m »biljka aloj« < tur. *sari-sabir* »Aloe«. Ovamo možda i *sarlaisati*, -se (narodna pjesma) impf, »svjetlucati«. Glede -laisati upor. *rahatleisati*.

Lit.: ARj 14, 538. 648. 649. 651. *Školjić** 511. 551.

Sáriak m, oronim, gorski ogranak, hrbat, nad Pirotom (Srbija). Toponomastički turcizam, prema Miličeviću mišljenju od *Isarlak* (glede gubitka t- upor. *Zvornik*) < *hisarlık*, raširen turski toponim u značenju »gradište«, od tur. *isar* »Festigung«. Upór. *Hisarlık*, mjesto nekadanje *Troje*.

Lit.: ARj 14, 649. *Školjić** 551.

sarma f (Vuk) = *särma* (Kosmet) = *salma* (Gradište, županski kotar), danas općenit turcizam na cijelom području, »isjecano meso zavito u listove od vinove loze ili kiselog kupusa«. Balkanski turcizam (tur. skraćeni infinitiv *sarma* »zavijanje«, od *sarmak* »oviti, saviti«, v. *sargija*) iz kulinarske terminologije: rum. *sarmatie*, deminutiv *särmă-luță*, bug. *sarma*, cine. *särmă*, ngr. *σαρούας*.

Lit.: ARj 14, 649. *Tiktin* 1367. *Mladenov* 569. *Pascu* 2, 161., br. 927. *školjić** 551.

sarmarîda f (Baošić, Bijela) = *sarmanda* (Boka, Stoliv) »bukva šareno-zelena, mënola (Bokelji je love na četiri pošte: Bijela, Pijesak; pod Tomanovića; Plavda, Lepetane; Vodice pod Baošića; i to, samo u aprilu i maju; nije dobra, teško omršavi)«. Upór. *samarita* (Catanzaro) »cantharus lineälus«, mlet. *marida*, *mandola*. Od gr. akuzativa *σαράσις*, ngr. *σαράσιδα*. *Slovinac* potvrđuje iz južne Dalmacije *samar* = *samar*, »velika gera što se zimi hvata, bez dočetka -ida smaris alcedo«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 14, 559. *REW** 8049. *Rohlfš* 2004. Matzenauer, *LF* 19, 244.

saroksa f = *sarohsa* (17. i 18. v., Dubrovnik, Slavonija) »smola, paklina«. Pridjevi na -6Я > -an, -av i -ast *saraksan*, f -ana, -ná itd. Denominai na -iti *saroksiti* »mazati tom smolom«.

Lit.: ARj 14, 650. Putanec, *Čakavska* rie 2, 15.

sarp (Kosmet), indeklinabilni pridjev (Uz *sirec*) »ljut, oštar«. Balkanski turcizam (tur. *sarp*) iz oblasti običnog govora: bug. *sarp* »isto«.

Lit.: *Elezović* 2, 541. *Mladenov* 569.

särtije f pl. (Božava, Mljet) = *sortige* (Račišće, Hrvatsko primorje), obično pl., rijetko sing. *saruja*, *soniga* (Senj), »nategnuti konopi koji učvršćuju (drže) jarbuo, katarku«. Od tal. *sartie* f pl. < gr. *ἐξώρτια* > lat. *exartia*.

Lit.: ARj 14, 651. Skok, *Term.* 143. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. *REW** 2940.

sartür, gen. -ura m prema f *sarturica* (Rab, Božava) = (disimilacija *r — r > l — r*) *saltur* m (Cres), *šartora* f (Milna), *sarta* f (Dubrovnik, Cavtat prema tal. *sarta*) = *sarta* — *šarturica* = *sartorela*, *sarturica* porred *šalturica* (Šibenik) »krojač (krojačica)«. Od tal. radne imenice *sartore* (od lat. kosog padeža) = *sarto* m (od lat. nominativa *sartor*, prema disimilaciji *r — r > r — 0*) prema f *sarta*, na lat. -or, gen. -oris od part. perf. *sartus*, od *sarcire*. Oblik *sartür* može potjecali od dalmato-romanskog.

Lit.: ARj 14, 545, 651. *REW** 7614.

sàruk m (Vuk) »turban, čalma«. Augmentativ na -ina *sarmina* (Vuk, narodna pjesma). Na -äi: *sarukaš* »onaj koji nosi saruk«. Vjerojatno (sa » > a upor. *kazlar*, v.) na -li *saraklija*

m (Bogišić, narodna pjesma., jedina potvrda) »neki od turske vojske«. Turcizam (tur. *şank*, od *sarmak*, v. *sârma*, »ono što se ovija«) iz terminologije odijevanja. Glede turskog sufiksa *-ik* upor. *-bozuk* u složenici *bašibozuk*, *žuk*, *buljuk*, *bešika*, *karišik*.

Lit.: ARj 14, 642. 651-52. Škaljić* 551.

sarum (Vuk), u pripjevu narodne pjesme: *ja podranih jutros rano, aj sarum didi bre* (varijanta, iskvarena: *aj ridi sarum de!*).

Lit.: ARj 14, 652.

sarun m (Vranjic kod Splita) = *sarun* (Muo) = *sarun* (Božava, šarun se lovi na udice) »acciuga, sardon« = *širün*, *-una* (Budva, Dubrovnik) = *strun*, gen. *-una* (Senj) = *šnúr* (Lastva) = *injur*, gen. *injura* (Perast, okolica Mula, Korčula, Mljet, Račišće, Bijela, Smokvica »vrsta plave ribe«. Dalmatono-romanski leksički ostatak od vlat. **surone* (Dubrovački statut *suro*, gen. *-onu*, nenaglašeno *u > ǫ > a* i iščezlo u **sbrun > sarun* u metatezi **snur > šnur > šnjur*). Oblik *sirun*, *širun* predstavlja disimilaciju *o — u (o) > *seron > širun*. Bit će lat. izvedenica na *-o*, gen. *-onis* od grčkog naziva za morsku ribu σαθρός, σαύρα, koji postoji u južnoj Italiji. Prijenos je od σαύρα »zelembač« na morsku ribu. Odatle *savar*, gen. *-vra*, *Savar*, toponim na Velom otoku te *suro*, *šur* (Bazioli), *šivar* (isti). Glede alternacije *au — ó > u — ó* upor. *uğursuz*. Upor. *sura î* (Malínská) < tal. *suro*, *sduro*.

Lit.: ARj 14, 652. Macan, ZbNŽ 29, 208. Skok, Slav. 118. Isti, Term. 51. REW² 7627. 8357. 7626. Rohlf 1920. Bazioli, Morsko ribarstvo 15, 7-8, 14-15. DEI 3674.

sarva m (Bastaji) »ime vola«. Od madž. *sarv* »rog«. Dočetak *-a* kao u *bitanga*. Ovamo i *šarvas* m (Otok, Slavonija, Bruvno, Lika, Sv. Petar, Ludbreg) »1° ime domaćih životinja (konj, vol, krava), 2° toponim (selo, Osijek)«. Od madž. *szarvas* »jelen«.

Lit.: ARj 14, 652.

sása f (Vuk, narodna pjesma, Pančić, akcentat kao u hipokoristiku, upor. češ. *sasanka*) »biljka anemone, pulsatilla pratensis, djedovec, šukundéka (upor. s posljednjim sinonimom rum. *dedifei*, od *dedb*)«. Hipokoristički akcentat upućuje na *sase* (3. l. sing. od *sati* < *usati* »sisati«).

Lit.: ARj 14, 653. 694. Tiktin 517. Holub-Kopečný 327. Machek, ČSR 47. Duridanov, Mélanges Lehr-Splawinski 81 — 86.

Sasiib, pl. *Sasi* (*-in* je kao u *Srbín*, v.) (1240—1272, Dušanov zakon, Kreševska kronika 15. v.) = danas *Sas* (bez individualnog sufiksa, Novo Brdo, Srbuljica, 16. v.) »1° Saxo (upor. današnje *Saksonya* pored *Saska*), 2° (bug. apelativ) rudar«. U češkom i poljskom jeziku kao i rumunjskom *Sas* i u madžarskom *szász* (13. v.). Rudari u starosrpskoj državi nose naša imena: *Sasinb Inoševićb* i *Kraislav*. Prezime u Dubrovniku *Antun Sasin* (16. v.), slično *Toloje Sasinović* (Dečanski hrisovulj). Toponim *Sasina* (Sanski Most), *Sasinovb studenbc* 1348 (međa katunu Dragojčevcima). Pridjev na *-/ šaš* (*crbkva šaša* u Novom Brdu, 16. v., Srbuljica 16. v.), odatle je i u *sašbkyj* (Svetostefanski hrisovulj, 14. v.). Za pridjev *saski* koji se danas govori, nema starih potvrda. Značajan je prijelaz *s < ks*, koji se nalazi i kod Rumunja i Madžara.

Lit.: ARj 14, 653-656. MaSuranić 1288. Dorii 346.

sašiti, *-im* impf, (hrv.-kajk.) »tažiti, blažiti, umirivati«. Pridjev na *-lživ saslživ* (Belostenec).

Lit.: ARj 14, 657. 659.

sasluk m (Bosna, narodna pjesma) »biljka lathyrus tuberosus«. [Od tur. *sazlık* »tršćak«].

Lit.: ARj 14, 658. Škaljić¹ 551.

sat m (Vuk) = *sat* (Kosmet) = *sat*, gen. *sati* f, praslav. *saís*, »ravak«. Habledić ima *sit*, koje nije potvrđeno ni u jednoj drugoj slavini. Deminutiv na *-ič satić* (Vuk). Kol. na *-je saće* n (Vuk), s pridjevom odatle na *-bn sačan* (Mrmavić). Taj je mogao nastati i kao obratan govor od f **satna*, prema *kutnja* = *kućna*. Na *-ina satina í* (Belostenec) = *setina* (Varoš kod Broda, Prigorje), odatle kol. na *-je satinje* n = *satine í* pl. (ŽK). Samoglasnik *a* je nastao od velarnog poluglasa *ǫ*: upor. stcslav. *ѡѡѡ*, slov. *set*, bug. *sat*, rus. *tot*. Hrv.-kajk. *sit* pretpostavlja praslav. prijevot du-ljenja **sytb*. Ne postoji ni baltoslav. ni ostale ie. usporednice. Iljinski izvodi praslav. *sztz* iz onomatopejske izvedenice **bs-itt*.

Lit.: ARj 14, 691-92. Miklošič 335. Iljinski, RFW 62, 253-259 (cf. RSI 3, 335).

satan m (*Žica otaca*, hebrejski oblik) = *satana* (16. v., u apokrifima *sathana*, bug. *satana*, rum. *satana* prema gr. na *-ας*) = *satanás* (1586, Bernardin, Marulić), *satana-jilo* (pogrдна riječ obrazovana prema *Mihajilo*). Pridjevi *satanasov*, *satanski*, slov. *satana* m, deminutiv *sataneček*, gen. *-ika*, *ta-*

tonski »vrag«. Knjiški oblici od hebr. *sātan* »neprijatelj« prekogr. *Σαταν, Σατανας* i Vulgate i Sv. pisma novog zavjeta, internacionalna riječ. Pučki oblici pokazuju zamjenu *α > o* u naglašenom i nenaglašenom položaju (tip *Mosor, Kotor*) već u najstarijim potvrđama u hrv.-srp., stcslav., slov., stčes. i ukr. jeziku. Prema Kiparskom ta se zamjena nalazi svuda kuda su dopirale grčke misije: *sotona*, vok. *sotono* (Vuk, Dubrovnik, Zore) = *sotona* m (Vodice) = *sotona* (Kosmet) poklapa se sa *σατανας* (-ας hipokoristički grčki sufiks u Novom zavjetu). Pridjevi *sotōnin*, *sotonski*. Na *-jak sotōnjāk*, gen. *-aka* »(šaljivo) đavolan, vragolan, vragulin«. Oblik *sotona* nalazi se u stcslav. i u bug. *sotona*. Ovamo i selo i ime plemena u Crmnici *Satanici* (od 15. v., Vuk). U Zadarskom lekcionāru i 1496. *setena* s nejasnima *a > e*. Denominal na *-iti presotoniti* pf. (Bella, Zore) prema impf, *presotonivati* »zavesti«. Preokrenuto eufemistički domaćom riječi *suparā* f. Preko bosanskih muslimana ušao je u jezik i arapski oblik *šejtān* (Bosna), koje je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šaitān* < etiop. *sajetān*): bug. *šeitan*, arb. *šeitan*.

Lit.: ARj 11, 714. 14, 692. 876. 15, 930-31. Elezović 2, 287. 253. Pleteršnik 2, 460. Ribarić, SDZb 9, 192. Miklošič 317. Vasmer, GL 135. Mladenov 569. Kiparský 130. Tiktin 1370. Schwarz, ASPH 41, 129. Stender-Petersen (cf. Janko, Slavia 9, 352). GM 401. REW² 7615 b. Lokotsch 1867. Prati 866.

satara f (Vuk) = *satar* m (Kosmet) = *satura* (Martić) »mesarska sjekira, težak kuhinjski nož za razbijanje kostiju i sjeckanje mesa«. Denominal na *-iti satariti*, *sātārīm* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- satarivati*, *sātārurjem* »gubiti« = *satarisati* (Palmotić, Konavli). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. narodski *satir*) iz terminologije oruđa: rum. *satir*, bug. *satar*, arb. *satēr*, cine. *satire* f pored *satra*. Ne zna se je li istog podrijetla *satar* m (Crna Gora) »graja, vika na koga«.

Lit.: ARj 14, 692-694. 704. Elezović 2, 203. Tiktin 1370. Mladenov 569. Pascu 2, 161., br. 928. GM 379. Lokotsch 1873. Škaljić 551.

satīn (izgovara se i *satēn*, Zagreb, prema francuskom) »atlas« = (s umetnutim *n* pred dentalom) *santīn*, gen. *-ina* (Kosmet) »pamučna materija od koje se gradile dimije, mintani«. Od fr. *satīn* < španj. *aceituni*, *setuni* < ar. *zaitunī* < kin. *Tsiatung* (izvozna luka).

Arapski naziv te luke je po pučkoj etimologiji upravo arapski pridjev od *zait* (v. *zejtin*).

Lit.: Elezović 2, 540. REW* 9596 a. Lokotsch 2188. Gamillscheg 787.

satir, gen. *-ira* m prema f *satirica*, pridjevi *salirov*, *satirski*, književni mitološki grecizam (Gundulić, Reljković), koji nije bio ponašen; *satira* f (Vuk) (literarno-historijski termin) također je bez zamjene u jeziku, pridjev na *-ilan satiričan*.

Lit.: ARj 14, 695.

satisfati, *-am* impf. (Dobretić) = *satisvati* = *satisfai se* (umiješanje našeg prefiksa *za-*, Božava) »saziarsi«. Od tal. učenog *satisfare* < lat. *satisfacere*, prefiks *satis* »dosta«. Apstraktum na *-to* od part. perf. *sattsfactus satisfactia* > *satisfakcija* *î* (latinizam prema nominativu) »zadovoljština«, prema tal. *satisfacijon*, gen. *-# f* (Andrijašević, latinizam prema talijanskom).

Lit.: ARj 14, 696. Cronia, ID 6, 122.

satnjica f (1759, Dubrovnik, S. Budmani) »sanduk u kojem se sprema žito«.

Lit.: ARj 14, 699.

satrast (~ *pas*, Zore), pridjev na *-osi*, »šaren«.

Lit.: ARj 14, 699.

satрмаč, gen. *-oca* m (Zore) »vrst odebela tijesta, kao makaroni«.

Lit.: ARj 14, 700.

sauk-basma f (BiH) »tanka basma, malo vrijedna«.

Lit.: ARj 14, 708.

saül (Srbija, Miličević), uzvik, »makni se«. Turcizam (tur. *savul*, *savul-un*, *savul-α*, *varda varda saül*, *saül*; uzvici kočijaša i nosača).

Lit.: ARj 14, 709. Lokotsch 1874 (?). Deny str. 728.

saur m (Riječka nahija, Crna Gora) »1° neugodan zadah, 2° neugodan zadah od stare slanine (koja se ne da jesti)«. Pridjev na *-it saurit* (*slanina*, *salo*) »koje pregodišnji, te je teška i neukusna vonja« (ibidem). [Usp. *saurit* pod *saptar*].

Lit.: ARj 14, 709.

sav, f *sva*, n *sve* pored *svo* (provincijalizam); *sav* prema *vas* dolazi u spomenicima od 15. v., nastade metatezom prema stcslav. *бѣсѣ, vbsa*,

vbse zbog toga što je u femininumu i neutrumu u kosim padežima i u izvedenicama zamukivanjem palatalnog poluglasa ʋ nastala nemoguća početna grupa *nʋs* > *fs*, koja se u narječjima ukida i odbacivanjem *v* > /, upor. *sav*, *sā*, *sē* (ŽK); bez metateze *vas*, hrv.-kajk. *ves* očuvao se pored *f sva* i *n sve*, tako i u prilogima *vazda*, *usud*; od *f sva* po analogiji od *ovaj*, *onaj*, *taj* stvoren je *svoj* (Slavonija, Đakovo, Županja, Vinkovci, Brod); baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenički pridjev koji izražava »1° univerzalitet: svi predmeti ili jedinice zajedno, savkolik, omnis, 2° totalitet: jedan predmet ili jedinica u cijelosti, *totus* u romanskim jezicima«. Pojačava se turcizmom *vazbūtum* (Mostar). Izvedenice imeničke: *svatko* = *sāgdo* (ŽK), *svašta* = *svasto* = *sašto* (ŽK), na -*ako* određeni pridjev *svaki* pored neodređenoga *svak* = *saki* (ŽK) = *seki* (Vrbnik), *svakoji* (Crna Gora) »quisque«, prilog *svakako*, *savkolik(f)* = *vāskolik*, *svākolika*, *svokoliko* (Vuk, 15. v.), *svakakav* = *sekakov*, *svjednno* = *seje(d)no* (hrv.-kajk.), *svakojak*. Brojni su prilozi: *sasve* (Voltiđi), *posve*, *si vbsimb* > *sāsvīm(a)* (Vuk), *sāsvijem*, ja *vbsma* > *sāsma* (Vuk) > *vesma*, *svasma* (16. v., Dubrovčani), *zevsema* (hrv.-kajk.), *savasvēm* pored *sasvēm* (Kosmet) = *sasvema* (Voltiđi); mjesta: *svagdje* = *sāgdi* (ŽK), *vbscde* > *usud* (narodna pjesma), *svūd(a)*, -*de* > *svuder(orn)*, *od(avs)vuđ(a)*, *posvuda*, *svukud* (Vuk), *ōdsvakud(a)*, *odvbsakūe* > *od(a~)svak(a)le* (Lika, Virovitica); vremenski: *svagdar(r)* = *svakad*, *odsvagda*, s pridjevom *svagdašnji* pored *svagdanji*, *vbsbgda* > *vāzda*; *vāzde*, s pridjevom *vazdašnji* (Crna Gora), s umetnutom deiksom -*ka vazdakanji*, ili umetnutim *kad vazdakanji*; *sigdar* = *sigdarice* (narječje nije određeno); sa *aṁṁ* mjesto -*da*: *vazdan* (Vuk), upor. češ. *všední*, polj. *powszedni*, upravo »na sve dane osim nedjelje«; odatle *vāzdanak*, gen. -*anka*, pl. *svēdni* »svagda«; *vbsēzde* (s deiksama -*ze* + *-de*, upor. *takoždere* > *također(r)*) > *sved* (Dubrovnik), *svede* (Crna Gora), *sveder* (jugozapadni krajevi i književni jezik) = *svajer* (čakavska narodna pjesma). Neologizam *svēbica* »egoizam«, s pridjevom *svēseban* »egoista«. U baltičkoj grupi paralela je potpuna strpus. *aiissa* f nóm. sing., lit. *visas* m prema f *visa*, lot. *viiss* m prema f *visa*. Upor. u sanskrtu *višu* »nach verschiedenen Seiten«, *vięva* »jeder«, *avesta vispa* »ein jeder, omnis, quisque«. Izvedenica je od ie. korištena **ui-* »auseinander«, koji se nalazi u sanskrtu *vi*, *avesti vi* »isto«, stvorena s pomoću formanta *i*. Zabilježiti treba još neutrum *sve* u koncesivnom vezniku

uza sve što »premda«, koji je balkanizam: rum. *cu toate că* i *M* arb. *me giithe qē*, *me gijt atē* »isto«.

Lit.: *ARj S*, 689. 14, 710–24. *NJ 1*, 338. si. Tomanović, *JF* 17, 207. *Elezović 2*, 390. Rešetar, *Slávia* 11, 594. *Miklošič* 398. *Holub-Kopečný* 413. 415. *Bruckner* 635. *Vasmer*, *ZSPH* 15, 469. *Trautmann* 362. *Mladenov* 81. 82. *WP* \, 312. *Lorentz*, *KZ* 37, 264–267 (cf. *AnzIF* 15, 120). *Vaillant*, *RES* 21, 171–172. 27, 288–289. *Pedersen*, *KZ* 40, 133. *Meillet*, *MSLP* 11, 6–29. (cf. *AnzIF* 12, 304). *Hamm*, *KZ* 67, 124–125. *Otrębski*, *LP* 2, 281. *Mikkola*, *Ursl. Gramm.* 2, 178.

Sáva¹ m (14. v., Vuk), deminutiv na -*ica* *Sāvica*, pejorativni augmentativ *Savūrda* (Lika). Hipokoristici *Sáva*, *Sávo* (Vuk, 15—18. v.), na -*ota Savata*, *Savko*. Pridjev na -*in Sāvín* (~-*ife*« »svetkovina«), toponim *Savina*, na -*bc* > -*ic* *Savinac*, gen. -*nca*, vrlo često u vezi s toponomastičkim apelativima. Prezime *Sāvie*, u pl. toponim, *Savičević*, na -*ov Savov*, toponim *Savovo*. Prezime *Savović*, *Savković*. Veoma rašireno lično ime kod pravoslavaca. Od *Sabbas* prema grčkom izgovoru *b*.

Lit.: *ARj* 14, 724. *Schwyzler*, *KZ* 61, 239.

Sáva² f (12. v., *Zoa*, 1422. *Zawa*), hidronim, pridjevi *Savin*, poimeničen *Savinac* (Darugar), *savski* (1465, Vuk), u toponomastičkim sintagmama (*Savski lug*, *Savski Potok*, *Savski Potes*, *Savski Mar of*, *Savska Ves*). Pritoci: deminutiv na -*ica Savica* (1266, kod Zagreba, narodna pjesma), *Savinja* < njem. *Sann* (Slovenija). Na -*ište*: *Savišće* (1346. *Zauische*), otok, rukav rijeke Save, naročito kod Mahova. Horonimi: *Posavina* (Reljković, *bosanska i slavonska* ~) = *Posāvlje* n (15. v.), odatle etnik *Pōsavac*, gen. -*avca* prema f *Posavka*, *Posavčica*, pridjevi *posavski*, *posavački*, toponim *Posavec* m pl. Prezime *Posavčić*. Opća riječ u Vodicama *sava* »rijeka«, upor. polj. *dunaj* »rijeka«. U lat. *Savus* m predstavljalo je muško božanstvo, u slavenskom poganstvu žensko (prema *reka*). Pretpostavlja se kao ilirska ili keltska riječ od ie. korištena **seu-*, prijevaj **sou-* »tekućina, vloga, sok«, u daljem raširenju **seuq-*, **suq-*, **sug-*, **seup-*, **seub-*, od prvobitne onomatopeje **su-*. Upor. našu pučku etimologiju *Drava druje*, *Sava suje*, a kod Plinija *Dravus Noricis violentior*, *Savus a Carnicis placidior*. Turska složenica *Savamala* f (Beograd) < *Sava mahalasi* »savska mahala, četvrt«.

Lit.: *ARj* 10, 899. 14, 724. 749. 728. 731. *Ribarić*, *SDZb* 9, 189. *Kretschmer*, *Mélanges Pedersen* 87. *Mayer* 1, 297. 2, 101–2.

sàvak m (Vuk) = *savak* (Kosmet) »1° jaz, jaruga, žlijeb (Slavonija), 2° mali rezervoar česme odakle se voda dijeli (Kosmet), 3° toponim«. [Od tur. *savak* »vodeno razvode«].

Lit.: *ARj* 14, 725. *Elezović 2*, 192. *Skok*, *Slávia* 15, 491. *Školjić** 551–52.

savan; m (Dalmacija, Pavlinović) »neka trava koja ima, kao simbulja, bobolj, žile poput krumpira«.

Lit.: *ARj* 14, 725.

savardak m (Martić, Hercegovina: stoku odagnale na planinske ljetne savardake) = *savrndak*, gen. -*aka* (Vuk, Hercegovina) »kupasta koliba, zeltartige Hütte«. Toponim u pl. *Savardaci* (Crna Gora).

Lit.: *ARj* 14, 725. 748.

savat m (Vuk) »staklo metalno, emajl« = *savat* (Kosmet) »naročit rad u srebru nalik na tula-srebro« = *safat* (Pjevanija crnogorska). Na -*li savathi* (Banja Luka, Mostar) »emajliran«, epitet uz *tabak* (v.), *lenger* (v.), *čelenska* (v.), odatle denominál na -*isati savatlēisati*, -*eisern* »savatom prevlačiti, emajlirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sivad* > tur. *savat* »dessins noirs sur l'argent«) iz terminologije filigranskog rada: arb. *savát* (Gege) »Schwärze«.

Lit.: *ARj* 14, 462. 726. *Elezović 2*, 192. *Skok*, *Slávia* 15, 491., br. 671. *Škaljii** 552.

savi (uz *svila*), indeklinabilni pridjev = *safi* (Kosmet, uz *zrno*, *maslo*) — *safi* (Banja Luka) = *safi* (Mostar, uz *budala*) »čist, suh«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *safi*) iz terminologije običnog života: bug. *safi* »netto«, arb. *safi* »rein«.

Lit.: *ARj* 14, 462. 728. *Elezović 2*, 204. *Skok*, *Slávia* 15, 489., br. 646. *Mladenov* 569. *GM* 376. *Školjić** 541.

sāvijest, gen. -*i* f, upotrebljavaju Vuk i Daničić, prema Budmaniju je iz ruskog jezika, a akcentat bi bio prema njegovu mišljenju *sāvijest*, u steslav. *stvēstb*, složenica je od prefiksa *st* > *sa* i *vēstb* »znanje« od *vēdēti* »znati« i u cijelosti prevedenica kao i istozačno lat. *conscientia* i njem. *Gewissen* od gr. συνείδησις. Pridjev na -*bn savjestan* i apstraktum na -*ost savjesnost*. Značajno je kako je jezik stvorio semantičku varijaciju time što je u prefiksu *sb* poluglas jednom zamijenjen *s a*, a drugi je put ispao u *svijest* »Bewusstsein«, pridjev na -*bn* > -*an* od sintagme *bez svijesti besvjes-*

tan, *besvjesna*, s apstraktumom *nesvijest*, *besvjesnost*. Denominali na -*iti osvijestiti se*, *onesvijestiti se*. Književno *savjest*.

Lit.: *ARj* 8, 91–4. 9, 3–4. 308–9. 14, 738–39. 17, 260–766.

saz¹ m (18. v., Visovac, Šulek) »oraščić lathyrus tuberosus«. Upor. rus. *sazan*. Odatle Šulekovi nazivi *sazanice* »calycanthinae, čaškovice«, *sazanike* »calycantheae«, *sazanik* »calycanthus«. Možda i *sazenica* f »parietaria officinalis«, *sainica* f (Orfelin) »trava agrimonias«.

Lit.: *ARj* 14, 750. 753.

sāz² m (Kosmet) »turski muzički instrument, prvobitno od trske«. Na -*li Sazjila* f, selo, srez nerodinski, u blizini su bare, odakle potok i dalje *Šitnica*, pritok Ibra kod Mitrovice. Upor. sinonim *Rogozno*. Balkanski turcizam (tur. *saz* »1° rogoz, 2° muzički instrument«) iz muzičke terminologije: rum. *saz*, bug. *saz*, *sazēč*, *sazlāk*, arb. *sas* -*zi* m pored *sāze* f.

Lit.: *ARj* 14, 756. *Elezović 2*, 194. *Tiktin* 1373. *Mladenov* 567. *GM* 380. *Škaljfi** 552.

sazno n (Vrančić) »puhor, favilla«.

Lit.: *ARj* 14, 757. *Putanec*, *čakavska rič* 2, 16.

scat, *sci* (Baška) = *scat* (*šč* u infinitivu prema *sci*, *Punat*, *Krk*, subjekt *krava*, *žena*) = *sali*, *ščim* (hrv.-kajk., varaždinska okolica, Međimurje, slov.) = (s prijetojem *ḥ* - *r*) *sicati* (prema Miklošiču hrv.), sveslav. i praslav. **sbk-*, bez paralele u baltičkoj grupi, »pišati, mokriti«. Suglasnik *c* mjesto *k* je kao u *micati* pored *mikati*. Na -*lo sac* m »mokraća, urin« = *saž* (Vrančić) = *seč* (hrv.-kajk.) = *sac* (slov.), steslav. *sbčb*. Na -*alo scalo* n »puzdra«. Na -*alina i* (Belostenec) »mokraća«, s pridjevom na -*ost scalinosi* »pun scaline«. Upor. slov. na-*ava scava* (slov.), *scāvka* »pišanje«. Ie. je korijen **seik-* koji se nalazi u sanskrtu *secate* (3. 1.) »polijeva«, *avesti haēk*, lat. *siat*, stvnjem. *sihan*, nvnjem. *seihen*, *sickern*; *ḥ* < *i* je niži prijetojni štēpen. Ovamo ide možda (*po*)*curāt*, *curam* (Punat, *Krk*, subjekt *muškarac*) »isto što scat za ženske i kravu«, tj. *sc + *ur* + *ati*.

Lit.: *ARj* 10, 899–900. 14, 424. 758. 763. 17, 509. *Miklošič* 336. *Isti*, *Lex*. 969. *Holub-Kopečný* 326. 327. 375. *Bruckner* 490. 545. *WP* 2, 466. *Boisacq** 370. *Matzenauer*, *LF* 19. *Pedersen*, *IF* 5, 61. *Solmsen*, *IF* 31, 469.

sëbar, gen. *-bra*, stsrp. *zebæ* (14. i 15. v.) == slov. *seber* = *sreber* i *sebar* (Belostenec, Habdelić, sa anticipacijom suglasnika iz drugog sloga), stcslav. *sebrz* = (s umetnutim m pred labijalom) *seber* (Reljković) »rusticus, kmet, Freibauer, gr. εὐτελής, u 14. i 15. v. stanovnici Srbije osim plemića i pripadnika klera (Jireček, Novaković)«, f *sebarica* (nepravilno) prema prezimenu u Dubrovniku 1348. *Boguša kći Mathaše Sebrica*. Nalazi se još u ruskom *sjabrĭ* »susjed«. Prema Vuku govori se u Dubrovniku *težak*. Pridjev na *-ov sebrov* (Dušanov zakonik); na *-ski sëbarski* (Bella) »ignobile, triviale, prost, neugladen« pokazuje isti semantički razvitak kao *rusticus* > fr. *rustre*, *villanus* > fr. *vilain*, njem. *Tölpel* od *Dörfŕer*. Apstrakti isto tako: *sebrost* = *sebroća* (Stulić) = *sebarstvo* (1520) »vilainie, prostota«. S tim razvitkom stoji možda u vezi i ime biljke »vermicularia, sedum«: *sebrica í* = (s nejasnim varijantama) *sebrizej* = *sobrijež* = *soberika* = *sobrica* — *zebrica* = *sëbrva*, *-ica* (Cavtat) »vrsta cvijeta«. Deminutiv na *-iĉ sebiĉi* (Mikalja, Bella). Na *-nják sebrnjak* (ogulinski kotar) »drug u oranju kroz cijelo ljeto« jedina je potvrda iz današnjeg narodnog govora. Varijanta s umetnutim *m Sëmber* m (Vuk) »čovjek iz *S'emberije* (dio zvoničke nahije)«, s pridjevom *sëmberski*. Upór. u brodskom kotaru brijeg *Sember*. Kako je riječ oznaka staleža, kulturna, posuđuje se. Arbanasi posudiše *seber* »Teilhaber am Vieh, Halbspanner, Genösse«, Rumunji *ùmbra* »Gemeinschaft«, na *-ie simbrie* »plaća, mazda«, na *-aš simbrias*, pridjev i imenica, »Söldner«, *a sã simbrãlui* »drugovati«, Madžari *cimbora* »1° (nekada) društvo, zadruga, 2° (danas) Genösse, drug«. Ngr. σέμπρος »colonus«. U lit. i lot. posuđeno iz ruskog jezika. Rus. *sjabrĭ* = *sjaber*, gen. *sjabrã* kao i posudnica arb. *seber*, rum. *sîmbrã*, madž. *cimbora* dokazuju da je e u *sebar* nastao iz palatalnog nazala e. To saznanje isključuje etimologijske vezanje sa ie. **sue-* > *se* (v.) kao *sloboda* (v.) < *svoboda*, što je apstraktno od prijevoja **suo-*, v. *svoj*. Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Joklu potječe od istočno-germ. *sem-bar »Halbzinsmann«, što Budmani s pravom otklanja. Prema Sobolevskom, Vaillant u Mladenoviću stoji u vezi s rus. *sem'já* »obitelj«, got. *haims* »village«, lot. *saimē*, lit. *šeima* »obitelj« < ie. *koim-ro. Prema Uhlenbecku i Schulzu u rodstvu je sa germ. *Sippe* < *sihja*, sanskr. *sabhã* »Versammlung der Dorfgemeinde«. Prema Šmitsu bila bi tursko-tatarskog ili mongolskog izvora. Prema J. M. Rozwadowskom identična je s

imenom naroda *Cimbri* itd., a prema Budimiru bila bi pelastička.

Lit.: ARj 14, 768. 779. 842. 15, 868-70. *Mažuranić* 1295. *Pleteršnik* 2, 560. Jireček, *Staat* 1, 69. *ASPh* 22, 211. *Miklošič* 289. 297. *ASPh* 11, 633. *WP* 2, 456. *Gombocz-Melich* 694. Novaković, *ASPh* 9, 521-522. Cancel, *RES* 1, 238. Mladenović, *III kongres* 3, 73. (cf. *JF* 18, 367. *IJb* 25, 227). Oštir, *Etnolog* 4, 1-29 (cf. *IJb* 16, 272). Ljapunov, *Festschrift Sobolevskij* 257. si. (cf. *IJb* 14, 275). Thumb, *IF* 14, 348. Johansson, *IF* 2, 6-7. Uhlenbeck, *PBB* 19, 327-333. (cf. *AnzIF* 5, 220). Schulze, *CZ* 42, 233 (cf. *Hirt, IF* 32, 301). Kalina, *ZSPH* 17, 342-350. Pedersen, *ANPh* 26, 377-379 (cf. *RSI* 4, 265). Rozwadowski, *SBORJAS* 101 (1929), str. 361. Joki, *Sbornik Miletića* 118-146. 659-666. (cf. *IJb* 19, 149. i Vaillant, *RES* 14, 89). *Tiktin* 1426. Šmits, *FBR* 7, 6-9 (cf. *IJb* 13, 373). *Bruckner*, *ZSPH* 4, 213. Solmsen, *JCZ* 37, 393. si. Vaillant, *Slávia* 11, 38-40. Budimir, *Rad* 309, 81-194. Isti, *AHID* 3-4, 181-211. *Vasmer* 2, 61-62.

Sebastijan = *Šebaštijan* = *Šëbastijan* = *Sebestijan* — (asimilacija e — a > a — a) *Sabaštijan* = (*stj* > *šć*) *Sabašan* (Poljica) = (ispuštanjem sloga *Se-*, *Se-*) *Baštijan* (1463), prezime *Baštijan* (Istra, ŽK), *Baštijančić*, *oaaUf baštijanec*, gen. *-nca* (Cres) = *baštijančić* »vinova loza crna grožđa«, *Sebastijanović* (Međumurje, 1592) = prema grčkom izgovoru *b > v* (upor. *Sutvara*) *Sevastijan* (15. v. — 17. v.) = *Sevestijan* m (1663, iguman u Peći). Upor. madž. *Sebestyen*. Od lat. *Sebastianus*, na *-ianus* od gr. σεβαστός »respectable, honoré, auguste«, stsrp. *sevastĭb* (14. v.), naslov velikaša, sudija; u stsrp. složenici *sevastokratorb* m u srednjovjekovnoj Srbiji i Bugarskoj »naslov velikih župana, vojnih zapovjednika« prema *sevastokratorica* »njegova žena«, pridjev *sevastokratorov*, poimeničen *sevastokratorović* »sin njegov«. Toponim *Sivastovice* (Prilep, lokalitet), *Sevastov Lug*. Upor. kod Kavanjina: *jesi l' sada već obašo, sevestajo Dioklecijane, Solinjane!* Neobično je njegov vokativ *sevestajo*. Od f *Sevastija* pridjev je *sevastinski* (1389-1399).

Lit.: ARj 1, 200. 14, 770. 878. 17, 518. *ZbNŽ* 41, 268. *Vasmer*, *GL* 130. *Cadastre* 103. 164. 179. 180.

sebenj, u vezi sa *da* (Klana, Istra), koncektivni veznik s korelatom *tantor* < tal. *tanto* < lat. *tantum* sa *-r* < *-že*; primjer: *sebenjda si bedast, tantor pametno govoriš*. Sintaktička posudnica od tal. *sebbène* < *si*, pojačano sa *bene*.

Lit.: ARj 14, 775. *REW*³ 7889..Prati 894.

sëbep m (Mostar) = *sebëp* (Kosmet) = *sevep* (Banja Luka) = *sebeb* = *sebët* (Kosmet) = *sëvet* (Mostar) »1° uzrok 2° (prijedlog s gen.) zbog, radi«. Na *-li sevëpli* (~ *ruké*), indeklinabilni pridjev. Na *-džija sevedžija* (Banja Luka) = *sevebdžija* (Kosmet) »uzročnik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sebeb* »1° konopac, 2° uzrok«; upor. za takav semantički razvitak tur. i perz. *uc-u* i perz. *ser-rište*, tur. *sebeb-i-ile* »à cause de«, t mjesto *b* nastalo je unakrštenjem s ar. *sebat* »Grund«): bug. *sebëb*, arb. *sebëf*, *sebët*, cine. *sibepe* f.

Lit.: ARj 14, 775. 879-880. *Elezović* 2, 212. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 687. *GM* 380. *Mladenov* 576. *Pascu* 2, 161., br. 938. *Deny* § 954, str. 1049. *škaljič** 552.

sebëtati, *sebëcem* impf. (Zore, južna Dalmacija ?) »krivudati tijelom u hodu«.

Lit.: ARj 14, 776.

sebi, ie., baltoslav.j sveslav. i praslav. dativ sing. *sebe*, naglašene refleksivne zamjenice bez nom. i bez razlikovanja roda i broja, prema kojem je kao praslav. inovacija obrazovan gen. sing. *sebe*. Dativ i genitiv *sebe* glase jednako u Kosmetu i ŽU. Instrumental sing. *sobom* sadrži prijetoj *o* od *seb-*. Praslav. korijeni *seb-*, *sob-* služe za dalje izvođenje. Od *seb-* pridjevi na *-ən* > *-an poseban, priseban, zaseban*; imenice na *-unjak*, gen. *-unjka sebanjak* m (stubička župa, Hrvatsko zagorje) »dio koji u zadrugi ima porodica za sebe, i koji ne pripada cijeloj kući« = na *-ujak osebuja*, gen. *-ujka* (ŽK); pridjev *osebujan*. Na *-ica sebica* f (Vuk) sa različitim značenjima: »1° bez prekida, 2° prvo kopanje vinograda, 3° vrsta lana, 4° vrsta rakije, 5° neuko žensko čeljade«, nastalo možda od priloga (*za*)*sebice* = *uzasebice*. Pridjev na *-ičan sebičan* »1° svakidašnji (košulja, nedjelja), 2° (Milićević, *ine-*) samoživ«, poimeničen na *-ost sebičnost* (*ne-*) »egoizam«, na *-nják sebičnjak* »egoist« = na *-iv nesebiv*, *-ost sebičast* (*ne-*) (Pavlinović), denominal *sebičiti*, *-im* »prvi put kopati vinograd«. Složenice *sebirad* m i pridjev (Lika) »koji želi da sve njemu služi«, proširen na *-ən* > *-an sebiradan* (Pavlinović), apstraktno *sebiradost*; *sebëznao*, f *sebëznala* (Vuk, Šumadija) »ohol«; *sebeljublje* n »egoizam«; *svesebica* »egoizam«, pridjev *sveseban* (Promina, Dalmacija); toponim *Sebevanje* (selo preko Morave na protivnoj strani od *Vranje*), upor. u Grčkoj Ἀνασελίτζα »Selce na protivnoj strani«, u Italiji *Capri* i *Anticapri*. Prilog (*sâki*) *zôsebi* (ŽK), *izâsebice* (18. v.). Rumunji posudiše *o sebe* > s lat. prijedlogom *deosebi*, odatle glagol *a deosebi*

»razlikovati se«, pridjev *deosebit*. Prijetoj *sob-* s prefiksom *o-* *osoba* f »persona«; pridjev *osoban*, poimeničen na *-ost osobnost*; na *-it osobit*, *osobitost*, prilozi *osobno*, *osobito*; na *-enjâk osobenjak*, gen. *-aka* »Sonderling«. Upor. slov. *osobênik* »inquilino, advena«. Iz crkvenog je jezika *sobstvo* »Eigenart, Wesen«, pridjev *sopstven* »vlastit«, poimeničen *sopstvenik* »vlasnik«. S prefiksom *po-* *posoba* f »1° samostalnost, 2° republika (država poljička), 3° seoska organizacija, 4° globa u seoskoj organizaciji, 5° svojstvo (upor. stcslav. pridjev *sobb* »Eigenart, Charakter)«. Deminutiv na *-e posopče*, gen. *-eta* (Kosmet) od *pôsobak*, gen. *-pka* (Vuk) = *pôsobac*, gen. *-pca* m prema f na *-ica pôsobica* (Vuk) »jedno od muške ili ženske djece rođeno jedno za drugim«. Upor. *posoblje* »pomoć«, *posobnik* »pomoćnik«, stcslav. *osobb* »auseinander«, *posobb* »nacheinander«. Arbanasi posudiše *mbošë* »getrennt, besonders«. Pridjev sa dva prefiksa *s-*, *po-* *sposoban* (*ne-*) »podoban, vješt«, poimeničen na *-jak nesposobnjak* (Pavlinović), *sposobnost* (*ne-*), semantički ide zajedno sa *posoba* »auxilium«. Prilozi: *izdsob* (Dubrovnik), *naosob*, *izasobice* (18. v., Dubrovnik), *zâsobice* »nacheinander«, *posoba* (Baraković). Nenaglašeni (enklitični) su oblici *si* (dativ, hrv.-kajk.), *se*. Odatle su samo priloške složenice: *ponose* (Vetranie) = *naponasë* = *napose* (18. v., Perast), *nose* »natrag«, *naposam*, *naposamce*, pridjev *naposân*, *pred se* > *preče* (hrv.-kajk., Dubašnica, Krk) »statim, valde«. Upor. slov. *trecej*. Samoglasnik *-i* u *sebi* stoji mjesto jata u stcslav. *sebe* = *sebje* kod naših starih pisaca. Instrumental *sobom* je hrv.-srp. analogija prema deklinaciji *o* mjesto stcslav. *soboje*, polj. *sobe* i rus. *soboju*; *e* u *se* nastao je iz palatalnog nazala *š*, stcslav. *ši*, polj. *się*, rus. *šja*. U baltičkoj grupi paralela je potpuna samo za praslav. *sebe*, stsrp. *sebbei*, tako i u lat. *sibi*, pelignički *šefei*, oskički *sifei*. Gen. je u lit. *save* i odatle dativ *savez*. U tim je oblicima ie. *se, koje je pokrala od **sue-*, prošireno nastavkom *-bhos* (upor. gr. posesivno σφός i glede sufiksa još oskički *esuf*, lit. *es-y-ba*, *es-a-ba* »Existenz« i praslav. sufiks *-ba*): *se-bho-s »eigene Art habend, eigen«, čemu je dodan nastavak ie. *-oi* > *-ě* za dativ. Za genitiv i akuzativ *sebe* nemá paralela u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Praslav. *se* slaže se s oskičkim *siom*. Potpuni ie. korijen *sue : **suo-* v. u *svekrva*, *svoj*, *sloboda*, *svat*, *svasi*, *svak* pored *sestra* (v.), *posjet* (v.).

Lit.: ARj 4, 120. 7, 474. 507. 510. 605. 8, 63. 14, 770-79. *Elezović* 2, 110. Perković,

NJ 7, 233–235. Miklósiť 331–332. Holub-Kopečný 327–328. Bruckner 488. Mladenov 576. Trautmann 251–252. WP 2, 455. Gruber, JP 12, 187–198. Rarnovs, ĞSJK 7, 170. si. (cf. IJb 14, 291). Dolenc, CZN 24, 90–94. (cf. /Je 15, 311). Tiktin 521. Curtius, KZ 4, 236–237. Sobolevski, ĀFJ/71, 449. (cf. IJb 3, 158). GM 266. Boisacq³ 208. 928.

secovati se, -w/ew (subjekt *štagalj*, Varoš kod Broda, Slavonija) = *secati se* (Krašić) »1° sleći se, 2° taložiti se« = *secovati* (objekt *što*, na *nešto*, npr. na koju kartu, u igri karata, općenito u hrvatskim gradovima) = *secati* »postavljati«. Od njem. *setzen*.

Lit.: ARj 14, 780.

sedam (Vuk) = *seam* (dalmatinski pisci; glede ispuštanja upor. *dest* < *deset*), ie., sveslav. i praslav. *sedmo*, brojna imenica (danas indeklinabilna), »septem (s kojim je u prarodstvu)«; *a* je umetak koji uklanja grupu *dm*. Deklinira se u hrv.-kajk. i čakavskom (*sedmim ljudem*, ŽK). Određeni je pridjev redni brojnik *sednu* (14. v., Vuk, Kosmet) = *sedmi* (ŽK), koji se poimeničuje: *sedmá*, gen. -^{*} *f* (Istra) »septennium«, na -*ače sedmáče*, gen. -*ta n* »nedonošče, koje je bilo u utrobi 7 mjeseci«, na -*kinja sedmakinja* »djevojka od 7 godina«, na -*ák sedmak*, gen. -*aha* prema *f* na -*kinja sedmakinja* »1° sve što može sadržati broj sedam, životinja od 7 godina, novac, vinska mjera, itd., 2° prezime«, na -*ica sedmica f* »1° broj sedam, 2° tjeđan (u ovom značenju prevedenica od gr. *hebdomas* = rom. *septimand*), nedjelja (sinegdoha)«, s pridjevom na -*bn sedmičan*; na -*ina sedmina* (Vuk) »sedmi dan čega« = *sedmina* (Kosmet) »sedmorica« = *sedmlnja* (ŽK) »pomen na sedmi dan od smrti nekoga (upravo poimeničen pridjev u ž. r. od *sedmina*)«. Pridjevi na -*er*, -*or*: *sedmeři* (ŽK), *sedmor*, poimeničen u sr. r. *sedmoro* — *sedmero* (ŽK), na -*ica sedmorica* = *sedmerica* (ŽK) »čega sedam na broju«, na -*ka sedmorka* »bačva od 7 hl«. Složenice: pridjevi *sedmerostruk*, *sedmogub*, *sedmokrak*, *sedmogođišnji*, *sedmoglav*; *sedmolist* »biljka aegopodium podagrana«. Prilog *sedamkrat* (*krat* je gen. pl.). Složeni brojevi: stcslav. *sedmo na desete* > *sedamnadest* pored *sedamnadeste* (Vrančić), *sedamnadest* (Jambrešić), *sedamnaesti*, -*te* = *sedamnjst* (ŽK) = *sedamnes(t)* = *sedamnajest*, pridjevi na -*i sedamni(a~)estí*, na -*er*, -*or*, poimeničenje na -*orica*, -*ica*, -*ina*, -*ák*; *sedamnešan*, *i -ána* (Srbija) »koji ima čega 17 na broju«. Rumunji prevedoše *șapte spre zece* < *septem super decern*, isto tako *sedamdeset*

(*deset* je gen. pl.) pridjev *sedamdeseti* (Vuk), *sedam sto* pored *stotina* = *stotín* (15–16. v., ŽK), pridjev *sedamstoti*, *sedam hiljada* (*tisuća*), *sedamhiljaduti*, s pridjevskim izvedenicama na -*bn* > -*an* poimeničen *sedamdesetnica*, prevedenica od *septuagesima*, na -*ák*, -*er*, -*or*, -*orica*, -*ina*. Prilozi *sedamsatiš*, *sedmoč* »sedam puta« = *sedmič*. I tu konstrukciju prevedoše Rumunji *ıapte zeci*. Kćd ovog brojnika nema balto-slavenskog jedinstva. U lit. *septyni*, lot. *septini* očuvano je ie. *septm = gr. επτά, novo-perz. *haftum*, koje je kao turcizam perzijskog podrijetla ušlo u Bosni u *hefta* »tjeđan, sedmica, nedjelja«. Praslav. *sedms* odgovara doduše stprus. *septmas*, lit. *sekmas*, ali to je pridjev kao lat. *septimus*, sanskr. *saptama*, ir. *sechtmad*. Grupa *dm* nalazi paralelu u gr. ἑβδομας < ie. pridjev *sebdmos. Glede praslav. gubitka» *b* u trosložnoj grupi *bdm* upor. krćko-rom. *misedma* < *media hebdomas*, koja je nastala disimilacijom dvaju labijala *b* — *m*. Praslav. je glavni brojnik prema tome poimeničen pridjev u m. r., ili apstraktum kao sanskr. *saptati* »Anzahl von 7« prema *sapta*.

Lit.: ARj 14, 781–786. Elezović 2, 214. Miklošić 289. Holub-Kopečný 329. Bruckner 488. Mladenov 577. Trautmann 257. WP 2, 487. Meillet, BSLP 29, 29–37. (cf. IJb 14, 15). Belić, JF 8, 279–281. Güntert, IF 21, 61. GM 415. Boisacq³ 211. 269–270.

sedan, gen. -*ana m* (Dalmacija, Visani, Šulek) »biljka apium graveolens«. [Od tal. *sedano* »isto«].

Lit.: ARj 14, 786. DEI 3438–39.

sèdef m (Vuk) = *sedef* (Kosmet) = *sedev* (18. v.) »Γ biserna školjka, 2° biljka rutva, -ica (Jagodina, Srbija)«. Pridjevi na -*bn* > -*an sedefan*, na -*ov sedefov*, na -*ast sedefast j sedevast*, na -*li sedefli* = *sedèpli* = *sedelfi* (Pjevanija crnogorska), indeklinabilni epitet uz *tambura*, *šargija*, *nanule*, *tron*, *kutija*, *tahta*; -*lija sedef lija f* (*puška*, *puce*, *sedlo*). Deminutiv na -*ič sedepiči* m pl. »vrsta ženskog nakita«. Na -*ica sedevica f* »leptir argyris aglaia«, na -*nica sedevnica* »školjka mytilus margaritifera«. Složenice: *sedefet m* »vrsta biljke, sinonim: rutvica (tur. -*ot* »trava«), *sedefičiċegi* (Kosmet) »džbunasta biljka 'koja ima kao plod bijele bobice«, *srmsedefli nolane* (*srma* »srebro«), *po nalunam sandufdefle* (= *sandul defle f* pl. »ženske našarane gaće«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadaf* > tur. *sedef*) iz terminologije nakita: rum. *sidef* =

sedef, pridjev na -*iu* < lat. -*ivus sidefiu*, bug. *sedef*, ngr. σιντέφι.

Lit.: ARj 14, 786–7. Elezović 2, 214. Mladenov 577. Tiktin 1422. Lokotsch 1750.

sèdlo, n pl. *sedla*, gen. *sedala* (Vuk) = *sedlo* (Cres) = (metateza) *seldo* (Risan), sveslav. i praslav. *seduo, »sella (s kojom riječi je u prarodstvu), samar, 2° Bergsattel«. Deminutivi na -*ce sedalce* = *sediac*, gen. -*ča* (Istra) = *sedaoce*, gen. -*četa* »školjka anomia ephippium, Sattelmuschel« = *sedoce* (narodna pjesma, *al* > *ao* > *o*), *sedošce*, (metateza) *sedloce* (Luka na Šipanu kod Dubrovnika), na dvostrukim sufixis -*čevce sedlašce*, na -*ič sedlić*, na -*ica sedlica* (Vuk) »puževa kućica«. Augmentativ na -*ina sedlina f*, toponim (u pl.). Pridjev na -*en sedlen*, određeno *sedleni* (*konj*), poimeničen na -*ica sedlenica f* »1° veliko sedlo, samar, 2° toponim«, na -*ik sedUnik*, gen. -*ika* (Vuk, Crna Gora, Bosna) »konj« = *sedlanih* (poimeničen part. perf. pas.). Na -*ište sed-Kšte n* (Pjevanija crnogorska). Na -*eš sedleš m* »ime jarcu«. Na -*bc* > -*ac sediac*, gen. -*aca m* (narodna pjesma) »jahač«. Na -*nica sedlōnica* (donja Podravina) < *sedlanice* »sprava na kojoj se vozi plug na njivu, rāulje, vlačūge, makāre«. Denominal na -*ati sedlati*, -*am impf.* (*o-*, *od-*, *ras-*) prema iterativu na -*va—sediativni*, -*sedlovom*, samo s prefiksima, (metateza) *osèdati*, -*ām*, na -*isati osèdlisan* (Vuk) »osedlan«. Praslav. je izvedenica na -*bio* ili -*šio* od praslav. korijena *sed-*. Lot. *sedli* > *segli m* pl. ide u ie. doba, kako se vidi iz got. *sittis*, gr. ἔλλα, lat. *sella* < ie. *sedla*. Riječ *sedlo* se u pogledu osnove razlikuje od praslav. *selo* »Grundstück > Bauernhof > Dorf«. Riječi *seldoce* < *sedalce* i *sedlonica* < *sedalnica* pokazuju unakrštanje primitivuma *sedlo* sa prvobitnom izvedenicom.

Lit.: ARj 9, 190–191. Hamm, Rad 275, 52. Tentor, JF 5, 209. Miklošić 289. Holub-Kopečný 328. Bruckner 491. Mladenov 577. WP 2, 485. Uhlenbeck, PBB 26, 307. IF 18, 438. Boisacq³ 244.

sedžde n (muslimanska narodna pjesma, objekt uz *učiniti*) = *sedžda f* (Bosna) »prikloň, sagibanje«. [Od tur. *secde* »rituelle Prosteration«].

Lit.: ARj 14, 802. Školjić⁵ 553.

sef m (Banja Luka, Mostar, uz *biti u računu*) »prevariti se«. Na -*luk sef luk m* (Bosna i Hercegovina) »zabuna«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sehiv* > tur. *sehiv*, tur. *sehivlik*).

Lit.: ARj 14, 799–800. Skok, Slavia 15, 491., br. 675. Školjić⁵ 553. 554.

sefa, gen. *sefāa m* (objekt uz *čini*, Kosmet) »uživanje, zabavljanje«, u Banjoj Luci samo u odzdravu *safā geldum* (v. *hoždeldurri*), koji odgovara našem *bolje našao*. Na -*li sefājlija m*, *f* (Kosmet) »dokon, koji uživa«. Glede anticipiranja suglasnika *j* upor. *novajlija*, *dugajlija*. Toponim *Sefāvija* (Peći, dio čaršije). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefa'* > tur. *sefa* »bezbrižnost«) iz terminologije običnog života: bug. *sefa* »zadovoljstvo«, arb. *sefa* »Ruhe, Lust«.

Lit.: ARj 14, 799. Elezović 2, 220. Skok, Slavia 15, 483., br. 560. GM 380. Mladenov 579.

sèfer pored *sefēr*, gen. -*era m* (Kosmet, objekt uz glagole *objaviti*, *krenuti na sefer*) »put, red (npr. *ovaj sefēr* »ovaj put«). Slōženica *sefer-tās*. Prezimena (muslimanska): *Seferagić*, *Seferović*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefer* > tur. *sefer* »putovanje, rat«, tur. *sefer tası* »Essmenage, Schüsselkorb«) iz terminologije običnog života: rum. *sefertas* (Munteniya), bug. *sefer*, arb. *sefer* »Feldzug, Krieg«, ngr. σεφέρι.

Lit.: ARj 14, 799–800. Elezović 2, 220. Mladenov 579. GM 380. Tiktin 1406.

sèfta f = *šefte*, gen. -*ta n* (Vuk; objekt uz *uliniti*, Kosmet) »prvi posao, pazar u jednom danu, prvi novac od prodaje, prvine«. Na -*dijja seftedžija m* »prvi kupac«. U Kosmetu: *ajerlija sefte* »sretno neka je prva prodac«. Denominal na -*isati*, -*leisati*, -*šem sefteisati* = *sefteleisati* = *seftellast* (Kosmet) »početni prodavati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *istiftah* > tur. *siftah*, *siftahlamak*) iz trgovačke terminologije: rum. *safta* = *sefteá*, bug. *šefte n*, *seftos(v)am*, ngr. ó σεφτές.

Lit.: ARj 14, 799–800. Elezović 1, 7. 2, 221. Mladenov 579. Tiktin 1352. Školjić⁵ 554.

sege (poriječje Drine; rod i broj nepoznat) »poluotok na rijeci«.

Lit.: ARj 14, 801.

segednjača f (Otok, Slavonija) = *segetnjača* (Nijemci, Slavonija) »vrsta jabuke«. Od imena madž. grada *Szeged* = *Segedin*.

Lit.: ARj 14, 801.

seget m (1531, Kozičić: *telo v seget padše nigdire nest obreteno*). [Značenje je »bara, baruština«; Kozičić piše o caru Deciju (+ 251) koji je zajedno s dijelom vojske, prema pričanju historičara, potonuo u baruštini za vrijeme

rata s Gotima (v. *Pauly-Wissowa* 29, 1273). V. *Siget* (v.). = *Seget*.

Lit.: *ARj* 14, 801. Kožičić, *Od žitija r. arhij.* 38, redak 10.

seġmenin pored *sejmenin* m (Vuk, -in je kao u *kasapin*, *Srbina*) = *sejmènin* (Kosmet) = (metateza) *senjem* (Bogišić, narodna pjesma) »vojnici, redov, žandar (Makedonija)«. Pridjev na -ski *sejmenski*. Kol. *segmema*. Glede izmjene g + j upór. *beg* prema *bej*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *segbân*) »psar, onaj koji se u otmenim kućama brine o lovačkim psima«, izvedenica od *säg* »pas«, > *saġman* > tur. *seymen* »vojnici u janjičarskoj organizaciji«, glede -ban upor. *čoban*, *baštovan*) iz turske vojne terminologije: rum. *seimean* — *seghan* = *sigman* = *sîmen* »pješač u turskoj vojsci i u rumunjskim kneževinama«, bug. *sei-men(in)* = *seġmen* »stražar«, arb. *seimen* »redov«, cine. *seimen* »sergent de ville«.

Lit.: *ARj* 14, 801. 804. 853. *Elezović* 2, 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1758. *Škaljic** 556.

sëgnuti se, *sëgnêm* pf. (14. v., Vuk), *sëgnuti*, *sëgnem*, s prefiksima *do-*, *po-* *dosegnuti*, *dosëgnêm*, *posegnuti*, prema primarnoj grupi *šëći* (bez prefiksa samo Martić, slov. *seif*) dobiva se *doseći*, *poseći*, *priseći*, *opseći* prema impf, *sëzati*, *sëzêm* (*do-*, *po-*), kod pisaca *dosëgati*, prema prijepovu *e* — *i* *sizati* (Marulić), pa *dosizati*, *opsizati*, *pozizati*, *prisizati*, -*zem*, *dosigati*, na -*va-* *dosegnjivati*, -*njujem* (ova dva impf, nisu ušla u saobraćajni govor), sveslav. i praslav. **sig-*, »pružiti ruku, die Hand ausstrecken«. Prefiksalsna složenica *prüeci se*, *prisëgnêm* (Hrvatska) (*za-*) = *prisëgnuti (se)* (Hrvatska) pf. prema impf, *prisezati*, *prisëzêm* (Hrvatska) dobila je značenje »zakleti se«. To značenje razvilo se iz osnovnoga »ispružiti ruku do zemlje«, kako se zaklinjalo kod poganskih Slavena. Ta je zakletva bila kristijanizirana pružanjem ruku do svetih knjiga, kod muslimana do Korana. Postverbalni *seg* m (Pavlinović) »pružanje«, *doseg* m, *prisëga f* (Stulić) »zakletva«, *poseg* m (1639) »zaposjednuće, posizanje«, *doseg*, *opseg*. Miklošič ima još kao hrv. (s oznakom »unsicher«, nema *ARj* ni Mažuranić) postverbalni *poseg* m »nuptiae« prema strus. *posagati*, -*am* (Domentijan) »udavati se«, *posagmitti*, *posazati*, što su crkvenoslavenske riječi i ukr. *posah* »dos«, brus. *posáh* »id.«, češ. *posah*, »id.«, to će biti druge etimologije. Na -*bn* + -*io*: stcslav. *всѣгнѣ*, polj. *sążeńi* = *sežanj*, gen. -*žnja* m (14. v.) = (asimilacija) *sežanj* = *žežanj* = *sežanj*, gen.

sežnja (Smokvica, Korčula) »mjera za dužinu od vrha srednjeg prsta desne ruke do vrha istog prsta lijeve; sinonimi: pas, koračaj, rastegljaj (Crna Gora)« = (zamjena sufiksa na -*jaj*) *sežaj* (Habelić, Vramec, Pergošić, hrv.-kajk). Tu mjeru posuđuje Rumunji: *stînjan* = *stinjen* »Klafter« < stcslav. *зезънъ* > bug. *stanzen*, s i od ukrštenja sa stcslav. *rostęsti*, -*tęp*. Upor. *a stînjeni* »1° mit der Klafter messen, 2° zaprijehiti«, *stînjanitâ* »biljka orlovi nokti, kozja krv, lonciera caprifolium«, od part. perf. pas. *szeżęnt* od *sbtęgnęti*. Od *sežanj* na -*jak sežnjak* (Pančić) »hvataljka kod kukaca«. Na -*vae segavae* (Belostenec) »koji upada u riječ«. U Lumbardi *dosēs* konjugira se u prezentu — prema *počet*, *počmen* i prema *nadu(t)* *se*, *nadmen*: *dōsmen*, *dōsmu*, part. perf. akt. *dōse*, *dosela*, *doselo*. Ie. korijen nije pouzdano utvrđen. Prema baltičkim usporednicama lit. *sęgti* »heften, schnallen«, lot. *segt*, s kojim se veže *šëći*, a lit. *sęksnis* sa *šë&nb*, bio bi ie. korijen **seg-*. Taj se nalazi još u sanskrtnu *sajāti* »hängt«, u kauzativu *sajjyati*, *saagal*, kao i u stperz. *han* »aufhängen«, gdje ima nazalni infiks kao i u slavinama (stcslav. *sjgnęti*, polj. *sięac*, *sięnać*, rus. *dosjači*). S istim nazalnim infiksom nalazi se još u stir. *sen-* »Fangnetz« i u nvnjem. *Senkel*. WP izlučuju praslav. *sig-* odatle i vežu ga sa sanskrtnom *saghnęti* »ist erwachsen«. Ako je tako, ie. bi korijen bio **seguh-*, nazalirano **sengyh-*.

Lit.: *ARj* 2, 667. 9, 124-26. 10, 891. 901. 902. 914. 12, 126-129. 14, 801. 802. 881-82. *Mažuranić* 1032. 1033. *VJ* 2, 220. *Kušar*, *NVj* 3, 335. *Miklošič* 287. 291. *Bruckner* 432. *KZ* 43, 317. 45, 318-320. 46, 234. *Matzenauer*, iF 13, 181. *Trautmann* 252. *WP* 2, 480. 483. *Mladenov* 615. *Brugmann*, iF 32, 320-321. *Güntert*, iF 30, 121. *Tiktin* 1498. *Jagić*, *ASPh* 31, 550. *Reichelt*, *WuS* 12, 112. *Vaillant*, *Slávia* 9, 495. *Mikkola*, iF 8, 302. *Vasmer*, 2, 413. 434.

segregacija f (1853, Hrvatska) »dioba zemljišta«. Od lat. *segregaġia*, gen. -*onis*, apstraktum na -*io* od *sęgregātus*, part. perf. od *segregare* (prefiks *se-* »bez« i *grex* »stado«).

Lit.: *ARj* 14, 802.

sëhir m = *sejir* = *sëir* (objekt uz *činiti*) = *seir* (Kosmet) »čudo, prizor«. Denominál na *šëriti* = *seiriti* (Kosmet) = *sëhiriti*, -*im* »promatrati, gledati od besposlice«, *siriti*, -*im* impf. (Vuk) »lijeno i polagan raditi«, *ošëriti* (narodna pjesma) »razgledati, pregledati«, *prošëriti* »pogledati (npr. po svijetu)«. Na -*džija seir-džija* m prema f *setrdžika* (Kosmet) »bes-

poslićar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (u kojem su se pomiješale dvije arapske riječi: *seir* »polazak na put, šetnja, teferičenje« i *sihir*, *sihir* »madija« > tur. *seer* »čudo«): rum., bug. *seir*, deminutiv *seirec*, arb. *sehir* »Unterhaltung«, cine. *sire* = *šitire* f »contemplation.«; *seir činiti* = cine. *fafire siire* prevedenica je od tur. *seir etmek*.

Lit.: *ARj* 9, 190. 12, 398. 14, 802. 804. 15. 55. *Elezović* 2, 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. *Skok*, *Slávia* 15, 491., br. 678. *Pascu* 2, 163., br. 957. *Škaljic** 555.

sehum m = *seum* (Bosna i Hercegovina) »dio«, na *sehumove* »od časa do časa«. [Od tur. *sehim* »Pfeil, Los« < ár. *sāhm*].

Lit.: *ARj* 14, 803. *Škaljic** 554.

sëiz m (Srbija, Bosna i Hercegovina) = *sëjis* — *sëiz* m (Kosmet) »1° momak koji služi u staji, koji pazi, timari konja, 2° konjušar, vojnički termin«. Složenica *seizbaša* m (narodna pjesma) »prvi konjušar«. Prezime *Seizović*. Kol. na -*lad sejiščad* f (muslimanska narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sais* »isto« od glagola *sosa* »vladati, biti na čelu« > tur. *seiz*) iz terminologije o konju: rum. *seiz* »Stallknecht bei den Türken«, bug. *seiz(in)*, arb. *sēs*, ngr. *σεῖς*. Složenica sa perz. *hana* »kuća« > *han*: *se(j)isàna* f (Vuk, Palmotić) = *sejsana* značajna je zbog semantičkog razvitka; po zakonu sinegdohe dobila je uz značenje »vodiči u mladinoj povorci na svadbi« (BiH) i značenje »továrni konj«, tj. »iz staje kojom upravlja seiz (= turski narodski *seyshane*)« = (zamjenom dvoglasa *ei* > *i*, *e*) *sisana* (narodna pjesma. Vuk, Boka) = *sëšana* (Gundulić) »isto« = *sëšana* (Blagojević) = (s metatezom *zh* > *fa*, *ks*) *sehsana* = *seksàna* f (17. v.) »jak krupan továrni konj, koji nosi kovčeg, sanduke za robu« = *sejksana* (narodna pjesma, Bogišić) »djevojačko ruho«. Na -*ka seisànka* f (apozicija uz *cesa*, Vuk) »kesa u kojoj ima svašta«. I ta je složenica balkanski turcizam iz iste terminologije: rum. *sacsand*, bug. *seksàna* pored *seisana* »konj natovaren robom«.

Lit.: *ARj* 14, 803.-809. *Elezović* 2, 214. *Tiktin* 1406. *GM* 382. *Mladenov* 577. *Lokotsch* 1777. *Škaljic** 555.

sejač m (Budinišćina, Hrvatska, hrv.-kajk.) = deminutiv *sejačec* (Budinišćina, Odra) = *sijai* m = *sijačec* (Križevci) »ševa, čančerka, alauda arvensis«. Naziv je nastao prema oponašanju, *šibanju* njezina glasa, koji se identificira iz oformljena govora sa *sijati* i imperativom *sij*

(Sošice). Taj se veže s objektom *luk* i tako nastaju nazivi *sijlukac* (Jasenovac) — *sijlukač* »columba oenas« = *seluk* (đurđevačka Podravina) = *siluk* = *pliluk* »columba oenas, Hohltaube«. Na isti će se način tumačiti i *sellino*. (Kavanjin) = *jejina* »sova« kao oponašanje njezina glasa.

Lit.: *ARj* 14, 909. 921. *Hirtz*, *Aves* 424. 426. 427. 428.

sejtarija m, f (Kosmet) »glupi august, klaun, čovjek koji se čudnovato obuča da društvo razveseli«. Na -*luk*: *sejtarilak* (Kosmet). Denominál na -*isati*: *sajtarislati*, -*šem* impf. »šaliti se, tjerati sprdnju«. Balkanski turcizam (tur. *soytan*): rum. *soitariu* = *suitaru* (Moldavija) »Hanswurst«, bug. *soitará*, *sojtarija*.

Lit.: *Elezović* 2, 194. 215. *Tiktin* 1455. *Mladenov* 598.

sekati, -*čëm* pored -*am* (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, objekt *barku*) = *sëkat* (Budva, Račišće) »izmetati vodu iz lade«, iterativ na -*iva- schivai* (Božava), *osekati*, -*am* pf. (Stulić; *iz-*, *pre-* Mljet) »ispljuscati vodu iz lade, exhaurire«; *pâlj služi za sekât barku* (Budva). Od sttal. *seccare*, *asseccare* < lat. denominál *assicare* od *siccus* (v. *sika*). Postverbalni *sek* m (Vrbnik, Žirje) »velika torba od mriže za sekati ribi iz gripa«. Ovamo ide na -*iti* od part. perf. akt. (*o*)*seka*, (*o*)*seka* od (*o*)*sekati*, *sekliti* pored *osekliti*, -*im* pf. »restar a secco, nasjesti, nasukati se (o ladi)«. Taj pomorski izraz u Crnoj Gori, daleko od mora, dobiva drugo, metaforičko značenje: *nasekali* (Riječka nahija, subjekt *potok*, objekt *pijesak*) »1° nasuti, 2° (refl.) nagaziti (na zlo, čovjeka, ili kakvo drugo zlo)«. Ta metafora u Pivi-Drobnjaku u *nasekali*, -*am* (objekt *drva*) znači »navaliti«. S prefiksom *po-*, *u-* *posekati*, -*am* pf. »ponijeti nešto teško«, *usekati se*, -*am* u istom kraju »porvati se«, gotovo je teško dovesti u semantičku vezu. Upor. u romanskim jezicima semantiku od prvobitnog pomorskog termina *adripare* > fr. *arriver* od *ripa*. Odavle i *sika* (Božava, Rab) = *seká* (Vetranie, Smokvica, Korčula, Budva, Paštrovići) »greben u moru«, opća je riječ na Jadranu od tal. *secca* < poimeničen lat. pridjev *siccus* »suh«. Arbanasi posuđuje *sike* »isto«. Ovamo ide na -*ada* < tal. -*ata* (upravo poimeničen part. perf. pas. od *seccare*) *šekada* (Cres, južna Istra) »oseka (v.), *kala* (Dobrota), *rekesa*, (prevedeno u Budvi) suša«. Unakrštanjem sa *šukati* i denominálom na -*ati* od *seka* — *sika* stvoren je *nasukati barku* (Dubrovnik, Prčanj) »eine Barke sitzen machen«.

Postoje još refleksi od apstraktuma na *-tas* *siccitas* »sušica, suva bolest (prevedenica), *jëtika* (ŽK), *tižika* > *tiška*« > stomb. *secca*, preko mlet., *sičija* (Dubrovnik, Perast, Benkovac, Bukovica) = (unakrštenjem sa *sušica*) *sučija* (Šibenik) = (asimilacijom í — č > č — č) *ci-cija* (Vuk, Grbalj), složenica *polusičija*. Pridjev na *-av* *sičijav* »sušičav«, poimeničen na *-bc* > *-äc* *sičijavac*, gen. *-avca* m prema f na *-ica* *sičijavica*, augmentativ na *-ina* *sičijavčina*. Denominal *sičijati*, *-am*, *-em* impf, »padati u sičiju«, *osičijati*, *osičijaviti* pf. (Hercegovina). Iz toponimije Jadrana ide ovamo *Sakatur* < *siccatorium*.

Lit.: ARj 2, 21, 9, 190, 191.7, 605, 10, 628, 11, 697, 14, 805-808, Vuković, SDZb 10, 393, 397, REW⁷ 727, DEI 328, Matzenauer, LF 19, 248, ZbNŽ 29, 214, Rešetar, ASPH 36, 544, Kušar, Rad 118, 23, Skok, Slav. 44.95.139, 232, REW⁸ 7894, 7896, 7897, GM 384.

sekavati, *-am* impf, na *-va-* (Račišće, Brač) = *sekirati* (*se*), *sekiram* impf. (Hrvatska, danas u Bosni i Hercegovini, Varoš, Slavonija, Srijem, Srbija) = (unakrštenjem sa *sjekira* > *sikira*) *sikirati* (Bosna, katolici) »dosadivati, ljutiti se, zadirivati«. Apstrakti na *-adja* < lat. *-atio* *sekiracija* f = na *-atura* *sekatúra* f. Od lat. > tal. *seccare* (u prasrodstvu sa *sječī*), preko njem. izgovora *sekieren*.

Lit.: ARj 14, 807, DEI 3436.

sekeruš m (1733) »vozar«. Od madž. *szekeres* (odlatle prezime *Sekereš*, Slavonija). Glede zamjene madž. sufiksa *-es* za radne imenice > *-uš* upor, *btuš* (v.). Kod Rumunja *sechiraș* »Fuhrmann«.

Lit.: ARj 14, 806, Tiktin 1405.

sekeš m (Vuk, pejorativ, pogrda) »stari lakouman čovjek«. Pomišlja se na madž. *szökés* »plav, plavokos (Matzenauer)« ili na turski *seki* »hod ponositi« ili *sikis* »stuprato«. Ne zadovoljava ni jedno ni drugo. Od madž. *szökés* možda je *sekuš* (Ludbreg) »riba cobitis taenia«.

Lit.: ARj 14, 806, 812, Matzenauer, LF 19, 248.

sekilarija m (*-ja* kao u *čefalija* dodan na novogrčki dočetak *-j*) — stcslav. *sakelarij* m (pravoslavni crkveni termin) »nadzornik manastira u eparhiji i odvjetnik pred građanskim vlastima«. Od srg. σακελλάριος, izvedenica na lat. *-orius* od gr. σακέλλα, rum. *săchelar*.

Lit.: ARj 14, 806, Miklošič, Lex. 818.

sekivaš m (Peteranci), jedan izolirani sinonim od mnogobrojnih naziva za pticu *futač*, *pupavac* u gimnazijskoj terminologiji, naučno »upupa epops«.

Lit.: ARj 14, 807, Hirtz, Aves 12-13, 426. Isti, NVj 7, 152.

seknuti, *sêkném* pf. (Vrančić, Belostenec, objekti *svijeću*, *nos*) »1° obrisati *nos*«; *seknutí*, *-m* »2° jako povući, 3° pustiti vodu, mokraču« (semantička varijacija s pomoću akcenta kao u *muka* prema *múka*) = *secati*, *-äm* impf. (Srbija) »vući koga za haljinu«; s prefiksom *u-* i *o-*: *useknuti*, *useknem* (Vuk, *svijeću*) pored *oseknuti*, *öseknem* »emungere« (upor. slov. *usekovanje* *nosa*) — *osekmti se* (ŽK) »isto« = (*zašto ne sff sekneš?* (Makedonija); *usekati se*, *useiëm* (Vuk) »emungere« prema impf, na *-ovati* *sekatavati*, *-ujem* (Muhli, hrv.-kajk.); (sa *c* mjesto *k* kao u *micati* za *mikati*, v.) *secati se*, *sêcäm* (Stulić, Ston) »bristati *nos*«. Na *-alo* *sekaló* n = na *-ač* *usekač*, gen. *-ača* »oruđe kojim se usekne svijeća, emunctorium«. Na *-avica* *secavica* (Stulić) »nahlada«. Zacijelo je od iste osnove *sêka* f (Gračani kraj Zagreba) = *sekáča* = *sekáča* »kornjača, rana agilis« od *seknuti*, *-em* (Hercegovina) »pustiti vodu, mokraču, pisnuti«, jer ta žaba štrčne mokraču iz sebe. Ovamo ide iz pomorske terminologije *oseknuti*, *-m* (Ston) = *oseknuti* (Vrgada), pf. prema impf, *osekati*, *-čem* (Stulić, Vetrane), sa *-aj* *osekaj* m prema *oseknivati se* (Voldi), u pomorskom izrazu *oseklo je more*, odatle postverbal *osek* m (Ston), *oseka* (Senj, Brač, Brusje, Hvar) = *oseka* (Šolta, Vrgada) = *osjeka* (pseudojekavizam tipa *kupjena*) »mariš recessus > rekasa (Dubrovnik)«, *biti na oseki* »in der Ebbe sein«, *česmata sêkna* (Makedonija) »voda u česmi prestat će da teče«. U tekstovima pisanim crkvenim, jezikom *iseknuti* »isušiti«. Ovamo ne idu *sekati* »aquam proliferare e navi« kao posuđenica iz tal. *seccare* < lat. *siccus* i *sika* »Untiefe« < tal. *secca*. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *e*: stcslav *sêknŕti* »fluere«, polj. *siąknąć*, *sączyc*, rus. *sĭaknutb* »tropfen, (u narječjima) versiechen«, češ. *sakati*, bug. *sakvam*. Glagol je sveslav. i praslav. s usporednicom u baltičkim jezicima: lit. *sekti*, *senku* (nazalni infiks u prezentu) »fallen, sich senken, niedrig werden (vom Wasser)«, lot. *sikt* »isto«, *seks* »plitak«. Ie. je korijen **sekn-* pored **senk-*, bez nazala u sanskrtu *a-sak-ra* »koji ne otiče«, gr. Ζοχето, njem. *seicht*.

Lit.: ARj 3, 858, 9, 201, 190, 14, 805-808, Jurišić, NVj 45, 176, Hraste, Rad 272, 13, JF 6, 182, 10, 17, Miklošič 227, 291, Holub-Kopecrŕl 326, Bruckner 483, Hirtz, Amph.

133, Mladenov 577, WP 2, 473, Trautmann 256-257, Lorentz, ASPH 18, 93, Bartholomae, IF 7, 94, 104, Osthoff, IF 27, 184, Holthausen, IF 25, 153, Boisacq⁷ 89-90, Pogodin, RFV 33, 328, si. (cf. AnzIF 7, 162), Skok, Rad 272, 8-15.

sekret m (Vetrane, Korčula, Lumbarda; primjer: *niman ja sekreta -prĭt/ tabori*) »1° tajna«, *sekret* m (Šušnjevo selo; čakavci, Ogulin) = *sekret*, gen. *-etä* (18. st., Požega, Vrbnik, Brod, ŽK) »2° zahod«. Prilog *sekreto* »tajno, potajno«. Od lat. *sēcrētus* > tal. *secreto* pored *segreto* (part. perf. od *secernere* »odijeliti«, prefiks *se-* i *cernere*). Odatle na *-orius* > *-ar* *sekretar*, *-ára* m (1527) = *sekretar* (Habdelić, Badrić) prema f *sekretarica* = *sekretarka* (u Srbiji ime igre) = (disimilacija *r — r* pored *e — e* > *a — e*) *sakletar*, gen. *-ara* (narodna pjesma), odatle prevedenica *tajnik*, *tajništvo*, *otajstvenik* (Kanižlićev prijevod, koji nije ušao u jezik). Učen apstraktum na *-io* *sekrecija* f (mokraće).

Lit.: ARj 14, 516, 808-809, 17/528.

sekser m = *zêkser* (Hrvatska i Slavonija, BiH) »austrijski srebrni novac od 6 pfeniga, kasnije 10 novčića (krajcara)«. Na *-as* *sekseraš* m (Bosna) »Art Packleinwand«. Od njem. izvedenice na *-er* < *-artus* *Sechser*, od *sechs* »šest«.

Lit.: ARj 14, 809.

seksi j a f (Bukovica: *ona seksija što prate mrča*) »ljudi što prate mrtvaca«.

Lit.: ARj 14, 809, ZbNŽ 19, 354.

seksus m »spol«, potpun latinizam *sexus*, gen. *-us* m »muški i ženski spol«. Pridjev na *-a/u* proširen na *-bn* > *-an* *seksualan*.

Lit.: ARj 14, 809.

Sekul m = *Sekule* (*-e* je vokativ mjesto nominativa), *Sékula*, junak narodnih pjesama, bugarštica, koji se inače zove *Sibinjanin Janko*, a historijski *Hunyadi János*, 1446, *Janko Sékula* je ban Slavonije: *ban*, *banovic*, *banovac Sékula*. Veže se i s prezimenom rumunjskog podrijetla *Sékula* *Drakulović* (v. *Drakula* < rum. *drac*, s članom *dracul* »zmaj«). Odatle je i lično ime (zacijelo je došlo u običaj iz narodnih pjesama): *Cerović Sékula*, još danas ima *Sékula* (Crna Gora). Iz ličnog imena nastadoše prezimena na *-ič* *Sekulić* (pravoslavno i katoličko prezime). Na *-ovu* *Sekulović*, čime se poimeničuje pridjev *Sekulov*. Postoji i ime i prezime sa *lj* mjesto / *Sekulja* (15-17. v.), kod Srba a

i u Vinodolu. Na *-iči* u pl. toponim je *Sekulići* (najzapadnije ŽU) »zadružno naselje porodice toga imena«. Pridjev na *-in* *Sekulin*, poimeničuje se na *-bc* u sing. i pl. *Sekulinac* (toponim). *Sékula* je isto što starije *Sekel* = *Sekelj*, ime plemića hrvatskih i štajerskih u 16. i 17. vijeku, od kojih je *Ivan Sekel* vojevao pod svojim ujakom *Sibinjanin Jankom*. Naziv *Sibinjanin* od erdeljskog grada *Sibinj* = rum. *Sibiu* = madž. *Nagy Szeben*, jasno kaže da je *Sekel* = *Sekelj* = *Sekela* isto što rum. *Săcuu*, pridjev *săcuesc* = madž. *székely* = njem. *Szekler*, lat. *Siculi*, koji su erdeljski Madžari, oaza među erdeljskim Rumunjima. *Sékula* je prema tome isto što *Sikulac*, Madžar iz tog plemena. Upoređenje sa *Drakula*, *Drakulić* kaže da je došlo u našu narodnu pjesmu rumunjskim posredovanjem. Madžarsko *Szék* dobilo je rum. član *Secul*, ili bolje, madžarsko *-ely* u *Székein* bilo je rumunjizirano tim članom. Dočetno *-a* u *Sékula* je kao u *Drakula*, od strum, *draculu*, *seculu. Taj je oblik naša jezična svijest identificirala s našim akuzativom imenice muškoga roda na *-a* i odatle stvorila nominativ na *-a*.

Lit.: ARj 14, 809-10, Tiktin 1351.

šekular, gen. *-ara* m (Vuk) »svjetovnjak«. Danas se ne govori. Pridjev na *-bsk* *sekularski* (svećenik). Od lat. pridjeva na *-arius* *odsaeculum*, *saecularis*.

Lit.: ARj 14, 811.

sekvèstrati, *-äm* (Dubrovnik) »1° zaplijeniti, staviti zabran, pinjurat (Korčula)«, 2° (metafora) *sekvèstralo nas vrijeme* »spriječilo nas vrijeme, te nismo stigli« = (*str* > *str*, tip *oštar*) *sekvèstrati* »isto«, *sekverati* (Jačke), na *-traff* *sekvèstrati*, *-kvesträräm* (Hrvatska). Latinizam, lat. denominal *sequestrare*, od pridjeva *sequester*, *-tra*, *-trum* ili *-tris*, *-e* (od *secus* sa sufiksom kao u *magister*, *minister*). Poimeničen u *sekvèstar*, gen. *-stra* m »zapljena« < lat. *sequestrum*, tal. *sequestro*.

Lit.: ARj 14, 812, 813.

selamor m (Bosna) »momak«. Usp. *saràhor*.

Lit.: ARj 14, 816.

sele (Vetrane, 17. st.), prilog »sada« = *seli* (Vodice, Istra) pored *sêlin* s deiksom *-n* (v.) »semper«, veže se obično s prijedlozima *do*, *od* i *po*: *dosele*, *ötle* = *ösele*, *od selu* (Dubrovnik, 14. v.); analogijom prema *dotle* > *dokle*, *dovle*, *dovle* gubi se *e* *došle* (Vuk), na zapadu *došli* (17. v., Dubrovnik); *doseli*, *odbseli napreda*

(1349) > *oceli* (1404). Mjesto dočelnog *-e*, *-i* pojavljuje se jekavski *-ije: doslije* (17. v., Vuk), što ipak ne dokazuje da je *-e, i* < : *sele* (*od-, do-*) (12–16. v.), jer je to *-ije* moglo nastati analogijom prema *prije*. Upor. *podija* prema *prija*. Zamjenjuje se prema *ovda, onda* sa *-a došla, od sela* (13. i 14. v., Dubrovnik) = s ispuštanjem (kao u *sad'*) *od selb* (Dubrovnik, 1304, 1395). Dodaju se deikse *-j, -k, -ka, -n* > *-m od selej-* (1387), *došlej, osiek, dosiek, dôsleka, dôslen, poslijem* = *poslim* prema *poklem*; *poslije* ima i superlativ *nāj-pāsle* = *najposleka* — *nājposlije* = *nājpoUje* (Vuk). Analogijom prema *slijediti*, prema *najzad* dobiva *i* prema *predi* i *-d poslijedi* (13. i 14. v.), *poslijed, najposlijed* (Crna Gora), s pridjevom *najposljednji*. Miklošič pozna kao hrv. *dosai* »hucusque«. Sveslav. i praslav. priloška složenica sadrži dva elementa: *se*, srednji rod demonstrativa za 1. l. (v. *saj*) i deiktičku česticu *-le* (v.).

Lit.: ARj 2, 673. 7, 375. 376. 8, 559. 673. 10, 934. 14, 819. Ribarić, SDZb 9, 189. Miklošič 297. Brugmann, IF 27, 236. Music, jfF 4, 153–165. Sobolevski, KfV 71, 451–452.

selëmbet m = *silëmbe*, gen. *-eta* n »konjski náprsnik lijepo iskićen« = *silëmbe*, gen. *-eta* (*Pjevanija crnogorska*) »kajiš na prsima jahaćeni konju«. [Od tur. *sinebend* < perz. *sine-bend* »veznik za prsa«].

Lit.: ARj 14, 820. 943. Škaljić* 557.

selemija f (Niš) »šareno tkanje za zavjese na prozorima« i u složenici *selemija-anterilak* m (takoder Niš, *-lak* = *-luk*, turski sufiks u nazivima za odijela kao u *tepeluk*) »starinska svilena materija za turskih vremena, od koje se pravila anterija (v.)«.

Lit.: ARj 14, 820.

seien m pored *selen*, gen. *-if* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Split, Prčanj, Poljica, narodna pjesma *selen kara duzel*), *selenq f* (Stulić), *sèlin* (15. v.)j stsrp. *selim* pored *selina*, slov. *ièlin*, gen. *-ina, zelena f* (Goriško, Toimin) »opih (v.), čereviz (Bosna, v.)«. Nalazi se još u stcslav., rum. *selina, teliñā*, u zapadnim gradovima običnije *celer* »apium graveolens«, tako i češ., polj. *seler*, rum. *țeler, seler* < njem. *Zeller*, mlet. *seleno*. Od gr. *σελίνον* »isto«.

Lit.: ARj 9, 55. 14, 820. 823. REW* 7794. Miklošič 290. Tiktin 1574. Vasmer, GL 130.

sëletak, gen. *-tka* m (Lika, Ősik, Krbava, gornja Krajina) = *selek* (Srbija, analogija prema gen. *tk > K*) »jednogodišnje jare kojemu se

u drugoj godini kaže dvize (v.), proljetošnje jare«. Deminutiv na *-iç seletić* = na *-çić* < *-bc + -iç seletić* m prema *f selečica, seleče*, gen. *-eta* n. Izvedenica je nastala od sintagme *se leto* »ovo ljeto«; *seletak* znači dakle »ovogodišnje jare«. Prezime *Seletković* (Vrpolje, Đakovština). Ta izvedenica postade balkanska pastirska riječ: arb. *shilek*, određeno *shilegu* = *shelegu premnishilege* = *shelege* »junges Lamm«. Budući da su Arbanasi u staroj srpskoj državi bili pastirski nomadi kao i Vlasi = Rumunji, njihov slavizam došao je u našu pastirsku terminologiju kao *stijeg* m (Vuk) »mlad ovan« prema *f šiljegvica* pored *šiljegbica* (v — b nejasno) »mlada ovca« (Poljički statut, Zakon lige ninske, *meso od šilegvice*), kôl. na *-je šiljež f*, u Livnu za mladu ovcu oko dvije godine *uljeze*, gen. *-eia*. Prezime na *-ovio Šiljegović*; bug. *šile*, deminutiv *silence*, s ispuštenim *-k* > *-g*, koje se pojavljuje u *šilegar* »pastir«. [Usp. i pod *šiljeg*].

Lit.: ARj 14, 819–21. 17, 593–95. Mažuranić 1298. 1425. Zore, Rad 115. Miklošič 339. Mladenov 693. GM 406. Škarić, NVj 15, 737. si. (cf. AnzIF 27, 146).

selo n (Vuk), sveslav. i praslav., »1° fundus, 2° Dorf« = *selo* n (Liburnija) »3° kuća (npr. Bakarčićovo selo), 4° (16. v.) naselje kmetovske vlastele (npr. 1598: Tomáša Budaka čelo selo jedno; na tom stoje dva seljara), sessio, 5° toponim (u sing. i pl., samo ili u vezi s toponomastičkim pridjevima)«. Pridjevi na *-ski seoski* (16. v.) = *selski* (Vuk) = *seljski*, poimeničen na *-ina seošina* (Vuk) »cijelo selo«, na *-bn* samo u toponimiji *Seona* = *Selna* (Krašić), poimeničen *Seonica*, vrlo star toponim, jer se nalazi i u Grčkoj, gdje nema Slavena možda već od 10. v. Σελωνίτζα. Upor. i *seonski*. Deminutivi na *-će* »selce (i toponim u sing. i pi.) = *seòce*, gen. *-četa* n = *sejace* n (Šibenik), s pridjevom *selački* (*gaj, brdo*), na *-jar seočar* (Sinj) »seljak«, na *-ina seočina* (Stupnik, Slavonija) »zemlja koja pripada selu kao cjelini«, pridjev *seočki; selištance* n, *selance, selašce* n, na *-asce* < *-bcšce*. Od sintagme *za selom zaselak* i *zaseoce*. Na *-ište selišće* = *selište* n »1° gdje je bilo nekada selo, 2° vrsta dobre zemlje (Vučitrn), 3° toponim (u sing. i pl.)«. Augmentativi na *-čina selčtna* (Kosmet), na *-ina selina* f (Riječka nahija, Crna Gora) »1° služi za seosku ispašu, 2° toponim«, na *-endra selendra* f. Kolektiv na *-ija selija f* »1° praedion (Pergošić), 2° toponim Novoselija (Banja Luka)«. Na *-janin seljanin* m prema *seljanka* f (14. v.) »suprotno od gradanin, päor, päur (u nekadanjoj Granici, stanov-

nik građanske Hrvatske), parasnik, sebar, ratar, muž, težak«; *Seljan* hrv.-kajk. prezime, odatle na *-bc seljanac* (Sinj, hrv.-kajk.), na *-ica seljančica* »vrsta kola«, pridjev *seljanski*, hipokoristik *seljika*. Sinonim na *-jak seljak*, gen. *-aka* m prema *f seljakinja* = *seljakuša* = *seljakača*, s pridjevom na *-ski seljački*, augmentativ *seljačina*, deminutiv *seljače* = *seljānče* (Kosmet), *selja(n)štya* (Kosmet) »(pejorativno-) seljaci«, hipokoristik *seljo* = *selja* (Vrančić); na *-ák* samo u antroponimiji *Selák*, gen. *-aka* (15. v.), odatle *Selaković*, u Bosni toponim *Selākova Kula*. Na *-bc* > hrv.-kajk. *-ec seleg*, gen. *-Ica* »1° kmet, 2° prezime, 3° seleg, apozicija uz *ptica* (npr. *drozđ, golub*)« izvedenica je od *seliti se*. Upor. još prezime *Novosele* pored *Novoselec*. Na *-bk seok* m prema *f seoka, seokinja* (Bella, Voltidi) = *seljkinja* (Sarajevo). Novu leksikologijsku porodicu stvaru glagol *seliti (se)*, *-lm* impf. (14. v., Vuk) (*do-, is-, na-, o-, ot-; pre-, raz-, sa-, u-*), koji nema semantičke veze sa *selo* i predstavlja možda prvobitno značenje osnove *sei-*; iterativ na *-va-* *-seljivati (se)*, *-seljujem, -seljavati se, -am*, samo s prefiksima; deminutiv na *-akati seljakati, seljakam* (Vuk) »više puta seliti se«. Apstrakti na *-ba, -idba: seòba* f = *selidba*. Postverbali *saselak*, gen. *-lka* (15. v., Rudnik, Srbija), *naselak*, gen. *-oka*. Na *-je naselje* n, *raselje*, na *-ica dšselica, naselica* m »čovjek koji se doseli, naseli«. Pridjevi *naselan, naseoski* (Vuk). Na *-janin naseljanin* (Vinkovci) prema *naseljanka*. Na *-bc naselec*, gen. *-oca* »seljak ratar«, pridjev na *-ski naselački*, izvedenica od sintagme (*koji živi*) na *selu, raselac*, gen. *-Ica* (Dalmacija) m prema *f rāselica* »koji se iseli«. Na *-telj naselitelj* (Stulić). Na *-ica, -ina, -ište, -bina: naselica* = *naselina* = *naselište* — *naseobina*. U stcslav. *selo* je značilo »σκηνή, σκήνωμα, προσεταιέον (u srp. prijevodu Hamartola)«, zatim u hrv.-srp. i slov. »Baugrund, Bauhütte, Ansiedelei, Wohnsitz > Dorf, Ortschaft«. Glagol *seliti (se)* znači pokrete koji se moraju izvršiti da dođe do onoga što znači *selo*. Prema tome *selo* ne potječe od *sedjeti* (v.). Zbog toga je riječ vrlo lako dobivala feudalno značenje »sessio, zemlja na kojoj sjedi vlasnik vlastelin i njegovi kmetovi«. Tako je i u Dušanovu zakoniku. Odgovara prema tome potpuno lat. *villa* u srednjem vijeku na Zapadu i kod nas u Dalmaciji. S tim se značenjem slažu hrv.-kajk. izvedenice *selec* »čovjek koji stoji na selu, imanju feudalnog gospodara«, odatle prezimena *Novosel* = *Novokmet, Novoselec* i kolektiv *selija*. Kasnije postaje *selo* naziv za ograđeno seosko naselje. Za

taj pojam služilo je stcslav. *vbsb*, gen. *vbsi*, koje se na zapadu dobro očuvalo *vas*, gen. *vaši*, ali je kasnije potisnuto u zaborav, kad je i *selo* dobilo značenje stalnog kmetovskog naselja. Prvobitno je to bilo pokretno naselje. Značilo je vlasništvo feudalnog gospodara, na kojem je on po svome nahođenju naseljavao kmetove. U češkom i poljskom jeziku došlo je do kontaminacije sa *sedēti: sedlák*, polj. *siedlce*. Miklošič je još držao da *selo* i *sedlo* potječu od praslav. korijena *sed-*. Danas se može tvrditi samo za *sedlo* da potječe od tog korijena, a za *selo* bolje je pretpostaviti ie. korijen *sel-*. Na to upućuju i baltičke usporednice: istočno-lit. *sala*, istočno-lot. *solā* »Dorf«. Tu je ie. prijevaj *sol-*, koji nije potvrđen u slavinama. Baltički se nazivi mogu upoređivati sa langob. *sala* f »Hof, Haus, Gebäude«, riječ koja je preko romanskoga postala internacionalna: *sala, salon*. S tim korijenom ide zacijelo i lat. *solum* »tlo«.

Lit.: ARj 2, 669. 3, 858–9. 7, 605–608. 8, 252–53. 673–74. 9, 191. 11, 697–98. 13, 81–82. 14, 655. 813–15. 816–41. 854–56. Elezović 2, 216. 217. Miklošič 289. Holub-Kopečný 328–329. Bruckner 491. WP 2, 503. Trautmann 248. Komból, NJ 6, 131–132. Hraste, NJ 6, 266–268. Strohal, NVj 36, 49. sl. Vaillant, RES 12, 234–235. 22, 17. Horák, ASPH 12, 299. Buga, RFV 67, 232. sl. (cf. RSI 6, 271). Solmsen, KZ 32, 286. Stokes, IF 12, 192.

selvija f (Vuk) = *selvija* (Kosmet) = *sè-vlija* = *sevlja* = *selva* (narodna pjesma) pored *seftija* (Crmnica, Crna Gora) »1° čempres, 2° (metafora) širit, vrpca, pantljike oko fesa«. Deminutiv *selvijica*. Indeklinabilni pridjev *selvi stas* (narodna pjesma), na *-asi sevljijast* »stasit«. Ovamo možda i *selvin* m (Boljevac, Srbija) »nekakav cvijet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serv* > tur. *selvi*) iz botaničke terminologije: bug. *selvija* pored *sevlja*, pridjevski toponim *Sevljivo*, arb. *selvi*, ngr. *σελβίσι*, cine, *serviŭ*, megl. *silvie*.

Lit.: ARj 14, 836. 881. Miletić, SDZb 9, 361. Elezović 2, 216. GM 381. Skok, Slávia 15, 492., br. 688. Škaljić* 558.

semenāři m (Dalla Costa, *i* < *ij*) = *seminarii* = danas *seminar* m »1° sveučilišni zavod, 2° (danas) vježbalište za izvjesna pitanja, 3° škola za katoličke svećenike«; *šimunarija* f (ŽK). Latinizam na *-arium* > tal. *-ario* > *-arij, -ar* od *semen*, gen. *-iniš, seminarium*. Prevedenica (calque) *sjemenište*. Na *-ist(a) seminarista* m.

Lit.: ARj 14, 842. 844.

semestar, gen. *-stra* m (1874) »polugodište«. Pridjev na lat. *-alis* proširen sa *-bn* > *-an* *semestralan* (*ispit, svjedodžba*). Latinizam poimničen pridjev u m *semestris* < *semenstris, složenica od *sex menses*, proširena starim sufiksom *r*.

Lit.: ARj 14, 843.

sëmsuz (Banja Luka) = *sënsuz* (Bosna), indeklinabilni prilog i pridjev (uz *biti*), »sebičan, neotesan, sam za se, čovjek koji odbija od sebe ljude«, obrazovan s pomoću turske postpozicije *-suz* »bez« (v.) i od tur. *semi* »slušanje«.

Lit.: ARj 14, 845. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 682. Školjić* 558.

sen m (Bar, Istra, Vrbnik, Punit: *gré va papricu*) »željezna motka oko koje se vrti gornji mlinski kamen«, *senj* m (Dalmacija, Pavlinović) »drži papricu (ide u mlinici kroz drvo, na kojem stoji grivna; oko senja je tulac)« = *sejën* ili *sen* (Malinska) »os, kod mlina, koja služi za dizanje i spuštanje, prema tome hoće li se finije ili prostije mljeti« = *sinj*, gen. *sinja* (Vuk, Otočac, Otok, Slavonija) »četverouglasto gvožđe, pruženo kroz vretenku u gradnji mlina suvarë ili vodence (na njemu stoji paprica)«.

Lit.: ARj 14, 845. 15, 43. Matzenauer, *LF* 19, 249. *ZbNZ* 2, 237.

sena f (Mikalja, Belostenec) »ljekovita trava cassia officinalis, za čišćenje«. Evropski arabizam, tal. *sëna, senna; senâmecija* f (Kosmet) je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sana^hmekki* > tur. *sena meai* »list od biljke sina«, upravo »biljka sana iz Mekke«): rum. *senemecine* = *sinimichie* »Sennesblätter«.

Lit.: ARj 14, 845. *Elezović* 2, 281. *REW*² 7815. *Tiktin* 1409. *Lokotsch* 1822.

senari m (Zlatarić) »šesterac«. Latinizam iz metričke terminologije, lat. *señorita* (se. *versus*) > tal. *senario* od lat. *sëni* (od *sex*) »što se sastoji od šest elemenata«.

Lit.: ARj 14, 846.

senàtur, gen. *-ura* m (Vuk) = (mlet. *t* > *d*) *senadur* (1400, *Žica otaca*) < tal. *senatore* < lat. *senator*, gen. *-oris* > *senator* m (Vuk), pridjev *senàtorov* (latinizam). Sa *e* > *i* *sinàtor* m (Vuk, preko Morave) »birov, zamjenik kneza, kmeta«, pridjevi *sinàtorov, sinàtörskî*, preko bizantskog. Na *-àtus* > *-at senat*, gen. *-àta* m (Vuk), pridjev *senatski*. Od lat. *senàtus*, od istog korijena od kojeg *sënex* »star(ac)«.

Lit.: ARj 14, 846. 15, 21.

senčati, *-am* pf. (Dubrovnik, Stulić, Zore, Parčić) »prepasti se, portarski curvo (per malatija)«. Postverbal *senča* f (Stulić) »horror«. To značenje nije potvrđeno u drugim romanskim jezicima. Dalmato-romanski leksički ostatak od 1.1. prez. *sentio; konsencati*, *-am* pf. (17. v., jedan Dubrovčanin) »pristati na što« < *consentia* (prefiks *con-*) prema *kameñmi, -im* (15. v., čakavci), koje je talijanizam prema infinitivu. Apstraktum od part. prez. na *-ia* lat. *sententia* > tal. *sentenza* > *setenca* (Hercegovina, Boka, Crna Gora, asimilacija *n - n* > *e - n*) »presuda« = *sentença* (Hektorović) = (latinizam) *sentencia* (1486, Senj) = *Sentencija* = (disimilicija *n - n* > *k - n*) *sektencija* (Srbija). Odatle denominai tal. *sentenziare* > *sentencijati* prema *sentencijavati, -jevati* (Vrbnik, 1639), *-jtoati* (1599, Vrbanski statut) »presuđivati«. Ovamo ide lat. *sensus*: tal. *senato, insensato* (*in-* negativni prefiks) > *inšëšan* »budalast«; lat. pridjev *sensitivus* > *sensitiv* (I. Držić, *strana sensitiva duše*) »čulan«, učen pridjev, danas proširen na *-bn* > *-an sensitiva*«.

Lit.: ARj 5, 273. 810. 847. 849. 14, 840. 847. 849. 850-851. 17, 535. 849 (s. v. *senso*). *REW*² 7824. 7822.

senef m (Vuk) »gorušica, slačica, muštarda«. Od srvnjem. *senef*, nvnjem. *Senf* < gr.-lat. *sināpi* n > (grecizam) *sinap* (15. v., stsrp., Vranje), pridjev *sinatav* (*zrno*). Od stvnjem. *senaf* > slov. *žënof* »isto. Upór. arb. *sinap* < ngr. *σινάπτι*.

Lit.: ARj 14, 847. 15, 21. *Pleteršnik* 2, 958. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW*² 7933. *GM* 385. Vasmer, *GL* 132.

senega f (1853, apotekarski termin) »biljka za lijekove« [prema lat. nazivu *polygala senega*. Biljka je američke provenijencije. Riječ je indijanska].

Lit.: ARj 14, 847. *Simonović* 367. *DEI* 3453.

senet m (Crna Gora, Boka, objekt uz učiniti u *učumatu*) = *sënet* pored *senët* m (Kosmet, objekt uz *potpisat, dat*) »priznanica, namira, š.krit, ričevuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sened* »uporište, tapija«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sínét* »Schein, Quittung«, bug. *senëj-éd* »zapis«, cine. *sinete f* »créance«.

Lit.: ARj 14, 848. *Elezović* 2, 218. *Tiktin* 1429. *Mladenov* 578. *Pascu* 2, 162., br. 950.

sënša¹ f (Smokvica, Korčula) = *sensa* (Kf.stav, 1490; Vrbnik, 1636) = *sënza* (istročakavski). Od mlet. *sensa*, istro-rom. *sënša, fuñ. sense* < lat. *ascensio* (*Christi in coelitim*) »Spasovdan,

Spasovo, Uzašašće«, tal. *ascënsa* > mlet. *assenza, ascensione, ascesa*. U Splitu već u 7—8. st. zabilježeno kao *ascensa*.

Lit.: ARj 14, 849. 851. Štrekelj, *DAW* 50, 58. *Ive* § 24. Matzenauer, *LF* 19, 250. *DEI* 315. 316. Kniewald, *Ephemerides liturgicae* 71, 414. Putanec, *Slovo* 13, 164.

sensa² f (Cres) »hebes«, u izrazu *onje na sensu* »smiješan čovjek«, učinjeno prema mlet. sintagmi *andaralla sensa, u* tal. preinačeno prema *insensato*.

Lit.: ARj 14, 849. Tentor, *ASPh* 30, 200.

sensal m = *senzal* m »posrednik, mešetar«, internacionalni trgovački talijanizam *sensale*, sa *en* > *an* kao u sttal. *sansale* > *sansal*, gen. *-ala* (Rab) = *sensā* (Božava). Od mlet. *sensër* je *sānsir*, gen. *-ira* (kotar Senj, Hrvatsko primorje). Balkanski je turcizam arapskog i perzijskog podrijetla *sansar* m (Sarajevo) = *samsar*, gen. *-āra* (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *šamšal* m (Popović) »isto«, odatle pridjev na *-bsk samsārskl* (*posao*), na *-ina samsārina* (Vuk) = *šamšalina* f (Popović) »plata posredniku«, denominal na *-iti samsārīti, samsārīm*, prema ar. *simsar* je *simsar* (Kosmet) »komisionár«, apstraktum na *-luk samsārħk* »posredništvo«, rum. *samsar, simațar, -esc, -ie, -lfc, samsari* »Makler«, bug. *samsar(in)* (*-in* kao u *kasapiri*). Tal. se riječ izvodila iz *censualis*, ali mletački oblici *sansër, sensër, sensaro* mogu se objasniti samo od ar. > tur. *simsar*, a to opet iz perzijske složenice *sāpsar*, od glagola *supardan* »povjeriti« i *sār* »glava« (v. *serasker*). Tal. *sensale* predstavlja prema tome latiniziranje u dočetu: zamjenu tur.-ar. *-ar* sa *-ale* < lat. *-alis*. U Sarajevu *sansar* = *samsar* znači »kuna« < tur. *sansar* »Marder«.

Lit.: ARj 14, 597. 616. 17, 461. *Elezović* 2, 225. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ĪD* 6, 119., *REW*² 1836. 7930 a. *Lokotsch* 1836. Skok, *Slávia* 15, 661. *Tiktin* 1359. *Mladenov* 568. Krček, *ASPh* 31, 627. Školjić¹ 549.

sent m (Vuk) »zavičaj, domaja, postojbina« = *semt* (Kosmet) »strana«. Prilog na *-imice* (muslimanska narodna pjesma) *sentimice na Široku Liku* »krajem, uz kraj, pravcem«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *semt* »strana, kraj« < ar. *samt* »Weg, Richtung«). Od ar. pl. *simut, sumut* potječu evropski termini *azimut, zenith* (protivno *nadir* < ar. *našir* »entgegengesetzt gelegen«). Ne zna se ide li ovamo kao denominal na *-ati sentati, -a* impf. (Bosna i Hercegovina, subjekt *semt*) »stajati na stražnjim nogama«.

Lit.: ARj 14, 849. 850. 851. *Elezović* 2, 218. *Lokotsch* 1818. Korsch, *ASPh* 9, 668. *ZbNZ* 1, 313. Škaljić¹ 524. 558.

sentina f (Rab) = *sentina* (Račišće, Dubrovnik, Vetrancie) = (*en* + *in* kao u *lincuo*) *shintina* (Perast) = (*en* > *an* kao u *lancuo*) *santino* (Punit, Hrvatsko primorje) »1° (brodski termin) dno kod čamca ili lađe, 2° (metafora) ološ«. S anticipacijom suglasnika *t* (prema *stiva*) *stentina* (Dubrovnik, Zore) »dno od broda, gdje se usmrđi voda«. Od lat. > tal. *sentina*. Oblici sa *an-, in-* mogu biti i dalmato-romanski.

Lit.: ARj 14, 851. 15, 38.

senj¹ m (Marin Držić) »1° znak u cimeru, 2° cimer (Lika, Otok, Slavonija)«. Od tal. *segno* < lat. *signum*. Upór. arb. *shenj* (*kalit, gomárít, Ulcinj*). Denominál na *-evati, -ujem senjevati* (Istra). S nejasnim promjenom *í* > *č* *činj* (Vuk, Crna Gora) »biljega (kamen ili drvo, u što se gada plojkom)«. Od tal. *segnare*, mlet.-tršč. *seggar, furl, seita* < lat. *signare: sinjät, -am* (Božava) = *sinjati, -am* (Poljica, Hrvatsko primorje), slov. *sënjat* (*za-*) (Notranjsko) »obilježavati, označivati«, *zasinñati* pf. (Vodice) »označiti«, *nasinjät, -ām* (ŽK) »uperiti puškom«. Na lat. *-alis: sinja*, gen. *-āla* m (Vodice, Božava) = *sinjäl*, gen. *-älä* (Rab; Dobrinj, 1633) = *sinjal*, gen. *-ala* (Dubašnica, Poljica, Hektorović, Istra) = *senjdl, pi. segnali* (Budva, ribarski termin) = *sënjäl* (Račišće) = *senjao*, gen. *-ala* (dubrovački pisci) = *sënjō*, gen. *-ala* (Mljet) »1° znak kod konfina (1395), 2° velika pluta kod mreža, vrša, da se zna gdje su, 3° (na pušci, Vrbnik) cilj«, slov. *senjäu* (Notranjsko) »znak, znamenje«. Upór. *sinjal* (*kod mreže, Ulcinj, ribar Arbanas*). Toponim *Vrsenjal* (Budva, pri zidinama) < *vrh senjala*. Sa w < gn: *senal* m (15—17. v., Mošćenice) »znak, obilježje međaša«, može biti iz dalmato-romanskoga sa zamjenom tal. sufiksa našim *-jaj: senjaj* m (Vuk, narodna pjesma) »cilj« (*uzeti na senjaj džeferdaru*) — (jekavizirano) *sjenjaj* (*gornji i donji, Crna Gora*) »isto što senjal na pušci, likšan, nišan donji i gornji, očník, puce, mušica«. Deminutiv na tal. *-etta: sineta* f (Stolić) »modrica«. Nije dovoljno potvrđeno. Zbog *gn* > *n* moglo bi potjecali iz dalmato-romanskoga. Iz dalm.-rom. je možda *samir* m ili *samira* f »pečat, zlamenje«, potvrđeno u *Zadarskom lektionárñu* samo u ák. pl.: *odrišiti samire njih* kao prijevod od *aperire signacule ejus* (*Otkrivenje Ivanovo* 5, 9), ako je od *signarium > stfr. *seignière* »dicker, fester Stoff aus Goldbrokat«. Elezović ima iz Kosmeta nedovoljno objašnjeno *sbmnarlja* f (Vučitrn) »kalajdzijiska sprava za šaranje«. Možda je rum.

semn < *signum*. Potreban bi bio točan opis toga alata. Lat. *signare* u crkvenom značenju došlo je preko stvnjem. *segan*, *segonon* > nvnjem. *segnen* > *zëgnjati* (ŽK), slov. *zegnali*. Nalazi se i u sjevernim slavinaama osim u ruskom jeziku.

Lit.: ARj 2, 37, 14, 562, 846, 852, 853, 15, 24, 44, 163, ZbNZ 19, 2, 159, Ribarić, SDZb 9, 190, VHZH 12, 117, Pletersnik 2, 955, Elezović 2, 205, Kušar, Rad 118, 24, Macan, ZbNZ 29, 211, Miklošič 407, Matzenauer, LF 20, 5, Štrekelj, DAW 50, 58, Sturm, ČSJK 6, 74, REW³ 7905, 7904a, 7908, Dea-nović, Ivšičev zb. 37–43.

Senj² m (15. v., Vuk), v *Senji* 1409, 1445, toponim, tal. *Segna*, njem. *Zengg* (prema hrv. izgovoru sa *s* > *č*), također n *Sénje* (epitet bijelo *Senje* na *Krajini*, narodna pjesma). Pseudojekavizam *Sijenje* n (narodna pjesma) zbog stiha *ka Sijenju*. Etnik na *-janin* *Sè-njanin* m (16. v., narodna pjesma; *Senjanin Ivo, Tadija*), *Sijenjani*. Znači također »dogat iz Senja«; u Jukićevoj pjesmi *Senjković Ivane*; prema f *Sènjanka djevojka*, *Sènjka* (Vuk), *Senkinja*, *Senkinjica* (istarske narodne pjesme). Upor. kod Vitezovića *Senjčica aliti djačka od senjskoga na mora junaštva učinjenoga*. Prezime *Senjanović*. Pridjev *senjski* (16. v., Vuk; u toponomastici *Senjska Draga, Rije-ka*) = *sijenski* (*junaci*). Oblici *Senje, Sijenje* kreacije su narodnih pjevača najčešće zbog deseterca. U narodnom govoru ti oblici nisu potvrđeni. Treba razlikovati *Senje* n u aleksinačkom i ćuprijiskom okrugu (Srbija) i blato u poljičkoj krajini kod Splita. Toponomastički toponim postoji još kao ime selu u motovunskom kotaru (Istra), kao ime zaselka u buzet-skom. Upor. i *Senske Reke* (južna Srbija, Poljanica). Teško je znati da li su to sve toponimi istog podrijetla. Primorski *Senj* je predslavenski i predrimski toponim, koji bi mogao biti u vezi s keltskim ili etruskim *Sena gallica* > *Sinigaglia* (Italija), *Sena* > *Siena*, pridjev *senese* (Toskana). Japodska ili liburnijska *Senia* potvrđena je veoma dobro kod Ptolomeja, Plinija, Tab. Peut., Itin. Ant. kao i na natpisima, etnik na *-ensis* *Senienses* na natpisima. Toliko je to bio važan grad u rimsko doba.

Lit.: ARj 14, 849, 852, 853, 854, 917, Krahe, GN 36, Mayer I, 299, 2, 103.

sep, indeklinabilni pridjev uz *bogatstvo* (Palikuća, Prokljanin, Dalmacija 1771), *sep lipa čer* (isti pisac), jedine potvrde. Od madž. *szép* »lijep«.

Lit.: ARj 14, 855, 858.

sèpet m. (Vuk, Bosna i Hercegovina, Srbija, Čilipi, Konavli, Korčula) = *sepèt* (Kosmet) = *sapet* (Crmnica) = (prijelaz u deklinaciju *-e*) *seye*, gen. *-eta* (Valpovo) »kotarica, košarica, košara, korpa, koš«. Na *-li* *sepelti* kao indeklinabilni pridjev *sepelti sanduk* --= *sandukli* *sepel* »kofer, kufer«. Deminutivi na *-U* *sepètić*, na *-ka* *sèpetka* = *sepètk*a (Kosmet). Augmentativ na *-etina* *sepètina* (Vuk). Na *-ar* *sepetar* m »koji pravi sepete«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sāpād* > tur. *sepet*): rum. *sipet* (Moldavija) = *sepet*, bug., arb. *sepel* m, *sepete* f, ngr. σεπέτι η. Ovamo neće ići iz *Žica otaca*, jedina potvrda: i *potegnu jedno* (mrtvo) *telo pod glavu sebi kako sepeto* (var. *sepito*), na drugom mjestu u istoj priči *blazinu od baturja*, za lat., *tan-quean plwnatium de scirpo*.

Lit.: ARj 14, 857, Elezović 2, 218, Miletić, SDZb 9, 266, GM 381, Lokotsch 1753, Starine 40, 209, 132, Školjić* 559.

sèpija f (Vuk) »kaca krznarska, ćurčijska« = *sèpija* f (Kosmet). Turcizam (tur. *sepi* »činjenje kože, štavljenje kože za postavu«, izvedenica na *-í* od *seplemak* »štaviti«). Glede turskih izvedenica na *-i* upor. *būsija*, *jàpija*, *jàzija*, *kapija*, *komšija*.

Lit.: ARj 14, 858, Elezović 2, 218, Matzenauer, LF 19, 250, Deny § 869, Školjić* 559.

septembar, gen. *-bra* (Dobretić: *septembra oliti rujna*) pored *september* — *septembar* (Crmnica), latinizam od lat. pridjeva *septem-ber*, od *septem*, obrazovanog s pomoću sufiksa *r*. Grecizam je stsrp. *sepbtembbrii* (1485), *-vrii* < srg. σεπτέμβριος. Zamjenom *pt* > *kt* odnosno ispuštanjem suglasnika *m*, oboje analogijom prema *oktobar: septembar*, gen. *-bra* (1349), *sekteber* (Vrbnik), *sektebar*, *sektebrije*, bez disimilacije *sektebar*, *sektebrij* (1393), *sektevar*, gen. *-vra* (1466), *sektevrije* (1406). Talijanizmi su (*pt* > *i*): *setëmbar* (17. v., dubrovački i dalmatinski pici, Rab, Cres), *setênbar* (Istra, Kastav), *šetembar*, *šetembar*, pridjev *šetembarski*, prema tal. *ottobre setebar* (Crna Gora). Poimeničen pridjev u ž. r. na *-anus* od *'septem* je lat. *septimana* > tal. *settimana*, mlet. *setemana* > *setemana* (Perast, Dobrota, Dubrovnik) = *šetemona* (Hvar, Brusje) = *šetimana* (Split) = *setimàna*, gen. *-ani* (Istra) »tjedan, (prevedenica) sedmica, héfta (Bosna)« = *setemán* (Crna Gora, Crnojevića Rijeka) »doba, vrijeme«. Nema primjera iz kojih bi se vidjelo to čudno značenje. Latinizam je *septimana nedilja* (15. v., Senjski

kaptol) kao i *predika u nedilju septuagežime* (Banovac), *nedjeljni dan od septuagežime* (Gučetić), prema tal. čitanju *nedjelja septuadežime* (Divković) »(prevedenica lat. pridjeva) sedamdesetnica«. Složenica *septemvir* m (Zagreb) »sudac stola sedmorice«, na *-alis* proširen na *-MI* > *-an septemviralan*, na *-at septemvirat*. Ovamo još lat. *septentrio*, gen. *-onis* > *septentrion* (Glavinić) »sjever, upravo zvijezde Sjeverni medvjed, koji ima sedam zvijezda«.

Lit.: ARj 14, 809, 858, 876, 877, REW³ 7830, 7832, 7833, Románsky 91, Matzenauer, LF 19, 251, Vasmer, GL 130.

sepurina f (18. v.: *uzmi oni sisaka štono se nadu na šepurini*) »vrsta ljekovite biljke«. Upor. obalski toponim *Sepurina* = *Sepurina* (Zadar) = *Šipurina* (Zlari, Prvić). Usp. *sepurina*.

Lit.: ARj 14, 858, 17, 541, Skok, Slav. 149.

serafim pored *-in* f (16. v.), m (15. v.) »1° šestokrili andeo«, hebrejski plural *serafim*, koji se upotrebljava kao sing, u lat. i gr., odatle tako i kod nas, upor. naš plural *serafini na nebesih* (Margitić), »2° muško ime (17. v.)«, prema f *Serafima* (15–18. v.) = *serafin*, pridjev *serafinski* pored *šerafinski*; prema hebrejskom singularu *seraf* (Glavinić) lat. *seraphicus* > *serafik*, *serafski* (16. v., Vetrane), *serabiti* m pl. (Kavanjin) na *-iti* < gr. -ίτης, »ordo seraphicus (= franjevački red)«, žensko ime *Serafa*, *Serafija*.

Lit.: ARj 14, 859.

serašcer m (Vuk, narodna pjesma) = *serašcer* pored *serašker* (Kosmet) = *seraskijer* (Ljubiša) = *seraskir* = *seraščil* (disimilacija *r — r > r — l*) = *serašćir* = (asimilacija *e — a > a — a*) *sarašcer* (narodna pjesma) = *sarasker* — *saraskjer* (Kavanjin) »1° glavni zapovjednik, 2° ministar vojni«. Balkanski turcizam (od perz. *sār* »glava« i ar. *'asker* < lat. *exercitus* »vojnici, vojska«) iz turske vojne terminologije: rum. *serascher*, *serascherpaš* »ministar vojni«. Upor. ostale složenice od perz. *sār* »glava« u prvom dijelu: *serbez*, *serdar*.

Lit.: ARj 14, 644, 860, Elezović 2, 219, Tiktin 1409, Školjić* 559.

serați, *-am* impf, (dubrovačka poslovice: *sera konja uz Brgat!*) »podržavati, zaustavljati«. Od tal. *serrare*. Odatle *serraculum* »zapor, Verschlüsse > tal. *serraglio*, istro-rom. *sarata*

»chiuso di rovi« > *sarāja* (istročakavski) »terra varus arboribus consita«, prošireno na *-evica saràjevica* »isto«. Na *-atorium senatorium* (od pridjeva *senatorius*) unakršteno sa *salire* *saliorium > mlet. *sašaor*, kao dalm.-rom. lek-sički ostatak *saljatūr*, gen. *-ura* (Dubrovnik) »ključanica, mandal, brava, saliscendi, krakun«, danas *sajatūr*, gen. *-ura* (Čilipi), *sala-dūr* (Muo, nalazi se izvan na vratima, skače i zatvara). Oblik sa / mjesto dubrovačkog *lj* može se tumačiti i disimilacijom *r — r > / — r* od *serratorium*. Od dalm.-rom. imenice *sajatur* stvoren je u Dubrovniku glagol *osàljati* = *osàjat* »otvoriti«, *zasàljati*, *zasàjat* (vrata) »zatvoriti, zakrakunati (Korčula)«. Glagol *ser-rare* značio je u lat. »piliti«, odatle lat. post-verbal *serra f* > *šara* pored *šara f* (Kosmet) »testera«, posuđenica iz cine. *sarà* »scie«, odatle *širuire* pored *nsirare* »piliti«, arb. *sharrè* f »pila«, *sharronj* »pilim«, sa turskim *-ci sharèchi* »koji pili«, u Ulcinju *sharra* (s članom) pored »pila, žaga« znači i »morska sika« (*ka rra ner sharra*). Odatle u južnoj Srbiji folklorni termin *šaronjanje* n »Schädeltrepanation«. Riječ *serra* u značenju »testera« pripada prema tome balkanskom latinitetu. Iz dalmato-romanskog potječe izvedenica od part. perf. *serrata* > sufiks *-iceus* > *saràtie* m (18. v., Kačić, Zore, Pavlinović) »jelova daska, upravo piljenica, žaganica (ŽK)«.

Lit.: ARj 2, 185, 14, 546, 644, 861, Budmani, Rad 65, 165, Elezović 2, 473, Zore, Rad 138, 65, Trojanović, Južna Srbija 1, 53–60, REW 7540, 7861, 7867, 7862, Pascu I, 165, br. 1513, GM 400, Štrekelj, DAW 50, 60.

serbati, *-jem* impf. (Vrbnik) »kao srkati, udisati zrak tako da se čuje šištanje, da se čuje glas s«. Odatle na *-alo serbalo* n (ibidem) za čovjeka koji tako govori; *posrbati* pf. (Krk, objekt *mleko*) »posrkati«. Domaća onomatopeja (upor. ruski i bugarski istoznačni glagol) unakrštila se s rom. *sorbire* < lat. *sorbère*. Odatle tal. deminutiv *-oio* < lat. *-ulus*: (*jaje u*) *sörbulu* (Dubrovnik, Cavtat) = (*u*) *šorbulu* (Korčula), odatle *sorbulano jaje* = *ušörbulano jaje* (Šibenik) »jaje na umak«. Unakrštenje ar. *šarbät* (v. *šerbet'*) i rom. onomatopeje nalazi se u tal. *sorbetto* > *sorbet* m (Rab) »ledovina«.

Lit.: ARj 11, 11, 14, 14, 861, 15, 925, REW> 8094, Prati 921.

serbes pored *serbez* (Vuk, BiH, Varoš, Brod, indeklinabilni pridjev uz *biti* i prilog uz glagol *ići*, *večerati* itd.) = *selbez* (Riječka

nabija. Crna Gora) = *serbez* pored *serbez* (Kosmet), s općim pridjevskim sufiksom *-an* i *-am* *serbesan* (Visoko), prilog *serbezno* = *srbezno* »slobodan, bez brige i straha«. Na *-luk*: *serbêz/bk* m (Kosmet) »sloboda, smjelost«. Denominal *osrbeziti se*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serbest*) iz terminologije običnog govora: bug. *serbez* i *serbest*.

Lit.: ARj 9, 249. 14, 861–62. 16, 187. Elezović 2, 219. NJ, n. s., 1, 155. ZbNZ 8, 200. Mladenov 578. Školjić² 559.

serčica f (Vrbnik) »biljka capsela bursa pastoris«.

Lit.: ARj 14, 862. ZbNZ 5, 70.

serdâr, gen. *-âra* m (Vuk, Srbija, Crna Gora, Hercegovina, južna Dalmacija, narodna pjesma) = *serdar* (Kosmet) = *srđar* (narodna pjesma) = *sardar* (Mrnavić) »1° poglavar, vojvoda, 2° nahijski starješina, 3° prezime (Lika, Krbava)« prema f *serdârica* »žena serdareva«. Pridjevi na *-ev*, *-ov* *serddrev*, *-ov* (Vuk), poimeničen na *-iĉ* *Serdarović* (prezime) = *Srdarović*, na *-ski* *serdârski* (Vuk). Na *-ija* *serdaria* f (Vuk) »1° područje njegove vlasti, 2° njegova služba«. Na *-stvo* *serdârstvo*. Augmentativ *serdârna* m. Složenica *ksrêrdar* (prvi dio *krk*, v.). Denominal na *-ovati* *serdarevati* / *-ovati* (Martić). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sâr* »glava« i *-dar* »koji ima« kao u *mühürdar*, *tefterdar*) iz turske vojne terminologije: rum. *serdar* i *sar-*, *sar-* m prema f *sedareasâ* »1° general, 2° naslov bojara«, *serdâresc*, *serdârie*, bug. *serdar*.

Lit.: ARj 14, 863. 15, 234. Elezović 2, 219. Skok, Slávia 15, 360., br. 433. Tiktin 1410. Mladenov 578. Školjić² 559.

serdedenčaga m = *serdendeĉ-aga* m »čast i dostojanstvo u turskoj vojsci i upravi«. Složeniča tipa *iĉaga*. [Od tur. *serdengēti aĝa*].

Lit.: ARj 14, 863. Školjić² 560.

serenak, gen. *-nka* m »trava satureia«.

Lit.: ARj 14, 864.

sèrgen m (Banja Luka) = *serden* (Mostar) »ormar u zidu s rezbarijama, služi za posteljenu, stalaža«. Balkanski turcizam (tur. *serken* »Gesims für Küchengeschirr«) iz terminologije namještaja: arb. *sergen*.

Lit.: ARj 14, 864. Skok, Slávia 15, 491., br. 683. GM 381. Školjić² 560.

sergija f »prostirka na kojoj se što broji« = *sergija* (Kosmet) »izložba«. Balkanski turcizam (*sergi* »boutique provisoire, exposition«, od *sermaK*) iz terminologije običnog života: bug. *sergija* f, arb. *sergî* f »capitello«. Glede sufiksa *-gi* upor. *burgija*, *biĉkija*, *ĉesagija*, *uzendije*, *šargija*, *vergija*.

Lit.: ARj 14, 864. 865. Elezović 2, 219. GM 381. Mladenov 578. Školjić² 560.

serhat m = (metateza) *sehrât* = *serai* (Vuk) = *serhad* »1° krajina, granica, graničari, krajišnici; (amplifikacija, narodna pjesma) *serat* i *krajina*, 2° (kao horonim) krajina između Bišća i Kladuše«. Na *-li*: *serhatlija* = *sehratlilija* m = *seratlilija* m, f (Vuk) »krajšnik prema krajiškinja«, (sa *ti* > *kl*) *seraklija* (narodna pjesma): *seraklije Turci* (pejorativno), *Sehradlije* pl. (mahala u gračanskom kotaru). Pridjev na *-ski* *serâtli(jin)ski* (Vuk, ~o *ruho*) »krajšnički«, na *-in* *serhâtln*. Deminutiv *serhatlinĉe*, gen. *-eta* n (Kosmet) »mladi serhatlija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serhad*, tur. *serhat* »Grenze«, *serhatli*) iz turske vojne terminologije: rum. *serhat*, *serhailiu* »turski vojnik na krajini, graničar«.

Lit.: ARj 14, 803. 860. 861. 865. Tiktin 1410. ŠkaljIP 569.

serma f (Zaplanje, Srbija) »reumatizam« = *sijërma* (Ston) »nekakva bolest u ramenu«.

Lit.: ARj 14, 866. 918.

sermaĉa f (Niski okrug, Srbija) »biljka convallaria verticillata, jasenak, pečatnik«.

Lit.: ARj 14, 866.

sèrmija f (Vuk, BiH) = *sermija* (Kosmet) »1° imovina, imanje (pokretno), prĉija, stoka (ovce, koze, goveda), kapital, 2° (metafora uvredljivog tona) laka roba, kurva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *sâr* »glava« + *maye* »imetak, bogatstvo« > »osnovni kapital«) iz turske trgovaĉke terminologije: rum. *sermaia* / *sir-* pored *sermiâ*, *sermeâ*, bug. *sermija*, deminutiv *sermijka*, arb. *sermajê* f, ĉine. *sirmae*, ngr. *σερμαγία*, *σερμαγέζ/σιρ-*, *σερμαγέζ*. U hrv.-srp. i bug. jeziku doĉetak *-aja* bio je izmijenjen prema ostalim brojnim turcizmima na *-ija*. Usp. pod *sergija*.

Lit.: ARj 14, 866. Elezović 2, 219. NJ 2, 47–50. Vuković, NJ 3, 22–26. Skok, Slaoia 15, 491., br. 684. Mladenov 579. Tiktin 1411. Pascu 2, 163., br. 960. Školjić² 560.

sermun m (17. v., I. Držić) = *sermon* (17. v.) »propovijed«. Latinizam: *sermo*, gen. *-onis* > tal. *sermone*.

Lit.: ARj 14, 866. REW⁸ 7853. DEI 3461.

sermušĉak m (Belostenec, veli da je dalmatinska rijeĉ) »šljuka, šnef, volić (Dubrovnik)«. Ne nalazi se kod Hirtza.

Lit.: ARj 14, 867.

serpentin m (1466, Dubrovnik, Kavanjin) »drugi kamen sa šarama kao u zmiĉe«. Od tal. *serpentino* (*pietra* ~<z>), poimeničen lat. pridjev m r. na *-irtus* od *serpens*, gen. *-tis*, u ž. r. *serpentina* »vatreno oružje u Dubrovniku«.

Lit.: ARj 14, 867. Dinić, Glas 161, 55–99. REW⁸ 7855. Prati 902.

serpillo m (Vladimiroviĉ, dalmatinski pisci 18. v.) »biljka popunac < pepolino«. Od tal. uĉenog *serpillo*, puĉkog *serpollo*, *sermollino* < lat. *serpullum*, *serpyllum* < gr. *ερπυλλος* (izvedenica od *έρπω* »penjem se«). Ovamo ide zamjenom doĉetka *-ullum* sa *-bc* > *-ac* *sřpâc* (ŽK) = slov. *sřpêc* »betonica officinalis« i arb. *snerpi*, kao i daim.-rom. toponomastik *Siròbulja* kod Splita.

Lit.: ARj 14, 867. Skok, ASPH 33, 370. Isti, AHID 1, 30. Pleteršnik 2, 564. REW³ 7860. Prati 903. IF 26, 1.

sèrsân, gen. *-âna* m (Vuk) = *sersam* (Slavonija) »konjska oprava, sedlo, uzda itd., orma«.

Lit.: ARj 14, 867.

sersem pored *sersem* (Kosmet, uz *ĉovek*), indeklinabilni pridjev, »ljut, prgav«. Na *-luk*: *sersemhk* m »prgavost, nabusitost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica jar »glava« i *sam*, koje Mladenov upoređuje sa sanskr. *ĉama* »šut, bez rogova« > tur. *sersem* »smuĉen, opojen, lud, nepametan, zaboravan«) iz terminologije običnog govora: bug. *sersem*, indeklinabilni pridjev, *sersemim* (imenica, s individualnim sufiksom *-in*).

Lit.: Elezović 2, 219. Mladenov 579. WP 1, 386.

sert (Banja Luka, Mostar, Kosmet), indeklinabilni pridjev (Kosmet, uz *duân*, *kamen*, *gvôjzê*), proširen na *-li* *senli* »ljut, tvrd, oduran, mrzak, antipatiĉan«. Balkanski turcizam (tur. *sert* »hart, raub, heftig« < možda perz. *serd* »hladan, neprijatan, neljubezan«) iz ter-

minologije običnog govora: bug. *sert*, arb. *sert*, glagol *seriliš* »reize«.

Lit.: ARj 14, 867–68. GM 381. Mladenov 579. Elezović 2, 220. Skok, Slávia 15, 492., br. 685. Školjić² 561.

sèrtme n (Srbija) = *sêrtme*, gen. *-eta* (Kosmet) = *serptnje* n (Zaplanje u Srbiji) »ribarska mreža za hvatanje riba, ostriga, saĉmarica«. Balkanski turcizam (tur. *sürümte*) iz ribarske terminologije: bug. *serime* n, deminutiv na *-ĉe* *sertmence*.

Lit.: ARj 14, 868. Elezović 2, 220. Mladenov 579. ZbNZ 5, 96.

servati, *-am* impf. (Ranjina, Bernardin, Sasin, dubrovaĉka poslovice) »dvoriti«. Od tal. < lat. *servare*. Na *-irau* *servirati*, *serviram* pf., impf, preko njem., iz fr. *servir*. S prefiksom lat. > tal. *con-*: *konservati*, *-âm* (17. v., zapadni krajevi) < tal. *conservare* prema *konservirati* / *konz-*, *-serviram* (Zagreb) < fr. *conserver*. Odatle postverbal *konserva* i (1853), danas običnije *konzerva* (Zagreb), usp. i *kuserba* (v.). Radna imenica *konservai* ūr, gen. *-ûra* < tal. *conservatore*, latinizam *konservator* j *kone-* (Zagreb). S prefiksom *re-* *rezervirati*, *-zêrviram* preko njem. iz fr. *rêserver*, isto sa *-isati* *rezêrvisati*, *-Sem*. Postverbal *rêserva* (Lika) = *reselba* (Otok, Slavonija, Vinkovci) = (disimilacija r — r > r — l') *rezêlba* (ŽK) »vojniĉki termin, (neologizam) priĉuva«, odatle na *-ist* *rezervist* m »priĉuvnik«. Particip prezenta lat. *serviens*, gen. *-tis* > tal. *sergente*, mlet. *serzente*, odatle prezime *Srzentić*, pleme paštiovsko. Od osnovne imenice *servus* »sluga« prezime *Šerbula* < rum. *ierbul* (*-ul* postpozitivni ĉlan) kao ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda kao leksiĉki ostatak dalm.-rom. *ziurum* »servitium« (kod Raĉkoga, Doc. 77: *ab servicio, scilicet ab illo quod vulgo ziurum dicitur*) ako je metateza mjesto *sirurum < lat. *servium i ako je *-er* > *-ir* kao u dalm.-rom. *mirculano* i *nantir* žal (Petar Crni) < lat. *manutergiale, od *manūtergium*.

Lit.: ARj 14, 868. REW³ 7872. 7873. 7874. 7876.

sesam m (latinizam) = *sisam (grecizam), pridjev *sisamov* (~o *maslo*, 14–15. v.) »vrsta soĉiva, leĉa«. Od lat. *sēsamum* < gr. *σήσαμων*, arb. *šišam*.

Lit.: ARj 14, 869. 15, 70. GM 385. Vasmer, GL 133. Prati 904.

sesija f (latinizam prema lat. nominativu *sessio*) = *sesion* m (17. v., učen talijanizam *sessione* prema lat. kosom padežu) = *sesiona* f (17. v.) »1° zasjedanje sabora, 2° posjed, zemljište«. Odatle pridjev na lat. *-edis*, proširen na *-bsk sesionahki*, poimeničen na *-bc* > *-ac sesionalac*, gen. *-Ica* m »osoba koja uživa sesiju zemljišta«. Lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *sessus*, od *sedere: sessio*, gen. *-oras*.

Lit.: ARJ 14, 869.

sestra f (Vuk, bug. *sestra*), *nesestra*, prema *brat nebrat*, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. termin krvnog srodstva, »soror (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-in sestrin* (Vuk) = *sestrin* (Kosmet, ŽK), poimeničen na *-bc* > *-ac sestrinac*, gen. *-nca* m (18. v.) »sin sestrin« prema f na *-ica sestrinica* »kći sestrina«, na *-stvo sestrinstvo*, proširen na *-ski sestrinski*. Upór. slov. *sinici* rus. *sestren(n)ica*. Hipokoristički *seka* f, s deminutivom *sekica* i pridjevom *sekin*; *sekina* f (Šapinovac), *sekuna* (Vuk, narodna pjesma) pored *sekina*; *sela* f (Vuk) = *sele* f (Vuk, 16—18. v.; u istarskoj narodnoj pjesmi indeklinabile), s pridjevom *selin*; *seja* (Konavli, narodna pjesma), *nesēja*, *seša* f (Vuk), s deminutivom *seška* (Vuk, Bačka). Deminutiv na *-ica sestrica* (Vuk), odatle augmentativ na *-ina sestričina* (Vuk, Kosmet) = *sestričinja* (Kosmet). Na *-an* (tip *Milan sestran* m (Istra) prema f *sestrana* (Istra) »sin, kći sestrina«. Na *-ica sestranice* (f pi.) i *bratimi* (Sinj) »članovi vjerskog udruženja«. Na *-enica sešternica* f »1° rođena sestra, 2° rodica, 3° termin u tkanju (metafora)«, *sestreničar* m »tehnički naziv u tkanju i samo tkanje«, *sestreničarčije* f pl. »vrsta košulje«. Na *-ič sestrić* »sestrin sin, nećak« prema f (koji je pridjevka izvedenica na *-bn* od deminutiva *sestrica*) *sestrična* »sestrinica« prema *sestričan*, gen. *-ina* m = *sestricu* m »nećak« prema f na *-ka sestrička*. Prema part. prezentu pas. *bratim, pobratim* tvori se *šeširima* f »žena koja je primljena u bratovštinu, među bratime«, *posestrima* (*vila*) pored *posestrina* (prema *pobratim, poočin*). Denominal na *-iti seštriti*, *-im* (*po-*) = *seštrimiti*, *-im* (*po-*) (Vuk). Baltičke se usporednice ne poklapaju fonetski ni morfološki sa slavinama u ovom terminu. Stprus. *swestro* pokazuje dođuše istu deklinaciju kao *sestra*, ali u korijenu ima *sue-* kao sanskr. *svasar-*, stir, *sitar*, got. *swistar*, nvnjem. *Schwester* i gr. *êop*, -dok se lit. *sesuô*, gen. *sesefs* deklinira Rao *dukters, moters* (upór. *kćeri* i *matert*), ali pokazuje u osnovi kao i slavine *se-* mjesto *sue-*. Lat. *soror*, pridjev *sobrlnus*, *consobrinus* (odatle

fr. *cousin*, koje postade internacionalna riječ i kod nas *kuzén* m prema f *kuzina*) pokazuju u osnovi prijevnoj **sue-*: **suo-*, Uzimlje se da je ie. termin za prvo koljeno srodstva složenica tipa bahuvrihi od refleksivnog korijena **se-*, **seue-* (v. *sebi*) i od glagolskog korijena **ser-* »pridružiti«, koji nije zastupljen u slavinama, nego u gr. *êípo* »pridruživati«, lat. *sero* (odatle *series*, internacionalna riječ *serija*), *sors* »sudbina«. Značenje te složenice bilo bi »sebi pridružen«. Prema Meilletu deklinacija *-a* za razliku od litavske paralelna je deklinaciji na *-o* od *bratrô*. Upór. paralelnu tvorbu u arb. *velia* »brat«, koje je prema uvjerljivom Joklovu tumačenju slična ie. bahuvrihi-složenica **sue-loudha*, u kojoj je drugi dio od arb. glagola *lenj* »rađam se, nastajem«. Sa *šeširima*, *posestrima* upor. rum. *surata* od *sor(a)* < lat. *soror*. Upor. još druge sveslav. izvedenice od *seue-* > *sv^* pod *svekar*, *svekrva*, *svat*, *svast*.

Lit.: ARJ 8, 63. *Pleteršnik* 2, 592. *Elezović* 2, 220. Budimir, *JF* 15, 160. Jagić, *ASPh* 3, 727. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 330. *Bruckner* 492. *Mladenov* 579. *Trautmann* 258. *WP* 2, 500. 534. Meillet, *JF* 2, 296. *Boisaaf* 261-262. *Strekelj*, *ASPh* 14, 528.

šesta (I) f (Dobretić) »jedan od kanoničkih sati (katolički crkveni termin), crkveni obred njezin«. Od tal. *sesta*, kllat. pridjev *sextus* »šesti«, poimeničen femininum prema *hora*.

(II) Značenja od *sextus* kao izrada za mjeru i alat. Od tal. *sesto* »misura, ordine« istog lat. podrijetla (postverbal je od *šestare* »aggiustare«, *asestare*) > *ses*, gen. *šesta* -(Dubrovnik) »urednost, skladnost«, protivno s negativnim prefiksom *nešes*, gen. *nesesta*, odatle pridjev na *-bn* > *-an šešan*, f *šešna* (Šibenik, t ispaio analogijom prema f *šestna*) »pristao«, prilog *šesno* (Korčula), *nešestan* (Poljica) »neuredan«, *nišestan* (Istra) »nevaljao« (*ni-* prema *nikakav*), s prefiksom *u-* *ušesan* pored *ušestan*, f *ušesna* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »pristojan, skladan«, apstraktum *šesnost* f, denominal *ušesniti* (Šibenik). Tal. prefiks *a-* u *asestare* zamijenjen je našim *u-*, *na-*, *po-*: *meštati*, *-am* (Perast, Dubrovnik), *našestati* pf. = *pošestati*, *-am, poušestati* »urediti, načiniti kako treba«. Pejorativizira se tal. imenica u m pl. *šesti*, gen. *šesta* (Dubrovnik) »djetinjarija«, *čini šeste* (Potomje) »razmeće se, pravi gluposti«.

(III) Tal. *sesto* u značenju »Zirkel« nalazi se u glagolu *Ustati, seštām* (Vuk) »šestarom izmjeriti«, *ošestati* (Vrbnik), *šesta* f (Marčana, Istra). Upor. arb. *sheste* »šestar«. Ispuštanjem s i

dodatkom našeg sufiksa *-ka* nastade *šetka* f (Stulić, *Zakon Lige ninske*) < **šestka*, odatle *ošetati*, *-am* »setkom naokolo izmjeriti dno bačve«. Naši nazivi za alat *Zirkel* sadrže možda domaće ili odomaćene sufikse *-ar* < *-arius* i *-ilo*: *šestar* m (Vuk) (*polu-*) »cirkel (u gradovima)«, odatle denominai *sestanti*, *šestārim* (*o-*) (Vuk) »šestarom izmjeriti«, slov. *šestar*, gen. *-rja* = *šesttlo* m (ŽK, Moslavina, Vodice, slov.) »isto«, denominai *ošestliti* (*korbačem*) »(metafora) udariti bičem«.

(IV) Lat. se pridjevka izvedenica *sextarius* »šesti dio (*modius* -a)« nalazi u nazivu za »posudu kojom se mjeri žito, tekućine« < mlet. *staro, star*, furl, *star*, tosk. *staiò* > u jadranskoj zoni *star*, gen. *stāra* (Vuk, Dubrovnik) ili *stara* (Perast, Prčanj, Budva, Lastva, Rab, Malinska, Cres, Senjski statut, Vodice, slov.), deminutiv *starle* (Buzet, Sovinjsko polje, slov.), *polūstarica* (Ston, Hercegovina), u dalmatinskim dokumentima *starius*. Taj je oblik nastao haplologijom. Može biti i dalmato-romanskog podrijetla. Dijelovi *stara* su *bukila* (v.) i *bagas*. Ista je lat. riječ došla preko njem., stvnjem. *schinari*, bav. *Sechtel* > *žetarka* (hrv.-kajk., Varaždin), slov. *šehtar*, upor. mađ. *zsejtár, zsajtar*.

Lit.: ARJ 7, 671. 8, 191. 9, 119. 140. 319. 10, 628. 629. 11, 79. 240. 14, 876. *Mažuranić* 1367. 1424. *Pleteršnik* 2, 567. 624. 955. *ASPh* 24, 233. 35, 348. Ribarić, *SDZb* 9, 193. 196. Rešetar, *Štok*. 293. Kušar, *Rad* 118, 24. Budmani, *Rad* 65, 162. *Miklošič* 338. 407. Jagić, *ASPh* 2, 397. Pintar, *ASPh* 36, 586-587. *GM* 402. *REW*² 7887. 7888. *Prati* 904. 936.

šestat pored *šestat* (čakavski, Istra) »često« = *set* (Jače) »isto«. Prema tome bi *šestat* nastalo od *set krāt* (v.), čime se ne objašnjava št mjesto *tkr*.

Lit.: ARJ 14, 876.

set f, upravo *setb* (18. v., Rajić; stsrp. 3 puta), »mreža, zamka«. Nalazi se u steslav., češ., polj., rus., u baltoslav. i praslav. Deminutivi na *-ca*: v *se'ču* (*Rogovske regule*, 15. v.) »zamka, klopka«; na *-ka*: *setke* ... *raspu se* (Kavanjin, Terzić). Augmentativ na *-ina* možda *setina* f (Prigorje) »duga trava od koje pastirice kite pletu, a pastiri kočije prave«. S prijevajem steslav. *siŭbce* n »konop, štrik« i možda *sita* f »juncus« (v.). Samoglasnik *ê* nastao je od dvoglasa, upor. lit. *saitas* »puto«, lot. *saite* »isto«. le. je korijen **sēi-*: **sī-* »vezati uže, remen«, lat. *saeta*, nvnjem. *Saite*.

Lit.: ARJ 14, 877. 15, 171-74. *Starine* 7, 88. *Miklošič* 295. 2. *Holub-Kopečný* 332.

Bruckner 488. *WP* 2, 463. Reichelt, *KZ* 39 51. Brugmann, №18,131.

setla f (narodna pjesma, Vuk) »ruho«. Lit.: ARJ 14, 877.

sevāp, gen. *-āpa* m (Vuk, BiH, bez razlike vjere, objekt *uz učiniti*) — *sevāp* (Kosmet) = *sevāb* (Bosna) »zadužbina, dobro djelo«. Na *-dzija sevapčija* m (Vuk, narodna pjesma). Denominal na *-iti osevapīt se* »steći zaslugu za dušu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sevab* > tur. *sevap* »nagrada koju Bog daje za dobro djelo«) iz oblasti islama: arb. *sevāp* »gutes Werk«.

Lit.: ARJ 14, 877-78. *Elezović* 2, 213. *GM* 381. *NJ* 2, 92. *Školjić** 561

sevdah, gen. *-aha* m = *sevdag* = *sevda*, gen. *-āa* (Kosmet) »ljubav, ljubavna čežnja, dobro raspoloženje«; na *-li*: *sevdal'ija* m, f (Kosmet) »vesele naravi čovjek, žena«, s individualnim sufiksom *-in sevdalin* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kojem muškarcu u kući« = *Sevdelin* (okrug knjaževački, Srbija) »muško ime«, *ptica sevdēlija* (Vuk, narodna pjesma), denominal na *-isati sevdalisati*, *-šem* »činiti sevdah«. Od pridjeva **sevdaljin*, koji nije potvrđen, izvedenica je na *-ka sevdalinka* (Bosna i Hercegovina) »ljubavna pjesma«. Na *-luk sevdāluk* (narodna pjesma) »ljubavna želja«, s denominalom na *-iti sevdalučiti*, *-im* impf, »gorjeli sevdahom«. Složenice: *kara sevda* (Kosmet) »ljubomor, ljubavna melanholija, merak«, v. *kara; sevdī-dul(a)* m, f, v. *dul, sevdī-seko, sevdī-srce* (narodna pjesma). Denominali na *-iti sevditi*, *-im* impf. (Vuk) »ljubiti, milovati« prema na *-isati sevdīsati*, *-šem* (koga) pf. »zaljubiti se«. Balkanski turcizam (tur. *sevmek* »ljubiti«, *sevdah* »zaljubljen«, *sevda* »ljubav«) iz osjećajne terminologije: rum. *sevda* (stariji jezik) »heftiges Verlangen, Begierde«, bug. *sevda, sevdica, sevdīgim* = *sevdīm* »moja draga (postpozicija -m) »moj«, upor. *džanum*, BiH), arb. *sevdalēž* »aimé«, cine. *sivdae î* »amour«, *sivdālā* = *sivdālē* »aimé, agréable«.

Lit.: ARJ 14, 878-79. *Elezović* 2, 213. Gesemann, *PPP* 21, 682-687. Korsch, *ASPh* 9, 668. Skok, *Slavia* 15, 492., br. 686. *ASPh* 35, 345, bilj 1. *Pascu* 2, 163., br. 964. 965. *GM* 382. *Mladenov* 576. *škalj*[^] 561-62.

sfolj m (Kosić, Dubrovnik?) = *sfoj* »morska riba lis(t), romb« = *švōlja* f (Senj) = *svoja* (Budva, Malinska) = *svola* »tanka i široka riba, oba pka s jedne strane, dobra za friganje.

solea vulgáris«. Od stmljet. *sfōgio* »foglio«, *sfoglio*, furi, *sfuei*, *sfoja* (Bologna i Rim), unakrstenje od *solea* (upór. tal. *sògliole!*) + *folium* > *foglio*.

Lit.: ARj 14, 883. 17, 920. REW* 8060. Prati 906. 917.

sforcin m (Muo) = *švorcin* = (*s* ispušten) *forcin* (Račišće) »tanki konop jako zavijen«. [Od sttal. *sforzino*].

Lit.: Skok, ZRPh 50, 525. Kahane, Terms 339. DEI 3479.

siba f (Hvar) »mlado žito na livadi«. Trebalo bi više potvrda s različitih strana. Možda je u vezi s gr. σίλιον, lat. *sirpe* »leserpidium«.

Lit.: ARj 14, 898. Boisacq* 865.

sibijan, gen. -*āna* m (Mostar) i *sibjan* »djeca, porodica«. Upór. prezime *Sibijanović* (Koprivnica). Turcizam arapskog podrijetla (< tur. *sibyan* < ar. *sabi* »dijete«, pl. *sibjan*). [Osp. i pod. *sabija*].

Lit.: ARj 14, 898-99. Školjić' 562-63.

sickati se, -*a* impf, (subjekt ribe kao *crvići bez vode*) »praćakati se«.

Lit.: ARj 14, 900.

sičan, gen. -*āna* m (Mikalja, Bella, Stulić, Vuk, Kralje, Turska Hrvatska) »arsenik, mišomor«. Složenice: *šicanat* m (Mikalja) »isto«; dočetak -*at* je možda tursko *otu* »trava«; *sičan-jol* m (narodna pjesma) »podzemni prokop« < tur. *jol* »put«. Turcizam (tur. *sičan* »miš«). Od tog turcizma Šulek je napravio *stana* (kemijski izraz za *Anschwängerung*) i *šćunac*, gen. -*nca* »Arsensuboxyd«.

Lit.: ARj 14, 900-902. Školjić" 563.

sićio, gen. -*ila* m (Divković, Ančić) »pečat«. Odatle denominal *sićilati = *siđžilat*, -*am* (Korčula), part. perf. pas. *sićilat* (*knjige sićilate*, Ančić), s umetnutim *n* pred *dž* *siđžilat*, -*ām* (Dubrovnik, Cavtat) »zatvoriti pečatnim voskom«. Tal. učeno *sigillo* < lat. *sigillum* (č < dž < tai. *gi*), *sigillare*. Upór. *še-jiŕ* (slov.) < furl, *sigil*. Balkanski je turcizam, lat. > tal. podrijetla, *siđžil* m (Bosna) = (jednom) *siđžir* »registar, sudski zapisnik« < tur. *sičil*, dok tur. *sicillat* < ar. *sicilat* > *siđžilat*, gen. -*ata* m (Vuk) »1° pismena potvrda, 2° toponim (šabački okrug)«, denominal na -*iti* *siđžilátiiti*, -*džilátiim* (Vuk) pored *siđželatiti* »potvrđivati (narodna pjesma)«, arb. *siđžilis* »bestimme, verteile«. Bizantskog je podrijetla pravoslavni

crkveni termin *siđdelija f* (Kosmet) = *siđgelija* (stsrp., 17. v.) »1° vladličino pismo, dekret svećeniku za vršenje dužnosti, 2° (pi.) edikt vladličin, 3° plaća za vladličino pismo, 4° (narodna pjesma) *salvus conductus*« < srg. σιγίλλιον, σιγγίλλιον »charta sigillo munita«.

Lit.: ARj 14, 384. 908. 15, 24. Elezović 2, 226. REW* 7903. 7904. GM 384. Vasmer, GL 132. Škajjič⁵ 563. 566.

sidlo n pored *sigio* (Vuk, Dubrovnik, glede *dl* > *gl* upor. *dlijeto* pored *gljeto*) = *stgalj*, gen. -*glja* (Šibenik, Poljica, Dubašnica, Parčić) = *sigai*, gen. -*gla* (Rab) = *sigá*, gen. *sigla* (Božava) »drveni sud za vodu, šavolj«. Upor. ngr. σίγλος i σίγλα »isto«. Zamjenom *glj* > *gnj* *šiganj*, gen. -*gnja* (Polača). Deminutivi *siglić* (Bella), *siglošće* (s. v. *siglič*, Stulić). Parčić ima još *segalj*. U Vrbniku mjesto nepostojanog *a* stoji u *segul* pored *segui* (*ali pinjatica za kalat vodu*, *Notárska knjiga* Stašića). Upor. u krčko-rom. *sedla*, *siegl*n »secchia«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *suulus* sa *t* > *d* kao u *zdur* i *kundur* i kao refleks romanskog jezika iz Ogiaja (furl.). Isti oblik postoji još sa *i* > *c* *cigal*, gen. -*già* m (Mikalja, Pag) »urna, vjedro kojim se voda vadi, kabao (primjer iz Paga: *pol cigla je popi*)«, *cigal*, gen. -*gla* (Smokvica, Korčula) »posuda za pranje rublja sa dva uha od drvenih duga (do 1 hl sadržine)«, deminutiv *ágié* (Lumbarda) »sud za vodu«, na tal. -*ino* *čiđlin*, gen. -*ina* m (Brač) »(ribarski termin) biljeg (pluto ili žbanja) po kojem se ribar vlada kad se oba krila mreže potegnu na suho, da riba ne bi prodrla mrežu«. Na -*ar* < -*arius* prošireno našim sufiksom -*ica* *ciglarica f* »(ribarski termin) brodica koja stoji do ciglina« = *ciglarica* (Korčula). Bez našeg sufiksa -*ica* i s očuvanim *i* *sigljâr* m (Prvić-Luka) »(ribarski termin) Fässchen, die am Zugnetze trata befestigt werden, um an der Oberfläche kenntlich zu machen, wo es am Meere liegt«. Metatezom i umetanjem *n* (valjda prema *signal*) nastade odatle u Smokvici (Korčula) *slingar*, gen. -*arâ* »1° u sredini trājite zavezano pluto koje pokazuje, dok se mreža nalazi u moru i dok se poteže, gdje je sredina mreže, 2° čovjek koji drži slingar«. Odatle na -*ica* *slingarica* »barka koja gre na slingar«. Stariji oblik *sigio* potisnut je u zaborav od mlade mletačke posuđenice *sti* (Vuk, Grbalj, Boka, Krtole, Budva, Prčanj, Paštrovići, Poljica, Zaoštrog, Rab, Lumbarda, Duvno, Imotski, Vrgada, Vrbnik, Istra) »bakreni sud za vodu, romijenča, lata, amper«. Deminutiv na -*ellus* *sićela* (Kučiste) »mali maštil«. Upór

istro-rom. *stáa* (Rovinj). Ovamo zacijelo i *sil* (Vrbnik) »vrećica iz mreže kojom se ubita riba vadi iz mora«. Preko arb. *sheqe* »hölzernes Milchgefäss« (< tal. *secchia*) > *Seka f* (Metohija) »mjera za žito, kolomboč«. Usp. i *sajlilik*.

Lit.: ARj 1, 778. 780. 14, 698. 802. 900. 902. 904. 906. *Mažuranić* 1304. Budmani, 65, 161. Zore, *Tud.* 20. Kušar, *Rad III*, 14, 24. *NVj* 3, 337. Jurišić, *NVj* 45, 19. Cronia, *ID* 6, 120. *Banali* 2, 22. *Ive* 29. *Elezović* 2, 476. *REW* 7962. Jagić, *ASPh* 1, 157. Matzenauer, *LF* 19, 254. Meyer, *Ngr.* 3, 59. Skok, *ZRPh* *Ī*6, 653, br. 20. 54, 434.

sidro n (1451, Vuk, Perast, Dubrovnik, Šibenik, Ilovik, Srbija; objekt uz *salpai*, Vetranić, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, slov.) »(brodski termin) lenger, ānkora (Šibenik), željezna mačka (Belosteneć, kotva«. Glavinici: *ankara* ili *sidro*. Pseudojekavizam *sjedro* (Mikalja). Denominal na -*ati*, -*iti*: *osidrati* pf. (Vuk, narodna pjesma, s priloškim instrumentalom *sidrom*) »utvrditi lađu na mjestu, bacišvi sidro«, *usidriti se*. Na -*enjak* *sidrenjak* (Vrbnik) »uže ili lanac kojim je privezano sidro«. Deminutiv na -*će* *sidarce* n (Baraković), *sidrešće* (Vrbnik). Na -*ina* *sidrina* (Brač) »konop kojim je vezano sidro«. Sufiks u toj riječi ne može biti naš augmentativni sufiks -*ina*, kao ni sufiks za apstrakta. Možda je romanski pridjevski -*inus*. Na -*ište* *sidrište* n (Šulekov neologizam kao i *kovvište*). Upor. još dubrovački izraz *stat na sidru* »vor Anker gehen«. Potječe bez sumnje od srg. σίδρο(v), stgr. σίδηρος »željezo«. Grčka je riječ. U pomorskoj terminologiji specijalizirano na kotvu samo na našem Jadranu. Kako se taj grecizam u fonetskom pogledu razvio na Jadranu na jednak način kao lat. proparoksitona *situlu* > *sidlo*, *sigio*, *Duculum* > *Diklo*, *Decimum* > *Dicmo*, tj. samoglas u penultimi ispao je, a očuvao se u ultimima. Treba pretpostaviti da je riječ *sidro* ušla u naš jezik posredstvom dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 9, 191. 14, 904. 905. *Pleteršnik* 2, 476. *Mazuranić* 1304. *Rohlf*s 1940. Vasmer, *GL* 131.

sldžim m (Bosna, Srbija) = *sidi* (narodna pjesma) »konop, uže, jedek«, deminutivi na -*ka* i -*če* *siđžimka* i *siđžimče* (Kosmet); *siđžima f* (Kosmet) »tanja ili deblja od konoplje ispređena vrpca«. Na -*aljka* *siđžimâljka* (Kosmet) »(termin mutavdžija) naprava za razbijanje i rastresanje kozine«. Balkanski turcizam (tur.

sicim) iz terminologije oruda: bug. *siđzim*, arb. *sixhim*.

Lit.: ARj 14, 901. 908. *Elezović* 2, 231. *Mladenov* 579. *GM* 384. *Škaljić** 563.

sifat m (Trebinje) »božja pravda«, u kletvi: *mojega mi dina i boijega sifata* (pravdanje pred medžlisom trebinjskim). [Od tur. *sifat* »atribut, svojstvo«].

Lit.: ARj 14, 905. *Školjić** 563.

sigá f (Vuk, slov.) »1° sidra, sedra, kapnica, stalactites, 2° tanki dugi uokolo rubovi u vodi, kad se odbija od obale, prema matici (Posavina), 3° sitna pržina (Sinj), 4° (u pl.) toponim«. Na -*ovac* *Sigovac*, gen. -*vca* m (hidronim i toponim, izvor, potok, oranica, Pakrac, Brod, Hrvatska). Rumunji posudiše *sigá* »Kalk, Tuff(stein)«. Postanje tamno. Postoje razna upoređenja. Miklošič pominje zajedno sa *sedra* (v.), ali se ne vidi mogućnost kako je nastalo g mjesto *dr*. Upor. ipak gr. καλόγερος i *koludar* (v.) za obratnu zamjenu gr. γ sa *d*. Matzenauer upoređuje sa skand. *sig-a* »cadere, delabi«, Loewenthal sa stvnjem. *gisig* »Sumpf, See«, ir. *seig* »Milch«, gr. τχώρ »Götterblut, Lympfe, Molken«.

Lit.: ARj 14, 905. 906. Matzenauer, *LF* 19, 213-214. Loewenthal, *PBB* 53, 303. *W P* 2. 467. *Tiktin* 1422.

ǰ² f (Kosmet) »inje na gvozdu ili na suknenim stvarima«. Pridjev na -*av* *sigav* »siv, boje kad vuna osjedi«, s umetnutim *n* *singav* »mrk, siv«, poimeničen na -*ica* u apoziciji *struka singavica* (narodna pjesma) pored *struka singašica* »vuneni ogrtač sive boje«. Prema Elezoviću turcizam arapskog podrijetla (ar. *süga* »boja za mašćenje platna, bojenje«).

Lit.: ARj 14, 905. 15, 24. *Elezović* 2, 222.

sigati, -*am* impf. (Vrančić, Belosteneć) »crpsti«. Usp. *sugati*.

Lit.: ARj 14, 905.

Siget m (Slavonija, Daruvar, Jasak), toponim (pustara, polje). Deminutiv na -*ec* *Sigetec*, gen. -*ča* (Koprivnica), odatle novi deminutiv na -*ica* *Slgečica* (Zagreb). Od mađz. *sziget* »otok, ostrvo«.

Lit.: ARj 14, 906.

siglati, -*am* impf. (Stulić) »napinjati«. Lit.: ARj 14, 906.

siglina f (Stulić) »trava, tal. glasto, guado, lat. *glastrum*, *isatis tinctoria*«.

Lit.: ARj 14, 906. 946. *DEI* 1826. 1880.

Sigùrata f (Dubrovnik) »crkvice posvećena Preobraženju Gospođinu«, latinizam (*Maria Transfigurata*, s neobičnom promjenom *sf* > *s* i aferezom početnog sloga *tra-*).

Lit.: ARj 14, 907.

sihar, gen. *sihra* (muslimanska narodna pjesma) = *sihir* m »čar, čaranje, vračanje«, pl. *sihiri* (Hercegovina) »uroci«. Radna imenica *sihirbaz* »vračar, čarobnjak, gitar« prema f na *-ica baba sirbazica* (muslimanska narodna pjesma) (*ih* stegnuto u *i*) »koja udari sihir na nekoga«. [Od tur. *sihir* »Zauber«, *sihirbaz* »Zauberei«].

Lit.: ARj 14, 908. ZbNŽ 9, 165. Škaljić* 563.

sija (Bosna) = *sijah* (~ *soluf*, narodna pjesma, Bosna), indeklinabilni pridjev, »crn, mrk«. Na *-luk sijaluk* (Vuk) »jagnjeća crna kožica, baĝana (v.)«. Složenica *sija-jelek* (Vuk; v. *jeleK*). [Od tur. *siyah* »schwarz«, *siyahlik* »1° Schwärze, 2° schwarze Fleck«].

Lit.: ARj 14, 909. Škaljić* 564.

sijaset m (Vuk, 1733) = *sijaset* (Kosmet) »1° bijeda, nezdoga, neprilika, napast, 2° bezbroj, sila, čudo, 3° toponim (Lika)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sijaset* »država, kazna, politika« > tur. »izvršenje smrtno kazne«). Elezović tumači značenje 2° »što se kod izvršenja smrtno kazne kupi svijet«. U stvari, to je značenje isto kao u *sila, čudo*.

Lit.: ARj 14, 910. Elezović 2., 396. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 691. Škajit* 564.

sijati, *šljem* impf. (Vuk, jekavski i ikavski) = (ekavski) *sijati, sejēm* (*do-*, *na-*, *po-*, *ras-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **se-*, poljoprivredni termin u dva značenja »1° säen (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° sieben, cribrare (u tom značenju obično s prefiksom *prō-*)«; od prezentske stcslav. osnove *sejo* stvoren je infinitiv na *-a-ti*. Stcslav. infinitiv primarne grupe *sēti* živi još u *sēti* (Senjska Rijeka) i *set* (Vrbnik). Iterativ se pravi na *-va- sē-va-ti* > *-sijevati*, samo s prefiksima: *dostjēvati, isjēvati, -am; -sijavati, -am*, samo s prefiksima. Izvedenice se prave od šest osnova: *se-*, *sej-*, *sel-* (particip perf. aktiva), *set-* (infinitiv), od *sev-* (osnova iterativa), *sijan-* (part. perf. pas.). Od *se-* sa starim, danas neproduktivnim sufiksom *-men* ie., sveslav. i praslav. *sjeme*, gen. *-ena* n = *sēme* (ekavski, Kosmet, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) = *sime* (ikavski), kol. na *-je sjemenje* n = *semēnje* (Kosmet), na

-jača sjemenjača = *semenjača* (krastavic, Kosmet) = na *-jka semenjājka* (Kosmet), na *-ka sjemenka* = *sēmka* (Kosmet), izvedenica *sjemenište* za lat. *seminarium*. Od *sej-* *sijač*, gen. *-oca* m (Mikalja, Habdelić, Bella, Belostenec; za ovu riječ veli Vuk da je jedna od 84 koje je on »skovao«) prema f *sijačica* (Stulić), *rasijač* m (Stulić) prema f. *rasijačica*, na *-oca sijača* f »sto za sijanje«, f pl. t. *sijače*, gen. *-oca* = *nasijača* (Vinkovci) »dvije letve prek« kojih se vuče sito kad se brašno sije«, na *-bc sijačac*, gen. *-čca* m (sjeverna Hrvatska) »šljiv«, pridjevi *sijački* (*-a vreća*), *sijači*, poimeničen na *-ica sijačica* f »zemlja podesna za sijanje«, *sijatni* »sjetveni« = *sejatni* (hrv.-kajk.), poimeničen na *-ica sijatnica* — na *-alo sijalo* n »1° sanduk za prosijavanje žita ili brašna, 2° mašina za sijanje«; na *-telj sijatelj* m »sijač«, na *-lac sijalac*, gen. *-aoca* »isto«; na *-alica sijalica* »stroj za sijanje«; *sejatva* (hrv.-kajk.) »sjetva«. Od *sei-* *sionica* (Konavli) »rasadnik«, upor. slov. *sēlnica* »Säekorb«. Od *set-* na *-va sjetva* (16. v.) = na *-ba sjedba* (16. v.) = *sēdba* (Vrbnik, također bug., češ., polj.), pridjev *sjetven, setnik* (hrv.-kajk., Belostenec) »sijač«. Od postverbala *sēv-* *sjevo* »sjetva« (također polj. i rus.), *usjev*, na *-bc isijevci*, gen. *isjevaka* pi. m (Vuk) »brašno po drugi put isijano«; *osijevci*, gen. *osjevaka* = *nedosevci* (Kosmet), *nedosevak*, gen. *-vka*; na *-oca sjevača* f = *šivača* (južna Dalmacija), na *-aljka* (upor. *kazaljka sjevaljka* = (ekavski) *sevaljka* = *nasevača* f pl. »dva drveta što se metnu uzduž načava k'd se brašno sije«; *nasevnica* f (Piva-Drobnjak) »dio uzorane njive što ga sijač zašije, bacajući žito ispred sebe u jednom hodu s jednog kraja njive na drugi« = *nasevnica* (Kosmet). Od *sijan-* na *-bc sijanac*, gen. *-nca* (Vuk) »crven ili crni luk za sijanje«, na *-ica sijanica* f (Dubrovnik, Poljica, Makarska) »polje za sijanje«, *sijanice* f pl. »stabljika od kelja ili druge zeleni, koja se spremi za zimu u podrum, pa se u proljeće zasađi kad potjera mladica«. Upor. slov. *séjanica* »Säekorb«. U baltičkim usporednicama uklonjena je homonimija u značenjima 1° i 2°: lit. *sēti*, lot. *set* »säen« prema lit. *sijati*, lot. *sijat* »sieben«. Samoglasnik *ē* (jat) = *i* (štokavski, ikavski) nastao je od ie. *e* u korijenu **se(i)-*, koji je značio »baciti, pasti«. To značenje bilo je suženo u zapadnim ie. jezicima na poljoprivredni rad sisanja. Upor. sanskr. *sāyata* »strelica«, dok lat. *sero* < *siso, *sevi*, apstraktum *satio* (preko fr. *saison* > *sezóna*, internacionalna riječ) »sjetva«, njem. *säen*, kimr. *hodu* »sijati«. V. još *sito*. Da je već u ie. doba

postojala homonimija značenja 1° i 2° u korijenu **sei-*, dokazuje gr. ἵθω = ἵθέω i arb. *shosh* »siebe«.

Lit.: ARj 2, 669. 3, 869. 7, 609. 614. 14, 909-912. 15, 141-148. 174-176. Elezović 1, 447 456. 2, 217. Vuković, SDZb 10, 393. Ribarić, SD Zbg, 190. Miklošič 244. Pletersnik 2, 466. 467. Holub-Kopečný 329. 332. Bruckner 487. Mladenov 626. WP 2, 460. Trautmann 253. Osten-Säcken, IF 33, 258-259. Janko, IF 20, 285. Porzig, IF 42, 226. Hamm, KZ 67, 122.

sijed, f *sijeda*, određeno *sijedi*, komparativ *sjedi* (Vuk) (*pro-*) = (ekavski) *séd* = (ikavski) *sid*, *prosjed* — *prosid*, sveslav. i praslav. pridjev *sedz*, bez paralele u baltičkoj grupi, »siv (koji pridjev je od istog korijena i koji ga istiskuje u narječjima)«. Prvi element u složenim pridjevima *sjedobrad, sjeaobrk* (Martić), *sjedoglav, sjedokos, sjedolik*. Poimeničenje na *-ic* > *-ac sidac* m (Hektorović), na *-ina sjedina* f = *šedina* (Kosmet) (također slov. i rus.) = *šedina* (Istra, Hrvatsko primorje) »1° sijeda kosa, 2° vinski cvijet (metafora)«, s pridjevima na *-ost, -av sjedinast* (Belostenec), *sjedinav*; na *-onja sidonja* (Poljica) »starac«, na *-ike sedike* f pl. (Valpovo) »vrsta jabuka«. Denominal na *-iti* (kuzativ) *sijediti, -im (po-)* »činiti koga sijeditim«, na *-eri* (inhoativ) *sijedjeti, sijedim (o-)* — *sēdēt* (Kosmet) »postajati sijed«. Ovamo se može staviti i *usedelica* f (Kosmet) »djevojka koja osijedi, a ne dočeka da se uda« = *osijedelica* (Vuk, Boka). Unakrštava se i sa *sjedjeti: usidjelica* (*i* mjesto *je* zbog disimilacije *e* — *e*), augmentativ *usideličina / -sidje-*, upor. još *osediličina* »sustalica« [v. i pod *sjesti*]. Jat je nastao od ie. dvoglasa u prijevaju korijena **kei-*, **koi-* koji znači tamnu boju; *-d* je došao od *blijed* (v.) i *smedt* »smeđ«. V. *sijer* = *sir, siv* i *sinji*.

Lit.: ARj 9, 191. 14, 913-14. 15, 113-18. 131-134. Elezović 2, 395. Miklošič 294. Holub-Kopečný 367. Bruckner 538. Mladenov 577. WP 2, 360. Uhlenbeck, IF 17, 97. Torp, NTF 16, 143-150. (cf. RSI 2,256). Brugmann, Gr. 2, 3, 435. Niedermann, IF 37, 146. Petersson, KZ 46, 128 (cf. YP 3, 215). WP 1, 360.

sijeno n (14. v., Vuk) = *séno* (ekavski, i kod čakavaca, ŽK, Vodice, Istra) = *sino* (ikavski), baltoslav., sveslav. i praslav. *seno* n »fenum«. Na pridjevsko podrijetlo upućuje *sijen* m (Stulić) i f *sijena* (Dobroselo, Lika) »ime ovci kad joj vuna odskoči od tijela (metafora)«. Deminutiv na *-će šijeme* n (Vuk).

Augmentativ na *-ina sjènina*. Pridjevi na *-ski sijenski* (—O *kolje, stožina*, Vinkovci, Vukovar, Zemun); pridjev na *-ьнъ *Sєньнъ* nalazi se u poimeničenju *sionica* (Crna Gora) > *senbnica, s disimilacijom *n* — *n* > *l* — *n* = na *-ara sjènara* »fenile«, na *-jak sjènjāk*, gen. *-oka* (Srijem, Srbija, također bug.) »1° više sijena svučeno na jedno mjesto, gdje se obično stoka zimi hrani, sjenik, 2° toponim *Senjak* (Srbija)«. Poimeničenje pridjeva *zěньнъ na *-ica* je možda toponim *Sjenica*, varoš u Starom Vlahu, kao što je to *sjenik* »fenile«. Naziv ptice *sjenica* = (ikavski) *sinica* je drugog podrijetla (v.). Na *-ar sjènār*, gen. *-ara* »trgovac sijenom«. Na *-jušnica senjušnica* (18. v., Obradović) »fenile«. Složenica: *sjenokos* m = *senokōša* (Buzet, Sovinjsko polje) »livada na obroncima brežuljaka« = *sinokoša* (ŽK) »1° pratum fenarium«, toponimi *Sinokos* (zadarski kotar) = *Senokos* (uz Ibar, Srbija), *Sinokoša* (Jablanac, senjski kotar) »tu je ljetni stan pastira«, *Senožet*, ime brda (upor. polj. *sianožeć*), *Sinozeci*, gen. *-taca* (zaselak, Rudnik, Srbija; upada u oči. + *i*), *Sinožetva* (visočki kotar, u Bosni, mahala u selu Goranima). Arbanasi posuđiše *sane*, koje upada u oči refleksom > *a* kao u rumunjskom. Samoglasnik *e* je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, upor. gr. κοινά- χορτος kod Hesiha »fourrage, herbage«, koje je možda n pl., što predstavlja ie. **koino-* »trava«, izvedenica od korijena **ek-* »jesti«. U baltičkoj grupi lit. *šienas*, lot. *siens* »Heu«, lit. *šienauti* »Heu machen«. Ako stoji upoređenje sa Hesihijevom glosom, *seno* je baltoslav.-grčki leksem.

Lit.: ARj 14, 849. 854. 916-17. 15, 38, 159-164. Ribarić, SDZb 9, 165. Miklošič 294. Holub-Kopečný 330. Bruckner 487. Mladenov 626. Trautmann 297. WP 1, 455. Petersson, BB 19, 257-283. (cf. AnzIF 3, 200). Niedermann, AnzIF 20, 108. Jokl, Unt. 109. GM 378. Boisacq 481. 934. 1061.

sijer (~ *e* oči, *brada*) = *sir* (ikavski, Lumbarda, Brusje) »1° žučkast kao sumpor, 2° modrobijel, bjelomodar, zelenkast, 3° siv (Lumbarda, Brusje)« = *sjer* (Stulić) »croceus«. Baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev sers. Poimeničen u *sijer* m (Dubrovnik, Zore) »1° osvit, praskozorje, 2° slatka rosa koja pada po dreveću i bilju, kao medljika što pada u proljeće na lipu, a u jeseni na vrijes, dobra za pčele (Crna Gora, Vuk)«, *sijeri*, gen. *sijeri* f pl. (Vuk) »3° praestigiae«, *sfera* f (Vuk) = (ekavski) *sera* »voda u kojoj se vuna prala« = *sera* (Piva-Drobnjak) »1° u vuni na ovcama žutocrvenkasta materija, koja

ljeti nastaje znojenjem, a upotrebljava se za pranje rublja, 2° (metafora) snijeg pomiješan s vodom«. U Kosmetu pridjev *sera u vezi* sa *voda* »u kojoj je bila potopljena nepraná vuna« Pridjev se proširuje na *-lživ šerljiva voda* »isto«, upor. toponim na Kajmakčalanu *Su-serljiv Arguč*. Značajno je što u Kosmetu dolazi isti pridjev u ikavskom liku: *sirljiva vuna* (Peć) »nepraná vuna«. Izvedenice su na *-uša seruša i* »korov (Kosmet, Drsnik, Gobjulja)« i (sa $\Phi > t$) na *-ina sirina i* »voda u kojoj je potopljena nepraná vuna« = (Piva-Drobnjak) *šerljiva vuna* »koja nije oprana od sere«. Upor. *sirov* (Kurelac) »ime volu«, sa sufixsom *-ov* < madž. *-ó*. Ovamo ide sa zamjenom $> a$ i sufixsom *-ište: sarišće* n (Vrbnik) »1° sud za mlijeko, stara burica, bukaletica, stari vrčić ili lonac, 2° tekućina koje se nekoliko kapi ulije u mlijeko da se zasiri (Krk)«. Upor. polj. *siara, szara* »Bistmilch, mljezivo«. Pridjevi na *-av sjěrava vuna* »neoprana«, na *-nat* < *-ən* > *-at sernat* (α *vuna*, Srbija, Miličević) »neoprana«. Ovamo još prefiksama složenica *zasera* f (Piva-Drobnjak) »voda u kojoj je sjera«, valjda koja služi kao *sera* = *za šeru*. Ako je tako, prefiksalna je složenica nastala iz sintagme. Riječ *sera* je kulturni termin, koji se posuđuje. Arbanasi posuđiše *serë* »1° Theer, Hölle, 2° sumpor {upor. bug. *sera* »kjukjurt«}. Na *-ka sijerka* f (Jagodina, Uzice) »1° vrst kruške« = *sirka, serka* »1° ime kobile«. U baltičkoj grupi lit. *sėra*, lot. *sėrs*. Jat je nastao od ie. dvočlase *oi* u prijevoju korijena **kei-* (v. *sijed, siv*): **koi-* sa sufixsom *-r* kao u *dobar, mokat*: ie. **koiros*, upor. gr. $\chi\omicron\iota\pi\omicron\varsigma$ »cochon, porc«, ags. *har* »grâu«, sanskr. *čāra-* »šaren«, srednjo-ir. *clar* »taman« < *keiro-*. U ngr. $\sigma\alpha\rho\alpha\gamma\omicron\delta\iota\upsilon\alpha$. V. *sijed, siv, sinji*.

Lit.: ARj 14, 859. 917-18. 961. 15, 66. 164. 165. Hraste, JF 6, 182. 185. Kušar, NVj 3, 326. Miličević, NJ, n.s., 1, 208-209. Vuković, SDZb 10, 386. 402. Elezović 2, 218. 228. Miklošić 295. Holub-Kopečny 368. Bruckner 489. 541. KZ 45, 48-49. Mladenov 626. ASPH 26, 116-135. (cf. JF 3, 211). Petersson, KZ 46, 128-129. (cf. JF 3, 215). Pedersen, KZ 38, 291. (cf. AnzIF 21, 78). 40, 173-181. (cf. AnzIF 24, 44). Uhlenbeck, IF 17, 97. WP 1, 360. GM 381. Stokes, Urkelt. 64. (cf. Zimmer, KZ 36, 434).

sijera f (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Je-kavizirano tal. *serra* »buka, Gedränge«, post-verbal od *serrare* > *sera* f (Kosić) »riba scomber saltator, koja skače i stvara buku kad se lovi«. Ovamo kao izvedenica na *-anus *serra-*

nus »Sägefisch« > *šaranj*, gen. *šaranja*, pl. *šaranji* (*Škrge od šaranja, obed od šaranji*), *šaranj kamenjak* (Senj).

Lit.: ARj 14, 859. 917. REW* 7866. 7867.

sijerak, gen. *-rka* (Vuk, Hrvatska) »metlas, sorghum saccharatum vulgare, milium indicum«, odatle pridjev na *-ən* > *-an* određeni *sjerčanl* pored *sjeriāni* (poslovica: *sjerčana tojaga slaba uzdanica*) = *sjerčeni* (poslovica: *tuđa obrana sjerčena tojaga*), poimeničena na *-ičā sjerčanica* f »hljeb od sijerka«, na *-ina sjerčina* (Dubrovnik) »strnjina od sijerka«, toponim *Sijerkovina* (Bosna). Denominal *posjerčaniti* pf. (Stulić) »pomiješati« = (ikavski) *sirāk*, gen. *-rka* (ŽK, najstarije potvrde 1309, 16. i 17. v., također kod istočnih ekavaca; prema tome taj je oblik normalan, a *sijerāk* je pseudojekavizam) = hrv.-kajk. *sirek* (Belosteriec, Habelić, Voltiđi, Stulić), pridjev *sirkem*, na *-ište sirčište* (Istra) = *širok*, gen. *strka* (Buzet, Sovinjsko polje). Miklošić označuje kao hrv. još *sarh* (Istra), upor. bav. *Sürch*. Pridjev na *-en srčen* (Istra). Oblik **srk* sa sonantnim *r*, koji je moguć prema tal. *sorgo*, nije potvrđen. Na *-arica sirkarica* »avis quaedam«. Nalazi se još u slov. *sirek, serka, sržet* pored *sršeta* (Goriška). Ovamo ide dubrovačko prezime tal. *Sorgo*, kroatizirano u *Sorkočević, Serković* (vojvoda). Može potjecali iz balkanskog latiniteta kao pridjev na *-icus* od *Syrus* > *Surus* (tako vrlo često na natpisima) > *syriens say* > *i, o*, tal. *sorgo, širękę* (Abruzzi), španj. i port. *čilgo, sirgo*.

Lit.: ARj 10, 920. 14, 917-18. 15, 55. 164-65. 925-26. 16, 226. Pletersnik 2, 480. 565. Mačuzanic 1309. Miklošić 296. REW* 8503. Prati 922.

sik, čakavski pridjev (Krk) »takav«, proširen na *-ov* (analogijski prema *takov*) *sikov* (13. v.), pravslav. *sikt* > *sin*. Prilozi *siko* (1321) »ovako, tako« (prema Miklošiću hrv.) = s deiksom *-i sikoj* (Dubrovnik) = s deiksom *-zi sikozi* (14. v.), na *-oć sikoć* (Istra) = *sikuć* (Istra) »tako, kao štos«. Dočetno *-t* je kratica od *reći*. Nalazi se u slovenskom i češkom jeziku. Prilog *sice* (13-15. v.) daje se potvrditi u Aleksandridi do Kožičića. Odatle pridjev *sicev*, koji živi do 15. v. S deiksom *-ze siceže* (1414, 1493) = slov. *sicer*. Izvedenica je od pokazne zamjenice *sb* (v. *saj*) s pomoću sufixsa *-ko*.

Lit.: ARj 14, 899. 900. 921-22. Mazurami 1305. Miklošić 297. Holub-Kopečny 331. Meillet, MSLP 11, 8-9. (cf. AnzIF 12, 304).

sikalina f (Vrbnik) »neka bodljikava biljka«, *sikavec*, gen. *-vca* m (Vrbnik) »biljka carduus«. Ide zajedno sa *sikalina* / *-ljina* f (Mikalja, Vitezović) = *sjekalina* (Bella, Voltiđi, Stulić) »guba, trud, užega«.

Lit.: ARj 14, 921. 15, 136.

sikati, *sK m* = *sijkati*, *-čem* impf, (subjekt *zmija*). Postverbal *sik* m (Belostenec, Jambrešić) pored *psik* »fučk (v. *fučkati*)«, uzvik za tjeranje i vabljenje jaganjaca«. Na *-éti sičati*, *-čim* impf, (hrv.-kajk., Vugrovec, subjekt *kačec, guska*). Na *-vac sičavac*, gen. *-vca* (Belostenec). Na *-tati* (onomatopejski glagolski nastavak) *siktati*, *-čem* pored *sikčem* (*raž-, za-*) (subjekt *zmija*). Prijenosom *ć* iz prezenta u infinitiv *sikcat*, *-am* pored *sikčem* (subjekt *zmija*, u poređenju i *žena*). Na *-ot* (onomatopejski imenički nastavak) *sikot* m »siktanje« = na *-aj siktaj*. Na *-utati* (upor. onomatopeju *cvrkutati*) *sikūtati, sikućem* (subjekt *zmija, sablja*). Prema *putiti* obrazovan *sistiti, -i* (Srbija, Čačak, Malevae) (subjekt *naprtka, zmija*). Ovamo ide sa *c* mjesto *k* kao u *micati* (za *mikati*) *sičati* »špricati« (prema Miklošiću hrv.). S varijantom *š* mjesto *š* *sikati, siče* impf, (subjekt *gusak*) prema pf. *šiknuti, šiknē* (Vuk). Samoglasnik *ī* u *sikati* nastao je iz jery-a, upor. polj. *syczeć*, mrus. *vysykaty*, ukr. *sykać*, rus. *sykatb, šiknutb*. Praslav. onomatopeja. U nekadašnjoj hrvatskoj gramatičkoj terminologiji pridjev *siini* (suglasnici), prevedenica od *sibilantes*.

Lit.: ARj 12, 577. 14, 921-22. 923. 15, 73. 17, 585-87. Hirtz, Amph. 133. Elezović 2, 223. Miklošić 335. 339. Holub-Kopečny 365. Bruckner 528.

sikilj. gen. *-tija* m »dražica, klitoris«. Ako je od turskog *sik* »muško spolovilo, penis« (od *sikmek*, v. *sikler*), nejasno je podrijetlo sufixsa *-ilji*, koji ne dolazi uz turske riječi. Na Braču je to *kicelj*, koje naliči na njemačko *Kitzler*, od *kitzeln*, onomatopejskog podrijetla. Sa *sik* »penis« dovodi Elezović u vezu *usićit se, usićim se* (Kosmet) (subjekt *rana*) »1° ukrutiti se, stvrdnuti se, 2° (metafora) naljutiti se, uzeti hladno držanje« = *usićiti se, usićim* (Vuk) »kao opizmiti se na koga«. Bez sufixsa *u-* ne postoji. Upoređivati se može riječ drugog značenja, koje može biti i metafora i izvedenica od *sječī: sekilj* m (Popović) — *sjekilj* (Babić, Dubrovnik, zadarski otoci) »klin od broda«. Ne zna se gdje se tako govori, niti je na precizan način dano značenje, kad

se radi o broskom terminu. Šulek ima još kao ime biljke *sekiljača* »linaria vulgaris«.

Lit.: ARj 4, 942. 14, 807. 922. 15, 136. Elezović 2, 395. Skok, Slavia 15, 493., br. 692.

sikter (BiH, Slavonija) = *skter* (Kosmet), uzvik »napolje, marš, odlazi«. Na *-isati* (v.) *siktērsati*, *-šem* pf. (BiH) = *sikterlsat* (Kosmet) prema impf, *sikterlsovati, -ujem* (Kosmet) »otjerati nekoga«, *sikturisati* impf, i pf. »isto«. Balkanski turcizam (tur. imperativ *siktur* od kauzativnog ili faktitivnog oblika *sikdurmek*, od *sikmek* »futuere«) iz terminologije opscenog govora, ali se opscenost ne osjeća, jer se ne zna postanje: rum. *sictir* »schwere Beschimpfung, Marsch, von einem Stoss in den Hintereen begleitet«, a (*sā*) *sictiri* »zum Teufel jagen, sich scheren«, eine, *sictirsire* »chasser, éloigner«. Sa tur. sufixsom *-zf* (tip *ališ-veriš*, v.) u složenici *sićišana* f (Kosmet) »javna kuća« < tur. *sikij hanesi*.

Lit.: ARj 14, 922-23. Elezović 2, 223. 231. Skok, Slavia 15, 493. br., 692. Denny §§ 577. 582. 713. Lokotsch 1960. Pascu 2, 161., br. 939. Školjić 564.

sikuć (Istra), prilog »tako, kap što«. Nema primjera upotrebe. Predlaže se lat. *siculi* sa *ti* > *ć* (valjda u sandhi?). U Dubrovniku prema Zori *sikūternica* »žena koja se uvijek povraća na istu pogrešku«. Prema Bujasu *sikūterica* f u Dubrovniku znači »sijelo starih ljudi«. Zore izvodi od lat. *sicut erat* u molitvi *Gloria patri* »Slavaocu« [upor. tal. *sicutera* »ponavljanje«].

Lit.: ARj 14, 932. DEI 3489-3490.

sikūr (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, u Dubrovniku odatle i naš komparativ: *tako mi para sikurije*, Držić), prilog *sikūro* (Božava, Rab), apstrakti na lat. *-tas sikurtād*, gen. *-i* f (Rab) »pouzdanost, sigurnost« = na lat. *-ities* > tal. *-ezza sikūreca* f (Korčula, Dubrovnik, Cavtat) = *sigurēca* (Boka) = tal. sufixs zamijenjen našim *-aca igla sigurāca* »ziherica (Zagreb)« < *ago di sikūreca* (Šibenik). Denominai *asikūrati* (Perast). Toskanski talijanizam *sicuro* < kllat. *securus* (prefiks *se* »bez« i *cura* »briga«). S mlet. *c* > *g* *sigur* (14. v., Perast), *sigur biti* 1527, prilog *sigaro* (Cres), proširen je našim *-ən* > *-an siguran* (Vuk, zapadni krajevi, slov. *siguren*) »pouzdan«, gotovo općenit u književnom i saobračajnom govoru, s negativnim prefiksom *nerišsigurfln*, apstraktum na *-ost sigurnost* (Relj-

ković), *nesigurnost* i »pouzdanost (ne-)«, na *-andja sigurnacija*, u Kosmetu pridjev znači »imučan (mlágo sigurni ljudi)«, prilog na *sigurno*. Apstraktum *sigùrtat*, gen. *-ti* (Potomje) »osiguravajuće društvo«, *sigurta* (Ančić). Denominal *sigùrati*, *-ām* (objekt ručak, narodna pjesma) = *sigurāt* (Crmnica), s tal. prefiksom *asiguraŕi*, *-am* pf. prema impf, *osiguravat*, *-gurāvām*, isto s našim sufiksom *o-* *osigurati*, *-am* (*mir*, *kuću*), *osiguravati*, *-gurāvām*, *rasigurati* se pf. (Lika) »osigurati se« (sadrži dva prefiksa *re-* i *a-* ili naš *raž-*). Semantički je interesantan *sigùrati se*, *-ām* pf. (Piva-Drobnjak) »izgubiti stoku na taj način što je vuk zakolje«, *posigurati se* pf. (objekt *ovce*, *goveda*). Oblik *siguran*, *osigwa(va)ti* postao općenit zbog modernog ekonomskog *osiguravanja* (*osiguravajuće društvo*). Odatle neologizam *osiguranih*, *osiguratelj* itd. Krivo se jekavizira *sjêgùran*. Sa *í* > *c* *clguran*, *cigùrati* (Srbija, Nenadović). Na *-acija* < lat. *-atio osiguracija* l *asig-*. Oblik sa *g* je balkanska riječ tal.-mlet. podrijetla: rum. *de sigur*, bug. *siguren*, arb. *sigur*, prilog *síguro* »sicherlich, gewiss«, na *-ia siguri* »Scherheit«, *siguréps* »bringe in Sicherheit« < ngr. aorist od σιγουρεύω = cine. *siguripsi*, tur. *sigurita*, *sigorta* < tal. *sicurtà*; prema tal. *sicurare* ngr. σιγουράνω, σιγουροσ »siguran«. Čisti venecijanizam je *segurân*, f *-urna* (ŽK, hrv.-kajk., slov.), *segùrnost* f, *segurirāt* (ibidem), *segurstvo* (*Transit*, 1485), *asegùrati*, *-ām* impf. (18. v., Pávic), pridjev bez *-bn* > *-an* *segur* (1496), *segurāti* (*se*) (Božava, Belostenec, *Kastavski statut*) »usuđivati se, poticati, hrabriti se«. U hrv. -kajk. također *sekmen*.

Lit.: ARj 1, 115. 781. 8, 64. 9, 192. 14, 802. 906. 923. *Mažuranić* 1305. Jagić, *ASPh* 31, 551. Cronia, *ID* 6, 119. *PleterŠmk* 2, 465. Miletić, *SDZb* 9, 358. Vuković, *SDZb* 10, 402. *Elezović* 2, 22. Tomanović, *JF* 17, 205. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. *Mladenov* 579. *REW*⁸ 776. *Miklošič* 296. *GM* 384.

sila f (13. v., Vuk) = *sela* (1399, Dubrovnik, hiperekavizam), baltoslav., sveslav. i praslav., »Eile, Kraft, Stärke«. Pridjevi *sil* (Kavanjin) = na *-bn* > *-an* *silan*, *f silna*, određeno *silni*, pored *silan*, *silna* »1° jak, 2° mnogi, 3° otužan (Kosmet)«; od f *suma* analogijski m *sioni* (Poljički statut) > *sijeni* (istarska narodna pjesma; oblik se nije zacijelo govorio, nego je došao s pjesmom sa štokavskog područja); (od priloga na *silu*) *nasilan* »žestok«; poimeničen na *-ik silnik* »1° vrag, 2° tiranin« > *stonik* (14. v.), apstraktum *sionstvo*; na-

silnik »tiranin«, s pridjevima na *-ov*, na *-ski násilnikov*, *nasilnički*, na *-ost silnost* f (18. i 19. v., Dubrovnik, Dalmacija) proširen na *-ovit silndvit* (Vuk); na *-ovit silovit* (Vuk, Dalmacija, Slavonija) = *silovit* (Kosmet) »1° nasilan, 2° bujan«, odatle apstraktum *silovitost*, na *-o ьнъ silovan*, f *-ovna* (Vuk) (*u*) »jak, žestok«. Apstrakti na *-ost silost* f (16–18. v.), na *-ota silota* (Sinj), na *-stvo silostvo*, na *-je suje* n (16. v., Vuk), *nasilje* (Vuk, Crna Gora), *posilje*, *svesilje*, na *-ina silina*, na *-ica* od sintagme na *silu*, po *sili*: *nasilica* »zulum«, *posilica* f (Divković) »nasilica, sila«. Prilozi: *sila* »mnogo«, upor. sličan semantički razvitak u češ. *moc* i fr. *force* (bez člana), *sila* »vrlo« (Cres, npr. *sila teško* »vrlo teško«, *sila študijan*, Istra), *silom*, na *-imice*, *-ornice silimice* pored *silomice* (14. v.), na *silu*, *usilno* »con sforzo«, *naposile* (Dalmacija), *silu* (ák.), *sile* (gen.). Denominali na *-iti siliti* (*se*), *-lm* impf. (14. v.) (*o-*, *pri-*, *u-*, *za-*), iterativi na *-a-siljati*, *-am*, na *-va-siljavati*, *-siljavam*, samo s prefiksima, na *-ovati*, *-ujem silovati* (*u-*). Prema Miklošiču, *Vgl. Gramm.* I², 128 ide ovamo *dosinuti se*, *dòsinem se* (Vuk) »dočepati se, dokopati se«. Prema *prionuti* očekivali bismo / > o, a ne ispadanje. Turciziranje: na *-dzija siledžija* m »nasilnik«; prilog *sila* »mnogo« na *-esija silèsija* »sijaset« (upor. *grdosija* i toponim *Kalesija* od *kal*, v.). Dočetak *-esija* odgovara turskom sufiksu *-esi*, koji se upotrebljava u kletvama *yere geç-esi* »bogda ga zemlja pojela«; prema turskom apsolutnom superlativu prilog *simula* (Banja Luka, opeptovanje početnog sloga) »mnogo«. Rumunji posuđiše glagol *a sili*, odatle sa lat. sufiksima *-entia* > rum. *-ință silință* »Eifer«, *-torius* > *-tor silitor* »marljiv«, pridjev *sihnz* + lat. *-icus silnic* »mächtig«, *násilnic*; odatle rum. glagoli *a silnici*, apstraktum na *-ie silnicie*; *a silui* < *silovati*, *-ujč*. Arbanasi posuđiše *sille* f »Gewalt, Drohung, Hitze«. U baltičkoj grupi samo stprus. daje usporednicu *seilin* »Eifer, Fleiss, Anstrengung (upor. rum. *silitor* »marljiv)«, *no-seiUs* »duh«, *seüiska* »vjera«. Lit. *šyla*, *syli* su posuđenice iz poljskoga. Od drugih ie. jezika služe za upoređenje stnord. *seilask* (= got. *saujon*) »die Hand, den Arm wonach ausstrecken, wonach seichen«, got. *saiwala* = njem. *Seele* (Mikkola), njem. *Seil* (upor. stcslav. *silo*). Samoglasnik *i* je nastao od dvo-glasa *ei* u ie. korijenu **sei-*, koji znači u radu rukom »ispružiti, napeti, baciti, snaga«. Taj se korijen u višem prijetoju nalazi u *sijati*, *sjeme*. U baltoslav. bio je raširen formantom *-lo*, dok je u stír, raširen na *-no*: *sinim* »pru-

žam«. Upor. s time litavsku negativnu složenicu *ne-sei nyti* »ne doseći«.

Lit.: ARj 2, 670. 4, 315. 7, 510. 610. *ZbNŽ* 3, 266. *Elezović* 1, 199. 2, 233. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečný* 331. *Bruckner* 490. *ZSPH* 4, 217. *Mladenov* 579. *Trautmann* 252. *WP* 2, 460. 464. *GM* 384. Skok, *Slávia* 15, 492, br. 689. *Deny* §§ 519. 890. 695. 792–797. *Tiktin* 1424. Solmsen, *KZ* 32, 281. Brugmann, *IF* 32, 1. Lidén, *BB* 19, 283. (cf. *AnzIF* 3, 199). Persson, *BB* 19, 257–283. (cf. *AnzIF* 3, 200). Mikkola, *BB* 21, 218–225. (cf. *AnzIF* 7, 14). Pedersen, *BB* 19, 276. sl. Loewenthal, *PBB* 54, 316. sl. (cf. *IJb* 16, 86). *GM* 384. Iljiniski, *RPV* 74, 1, 119–140. (cf. *Slávia* 3, 579).

siláh, gen. *-aha* = *silāj*, gen. *-aja* = *silāv*, gen. *-ava* m. = (unakrštenjem sa *svila*) *svilāj* (Hrvatska) »pašnjača« = *siljáf*, gen. *-afa* m (Kosmet) »kožni pojas koji prijedla ima više listova, gdje se zadijevaju male puške, jatagan, harbija (v.)« = *sujā*, gen. *-āa* m (Kosmet) »oružje«. Na *-dar* (*kāo teferdar*, *mühürdar*, v.) *silikdar* = *siliktar* (Popović, Elezović) = *selektor* (Kavanjin) »koji ima oružje, službenik sultanov, vezirov, beglerbegov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *silah* »oružje za borbu«, perz. *silahdar*) iz terminologije oružja: rum. *silihtar* »Hofmarschal«, *seleaf* »Waffengürtel«, bug. *seljak* »oružje«, arb. *silah* »ledernes Waffengürtel«.

Lit.: ARj 14, 937. 942. 945. *Elezović* 2, 224. *Mladenov* 58. *GM* 384. *Škaljić** 564.

Silba, otok u zadarskom otočkom skupu = *Šiba* (domaći izgovor). Etnik na *-janin Sibe-njane* i *Sibinjane* pl., pridjev (ktetik) *šibenski*. Tal. *Selve* f pl., kod Konstantina Σέλβω, zacijelo prema dalmato-romanskom izgovoru **selba*. Daim.-rom. toponastički ostatak od lat. *silva* »šuma«. Upor. *Lésno* > tal. *Lesina* za *Hvar* (v.). Talijanizam *salva* f »šuma«, jedina potvrda u *Zborniku* 1520. za apelativ.

Lit.: ARj 14, 837. 943. Skok, *Slav.* 85–89.

sile n = *silne* n = *sinla* f = *sila* f (Bosna) (objekt uz *udariti*, narodna pjesma) »šamar, pljuska, zaušnica«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *sille* < perz. *sili*). Glede disimilacije *Ū* > *In* upor. *đulne* (v.).

Lit.: ARj 14, 937. 943. 948. 15, 29. *Škaljić** 565.

silencija f (narodna pjesma u vezi s *ban*, v.) = *selencija* (u nerazumljivoj vezi sa *straža*, Hrvatske narodne pjesme 4, 720) = (*kanonická*) *želencija* (hrv.-kajk.). Od lat. *excellentia*.

Lit.: ARj 14, 820.

silidžik m (Bačka, Otok u Slavoniji) »dašćica kojom se žito skida s mjerica, kad se mjeri, omikač, rač«. [Od tur. *silicik*].

Lit.: ARj 14, 945. *Škaljić** 565.

Silvan (1496, Ivančičev zbornik; Kavanjin, *Žica otaca*, Ranjina). Prezime *Silvanić* (Istra). Od lat. *Silvanus*. U toponomastici *Valsalbana* na Rabu pored *Väisabana*, s prijelazom *lv* > *lb* kao u *Silba*. Glede *z* > *a* upor. *Salvestar*. U stsrp. tekstovima *v* se vokalizira *Šilojam*, *Silaoan* (prizrenski spomenik 14–15. v., Pečki 15–17. v. *Silaoanb*, 1612. *Kyr Siloan*, Vrtnik), *Šiltum* (Peć, 15–17. v.). Odatle možda naš hipokoristik *Silaje* u Dečanskom hrisovulju. U srednjovjekovnoj Dalmaciji taj antropnim nije zastupljen.

Lit.: ARj 14, 951. 956. Skok, *Slav.* 56. *Prati* 910.

Silvestar, gen. *-stra* (15. v.) = *Silvest(e)r* = *Silvestro* (1520) = (*str* > *str*) *Silveštar*. Odatle hipokoristici *Sile* (srednjovjekovna Dalmacija), *Silko* (Trogir, 1233), *Silve* (Bella), danas sa *lv* > *lb* > *b* *Šibe* (upor. *Silba* > *Šiba*). Prezime *Silvestrić*, *Silvestrovu* (1454), *notar bnetački* i *kanžilijer kotorski*. Vrlo često se ukida grupa *lv* umetanjem samoglasa i (svarabhaksa, anaptiksa): *Silivestar*, *Silivestro*, *Siliveštar*, *Silivestro*. S romanskom zamjenom *e*, *a* < kllat. *i*: *Selvistar* (*Istarski razvod*), *Selvestar* (Novljanski *blagdanar*, 1506) = *Salvestar* (Kozjić), *Salbestar*, upor. *Šaveštro* (Šišan, istro-romanski). Od lat. *Silvester*, zastupljeno vrlo dobro u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. [Za *Šibe* usp. i *pod Joseff*].

Lit.: ARj 14, 545. 837. 948. *Ive* 167. Jireček, *Romanen* 1, 58.

silj m »biljka zob«, slov. *siť* »peucedanum«. Na *-je* slov. *silje* n »poljsko plodovito žito«. Na *-evina siljevina* »peucedanum cervaria«. Pridjev na *-ev* potvrđen samo u toponimu *Siljevo Brdo*, poimeničen na *-bc* > *-oc* i *-ica* *Siljevac*, *Siljevica* (toponimi). U Vodicama (Istra) *saj*, gen. *sāja* je biljka l m visoka, neugodna mirisa, vrlo raširena na livadama. Plod joj je nalik na kim. Prema tom značenju odgovaralo bi fr. *sermountain* < lat. *sili montanum* »Rosskümmel«. Ribarić upoređuje još *IIIj*, gen. *šilja* »vrsta žita u Konjicu«.

Lit.: ARj 14, 957. 958. *PleterŠnik* 2, 477. Ribarić, *SDZb* 9, 190. *REW** 7918.

siljati, *sujam* impf. (Vinkovci, *po gori siljo!*, tako se kune) »lutati«.

Lit.: ARj 14, 957.

sím f (Vuk) »riba accipenser glaber«.

Lit.: ARj 14, 958. Miklošič 396.

simbol m (danas općenito), odatle pridjev na lat. *-icus* (tal. *simbòlico*) proširen na *-bsk simbolički*, literarno-historijski termin na *-izam simbolizam* (fr., 1843), *simbul* (16. v.) = *šimbuo* (Kavanjin), prema mađz. *szimbólum* (Vramec, hrv.-kajk.), prema biz. *b > v simvol* (1733) = *sinvol* (Budinić). Od crkveno-lat. *symbolūm* < gr. σύμβολον »znak«.

Lit.: ARj 14, 959. Prati 910.

Simeon m (13. v.) prema f *Simeona* (15—17. v.), pridjevi *Simeonov*, poimeničen u prezimenu *Simeorumić*, na *-/ Simeonj* (*dub*, oznaka mede u stsrp. državi) i *Simèun* (Vuk, 18. i 19. v.) m prema f *Simeuna*. Na *-bc > -ac Simeúnac*, gen. *-nca* (Vuk), prezime *Simeunović*, *Simian* (1621), *Simionović*. Stezanjem *eo > o: Simon*, *Simonovac*, *Simonović*, *-on > -un Simun* (14. v.) m prema f *Simuna*, *Simunić*, *Simunović*, pridjev *Simunj* u oronimu *Simunja* (planina, Crna Gora), na *-učko Simučko* (Lika) prema augmentativu *Simanda* (Lika). Brojni hipokoristici: *Sime* = *Sime*, gen. *-eta*, *-ete* (IS-IS, v.), *Simo*, *Sima* (Vuk), pridjevi *Simov*, *Simović*, *Simin* (toponim *Simin han*, Bosna), prezime *Simić*, odatle *Simićević*, *Simeta* (prezime, Valpovo), pridjev *Simetin*, prezime *Simetići*. Na *-ica Simnica*, odatle prezime *Simićić*. Na *-bc > -ac Simac*, gen. *-mca* (Krk), odatle *Simčić* (1395). Na *-an Siman* m (Lika) prema f *Simana* (Vuk), *Simanica*, *Simanka*, prezime *Simanić*. Na *-at Simat* m (Lika) prema *Simata*, prezime *Simatović*. Na *-ko Simko* m (13—14. v.) prema f *Simka*, *Simković* (15. v., Dubrovnik, Korčula). Na *-en *Simen*, odatle *Simenii* (ŽK), pridjev na *-j* u toponimu *Simen* (mjesto «/» dol u stsrp. državi. Augmentativ **Simenda* prema prezimenu *Simendić* (Srijem). Na *-sa Simša* (Vuk), *Simšić*. Većina ovih tipova govore se na zapadu sa *i > š: Simun* (ŽK), *Šime* (Dalmacija, Vodice), *Šimndi* pl. (Krašić), *Šimunac*, *Šimunčić* (hrv.-kajk.), *Šimunić*, *Šimunović* (Dalmacija), *Šinkovic* (ŽK), *Šimat*, *Šimatić* (Krašić). Sa gr. *y > e: Semijun* (1169—70, Dubrovnik), pridjev na *-/ Semijunj*, *Semljen* (1369, Cetina), *Semjanić* (15. v.), *Semko* (Bihać, 1338), *Mileta scriptor sclavicus quondam Semichi* (1374, Konavli), odatle *Semković* (15. v.), *Semša* (1285), *Senko* (1348, Dubrovnik), *Senkovi*, toponim pl., *Senković*, *Senčić* (Istra), *Senčević* (hercegovačko prezime, Kačić), (hrv.-kajk.) *Seneković*. Reduplikativni tip hipokoristika: *Měma* f (Lika, Kosinj) za

Simeuna. Hebrejsko ime (biblijsko) *Sytheon*. Apstraktum na *-ija* (v.): *simonija* f (15—18. v.) = *simonija* (15—16. v.) = *šimunija*, odatle poimeničen gr.-lat. pridjev *simonijak* < iat. *symoniacus*.

Lit.: ARj 5, 599. 844. 845. 960. 6, 599. 14, 959-960. 15, 1-6.

simetrija f < gr. συμμετρία > lat. *symmetria*. Pridjev na lat. *-icus* < gr. -ικός proširen na *-bn > -an simetričan*, poimeničen na *-osi simetričnost* f.

Lit.: ARj 15, 1.

simit m (Vuk, BiH, Kosmet), *simita* f »bijel pšenični hljeb, cipov (ŽK)«. Na *-džija simidžija* m »koji peče simit«, pridjev *simidžijin*, poimeničen na *-ica simidžijnica* »njegov dućan«, na *-bsk simidžijski* (*kvasac*, Kosmet). Deminutiv na *-ič simitić* (Vuk). Balkanski turcizam grčkog podrijetla preko ar. *samid* > tur. *simit* < gr. σμιτάλις iz terminologije prehrane: rum. *simit* (Muntenijska, Moldavija) »perec, Brezel«, bug. *simit* pored *simtđ*, *sémid*, *semolina* pored grecizma *semidál* »gris«, arb. *semit*, *simile*, *semitçihanë* »pekarnica«, grecizam *simidhallë* »žemlja«, cine. *simile*. Ovamo ide *zemička* f, *žemlja* f < njem. *Semmel*, polj. *żemla* < lat. *simula*, fr. *semoule*. Gr. σμιτάλις posuđeno je iz sredozemnog jezika (egejskog ?). Grecizam je očuvan u stsrp. *simidal* (Aleksandrida, Jagić) pored *simidarb* (zamjena dočetka *-ah* sufiksom *-azb*), varijante *migdalb* < σμιγδαλί, ispuštanjem početnog sloga zbog zamjenice *se* »to«.

Lit.: ARj 15, 2. 3. Elezović 2, 224. Mladenov 580. Tiktin 1427. GM 381. Lokotsch 1814. Bruckner 664. Boisacq 859. Škaljić* 565.

simpatija f, internacionalni grecizam συμπαθεια > lat. *sympathia*. Denominali na *-isati simpatisali*, *-šém* impf. (Miličević) prema *-izirati* (prema njem.) *simpatizirati*, *-tizirām* (Zagreb). Šulekov na *-ovali simpatovati* nije prihvaćeno.

Lit.: ARj 15, 7. Prati 910.

simplik (Dubrovnik) »nevin, naivan«, dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *simplificem*. Ovamo možda prema lat. *simplus > simpal* (14. i 15. v., jedina potvrda) »neuk«. Ali može biti i latinizam kao i pridjev *simplificem* (Radović, Kraljić) što je od lat. *simplificus*. Odatle ime *Simplicio* m i *Simplician*. Talijanizmi su od *scempio* < lat. *simplus* : *sempio* (Dubrovnik) m »ludo čeljade«, odatle naš

pridjev na *-ost šempjast* (Šibenik) = *šempjast* (Božava) »lud, munjen (šibenski otoci)«, na *-av šempjav* (Rab), denominai *inšempjati*, *-ám* (Dubrovnik) »pobudaliti« = *išempijat nekoga* (ibidem) »zaluditi nekoga«, *pošempjat* (Split), *šempjat*, *-ám* (Rab) »budaliti«. Ovamo *šempjati* m pl. (Božava) »sorta di pasta«.

Lit.: ARj 15, 6. 7. 532. Kušar, Rad 118, 17. 25. Cronia, ID 6, 121. REW³ 7930.

siñsila f (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) = *sinsija* (Vuk, narodna pjesma) = *sinslja* (Tivat, Prčanj) = *simula* (Kosmet) = *si(y)sia* (Crnica) = *sinja* (Crna Gora, Riječka nahija) »lula na düljem ili kraćem prutu ili kamišu, zajedno čibuk i sinsija«. Balkanski turcizam (tur. *simsi*) iz terminologije duhana: arb. *sipst*, *supsi*, *sumst*, ngr. σιψί.

Lit.: ARj 15, 7. 38. Elezović 2, 225. GM 385. Miletić, SDZB 9, 602. Skok, Slávia 15, 493., br. 964. škaljić 565.

simsile, gen. *-eta* n (Kosmet) »pleme, soj, rod«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *silsile* »lanac, spisak o potomstvu), s disimilacijom *l - l > m - l*.

Lit.: ARj 15, 7.

sín m (12. v., Vuk), danas po deklinaciji o prema *otac*, upor. *kći*, gen. *kćeri* prema *mati*, nekada po deklinaciji u (stoslav. *synb*, gen. sg. *synu*, dat. sg. *synovi*, nom. pl. *synove*, odatle dvije osnove za izvođenje u današnjem jeziku *sin-* i *sinov-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *synb* »filijus«. Pridjevi: od osnove *sin-* na *-ov sinov* (Vuk, Kosmet), poimeničen *sinov* m »bratov ili sestrin sin« (tako i cslav., starije listine,, Domentijan, 13. i 14. v.), kasnije samo na *-bc > -ac sinovac*, gen. *-ovca* = *sinovac* (Istra, 13. v.; tako i u stoslav. i u ostalim slavinaama, osim u bugarskom jeziku) »fratruelis, bratan, bratanac, bratanic, nećak«, pridjev *sinovčev*, deminutivi *sinovie*, gen. *-eta* n (Vuk) prema f *sinovčeva* = na *-ica sinovčica* f »sinovčeva kći«, na *-ič sinovčić* (Ljubiša) »1 sinovčev sin, 2° prezime« = *sinovičić* »isto«; na *-ča*, *-ica*, *-ika*, *-ka sinovica* (Vuk) = *sinovica*, s pridjevom *sinovičin* (Hrvatska) = *sinovca* (Bella) = *sinovika* (Stulić) = *sinovka* (također slov. i rus.) = *sinovkinja* (Novi Vinodol). Pridjevi od osnove *sinov-* na *-bn > -an sinovan* (stoslav., danas ne postoji), na *-j sinovalj*, f *-vlja* (~ *kruh*), *sin sinovalj* (Bakarović), određeno *sinavljiti* (15. v., također stoslav., slov.), na *-bn + -j sinovnji* (Bella), proširen na *-ev sinovljevi* (ŽK), na *-en sinovljen*

(Korizmenjak), na *-ski sinovski* (tako slov., češ. i polj.) = *sinovski* (Kosmet). Deminutivi se tvore samo od osnove *sin-* na *-bc > -ee sinec* (Istra), na *-ii sinic* (1679, jedina potvrda), na *-tk > -ák sinak*, gen. *sinka* (IS.v., Vuk, u drugim slavinaama), vok. *sínko*, s pridjevom *sinkov* (Zoranie, Divković); *sinak* je hipokoristik koji govori mati za kćer ili žensko čeljade koje nije u srodstvu; na *-čio sinčić* (17. v.) = *sinčić* (Istra), na *-ček sinček*, gen. *-čeka* (hrv.-kajk., Zagreb). Na *-ák sinak*, gen. *-aka* m (16. v., u dvije glagoljske knjige naziv za župljanina i vjernika), na *-an* (upor. *kuman*, *srotan*), *sinan*, gen. *-ana* (BiH). U Kosmetu *sindrák* u određenim izričajima i *sínkole* < vok. *sínko* > deiktika čestica *le*, oboje zajedno u osobitoj afektivnoj vrijednosti. Apstraktum na *-stvo* od obje osnove *sinstvo* (Ančić) = *sinovstvo* (stoslav., polj., rus.) »filiatio«. Denominal na *-iti* od *sin-* *siniti*, *siním* impf. (Vuk) (*obez-*, *po-*, *pri-*, *raz-*), iterativ na *-va-* *sinjivati*, samo s prefiksima, odatle postverbal na *-an posinak*, gen. *-nka*, također od osnove *sinov-* *posinoviti*. i riječ *sin* je hipokoristik, kao gore *sinak*, koji upotrebljava starije čeljade za kćer, snahu (Riječka nahija, Crna Gora). Prijenos roda daje tom hipokoristiku naročitu vrijednost. Riječ *sin* igra ulogu i u psokama: *pasji*, *kurvin sin*. Sintagma: *goli sin* (Vuk) = *golač* »bečar, vojnik na Drini, dobrovoljac za platu«. U terminologiji bilja: *sin* (Sulek) »šimšir, buxus sempervirens«; *sina Majke božje svijet* »pulmonaria officinalis, plućinac«, *sina Majke Božje zaklonišle* »pasji jezik, mali gavez, cynoglossa officinalis«. Prevedenica *afin sin ili brat* (Pergošić) od mađz. *atyafi*. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a (stoslav. *synb*, češ., polj., rus. *syn*) koji potječe iz ie. dugog *h*: stprus. *soüns*, lit. *sūnus*, u sanskrtu sa sufiksom *-t sutah*, od ie. korijena **seu-*, u nižem prijevodu **su-*. Prvobitno je značenje bilo apstraktno »rađanje, porođaj«. Apstraktum je postao konkretnom prema semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) kao lat. *fetus* »plod utrobe« u rum. *fat* m »dječak« prema *fată* »djevojka«. Upor. sličan razvitak u *sluga* (v.).

Lit.: ARj 15, 8-38. Elezović 2, 225. ZbNŽ 3, 78. Miklošič 335. Holub-Kopečny 365. Bruckner 528. Mladenov 580. WP 2, 470. Trautmann 292. Brugmann, IF 17, 483. sl. Hermann, IF 53, 99. sl. Sütterlin, IF 25, 70. Kluge, ZDWf 7, 164. (cf. AnzIF 24, 17). Meillet, IJb i, 14. RSI 6, 133. Boisacq³ 999-1000.

sinábija f (Vuk) = *senábija* (Vuk, Bosna) = *senábija* (Mostar) = *sanabija* (Banja Luka, Bosanski Petrovac, Podrinski okrug, Srbija)

»vrst ružičastih jabuka«. Glede *-objija* upor. kod Vraza *đulabija* (v.). Tur. *sinobi*, od toponima *Sinob*.

Lit.: ARj 14, 607. 845. 15. 16. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 662. *Školjić** 558.

sinagoga f (Marulio, Kolunić, Bernardin, Zadarski lekcionář), različito se prevodi: *sinagoga* ili *sajmište evrejsko* (Budinić), tj. *skupština* (Petrović), *zbornica* (Vuk). Od gr. συναγωγή > lat. *synagoga*.

Lit.: ARj 15, 17.

sinaksar m (stsrp.) = *sinaksarb* (stsrp.) = *snaksar* (stsrp.) = *seksar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) 1° crkvena knjiga u kojoj su životi i službe svetačke za svaki mjesec u godini, 2° crkveni kalendar«. Od sgr. συναξάριον »isto«.

Lit.: ARj 14, 809. 15, 21: 835. Vasmer, *GL* 132.

sindik m (16. v., Dubrovnik) »1° skrbnik, zastupnik, sudac, općinski starješina, načelnik, 2° dubrovačko i bokeljsko prezime« = (s > š) *šindik* (Kavanjin: *procurator ali šindiK*). Na *-atus* > *-at* *sindik*at, gen. *-ata* »njegova služba«, u moderno vrijeme »radničko udruženje«. Od gr. σύνδικος > lat. *syndicus* »advokat«.

Lit.: ARj 15, 22-23. *REW*⁹ 8499.

sindulja f (Makarska i okolica) »trava savanj«. Usp. *simbulja* (pod *savanj*).

Lit.: ARj 15, 23.

sindžef m (Vuk) = *sindžev* (1733. ~ od *platna* ili *svile*) »na suknji postava odozdo iznutra (oko jedne podlanice široka)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla. (ar. *sinğab* > tur. *sincef*) iz terminologije nošnje: rum. *singeap* pored *singif/singef* »Einfassung, Besatz«.

Lit.: ARj 15, 24. *Tiktin* 1430. Korsch, *ASPh* 9, 668.

sindžir, gen. *-ira* m (16. v., Vuk, Slavonija) = *sindžir* (Kosmet) = *sinder* (Vetranie, 1653) = *sinžir* (Marulić, Zoranie, Divković, Karnarutić, Vitezović, Kačić) = *sindžijer* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *sandžir* (Crmnica) »lanac, veriga, bukagije«. Deminutivi na *-bc* *sindžirac*, gen. *-rea* »Kettenstrich«,

na *-ič* *sindžirić* m (Vuk) »1° srebrno puce na kružatu, prsluku, 2° (*sindžirići*) derdan od srebrnih lančića u više redova, alčica s prikovanim talirima ili drugim srebrnim novcem«, na *-če* *sindžirče* (Kosmet), na *-čk* > *-ak* *sindžirak*, gen. *-rka* (Kralje, Turska Hrvatska) »biljka maslačak«, na *-čić* *sindžirčić* (Jablanac, narodna pjesma). Indeklinabile na *-li* *sindžirli zrno* (narodna pjesma) = na *-lija* *sindžirlija* (narodna pjesma) = *sindžirlija* (Kosmet) »koji je u lancu svezan«. Složenice: (u narodnoj pjesmi) *sindžir-halka*, *sindžir-gvožđe*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zāndžir* »isto«, srodno sa *zindan*, v.) iz terminologije oruđa: rum. *zingir*, bug. *zindžir*, arb. *zinxhir* — *zixhir* = *sēnxhir* = *sixhir* (gubitak *n* zbog disimilacije *n — r*). Upada u oči promjena *z — s* — u hrv. —srp. i djelomice u arbanaskom jeziku.

Lit.: ARj 15,24-27. *Elezović* 2, 399. Miletić, *SDZb* 9, 268. *Miklošič* 403. *GM* 485. *Mladenov* 192. *Školjić** 566.

šindel m »vladičin tajnik«. Prezime na *-ič* *Sindelić*. V. *protosindel*. Od biz. σύντελος < gr. σύντελος.

Lit. ARj 15, 23.

Singur, upravo *Simgun*, ime Vlaha 1222—1228. u darovnici Stefana Prvovjenčanog manastiru Žici. Od rum. *singur* »samac« < lat. *singulus*. Ostatak govora srednjovjekovnih Vlaha. Upor. prezime *Samac* (Lika) i slov. *Samec*.

Lit.: ARj 14, 557. 15, 24. *REW*⁹ 7945.

sinigla f (Stulić), običnije u pl. *sinigle*, gen. *-galā* (Dubrovnik) »šuljevi, hemeroidi«. Pridjev na *-av* *siniglav*.

Lit.: ARj 15, 28. Budmani, *Rad* 65, 169.

sinija f (Vuk, Leskovic, radevski i azbukovački kotar) = *sinlja* (Kosmet) pored *senya* = *senija* (Retković, Slavonija; broćanska župa, Hercegovina) »1° velika bakarna tepsija koja služi kao sofra, trpeza, sto, astal, 2° plitki pjat, plitica (Grbalj)«. Deminutiv na *-ica* *sinijca* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sini* = *çini* »Kina, Kitaj«, ar. *simya* »porculan«) iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *sinie* »Grosse runde Platte, dient als Unterlage für grosse Kuchen, auf den Balkan vertritt den Tisch«, búg. *sinija* »sofra«, arb. *seni*, cine. *sinie* »tourtière«, ngr. σινί.

Lit.: ARj 15,28. *Elezović* 2,218. 226. Mürko. *WuS* 2, 120. sl. *Mladenov* 580. *GM* 382. *Pascu* 2, 954. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 696.

sinklit, upravo *sinbklit* m (stsrp.) »1° državno vijeće, zbor, 2° član državnog vijeća«, prema *sinklitika* f »žena, supruga (Domentijan)«, od gr. σύγκλητος »senat«, gr. συγκλητική »conjux«.

Lit.: ARj 15, 29. Vasmer, *GL* 132.

sinkopa f (Ančić) »izostavljanje slova u riječi«, od gr. συγκοπή.

Lit.: ARj 15, 29.

sinod m = *sinod* (Kožičić) = *Sinot* (Naručnik) = *sinoda* f »zbor«. Od gr. σύνδοχος. Pridjevi na lat. *-alis*, proširen na *-bn* > *-an* *sinodal*an, na *-bsk* *sinodalski* (Budinić); bez *-alis* *sinodski*. Denominal na *-ovati*, *-ujem* *sinodovati*.

Lit.: ARj 15, 30-1.

sinohija f (~ ili *kauzan*, Naručnik) »neka bolest«. Od gr. συνοχή > sttal. *sinoca* »febbre persistente«.

Lit.: ARj 4, 903. 15, 31. *DEI* 3506.

sinor, gen. *-óra* m (Vuk, Kosmet, stsrp., 1348; Jablana, Slavonija?) = (я > nj) *sinjor* (Makedonija) »1° meda sela, granica, kunfin, mrgin, 2° toponim (Srbija)«. Pridjev na *-bsk* *Sinorska reka*, hidronim u Poljanici (Srbija). Denominal na *-iti* *sinariti*, *-im* (18. v.) pored *sinjoriti* (*o-*, *pro-*) (Vuk, Srbija, Slavonija). Značajna je semantička varijanta u Vinkovcima: *on će mu osinjoriti taj komad zemlje* »preoteti«. Balkanski grecizam: rum. *a să sinorisi*, bug. *sinor*, arb. *sinuar*, čine. *sinur*, tur. *sinor*, gr. σύννορος. Zabilježiti treba još na *-bc* > *-ac* *sinjorac* m (Rab) »ime trave«. Neobičan je taj naziv na zapadu, kad je primitivum samo na istoku.

Lit.: ARj 9, 196. 197. 12, 401. *Elezović* 2, 226. Kušar, *Rad* 118. 28. *Mladenov* 580. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 697. *GM* 385. *Tiktin* 1422. Korsch, *ASPh* 9, 668. *Pascu* 2, 87., br. 1635. *Rohlfš* 2108. *SEZb* 6,143. Vasmer, *GL* 132.

.sinti (Popović), pridjev (uz *otac*) »posve isti, puki, šušti«.

Lit.: ARj 15, 38.

Sinj¹, gen. *Sinja* m (Vukov akcenat) = *Sinj*, gen. *Sinja* (Rešetarov akcenat), toponim, etnik na *-janin* *Sinjanin*, pridjev *sinj ski* (~a *alka*). Najstariji mu je potvrda 1345. *castrum regale Zyn*, ali hrvatska potvrda iz 1434. kaže da je prvobitni oblik *V sinji: crikvi svete Marije podb Vsinem* = 1436. *pada Vsinemb*. Pridjev *vsinjski*

(1446). Prema tome današnji je oblik nastao odbacivanjem *v* u teškoj i rijetkoj početnoj grupi (upor. *sav*, *sa*, *sē*, ŽK). Čini se da taj toponim ide, sudeći prema najstarijem hrvatskom obliku, u kategoriju predrimskih toponima na *-inium* (*Ulcinj*, *Delminium* > *Duvno*, *Rizinium* > *Risan*). Kao *Duvno*, što se daje tumačiti iz arbanaskog, tako bi se *Vsinj* mogao uporediti sa arb. *vise* m pl. »mjesta« (u prasrodstvu sa *vbsb* > *vas*). Ako je tako, *Vsinj* bi bio toponomastički ilirski ostatak.

Lit.: ARj 15, 41-46. *Mažuraru* 1618. *Šurmin* 136. 432. *CD* 11, 250. *GM* 473.

sinj², običnije *sinji* (Vuk, Kosmet, 14. v.), određeni pridjev (u stslav. i neodređen *sim*), kao oznaka boje uz *more*, *grom*, *kamen* (epitet uz *kukavica*), sveslav. i praslav. pridjev »1° plav, caeruleus, boje između ljubičaste i zelene ili između žute i mrke, 2° toponomastički pridjev s apelativima (*Sinje more* »Jadransko more« kod Vitezovića, uz *Glava*, *Vir*, *Vrh*)«. U istarskoj narodnoj pjesmi *sin* = *sini sokole* »siv«. Poimeničen *sinja* f (Bruvno) »ime ovci«, na *-bc* > *-ac* *sinjac*, gen. *-njca* »riba oko donjeg Đerdapa«, toponim *Sinjac*, gen. *Sinjca* (Crna Gora, zaselak, izvor; rječica više manastira Pive, Lješanska nahija, polje) = *Sinoć*, gen. *Slnca* (Lika, izvor Gašćice pod brdom Koren; selo, u pirotskom okrugu, Srbija, također vrelo, я mjesto *nj* nastalo u genitivu, odatle analogijski nom.), s etnikom *Sinčaranin* m prema f *Sinčarka*; na *-aia* *sinjača* (Gundinci kod Đakova, Otok) »riba deverika, abramis brama« [za ovu ribu usp. i *senj*], odatle na *-juša* *sinčuša* »vrst vinove loze«, na *-ák* *sinjak*, gen. *-aka* »ptica parus major«, na *-ar* *sinjar* m (BiH) = *sinje* n »ovan ili ovca s malo bijelom malo crmom vunom«, na *-a!* *sinjaši* m pl. (Dalmatinska Zagora) »bojci ili nazuvci opleteni od vune i kostreti«, na *-je* *sinje* n (Čubranović) »crmin«. Prošireni pridjevi: na *-ast* *sinjast* (>-o. *sukno*, *Ljubiša*) »sivast«, na *-av* *sinjav*, poimeničen *Sinjava*, f (potok, prtok Miljacke), na *-ina* *sinjavina* (Smokvica, Korčula) »fosforescencija«, na *-bc* > *-ac* *sinjavac*, gen. *-avca* m (Karlovac) = *sinjevac*, gen. *-evca* »riba dever, deverika [usp. gore *sinjača*]«, na *-ina* *Sinjovina* = *Sinjavevina* (pianinč), denominal na *-itisinja-viti*, *-im* impf, »gubiti boju«. Isti pridjev s umetnutim *g* mjesto *k* (nepoznata podrijetla) *sinj-gav* (Crna Gora) »isto«, poimeničen na *-ica* *sinjgavica* f »sinjgava struka«. Upor. bug. *sinkav*. Inhoativ na *-eti* *sinjeli*, *-im* impf, »modřiti«. Rumunji posudiše *sein* (vuni) = *sain* »hellgrau«, postalo, kao *strein* < *zianonē*, od *Sininē,

proširenog pridjeva na lat. *-inūs*, odatle na *-eh sinealē* (Moldavija) »Waschblau, pleha«, s glagolom *a sineli*, *-ili* »plebati«. Dva su tumačenja o postanju. Miklošič i Berneker izvode od praslav. korijena **si-*, od kojega je *sinuti* (v.) i *prosinac*, drugi od istog ie. korijena **kei-* od kojeg je *sijed*, *sijer*, *siv* (v.). Upor. sanskr. *cyenī* f. Prema Meyeru arb. *thinjē* pl. »graue Haare« imala bi biti posuđenica iz *sinji*, što se ne čini pouzdano jer za *s-* > *th-* nema primjera u arbanaskim slavizmima.

Lit.: *ARj* 15, 16–46. *ZbNZl*, 308. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečny* 331. *Bruckner* 491. *ASPh* 13, 418. *Mladenov* 580. *WP* 1, 295. *Tiktin* 1406. *GM* 383–4. Osten-Säckén, *IF* 33, 193. Baric, *Uzaj.*, reg. (cf. Joki, *IJb* 24, 230). Charpentier, *IF* 25, 243. Pedersen, *IF* 36, 318. CM 91.

sinjat f (Stulić, prema njegovu navodu u glagoljskom brevijaru) »koprenica, byssus«. Pridjev na *-bn* > *-an sinjatan* »byssinus«.

Lit.: *ARj* 15, 44–45.

sinjur m (Marulić), *sinjora* f = *sinjora* (Istra) = *šinora* (Dobrinj, 1100) »gospodin, gospoda«. Talijanizam od *signore* (< lat. komparativ *senior*, gen. *-oris*) »gospodin, gospoda«. Tal. deminutiv na *-ina sinjorina* (Istra) < tal. *signorina* »gospodica«. Apstraktum na gr.-lat. *-ia sinjorija vostra* (Marin Držić) »vi«. Tal. pokrate: *ser* (Dubrovnik, 16. i 17. v.), indeklinabile pred ličnim imenom (*ser Pero*) ili pred *imperadur* (Nalješkić). Ta je skraćena, iako je došla s Apenina, starofrancuskog podrijetla fr. *sire* (nom.). Veže se sa stfr. posvojnim pridjevom u nenaglašenoj poziciji nom. *mes* < lat. *meus messire* < lat. *meus se(n)ior* > tal. *mesere* > *meser* m (16. v.), indeklinabile pred ličnim imenom talijanskim *meser Ludovico*, *Andrea*, = *misir* (Slovinac) »popov otac«. Prezime *Meserie*. Talijanska je skraćena *šior* m prema *siara* f (Rab) »gospodin, gospoda« < mlet. *siar* m prema f *siōra*; *šjōr* pored *šjer* m prema f *šjora* (Hvar); može biti deklinabile i indeklinabile u vezi s ličnim imenom: *šjer Peretu* pored *šjeru mestru* (ak. fém), *po šjor dojtāra*, *šjor mestru* prema *šjori Mari*. Upor. još krčko prezime *Sormilić* (1734, Dubašnica, notárska knjiga glagoljska).

Lit.: *ARj* 6, 759. 760. 14, 858. 15, 46. Hraste, *BjF* 8, 48. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*² 7821. *Prati* 909.

sipa f (Vuk, Budva, Bijela, Krtole, Muo, Dubrovnik, Vetranie, Račišće, Šibenik, Krk, Senj, Ulcinj kod ribara Arbanasa, slov.) »vrsta

morske ribe (hvata se na *ulignjäre*, vele u Mulu), crnilica, crnokrvka, krakatnica«. Samoglasnik » je nastao od lat. *e* > *i*, spajanjem sa *pi* > *ip*. Tako i u istro-rom. *sipa* (Rovinj), *sipariola* (Fazana) »attrezzo da pesca da pigliar seppie«. Odatle deminutiv: na *-bc* > *-ec sipec*, gen. *-pca* (Vrbnik) = *sipac* (Brač) »meko od sipe«, odatle denominai *sipati*, *-am* impf. (Brač) »vabiti sipe sipcem«, na *-ica sipica* = mlet. *sepolina* (Čozoti ih love kočama; male su, duguljaste i uske), na *-ić sipić* »sepia elegans«. Dalmato-rom. i istro-rom. leksički ostatak od lat. *sepia* < stgr. σηπία > mlet. *sepa*, tosk. *seppia* iz ribarske terminologije. Latinizam je *sēpija* f (Vuk) »tekućina, koju izlučuje sipa, voda« > tur. *sipi*. Upor. arb. *supjé*, *cūpije* (Gege) < ngr. σουπιά. Stsrp. *sipija* (15. v.) je grecizam < σηπιά.

Lit.: *ARj* 3, 603. 15, 47. 48. *Pleteršnik* 2, 470. *REW*² 7828. *Ive* 150. Vasmer, *GL* 132. *GM* 396. Štrekelj, *DAW* 50, 58.

sipati¹, *-ām* pored *sitijem* (Vuk, ŽK, upor. rus. *syplju*, *sypati*) (*do-*, *is-*, *iza-*, *izrās-*, *ispo-*, *na-*, *o-*, *op-*, *oba-*, *ot-*, *oda-*, *po-*, *pot-*, *poda-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *ras-*, *raza-*, *sa-*, *u-*, *za-*), sveslav. i praslav. impf, od *syp-*, prijetoj duljenja *ḡ* > *y* od baltoslav., sveslav. i praslav. korijena **szp-*, »spargere, rundere«; iterativ na *-va-* *-sipāvati*, *-apāvām*, *-sipivati*, *-sipujēm*, samo s prefiksima, prema praslav. prijetoj **sup-ti* u *-suti*, *-spēin*, koji postoji samo s prefiksima *do-*, *is-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *oba-*, *op-*, *ot-*, *oda-*, *po-*, *pod-*, *pro-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *raspo-*, *raspro-*, *raza-*, *sa-*, *u-*, *za-*): primjeri: *dosūti*, *dospēm*, *izasūti*, *izaspēm*, *nasūti*, *nāspem* itd. i prema pf. na *-nu-* *sunuti*, *sūnem* (Vuk) »kao usuti«. Na *-ovati sipōvatl-uvat*, *-ujem* (Kosmet) (*izrās-*). Suglasnik *-p* korijena **sup-* gubi se pred suglasnicima kao u *san* < **šōpnō* (v.). Poluglas » korijena **stp-* gubi se i pojavljuje kao pun glas *a*, *eu* hrv.-kajk. i čakavskom u deklinaciji postverbal. Prema tome izvedenice se prave od pet hrv.-srp. osnova: *sip-*, *su(p)-*, *sep-*, *sp-*, *sāp-*. Od *sip-* postverbali *sip* m (Slavonska Požega) »1° odvaljena zemlja ili kamenje, 2° gat, slap, 3° crvotočina, 4° toponim (na Dunavu ispod Tekije, na donjem Đerdapu)«, odatle pridjevi na *-tk* > *-ak sipak*, *f sipka* (Prigorje, zemlja, *kruška*, *jabuka*, *brašno*) »prhak«, na *-ulja sipkulja* f (Otok, Slavonija) »kruška«, augmentativ na *-ina sipina* f »prud, pržina«, na *-ljiv sipljiv* (Bosna, hrv.-kajk.) »koji se može lako sipati«, na *-ar sipar* (Istra) »pjeskovita obala« = *sipor* m (Bosna) »pržina, pijesak za nasipanje puta«; *nasip* m, pridjev *nasipan* (Belostenec), *osip* m (Vuk),

prosip, *rasip* m, pridjev *rasipan*, poimeničen na *-ik rasipnik* m prema f na *-ica rasipnica*, odatle *rasipnički*, na *-stvo rasipništvo*. Postverbal od **sep-*: *sap* m (1500) = *nāsap*, gen. *nāsapa* pored *nasata* »Damm«, augmentativ na *-ina nasapina*, *sep* (1333, Turopolje, Baraković; nalazi se i u češkom, lužičko-srpskom, rus. *sop*), *sep* (Varaždin, 1550–1660) »pregrada kod mlinova koja zadržava vodu«; pridjevi *sapan*, *sepen* (u toponomastici); *rasap*, gen. *raspa* pored *rasapa* m (17. v.) i *rasap*, gen. *-spi f* (Baraković) »Zerstreuung«, pridjev *rasapan*, poimeničen *rasapnik*. Postverbal u femininum: *ospa* f (Vuk, Srbija, Srijem) »1° Hautausschlag, 2° toponim Ospa (1470, Hrvatsko primorje, Vinodol)«, deminutiv *ospice* f pi.; *raspa* f = (sa nejasnim *o* > *a* upor. *abravnica*) *aspa*, pridjevi *ospičav*, *ospičast*, augmentativ na *-ina ostina*, pridjev *ospinast*. Upor. bug. *prespa* »Schneeverwehung«, toponim *Prespa* i polj. *wyspa* »otok, ostvro«. Od osnove *sip-* još na *-ai rasipač*, gen. *-oca* m (Vuk) »rasipnik« prema f *rasipačica*, pridjev *rasipačan* (Lika), *sipānce* f pi. (Kosmet) »male boginje«, pridjev na *-jav sipaničav*, poimeničen part. perf. pas. *rasipanic*, gen. *-nca* (Lika) prema f *rasipanica*, part. perf. akt. *rāsipalac*, gen. *-aoca* m »razmetnik«; *sipalica* f (Dubašnica) »žena koja siplje«, na *-onjica* < *-alnica siponjice* (Lika, Slavonija) »žljebić preko kojega brašno sipi (dolazi ispod žrnja)«. Apstraktum na *-u/a*: *sipnja* f (Stulić) »skerlet«. Postverbal na *-ka pošipka* (Vuk), *posipka* (Kosmet) »ašov«, deminutiv *posipče*, gen. *-eta* »služi za vađenje pepela iz kotlova«. Na *-er* + *-ak siperak*, gen. *-rka* m »ubrus za djecu pod bradom, na koji siplju hranu kad jedu«. Na *-bc* > *-ac sipac*, gen. *-pca* (Kosmet) »cvr koji pravi crvotočine u drvu«. Od osnove **sbp-* *razasipitelj* (Bernardin) »rasipnik«. Od osnove **sup-*: poimeničen part. perf. ipas. *rasutak*, gen. *-tka*, pridjevi *rasutan*, poimeničen *rasutnik*, *rasutiv* = *rasutljiv*, *rasulo* n, na *-je rasuće*, *razasuće* n, *izasuće* (Stulić), možda *sup* m (Vuk) »zagrada u vodi gdje se hvata riba, daljan, garda, jaz« (usp. gore *sip*, *sep*). Mađari posuđiše *iszap* »syrtis«, Rumunji *nasip* = *nāsāp* (*sap* < *зэпъ*) = *nīsip* »pijesak«, *α rāsipi* = *risipi* (Moldavija) »zerstreuen«, odatle rum. postverbal *risipă f* »Zerstreuung«, *risipariță* »cobitis taenia«, *nīsipemiță*, *-pormiță* (Moldavija), *-parița* »Streusand«, na *-iș nīsipiș* »Sandflache«. Baltičke usporednice upućuju na prvobitno značenje glagola kao i na fonetsku stranu praslav. glagola (*ṡ = uip*): lit. *sūpti* »wiegen, schaukeln«, iterativ *šūpoti*, prijetoj u *apsūtaipti* »jemaden mit etwas bedecken, belegen«, *šauti*. Prema tome praslav. je značenje nastalo

po zakonu rezultata od ie. korijena **suep-*: **sup-* »schwingend werfen, schleudern, ausschütten«. Prijetoj **suep-* nalazi se još u stoslav. *svetiti se* u prvobitnom značenju »agitare«. Praslav. prijetoj **sip-* odgovara lat. *supare*, »werfen«, *dissipare* »zerstreuen«.

Lit.: *ARj* 2, 698. 4, 120. 7, 604. 668.. 8, 559. 9, 197. 15, 46–50. *II*, 23. *Elezović* i, 227. 2, 38. 44. 109. 227. Bëlic, *Príroda* 301. Jeretov, *NJ* 3, 58. *Tentar*, *JF* 5, 214. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečny* 365. *Bruckner* 524. *Mladenov* 581. *Trautmann* 293. *Tiktin* 1329. Kadlec, *Sborník věd právních a státních* 22, 294. si. (cf. *IJb* 9, 221). *Boisacq** 526. 1006. Lorentz, *IP* 8, 91. Osten-Säckén, *IF* 33, 204. Štrekelj, *ASPh* 28, 485.

šipati², *šip am* pored *sipljem* impf. (Orahovica, Slavonija), na *-iti sipiti*, *-im* (Habdelić) prema pf. *sipnuti*, *-em* (Niš, Srbija) »1° teško disati«, *osipnut*, *-sípnem* pf. (Kosmet) »2° promuknuti«, stoslav. *osipneti* »raucescere«. Postverbal *sip* m »naduha, nedüa (ŽK)«. Pridjevi na *-av sipav*, poimeničen na *-bc sipavac*, gen. *-vca* »zadušljivac (konj)« prema f *sipavica*. Ovamo možda (prema zvuku što ga čini) *sipavac* (Šloser) »kornjaš anoplus« = na *-ljiv sipljiv* (Vuk) »asthmaticus« (bug. *sipliv*), *sipljaiv* (Vuk). Apstraktum na *-u/a sipnja* f (Varoš, Slavonija) »asthma«. Hipokoristik *sipo* m (Mostar) »koji ima sipnju«. Na onomatopejske sufikse *-of*. *sipot* m, pl. *sipati* (Otok, Slavonija) »sipnja«, pridjev značenja 2° *sipotljiv* (Voltidi) »vaporoso«, na *-ut siputi* m pl., odatle pridjev *sipūtljiv* (Banija), poimeničen na *-bc siputljivac*, gen. *-vca*, *siputljivost*, *siputati*, *siputanje* (Belostenec), na *-etljiv sipetljiv* (Lika). Onomatopeja je sveslav. i praslav., u prasarodstvu s lat. *sibilo*, tj. od ie. korijena **suei-*, kojim se oponaša zvuk disanja, zviždanja. Postoji i sa onomatopejskirkn glagoljskim sufiksom *-tati sipiati* (o zrnju, iz puške), *-lati siplati*, *-a* impf. (Dalmacija, Pavlinović). V. i *sopiti*, *sapa*.

Lit.: *ARj* 15, 46–50. *Elezović* 2, 38. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečny* 332. *Bruckner* 492. *Mladenov* 581. *WP* 2, 517.

sípiti, *-í* impf. (Vuk) (subjekt *kiša*, što-kavski i čakavski; hrv.-kajk. nepoznat; Otok, Slavonija; Crna Gora) »curiti, daždeti«. Upoređenje sa *šítiti*, *šísí* (Podgorica) i *šišuljati* istog značenja upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Upoređuje se i sa ags. *sipam*, srvnjem. *sifen* »stillare« (Matzenauer) itd., te se svodi na ie. korijen **seip-* »ausgiessen«, što nije nužno ako se uzme onomatopejsko podrijetlo. Može se upoređivati i sa gr. ῥεῖ »kiši, daždi« < ie.

**seu-* »daždjeti, curiti«. U tom slučaju pretpostavlja se proširenje osnove sa *ρ* i prijevoju **sup-*.

Lit. ARj 15, 49. Miklósié 296. Matzenauer, LF 20, 2. Wood, IF 22, 153. WP 2, 467 469. Boisacq³ 987.

sir m (14. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *zyz* »caseus«. Pridjev na *-ən* > *-an* *sírni* (≈ *α kaca*, Vuk), *sírniā* (ili *bijela*) *nedjelja* = *sírna nedělja* (Kosmet) »posljednja nedjelja mesojeda prije Časnog posta, gr. τυρινή = ἔβδουμός της τυρινής, υρΟΓ. rum. *collegi*; na *-ast* *sirast*. Poimeničen na *-jak sirnjah* (Budiniščina, Konjščina, Martijanec) »ptica sitta europaea caesia«, koje se glas čuje kao *sir*; na *-jača sirnjača* f (ŽKU) »1° košara, ljesa za sušenje sira, 2° pita«, na *-ica sirnica* f »1° mjesto gdje se drži sir, 2° tvorilo za sir, 3° pita« = na *-ik simik*, na *-jaja sirnjaja* f (Srijem) »gljiva koja se sirova jede«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *s'irac*, gen. *sirca* m (Vuk, Istra) »1° gruda sira, 2° (.metafora) kruška, 3° (Privlaka, Komletinci) vrsta momačke igre«, na *-bk* > *-ák širok*, gen. *-rka* (hipokoristik kao *darak*), na *-ič sirić* (Istra), na *-čii slrčić* (Vuk). Na *-ar sirār*, gen. *-ara* m prema f *sirarica*, s apstraktumom *sirarstvo*. Na *-ovaca* (prema *makovača*) *sirovača* »pita sa sirom«. Važan termin: *sira* f = *sirutka* (ŽK, J. S. Reljković, Bosna, Slavonija, Banat) = *sirotka* (Šušnjevo Selo) = *sjerutka* (pseudojekavizam) = u prijevoju *suroti* f (Vrbnik) = *surotva* (Zoranie, Krk, Istra) = *sirutka* f (glede sufiksa upor. *šeputkd*), pridjev *sirutkov* (—o *mlijeko*). Deminutiv *siručica* (Vinkovci) = (prijevoj) *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Odatle denominal *prosuručiti se* (subjekt *mlijeko*). Složenice *suzbijalo* m »dokono čeljade«, *siropust* m »Käsefasten (usp. rus. *syropustie*)«, s pridjevom *siropustan*, *muktesir* (Turska Hrvatska) »sir koji ostaje nakon što je sirutka istekla«. Prvi dio *mukte* (v.). Denominal na *-iti siriti se*, *-í* (*na-*, *o-*, *sa-*, *u-*). Na *-enje sirenje* n (14. i 15. v., Vuk, Valjevska nahija, srpske listine, Vetranie, Marin Držić, Varoš, Slavonija, Dubrovnik, Babina Greda) »1° sir koji se prodaje na mijehove, 2° sir spremljen za zimu«. Na *-ište aristie* n (Vuk) »coagulum«, odatle pridjev na *-ən* > *-an sirutan*, koji se poimeničuje na *-nica sirišnica* (Riječka nahija) »sprava za sirenje«, na *-njak sirišnjak* »1° sud sa sirištem, 2° trava lunaria minore«. Na *-ara sirištara* »biljka gentiana cruciata«. Na *-if siriš* m = deminutiv *sirišica* »trava angelica domestica«. Riječ *sir* kao termin za mliječni produkt nastala je iz ie. pridjeva *suros, koji je značio »kiseo, slan»,

koji se u tom značenju očuvao u stvnjem. *sur*, nvnjem. *sauer*. U metaforickom značenju očuvao se i u slavinama proširen pridjevskim sufiksom *-ov*: *sirov* i u prijevoju *surov* = *sirov* (*na-*) = (pseudojekavizam) *sjerov* »prijesan, nekuhan, nesušen (protivno *suhji*, *surov* »neotesan, grub« = hrv.-kajk. *sirov*. Poimeničenje na *-bc* > *-ac sirovac*, gen. *-vca* »1° mast (< lat. *mustum*) što curi iz grožđa prije gnječenja« = *sirovac* »2° tvrda jabuka, 3° toponim«, na *-anjka sirovanjka* = *sirovinjka* »gljiva Bratling«, na *-ica sirovica* f (Vuk), na *-ina sirovina* »1° sirovo drvo, 2° Rohprodukt, 3° prezime«, na *-ost sirovost*, *surovost*. Denominal na *-eti* inhoativ *sirovjeti*, *-im*, na *-iti siroviti*, *-im* (faktiv). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a < ie. *и*, upor. steslav. *syř*, češ. *syř*, *syrový*, polj. *ser*, ruš. *syroj*, *А uu surov* od ie. dvoglasa *ou*, ie. *souros. Upor. stisl. *saurr* »feuchte Erde«. Baltičke su paralele potpune: lit. *sūris* »sir«, *suras* »slan«, lot. *sūrs* »papren«. U praslav. *sur-* nastalo je od ie. dvoglasa *əu* ili *ou*. Razlika između *surutka* i češ. *syrovátka* itd., osniva se na unošenju pridjeva *sirov* mjesto *sur-*. Druga je izvedenica poimeničenje. Arb. paralelu *hire* posuđiše na istoku *hira*.

Lit.: ARj 7, 611. 15, 50–68. Elezović 2, 227. 229. 542. Vuković, SDZb 10, 403. Ribarić, SDZb 9, 190. Miklošič 335. Holub-Kopečny 366. Bruckner 526. WP 2, 513. Tratumann 293. Mladenov 581. Pedersen, IF 5, 59. 36, 277. Kretschmer, Gbitta 14, 98. Vaillant, BSLP 29, 40. sl. (cf. *IJb* 14, 270). Baric, Alb. 1, 28. Buga, RFV 67, 232. si. (cf. *RSI* 6, 271). 75, 148. (cf. *IJb* 8, 198). Jokl, Unt. 273. Janko, WuS 1, 97. Loewenthal, ASPH 9, 187. GM 152. Boisacq³ 846.

sirada f (Vuk) »plavetan gajtan kojim se optaču seljačke haljine«. Denominal na *-iti uraditi*, *-im* impf. (Vuk) (*o-*). Turcizam arapskog podrijetla (ár. *sirat*).

Lit.: ARj 15, 51.

sirce n (Vrbnik) »plod od crvenog sljeza«.

Lit.: ARj 15, 52.

sirce, gen. *-eta* n (Vuk, Otok, Slavonija, Srbija) = *sirce* (Kosmet) = *sirke* (Kralje, Turska Hrvatska) = *sircet* m (Bi H, Bella) »ocat, kvasina, jěsij (ŽK)«. Pridjev na *-ən* > *-an sirčetan* (J. S. Reljković). Na *-āna* < perz. *hane sirčetana* f — na *-ara sirčetara*. Na *-ar sirčetar*, na *-ara sirčetara* f »ostenica, musca mosillus cellarius«. Denominal na *-iti sircetiti* (*se*), *-im* impf, (*u-*) »ocititi«. Turcizam (tur. *sirke*)

Lit.: ARj 15, 52–55. Elezović 2, 230. 395.

sirena f (Vetranie, Kavanjin, Zrinski, latinizam) = *sirina* (*Starine* 23, 73, grecizam). Od kslat. *Sirena* < gr. Σειρήν > lat. *Sirēn(a)*, gen. *-enis*. Ovamo i *serena* (15–17. v., Vetrame, Ivančićev zbornik) = *se-* »isto« < sttosk. i mlet. *serena*.

Lit.: ARj 14, 864. 15, 53. Prati 912.

siridžik m (Vuk) = *saradžik* (Bosna) »bjelilo za lice«. [Od tur. *siraca* < perz. *siraga*].

Lit.: ARj 15, 53. Škaljić 567.

sirijdae f (Šulek, Popović) »vrsta gljiva«.

Lit.: ARj 15, 54.

sirnijamli m pl. (Alefsandrida; upravo: *sir'niam'K*) »trube koje imaju 3 tisuće piskov, kojih su glasovi različiti«.

Lit.: *Starine* 3, 322. Gi SUD 9, 140.

siròp m = *sirup* — (*s* > *š*) *sirup* (Mikalja, Habelić, Belostenec, zapadne strane), deminutiv na *-ić siropić* (Istra), *šaropić* (Božava, a nejasno) »sciropo«. Evropski (internacionalni) arabizam: fr., njem. *Sirup*, lat. *syropus*, *sirupus*, tal. *s(c)iroppo*, od ar. *šarah* »piće« preko srednjovjekovne farmacije. Varijanta *šurup* m (Bosna) je balkanski turcizam (tur. *şurup* < ar. deminutiv juré) arapskog podrijetla: cine. *şurup*. V. *šerbet*.

Lit.: ARj 15, 61. 67. 17, 632. Cronia, ID 6, 121. REW* 7594b. 7675. Lokotsch 1838. Prati 886. Pascu 2, 166., br. 1020.

sirota f (14. v., Vuk i drugi leksikografi) — *sjerota* (1520, Martić, pseudojekavizam) »1° orphanus, 2° pauper (i pren.)«, sveslav. i praslav. apstraktum, koji je postao konkretnum za muško i žensko lice (upor. *sluga* i tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patēstas*). Obrazovan je s pomoću sufiksa *-ota* (v. tip *dobrota*) od ie., praslav., steslav. pridjeva *zəz* »orbust«, koji još živi u 13. i 14. v. u značenju »sirotan«, u češ. *siry* i rus. *siryj*. U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sir* (v.). Poimeničuje se na *-ák*, steslav. *sirakb*, na búg. *-fja siračija*. Ta izvedenica postoji u hrv.-srp. kao arhaizam i u *sirak*, gen. *-aka* (Vuk, Dalmacija, Riječka nahija, Paštrović, Njogoš, kao i 13. i 14. v.) »sluga, miser«, deminutiv na *-ić siročić* (također prezime). Rumunji je posuđiše *sárac*, *sărăcie*, odatle na hipokoristički sufiks *-man* (tip *Rad-mari*) rum. *sărman*, u ukr. sa dva hipokoristička sufiksa *-oh* (upor. češ. *kmoch* od *kmotr* < *commater*) i *-man syrochman*. Od tog kon-

glutiniranog sufiksa nastade steslav. i hrv.-srp. štokavsko *siromah* m prema f *siromaha*, gen. *-hi* (Istra, 15. v.) = *sirama* (Kosmet) »potreb-
nik, ubogač« = *siromasi* (Lastovo) = (pseudo-
jekavizam) *sjeròmah* = hrv.-kajk. *siromāk*, gen. *-aka* (ŽK). Brojne hrv.-srp. izvedenice prave se od *sirota* i *siromah*. Od *sirota*: pridjevi *sirot*, *sirota* (≈ *o dijete*, Kosmet) = na *-ən sirotan*, *siratna* (Vuk, Vinkovci), na *-ski sirotski*. Deminutiv na *-SA sirotok* = *sirotek*, na *-če siroče* n, pl. *siročići*, prema f na *-ica sirotica*, odatle na *-ik siročik* m (Zaplanje, Leskovačko, Srbija), kol. na *-od siročad*, gen. *-i f*, na *-inja* (upor. *bosotinja*) *siratinja f* (Vuk), s pridjevom na *-ski sirotinjski*, apstraktum *sirotinjsvo*. Hipokoristik na *-an sirotan*, gen. *-ana* (Vuk, Otok, Slavonija), s deminutivom na *-če sirotanče*, gen. *-eta*, s pridjevom *sirotanov*. Augmentativ na *-ina siratna f* (Istra) »femina misera« prema *sirotina*. Na *-ište sirošite* »Waiserhaus« (neologizam). Denominali na *-éti osirotet* (Kosmet), na *-iti sirotiti se*, *-im (o-)*, na *-ovati sirotovati*, *-òtujem* impf. (Vuk). Od *siromah* (koji je postojao i u hrv.-/kako pokazuju izvedenice): pridjevi na *-ən* > *-an siromašan* (hrv.-kajk.) »ubog«, na *-ov siromahov* = *siromakov* (ŽK), na *-bski siromaški* (16. v.), poimeničen *siromaška f* (Istra), s apstraktumom na *-ina siromaština* »zlopata« = *siromašić* (Bella). Odatle na kol. *-jad siromašćad* f. Deminutivi na *-bc* > *-ac siromašac*, na *-e siromaše* n, prema f na *-ica siromašica*, na *-ić siromašič*, na *-bk siromašak*, gen. *-ika*, s pridjevom *siromaškov*. Augmentativ na *-ina siromašina* m »mot de commiseration«. Kolektivi na *-lo siramas* f, na *-jad siromašad f*. Na *-luk siromašluk* m = na *-stvo siromaštvo* (Vuk) = *sjeromaštvo* (pseudojekavizam). Denominal *osiromašiti*, *-im*. Baltičke su paralele za praslav. pridjev *siru* lit. *šeiry*s »udovac« prema f *Seire* »udovica«; avesta *sae* »verwaist«. To je ie. izvedenica *kheiros, obrazovana s pomoću sufiksa *-r* (v. *dobar*) od **khei-* »nedostajati«, koja se nalazi u sanskritu *jahati* (3. 1. sing.) »napušta«, avesta *zazāmī* »otpuštam«, gr. χήρος »verwaist«, lat. *hērēs*, gen. *herēdis* (složenica *ghero + *ē-do*) »das verwaiste Gut an sich nehmend, baštinik«.

Lit.: ARj 15, 51–65. 165. Elezović 2, 38. 229. Oblak, ASPH 16, § 32. Miklošič 296. Holub-Kopečny 332. Bruckner 489. Mladenov 581. WP 1, 543. Brugmann II, 2, 353. Zupitza, KZ 37, 388. Pedersen, KZ 38, 391 (cf. *AnzIF* 21, 78). 40, 173–181 (cf. *AnzIF* 24, 44). 21, 78. Pascu, AR 6, 212 (cf. *IJb* 10, 180). Bartholomae, IF 11, 138. Miller, IF 21, 332. Uhlenbeck, IF 17, 95. Lohmann, KZ 58, 208. Nitsch, RSI 1, 22.

Sisak, gen. *-ska* m (16. v., Vuk) = *Šišek*, •v *Šiške* (hrv.-kajk-, Belostenec, Vramec, prema tome njem. *Sissek* ili madž. *Sziszek*), toponim, etnik na *-janin* *Siščanin*, *Siščani* m pl. (selo, bjelovarski kotar), pridjev na *-bski* *sisački* (1567). Lat. *Siscia*, predrimski toponim keltskog podrijetla, vjerojatno femininum od keltskog ličnog imena *Siscius* (upor. u Galiji *Sisciaccum*). Taj toponim zamijenio je stariji predkeltski *Segestica*, naziv utvrđenja na otoku što ga čine Kupa, Odra i Sava. Taj se naziv očuvao i kod nas u narodu u raznim grafijama, koje treba čitati *Sitec*. *Segestica* je pridjevska izvedenica (možda gr. *-ύός*) od *Segesta*, koje se opetuje na Siciliji (*Segesta* — "Εγέστα, utemeljena od Elima, koji dođe iz Male Azije ili Fokide), u Liguriji (*Segesta* > *Sestri*) i u Hispaniji i odnose se vjerojatno na kretanje Maloazijaca (upor. Etruské) na evropski zapad. Dočetak *-esta* upoređuje Bertoldi s etruščansko-lat. *finestra*, *genēsia* (v. *brnistra*), *lepesta*. *Sisak* pretpostavlja izgovor *Siskia u panonsko-lat. 7. v. (upor. gót. *faskja*, biz. φασκιά, arb. *fashkë*, ar. *faskija*; *faska*, Logudoro, Sardinija, < lat. *fascia*, od *faseis*).

Lit.: ARj 15, 69. Skok, ZRPh 36, 659., br. 21, 54, 210. Isti, IG 3, 32-35. Isti, *Quatrième congrès* vol. 2, 498—499. Alessio, *Onomastica* 2, 192. Bertoldi, ZRPh 37, 153. Bošnjak, GGD 15, 37. REW³ 3208.

sisati, *-ām* pored *-Km* impf. (16. v., Vuk, Kosmet) (*iz-*, *ispo-*, *na-*, *po-*, *za-*), sveslav. i praslav. **sys-* »sugere«. Pridjev na *-av* *sisav* (Stulić), poimeničen na *-bc* > *-ac* *sisavac*, gen. *-avca* m (Lika) »1° (metafora, pejorativna) činovnik, 2° ptica, 3° kraosac« prema f na *-ica* *sisavica* »1° žaba, 2° riba echeneis remora«, na *-ka* *sisavka* »kraosac«. Na *-ar* *sisar* — *sisavac* (Šulek, Pančić). Na *-ance* *sisānce*, *-eta* n (Srbija, Levač — Temnić, Orahovica) = sžšče n (Vuk, Srijem) »odojak, odojček, prase koje još sisa«. Postverbal, koji je postao konkretnom *sisa* f (Vuk, Kosmet) »dojka«, odatle pridjevi na *-ast* *sisast* = na *-at* *sisat* (Slavonija). Deminutivi na *-ica* *s'isica*, na *-ič* *sisic*, na *-ka* *siska* f (Brod na Kupi) —ma vimenu krave onaj dio kroz koji se muze mlijeko«. Augmentativ na *-ina* *sisina*, *sisētina* (Vuk), na *-urina* *sisurina*, na *-ura* *sisura*. Hipokoristici *sika* f = srsa = na *-tk* *sisak*, gen. *-ska* m »cijev na kanti, nosač«. Na *-ai* *sisač* (Šulek, Pančić) = *sisalac*, gen. *-oca* pored *sisaoc* m (18. v.) prema f *sisalica*. Na *-oca* *sisača* f (Levač — Temnić) »trava koja se bere na Biljni petak«. Na *-alo* *sisalo* n = *sisalje* (19. v.) = *sisaljka* (Vuk). Na *-otina* *sisotina*

f (narodna pjesma) f »muško u mladog živinčeta«. Složenica *sisokravac*, gen. *-avca* m »zmija elaphe longissima« nastala preinačenjem *kravosac* (v.), riječi koja je postala slabo razumljiva. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. stcslav. *sisari*, polj. *sysać*. U istom značenju postoji prijevoini oblik a mjesto jery-a, koji je ispaao: stcslav. *sbsati* > rus. *sosar* > *sasati*, *-am*, *-em*, *posasat* (Moščenica) = (sa *-słs-* > *-s-*) > *sāli*, *sem* (Vuk), *sišem* (Foča) impf. (*iza-*, *ispo-*, *na-*, *po-*, *popo-*), *posāt*, *pose* (Crmnica) = *sati*, *šasen* (Vodice), koji se ne govori u književnom i saobraćajnom jeziku; u narječjima je stezanje *-sas-* > *-s-* uklonjeno disimilacijom *s — s > s — c*: *scat*, *sein* (Cres, slov., hrv.-kajk., Zagorje, Međumurje), bez stezanja i sa *ō* > ou *sasuz'* (18. v.) i u pf. *samuti*, *-ēru* (15—18. v., Bosna, Slavonija) (*iz-*, *na-*) kao i u prezentu *šasen* (Vodice) = *šasem* (Fužine); u part. prez. akt. *sasući* (Alberti), *sās*, gen. *sasa* m (Istra) = *sasa* »sisa«, *preza* *ssq* (Marulić), upor. stcslav. *sass*, slov. *ses*, deminutiv *sasac*, gen. *šasea* (13. v.) = *sasec*, pl. *sascz'* (Istra) = *seseć* (Vitezović), na *-a&* *sasak*, gen. *-ska* f »1° sisanče (Pavlinović), 2° grožđe koje ima bijelo duguljasto tvrdo zrnce (Pavlinović)«, na *-ujka* *sāsijlka* (Bribir) »trava što je tobože zmije šašu«. U složenicama je i srsčbc dao *sac*, gen. *sca*: *kravosac* pored *kraosac*, gen. *-sca* m »zmija« pored turciziranoga *kroosalija* f, na *-zca* *kra^osica*. Deminutiv *sesce* n (Vrbnik) »sisa«, *šasčić* (Istra) »mala bradavica od sise«. Glagoli *sjsyaisz isisati* onomatopeiziraju se zamjenom *s > c*: *cicati*, *-ām* (ŽK), *cica* (ŽK, 16. v., Zoranić, Jačke, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., Lika K) »1° dojka, 2° (metafora) čutura (Crna Gora), 3° zaobljen kamen«, na *-afe* *cicak*, gen. *-cha* (Vitezović). Isto i kod sas-: hrv.-kajk. čecařz (s-), na *-zk* *cecek*, gen. *-cka* »sisa«. Daničić upoređuje i *cee* »neko grožđe u kajkavaca«. Upor. onomatopeju koja pripada djetinjem govoru: *iz-iz*, rom. *titia*, tal. *zizza*, njem. *Zitze*, rum. *fița*, arb. *cice* pored *tiħthē*, bug. *czca*, ngr. τσιτσιβ. le. je korijen, koji pripada također djetinjem govoru, **seu-* »sok, mokar«, prijevov **su-*, **su-* proširen formantom *s* (slavine), *k*: lat. *sūcus*, njem. *saugen*. U toj onomatopeji mijenja se i vokal *i > u*: *cucat* (čak., češ.).

Lži.: ARj 3, 855. 4, 120. 7, 605. 611. 14, 653-57. 662-64. 694. 15, 68-72. *Elezović* 1, 230. Ribarić, *SDZb* 9, 189. Miletić, *SDZb* 9, 368. *ZbNZ* 5, 75. Tentor, *JF* 5, 203. *Miklo-III* 334. *Holub-Kopečný* 87. 327. 348. *Bruckner* 511. *ZSPH* 2, 307. *Mladenov* 581. Vasmer, *RSI* 2, 28. *WP* 2, 469. *Tiktin* 1611. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197. (cf. *IJB* 5, 69. *RSI* 8, 302). Jokl, *Slaoia* 13, 325. Prusik,

Krok (cf. *AnzIF* 4, 143). Wood, *IF* 22, 156. Domaschke, *Jber RI* 21-25, 65 (cf. *IJB* 9, 67). *GM* 90. *íCZ* 56. 204. *Boisacq* 999.

sisobaka f »riba Jadranskog mora petromyzon marinus, paklara«.

Lit.: ARj 15, 72.

sistema f (Daničić, istočni krajevi), od gr. σύστημα, gen. -ατός = *sistem* m (zapad, prema njem.), pridjev *sistematički* < lat. na *-icus* < gr. -ύός συστηματικός, proširen na *-bsk*; denominaai na *-iz-irati* *sistemizirati*, *-mizīrām* (1853), danas *sistemizirati*, *-tizīrām*, uz *sistemizovati*, *-ujem*, jednom *sistemovati*, *-ujem*.

Lit.: ARj 15, 72-3.

sit (13. v., Vuk) (n<-), pridjev sveslav. i praslav. *sjýia*, »satt, satullus (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Proširen na *-bn* > *-an* *sitan*, *sitina* pored *sitana* (protivno *gladan*, narodna pjesma, pripovijetka; Ljubiša, Crna Gora, upor. rus. *synnyj* »hranjiv«; *sitan toga putovanja*, Grbalj; zbog homonimije sa *sitan* »neznatan« nije ušao u književni i saobraćajni jezik), na *-zk* *sitak*, *f sitka* »zasitan«. Apstrakti na *-ina* *sitina*, na *-ost* *stlost* (ne-), na *-oca* *sitoća*, na *-ošca* (upor. *milošta*) *sitošća*. Prilozi *dosita* (uz *jesti*) prema *dōsta*, *zadōsta* (Kosmet) pored *dosti* (14. v.), *zadosti*, *dosti puta* (narodna pjesma), »fr. assez < lat. *ad satis*«. Upor. stcslav. *do syti* »dl κόπων«, sa sinkopom od *-i-*, koja podsjeća na rum. sinkopu *ă* u *destul* < lat. *de satullus*, ali se ta može objasniti i unakrštavanjem latinske sintagme sa slav. glagolom *do-sta(ja)ti* »sufflere«. Upor. takovu sinkopu u prilogu *zaldo* pored *žalu* (Crmnica) »zaludu«. Sinkopa *dosta* može se tumačiti prijevovom: *y* : a; *-sta* pored *-šti* su genitiv, prvi po deklinaciji *o*, drugi po deklinaciji *i*. Upor. *riesit*, gen. *-i* = *nēsītōst*. Dočeci *-a*, *-i* shvaćaju se od jezične svijesti kao deikse pa se u narječju odbacuju: *dōst* (ŽK), *zadost* (ŽK), *dostakrāt* (17. i 18. v., *krat* je stari genitiv plurala) pored *dostkrat*, upor. češ. *dost*, poll. *dość*. Nesinkopirano *dosit* (14. v.). Od sinkope apstraktum *dostina* (Kosmet) »priličan, dovoljan broj«. Denominal na *-iti* *sītiti*, *-im* impf. (16. v.) (*na-*, *za-*) = *sītiti se* (Kosmet) »uživati u tuđem zlu«, na *-ati* *nasitati*, *-am*. Odatle pridjevi *zasitan* (ne-), *nenasilan*; poimeničenja: *nenāsīt*, gen. *-anta* (Kosmet) »proždrljivac«, *nenasilnih* m prema f *nenāsītница*, n *nenāsīlnice*; *nenosit* m (Gundulić, Đorđić) = *nesit* (Mikalja, Bella, Stulić) = *nesič* (Pavlinović, sa *-it* > *-ič* kao u *Velebč*) »pelikan, gem«, pored *nejāsīt* m = *najaset* = *najasil* (Stulić)

= *najazet* = *najazit* (Alberti, Vitaljić u prijevodu psalama; z od unakrštenja sa *jaziti*) iz ruskog *nejasyt* f = (10. St.) σκληβινστί νεασήτ (s prefiksom *ja-* < *ji-* od *jeti*, koji dolazi u ruskom antroponimu *Javolod'i*) »(upravo) životinja koja ne uzimlje sitost«. Poimeničeni part. perf. pas.: *nasīćenik* (ne-), *nasīćenost* (ne-). Iterativ na *-a—sīčati* (se), *-am*, na *-va-* *-sīčavati*, *-neāvām*, samo s prefiksima *na-*, *za-*. Samoglasnik *ĭ* je nastao od jery-a, upor. stcslav. *sytb*, češ. *syty*, *pol*, *syt*, rus. *sytyj*. Prilog *došli* pretpostavlja postojanje stcslav. *sytb*, gen. *syti* »sitost« i u hrv.-srp. prema pridjevu *sytb*. Sinkopa *dosta*, *dosti* pretpostavlja postojanje prijevoja u imenici **sU*b f pored pridjeva *ssia. Kao dokaz za postojanje tog prijevoja služi i svatovski termin *nadoslaćilo* = *nastaćilo m (Istra) »svatovski starješina«, od *nastaćiti* = *nadoštaćiti*, *-im* (Vuk, Osijek) »dobro nabaviti«. Postoji još sa krivim *ć* mjesto *č* *stacilo* m, u istom značenju, u Belostenca *stacilo*, u Fortisa *staćeo*, Lovrića *stáčel*. Zatim *sat*: *sit meda* (Belostenec) = *sita* f (Vuk) »vrsta meda, samotok, med bez saća«. Madžari posuđuje *paszita* »Taufschmaus« < slov. *pasita* »isto«. U pogledu osnovnog samoglasa y prema *ō* u slavinama nema potpune suglasnosti ni s baltičkim ni s ostalim ie. jezicima: lit. *sótis* je osnova na *ť* kao stcslav. *sytb*, ali je samoglas *ō* < ie. *α* kao i u pridjevu *sōras* »syts«. Isti je samoglas u gr. *άσται* »zasićuje se«, lat. *satis*, *satullus*, *satur* (odlatle internacionalne riječi *saturirati*, *satira* < *lanx satura*), stír, *sāith*, got. *sops*, nvnmjem. *sall*, prema sankrtu *si* u *śi-śi-nvan* »nezasitan«, kojom pretpostavlja ie. korijen sa- kao i gr. *αταος* pored *sa-* u ostalim ie. jezicima. Mora se prema tome uzeti da je ie. *ə* (sva) bio zastupljen ū praslav. sa a, odatle prijevovom duljenja *u* (y).

Lit.: ARj 2, 670. 679. 681. 6, 867. 7, 367. 611. 923. 8, 64. 15, 73-88. *Elezović* 1, 146. 457. 2, 230. Miletić, *SDZb* 9, 388. *Miklósié* 336. *Holub-Kopečný* 366. *Bruckner* 94. 429. 528. *KZ* 46, 213. *Mladenov* 582. *WP-2*, 444. Ilijinski, *ASPh* 28, 460-461. Osten-Säckén, *IF* 33, 256. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340 (cf. *AnzIF* 25, 65). Trautmann, *Lb GR* 98-99. (cf. *RSI* 6, 342). Hirt, *PBB* 23, 338-339. Vaillant, *Mel. Mosse*, 1959. *Mažuranić* 56 (dodaci). Stojković, *ZbNZ* 27, 82-84.

sita f (16. v., Vuk) = *sit*, gen. *-i* f (sjeverni krajevi Hrvatske) »1° juncus > žuka, žukva, blura = brula (v.), vaoga, šaš, ševar, rogoz, 2° toponim«, *sit*, gen. *-i* »3° mreža, zamka (2 pisca 17. v.)«, slov. *sít* m, tako i češ., rus. pored *sit* i *sita*, praslav. Pridjevi na *-bn* > *-an*

sitan »rogozan« zbog homonimije sa *sitan* od *sit* (v.) i *sitan* (v.) »neznan« nije se održao u jeziku; sa dvostrukim pridjevskim sufiksom *-nen* < *-ən* + *-en* (upór. *mesnen*, ŽK) *sitnen* samo 1871. u službenom govoru; poimeničenja *silnik* »1° sitište, 2° toponim«, na *-ica* *Sitnica* (hidronim i oronim, desni pritok Ibra), na *-ina* *siinina* »pletar«, na *-ov* *sitov* (Mikalja), poimeničen na *-ača* *sitovača* (Poljica) »sprava od site za procjeđivanje«, na *-ica* *Sitovica* (toponim), *Šitovo*, *Sitovnik*, *Sitovnjak* (toponimi), na *-ovit* *sitovit* (Šulek), na *-ost* *sitast*. Deminutiv na *-će* *sitbce > *síce* »Seil«. Na *-aca* *sitače* (Šulekov termin za botanički *Jun-caceae*). Na *-ika* *sitika* (Mačkovac na Savi) »kao pluto na udičine niti, koje drži da udica ne potone sasvim«. Na *-ina* *sitina*, na *-bc* > *-ac* *sitinac* = na *-ište* *sitište*, kol. *sije* (također toponim) = *síce* (Mikalja) »1° bunčevje, 2° toponim (Donja Tuzla, Rab)«, odatle *SUac* (Rab). Izvedenica je s pomoću formanta *t* ie. korijena **sei-*, **s3ĭ-*, **sī-*, **sī-* »vezati, remen, konopac«. S istim sufiksom ali drugim prijevom nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *sietī*, lot. *siet* »vezati«, lit. *sietas*, *saitas* »negve«, *pasaitas* »konopac«, lot. *sēta* »ograda, Bauernhof«, sanskr. *setu-* »negve«, avesta *hāētū* »jaz«, lat. *saeta* »čekinja«, njem. *Saite*. Prvobitno značenje »vezati« vidi se još u izvedenici na *-dio* (sufiks za oruđa) polj. *sidło* = rus. *silo* »Schling«, koja se nije očuvala u hrv.-srp. Prema tome je *sita* označivala prvobitno »materijal za vezanje«, specijaliziran na biljku koja je za to služila (sinegdoha). To odgovara kulturnom značenju u upotrebi predmeta.

Lit.: ARj 14, 902. 15, 75. 79–88. Mažuranić 1311. Miklošič 295. Holub-Kopečny 332. Bruckner 487. WP 2, 464. Vasmer 2, 624.

sitan, f *sitna* (15. v., Vuk, Kosmet), bug. i sva tri ruska govora, praslav. pridjev na *-ən* > *-an*, »1° malen, droban (protivno *krupan*), 2° dosadan (hrv.-kajk., Zagreb, Samobor), 3° toponim (u ž. i sr. r. i zajedno s apelativom *mjesto, šuma, gaŕ*)«, deminutivira se na *-jahan* *sičahan*, *sičahna* = (stezanjem *aha* > *a*) *sičan*, *sičana*, s dva sufiksa *-zĭ* 4—*tk* > *-čak* *sitačak*, *sitačka* (Kosmet), na *-uljav* *sitūljav*, na *-jušnb* *sičušan*, na *-jahmb* *sičašan*, *sičušna*, na *-jurav* *sičurav* (Vinkovci i okolica) »vrlo sitan«. Poimeničuje se na *-ica*: *sitnica* pored *sitnica*, deminutiv *sitičica*, pridjev na *-jav* *sitičav*, na *-jar* *sitičar* »1° bakal, 2° cjeplidlaka, 3° prezime«, pridjev na *-ski* *sitičarski*, na *-jarija* *sitičarija*, na *-stvo* *sitičarstvo*, na *-ež* *simež* m »1° male stvari, 2° mala djeca

(Dobro Selo)«, na *-iš* *sitniš* = *sitniž* »sitan novac« = *simežl-až*. Na *-arija* *sitārija* (Vuk) »sitnica«. Augmentativ na *-jur* *sitnjūr* (Poljica) »veoma sitan snijeg«, na *-uriia* *sitnurija* (Varoš, Otok, Slavonija, Nevesinje, Hercegovina, Srbija). Apstraktum na *-ina* *sitnina* (Vuk). Složenice *sitnōgorica* f (Vuk), pridjev *sitnōklas*. Denominal *sititi*, *-im* (iz-) — *simit* (Kosmet) impf, »drobiti, mrviti«. Prilozi *nasitno* (Piva-Drobnjak), *ūsitno* (Kosmet). Odbacivanjem pridjevskog sufiksa *-ən* *síta*, gen. *site* (Kosmet) »sitnež, sitna djeca«. Od korijena *si-*, od kojeg je i *sito*. Prvobitno je značenje »što je prošlo kroz sito, prosijan«. Upor. i rus. *sitnyj* »gesiebt«, koje je očuvalo semantičku vezu sa *sito*, a hrv.-srp. i bugarski nije.

Lit.: ARj 3, 869. 14, 902–3. 15, 75–85. Vuković, SDZb 10, 393. Elezović 2, 230. Miklošič 296. Mladenov 581.

sito n (Vuk, uz *gusto, često; izraz biti na situ i rešetū*; Buzet, Sovinjsko polje, Kosmet), sveslav. i praslav. »cribrum«. Pridjev na *-ost* *sitast*. Deminutivi na *-će* *síce* n (ŽK, Belostelec) »za mljeko«, na dvostruk sufiks *-asce* < *-bc* + *-bce* *sitašce*, na *-ance* (upór. *mjestance*) *sitānce*, na *-ica* *sitica* (Istra). Na *-ar* *sitar* m (također prezime), s pridjevom *sitarski* prema f na *-ica* *sitarica* = na *-ka* *sitarka*, *sitarica* »marama za ogrtanje«. Na *-arnica* *sitarnica* = *sitarija* (također toponim), na *-stvo* *sitarstvo*. Na *-nica* *sitnica* — na *-ka* *sitka* f (Rab, Kralje, Bosna) »sito sa napetom mrežom od konjske dlake«. Denominal na *-ati* *sitati*, *-örn* »sijati kroz sito« > madž. *szitáim*, *sitkovanje* (od nepotvrđenog *sukovati*) »ručni rad na mrežotini, podnjak, filet, kraj«. Praslavenska je izvedenica od istog korijena od kojeg je *sijati* < steslav. *sējati* s pomoću formanta *-to*, kao i lit. *sietas*, lit. *sijoju*, *sijoti*. Značenje »cribler« od osnove *sž-* očuvalo se kod glagola *sijati* (v.) samo u vezi s prefiksom *iz-*, *pre-*, *pro-*, iterativ *-sijevati*, s istim prefiksima. Ie. korijen **sēia-* / **s(i)ia-*. Riječ *sito* je kulturna riječ koju posuđuje Mađari *szita*, Rumunji *sită*, Arbanasi *site* i Novogrci *σίτα*.

Lit.: ARj 15, 79–87. Elezović 2, 231. Holub-Kopečny 332. Bruckner 493. Mladenov 582. WP 2, 459. Boisacq* 374. GM 385. Wijk, IF 20, 342. Boisacq 315.

siv (16. v., Vuk) = *sív*, *fsiva* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev »canus, sijed«, proširen na *-ast* *sivast* (Vuk) i na *-kast* *sivkast*, na *-uljast* *sivuljast*. Apstrakti na *-ina*, *-oca*, *-ost*: *sivina*, *šivača*, *sivost*. Poimeničenja na *-bce* > *-ac* *sivac*, gen. *sívca* m »1° sijed čovjek,

2° konj«, s pridjevom *sivčev*, na *-tk* > *-ák* *sivak*, gen. *sívka* »ime mačke«, na *-alj* *sivalj* »equus canus«, na *-aca* *šivača* (Lipovci, Hercegovina) »zmija tropidonotus natrix, 2° vrsta patke«; na *-an* *šivan* m »životinja sive dlake, konj, pas, prasac«, na *-as* *šivaš*, gen. *-asa* »konj, tukac, orač, golub«, na *-iac* *sivčac* »sivi golub«, na *-eš* *siveš* (Istra) »ovan«, na *-ura* *sivura* »čaplja ardea cinerea«, na *-ónja* *sivonja* m »siv vó«, s pridjevom *sivonjin*, na *-üg* m prema f *-uga* (upor. *bjeljug*) *sivulja* prema *sivuga* »krmak, krmača«, na *-ulja* *sivulja* f »siva krava«, s pridjevom *sivuljin*. Složenica *sivogrivac*, gen. *-ivca* m (sjeverna Hrvatska) »(pejorativ) sjedoglav, sekeš«, pridjev *sivoper*, poimeničen na *-ka* *sivoperka* »ptica«, *siv-zelen* (*sako*) (narodna pjesma). Cincari posuđuje *siv* »gris«, Novogrci *σίβα* »nom donné à un mulet«, oíβov »μελα-φόραον«. U baltičkoj grupi sprus. *sywan* »sijed«, lit. *šyvas* »isto«. Upor. sanskr. *šyavas* »crnkast, schwarzbraun, dunkel«. Izvedenice su to od ie. korijena **kei-*, varijante **kie-*, **ki-* za oznaku boja, stvorene s pomoću pridjevskog sufiksa *-uo*. V. *sinji*, *sijed*, *sijer* i lat. *čímex*, u Dubrovniku *kimah*, gen. *kimka*, na sjevernom Jadranu *čomož*, *čemež*.

Lit.: ARj 15, 89–93. Bune, NJ 2, 213. Miklošič 297. Holub-Kopečny 332. Bruckner 492. Trautmann 306. WP 1, 360–361. Mladenov 579. Meyer, Negr. 2, 57. IF 6, 113. Pasco 2, 207., br. 402. Kretschmer, KZ 31, 383. Uhlenbeck, PBB 22, 537. Matzenauer, LP 20, 3. Kienle, WuS 17, 145. Boisacq 436.

síza f (Paštrovići) »vrsta, fêla, ruka, sorta, struka«. Primjer iz narodne pripovijetke: *otvoriće ti se silnovite i od svake síže aspre*. Daničić veli u *Osnovama* 63: *rijei tuđa*. Ne kaže odakle je. Ako se uporedi sa rum. glagolom *eteza* < vlat. *adsediare od *sedere* u značenju »postavljati u red, rediti, sređivati«, dobiva se oblik i značenje koje odgovara. To je dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. *sedia, postverbal od *sediare, obrazovan od *sedere* s pomoću *-iare*. Upor. *desiježa*. U Božavi *seja* »seggiola del camino« naša je riječ, nije tal. *seggio*; upor. slov. *seja* »sjednica«. Tal. *seggia* ili *seggio* »sjedalo« nalazi se možda u *sac* m (Pavlinović) »sjedalo«. Nejasno ostaje *e* > *a*. Takvo *e* > *a* pokazuje *sodo* pored *sedo* n (u *Žicu otaca*). Samoglas *i*, koji se očekuje za tai. *i* u *sede* < lat. *sedes*, nalazi se u *sido* n (Vrbnik) »katrida ali bančić«; *sido* znači u Trsatkom statutu (1640) »sjednica«, tako i u senjskom kotaru *sido* »sijelo, sjednica«. Doccino *-o* je prema našem *sijelo*

ili prema mlet *-e* > *-o*, upor. *pallido*. Oblik *sečija* f (Banja Luka, Mostar) »minderluk« je turcizam tal. podrijetla tur. *sece* < tal. *seggio*. Dalmato-romanski leksički ostatak je *sidita* f (Kučište) »klupa pred kućom ili na obali«, part. perf. *sedita mjesto tal. na *-uta* *seduta*, poimeničen part. perf. od *sedere*. Moglo bi se pomišljati i na *u* > *y* > *i* kao na *mūrus* > *mir*. Latinizmi ili ućeni talijanizmi su: *asedij* m (Kuhačević) »opsada« < tal. *assedio*, *sedicijon*, gen. *-i* (Kašić) < lat. *seditiō*, gen. *-oras* > tal. *sedizione* »buna«, *rezidenca* f = *rezidencija* f »boravište« < tal. *residenza*, apstraktum na *-ia* od part. prezenta lat. *residem*, gen. *-tis* > tal. *residente*.

Lit.: ARj 1, 115. 14, 424. 787. 781. 15, 93. Starine 40, 215. ZbNŽ 7, 319. Cronia, ID 6, 120. REW 7780.

sjāti, *sjām* pored *sjajem* impf. (Vuk, niski prijevojni štěpen steslav. *su-*) (*oba-*, *za-* *se*, *u-*, *raža-*, *ras-*) pored *sijati* (*se*), *sjām* (Vuk, Crna Gora, prijevojni štěpen duljenja *ь* > *i* pred *j*, upor. rus. *sijatb*), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »lucere«, prema pf. *sinuti*, *sinem* (16. v., Vuk) (*ras-*) »illucere«, *sjānuti* (narodna pjesma, subjekt *sunce*), iterativ s prijevojem *ě* > *ije*, *e*, i na *-va* *sijevati*, *sijevam* (Vuk) (*do-*, *iza-*, *o-*, *ot-*, *nat-*, *pro-*, *ras-*, *za-*), *slvāt*, *sěvam* (Kosmet), a pf. *sijěvnuti*, *sijevnem* (Vuk) pored *sjevnuti*, te *-sjavati*, *-sjāvām*, *-sjajivati*, samo s prefiksima *oba-*, *iza-*, *ot-*, *pré-* *se*, *pro-*, *sijavati* (Slavonija, jedna potvrda). Pored navedenih prijevojnih štěpena postoji još *so/* (upor. od *liti* > *loj*). Taj se nalazi samo u imeničkim izvedenicama. Izvedenice se tvore od sedam korijena: *si-*, *sin-*, *sj-*, *šij-*, *sijev-*, *sjev-*, *soj-*. Osnova *si-* je zastupljena samo u *sinuti* (također steslav., slov.), postverbal odatle *sin-* u praslav. imenu mjeseca decembra *prosinac*, gen. *-inča* (14–15. v.) = (češki, kod Hucuća u Galiciji; sa disimilacijom *ρ* — *n* > *ρ* — *m*) *prosimac*, gen. *prosimca* = *prosinac* (hrv.-kajk., također češ.), prema tumačenju Patačića »kajti onda sunce prosvitati ili više iti počinja, znači december ili janarius«. V. još *sinji*. Osnova *sj-* < **sbj-* daleko bolje je zastupljena: apstraktum na *-aj* *sjaj* m, s pridjevom na *-ən* > *-an* *sjajan* (Vuk) = *sjajan* (Kosmet), određeno *sjajni* (Vuk) »svijetao«, poimeničen na *-ača* *sjajnača* f »1° zlatara, zlatnica, Fleischfliege, 2° danica (Požeški kotar), krijesnica«, apstraktum na *-osi* *sjajnost* (Šulek, Pavlinović) »svjetlost«, denominal na *-éti* *sjājati* (*se*), *sjajim* (Vuk) = *sjajst* (Kosmet), *zasjaet* (Kosmet), iterativ

-*sjaivati*, samo s prefiksima. Ovamo ide možda na -ič *sjajto m* »puran« prema f na -ka *sjajka* »pura« (Daruvarski kotar), na -alo *sjalo* »svjetlilo«, na -ište *sjalište n* (dvije potvrde) »svjetnjak, svjetionik, svjetlište«. Složenica *sjajoka m* »čovjek sjajnih očiju«. Deminutivni glagoli na -*ukati sjajukati*, -*čem*, -*kam* (Stulić) = na -*uskati sjajuskati se*, -*am* (subjekt *zlat*, Dalmacija, Pavlinović), od imperativa u čestici »*sjaj bože i božicu*« impf, *sjakati*, *sjačem* (Vuk) prema pf. *sjaknuti*, *sjaknēm* (Vuk), (i sa *kt* > *hf*) na -*eti sjaktet*, -*im* (Kosmet) »sijati jače«, *sjāhtiti se*, -*im* (Vuk, Crna Gora) »sjeti se«, pridjev od part. perf. pas. *sjatan* (Sinj) »sijajan«, prilog *sjatno* »lijepo«. Osnova *si-* samo na -*avica sijavica* (Vuk) »1° trganje u kostima, zubima ili očima, 2° grmljavina, 3° kiša koja ukoso pada (Crna Gora)«. Neologizam *sijalica* »1° Glühlicht, 2° žarulja, električna kruška«. Bolje je zastupljena osnova *sijev-*: postverbal na -*ik* > -*āk sijevah*, gen. -*vka m* (Vuk) »1° bljesak, 2° sijevanje očiju«, na -*alica sijevalica* (Bosna) »bol koja nastaje kao posljedica uboja, kad se pokvari krv«, na -*avica sijevavica f* »sijavica«, *sivaljka f* (Slunj) »krijesnica, lampyris noctiluca«. Osnova *sjev-*: na -*alica sjevalica* (Bukovica) »varnica«, deminutiv na -*kati sjev-kati*, -*am* impf. (Radičević). Ovamo zacijelo *sjetovina f* »sijevanje u slabinama« (Popović; nema potvrde u narodnom govoru), *sētevce n* »ivanjska krijesnica«. Deminutiv *sječati* (Gundulić) = *sicati* (subjekt *kriješ, munja*) »sijevati, bljeskati«, *sječati* (subjekt *riba*) »bljeskati se«. Glede redukcije suglasničke grupe *vc, vck* > *c, ck* upor. *senuti*, -*em* (Srbija) »sijevnuli«. Osnova *soj-* samo s prefiksima *u-* > *o-*, *pri-*: *ošeje n* (Vuk) = *Ssoje* (Kosmet), *osoja f* i *osoj m*, *soje* < *osoje*, gen. *soj f* pl. (Vodice) »1° strana koja nije prema suncu, 2° toponim (u sva tri roda)«, pridjev na -*bn* > -*an ošojan, ošodjan*, poimeničen na -*ik Osojnik* (toponim), *f osojna* = na -*ina ošojina* (Istra) = (sa *j* > *v* kao u *rukovet za rukojet*) *osovina f* »isto što osoje« = *osovina* (Vodice), unakrštenjem oba oblika nastaje *ošovje* (slov.); to može biti i disimilacija */ -j > v - /*) = *Šovlje* (Dalmacija, Hrvatska, Slavonija, toponim) = *Šoslje* »ime šume«, s pridjevom *ošovštiv* (sufiks -*bsk* + -*iv*) (Vuk). Kako prefiks *o-* ne objašnjava značenje, mora se uzeti da je prvobitni prefiks bio i negativnog značenja kao *ubog*; *o* mjesto u je asimilacija prema starom naglasku *usoje*. To je nastalo u momentu kad taj prefiks nije više bio živ u jezičnoj svijesti. Još se nalazi u *usojnica* = *usojkinja* »vipera«. Prvobitno *usoje* nalazi se i u njem. toponimu *Amsel*. Oblik

osoje je kolektivna izvedenica na -*je* od *osoj*, upor. stcslav. *osoje* »locus opacus«. Protivna je izvedenica s prefiksom *pri-* *prisoje* »locus apricus«. Bez sufiksa -*je*: *prisoj m* (čakavski) = *prisoje n* (Vuk), *prisoj* (Istra), *Prisoja f* (toponim), na -*bk Prisojak* (Srbija), pridjev *prisojan*, poimeničen na -*ica prisojinica* (Vuk) »1° zmija, 2° toponim«, *prisojkinja* (Vuk) »zmija«. Sa *j* > *v*. *Prisovik* (Dalmacija) »prisojna glavica«, *prisovje* (Pjevanija crnogorska). Za praslav. korijen **si-* nema baltičkih paralela. Ie. je korijen **skai-*, **skn-*, **ski-*, u sanskrtu *choya* »svjetlost«, avesta *asaya* »koji ne baca sjenu«, arb. *hiġe* »sjena« = gr. *σῶα*, u got. *skeinan*, nvnjem. *scheinen* pokazuje formant *n* kao *sinuti*.

Lit.: ARj 2, 669. 4, 121. 9, 244. 13, 139. Elezović I, 199. 2, 39. 137. 213. 232. Miklošič 295. Holub-Kopečný 295. Bruckner 335. Mladenov 582. Matic, HJ 1, 14. Jonke, Rad 275. 68. Pleteršnik I, 859. ASPH 2, 716. WP 2, 536. Trautmann 304. Hirt, PBB 23, 353-354. (cf. AnzIF 11, 203). Petersson, Balt. u. slav. 1916. (cf. IJb 7,114). Ilijinski, Zbir Bahalija (cf. IJb 14, 298. si.). Kažuzniacki, ASPH 27, 272. Boisacq 392. Joki, Unt. 63. Sommer, IF 11, 203-204.

sječī, *sijēcēm* impf. (14. v., Vuk) (w-, iza-, izod-, ispro-, na-, o-, od-, po-, pod-, pre-, pro-, ras-, sa-, u-, za-) = (ekavski, Kosmet) *seci, secem* — (ikavski) *sīci, sīcem* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *sĕk-ti*, »secare (s kojom riječi je u prasrodstvu«, iterativ stvoren u hrv.-srp. prijetoj duljenja -*sijecati*, -*sijecam* = (ekavski) -*secati*, -*am, sječati*, -*čem* (Stulić) = (hrv.-kajk., Belostenec) *se-kati, presekali* »haštriti« = (ikavski) -*sīkāt* (ŽK), samo u prefiksanim složenicama (*ispo-*, *ispre-*, *ispro-*, *izo-*, *izod-*, uz navedene), na -*ovati -sekovati* (Belostenec), također s prefiksima, deminutivi -*sječati*, -*am* »sjeći na tanko«, s prefiksima (*sa-* itd.), proširen na -*koti sječati*, -*ām*, s prefiksima, na -*ucati sjekucati*, -*am* (Dalmacija?, Pavlinović), pf. *sjĕknuti*, -*ent* (15. v.), *sjĕcnuti*, -*em*. Izvođenju služe četiri osnove: *sjek-*, *sjec-*, *sječ-*, *sijek-*. Pridjevi: na -*bn* > -*an sječan*, f *sječna* (*šuma*, također slov., češ., polj., ukr.), poimeničen na -*jak sječnjaci* »koljači, sjekači (zubi), odojci (februarski)«, proširen vjerojatno već u praslav. na -*j* i poimeničen *sječanj*, gen. -*čnja m* (Dubrovnik, prvobitno pridjev s dopunom *mjesec*) = *sčanj* (Brusje) = *sisan*/, gen. *sišnja* (analogijski prema gen?, ŽK) = *sečen* (hrv.-kajk. i slv.), upor. *silenj* kod Hucuła »januarius, februarius«, u posljednjem slučju u hrv.-kajk. i svēcn

(Belostenec, Habelić) zbog unakrštenja s imenom svetkovine *Sviječnica* (v.), stcslav. *sečbnz*, strus., upor. lit. *siekis* za isti mjesec. Bella i Stulić imaju određeni oblik *siječnji*. Prema *siječanj* nemaju određenoga oblika ni *svibanj, lipanj, srpanj*. Hipokoristici od imena mjeseca *siko m* (Otok, Slavonija, subjekt u izreci *siko zasile*), i na -*ko sečko* (Srbija, Galičnik). Glede tumačenja značenja upor. kod Kavanjina *silanj siječe drvo svako; sičanj misée od sičenja ima svoje ime* (J. S. Reljković); *sečen (kajti se onda led tali ali seče, Patacie)*. Pridjevi na -*iv* i -*ljiv*: *sječiv, sečljiv* (Belostenec, Jambrešić). Postverbal: *sijek m* »udarac od siječenja, rez, perda«, *sĕk*, gen. *sĕka m* (Istra) »sectio«, *sĕk m* (Vuk, slijepi *sjek*), *kuća od sjeka, sjek od grede*, hrv.-kajk. *sek, sasječī kuću* = *načiniti na sjek* (graditeljski termin, Pounje, Bosanska Krajina, Lika, Uzice) »špunt (ŽK), zgrada na čertove«, *sjeka f* »siječenje drva u šumi«, po deklinaciji i *sijel f, sjel f*. Stare su složenice s prefiksima *o-*, *pro-*, *pre-*, i *pa-*: *Osijek m* = *osik* (Hvar, Lastovo) »1° obor, tor, ovčara, 2° raširen i star toponim«, *Osijek* > madž. *Eszek* > njem. *Essek, Osić* (Poljica, s izmjenom -*ik* > -*ič* pod uplivom mletačke grafije -*ich*), *prések*, gen. *presekā m* (Kosmet) »1° pregrada u žitnici oko ambara, odjeljak u kojem se drži brašno«, *rdsjek* (Hercegovina) »određivanje poreza«, *prosjiek*, star toponim u Dalmaciji i Slovenskom primorju kod Trsta (odatle naziv vina prema tal. izgovoru *proseka*) = *furi, prossĕc* »vinova loza iz koje se dobiva prošek«, *presjeka* »1° Verhau, 2° dolina« = *presekā* (ŽU) »Graben im Weinberg zum Ansammeln vom Wasser« = *prĕsika* (ZK) »1° dio vinograda odijeljen grabom, 2° (Vodice) isječena, očišćena pruga u šumi, 3° toponim (Kosmet)«, s prefiksom *pa-* praslav. *paseka* (češ., ukr.) > *pāsika* samo na čakavskom teritoriju »mjesto gdje se šuma siječe i pali, pa se onda sije žito«. Miklošič ima *paseka* u značenju »alvearium«. U tom značenju posuđuje Rumunji *presekā* > *prisacā* »pčelinjak«. Ovamo i *pocik* (ŽK) < *podsekb »osnovno brvno kuće«. Apstrakti na -*ia*: *sječā f* (također stcslav., ukr.) »1° sj'eka, 2° pokolj«. Odatle na -*ina sječina* »dio šume gdje se sijeku stabla«. Ostale izvedenice od *sjek-*: složenice *drvosječā* (također stcslav.), *kolosjek* = *kolosik* »1° mlada šuma, 2° (u današnjem jeziku) binario, željeznički termin (jer se krivo shvatio prvi dio *kolo* kao u *kolodvor*)«, *sječīnbaša* (Bosna) »mesar«, *sjekomān* (Crna Gora) »čovjek koji prijeti i sramoti«, odatle denominál na -*iti sjekomāniti* »psovati koga«, s nejasnim drugim elementom

-*man*. Na -*bka sjecka f* »1° isječena ili sasječena slama« = *sička* (ŽK) »stroj (mašina) koji siječe slamu«, na -*ai sjekač*, gen. -*oca m* (Vuk) »1° oruđe za siječenje, 2° zub u nerasta«, na -*avac*, gen. -*āvca sĭkavac m* »badelj«, na -*avica sĭhavica* (Vuk) »biljka carduus«, na -*ovina sekavina* (Srbija) »reumatizam«, na -*ivo sječivo* = *sečivo* (Kosmet) »Art Hammer« (također stcslav. i bug.) = *sjeiiva* pl. »alat za siječenje«, odatle na -*ica sječivica* »oruđe kojim se siječe i kleše vodenični kamen«, na -*otina sĭkotina* (Ljubiša) »zareze, rovaš«, *usjekovanje* (*glave Jovana Krstitelja*, crkveni termin), na -*bc sječac*, gen. -*cca* (1721) »bolest u glavi«, *sĭklic* (Martić) »čovjek koji siječe«, na -*ūtĕi l -otiči sĭkotići* = *sĭkotići* »zubi prednji, gornji i donji«, na -*jak sječak*, gen. -*āka* »zub u nerasta«, na -*janica sječanica* (upor. *gibanica*) (Bosna) »neko tvrdo jelo«, poimeničen pridjev na -*en sječena f* »stijena«, na -*ica sječenica* »oštrica«, na -*ik Sječenić* (toponim), na -*evina sječevina* »oštrac«, na -*ica sječica* »izrezano mjesto na platanu«. Prilog na -*imice sječimice* (Makarska) »oštrimice«. Od korijena *sĭc-*: na -*alo sječalo n* »oruđe kojim se kreše kamen«, proširen na -*ica sječalica* (Vuk) »nož za sjecanje«, na -*anac*, gen. -*nea sječānac* = na -*avac*, gen. -*vca sĭcavac* (Vuk) »tanko izrezani kupus«, na -*avica sječavica* (Mostar) = *secavica* (Kosmet) »1° kuhinjski nož, 2° drvo na čemu se siječe meso«, na -*ivo sječivo* »oruđe za siječenje«, na -*bc* + -*ac sječac m* »čovjek koji siječe«. Od osnove *sĭeck-*: na -*alo sječalo n* »sprava za rezanje krpa«. Od osnove *sĭjek-*: na -*avac*, gen. -*avca sĭjekavac* »1° kupus, 2° badelj«, na -*avica sĭjekavica* »čičak«, na -*avina sĭjekavina* »reumatizam«, na -*bka sečka* (Kosmet) »vrijeme kad je najljuća zima«. Ie., sveslav. i praslav. je izvedenica *sĭkĭra f* (12. v., Vuk) = (ikavski) *sitāra* (ŽK, čuje se i kod štokavaca) = (ekavski) *sekira* (Kosmet) = (metateza *e - i* > *i - e*) *sikera* (Osijek, Varoš, Vinkovci) »1° securis (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° oronim, 3° antroponim, 1198, Krk: *Sechira, Sichira* = *sikir m* (Vrbovsko) »sjekira za raskretanje kusavih komada u stablu (-*ir* mjesto -*ira* analogija je prema *kosir*, v.)«. Pridjev na -*bn sĭkĭrni* (Vuk; neodređeni oblik nije potvrđen) = *sikerna držalica* (Varoš, Slavonija), na -*in sĭkĭrin*. Poimeničenja na -*jak sĭkĭmjaki* (1646) »kmetovi za sječū gore«, na -*ik Sĭkĭrnik* (stsrp. država, toponim). Deminutiv na -*tea sĭkĭrica* (16. v.) (koji posuđuje Madžari *szeckerce*) = *sikirica* »vrsta variva plosnata zrna« = *sikerica* (Privlaka, Komletinci, Gradište u Slavoniji), s

pridjevom *sikerični*, s dvostrukim sufiksom *sjikiričica*, *sikiričica* (Kurelac) »1° Schopflerche, 2° prezime i nadimak«; na *-če sekirče*, gen. *-eta* (Kosmet), na *-tka sjekirka*, odatle na *-ica sekirčica* »biljka viola odorata«. Augmentativ na *-etina sjekirčina* (Vuk). Na *-ište sjekirište* »držak«. Na *-ai sjekiraš*, gen. *-aša* »čeljade oboruzano sjekiro«. Na *-janin*: sthrv. toponim *Sekerani* (1079), znači možda veliku porodicu koji su krčili šumu (?). Na romanski sufiks *-ata* > *-ada sikirada* f (Rab) »udarac sjekiro«. Na *-uša sjekiruš* (Koska, Banija) »ženska koja nosi šamiju nalik na sjekiru«. Složenice *sjekironos*, *sjekironosac*, gen. *-sca*, *sjekironoša*, *sjekironosac* pored *sjekironošica* m. Denominal na *-ati sjekirati*, *-am* »ubiti sjekiro«, na *-iti sjekiriti se*, *-im* (Vuk) »kočiti se«. S obzirom na činjenicu da se *sekira* > *sikera* javlja i u ikavskim narječjima kao i u slavinama (polj. *siekiera*, rus. *sekera*, *sokéra*, češ., oba lužická jezika *sekera*), jat je u *sjekira* sekundarna pojava, nije praslav. kao stcslav. *šesti*, nego je kasnije unesen, kad je riječ dovedena u etimologijsku vezu sa *sječī*, u kojem je jat nastao prijevodom duljenja u-ie. korišteni **sek-*: **sek-*: lit. *i-sėkti* »eingraben«, *išėkti* »sculptere« e nije produljeno kao ni u lat. *secare*. Samoglasnik i u *sjekira* nastao je iz jery-a < ie. u: lat. *securis*. Između praslav. *sekyra* i lat. *sec ūris* razlika je u deklinaciji; praslav. je na *-a*, lat. na *i*. Riječ je prema tome kao i *arare* prema *orati* slav.-italski leksem. I *sječīvo* slaže se s lat. *secivum* »litium est quod secespita (»žrtveni nož«) secatur«. Mađžari posuđiše osim *szekeéré* još *aszag* »segmentum« < *osėki* i *szusėk* »Mehlkasten« < stcslav. *sosėki* = *susėk*, češ. *sousek*, polj. *sąsiek*, rus. *susek*, ali ne s nazalom, nego sa *ç* > *u*, što upućuje na južnoslav. vrelo gdje ta riječ danas više ne postoji. Posljednje glasi kod Rumunja *sisiac* (Moldavija, Erdelj) = *sīsu* »kukurušnjak, Maisspeicher«, s neobičnom fonetikom. Arbanasi posuđiše slavizam *salice* < **sekyrica*, pokazuje neobjašnjeno ispadanje sloga -n-. Lat. *secare* živi kod nas u internacionalnom pridjevu *sekantan* »dosadan, pedantan« i u glagolu *sekirati*, *sekiram* »ujedljivo prigovarati«, koje naša jezična svijest prekraja u *sikirati*, *sjekirati* prema *sjekira*. U *osjetī*, *ošijeié* pf. (subjekt *voda*) »opasti« prema impf, *osijecati*, *ošijecā* »opadati«, s postverbalom *ošjeka* »rekesa < recessus mariš« pokazuje unakrštenje sa *oseci*, *oseče*, *osecati* < praslav. *sfk-* (v.).

Lit.: ARj 3, 941. 4, 6. 121. 278. 281. 7, 613. 614. 9, 201. 15, 99–100. 135–141.

Mažuranić 1313. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Elezović* 1, 233. 447. 2, 129. 215. 216. 220. 221. 592. Jonke, *Rad* 275, 69. Šamšalović, *NVj* 33, 200. si. (cf. *IJb* 11, 464.). *N3* 6, 223. Veselinović, *GG* 26, 229–238. (cf. *RSI* 1, 299). Jagić, *ASPh* 31, 551. Dulčić, *HJ* 1, 60–61. Miklošič 290. Isti, *MN* 89. Holub-Kopečný 329. Bruckner 488. *KZ* 42, 352. Mladenov 625. *RES* 4, 193. Trautmann 255. *WP* 2, 475. Tiktin 1261. Štrekelj, *ASPh* 12, 484. Kažuć-niački, *ASPh* 27, 272. Iešić, *ASPh* 27, 143. Czekanowski, *Slavia* 7, 676. Brugmann, *IF* 28, 370. Vendryes, *WuS* 12, 244. Boisacq 933–934. *GM* 378. 400. *KZ* 64, 13, i bilj. Reichelt, *IF* 32, 24–25. Merlo, *Stagioni* 115. Tiktin 1436.

sjēn m, f (Vuk) = *sjena* f = *sinja* (ŽK, Jačke, Glavinić, Repić, Tomiković), sveslav. i praslav. *senb*, bez paralele u baltičkoj grupi, »umbra, hlad«. U slavinama s drugim značenjima: češ., polj. »Hausflur«, koje značenje ima i mađžarski slavizam *szín* »átrium«. Pridjevi na *-it sjenu*, na *-ovit sjendvit*. Deminutiv na *-tka sjenka* = *senka* (Kosmet) (tako i bug.). Upór. slov. *senča*. Na *-ica sjenica* f »1° koliba od granja, 2° toponim *Sjenica* (Vuk)« = *Senica* (Kosmet) »varoš u Starom Vlahu«, etnik *Seničanin* ni prema f *Seričanha*, pridjev *semčanski* pored *senički* (*ovnovi*, *sirenje*). Značajan je oblik *semnica* (Trebarjevo, hrv.-kajk.) »sjenica«, koji pretpostavlja izvedenicu na *-nica sēn-nica* s disimilacijom *nn* > *mn*. Upór. slov. toponim *Sevnica* = njem. *Lichtenwāld*. Denominal na *-iti sjēniti* (*se*), *-Im* impf, (*p-*, *ob-*, *za-*), odatle postverbal *zasjena*. Pored *s j en* dolazi u hrv.-srp. oblik *stijenj* m = *stijenje* n == *stinja* (ŽK) »fr. mèche,« fitilj«. Deminutivi na *-zk stijenj*ak, gen. *-njka* »isto«. U stcslav. značio je taj oblik isto što i *sjen* »umbras«, tako u slov. i češ. Upór. polj. *sašćenić*, rus. *stensk* f »Schatten«. Kao treći oblik postoji u stcslav. i slov. *tēnja*, hrv.-kajk. *tenja* f (Habdelić, Jambrešić, Brezovački) »umbra«. Miličević je zabilježio *tenja* na *staklu* (da se ne vidi kroza nj). Miklošič pretpostavlja za sva tri oblika isto podrijetlo. To bi mogao biti ie. korijen **skai-* s formantom *n* (v. *sinuti*), bez formanta u sanskrtu *chāyā* »svjetlost, svjetlucanje, sjena«, arb. *hijé* »sjena«, gr. *σκιά*. Time bi bio objašnjen praslav. jat iz ie. dvoglasa *ai*, a i varijanta s pored sđ dala bi se objasniti paralelom rum. *reteza* < *recaediare*, gdje je *t* kao zamjena za *c* nastala na osnovu disimilacije *t' — d' > t — z* gubitkom palataliteta. U slavinama ie. **skai-ni* > **stenb* pored *sēnb*: *t' — n' > t — n'*. Oblik *tēnb* predstavlja oblik bez pokretnog *s*,

koji je mogao ispasti kao suvišan prefiks jednako kao u *kopiti* (ŽK) < *skopiti*. WP uzimlje za *tēnb*, *sēnb* ie. korijen *Iem(ə)* (v. *tama*, *tmina*) kao osnovu: **tem-ni-s*, upor. lit. *uštemis* »zasjenjen«. Ako je tako, onda je moguće unakrstanje *tēm* + *sēnb*. Značenje *sjenica* »koliba« dobro se slaže s gr. *σκηνή* »tente, cabane, échoppe«, odatle internacionalno preko lat. *scēna*, *scenski*.

Lit.: ARj 15, 148–163. 16/562. 18, 203. Elezović 2, 218. Miklošič 323. Holub-Kopečný 331. 352. Bruckner 489. Mladenov 625. *Vasmer* 2, 11. *WP* 1, 721. 2, 536. *REW** 7106. Boisacq* 874–875. Machek, *Slavia* 16, 189. Hljinski, *RFV* 63, 322–341. (cf. *RSI* 4, 262). Jokl, *Unt.* 61. 64. Vondrák, *BB* 29, 173–178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Rozwadowski, *Jagićev zbornik* 304–309. (cf. *RSI* 2, 252). Endzelin, *ZSPH* 16, 113.

sjenica f = *senica* (Srbija) = *sinica* (ŽK, Zaostrog, Omiš) = *sinica* (Poljica, također slov., bug., ukr. i rus.), možda praslav., »parus«; postoji 26 raznih prekraranja ovoga naziva. Svi se osnivaju na jezičnom oponašanju i gramatičnom oformljenju njezina glasa *sitzida*, *cici* — *sicigunj*, *štiti*, *sizi*, *zidi*, *sitidu*. Evo najvažnijih tipova toga interesantnoga postupka: pridjev na *-ji sjeniči* pored *-iji*, poimeničen na *-jak sjeničak* »koji ih hvata«, na *-in sjeničin*. Deminutivi na *-ica sjeničica* = *seničica* (Matevac, Srbija), na *-ič sjeničić*, na *-bka seničká*. Na *-jarka sjeničarka* = *seničarka* = *sinčarka* (Otok, Slavonija) »bundeva«. Budući da jezična svijest može dovesti te izvedenice u vezu sa *sena* (v.), što daje nesmisao, ime se prekraja prema *jesen*, jer se u jeseni ta ptica najviše vidi po poljima: *jesenica* (Lika) pored *jasenica*. Početak se izmjenjuje u *pšenica* (Škrlevo), *ženica*, *ženičica* (Skrad), *ženica* (Gèrovo), *stjenica* (Sošice, Žumberak), *šćeničak*. Izmjenjuje se i sufiks na razne načine: *sijena* (Pivnica), *sinac*, *sinda* (Mostar), *sinika* (Gabrovac, Niš), *sinderica* (Sv. Jelena kod Crikvenice), *sjengerica* (Prošćen kamen), *sinider* (Matevac, Niš). Upor. bug. *simger*, *sinigir*. Sva ova prekraranja potječu od onomatopeje *si-*, koja se pojekavljuje ili poekavljuje. Druge izvedenice uzimlju za bazu onomatopeju *ci*: *ciciban* (Polača, Dalmacija) = *cicibaj* = *cicibag* = *cicigoj* = *cicmiga* (Vrapče) = *cicikur* (Kōlasin, Crna Gora). Ta se onomatopeja dovodi u vezu sa *cvijet* (pučka etimologija): *cvetarić* (Grobnik), *cvijetak* = *cvitak* = *cvinjak* = *kvinac* (Vetrinje) = *cvinčić*; sa *snijeg*: *snježarica*. U denominaciji! ove ptice na djelu su dva jezična činioca: onomatopejski (opo-

našanje fonemima glasa ptice) i približavanje onomatopejskog materijala leksičkom materijalu, koji postoji u jezičnoj svijesti (pučka etimologija). Naziv te ptice je prema tome tipski za ornitologijske termine. Ima narječja koja posuđuju naziv za ovu pticu: *majdžica* (Fužine) = *majžica* (Begovo razdolje, Delnice, Gèrovo) = *majžica* (Zelin mrlzovodički), od njem. *Meise*. Nema smisla s Uhlenbeckom vezati ove termine sa *sim* »plav« (v.). Taj pridjev dolazi u obzir samo za djelovanje pučke etimologije.

Lit.: ARj 15, 157. Hirtz, *Aves* 167. Mladenov 580. Uhlenbeck, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

sjesti, *-dem* pored *sjednem* prema *sjēdnuti*, part. perf. akt. *šio*, *sjela* (13. v., Vuk) (*na-*, *o-*, *od-*, *op-*, *po-*, *pot-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *se*, *raz-*, *sa-*, *u-*, *za-*, *zapo-*) — *sisti* (slavonski pisci) = *sjestiti* (Dubrovnik) = *šesti* (čakavski ikavci, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pf. *sēd-*, *sjd-*, »sedere (s kojom je riječi u prasadstvu)« prema impf, na *-eti*, *-iti sjēdjeti* = *sjēditi*, *-Im* (13. v.) (*na-*) = (ekavski) *sēdēti* = (ikavski) *šiditi* (ŽK), i iterativu na *-ati sjēdati*, *-am* (*na-*, *o-*, *od-*, *pot-*, *pre-*, *pri-*, *sa-*, *u-*, *za-*) = (ekavski) *sedati* = (ikavski) *sidati* (ŽK), *sjedāt* (Prčani), *sidjeti* (Perast). Deminutiv na *-kariti* (upor. *spletkariti*) *sjektariti*, *sjētkarīm* (Srbija, Miličević). U poredenju sa stcslav. *sesti*, *sedo* (prezent s infiksom kao u *bčdč*, *legg*), samo oblik *šesti* pokazuje samoglas *e*, koji predstavlja infinitivnu ili prezentnu osnovu. Prema tome *sjesti* predstavlja prijevom *sēd-* > *sēd-*, koji je u stcslav. *sedēti* karakterizirao imperfektiv. Na taj je način ujednačena imperfektivna i imperfektivna osnova u hrv.-srp. književnom jeziku. U vezi s infinitivom *sjesti* znači »početi, uzeti, stati«, npr. *sjede care kazivati Marku* (narodna pjesma 2, 403). Postverbalni: *nasjed* »mjesto gdje lađa može nasjesti«, *posjed* »imanje«, odatle na *-nik posjednik*; *sjed* = *sijed* (Katunska nahija, Crna Gora, pčelarski termin) = (ekavski) *sed* = (ikavski) *sid* »sjedanje, sjedište, prijestolje«, f pl. *dobre vi sijede* (Vuk, jugozapadni krajevi, pozdrav). Postverbal na *-tk posēdak* (Kosmet) »sjedanje uveče«. Na *-za sjeda* f (Vuk, Baranja, također mađž. i rus.) »odar ili kolibica nad vodom, odakle se riba hvata i bjeze ostvama«. Na *-nik sjednik* m (Crna Gora, Riječka nahija) »sijelo, prelo« = *posjednik* »večernji sastanak«, *sldnjak* (Otok, Slavonija) = *sēdnjak* (Vinkovci, Dalj) »ribarska mreža kojom se lovi sjedeći«.

Na *-nica sjednica* (19. v., Vuk) »1° Sitzung, 2° stolica«, s pridjevom *sjednički*. Na *-lo sijelo* n = *posijelo* »sjedenje u društvu«, s denominálom na *-iti sijeliti, sijelim* »držati s kime sijelo«; *sido* ŋ (Senj) »sijelo«. Apstraktum na *-ba sidba* (Kavanjin), koji je inače propao zbog homonimije sa *sidba* = *sjedba* od *sijati* (v.), održao se samo u Lumbardi *silba*. Na *-je sedete* n (Kosmet) »sjedjenje«. Poimeničen part, perf. akt. *rasjelina* (Vuk) »velika pukotina, jama u zemlji«. Na *-ačica sjedačica* f (Slavonija, Vinkovci) = na *-alica sjedalice* (Varoš, Slavonija) »daska u tkalačkom stanus«. Na *-alo sjedalo* n, sa deminutivom *sjedalce*. Na *-ište sjedište*, na *-oliste sjedaliste* n (13. v.) Na *-lac*, gen. *-aoca sjedalc* m »čeljade koje sjedi«, na *-Hac sjedilac*, gen. *-oca* (Vuk), složen *staro-sjedilac*. Na *-ište sjedilište*. Na *-ka sjedilka* (Stulić) = *usidelica* = *usjedilica* [v. i pod *sijed*]. Na *-ilo sjedilo* n. Na *-Ujka sjediljka* — *sedeljka* (Srbija) »sastanak, sijelo«. Prilozi *sidce* (Jačke) = *sjede* (Šulek) = *sidé* (ŽK), *sedeeke* = *sedèaki* (Kosmet). Pridjev *sjedević* »koji rado sjedi«. Uzvik *síd síd* (ŽK), kojim se uveče tjeraju kokoši u kokošinjak. Praslav. složenica s prefiksom *SG-* > *su-* *susjed* m = *sused* (ŽK) prema *f susjeda*, s pridjevom na *-bn* > *-an susjedni* i na *-ski susjedski*, na *-in susjedni*. Madžari posudiše kao starinom nomadi *szomszéd*, a ne posudiše Rumunji, koji zadržase lat. *viclnus* > *vecin*. U istočnim krajevima posudiše Srbi i Hrvati turcizam *komšija* m (v.). Povod posuđivanju je možda turski zakon o šefiluku (v.). Ie. je korijen **sed-*, koji je u baltičkoj grupi bez nazalnog infiksa u prezentu: lit. *sedu, sesti*, lot. *sežu, sēdu, sēst* kao i u lat. *sedeo*. Prijedvoj duljenja *sēd-*, praslav. *sēd-*, generaliziran je u hrv.-srp. književnom jeziku. Osnova *sed-* nalazi se na čitavom teritoriju samo u *sedlo* (v.). Ima u narječjima ostataka od *sed-*, tako na *-je selje* (Pjevanija crnogorska) »sijelo, vijeće«. Za prijevój *sad-* v. *saditi, sada*.

Lit.: ARj 10, 917-20. 14, 915-16. 15, 110-17. 166-71. 174. 17, 53-56. Elezović 2, 91. 109. 129. 213. Kusar, NVj 3, 326. Miklošič 289. Holub-Kopečný 328. Bruckner 488. KZ 45, 320. 323. Mladenov 577. WP 2, 483. Trautmann 258. Bartholomae, IF 7, 94. Iljinski, ASPH 34, 12-13. Tedesco, BSLP 24, 197-204. Moor, UJb 7, 122. si. (cf. IJb 14, 278). Boisacq* 216-217. 230-232.

sjetiti se, *-im* pf. (Vuk) (*do-*, *na-*, *o-*, *pod-*, *pri-*, *sa-*, *sao-*) = (ekavski) *setiti se* = (ikavski) *sitiiti se* (ŽK) prema impf, na *-α- sjećati se, -ām* (*do-*, *o-*, *pod-*, *sa-*, *pri-*, *sao-*) »sich erinnern«,

iterativ duljenjem osnovnog samoglasa *t* na *-a- ošecati, ošecām* pored *oćecati* (asimilacija *é — é > é — é*, Piva-Drobnjak) »pomalo osjećati, primjećivati, naslućivati«, *sīcāt se* (ŽK) »izmišljavati«, na *-ovati sjetovati, -ujem* = *sētovat* (ekavski, Nevesinje) = *silovati* (Judita, Marulić) (također steslav., ukr. i rus.) »tugovati«, steslav. *setiti se*, slov., bug. i praslav. Postverbal *sjeta f* (16. v., Perast, Prčanj, također steslav. i rus.) »1° tuga, žalost, kondolencija, 2° (danas u književnom i saobraćajnom jeziku) melanholija« = *seta* (Nerezine) »3° odijelo za korotu, vrijeme korote«. Pridjev na *-bn* > *-an sjetan* »tužan, žalostan« = *sjetan* (Vrčević) = *selon, setna* (Kosmet), *dosjetan* (Vuk), poimeničenje *sjetnica* (za žensko čeljade) »nesrećo!« (Držić). Neologizam *podsetnik*. Na *-o bn sētovbnb* (jedna stsrp. potvrda), na *-ljiv dosjetljiv*. Na *-jaj osjećaj* m, s pridjevom *osjećajan, saosjećaj*. Jat je nastao iz dvoglasa, kako se vidi iz lit. *saisti, saičiu* »proricati«. Ie. je korijen **soi-to*, koji se nalazi s drugim prijevójnim vokalom u stnord. *sida* »čaram«, kelt. *hūd* »čarolija«. Kako se vidi, praslav. se značenje razvilo iz magije (proricanja, čaranja). Izašlo je vjerojatno iz terminologije vještica u opći govor.

Lit.: ARj 2, 670. 7, 614. 15, 106. 172-74. Mažurani 1314. Elezović 2, 220. Vuković, SDZb 10, 395. Ribarić, SDZb 9, 189. Miklošič 295. Mladenov 625. WP 2, 509. Brugmann, IF 1, 177. Lane, Language 11, 191-195. (cf. IJb 21, 320). Zareba, ZbFL 4-5, 312-68. Vaillant, RES 42, 161.

sjever m (13. v., Vuk) = (ekavski) *sever* pored *sever* (Kosmet) = (ikavski) *slver* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *severō*, »1° vjetar, bura, boreas, tramontana (Primorje), madžaraCj sremac (Donje Dragačevo), 2° strana svijeta«. Pridjevi na *-bn sjeverni* (16. v., Vuk), na *-j (?) sjeverljī* (Vuk, glede *j > lj* poslije *r* upor. *Jurjeva* ŽK < *Jurjeva*, ali može biti i *-rlji* mjesto *-rnji*), poimeničenje *sjevērnica* »1° sjeverna zvijezda, 2° kompas (to je značenje nastalo zbog toga što su se mornari ravnali po sjevernoj zvijezdi, dok nije bio pronađen magnet)«. Na *-jača sjevernjača* »zvijezda«. Na *-ja sjevernjak* (Pavlinović) »čovjek sa sjevera«. Na *-ov sjeverov* (vjetar, Vetrание, narodna pjesma, Petranović), poimeničen u toponimu *Sjeverovo*. Na *-ski sjeverski* (Stara Srbija), poimeničen u toponimu *Sjeversko* (Bosna). Složen pridjev *sjevorois-točni, sjeverozapadni*. Na *-bc* > *-ac sjeverac*, gen. *-vēra* (Daničićev neologizam) »koji je sa sjevera«, *sjeverac* gen. *-ēra* »suh snijeg s

burom«. Na *-ača sjeverača* = na *-ka sjeverka* (Bosna) »dinja«. Na *-ija sjeverija* (Đorđić) »sjeverna zemlja«. Na *-ina sjeverina* (Vuk, Baranja) »inje«, augmentativ na *-ina sjeverina* (Stulić) = *sjeverina* (Brač) »kad ujedno bura duva i kiša pada«. S tal. sufiksom *-ino* > *-in* (prema *neveriri*) *sjevērīn*, gen. *-ina* (Boka) »bura«. Rumunji posudiše *seaver, sever* »bura«. U baltičkoj grupi: lit. *šiaurys* m »bura«, pridjev *šiaurus f* »bijesan, žestok, buran«, *šiaure f* »sjever kao strana svijeta«. Jat je nastao iz ie. *e, s* iz ie. palatala *k: *keuro-*, koje se nalazi u lat. *caurus* = (dijalektalnu) *carus* »sjever«. Prema Brückneru srodno je i sa stvnjem. *skūr* »nevrijeme«, *skūra* »vjetar«, nvnjem. *Schauer*, jer pretpostavlja i za te riječi *sk. Nauzier* je prema tome lat.-baltoslav. leksem.

Lit.: ARj 15, 176-80. Elezović 2, 213. Miklošič 295. Holub-Kopečný 330. Bernecker, IF 10, 145. Bruckner 490. Mladenov 576. Trautmann 303. WP 1, 377. Mikkola, IF 16, 100. Hirt, IF 22, 77. 37, 224. Streitberg, IF 3, 315. Johansson, IF 8, 172. bilj. Buga, RFV 67, 232. si. (cf. RSI 6, 271).

skaba f (Kukuljanovo) »ime ovci« = *skābe*, gen. *-eta* m »crn ovan« prema *f škaba* »crna ovca« (Vodice).

Lit.: ARj 15, 184. Ribarić, SDZb 9, 196.

skablica f (Risan, Boka) »gornji ljepši dio košulje, košuljac«.

Lit.: ARj 15, 184.

skāblje n (Virje) »mrlja od masti«. Upor. slov. *skāba, skābica, skābljica* »Fettropfen auf der Suppe, škvara, škvara (ŽK)«.

Lit.: ARj 15, 184. Pleteršnik 2, 483.

skaca f (Mljet) »brodski termin, da jarbuo stoji fermo, inkonja se u skači verom« [tal. *scassa, scazza*].

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 213. DEI 3378. 3380.

skačatur = *skačatur*, gen. *-ura* (Vuk, Dubrovnik, Zore, Poljica) »sinonim saljatur (v.), obex serrae, skakavica (kroatizirana romanska riječ s pomoću sufiksa *-avica* i identifikacijom osnove sa *skakati*, kako biva u pučkoj etimologiji), vrsta brave kojom se otvaraju i zatvaraju vrata«. Deminutivi na *-bc* > *-ac skačaturac*, gen. *-rea, -turčac, -čić, -rič*. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **ex-captiatorius*, glagolski pridjev na *-atorius* od glagola **excaptiare* od part. perf. *excaptus* na *-iare* > sjeverno-tal. *skatsār*, u Dubrovniku *oskačati, zaskačati*

»otvoriti, zatvoriti«. Zore ima mlet. *scazzator*, što nije potvrđeno. Upor. *šćakadur, šćekadur*. [Usp. i pod *skok*].

Lit.: ARj 15, 184. Zore, Tuđ. 20. REW² 2954.

skādan, gen. *-dna* m (Vinkovci) »1° u mlinu, vjetrenjači, hambani onaj dio u koji se sipa žito ili u kojem se drži brašno, 2° hidronim kod Durdenca (đakovački kotar)« = *skādanj*, gen. *-dnja* (Vodice) »3° gumno pod krovom, zgrada gdje se nalazi gumno« = *skadonj*, gen. *-dnja* (Buzet — Sovinjsko polje) »4° natkriveno mjesto za spremanje stvari, kola, pred kišom, pojata, suša, šupa« = *skedanj, škedanj, škeden* (Petruševac, Zagreb 1589) »žitnica, hambar«, slov. *skedenj, škedenj, škeden, škegen* = *šćedm* (Brkini) »isto«. Od sjevernih slavina u drugom obliku u kašupskom i polapskom jeziku. Toponim na *-ščina* < *-bsk + -ina Skadansčina* (Istra). Iz stvnjem. *scugin(a)* preko stbav., nvnjem. *Scheune*. Suglasnička grupa *dn* nastala u slov., hrv.-kajk. i u istarskom iz njem. *gn* nakon prijelaza *u > ǫ* i *f > ǰ*. Čudno je što *t > ǰ* nije izazvalo palatalizaciju. Njemački je termin nastao iz ie. korijena **sgeu-* »pokriti, zastri«.

Lit.: ARj 15, 185. 211. 17, 646. Ribarić, SDZb 9, 190. Miklošič 298. Schwarz, ASPH 41, 127.

Skadar, gen. *-dra* m (Vuk, Crmnica, Kosmet), stsrp. *Skbdbrb*, v *Skbdre* (1386), iz čega izlazi da je *a* nastao iz poluglasa, a taj iz *o*. Najstarija je potvrda za a 1395. *Skadn, Skadan* (14. v.), Vramec *Skadar na Bujani*. Toponim na Bojani, tal. *Scutari*, tur. *Isqenderije*, od *Aleksander*, kako su Turci zvali *Skenderbega* — *Jurja Kastriotića*, *-iije* je arapski pridjevski sufiks. Turski je naziv ušao u jezik Kosmeta *Skenderija*, pridjev *skenderiski*. Skadar se zvao i *Rosafa*, arb. *Shkodër*. Taj toponim prenosi naše stanovništvo, koje se seli iz sjeverne Albanije. *Skadar* je zaselak u okrugu podrinskom, zemljište pod Čemernicom u Lici. Etnik *Skādranin* m (Vuk) prema *f Skadarka* »žena odatle«, u narodnoj pjesmi *Skadarka djevojka*. Upor. arb. *Mishkodran* (*mi-* = *mbi* »oko«). Etnik postaje apelativ: *skadarka* je i »2° vrsta loze i grožđa (upor. bez *s-* *kadarka* »vrsta vina«, Brod na Savi), 3° puška izrađena u Skadru«. Pridjev *skadarski* (*jepiskop*, 1320), *Blato skadarska* (Kotar, 1454). *Skadrice* f pl., livade i oranice u Ostrovici (gospički kotar). *Skadar* reflektira rimsko i grčko *Scadrā*, također pl. t. *Scodrae* kao *Salonae*, što znači da je u rimsko doba bio

veliki grad. Etnik na *-ensis Scodrensis*, na *-mus* gen. pl. Σκοδρίνων. Odnos tal. oblika *Scutari* prema lat. nije lako objasniti. Glede u upor. Σκοδρέων πόλις kod Prokopija. Glede í mjesto *d* upor. *Skàtar* u narodnoj pjesmi. Arb. *Shkodër* kao maskulinum bolje se slaže sa *Skzdb* nego s lat. femininumom.

Lit.: ARj 15, 185. Miletić, *SDZb* 9, 228. *Elezović* 2, 233. Tomanović, *JF* 17, 207. *Krake* 36. *Mayer* \, 315-16. Skok, *ZRPh* 54, 203.

skàdit, *-i* f (Dubrovnik, Cavtat) prema impf. *skadivati*, *skàdivati*, *skadati* (subjekti *dozvola*, *vrijeme*, *isplata*, osobito posuđenog novca) »is-tjecati, prisprijevati«. Od lat. *cadere* (upor. za takav prijelaz u glagolsku kategoriju *-iti: kmit* < tal. *correre*) prema romanskom **càdere* »pasti«, srlat. *excadere*, tal. *scadere*. Prefiks tal. *i-* < lat. *ex*.

Ut.: ARj 15, 185. Zore, *Tud.* 20. Kušar, *Rad* 118, 25. *DEI* 657. 3361.

skaf^f m (Cres) »prednji krov na barci« = (*sk* > *šk*) *škaf* (Dubrovnik, Blato na Mljetu, Muo) »1° (brodski ribarski termin) dio ribarice lađe na kontracenti (u nj spremaju ribari stvari da ih more ne skvasi; tu spavaju kad su na ribanju; kad se mreže salpavaju, slažu se na škaфу; na njemu je purtela, zatvara se parapetom)« = *škaf* (Rab) »2° kamenica za izlijevanje vode« = *škaf* (Korčula) »gdje se pere sude« = *škafa* f (Božava) »1° scafo d'una nave, 2° vaschetta dell'acquaio« = *škafa* (Korčula) »2° pilo (Dubrovnik)« = *škafa* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° malo kameno korito ispod prozora u zidu, u kojem se pere sude« = *škaf* (ŽK, hrv.-kajk.) »3° poveći kabao od drveta za vodu, vino«. Ovamo još *škaf* pored *škav* (Crnница) »4° fijoka«, *škava* í »5° ormar«. Deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-itus* *škafet* m (Potomje) »ladica«. Od tal. *scafo* »guscio della nave« < gr. σκάφος > lat. *scaphus*, *scapha*.

Lit.: ARj 15, 185. Miletić, *SDZb* 9, 261. Macan, *ZbNZ* 29, 212. Kušar, *Rad* 118, 21. Tentor, *ASPh* 30, 20. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7653. 7655.

skaf^f m (Srijem) »krznarsko oruđe nalik na po elipse, od gvozda s drškom na ravnoj strani, zaokružena strana je naostrena«.

Lit.: ARj 15, 185.

skak m (Belostenec, Jambrešić, Vetrantie) = *skaka* f, slov. *skáká í*, *shaki* m pl., *skako* n (Belostenec), pridjev na *-ov skokov* (α igrá,

Jambrešić) »šah (igra)«. Odatle na *-nica skak-nica* f »tabla na kojoj se igra šah«. Od tal. *scacco*, fr. *échec* < srlat. *scaccum*, prema njem. danas općenito *šah* < perz. *šah* »kralj«.

Lit.: ARj 15, 186. *REW** 7517a.

skala f (Vuk, 1305-7, 1520, Crna Gora, Dušanova listina, Vrbanski statut) »1° stijena, 2° kriška (Slavonija), 3° iver (sjeverozapadna Hrvatska), komadi iverja«, na *-la skálja* (Vuk) »iver, treska (Slavonija, obično u pi. *skálje*) = *skáljā* (srednja Slavonija) »4° nabor na suknji (Slavonska Požega, Vinkovci), 5° način češljanja, 6° nakit na glavi (Slavonija)«. Pridjev na *-bn skálán* »koji je kao stijena«, poimeničen *skálnica* f (Istra) »šupljina u stijeni koju kiš-nica učini« = na *-jenica skaljenica* »šupljina u stijeni«. Deminutivi: na *-će skalce* n (Otok, Slavonija) »služi za češljanje glave«, na *-ica školjića* (Slavonija) »mala kriška (*krumpir se reže na školjiće*, Vinkovci)«, na *-šk* > *-ak skáljak*, gen. *-ljka* (Krašić) »mala treska, mali iver«. Augmentativ na *-ina skalija* »velika stijena«. U značenju 1° je toponim. Baltoslav., sveslav. i praslav., prijevaj *ō* > *a* od ie. korijena **(s)kel-* »rezati«. Lit. *skala* »Holzspan, Splitter«. U prijevaju *o* v. *kaljem*, *klati*, *prokoše*, *raskol*, s pokretnim *s-* u *školjka*. V. i *čun*. Što se tiče značenja 1° treba upozoriti na ligursko *calma*, **calmis* »haut plateau dénudé« < **cala* »rocher«. [Usp. i *skala*].

Lit.: ARj 15, 192-96. Miklošič 298. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 493. *Mladenov* 582. *REW** 1532. *Wartburg* 2, 100. i si. Alessio, *Onomastica* 2, 188. Schwantner, *PBB* 48, 309. Brugmann, *IF* 5, 377. Sommer, *IF* 11, 327. *Boisacq* 189. 868-869.

skaldin, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »grija-lica« = *skaldin* (Istra) »olla cum favilla ad calefaciendos artus«. Od tal. poimeničenog deminutivnog pridjeva *scaldino* »Wärmtopf« (*s-* < *ex*, *caldo* < lat. *calidus*, vlat. *caldus* + *-nus*). Imperativna je složenica *skaldalet* m (Mikalja) — (disimilacija / — *l* > *n* — *l*) *skandalēt* (Dubrovnik, Potomje) = *skandalēt* (Cres, Lepetane, Boka) = *skandalēt* (Korčula) = *škindzkt* (slov. Kras) »sprava za žerav u kojoj se grije krevet«, od tal. *scaldaleto* < tal. *scaldare* < *ex-cal(i)dare* i *letto* < *leetus* »krevet«.

Lit.: ARj 15, 194. 198. Zore, *Tud.* 20. Sturm, *ČSJK* 6, 55.

skale f pl. (Vuk, Perast, Prčanj, Korčula, Čilipi, Dubrovnik, Crnница, Šibenik; primjer: *po skalama se ide na slar*, v.) = *skala* (14. v.,

Račišće, Dubrovnik; Cavtat: *ispô skala* »spremište«; *idem uza skala*, Ančić) »1° basamací, stepenice, ljestve, stube, merdevine, stengé, 2° pristanište (Poljica, *morska, ribarska, zadarska skala*, na *skali* sv. *Martina*, Vrbnik, 1638; na *Maltu skalu daše*, Zanoti; od *novbske skala amaldari*, 1456, Hercegovina)«. Deminutiv na *-ica skalica* f »mala ljestva, male stube«, *skalice* f »ljestvice, Leiter«, na *-iči skalici* m pl. »(termin vezilja, ne zna se gdje se govori) osobit način u porubljanju u liku stupnjevanja«. Na tal. deminutivni sufix *-ino skalin*, gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Varoš kod Broda, *skalin Hiti kolic*) = *skolina* f (Kanižlić) = *skaline* f pl. (Ludbreg) »stepenica, stuba, basamak«. Zamjena tog sufixa sa *-ija* (v.) *skalije*, gen. *skalija* f pl. (Bosna, Foča) »stube, stepenice«. Može biti i od ngr. σκαλί, pl. σκαλιá. Odatle deminutiv na *-će* ili *-bc* > *-ac skulince* ili *skalinac* (Baraković). Ovamo i prevedenica *skalinik* za crkveni termin *graduale*. S mlet. pridjevom (sintagma) *skala levājica* (Dubrovnik, Zore) »ljestve« = *škāla lājavica* (Prčanj) »ljestve, stepenice otvorene za nasloniti s.. < vlat. *levačica*, od *levare*. Sa *sk* > *Sk*: *skala* (Rab, Božava), *skale* f pl. (ŽK, Crnница) »isto što skale«, *skalin* (Buzet, Sovinjsko polje), *skaline* f pl. (ŽK) »pojedini dijelovi stepenica, basamací«. Stara je posuđenica na *a* > *o* izvedenica na naš sufix *-ka*: *škólke* f pl. (Trebarjevo, Zagreb, hrv.-kajk., sjeverne strane; slov.) »mrtvačka nosila, Tragbahre«. Upor. arb. *shkalc* »Tragbahre«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scala* > tal. *scala*. Ta riječ pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz rum. *scară*, bug. *skala* »Treppe, Leiter«, arb. *shkallë*, steslav., bug. i ngr. σκαλά Posuđenica iz rum. je *skara* (Stulić) »roštilj«. Kao balkanski turcizam talijanskog podrijetla preko grčkoga pokazuje *a* > *e* (tur. *iskele*): *skela* f (Vuk) »1° brod, lađa, na kojoj se prevozi, čamac, kerep, komp(a), 2° Źaziĳa, koze, makare, gruš (ŽK)« = *itela* (Crna Gora) = (*sk* > *ck*) *ckēla* (Kosmet) »2° naprava majstorima na građevini, 3° (metafora) prigoda, zgoda (*ako mi dode na skelu*), 4° pristanište«. Toponim na *-janin Skeldni* (Bosna). Odatle na *-ar* < *-arius skelar*, odatle na *-ina skelarina* f (Vuk) »plata skelaru«. Na *-džija*: *skeledžija* m. Pridjevi *skeledžijn*, *skeledžijski*. Rum. *schelă*, bug. *skēlje*, *skelica*, *skelička*, arb. *skele* pored *saele*, *shqele*, cine. *schele* f »échaufaudage, 2° port«. Samoglasnik *a* > *e* objašnjava se u tal. preko ngr. deminutiva σκαλί, pl. σκαλιá. U slov.

također *skēle* — *skele* (Bela Krajina) »hölzernes Sattelgestell«. Oblik *skela* pripada prvobitno istočnim krajevima. Odatle je došla i u slovenski jezik.

Lit.: ARj 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleterišnik* 2, 485. 631. *Elezović* 2, 422. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Miletić, *SDZb* 9, 260. 358. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7637. Wagner, *ZRPh* 39, 96. sl. (cf. Baric, *JF* 3, 203). *Ijb* 13, 161. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *Ijb* 13, 161). *Romanski* 128. *GM* 406-407. *Mladenov* 582. 583. *Pascu* 2, 161., br. 927. *Miklošič* 297. 298.

skálnica f (Istra) »putamen, testa, concha, patera, phiala, cratera, lanx« = slov. *skálnica* »voda ki se ob deževju nabere po globelih na skalnatém svetu« = (sa *v* < *f*) *škavnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »lokvica u kojoj se pere šareno rublje, blatna mrvka, zelenje za svinje, pelene, stare krpe«. Ovamo ide još *skaljenica* f (Zoranie) »kamena zdjela na kojoj fontani«, *skávca* (južna Dalmacija ili otoci, prema potvrdi u *Slovincu*) »sud koji služi za prenošenje ulja s mlinice kući«. Upor. slov. *skalna* pored *škalba*, koja se sa *lv* > *lb* slaže s rus. *skalva* (Miklošič, *Lex.* 842) »globei v katero se nabira voda«. Od stvnjem. *scala*, danas nvnjem. *Schale*, od ie. korijena **skel-* »rezati«, prema tome u prasrodstvu sa *školjka*, *kolac*, *klati* (v.).

Lit.: ARj 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleterišnik* 2, 484. 630. Miklošič 297. *Kiparský* 159. Matzenauer, *LF* 20, 6.

skálnonja f (Dubrovnik) = *skalōnja* (Smokvica, Korčula) = *škalonja* (Boka, Crna Gora, Crnница) pored *škaljuna* (metateza *l* — *nj* > *l* — *n* palataliteta, Lepetane) = *škanjula* (Lika, metateza / — *nj* > *nj* — *l*) = *škanjola* (Liješće, Otočac, Sinac) »ljutika«. Od tal. *scalogna* pored *ascalogna* < *ascalonia* »alium ascalonicum«.

Lit.: ARj 15, 195. 17, 649-50. *REW** 694. *DEI* 314. 3366.

skāncija f (Dubrovnik, Zore, Potomje) »pregrada u policama« = (*sk* > *šK*) *škancije* f pl. (Korčula, Split, Šibenik) »police« = *skāncija* (Buzet, Sovinjsko polje) »polica koja visi o zidu«. Od mlet. *scanzia*, *scansia*, franačkog podrijetla (frnč. *skankjari*), prema jednom mišljenju.

Lit.: ARj 15, 197. *REW** 7974. 7968a. *Prati* 871.

skandal, gen. *-ala m, f = skandal* (Korčula), *skandala f* (Perast) = *skandao*, gen. *-ala* (Kašić) = *skândō*, gen. *-ōla* (Dubrovnik, Cavtat), *skandal* (Hvar) = *skandal* (Crmnica) = (zamjena gr. dočetka *-al* sufiksom *-ellus*) *skāndel* (Božava) = *skāndeo*, gen. *-ela* (Potomje) = *skandēja f* (Zaostrog) = (*sk > šk*) *skandal*, gen. *-ala* (Zagreb) »1° sablazan, 2° sramota, bruka« = *skandal* (Crmnica) »nesloga u kući, smutnja, smetnja«. Pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osus skandaloz*, proširen na *-MZ > -an skandalozan* (Zagreb). Na *-ua skandaluša f* (Ivan Držić) »žensko čeljade koje čini skandal«. Denominali na *-icati skandalicati*, *-am* impf. (Ivan Držić) < tal. *scandalizzare*, *skandalizati se* (Kašić), na *-idiare* < tal. *scandeggiare*, na *-frati skandalizirati se* (Zagreb). Od lat. *scandalum* > tal. *scāndalo* < gr. σκάνδαλον.

Lit.: ARj 15, 197-98. 17, 650. Cronia, ID 6, 120. ZbNŽ 23, 21. Hraste, BfJ 8, 6. JF 6, 181. Miletić, SDZb 9, 358. Prati 872. Skok, ZRPh 54, 194.

skandal m »konop s olovom na kraju, kojim se mjeri dubina mora« = (*// > j*) *skāndaj* (Smokvica, Korčula, Blato na Mljetu) »naprava od plivače tikve na kojoj je namotan kanap, uzica (na donjem kraju kanapa nalazi se kamen zamotan u mrežu; veže se na primulu na vrši; služi za mjerenje dubine mora kod lova na plavu ribu, dok tikva plovi na površini mora i služi kao signal svicarici da je ne bi odnio kurenat sa jednog mjesta)«. U Račišću govori se *skandaj* pored *skāndel* i znači »tanki konop za vezivanje velike lad«. Denominal *skandaljati*, *-am* impf, pored *skandaljivati*, *-aljavam* (Mikalja) »mjeriti dubinu«. Brodski i ribarski termin od tal. *scandaglio*, denominal *scandagliare* < lat. *scandaculum* (od *scanderé*).

Lit.: ARj 15, 197-98. Macan, ZbNŽ 29, 207. REW* 7649a. Prati 872.

skangalati, *-am* impf. (Srbija) »zbijati šalu i lakrdiju«.

Lit.: ARj 15, 199.

skapati, *-ljam* pored *-am* pf. = *skapisati*, *-Um* (Bosanska vila, 1887; Bosna) prema impf, na *-va- skapavati*, *skapavam* (Vuk) »od muke, gladi, itd., poginuti, pogibati«.

Lit.: ARj 15, 199.

skapiiiati (se), *-am* pf. (Perast, objekt nekoga, glavu; Marulić, Marin Držić, Crna Gora, narodna pjesma) = *skapulat* (Božava,

Kolunićev zbornik. Mirakuli, Transit, Cres, Bukovica u Dalmaciji, Zaostrog, Lika) »spasiti, osloboditi (se)«. Od tal. *scapolare* »liberarsi, disimpacciarsi«. U Šibeniku *spapulat* »isprazniti (bocu)« je od tal. *spappolare* »ridurre in pappa«. Ovamo i pridjev *skapui* (Transit, Obrovac, 1527) »slobodan«, od tal. *scápulo* (14. v.) »libero da vincoli, non ammogliato, libero da catena (sulle galere)«, déverbal od tal. *scapolare*, srlat. *scapulus* (Mleci; 1255). Po pučkoj se etimologiji ovamo veže *skapular*, gen. *-ára* (Dubrovnik, poslovice 17. v., Zore) = *skapular*, gen. *-ara* (Belostenec, Jambrešić, Gućetić, Zaostrog u Dalmaciji, Slavonski Brod) »1° dio redovničke haljine koja seže do koljena, a pokriva prsa i leđa (nose je npr. benediktinci, karmelićani, dominikanci), 2° dva komadića vunene robe koje vezane vrpcom nose na prsima i leđima članovi nekih bratovština (npr. bratovština Majke Božje Škapularske)« = *škapuljir m* (ŽK), pridjev *škapuljirski* (Majka boža škapuljirska, ŽK). Dolazi od lat. *scapulare n* > tal. *scapolare*, od srlat. *scapula* »pleća (odjeća je prvotno odgovarala kod Sv. Benedikta gr. ἀνάλαβος)«, s prijenosom značenja za članove bratovštine pridružene redovničkoj braći koji su kao znak pridruženosti dobili sličan predmet u manjem obliku. Oblik sa *-ir* od njem. *Skapulier*. Ovamo ide i *skopar* = *skoplar* (v.). Od lat. *capulus m*, deminutivne izvedenice na *-ulus* od korijena glagola *capere* > tal. učeno *capalo m* »manico dell'aratro« dolazi s prefiksom *5-*. < *ex-* denominal *scapolare* > gore *skapulati*, dok od sinkope penultime **caplu* i metateze *l *clapa* slov. *čap m* = *čap* (Notranjsko) »creda ovaca« > *furl, dap*, mlet.-tršč. *ciapo*. Odatle denominal *čapat*, *-am* impf. (Hvar, Kvarner) »uhvatiti«, *ščapit*, *-im* (ŽK) »uhvatiti«, slov. *capii* »ergreifen«, *capat* (Režija). V. i *skapuo*.

Lit.: ARj 15, 200. 17, 650-51. Setka. 2, 177. 184. DEI 3372. Hraste, BfJ 8, 51. Cronia, ID 6. Pletersnik 1, 93. Stürm, ČSJK 6, 79. REW* 2955. Zore, Tud. 20.

skapuo = *skapui* = *škapuo* = *skapui* (Transit, Obrovac, 1527), pridjev, »liber, solutas«. Od tal. *scapolo* »isto« < lat. prefiks *ex-* > *i-* 1 *capulus > capalo* (od korijena glagola *capere*). Usp. *skapulati* (se).

Lit.: ARj 15, 200. 17, 650-1. Pletersnik 2, 630. REW* 2955. DEI 739. Matzenauer, LF 20, 6.

skärač, f *skarca* (Dubrovnik, Ranjina) »1° škrt, 2° nedovoljan, kratak (u starim dubrovačkim spomenicima)«. Denominal na

-ati skariat (s pameti) »svrći s pameti (prevedenica od tal. *scarseggiare di cervello*)«, na *-iti skarčili*, *-im* (Volditu) »kratiti, pokratiti«. Opominje na tal. pridjev *scarso* > *skars*, *-a* (Istra, Krk) »slab, nepotpun«, ali se ne poklapa u dočetku. S tim se potpuno slaže slov. *skrš* — *škrš*, upór. *furi*, *s'ciars*. Oblik *scarso* je part. perf. *excarpsus* (prefiks *ex-* i *cartere*). Ovamo ide možda na deminutiv *-ella'*, *škaršela f* (Šibenik) »zet (Korčula), špag (Dubrovnik)« < tal. *scarsella*.

Lit.: ARj 15, 200. 201. 202. JF 11, 85. Stürm, ČSJK 6, 55. REW* 2961. 7989. DEI 3377.

skaram¹, gen. *skarma m* (Mikalja, Primorje, Potomje) = (najčešće *sh > šk*) *skaram*, gen. *-arma* (Budva, Mljet, Račišće, Dubrovnik, Cavtat, Poljica) = *škaran* (Korčula) = (*a > é*) *škeran* (Božava) = *škeram*, gen. *škerma* (Senj) »palac utvrđen na skalamaru, koji je pričvršćen na razmu (za nj se veže veslo stropom, kad se vozi)«. Apstraktum na lat. *-atura* > mlet. *-adura škarmadūra f* (Račišće, Korčula) = *škermadūra* (Senj) »postolje za skaram«. Brodski termin od tal. *scarmo*, mlet. *schermo* pored *scalmo* < lat. *scalmus*, gr. σκαλμός. Oblici sa *l > r su* kao u ngr. ἀερρός < stgr. ἀελάφος.

Lit.: ARj 15, 200. 17, 651-652. 655-56. Cronia, ID 6, 125. Macan, ZbNŽ 29, 213. REW* 7640. Prati 870. Štrekelj, ASPh 28, 528.

skaram² (Komiža na Visu) = *skaram* (Dubrovnik, Budva, Zadar) »morska riba sphyraena = *škeram* (Mali Iz) = *škaran* (Lorini) »sphyraena vulgáris«. Od tal. (*pesce*) *schermo* (Abruzzi). Za naziv usp. sinonim *ajlunič* i njem. *Pfeilhecht*. V. gore *skaram*¹.

Lit.: ARj 15, 200. Matzenauer, LF 20, 6. Hirtz, Pisces 373. 408.

skarambež, gen. *-éza m* (Dubrovnik), odatle deminutiv na *-bc > -ac skaranbezac*, gen. *-Sca* (Stalić) = (bez umetnutog *m* pred labijalom) *skarabeža f* (Vetranie) »žohar«, *skarabež m* (Daničićeve poslovice) »govnovalj«, (*sk > šk* i zamjenom *ž > č*) *škarambeč* (Vuk, Perast, Crna Gora) »nekaka bubina«, *škarambeč* (Prčanj, Budva, Šćepan, Paštrović) »crni žohar«, (zamjenom dočetka *-ež* deminutivom *-ella*) *škarāmbela* (Korčula) »žohar, popić (Šibenik)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od osk. **scarafaius* > tal. *scarafaggio*, kllat. *scarabaeus* sa *a > e* pred palatalom (prijevoj). Oblik sa *-eč* odgovara dočetku mlet. *scarafazo*, *scaravazo*

»Mistkäfer«, stpad. *sgaravazo*, *zgravaz* (Valmaggia). Tu je oskičko *-aius* zamijenjeno sufiksom *-aceus*. Dočetak u *scarāmbela* upor. s dočetkom u *skaraver* (Rovinj). Sa *a > ou* nenaglašenom položaju *skórovala f* (Vrančić) »scarabaeus« = (*sk > šk*) *škorovača* = *skrovača* (Zaostrog) »gusjenica« pokriva se posvema s gore spomenutim mlet. *skaravazo*, premda nije posuđeno iz mlet., kako pokazuje $\alpha > o$. I to se ima smatrati dalmato-romanskim leksičkim ostatkom od **scarabaceus*.

Lit.: ARj 15, 200. Budmani, Rad 65, 164. BI 2, 531. REW* 7658. Ive 2. Prati 873. Miklošič 340. Štrekelj, DAW 50, 11. Skok, ZRPh 54, 470.

skarduia f »riba u Vranskom jezeru na Cresu, prazič (deminutiv od *praz m* »jarac«, glede prenošenja na ribe upor. *oslič*)«. Od sttal., mlet. *scārdola*. Na dva tal. deminutivna sufiksa *-nus* + *-ulus*: *skardīnual-nota f* (Rab, Molat, Božava) »scardola« < mlet. *scardinola*. Od lat. *scarda* (Polemius, Silvius) > fr. *écharde* »Stichling«. Ako je *scarda* »Art Fisch« isto što franc. *skarda*, onda bi se moglo upoređivati i sa slav. *skrada* »1° Gemeine Quecke, triticum Tepene, 2° Geissklee, cytiscus sagittalis« = (s umetnutim *f*) *skrājda* »Ginster, genista sagittalis«.

Lit.: ARj 15, 201. Pletersnik 2, 495. REW* 7660. 7979. Gamülscheg 335. Skok, ZRPh 54, 472. DEI 3375.

skaredan, f *-dna* (Vrančić, Stulić, Srijem, Bačka, Banat, Srbija), sveslav. i praslav., pridjev *škaredí*, »gadan, gnusan, smradan, nečist« = *skaradan* »bestidan, ružan, nepristojan«, zamjenom sufiksa *-ye* sa *-ljiv škaredljiv* (*-a djeca*), apstraktum na *-osi skarednost*. Samoglas *e* je nastao iz palatamog nazala *ę*: stcslav. *škaredí*, polj. *szkaradny*. Rumunji posuđiše sa sufiksom *-av*, kome dodaše svoj *-icios* < lat. *-iceus* + *-osus*: *scarāndavicios* »scheusslich« = *scarāndavos*, *scarāndaviturā* »Abscheu«, *a scarāndivi* »angewiedert werden«. Arbanasi: *shkar(e)-zonj* = *shkarzenj* »ziehe durch den Schmutz, verachte, beleidige«. Od ie. korijena **sker-*, u prijetoju **skor-*, **skor-*, gr. σκωρ »gnoj«, proširenom sufiksom *-edb*, koji odgovara lat. *-andus*, *-endus*. Upor. još lit. *škara* »lacinia« i lat. *suscerda*, *muscerda*. V. *skvrna*.

Lit.: ARj 15, 201. Miklošič 395. Holub-Kopečny 370. Bruckner, KZ 45, 312. Tiktin 1378. GM 407. Matzenauer, LF 20, 6-7. Niedermarm, IP 10, 233. Heinsius, IP 12, 180. Gray, BSLP 25, 80. Scheffelowitz, WZKM 21, 128. (cf. RSI 1, 278). Boisacq 883. WP2, 587.

skarlát m (Stulić, Kašić, Mikaila, slov.), pridjev na *-bn* > *-an skarlátan* = *skériai*, pridjev *skèrlatov* (Gradić) = *skèrlet* (Vuk, Mikalja, Divković, Bukovica, Martić), *skèrletan* (Vuk, Kašić), poimeničen *skerlemik* (Bakšić), na *-bk* > *-ák skerletak*, gen. *-tka* (Stulić) »vrst trave« = *skrlat* m (Vetranie, Kavanjm), *skrlatan* (Bernardin) = *skriet* (Daničić), *skrlatan*, indeklinabilni pridjev na *-li skrlletli*, koji se pokračuje *skrlī-merdžan* = *ckrlī-merdžan* = *skerli-merdžan* »koralj«; *skrletak*, gen. *-tka* »vrst žalfije«, denominat inhoativ *skrlletiti se*, *-i* impf. (Vuk, narodna pjesma) »postajati crven kao skriet« = (*sk* > *šk*) *skrlat* (Dalmatin, Proroci, Istra, narodna pjesma, Jačke), slov. *skrlat*, pridjev *skrlatan* (Istra) = *skriet* (narodna pjesma), *skrlato* n (1234, Dubrovnik, Dušanov zakonik) = *skrlato* n (Vodice). Od tal. *scarlatto* < kslat. *scarlatum* < perz. *sākirlat*. Ovamo možda sa *í* > *ci* metatezom *crklet* (Bella, Stulić) »klobodan, šik, varak, zlato, kozar«, koje Daničić izvodi od turskog glagola *silkmek* »tješiti«, što ne može biti ni fonetski, ni semantički, ni morfološki. Usp. i *skrlatak*.

Lit.: ARj 1, 826. 15, 201. 214. 337-38. 17. 653. 685-86. Pleteršnik 2, 630. Ribarić, SDZb 9, 197. REW³ 7661. Prati 874. Lokotsch 1791.

skarpa f (Radman, Palikuća) »cipela, postoli, obuća« = *škarpa* f (Dalmacija, Lika). Tal. deminutiv na *-ino skar pin* m »prteni nazuvak«. Na *-ar* < *-arius skarpar* »cipelar, obuçar«. Na tal. augmentativni sufiks *-one škarfuni* m pl. (Lumbarda) »crevlje« = *škarpuni* (Korčula) = *škráfuni* (Kučiste) »cipele«. Slov. *karpa* »Schneesuh«, *škarpa* f »abgenützer Schuh«, *škrpet* »Pantoffel«. Od tal. *scarpa*, *scarpetta*, *scarpino*, *scarpone*, od germ. *skarpa, stvnjem. *scharpe*.

Lit.: ARj 15, 202. 17, 653. Pleteršnik 2, 630. 389. REW³ 7981c. Prati 875.

škarpina f (Mikalja, Gazarović) = *škár-pma* (Božava) = (običnije sa *sk* > *šk*) *škrpina* f (Perast, Dubrovnik, Mljet, šibenski otoci) = *škrpina* (Krtole) = *škarpina* (Paštrović) = *škrpina* (Rab, Budva) = *škrpina* (Kostanjica, Boka) = *škrpina* (Stoliv, Muo, Malínská, Hektorović). Dalmato-romanski leksički ostatak k od lat. *scorpaena* < gr. σκorpάινα, krč.-rom. *škarpama*. Zamjenom gr. dočeta *-aena* domaćim romanskim sufiksom *-one* > *-un* s *karpun* (Božava) = *skrpun*, gen. *-una* (Raciće), rom. deminutivnim sufiksom *-uceus*

škarpoč (Rab) »mala škrpina« = *skarpoč* m (Hrvatsko primorje) »scorpaena notata« = *skarpoč* (Bakar) = *skrpôč* (Krk, Budva). Ovamo još na *-jača skorpinjaia* (Brusina) »*helicolenus dactylopterus*«. Ne zna se da li je ta varijanta zabilježena prema narodnom izgovoru. U Sutomoru se ta riba zove *skropit* pored *stropit*, m. Tu je dočetak izmijenjen na nerazumljiv način.

Lit.: ARj 15, 202. 290. 17, 653-54. 689. Bartoli 2, 224. ASPH 25, 435. Macan, ZbNZ 29, 208. Kušar, Rad 118, 16. REW* 7740. Rohlf's 1981. Matzenauer, LF 20, 6. 16. Skok, ZRPPh 54, 209. DEI 3418.

skas m (Mošćenički statut) »(pravni termin) poteg uzetom, konopom (kod kazni)«. Od tal. *scasso*, postverbal od *scassare* < vlat. *exquassare* (prefiks *ex-* i *quassare*, intenzivum od *quatio*), s našim prefiksom *raz-* *raskasat* (objekt *pušku*, Vrbnik). Dalmato-romanski je leksički ostatak s prefiksom *in-* *inkasa* f (Dubrovnik) »škrob, amido, nišeste« = *inkas* m (Mikalja), denominat *inkasati* pf. prema impf. *inkasavau* »poškrobiti rublje«, od vlat. *inquassiare* > *ncasciare* (južna Italija) »calettare, connettere«.

Lit.: ARj 3, 840. 15, 202. Mažuranić 1315. ZbNZ 1, 298. REW* 6359. 6942. Rohlf's, Diz. Cal. s. v.

gen. *skāsā* f pl. (dalmatinski otoci) »u ženskom odijelu dio od pasa ozgor na prsim? i leđima, na kojem su prišivenne poramenice«.

Lit.: DEI 3421. [s. v. acosso?].

skätula f (1558, Bijanković, Filipović, Palikuća, Velikanović) = *skätula* (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, ŽK, Hrvatsko primorje, Rab, Božava, Cres) = *skatulja* (danas književno) »kutija, škrinjica«. Deminutiv na *-ica škatulica 1 -ljica*. Nalazi se još u slov. sa sinkopom penultime *škatla* (Notranjsko). Od tal. *scätola*, u Režiji *scattila* < *furi*, *sciattile*. Riječ je zapadno-germanskog podrijetla *kasto* s lat. deminutivnim sufiksom *-ula*, srlat. *castula*, s metatezom *k - st > sk - t*. Riječ je kulturna, očuvana i u «stalim slavinama, s očuvanom penultimom kao u hrv.-srp. Mađžari ispustiše s- *katulya*. U rurn. deminutiv na *-ka scatoľčā*, *scatulčā*. Germanska riječ bez tal. posredovanja očuvana je u *kasta* f (hrv.-kajk., ŽK) — *kasta* (slov., jugoistočna Štajerska, Gorensko) = *kašča* f = *kašća* (Samobor) pored *kašt*, gen. *košta* m = *košt* »Getreidekasten, 2° Getreideboden, 3° Sche-

une« < bav. *Kaischt*, *Kaescht* »Getreidebehälter«, toponim *Kašt* (unijatsko selo, ŽU) > *furl*, *ciast* m »Kukuruzkammer«.

Lit.: ARj 4, 885. 889. 15, 203. 17, 654. Pleteršnik 2, 630. Stürm, ČSJK 6,54. Budmani, Rad 65, 163. Kušar, Rad 118, 22. Cronia, ID 6. Miklošič 340. Tiktin 1379. REW³ 4682. DEI 799.

skečati, *-im* impf, (hrv.-kajk., Belostenec, Vrije) »uzdisati, stenjati« ide zacijelo zajedno s praslav. *skičati*, *-m* impf, (subjekti *životinje*, *ljudi*) (Vuk), oba na *-ėti*, prema pf. *skiknuti*, *-ēm* »krepiti«, *skičati* pored *skičati* (Vodice) »vikati, plakati«, *ušklkniti*, postverbal *skik* m, *uškika*, na *-ija uškiknija* (Vodice), *skika* f (o svinji). Samoglasnik *č* je nastao iz jery-a: steslav. *skyčati* »bellen, grunzen«, ukr. *kyknuty* »krepieren«, lit. *kukuoti* »aufheulen« prema *kaukti* »heulen« pored *sukti*, *sukauti* »isto«. Zacijelo onomatopeja kao i varijanta također na *-ėti skvičati*, *-Im* impf, (subjekt *pas*) prema pf. *skviknuti*, *-m* (Stulić). Postverbal *skvika* f. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Upor. *kvečati* (v.) i češ. *kvičeti*. S umetnutim *o* (upór. polj. *skowyt*) *skovičenje* n »pejorativno« piskutav govor. Četvrta je varijanta sa « i s umetnutim *n* *skunčati*, *-im* impf. (ŽK) »winseln«. Upor. rum. *a seiend*, na *-et scíncet*. Možda ide ovamo kao ekspresivni glagol i *zaskutlt(i)*, *-skutím* pf. (ŽK) »nešto velikim i neprestanim moljanjem zahtijevati«. Prema prijevoju *sir* — *surov* još na *-ėti*: slov. *skucati*, češ. *skučeti*, polj. *skuczeć* »gemere«, kod Belostenca *skucati* »jaukati«. Postverbal *skuk* m = *skakanje* (u prijevodu psalama). V. *kukati*. Na *-amca skukavica* (Ribnik kod Karlovca) »napitak što se daje kad se pomaže spuštati vino s kola«. U istu seriju onomatopejskih glagola može da ide i *skucati*, *-am* impf, »stenjati, gemere«. Upor. i *skucati* pored *skučiti* (Vinodol) »oglasiti se poput žabe mukačes«, s varijantama *cukati*, *bukati*, *kunjkati*, *mukati* (Karlovac). Za *skucati* »gemere« i za *skucavica* (Istra) »štucavica« dolazi u obzir upoređenje sa slov. *kolcati* »eructare, singultire«. V. *hučati*, *šćucati*.

Lit.: ARj 15, 211. 214. 216. 300. 301. 359-61. 364. 388-89. Mažuranić 1320. Popović, NJ 3, 151-152. Ribarić, SDZb 9, 190. Miklošič 304. 305. Vasmer 2, 563. Bruckner, KZ 42, 364. 46, 233. 51, 227. 239. Holub-Kopečný 196. 335. Matzenauer, LF 8, 176. 9, 47-48.

skelci, gen. *skelaca* m pl. (Zore, Dubrovnik) »vrsta školjaka«.

Lit.: ARj 15, 212.

skelencija f = *skelentija* (Mikalja, Kašić, Slovinac za južnu Dalmaciju) »gronica, grlo-vica, angina, jašćer«. [Upor. sttal. *squinanzia*, tal. *schenanzia* »isto« < gr. σκυνάγγη].

Lit.: ARj 15, 212. DEI 3384.

skender m (Marulić, sviēni ~, Judita 1, 241; Lučić, Krnarutić), g. 1561. *pas ili skender* (Senj) »pojas«. Ako je isto što i tur. *iskender* < *Aleksander* > *Skender*, upór. prezime *Skenderović*, i na *-ija Skenderija* (Kosmet) = *Skenderija* (BI) »Arbanija, Skadar i okolica«, upravo *Skenderbegova zemlja* = *Jure Kastriotića* kod Kačića, nejasan je semantički razvitak.

Lit.: Mažuranić 898. 1315. Elezović 2, 233.

skendža f (Kosmet) »kolarski alat za stezanje, kolarski mengeli«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (*iškendže*) iz terminologije alata: rum. *schingiuri* pl. »Folterqualen«, glagol na *-ujo* > *-ui schingiu* (Moldavija) »foltern, martern«.

Lit.: Elezović 2, 233. Tiktin 1382.

skerpelina f (Vrbnik, Krk) »slaba zemlja«. Sufiks *-ina* može biti naš augmentativni, a može biti i romanski *-tnus*. Za posljednju mogućnost govori *-el* < *-ell* + *-ina*. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *exstirpus = gr. στέρπος »neplodan«.

Lit.: ARj 15, 214. ZbNZ 4, 236.

skina f (Cres, Budinić) = *skînā*, gen. *skini* »dorsum« = (*sk* > *šk*) *skina* f (Perast, Prčanj, Dubrovnik, Bozaya, Rab, Trsatski urbar, Vrbnik, Žrnovo, Korčula) »hrbat, kosti (Šibenik)«. Slaže se s krčko-rom. *skaina*, istro-rom. *skina* (Pula), mlet. *skena*, od langob. *skina*, nvnjem. *Schiene*. Tosk. *schiena* odstupa jer pretpostavlja *sklena sa /, možda je deminutiv *skenula > *sklenla > *sklena prema *spinula* »kleines Rückgrat« (Apuleius). Te dvije istoznačne riječi mogle su se unakrstiti. Upor. fr. *échine* < *skina* + *spina*. Arb. *shpinë* f »Rückgrat«. Prema tome je *skina* > *skina* dalmato-romanski leksički ostatak kao jedan od rijetkih izvjesnih germanizama u romanskom jeziku. Zore stavlja ovamo još *pataškina* f »govedina od hrpta put grudi, nekako kao pobočina, što je niže« i postavlja složenicu tal. *petto* + *schina*.

Lit.: ARj 9, 699. 15, 216. Zore, Rad 138, 60. 63. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 18. Rešetar, Stok. 297. ZbNZ 5, 79. Cronia, ID 6, 121. REW³ 7994. Prati 879. Matzenauer, LF 20, 8.

skip m (Nalješkovićj Bella, Stulić), deminutiv na *-bc* > *-ac skipac*, gen. *-pea* (Ranjina) »piatto grande, vaso largo e cupo« = (*sk* > *šk*) *skip*, gen. *škípa* (Vuk, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Kučište) »kopanja, šmur, karlica, poveća drvena zdjela, korito za pranje rublja, korito za odnošenje školje, za pranje djece (Lika)«. Lingvistička geografija protivni se izvođenju Miklošičevu od stvnjem. *scif*, nvnjem. *Schiff*. Bolje je uzeti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scyphus* < gr. σκύφος »čaša«, tal. *schifo* »vasoio«.

Lit.: ARj 15, 218. 17, 657. Skok, ASPH 35, 341. REW* 7760. Prati 879. Miklošič 340.

skipek, gen. *-pka* m (Hrvatsko Zagorje) »šiška, šišarica, žiška (ŽK)«. Glosira se: »jer iz žira kao skipi«.

Lit.: ARj 15, 218.

skiptar, gen. *-tra* m (Daničić; Danilo skiptry) = *skyptr* n (stsrp., 1400, Domen-tijan) = (*pt* > *ft* prema ngr.) *skifin* (1348), *skifiro* (15. v.) = *skifros* (stsrp.) = (s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *pt*, anaptiksa) 1405. *skipetrée cariske utvrđajut se* = (*sk* > *šk*) *skiptar* = (metateza *sk* > *ks*) *kbsifetn* (14. v.) = *ksiftra*, *kbsiftrb*. Složenica *skipironosac* (16. v.). Sa *τ* > *y*, u zbog labijala *ρ* (v. *ponistra*) *skupetar*, gen. *-tra* — *skufetro* m (1419). Odatle ispuštanjem početnog *s-*, koji se mogao osjećati kao nezgodan naš prefiks: *kupetar*, gen. *-tra* (1399). Tako i *kyfiré cansei* (14. v.), koje je bez potrebe restaurirano u ARj u *afiar*, gen. *-tra*. Prema lat. *sceptrum* ili prema njerri. *Zepter* > *elfter*, gen. *-tra* (Jačke). Od srgr. (biz.) σκηπτρον »žezlo«.

Lit.: ARj 1, 768. 2, 136. 5, 714. 794. 15, 218. Vasmer, GL 133-134.

skitj m »sedes eremita« = stcslav. *skitz* »desertum, habitatio anachoretarum (termin pravoslavaca)«. Istog podrijetla kao internacionalna riječ *asketa* m, apstraktum *asketizarij*. Aferezom *α-* od gr. ἀσκητής > lat. *asceta*, upravo skraćena, ispuštanjem gr. sufiksa *-ηριον* u ἀσκητήριον »cella (u katoličkoj terminologiji)«, *askeza* < οσκησις.

Lit.: ARj 12, 219. Matzenauer, LP 20, 8. DEI 316.

sklat (Parčić) = *sklat* (Vuk, Božava) = *sklad*, gen. *sklada* (*t* > *d* prema *rât* f, *rada* u narječju) = (dočetno *t* > *ć* kao u *Velebje*) *sklâe* (Perast, Prčanj) = (*skl* > *skl*) *sklat* (Račišće, Brač) = (*skl* > *si* ispadanjem sred-

njeg suglasnika u tročlanoj grupi) *slać* (Krtole, Muo) = *slat*, gen. pi. *slátov* »riba koja nema ljuske nego kožu«. Mreža je kojom se hvata na *-aria* > *-ara sklatâra* (služi i za jastoge, Malínská). Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-ulus* od *squatus*: *squatulus*. Upór. *squatina*, tal. *pesce squadra*. Upor. slov. *skat* = *skat* »Rochen« < *squatus*.

Lit.: 15, 223. 226. 224. Pleteršnik 2, 484. 630. Skok, Term. 54. 56. ZRPh 50, 526. 54, 475. REW* 8204.

sklata f (Vuk, Srijem) »budala«, *nèsklat*, gen. *-í* f (Lika), s pridjevom na *-bn* > *-an nèsklatan* »ružan (o čeljadetu)«, poimeničen na *-ića nèsklâtnica*. Varijanta s prefiksom sumjesto *-í-* *siuklata* (Vuk) »dug, lijen i budalast čovjek«. Upor. isti prefiks *su-* u pejorativnom (uvredljivim) riječima *sümlata* (Vuk, v. *mlat'*), *suUmja* »lijen čovjek, kao da se ulitao (v.)«, u pridjevu *sulud*, *sugranut* (v.). Glede osnove *-klata* v. *klatiti*, *mlatiti*. Matzenauer upoređuje bez potrebe sa sanskr. *svath-* »debilem, laxum, solutum esse«. V. *sklat*.

Lit.: ARj 8, 67.

sklavb m (stsrp., 1470, 1485) »rob«. Od srgr. σκλάβος »isto« < kslat. *sclavus*. Talijani- nizmi su: *šćavet* m (Istra) = *šćavet* (Smokvica, Blato na Korčuli; primjer: *šitje iz šćaveta*) »latinički hrvatski lekcionář«, tal. deminutiv na *-etto* od *schiaivo* > mlet. *scavo* (tako u Istri) > *schiavetto*; s tal. pridjevskim sufiksom *-ino* (zamjena za *-èn* u *Šio ènins*) ili gr. *-ènos*: *šćavina* f (Smokvica, Korčula) »pokrov za krevet, čebe, gubica (v. *guber*)«, od kslat. *sclavus* > tal. *schiaivo*. Prema lat. *-o*, gen. *-oraí*, drugoj zamjeni za slav. *-èn*, od kosog padeža je *schiaivane* (Mleci) »Hrvat iz zadarskog kraja«. Najstarija je potvrda u Italiji 968. kao dodatak uz langobardsko ime *Ildeprandus Sclabus et Joseph Sclabus, qui sunt Scilavi de Marsi*, od 937. *sclavus* »rob« u južnoj Njemačkoj u vrijeme Otonovih veza sa Slavenima. U 11. i 12. v. riječ *sclavus* ima etničko značenje. Importom neslobodnih Slavena trgovalo se u južnoj Italiji i naročito u Mlecima. U značenju »rob« postaje evropska riječ u 13. i 14. st. *Slavus* u balkanskom latinitetu ima još etničko značenje, kako se vidi iz arb. *Shqa*, pl. *Shqe* m prema *Sham*, *shqenisht* »srpski« (Ulcinj), i rum. *Schei*. Prema tome je srgr. σκλάβος posuđenica iz Italije preko Romanje.

Lit.: ARj 15, 241. Vasmer, GL 134. Ver-linden, ALMA 17, 97-128. (cf. Kühn

Romanische Sprachen 63). Pascal, *Saggi linguistici* (cf. *AnzIF* 5, 181). REW* 8003a. GM 410. Petkanov, *Mel. Mladenov* 389-392.

sklencati impf. (Dubajnica) = *sklincat* (Rijeka) »zvonom tako udarati da bat zvona samo jednu stranu udara.« = *klingat* (ŽK). [Usp. *klecati* »isto« i *brecati*, pod *bréknutij*].

Lit.: ARj 15, 241.

sklënza f (Vuk, Paštrovići) »svađa«. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak, koji stoji u vezi s furl. *skleze* »iver« < vlat. *schidia* > tal. *scheggia*, postverbal od gr. σκίζω > vlat. **schidiare* »cijepam«. Umetnuto *n* pred zvučnom dentalnom afrikatom nalazi se i u *šcënza f* (Cres) od mlet. *stienâza*, istro-rom. *zğënza*, *šcënza*, *zğëndza* (Verona). Bez umetnutog nazala slov. *skleža f* »Achei, Splitter« < furl. *sclèse* »scheggia«. Sa *šč* > *št štendza* (Korčula) »iver koji uđe u kožu, jelovina (Šibenik)«. Dočetak *-za* zamijenjen je sa *-dra* u slov. *III naza f* (Toimin, Túrjak, Ig) »Steinsplitter«, pridjev *škindrav*, denominativ *škindrati* »in Splitter zerschneiden« = *Sandra* (Toimin, Crnice, Goriško) »pozder«. Posve nejasno je slov. *škofindra* »isto što škindra«. Dočetno *-dra* se osjećao kao pejorativni sufiks (upor. *selendra*) i odbacio se u slov. *ščina i* »isto što ščindra«. Zamjena *-dra* pojavljuje se i u istročakavskom *žlendra f* »assula, Špan«. Ta zamjena nije naša kreacija. Prototip joj se nalazi u furl. *sclëndare* »assari, strisce o linguette di legno pieghevoli, di che si fanno corbe, scatole od altro«. Početno *žj* je nastalo od starijeg istro-rom. *sgl-* > danas *zğ-* ispadanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi. Promjena **schidia* u **schidira* ostaje neobjašnjena. Gr. σκίζω nalazi se u učenom grecizmu čitanom prema njem. i tal. u apstraktumu *šizma*, *šizmatik* m (poimeničen pridjev), u prevedenici *raskol*, *raskolnik*, zatim u *šušmatik* m, *-ka f*, pridjev *šušmatikast* (Žrnovo) »luckast«.

Lit.: ARj 15, 241. 17, 644. Pleteršnik 2, 632. Štrekelj, ASPH 14, 470. DAW 50, 58. REW* 7689. 7693. Ive 61., § 100.

sklèptati (se), *-tem*, *-tām* (Vuk) »kao navali, uhvatiti se oko nekoga, slaptati se« = *skleptāt*, *-am* (Kosmet) »uhvatiti, spodbiti«.

Lit.: ARj 15, 242.

sklibiti (se), *shlibim* impf. (Vuk, objekt *zube*) »ceriti se«. Odatle Šulek napravio postverbal *sklib* kao neologizam za *karikatura*. Miklošič upoređuje sa stcslav. *sklabiti se* »subridere«, u rus., češ. i slvč. s prijetoj e

šklibiti se, *šklibiti se*. Čini se da je onomatopeja kojom se oponaša rad lica i zuba kao i *ceriti se*, ali se dovodi u vezu s ie. korijenom **sgel-* proširenim formantom *b*, koje se nalazi u stir. *scalp* »Lücke, Kluft, Spalte«.

Lit.: ARj 15, 242. Miklošič 301. Holub-Kopečny 370. WP 2, 595. Bernard, RES 42, 134.

sklipica f (Vodice) »1° otvor na svodovitoj kuhinji kuda izlazi dim, 2° pod od dasaka u svodovitoj kuhinji (1 — 1,5 m pod svodom) gdje se čuva drvo za gorivo«. Ide možda zajedno sa slov. *úepica* »Art Brett, Fournir-brett«, od *sljip* (v.), *sl* > *skl* je utjecaj romanske fonetike. Upor. *skl'iz* (ŽK) < *sljez*.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 190. Pleteršnik 2, 509.

sklizak, f *skliska* (Vuk) = (s odbaceni- m *s-*, koji se osjećao kao nepotreban prefiks, upor. *kopiti* ŽK = *škopiti*, v.) *klizak*, *kliska*, sveslav. i praslav. pridjev na *-bk* od glagolske osnove *skliz-* < *sliz-* (*k* umetnuto u suglasničku grupu *sl*, upor. *skllz* / ŽK / = *sljez*), »lubricus«. Mjesto sufiksa *-bk* > *-ák* stoji *-av klizav* (Vuk, Srbija, ~ *putj*), poimeničen na *-ica (s-)klizavica* »klizav put«, na *-iv skliziv*. Na *-ati*, *-iti*: (*s*)*kUzati* (*sé*), (*s*)*klizam* pored *šëm* impf. (18. v., Otok, Slavonija) (*o-*, *ras-*), (*sfilziti*, *-fm* (Vuk) prema pf. (*s*)*kliznuti*, *kliznem* (*is-*, *o-*) iterativ na *-va-* *oblizivati se*, *-klizujem*. Na *-aljka*: *sklízaljka* (Orahovica, Slavonija), na *-avka sklízavka* (Šulek), *klizaljka* »u snijegu uglačana staza, tociljaljka« = *kliska*; Пa *-oliste* (*s*)*klízaliste* (neologizam). Postverbal (neologizam) *kliza* — *kliska* »šlifuje (f pl., u gradovima)«. Na *-otina oklizotine* f pl. »slatkiši«. Ovamo možda još *sklizak* m »malo parčence sapuna kojim se već ne može prati«. Sa sonantnim / > u (upor. stcslav. *slbzckí*, ruski *skolžkij*) *skuzek*, *skuška*, hrv.-kajk. pridjev (Belostenec, Stulić), »isto, puz-ljiv«. Samoglasnik *u* < *i* je mogao nastati i unakrštenjem sa sinonimom *puziti*, *puzljiv* (v.). Umetnuto *k* nalazi se i u rus. *sklžkij* pored *slizkij*, *skolžkij*; ne nalazi se u slov. *slizek*, u bugarskom *slizb*, češ. *sliz*, polj. *slizki*. Upor. još ukr. *kolžko*, polj. *kielžko* i češ. *skluzký i klouzati*. Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvo- glasa u korijenu **(š)lei-* (v. *slina*) proširenom formantom *ğ* > *z*, upor. stir. *slige* »česalj«, gr. λγθος »mortier à pilers«, δλιοσος, stvnjem. *slihtan*, nvnjem. *schleichen*, lit. *šlízis* »vrsta gljive«, lot. *slíkt*, *slidēt* »glisser«.

Lit.: ARj 3, 884. 5, 83. NJ 3, 251. Miklošič 300. Holub-Kopečny 337-338. Bruckner 531.

KZ 45, 325. 51, 225. *Mladenov* 590. *Gorjajev* 328. *Waide-Hofmann* 430. *WP* 2, 391. *Trautmann* 270. *PBB* 32,150-152. Meillet, fi. 327. Matzenauer, *LF* 8, 177. *Boisacq*³ 580. Vaillant, *OSLP* 31, 45. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248-249.

sklopac, gen. *-tea* m (Srbija) »crven otok na koži od uboda komarca, stjenice, buhe«, *sklopci*, gen. *sklopaca* m pl. (Otok, Slavonija) »grč u vilici (bolest u djece)«. Možda stoji u kakvoj vezi s osnovom i ekspresivni glagol *sklopāt*, *sklapam* (podrugljivo, Peć, Kosmet) »pojesti« i sa *klop* (v.) = *šklopac*.

Lit.: [^]Я/15,245-46.17,659.Ш<rootc2,234.

skoba f (Vuk), sveslav. i praslav., »fibula, retinaculum, engeča (Vojvodina), kvačica, spona«. Deminutiv na *-ica skōbica* (i slov.). Glagol na *-iti* nalazi se samo u ruskom i kod Šuleka, u književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji, zacijelo zbog homonimije sa *skobiti* se. Prošireno je sufiksom *-la skobla* (Vuk) »isto« = na *-za škobija* (Srbija) »sprava za kopanje«, s deminutivom *skobljica* »poseban alat tesara za pravljenje žlijebova u stupovima«. Denominai *iskōbliti* (*se*), *-im* pf. »iskriviti se, izvitoperiti se«. Bez tog prefiksa nije potvrđen. Gleda sufiksa *-la* upór. stcslav. *skobh* »Schab-eisen, makija«, rus. *skobeh* »blanja, hoblič«. Kao alatski termin riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *észka*, (*ijszkaba* »Klammer«, (Dáko) Rumunji *scoba* »isto«, glagol *a scobi* »šupljiti«, *scobit* »šupalj«, *scobitură* »prošupljivanje«, *scobitoare* f »l^o Stemmeisen, 2° (~ *de dinți*) čačkalica«. Početno *s-* u *skoba* je prefiks, kako se vidi iz baltičkih usporednica: lit. *kabe* »Haken«, *kabėti* »visjeti«, kauzativ *kabinti* »hängen«, lot. *kablis* »kopča« (upór. *skobla* i *skobh* glede sufiksa), durativ lit. *kyboti* »visjeti«, stprus. *kabiūns* »gehangen«. Upór. još sanskr. *skabh-* »učvrstiti« i lit. *skobti* »schaben, pflücken«. Ie. je korijen **(s)qep-*, s prijevajima **(s)qop-*, **(s)qap-* pored varijante s formantom *bh*, kako je u slavinama, **(s)qeb(h)-*, **(s)qob(h)-*, **(s)qab(h)-* »oštrim alatom (kamenim nožem) strugali, rezati, dupsti, itd«. U sferu tog korijena idu *škopiti*, *kopati*, *koplje*, i možda *čep* (v.) i *štipati*.

Lit.: *ARj* 3, 886. 15, 250-52. *Miklošič* 300. 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 238. *Mladenov* 584. *WP* 2, 540. 563. *Trautmann* 112. 262. *Boisacq*³ 488. 504. 871 — 872. Matzenauer, *LF* 20, 11.

skōbālĵ, gen. *-ālĵa* m (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija, Bar) = *skōbālĵ*, gen. *-ālĵa* »l^o vrsta ribe u Skadarskom jezeru (20—

30 cm duga, 3/4 kg teška; dok je mlada, zove se *bjeliš*, v. *bijel*), chondrostoma nasus, 2° antroponom i toponim«. Vuk ima još varijantu *skoboj* »vrst morskog ribe«. Pridjev na *-bn* određeni *skobaljni* (*grib*, v.). U bug. sa *-ar* mjesto *-alj skobár* »Art Fisch«, kod Mladenova i *skober* pored *skobar*. U rumunjskom s oba sufiksa *scobaiu* = *scobariu*. Postanje nepoznato. Pripada zacijelo predslavenskom supstratu na Balkanu.

Lit.: *ARj* 15, 251-2. 17, 661. *SEZb* 13, 191. *Tiktin* 1388. *Mladenov* 584. Matzenauer, *LF* 20, 11.

skočiporka f (Varoš kod Slavenskog Broda) »kruška žute boje, dozrijeva oko Velike Gospe, zobenka (ŽK)«.

Lit.: *ARj* 15, 254.

škodit, *-im* pf. (Rab) prema imperfektivu na prijevaj *o — a* i na *-jati skadat*, *-am* »utjerati, utjeravati porez«. Jedinu primjer takvog imperfektiva kod talijanizama. Palatalno *d* od imperfektiva analogijom je ušao u pf. *skodati*, *-am* (Mikajja) prema impf. *skodavati* (Dubrovnik, poslovice). Odatle poimeničen part. perf. akt. *skodalac*, gen. *-aoca*. U Dubrovniku postoji infinitiv *škōdzati*, *-am*, s odbacivanjem tal. prefiksa *í* < lat. *ex-* *kōdzati* (upór. *kopiti* ŽK < *skopiti*), *nakōdzati* (Dubrovnik) »stresti, potresti«. U Perastu *ž* mjesto *dž skužati*. Suglasnik *dž* = *ž* nastao je prema dalmat.-romanskom prezentu na *-io* (upór. sttal. *veggio* < *video*). Od mlet. *scader* < *tosk. scuotere* < lat. *exquater* > *excitere* (prefiks *í* < lat. *ex-* i *quater*). Poimeničen part. perf. *excussus* > tal. *scosso* > *ultimi skōsi* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »zadnji trzaji«, *skos* m (Kavanjin, Hrvatsko primorje) »udarac, sudar, trzaj, muka, (*skosi*) rastezanje na spravi za mučenje«, denominai tal. *scossare* > *skosāti* (*se*), *-am* impf. »l^o trzati 2° svadati se (Senj i okolica), 3° (Dugi otok) ribariti skosavicom«, odatle na *-avica skosavica* f »(ribarski termin) vrsta tunje ili povraza za lov liganja«, pf. na *-nu-* (rijedak slučaj kod talijanizama) *sk.Ssnuti* (*se*), *-em* »l^o naglo povuci fc sebi, 2° porječkati se (Senj)«. Odatle *excussanum* > *skošur* (termin za alat).

Lit.: *ARj* 7, 399. Budmani, *Rad* 65) 167. Zore, *Tuđ.* 22. Rešetar, *Rad* 248, 219. Kušar, *Rad* 118, 25. *REW* 2995. 2997. 2998. Skok, *ZRPh* 54, 203. *DEI* 3431.

skojuvuza f (Čazma) = (metateza) *skovijuza* »ptica vanellus vanellus«. Druge su varijante za istu pticu *kajivuga* (Šumanovci), *kavijuza*

(metateza), *kavijuza* (Novska), *kuviz* (Ivančani), *kuviza*, *kuvica* (Gornji Sjeničak, Topusko, Gomirje), *huvizac*, *ovizac*, sve oformljenja njenog glasa *skotu*, *kuivit*.

Lit.: *ARj* 15, 300. Hirtz, *Aves* 175. 245. 315. *Fink* 33.

skok, gen. *skoka* (16. v.). Vuk) = (prema akcentu u gén.) *skok* = *skok*, gen. *skoka* (ŽK, samo prezime), sveslav. i praslav. postverbal u značenju »l^o saltos, 2° prezime«, od glagola na *-iti skočiti*, *skočim* (*do-*, *is-*, *na-*, *nad-*, *pre-*, *pri-*, *u-*, *za-*), pf. *skoknuti*, *-em* (Vuk) (*do-*) prema prijevajnom impf. *skákati*, *skáčem* (*do-*, *iz-*, *ispri-*, *o-*, *od-*, *op-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *ras-* *se*, *sa-*) »saltare«, iterativ na *-va-* *-skakivati*, *-skákujem*, samo s prefiksima; s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *iskāiāt*, *iskačem* (Kosmet), pf. *skoknuti*, *-em* (Topolovac) i deminutivi na *-utati skakutati*, *skakućem* (Vuk), na *-otati skakutati*, *-čem*, s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *skakućati*, *-am*, na *-oljiti skakoljiti* impf. (Sisak), na *-ljati škakljati*, *-am* (Vinkovci) »skakati na jednoj nozi«, na *-tati skaktati*, *-čem* (Hektorović). Tri osnove služe za izvođenje: *skok-*, *shak-*, *skakut-*. Od *skok-*: postverbal *poskok*, *neposkok* (Ranjina) »otrovna zmija«, *náskok* m, *naskoka*, *uskok*, pridjev *uskočki*. Na *-ica doskočica* f, *naskokica* (Krmotić). Na *-bc* > *-äc* (upor. *ni makac*) *skakač* »uzvik«, na *-bk* > *-ak skočki*, gen. *skočākā* m pl. (Dubrovnik) = *skočci*, gen. *skošākā* (južna Dalmacija, Dubrovnik, Ston, Orahova) = (zamjena teške suglasničke grupe sa *ljc*) *školjci* = na *-iči skočiči* (Srbija) = *škokci*, gen. *skočākā* (Sinj, sa *sk* > *šk* kao u *škornje*) »(tkalački termin) kolotura na razboju, na stativi«, *skočac*, gen. *-čca* m (Vuk) »l^o morska riba cipal, čifal, 2° krpuša, krpelj, klop, 3° biljka iz koje se dobiva ricinusovo ulje; pridjev na *-bn* > *-an skōčan*, f *-čna* »brz i lak na skoku«, poimeničen f *Skočna* (selo, Kosmet, 1765), danas *Skočina*. Na *-telj naskočitelj*, na *-bnik naskočnik*. Prilozi na *-imice skočimice* — *skočice* = *skokce* — *skokče* »skokom«, na *preskokce*. Prezime *Skok* rašireno je u Istri, Sloveniji, kod Bjelovara, Srbiji, u Gackom, Poljicima, kao hipokoristik *Skoka* (Hercegovina), na *-an Skokan*, hidronim *Skok* »slap«. Složenice: *noroskok* (Belostenec) »petaurista« (v. *nor*), *vodoskok* m (Morača, Crna Gora) »Wasserfall«, kao hidronim u ispravi iz 1280. *Vodoskok potok(a)*. Prezime *Skok* može biti u vezi i sa *uskok*, koji se u tal. dokumentima zovu *gli Scocchi*, odatle u Istri tal. prezime

Scocchi. Također s rum. deminutivnim sufiksom *-šor Skokšor* u stsrp. državi. Od *skak-*: na *-avac*, gen. *-vca skakavac* (hrv.-kajk.) »l^o koji plaši, 2° toponim, 3° locusta, 4° mali kućni miš« prema f na *-ka skakavka*, na *-ica skākavica* »l^o igra skoka, 2° toponim, 3° riba, cipō, skočac (Skadarsko blato, s varijantom *skakovica*, Riječka nahija), 4° (Srbija, Slavonija) Riegel« = *skākavica* (mlinarski termin), na *-bk* > *-äk skačak*, gen. *-čca* (Kosmet) »locusta«. Na *-ač skakač*, gen. *-ača* (Vuk) = *skākalcac*, gen. *-oca* m prema f *skakalica*, augmentativ *skakalčina* (Stolić). Na *-ište skakalište* (Vuk) = na *-ača skakača* (Dobroselo) »mjesto odakle se skače«, na *-alo skākalo* (Vuk, Crna Gora) »mjesto gdje se voda prelazi skakanjem od kamena do kamena«. Na *-aljka skakaljka* »igra«. Na *-ara skakara* »kukac, amfipoda«. Na *-ič poskakalčić* »onaj koj, skače« (*lancici poskakalčići*, narodna pjesma Istra), *poskakalce* n »puer dilectos« (Nemanić, Istra). Na *-va šhākva* (Budva, Ljubiša) »riba skočac, skakavica, cipō«. Hipokoristik *skako* m »motka kojom ravna hod onaj koji skače po užu, latranculus vulgo scaccus«. S romanskim sufiksom *-atorem* > *-atur skačatur*, gen. *-ura* (Dubrovnik) »saliscendi, Schlossriegel«, prevedenica od *saljatur* < vlat. *salire* za *serratore* [usp. i pod *skacatur*]. Složen pridjev *skakonor* (~ *hod*, v. *nor*). Prilog na *-bke skačke* (Martić). Od *skakut-* na *-avac*, gen. *-avca skakutavac* m prema f *skakutavica*, *skakutka* (Niš) »locusta«, na *-ica skakutica* »potočna stjenica«, *skakotavac* (Stolić). Pravo značenje od *skočiti*, *skakati* zamjenjuje se sa *aitati* (ŽK), *džipnut*, *rlpnut* (Kosmet), zbog toga *skočit* dobilo je u Kosmetu značenje »ustati, navaliti«, *iskačat*, *-ačam* impf, prema *iskočit*, *-očim* »izići«. Rumunji posudiše *scoc* »Mühlgerinne«, *našcocci* »izmisлити«, odatle *nascocitură* »izmišljotina«, Arbanasi *skakavac* > arb. *karkalec*, *kacalec* »Heuschrecke«. Značenjem se poklapa u baltičkoj grupi lit. *šōkti* »skakati«, ali zamjena *š* za *sk-* u slavinama pretpostavlja *sk*. Ie. je korijen **(s)qep-*, koje se s tim prijevajom nalazi u gr. *κηπίω* »jaillir«, *κηπινας* »zesc«, stir. *scen* »Streich« (s formantom *n*), stvnjem. *scehan* »juriti«, nvnjem. *geschehen*, *Geschichte*, s prijevajom u slavinama stir. *scuchim*, stnord. *skaga* »hervorspringen«, *skagi* »rt«.

Lit.: *ARj* 3, 886. 7, 615. 8, 5. 10, 922. 15, 186-92. 252-64. *Elezović* 2, 233. 236. 515. Ribarić, *SDZb* 9, 182. Rešetar, *Stok*. 308. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 226. Vasmer, *RSI* 6, 192. *Mladenov* 582. *Trautmann* 262. Fraenkel, *Slavia*

14, 507. *Tiktin* 1037. 1388. Mikkola, *IF* 16, 100. Sütterlin, *IF* 29, 125. Matzenauer, *LF* 20 11—12. Agrell, *Zwei Beiträge. LUA* 1918 (cf. *IJb* 3, 203). Wood, *JEGPh* 13, 499. sl. (cf. *IJb* 3, 105). Brugmann, */F* 19, 385. *GM* 178. 189. *Boisacq*³ 429.

školka f (stsrp.) = *školjka* (Miklošič, Mulih) = (sa *sk* > *šk* kao u *škopitf*) *školjka* (Vuk) = *čkoljka* (Vuk, Kosmet) »concha > kućica (v.), Muschel«. Deminutivi na *-ica* *školjčica* = *čkoljčica* (Kosmet). Nalazi se u steslav. *skohka*, bug. *skjka* pored *školka* i u strus. s prijevom *škalka*. Praslav. prijetoj na *o* od *ie*. korijena **sqel-* »cijepati, rezati«. Prvobitno je značenje »ono što se daje cijepati«, kao što je i *skala* »saxum«, prvobitno »Riss, Spalte«, upór. rom. postverbal *crepa* od *crepare* > *škrapa*, *Criapis* (Kotor). Dalje etimologijske veze v. *Mati*, *prokola*, *čun*. Upor. stvnjem. *scala*, danas *Schale*, koja u srednjonizozemskom *schaele* znači također »školjka«. Rumunji posuđiše *scoiță*.

Lit.: *ARj* 2, 53, 15, 266, 17, 670-71. Daničić, *RjeS.* 10, 87. *Elezović* 2, 453. *Miklošič* 301. *Brückner*, *KZ* 51, 235. *Mladenov* 584. *Slávia* 7, 741. *Boisacq* 519, 1048. Sommer, *IF* II, 327. Brugmann, *IF* 5, 377. Pedersen, *KZ* 30, 436, 39, 422. Schwantner, *PBB* 48, 306-308.

skombri m pl. (Perast), običnije sa *sk* > *šk* *škômbar*, gen. *-bra* (Lastva, Račišće) = *škombvr* (Krtole), ak. pi. *škômbre* (Risan), *skombri* (Kostanjica, Boka) »lokarda, lãncarda, skuš m, skuša f (Poljica, Kavanjin), vrnut, pravič (Muo)«. Noviji talijanizam od tal. *scembro*, *sgombro* < gr. *σκόμβρος*, koji je u Boci istisnuo dalm.-rom. *lokarda* (v.). Od ngr. deminutiva *σχομπρί* potječe *škumrija* f »alauša vulgáris, ciupea aiosa, sardun, čipa«, koji je balkanski grecizam: rum. *scumbrie*, *srîmbie*, *scumbriță* = *scumbrioară* »ciupea«, bug. *škumrija* pored *škăbrica*, cine. *scumbrie*.

Lit.: *Tiktin* 1394. *Mladenov* 587. *GM* 387. *Pascu* 2, 85. 1593. *REW* 7733.

skomicati, *-ca* (Stulić) »izvoditi glas kao štene«, *skomlicati* (Martić) »cviljeti«, *skomnicati* »isto«. Postverbal *skomlić* m (~ *jazavacah*, Martić). Varijanta sa u mjesto *skomucati* (Krašić) »skečati (vrst cmizdrenja)«. Slov. *skomucati* »mit den Achseln bewegen« odstupa u značenju. To značenje tumači Matzenauer sa *mbk-* (upor. *mokrati*, ŽK) »movere« i prefiks *sko-*. Neuvjerljivo i ne pristaje za ostala značenja. Bliže stoji veza sa steslav. *skomati*

»gemere«, *skomljati* »grogner«, *skumati* (Krašić) »isto«, stčes. *skomliti*, rus. *skomliti* »tiho plakati«. Odatle metaforička značenja *skomliti* (Martić) »govoriti ni u kola ni u saonice«, *skomol(f)ati*, *-am* pf. (Bačka) »oslabiti«. *Brückner* veže s time polj. *chomik*, rus. *homjak* »Harnster«. Zacijelo onomatopeja. *Boisacq* spominje *skomati*, *skomljati* uz grčki naziv ribe *σκόμβρος* »maquereau, scomber«, ali pametno dodaje »m'échappe«.

Lit.: *ARj* 15, 266-67. *Pleteršnik* 2, 493. *Brückner*, *KZ* 51, 230. *Boisacq*³ 878. Matzenauer, *LF* 20, 10.

skômine f pl. (hrv., objekt uz *dobiti*) = *skommi* (Cres) = *oskomina* (Hrvatska, Varoš, Slavonija), *skomma mi je i skomino imeti* (Virje) = *skumlina* (18. v.) »otupjelost, stanje kad utrnu zubi, kad se npr. jednu zelene šljive«. Pridjev na *-ast* *skominast* (Istra) »utruo, neosjetljiv«. I u ostalim slavinama s prefiksom i bez prefiksa *o-*. Praslav. U hrv.-kajk. znači »zazubice«. Odatle *skomati* — *skominati* »željeti«, tako i slov. Upor. češ. *dělají se mi laskominy* »mich wassert den Mund«. Korijen je **skem-*, prijetoj **skom-* sa sufiksom *-ina* u pejorativnom značenju. Prema *Brückneru* u vezi je s rus. *ščemít* »drücken, quetschen«, prema *Mladenovu* sa *čamiti* (v.).

Lit.: *ARj* 9, 206, 15, 267. *Pleteršnik* 2, 402. Tentor, *JF* 5, 210. *Miklošič* 301. *Brückner* 384. *Mladenov* 389. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269).

skomunika f (16. i 18. v., Nenadic) »(prevedenica) izopćenje«. Od tal. *scomunica*, postverbal od *scomunicare* > *skomunikati* pf. prema impf. *skomunikavati*, *-am*, *-ajem*, deminimal na *-icore* od pridjeva *communis* (v.), prefiks lat. *ex-* > tal. *s-*. Poimeničen particip perf. *skomunikanik* m »scomunicato«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati* *ekskomunicirati*.

Lit.: *ARj* 15, 268. *DEI* 3411.

skòpiti, *-lm* impf. (M-) = (sa *sk* > *šk* kao u *škrôp* ŽK za *skropiti*, *strojiti* za *strojiti*) *skòpiti*, *-lm* (Vuk) (*is-*, *ñ-*) »castrare, strojiti, strojiti« = *uchopit* (Kosmet) = (deprefiksacijom, jer je *s-* bio krivo shvaćen kao prefiks) *kopit* (ŽK, Belostenec) (*po-*), iterativ prijetojem duljenja *ō* > *α* i na *-a-* *skupljati*, *-am*; *priškopit* pf. (Smokvica, Korčula) »kidati jaloze izdanke na stablici boba« prema *priškapjat* impf., na *-va-* *iskupljivati*. Nalazi se u steslav. i polj. *skopie*, baltoslav. i praslav. Od *-bc* >

-ac sveslav. i praslav. izvedenica *skopac*, gen. *-pea* m (Vrbnik, Marulio, Trsatski urbar) »čovjek, ili muško od živadi koje je uškopljeno« = *skopac*, gen. *-pea* »škulj«, s pridjevom na *-ev* *skopčev* (—o *meso*, Poljički statut), poimeničen *skopčevina* (1526, Krčki statut, Vrbnik) = *skopčevina*, na *-ji* *skopčji* (—a *koža*, Vrbnik 1639). Na *-ina* *skopčina* (Istra) »skopčevina«. Imenica *skopcbcb* ušla je i u njem. *Schöps*, u rum. *scopeț*. Rumunji i Arbanasi posuđiše i glagol, rum. *a scopi* = arb. *skopit*, Cincari *scupat* »châtré«. Na *-jar* *kopljâr*, gen. *-ara* m (ŽK) = složenica m *skopisvinji* (Nemanić, Istra; prevedenica od tal. *castraporcelli*. Na *-ica* *škòpica* (Čilipi) »mali nož, keba (Lika)«. Poimeničen part. perf. pas. *skopljenac*, gen. *-nca* (Belostenec), *uškopljenik*, gen. *-ika*. Možda jde ovamo iz argoa (bošakačkog govora u Širiniću, Šar-planina, i u Kosmetu) *škòpak* »djevojka«. Upor. bug. *skopak* »ustrojen konj«. U lit. *skopti*, *skopiu* »dupsti«, *skabiu* »hauen, ästen«, *skaptas* »couteau recourbé«, lot. *skabit* »schneiden«, ukazuje na prvobitno značenje od praslav. *skòpiti*. S tim značenjem slaže se *kopati* i *skoba*. Ie. korijen **(s)qep-*, prijetoj **sqop-* gr. *σκάπτω*, gr. *κοπάς*, gen. *-άδος* »olivier, figuier taillé«, lat. *căpuș*, *capo* > *kopun* (v.). Prema Petersenu dalja je veza sa *čepiti* (v.). V. *čep*. U prasrodstvu je i sa gr. *σκόπελος* »rocher« < upravo »taillé à pic« > lat. *scapulas* > tal. *scoglio* > *škôji*, *Skupjeli* (Dubrovnik); gr. *κόμμα* »Einschnitt«, odatle prevedenica *zarec* kao ortografski termin.

Lit.: *ARj* 3, 891, 4, 86, 15, 200, 278-81, 17, 672-73. Kurelac, *Rad* 20, 132. *Elezović* 2, 325, 400. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 302. *Holub-Kopečný* 333. *Brückner* 494. *Mladenov* 584. *WP* 2, 561. Brugmann, *IF* 28, 371. Petersson, *IF* 23, 394. *GM* 287. Schrader, *IF* 17, 33. Solmsen, *KZ* 37, 584. Štrekelj, *DAW* 50, 27. *Boisacq*³ 492-493. *Pascu* 2, 207., br. 394. Fraenkel, *Slávia* 13, 10. Matzenauer, *LF* 5, 199-200. Vaillant, *RES* 22, 10. *Tiktin* 1389.

Skopje n (mak., bug.) = *Skòplje* (Vuk) = 1357. *σ* *slavnom gradu Skopi carskom* (lokativ), u *Skopi* 1369, v *grade glagolemëmb Skopbli* (1349) = *Skopiya* (Kožičić) = *Skopije*, toponim. Etnici na *-jak* *Skòpljâh*, gen. *-aka* m (*Skopljak paša Sulejman*) prema f *Skopaljka* = na *-janin* *Skòpljanin* (1774) m prema f *Skopljânka*, *Skopljânče*, gen. *-eta* (Kosmet), pl. *Skopljânčići*, odatle na *-bc* > *-ac* *Skopljânac*, gen. *-nca* (Kosmet), *skopljanka* »vrsta jabuke«. Pridjevi: *-je* (odbačeno) na *-bsk* *skopski*, 1186-96. *skopbskaa hora*, 1293-

1302. *jepiskopomb skopbskym*, *-fje* očuvano *skopljanski* (—a *nahija**) prema *Skòpljanin*, *skopaljski* (*pašaluk*, *polje*), na *-bc* + *-bsk* *skopački* (Kosmet, uz *bostan*), poimeničen *Skòpačko* m »predio gdje je Skoplje«. Od lokativa *Skopi* (1357, 1369) = *Skopiji* (1349) nastade tursko *Üsküb* i gr. *Σκόπιος* (čitaj *Skopii*). [Bizantinci pišu i Σκόπιαι, Idrisi 1154. *Skopija*. Toponim nije izoliran: *Skoplje* pored *Uskoplje*, polje i naselje u dolini na gornjem Vrbasu kod Travnika i selo (Trebinje) (*u* je prijedlog koji se srastao s toponimom, v. *Ugljan*). Ne može se tvrditi da je bosanski i hercegovački toponim identičan s makedonskim, jer za nj nema starih potvrda, a za makedonski ima iz rimskih vremena *Scupi*, *-orum* m pl. t. Samoglasnik *o* je prema tome nastao iz lat. *u* > *o* > *o* kao u rum. *dobitoc*. Bosansko *Skoplje* moglo bi prema tome biti samo prenesen toponim. Za to nema potvrda.

Lit.: *ARj* 15, 278-81, 19, 868. *Elezović* 2, 235. Mayer *i*, 317. Barjaktarevic, *PPP* 32, 122.

skoplar m (Marulić, Žica otaca) »plašt, ogrtač, pallium« = (metateza *sk* — *pl* > *skl* — *p*) (Marulić, Kavanjin, Grgur iz Vareša) *sklopár* »komad haljine koji nose neki redovnici povrh habita«. Stara posudnica od lat. *scapularium*. Usp. pod *skapulati*.

Lit.: *ARj* 15, 246. *Mažuranić* 1426. *Starine* 40, 120. *REW* 7657.

skopnica f (hrv.-kajk., Belostenec) »spremica, škrinjica, ladica«.

Lit.: *ARj* 15, 281.

skopöst, gen. *-i* (Vuk, Crna Gora, Makarska, Martić) »1° čud, narav, 2° snaga, krepost, 3° zgoda, prilika«. Pridjev na *-bn* > *-an* *skòposlan*, f *skòposna* (Crna Gora) = *skòposan* (Piva-Drobnjak, *čoeck*, *dëca*, *goveda*) »snažan, jak«. Daničić, *Osnove* 227, misli da je riječ tuđa, ali se nejasno izrazuje »koja sama nije u običaju«. Rešetar tvrdi da nema veze s dubrovačkim grecizmom *skopos* (Vetranović, Bunic, Gundulić) »pjevanje, pjesma, melodija, arija« = *skopas* (Marin Držić) »pjevanje, pjesma«. Matzenauer dopušta vezu sa gr. *σκολός* »1° propositum, finis (upor. tal. *scopo**)», 2° arija, napjev«, ali upoređuje i sa stisl. *skap* m »Gestalt, Beschaffenheit, Geisteszustand«, riječ kojoj odgovaraju nvnjem. sufiks *-schaft* i *schaffen* »stvarati« (ie. korijen **sqep-* / **sqab(n)-*). Mora se ipak dopustiti mogućnost da je iz kaluderskog jezika *skopos* »arija, napjev« prešao

u narodski govor. Dočetak -os u krajevima gdje se *skopōst* govori, mogao je dobiti rod i dočetak -t prema deklinaciji *rodos*, gen. *radosti*, kao što je mletačka tudica *doge* > *duž* dobila -d *dužd* prema deklinaciji *daž*, gen. *doida*. Što se značenja tiče, muzički termin tal. *aria* (odlatle naša *arija* »napjev«) < lat. *aer*, fr. *air* dokazuje da može prijeći u značenje 1°. Upor. fr. *débonnaire* »dobročudan«. Značenje 2° i 3° metafora su odatle: »dobra pjesma > pristala, jaka krepka«.

Lit.: ARj 15, 278. 281. Matzenauer, LF 20, 14. Rešetar, JF 12, 208-210. Pascu 2, 85, br. 1597.

skōr, određeno *skori* (odgovor, pobjeditelj), sveslav. i praslav. pridjev, danas riječak u hrv.-srp.j »1° brz, 2° nedáván, recentan«. Poimeničen ž. r. *skora* f (Volosko) »1° preša, brzina (Kavanjin), 2° abnormalno, prerano dozreo plod šljive« = -bc *škorei* m pl. (Belici kod Kastva), *skōrac*, gen. -*rea* (Crna Gora) »1° brz, hitar čovjek, 2° kukac«, na -*bk* > -*ák skōrak*, gen. -*rka* (Vuk) »kukac scolopendra«, na -*ič skořic* m (Makarska) »rani ječam«, na -*ina skorina* f (Menčetić), na -*ost skorost* »brzina«. Pridjev se proširuje na -*bn* > -*an skoran*, -*rna* »nedavni«. Bogato je zastupljen prilog *skoro*, tu *skoro* (beogradski književni jezik) »nedavno«, *sad skoro* (Kosmet), *skoro dana* (Kosmet) »brzo«, na -*ma skorma*, *doskoro*, *uskoro*, *naskoro*, u gen. s prijedlozima *doskora*, *odskora*, *skorom*, *skorim*, na -*ice skarice* (Vuk) »nedavno«. Četiri priloška oblika *skora*, *skore* (lokativ) = *skori*, *skoru* mogu se vezati i s prijedlozima *uskora*, *uskore*, *naskore*, *iškore*, *naskora*, *doskore* (1400). Od priloga tvore se pridjevi prema tipu *sadanji* i *sadašnji*: *skoranji* (Kola, Bosna, Reljković) = *skorašnji* (Vuk) »nedavni«, poimeničen na -*ica skorašnja* (Vuk) »voda malo prije donesena«; *skorišnji*. Složenice: *skorovečernji* (*delija*, Ljubiša), poimeničen na -*jak skorovečernjak* (Vuk, Crna Gora) »koji je stekao skoru večeru, parvenu«, • *ikoroteča* »tekljić, štafeta, kuiir«, *skoropisan*, *skoropisac*, gen. -*sca* (1550), *skoropošavši*. Vrlo je raširen u antroponimiji: *Skorosav(a)*, odatle prezime *Skorosavljević*, *Skoromir*, hipokoristički *Skaroša*, *Skarota*, prezime *Skorobogati* (Rab, 1177, 1237). Prema tipu prezimena na -*ević* stvoren je neologizam *skorojević* »parvenu«. Denominali na -*iti skoriti*, -*im* impf, »ubrza-vati«, inhoativ na -*eti skorjeti*, -*im* (Martić) »brzo ići«. U baltičkoj grupi postoji isti pridjev u prijevaju *e*: *skērys* m »fobilica, skakavac«, kao i u stvnjem. *scerōn*, nvnjem. *sich scheren*,

gr. *σκαίρω* »skačem, plešem«. Prijevaj *e* nalazi se kao drugi dio složenice u *gušter* (v.), *gušterica* (v.). le. je korijen *(s)qer-, prijevaj *(s)qor- »skočiti, skakati«.

Lit.: ARj 2, 477-86. 672. 7.617. 15, 281-90. Elezović 2, 235. Ribarić, SDZb 9, 191. Miklošič 303. Holub-Kopečný 333. Bruckner 495. KZ 51, 233. Mladenov 585. Buga, RfV 75, 141. sl. (cf. IJb 8, 198). Joki, IF 37, 110.

škorānca f (Lastva) = *skoranča* (Zore) = (*sk* > *šk*) *skoranča* = *skurijenča* f (Dubrovnik, Zore) »ukljeva (Crna Gora, Paštovići; lovi se u Maloj rijeci uz Prahovo blizu Prčaiija; dolazi iz Skadarskog jezera gdje se stalno nalazi)«. Upor. *skmīn*, gen. -*ina* (Dubrovnik). Od. mlet. *scoranza*.

Lit.: ARj 15, 285-6. 382. REW* 7664.

škōrosati, -*Sēm* pf. (Crna Gora) »izginuti, propasti, izgubiti snagu«. Ne zna se kako se odnosi, prema bug. *podskorós(v)am* »hetzen« i prema *skór(nu)vam* »wacken, (refl.) erwachen«. Možda su to denominali od *skor* (v.) obrazovani s pomoću -*os* (upór. *žigosati*) iz grčkoga aorista.

Lit.: ARj 15, 289.

skorup m (Vuk) = (*sk* > *šk* kao *škváre*, ŽK, < *škvare*) *skorup* = *škarup* (ŽK, upor. češ. *škrálop* pored *skořápka*), sveslav., osim bug., praslav. **skorlup(d)*, »pavlaka, povlaka, kajmak, miliram (Srbija, germanizam)«. Pridjev na -*bn* > -*an skorupan* »izvanji, spoljašnji«. Na -*oca skontpača* f (Bosna i Hercegovina) »kolač sa skorupom«. Možda ide ovamo na -*an skorupan*, gen. -*āna* m (Dobroselo) »vrsta bube ili kukca«. Denominali na -*iti skorupiti* se (Vuk) = (zamjena sufiksa; *skorušiti* se, *skorušim* (Vuk) »kad se malo smrzne«. Belostenec bilježi kao dalmatinieam *skraljup*. Prvobitno je značenje *skralup* m (također slov.) »kora«. [Usp. i *skrlut*]. Ovamo ide *skralupa* f (Pavlinović, Dalmacija) »morska životinja roda polipa, scyphozoa«. Upor. steslav. *skralupa*. Augmentativ na -*ina skralupina* f »smradna kora poput sluzi, na mrtvoj vodi, na pokvarenom vinu«. Pretvaranjem sloga *ra* u sonantno *r* *skrlúp*, gen. -*upà* (Istra) »tjenica, skorup«. Iz ove druge serije izlazi da su oblici *skorup*, *škarup* sekundarni, nastali disimilacijom iz redukcije neobične suglasničke grupe *rl* > *r* (upor. rus. *skorlupa*; tako i u polj. *skrupa*). Glede varijante *o* — *a* upor. *ozgor* pored *ozgar* ili likvidnu metatezu *skorlup* > *skralup*. Gubitak početnog *s* kao u *kora* (v.) potvrđen je kod Mrnavića *korup* (nepouz-

dano). Postanjem je praslav. složenica od *skora* i postverbal *lup(a)* od *lupiti* (v.). Prema Bruckneru -*up* je sufixs kao u *Gorup* < *gorjup* od *gore*. To tumačenje otpada jer ne objašnjava ni *skralup* ni postanje suglasnika /.

Lit.: ARj 5, 549. 15, 291-93. 310. 338. 17, 675. Miklošič 302. Holub-Kopečný 333. 371. Bruckner 495. KZ 51, 225. Mladenov, ASPH 36, 125. Matzenauer, LF 20, 16.

skBt m (13. v., Vük), pl. *skoti* i *skoti* (19. v.), *skotovi*, sveslav. i praslav. *skotb*, »1° živina (Vrbnik), životinja, pecus, 2° (metafora, uvredljivo) zločest čovjek (Kosmet)«, unakrštenjem s glagolom *kotiti* (v.) kao postverbal »nakot, ono što se okoti, rod, vrsta, pasmina, traga, rasplod«; *kot*, gen. -*i* f (1533, Budinić, Baraković, Banovac) je također postverbal od *skouti*, -*ín* pf. (Vodice) »oprašiti« prema impf, na *ō* > *a skatati* (Kurelac) »postati skotan«; *skota* f (jedna potvrda, Mateić) »porod«. Kol. na -*je skotje* n (Kašić, Radnić, Dražie), na -*ad skotad* »živad« = *skotat*, gen. -*j* (jedna potvrda, Kavanjin), prošireno na -*ija skotadija* »stado« pored *skotija* f. Deminutiv na -*če skoče* n (Vuk), odatle kol. na -*nje* (upor. mak. *sirenje* »sir«) *skočēnje* n (Bunjevci, sjeverni Velebit) »štenad«. Augmentativ *skatina* »marvinče, živinče, beštija, beštija«. Pridjevi na -*bn* samo u f *skdtina* (Kosmet, ~ *krmača*, *pseto*, *mačka*) »bređa« (od *koiti*), upor. polj. *kotna* prema rus. *sukotnaja* (*koska*), na -*/ skotiji* Cdvije potvrde; i na -*ski škotski* (Crna Gora, Kavanjin). Rumunji posudiše izravno iz južnoslavenskog *scolina* »životinja« i preko mađarskog glagola *szokotalni* > *a socoti* »auf etwas achten, schätzen, bedenken«, odatle s lat. -*entia* > rum. *socotiñă* »Meinung«, postverbal *socoată* f (Erdelj) = na -*eh* > -*eală socoteală* »Rechnung, Beachtung«. Arbanasi posudiše *skote* i »Rasse, Geschlecht«. Taj semantički razvitak potječe od brojenja i timarenja stoke. Openitno je mišljenje da je u vezi sa germ. *skattaz > nvnjem. *Schatz*. U pogledu prirode veze, kakva je, postoje tri mišljenja. Prema Miklošiču ne zna se tko je od koga posudio. Praslatveni od Germana (Gota, got. *skaits* »novac») ili obratno Germani (Goti) od Praslatvena. Mladenov je za prarodstvo germanske i slavenske riječi. Kiparský zabacuje mišljenje da su Germani posudili taj poljoprivredni termin od Praslatvena. Schröder, Schwarz, Stender-Petersen, Weigand-Hirt zastupaju mišljenje da su Praslatveni posudili od Germana, držeći uz to da je praslatvensko značenje najstarije i da je to značenje germanska riječ

imala u pragermanskome. U staro^frizejskom je imala još to značenje. Od slavina samo u strus. znači uz »pecus = posjed« još i »novac« kao u germanskom. Četvrto mišljenje zastupa Iljinski koji uzimlje prarodstvo (prijevaj) sa *ščetina* (v.).

Lit.: ARj 15, 203. 254. 294-98. Ribarić, SDZb 9, 191. Elezović 2, 235. Miklošič 303. Holub-Kopečný 334. Bruckner 495. Mladenov 585. Kiparský 303. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 347. sl.). Tiktin 1391. 1453. Iljinski, RfV 73, 281-308. (cf. Slávia 3, 578. IJb 8, 206). Matzenauer, LF 20, 16-17. Janko, WuS 1, 103-104. Jokl, SAW 168, 114. Schröder, KZ 48, 273. Kretschmer, KZ 31, 437. SO 13. Schwarz, ZSPH 2, 115. ASPH 41, 126. Schrader, IF 17, 33. Meringer, IF 18, 234. Osthoff, IF 6, 21.

skōvija f (Vuk, narodna pjesma »kapa«) = *skivija* (narodna pjesma) = *Skūfja* (Božava, Korčula) = *skufija* f (Vetranie), odatle *skufinik* »vrsta turskog vojnika (zlatoskufinik)« = *skufija* (Rab), deminutiv na -*ica škuřijica* (Dubrovnik, Cavtat) »dječija kapica« = na tal. deminutivni sufixs -*etta* < vlat. -*itta škuřijeta* = *skuja* (preko *skuija, narodna pjesma). Balkanski talijanizam. Tur. *iskufa* »naziv turskih lovaca za kapicu koju meću na glavu ptice«. Nalazi se još u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, od neslavenskih u rum. *scufă*, deminutiv *scuřiță*, *scufie*, bug. *skufă*, arb. *skuffë* »Haube«, ngr. σκούφια, mađž. *szkofia*, tur. *üsküf*. Od lat. *cofea* (6. v.) > tal. *cuffia*, rum. *coif*, s neobjašnjenom protezom *scuffia* > stfr. *escoiffe*, španj. (*es*)*cofia*. Bez te je proteze mlet. *chefa*, odatle *këvica* (Bosna, Travnik) »Backfisch, djevojčica« (promjena značenja po semantičkom zakonu sinogdohe).

Lit.: ARj 15,300. 363. 364. 386.17.690. Pleteršnik 2, 632. 638. Hirtz, Aves 160. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, ID 6. REW 2024. Tiktin 1395. GM 387. Miklošič 304. Bruckner 494. Mladenov 387. REW 2024. DEI 1185. Stürm, CSVK 6, 74.

skoza f (Šulek, i ~ *jesenska*) »vrsta gljive« = na -*oca skozača* »gljiva agaricus melleus«.

Lit.: ARj 15, 301.

skozi, prijedlog s ák. (1309, 1380, Senj) = (s gubitkom lokativnog -i, koji se osjećao kao fakultativna deiksa) *skoz* (13. v., Belostenec, Glavinić, Antun Dalmatin) = (sa *vo* > *u*) *skūzi*, s gen. (ŽK), sveslav. i praslav. lokativ *skvoze* »1° kroz, kroz (s kojima je riječima u rodstvu), 2° radi, zbog«. S *vo* > *o* također

u slov. *skozi Bog*, za *skozi Bog* (Notranjsko, Primorsko), prevedenica od tal. *per Dio*. Pridjev na *-bn* > *-an skožan* (Belostenec, Dalmacija, također slov.), određeno *skožni* (~ *san*, DŽ. Držić) »tanak, koji je lakog sna«, s apstraktumom na *-ost skožnost* (Jambrešić), proširen na *-iv skožniv* (Jambrešić). Možda je u kakvoj vezi *skôžanj*, gen. *skôžnja* m (Lastva) »mala pregrada, "prèdijel u velikoj škrinji, ladicu (ŽK)«. Upor. slov. *skôžnja* f »Loch, luknja«. Denominal na *-ovati skožnovati* (kajkavski pisci; leksikografi; akcentu na ŽK; Virje) »bdjeti, probdjeti noć bez sna«. U književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji taj prijedlog, ni od njega izveden pridjev i glagol nego prilog *skroz*, koji je nastao unakrštenjem sa *črez* (v.), i prijedlog *kroz*, koji je izgubio početno i prema *črez*. Bez *r* očuvao se u steslav. *skvoze* pored *shoze*, *skosě*, u ruskom prilogu *skvoz*b »durch«, *skvoznj* »durch und durch gehend (von Rissen, Löchern)«, s brojnim drugim izvedenicama. U ostalim slavinaama samo sa *r* od **črez-* < praslav. **(s)kerz-* (v.), polj. *skros*, u nižem prijevnojnom štepenju češ. *skrze*. Postanje od *skvoze* neobjašnjeno.

Lit.: ARj 15, 301–303. 389. *Pleteršnik* 2, 495. *Miklósie* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 496–497. *ASPh* 29, 578.

skrabljati, *-am* impf. (Voldi) »čegrtati, klepati«.

Lit.: ARj 15, 303.

skrada f (Istra) — *skrada*, gen. *-ě* (Golač, Istra) »stara suha trava« = slov. *skrada* »triticum repens« pored *skrajda* »genista sagittaria«. Augmentativ na *-lina skrácina* »zelena supstancija koja se pravi na vodi muljavih lokava« (Vodice), na *-elina skradelina* (Makarska) »trava mekušica što raste ispod bukava«. Deminutiv na *-šica krašica* (Šulek) »triticum ramosum«.

Lit.: ARj 15, 307. 312. *Pleteršnik* 2, 495. Ribarić, *SDZb* 9, 191.

Skradin, gen. *-ina* m (Vuk, Baraković, narodna pjesma: *rujno vino iz bijela Skradina*), predslav. i predrimski toponim, etnik na *-janin Skradinjanin* — na *-čanin Skradinčanin* (Vitezović) m prema f *Skradinka*. Pridjev (ktetik) *skradinski* (Kavanjin). Tal. *Seardona*, koji upotrebljava Pavić. Kod Porfirogeneta Σκρόδονα, gdje je *o* mjesto *a* nejasno, griješka ili izgovor dalmato-romanski ili čak predrimski. Upor. ipak *Scordus mons* kod Livija i Σκρόδον

kod Poubija za *Mons Scardus*. U staro doba vrlo dobro potvrđeno ne samo kod pisaca geografa nego i na natpisima, znak da je bio *oppidum* osobite važnosti. Etnik i ktetik pravio se od gr.-lat. složenog sufiksa *-itanus Scardonitanus* (Plinije i natpis). Kao *Salonae* potvrđen je i pl. t. *Scardonis* na natpisu, znak da je bilo veliko naselje. Ide u kategoriju iliro-venetskih imena na *-ona* (od *Glemona*, najzapadnija potvrda, do *Salonae*, najjužnija na Jadranu, i *Jakin* na Apeninu). Hrvatski oblik pokazuje likvidnu metatezu i lokativ *-ōnae* > vlat. *-ūnē* (upór. Σκάρδωνα kod Ptolomeja za otok) > **-yn* > *-in* kao i ostali. Ne samo za sufiks nego i za korijen može se pretpostavljati da je ilirskog podrijetla. Bez sufiksa *-ona* dolazi *Mons Scardus* = Σκάρδον opóς (Ptolomej, Polibije, Strabo) = danas *Šar-planina*. Čini se da je **Skard-* prijevnoj prema Σκέρδα kod Porfirogeneta za čakavsko *Skarda*, otočić između Silbe i Paga, koji je u polovici 10. v. bio od daleke veće važnosti nego danas, kad ga spominje Porfirogenet. Upoređivati bi se mogao i toponim *Skrad* u Gorskom kotaru, s likvidnom metatezom. Ali za nj nema starih potvrda. Riječ je u dalmato-romanskom mogla biti apelativ, budući da se kod Dobrote (Boka) spominje oko 1435–1440. in *contrata scar delii (territorium in Dobralo)*, danas toponim *Škrđo*, gen. *Škrđela* u Dobroti poviše mora (u blizini Sv. Vrača); ribarske pošte Muljana: *Na škrdo gornji i donji*.

Lit.: ARj 15, 201. *Krahe* 35–36. *Mayer* 1, 310–12. *Mayer*, *NVj* 40, 27. ss.

skrakavica f (Hvar) »žaba bufo bufo, hýla arborea« = *krakavica* (Zoričić-selo, Vinodol), nazvana ovako jer *krokije*, od *krakljati* »pigre reptare«. Može biti i izvedenica od glasa *kra* — *kre* — *krákati* (žaba *kráče*), *krečati*, *kreketati*. Od toga glasa Hirtz ima još mnogo izvedenica: *krekača*, *krekavica*, *krekečalica*, *krekelica*, *regetača* itd., *kraljevka*, *kraljeva žaba*.

Lit.: ARj 5, 448. 15, 310. Hirtz, *Amph.* 11. 70–71. 65. 136.

skraklić m (Blato, Korčula) »ptica velike debele glave, debela kljuna i bijelih krila, možda pica caudata«.

Lit.: ARj 15, 310.

skrama f (Dubrovnik, Makarska, Parčić) »gocce di grasso ed olio (nuotanti sull'acqua)« — *skrama* (Hvar) »mast koja se skupi na juhi,

škvára« = *skrâ* = *skrâma* (Korlevići, Istra) »oko masti u mlijeku ili juhi« = (sa *skr-* < *skr-* kao *škopiti*) *skrama* (Vodice, Istra) »isto«, odatle deminutiv na *-ica škrämica* (Vuk, Srijem) »mrva (u izrazu *nema ni škrämice*)«. Pridjev na *-en* poimeničen u m r. *skramen* »Fettauge«, na *-ost škramast* (prema Miklošiču hrv.) »non purus«. Denominal faktitiv na *-iti škràmiti* (Brač) »činiti da se stvaraju skrame«. Praslav. **skomb*. Slog *skra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *skrom*, ukr. *skorama* »Fettspeise«, bjelo-rus. *skorom* »zu Fastenzeit verbotene Speise«, rus. *skoronib* »Fett«. Prema Brückneru istog je postanja kao *krma* (v.), samo u prijevnoj *o-* i s nepostojanim *s-* kao *skora* pored *kora*.

Lit.: ARj 15, 310–11. *Parčić* 917. *Hraste*, *BJF* 8. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Miklošič* 362.

skrami m pl., ak. pl. *skrâme* (Bijela, Dobrota; Muo, ovdje također *skrami*) — (*s* > *c*, upor. *cmilje*) *ckrâmi* (Lastva) »riblje ljuske (primjer iz Dobrote: *gerica je puna skrami*; *siac nema skrâme*, Muo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *squama*; *r* je umetnuto unakrštenjem sa *škrilup* (Paštrović).

Lit.: ARj 15, 310. *REW* 8199.

skranje f pl. »sljepočice«, slov. *skranje* n »Schläfe, čeona kost«, *skranj*, gen. *-i* »Kinn, Kiefer«, *skranja* »isto«, *skranjača* »Kinnlade«, *skranji* m pl., *skranjišče*. Deminutiv na *-ica skranjice* f pl. (Vrbnik) »slepočice, tempije (Vrbnik, uporedna riječ)«; na *-bc škranjci* m pl. (Vodice, Istra). Nalazi se u svim slavinaama osim u bugarskom jeziku. Praslav. **skornija*. Slog *skra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *skronj*, *skronie*. Ie. usporednice nisu utvrđene. Bruckner pomišlja na vezu sa gr. κρᾶνίον, što ne ide. Drugi vežu ispravnije sa stiši, *kvarmr* »paupière«, dan. *kvarn* »die beiden bootförmigen Knochen im Fischgehim«, got. *hvairmei* »lubanja«. Ie. korijen bio bi **quer-*, u prijevnoj **quor-* »Schüssel-, Schalenartiges«, proširen formantom *n*.

Lit.: ARj 15, 311. *Pleteršnik* 2, 496. *Miklošič* 302. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 496. *WP* 1, 405. 518.

skrap m (Niš) »gusjenica gastropacha quercifolia«, čini se da je u vezi sa steslav. *skrapii* > arb. *shkrap*, *krap* (Gege), cine. *scrapu*, rum. *șcrac*, sa likvidnom metatezom (upor. strus. *skoropij*), od lat. *scorpius* < gr. σκorpionός > *škorpija* (14. v., Vuk, bug.), pridjev *škorpijin*, strp. *skorbpi*. Sa *p* > /

škorfija, pridjev *škorfijin* (Aleksandrida). Sa metatezom *sk* — *p* > *sp* — *k i o* > *uiz* dalm.-rom. *špurak*, gen. *-řka* m (Vuk, Crna Gora, Stulić) »isto«. Sa romanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un* i *or* > *r* iz tal. ili dalm.-rom. *škrpijun*, gen. *-Una* (Perast, Dubrovnik) = *škrpiun*, gen. *-una* (Rab) = *škrpijun* (Božava) = *skarpun* (Bernardin) = sa očuvanim *-or-* *škorpijun*, gen. *-una* (Dubrovnik, Ranjina, Zadarski lekcionář, Hektorović) = *škorpjôn* (ŽK) = *škorpion* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.). Upor. još slov. *strupijän*.

Lit.: ARj 15, 290–91. 311. 17, 675. 689. *Pleteršnik* 2, 494. 596. 633. Budmani, *Rnd* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID* 6, 121. *Mažurani* 955. 1428. *REW* 7741. *GM* 409. *Mladenov* 585. *Miklósie* 303. 342. *Vasmer*, *GL* 134.

skrb, gen. *-i* f (zapadni krajevi) = (sa *skr-* > *škr-* kao u *škvare* ŽK < *škvare*) *skrb* (Lika) »briga, kár, peka«. Nalazi se u svim južnoslavenskim jezicima, od sjevernoslav. u češkom, poljskom i ruskom. Baltoslav. (?), sveslav. i praslav. Pridjev na *-bn* > *-an skrbn*, *fskrbna* = *skrhan*. Poimeničen na *-ik skrbnik*, neologizam za *tutor*. Denominal na *-iti skrbiti* (*se*) (Lika, Crna Gora, Hrvatska) (*na-*, *o-*, *op-*, *pri-*). Postverbal *o(p)skrba* f. Rumunji posuđiše *scîrbă* f »gadjljivost, Betrübnis, žalost«, pridjev na lat. *-osus* > rum. *-os sdrbos* »gadan«, a *să sárbi* (Muntenijska) »gaditi se«. Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *skurbt*, *skorb*t »pasti u nesvijesti«. Prema Mladenovu čini se da je ie. korijen **sqer-* »rezati«, proširen na *bh*. Upor. glede razvitka značenja bug. *griza* > rum. *grijă* »briga« od *gristi* (v.), *peka*, *pečal* od *peći* (v.). V. dalje etimologijske veze pod *škrbav*.

Lit.: ARj 7, 617. 673. 15, 316–23. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 493. *KMZ* 51, 233. *Mladenov* 586. *Sbornik Miletić* 263–287. (cf. *IJB* 1, 188. *RSI* 6, 293). Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJB* 8, 198). *Tiktin* 1384.

škrinja f (Vuk, narodna pjesma, zapadni krajevi, Perast, Šcepan, Krtole, Hvar, Dubrovnik, Cavtat, Crranica, Smokvica, Korčula, slov.), deminutiv na *-ica skrmjica*, (sa *n* mjesto *nj* možda preko stvnjem. *scrini*) *skriña* (1466) = *skriña* (Potomje) »kovčeg, sanduk«. Složenica *škrinjenoša* (Dubrovnik) »Kistenträger«. Upor. arb. *škrinje* »Kasten«, S odbacivanjem *s-* (koje se osjećalo kao nepotreban prefiks) *krina* (Srbija, bug i u ostalim slavinaama, upor. polj. *krzynia* pored *skrzyनिया*, slov. *krinja* /Kras/ »Mehlkübel«). Upor. sa *ri* > *z*

slov. *krnica* »Presskufe«, deminutiv *krínčica* (Dubrovnik). Vrlo često sa *skr-* > *škr-*: *škrinja* (Rab, Božava) = *škrinja* f (Vuk, jugo-zapadni krajevi, ŽK, Istra, slov.). Deminutiv *škrnjica* (1566), s tal. protezom *iškrinja*, *iškrinjica* (Vrbnik). Odatle na *-ar škrnjār* »koji pravi škrinje«. Prezime hrv.-kajk. *Škrinjaric*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scrinium* > tal. *scrigno*, femininum preko n pl. Iz panonsko-slavenskog rmadž. *szekrény* > rum. *sicriu* pored *scrin* (upór. rus. *skriń*). Izvor u balkanskom latinitetu rije je isključen.

Lit.: ARj 5, 549. 15, 328-30. 17, *682. *Pleteršnik* 1, 468. 2, 474. 498. 635. Rešetar, *Štok*. 289. Ribarić, *SDZb* 9, 48. *Mazurami* 1318. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb* 9, 358. Hraste, *BJF* 8, 12. 26. *Miklošić* 304. *SEW* 1, 617. *Bruckner* 498. *Vasmer* 2, 651-2. *Mladenov* 586. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *GM* 387. *Tiktin* 1392. *REW** 7746.

skrivan, gen. *-āna* m (Perast, Dubrovnik, I. Držić) = (*skr-* > *škr-*) *škrivan* (ŽK) = *skrivan*. Prezime *Škrivanić* i *Škrivanić*. Od tal. *scrivano* < lat. *scriba* prema vlat. deklinaciji gen. *-anis*. Glagol *scribere* u *proskribit* (Korčula) »jedva, teško ozdraviti«. Semantički razvitak je neobičan. Poimeničen part. perf. tal. *scritto* > *skřit* (Boka) »obveznica«. Odatle na *-orium škrītōrjo* n = *skrhorij* (Dubrovnik, Cavtat) »pisači sto«.

Lit.: ARj 15, 335. 17, 685. *REW** 7745.

skrifenuti se, *-e* pf. (Vuk, subjekt *tarana* u *loncu*) »1° zgusnuti se, 2° (subjekt *lišće*, srednja Dalmacija) potarmjeti«. Bez prefiksa *s-* nije potvrđen. Prilog *skrkno* (Rijeka) »(živjeti) štedljivo«. Ide zajedno sa *skrkačiti se* pf. »saviti se«, *skrkuljiti se* pf. »uviti se«, *skrljati se*, *-am* (Poljica) »satrti se (kad se obori kamenje ili zemlja na koga)«, *skrkuljūšiti se*, *skrkuljūšim* pf. (Vuk) = *skrljušiti*, *-im* »pritisnuti«. Upor. prezime *Krkuljuš*. Sve od onomatopeje *skfk*, kojom se oponaša škripac brave ili kad se netko uhvati u škripcu.

Lit.: ARj 15, 337-38.

skrlátak, gen. *-tka* m (Dobroselo, Lika) = *skřlotak*, gen. *-tka* (Lika) »komadić sukna koji štiti prste žene kad se sa vretena pređa mota u motovilo ili u klupko (termin prelja)«. Usp. i *skarlát*.

Lit.: ARj 15, 337-8.

skrlut m (Hrvatsko zagorje) »poledica«. Usp. *skorup*.

Lit.: ARj 15, 338.

škrob, gen. *škroba* m (Vuk, Kosmet, ~ *ovseni*) = (sa *skr-* > *škr-* kao u *skrb* < *skrb*) *škrob* (Vuk, Sentandrija) = *škrob*, gen. *škroba* (Istra) »1° rijetka kaša od brašna, jelo za djecu od rumetinova (= kukuruznog) brašna (Istra), bonika (Riječka nahija, Crna Gora), 2° (Srijem) pomaz od pšenična brašna i masti, 3° štirak, štirka, sterka (hrvatski gradovi, < njem. *Stärke*)«. Nalazi se još u bugarskom, češkom i poljskom jeziku. Praslay. Deminutiv na *-ič škrobic* (Istra). Denominal na *-iti škrobiti*, *-im* (Vuk, objekt *predu*) (*o-*, *za-*) »škrobom mazati, štirhati, štirhati«. Na *-inac*, gen. *-nca skrobinac* m »biljka maranta arandincea«. Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posuđiše *scrob*, deminutiv *scrobušor* »Rühreier«, *a scrobi* »Wäsche stärken«, na *-e/ь* > *-ealǎ scrobealǎ* f »Stärke« < bug. *skrobéla* »nišeste (v.)«, s pridjevom *skrobelen*. Prema Brückneru potječe od prijevoja praslay. korijena **skrob-*: **skreb-*, koji se nalazi u steslav. *oskrebeč* »radere« = lit. *skrebėti* »rascheln (von tro'ckenen Stroh)«, od ie. onomatopejskog korijena **ker-*, **kor-*, **kr-*, proširenog s pomoću *b*. V. *skrobot*.

Lit.: ARj 15, 338-39. *Miklošić* 304. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 496. *Mladenov* 586. *WP* 1, 416. 2, 589. *Tiktin* 1394. *Petr*, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). *Zubatý*, *ASP* 16, 412-413.

skröbut m (Boka, Vuk) = (sa *m* < *b* kao u *somina* < *sabina*, v.) *skromūt* (Hercegovina) »pavitina, clematis vitalba«. Glede *-ut* upór. *brskut*. Ovamo možda *skrobuč* m (Smokvica, Korčula) »trava koja se bere i savija u trubice te se daje životinjama« = *škrobot* m (Hvar) »neka trava«. Augmentativ na *-ina skrobūtina* (18. v., Hrvatsko zagorje) = *skrabutina* = *skromutina* (Crna Gora) = *škrēbutina* (ŽK) = *škrobotina* f = *skrabutina* »clematis vitalba«. U slovenskom, sa gubitkom *k* u suglasničkoj grupi od tri elementa: *srobot*, *srobot*, *srobot(a)*; u bug. *skreba*, *skrēbār* »isto«. Steslav. *skrobotъ* »strepitus« sadrži sufiks onomatopeja *-ot* kao *topot*, *sopot*. Upor. *škrobotati* (Krašić), *škrebetati*, polj. *chrobotać*. V. *škrob*. Matzenauer upoređuje s ags. *srobb* »frutex«.

Lit.: ARj 15, 339-40. *Mažuranić* 1319. 1428. Hraste, *BJF* 8, 19. *Miklošić* 304. *SEW* 1, 403. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 184. *KZ* 51, 223. *Mladenov* 585. *Uhlenbeck*, *PBB* 26, 287. sl. (*AnzIF* 15, 124). Matzenauer, *LF* 20, 24. *Holthausen*, *IF* 39, 64. *Boisacq** 514. *WP* 1, 416. 2, 582.

skrofula f (Kašić) »glanda« = (običnije, *skr* > *škr*) *skršfule* f pored *škrovule* (Crmnica, Božava) »učen medicinski termin«. Odatle pridjev na tal. *-oso* proširen na *-bn skrofulōzan* (Hrvatska). Od tal. *scrofola* < lat. *scrofulae*, deminutiv na *-ulus* od *scrofa*.

Lit.: ARj 15, 339. Miletić, *SDZb* 9, 262. 264. *REW** 7750. *DEI* 3427.

skroman, f *-mna* (Pavlinović, Sulek, Popović) »čedan«. Apstraktum na *-osí skromnost*. Nije narodski pridjev na *-bn*, kao ni u bug. *skromen*, nego posuđenica iz češkog ili ruskog jezika *skromnyj*. Prvo vjerojatnije nego drugo, jer se ne upotrebljava na istoku nego na zapadu. Izveden je na *-bn* > *-an* od ie. korijena **arom-* »Gestell aus Latten, Holz, Umzäunung«, koji se nalazi u steslav. *kromiti* »krotiti«, polj. *skromić* »isto«, ukr. *prykromyty*, prema V. Macheku sanskr. *Iramayati* »müde machen«. Prvobitno je značenje toga pridjeva bilo konkretno »ukroćen« < (po zakonu rezultata, sinegođe) »čedan«. Razlikovati ga treba od *skroman* (Martić) »sakriven, tajan (*skromnih tajna*)«, gdje je *mn* nastao iz *vn*, upor. 1466: *hotěje ukazati... neskovnu ljubav* (Dubrovnik, *Mon. serb.* 495.). V. prijedlog *krom*, *okromina*.

Lit.: ARj 15, 340. *Maretić*, *Savj.* 133. *Mladenov* 586. *WP* 1, 488. *Machek*, *IP* 53, 93. *Sleevia* 16, 188. *Holub-Kopečný* 143. 334. *Bruckner* 496.

skrováda f (Smokvica, Korčula) »1° plitka tepsija sa drškom, u kojoj se peče pogača u žaru pod pepelom, 2° čest toponim u otočkoj Dalmaciji«. Upor. slov. *škrovôda* f »Hornklee, hornus corniculatus«. Upor. furl. *scrovade* f = *porcada*. Od *scrofa* ili *scrobis*.

Lit.: ARj 17, 689. *Pleteršnik* 2, 637. *Skok*, *Slav.* 96. 99. 102. 153. 154. *REW** 7747. -7748. *Pirano?* 990.

skrpelj m (u Barakovićevu marinističkom stihu: *Na skrpelju oštra jada mogle bi se I* = subjekt: ploče konju pod kopitih/ *porazbiti*), od tal. *scarpello* »nož koji služi cipelarima« (disimilacija *l* — *l* > *r* — *l*) < lat. deminutiv na *-ellus scarpellum*, od *scalprum* (od glagola *scalpere* »grepsti«). Nema potvrde iz današnjih govora. Kao metaforički toponim moglo bi se odatle tumačiti ime bokeljskog otočića, školja (*Gospa od Škrpjela* kod Perasta (ñom. *Škrpio*), ako nije od **scrupellus* za *scupellus* (v.). [Usp. i pod *Skupio*].

Lit.: ARj 15, 349-50. *Skok*, *Slav.* 242. *REW** 7642.

skrupša f (Dubrovnik, Zlatarić) »zvrcica, udarac prstima u čelo, nos, lice«. Prilog na *-ice skrupšice*. Denominai na *-ati*, *-iti skrupšati*, *skrupšiti* »dati takav udarac«. [Usp. rum. *a carpi cuiva o palmă* »jemanden ohrfeigen«].

Lit.: ARj 15, 350.

sküba f (Vuk, Crna Gora) »domaća, domačica, stopanjica, gazdarica, gospodinja (ŽK)«. Prema Daničiću imala bi biti tudica, ali ne kaže odakle. Ne vidi se veza s nazivom sove *skuba* »strix flammea L., drijemavica, drijemavac, surina, surka, hrija, namiguša«.

Lit.: ARj 15, 359. *Hirtz*, *Aves* 94. 437. *Daničić*, *Osn.* 36.

skubanj, gen. *-bnja* m (Parčić) »1° pennello da impeciare (le navi), runasta mješina kojom se brod pakli (Pavlinović), 2° (*skubanj* m = *skupanj*) na nju se može sjesti (Pavlinović), 3° na manjim brodovima glava obložena runastorn mješinom«. Glede etimologije upor. možda *skupsti* (v.). [Usp. i pod *skupanj*].

Lit.: ARj 15, 359. 371. *Skok*, *Term.* 147.

škuda f (Kašić, Filipović) = (*sk* > *šk*) *šküd* m (Dubrovnik) = *škuda* f (Vuk, ŽK) = *škuda* (Šibenik) »nekada srebrn novac vrijednosti 2 forinte«. Denominal *oškuditi se* (Lika) »dobiti škuda«. Od tal. *scudo* < lat. *scutum* »novac zlatni ili srebrni s likom štita«.

Lit.: ARj 9, 323. 15, 362. 17, 690. *Mažuranić* 1428. *REW** 7759. *Prati* 893.

skudla f (Vuk, Crna Gora) »daska što se njom kuće pokrivaju« = *skudlj* (Istarski razvod: *za skudli hiše krit*), slov. *škodia* = *škodia* (Istra, Šurmin 13, Istarski razvod, prijepis 16. v.). Stari romanizam, potvrđen u dvama, danas prekinutim, teritorijima: u Crnoj Gori i Istri, sa Slovenijom; od lat. *scandula* iz terminologije gradnje kuća (tip *mürus* > *mir*), s *an* pred suglasnikom = *0* > *u* kao u *sanctus* > *šut*; nalazilo se i u balkanskom latinitetu kako dokazuje rum., čine. 1 megl. *scindură* »Brett«. Začuduje što se nalazi i u poljskom *szkudla*, *skudlj* »gont, szendzioly«, koji Bruckner označuje kao praslay., ali ne pokazuje zamjenu *ç* > polj. *q*. Taj stari romanizam balkanski bio je istisnut od nvnjem. *Schindel* < lat. *scindula* > stvnjem. *scintilla* *l* *-ta-* *l* *l* *-tu-*, stnord. *skindula* (upor. lit. *skiñdelis*, *-ulis*). Od *Schindel* nastade *šimla* f (Vuk, Lika, Hrvatska), *šindra* f (1733, Kosmet), odatle na *-ika šindrika* f (Vuk) »jedinica onoga što znači šindra kao kolektivum«, s tur. *-li šindra-*

Uja f (Srbija) »kuća pokrivena sindrom«; *šikljn* (ŽK) = *šikljen* (ŽU) »isto« pokazuje disimilaciju $n - n > 0 - n$, $tlj > klj$ i dodano *-in* kao u drugim germanizmima. Ta njemačka riječ postala je balkanska proširivši se srednjoevropskim načinom gradnje kuća do bugarske granice: rum. *şindra*, *şindriţă*, *şindilă*, *a şindrili* »pokriti sindrom«, arb. *schindrë* (Gege), tur. *lindere*. Nalazi se još u madž., češ., gornjo-lužičko-srpskom, polj. i ukr. jeziku.

Lit.: ARj 15, 260. 362. 17, 599. 604. *Pletersnik* 2, 491. *Mažurana* 393. 1392. *Elezović* 2, 479. *G M* 406. *Tikiin* 1428. *REW** 7652. *Miklošič* 301. *Bruckner* 550. *KZ* 51, 231-232.

skuisati, *-sem* pf. (narodna pjesma, Vuk) »poginuti« = *skojisati* (Ljubiša) »uginuti (o kravi)«. Zbog tog značenja i prefiksa *s-*, kojeg nema u glagolu iz turskog, nije u vezi sa *kujisati*, *-šem* »vikati sa munare kao mujezin, učiti s munare«.

Lit.: ARj 15, 261. 364.

skula¹ f (Lika) = *skula* (Virje, slov.) »oteklina, čir, krasta, bolest na govodima i kozama« = *skula* (Dubašnica) »bolest vola, ovce na papku, te šepaju«. Deminutivi na *-ica skulica* »mala brazgotina« (slov. *skūlica*, *skuleč*). Pridjev na *-av skūlav* »krastav«, odatle inhoativ na *-eti skulavem* (Belostenec) »dobivam čirove ili oteklinu«, faktitiv na *-iti skuliti*, *-im* »ogrepsti, raniti«. Upór. češ. *skulina* »fente, fissure«. Sa *sk > šk* (upór. *škvare < škvar*) ide ovamo *škulja í* (Lika, ŽK, Vodiče) = *Skuja* (Buzet, Sovinjsko polje) »luknja, rupa, sorta«. Pridjev na *-ast škūljast* (Vodice) »rupičav«. Denominal na *-ati preškuljati* (Vodice) »probušiti«. Upor. slov. *škulj* m i *škulja* f »isto«. Prema Petersonu u prasrodstvu sa srvnjem. *schiel* < ie. **sqeulo-* »Splitter, abgesprungenes oder abgerisenes Stück«. Ako je to upoređenje ispravno, u je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevodu **sqoulo-*, od ije. korijena **sqeu-* »schneiden, stöbern itd.«.

Lit.: ARj 15, 364-366. 17, 691. *Pletersnik* 2, 501. 638. Ribaric, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečný* 335. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Petersson, *Zwei sprachliche Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 206). *WP* 2, 552.

skula² f (15. v., Dubrovnik, Vuk, Račišće, Šibenik, Rab, Cres, Božava, Marulić, Baraković, Kašić, slavonski pisci, Reljković, objekt uz *učiti*), odatle na *-anus > -an skulan* (Marulić) »učitelj«, na *-ar < -arius skūlar* (Vuk, Dubrovnik, Rab, Cres, Margetić) »đak, đak student« prema f *skūlarica* »učenica

(ibidem)«, pridjev na *-bn > -an skulan* (**lne regule*). Odatle denominali na *-ati skularāt* (Božava) »insegnare, battere«, na *-iti skulariti se*, *-im* »školoovati se«. Part. perf. pas. *skūlan* (Potomje) »školovan«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *schola* < gr. σχολή, tal. *scuola*, mlet. *scolaro*. Pod uplivom učenog ili talijanskog jezika očuvan *o* u *škola* (narodna pjesma, Prčanj, Perast, Ozrinici), odatle *skōlār* — *skolar* (Perast) »učenic, đak«, *skōlārstvo*, *školati*, *-am* (narodna pjesma), part. *školan* (~ *čovjek*), toponim *Po(d) školu* (Muo, ribarska pošta) = (sa *sk > šK*) *škula* (Cres, Reljković) = *Škola* (Vuk, danas oprčenit u književnom i saobračajnom jeziku) = *škola* (ŽK), na *-nik školnik* (1550, Hrvatska) »učitelj«, *skolar* »đak«. Deminutiv *skalica*. Denominali *školati*, *-am* = *školati* (ŽK), *uškolati*, *uškolam* (objekt *volove*, Piva-Drobnjak) »naučiti nekoga nečemu«, *školoovati*. Pridjev *školski*. Sa *šk > čk čkola* (Vuk, Crmnica, Ozrinici, Peč, Gojbulja, Kosmet), odatle *ekolar*. Upor. slov. *škola* = *sóla*, *solar*, gen. *-rja*. Glede *šk > š* upor. *škopa*, *šopa* zacijelo pod njem. uplivom kao i luž.-srp. *šul'a*. Rum. *şcoală*, madž. *iskola*, bug. *škola*, polj. *szkola*. Arb. *skolī* = cine. *scolie* < gr. σχολῆων prema *shkolē* (Gege).

Lit.: ARj 2, 417. 15, 265. 364-66. 17, 667-69. 690. *Pletersnik* 2, 640. 632. *NJ* 2, 269-270. Vuković, *SDZb* 10, 406. Miletić, *SDZb* 9, 363. *Elezović* 2, 453. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 14. Rešetar, *Štok*. 289. 297. *REW** 7703. 7704. *GM* 387. *Miklošič* 340. *Bruckner* 549. *Vasmer* 3, 407. *Mladenov* 694.

skulab m (Štuli, Šulek, Sinj, Visovac, Zadar) »ljekovita biljka eryngium campestre, scolymus hispanicus, sinonim sikavac« = *školah* (Dubrovnik, 18. st.) »isto« = *skulob* (Brač). Od *scolymus* »Art Artischocke«. Zamjena dočetka *-ymus > -ab* nije jasna.

Lit.: ARj 15, 365. *REW** 7732. Schuchardt, *ZRPh* 39, 721-722. *Šulek* 355. 357.

skūlar, gen. *-ara* m (Hercegovina, Trebinje, Sinj) »torbica za pribor što služi za potkivanje konja«.

Lit.: ARj 15, 365-66.

skuluf m (Vuk) = *sūlufi* m pl. (Bosna) = *şalupe* ak. pl. (ŽK) = *žuloví* »Backenbart«. Pridjev na *-at salupāt* (ŽK). Balkanski turizam (tur. *zuluf*, *zulf*) iz terminologije kulture tijela: bug. *skulufi* = *zulufi*. Usp. i pod *solufe*.

Lit.: ARj 14, 545. 15, 366. 911. *Mladenov* 587. Skok, *ASPh* 33, 369.

skumenb m (Stulić, iz glagoljskog brevijara; strsp.) »mlado od životinje, lavić, vučić«, sa $v > u$ od gr. σκῦµνος. Upor. steslav. *skimonb* sa $ť < u$. Piše se i sa *a*.

Lit.: ARj 15, 366. Miklošič, *Lex*. 845.

skunābiti, *skunābīm* pf. (Vuk) = *skonobiti*, *-im* »opskrbiti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) ima u tom značenju varijantu *stanatiti*. Upor. *kunatoriti* (Vuk) »kuburiti« (v.), odatle *skunatoriti* (Vuk, Srbija) »pomalo nabaviti«. Osnovno *skonobiti* može da stoji u vezi s Vukovim *konōbatii se*, koji su možda od *konoba* (v.), dok je M u *skunabiti* možda prema *kunatoriti*.

Lit.: ARj 15, 277. 366-67.

skup, f *skupa* (Vuk, Kosmet, Lumbarda), sveslav. i praslav. pridjev *skŕpъ*, »1° (prvobitno značenje) tvrd, škrt, džimrija (opozicija: poddašan, podatljiv), 2° dragocjen, drag (opozicija: cjen, jeftin)«. Ova dva značenja razlikuju se akcentom (2° *skup*; akcenatska varijacija u službi semantike, upor. *mūka* i *muka*). Poimeničnja: na *-bc > -ac skūpac*, gen. *-pea* »tvrđica, cipija, cicija«. Augmentativ na *-ina skupčina* (Lika). Apstrakti: *skupa* f = na *-oca skupoća*, na *-inja skupinja* (upor. *draginja*, ŽK) = *-ost skūpost* = s dvostrukim sufiksom *-otinja skupotinja* (Vuk, Kosmet) = *-oščina* < *-ost + -sk + -ina skupoščina* (Bernardin) = na *-stvo skupstvo* (Voltidi). Na *-arina skuparina*, s pridjevom *skuparinski*. Denominal na *-iti poskupiti* pf. prema impf. na *-va- poskupljivati*, *-ljuje*. Složen pridjev *skupocjen* obrazovan prema *dragocjen* od sintagme gen. *skupe cijene*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala*, *ç*, upor. steslav. *skopt*, slov. *skop*, bug. *skāp*, češ. *skoupý*, polj. *skapy* i i u rum. posuđenice *scump* = cine. *scumpu* »1° drag, dragocjen (protivno *jeftin*), 2° tvrd (protivno *zgircit*, Moldavija)«, apstrakta sa lat. *-iate scumpdāte* »skupoća«, na *-eib > -ea-lā scumpealā* »poskupljičanje; e od *a scumpi* »poskupiti«, sa crkvenoslav. sufiksom *-enie scumpenie* »škrtošć«, s analogijskim sufiksom (prema *foamete* »glad« < vlat. *fames*, gen. **fametis*) *scumpete* (takoder cine.) »skupoća«. Ie. usporednice nisu utvrđene. Prema Bruckneru bilo bi raširenje s pomoću formanta *p* korijena **skom-*, koji se nalazi u *skomine* (v.), prema Mladenovu raširenje ie. korijena **sek-* »rezati« u vezi s lit. *kumpas* »kriv« i gr. κάµνω »savijam«. Odnos prema lit. *skupumas* »štedljiv« i lot. *skops* »lakom« nije jasan. Loewenthal pretpostavlja

prasrodstvo s lit. *kuopa* »Pfundgeld« i lot. *kampju*, *k'epju* »greife«.

Lit.: ARj 10, 926-27. 15, 367-380. Kusar, *NVJ* 3, 338. *Elezović* 2, 237. 238. *NJ* 3, 88-9. Lalević, *NJ* 3, 56-57. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 493. *KZ* 42, 364. 51, 230. *Mladenov* 588. Loewenthal, *WuS* 11, 63. si. (cf. *IJb* 14, 333). Lane, *AJPh* 54, 64-65. (cf. *IJb* 19, 252). *Pascu* 2, 206-207., br. 391.

skūpanj, gen. *-pnja* m (Brač) »držak kome je na vrhu privezan komad jagnjeće kože (služi za podmazivanje broda katranom i paklinom)«. Sa $p > b$ (kao u *kobertuo*, v.) *skuban*, gen. *-bnja* (Sipan, Parčić; primjer: *dati paklinu barci pomoću skubnja*) »pennello da impeciare le navi, kirla (v.)« [usp. i *skuban*]. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopula*, deminutiv na *-ula* od *scopa*. Glede *pl > prnj* upor. *Koprani* kod Zadra < *capulae*. Upor. španj. *escobon* s augmentativnim sufiksom *-one*. Noviji venecijanizam je *skovacera* f (Molat, Buzet, Sovinjsko polje, Boka) = *skovaciera* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »lopatica za smeće, dubrovnik, mišćafl (Zagreb)«. Od mlet.-furl. *scovazzera* f, na *-aria > -ere* od *scovazze* »spazzatura« < vlat. **scopacea*, poimeničen pridjev na *-aeus*.

Lit.: ARj 15, 359. 371. Parčić 919. Skok, *Term*. 147. *REW** 7734. *Pirana* 985.

Skupio, gen. *-pjela* m, pl. *Skupjeli* kod Lapada. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopulus* < gr. σκόπελος, tal. u Umbriji *scoppio* »školj«. S umetnutim r možda prema *scrūpulus* (upor. internacionalno *skrupule*, *skrit-puo*, gen. *-ula* Dubrovnik, *skrupul* Kašić), sa *sk-* i *skr-* > *škr-* *škrpio*, gen. *-pjela* (Perast, dva otočića, *Gospa od Perasta* ili od *Škrpjela*, izgovor u Mulu) = *Gospa od škrpjela* m (narodna pjesma, Bogišić). Upor. slov. *škrpelj* (Bela Krajina) »kamenito tlo«. U Dubrovniku *škrpio*, gen. *-pjela* m (Dubrovnik) »prag od prozora i vrata«, *šk-pio* (Potomje) »bijeli kamen« [usp. i *škrpjel*]. Posvuda je kao pomorski termin prevladao stariji venecijanizam (danas *scogio > scoglio > škojo*, upor. istro-rom. u Rovinju *skujo* i ngr. σκόγιος, arb. *skoj* »Felsen«) *skolj* (Marulić, Glavinčić) = sa *sk > šk škōlj* m (Perast, Dubrovnik) = *Skolj*, gen. *školja* (Rab) = *škōj* (Korčula, Lumbarda), deminutiv na *-it školjić*, na *-ič školjtc* (Komiža, Vis), Vitezović na *-ar < lat. -arius škōljar* m »otočanin« = *škōjór*, gen. *-ara* (Brač) »Hvaranin«. Potvrda u značenju »otočić«, samo u Crmnici *sidlj* »rupa u kumenu«, *škūlj* »časka

iznutra«. Slov. *škólj* m »pećina, oveći kamen koji strši« < furl. *scøj*.

Lit.: ARj 15, 266. 350. 353. 17, 669-70. 689-91. Skok, *Slav.* 240. *NVj* 30, 139. *Romania* 57, 465-476. 610. *Pleteršnik* 2, 632. 637. Šturm, *ČSJK* 6, 79. *REW** 7738. Miletić, *SDZb* 9, 264. Budmani, *Rod* 65, 166. Kušar, *NVj* 3, 332. Hraste, *SDZb* 10, 37. *Beticev zbornik* 154. *Miklošič* 340. *GM* 387. Vasmer, *Gb* 134-135.

skupsti, *-bem* impf. (Vuk) (is-, *na-*, *o-*, *po-*, *pro-*) = sčtkis, *skubem* (Kosmet) = skšttg (Zoranie, Baraković, Istra, upór. stčš. *skusti*) = (deprefiksacijom, jer je *s-* jezična svijest krivo shvatila kao prefiks koji ne pristaje imperfektivu; upor. *kopiti* ŽK < *skopiti* > *škopiti*) *kupsti*, *-bēm* (Stulić, 18. v.) prema na *-iti* *skubiti* (jedna potvrda), na *-ati* impf, *škubati*, *-ām* (Poljički statut *is-*, Nalješćević, upor. čes. *škubati*), i pf. na *-no-* *škubnuti*, *-ēm* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *skub-ti »veliere, čupati«. Apstraktum na *-anja* *skubanja f* »tuč-njava«. Na *-avac* *skobavac*, gen. *-avca* (Bandulavic, *o* < *u* nejasno) = *skubavac*. U baltičkoj grupi *skūbti* »genügend eilig sein«, istočno-lit. *skubyti* »žuriti se«, lot. *skubinat* »zur Eile eintreiben« stoje bliže ie. značenju, koje je u got. *af-skiuban* — nvnjem. *weg-schieben*, nvnjem. *schupfen*, stvnjem. *scuf(a)la*, nvnjem. *Schaufel*. U slavinama je ie. opće značenje bilo specijalizirano na čupanje kose, perja. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **squeubh-*, u prijevaju **sqoubh-*. Infinitivni dočetak *-slz* mjesto *-ti* nastao je po analogiji primarnih glagola koji se u osnovi svršavaju na *-t* ili *-d* (*jesti*, *mesti*, *cvasti*).

Lit.: ARj 3, 907. 7, 617. 9, 209-10. 10, 927. 12, 411. 15, 351. 359. 379-80. *Elezović* 1, 343. 2, 38. 96. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečnji* 371. *Bruckner* 498. *Mladenov* 589. *Trautmann* 263. *WP* 2, 556. *Vaillant*, *RES* 22, 10. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). *Uhlenbeck*, *IF* 17, 98. *Boisacq** 526.

skūr (Perast, Dubrovnik) = (*sk* > *šK*) *škur* (Istra, Potomje, Brusje, Hvar, ŽK, slov., Jačke, Kurelac, Vodice, južna Italija, ovamo doneseno sa sjeverne Cetine), prilog *škuro*, s prefiksom *pre-* *preškur* (Istra) »taman«. Amplifikacija: *škuro* i *tamno* (Fancev, *Rad* 214, 75). Poimeničen u *škur* m (Budva, Poljica, Božava) »impostu della finestra, *grilje* u Dubrovniku, koje se dižu i spuštaju«. Poimeničen *fškura* (Dubrovnik, Zore), pl. *škure* »drveni pritvor iznutra na prozorima, u Boki izvanka« = *škura* (Lastva, Muo) »zatvor na prozorima bez kapaka, žaluzije

od drva«, također slov. Denominal na *-ėti* (inchoativ) *poskuriti* (Marulić) = *poškurjeti* (Antun Dalmatin), *škuriti se* (Vodice, Istra) »tam-njeti«. Apstraktum na *-ina* *skurina* CProroci) = *Skurina* f (ŽK, Lika, naš sufixs prema *tmina*) = *skurina* (Hvar) »Γ tmina, kmica (ŽK), 2° toponim (1490, 1495, Sv. Juraj na *Skurini*, Lika, na Rijeci *Val Scurigna*)t. Na lat. *-itas* > tal. *-ta(de)* *skuritad*, gen. *-i* f (Rab) »mrak* < tal. *oscurità*. Na *-nik* < *-bn* + *-ikb* *škurnici* m pl. (istro-čakavski) »tabulae fenestrales«. Sa *Sk* > *Šć* *poščurnica* (istro-čakavski) »jenticulum operariorum«, slov. *ščúra* (Banjšćica) »uska ulica između dviju kuća«, *ščurka* (Erjavec) »crna ovca«. Od lat. *obscurus* > tal. *oscuro*. Gubitak početnog *o-*, koji je nastao u sandhi, dogodio se već u tal.-tršč. *scuro*, istro-rom. *škur* u pridjevu kao i u poimeničenju *scuro* »imposta, persiana«.

Lit.: ARj 10, 928. 929. 11, 79. 84. 741. 15, 382. 17, 691-92. Budmani *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *Šurmin* 385. 419. Hraste, *JF* 6, 186. Ribarić, *SDZb* 9, 48. 197. *Ive* 128. Štrekelj, *DAW* 50, 62. *REW** 6020. Matzenauer, *LF* 13, 182.

Skurda f (Muo), hidronim kod Kotora uz lokblitet *Na Benövö*. Druga *Skurda* izbacuje vodu od Crvene stijene, kad je velika kiša. Danas se ovaj toponim zove i *Skurda*. Historijske potvrde: *Schurda* (1473), *Scurda* (1483). [Za etimologiju usp. pod *Skradin*].

Lit.: Mayer, *NVj* 40, 27. ss. *Mayer* 1, 311. Skok, *ZRPh* 54, 203.

skurija f (žeži *skuriju* i reži *felije čista hljeba*; *polagaj na skuriju* i *polivaj octom*, stsrp. Ijekaruša 14.—15. v.) »1° rđa i svaki talog, 2° toponim (Kosmet)«, *skorija* pored *izgorlja* (*i-* tur. proteza ili unakrštenje sa *izgorjeti*), steslav. *skorija* i *skurija*, bűg. *egorija*, *sgurija* (Gerov) pored *sgur*. Arb. *škuri*, rum. *zgurie*. Od gr. *σχορία*, ngr. *σχορριά* »Rost«. Preko lat. *scoria* > rum. *zgură* < arb. *zgyrë* kao kovački termin došla je *zgura* (Rajkov Potok, Stepanovac, Srbija) = *zgura* (Kratovo) »Schlacke«. Upor. prezime *Žgurić*. Balkanska riječ.

Lit.: ARj 15, 382. *SEZb* 5, 476. *Elezović* 1, 222. 2, 235. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). *Miklošič* 852. *GM* 387. *IP* 37, 116. *REW** 7739. Vasmer, *GL* 134. 135. *Jokl*, *IF* 37, 112. *IJb* 11, 228.

skuša f (1520, Dubrovnik, Ranima, Nalješćević) »izgovor, opravdanje«, postverbal od *skušati*, *-am* pf. (1496, kod istih pisaca) »ispričati« prema impf, *skušavati*, *-am* (s toskanskim

izgovorom *s* > *š*) = (*s* izgovorom *r* > *2*) *skuša* (Perast, Dubrovnik, Rab, Božava; poslovičica: *svaka skuša ima muža*, < tal. *muso* »gubica«, *skužati* (*se*), *-am* (Vuk, Crna Gora) = *skužat* (Božava) = (sa *z* samo jedna potvrda) *skužati* (Komulović). Od tal. postverbala *scusa*, od *scusare* < lat. *excusare*.

Lit.: ARj 15, 382-83. 386. Budmani, *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šimčik, *ZbNŽ* 27, 255-6.

skut, gen. *skuta* m (Vuk), steslav., bug. i praslav., »1° ora, orub, 2° limbus, krilo (jedro, čador imaju *skute*, Baraković, *Vila* 250), leto, 3° košuljac, plašt, pregača, 4° suknja«, *skúta* f (ŽU) »Kittel, suknja od bijelog platna«, ák. pl. *skute* (jedna potvrda) »1° kite, rese, rojte, 2° potkošuljak«, *skuti* m pl. (Leskovac i jedna potvrda iz Daničičeva Rj.) »1° suknja, 2° (*skuti*, Srijem, Bačka, Otok u Slavoniji) donji kraj košulje, osobito ženske«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *skutan* (Stulić), na *-ast* *skutasi* (Bella, Stulić) nisu prodrli u saobraćajni i književni jezik. Deminutivi na *-ase* < *-sbee* *skutašce*, na *-ič* *skutići* m pl. (Zore, Dubrovnik, Čilipi) »donja suknja«, na *-bc* > *-ac* *skutac*, gen. *skúca* (Vuk, narodna pjesma), na *-bk* > *-ák* *skutok*, gen. *skutka* (Baraković). Augmentativ na *-ina* *skutina* f. Na *-anja* *skutanja* (Srbija, Miličević) »pregača«. Na *-ara* *skutara* f (Slavonija) »1° ženska haljina, 2° dugačka košulja«. Složenica *skutonoša* (neologizam, prevedenica od njem. *Schleppträger*). Glagol *skutati* < steslav. *síkčati* »verbergen«, *kutab* nije denominal odate. Samoglasnik *u* nastao je od germanskog dvoglasa u balkansko-got. *skauts* u 5—6 v. (ista riječ koja i *šós* u hrvatskim gradovima). Mladenov uzimlje prasadstvo s tom riječi, pretpostavljajući u germ. ie. **skoud-*, u južno-slav. **skout-*. Opcćenitije je mišljenje da je južnoslavenska posuđenica iz gotškoga. Bruckner drži naprotiv da nije iz gotškoga, nego je u prasadstvu s lit. *skiautas* »Schale, Hülse, Gewölbe, Schlösse (upor. njem. *Hütte*) = polj. *chusta* »Tuch«, koje ide po njegovu mišljenju uz lit. *skutu*, *skusti* »schaben, scheren«. Iz južnoslav. posudiše Arbanasi augmentativ *skutinė* »Wickelzeug für Kinder«, Rumunji deminutiv *scutec* »pelene«, Novogrci *σχουτί* »habit, vêtement«.

Lit.: ARj 15, 383-86. Skok, *ASPh* 33, 369. *NJ* 3, 31. *Miklošič* 304. *Bruckner*, *KZ* 51, 238. *Mladenov* 387. *Kiparsky* 221. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 351). Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). *Hirt*, *PBB* 23, 340. *GM* 387. *Tiktin* 1399. *WP* 1, 450. 2, 550.

skuta f (Bukovica, Rab, Cres, Vrbnik, Istra, Rijeka, Krašić, ŽK) = slov. *skúta* »1° ricotta, provara (Boka), 2° sirutka kuhana sa kukuruznim brašnom (Krašić), 3° Topfen, Quark, Steichkäse (Režija, Notranjsko, Goriško, Toimin), 4° geronnene Biestmilch (Savinja, Gorensko, Dolensko), 5° Art Brei, 6° butyrum (Istra)«. Od tal. *scotta* < lat. *ex-cocta* (poimeničen part. perf. od *coquere* > stvnjem. *scotto*, austr.-njem. *Schotten*). Ovamo ide možda kao imperativna složenica *škotarica* f (Milná, samo u starim kućama) »gvožđe koje se ugrije da se prave lokni« < *excocta* > tal. *scotta*, od *scottare* + *riccio* < *ericus*.

Lit.: ARj 15, 385. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* 2, 502. *REW** 2977. 2897. *DEI* 3422. 3423.

skutražan, f *-žna*, pridjev (Bella, Voltidi) »nizak, prezren, odbačen«. Poimeničenje na *-ik* *skutražnik* m prema f na *-ica* *skutražnica*. Apstraktum na *-ost* *skutražnost*.

Lit.: ARj 15, 386.

skutura, imperativ u šatrovačkom jeziku (argot) kalajdzija u Prizrenu »ukradi«. Od rum. imperativa *scutură* od a *scutura* < lat. *excutulare*, deminutiv na *-ul-are* od *excutere* (v.).

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 225. *REW** 3000.

skužaica f (Vuk) = *pobravica* (Crna Gora, Vuk, ova riječ se ne nalazi u *ARj* 10, 146, nego u *BI* 2, 55) »nekoliko bráva što je manje od 50«. Oba su pastirska termina tamna. Prvi sadrži sufix *-aica*, koji je mletački (upor. *rebatajic*, *mlakajica*, v.) < lat. *-atida*, na nejasnoj osnovi. U drugoj je jasna osnova *brav* (v.), ali nije jasna tvorba.

Lit.: ARj 15, 386.

skvadrati, *-am* pf. = *škvadrati*, *-am* (Mljet, objekt *kus*, *škvadrana banda*) »tesati«, impf, na *-va-* *škvadravat*, *škvadräväm* (Dubrovnik) »gledati nekoga sa svih strana, mjeriti«. Od tal. *squadrare* < lat. *exquadrare*. Na *-ellus* *skvadrė* (Božava) »pifferello«.

Lit.: ARj 17, 692. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ* 29, 210. *REW** 3060.

skvartati, *-am* pf. (Dubrovnik, Hektorović) »ubiti, raščetveriti«. Od tal. *squartare* < vlat. *exquartare* (prefiks *ex-* > tal. *s-* i denominal od rednog broja *quartus*). Taj se prefiks pojačava ili razjašnjava našim *raž-*: *raskvartati*, *-ām* (Dubrovnik) = *raskvartati* (Perast). Da se stvori imperfektiv, odbacuju se oba prefiksai

kvãrtati (Dubrovnik). U Bosni *kvartali*, *-am* (Banja Luka) znaçi »miješati se u što«. Upor. slov. *škvartati* = *škvrtati* »vierteilen«, post-verbal *škvart* m »temperament (Notranjsko), Schlag, Sorte«. Ovamo ide i *škart* m (Zagreb).

Lit.: *ARj* 5, 850, 13, 151, 390, 15, 387. Budmani, *Rad* 65, 167. *REW** 3061.

skvažina f (Popović, Martić) »pora, rupa«.

Lit.: *ARj* 15, 388.

skvila f (Bella) »luk pasji«. Od lat. > tal. *squlla* »Meerzwibel«.

Lit.: *ARj* 15, 389. *REW** 8204. a. *DEI* 3610.

skvipa f (Mrka Poljana, Srbija) »gvožđe u obliku čunka kojim je držalo od mlata stegnuto«.

Lit.: *ARj* 15, 389.

skvorac, gen. *-rea* m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar) »čvorak« = (sa *vo* > *o* kao u *skozj*) *skorac* (Niš, Srbija) = (sa *skv* > *škv* kao u *škvare* ŽK < *škvare*) *skvorac* (Hrvatska) = (sa *s* > *c*) *ckvórac* (Mikalja) = na *-tk* > *-ák* (s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika) *čvorak* (Vuk) = (u nižem prijevoju) *čvrljak* (Marulić) = *čvrljak*, gen. *-ljka* (Vuk, Lič) = *cvorac* (Mikalja), sveslav. i praslav. »sturnus vulgáris«; *čvrljak* se prenosi i na ribu »labras festivus«. Upor. još na *-ik* *cvrljik* (Split), bez *-bk* *čvrlj* (Vuk, Crna Gora) = *čvrlj* = *prlj* i *skrlj* »sturnus vulgáris«. U istu vrstu denominacije ide i *skovranj* m = na *-bc* *skovranac* (okolica Leskovca, Srbija) pored *skovranjac*, gen. *-njca*. Denominacija se nalazi i u bug. *skvorec* i polj. *skvorzec*. Varijanta *škvár* m (Split, Trogir, Skradin) = *škvor* (Šestine) stoji najbliže glasu te ptice: *stoãr*, *squãr*. Upor. *škvrcak* (Ugrini, Vinodol). Iz toga se vidi da sve gore navedene varijante počivaju na oponašanju jezičnim fonemima glasa te ptice. Ta se onomatopeja oformljuje deminutivnim sufiksima *-bc* > *-ãc*, *-bk* > *-ãk*, već od praslav. doba. U vezi je i arb. *zborak*.

Lit.: *ARj* 1, 121, 816, 2, 53, 15, 389, 17, 692-93. Hirtz, *Aves* 51, 71, 72, 438, 483. *Miklošič* 305. *Bruckner* 499. *Mladenov* 583. *Osten-Sacken*, *IF* 28, 151. *GM* 482.

skvrn, gen. *-i* f (stcslav., ukr.; danas ne postoji u književnom i saobraćajnom jeziku) = *skvrna* f (14. v.) »1° nečistoća, 2° grijeh, 3° (prema Zori narodna riječ za) mana« = (s

gubitkom suglasnika *v* u tročlanoj grupi) *skvrna* — (vokalizacija *v* > *u*, prijenos vokalskog izgovora od *r* sonans na *v* < *skvrna) *skvrna* (hrv.-kajk. i slov.) = (sa *í* > *c*, upor. *cijec*) *ckvrn* f = *ckvrna* f. Nalazi se u stcslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, u bugarskom bez *v* *skãrãa*, odatle u rum. *scãrnã*. Praslav. Pridjevi na *-bn*: stcslav. *iãz zãbnã* > *skvrn* (upor. *stran*) = *skvrnan* (Georgiceo) »okaljãan, ružãan, grijesan«, *neskumi obraz* (Martić, Vrčević, narodna pripovijetka), poimeničen na *-ik skvrnik* (15. v.) »griješnik«, odatle apstraktum na *-ost skvrnost* (također stcslav. i rus.) = *cvrnõst* (Mikalja); na *-av skrnãv* (jedna potvrda, Martić) > rum. *scãrnãv* »dreckig, nečist«, s apstraktumom *skrnãvost* (Popović), proširen na *-bn* > *-ãn skrnãvan*, f *skfnãvãna*; na *-oban skrunoban* (također slov.). Apstraktum na *-ta*: *skvrnja* f »oskvrnuće«. Denominali na *-iti skvrniti*, *skvrnim* (*is-*, *o-*) (također stcslav. i rus.) = (sa *nj* u inf. iz prezenta) *cvmjiti*, *cvrnjim* (*o-*) »mrstiti«, iterativ na *-vaskrnjivati*, *-ãm* (*o-*) = *ocvrnjivati*, *-njujem* »kaljãati«, (*ni* zamijenjeno sa *nu*) *skvrnuti*, *-em* (jedna potvrda), odatle na *-telj skvrnitelj* (*o-*) = *skruniti* (*o-*) (također slov.); *skvrnaviti*, *-im*—*skrnãviti*, *skrnãviti*—*skvrnjaviti* (Pavić), rum. *a scãrnãvi* »bedreken«. Gundulić ima *skrnjigati* mjesto *-vãti*, što je nejasno. Stoji u vezi sa stcslav. prijevornim oblikom *škvãra* »sordes«, upor. češ. *škvãr(a)*, polj. *skwar(a)*, *skwarnã*. U prarodstvu je s gr. *σκάρω*, *σκαρτάς*, stisl. *skarn* (Pedersen) i sa *cvreti*, *čvariti* (v.). Znaçi »ono što je izgorjelo u želucu« > »nečist, govno, excrementum«, preneseno na psihološko polje (metafora) »grieh, mahna«.

Lit.: *ARj* 1, 816, 876, 3, 913, 8, 508, 9, 210-14, 15, 338, 353, 390-91. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečny* 335, 371. *Bruckner* 498. *KZ* 51, 237. *Mladenov* 583, 587. *WP* 2, 588. *Tiktin* 1384, 1385. Hujer, *LF* 48, 112. (cf. *Ijb* 9, 196. *Belic*, *JF* 2, 342). *Pedersen*, *KZ* 32, 246. *Trubecki*, *Sb. Zlatarski* 1925, 481-483. (cf. *JF* 7, 266). *Sobolevski*, *RFV* 64, 92-95 (cf. *RSI* 4, 269). *Boisac* <f 883.

-si, sufiks, upravo *-sh* (apstraktum deklinacije *ĩ*), *-slo*, *-sia* (imena oruđa), neproduktivni sveslav. sufiksi *ie*. podrijetla, koji služe za izvođenje od primarnih glagola. Danas se više ne osjećaju kao takvi, jer su se srasli s osnovom u jedan korijen, koji jezičnoj svijesti ne dopušta nikakvo dalje rastavljanje u korijen i nastavak: *misao*, gen. *misli* (v.), *číslo* (v.), *veslo* (v.), *jasle*, *gusle*. Kadikad je mogao nastati i od *-tlo*, jer se *maslo* (v.) može tumačiti i od **mãz-*

-tlo, povrijeslo od *po-* *zãzo*. Martić ih još meće kao hrv.-srp. sufikse, što se može osporavati.

Lit.: *Martić* 306, § 355 f, g. *Vandrãk* \, § 533, 568, § 658, 644. *Bruckner*, *KZ* 46, 208-209. *Holub-Kopečny* 472.

slab, f *slaba* (Vuk), sveslav.-i-praslav. pridjev »schwach« (protivno *jak*). Poimeničen u *slaba* f »srdobolja«. Deminutivi: na *-ahan slabahan*, f *-hna* (Bakšić, Zuzeri, Radnic), na *-ãšbnz slabašan* (Pavlinović), na *-ãčbk slabačãk*, f *-čka* (Vuk, Kosmet), na *-unjav slabunjav*. Poimeničenja: apstrakti na *-ina slabina* (Vuk) = *slabina* (Vodice) »nesvijest« = *slabina* (Kosmet) »die Weichen«, na *-ost slabost* f (Vuk, Vodice) »1° Schwachheit«, 2° zloća« = *slãbos*, gen. *-stĩ* (Piva — Drobñjak) »bolest«, na *-oština* < *-ost* + *-bsk* + *-ina sloboština* (Radnić) »nedostatak«, na *-ota slabota* (Matović), na *-otĩnja slabofĩnja* (Kosmet, Srbija, Milićević) = na *-iã slãbli*, gen. *-iãa*, na *-iãbk* > *-iããk slãbiããk*, gen. *-iãa*, na *-ušk slabušãk*, gen. *-ška* m prema f *slabuška* (Orahovica), na *-onja slãbõnja* (Kosmet) »slab, mršãv čovjek«, na *-ica slabica* = na *-iã slãbiã* »slaba košnica«. Kol. na *-ez slabež* f (također slov.). Denominali (inhotivni) sveslav. i praslav. na *-ãti slabjeti*, *-im* (Divković, Belostenec, stcslav., bug., rus.) = *slabiti*, *-im* (Vuk) (*is-*, *o-*), iterativ na *-va-* *slãbljavati*, *slãbljivati*, samo s prefiksima *o-*, *ras-* (Lika). Složenice od sintagmi: pridjev *slabouman* (također slov., bug., rus.), s apstraktumom na *-je slaboumlje*, na *-ost slaboumnost*, *slaboruk* (Stulić), *slãbãnog*, poimeničen na *-bc slabonožãc* m prema f *slabonoška* (Stulić), *slabomoãan*, *slabodũšan* (Kosmet). Rumunji posuđiše *slab* »1° schwach, 2° mršãv (upor. to značenje u Kosmetu)«, deminutiv *slãbãt*, apstrakti na gr. sufiks *slãbie* f = na lat. *slãbiciune* i *slãbãturã*, denominal *a slãbi*. Pridjev *slab* je praslav.-germanski leksem. Poklapa se s nvnjem. *schlapf*. Ne može se kazati da je baltoslav. leksem, jer su lit. *slãbnas*, *slãbti*, lot. *slãbs* »isto« posuđene iz poljskog jezika. Upor. ipak lot. *pa-slepenes* »slabine«. Samoglasnik *ã* je nastao iz *ie*. *õ* u pridjevskom i glagolskom korijenu *(*s*)*lob-*, *(*s*)*lob-*, koji se pojavljuje u prijevornju **leb-*, **leb-*, **lab-*, **hb-* > lat. *labor*, *labi*, *lapsus* (odlatle izrečica *lapsus linguae*), *labilan*, *labes* (odlatle internacionalno *lavinãna*), *labor*, gen. *-oris* (odlatle *laborirati*) »bolovati«.

Lit.: *ARJ3*, 913, 9, 215, 13, 152-53, 15, 393-99. *Ribarić*, *SDZb* 9, 191. *Vuković*, *SDZb* 10, 403. *Elezović* 2, 238. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečny* 335. *Bruckner* 499. *Mladenov* 588. *Trautmann* 270. *WP* 2, 431. *Mermger*, *IF*

18, 323. *Strachan*, *IF* 2, 369. *Brugmann*, *IF* 6, 96. *Bartholomae*, *IF* 3, 164. *Reichert*, *KZ* 39, 25. *Scheffelowitz*, *KZ* 53, 257. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 536. *Boisac* 595.

slabekovati, *-ujem* impf. (Belostenec, Voltidij) »sricati« = *slabekovati* »isto, poštabirati (ZKU)«. Naš denominal od lat. pridjeva na *-icus syllabicus* od *syllãba* > tal. *sillaba* < gr. συλλαβή »slog«.

Lit.: *ARj* 15, 395, 17, 693. *Prati* 906.

sladak, f *slatka* (Vuk), pored analogije (prema femininum) *slãtak* za maskulinum (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *sold-ikb, »1° süß, γλυκύς, suavis (protivno žuk, grk, gorak), 2° toponomastički pridjev (*do*, *potok*, *brdo*)«. U komparativu gubi se sufiks *-bk slãdi* = *slãji* (čãk. i hrv.-kajk.). Proširen na *-ãst slãtkãst* (jedna potvrda, 19. v.). Poimeničen u određenom f *Slãikãjã* (Srbija, Kragujevac, naziv livade), u sr. r. *slatko*, gen. *-oga* (Prčanj, istočni krajevi), prevedenica od gr. γλυκό. Poimeničenja s pomoću sufiksa na *-ãã slãtkããa* f »vrsta jabuke«, na *-ica slãtkãica* »trešnja«, na *-iã slãtkiã*, gen. *-fSa* (19. v., Vuk) »Γ vrsta jabuke, 2° grožđa, 3° (19. v.) kolači, bombom«, na *-ãrija* (Makarska, narodna pjesma, Ljubiša). Apstrakti na *-ost slãtkãst* f (14-18. v.) = na *-oca slãtkoãã* (18. v.). Na *-ovina slãtkovina* (Vuk, Kosmet) »biljka poponac, convolvulus arvensis, sepium, hedyсарum, neke trave (Pounje)«. V. *slãčkovina* (pod *slak*). Vrlo često se upotrebljava u sintagmama, ne sãrno u toponomastici, nego i u botanici (*drvee*, *januã*, *granica*, *korica*, *paprãt*, *trava*, *stelica*) i u odatle nastalim složenicama: *slãtkõgrm* m (Vuk, Crna Gora) »jer su mu grane slãtkã«, *slãtkoglas*, *slãtkoglasje*, *slãtkoglasan* (prevedenice za *harmonija*, *poezija*, *melodija*), *slãtkõgovor*, *slãtkõgovorenje*, *slãtkõgovornik* m prema f *-govornica* (prevedenica za *retorika*), *slãtkõjedã* m, f (Stulić), pridjev *slãtkõkus* = *slãtkõkusan* (Prčanj), *slãtkõpevan* (Obradović) »melodiãan«, *slãtkõrječiv* (19. v.) pored *slãtkõrek*, *slãtkõsmijeh* (Makarska) »koji se slãtko smije«, *slãdbkõvõšãnb* (1413, Mon. šerb. 278., drugi dio *võšãb* »vëç, stvar«) »suavis«, *slãtkõžuhãk* (Belostenec), *slãtkõbuzãn*, pridjev prema *slãtkõbuzãc*, gen. *-sca* m prema f *slãtkõbuska* (Belostenec) »parasita«. Narõçito treba istãci izvedenice sa sufiksima koji sadrže palatalne vokale zbog *k* > *c* \ reduciranja *dë* > *č*: apstraktum na *-ina slãcina* f (Stulić, Menčetić) »slãtkoãã«; *ti-ica slããica* f (Vuk, Dubrovnik) »1° goruãica, muštãrda, senf, 2° slãtko dalmatinsko vino

(Lika), 3° vrsta jabuka, 4° vrsta povrća (Prčanj), 5° mendula (Marulić), 6° poslastica; na *-ika slačika*. »vrsta jabuke« = *slanca* pored *sločica* (Drsnik, Kosmet), pridjev na *-bn* > *-an slačan* (Luka Bračanin), poimeničen na *-ik slačnik* m »vrsta kolača«, na *-jast slačast* (Popović). Denominai na *-iti -slačiti -slāčim*, s prefiksima *o-*, *ras-*, na *-jati slačati*, *-am*. Brojno je i danas živo izvođenje od *slad-* bez sufiksa *-tk*: *slad* m »Malz«, zastupljen u slovenskom, bugarskom, češkom jeziku, praslav. kulturni termin koji posuđuje Madžari *szalad* (16. v.) »isto« i Rumunji *slad* i odatle *sladnifă*. Apstraktum na *-tb* praslav. *slad-tb > *slast*, gen. *-i f* = *slās*, gen. *-it'* (Kosmet), s pridjevom na *-bn* > *-an slastan, slasna*; odatle *naslastica* (Latrić), *poslastica* (moderan neologizam) »šećerlama (Bosna), bonbon«, odatle na *-jar slastičar* m, *slastičarna*, *-nica*. Na *-ost slādōst f*. Na *-un* (upór. *medurí*) *slādun*, gen. *-una* m »blagun, slatka granica = slatkōgrm (Crna Gora), quercus pedunculata« = *slādun* (Dubrovnik), s pridjevom *sladunov*, »sladak šipak, malum granátum«. Rumunji posuđuje *šlādun, dedun, slādun* (glede š upór. *štedun*). Neologizam *slador* »šećer«, sa sufiksom *-or* prema mađ. *czukor*. Denominal na *-iti sladiti, sladim* (*na-*, *o-*, *pre-*, *u-*, *ra-*), iterativ na *-va-* *-sladivati* (dubrovački pisci, 18. v.) pored *-sladivati*, *-ujem*, samo s prefiksima. Odatle postverbalni: *naslad* m (Baraković) pored *naslada*, na *-bk* > *-āk nasladak*, s pridjevom *nadodan*, poimeničen *nasladnost* = *nasladost*, na *-ljiv nasladljiv*, na *-iv nasladiv, nasladitelj*, na *-jaj nadodaj*, sve od *nasladiti, nasladim* »delektirati se«, *nasladovati, nasladivati I -divati, -dujem*. U antroponimiji *Sladoje*, odatle prezimena *Sladojević* = (sa *oje* > *o*) *Sladović*. Upoređenje sa lit. *saldus*, lot. *salds* »isto« pokazuje da je sufiks *-bk* kasnije ušao u pozitiv slavina. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica i iz poljskog *stodky*, rus. i ukr. *sotodkyj*, rus. *sōlod* »Malz«. Ie. je korijen **sald-1*sald-*, koji je u njem. *Salz* očuvao prvobitno značenje »slan, začinjjen, wohlschmeckend«, u prijevodu njem. *Sülze*, pored *Salzwasser, Salzbrühe* (odatle posuđenica u hrv. gradovima *žuljica* pored *hladetina, žaladija, pelte*).

Lit.: ARj 7, 620. 623. Elezović 2, 239. 395. Miklošič 313. Holub-Kopečny 335. Bruckner 499. Mladenov 589. Trautmann 248. Tik-tin 1438. Meillet, RES 6, 172-173. GM 10, 125. Fraenkel, KZ 42, 234. sl. Uhlenbeck, PBB 30, 311. Vaillant, RES 9, 8. Johansson, IP 4, 144-145.

slak m (Dubrovnik, ŽK) »convolvulus arvensis«. Na *-ovina slakovina*. Na *-ika slačika* (Pounje, Bosna) »vrsta trave«. Na *-bc slačac*, gen. *-čca* (Popović) »biljka Ackerwinde«. Pridjev na *-bn* samo u toponomastici *Slučno brdo* (Stonsko primorje), poimeničen nr *-iča slačnica* (Ivanic-Kloštar) »gusjenica sphinx atropos«. Na *-bka slaška* (Smokvica, Korčula) »vrst žutiniče«. Odatle je možda izvedenica *slačkovina* »vrsta trave« (Crna Gora, poslovice: *gleda ka slačkovina uzplot*). Početno *si-* je nastalo zacijelo od *svi-* kao u *slačilo* (Grobnik, Kačje), *slacina* = *slak* (Daruvar) «= *slakotina* (Prnjavor, Bosna), od *svlak*, »exuvia serpentis«. To znači da je u grupi od tri suglasnika srednji, kao obično, ispaio. To potvrđuje *slovka f* (Lika) »convolvulus arvensis«, na *-ovina slakovina* (Bosna, Otok, Slavonija) »poponac«, gdje je *v* metatezom uklonjen iz iste grupe. Odatle potječu zacijelo s promjenom sufiksa *slavac*, gen. *-vca* m »convolvulus arvensis« i *slavak*, gen. *-vka* (Poljica) »biljka hieracium pilosella«, također *slava* (jedna potvrda u Petranovićevoj narodnoj pjesmi). Neobično je da se ista biljka zove na Cresu *dlak* (Šulek), odakle je po svoj prilici nastalo hrvatsko ime otoka Premude *Dlačnik* > *Dlašnik* > *Dlasnik, Lasnik*. Te denominacije ove biljke su ne samo hrvatske nego i slovenske: Miklošič ima slov. *zlāk* »Zaunwinde«, hrv. *slak* »Glockenblume, Knöterich«, češ. *svlak* »Winde«, Pletersnik *slak*. Čakavski oblik mogao je nastati zamjenom grupe *zi* sa *dl*. To bi trebalo još istražiti. Suglasnik *č* u deminutivu mogla je jezična svijest krivo interpretirati kao *tč* i zamjenom deminutivnog sufiksa *-bc* drugim deminutivnim *-ica* mogla je nastati *slatica f* (Orfelin) »biljka kojom se može načiniti rakija«, ako je isto što *slatak* = *slačac* »poponac«; odavle i *slatike* *î* pl. (Donja Kupčina) »vrsta jabuka«.

Lit.: ARj 2, 469. 472. 15, 399-401. 418-19. 437-38. 457. Pletersnik 2, 505. 922. Hirtz, Amph. 137. Miklošič 379. Skok, ASPh 33, 369. Skok, Slav. 90.

slama f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *solma, »Stroh«; folklorni termin *Kumōvska* ili *Kumova slama* (Kosmet) »mliječni put«, upor. tur. *saman ogrnsi* »slamna putanja«. Pridjev na *-bn* > *-an slamam*, određeno *slämm* (~ *šešir*), poimeničen na *-ica slāmnica* (Boka) = (sa *mn* > *vri*) *slovnica* (Krk) = na *-jača slamnjača*, na *jak slāmnjak* »što se meće na sto po čaršavu«; na *-en slāmen*. Deminutiv na *-ica danaca* (ŽK), na *-bka slamka, slamčica*. Riječ je kulturna. Madžari posuđuje *szalma*, No-

vogrci u Epiru σάλμα > Cincari *salma*, Novogrci u Tesaliji σάλμουα, s grčkim sufiksom u Epiru σαλματηρή »chaumière des bergers valaques«. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *sloma*, rus. *soloma*. U baltičkim i ostalim ie. jezicima: stpras. *salme* »isto«, lot. *salm*s »slamka«, gr. κάλαμος (odatle *kalem, kalemiti* preko turskog) > lat. *calamus*, odatle toponim dalm.-rom. *Calumet*, preveden sa *Trstenik* (v. *trska*), lat. *culmus*, nvnjem. *Halm*. Ie. **kobmo-sl*kohmā*, koje će biti pred-ie. podrijetla, kako se vidi iz Trombettijevih usporednica. Manje je vjerojatno da je to izvedenica od ie. **kel-* »dünnere Schaft, Pfeil, steifer Halm«.

Lit.: ARj 15, 419-23. Miklošič 314. Holub-Kopečny 336. Bruckner 500. Vasmer, RSI 6, 182. Mladenov 589. Trautmann 298. WP 1, 431. 464. Trombetti, Glott. 86., § 111. Wijk, IF 20, 343. Walde-Hofmann 186. 208. Joki, Stud. 10. Boisacq 397. Pascu 2, 206., § 388. Skok, NVJ 29, 333. sl. Isti, Slav. 243-44.

slana f (Vuk), baltoslav., južnoslav. i praslav. *solna, »srijež, pruina«. Potpuni je homonim s pridjevom *f slana*, od *slan*. Ali ta homonimija djelomice nije bila »nepodnosiva«, jer se pridjev drukčije mijenja u rodu i dijelom u deklinaciji i zahtijeva dopunu. Ipak je zamijenjen drugim leksemom *srijež* i ne postoji u sjevernim slavina. Upor. na Cresu posuđenica *bersina* »slana« iz dalmato-romanskog. Poklapa se oblikom i značenjem s lit. *šalna*. Upoređenje s lit. dozvoljava utvrditi dalje veze i prvobitno postanje: lit. *šalna* je prvobitan pridjev na *-no* od istog korijena, od kojeg je lit. *šalti* »smrznuti«, *šaltas* »hladan«, *šaltis* »svježina«, lot. *šaft* »mrznuti«, *salts* »hladan«, *saldināt*. Riječ *slana* je prema tome prvobitan pridjev na *-no* kao *strana* (v.) od baltoslav. korijena **sal-* »mrznuti«, prijevod od ie. korijena **kel-* »kalt«. Bruckner izvodi manje uvjerljivo baltoslav. riječ od pridjeva **sol-* »grau«.

Lit.: ARj 15, 424. Miklošič 314. Bruckner, KZ 45, 46. 51, 238. Mladenov 589. Trautmann 298. WP 1, 429. Skok, ZRPh 54, 469., nro 1. Pedersen, KZ 40, 179-180. Uhlenbeck, IF 17, 99. Vaillant, RES 26, 132. Peterssen, Vermischte Beiträge (cf. IJb 4, 214). Machek, Slávia 16, 189. Agrell, Zwei Beiträge 6.

slanútak, gen. *-tka* (Smokvica, Korčula) »specie di čeeč (Parčić), cicer arietinum, naut (Niš), leblebija«. Varijante *sianie, slanik*. Glede sufiksa *-utak* upor. *bjelutak*.

Lit.: ARj 15, 426. 429. Trojanović, NJ 3, 151. Parčić 923.

slap¹ m (Srbija) »(geografski termin) prijevaj = prevoj (Rudnik), prijesad, planinsko sedlo«. Unakrštenjem sa *prijevaj, preslijež* ili *prešo, presedao*, gen. *-dla* dobila je riječ još prefiks *pre-* *preslāp* (Srbija, Kopaonik) »1° između dva vrha, 2° toponim (selo, Piroć)«. Čini se da predstavlja prijevaj tipa *rob: rob*, jer toponim glasi i *Prijeslop* (dva sela u Hercegovim) = *Préslopb* (14. v., Dečanski hrisovulj, Vranjska Pčinja, Poljanica i bezbroj puta u NR Makedoniji *préstoptyd*). Upor. ukr. *vyssolopyty* (jazyk) »hervorstrecken« i u prijevaju steslav. *vislěpati, vbslbpěti* »salire«. V. *slap**.

Lit.: ARj 11, 708. 711. 934. 15, 430.

slap² m (Vuk), baltoslav., južnoslav. i praslav. *solpb, »1° Wasserfall, cascade, skakavac, skokac, Schwall, Woge, 2° hidronim (planina *Rončislap*, Dalmacija, s izopačenim pridjevom mjesto *roški*, od *castrum Rog*, odatle *Rogavo*)«. Pridjev na *-bn* > *-an* samo u poimeničenju na *-ica Slapnica* (protok, ŽK). Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kačfo pokazuje litavska usporednica *šalpas, salpa* »Bucht, Busen«, sa specijaliziranim značenjem. U steslav. postoji u prijevajnim stepenima *sbshpěti* »exilire« i *Vbslepai, vbslepjo* »άλλουμαι, άλμα«, lat. *salire*. Ie. je korijen **sel-* »skakati«, u prijevaju ^o/-raširen formantom *p*. Upor. ribarske termine *salpa* (v.), *salmo* > *som* (v.) i *slati* (v.).

Lit.: ARj 15, 429-31. Miklošič 291. 307. Mladenov 589. Trautmann 256. Ljapunov, ZbJ 675-680. (cf. RSI 2, 264). Specht, KZ 68, 124. WP 2, 505. Boisacq 46. Buga, RFV 67, 232. sl. (cf. RSI 6, 271). Pedersen, IF 5, 69.

siar, gen. *siara, na Mru* m (Šibenik, šibenski otoci, Prvić, Vodice) 1= (metateza) *sral* »balkon, mala teraca na koju vode stube, ispred glavnih vratiju, shod (Kastav), na shodu (Krk) = škōd (Kastav), perons«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *solarium*, poimeničen pridjev sr. r. *sol* »sunce«. Taj oblik (*o* > *ə*) potisnuo je venecijanizam *solare: solar* (brdo, Krtole, Korčula) = *solar*, gen. *-ara* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Poljica, Mljet) = (sa mlet. oblikom sufiksa) *soler* (Lumbarda) = (*o* > *u*) *sular*, gen. *-ara* (Korčula, Potomje) = *sular* (Kučiste) = (metateza) *surol*, gen. *-ōla* pored *slūr*, gen. *-ara* (Brusje, Hvar) »terasa, doksat, shod, balkon pred ulazom u kuću, balatura (v.), kamene stepenice uz vanjski zid kuće (Potomje)«. Upor. istro-rom. *solar* pored *soler* (Bale) »soffit«. Drugog je podrijetla slov. *želar*, gen. *-rja* (istočna Štajerska) prema *f želarica, ee-*

larka »Inwohner, Häusler, Kaischier«, *zelarija f, zelarstvo* < austr.-njem. *Söller, Söliner* < lat. pridjev m. r. *sōlārim, od solum* »tlo«, upór. mlet. *solara, solerlo*) »pavimento«.

Lit.: ARj 15, 900-01. 16, 928. Ptereršnik 2, 956. Gušić, *Mljet* 56. Kusar, *NVj* 3, 337. Hraste, *3F* 6, 188. REW* 8063. Prati 917. Ive 106. Štrekelj, *ASPh* 14, 554. Jagić, *ASPh* 8, 318. Trstenjak, *Kres* 1885, 169-170. (cf. *ASPh* 12, 518). Kühn, *ZRPh* 57, 329.

slati, *Šljem* pored *šaljem* impf. (Vuk) (*do-*, *iza-*, *isto-*, *na-*, *oda-*, *otpo-*, *po-*, *ras-*, *raza-*, *raspo-*, *sa-*), sveslav. i praslav. *ˆsbl-ati*, »schicken, senden«, s > s je hrv.-srp. inovacija i nastao je asimilacijom prema palatalu *ʃ* u *Šljem, Šjah*, odatle analogijom u *Šaljem, Šaljah*, i u iterativu koji se pravi prijevojem duljenja *š > ʃ* steslav. *sylati* > u starijem hrv.-srp. *silati*, *-am: dosiljati, dōstijām* (15. v., danas ne postoji), *nasilali*, *-am, odasilati, -am* (Bella, Stulić), danas samo *nijati -Ijēm* (Vuk, // mjesto / je iz prezen-ta), *isposiljati, -pošiljam*, (*iza-*, *na-*, *po-*, *oda-*, *otpo-*, *raža-*), na *-va- slavati, slavām* (Crna Gora, Bar). Izvedenice se prave od triju osnova: *sbi-*, *sil-* i *ülj-*. Od *sbl-*: sveslav. i praslav. *sol*, gen. *sia* m (upor. slov. *sel*, stras, *sol*), koji posuđuje Rumunji *sol*, s apstraktnom na *-te* < gr. na *solie* — slov. *selstvo*, i Arbanasi *postale, pusule* »pismo, poslanica«, *sülem* »trčim«: 1234. *sbh*, gen. *sia*, 1247. *siu*, apstraktum na *-stvo salastvo = salstvo* (Domentijan, Proroci); *šal* je postverbal od *slati*, koji je postao radna imenica kao *sluga* ili lat. *pateŕtas* > tal. *podestà* »načelnik«. Zamijenjen je drugim postverbalom od *poslati* > *posbli* (upor. češ. *posel*), odatle hrv.-kajk. *posalstvo* (Habdelić) »Botschaft«, *posel* »nuntius«, na *-bina* < *-ba* + *-ina* *posaabina* (Dubrovnik, 1483, *Mon. ŕerb.* 319) »poslanstvo«. To značenje poznaju osim hrv.-kajk. još *Jauke*. U književnom i saobraćajnom govoru očuvao se postverbal u apstraktnom značenju *posao*, gen. *posla* m »djelo, labor«, koji je u jezičnoj svijesti izgubio vezu sa *slati* i tvori zasebnu leksikologijsku porodicu (v.). Na taj način stvorena je homonimijska borba između dvaju leksema: *sal*, gen. *sia*, *posai*, gen. *posla* »nuntius« i *posao*, gen. *posla = pasai*, gen. *posla* (čakavski, ŽK) »labor« (v.). Prvo je značenje propalo, jer se moglo zamijeniti poimeničenim part. perf. pas. *poslanik*, gen. *-ika* (16. v.) i posuđenicom *poklisar* (v.) i *glasnik*. Tako još *izaslanik*, gen. *-ika*. Odatle apstrakti na *-stvo poslanstvo, izaslanstvo*. Na *-tea* *poslanica*. Od *-sil* postoji samo određeni pridjev *posilni* u prošlom vojničkom govoru za nekadanji

purš < njem. *Bursche* (austro-ugarska zajednička vojska) i *služāk*, gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo). Ovamo ide još prezime *Posilović*. Od *Silj-* stvaraju se neologizmi: postverbal na *-ka pošiljka f* (poštanski termin), na *-ai odašiljač, pošiljač, razasiljač*. Baltičke usporednice ne postoje, a ni druge ie. nijesu utvrđene. Dovodi se u vezu s gót. *saljan* »darbringen, opfern«, stvnjem. *seilan* »überliefern«, ags. *seilan* »übergeben«, od kojih ie. usporednice nisu također utvrđene. Ie. korijen **sel-* dolazi u četiri značenja, od kojih ni jedno ne prizaje praslav. **su-*: »1° uzeti, 2° skočiti, 3° puzati, 4° učiniti dobrim«, u 1° gr. ἔλεῖν, 2° lat. *salire*, 3° lit. *seleti* »šuljati se«, arm. *solim* »serpo, repo«, 4° njem. *selig*. Petersson tumači í *śib* > rus. *sol*, *szlati* prema lit. *sumcū* < ie. **su-nto* »šaljem« od ie. **su-lo* prema sanskrtu *suvari* »pokreće«, van Wijk upoređuje s hol. *hallen* i stavlja pod ie. **kul-l*kul-*. Boisacq sa gr. ἔαω »puštam«.

Lit.: ARj 2, 672. 3, 941. 4, 121. 7, 610. 623. 671. 14, 528. 531. 15, 429. 435-38. Elezović 2, 156. Jagić, *ASPh* 31, 549-550. Miklósié 333. Holub-Kopelny 287. Bruckner 499. WP 2, 272. 505. Trautmann 292. Petersson, *LUA* 1 (1916) (cf. *JF* 3, 218. *Ijb* 7, 117). *GM* 349. 396. *Jokl*, Unt. 59. 331. Meillet, *MSLP* 8, 236-238. (cf. *AnzIF* 4, 143. *RSI* 8, 300). Pedersen, *KZ* 39, 458. Wood, *IF* 22, 163. Wijk, *IF* 24, 238. Oštir, *WuS* 4, 217.

slav, pridjev (uz *vino*, Stulić) »razblaženo vodom«, poimeničen u sr. r. *slavo* = sa sufiksom *-bH* > *-ak* *slavak* m (Bella, Stulić, srednja Dalmacija) »ocat zaslađen ili raslađen, kvasovina vina«. Denominal s prefiksom *raž-* *raslaviti, -im* pf. (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, okolica Splita). Stoji u vezi s lombardijskim pridjevom *slavi* < vlat. **ex-lavitus* (prefiks *ex-* > *s-*), particip od *lavare*. Ne zna se ide li ovamo *slavina* f (Hrvatsko primorje) »1° vrsta grožđa i vinove loze (bijela), 2° (Kalnik) crno grožđe«. Glagol *lavare* dolazi još s prefiksima *ex-* i *per-* u poimeničenom rumunjskom glagolskom pridjevu *pălător* »umivaonik«, odatle toponim *Palâtör* na Drini. Ovamo ide tal. imperativna složenica *lávāmon*, gen. *-ana* m (Dubrovnik, Cavtat, Račišće) »umivaonik«; drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka« < tal. *lavamano* »catinella« < kslat. *lava manus*. Glagol *lavare* je ie. riječ. Ovamo francuzizam *lavor*, gen. *-óra* < fr. *lavoir* < lat. *lavatorium* > tal. *lavatorioł-toio*.

Lit.: ARj 13, 155. 15, 449. 457. 468. 474. 478. REW 3020. 3044. 4951. Rešetar, *Stok*. 283. 290. Budmani, *Rad* 65, 167. *DEI* 2186.

slavei m (Levač, Srbija) »konjić na kraju cijevi kroz koji se toči rakija iz kotla kad se peče (služi da rakija po njemu curi u žban)«. Sa sufiksom *-ič* mjesto *-elj* *slavic* m (Levač, Temnić, moravski okrug) »rakljasto drvece kojemu duži krak strci napolje iz lule (cijevi), niz koji klizi rakija i kroz jednu lanenu krpu ide ili pada u džban«. Na *-ina* mjesto *-elj* i *-ič* *slavina* f f (Vuk) »1° (u definiciji: ravnost trn koji se metne pred slavinu, da ustavlja kominu, da bi moglo samo vino teći), pipa, šedrvan (Bosna), kantula (Dubrovnik), točak, također kod mlina (iz nje udara voda u žlicu)«. Deminutiv na *-tea* *slavinica*. Hidronimi na *-bc* > *-ac* *Slavinac*, gen. *-nca* (potočić u selu Rijencima, kotar Slatina, Slavonija; ime kladencu u selu Lopušniku, požarevački okrug, Srbija), *Slavinski potok* (Visoko), *Slavišnica* (rječica) i mjesto), *Slavina voda* (kotar Visoko). Bit/će od ie. prijevaja **klou-* (korijen **kleu-* »spülen, rein machen«), koji se nalazi u *lit/Slūoti, šluoju, slavu* »fegen, wischen«, stíáf. *duo* »purgo«, gr. κλύζω »spüle«, κλυστήρ (odlatle internacionalno *klistír*). V. *slata*. Ovamo može još da ide i glagol *slaviti* »razvodniti vino«; semantička veza s time od *oslaviti, oslaví* (Vuk, subjekt *snijeg*, kad zapadne) »uzeti mah« nije jasna, još manje ako je subjekt dan (Milićević) »osvanut?«. Usp. i. pod *slav*.

Lit.: ARj 9, 218. WP 1, 495-496. Budimir, *Zbornik Belio* 1921, 107-112.

Slaven, gen. *-ēna*, pl. *-eni* m, hrv. naziv za ukupnost slavenskih naroda (*a* mjesto *o* je prema ruskom akanju, rusizam, ili prema krivom etimologiziranju od *slava*) = *Slavjanin* (Martić, čisti rusizam) = *Sloven* pored *Slōvenin* (s individualnim *-in* kao u *Srbín*), pl. *-eni*, srpski naziv za isti pojam prema f na *-ka* *Slavenka* = *Slovenka* — *Slovenjanin* (Istarski razvod, prepis 16. v.: *Petar Slovenanin z Gračišća*) = *Slovinjanin* (Jagić, šezdesetih godina) = *Slavenin* (Šulekov neologizam). Pridjev na *-ski* *slavenski* = *slovenski*. Apstraktum na *-stvo* *slavenstvo* = *slavenstvo*. Najstarija je potvrda Σουοβηνοί kod Ptolomeja za »puk u Halanskim gorama u Sarmatiji«. Sufiksalna varijacija služi za oznaku pojedinih slavenskih naroda: na *-bc* > *-ac* *Slovenac*, gen. *-nca* m prema f na *-ka* *Slavenka*, s pridjevom na *-ski* *slovenski* kod Hrvata (posuđenica iz slov.) = *slovenački* ili *slovenački* kod Srba, tako i ime zemlje *Slovenija* = *Slovenača* (neologizam); na *-ak* (prema češkom *Pražák, Slezák, Poljak, Moravák*) *Slovak*, gen. *-aka* m (14—15. v., posuđenica iz češ.) prema f *Slovákinja*, s pridjevom na *-ski*

slovački (češ. *slovenský*). Samoglasnik *e* u navedenim oblicima nastao je iz », upor. steslav. *Slovēnin*, češ. *Slovan*, polj. *Slowian*, rus. *Slavjanin*. U ikavskom izgovoru pojavljuje se na dvije točke: *Slovinac*, gen. *-nca* (Dubrovnik; u Istri doseljenici iz kraja Andrije Kačića), s pridjevom *slovinški* (Kačić), označuje dalmatinske Hrvate od Makarske na jug, i na sjeveru *Slovinci* (1526) »1° stanovnici oko Zagreba, 2° kajkavski Hrvati u zemlji između Sutle, Drave i Save (dio panonskih Slavena), u imenu zemlje u sr. r., (upor. slov. *Koroško*) na *-je* (pridjev sr. r. upor. *Slovenjgradec* »Windischgrätz«) *Slovinje* = *Slovinška zemlja*, madž. *Tatorszag* (jednako kao i *Slovačka*), danš. *Slavonija* (Mikalja). Ikavski se oblik daje potvrditi u tom značenju od 15. v.: 1484. *slovinški ban*, 1493. *zemlje hrvatske i slovinšké do Save i Drave*, 1527. *slovinški rusag* (pismo Krste Frankopana). Upor. još toponim *Slovinja*, 1763 (selo, općina Dobrotina, kotar Gračanica). Upotrebljava se i u značenju ukupnosti slavenskih naroda. *Slovinški narodi* uzeše ime od *slave* (Đurđević), *Slovinci* ili *Slavina* (M. A. Reljković). Pod uplivom etimologije od *slava* upotrebljava i Kanižlić oblik *Slavinac, Slavinkinja, slavinski* (Nenadić), *Slavim* (Kavanjin). Upor. *slavín* m (Vodice) »ime volu«. Hrv.-kajk. se zove *Slovinje* sa *e* mjesto *i Slovenje* (na *Slovenjeh, Vramec*), *slovenski* (Belostenec), *slovenski jezik* = *slovensčina* (1640, Krajačević) »hrvatsko-kajkavski govor«. Može se uzeti da je *Slovinje* = *Slovenje* bilo u madž. latinitem obrnuto prema madž. vokalnoj harmoniji u službeni naziv *Slavonija* (13.—16. v.), *Slavonac*, gen. *-nca, Slavonka, -kinja, slavonski*, odatle opet prema madž. čitanju í = š u narodnom govoru *Slavonija* (1708, 1766) (ŽKU), *Slavonac* m prema f *Slavonka, slavonski*. Jekavski izgovor *slovinjski* itd. nije nigdje potvrđen u narodnom govoru. Zabilježiti još treba oblik *Slovan*, što ga upotrebljava renesansni pjesnik Baraković u djelu *Vila Slovinka* (Mleci 1613) u 13. petju: *Slovan, praotac slovinškoga naroda, sin Plaukite i Neptuna*. Etimologiziranje imena od *slava* dovodi do upotrebe kraćeg pridjeva *slavski* (Kavanjin, Komulović). Upor. toponim *Slavsko polje* (Hrvatska, Topusko), odatle *Slavopoljac*, gen. *-oljca* m prema *Slavòpoljka, slavòpoljski* i složenicu *slavobosanski jezik* (Lastrić). Kraći je oblik mogao nastati pod uplivom tal. *slavo* i njem. *slavisch* kod pisaca (Palmotić, Kavanjin, M. A. Reljković), koji upotrebljavaju i *Slav* za *Slaven*, odatle opet pridjev *slavni* (Belostenec, Kačić): *narod*

slavni, slovenski oliti ilirički. Krecija 19. v. je složenica *Jugoslavenom*) = *Jugosloven(in)*, *jugoslavenski* prema *južnoslavenski* od sintagme *Južni Slaveni, Jugoslavija* (Njegoš, 1851; Pavlinović, 1876; prvi svjetski rat). U pogledu etimologije ne postoji jedinstvo mišljenja. Sufiks *-enin* pravilna je varijanta sufiksa *-janin* za tvorenje etnika, *-enin* poslije osnova na tvrdi suglasnik, *-(j)anin* na meki (> *a* kao u *bježati*): upor. *Ledeninb* > madž. *Lengyel* (disimilacija *n — n > n — l*) »Poljak«, *Drevene* prema *Poljane*. Osnova *slov-* tumači se na šest i više raznih načina. Nsjobičnije i najprihvatljivije je mišljenje da je to korijen apelativa *slovo* »riječa« (upor. *ní reka boze slovo*, ŽK), da *-enin*s označuje jednog pripadnika naroda koji govori tu liječ (upor. *goščan* ŽK od *gost*) i da je to paralelan naziv stvnjem. *diutisc* (> tal. *tedesco* > *tudešak*, Dubrovnik) > nvnjem. *deutsch* od got. *þiuda* »narod« (v. *tud'*) i arb. *shqipë*, ako je ispravno Treimerovo izvođenje. Bruckner identificira osnovu *Sloven* s polj. *slowien* »limun vulgare«, tj. s ie. korijenom **sleu-1* **slou-* »schlaf« / **slei-*, u našim riječima *sluz*, *slina*, *sljez*, *slota*, *sluga*. Postoji i tumačenje prema kojem *Slaven* znači pripadnika »slobodnih ljudi«. Veže se i sa ie. **slau-os* > gr. *λαός* »narod«. I to tumačenje uzimlje za paralelu naziv *piudisk* > *deutsch*. Budimir i Rozwadowski identificiraju osnovu sa ie. **kleu-* »teći, plaviti, prati, čistiti«, prijevaj **klou-* »voda« i nalaze paralelu u nazivu Slavena *Poljane* i *Drevene*. Denominacija bi bila prema vodenoj zemlji gdje stajuju. Taj ie. korijen vidi Budimir u riječima *slavina* (v.), (*p*)*slaviti* »razvodniti vino« [usp. i pod *slav*]. Masing vidi u korijenu *slov* riječ identičnu sa got. *slavan* < ie. **sleu-* »štjeti, biti nijem, miran«. Paralela bi bila naziv *Nijemac*. Iljinski identificira *slov-* s gr. *ὄλωγ* »obrađena zemlja« < ie. **s3loua*. Prema toj etimologiji *Sloveninz* znači »čovjeka koji živi na obrađenoj zemlji, zemljodjelac = težak«. Endzelin upoređuje *3io enin*s sa stprus. *smu-mentinan* »hominem«. Pomišlja se i na vezu sa *-slav*, elementom prvim ili drugim u slav. antroponimiji itd. Posebno treba promatrati nazive kako stranci nazivaju *Slavene*. Oni polaze od dva termina. Prvi je u preuzimanju naziva koji su sami *Slaveni* upotrebljavali za sebe. Bizantinski Grci adaptiraju slav. sufiks *-en* svome -ηνός i uklanjaju grupu *si* umetkom suglasnika *k* ili *S'* Σκλαβηνός/Σ-9-λα-βηνός (Prokop), *Sclovenus* (Jordanes) ili preuzimlju romansku adaptaciju σκλάβος/σ&λ&βος, u kojoj je slavenski sufiks bio identificiran

s vulg.-lat. deklinacijom *-us*, gen. *-onis* *sclavus*, gen. *sclavonis* > tal. *schlavane*, furl. *Sclovens* (upor. isti dočetak *-onia* u *Francamo*). Na bizantinskom osniva se ar. > tur. *saklab*, *siklab(a)*, pl. *sakalibet*, tur. *isklavun*. Na vulg.-lat. nominativu osniva se na Balkanu arb. *shqa*, pi. *shqe*, odatle *Shqiniqë* »Makedonija«, rum. *Schei* pl. I kod Grka i kod Romana reflektira se slav. *o* jednako sa *a*. U tajnom jeziku (argot, boškački) grnčara (lončara) u Prištini iz arb. *shqā* stvara se *ikavac* »1° čovjek, 2° 'Srbin«, odatle opet u gegavačkom (iz arb. pl. *shqë*) *kevac* »otac«, a u tajnom zidarskom govora u Bracigovu (Rodope) *škjav* »1° čovjek, 2° Bugarin« [usp. *ikeva*]. U kin. se skrćuje u složenici *Si-kue* ili *Silu-kue* < početak *SI-* i *kue* »zemlja«. Zaseban problem predstavlja naziv koji daju *Slavenima* Nijemci i Ugrofini; njem. *Wenden* pl., pridjev *windisch*, kod austrijskih (alpskih) Nijemaca »Slovenac«. Finci *Veneja*, Estonei *Venelane*, Madžari *Tot* (također »Slovaci«, u starije doba i »Hrvati između Drave i Save«). Naziv *Wenden* = *Veneja* potječe očevito od naziva keltskog plemena *Veneti*, koji su, prije nego se odseliše na zapad, stanovali u blizini Slavena ili možda s njima živjeli u simbiozi ili su možda njima vladali. Za prijenos imena jednog naroda na drugi ima dosta primjera, upor. ime romanskih *Francuza, Burgunda, Langobarda, Bugara* itd. Madžarski naziv *tat* identificirao se sa (sr. r. pokazne zamjenice) češ. i slvč. *toto*. Takva je denominacija kod imena naroda doduše moguća, upor. *Prieki* od *prie* < *prvije* ŽK »prije«, *Mijaci*, ali se ne može upotrijebiti kod naziva *Tót* »Hrvat kajkavac«. Vjerojatnije je da je identična s germ. *þiuda* = kelt. *teuto* »narod«. Još treba objasniti opće riječi koje nastadoše na Zapadu od *3io enin*s. Vlat. nominativni oblik *Sclavus* postade u doba Karla Velikoga, koji je vodio borbu i protiv Arapa i Slavena u znaku obrane kršćanstva protiv Islama, a u doba kad je cvjetala trgovina robovima, kojoj su slavenski zarobljenici davali materijala, postade opreka nazivu *Francus* »slobodan čovjek«, tj. oznaka »rob uopće«. Upor. podatak mletačkog kroničara Martina da Canal o uvredljivom nazivu *Sclavons*, koji su upotrebljavali Denovežam za Mlečane. Oblik *sclavina*, u kojem je sufiks *-ina* lat. zamjena za *-ën* (upor. *saracenus* pored *saracinus*) ušao je u gotovo sve romanske jezike, osim u rumunjski, u značenju »grober Pilgerrock«, tal. *schlavina*, furi, *sklovine* »Grobe Decke«. Oba oblika nominativni *sclavus* i akuzativni *sclavone* dali su na Apeninu u lat. narječjima razlici

značenja kao »1° sluga, 2° dijete, 3° osoba smeđe puti, 4° divlje proso, 5° vrsta jela, 6° oznaka vjetra«.

Lit.: *ARj* 15, 447-485. 585-596. *Mažuranić* 1329. 1450. *Elezović* 2, 242. Trojanović, *JF* 5, 222. Murko, *Nova Evropa* 19, 45-67. *Sbornik Bidlív* 1928. 392-412. Đorđić, *NJ* 2, 200-201. Bëlic, *SKGI* 41, 344-345. Iešić, *PPP* 9, 145-165 (cf. *JF* 9, 349). Kostić, *NJ* 2, 200-201. Jagić, *ASPh* 31, 531. *Miklósie* 308. 932. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 501. *ZONF* 2, 147. sl. (cf. *IJb* 13, 305). *Mladenov* 588. *REW** 3483. 8003. Skok, *Mélanges Thomas* 413-146. Isti, *Zbornik B. Popovica* 287-94. *Niederle* 1, 35-37. *Sutnar*, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSI* 2, 254). *Mikola*, *RSI* 1, 17. Jireček, *ASPh* 8, 101. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 141-148. (cf. *Slávia* 5, 657. *IJb* 10, 342). Rozwadowski, *Zb. Belić* 129. si. (cf. *IJb* 9, 202-203. *JF* 3, 221). Masing, *Festschrift* (Prace) *Baudouin de Courtenay* 84-92. (cf. *IJb* 9, 800. *JF* 3, 209). Budimir, *Zbornik Belić* 1921, 97-112. Endzelin, *FBR* 11 (cf. *Slávia* 11, 210). Steinberger, *ASPh* 37, 116-122. Aebischer, *AR* 20, 484-90. (cf. *IJb* 23, 219). Brugmann, *IF* 15, 141. 146. 19, 378-379. Putanec, *AHID* 1, 176-77. Petkanov, *Mélanges Mladenov* 1957, 389-392. Otrčbski, *Slowianie*, Poznan, 1947. Isti, *BNF* 1, 175-78. Đurković-Jakšić, *Bibliotekar* 15 (1963), 253-65. Kahane, *Studi in onore lo Gatto, G. Mover*, 345-360.

Slavir m (Otok, Slavonija) »ime šume sa sedam bara, od kojih svaka ima svoje ime (npr. *Utuš, Blàca, Topoličina, Macevo*).

Lit.: *ARj* 15, 468. Lovretić, *ZbNŽ* 2, 94.

slavuj, gen. *-úja* m (glede sufiksa *-uj* v. *kraguj* i *kragulj'*) = *slavul*] m prema *f* *slavuljica* — *slavuljka*, deminutiv *slavuljče* = *slavaj*, gen. *-vja* (Dubrovnik) = *slavalj*, gen. *-vija* (Gundulić) = *slavěj* (vranjski okrug, također bug.) = *slavelj* (Levač, Kosovo) = *slävčlj* (Kosmet) = *slavele* n (Gornje Podrinje u zagoneci) = *slavja* f (Vuk, narodna pjesma) = *slavlja* = *slävje* n (Vuk, narodna pjesma) = *slavjo* m (jedna potvrda) = (promjene sufiksa) *slovak*, gen. *-vka* (Vinkovci) = *slavic*, gen. *-ica* (dubrovački pjesnici prema deminutivnom tipu *konjic*), odatle dalji deminutivi *slavica*, *slavicica*, *slavičie*, *slavičac*, gen. *-čca*, *slavičak*, gen. *-lka*, *slavujic* = *slavuljic*, *slavujica*, *slavujak*, gen. *vújka* (Vuk) = *slavur* (Bijelo Polje, Hercegovina) = *slavic*, gen. *-ita* (Ve-lebitsko podgorje, Omiš), s deminutivom na *-bk* > *-ák* *slavUak*, gen. *-čka* (Jačke, Prigorje) = *slavii* (Vodice) = *slavij* m (Daničičev *Rječnik*), s pridjevom *slavijev* = *slavjić* (Lučić)

= *slavlić* (vračarski kotar), sveslav. i práslav. pridjev **slouo-*, »1° luscinia, bulbul, bumbul, 2° antroponim«. Hipokoristici *sláva*, *slovka* f (Gundulić), *slavno* m. Pridjevi na *-ev* *slavujev* = *slavuljev*, na *-ski* *slavujski*. Augmentativ na *-ača* *slavuljača* (Dvor na Uni). Kol. *slavuljčad* f. I u drugim slavinaama karakterizira ovaj naziv mnoštvo sufikslnih varijacija kao i u hrv.-srp. i razne varijacije. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *stowik*, ukr. *solovij*, rus. *sólovej*. Osnova je hrv.-srp. varijacijama pridjev na *-j* kao i ukrajinskom i ruskom, upor. ras. *solovoj* »isabelfarben, gelblich mit hellem Schwanz und heller Mähne (vom Pferde)«, ukrajinski denominal *posolovity* »düster werden«. Ptica je prema tome nazvana po boji perja. Upor. još stcslav. složenicu *slavoočije sirečb seroočije* γλαυ^ότ^ς. Práslav. pridjev na *-uo* upoređuju Miklčrščić i Mladenov sa stnord. *solr* »schmutzig«, stvnjem. *saló* »dunkelfarbig, trüb«, dok Solmsen sa stvnjem. *swalawa*, danas nvnjem. *Schwalbe*. Stprus. *saloms* je prema Bruckneru posuđenica iz poljskog.

Lit.: *ARj* 15, 464-67. 485-86. *Elezović* 2, 239. Ribarić, *SDZb* 9, 191. Rešetar, *S tok*. 289. Hirtz, *Aves* 438. sl. *Miklošič* 314. *Holub-Kopečný* 336. *Bruckner* 401. *KZ* 48, 179. 51, 238. *Mladenov* 588. *Trautmann* 249. *Holthausen*, *IF* 25, 150. *Boisacq* 45-46. 485. 699. *Zubatý*, *ASPh* 16, 413-414. *Uhlenbeck*, *PBB* 20, 564.

sledić, gen. *-ića* m (Istra) = *sled* (Cres) »mala količina, malenkost«.

Lit.: *ARj* 15, 491. 504. Tentor, *ASPh* 30, 200.

sied m »Hering«, preko češ. *sled'* iz polj. *IIIaz*, ras. *séldb*, gen. *séhd* < nord. *Sild*, sved. *sill*, lit. *silke*. Novija posuđenica. Upor. arb. *loc*.

Lit.: *ARj* 15, 491. *Holub-Kopečný* 336. *GM* 249.

slěnio m (srednja Dalmacija, Dubrovnik) »Dummkopf« = *slěma* m (srednja Dalmacija) »nadimak čovjeka lijena i teška tijela«. Na *-onja* *stemonja* m (Dubrovnik) = na *Butina stemutina* m (srednja Dalmacija). Pejorativ. Upor. lat. pridjev *stlembus* »gravis, tardus, sicut Lucilius »pedibus stlembum« dixit equum pigrum et tardum« < germ. *slimb* »schief, kriv«, nvnjem. *schlimm*. Ako je s tim pridjevom u vezi *slěmo* itd., dalmato-romanski leksički je ostatak, dok je *zǝmbav* (Prčanj) = *škembav* od tal. pridjeva *sghembo* = *schimba* —

sclimbo (1005) talijanizam istog podrijetla proširen našim sufiksom *-av*.

Lit.: ARj 15, 493. Rešetar, *Stok.* 290, 298. Skok, *ZRPh* 54, 496. Vasmer, *ZSPH* 13, 332. Emout-Meillet 937. *REW*² 8027. *Prati* 906.

slezena f (ŽK) = *-Ina* = *slezina* (Vuk) = (jekavski) *sljezena* = (asimilacijom *šije* < *sije*) *šljezina* (Paštovići) = (deminutiv na *-ka*) *slezienka* (Kosmet), sveslav. i praslav. *selz-, »σπλήν (s kojom je riječi u prasrodstvu), pjaštastica, dalak (v.)«. Slog *sie-* = *šije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. steslav. *slezena*, strus. *selezenja*, *selezienka*. Ekavski oblik dolazi i u jekavskim i ikavskim narječjima. Ikavsko-čakavski *slizena*. Završno *-ina* mjesto *-ena* je zamjena augmentativnim sufiksom (upor. češ. *slezina*), koji se ispušta u bug. *slezb* f (upor. češ. *slez*) i *slézá* pored deminutiva na *-ka slezka*. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǵh*; slaže se sa *ž* u lit. *blužnis*, *blužne*, strus. *bluzne*. Baltički se oblici ipak ne pokrivaju s praslav. Zbog toga se riječ ne može označiti baltoslav. Pretpostavlja se ie. korijen *sp(h)elǵk(en, -â), *splenġh-, *splenġh- i *spleġh-, za koji nema suglasnosti u ie. jezicima: sanskr. *pllhān*, avesta *spanzan*, lát. *lien*, stir. *selg*, arm. *p'aicatm*, od kojih se stir, potpuno poklapa sa praslav. što se očituje čak i u gubitku suglasnika *p*. Grčki σπλήν postao je internacionalna riječ po engleskoj grafiji *spleen* kod dekadentskih pjesnika.

Lit.: ARj 15, 495-97. 657. *Elezović* 2, 241. *Miklošič* 291. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Don. nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJb* 15, 296). *WP* 2, 680. Meillet, *Etymologies* no 1 (cf. *AnzIF* 21, 86). Pedersen (cf. *AnzIF* 21, 82). Foy, *IF* 6, 319. Petersson, *IF* 23, 158-160. Walde, *IF* 25, 160. si. *Boisacq*³ 899.

slijediti, *slijedim* impf. (Vuk, Dubrovnik, 18. v.) (*iš-*, *na-*, *po-*, *pro-*, *u-*) = (ekavski) *slediti* = (ikavski) *slíditi*, baltoslav., sveslav. i praslav. faktitiv denominai od *sleđz, »sequi«, iterativ na *-va-* *-sleđivati*, *-ujem*, samo s prefiksima, na *-ovati nāsleđovati*, *-ujem* (ŽK) »naličiti«, *sljedovati*, *-ujem* rusizam kao i apstraktum odatle *sljedovanje* (vojnički termin) »Fassung« i *isljediti*, *isljeditim* »istražiti« pf. prema impf, *isljediti*, *-dujem*. Praslav. *sljed* m »Spur, trag, Reihe, Folge«, *naslijed* f »sekta«, na *-zk* > *-ák nāsleđadak*, gen. *-tka*, *posleđadak*, gen. *-tka* »rezultat« = steslav. *posleđbk** »Ende«. Pridjevi: *sljedan* (*pas*), određeni *sljednji* (*-a molitva*, Radnic), *sledni* (hrv.-kajk., Belostenec) = *slidni* (*-o pivanje*, Kavanjin),

poimeničen *sljdnik* = (asimilacija) *šljednik* (Vuk) m prema f *sljēdnica*, prevedenica od lat. *sequentia* (u katoličkom bogoslužju), *nasljedan*, *nasljednik* m prema f *nasljednica*, *posljednji* = *posljednji*, čak. *poslijnji*, *dosljedan* (možda iz češkog), prevedenica od *konsekventan*. Na *-lac sljedilac*, gen. *-oca* (Radnić, Dobretić, Ivanović) »pristaša« nije ušlo u jezik (kao ni na *-telj sljeditelj* m prema *sljediteljica*); *nasljedovalac*, gen. *-oca* — *nasljedovatelj*. Apstrakti na *-ba: sljedba* f prevedenica od *sekta* — *nasljedba* (nije ušla u jezik), odatle pridjev na *-en sljedben*, odatle *sljedbenik* »pristaša, privrženik«, na *-je naslijede* n (13. i 15. v.) »potomstvo, djeca, baština«, na *-ica posljedica*, s pridjevom *posljedičan* (gramatički termin), na *-stvo nasljedstvo* n, *slidenje* (od *mrtvih*, Ančić) »1° prevedenica od *sequentia*, 2° sekta (Kačić)«. Imperativna složenica *sleđiboga* = *bogomoljka* »kukac mantis religiosa«. Prilog i prijedlog *uslijed*, *poslijed*, *naposlijed* »najposlije, napokon« izgubio je *-d* u sandhi kao *jope* (Lika) < *opet, ōpame dojt* (ŽK) < *o pamet doći* »izgubiti pamet«, prevedenica od njem. *um den Verstand kommen*. Taj se prilog unakrstio i sa prijedlogom i prilogom *po* + *sele* (v.) *poslije* »nakon, post, postea«. Upor. slov. *posleđi* (lokativ), bug. *sled plodne*. Prilog *posle* prevedoše Rumunji *cel de pe* (*pre*) (*- dîn*) *urmă*. Jat nastade iz ie. dvoglasa *oi*: upor. polj. *ślad*, lit. *slaid*s »gladak«. Ie. je korijen *sleidh- (od *sleisa formantom *dh*, v. *slina*), koji je u gr. ὀλισθη- (σθ- < S-8), ags. *nidan* »gleiten«, lit. *slidus* »glatt«, *slysti* »klizati«; u prijevaju perfekta *sloidh-. Upor. još sanskr. *sredhati* (3. 1.) »gleitet«, njem. *Schlitten* (u hrv. gradovima šličuhe).

Lit.: ARj 3, 913. 7, 636. Maretić, *S* 0vj. 136-37. Ivšić, *JF* 17, 122-125. *NJ* 1, 66. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečny* 336. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Trautmann* 269. *WP* 2, 708. Schrijnen, *WuS* 5, 196. Reichelt, *KZ* 39, 75. Brugmann, *IF* 27, 270-271. Schefelowitz, *KZ* 54, 252. 56, 179. Kuzmić, *NVJ* 24 (cf. *IJb* 6, 97). *Boisacq** 697.

slijep, f *slijepa* (14. v., Vuk) = (ekavski) *slēp*, f *šlepa* = (ikavski) *slip*, *supa* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *šlepa, »caecus«. Poimeničenja: na *-bc* > *-ac slijepac*, gen. *-pca* m = *slepac* = *mpac* (ŽK) »1° caecus, 2° prosjak, 3° varalica«, s pridjevom na *-ev slijepčev*, poimeničen u prezimenu *Slijepčević* — *Slipčević* (Istra), prema f na *-ica slijepica* s pridjevom *sljepičin*, na *-jav slijepičav* (—*a loza*, Dalmacija) »koja malo grožđa rodi«, na *-ič slijepić* = *sljepić* m »anguis fra-

gilis«; na *-ski sljepački* = (asimilacija) *Sljepački*, složenka *sljepčovođa* (Vuk), na *-ák šlepak* (Šapčinovac), stari pridjev *Slepbč potok*, *Slepbče* (Makedonija), na *-bk* > *-ák slijepak*, gen. *-pka* (Srijem). Značajan je oblik sa "k > a *siapić* (Jesenica, Dalmacija) »anguis fragilis«. Na *-ar šljepar* = *šljepar* (ŽK) »varalica«. Deminutiv prema *slijepac* — *čič slepčić* (Istra) »varalica«. Poimeničen m. r. *skljp* m (s umetnutim *k* u grupi *si* pod uplivom tal. izgovora); u fern, *šlepa* (Cres) »zaušnica«. Apstrakti na *-ost sljepost* = *sljepošća*, na *-oca*, *-ota*, *-ilo sljepoća* = *sljepòta* = *sljepilo* (također sa *Ilj-* < *s/*-). Denominal faktitiv *sljepiti*, *sljepim* (*o-*, *za-*) »1° činiti koga slijepim > 2° (metafora) varati« = *slipu* (ŽK) »varati, bezobrazno govoriti laži«, inhoativ na *-éti slijepjeti*, *slijepim* (*o-*, *za-*) »postajati slijep« = *oslipit* (ŽK), iterativ *zaslijepljivati*, *-ujem*, na *-ariti šljepariti*, *šljepārim* (Lika) = *slipōrit* (Hvar) »slabo vidjeti, žmiriti«, s apstraktumom na *-ija sljeparija* »1° sljepoća, 2° prevara, švindl (u gradovima)«, na *-ati sljipati* (Zaostrog) »hodati kao slijepac«, *doslijepati* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »doći kao slijepac, pipajući«. Složenica: *sljepouš* m = *sljepovuž* (Topolovac) »sljepić«, na *-ka sljepouška* (v. uz), od sintagme *sljepo oko* (upor. mađ. *vakszem*, rum. *ochiul cel orb*, Erdelj, »timpla«) *slepočnica* — *sljepočica* (Kralje, Turska Hrvatska), s pridjevom *sljepočan* (*-očna kost*), na *-jača sljepočnjača* = *sljepočina*, *sljepočje*. Sintagma *slijep na jedno oko* (Belostenec, Marin Držić, Kašić, Palmotić) zamijenjena je turcizmom *ćorav*. U vezi s apelativima *slijep* izražava jednostavne pojmove: *slijepi miš*, *slijepi guž* (v. *sljepouš*), *slijepa komora*, *badža*, *prozor* — *panjega* (v.), *slijepo sunce* = *jaro sunce* »parelium«, *slijepi zid* »zaslon, zaslonik«, *slijepa noć* »gluha noć«. Prijevajni štepen *osh(p)nčti, kojemu odgovara češ. *oslniti* »éblouir, aveugler«, nalazi se i kod nas u *osonuti*, *-em* (Baraković, Vetrane, Kašić, Travnik, Stulić) = *osonuti* (Stulić) »oslijepjeti« i s očuvanim *p* u *osupnut*, *-im* (Belostenec) prema impf, *osupnivati* (Jambrešić) = *osupnuti* (*se*), *-em* (Lika) »(metafora) stupefacere« pf. prema impf, *osupnivati* *se*, *-ujem*, slov. *osupnoti*. Ie. usporednice nisu utvrđene, zbog toga se ne zna odakle se razvio jat, da li iz ie. *e* ili *ai*. Trautmann pretpostavlja *a-i*, ali ne navodi primjera za potvrdu. Miklošić je uspoređivao praslav. pridjev sa lit. *slēpti* »verbergen«, lot. *slept*, *sleptet*, koje je u prasrodstvu s gr. κλεπτο »kradem« (odatle internacionalno *kleptomānija*'), od ie. korijena *klep- (v. *zaklopiti*, *po-*, *zakleniti*, ŽK). Bal-

tičko *sl-* razvilo se u toj riječi iz *skl* gubitkom srednjeg suglasnika. Odatle pridjev *slapus* »tajan«. Semantički je ta usporednica neuverljiva. Vjerojatnije bi bilo da je *slepb* nastao iz ie. korijena *sel- »šuljati se, puzati«, koji se nalazi u lit. *seleti* = sanskr. *išarati*, arm. *solim* »isto«, stir, *selige* »kornjača«. Taj bi korijen mogao biti u slavinama produljen formantom *ρ*: *selp-. Za to produljenje nema doduše potvrda u drugim ie. jezicima. Ako je tako, jat je nastao po zakonu likvidne metateze, za što opet nema mogućnosti među sjevernim slavinama, upor. ukr. *IIIpyj*, rus. *slepoj*. Lit. *žlibis* »slijepac« ne daje fonetske uporište za upoređenje. Zbog toga praslav. *slepb* ostaje bez etimologije, jer ni Uhlenbeckov ie. *kloip-, prijetoj od *kleip- »bedecken, verhüllen« > got. *hleibjan*, nije zastupljen u drugim ie. jezicima a ni značenje ne objašnjava. Upoređenje M. Pavlovića s lit. *šelpiu*, *šelpiti* »pomoći«, stvnjem. *helfan* fonetski nije moguće kao ni *selp- zbog odsustva potvrde za likvidnu metatezu u sjevernim slavinama, a ni semantički nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 2, 673. 9, 244. 293. 15, 515-21. 653-56. Ribarić, *SDZb* 9, 190. Hraste, *JF* 6, 213. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 379. 531. *Mladenov* 592. *Trautmann* 268. *WP* 2, 505. Pedersen, *IF* 2, 305. 5, 69. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Pavlovic, *Naš život* 4, II, 291-296. (cf. *JF* 20, 504).

sljēz m (Dubrovnik, Vuk) = *sljēz* — (ekavski) *sléz* (Kosmet) = *sléz* (Vodice) = (ikavski) *sliz* (Golač, Istra) = *skl'iz* (ŽK, glede *k* upor. slov. *skiez*) »malva« = *sleza* f (tako i bug.). Na *-ovina sljezovina* (Vuk) »althaea officinalis«, na *-ovaca sljezovača* »malva silvestris Linn«. Nalazi se u svim slavinama osim u ruskom jeziku. Praslav. i steslav. *slezb*. Prema Brückneru srodna je sa *duž* (v.).

Lit.: ARj 15, 523. 657. 17, 695. *Elezović*, 2, 241. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590.

sline, gen. *slina* f pl. (Vuk) = *slina* f (Dubrovnik, Kosmet, ŽK, slov.), baltoslav., praslav. i sveslav., »saliva (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-av slinav*, poimeničen *slinavko* m prema f na *-ica slinavica*, *slinavče*, gen. *-eta* n, Hipokoristik *slino* m. Na *-bc* > *-āc slinac*, gen. *slinca* »ono što visi iz nosa«. Denominal na *-iti sliniti*, *-im*, deminutiv na *-kati slinkati*, *-am*. Kao lit. *slinas* »isto« izvedenica je na *-na* (kao *strana*, v.) od ie. korijena *slei-, koji se nalazi s formantom

-mo u gr. λείμαξ (upór. rus. *slimak* »escargot«), λειμών, λείωζ, lat. *lima*, srvnjem. *slim* (upór. žlmat ŽK, posuđenica odatle), nvnjem. *Schleim*, lat. *salwa*.

Lit.: AR 15, 534-37. Elezović 2, 242. Miklošič 307. Holub-Kopečný 337. Bruckner 531. Mladenov 590. IFP 2, 390. Trautmann 269. Воиас³ 565. Zubatý, SLFif 3, 183-193. (cf. ДО 1, 185). Stadie α Яаякy 1, 189. Charpentier, KZ 40, 464. Machek, Rech. 77. Ramovš, SLRev 2, 3-4. 301. Śmieszek, MPKJ 4, 391-408. (v. ÄS/ 3, 348).

sloboda f (Vuk) = *slobod* f (Marulić, Zoranie), sveslav. i praslav. apstraktum na -oda (v.) od praslav. korijena *suobz (v. *svoj*), »1° libertas (protivno: ropstvo), 2° prvobitno: neovisnost od gospodara sela i vlastelina (feudalno značenje), 3° (u pl.) privilegije, 4° ono što je dopušteno«. Pridjev: (po deklinaciji *i*, stcslav.) *slobodb* (indeklinabile očuvan u madž. *szabad* (13. v. i u rum. *slobod*, fin. *vapaa*, est. *vaba*), proširen na -*on* > -*an slobodan* »liber«, feudalno značenje očuvano u poimeničenju na -*jak slobodnjak* »1° seljak koji nije kmet, 2° (protivno od *sužanj*, *rob*) koji je slobodan od tlake, robije, kuluka, 3° prezime (ŽK)«, slčv. *dobodnak* »lediger Mensch«. Deminutivi: na -*iča slobodica*, s dvostrukim sufixom *slobodičica*. Apstraktum na -*ština* < -*bsk* + -*ina slobostina* »privilegij«. Na -*ija* samo u Kosmetu i bug. *slobodija* »Zügellose Freiheit«. Taj apstraktum posuđiose Rumunji *slobozia* »1° = szabadság, 2° Kolonistendorf, čest rumunjski toponim«. Denominal na -*iti sloboditi*, -*em* (o-) prema impf, prijetojem duljenja *o* > *a oslobadati*, *oslobadam*. Posuđiše ga Rumunji *a slobozii*, odatle sa crkvenim sufixom *slobozenie*. U stcslav. i u sjevernim slavinama općenit je oblik *svoboda*, u polj. pored *swoboda* postoji i *sloboda*. Taj oblik pozna i slovački. Dva su tumačenja varijante *i/o-* pored *swa-*. Jedni smatraju prvi starijim oblikom, a drugi mladim. Prvi upoređuju s korijenom u *Sloveni*, -*slav* i *sluga*. Po drugom tumačenju (Budimir) / mjesto *v* nastao je u disimilaciji anticipiranjem dentalnog izgovora u slijedu *v - b - d > l - b - d*. Oblik *svoboda* je očita izvedenica na -*oda* (upor. *svobota*, Supr.), od ie., baltoslav. i praslav. pridjeva *svobt, koji se može rekonstruirati iz stcslav. *svobbstvo* »osoba« < ie. *syē-bhu-os, u prijetoju **suo-bh'os* »koji pripada plemenu ili stanuje na vlastitoj zemlji«, a tačno odgovara stprus. *subs*, ak. *subán* »vlastiti, svoj«. Nalazi se još u slovenskom *slabost* = *slábnost* »fiducia«. Upor. *slobo vzeti*, promijenjeno u *slovo vzeti*

»Abschied nehmen, oprostiti se«. Pod upli-vom *osoba* pojavljuje se stcslav. *svobbstvo* bez *v* u *sobbstvo*. Odatle iz crkvenog jezika na istoku pridjev *sōpstvem* »vlastit«, poimeničen na -*ik sopstvenik* »vlasnik (na zapadu)«, s pridjevom *sopstvenički*. Element -*bhu* je u ie. značenju »stanje«. S obzirom na germansko ime *Suēbi*, stvnjem. *swaba* »slobodan« (odatle *Schwaben* i kod Srba i djelomice na zapadu naziv *Švaba*, pridjev *švapski* za Nijemce i Austrijance), sanskr. *sabha* »Versammlung der Dorfgemeinden«, stvnjem. *šippe* »Šippe«, pridjev *svobt je ie. Apstraktum *svoboda znači* prema Iljinskom »pripadanje slobodnoj općenitosti, plemenu, skupštini, udruženju«. V. *svoj*, *osoba*.

Lit.: ARj 15, 552-76. 922-24. Jagić, ASPH 1, 430. Miklošič 332. Holub-Kopečný 364. Bruckner 528. ZSPH 2, 306-307. 4, 218. KZ 45, 48. Mladenov 573. 591. Trautmann 291. WP 2, 456. Johansson, IF 1, 5. sl. Solmsen, Untersuchungen 200. Kretschmer, IP 45, 267. Pogodin, AnzLF 24, 43. Budimir, IČ S AN 1, 255-261. Vandrák I², 379, 601. Endzelin, FBR 16, 24. Fraenkel, LP 2, 264. si. Iljinski, RFV 69, 12-23. (cf. IJb 1, 164). Brugmann, Grundriss II, 1, 388. Much, WuS 6, 215-216. Bonfante, Annuaire, Bruxelles, 7, 41-46. (cf. Vaillant, RES 22, 203). Benveniste, BSLP 58, 1, 1963, 41-57.

slōn m (BI) = (običniji akcenat na zapadu) *slon* prema *f slonica* (Stulić), sveslav. i praslav. (?), »elefant, filj, vilj«. Pridjev na -*ov slonov* = *slonov* (-*a kost*). Rumunjski pridjev *slonovnu* (*Psaltirea Schema*, Gorësi). Slon i lav su životinje koje ne žive na slavenskim teritorijama, a ipak svi Slaveni imaju za njih svoje nazive. Prema srednjovjekovnom prirodopisu (bestijariju) postojalo je vjerovanje da *slon* ne može da sagiba koljena, već spava u uspravnom položaju, prislonjen na drvo. Odatle nastade mišljenje da taj naziv potječe od postverbala *slon* od *sloniti* (v.). Činjenica da se *slon* zove u lit. *šlapis pored *Šlajus*, navodi na mišljenje da je *n* nastao od *pn* (kao u *san*, v.) te pretpostavlja praslav. *slopnb. Oštir identificira taj suponirani praslav. oblik s gr. ἑλέφας, gen. ἑλέφαντος i pretpostavlja iliro-tračko posredovanje. Ako je -*éφας* posuđenica kao i lat. *ebur*, kako izlazi iz upoređenja sa egipatskim *âb*, *âba* i koptskim εβου, εβυ »slon, slonova kost«, onda i Oštirova supozicija visi u zraku. Iljinski pretpostavlja kao i Oštir isti praslav. **5Iop-nb*, pozivajući se na stolpj. *stopieñ* »stopa«, *slapac* »tretien, stampfen, topotati«. Štreke-ljeva hipoteza da je *slon* od tur. *arслан* »lav«

(v. *oroslan*) je najmanje uvjerljiva. Tu treba pretpostaviti aferezu sloga *ar-* i prijelaz *a > o*, koji ne dolazi u turcizmima..

Lit.: ARj 15, 582-83. Mažuranić 1029. Miklošič 308. Holub-Kopečný 338. Bruckner 500. Mladenov 591. Iljinski, IzvORJAS 22, 2, 180-245. (cf. Slávia 5, 412). Oštir, Slávia 6, 1-17. Štrekelj, DAW 50, 59. 82. Vasmer, ZS 17, 141-149. (cf. RSI 2, 258). Sobolevski, RFV 65, 409. si. (cf. RSI 5, 265). Boisacq 243.

sloniti, -*im*, dolazi u hrv.-srp. samo u prefikslnim složenicama *nasloniti*, *osloniti* (*se*), *prisoniti*, *zasloniti* pf. prema impf, *naslanjati*, *isprisonjati*, -*am*, s prijetojem duljenja *ō* > *a* na -*a naslanjati*, -*am*, *oslanjati se*, *zaslanjati*, na -*va naslonivati*. Bez prefiksa nalazi se u slov., stcslav., češ., polj., brus. i rus. Praslav. Postverbal *slon* postoji u bugarskom jeziku »podslon, sušica, Hütte«, odatle rum. *slon* (Muntenija, strum, *sloṃnu*) »1° Wetterdach, 2° Vorhalle (u crkvi isto što *pridvor*), 3° Schlagbaum« *j naslon*, *zaslon* = *zaklon* »Zufluchtsort vor Wind und Regen«, koji dokazuju da je *slon* i -*klon* istog etimologijskog podrijetla, jednom sa ie. *k*, drugom sa *k* (kao u *zvijezda* pored *gwiazda*); *zaslon* (Lika, K) znači »bijela ili šarena vunena kecelja = pregača (Lika, u pravoslavaca)«. Izvedenice se prave od dvaju korijena *slon-* i *slanj-*. Od *slon-*: *naslonica*, *nasloñište*, *naslonjač*. Od *slanj-*: *naslonjača* (Šulek) prevedenica od *enkliitika*, *naslanjalica* (Gradiška, Slavonija) »na postelji, da ne padnu uzglavači«. Suglasnik *i* je nastao iz ie. palatala *k*, upor. sanskr. *çrajati* »naslanja«, *çrita* = *avesta srita-* »naslonjen«, lat. *cimo* (*inclino*), *clivus* »brežuljak«, gr. κλίμα »sklonost, kraj« (odatle internacionalna riječ *klima*), stvnjem. (K) *leitara*, nvnjem. *Leiter* > *lōjtire* (v.). Ie. je korijen **klei-* »sloniti«, koji se s formantom *n*, kao i u slavinama, nalazi u lot. *slienu*, *sliet* »prisloniti, poduprijeti«. Odnos praslav. *o* ostaje neobjašnjen. Za ie. *kle (*i-*), u prijetoju **klo(f)-* nema potvrda u drugim ie. jezicima.

Lit.: ARj 7, 623. 625. 9, 217-18. 224. 12, 133^35. 15, 582-83. Miklošič 308. Holub-Kopečný 338. Bruckner 500. Mladenov 389. Machek, Slávia 6, 189. WP 1, 490-491.

slota f (Vuk, Banat, Kosmet), sveslav. i praslav., »lapavica, feiner Regen mit Schnee«. Možda je odatle i pridjev na -*on* > -*an nesklotan* (Kosmet) »neskladan, nezgrapan«. Kao riječ za atmosferske prilike (stcslav. *slota* »zima«), kulturna je to riječ, te se posuđuje (kao *klima*), kod Rumunja *sloata*, kod Arbanasa

sqotë (sa *skl* > *sq* kao u pridjevu u Kosmetu). Ie. veze nisu jasne. Najbliže stoji ie. korijen **lat-* (upor. galski toponim *Are-late* > fr. *Arles*), koji kao pridjev znači »vlažan, mokar«, a kao imenica »močvara, mlaka«. S početnim (nepostojanim) i nalazi se u norv. *slatr*, *slatta* »Schneeregen«, nvnjem. *Schlaf* »blato, blatno vrijeme«. Petersson izvodi od ie. korijena **kleu-* i **klo(u)-*, koji znači »spülen, rein machen, teći, plaviti«, pa pretpostavlja *klok-ta ili *klop-ta, u kojem se ie. korijen proširuje formantom *k* ili *p*.

Lit.: ARj 15, 584. Elezović 1, 459. Miklošič 308. Holub-Kopečný 338. Bruckner 509. Mladenov 591. Trautmann 298. WP 1, 496. 2, 382. Petersson, LU A 1 (cf. IJb 7, 115. JF 3, 218). Osten-Säcken, IF 33, 194. Machek, Slávia 16, 190. GM 388. Tiktin 1440.

sluga m, f (Boka, muško i žensko, Vuk) = *sluga*, gen. *sluge* (Kosmet) = bug. i rus. *sluga*, baltoslav. sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji *a* (*a* istog podrijetla kao u *gospoda*) kolektivnog značenja, koji je postao radna imenica kao tal. *camerata* > *kamarad*, *podestà* < *patestas*, *regrut* (v.) prema *f* na -*bka* (upor. *služka*) + -*inja* < -*yni sluškinja* = na -*avka služavka* (Vuk) »1° servus, serva (opreka *gospodar*, *stopanin*), 2° koji služi goste o prazniku ili slavi (Kosmet), 3° (feudalno značenje) podložnik vladara, nekmet, *vazal*, župan, podknežin, miles, (stsrp.) *pincerna*, 4° (u trubadurskoj = petrarkističkoj poeziji u Dubrovniku) zaljubljenik«. Pridjev na -*in slugin*, na -*on služno* *n* (se. *pravo*) u poimeničenju u madž. slavizmu *szuluzsma*, *szolozsma* »descensus bani« (upor. češ. *služnýj*), odatle natrag *žaluzina* *f*; na -*ik služnik* *m*, *poslušnik*, na -*inski* (sufiks od *družinski*) *služinski*. Deminutivi: na -*če* gen. -*eta slušče* (Vuk), na -*inče* (prema *družinče* od *družina*) *služime*, s kol. na -*ad služinčad* *f*, na -*ica služica* *f* (Vuk, Boka). Augmentativ na -*an slugan*, gen. -*dna*. Sveslav. i praslav. faktitiv na -*iti služiti*, *služim* (Vuk) {*do-*, *na-*, *po-*, *pri-*, *za-*} impf, prema iterativu na -*va-* -*služivati*, -*dušujem*, samo s prefiksima; na -*ovati zaslužovat*, -*ujem* (Kosmet). Postverbali *posluga* *f*, *prisluga* *f* (Čilipi) »svečanost pored krsnog imena«, *usluga*, s pridjevom na -*on* > -*an uslužan*, *ušlužnost*; *zasluga*, s pridjevom *zaslužan*. Na -*bba služba* *f* »1° servitium, 2° (Dubrovnik) kol. za sluge i sluškinje, 3° (kod Srba i Bugara) religiozno značenje: Gottes Dienst, održavanje krsne slave«, s pridjevom na -*en služben*, poimeničen na -*ik službenik* *m* (Dubrovnik,

Hrvatska) prema f na *rica službenica*, s pridjevima na *-ski službenički, službeničin, služabnica* (Proroci) sadrži sufiks *-nica* na *službb-*, upor. češ. *služebník*. Na *-avnik (po)služavnik* m »tas, Kredenzeller« (od *poslužavati*, upor. *služavka*). Na *-ák služak*, gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo) »posilni«. Na *-ar služar*, gen. *-ara* m (Grbalj) »koji služi kod crkve«. Riječi *sluga* i *služiti* su kulturne riječi, koje se posuđuju: Mađari posuđiše osim *szuluzsma* još *szolga* (12. v.j, protivno *gazda* < *gospoda*), u feudalnom značenju *szolga biro* »kotarski predstojnik« i *szolgálni*; Rumunji posuđiše *slugă* (protivno *stăpîn*), s čitavom leksikologijom porodicom, deminutiv *slugaliță, slugărie* f = *slugărit* »Bedienung«, pridjev *slugarnic* (kao m) »Knecht«, odatle *a slugarnici* »Knecht sein«, s apstraktumom *slugarnicie*, augmentativ sa lat. sufiksom *-oneus* > *-oiu, slugoiu; slujbă* f (danas neologizam *serviciu*), odatle *slujbaș*, »činovnik« m prema f *slujbuliță; a slujii*, odatle *slujitor* (danas *servitor*), s pridjevom *slujitor esc, slujitorie, slujnic* m »Knecht« prema f *slujnică* »kućna pomoćnica«. U pogledu postanja ne postoji jedinstvenost u nauci. Prema Zubatom kol. *sluga* »Hausgenossenschaft, Dienerschaft« je posuđenica iz ketskog pozivom na stir, uspošednicu *sluag* »četa«, *teg-lach* < **tego-slougos* »Familie, Hausgenossenschaft«, kimr. *Uu* »vojska«. Prema Mladenovu u *sluga* je isti korijen koji i u *sluh, slovo* (v.), tj. ie. **klou-* »slušam«, sa sufiksom *-ga*, koji je riječad. Beliču je *sluga* apstraktum »ono što sluša, služi«. Po tom tumačenju *sluga* ima semantičku paralelu u internacionalnoj riječi lat. podrijetla *klient, klientela* (opozicija *patronus*) prema staroj pučkoj etimologiji od *clueo*. WP navodi kao uspošednicu spomenutu staroirsku riječ i galsku složenicu *Cataslogi*. Brückneru je *sluga* izvedenica od ie. korijena **sleu-* / **dou-* (upor. *lutati*, v.) »vlastit«, od kojega potječe po njegovu mišljenju i naziv *Slaven*. Taj se korijen nalazi u lit. *slaugyti* »pomagati«, *paslaugyti* »zastupati u radu«, *slauga* »služenje, služba«, *paslauga* »pomoć«. Litavska usporednica *slauga* dokazuje zaista da je praslav. *sluga* prvobitni apstraktum.

Lit.: ARj 2, 673. 7, 628. 15, 613-20. 629-50. Jagić, ASPH 31, 549-550. MP 6, 1-22. 7, 27-32. Elezović 2, 199. 243. Radojić, Kongres 3, 77-78. (cf. IJb 25, 337. JF 18, 368). Miklošič 308. Holub-Kopečny 339. Bruckner 502. KZ 45, 106. Vasmer, RSI 6, 195. Mladenov 591. Trautmann 268. WP 2, 709. 716. Zubaty, ASPH 15, 479. (cf. AnzIF 4, 143). Pedersen, KG 1, 84. Vandrák I' 502. Tiktin 1443. Buga, RFV 75,

141. sl. (cf. IJb 8, 198). Fraenkel, WuS 12, 196. Brugmann, IF 19, 377. bilj. Mikkola, RFV 49, 270-280. (cf. AnzIF 21, 86). RSI I, 17-18.

slušati, *-am* impf. (Vuk, *-ati* < *-eti*, upor. češ. *slyšeti*) (*po-*, *pre-*, *sa-*) prema iterativu na *-va-* *-slušavati, -nujavam*, samo s prefiksima; s prijetojem duljenja *ŷ* > *u* > *i* *sl'šati, -am* (Vuk, Dubrovnik) (*a-*), *susai* pf. prema *sl'šavati, -avam* (Kosmet), na *-ėti doslišati, doslišim* pf. (Menčetić, Lučić), na *-iti sl'šiti, -im* (Menčetić, Stulić) (*u-*), *naslikati, -šem*, na *-ovati oslišovat, -uuem* (Klina, Kosmet) = deminutiv *~slukivati, -slušujem* (*o-*, *pri-*), pf. *posl'um* (ŽK), sveslav. i praslav. »hören, anhören, gehorchen«. Postverbal: *sluh, p'slu(K)* (ŽK), *neposluh*, s pridjevom na *-bn* > *-an poslušan* (*ne-*), poimeničen na *-ik* (*ne*)*poslušmk*, na *-ost* (*ne*)*posluinost*, neologizam *pr'slušnik*, prevedenica od *auskultant*. Na *-ac slušač*, gen. *-aca*, na *-a/ac*, gen. *-aoca slušalac* m prema f *slušalica*, neologizam za dio telefonskog aparata. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. prijetoju **klou-* od **kleu-* (v. *sluti*) i jery > i od prijetoju **klu-* (upor. sanskr. *gróšati* »hört«), proširenom formantom s. To raširenje poznaju i baltički jezici, ali u korijenu sa velarom *k* mjesto *k*: lit. *klausyti, klausau* (v. *gluh*). Upor. avesta *sraōša-** = praslav. *sluhí*. Baltoslavensko-iranski leksem.

Lit.: ARj 2, 673. 7, 623. 8, 5. 15, 620-29. Elezović 2, 38. Miklošič 309. Holub-Kopečny 340. Bruckner 501. KZ 43, 316. 46, 232. Mladenov 592. Vasmer, ZSPH 2, 57. Trautmann 308. WP 1, 494. Eulenburg, IF 15, 168. Brugmann, IF 21, 320. Jokl, Unt. 275. KZ 56, 196. Preveden, Lg 8, 146-151. (cf. IJb 18, 254-255). Boisacq* 467. 794.

siusiliti se, *-e* (Dalmacija, Pavlinović) »okoriti se, poči u se (o kruhu što ne uzade, o obući što se okori, o suhu kukuružu)«.

Lit.: ARj 15, 630.

sluti, *slovo* = stoslav. *sluti, slovo* »heissen, berühmt sein«, praslav. glagol primarne kategorije, »dicere«; očuvao se samo kao arhaizam u dubrovačkoj poslovici 17. st.: *daj da sloveš*. Odatle stari postverbal **slov* »λόγος« u dvije prevedenice (calques) iz grčkog teološkog govora: *blagoslov* m = gr. *εὐλογία* = lat. *benedictio*, odatle denominat *blagosloviti* pf. prema impf, s prijetojem duljenja *ō* > *a* *blagoslavljati* (13. i 14. v.), prema duljenju *u* > *y* od *sluti* *blagoslavljati* (nije potvrđen prije 16. v.), odatle na osnovu disimilacije

l — *lj* > *o* — *lj* *blagosliljati* pored *-lati, blagoslivoti, blagosivati, -vam, -sivljem'*, *bogoslov* m = gr. *θεολόγος*, s pridjevom *bogoslovni*, na *-ija bogoslovija*. Od prezentskog korijena stvoreni su infinitivi na *-ėti sloveti, slovom* impf. (Dubrovnik) i *-iti* je denominat *sloviti, -im* (*na-*, *pre-*, *pro-*, *u-*) »glasiti«, odatle opet *naslov* (čehizam), s pridjevom *naslovni*, poimeničen na *-ik naslovnik; proslav; uslov* (rusizam: *uslovije*) »uvjet«, s pridjevom *uslovan* (< rus. *uslovnyj*), *bezuslovan, uslovāš*, gen. *-aša*, glagol *uslavljavati* (sve neologizmi), *poslovica* (1787; rus *poslovica* »Sprichwort«). Praslavska je izvedenica od istog korijena po deklinaciji *-es slovo*, gen. *slovese*, danas po deklinaciji *ō slovo*, gen. *-a* »littera«, odatle prevedenica *slovnica* prema greckom *gramatika*, s pridjevom *slovniki; slova* f (ŽK) »riječ« samo u izreci *ní reka bože slove* »ni riječi«. Prevedenica je *slovesnost* f (< rus. *slovesnostb* prema *slovesnyj* »λογικός, litterarius«) »literatura«, koja se govorila nekada na istoku. Neologizmi su još na *-ka slovka* »syllabus«, na *-je -slavlje* u *jezikoslovlje, mudroslovlje, sluvoslovlje* (17. i 18. v.) »laudes«, radne imenice *-slovac*, gen. *-ovca prirodoslovac, mudroslovac, bogoslovac*, s pridjevima *prirodoslovan, mudroslovan, bogoslovan*. Prijetoju duljenja *ō* > *a* od istog korijena je baltoslav., sveslav. i praslav. nomen actiopis *slava* f (12. v., Vuk) »1° fama, gloria, dika, hvata, 2° krsno ime«. Pridjev na *-bn* > *-an slavan*, određeno *slavni*, poimeničen u f *slavna* f »molitva na slavski ručak«, na *-ik slavnih* m »onaj koji govori tu molitvu«, na *-ost* f *slavnost* (malo potvrda u starijoj književnosti), denominat na *-ovati slavnovati, -ujem*, na *-ski slávskl* (~ *kolač*). Deminutiv na *-ica slavica* f, s pridjevom na *-bn slavičan* (Šulek) i denominat na *-jati slavičati* »zvoniti u slavu«, na *-iti naslavičiti* (sjeverna Dalmacija) »razglasiti u puku«. Iz crkvenog je jezika *vaslava* »slavska molitva« < iz sintagme *ō slavo* u izrazu *tako mi slave i vaslave* (Vuk) »krsnog imena«. Na *-je slavlje* n. Sveslav. i praslav. denominat na *-iti slaviti, -ini* impf, (*na-*, *pro-*), *slávit* (~ u *zvona*, Smokvica, Korčula) »udarati komadima gvozda u dva ili tri zvona istovremeno (da se proizvede muzički efekat)«. Impf, *proslavljati*. Postverbal *proslava*. Brojne su složenice: stariji neologizam *slavodobitan*, poimeničen *slavodobitnik* prema f *slavodobitnica* »triumfator«, *slavodobit* f = *slavodobice* n = *slavodobitak* (Leaković) »triumf, victoria«; noviji neologizam *slavohlepan* od *slavohleplje, slavoluk* (Šulek), *slavoljubljan* = *slavoljubiv, slavoljubivost, slavoljublje; slávopoj* pored *slavopojka* »himna«; *slavoslov* m

(Perna, Banija) »koji čita slavsku molitvu«; prevedenica *pravoslavni* = gr. *ὀρθόδοξος*, u kojem drugi dio od gr. *δόξα* f ima dva značenja »1° vjera, dogma, 2° slava«. U antroponimiji kao prvi ili drugi element *slav-* u dvočlanim imenicama *Miroslav, Vladislav, Dragoslav, Slavimir, Slavoljub, Slavka, Slavata*. U baltičkim jezicima odgovara lit. *klausti* »pitati«, *šlove*, lot. *sluvēt* »im Rufe stehen (upor. *sloviti*)«, djelomice s ie. velarom prema *k* > *s* u slavinama. Ie. je korijen **kleu-*, u prijetoju **klou-* / **klou-* > praslav. *slu-, slav-, slav-* »entendre«. Prvi je štepén očuvan u gr. *κλέ-* (f) *Ο* *qhem* »zovem se«, mesapski *klao-* (*hizis*), *klohi*, drugi u sanskr. *grāvah*, avesta *sravō* — slov. *slovo* »parole«; *slovo* je praslav. -iranski leksem. Oblik *slu-* u *sluti* nastao je od ie. dvoglasa *ou*, koji pred samoglasom daje *-ov-* (*slovo*). Rumunji posuđiše *slavă* 7 »Buchstabe«, *slovesnic* (Dosoiteiu) »rječit«, *slavă* f, s glagolom *α slăvi*, s lat. sufiksom *-ine slavine* f »ekscelencija« = *slăvire*, složenica *slavoslovie* f, i glagol *a slăvoslovi*; Arbanasi *silabe* f »Buchstabe«.

Lit.: ARj 1, 412. 7, 628. 10, 939-40. 15, 584-600. 15, *popravci i dodaci* 4-7. Belić, NJ i, 66. NJ 7, 248. Miletić, MP 6, 1-10. 7, 27-32. (cf. IJb 17, 145). Miklošič 309. Holub-Kopečny 338. Bruckner 501. Vasmer, ZSPH 2, 56-57. Mladenov 591. Trautmann 307-8. WP 1, 495. Boisacq 467-469. Meillet, RES 6, 168. RSI 2, 66. Bück, APh 36, 1-18. 125-154. (cf. IJb 4, 73). Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJb 8, 198). Machek, Slávia 16, 188. Uhlenbeck, PBB 22, 189-190. Mikkola, IF 16, 95. Tiktin 1442. GM 389. Leskien, IF 10, 262. Maretić, Savj. 97. 167.

slutiti, *slutim* impf. (Vuk) (*do-*, *na-*) = *slūtēt, slutim* (Kosmet) prema iterativu na *-va-* *-slučivati, -slučujem, -ivam*, samo s prefiksima; unakrštenjem sa *sluh* (v.) *sluhtiti, -im* > *slūktiti, -trn* (Vuk, ta varijanta nije ušla u književni i saobraćajni jezik) »ahmen, soupçonner« denominat je od stoslav. *slutt* »koji sluša«, upravo particip perf. pas. na *-t*, koji se nalazi još samo u slov. *slūt* m »soupçon. Verdacht« i u *sluta* (Vuk) »koji na zlo sluti, ominator«, s mađž. *-ov slūtov* m (Vuk) »zloknobnik«. Odatle pridjev *zlōslut* »zlogluk«, proširen na *-bn* > *-an zloslutan*, poimeničen na *-ik zloslutnih* m prema f *zlōslutnica*. Ovamo još možda prema Daničiću *sluta* m (Vuk, Kosmet, Srijem, Bačka) »stupidus, sklata, sukata«, kod Miklošiča i Nemančića hrv. pridjev na *-av Ujutav* (Istra) »inbecillus«. Te riječi idu zajedno s rum. pridjevom *slut* »verstümmelt, krüppelig, verunstaltet,

hässlich (sinonim: *ürít*)«, deminutivi *sluřilor*, *siutut*, apstrakta s crkvenim sufiksom *sluřenie* (Moldavija), *sluřie* »Verstümmelung«, *sluřitură* »Vogelscheuche«. Ostaje ipak neobjařnjena semantička veza između »koji sluti« i »stupidus«. Apstraktum na *-nja slutnja* f = *slućenje* n (Vuk) pored *slutenje*. Samoglasnik u je nastao od ie. dvozglasa *ou* u korijenu **kleu-*, u prijevaju **klou-* »entendre, čuti«, o kojem v. *slovo*, *slava* i *sluřati*.

Lit.: ARj 2, 673. 15, *popravci i dodaci* 4–7. *Pleterřnik* 2, 515. *Elezović* 2, 243. *Miklořić* 308. *Tiktin* 1444. *Boisacq*³ 468–469. *Osten-Sacken*, *IF* 33, 200.

slúz m, f (Vuk) = *slúz*, gen. →' pored *slúza* f (Rosmet), sveslav. i praslav., »Schleim«. Pridjev na *-av sluzav*. Augmentativ na *-ina duřina* (Bella, Stulić) »ea pars carnis glutinosae quae cartilaginibus adhaeret«. Denominal na *-iti sluřiti* impf. »1° triefen, rinnen, 2° (subjekt *krava*,) koja će se skoro oteliti«. Mjesto z dolazi u slovenskim narječjima g *slug* »puž bez kućice«, *sluga* »go puž«, rus. *slizb* »Schleim«, pl. *slizy* »eine Art Schleife«. Rumunji posudiše *solz* = *salt* »squama«. Baltičke paralele lit. *šliauřti* »kriechen«, *šliauřai* »Schlittschuhe«, lot. *slúřat* »rutschen« kažu da je slav. u nastalo od ie. dvozglasa *ou* i da »Schleim« nije prvobitno značenje, što potvrđuje i glagol *sluřiti*, nego »ono što se vuče, gmiže, klizi«, z je nastao od ie. palatala *ř*, kojim je proširen ie. korijen **sleu-*, u prijevaju **sloug-* »gleiten, schlüpfen«. To rařirenje potvrđuje nvnjem. *Schlauch*, *niz. sluiken* »schleichen«, bez tog proširenja nvnjem. *schlau*. Prema Brückneru je od istog korijena *slina* (v.). Prema Mladenovu srodna je sa *sklizak* (v.). Prořirenjem osnove **sleu-*, **slou-* formantom *n* i sufiksom *-zo* može se tumačiti toponim *Slunj* m (kod Trnskoga *Slovinj*) (upor. rus. *sljuna* »slina«) odatle ime rijeke koja *Slunjem* protječe: *Sluřnica* (ovako i selo plařčanskog protopresviterata) = *Slunjica* < *Slunj* + *-bsk* + *-ica*. Upor. imena rijeka *Sava*, *Savica*.

Lit.: ARj 15, 622–23. 15, *popravci i dodaci*. *Elezović* 2, 243. *Miklořić* 308. *Holub-Kopećny* 337. *Bruckner* 532. *KZ* 45, 49. *Mladenov* 592. *Trautmann* 306. *WP* 2, 711. *Ijinski*, *ASPh* 29, 495. *Boisacq*³ 591. *Machek*, *Slávia* 16, 189.

sljeme m, gen. *sljemena* = *Ujeme* (Vuk) = (ekavski, također čakavski u Istri) *sleme* = (ikavski) *slíme* (ŽK), ie., baltpslav., sveslav. (osim rus., ali prikarpatsko rus. *selemeno*) i praslav. **selmen-*, »1° culmen tecti, 2°

oronim (*Sleme*, najviři vrh u Medvednici: 1201. *zelemen*; vrh blizu Požege također *Zelemen*, 1250; brežuljak kod Lobora; *Slemen*, vis nad selom Milutinac, Srbija; *demen* kao *kamen*, u Srbiji i prema visu u blizini *Ozren*). Mađžari posudiše *Szelemen*. Slog *sije-* je nastao iz likvidne metateze, upor. prikarpatsko rus. *selemeno*. Baltičke usporednice *řelmuō* »Giebel, Dachfirst, Griff des Steuerruders«, *salma* »langer Balken« pokrivaju se s ags. *selma* = *sealtna* »Bett«, gr. σέλμα, gen. -ατός »charpentex«, gr. εϋσελμοϋ = εϋσσελμοϋ (Homer) »mit guten Buderbänken versehen«. Dalje su veze s lat. *solium*, stvnjem. *swelli*, nvnjem. *Schwelle*. le. je korijen **sel-* »Balken«, s ie. sufiksom *-men*. V. još *řuljak* (ŽK).

Lit.: ARj 15, 493. 652–53. *Miklořić* 290. *Holub-Kopećny* 336–337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. *Porzig*, *IF* 42, 234. *Boisacq*³ 679. 858. *Schmidt*, *KZ* 36, 102. bilj. Isti, *Vokalismus* 2, 78. *Pedersen*, *IF* 5, 59. *Mikkola*, *BB* 21, 218–225. (cf. *AnzIF* 7, 14). *Joki*. *Stud.* 29. *WP* 2, 503. *Štrekelj*, *ASPh* 11, 466.

smag m (Stulić) »slabost, nesvjestica od gladi«, *smaga í* (Dalmacija) »živinska pohlepa od koje se smagne« i *posmaga* f (Pavlinović, ~ *za sluřbama*) »pořuda, čežnja«, postverbali su od *smadžiti*, *-im* impf, prema *posmagnuti* pf. »pořudjeti« od impf, *smagnuti*, *-em* »čežnuti, řudjeti, řeljjeti« prema impf, *smagnjati* (jedna potvrda), na *-va-smagnjivati*, *-ivam*. Pridjevi: na *-ljiv smagljiv* »željan, pořudan«, *posmagao*, f *-gla* (Dalmacija, od *posmaga*) »pohlepan«. Sve su to metaforički semantemi, koji se razviše iz cme tamne boje. Osnovno se značenje nalazi u *smāgnuti*, *smagnēm* (Vuk) (*o-*, *pri-*) »pocrnjeli«, *prismagnūt* (ŽK) »ansengen«, *pořmagnut* (Smokvica, Korčula) »izbljedjeli (za boju)«, *prišmagnut* (ibidem) »svisnuti«, upor. stcslav. pridjev *smagh* »fuscus«. Ovamo još na *-avica smagavica* f (Gradac, Slavonija) »kruh čim se miř vabi u miřnjak«. Sveslav. je i praslav. korijen **smag-*, upor. čeř. *smadžiti* »faire friere« prema *smahnouti*, polj. *smagly*. Slov. *smaga*, *smagati* »rasten«. Odnos prema ie. usporednicama nije jasan. Nema suglasnosti među uspoređivačima (komparatistima). Loewenthal uspoređuje sa sftord. *mar* »Steppe, Heide« < jsragerm. *mōhaz* < ie. *smōghos, što ne ide (v. *WP* 2, 226), Gray uspoređuje sa srednjo-ir. *maigre*, Rámovi sa sanskrptom *samā* »vruće ljetno vrijeme«, stvnjem. *řumar*, nvnjem. *Sommer* (v. *WP* 2, 492–493). Peterson stavlja zajedno stcslav. *smaglb* i rus. *smúglyj* »schwarzbraun« i pretpostavlja ie. korijenom **smeuā-*, **smau-* »gorjeti« od ne-

prořirenog korijena **sem-* »gorjeti«, odatle kod *Wf* **smeugh-* »rauchen, Rauch«. Prema Brückneru stoji u vezi sa lit. *smogis* »udar« od *smagiū*, *smogti* »schlagen, werfen« i dalje s polj. *řmig-nać*, *smohor* »Torf«, toponim *Smagar*.

Lit.: ARj 9, 226. 10, '953–54, 11, 712. 12, 136. 15, 659–60. *Pleterřnik* 2, 517. *Miklořić* 309. *Holub-Kopećny* 340. 341. *Bruckner* 502. *WP* 2, 493. 685. 688. *Petersson*, *LUA*, n. F., */.../, br. 5 (1915), 171. (cf. *JF* 3, 216–217). *Ramovř*, *řSJK* 2, 63–71. *Gray*, *AJPh* 49, 343. (cf. *IJb* 14, 19). *Nahtigal*, *ČZN* 12, 1. si. (cf. *IJb* 5, 269). *Loewenthal*, *ASPh* 33, 97. si. (*IJb* 5, 192). *Boisacq*³ 886–887.

smaboliti, *-im* pf. (Ston) »zgrčiti«.

Lit.: ARj 15, 660.

smakneř m (Niř) »biljka hypericum perforatimi, gospin cvijet, řuta metlica, pljuska-vica, smicaljka«.

Lit.: ARj 15, 661.

smakovina f (Riječka nahija, Crna Gora) »posoljena surutka«.

Lit.: ARj 15, 663.

smalta f (řulek) = *smalto* (Sulěk, Popović), pridjev na *-ost smaltasi*. Učeni mineralořki termin na učen sufiks *-it smaltii*. Tal. *řm* & *m* (v. *řmdka*): *Smaida* f (istročakavski, primjer: *grde je řmaldi* »spederà aegrotantis habet«), *zbalda* »Emailschmuck (?)« (narodna pjesma, nepouzđano; primjer: *drugi der dan zbalde i kamenja*). Glede *U > Id* zbog řm upor. *maska pored mazga*. Od tal. *smalto* > njem. *Smalte*, *Schmälte*, mlet. *smalto* »esterioritā, apparenza« < germ. *smalts*, nvnjem. *Schmelz*.

Lit.: ARj 15, 664. *REW** 8040. *Štrekelj*, *DAW* 50, 76.

smaragd m, grecizam σμαράγδος > tal. *smeraldo*, *smiraldo* > talijanizam *smarald* (Banovac) = *smirald* m (Krnarutic, Kavanjin), pridjev na tal. *-ino* proširen našim *-bsk smiraldinski* (→ *a duga*, Kavanjin).

Lit.: ARj 15, 672. 723. *REW** 8041. *Prati* 913.

smarlama f (Vuk) »narudřba, porudřbina« = *smarlama* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog »naručen«. Glagol na *-isati smarlaisati*, *-iem* pf. (Vuk, Bosna) »naručiti«. Turcizam (tur. *ismarlamak* »bestellen, empfehlen«, *ismarlama*, pokraćeni infinitiv kao apstraktum »ono što je izrađeno ili dobavljeno po narudřbi«) iz trgovačke terminologije. Ovamo s promijenje-

nim značenjem *smrlaisati*, *-řem* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »opremiti kojekako kakav posao«, značenje zbog unakrštenja sa (*s-*)*řmljati*.

Lit.: ARj 15, 672. *Elezović* 2, 244.

smast f »osveta«. Samo jedna potvrda (Zrinskoga *Sirena*). S prefiksom *s-* od stcslav. *mbstb* f »isto«, usp. stcslav. *szmbstbnikz* m (15. st.) »ultor«. Praslav. apstraktum na *-lb* (upor. *vlast*) od glagolskog korijena **mu-*, koji nije potvrđen u slavinama nego u lot. *mît*, *mijû*, *meluot* »mijenjati«, a u stcslav. prilogu u prijevaju *mite* »abwechselnd« (upor. *sumiticé*). Prefiksom *s-* uklanja se homonimija sa *mast* f. Upor. slov. *moscati se*, *mestiti*, *mařčevati*. V. *mořda*.

Lit.: ARj 15, 672. *Miklořić* 209. Isti, *Lex*. 937. *Bruckner* 347. *Vasmer* 1, 124. *WP* 2, 248.

Směderevo, *-ovo* n, toponim (ekavski, Srbija, 16.–18. v.) = (ikavski) *Smiderevo* (Kořičić, Mrňavić, Kačić), s pridjevom *smiderski ban* (Baraković, poimeničan pridjev sr. r. = *Smederov grad* (Palmotić), bez pridjevskog sufiksa *Smeder* (Palmotić, Kanavelić), odatle etnik na *-janin Smederani* pl. (Bogišićeve bugarřtice). Kod stranaca pridjevski se sufiks zamjenjuje sa *-ia*: *Samandria*, *Semendria*, tur. *Semendra*, odatle *Semerdranski pašaluk*. Odatle *Smederija* (narodna 'pjesma, jedna potvrda) i *Semendra* (u Hormanovoj narodnoj pjesmi). Taj pridjevski toponim nije izoliran: *Směderevo* (Kuci, Crna Gora, zemljište sela Zlatice), polje *Směderevo* (Pjevanija crnogorska), *Smederovo polje* u selu Mala Popina (ispod Velebita). Na *-ik* mjesto *-evo Smederik* (Pakrac, vinograd). Izvedenice: etnici: na *-bc* > *-ac* m prema *-ka Smederėvac*, gen. *-ėvca* m prema *Smederėvka* »1° řena odatle, 2° vrsta vinove loze, 3° vrsta plesa«. Pridjevi (fctetici) *smederski*, *smederėvskī*, *smederevačkī*. Horonim na *-ina Smederemna* (Vuk, kraj). Osnova toponima čini se da je lično ime *Smeder*, koje je potvrđeno 1514. *Smederević* (Bećkererek). Sudeći po ikavskom obliku, čini se da je izvedeno od *Smědb* (1300) u stsrp. državi, odatle poimeničan pridjev na *-bc* > *-ac Smedovac*, gen. *-ovca* kao ime sela (Srbija, Krajina). Sufiks *-er*, koji proširuje *Smědb*, nije jasan. Najstarija je potvrda iz g. 1020. u povelji cara Vasilija. το Σμεντέροπου (sa u mjesto β kao χίαμα mjesto χέαβα = *Kijev*), u Dubrovniku 1364. *Nicolaus Nenadich de Smederua*. U mađž. vrelima *Szendrő* (*Zendrew* kod Thurócza) ili *Szenderő*, *Veg-Szendrő*. Mađžarski oblik je bio tumačen prema *szent* < slav. *svet*: 1456.

castrum Sancii Andreáe alias Senderovia (Thomas Ebendorfer, Pez, *Scriptures rerum austriacarum* 1, 879). Veoma se značajna potvrda čita u Kuripešićevu putopisu (1530), gdje se govori da u Bosni pored starih Bošnjaka katoličke vjere i Turaka ima još i »Surffen, die nennen sich Walachen und wir nennen sie Zygen (= čin) oder Martholosen, die kórnen von dem Orte Schmedrav und Griechisch Weissenburg (= Beograd) und haben St. Pauls-Glauben«. U 16. v. spominju se *smederevski*, *braničevski* i *vidimski Vlasi* (1687), koji imaju posebne katune. Dakako, hipoteza je da je lično ime *Smeder* od rum. *Sîmedru*, *Sumedru*, meglenski *Som-Medru* < *Sanctus Demetrius* »svetkovina sv. Dimitrija«.

Lit.: *ARj* 14, 843. 15, 678–680. 704. Skok, *GIZM* 30, 302. *BZ* 2, 43. Skok, *ZRPh* 38, 562., br. 10. *Spomenik* 18, 63. Draganu, *Románii* 100., bilj. 1.

smed (Vuk), pridjev, »brunet, fuscus«, proširen sufiksom *-io* prema sveslav. i praslav. *smedb* (upor. češ. *smědý*, s asimilacijom *m > n* zbog *d snědý, pol, sniady*, 17. v. *smiady*). Ikavski i jekavski oblik nije potvrđen. Proširen na *-ost smédast*, *f-ira = smédas, f-sta* (Kosmet). Rum. *smäd* (Moldavija) = *smead* »fahlbraun, hellbraun« točno reproducira stcslav. *sniědb*. Ne nalazi se u bugarskom i ruskom jeziku, Veza s *medb* (v.) je vrlo vjerojatna. Ovdje se pokretno ie. *f-* očuvalo kao u stvnjem. *smid*, nvnjem. *Schmied*, dok je u praslav. imenu metala ispalo. Ima i drugog tumačenja kao upoređenje s lat. *macula*, gr. *μάϋθος* »Menschenkot«, lot. *smaidīt* »laskati«, ags. *smittian* »beschmieren«, ie. **smeid*, u prijevaju **smoid-* zastupljeno samo u *smedb*.

Lit.: *ARj* 15, 680–81. *Elezović* 2, 245. *Miklošič* 310. *Илоуб-Копечны* 341. *Bruckner* 533. *WP* 2, 685. 686. *Tiktin* 1445. *Boisacq* 639.

smijati se, - *m* impf. (Vuk) (*is-*, *iza-*, *na-*, *o-*) = (ekavski) *smejati se = smējāt se, smejem* (Kosmet), sveslav. i praslav. reflektiv medijalnog značenja, faktitiv *nasmējat, -ějem* »izazvati nekoga da se smije, nagnali na smijeh«, prema iterativu na *-va-* *nasmijavati (se)*, ie., sveslav. i praslav. **smuati*, niži prijevajni štěpen u infinitivu prema **smejþ se* u prezentu. Jat odatle prenosi se i u infinitiv i imenicu obrazovanu s pomoću *-As > -s*. Odatle impf. *nasmjehavati se, pot-*, *-Hvati se* (Vuk) prema pf. *nasmjehnuti se*, sa *-h* od *směhi > smijeh*, gen. *smijeha, osmijeh*. Odatle dalje na *-iti smiješiti se, -im* i deminutivi na *-kati smješkati*

se, na *-ušiti smijúšiti se, smijúšim, smijuljiti se*. Deminutiv *smiješak*, gen. *-ška*, pridjev ns *-bn > -an smiješan* »lächerlich, tamásán«, poimeničen na *-ik smiješnih* m prema *f* na *-ica smiješnica* »1° komično žensko čeljade, 2° smiješna stvar«, na *-ost smiješnost f*. Part. perf. pas. *nasmijan* je pridjev kao *načitan*. Samoglasnik *i* u *smijati se* može se tumačiti na dva načina, od *i >* u stcslav. *smuati se* kao u *pijan* pored *þjan*. Zbog ekavskog oblika *smejati se* vjerojatnije je tumačenje od kao u *prije* < stcslav. *prizde*. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi > ai*, koji se nalazi u lot. *smaidi* »smijanje«, koji je prijevaj od ie. korijena **smei-* »lächeln, erstaunen«, sanskr. *smdyate* »smješka se«, gr. *μειδιώω* »smijem se«, lat. *mirus, miraculum*, gdje je *r < s* kao u praslav. *směki*, nvnjem. *schmeicheln*; i < »fe u *smijati* u jekavskim narječjima može se tumačiti kao fr. lit < **lieit < leetus* ili iz *smějo > *smieIQ* (prema Meilletu) disimilacijom.

Lit.: *ARj* 4, 121. 7, 638. 9, 229–30. 15, 704–714. *Elezović* 1, 447. 2, 38. 244. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *WP* 2, 687. *Trautmann* 270. Uhlenbeck, *PBB* 26, 570. Pedersen, *IF* 5, 41. 51. Meillet, *MSLP* 9, 137–141. (cf. *AnzIF* 7, 165). *Boisacq* 620.

smtkävac, gen. *-avca* m (ZK) »jagorčika, jaglac«. Upór. pod *smilj* (v.).

Lit.: *ARj* 15, 714. Skok, *ASPh* 33, 370.

smilj, gen. *smilja* m (16. v., Vuk) = *smilje* n = (sa *j > c* kao u *cijec*) *cmilj* m (Vetranić, Gazarović, narodna pjesma, Stulić) »helychrysum«. Nalazi se još u slovenskom *smilj* i u bugarskom *srnu, smile* pored *smín*. Deminutivi na *-će smiljce* (Aljmaš) »nakit za glavu u djevojke«, na *-čk smiljak*, gen. *-ljka* (Otok, Varoš, Slavonija), *smilah* (genitiv nepoznat) »naziv veza«, na *-ica smilica* f (Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik) »koeleria«. Na *-ika smuikq* »devesilje, runolist, smilje«. Pridjev na *-ev smtjjev* (Vuk, također u toponomastici), poimeničen na *-čc > -ac smtjjevac*, gen. *-vea* (Vuk) »1° djevojačka kapa smiljem nakičena, 2° toponim«. U rum. na *-čB, -ih siminoc, seminic* (sa *и* mjesto / kao u bug. *smiri*) »gnaphalium arenarium«. Dočetak *-Uje* rimuje sa *hostije < basilicum* i *kovilje* (v.). Upor. *smikavac* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 817. 15, 714. 719–22. *Pleteršnik* 2, 519. *Miklošič* 311. *Mladenov* 594. *Tiktin* 1426. Štrekelj, *ASPh* 27, 42.

smiljati, *-am* impf. (Poljica) »nalikovati«, *suměljati, -am* (Perast), *samiljāt, -am* (Božava) »addirsi, star benec«. Oblik u Perastu je od tal.

somigliare prema mlet. *someġar*, ostala dva mogu biti i dalm.-rom. leksički ostaci od lat. *similiare*, denominai od *similis > tal. simile > simile* (Božava) »specialmente«, prilog pokvačen od tal. *Smlilmente*.

Lit.: *ARj* 15, 720. Cronia, *ID* 6, 119. *REW** 7925.

smjeti, *smijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *smět, smēm* (Kosmet) pored analogijskog *smednut, -ēm* (Kosmet, prema prezentu *imādnem*) = (ikavski) *smíti, smím* (ŽK) »usuditi se«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi: na *-bn smjēn — smín* (Marulić) »držak, otvoren, junačan, odvažan«, odatle apstrakti na *-je smínje n = smjenje*, na *-ost smínost = smjenost* f, na *-Ib smjel > smio, f smjela*, odatle na *-ost smjelost*, na *-ica nesmjelica, osmjeliti se*, na oba sufiksa *smehnz > smjelan, f smiona*, odatle analogijski m *smion*, koji je danas postao općenit, s apstraktumom *smionost*, koji se rjeđe govori od *smjelost* »odvažnost«, na *-srvo smionsvo*, poimeničen na *-ik smionih*. Nejasan je rum. pridjev *semeþ* m prema *f semeaþă* pored *sumeþ, simăþ, simeþ* »smion«, s denominálom (faktitiv) *a semeþi* »Kühn machen, verwegen werden« i apstraktumom na *-ia > -ie: semefie* »smjelost, odvažnost«. Čini se da su u ovoj posudnici Rumunji postupili na isti način kao u *išbūti < izbyti*, gdje su posudili čitav infinitiv prema svojoj konjugaciji na *-i < -ire*, pred kojim *t* postaje *þ: szmēti > semeþi* i da je odatle stvoren rum. postverbal *semeþ*. Uzimlje se da je *sbmēti* prefiksalna složenica od *-míti, -mějþ*, koji kao *-četi* ne postoji bez prefiksa *si-*. Taj u ovom slučaju ima priloško značenje »dobro, veoma, uvelike« kao u *zdrav* (v.), *smrt* (v.). Jat je nastao iz ie. *e* koji se nalazi u korijenu **me-* »kräftig sein«, upor. gr. *μαίωμαί*, Homerov *μηνυς* »gnjev«, got. *mops*, nvnjem. *Mut*.

Lit.: *ARj* 15, 722–23. 739–42. 748–50. *Miklošič* 310. *SEW* 2, 47. *Holub-Kopečný* 341. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *Tiktin* 1408. Schmidt, *KZ* 37, 45. *Boisacq* 403–404, 601. Hirt, *PBB* 22, 229.

smogur n (Grandie i Vrhovac, kajk.-ikavski, sela kod Ozlja) »bor, jelica kao božično drvece« = *smagar* (Jurkovo selo) »jela«, *šmogor* (Lika Le) = slov. *smagar* (Bela Krajina) »1° Astbeule, Astknorren, Tannenharzarte, 2° (metafora) Hitzbläschen im Gesicht«. Pridjev *šmogorljiv* (*-α daska*). Čini se da je u vezi s alpinskom *mugo > bugo, pinus mūgus*, koje

pripada ie. supstratu. Upor. *šmogor* m = *samogor* »luč« (Lika). [Usp. i pod. *smāg*].

Lit.: *ARj* 15, 755. *Pleteršnik* 2, 520. *REW** 5721. Tagliavini, *ZRPh* 46, 46–48.

smok, gen. *smaka* m (14. v., Kosmet, Vuk) »1° začín, 2° salo i loj rastopljeni kao začín, 3° mliječni proizvod (Kosmet)«. Nalazi se još samo u slov. *smok* »1° Zukost, 2° Gemüse, 3° Saft, dicke Brühe, 4° biljka rumex obtusifolius« i u stcslav. i bug. *smok* (prema Miklošiču, nema Mladenov) »nasoljeno meso«. Pridjev na *-en smočan, f-ana*, na *-bn > -an smočan*, slov. *smočen*, poimeničen na *-ost smočnost* f, na *-ica smočnica í* pored *smočanica* »špajza, garde-manger«. Deminutiv na *-čc smočac*, gen. *-ica* (Vuk, Zore). Denominai na *-iti smočiti, smočim* impf, (*dc-* Lika, *na-*, *o-*, *pre-*, *pri-*, *za-*), *osmočít* (Kosmet) »uzimati što od smoka s hljebom (sir, kajmak)«, odatle *prismok* »meze« (poslovice: *lojnu mesu ne treba prismoka*), iterativ prijevajem duljine *ō > a -smakoti (se), -am*, samo s prefiksima (*pre-*, *pri-*, *za-*). Odatle možda *smac* (Popović) »apetit« = *smak* (Stolić). Upor. glede etimologije *smaš*. Upor. *cvakati* (v.). Vjerojatno posudnica iz stvnjem. *smac*, gen. *-ches* < ie. **smeg(K)-* »schmecken«, koje nema utvrđenih ie. veza. Glede prijevaja *ō > α* u starim posudnicama iz njem. upor. *postiti — ispaštati*.

Lit.: *ARj* 2, 673. 7, 638. 9, 227. 230–31. 11, 712–13. 12, 137. 15, 753–54. 755–58. *Pleteršnik* 2, 520. *Miklošič* 311. *Bruckner* 503. *WP* 2, 689.

smokva f (Vuk, danas po deklinaciji *a*, nekada kao u stcslav. po deklinaciji u *smoky*, gen. *smokve* kao *bukva, tikva, mrkva* itd., očuvano) = (u Vrbniku) *smoki* f, južnoslav., bug., praslav. (?), »1° ficus, 2° (metafora, Dubrovnik, Vrbnik) riba stromateus fiatola, 3° (eufemizam) govno, nečist«. Pridjevi na *-ov smókov* (upor. *bukov*), šarširen u toponomastici: *Smokova jama, Smokova, Smokovac, Smokovača, Smokovljani*. Na *-ih smokóvik*, toponim *Srnokovíc* (Dalmacija, po mletačkoj ortografiji *-ich* krivo čitan sufiks *-ik*); na *-ovina smókovina* »lišće od smokve«, na *-en smokven*, poimeničen *smokvenik* »košara za smokve«. Deminutiv *smokvica*, čest toponim (Dalmacija). Na *-ara smókvara* (Vuk, Crna Gora) »kolač s medom«, *smokvarica* »grmuša, beccafico«. Na *-inja* bug. *smokinja*, upor. hercegovački toponim *Smokinje*, odatle na *-ka smokinka* i rum. *smochin(a)*, s lat. *-etum > -et smochinei* »smokóvik«. Na *-je smokóvje* (Perast, Vuk) = na

-ište smokvište pored smokovište. Poklapa se fonetski s got. *smokká*. Ne treba da je odatle posuđena; got. *smakka* je izolirana u germanskim jezicima, jer Nijemci i Holanđani posuđiše rom. *ficus*, stvnjem. *figa*, nvnjem. *Feige*, hol. *vieg* kao i Arbanasi *fik* i Baski *biku*. Po geografskoj arei sudeći, got. *smakka* i južnoslav. *smoky* posuđene su na Balkanu neovisno jedno od drugog. Iliro-tračko posredovanje nije isključeno. Ali za to nema dosad drugog lingvističkog dokaza, osim ako se pretpostavi mogućnost veze s gr. σμῆλον = τῦλον = lat. *ficus*, arm. *tūz*, tj. da su to neovisne posuđenice jedna od druge iz pred-ie. mediteranskog supstrata. Značajno je da *ličius*, koje je postojalo u Dalmaciji, kako dokazuje ime rta *Caput fici* > *Kantafig* kod Dubrovnika i *pikat* (Dubrovnik) »jetra« < *ficātum jecur* < gr. σμῆλον, nisu posuđili Hrvati, a Arbanasi jesu.

Lit.: ARj 15, 756-763. Miklošič 311. Holub-Kopečny 341. Mladenov 594. Hamm, KZ 67, 123. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slavia* 9, 351). Kiparský 222. Johansson, KZ 36, 383. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *DEI* 3, 1633. *Ernout-Meillet* 341. *Boisacq* 924. *Weigand-Hirt* 1, 513-14.

smòla f (Vuk) = (sa *cm* < *sm*, upór. *ciječ*) *cmola* (Ljubiša), sveslav. i praslav., »pix, Pech, Teer, paklina«. Pridjevi na *-bn* > *-an smolan*, poimeničen na *-jača smonjača* = *smolnijača* »vrsta zemlje« = *smanjica*, *smanica* (Kosmet) »1° (metafora) vrst zemlje, teška za oranje, 2° toponim«, na *-en smolen*, poimeničen *smolenica* »baklja od smole«, na *-ast smolast*, *smolov*, *smolàvit*, *smolav*. Augmentativ *smolina*, toponim u pi. Denominai (p)smòliti, òsmolim pf. »smolom namazati« prema impf, na *-va- osmolivati*, *-ujem* (Bella) i *osmoljavati*, *-am*. Čini se da je drugog postanja pf. *osmoliiti*, *osmòljim* (Vuk) = *ocmoljiti* (Popovic) »pokunjiti nos«, odatle hipokoristik *smoljo* m (Vuk) »koji pokunji nos« i da nema veze s njem. metaforom *Pech haben* — *imati peh* = *smolu*, češ. *mít smůlu*, njem. *Pechvogel* »ne uspjeti, propasti«, koja se govori u hrvatskim gradovima. Za to govore varijante *ocvònjiti se* »pokunjiti se«, *cmòliti* impf. (Lika) »plakati tiho ili za najmanje što«, *rascmoliti se* »rasplakati se«. To je ekspresivna onomatopeja. Ali je ipak značajno da je *smola* već u starini zastupljena u antroponimiji: *Smolac* 1250. u Povoljima, odatle od takvog antroponima *Smolča Vrh* (1572, i selo kod Pirota), odatle i današnje hrvatsko prezime *Smolčić*, hipoko-

ristik *Smole* (Bosiljevo, 1461, prezime, Visoko), *Smòljan* (hercegovačko prezime), *Šmolko* m prema f *Smoljka*, *Smolonja*, *Smolla* (žensko ime), *Smoljana* (Vuk, žensko ime) i toponimi *Smoljani*, itd. Riječ *smola* je zacijelo ie. riječ, premda nema ni baltičkih ni drugih ie. uspoorednica, jer je lit. *smala* posuđenica iz poljskog ili ruskog. To može biti i kum. *samala*, s kojom Miklošič uspoređuje praslav. riječ. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Mladenovu je prijevom od istog korijena od kojeg i lit. glagol *smilkti*, *smilkstu*, *smilkyti* »püsiti se« < ie. **smel-*, njem. *schmelzen* itd. Brückneru je prijevom kao u luz.-srp. *smalić* »opaliti u vatri« < ie. **smel-*, koje se veže i sa Ht. *svjlu*, *svilti* »bez plamena gorjeti« i njem. *schwelen*, *Schwalm* < ie. **suel-* »gorjeti«. Endzelin uspoređuje sa lot. *smels* »harziges Holzstück«, *smelams* »harzig«.

Lit.: ARj 1, 818. 8, 508. 9, 231. 15, 763-68. Miklošič 311. Holub-Kopečny 342. Brückner 503. Mladenov 594. Endzelin, KZ 52, 119. WP 2, 532.

smfčak, gen. *-čka* m (Vuk), sveslav. i praslav., »gljiva morchella, phallus esculentus Linn.«. U češ., polj. i oba lužičko-srp. sa ž- < g- mjesto č-. U češ., polj. i ukr. bez deminutivnog sufiksa *-bk*, češ. *smrk* pored *smrž*. Rumunji posuđiše *zirciog* (Moldavija) »morchella esculenta«, s promjenom *zb-* mjesto *sm-* zbog unakrštenja sa *α zbirci* »runzeln«. Bez baltičkih usporednica. U prasrodstvu s kasnim svnjem. deminutivom *morhila*, nvnjem. *Morchel*, odatle botaničko-lat. *morchella*, od stvnjem. *moraha* »daucus carota«, gr. βράχνα. Dolazi i u južno-fr. *murigulo*, fr. *morille*. Kao i *mrkva* (v.), pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 15, 775. Miklošič 310. Holub-Kopečny 342. Brückner 503. Tiktin 1802. WP 2, 313. REW³ 5681a.

smrdjeti, *-im* impf. (Vuk) (*u- se, d* iz infinitiva prenesen i u prezent prema steslav. *smrzdñj*) = *usrdet* (Kosmet) = *smrditi*, *-i* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **smvrd-*, »stinken«. Radna imenica na *-elj* = slov. *-el* < *-eh smrdelj* »puant« = *smrdijelj* (Zore) m »1° prostak, 2° drvo trišlja, 3° tvor, 4° toponim, 5° antroponim«, pridjevi *smrdeljav*, *smrdeljiv*. Sufiks *-elj* varira sa *-ulj smrdulj* (Slavonska Požega) »futač«, *-ulja smrdulja* »1° strvina, 2° smrad«. Pridjevi na *-ljiv smrdljiv*, poimeničen na *-áč smrdljivac* »tvor«, na *-ica, -oca smrdljivica, smrdljivoća*, na *-eč* (upravo part. prez. akt.) *smrdět*, poimeničen u f *Semerdenchia*, furlanski toponim slov. podrijetla <

*smbrdtča, na *-zč* > *-ac Smrdečac*, gen. *-čca* kod Splita. Na *-ika smrdljika* (Vuk, Crna Gora) = *šmrjika* »bifora«. Na *-uša smrdusa* »1° biljka, 2° crv«. Na *-an Smrdan-banja* (Srbija). Imperativni kompoziti: *smrdibaba* (ptica), *smrdibuba*, *smrdivrana*. U prijevom *smrad* m (Vuk), gdje je slog *smra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *smród*, rus. *smórod*. Pridjev na *-bn* > *-an smradan*. Rumunji posuđiše oblik koji odgovara obama prijevornim stepenima pridjev *smird* »schmutzig, unflätig« (upór. *smrdoća* za postojanje pridjeva *smrd* i kod nas te složenicu *smrdoulje* »petrolej«), kome dadeše lat. sufiks *-ore* > *-aore* (unakrštenjem prema *putoare* < lat. *tutor*] *smirdoare* f (Moldavija) »schmutziges Zeug«; glagol *a smredui* sa *-ui* < *-ujo*, upućuje samo na izvedenicu od *smrad*. Oba prijevorna štěpna pairesu potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. *smirdėti*, *smirdžiu*, lot. *smirdēt* prema lit. *smārdos* »Geruch«. Ie. korijen **smerd-*, prijevom perfektuma **smor'd-* nalazi se još u lat. *merda* »govno«.

Lit.: ARj 15, 771-74. 776-780. Elezović 2, 395. Miklošič 310. Holub-Kopečny 342. Brückner 532. ZSPH 4, 214. Mladenov 595. WP 2, 691. Trautmann 271. Boisacq* 886. Lewy, PBB 32, 146. IF 32, 164. Kuzmić, NVj 24. (cf. IJb 6, 35). Boiling, *Studies Collitz* 43. sl. (cf. IJb 16, 163. 183). Pedersen, IF 5, 68. Thurneysen, IF 21, 178. Vaillant, *Slavia* 11, 37-38.

smreka f (Vuk, Cres, Kosmet, pored *smreka*, gen. *smreke*) = *smrekva* (Istra) = (ikavski) *smrikva* (Vodice, Istra) = (s metatezom i nejasnim *io* < "k, Bar K) *smiorka* = *šmrika* (čitava čakavska Liburnija, ikavska i ekavska) »1° kleka, juniperus communis, 2° toponim«, *smrek* (Belostenec) = (sa *cm* < *sm*) *cmrèk* m (Belostenec, Šulek) »abies pedinata« = *smrijek* (Vetranie, toponim). Upór. niže *smrok* (Popović, Šulek) »bor« i toponim *Cmrok* (Zagreb). Pridjev na *-bn Smriječno* (toponim, Bosna), na *-ov smrekov* (~*a šuma, drvo*), poimeničen na *-zč* < *-ac smrekovac*, gen. *-vca* »1° drozd, 2° toponim«, na *-ača smrekovača* »klekovača rakija«, na *-ina smrèkovina* — *smrekovnjača* (Prčanj) »klekovina«. Kol. *smreče* (Poljica). Na *-jak smrečak*, gen. *-caka* (Hercegovina) »smrekova šumak«. Na *-inja smrèkinja* (gleda sufiksa pov. *brekinja*) = na *-ulja smrekulja* (Istra) »bacca juniperi«. Na *-ar smrèkār* = *smrekuljar* = *šmrekuljar* (Jablanica) = *smričarica* = *šmrekarica* ~ *šmrikarica* (Lič) = *smrikvar* (Tribalj, Hrvatsko primorje) = *smrikovac* »1° ptica borovnjak, bravenjsk, branjug, venjar,

2° prezime *Smrekar*«. Sa sufiksom *-ja, -žo* steslav. *smrèla* »ceder« i *smrečb* > *smreč* m (Popovic) = *smrič* (Baraković, Brač, Smokvica, Korčula) »vrsta šumskog drveća«. Naziv istog drveta pojavljuje se i u nižem prijevornom štěpenu: *smrk* (Ston) = *smrká* (Šaptinovac, Slunj), *smrkovina* (Šaptinovac, Ston) i sa sufiksom *-lo smrč* m »juniperus oxycedrus«, na *-za šmrca* f (Mikalja, Stulčić, narodna pjesma, Brač) »juniperus«, na *-jak smrčāk*, gen. *-aka* »isto« = *smrečak*, na *-ka smrička* f (Poljica) »1° drvo, 2° trava« = *smreka* = *smrska* (Smokvica, Korčula) = *smrèkinja* (Vuk) »acina ex junipero«, *šmrcah*, gen. *-čka* »ptica loxia curvirostris«, pridjev na *-ev smrčev* (~*o drvo**) — poimeničen na *-ina smrčevina*. Šulek ima još *cmròk* m »1° strobilus, abies pettinata, 2° toponim u Zagrebu«, Miklošič još kao hrv. *smrák* »Fichte« (-k > a kao u *orah*). U bug. oba oblika *smreka* pored *smriká* i *smarč*. Jat je nastao po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *smreka*. Veza s *omorika* (v.), bug. *molika*, *morika*, rum. *molid* (f), moguća je, ali se ne razabire kakva je. Bugge upoređuje s arm. *mair* »cedar«. Možda pripada pred-ie. supstratu. Mladenov dovodi u vezu sa njem. *schmieren*, što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 815. 15, 775. 780-83. 785. Elezović 2, 247. Ribarić, SDZb 9, 192. Hirtz, *Aves* 446. 486. Miklošič 310. Holub-Kopečny 342. Brückner 537. Mladenov 595. Bugge, KZ 32, 17. Weigand, *JbRI* 17-18, 111-112. (cf. *RSI* 6, 342). Lidén, *IF* 18, 491-493. *AnzIF* 10, 48.

smúđiti, *smúđim* impf. (Vuk) («*α-, o-, pri-*», sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. **smpd-*, »1° amburere, opaliti, 2° (metafora) globiti«. Nema izvjesnosti da li je od iste osnove i naziv ribe na *-zo smud*, gen. *smuda* m (Vuk) = *smuč* (Patačić), sa sufiksom *-pi* > *-ut smúđut* m »morska riba koja nije svijetla, perca lucioperca, brancin, zubatac«, za koji nema paralela među slavinama. Pored praslav. korijena **smpd-* postoji niži praslav. prijevorni štěpen s varijantom *sm* — *sv* **sved-*, koji je bez nepostojanog *s-* zastupljen u *venuti* (v.). Odatle na *-ati* steslav. *prisvèđati* »marcescere, torrefieri«, u Crnoj Gori i Dalmaciji na *-éti* (inchoativ) *prisvèđeti se, prisvèđim* »nagorjeti« = sa pseudoekavizmom *prisvèđeti, -edim* (Vuk, Crna Gora) »prigrjati«, *posvèđeti, -im* (Dalmacija, Dubrovnik, Rešetar) »1° malo se zapaliti, 2° (metafora) živo, žestoko požudjeti, poželjeti«, *razvèđati se* »poboljati se«. Miklošič spominje još srp. postverbal *svud, smud*. [Usp. i *navuditi*]. Samoglasnici *e, u* nastadoše

od palatamog odnosno velarnog nazala *ɛ*, *ç*; upór. češ. *smoud*, polj. *smąd* pored *swąd* »dim«, *swędzić*. S nazalnim infiksom *i* u njem. topornimu *Schwende* »Požega, ispaljena šuma«. U ostalim ie. jezicima bez nazalnog infiksa lot. *swist*, *swidet* »znojiti se«, lat. *sudare*. Ie. je korijen **uendh-* »durch Hitze dorren, welken«, prijevodu perfekturna **uoridh-*.

Lit.: *ARj* 7, 628. 11, 65. 71. 12, 137. 172. 15, 818–19. *Miklósić* 329. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 527. *WP* 1, 262. Ramovš, *ČSfJK* 2, 63. sl. Meyer, *IF* 2, 369.

smügorica f (Lumbarda) = *smú-* (Dubrovnik) = (s anticipiranim *r* iz sljedećeg sloga **smurgorica* >) *smügorica* (Smokvica, Korčula) »stonoga, galija (Korčula)«. Upor. pridjev *smügar*, f -gra (Kosmet, ~gra *pšenića brašno, pogača*).

Lit.: *ARj* 15, 819. Kušar *NVj*, 3, 338. *Elezović* 2, 248.

smük m (Vuk, Slavonija, Kuršumljia, Svilajnac, Raška, Kosmet, Crna Gora, Vodice, Istra) = *smok* (Lužnica, Smederevo, Šumadija, Kraševac, Valjevo, Niš, Kumanovo, bug.) »coluber longissimus Laur.« Varijanta *smokí* »Drache« i u steslav. i u struš. U izvedenicama postoje još varijante i sa samoglasnicama *a*, *i* pored *u*, o i sa suglasnicama *k*, *č*, *c*, *g*. S osnovnim samoglasnikom *u*: pridjev *smukov*, na -*ara* *smukara* (Čačac, Gornja Bukovica kod Valjeva, Polom na Rudniku), na -*urica* *smukurica*, s varijantom *smugurica* (Dubrovnik), na -*ulja* *smukulja* (Uzice, Resnik kod Beograda), s varijantom *smuculja* (Duvno, Imotski, Koprivno, Sinj, Županjac, Brač, Makarska, Zaostrog) i s augmentativom *smuculjetina* (Studenci, Imotski), na -*alka* *smucalka* (Split, Šibenik) = -*aljka* *smucaljka*. Mjesto *k*, *c* dolazi jednom *d*: *smud* (Ljubovija). Iste varijante s osnovnim samoglasom *o*: *smocej* (Drežnica u Hercegovini), *smocelj* (Jablanica, Hercegovina), *srnoaca* (Niš) = *smokica* (Piroć) = *smokulja* (Kumanovo). S osnovnim samoglasom *a*: *smak* (Poljica), *smacalina* (Blato na Korčuli), augmentativ *smaćina* (Poljica). S osnovnim samoglasom **:* *smicalica* (Drniš, Dalmacija), *smičalina* (Smokvica na Korčuli). Unakrštenjem sa *zmija* mijenja se u *zmičalina* (Dubrovnik, Konavli). Jer »siše kravi mlijeko« nastade unakrštenje *mlialina* (Mikalja), odatle zbog disimilacije *l — l > r — l* varijanta *smričalika*, *smričaljka* (Brač) i *smričalina* (Hvar). Oblici na samoglasu *a*, *u*, i najlakše se objašnjavaju kao postverbalni i izvedenice od *smaknuti*

(v.), *smuknuti* pf. »schnell dahingleiten«, steslav. *smucati se* »kriechen«, slov. impf, *smukati* = (sveslav. i praslav. prijevodu duljenja u > ы) steslav. *smykati se*, češ. *smykati*, polj. *smykać*, rus. *smykatb* »kriechen«; *smucati (se) (is-)* »1° vagari, 2° (u najnovije doba) skijati se (od skandinavskog *sky*)«. Variranje sa *c* za *k* kao u *micati* pored *nukati* (v.). Ta zmija, premda nije otrovna, *izaziva* bojazan u narodu, jer siše kravle mlijeko i straši djecu. Zbog toga nastadoše brojne varijante, koje se otijašnjavaju kao tabu. Tako će se objasniti i varijanta sa *o* mjesto *u*, gdje je mjesto prve riječi uzeta druga *smok* (v.). Postoji još postverbal *smúc* m (Smokvica, Korčula, Stulić, Ljubiša, Dubrovnik) »vozilo u obliku slova A, s prstenom na vršku, za koji se uprežu volovi (služi za potezanje tereta na putovima koja nisu za kola)« = *smug* m (Brač) »isto«. Rumunji posuđiše *a smuci* pored *a smici* (Damé) »arracher«, s apstraktumima *á-eaia* < -*eh* i -*itură smiceală* = *smicitură*. Glagolski korijen *smukle* baltoslav. i praslav., upór. prijevode slov. *presmakmti* »durchstechen, durchbohren«, češ. *smeknouti* »abnehmen«. Baltičke su paralele lit. *smukti* »rutschend oder gleitend sinken«, u prijevodu *smaukti*, bez pokretnog *s-* *mukti* »entwischen«, lot. *mukt* »flihen«. Praslav. u je prema tome nastalo iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **meuq-*, prijevodu perfekturna **mouq-*, koji kao pridjev znači »sklizak, sluzav« (ovamo ide i hrv.-srp. pridjev *mukljiv* »vlažan«), kao glagol »otkliznuti«. Za prijevodu **smuq-*, **smuq-* potvrde se nalaze ne samo u slavina nego i u drugim ie. jezicima kao lat. *mucus*, gr. *μύχης* »gljiva«.

Lit.: *ARj* 3, 914. 15, 659. 661. 704. 753. 757. 759. 811–13. 819–20. Ribarić, *SDZb* 9, 191. Rešetar, *Štok*. 291. *Elezović* 2, 248. Hirtz, *Amph.* 138. 139. 140. 141. *Miklósić* 311. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 504. *ASPh* 11, 138. *Mladenov* 594. 595. *WP* 2, 254. *Trautmann* 271. *Boisacq* 71. 653–654. Schef-telowitz, *KZ* 56, 203. Bugge, *KZ* 32, 20.

snaga f (Vuk, Kosmet) = bug. *snagă*, »1° jačina, jakost, krepčina, 2° tijelo (bug., kao sjedište snage), 3° čistota (ŽK, Vodice, hrv.-kajk. i slov., češ. i polj.)«, sveslav. (osim ruskog), praslav. apstraktum značenja »nastojanje, naprezanje«, koje se nije očuvalo u južnoslav., nego u češkom jeziku. Pridjev na -*bn* > -*an* *snazan*, određeno *snazni* »1° jak, 2° čist, 3° lijep (Vodice)«. Protivno *nesnaga* f »1° slabost, 2° nečistoća, 3° vrag (eufemizam, hrv.-kajk., ŽK)«, s pridjevom *neznažan* u oba značenja. Denominál na -*iti* *snaziti*, *snazim*

impf, »(hrv. čistiti«, *isnaziti* (Voldi) »očistiti«, *osnaziti*, *osnazim* pf. »(u književnom jeziku i štokavskom faktitiv) 1° dati snagu, krepost, 2° očistiti«, *nasnaziti*, -*im* (Stulić) »pokrijepiti«, *nesnazili* (Belostenec) (*o-*) »onečistiti«. Rumunji posuđiše *snaga* »Kraft«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Prema Brugmannu u prarodstvu s Homerovim epitetom *νηγάτεος* (*ητῶν*) »lijep«. Prema Brückneru od istog je korijena od kojeg steslav. *snadb* »lako, glatko«, češ. *snad*, polj. *snade*, rus. *snasi* (*korabehnyia snašli* »brodska užeta, Takelwerk«, uvodilo se u novije vrijeme i u našu pomorsku terminologiju), tj. u *snad* je formant *á*, a u *snaga* formant -*ga* (v. *sluga*). V. *snovati*.

Lit.: *ARj* 3, 914. 7, 638. 8, 75. 15, 829–33. 837–39. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Elezović* 2, 248. Čorović, *ASPh* 29, 510. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklósić* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 596. *WP* 2, 694. *Brugmann* 18 572. *Tiktin* 1448. Vasmer, *RSI* 6, 195. *Boisacq* 668. Joki, *IF* 49, 290–291. Matzenauer, *LF* 11, 178.

snaha f (Vuk) = *snāa*, gen. *snāē* (Kosmet) = *sna*, gen. *sna ē* (ŽK) = *snbha* (Krašić) = *snāja*, sa *j* iz genitiva *snāja*, ie., sveslav. i praslav. porodični -termin *snzha* (rus. *snaha*) »1° bratova žena, 2° sinovlja žena (u odnosu prema *svekar* i *svekrva*), nurus (s kojom je riječi u prarodstvu)«. Pridjev na -*in* *snāhin* = *snāin* (ŽK). Na -*ia* *snāša* f — *snāša*, gen. *snāše* (Kosmet) = *snāša*, pl. *snāše* (Donja Podravina) = *snāša* (ZV), nema hipokorističke vrijednosti. Deminutiv na -*ica* *snāšica* (Vuk) = *snāseca* (Kosmet, ŽK), *dosnāšica* (Jačke) = *posnāšica* »djeveruša, pircina, jendibula«, s turskim deminutivnom sufixom -*čik* *igrat snašadžik* (Kosmet) »igrati se mlade«. Za značenje »djeveruša, Brautjungfer« postoje još ove prefiksne izvedenice u hrv.-kajk.: *dosnāšica* (Jačke), *pōtsneš* f (Varaždin) = *posneš* (Zagorje) = na -*nica* *posnešnica* (Habdelić, Prigorje) »djeveruša« = na -*alja* *posnehalja* (Krašić, Pitomaca) = na -*ulja* *posnahulja* (Jačke) »die verheiratete Brautführerin«, također slov. *podsnēha* = *podsnēhālja* (Štajersko) = *posnāšnica* (Bela Krajina) = *posnehalja* (istočna Štajerska) »Brautmutter«. Nema baltičkih paralela, ali su dobro utvrđene ostale ie. Prema lat. *nurus*, gen. -*us*, koje slijedi deklinaciju od *socrus*, gen. -*us* i prema gr. *vūog*, koje slijedi deklinaciju *o*, praslav. *snbha* nije prema *svekry*, gen. *svekrvue* (v.), nego je po deklinaciji -*o* kao *ł* sanskr. *snuša*, stvnjem. *snur*, nvnjem. *Schnur* »Schwiegetochter«. Brugmann pretpostavlja ie. maskulinum **snasos* po

deklinaciji *o* kao prvobitan oblik prema grčkom u značenju »verwandschaftliche Verbindung«. Kako je riječ značila žensko lice, postala je femininum ili prema tipu *svekry* ili prema ženi. Samoglasnici *a* = *e* nastadoše iz velarnog poluglasa *a*, a taj iz ie. *u* u prijevodu korijena **sneu-* »spajati«, proširenog formantom *s*, koji je u prijevodu perfekturna **snoub-* > *snūbili* (v.). Ima i drugih tumačenja, kao Budimirova »pokrivena«, Loewenthalova i Kořinekova vezanja sa sanskrtom *snauti* »entlässt Muttermilch«, Pedersenovo sa *sūnus* > *syn**.

Lit.: *ARj* 2, 674. 11, 1. 15, 833–34. 836–37. *Pleteršnik* 2, 97. 170. *Elezović* 2, 248. Hamm, *Rad* 275, 22. *Miklósić* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 597. *WP* 2, 701. *Trautmann* 273. Budimir, *JF* 6, 174–179. *GM* 312. *Boisacq* 674–675. Brugmann, *IF* 21, 315–322. (cf. *RSI* 1, 267). Kořinek, *LF* 44, 316. 59, 125. Loewenthal, *WuS* 10, 165. Pedersen, *IF* 5, 34. *BB* 19, 293–298. (cf. *AnzIF* 3, 199–200).

snijeg m (Vuk) = (ekavski) *sneg* = (ikavski) *sntg* (ŽK), ie., baltoslav. j sveslav. i praslav. *snēgb*, »nix, gen. nivis, Schnee (s kojim je riječima u prarodstvu)«. Pridjev na -*bn* > -*an* *smježan*, poimeničen na -*ica* *sniježnica* (Crna Gora, Hercegovina, Vuk) »1° voda od snijega, 2° jama u kojoj i ljeti ima snijega (topi se u kotlovima za napoj stoke), 3° toponim« = na -*jača* *sniježnjača* (Lika). Ovamo naziv ptice »fringilla coelebs« *snigarica*, *snigavac*, gen. -*avca*, *snježnica* = *snježnica*, *smješka*, *snjeglišća*, *snježarka*. Pridjev poimeničen u femininum kao toponim *Pod snižnū* (Krk). Na -*ik* *Sniježnik* (oronimi). Na -*uljica* *Snjeguljica* (u dječjim pričama); *snjegulica* »fringilla coelebs« = *snjegulika*. Denominál na -*iti* *sniježiti*, -*i* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) (*na-*, *za-*). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **snoiguhos*, kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *snaygis*, lit. *sniegas*, lot. *sniegs*, got. *snaiws*, stvnjem. *sneo*, nvnjem. *Schnee*, avesta *snāžat* »padat će snijeg«, prema prijevodu *ei* i lat. *nix*, gr. *νίφα*.

Lit.: *ARj* 7, 638. 15, 844–48. 864–66. Šoć, *NJ*, n. s., 1, 255. *Elezović* 1, 199. Hirtz, *Aves* 447. *Miklósić* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 533. *Mladenov* 577. *WP* 2, 695. *Trautmann* 273. Osthoff, *IF* 4, 230. 275–6. 27, 162. *Boisacq* 6. 671.

snijet, gen. -*i* f (Vuk) i m = *snit* (ikavski, ŽK), sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. *sneth*, »uredo, Getreidebrand«. Pridjev na -*ljiv*: *sneljiv* (prema Miklošiču hrv.) = *snitljiv* (ŽK). Ie. paralele ne postoje. Nema ni ozbilj-

njih pokušaja tumačenja iz ie. jezičnih sredstava. Možda je prefiksalna složenica na ss- u vezi sa *gniti*, *gnoj* (v.) i sufiksom *-Is* za asprakta: **stgneth*, s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri elementa. Ovamo ide još *smetljika* f (Vuk) »Maisbrand« (s disimilacijom *n* — *t* > *m* — *t* i gubitkom *j* u **smjetljika* iz istog razloga). Ovamo možda kod Antuna Dalmatina *sneta* f »trun«.

Lit.: ARj 15, 845-46. 864. Miklošič 312. Holub-Kopečny 343. Bruckner 533.

snop, gen. *snôpa* m (Vuk, Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »Garbe«. Deminutiv na *-iç* *snopiç*. Kol. na *-je* *snôplje* (Vuk) = *snôplje* (Kosmet) = *snôplje* (ŽK). Prema Bruckneru od istog korijena od kojeg je polj. *snuç*, *osnova*, *snovati*, *snujem* (v.), polj. *niç*, *nitka*, *nit* »Webertrumm«, *nit* »Padén«, koje Bruckner stavlja pod lat. *neo*, *nere*, njem. *nâhen* < ie. **snē-*, **nē-*, **snēi-*, **nēi-* »šiti, plesti«. Taj bi korijen bio u prijevodu perfekturna raširen formantom *p*. Tako i Mladenov. Za to nema potvrda u drugim ie. jezicima. Ie. korijen **snop-* dolazi u stvnjem. *snuaba* »vitta«, lat. *naturae* »Strohseil«. Prema tome bi prijevoj **snop-* značio prvobitno »zu einem Strick zusammen drehen, Bund > Garbe«.

Lit.: ARj 15, 857-59. Elezović 2, 249. Miklošič 312. Holub-Kopečny 343. Bruckner 504. Mladenov 597. ASPH 36, 126-135. (cf. JF 3, 211). Trautmann 272. WP 2, 698. Specht, KZ 68, 123. Lidén, KZ 41, 398.

snovati, *snujem* impf. (Vuk; (rs-, *na-*, *o-*, *ros-*, *za-*) = *snovat*, *snovém* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. tkalački termin **snoy-* »1° zetteln, 2° (metafora, iz tkalačkog konkretnuma psihološki apstraktum) namjeravati«. Prefiksalne složenice imaju specijalna značenja: *osnovati* »utemeljiti«, *isnovati* »izvaditi crijeva iz zaklanog janjeta«, *rasnovati* (Mrvavić) »otkriti«. Od steslav. *snuti*, *snujo* *zadnîmi* je prezent, dok je infinitiv prema prijevoju *snov-* pred vokalskim nastavkom *-ati*; u Kosmetu je prezent analogijski prema infinitivu. Iterativ se pravi duljenjem prijevoja **sniv-* > **snyv-* (u steslav. *osnyvatf*) > *-snivati*, *-snivam*, koji se upotrebljava samo s prefiksima *na-*, *o-*, *za-*. Samo *snivati* ne govori se zbog sukoba homonimija sa *snivati* (v.) »spavati«. Praslav. postverbal *osnova* »1° preda navijena na vratilu, koja se uvede u brdila na razboju za tkanje, 2° fundamentum, temelj«, s pridjevom na *-bn* > *-an* određeno *osnovni* (~>

škola), odatle na *-ac* > *-ac osnovac*, gen. *-vea* (Srbija) »učenik osnovne škole«, *nasnov* m »pređa«, *nasnova* »tjelesna građa«. Od baltičke grupe pruža paralelu samo löt. *snauja* f »Femmerband«, *snaujis* »Schlinge«, iz čega se vidi da je praslav. *u* u *snuti* nastalo od ie. dvoglasa. Ie. korijen **sneu-* »drehen, Faden zusammendrehen, knüpfen« nalazi se u sanskrtnu *snāvan* »Band«, gr. *veūpov* (odatle internacionalne riječi *nervi*, *nervozan*, *nervirati se*), got. *snīwanjsti* & *l.snūa* < pragerm. *snōwan*, stvnjem. *snuor*, nvnjem. *Schnur* (odatle posudenicažwora, »žica«, ŽK), arb. *nus* »Bind, Faden, Schnur«. Upór. još *nevodb* »grosses Zugnetz«.

Lit.: ARj 3, 914. 7, 638. 9, 234-36. 13, 157. 15, 861-63. NJ 3, 50. Elezović 2, 39. Miklošič 312. Holub-Kopečny 343. Bruckner 505. Mladenov 597. WP 2, 696. Trautmann 272. Brugmann, IF 21, 320. Uhlenbeck, PBB 30, 309. Iljinski, IF 50, 61. Pedersen, KZ 39, 421. Streitberg, IF 3, 328. Joki, Stud. 65. Boisacq* 655.

snúbiti, *snúbim* impf. (Marulić, zapadna narječja, hrv.-kajk., slov., steslav., na zapadu književna riječ) = *snúbiti*, *snúbim* (Vodice) (*na-*), praslav. **snub-* pored **snçb-*, s nazalnim infiksom, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° prositi djevojku za nekoga, 2° (metafora) vrbovati pristaše za neku stranku«, iterativ na *-va-* *nasnubivati*. Na *-ok* (kao u *svjedok*) m pl. t. *snubSki* (ŽK: *ide* u *snubSke*; Vodice) »prosci (gen. prosaca) koji prave definitivni ugovor o ženidbi«. Nejasna je promjena *u* > *e* u *snèbok*, gen. *-oka* »prosoc« u Šapatinovcu (Slavonija). Ne postoji ni *snubiti* ni *snubok* u Vuka ni u bugarskom jeziku, ali *děvisnopove* pl. kod Pomaka dokazuje kao i u Mladenova potvrđeni oblici: *devosnobb*, *-bnikb*, *-bnica* da je glagol nekada postojao i u bugarskom. Upor. polj. složenicu *dziewosłęby* = ukr. *d'ivosnub* pored *d'ivosl'uby*. U slov. su *snobiti* (Maribor) i *snóboki* potvrda za velarno *ç* pored *snúbili*, *snubáč*, *-cica*, *snubíc*, *snubič*, *snubítev*, *snubok* za *u*. Posljednje ne može biti kroatizam. Ie. je korijen **sneuh-*, koji se nalazi u lat. *nubère*, gr. s nazalnim infiksom *vúμφη*, u prijevoju perfekturna **snoubh-*, proširenje formantom *bh* korijena **sneu-* »Faden zusammendrehen, knüpfen«.

Lit.: ARj 7, 638. 15, 841. 856. 863. Ribarić, SDZb 9, 192. Miklošič 312. Holub-Kopečny 343. Bruckner 111. 504. KZ 43, 364. 45, 311. ASPH 11, 118. 139. WP 2, 697. Brugmann, IF 21, 320. Iljinski, IF 50, 61. Boisacq* 665. 673. 675.

soba f (Vuk, Kosmet) »1° odaja, klijet, komora, konoba, Zimmer, 2° (prvobitno) soba koja se loži iz peći, 3° (Kosmet) sobna peć, 4° klijet gdje se zimi loži i sklanja cvijeće da ne promrzne, 5° zimska bašča (kao u turskom)«, istočno-štokavska riječ, danas općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pridjev *sobni*. Deminutiv *sobica*, na *-če* *sSpie*, gen. *-četa* pored *sôpče* (Kosmet), *sobičak*, gen. *-čka* (Srbija). Moderni neologizam *sobarica*. S-tur. sufiksom *-džik* *sobadžik* m (Srbija, Bosna) »sobica za sanduke i odijela, uz veću sobu«, *sobadžak* (Livno) »sobica«. Augmentativ *sobetina*. Balkanska riječ, prema Miklošiču od mađarske posudenice *szoba* iz stvnjem. *stuba* »1° soba koja se loži iz peći, 2° kupaonica«, prema Simonyiju i Murku iz steslav. *istzba* < stvnjem. *stuba*, srp. *izba* (v.): arb. *sobe*, bug. *soba*, *sobička*, *sobica* »peć, odaja s peći«, rum. *sobă* »1° peć za grijanje (prema *cupitor* < lat. *coctorium* »peć za pečenje hljeba)«, 2° (Erdelj i Banat) Zimmer«, odatle na *-ar* < *-arius* *sobar* »pećar«. Ako u stčes. *soba*, hrv.-srp. *soba*, slov. *soba*, bug. *soba* može da znači i »familia«, to ne znači da se s Pelikánom mora upoređivati sa sanskrtnom *sabhā* »Versammlungshaus, Gesellschaft«. Dovoljno je misliti na tal. *camerata*. To značenje odgovara semantičkom zakonu sinegdohe.

Lit.: ARj 15, 867-69. Miklošič 97. SEW 1, 437. GM 389. Mladenov 598. Elezović 2, 250. Pelikán, LF 45, 19-23. 88-92. 173-178. (cf. JF 3, 214. IJb 8, 243). Jokl, UJb 7 (cf. IJb 13, 167). Vasmer, RSI 5, 139. Tiktin 1450. Pascu 2, 229., br. 3. Skök, Slávia 15, 493.

sóbet m (Vuk) = *sóbet*, gen. *sóbëta* (Kosmet) »1° gozba, čazba, čazbina (objekt uz činiti), 2° razgovor, vijeće« = *sohbet* m (Bosna, narodna pjesma). Izvedenice: pridjev *sobetan* (*dvaritelj*), imenica *sobetnik* m »gost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suhba* > tur. *sohbet*) iz terminologije mondenog života: bug. *sobot*.

Lit.: ARj 15, 868. Miklošič 312. Škaljić* 569.

sobota f (Rab, Rijeka, Stara Baška, ŽK, sjeverna Dalmacija, hrv.-kajk.) = *sobota* (Cres) = slov. *sobota* pored *sabota*, *velika sobota* (ŽK), pridjev na *-bn* određeni *sobotni*, slov. *saboten*. Tako i češ. i polj. i u oba lužičko-srpska jezika. Iz zapadnog latiniteta iz splitske metropole i oglajske patrijaršije od lat. n. pl. *sabbata* prema sing. *sábbātnw* > *sitai*.

sabbaio, latinizirano hebrejsko *šabbafr* »dan odmora poslije šest dana u tjednu (sedmici)«. Femininum je nastao prema *dies dominica* »nedjelja«, u krčko-rom. *sabata*, lad. *sonda*, furl. *sabide* i istro-rom. (upór. *saba* Bale, *sabita* Pula, *sabida* Milje). Dok se romanski oblici osnivaju na proparoksitoni *sábbata*, *zapidni* južnoslav. zahtijevaju pomicanje akcenta na penultimu *sobbata*. To je nastalo prema tal. sufiksu *-ata*. Za to pomicanje nema romanskih potvrda. Taj je oblik važio i za jedan dio panonsko-slav., kako se vidi iz mađ. toponima *Szabadka* < **sobotka*. To je slav. deminutiv na *-ka* od *sobota* u značenju »mjesto gdje se subotom održava sajam«. Upor. mađ. *Szombathely*, *Nagyszombat*. Upor. i *sobótka* u češ., slčv., polj., gornjo-luž. u značenju »Sonnenwendfeuer«. Novo pučanstvo bunjevačko izmijenilo je prvobitni slavenski deminutiv na *-ka* sufiksom na *-ica* i samoglasom *uza* o *Subotica*. Upor. takvo mijenjanje toponima od novih doseljenika *Sjeničak* < *Steničnjak*, *Stoj draga* za *Stoj draž*, *Crna Vlast* za *Crna Vas*. U balkanskom latinitetu latinski oblik imao je *m* pred labijalom (upor. nazal i u orijentalnim jezicima, na gr. natpisima $\sigma\mu\beta\alpha\theta\upsilon\kappa\acute{\iota}$) *sâmbâta*, kako dokazuje rum. *sâmbătă* i možda arb. *shëtunë*, *shëtundë* < **shumbëtë* metatezom nazala (upor. za *am* > *um* *Shkumbi* < *scamptcus* od *Scampa*). Iz tog oblika nastade velarni nazal *ç* u slogu *samb-* > *sçb-* (upor. *sanctus* > *sut*) steslav. *sebota*, bug. *sabota*, naše *subota* f (Vuk), pridjev *subotni* (*dar*) = *subota* (Kosmet). Značajno je da je bug. *sabota* očuvalo prvobitno lat. mjesto akcenta kao proparoksitona. Oblik sa *ç* nalazi se u mađ. *szombat*, u ukr. i rus., kamo je mogao doći sa Balkana. Posudenica nije praslavenska, jer je došla kršćanstvom u slavine.

Lit.: ARj 15, 869. 16, 868-72. Mažuranić 1344. Oblak, ASPH 18, 590. Rešetar, ASPH 36, 540. Čajkanović, SEZb 31, 43-55. Tomanić, JF 17, 214. Miklošič 314. Berneker, KZ 57, 248-9. Holub-Kopečny 344. Bruckner 505. KZ 42, 347. Mladenov 626. Vasmer, GL 138. Durnovo, RES 6, 108. Hujer, LF 35, 221-222. Melich, ZbJ 212-217. (cf. RSI 2, 265). GM 405. IF 4, 326-334. Pereferković, ŽMNP, n. s., 47, 260. si. (cf. IJb 2, 165). Schulze, ZRPh 17, 562-566. (cf. AnzIF 4, 98). KZ 33, 384. Schwarz, ASPH 41, 129. Schwyzer, KZ 61, 239. Stender-Petersen (cf. Janko, Slávia 9, 352). Titz, Bratislava 4, 399-407. (cf. ZSPH 13, 417. IJb 16, 305). Mikovski, Indiana slav. studies 1 (1956).

Soča (s takvim se akcentom govori taj slovenizam) f, hidronim, pridjev na *-bsk Soški* (prezime), *Soška dolina*, *Sužca* (Notranjsko), *Suca*, *Soča* (asimilacija s — č > i — č), tal. *Isonzó*, furl. *Lisunz* = (metateza) *Lusinz* (sa sraštenim članom). U fonetskom pogledu pokazuje kao slov. *roka* zamjenu za velarni nazal ζ = rom. *on* pred suglasnikom i vlat. *u* > č kao u *Parentium* > *Poreč*, *Ratiaria* > *Arčer* na Dunavu. Mora se prema tome uzeti da je taj hidronim ušao u jezik već u 6. i 7. v. Bez početnog *i-*, koji se nalazi u tal. i u furl., dolazi već u lat. *Pontem Soniti*. Prema Alessiju gubitak početnog *i-* nije moderna pojava, nego morfološka činjenica iz predrimskog supstrata kao u Ἰουδάρα prema Μακάρρα (Eraclea, Minoa), **ibaica* (iberska riječ od baskičkog *ibai* »ri-jeka«) > stšpanj. *bega*, *vega* »vlažna i plodna ravnic« Rastavlja se u *is-i-ont* + *-jo*. U is-gleda se hidronimička baza, koja se nalazi u hidronimima kao što su *Istras* (donji tok Dunava od Oršave do ušća), *Oescus* > *Iskār* (bug., pritok Dunava), Ἰστώνη (Coreyra) > *Ostuni*, u Galiji *Išara* > *Isère*, *Oise*, *Isarcus* (Raetia) > *Eisack*, ime ribe u Rajni *isox* — *esox* »som ili lucius«. Upór. *Esanti* za *Sontius*. Za upoređenje nameće se još slov. i hrv.-kajk. hidronim *Sočja* > *Šokla*, *Sutla* < **Sont-ula* (lat. deminutivni sufixi ili možda bolje pred-ie. element kao u *Visitile* > *Wisla*). *Soča* je femininum prema lat. maskulinumu. Ista je to pojava kao u *Drava*, *Sava*, *Una*, *Mura* i *Tisa* itd. Kod Rimljana su rijeke muška božanstva, kod Slavena ženska.

Lit.: Šturm, *ČSJK* 6, 59–60. Alessio, *RIO* 2, 105. Niedermann, *ZONF* I, 1–2. Pirana, 1490.

soč m (Pavlinović, Parčić) »sessitura o ripiegatura (sulla veste da donna)« = soč m (Šolta) »krklo (Dubrovnik), alceza (Šolta)«. Denominal *opsočiti* (Stulić, Belostenec) »obmrežiti, mrežom zastljetiti«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **saccium* (upor. *satssula* Logudoro, *saččula* Galura), od *saccus*, upor. glede *-ium bissaccium* > *bisaže* i arb. *thesi tratkēs* (Ulcinj) »vreća od trate«, pi. *those*, *poci thēsīt* »tikva za vreću tratke (Ulcinj)«. Ovamo ide možda stsrp. *soč* m, *soče* n »1° daća u žitu i novcu, 2° carevi perperi«, odatle denominal na *-ati posočati* pf. (Dalmacija) »1° učiniti soč, tj. uštedjeti, ustegnuti, otkinuti od kakva troška, 2° (prelazno) pokarati koga, npr. ženu radi duga jezika«. Preko srednjo-gr. σακχί(ov) < lat. **saccium*, tako i σακχέλλη < **saccella*, deminutivi od *saccus*. Od σακχρς je stsrp.

sokolník s našim složenim nastavkom *-al* + *-nik* »seljak (u stsrp. državi) manje opterećen od meropha (v.)«. V. sak.

Lit.: *ARj* 9, 135. 11, 2. 15, 870. 873. *Mažuranić* 1344. 1346. *Parčić* 937. *REW** 7489. *Rohlfjs* 1902.

sofa f (Bosna, narodna pjesma; Kosmet) »1° kao kanape, 2° divanāna, predsoblje, čardak zastrt za sjedenje (Kosmet)«. Balkanski i evropski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sufla* »klupa od kamena oko česme, gdje se sjedi i odmar« > tur. *sofa* »1° Diele, 2° Halle, 3° Gang«) iz terminologije kućnog uređaja: rum., bug. *sofā*, arb. *sofe*, čine. *sofae* f, ngr. σοφας. Ovamo vjerojatno i *sofa* f (Vuk, gornje Primorje) »1° lijeha, lija, 2° slog«, prijenosom značenja, usp. *gredica*.

Lit.: *ARj* 15, 874. *Elezović* 2, 253. *GM* 389. *Mladenav* 600. *Tiktin* 1454. *Lokotsch* 1935. *Pascu* 2, 164., br. 973. *Školjić* 568.

Sofija f = *Sofija* pored *Savija* (Crmnica). Hipokoristik *sofe* (ŽK), *Soka*, *Sosa*; *Sokna*. Od gr. Σοφία (> lat. *Sophia*).

Lit.: *ARj* 15, 874–75. Miletić, *SDZb* 9, 360.

sofra f = *sōvra*, gen. *sovrê* (Kosmet) = *sopra* (Vuk, Došen, Baraković) »sto, trpeza, sinija, astai«. Kratkosilazni akcenat kod Vuka začuđuje. Očekivao bi se *sōfra* prema turskom dočetnom naglasu i prema rum. i bug. *sofra*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sōfra* »table servie« za kl.-arapski *sufuratun*) iz kućne terminologije: rum., čine. *sofra* pored *sufra*, bug. *sofra*, arb. *sofrê*, *safer*, *sufre*, *sufra*, ngr. σοφρας.

Lit.: *ARj* 15, 876–77. Murko, *WuS* 2, 120. si. *GM* 389. *Elezović* 2, 251. *Mladenav* 600. *Tiktin* 1454. *Pascu* 2, 164., br. 974. *Sköld*, *LUA*, n. f., 1, 18, 58. 59.

softa m (Bosna, Kosmet) = *sapta* (Bosna, narodna pjesma) = *sohta* (Škaljić, Bosna) »islamski bogoslov učenik medrese«. Muslimansko prezime na *-ič Softić* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sohta*) iz oblasti islama: rum., bug. *sofia*.

Lit.: *ARj* 15, 878. *Elezović* 2, 254. *Mladenav* 600. *Tiktin* 1454. *Škaljić* 568.

sogan m (Mostar) »luk«, *sogani* m pl. t. i Banja Luka) »meso umotano lukom i pripravljeno kao gulaš«. Na *-lija sogānRja* f (Kosmet) »1° koji sadrži crnog luka, 2° (Bosna) jelo od graha s prženim lukom, biberom i sre-

zanim hljebom«, *sāganlija* f (Vuk, Popović, Srbija, bosanske varoši) »grah, pasulj prebranač« (nejasan semantički razvitak, možda grah za jelo pod 2°). Složenica *sogan-dōlna* (Banja Luka).

Lit.: *ARj* 15, 878. *Elezović* 2, 251. *Skok*, *Slāvia* 15, 493., br. 702. *Školjić** 569.

sōha f (Vuk, Smokvica, Korčula, bug. *soha*) = *sōa*, gen. *soe* (Kosmet) = *soja* (odatle *sojenica*) = *soha* (Vodice), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° račve, rakije, rašlje, pertica bifurca, 2° motka, kosište (Kosmet), 3° vješala, mrtvački lijes (Vodice), 4° drveni potporanj (Smokvica)«. Deminutiv na *-ica sošica* (Vuk), *Sošice* f pl. t. (toponim, ŽKU, zamjena novijeg stanovništva za *Sušica*, potok). Denominal *osošiti*, *-im* »abscindere«. S prefiksom *raa-*: *rósona* f pl. (16. v.) »1° račve, 2° vile (Varaždin)« = *rōsuha* (Bednja; »vile«, *rāsoha* = *rasova* (Lika) = *rasoja* (Lika) = *rāsōhe* pl. (Virje, Koprivnica, Pitomaca) = *rastihe* (Hrvatsko zagorje) = *rasové* (Crna Gora) »1° vile, 2° dva velika direkta spojena gredom (= brnicom < brvnicom) (Mrka Poljana kod Leskovca)«, *rasoje* f pl. t. (Vuk, Posavina do Požege, oko Dmiša) »ručice u plugu« = *rasové* (donja Podravina) »obje ručice u željeznom plugu zvane i *raljice* < *rakijice*, *ručke* ili *ručice*«, *rasoha* (Mikalja) »štaka, štula«. Prefiksalna složenica *raz-soha* je također sveslav. i praslav. Potvrđena je u steslav., polj. *rozsocha*, ukr. *rosoha*. Toponim. Pridjevi na *-ost rasovast* (Boka) »račvast«, na *-ist*, *-it rasovist* = *rasovit* (Timok — Lužnik), na *-at rāsohat* (≈ *gače*), poimeničen na *-bc* > *-ac rasovac*, gen. *-vea* »1° rasporek u gača« < **rasohatac* (sa *h* > *vi* sa *a* u gen. *rasovaca* shvaćenim kao nepostojanim) (narodna pjesma: *i rasporih džidovku divojku od rasovca sve do graca*), »2° *Rasovac* (toponim), 3° *Rāsovatac* (oronim, Kamenita planina, Paštovići). Na *-ica Rasohatica* (toponim, uvala). Deminutiv *rasošica* »pedalj«. Augmentativ na *-oca rasovaca* (Mrka Poljana kod Leskovca, Srbija, Timok-Lužnik) »rakija«. *Rosoša* (1369, potok, Križevci, Pakrac). U, baltičkoj grupi odgovara sa *k* za praslav. *h*: lit. *šaka* »grana«, lot. pl. *sakas* »vile za gnoj«, što se slaže sa sanskr. *cakha* »grana«, arm. *cox* »isto«, got. *hoho*. Prema tome je *soha* bez sumnje ie. riječ. Teškoće pruža praslav. *h* mjesto *k*. Niederleu je *soha* iranska posuđenica, čime se ne objašnjava *h*. Bruckner shvaća *h* kao hipokoristički sufix u poljskom *brach* »brat«. Vasmer i Pedersen pretpostavljaju ie. *kk* > *h*, Osten-Säcken osnovu na s. Ie. je kori-

jen **kak-lkak-* ili **kok-lkok-*, s palatalnim *k* > praslav. s. Nazalirani oblik **kank-* ili **konk-*, koji je potvrđen u polj. *se k* i rus. *suk* »grana«, nalazi se samo u hrv.-kajk. prezimenu *Suk* = slov. *sok* »grana«, s pridjevom *sokāt*, *sokelj*, *sokāvina*, sanskr. *šankus* »Pfahl, Pflok«. Uhlenbeck upoređuje sã stvnjem. *sahs* < **soksa* »nož«. Štrekelj i Janko pretpostavljaju ie. **saksā* »das Schneidende« i sa sanskr. *Sasami* »režem« (Pedersen), sa ξίφος »mač«, sanskr. *casti*, *casti* (Kretschmer).

Lit.: *ARj* 13, 158–62. 15, 879–81. 928–29. *Peters'nik* 2, 531. Murko, *WuS* 12, 341. *Elezović* 2, 250. Ribarić, *SDZb* 9, 192. Hamm, *Rad* 275, 51. *Miklósić* 313. *Holub-Kopečný* 344. 360. *Bruckner* 505. *KZ* 43, 302. 311. *Mladenov* 600. *RES* 4, 192. *Trautmann* 297. *WP* 1, 335. 2, 474. Vasmer, *ZSPH* 4, 144–145. (cf. *JF* 7, 266). Štrekelj, *ASPh* 28, 488–494. Osten-Säcken, *IF* 33, 257. Pedersen, *IF* 5, 49–50. *KZ* 40, 173–181. (cf. *AnzIF* 24, 44). Niederle, *Manuel* 1. Ghodzko, *BSLP* 5, L. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slāvia* 9, 351). Machek, *Slāvia* 16, 165–166. 186. 189. *Boisacif* 424–425. Meillet, *BSLP* 36, 111. Jokl, *Unt.* 135. bil). Janko, *WuS* 1, 106. Kretschmer, *KZ* 31, 414. Meringer, *IF* 17, 116. sl. 19, 279. sl. Uhlenbeck, *IF* 17, 99.

sój, gen. *soja* (Vuk, narodna pjesma, Kosmet; protivno *rišesoj* kao *nebrat*, *nečovjek*) »1° dobar rod, koljeno, pleme, bagra, fajta, pasma, pasmena, pasmina, vrsta, 2° pridjev indeklinabile *soj pile*, *soj djevojka*«. S tur. postpozicijom *-suz sojsuz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »lošeg podrijetla« (*sojsuz-magäre*) = *sojsuz* m (Bosna) »1° nikogović, prostak, 2° nitkov«. Pridjev na *-li sojli* »plemenita roda«. Odatle na *-aca sojsuzača* (Kosmet) »1° žena koja nije dobra roda, 2° paprika, krastavac rdav«. Balkanski turcizam (tur. *soy*, *soylu*, *soysuz*) iz terminologije srodstva: rum. *soi*, bug. *soj*, arb. *soj* pored *sua* 'jer je prvi oblik u jezičnoj svijesti bio kao određeni oblik, ngr. σοι, cine. *soe* f »1° race, famille, lignée, 2° espèce, sorte«.

Lit.: *ARj* 8, 76. 15, 881–82. *Elezović* 2, 251. *Mladenav* 598. *GM* 389. *Školjić* 569. *Pascu* 2, 163., br. 968.

sojka f (Vuk, Srijem, Kosmet), sveslav. (slov., češ., polj. sa sufixom *-ka*, steslav., gornjo-luž. i donjo-luž. bez *-ka soja*), praslav. == (sa *s* > *š*) *sojka* (ŽK), *Soja* (također slov.), *švojka*, *sojvka*, *sojkača*, *šajka* »kreja, kreštelica, kreštalica, maruša«. Uzimlje se da je ptica dobila ime po boji perja i korijen **soj-* uzimlje se kao prijevoj od korijena **si-* »siv, sinji«.

To mišljenje komparatista ne treba da bude tačno. Hrv.-srp. varijante i činjenica da se nalazi u tur. kao *soyga*, u madž. kao *szajko* = *zajgó*, u rum. kao *zaică*, *zaiță* upućuje na mogućnost izvođenja od onomatopeje kojom se oponaša glas ove ptice.

Lit.: ARj 15, 881-82. 932-934. 17, 710. *Elezović* 2, 251. Hirtz, *Aves* 449. *Tiktin* 660. *Miklošić* 313. *Holub-Kopečny* 344. *Bruckner* 506.

sòk' m (Vuk, Crna Gora) = *zog* (Vuk, Dalmacija; nejasna izmjena suglasnika, upor. prezime *Zogović*), sveslav. i praslav., »prokazič, onaj koji pronađe lopova«. Radna imenica tipa *coquus* od *coquere*. U steslav. *sokb* »AnKläger«. Denominal (faktiv) *sočiti*, *-lm* (Vuk, Crna Gora) (*na-*, *-o*, *pro-*) »1° pronalaziti lupeža, 2° pronalaziti kome ženu, 3° kazati (Marulić, *Judita* 4, 243)«, u steslav. »4° indicare«, »5° (Belostenec) *po morju zver sočiti* »in mari venari« (upor. rusko *sočitb* »tjerati zvjeri«). Ovamo *nasočiti klin u rupu* (Šaptinovac) »udesiti kako treba«. Apstraktum na *-ba* + *-ina sodžbina* f (Vuk, Crna Gora) = *sožbina* (Zakon lige ninske) »nagrada soku«. Složenica od sintagme na *-ac*, *-ica sokodržac* = *sokodržica* m (Crna Gora) »posrednik koji u dogovoru sa sokom okrivljuje krivca (jer sok neće javno nastupiti)«. U baltičkoj grupi postoji s prijevodom *e*: lit. *sekti* »reći«, *sekte* i »priča«, u prijevodu *o* > *a* lit. *sakyti*, lot. *saat* »reći«. Ie. je korijen **sedu-* »reći, pokazati«, gr. *ἐνέπω* »pripovijedam«, odatle *ζπος* (odlatle internacionalne riječi *ep*, *epos*, *epopeja*), stkimr. *hepp* »inquit«. Prema tome predstavlja *sokī* prijevodu perfektuma ie. **sodu-*, Upor. gót. *sakan* »gerichtlich streiten«. Prema Hirtu i Uhlenbecku *sokz* bi bila posuđenica odatle. To je nepotrebna supozicija. U bug. i mak. u prijevodu duljenja *ō* > *a* *šakam* »hoću, zahtijevam«. Homonimija sa *sok'* uklonjena je akcentom.

Lit.: ARj 1, 638. 639. 12, 415. 15, 871. 879. 885. 892. *Miklošić* 290. 313. *Holub-Kopečny* 344. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Mažuranić* 1345. *Trautmann* 254. *WP* 2, 476. 479. *Osten-Säcken*, *IF* 26, 324. 33, 257-258. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB* 29, 337. Šufflay, *DAW* 63 (cf. *Ijb* 11, 193). Brugmann, *IF* 12, 28. 32. Scheffelowitz, *KZ* 56, 173. Boisacq³ 63. 89. 255-256. Vasmer, *ZSPH* 3, 189.

*sòk*², gen. *soka* m (Vuk; homonimija sa *sok* »indicateur« uklonjena akcentom), baltoslav., sveslav. i praslav., »smok, sucus (s kojom je riječi po jednom mišljenju u praslav-

stvu)« = *sok*, gen. *soka* (Kosmet) »presolac u kome se čuva sir«. Pridjev na *-bn* > *-an sočan*. Na *-ivo* (upor. *jedivo*) *sSčivo* n »leća, leće, varivo (Dubrovnik: bob, grahorica, grašak, lećak, itd.)«, dalje rašireno na *-ica sočlvica*, biljka. Denominali: *nascati*, *-im* pf. (Belostenec) »napuniti sokom«. Od nepotvrđenog **osočiti*, *-im* postverbal je *Ssoka* f (Vuk, Kosmet, također rus.) »sok, žičina, sok iz dubreta (Kosmet)«, upor. *osaka* f (M. Držić) »neko piće«. Miklošić stavlja ovamo kao izvedenicu na *-ac* (upor. *kuhač*): *sokai* (Hrvatsko zagorje) »1° kuhar, 2° prezime«. Tu kulturnu riječ posuđuje Madžari *szakács*, koja je opet došla u govor Bačke *sakai*, Rumunja *socaciu* (Erdelj) prema *socacifă* »kuharica«, a *socaci* »visiti kuharski zanat«. Prema odnosu **smend-*: **svend-* stavlja se ovamo i *smok* (v.). Upor. stsrp. *sokahnik* »podložnik kuhar ili pekar, nešto više od meropha«, *sokalnica* »kuhinja« u stsrp. prijevodu iz sintagme Matije Vlastara (ako je prema Novakovićevu tumačenju u vezi sa *sokač*, nejasna je tvorba). U baltičkoj grupi odgovara lit. *sakat* »Harz«, stsrp. *sakis* »smola«, lot. *sveki* pored *smakas*. Bruckner i Osthoff (protivno Waldeu) uzimlju kao srodnu riječ lat. *sucus*, gr. *σός*, njem. *saugen*, arb. *gjak* »krv«. Ie. korijen je **suek-*, u prijevodu perfektuma **suok-*, prema Waldeu **suaauos*. Upoređuje se i gal. *sappinus* »jela«, kimr. *sybwudd* »Föhre«.

Lit.: ARj 7, 638. 14, 513. 9, 184. 243-44. 15, 870-73. 883-87. *Mažuranić* 1345. 1346. Novaković, *GG* 26, 118-128. (cf. *RSI* 1, 297). *ASPh* 27, 175-181. *Elezović* 2, 39. 251. *Miklošić* 313. *Holub-Kopečny* 375. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Tiktin* 1450. *WP* 2, 515. Foy, *IF* 1, 314. Osthoff, *IF* 4, 284. Charpentier, *IF* 28, 180. bjlj. 2. Mikkola, *IF* 23, 126. *GM* 136. Boisacq³ 708. 1096. Račkus, *Lietuvių tauta* 4, 27. sl. Pedersen, *KZ* 36, 285.

sokak, gen. *-âka* m (Vuk, Bosna) = *sokak* (Kosmet) »ulica, šor«. Deminutivi na *-ič sokačić* (Vuk), na *-e sokače* (Kosmet), pl. *sokačići*. Pridjevi na *-ski sokački* (= *lakrdije*), na *-nji sokāknji* (= *cz vrata*, Kosmet). Na *-jara sokačara* f (Kosmet) »besposličarka«. Složenice: *čor-sokak* (v. *čorav*), *mermer-sokak* (narodna pjesma), *divor-sokak*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zekak* > tur. *sokak*) iz terminologije orijentalnog urbanizma: bug. *sokak*, arb. *sokak*, čine. *sucache*, ngr. *σοκάκια*.

Lit.: ARj 15, 886-87. *Elezović* 2, 251. *Mladenov* 598. *GM* 377. Korsch, *ASPh* 9, 666. *Pascu* 2, 164., br. 972. *Škaljić** 569*.

šoko, gen. *-ola* m (Vuk) = *soka*, gen. *-ola* (Kosmet, samo u upoređenju) m prema f na *-ica sokolića*, sveslav. i praslav., »1° falco (gen. *-onis*), atmadža, sahin > šajin, 2° (metafora) junak, 3° (19. v.) društvo za tjelovježbu (preuzeto iz češkog), 4° toponim (u maskulinumu i femininumu, 1420. tvrđava *Sokol*, upor. *Mon-falcone*- kao feudalno ime za utvrđenje)«. Pridjevi: stari na *-ji sokolji*, na *-ov sokolov*, poimeničen na *-bc* > *-ac sokòlovac*, gen. *-òvca*, na *-ič sokolović* (staro prezime), proširen na *-ski sokolovski*. Deminutivi: na *-bc sokolac*, gen. *-oca*, na *-bk* > *-ák sokòlak*, gen. *-lka* (Vuk), na *-ič sokolić* (također prezime), na *-če sokolče* (Jablanac). Augmentativ na *-ina sokolina*, pl. t. *Sokoline* (toponim, Bosna). Na *-ar sokòlār*, gen. *-ara* (Stulić) »1° Sperber, 2° starohrv. i starosrp. dvorska čast prema franačkom uzoru ili prema biz. *ἰερακάριος* > stsrp. *derakar* (v.). Zvanje u latinski pisanoj ispravi *socolaristicch* (konac 11. st.: *Aprico SocolaristicK*) = (<) *sokalarski*. Na *-as sokò-III*, gen. *-áša* »pristaša ili član udruženja (Sokol) za tjelovježbu«. Denominal na *-iti sokoliti*, *-lm* impf, »bodriti«. Arbanasi posuđuje *sokol* i glagol *sokèllas* »sokoliti«. Uzimlje se da je *-ol* sufiks kao u *topola*. Osnovu *sok-smatra* Bruckner onomatopejom kojom se oponaša glas te ptice, upor. polj. *sokotati* = *strekotati* »Schrei der Elster, vom Zirpen, Schnattern«. Upoređuje se i sa ie. jezičnim leksemima, tako sa sanskr. *çakma* »velika ptica«, sa got. *saihzan*, nvnjem. *sehen* < ie. **sequ-* »reći, kazati (v. *sočiti*)*«. Pomišlja se i na tursko-tatarsko i mongolsko podrijetlo kao i na podrijetlo iz pred-ie. supstrata. Lit. *sakalas* ruska je posuđenica, nije praslav.

Lit.: ARj 15, 888-98. *Mon. šerb.* 302. *Mažuranić* 1346. Hirtz, *Aves* 449-452. *Elezović* 2, 252. *Miklošić* 313. *Holub-Kopečny* 344. *Bruckner* 506. *ZSPH* 2, 309. *KZ* 48, 179. *Mladenov* 598. Šmits, *FBR* 7, 6-9. (cf. *Ijb* 13, 373). Petersson, *LU* A, n. f., avd L, Bd. 18. (cf. *Ijb* 10, 339). Pogodin, *AnzIF* 21, 103. *Wiedemann*, *IF* 1, 258. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98. 35, 171. Boisacq³ 532. *GM* 389.

sòl = *iô* (Kosmet), gen. *sòli* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sr. r. na *-b*, »sal (s kojom je riječi u praslavstvu)«. Predslav. suglasnička osnova **sol-* (upor. gr. *ἄλς*, gen. *ἄλός*, arm. *al*) raširena je formantom *n*: praslav. pridjev **solnz* > odatle *slan*, *f slana*, *nadan* »podosta slan«. Tu je slog *sia-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *słony*, rus. *sólonyj*, poimeničen već u praslav. na *-ina slanina* »Speck (odlatle *špek*, posu-

đenica u hrvatskim gradovima)«, kulturna riječ, koju posuđuje Madžari *szalonna*, Rumunji *slă(n)ină*. Od *slan* još su hrv.-srp. poimeničenja na *-ik slanih*, gen. *-ika* (Vuk) = *slanih* (Kosmet), na *-ica slanica* »Salzfass« (također toponim), složenica *slanopačka* (Kosmet) »divlja kruška«, s nejasnim drugim dijelom. Dalje je raširenje predslavenske suglasničke osnove s pomoću *-i* u praslav. pridjevu (?) **soltb* (upor. stsas. *salt* > njem. *Salz*, rus. *sólotb* »močvara«), odatle praslav. augmentativ na *-ina slatina* (Vukov akcenat) = *slatina* (Bl, ovako steslav., slov., češ.) »1° Salzquelle, 2° kupatilo, 3° zemljište gdje je zemlja istančana sa pomalom šumom (Drob-njac), 4° veoma čest toponim (13. v.)«. I tu riječ posuđuje Rumunji *slatina* »Salzwasser«, le. korijen *itro* je i osnovu na *-u* (upor. gr. *άλυζός* »slan«, *αλυκή* »saline«). U slavinama ta je osnova potvrđena u izvedenici na *-d*, praslav. **soldikb* > *sladak* (v.). Mjesto *d* nalazi se u lit. *saldus* »sladak«, ali *saldināt* »zašeceren«. Pored ovih predslav. izvedenica postoje još ove izvedenice od *soh*: pridjev na *-bn solni*, poimeničen na *-ica sunica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »posuda u kojoj se drži so« < *solnica* »soljenka«, češ., slov. i polj., i odati: madž. *szelence* (16. v.), rum. *solniță*, unakrštenjem sa rum. *sáre* »so« *sarniță*. Denominal na *-iti sòliti*, *-em* impf. (Vuk) (*o-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *ras-*, *za-*), iterativ na *-va nasoljivati*, *-ljujem*, sa prijevodom duljenja *ō* > *a* *nasaljati* (Belostenec). Praslav. postverbal *rásò(l)*, gen. *-a* = *rasol*, gen. *rasola* (Vodice) »salamura«, koji posuđuje Rumunji *rasol* sa semantičkom varijantom »im Wasser gekochtes«, *rasol de carne* »meso kuhano u juhi«, *rasol de pește* »kuhana riba«, a *rasoli* »u vodi kuhati«, odatle na *-eh* > *-eală răsöleală*, Arbanasi *rasoj* »Kraut, Kohl«. Odatle *räsónica* (Kosmet). Na *-ilo solilo* n »gdje se pravi so«. Odatle pridjev *Sòlioskō polje*. Na *-ina soline* i pl. »Salzlake (za ovce)«. Razlikovati treba *Soline* »mjesto gdje se pravi so«. To je posuđenica iz lat. *salina* (v.). Na *-bc* > *-ac presolac*, gen. *-olca* (Kosmet) »salamura«. Pl. t. poimeničen part. perf. pas. *sòljenka*. Sa turskim sufiksom *-ana* < perz. *hane* (v.) *solana*. *Soli* je toponim u srednjem vijeku kod Porfirogeneta u vlat. lokativu pl. *Salenes* = kllat. *Salinis*, danas tur. *Tuzla* (od tur. *tuz* i sufiksa *-la*, koji znači mjesto). Staro Porfirogenetovo ime još se održalo u imenu potoka *Solina*, koji izvire kod sela *Dòkñja* (nom. *Dòkanj*) ispod Majevice, a utječe u *Jalu* u Tuzli. I samo ime rijeke *Jala* moglo bi biti od ie.

suglasničke osnove *sal-*, ako se pretpostavi i ovdje kao u armenskom (frigijskom) *al*, ista glasovna promjena i gr. $\alpha\lambda\varsigma$ ($s > h > 0$). Upor. još njemačke toponime *Hall*, *Halle*, *Saale*, *Reichenhall*, koji je na rijeci *Salzach*. Ovamo još kao metafora *solja* (Vojvodina) = *selika* (Hrvatska) = *šačica* »cigani« (prema vjerovanju kod Bugara da pokojni Cigani iz snijega čine grad), sugradica, krupa«. Praslav. suglasnička osnova nalazi paralelu u stprus. *šal*, a praslav. sr. rod na *-i* u lot. *sals*, u lat. *sal*, gen. *salis*, *salina*, stir, *sailchūhen* »salinariim«. Ostaci suglasničke osnove kao u gr. $\alpha\lambda\varsigma$, gen. $\alpha\lambda\acute{o}\varsigma$ i arm. *al* vide se i u praslav. izvedenicama *soin* > *slan* i u *slatina*, rus. *salatina*. Ie. **sal-* ne nalazi se u arijskim jezicima. Jedini izuzetak čini toharsko B gdje postoji *sālyi*. Uzimlje se da je *šal-* prvobitno označivalo blatnu boju. To značenje očuvalo se u rus. *solovoj* »blatno-žuti«, steslav. *slavoočije* »modre oči«, stvnjem. *salō* »kalan«. Upor. *slavuj*. Upor. i posuđenice iz rom. *salata* > *solata*, *solata*, *sos* < fr. *sauce*.

Lit.: ARj 7, 604. 622. 639. 9, 214. 11, 6. 714. 12, 140. 13, 157-160. 15, 423-29. 866-67. 899-901. 905-10. 912. *Elezović 2*, 168. Ribarić, *SDZb 9*, 192. Maretić, *NVj 1*, 83. Jagić, *ASPh 31*, 532-533. *Miklošič 314*. *Holub-Kopečný 360*. *Bruckner 506*. *Mladenov 598*. *Trautmann 248*. *WP 2*, 242. *Boisacq* 47*. Meillet, *Prace Baud.* 1921. 1-3. (cf. *IJb 9*, 198. Bělic, *JF 2*, 336). *GM 361*. Miller, *IF 21*, 324. *Tiktin 1303*. 1438.

solac m (Komulović), denominal *solacati* se (Perast) = *sulac* m (1486) = *sulac* (Rab, Božava, Istra) »šala«, denominal na *-are* — *-ati sulacati* (Transit) = *sulacāt* (ibidem) »šaliti se«, *saloc*, gen. *-aca* m (Dubrovnik) »slast, naslada«, *salacati se* (1520), pridjev na *-iv sulacljiv* — *salaciv* (Marin Držić) = na *-ljiv salajliv*. Od tal. *solazzo*, *solazzare* < lat. *solatium*.

Lit.: ARj 14, 528. 15, 528. 16, 927. Cronia, *ID 6*, 120. *REW** 8060. Štrekelj, *ASPh 13*, 477. 478.

gen. *solda* m, pl. *soldi* (Dubrovnik, Cavtat, Ston, Rab) »novac« = *šalat*, gen. *solta*, gen. pi. *solata* pored *solada* (Crmnica) »isto«, slov. *sold* m »Goldmünze«. Deminutiv na tal. *-ino soldin* m (Zakon vinodolski). Na *-ūla* tal. *saldala* > *sadula* (Dubrovnik) »ljekevita trava consolidas«. Od tal. *soldo* < vlat. *sōidus* < kllat. *solidus*, mlet. *soldin*. Odatle na *-atus* (nastavak part. perf. pas.) *soldato* m »vojniki«, upravo part. perf. od tal.

saldare, internacionalni vojnički talijanizam: *sódat*, gen. *-ata* m (stari dubrovački spomenici) = *soldat* (Rab) = *saldai* (Istra, Cres) = *soldat* (ŽK), odatle *soldačija* (ŽK, slov.) »vojna služba«, č iz pridjeva), *soldački* (na *-bsk*, od *soldak*), kol. *soldatija* »soldati«, slov. *soldak* m (promjena sufiksa prema *vojak*) prema *f soldača* »Soldatenweib«, arb. *soldat*. Od *saldare* > *nasadali*, *nosodām* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »nekoga, npr. da ide prosit divojku«. Isti tal. glagol unakršten sa *validas saldare* (postverbal *saldo*) > *saldati*, *-am* (1488, Senj) »1° platiti«, *saldávati*, *saldavam* (Lika) »2° pričvršćivati«, *saldati* (Mljet, objekt *mrjše*), »3° krpati i omastiti«, *rasaldati*, *-am* pf. prema impf, *rasaldavati*, *-am* »4° potrošiti, izdati novac«, *šaldavai* (Potomje) »5° lijepiti cinčano posude«, prilog *saldo* »čvrsto«, komparativ *saldije* (— *stoji*, Vrbnik). Na *-amen* > tal. *-ame*, mlet. *-am saldarne* »saldatura«, furl, *saldam* > *saldam* (istročakavski) »arena«, slov. (*a* > *o*) *soldan* »lapor«, upór. tal. *terra saldona*. Na *-atarem* > *-otur*: *saldatur* m (Potomje) »željezo za kalajisanje posuda« bilo bi iz dalmato-romanskog, sudeći prema sufiksima. Ovamo ide još kao dalmato-romanski leksički ostatak *saldim* m (Zore) »1° konop na koji je nanizano olovo na mreži«, deminutiv na *-ič saldunić* = (*sa* / > *r* kao u *skaram* < *scalmus*) *sardun* (Račišće) »2° deblji forcin«, *sardun ili podmet* (dolazi na migavici iza murēla, Bijela) »3° gornji dio mreže ispod pluta gdje su velika oka (Vrbnik), 4° konopčić na -kojem su nanizana pluta (Zore)«, *sardunić*. Ovamo još *saldo*, *saldirati*, *saldiram* kao internacionalni trgovački talijanizam i *konsolidirati*, *konsolidiram* kao internacionalni latinizam ili francuzizam (kod nas preko njemačkog jezika).

Lit.: ARj 7, 639. 9, 701. 13, 69. 70. 14, 534. 647. 15, 534. 647. 874. 899-904. *Pleteršnik 2*, 532. 533. *Rad 190*, 102. *JF 11*, 85. Budmani, *Rad 65*, 163. *Zore, Tuđ. 20*. Kušar, *Rad 22*, 24. Miletić, *SDZb 10*, 230. 263. *REW** 2168. 8069. Štrekelj, *DAW 50*, 162. *ASPh 12*, 468. *GM 389*. *Prati 858*. 918.

Solin, gen. *-ina* m, toponim, naseljeno mjesto kod Splita, pi. t., u rimsko doba *Salonae*, gen. *-arum* = *Salona f.* Predrimsko naselje ilirsko karakterizirano sufiksom *-ona* > *-in* preko lokativa *-onoe* > vlat. *-uni* > **-yn* > *-in* kao u *Gumin*, *Plomin*, *Labin*, *Skradin* i *Stupin*. Ktetik na gr.-lat. *-itanus salonitanus* »solinski«. Prema Alessiju od mediteranskog korijena *sala »cours d'eau, marais«. U južnoj Francuskoj *Salon* (Bouches-du-Rhone), *villa*

Salone (9. v.), deminutiv na *-ittus* > *-et Salonet*. Rostaing zaključuje da je od oronimičkog korijena **sal-* i da je *Salon* bio naziv za *oppidum*. Ali *Salon* može biti i od langob. *sal*, upór. *Upsala* (Švedska):

Lit.: Rostaing 250. Alessio, *RIO 1*, 243.

soline f pl. (Dalmacija, Parcie) = slov. *solina* »1° saline, 2° toponim (u pl. *Soline* čest u Dalmaciji)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salina* > cine, *sirina*, *sarine*. Porfirogenet potvrđuje toponim $\Sigma\alpha\lambda\acute{\epsilon}\nu\epsilon\varsigma$ > lat. lokativ pl. *Salinis* za *Soli* = *Tuzla*.

Lit.: ARj 15, 908. *Pleteršnik 2*, 533. Skok, *Slav. 65*. 71. 117. 118. 121. 189. *REW** 7535.

solito, prilog (Dubrovnik, Cavtat) »obično«. Učeni talijanizam (*al* = *di*) *solito*.

Lit.: *DEI 3537*.

solo (Božava), prilog »solo, solamente«. Od tal. priloga *solo* < lat. *solus*.

Lit.: Cronia, *ID 6*, 120. *REW** 8080.

sòlufe, gen. *solūfā* f pl. t. (Vuk, Varoš, Slavonija) »kovčice, vitice, uvajci, zūlovi« = *sohifi* m pl. t. = *salufe* f pl. t. (uz *uho*, Varoš, Slavonija) = *šalupe* f pl. t. (ŽK) »Kaiserbart« = *zelju* m (Kosmet) = *zuluf*, gen. *-ufa* »pramenovi kose, koje ženskinje spuštaju s obje strane lica« = *zūl* m, pl. *zūlovi* (Vuk) »vitice, boucle de cheveux« = *zulufi*. Pl. tantum kao *brei* (v.), *mutāci* (v.), *obrve* itd. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zulf* > tur. *zūlf*, s pomoćnim samoglasom *zūliuf* »kovčica kose koja ostaje na glavi, nakon što se obrije«) iz terminologije nošnje: rum. *zulf*, s rum. deminutivnim sufiksom *zulufel* »kovčica kose«, bég. *zuluf*, arb. *cullūfe*, *dzulufe*, ngr. $\tau\omicron\sigma\upsilon\lambda\acute{o}\upsilon\phi\iota$. Turski pl. dočetak *-i*, *-uf* bio je u našoj lingvističkoj svijesti identificiran s pluralnim nastavkom *-ovi zūlovi*. Odatle načinjen novi singular *zūl*. [Usp. i *skuluff*].

Lit.: ARj 14, 545. 15, 366. 911. *Elezović 1*, 208. 213. *Tiktin 1831*. *Mladenov 195*. 587. *GM 442*. *Lokotsch 2230*. Vaillant, *RES 22*, 32. Korsch, *ASPh 9*, 679. Skok, *ASPh 33*, 369. *Školjić** 569.

soluk m (Kosmet, objekt uz *ūzné*) = *soluk* m (Bosna) »dah«. Balkanski turcizam (tur. *soluk*) iz terminologije običnog govora: bug. *solúk*, *sulúk*.

Lit.: *Elezović 2*, 252. *Mladenov 599*. *Školjić** 570.

Solum, gen. *-una* m, predslavenski, predrimski, grčki toponim. Nalazi se u steslav. *Solumi*, bug. *Solum*, kao i u ostalim slavinama, kamo je dopro zbog akcije Svete braće. Etnik na *-janin Solunjanin* m prema f *Solunka*. Pridjev (ktetik) na *-bsk solunski* (upor. bug. *solunski trān* »akcija, salkām«). Taj je oblik nastao u prvom slogu *So-* po zakonu haploglogije novogrčkog tipa $\tau\epsilon\sigma\sigma\alpha\rho\acute{\alpha}\kappa\omicron\nu\tau\alpha$ > $\sigma\alpha\rho\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ i u balkanskom latinitetu odbacivanjem dočeta *-ωνη* od $\Theta\epsilon\sigma\sigma\alpha\lambda\omicron\nu\acute{\nu}\eta$ kao u *Tarsatica* > *Trsat* (v.). Da su se ta dva procesa dogodila u balkanskom latinitetu, dokaz je čine. oblik *Sarunā*, koji nije posuđen iz južno-slav. *So-lunb*, jer pokazuje / > *r*, kako je po zakonu u svim rumunjskim narječjima u riječima latinskog podrijetla (tip *sare* < *sale* »so«, *pār* < *pilus* »vlas«). Prema tome južno-slav. *Solum* nastalo je od balkansko-lat. *Salona > čine. *Sarunā*, i to od lokativa *Salonae. Što *o* nije prešlo u *r* kao u *Solin*, tome je razlog što je grčko *o* u tom toponimu kratko, a to prelazi u *u* (tip *drum*, v.). U ostalim jezicima tal. *Salonichi* < ngr. $\Sigma\alpha\lambda\omicron\nu\acute{\nu}\eta$ > tur. *Selanik*, dativ *Selaniye* > *Seljanik* (Kosmet) provedena je samo haploglogija. Pridjev *seljanicki* (*-α čaršija*, Kosmet). U turskom je otpalo dočeto gr. *-TI* kao u *Kirit*, *Midili* zbog toga što se identificirao s turskim padežnim nastavkom za akuzativ *-i*.

Lit.: ARj 15, 911-12. *Elezović 2*, 217. *Mladenov 599*. *Miklošič 314*. Vaillant, *RES 7*, 268. Skok, *ZRPh 54*, 178. 441.

som, gen. *sōma* m (Vuk) »silūrus glanis«. Deminutiv *somié* (Srijem) »Kaulquappe, Froschlarve«, *somče*. Pridjev *somov*, poimeničen *somovina*. Kol. *somiad*, gen. *-i f.* Sveslav., u steslav., slov., bug., ukr. (*sim*) i rus. sa samoglasom *o*, u češ. (stčeš. *sum*, češ. *sumec*), slvč. i polj. sa samoglasom *u*. Odatle rum. *somu*. Takoder u baltičkoj grupi: lit. *šamas* i lot. *sams*, gdje može biti posuđenica iz slavenskoga. Prema Mladenovu praslav. u prasrodstvu sa lat. *salmo*, gen. *-oras*. Ali bi mogla biti posuđenica iz balkanskog latiniteta sa redukcijom grupe *lm* > *m* kao *balneae* > *baneae* > *banja* (v.) i kao u *Almusa* > *Omiš*, *tomač* = *tumač* (v.) pored *tolmač*, i to od nominativnog oblika, jer je i u balkanskom latinitetu postojala deklinacija od dva padeža, upor. *sclavus* > arb. *shqā*, rum. *schiau* prema izvedenici *Shqinikē* < *sclavinica*. Iz dalmato-romanskog je *salāmun*, gen. *-una* m (Zore, Dubrovnik, Po-ljica) = *solomun* (Muo) »morska riba salmo obtusirostris, pastrva (Poljica)« iz kosog pa-

deža lat. *salmone*, s umetnutim *a* u suglasničkoj grupi (anaptiksa, v. *salamura*), kao u južnoj Italiji. Upor. tal. *salamene* (16. v.). Prema Alessiju ide kao i pritek *Moselle Salmana* > njem. *Salm* pod mediteranski korijen *sala »cours d'eau, marais«. Nije isključen pred-je. supstrat koji dolazi u obzir i kod drugih ihtioloških termina. Samoglasnik *o* > *u* u češ. i polj. *sumlec* nije jasan.

Lit.: ARj 14, 530. 15, 913. Zore, *Tud.* 19. *Pleteršnik* 2, 535. Hirtz, *Pisces* 142. Miklošič 315. *Holub-Kopečnj* 361. *Bruckner* 535. *Vasmer* 2, 694. *Mladenov* 593. *Tiktin* 1457. *REW** 7544. Alessio, *RIO* 1, 243. *Prati* 859. *Skok, ZRPh* 50, 526.

somiņa f (Mljet, Smokvica, Korčula) »vrst šumskog drveća, kojega pruče služi za pletenje vrše, juniperus sabina (Parcie)« = *savina* (Šulek < sttal. *savina*) = (sa zamjenom tuđeg dočetka našim sufiksom -rar) *savica*. *Somiņa* ima Vuk kao ime planine u Hercegovini. *Sumina* je položaj ispod brda Čoka (nom. *čok*) i više Rape kod Bara; *samina* je od lat. *sabina*, s predslav. promjenom *b* > *m*, leksički ostatak od predslav. i predrimskog supstrata.

Lit.: ARj 15, 728. 731. *Parié* 938. *BI* 2, 444. *REW** 7482. *DEI* 3302.

sopa f (Vuk, Kosmet) »batina, kijača, motka, ošćak (ŽK)«. Balkanski turcizam (?), tur. *šopa* »grösserer Knüppel, Prügel« od tur. *gkgolr sap-* »hauen, schlagen« (?) iz terminologije oruđa: rum. *šopa*, bug. *sopa*. Mažuranić, pozivom na *šopa* »fustis crassior« kod Du Cangea, misli ispravno da bi riječ mogla biti zapadna. Za to govori akcentat na osnovnom slogu, što se ne slaže s turskim naglaskom na zadnjem slogu.

Lit.: ARj 15, 916. *Mažuranić* 599. *Tiktin* 1458. *Lokotsch* 1925. *Elezović* 2, 253.

sopiti, -im impf. (Vuk) (*za-* se), *zasopiti se* (ŽK), pored *sopsti* (prema Miklošiču za srp. i hrv., po primarnoj grupi glagola), sve-slav. i praslav. »anhelare«. Odatle s onomatopejskim sufiksom -*öt sápot* (kod Vuka samo u zagoneci bez određenog značenja; bug. *sopot* »drvena truba, koja propušta vodu« < stcslav. *sopotъ* »canalis«) = (sa *s* > *c*, upor. *ciječ* i onomatopejiziranje) *čápot* (Dalmacija, Pavlinović) »slap«. Čest toponim za izvore i mjesta kod njih u svim slavenskim zemljama (selo u nahiji beogradskoj; mjesto gdje Kup-čina izvire, ŽU; *Sopocani* na vrhu Rašké,

Sopocane, Kosmet; upor. *Zoppok* kod Gdanjska). S onomatopejiziranjem *s* > *š* *Šopôt* (Vuk; Benkovac u Dalmaciji, izvor u selu Malom Crnicu kod Požarevca u Srbiji; rijeka kod Križevaca u gornjoj Hrvatskoj). Na -*eh* > -*ela* (čakavsko-ekavski, upor. isti sufiks u *deželd*) = -*ila* (čakavsko-ikavski): stcslav. i rus. *sopěh* : *sopile* f pl. t. (Krk). Upor s istim sufiksom *svirala* < *svirěh* i češ. *popelice*, polj. *popielice*. Vuk ima zacijelo iz nekog ikavskog kraja *sòptlka*, upor. ovakvu izvedenicu u bug. *sòpelka*, ukr. *sopiłka*, odatle lit. *sapelka*. Od stcslav. *sopsti*, *sopç* »tibia cancre« je i postverbal na -*6c* > -*ac zopcb* »αυλητής« > *sòpac*, gen. *sopčá* (Krk) »gudač, svirač«. Značajna je arbanaska posuđenica *sop* »Röhre, Hahn am Pass« bez sufiksa, kako nije potvrđeno u južnoslav. jezicima. Ovamo ide na -*ol*, -*el*, -*l sopolj* m (Stulić), stcslav. *sopoH* »mucus«, sveslav. i praslav. Odatle augmentativ *sopòlina* (Smokvica, Korčula) »nalik na putanju golog puža na rukavu djece, koja mjesto maramicom očiste nos rukavom«. [Ovamo iz Belle *sapolast* i imenica *sopolina* »sluz, slina«]. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k*, prema Meilletovoj pretpostavci u ie. onomatopejskom koiijenu (Schallwurzel) *kopso-* pored *kopso* > *kos* (v.), koja se nalazi još u sanskr. *čab-d-a* »glas, zvuk, riječ«, *capati* (3. 1.) »kune«, *capate* (3. 1.) »zaklinje se, obećava«. V. još prijetoj *sapa* i *sipnja*.

Lit.: ARj 1, 820. 15, 916-21. 17, 715. *Elezović* 2, 253. Miklošič 316. *Holub-Kopečnj* 344. *Bruckner* 481. 507. *Mladenov* 599. *Tratamam* 299. *WP* 1, 457. *GM* 389. Karłowicz, *ASPh* 3, 663. Machek, *Slávia* 16, 189-190. *Boisacq* 1116.

sōrad, gen. *sorda* m (Parčić) »martello«. Deminutiv na -*bc* > -*ac sōrdac* (Nemanić), na -*ič sordić* (Punat) = *sortie* (Molai) »čekič«.

Lit.: ARj 15, 925. *Parać* 939.

sōraja f pored *sorca* (Split, okolica) »mlat, Dreschflegel« = *sorača* f (Poljica, Dalmacija) »isto«.

Lit.: ARj 15, 924-25. Rešetar, *Štok.* 292. *ZbNŽ* 10, 235.

saramân m (Božava) »sorta di pialla«. Od mlet. *soramân* »pialla lunga«.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 120. *Rosamani* 1053.

sordav (Rab, Božava) »gluh, sordo«, pridjev na -*av*, od tal. *sordo* < lat. *surdus*. Preko arb. (*dh* > *Z*) *sûrla* m, f (Kosmet) »gluhač«, sa

-*ân surlân*, gen. -*âna* (ibidem) »isto« < arb. *shurth*, s članom *shurdhi*, *shurdhër* < lat. *surdus*.

Lit.: ARj 15, 925. 17, 895⁶-6. *Elezović* 2, 289. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 120. *REW** 8474. *GM* 420.

sōrta f (Dubrovnik) = *sorta* (ŽK, Vodice, Crmnica, slov.) = *sorta* (Božava) »vrsta«. Od tal. *sorte*, u hrv.-kajk. i slov. preko njem., kako pokazuje *sortirati*, *sortiram* (Zagreb) »razvrstavati«. Ovamo ide današnji francuzizam *asortiman* m < fr. *assortiment* (prefiks *a-* < lat. *ad-*); *sōrta* f (Dubrovnik) »šupljina, rupa« je postverbal od *sortire* »herauskommen«; *sōrak*, gen. *šarka* (Vuk, Crna Gora) »ždrijež, kocka« < tal. *sorte* sa zamjenom tal. dočetka -*te* našim sufiksom -*čk* > -*čk*.

Lit.: ARj 15, 925. 17, 716-7. *Pleteršnik* 2, 537. *REW** 8107. Miklošič 341. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJB* 13, 161). Štrekelj, *DAW* 50, 62. *DEI* 3560.

sōto (Božava), prilog, talijanizam *sotto* < lat. *suhtus*, poimeničen *šoto* (Baška Draga) »ples«. Denominal na -*ati posatoi*, -*ām* (Žrnovo, objekt *krvet*) »s obje strane povući posteljenu pod stramac«, upor. slov. *sōvtati* impf, »füttern (z. B. ein Kleid)«. Na -*anus*: *sātana* f (Dubrovnik, Cavtat) »podsuknja« < tal. *sottana*. Upor. slov. *sāv̄t* *î* = *sovtāna* f »Brandsohle«. Složen pridjev *sutòpos*, f *sutòpasta* (Dubrovnik, Zore) »podlozan nemoći, slabosti, nesreći«, proširen na -*bn* > -*an sutoposan* (Mljet, primjer: *a pri salpavanju sutoposnoje da špica ne izleti*) < tal. part. perf. *sottoposto*, od *sottoporre*. Na -*iliš* tal. *sottile* < lat. *subtilis* > *šuul* (Božava). Ovamo ide na -*arius* > -*aer* kao dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije *sotàer* m (Muo) »Taucher, ronilac«, *šototaer* m (Šibenik i okolica) »isto«.

Lit.: ARj 15, 929. 17, 80. *Pleteršnik* 2, 540. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Cronia, *ID* 6, 120. 122. Zore, *Tud.* 21. Rešetar, *Štok.* 292. *REW* 8402. *Skok, ZRPh* 54, 184.

sSva f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »noctua«, s brojnim varijantama *saura*, *saurika* (Brod na Savi) = *savura* (Varoš, Slavonija) = *sovara* = *savuljaga* = *sovljaga*, *savürina* (Otok, Banovci, brodski kotar) = *sovarina*, *savuljka* = *sovljka*, *sovrlanda*. U tim se varijantama ističu augmentativni sufiksi -*ura*, -*uljaga*, -*uljka*, -*enda*, kojima se ističe neugodnost te noćne ptice, i promjena *o* > *a*, kojom se oponaša glas što ga ona izvodi. Riječ je prema tome ono-

matopejskog postanja. Od ie. jezika paralelu pruža gal. *cavannus* > fr. *chouan* i današnja keltska narječja sbret. *couann*, kimr. (Wales) *cuen* f. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. onomatopejskom korijenu **kau-*, *kāu-*, **kēu-*, **k ū-*, u sanskr. *kauti* »viče«, gr. *κόκχου*, »ku-ku«, stvnjem. *huwo* »Eule«, lit. *kaukti*, lot. *kaukt*. V. *čavka*.

Lit.: ARj 15, 931-35. Hirtz, *Aves* 425. 453. 454. Miklošič 317. *Holub-Kopečnj* 346. *Bruckner* 508. *WP* 1, 332. *Trautmann* 300. Machek, *Slávia* 16, 189. *Boisacq* 422. 532. Kofínek, *Studie z oblasti ónomat.* 133. sl. 137. (cf. *LP* 2, 110). Lidén, *ASPh* 28, 36-37. Charpentier, *IF* 28, 186. Petersson, *KZ* 47, 241.

sōvrnja f (Vuk, Sutomore, Dubrovnik, Sasin, Konavli, Šibenik, Račišće, objekt uz *krcati na brod*, za održanje ravnoteže) »1° balast, 2° smeće, otpaci«. Denominal *sovrnjati* (Zuzeri: *drijevo sovrnjano*). Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *saburna (trušćanski sufiks) < kllat. (dijalekatskog) *saburra* (*rn* > *rr*) iz brodske terminologije. Oblik sa *rn* nalazi se i u mlet. *saorna*, te u istro-rom. *savurna* (Rovinj, Vodnjan), sttal. *savorna*, ali dalmatski oblik ne može potjecati odatle zbog *a* > *o*, koje se ne nalazi u mlađim posuđenicama iz mletačkoga. Od mlet. je *sagürna* (Cres), *sàvornja* (Miklošič, hrv.), odatle na -*jak savornjak* »brod sa savornjom«, denominal na -*ati savornjati se* »uzimati sovrnju na dno broda« = *saurna* (Vrgada). Na lat. -*artum* > -*ar*, -*or* (Hvar) *Savornör* pored *Savurnör*, gen. -*orà* (Brusje), toponim, naziv čestice, na kojoj se nalazi sitno kamenje, tj. »sovrnja«, također je dalmato-romanski toponomastički ostatak. Talijanizam ili latinizam je *savura* (Korčula, Rab, Šibenik, Mikalja) = (*rr* > *rd*) *savürda* »isto« < tal. *zavorra*. Unakrštenjem od *sabulum* i *saburra* nastao je slov. oblik *solobòr*, gen. -*orja* »grober mit Steinen Untermieter Sand« < furl. *savalón*. Glede furl. *v* > *b* upor. *rabida*, *konoba*. Možda ide ovamo Stulićev pridjev *cabrn* »insipidus«.

Lit.: ARj \, 752. 14, 489. 746. 750. 15, 935. Jurišić, *NVj* 45, 181. *REW** 7487. Rešetar, *JF* 12, 287. *Ive* 114. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82.

spacèta f (Malínská) »sprava za čišćenje«, mlet. *spazeta* »četka«, od *spazàr* »čistiti«, denominal od *spazzo* < lat. *spatium*, s deminutivnim sufiksom -*etta* < vlat. -*itta*.

Lit.: *DEI* 3582. *REW* 8129. *Pirana* 986. 1085. *Rosamani* 1066.

spačati, -am pf. (Perast), s prefiksom *raz-* *raspačati* »rasprodati« (Perast). Od tal. *spacciare* < vlat. *ex-pactiare*, od *pungere*.

Lit.: AR) 13, 162. IŠ, 936. REW* 3048.

spàhija m (Vuk) = *spajja* (Kosmet) »1° gospodar zemlje darovane od sultana > 2° bogat, imućan posjednik, 3° zakupnik državne desetine, 4° (kao *beg* preneseno na srodstvo, *spahija*, Vuk, Boka) muževlji stric, 5° apozitivni naziv uz muslimansko ime: *Adži Asan spajja* (Kosmet)«, *spajja* (Piva-Drobnjak) »muževljeva rodbina (uz lično ime *spajja Mášo, Šćepari)*«; hipokoristik *spaho* (Vuk) »1° djever, 2° muslimansko prezime«. Pridjevi na -in *spàhijin* = *spajjin* (Kosmet); poimeničen na -iça *spàhijnica* »žena spahijina«, na -ski *spàhijnski* = *spàhijnsM* = *spajski* (Kosmet), poimeničen sr. r. *spàhijsho* n »dacija koju spahija uzima od seljaka«. Na -luk *spahiluk* (Vuk) = *spalluk* (Kosmet) »spahijnska država«. Prezimena muslimanska i kršćanska *Spaii* = *Spahić*. Balkanski turizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *sipahi* »konjanički«, avesta *aspya-*, od perz. *āsp*, avesta i stperz. *aspa-*, u prarodstvu s lat. *equus*, sanskr. *açva* < ie. **eḥ₂o-* »konj«) iz terminologije turskog agrarnog uređenja: rum. *spahiu* »turski konjički vojniki«, bug. *spahija*, ngr. *σπαχής*. Naziv odgovara feudalnom viteštvu (fr. *chevalerie*). Konjički vojnici u staro-turskom vojnom uređenju dobivali su kao *timar* (v.) desetinu od izvjesne zemlje kao naknadu za vojnu službu.

Lit.: ARj 15, 939-41. Elezović 2, 255. Vuković, SDZb 10, 403. Mladenov 400. Tiktin 1463. Lokotsch 1914. WP 1, 113.

spanać, gen. -dca m (Vuk) »spinacea oleacea« = *spanai* = *spanak* = *spanjak* — *spanjak*, balkanska je riječ grčkoga (a ova perzijskog) podrijetla: ngr. *σπανάκι* > rum. *spanac*, bug., arb. *spanak*, tur. *İspanak* < perz. *āspānah*. U hrv. gradovima *špinat* m < njem. *Spinat* ili *spinača* f (slov. *spinača*, Notranjsko) < tal. *spinace* > furl. *spinaze* > slov. *španaža*. Ostali su oblici: *spinać* (Habdelić, Belostenc), *špinjak* (Duvno u Bosni) = *spanjak* (ibidem) = *spanjak* (domaćice u Zagrebu). Orijentalna je riječ ušla u sve evropske jezike.

Lit.: ARj 15, 944-45. 17, 733-34. Pleteršnik 2, 642. Sturm, ČSJK 6, 52. Rešetar, ASPH 34, 539. Miklošič 317. Bruckner 554. GM 390. Lokotsch 126.

spanb, steslav. pridjev, »barbam raram habens«, stari balkanski grecizam (gr. *σπάνιος* »rare«, ngr. *σπανός* »unbärtig«), očuvan u

nas samo u prezimenima *Spanović*, *Spanačević* (Trebinje, s grčkim deminutivnim sufiksom -ωνης, v. -äc): rum. *špîn*, arb. *sperk* »barblos«.

Lit.: ARj 15, 944-45. Miklošič, Lex. 871. REW* 8118 c. GM 391. Jokl, IF 44, 60.

spanžati, -am pf. »potrošiti« (*rukama spanžati skarsiju*, Strohal, Cvět, s prilogom *prostrano*). Od vlat. *ex-pandere* > tal. *espandere* (14. v.) > *spandere*; ž < d/ mjesto d objašnjava se 1. 1. prezenta na -to (tip *video*.> *veggio*) kao ostatak dalmato-romanske konjugacije.

Lit.: ARj 15, 946. DEI 1541.

spar m (Budva, Perast, Dobrota, Prčanj, Krtole, Muo) = *spar* (Molat) = (*sp* > *šp*) *spari* m pl. (Kostanjica, Boka) = *špar* (Budva, Dobrota) = *špar*, gen. -arä (Rab, Malinska, Račišće) »morska riba koja živi na braku i u blatu«, *spar-kamenjak* »ima oko glave i na repu crnu štriku (Muo)«. Na tal. augmentativni sufiks -one: *šparun* (Dobrota) »oveći špar«. Ovamo još *špāram*, gen. *šparma* (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Ako je u vezi s tal. *sparlo*, koje sadrži deminutivni sufiks -ulus, nejasna je promjena l > m. Dalmato-rom. leksički ostatak ili talijanizam od lat. *sparus* > tal. *sparo*.

Lit.: ARj 15, 947. 17, 725-26. REW* 8124. DEI 3578.

spara f (Božava, Parčić, Dalmacija, Srijem) »kotuljac, svitak (gen. svitka, ŽK), gužva od ki'gle što se meće na glavu kad se što nosi«. Denominal na -iti *naspořiti* pf. (Stulić) »sparu komu na glavu nataknuti« prema impf, *na-sparivati*, -ujem. U istom značenju *pōspa* f (Ston). Dalmato-rom. leksički ostatak kome odgovara *spera* (Sicilija), *spare* (Abruzzi), *sparra* u južnoj Italiji, od gr. *σπαρά* (Bartoli) = lat. *sphaera* (danas *sfera*, internacionalna riječ), *σπερα* (Meyer-Lübke, Rohlf's). Samoglasnik a > e je prema gr. *σπάραγον* »Windel« ili od *fascia*, kako pokazuje oblik *pōspa* (Ston), koji je nastao unakrštavanjem od *fascia* + *spera* ispuštanjem -ra od -ara. To ispuštanje nastalo je odatle što se -ara osjećalo kao hiV.-srp. augmentativni sufiks.

Lit.: ARj 1, 639. 10, 7. 15, 947. Cronia, ID 6, 120. REW* 8138 a. Rohlf's 2017. Bartoli 1, 294., § 157. Skok, ZRPh 54, 490.

sparènjat, -am impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *šparanjät*, -am (Rab, Božava, Šibenik) (za-) »štedjeti«. Od tal. *sparagnare* »isto«, od germ. *sparan*, nvnjem. *sparen* >

sparati, *sparam* (ŽK), na -avac *šparavac*, gen. -avca m (ibidem) »kesa za kupljenje milostinje u crkvi«. Tal. glagol nastao je unakrštanjem dviju germanskih riječi *guanjan* < *zaidanjan* + *sparan*. Pridjevi na tal. -ino *šparanjn* (Božava) < mlet. *sparagnin* = na tal. -evale < lat. -ibilis *sparanjvul* (Rab) < tal. *sparagnevole* »economio, štedljiv«.

Lit.: ARj 15, 947. 17, 725-26. Kušar, Rad 118, 25. Cronia, ID 6, 121. REW* 8119.

spàrog m (Stulić, Dubrovnik), odatle prezime *Sparožić* (Vrbnik) = *šparog* (Perast, Sutomore, Rab, Božava) = *čparog* m (14. i 15. v.) = *šparoga* f. Augmentativ na -ina *sparožina* f »spingum«. Na -ište *sparožiste* (Stulić). Od tal. *aspàrago* m, s aferezom a-, koje je već u kslat. *sparagus*. Od njem. je deminutiva *Spargel* > slov. *špargelj*, gen. -gija pored *šparglin* (Miklošič). Oblik *sparga* f (hrvatski gradovi, slov.) = madž. *sparga* > rum. *sparga* (Erdelj) pored *spargă* i *sperghe* i neobičnih oblika *sparanghel* (Muntenijska i Erdelj) = *sparanga* (Moldavija), s umetnutim n pred g, koji su od gr. *ἀσπάρραγος*.

Lit.: ARj 2, 11. 15, 947. 949. 17, 726. Miklošič 341. Pleteršnik 2, 542. Kušar, Rad 118, 19. REW* 707. DEI 323. Tiktin 1465.

spasti, *špāsem* pf. (Vuk) = *spas*, *spasem* (Kosmet), *spasiti*, *spasim* prema impf, na -va-*spasavati*, *spašavam* (također sa š mjesto s), na -ovati *spašavati*, -ujem, imperativ *spāsuj se*, sveslav. kršćanski termin, praslav. (?), »salvare, izbaviti, kurtalisati«. Postverbal *spas* m = *spas* (Kosmet) u istom značenju kao radna imenica na -telj *spasitelj* m, koji odgovara gr. *Satir* < *Σωτήρ* = lat. *Salvator*. Postverbalni apstraktum *spas,i/K>ji* se još upotrebljava u tom značenju (*nema mu spasa*), postao je radna imenica kao tal. *podesta* »načelnik« < lat. *patestas*. Pridjev od značenja *Sotir* na -ov *Špāsov dan* = *Špāsov dan* (Kosmet) = poimeničen sr. rod kod katolika *Sposavo* »ascensio Christi«, rum. *Spas* za današnje *inălțarea Domnului*, *Ispašenje* f, iz crkvenog jezika; i mjesto i nejasno možda prema *pasti* »Uskrš«, tako i u glagola *a ispāši* »1° von den Sünden erlösen, 2° sahnen, büssen«; rum. postverbal *ispașă* f »spasenje«. Na -ište *spasovište* »mjesto gdje kršćani spasuju, svetkuju Špāsov dan«. Složen pridjev *spasonosan* (potvrđeno od 16. st. kod hrvatskih pisaca, Stulić) ušao je u književni jezik, kalk prema lat. *salutifer* > tal. *salutifero*. Iz crkvenog je jezika *spāsenije* n, kod pravoslavaca. Prema tipu ličnih imena

lat. i grčkim *Pascalis*, *Anastadius* stvorena su lična imena *Spāsaje* m prema f *Spāsēnija*, hipokoristik *Spāso* m prema f *Spasa*, *Spasija*, odatle prezime na -iç *Spasić*. Glede etimologije v. *pasti*, *pasem* »čuvati«, *pastir*. Prefiks šo- služi za perfektiviranje kao u *smotriti*, *smatrati* (v.). Termin je stvorilo kršćanstvo.

Lit.: ARj 15, 950-60. 16, 1-2. NJ 1, 62. Elezović 2, 255. Miklošič 232-33. Holub-Kopečny 346. Mladenov 400. Grivec, AAV 18, 81. SIREv 2, 130. Tiktin 856. Putanec, Slovo 13, 164.

spati, *spīm* impf. (Vuk) (*na- se, pre-, pro-, ras-, za-*) = *spati* (ŽK) impf., na -va- *spavati*, *spavam* (Vuk) (*is-* i ostali prefiksi), na -ivati *uspavljivati*, *uspavljujem* (Vuk), *uspavljōvat* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. *stp-ati, »dormire«. Postverbal *nēspāv* f, *nēspāvā* (Lika); *nēstašica* f (Ljubiša) »nesan« stvoreno je prema *nēstašica*. Na -lo *nēspāvalo* n »nespavanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *pospan*, poimeničen na -bc > -äc *pospanac*, gen. -nca, *zaspanac*, gen. -nca. Prilog na *spēc*. Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na -n: *san*, gen. *snā* m (Vuk, 13. v.), gen. *sana* (Vuk, narodna pjesma, Bunić, Hektorović, Krmpotić, Došen, Martić), pl. po deklinaciji u *sañové* (Kosmet, Bukovica), *snī* pored *snovi*, gen. *sána* (protivno *jav/aj*) = *san* (Kosmet) »somnia (odlatle internacionalno *somnambul*, *somnambulizam*), ύπνος (odlatle internacionalno *hipnoza*, *hipnotizam*, *hipnotizirati*) (sa *somnia* i ύπνος je *san* u prarodstvu)«; *nesan*, gen. *nēsna* (Vuk). Pridjevi na -bn > -an *sanān* (13. v., Marulić, Kačić, narodna pjesma) > *san* (Vuk) < *σάνων* (upór. *stran*), poimeničen u *nesan*, gen. *nēsna* »koji nema sna«, na -ica *nesanica* (Srbija) = *nesanica* (Kosmet); na -en *sānen* (Slavonija, Podgorje, Bosna) = *sanen* (Vodice) = *snen*; na -iv *sanjiv*, poimeničen *sanjivost*; na -lživ *sanljiv* »dremovan«, poimeničen na -bc > -ac *sānljivac*, gen. -ivea m, imenica na -ost *sanljivost* = na -ežljiv *sanežljiv* (Stulić); na -/ *sanji* (Bandulović). Deminutiv na -zk > -äk *sanak*, gen. *sanka* = *senka*, gen. *senka* (Vuk, narodna pjesma; ARj veli da je tiskarska pogreška), na -iç *sanie* (Istra). Augmentativ *sanetina*. Na -or *sanar*, gen. -ara m prema f *sanārica* — *sanar* ka »koji tumači sne«. Na -ovnik *sanōvnik*. Denominal na -iti *saniiti*, -im = *sniti*, -im (sa-, u-) = *šnjēti*, *snīm* (sa-, Crna Gora, Luka na Šipanu), *řasniti se* (Kosmet); pf. *usnuti*, *usnem* < stoslav. *ustncti*. Na -jo, -la: *sanj*, gen. *snja* pored *sanja* m (Mikalja, Habdelić, Kanižlić), *sanja* f = *senja* f (hrv.-

-kajk.). Odatle pridjev na *-en sanjen* (Istra), na *-iv sanjiv* (Kosmet). Kol. na *-je sanje* n (1452, Hrvatska primorje). Deminutiv *sanjka* (Pleternica). Denominal na *-ati sanjati, sanjam* (Vuk), iterativ *sanjavati, -am = sanjati* (ŽK) = *senjati* (hrv.-kajk.). Radna imenica na *-at sánjác*, gen. *-ála = na -lac*, gen. *-oca sánjalac*, gen. *-Ica -aoca* m prema f *sánjalica = na -alo sanjalo* m, na *-vac sanjavac*, na *-ar sanjar*, gen. *-ára*, odatle *sanjariti, sanjarim* »fantazirati«, na *-arija sanjarija* f, *sanjárstvo* n. Samoglasnik *α* je nastao iz velarnog poluglasa *ɔ*, stcslav. *ᚱᚱᚱ*, češ., polj. *sen*, rus. *son*. Taj je nastao iz ie. u u prijevaju **sup-* od ie. korijena **suep-*, sanskr. *svapiti, svapnab*, Jat. *sopor, sopire* < ie. prijetoj **suop-*, stvnjem. *swep* »Schlaf«, arb. *g jum ě < *šupno — ʒḥḥ*. Ovamo ide još *snatriti, -im* (hrvatski pisci) »fantasticare, sanjariti«, odatle *snatrilac*, gen. *-oca* »sanjar«, nastalo unakrštenjem *sniti + batriti* (v.). Za *spati* nema baltičke usporednice, ali ima za *san*: lit. *sapnas*, lot. *sapnis*. Odatle se vidi da je n u *ᚱᚱᚱ* nastao iz grupe *pn*, koja je i u gr. ὕπνος i u lat. *somnus < *sopnos*. Iterativ po prijetoju duljenja postojao je u stcslav. *usypali, zasypati*, polj. *syptic*, rus. *zasypat* («-). U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sipati* (v.). Oblik prezenta *spim* za cslav. *spiljč* nastao je analogijom prema *spisi*. Mađžari posuđiše ime biljke *zaszpa* »helleborus«.

Lit.: ARj 3, 918. 4, 121. 7, 639. 8, 62. 76. 11, 7-8. 14, 599-621. 622-64. 846. 16, 2-9. 12. 15, 837. 945-47. Maretić, *Savj.* 139. *Elezović* 2, 167. 200. 396. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečný* 330. 346. *Bruckner* 508. *Mladenov* 604. 622. *WP* 2, 523. *Boisacq* 1004. *GM* 142. Meillet, *RSI* 6, 132. Güntert, *IF* 30, 89.

spedii, -im pf. (Potomje, prema tál. infinitivu *spedire*), *spediškat, -ām* (Dubrovnik, Potomje, prema tal. l. l. prezenta *spedisco*) »1° o(t)premiti, požuriti«. Od tal. *expedire > spedire < lat. expedire* (prefiks *ex-* > tal. *s-* + denominal od *pes*, gen. *pedis* »noga«). Apstraktum na *-zo* od part. perf. *expeditas: spedicija* f »otprema«, radna imenica na fr. *-eur > -er špediter* (Zagreb). Latinizam od srednjovjekovnog kancelarijskog *expeditorium > speditorija* i *isp- j -pid-* (15. v., u historijskim dokumentima; *dati za ispiditoriju*) = *je(K)speditorija* l *-spid-* (-um > -ija kao u *gimnazija*) »1° otpravno pismo, 2° namira«. Od iste je osnove internacionalni pridjev na lat. *-ivus* proširen našim *-bn > -an ekspeditivan*. Ovamo ide i *specat, -am* (Smokvica,

Korčula) »1° udariti, 2° (metafora) odbrusiti«. Od *expeditare*.

Lit.: ARj 3, 32. 919. 4, 573. 622. 16, 12. *Zore, Tuđ.* 20. *DEI* 1541. *REW* 3040.

spèngati, -ām pf. (Dubrovnik) (*o-*, *po-*, Mikalja) = *spengati* (Prčanj) »otrti sunderom, spužvom«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *expingere > spingere* (Umbrija), *espingere* (14. v.). Odatle postverbal *spenga* f (Dubrovnik, Prčanj) »spužva«. Taj postverbal istisnuo je u Dubrovniku grecizam *spužva < špongia* i unakrstio se s njime, davši u Dalmaciji i **sponga > spuga*. Kako tal. glagoli na *-ere* prelaze gotovo redovno na Jadranu u *-iti* (v. *kuriti < currere*, itd.), ima se uzeti da se *g* pred *-ere* izgovarao velarno i zbog toga prešao u klasu *-ati*. Usp. *spužva*.

Lit.: ARj 9, 247. 11, 8. 16, 15. 145. *REW** 3048. *DEI* 1543. 3605.

spenjgati, -ām (Martić: *spenjgajte mu naopako ruke*) »sputiti ruke«.

Lit.: ARj 16, 16.

špica f (Vuk, Kosmet, južna Dalmacija, Zore, slov.) = (*sp > šp*) *špica* (Vuk, Mljet, Buzet, Sovinjsko polje) = *žKca* f (Vuk, Vodice) »1° palac, zaponac (u točku, kotaču), 2° tanka paličica suhog drveta (Zore), slov. palisada, drvena šipka (Vodice), 3° (*špica*) sjemenka od bundeve, lubenice, dinje, tikve (v. *košpica*), 4° (Crna Gora) *spica mesa*, čevap, 5° plijen od 100 goveda ili ovaca«. Odnos značenja 3°–5° prema značenju 1° nije jasan. Glede značenja 2° v. *piča*. Kao naziv za »radius, Speiche« riječ je praslav., jer se nalazi u slov., polj., ukr., brus. i rus. (tu u značenju »strelica«). Značenje pod 1° nalazi se i u rum. posuđenici *spiță* »1° Radspeiche« pored »2° Holzstab, 3° Verwandschaftsglied«. Denominal na *-iti spičiti, -im* (Kosmet) (*na-*, objekt *kola*) »staviti špice«. Mladenov pomišlja na postanje od stcslav. deminutiva *stbica* »tkalački čunak«, gluž.-srp. *sipica > stvica*. Upor. i *stipka* »Holzpflock an der Wand«. Denominal *ispicati, -am* pf. (objekt *volove*). Vjerojatno je u vezi s lit. *stipinas* »Radspeiche, Leitersprosse, Knüttel«, lot. *stupe, stups* »Besenstumpf, das nachgebliebene Ende von etwas gebrochenen«, *stupas* pl. »kleine Ruten«, prijetoj od ie. korijena **(š)teup-* »Stock, Stumpf«, od **steu-*, **sta-* (v. *stajati*) pored ie. **stip-*, **stib-* »Stange, Stecken, steif«. Sonoriziranje *sp > zb* može se objasniti i drugim etimonom **stbica*, od *stablo < stbilo* (Štrekelj). Zabilježiti treba semantičku vari-

jantu od *žbica* u Dalmaciji i na Kvarneru: kol. *ėbičje* n (Krk), *zbičje* n »prase, suha grana, suho granje od praska (v.)«.

Lit.: ARj 4, 86. 16, 20. 17, 729-31. Ribarić, *SDZb* 9, 205. Macan, *ZbNZ* 29, 211. *Zore, Rad* 115, 163. *Pleteršnik* 2, 544. 642. *Miklošič* 317. *Holub-Kopečný* 374. *Bruckner* 553. *Mladenov* 601. Iljinski, *RFV* 65, 212. si. (cf. *RSI* 5, 255). *IzvorJAS* 24, 1, 131-140. (cf. *Slceia* 5, 656-657.). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 198). *WP* 2, 619. 647. *Tiktin* 1471. Štrekelj, *DAW* 50, 14. *ASPh* 27, 61.

spicij āl, gen. *-āla* m (Rab) = *spicjā* (Božava) »ljekarnik, apotekar«. Od tal. *speciale* »farmacista«, poimeničen pridjev na *-alis* od *species*. S promjenom sufiksa *-arius > -ar, -ijar < -iere spičār*, gen. *-ara* (Dubrovnik, Zore) = *špicijēr* (Milna) »isto«. Odatle prezime *Spicijarić* (Malinska) = *Specijarić* (16. v., Vinodol). Na *-ila: špicarija* f (Dubrovnik) = *spicijarlja* (Rab) = *spicjarija* (Božava). Lat. *species > spēcija* (Sušan, Šutomore) »mirodija, začim« < tal. *specie* f pl., lat. > arb. *specā* (Zatrebač) »paprikas«. Postoje i oblici: *špecija, špecija* (1558, Hlivno). Internacionalno na *-alis* prošireno na *-bn > -an specijalan, specijalist(d), specijalizirati se, -lizirām*. Dubrovačko *spičar* može biti i iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 16, 11-12.20. Cronia, *ID* 6, 120. Kušar, *Rad* 118, 22. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 8131. *GM* 390. *DEI* 3582. 3588.

špijun, gen. *-una* (1760, Kačić; Dubrovnik) = (općenito *sp > šp*) *špijun* (Vuk, Perast, Crmnica, književno, narodna pjesma) = *špiun* (Božava) = (*šp > ĉp*~) *čpijun* (Srbija) = *čpiun* (Crmnica) = *špijōn* (ŽK, Kosmet) = *čpijon* (Kosmet) »1° uhoda, 2° (*špijun*, usp. *vrebača* »vipera ammodytes«, Tinj u Dalmaciji) vrsta zmije (Imotski)«. Pridjev *špijunski, špijúnov*. Denominal na *-iti špijūniti, špijūnim* (Vuk). Od tal. *spione, spia > spija* m (1527, Mažuranić), od germ. *speho*, nvnjem. *Späher*. Taj talijanizam postao je internacionalna i balkanska riječ: ngr. *σπιούνοϋς*, arb. *spjun*, čine. *spjuna*, bug. *špion(in)*. Odatle preko njem. na *-ier en špijunirati, -ōnirām* (Zagreb) = *špijunirati, -jūniram*. Tal. *spiare < germ. spehōn*, nvnjem. *spāhen > špijati* (Habdelić), odatle *špijavec*, gen. *-vea* (isti) = *špihavac* (Vitezović) = *špijalnik* (isti) = *špijat, -am* (Crmnica, Božava) = *špiat* (Rab) »uhoditi, prokazati«. Upor. slov. germanizam *špeġati* (u-). Germ. *spēhōn* je ie. riječ.

Lit.: ARj 2, 77. 16, 21. 17, 731-32. Miletić, *SDZb* 9, 261, Kušar, *Rad* 118, 25. *Elezović*

2, 455. 543. Hirtz, *Amph.* 154. Cronia, *ID* 6, 121. Budmani, *Rad* 65, 165. *Pleteršnik* 1, 868. 2, 641. *Mažuranić* 1429. *Miklošič* 317. *Bruckner* 553. *WP* 2, 660. *REW** 8136. *GM* 391. *DEI* 3589.

spila f (1250 na Braču; Perast, Muo, Crmnica, Risan, Stoliv, Dubrovnik, Nalješ-ković, Dalmacija, Katić, Kanavelić) »1° pećina, stijena, 2° čest toponim: *Po(d)spila* (ribarska pošta, Muo), *Špila* ispod ruševine *Gradine* (Risan), *Spile*, gen. *Spila* (Škaljari), *Miove Spile* (ibidem), *Spila* (jama, Stoliv), *Spila sozinska* (Sözina) (jedna buža pod Malom Vrsutom), *Špila* (planina grahovska)«. Deminutiv *Ispo Spilica* (toponim, Budva, dio polja na putu za Kotor). S *lj: spilja* (Vuk). Običnije u književnom jeziku sa *sp > šp: špilja* (Tomiković). Slov. *špelja* (Kras) pored *špila, špelovje* n. Balkanski grecizam: bug. *spila* »peštera, karpa«, arb. *spilē / -le* pored *shpellē* »Höhle, Felsen«. Arb. oblik sa *e* pored *l*, koji je pravilan kao itacizam, dolazi u Ulcinju kao toponim: *Shpëlla qelpt*, lokalitet iza Suke (*qelpt* »smrdljiv«), *Shpëlla pllumave* »pećina golubova, ispod grada«, *Shpëlla pllumave ege'r* iza Suke. Od gr. σπήλαιον preko ngr. σπηλιά. Grecizam je zamijenio slav. *peč* — stcslav. *pešt̃b*, koja se očuvala u slov. *peč* »pećina«, čest toponim. U Dalmaciji je grecizam zacijelo postojao već u dalmato-romanskom.

Lit.: ARj 16, 21-2. 17, 732-33. *Pleteršnik* 2, 642. *Mladenov* 601. *GM* 391. *Miklošič* 317.

spina f (Dubrovnik, Zore) »1° konjštak, spina ventosa (bolest)«, *špina* (Božava) »2° spilla«, *špina* (Lepetane) »3° mali čep«, odatle denominal *špinat, -am* (ibidem, primjer: *idem špinat bačvu, da kušam vino*), *špina* »4° (Kučiste) cijev kroz koju izlazi voda (primjer: *ajde na špinu uzest, utočiti vode, vina*; poslovice: *nekome voda teče l, špinu, a nekome na klokun, Lepetane*)«. Na lat. *-alis spinal* m (Budva) »divlja riba«. Može biti dalm.-rom. leksički ostatak od lát. *spina*. Slov. *špina* f »Wurstspeiler«, denominal *Spinitii* »Wurst spielen (Dolensko)«. Na lat. *-ātus špenāt m* »zarte Leinwand« < furl. *špinat* »diagonale«. Lat. deminutivna *-ula: spināla > tal. spilla > slov. špila* (Notranjsko, Savinjska dolina) »Wurstspeilen« < stvnjem. *spinala, spinila*, srvnjem. *spille > špilj* m (Lašče) »Felsenspitze, scharfe Kante, Stein«, upór. u ostalim slavinaama (češ., polj., ukr., brus. i rus. *spilja*, rum. *spelea*, Moldavija) »Haarnadel« pored deminutiva *spelcuță; išpilja* (Vuk, Srijem, Bačka) »drveni šiljak kojim se probada dva kraja, npr. na šarpelju i u čebetu,

kad se u njem što zavije«. Protezu i- objašnjava madž. Ovamo sa *U > Id* (upor. *keldar* ŽK < *Keller*) *špoda* f (Vuk, Baranja) = *špjud* (Bukovica) = (*ps̄ > pč*, upor. *pčenic* < *pšenica*) *pilada* (Banat) = *Hoda* (Vuk) »igla bez ušiju a sa glavom, batišnjica (ŽK), babljača, ba-buška, bočka«. Upor. arb. *shpine* »Rückgrat«, *shpina* (sa članom, Ulcinj), *shpida e kam*; (Zatrebač).

Lit.: ARj 4, 86, 9, 730, 17, 733-32. Mažuranić 1201. ZbNŽ 13, 181. Tiktin 1469. Zore, Tud. 22. Pletersmk 2, 642. Miklošič 317. Tomanović, JF 17, 205. REW³ 8150. 8154. GM 414. Skok, ZRPh 36, 655., br. 27.

spingarda f (Dubrovnik, spominje se od 1363) »vrsta lakšeg topa, (često sinonim) taras«. Od tal. *spingarda* (13. st.), stfr. *espringarde* »stroj za rušenje zidova«, od *spingere* < vlat. *expingere* (Prati), od franačkog *springen* (Meyer-Lübke), s germ. sufiksom *-arda*.

Lit.: Dinić, GISAN 161, 58. 70-71. REW³ 8155. Prati 931. DEI 3593.

spizma f (Dubrovnik) »mršavo, jedno če-ljade«. Od mlet. *spisima*. Usp. furl. *spissime* f »persona mingherlina, stentata, ma vivace«.

Lit.: ARj 16, 26. Zore, Tud. 20. Pirana³1095. Rosamani 1075.

spjēgat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »objasniti«. Od tal. *spiegare* < lat. *explicare* (prefiks *ex-* > tal. *i- + ptičare*“).

Lit.: REW³ 3052. DEI 3590.

splata f (Vuk) = *spjala* (Miklošič) »1° skela, ponton, plošna ravna sprava za prevoženje na vodama, 2° na Limu, kao mali splav od dasaka, na čemu se prevozi«. Od srlat. *piatta* > fr. *plate* > stvnjem. *pletia* »prora«, nvnjem. *Platte* pored *Plätte* »Wasserfahrzeug mit platten Boden«, od srlat. *plattus* »plosan« < gr. πλάτυς (v. *plat*); *s-* potječe ne, kako je Miklošič mislio, od tal. *s-* < lat. *ex-* (njegovu tal. *spiatta* nije potvrđeno), nego od našeg unakrštenja sa *splav* f. Iz hrv.-srp. je tur. *isplata* pored *ispilata*.

Lit.: ARj 16, 29-30. REW³ 6586. Miklošič 432.

splendor m (Budva) »(ribarski termin, *ri-banje* na *splendor* je najbolje) to je vrijeme kad počinje izlaziti mjesec«. Može biti latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *splendor*, *-oris*, apstraktum na *-or* od *splendere*.

Lit.: REW³ & 165.

Split m = *Spljēt* (Dubrovnik) = (ekavsko-čakavski) *Spjēcia* (1240) = danas *Splicka* (Brač), etnik *Spličanin*, pridjev (ksetik) *splitski* = *Sápiēt* (Vuk, zacijelo je zbog deseterca *U Sapletu gradu bijelome*). Svarabaktičko *a* nije nigdje potvrđeno u narodnom govoru. *Hra-voje duk spalicki* (1404, *Mon. šerb.* 252) je također samo grafija koja se i inače javlja u tom tekstu. Fonetski se problem vidi kad se uporede hrv. i tal. oblik: *Split* prema *Spalato* (proparoksitona) = *Spalatro* (sa *r* poslije *t* kao u tal. *scheletro*). U predromanskim proparoksitonama naglašeno *a* postaje o: *Massarum* > *Mosor*, *Catarum* > *Kotor*, *Apsarus* > *Osor*, *canapum* > *konop*. U romanskom razvitku njihovo *a* u penultimi oslabljuje se kao i u istočnoj i zapadnoj Romaniji u *e*: *Spaletum* (srednjovjekovni historijski dokumenti), Δεκάτερα (Porfirogenet) = *Kotor*, tal. *Ossero*, rum. *cînepă*, *aripă* < *alata*. *Split* = *Spljet* pokazuje isti fonetski razvitak kao proparoksitona *Melita* > *Mljet*, tj. pokazuje likvidnu metatezu i *e* mjesto naglašenog romanskog *a*, kakav je bio i u rimsko doba: (*A*)*spalatos*. Znači da je *é* nastao od *a* na jednak način kao u krčko-rom. *Campi* (pl. od *campus* »polje«) > hrv. *Kimp*, *Bibano* > *Bibinje* < küat. *Vibianum, tj. prijevodom se naglašeno *a* mijenja u *e* pred dočestim -r. Upor. slično tumačenje: *ō* > *u* u ilirsko-romanskom dočetu *-ona* > **-un* > **-yn* > *-in* u *Skradin*, *Labin*, *Nin*, *Solin* < Mlat. lokativ *Scardonae*, *Albonae*, *Nonae*, *Salonae* > vlat. *-e* > *-i*. Ima se dakle pretpostaviti i za romanski govor Splita u 7. vijeku, u vrijeme dolaska Hrvata *Spalatum > *Spaletum*, lokativ *Spolēti* > *Speletī > *Splīt*, *Spljēt*. Za razliku od naziva planine *Massarum* > *Mosor*, koje je predrimski leksički relik, *Aspalathos* je grčki naziv biljke, živ je još i danas u južnoj Italiji. Prvobitno je to naziv čestice, položaja (Flurname, lieu-dit), na kojem je Dioklecijan sagradio svoju palaču, a iz koje je nastao srednjovjekovni i današnji *Split*.

Lit.: Rešetar, *Program spljetske gimnazije* 1886/7. Isti, *Sloboda* 7, sv. 78. Skok, *NVj* 26, 17-29. Isti, *AHID* 1, 23-25. Mayer, *NVj* 38, 33, 41, 134-40. *VAHD* 50, 104. ss. Mayer I, 319-20. 2, 108-09. Krähe, *GN* 4, 37. 100. 115. Lozovma, NK/18, 278. CZ) 4, 112. ARj 14, 630. 16, 34-36.

spòjat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »okrásiti«. Dalmato-romariski leksički ostatak od lat. *spōliāre* > tal. *spogliare*.

Lit.: REW 8169. DEI 3518.

spòndza (Dubrovnik) »zgrada za republike gdje je bila carinarnica«, prvobitno samo *korta* u *Divom*, gdje su bili magazini i gdje se činila »stima dei prodotti industriali per commisurare le imposte e i dazi«. Na teritoriju republike bile su još 2 *spondze*, na Krscu (*Krstac*, *Cresta* = *Brgat*) i na granici hercegovačkoj kod Neretve (Gabela). U dokumentima se ta riječ piše *sponzia sive cisterna*, *sponca*, *špon-gia*. Odgovara sic. *spodza* < pridjev *sponde, od *sponda*, koja kao pomorski izraz znači »mjesto za iskrcavanje«, upor. glede *dt > dz* u narječjima fr. *éponge* (Rhône), *spense* (lorenski), *ispunza* (Logudoro) »sponda del letto«, mlet. *sponzariola*. Dalmato-romanski leksički ostatak od poimeničnog pridjeva *sponde, koji upravo znači »tezga na kojoj se istovarivala roba za ocarinjenje«.

Lit.: Zore, Tud. 21. Skok, *Slavia* 10, 490. Horning, *Romania* 191-192. Hrv. *Dubrava* 5 (1936), broj 68. 6: *Odakle potječe naziv Sponza*. REW³ 8170.

spôr (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »trom, polagan (obratno: nagao, brz)«. Apstraktum na *-ost sporost* f. U steslav. imao je još prvobitno značenje »uber, izdašan, obilan, beričetan«. To značenje očuvala su ostale slavine, a u nas nalazi se još u sintagmi *sporlieb* »hljeb koji je izdašan (protivno *riēspor*), u denominalu na *-iti sporiti*, *-im (na-)* (Vuk) »umnožiti, augeo«, odatle postverbal *naspor* m »1° napredak, sreća, beričet, 2° (*naspor*, Dubrovnik) posljednji komad u zdjeli«, na *-šb nasporak*, gen. *-rka*, pridjevi na *-iv*, *-it naspořiv*, *naspořit* »beričetan, obilan«, na *-bn* > *-an nasporan*, poimeničan *naspornik* m prema f *naspornica*; *nasporitelj*, *nasporitost*, prema impf, na prijetoj *ō* > *a nasparati*, odatle *nasparalac*, gen. *-aoca* m prema f *nasparalica*. Unakrštenjem s germanizmom *sparati* < *sparen šparavac*, gen. *-āvca* (ŽK) »kutijica za kupljenje milostinje u crkvi«. S prefiksom *usporiti* pf. »učiniti polaganim« prema impf, na *-va usporavati* (objekt *vožnju*). Miklošič ima hrv. *pršpořeno* »reichlich«. Prvobitno se praslav. značenje nalazi i u imenu biljke *spôr* m »paprac« = na *-iš sporiš*, gen. *-{Sa*. Nazvana je tako jer buja. Staro se značenje očuvalo i u posuđenicama: madž. *szapora* (15. v.) pridjev »plodan«, kao imenica »Vermehrung«, kod Dakorumunja dobio je hibridan sufiks *-nic* < *-bn* + lat. *-icus spornic* »gedeihlich, ergiebig«, *a spori* »umnožiti«, biljka *sporiš* »verbena officinalis« = madž. *szaporafü*. To značenje opravdava i etimologija. Sveslav. i praslav.

(bez paralele u baltičkoj grupi) *spor* obrazovan je s pomoću ie. sufiksa *r* (*dobar, mokar*) od ie. korijena **spo-*, koji je prijetoj od **spe-* (v. *dospjeti*). Upor. sanskr. *sphira-* »reichlich«, njem. *sparen* (upor. češ. *spòřitelna*), i stvnjem. *spuot*, nvnjem. *sich sputen*. Hrv.-srp. značenje je sekundarno. Razvilo se po zakonu rezultata: rast, koji buja, postaje trom.

Lit.: ARj T, 641. 8, 8. 77. 16, 71-74. 6. *Miklošič* 318. *Holub-Kopečny* 347. *Bruckner* 510. *Mladenov* 602. *Pedersen*, *ANPh* 24, 299-303 (cf. *RSl* 2, 250-251). *KZ* 39, 411-412. *AnzIF* 21, 82. *Brugmann*, *IF* 16, 503. 27, 245. *Hirt*, *IF* 32, 285. *Lewy*, *IF* 32, 159. *Persson*, *IF* 35, 215-216., bilj. *Joki*, *Unt*. 127. *Murzynski*, *EudSl* 1, 54. sl. (cf. *IJb* 15, 319). *Mikkola*, *IF* 16, 96. *Uhlenbeck*, *IF* 17, 94. *Reichelt*, *KZ* 39, 11-12. *Bugge*, *KZ* 32, 24. *WP* 2, 657.

spot m (Rab) »mnštvo (primjer: *spot dice*)«.

Lit.: ARj 16, 78. Kušar, *Rad* 118, 28.

spřčiti, *-lm* pf. (Vuk, objekt *haljinu*; *Kosmet*) »suziti, stisnuti, smanjiti, unakaziti, smežurati«. Možda stoji u vezi sa *spručit* impf. (Brusje, Hvar) = *spručiti*, *spručim* (Brač) »trošiti nešto bez potrebe«, odatle *spruča* m, f (ibidem) »onaj koji bez potrebe troši novac ili drugo što«.

Lit.: ARj 16, 109. 139. Hraste, *JF* 6, 313.

spřtva f (Vuk, Kotor) »kotanca«, *šprta* (*Mirakuli*, Rab, Pag, istočakavska narječja, u južnoj Italiji kod Hrvata, kamo je donesena sa sjevera Neretve) »košara« = (s čakavskim *ar < f*) *sparta* (Božava) »sporta« = (s odbacivanjem početnog *s-*, koji je bio identificiran s prijedlogom *sb*) *priva* (Stulić, Bella, Kačić), deminutiv *prtvica* (Ston, Bella, Stolić), augmentativ *prtvina* (Stulić) »sporta«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sporta*. Talijanizam je *sporta* f (Malinska) »(termin u produkciji ulja) kao prazna kugla spletena od konoplje ili lana, u koju se meće maslina koja se ima samljeti« = *športa* (Buzet, Sovinjsko polje) »isto«. Upor. arb. *shportat* pl. (Ulcinj) *pei xhugë* »od brnistre«. Na *-enjača spurtenjača* f.

Lit.: ARj 12, 517. 16, 138-39. Kušar, *Rad* 118, 22. Rešetar, *JF* 12, 286. *Mažuranić* 1356. *Ribarić*, *SDZb* 9, 48. *REW*³ 8179. *Miklošič* 317. Štrekelj, *DAW* 50, 59.

spud m (12. st., darovnica Stevana Nemanje Hilandaru; *spud soli*, 1492; 9 *spudov vina*, 1460; statuti Kastav, Trsat, Novi) »modius,

mjera za so, pšenicu, tekućine (Hrvatsko primorje, Kvarner; danas ne postoji)«, slov. *spod* »Art Eimer«, češ. *spoud*, polj. *spqd*, ie., baltoslav. i praslav. Pridjev na -o *bn spudovni* (1445, Vinodol). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako se vidi i iz baltičkih usporednica, lit. *spandis* »Eimer«, lot. *spainnis*, stšved. *spander*, lat. *pondus* (odadle naš germanizam *funt*, *funta* preko njemačke posuđenice); *spud* se tumačio i kao posuđenica iz germ. ili lat. *pondus*. Bruckner uzimlje prasadstvo sa gr. *σπεύδω*, čemu treba dodati i prasadstvo s germanskim nazivima i sa arm. *p'und* »Gefäss, Behälter«.

Lit.: *ARj* 16, 144-45. *Mažuranić* 1356. *Miklošič* 318. *Bruckner* 508. *WP* 2, 662. *Kiparski* 84. Petersen, *KZ* 47, 270. *Boisacq** 888-889. 893-894.

Spuž m (Vuk), toponim, gradić u Zeti (Crna Gora), etnik na -janin *Spūžanin*, pridjev *spuškī* (~ *kapetan*). Možda je u vezi s balkanskom riječi bug. *spuza* (Górno Džumajsko) »goreći pepeo s jošte svijetlim ugljenom u njemu« = (s odbačenim *s*, koji se identificirao s prijedlogom) *puža*, rum. *spuză* — (s umetnutim *r*) *spruză*, arb. *shpužë* (Gege) < lat. *spodium* preko n. pl. *spōdia* = gr. *σποδία* »Aschenhaufen, Asche«, od *σποδος* »cendre, poussière, scorie«.

Lit.: *ARj* 16, 151. 156-7. *Capidan*, *DR* 3 (cf. *Ijb* 11, 200). *Romanski* 129. *Mladenov* 604. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82. Vasmer, *ZbJ* 271-278. (cf. *RSI* 2, 257). *REW** 8166.

spužva f (Senj, Dubrovnik, *Cvêt*, Račišće, danas općenito u književnosti i u saobraćajnom govoru) = *spuža* (Cres) »sunder«. Slov. iz hrv.-srp. školskog *spužva*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *špongia* < gr. *σπογγία*. Od atičkog *σπόγγος* je mlet. *sponga* > *šponga* (istročakavski) = *špunga* (Crnica), unakrštenjem sa starijom posuđenicom *spūga* (Mikalja, Stulić), odatle pridjev na -ast kod Jambrešića *špagust*. Denominai *pospugati* (Bandulavić) »očistiti spugom«. Unakrštenjem mletačkog oblika sa *spengati*, glagolom dalm.-rom. podrijetla od lat. *expingere*, nastade u Prčnju i Dubrovniku *spēnga* »isto«. Odatle kod Jambrešića *spenga*, *spenžica*. Denominal *pospengati*, *ospengati* (Mikalja). Latinizam je hrv.-kajk. *šponja*. Upor. *shpužë* (Skadar), koje je zajedno posuđenica iz hrv.-srp. V. *sunder*, *spengati*.

Lit.: *ARj* 9, 247. 10, 8. 11, 13. 16, 145. 156-57. *Pleteršnik* 2, 557. Miletić, *SDZb* 9,

262. 357. Strohaļ, *Cvêt* 27. Rešetar, *Štok*. 292. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59-60. *REW*> 8173. Maver, *AtiV* 74, 765. Sturaj, *CSJK* 6, 69. *Boisacq** 899.

Sracin (1188), upor. steslav. *sracinint* (s individualnim sufiksom -in kao *Srbin*), *Sracinb*, *sračinskij*, *sracinsRij* »orientalisch«. Lično ime u Dalmaciji: 1201. *Saracēnus, filius Saraceni comes Nonae*; u Dubrovniku, 1278. *Saracina, ser Sarachinus* 1440. (*eh* — *k* kao u *kimaK*) = *Sarakīn* na Rabu (lokalitet). Prema tal. (mlet.) izgovoru »*Sarazin* (15. v.) »Arapin«, *Žanac Sarazin*, sastavljač Vinodolskog zakona. Ovamo ide ime otoka *Srakane* kao dalmato-romanski toponomastički ostatak, tal. *Canidele* kod Lošinja *cannetulae od *canna* na složeni sufixs -ētum + -ula. U Sutomoru *saracinka* f »žuta tikva od koje se čini slatko« (razlika od *bambelàia* »bijela tikva«). Upor. istro-rom. *šerezzein* (Bale) »sorgo saraceno«. Od kslat. *saracēnus*, izvedenica na sufixs -Inus < gr. -ήνός od ar. pridjeva *šarki* »istočni«, od *šark* »Istok«.

Lit.: *ARj* 14, 637.645. 16, 158-59. Jireček, *Romanen* 2, 57. *Mažuranić* 1287. *REW*² 7595. *Ive* 91., § 21-23. Skok, *Slav.* 47. 50. 59. *Miklošič* 316. *Prati* 864.

sraga f (ŽK: *niš popil bože srage rakije*; Šulek) »1° kap, kaplja«, slov. pored 1° i »2° kâp, damla«. Miklošič upoređuje sa sanskr. *sārgāk* »Strahl vom Flüssigem, Entlassen, Schiessen, Giessen«, što WP zabacuje pozivom na Schmidta, *KZ* 25, 115., jer arijski jezici pretpostavljaju **selg-*, a Miklošič pretpostavlja za praslav. *sorga.

Lit.: *ARj* 16, 160. Skok, *ASPh* 33, 370. *Pleteršnik* 2, 557. *Miklošič* 316. *WP* 2, 508.

sram m (Vuk, Kosmet, ŽK, Vodice) = *srem* (Lumbarda), ie., sveslav. (osim češ.) i praslav. *Soemъ, »pudor, stid«, *nesrām* m »impudicia«. Pridjevi: na -sn > -an *sraman* (*ne-*, *bes-*), s apstraktumima (*ne*)*sramnost*, part. prez. akt. kao pridjev *sramec* (Vuk) = *sramec* (Kosmet, ŽK), na -ežljiv *sramežljiv*. Denominali: na -iti *sramiti se*, *sramim* (Vuk) (*po-*, *za-*), s postverbalom *zasram* f (Kosmet), na -ovati *sramovati se*. Apstraktum na -ota *sramota* f (Vuk, Kosmet) »Schand«, u amplifikaciji *špot* i *sramota* (ŽK), kojoj odgovara u Vodicama (Istra) od *stida* i *srama*. Pridjev *sramotan*, poimeničen na -jak *sramotnjak* (Crna Gora). Denominai na -iti *sramotiti*, *sramotim* (Vuk) (*o-*), na -ovati *sramotovati*, -ujem. Izvedenica od sintagme na -ica *nasramotica* f »sramota«. Prilozi na -ice *šramotice*,

nasramotice. Slog *sra-* nastao po zakonu likvidne metateze; upor. polj. *srom*, rus. *šorom*. Bez paralele u baltičkoj grupi, jer je lit. *sarmata* »isto« posuđenica iz poljskog i ruskog. Nije u prasadstvu. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu *kormo, upor. avesta *šarama*, nperz. *šarm* »isto«. Nvnjem. *Harm*, koje je u prasadstvu svojim značenjem »Betäubnis, Kummer«, upućuje na konkretno ie. značenje, od kojega se u slavinama razvilo duhovno »čega se čovjek stidi, što prezire«.

Lit.: *ARj* 7, 641. 8, 80. 16, 161-79. Kušar, *NDJ* 3, 338. *Elezović* 1, 199. 2, 39.260. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič* 316. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 604. *Trautmann* 299. Luft, *KZ* 36, 145. Uhlenbeck, *PBB* 22, 541. Meringer, *WuS* 5, 129-171. (cf. *Ijb* 1, 48). Loewenthal, *WuS* 10, 160. si. (cf. *Ijb* 13, 170). Benveniste, *MSLP* 23, 403-405. (cf. *Ijb* 21, 326). Jökl, *WuS* 12, 90. *GM* 88. Rozwadowski, *ROR* 1 (cf. Machek, *Slavia* 16, 189). *WP* 1, 463.

srāti, serem impf. (Vuk Kosmet) (*iza-*, *na-*, *o-*, *oba-*, *po-*, *pro-*, *raza-*, *sa-*, *u-*, *za-*) = *srat*, *serem* (ŽK), isti tip primarnog glagola kao *prati*, *perem*, u kojem je korijen u infinitivu u nižem prijevnojnom štepenu *o*, u prezentu u višem prijevnojnom štepenu *e*, steslav. *sbrati*, *serc*, prema iterativu prijevnojnom duljenja *o* — *i* -*strati*, -*am*, samo s prefiksima *na-*, *pro-*, *za-*; ie., baltoslav., sveslav., praslav., »(pejorativno = nepristojno) cacare«. Izvedenice se prave od dviju osnova *sr-* i *ser-*, u oba slučaja pejorativno s eufemističkim zamjenama. Od *sr-* poimeničen part. perf. pas. na -*bc* > -*ac* *posranac*, gen. -*ncā*, *zsránac*, gen. -*ncā*, odatle hipokoristići *usro* m, *usrānko* (Kosmet), *usrS-nja* m (Kosmet). Na -*ka* *sračka* f »Durchfall, diäre (eufemizam), otvor, protoč«, prošireno na -*avica* *sračkavica*. Suglasnik *č* mjesto infinitivnog *t* nalazi se još u *srácára* > (*s* umetnutim *t* u grupi *ĪT*) *stračara* f = *strač* m »neugledna kućica« = (bez-) *trocara* [usp. i *tratiti*]. Odierna -*nica* *sernica* f (Vuk) »(eufemizam) zahod, nužnik, hala, destar (ŽK), sekret (ŽK, srednja Lika), äptrit (ŽK), water-closed > klozet«, na -*serina* (Krk); na -*oliste* *seralište* n (Bella, Voltidi, Stulić) = na -*njāk* *sernjāk* »nužnik«. Hipofcoristići *sero* m = na -*onja* *seronja*. Na -*ovka* *serovka* (Belostenec) »biljka cacalia«. Suglasnik *s-* je nastao iz ie. *sī* u ie. korijenu **sker-*, koji u prijetoju dolazi u gr. *σκαρ*, gen. *σκαρτός*, nalazi se u lot. *sarni* »Schlacken«, lit. *širtas* »fimus«, stvnjem. *horo* »lutum«, avesta *sairya* »gnoj«, siisi, *skām* »isto«. Prijetoj

O potvrđen je u rus. *sor* m »Mist«. Prema Škariću odatle su pridjevi *osoran*, *osorljiv* (v.), semantički neuverljivo.

Lit.: *ARj* 4, 121.7.611.641.16, 181-82. *Elezović*, 2, 260. 396. *Miklošič* 292. Bernecker, *IF* 8, 284. *Holub-Kopečný* 370. *Bruckner* 510. *Mladenov* 578. *WP* 2, 587. Štrekelj, *ASPh* 28, 513-514. Mikkola, *IF* 6, 350. Pokrovski, *KZ* 35, 233, Matzenauer, *LF* 19, 250. Schnlze, *Sitzber. AB* 1910. 787. i sl. (cf. *RSI* 4, 334). Persson, *Beiträge* (cf. *Ijb* \, 59). *Boisacq*³ 495-496. 883. Škarić, *ZSPH* 13, 346-349.

Srbin m (Vuk), s individualnim -in, koji ispada u pl. *Sfbi* u i pridjevskim izvedenicama *srpski* itd. prema f na -*ka* + -*yri* > -*kinja* *Srpkinja*. Naziv *Srpska* (oko 1503) za zemlju kod nas potvrđen samo kod Šafárika, *Pam.* 55: *Vasa Srbska idolu služaše Dagonu, otsudb 1 Dagoni i Daky imenuIII se; oib Sera že Srrblje*. Po deklinaciji *ljudue* pl. je glasio strp. *Srbije*, tako i ime zemlje (13. i 14. v., upor. češ. *Cechy* i *Hrvati* »kraj oko Zadra, danas *Ravni kotari*) u naslovu srpskih vladara (kralj *Srblijem*; 1348. car Dušan kaže: *spisasma imena metohijama po Srblijah i po Romaniji, Mon. šerb.* 140). Takav naziv zemlje čita se još 1417: *Dmitarb Skambša poslah iz Srbalj 70 Utar srebra*, u Dubrovniku (*Spom. srpski* 88—89). Pod *Srbije* razumijeva se majdan *Trepča*. Od tog pl. pravi Porfirogenet gr. *Σέρβλοι* i naziv balkanske *Srbije* u Tesaliji *Σέρβλια*. S lat. nenaglašenim sufixsom -*ia* u imenima zemalja *Srbija*, kreacija je iz doba srpskog ustanka. Odatle današnji nazivi *Srbijanc* m = *Srbijanc* (Kosmet) prema f *Srbijanka* — *Srbijanka*, s pridjevom *srbijanski* = *srbijanski* pored *srbijški*. Kod pisaca 17. i 18. v. (Gundulić) prema krovij lat. etimologiji *Servija*, *Servijanin*, *servijanski*. Odatle naziv *servijan* m »latak narodni u žena oko Almaša (Slavonija)«. Od starog pl. *Srbije* stvoren je analogijom novi singular *Srbalj*, gen. -*blja*. Suglasnik *lj* za *j* poslije labijala nastao je i u izvedenicama na -*janin* (v.) (upor. *Hrvacánin*), *Sfbljanin* m, na -*jak* (v.); upor. češ. *Pražák* »Pražanin« i *Slovak*, gen. -*ako*) *Sřbljak*, gen. -*áka* »sřbulja, trebnik pisan jezikom bližim narodnom govoru negoli crkvenoslavenskom«. Bez individualnog sufixa -*in* *Srb* govori se u Kosmetu, pl. na -*ovi* *Srbovi*. Odatle hipokoristik *Srbo* m, deminutiv na -*če* *Srpče*, gen. -*eta*, augmentativi na -*enda* *Srb nda*, na -*ekanja* (upor. *momčekanja*, *štarčekanja*, veza od -*eka* *Radeka* + -*anja* za -*onja*) *Sřbėkanja*. Kolektivi na složeni sufixs -*ackja* < -*od*, gen. -*č* + -*ija* grčkog podrijetla *Srbadija*, na -*čad* f *Srpčad*.

Individualno *-in* može ostati u pridjevu: *šbinjski*, odatle opet *Srbinj*. Ti oblici nastadoše po svoj prilici u zapadnim narječjima, gdje je pod uplivom analogije plurala nestao sufiks *-in* u sing., pa kad je opet došao u govor, izmijenjen je *-n* u *-nj*. Za ime zemlje ima i poimeničen femininum pridjeva (tip *Hrvatska*, *Mađarska* *Srpska* (v. gore). Moderni apstraktum na *-stvo* *srpstvo*. Denominali na *-ovati* *srbovati*, *-ujem*, na *-irait* *srbizirati*, *-ām*. Naziv balkanske (tesalske) *Serblia* postade u novogrčkom toponimu *Servia* (11. st.: *ἑπίσκοπος τῶν Σεργίων καὶ τῆς Κοζάνης*). Turci su ga zvali našim deminutivnim sufiksom *-ica* *Srbica*, po njihovoj fonetici *Serfice*. *Srbica* kao toponim dolazi još kod Skoplja, a bez deminutivnog sufiksa u Lici *Srb*. Postoji još isti toponim sa rum. deminutivnim sufiksom *-sor* u pl. kao ime selišta (*i cęk ę svetago Georgija, što jestb zidah Berislavb na sdisti Snbbšori*, 1293-1302), zacijelo naziv srednjovjekovnih srpskih Vlaha, *Mon. serb.* 24. Riječ *srb* u Loškom Potoku (Slovenija) znači banknotu od 1000 dinara, izdanje stare Srbije. Na Labi kao ostatak polapskih Slavena postoje još gornji i donji *Srbi*, jezični rođaci Čeha i Poljaka. I njihovo se ime mijenja po deklinaciji na *i*: *Srbja*, *Srbjo*. Spominju se u staro-francuskom epu *La Chanson de Roland* prema srednjovjekovnom lat. *Sorabi*, njem. *Surben*, *Sorben*. Ime je ušlo i u etnike okolnih naroda. Arbanasko *serp*, *serbi* m (s članom) prema f *sęrpękę* »Srpkinja«, *Serbi* »Srbija« su zacijelo noviji nazivi naprama starijem *shqę*, pl. *shqe* < *scлавus* iz balkanskog latiniteta, *shęinikę* < *scлавinica* »Makedonijac«. Kod Dakorumunja *Sęrb* m prema f na *-oaičę* < složenica od lat. *-oneus* + *-ka* *Sęrboaičę* »Srpkinja«. *Sęrba* je ples. Mađarsko *szęrb* itd. je novija riječ za starije *Racz* (takoder prezime kod Hrvata), od stsrp. *Ras*, naziva grada, odatle ime rijeke *Raška* i grada na njoj. Taj naziv preuzeše i Bunjevci. Turci preuzeše *Sęrf*, u Bosni *sęrfmilleti* »pravoslavni« prema *latinmilleti* »katolici«. Što se tiče etimologije, nema suglasnosti u nauci. Bruckner dovodi ovaj etnonim u vezu s *polj. pasierb* m »pastorak« prema f *pasierbica*, ukr. i rus. *pasęrb* m prema *pasęrbica* »isto«. Taj naziv iz terminologije srodstva sadrži prefiks *pa-* »nepravil« i ie. i baltoslav. korijen onomatopejskog podrijetla **serbh-*, **srebh-*, **surbh-*, **srubh-* očuvan kod nas samo u narječjima i u slov. *srbati* (v.) »srkati«. Ako je tumačenje ispravno, *pastorak* je ovako nazvan zbog toga »što se ne služi majčiniim mljekom«. Ne vidi se kako je takav naziv mogao postati etnik. Po drugom tuma-

čenju praslav. **ęębę* u prasrodstvu je sa *sebrt* (v.) »slobodan seljak«. To je nazalirani oblik **sebrt*. Ali je gola pretpostavka metateze odatle u **ęębę*. Masing dovodi *Srbini* i *servus* u vezu sa starim nazivom *Serbi* kod Plinija St. iz 1. v. naše ere i sa *Σęρβοi*, *Σiρβοi* kod Ptolomeja iz 2. vijeka naše ere, koji su dovođeni i prodavani kao sluge i robovi. Odatle kasnije značenje *Srbini* = *servus* »rob«. Iljinskome znači *Srbini* »član zadružnog i ple-menskog saveza«.

Lit.: *ARj'II*, 14, 14, 868-69. 16, 185-93. 319-22. *Elezović* 2, 261. 263. Filipović, *SKG* 1937, 612-625. (cf. Vaillant, *RES* 17, 288). Radojčić, *PPP* 9, 199. Bune, *NJ* 2, 213. Miklošić 292. *Bruckner* 485. *Slávia* 3, 193, sl. (cf. *IJb* 11, 471). *WP* 2, 456. *Boisacq* 844. *GM* 382. Zupanić, *Novi život* 9, 60-61. (cf. *IJb* 10, 359). Sutnar, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSl* 2, 254). *Niederle* \ 34. 94. 97. 211. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 113. si. (cf. *IJb* 10, 341). *JF* 12, 204-208. *Slávia* 5, 657. Masing, *Prace Baud.* 1921, 84-92. (cf. *JF* 3, 209). Respond, *LP* 10 (1965), 15-28.

srce n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-će* (v. tip *sunce*) od ie., baltoslav., sveslav. i praslav. neutruma na *-i* **swdb-* + *-bce*, niži prijevoini štěpen od **serd-* (v.), »1° cor, gen. cordis, Herz, *καρδιά* (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° stomachus (Kosmet), u izrazu *na ste srce* (Ljubiša) = *ná tašće* (v., ŽK), 3° u tkalačkom čunku cijev, 4° Mark, jezgra«. U značenju 4° sufiks *-će* je u prijevoinu *-ko srka* n »jezgra u badema«. Izvedenice se prave od dviju osnova: *srd-* < *snd-* i *srbdbc-*. Od *srd-* pridjevi *usrdan*, *svesrdan*, *milosrdan*, prevedenica od *misericors* = got. *armahairts* (stvarena prema Meilletu prije prijevoda Sv. pisma), poimeničen na *-ica milo-srdnica* (časna sestra). Na *-je usfde* n (Vuk), *milosrde* n. Na *-an* (tip *Milan*) *Srdan*, ime. Složenica *srdobolja* »dysenteria«, s rum. paralelom *mă doare inimă* »grize me u želucu« < lat. *anima* dokazuje da je *srd-*, *srce* značilo »centralni tjelesni organ«, što je etimološki razumljivo, jer je *srd-* niži prijevoini štěpen od praslav. **serd-* > *sred-* (v.). U ruskom *serdobolie* znači naprotiv »Mitleid«, u ukr. *serdobol'a* »consanguineus« = steslav. f *sndobol'a* f (Supr.) »die Verwandten« praslav. korijen **srbd-* je također u metaforickom značenju *srce*. Tako i u pridjevu *srdobolni*, *srdobōni* (Vuk, ~a *šteta*) »herzzerreisend«. Prema *srdobolja* stvorena je *srdonosna* (Futog, Srijemsko Podunavlje) »bolest u nosu«. U metaforickom je značenju i rum. *osirdie* < steslav.

osndije »Eifer«, s pridjevom na *-bn* + *-icus* *osirdnic* »eifrig«, a *osirdui* < *-uję* »eifern«, te denominal na *-iti srditi* (*se*), *srdim* (Vuk) (*na-*, *raž-*) »zürnen« prema pf. na *-nu- rasrdnuti*, *-em* (Vuk), *rasrdivati*, *-ujem*, *rasrdati* (15. i 16. v., Lika), *rasrdan* (Sinj, dubrovačko-dalmatinski pisci 17. i 18. v.), postverbal *rasrdba* »grnje«; apstraktum na *-ęba* slov. i bug. *sraba*, hrv.-srp. *srdžba* = *sržba* (Dubrovnik) (*č* > *dž* od unakrštenja sa *srce*), *srdnja* f, *srdost* (Bosna), *nasrdstvo*; praslav. pridjev na *-it* (usp. *ljutit*, *ponosit*) *srdit* (*na-*), s imenicom *srditost*, poimeničen na *-ko sr ditko*; hipokoristik *srdca* (Palmotić) »furija«. Od osnove *srbdbc-* deminutiv je na *-bce*: *srdasce* (Vuk) = *sfdakce*, *srdahce*. Pridjevi na *-bn* > *-an* *srčan* pored *srdčan*, *-čna*, oba od *ęęabęębnę*, bug. *sārdečen*, ali različitog fonetskog razvitka različita značenja, prvi »animosus, kuražan«, drugi »herzlich«; odatle *rasrčan* »jako srdit«; prvi može imati značenje koje i *srce* kao »središnji element nečega« u imenu biljke *srčano zelje* »artemisia abrotanum, Stabwurz«. U tom značenju je pridjev *srčan* poimeničen u ž. r. *srčana* (Vuk, Boka) »srdobolja, saradža (Srijem)«, sa *-ica srčanica* (Vuk, Donja Podravina, Vinkovci, Đakovo, Nova Gradiška, Boka) »1° sovrá, direk u kola koji drži osovinu jednu za drugu, 2° klin u prednje osovine koji prolazi kroz osovinu, 3° glavna krvna žila, 4° srdebolja (Srbija, Boljevac), 5° a) biljka leonurus cardiaca, b) potentilla tormentilla, c) plantago, d) verbascum thapsus«, na *-ik srčanik*, gen. *-ika* »trava od srdobolje« = na *-jak srčenjak*, gen. *-aka* (Lika) = na *-jaca srčenjača* (Dalmacija) »1° klin gvozdeni, 2° bolest kod nule djeces; na *-enica srčemca* »1° sovrá, 2° trbušna bolest«. Na *-ka srdačka* f = *srdache* f pl. (Kosmet) »cijev u tkalačkom čunku«. Na *-tka srčika* »1° srž, 2° jezgra, 3° vrsta jabuke«. Denominali na *-iti nasrčiti* (Kožičić) pored *nasrčiti*, *nasrčim* »rasrditi«. Nejasna je veza rum. *sęrg* »žurba«, koju Miklošić stavlja u vezu sa *srce*, sa steslav. *osbrđije* > rum. *osirdie* »Eifer«, odatle na *-uję a sirgm* »požurivati«, na *-eh* > *-ealę sęrgualę* »žurba«, na lat. *-entia* > *-inę sęrguinę* »marljivost«, s pridjevom odatle na *-osus* > *-os sęrguincios* »marljiv«, *desęrg* = *degrabę* »žurno«. Sufiks *-će* u *srce* ima kao i u *sunce* ne toliko deminutivnu koliko afektivnu vrijednost. Za nj se ne nalazi paralela u bal-tičkoj grupi, samo za praslav. *srd-* u značenju »srce«: lit. *Sirdis* »srce, jezgra, Mark von Baum, Kernholz«, lot. *sirds*, *sef de* »isto«. Ie. je korijen **kerd-/*kerd* »srce«, koji se nalazi u arm. *sirt*, gr. *κęρ*, *καρδιά* (odatle internacio-

nalno *kardiolog*), lat. *cor*, gen. *cordis*, stir. *aide*, got. *kairio*, nvnjem. *Herz*.

Lit.: *ARj* 7, 642. 13, 251-60. 16, 193-245. 292-97. *Elezović* 2, 261. 263. Hraste, *JF* 10, 40. Hamm, *Rad* 275, 40. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. Miklošić 292. *SA* 124. *Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 534. *KZ* 43, 317. *Mladenov* 623. *Trautmann* 302. *W P* 2, 423. Meillet, *RES* 6, 40-41. *Prace Baud.* 1921, 1-3. (cf. Bělic, *JF* 2, 336). Vaillant, *RES* 12, 90. *Tiktin* 1096. Specht, *KZ* 62, 140. Buga, *JRFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Bořac* 412. Hirt, *IF* 31, 13. Krähe, *IF* 52, 71. Šanskij, *Etimologija* 2, 1962, 7-1-77.

srč m (Vuk) = *srč* f = *strž* m (Imotski, Drsnik, Kosmet, otoci) = *starz* m (otoci) = *střz* f (Crna Gora) = (s gubitkom *t* u suglasničkoj grupi *str*, upor. *Sracimir* pored *Stracimir* > *Stratimirović*) *srč* f (Vuk) = *srš* f (s gubitkom sonorizacije u dočetu) »1° hrast, 2° (imenica f) sčika, Mark des Holunders, 3° (*srž* u čiru, metafora) pus«. Upor. brus. *sıržen* m »Geschwür«. Pridjev na *-en starzeń* = *stržen* »(h)rastov«. Odatle *strževina* (Kosmet). Izvedenica na *-tka srčika* znači »1° Mark des Holunders, 2° jabuka«. Pored ovih oblika postoje još slovenski oblici *svřz* i *svřz*, koji nastadoše unakrštenjem sa *kvrga* (v.) i *hrga* (v.). Od *srč* ima Vuk pridjev na *-ev srčev* = *srčev*, f *-ęva* (Kosmet, ~e *grede*), poimeničen na *-ina srčevina* (Crna Gora) = *srčevina* (Kosmet). Oblici s dočetnim *-č* > *-š* pičiare se samo u hrv.-srp. Ovamo još na *-aja stržaja* f (Hrvatska) »končić na kraju vinove loze«. Za oblike na *-ę* nalaze se paralele u steslav. *strbša*, *sęzčęm* »medulla«, slov. *stržen*, s izvedenicama, češ. *stržeń*, ukr. *strýžen*, brus. *stryzeń*, rus. *steržem* »Mark«, i u stprus. *strigeno* »mozak«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav. **stęg-enb*. Upor. još toponime *Stržin* m, *Stržino*, *Stržná glava* (vrelo, Kosmet). Suglasnik *-i* u *srč* i *srčika* mjesto *-i* objašnjava se unakrštenjem sa *srce* (v.). Upor. slov. *sfdek* »Holzstern« pored *svřz* m, *svřz* f i *streika* »Baummark«, *svřžika* »Baumknorren«, s pridjevima *svřžast* = *svřžav* = *svřžat* »knorrig« i rus. *serdčevina* »Mark eines Baumes, Pflanzenmark«. Hrv.-srp. oblici bez *-en* nastadoše odbacivanjem dočeta *-en*, koji je bio u praslav. **stęrb-em*, zbog toga što se mogao u jezičnoj svijesti identificirati s pridjevskim sufiksom *-enę*. Upor. i češ. *střež*, gen. *strži* »Mark«. Kod Indoevropljana izvjesno utvrđenih usporednica za ovu riječ izvan bal-tičke grupe nema. Petersson upoređuje

avesta *mastaradan* »mozak«, rastavljujući u *mosta* i *stgan*-.

Lit.: ARJ 16, 216. 228. 322–23. 328. 790–91. 17. 432–33. Elezović 2, 276. 279. Pléieršnik 2, 560. 597. 615. Mažuranić 1361. Miklošič 322. 292. 330. Holub-Kopečny 356. Bruckner, KZ 51, 222. Vasmer 3, 13. WP 2, 637. Kalina, AASF, ser. 3, .30, 549–51. Trautmann 290. FFF 4, 114–146. (cf. JF 3, 217). IJb 4, 214. RSI 8, 301. LUĀ, n. f., avd. 1, sv. 18, br. 2. (cf. IJb 10, 340). Vaillant, Slavia 9, 492–493. Torbiörnsson, IJb 7, 120. Schmidt, KZ 32, 391., bilj 1.

sřca f (Vuk) = sřca (Kosmet) = serča (18. v.) »parče stakla ili kakvog suda od stakla, staklo, džam, staklenka«. Na -e, gen. -eta sřče n (Vuk) »boca od stakla«. Na tur. -li indeklinabilni pridjev sřčali »staklen«, epitet za *durbin*, *pendžer* (narodna pjesma). Balkanski turcizam (tur. *srça*) iz terminologije materijala: büg. *sarca*.

Lit.: ARJ 16, 216–17. 224. Elezović 2, 263. Mladenov 624. Skok, Slavia 15, 494., br. 704. Školjić 571.

srdjela f (Dubrovnik, Pelješac) = *srdjela* = *srdela* = *srdela* (Split, Drvenik) = *srdelja* = *srdela* (Brač) = *serdela* (Vrgada) = *sardjela* = *sardela* (Perast, Bijela, Kostanjica) = *sardela* (Hvar, Rab, Božava, Malinska, Muo) = *sardei* (Ulcinj, arb.) = *sardila* (Račišće) »morska riba ciupea sardina (*sardela mota* ima velike i svijetle skrami; kosteljava je, ima drače)«. Upor. arb. *sardhelle*. Deminutivi na -ica *sardelica*, (disimilacijom *r — l > r — n*) *Sardenica*, ribarska pošta Bijeljana kod Lastve; na tal. -ina *sardellna* (Vrbnik, = *saraga*). Naziv je mreže na -aria > -ara, mlet. -era: *sardelara* (Božava) = (disimilacija *r — r > r — n*) *sardenara* (Dubrovnik, Mljet) = (metateza) *sardelāna* (Bijela, »kojom se zakoli ili agera«; Muo, »ili svičarica«) = *srdēlāra* (Račišće, Hrvatsko primorje) = *srdjelara* (Božava) = *sardeiera* (Vrbnik) = *srdēlāra* (Budva, »ima senjāli, velika pluta, svaki senjal ima ričelu od tri paša«) = *sardelara* (Špič). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na -ellus od *sarda* (od *Sardinia*) iz ribarske terminologije. Odatle i augmentativ na lat. -o, gen. -onis > -un: *sardun*, gen. -una (Perast, Kostanjica, Muo; »mali sardun zove se šilj«, Makarska) = *sardun* (Parčić) = *sardun* (Krtole) = *sardun* (Malinska: »modra riba selica, ne ide na dno; naliči sardeli; dug je i okrugao; po Istri ga zovu *anco* = *iniun*, *minčan*; lovi se noću; pun vjetar treba

za nj; mreža za nj sardunēra«, slov. *srdūn* »Haring«. Na Mljetu i u Vrbniku se zove *sardun* dio krila na mreži zvanog šabaka ili trakta. Tako i u katal. i u južnoj Francuskoj. Odatle na Mljetu deminutiv na tal. složeni deminutivni sufix -dno: *srduncin* (plutnji ~). U tom značenju riječ je grčkog podrijetla *sardane*.

Lit.: ARJ 14, 534. 645. 646. 647. 16, 242. 245. Pléieršnik 2, 560. Hraste, Rad 272, 25. SDZb 10,18. Jušić, NVJ 45, 180. Macan, ZbNZ 29, 207–209. Zore, APJ 2, 362. Cronia, ID 6, 119. Budmani, Rad 65, 164. REW 7603. 7604a. GM 279. Schuchardt, Bulletin de dialectologia catalana, Barcelona, 11, 112. Matzenauer, LF 19, 247.

Srd m (Dubrovnik), lično omiljelo ime u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima, od lat. *Sergius*, gr. Σέργιος (sirski svetac), odatle u starodalmatskom deminutiv na lat. nenaglašen sufix -ulus u dva vida: *gi > z* *Serzulus* i prema tome latiniziran primitivum *Sercius* i *Sersius*, sa očuvanim velarom *Sergulus*, odatle na naš sufix na -ica *Sergolića* 1339. i primitivum *Srg, koji je potvrđen u imenu predjela krša *Srgovica* (Dobrota), i u *Sergha f* (1348). U Dubrovniku je naš najstariji oblik glasio prema dalm.-rom. *Serzu > *Sfz, odatle prezime *Zrbzovikb* (1253). Oblik *Srd* = *Srtgb* je polovičast latinizam sa *d < gi*. Dalm.-rom. *g < lat. gi* može se upoređivati sa gr. αργιολός (v.).

Lit.: ARJ 16, 245. Jireček, Romanen 1, 57.

srebro n (Vuk) = (disimilacijom *r — r > l — r*, kao u *lebro* za *rebro*) *lebro* (Vodice), ie., baltoslav. i praslav. *swebro*, »1° Silber (s kojom je riječi u prasrodstvu), srma, dumiš, 2° novac«. Pridjevi na -bn i na -en *srebrn — slebaran*, f *slebrna* (Vodice) pored *srebrn*. Poimeničen na -ik *srebrnik* pored na -jak *srebrnjak*, gen. -aka, na -jača *srebrnjača* »puška«. Deminutiv *srebarce* n. Augmentativ na -ušina (upor. *baruština*) *srebruština*. S pridjevom *živo srebro* »živa (v.)«. Složenice *srebrōkos*, *srebrōljubiv*, *srebrōljubac*, gen. -tea, apstraktum na -je *srebrōljublje* n. Denominai *srebriti*, -lm (na-, po-). Neutrum kao nazivi metala *zlato* i *olovo* i kao svi latinski nazivi metala. Poluvokal ь između *sir* očuvao se u ruskomu *serebro*. U baltičkoj grupi pokazuje drugu vrstu disimilacije *r — r > d — r* (upor tal. *armadio < armarium*): lit. *sidabras*, koje nema stprus. *sirablis*; u gotskom kao u nvnjem. je disimilacija *r — r > / — r* got. *silubr*, nvnjem. *Silber*. Tumačenje ovisi dijelom od toga što

se drži prvobitnim oblikom, bez disimilacije ili s njom. Prema jednom mišljenju je složena u kojoj je prvi dio u vezi s imenicom gr. σέλας »sjač«, a drugi je glagol *bnr »nosim«. Prema Hehnu potječe od imena pontskog grada Σαλύβη > Ἀλύβη u Pijadi. Prema Budimiru je riječ elastička. Prema Ostini i Macheku pred-ie. Svakako je baltoslav. i germanski ksem za razliku od lat. *argentum*, kelt. *argante*-, gr. ἀργυρος, arm. *arath*, avesta *anzata*, sanskr. *rajatam*, koji predstavljaju leksem drugog podrijetla. Nema zajedničkog ie. naziva za srebro i zlato.

Lit.: ARJ 1, 642. 16, 246–58. Miklošič 336. Holub-Kopečny 357. Bruckner 511. Vasmer 2, 613. Mladenov 605. Budimir, JG 1, 1–2. 235–261. Meillet, BSLP 32, 55. Oštir, Raz-prave 8. Uhlenbeck, PBB 20, 43. (cf. AnzIF 7, 100). 26, 308. (cf. AnzIF 15, 106). Machek, LP 2, 148. Mikkola, IF 6, 350.

sresti, -tem pored *sretnem* pf. (Vuk) (*pre-*, *pri-*, *sa-*, *su-*) = *srēs*, *sretnem* (Kosmet) = (jekavski) *srjesti* = (ikavski) (*su*)*sristi*, prema impf. *sretati* (*se*), -ām (*pre-*, *su-*) i *sretnut* (Kosmet), *süsretnuti* (*se*), -em »obviam fieri, begeben«. Iterativ se pravi duljenjem *srijetati*, *srljetam* pored *sriječem* (Vuk). Nije općenit glagol u hrv.-srp. Zamjenjuje ga *sastati* (*se*) (ŽK, hrv.-kajk.). Sadrži prefiks *se-* (v.) u značenju »dobar«, ali ne dolazi bez prefiksa (upor. -četi). Postverbal *susret*, s pridjevima *susretljiv* i *predusretljiv*, koji su prevedenice (calques) od njem. *zuorkommend*. Radne imenice na -be od part. perf. akt.: *srētalac*, gen. -aoca, *sretilac*, gen. -ioca. Prilog na *susret*, u *susret*. Apstraktum na -itina također od part. perf. akt. *sretaština*. Stara je izvedenica s pomoću -ia: *susreća* (Vuk), *sreća* f (Vuk; tako i u ikavskim narječjima) (*ne-*) = *srića* (Hrvatsko primorje) (*ne-*) »Glück«, odatle pridjevi na -bn > -an *sretan* (*ne-*) = *srican* (*ne-*), *nesretnif* (Timofc-Lužnik) i poimeničenja na -ik (*ne*)*sretnik* m prema f *nesretnica*, *nesretnjica*, -njih, -njić (Vuk). Riječ *sreća* se posuđuje. Madžari posuđuje *szerencse* (16. v.), Rumunji *srînște*, danas u pučkom govoru *triște* f (16. v.). Taj je oblik nastao iz prvoga ispadanjem početnog *s-*, zbog toga što postoji u rum. ista riječ i s prefiksom *raz-* (v.) *răstriște* »nesreća«, kako ni u jednoj slavini. Odbacivanjem toga prefiksa izgubilo se i početno *s-*, s kojim se slio. Grupa *nstr* izgubila je *n* kao *gîsca* iz *gîmsca* »guska« (v.). Madžarski i rumunjski slavizam važan je za prosuđivanje samoglasa *e* u *sreća*. Taj je mogao nastati iz palatalnog

nazala *i*, koji se nalazio u prezentu *sbrjšto prema infinitivu *sbřesti. Oblik *srića* pretpostavlja prema tome izvedenicu od infinitivnog *svret-*, a *szerencse* i *srînște* od prezentske osnove **srent-*. Ovamo ide s prefiksom *ob-* *obřesti*, *obrešt* = *obresti*, *obretem* »invertire«, koji je kod nas rusizam u istočnom književnom govoru. Samoglasnik *e* u *sresti*, *obresti* nastao je od "k, a taj od dugog ie. *e*. Praslav. je korijen **ri-*, koji se nalazi u slov. *srečati*, *sreča*, bug. *sreštam*, *srešta*, češ. *střetnouti se*, polj. *sratać*, rus. *vstretitb*. Možda je srodno s lit. *rasti*, *randu* = lot. *rast* »naći«. Od drugih ie. jezika za upoređenje daje gr. εὐρίσκω za *obresti*. Zbog toga se pretpostavlja ie. korijen **uez-*, u prijevju *ur-et, -nt.

Lit.: ARJ 7, 667. 8, 80. 11, 505. 716. 12, 142. 14, 665. 16, 258–64. 283–90. 17, 57–61. Elezović 1, 459. 2, 262. Vuković, SDZb 10, 402. NJ 1, 100–110. 129–143. (cf. IF 12, 307). Ivšić, NVJ 18, 667. si. (cf. RSI 4, 295). Miklošič 278. Holub-Kopečny 357. Bruckner 534. Mladenov 606. WP 1, 280. 2, 367. Barić, Alb. 1, 89. Tikin 1307. Boisacq 111. Moskovljević, NJ 2, 271–273. Machek, ZSPH 7, 378. Vaillant, RES 9, 183. Cronia, JF 7, 69–110. Baudouin de Courtenay, IJb 23, 310. György, Njt 3, 280. Brugmann, IF 30, 376. sl. Horák, ASPH 12, 299.

sřg m (Vuk) = *srk* (Kosmet) »přemet (v.), motka u kući ili pred kućom za vješanje rublja, haljina«. Turcizam (tur. *ştrik* »Stänge«) iz terminologije kućnog oruđa. Nema veze s rum. *sire* (v.), ni sa *sřgati se*, -ām (Vuk) »sleći se«.

Lit.: ARJ 16, 291–92. Elezović 2, 262. Skok, Slavia 15, 494., br. 706. Miklošič 293.

srijeda f (Vuk) = *srēda* (ŽK, Kosmet; čakavski akcentat ne poklapa se sa štokavskim; čakavski pretpostavlja poimeničen određeni pridjev ž. r. *fcao lijepa* = ekavski *lěpā* — ikavski *līpa*, štokavski poimeničen neodređeni pridjev kao *lijepa*. = ekavski *lepa* = ikavski *lipa*) = *srida* (Vodice), sveslav., praslav. *serda, »1° Mitte, sredina (stcslav., Vodice), 2° mercredi, τετάρτη« = *srēde* f pl. (Buzet, Sovinjsko polje) kotačić od kože između ročnika i čepića na cijepu«. Nije praslav. podrijetla (iako je sveslav.) u značenju 2° kršćanska izvedenica od *mēdia hebdomas* ili got. *midja wiko*, stvnjem. *mittazuecha* (prema Rohlfu i Kranzmejeru u gotski došlo iz grčke tradicije, kao naziv srednjega sedmičnoga dana između utorka i četvrtka kida brojčani sistem sedmičnih dana grčkog podrijetla. Pridjev na -nj *sredanj*, -dnja = *srednji* (o-) pored *srMnji* =

sridnji (ŽK), poimeničen na *-jak posridnjak*, gen. *-jaká* (Vodice) »uže kojim se povezu kola sijenom natovarena po širini«, pridjev od imena dana na *-bn* > *-an srijedm* (~ *sajam*, Hrvatska, Zagreb), neodređen *posredan* (*ne-*), poimeničen na *-ik posrednik* (hrvatski pisci 16–18. v., usp. rus. *posrédstvennyj*, *posrednik*), na *-osi neposrednost*. Na *-iča srèdica* (Dubrovnik) »1° medulla, srce, 2° salata ona iz sredine«; na *-ina sredina* pored *sredina* (Vuk) »milieu«. Na *-lo srijed*, gen. *srijeda* (Vuk) »srednja duga u buretu«. Apstraktum na *-stvo sredstvo*, *posredstvo*, jedan i drugi iz ruskoga. Na *-ište srediste* »focus« (iz češ. *středisté*), s pridjevom *središnji*, poimeničen na *-ica središnja* f. U antroponimiji hipokoristik na *-oje Sredoje* m. Denominali na *-ovati*, *-ujem posredovati*, *-ujem*, s glagolskom imenicom *posredovanje* (usp. rus. *posredničatb*). Prijedlozi *sred*, *isred* (16. v.) = *izásred* (17. v.), *nasred*, *odsréd* (Kosmet), *sasréd*, odatle *sasredni* (Popović) »koncentričan«, *posred*, *usred*, *sredi* (narodna pjesma, *-i* iz lokativa sing.). Prilozi na (*po*) *sred srede* (Kosmet, ŽK), u *srijedi*, na *sredu* (Kosmet) »javno, uoči«. Složenice: od sintagme sa *srijeda* (= što je u sredini) *sredoposni*, *sredoposće* (Crna Gora), *sredòrusa* »po Uskrsu četvrta srijeda« (glede drugog dijela v. *rusa*); *sredozemni*, *sredozemski*, *Sredozemlje*, *sredò-zimni* (Vuk, ~ *mjesec*), *sredozimci*, gen. *-māca* »sveci prvoga i trećega februara«, *sredokrača* »centrum« (za drugi dio v. *kratak*), *usredotočiti* (neologizam iz rus. *usredotočivaltb*), *usred-srijediti*, prema imenici *sredsrijeda* f (Crna Gora) »središte«. Slog *srě-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kao što dokazuju bug. *srjada* pored *sreda*, polj. *środa*, rus. *sreda*.

Lit.: *ARj* 4, 22. 121. 7, 510. 641. 8, 7. 11, 16–18. 14, 665. 16, 264–81. 299–305. *Elezović* 2, 20. 261. Ribarić, *SDZb* 9, 182. 193. *NJ* 1, 186. Ivšić, *JF* 17, 121. si. *Miklósie* 292. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 534. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 605. *Buppacher*, *Die Namen der Wochentage in hal. und Rätoromanischen* 1948. *Stender Petersen* (cf. *Janko*, *Slavia* 9, 352). *Specht*, *KZ* 62, 140. *Boisacq** 412–413. *Melich*, *ZbJ* 212–217. (cf. *RSI* 2, 265). *Maretić*, *Savj* 98. 141. 167. *Budimir*, *Rad* 309, 89–90. *Putanec Slovo* 13, 148. 169.

Srijem, gen. *Srijema* (Vuk) = *Śrem*, gen. *Srēma* (ekavski) = *Srīm*, gen. *Srima* (ikavski), danas horonun. Etnik na *-čac Srijemac*, gen. *Srijemca* m prema f *Srijemka* = *Srēmac*, gen. *Srēmca* m prema *Srēmica* pored *Sremkinja*, deminutiv *Sremičica*. Pridjevi na *-bsk srijem-*

ski, *srēmaZki*. Madž. *Szerem* iz današnjeg hrv.-srp. ekavskoga ili još vjerojatnije iz *Sremt*, njem. prema kllat. *Sirmien*. Slog *srě-* nastao je iz likvidne metateze vlat. lokativa **Sermi* (upor. *Sermenses* na natpisima) < **Sirmii* (rodno mjesto cara Proba). Prvo-bitno je to toponim, ime velikog rimskog grada na mjestu gdje je današnja *Mitrovica*, koji je propao u 4. v., a ostalo samo slavensko naselje oko crkve sv. *Dimitrija*. Bio je i glavno mjesto slavenske županije prije dolaska Madžara, odatle *Szerem megye* »meda grada Srijem«. Preko županijskog grada pretvorio se rimski toponim u horonim. Ime je predrimsko. Nameće se upoređenje sa *Sirmio*, gen. *-onis* na Gardskom jezeru (*lacus Benacus*), danas *Sermione*, grad koji leži na poluotoku ili jeziku u najjužnijem dijelu toga jezera. Horonim *Srijem* je postao preko Turaka balkanski turcizam: *strēm*, gen. *strēma* pored *strēma*, pl. *stremavi* (Kosmet) »konjska kola s arjevima, konjska pokrivena kola, kočija«. Odatle *stremenjāk* m (ibidem) »neki dio na kolima«. Na *-dzija strēmdžija* »kočijaša«, s pridjevom *stremdžiški* (~ *a kola*), u bug. bez umetnutog *t sr em* (narodna pjesma) »kočija«, pridjev *sremski*, *sremdžija*, tur. *serem arabası* (Evlja Čelebija). U selima *Klinovac*, *Zlokućani*, *Istok* govori se i čisti turski oblik *serem*. Čini se da se može uspoređivati i *Srima*, poluotok kod Šibenika, odatle *Srimač*, gen. *Srimča*, naš stari naziv za (tal.) *Murter*, etnik *Srimčanin*, 1285. *Srimaz*.

Lit.: *ARj* 16, 305–308. *Elezović* 2, 219. 275. *Mladenov* 605. *Radonie*, *GG* 29, 72. *Skok*, *Pojave* 24. 26. Isti, *Slav*. 146. *Jurišić*, *Rad* 293, 243–51.

sriješ m (Vuk) = (s umetnutim *t* u grupi *ir*) *striješ* (Vuk, Crna Gora) = *stres* (Bolić) »1° birsa, birza«, nalazi se u stoslav. *srešb* »faex«. Drugo značenje ima *sri!* (Vrančić) »2° museus« = *sriš*, gen. *sriža* m (ŽK) = *striš* f (Lika, Liješće) = *srež* m (Vodice) = slov. *srež* »3° jaki mraz zimi, na drveću«. Ta tri značenja idu zajedno, prva dva su metafora od trećega. Drugo značenje ima slov. *srēn* = *sfēnj* »Gefrorener Schnee, Reif«, rus. *serěn* »Reif«, polj. *szron*. Ta varijanta nije zastupljena u hrv.-srp. U sve tri varijante slog *srě-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Dočetak *-á* je nastao iz *-g* i sufiksa *-io* < ie. **sergio*, š- iz proširenja na s: *-šio* < ie. **seršio*, dok *sren* pretpostavlja **sernos*. Korijen je baltoslav. Upor. lit. *šerkšnas* »inje«, *šarna* »givre«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie.

korijenu **ker-* raširenom u baltoslav. sa s **kers-*, u slavinama na g.

Lit.: *ARj* 16, 307–08. 741–42. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklósie* 293. 294. 318. *Holub-Kopečný* 359. *Bruckner*, *KZ* 45, 21. 238. *WP* 1, 409. 2, 705. *Vaillant*, *RES* 26, 132–133. *Zubaty*, *ASPh* 15, 480. (cf. *AnzIF* 4, 143). *Scheffelowitz*, *KZ* 53, 268. *Buga*, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 198). *Hirt*, *PBB* 22, 232. *Liedner*, *PBB* 15, 516. *Boisacq* 840–841.

srftva f (Lumbarda, Pavlinović, Poljica) »crvena trava, beskorisna biljka, troskot (Korčula)«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od n pi. *serta*, sing. *šertum* (od *serére*).

Lit.: *ARj* 16, 290. 309. *Kušar*, *NVj* 3, 338. *REW** 7844.

srkati, *sřem* (Vuk) i *srkám* impf. (Crna Gora) (*iz-*, *na-* *se*, *po-*) = *srkat*, *sřem* (ŽK) prema pf. *-srknuli*, *sfknēm* (*od-*, *pri-*), iterativ na *-va-* *posrkivati*, *-ám*, *-srkujēm*, deminutiv na *-Mati srkiuati*, *srkučēm*, sveslav., praslav., »sorbSre (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Postverbal na *-SÁ sřčak*, gen. *-čka* m (Vuk, ~ *rakije*) »što se jedanput srkne«. Od osnove stvara se dupliciranjem nova onomatopeja *sřke sřke* (Kosmet) »oponašanje srkanja«. U narječjima postoji sa *b* mjesto *k* *srebati*, *-am* (Vodice, Istra, Cres), slov. *srbati*, *srebati*, bug. *sārbam*. Sa *k* i u češ. *srkati*, polj. *sarkač*, Upor. arb. *surbonj*. Izmjena *k* / *b* objašnjava se onomatopej s kim podrijetlom. Onomatopejski korijen **srhb-* je ie., baltoslav. i praslav.: lot. *strebt*, *strebju*.

Lit.: *ARj* 4, 23. 7, 642. 16, 309–10. *Radujević*, *NVj* 34, 380. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Elezović* 2, 481. *Mladenov* 605. 623. *Miklošič* 292. *Holub-Kopečný* 348. 356. *Bruckner* 481. *GM* 139. 396–397. *Boisacq** 844. *Fraenkel*, *Slavia* 14, 507. *WP* 2, 704.

srklet m (Vuk, narodna pjesma; učiniti na koga *srklet*, Bosna i Hercegovina) = *sakiet* (Vuk, *izdati*, *činiti* -, Kosmet) = *crklet* »1° ein drohender Befehl, jussus, 2° tegoba, nelagodnost, dosada (Kosmet, subjekt uz *faca me*), 3° nervoza (Bosna i Hercegovina)« = *seklet mu je do* »stalo mu je do«. Na tur. *-li srkletli*, indeklinabilni pridjev, »nervozan«. Denominal na *-isati sakletisat se*, *-išem* (Peć, Kosmet). Možda ide ovamo i *sekljāti se* (Crna Gora) »vrpoljiti se, mučiti se«. Balkanski turcizam (*siklet*) iz psihološke terminologije: rum: *sielet* »Beschwerde«, ngr. *σεκλέτ*.

Lit.: *ARj* 1, 826. 16, 310. *Skok*, *Slavia* 15, 494., br. 707. *Tiktin* 1422. *Elezović* 2, 195. *Školjić** 571.

srljati, *-am* impf. (Vuk) (*is-* Lika; *na-*) znači isto što i *sřtati*, *-tem* pored *-tam* (Stulić, ~ *u propast*) (*iz-*, *na-*, *po-*), *snati na koga* (*na-*) impf, prema pf. *srnuti*, *srēm* (*iz-*, *na-*, *po-*), iterativ na *-va-* *isrjnivati*, *isrjnujem* pored *-njivām*, samo s prefiksima (*na-*) pored *nasrjnivati*, *-ujem*, *nasrjtivati*, *-ujem* »jurititi« = (s umetnutim *t* u grupi *sr*) *srjljāt* (*se*), *-am* (Kosmet) »pāsti, srušiti se«, s prijenosom analogijskim *č* iz prezenta u inf. *nasrčati*, *nasrčēm*, *nasrčivati*, *-čujem*. Pridjevi na *-ljiv nasrjljiv* (Vuk), na *-it nasrjit*. Postverbal: *nasrt* m, *nasrta* f. Apstraktum na *-oj nasrtaj* (Lika). Radne imenice na *-āc nasrtač*, gen. *-oca* prema f *nasrtača*; na *-nik nasrtnik*, na *-alo nasrtalo* m prema f na *-ica nāsrtalica* (Lika). Prilog na *-ice nosnice* »nasatice, porebarke«. Nalazi se osim u hrv.-srp. štokavskom još samo u bug. *posama*. Oblici sa *lj* mjesto *í* nastadoše možda unakrštanjem sa *hrliti* (v.) i *srtati*.

Lit.: *ARj* 4, 23. 7, 641–45. 11, 18–20. 16, 310. 313–14. 324–25. *Miklošič* 294. *Mladenov* 497.

sřma f (Vuk, Kosmet, Bosna) »najčistije srebro«. Indeklinabilni pridjev na *-li srmāli* (epitet uz *košulja*, narodna pjesma) = *srmajli* = *srmari* (Dalmacija, epitet uz *marama*), *-lija srmālija* (epitet uz *puška*) = *srmajlija*. Razne složenice: *srma-džuzdān* »kao kesica od srebra za zapis«, *bakani-sřma*, *sřma-jelek* (Kosmet), *sirbma* = *sirma* (1419) »1° isto što srma, 2° (Posavina) remenci od kozje kože za prepletanje opanaka«. Pridjev na *-en sirmena haizma* (Aleksandrida). Balkanski greckizam (stgr. *σῦρμα*) »robe trañante«, apstraktum od *σῦρμα* »vučem« > biz. »filigrane, Goldsilberdraht«: rum. *sirmă* »Silberfaden«, bug. *sarma*, pridjev *sārmēn*, *sānnalija*, arb. *serme* pored *serma*, cine. *sirmă* »svila«, tur. *sirma*.

Lit.: *ARj* 15, 55. 16, 310–11. *Elezović* 2, 263. *Mladenov* 623. *Tiktin* 1435. *GM* 382. *REW** 8505. *Novaković*, *ASPh* 31, 476–477. *Vasmer*, *GL* 133.

srna f (Vuk) = *sfnja* (Kosmet, *nj* mjesto *n* prema *srmjak*) prema m *srndač* (glede *-dač* v. *crvendač* i bug. *srāndāk* m prema f *sarna*) = *srndač* (Kosmet) = na *-bc sřnac*, gen. *-nca*, slov. *srnec* = na *-jak srmjak*, gen. *-aká* (Hrvatska), baltoslav.j sveslav. (osim ruskog) i praslav. **šerna*, »caprea«. Pridjevi: na *-in sřnin*, na *-eti* (analogijom od *jagnjeći*, v.) *srneći*. Deminutiv *sřnče*, gen. *-eta*. Kao *teletina* na *-etina sřnetina*. Pridjev *srneći* pretpo-

stavlja *srne, gen. *srnela, upor. toponim *Srnetica* (Bosna), koja se upoređivala sa *Sarnade* ili *Sarnade* (po drugom čitanju). Na -avü *srnava*, ime kravi, na -ka *srnka* (ŽK), ime kravi. Potpuna je usporednica u lot. *srinas* »isto«, stprus. odstupa u sufiksu *srims* »jelen«, koje se slaže s lat. *cervus*, a lit. s umetnutim *t stirna*. Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k* u koiijenü *ker- »vršak na tielu rogate životinje«, proširen formantom *n*, koji se nalazi i u njem. *Hirn* i *Horn*. Upor. stvnjem. *hirus*, danas *Hirsch* i nepalatalni korijen u prijevoju sa sufiksom -*ya* *korva > *krava* (v.). U kambrijskom (Wales) isti prijevoy carro znači »jelen«.

Lit.: *ARj* 16, 311-14. *Elezovii* 2, 263. *Miklošič* 294. *Holub-Kopečny* 348. *Bruckner* 482. *KZ* 43, 313. *Mladenov* 623. *ZSPH* 3, 189. Prusik, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Iljinski, *Tiž* 4 (cf. *IF* 46, 374). *Boisacq* 437.

srp m (Vuk, Kosmet, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *šep̃s, »faix«. Poimeničen praslav. pridjev m. r. na -bn > -an *A—io* > *j srpanj*, gen. -*pnja* (se. *mjesec*, Dubrovnik, hrv., ~ *mali* i *veliki*) »(mali ~) juni, (veli ~) juli«, tj. »mjesec žetve srpom«, upor. stvnjem. *hawersnit*; rukom dopisano u tekstu kalendara glagoljskog prvotiska brevijara iz 1491. za juli *mali traven* (*s*)*arpe*(*ri*), za august (*ve*) *l(i)* (*sharpen ali...* = *sörpanj* (Brusje, Hvar) »juni«, hrv.-kajk. *srpen* pored *jakoščak* (ŽK) = *jakopovščak* (Habdelić) = *jakopovčak* (Jambresić), od sv. *Jakov* = *jăkovlja* f (ŽK). Taj se naziv nalazi još u bug. *sărpen* »august«, steslav. *зѣпенѣ* i češ. *srpen* (14. i 15. v.), polj. *sierpień*, rus. *šerpem*. Deminutivi: biljka *šrpac*, gen. -*pea* (ŽK) = *šrpac*, gen. -*pea* (Dubrovnik) »betonica officinalis«, na -*bk* > -*ak šrpak*, gen. -*pka* »1° mali srp, 2° nekakva trava« = *šfpak*, gen. -*pka* (Drsnifc, Kosmet) »šumska zeljasta biljka nazupčana, upotrebljava se za mašćenje pređe«. Od sintagme na -*ica nasrpica* »posao srpom«, upor. *nakosica* (v.). U baltičkoj grupi lot. *sirps* m, *sirpe* f, gr. *αρπη*, lat. *sarpio*, *sarpa*, predstavljaju ie. korijen *ser-, koji se nalazi u *same*, *sarculum* »Jäthacke«, proširen formantom *p*, dok je u sanskritu *srni* »srp« proširen na i. Riječ *srp* je ie. poljoprivredni termin za alat.

Lit.: *ARj* 7, 644. 16, 317-22. *Maretić*, *NVj* 5, 241-53. *Elezović* 2, 263. *Jagić*, *ASPh* 31, 551. *ASPh* 2, 716. *Jonke*, *Rad* 275, 69. *Samšalović*, *NVj* 33, 200. si. (cf. *IJb* 11, 764). *Miklošič* 294. Isti, *MN* 54. *Holub-Kopečny* 348. *Bruckner* 489. *Mladenov* 624. *WP* 2, 501. *Trautmann* 260. *Zupitza*, *KZ* 35, 264.

IF 12, 462. 18, 527. (cf. *KZ* 47, 290-291). Lidén, *KZ* 56, 217..Uhlenbeck, *PBB* 27, 121. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Veckenstedt, *ASPh* 3, 722-726. Schröder, *IF* 17, 463. sl. 18, 527. *Boisacq* 81. Stefanie, *Rad* 285. 62. Matić, *HY* 1, 13-16. Dulčić, *HJ* 1, 60. Spaho, *GIZM* 42.

srsi m pl. (subjekt: *srsi me prolaze, podilaze*) — *srhovi me prolaze* (prema Miklošiču hrv. singular je potvrđen u čak. *serh* m »drhtaj« i slov. *sfK*) »brivido di febbre«. Augmentativ na -*ina seršina* (Vrbnik) »lakša groznica«. Upor. prezime na Krku *Seršić*. U slov. ima ova riječ, koja u hrv.-srp. životari samo u pomenutom izričaju, potpunu leksikologijsku porodicu: glagol *sršati* »wollartig sein (subjekt lasje)i, nasršiti se »die Federn streuben«, pridjev *usrhel, strhel*. Zastupljena je i u ostalim slavinama. Baltoslav. i praslav. je *srwhb i ima u istočnom litavskom potpunu paralelu *sfšas* »Schauer«, što je prijevoy od lit. *šiuurkšius, šiuurgždius* »rauh, hart, grob«. Suglasnik -*h* je prema toj usporednici nastao iz *s*, bez kojeg dolazi u lit. u *šerys* »Borste«, lot. *sari* pl. »isto«. U steslav. zastupljena je sa *i* i sa sufiksom -*tb* u *srbstb* »Haare«, češ. *srst*, polj. *siersć*, rus. *šerstb* »Wolle«. Upor. lit. *šerstis* »Haare« i stvnjem. *hursti*. Kao metafora ide ovamo Vukov glagol *stršiti, strši* impf, (subjekt *kosa*) »naježiti se, erigere comam«, *nasršiti, nasršim* (Baraković, Pavlinović), upoi. češ. *sršeti*, s umetnutim *t* u suglasničkoj grupi *sr* (tip *straniata*) i bez *t* kod Marulića *Judita* 4, 259. *telo srsi mahom* (izraz za Židove koji su se prestrašili), *nasršiti, -im* = *nasršiti* (Dalmacija, Pavlinović, za asimilaciju *s — š* > *í — š* upor. fr. *chercher*). Stuličev *nasršati se* nepouzdan je. Upor. slov. *sršati*. Prema *nejzuriti se* stvara se (*na*)-*sršuriti se* (Lika, Rijeka); *nasrhnuti, -em*, koji znači isto što *nasršiti*, slaže se sa steslav. *vtshnpti* »erigi«. Kao dalja metafora ide ovamo post-verbal *srh* (Brač) »1° spigolo o angolo d'un cantone (Parčić), 2° (brodski termin) linija gdje se gornji rub palube siječe s vanjskom oplatom ili bokom«. Početno *s-* je nastalo iz ie. palatala *k* u korijenu *ker-, proširenom na *s* »Borste, steife Haare, rauh«, V. *kostrušiti se*.

Lit.: *ARj* 7, 663. 674. 14, 867. 16, 298. 322-24. 768. *Parčić* 949. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečny* 348. *Bruckner* 490. *WP* 1, 427. *Trautmann* 305. Schmidt, *KZ* 32, 388. Ehrlich, *RSI* 4, 260. *Boisacq* 497. Sürterim, *IF* 25, 65.

sršljen, gen. -*ena* m (Vuk) = *sršljen* (s umetnutim *t* kao u *siramata*) = (unafcrštenjem sa *oštar* »oštar«) *ostršen* (ŽK), ie., baltoslav.,

sveslav. i praslav. *šzenenb, »crabro, Hornisse (s kojim je riječima u prarodstvu)«. Mikalja i Stulić imaju još *strmël* (Dubrovnik, i sa značenjem »2° otok od uboda stršena«, sa sufiksom -*elj* kao u *brzelj, smrdelj, Bokelj* (u posljednjem je lat. podrijetla -*ellus*). Glede *m* u *strmëlj* upór. *čmei'b* i *Hummel*. Upór. još *serien* (Vrbnik) »crvič«. Dočetak -*fjén* prema -*šen* u ostalim slavinama nastao je unakrštenjem steslav. *zizčebis* + *zizčens*. U baltičkoj grupi lit. *širsuo* »Wespe« pored *širsuonas, širsšys* itd., lot. *siššins, sirsens* »Hornisse < stvnjem. *hornuk*«, lat. *crábno* < *crasrō. Suglasnik *s-* je nastao iz ie. palatala *k* u korijenu *ker-*, koji je u *krava* i *srna*, ovdje proširenom na *s* (-šljen je asimilacijom iz -*sljen*). Glede dalje srodnosti v. *srh*.

Lit.: *ARj* 14, 867. 16, 323. 324. 768-69. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečny* 348. *Bruckner* 490. *WP* 1, 407. *Trautmann* 305. Kalima, *IJb* 21, 326. *Zubaty* *RSI* 2, 4. Vasmer, *ZSPH* 2, 57. *RSI* 4, 159. Uhlenbeck, *PBB* 35, 174. Vaillant, *Sičana* 9, 492. Specht, *KZ* 59, 247. 248. Leskien, *IF* 28, 137-138. Osten-Säckén, *AnzIF* 28, 36. 33, 201. Pedersen, *IF* 5, 53-54. *Boisacq* 438-439.

stabanj, gen. -*bnja* m (Varoš, Slavonija) »drveni sud u koji se meče pepeo«.

Lit.: *ARj* 16, 329. *ZbNŽ* 24, 28. 54.

stàbar, gen. -*bra* m (Vuk, Crna Gora) »Baumstamm, stablo (sinonim koji je istisnuo staru riječ)« = *stabâr*, gen. *stàbra* (Vodice) »stup« = slov. *sieber*, gen. -*bra* »Säule, Pfeiler«, baltoslav., stpolj. *steber*, praslav. kao steslav. *stzbrj*. Deminutiv na -*ič'*, *stabric* (Vodice) »1° mali stup, 2° sličan zarez u uho ovce kao znak za raspoznavanje«. Na -*ka stàbârka* f »1° stap, bučka, bučka, 2° (u pecari za rakiju) badanj kroz koji je provučena kazanska lula«. U toj riječi početno *s-* bilo je shvaćeno kao nepotreban prefiks. Zbog toga je odbačen u *tabarka* f. Poklapa se potpuno sa baltičkim usporednicama: istočno-lit. *stuburas*, lot. *stuburs* »Baumstamm, Pfeiler«. Kako ta usporednica dokazuje, *α* je nastao iz *o*, a taj iz ie. *u* u ie. prijevoyu **stū-*: **steu-* »stossen, schlagen«, v. *taknui*, njem. *Stock* i *taptati*. Taj korijen bio je proširen formantom *b* ili *bh* i stanim sufiksom -*r*, upor. stisl. *stuf* »Stumpf«, norv. *stäv* »stablo«, ags. *stybb* »isto«. [Usp. i pod *stobar*].

Lit.: *ARj* 16, 329-332. 17, 926-27. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 320. Šlaski, *PF* 10, 319. si. (cf. *IJb* 12, 300). *Trautmann*, *Festschr. Bezzenberger* 167-168. (cf. *IJb* 9, 193).

stablo n (Vuk) = (s metatezom *st* > *tš* > *c* kao *caklo* za *staklo*) *cablo* (16. v., kod pisaca), sveslav. i praslav. *sublo*, »1° caulis, 2° hrek«. Unakrštenjem s *debeo* (v.) *stèblo* (ŽK), slov. *steblo* »isto«. V. glede promjene sufiksa *stàbar*, gen. -*bra* (Vuk) < steslav. *зѣбѣо*. Deminutiv na -*ič cablič*, na -*če cabalce*. Na -*ika stabljika* (Srijem, Vuk) »caulis« pored *stabljika* (*a* je od kolektivnog oblika) pored *stabadljika*, s *d* koji je prema Tomanoviću od unakrštenja sa *badrljica*. Augmentativ na -*ina stabilna* »kukuruzno stablo«. Kol. na -*je* steslav. *subljie* (pored *steblije*) > *stabalje* n. Riječ je kulturna. Posušije je Rumunji *stebla, stihla*, sa zamjenom *e I i za*. palatami poluglas. Upor. lit. *stipti* »1° steif werden, 2° (metafora) umrijeti«, lot. *stipt* pored lit. *stiebtis* »sich hoch stellen«, *stiebas* m »Stock, Pfeiler, Mast«, lot. *stiba* »batina«, gr. *σπιβαρός* »fest, stark«, lit. *stabarai* »suhe grane«, lot. *stobrs* »Halm«. U ie. korijen **stip-l** »stip-« (lat. *stipes*, odatle *Stipendium* < haploglogija *stipi-pendium > *stipendija, stipendija, stipendist, stipulirati*, njem. *steppen* > *Iprojštepat* /*ZK*/, *Stiff*), varira suglasnik sa *b, bh*. Prema tome je praslav. riječ izvedenica na -*lo* od ie. **stibh-*.

Lit.: *ARj* 1, 752. 16, 328-32. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošič* 320. *Holub-Kopečny* 351. *Bruckner* 650-651. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 615. *Trautmann* 287. *WP* 2, 648. Siebs, *KZ* 37, 309. Reichelt, *KZ* 39, 48. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boisacq* 905-906.

stačun m (1406, Zadar, Poljički statut; Ivančičev zbornik: *tržnici od sukan, ki čine stačuni tamni*) »dućan«. Odatle na -*arius* > -*ar stačunar* (1473, Zadar), pridjev *stačunski* (Poljički statut). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *statio*, gen. -*onis*, apstraktno na -*io* od part. perf. *status*, od *stare*, sttal. *stazzane* »bottega > butiga (v.)«. Toponim *Staćuline* (Split), s našim sufiksom -*ina*, koji upućuje na ruševine (upor. *Crkvine, Manastirine*). Upor. krčko-rom. *stasaun*. Grupa *II* > *č* kao u *palača* < *palatia*, *račun* < *rations* i *Poreč* < *Parentium*. Varijanta sa *st* > *št* i *ti* > *c* kao tal. *stazzane* stari je talijanizam: *stačun*, gen. -*Una* (ŽK, sjeverno-hrv., hrv.-kajk.; 1449. Bosna: u *teh štacunih*) = *štocyn* (Bednja, hrv.-kajk.), slov. *stačun* m pored *štacuna* f. Odatle na -*arius* > -*ar stačunar* m (ŽK, hrv.-kajk., slov.) prema *štacunarica* f, »dućandžija«. Upor. 1394. iz starog Zagreba *unam lopam seu stationem*. Oblici *stačun* i *stačun* mogu potjecali iz iste dobe, iz vremena naime kad su Talijani sa Apenina obavljali trgovačke po-

slove kod nas. Upor. račun (v.). Varijanta *štacim* može se objasniti metatezom *it* — *iš* (*stocuri*) > *št* — *st* (*štacun*). Zbog toga i ta varijanta može da potječe iz dalmato-romanskoga. Talijanizam je *stajim*, gen. -*uni* f (*Rab*, Božava, Lumbarda, upor. krčko-rom. *stajauri*) = *stadon*, gen. -*oni* i (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split) = *stadun* (Budva, primjere: *plovuća riba ima svoj stadun*) — *stadun* (Bijela) »vrijeme, hora, godišnje doba« < tal. *stagione* < *statione*. Učen je talijanizam *staciôn*, gen. -*óni* f (Dubrovnik, Cavtat) »željeznička stanica (neologizam, prevedenica, calque)« = *štacijun* m (Crmnica) = *štacijôn* (Kosmet, upor. tur. *istasióri*) = (*št* > *či*) *štacijun*, gen. -*Una* (17. v.), latinizam *stacija* (Hrvatska, Vojvodina) »1° stanica poštanska, 2° razmak puta, 3° općinska, 4° željeznička« < lat. *statio*. Riječ *stanica* (Bella, Stulić) »čelija« predstavlja doslovan prijevod od *statio-status* = *stan-* + *-ica*. Upor. još arb. *shtatka* (Zatrebač, slav. sufiks *-ka*, *-a* je član) = *bināri* i *dēš* (Ulcinj) »drvo što dolazi oko vrata kozi, konablja«.

Lit.: *ARj* 2, 79. 3, 62. 16, 333. 335. 17, 745. *Pletersnik* 2, 643. *Cronia*, *ID* 6, 120. *Mažuranić* 1861. *Elezović* 2, 485. *Miletić*, *SDZb* 9, 261. *Kušar*, *NVj* 3, 330. *Rad* 118, 17. *REW* 8234. *Joki*, *Unt.* 93. *Štrekelj*, *ASPh* 14, 545. *Sturm*, *ČSJK* 6, 62. *Miklošič* 320.

stado pored *stado* n (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica sa sufiksom *-do* od korijena *sta-* (v.) »στέλη, ποιμνική«. Razvitak značenja objašnjava *stad* m »Stand«, na *-zh* > *-ak* *nestadak* »Mangel«, *pristādāt*, *-adam* (Kosmet) »pridruživati se«, *pristādāt*, *-adam* impf. »umarati se« od pf. *postānut*, *-em* »umorit se«, *stādāt*, *stādām* (Kosmet) »stajati, zapremati« i germanske paralele stvnjem. *stuo* f »Herde von Zuchtperden« > nvnjem. *stute* »kobilica«, stnord *stod* n »1° Standort, 2° Herde von Stuten mit einem oder mehreren Hengsten«, ags. *stōd* »Pferdeherde«. Baltičke su usporednice lit. *stādās* »Pferdeherde«, lot. *stāds* »Pflanze, Setzling«, s denominálom *stadii* »setzen, pflanzen«. Sve su to izvedenice na *d* (upor. i *creda*, *krdo*) u značenju »mjesta, obora gdje se nalaze domaće životinje«. To je prvobitno apstraktum koji je po semantičkom zakonu sinegdohe dobio kolektivno značenje »životinje što se na tom mjestu nalaze«.

Lit.: *ARj* 16, 334-335. *Elezović* 2, 137. 203. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 350. *Bruckner* 512. *KZ* 45, 54. 48, 194. *ASPh* 29, 119. *Mladenov* 606. *WP* 2, 605. *Trautmann* 280-281. *Hirt*, *PBB* 23, 350. *IF* 22, 62. *Fraenkel*, *IF* 50, S.sl. (cf. *AnzIFT*, 162).

stagna f (Vrančić, Marulić, *Transit*, Alberti, Baraković) »1° platea«, kod Barakovića 168: *pokrih sobom mrzlu stagnu, vrh kē mi se život sagnu*, »2° toponimi *Stagna* (strmi dio Bola, Dalmacija), *Stagna* f (vrlo strma ulica, Smokvica, Korčula)«. Nalazi se u slov. *stegne* f pl. »Triebweg für das Vieh«, odatle prezime *Stegenšek*, *polj* = *stegno* pored *stegno* »Spur«, rus. *stagna* »ulica«. Praslav. *stbna*. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala. Glede etimologije v. *staza*, *stignuti*, *stići*.

Lit.: *ARj* 16, 336. *Skok*, *Etнолог* 10-11, 347. *Miklošič* 328. *Bruckner* 515. 529. *KZ* 67, 125. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 178. *Pedersen*, *IF* 2, 331. *WP* 2, 615. *Vasmer* 3, 17.

stāhor m (Vuk) = *stāor* (Vuk) = *stāvor* (Banja Luka) = (sa *ir* > *šr* kao u *oštar* i *h* > *K*) *štakor* (ŽK, hrv.-kajk.) = (sa umetnutim *r* poslije *st* kao u *prostrlca* ŽK prema *prosiac*) *strāor*, gen. *strāora* (Kosmet) »pacov pored parcov, veliki miš«. Ne zna se je li ista riječ *strāor* u pjesmi koja se pjeva uz časní post, a znači »slutnja na rat«. [Usp. i pod *strah*].

Lit.: *ARj* 16, 336. 502. 669. 17, 747. 748. *Elezović* 2, 274.

stajati, *stojim* impf. (Vuk) (*do-* *se*, *na-* /*sej*, *nedo-*, *n-*, *od-*, *odu-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *sa-* *se*, *za-*) = *stati* (Dubrovnik, stezanje *a* < *oja* 'kao u *ban*, *pas*) (*oba-*, *obi-*, ŽK), sveslav. i praslav. (stcslav.) *stojati*, *stōlg* = *stajat*, *-im* (Kosmet) (*a* u *stājuti* je nastao kontaminacijom sa *stati* ili je) prema pf. *stali*, *stanem* (v.) »stehen, bleiben, consistere«, deminutiv na *-k* *postajkivati* (*za-*), *-stajkujem*, na *-ovati* *zastajkovati*, *-ujem* (Kosmet) (*po-*). U *dostajati* (*izo-*, *na-*), *dostajem* itd. »sufficere« pomiješalo se s prilogom *dosta* pa je *a* iz infinitiva prešlo i u prezent. Iterativ na *-vanastajavati*, *-stājāvām*. Samoglas *o* mjesto analogijskog *a* nalazi se još u izvedenicama na *-čk* *stojak*, gen. *-jka* (Crmnica) »držak cijepa« = na *-alo* *stajalo* n (Crna Gora), u pridjevu *stojni* »postojan, stalan, čvrst«, poimeničen na *-ica* *stojnica* = *stōjnica* (Crna Gora) »stolac«, na *-aća* *stojaca*, (Hercegovina) »stolac«, u prilogu *stojke* (Risan) = *stojekki*; u poimeničenju part. prez. akt. *stojekak > *stekak*, gen. *-čka* (Vuk, Imotski) i mnogobrojnim ličnim imenima starog dvočlanog tipa i u hipokorističkim izvedenicama: *stōjis*(*l*)*av* m prema f *Stojisava*, odatle prezime *Stojisavljević*, *Stojdrag* (upor. toponim slov. *Stojdraž*, *Stojdraga*, ŽU), prezime *Stoidragić*, *Stójko* m prema f *Stojka*, *Stojiljko*, s prezimenom *Stojiljković*;

Stojan m prema f *Stojana* i *Stojánka*, s prezimenom *Stojanović*, *Stojaković*, ' *Stojković*; *Stajo* m prema f *Staja*, s prezimenom *Stojić*, *Stojin*, (sa *oja* > *a*) *Stajko* m prema f *Štaka*; *Stójša*, s prezimenom *Stojišić*; *Cóle'*, zatim u prefiksalsnim složenicama *dostojāt*, *-jí* (Kosmet, subjekt *jabuka*, *hljeb*), *nastojati*, *nastojim*, *dostojati se*, *-ji* (*u-*) pored *udostojiti se* (Vojvodina), *postojati*, *opstojati* = *postojat*, *-im* (Kosmet, *bilo* i *postojalo*), postverbal *dostaj* (18. v. i rus.) > *dostojastvo*, *pristojati se*, *prestajali*, s pridjevom na *-en* *dostojan* (*ne-* 12. v.j, apstraktum na *-stvo* *dostojanstvo* (Vuk) (*ne-*), s pridjevom *dostojanstven*, imenica odatle *dostojanstvenik* m (Hrvatska) »dignitaire«, *pristojan* (*ne-*), s apstraktumom *dostojnost*, *pristojnost* (*ne-*), poimeničenje na *-ik* *dostojnik* m prema f *dostojnica*, *velikodostojnik* m (Srbija) »dignitaire«, stcslav. pridjev *dostoi-na*, koji posuđuje Rumunji *destoinic*. Zatim: *sastojati* (14. v.), *sastojan*, *sastojak*, *sastojina*. Od *stajati* su izvedenice na *-oči* *stajači* »feierlich«, poimeničen na *-ica* *stajačica* »1° stajača košulja, Feiertagshemd« = (izmijenjeno prema *-aćica*) *stajačica* »2° Fixstern«. *Stegnuto aja* > *a* kao (u *stati*) *stačica* »prostor što ga zapremaju dva trsa loze idući uporedo«. Upor. još *nestačica* (Vodopić) »nestašica«. Od *nastajati*, *-lm* (Vuk), pridjev *nastajan* (*-ni* *blagdani*, Konavli) = na *-ast* (prema *dosasi*) *nastajast* »što ima nastati«, na *-ost* *nastajnost*. Od part. perf. akt. u neologizmu *stajalište* (*sa-*, *po-*) = *sastajalište* (Pavlinović) i zamjenom našeg sufiksa s tur. *-luk* *sastaluk* (Pavlinović) »često sastajanje«. Postverbal u *vodostaj* = *vodostaj* »Wasserstand«, *naštoj* m od *nastojati*, *-im* (Vuk) = *nástojili* (Vinkovci) prema iterativu *nastojávati*, s pridjevom *nastojan* (16. v.), poimeničen na *-ik* *nastojnik* m prema f *nastojnica*, *nastojništvo*, na *-bina* *nastojbina* (Ljubiša) »čuvarina«, *na-stojljiv*, *nastojstvo* = *nastojanstvo* = *nastojnost*, *nastojalac* = *naštojatelj*; *zastoj*; *postojan*, s imenicom *postojanost* f, *postaja*. Ovamo i kalkovi: *nadstojnik* m (18. v.), *nadstojnica* f (18. v.) (usp. *suprastare*, *praeese*, *soprastante*), *predstojnik* m (19. st.), *predstojnica* f (usp. njem. *Vorsteher*), pridjev *predstojeci* (usp. njem. *bevorstehend*). Postverbal *na-* *tkizostajak*, gen. *-ajka* (18. v.) od *izostajati*. Upor. još arb. *zastal* »staja« i stcslav. *stailo* »staja«. Rumunji posuđuje *a* *ostoi* (Moldavija), s prijelazom u konjugaciju *-are* a (*sa*) *osteia* »stillen, beruhigen« < *obstojati*; *ostajati* »obsidere«, *postojan* »jak«.

Lit.: *ARj* 1, 681. 7, 306. 307. 653-661. 822-24. 8, 311. 696-7. 682-83. 9, 137-38. 250-62. 11, 22. 23. 502. 716-17. 12,

143-45. 14, 665-72. 16, 337-53. 452-69. 600-613. *Elezović* 1, 148. 199. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 610. *Trautmann* 281. *WP* 2, 603. *Vaillant*, *Zlätarii* 1, 303. *Rešetar*, *Slávia* 8, 639 — 640. *Tiktin* 1097. *Maretić*, *Smij*. 60. 104. 204.

staklo n (Vuk) = (s metatezom *st* > *tš* > *c*, upor. *Cóle*, hipokoristik od *Stojan*; nije književno nego provincijalizam) *cáklo* = (sa zamukivanjem palatalnog poluglasa *o* > *a*) *sklo* (Vuk) = *cklō* (upor. stčeš. *stsko* > *sklo* i bug. *cáklo* pored *staklo*) = *scaklo* (Blagojević, unakrštenje književnog i dijalektalnog oblika) »vitrum, gláž (posuđenica iz njem. *Glas*)«, sveslav. (bug. i rus. *steklo*) i praslav. *stbklō*. Pridjevi na *-en* *staklen*, poimeničen na *-ka* *staklenka* f »flaša, nasica (ŽK)«, *caum* = *eklen*, poimeničen na *-ica* *sklénica* (Vuk, upor. češ. *sklenice*) »čša« = *caklenica*, *cklenica*, na *-jača* *caklenjača* »biljka«. Na *-ar* *staklar*, gen. *-ara* = *čoklar* = *cklār*, s pridjevom *caklarev*. Na *-arija* *staklarija* = na *-arnica* *caklārnica* = *cklārnica* = *scaklārnica* (Blagojević). Deminutiv na *-če* *stakalce* (ŽK, bug. *stakalce*) »čšaica, čokan« = *caklāce* (Kavanjin), *staklence*. Apstraktum na *-ina* *caklina* »splendor«, *ocaklna* (Šulek) »Glasur, vernis«. Denominal na *-iti* *cakliti se* »svijetliti se« (*o-*, prešlo i u književni jezik) = *skliti se*, *-im* impf. (Vuk, Gundulić). Praslav. je po općenitom mišljenju posuđenica iz got. *stikls* m »Becher, Kelch«, stvnjem. *stehhal* »Becher«, s razlikom u rodu. Praslav. je neutrum kao nazivi metala *srebro*, *zlat*, *olovo*, *nado*, dok je gotsko maskulinum kao naziv posude. Ako je posuđenica, praslav. je riječ generalizirala i proširila značenje, jer gotska riječ znači »čša, vrč«. Mladenov zabacuje mišljenje o posuđenici i tvrdi da su obje riječi u prasadstvu, s tom razlikom što ie. korijen **steig-*, niži prijevoji **stig-* (prema Uhlenbecku **stek-* »fest, stark«), koji je zastupljen u lit. *stigi* »an einem Orte ruhig verbleiben«, u gotskom sadrži raširenje na *g*, u slavinama na *k*. Rumunji posuđuje od južnih Slavena *stida* pored *steclā*, sa zamjenom *i* / *e* za palatalni poluglas, odatle *sticlar*, *sticlārie*, pridjev *sticlos*, deminutivi *sticlišoară*, *sticlitā*, *a sticli*. Značajno je da se i u baltičkoj grupi nalazi gotska riječ kao posuđenica lit. *stiklas* »Glas, Trinkglas«, lot. *stiklis*. Prema tome je to baltoslav. posuđenica iz vremena neposredno prije naše ere, dok Slaveni i Balti nisu bili rastavljeni.

Lit.: *ARj* 1, 753. 814. 8, 501. 16, 354-55. *Ribarić*, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 328. *Bernecker*, *IF* 31, 411. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 549.

Mladenov 615. Trautmann 286. WP 2, 613. Rešetar, ASPH 36, 541. Tiktin 1494. Hamm, KZ 67, 123. Jülg, KZ 4, 208. Hirt, PBB 23, 336 349. Uhlenbeck, PBB 20, 44. 22, 188-193. (cf. AnzIF 8, 272). 30, 310.

starnati, f -*mna* (Vuk, Dubrovnik, uz *čeljad*, također u ruskim narječjima) »star (*stamna čeljad* »stari ljudi«), pridjev izveden s pomoću sufiksa -*bn* od praslav. osnove **stam-*, raširenje na *m* od *stati* (v.) »stare«, na -*en* (usp. *rumen*, *ušmen*) *stamen* (Paštrovići, Vuk) »pouzdan, tvrd, čvrst«. Odatle imena *Stamen* (15–18. st.), *Stamena* f (15–16. st., Lika), hipokoristik *Stamenko*, *Stamenka* (15–17. st., Srbija), s prezimenom *Stamenković*. Miklošić ima kao hrv. *ustameniti* »constituere«. Potvrđeno samo u hrv.-srp. le. i praslav., upór. lat. *stamen* »Aufzug auf den Webstuhl«, odatle *staminea* > *slamanja*, gr. στᾶμνος »(Wein)krug«, odatle posudnica u Makedoniji *stomna*, lit. *stomuo* »Statur«. Upór. rus. *štánik* »eine Art Holzsäule«.

Lit.: ARj 16, 359-61. Miklošić 319. KZ 68, 128. WP 2, 606.

Stâmbol m (Vuk) = *Stâmbol* (íiosmet), toponim, sinonim *Carigrad*. Na tur. -*li Stambolija* (Vuk, narodna pjesma) = *Stambolija* (Kosmet) »1° Carigradanin, 2° što potječe iz Carigrada, stambolska zobnica, vrst šamije«. Odatle prezime *Stambolić* = *Stambolić* (Kosmet) prema f *Stambólka* (Kosmet) = *Stâmbólka* »žena iz Carigrada«, na individualno -*in Stambolîn*, Na -*bc* > -*ac stambolac*, gen. -*olca* (Bačka) »pijetao velikih nogu« prema f *stâmbólka* »kokoš«. Pridjev na -*bsk stâmbolskl*. Bug. *Stâmbol*, *Stambid*, *stambólski*, *Stambolija*, prezime *Stamboliski*. Giecizam, koji je došao preko turskog *htambol* < ngr. sintagma (εἰ); τὴν πάλιν (ἦρ > *mb*). Cine. *Pole*, skraćenica od gr. Κωνσταντινοπολις > lat. *Constantinopolis*, odatle internacionalni naziv fr. *Constantinople*, itd. Kod nas i turcizam *Istanbul* za isti grad.

Lit.: ARj 16, 359 - 60. Elezović 2, 264. Miklošić 320. Mladenov 606.

stambôrje n (Prčanj, Lepetane) »prostor oko crkve zidom ograđen« = (bez kolektivnog sufiksa -*je*) *stombôr* (Krtole) »prostor pred crkvom« = izgovara se (po pučkoj etimologiji miješanjem sa *Stambol*, v.) i *stambol*, *vrata od stambola* (Krtole) = (početno s- ispušta se, jer se u jezičnoj svijesti identificira s prijedlogom *sb*) *tamborje* (Dobrota; primjer na

tamborje odlagalo se oružje, kad se ulazilo u crkvu; tu su bile grobnice; nalazi se pred crkvom u sv. *Vrača*, tako i u Lepetanima) = *tamborē* n (u Bogdašiću, govore stari ljudi: *sjedi na tamborē, doso sa t ambara*). Promjena sufiksa: *tambuć* m (Dubrovnik, Zore) »prostor između dvaju vrata na ulazu, npr. u crkvu«. Ovamo ne ide *tambuć* »na krmi mala kućica za krmilara« [< tal. *tambucio* »casotto per riparo di boccaporto«]. Drugo značenje ima *štâmbuk* m (Marčelji, Kastavština) »puč (v.)«. Deminutiv na -*ić štâmbučić* (u vinogradu). Ovamo možda dalmatinsko prezime *Stambuk*. Stoji zacijelo u vezi s tal. *stamberga* = *stambargo* (Arezzo) »taverna, casa o stanza in malo stato, albergo«, *stambugio* = *tambus'o* (Verona) »nascondiglio«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od langob. *stentberga, -*burga*. Riječ *štâmbuk* u Kastavštini sadrži u drugom dijelu langob. *bac*, nvnjem. *Bach* »potok«. Upor. flamanski toponim *Steenput* < *stein* + *putelis*, *Estiembecque* (Pas-de-Calais), 1084. *Estainbecca*.

Lit.: ARj 16, 360. 18, 55. Skok, Term. 140. Zore, Tud. 21. REW³ 8239. Prati 937. DEI 3616. 3807. Kahane-Koshansky, RPH 7, 340.

stan m (Vuk), baltoslav., sveslav. † praslav., »1° (općenito, termin za naselje) mjesto gdje se boravi, kuća, boravište, 2° (tkalački termin, također bug.) krosna, razboj, stativa, tara, natra, 3° (pastirski termin) bacija, bačina, bacilo, katun, konak, mandra, majur, salaš, 4° (krojački termin) dio košulje koji pokriva tijelo (upoi. rus. *stan* »Statur, taillle«). Na -*ar stanar* »1° koji se negdje nastanio, 2° bač«, pridjev *stanarev*, na -*na stanarna* f (jedna potvrda) »bačija«. Na -*arina stanarina* »plaća za stan«, s pridjevom *stanarinski*. Na -*ište stanište* »gdje je b'la bač'ja«. Na -*je stanje* n = *stanje* (2K) = *stanje* (Vod'ce) »1° zgrada, 2° (apstraktum) status«. Na -*nik stanbnik* (Dušanov zakon'k) »incola«, na -*janin stanjanin* »Gastwirt« (Dušanov zakonik). Deminutiv na -*ica stanica* »stacija, kolodvor«, s pridjevom *stanični*. Denominali na -*iti staniti* (*se*), -*lm* (*na-*), iterativ na -*va- nastanivati*, -*njivati*, -*ujem*, -*stanjati*, odatle *nastanište*, *nastanite!*] m prema f *nastaniteljica*. Nerazumljivo je ironičko značenje u *nastanlt se*, -*stánim* »upropastiti se (Kosmet)«. Apstraktum *nastamba*, na -*ovati stanovati*, -*ujem*, odatle na -*nik stanovnik*, apstraktum *stanovništvo*. Neologizmi *stanovište* »gledište«, na -*oviti stanoviti*, *stanovim*, samo s prefiksom *u-*, »feststellen«,

čehizmi su. Pastilski termin *stan* kulturna je riječ, koja se posuđuje: arb. *stan*, čine. *stane* < ngr. τὸ στᾶν, u dakorunumjnskom unaKrstila se s trako-ilirskom *stana f (upor. staroiranski *stana-*, sanskrit. *sthanam*) > *stina* »isto«, odatle posuđeno *slina* (Bavanište) »btčija«, dok rum. *stan* kao krojački tei min »Oberteil des Hemdes bis Hüfte« ne pokazuje -*anb* > -*in*. To je fonetska značajka samo lat. i predromanskih riječi. Upor. i naše posuđenice *Afganistan*, *Turkestan* (preko tur.). Izvedenice od prezentske osnove *stan* u vezi s osnovnim značenjem korijena *sta-* (v.), na -*SĀ* > -*ak stânok*, gen. *stanka* u dubrovačkim dokumentima latinizirano *stanicum* »diplomatski sastanak, ročište«. Od toga se razlikuje praslav. *stan-* u izvedenici na -*bc stanáč*, gen. -*ncá* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *kamen* »koji je stalan, kao iz zemlje iznikao« = pridjev na -*ovan stanován*, poimeničen na -*jak stanòv-njak* = na -*ovit stanovit* (*kamen*). Pridjev *stanovit znači* na zapadu »neki«, tj. »(upravo) ono što bi se moglo ustanoviti«. Postverbali sa sufiksom -*rĕk* > -*ak* od prefiksalnih glagola *izostati*, *opstati*, *nastati*, *postati*, *nestati*, *pri-stati*, *ustati*, *rastati* se prema prezentskoj osnovi *izostanak*, *opstanak*, *nastanak*, *postanak*, *nestanak*, *pristanak*, *ustanak*, *rastanak* (16. v.), obrazovani su tako da je uzet prezentski korijen *stan-*. Staru prefiksalsnu složenicu *pri-stati*, *pristanem* posuđiše Rumunji a *pristani* »dabei stehen«. Od *pristati* je nastao deverbal *pristan* m i na -*ište pristanište*, koje također posuđiše Rumunji. Postverbal od prezentske osnove vidi se u *pristanište* (Vodice) »odmor«. Za praslav. *stanb* postoji potpuna baltička paralela: lit. *stonas*, sanskr. *sthana*, avesta, sperz. *stana* »Standort«, dor. δυστανός. Sranje veoma raširen prvi elemenat u starim složenim antroponimima i od njih stvorenim hipokoristicima: *Stanimir*, *Stanislav*, *Stanale*, *Stanko* i u prezimenima na -*ić*, -*ovii Stanic*, *Stanojević*, *Stankovu*.

Lit.: ARj 4, 288. 6, 648. Ribarić, SDZb 9, 184. 193. Elezović 2, 265. 448-81. Unbegaun, RES 12, 31. Jireček, ASPH 14, 75-77. Novaković, ASPH 10, 570-580. Jagić, ASPH 10, 571. 581. Miklošić 319. Holub-Kopečný 349. Bruckner 513. Mladenov 606. Bogišić, ASPH 2, 570-593. GM 391-392. Foy, KZ 35, 48. Boisacq³ 205. 384. Joki, Unt. 247. 249. Tiktin 1262. 1483.

stanai, gen. *stanta* m (Kućište) »priruč na stubama«. Talijanizam: *stante* m, poimeničen part. prez. (upor. 1255. *stantus*, u Mlecima) »pezzo di costruzione che fa da supposto«.

Može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. Zamjenom tal. dočetka -*te* našim sufiksom -*bc* > -*ac stanci* m pl. »(termin iz uljarstva) makimi kroz cijelu visinu drže gvozdeni stupovi zvani stânci«. Postverbal od prefiksalne složenice *contrastare*, *contrastato* > *kontreštat* impf. (Smokvica, Korčula), *kontrešt* m »preparati se povišenim tonom, pravdati se«. Glede *ra* > *re* upor. *resti* < *rašti*. Od *substantia* > *sustânca* (Smokvica, Korčula) »biljka koja se daje magarcima kao sustânca, kad su deboli«, *circumstantia* prevodi se: *okolostanje* (Dobretić).

Lit.: ARj 17, 61. REW* 8231.

stando, gen. -*ala* m (Dubrovnik, Cavtat) »stup za zastavu« < tal. *stendale*; *standard* (1520) = *šandarac*, gen. -*arca* (Split) = *šandalac*, gen. -*alca* (Šibenik) »isto«, bez proširenja ili s njim odnosno zamjena na -*bc* > -*ac* dočetka -*do* u tal. *standardo*, Upor. i na -*arius stantarius*. Talijanizam franačkog podrijetla *stendale* (zamjena gen. sufiksa -*ardo* latinskim -*ale*), *standardo* < stfr. *estendart*, danas fr. *étendard* < franačka složenka *Standord.

Lit.: ARj 16, 377. 17, 753. REW³ 9714. Prati 940.

stânj (Smokvica, Korčula, uz *sudovi*), pridjev, »koji ne propušta vodu«, slov. *Stanj* »nepropustan«. Denominal slov. *stânjat* (Notranjsko) »nepropusno držati (tekućine)«. Od tal. *stagnò*, furl. *stagn* »isto«, *stagna*, mlet.-tršč. *stagnar*, retorom. (Gornji Engadin) *stani* = (Donji Engadin) *sten* »fest« < lat. *sticgnum* »cin, kalaj«; *stanj* može biti dalmato-romanski leksički ostatak. Isto tako i *stânjati*, -*âm* (Perast) = *stanjati* (Lika), impf. *stanjívât* (Božava) »kalajisati«. Na -*arius* > -*ar stanjâr* (Božava) = *štanjar*, gen. -*ara* (Rab) »kotlar« = na tai. -*ière* < -*arius stânjjêr*, gen. -*éra* (Dubrovnik, Zore) »kalajdzijak«. Na -*accus* > -*aco: štanjak*, gen. -*akā* (Buzet, Sovinjsko polje), slov. *štenjak* (Komen na Krasu) < furi. pi. *stagnâcs* »secchie di latte«. Na -*ata* > -*ada: stanjada* f (Cetina) »kotlenica« = *štanjôda* f (Buzet, Sovinjsko polje) »kotao pri dnu širi, a gore uži, s pokrovom, u kojem se kuha za svinje« < furl. *stagnade* f »calderotto«. Ovamo ide još kao internacionalna riječ *staniol* m (hrvatski gradovi) preko njem. *Stanniol*, srlat. *stanniolum*, deminutiv od *stannium* »Blatt-zinn«.

Lit.: ARj 16, 414. 17, 754. Zore, Tud. 21. Pletersnik 2, 644. Kušar, Rad 118, 22. REW³ 8217. b. 8228. Štrekelj, DAW 50, 62. Sturm, CSJK 6, 74. DEI 3614.

star, f *stara*, određeno *stari* (Vuk); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan ie. sufiksom *-r* (kao *dobar*) od korijena *sta-* (v. *stati*"), »vetus«, znači upravo »ono što je dugo stajalo (smegdoha rezultata); što čvrsto stoji«. S prefiksom *pra-* *prastar* »uralt«. Poimeničenja: m *stāri* = na *-bc starac*, gen. *starca* »1° ostario čovjek, 2° stari vinograd«, pridjev na *-ski starački*. Deminutivi na *-ić starac*, *staračac*, gen. *-čca* (Vuk) = *staračak*, gen. *-čka* (Kosmet) = na *-ić stařic* (Kosmet), na *-iče starice*, gen. *-eta* (Kosmet), *starūnak*, gen. *-njka* (Kosmet) m prema f *starūlja* f, pridjev *starčev*, poimeničen na *-ie* u prezimenu *Starieme*, na *-kelja starkeľja*. Augmentativu na *-kanja* (upór. *momčekanja*, *Srbekanjđ*) *starčekanja*, na *-čina starčina*, na *-ača staraca* f (Kosmet) »malora djevojka«, na *-ica starica*, na *-ka starka* (hrv.-kajk.) »podex«, upór. polj. *stara pani*; *stārka* (Vodice) »1° stara ovca, 2° ženka kod ptica«. Apstrakti na *-ež starei* f, odatle na *-ar starētar*, na *-ina starina* f (kao m »star čovjek«), odatle pridjev *starinski*, na *-udija starudije* f pl. = na *-etina staretime* f pl. »stare stvari«, odatle *starudar* = *starežinar* (Zagreb), na *-ost starost*, na *-iš starts*, na *-evina* (upor. *carevina*) *stārevina* »imanje čije od starine, država«. Od komparativa *starējši* (mjesto današnjega *stariji* na *-ina starješina* = (ekavski) *starišina* (Mrnavić, Filipović) = (ekavski i kod čakavaca u 2) *starešina* = *starešina* m (Kosmet) prema f *starješica* »nastojnica«, s denominálom *starješovati*, *-šujem*. Na *-enik starenik*, gen. *-ika* »stari put«. Posuđenica iz češkog *starosta* m. Složeni pridjevi: *staròlik* = *starolik* (Kosmet), *staròkov*, *starodrevan*, *starodavni*, *starovjerski*, *staravi-ěmski* (Kosmet), *starovremešan*, *starostován*, *staroslavne knjige* — *staroslavne* < *carostavne* (v. pod *česar*), *starmali*; složene imenice: *stari svat* (posuđenica u arb.), odatle hipokoristik *starojko* = *starjeko* (Kosmet); *starògnojica*, *starodužina*, *staròputina*, *starosjedilac*, gen. *-oca*, kalk *starogorica* (1876) < njem. *Altholz*. Denominali na *-ati starati se* (*iz-* *-se*, *po-*) »brinuti se«. Za prosuđivanje tog značenja od važnosti je rum. *a stārui* »1° beharren, 2° urgieren«, apstraktum na *-entia* > *-ința stāruiñtā* »1° Beharrlichkeit, 2° dringende Bitte«. Na *-iti* inhoativ *stariti*, *-im* (*p-*, *za-*) = na *-ėti star-jeti* = *stareť* (Kosmet), particip perf. akt. *ostario*, f *ostarjela* »stari«. Postverbal na *-zk* > *-ak zastārak*, gen. *-arka* (Kosmet) »nešto kao starmali«. Litavska paralela fonetski je potpuna, semantički se razlikuje: *storas* »debeos«. Upor. stnord. *storr* »gross« < ie. **sthāros*.

Upor. sanskrt. *sthāviras* (v. *stav*) »stari«, *sthiras* »čvrst«.

Lit.: ARJ \, 762. 9, 256-57. 11, 25-26. 16, 425-50. Ribarić, *SDZb* 9, 193. Belić, *Priroda* 431. *Etežović* 2, 267. *Miklóšić* 320. *Holub-Kopečny* 349-350. *Bruckner* 514. *Mladenov* 607. Iljinski, *Prace Baud.* 234-241. (cf. Belić, *JF* 2, 333). Osthoff, *IF* 19, 234. Pogodin, *IzvORJASj*, 206-211. (cf. *AnzIF* 21, 109). Hujer, *LF* 50, 319-320. (cf. *IJB* 10, 372), 42, 430. 43, 253 (cf. *RSI* 8, 291). *Boisacq* 919. *GM* 392. Grappin, *JPol*, 23, 52-53. (cf. *IJB* 24, 387). Johansson, *IF* 3, 232. Bruggmann, *IF* 6, 98. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Iljinski, *ASPh* 24, 227-228. Birkenmajer, *JPol* 21, 174-176. (cf. *IJB* 22, 332). *Regulacija Save* 1876, p. III.

stās m (Vuk) »rast, taille«, izvedenica dobivena raširenjem na *-s* korijena *sta-* (v. *stati*). Upor. značenje rus. *stan* »taille« i *stāb* »1° Statur, 2° Grund, Ursache, Art u. Weise, 3° (dijal.) Möglichkeit, Gelegenheit«. Pridjev na *-it stasit* (Vuk) »robustus«. Složenica *gorostas* m (Sulek) »gigas«, upravo »stas kao gora«, s pridjevom *gorostasān* (Bella, Stulić, Vuk, Gundulić, od 17. v.). Značenje »rast« nije prvobitno: *stasb* znači u stoslav. »regio pastorūm« (Miklošič, *Lex.* 882). Odatle na *-ina stasino* f (Morava, Miava u Srbiji) »vajat, kljet«. Druge je prirode sufiks *-ša* (v.) u *ustaša* m. Taj sufiks došao je na osnova glagola *ustati* kao u *radiša* na korijen od *raditi*, u *sledila* prema *štedjeti*. Hipokorističkog je podrijetla. Nalazi se još u pridjevu na *-bn nestašan* (Vuk) »objestan«, poimeničen *nestašnih*, odatle apstraktum na turski *-luk nestašluk* m »objest«. Pozitiv *stašan* ne postoji. Vuk ima i apstraktum s tim sufiksom *nestaša* f = sa *-ica nestašica* »penuria, nedostatak«. S time je u vezi *nestašan* (asimilacija *st - š > št - š*, Kosmet) »oskudan, siromašan, nedostatan«. Prema *nestašan* Ljubiša je od *nedostatan* stvorio unakrštenjem sa *ne dosta nestašan* »slab« (*nedostašne sve ljudske javne i tajne sile*).

Lit.: ARJ 3, 292. 7, 823. 8, 86. 16, 450-451. *Eležović* 2, 110. 268. 461. *Miklošić* 319. *Vasmer* 3, 3. 6.

stasati, *-am* pored *-šem* pf. (Vuk, narodna pjesma, Srbija, Crna Gora) »prispijeli« *stasai*, *-šem* (.Kosmet), impf, na *-va-stasatati* (Srbija) »1° odrasti (subjekt *sinovi*, Peć), 2° dozreti (subjekt *crešnje*, *višnje*), 3° utisnuti (subjekt *testo*)«. Upor. mak. (Povardarje) *kē te ftasa* »stiči će tek«. Balkanski grecizam od gr. aorista ερθασα, fut. φθάσω od φθάω

»arriver, atteindre, gagner«: bug. *ftās(v)am* »fertig werden, ankommen«. Zamjena gr. suglasnika φ sa našim *s-* nastala je unakrštenjem sa *stati*, *stas*.

Lit.: ARj 16, 451. *BI* 2, 469. *Mladenov* 663. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

staterà f (Dubrovnik, *MHISM* 9, 445) = *stadèra* (Lepetane, Boka) = *studierà* (Muò) — *stafira* (Hvar) = *stàtijèrna* (Mostar) pored *stafiona* (zamjena dočетка *-erna* domaćim sufiksom *-iona* < **ilna*; ne zna se za razlog zamjene *-era*, sa *-ijerna*) = *studira* (Lovran Istra) = (*a* > *o*) *stodira* (Proroci; 1638, Krk) »vaga koja se objesi, mala ručna vaga, einhebelige Wage«. Slov. *stodira* »Schnellwage« = *stedira*, *štedír*, gen. *-rja*, *stodira*, *studira*, *šteder*. Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **staterèa* = kllat. *staterà*, od gr. στατήρ > sitai, *statarà*, *stadera* (Dante), sttal. *stātea* »sorta di bilancia grande«. Upor. istro-rom. *stadera* (Rovinj), *studierà* (Milje, Pula).

Lit.: ARj 16, 598. *ASPh* 34, 307. *Pleteršnik* 2, 577. 643. Čorović, *ASPh* 29, 510. *Ive* 4, 151. *REW* 8233. *DEI* 3612.

stati, *stanem* pf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *izo-*, *na-*, *ne-*, *nedo-*, *o-*, *od-*, *oda-*, *odu-*, *ob-*, *oba-*, *obi-*/čakavski/, *po-*, *poda-*, *pone-*, *posu-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *raž-* *se*, *sa-*, *sau-*, *su-*, *u-*, *za-*, *zao-*), refleksiv *stati se* (2K) »ustati«, glede razlike u akcentu prema impf, *stati* (Dubrovnik, *obistāti* 2K) v. *stajati*, impf, na *-va-sastavati se* (Kačić), *odastavati*, *odustavati* (Obradović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sta-*, »stare, stehen (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Gdje koje prefiksne složenice pokazuju znatne razlike u značenju, tako *ostati* »bleiben«, *nedostati* »mancare«, *šušati* »umoriti se, utruditi se«. Od prezenta *stanem* nastade analogijski infinitiv *stanuti*, *-ēm* (Vuk) (*do-*, *izo-*, *na-*, *o-*, *odu-*, *po-*, *sa-* *se*, *u-*, *za-*). Izvedenice se prave od dvaju ie. korijena očuvanih i u praslav. **sta-* i od redukcione *sty-* > praslav. **sto-*. Prva se raširuje na *-đ*, *-j*, *-k*, *-l*, *-m*, *-n*, *-r*, *-s*, *-t*, *-v*. Svako raširenje stvara svoju leksikologijsku porodicu, od koje su neke, kao *stado*, *star*, izgubile u jezičnoj svijesti vezu s korijenom. Praslav. *sto-* pruža samo jedno raširenje koje stvara leksikologijsku porodicu. Korijen *sta-* ide među glagole koji pružaju najbrojnije prefiksne složenice (21 u svemu) i najbrojnija korijenska raširenja (9 u svemu). Tome broju prilaze još korijen *sto-* i postverbal *-jír*, što čini u svemu 34 morfološke

varijacije. To daleko nadilazi broj mogućih morfoloških varijacija što ih pružaju *biti* »esse«, *dati*, *djeti*, *ležati*, *sjediti*, *vidjeti*, koji u slavina pružaju najviše varijacija za tvorbu riječi. Glede raširenja na *v* *stado*. Glede raširenja na *j* v. *stajati*, *stojim*. Sufiks *-šb* zastupljen je samo u jednoj izvedenici *stāk* n (Brusje, Hvar) »čas, trenutak«. Izvedenice na *-/* obrazovane su poimeničenjem part. perf. akt. na *-bc* > *-āc stolac*, gen. *-Ica* m »Gängelwagen«, na *-bk* > *-āk* u *stalak*, gen. *-lka*, apstraktum na *-ež stalež* m (Hrvatska), na *-iš stališ* (Hrvatska); pridjev na *-bn stalan* (*ne-*), s apstraktumom *stalnost*. Glede raširenja na *m* v. *staman*, na *-n stan*, na *-r star*, na *-s stas*, na *-t v. postat*, na *-v v. staviti*. Praslav. je raširenje na *-za staja* f (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° stabulum (takoder rus.), 2° (Vodice) otvoreni ljetni prostor pod sjenovitim stablima za ovce i goveda«, *nestajā*. Tu praslav. izvedenicu istisnuo je germanizam *štala* »isto«, ie. podrijetla. Postverbai *-šlž*. v. u *prost* (v.), *prostiti* (*u-*), *praštati* (v.). Rum. slavizam *a pristeni* »consentire« < *pristanč*, *a osteni* »truditi se«, odatle apstraktum na *-eib ostenealā* — na lat. *-entia* > *-ință ostenință*, na *-iturā osteniturā* »napreznje« pomaže objasniti hrv.-srp. *šušati*, *sústanēm*. Tu je hrv.-srp. prefiks *su-* zamijenio prefiks *u-* > rum. *o-*. U Sarajevu *saustati* — *suustati* pf. prema impf, *sustajati*, *-em* »utruditi se, umoriti se«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica sustalica* f (Vuk) »1° živinče koje odmah sustane, 2° usidjelica«. U baltičkoj grupi lit. *stoti* »sich stellen«, lot. *stāties* »sich stellen, aufhören (vom Winde)«. Sanskrt. *tišthati* »stehen«, gr. ἴστημι, lat. *sisto* (s reduplikacijom od *sti-* i *sta-*), arm. *stanom* »erstehe, erwerbe«. Gički i latinski oblik čest je u evropskim (internacionalnim) riječima: *stacija*, *konstitucija*, *sistem*, *sistematičan*, *statut*, *statika*, *statistika*, *konsistorija*, kao i u posuđenicama iz romanskog *šacun*, *stačun* »dućan«.

Lit.: ARj 8, 83. 16, 333-504. v. *stajati*. *Eležović* 2, 533. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošić* 319. *Holub-Kopečny* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 606. *WP* 2, 603. *Trautmann* 281. *Tiktin* 1097. 1262. *WP* 2, 603. 606.

stativa f (.Hrvatska) = *stativa* (Kosmet) »1° stanica, 2° rama, 3° (tkalački termin) zadržnjača, mala greda, od koje vise šipila i brdila, 4° kamen (Guča)«. Deminutiv *stativa*. Toponim u pl. *Stative* »selo kod Karlovca«. Također sa sufiksom *-va* mjesto *-iva statva* »(tkalački termin) greda u razboju«. Glede značenja »kamen« upor. *stanáč*. Oblik *stava*

»Webstuhl« nalazi se još u slov., polj. *staciwa* »Webstuhl, Stellwerk«, dluž.-srp. *stasivy* = *staišidla* »Webstuhl«. Praslav. Rumunji posuđiše *stative* f pl. (Moldavija) »rasboiu (v.), Webstuhl«. Glede sufiksa *-tiva*, *-tvá* upor. *tetiva*, *jestvine*, *jestivo*. Glede značenja »Webstuhl« upor. *stan*. Praslav. je izvedenica od korijena *sta-*. Glede raširenja na *i* upor. *postat* (v.).

Lit.: ARj 16, 470-71. Mažuranić 1369. Kostić, NJ 3, 50-52. Elezović 2, 269. Miklošič 319. Bruckner 512. Tiktin 1486.

stav, gen. *-i* f (Lika) »(poljoprivredni termin) četiri snopa skupa, npr. prosa«, postverbal deklinacije *i*, narodna je riječ prema *stav* m »stajalište, svojstvo«, koje je današnji novinarski postverbal, stcslav. *stavb* »compages«, na *-bk stavak*, gen. *-vka* (Vodice) »stajanje na nogama (kod djece)«, tako na *-ka stavka* »pozicija u računu« je također neologizam, od baltoslav. i sveslav. i praslav. faktitivizav *staviti*, *-lm* (Vuk) (*do-*, *iz-*, *iza-*, *isto-*, *na-*, *o-*, *obu-*, *odu-*, *yo-*, *pre-*, *prepo-*, *pri-*, *priu-*, *raz-*, *raza-*, *sa-*, *su-*, *u-*, *za-*, *žau-*) prema iterativu na *-ja stavljati*, *stavljam* = *stäljat* (Kosmet), s istim prefiksima, »statuere, constituere«. Značajnija je semantička varijacija u refleksivu *staviti se* »akoržiti se, poč za tin, primijetiti (Smokvica, Korčula)«. Složenice *zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati*. Odatle prefiksalni postverbalni *sastav* m, f (zaciijelo prevedenica od οσθημα ili σύνστασις) »1° pismeni sastav, 2° sklop, 3° termin narodnog veza«, s pridjevima na *-ən sastavan*, na *-ljiv sastavljiv*, na *-ina sastavina* »sastavni dio«, *sustav* »sistem«, s pridjevom *sustavan* < rusizam rus. *sastav* ili čehizam *sústavný* »continuus (u rusč.)«, *ustav*, s pridjevom *ustavni* (*ne-*), složenice *ustavotvoran* (~a *skupština*), *ustavobranitelj*. Pridjevi na *-ljiv* (*ne*)*ustavljiv*, od *ustaviti*, na *-ən* > *-an nestáván* (17-18. v.) »dubilis«, *nestavnost*. Sveslav. i praslav. je postverbal kao radna imenica *pristav b* > *prístav* »1° adjunkt u staroj administraciji hrvatskoj, prije Jugoslavije, 2° (u pravnim spomenicima) apparitor, izvršilac sudskih presuda«, latiniziran prema *castaldus* u *pristaldus*. Rumunji posuđiše taj pravni naziv *pristav* »Aufseher, Herold«, Madžari *poroszló* = *porosztó*. Postverbalni ž. r. *ostava* (Kosmet) »što se ostavlja radi čuvanja«, *nastava* f (Vuk) = *nastava* »institutio, pouka«, s pridjevom *nastavni* (*plan*, *program*), poimeničen na *-ik nastavnik* (13. i 15. v.) »1° učitelj, 2° nasljednik« prema f *nastavnica*, s pridjevom na *-bsk nastavnički*. Glagol *nastaviti*, od kojeg je *nastava* postverbal,

ne upotrebljava se u značenju u kojem *na-stava* »Lehre«, nego u značenju »continuere«. Zbog toga je *nastavnik*, *-ica* zacijelo rusizam istočnih krajeva od rus. *nastavnik*, *nastavnica* »Lehrer, Lehrerin«, a to su prevedenice od fr. učene riječi *instituteur*, *institutrice*. Prema Bernekeru stcslav. *nastaviti* »einführen, lehren« (*auizō istinbny nastaviti vy na vbsēkn istinip*) je prijevod od gr. ὀδηγεῖν^ο i se u stcslav. prevodi i sa *voditi*. Od važnosti su za prosuđivanje riječi *nastava*, *nastavnik* i rumunjski slavizmi postverbal *nastav* n »Antrieb, Impuls, Trieb«, *nastavi* »führen, antreiben«, *nastavnica* »Leiter«. Kod nas je od radne imenice stvoren apstraktum *nastava*. Kao prava narodna riječ *nastava* ima isto konkretno značenje koje i glagol »komad sukna ili platna koji se nastavlja na kakvoj haljini«. Sveslav. i praslav. prefiksalna složenica je stcslav. *postav b* = *postava* (Mostar, ŽK) »Unterkleidfutter«. Deminutiv *pōstavica* (Kosmet) od *postaviti* »podmetač, što bačice podmetaču ispod karlice, kad razlivaju mlijeko«. Stcslav. *postavb* posuđiše Rumunji *postav* »Tuch«, odatle na *-ar postávár* »trgovac suknom, tkalac sukna«, na *-ie postavarie* f. U Munteniji i Olteniji *postava f znači* »1° kopanja«, deminutiv na *-ica postavita* »2° Mehlkasten«, što se donekle slaže sa značenjem *postava* u Dubrovniku »Art Gefäss«. Kod Arbanasa *posta/ -i*. Stari je postverbal i *zastava* f, od *zastaviti* u dva značenja »1° zaustavljanje, 2° kolac koji se udari u zemlju, i na njemu je platno, stijeg«; taj postverbal posuđiše Madžari *zatszóló*; *rastava* f (17. v., danas obična riječ) »divortium«, s pridjevima *raštavau*, *rastavljiv*. Noviji je postverbal (neologizam) *predstava*, prevedenica od *Vorstellung*, od *predstaviti* (*se*); *sastava* f (15. v.) »statura, rast«. Isto takove su prevedenice *pretpostaviti*, s postverbalom na *-ka pretpostavka* »Voraussetzung«, *ispostaviti* »(her-)ausstellen«, *ispostava* »ekspozitura«. Postverbal na *-bk* > *-ák nastavak*, gen. *-vka* »continuatio«, od *nastaviti*, *rastavak*, gen. *-ávka*, *sastavak*, gen. *-ávka* (17. v.) od *sastaviti*, u pl. *sastavci*, gen. *-ávka* »confluem«, na *-ka ostavka* (rusizam, upor. rus. *ostafca*), *predstavka* »promemoria«. Stcslav. *stava* f »Glied, Stand« kao postverbal od *staviti* nije se očuvao u hrv.-srp. nego u rum. *stava* (Erdelj, Oltenija) »Gestutt, herghelie = ergela«, odatle na *-ar stávár* »1° pastuh, 2° sluga u ergeli«, i Arbanasi *stave* »Häufe«. Rumunji posuđiše i glagol, od koga je *stava* postverbal, a *stavi* »aufstellen«, a *sá stavi* »sich halten«. Odatle je na *-ilo* stcslav. *stavilo* »Wage«, u rum. *stavila* »Damm, Seitenbrett«, odatle *stávilar* n »zapreka«, *α stávili* »Einhalt tun«.

Odatle na *-bc stavihc* u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni »starješina nad hljebarama«. Od *stavljati* je *stavljah* »(u vinogradu) brajda« (Krk, 1490). Radne imenice na *-ai stavljač*, *dostavljač*, *nastavljajč*, na *-telj dostavitelj*, *nastavitelj* = *nastavilac*, *sastavitelj*, *ispostavitelj*, *zaustavitelj*. Prilog na *-imice rastavimice* (Sinj, Bosna) »napose«. S praslav. faktitivom upoređuje se u baltičkoj grupi lit. *stovėti*, *stovim*, lot. *stavēt*, *stavu* »stehen«, lot. *stāws* »1° stan, postat, 2° Steile (zum Ufer), 3° Wuchs, Gestalt, taille«. Ie. je korijen *st(K)āu-, nvnjejn. *stauen*.

Lit.: ARj 2, 684. 3, 941. 7, 649. 8, 118. 16, 471-502. Elezović 2, 39. 137. 203. 264. 397. Ivic, JF 18, 334. Radojičić, Kongres 3, 77 (cf. JF 18, 368). Đorđić, NJ 3, 248-251. (cf. JF 14, 253). NJ 2, 92. 127. 155. 219. 3, 94. 4, 94. MHISM 6, 342. Vuković, NJ 3, 290-292. Mažuranić 1149-54. Miklošič 319. Berneker, IP 31, 404. Holub-Kopečný 346. 350. 514. Mladenov 606-607. Tiktin 1038. 1221. 1262. 1487. GM 277. 349. 392. Boisacq 902-903. Joki, IF 49, 288. Wood, IF 22, 154. ML 1905, 41-44. (cf. AnzIF 21, 20). Janów, SO 6, 287-290. (cf. IJb 13, 311). WP 2, 607. Banal 525. REW* 4681.

Stávra m (Kosmet) = *Stavra* m (Negotin), pridjev na *-in Stavrín*, f *Stávrlna* (čerka, Kosmet) prema m *Stauer* (1318, 1330, 1348), hipokoristik *Stavro* (Vrdnik). Lično ime od σταυρός »krst«. Upor. *Krista*, *Rista*.

Lit.: ARj 16, 476. 502. Elezović 2, 264.

staza f (Vuk) = *staza* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. *stbga, »1° (prvobitno) puteljak koji je nastao nogostupom u polju, šumi, Pfad, hipokoristik *Stavro* (Vrdnik). Lično ime od σταυρός »krst«. Upor. *Krista*, *Rista*.

staza f (Vuk) = *staza* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. *stbga, »1° (prvobitno) puteljak koji je nastao nogostupom u polju, šumi, Pfad, semita, 2° toponim«. Samoglasnik *a* je nastao iz kratkog ie. *i*, kako pokazuju baltička usporednica lot. *stiga* »Pfad, Fusspfad, durchgehauener Weg im Walde«, stcslav. *stbza*, rus. *stezja*. Suglasnik *g*, koji još postoji u rus. *stega* pored *stezja*, nastao je iz *g* poslije palatalnog poluglasa. Upor. isto *g* u *stagna* (v.). Ie. je korijen *steigh- »koračati«, ovdje u nižem prijevodu *stigh-. Stvnjem. *steg* m, *stega* »Stufe, Leiter (> lojtre), Treppe«, nvnjem. *Stiege* predstavljaju ie. prijevodu *steigha, arb. *shtek-, sa članom *shtegu* »Durchgang, Eingang, Weg, Haarscheitel«, gr. στήχος (odatile internacionalno *stih* »vers«) »Reihe, Zeile, Linie«. Glede dalje etimolojske veze v. *stiči* i *stagna*.

Lit.: ARj 16, 502-504. Miklošič 328. Holub-Kopečný 351. Bruckner 529. Trautmann 286. WP 2, 615. Hirt, IF 32, 302. Matzenauer, LP 12, 325. Fraenkel, WuS 12, 193. Boisacq* 907. GM 415.

stegno n (Vuk, upor. rus. akcenat *stegno*), pl. *stegna*, sveslav. (osim bug.), praslav. *stbgnō, »bedro, bedra, krak«. Izvedenica na *-ica* od sintagme *dostègnica* pored *dostegnjača* »bječva, čarapa«. Mjesto e, koji je prema uspoređivanju s polj. *ściegno* nastao iz palatalnog nazala e, stoji u stcslav. *stbgnō = češ. *stehno*, rus. *stegno*. Prema toj potvrdi *stigno* nije praslav., nego *stbgnō; e je nastao sekundarnim putem, unakrštanjem sa *stiegnčti*, *stegnuti*, *nategnuti*, *o-*, *stezati*. Miklošič uči da je rum. *stinghie* pored *stinghe* f i *stinghiu* n »1° »Querleiste, barre de bois, 2° (metafora, anatomski termin) Schamleiste, aine, pli inguinal« posuđeno iz južnoslav. *stigno*. Rumunjski dočetak *-ie*, *-e f*, *-iu* n ne slaže se s time, jer južnoslav. *-o* daje redovno *-a*, upor. *sito* > *sutā*. Rum. oblik ne poklapa se ni sa *stiega* > *stega* (v.) postverbal od *stegnuti*, jer i za dočeto slav. *-a* ima rum. uvijek *-ā*, upor. *grādinā*. Izvjesno je prema tome da je korijen rum. riječi doista od *stiegnoti* »spannen« i da nije od stcslav. *stbgnō ni značenjem ni dočekom. Rumunjski dočetak ostaje zasad neobjašnjen. Teško je upoređivati tú riječ i sa stvnjem. *scincho*, nvnjem. *Schincke* (odatile *šunka*, od gornjo-njem. *Schunke*) od ie. *sqeng- »kos«. Lakše je upoređivati sa arm. *fēkn* »Schulter, Achsel, Arm« < ie. *toiguno- od ie. *(s)teigu- »Schulter, Arm, Schenkel«, ako se postavi za praslav. niži prijevoj *stigu-. Lewy upoređuje s lat. *ignum* »balvan« od *(s)teg-, koji se u prijevodu perfekturna *stog- nalazi u *stog* i *stožer* (v.). To upoređenje ne zadovoljava.

Lit.: ARj 2, 682. Miklošič 328. Holub-Kopečný 351. Bruckner 529. Tiktin 1498. Lewy, KZ 40, 561. WP 2, 564. 614. 622.

stelja f (Vuk) »1° Fütterung des Saumsattels, umeci na samaru od klašnje naložené slamom a stoje ispod drvenica po konju, 2° (metafora) talog (jer stoji na dnu), 3° paprat, jer služi za nastir u staji (upor. slov. *nastelj* »Streu«, bug. *stelja* »Unterlage des Daches«), postverbal je od stcslav. *stblati*, *stelje* (upor. češ. *stlāti*, *stelu*, polj. *siac*, *ścielę*, tip primarne klase kao *brati*, *berem*, v.) »sternere«, koji se u hrv.-srp. nije očuvao. Prijevodom duljenja *b* > *i* imaju Jačke odatle *nastiljati*, *-am*, odatle postverbal *nastilj* m (Belosteneć), kod Jambrešića *nastelj*, *nastilje* n »u kući mjesto do strehe«. Od prefiksne složenice *postblati*, *postelje* »στροώνυμι«, koji se očuvao u slov. *postlati*, *posteljom* pf. prema impf, *posttjati*, *-am* »aufbetten, das Bett machen«, postverbal je sveslav. i praslav. *postelja* f (Vuk, Volosko) = *postēja* (Buzet,

Sovinjsko polje) (slov. i *postelj*, gen. -i f) »1° Bettwäsche, 2° Bett, krevet«. Riječ *postelja* je kulturna riječ, koju prevedoše Rumunji *aster-nut*, participij perf. pas. od *sternere*. Izvedenicu na -*nik posteljnih* »naziv dvorske časti« preuzeše posvema *postelnik*. Arbanasi posadiše *stela f* »Unterlage des Bettes«. Ne zna se ide li ovamo *silija f* (Vrgada) »kist za mazanje broda paklom (obično na štapu zavezana kudjelja)«. Koliko se dosada zna *stblati*, *stelje* očuvao se samo u Kosmetu s prefiksom *za-* *zast'eljat*, *zasteljem* pf. »zatvoriti punu vreću zastorkom«, u kojem je *e* iz prezenta prenesen i u infinitiv, kod Vuka sa » od imperfektiva *zastiljati*, -am (Srijem) »zakanjati«. Odatle je postverbal *zástilj* m pored *zástilj* m »krpa kojom se zástere otvor u punoj vreći i kanapom ušije, da se brašno, žito ili drugo što ne prosipa, *zástorak*, gen. -*orka* (Vuk, v.)« = na -*ok zastiljak*, gen. -*itjka* (.Kosmet). Od sveslav. i praslav. *stel-je*, *stbl-ati* postoji ie. prijevaj pĕrfektuma *stol-* u sveslav. i praslav. *stolb > sto*, gen. *stola* (Vuk) = *stól* (Kosme!, ŽK) »1° mensa, ástál, trpeza, 2° sudnica (hrvatski službeni nazivi *banski stol* »sud druge molbe«, *stol sedmorice* »vrhovni sud«, 3° oronim i toponim (*Generalski stol*, *Stolovi* u Velebitu, *Stologlav*, planina u Crnoj Gori), 4^U (prvobitno značenje) sella, θρόνος (očuvano, u srá, *stola*, Buzet, Sovinjsko polje, »komad panja ili debele daske sa tri noge, na kojem se sjedi« i u izvedenicama)«. Metaforom prenosi se značenje i na šumu. U Kastavštini *jescnov stol* znači »šuma gdje raste jasen, a nema nikakvog drugog grmlja«. Pridjev *stani* = *stolni*, unakrštenjem sa *stojati* preokrenuto u *Stojni Biograd*, *nasolán*, poimeničenje *nasolnik* »nasljednik«; poimeničen *stolnik* »architriclinium«, na -*jak stólnjāk* ("jugozapadni krajevi) = *stalnjak* (ZK) »Tischtuch«, na -*ica stolnica* (ŽK) »ladica u stolu«. Deminutivi na -*ič* i -*čić stolič* = *stolič* (Buzet, Sovinjsko polje) »mali tronožac, na kojem se sjedi kad se krava muze«, *stočić*, na -*ica stolica* »stolac, Stuhl«, s pridjevima *stoličnī*, *stoličkī* i denominálom *ustoličiti*, na -*cb > -ac stolac*, gen. *stoca* — *stolac*, gen. *stolca* »Sessel«. S prefiksom *prijefto*, gen. *prijéstola*, na -*je prijestolje* n (upor. u st-morav. *pfestolice* »thronus«), odatle pridjev *prijestolnī*, poimeničen *prijestolnica*, i složenica *prijestolonasljednik*. Na -*ar stolar*, gen. -*ara*, *stolárev*, *stolarski* »Tischler«. Denominál na -*ovati stolovati*, *stolujem* (na-, Stulić) »regnare«. Riječ *sto* je kulturna riječ, koju posudiše Litavci *stalas*, Madžari *asztal* (1293), koja je opet došla k nama *ástál*, gen. -*ala* (Vuk), odatle pridjev na -*ski ástálskī* (*ubrus*) i deminutiv

astalčić. Madžarski slavizam posudiše Rumunji premda imaju svoj lat. *masā* < *mensa*, bug. *ástál*, Arbanasi (u Srijemu) *ostai*. Tako postade preko Madžara praslav. riječ balkanskom. Rumunji posudiše *prestol* »oltar« i *stohniki* kao izraz dvorske časti *stolnic* m »sénéchal, écuyer tranchant, domestique qui sert à table« prema f *stolniceasā* »njegová žena«, kod Madžara *astolnok* (14. v.). Ni za *stelje*, *stlati* ni za *stoli* nema usporednica u baltičkoj grupi. Ie. je korijen **st(h)el-* »stellen, steif, Pfosten, Stamm«. Taj se nalazi u stprus. *stallit* »stehen«, lot. *stalts* »Stall«. Riječ *stoH* ide zajedno s got. *stōls* »prijestolje«, nvnm. *Stuhl* < ie. **stā-* pružiren forantom /. Za *stblati*, *stelje* pruža sigurnu usporednicu arb. *shtie*, *shtjel* »wickle auf, lege hin, werfe«, gr. στέλλω, lat. *latus* »širok« < ie. *stelitēs ili u prijevaju *stlatus > *latus*, gen. -*eris* (odadle internacionalno *bilateralan*, prevedenica *dvostran*); *sto* se tumači i iz ie. *stilos od korijena **sta-* v *stati* (v.); kako mu je prvobitno značenje »sjedište«, a to je još živo u izvedenicama, Bruckner izvodi od korijena glagola *stati* (v.X Značajno je što Rumunji ne posudiše *stolf*. To dolazi zacijelo odatle što je romanska *mensa* v *masā* bila savršenija od praslav. *stoh*, ako je u doba prvih dodira Slavena i Rumunja uopće to značila. Južni Slaveni čine također pozajmice za taj pojam: Slovenci romansko *miza*, Srbi grčko *trpeza*, Bugari rumunjsko *masa*.

Lit.: ARj \, 116. 7, 653. 11, 40–42. 44. 934–35. 16, 525. 526. 602. 603. 614–623. *Pleteršnik* 2, 175. Jurišić, *NVj* 45, 93. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Elezović* 1, 200. *Miklósi!* 320. *Holub-Kopečny* 352. 353. 359. *Bruckner* 499. *Mladenov* 497. 608. 610. *WP* 2, 607. 643. 645. *Trautmann* 286. *Gombocz-Melich* 163. Foy, *IF* 6, 319. Joki. *Stud.* 84. Scheffelowitz, *KZ* 53, 253. Posch, *WuS* 16, 19. *Boisacq* 901. 907–9. 966–7. *GM* 19. 392. 416. Joki, *Unt.* 121–122. Reichelt, *KZ* 39, 71. Baric, *ZSPH* 2, 554. *ASPh* 12, 184.

stenjati, *stenjēm* impf. (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »stöhnen (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Sa *nj* mjesto *n* u infinitivu još u slov., tamo je došao analogijom iz prezenta, prema stcslav. *stenati*, *stenje* i u ostalim slavina. nama. U češ. i rus. jeziku s prijevajem *o*: češ. *stonati*, rus. *stonato* pored *stenatb*. Ie. je korijen onomatopejski, *(*s-*)*ten-*, u baltičkoj grupi lit. *stenēti*, lot. *stenēt*, gr. στένω »jaučems«, sanskrt. *stanati* (3. l. sing.) »grmi«, lat. *tonare*

(odadle internacionalno *detonacija*), njem. *stöhnen*, *Donner*.

Lit.: ARj 16, 528–29. *Miklósié* 321. Berneker, *IF* 8, 287. *Holub-Kopečny* 351. 353. *Bruckner* 515. *Mladenov* 608. *Trautmann* 286. *WP* 2, 626. *Boisacq* 909–910. *Vasmer* 3, 10.

stepa f (s tim se akcentom govori književna riječ), evropski rusizam nepoznatog podrijetla, rus. *stepb* f, tako češ. i polj., u zapadnim jezicima fr., engl. i njem. *Steppe*, tal. *steppa*, odatle i u našem naučnom i književnom jeziku.

Lit.: *Miklošič* 321. Iljinski, *RFV* 63, 322–341. (cf. *RSI* 4, 262). *Vasmer* 3, 11.

Stepan (1435, Dubrovnik) = *Stjepan*, gen. -*ana* m (Dubrovnik, danas općenit književni oblik, jekavski) = *Sčepan* (Hercegovina, Budva, Ljubiša, Crna Gora, Crmnica) = (disimilacijom *šč > č*) *Čepan* (Crmnica) = (ikavski) *Štipan* (1478, Lapač; u kalendaru prvotiska glagolskog brevijara 1491; Vodice, Rab) < lat. *Stephānus* < gr. Στέφανος »vijenac«. Ime prvomučenika je posvuda očuvano u narodskom fonetskom obliku. Pored toga u učenom obliku kod katolika *Štifan* (1433) = *Štefan* (ŽK, hrv.-kajk.), *S'evan* (pravoslavni, Kosmet, Lika) < *Stēfon*. Hipokoristici *Stijēpo* (Dubrovnik) = *Štipe*, *Štipe* (Vodice) = *Stipe* (Rab), *Stepa* (Srbija) = *Stēfo* (ŽK) = *Stevo* (i kajk.), *Stičva*. Pridjevi *Stēvov*, prezime *Stevović*, *Stipin*. Deminutiv (pejorativni) *Štefunče*, gen. -*eta* (ŽK). Hrv.-kajk. hipokoristik *Štēf* = *Štief*. Pridjevi *Stjepanov* = *Stlpanov* = *Stēvanov*, prezimena *Stjepanović* = *Stipanović* = *Stevanović* = *Stefano-vii*. Pridjev na -/ *Ščepanjdan* = (također *njd > nd*) *Sčepandan* (Ljubiša) = *Stlpanja* f (Vodice) = *Štefanja* (ŽK). Prezimena na -*bc > -ac Stefanac*, gen. -*nea* (Pazin, Bosna), *Štefanj* (Krk). Toponimi *Štipan* (Hrvatska, zacijelo od pridjeva *Stipanj*), *Vala od Stepaná* (Budva) »Sv. Stevana«. Opća riječ *Štefan* m (Hrvatska) »dvolitra«; *istifan*, gen. -*āna* (18. v., Vuk) = *istivan* (narodna pjesma) »ženski nakit za glavu, vijenac«, preko turskog grecizma *istifan*. Prema madž. *István* (16. v.), odatle *Istvanović*. Madž. hipokoristik *Pista* (Slavonija). Upor. istro-rom. *Stefano*, *Stievano*.

Lit.: ARj 4, 36. 91. 9, 889. 16, 529–33. 538–40. 567–71. 581. 586–88. 17, 770–71. 790. 794–95. 806. *Elezović* 2, 269. Miletić, *SDZb* 9, 382. Ribarić, *SDZb* 9, 81. *Ive* 6. *Zore*, *Tud.* 21. Popović, *ZSPH* 24, 32–44. *ZRS AN* 44, 117–57. 59, 77–98. Putanec, *Slovo* 13, 137–75.

štēpen, gen. -*ena* m (Vuk) »stupanj, grad«, u stcslav. *stepenb* f > bug. *štēpena*, rus. *stepem* f, dok u poljskom u prijevaju *stopień* kao u *stopa* (v.), tako i u ukr. Unakrštenjem sa *stupati stepenb* je obrnuto u *stupanj*, gen. -*pnja* m, kako se piše na zapadu u hrvatskom dijelu književnog jezika, upor. češ. *stupeř* »isto«, rus. *stupenb* f, dok je na istoku više u običaju *st'ēpēn*. Prema Marelicu *stupanj* je rusizam ili čehizam. Praslav. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Na -*ice stepenice* f pl. »1° skaline, 2° toponim (dio obale u Opatiji, upor. lat. *Gradus* > tal. *Grado*, slov. *Gradez* < lat. *Gradensis* za *Aquileia*, u južnoj Francuskoj *grau* »kanal)«. *Moždi* je u vezi s korijenom te imenice čak. pridjev na -*en štēpen* (Brusje, Hvar) »pristao, jak (djevojka, mladić, čovjek)«. Ie. je korijen **step-* koji se u prijevaju pĕrfektuma nalazi u *stopa* (v.), s nazalizacijom u *stepiti* > *stupiti* (v.).

Lit.: ARj 16, 531–32. 817. Hraste, *JF* 6, 213. Maretić, *S avj.* 144. 146. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečny* 360. *SEW* 517. *Mladenov* 668. *ASPh* 36, 127. (cf. *JF* 3, 211). Wood, *IF* 22, 137. Vaillant, *Slávia* 9, 494. *Vasmer* 3, 11. 36.

sterika f (Potomje) = *surika* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Vrbnik) »lojana svijeća, čerožina, candela«. Od tal. (*candela steārica* »isto«, poimeničen pridjev na -*icus* < gr. -*ιός*, od στéαρ, gen. στéατος »graisse, lard, suif«, ie. podrijetla.

Lit.: ARj 17, 721. 776. Cronia, *ID* 6, 122. *Boisacq* 904. *DEI* 3623.

stići, po primarnoj konjugaciji (samo hrv.-srp.), *stignuti* (tako i u ostalim slavina), *stignem* pf. (Vuk) (*do-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *sa-*, *su-*) prema impf, na -*ati* i prijelazom *g > z* poslije *i stizati*, -*žēm* (Vuk) (isti prefiksi), *stigati* potvrđeno u *dostigati* (18. v.); iterativi na -*va-* *stizivati*, *stizujem*, -*am* = *stigavati*, -*sūgavam* (hrv.-kajk.) (*do-*) = *stigivati*, *stigujēm*, *stigivām* (16. i 18. v., nisu ušli u književni jezik); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *stig-*, »1° (neprelazno) kommen, 2° (prijelazno) erreichen«. Postverbali *sffī*, gen. -*ī* f (*dobra* ~ = *dobra kob*, Vuk) = *stiza* f (Hercegovina) »(*dobra* ~) reče se kad ko stigne koga«, *nedostiž* f (Vuk), s pridjevom na -*bn > -an dostižan* (*riē-*), *nepostižan* je rusizam (*nepostižnyj*), *stiga* f (Brčko, samo u izreci: *malo uradi, malo prikradi, pa meni stiga*). Baltičke usporednice lit. *steigtis* »sich beeben, sich bemühen«, lot. *steigt* »eilen« imaju prvobitno značenje, iz kojega se razvilo slavensko po zakonu rezultata, sinegdohe (semasiološki tip rum. *ctșița*

»postići« < lat. *cāstigare*) i kažu da se praslav. i u ovoj riječi razvilo iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **steigh-* »koračati, uspinjali se«, sanskr. *stigh-nōti* (3.1.) »penje se«, gr. στείχω »koračam, idem«, got. *steigern*, nvnjem. *steigen*, stir, *tiagn* (bez pokretnog *s*) »isto«. Praslav. se značenje razvilo u gornjem pravcu zbog toga što za pojam »ići« postoje leksemi *kročiti*, od *krok* = *koračati od korak, ići, hodati, hoditi*. Prvobitno ie. značenje očuvalo se u *staza* (v.) i *stagna* (v.).

Lit.: ARj 2, 683–686. 7, 824. 11, 44. 724. 12, 157. 14, 684. 16, 553–58. 582. 17, 65. 66. Miklošič 323. Holub-Kopečny 352. Bruckner 529. Mladenov 608. Trautmann 285. WP 2, 615. Fraenkel, WuS 12, 193. IF 52, 147. Boisacq 907.

stih m, danas općenito, također stcslav. i rus., bug., arb., rum. i čine., »vers, verz, veras«; Deminutiv na -ič *stišić*. Složenice *polustih* (Stulčić), *stihotvorac*, gen. -*rea*, apstraktum *stihotvarsivo*. Kulturni (književni) grecizam balkanski, gr. στῆχος (od στείχω »koračam«, prarodstvo sa *staza*, v.), ie. podrijetla.

Lit.: ARj 10, 628. 16, 558. 559. 580. Mladenov 609. GM 393. Tiktin 1495. Miklošič 323. WP 2, 614. Pascu 2, 89. 1681.

stiharb (stsrp.) = *stihar* m (Kosmet) = *stijar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) vrst odežde koja odgovara albi u zapadnoj crkvi«. Deminutiv *stiharak* (1733). Balkanski grecizam: rum. *stihar* »Chorrock«, srgr. στυχάριον.

Lit.: ARj 16, 558. 559. Elezović 2, 271. Tiktin 1495. Vasmer, GL 136.

stihija f (stsrp., Vuk u prijevodu Starog zavjeta, Daničić u prijevodu Novog) = *stuhija* (Aleksandrida) »elementum«, izvedenica *stihijski* »elementaran«. Nalazi se u stcslav. *sluhija*, *stihija*, *stihio*. Balkanski grecizam: rum. *stafie*, *stahie* »Gespensst«, *stihie*, bug. *stihija*, arb. *stuhf* pored *stihl* »orkan«, čine. *stihiu*, *stifā* »fantôme, revenant«, od gr. στοιχείων, preko pl. στοιχεία. Ovamo ide još sa oi > u *stuha*, f, *stuhe* i *vukodlaci* pored *zdūha* »vjedogonja«, odatle na -ac < -ōxης (tip *gluhak*) *stukač* (Vuk, Hercegovina) »vila ili đavao u velikoj planini« = *zduhač*, gen. -*ača* (Vuk, Crna Gora) »vjedovit čovjek, vjedogonja« (si > zd unakrštenjem sa *vžduh*). Ostali oblici: *stuva*, *stuhja*, *zduva*, *stuvač*. Variranje i – u nastalo unakrštenjem sa στῦξ, gen. στῦγός »monstre«.

Lit.: ARj 16, 558. 807. Miklošič 327. Mladenov 609. Tiktin 1405. Pascu 2, 89., br. 1683.

Joki, Unt. 82. sl. Skok, ZA 1, 18–24. Vasmer, GL 137.

stijeg m (Vuk, Boka, Dubrovnik) = (ikavski) *stig* (Menčetić, po Miklošiču hrv.) »zastava, barjak«. Nalazi se u stcslav. *stěgí* i sva tri ruska jezika. Bez baltičke paralele. Praslav. Rumunji posudiše *steag*, što dokazuje da hrv.-srp. i bug. ne mogu biti posudenice iz stcslav., kako tvrdi Kiparsky. Ni njegovo izvođenje iz stnord. *stengr* (pi.), sg. *stong* »Stänge« ne zadovoljava fonetski. Semantički i fonetski bolje odgovara ie. prijetoj **steg-* »kolac, batina, greda«. Tako *stijeg* dolazi u prijetojnu vezu sa *stog*, *stožer* (v.).

Lit.: ARj 16, 559. Miklošič 323. Mladenov 616. Tiktin 1489. WP 2, 622. Vasmer 3, 36.

stijena f (Vuk) = (ekavski) *stēna* (bug. *stēnā*, tako i kod čakavaca ŽK, koji su ikavci) = (ikavski) *stīnā*, pl. *stīne*, gen. pl. *stīnā* (Dalmacija, Bosna), sveslav. i praslav. *stēna*, »1° Fels, 2° Wand, Mauer, 3° Stein (s kojom je riječi po jednoj mišljenju u prarodstvu), 4° toponim«. Pridjev na -*bn* samo u stcslav. *zienēnb* »praeruptus«, upor. češ. *nástěnný*; odatle poimeničenje *stjēnica* f = *stēnica* ŽK »lat. cimex (posuđena u jadranskoj zoni *kimak* Dubrovnik, *kimac* Vasojevići, iz dubrovačko-romanskog *čimavica*, *činko* krč.-rom., *čemež* Vrbnik, *čomož* Dobrinj iz mletačkog)« < *stēmnicā* »zidna životinja«, kako se vidi iz rum. *stelnitā* (Erdelj, Banat), u kojem je -*nbn*- disimilirano u *In*. Kod Arbanasa *stenice*. Drugo je poimeničenje u *greda našćenica* (Vasojevići, Crna Gora) = *nasjenica* (Vuk) »Seitenbalken«. Maretić misli da je taj oblik krivo zabilježen mjesto *nastjenica*. Može biti. Deminutiv *Stinica* (toponim kod Karlobaga, preveden *Muruld*). Na -*je* *Postinje* (Dalmacija, toponim) < *pod stēnije*, složenica *Đevičenje* »djevojačke pećine«, obalski toponim u Pastrovićima. Osim *stelnitā* Rumunji posudiše *stēna* > *stanā de piatrā* (Moldavija, Erdelj) pored *stan* n < *stean* »Felsenblock«, *st nb (izvedenica na -*io*) *steiu* (Muntenija) »Felsen, Felsenblock« = *steny* (Haŕeg) i deminutiv na -*ka* (koji nije potvrđen u južnoslav.) *stīnco* f »Fels, Klippe«. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *at*, ako se uzme da je *stēna* u prarodstvu sa got. *stains*, nvnjem. *Stein*. Ako se uzme sa Kalimom i Brücknerom da je u prarodstvu s lit. *siena* »Wand«, jat je nastao iz ie. *e*. Ako se uzme prvo mišljenje kao vjerojatnije, ie. je korijen **stai-* od *stā-* »stajati (v.)« i prvobitno bi značenje bilo

»stanač kamen koji se otrgne od pećine i stoji u polju, kakav se danas vidi po SR Makedoniji«.

Lit.: ARj 7, 614. 653. 10, 329. 330. 16, 560–63. 585–86. Miklošič 323. Holub-Kopečny 351. Bruckner 529. ZSPH 4, 217. SEZb 5, 528. Novaković, NJ 3, 253. Mladenov 608. WP 2, 611. Trautmann 281. Hin, PBB 23, 336. Holthausen, KZ 47, 307. Tiktin 1483. 1490. 1497. Rosetti, GrS 5, 158–172. (cf. *IJb* 18, 265). Boisacq 904. GM 184. 892. Kalma, AASF s. B, t. 30, 551–552. Vasmer 3, 10.

stijenj m (Vuk, Hrvatska, Čilipi, Kona-vli) = *stēnj*, gen. *stēnja* (Buzet, Sovinjsko polje) = (ekavski) *stēnja* f (Vuk) = *stinja* (ŽK) = *sten* (Volosko, Liburnija, Cres), slov., »fitalj, vtilj, Docht«, u drugim slavina »sjen, sjena (v.)«, praslav. *stēnb*. Miklošič stavlja ovamo *stijnati se* (subjekt *vatra*), koje ide zajedno s *tinjati* (v.), i zbog *t* ne može se vezati sa *stijenj*, nego sa *sjati* (v.). Deminutiv na -*tk* > -*āk* *stijenjak*, gen. -*njka* »isto« = na -*je* *stijenje* n, na -*ka* s gubitkom početnog *s*- shvaćenog kao nepotreban prefiks *tenka* *î* (Poljica blizu Lukavca, Bosna) »zasjenjeno mjesto pod šljivama u hladu«. Upor. rus. *lenj* i *zatin* »zatišje, tiha voda pod brijegom«, koje Buga upoređuje s lit. *at-tienis* »kraj strujanja rijeke s vodom koja tiho teče«. W. Schulze veže gr. σιαά »sjena« (odlatle internacionalno *skioptikon*), arb. *he*, *hie* »isto«, σσηνή »šator« (odlatle internacionalno *scēna*, pridjev *opsceni*). Ie. korijen **skai-*, proširen na -*ni*.

Lit.: ARj 16, 562–63. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklošič 323. Holub-Kopečny 352. WP2, 535. Buga, RFV 67, 232. sl. (cf. RSI 6, 271). Schulze, KZ 27, 426. Rozwadowski, ZbJ 304–309. (cf. RSI 6, 252).

štika f (Božava) »stecca«, *ščika* (ŽK), deminutiv *šaćica* (ŽK) »Keil«, *štika* (Vodica) »kijača«, denominal *zasukati* (ibidem) »verkeilen«, (sa *b* > *a*) *zasćakati* pf. (Kučište) »zatvoriti«. Od tal. *stecca* < got. *sukka*, nvnjem. *Stecken*, *steccare* »ogradi koljem«. Poimeničeni glagolski pridjev -*atorius* > -*adur* (može biti i -*atorem*): *ščekadur* m = (zamjenom stranog sufiksa domaćim) *ščekavica* f = *ščekavica* »saliscendi« = (asimilacija *e* – *a* > *α* – *d*) *ščekadur* (Kučište) »zasun«, *štakador* (istročakavski) »dentiscapium«. Upor. *skačatiūr* (Dubrovnik) i *zaskačati* (v.).

Lit.: ARj 17, 790–91. Cronia, ID 6, 120. Štrekelj, ASPH 14, 546. Parčić 989. Ribarić, SDZb 9, 198. REW* 8256. DEI 3624.

stimati, -*am* impf, i pf. (Dubrovnik, Perast, Prčanj, Paštovići, Potomje, Piva-Drobnjak) = *stimat* (Kosmet) (*ohne-*, *po-*, *prò-*) = *stimati* (*se*), -*am* (Dobrinj, 1400; ŽK, hrv. kajk., slov.; Rab) (*ohne-*, *pre-*, *pro-*) prema impf, na -*va-* *stimāvati*, *stimāvām* (Piva-Drobnjak, Potomje) = *preštīmavati* (16. v., Jambrešić) (*obne-*, *pro-*), na -*iva-* *šumīvat* (Rab), »1° cijeliti, poštovati, 2° držati, misliti, 3° (refl.) dičiti se (ŽK)«, *restimati* (Dobrinj, 16. v.) »nanovo procijeniti«. Postverbalni *stim* m, *stima* f (Dubrovnik) »čast«, *neštīm* m (Lika, objekt uz *trpjeti*), *neslima* f (protivno od *stima*, tal. *disistima*), *prostima* f (.Kuhačević) »štovanja-njes«, *tima* (ŽK) »dika«. Apstraktum *stimānje* n pored *sumace* n (Kosmet) »poštovanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *proštīman* (ŽK, ~ *čovlk*) »cijenjen, ugledan«, *nepreštīman* (Belosteneec) »koji nije čašćen«, *štīmānost* f (slov., Gornja Štajerska) »Stolz«, *nepreštīmanost* (Jambrešić). Radna imenica na -*atorem* > -*adur*: *štīmadur*, gen. -*urā* (Rab) = *štīmadur*, gen. -*ura* (Crmnica) = *štīmatur* »procjenitelj«. Apstraktum na -*ija* *štīmadurija* f (Rab) »procjena«. Arb. *sthimē*. Od tal. *stimare* < lat. *aestimare*.

Lit.: ARj 8, 26. 87. 96. 413. II, 742. 12, 419. 446. 16, 565–66. 17, 791–93. Mažuranić 1372. 1433. Pletersnik 2, 280. 645. Miletić, SDZb 9, 260. Rešetar, Š tok. 294. Elezović 2, 111. 271. Kušar, Rad 118, 22. 25. Vuković, SDZb 10, 403. Miklošič 323. GM 416. REW 246. DEI 3635.

stipendi m = (*st* > *ir*) *stipendii* m (Brusje, Hvar) = *stipendija* f (Hrvatska) = *stipendija* (Hrvatska) = *štipendija* (ŽK). Latinizam *stipendium* »pomoć novčana za školovanje«. Na -*ist(a)* *stipendist* (Hrvatska) »I"koji je uživa, 2° (ironička) pejorativna metafora) nekadašnji zastupnik u ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti«.

Lit.: Hraste, JP 6, 186.

stipsa f (Vuk, Kosmet) »kocelj, slanac, šap, alūmen«. Denominai na -*ati* *stipsati*, -*pšem* impf, (*o-*) »variti u stipsi«. Identifikacijom početnog *i-* s našim prefiksom nastade odbacivanjem (deprefiksacija) *upsati* (*o-*), odatle *ilpsa*. Moguće je i tumačenje disimilacijom sr – *ps* > *t* – *ps*. Balkanski grecizam (gr. ἴ στυψς »contraction«, od στύψω): bug. *stīpca*, pridjev *stīpčav*, *stīpcos(v)am*, arb. *stīpes*, *stīyps* »Alaun«, cine. *stīpse* f, *stīpsusescu*.

Lit.: ARj 9, 275. 16, 570. Elezović 2, 474. GM 393. Pascu 2, 89, br. 1686. Mladenov 609. Vaillant, RES 22, 10.

sto n (Vuk), pi. *sta* (*trista* ŽK, *dvje sti*, upór. češ. *dve sté*, ostatak duala, pored *dvje sta* = *dvesta*, Kosmet), brojnik, sveslav. i praslav. *stío*, »centum (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev *stoti*, *stomi* (Stulić). Na -er: *staterò* (*cijepati dlaku na staterò*). Apstraktum na -ina *stotina* f, *četiri stotine* itd. Odatle na -ar *slatinar* — na -aš *stotinas* »centurio«, na -jak *stotinjak*, na -(j)arka *stotin(j)arka* »banknota od 100 dinara«. Deminutiv *stòtìnica*. Denominai na -iti *stòtiniti se*. Stara izvedenica na -nik *satnik*, gen. -ika pored *satnik* i *satnik*, kod kajavaca i nekih čakavaca *setnik*, u lat. ispravama 11. v. *selenico*, *siti-nicus*, *setnico*, 13. v. *sbtribnik imotbski*. Kao služba *satnik* se navodi u statutima Vinodolskom zakonu, vrbničkom, kastavskom, veprinačkom i trsatskom; funkcija im se označuje već kod popa Dukljanina. Oni su *nad sto* ljudi. Sude. Svaki ban ih ima po 7. U listinama pominiu se uz naziv mjesta gdje vrše službu. Prema srpskim dokumentima vrše vojničku službu. U Lovranu (Istra) znači »Gemeindediener, Gerichtsdienner«. Hrvatsko domobranstvo dalo im je čast kape-tana. Riječ se prevodi na lat. *centurio*. Vjero-jatno je prevedenica od kslat. i srlat. *centenarius*, od *centena*. Stari pridjev na -; *zòbònic* (Domen-tijan), novi na -ov *šatnikov*. Na -ijá *satnija* »četa, kumpanija u austrougarskoj vojsci« uzeto je iz ruskog *sotnja*, polj. *setnia*. Na -ija je *satni-čija* »služba satnika«. Prezime na -iè *Satničić* 1434 (~ z *Gvoznice*, z *Bužan*). Na -nik je neologizam *stòt(i)nik* »kapetan«, koje je bilo u maloj upotrebi. Tuđica *procent* = *percent* prevodi se *postotak*, gen. -tka, s pridjevom *postotni*; *nastotan*, s poimeničnjem *nastotomica* nije ušlo u jezik; odatle *deset-* itd., *stopostotni* (*kamat*). Složenice *staklasta* »biljka nalik na ovsik«, nalazi se u češ. *štokias* i polj. *stokłos*, slov. *stoklasa* pored *strklasa*, prevedenica od lat. *centumspica*; *stojčje* »vijek na istoku«, prevedenica od njem. *Jahrhundert*, s pridjevom *stoljetan* (*kalendar*); *stonoga* »scolopendra«; *stòkzoza* (Crna Gora), *stokuća*, s izvedenicama na -anin, -anka »garrulus«, *stodramie*, gen. -ta (Kosmet) »sud koji zaprema sto drama, mjera težine od sto drama«; *stogodišnjak*, itd. Baltičke usporednice lit. *šimtas*, lot. *simts* ne poklapaju se posvema sa praslav. *stia*. Prema baltičkim usporednicama očekivalo bi se u praslav. *seto* ne *suo*. Najbliže stoji lit. *šimtas* i got. *himd*. Velami poluvokal zamjenjuje Rumunji sa *u* *sutã* (iz gen. pi. *soib*?). Vasmer, Mikkola i Jakobson tumače *suo* kao posuđenicu iz iranskoga *sata* (sansk. *šatám*, stiran. *sateni*, oset. *sata*), odakle je možda madž. *szaz*. Meil-

let s pravom sumnja u to izlaganje. Iljinski uzimlje unakrštanje nepotvrđenog *selo s nepotvrđenim *suu = lit. *šutiš* »massa«. Ništa nije s tim protumačeno. Bruckner pretpostavlja dubletu ç: u i ovdje. Ie. je korijen *mtom, koje je nastalo od ie. pridjeva *dkmtom*, izvedenica od *dékm* »deset (v.)«, tj. »deseta desetica«, lat. *centum* (odakle su internacionalne učene riječi *centlal*, *centimetar*), gr. εκατόν (odatle internacionalne učene riječi *hekti* =? *hektovi*, *hektolitar*, *hekatomba*).

Lit.: ARj 7, 662. 16, 590-600. *Elezović* 2, 271. 272. *ASPh* 34, 305. *Holub-Kopečny* 352. *Bruckner* 516. *KZ* 42, 368. *ZSPH* 2, 296-7. *Mladenov* 609. *WP* \, 786. *Trautmann* 305. Meillet, *RES* 5, 149. 6, 173. *RSI* 2, 67. 3, 166. Jakobson, *Arier und Ugrofinnen* 1922. Vasmer, *RSI* 4, 161. 6, 176. Caracostea, *MRIW* 1, 79-137. Machek, *Slávia* 16, 189. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia* 5, 412-413). *Boisacq*? 232-233. Mikkola, *RSI* 1. Fraenkel, *KZ* 53, 41. Štrekelj, *DAW* 50, 35.

stöbor = *stobor* (Crna Gora, Srbija, bug., Vuk) »1° ulica (Srbija), 2° avija, dvorište (po varošima u Srbiji)« = *stombor* m (Bratonožići) »ozidana ograđa oko dvorišta«. Pridjev na -bn određeno *stobörn* »avlijnski, dvorišni«, poime-ničen *stobornica* = na -je *stobörje* n »ta-raba oko kuće«. U steslav. *stoborò* »columna, Säule«. Isto znači i rusko-cslav. *stoborije*. U slov. očuvana je ista riječ u prijevodu e *stebèr*, gen. -brà »Säule, Grenzsäule«. Prvobitno je značenje bilo »stupovi koji služe za ograđivanje prostora oko kuće«. Odatle se razvilo srpsko i crnogorsko značenje »1° dvorište, 2^u ulica«. Ovamo ide možda i ime starohrvatske župe (toponim) zabilježeno u hibridnom slav.-lat. pridjevu g. 1070. *Jakobizo zastobriscico teste*, koji se pominje uz druge svjedoke pri darivanju imanja Radovana nećaka (*nepos Lilid*), g. 1088—9. *s(astobrinš)cici*, pridjev *zastobrisk-* + lat. -icus (se. *japanus*) od sintagme **zastobbr-* (tip *Začretje*, *Zadvarje*). Takvom imenu mjesta ili kraja .nema traga u današnjoj toponimiji *Ravnih kotara* (= *Hrvati*, u 15. v.). Riječ je baltoslav. i praslav. Prvobitno se značenje nalazi u baltičkim usporednicama lit. *staba-ras* »trockener Baumast«, *stabarai* »trockene Gerte, Stengel«, lot. u istom prijevodu (kao u slov.) *stebere* f »Schwanz, Stumpf«. Ie. korijen pokazuje varijacije **steb-*, **stebh-*, **step-*, du-ljenjem samoglasa i prijevodom o- i nazalnim sufiksom. Znači kao imenica »Pfosten, Pfeiler, Ständer, Stamm, Baumstumpf«, kao glagol »stutzen, versteifen, itd.«. Nalazi se u dan. *stafaer*, sved. *staver* u značenju »Zaunpfal«,

koje stoji najbliže baltoslav. i praslav. riječi. V. dalje etimologijske veze sa *stopa*, *stupati*, *štèpen*, *tup*. Sufiks -o^z dolazi u prijevodu -er u *stožer* (v.). [Usp. i pod *stobar*].

Lit.: ARj 16, 596. 623. *Miklošič* 323. *Trautmann* 280. *Mladenov* 609. *ASPh* 34, 396. *WP* 2, 625. Krogmann, *IF* 48, 268. Lewy, *KZ* 40, 420. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Vandrák* 1, 432.

stofa f (Kosmet) »nekakva vrst crvene ma-terije«. Talijanizam koji je došao preko tur. *istofa* < tal. *stoffa*. Preko njem. *Stoff* (> stfr. *estoffe*, nfr. *étouffe*) > štóf m (Kuhačević, Mili-čević) »1° sukno, 2° predmet«.

Lit.: ARj 17, 834. *Elezović* 2, 273. *REW*² 8332. *DEI* 3639.

stog, gen. *stòga* m (Vuk, Kosmet) = *stog*, gen. *stoga* (ŽK), ie., baltoslav. (?), sveslav. i piaslav., »1° Getreideschober, 2° veliki kup sijena oko drveta u sredini«. Deminutiv na -bc > -äc *stožac*, gen. *stošca* (geometrijski ter-min). Na -ište *stožšće* n (Rukavac, Istra) »ravan prostor pored kuće gdje se suši trava«. Denomi-nal na -iti *nastožiti*, -im (Ljubiša) »sadjeti u stog«. Na -je *ostažil*, gen. -ja n (Buzet, Sovinjsko polje) »okomita okrugla greda oko koje se slaže sijeno ili slama u stog«. Upor. slov. *stežje*, *stožje* »perde«. Riječ *stog* je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Madžara *asztog*, kod Dako-rumunja *stog*, kod Cincara *stugu*, kod Arba-nasa bez početnog s- (zbog toga što ga je ar-banaska jezična svijest identificirala s negativ-nim prefiksom i »ne«, prema *ska* »nema«, *ka* »ima«) *tok*, s članom *toğu*. Ide prema Hujeru zajedno s baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenicom na -er, -ar, -or, -aj *stožer*, gen. -era m (Vuk, Draščići, Istra, slov., bug.) »1° Baum auf der Dreschtenne, 2° čvrsto zabit u zemlju drvo oko kojega se naslaže sijeno u kopu (v.) (Draščići), 3° Türangel, cardo, 4° (kod hrvatskih domobranaca, neologizam) gene-ralštab« = *stožár* (Kosmet, bug. *stožár*, češ., rus. *stožár*). Pridjev *stožerni* (Stulić), *stožerni časnik*, domobranski neologizam za *General-stabsofficier*, poimeničen *stožernih* (Bella, Stulić, neologizam) »kardinal«. Dolazi i u prijevodu e: *ščež r* m (Smokvica) »drvo na gumnu u sre-dini« = *stežer* (Vuk, Paštrovići) »Stamm«, steslav. *stežarž* »cardo«, u oba lužičko-srpska jezika *ščežor* (gornjo-luž.), »Mast«, (donjp-luž.) *šcažor* »Heustange«. Ovamo ide na -ar *stežar*, gen. -ara (između Gole i Bjelovara) »hrast«. Ta semantička specifikacija nalazi se i u rum. slavizmu *stejar* »quercus«, strum. *steajer*,

stjar, deminutiv *stejerel* »hrastić«, *stejariš* = *stejeret* »hrastik« (Oltenija); *slejeriņe* f »hrastova šuma«. Završetak -aj mjesto -er, -ar je zacijelo zamjena sufiksa *stožaj* m = slov. *stežaj* pored *stržaj*, *stežajnik*, *stržajnik* »Türangel«. Postoje dva mišljenja o postanju. Oni, koji praslav. *stog* identificiraju sa stprus. *stogis*, lit. *stogas* »krov«, u prijevodu stprus. *steeg* »Scheuer«, vide u *stog* prijevodu na o od ie. korijena *(s-)teg- »pokrivati«, koji se nalazi u gr. στῆγω »pokri-vam«, lat. *tegèrè*, *teetuni* (internacionalno tek-tonski), *toga* (također internacionalna), sanskr. *slhagati* (3. 1.). Ta je etimologija bez greške u fonetskom pogledu, ne u semantičkom, jer nije »krov«, nego je prvobitno značenje 2°, koje se slaže sa *stožer*. Zbog toga se *stožer* mora upoređivati s lit. *stagaras* »dürrer längerer Pflanzenstengel«, *stagarys* »dürrer Krautstengel«, izvedenica od ie. imeničkog korijena *(s)teg- »Stange, Pfahl, Stock, Knüttel, Balken«, u prijevodu stisl. *stjaki*, *stakkr* »Schoter, Kugelförmiger Haufen«, što se potpuno slaže sa stog. Prema to-me *stog* je germansko-praslavenski leksem.

Lit.: ARj 7, 662. 16, 546. 598-99. 653-37. *Pleteršnik* 2, 575. 596. *Elezović* 2, 271. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič* 323. 324. *Holub-Kopečny* 352. *Bruckner* 516. *Mladenov* 609. *Trautmann* 285. 288. *WP* 2, 622. Kalima, *ZSPH* 13, 80-83. *Tiktin* 1490. Hujer, *SbPast* 48-52. (cf. *IJb* 10, 342. *JF* 3, 227. *ZSPH* 5, 213. *LP* 68, 101. Iljinski, *Slávia* 5, 481). Fraenkel, *WuS* 12, 186-187. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Meringer, *IF* 18, 265-267. Lidén, *IF* 18, 499. sl. Wood. *ML* 20, 41-44. (cf. *AnzIF* 24, 28). *GM* 431. *Boisacq** 904. 905.

stola f (Mikalja, Dubrovnik) »1° svećenička naramenica, 2° široka vrpca oko vrata (ženski nakit)« = *Stola* f (1600) »1° (katolički crkveni termin) značenje kao *stola*, 2° crkveni dhoci, v. *štolarina*«. Na -arina *štolarina* »župnička pristojba«. Od lat. *stola*, njem. *Stole*, austr. *Stola*. Lit.: ARj 16, 614. 17, 814. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3639. *Weigand-Hirt* 2, 977.

Stoliv m = *Stolivo* (1553), bokeljski topo-nim, od 1326. lat. *vinea de Stativo ad latus Catari* (i tako često). Najstarije naselje bilo je tamo gdje je Sv. Bazilio i sv. Tripun. Zbog gusara stari stanovnici, kmetovi *peráski* (*Perast*), *Stolivjani* pobjegli su u *Stòliv Gornji*. Pridjev *stolmski* (~a *voda*, glede -inski upor. *Đurinska montanja* od *Durici*). Dalmato-romanski topo-nim. Kao lat. pridjevka izvedenica na -ivus od germ. *stall* »stanza, dimora«, čest toponim u Italiji, npr. *Guastalla* < *wardistalla*. Upor. toponim *Štale*, *Poštalu* (Muo) kao novija po-

sudenica. Prijelaz *a > o* kao u *Catarum > Kotor*. Upor. 1331. *iumentae sub stallone* »cavallo da monta« i sttal. *stallia* »(pomorski termin) scarico delle merci«. Latinizam *staliu agendi, installirati, -am*.

Lit.: ARj 16, 612. REW* 8219. Prati 937. MSHSM 11, 48. Mayer, *Kotorski spomenici*, br. 13, itd., 799. Putanec, *Slovo* 13, 166-7. Nakićenović, *SEZb* 20, 395-97. *DEI* 3615.

stomak, gen. *-aka* (Dubrovnik; Bosna: u *stomaku*) = *stomak* (Perast) = (*o > ti*) *stümak*, gen. *stünka* (Marulić, Rab, Božava) = *stumek*, gen. *stünka* (Cres, Istra) = (*s* oslabljenjem penultime *a > e, i* kao u mlet.) *stumik* (Split, krčko-rom.) = *stomig* (Rijeka) = (zamjena sufiksa) *stümio* (Poljica) = (*si > si*) *stomak*, gen. *-aka* pored *štomka* (Crmnica) = *humak*, gen. *-mka* (Šibenik) = *humak*, gen. *hünka* (Rab) = *štumig* (Vrbnik, Vodice) »želudac«. Miklošič ima kao srp. *stomak* (stsrp.) te prijev *stomižljiv* »fastidium creans« kao hrv. talijanizam. Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stomachus > gr. στόμαχος*, tal. *stomaco*, mlet. *stomego*. Grecizam je samo stsrp. *stomahb*, upor. arb. *slamah* i balkanski rum., bug., arb., čine. *stumah*, ngr. *στουμάχ*.

Lit.: 16, 623, 17, 840, 856. Miletić, *SDZb* 9, 357. Ribarić, *SDZb* 9, 198. Kušar, *Rad* 118, 5, 18. *ZbNŽ* 5, 210. Miklošič 324. *GM* 393. Cronia, *ID* 6, 120. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW** 8276. a. Vasmer, *Gl* 137. Skok, *ZRPh* 54, 194.

stomânja f (17. v., Cres, Istra, Mrnavić, Vlašići, Miletić, Borg, Pulieći, Katun, Krk; Dobrinj, Omišlja; Vrbnik, 1639; Stašić, Hrvatsko primorje, Vinodol, 1480), deminutiv na *-iča stomânjica* (Istra) = *stomajnica* (hrv., Miklošič) = *stumanja* (istarska narodna pjesma) »košulja«. U Omišlju crkveno ruho: *peče dublene stomanje* »alba«, prema Crnčiću. Razlikuje se od *crna i svakidanja suknja*. Dalmato-romanski leksički ostatak, poimeničen lat. pridjev u ž. r. na sufiks materije *-eus stamtneus*, od *stamen*, gen. *-inis > tal. stame* »češljana vuna, la parte più fine e consistente della lana«, tal. *stamigna* = mlet. *stamègna* »1° tela di stame o di pel di capra, per colare, 2° saia stamejata, 3° veste di stamigna«. Hrvatski je naziv nastao od sintagme *casulla staminea* = *veste di stamigna* ispuštanjem općeg naziva ili po semantičkom zakonu sinegdohe.

Lit.: ARj 3, 39, 6, 51, 16, 623, 808. Mažuranić 1374. Crnčić, *Starine* 33, 525. Miklošič

324. Štrekelj, *ASPh* 14, 542. Tentor, *ASPh* 30, 201. Malecki, *ANPh* 1, 26-30. (cf. *IJb* 16, 285). *REW** 8221. Bartoli, *ZbJ* 40. *DEI* 3616.

stòmna f (NR Makedonija) = stsrp. *slovna* (1685) = *slovna* (Srbija, Piroto) »krčag«. Stcslav. *stambm, stamvna* »isto«. Balkanski grecizam: bug. *slovna* pored *stòmna, stomnička*, arb. *stamne*, cine. *stamnâ*, gr. *στάμνος*, ngr. *στάμνα*.

Lit.: ARj 16, 635. Vasmer, *GL* 137. *GM* 391. *Mladenov* 610. *Pascu* 2, 88, br. 1666.

St8n, gen. *Stona* m (1333. i dalje, Vuk), toponim u Dalmaciji, tal. *Stagno* < lat. *stagnum, Veliki i Mali Ston* rastavljen klancem, koji se zove *Medugorje*. Pridjev *stonski* (*Rat Stonski* 1334, 1358-1377, za *Peļješac*). Potvrde su dvostrukoga tipa: zamjena *mn* kao u rum. za kllat. suglasničku grupu *gn: Stamnum* (1238, tako dosta često); zamjena *nn* za *gn* (kao u južnoj Italiji): *porta Stannû*, 1245. Na tu varijantu smjera *Ston*. Obje su varijante iste starosti i pripadaju dalmato-romanskom govoru u Dubrovniku: *a > o* je kao u *Kotor* i *Mosor*. Po jednoj informaciji *ston* je u Dubrovniku opća riječ u značenju »kaljuža, santina«. Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *stagnum* »bara«, koja se u hrv. upotrebljava u internacionalnom latinizmu na *-ieren stagnirati, stagniram* (subjekt *poslovi*, kad nema zarade, česatluk).

Lit.: ARj 16, 624-626. Zore, *Rad* 170, 211. *REW** 8217a. Skok, *NVj* 30, 129-30. *AGI* 24, 46. *ZRPh* 54, 429. Deanović, *Ivšičev zb.* 38. Muljačić, *Rad* 327, 265-67, 318, 328.

stopa f (Vuk), sveslav. i praslav., »1° Tritt, otisak tabana, 2° (u priloškoj sintagmi) i ove stope »odmah«, 3° (kao metrički termin) pes, 4° primitivna mjera duljine kao pedalj, lakat«. Deminutiv na *-ica stòpica*. Augmentativ *stopùrina*. Na *-alo stopalo* »pes, najdonji dio noge«. Na *-injica stapinjica* (Vodice, Istra, *o > a* pred naglasom) »stepenast znak na uhu ovce za raspoznavanje«. Prilozi na *-icē stopici, uzastopce = ustòpce = ùstopice < vbzstop-*. Arbanasi posudiše *shputē i* (metateza, *o > u* nejasno). Ie. je prijevnoj perfektuma od korijena **step-*, nazalirano **stemp-* »rad nogama, mit den Füßen aufstampfen, treten«, koji se s prijevornim samoglasom *e* nalazi u *supēn* (v.), s nazaliranim prijevornim *ç* u

stupiti (v.). Prema Brückneru osnovni je korijen **tep-* »udarati«, s nepostojanim *s-*.

Lit.: ARj 16, 626-29. Ribarić, *SDZb* 9, 513. Miklošič 321. *Holub-Kopečný* 353. *Bruckner* 517. *WP* 2, 624. Wood, *IF* 22, 137. Lewy, *KZ* 40, 420. *ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Joki, *IF* 27, 304. *GM* 415. *V astner* 3, 19.

stòpanin m (Vuk, jugozapadni krajevi, *-in* individualni sufiks) »domaćin, domadar, gazda« prema *f* na *-iča stopànica* (Vuk) »domaćica, skuba (Crna Gora)«. Nalazi se u bug. *stapan* i s individualnim sufiksom *-in stòpanin* m »Herr, Gemahl« prema *f stopànica, stopànka* »Gemahlin«, s apstraktumom *stopanstvo* »gospodarstvo« i glagolom s gr. *-is(ati)* (v.) *stopanis(v)am* »gospodarim«. Te dvije izvedenice ne postoje u hrv.-srp. jeziku. Hrv.-srp. i bugarska imenica *m. r.* nalazi se kao posuđenica u arb. *stapan* »praefectus pastoribus« s prvobitnim značenjem, s kojim se slaže izvedenica na *-ik stopanik* (Rosa): *stado pusto bez stopanika*. Prema ovom značenju, *stapan* je prvobitno pastirski termin. Riječ se nalazi još kod Rumunja *stăpîn*, ne kao posuđenica iz hrv.-srp. ili bugarskog, nego kao domaća latinska, sa svim fonetskim karakteristikama domaćih riječi (nenaglašeno *α > ā*, naglašeno *a* pred nazalom *i*, upor. *veteranus < bātrîn* »star«). Hrv.-srp. i bugarski oblik ne može biti posuđenica iz današnjeg rumunjskoga jezika, nego može da predstavlja samo balkansko-lat. **stapanus*, zacijelo iliro-tračkog podrijetla. Arb. *stapan* ne može isto tako da potječe ni iz rum. ni iz balkansko-lat. **stapanus*, kako se vidi iz uporedenja sa *paganus > pëgërë* »poganin«: *stăpîn* i *stapan*, neovisno jedno od drugoga, predstavljaju derivate iliro-tračke riječi ie. podrijetla. U rumunjskom ima dosta veliku leksikologijsku porodicu: *stăpîn* je »onaj koji zapovijeda (protivno *slugă, supus, calfa*)« prema *f stapina*, glagol *a stăpini* »vladati«, *stăpînire* f »vladanje« = na *-ia stăpânie* »država«, pridjev na *-esc stăpânesc* »vladarev, vladarski«. Iliro-trački **stapanus* semantički i fonetski slaže se sa sanskrtskim kauzativom *sthapâyami* »činim da nešto stoji, postavljam«, *sthâpanam* »postavljanje«, *sthapatîs* (upor. lit. *stapýtis* »stojati tiho, mirno«). Sufiks *p* postojao je u iliro-tračkom, kako se vidi u imenu naroda *Derrio-pes* prema *Derrii*. Iz arbanaskog može da ide ovamo kao izvedenica na gr. *-ia > -i shtepi > shpi, shpai f* (Makedonija), sa članom *shtëpija, shpija* »kuća« < iliro-trački **stap-ia*, kojoj korijen točno odgovara praslav.

stani (v.) = balkansko-lat. iliro-tračkog podrijetla **stana* < rum. *stîna* »pastirsko naselje, bačija«. Dosadašnje tumačenje iz lat. *hospitium > gr. to σπιτι* ne odgovara fonetici, ako se i slaže semantički. Vjerojatno je da su Arbanasi očuvali prvobitno slavensko značenje riječi *stòpanin*. Ako je tako, balkansko-lat. **stapanus* bio je »glavar pastirske organizacije«, ono što slav. izvori zovu *čelnik* (v.), a što preuzimlju i Balkanci; *bač* »drugi glavar pastirske organizacije« označivao je po svoj prilici »onoga koji se bavio proizvodnjom sira«. Već u stcslav. (Menaeum, Prologus) *stopanz* znači »dominus«. To značenje slaže se s rum.; Baričev ikonstruirani **hospitanus* izvedenica od *hospes, hospitum*, s metatezom **hostipanus* ne udovoljava slavenskoj fonetici, a ni semasiološki prema gornjim izvođenjima. Mišljenje Mladenova da je *stòpanin* od korijena **sta-* »stojati« može se prihvatiti; *stòpanin* kao balkanska riječ ie. podrijetla stoji in ultima analysi u vezi sa *stati, stajati, stan*. Budimirov **statanus* (prema gr. *στάσις*) o.dgovara doduše semasiološki, ali je fonetski teško prihvatljiv.

Lit.: ARj 16, 628-29. Miklošič 324. Isti, *Lex*. 885. *Mladenov* 610. *ASPh* 33, 16-19. *GM* 393. Barič, *Alb.* 93-94. Capidan, *DR* 3, 149. sl. (cf. *IJb* 11, 200). Giuglea, *DR* 3, 610. *Pascu*, *AR* 6, 212 (cf. *IJb* 10, 180). Budimir, *JČ* 1, 1-2, 255-261. *Kongres* 2, 181. (cf. *JF* 18, 364). Rosetti, *GrS* 5, 158-172. (cf. *IJb* 18, 265). Skok, *ZRPh* 54, 442, 462.

Stošija f žensko ime (Zadar; Novi, 1422), *crkva sv. Stošije* (1466, Zadar) = sv. *Stosa* f (Kašić), muško ime *Siosa* (Velika Hoca, kraj Prizrena), odatle prezime *Stošić* (Zagubica, Lika, Pag, Istra), zaselak *Stasici* (Srbija) = *Stasija* f žensko ime (Lika, Krbava), hipokoristik *Stas* m, muško ime i ime sveca (Dalmacija, Kavanjin), odatle hipokoristik *Stasko*, prezime *Stasić* (17. st., Vrbnik, Istra). Sa *šut-* prema svecu: *Sustas*, zaselak kod Bara. Dosta raširena imena u srednjovjekovnoj Dalmaciji i Srbiji prema imenima svetaca: sv. *Anastasije > Anastas* (mučenik, Glavinić) = s tal. *-io Anastasia* (Glavinić) = *Anastázia* (18. st.) = *Anastažij* (Alberti), od lat. *Anastasius*, ime solinskog mučenika, *Anastasius presbiter* (461, natpis kod Slanoga, Dubrovnik), Imena *Anastasius* (918, Zadar), *episcopus Anastatius* (986), *Anastasius Birfi* (1187), *Anastasius presbiter* (1080, Dubrovnik), odatle latinski hipokoristik *Stasius* (1258, Split) prema *sancta Anastasia > Anastasija* f (srp., Glavinić) = *Anastaze* f (Ančić, Kanavelić), sve imena za srijemsku mučenicu kojoj su.

kosti za napada Huna prenesene iz Srijema u Carigrad, a 807. u Zadar gdje se i danas štuje. Hipokristici: *Nastas* m (Srbija), *Nasta* f (Srbija), *Nastasija* (Srbija), *Staza* (Krašić), prezimena odatle *Anastasijević*, *Nastasijević*, *Nastasici*, vjerojatno *Stazić* (1662, Poljica kraj Splita). Crkva sv. *Anastasije* postojala i u Splitu (najstarija potvrda 14. st.). U Dobroti crkva sv. *Stasila* od imena *Eustahije*. Lat. *Anastasius* je od gr. Αναστάσιος.

Lit.: ARj 1, 83. 7, 645. 648. 16, 451. 632. Jireček, *Romanen* 1, 51. 2, 22. *Opći šematizam* 230. Stefanice, *Slovo* 6—8, 55. Putanec, *Slovo* 13, 143. 148. 153.

stradati, *stradam* impf. (Vuk) (*na-*, *po-*, *sa-*) »trpjeti, nemati« = *sirajat*, *sirojam* (ŽK, *j* < stoslav. *žd* je iz prezente analogijom prenesen u infinitiv iz *strazdo* > *strojaru*) »trpjeti na nestašici hrane, Hunger leiden«, sveslav. i praslav. Nije baltoslav. jer je lot. *strādat* rusizam. Radne imenice poimeničenja part, perf. akt. na *-nik* *stradalnik*, gen. *-ika* = na *-bc* > *-ac* *stradālac*, gen. *strādaoca*. Od istog je korijena stoslav. češ., rus., sveslav., praslav. apstraktum na *-tb* *strast*, gen. *strasti* f < **strad-* *-tb* »pasija«. Semantički je razvitak isti koji i u njem. *Leidenschaft*, prema Budimiru je prevedenica (calque) od gr. πάθος (internacionalno *patologija*, *patološki*). Pridjev na *-bn* > *-an* *strastem*, *strasna* *jevanđelija*, koja se čitaju na veliki četvrtak, *strasna* *sveta nedelja* (Kosmet) »velika nedjelja«, *pristrastan* (Stulić) »partajičan«, *bespristrastan*, apstraktum na *-ost* *pristrasnost*, rusizam, ali je "ušao i u narodni govor *pristrasan* (analogija prema *pristrasna*) (Piva-Drobnjak) »naklonjen kome (da učini što na štetu drugoga)«. Rumunji posudiše *strādanie* f »muka«, a *să strădui* (*ui* < *uj*) »trpjeti«, odatle apstraktum na lat. *-enfia* > *-intā* *strāduintā* »nastojanje«, *strašte* f »bijeda«. Paralela je u lot. *stradat* »raditi«. le. je korijen **stro-*, prijev od **str&-*, **stre-* s raširenjem *dh*, za koje nema potvrda u drugim ie. jezicima. Upor. kamb. (kimr.) *trin* »rabota«, upor. rus. *strada* »težak rad«, stengi, *stymie* »strog«, gr. στρηνος »tvrđ«, lat. *str nuus*, njem. *starr*. V. *strah*.

Lit.: ARj 12, 165. 16, 638—39. 648. 669—70. NJ 1, 28. Vuković, *SDZb* 10, 399. Miklósić 324. *Holub-Kopečny* 354. *Bruckner* 518. *Mladenov* 611. *WP* 2, 628. *Boisacq* 843. 938. Wood, *IF* 22, 138. Endzelin, *IF* 33, 117. Sütterlin, *IF* 25, 65. Solmsen, *IF* 31, 505. *KZ* 56, 205. Pedersen, *IF* 5, 59. 60, 72. Charpentier, *ASPh* 29, 9. Jokl, *ASPh* 29, 28.

Stradioti m pl., otičić, između Prevlake i Otoka (Boka). Zvao se *Insula S. Gabrielis*. Prozvan je tim grčko-mletačkim nazivom (gr. στρατιώτης »vojniki > stradioti«, na *-ώτης* od *στρατιά* »armad?, vojska« < *στρατός*, mlet. *stradiot*) 1548—1698, kada ga je okupirala vojnička kolonija Grka, dovedena ovamo od Mlečana s jonskih otoka, Cipra i Moreje. Među njima bilo je i Arbanasa.

Lit.: Nikičenović, *SEZb* 20, 381. 384. 388.

strah, gen. *straha* m (Vuk) = *stra* pored *stra*, gen. *strāa* (Kosmet) = *strā* nom. i gen. (ŽK), sveslav. i praslav., »timor«, *vrāžī* *stra* (u izrazu *ima ji vrazi strā*, ŽK) »bezbroy, mnogo«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *strašan* = *strašan* (Kosmet), *strašni sud* »sudnji dan (ŽK)«, na *-en* *strašen* (Lumbarda, Korčula) »teško bolestan«, na *-iv* *strašiv* (također polj.), poimeničen na *-bc* > *-ac* *strašivac*, gen. *-ivca* — na *-ica* *strašivica* m, apstraktum *strašivost*, gen. *-i* = na *-ljiv* *strašljiv*, poimeničen na *-bc* > *-ac* *strašljivac*, gen. *-ivca*, na *-ost* *strašljivost*, na *-ovit* *strahovit*. Na *-or* *strā(h)or* (Srijem, narodna pjesma), ide u folklor. Ne zna se ide li ovamo *strāōr* (Kosmet) »veliki miš, pa(t)cov«, v. i *stahor*. Na *-ilo* *strašilo*, upor. češ. *strašidlo*, polj. *straszy dio*. Na *-ic* *strahu* (Grbalj) »strašivac«, bez *h* > *š* kao i u antroponimu *Strahinja*. Apstraktum na *-ota* *strahota* f (Vuk), kao indeklinabile »mnogo«, upor. češ. antroponim *Strachota* i naše prezime *Strašimir*; prošireno na *-inja* *strahotinja*, pridjev *strāhotan* = na *-oca* *strahoča* (Dubrovnik), na *-ovinja* (*ov-* od *strahovati*) *strahovinja* f »strašilo«, na *-oba* *straSba* (Kosmet). Denominai na *-iti* *strašiti*, *-lm* impf, (*pre-*, *u-*, *za-*) »plašiti, prepadali, puditi«, na *-ovati* *strahovati*, *strahujem* impf, (*na-*) = *stravāt*, *-ūjem* (Kosmet). Zbog *strava*, koja se činila 454. nad grobom Atile, a znači »hrana« te možda i nije slav. riječ, zasebno treba promatrati *strava* f (Vuk) »veliki strah, teror« gdje je *v* zamjena za *h*. Taj izraz ide u folklor, kako se vidi iz *izlupati deci strāu* (Piva-Drobnjak); *strāa* se uklonjuje od bolešljive djece ako se leteće zrno olova rastopi i metne u hladnu vodu, tako da se dobije kakvo živo biće ili kakav predmet, i onda se vjeruje da se dijete od toga lica ili olova preplaši. Odatle na *-aruša*: *stravaruša* »žena koja salijeva stravu«. Pridjev na *-ičan* *stravičan* »užasan«. Denominal odatle *strāviti* se, *strāvīm* impf. (Vuk, Crna Gora, Dalmacija) (*pře-*) = *strāvīt*, *strāvīm* (Kosmet) prema iterativu *prestravljavati*, *-lujem* pored *-ivom* »plašiti se«, odatle déverbal *prēstrava* f (Dobro-

selo) »fras«. Suglasnik *-h* u *strah* nastao je iz *s*, upor. rus. *ostras(t)ka* »prijetnja«. Nema jedinstvene etimologije. Prema Bruckneru ista je osnova koja i u *stradati* (v.), *strah* je hipokristik (Kurzform) od *strast*. Prema Mladenu je korijen onomatopejski koji i u *treperiti* (v.), upor. amplifikaciju *strah* i *trepet*, a upoređuje ga s lat. *strāgēs*, stperz. *tarsatiy* »boji se«. Upoređuje se i s lit. *trišu* »treperim«, lat. *terror*, *terribili*, *terreo*, sanskr. *trasaṭi* (3. 1.) »dršće«, gr. τρέω »isto«, srif. *tarrach* »plašljiv«, s nazalnim infiksom *trisç* > *tresem* (v.). Može se pomišljati i na srodstvo sa *srsi* (v.). Bez početnog *s-* kao lat. *terreo* nalazi se u oba lužičko-srp. jezika *trach*. Nije izvjesno da li pripada istom korijenu kojemu i lit. *stregti* »erstarren, zu Eis werden« < ie. **ster-g-*, niti da je srodno s lat. *strāges*. Rumunji posudiše južnoslav. pridjev dodavši mu lat. nenaglašeni sufiks *-tucis* *strajnic*, odatle apstraktum na *-ie* *strāšnicie* i glagol a *strāšnici*, Arbanasi *shtravis* »erschrecke« (Jokl). Zasebno treba spomenuti Marulićev *ustrhal* »prestrašen« (*Judita* 3, 218: *Ozija ustrhal stase meju njima*), za koji nema druge potvrde, a izgleda kao ništični prijever od *strah*.

Lit.: ARj 7, 662. 11, 725—26. 16, 639—47. 670—84. 688—691. *Elezović* 2, 273. Vuković, *SDZb* 10, 404. Kušar, *NVj* 3, 338. *Maretić* 419. 484. *Miklošič* 324. *Holub-Kopečny* 354. *Bruckner* 517. *KZ43*, 302—303. 309. *Mladenov* 611. *WP* 2, 629. *Tiktin* 1509. *Walde* 776. *Armim*, *ZSPH* 13, 100. sl. Jagić, *ASPh* 23, 617. *Kulakovski*, *VVr* 1 (cf. *AnzIF* 13, 245). *Laudi*, *Bull*, *du Cange* 5, 50—51. *Ilijinski* (cf. *Slāvia* 2, 121. *IJb* 10, 341). *Jakobson*, *VZ* 2 (cf. *Slāvia* 2, 121. *IJb* 10, 298. 341). *Joki*, *ASPh* 28, 7. *Fraenkel*, *KZ* 53, 41. *Joki*, *Unt*. 331. *Mikkola*, *IF* 6, 351. *Boisacq* 984.

stramac, gen. *-aca* m (Perast) = *stramāc*, gen. *-aca* (Božava; Krtole, *stramac* je ispod *lencūla*; Rab, Muo, ak. pi. *stramāce* *pokrivamo sa lencūlom*; Malinská) = (*str* > *str* kao u *oštar*) *stramac*, gen. *štramca* (Šibenik). Upor. krčko-rom. *strāmoš* »materasso«. Od sitai, *stramazzo* »madrac«, od *strame* < lat. *str amen* »slama«, sa *-azza*, unakrštenjem s *materazzo* (v. *madrac*). Zbog očuvanog *str* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak kao *kopto*, *lencuo* itd.

Lit.: ARj 16, 648. 844. *Banali* 2, 227. Kušar, *Rad* 118, 21. *Cronia*, *ID* 6, 120. *REW* 8287. *DEI* 3648. v

strāmica f (Vuk, Dalmacija) »1° lojtre (ŽK), lotra, 2° uspravne ljestve na seljačkim kolima (Golač, Istra), ručica (Vodice), 3° na

razboju stupac sa strane (Krašić), 4° stražnja noga u konja«. U Istri *širama* f »ljestve na kolima« = slov. *stroma* (Gorensko) »Stützholz am Schlitten«. Nejasna je semantička veza.

Lit.: ARj 16, 648. 844. *Pleteršnik* 2, 583.

strana f (Vuk) = *strana* f (Kosmet) = *stran*, gen. *strani* f (Vodice, također slov.), sveslav. i praslav. *storna, »^l latus, Landstrich, χώρα, 2° polovina konjskog tovara (Kosmet), 3° brdo, obronak (naročito kao toponim), 4° (*muška strana*, Kosmet) muškarci, 5° pagina, 6° pravac puta, 7° tuđina (sa *strane*, na *svaku stranu* »svud«, Kosmet)«. Pridjev na *-bn*: stoslav. *vižanbn* > *stran* »tuđ«, poimeničen *stranac*, gen. *stranca* (Vuk) »tuđinac, jабандžija«, složen *inostrani*, *inostrānac*, gen. *-anca*, *inostranstvo*. Rumunji posudiše *stranbn* i izmijenio mu dočetak prema lat. *vicinus* > *vecin* u *strāin*. Taj je pridjev dao u rum. veliku leksikologijsku porodicu, glagol a *instreina*, na *-tate* *strāinātats* *trein-* »inostranstvo«, *strāinatic* »nastran«, prilog *straineite* »tuđinski«, *strainic* »hodočasnik«, s glagolom a *strāinici* »hodočas-titi«, na lat. *-imen* > rum. *-ime* *strāinime* »tuđina«, na učeni sufiks *-izm* *strāinism* »tuđica, Fremdwort«. Pridjev *st-anbn* > *stran* proširen na *-ski* *strānjski* (Vuk) = *stranjski* (ŽK) »tuđ; nj mjesto *n* nije jasan, upor. *sā-stranski* (Dobretić, Velikanović), od sintagme. Pridjevi na *-bn* od sintagme *nastran*, poimeničen *nastranac*, gen. *-nca* »čudak«, apstraktum *nastranost*, proširen na *-av* *nastranav* (Riječka nahija), *nastrančav* (Timok-Lužnik) »nastran«. Ovamo može ići *pristran* (*ne-*) »neobjektivan«, od *pri strani*, (*ne*)*pristranost*, ali ne može ići sveslav. i praslav. *prostran* (polj. *przestroń*, ukr. *prostoran*), praslav. *prostornb koji je stajao pridjev od *prostor* (v.). Pridjev na *-ovit* (upor. *baroviti*) *stranoviti* »strmeniti«. Deminutivi na *-ica* *stranica* »1° pagina (za značenje 1° Stulić veli da je iz rus.), 2° strana samara, 3° strana kreveta, 4° u korpi, košu, košari, 5° *stranice* *okvira*«, na *-ka* *stranka* f »1° partaja na sudu, 2° partija« i *strančica*, s denominálom na *-iti* *straniiti* se (*na*) »tuđiti se, kloniti se«. Na *-ik* *stranik* m (Kosmet) »bure udešeno za tovarenje na konja mjesto mijeha«, na *-ika* *stranika* »jedan tovar konjski«. Denominai od *strana* na *-iti* zastupljen je s prefiksima *zastraniti*, *zastraniti*, pf. prema impf, *zastranjivati*, *-strā-njujem*, *-ivām*, *obi-*, *obu-*, *oba-* *straniti* (16. i 17. v., danas se ne govore i ne pišu) »opkoliti«, n? *-α-ti* *nastrānjati* se (Lika) »naputovati se«. Složenica *stranputica* »Seitenweg« sadrži u

prvom dijelu pridjev *stran*, upravo izvedenica na *-ica* od pridjevske sintagme *vičanbna pftb*, odatle glagol *stranputičiti*. Prilozi *stran*, *nastran* (Kosmet) »skroz«, *stranputice*, *na stranu*, *nastrance* »odjelito«. Još postoji i u češ. izvedenica na *-za*, *-zo stráž* »coteau«, koji u rum. ima drugo značenje *strain* n (Munteniya, Banat) »1° pokrivač na krevetu od vune, 2° vunena čoha, 3° odijelo (Moldavija i Makedonija)«, čine. *strany*, deminutiv *staitte*. Čini se po značenju da je to druga riječ koja sa *strana* nema nikakve veze. Suzvučno *strânja* f (Dubrovnik) »krčma, gostionica, mehana« nije izvedenica od *stran*, kako je mislio Daničić, nego je rom. *suterranea*. Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upór. polj. *strona*, rus. *staraná*. Osnova *stor-* je prijevom od korijena **ster-* »širiti«, koji je u *strijeli* (v.), lat. *sternire* »internacionalno konsternacija i u prefiksalsnim složenicama *prostor*, *zastor*. Formant *-no* nalazi se u gr. *στέρων* »prasa«, sanskr. *stīrnaḥ* »rasprostranjen«, stvnjem. *stirna*, nvnjem. *Stim* »čelo»,

Lit.: ARj 3, 845-48. 7, 662. 8, 38. 311. 359. 489. 12, 165. 425-27. 16, 648-669. Elezović 2, 274. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklošič 321. Berneker, IF 31, 400. Holub-Kopečny 354. Bruckner 519. Mladenov 611. WP 2, 639-REW³ 8397b. Tiktin 1505. Reichelt, KZ 39, 37. 74. Lehmann, KZ 41, 393. Person, AnzIF 12, 17. Brugmann, Gr. 2, 135. 140. Pedersen, IF 2, 331. Foy, IF 6, 319. Petersson, IF 23, 391. Lewy, PBB 32, 138. Jokl, Unt. 164. Boisar-tr 911.

stranj m (Dubrovnik, Sutomore, Čilipi, Šibenik, šibenski otoci, Mikalja) = *stran* (Potomje) »podrum gdje se sprema vino, konoba (prizemna), kućica u kojoj se drži vino, šs (ŽK)«, *strânja i* (Vuk, Dubrovnik) »prosta krčma«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. poimeničnog pridjeva u m. i ž. r. *subterraneus*, od sintagme *sub terra* »pod zemljom«, sa sufixsom *-eus*, haplogijom od **sotran* > *stranj*, *stranja*. Upor. internacionalni francuzizam *soustrrain* > *suteren*. Upor. još dalmato-romansku toponomastičku sintagmu *Subbrennum* (14. st.) = 1372. *Srebrno*, neutrum prema *igalo* (Dubrovačka župa). Osnovno *stranj* može se izvoditi i od *extraneus* (upór. *Sestrunj*, ime otoka kod Zadra). Bez detaljnijeg obavještenja o dubrovačkim *stranjima* ne može se odlučiti koja je etimologija ispravnija. U tom značenju nije dosada potvrđena u ostaloj Romaniji. Kao *uliganj* itd. ide u red naših specifičnih romanizama.

Lit.: ARj 16, 249. 256. 667-668. Zore, Tuđ. 21. Rad 115, 166. Daničić, Osnove 66. REW* 3098. 8397. b. Miklošič 324. Skok, Slav. 100-103.

štrapác m (Rab, Božava⁴) »muka, sofferenza« = (*str* > *str* kao u *oštar*) *štrapác* (Hrvatska). Denominai na *-ati štrapácati*, *-ám impf.* (Potomje, Lastrić) »naružiti nekoga«, (preko njem.) *Strapacirati*, *štrapacirām* (Zagreb). Talijanizam: *strapazzo*, postverbal od *strapazzare* »malmenare« < prefiks *stra-* < lat. *extra-* i možda *pazzo* »budala« < lat. *patiens* (Salvioni) ili' < vlat. **pactiare* < lat. *pacati se*). Upor. i *spazzare* »čistiti« (v.). Usp. i pod *štrapác*.

Lit.: ARj 16, 669. Kušar, Rad 118, 21. Cronia, ID 6, 120. REW³ 4290. 6292.

straža f, baltoslav., sveslav. i praslav. vojnički termin **storgb* (prijelazom iz deklinacije 1 u deklinaciju *a*), »1° Wache, 2° toponim«. Denominai na *-iti strážiti*, *strážim impf.* (Vuk) »vigilare«. Odatle radna imenica na *-ar strážār*, gen. *-ara*, s pridjevima *stražárev*, *stražárov*, *stražárski*, denominai na *-iti strážáriti*, *strážárim* = na *-janin strážanin* »jedan od straže« = na *-nik strážník*, gen. *-ika* (također toponim, Prizren, 1348; brdo kod Gomirja u Gorskom kotaru; brdo kod Samobora = 1280. *Strážni verK*). Na *-as strážaš*, gen. *-áša* m (Vuk) »pismošoš«. Apstraktum na *-ba strážba* (narodna pjesma). Na *-ara strazara* = na *-nica strážnica* (Boka) = na *-arnica strážarnica*! *Wachmeister* slavizirano je u *stražmestar* = *-mester*, *-mestar* m (Hrvatska, Nenadović, Srijem, Banat, Bačka), usp. češ. *strážmistr*, slov. *stražmešter*, *-majster*, madž. *strážsemester*. Riječ *straža* je kulturna i posuđuje se: Rumunji posuđuje *strajă*, odatle njihov denominai na *-uje* > *-ui strájui*, Arbanasi *straže* pored *shtrezë* (Gegi) »Schildwache«. Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *stráž*, rus. *stórožb* »stražar«. Femininum po deklinaciji r nalazi se u sjevernim slavinama, češ. *stráž*, poll., rus. Prijelaz u deklinaciju *a* je južnoslav. Praslav. **storgb* je prijevom od *sterg-* koji postoji u steslav. glagol primarne kategorije *stresti*, *strego* i u ostalim slavinama češ. *stříd*, polj. *strzec*, rus. *stereč*, očuvan u slov. *streci*, *strezem* »erwarten, auflauern« i u čak. *prestirici*, *prestriga me je* (ŽK) »er hat mich ertappt, aufangen, aus dem Hinterhalt überfallen«, *strici*, *střižen* (Vodice, objekt *mašu*) »ministrirati«, *postrici komu* »nekoga poslužiti«, *postric postelju* (Volosko) »pripraviti krevet«, *nostr*

gôvat (Rukavac) »uhoditi nekoga kod krađe«. Postoji još ništični prijevom (*da me*) *strgu* (neprijatelji Nijemci, po kopnu i po moru, 1527, Senj, *Mon. croat.* 219). Ovamo ide možda (prema *rob* = *robj*) steslav. *ostrogi* »vallum, castrum« očuvan na hrv.-srp. teritoriju u toponimima *Oštrog* (tako već kod Porfirogeneta), deminutiv na *-bc* > *-ac Oostrožac*, gen. *-sca*. Augmentativ na *-ina*, kojim se označuju ruševine (tip *gradina*, *Manastirine*) *Ostrožine f* pl. Postavlja se pitanje da li je *t* u grupi *str* primarno ili sekundarni umetak kao u *stramota*. Prema lit. *sergėti* »stražiti«, *sargas* »stražar«, *sarga*, *sarktis* »straža«, lot. *sargāt* »čuvati« baltoslav. je osnova bez *t*: **serg-* je ie. **ser-* (lat. *servus*, *servare*) proširen formantom *-g*. S tim se slaže i irsko *serg-*, *sergaim*. Bruckner i Hujer uzimlju da je *str* prvobitno. Prema Hujeru **sterg* se objašnjava unakrštanjem dvaju korijena **serg-* i **steg-* »pokrivati«. Prema gr. *στέρω* »ljubim«, *στρογγή* »ljubav« pretpostavlja se i korijen **sterg-*.

Lit.: ARj 9, 279-281. 16, 691-710. Maretić, Savj. 146. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklošič 293. Holub-Kopečny 354. 357-358. Bruckner 518. Mladenov 611. Trautmann 257. WP 2, 499. 642. GM 394. Jokl, Stud. 105. Hujer, LF 41, 430-434. (cf. JF 3, 227). Siitertlin, IF 4, 101-102.

stře m (Smokvica, Korčula) »dio vrše na lijevku kroz koji riba ulazi u vršu«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. postverbalna na *-ium* **strictium* od **strictiare* > tal. *striz-zare*, furl. *strusa* »stisnuti«, od *strictus* »uzak«.

Lit.: REW³ 8302. DEI 3657.

štrcati (se), *-ám impf.* (Vuk) (*is-*) = (običajno je sa *sír* > *str* kao u *oštar*) *štrcati (se)*, *-ám* (Lika, Hrvatska) (*is-*, *u-*, *za-* Dubrovnik) prema pf. *štrcnuti*, *-m* (Vuk) = *štrcnuti*, *-ém* (Lika, Hrvatska) (*u-*) i deminutiv na *-kati štrckati*, *-am impf.* (Vuk) (*is-*) = *štrckati*, iterativ na *-va- uštrcavati*, *uštrcavam* (Lika) »1° spritzen« = (sa očuvanim prvobitnim *k* mjesto *c*) *štrhnut*, *-em* (Kosmet) = *štrkniti ovcu* (Sali, Dugi otok) = *uštrknuti*, *-ém* (Vuk) »2° parum mulgere« = (*i*)*štrcati*, *-ám* (Piva-Drobnjak) »u jesen musti ovce ili krave, kad ponestane mlijeka«, *oštrknuti*, *-em* (Ljubiša, Zore) »strenuti, strenuti«. Na *-aljka štrcaljka* = *štrcaljka* (Kosmet) »Spritez > šprica (germanizam)« = poimeničen part. perf. akt. *štrcalica* (Vuk) = *štrcalica* f (Budmani, Dubrovnik)

= (sa *str* > *cr*) *cnaljka* (Kosmet). Postoji još u prijevomu češ. *štrikati*, polj. *strzykać* »isto«. Prema tome je praslav. onomatopeja **strik-*, koja se može upoređivati s lit. *štrukle* »vodokok«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se samoglas »mijenja u *u*, češ. *struk*, u *y* polj. *strzykać* pored *strukać*, kašub. *strzykova* »pumpa«. Praslav. Arbanasi posuđuje s prvobitnim *k* mjesto *c* *sterkas* = *stērks* »besprizre«.

Lit.: ARj 4, 66. 91. 9, 279. 16, 710-11. 749. 17, 846. 849. Elezović 2, 277. Vuković, SDZb 10, 404. Miklošič 325. Holub-Kopečny 358. Bruckner 523. GM 392-393. WP 2, 640.

streha f (Vuk, Vodice, Istra) = *strêa*, gen. *stre ê* (Kosmet) = *střeva* (Boka) = (ikavski) *stria* (ŽK), sveslav. (osim rus.) i praslav. *streha*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Dachvorsprung, 2° krov od slame (Vodice), 3° (Boka) Dachtraufe, stillicidium«. Deminutiv na *-ica strêica* (Kosmet). Na *-je* od sintagme: *podstrêšje* n (Vuk) »kapnica« = *podstrišje* n (Vodice) »prostor pod slamnatim krovom«, *nastrih* m = *nastrih* m (Vrbnik) »dio kuće«, odatle deminutiv na *-bk nastrešak* (Sulek) »appentis«, *nastrešnica* = *nadstrešnica* (Vuk). Riječ je postala balkanska: arb. *strehe* f »Dachvorsprung, krov«, *shtrehë*, *shtre*, deminutiv na arb. *-zë shtrezë* »Dachtraufe«, cine. *striaĥă*, *streaĥă* »krov«, ngr. *ἀσπράχα*, *ἀσπριάχα* »Dachvorsprung«, u Epiru i Peloponezu (o)σπρέχα, kod Dakorumunja s augmentativnim sufixsom *-ina streaşina*, *straşina* kao i u slov. *strešina* = *strišina* (ŽK) = *strešina* (ŽU), kod Mađara *eszterha*, *eszterje*, *eztrgya* pored *szerha*. Za *streha* nema jedinstvene etimologije. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, ako se pretpostavi da potječe od prijevaja ie. korijena **st(e)rei-* koji je u *stroj* (v.), s istim sufixsom *s* > *h* kao u *smijeh*. Mladenov uzimlje ie. korijen **ster-* > *strijeli* (v.), s raširenjem *i*. Taj je otklonio Miklošič. Za likvidnu metatezu nema potvrda, češ. *střecha*, polj. *strecha*. Prvobitno je značenje u steslav. *streha* »krov«. Taj je bio spleten, »strojen«, od slame i pruča (v. *prilja*). Agrell i Machek uzimlju kao prvobitno značenje »Halm, slama« i upoređuju sa sprus. *craysi* »Halm« < ie. **s(σ)dro's-*. Petersson pretpostavlja ie. **krois-ā*. Jagić upoređuje (prijevom *e — o*) sa *strošina* (Stulić) »stillicidium«, *prostrošek* (Belostenec) »porticus«, što je vrlo uvjerljivo: ima i *straha* f (Belostenec, Jambrešić) »pristrošek, protectum, krovček ki odbija dežd«.

Manje je uvjerljivo vezati Vukovo *stravo* »acervus decussorum pezorum«
sa *streha*.

Lit.: ARj 7, 307. 662. 675. 10, 331. 16, 712-15. 721. 761. Elezović 2, 275. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklósié 325. Holub-Kopečny 356 Bruckner 522. Mladenov 614. Košťál, ASPH 37, 397. Oštir, ASPH 36, 441. (cf. 4P 3, 214). Mikkola, IF 6, 351. Agrell, Zur b.-sl. Lg. 30. Machek, Slávia 16, 190. GM 394. Petersson, LUÁ, n. f., avd. 1., sv. 18, br. 2. (cf. /Je 10, 340). Jagić, ASPH 1, 429. H7P2, 572. 640.

strěmen, gen. *-ena* (Vuk, bug.) = (s ništičnim prijevojem) *strmĕn* (Vuk, tako već u steslav. *sinmem*) — *starmeni* (Vrbnik, 1639) »uzendija, bakarlija, bakračlija«. U bug. *strame* n. Sonantno *r* još u deminutivu na *-asce* < *-ăcăce strmașce* n, na *-bk* > *-ăk strmĕnak*, gen. *-ĕnka* (Vodice, narodna pjesma) i učeš. *strmen* pored *tĕmen*, stčēš. *střĕmen*, u slvč. *strmeň* i oba lužičko-srpska. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Rus. *sirenja*, polj. *strzemie*, i bug. *strame* upućuje na praslav. **stremj* ili **strnĭj*. Miklósié zna za hrv. *strumenak* (sa u mjesto e valjda zbog labijala *m*). Mladenov izvodi od ie. korijena **ster-*: **str-* »prostirem«, sa sufixom za apstrakta *-men*. Semasiologijski neuvjerljivo. Možda je prije u vezi sa **streup-* »Steigbügel« u romanskim jezicima., u glasi *strepus*: **strep-men*.

Lit.: ARj 16, 717. 753. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklošič 325. Holub-Kopečny 359. Bruckner 522. Mladenov 612. REW⁶ 8299.

stric, gen. *strica* m (upor. češ. *strýc*) prema f *strina* (Vuk) = *strina* (ŽK, upor. stčēš. *stryna*) (glede izražavanja mocije upor. deminutivni sufixi *-ac*, *-bk* za m *ujac*, gen. *ujca* ŽK = *ujak*, gen. *ujaka* prema f na *-bn* *ujna*, ŽK), sveslav. i praslav. naziv iz terminologije srodstva, bez paralele u baltičkoj grupi, »očin = očev brat, amidža«, prema »očina, očeva brata žena«. Hipokoristici *striko* m prema f *strika*, na *-an* (prema *brajan*) *stričan* (Boka). Pridjevi na *-ev* *stričev*, poimeničen na *-ie* *stričević* (također prezime), na *-ić* *stričić* »patruelis, sin stričev«
prema *stričevitnja* *î* (*tnj* < *ĕn*, Kosmet) »kći stričeva«. U Vodicama (Istra) *strnič* m »sin očeva brata, stričević«
prema f *strmina* »kći očeva brata«
< **strnić* (*stri-* > *str-*). Femininum na *-ka* *strinka* (ŽK) je prema m na *-ac* (prema tipu *Slovenac*: *Slovenka*) unakršten sa *strina*, pored čega se i tako govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, steslav. *stryjb* prema *stryka*, *stry(j)a*, češ. *strýc*, pol. *stryj*, a taj iz ie. *u*, upor. lit. *strūjus*

»starac«. Sufiksi *-ăc* > *-ac* je hrv.-srp. dodatak prema steslav. f *stryka*, koja ne postoji. Od ie. jezika pruža paralelu *stir*, *smith* »stari, poštovanja vrijedan, dostojan«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Prema sanskr. *pūtryya-*, avesti *patūrya-*, lat. *patrum*, gr. πατριός Vey pretpostavlja **p(3)trujos* (sa *pt* > *sf*), tako i Mikkola, a Barić **si(p)tryjb* < **somptryūo* sa prefiksom *som-* kao u gr. ανειψός, αδελφός. Sve smjele pretpostavke.

Lit.: ARj 16, 723-26. 743-46. Elezović 2, 277. Ribarić, SDZb 9, 195. Miklošič 327. Holub-Kopečny 356. Bruckner 521. Trautmann 290. Zubatý, ASPH 25, 258. Mikkola, IP 23, 124. Foy, IP 6, 318. Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJb 8, 198). Vey, BSLP 32, 65. (cf. IJb 17, 257). Baric, Alb. 1, 123. (cf. JF 3, 199).

strici, *strīženi* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *o-*, *sa-*), sveslav. i praslav. glagol primarne kategorije **strig-*, »tendere, šišati, šiškati (ŽK, Lika)«, steslav. *stristi*, *strigē*, impf. *strīzati*, *strīžām*, samo s prefiksom *do-*, *is-*, *ispre-*, *na-*, deminutiv *istrickati*, *-ām* (Ljubiša). Postverbalni: *striga* f (u pjesmi) »1" ostrizena ovca«
= *striga* f (također prezime) pored *striga*, gen. *-ige* (Kosmet), odatle na *-ulja štrigulja* f (Kosmet, *str* > *str* kao u *oštar*) »onaj koji je grubo makazama ošišan, koga nije berberin šišao nego neuk«, *striga* f »stonoga, scolopendra«, usp. rum. *cărcăiac* < tur. *kırkayak* »četrdeset nogu«; *striza* f (Vuk, Kosmet) = *triza* — *riza* »1" Tuchschnitzel, 2° svita (Crna Gora)«
= na *-bk* *ústrižok*, gen. *-ška*, *istrižak*, gen. *-ška* (Šulek) = *ostrizak*, gen. *-ška* = *ostrizak* (Vodice) »malo vune«. Augmentativ na *-ina* *ostrizine* f pl. Poimeničen part. perf. pas. *istrizanica*. Samoglasnik *ĭ* je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **streig-*, koji se nalazi u lat. *striga*, *strigilis*, gr. στρίγξ, gen. -γρός, nvnjem. *streiden*. Taj je korijen stvoren formantom *g* od **ster-*, koji se nalazi u *struna*.

Lit.: ARj 2, 697. 3, 2. 4. 48. 7, 662. 663. Elezović 2, 487. Ribarić, SDZb 9, 173. Miklošič 326. Holub-Kopečny 358. 359. Bruckner 523. Mladenov 612. WP 2, 637. Boisacq* 919-920. Scheftelowitz, KZ 56, 186. Reichelt, KZ 39, 23. Walde, KZ 34, 526. Sütterlin, IF 4, 95-96. 25, 63. Brugmann, IF 30, 375.

strigliata f (Mikalja) »mliko usireno, presiklo (ŽK), koljata = guagliata (v.)«. Ne zna se gdje se tako govori. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *strigulata*, od *stringere*.

Lit.: ARj 5, 220. REW> 8315.

strijeka f »1° pruga na ženskoj haljini, Riss, Streifen, Ritz«
= (ekavski) *streĭka* »1° Streifen, 2° pukotina na ledu ili stolu kao žica«, *nastrījekati*, *nāstrījekām* je jakaviziran Marulićev ikavski *nastrīfkati* »načiniti po čemu pruge, notis distinguere«, upor. brus. *strĕkatyj* »šaren«. Steslav. *str kati*, *-ajo* »pungere«, od čega je *strijeka* postverbal, nalazi se u rus. *streaktb* »1° springen, 2° stechen«. Odatle rusizmi *pōdstrek*, *po(d)strekavati* »stimulare«
i steslav. *strecki* »oestrus«, koji se unakrstio s lat. deminutivom *oestriculus* > rum. *strece* »obad«. Upor. češ. *střelek* »obad«. Ovamo ide *střehnut*, *-em* pf. (Kosmet) »žacnuti«
prema impf, *střĕcat*, *-a* (subjekti *prst*, *zub*, *ruka*, Kosmet) »kad na zdravo čovjek osjeća neko kucanje«. Pored toga lika postoji niži prijevoj *strikr*, > (sa *str* > *str* kao u *oštar*) *štrk* m (ŽK), postverbal od *strkati se* (*blago se strka*, također slov.) »οιστραν«, na *-ālĭ* (upor. *bogalj*) *štrkalj* (Bačka) »obad«. Ovamo ide možda iz Zoranićeva jezika *nastrkati*, *-am* (objekt *tamnicu cvijećem*), ali je, kako Maretić ispravno kaže, tamno i značenjem i postanjem. Jat je nastao iz ie. *e* u ie. set-bazi **stere-* > **stre-* od korijena **ster-*, koji je u *prostrijeti* (v.), *strana*, raširena formantom *q*: **streq-*, upor. ags. *stregdan* »streu, springen«.

Lit.: ARj 1, 662. 663. 10, 330. 11, 50. 16, 732. 712. 715. 17, 848-49. Maretić, Savj. 91. Elezović 2, 275. 397. Miklošič 325. Holub-Kopečny 356. Bruckner 519. WP 2, 638. Trautmann 289.

strijela f (Vuk, rus. *strela*) = *strela* (ekavski kod ikavskih čakavaca, ŽK) = *strela* (Kosmet, samo u ženskoj kletvi *strela te ustrelila*, upor. istu kletvu *strela te boza začKla* ŽK, inače turcizam *dzida*) = *strii* m (kod dubrovačkih pisaca: *i ovi jadani strii od gorke ljubavi*, Vetranić 1, 181), sveslav. i praslav. *strela*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Pfeil, 2° Blitz, 3° Strahl (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutivi na *-ica* *strelica* f »flèche«
= *strelica* (Kosmet) »iz zemlje iskopani kristal o kojem se vjeruje da ga je sv. Ilija izbacio grmljavinom«
= na *-ĕe* *streoce*, gen. *-a* (Kosmet; također toponim, Peć). Na *-nica* *strelnice* *î* pl. (ŽK) »(metaforički termin iz gradnje kuća) Dachsparren«. Pridjev na *-ovit* *strelovit*. Radna imenica na *-bc* > *-ac* *strijelac*, gen. *-Ica* m. Prilog na *-imicē* *strelimice*. Metafora je u značenju »plaz«
strĕlja (donja Podravina, Bizovac, Valpovština, Davor, Nova Gradiška) = *strilja* (Baranja, Bački Brijeg, Stupnički kuti kod Broda). Prefiksalna složenica *prostrei* m

(Miličević, Srbija) »lumbago, héksenšus«
= *prōstrijel* m (Lika) = *prōstreo.*, gen. *-la* (Vuk) = *prostrée*, gen. *-ela* (Drsnik, Kosmet) »1° svinjska bolest, 2° trava kojom se liječi«, postverbal metaforičkog značenja od *pro-streljati*. Denominai na *-jati* *strijeljati* *strijeljam* impf. = *strĕljat*, *streljani* (Kosmet, očima) (*is-*, *iza-*, *na-*, *pro-*, *sa-*, *u-*), (ikavski) *ustriljat* (ŽK), odatle *lj* u *strilja* f; na *-iti* *is-*, *iza-*, *u-*, *istrijeliti*, *istrijelim* pf., *ostrelit* *-ĕlim* (Kosmet). Jat je nastao iz ie. *e*, koji se nalazi u pragerm. **strelō* *î* > stvrtjem. *strāla*, nvnjem. *Strahl*. Riječ je prema tome praslav.-germ. leksem. Ie. je korijen **ster-* »streifen«, koji se proširen na *n* nalazi u *struna* (v.), upor. njem. *Strähne* i lot. (*saulesstars* »Sonnenstrahl«.

Lit.: ARj 4, 69. 121. 7, 662. 11, 51. 12, 428-29. 16, 715-17. 732-41. Bratanic, 58-60. Hanum, Rad 275, 50. Stojčićević, ASPH 34, 115-116. Elezović 2, 144. 275. 276. Miklošič 325. Holub-Kopečny 356 — 357. Bruckner 522. Mladenov 612. Trautmann 289. WP 2, 637.

-strijĕti, *-strĕm* = *-stret* (Kosmet), prezent prema steslav. *stvrĕc*, u hrv.-srp. kao *-ĕti*, samo s prefikslnim složenicama, i u ostalim slavinama rijetko bez njih: *ispro-*, *na-*, *oda-*, *pro-*, *raza-*, *za-*; sveslav. i praslav. **stĕni*, **stbrĕ*, »hinbreiten, sternere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Infinitiv se pravi i analogijom prema prijevoju u part. perf. pas. **strt* (*pro-*, *na-*, *za-*) *-strii* (*pro-*, *raza-*, *za-*) < steslav. *strbti*. Imperativ se pravi prijevojem duljenja *ь* — i *-stirati*, *-am* (Kosmet) (*ispro-*, *oda-*, *pro-*, *na-*, *raza-*, *za-*). Odatle u narječjima analogijski prema *prati* — *ispirati*, *perem*: *nasterāti* (ŽK, Baraković) prema *nasūrati* impf. (ŽK). Postoji još prijevoj perfektuma *-stor* u prefikslnim složenicama: ie., sveslav. i praslav. *prostor* »spatium«, odatle na *-ija* *prostorija* f, *nastor* m (Lika) »slama za stoku«. Izvedenice se prave od tri osnove: *str-*, *stir-*, *stor-*. Od *str-*: particip perf. pas. *prostrt*, steslav. *prostrai*, *zastrt*. Ovaj štěpen nalazi se u lit. *stirta*, lot. *stirta* f »Heuschouer«, u sanskrtu *sirta* »bestreut, hingeworfen«
i lat. *stratus* (internacionalno *supstrat*). Ie. je. Od *stir-* postverbal *nastir* m (Jambrešić) »nastelj (v.)«
od *nāstirati*, *-ĕm* impf. (Lika) prema pf. *nastrijeti*, *nastirat* (ŽK), postverbal na *-ka* *prostirka* f = *prostirka* (Kosmet) »stragulum«, na *-aĕ* *prostiraĕ* m (Marulić) »ĕador, šator«. Od *stor-* praslav. pridjev na *-bn* **prostort* > *prostran* »latas«, odatle denominai na *-iti* *rasprōstraniti*, *-lm*,

noviji pridjev *prostoran*, v. *strana*; *zastor m* — *zastor* (ŽK) »ferton«, na *-bk zastorak*, gen. *-orka*. Postverbal *nastor m* »(metafora) mržnja, omraza, neprijateljstvo, proganjanje«, s pridjevom na *-bn* > *-an nāstōran, nastōrna* »opak« = *nāstoren* (Bela Krajina) »prkosan, trozig«, *prenastaran* »koji suviše mrzi«, poimeničen na *-ih nastornik m* (Lika), denominali na *-iti nastoriti, -im* (Glavinčić, Vitezović) »mrziti, prognati«, na *-ovati nastorovati, -ujem* (Glavinčić). Rumunji posuđuje *prostire f* (Moldavija) »čaršaf«. Slog *strije-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. **ster-ti*, upor. steslav. *stretī, stbrp*, češ. *-sřiti, -střu*, polj. *-strzec*, rus. *-sterēb*. Ie. je korijen **ster-* očuvan u prvobitnom značenju u slavinama, proširen na *n* u sanskrtu *stmati* (3. 1.) »bestreut«, particip *stirna-*, avesta *star*, gr. στέρνον »čelo«, στήρνον, lat. *sternere*; *prostor* se nalazi u sanskr. *prastaraḥ* »Streu«, arb. *shtrinj* »širim«.

Lit.: ARj 4, 6, 7, 11, 626, 653, 662, 8, 559. *Pletersnik* \, 670. *Elezović* 2, 144, 271. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečny* 388. *Bruckner* 522. *Mladenov* 531. *Tiktin* 1271. *Boisaac** 916. *Trautmann* 287-288. *WP* 2, 639. *Wood. Class. p. II* 7, 302-334. (cf. *IJB* 1, 110). *Hirt, IF* 32, 240.

strijež, gen. *striježa m* (Mikalja, Bella) = *střež* (Srbija) »(ptica) carić, popić, troglodytes« = (može, ali ne mora biti ikavski) *strii* (Kutjevo, Mitrovac) = *striš* (u krajevima gdje se gubi sonorizacija u dočetu, ali i ne mora da je tako; Miklošič ima *striš* kao srp.)«. Deminutivi na *-ič* *striježić* (Vetranie) = *strišić* (Starigrad na Hvaru) = *strižić* (Kutjevo, također prezime), na *-ica strežica*, upor. češ. *střizlik*. Nalazi se u svim slavinama osim u bug., najviše sa samoglasom *i*. Praslav. *Bruckneru* od onomatopejskog korijena **strei-*, **stroj-* (upor. lat. *stridere*), kojim se imitira glas i pokret te ptice. Brehm bilježi taj glas *zerr, zerr*, koji se nalazi i u denominaciji *caric*, gdje je identificiran s jednim uobičajenim leksemom u hrv.-srp. jeziku i oformljen s deminutivnim *-ič* (jer je ptica malena, upor. češ. pridjev *střízly* »sitan«). Upor. i, njem. *Zaunkönig*. U rum. *caric* se prevodi *împărațel*, a zove se i *sfredelul*; deminutiv od *sfredel* (v. *svrdao*). Jače je izraženo onomatopejsko postanje sonantnim *r* u *střež* (Nin) = *střoč* (ibidem), *strkić, strko, crčak, treak, trđak, trtak, trvoč*. Sva se ta oformljenja osnivaju na onomatopeji *cr* > *tr*, kojom se imitira glas te ptice.

Lit.: ARj 16, 742-43, 749. *Hirtz, Aves* 462-464, 466, 503, 507, 512. *Miklošič* 326. *Holub-Kopečny* 339. *Bruckner* 523.

strm (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev **5&oml*, »declivis, steil«, proširen sufiksom *-en strmen, -enit strmenu* »isto«. Poimeničenja: sr. rod *strino n* (Crpa Gora) = apstraktum na *-ina strmina f* (ŽK) »déclivité, montée, arduitas« = *strmina* (Vodice) »précipice« (uper. rus. *stremnina*), od priloške sintagme na *strmo nastrmina*, na *-ača Strmača f* (ŽK, oronim); *strmēn*, gen. *-i* = na *-ica strmenica* — na *-bc* > *-āc strmac*, gen. *strmca* (Slavonija) »1° strmenito mjesto, 2° toponim, 3° prezime, 4° (strmac) vodenična klada, kroz koju teče voda te okreće kolo na kašičari vodeni, tako nazvana jer leži strmo«. Na *-ka strmke f pl.* (Vuk) »Beutelschnur«. Prilozi: *strmo* »deorsum, glavačke«, *strmor* (1:1. v. urus.-cslav. *zīgmo* »gerade aus, direkt«) sadrži *-r* < *že*, što se zaboravilo, pa se dodávalo u Srijemu još priloško *-om strmorom koga okrenuti*. Ovamo *nastrmičiti, -4* (subjekt *vrime*) pf. »(metafora) sprema se snijeg«. Složenice: pridjevi *strmoglav* (također češ. i rus.), koji se upotrebljava i kao prilog, poimeničen *strmoglavac*, gen. *-avca* (donja Podravina) »klin, koji se zove dēdak, palac, kūrdelj, fūzov«, proširen na *-ēc, -ice strmoglavce* = *strmōglavice* »praeceps«, odatle denominal na *-iti strmoglaviti se, -oglavim* (Lika); *strmogled m* (Crna Gora) = *strmogred m* »jadikovina, Trauerweide«; *strmōguz* (*konj*), pridjev. Ovamo možda još *strmeknuti, -em* (iz *ruku*), unakrštenje sa *maknuti*. U rus. u prijevodu *stremitb* »mit Gewalt fortreissen, treiben«, odatle u istočnom književnom jeziku rusizam *stremiti, stremim, stremljenje n*. U češ. i polj. postoji još prijevod *o stromy* »steil«. Praslav. *zīgmo* je prijevod nizine prema drugim ie. uspoiednicama. Iz baltičke grupe upoređuje se lit. *pa-stramēno* »erschreckte ein wenig«, gr. στερεός (Odatle internacionalno *Stereoskop*), u dubrovačkom latinskom *astarea* »kopno«, στέριφος »neplodan«. S formantom *-mo* kao u slavinama *sterepnuos* »neplodan« i nvnjem. *stramm*, bav. *bestremmen* »suziti«, sve od ie. korijena **ster-* »čvrst, ukočen predmet«. Machek upoređuje *stremiti* s lit. *remti* »podupirati«.

Lit.: ARj 7, 663, 16, 718, 750-59. *Ribarić, SDZb* 9, 195. *Hamm, Rad* 275, 50. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečny* 354. *Bruckner* 519. *Mladenov* 612, 614. *WP* 2, 628. *Trautmann* 290. *Zubaty, RSI* 2, 18. *Boisaaf* 910. *Machek, Rech.* 41-43. *LF* 68, 100.

strñ, gen. *strni f* (CVuk), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez par-lele u baltičkoj grupi, isto što apstraktna izvedenica na *-ina strnina f* (Lika) = *strnina* (ŽK) »kolektivni naziv za pšenicu, raž, žito«. Pridjevi: na *-bn* (sa *nbn* > *n* kao u *stran*, v.) *strni* = (s disimilacijom *nbn* > *vn*) *strvni, sifona* (Bačka, Lika), *struno žito* (protivno *sitno* ili *meko žito*) »kolektivni naziv za zob, pir, pšenicu, kukuruz, raž, ječam«, na *-en strnēn* (*kruh*, ŽK). Od sintagme *po strni postrnak*, gen. *-nka* »pozni kukuruz«. Na *-ište strnište* (bug. *stanaste*) *n* »Stoppelfeld« = na *-ika strnjika*, glede *n* > *nj* upor. *strnjište* (Kosmet). S tom riječi veže se ime ptice *emberyza*, koje ime varira u početnom slogu *str-* prema *sr-*. Sa *str- strnad m* (Fužine, Delnice, Lokve, slov., češ.), *strnadarica, strnadica, strnājka* (*jk* < *dk*, Levač-Temnić, Srbija, Kosmet), *strnarica, strnašica* (Kutjevo), *strnatka f* (Zagreb, Sisak, Križevci, Zagorje), *strnotka* (Stubica), *strnutka* (Remete), *strnjak, strnjara, strnjatica, smjarka, strnjak* — sa *ir-: srnad m* (Sošice, Žumberak), *srnadica* (Kalje, Žumberak, Plitvice, Rakovica, Kolašin), *srnajka* (*jk* < *dk*, Krapina, Srb), *srnatka* (Prigorje) = *sernatka* (Lobor) = *irnotka* (Ludbreg) = *srnutka* (Klanjec) = *srnjarka* (Kalje, Žumberak). Bez *i- v. tñn*. Upoređuje se sa sanskr. *trnarn* »stabljika u trave, slama, trava«, gr. στερεός »tvrđ« (upor. *asterea* u dubrovačkom latinskom »kopno«). Ie. je korijen **(s)ter-* »steif, starr«. Petersson veže s lat. *stirps*, pretpostavljajući *ri* < *pn* kao u *san*; Persson sa stprus. *strambo* »Stoppel«.

Lit.: ARj 16, 312, 759-61, 789. *Elezović* 2, 277. *Hirtz, Aves* 457, 464-465. *Miklošič* 322. *Holub-Kopečny* >355, 259. *Bruckner* 529. *Mladenov* 616. *WP* 2, 631, 633, 641. *Persson, AnzIF* 12, 16. *Petersson, KZ* 47, 252.

strog, pridjev (Vuk: *plašiti s takovijem strogijem pravilima*) »rigorozan«. Posuđen je iz ruskog *strogij* »streng, scharf, genau« kao i bug. i češ. *strohý*. U polj. jeziku bez *t srogi* »bijesan«. Tako i u steslav. *srago* »austeros« pored *sraga f* »bolest«. Apstraktum na *-ost, -oca strogost* (i rus. tako) *f* = *strogoca*. Oblik bez *t* upoređuje se s njem. *Sorge*, lit. *sergu, sirtki* tkrank sein«, *stir, serg* »nemoć«. Prema tome slog *sra-* u steslav. *srago, sraga*, poljski *ITO-* nastao je po zakonu likvidne metateze od prijetoja perfektuma u praslav. **sorg-*. Oblik *s t* upoređuje se s nvnjem. *streng*, engi. *trong*, u kojem je korijen **sterg-* nazaliran. Glede *str-* i *ser-* v. *straža* i rus. *storoškoj* »budan«.

Lit.: ARj 16, 761. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečny* 355. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 612. *Mikkola, IF* 6, 350-351. *Uhlenbeck, PBB* 30, 281. *Brugmann, IF* 28, 364. *Boisaac** 411, 917. *WP* 2, 650. *Maretić, Savi* 168.

strojiti, strojím impf. (Vuk, objekt *kožu*) (*raz-, u-*) = *strojit, -ojím* (Kosmet) = (sa *str* > *štr* kao u *oltar, škopiti*) *strojiti, -ím* (Vuk) (*u-*), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »1° škopiti (*strojí müe*, Kosmet, »besposličić), 2° gerben«, kao pridjev pari. perf. pas. *neustrojen* (~ *bik*, Kosmet). Ovamo rusizmi: *ustroj, ustrojstvo*, odatle glagoli *ustrojiti* pf. prema impf. *ustrojavati*, čehizam *stroj* »mašina, mehanizam«, s radnom imenicom na *-ar strojar*, gen. *-ara* »masinist«. Uzima se s J. Schmidtom da je u vezi sa *-strijeli* (v.). Mladenov upoređuje lat. (*con-*) *struere*. Berneker veže s ovim glagolom rusko ime božanstva *Stribogb*, imperativna složenica »Walter des Gutes«, što pretpostavlja **stiriti, *strup*, prema čemu je *stroj* prijetoj kao *liti : loj*. Samoglasnik *í* je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **st(e)rei-*: prijetoj perfektuma **stroj-*. V. dalju vezu sa *strea*.

Lit.: ARj 16, 761-64. *Miklošič* 326. *Berneker, Kühn's Festschrift* 176-182. (cf. *JF* 3, 200. *IJB* 5, 260). *Maretić, San/.* 168. *Holub-Kopečny* 355. *Bruckner* 519. *KZ* 50, 195. *Mladenov* 612. *GM* 362. *Petr, AnzIF* 21, 133. *WP* 2, 633.

straka f (Vuk) »nekakve ovčje kraste, koje udaraju na ovce više po ravni nego po brdovitim mjestima« = (sa *str* > *štr* kao u *oštar, strojiti*) *široka* »2° (Boka) nekaka svinjska bolest«. Pridjev na *-av strōkav* = *štrōkav* (~a *ovca*). Denominai *ōstrokati se, -ā* (Vuk, subjekt *ovca*). [Usp. arb. *stroke f* »rogna, scab'ia« (Leotti)].

Lit.: ARj 16, 764, 17, 850.

stronžati, -am impf. (Potomje) »rezati prijevjeske na mesu koje se ima soliti«. Od tal. *stronzare* »diminuare, restringere troppo«.

Lit.: REW 8322. *Prati* 949. *DEI* 3659.

strop, gen. *stropa m* (ZU, slov.; nema Vuk, obična riječ u književnom i saobraćajnom govoru; Maretić misli da je u književnom jeziku rusizam ili čehizam) »Dachboden, plafon« = (sa *štr* < *str* kao u *strojiti, oštar*) *strop* (Korčula) »plafun (gen. -Una)«. Nalazi se u steslav. *stropb* »tectum«, bug. »kat«, češ.,

polj. i rus. u sličnim značenjima u kućnoj terminologiji. Praslav., bez baltičke paralele. Upoređuje se sa *stir*, *era* »Gehege, Verschlag, Stall, Hütte«, bret. *craou* »schiff«, stisl. *hróf* »Dach, unter welchen Schiffe gebaut werden, Decke«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu **kr-po-*; *t* *J*^o prijelazni suglasnik u grupi *sr* kao u *stršen*, *ostrvo* itd.; *s-* je pokretno Macheku, koji *strop* upoređuje sa gr. *υροφος* »Dach«, prijevod od *ἐρέφος*, od korijena **reph-* »überdecken, überdachen«. *S* tim korijenom se veže *rebrow* (v.) i njem. *Rippe*. Prema Meyeru Arbanasi posudiše *shtrof* »Höhle, Tiernest« (s varijantama). Nejasno je *p > /*. Nije izvjesno da li je od *strop*.

Lit.: *ARj* 16, 764. Popović, *Sintaksa* 43. *Pleteršnik* 2, 594. Kaspert, *ČZN* 6, 152. si. (cf. *RSI* 3, 365). *Miklošič* 326. *Holub-Kopečny* 355. *Bruckner* 520. *Mladenov* 613. *WP* 1, 477. 2, 371. *Trautmann* 309. *Machek*, *LF* 68, 94-101. *Slávia* 16, 190. *Zupitza*. *AnzIF* 13, 51. *Fraenkel*, *WuS* 12, 187. *Wijk*, *IF* 28, 122. *GM* 418. *Maretić*, *SavJ.* 146.

strove n (Vuk, Miličević) »gomila od vihora strovaljena voća« = *strów* m (Kosmet) »žito, voće, slive, kad se prospe, popada«. U vezi su s glagolima na gr. *-osât* (upór. *-isatf*) *strovásat se.*, *-ose* (subjekt *žito*, Kosmet) = *stravasiti* (Miklošič, »ung.«, valjda *Jačke* ?), unakrštenjem sa glagolom *-valiti* (*po-*, *s-*) *strovaliti*, *strovalim* (Vuk) pf. prema impf, na *-va-* *strovaljivati* (*se*), *-valjujem* pored *-ivam*, bug. *stropovaljivam*, onomatopejom *tropot* (v.) i odatle glagol *stropoštatati se*.

Lit.: *ARj* 16, 766. *Elezović* 2, 277. *Tomanović*, *JF* 17, 203. *Miklošič* 326. *Mladenov* 613. *WP* 2, 640.

strpia f (Nemanić) = *strplja* f (Vodice, Slovinci, Istra) = *strplja* (slov., Senožec) »jednoljetna, još neprodna ovca, mlada ovca počevši od drugog proljeća«, bit će poimeničen pridjev u ž. r. slov. *strpel*, *f-pla* (uz *ovca*). Odatle *strpliš* m (Kuielac) »ime ovna u Istri«, *strplišica* f (Nemanić) »zimi očajnjeno janje«, apstraktum na *-ina* *strpljina* (istročakavski) 1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae šunt«. U slov. postoji i poimeničen m *stirp*, gen. *stirpa* m (Loška dolina) »jednoljetni kozlić«. U Tršćanskom statutu 1350. *capra stirpa*. Od vlat. **exstirpus* (prefiks *ex >* tal. *s-* i *stirps*, gen. *-is*), postverbalni pridjev od lat. *exstirpare >* tal. *estirpare* ili gr. *στέρειος >* mlet. *stervo*. Odatle na lat. *-étum* (hív. ekvivalent *-ik* u *borik*) *štrped* (istročak.) »1° frutex, fruticetum, 2° ime sela (Istra)«, koje se poklapa

s isto-rom. (Bale) *strophe*, *strophei* < vlat. *stir-pētum*. Na hrv. sufixi *-oca* ili rom. *-acea* *strpaća* f (Kastav, Buzet, Sovinjsko polje; Belostenec »maritime«) »trnokop, krampica (ŽK)« (usp. isto-rom., Fazana, *strupása* »sorta di piccone«) = *strpaća* (slov., Malhinje, Kras, Klanec) »schmale, etwas gebogene Hand«. Denominal na *-ati* s prefiksom *po-* *poštrpati*, *-am* (Kastav, 'drin se poštrpa »šuma se siječe«).

Lit.: *ARj* 16, 766. 767. 17, 851. *Pleteršnik* 2, 594. 576. 594. *Ribarić*, *SDZb* 9, 195. *REW** 3071. 3072. *Štrekelj*, *DAW* 50/64. *DEI* 1549. *Ive* 150.

stručati, *-čam* impf. (Vuk, Boka) »u kadi gaziti grožđe« = *stručati*, *-am* impf. (Lastva, Tivat, objekt *grožđe*) = *stručati* (Prčanj) »gnječiti grožđe nogama i rukama«, *ostručati*, *-om* (Vuk) »grožđe u kadi, izgaziti i iscijediti (vinogradarski termin)«. Štrekelj izvodi od mlet.-tršč. *strucar* < vlat. *trudicare*, s prefiksom *i-* < lat. *ex-*, upór. i tal. *struccare*, što bi moglo biti ako se potvrdi pretpostavka da je postojala i konjugacija *stručati*, *-čim*, prema tipu *bježati*, *bježim* < *-eti*, u kojoj je *ř* iz prezenta prenesen i u infinitiv.

Lit.: *ARj* 9, 281. *Štrekelj*, *ASPh* 12, 468. *REW** 8943.

struga f (Vuk, Kosmet, Srbija, Bačka, Crna Gora, Šar-planina) »1° mali torić u kom se ovce, kad se iz tora izgone, dočekuju i muzu, 2° veliki tor, torina od 300 - 400 ovaca (Crna Gora), 3° dera gdje je plot provaljen (Srbija), 4° tjesnac, ždrijelo (Kosmet)«. Točan opis Milosavljevićev iz Šar-planine. Deminutiv na *-ica* *stružica*. Denominal: *odstružiti*, *-lm* (Vuk, Crna Gora) »otvoriti strugu da izlaze ovce na polje«, *zastružiti*, *-im* (ibidem) »zatvoriti strugu«. Toponim: *Radičeva Strunga*, zemljište u Kucima (Crna Gora). Balkanski pastirski termin u kojem je *u* nastao iz velarnog nazala, kako se vidi iz rum. *strungă* f »1° Melkpfersch, 2° schmaler Durchgang, Pass, Spalte, enge Lücke«, odatle na *-arius >* *-ar* *strungar* m »Hirt der die Schafe in den Melkpfersch treibt«, *a strungari* »činiti tu službu«, na *-ie* *strungărie*, na *-ities >* *-eață* *strungăreață* »Melkeimer«, arb. *shtrungë* f »Abteilung des Pferches, in dem die Ziegen gemolken werden«, ngr. *στρούγγα* »Hürdeplatz, Pferch« < cine. *strungă*, bug. *straga*, (metatezom) *starga* »pregrada«. Iz rumunjskog preko Karpatia proširio se taj balkanski termin u polj. *straga*, slvč. i ukr. *strunga* »isto«. G. Meyer, slijedeći Miklošiča, ističe s pravom mogućnost veza s arb. *shtrëngonj* < lat.

stringere »drücke, presse aus, nötige«. Ali treba istaći da današnji balkanski oblici pretpostavljaju kao osnovnu riječ **stronga*. To bi bio ilirotrčki prijevod prema lat. *stringere*, upor. gr. *σπράγγος* »sich durch eine schmale Öffnung vordrücken«. Riječ ide prema ovom tumačenju u ilirski supstrat, iz kojega su crpili tu riječ južni Slaveni kao i Rumunji i Arbanasi, možda neovisno jedni od drugih. Ima se naime pretpostaviti da je postojala već u balkanskom latinitetu.

Lit.: *ARj* 8, 684. 16, 773-76. 788. Milosavljević, *GISND* 3, 209. si. (cf. *Ijb* 14, 95). *Elezović* 2, 278. 542. *GM* 418. *Isti*, *Ngr.* 2, 79. *Jokl*, *SAW* 168, 1, 89. *SEZb* 8, 102. *Mladenov* 614. 615. *Vasmer*, *RSI* 2, 26-28. *WP* 2, 650. *Pascu* 1, 191., br. 1798. *Miklošič* 326. *Tiktin* 1520. *REW** 8315.

strugali, *stružem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *zaz-*, *sa-*), sveslav. i praslav. **strug-*, »radere«, prema pf. *strugnuti*, *strūgmm* »1° paulum radere, 2° (metafora) pobjeći« i prema iterativu na *-va-* *strugávati*, *-strugávām*, *-strugívati*, *-ujem* pored *-ivam*, samo s prefiksima. Prema steslav. *strigati*, *struze* glagol je pravio infinitiv po niskom prijevodu. Samoglas u iz prezentske osnove prenesen je analogijski i u infinitiv. Oblik *strgati* postoji u slov. *strgati*, *strgam*, *-žem*, tako i u hrv.-kajk. (Krašić), *dostrgati*. Miklošič daje kao hrv. *strgnuti* i *strzati*. Upor. bug. *stargajá* i prezime *Strgačić* (Iz). Postverbal *strúg* m (Vuk, Kosmet) »stolaško rende, blanja, Hobel«, kod Rumunja *strug* (Moldavija i strum.) = (s umetnutim *n*) *strung* »Drehbank«, *strungar* »Drechsler«, *strungărie* f »Drechslergewerbe«, *a strungari* »baviti se tim zanatom«, kod Arbanasa *struk*, s članom *strugu* »Hobel«, *răstrug* (Istra) »crta gdje se dotiču dvije dobro istesane duge, daske«. Odatle deminutiv na *-bka* *struška* (Kosmet) »tup nož za struganje«. Postverbal *írastruga* »rastrojstvo«. Pridjev na *-ăw* *strugav* (~o *brdo*) »(tkalački termin) zupci na brdu nisu lijepo i umjetno složeni«. Na *-aia* *strugača* f = *strugulja* (Vodice) = *sirguja* f (Dobrinj) »gratakaša (mlet., Krk)«. Radna imenica na *-ăc* *strugač*, gen. *-aia* »1° rasor, 2° oruđe za struganje«. Pridjev *rastrug* (~a *kaca*) »kojoj duge nisu dobro sastrugane«. Na *-otina* *strugotina* = *ostružina* »Abschäbel, oblinje (ŽK)«. Na *-bnica* *stružnica* í (Vuk) »Hobelbank«, odatle rum. *strujniđ* »1° Kratzeisen, 2° Drehbank«. Od prezentske osnove *struze* Rumunji svoriše *a struji* »schaben«, odatle na lat. sufix *-itura* *strujitura* »Hobelspan, oblinje (2K)«. Unakrštenjem sa *cocean* nastade rum. *strujan*

m »klip, klasünac (ŽK)«. Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *strūgains* »gestreift«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **streug-*: prijevod perfekturna **stroug-*, baza obrazovana s pomoću formanta *g* od korijena *ster-* »streffen, Strich«, s foimantom *u* u *struna*, *strunja* (v.); **streug-* nalazi se u gr. *σπεύουμαι* »werde entkräftet, schmachte hin«, stisl. *strjuka*, *strauk* »streichen«, nvnjem. *streicheln*. Glagol je termin rukotvorstva. V. varijantu **streig-* u *strici*.

Lit.: *ARj* 2, 697. 4, 71. 7, 663. *Elezović* 2, 278. *Ribarić*, *SDZb* 9, 194. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečny* 355. *Bruckner* 520. *ZSPH* 2, 298-299. *Mladenov* 615. *Trautmann* 288. *WP* 2, 628. *Tiktin* 1520. *Reichelt*, *KZ* 39, 23. 66. *KZ* 56. 205. *Jokl*, *Stud.* 43. *GM* 395. *Pogodin*, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). *Boisacq* 918-919. *Wood*, *IF* 18, 5.

struja f (Vuk, subjekt: *voda u kotlu*), danas se osjeća kao postverbal od impf, na *-ėti* *strujati*, *struji* (Vuk) = *strūjat*, *struji* (Kosmet) »strömen«, pomorski termin *morska struja*. Nalazi se u steslav. u značenju »rijeka«, i u ruskom. Baltoslav. i praslav. je izvedenica stvorena s pomoću sufixa *-ia* (tip *plaća* pored *plato*) od ie. korijena **sreu-* »fliessen«. U baltičkoj grupi odgovara *srauja* = lot. *strauja* »rijeka«. Samo glasnik *u* je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevodnom obliku **srou-* za perfekturno. Iz lit. se oblika vidi da je *t* umetnut u grupi *sr* kao u *oštar* i u drugim sličnim primjerima. Od iste je prijevodne osnove stvorena s pomoću sufixa *-#3* steslav. *struga* f »fluctus, navigium«, očuvana u toponimu *Struga* na Ohridskom jezeru, u drugim slavinama kao apelativ. Za ovu praslav. izvedenicu nema paralela u baltičkoj grupi. Od istog je ie. prijevoda i ie. izvedenica (raširenje) s pomoću sufixa *-mo-*: češ. *strumen*, polj. *strumień* »potočić«. Ta izvedenica ne postoji u hrv.-srp. nego u bug. *struma* »rijeka«. Očuvano je iz Iračkog (predrimskog) doba ime rijeke *Struma*, u deminutivu *Strumica*, gr. *Στρούμων*. Da je to proširenje ie., vidi se iz lit. *sraumuo*, lot. *strauemes* »struja, rijeka«, stir. *sruaim*, njem. *Strom*. Od niskog ie. prijevodnog štepena (Tiefstufe) **sru-* u pridjevskoj izvedenici na *-uo* nastao je sveslav. i praslav. termin za »insula« *ostrvo* n (Vuk), pored rijetkog *oštra* m (možda prema rus. *ostrov* i prema *ostrov* u srp.-slav. tekstovima 13. i 15. v.) = *ostrova* n (Mikalja, Popović; toponim, Slavonija, Banat), deminutiv *ostfvece*, gen. *-a* (Vuk), na *-ica* *dstrvica* f (Ljubiša, neobično prema neutrumu), možda i na *-bc* osiř-

*vac (narodna pjesma) u nejasnom značenju »kao čamac vilin koji plovi po jezeru«. Pridjev na *-ski* *ostrvski* (Vuk). Etnik na *-janin* *ostrvljanin* m prema *ostrvljanka* (Vuk). Kol. *ostrvlje* (Šulekov neologizam) »arhipelag«. Složenica *poluostrvo* — *poluotok*, prevedenica od njem. *Halbinsel*. U drugim slavinama maskulinum. Značajno je da se taj praslav. termin posuđuje: Rumunji *ostrov*, Novogrci "Οστροβον. Početno *o-* je prefiks kao i u *otok* m od *teći*. Danas je *ostrvo* karakteristika istočnog govora, a zapadnog *otok*. Bez prefiksa nije riječ potvrđena ni u jednoj slavini. Za nj nema paralele u drugim ie. jezicima. Praslav. je inovacija. Neutrum *ostrvo* objašnjava se pridjevskim podrijetlom riječi. Podrazumjeti se pridjevu ima *mjesto*. Maskulinum se objašnjava prema apelativima *brijeg* »obala«, *prud* (v.). Značenje je prema tome »optočeno mjesto, optočen prud«. Ie. su usporednice za izvedenicu na *-uo* brojne: lit. *srovė f* »Giesbach, Bach, Strom«, lot. *strava* »isto«, lit. *sravėiti* »strujati«. Glede prefiksa *o-* upor. lit. *prasarvas* »Blanke auf dem gefrorenem Wasser«. U sanskrtu *sravati* (3. 1. sing.) »tece«, gr. *ρόςος* »rijeka, struja«, p' εῦμα (odatle medicinski internacionalni termin *reumatizam*). Riječi *ostrvo* i *otok* nijesu jedine slavenske denominacije za *insula*. U poljskom postoji još *wyspa f* za stpolj. *wysep m*, koje je prefiksalsna složenica od sveslav. i praslav. glagolskog korijena **szp-* (v. *sipati*). Ali i ta inovacija unutar slavina nastala je mjesto starijeg *ostrów*. Upor. i polj. toponime *Ostrówek*, *Ostrowiec*. I zapadna hrv.-srp. inovacija *otok* m zamijenila je prvobitno *ostrvo*, kako se vidi iz neutruma jadranskih otoka *Lastovo* i *Sansikovo*, danas *Sušak* u Kvarneru. Ta inovacija nalazi se još u češkom, i poljskom jeziku. Nastala je zbog homonimijskog sukoba sa pridjevom *ostrz*, koji pokazuje isto umetnuto *t* kao i *ostrvo*. *Otok* i *Ostrvo* toponimi su i na kopnu. Prema tome obje riječi nisu isključivo pomorski termini. Preneseni su s kopna na more. Prvobitno označuju »riječno optočeno mjesto, riječni prud«. Značajno je još da nema ie. semantičke paralele za značenje »ostrvo, insula«. To se može objasniti činjenicom što se praslav. naseljivanje vršilo uz rijeke. Zbog toga prema imenima rijeka Hrvpti nazivaju najčešće svoje župe: *Gacka*, *Cetina*, *Pliva*.

Lit.: *ARj* 9, 284. 286. *Elezović* 2, 278. *Miklošič III*. *Holub-Kopečny* 258. 355. *Bruckner* 385. 520. 521. *Mladenov* 391. *WP* 2, 703. *Trautmann* 279. *Niedermann*, *JF* 5, 229. *Meillet*, *RES* 7, 5-8. *Boisacq** 839. *Buga*, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Pedersen*,

IF 5, 70. *Skok*, *Slav.*, prema reg. Isti, *Gioita* 25, 217-22.

struk m (Vuk, Kosmet) »1° stabljika s korijenom, badrljica, 2° (metafora) stas, 3° (*strukovi*) kukice na udici, 4° u Kosmetu pojačanje negaciji u prilogu: *ni struc nimalo, sve do struc sve do posljednjeg*«, *struka f* (Vuk) »1° vrsta, fela, ruka, sorta (*svake struke*), 2° (metafora) nauka, posao, resor, 3° *tri struke derdana, kandžija od tri struke* = trostruk«. Odatle pridjev u značenju prema 2° na *-bn* > *-an* *stručan* (*ne-*) »fachmännisch«, poimeničen na *-jak stručnjak* m »Fachmann«. Pridjev *-struk* u složenicama nastalim od sintagmi *tri struke* itd. kao drugi elemenat: *dvo-*, *tro-*, *četverostruk*, itd. »duplex, triplex, itd.«, (sa *str* > *Str* kao u *oštar*) *-struk* (ŽK), *dvoje-*, *trojestruk* itd., *kolikòstruk*, *mногоstruk* »-gub«. Deminutiv na *-bk*: *stručak*, gen. *stručka* m (Vuk, *stručak feslidžana*) »kitica«, na *-ica* *stručica*, na *-ič* *stručić*. Augmentativ na *-ina* *stručina f* (Vuk). Denominali: na *-ja-ti* *stručati*, *-am* impf. (Vuk, Boka) (*o-*) »u kadi gaziti grožđe«, *ne ustručati se*, odatle impf, na *-va-* *ustručavati se*, *-učavam* (Crna Gora, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »(tj.) govoriti nisam od te struke > žapati se, ustezati se, ženirati se, ne ozvati se (ŽK)«, odatle pridjev na *-bn* > *-an* *neustručan* (Bella). Rumunji posuđiše *strugure n* »grozd« (novi sing, iz pi. *struguri*, upor. gore značenje u Boci *stručati*). Sveslav i praslav. *strokb. Miklošič je našao u slavinama za ovu riječ tri različita izvora, sva tri s velarnim nazalom *o*: slov. *stròk*, bug. *strák*, polj. *strąk*. *Bruckner* ih ne razlikuje, izvodeći ih od praslav. korijena **strek-* (upor. *streka*, *šrk*, v.) s nazalnim infiksom. *Mladenov* od ie. korijena **ster-* »starr«: *stron-k, s upoređenjem s njem. *Sírunk*.

Lit.: *ARj* 8, 119. *Elezović* 1, 462. 2, 278. *Miklošič* 326. *Berneker*, *KZ* 42, 365. *Holub-Kopečny* 355—356. *Brückner* 518. *Mladenov* 614. *Trautmann* 240. *Preobraženski* 2, 402. *Machek*, *Rech*, i *LP* 41-43, 68. 100. *Lekov*, *Slávia* 13, 414. *GM* 438. *WP* 2, 651.

struna f (Vuk, bug. *struna*, prema rus. *struna*) = (na *-ia* prema *strunjav*, upor. *runja*) *strmija* (Vuk) »1° kočēt, kociņa, kostrijet, kozina, kozjevina, kozlina, 2° žica, Saite (tako stcslav., slov. i bug.)«. Miklošič rastavlja ta dva značenja. Sveslav. i praslav. bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi na *-bn* *strun* < stcslav. *strunbnb* > bug. *strunen* (upor. *stran*) = na *-jav* *strúnjav*, poimeničen na *-ica* *strúnjavica* = *strunjica* »tornistar«, odatle na *-jar* *strunjčar* m »koji ih pravi«. Na *-jara* *strunjara* »torba

od kostrijeti = *strunjača f* »1° idem, 2° štrozak < Strohsack«. Na *-ar* *strunār* »mutavdžija, dlakar«, odatle hipokoristik *strúnja* m. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **strou-*, prijevoju perfektuma od baze **st(e)reu-*, raširene formantom *n* (upor. njem. *Strähne*), od **ster-*. Upor. dalje veze u *strijela*, *strici*, *strojiti*. Strekelj, držeći se Miklošičeva dijeljenja značenja »žica« od značenja »kostrijet«, pretpostavlja *stroupna.

Lit.: *ARj* 16, 783-86. *Miklošič* 326-327. *Holub-Kopečny* 356. *Bruckner* 521. *Mladenov* 613. *Strekelj*, *ASPh* 28, 494-496. *WP* 2, 637.

strûp m (Vuk, Crna Gora) »krasta u djece po glavi, grinta (Hrvatska)« = *strûp* (Vodice) »otrov (također slov.)«. U drugim slavinama »rana«. Sveslav. i praslav. Bez pokretnog *s* stavlja *Bruckner* ovamo *trup* i *truplo* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **sreup-* zastupljen u gr. *ρύπος*, prijevoj perfektuma **sroup-*. Nema jedinstvene etimologije. Najviše jedinstvenosti ima samo u gledanju na prirodu suglasnika *í*, koji ne pripada etimonu, nego je umetak u grupu *sr*, upor. *ostrvo*. *Zupitza*, *Uhlenbeck* i *Agrell* upoređuju s lot. *kraupa* »Grind«, lit. *nukrùpes* »schorfig« < ie. **greup-*, v. *krupa*; *Solmsen* s gr. *ρύπον*, *ρύπος* »nečist« < ie. **sreup-*; *Machek* s lit. *raupas* »boginje« < ie. *^eup-*, v. *rupa*; *Petersson*, *Iljinski* i *Boisacq* gr. *στρυφνός* »apre« < ie. **ster-* »starr«, s labijalnim raširenjem. *Mladenov* je raširenje na *p* korijena *srou-teći (v. *ostrvo*).

Lit.: *ARj* 16, 786-87. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečny* 356. *Bruckner* 521. *KZ* 42, 365. *Mladenov* 613. *ASPh* 36, 128-129. (cf. *JF* 3, 211). *Solmsen*, *KZ* 37, 575. si. 600-601. (cf. *AnzIF* 15, 124). *Machek*, *LP* 68, 100. *Isti*, *Rech*. 41. *Slávia* 16, 190. *Agrell*, *Zur b.-sl. Lg.* 29. *Boisacq** 920-921. *Uhlenbeck*, *PBB* 26, 290. sl. 307. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Petersson*, *IF* 24, 266. sl. *Iljinski*, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). *WP* 1, 481. 2, 355. 635. 703.

střv m (Vuk) = (u narječjima po deklinaciji *j*) *střv*, gen. *střvi f* (*níma mu střvi ni glása*, 2 K), sveslav. (osim češ.) i praslav. **střv-*, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Aas, 2° traga«. Pridjev na *-bn* > *-an* *střvan* (-pas). Na *-ina* (tip *mrcina*) *střvina f*. Denominali na *-j* *střviti se*, *střvim* (Vuk) = *obestřviti se* »propasti bez traga«, *strutti*, *střvim* (Vuk, *Srijem*) = *střvlt* (Kosmet) »napraviti dubre«, *rastrviti*, *-střvim* »bez reda što razbacati« mogu se vezati i sa

trti, part. perf. pas. *trven*, a mogu biti i metafore. Rumunji posuđiše *střv* »Leichnam, Aas«, *Arbanasi* *stěrvíně* »isto«. Izvedenica s pomoću sufiksa *-uo* od ie. korijena (*s*)*ter-* »unreine Flüssigkeiten, Mist, Dünger«, koji se nalazi u lat. *stercus*; lit. *teršiu*, *teršiti* »beschmutzen«, bez *s-* kao i *tor* (v.).

Lit.: *ARj* 16, 789-90. *Elezović* 2, 170. *Miklošič* 322. *Bruckner* 529. *Mladenov* 613. *WP* 2, 641. *Tiktin* 1502. *GM* 393. *Bardhi*, *Leká* 6, 237. sl. (cf. *IJb* 20, 136-137). *Holt-hausen*, *PBB* 66, 266. *Uhlenbeck*, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

stu (Vuk, Kosmet) »uzvik volovima da idu natrag« = *štu* (ŽK) »isto«. U Lici uzvikom *stu* tjeraju se volovi da idu. Oformljuje se s pomoću *-kati* *stukali*, *štucem* pored *stukali*, *-ām* impf. (Vuk) (*na-* Lika) prema pf. *stuknuti stuhnem* (Vuk, Kosmet) pored *stuknuti* (Vuk), iterativ na *-vā-* *nastukāvāii*, *-stukāvām* (Lika). Upor. stcslav. *stukt* »Schall«, *štukz* »strepitus«, dubletu *stck-*, *stuk-* »tönen«, polj. *stukać* »klopfen«, hrv.-kajk. *štućiti* »kucati«.

Lit.: *ARj* 7, 663. 16, 791. 807. 808. *Elezović* 2, 279. *Pedersen*, /F 5, 81. *Bruckner*, *KZ* 42 364-365.

stuba f (Vuk, Kosmet) »1° kao ljestva od debla koje nije sasvim okresano, oštroška, rozga, ostrva, penjača, 2° *stube f* pl. (južna Srbija, Hrvatska) merdevine, skale, stepenice«, na *-ište stubište* (Šulek) »stepenište«, toponim *Stubište* (njiva, Valjevo). Deminutiv na *-ica* *stūbica* (Vuk) = *stubice* (Kosmet, Peć) »(metafora, mutavdžijski termin) šare na čarapama i pokrovcima«, toponim potvrđen u doba hrvatske narodne dinastije 1080. *Stilbiza* = *Stubica*, vrlo raširen toponim u Srba i Hrvata (1293. *Sthbica*). Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. *stelba* (Krk), stcslav. *sil-ōca*, slov. *štolba* »Stufe«, bug. *stǎlb*, *slaba* pored *slaba*, rus. *stolb*. Baltoslav. i praslav. *stzlb. Nalazi se još u ukrajinskom u značenju »plug«. Baltička je usporednica u lit. *stulbas* i u lot. *stulbs* »Pfošten«. V. varijantu *stup'* za dalje etimologijske veze.

Lit.: *ARj* 16, 792-796. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečny* 338. *Bruckner* 502. *Mažuranu* 1383. *Mladenov* 615. *Specht*, *KZ* 43, 321. 68, 123. *Petersson*, *IF* 24, 275. *Trautmann* 290-291. *Prellwitz*, *KZ* 42, 90.

stubao pored *stuba*, gen. *-bia* m, odatle na *-ina* *stūblina f* (Risan) »šuplje veliko drvo koje se meće u zemlju gdje voda slabo izvire, pak se iz nje voda hvata«. Ovamo ide s umetnutim

m kao u *dumbok stumbol m* (Varoš, Slavonija) »(svaki bunar ima *stumbol*) to je od dasaka sasita, u četvrte napravita prazna polica poviše bunara«. U steslav. *stubbH* »puteus«, za koji Miklošič veli »vocabulary obscurum«. Glede značenja v. *ubao*, gen. *ubla*. Značenjem stoji u vezi još *stuga* (Risan) »od šuplja drveta sud, kao kaca, za žito«. Unakrštenjem sa *stublina* nastade u Risnu *stuglina* »debelo šuplje drvo«.

Lit.: ARj 16, 792-97. 807.

stucigivat, *-am* impf. (Božava) »stuzzicare, bockati«. Venecijanizam *stuzegàr*, prefiks *s-* < lat. *ex, -icore* > *-egar* od *tozzare*, u narječjima, s našom tvorbom imperfektivnog aspekta na *-iva-*.

Lit.: Cronia, ID 6, 120. Prati 1015.

stūd f, gen. *-í* (Vuk) = *stud* m, f (Kosmet) »zima, hladnoća«, *nestud* m (Hrvatsko primorje) »nestidljiv čovjek«. Pridjev na *-en* > *-an stūdan*, *fstudna* (Boka) = na *-en studen*, *istudena* (Vuk) = *studen* (Kosmet) »hladan«, poimeničan u m određenom vidu *studem* (se. *mjesec*, Bella, Dubrovnik, Hrvatska) »novembar« = *studen* (Belostenec, Jambrešić) = na *-jak studenjak* (Patačić) »zimac, Wintermonat, sesveščak (ŽK) = vsesveščak (Patačić, Habdelić, poimeničen pridjev od *svi sveti, sesvêtski* + *-jak*)«, apstraktum po deklinaciji *i studen*, gen. *-i* (Vuk), na *-ac* > *-ac studenac*, gen. *-nca* = *zdenac*, gen. *-nca* (prijevoj **stbd-*, koji nije inače potvrđen) »1° izvor, 2° toponim«, na *-ica studenica* = *studenica* (Kosmet) »1° hladna voda, 2° toponim«. Denominali (inchoativ) na *-ėti stūdjeti*, *studi* impf. (Vuk) = *studēt* (Kosmet) (*do-*, *na-*, *o-*, *po-*, *za-*) »hladnjeti«, *dostūdjeti* (Pavlinović, Dalmacija) »(metafora) dotužiti, dogrdjeti«. Odatle postverbal *nastud* m, *nastuda* f (Pavlinović, Dalmacija) »nahlada«. Prijevoj duljine *stid*, gen. *stidi* f (Vodice) očuvao je prvobitno značenje »oštra zima«. Tu u Vodicama je *Studenac* ime izvora. Tako i postverbal *nastida* f (Mikalja) »nahlada«. U štokavskom *stid* m (Vuk, Kosmet) dobio je na osnovi semantičke varijacije osnovane na fonetskoj razlici značenje »sram« (općenita riječ na zapadu). U Vodicama se kaže u amplifikaciji *od stida i srama*, tako i u Kosmetu *nema ni sram ni stid*. Pridjevi na *-en* > *-an stidan*, određeno *stidni* (Vuk) = *stidan* (Kosmet) »sraman«, odatle apstraktum na *-oca stidnoća*, *stidan* (Vodice) »hladan«, od sintagme *bez stida, za stid, bestidan*, poimeničen *bestidnik, bestidnica, bestidnost, zāstidan* (Piva-Drobnjak) »onaj koji treba da se stidi ili zbog koga se

stide srodnici (od psovke *zastide jedno*, od sintagme), na *-lživ stidljiv*, s apstraktom na *-osi stidljivost*. Denominal na *-ėti, -iti* (inchoativ) *stidjeti, stiditi se, -im* impf. (Vuk) »erubescere«, pf. na *-ip-* steslav. *stynċti* > *strnuti se, -ē* (subjekt *loj, hlađetina*) (*iz-*, *na-*, *o-*, Lovran) »ukočiti se (Lovran), mrznuti, sastati se (2K)«, impf, na *-va-* *nastinivati, -ujem* (pored *nj* mjesto *n*) »nazepsti se«, apstraktum *nastinuće*. Upor. semantičko variranje s pomoću prijevoja *ū* — tu *surov, sirov*. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevoju **stoudh-*: **steudh-*, raširenju s pomoću formanta *dh* od ie. korijena **steu-* »sich verdichten, sich ballen«; *r* je nastao od ie. *u* od prijevoja **stūd-*. Glede semantičkog razvitka »hladno, zima > sram« upor. *mrziti, mržnja* i *mraz, omražen* (v.). Persson uzimlje vezu korijena **stoud-*, **stud-* sa **sta-* (v. *stajati*); s time upor. *sastati se* »gerinnen« (ŽK). Izvedenice postoje samo u slavinama. Od baltičkih jezika pruža usporednicu samo lot. *studius, studi* »hladetina« i raširenjem sa g gr. Στύς, gen. Στυγός »ledena studen, rijeka u podzemlju«, στύγος »mržnja«, στύγεω »mrzim«. Upor. glede g rusko *istygnut, stugnut* »zepsti«. Ovdje je moguće i *dn* > *gn*.

Lit.: ARj 1, 252. 2, 697. 4, 46. 7, 653. 663. 8, 90. 9, 274-75. 285-86. 11, 43-44. 52. 16, 548-553. 566-567. 800-807. ASPH 34, 307. Veselinović, GČ 26, 229-238. (cf. RSI 1, 299). Jonke, Rad 275, 70. Bulat, jfF 5, 142. Ribarić, SDZb 9, 194. Vuković, SDZb 10, 385. Elezović 1, 200. 2, 40. 111. 279. Miklošič 327. Berneker, IF 10, 154. Holub-Kopečny 359. 360. Bruckner 523. KZ 42, 332. Mladenov 614. Persson, Beitr. 714. Meilfert, Slavia 9, 492. Uhlenbeck, PBB 26, 290. 309. (cf. AnzIF 15, 106). Boisacq 921. Rarsten, AnzIF 15, 103. Hiit, IF 12, 197. Wood, IF 22, 148. WP 2, 620.

student m (Ivan Držić, danas općenit latinizam) = *student* (hrv.-kajk. Zagreb) »visokoškolski đak«. Poimeničen lat. part. prez. *studens*, gen. *-tis*, od *studere* > preko njem. na *-ieren studirati, studiram/stud-*, s umetnutim *n* pred dentalom *stundirāt* (ŽK). Apstraktum na *-ium studium* > latinizam *studij m, studija* f preko lat. n: pl. Odatle denominal *studijai, -am* (Perast, Ivan Držić, objekt *lekcioni*) = *studijati, -am* (Glavinic).

Lit.: ARj 16, 806. 807. 17, 853. REW 8325. DEJ 3663.

stūnj (ŽK, Prigorje) samo u priloškoj sintagmi *za'stūnj* — slov. *zastōnj* »badava, makte«, *tunje* (Pavlinović, Dalmacija) »isto«. Dodaje se

tōga zastūnj boga (ŽK) »bambadava (koje se također govori, ŽK)«. Odatle pridjev *stunjski* (Belostenec) »gratuitus« = slov. pridjev na *-ski zastōnjski*. Valjavec ima *stunja* (hrv.-kajk.) »psovka osobi koja ne će da radi«. Na *-ik* slov. *zastōnjik* »ko badava što je, dobiva«. Miklošič ima hrv. prilog *stunje*. Mažuranić donosi priloge *stuna, stunja, stun* (Zadar, 16. v.) »bez naplate duga«. Na Krku s prijedlogom *o* mjesto *za: ostunj* (Proroci: *oni ne te ostunj rabiti*), 1497. *ozthwny*. Početno *i-* je dodatak kao u *strašák*, gen. *-ška* m (ŽK) prema *trošiti (po-)* (ŽK) pored *trošak*, gen. *-ška* u štokavskom (književnom jeziku). Prema Miklošiču *j-* je umetnut u prilogu *ob-s-tunj*, ali taj nije potvrđen. Da je *i* dodano, vidi se iz upoređenja sa steslav. pridjevom *unŕ*, koji Miklošič prevodi »qui gratis datur, bez plijena«, odatle apstraktum na *-ŕba unŕba* »donum«, prilog *tunje* »gratis«. Taj pridjev postoji u bug. **tun* u izrazu *tuna beda* »falsche Beschuldigung«, *tunejádac* m »Schmarotzer, Tagedieb«, prilog *tumma* »gratie«. Mladenov izvodi *tun* od iste osnove od koje je *tzšib* (v.) > *tašt* < **tus-* + *k* + *-lo*, što može biti; samo za *unŕ* treba pretpostaviti *u* < ie. *ou* od ie. prijevoja **tous-* sa raširenjem *n* **toun-* mjesto prijevoja *trn-* od **teus-*. Za nj nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Osnovno *tunj* je praslav. pridjev, jer postoji u ukr. *tunij*, brus. *tunnyj* »prazan« i u oba lužičko-srpska *tunj* »jeftin«. Usp. i pod *zastūnj*.

Lit.: ARj 9, 286. 16, 809. Pletersnik 2, 598. 880. Rožić, NVJ 3, 187. Mažuranić 1383. Miklošič 365. Mladenov 642. Isti, Geschichte 190. WP 1, 714. Doric 386.

stup, gen. *stūpa* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **stupb*, »1° column > kelovna, kelomna (Dubrovnik), 2° toponim«. Deminutiv na *-ac* > *-ac stupac*, gen. *-pca* (Vuk) = *stupac*, gen. *stupca* (ŽK) = *stupac* (Kosmet) »(kolski termin) Wagenrunge«, na *-ica stūpica* »Mausefalle«. Na *-nik stupnik* m (Vuk) »čovjek koji živi na stupu, στουλίτης«. Riječ *stup* je kulturna riječ koja se posuđuje: Dakorumunji *stup*, deminutiv na *-uoz* < lat. *-uceolus stil-puŕor*, denominal *a sttpti* »postaviti«, *stlpnic* »glava crkve«. Rumunjska posuđenica dokazuje da je M nastao iz sonantnog /, upor. slov. *stolp*, slvč. *stl'p*, češ. *sloup*, polj. *siup*. Mađari posuđiše *oszlop* < *oszłop* (13. v.). Arbanasi posuđiše U dva maha, sa sonantnim / *stulpa*, i iz hrv.-srp. *zdup* »grosser Stab« i *stupe* < *stupbc*. Riječ pripada i ilirskom (liburnijskom), koliko se može zaključiti iz toponima *Stolpona* = Konštantinov το Στόλων > *Stupin* (Rogoznica,

Dalmacija). Baltička je paralela potpuna: lit. *stulpas* »Pfeiler, Pfosten«. le. je korijen **st(h)el-* »postaviti«, proširen s pomoću *ρ* ili *b*. Glede raširenja *b* v. *stuba*.

Lit.: ARj 16, 809-814. 820. 822. Elezović 2,280. Miklošič 321. Holub-Kopečny 338. Bruckner 502. ASPH 42, 140. KZ 43, 321. 45, 43. Mladenov, ASPH 36, IF6-135. (cf. JF 3, 211). Trautmann 290-291. WP 2, 646. Tiktin 1496. Joki, Unt. 75. 84. 234. GM 394. Meringer, WuS 1, 164-210. (cf. RSI 3, 339). IF 18, 279. sl. 21, 300. Specht, KZ 68, 123. Stender-Petersen (cf. Janko, Slavia 9, 347). Mayer 1, 324. 2, 110. Krähe, GN 38.

stupa¹!(Vuk, Dubrovnik, Mljet) »kućine« (= *si* > *si*) *stupa* (Cres) »isto«. Denominal *zastupati, -am* (Mljet); primjer: *luže između madijera zastupane su stupom*}. Upor. slov. *postupati* »pfeffern, pudern«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stappa* > tal. *stoppa, stoppare* > *zašlapati* pf. (Zagreb) »zatrpati šupljinu«.

Lit.: ARj 16, 813. Pletersnik 2,181. Budmani, Rad 65, 162. Macan, ZbNŽ 29, 212. REW 8433. DEJ 3641.

stupa² f (1373, Split: *de stuppis sive gualguatiis*; Crna Gora, Peroj, Istra) »1° havan, 2° sprava za nabijanje kudjelje; trepača, trlica, 3° tijesak, 4° sukija (Crna Gora, krpica kojom se naboj u pušci pritrvi, odatle denominal *zastupati* = *zasukijati pušku*), 5° valjarica, -lica, -ljaonica, 6° toponim (u pl. *Stupe*, ŽK)« = *stapa* f (Buzet, Sovinjsko polje, posuđenica iz slov.) »1° kamena sprava u kojoj se tuče molar kukuruz, ječam ili pšenica, da izgubi vanjsku kožicu, a kasnije se kuha i jede u maneštri, 2° sprava za valjanje suknja«. Denominal na *-ati stupati, -am* (Peroj) »ječam tući u stupi«. Deminutiv na *-ica stupica*. Augmentativ na *-ina stupina*. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik slupanih* (Peroj) »ječam«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o* (slov. *stopa, stopati*, bug. *stapa*, poljski *stapa*). Sveslav. posuđenica iz stvnjem. *stamp/on* < germ. *štampan*. Novogrci posuđiše στουπιζω. Kako je taj germanizam općenit i u zapadnoromanskim jezicima, nije nemoguće da je u jadranskoj zoni *stupa* < *štampa* preko dalmato-romanskoga. Talijanizam pokazuje očuvano *am* pred labijalom: *Štampa* f (Dubrovnik; 1482. u Izoli: *štampa naša gori gre*) »(neologizam) tisak«, na *-ar Štampar*, gen. *-ara* »1° tiskar, 2° prezime«, pridjev *štamarski, štamparija* »tiskara«, *štampati* (Perast, Dubrovnik), *štampati, -am* impf. (*iz-, na-, od-, pre-*) = *stampat* (Bručje) Hvar),

impf, na -va- *preštampávati; našampati* »išarati., isprljati«. Poimenicen part. perf. pas. na -ice *štampance* (Malínská) »svečane kirkle s raznim ornamentima koji nisu rukom izvezeni«. Na -atore *atorem* > -*adur štampadur*, gen. -*Ura* (Brusje, Hvar) = *šampador* (Obradović). Talijanizam je i *stampija* = *štambilj* m (istočni krajevi, prema *mp* > ngr. *me*) < tal. *stampiglia* < španj. *estampilla* (lat. deminutivni sufiks -*ella*). S umetnutim *r* poslije grupe *št: strampa f* (Kosmet) »otisak kad se na tijelu čovječjem otisnu i pokazuju neke šare od čvrstog predmeta«. Denominal *strampai* (ibidem) »praviti otiske«. Upor. arb. *stambe* (preko ngr. στάμπα) = *shtampë* (Skadar, preko hrv.-srp.).

Lit.: ARj 4, 87, 7, 674, 8, 690, 11, 742, 16, 812-22, 17, 750-53, Ribarić, *SDZb* 9, 195, Budmani, *Rad* 65, 163, 167, *Pleteršnik* 2, 579, Lalević/N? 2, 78-81, 280-281, Hraste, *IF* 6, 186, *Mažuranić* 1384, *Elezović* 2, 486, *Miklošič* 324, *Bruckner* 315, *Mladenov* 616, *Kiparsky* 266, *REW** 8224, *Prati* 938, *GM* 391, Geramb, *WuS* 12, 38, Meringer, *WuS* 1, 8, *DEI* 3617.

stupiti, *stupim* pf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *ras-* *se*, *sa-*, *u-*, *za-*) = *stupit* (Kosmet, ŽK) prema impf, na -*ati stupati*, *stupam* (razlika u naglasu prema *stupati*, denominal od *stupa*, upor. razlikovanje s pomoću naglasa *muka* i *múka*) (isti prefiksi), iterativ na -*va-* -*stupljivati*, -*otupljujem* pored -*vam*, samo s prefiksima, na -*ovati nastupovati*, *postupovati*, sveslav. i praslav. **stęp-* bez paralele u baltičkoj grupi (lot. *stapat* je rusizam), »treden«. Na -*ьнь stupanj*, gen. -*pnja*, odatle *stupnjevit*, *stupnjevat* (rusizam ili čehizam, v. *štěpen*). Postverbalni na *istup*, *nastup*, *odstup*, *prestup*, *pristup*, s pridjevima na -*M* > -*an nastupan* (*r-^pno predavanje*), poimeničenja *nastupnik*, *nastupnica* (Srbija) »groznica«, *postupan*, prilog *postupno*, imenica *postupnih* (pravni izrazi), *odstupan*, s poimeničenjem *odstupnica*, *prestupan* (-*pna* godina), s poimeničenjem na -*ik* m prema *f* na -*ica prestupnik* prema *prestupnica*, *zastup* (Marulić, *Judita* 1, 163) »četa, šereg (stari vojnički izraz)«, s pridjevima *zastupni* (*boj*, *vojska*), poimeničenje u današnjem jeziku na -*ik zastupnik*, apstraktum *zastupništvo*, od steslav. *zastapili* »protegere«, *zastupati* »defendere«, koje posuđiše i Rumunji *zástimpi* »braniti«, *rastup* (Belostenec), s pridjevom *rastupan*, koje posuđiše i Rumunji *răstimp* »Zwischenraum« < steslav. *rastopi*; *rastupiti se* »separare, divergere«, *sastup* »mnóstvo«, s pridjevom *sastupan*. Postverbal u *f nastupa* (Šulek), na -*bk* > -*ák postupak*, gen.

-*pka*, *prestupak*, *nastupah*, *ustupak*, pridjev *pristupan*, *pristupačan* (*ne-*, -*ačan* je prema *f -očna*). Na -*oj rastupaj* (Bella). Prilozi na -*ice nastupice*, *postupice*. Radna imenica na -*lac*, -*telj nastupalac*, gen. -*aoca*, *nastupitelj*. Prefiksalne složenice imaju posebna značenja: kao gore *zastupati* tako *sastupati*, *sást úpám* prema *sastúpiti* »zgrnuti se«, *zastúplť* (ŽK, tako i slov.) »razumjeti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, slov. *stopiti*, bug. *slapja*, češ. *stoupati*, polj. *stapić*. Prema Maretiću čehizmi su u književnom jeziku na zapadu: *postupan*, *postupnost*, *postupice*; *stupanj*, *zastupnik*, rusizmi ili čehizmi. Ie. je korijen isti koji i u *štěpen*, *stopa*, samo s nazalizacijom osnovnog samoglasa **stomp-* u prijevaju kao u njem. *stampfen* pored *Stapfe* (odlatle *štafeta* < tal. *stufetta*) prema gr. στέρμφο »fouler aux pieds«. V. *štěpen*, *stopa*, *tup*.

Lit.: ARj 2, 697-98, 4, 73-74, 7, 663-65, 8, 684-86, 9, 286, 11, 52-56, 728-31, 12, 166-70, 13, 333-35, 14, 686, 16, 809-828, Maretić, *NVj* 3, 192, Kostić, *NJ* 1, 232, *NJ* 1, 223, *Miklošič* 324, *Holub-Kopečný* 353, *Bruckner* 515, *Mladenov* 616, *WP2*, 625, Meyer, *IF* 6, 122, 416, 432, 444, Lewy, *KZ* 40, 420, Meringer, *WuS* 1, 21, Cuny, *BSLP* 32, 49, *Boisacq* 909, Maretić, *Savj.* 98, 146.

stura *f* (*Regule sv. Benedikta*, 14. v.; Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast) »rogožina, hasura, prostirka«. Nalazi se još u slov. *storja* = *storja* kao latinizam ili furl. *stuerie*. Upor. arb. *štura* (Zatrebač, s članom) = *regōsta* (Ulcinj). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *starea*.

Lit.: ARj 16, 829, 830, Budmani, *Rad* 65, 162, Sturm, *CSJK* 6, 73, *REW* 8279.

stuža *f* (Cres) »ein Fisch«.

Lit.: ARj 16, 831, Tentor, *ASPh* 30, 201.

-stvo, sveslav. i praslav., živ i produktivan sufiks, bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Ide u grupu sufiksa koji služe za tvorenje apstrakta od imenica i pridjeva, izvedenih i neizvedenih, kao -*ost*, -*osta*, -*ota*, -*oca*, -*fja*, -*adija*. Složen je od dva elementa, pridjevskog -*bšk* (*t.*) i od -*tvo* (v. *řip batvo*). Zbog toga je imao pred sobom u praslav. i steslav. palatami poluglas *i*», pred kojim prelaze *k*, *g*, *h* v. *č*, *ž*, *š*. Primjeri: *pješak* — *pješački* — *pješačstvo* > *pješaštvo* (upor. češ. *pěhota*), *junák* — *junački* — *junaštvo*, *zapovjednik* — *zapovjednički* — *zapovjedništvo*, *ubog* — *uboštvo*, *drug* — *društvo*

(Sarajevo društvo), *mnog* — *mnóstvo*, *bog* — *božbstvo* > *božastvo* > *boštvo*, *siromah* — *siromaštvo*, itd. Pred njim se kadikad gube nastavci: *načelnik* — *načelstvo* (*gradsko* ~). Ako izvedena imenica sadrži u sufiksu *k*, *g*, dobiva *n* pred -*stvo*: *bog* — *božanstvo*, *vladika* — *vlađičanstvo*, *velik* — *veliđanstvo*, *čovjek* — *čovječanstvo*. Tako nastaju dublete *boštvo* — *božanstvo*, *čovještvo* — *čovječanstvo*, koje se semantički variraju: *čovještvo* znači svojstvo »humanitet«, *čovječanstvo* kolektiv »ljudski rod«. To variranje ne nalazi se u drugim slavina. Nastalo je analogijom prema pridjevu -*ansia hrišćanski* = *kršćanski* — *hrišćanstvo*, *kršćanstvo*, i prema pridjevima na -*an*, -*bn* > -*an*: *pijan* — *pijanstvo*, *poznán* — *poznanstvo*, *dostojan* — *dostojanstvo*. U steslav., češ. i rus. mogao je primiti još -*ęe molebbstvęe*, koje je ostalo kod pravoslavaca na istoku kao crkvena riječ *molepstvięe*. Upor. češ. -*štví*, -*civí*: *bratřství* prema hrv.-srp. *bratstvo*. Znači stanje (*siromaštvo*, *pijanstvo*, *drugarstvo* itd.), čast *banstvo*, zanimanje, oblast *kapetansvo*, *kraljevstvo*, *carstvo*, *pòpòvstvo* itd., ukupnost (kolektiv): *susjedstvo*, *društvo*, *mnóstvo*, *tuđinstvo*, *ljudstvo* itd. Dozvoljava praviti denominalne na -*ovati*, -*ujem* (*izdęjstvovati*) i pridjeve na -*en redarstven* (neologizam, 18. v.). Veže se s pridjevskim sufiksom -*ov*, -*ev*, -*in*, -*inji* u -*ovstvo*, -*evstvo*, -*instvo*, -*injstvo*: *pòpòvstvo*, *kraljevstvo*, *materinstvo*, *djetinjstvo*. [Usp. i pod -*anski*].

Lit.: Vandrák 2, § 563, *Maretić* 2 p. 306, § 354, i *Leskien* §§ 511-513, *KZ* 58, 211-212, *NJ* 1, 15, si. *Iljinski*, *AnzIF* 15, 122, *ASPh* 24, 226-227, *Jagić*, *ASPh* 24, 229, *Bruckner* 2, 308, Lalević, *NJ* 1, 116-118. (cf. *JF* 12, 302).

súbaša m (15. v. i dalje; Vuk, Kosmet, Bosna i Hercegovina) »1° spahijski povjerenik, špan (Hrvatsko zagorje), čaja, poljar, 2° prvi među aginim momcima, 3° (u beogradskom pašaluku) upravnik sela (policijski činovnik)« prema *f súbašica* »njegova žena«. Značenja 1° i 3° vežu se s prvobitnim »1° lice koje je dijelilo vodu za pojenje stoke i navodnjavanje, 2° policijski činovnik koji se brinuo za održavanje reda«. Pridjev *ш> -in subašin*. Prezimena *Subašić* (17. st.) = *Šubasić* (16. st.), ime mjesta *Subašić* (Bosna). Balkanski turcizam (od tur. *su* »voda« i *baš* »glava«, sintagma *subaşı*) iz turske administrativne terminologije: rum. *subășă* »Polizeimeister«, bug. *súbaša* pored *súbašija* i *súbaš*, arb. *subash* »Verwalter«.

Lit.: ARj 16, 865-66, 17, 860, *Elezović* 2, 281, *Mladenov* 616, *Tiktin* 1523, *GM* 395.

súbito (Dubrovnik), prilog od knjiškog tal. < lat. *subito*, »naglo«. Odatle na -*anus subitan* (-*a bura*, *smrt*, Pavlinović), *subitana* *f* (Perast, Pavlinović) »bolest koja naglo nastaje« (< lat. *subitan/ejus* > tal.), pridjev *subit* (od *súbite smrti*), prijedložno u *subit* (Marulić: *Akior u subit přenu se*) < tal. *in un subito* »u tren oka«.

Lit.: ARj 16, 867, Budmani, *Rad* 65, 167.

sučedit se, -*i* pf. (Vuk za Dubrovnik, Smokvica, Korčula; primjer: *što mi se je sinoć sučedilo*) »dogoditi se«. Učen talijanizam: tal. *succedere* < lat. *succedere*.

Lit.: ARj 16, 874.

sud¹, gen. *suda*, pl. *sudi* pored *sudovi* m (Vuk, Kosmet) (od homónima *sud* »judicium« razlikuje se akcentom u gen. *suda* i pl. *sudovi*), sveslav. i praslav. *sbscđb* (steslav. pored *scđ't*), »1° vas (upor. *ni u loncu druga*, *ni u Vlahu suda*, Banja Luka), 2° bačva (ŽK), 3° košnica (Crna Gora)«. Odatle: na -*ar sudar* m »koji pravi sudove«, deminutiv *sudić*, složenice *sudoper(d)*, -*perka*, pridjev na -*ovan sudován* »nach dem Fass riechend«, prezime *Sudar*, *Sudarević*. Kako je *sud* »judicium« postala općenita u književnom i saobračajnom jeziku, *sud* u značenju »vas« čuje se samo u narječjima (ŽK), a i tu se uklanja homonimija posudenicom *lajt* m (ŽK, Banja), deminutiv *lajtić* — slov. *lajt* < srvnjem. *Leite f*. Homonimija se uklanja od prvog početki s pomoću prefiksa: steslav. *sęsđaz*, *sbsudy* (Domentijan) > *sasud* (*Proroci*, 139a, 13-18), deminutiv na -*bc* > -*ac sasudac*, gen. -*dea* (15-16. v.) »staklena ampulica«, složenica *sasudohranilnica* (Miličević) »dakonik«. Prema tome *sud* je nastao stezanjem *í-* < *sis-*. S punom vokalizacijom *ě* > *a* nije se očuvala kod nas, nego u rus. *sosud* »Gefäss«. Upor. i poimeničeni pridjev sr. rus. *sudno* »Gefäss« prema *súđno* »Schiff« sa češ. *sud* »Schiff«. U hrv.-srp. očuvalo se općenito drugo izbjegavanje homonimije s pomoću *po-* *posuda f* = *posuda* (ŽK) = *posada* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° vas, 2° sude (Buzet)«, odatle deminutiv *posudica f* (Slavonija). Izbjegavanje homonimije nije bilo u kolektivu na -*je sude*, *posuda f* = *posude* n (ŽK). Riječ *sud* je prema tome prefiksalna složenica od 3 elementa: prefiksi *sr-*, *so-* i -*db*, postverbal od *djeti* (v.). Upor. *nad*, *nada*, *nado* (?). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ę*,

upór. polj. *sąd*, slov. *sod*, bug. *sad*. Prefiksi *ii-*, *SG-* znače kao u *zgrnuti*, *smetati* »zajedno«. Nemaju isto značenje kao u *sud* »judicium«.

Lit.: ARj 11, 56-58. 14, 687. 16, 844-890. 893. 906. Elezović 2, 281. Miklosić 315. Holub-Kopečny 360. Bruckner 483. Vasmer 2, 702. 3, 39. 40. Mladenov 627. Joki, Unt. 145. Osten-Sacken, IF 33, 266-267. Scheftelowitz, KZ 56, 176. ASPH 29, 573.

sud^a, gén. *suda* m, pl. *sudovi* (Vuk, homonimija sa *sud* m »vas« uklonjena je akcentom u gen. *suda* prema *suda* i u pl. *sudovi* prema *sudi* i *sudovi*; u Kosmetu nema ni tog razlikovanja: *sud*, gen. *suda* je za jedno i drugo značenje), sveslav. i praslav. *sodt*, »1° iudicium«, 2° zgrada suda«. Pridjevi: *súdnj* (Vuk), poimeničen *sudnik* (Vuk), *rasudan*, *sudnica*, s pridjevom na *-bsk súdmikj*, od sintagme *bez suda bestidan* (16. v., čakavski), na *-bn + -j sudnji* = *sudnji* = *suim* (~ *dan*, Crna Gora, Hrvatska), na *-bsk sudski*, na *-Ijiv rasudljiv*. Imenice na *-ij* (kao u sanskr. *rathi-* »Wagenlenker«) steslav. *sodui* > *sudija*, s pridjevom *sudjin*, *suda* (Paštrović), odatle na *-aja sudaja* (*-ja* dodano na *suda* kao u *čehaja*, v.) = na *-bc* > *-ác sudac*, gen. *súca* m, odatle na *-ija sudčija* prema f na *-uja sudilja*, na *-telj rasuditelj*. Apstrakti: na *-bba sudba*, s pridjevom *sudben* (*-z stol*), sa složenim pridjevom *sudbonosan*, prošireno na *-ina sudbina* = na *-ja/sudnja*. Na *-stvo sudstvo* (Vuk) = *sudstvo* (Kosmet). Na *-ovina sudavina* (od *suda*) »sudska vlast«. Na *-je* od sintagme *besudne* (Vuk) »gdje nema suda«, složenica od sintagme *pravosude* (19. v.) »iustitia«, prema Marelicu rusizam. Denominál na *-iti suditi*, *sudim* impf. (Vuk) = *sudit* (Kosmet, ŽK) (*do-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *raz-*), iterativi na *-va-sudivati*, *-sudivati*, *-sudujem*, *-sudovati*, samo s prefiksima, na *-ja sudati*, *-sudam*, također samo s prefiksima; odatle postverbal: *dosuda* f (18. v.) »sententia«, *osuda* f, *rasud* m (Stulić), *rasuda* (Stulić), na *-a/fe rdsudak*, gen. *-ika* (Miličević). Part. perf. pas. poimeničen na *-ik suđenih* m (*o-*, *ne-*) prema f na *-ica suđenica* (*ne-*, *o-*) = *sudenica* (Kosmet), na *-jak nesudenjak*. Folklorni termin *sudenice* f pl. = *sudale* f pl. (Kosmet) »Parke, koje 3. ili 7. večeri po rođenju kroje sudbinu djetetu (zato se dijete tih večeri čuva)«. Ovamo ide još folklorni termin postverbal *Usud* m »fatum« (*tako ti je Usud Usudio*), pridjev *Usudov*, od *usuditi*, *usudim* pf. (Vuk, narodna pripovijetka) »bestimmen«, koji sadrži prefiks *o-* > *u-* (v.) od sintagme *u súdu* (tj. na *suđenju*, gdje

vila sudi), dok je refleksiv *usuditi se* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska) prema impf, *usudivati se* »audere« prefiks *o-* > *uz-*. Postverbalom *visčđi* > *usud* prevodi se gr. *ζυγιστις* »approbatio, sanctio« (u Kijevskim i Bečkim listićima i u Životu Metodijevu, Šahmatov), s čime se ne slažu Jagić i Nahtigal. Za Jagića nije *o* + *spdb*, nego prilog *vbsčdu*, »ubivis, ubique«, a Nahtigal izvodi *επαθ* »communio« iz stvnjem. *wizzōd* »loi, eucharistie«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala* *ç*, upor. steslav. *spás*, *spdbji*, *spditij* polj. *sod*, *sędzia* (= *süda*, *sudija*), *sądzić*. S tim samoglasom također i u rum. *asîndă*, *a osindi*, *strum*, *sendi* i u arb. *sundoj* = *šumnoj* (Skadar) »upravljam«, *sundatar* »zapovjednik« pored *sudit* »brinem se«. Praslav. *sp-db* sadrži prefiks *sp-* > *su-* (v.) kao u *usjesed* (v.) u značenju »uz nekoga, jer se sudilo u skupu, u krugu više ljudi, kao u poroti« i postverbal *aō* od *dati* kao u *prid* »agio« i *slaže* se prema Meiliem sa sanskr. *samdha*, *samdhit* »convention, traité«. Ako se uzme da je *-dt* postverbal od *děti*, onda se mora pretpostaviti značenje koje je u *diti* »reći« (v.).

Lit.: ARj 1, 254. 2, 698. 7, 666. 8, 90. 9, 287-92. 11, 415. 7-23-33. 13, 346-49. 16, 874-75. 879-907. Ivšić, JF 17, 119. sl. Strohal, NVj 36, 49. sl. Märetie, NVj 3, 192. Isti Savj. 102. Elezović 2, 40. 281. Miklosić 315. SEW 1, 178. 483. Holub-Kopečny 345. Mladenov 627. Trautmann 48. WP 1, 827. Meillet, RES 6, 169. Vasmer, ZSPH 10, 96-97. Tiktin 1096. GM 396. KZ 57, 278. Šahmatov, ASPH 27, 1-2. 141. Jagić, ASPH 27, 141-142. ASPH 14, 286. Nahtigal, Starocerkvenoslavanske studije (Rozprave 15) 77. (cf. Vaillant, RES 17, 99. Wijk, Stena 15, 231-232. Kuljbackm, JF 16, 225. sl.).

sudra f (Vodice) »tuča, građ«. Nalazi se još u slov. *sódra* »isto« pored *sódrag* = *sodrah* (Ig), *sadragā*, *sodražica*, *sódrgra*, *sódrlica*. Početni slog *su-* = *so-* je prefiks u značenju »na pola« (upor. *sulud*, *sugunjica*), koji je u *sùgradica* (Dubrovnik) »sitan građ«. Zacijelo je *sudra* = *sodra* pokraćeno od *sódraga*, a to metateza od **spgrada-*, v. *grad*. Metateza je *izazvana* uklanjanjem homonimije sa *grad* »castrum, urbs«, *sugradanin*.

Lit.: ARj 16, 909. Ribarić, SDZb 9, 152. 195. Pleteršnik 2, 530.

sudurma f (Visoko, Bosna) »štagalj, šupa, jara, samanluk (v.)« = *sudurma* (Kosmet) »nastrešnica, naslon«. Balkanski turcizam (tur. *sundurma* »zgrada srijeda otvorena«) iz terminologije graditeljstva: rum. *şandrama* »1°

Betterbude, Baracke, 2° (metafora) stari ljudi«, bug. *sundurma* »1° Rumpelkammer, T Korridor«, cine. *şandarmae*, arb. *sundurma* »Schutzdach«. Hrv.-srp. turcizam pokazuje disimilatorno ispadanje *n - m > 0 - m*.

Lit.: 16, 905-906. Elezović 2, 282. ZbNŽ 8, 91. GM 396. Mladenov 617. Tiktin 1361. Lokotsch 1948. Pascu 2, 165., br. 991.

sudžuk m (Vuk, Bosna i Hercegovina) »1° kobasica, djevenica, 2° (Vojvodina) djevenica sa maštom, širom« = *suđuka* f (Visoko u Bosni), na *-ara suđukara* f (poslovice: *pokaži Turčinu suđukaru, iskat će i kobasicu*). Prezime *Sudžuka*, *Sudžuković*. Balkanski turcizam (tur. *sucuk*, *sucuk* ili *cücük* »goveda crijeva napunjena sjeckanim mesom«) iz terminologije jela, hrane: rum. *sughium* pored *sugium* u značenju 2° i *sugiuc* u značenju 1°, bug. *sudžúk*, arb. *suxhúk* »isto«.

Lit.: ARj 16, 907. 910. GM 395. Tiktin 1528. Mladenov 617. Lokotsch 1938. Školjić¹ 573.

sufit m (Perast, Tivat) = *sufit* (Stoliv, Lepetane) = *softt* (Božava) = *šufh* (Krtole, gornji ~; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Rab, Hvar) = *šofit* (Buzet, Sovinjsko polje) = *čufit* (Šibenik, sjeverna Dalmacija) »tavan, potkrovlje, potkuplje«. Talijanizam *soffitta* f, poimeničen part. perf. vlat. **suffluctus*, od *suffigere* (prefiks *sub-*) za *kilát*, *suffixus*, koji postoji kao internacionalni gramatički termin: *sufiks*.

Lit.: ARj 16, 908. 17, 863. Kušar, Rod 118, 20. Hraste, JF 6, 186. REW» 8429. DEI 3526.

suhati impf. (Istra, Vodice ?) »sitati«. Nedovoljno potvrđeno. Latinizam ili dalmatoromanski leksički ostatak ili rumenizam u jeziku Cica od lat. *sugere* > tal. *suggère* (knjiški za *succhiare*), rum. prez. *sug*, inf. *suge*. Od istog je glagola na *-ovica sùgovica* f (Vodice) »narcisa, nazvana tako po slatkom soku, što sadrži, a djeca ga sišu«. Rum. (-međl.) *sugár* »Lamm, welches noch saugt«, na *-orius* > *-ar* od istog lat. glagolskog korijena balkanska je pastirska riječ: *sugare*, gen. *-eta* (Vuk, Novaković) »crno jagnječ« (sufiks *-e*, gen. *-eta* za mlado) = *sugare* m (Kosmet) »1° jagnje ili jare, koje se ojanjaju pozno u ljetu, 2° (metafora) posljednje dijete u roditelja koji su već zašli u godine«, deminutiv na *-če sugarče*, gen. *-eta*, na *-ence sugarenc* n (Zaplanje u Srbiji), bug. i mak. pridjev *sugárén* (*kukuruz*, *žito*, *jagnje*) »posljednji, spät, spät geboren, spät reifend«, *sugare*, arb. (*s > c*) *cugár* »jare sisanče«. Usp. i *sigati*.

Lit.: ARj 16, 908. Elezović 2, 281. Ribarić, SDZb 9, 195. REW 8438. Godin 78. Lukaj 87. Novaković, GČ 26, 221-228. (cf. RSI 1, 227). Skok, ZRPh 36, 656., br. 29. Popović, Slávia 7, 23. Mladenov 616. Doric 370.

sûh, f *suha* (Vuk) = *sû*, *sua* (Kosmet) = *sû*, *sûva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »siccus«; *nasuh* »podosta suh«, u toponimima *Suho* i u vezi s toponomastičkim apelativima (*Suho* kod Soluna, *Suhopolje*, *Suvi L, K*, *Suhi Dol* 1772, *Sui Do* u Kosmetu pored *Suhodol*)«. Poimeničen u sr. r. *suho* »1° kopno, 2° toponim«, na *-bc* > *-ac sušac*, gen. *sušca* m = *sušac*, gen. *sušca* (ŽK) »mart, gregorščak, ožujak«, nazvan tako »kajti se onda počinje zemlja sušiti od vetrov« (Patacie, Habelić, Jambrešić, dopisano u sačuvanom kalendaru prvotiska glagoljskog brevijara iz 1491), na *-ica suvica* f »getrocknete Weintraube« (palatalizacija otpala prema određenom pridjevu *suhi* > *suvi*) = *säica* (Kosmet) »suho mršavo žensko čeljade« prema *sušica* f »1° suvi beteg (ŽK), *sičija* (< lat. *siccitas* preko mletačkoga), 2° hidronim«. Proširen još pridjevskim sufiksom *-bn* > *-an sušan*, *sušni* (~*šna godina*), poimeničen na *-io sušanj*, gen. *-šnja* — (asimilacija) *Illanj* (ŽK) »suho lišće kao nastir za stajju«, odatle kol. *šušnjev*, gen. *-ara* (ŽK, glede sufiksa upor. *Pletvar*) »suho granje«; *nepresuš*, *rasuš* (*sud*) (Dobroselo, Lika) »(metafora) čovjek koji dugo nije pio vina«. Deminutivi: *suvinjar* (Piva-Drobnjak) »prilično mršav«, *savacak*, f *-čka* (Vuk) = *suačak* (Kosmet) »prilično suh«. Apstrakti na *-ja suša* f (Vuk, Kosmet, ŽK), na *-ha sužba* f, prošireno na *-ina sù&sbina* (Crna Gora) »oljvina kukuruzne slame«, s glagolom *sužbati*, *-am* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *kukuruz*) (*o-*) »korubati, Ijuštiti, komiti«, na *-ota suhdta* (Vuk) = *suвата* (Kosmet), dalje rašireno na *-inja suhòtinja* (Vuk) = *suotinja* (Kosmet) »tad se osim hljeba nema nikakva mrsak«, kolektiv na *-ad suvad*, gen. *-i* = *suvárak*, gen. *-arka* (Vuk) = *suárak* (Kosmet) = *suватka* »dürrer Holz«. Na *-aca suvača* = na *-aja suvaja* — *suvarija* (Vuk, Bačka, Banat) »mola equaria, tako nazvana jer je ne tjera voda«, odatle radna imenica na *-jar suvačar* = na *-dzija suvájdzija* (Srijem, Bačka) »mlinar koji ima suvaču«. Na *-ovina suvòvina* f (Piva-Drobnjak) »naslage suhoga drva«. Ovamo ide na *-bka sučka* f (Kosmet) »suvarak, suva grana za potpalu«, koje je nastalo iz **suška* (u kojem je obratan govor *šk* < *šk*). S pravilnim *šk* nalazi se u *saskor* (Kosmet, Šumadija) »sušanj,

sušlje, listopad, šljam, ono što se baca od ploda, kukuruza, kad se klip oljušti«. Sa *-or súhrn*, gen. -í f (Brusje) »1° suho tanko lišće i granje, 2° toponim«. Kol. na *-je sušlje* n (asimilacija kao u *sušani*) < *sušje (šj > šlj analogijski i unakrštanjem sa *drvlje*). Ovamo i *suhva* f (Mikalja, Ston) »suho grožđe« = *sáhvica* f (Ston) »uva passula« = Šulekove *suhvice* f pl. »cvěba, Rosinen«. Prilog *náhuo* (Vuk) »badava«. Denominal na *-iti sušiti* (*se*), *suši* impf. (Vuk) = *sušiti* (ŽK) (*is-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *raz-*, *sa-*) = *súšit* (Kosmet) prema iterativu na *-va-* *-sušivati*, *-sušujem*, samo s prefiksima. Odatle postverbal na *-tk šašmak*, gen. *-ška* (Vuk, Srijem). U prijevodu *š* > *a*, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., steslav., *sbhncit* > *sáhnuti* (*se*), *-ēm* (*o-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *sa-*, *u-*) = *saniti* (ŽK), prijelaz u primámu grupu *sasti*, *sáhnem* (Poljica, Dalmacija). Pridjev *prisašan* (Tuzla) »suh«, *sāo*, *šsala*, *šsao*, *usala* < *sáhao*, f *šahla*, *mahao*, *presahao*. Postoji i prijevodu *š* > *u* > *i*: *presihak* (*ja* »uze« ^*jazik*) (Marulić, *Judita* 3, 179) »presušivati«, upor. *istočnik nepresihajemi*. Samoglasnik *u* u *suh* nastao je iz ie. dvoglasa *au*, kako se vidi iz baltičkih usporednica stprus. *sausai*, lit. *sausas*, lot. *sauss* »suh«. Ie. je korijen **saus-*: niži prijevoj **sus-*, u sanskr. *cosa* »trocken machend«, gr. (aticki) αύος »suh«, ags. *sear* »suh, neplodan«. Prijevodu *a* > *a* zastupljen je u lit. *susti* = lot. *sust* »trocken werden« i u sanskr. *çusyati* (3. 1.) »isto«.

Lit.: *ARj* 4, 77. 7, 668. 8, 26. 9, 184. 293-94. 10, 891. 11, 61. 695-96. 699. 734-35. 12, 172. 432-33. 13, 350-51. 14, 493-95. 16, 875. 910-18. 17, 68-76. 83-91. Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283. (cf. *JF* 13, 286). Marjanović, *NJ* 3, 217. Jónké, *Rad* 275, 69. Hraste, *JF* 6, 213. *Elezović* 2, 41. 280. 287. 490. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečný* 330. 360. *Bruckner* 524. *Mladenov* 618. *WP* 2, 447. *Trautmann* 250. 251. Endzelin, *ZSPH* 13, 79. Korsch, *ASPh* 9, 669. Bartholomae, *KZ* 28, 525. Pedersen, *IF* 2, 305. 5, 34. 68-69. Nahtigal, *ČZN* 12, 1 (cf. *IJB* 5, 269). Niedermann, *IF* 26, 50. Bugge, *KZ* 32, 29. Charpentier, *KZ* 47, 178. *GM* 88. Joki, *Stud.* 61. *Boisacq** 102. Stefanie, *Rad* 285, 62.

sujeta f (iz rus. i cslav.) »ispraznost, taština«, od *sujb* »prazan«, steslav. pridjev koji ne postoji danas ni u jednom južnoslav. jeziku. Apstraktnom obrazovan s pomoću sufiksa *-eta* (upor. *-ota*, v.) od tog pridjeva, s pridjevom na *-bn* > *-an* *sujetan* »isprazan, tašt« i s denominálom *osujetiti*, *osujetim* pf. prema impf. *osujetičivati*, *-ječujem* »vereiteln« uzetim iz rys.

osuetítb, *-čú*. Postoji još složenica od sintagme *sujeverja* f = na *-je sujeverje* = na *-stvo sujeverstvo* »praznovjerstvo«, s pridjevom *sujeverjan* »praznovjeran«. Odatle možda u Crnoj Gori (Vuk) *súvjerica* »1° mala vjera, 2° homo ambigua fide«. Ali ne mora da je u vezi sa *sujeverje*, jer se može dobro objasniti i sa prefiksom *su-* (v.). Miklošič je stavio ovamo *sujma* (Vuk, ŽK) »Angst«. Ali se ta riječ bolje tumači iz *sumnja* (v. *mníti*). Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **keu-*, prijevodu perfekturna **kou-*, lat. *cavus* (u narječju *covus*), lot. *šava* »Höhlung am Zraum«, u slavinama sa sufiksom *-io*. Pridjev se nalazi još u bjeloruskom i ruskom. Praslav. je. Upoređuje se i sa arm. *sin* »leer, eitel«, gr. *κενός* »isto«, sanskr. *cuna* »praznina«.

Lit.: *ARj* 9, 293. 16, 918-19. Maretić, *Savj.* 81, 147. *NJ* 1, 192. *Miklošič* 328. Joki, *IF* 27, 315. Pedersen, *KZ* 39, 428. Brugmann, *IF* 27, 268. Hjninski, *RPV* 74, 128. Wijk, *KZ* 48, 157. *WP* \; 367. 390.

sujma f (Vuk, jugozapadni krajevi), u izrazu *sujma me je* »es schaudert mir« = *sújma me fáta*, *poduzela* (ŽK) »strah« = *sujma* (ZU) »sumnja«, *ná sujmu*. Miklošič izvodi od pridjeva steslav. *sujb* »tašt, vanus«. Sufiks bi bio *-ma*. Fonetski i semantički može biti i od *sumnja* (v. *mníti*), disimilacijom i metatezom kao u lat. *Domnius* > *Dujom*, gen. *Dujma* < *Dumnja > *Dumja.

Lit.: *ARj* 16, 919. Skok, *ASPh* 33, 370. Popović, *Sintaksa* 43.

suk m (Marulić, *Judita* 6, 307) »1° Wurfspies, kolac, ražanj kao vojničko oružje« = *suk* »2° neotesano drvo, od kojega se djelaju palice za motike, 3° (hrv.-kajk.) prezime (upor. prezimena *Mačuga*, *Batučić*)«. Sveslav. i praslav. *spkb*. Nalazi se u steslav. *sckb* »surculus«, slov. *šok*, bug. *sak*, češ. *suk*, polj. *seq*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*. Ie. je korijen **kak-/kak-* ili **kōk-*, nazaliran **kank-* ili **konk-*, u sanskr. *çankú -m* »kolac«. Taj je korijen zastupljen još u armenskom, keltskom i u baltičkim jezicima. Mladenov i drugi vežu i sa *soha*, ali se ta veza i otklanja (WP).

Lit.: *ARj* 16, 919. Zore, *Rad* 170. *Miklósíe* 316. *Mladenov* 627. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 476. *WP* 1, 335. *Boisacq** 389. 451. Pedersen, *IF* 5, 48. Foy, *IF* 6, 324. Mikkola, *IF* 8, 312.

sukatí, *sūcēm* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-* *se-o-*, *od-*, *po-* *se*, *pri-*, *raž-*, *sa-*, *u-*, *za-*) prema pf *súknuti*, *suknem* (Vuk) i iterativ na *-va-* *-šuká*

vati pored *-sukivati*, samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav., »drehen, hervorwallen, zücken«. U ruskom pojavljuje se i u prijevodu *š skatb*, *sku* »zusammen drehen« i prijevodu *š skatb*, *sykatb*, čega nema u hrv.-srp. Rumunji posudiše *a suci* »drehen« s prefiksom *raz-* *a rásuci* — (asimilacija *s — č > č — č*) *raciuci* (Moldavija) »drehen, winden«. Na *-dio* > *-lo šukalo* n (Vuk, Hrvatska) »čekrk, na čemu se pređa suce«. Na *-aljica suka-ljca* f (ŽK) »Walker (kuhinsko oruđe za rastezanje jufki)«. U rum. *sucală* f je »1° (tkalački termin) Spulrad, 2° Bohrwinde«, odatle *a sucăli* »quälen« i deminutiv na *-bc sucălete* f (Oltenija) »Rolle« (glede *-bc > -et* upor. *castravete* < *krastavac*). Sveslav. i praslav. (pridjev) *sukno* n (Vuk; rus. *sukno*) = *sukno* (Kosmet) »Tuch, pannus«. Neutrum označuje materiju. Pridjev na *-en suknen* — (disimilacija *n — n > l — n*) *sukien* (Čilipi) »vunen« = *suknen* (Kosmet), poimeničen na *-jača suknjenjača* (Crmnica, Vuk) »košulja vunena«. Rumunji posudiše *sucnă* = *sugna*. Na *-ia suknja* f (Vuk), sveslav. i praslav., »tunica«, jedina sveslav. riječ koja je iz poljskog i južnoslav. prodrila (za vrijeme križarskih ratova) na zapad preko sjeverne Italije i Njemačke: isto-romanski *suchigna* (Trst, 14. v.), stfr. *soucanie*, *souscanie* (12. v.), nfr. *souquenille* < srvnjem. *sukenie*, *suggenie* »Kleidungsstück, das über dem Rock und unter dem Mantel getragen wird«. Sa zapada vraća se u ngr. *σούκωνίτσα* i rum. Ovamo ide još *sukman* m (knjaževački okrug) »eine Frauenjacke«, bug., rus., isto tako rum. *sucman* »Art Bauernrock«, na *-ar sucmánar* »prodavač sukmana«. Turcizam *sakija* f (Vuk, Crna Gora) »krpa kojom se zastupa puška« unakrštava se sa *sukatí*, odatle *súkija* (Vuk). Glagol *sukatí* onomatopeizira se glagolskim sufiksom *-tati* i *-ljati*: *súktati*, *-kčem* = *sukljati*, *-am* »hervorwallen«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevodu **sou-*, od korijena **seu-* »biegen, drehen«, raširenom formantom *q*. Upor. sanskr. *suváti* (3. 1.) »setzt in Bewegung und Tätigkeit, pokreće«. Raširenje *q* nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *súkti* »drehen«, lot. *sukt* »schwinden«.

Lit.: *ARj* 4, 75. 7, 666. 8, 688. 9, 292. 11, 58-9. 12, 171. 13, 349-50. 14, 687. 16, 919-24. *ASPh* 6, 662. *Elezović* 2, 283. 397. *MikloUč* 333. *Holub-Kopečný* 345. 360. *Bruckner* 525. *ASPh* II, 139. *Mladenov* 618. *WP* 2, 470. *Trautmann* 291. *Tiktin* 1307. 1523. 1524. Haškovec, *ČMF* 5, 454-456. Korsch, *ASPh* 9, 495. Caprin, *II trecento a Trieste* 194. 199. Leger, *BSLP* 2, LXXXIX. Štrekelj, *ASPh* 26,

421. Wood, *IF* 22, 169. Holthausen, *IF* 48, 266. Zupitza, *KZ* 36, 66., bilj. Reichelt. *KZ* 39, 78.

sul m (muslimanska narodna pjesma) »mir« = *sul* (Kosmet, objekt uz *učiniti*) »poravnanje, izmirenje« = *sula* f (hrvatska narodna pjesma) »mir«. Odatle denominali na *-iti násuliti*, *-im* pf. (Vuk) »nagoditi se, namiriti«, *našaliti se* (Crna Gora, Kosmet), *pòsuliti se* »nagoditi se« = *posúlit* (Kosmet) »odlučiti se«. Bez prefiksa *suliti* nije potvrđen. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sulh* »izmirenje«, tur. *sulhetmek* »pomiriti se«) iz sudačke terminologije: arb. *sull*, *syll* »Übereinkunft«.

Lit.: *ARj* 7, 666. 11, 59. 16, 927. *Elezović* 2, 111. 283. *GM* 395. *Školjić* 573.

sulàisati, *-sem* pf. (Vuk, objekt *peč*, *zid*) »ugladiti«.

Lit.: *ARj* 16, 927. Korsch, *ASPh* 9, 669.

Sulet m (Hektorović), naziv otoka, danas tal.-mlet. *Solta* = *Soluta* (Toma Arhidakon) > hrv. *Šolta*, kod Scylaxa *Olynta*, *Solenia* (Ravennas), *Solentia* (Itinerarium Antonini, s varijacijom *Soletia*, *Solinicia*, *Solentia*), Tab. Peutingeriana *insula Solentii*. Predrimski toponim, koji se opetuje varijacijom samoglasnika *a* > *o* *Šölenlini* (Plinije), *Salluntum* (Ravennas, Tabula, Itinerarium Antonini), u Umbriji *Sallentini*, kod ilirskih Messapijaca u južnoj Italiji *Sallentini*, u Etoliji lično ime *σολώντιος*, bez *n* i bez *-ium* *Soletum oppidum* u Apuliji. Dočetak *-un*, *-tum* (upor. *Molunat*, *Spinūt* < *Spinuntum*), *-entum* (v. *Piquentum* > *Buzet*), gr. *-υvθ(ι)ος* karakterizira predgrčka i predrimska imena, zacijelo mediteranskog podrijetla. Tal. je naziv *Šolta* možda prekranje antičkog naziva na osnovu pučke etimologije: *isola solta* od *solvere* = lat. *insula soluta*, tj. odriješana od veze (geografske ili druge kakve) od Brača i Hvara.

Lit.: *ARj* 16, 927. 17, 713. Skok, *Slav.* 168. Ribezzo; *Croazia* 75. *Krähe* 33. 37. Mayer 1, 317. 318. 2, 97. 98.

sulica f (nema Vuk u *Rječniku*, ali ima u prijevodu Sv. pisma), sveslav. i praslav. termin za vojničko oruđe *sudl-o, *-ica*, bez paralele u baltičkoj grupi, »koplje, džilit«. Mađari posudiše *szuca*, Rumunji *suliță*, deminutiv *sulițică* »Bartklee«, *sulitas* »kopljanik«, pridjev *sulifos*. Bez deminutivnog sufiksa *-ica* nije potvrđen ni u jednom slav. jeziku, osim u Bakru *sul* m. Izvedenica je sufiksom za orada *-dio* > *-lo* od iste osnove od koje i steslav.

sovati, *sučj* (v. *sunuti*), ie. je korijen **skeu-*: u prijetoju **skou-* »werfen, schiessen«.

Lit.: *ARj* 16, 927-30. *Miklošič* 328. *Mažuranić* 1400. *Holub-Kopečnyj* 360. *Bruckner* 525 *WP* 2, 553. *Tiktin* 1531. *Pedersen, KZ* 36, 281. *Petr, BB* 22, 273-279. (cf. *AnzIF* 8, 136. 205). *GM* 419.

sulimén m = *sulimént* (Kosmet) »sičan«. Baškanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *sulaimāni*, od *Sulatman* = *Salamo* > tur. *sülümen*) iz terminologije kozmetike: rum. *sulimon* »Schminke«, a *sulimeni* »schminken«, bug. *sjulemen*, ngr. σουλιμας.

Lit.: *ARj* 16, 930. *Elezović* 2, 283. *Tiktin* 1531. *Lokotsch* 1942.

sultan, gen. *-ana* m (13. st.). Vuk) = *sultan* (Kosmet), *sultan-care* *gospodare* (apozicija u narodnoj pjesmi) prema fa na *-fja sultánija* (Vuk) »1° sultanova djevojka, 2° (sultánija, Kosmet) ime škole u Cp.rigradu (*meqteb-i-sulitani, uči sultaniju u Stambol*), 3° žensko ime (pored *Sultana* /15—18. st./ = *Sultana*, Vuk, s hipokoristikom *Šuta*, gen. *Šute*, na *-ka Sutka* i pridjevom *Sutín, Sútkin*). Evropski i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sultan* »gospodstvo > vladar«, posudnica iz aramejskog *šalat* »vlastiti«, tur. *sultan, sultaniye*). Žensko ime nastalo po počasnom nazivu za princeze (*valide sultan*).

Lit.: *ARj* 16, 931-32. *Elezović* 2, 283. *Deny* § 1163. *Korsch, ASPH* 9, 669. *Lokotsch* 1945.

sulundar, gen. *-ára* m (Vuk) »cijev na peći, kuda izlazi dim« pored *sulēnār* »isto«, sa nejasnim *d* i *u*. Prema Novakoviću od srgr. deminutiva σωληνάριον, ngr. σουληνάρι, od σωλην »cijev, kanal«.

Lit.: *ARj* 16, 933. *Novaković, ASPH* 29, 622. *Vasmer, GL* 139.

sul m (1351) »travarina, pašarina«, određeni pridjev *suljni, suljski (vol)*, na *-evina suljevina* (1565), na *-ište sulišće* (1642, Lopašić, *Hrv. urbari, Kolunićev zbornik* 25). Od lat. *solum* (*Du Cange* 4) kao ostatak panonskog latinizata (?). Upor. kod *Du Cange-a solagium* < lat. *solaticum*, od *solum* »tlo«. Nije istog postanja kojeg lat. *solum* »labrum, alveus, Wanne« > slov. *sülj* m (Gorenje, Soška dolina, Tolmin) »Wasserschaff, Butte« = *sülj* = *sülj* (Bednja) »miraz« = *suj* (Režija) pored *soj* »martello« < furl. *suej*. Upor. arb. *sule* »piccola barchetta«.

Lit.: *AR* 16, 933-35. *Mazuranić* 1401. *Pleteršnik* 2, 600. *Sturm, ČSJK* 6, 75. *REW'* 8074. *Maver, Slávia* 2, 42-43. (cf. *IJB* 10, 178). *Skok, ZRPh* 41, 152., br. 27. *Mladenov, SpBAN* 6, 96-98.

suma f (1441, Dubrovnik; 1457, Smederevo; latinizam ili talijanizam) »svota« = (*s* > *š*) *šuma* (ŽK, Belostenec, Pergošić) »isto«. Preko njem. na *-ieren sumirati, sumiram* (Zagreb) »1° zbrajati, 2° (Lika) preišljati (primjer: *sve sumira kako BI napravio*)«. Od tal. *somma* f < lat. *summa*. Prilog *insoma* (Dubrovnik, Cavtat) u vezi sa *ma* »međutim, utoliko, intanto« < tal. *in somma*. Ovamo ide kao posudnica iz arb. pridjeva na *-bn šumni* »dobar« u osaćanskom govoru < arb. *šumē* < lat. *summa* »mnogo«, poimeničen na *-jak sumnjah* »bogataš« u istom govoru.

Lit.: *ARj* 16, 935. 938. 17, 874. *Jireček, ASPH* 8, 102. *Trojanović, JF* 5, 223. *Grünenthal, ASPH* 42, 316. *OB/3540*.

sumoran, f *-rna* (Vuk, Bačka, uz *čovjek, vrijeme*), pridjev na *-bn*, »natmuren, namršten, namrgoden, natmušten«. Odatle *nasumoriti, -im* pf. (Vuk, Dalmacija) »namračiti, naoblačiti« = *nahumoriti se, -lm, nahmuriti se* (Dubrovnik) »isto«, *nahomuriti se* (Stulčić). Odatle deverbal *sumor* m (Radnić, Rapić) »tuga«, imenice *sumornost* f, *šumarstvo*. U rum. sa prefiksom *po-* à (*sa*) *posomori* »potamniti«, u madž. *szomor, szomorú* »betrübt«. U drugim slavina ma mjesto s dolazi *h* i bez samoglasa *u*: češ. *chmurný*, polj. *chmura, chmurny, chmurzyć się*, rus. *chmuryj, chmuřit'*. Upór. još bug. *smurtjđ se*, pridjev *smurtén* »runzelig, böse, faltig«, koje Mladenov upoređuje sa *murava* (v.), rus. *hmyritbsja* »sich ärgern, schmollen«, češ. *chmara, chmura* »dunkle Wolke«, rus. *smuryj* »dunkel, grau«, češ. *smouřiti* »trüben«, kaš. *smura* »magia«. Prema tome je JM- u *sumoran* sekundarno prema prefiksi *su-* (v.) jer se mjesto *mur-* umiješao glagol *moriti*. Odatle je došao *u* i u kompromisni oblik *nahumoriti*. Upór. još onomatopejski glagol *hmuriti* impf. (Brač; subjekt *prase* u koritu, kad se mute *vode, more* kad se muti ili koja druga tekućina). Machek upoređuje još rus. *mar* »Nebel, aufsteigende Sonnenglut«. Praslav. Ie. korijen bio bi **smour-*, s kojim bi se upoređivao gr. μάρως/μάρως »cm«. V. *mrak* i *mrk*.

Lit.: *ARj* 3, 636. 7, 352. 359. 16, 954-55. *Miklošič* 311. *SEW* 1, 391. *Holub-Kopečnyj* 140. *Bruckner* 180. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1220. *Machek, Slávia* 16, 202. 210-211. *WP* 2, 223.

sumpor m (Dubrovnik, ŽK, hrv.-kajk., danas kao književna riječ općenita je; Kosmet) = *sumpur* (Kosmet) = *sūmpur* (Božava) = *sumpor* (Vuk) = *sūmpur* (Cres) »žveplo (ŽK)«. Pridjevi na *-bn* > *-an sumporan*, na *-it sūmporit*, na *-ljev sumpurljiv* (Kosmet). Denominali: na *-ati sumporāti, -am* (ŽK) = *sumpurāt* (Božava) = na *-iti sūmporiti, -im* (*na-, o-, po-*). Na *-aca sumporača* »šibica, žigica«. Na *-alka sumpdralka* »užizalica«. Nalazi se još u slov. *sumpor, sumper, bug. sumpor* pored *sinpur*, steslav. i strus. S romanskim sufixima: na tal. deminutiv *-ino: Suferini* (Budva u gradu) pored *vulminānti* = *fulminanti* »šibice« = *šufērln* (Šibenik) = *šulferin* (Rab) = *cuferin* (Lumbarda, pored *f uimirj*) < tal. *solferino* pored *zolferino* = kroatizirano *sumporini* m (Dubrovnik, Cavtat) = na *-ellus zolfanel* (Dobrota) < tal. *zolfanello*. Na *-ata* > mlet. *-ada sumporāda* (Crmnica). Ovamo ide još u Dubrovniku *šdljica* »doskočica« < tal. *solfa* »nota musicale«. Upór. arb. *Ūji sūrfullit* (Ulcinj) »sumporna voda, odmah luke«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. nominativa *sulphur* s disimilacijom *l - r* > *m - r*. Može biti i iz balkanskog tannitela. Iz njem. je hrv.-kajf., slov. *žveplo* n (ŽK) < njem. *Schwefel*, stvnjem. *suřjal*.

Lit.: *ARj* 7, 667. 9, 292. 11, 60. 16, 955-56. 17, 16. 713. *Pleteršnik* 1, 883. 977. *Elezović* 2, 284. *Mladenov* 627. *Zore, Rad* 115, 169. *Budmani, Rad* 65, 162. *Tentor, ASPH* 30, 201. *Kušar, NVJ* 3, 337. *Rad* 118, 22. *Miletić, SDZb* 9, 358. 384. *REW'* 3443. *Miklošič* 329. *£*»£74119. *Prati* 918.

sunce, gen. *-ča* n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-bce* *zIn-bce, »sol (s kojom riječi je u prašrodstvu)« = *sence* < *selnce (Vrbnik) »biljka suncokret«. Praslav. korijen *sūn-* bez sufixa *-bce* očuvan je u izvedenicama koje su iščezle iz današnjeg književnog i saobraćajnog govora. Pridjev na *-bn* *ŠInьbnь > *sunj*, koji je proširen s pomoću *-jo*, određeno *sunji*, u toponimima *Sūnja, Osūnja* (ŽK, kod Budinjaka), u složenici *sunovrat* m (Dubrovnik) »narcissus, zelenkada (upor. slov. *solnovrāt, slanóvrat* /Tolmin/ »okrenut prema suncu«, češ. *slunovrat*); u priložima *oposum* = *naoposum* (Pavlinović) = *naoposun(o)* (Poljica, Dalmacija) = *oposon* (asimilacija *o - o - u* > *o - o - o*), izopačeno unakrštanjem, iz vremena dok je još bilo *-sin*, sa *posao*, gen. *-sia naopòslo* (Kosmet, Trnovica na granici Dalmacije i Hercegovine, Ston) = *naopòslen* (Vuk) = *naoposlo* (Srbija) = *naoposlom* (Vuk) = *nao-*

poslóm — *naoposUnty*) (Kosmet) »u napredak (opreka od *naopako*), sretno, kako treba« < tj. »okrenuto kao što sunce ide«, postalo od realnog značenja »od istoka na zapad«, *okrenuti tri puta na oposum* (Poljica) »od lijeva na desno (Stojković)« (sveslav., usp. rus. *posolom*, adv. »nach dem Lauf der Sonne, von Osten nach Westen« < *po-šInь, v. niže, upor. i engl. *to coil with the sun*); u složenici *suton* < **slínbnuo*n > *sunton (s disimilacionim gubitkom *n - n* > *0 - n*; postverbal od *tonuti*, v.) »sumrak«, upravo »zaton sunca«. Izvedenice od *sunce*, gdje je izgubilo deminutivno značenje: novi deminutiv na *-bce sūnašce*, gen. *-a n*, na *-ić zasunčići* m pl. »oblačići koji se izgomilaju i rumene kad zalazi sunce (od sintagme *za sunca*)«. Pridjevi na *-j sunai* (~ *zrak*, Ranjina), *sunai zapad* (1507, Draganići, Hrvatska), još danas se govori u Vodicama *sunčī zahod*, na *-bn* > *-an sunaini* (Paštrovići) = *sunašnji* = *sunčani*, f *-ana (dan)*, poimeničen na *-ik sunčanih*, gen. *-ika* »1° Sonnenuhr, 2° herba Solaris (Mikalja), 3° vrtež u glavi (Paštrovići)«, na *-ica sunčanica* »Sonnenstrahl« = *sunčanica* (Boka) = *suniarica* (Boka) »vrtež u glavi«, na *-ev sunčev*, poimeničen na *-ić sunčević* (Vuk: *prosi sunce za svog sunčevića*; Tin Ujević u pjesmi). Složenica *suncokret* m (neologizam, prevedenica *heliotropos*) = *sunce-gled* poied *suncógled* (Kosmet); *ispodsunčanik* (Vuk) »vjetar ispod sunca s istoka, eurus, istočnik, ūstoka«. Denominal na *-jati sunčati se, -am* impf. (Vuk). Zabilježiti još treba tragove ie. kulta *sunca* u jeziku: *sunce se rada* (upor. *Orient* = *istok, sol oritur*). Tome oogovara rum. *soarele apune* — *soarele asfinteite* »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje (se zemlji)«, upor. gr. ó ήλιος βασιλεύει = arb. *dieli perëndon* »sunce vlada«, odatle imenica *peredimi idieilit* »zapad sunca«; rum. *sftntul saare* »sveto sunce«. Samoglasnik u je nastao iz sonantnog /, upor. steslav. *ŭnъbce*, slov. *solnce*, češ. *slunce*, polj. *stonce*. U poređenju sa lat. *sol*, gen. *solis*, gr. ήλιος slavine pokazuju raširenje ie. korijena **sul-* na *n*, što može biti i stari deklinacioni element. To raširenje nalazi se i u germ., got. *sunno*, nvnjem. *Sonne*, ali upor. ie. korijen **suen-*, ^*sun-* u avesti *xvetjg* (gen.) »sunce«. Praslav. JĚ/T < ie. **sul-* prijetoj je prema ie. **suel-*, koje, kao i **syen-*, sadrži u početku deklinacione sufixe *-él, -en* (Stambildungssuffixe); *sul-* stoji u vezi s korijenom **suel-*, koji nije zastupljen u slavina ma, nego u gr. Ιλη »Sonnenwärme, Sonnenlicht«, u njem. *schwül*, i u lit. *svilti* »ansengen, ohne Flamme brennen«, lot. *sveli* »isto«. Osnovno je značen):

riječi *sunce* »ono što stvara toplinu = izvor topline«. Afektivni odnos pučke psihe prema *suncu* izražava se deminutivnim sufiksom *-sca*, čemu odgovara u vlat. *soliculum* > fr. *soleil* prema rum. *soare*, tal. *sole*, španj. *sol*. Značajno je što nema baltoslav. zajedništva u nazivu *sunce*, naročito u prijevodu. Dok je praslav. **sbl-* (ie. *ū*), u staropruskom je *saule*, lit. *saule*, lot. *saule* *ī* < ie. *sāuel + sufiks *-ia*. Nema doduše prijevodne jedinstvenosti ni u ostalim ie. jezicima: got. *sauil* < ie. *salvila*, lat. *sol*, neutrum **sāuel-* > *sāuol, *sāol. Izvedenica na *-io* je gr. ἥλιος < **sāuil-* + *-io*, dok arb. *hýl* < ie. *sūlo »zvijezda«, u sanskr. *súvaru* = avesta *hvañ* »sunce, svjetlost, nebo«. Praslav. pridjev **5bIn(m)* »nalazi se još u polj. m *slonie*, *podston* = rus. i ukr. *posoloñ* (v. gore) »mit der Sonne gegen Westen gehend«, *vòdsone* »sonnige Seite«, rus. *solnopèk* »heisser Tag«, *solnosjad* »Westen«. Unakrstenjem *sā sunuti*, *šuljati sunovrat*, *sunovalicè* »über Hals und Kopf«, *sunovratiti se* »baciti se u ponor« prvobitna složenica sa *sun* »sunce« u prvom dijelu izgubila je vezu sa *sunce* i promijenila značenje.

Lit.: ARj 3, 936. I, 473. 667. 9, 89. 16, 957-60. 17, 1-22. Belić, NJ 1, 45. NJ 2, 64. Budimir, NJ 2, 233. VHZA 12, 62. Koštiál, JF 5, 192. ZSPH 13, 296. Solovjev, PPP 2, 265-67. ZbNŽ 5, 70. Stojković, ZbNŽ 27, 25-42. 91. (cf. RES 9, 192. IJb 15, 310). Elezović 1, 442. 2, 285. Ribarić, SDZb 9, 205. Miklošič 334. Bruckner 500. ZSPH 4, 217. Mladenov 592. WP 2, 446. 531-532. Trautmann 251. Matzenauer, LF 12, 163. Fraenkel, KZ 63, 169. Boisacq 321. Pettersson, IP 43, 75. GM 460. Vasmer 2, 415. 690.

sunder m (18. st., Vuk, Bosna i Hercegovina) = *s under* pored *sunder* (Kosmet) »spužva, spenga, spuga«, pridjev na *-ast sunderast*. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (gr. σπόγγος = σφόνγγος > cine. *sfungu*, gr. deminutiv σφονγγάρι > tur. *sünger*) iz terminologije oruđa (škole): bug. *sünger*, *sjunger*, *sjungerlija* prema arb. *sfēngar* = čine. *sfungare*, koji su iz novogrčkog. V. *spužva*.

Lit.: ARj 17, 15-16. Elezović 2, 284. Mladenov 617. 626. GM 382-383. Pascu 2, 85, br., 1609. 1610. Miklošič 297. Vasmer, GL 139. Škaljić* 574.

sunet m (Vuk) = *sinet* pored *sunet* i *sunet* (Kosmet), objekt uz *činiti*) »circumcisio«. Na *-li sunetlija*, na *-džija sunedžija*, denominal na *-iti sunetiti*, *-im* impf, (po-) = na *-l(e)isati* (prema *sunetf*) *sunetlelsati*, *-Sem* (Kosmet) =

sunetlisat »obřezati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sūnnet*) iz oblasti islama: bŭg. *sünét* pored *şjunét*, arb. *synét*, ngr. to οουνέ-π.

Lit.: ARj 17, 16. Elezović 2, 226. 284. 288. Mladenov 617. 626. GM 397. Škaljić* 574.

sŭnica f (Vuk, Boka), praslav., »jagoda, malina«. Nalazi se još u bug., ukr., brus. i veliko-rus. jeziku, bez paralele u baltičkoj grupi. Upoređuje se sa sanskrtom *çana-* »crven« < ie. korijen **keu-*, u prijevodu **kou-* »svijetliti, jasan«, s formantom (pridjevom) *-no*. Biljka je prema tome nazvana po crvenoj boji.

Lit.: ARj 17, 16. Radojević, NVj 34, 379. si. (cf. IJb 12, 275). Miklošič 329. Bernard, RES 27, 36. Rozwadowski, ROR 1, 94. (cf. IJb 4, 214. RSI 8, 301. JF 3, 221). WP 1, 368.

sunuti, *süne* pf. (Stulić, *sunuti* *ü glävu*) (*ao-*, *na-*) »ruere« = *suntiti*, *-m* (ZK) »stossen« prema impf, na *-vá- suvati*, *-ám* (ZK) i iterativu na *-iva-* *-sunjivati*, *-sunjivám*, *-ujem*, samo s prefiksima = *sunivati se* (Rosa), upor. slov. *suniti*, *sünem* »stossen, verstossen«, praslav.; u steslav. *sovati*, *sujo*, rus. *sovátb*, *suju* prema *sŭnoti*. Postverbalni *üsövan* (Crna Gora, Vuk) »lavina«, s pridjevom *üsövan* pored *osövan* »oporit«, odatle *zasovnica* (Vuk) = *zasovnica* (Kosmet) »drvo kojim se iznutra zatvaraju vrata, 'kračun«, *zasun* (Hrvatsko zagorje) = na *-ka zasunka* f = na *-za zäsunja* (oko Zagreba) »repagulum«, od *zasunuti*, *zasünem* (objekt *vrata*), upór. polj. *zasuwa*, *zasuwka*. Na *-elo: sòvjelo* n (Dubrovnik) = *sovjela* f = (ikavski) *sòvilja* f (gornje Primorje) = na *-ka soveljka* f (Boljevac u Srbiji) = *sováljka* (*a* < , Kosmet, upor. bug. *soválka*) »1° Weberschiff, čunak na razboju, cijevnjak, lajdica« = *savila*, *sòvilica* (Trpanj) »2° dvopek, jer ima oblik čunka na razboju« (upor. i naziv *kunac* za isti pojam). Zamjenom sufiksa *suvanica*, *suvaljca* (Parčić). Rumunji posuđiše *suveica* f (Muntenija i Oltenija) pored *suvelniță*. Maver misli da je od lat. *subella* = *subula* »šilo«. Praslav. korijen *su-* navedenih glagola, koji se još nalazi u *sulica* (v.) i *sukati* (v.), *sukljati* (v.), jest baltoslav., upor. lit. *šauti*, *šauju* »Brot in den Backofen schieben, schiessen«, istočno-lot. *saut* »schiessen«, lot. *šaut* »schieben«. Ie. je korijen **skēu-*: **skou-* »werfen, stossen«; *suvalica* nalazi se samo u baltoslav. i ni u jednom drugom ie. jeziku.

Lit.: ARj 2, 698. 7, 667. 9, 246-47. 15, 932-34. 17, 17-19. Jagić, ASPH 1, 431. Elezović 2, 251. Miklošič 328. Holub-Kopečny

361. Bruckner 526. Mladenov 598. WP 2, 553. Tiktin 1542. Škarić, ZSPH 13, 349-351. Machek, Slávia 16, 189. Endzelin, ZSPH 16, 114. Boisaca* 211. 874. Wood, IF '22, 147. Pedersen, IF 5, 71. Uhlenbeck, IF 25, 145. Johansson, IF 3, 238. Maver, Slávia 2, 628.

sŭp m (Vrbnik, Krk, Mikalja, Bella, Stulić) »vultur, šilec, kokošar, lešinar, ler, kraguj«. Odatle na *-in* (možda romanski sufiks) *supin* m (Rab) »gyps fulvus«. Augmentativ na *-ina supina* f (Vrbnik na Krku, Zaoostrog) = (*s* > *c*, upor. *ciječ*) *cupina* (Lika: Alan, Sirnica, Vlake). Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala *p*, upor. steslav. *sepe* »vultur«, polj. *sept*. Postoji i oblik *sep* m (Mikalja, Bella, Stulić), nedovoljno potvrđen; u Hirtza se ne nalazi. Odatle izlazi da je postojao praslav. prijevod *sepb, Bolje je potvrđen oblik *sip* m (Jablanica, Konjic), odatle augmentativ *sipina* f (Hercegovina), *sipinar*, *siparica* (oko Nina ?). Taj je oblik teško dovesti u vezu, ako *-sup* i *sep* pretpostavljaju stare nazale *ç*, *ę*. Možda stoje u vezi sa *osupnuti sa* = *osupniti se* »začuditi se«, slov. *osupnoti*, polj. *sepić* »finster machens«, ukr. *nasupyty colo*, rus. *sup*, *supitb* »die Stime runzeln«. Svakako praslav.

Lit.: ARj '9, 293., 14, 856. 15, 47. 49. 17, 23. 25. Hirtz, Aves 47. 430. 467. Miklošič 315. Holub-Kopečny 361. Bruckner 485. Bernard, RES 42, 96.

supa f (Mikalja) »kruh umočen u vino«; u književnom jeziku) »juha« = *supa* (slov., Goriško) »Brotsschnitte in der Suppe«, odatle denominal *nasupiti* (ibidem) »das Brot durchweichen«. Od stal. *suppa*, mlet. *supa*, tal. *zuppa* »1° ministra di pane nel brodo, 2° pane intinto nel vino« < germ. *suppa*. Balkanski talijanizam, arb. *supe*, ngr. οοŭπα. Odatle nadalje: *zupa* f (hrv.-kajk., ŽK), slov. *župa* (Dolensko, jugoistočna Štajerska) »1° juha, 2° mošt od šljiva za rakiju«. S fr. sufiksom *-iera* < *-aria* preko tal. *supira* f (Potomje) = *supira* (Kučičte) = *šuplera* (Boka) = *suplema* (Crmnica) < tal. *zuppiera* »porculanska zdjela za čorbu«.

Lit.: ARj 17, 23-4. Miletić, SDZb 9, 264. Pletersnik 2, 975. REW² 8464. Štrekelj, ASPH 27, 526-527. Jagić, ASPH 8, 318. GM 396. DEI 4123. Rosamani 1121.

superab, f *supërba* (Rab), pridjev = *sŭperab* (Lumbarda) = *superab*, *fsuperba* (Korčula) = *superab* (Nemanić) = (*s* > *š*) *superab* (Božava) »ohol«. Od tal. učenog *superbo* < lat. *superbus* »ohol«. Sa *-iv superbiv* (Ivančićev zbornik).

Ovamo i *superbija* f (Kolunićev zbornik, Nemanić) »oholost« < tal. *superbia* < lat. *superbia*.

Lit.: 17, 25. Cronia, ID 6, 122. Kušar, Rad 118, 19. NVj 3, 330. DEI 3679.

superati, *-am* pf. (Potomje) »nadmašiti, nadvisiti«. Od tal. učenog *superare* < lat. *superare*.

Lit.: DEI 3678-79.

supŭrdisati, *-išem* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *živo*, *svoje*) »upropastiti« = *supurdisat* (Kosmet, objekt *kolombotnjicu*) pored *supŭrdisat*, *supŭrdisovat* i *supurisati* »1° izbrisati, 2° naglo pojesti, potrošiti«. Turcizam (tur. *süpürmek*, *-di* je od određenog prošlog *süpürdü*) iz terminologije običnog života.

Lit.: Vuković, SDZb 10, 414. Elezović 2, 285. Deny § 621. Škaljić² 575.

sŭr, f *súra* (Vuk, Kosmet, uz *ptica*, *sukno*, *čoha*, *čakšire*, *koparan*), južnoslav. pridjev (slov., hrv.-srp., bug.), »canus, blijed«, s tur. *-li* indeklinabilni pridjev (?) *surl* (*orle*, narodna pjesma, Vuk), proširen na *-kast sŭrkast* »albidus«. Poimeničen na *-bc* > *-ac sŭrac*, gen. *-rea* (Vuk, Boka) »nekaka loza i grožđe«, na *-ka surka* f »haljina«. Na *-ina surina* f (Lika, Vuk) »muška haljina od crnog sukna sa rukavima, gunj (Srbija)«. Ovamo možda *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Rumunji posuđiše *sur* »grau«, deminutivi sa lat. sufiksima *-icel*, *-ei*, *-ijor*: *suricel*, *surrel*, *suriŭor*. Miklošič izvodi iz sjeverno-tal. *soro* »grau«, čemu se protivni geografija. Tiktin misli da je od imena naroda *Syrus* > steslav. *Sŭrint*. Upor. rum. prezime *Suru*. To ime naroda nigdje nije potvrđeno kao naziv boje. U romanskim jezicima je od *Syria*, *syriaca* (*ffába*) ime drveta *syricus* > *sijerak* »lodonja, kopriva, ceitis australis«. Mladenov veže sa *siv*, *sěryj*, *sera* (v.), prihvaća Miklošičevo mišljenje i zaključuje da je korijen ario-altajski.

Lit.: ARj 17, 40-50. Elezović 2, 286. Miklošič 329. Mladenov 618. Korsch, ASPH 9, 669. Tiktin 1537.

surat m (Kosmet) »izgled lica, spoljašnjost lica, (prezrivo) njuška, gubica« = *sŭret*, gen. *šireta* (Kosmet) = *suret*, gen. *sureta* (Kosmet) = *suret* pored *suret* (Dršnjak, Kosmet) »slika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suret* »fizionomija«) iz terminologije običnog života: rum. *suret* »Schrift, Kopic«, bug.

surat, s tur. postpozicijom *suratsöz* »bezobrazan«, arb. *suret* »Portrait, Maske«, *surat* »Angesicht«.

Lit.: ARJ 17, 43. *Elezović* 2, 228. 286. 288. *Tiktin* 1538. *Mladenov* 618.

sürdisat, -sem pf. pored *sürdisat* i *sirdisdvat*, -ujem (Kosmet) »protjerati«. Odatle *sürdisovânje* n (Kosmet) »proliv«, na tur. sufixs -*kim*, -*gün sürgün* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, objekt uz učiniti nekoga *sürgün*) = *sürgün* (Kosmet) = pored *sürgün* i *sürgün* »progonstvo«, odatle na -*isati surgunisati*, -šem (Vuk) = *sirgimsat* »prognati koga kazne radi u Anadol«. Na -*jača sirginjača f* pored *sirginjajka* (Kosmet) »1° potjernica, 2° žensko čeljad lošeg vladanja«. Balkanski turcizam (tur. *sürmek* »1° tjerati, 2° imati protiv, -di je od određenog preterita *sürdü, sürgün* »exilé«, sufixs kao u *čališkan, jangin, českin*, v.) iz administrativne i medicinske-terminologije: rum. *surghium* m pored *surghiună f* »Verbanter, Verbannte, Verbannung«, *a surghiuni* »verbannen«, na -*ire surghiunire í* pored *sürgün, surgunlic*; bug. *sjurdis(v)am, surgjün*, arb. *syrdis* (Gege) »verbannen«, *syrgyn* (Gege) = *surjun, surjunis*; ngr. τὸ σουργούφι. Od iste je turske osnovne još *sürüklenmek > süreklenisat, -işem* (Kosmet) »vući se«, *surma* = *sirma* (v.), *suruntija* (v.).

Lit.: ARJ 17, 44–45. *Elezović* 2, 227. 232. 288. *GM* 397. *Mladenov* 626. *Tiktin* 1538. *Deny* § 866. *Lokotsch* 1950.

surgät, -am (Cres, objekt *sidro*, Budva, obratno *salpai sidro*, Mljet *änkora*, tako Dubrovnik, Cavtat), *surgat ankora* »spustiti sidro« 1 subjekt *brod: sürgö je brod; surgö sam se ü more* (Korčula) »strovalio, bacio sam se u more«; svaka *barka* ima svoje stalno mjesto, *gdje se surga* (Budva); *surgati brod* »den Anker lichten«. Impf, na -*va- surgavati*: (Mljet) *ankora se po krmi surgava, fondava u more; barka je surgana, fondana* (kad je na ankoru); *surgati, -am ankora* (Šibenik) »baciti sidro«. Zapovijed: *sürgaj* (Dubrovnik). Unakrštenjem sa domaćim glagolom vrći: *sidro se svrguje na dnu mora* (Poljica), *svrgavati* impf. (Korčula) »baciti sidro«. Odatle s mlet. sufixsom -*adina* < lat. -*at* + -*ina svrgadina* ṛ (Korčula) = *svrgadina* (Vela Luka) »konop kojim se svrg-wa ili baca sidro«. Nerazumljivo je *sürget* (Vrbnik) u zagradi kao sinonim (?) za *sidro* (*ZbNŽ* 1, 303: *mriža ... na zadnjoj glavi ima doli na olovih sidrišce lsurgetj; no tada imaju mriže po dva surgela i dva senjald*). Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *surgere* (sa -*ere* > -*ar* = -*ati* kao u krčko-rom.). Upór.

isti termin u katal. *sorgir, surgir* »ankern« > fr., španj., port, *surgir* »landen, eigentlich aus dem Meer erheben«. Značajno je da taj termin nije potvrđen na Apeninima.

Lit.: ARJ 17, 44. *Macan, ZbNŽ* 29, 213. *Skok, Term.* 80. *Rešetar, JF* 12, 287. *REW* 8475. *Banali* \, 272. 2, 254. 302. *Skok, ZRPH* 54, 203. *Kahane, RPh* 4, 199–200. 209. 211. 7, 340. *DEI* 3557.

surija f (Kosmet) »čopor, krdo rogate marve« = *surija* f (Bukovica u Dalmaciji) »mnoštvo životinja« = *sürek* m (Bosna) »stado«. Balkanski turcizam (tur. *sürü* »stado ovaca ili koza, koje čuva jedan ili više čobana, 2° gomila«, tur. *sürek* »veliko stado«) iz pastirske terminologije: bug. *surija* = *sjurija*.

Lit.: ARJ 17, 45. *Elezović* 2, 286. *Mladenov* 618. *Školjić* 575.

surma f (Vuk) »crna boja kojom Turkinje mažu obrve«, *sürme* n (Kosmet) »1° fiioka, 2° poluga za zatvaranje vrata iznutra mjesto brave, kračun«. Na turski -*K sirmelija*, indeklinabilni pridjev, »1° prevučeni crnom bojom, čakarast, 2° (imenica f) sjeme od lubenice sa crnom bojom«, na -*anast surnumast* »grahorast«. Balkanski turcizam (tur. *sürme* »Anstrich, Linie, Schminke«, apstraktum od *sürmek > surdisati*, v.) iz kozmetičke terminologije: rum. *sirmiae* »Spiesglanz«, bug. *surma* »crna boja za mazanje«, arb. *sunne* »geschwärzte Augenwimpern«.

Lit.: ARJ 17, 48. *Elezović* 2, 229. 288. *Tiktin* 1435. *Mladenov* 618. *GM* 398. *Skok, Slávia* 15, 494., br. 720. *Školjić* 575.

sürtük, gen. *suñuka* m (Kosmet) »čovjek razvijen a neradan, koji baza besposleno«. Augmentativ na -*ina sürtučina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *sürtük* »žena koja cio dan besposlici, sokačara«) iz terminologije običnog života: bug. *sürtük* pored *sjurtük*, cine. *surtuc* »flâneur, oisif, désœuvré«, ngr. σουργούτης.

Lit.: ARJ 17, 50. *Elezović* 2, 286. *Mladenov* 618. *Pascu* 2, 164., br. 903.

surudžija m (Srbija; muslimanska narodna pjesma: *Tatar vrišti, surudžija pišti, a puca im pletena kandžija*) »poštanski kočijaš, postillon«. Balkanski turcizam (tur. *sürücü* »isto«) iz poštanske terminologije: rum. *surugi* »Postkutschsch«, bug. *sjurjudžija*, cine. *surugi*, ngr. σουργούτης.

Lit.: ARJ 17, 50–51. *Školjić* 576.

suruntija f (Banja Luka) »slaba roba« — *sirtimija* (Kosmet) »isto«. Denominal *usuruntijati* pf. »porazbacati«. Turcizam *sürüldü*, pasivni oblik od *sürmek > surdisati* (v.), *sürünmek* »vući se po zemlji«, v. *siriklenisati*. O sufixu -*hi* upor. *Deny* § 858.

Lit.: ARJ 17, 51. *Elezović* 2, 229. *Skok, Slávia* 15, 495., br. 722. *Školjić* 576.

susak, gen. -*aka* m (Vuk, Srijem, Dosen) »krbanj, tikvanj, tikva«. Prema Daničiću riječ je tuda. S nepostojanim α mjesto *a susak*, gen. *suska* m (Benkovac, Stankovci, Dalmatinska zagora i Ravni kotari) »drveni vrč za vino (2–3 litre, zavrnutog drška, koji ne siže do dna posude, domaće izrade«.

Lit.: ARJ 17, 52. *Daničić, Osnove* 269. *Parčić* 974. *Zore, Rad* 170, 224. *Školjić* 576.

susam m (Kosmet) »biljka od koje se pravi ulje šarlagan, sesamum oleiferum«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *susam* — *samsam*) iz terminologije biljki: rum. *sušan*, bég. *susám*, ngr. σισάμυ = σουσάμυ.

Lit.: ARJ 17, 52. *Elezović* 2, 287. *Mladenov* 618. *Tiktin* 1541. *Školjić** 576.

susmat = *susmast* (Jagić, označuje kao hrv.), pridjev na -*at, -äst*, »zersaust«. Jagić ga upoređuje s lit. refleksivnim glagolom *šiaušti, šiaušiu* »sich emporsträuben, zu Berge stehen«; korijen bi mu bio SMĪ-, unakršten sa *kosmat*(v.).

Lit.: ARJ 17, 56. *Jagić, ASPH* 2, 397.

Sušan m pored *Sušan* (asimilacija *s — š > s — j*) (Sutomore), toponim. Tu je crkva sv. Petke, za koju se veli da je iz 9. vijeka. Prema dočetu -*an*, koji je kao u *injan, Jakijan*, čini se da je rimski posjedovni toponim na -*anum* od gentilicija *Sostus*.

Lit.: ARJ 17, 71. 900.

Šut-, indeklinabile pred muškim i ženskim svetačkim imenom (upor. dubrovačku poslovice: *maha se na šut Peci maškaram*), s kojim čini potpunu cjelinu, koja se razvila iz latinske sintagme; i danas je vrlo čest obalski toponim u Dalmaciji sve do Istre, običan za naseljena mjesta koja su se razvila iz naselja oko crkve; rjeđe za brda (oronim): *Sutandrija < sanctus Andreas, Sutvara* (Grbalj, Morinje) < *sancta Barbara, Sukošan* (Zadar) i *Sukojišan* (Split) < *Sanctus Cassianus, Sučidar* (Split, brdo) < *sanctus Isidorus, Sutiel* (Ulcinj, Arbanasi stanovnici *Sutielas*), *Sutilija* < *Sanctus Elias, Sutomišćica* (Ugljan) < *sancta Euphemia, Sus-*

tai (brdo, Sutomore) < *sanctus Eustachius, Sudur ad* (Dubrovnik) = *Sučurac*, gen. -*rea* (Split, poimeničen pridjev na -*j* s pomoću -*be*) < *Sanctus Georgius, Sutorman* (kod Rumijske) < *Sanctus Germanus, Sutivan, Sutomore* (Budva) < *sancta Maria*, u blizini *Velja* i *Mala Vrsuta*, čunjast brijež < *vrh* + *Sancta* (se. *Marija*), *Šuta velja* i *mata* (Zupci), *Sutomorje* (njive), *Po(d) čukmarok* (Premuda) < *pod sut marok < sanctus Marcus, Sumratin* (Lapad) < *Sanctus Martinus, Sukmasin* (Poljica) < *sanctus Maximus, Sutmiho* < *sanctus Mihael, Supokrač* (Dubrovnik, brdo) < *sanctus Pancratius, Supetar* (Brač) < *sanctus Petrus, Sutipan, Sutipar, Sutikva* < *sancta Tecla* (brijež, Split). Femininum *sancta* samo u *Sutomore, Sutomišćica* i *Sutikva*. U općim riječima samo jedan primjer *sudamja* f (Split) »dan sv. Duje < festa sancii Domnii«. *Sut* m, *suta* f kratki se u *Sr-, sto-* (možda pod uplivom lat. grafičke kratice): *Stivanje polje* (Veli otok) < *sanctus Johannes*, s našim pridjevskim sufixsom -*/*, *Stomorska* (selo, Solta) < *sancta Maria*, s našim sufixsom -*bife*, etnikom *Stomoranin* m prema *Stomorčanka f, Stom(l>)rate* f pl. (njive, Trogir) < *sancta Martha*. Jedan apelativum *stomdrina* (Liburnija) »blagdan Marijina uzašašća na nebo« < *sancta Maria*, s našim sufixsom -*ina* = *stömörina* (Vrbnik) »lanac od žukve (>vrbe«), na koji se nešto meće (nazvan zato tako što se pravi u vrijeme Vele Gospe, kad se žukve pobiru)«. Samoglasnik *u* je nastao od lat. *an* pred suglasnikom. Prema tal. *san, santo* nalazi se *sat-* u *v Savičentu* (1546), danas *Svetičenat, Satlovreč, Sativanac* (Istra), možda od isto-rom. Ostatak iz krčko-rom. *Sansidro* (Krk) > *sanctus Isidorus*, dok na Cresu *Sveti Sidar; Sanfila* (Bar) < *sanctus Philippus, Šantalija* = *Šentelija* (Zupci) < *sanctus Elias*. Apelativi *šampero* (Račišće, Budva) »(riba) kovač«. Ispuštanjem SMr-: *Majsan* (Korčula) = *Pod Maksan* (Prčanj, ribarska pošta na Glavatom, s crkvom nekada *Sanctae Mazamae*), *Podujan* (baština, Škaljari). Upor. kod Slovenaca *sen, sent, sem* i skraćeno š-: *šenčur* < *Sanctus Georgius, šenčurka* »*caltha palustris*«; *Šempetar, šenmaren dan* = *smarni den, Smarna detelja, šmarnica* < *sancta Maria, Šmarje, Škokijan* < *Sanctus Cantianus, šentjakobščica* »kruška, jabukaci *Šentjfanž, šentjanževac*, gen. -*vca* »hypericum perforatum«, *šmarčica* f = *sumarčica* »dañ sv. Martina«, *šmihelščnik* »rujan«, *Šempolaj* < *sonetus Pelagius* i *šmarjetnica* »kruška«; *števerjan* = tal. *San Florianio*. Slov. *sent* nije posuđeno direktno iz lat. kao *sut-* iz dalmato-

-romanskoga, nego je preko lat. genitiva u stvnjem. *sankti* > *sent*. Odatle u ŽK *sent* »vrag«, slov. *sentati* »lastern«, *po-*, *pre-*: *presentovati*. Odatle eufemističku prekrajanje *hent*, uzvik, »Teufel«. Upór. kod Rumunja *sanctus* > *sínt-*, *sím-*, *sì-*: *Símpietru* »Petrovo«, *síndimitiu* »Mitrovdan«, *Síntámáriä* »Velika Gospa«. U imenima svetkovina očuvala se starina, dok sveci primaju *sfíni* < slav. *svetb*, odatle *a sã sfínji* »posvetiti se«. Isto je kod Arbanasa *Shnjerđi* »katoličko selo (Ulcinj)«, *Shinjerđ* (do Bojane), *Fúsha Shinjerđit* < *Sanctus Georgius*, *Shínkól* (Budva, na Bojani), *Shínkól* »katoličko selo do ušća Bojane«, *Suka Shínkólít* (malo brdašce) < *Sanctus Nicolaus*.

Lit.: ARj 17, 77. ostalo s. v. *Mažuranić* 1405. *Pleteršnik i*, 265. 2, 179. 623. 639. Šturm, *ČSJK* 6, 63. 67. Bulat, *JF* 5, 138-139. *REW** 7569. Ribarić, *SDZb* 9, 27. Hraste, *Rad* 272, 10. Jireček, *Romanen* 1, 58. Isti, *SAW* 136, 1-98. Skok, *NVj* 22, 44-45. Isti, *AHID* 1, 19-62. Isti, *Slav.*, pass. Šimčik, *HS4*, 9. 1937., 4-5. *Pínka*, *RIJ AZ UZ* 2, 402-12. Putanec, *Slovo* 13, 137-176.

sútal, gen. *sutla* m (Krk, Punat, Baška) = *sutlb* (14. i 15. v., u glagoljaškoj knjizi) = *sulli* m (Krk) prema f *sutla* (Rab, Krk, Malínská) »1° kum, kuma na krstu ili firmi, 2° iz poštovanja mladi zove starijeg muža ili ženu (*sütle Iye* m prema *sutla Mare*, skraćeno *sia Märe*)«. Stari dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sanctulus*. Od mlet. *sântolo*, -a, furl, *sântul su: santu* m prema *sântula* (Božava) = *santol*, -a (Istra) = *šantulo* m prema *šantula* (Cres), *šior šantulo*, *sântul* m prema *sântula* (Sušak).

Lit.: ARj 17, 77. 79. 80. 466. *Mažuranić* 556. 1406. Cronia, *ID* 6, 119. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW** 7569. Pintar, *ASPh* 22, 525. 30, 310. Milčetić, *Starine* 33, 160. Skok, *Slovo* 3, 56-57.

sútlja f (Vuk) »hladno jelo od riže i mlijeka«. Turcizam na -*K sútlü* od *süt* »mlijeko«. Složenice: *súltipita* (Vuk) »na gužvu savita« (metateza *ti* > *h*), *sutlijaš* m = *sútljač* = *sitli-permač* / -*pir-* (Kosmet). Drugi je dio tursko *aş* »čorba, jelo« (tur. narodski *sútlac*). Složen pridjev indeklinabile *sít-mavi* (Kosmet, drugi dio *mavi*, v.) »boje otvoreno plave, modrikast (dándüsi *sít-mavi*).

Lit.: ARj 17, 79-80. *Elezović* 2, 230. 288. Škaljić² 576.

suvar, gen. -*vra* (?) (Cres) = *šugar*, gen. *šugra* (Šibenik) = *šugar*, gen. -*vra* = *šugra* f (Vodice) »pluto, Kork« = *šugro* n (Malínská)

»pluto za mreže«. Od sttal. *súvero*, *sovero* (Sanmazarro) < kllat. *súber*, dijalektalne **sober*, istro-rom. *sur* (Galežan) > *sur* (Buzet, Sovinjsko polje). Treća je varijanta istro-čakavska *surga* f (Istra) = *sugar* m (Vitezović) koja se poklapa sa *súghera* f (Davanzati), sa sinkopom antepenultime i metatezom. Zbog toga može biti starija posudnica. Značajna je četvrta varijanta dubrovačka *ohšubra* f (Držić, *Plakir*) = *ošubra* (Mikalja, Stulić) »papuče«; *oh-* > *o-* predstavlja lat. prijedlog *ab*, upravo »crevlje od pluta«. Posljednje je možda dalmato-romanski leksički ostatak kao i *suvar*.

Lit.: ARj 8, 799. 9, 337. 17, 44. 85. 864. 912. *REW** 8357. Skok, *Rasprave* 5-6, bilj. 22. *Prati* 953.

suvarija f (Miličević, narodna pjesma, Bosna) = *suvarija f* = *suarija* (Kosmet) »1° konjik, konjanik, 2° mlin suvača (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *süvari*) »1° konjica, 2° konjanik, vojnik ili žandarm, 3° kapetan na državnoj ladji« iz turske vojničke, terminologije: bug. *süvari* m pl.

Lit.: ARj 17, 85. *Elezović* 2, 280. *Mladenov* 616. Marjanović, *NJ* 3, 215-217. (cf. *JF* 14, 215). Škaljić² 576.

súvat m (Vuk) »mjesto gdje se ljeti goje goveda« = *súvat* (Posavina) »pašnjak, ograđena njiva koja se ne kosi«. Na -*ište suvaliste*. Denominal *suvatovati* impf, »sa govedima biti gdje na planini i gojiti ih«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *suwad* »abbeveratoio«) iz turske pastirske terminologije: rum. *suhat* »Fettweides«, na -*ie suhäfte* »Mästen auf einer Fettweide«, bug. *suvát* pored *savat* »1° krdo goveda, stado ovaca, koje se hrani za klanje, 2° paša za to«.

Lit.: ARj 17, 85-86. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 725. *Mladenov* 598. 616. *Tiktin* 1529. Ška-

sùza f (Vuk) = *selza* (Vrbnik, Istra, narodna pjesma), sveslav. i praslav. **shza* l **shza*, bez određene paralele u baltičkoj grupi, »Träne«. Pridjev na -*MI* > -*an suzan*, na -*ovit suzòvit*. Denominal na -*iti suziti*, -*im* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-* *se*, *raž-*). Razlika je u akcentu prema *suziti*, *suzim*, od *uzak* (v.). Stmòglasnilc *u* je nastao od sonantnog *l*, upor. steslav. *sizza* l *shza*, slov. *solza*, bug. *slázá*, češ. *slza*, poljski *łza*, rus. *slézá*. Od ie. jezika bliže ili dalje stoje lit. *žliugti*, *žliungu* »biti promočen«, sanskr. *sfíati* (3. 1.) »izlijeva se«, sravnjem, *selken* »kapati«, gr. λύζω »habe den Schlucken«.

nvnjem. *schluchzen*. Prema sanskrtu i srvnjem. ie. korijen bio bi **selg-* »izlijevati«.

Lit.: ARj 4, 77. 7, 668. 13, 356. 17, 92-104. *Miklošić* 309. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 316. *Mladenov* 621. *Nehring*, *IF* 4, 402-403. *Machek*, *Rech.* (cf. *Lekov*, *Slávia* 13, 412). *Petersson*, *LUA*, n. f., 1/12, nro 2 (cf. *IJb* 1, 115). *WP* 2, 508. 711.

süžanj, gen. -*šnja* m (Vuk, 1572. u *suznjih*) prema f *suzna* (D. Držić, u rimi sa *tužna*), na -*ica süžnjica* »rob, robinja, captivus, -a«. Nalazi se još u slov., gdje je iz hrv.-srp., i bug. *sažni*. Pridjev na -*ev süžnjev*. Na -*ica süžnjica* »tamnica«. Na -*ara sužnjara*. Na -*ičar sužnjičar*. Apstraktum na -*stvo süžanjstvo* n (Vuk). Denominal na -*iti osužnjiti se*, *zasužnjiti*, -*em*, na -*evati sužnjevat*, -*njujem*. Praslav. Samoglasnik *u* je nastao iz *p*, upor. cslav. *scžbm* m prema *sožbnica*, bug. *sažni*. Korijen je isti koji i u *uzak*, *uže*, *vezati* (v.); *s-* je prefiks $\text{з} \hat{}$. Prvobitno pridjev na -*bn*.

Lit.: ARj 9, 295. 17, 105-114. *Miklošić* 56. *Murko*, *WuS* 1, 109-111. (cf. *RSl* 3, 365).

suzúr m (istro-čak.) = *sazúr* (ibidem) = *sušúr* (Božava) »šum«. Od tal. onomatopeje *sussuro*, *susurra* < lat. *sussurus*.

Lit.: ARj 14, 758. 17, 115. Cronia, *ID* 6, 122. *Prati* 956. *REW** 8490. a.

svaditi (se), -*em* pf. (Vuk, Kosmet) (*na-*, *o-*, *po-*) prema impf, *svadati* (*sé*), -*ám*, baltoslav., sveslav. i praslav. $\hat{}$ *ad-*, »streiten«. Postverbal *nasvada* = *osvada* »tužba«. Apstrakti na -*ja svada* f »čegrst, inat, kavga, klanje, raspra, sklenza, zađevica, zadorica«, na -*nja svadnja* (Vuk). Pridjev na -*ljiv svadljiv* (Vuk), poime-ničen na -*bc* > -*äc svadljivac*, gen. -*ivea*, na -*ost svadljivost*. Bez prefiksa *s-* glagol je potvrđen kod Belostenca, u češ. *vaditi se* »se quereller, se disputer« i polj. *wadzić*, tako i kod Kašuba, u oba lužičko-srpska, i u rus. jeziku te u izvedenici na -*lja* < *l* + -*ia vadija* (ŽK, hrv.-kajk.) »Wette, oplkada«, odatle *zavadljati se* (ŽK) »okladiti se«. Miklošić zna za hrv. *voda*. U južnoslav. je gotovo općenit prefiks *sb-*, steslav. *swada*, slov., bug. *svada* kao i u rum. posuđenici *sfadă* »Streit, Zank« i u denominam odatle *a sfádi*, pridjev *sfädalnic* = *sfadnic* = *sfadicios* »zänkisch«. Mjesto prefiksa *sb-* stoje drugi: *na-* *navoditi*, *ob-*, *obaditi*, -*em* pf. »optužiti, okriviti« prema impf, *obadati*, -*am* (Ranjina), *obadivati*, -*ujem*, *obadati*, -*om*

(Palmotić), pridjev *obadljw*, postverbal *obada* f »tužba«, na -*telj obaditelj* (Mikalja) prema f *obaditeljica* = *obadilac* »tužitelj«, poime-ničen part. perf. pas. *obadenik* m prema f *obadenica* »optuženik«. Ovamo može da ide i *obad* pored *ovad* »strk, oestrus«, jednom s prefiksom *ob-*, drugi put sa *o-*. Odatle na -*bc obadač*, gen. *obaca* m (Mikalja, Stulić) »koji ujida«, *knjiga obadaša* (Mikalja) »lettera pongente«, kod kojih je veza sa *bosti*, *badati* (v.). S prefiksom *za-*: *zavaditi* (*se*), -*im* pf. prema *zavadati*, -*am* (Vuk), *ispozavaditi*, -*zavadati* (oboje Lika). *S rač-*: *razvoditi* (*sé*), -*em* (Vuk) pf. »razmiriti one koji su se svadili« prema impf, *razvadati*, -*ám*, na -*ač razvadač*, gen. -*oca*. Jedan od razloga za prefiks *sa-* bio je izbjegavanje homonimije s glagolom *vaditi*, koji drugo znači (v.i. u lit. *vadinti* »zvati, vikati«, sanskr. *vodati* (3. 1.) »glasno govoriti«, *vodaš* »zvuk«, *vadayai* »igra«, gr. αὐδῶν, nvnjem. *Wette* < srlat. *vádium*, koje se unakrstilo sa *vadla*. Ie. je korijen **yed-* »govoriti«, u prijevaju duljine **lföd-* u slavinama: steslav. *vada* »calumnias, vaditi »accusare«.

Lit.: ARj 3, 948. 7, 668. 8, 297-99. 302. 9, 295-99. 11, 62-63. 13, 745-46. 17, 117-26. *Mažuranić* 1534. *Elezović* 2, 205. *Miklošić* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 598. *Mladenov* 570. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 282. *Pedersen*, *ANF* 24, 299-303. (cf. *RSl* 2, 351). *Osten-Sacken*, *IF* 33, 266. *Walde* 808. *WP* 1, 217. 252. *Tiktin* 1412.

svák, gen. *sváka* m (Vuk, *á* je nastao stezanjem od -*oja-* kao u *ban* i *pas'*) = *svòják* (također bug.) »(u gradovima) šogor (Hrvatska), badžanak (Bosna), beau-frère«. Steslav. *svajoki* »affinis«, polj. i rus. »Landsmann«. Stezanje je potvrđeno u slov., češ., slvč., polj. i kaš. jeziku. Femininum je *svasi*, gen. -*i* = na -*ika* (gleda sufiksa upor. *vladika* u Dubrovniku) »belle-soeur«. U toj riječi α nije od stezanja, nego od palatalnog poluglasla », upor. steslav. *svbstb*, češ. *svest'*, polj. *świeśc*, rus. *svestb*, bug. na -*ka švestka*. To je prvobitno apstraktum deklinacije ». Pridjev na -*ov svòjakov* = *svákov*, na -*in svástin*, *svástičin*. Deminutiv na -*ič svastičić* m (Boka) »svastičin sin«. Denominali *svastikati se*, *svojahati* = *svojakät* (Kosmet) = *svojačiti koga* »nekoga svojak zvati«. Osnovno *svak* = *svòják* = *svoják* (Kosmet) je poime-ničen pridjev *svoj* (v.) s pomoću sufiksa -*ako*. Upor. kol. *svòjät*, gen. -*í* = *svojta* (v.). Apstraktum *svast* je naprotiv izvedenica od prijevaja ie. korijena **sue-* (v. *sebi*). Sufiks -*st* je kao u *tast* (v.). Svi su ti izrazi stvoreni u praslav.

agnatskoj porodici. Upór. za izvođenje srodstva od *sue- arb. *velia* »brat«.

Lit.: ARj 17, 115. 130-31. 139. 148-49. 376-77. 380-82. Miklošič 332. Holub-Kopečny 361. 362. Bruckner 527. 537. Mladenov 571. 573. WP 2, 457. Schrader, IF 17, 26. Boisacq³ 320. Iljinski, ASPH 27, 455-457. GAÍ 469-70. Jokl, l/rer. 41. si.

svál m (Čapljina, Ljubuški, Hercegovina) = *svāo*, gen. *svāla* (Jablanica, Konjic, Hercegovina) = (*s* > *c* kao u *ciječ*) *cvao*, gen. *evala* (Vuk, Mostar, Hercegovina) »slatkovodna dlakava riba«. Od lat. *sequalus* »stachelige Roche«, koje u REW nije potvrđeno.

Lit.: ARj 1, 860. 17, 140. Rešetar, Štok. 295.

svanuti, svane pf. (Vuk) (*o-*, *ras-*, *raza-*) = (metateza *sv* > *sav-*) *sávnuti*, *sávne* = (*vn* > *mn* kao u *vnogo* < *mnogo*, *damno* < *davno*) *sámnuti* (Vuk, subjekt *sunce*) = *samnūt*, *osamnūt* (Kosmet) »tagen, razdaniti se« prema impf, na *-va-* *svanjivati*, *svānjiva* pored *svānijuje* (Dubrovnik), *rasvanjivati*. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa *b*: upór. stcslav. *svbnoti*, bug. *sávne*, *sávnuva* = *sanine*. Suglasnik *n* je nastao asimilacijom od *tn* > *n*. Praslav. je korijen **svbt-*, od kojega se vidi suglasnik *t* u prijevodu duljenja *b- i* **svit-*. Viši prijevoini štepen je **svēt-*. Sve tri praslav. osnove zastupljene su u hrv.-srp.; k tome dolazi još kao četvrta pridjevska izvedenica na *-ū* **svetbl-*; **svbt-* se nalazi u hrv.-srp. još na *-je* u *svanuće* n i u hrv.-kajk. *rasvečen* (Brezovački), u stcslav. na *-ēti svžēti* > stčeš. *stvieti se* > *skviti se*. Prijevoin duljenja **svit-* dobro je zastupljen: na *-ati svitati*, *-će (o-, ras- se)* pf. prema impf, na *-va-* *svitāvati*, *svitāvām*, samo s prefiksom, odatle postverbal *osvit* (Crna Gora, Vuk), *osvitak*, *rāsvīt*, na *-je rasviće* n (17. v.). Od *svet-* *svijet* m »1° (danas samo) *mundus*, 2° (prvobitno, još u praslav.) *lumen* (sa demonstrativima *taj*, *onaj svet* = *svu* razlikuje se zemački i zagrobni život, Kosmet, ŽK), 3° množvo«. Pridjevi na *-ovni svjetovni*, na *-ski svjetski* = *svechi* (Kosmet) »tud«. Na *-ina* (upor. *tuđina*) *svjetina* — *švitina* (ŽK) »vulgus, množvo«. Značenje 2 vidi se još u praslav. izvedenici na *-za svijeća* f = (ikavski) *svića* (ŽK) = (ekavski i hrv.-kajk.) *sveca*, odatle pridjev na *-šn* > *-an* u imenu mjeseca februara *svčan* (Vitezović, 1677) = hrv.-kajk. *svēcen* (se. *mjesec*, zbog svetkovine *fešta Candellarum*), odatle hrv.-kajk.

prezime *Svečnjak* »čovjek rođen o toj svetkovini«, poimeničen na *-ica Sviječnica* = (ikavski) *Svísnica* (ŽK) »Kandēlōra (Bosna, Lika)«, na *-jak sviječnjak* »Leuchters«, na *-ar svečar*, na *-arica svečarica*. Zatim u denominalu *svijetiti* (Stulić) = *svititi*, *svitīm* impf. (ŽK) (*po-*, *pro-*, *ras-*) »svijetliti«, u *prosvjetiti*, u postverbalu odatle *prosvjeta* f, koja je dobila metaforicko značenje, odatle impf, *prosvječivati*; *rasvjeta*. Pridjev na *-ši svijetao*, *fsvijetla* (Vuk) = *svijeta* (Piva-Drobnjak) = (ekavski) *svētao* (Kosmet) = (ikavski) *svīta!* (ŽK). Poimeničen na *-bc* > *-äc svjetlac* (Vuk) = *svētlac*, gen. *-aca* = složenica *svetlobāba* (Kosmet), sr. r. *svjetlo* = *svjetlo* (Hrvatska) = na *-ost svjetlost* f, na *-ica svjetlica* (Piva-Drobnjak) »fulgur«, na *-ika svjetlika* (Crna Gora). Denominal na *-iti svjetliti*, *svjetlim* impf. (Vuk) (*o-*, *po-*, *pro-*) prema iterativu *prosvjetljevati* > *-čljevati* (regresivna asimilacija), deminutiv na *-ucati svjetlucati se*. Neologizmi *svjetionik* »lanterna (pomorski termin)«, *svjetiljka* f »lampa«. Na *-nica svjetionica*. Radna imenica na *-Uja svjetiljka*. Složena imenica *polusvijet* m je prevedenica od fr. *demi-monde*. Složeni pridjevi u nazivu boja *svjetlosiv*, *svjetlocrven*, *svjetlomodar* itd. Složen glagol *svjetlomfcati* impf, prema pf. *svjetlomrčnuti* (glede drugog dijela v. *mrk*, *mrknuti*). Dalje etimologijske veze v. u *cvijet* i *cvasti* te u *sunica*. Stcslav. značenje *svetb* »1° φως, φέγγος, Tageslicht, 2° αὐών, mondus, Welt« od važnosti je za semantiku Mađžara i Rumunja. Mađž. *világ*, ugrofinskog podrijetla, dobilo je pod uplivom slav. riječi osim značenja »1° svjetlost« još i značenje 2°; isto tako rum. *lume* od lat. *lumen* »1° svjetlost, 2° svijet«, premda je lat. *mundus* još očuvano u cine. *mundā*. Slav. se značenje 2° objašnjava slavenskim paganizmom: *svijet* se shvaća kao zemlja koju obasjava sunce. To sveslav. značenje nije se očuvalo jedino u rus. *mir* (*svemir*, v.). Baltoslav. se zajednica kod ove riječi očituje u prijevoinima *u* lit. *švīesti* »leuchten«, *švintu* »werde hell«, *švitēti* »glänzen«, lot. *kvītēt* »flimmern«; prijevoin *ē*: i lit. faktitiv *švaitau*, *švaityti* »hell machen«. Ie. je korijen **uei-*: prijevoin perfekturna *kuoitos > stcslav. *svetb* kao i arm. *šek* »crvenkast«. Jat je prema tome nastao iz ie. dvoglasa. Upor. avesta *spaēta-*. Ie. korijen sadrži formant *to*. U nvnjem. *weiss* očuvao je još pridjevsku vrijednost. Upor. stnord. *hitna* »weiss werden«. Raširenje je ie. s pomoću i korijena **keu-*, odnosno **huez-* »svijetliti, svijetao«, koji se na-

laži u proširenju na *n* u *sunica* (v.), upor. sanskr. *cveni* f pored *čvetā-* »bijel«.

Lit.: ARj 9, 300-301. 310. 11, 71. 12, 435-39. 13, 357-360. 17, 142-45. 213. 321-23. 344-64. Elezović 167. 199. 206. 2, 37. 542. Vuković, SDZb 10, 402. Ivšić, JF 17, 114-116. Moskovljević, NJ i, 19. Miklošič, 332. Holub-Kopečny 363. Bruckner 535. 538. ZSPH 4, 216. Mladenov 574. Trautmann 310-311. WP 1, 368. 470. Hirt, IF 12, 201., buj. 1. Pedersen, IF 2, 306. Osten-Säcken, IF 23., 383. Vaillant, RES 19, 304. 22, 21. Specht, KZ 63, 93. Petersson, LU A, n. f., 1/12, 2 (IJb 7, 114). LUĀ., n. f., 1/11, br. 5, 171. (cf. JF 3,216). GM 469.

svar m (Danilo, Vinodolski zakon 11, 28) pored *svar(a) f* (Stulić) »rixa«. U hrv.-srp. i bug. jeziku iščezla zbog sinonima *borba*, *svada*, *psovka*. Inače sveslav. i praslav. Da je postojala i u svim južnoslav. jezicima, dokaz je slov. *svariti*, *-im* »verweisen« (gdje ima leksikologijsku porodicu) i rum. slavizam *sfarà f* »Streit, Zank« i izvedenica na *-nik svornici* m pl. (glagoljski rukopis, 1468). S ovom riječi veže se ime *Hefaistq* u slavenskom Olimpu *Svarog*, u kojem je prema Brückneru nastavak *-og* (v.) kao u *brlog*, *tvarog*, *talog*. Njegov sin je *Sunce*. Deminutiv odatle *Svarožišt* = *Svaro&ic, Svarožic*. Nalazi se i u poljskoj toponomastici. Značajno je da rum. pridjev *sfarog* znači »suh, izgoreo (uscat), steinhart«. Praslav. *svar*, *svariti* upoređuje se s got. *swaran*, nvnjem. *schwören*, lat. *sermo*, od ie. korijena **suez-* »govoriti«, a ime božanstva s niz. *zwerk*, sanskr. *svargá-* »nebo«. Brückneru *Svarožišt znati* »bog vatre«. To se slaže sa značenjem rumunjskog pridjeva.

Lit.: ARj 17, 146. 148. Mašuranić 1410. API 9, 115. Miklošič 329. Holub-Kopečny 361. Bruckner 527. KZ 46, 218. WP 2, 527. 531. Tiktin 1413. Bulat, JF 5, 136. Machek, RES 23, 59. Korsch, Jagičev Zb. 251-261. (cf. RSI 2, 264). Uhlenbeck, PBB 22, 193-201. Scheffelowitz, KZ 56, 207. Boisacq³ 282-283.

svat m (Vuk, *debeli* ~, *rani* ~, *pravi* ~, *stari* ~), sveslav. i praslav. termin iz agnatske porodice, bez paralele u baltičkoj grupi, »jedan od pratilaca mladoženje pri dovođenju djevojke, krcan«, prema f na *-ia svaća* »žensko koje pođe sa svatovima po djevojku«, na *-ica svatica* f (Sarajevo) »(u muslimana) žena koja momku prosi za plaću djevojku«. Na *-nica svātmica* f (Vodice) »pratilica mladoženje«. Pridjev na *-ovski svatovski*. Ostale izvedenice: *svatovac*, *svalovati*, *svatija*. Kol. na *-ia svaća* f

(Vodice, Istra) pored *svačova* f (Istra, *Jivina svačova*, nejasna tvorba, možda *svatovi*, štokavski plural unakršten sa *svaća*, kompromisni oblik) »svatovi«; *svaća* je apstraktum od stcslav. glagola *svaliti* »für sich oder einen anderen werben«, obrazovan kao *plaća* od *platiti*. Od istog je glagola apstraktum na *-bba svadba f*, odatle pridjev na *-en svadbeni*, na *-ina svadbina* (Kosmet) = na *-arina svādbarina* (Vuk) »plata za svadbu«; denominal na *-ovati svābovali*, *-ujem (o-)* »provesti svadbu, biti na svadbi«. Složenice: sintagma *stāri svāt* (Kosmet, upor. češ. *starosvat*) ili *starējko* m prema *starējkovica*; tu sintagmu posudiše Arbanasi *starisvat* »erster Hochzeitsgast«; *pustosvat* m (i rus.) = *pustosvatica* m, f (oboje Vuk, Paštrović, Slavonija, Dubrovnik, Konavli) »svat bez posebne službe« = *pustosvat* m (Kosmet) »koji nije pozvan u svatove, nego je došao da se najede«. U stcslav. *svati* je značilo »affinis, rođak«. Kao i *svojak* > *svāk* tumači se u sv-, koji je refleksioni korijen kao u *svoj*, i u sufixu *-at*, koji je u *svojat*, gen. *-i* > *svojta* (v.), prvobitno zacijelo isti koji i u pridjevima na *-at* (v.). Bruckner tumači i ovdje *a* iz kontrakcije kao u *svak*, ali tome se protivu činjenica, što *svojjatt nije potvrđeno u značenju *svat* i što je *a* kratko.

Lit.: ARj 12, 722. 17, 117-21. 151-57. Elezović 2, 205. Ribarić, SDZb 9, 195. Miklošič 332. Holub-Kopečny 361. Bruckner 527. Mladenov 571. WP 2, 457. GM 392. Joki, Stud. 76. Johansson, IF 2,6-7, bilj. Delbrück, *Verwandschaftsnamen* 531. 534. Schrader, IF 17, 20. sl. *Sprachvergleichung und Urgeschichte* IP 316. *Realexikon* II², 375. (cf. IF 50, 17). Osten-Säcken, IF 26, 315. Boisacq³ 291-292.

svāža f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Bosna; slov.) »okvir«. Denominal na *-iti ūsvāžiti*, *-im* (ibidem) »uokviriti«. Od mlet. *svasa*, furi, *soace* — *suaze f* »curnis« < stfr. *souage*, poimeničen pridjev na *-aticus* od lat. *soca* »konop« > tal. *soga*.

Lit.: ARj 17, 157. Pletersnik 2, 605. REW 8051. Prati 917. Pirana* 1062. 1146 *Rosamāni* 1126.

svedūro (Cres), poluprevedenica na pola od *tutto duro*. Inhoativ s prefiksom *in-* *induriti* (Perast), od tal. (*in*)*durire* < lat. *dūrēscere*, od *dūrus*; *induriti* se (Lepetane), odatle prevodenjem prefiksa *in-* = *u-* *udurēčiti* se »ukočiti se«, sa nejasnim *-ečiti*, koje bi moglo da zamjenjuje, ako je staro, inhoativni nastavak *-ēscere*. Prema *udurēčiti se* obrazovano je istoiznačno

ukorečiti se (Lepetane), inhoativ od *kora*. Na deminutivni sufixis *-ellus durrello* m (mletački naziv) = *furi durei (duran, durian)* »prčak, gen. prčka (ŽK), ventriglio« > *durèlac*, gen. -é/ca, sa -bc > -ac.

Lit.: 17, 167. Tomanović, *JF* 17, 206. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. Tentor, *ASPh* 30, 201. *Pirana* 272. *REW* 2808. *DEI* 1404.

svekar, gen. *-kra* m prema *f svekrva* (Vuk) = *svekrva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv iz ie. agnatske porodice *svekr* m prema *f svekry*, gen. -ā e »socer (m) prema *socrus*, gen. -iūs, vlat. *socra, socera*, Schwiegermutter (Vater des Mannes) prema Schwiegermutter (Mutter der Frau), tãst, gen. tasta m prema tašta, punac m, starac, prema punica, mariti pater prema mariti mater«. Žena dobiva od *svekra* zapovijedi: *Ja se mlada boljem dobru nadam: Od svekrova mudroj zapovijedi; svekrovima hitno poslušanje*. Pridjevi na *-ov svokrov*, na *-in svekrvin*. Deminutiv na *-ica svèkrvica*. Hipokoristici su od drugih korijena: *baca, basa, cala, tale* (v.). Mocija je neobična. Femininum pripada deklinaciji *u*. Upor. još *jetrva* (v.). Prema Meilletu m *svekar*, gen. *-kra* nastao je kasnije. Prvobitno, tj. u prvom periodu ie. f *svekry*, gen. -ā e predstavljao je oba roda. Upor. u kllat. *socer* m prema *socrus*, gen. -us, dok je u vlat. analogijom nastalo *f socra i socera*, i gr. ἔκρυός m prema *f ἔκρυός*. Ista mocija kao u slavinama nalazi se osim u kllat. još u sanskrtu *çvaçuras* m prema *çvaçruh*, u avesti *xvasura* — nperz. *xuæn*, pragerm. **suezen* > got. *svaikra* — *svalhro*, stvnjem. *svehur* — *swigar*. Za prvobitno nerazlikovanje roda upór. *ljuby*, gen. *ljubvue* (v.), *kokoš*, gen. -í (v.), **vlady* > za oba roda **vladika* »episkop, vladar« i *vladika* (Dubrovnik) »vlasteoska kći«. Za femininum nema paralela u baltičkim jezicima: lit. *šešuras*. Slog. *sve-* suglasno se tumači od ie. refleksivnog korijena **sue-*, koji se nalazi u *svoy, sebi, sestra, svat, svast, svak* (v.). U pogledu sloga *-kar*, gen. *-kra*, steslav. *-kry*, gen. *-krzve* > hrv.-srp. *-krva* nema suglasnosti. Ponajprije u porudnju sa sanskr. *-çuras, -çruh* slavine ne pokazuju í nego *k*. Ta se razlika uklanja pretpostavkom asimilacije *s — k > s — k*. Taj se dio upoređuje sa gr. χύριος i sa *šurjak* (tako Bernecker). Prema tom drugom tumačenju *svekry*, gen. *svekrvue* bi prvobitno značilo autoritet oca i majke muževljeve u ie. agnatskoj porodici. Mlada bi ušla udajom pod njihovu vlast. Upor. gornje citate iz Vuka.

Lit.: *ARj* 17, 173–75. *Miklošič* 332. *Berneker, IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 536. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Mladenov* 571. *WP* 2, 260. 366. 522. 502. *Trautmann* 295–296. *REW* 8054. *Hirt, PBB* 23, 336–7. *Jokl, Unt.* 48. *Loewenthal, WuS* 10, 164. (cf. *IF* 13, 170). *Hamm, KZ* 67, 123. *Boisacq* 235. *GM* 475. *Machek, Slávia* 16, 187.

svëra f (Potomje) »kazaljka« = *švera* í (Sali) »isto«. [Od tal. *sfera* f (19. st.) »lancetta dell'orologio«].

Lit.: *ARj* 17, 918. *DEI* 3473.'

svět, f *svéta* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *sveit*, »sanētus, sacer«. Poimeničena na *-bc > -ac svetac*, gen. *sveca* m (i u drugim slavinama) prema f na *-ica svetica*, na *-6&a sveták*, gen. *-tka* (i u drugim slavinama) »Feiertag«, odatle denominál na *-ovati, -ujem svetkovati* »feiern«, apstrakti na *-ynia > -inja svetinja* f (upor. češ. *svatyně*, polj. *swatynid*), na *-osi svetost* f (upor. češ. *svatost*), *svetba* (Domentijan, Budinić, Radovčić, Velikanović, Kašić, Bella, Kavanjin) »sakrament, žrtva, hostija«, s pridjevom *svetben*, poimeničen *svetbenica*. Denominal *svetiti, svetim* (Vuk) (*o-, po-*) »sanctifier« prema impf, *posvećivati, posvećujem*. Postverbal *posveta*. Značajan je semantički razvitak prefiksalsne složenice *osvetiti (se), osvetim* pf. (Vuk) »vindicare« prema impf, *osvećivati se*. Odatle postverbal *osveta* f »Rache«, s pridjevom *osvetijiv*. Radne imenice na *-nik osvettik*, na *-telj osvetitelj*. Narodna poslovice stavlja *osvetiti* u značenju »vindicare« u isti red sa *posvetiti* »sacrare, sanctificare«: *ko se ne osveti, taj se ne posveti*. Prema toj rečenici *osveta* je *sveta* dužnost. Taj semantički razvitak je samo hrv.-srp. Od južnoslavenskih jezika ne poznaju tu riječ slov. (*maš-čevati se*) ni bug. (*masť*). Ni u hrv.-srp. nije općenita. Upor. *odmazda*. Rumunji stvorili su od lat. *bonus > bun* i slav. prefiksa *raz-* (v.) svoj izraz *a ši răzbuna* »osvetiti se«, Arbanasi, kod kojih je *krvna osveta* dužnost prema plemenu (obitelji), imaju *me marre gjakun* »uzeti krv > osvetiti se«. Čini se ipak da rumunjski slavizmi pružaju podatke za razumijevanje hrv.-srp. semantičkog razvitka: kod Dosofteja strum, *asfinji cuiva* znači »pomoći nekome«, odatle apstraktom na *-eh > -ealǎ osfintealǎ* »pomoći«. To značenje ide zacijelo zajedno sa značenjem »osloboditi«, koje ima *osvetiti* u: *osveti hristijanstvo od nasilija poganihz*. Kad í pred » prelazi u *f, osvetiti* znači u rum. isto što *svetit* (*o-*) > (*o*)*sfinfi* »mit Weihwasser

besprengen«, a *sfinji* »heiligen, heilig werden«, refleksiv *a să sfinți* »den Sieg davon tragen«, na *-ie sfinție-* »Heiligkeit«, na *-iturǎ sfințiturǎ* »Osternspeisen«. Prema tome razvitku postaje *osvetiti* i *posvetiti* u hrv.-srp. poslovice najnije. Tome doprinosi i značenje pridjevske posuđenice u rumunjskom *sfinț*, koje znači »1° heilig, svēt, 2° mächtig, gewaltig, jak, silan«. Vidi se da je *svēt* u južnoslav. moralo imati značenja: 1° heilig, 2° isto što i got. *swinths* = silni, jak«, kao i u rumunjskom slavizmu »koji može pomoći«. U denominalu na *-iti* od *svet* s prefiksom *o-* *izražava* se isto što i u *obogatiti (se), osiromašiti* »postiti, biti jak = koji može izvršiti dužnost, što je nalaže osveta«, dok u vezi s prefiksom *po-* znači intensivum (kao u *slati — poslati — posao, pokora*). Značenje jačine mora da je sadržavao *svtb* i u dvočlanim imenima *Svetoslav, Svetomir, Svetopik*; možda i u imenu božanstva na Rujanji *Svetovid*, koji je na Balkanu bio kristijaniziran u kultu sv. *Vida (Vidova gora, na Braču, Vidimir, Vidaš. Světozor* izmislio je Dukljanin. Orbini ga je prenio kao *Svetorad*. Poimeničen part, perf. pasiva na *-ik svećenik* na zapadu = *sveštenik* (iz crkvenog jezika) na istoku, gdje je uzet iz istog izvora i *osveštati, -om* (Vuk, Daničić) = *osveštat, -am* (Kosmet). Odatle *preosvešten* (13. st.) kao naslov »sacratissimus«, kod Rumunja *preasfinții*, ali na *-ujo osfețui* »mit Weihwasser besprengen«. U rumunjskom se je slav. pridjev *svetz* unakrstio sa lat. *sanctus > sint*, koji se nalazi u imenima svetkovina *Simpietru* »Petrovo«, *Sindumitru > Sîmedru* »Mitrovdan«, *Sîntămăria > Gospojina*«. Odatle i gore pomenuti prijelaz *t > f* pred *i*, koji se nalazi samo u latinskim leksikalnim elementima kao *sentire > simți*, tako i u denominalu od *sint < sanctus > *sinți*, ali se je taj unakrstio s južnoslav. *svetiti*. Još je od interesa zabilježiti rum. pi. t. *sfinji* i deminutiv *sfințisor* »Art Gebäck« a naročito *sfințe* f pl. »Art weibliche Dämonen, die dem Menschen Schaden zufügen«, što izaziva upoređenje sa *sent < sanctu* (slov., ŽK) »vrag«. Mađžari su posudili također *svtb > szent*. Još treba spomenuti ime mjeseca oktobra prema svetkovini *Svi sveti: svesvećak* (Habdelić) = *sisveti* (Krk) = u tiskanom glagoljskom kalendaru iz g. 1491. rukom dopisano *sesvećak — sesvećak* (ŽK), izvedenica na *-jak od sesvetski*. Potpunu paralelu pruža baltička grupa: lit. *šventas*, strpus. *swenta*. Kako se vidi, *e* je nastao iz palatalnog *nazala e*, upor. steslav. *svitt*, češ. *svaty*, polj. *svnity, święcić*, rus. *svjatój, svjatib*. Postanje se tumači iz ie. jezičnih sredstava. Iz upore-

denja izlazi da je baltoslav. pridjev izveden s pomoću sufixa *-to* od ie. korijena **kuen-* »feiern, heiligen«, koji se nalazi u lot. *svinēt* »isto«, a u avesti *span-yah* (komparativ), *spzništā* (superlativ) »svetiji, najsvetiji«; *spānah* »svetost«. Budući da se kao pridjev na *-to* nalazi i u avesti *spmta, sveti* je baltoslav. ^iranski leksem. Upoređuje se još sa got. *huns*! »žrtva« (Uhlenbeck). Ie. korijen **kuen-* veže se i sa ie. **keu-* »sjati«, čak i sa *ponji-* u *pontifex* (Bezenberger), što se nije prihvatilo.

Lit.: *ARj* 9, 303–308. 11, 66–71. 650. 17, 158–164. 191–234. *Elezović* 2, 37. 208. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 537. *Mladenov* 571. Jagić, *ASPh* 31, 551. Maretić, *JF* 2, 296–297. *ASPh* 9, 136. *WP* 1, 471. *Petersson, LU A*, n. f., I/IX, 171 (cf. *JF* 3, 216). *Vaillant, RES* 22, 21. *Meillet, RES* 6, 169. *RSI* 2, 66. *Junker, UJb* 5, 411. si. (cf. *IJb* 11, 166). *Uhlenbeck, PBB* 30, 293. *Loewenthal, WuS* 10, 163. *Bezenberger, KZ* 42, 87. *Buga, RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). *Stefanie, Rad* 285, 62.

sviba f (Vuk) = *sviba* (ŽKU) = *svib* m (Reljković, Istra) = (sa disimilatornim gubitkom *v*) *siba*, južnoslav. i praslav., »cornus sanguinea«, valjda isto i *šiba f* (Rudnički okrug, Srbija) »oblica drveta od kojeg pastiri prave sibare«. Pridjevi na *-bn > -an* poimeničeni u imenu mjeseca hrv.-kajk. *sviben* (se. *mjesec*, nazvan po cvatnji drveta), najstarija potvrda rukom dopisana u tiskanom glagoljskom kalendaru iz 1491. *sviben aliti klas'n* »juni«, proširen na *-j svibanj*, gen. *-bnja* (najstarija potvrda u glagoljskoj ispravi 1442: *pisan miscica maja na dan 12. svibnja*; Vuk, Dubrovnik, hrv.) »maj, filipovščak«. Ovamo ide i hrv.-kajk. prezime *Sviben* »(upra o) čovjek rođen mjeseca svibnja«. Na *-ov svi-bov = sibov = sibo*, *-ova* (Kosmet), poimeničen na *-ina svibovina = sibovina = sibovina* (Kosmet). Na *-ast sibast* »prugast«. Na *-ara sbara f* (Srbija) »koliba ed- siba«. Složenka *siboklica* (Lika) »nedosega, podraslica«. Oblik bez *v* raširen je u toponomastici: *Sibak* (Ćuprijski okrug, Srbija), *Sibovac*, gen. *-ovca* (Kosmet), *Sibavata, Sibovica* i *Sibovik, Sibošćica, Šiblje* (Kosmet), *Sibine* (šuma, Slatina), *Šibenik* (Grubišno Polje), *Sibnica*, možda i *Sibinj* (Vuk, brodski kotar). Teže je odrediti ide li ovamo hidronim *Sibin* (Erdelj). Po toj rijeci dobio je ime grad *Sibinj* > rum. *Sibiu*, madž. *Szeben*, njem. *Hermanstadt*. Grad se piše lat. *Cibinium*, u našoj narodnoj pjesmi zove se *Sibinje* n. Odatle junak naše narodne pjesme *Sibinjani Janko*. Mjesto *B* stoji *d* u.

slov., bug., češ., pol), i u oba lužičko-srpska, ukr., ruš. *svid(a)*, ruš. *svidna*. Taj oblik nalazi se i u stprus. *sidis* m i daje se dovesti u vezu s lit. pridjevom *svidas* »jasan« od *svidėti* »svijetliti«, lat. *sidus*, ags. *svttol* »jasan«. Ie. **sueid-* »glänzen, schimmern«. Prema Brückneru drvo je nazvano tim imenom prema crvenoj boji kore. Ako je tako, prvobitni je oblik *svida*; *sviba* je sekundarno, nastalo analogijom od *svidva = *svidba (upor. polj. *swidwa* > *swidba*) prema *vrba*. Stulić je zabilježio *svid* za sasvim drugo drvo, za *ilex* (fr. *yeuse*, tal. *elee*), mediteransko drvo.

Lit.: *ARj* 14, 989-99. 17, 247-49. 251. Jonke, *Rad* 275, 69. Ivšić, *HJ* 1, 15. *JF* 11, 293. *Elezović* 2, 222. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 535. *Trautmann* 296. *WP* 2, 471. 520. *Stefanie*, *Rad* 285, 62.

sviđa f (Perast) »provocado« < tal. *sfida*.
Lit.: *Brajković* 5. *DEI* 3475.

svila f (Vuk) = *svila*, gen. *svile* (Kosmet), bug. *svila*, južnoslav., »sericum, saeta > Seide (s kojim je riječima u srodstvu), ibrišim«. Pridjevi: na -*bn* > -*an svilan*, f. *sviona* < *sviino*. prema f analogijski m *svion*, *sviolni* (u čakavskoj narodnoj pjesmi, preneseno iz štokavskog *svionf*), poimeničen na -*ik sviomk* (Bella, Stulić) = -*ića svionica* (Stulić), *svilnica* »koja pravi ili prodaje svilene tkanine«, na -*en svilen* — *svilen*, -*ena* (Kosmet). Na -*bc* > -*ac svilac*, gen. -*Ica* m »kropa što se meće na ranu«. Na -*ača svilača* »svilena košulja«. Na -*a(J)ica svilajica* »vrst kruške«. Na -*ana* < perz. *hane svilana* = na -*ara svilara*. Na -*ar svilar* (Kosmet), odatle apstraktum *svilarstvo*. Na -*arica svilarica* »čibuljica«. Složeni pridjevi od sintagme *svilōkos*, *svilōrun*, *svilengača*. Denominal na -*ati svilati*, *svilām* (iz-, Vuk, Crna Gora) »bradati (metafora)« = *svilat* (Kosmet, subjekt *kolomboč*, *kukuruz*). Prezime *Silobrić* (Dalmacija) kaže da *svila* stoji mjesto *sila; v je ušao na osnovu pučke etimologije, unakrštanje s glagolom *sviti* (v.). U slov. jeziku *svila* znači i »drot«. Prema Miklošiču *svila* bi bila izvedenica odatle. Ali se nikako ne vidi kako bi se značenje *saeta* > *Seide* moglo razviti odatle. Upor. slično unakrštanje i u *silaj* > *svilaj* (v.). Vjerojatnije je da je *sila > *svila* istog podrijetla kao engi. *silk*, steslav. *šelkb*, rus. *Solk*. To je kineski naziv za *svilu*. Kineska složenica *se-or* označivala je kineskog trgovca svilom. Odatle gr. naziv pl. Σήραξ, lat. *Seres*. S lat. sufiksom -*icus* *Serica* naziv *Kine* i *sericum* »svila«, u latinitetu dal-

matinskih gradova smeo. Od kineskog *se* izvodi se *saeta* = *seta* > *Seide*. Upoređenje *sila, *svila* sa *seta* također je moguće, upor. *pelisat* pored *pedisat* (v.) za *d* > *l*.

Lit.: *ARj* 4, 77. 17, 290-99. 310. *Leskien*, *IF* 31, 416. *Elezović* 2, 208. *Miklošič* 331. 338. *Mladenov* 572. *REW*⁶ 7848. *Lokotsch* 1878. *Thumb*, *IF* 14, 357.

svilac, gen. -*aca* m (Dubrovnik) = *svilac* m (Perast) »charpie«. Od tal. *sfilaccio* > mlet. *sfilazo*, lat. poimeničen pridjev obrazovan s pomoću sufiksa -*aceus* od *filum*, s prefiksom *ex-* »*exfilaceus*«.

Lit.: *ARj* 17, 292. *REW*⁶ 3292. *Brajković* 5. *Rešetar*, *Štok*. 296. *DEI* 3476. *Rosamani* 1014.

svinja f, sveslav. i praslav. *svinz* (pridjev), »Schwein (s kojom je riječi u prarodstvu)«. Pridjevi na -*in svinj*, na -*ski svinjski* = *svinjski* (Kosmet), poimeničen na -*jak svinjštak* = *švinjštak* (Vodice). Radna imenica *svinjar*, pridjev *svinjar*, poimeničen na -*it* u prezimenu *Svinjarević*. Na -*bc* > -*ac svinjac*, gen. -*njca* m = na -*ák svinják* (ŽK) = *svinjak* (Podravina). Složenice: *svinjomdrac*, gen. -*orca* (švrljig-Timok, Kosmet) = *svinjarac*, gen. -*rea* (oko Skoplja) »vjetar od kojega pogibaju svinje«, *svinjogojstvo* (neologizam). Osnovno *svinja* < steslav. *svinŭa* je poimeničen pridjev *svinb*. Prvobitno je značenje bilo *stado svinoje* »αργή των χοίρων«, odatle sinogdoha »sus«. Upor. rus. *svinoj*. Taj pridjev točno odgovara lat. *suinas* i got. *swein*, ie. sufiks *eino > -*ino*. Sufiksom se razlikuju baltičke usporednice: lot. *suvēns*, *sivēns* »Ferkel«, stprus. *seweynis* »Schweinestall«. Ie. je korijen **sū-*, koji se nalazi u avesti *hū* »svinja« i u gr. ὄζ, gen. ὄζ »isto«, arb. *thi*, njem. *Sau*. U slavinama samo u pridjevskoj izvedenici. Korijen **su-* je oponašanje zvuka svinje (Schallwort, onomatopea).

Lit.: *ARj* 17, 299-309. *Elezović* 2, 209. *Ribarić*, *SDZb* 9, 196. *Hamm*, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 331. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 537. *Mladenov* 572. *Trautmann* 294. *Fraenkel*, *Gioita* 4, 21-49. (cf. *IJB* 1, 163. *RSI* 6, 272). *Hamm*, *KZ* 67, 123. *Boisacq*⁷ 863. 1006-7.

svirati, *svirām* impf. (Vuk, *po-*, *pro-*, *za-*) = *sviriti*, *svirtn* = *sviřt* (ŽK) = *svirjeti*, -*im* (*za-*) (gornje Primorje) = *svirēt*, -*im* (Kosmet) (*po-*, *za-*), sveslav. (osim češ. i polj.), praslav. na -*ėti*) prema pf. *svirnuti*, -*em*, »muzikali«. Radne imenice na -*bc* > -*ac svirac*, gen. -*rea* (Vuk), s pridjevima na -*j* samo u toponimu *Svirče* (Hvar), na -*ev svirčev*, na -*ič svirač*,

gen. -*ača*, s pridjevom na -*ev sviračev*, prema f *sviračica*. Na -*eh*, -*ela'*; *svirala* = *svirala* (ŽK), deminutiv *sviralica* = na -*aljka svirālka* = *svirājka* (Kosmet). Apstraktum na -*bka svirka*. Rumunji stvoriše odatle onomatopejski glagol na -*ajo* > -*ai sfirī* = *sfirāi*. U baltičkoj je grupi paralela stlit. *surma*. Ie. je korijen onomatopejski **suer-* »surren«, koji se nalazi u sanskrtu i u lat. *susurra*.

Lit.: *ARj* 17, 310-17. *Jagić*, *ASPh* 1, 160. *Moskovljević*, *NJ* 1, 19. *Elezović* 1, 199. 2, 109. 542. *Miklošič* 331. *Mladenov* 572. *WP* 2, 527-28. *Boisacq*⁷ 1006.

svirep (18. st.. Stulić; nije zabilježen u drugim rječnicima), pridjev, koji se govori na istoku, ruski je *svirépyj* »grozan, divlji, brutalan«, u Ljubiše *svirepan*. Nalazi se još u steslav. *sverēpb*, slov. *srep* pored *srp*, češ. *sveřepý*, polj. *świerzepa* i ruskom. Praslav. Poimeničen na -*ića srēpica* = *svirepica* (1486, Urbar modruški, prijepis 16. v.; Ozalj) »kobila«, preneseno *srjepica* f (o ženi, Vetranović), upor. stečš. kol. *sveřepičē* »divlje kobile«; *sferepčina* »psovka«. Apstraktum na -*ost svirepost* »brutalnost, grozota«. Denominal (in-*hoativ*) na -*ėti rasverēpēti se* »ražbijesniti se, razdražiti se«. Rumunji posuđiše *sireap* »wild, feurig«, apstraktum na -*ie sirepie* »Wildheit«. Praslav. je pridjev izveden s pomoću rijetkog sufiksa -*ep* (upor. varijantu -*up* u slov. i hrv.-kajk. prezimenu *Gorjup* > *Gorup*), prema tumačenju Brücknerovu. *Mladenov* izvodi od ie. korijena **seue-*: **sue-*, s determinantom na -*r*, upor. lat. *severus*, got. *swers*, njnjem. *schwer*, lit. *svarus* »težak«, prema tur. *sarp* »rude, dur« > bug. *sarp* »strog«, što je iranska posudnica u turskom jeziku.

Lit.: *ARj* 13, 358. 16, 282. 17, 183-84. 315-316. *Mazurami* 1360. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 536. *Mladenov* 572. *Slavia* 2, 26-31. *Tiktin* 1434. *Bernard*, *RES* 42, 96.

svišla n pl. (Kastavština) »1° tavan na slamanatoj staji, 2° (Vodice) zid kuće sa strane, bez prozora«, *svisle* f pl. »1° ime kućnom začelku iz dasaka (u Zagorju), 2° zabat (Stojdraga)«, slov. *svišla* n pl. = *svišli* f (Štajerska, Notranjsko) »Strohboden, Heuboden, Scheuer«. Graditeljski termin. S drugim varijantama upor. bug. *visia*, *visio* »Weinrebe«, s drugim značenjem. Miklošič ima još češ. *svisel* m »der herabhängende Teil des Daches«, gornjo-luž.-srp. *svisle* »Giebel, zabat«. Upor. češ. pridjev *svišlý* »pendant«, polj. *zwisły*, ruš. *svislý*, od *viseti* (v.).

Lit.: *ARj* 17, 317. *Ribarić*, *SDZb* 9, 196. *J>leteršnik* 2, 612. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečny* 364.

svisnuti, -*Srn* pf. (Vuk, *od jada, plača, žalosti, zime*) »prsnuti«. U suglasničkoj grupi *sn* ispao je srednji suglasnik *k*, koji se pojavljuje u aoristu *sviskoh*, impf, na -*va-sviskavati* (~ *od plača*, Milićević), slov. *sviskati*. U steslav. impf, stoji *t* mjesto *k* *svistati* »sausen, zischen«, postverbal *svistā*. Tako i u ostalim slavinama: češ. *sviřtēti*, polj. *Świszceć*, rus. *svistatb*. Upor. ukr. *hvyškaty*. Varijanta je *zviždati* (v.). Ie. je korijen onomatopejski *suei: **sui-*.

Lit.: *ARj* 17, 317-18. *Miklošič* 331. *Holub-Kopečny* 364. *Bruckner* 538. *Petr*, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). *Kretschmer*, *KZ* 31, 419. *Vasmer*, *ZSPH* 2, 57. *Petersson*, *PBB* 43, 152. *Schwentner*, *PBB* 48, 77-78. *Pedersen*, *IF* 5, 62.

svita f (Vuk, Crna Gora), sveslav. i praslav., »1° čoha, 2° striza, riza«. Pridjev na -*bn svitān*, *svitni* *zъ ъсѣ* = na -*ar svitar*, *svitnoje* *Sbvenije* »στολισμός« u srp. prijevodu Hamartola. Poimeničen pridjev na -*jak svhnjāk* m (Vuk) »gatnjak, gašnjak (ŽK)«. Na -*ice svitice* i pl. (Primorje) »gaće«. Rumunji posuđiše *sfită* »casula«.

Lit.: *ARj* 17, 318-27. *Mazuranić* 1448. *Horák*, *ASPh* 12, 297. *Miklošič* 331. *Bruckner* 538. *Mladenov* 572. *Vasmer* 2, 595.

svjež (19. st.; nema Vuk), pridjev posuđen iz češ. *svizi* ili rus. *svežij*, da zamijeni talijanizam ili germanizam *frižak*, f *friška* (ŽK, općenit u hrv.-kajk.) < ital. *fresco* ili stvnjem. *frisk*. Apstraktum na -*ina svježina*. Denominal na -*iti osvježiti*, -*im* pf. prema impf, *osvježivati*, -*svježujem*, -*vam*. Baltoslav. i praslav. je pridjev potvrđen u sjevernim slavinama. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, kako se vidi iz lot. *svaigs* »frisch (vom Butter, Gebäck, Wasser, Luft)«. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene.

Lit.: *ARj* 17, 364-65. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 537. *Zupitza*, *BB* 25, 89-105. (cf. *AnzIF* 12, 170). *Mikkola*, *IF* 23, 126. *Machek*, *Recueil linguistique* 1918, 93-116. (cf. *RES* 25, 119). *Iljinski*, *RFV* 5, 73. (cf. *IJB* 8, 207. *Slavia* 3, 582). *Vasmer* 2, 587.

svōj, *i svoja* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. posvojni refleksivni pridjev, »suus (s kojim je u prarodstvu)«. Poimeničen na -*ko svojho* m (Podunavlje i Futog) »sebičnjak«. Proširen na -*ski svojski* u prilogu. Apstrakti

na *-ina svojina* f »vlasništvo«; na *-stvo svojstvo* n »osobina, proprietas«, pridjev *svojsstven*, na *-tb* (kao u *vlast*, v.) steslav. *svojt b* f »affines«, s prijelazom u deklinaciju *a svojita î* (Vuk), prošireno sufiksom *-ina svôjtina* (Sarajevo) i sufiksom *-ba svôjdba* (Boka, Vuk), *svôjbina* (Hrvatska) »rođaci«. Upor. slov. *svojtita* f. Pridjev na *-ljiv svôjtljiv (ne-)* »koji mari za svoje« = *svojetljm* (Kosmet). Apstraktum na *-ština* < *-bsk* + *-ina svojština*. Deminutiv na *-če svoče*, gen. *-četa* n, pl. *svočići* (Kosmet) »djeca od 2 majke, jedan otac«. Kol. na *-at*, gen. *-i svôjât* »die Verwandten«. U kompozitivima tipa bahu-vrihi (od sintagmi) : *svoje glav, svoje vâljan^vojeručni*. Denominal na *-iti'*, *svôjiti*, *-im* impf. (Vuk) (*o-*, *po-*, *pri-*, *pre-*, *u-*), odatle neologizam kao gramatički termin *posvojni*, apstraktum *svojidba*, iterativ *-svâjati*, *-svâjam*, samo s prefiksima. Deminutiv na *-atati svojatati*, *svojatam* (Vuk) = *svojatât se* (Kosmet). U baltičkoj grupi pruža potpunu paralelu samo stprus. *swais*, *swaia* prema lit. *savas*. Ie. je korijen **sue lo-* : **suzo-*, u kojem je od refleksivnog korijena stvoren pridjev sufiksom *-io* (upór. *moj*, *tvoj*). Taj korijen igra veliku ulogu u terminologiji ie. i praslav. agnatske (velike) porodice: *svojak* > *svak*, *svasi*, *svat*, *svekrva*, *sestra*, *svat* (v.); u terminologiji ličnosti: *osoba*, *sposoban*, *sloboda'*, i možda u terminologiji plemenskih naziva i pripadništva plemenu: *sebar*, *Slaven*, *-slav (-sav)* kao drugi dio ličnih imena.

Lit.: ARJ 9, 94. 299. 313–16. 11, 63. 74–76. 736. 12, 172–73. 17, 373–83. *Pleteršnik* 2, 614. Vušović, *NJ 1*, 238–240. *Elezović* 2, 210. Aleksić, *NJ 4*, 89–90. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečny* 364–365. *Bruckner* 528. *Mladenov* 573. *WP* 2, 456. *Trautmann* 295. *Niederdermann*, *AnzIF* 20, 109. *GM* 468.

svôra f (Hrvatska) = *svâra* f (ŽU) = *svâra* f (Krašić) = *švara* (ŽK) »srčanica, Langwagen«. Na *-nica svôrnica* (Granica) »1° svora (Cerna, Slavonija), 2° u kola klin u srčanici, 3° povožić u pluga«. Miklošič ima kao hrv. *zvora*. Odatle rum. posuđenica *sfoarâ* »Bindfaden«, s glagolom *a sfoi* »vermessen«, ngr. σφόρα. Sveslav. (osim bugarskog) i praslav. prijetoj na *o* od korijena *r>rr- sa prefiksom í-, v. *vrjeti se*. Upor. njem. *Schwirren*, lot. *sawäre* »Rute zum Binden beim Dachdecken, priklja«. Isti prefiks ia- s nižim prijetojnim stepenom *æ-* nalazi se u Beloj Krajini u *svrkniiti*, *svrkivali* = *saffkmt se* (ŽK) »krümmen, saviti se«; *k* je nastao od í u participiju pret. pas. Upor. slov. *svrêti se*, *sverati se* »skrčiti se«, *svrl se je*.

Lit.: ARJ 17, 382–83. *Miklôsié* 382. 383. *Holub-Kopečny* 364. *Bruckner* 528. *WP* 1, 263. Skok, *ASPh* 33, 371. *Vasmer* 2, 596.

svrâka f (Vuk, Kosmet) = (s gubitkom *v* u grupi *svr*, v. *srab*) *sraka* (također bug.) = (sa *švr-* < *svr-*, upór. *švora*) *švraka* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **s(v)orka*, »Elster, pica«. Deminutiv na *-bko svrâčak*, gen. *-čká* = *srâcok* = *smrâčak* »Gartenammer«, na *-ič svrâčić*, na *-bka srâčka*. Prezime *Švrâkić*. Pridjev na *-ji svrâčji* = *svrâči* (Kosmet, ~a *noga*), *svrâča načva* n pl. »načve sirotinjske puste (Kosmet)«. Toponim *Svrâčak* (Kosmet). Slog *s(v)ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *sroka*, rus. *soroka*. Rumunji posudiše *šarca* = *jarcă*, odatle pridjev *târcat* »šaren« < **svrakatz*, češ. *strakaty*, Mađžari *szarka* pored *tarka* < češ. *straka* (ispuštanjem početnog *s*). Na mađž. oblik nadovezuje rum. *târcaș* i ukr. *farkastyj*. Složenice: *srakoper* (Zagreb), na *-bc* > *-ac srakoperac* = *srakoperka* (Vodice) = (s umetnutim *t* kao u češ.) *strakoper* (Crni lug), *strakopirac* (Mali lug) = *svrakoper*, *svrakoperac* (oko Slunja) = (s disimilacijom *r - r > l - r*) *slakopêr* (Golač, Istra) = *slâkoper* (ŽK, Samobor) = *slakoper* (Vrginmost) = *slukoper* (Vrapče) = *slakoper* (također slov. *srakopêr* pored *slakopêr*, Dolensko) »lanius, Würger«, sadrži u drugom dijelu postverbal *-per* od *prati*, *perc* (v.) »ferire«. Mađž. *szarka* došlo je opet k nama *sarka* f (Vuk) »fulica atra, divlja patka, gnjurac, ronac«. U posuđenici iz mađž. unakrstile su se dvije mađžarske riječi *szarka* »pica« i ugrofinsko *szârcsa* »fulica atra«. Arb. *sôrre* »Krâhe« nije posuđenica iz hry.-srp., nego je u prasrodstvu sa *svraka*. Praslav. **svorka* je prijetoj, prema steslav. *svrbčati* »einen Laut von sich geben« = *svrbkati*, odatle *cvrčati*, *cvrčak*, *cvrkutati*, *cvrkut* (v.). Za praslav. **sorka* nalazi se potpuna usporednica u lit. *šarka*, stprus. *sarke* »svraka«. Ie. korijen nije posve jasan zbog *v* u suglasničkoj grupi, zbog koje Miklošič pretpostavlja **sverk-*. Prvobitan oblik može biti i **sorka* > *sraka*, čemu se pridružuje arb. *sôrre* »svraka«. Zbog toga ie. korijen može biti i **iârka*, varijanta od **ker-*, **kor-*, **kr-* (onomatopeja), raširena sa *q*. Onomatopejska je osnova zastupljena u lat. *corvus*, gr. κόραξ.

Lit.: ARJ 16, 159–61. 17, 384–86. 920–21. *Pleteršnik* 2, 505. Hirtz, *Aves* 438. 457. 462. 470. *Elezović* 2, 210. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 288. 330. *Holub-Kopečny* 354. *Bruckner* 511. *Mladenov* 573. *WP* 1, 414. *Tiktin* 154. 1562. Pedersen, *KZ* 36, 337. Uhlenbeck, *ASPh* 17, 629. Loewenthal, *PBB* 52, 457

(cf. *IJb* 14, 21). Petersson, *KZ* 47, 270. *GM* 390. Wichmann, *PUF* 11, 173–290. (cf. *RSI* 6, 342). Pogodin, *RFV* 33, 328. (cf. *AnzIF* 7, 162). *Boisacq** 493–494.

svrbjeti, *svrbí* impf. (Vuk) = (gubitak srednjeg suglasnika u grupi *svr*) *svrbjeti (za-)* = *svrbiti*, *-i* (ŽK) »jucken« = *šerbeti* (Istra, hrv.-kajk.). Apstraktum na *-ež* (v.) *svrbez* m = bug. *sârbez*. Pridjev na *-iv serbljiv* (hrv.-kajk.), pöimieničen na *-ee serbljivec* = *svrblijvac*, gen. *-vca*. Na *-ačica* = *-ečica srbačica* = *serbečica* (Stolić, Habdelić, Voltidi) »svrbez«. Imperativna složenica *svrbiguz* pored *svrboguz* »Hagebutte«. Nalazi se u steslav. *svrtbeti*, češ. *svrbeli*, polj. *świerzbiec*, rus. *sverbetb*. Baltoslav., praslav. Sveslav. i praslav. je i prijetoj **svorbt* : *svrâb* m (Vuk) = (također s ispuštanjem srednjeg suglasnika *v*) *srab* (ŽK) »suga, scabies«. Pridjev na *-ljiv svrabljiv* = *srabljiv* (ŽK) »šugav«. Poimieničen na *-bc* > *-ee srblijvec* (hrv.-kajk.). Slog *svra-* nastao je po zakonu likvidne metateze : rus. *svorob*. Ie. usporednice nisu jasno utvrđene. Baltičke paralele lit. *skverbtii*, *skverbiu*, iterativ *skvarbyiti* imaju drugo značenje: »mit einem spitzigen Werkzeug bohrend stechen«, lot. *svafpst* »Bohrer«. Upoređuje se i sa stisl. *swarfa* »stechen«, stvnjem. *swerban*.

Lit.: ARJ 16, 157. 185–93. 17, 384. 387–88. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečny* 364. *Bruckner* 536. *Mladenov* 623. *WP* 2, 473. 529. 602. *Trautmann* 295.

svrdao, gen. *-dla* m = *svrdlo* n (Boka, Vuk) = *svrdli* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. **5 ɯa-ɔIɔ*, *-ɔio* ili **ɔɔ- ɯn-lo* > rus. *sveria*, *sverlit* »vrtati«, »1° burgija; brojne posebne denominacije prema svrhama: brnačnjak, burmenjak, cvečnjak (Buzet), čivinjak, grabljenjak (ŽK), jarmenjak, kambenjak (Buzet), lastavičnjak, lešnjak (Buzet), natožnjak (Buzet), paličnjak, 2° (metafora) oroz, orlić u puški (Crna Gora)«. Deminutiv na *-ić svrdlii*. Augmentativ na *-ina svrdlina*. Na *-ar svrdlâr*. Ovamo još na *-nica svrdömce* f pl. »instrumenat od jedne cijevi poput frule (Čilipi, Konavli)«. U narječjima postoji još prijetoj oblik praslav. **sverd-rb* > (ikavski) *svidar*, gen. *-dra* (ŽK) = slov. *sveder*, polj. *šveder*, češ. *svidřik*, s disimilatornim gubitkom prvog *r* u slogu, koji je nastao po zakonu likvidne metateze: *svrê-*. Deminutiv *svidricák*, gen. *-ička* (ŽK). Bug. *sfrêdel*. Taj posudiše Rumunji *sfredel*. U bug. i rum. može biti disimilacija *r - r > r - l* prema slov., češ. i polj., ali i ne mora da je tako prema praslav. **sverdblî*. Pretpostavlja se i sufiks za orude *-dio*, što bi se očuvalo u *svrdlo* (Boka). Ime tog praslav. alata ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se ipak iz ie. leksičkih sredstava. Veže se sa ie. korijenom **kuerbh-* »drehen« + *-dio* sufiks za oruđa (Hirt), njem. *Schwert* (Schrader), što se ne prihvaća, sa *vrtati* (Holub), što pristaje samo za ruski.

Lit.: ARJ 17, 251. 389–90. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 535. *Mladenov* 573. *WP* \, 473. Sperber, *WuS* 6, 39.

Š

š-, prefiks pred bezvučnim suglasnicima = ž- pred zvučnim, u riječima domaćeg i stranog podrijetla, u slučajevima kad se ta riječ pojavljuje i bez tog prefiksa. Primjeri za í-: *štram* pored *trem* (čakavski, Istra), *škrampalj* pored *krampalj* »unguis«, *špranjak* = *špralj* pored *pàrljak*, slov. *parkelj* »ungula«, *špižijun* pored *pizijun* (čak., Istra) »pensio«, *škroculi* pored *kroculi* (Istra) »grallae«, *škrtča* pored *krtča* (Istra) »copula setacea«, *škrletka* pored *krletka*. Primjeri za ž-: *žlómbrt* (Istra) »pars carnis porcinae dorsalis«, *žvik* (Istra) »animus« < *věkb* (?), *žvrljast* (Istra) »non longe videns, stupide circumspectans«, upór. slov. *brljáv*, *vrljook*, *zbula* (Istra) »bulbus« < *bula*, slov. *žlabrati* pored *labrati*. Štrekelj upućuje na istu pojavu u novogrčkom. Pojava je identična s tal. prefiksom *ex-* > *s-*, koji se pojavljuje u imenicama i glagolima da pojača značenje: *mer go* pored *smergo*.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 76.

-ša, neproduktivan hrv.-srp. sufiks. Tvoril radne imenice m. r. od glagolskih osnova i hipokoristika od ličnih imena, sasvim rijetko imenice ž. r. i apstrakta: *dosa*, *nèdasa*, *ustaša*, *izdirša*, *izješa* m, f, *nehješa*, *nebojša*; *neznajša*; apstrakta samo u *nestaia*, odatle *nestašica*, ž. τ. *seka dáša*. U pridjevu je potvrđen samo *nestaša u *nestašan* »objestan«. U hipokoristicima *Ivša*, *Jakša*, *Lukša*, *Miksa*, *Nikša*, *Prvša*, od *Ivan*, *Jakov*, *Prvislav*. Odatle prezimena na -ič *Ivšić*, *Jakšić*, *Lukšio*, *Mikšio*, *Nikšić*, *Prvšić*, *Sáša* od *Aleksandar*. Prema ovima i od pridjeva *Plavšić*, *Mrkšić*. U hipokoristicima ima u m. r. i oblik -šo: *prišo* od *prijatelj*, *Glišo* od *Gligorije*, *Toso* od *Teodor*, *Miso* od *Mihajlo*, *Péso* od *Petar*, *Raso* od *Radoslav*. Zastupljen je obilno i u femininumu: *snaša*, *séša* od *sestra*, *Maša* od *Marija*, *Raša* od *Radojka*, *Dáša* od *Dàfina*, *Jéša* < *Đeša*, od *Andelija*.

Lit.: *Märeťje* 306. j. *Leskien* 372. 442. *Holub-Kopečný* 473.

šabaka f (Dubrovnik) »1° duga ribarica lada na mnogo mrežala, 2° (Mljet) šabaka ili trakta, velika mreža duga 100 do 150 pasa, duboka do 2—5 pasa (na sredini ima sak)«. S rom. sufiksom *-one* > *-un šabakun* (Smokvice) = *šabakun*, gen. *-una* (Muo, Račišće) »manja mreža (*cipolada* je vrsta *šabakúna*, Muo)«. Kačić ima za značenje pod 1° *šambek turski* < tal. *sciabecco*, *sciambecco*, *stambecco*, *zabecco*, *zambecco* < ar, *šabbāk*. Glede ä. > ê (imla) upór. španj. *jabeque* »stara ratna lada«. Tal. *sciàbica* (14. v.) < ar. *sabaca* ima oba značenja »1° rete, 2° barca« kao i daim. *šabaka*. Kako nema slabljenja *a* > *e* u penultimi, nije posudnica od *sciabica*. Arabizam je neovisan od Apenina kao i *orsan*. Ne zna se ide li ovamo kao onomatopeiziranje strane riječi *šabakati* impf. (Kućište, subjekti *kokoš*, *malo dijete*) »prčkati«.

Lit.: *ARj* 10, 587. 17, 440. 459–60. *Mažuranić* 1422. Macan, *ZbNZ* 29, 208. *REW** 7478a. *Lokotsch* 1737. *Prati* 881.

š ab ân j m (Vuk) »vodena ptica, malo veća od divlje patke, a manja od čaplje«. Ne zna se pravo gdje se govori. Nije određena ni vrsta.

Lit.: *ARj* 17, 441. *Hirtz*, *Aves* 471.

šacati, -ām impf. (ZK) (*pro-*) »procijeniti (štetu)«. Na -*ar sacar* m (ŽK) »štimadur (na Jadranu)«. U gradovima *šecovati*, -*ujem* impf. »procjenjivati«. Prvi od srvnjem. *schätzen*, drugi od književnog *schätzen*. Istog je podrijetla *sac* m prema f *šôca* (ŽK i hrv.-kajk.) = *šóca* f (Kralje, Slavonija), na -*ika Šocika* f (Slavonija, Lika K) »draga, ljubavnica«, od njem. *Schatz* (kao nagovor drage).

Lit.: *ARj* 17, 442. 708.

šáin m (Vuk) = *šahin* »1° soko, 2° prezime (Istra), 3° toponim (Kosmet)« = *šajin* - *tica* (Brač). Pridjev *šainov* (<-e *obrve*) »sokolov«, pomeničen na -ič u prezimenu *Šajnović* (i kod kršćana, Bosna), na -*ác Šainovac*, gen.

-ovca (izvor kod Tršića). Muslimansko prezime *Sahinagić* (Sarajevo). Na -*džija Sahindžija* »sokolar«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šahin* »épervier«, izvedenica od *šah* »kralj») iz ornitološke terminologije: bug. *šahin*, cine. *šain* »faucon«, ngr. σαΐνης, σαγι-νής; rum. *șoim* ne ide u turcizam, to je iz madž. *sólyom*.

Lit.: ARj 17, 444-45. *Pascu* 2, 164., br. 987. *Lokotsch* 1764. *Hirtz*, *Aves* 471. *Tamáš* 738-39. *Škaljić** 579.

sait m (narodna pripovijetka) = *sait* pored *sait* (Kosmet) = *šahit* (Bosna) »svjedok kod suda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šahid* > tur. *šahit*) iz turske sudske terminologije: bug. *šahu*, arb. *shahit*. Ovamo složenica *šadet-name*, gen. -*eta* n (Kosmet, objekt uz *uzeti*) »svjedočanstvo« < tur. *sehadet* + perz. *name*. Uzvik *sđitola* (Sarajevo) = *scatola*, upravo tur. sintagma *šahid* + optativ *ola* »neka bude«. Uzvik se upućuje prisutnima koji se hoće imati za svjedoke: *šajtola*, *ljudi*. Ovamo ide i varijanta *šait* (Kosmet) = *šehit* (Mostar) »islamski mučenik za vjeru«.

Lit.: ARj 3, 781. 17. 444. 526-527. *Elezović* 2, 469. 475. *GM* 398. *Skok*, *Slávia* 15, 495. *Školjić*² 579.

gen. *Sajka* (Vuk), gen. *sājaka* (Kosmet, Crmnica) »1° čoha domaće izrade (kao kazimir)«. Pridjev na -*en šajčan*, f -*ana*. Na -*ača šajkača* (Srbija) »1° vojnička kapa, 2° gunj (Crmnica)«, odatle *sajka* f (narodna pjesma) »(vojnička) kapa«. Balkanski turcizam (tur. *şayak* »éttoffe d'un tissu léger, espèce de serge«): bug. *Saj ak* = *šæk*, pridjev *šajaćen*, cine. *seac* »drap grossier, serge«, ngr. σαγιάκι.

Lit.: ARj 17, 445-46. *Mladenov* 692. *Miletić*, *SDZb* 9, 603. *Elezović* 2, 469. *Pascu* 2, 165., br. 995. *Školjić** 579.

sājka f (Vuk, 17. i 18. v.; Kosmet) »ladica, barka plosnatog dna, služila za prijevoz na rijekama (danas ne postoji više; u Povardarju još u upotrebi); dravka, murka, patrolica«. Na -*āš šajkaš*, gen. -*aša* m (Vuk) »1° ladar, 2° čovjek iz tzv. „šajkaškog bataljona“ na granici Banata», s pridjevom na -*bsk šajkaški*. Nalazi se još u slov., bug., ukr. (š > č) i rus., madž., njem., rum., ngr. i tur.: bug. *šaika*, *šaikaadžija*, rum. *șaică* = *șeică*, ngr. σαΐκα [stl. *sáica* »specie di bastimento levantino« < tur. *şajka* »barca«]. Mladenov uzimlje korijen arioaltajski, koji se nalazi u *šavom* »kretati se«. *Lokotsch* ima srp. *šiki* »Waschtrog«, koji ee nigdje ne nalazi. Vuk ima samo *šiká*, lok.

sici, postverbal od *Uhati*, *sīkām* (jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici*).

Lit.: ARj 17, 445-46. 585. *Miklošič* 336. *Vasmer*, *ZSPH* 3, 86. *Korsch*, *ASPh* 9, 670. *DEI* 3312.

šajtvōv, gen. -*ova* m (Vuk, Sarajevo) »zavrtanj, burma, šaraf (hrv.-kaj-, istočni krajevi) = *šeraf* (ŽK), *šraf* (Hrvatska) = *irājf* (ŽU), slov. *šraob*, *šraof* (u sjevernim slavinama preko srvnjem. *schruba*)«. Vukov oblik je iz madž. *sajtó*. Samoglasnik *o* > *a* potječe iz unakrštanja sa posudenicom iz njem. *Schrauf* = *Schraube* (posudenica iz lat. *sero-fa*) > *šaraf* = *šeraf* (preko madž., kako pokazuje umetnuto *a*, *e*, upor. rum. *șurup* = *șurub* < srvnjem. *schruba* = *srof* < nvnjem. *Schrauf*, sa slav. sufiksom -*elnitā šurupelnitā* »Schraubenzieher«). Denominal na -*iti šarāfiti*, *šarāfim* impf, (ra-) = *šerāfiti* (ŽK).

Lit.: ARj 17, 475. 542. 744. *Popović*, *Sintaksa* 44. *Tiktin* 1450. *Weigand* — *Hirt* 2, 787. *Pleterišnik* 2, 643. *Miklošič* 342. *Štrekelj*, *DAW* 50, 60. *Jagić*, *ASPh* 8, 319.

šajtruge f pl. (Lika) = *šajtruge* (ŽK) = *šajnruge* (ŽU) »tačke«. Plural zbog toga što imaju dva držala. Od njem. *Scheibtruhe*.

Lit.: ARj 17, 446. *Skok*, *ASPh* 33, 370. *Striedter-Temps* 219.

šaka f (Vuk, Kosmet, Vodice), stcslav., bug., samo južnoslav., u sjevernim slavinama ne postoji (praslav. ?), »1° palma, pregršt, pest, dlan, ruka, 2° (metafora) šamar, pljuska (Kosmet), 3° (mjera) pedalj«. Prilozi na -*bsk šakački* (Vuk) = *Sakalu* (Kosmet) = sa tur. postpozicijom -*ile* »sa« *šakaile* »šakama (jesti)«, *šakom* = *šakom* (Kosmet); (s haplologijom) *dvošački* (Bačka, Srijem, Futog) »dvjema šakama«. Složenica *šaka ruke* »pozdrav, rukovanje«. Deminutiv na -*ica šaćica* »pregršt« pored *šakica* »mala šaka« (semantička varijacija osnovana na fonetskoj *c* pored *K*), na -*ze šakīc*, gen. -*ica* »u ruke pet prsti do šake«. Augmentativi na -*etina šaketina*, na -*jūriņa šaćurina*. Složenica *sakopis* m (Vuk) »rukopis (šaljivo)«. Denominal na -*ati šakati se*, -*am* impf, »šakom se hvatati«, na gr. -*osati sakašāti*, -*šem* »čušiti«, na -*tati sakatati*, -*ām* »šakama udarati, biti«. Etimologija nije utvrđena. *Štrekelj* tumači iz *šapka* od *šapa* (v.).

Lit.: ARj 17, 446-49. *Mažuranić* 1422. *Elezović* 2, 469. *Ribarić*, *SDZb* 9, 196. *Aleksić*, *N34*, 89. *Miklošič* 336. *Mladenov* 691. *Fraenkel*, *Slávia* 14, 507. *Štrekelj*, *ASPh* 27, 67-68.

šakadžija m, f (Kosmet) »šaljivdžija«, izvedenica na -*a* tur. *şakacı*, od tur. *şaka* »šala«; *Salaja* m, f i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »raspoložen za šalu, smijeh, koji izaziva šalu«. Osnovna se riječ nalazi i u *šoka* (Crmnica) »šala«, s nejasnim prijelazom *a* > *o*. Za izvedenicu na -*ija* nema turske paralele. Vjerojatno je stvorena u Kosmetu prema ostalim turcizmima na -*ija*, da bi se izbjegla homonimija sa *šaka* (v.). Riječ *šaka* je balkanski turcizam (tur. *şaka*) iz terminologije običnog života: bug. *šaka*, arb. *shaká* pored *shake* (Gege) »Scherz, Witz«, *shakaxhi* »Witzbold«, cine. *sicā* »plaisanterie, badinage«, *şicagi* »plaisant«, ngr. (epirotski) σακαλιζω »verspotten«. Glede dalje veze upor. *šega*.

Lit.: *Elezović* 2, 470. *GM* 398. *Pascu* 2, 165., br. 997. *Miletić*, *SDZb* 9, 615.

šakal m »canis aureus«. Evropska i balkanska orijentalna riječ perz. *šagal*, sanskr. *ergalas*: rum. *ceacal*, bug., arb. *cákali* < tur. (*akal*). Usp. i *čagalj*.

Lit.: *GM* 443. *Holub-Kopečný* 366. *Lokotsch* 1929. *Školjić*² 159.

šal m (Vuk) = *Sai* (ŽK) »sukno za vrat, panni indici genus«; Od tal. *sciallo*, *scialle* ili od fr. *châle* preko njem., a na istoku i preko turskoga. Ovo je evropski i balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *şal* »1° svilena marama, 2° pokrov preko tabuta«, prvobitno prema nazivu grada *Šahijat* u Indiji, gdje se je izradivao), iz perz. i tur. terminologije nošnje: rum. *şal*, bug. *şal*, arb. *shall*, cine., ngr. σάλι. *Tomanović* pominje još oblike: *şjal*, koji se osniva na čitanju tal. grafije, *şalpa* i *şjalpa* (Dubrovnik, Cavtat, Boka ?), koje tumači unakrštnjem sa tal. *sciarpa* »marama za vrat« < fr. *écharpe* (v. *šarpelj*).

Lit.: ARj 17, 449. *Skok*, *ASPh* 33, 370. *Tomanović*, *JF* 17, 207. *Prati* 882. *Lokotsch* 1802. *REW*³ 7989. *Elezović* 2, 470. *GM* 398. *Isti*, *Neugr.* 4, 79. *Školjić*² 579.

šála f (Vuk) = *Sala*, gen. *Sale* (Kosmet) »jocus, šega, maškara (Kosmet, također u vezi *šala maškara*)«, sveslav., praslav. Općenito je južnoslav. značenje »jocus« prema značenju »bijes« u sjevernim slavinama. Obično je objekt uz *zbijati*. Upor. rum. složenicu *batjocuri* pl. »šale«, od *a bate* »zbijati«, *joc* »šala«. U stcslav. potvrđen je samo pridjev *šalenī* »furens«. Riječ nije baltoslav., jer je lit. *Sela* posudnica iz polj., gdje *sela* dolazi pored *šala*. Pridjev na -*jiv šaljiv*, poimeničen na -*bc* > -*ac šaljivuc*,

gen. -*Ivca* m (Vuk) prema f na -*ica Saljimca*, augmentativ na -*ina Saljivčina* m. Sufiks -*čina* zamjenjuje se tur. -*džija Šaljivdžija* m, koje se govori pored *šaldžija* m, f (Kosmet, Riječka nahija u Crnoj Gori) i prema denominalu *šalidžija*, prema *Marelicu* ispravnije. Denominali (faktiviti) na -*iti šaliti se*, -*fm* (iz-, na-, od-, po-, pro-). Na -*ac Salac* m (15. v., u svim rječnicima, osim Vuka). Od prefiksalne složenice *odšaliti* je postverbal na -*ica odSalica*, samo u izreci *kakva šala onakva i odšalica*. Upor. češ. *šaliti* »varati«, *Salba* »varanje«, stčeb. *šieliti*, *šileti* »ludovati«, polj. *szaleć*, rus. *šalīb* »ludovati«. Prilog *Sale* nije genitiv, kao u *zbilje* = *zbijski*, nego u dočetu sadrži -*e* kao *glede* (v.), tj. nastavak starog participa sadašnjosti. Rumunji ne posuđuju tu riječ, nego *glumă* »šala«, što znači da značenje »jocus« nije prvobitno u južnoslav. Arbanasi posuđuju *shallatem* »zerstreue mich«. Odatle postverbal *shallatėje* f »zabava«. Upor. i arb. pridjev *shallavrik* »blödsinnig, tölpelhaft«. Nema utvrđene etimologije. Mladenov izvodi od ie. *(s)kel-, prijever *(i)bo/- »režem«. Neuvjerljivo. *Matzenauer* veže sa češ. *chláchol* »blandia, adulation« i sa stnord. glagolom *hjala* »colloqui, exhibere«. *Machek* sa gr. κηλέω »charmer, corrompre« < ie. **BII-* / **kol-*. Naročito treba pomišljati na vezu *Sah* »Mutwille«, odakle je stcslav. pridjev *šalenti* »furens«, koje E. *Lewy* veže sa arm. *xal* »ludus«, a *Pedersen* sa *ohol*, rus. *nahal* »frecher Mensch« i sa gr. ὄλλομοσ »skačem« < ie. **sel-*.

Lit.: ARj 4, 78. 7. 670. 8. 690. 11. 77. 12. 439-40. 17. 449-458. *Maretić*, *Savj.* 151. *Elezović* 2, 470. *Miklošič* 336. *Holub-Kopečný* 139. 366. *Bruckner* 539. *Mladenov* 691. *Matzenauer*, *LF* 7, 219. *GM* 398. *Boisacff* 447-448. *WP* 1, 444. 446. 2, 505. *Machek*, *Slávia* 16, 184-185. *Lewy*, *ZSPH* 1, 416. *Pedersen*, *IF* 5, 64. *Vasmer* 3, 368.

šalabázati, -*lábazām* impf. (Lika, Lastrić, Vladimirović, Vinkovci) (iz-) »vrljati, tentati«. Upor. *našalavrdati*, -*am* pf. »slagati«. Složenice su od *šala* (v.), *bažati* i *vrdati*.

Lit.: ARj 1, 78. 7. 670. 17. 450-51.

šalgan, gen. -*āna* m (Kosmet) »biljka kao suncokret, korijen kao krumpir jede se kao rotkva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šalgam* > tur. *şalgam* »rote, weisse Rübe, brassica rapa«) iz botaničke terminologije: bug. *šalgan* — *şalgun*, ngr. σαλιγάμι.

Lit.: *Elezović* 2, 470. *Mladenov* 691. *Heuser-Ševket* 437.

Šalica f (ZK, Belostenec, hrv.-kajk.; Srijem, Banat, Bačka, Bosna, Slavonija, Lika) = *šolja* f (Srbija, Miličević), češ. *šálek*, gen. *-lka*. Iz njem. *Schale*.

Lit.: ARJ 5, 182. 17, 453. 713. Holub-Kopečný 366.

salvare, gen. *salvarā* f pl. (Vuk, pl. zbog toga što su u dvoje, kao *gaće*, *puntale*, *dimije*, *nogavice*, itd.) pored *šarvale* (Bosna) = *salvare* (Kosmet) »muške gaće od čohe ili satina«. Deminutiv na *-ica šalvarice* (Vuk) = *šalvarice* (Kosmet). Augmentativ na *-etina Salvaretine* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šâlvar* > tur. *şalvar* > složenica sanskr. *saravara* »što pokriva but« < awesta (*raona*) »but« i glagol *vr* »pokrivati«, odatle ar. *sarwal*, pl. *sarāwil*, odatle ušlo i u srednjovjekovni latinitet, u romanske jezike, i u druge evropske i slav. jezike) iz terminologije nošnje: rum. *şalvari* pl., *şalvaragi* m i *şalvaragie* *î*, arb. *sharvār* = *shandervār*, eine. *şilvari* »pantolon bouffant«, ngr. σαλβάρι, σαλβάρια (tako i lat.).

Lit.: ARJ 17, 456-57. REW* 7596. Tiktin 1358. GM 400. Mladenov 691. Miklošič 337. Bruckner 540. Lokotsch 1849. Korsch, ASPH 9, 671. Pascu 2, 165., br. 1003. Školjić 580.

Sam, gen. *Sama* m (Vuk) = *Sama* f (jednom) »1° Damascus, 2° Sirija, 3° (bug.) damast«. Pridjev na *-ski šamski*. Na tur. *-li Sâmlija* »1° čovjek iz Sama«, odatle na *-janka šamljânjka* »epitet za sablju, koja se zove sablja *dimišćija* (v.) < Damascus«; na *-alija* (upór. *dugajlija*) *šamajlija* »epitet za sedlo«. Arapski pridjev *sânâ*, *sommi* m prema f *šaminije* »mit dunkelfarbiger Seide durchwebt« > *šamija* (Vuk) = *šamija* (Kosmet) »1° ubrus, mara-mica, 2° ženska kapac«, deminutivi *samica*, na *-če samice* (Kosmet). Složenice: *šamaladža* f (Vuk, Kosmet) »polusvileno tkivo, *damast* > *demašak* (Dubrovnik), *ćitajka*; v. *aladža*; *šam-dud* (Kosmet) »krupan crven dud, pri-jatna ukusa« = *šamdud* = *šandud* m (Bosna) < tur. *şam dudu*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Sam*, pridjev *šammi*, tur. pridjev *samlı*, tur. sintagma *şam alacası* »gestreifter Stoff, der in Damascus gewebt wird«) iz turske terminologije tekstila: rum. *şamala-géa* »polusvileno tkivo«, *şama* »sorte d'étoffe«, bug. *šamija* »Kopftuch«, *şam* »damast«, arb. *šamt* »Kopf-, Har-, Tisch-tuch«, cine. *sarnie* »mouchoir«.

Lit.: ARJ 17, 458--61. Elezović 2, 471. Lokotsch 1810. Tiktin 1358. Doric 419. Mla-

denov 691. Pascu 2, 164., br. 989. Korsch, ASPH 9, 670. GM 399. Školjić 580.

šamak m (Kosmet) »1° bara, blato, zemljište podvodno, obraslo trskom i ševarom, 2° toponim i hidronim (kod Skoplja)«. Turcizam: *Samek* (Evlja).

Lit.: Elezović 2, 471.

šamar, gen. *-ara* m = *šamar* (Kosmet) (objekt uz *udariti*) »čuška, šaka, šljaka, šljakavica, plesnica, zamlatnica, zaušnica«. Denominal: *šamarati*, *šamarom* impf, prema pf. *ošamariti*, *ošamarim*. Balkanski turcizam (tur. *şamar* »udarac otvorenom šakom«) iz turske terminologije svagdanjeg života: bug. *şamar*.

Lit.: ARJ 9, 317. 17, 459. Elezović 2, 471. Mladenov 691. Školjić 580.

samata f (Kosmet) »larma, galama, žurma«. Na *-džija šamatadžija* m, f (Kosmet) »larmadžija«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *şamata*) iz terminologije običnog života: rum. *şamata*, bug. *samata* pored *šemet*, arb. *shamata*, cine. *şamata* »bruit, tapage, vacarme«, ngr. σαματας.

Lit.: Elezović 2, 471. GM 398. Mladenov 691-692. Pascu 2, 165., br. 990.

samdan = (disimilacija *n — n > n — l'*) *sandal* = *Sândan*, gen. *-âna* (Kosmet) »svijećnjak = svijetnjak, čirak, crkveni svijećnjak = ripida«. Balkanski turcizam (tur. *şemdan* pored *şamdan*, od ar.-perz. složenice *samca* »svijeća« i *-dan*, sufixs za mjesto) iz terminologije rasvjete: bug. *sandan* = *sandal* »Leuchter«, arb. *shaldan* pored *shandan* »isto«, cine. *şindane* f »chandelier, flambeau«, ngr. σατανάλι.

Lit.: ARJ 17, 463. Elezović 2, 472. GM 398. Pascu 2, 165., br. 1005. Škaljić 585.

šamšala m, f (.Kosmet) = *šamšula* (Beograd) »nespretna osoba«. Prezime na *-ovič Šamšalović* (Srijem, Slavonija) može biti odatle, ali i od *šamšal* m (v. *sensal*). Turcizam tipa *budala* (tur. *şabşal* »prosut, lijen«).

Lit.: ARJ 17, 461. Elezović 2, 471.

šanac, gen. *-nca* m (16. st., Vuk) »opkop« obrov, reduta, šarampov« = *samac*, gen. *-mca* (18. st., narodna pjesma) (*ne > me*) »1° isto što šanac, 2° toponim (Bosna)«. Deminutiv na *-ić šančić*. Denominal na *-itušančići* se, na *-jati šančati*, *-am* impf, »opsjedati što, činiti kao šance i u njima čekati (Makarsko

primorje, Pavlinović)«. Bug. *Şanec*, rum. *şanţ* »prekop«, polj. *szaniec*, češ. *šance*. Od njem. *Schanze* (15. v.).

Lit.: ARJ 17, 458. 462-63. Tiktin 1362. Holub-Kopelný 367. Doru 419.

sanitaria f (.Šibenik) »lučki ured«. Od tal. *sanità*, *san(ità)de*, lat. apstraktum na *-tas*, gen. *-tatis* od pridjeva *sano* < lat. *sānus* »zdrav«.

Lit.: DEI 3333.

šántav, pridjev na *-av* (Vuk, Vojvodina, Slavonija, Dubrovnik, Kosmet, Samobor; 1368, Zagreb: *Ivan šantavi*; Virje, Lika; Crna Gora, Srijem; Vramec, hrv.-kajk., bug.) »cotav, šepav, topalast, sakat u ruku ili nogu, hrom«. Za taj pojam brojne su posudjenice. Ná *-eša šanteša*. Denominali na *-ati šantati*, *-am*, *-čem* impf. (Dubrovnik, Mostar, Lika, Prigorje, Srijem, Slavonija; slov.) (*do-*, *iz-*), iterativ na *-va-došantávati*, *-šántávam*, deminutiv *sanjati* (Vinkovci) »pomalo šantati«. Od madž. *santa* »isto«, koje Mladenov tumači iz praslav. korijena *iet-* (v. *šetati*), ali to ne potvrđuje madž. slavizam *sétálni*.

Lit.: ARJ 2, 699. 4, 78. 17, 464-66. Miklošič 337. Mladenov 691. Mažurano 1422.

šáp, gen. *šapa* m (Vuk, Kosmet, istočna Srbija, danas književna riječ i na zapadu) »1° marvena bolest na svinjama i govedima, od koje otpada papak, 2° (s)tipsa, kocelj slanac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *şabb* > tur. *şap* u oba značenja).

Lit.: ARJ 17, 466. Elezović 2, 476. Školjić 580.

šapa f (Vuk) = *šapa* (Dubrovnik, Krašić) = *sapa*, gen. *šape* (Kosmet) »1° noga u psa, mačke, lisice, 2° (uvredljiva metafora) šaka čovječja«. Deminutiv *šapica*. Na tur. *-li şapallı* m, f (Kosmet, ~ *čovek*, *petao*, *kokoška*, *píle*). Nalazi se još u bug. *şap*. Denominal na *-iti ošapiti*, *-im* = *ušaptt*, *-ápim* pf. »dograbiti, šćepati nekoga«. Prema Mladenovu korijen je ario-altajski u prasrodstvu s njem. *Huf* i s *kopyto* (v.). Upór. avesta *safa-* »konjsko kopito«. Upór. *capa* (v.). le. korijen **kăpho-* ili **kopho-*. Upór. i bug. *Sepa* »Handvoll«.

Lit.: ARJ 17, 467-69. Elezović 2, 472. Miklošič 27. Mladenov 691. Iljinski, Slavio 9, 587. WP 2, 346. Bruckner, KZ 51, 230.

sapka f (Marulić, Vrančić, Habelić; Vuk čuo u pjesmi; nema potvrda iz narodnog govora, osim u Kosmetu, valjda preko tur.)

»1° kapa, šešir koji je obuhvatio potpuno gornji dio glave, pileolus turcicus (Habelić), 2° slamnati šešir (Bar)« = bug. *Sapka* »kačket, kapa zapadnih zemalja (koja nije jednaka kapi što se u Turskoj nosi)«. Sa š nakzi se još u ukr. i rus., u češ. i polj., sa *í* < *š Sapka*, češ. *čepíce*, polj. *czapa*, upór. hrv.-srp. *cepoe* (v.). Praslav. Kao posudjenica iz južnoslav. tur. *şapka* »šešir, kapa, koja ima suncobran raznog oblika u zapadnjaka«, rum. *şapcă* »Mütze«, odatle *şepcar* »koji ih pravi«, arb. *shapkē* »Mütze, Hut«. Na tur. *-li şapkalija* < tur. *şapkalı* »koji nosi šešir ili kapu«. Prema Mladenovu riječ je ario-altajska, u prasrodstvu sa *capa*. Upór. lit. *kepūrē* »klobuk«, lot. *cepure* »šešir«, gr. σκέπας, σκέπη, σκεπέζω »Decke«, od ie. **(s)dep-*,

Lit.: ARJ 17, 468-69. Elezović 2, 473. Miklošič 337. SEW 1, 143. sl. Holub-Kopečný 89. 91. Bruckner 72. Mladenov 691. GM 399. Korsch, ASPH 9, 669-670. WP 2, 559.

šaptati, *Sapč* m impf. (Vuk) (*do-* Dubrovnik, *na-*, *pri-*, *prò-*, *sa-* *se*) = *šbpiati*, *-čem* (hrv.-kajk. u Krašiću), sveslav. i praslav. glagol onomatopejskog podrijetla *šhp-*, »susurrare«. Sadrži *í* deminutivnih glagola na *-tati*. Taj sufix varira sa *-utati šaputati*, *šapučem* impf, »isto«, prijenosom *é* iz prez. u inf. *Sapđát*, *-čem* pored *Sapućat* (Kosmet). Osnovni vokal *a*, koji je nastao iz palatalnog poluglasa *b*, varira sa « i sa o: *supūti*, *-în* (Vodice, Istra), *šaptanje* n (ibidem). Ta zamjena, koja se sa *σ* pojavljuje i u rum. *a şopti*, *sopoti* (Moldavija), uzvik *sopa*, a *şopăi* pored *şopoi*, odatle na *-eh* > *-eală şopăială* i postverbal *şoaptă* »isto«, najbolje dokazuje onomatopejsko postanje. Suglasnik *t* u deminutivnom glagolskom sufixu varira sa *lj şapljati* (Kavanjin, Bella, Pračanj, Grižane), *saŞapljati se*, *saşapljem* (Sinj, Dalmacija) = *prişapljati* (Kačić); *-utati* varira sa *-uriti şapūriti* (Stulić, Dubrovnik, Makarska), na *-katı Şapurkati* (*patke* ... *Sapurkaju tiho*, Hirtz). Iterativ na *va-*: *şapta-vati*, *-am*, samo s prefiksima; pf. *şapnuti*, *-něm* pored (sa *pn* > *n* kao u *san*) *şanutı*, *-em*. Postverbal: *Şapat* m = *Şapat*, gen. *Sapta* < steslav. *šbptb*, na *-ut şaput* (Vuk!). Na *-ai şaptač*, gen. *-oca* = poimeničen part. perf. akt. *şaptalac*, gen. *-aoca* m prema f *şaptačica*, *şaptalica*. Upor. lot. *svēpstēt* »isto«. Osnova su onomatopeje suglasnici *s* i *p*, upór. *susurrare* i njem. *lispeln*.

Lit.: ARJ 2, 699. 7, 670. 12, 174. 440. 14, 689. 17, 466-72. Elezović 2, 473. Ribarić, SDZb 9, 198. Miklošič 345. Holub-Kopečný 368. Bruckner 547. Machek, Slavio 16, 218.

šara f (Vuk) »1° ures na marami, kapici« = *Sára* (Vuk) »2° puška, ovca« = *šara*, gen. *šare* (Kosmet) »1° crtež, urnek, 2° loj«. U značenju »testera« *šara* (Kosmet) ne ide za jedrio, nego je to posudnica iz arb. *sharrē* — cine. *sarā* < lat. *serra*. Deminutiv *š-ak* > *-ak šarak*, gen. *-ška* m »šara«. Sveslav. i praslav. pridjev *šar*, *fšara* (ŽK, Vodice), u štokavskom raširen na *-en šaren*, f *šarena* (Vuk) = *šaren*, *-ēna* (Kosmet) »1° varius, 2° u toponomastici *šarengrad*, Poimeničen na *-ica šarenica* »1° čilim, 2° dio oka uz zjenicu i bjeloočnicu«, na *-ika šarenika* (Užička nahija) »jabuka pisanika (ŽK)«, na *-uša šarenuša* »kokoš«. Na *-ilo šarenilo* n. Složenica *šarengace* (upor. *svilengace*), *šarentrba* f (Vuk), psovka, obrazovana kao *golotrba*, *zlotrbica*. Denominál na *-iti šareniti*, *-i se*. Pridjev proširen na *-ovit iaròvit*, na *-kast šarkast*. Poimeničenja pridjeva *šar*: na *-bc* > *-ac šarac*, gen. *-rea* »1° konj Kraljevića Marka, 2° grožđe nejednake zrelosti, 3° prezime«, pridjev *šarčev*, deminutiv *šarčić*, augmentativ *Šarčina*, hipokoristički *šaro*, *šare* (ovca, Grbalj; prezime, Dalmacija), odatle *šarin*, gen. *-ina*, *šarun*, gen. *-Una*, u m pi. *sarei* (Vodice) »struk crne i bijele vune«, na *-an* (tip *Milan*) *šaran* m = *šaran*, gen. *-āna* (Kosmet) »křáp, cyprinus«, s deminutivima *šaranac*, gen. *-nca*, *šarancito*; na *-ilo šartia* (Crna Gora), f na *-ka šarka* »1° zmija, 2° šarena kokoš« prema na *-ko šarko* (Vodice) »ime psu sa mrljama«. Na *-onja šaranja* m = *šaranja* (Kosmet) »šaren vò«, s pridjevom *šaronjin*, na *-ov* < madž. *-o šarov*, gen. *-ova* »pas«, s pridjevom *šarovlje*; na *-ulja šarulja* »krava«, s pridjevom *šaruljin*, na *-unica šarunica* (Crna Gora) »zmija«. Složeni pridjev *šarolik*, s imenicom *šarolikost*, *šaroper* (ptica), *šarometan* (upor. *vragometan*). Denominal (faktiv) na *-ati šarati*, *šaram* (Vuk), *sarat* (Kosmet) impf, (*iz*-, *na*-, *pro*-) »1° činiti šare, 2° (metafora) lagati«, na *-iti našariti* (samo jedna potvrda). Postverbal na *-bk*: *šarak*, *prošarah*, gen. *-arka* (Kosmet) »grožđe što počne da crni, zri«, *prošarica* f »1° (Lika, Uzice) snijeg što tu i tamo zastane kad kopni, 2° (Ogulin) oblaci tu i tamo razasuti«. Na *-alja* (upor. *tkalja*, *prolja*) *Sárajia* f (Kosmet) »čeljade što umije lijepo da šara«, na *-aljka* (upor. *pisaljka*, *kazaljka*) *šaraljka* (Vuk) = *šaraljka* (Kosmet) »sprava domaće izrade za šaranje uskršnjih jaja«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Mladenov upoređuje sa *sěryj* »siv« i tursko-mongolskim *sari* »žut«, Bruckner vidi isti korijen kao u polj. *siara* »prvo mlijeko«, *siwy*,

szady = *sijed* (v.). Prema Brücknerovu upoređenju *a* je nastao od *a*, a *š* od *st*.

Lit.: ARj 4, 78. 7, 670. 12, 440. 17, 473-95. Elezović 2, 145. 473. Ribarić, SDZb 9, 196. Miklošič 337. Bruckner 541. Mladenov 691. SpBA 6, 73. (cf. IJb 8, 198).

šarabatati, *-am* impf, »kritzeln«, pf. s prefiksom *iz-* *išarabatati*, *-am* (Srbija, Milićević) »izmiješati, staviti u nered«. Upor. arb. *xharavís* (Gege) »bekritzle«.

Lit.: ARj 4, 78. 17, 475. GM 488.

šaraglje, gen. *šarāgljā* f pl. (Vuk, Srijem) = *šerāgljin* m (ŽK, *-in* je dodatak u njem. deminutivima na *-el* tipa *ladljin* < *Ladel*) = *sārage* f pl. (Otok, Slavonija) = *sarūga* f (Lika) »stražnja ili prednja pomična naprava u kolima«. Od njem. *Schrāgel* = *Schrāgen* m, srvnjem. *Schrāge* (u prasrodstvu s *krčiti*, *grliti*, v.), upor. *i šreg* (ZK) < *uem. schrāg* < *ie. *sraq-*. Rumunji posudiše *šireglā*, *šeriglā* »Gestell, deren Wand aus einanderstehenden Stäben besteht«. Njem. naziv ušao je u hrv.-srp. i rum. preko madž. *saraglya*. Time se objašnjava umetnuto *a* i *e* u suglasničkoj grupi *ir* (v. *šarajf*). Na *-aš šaragljas* m »stolica« (Donja Podravina).

Lit.: ARj II, 476. Tiktin 1410. Tamás 732-33.

šarampōv, gen. *-ova* m (Vuk) = *šarampōv* l *šaranpōv* (Kosmet) »šanic, opkop, utvrđenje«. Deminutiv na *-ić šarampović* »šančić«. Ne zna se ide li ovamo *šarapod* (Boka, narodna pripovijetka) »trijem (u izrazu *kućica na tri šarapoda*, *pred kućom opleten šarapod*)«. Dočetak *-ov* upućuje na madž. *-o*: madž. *sarampo* »isto«. Ta je riječ postala balkanska. Posudiše je Rumunji *šorompāu* = *šarampoiū* (Moldavija) »eingerammter Pfal«, Bugari *šarampol* »Festung, Feste« iz tur. *īaranpol* pored *šaranboj*, kod Evlije Čelebije pl. *šarampaolar* »palanka«, iz tur. je arb. *šarapól* »Schutzwehr«. Na *-ka šarapoljka*.

Lit.: ARj 17, 477-79. Elezović 2, 473. Tiktin 1365. Mladenov 691. Doric 419. GM 400. Joki, Ujo 7. (cf. IJb 1-3, 167). Tamás 720.

šargada f (Šibenik) »(termin uljarski) probušen ograđeni dio tla (korito) u koji ulje curi iz makine (lijeska), pokriven je pajolima«. [Sufiks je mletački].

Lit.: DEI 3375.

sargani m pl. (Muo), naporedno je ime za *trupe* (m pl. *trupji*), *trup* (v.), »riba slična pala-

midu, samo ima šarene strike«. Je li to metaforički naziv ribe prema tal. *sargano* »sorta di panno da coperte di carri, muli (itd)«, koje se izvodi od lat. *sarica*, *serica* »svila«? Ovamo ide možda *saldošpanja* (Muo), usp. *karala*. [Usp. *fildišpanja* (Dubrovnik) < *fil de Spagna* (Poreč) »togna«].

Lit.: REW⁶ 7848. Prati 865. DEI 3342. Rosamani 377.

sārgarēpa (Srbija, Slavonija) »Morrube«. Od madž. složenice *sārgarēpa*.

Lit.: ARj 17, 486. Miklošič 337.

šargija f (*Bosanski prijatelj* 1, 35; narodna pjesma) = *sarkija* (Kosmet) »tambura« = *sarkija* (Vuk). Odatle *sorkijas* m »svirač u šarkiju«. Promjena *k* > *g* unakrštanjem sa tur. *çalgi* »muzika«, koja se nalazi u bug. *čalgadžija*, *čalgadžilak*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *šarku* »orijentalški«, odatle *i saracēnus* u romanskim jezicima) iz turske terminologije muzičkih instrumenata: arb. *šarqt* »Cithar«. Tur. *çalgi* sadrži isti sufiks koji je u *burgija*, *bičkija*, *česagija*, *uzendije*, *vergile*.

Lit.: ARj 17, 486. 489. Elezović 2, 474. Skok, Slávija 15, 495., br. 731. Deny 574. GM 400. Škviljić² 580.

särke f pl. (Vuk) »baglame, pant (hrv.-kajk.), brtvjele, samac prema samica (Istra)«. Od madž. *sarok*, *sark*.

Lit.: ARj 17, 489.

šarlagan m (Kosmet) »ulje od sezamová sjemenaka«. Balkanski turcizam (tur. *şırlāgan*, *sırlıgan* pored *stragan*, Evlija Čelebija): *šarlagan* »isto«, *šarlagamdžija* »koji ga prodaje«.

Lit.: ARj 17, 490. Elezović 2, 474. Mladenov 691. Doric 419. Školjić* 581.

šarpelj m (Vuk) »1° primetača što se nosi na ramenu da ne bi puška haljinu trgala, 2° (Banja Luka) lederne Tasche die die Bauern am Riemen über die Schulter tragen, (Trebizat, Brotnja) torba od kože koja se u Kočerinu zove- *törbak*«, *šarpelj*, gen. *-elja* (Kosmet) »kožna pregača majstora (kovača, grnčara, obučara), da ne oprlja odijelo radeći (nosili su ga najjači momci u turskoj vojsci na čelu bataljona)«. Postanje nejasno. Alexi ima rum. *şarpău* »Strick«. Te riječi nema Tiktin. Zbog dočeka *-elj* teško je misliti na sfr. *escherpe* »um den Hals hängende Tasche« > tal. *sciarp*, arb. *cērpē-* a »Stern, Reif« = *kunorē*.

Lit.: ARj 17, 497. Elezović 2, 474. Skok, ZRPh 36, 654., br. 23. REW* 7989.

gen. *šasa* m (Vuk) = *saī*, gen. *sāsa* (disimilacija *š* — *š* > *s* — *š*, Riječka nahija, Čina Gora) = *šasa* f (Crna Gora) »1° carex, oljivna (Srbija, k jugu), 2° toponim«. Na *-bk* > *-ak ššak*, gen. *-ška* »isto«. Na *-anca šašarica* (Hrvatska, »okornak, klas, klasunac (ŽK)« = na *-arika šašarika* (Boka) »klip«. Na *-ovina šašarovina* »kukuruzovina«. Osnovno *šaš* nalazi se još u slov., ukr. i madž. sas. Upor. bóg. sasara »Meisstroh«.

Lit.: ARj 14, 689. 17, 495-500. Miklošič 337. Doric 420.

šaskin m (Vuk) »nevaljanac« = *šaskin* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, m »smušenjak, vitropir«. Balkanski turcizam (tur. *şaşkın* »začuden, zabezeknut, étourdi«, od *şaşmak* »s'etonner«, s istim sufiksom koji u *čališkan*, *čapkun*, *sürgün*, *jangiri*) iz terminologije svojstva čovjeka: bug. *šaskan(in)*. Sa slav. pridjevskim sufiksom *-av* (upor. *čorav*, *čelav*) *šašav* »budalast, slab« = bug. *šašav* »krivogled, schiel, schielend«, rum. sasri < tur. *şaşı* »louche«. Glagol *şaşmak* ušao je također u sve balkanske jezike (osim u hrv.-srp.) u aoristu sasiz: bug. *šaštis(v)am*, arb. *şaštis* »s'etonner, s'épouvanter«, odatle, cine. *şiştimarā* »étonnement«, ngr. *σαστιμαρά* = *σαστιμα* »confusion«. Tur. kauzativ na *-ir-* (v. *haterisatf*) *şaşırnak* »perdre la tête, s'affoler (= *şaşmak*), zabuniti se«: nalazi se također u balkanskim jezicima: *šašarlsat* pored *šašbrlsat*, *-šem* pf. (Kosmet, objekt *puť*) »isto«, u bug. od tur. aorista *šašardisu(v)am* »irre mache«, apstraktum (skraćeni inf.) *šašarma* »Wirrnis«.

•Lit.: ARj 17, 497-99. Elezović 2, 475. Mladenov 692. Donc 420. GM 400. Skok, Slávija 15, 495., br. 732. Deny 579. 869. Pascu 2, 166., br. 1012, 1013, 1014.

šat pored sár (Vuk, Vojvodina) »valjda, možda, helbetena, zar«. Prema tumačenju Iljinskoga ostatak konjunktiva **siēr* (lat., sanskr. *sjat*).

Lit.: ARj 17, 500. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180-245.

scapiti, *-īm* pf. (ŽK) = *scapiti*, *-īm* (hrv.-kajk., · Habledić) »naglo uhvatiti«, *oščapiti* »übervorteilen«, na *-bc* > *-ac šćapac* (čakavski) »quod extremis digitis comprehendi et teneri potest«, upor. slov. *šlep*, *slepec*, *slepec* »was mit Fingern erfasst werden kann«. Upor.

slov. *šiet*, *ščepa*, *ščepek* »Holzspann« i lat. *škēpele* »abgeschnittenes Stück Holz«. Praslav. **skbp-*, prijevod od ie. *(\$)?#>. Usp. *cap*'.

Lit.: ARj 17, 512-13. *Pleteršnik* 2, 619. Jagić, *ASPh* 31, 552. Štrekelj, *ASPh* 27, 67. Buga, *RFV* 67, 232. s. (cf. *RSI* 6, 271). *WP* 2, 560. *Miklošič* 299.

ščapun m (istro-čak.) »caryophyllum majus«. Od istro-rom. *scupoñ* (Rovinj); [Usp. *scopeti*].

Lit.: AR) 17, 513. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

sci m (Dubrovnik, *imamo* ~), gen. *Soja* »mljeko bijelo, tal. cento in bocca, u ostaloj Dalmaciji *mljeko* i *mliko*, bezbroj sitnih ribica«; *Sij*, gen. *šija* m (kolektiv, Čara/Smokvica, Blato, Vela Luka) »male gere, gerice, kojih se hvata u ogromnim količinama u prvim mjesecima ljeta (dužina najveće ribice je do 8 cm); *mušej*, gen. *-seja*, milost božja (Korčula)«. Imenica je nastala vjerojatno od duala *stîê* (*aš e stîê*) ili prema *tri*, *četiri* *stîi > *dvjesti*, rus. *dvěsti*, polj. *dwieście*.

Lit.: *Vandrák* 1, 68.

šćig m (Vrgada) »naglo dolaženje morske vode (nije periodična prirodna pojava kao plima i oseka)«, odatle na *-ac*, koje može biti sufixs *-aceus* identificiran s našim sufixsom *-bc* > *-ac*, *šćigac* (primjer: *veliki je šćigac* »naglo nadolazi more«), s mletačkim sufixsom *-aizzo* > *-atidus šćigalca* f (Vrgada) »isto«, *šćiga* f (Smokvica, Korčula) »dizanje i spuštanje mora koje uzrokuje talasanje trave po morskom dnu (*šćiga se zapazi po ašprmu jer se vidi morsko dno i kretanje travel* primjer: *nisu mogli tuč ribu er je bila vela šćiga* »jer se je trava na braku pomicala) = *süga* (Novi Vinodol) »isto«. Pridjev u toponimu *Šćigovi bok* (Hvar). Denominal na *-ati šćigat*, *-am* impf. (Hvar, subjekt *more*) »more se iako diže i spušta«. [Od mlet. *stigaso*, *stigo*, den. *stiassa* »isto«], valjda od langob. *stiga*, nvnjem. *steigen*.

Lit.: ARj 17, 515. Belić, *Zametki* 247. *REW** 8254. *Rosamani* 1093.

scopeti m pi. (Vetranie, u primjeru *scopeti kako grad budu sasuti*), *scapita* (Lucie) »puška«, talijanizam prema mlet. izgovoru *schippetto*, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* od lat. onomatopeje *stloppus* »udarac« (upor. hrv.-kajk. *klopiti*), u Režiji *Sklop* »Flinte« < fur. *sclop*, *sclôpe*. Ovamo ide glagol *skopijati*, *-a* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naglo izbiti, proizaći, nestati« (primjer: *skopijala mu je febra Spànjôla*,

rât) < tal. *scoppiare*. Ovamo ide *ščapun* m (istro-čak.) »caryophyllum majus« < istro-rom. *scupon* »garofano«, mlet. *Kopo*.

Lit.: ARj 17, 516. Stürm, *ĠSJK* 6, 82. *REW** 8270. *Rosamani* 974.

šebôj m (Vuk) = *îebôj*, gen. *-Sja* (Kosmet) = *Sebuj* (Hercegovina) »cheiranthus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska sintagma *šeb* »noć, vece« + *buj* »miriše« > tur. *şebboi*) iz turske botaničke terminologije: rum. *şiboi*, bug. *Siboj*, arb. *shëboje* f.

Lit.: ARj 17, 518. *Elezović* 2, 475. *Tiktin* 1421. *Mladenov* 693. *GM* 401. *Pascu* 2, 165., br. 996. *Školjić** 591.

šećer m (Vuk, istočni krajevi, BiH, danas književna riječ i na zapadu) = *šećer*, gen. *-era* pored *šičer* (Kosmet) »čukar (gen. *-kra*), cukor (ŽK), slador (Šulekov neologizam 19. v., izvedenica od *slad-*, v. *sladak*, dodatkom dočeta od madž. *cukor*, upor. slov. *sládkor*)«. Pridjevi na *-bn šećerni* »sladorni« (*-a repa*), na *-ov šećer ov*, na tur. *-li šećer li* (indeklinabile, *kava*, *voda*), *šećerlija* (*jabuka*). Deminutivne metafore na *-bc* > *-ac šećerac*, gen. *-rea* »grah višnjak, višnjica, merdženac«, *šećerče*, gen. *-eta* = *šećer če* (Kosmet) »šećerno čeljade«, odatle hipokoristik *šeća* (Piva-Drobniak) »žensko ime koje mlada nevjesta daje odrasloj čeljadi u kući«. Na *-ona* < perz. *hane šećerana*. Složenica *dulbešećer* (Banja Luka), glade *be* upor. *bigajrihak*. Denominal na *-iti šećeriti*, *-im* impf, (*po-*, *u-*, *za'*). Na *-džija šećerdžija* m (Kosmet) »confiseur, koji izrađuje slatkiše«, *šećerdžinica* »njegova radnja«, pridjevi *šećerdžijin*, *šećerdžijski*. Odatle tur. izvedenica *šećerlama* / *šećerlema* f (Banja Luka) = *šećerlema* (Mostar) = *šećeriëma* (Kosmet) »bonbon«. Oblik *sahar* potvrđen je samo jednom 1350: *više mi je platil ... koliko mi je bil dlžen za pipez i za unazę* (Jovan despot Komnin, Aviona, 1350), upor. niže. Pored *šećer* govori se *Seker* (Belostenec), *šekeriti*. Kajkavski oblik *cukar*, gen. *-kra* germanizam je; *cûkarj* gen. *-ara* (Dubrovnik, Perast, Božava, Rab, Crmnica, Cavtat), odatle na *-aria* > *-iera cukàriera* (Boka) je tal.-mlet. *zuccher*, *-aro*; *cukor* (ŽK, hrv.-kajk., Beiostenec, Jambrešić) je iz madž. *cukor*. Oblici *šećer*, *Seker* su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Sakar* > tur. *şeker*. Evropski se oblici osnivaju na ar. *sukkar*, prakturu *sakkara* > gr. *σάκχαρον*, upor. arb. *zahăr*, hrv. prezime *Žohar*, noviji termin *saharin*): bug. *Seker* arb. *sheqer*, cine. *sicher*, složenice bug. *nebet*

şeker = cine. *nebetşicher* < tur. *nebat şekeri* »succe candi« (r u *sicer*, Kosmet, preko cincarskih trgovaca). U Dubrovniku *džàhara* = *zahora* (Zore) je stara narodna riječ u značenju »confetto«. *Bella*, *Belostenec* imaju *cahar* m = *càhara* (Mikalja) = *çakara* (Mikalja), sve prema gr. *σάκχαρον* > lat. *saccharum* sa í- > z-, c- (kao i u oblicima koi potječu iz arapskoga).

Lit.: ARj 1, 752. 11, 79. 14, 491. 17, 519-20. 528. *Elezović* 2, 478. 479. 523. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 754. *Pascu* 2, 165., br. 999. *Vuković*, *SDZb* 10, 406. *GM* 401. 480. *Korsch*, *ASPh* 9, 670. *Lokoitsch* 1855. *REW** 8441. a. *Zore*, *Rad* 115, 185. *Kušar*, *Rad* 118, 19. *Cronia*, *ID* 6, 124. *Miletić*, *SDZb* 9, 264. 369. *Školjić** 581.

šedrvan, gen. *-dna* m (.Vuk) = *šedrvàn* pored *šadrvan* (Kosmet) = *šadroman* m (Vrčević) »1° vodoskok, skakavac, skokavac, 2° toponim (Lika, izvor kod Novoga, utječe u Novčiću)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šadirwan* > tur. *şadrvan*) iz terminologije uređaja za vodu (bunar): bug. *šadravan* »Springbrunnen«, ngr. *σαρδφάβι*.

Lit.: ARj 17, 442. 521. *Elezović* 2, 475. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 735. *Doric* 419.

šefak pored *šefk*, gen. *-fka* m (Kosmet, u izrazu *šefk sabà kad bidne* »u čik zore) = *šefak*, gen. *-fka* m (objekt uz *bacati*, Banja Luka) »prelijevanje u više boja (svila)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ševk* »večernje rumenilo po zalasku sunca > /tur./ jutarnje rumenilo pred rađanjem sunca): arb. *shefk* (Skadar) »Morgen«.

Lit.: ARj 17, 521. *Elezović* 2, 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 736. *GM* 401.

šefija m (BiH) - *šefija* (Kosmet) = *Sef lija* pored *ševllja* (Crmnica, hiperturcizam zbog *-lija* < tur. *li*) »(pravni termin) prvi susjed, međaš od nekoga, koji ima pravo prvokupa«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šefi*, *šefie* »anziano, più prossimo alla compra«).

Lit.: ARj 17, 521. *Elezović* 2, 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 737. *Miletić*, *SDZb* 9, 360. 393. *Skazić** 582.

šefija f (hrvatski gradovi) = deminutiv na *-iça šef lica* ^hrv.-kajk.) = na *-zka šefrika* (ŽK). Od prvog dijela njem. složenice *Schöpflopfel* i od deminutiva drugog; r u *šefrika* može biti od / u *-löffel*. Ovamo i *šef* (ŽK) »teglica« < njem. *Schöpfel*.

Lit.: ARj 17, 531-22. Jagić, *ASPh* S, 321-322. Skok, *ASPh* 33, 370.

šeftelija f = *šept lija* (Slavonija) = *ševtelija* (Slavonija, narodna pjesma) = *šéftelija* / */ šept- l Sev-* (Crmnica) = *Sêntelija* pored *Setekja* (Srbija) = *Seftelija* (Kosmet) »Γ breskva, 2° kajsijska«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *šeft* edebeo« + *alu* »mesnata šljiva« > tur. narodski *şefteli*) iz terminologije kulturnog stabalja. Pridjev na *-in šéfteljin Us* (Kosmet).

Lit.: ARj 17, 522. 540. *Elezović* 2, 478. *Miletić*, *SDZb* 9, 363. 391. *Školjić** 582.

f »Γ šala (Srbija, Kosmet), 2° običaj (*šega* ŽK, *Sago* Bednja), 3° lukavstvo (14. v.)«. Pridjev *šegav*, poimeničenje (apstraktum) na *-ost šegavost*. Na *-arija šegarija*, odatle denominal na *-iti seganti se*, *-im* impf. (Kosmet) »komendijati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*, upor. stcslav. *šega* »scurrilitas«. Južnoslav.: bug. *saga* pored *šega*, s lekšikologijskom porodicom *šegadžija* m, *šegobijec*, *šegobija*, pridjevi *šegoven*, *šegovit*, *šeguvan*. Rumunji posudiše *şagă* = *glumă* »šala«, iz hrv.-srp. ili iz novobug., zbog toga što nema zamjene za *e* kao u *oglindă*; pridjev *şagaciu* = *şagalic* (glede sufixa upor. *-ăi* i *pîrdalnic*) »šaljiv«, denominal na *-ujn* > rum. *-ui iugui* (Moldavija) = *segu* (Erdelj, Bukovina) »šaliti se«, odatle apstraktum na *-eh* > *-eală şuguală* »šaljenje«. Kako u ie. jezicima nema oblikom i značenjem srodne riječi, možda je u vezi sa tur. *şaka* »šala«. *Mladenov* uzimlje za *šega* ario-altajski korijen. U srodstvu je možda i *şagara* f (Kosmet) »šala, smijeh«, s denominalom *şagarit se* impf, »tjerati komediju«.

Lit.: ARj 17, 522-24. *Mažuranić* 1423. *Tiktin* 1529. *Elezović* 2, 469. 475. *Mladenov* 692-693. *Doric* 420. *Miklošič* 338. *Wijk*, *ZSPH* 13, 327. *Školjić** 582.

šac m (Božava) = *šegac*, gen. *-oca* (Kučiste, Šibenik, Perast, Crmnica) pored (tal. dočetak *-ac* asimiliran našim sufixsom *-bc*, upor *čanak*) *šegac*, gen. *-kca* (Crna Gora) »pila sa jednom ručkom«. Od mlet. *siegazzo*, na Krku *segoso*, izvedenica s pomoću pridjevskog sufixa *-aceus* > mlet. *-azza*, tosk. *-accio* od *šega* f (Vuk, jugozapadni krajevi, Crmnica, Perast, Božava, Dubrovnik, Cavtat) »pila, testere (f pi.)«, od tal. *sega* < vlat. postverbal **seca*, od lat. *secare* > tal. *segare* »piliti« > *Segati* (Krtole) (*od-*, *pre-*) »piliti«, na *-ana* < tur.-perz. *hane seguna* »pilana«. Preko nvnjem. *Säge*, stvnjem. *saga* istog podrijetla > *žaga* f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »pila«,

gagati, -am impf. (ŽK, hrv.-fcajk.; (iz-, na-, pre-) »piliti«. Odatle *na*. -ar < njem. -er *äggar*, gen. -ara, također prezime. Poimeničen part, perf. pas. *zagoraca* f (ŽK) »daska«. Latinizam je impf, *sekavat*, *sëkäväm* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »smetati, sinonim: zakidivat (ibidem)«, na -*iruti sekirati*, *sekiram* (Zagreb), koje se krivo jekavizira u *sjekirati*, kao da je izvedenica od *sjekira*; apstraktum na -*atura sekatura* f (Korčula, hrv.-kajk.) »dosadivanje, smetnja«.

Lit.: ARj 8, 690. 11, 740. 17, 522-23. Cronia, ID 6, 121. Miletić, SDZb 9, 266. 356. Budmani, Rad 65, 163. 165.

segala f pored *rž*, gen. *rži* f (Vodice) = *segala* f (Buzet, Sovinjsko polje) »raž«. Pridjev na -*an* < -*an šegalan* (Istra) = *šedlen* (po Miklošiču hrv.) »secalinus«. Od mlet. *segala*, tosk.-*ségale* f < lat. *secale*, furi, *siale* f; *segala* akcentom se poklapa sa reto-rom. oblicima. Taj je akcenat nastao pod uplivom izvedenica na -*ālis*.

Lit.: ARj 17, 522-23. Ribarić, SDZb 9, 183. REW⁷ 7763. Miklošič 337. DEI 3441.

segrt m (Vuk, Kosmet) »učenik u privredi, naučnik (hrv., neologizam), djetić« prema f na -*ica šegrta*. Koli na -*čad šegrčad*, gen. -*i*. Denominal na -*ovati šegrtovati*, -*ujem* impf. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perf. *šagird* »učenik« > tur. *şakirt*) iz turske esnafske i zanatske terminologije: rum. *şagärt* (Banat) pored *ucenic* (v.), bug. *segar* = *segar* (t ispušteno zbog identifikacije s bug. članom) = *šegart*, s individualnim -*in šagertin*, arb. *shagért*, *shegért* (Godin).

Lit.: ARj 17, 525. Elezović 2, 475. Tiktin 1352. Doric 420. GM 403. Školjić* 583.

šeh m (Vuk, Bosna) = *lejh* m (Bosna) = *šë* (Kosmet) »tekijski, derviški starješina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeih* > tur. *şeyh* »starac, starješina«, upor. gr. *πρεσβύτερος*, komparativ od *πρέσβυς* »star«) iz terminologije islama. Složenica tur. *şeyh-iil-islâm* > *sëjkulislâm* (Kosmet, BiH) = *šejhul-islam* = *šehislam*, gen. -*ama* (oboje Bosna) »vrhovni poglavar islamske vjere«. Od iste arapske riječi *šëik* m »starješina arapskog plemena«, evropski arabizam.

Lit.: ARj 17, 525-27. Elezović 2, 475. Korsch, ASPH 9, 671. Školjić* 584.

šeher (epitet uz *Sarajevo*), gen. -*era* i -*hra* (kad treba za deseterac: *šehru Sarajevu*) =

seher (Jufčić, narodna pjesma) = *šeer* (Vuk, Kosmet) »1° varoš = grad, 2° toponim«. Na tur. -*li šeherli*, indeklinabilni pridjev, epitet uz *ahari* (narodna pjesma) = *še rlija* = (stezanje) *šerllja* m »građanin, čeljade iz varoši (opozicija selu, kasabi)« = *šerlija* (Kosmet). Pridjev na -*ski šerski* (Kosmet). Ovamo ide *šehrija* f (Sarajevo) »Spagatnudel«, *ešerija* (Banja Luka), *šehri ramazan* (narodna pjesma muslimanska), složenica *hemšerija* »Landsmann« (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *sehr*, *şehir*, *tehrije*, s arapskim sufiksom -*ijje*) iz terminologije urbanizma: bug. *šeer*, arb. *sheher*.

Lit.: ARj 14, 802. 17, 521. 525-27. 547. Elezović 2, 475. 477. Skok, Slavia 15, 496., br. 247. 738. Rad 122, 129. GM 401.

šejbek, gen. *šejbeka* m (Kosmet) »majmuvuvojmojuča«. Balkanski turcizam (tur. *şebek*) iz terminologije tuđih životinja: rum. *şubec*, bug. *šebék*, ηξφ.σμπέξα »singe à longue queue, guenon«.

Lit.: Elezović 2, 475. Mladenov 692. Pascu 2, 166., br. 1015.

šejtan m = *šeitan* m (BiH) = *sëjtân*, gen. -*âna* (Kosmet) »1° vrug, đavo, sotona, 2° (metafora) obješenjak, prepredenjak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šëifan* > tur. *şeytan*) iz terminologije islama: bug. *šeitan*, arb. *shejtdn*.

Lit.: ARj 17, 527-28. Elezović 2, 476. Mladenov 692. GM 401. Školjić² 584.

sëma¹ (Buzet, Sovinjsko polje) »praznina nad vinom u bačvi«. Poimeničen tal. pridjev u ž. r. *scemo* < lat. *sëmus* »scemato, umanjen«. Ovamo ide *ošmanjiti*, -*im* pf. (Dalmacija) »umanjiti, otjesniti«, unakrštenjem tal. *scemare* i *umanjiti*, prefiks *o-*.

Lit.: ARj 9, 324. REW⁸ 7799. Prati 876. 7811.

lema² f, učen grecizam izgovoren prema njem. čitanju lat. *schema*, gen. -*otis* < gr. σχήμα, gen. -*ατός*, odatle pridjev na nenaglašeni lat. -*icus* < gr. -*ιχος* proširen našim -*bsk šematički*. Učeno *shema*. Na učen sufiks -*izam šematizam*, gen. -*izma*. Prema itacizmu stcslav. *skima*, arb. *saime* »kaludersko odijelo«.

Lit.: REW* 7684a.

šemet m (Stulić, Dubrovnik, Mljet) »drvo sa više kuka kojima se salpavaju vršce«. Denominal *iemëti*, -*ëm* (Stulić).

Lit.: ARj 17, 530. Macan, ZbNŽ 29, 211

šemišljika f (Vuk, Crna Gora) »trava centáurea cyanus = medvëda lijeska« = *šemešljika* (Sinj). Pridjev *šemišljiv* »po kojem se može pisati«.

Lit.: ARj 17, 531. Šulek 388.

sená f (M. Držić) »pozornica« = *sène* f pl. (Kučiste, primjer: *što činiš sène* ?) »ludosti«. Talijanizam od lat. *scena* (*Jare una scenata*) < lat. *scarna*, a to iz gr. σκηνή. Kao kazališni (teatarski) termin prema lat. izgovoru *scéna* (Gundulić, Kuhačević) »pozornica«, pridjev *scenski*. Rjeđe se čuje u prenesenom smislu. Kao pravoslavni crkveni termin grecizam *skinija* f (stsrp., Prilep, 1348) »čelija, šator« < σκηνή + *ja* (upor. *ćefalija*).

Lit.: ARj 14, 763. 15, 216. 17, 532. Prati 877. Vasmer, GL 133. Miklošič, Lex. 845.

seniuk m (objekt uz *Hiniti*) = *šemluk* (Kačić) = *šamluk* = *šamlak* (Crna Gora) = *šemlak* (narodna pjesma) = *šenhk*, gen. *šentka* (Kosmet) »veselje«. Denominálni glagol *šemulčiti*, -*im* »činiti veselje, veseliti se« = *šenučiti*, -*im*. Indeklinabilan pridjev *šen* (Kosmet) »veselo, radostan, napredan«, na -*li šenli* (u amplifikaciji sa *veselo*, muslimanska narodna pjesma). Pridjev je raširen sa -*en* > -*an seman*, i *šemma* (disimilacija *nn* > *mri*); prilog *seno* i *veselo* *ići*. Balkanski turcizam (*şen*, *şenlik*) iz terminologije običnog života: rum. *şenlic*, bug. *šen*, *senlik*, arb. *shent* (-*t* je arbanaski sufiks).

Lit.: ARj 17, 460. 531. 534. Elezović 2, 476. Mladenov 692. Skok, Slavia 15, br. 729. GM 401-402. Školjić² 585.

šepav (Vuk, ŽK), pridjev na -*av*, »hrom, šantav, topalast«, od korijena glagola *šepati*, -*om* (*do-* Lika) koji nije zabilježio Vuk, a ima na -*eljiti* (upor. *bekeljiti*) *šepeljiti*, na -*eljica šepeljica*; na -*osati šepasati*, -*asam* (ŽK) »hinken« = *šepesati*. U slov. *šepati* »hinken«, *šepiti* »schief treten«, *pošepiti* *črevlje* »Schuhe vertreten«, *šepa* »die Hinkende«. Miklošič ima još pridjev na -*ast šepast*. Upor. još *šebëcot* se impf. (Brusie, Hvar) »teturati se zbog bolesti (ili pijanstva)«. Pf. ima *pn* > *n* (upor. *san*, *šanuti*) *šenuiti*, *sënëm* (*s puta*, *pameću*, *petom*) »maci se«, *zaošenut*, -*ošënëm* »turati na stranu«, *pošenuti rukom* ili *nogom* »ištetiti«. Štrekelj izvodi od njem. *schief*, bav. *schepp*, *scheppbeinig*, Noha drži da je u prasnrodstvu s gr. σαμπίδος »krummebeinig«. S umetnutim m pred labijalom ide ovamo pridjev *sampljiv* »koji ima noge poput x (iksa)« (Vodice, Istra), poimeničen na -*bc* > -*ac šampljivac*, gen. -*vca*.

Upor. slov. *šamljati* »ungeschickt gehen, herumstöbern. Unakrštenjem sa *prtljati*, -*am* (v.) i *šepati* stvoren je *šeprtljiti*, -*im* impf. (Vuk) (*u-*) »zapasti u šeprtlju«, *šeprlja* f, m »1° palijativno sredstvo, 2° onaj koji šeprtlji, Pfüscher«.

Lit.: ARj 11, 79. 17, 535-40. Pleteršnik 2, 616-624. Hraste, JF 6, 213. Ribarić, SDZb 9, 196. Noha, *Sbornik prací Janu Machalovi* Prag, 1925, 358-360. Machek, *Slavia* 16, 217. Miklošič 338. Štrekelj, DAW 50, 61.

šepër, gen. -*era* m (Vuk) »debeli kraj od pruta, što ostane kad se suce gužva (a tako i od obruča kraj preko onoga gdje je obruč sastavljen)« = *siper* (Banja Luka) »plot olijep-ljen, duvarić od šepera« = *šeper*, gen. -*pra* (slov.) »Holzscheit, Stange, Spiess, Reitende«. Denominal *sašeperati*, -*am* pf. (Maretić) »napraviti pojamu od šepera«.

Lit.: ARj 14, 689. 17, 538. Pleteršnik 2, 624. Skok, Slavia 15, 496., br. 741.

šepiriti se, *šepirim* impf. (Vuk) (*raz-*) pored *šepuriti se* (Vuk, Srijem) (*na-* Lika) »se pavaner, činiti se gizdav, ohol«, u slov. sa č mjesto š *čeperiti se* »sich wichtig tun«. Nalazi se s istom promjenom u češ. *čepyríti* »sträuben« i sa š u oba lužičko-srp. Praslav. Upor. češ. *čiperný*, *čipera*, *čipernost* »habileté«, *čupryna* »touffe de cheveux« i ukr. *čepuryty* »verschönern«, rus. *čopornyj* »geziert«. Variranje čii objašnjava se iz ič u prefiksnoj složenici *raščepiriti*. V. *čuperak*.

Lit.: ARj 7, 671. 13, 377-78. 17, 538. 541. Miklošič 32. SEW¹ 1, 143. Holub-Kopečný 9. 93. 95. 96. Bruckner, KZ 48, 182.

šeput m (Vuk) »zamka, mašljica«. Deminutiv na -*ic šeputi* (Vuk), na -*bka šeputka* »1° savijeno drvo na lijevči oko osovine, tuljica, 2° obruč i ručica zajedno na tikvi (Otok, Vinkovci)« = *šeputka* pored *šiputka* (Kcsmet) »na opancima od remena kao žabica gdje se provlači vrvca ili remen za stezanje oko nogu«.

Lit.: ARj 17, 541. Elezović 2, 476. ZbNŽ 2, 119.

šer m i indeklinabilni pridjev (.Bosna, Kosmet, objekt uz *učinim*) »1° zlo, 2° lukav (*dij&e*)«, superlativ *najmladija najšerija*, *šerbudála* m, f »potpuna budala, koji se pravi budala«. Denominal *išëirit se*, -*im* (.Kosmet) »ne biti budala više«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šerr* > tur. *ser* »zlo, rdav posao, zločest«): arb. *sherrt* »lukavstvo«, *sherrexht* »pretvaralica«, cine. *sără* »astuce,

fourbeie«. Ovamo ide i arapski apstraktum na *-et Sirret* > tur. *şerret, şirret* »malice« > *seret* m (Srbija, BiH), odatle na *-luk* tur. *şerretlik* > *şeretluk* m (Bosna) »lukavstvo,, prepredenost« = *şiretluk* m (Vuk) »lažnost«, rum. *şiret* »rusé«, sa crkveno-slav. sufiksom *-ente şiretenie* (Moldavija) = *şiretluk* »lukavstvo«, bug. *şjiretin* »rusé«, *şjiretlak, šeiretka*, arb. *sherret* (Gege) = *sharret* »streitsüchtig«, cine. *şiret* »rusé«, = *şiretlıke î* »ruse«, ngr. σερέτης »chicaneur«. Ovamo i *şerluk* m (Bosna) »zloba, vragolija« < tur. *serlik*. Ovamo ne ide *seremet* u zagoneci (Vuk): *seremet kmet kraljev zet za vratima stoji*, itd. (odgonetava se: mačka i miš, metla ili prsten). Uporedi bosansko katoličko prezime *Seremet*. Postoji i *Şeremetovič*. U Kosmeru *dete şeremete*. Sve od tur. pridjeva i imenice *seremet* »nevaljao, rdav, neposlušan«, a to je od perz. *şirmerd*. Bug. *şeremétka* »biljka Eberwurz, Silberwurz«.

Lit.: ARj 17, 542. 545-46. 620. Elezović 1, 245. 2, 476. 477. GM 402. Pascu 2, 165., br. 992. Tiktin 1434. Mladenov 692. 693. Doric 420. Školjić² 585-87.

sërbe, gen. *-eta* n pored *Serbet* m (Vuk) = *Şerbet*, gen. *Serbeta* (Kosmet) »medovina«. Na *-ka şerbetka* »jabuka«. Na tur. *-li şerbetlija* (Vuk, Crna Gora; »jabuka« = *şerbetlija* m i indeklinabilni pridjev. Složenica *şerbetasçe*, gen. *-eta* n »napojnica«. Upor. *binjaşce* i *-aŞce* (v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *şerbet* »sok od voća pomiješan sa vodom i šećerom«, od ar. *şarah* »piće«, glagol *sáriba* »piti«) iz terminologije pića: bug. *şerbét*, arb. *sherbet* »gelato, sorbetto, latte di calce« = *sherbet* »sorbetto, gelato, bevanda, limonata con ghiaccio«, cine. *şirbet*, ngr. σερμπέτι, evropski orijentalizam *sorbet* (Rab) (sa *e* > *o* prema *sorbire*). Od istog ar. glagola je i evropski arabizam *sirup* — *şurup*, gen. *-üpa* (Kosmet), ngr. σουρούπτ < ar. *şurub*.

Lit.: ARj 15, 67. 925. 17, 542-43. Elezović 2, 476. 477. 489. Mladenov 693. Pascu 2, 165., br. 1007. 166., br. 1020. GM 402. Korsch, ASPH 9, 671. Leotti 1339. 1351.

sereg m (Mamiié) = *cereg* (Kavanjin) »četa«. Na *-janin* (upor. *goşćan* ŽK »jedan od gostiju«) *şerezánin* (16. v., Vuk) = *serešanin* m (1577, Varoš u Slavoniji, disimilacija *ş — é > s — z*) »1° nekada stalni vojnici, 2° kao pandur u Hrvatskoj na suhoj međi, oružnik, žandar (Varoš kod Broda)«. Nalazi se još u slov., polj. *szereg* (naziv Batorijeve pješadije), rum. *sireag*, rus. *şerenga* (iz lit., gdje je riječ dobila *n*). Od madž. *sereg*.

Lit.: ARj 14, 864. 17, 546. Mašuranić 1324. Miklošič 338. Bruckner 547.

šeri j at, gen. *-ata* m (BiH) = *serijai* (Kosmet) »zakon zasnovan na Kuranu (v.)«, *suditi po šerijatu*. Pridjev na *-ski šerijatski* {*sud*}. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sériât* > tur. *seriar*) iz terminologije islama: bug. *sériât*, arb. *shariat*.

Lit.: ARj II, 547. Elezović 2, 477. GM 402. Korsch, ASPH 9, 671. Škaljić* 586.

šerpenja = *šerpinja* f (Vuk; rod i *-nja* prema *tiganj* pored *liganja*, ŽK) »tiganj, prosulja, tava«. Deminutiv na *-ica šerpinjica*. Hipokoristik *šerpa* f. Od njem. *Scherbe* f ili *Scherben* »zemljani lonac« (u prasrodstvu sa *crijep*, v.); i madž. *serpenyő* »Pfanne, Schale«.

Lit.: ARj 17, 547-48. Striedter-Temps 193.

šest (Vuk) = *ses* (Kosmet) = *šejst* (ŽK), sveslav. i praslav. glavni brojnik, »sex (s kojim je u prasrodstvu)«. Redni brojnik i & t f je određeni pridjev, poimeničen na *-ak šesták*, pored *šesták*, gen. *-aka* (Kosmet) »turski srebrni novac«; na *-ina šestina* = *šestina* (Kosmet) »šest duša muškoga roda«, na *-ica šestica, šestica*. Pridjev sa sufiksom *-er, -or: šesteri*, poimeničen u sr. r. *šestero*, na *-ica šestorica*. Složeni brojnici *šestb na desete* > *šesnaest, šestb deseti* (gen. pl.) > *šezdeset, šest sto* ili *stotina*. Od tih složenica mogu se praviti određeni pridjevi na *-i, -eri* kao od *šest* ili *deset, stoti* (v.). Riječ *šestoper*, gen. *-era* pored na *-bc* > *-ác šestoperac*, gen. *-rea* (Kosmet) »buzdovan« izgleda kao naša složenica od sintagme *šest pera*. Kako i Evlija Čelebija upotrebljava *šešoper*, a to je perzijska složenica od *šeš* »šest« i *per* »pero, krilo«, vjerojatnije je uzeti s Elezovićem da je perzijska složenica bila prekrojena sa *šest*. Madžari posuđiše *suszták* < *šesták*; Rumunji i Arbanasi građenje složenih brojeva: rum. *sase spre zece* = arb. *giashtë mbë dhjetë*, rum. *şase zece* = arb. *giashtë—dhjetë*, rum. *şase sate* = arb. *giashtë qint*. Praslav. = steslav. *šestb* je apstraktum izveden s pomoću istog sufiksa -r̥ kao *častb* (upor. arb. *gjašte*) i znači »ukupnost od šest predmeta«. Određeni pridjev izveden je odatle s pomoću sufiksa *-t*. Upor. isti način u arb. *giashtëtë*, u sanskr. *şaştha*, gr. εἰστός, lat. *sextus*, got. *saihsta*, nvnmj. *sechster*). U pogledu ovog brojnika nema potpune suglasnosti baltoslavenske. Glavni brojnik je u lit. bez sufiksa *-s* kao i u ostalim ie. jezicima lit. *šeši*, lot. *šeši* kao sanskr. *sat*, gr. ἕξ (odlatle

internacionalni naziv stiha *heksametar*}, lat. *sex*. U pogledu rednog broja baltički jezici slažu se s praslav. kao i s ostalim ie. jezicima: lit. *šeštas*, lot. *sestais* = praslav. *šestb*. Suglasnik *š* u *šest* nastao je prema Pedersenovu zakonu iz *h* < *fes*: ie. *ksesti < *ksveks (upor. *avesta xšvaš*) + *ti*. Posudnica je *šeš-beš* m »naziv igre tabla ili triktrak (objekt uz igramo, Kosmet)«. Ta složenica sadrži perz. brojnik *šeš* »6« i tur. *beş* »5«. V. *sěšana*.

Lit.: ARj 17, 548-562. Elezović 2, 477. 478. Miklošič 338. Holub-Kopečný 368. Bruckner 548. Trautmann 144. Meillet, BSLP 29, 29., sl. (cf. Jb 14, 16). Baisaef 260. 678. Machek, Slávia 16, 218. GM 138. Charpentier, IF 25, 244.

Sesti m pi., u izrazu *činiti šeste* (Dubrovnik) »praviti razne izrazne pokrete, geste, gestikulirati (internacionalno na njem. *-teren*)«. Od lat. > tal. *gesto* (od lat. *gerere*), preko mlet. *sèsto*. Usp. *činiti sène* (Dubrovnik, Boka) »praviti skandal«, od tal. *scena*.

Lit.: Tomanović, JF 17, 205. REW* 3749.

sěšana f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *vezena* = *harešli*) = *šišana* (Vuk, Kosmet) = *šešana* (Crna Gora, epitet za *puška*) »duga starinska puška prednjača, u kojoj je cijev šestostrano izolučena«. Hipokoristici *šiša, šica*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *Sei hane* »upravo šest stanova«) iz turske vojničke terminologije: rum. *şişanea* f »Gewehr mit langgezogenem Lauf«, bug. *šišane* n, arb. *shishane*.

Lit.: ARj 17, 562-63. 635. Elezović 2, 481. GM 406. 526. Mladenov 694. Tiktin 1435. Korsch, ASPH 9, 671. Škaljić* 587.

šeše f pl. (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Bella, Stulić) »boginje, ospice, kozice, kraste« = *šešve* pl. f (Dubrovnik, gdje i *šeše*, ali gen. pl. za oba oblika samo *šešavā*). Ne nalazi se nigdje drugdje među slavinama. Miklošič upoređuje s lit. *šašas* »Grind, Rende, Schorf«, za koje također nema ie. veza.

Lit.: ARj 17, 563. 565. Miklošič 338. WP 1, 334.

šešir, gen. *-ira* m (18. st., Vuk, A. Reljković, Slavonija, Srbija, Bar) »klobuk, škrlak (hrv.-kajk.), kriljak (ŽK) pored kriljāva i krljāva (ŽK), šiljak, gen. -āka (Sjencičak)«. Deminutiv na *-ič šeširić*. Augmentativ na *-ina šeširina*. Na *-džija šeširdžija* m, s pridjevima na *-in šeširdžijin* i na *-ski šeširdžijski*. Riječ *šešir* je danas književna riječ na istoku i na zapadu,

prvobitno je bila ograničena samo na štokavska narječja. Nema je ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od ar. *īākja* »kapa, Mütze«. Time nije objašnjen dočetak ni osnovni samoglasnik.

Lit.: ARj 17, 564. Skok, Slávia 15, 496. br. 743. REW³ 7677. Lokotsch 1865.

šetati, *sētām* pored *šeć m* impf. (Vuk) (*do-, iz-, na-se, od-, po-, pre-, pro-, sa-, u-*) »ambulare, špansirat (ŽK)«, južnoslav., praslav. *sent-*, u sjevernim slavinama *šat-*: češ. *salati*, rus. *šalath* »kretati se«. Deminutiv na *-uhati šetukati, šetūkām*. Postverbal *seta* i samo u unutarnjem objektu *setu šetati* ili *setom šetati*. Apstraktum na *-nja šetnja* f = na *-bba šedba* (narodna pjesma). Na *-nica šetnica* (Dubrovnik) = poimeničen part. perf. akt. *šetaonica* = na *-ište šetaliste*. Na *-ač šetač*, *-bc* > *-ac* prema f na *-ica Setalac*, gen. *-aoca* prema *Sédlica* = na *-aljka šetaljka*. Na *-ka šetka* (Poljica) »1° ko razmeće nogama simo -tamo, 2° prezime«. Uzvik *set u kuću* (dubrovačka poslovica) = *šet* (Kosmet), *set tamo set ovamo*, obrazovano kao *trč*. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala, steslav. *šetati se* »fremere«. U madž. i arb. posudnici ne nalazi se *ę* nego *e*: madž. *sétálni*, arb. *shetit*. Machek pretpostavlja nazalirano ie. **sket-*, koje se nalazi u lit. *skasti, skaniu* pored *skataū* »springen, hüpfen« < ie. **sqat-* lat. *scaleo* sa *sk* > *ks > *h*, kako pretpostavlja i Mladenov.

Lit.: ARj 2, 701. 4, 85. 7, 671. 8, 690. 11, 79-80. 740. 12, 441-43. 14, 689. 17, 519. 562-72. ZbNZ 8, 234. Miklošič 337. Mladenov 693. GM 403. Machek, Slávia 16, 217. WP 2, 538. Vasmer 2, 379.

ševa f (Vuk), ptica za koju se vjeruje da donosi nesreću i smrt, hipokoristik od *ševrljuga* (Vuk) = *šavrljuga* (Daruvar) = *šovrljuga* = *čevrljuga* (Duvno, Županjac, Niš), deminutiv *čevrljuga* pored *-žica* (Imotski) = (bez parazitskog *e*) *švrljuga* (također prezime, Vodice) = (sa *čvr* < *švr*) *čvrljuga* (Vodice). Ostali oblici ovog naziva iz Hirtza: *čaprljuga, čavrljuga, čvrljuga, -uzica, četkulja, čvirketusa, čvrluga, čvrlj, -ica, -iga, -uga, -uzica* te *čeva, čeva, čevra* i *ševrljuga*. Brojni sinonimni nazivi *čančerka, krunica, kukuljača, kukuljava, ladvica* (Istra, od lat. *alauda*). Sa *c* mjesto *č* u bug. *čevráliga*. Hrv.-kajk. (Božjakovina, Ježevo, Vrhovec, Vidovec kod Varaždina) je naziv *škrlec* (također prezime) = *škrlac* (Zdenčac, Čakovac, Sušnjevo Selo) = *skrljac*, koji Miklošič veže sa *skvorac* (v.). Sufiks je *-juga*

(v.). Korijen *skvrl-* je onomatopejski, kojim se imitira ševin glas: *gerc-gerl*. Usp. rus. *Mvoronok* »alauda«. Upór. *čvččo* (v.). Slov. *šega* prema Štrekelju ne postoji. Upor. rum. *ciocârlie* f = *ciocârlan, ciocârleț* »alauda«. Posljednje dočekom se poklapa sa hrv.-kajk. *škrlec*.

Lit.: ARj 1, 918. 2, 18. 17, 570-75. 692-93. 922. Hirtz, Aves 61. 473. 474. 476. 482. Ribarić, SDZb 9, 142. Miklošič 305. 339. SEW 1, 164. Strekelj, DAW 50, 65. Tiktin 355. Fink 14. Vasmer 1, 408.

ševār, gen. *-ára* m (Vuk, Mikalja, Bella, Stulić, Gundulić, Gledević) = *ševār* (.Kosmet) »1° arando arenaria, 2° grm« = na *-ikaševarika* f = *Savarika* (toponim, Požarevac, Srbija). Na *-ik ševarik*, gen. *-ika* »mjesto obraslo tom biljkom«. Kol. na *-je ševarje* n. Deminutiv na *-ić ševarić*. Augmentativ na *-ina Ševarina* (toponim, Kosmet). Denominal *poševariti, -im* »pokriti ševarom«. Pojavljuje se sa *o* ili u mjesto *e* u korijenu: u polj., ukr. i rum. *šovar, šuvar* »typha«, zacijelo zbog susjednog labio-dentala, upor. *punjestra, ponistra* < *fenestra*. Varijanta *šavar* (Kosmet) slaže se s Miklošičevim upoređenjem sa slov. *šar* »Riedgras« < bav.-njem. *Saher* i sa češ. *šachor* »sita«, koje je od stvnjem. *sahar* »Riedgras« (od ie. **seq-* »sjeći«). Oblik *iever* ne postoji kod Vetranića, krivo je čitanje mjesto *ševār*. Ako je stari germanizam, upada u oči činjenica što nije raširen na zapadu taj kulturni termin (upotrebljava se za hasure i pokrivanje staja) nego na istoku, odakle je bez sumnje ušao u rum. jezik. Upor. rus. *osóka* »carex«.

Lit.: ARj 2, 18. 11, 80. 17, 507. 572-74. ASPH 27, 597. Pleteršnik 2, 617. Elezović 2, 468. 475. Miklošič 337. WP 2, 475. Holub-Kopečny 366.

ševéljiti, *-zm* impf. (Vuk) »mahati, micati se amo-tamo, ljuljati se, okretati se«. U porođenju sa rus. *ševelitb* »bewegen« i češ. *ševeliti* (objekt *rty, větvemi*) *lj* u inf. *ševeljiti* je iz prezenta *ševeljĭG. Na *-ajka ševeljajka*, apozicija uz *guska* u pripjevju (refrenu). Unakrštenjem sa *vrdati* (v.) istog značenja *ševrdali, -ām* impf, prema pf. *ševrdnuti, -m* (Vuk) »amo-tamo micati se«. Upor. češ. *šelestiti* »murmurer«, slov. leksikologijsku porodicu *švedrati* od *švédér* = *ševéder, ševeliti* »hinken«, od *sever* »s iskrivljenim nogama«, *ševa* f »schief«, *iemērūti* (*po-se; ŽK*) »nestalno hoditi«. Svi ti glagoli predstavljaju onomatopejski korijen *šev-*, *šel-*,

šem-, koji znači buku kao rezultat nespretno radnje.

Lit.: ARj 11, 79. 17, 530. 574-75. Pleteršnik 2, 626. 651. Holub-Kopečny 368. Bruckner, KZ 51, 241. Loewenthal, ZSPfi 7, 406. Strekelj, DAW 50, 65. Tomanović, JF 17, 203.

šib, gen. *šiba* m (Vuk) »ševār«, ide zajedn sa *šiba* f (Vuk, Vodice, ŽK), sveslav. i praslav., »ferula«. Pridjev *šiben potvrđen je u poimeničenju na *-ik* u *Šibenik*, stari toponim koji se opetuje na više strana i u poimeničenju brus. *šiben* »batina«, slvč. *šibeni* i u češ. poimeničenju na *-ice šibenice* »vješala« (tako i polj., u oba lužičko-srp., brus. i ukr.). Pridjev na *-bk šipak*, f *šipka* (m analogijski prema f, Vodice) »savitljiv«. Upor. rus. *šibkij* »brz«. Na *-an: šiban* (*s onu bandu Šibenika šiban—trava do koljena*, Vuk). Deminutivi na *-ica šibice* f pl. (ŽK) »žigice«, na *-ić šibić* m (Buzet, Sovinjsko-polje) »nisko stabalce ili njegov plod, iz kojega se pravi zelenkasto ulje«, na *-zk šibak*, gen. *šipka* m (Crna Gora) »cijep«, na *-čba šipka* f, na *-čiča šlpčica*. Na *-ika šibika* = *šibljika*, sa *lj* od kol. na *-je šiblje* — na *-jak šibljak*. Ovamo: *šibe*, uzvik za tjeranje psa. Na *-ut* (upor. *smudut*) *šibut* (Vuk), nepoznatog značenja. Sa tur. *-luk šibaluk* »šipka na dermu za kabao«, *šipčaluk* (Crna Gora) = *šlpčiste* (od *šipka*) »spremica za šipke za pušku«. U *šipčaluk* tur. sufiks zamijenio je *-ište*. Na *-alo šibalo* n. Arbanasi posudiše *shiblē* f »Splitter, Hamis«. Denominali na *-ati* od *šiba: šibati, -ām* (Vuk) (*iz-, na-*) »1° udarati batinama (kazna), 2° (metafora) gađati, ciljati«, na *-iti šibili* se (Vodice) »savijati se«, od *šibika šibikati* (Dubrovnik, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = od *šipka šlvkati* (ibidem) »kazniti šibikanjem. kroz postrojen bataljon« (*iz-* Dubrovnik); pf. *ošinuti, -em* (*po-, pri-, prio-*) »udariti«; zbog *bn* > *n* u svijesti izgubilo je vezu sa *šiba*. Bez prefiksa ne postoji *šinuti. Šulekov je neologizam *našibljati* »šibljem oplesti«. Pored *b* postoji još varijanta na *p* (upor. *šipak*) s umetnutim *r* (upor. *prostrica, intrice* ŽK, ali može biti i prvobitno, upor. sanskr. *kšipras* »brz«) na *-āg* (upor. *prljag*) *šiprāg*, gen. *-aga* (Vuk, Srijem) »šib, ševār«, na *-zka šipraška* f (Bačka). Kol. na *-je šipražje* n. Upor. slov. *šipračje*. Varijanta sa *k* mjesto *b*, *p: šikara* (Vuk), Hrvatska) = *šikara* (Vodice; slov. *šikara*) »ševarik, ševarje, grmlje, šibljak, šiblje«. Kol. na *-je šikarje*. Varijante na *ρ* i *k* nalaze se samo u hrv.-srp. Za *i* postoji u polj. i prijevnoj *szybać* (upor. *chybać*) i *szubienica*. Prvobitno značenje

orijena **šib-* bilo je »bacati, udarati«, koje se očuvalo u rus. *šibatb*; upor. steslav. *ošibati, -šibuje* »sich abwenden« pored *Siti* < **ši-ti, *šibo*. Litavska uporednica pokazuje obje varijante *b* i *p: siūbuoti* pored *suōpti*. Suglasnik *š* je nastao prema Pedersenovu zakonu od *eh-* < ie. *qs*, upor. sanskr. *kšipati* »wirft, schleudert«, od ie. korijena **qseip-*, *q

Lit.: ARj 4, 86. 7, 671. 9, 319-21. 11, 80-81. 12, 176. 443. 17, 576-81. 585-86. 610-17. Pleteršnik 2, 627. Ribarić, SDZb 9, 196. Vuković, SDZb 10, 407. KZ 51, 233-34. 241. Miklošič 339. Holub-Kopečny 368. Bruckner 559. Mladenov 693. Machek, Slávia 16, 203. 207. 218. Zupitza, BB 25, 93. sl. WP 1, 501. Strekelj, ASPH 27, 44. Zubaty, SbFil 4, 249. si. Machek, SbFil 59, 393. Scheffelowitz, IF 33, 142. GM 405.

sicar, gen. *-ára* m (18. st., Vuk, BiH, Dosen) = *sicar* (Kosmet) »dobit(ak)«. Denominal na *-iti šicarili, šičarim* impf. (Vuk) (*u-*) = *sicarii* (Kosmet). Na *-džija šičardžija* m = *šičardžija* (Kosmet) »koji je lakom za dobitkom, muftadžija«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šigar* »plijen« > tur. *şikâr*).

Lit.: ARj 17, 582. Elezović 2, 481. Korsch, ASPH 9, 671. Školjić* 588.

šija f (Vuk) »vrat«, sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima (osim u arb. *Šij, šiju II* je nazal; kod Gega/, *shir* < *shi* — *ni* /Kalabrija/ »Nacken« gdje može biti posudenica iz južno-slav.). Antroponim *Krivošije* pl. Bez etimologije. Miklošič i *ARj* upoređuju sa *ošijati* (*za-*), *-ām* (*se*) pf. prema impf, na *-va- ošijavati, -šijavam* (Srbija), *ošjavica* (Srijem) »kao iskrivljena prtina«. To je upoređenje nesigurno jer ti glagoli mogu biti u vezi sa *sijati* (Dalmacija) »ići natrag« < tal. *sciare* »rückwärts rudern«.

Lit.: ARj 9, 320. 17, 583-84. Miklošič 339. Holub-Kopečny 369. Bruckner 694. GM 405. Machek, Slávia 16, 218. Vasmer 3, 396. Barić, Alb. 96.

sijati, *-am* impf. (Dalmacija, Račišće) = *Uját* (Šolta, Božava) »1° (pomorski termin) veslati natrag, 2° (metafora, u Dalmaciji općenita riječ) odstupiti od svog mišljenja«, *ošijati, -ām* pf. (Vuk, čime, koga) »zaokrenuti (ošijaše se kola)« prema impf, *ošijavati, -šijavam*. Vuk ima odatle iz Srijema *ošjavica* »kao iskrivljena prtina gdje se ošijavaju saonice«. Teško je misliti da je pomorski termin sa Jadrana došao u Srijem. Zbog toga zacijelo Maretić izvodi od *Šija*, kako je već Miklošič upoređivao. Ali ni

tada nije riješena semantika te imenice. Radna imenica na *-vac šjavac*, gen. *-vca* m (Trpanj, Račišće) »vrsta veslača na ribanju«. Talijanizam tal. *sciare*, mlet. *siar indrio* (16. st.), *dar la s(c)ia* (Pantera, 17. st.; upor. imperativ *sijoj*), *ziari* (Sicilija). Postanje nejasno. Prema fr. *siller*, prov.-mod. *scia, sia* »sjeći (voda) sillage«, možda od *sellare*, galskog podrijetla. U tom slučaju tal. *sciare* bio bi francuzizam ili provansalizam. Tim nije objašnjen oblik *zia-*.

Lit.: ARj 9, 320. 17, 584. Hraste, Rad 272, 35. Cronia, ID 6, 121. REW* 7793a. Miklošič 339. Milas, Rad 103, 81. DEI 3397. Prati 883. Deanović, AR 21, 271. Skok, Term. 154. Tagliavini, Croazia 444. Kahane, Terms 339.

šik m (1733, Vuk) = *Šik* (Risan, Vuk) »klobodan, kozar, telej, varak« = *šika* f (Bosna) »varak, suho zlato, staniol«. Na tur. *-li šikli* = *sikali*, indeklinabilni pridjev, »varakli«, epitet u narodnoj pjesmi uz *bešika, odaja*. Denominali: na *-ovati šikom šikovati*, na *-osati šikosati*, na *-isati šiklisati, -šem* (ogledalo *šikli šikom šiklisalo*, Hercegovina, narodna pjesma), upor. bug. *ň-kósvam* »schmücken mit Flittergold«; na *-ati pošikati* = *požikati žikom* pf. prema impf. *nažikivati*. Ovamo možda *nasikali, -am* (istarska narodna pjesma) »navesti, -zem«, *nasikani rubac* »koga je moja mati tri leta šikala (metafora?)«, bug. *šihosvane*. Turcizam: *šk*. Nalazi se još u slov., češ., madž., polj. *szych* i rum. glagolu *tielui* (prema Miklošiču; Tiktin nema), *šicu* < polj. *szykować*. Hrv.-srp. je osobitost *š* > *ž*.

Lit.: ARj 7, 783. 671. 11, 80. 343. 17, 585. 587. Miklošič 339. Bruckner 560. Mladenov 693. Korsch, ASPH 9, 671. Tiktin 1422. ŠkalFP 589.

šikati, *sikām* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici*) (*pri-, u-* Bačka) »1° njihati, ljuljati, s ciljem da se uspava, nunati« prema pf. *šiknuti, šiknem* (Crmnica). Onomatopejski glagol je djetinja riječ kao *nunati*. U metaforickom značenju refleksiv znači »2° vući se, tornjati se, prtljati«, *došikati, došikām* (Lika) »(pejorativno) doći«. Odatle *ušikati* se (gornje Primorje) »1° kao uvući se, 2° zaspati«. Takt u gibanju (šustanju) beške amo-tamo metaforički se prenosi na takt disanja: *ušikat se, ušikam* (Kosmet) »teško disati od debljine (upoređenje: *kaj vepar*)«. Postoji i u reduplikaciji *šišikati, -am* impf. (Piva-Drobnjak) (*u-*) »uspavljivati«, prefiksom *za-* *zasikali* (*se*), *-šikām* »zakloniti, utopiti (ibidem)«. Vuk ima *šiskati, -am* impf, (*u-*)

(objekti *dijete, doni*) »einschläfern, usniti«. Onomatopeja svojim elementom *si-, ši-* označuje i zvuk gusaka, zmija, kad su subjekti od *Sikáti, šiče* (ne *šikā*). Odatle postverbal *ūka* (*stoji ga sika*) »sibilus«. Uzvikom *šik, ūke* (Vuk) gone se svinje. Onomatopejski se glagol unakrštava sa *sukljati, -a* (v., subjekt *dim, pčela*) u *šikljati, šikljā* impf. (Crmnica, subjekt *krv, vino*) prema pf. *šiknuti, šikněm* (Crmnica) = *Siknut, -e* (Kosmet, subjekt *krv*) »1° naglo teći, 2° naglo zannuti (nož, jer i kod te radnje stvara se zvuk, kao i kod uspavlivanja)«. Upor. rum. onomatopejski glagol istog značenja *α tșui*. U hrv.-srp. *pat* »znoj« *podšikava* (metafora). Onomatopeja je samo hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 702. 7, 671. 17, 585-87. 637. Elezović 2, 401. 479 Vuković, 5UZ6 10, 386. 417.

šikator m (ŽK) »crkveni otac« = *šekutor* m (1555) »izvršitelj oporuke«. Od lat. *executor*, radna imenica na *-or* od *ex-sequere*, part. *executus*. Apstraktum na *-io* *executio* > *egzekucija* — *šikūcija* f (ŽK) »ovrha« = *eškucija* (Vuk, Vojvodina), unakrštenjem lat. riječi i ugrofske *eškut* (v.), prema tal. *esecuzione* > *sekucijon j še-* m (Istra).

Lit.: ARj 3, 32-33. 14, 810. 17, 529. 588. LEI 1534.

šile-bíle, prilog (Kosmet), »riječima zavaravati nekoga i ne dati mu da dođe na stvar«. Upor. slične priloške kreacije *cue-mile, mile-läle*. Elezović izvodi prvi od tur. priloga *šöyle böyle* »ovako onako, i ovako i onako«, *šöyle böyle* »ni bien ni mal, tant bien que mal, •couci couça«.

Lit.: ARj 17, 588. Elezović 2, 479. Deny 403.

šilok, gen. *-òka* m (Mikalja, Dubrovnik, Cavtat) = *šiloko* n (Korčula) = *šilog* (Trebinje u Hercegovini) »jugo, jugoistočni vjetar« = *široko* m (Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *široko* (Zagreb), *tremai* od *šiloka* (Smokvica, Korčula). Na *-ina* *šiločina mrtva* i *gnjila*. Talijanizam: < *scilocco* pored *scirocco* < ar. *šalūk* pored *šuluk* (Magreb »zapadni«) = *Surūk* »isto«. Upor. arb. *shorok*.

Lit.: ARj 17, 589. 630. Sindik, SEZb 38, 7-8. REW² 8478a. GM 412. Lokotsch 1856. Rešetar, JF .12, 287. Prati 885.

šiljak, *-ljka* m (Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, slov.) »1° drveno šilo, zašiljasto drvce, kakva god zašiljena stvar, da se njome može bosti, 2° prezime«. Pridjevi na *-ost*

Šiljast (bug. *Silest*) »protivno: zarubast, zatubast, tup«, *šiljkast*, na *-at šiljat* (Vuk), *zaošiljat*. Deminutiv na *-ić* *Siljić*. Na *-aš*: *šiljkāši* m pl. »opanci šiljkasti«. Denominali na *-iti šfijiti, -im* impf. (*za-*), iterativ na *-va-zašiljivati, -Siljujem*, na *-ovati* *zašiljSvat, -újem* (Kosmet). Izvedenice su od *šilo*, od *šiti* (v.). U jezičnoj svijesti ne postoji veza sa *šilo* zbog toga što je korijen *šilj-* iz prezenta *šiljo ušao u infinitiv i u deminutiv na *-bh*.

Lit.: ARj 17, 590-96. Elezović 1, 203.

šiljeg m (Vuk) »mlad ovan« prema f *šiljegvica* »mlada ovca« = (sa *gv* > *gb* kao u *negbe* < *negvé*) *šiljegbica* »mlada ovca« = *šiljeg* m (Kosmet) »lanjsko muško jagnje« prema f *šiljegica* (1761) pored *šilegica* (sa / mjesto *lj* kao u bug.). Upada u oči nepalataliziranje *g* > *ž* pred *i* u femininumu. To je zbog toga što je ta fonetska pojava rezervirana za kolektivum i deminutiv. Ovamo ide još bosansko pravoslavno prezime *Šiljegović*. Upor. istoznačno *Janjatović* \ *Janjetović*. Zore je zabilježio u južnoj Dalmaciji bez dočetnog *-g* (kao u bug.) *slije* — *šiljevica* »ovca kad se još nije ojagnjila«. Kušar potvrđuje za Rab *šiljica* »mlada ovca što se nije ojagnjila«. Kolektivum je *šiljež f* po deklinaciji *i*. Govori se u Bukovici s vrijednošću plurala: *šiljež zimi krepavaju*. Deminutiv je sa sufixom *-e*, gen. *-eta* (mlado) *šilježe* (u proljeće *jagnje*, u jesen *šilježe*) = *šileže* (Kosmet). U bug. *sue*, pl. *šilela* n, s deminutivima *šileže* = *šueze* = *silence* n »Lamm von sechs Monaten«. Dočetno *-g*, koje se nalazi u hrv.-srp. i arb., pojavljuje se u bug. u radnoj imenici na *-ar šilegar* pored *šiletar* »pastir koji ih čuva«. Riječ je južnoslavensko-arbanaski leksem, bez paralele u ostalim balkanskim jezicima. U arbanaskim oblicima varira u nenaglašenom slogu *e-i*: *shilék, shelék*, sa članom *-gu* m prema f *shilege, shelége, shellige, -a* (Godin) »junge Lamm«. Etimologija nije utvrđena. Srpsko-hrvatski pastirski termin je zacijelo predslavenska riječ arbanaskog podrijetla, nastala u srednjovjekovnim arbanaskim katunima. Do ispuštanja arbanaskog dočetka došlo je najprije u kolektivu *šiljež f*, gdje se *-ež* osjeća kao slav. sufix *-ež*, koji služi za apstraktà (tip *mladež*), zatim u deminutivu *šilježe* i na koncu u *šiljeg*. To je povuklo za sobom gubitak *-g* u *Ulje*, bug. *šile*. Miklošič je također korijen *šil-* u hrv. nazivu za jagnje prve godine na Rabu. Prema nazivu *mrkalj* »mršavo jagnje« od *mršav* i *mrhav* mislilo se

(Skok) na lat. podrijetlo, na izvedenicu na *-acus* od *exilis*. Upor. arb. *mildk* »junger Hase« i *mileu* »mlad« na Korzici i Sardiniji. Glede sufixa upor. još arb. *fujak* < *ʿituleus*. Na koncu, mislilo se na posudenicu iz *seletak*, gen. *-ika* (v.), ali hrv.-srp. i ne prelazi u arb. u *sh*, upor. *site, strehe, postap* itd. Moguće je još upoređenje sa bask. *segula* = aragonsko *segallo* »junge Ziege«, na Sardiniji (Logudoro) *sakayu* »einjähriges Lamm«. Prema tom upoređenju arb. *shelek-gu* pripadalo bi protoevropskom supstratu i osnivalo bi se na meta-tezi *g - l > l - g*. Za sve ovo usp. i pod *seletak* i *ljeto*.

Lit.: ARj 1, 59. 832. 17, 593-95. Elezović 2, 479. Mladenov 693. Doric 121. GM 113. 406. 278. Zore, Rad 115, 151. Kušar, Rad 118, 53. Miklošič 339. Skok, ZRPh 36, 654., br. 25. LbGR 37. Kühn, Die romanischen Spr. 47. Wartburg, Entstehung 24. Lohmann, KZ 58, 208.

šiljte, gen. *-eta* n (Banja Luka) »1° dušević za sjedenje, 2° vunen madrac koji se stere po sećiji« = *šiljte* (Kosmet) = *silita* f (Mostar) »na minderluku dušević (jastučić) na kojem sjedi starije ugledno lice« = *šilte*, gen. *-eta* (narodna pjesma) = *šilta* (nego staru na *šilti sideti*, narodna pjesma), jednom po *šilteku* (greškom mjesto *-etu* ?). Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *šilte*) iz terminologije kućnog uređaja: rum. *saltea* f (neobjašnjeno a mjesto *í*), bug. *šilte* »Steppdecke«, arb. *shilté* pored *shilte* f »Matraze, Teppich«, ngr. 6 σελτέζ = σιλτέζ »mala slannica«.

Lit.: ARj 17, 589. 596. Elezović 2, 479. Skok, Slávia 15, 496., br. 744. GM 406. Tiktin 1357. Lokotsch 1908. DoriĀ 421. Škaljič 589.

šimija f (Rab, Božava, Istra, Dubrovnik) »majmun, opica, jopac (hrv.-kajk)«. Od tal. *scinda* < lat. *simia*, od lat. pridjeva *simus* < gr. σιμός »koji ima zgnječeno nos, camus, railleur«.

Lit.: ARj 17, 598. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 6, 121. Prati 884.

šimšir m (Vuk) = *šimšir* (Kosmet) = *šimšir* (Varoš, Slavonija) »buxus sempervirens, bus, zimzelen, zelenika, mrčela«. Odatle *šimširika* f (Bosna) »žutikovina, berberis vulgáris« = *divlji šimšir*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šimšād* > tur. *çimSir* = *šimšir*, u rus. sa *-d* kao u rus.: rus. *samsšt, šamšir*) iz terminologije ukrasnih biljki: rum-

timijir = *cemšir* = *cimšir, cimšer* = *simcir*, bug. *anuir* = *šimšir*, cine. *šimšir*, ngr. τσιμισίρι.

Lit.: ARj 15, 7. 17, 600. 601. Elezović 2, 479. Mladenov 685. Lokotsch 1909. Tiktin 350. Pascu 2, 165., br. 1004. Školjič² 589 Sulek 391.

šina f (18. st., Vuk, Srijem) = *Sinja* (ŽK, Habledić, Belostenec, Jambrešić, Otok u Slavoniji) »1° tračnica (željeznički neologizam), 2° željezo na platnici (gobelji) od kola«. Nalazi se u polj. *szyna* i rum. *lina*. Od njem. *Schiene* f (u prasrodstvu sa *cijev*, v.).

Lit.: ARj 17, 603. 606. Bruckner 561. Tiktin 1428. Striedter-Temps 194.

sinik, gen. *-ika* m (Hercegovina; Mikalja, Stulić, Vuk) »žitna mjera razne veličine, od 10 oka do 80 oka, bagaš«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *şinik* < gr. χοίνιξ > ngr. χοινίχι, stgr. OL > biz. *i*, upor. *ikonom*) iz terminologije mjera (upor. *terazije, kantar*): bug. *Sinik*, arb. *shinik, shenik* (= 45 oka). Kako gr. *h* i pred palatalnim samoglasnikom ostaje neizmijenjeno (upor. *hiljada*), *χο-* > *ši-* nije nastalo kod nas, nego kod Turaka.

Lit.: ARj 17, 604. 605. Vasmer, GL 139. Mladenov 694. GM 406. Bruckner, KZ 51, 241. Novaković, ASPH 28, 464. Miklošič 340.

sinter m (Vuk, Vojvodina) = *sintar*, gen. *-ara* (ŽK, Krašić) »živoder«. Pridjevi na *-ov* *šinterov* = *šntarov* (ŽK), na *-ski* *šinterski* = *šinterski* (ŽK). Od njem. *Schinder* = bav.-aust. *schinter* »Abdecker«, od *schinden* »derati« (prasrodstvo s *oskudan, štedjeti*). Madž. *sinter*.

Lit.: ARj 17, 605. Striedter-Temps 195.

šip m (Vuk, Šumadija, Gundulić, Stulić) »acumen, trn, šiljak, vrh, šik«. Nalazi se u češ. *šip* »flèche, trait«, rus. *sip* »ostan, Rosendorn«, u polj. *szypułka*. Praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Ne vidi se pravo razvitak značenja u *šip*, gen. *šipá* (Smokvica, Korčula) »ušica od sjekire, obidlice (v. *objételid*)«. Kod *šipka* je teško razlikovati deminutiv od *šiba* (v.). Upor. rum. *şipcă* »Latte«. Postoje još dva leksema koji izgledaju kao izvedenice odatle, ali zbog značenja (kulturna biljka, naziv ribe) možda i nijesu izvedene od *Šip*: na deminutivni sufix *-ək* *šipak*, gen. *šipka* m (Vuk) = *šipak* (Vodice) = *šipak* (ŽK) »1° mroganj, glavaš, ljutak, medun, puklaš, sladun, 2° ruža, Rosenstrauch, 3° Hagebutte, 4° toponim, 5° (u junca) vrh roga koji otpadne«. Od zna-

čenja 5° eufemizam za negaciju *hoćeš šipak* »ništa«, usp. ipak *hoćeš figu*. Nalazi se u steslav. *ипѣѢѣ*, češ. *šípek*. Praslav. Pridjev na *-en šipčanī* (~o *zno*), poimeničen na *-ica šipčānica* (Lika) »ruža«, pridjev na *-ov* poimeničen u toponimu *Šipovo* (Bosna) i *Šipovik* (Kosmet). Na *-inja* (upor. *glojinja*) *šipkinja f* (Kosmet) »plod od divlje ruže«. Na *-ar šipār*, gen. *-āra* (dunavska riba dolje od Poreča) »1° moruna muškoga roda, 2° (metafora) poodraslo muško dijete«, na *-ica šiparica f* »Backfisch, poodraslo djevojčec«. Deminutivi na *-ac* > *-ac šipārac*, gen. *-rea* (Jesenica) »klen manji od oke«, na *-čić šiparčić*. Iljinski upoređuje *šip* sa gr. *ξίφος* »mač«. Macheku je *sipa* »églantier« (< ie. *keipā, *keupa) u prasrodstvu ša stvnjem. *huffa*, nvnmem. *Hiefe*, *Hiffe*, pred-ie. riječ. Slično i Matzenauer. Loewenthal stavlja *šipak* u vezu sa rus. *šipnutb* »zwicken« i slov. *Sāpa* »Hundsrose«.

Lit.: AR 17, 607-16. Elezović 2, 480. Ribarić, SDZb 9, 196. Miklošič 340. Holub-Kopečny 369. Mladenov 694. WP 2, 380. Tiktin 1432. Matzenauer, LF 7, 219. Machek, Slavia 16, 218. LP 2, 149. Loewenthal, PBB 53, 463. Iljinski, RFV 69, 12-23 (cf. IJb 1, 164).

Sipan m, dubrovački otok, prema tal. *Giuppana* (= 1222. *vineae Juppānae*) koje se bez sumnje osniva na dubrovačko-romanskom izgovoru, predstavlja u početnom suglasniku š- za rom. *ç*, *dž*. Očekivali bismo *z*, *ž*, *dž*. Upor. *Zore*, *Džore* < *Georgius*. Slično *š* mjesto tih suglasnika nalazi se i u *Šumet* za *Gionchetto* < *juncētum*, od *juncus*. Tu se zamjena *š* i *m* < *nk* objašnjava pučkom etimologijom, koja je dovela dubrovačko-rom. oblik *zonketu u vezu s onomatopejom *zumiti*, jer su na tako nazvanom mjestu izvori. Samoglas *u* u *Sipan* prema *Giuppana* lako se objašnjava refleksom *iu* za gr. u. Dalja zamjena sa *i* je kao u *judaeus* > *Židov* prema *žudio* (Dubrovnik). Dubrovačko-rom. *Zupana pretpostavlja grčko podrijetlo < *γυπάνη, od *γύψ* »orao« ili možda od *γύπη*, s lat. sufixsom *-anus*. Bokeljsko *zumba f* (Vuk) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti, žbugar« možda je gr. *γύπη* sa u > *iu* i umetnutim *m* pred labijalom, *mp* > *mb* kao u *planda*.

Lit.: ARj 17, 609. 610. Skok, Slav. 235. 238. Skok, Slavia 10, 485.

šipit (Dubrovnik), pridjev »1° bljutav, 2° (metaforički) lud«. Od tal. *sapido* < lat.

insipidus (privativno *in-* »bez« i *sapidus*, v. *sapor*).

Lit.: ARj 17, 612. Zore, Tud. 25. DEI 3402.

Šipnāta (Brbinj), odatle deminutiv na *-ica Šipnatice f pl* (Savar, Dugi otok), *Šipnate f pl.*, s varijantama *Čifnata*, *čihnata*, *Cifnata*, obalski toponim na otocima sjevernog Jadrana, naročito zadarskog arhipelaga na točkama uz živu vodu; dalmato-romanska izvedenica na lat. *-ata* od gr. *σίφων* »conduite d'eau« > lat. *sipho*, gen. *-onis* > *šipun* (Dobrota) »nagla kiša«, *Šipun* »ime spilje kod Dubrovnika«, s promjenom dočetka *-un* sa *-ul šipūl* (Lumbarda) »pljusak«; *s* > *š* objašnjava se onomatopeiziranjem. Kao grecizam očuvana je riječ u Srbiji sa *î* > *c* *cipun m* (Vuk) »manja cijev koja se udara u kablunu uglavljenju u badanj kad nema dosta vode, šedrvan, tuljac« = *cifun* pored *cifun m* (Kosmet) »slavina, čep«. To je balkanski grecizam: bug. *cifun* »Hahn«, preftia *cev* snabdjeveno deminutivnim sufixsom *cifka* pored *cifara* i *cafāra* »Flötenbein«, zamjenom dočetka domaćim sufixsom *-ara*, ngr. *σίφουνας*. Onomatopeiziranje dalm.-rom. oblika *šipun* učinjeno je umetkom suglasnika *r* poslije labijala *šefrun m* (Liješće, SinaCj Lika) »nagla velika kiša, pljusak« = *šibrun* (ŽK) »isto« = *sabran* (Volavje kod Jaske, hrv.-kajk.) »prolom oblaka«, *šibrica f* (Istra) »tempesta cum nive«. Ovamo ide sa naprijed spomenutim, *-ata* > *-ada* i s umetnutim *m* pred labijalom *sumprehada* (Vrbnik) »nagla kiša koja capa samo jedan kraj, i to još dobro ne namoči« < *siphonata; dalje prerađeno *šumprešada f* (Krk) »pljusak s vjetrom«. Dalmato-romanski leksički ostatak zamijenjen je talijanizmom: *šjun* (Budva) = *šijun* (Marin Držić, Dubrovnik, Palmotić, Vrbnik, Poljica) = *šijun*, *-una* (Božava, Rab) = *šijun* (Kučiste) = *šijun* (Vrgada) = *šijun* (Lika), slov. *šjuen* (Notranjsko) »vihor, morska vijavica, ošmrk (Budva), tromba marina > trumba (Kučiste), ciklon« < tal. *sciāne*, mlet. *siōn* »ttomba marina«. Ovamo ide i hrv.-kajk. i slov. *šéf*, gen. *šéfa* »Weinheber«, s ispuštenim dočetkom. Osnovno *sifon* je internacionalna riječ.

Lit.: ARj 1, 182. 803. 17, 19. 581. 584-85. ZbnŽ 4, 240. Skok, Slav. 129. Jurišić, NVj 45, 96. Elezović 2, 422. Kušar, NVj 3. Rad 118, 23. PUteršnik 2, 622. Šturm, ČSJK 6, 77. Vukičević, SHPr 1895, 42-45. REW³ 7950a. Prati 885. Mladenov 677. Dorii 407. 408. Rohlfs 1949.

šipuš m (Habdelić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić, Žumberak; i u polj.) »tibicen, trumbetaš« = *šipoš m* (Tekelija, Kurelac) »isto«, izvedenice pridjevi *šipušji*, *šipuški*, femininum *šipušica*, prezimena *Šipuš*, *Šipušić*, *šipoš* (1567). Od madž. *sipos* »isto«.

Lit.: ARj 17, 615. 618.

šira f (Vuk, Slavonija, J. S. Reljković) = *šira*. (Kosmet) »1° slatko neprovrelo vino, must, mušt (ŽK), mošt (hrv.-kajk.)«, mast (Dalmacija), mastika, vinkot, 2° (metafora) don rdave kvalitete (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šire* > tur. *sira* »1° sok od grožđa, 2° slatko vino«): bug. *širā* »most, süsser Wein«. U šatrovačkom govoru u Siriniću za *vino* se kaže *šore*, možda prema madž. *šor*.

Lit.: ARj 17, 618. Elezović 2, 480. Mladenov 694. Doric 421. Trojanović, JF 5, 224.

širit m (Vuk, BiH, Kosmet) = *šerit* »gajtan, galun, merduo, galoš«. Odatle *širitaš m* (Bosna) »vrsta fesa«. Balkanski turcizam 'arapskog podrijetla (ar. *sarīt* »Tresse, Franse« > tur. *şerif*) iz terminologije nošnje: rum. *şiret* — *şirit*, bug. *širit*, arb. *sherīt*, cine. *sint*, ngr. *σε(θ)ρίτη*.

Lit.: ARj 17, 547. 622. Elezović 2, 480. Lokotsch 1886. Pascu 2, 165., br. 402. Miklošič 340. GM 402. Školjić² 587. 590.

širok, f *široka* (Vuk) = *širok*, f *široka* (Kosmet) = *širok*, f *široka* (ŽK), sveslav. i praslav. pridjev, bez paralele u baltičkim i drugim ie. jezicima, proširen je sufixsom *-ok* (v. *visoK*), koji se gubi u komparativu, steslav. *širi*, »1° breit«, 2° u toponomastici u sintagmama sa *Ledine*, *Brijeg*, *Vir* i sam *široke* (f pl.)«. Upor. češ. *širý*. Ostatak neproširenog pridjeva je poimeničen m *široj* (Vuk, Srijem) »vč koji u širinu tjera rogove«, sa *-zj* > *-aj* kao u *Blagaj*, *Staraj* (prezime u Istri), slov. *Sedej* »sijedi«, odatle pridjev na *-ost sirajast* (*vo*, *krava*). Izvedenice se prave samo od *sir-*. Apstraktum na *-ina širina* (upor. *visina*). Denominal na *-iti širiti*, *širim* impf. (Vuk) (*do-*, *pro-*, *raz-*), iterativ na *-va-* *širivati*, *širujem*, samo s sufixsima *pro-*, *raz-*. Postverbal *sir m* samo u prilogu *širo m* = *širo m* (Kosmet) = *sircem* (Kosmet) = *širimice*, upor. u ŽK *vrāta su diparta sim širo m*. Interesantna je složenica *širovolja m* »širaj«, hipokoristik na *-ja* (upor. *góljo*, *séljo* »seljak«) od sintagme *širb oib. Pridjev *opširan* i imenicu *opširnost f* smatraju Maretić i Belić rusizmom,-

odnosno čehizmom, rus. *obširnyj*, *-nost*, češ. *obširný*, *-nost*. U šatrovačkom govoru (argotu) epilepskih i širiničkih zidara i u Kosmetu *širok* znači »varoš«: *Sirakana* »Bitolj«, *Širokija* »Prilep«. Bruckner i Loewenthal identficiraju *širb* »breit, offen« s got. *skeirs* »klar«, nvrijem. *schier* i rus. *Illmyj* »lauter, ehrlich«, češ. *čirý*, češ. *čiré pole* »otvoreno > široko polje«, od ie. **skji-*, **ski-* proširenog formantom *r* (kao *dobar*, *mokar*).

Lit.: ARj 2, 702. 9, 140. 12, 443. 13, 380-87. 17, 618-32. Belić, NJ 1, 66. Elezović 2, 480-1. Miklošič 340. Holub-Kopečny 369. Bruckner 547. Mladenov 594. Machek, Slavia 16, 218. Iljinski IzvORJAS 23, 2, 180-245 (cf. Slavia 5, 413). WP 2, 536. Maretić, Savj. 80.

šis m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° gvozden ražanj, 2° sprava za prženje kave (Mostar)«. Složenica *šis-čevap* (v. tu riječ) = bug. *šiš-kebab*. Izričaj (sintagma) *fif* »*gōtti* »sirotinja« (Travnik). Balkanski turcizam (tur. *şiş*) »1° épée mince et pointue, 2° broche, brochette«) iz terminologije oruđa: rum. *şiş* »in den Stock verborgener Dolch«, bug. *iii*, arb. *shisht* = *shish* (Gege) »Dolch«, eine. *şiş* »canne à poignard«.

Lit.: ARj 17, 633. 636. Elezović 2, 481. Tiktin 1435. Mladenov 694. Pascu 2, 165., br. 1009. Skok, Slavia 15, 496., br. 745. Korsch, ASPH 9, 671. GM 406.

šišak, gen. *-aka m* »crnogorska i hercegovačka kapa, kariklija (Srbija)«. Nalazi se u slov., češ., polj., ukr. i rus. te madž. *sisak*. Ne zna se tko je od koga posudio taj naziv i predmet, Slaveni od Madžara ili Madžari od Slavena.

Lit.: ARj 17, 634. Miklošič 340. Holub-Kopečny 369. Bruckner 562.

šišati, *šišam* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pro-*), slov., hrv.-srp., slvč., praslav. (?), »strići« = *slikati*, *-om* (ŽK, upor. u čakavskom, *Proroci* 282 b: *hodi šiškav*) (*o-*), tako i slov. *ošiškati* »kurz scheren«, slvč. *ošiškat*. Metafore: *našišati se*, *našilam* (Lika) »opiti se«; *šišati* »guliti, tražiti velike svote, kamate«. Upor. bug. *šiškām* »1° stechen, 2° hetzen, reizen«. Na *-ak šišak*, gen. *-aka m* prema f *šišakinja* (Vuk) »odraslo ždrijebe muškoga, odnosno ženskoga roda, kojemu se šiša griva«. Na *-ko šiško m* (Lika) »kaže dijete jedno drugome kad se ošiša«. Na *-ka šiška f* »jagnjeća mješina poslije sisanja«. Na *-ulja šišulja f* »(metafora) vinova loza, čokot, na kojem grožđe potjera,

ali u cvijetu opadne = ospe se, osipača«. Glagolska složenica *šišobrk* m (Vuk, Crna Gora) »koji podsijeca brk«. Radna imenica *šišitelj* m »kum koji prvi put šiša dijete«. Miklošič stavlja ovamo i *šišmiš* »Fledermaus, slijepi miš, ljljak«. To nije vjerojatno jer je ta složenica obrazovana od *miš* prema tipu onomatopeje *šuć muć pa proljij*, od *mutiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 702. 4, 86. 7, 672. 9, 321. 11, 81. 17, 633-42. Miklošič 340. Doric 422.

siše¹ gen. *-eta* n (Vuk) = *siše* (Kosmet, pl. *šišići*) »boca, staklo od rozolije, lampe, flaše« = *šiša f* (Bosna, narodna pjesma; Crna Gora) »staklena boca«. Deminutiv *šišence*, gen. *-eta* f (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *şişe* »bouteilK, fiole, verre«) iz terminologije posuda: bug. *š;* »V, arb. *shiihe*, cine. *šišā* »bouteille«.

Lit.: ARj -17, 633. 637. Elezović 2, 482. Mladenov 694. Pascu 2, 165., br. 1010. GM 406. Skok, Slávia 15, 496.

siše² n (Banja Luka, Travnik) = *fife* f (Mostar) = *Ušet* m (Hercegovina) »gornji pod, strop« = *siše* i *fifa* (Škaljić, Bosna) »tavanica, plafon«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šīše* > tur. *şişe*): bug. *siše* »dünnes langes Brett«.

Lit.: ARj 17, 633. 637. Skok, Slávia 15, 496., br. 747. ZbNŽ 3, 165. Doric 422. Škaljić* 590.

šiška f (Vuk) »galla«. Mjesto deminutivnog sufiksa *-bka* stoji *-arka* = *-arica* *šišarica* = *šišarka* (Vuk) »isto«. Sa *e* mjesto i *šešarica* = *šešarka* (*borova*) (upor. češ. *sesule*) »isto, sinonim: babuška (Boka)«. Oblici *šiška* i *šišarka* i u bug. »1° Beule, 2° Knollen, 3° Tannenzapfen«. U Kosmetu je *šišarka* »čokot od kukuruze, kočuška«, *šiška* »šišarica od prekomorskog rastava drveta što žene kupuju za mašćenje kose«. Još postoji varijanta *šliska* (Dubrovnik, Dalmacija) »žir, šišarka«. Ovamo ide deminutiv na *-li* *šliščič* m (Srbija) »vrlo mali i tanki komadić sapuna pošto se sapun skoro sav potroši«. Još se mijenja samoglas u *a* *šaška* slov. »isto«, u madž. u *suska*. Pored *šiška* slov. ima *žiška* (disimilacija f — f > ž — f), tako i ŽK. Pored sufiksa *-ka* polj. *szyszka* i bez njega *szysz(a)*. Prema Brückneru korijen je **ših-*, koji sadrži elemente od *šija* i *šišati*. Znači mu prvobitno »oštar«. Mladenov misli da je korijen isti koji u prvom dijelu složenica *šiš-čevap* (v.). Lokotsch stavlja pod tur. *şiş* »Geschwulst«. Prema tome riječ je bez utvrđene etimologije. Ne zna se da li je

praslav. Nema utvrđenih paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 15, 545. 547. 17, 563. 635. Rešetar, Štok. 290. Miklošič 340. Holub-Kopeinij 369. Bruckner 562. Mladenov 694. Machek, Slávia 16, 218. Schulze, KZ 43, 252. Štrekelj, ASPh 14, 520. Doric 422.

šiško m (Kosmet, bug.) »1° debeljko, dežmekast čovjek, 2° nadimak Turčina«. Odatle prezime *Šišković* (Vučitrn). Pridjev na *-av* *šiškav* (Popović; i bug.) »dickbäuchig, wohlbeleibt«, poimeničen u apstraktima *fifkavina* = *šiškavost f* »Wohlbeleibtheit«. Odatle denominal na *-iti* *ošiškavit*, *-avim* (Kosmet) »ugojiti se, udebljati«. Premda je sufiks slavenski (hipokoristički *-ko*), riječ je turskog podrijetla: tur. *şişko* »1° feist, fett, dick, 2° Dicke, Dickwanst«, od tur. *şişmek* »naduti se«, i balkanski turcizam: cine. *şişçu* »personne grosse et grasse«. U tur. je *şişko* pridjev i imenica. Pored *-ko* postoji i izvedenica sa slav. hipokorističkim sufiksom *-man* (tipovi *Vukman*, *Milman*) *šišman* m (Kosmet) i indeklinabilni pridjev »debeo, debeljko«. Također balkanski turcizam (tur. *şişman*): bug. *šišman* »isto što i šiško«, arb. *shishman* »grosser, starker Mann«, ngr. (epirotski) *σισημάνης* »grosser, starker Mann«. Odatle bug. prezirne *Šišmanov*.

Lit.: ARj 17, 639. 640-41. Elezović 2, 48. 482. GM 406. Pascu 2, 166., br. 1011. Mladenov 694. Doric 422. Škaljić¹ 590.

šiti, šijem impf. (Vuk) (*do-*, *na-*, *istre-*, *ispro-*, *oba-*, *obi-*, *obu-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *raža-*, *sa-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »suere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema iterativu na *-va-*: *šivati*, *šivām* (Vuk) (*ispre-*, *ispri-*, *na-*, *ob-*, *pod-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *raza-*, *sa-*, *u-*); *pocit cipele* (Cres) < **podšiti* znači »pedoniti«. Part. perf. pasiva steslav. *šivenb* očuvan u *sašven* (ŽK). Izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. *si-*, *šiv-* od iterativa, steslav. *šiv-* (pred samoglasnim nastavcima, upor. steslav. perf. pas. *z enš* — *sašven*, ŽK), (prema *ь* > *α*) *šav*, (sa zamukivanjem *ь*) *šv-*. Od korijena *fi-* s pomoću sufiksa za oruđa ie., sveslav. i praslav. *šilo* n »1° subula (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim (ime rtova i školjeva, upor. u jednom tumačenju i tal. *Lesina* »šilo« za *Hvar*)« < ie. **sudhla*, stvnjem. *siula* »igla«. Ovamo još poimeničen part. prez. aktiva *šička* > (sa *ck* > *tk*) *šitka* f »šivaća igla«. Ovamo postverbal *šasije f* pl. (Almaš) »pršnjak, vezenje

vunicom na prsima u obliku grane i drveta« i poimeničen part. perf. pas. *sašitak*, gen. *-tka*. Korijen *šiv-* u postverbalu *našiv* m od *našivati*, sa sufiksom *-oči* pridjev *šivaći* (*štroj, igla*), poimeničen na *-bka* *šivačka* (ŽK), *-ačka* (Krašić) »igla za šivanje« > *šivatka* (sa *čk* > *t k*, upor. *pečnjak* > *petnjāk*, Ž K), odatle zamjenom sufiksa *šivatica* »isto«. Od korijena **šiv-* > *šav-* praslav. radna imenica na *-bc* *šavac*, gen. *šavca* (Dubrovnik) »krojač«, koje odgovara češ. *švec*; postverbal *šav*, gen. *sva*, pl. *šavovi* — *šav*, gen. fam (Vodice, Istraj) »sutura« (s prefiksima *na-*, *oba-*, *po-*, *pod-*). Na *-ka* *šavke* f pl. »išarane kape (muslimanska narodna pjesma)«. Brojnije su izvedenice od *šv-*: radne imenice na *-alja* (prema *pralja*, *tkalja*) *švalja* f »krojačica«, s pridjevom *švaljin*, *švaljin* (Piva-Drobnjak) = (prema *prelja*) *švelja* (Zagreb), *švelac* (Vitezović) »šavac« i prezime *Švelec*, postverbal *ž. r. ošva* f (^ Vodi če) »crveno ili plavo sukno za obrađivanje vunenog odijela stare narodne nošnje«, pl. *ošve*, gen. *osava*; *obašva* (Slavonija) = *obašvica* = *obišve* f pl., gen. pl. *òbšāvā* »naukve, kapaci u rukavu« = *òšvice* f pl. (ŽK), *našva* f, odatle *našavati* impf., *našvica* f (Vojnici, Hrvatska) »galun, širit«, *prišva* (Hercegovina, metafora) »sloj slame na krovu«. Ovamo i *pršvarak*, gen. *-arka* m »nadimak, sumom« od metafore *prišiti nekome ime*. Baltičke su uporednice potpune: lit. *siūti*, *siuvu*, lit. *šūt*; stprus. *schuwikis* »postolar« = lit. *siuivikas* »krojač« odgovara potpuno praslav. *z̄ ьcb* > hrv.-srp. *šavac*, češ. *švec*. Ie. je korijen **siū-*: **siū-*, sanskr. *siyati* »šije«, lat. *suere*, *sūbula* = *šilo*, *sutor*, u nvnjem. *Saum*.

Lit.: ARj 3, 2, 4, 9, 7, 671. 675. 8, 313. 315. 359. 9, 338. 12, 176. 14, 689-90. 17, 506-507. 642-44. 915-18. Elezović 2, 8. 481. 205. Ribarić, SDZb 9, 173. 196. 198. Tentor, JF 5, 207. Bosković, NJ, n. s., 1, 123-128. Japunčić, NVj 14, 618. Miklošič 339. Holub-Kopeinij 370. Bruckner 548. 560. Mladenov 693. WP 2, 515. Trautmann 261. Machek, Slávia 16, 218. Boisacq³ 420. 878. 1001. Zubatý, SbFil. 4, 232-262 (cf. IJb 2, 166). Meringer, IF 17, 156. Pedersen, IF 5, 65. Petr, BB 22, 273-379 (cf. AnzIF 8, 205). Sütterlin, IF 25, 73. Sievers, IF 4, 340.

šitosat, -šém pf. (boškački, argot, Kosmet) »prodati«, obrazovano s pomoću gr.-slav. *-osati* = *-isati* od arb. korijena **shit-* u *shiturē* f »prodaja«, *šites* »trgovac, prodavač«. Od iste je osnove na *-arnik* *šitarik* m (Kosmet, argot) »dućan«. Kao kod Osaćana tako i ovdje

u argotu se prave izvedenice s pomoću naših sufiksa od arbanaskih riječi.

Lit.: Elezović 2, 481.

šjola f (Perast, Split, Korčula, Šibenik) = *sjala* (Božava) = *sijala* (Smokvica, Korčula) »poplat, don«. Denominal *šjolat*, *-ām* (Dubrovnik, Cavtat) »pedoniti«. Složenica *mezò-šjola* (Potonje) »poplat, don«. Talijanizam (dvo-glas *io* < *ειο*): tal. *suola*, mlet. *sola* < lat. *solum*, *solea*.

Lit.: REW⁸ 8064. 8079. Prati 954.

skabei m (Korčula) »noćni ormarić«. Od učenog tal. *sgabello*, *scabello*, furl. *scab l* »comodin« < lat. *scabellum*, deminutiv na *-ellus* od *scamnum* (v.).

Lit.: REW⁸ 7633. Pirana*951. Rosamani 1018.

škäf, gen. *škafa* (Vuk, Srijem, Varoš, ŽK, slov.). Od stvnjem. *scäf*, nvnjem. *Schaff*. Od njem. deminutiva *Schaffel* > *šavolj* m (Vuk, Vojvodina) »škaf, sidlo, sigio«. Upor. češ. *škopek*, *škopík* »baquet, cuveau«. Od ie. korijena **(s)qep-*, **sqop-*, od čega je i *skobia* (v.).

Lit.: ARj 17, 508. 646. Miklošič 302. Kiparsky 159. Holub-Kopeinij 370. WP 2, 562.

škafetín m (Kučište) »ladica«. S dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *-etto* i *-ino* od *scaffa* (Luca) »palchetto di armadio«, *škafeta* (Bologna) »Schlüsselbrett«, od langob. *skafa*.

Lit.: REW⁸ 7965. Prati 869.

škafun m (Božava) »calzerotto« = *škafún* (istročak.) »canalis tibialis, bječvica«. Od sitai. *scaffone*, *scoffone*, istro-rom. (Piran) *skofóm* »calzerotto«, srlat. *scuffones* (1261). Tal. *a* < *o* objašnjava se unakrštenjem sa *scafa* (v.), *scafarozzi*, *scalferotti*, *scarpa* (v.). Sa / > *p* *škapini* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »muške čarape«, deminutiv na *-ič* *dječji škapinići*; isto s umetnutim *m* pred labijalom *škampini* m pl. (Konavli).

Lit.: ARj 17, 646. Cronia, ID 6, 121. Prati 870. Štrekelj, DAW 50, 61. 82. REW⁸ 8004. Gamillscheg 2, 21.

škakalj, gen. *Škaklja* m (Orebić, Pelješac) »mala morska musija, narikla (v.)«. Ako se uporedi sa korzikanskim deminutivom na *-olus* *kuskól'ulu* < lat. *cusculum* = *cuscolium* (Plinije) »leere Kastanien und Muschelschalen«, *škakalj* bi moglo biti metaforički naziv

za *musiju*; *a* < lat. *u* preko *s* (v. *mast* < *muš-tum*), metateza *k* — *sk* > *sk* — *k*.

Lit.: ARj 17, 647. Zore, Rad 170, 125. 213. REW* 2424.

škakljati, *škakljam* impf. (Vuk) (Ir-) = (sa *šk* > *čK*) *čkakljati*, *-ām* (Vuk) = na *-iti* *čkakljiti*, *-im* (Vuk) »golicati«. Pridjev na *-iv* *škakljiv* = *čkakljiv* (Vuk). Sa *é* mjesto *šk* *žakljati*, *-am* (ŽK), *žaklj'iv*. Miklošič ima kao hrv. pridjeve *šahljiv*, *žehljiv*. Voltidi ima *škakljati* pored *škakljiti*. Daničić izvodi od *čkali*, *čkám*. Prema stcslav. *sktkbtati* »titillare« prvobitna je početna grupa *sk*. Zato je *Sk* kao u *škopiti* za *skopiti*, a *čk* za *šk* je obratan govor (upor. *škalja* > *čkalja*, Dauzatova fausse régression). Za taj pojam postoje onomatopeje u svim jezicima: lat. *titill(ic)are*, gr. γαργολίσει, bug. *godei*, *gadeličkam* > rum. *a gđili*, njem. *kitzeln*, fr. *chatouiller*.

Lit.: ARj 2, 52, 17, 647. Miklošič 306.

škäl, gen. *škalja* m (Bukovica) »tučenac« = *škalja* f (Dubrovnik) »krhak kamen što se umeće u građevinu« = *škalje* f pl. (Božava) »schaglie di pietra« = *škalje* (Zore) »odbijotine« = *škalje* f pl. (Vuk, Crna Gora, Crmnica, Sutomore, Dalmacija) »krupni šoder« = *škalja* (Crna Gora) »komad od kamenja«. Toponim *Škaljari* m pl. (Boka; 1451: *Petrem filius Ratici de Scagliaris*). Deminutiv na *-iça* *školljica*. Denominal zaškaljati se (Kistanje) »okupiti škalgem jedan drugoga«. Od tal. *scaglia* »scheggia«, gotskog podrijetla *škalja*, u prarodstvu sa slav. *skala* »pećina«. Bolje očuvano tal. značenje u slov. *Skaje* f pl. »Abfälle beim Schneiden« = *škája*, *škála* (Dolensko, Štajerska) »Holzsplitter«. Iz furl. *ščalja* (Podkrnci) »Splitter«. Deminutiv na lat. *-olus* > tal. *-nolo* *škajola* »sadra« (Primorsko) < furl. *scajole*. Upor. arb. *halé* »scaglia«.

Lit.: ARj 17, 648-49. BI 2, 531. Miletić, ŠDZb 9, 261. REW² 7971. GM 145-146. Štrekelj, ASPH 12, 469. Cronia, ID 61, 121. Zore, Rad 138, 62. 65. Pleteršnik 2, 483. 630. Sturm, ČSJK 6, 54. 56. Novaković, Nj 3, 152. DEI 3363.

škalja f (Vuk) = (sa *šk* > *čk*, upor. *maska* < *mačka*) *čkalja* (Vuk, Kosmet) »rupa, racija rupa, rupa uz obalu kakve vode gdje ribari hvataju rakove (Kosmet)«. Deminutiv na *-iça* *čkaljica*. Nalazi se u stcslav. *skala* »Fels, Stein«. Prema tome je *šk* > *sk* kao u *škopiti* za *skopiti*. Prijevoj **sqol-*, od **(s)qel-* »rezati«.

Upor. lot. *skala*, lit. *skala* »trijeska«. V. *školjka*.

Lit.: ARj 2, 53. Miklošič 297. Holub-Kopečný 332. WP 2, 594.

škamp m (Malinska) »crvenkasti morski rak«. Od tal. *scampo*, furl. *scamp*, krčko-rom. *skinp* »astacus norvegicus« (*a* > *i* prema pluralu *scampi*, *risotto con scampi*).

Lit.: Bartoli 2, 224. DEI 3368.

škampat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »pobjeći«. Od tal. *scampare* »salvarsi«, furi. *sciampā* pored *s'ciampā* < vlat. *ex-cappare* (s umetnutim *m* pred labijalom). Ako je od *cappa* (v.) »kabanica«, kako neki misle, nije jasan semantički razvitak. Upor. na *-inus* > *-ino*: slov. *ščapín* »ein elender Kerl«, od furl. *s'ciapin* pored *sciate* »abboraciatore, guasta-mestieri«, ako je u vezi sa sintagmom **ex-cappa* > tal. *scappino* (upor. naslov Molièrove komedije *Les Fourberies de Scapin*).

Lit.: DEI 3368. 3372. Pleteršnik 2, 618.

škanata f (Bella) »piškota« = *škanjata* f (Korčula) »dvopek« = *škanjeta* f (Dubrovnik, Konavle) »biscuit« = *škanatica* f (Mikalja) »mali biškot, dvopek (kruh, kolač)« — *škanatica* f (Bella; Dubrovnik, »suhi plošni kolač ... profežan vodoravno«) »biscottino«. Ovamo i glagol *škanatati*, *-ām* (Dubrovnik) »rezati kruh ili kolač na dvije pole«. Ovamo ne ide *nema škanjata* (Korčula) »nemoj rastezati, otezati«, što je očito preokrenuto od *škanjivati* promjenom glagolskog sufiksa (*-atati* mjesto *-ivati*).

Lit.: ARj 15, 197. 17, 649-50.

škäiij m (Perast, Crmnica, Krtole, Bogdašić) »1° klupica bez naslona, kariega (v.)« = *škanj* (Smokvica, Korčula) »2° klupa za sjedenje u kominu (uz ognjište), 3° (metafora) podmorski greben sličan klupi (primjer: *potegnu sam ostima za jednim škrplnom, alije uteka pod škanj*)«. Deminutiv na *-iç* *škanjč* (Buzet, Sovinjsko polje) »podnožac, šampl (Zagreb)«. Deminutiv sa tal. sufiksom *-etto* < vlat. *-ittus* *škanjet* (Korčula, Rab, Božava) »podnožje«. Isto na lat. *-ellus* *škanjêl* (Lumbarda) »tobilica pored tovilica, tovjelica (Dubrovnik) sa tri noge, šamrle, podnožje« = *škanjel* (Šibenik) »maleni stočić bez naslona, za sjedenje« = (disimilacija *nj* — *l* > *nj* — *r*) *škanjer* (Nerezine) »stolac bez naslonjača, s prošupljenim otvorom«. Talijanizam od sjeverno-tal. i furl. *skañ(o)* < vlat. **scannium* od *scannum*,

scagnato, furl. *scagnel*. Dalmato-romanski leksički estatak od lat. *scannum* je *skamao*, gen. *skamla* (?) (*Nauke Brnarda*, 16. st.: *skamao nogu*, se. *božjih*) »podnožje«, *skamblja* f (Rijeka) »malena niska stolica«, deminutiv odatle *skamb-ljica* (Rijeka) sa *nm* > *ml* i dočetakom *-a* preko n. pl. *scamna* = (*sk* > *šK*) *škama*, gen. *skamla* (Božava) »banco«. Odatle deminutiv na *-ellus* *škamêl* m (Smokvica, Korčula) »klupa za sjedenje u kominu (kuhinji)« od lat. *scamellum*. Upor. slov. *škamlja* f (mariborska okolica) preko stvnjem. *seamal*, nvnjem. *Schemel* < lat. *scannum* i preko biz. (srg.) *σκάμνον*, -τόν, ngr. *σκάμνος*, -ί > bug. *skómen*, *skómenče* < stcslav. *skormnb* »Stuhl«, bug. *shănên*, *skanějka*. Riječ *scannum* je prema tome pripadala i balkanskom latinitetu: upor. arb. *shkom* *-i* (Zatrebao) »velika ploča, stijena«, *shkamîne* (Ulcinj) »stijena«, rum. *scaun*. Preko ngr. *σκαμνί* > hrv.-srp. (Vuk, Vojvodina) *skamija* = (*mn* > *ml*) *škamljja* (Kosmet) »školska klupa«. Odatle balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *isqemle* »četveronožni stolac bez naslona, sa sjedištem rogozom opletenim«) : *skemlija* (Bosna) = *šcemlija* (Mostar) = *skemlija* (Kosmet) = *šcemija* (narodna pjesma, Petranović); rum. *schemni agasi* »Portin komisar za instalaciju rumunjskog kneza«, *schemni -ceaus* »rumunjskom knezu dodan kurir«, bug. *skénúe*, *skémjla*, *skemlénce*. Preko njem. *šamlica*, *šamrle*, *šamrl* (Zagreb) < srvnjem. *schamel*, nvnjem. *Schemel*.

Lit.: ARj 15, 196-97. 213. 17, 416. 513. 649. 650. ASPH 12, 184. Korsch, ASPH 9, 504-505. Románsky 128. Mladenov 582. 583. 584. Miletić, SDZb 9, 261. 356. Kušar, NVj 3, 338. Isti, Rad 118, 21. Elezović 2, 283. Pleteršnik 2, 630. Cronia, ID 6, 121.

skapui, pridjev (*Transit*, 1508: ... r *skapui mu bi život*; 1527: *dajmo kaštel Turkom da su naše glave škapuli*) »slobodan«. Od tal. *scàpolo* »isto«, postverbalni pridjev ili skraćeni part. perf. od *škapulati* »osloboditi« < tal. *scapolare* < vlat. *excapulare*, denominai od *capulum* > tal. *cappio* i prefiks *i-* < lat. *ex-*.

Lit.: ARj 17, 650-51. Mažuranić 1426. Prati 872. REW² 2955.

škár m (Dubrovnik, Vrbnik, Omišalj) »1° mjesto gdje se grade brodovi (Vodopić: *kupiti ošče* na *ikaru*), 2° (Omišalj) izdubina u kamenu gdje se stječe voda; sinonim: *ščamba*«. Od gr. *εσχάριον* > kslat. *escharium*. Ovamo ide možda i gr. *εσχάρια*, kslat. *eschara*, ngr. *σχάρια* > bug. *skara*, stcslav. *shara*, arb.

škare »Bratrost«. Nejasan je razvitak *šker*, gen. *-era* m (Božava, Rab, u Dalmaciji općenito) < mlet. *squero*, stmlet. *squadro*, ako ide zajedno sa *skar*. U Poljicima *šker* (*svako selo ili župa* . . . *ima* . . . *svoje škere, malice ili konšiluke*), a to je od tal. *schiera* »hrpa, red čega«.

Lit.: ARj 8, 318. 17, 651. 655. 692. Kušar, Rad 118, 23. Cronia, ID 6. ZbNŽ 8, 188. REW² 2915b. Miklošič, Lex. 906. Mladenov 582. Rešetar, jfF 12, 287. DEI 3610.

škaránbela f (Lumbarda) »skuša«. Je li to prijenos na ribu naziva *škarambela* f (Korčula) »zohar«? Čini se da je prekranjanje učenog tal. *scarabèo* < lat. *scarabaeus*, s umetnutim *m* pred labijalom i zamjenom dočetka *-beo* sa *-bello* ili *-až* sa *-elio*?

Lit.: Kušar, NVj 3, 337. Prati 873.

škare f pl. (Vuk, Slavonija, ŽK) = *škara* (Vrančić) »nožice, makaze«, plural zbog toga što su u dvoje. Deminutivi na *-ice* *škarice* f pl. (ŽK) = *škarice* (Mikalja) »nožice«, u sing. prezime *Škarica*, na *-iç* *škarić* m, *škarići* pl. m »(kolski termin) u rude stražnji kraj, koji je račvast (sjeverna Hrvatska)«. Slov. *škarje*. Od stvnjem. *skāri*, pl. od *skar*, *skara*, nvnjem. *Schere* < ie. **sger-*, od čega je u slavinama *kora*, *crijevo*, *krnj* (v.).

Lit.: ARj 17, 651-53. Miklošič 298.

škarpa f (ŽK, slov.) »Böschungsmauer«. Od tal. *scarpa* (skraćeno od *muro a scarpa*), prema Pratiu istog etimologijskog podrijetla kao i *scarpa* »cipela« > *škarpa* — *škarpa* (v.), prema REW² od got. **skrapa* »potpora«.

Lit.: ARj 17, 653. Pleteršnik 2, 630. REW² 8009a. Prati 875. DEI 3376.

škartoć m (Potomje) = *škartoc* m (Sali, Dugi otok) »papirnata vrećica, škarnlcl (Zagreb)«. [Od tal. *scartozzo* = *scartoccio* »cartoccio«].

Lit.: ARj 17, 954. DEI 3378.

škata f (Buzet, Sovinjsko polje) »mjerica od žil, za masline i drugo zrnje«. Od furi. *scàta* »misura per farina«, možda od got. *shafts*.

Lit.: ARj 17, 654. REW² 7968. Pirana² 959.

skej m (Božava) »denaro«. Od mlet. *skeo* < stvnjem. *sceida* (nvnjem. *Scheidemünze*).

Lit.: Cronia, ID 6, 121. REW² 7682.

škeletro n (Potomje) »kostur, skelet (kao 'učena riječ koja je došla preko njem. iz fr.

squelette)*. Od tal. *schëletro* < *scheletto* »isto«, od gr. σκελετός »desséché«, pridjev od σκέλω. Ovamo možda i termin iz narodnog vjerovanja *skentra* f (BiH) »utvara, utvorica«.

Lit.: ARj 14, 212, 213. Prati 877. DEI 3384.

škembe, gen. *-eta* n (Vuk, Mostar) = *čkemba*, gen. *ekembe* f (Peć) = *škemba* f (Banja Luka) »1° burag, želudac u živinčeta, fileid, tripe, 2° sramota, golemo poniženje«, odatle *škembici* m pl. (Bosna) »fileki«. Pridjev *čkembav* (Kosmet, ~e *slivě*) »mek, mlitav, izgnječen«, na *-ast škembast* (Bosna) »trbušast«, hipokoristik *škémbo* m »trbonja«. Na *-ar čkembar* m (Kosmet) »čovjek koji od buraga kuha jela i prodaje ih, koji crijeva i škembeta pere i prodaje«. Složenica *škembe-čorba*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šikenbe* > tur. *işkembe* – *sikembe*) iz terminologije dijevoja tijela: bug. *škembé*, čine. *schimbeu*, ngr. σκεματές »homme de riens«. Gledajući mijenjanja roda i deklinacije turcizma na *-e* upór. *čebe* i *cesa* (v.).

Lit.: ARj 17, 655. Elezović 2, 452. Pascu 2, 161., br. 930. Miklošič 340. Mladenov 694. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 749. Školjić 591.

škiljiti, *-im* impf. (Vuk, *na-* Piva-Drobnjak pored *načkiljiti*, *nočkiljlm*) »žmiriti, žmirati« = *škiljit* (ŽK) = *škiljiti* (Vodice) = na *-éti čkiljēt*, *čkiljīm* (Kosmet) »žmiravo gledati ili gorjeli« = *skiljeti*, *-im* = *ckiljeti* (Dubrovnik) = *ckiljiti* (17. v.) = *skiliti*, *-i* (Ljubiša) »slabo svijetliti«. Pridjev na *-av škiljav* = *čkljav* (Kosmet), poimeničen na *-bc* > *-ac škiljavac*, gen. *-vca* (Parčić) = na *-ost skiljast* (Habdelić) »razrok, losco«. Odatle *Skilj* m (Vrančić) »strabo« prema f *škilja* »ženska koja škilji« = slov. na *-ac škilec* = *škilje*, gen *-eta* m (Vodice) »žmirkalo« = *škiljeta* m (Lika). Prezime hrv.-kajk. *Škiljan*. Miklošič stavlja ovamo sa *h* = *sk* (potvrđeno u *ckiljiti* < **skiljeti-*) *hiljav*, koje je praslav. podrijetla. Upor. češ. *šilhati* < srvnjem. *schuhen*, nvnjem. *schielen*, polj. *szyla-wy* = češ. *šilhavý*, slov. *šilasto gledati*, od njem. *schiel* = *scheel*, stvnjem. *scelah*. Njemačka posudnica unakrstila se sa *hillili*, *hiljav* (v.). Daničić stavlja ovamo još *čiljeti*, *ĭjijm* impf. (Vuk) »extingui, interire«, *iščiljeti*, *-lm* (Vuk) »izginuti, nestati«. Suglasnik č- u obliku *čiljeti* mogao je nastati deprefiksacijom iz suglasničke grupe *ščk-* > *šč-* > (odbacivanjem prefiksa *š*) č-.

Lit.: ARj 2, 25, 4, 82, 7, 673, 15, 216, 17, 656-57. Pleteršnik 2, 627, 631. Elezović 2, 452. Vuković, *SDZb* 10, 393. Ribarić, *SDZb*

9, 197. Miklošič 340. Holub-Kopečny 369. Brüchner 560. KZ 51, 241. WP 2, 598.

škinkat, *-am* pf. (Korčula, objekt *noga*) »iščaiti nogu«. Glagol je izveden od mlet. *schinco* > tal. *stinco* »osso della gamba dal ginocchio in giù«, *schincare una gamba* (Padova) »isto«, od langob. *skinko*; nvnjem. *Schinken* > *šunka* (Zagreb).

Lit.: REW³ 7995. Prati 942. DEI 3636. Rosamani 968.

škivat, *-ām* impf. (Božava) »čuvati se, paziti se« = *škivat se* (Rukavac), od tal. *schivare* < frnč. *skiuhan, nvnjem. *scheuen*.

Lit.: Cronia, ID 6,121. REW² 8002. Tagliavini, *Croazia* 444. DEI 3391.

šklat m (Klana, Vodice) = *Udata* f (Medulin) »vrsta, podrijetlo, rasa«, slov. *šklat* m (Notranjsko) »isto«, pridjev na *-bn* > *-an šklatan* (uz- *govedo*, Vodice) »oplemenjen«. Denominal na *-āti prešklata* pf. (ibidem) »promijeniti rasu«, slov. *sklātiti se* impf, »ploditi se«. Na složen sufixs *-arija*: *sklatarija* (Vrbnik). Ovamo ne ide *něsklāt*, gen. *-i* f = *msklatnica* f, pridjev *něsklātan* (Lika) »ružan«, koji vidi pod *sklāta*. Od langob. *slahta* > tal. *schia*ta preko istro-rom. *sklata. Od stvnjem. *slahta* »Geschlecht« (koje se nalazi i u polj.) > *žlakta* f (ŽK) »rodovina« (primjer: *ni smu* ~).

Lit.: ARj 17, 658. Ribarić, *SDZb* 9, 197. Skok, *ASPh* 33, 374. Pleteršnik 2, 631. Šturm, *GSJK* 6, 82. REW² 8019. Gamillscheg, *RG* 1, 372-3. Štrekelj, *ASPh* 14, 543.

škljet (Zore, Dubrovnik) = *šklet* (Budmani), pridjev »prost, nepomišan«, prilog *skieto* (Kučiste) »jednostavno« = *skieto* (Andrijašević) »čisto, ispravno, iskreno«. Dalmato-romanski leksički ostatak od germ. (langob. ?) *slihts* > tal. *schietto*, *furl*, *seiet* > *šklet* (Režija) »hurtig«. Kao čist venecijanizam *ščet* (Istra) pridjev »vilis«, prilog *ščeto* (Rab, Punat, Božava, Vrgada) »upravo, schiettamente« < mlet. *ščeto*.

Lit.: ARj 17, 658. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, ID 6, 121. Zore, *Tud.* 25. Jurišić, *NVJ* 46, 19. REW² 8026. Štrekelj, *ASPh* 14, 543. Miklošič 243. Tagliavini, *Croazia* 408. Rosamani 967. DEI 3388.

škoda f (1275, Vuk, Vojvodina, ŽK, hrv.-kajk., slov., čak., zapadno-štok.) = *škoda* (16. v. do 18. v.) = *čkoda* »šteta, šketa, kvar, čkvar, jazuk, zijan, pačariz, zarar«. Pridjevi na *-lživ škodljiv* (*ne-*) = *škodljiv* (Mikalja),

na *-bn* > *-an škodan* (16. i 17. v.), iz sintagmi *naskodan* = *naskodan* (Voltidi), *poškodan* (ŽK). Prilog *škodnič* obrazovano prema *zadnič*. Denominal na *-iti škoditi*, *-lm* impf, (*na-**) »uditi (na-), pāčiti (na-)« = *naškoditi* (Voltidi, Baraković), *naškodovati* (Belostenec). Nalazi se u svim slavina, osim u bug. Nije praslav. U rus. je iz polj. Posudnica je iz stvnjem. *scado*, nvnjem. *Schaden*. Ova svegermanska riječ u prasrodstvu je sa gr. ἀσκηθής »neoštećen«, koju je kršćanstvo učinilo internacionalnom. Stvnjem. riječ nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *iškada*, lot. *skade*.

Lit.: ARj 2, 53, 7, 617, 673, 11, 82, 15, 260, 17, 661-66. Ivšić, *HJ* 1, 125. Mažuranić 1427. Miklošič 340. Holub-Kopečny 370. Bruckner 549. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

škSpa f (ŽK, slov.) = *Skupa* (ŽU) = »slama od raži, pšenice, ječma za pokrivanje krova« = *škop* m (Sulek) »svežanj slame, snop od slame« = *škop* m (slov). Pridjev na *-at škopnat* (ŽK, ~ *krov*, *kriljāk*). Na *-nik škōpnik* (ŽK) = na *-njāk škopnjak* (hrv., Miklošič) »svežanj slame za pokrivanje krova«. Od stvnjem. *scoub*, nvnjem. *Schaub* < ie. *(*s*)*qebh-*, u prasrodstvu sa *čupa* (v.). V. *šapa*.

Lit.: ARj 17, 671-73. Pleteršnik 2, 632. Mažuranić 1428. Miklošič 341.

skota f (Mljet, Račišće, Božava) »konop koji veže donji rogalj jedra prema krmi i drži se kod upravljanja prema vjetru, kraj je grativa (brodarski termin)«. Ovamo i *škotina* < tal. *scottino* »scotta dei velacci«. Od tal. *scotta* < španj. *escota* < stfr. *escote*, zacijelo od normanskog (skandinavskog) *skaut* »donji ugao jedra«.

Lit.: ARj 17, 675-76. Macan, *ZbNŽ* 29 > 213. Cronia, ID 6, 121. Skok, *Term.* 143-151. Isti, *ZRPh* 54, 499. Deanović, *AR* 21, 274-275. REW² II07. Prati 890. Kahane, *Terms* 339.

škrabija f (Vuk, Bosna, Crna Gora) »Schublade« = *škrabijica* f (Bernardin, Hektorović) »škrabica«. U drugim slavina i baltičkim usporednicama bez *š-*, upor. češ. *krabice* »boite«. Proteza *i-* > *š-* pred suglasnikom *k* dolazi još u slov. *škrabija* (upor. stoslav. *krabui*) i u *škrabica* f (Stulić, Bernardin, Vetrane, *Naručnik plebanušev*) »posudica, kutijica« = *škrabica* f (Bella, Vitezović, Stulić, Zoranie, Antun Dalmatin, Nemaře, Dubrovnik, Prčanj, sjeverna Hrvatska) »kutija, sklenica, fijoka« = *škrábica* (slov., ~ *poštanska*).

Slog. *škra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica lit. *kārba* »košara«, löt. *karba* »kuzo« (v.). Upor. polj. *krobja*, rus. *korobka*. U baltičkim usporednicama nema refleksa sa *-ija*. Bez proteze *i-* i bez *-ija* kao u baltičkom postoji u hrv.-srp. s drugim značenjem sa sufixsom *-ulja* (v.) *krabulja* »larva, maska«, s pridjevom *krabuljni* (*pies'*) i denominálom *zkrabuljiti se*. Bez sufixa *-ulja*, u slczenici *krabonos* = (asimilacija *α — o* > *a — a*) *krabanos*, u dubrovačkom latinitetu *carbanossus* = *era-* = *carbo-* »koji nosi krabulje, maškare > mačkara (ŽK)«. Praslav. Postoji više mogućnosti tumačenja etimologije. Može biti posudnica iz lat. *corbis* na dunavskom limesu. To je doduše teško pretpostaviti za baltoslavensko doba oko prvog stoljeća naše ere, kada je baltoslavenska zajednica postojala. Vjerojatnije je da je baltoslav. riječ u prasrodstvu s latinskom i da nije posudnica iz njem. *Korb*, jer je ova riječ posuđena iz lat. Na to mišljenje upućuju prave posudnice iz njem. *Korb*. To su *křbulja* f »košarica, kuzo (v.)« iz stvnjem. *churpa*, bav. *Kürpen* i *hřbanj*, gen. *-ánja* m »Schöpfgefäß aus einem Kürbis«, koja pokazuje u pogledu sufixa unakrstenje sa *cvanj* (v.), pored *krbao*, gen. *krbla* (upor. sufixs u *kabao*, v.), *krba* f »sud od stare mješine kojim se bravi poje iz lokve« [za *křbulja* i *krba* usp. i pod *krba*]. Radi se o kulturnoj latinsko-germanskoj riječi koja se raširila čak u finski. Upor. i madž. *karába*, *garabó*. Njemačko *Korb* bilo je posuđeno i u novije doba (putem Vojne granice) *korpa* f. U riječi *škrabija* ima se prema tome protumačiti proteza *š-* i dočetak *-ija*. Kako *škrabija* ide u sferu *škrinje* < lat. *scrinium*, njem. *Schrein*, *š* je mogao doći odatle. Upor. češ. *škraboška* »maska« glede *š-*. Što se tiče *-ija*, upor. stoslav. *krabui* i stprus. *carbjo* »mlinski ormar« i lit. *krabija* »košara«, bav. *Kürben* < stvnjem. *korbia. Taj dočetak govori najviše u prilog mišljenju da bi baltoslav. riječ mogla biti posudnica iz germ. Ie. korijen **sqrebh-* »okretati, savijati«, upor. rus. *korabiu* »krümmen« i *krupa* (v.).

Lit.: ARj 5, 428. 490-91. 15, 303, 17, 676. Jireček, *Romanen* 1, 89. Miklošič 130. SEW 1, 568. Holub-Kopečny 184. 371. Bruckner 267. Trautmann 117. WP 2, 588. Schwarz, *ASPh* 40, 290. Pleteršnik 2, 633.

škrátal, gen. *-alja* m (čak., Istra, Nemačić) »daemon quidam« ide zajedno sa hrv.-kajk. *Škratec* m »divlja žena, ženski vrag« i slov. *škrát*, gen. *škrata* »Kobold, Bergmännchen«,

s deminutivima *škrätec* »Windwirbel«, *škrätek* »Kobold«, češ. *škřitek* »dobar šumski duh, stvor«, polj. *skrzat*. S istarskim se oblikom slaže slov. *škratelj*, gen. -*Uja*, deminutiv *škratljec*. U Vukovu obliku izgubio je početno *i* *krätelj* m »mora, kolera«, zacijelo zbog toga što je riječ bila dovedena u vezu s pridjevom *kratak* (v.). Taj folklorni termin iz narodnog vjerovanja posuđenica je iz stvnjem. *serata* »Kobold, zao šumski duh«, u deminutivu na -*el* nvnjem. *Schratte!*.

Lit.: ARj 5, 479, 17, 678. *Pleternik* 2, 634. Ivšić, JF 2, 135., bilj. Bulat, JF 5, 139. WP 2, 565. Miklošič 303. Holub-Kopečny 335. Bruckner '497.

škrPba f (Vuk, Vodice) = *Stfba* (Vodice) »krnj zub«, baltoslav., sveslav. i praslav. *ščbrb-, poimeničen je pridjev u ž. r., stcslav. *ilēbō* »mancus«, koji postoji u bug. *štrab* »abgezackt«. Rumunji ga posuđiše *štrb*, odatle rum. glagol *a štrbi* »oštetiti«, sa rum. sufiksom lat. podrijetla *štrbiturā* pored slav. apstraktuma *štrbinā* = *škrbina*. Naša promjena *škr-* jastala je iz *str-*, koja potječe disimilacijom (i — *iš* > *š* — *t*) iz *sir-*. Grupa *šcr-* očuvana je u slov. i hrv.-kajk. *šcrba* »Scherbe, Scharte, Zahnücke« i u mađ. *csorba* (disimilacija *il* > *č*) »Scharte«. Odatle rum. *dorō* pored *ciob* »Scherbe«. Pridjev *hrb* pored *skrb* nalazi se u Kosmetu (zub), s pf. *štrpnut*, -*em*, deminutivom *štrpkat* impf., na -*ovati ošfipkovat* »otkidati od nečega što je cijelo«. Odatle apstrakti na -*ina*, -*otina škrbina*, *škrbōtina* »krnji zubi«. Prezime na -*bc Šrbac*. Odatle toponim *Štrpce* (1762, Kosmet), na Krku *Skrbe* = *Škrpčić*. Odatle u Kosmetu *oškrbet*, -*im* »okruniti«, deminutivni glagol na -*kati štrpkat*, -*am* impf, »krnjiti« prema *štrpnut*, -*em*. Pridjev na -*av škřbav* = *ščrbav* (hrv.-kajk.) = *šrbav* (Krašić), na -*ost škrbast* pored *štrbast* (Vodice). Denominai *iškrbati*, -*ām*. Još postoji prilog na *uštrb* (*raditi nekome*) koji odgovara rus. *uščerb* »Nachteil«, a možda je i posuđenica odatle. Varijante su dvovrsne. Suglasnik *s*, koji pred *k* često postaje *š* (upor. *škopiti* — *škopiti*), uzrokom je da je *š-* u *škr-* smatrala jezična svijest prefiksom i odbacila. Tako Bastade u Kosmetu pridjev *křbav* »krnj, štrb, krezav«. Odatle *krbānjak*, gen. -*ānjka* »krnjadak, krnj lonac ili kakav drugi sud«. Prema Briicknerovu učenju *sk-* varira sa *h*. Tako nastade *hbrb »Scherbe«, odatle na -*ina Ilina* »Scherbe«, *fb*, *rbovlje* (ŽU). I taj oblik dolazi u rum. *Mrb* »Scherbe«, s glagolom na -*UJQ-* > -*tei hārbuti*, *hārbut* »zertrümmern« kao i u bug. *hārbel*,

-*av*. Upor. arb. *vorbē* »irdener Kochtopf«. Baltičke usporednice potpune su i fonetski i semantički: lit. *škirba* f »Ritze«, dok lot. *škerbs* »herb (vom Bier), bitter, sauer«, žemaitis *skurbei* »Gram«, lot. *skurbt* »ohnmächtig werden« predstavlja prijelaz značenja prema *skrb* (v.) »cura«. Ie. je korijen **sqer-* »rezati« proširen na -*bh* kao i u srr. *cerb* »oštar«, njem. *scharf*, lot. *skarba* »trijeska«. Upor. dalje etimologijske veze istog korijena u *kora*, *crijevo*, *krnj*, *crtati*, *črijeslo*, *okrom*, *kremeň*, *krojiti*.

Lit.: ARj 4, 86, 13, 788, 17, 678–79, 851. Maretić, Savj. 168. Ribarić, SDZb 9, 197. Elezović 1, 324, 248, 482, 487. Miklošič 300. SEW 1, 405. Holub-Kopečny 375. Bruckner 698. KZ 51, 239, 52, 224–225. Mladenov 698. WP 2, 582. Tiktin 350, 731, 1499. Trautmann 266. Boisactf 485. Patrubány, SF 14, 57. Niedermann, AnzIF 19, 32. Buga. RFV 75, 141. sl. (cf. IJb 8, 198). GM 477. Gomboz-Melich 1151.

škrēbut m (Božava) »scorbuto«. Talijanizam *scorbuto* < rus. *skorbut*. Promjena *ō* > *e* nastala je zbog fonetskog unakrštenja sa *škrebut* f, *škrebutina*, koje je drugog postanja i značenja. [Književno *skorbut*.]

Lit.: Cronia, ID 6, 121. REW² 8012. Prati 888. DEI 3417.

škrge, gen. *škřga* f pl. (Vuk, Šulek; pl. jer su u dvoje) »krelje, brenke«. Danas je kao Vukova riječ postala općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pleternik označuje *škrge* = *škrge* kao hrv. riječ. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od istog korijena od kojeg je *krelja*, *kreljušt*, *krljust*, *kraljušt*, tj. ie. korijen **sqer-* »rezati«, sa sufiksom -*ga* (v. *sluga*).

Lit.: ARj 17, 679. Pleternik 2, 497. 635.

škrkutati, *škrqućem* impf. (Vuk, ~ *zubima*) prema pf. *škrqućnuti*, *škrqutnem* »frendere«, varijanta *k* mjesto *g* *skrkotati*, *skrkoćem* impf. (Vuk) »isto«. Postverba-l *škrkut* m (Vuk). Početno *škr-* stoji mjesto *skr-* (upor. *škopiti* mjesto *škopiti*), -*utati* je deminutiv. Korizmjenjak ima *skrzat zubom*; odatle *sknžbtb* (13. v.) = *skr žit* m (Ranjina), postverbal od *skr Sitati*, -*ām* (subjekti *zubi*, *tarante*, *žabé*). Bez *s-* *kržit* m (Vetrame). Onomatopeja je zastupljena u svim slavinama. Onomatopejski je korijen **ker-*, **kor-*, **kr-* zastupljen i u drugim ie. jezicima. Upor. varijantu *krcati* (v.), slov. *skrzak* »Singciade« i *škrpiti* (v.).

Lit.: ARj 5, 713, 17, 679–80, 685, 690. Miklošič 303. Holub-Kopečny 334. Bruckner

'632. KZ 48, 179. Mladenov 586. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180–245 (cf. Slavia 5, 414).

škrilj m (Budinić, Nemanić; 1475: *na škrilji*) »vrsta plosnatog kamena, Schiefer«. Deminutiv na -*ica*, -*ka škriljica* i *škriljka*. Pridjev je poimeničen na -*bc škriljevac*, gen. -*vca*, također toponim (Varaždin), danas petrografski termin »Schiefer«. Ovamo i *škrilja* f (Rapić, Cres) »ploča« = *škrilja* f (Bella) »trijeska« = *skrla* f (Baraković, Vitezović) »ploča (kamena, leđna)« = *škrilja* f (Lika, Kistanje) »plosnati kamičak kojim se čobani vježbaju u škriljanju«, denominai na -*ati škriljati se*, *škriljam se* impf, »(čobanska igra) bacati škrilje u vis ko će dalje i ko će pogoditi«. Početno *škr-* stoji mjesto *skr-*: *skrilj* (Zoranie; upoi. *škopiti* pored *škopiti*) = *skrla* = *škrilja* (Proroci, Kavanjin), *škriljka* f (Radović), toponim *Skrl Velika* (Istra, 1325), slov. *škrít*, *skrla*, *skrilav*, *skrlast*, -*avec* pored *skrio* n = *skřl*, gen. -*i* »Schiefer«. S reduciranom *ř* poslije *r* potvrđen je pridjevski toponim *Škršjevo* n, koji se piše i *Škriljevo* (Hrvatsko primorje i u Sloveniji). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: brus. *skryl* »Stück«, rus. *skryh* »Splitter«. Praslav.

Lit.: ARj 15, 328, 17, 680–81, 686. Novaković, NJ 3, 152. Miklošič 304. Petersson, ASPh 34, 379.

škrima f (Božava) »scriminatura, dirizzatoio dei capelli«. Od tal. *scrima*, postverbal od *scrimare* < lat. *discriminare* »discernere«, denominai od *discrimen*, gen. -*iniš* (s ispuštanjem *di-*). Ovamo ide novija internacionalna riječ na lat. -*MIO* > -*acija diskriminacija* f. Prefiks *diš-* i *rimen*, gen. -*iniš*, apstraktum od *cernere*, odatle internacionalan pridjev *kriminal(an)*, imenica *kriminalista*).

Lit.: Cronia, ID 6, 121. DEI 1157. 1333.

škrūmati se, -*am* impf. (Dubrovnik) »biti na megdanu, vārkatu se (Zore), uklanjati se vješto zamahu«. Postverbal *škrima* f »mačevanje«. Od sttal. *schermare* (Dante) pored *schermire*, postverbal *schermo*, *scherma*, mlet. *scrima* »acume, acutezza d'ingegno« < germ. (langob., frnč.) *skirmjan*, nvnjem. *Schirm*. Miklošič ima kao srp. *skaram*, koje uporsduje sa stcslav. *čremz* > stvnjem. *skirm*. Ne zna se odakle mu je *skaram*, koje je na Jadranu samo u značenju »palac u barke« < gr.-lat. *scalmus* (v.)«. U Dukljanskom ljetopisu *skaramučati*, -*am* impf, »čarkati« je talijanizam, od *scaramucciare*,

denominai od *scaramuccia*, -*cio* m, koje je iz tal. prešlo u španj., fr. i njem., u vezi je također sa *skirmjan*, premda je promjena samoglasa nejasna.

Lit.: ARj 15, 201, 17, 681. Budmani, Rad 65, 167. Zore, Rad 115, 182. REW² 7998. Prati 873, 878. DEI 3366, 3385.

škríp m (Vuk) »procijep«. Deminutiv *škrípac*, gen. -*pca* m »stvar koja škripa« (također slov. i češ. *škripec*). Kao termin posuđiše Rumunji *škríp* m »Rolle« (sa *t* mjesto /, koje je bilo shvaćeno kao plural, odatle novi sing, na -*t*) pored *scripef* (Moldavija), *script*. Na -*uška škripuška* (Kosmet) »(tkački termin) na razboju sprava sa kolutom preko kojega su prebačene vrpce pritrđene za niti, skočki, gen. skočaka« = *škripa*. Denominai *škrípiti*, *škrípam* pored *škrípļēm* pored *škrípiti*, -*im* (*za-*) impf, »stridere« pored pf. *škrípnuti*, -*ēm* pored (sa *pn* > *n* kao u *san*) *škrīnuti*, -*ēm* (*ōd-*, objekt *vratati*) »malo otvoriti«, na -*utati škríputati*, na -*ovati škrípovati*. Postverbal *Škrípa* f (Vuk), na -*a/a škripnja* (*zuba*). Na -*avac škripavac*, gen. -*ovca* »friški sir«. Pridjev *škrípov* u izričaju *Škrípov dan* (obrazovano prema *Špásov dan*) »nikada«. Na --*ljevina škripljevina* (*vratiju*) = *škripljavina* (*zubiju*, Knezović) »škripanje«. Početno *škr-* je nastala iz *skr-* (upor. *skripuška*), stcslav. *škrípiti*, češ. *škřípiti*, polj. *skrzypać*, rus. *skripatb*. Onomatopejski se korijen nalazi u svim slavinama. Baltoslav., praslav. i ie., upor. lit. *skriēbti*, lot. *skřipāt* »einritzen«, *skribināt* »glodati kost« > lat. *scribere*. Veže se sa **sqer-* »rezati« proširen sa -*p*, -*bh*.

Lit.: ARj 8, 690, 17, 681–85. Elezović 2, 236. Miklošič 304. Holub-Kopečny 335. Bruckner 498. KZ 51, 225. Mladenov 586. Tiktin 1393. WP 2, 586.

škrSkati, -*ām* impf, (subjekt *puška*, Vuk, Crna Gora) prema pf. *škrdknuti*, -*ēm* i *štrōcati*, -*am* impf, (subjekt *puška*) prema pf. *štrocnuti* »slagati, frznuti, versagen« idu kao onomatopeja zacijelo zajedno. Nisu posuđenice iz tal. *croccare*. Hipokoristik *Strāca* f (Lika) »starog, sistema puška«. Usp. tal. *scoccare* > = *scroc-* »scattare«.

Lit.: ARj 17, 687–88, 849–50. REW² 4780. Pedersen, KZ 38, 342. DEI 3426.

škr̄t, pridjev (štok., Reljković, Martie) »skup«, odatle izvedenice: *škr̄tac* m, *škr̄tica* m i f, *škr̄tari*, *škr̄tarenje* n, odgovara rum. *a crūta* »siediti«, odatle glagolski pridjev na

-ator *cruțător* »štedljiv«, od lat. *excurtiare* od *curtus* > tal. *corto*, stvnjem. *skurz*, engl. *short*; *cruța* je denominal izveden s pomoću -iare (upór. tal. *raccorciare*) s prefiksom *ex-* > rum. *s-* od rum. *scurt* »kratak«. Početno *s-* ispallo je na osnovi disimilacije *s — tš > 0 — tš*. Prema tome se *škrť* fonetski poklapa s rum. *scurt*, koje nije doduše potvrđeno u našem (metaforickom) značenju. Ne zna se koliko i Jcako ide ovamo pridjev na -ast *šćirkast* »škrť«.

Lit.: *ARj II*, 689. *REW* 2994'.

škrťaća f (istročakavski, Buzet, Sovinjsko polje) = *škrťaća* (Vrbnik) = *krťaća* (Istra) »kefa, bruškin, gruba kefa za pod, scopula setacea«. Deminutiv na tal. -ino *škrťacin* (Buzet) »mala kefica kojom se mažu cipele laštikom«. Od furi, *scartazza* f (Gorica) pored *scartáz*, mlet. *scartasa*, glagol *scartazza*, *skanoša* (Parma), stpiem. *skartaća*.

Lit.: *ARj II*, 689. Štrekelj, *DAW* 50, 76. *Pirana* 959. *Rosamani* 964.

škulj m (Hercegovina) »uškopljen ovan, Schöps, verveš«. Odatle na -evit *škuljevit ovan* (Vuk) »kastiran«. Prema tal. *scagliato* činilo bi se da je *škulj* skraćeni particip bez -ato kao *capo chino*. Vjerojatnije će biti da je balkansko-romanska pastirska riječ od lat. *ex-cōleus* »bez muda«, upor. rum. *coaie* < *cōlea*, tal. *coglia*, *coglione*. Geografska area riječi nije dovoljno poznata. Ovamo ide francuzizam *kujon* m »čovjek koji predbacuje sitnice«, na -ieren *kujonirati*, -jamram (govorilo se u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Fr. *couillon*, posuđenica iz sjeverne Italije. Možda su odatle tu riječ donijeli graničari kao vojnici Radeckoga.

Lit.: *ARj* 17, 690-91. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *DEI* 1003. 1004.

škuteljka f (Banja Luka, Sarajevo, disimilacija r — l > 0 — /) = *škurteľka* (Sarajevo), bug. *skurtěika*, metatezom *šk — t > k — it* *kušteljka* »gornja ženska haljina sa dugim rukavima, koji vise, orubljena oko rukava zlatnim širitom (siže do pojasa; Bosna, krščani)«. Ide zajedno s rum. *scurteică*, s varijantama *coteică*, *jubeică*, *cujeică*, *șubeică*, *ciubtică*. Sufiks -eljka > rum. -eica je naš, korijen *skutz* (Miklošič 306) < germ. *skot* (v.), koji se unakrstio s rum. *scurt* i sa *dšuba* (v.).

Lit.: Skok, *ZRPh* 38, 551., br. 30. *AAR* 29, 113. *Tiktin* 425. *Mladenov* 587. Barić, *JF* 3, 224.

šlaf m (Veliškovci, gdje je bilo Nijemaca) »sprava na kojoj se plug vozi na njivu, ravulje, sedlônica, vlačuge, koze (Torjanci), makäre«. Od njem. *Schleife* f »Schlittenartiges Gestell zum Fortschleppen von Lasten«. Isti germanizam je u ZK *zläif* »Bremse«, s glagolom *žlajfati* (za-) »bremza, bremzati (u hrvatskim gradovima)«, *žlajfar* < *Schleifer*. Njem. *Schleife* je u prasrodstvu sa *sklizak* (v.).

Lit.: Hamm, *Äaa* 275, 52. *WP* 2, 391. 431.

šláknja f (Vuk, Margitić) = *šljaknja* »troska, truska, tara, copina«. U dubrovačkim izvorima javlja se također ova riječ (Jireček). Njem. od saskih rudara na Balkanu *Schlacken*, danas nvnjem. *Schlacke* > *ujaka* f (Popović).

Lit.: *ARj* 17, 693-94. *Mažuranu* 1428. Jireček, *Staat* 2, 45. *Miklósić* 341.

slatati, -am impf, (hrv.-kajk. i slov.) pored *Matati*, *šlahtati* »pipati«, 1657. *pipati ili slatati* (Zagreb). Miklošič ima još pridjev na -av *slátav* »tardus«, koji upoređuje sa *pipav* »segnis«.

Lit.: *ARj* 17, 693. *Miklošič* 341. Bruckner, *KZ* 51, 241.

sleja = *slēja* f (Pounje) »priječka u prslu (v.), na kojoj su pribijene daske«.

Lit.: *ARj* 15, 493.

šlingovati, -ujem impf. (Vuk, Vojvodina) = *šlingati*, -ám (ŽK, Lika) (iz-, Lika -na-) »(varoška riječ za) vesti, vezem«, *šlingati* (Drenovci). Od nvnjem. *schlingen*. Iz istog izvora *šlingeraj* < njem. *Schlingeret*; *stinga* î (Prigorje) < njem. *Schlinge*.

Lit.: *ARj* 4, 86. 7, 673. 17, 694. *Schneeweh* 16. 58.

šljápati, *šljápatam* impf. (Vuk, ~ po blatu) »gaziti« prema *šljapati*, -im pf. (Vuk) »udariti« = *šljaplť* (Kosmet), s postverbalom *šljap* pored *šljap* »uzvik kojim se podražava radnja toga glagola«. Odatle *šljápavica* (Drenova) »nastaje kad se *šljapa* po blatu«. Pored suglasnika *p* postoji *k* u *šljaka* f (Kosmet) »udarac šakom, šamar«. Mjesto -lja stoji prijetoj *o — u*, koji je mogao nastati iz sonantnog / u *sopiti*, -ini (Vuk) = *šupiti* (obično u Hrvatskoj, Slavoniji, Crnoj Gori). Onomatopeja. Ne zna se ide li ovamo pridjev *šopav* »plosnat, prćast«.

Lit.: *ARj* 17, 694-95. 714-15. 888. *Elezović* 2, 534. 482.

šljem m (Stolić, Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma) = *šlem* (ek., 1817) = (ikavski) *šlim* (14. v.) »kaciga, kacida«. Nalazi se u stoslav. *šlěmb*, nkr. i rus. *selom*, *šalom*. Praslavenska riječ. Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Stulić ima na -ar, -nik *šljem* — *šljemnik* »koji nosi šljem«. Po općenitom mišljenju praslavenska je riječ posuđena iz pragerm. *uelmaz* > got. *hilms*, ili bolje iz franačkog (zapadno-rgerm.) > stvnjem. = nvnjem. *Helm* (u prasrodstvu sa *koliba*). Maretić uzimlje da je *šljem* posuđeno iz rus. Protiv toga govori činjenica da je ikavski oblik potvrđen u 14. v.

Lit.: *ARj* 17, 695. *Mazuranić* 101. Maretić, *Savj.* 151. *Miklošič* 338. *Kiparsky* 188. Loewe, *KZ* 39, 317. *Rarsten*, *IF* 22, 300. *Bruckner*, *ASPh* 42, 138. *Hirt*, *PBB* 23, 338. 347. *Lidén*, *PBB* 31, 602. *Stender-Petersen* (cf. *Janko*, *Slávia* 9, 346).

šljiva f = *šljiva* (Konjic), sekundaran štokavski oblik prema primarnom *sliva* (štokavska narječja, kao i Kosmet, Dubrovnik, Vodice, čak. i hrv.-kajk.) »prunus«, sveslav. i praslav. poimeničeni pridjev ž. r., koji ima Vrančić *sliv* »coluber«, slov. *sIII* »plavkast«. Pridjev na -ov *šljivov* = *slivov* pored *slivov* (Kosmet), poimeničen na -ica *šljivovica* (Vuk), hipokoristik *šljiva* (Bosna, Banija) = *slivovica* (ŽK, Kosmet) »1° rakija od šljiva, 2° toponim (s pridjevom *slivovčački*, etnikom *slivovčanin* m prema f *Slivovčanka*)«, na -in *šljivin*, na -en samo u pridjevskom toponimu *Slivno* i u poimeničenju *Slivnica*, na -/ *divlji*, poimeničen na -jak *divljak* (ŽK) = na -fk *šljivfk*, gen. -ika. Deminutiv na -ica: *šljivica*. Složenice *crno-*, *trna-*, *bilošljiva* (Travnik). Pridjev *sliv* ima paralele u lat. *lividus* »plavkast«, *livēre* »poplaviti« (upor. kod Ovida *pruna liventia*), *Hvar* »plava boja«, od ie. korijena *(s-)li-, u stír. *li* »boja, sjaj«, s formantom -ko stvnjem. *deha*, nvnjem. *Schleche* »tmina« < ie. prijetoj **sloi-ka* »plavak«. Ne može se kazati da je *šljiva* baltoslav. riječ jer su stprus. f pi. *slivaytos* i lit. *slivà* prema Brückneru posuđenice iz polj. *śliwa*. Riječ *šljiva* je nastala po plavoj boji ploda. Glede *si-* > *šlj-* upor. *šljuka*.

Lit.: *ARj* 15, 548-52. 17, 695-98. *Ribarić*, *SDZb* 9, 191. *Elezović* 2, 241. *Miletić*, *SDZb* 9, 359. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. *WP* 2, 716. *Walde* 437. *Solmsen*, *KZ* 37, 357. sl. 598-600. (cf. *AnzIF* 15, 128). *Hirt*, *IF* 22, 72. *Niedermann*, *IF* 15, 120. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 229. *AnzIF* 10, 49. *Trautmann* 269.

šljóka f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija) »jasprica; titreika, Flitter«. Deminutiv na -šća *šljokica* ili *granata* »Perl-, Flitterstickerei« = *sijačica* (Belovic-Bernadzikowska). Značenje *šljóka* (Kosmet) »rupa (u podrugljivom tonu)« ne slaže se. Deminutiv *šljakati*, -am impf, »metati šljoke«, *našljokati*, *našljokām* pf. (Slavonija ?) »prišiti šljoke«.

Lit.: *ARj* 7, 674. 17, 698. *Elezović* 2, 483.

šljuka f (Vuk) = *sluka* (otok Rava, Zagreb; glede *si* > *šlj* upor. *šljiva*) = *sloka* (Martijanec, Hrvatsko zagorje) prema m *šljukac* i *šljukan* »scolopax rusticola, balina, kovač, kokoška, bécasse > bekacin, Schnepfe«. Nalazi se u slov., češ., polj. i rus. Baltoslav. i praslav. Pridjevi na -in *šljukin*, na -ji *šljučji*. Deminutiv na -ica *šljučica* pored *šljukica*, na -e *šljuie* n »mlado«. Na -jar *šljučar* pored *šljukar* »koji lovi šljuke«. Samoglasnik u nastao je iz velarnog nazala *ɣ*, upor. polj. *slanka*, *stomka*, madž. posuđenica *szalonka*, kao baltičke paralele, stprus. *slauke*, lit. *slanka*, lot. *sluoka* »isto«. Slov. *sluka* mjesto *sloka* upućuje na hrv.-srp. vrelo. Upor. *suzanj*. Varijanta *lj-* čini teškoće, upor. polj. *sieka* pored *slanka*. Bruckner smatra praslav. **slčka* prijetoj od polj. *slęczec* »lijeniti se nad nečim«, koje odgovara lit. *slinkas* »lijen«, *slinkti*, nvnjem. *schlingen* i *Schlange* < ie. **slenq-*, **sleng-* »uvijati se, puziti«. Ime bi značilo »ptica što puzi, lijena ptica«. Neuvjerljivo. Vjerojatnije je da je *sloka* imitacija njena glasa, koji ornitolozi pišu različito *jurk*, *juark*, *krrr*, *krk*, *kvar*, *rare*, *psip*, *pst*. Iz Grabarja više Jablanca Hirtz ima: *šljuka se krivi* »šljuk, šljuko. To je i uzvik kojim pogoniči upozoravaju lovce kad krenu šljuke.

Lit.: *ARj* 15, 579. 622. 17, 698-99. *Hirtz*, *Aves* 443. 485. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečny* 339. *Bruckner* 500. 531. *Trautmann* 268. 269. *WP* 2, 714.

šljunak, gen. -unka m (Vuk, Slavonija, Srijem, Bačka; danas općenito u književnom i saobračajnom govoru), »sodar (hrvatski gradovi) = sudar, gen. šudra (ŽK) < Schotter (u prasrodstvu sa *skitati* se)«. Izvedenice: *šljunčić*, *šljunkovit* te *šljun* (ovo samo u Šuleka). Ta je riječ, koja se raširila blagodareći prestižu Vukova jezika, potisla u zaborav staru riječ *prud*, koja se nalazi u toponimiji i u rum. *prund*.

Lit.: *ARj* 17, 699.

šmárn m (gradski germanizam) »1° tijesto razdrobljeno, 2° eufemizam za negiranje: *jest*

šmárn« = (čak.) čmarn = *smarne* f pl. Od bav.-austr. *Schmarn* = *Schmarren* m »Art Speise, auch: schlechtes, unbrauchbares Ding«.

Lit.: Štrkelj, *DAW* 50, 14. Weigand-Hirt 2, 744. *Striedter-Temps* 198.

šmignuti, *-em* pf. (Vuk, áo- Dubrovnik) »kradom pobjeći, (fr.) filer«, s varijantama *šmugnuti* (Srbija, Miličević), *šmúknuti*, *šmuk-nēm*, *šmúrnuti*, *šmurnēm* (Vuk), *smaknuti*, *smuknēm* »isto«. Varijante dokazuju da se radi o onomatopeiziranju glagola *smucati se* (v.). Sa u prenosi onomatopeja brzinu kretanja na proždrljivo gutanje: *šmúkat*, *smukam* (Kosmet) (po-) »gutati, halapljivo jesti« impf, prema *smaknuti*, *-em* »progutati, pojести«. Na *-ulja šmuhulja* f (Kosmet) »proždrljivo žensko«.

Lit.: *ARj* 2, 702. 15, 819–20. 17, 700. 704. *Elezović* 2, 483.

šminka f (gradski germanizam), od nvnjem. *Schminke* < srlat. *(s)migma* < gr. σμῖγμα > σμῖγμα »substance pour dégraisser«. Denominal na *-ati šminkati (sé)*, *-ām* impf, prema pf. *našminkati se*.

Lit.: *Striedter-Temps* 199. Weigand-Hirt 2, 751–752.

šmrđati, *-ām* impf. (Dubrovnik, Parčić) »annusare, fiutare« prema pf. *išmrđati*, *-am* »naći šmrđajući, ritrovat fiutando«. Možda je u vezi sa *šmrđati*, *-am* impf, (hrv.-kajk.) »vući se nekuda«.

Lit.: *ARj* 4, 86. 15, 776. 17, 702. Parčić 999.

šmrkalj, gen. *-kija* m (Banija, Hrvatska, ŽK) »bala, mucus«, sveslav. i praslav. **smvrk-* \ *šm-* mjesto *sm-* samo hrv.-srp. i slov. *šmrkeli* pored *šmrkeli*. Sa sufixom *-a/Y* također samo hrv.-srp. i slov. Izvedenice su od *šmrk-*. Pridjevi na *-av šmrkav* = *smrkav* (Belostenec, Habledić), poimeničen na *-bc šmfkavac*, gen. *-avca* »(uvredljivo) Rotzbube« = hrv.-kajk. *šmrkljivec* \ *šmrk* m »Sprite«, *ošmfk* »Wasserhose«. Denominali na *-ati smrkati*, *smičem* impf. (Vuk) »uzimati burmut, schnupfen« prema pf. *smrknuti*, *šmfknēm* (Vuk), deminutiv *smrkčati*, *-am (nosom)* impf. (Ljubiša), s promjenom naglasaka u semantičkom variranjju *smrknuti*, *-em* (Piva-Drobnjak) »propasti odjednom u voden snijeg ili vodu« pored *smrknuti* u Vukovu značenju; *ošmrknut se* pored *ošmrknut se* (Kosmet) »useknuti nos, dete«. S promjenom *sm* > *cm* *cmrkati* impf. (*na- se*, ŽK, slov.) »schlürfen«. Tu onomatopeju posuđuje Rumunji *smârc* — *smîre* »Spring-

brunnen, Saugheber«, na *-ajo* > *-îi-smirdi* = *smarcai* (Muntenijska) pored *smird*. U baltičkoj grupi nalazi se ista onomatopeja sa varijantom *g* mjesto *k* u slavinama: lit. *smûrgas*, *smurglis* m »Rotz«, *smurglaiža* »Rotzbube«, lot. *smuġga* »Schmutz«, *smuġgulī* m pl. »Rotz«. Upor. rus. također sag: *smorgatb* pored *vysmor-katbsja*. Промцева'иш- < *sm-* je onomatopejske prirode kao u *Sopot* za *sopot*. Oblik *smrk* »štrcaljka« ima samo Šulek, odatle *smrkalica*, *smrkalo*, *smrkalj* m »sgorgata«, *smrkati* »pum-pati«. Ovamo ide i Vukov ihtionim *smrkīš*, gen. *-fife* m »riba balavac«.

Lit.: *ARj* 1, 818. 9, 324. 15, 783. 17, 702. 703. *Elezović* 2, 48. Vuković, *SDZb* 10. Miklóšič 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Trautmann* 272. *Tiktin* 1447. *Boisacq** 645. Schmidt, *KZ* 32, 384.

šnajdar, gen. *-ara* m (ŽK, Lika) = *Snjajder* m (Slavonija, Zagreb) »1° krojač, 2° (šatrovački) junger Ziegenbock«. Odatle na *-iča*: *šnajdarica*, *-erica* f. Od njem. *Schneider* m.

Lit.: *ARj* 17, 705. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

šnofati (Brezovački, hrv.-kajk.) = *šnopati* = *šnupati* = *šnjōfati*, *-am* (ŽK) »Tabak schnupfen«. Odatle (*duhan*) *šn(j)ofdnac* = *šnuf* »burmut«. Od njem., upravo bav.-austr. *schnopfen* = njem. *schnupfen*.

Lit.: *ARj* 17, 705. 706. Jagić, *ASPh* 8, 319. Štrkelj, *DAW* 50, 42–43. *Striedter-Temps* 200. *Schneeweis* 133.

šnjuriti impf. (Parčić) »annusare, fiutare, šmrđati«, *išnjuriti*, *-lm* pf. (Dubrovnik, Stulić) »naći šnjureći«. Ima i *šnjutiti* (Pavlinović) »njušiti«.

Lit.: *ARj* 4, 86. 17, 707.

Šoč m, crnogorsko prezime (Bar), od arb. *shok* »Genösse«, *shog* m prema f *shoqē* »Ehemann, Ehefrau« < lat. *sodus* »drug«, *shoqi* s elanom (Ulcinj), balkansko-lat., kako pokazuje i rum. *sof*. Internacionalno *sociologija* (nauka), pridjev na *-alis* proširen na *-an* > *-an* *socijalan*, na *-ist'a*) *socijalist*, pridjev *socijalistički*, na *-izam* *sodjalisam*, gen. *-zrna*, na *-adja* *socijalizacija*.

Lit.: *REW** 8056. *GM* 412.

Šokac, gen. *-kca* m prema f na *-ica* *Šokica*, pored *Šokčica* (Slavonija, Srijem, Vojvodina, gdje izraz nema pejorativno značenje) »naziv dijela Hrvata starosjedilaca ikavaca u Slavov-

niji, Baranji, Bačkoj i Bosni«. Najstarija je potvrda iz g. 1644–1698, 1702: (žiteljstvo-dakovske biskupije): *katolici, Šokci jali Slovinci ... Šokci rehuć Slovinci katolici*. U Hrvatskoj, naročito u Lici i u bivšoj Vojnoj krajini, *Šokac* je opozicija nazivu *Vlah* za *Srbina*. Ti ga govore u pejorativnom smislu, za *Hrvate*. Pridjevi: na *-ev Šokčev*, poimeničen la *-ić* u prezimenu *Šokčević*, na *-bsk šokačkī*. Hipokoristik *Šoko* m. Deminutiv na *-e šokče* (Vuk), pl. *Šokčiči* (upor. *pile* — *piliči*). Augmentativ na *-ina Šokčina*. Kol. na *-adija* (upor. *Srbadijd*) *Sokadija* f. Denominal na *-iti šokčiti (sé)*, *-im* impf, (iz-) »katoličiti«, na *-etati šokétati*, *šok č m* impf, »govoriti ikavski«. Tumačenja o postanju ima više. M. P. Katančio (1750–1825) kao profesor budimpeštanskog univerziteta u *Pravoslavniku* (pisano 1815–24) izvodio je od *šljivov sok*. Daničiću u *Osnove* 335 je neznana postanja. Truhelki se čini da je od arb. *shoq* < lat. *sochius*. Uspoređenje sa crnogorskim prezimenom *Šoč* kaže da je to izvođenje nemoguće. Drugi su izvodili od tal. pridjeva *sciocco* »lud« (tako Vuk i u BI), Skok od tursko-perz. imenice *šoh* ~ *suh* »veseo, bezobrazan, nečist« proširene s pomoću *-gin*, *-kin* »nečist«. Škariću je *Šokac* adaptacija našem izgovoru njem. *Sachsen* > *Sasi* u srednjem vijeku, za što nema historijskih dokaza. Najbliže stoji rum. *șoacă* »1° miš, 2° poruga za zapadnog Evropejca, naročito za Nijemce, koji su na gradsku obučem«, odatle pridjev *șoacăfesc* »njemački«, apstraktum *ioacăție*. [Za prijenos na Hrvate (katolike) naziva za druge narode usp. pod *Madžar*].

Lit.: *ARj* 4, 86. 17, 710–12. *Mažuranić* 1330. Truhelka, *Nada* 1903, br. 5. Skok, *GIZM* 30, 299. Isti, *ZbMS* 2, 57–65. *Tiktin* 1449. Škarić, *PPP* 11, 86–88. (cf. Vaillant, *RES* 12, 288).

šoko m prema f *šoka* (Potomje) »glupan«. Pridjev na *-av šakav* (Korčula, Kotor). Apstraktum na lat. *-Mes* > tal. *-ezza šokece* f pl. (Korčula) »gluposti«. Denominal na *-ati sōkat*, *-am* (Dubrovnik, u korenju: *što šokaš l*) »neozbiljno govoriti«. Od tal. *sciocco*, koje se tumači od lat. *exsuccus* »bez ukusa«, što ne uvjerava.

Lit.: *REW** 3075. Tagliavini, *Croazia* 408. *DEI* 3401.

šolfica f (Dubrovnik) »doskočica«. Od tal. *solfa*, *zolfo* »muzičke note«. Nejasan semantički razvitak.

Lit.: *Zore*, *Tud*. 21. *Prati* 918. *DEI* 3534.

soljin m (prema Miklošiču hrv.) = *šolin* (Valjaveo, hrv.-kajk.) ide zajedno sa slov. *šolen*, gen. *-Ina* m = *šolinec* = *šolinič* (Prekmurje) »cipela«. Miklošič upoređuje s njem. *Sohle*, što ne objašnjava dočetak *-in* niti deminutiv na *-bc*, bolje stvnjem. deminutiv na *-lin*, nvnjem. *-lein scuochlin*, srvnjem. *schuoMin*. Kao *sätjik* što je dobio naš deminutivni nastavak, tako i *šoljin*. Dvoglas *uo* u srvnjem. *schoueh* zamijenjen je sa *o* kao u *šoštar* m (hrv.-kajk., slov.) < srvnjem. *schuochstoere*, nvnjem. *Schuster* (složenica od *Schuh* i lat. *sutor*). Pridjev *šoštarov*, *šoštarski*. Apstraktum na *-ija šoštarija* (hrv.-kajk.).

Lit.: *ARj* 17, 717–18. 897. *Pleterišnik* 2, 640. Miklošič 341. Jagić, *ASPh* 8, 319.

sonati se, *-am* impf. (Habledić, Belostenec) »respecto, paziti se, čuvati se, izbjegavati, uvažavati«. [Od njem. *sich schonen*].

Lit.: *ARj* 17, 714. Jagić, *ASPh* 31, 552.

Š8p m (Kosmet, uz *čovek*) »1° prost, neotesan, prljav, 2° ime zapadno-bugarskog naroda oko Sofije«, odatle na *-luk Šopluk* »kraj oko Sofije« = *Šopsko* n (Miličević). Čine. *šop* također u dva značenja »1° budala, 2° zapadni Bugarin«, odatle na *-ārie Šopārie* »zapadna Bugarska«. Makedonsko prezime *Šop-Trajanov*. Različito se tumači postanje: tur. *šopa*, *Sofija*, *Schwabe*.

Lit.: *ARj* 17, 714–15. *Elezović* 2, 484. *Mladenov* 695. *Pascu* 2, 209., br. 424. *Trinov*, *SpBA* 22, 122–129. (cf. *IJb* 9, 214. *JF* 7, 266).

šopati, *-am* impf. (Slavonija, Vitje, Krašić, hrv.-kajk., objekt *guska*, *pura*) »hraniti posebno da se udeblja, kljukati«. Od nvnjem. *schoppen*, intenziv od *schieben*.

Lit.: *ARj* 17, 714. *Striedter-Temps* 201.

šor¹, gen. *šora* m (Vuk, Vojvodina) »linija, sokak, ulica«. Denominal na *-iti soriiti*, *-im* impf, (*u-*, objekt *sela*) »u liniju postavljati kuće«. Od madž. *šor* »linija, niz, red, vrsta«, glagol *sorolni*. Nalazi se još u ukr. Pridjev na *-av šōrav* (Kosmet) »koji ima velika usta« bit ée drugog postanja. S tim pridjevom upor. u argotu Bracigova (Rodopi) *šoropojka* »Dachziegel«.

Lit.: *ARj* 17, 716–17. *Elezović* 2, 484. Miklošič 241. Jireček, *ASPh* 8, 101.

-šor², deminutivni sufix rumunjskog podrijetla, složen od iliro-tračkog *-(i)!* (upor.

arb. *-sh* u *shtergysk*) i lat. *-olus* > *-or*, nalazi se u rum. *Negrișor* »Crnac, Crnčić« od *negru* »crn«; dolazi jednom i na našu osnovu u toponimu *Skokbšor* (1381), među crkve sv. Panteljejmona: *Koritnik na Skokbšbrb i ot Skokbšora*, upor. toponim *Skočac*. Na Krku u Dubašnici prezime na *-ić Petrišorić*, od deminutiva *Petrišor* »Petrica«. Ovamo još *klindžor* (Sutomore) »stijena koja strši kao jedan klin u terenu«, od *klin* + *-šor* (*nš* > *ndž* kao *nt* > *nd* u *planda*), toponim *Klindžur* (sika, Sutomore). Usp. i pod *-cor*, *-šor*.

Lit.: ARj 15, 252. 264.

šoška f (hrv.-kajk., Belostenec) »trifolium acetosum«. Od madž. *sóska* »Sauerkleee, Sauerampfer, Säuerling«, izvedenica od *sós* »kiseo«.

Lit.: ARj 17, 718. Štrekelj, *DAW* 50, 63.

šot (Kosmet) »glas kojim se vabe i tjeraju patke« kao i *liga* (ŽK), *bil* (Slavonija), *vili-vili* (Kosmet). Oformljuje se s pomoću sufiksa *-an*, *šotan*, gen. *-āna* m CKosmet), na *-ar šotar* (Matevac, Srbija) = *šator* (Ohrid) »mužjak od patke« prema f na *-ka šotka* (Vuk, Srbija, Vranje, Niš) »plovka, patka, raca«. Deminutiv na *-e šoče*, pl. *šačici*. Arb. *šatā* m (Gege u Dakovici) »patak« prema *shote* f »patka«. G. Meyer uzimlje da je srp. riječ posuđena iz arb. Ne daje etimologije arb. riječi. Piema gornjem izlaganju to je nepotrebna pretpostavka. U Kosmetu se prema glasu *vili* govori *vilce*, gen. *-eta* »šoče«. V. sinonime *patka* i *raca*.

Lit.: ARj 17, 718-19. *Elezović* 2, 484. Hirtz, *Aves* 473. 488. *GM* 413. Joki, *Unt.* 301. sl. *Godin* 119. Skok, *SOF* 17, 198-203.

špada f (Vuk) = *spada* f pored *špaga* (Vuk) »nekaki mač, vučac«. Vuk ne kaže gdje se ta dva oblika govore. Glede *-da* > *-ga* upor. polj. *szpaga* pored *szpada*, rus. *špaga*, ukr. *špaha*, rum. *șpagă*, lit. *špagas*. Svakako talijanizam tal. *spada* prema steslav. *spala* = arb. *shpatē* »mač«, koje ide u balkanski latinitet, rum. *spate* »leđa«. Upor. arb. deminutiv na *-zē shpādza* f (Zatrebač, s članom) »obluk na samaru (drvo u znaku x)« = *shpatēzē* < lat. *spatha* < gr. σπάθη. Ovamo i *spada* f (Vrbnik) »(tal.) pesce spada«, *spadum* (*pas* ...) < tal. *spadone*. Od tal. *spadino* > *spadin* m (Vrančić).

Lit.: ARj 15, 937. 17, 720-21. *Miklošič* 317. *Bruckner* 552. *Vasmer* 2, 422. *REW*² 8128. *GM* 413. *Prati* 925. *DEI* 3573.

špag¹, gen. *špaga* i *špaga* m (Rab, Božava, Mljet, Dubrovnik) = *špaga* f (ŽK; 1639, Zagreb) = slov. *špaga* »kanafa (v.), žnora«. Od tal. *spago*, nepoznatog podrijetla. Akcentom se razlikuje domaći homonim *špag* (Budva, Krtole, Dubrovnik, Cavtat) »džep, škarsela (Šibenik)«, od *čpagh* (v.). Upor. arb. *šfango*. Ovamo i *špagát* m »Bindfaden« < bav. *Spagat* < tal. *spaghetto* »dünne Schnure. Tal. deminutiv na *-etto špageti* m pl. < tal. *spaghetti* za *makaruni* je metafora.

Lit.: ARj 17, 720-21. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 210. *Kušar*, *Rad* 118, 22. *Cronia*, *ID* 6, 521. *Pleteršnik* 2, 641. *REW*² 8113. *GM* 390. *Miklošič* 341. *Bruckner* 552. *Striedter-Temps* 201. *DEI* 3575.

špag², gen. *špaga* m (Vuk, Dubrovnik, /špagj, Prčanj, Crna Gora, narodne pjesme) = *čpag*, gen. *čpaga* (Vuk; ne zna se gdje se u narodu govori) »džep«. Danas je turcizam. *džep* postala općenita riječ mjesto te domaće. Na *-arica špagarica* f (Risan, Crna Gora) »pištoljić, kratka puška (što se nosi u džepu)«. Steslav. *чѣпа њ* »Brustharnisch«. Nema paralele u ostalim slavinaama ni u ie. jezicima. Prema Sobolevskom niži prijetoj od *сѣрь*, *pričepiti* (v. *cijepati*) < ie. *kaip, sa sufiksom *-agb*; prema Iljinskom od korijena *kip-, s prvobitnim značenjem »razrezb њ platbe«.

Lit.: ARj 2, 77. 17, 720-21. *Miklošič* 169. *SEW* 1, 169. Sobolevski, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJB* 3, 157.). Iljinski, *RFV* 73, 218-308. (cf. *Slávia* 3, 579. *IJB* 8, 207).

špajs m (ŽK, Prigorje), samo u izrazu za *špajs* »za šalu«, hrv.-kajk. i slov. pridjev *špaj-san* »lustig, smiješan«, prilog *špajсно*. Glagol odatle *špajсати se* (Prigorje) »šaliti se«. Od njem. *Spass* m, bav. (*g*)*spaßsig*, od tal. *spasso*, postverbal od *spassarsi* < lat. *expassare. Glede umetnutog *j* pred *s* upor. *hajs* (ŽK) < tal. *basso*.

Lit.: ARj 17, 721. Jagić, *ASPh* 8, 320. *REW*² 3033. *Weigand-Hirt* 2, 902. *Schneeweis* 133. *DEI* 3580.

špajza f (Hrvatska, gradovi, slov.) = *špajza* f (Benešić) = *špajz* m (Vojvodina). Od njem. složenice *Speisekammer* ispuštanjem drugog dijela: bav.-austr. *Speis* »Speisekammer«. Upor. za takav postupak *majur* (v.) < *Ma-yerhof*.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 391. *Striedter-Temps* 202.

špancirät, *-iram* impf. (ŽK) »šetati se«. Postverbal *španclr* m (ŽK, Varaždin) = *špancır* (hrv.-kajk.) »šetnja« = *špacír* m (Slavonija, Vojvodina, Obiadović, Radičević) »šetnja«, *špakirati*, *-am* (Crna Gora, Obradović) = *našpararati se* (Obradović). Od nvnjem. *spazieren*, s umetnutim *n* srnjem. *spancıren*, od tal. *spaziare* < lat. *spatiari*, denominai od *spatium* »prostor«.

Lit.: ARj 1, 674. 17, 719. *Weigand-Hirt* 2, 904. Jagić, *ASPh* 8, 319.

špánj m (istro-čak.), deminutiv na *-ić španjč* (ibidem) »davi lignei genus«. Od istro-rom. *spano* »cavicchio di legno«.

Lit.: ARj 17, 723-24. Štrekelj, *DAW* 50, 63. 82.

Španjolac, gen. *-Ica* m prema f *Španjolka*, pridjev *španjolski*, horonim poimeničen pridjev ž. r. *španjolska* pored *Španija* (na istoku), s nenaglašenim sufiksom *-ija* (kao *Srbija*), etnik i ktetik (na istoku) *Spanac*, *španski*. S tal. deminutivnim sufiksom lat. *-itus* > tal. *-etto španjulet* (~ *svile*, Dubrovnik, Cavtat) »1° namotan svilen konac, 2° cigareta« = *španjoleta* f (Vrbnik) »cigareta« < tal. *spagnoletta*. Tal. etnik *Spagnuolo* > *Španjol* = *Španjul* (Mikalja, 16. st.) = *Španjur* (Belostenec, oblik sa *-ur* < madž. *spanyor*), kao opća riječ *špa-ijol* (Notranjsko) »vinska trta, Gutedel«, toponim *Španjol* (tvrđava, Korčula). Odatle: *španjulka*, *-inja*, *španjulski*, *španjurski*. Od lat. *Hispania* > tal. *Spagna* (afereza početnog sloga *hi-* nastala u sintagmi sa članom) > *Španja* (pisano i *Špana*) f (Mikalja, 1511) = *španjsko* n (Vitezović); pridjev i etnik obrazovan s pomoću deminutivnog sufiksa *-olus spagnuolo* (upor. *romagnolo*, *Corniola* »Kranjska«). Ovamo i naziv za vrstu pasulja *Španjolac* = *španjur*.

Lit.: ARj 17, 722-25. *Pleteršnik* 2, 641. *Tamáš* 743.

šparet m (Hrvatska, Srijem, Bačka, Slavonija) = *šparket* (Lika) = *šparet* (ŽK, Krašić; •ovaj se oblik govori u Hrvatskoj, Slavoniji, Srijemu, Bačkoj i u Bosni) = *šparet* (Srbija) = *šporat* (Šušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *špaker* (Punat). Od nvnjem. složenice *Sparherd*, prevedene (calque) *štednjak*. Ostali oblici: *šporhert*, *šparkent*, *šparhet*, *šparert*. Gubitak suglasnika *r* u dočetrnom slogu nastao je disimilacijom *r - r* > *r - 0*.

Lit.: ARj 5, 399. 17, 726. 738. *Striedter-Temps* 204.

sparta f (Vuk) »neka dječja igra«: *igrati se Sparte*. Denominai: *ispártati*, *-ām* pf. (Vuk) »špartanjem zabilježiti«, *Spanati* (Popović, Srijem), *prešpartati* (Sarajevo) »linije, crte povlačiti«.

Lit.: ARj 4, 86. 17, 726.

špatula f (Vrbnik), u izrazu *pieci z lopaticami ali špatulami*. Latinizam ili talijanizam *spatula* > tal. *spàtola*. Tal. *spalla* »pleća« nalazi se u *trešpalj* m (Lastva; primjer: *stavi to u trešpalj*) »u sredini na samaru konja ili tovara mjesto između slame«. Glede *tre-upor. trešelj* za *antrešelj*. Čini se da se *trešelj* iz jezika Vlaha unakrstio s tal. *spalla*.

Lit.: ZbNŽ 5, 79. *REW*² 8130.

špegalj, gen. *špeglja* m (ŽK) = *špegal*, gen. *špegla* m (Nemanić) = *špegoj*, gen. *špegja* (Buzet, Sovinjsko polje) »ogledalo, zrcalo«. Istro-rom. leksički ostatak od lat. *speculum* > furl. *spièli* < *spiegli. Upor. njem. *Spiegel*. Slov. *spègli* f pl. »naočnik, Augenspiegel«. Venecijanizam je *spec* pored *speč* m (Božava) < *spedo* < lat. *speculum* < stlāt. *specēre*, *spicēre* u složenicama (*con-*, *re-* v. *respekt*).

Lit.: ARi 17, 727. Skok, *ASPh* 33, 371. *Cronia*, *ID* 6, 121. *REW*² 8133.

špekulati, *-am* impf. (Perast), latinizam ili učeni talijanizam od *speculare*, preko njem. *špekulirati*, *-hulirām* (Lika, Zagreb), zamjenom sa *-isati špekulisati*. Postverbal lat. *specula* > *špekula* »igra odraslije djece«.

Lit.: ARj 17, 728. *Prati* 928.

šperûn (Božava) = *špirûn* (~ *od lādē*, Crmnica) = *špirun* (Smokvica, Korčula) »(brodski termin) produženje pramca trabakula na kojemu stoje trougla jedra, pramac lađe«. Od tal. *sperme* > *sprone* < frnč. *sporo* (disimilacija *o - o* > *e - o*, upor. *podiolum* > *pižuo*, *mezona*, v.). Ovamo ide još *špiljûn* m (Maršić) »nos na opanku« (disimilacija *r - n* > *l - n*).

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 263. 267. *Cronia*, *ID* 6, 121. *REW*² 8130a. Skok, *Term.* 136. *Prati* 934.

špetakul m (Brusje, Hvar) »javna predstava«. Talijanizam *spettàcolo* < lat. *spectaculum* (od *spedare*).

Lit.: Hraste, *JF* 6, 186. *Prati* 929.

špica f (Hrvatska, slov.) »1° šiljak«, *špice* f pl. (ŽK, Bosna, Hrvatska) »2° čipke«. Prid-

jev na *-ast špičast*. Denominal na *-iti špičiti, -im impf.* (objekt *olovku*) (ra-). Od nvnjem. *Spitze*, stvnjem. *spizzŕ*. Upór. češ. *špic m, špicatý* »pointu«.

Lit.: ARj 17, 730. Štrekelj, DAW 50, 13-14. Skok, ASPH 33, 371.

špijerlica f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, hiperjekavizam) = *ipŕilica* (Parčlč) »lijevak, pirja (Boka, Korčula) = *pirla* (Brotinjo, Trebižat, Travnik). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *sphaerula*, od *sphaera* < gr. σφαῖρα, koje se nalazi kao učena riječ *sféra* »orbis«, složenica *sferokružje* (*b planitskomu sferokružju kolu*) u jednoj staroj bosanskoj ispravi, *polusfera* f. V. *tirija, spara, svera*.

Lit.: ARi 10, 628. 14, 883. 17, 731. 735. Zore, Tuđ. 26. REW* 8143. 8144. Skok, ZRP 36, 655., br. 26.

špika f (Vuk, Crna Gora, Crmnica) »vrsta noža, žaoka, bajonet«. Latinizam od *spica* > tal. *spiga*. Upór. slov. *špik*, gen. *špíkd* »gebirgige Spitze« = *špikelj*, gen. *-klja* < njem. *Spickel*. Talijanizam: deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta* mlet. *spighetta* > *špigeta* (Božava), *špigete* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »žniranci, trakovi, stringa«. Ovamo ide još ime biljke *despik* (Šulek) = *deštík*, gen *-ika* (17. v., Dubrovnik) = *dešpík* (Perast) »lavandula špica«, pridjev *despički*, zamjenom dočetak *-ik* našim sufiksom *-ić* (upor. *Bukovih* > *Buković* u Ravnim kotarima) *despić* »artemisia abrotanum«. Riječ *despik* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. sintagme *de špico*. Upor. slov. *špajk* m pored *špajka* < njem. *Speik* »valeriana celtica« i *speknárda* = *špiknarda* = *špikinarda* i tal. *spigo* »Lavendel«, *espie* (Béarn) »Kornblume«.

Lit.: ARj 2, 360. 357. 17, 732. Miletić, SDZb 9, 267. Cronia, ID 6, 121. Pletersnik 2, 641. 642. REW* 8145. 8148. DEI 3591.

špirit m (Rab, Božava, ŽK) »žesta« = *spirit* m (Šulek) = *spiritus* n (preko njem.). Ovamo i *špirit* m (Nalješković, M. Orzici »demon«. Od lat. *spiritus* > tal. *spirito*. Odatle na *-njača špiritnjača* f (Lika) = na *-anka šprilitánka* (ŽK) »vještačka rakija«, na *-uša špiritusna* f »lambik (sprava i piće)«. Preko tal. *špiritijera* f »kuhalo na špirit«. Hipokoristik *spira* f. Posuđenica je iz arb. *shpirt* sa članom *-i* »duša« < crkveno-lat. *spiritus: spirta* f (Kosmet), samo u vokativu *ó špíno*.

Lit.: ARj 16, 23. 17, 735. Kušar, Rad 118, 19. Elezović 2, 484. Cronia, ID 6, 122. REW* 8158. GM 414. DEI 3595.

šporák, *fšpôrka* (Potomje) = *šporák, išporka* (Crmnica), pridjev »1° zamazan, gnjusan, gadan, 2° nepristojan«, prilog *šporoko* (Dalmacija). Poimeničen na *-ica šporokca* f (Vodice), na *-ulja šporokulja* (Rab) »gnusnica«. Denominal na *-are* = *-ati šporokati* (Perast) = *šporok*, *-am impf.* (Dubrovnik, Cavtat) = *šporok* (Božava) »prljati« = *ošporokati* (Vrbnik) »uprljati«. Talijanizam *sporco, sporcare* < lat. *spurius*. Unakrštenje domaćeg glagola *prljati* (v.) s. tal. : *šprljati se* (Dubrovnik), *šprljentati se* (Dubrovnik) »rugati se«. Postverbal *šprlja* (Dubrovnik) »žena koja se ne umiva«. Odbacivanjem početnog s- možda u *prka* f (Zore) »ovca crnog runa, gdje ter gdje na pečate bijela, a navlas na čelu«. Ako je tako, *prka* je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **spurca**

Lit.: ARj 9, 324. 12, 230. 17, 737-38. 742-43. Miletić, SDZb 9, 264. Ribarić, SDZb 9, 123. Kušar, Rad 118, 24. Crania, ID 6, 122. REW* 8193. 6666. DEI 3600.

špörtel, gen. *sportela* m pored *špúrtíl* (Smokvica, Korčula) »kesasta mreža na štapu«. Odatle na *-njača* < *-bn* + *-jača špurtmjače* f pl. (Smokvica, Inj > nj) »vrsta mreže za sardele«. Od tal. deminutiva na lat. *-ellus* > tal. *-elio sportello*, od part. perf. *sporto*, od lat. *exporrigere*.

Lit.: REW* 3055.

špotati, *-am* (od 16. st., Habelić, Bella, Belostenec, čakavski i kajkavski pisci, Krasić) »karati, grđiti, napadati« = *špôtat*, *-am impf.* (ŽK, čakavski) {*iz-, na- se, o-, po-*} »rugati se, šimfati (hrv.-kajk., hrvatski gradovi)« = *čpôtat se*, *-am* (Kosmet) »šegačiti se, podsmijevati se, rugati se«. Postverbal *spot* m (ŽK) »sram«, u amplifikaciji *spot i sramota* (ŽK); *špotb činiti*, 1496; *čpota* f (Kosmet) »podsmijeh, ruganje«. Pridjev na *-bn bespolan* (Stulici) »bešalan« (upor. Daničićevu sintagmu *bez stote*), na *-lživ čpót-ljiv*, f *-iva* (Kosmet) »podrugljiv«. Od nvnjem. *spotten*, stvnjem. *spotton*. Nalazi se i u valonskom (fr. u Belgiji).

Lit.: ARj 4, 86. 7, 674. 11, 85. 17, 739-41. Starine 23, 134. Elezović 2, 455. REW* 8182.

špranjäk = *špraljak* = *pàrljak*, gen. *-aka* (istro-čak.) »ungula« = *parkalj*, gen. *-klja* (hrv.-kajk., Belostenec) »kopito«, slov. *pàrkely* »Klaue«, biljka *pesji parkéi* »berberis« = *pŕkalj*, gen. *-klja* (Krašić) »prst« (pejorativno, obično u pl. *pŕkljif*) = slov. *šparkelj*. Miklóšić upoređuje slov. *parkéi* sa cslav. *čpparogz* = *čparogb* »ungula«. Ako je tako, *š* je nastao iz *č*. Bio je

-zamijenjen sa *i* kao *skopiti* > *škopiti* > *kopiti* (ŽK) i odbačen. Ostalo je nejasno.

Lit.: ARj 9, 652. 653. 17, 741. Štrekelj, DAW 50, 76. Miklóšić, Lex. 1128. Pletersnik 2, 9. 641.

šprí, gen. *špríja* m (ŽK) = *špríh*, gen. *špríha* (Habelić, Vitezović, Belostenec, Vrbnik, slov.) = *špríja* f (Lika, Slavonija) »sačma, Hasenschrott«. Denominal na *-ati špríjat, špríše* (ŽK) = slov. *šprihati* impf, »spritzen« prema pf. *šprínit* (ŽK) = slov. *špríhniti*. Iterativ na *-va- našpríjevati, -am* (Ogulin, subjekt *kiša*) »daždjeti«, *zašprívat, -špríuje* (ŽK). Od nvnjem. *šprúhe, šprúhen*, srvnjem. *sproejen* (srodno sa *šprica, sparati*).

Lit.: ARj 7, 674. 17, 741-42. Pletersnik 2, 642.

špüre, gen. *špüreta* n (Bosna, Lika, sjeverna Dalmacija) »1° jagnje, tele prije reda okoćeno«, *spare* n (ŽK) »2° vanbračno dijete« (sufiks *-e*, gen. *-eta* kao u *dijete*), na *-janin špürjanin* m (Vuk, Dubrovnik) »kopilan« = *špurijanin TA* (Budinić), na *-če špurjānce* n (Dubrovnik) »kopile«, na *-jan špurjan* (Mikalja, Vetrican, Konavli), na *-ijan špuriján* m (1555). Na *-ica špurica* f (Hrvatska) = *špurica* f »nezakonito žensko« = *špurica* f (Lika) »junica koja se vodi već u drugoj mjesto u trećoj godini«. Denominal na *-iti (p)špuriti se, ošpurl* (Vuk, subjekt *junica, šilježe, puran*; Lika, Uzice, Baranja, Kurelac) »oteliti se prije druge godine«. Zoranić ima *pospuriti* u primjeru *jazik kim općimo pospuren jest latinskim* »nagrđen«, Baraković *pospuren sin*. Od lat. *spūrius* u značenju 1° kao pastirski termin prema rum. *spuriu* je možda balkansko-lat. U značenju 2° je zacijelo crkvenolat. podrije-tla. Od lat. *spurius* > tal. *spurio* > *spurio* m (Dugi otok) »vanbračni sin«. Upor. na Sardiniji *isporula* (Logudoro), *spurra* (Campidano) »unechte Rebe«.

Lit.: ARj 9, 324. II, 13. 85. 16, 174. 17, 743-44. Skarić, Zbornik Belio 145-146. REW* 8195. Skok, ZRP 36, 655., br. 28. REW* 9195a. DEI 3607.

štafa f »stremen« (1640) = *Stafifpl.* (Vrbnik, u primjeru: *štafi stoje na čenturinu, u koje dolaze noge, glavica zač se ruka drži*) »stremen«. Od tal. *staffa* laiigobardskog podrijetla. Odatle deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta: štafeta* f (1529, i danas) < tal. *staffetta* »skoro-teča«.

Lit.: ARj 17, 746. REW* 8213. Prati 936. DEI 3613.

štagalj, gen. *-gija* m (1579, Vitezović, Vuk, Slavonija) = *štagalj*, gen. *hagija* m (ŽK) »sjenik, suša« = slov., hrv.-kajk. *štagelj*, gen. *-glja* »Tenne«. Odatle *štaglinec* m (Belostenec, Jambrešić) »mali štagalj«. Od nvnjem. *Stadel*, stvnjem. *stodol*, odakle je češ. *stodola*.

Lit.: ARj 17, 746. Skok, ASPH 30, 309. ZbNZ 2, 275. 24, 52. Holub-Kopečny 352. Pletersnik 2, 643.

štaka f (Vuk, Kosmet) »1° episkopska palica, 2° (Mikalja, Vitezović, Bella, Stulici) štap na koji se opire hrom čovjek, štula« = sa *šč* < ft *ščaka* f »štaka« (Poljica) = *štake* f pl. (Popović) »hodulje«. Prema Miklošiču posuđenica iz tal. *stacca* »motka« < got. **stakka* = langob. *stahha* (upor. got. *staks* = στύμα). Iz hrv.-srp. je arb. *stage* f »Stock, Dreschfliegel«, upor. *shtang* (Gege) »werde starr vor Staunen < werde Holz«. Elezović pominje aib. *shtage* sa članom *shtaga*. Te riječi nema GM. Kako pokazuje *s* > *š*, nije iz hrv.-srp. Važne su za posuđivanje postanja varijante *škljaka* (Vuk) = (s gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *šljaka* (jugozapadni krajevi), koje predstavljaju lat. deminutiv na *-ula* **stakkula*. Za nj nema potvrde u romanskim jezicima; prema tome pripada balkanskom latinitetu. Odatle sa *št* > *šč* i sa složenim sufiksom *-un* < tal. *-one* + *-ica ščakúnica* f (Vinja, Korčula) »drveni zasun na vratima staje za koze« = *ščakanica* (Smokvica) »komad drveta kojim se zatvaraju vrata, kračun«. Ovamo ide zacijelo s nejasnim sufiksom *stokoj*, gen. *štakója* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni klin za žrvanj«. Upor. i frnč. *skafja* »Stelze«.

Lit.: ARj 17, 512. 659. 694. 746-47. Elezović 2, 484. Miklošić 342. GM 392. Gammillscheg, RG 2, 161. 190. 203. REW* 8218.

štala f (Vrančić, Habelić, Belostenec, Marulić, Proroci, Novi Vinodol) = *štala* f (ŽK, Vojvodina) = *stola* (Buzet, Sovinjsko polje) »staja« = *štalo* n (Mikalja iz tal.) »obor, štala«. Od nvnjem. *Stali*; ali može biti u Dalmaciji i iz tal. *stallo, stalla: Po štalu* (Muo, Boka kotorska) »ribarska pošta Muljana«. Na *-ara italara* f (Vuk) »krava koja se drži u štali«. Unakrštavanjem sa *brlog* (v.) nastade *stalog* m (Vuk) »isto«.

Lit.: ARj 17, 749-50. Tomanović, JF 17, 215. REW* 8219. Prati 937. DEI 3615.

štanga f (Habelić, Belostenec, Jambrešić, Novi Vinodol, Varoš u Slavoniji, hrv.-kajk.)

»pertica, motka« = *štajnga* (ŽK), od nvnjem. *Stange*. Tal. *stanga*, koje potječe iz germ. (gotskog ili langobardskog) nalazi se u *stanga f* (1520) = *stanga* (Tivat) »drvena poluga kojom se silom tišti (utakne se u strop)«. Odatle denominai *stangati*, -am (objekt *orah*) = *stangavati* iterativ (Tivat) »zašaraflijivati«, (sa šf > c kao u *čaklo* < *staklo*) *canga* (Prčanj) »eiserne Stange, womit die Tür von der inneren Seite befestigt wird, kračun«, *štanga f* (Buzet, Sovinjsko polje) »poluga koja spaja lemeš sa gredeljem«; *štājnga f* (Vodice) »rudo kod kola u koja se upregnu konji, oje«. Sa tal. sufiksom -one > -un *štangun* (Malinska). Iz talijanskog su i balkanske posudenice arb. *stānge* »Hebebaum«, ngr. στάργγα.

Lit.: ARj 16, 378. 17, 753. Ribarić, SDZb 9, 173. Rešetar, Stok. 229. GM 392. REW' 8227. Prati 938.

štānt m (Vodice, ŽK, Virje, Zagreb) »1° prodavaonica na sajmu, 2° stajalište potkivača (Vodice)«. Od nvnjem. *Stand*.

Lit.: ARj 17, 754. Fancev, ASPH 29, 388. Ribarić, SDZb 9, 198.

štap, gen. *Stapa* m (Vuk) = *Scap* (ŽK) »baculum«. Pored *št-* stoji i *st-* *stāp*, gen. *stapa* {Kosmet} = *stap*, gen. *stapa* (Zeta). Tako i u stclav. *Stapb* pored *stapb* »Steigbügel«, (mak.) *stap* »toljaga«. U arbanaskoj posudenici također ii: *stap* = *zdap*, dok madžarsko *št istap*. Nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Deminutiv *štapac*, gen. -*pca*, pl. *Štāpci*, gen. *štapca* = *Stopi* (Dubrovnik, Vuk) »(tkalački termin) cijepci«, na -*tea* *Seapica* (ŽK), na -*oče*, gen. -*ačeta* *Stapate* (Kosmet), na -*ič* *Štāpic* (Vuk). Augmentativ na -*ina* *štapina* = *šcaptina* (ŽK). S prefiksom s«- *sūstapica* (srijemsko Podunavlje, Futog) »omanja palica«. Denominal na -*ati* *Stapati se* (Vodice) »1° skakati s pomoću štapa« = *stapatī se*, *Stapam* pored *štapljam* »iči o štapu« (*do-*, *is-*, *na-*, *po-*), odatle *poštāpalica*. Suglasnik *a* je nastao iz kao u *bježati* < *bēgēti od ie. *sqepos, od korijena *(s)*qep-*, koji se nalazi u gr. σκῆπτρον (odatle internacionalna riječ *skip-tar*), stvnjem. *shaft*, nvnjem. *Schaft*, u baltičkoj grupi lit. *škepsné f* »Stück Stoff«, lot. *škipis* »bajoneta«, *škēpele f* »odsječak«. Slov. *oslep* m »Spiess, Speer, Lanze« stoji na istom prijevojnem ščepenu kao polj. *szczepac* »spalten«, rus. *ščepatb* »isto«. Bez ie. pomoćnog s nalazi se isti korijen u *cijepiti*, u prijevoju o *koplje*, *škopiiti*, *kopati*. Varijanta ii mjesto ir može se objasniti unakrštenjem sa pozajmicom *stapb* <

stvnjem. *stap* (-6), nvnjem. *Štab* (u prasrodstvu sa *stobor*). Stvnjem. *st* ostaje neizmijenjeno, v. češ. *stodola* prema *štagalj*.

Lit.: ARj 2, 702. 4, 87. 7, 674. 11, 86. 16, 423-25. 17, 76. 754-60. Elezović 2, 266. Ribarić, SDZb 9, 198. Aleksić, NJ 4, 89-90. Corović, ASPH 29, 510. Miklošič 320. Bruckner 543. Mladenov 607. ASPH 36, 127. WP 2, 561. 624. Trautmann 265. Bulat, Slavia 2, 626-627. Joki, Studien 76. Isti, Unt. 75. 84. GM 392. Boisacq* 873. Strekelj, ASPH 27, 65. 28, 499-501. Zubatý, ASPH 16, 414. Uhlenbeck, PBB 26, 308. 290. si. (cf. AnzIF 15, 106). Schwarz, ASPH 41, 128.

štaviti, -vím impf. (Vuk, bug.; objekt *kōid*) (*u-*) »kiseliti kožu u vodi«. Korijen je sveslav. i praslav. Postverbal *Štava f* (u tehničkom značenju) = (hrv.-kajk.) *Švūlicht* = madž. *csáva* »colluvies«. Ovamo praslav. ime biljke nazvane po kiselom soku *štavalj*, gen. -*vlja* m = *štavelj* (Dubrovnik, bug.) = *havéj*, gen. -*èlja*- (Kosmet; = *Stāvlje* n < stclav. *štavbje*, od *štavz* »kiselica, štavjak«, upravo poimeničen pridjev u m. i s. r. na -*j* > rum. *fievie*, *iteghie*, *šteava* »rumex«, upór. rus. *Ščavelb* pored *ščavej*. Upor. toponime *Ščavnica*, *Štavica* (Makedonija) od *stavz*. Prvobitno je značenje korijena »kiseo«. To se značenje očuvalo u madž. *csevice* < *sivi*. *št'avica* »kisela voda, kiselica«. Dosada nisu utvrđene ni baltičke ni druge ie. usporednice.

Lit.: ARj 17, 509. 513. 761-64. Mažuranu 1431. Elezović 2, 484. Miklošič 342. Holub-Kopečny 375. Bruckner 542. Mladenov 696-697. Tiktin 1483. Gombocz-Melich 891. 1011. Machek 85.

štedjeti, -im impf, (*do-*, *na-*, *po-*, *pri-*, *u-*, *za-*) prema iterativu -*štedivati*, -*ujem* pored -*ivam*, samo s prefiksima, praslav. **skend-*, »parcere«. Na zapadu djelomice potisnuto od germanizma *Sparai*, *Špāram* < *sparen*. Pridjevi na -*ljiv* *štedljiv*, na -*bn* *neštedan* (Lika, Rosa), *nepoštedan*, prilog *nepoštedno* (oboje rusizam: rus. *nepoščadnyj*, *nepoščadno*), *bespoštedan* < rus. *bespoščadnyj*. Praslav. pridjev na *r* *štedar*, *f -dra* (*pri-*) »darežljiv, izdašan«. Poimeničen u sr. r. *Ščedro* (se. *ostrvo*) kod Hvara. Upor. češ. *IIIazy*, stclav. *štedrb*, polj. *szczodry*, rus. *ščedryj*. Radna imenica na -*iša* (upor. *radiša*) *štediša* m. Apstraktum na -*nja* *štednja f*. Neologizam: poimeničen part. perf. akt. na -*ica* *štedionica* »Sparkasse«. Prilog na -*ice* *neštedice* (Vuk), na -*imice* *neštedimice*. Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala *i*, stclav. *štidēti*, bug. *stadjá* pored *štedar*. Pridjev *oskudan*

(v.). Prvobitno značenje korijena **skend-* bilo je »cijepam«, upor. nvnjem *schinden*. Ie. korijen je *(s)*qen-*, koji se nalazi bez *d* u lit. *skinu*, *skinti* »pflücken«. U slavinama je raširen s pomoću formanta *d* **sqend-*, tako i u avesti *skēnda-* m »Zerspaltung«. Persson upoređuje s gr. σκεδάννυμι, od ie. korijena **sqed-*, s nazalnim infiksom **sqend-*. Upor. lot. *Sk'edēns* »odsječeno parče drveta«.

Lit.: ARj 2, 702. 7, 674. 8, 96. 11, 87. 12, 178. 17, 513. 764-70. Miklošič 298. Holub-Kopečny 375.. Bruckner 545. KZ 51, 231. Mladenov 697. WP 2, 564. Persson, IF 35, 134-135. Pedersen, KZ 38, 389. (cf. AnzIF 21, 78). Lewy, IF 32, 159. Persson, IF 35, 199-216. (cf. JF 3, 214). Maretić, Savj. 66. Vasmer 3, 443. Skok, Slav. 71. 185. 189. 228. 233. 234. 262.

štekati, *štekće* impf. (Vuk, subjekt *pas*) = *stentati*, *štešće* (Crna Gora) (*iz-*, Lika) »kevkati, čevkati, zevkati«. Ovamo *štekatanje*, *štehtanje*, *štehta f* (Vuk, Crna Gora) »lajanje«. Kao sinonimi tako je i taj glagol onomatopeja na -*ati*, kojom se imitira glas psa. Onomatopeja *štek-* nalazi se u češ., polj., ukr. i rus. Upor. još kao varijantu *ceketati*.

Lit.: ARj 4, 87. 17, 764.771-72. Miklošič 342. Holub-Kopečny 375. Bruckner 543.

štene, gen. -*eta* n (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na -*e*, gen. -*eta* za mlado, bez razlikovanja roda, »kuće« (danas štokavska riječ)«. Deminutiv na -*bc* *štenac*, gen. -*nca*, pl. *stenči*, gen. *stenoca* — *ščenac* m (Kavanjin) = *ščenac* (*psići* ili *ščenci*, Podravina) »1° mladi pas, 2° (metafora) pero u bravici«. Kol. na -*od* (upor. *kučad*) *šenad*, gen. -*i* (Vuk). Denominal na -*itii* *šteniti*, *itenim* impf, (*iz-*, *na-*, *o-* *se*, subjekt *kučka*), sa ič : *vsi zviri zemaljski se ošćenivahu pod njega kitami* »hatten Junge unter seinen Zweigen« (Proroci). Nema usporednica u baltičkoj grupi. Korijen je isti koji u *čedo*. Upor. gornjo-luž. *sceno* »zadnje dijete«. U *štene* nema raširenja ie. korijena na *d*, ali ima ie. nepostojano *s-*: ie. **sken-*.

Lit.: ARj 4, 87. 7, 674. 9, 330. 17, 510. 771-74. Miklošič 342. Holub-Kopečny 375. Bruckner 543. KZ 51, 227. Mladenov 697, WP 1, 398. Boisacq 391. Pedersen, KZ 38. 197. Fancev, ASPH 33, 45.

Stenge f pl. (hrv.-kajk., slov.; pl. kao *ljesive*, *merdevine* itd.; Habelić, Belostenec) = *stinge* (ŽKU) = *štige* (ugarski Hrvati) »stepenice, stube«. Od srvnjem. *stege*, nvnjem.

Stiege f, s umetnutim *и*, u prasrodstvu sa *staza*, *stagna* i *stignuti* (v.).

Lit.: ARj 17, 774. Pleteršnik 2, 644. Popović, Sintaksa 44. Strekelj, DAW 50, 11. Miklošič 342.

stentati, -am impf. (17. v., ŽK, hrv.-kajk., slov., Vodice, Lika) = *stentati*, -am (1400, *Žica otaca*, primorski pisci) »krzmati, otezati, zaustavljati se, oklijevati, popostajati, dangubiti«, impf, na -*va-* *poštentavati* prema pf. *poštentati* (Belostenec), *zaštentati se* (ŽK). Postverbal *Stenta f* (ŽK) »oklijevanje, Zeitverlust«, pridjev na -*ljiv* *neštentljiv* (hrv.-kajk., Jambrešić). Talijanizam *stentare* < lat. *extēntare*, od *extendere*. Izvođenje od tal. *stento*, *stentare* < lat. *exemptare* nije semantički jasno. Jasnije je od part. perf. *extentus* od *extendere* > tal. *estēndere*, *stendere*.

Lit.: ARj 6, 510. 8, 96. 10, 91. 16, 527-28. 17, 774-75. Pleteršnik 2, 644. Mazuranić 1432. Skok, ASPH 33, 371. Ribarić, SDZb 9, 198. Miklošič 342. 352. REW' 3083. 3084. 8633. Pirana? 1117. Prati 941. DEI 3629.

štērnāt, -am pf. (Rab) »povaliti lozu, propaginare«. Odatle postverbal *Stema i* »povalljenica, propāggine«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stern re* iz terminologije vinogradarstva (upor. *bandima* < *vendemia* i prevedenicu odatle *jematva*, v.) sa zamjenom -*ere* > -*are* = -*ati*, dok je u mlađim talijanizmima -*ere* > -*iti* *kūrit* < *correre*.

Lit.: ARj 17, 777. Kušar, Rad 118, 15. REW' 8248.

šteta f (Vuk, Kosmet, bug., istočni štokavski hrv.-srp.) = *čjeta* (13-15. v.) = *ščeta* (Bosna, muslimani, upor. muslimansko prezime *ščeta*) = *čbketa* (1240-1272, s *k* = *č*, upor. pisanje *hokete* = *hočete*) »(na začud istisnuto od riječi germ. podrijetla) škoda«. Ne nalazi se u ostalim slavinama. Apstraktum je obrazovan s pomoću sufiksa -*eta* (upor. varijantu -*ota* u *čistota*, *milota* za izvođenje pridjevskih apstrakta) od praslav. pridjeva *tbštb* > *tšteta, s gubitkom nenaglašenog *a* kao u sintagmi na *ste srce*. Upor. za fonetski razvitak *distica* (od *dtška*) > *štica*. Tim gubitkom je izvedenica za jezičnu svijest izgubila vezu sa *taš* i čini svoju zasebnu leksicofologijsku porodicu. Pridjev na -*bn* > -*an* *štetan*, poimeničen (*po*)*štēmīk* m prema *sietnica* (Kosmet, Crna Gora) »koji čini štetu«, deminutiv na -*če* *štetiče*, gen. -*eta* n. Složenica od glagolske sintagme *štetočinja*, *štetočinac*, gen. -*nca*,

pridjevi *štetočinčev*, na *-ast štetočinjast*. Denominali na *-iti štetiti*, *-lm* »kvariti« {iz-, o-, od-, sa-}, déverbali *odšteta*, na *-ivati oštećivati* (Bella), odatle na *-telj ištetiitelj* m prema *išteti-teljica* (o-), poimeničen part. perf. pas. *oštećenih* m prema *oštećenica* f, na *-ovati štětovati*.

Lit.: ARj 2, 80. 4, 87. 122. 8, 697. 9, 330–31. 14, 690. 17, 777–89. Ivšić, HJ 1, 124–126. (cf. JF 17, 290). Elezović 2, 485. Miklošič 369. Mladenov 697. Štrekelj, ASPH 27, 42.

stî (Vodice, Prigorje) »uzvik kojim se goveda tjeraju natrag« = *štis* (ŽK, Krašić; opozicija *ajs, ajš* ŽK za tjeranje naprijed). Oformljen u *šukniti* (Vodice) »povesti govedo maliko natrag« = *šuknūti* (ŽK) »potjerati natrag govedo koje vozi«. Odgovara istoznačnom uzviku *tos — toz* (v.), i bit će u etimološkoj vezi. Upór. u drugom značenju *šuknut* pf. (Cavtat, Dubrovnik, objekt *prdeljuskū*) »šućnuti«.

Lit.: ARj 17, 789. Ribarić, SDZb 9, 198.

štibra f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = *stima* {Mošćenički statut, 1661} »1° porez, daća, 2° (1427, *stibra*) dohodak«. Pridjev na *-en štibren* (ŽK, ~a *knjižica*). Od srvnjem. *stiure* = *Stewre* (Luter), nvnjem. *Steuer* (u prarodstvu sa *stati, stajati*). Prijelaz *u* > *b* kao u *bermet* (v.).

Lit.: ARj 17, 789. Mažuranić 924. 1432. Jagić, ASPH 8, 317. Miklošič 343. WP 2, 699.

stigliò m (Zrmanja ?; i u književnom i saobraćajnom jeziku) = *stiglec* (Šestine, hrv.-kajk., slov.) = *stiglic* (Gradiste, Slavonija) = *stiglijac* (Žumberak) = *stiglić* = *stigulinec* (Stubica) = *stikljac* (Sošice, Žumberak) = *stikljenac* = *stirgulinec* (Prigorje) = *staglic* (Svinišće, Dalmacija) = *staglic* (Makarska) = *staglićuša* = *staglijica* (Zaostrog) = *staglić* (sopronjska županija, ugarski Hrvati) = *staglin* (Dalmacija, Zore) = *staglimi* (Vetranie) = *steglić* (Mikalja) »fringilla carduelis«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa, upor. češ. *stehlík* i rus. *ščegol* pored polj. *szczygieł*. Upor. i lično ime *Stigližo* (1080) u Supetar-skom kártulâm gdje »može biti za ь kao i za ». *Stiglic* (Bakar, 1554; Istra) je i današnje prezime. Rumunji posudiše sa *i sticlete* (Moldavija, *t* mjesto / u singularu je kao u *castravete*) = *stiglet* (Erdelj) pored *tenghelišta*, koje je zacijelo iz madž. slavizma *tengeliche*). I tu mogu biti *e, i* iz slav. poluglasa *b*. Onomatopejski naziv ptice po glasu, koji ornitolozi pišu *stigliit, stihliit*, a među slavinama oformljena je prema

korijenima *(s)kig-, *skig-, *stig-, *stig-, Upor. *čizak*.

Lit.: ARj 16, 335–36. 17, 790. Hirtz, Aves 458. 490. SupK 105. 259. Miklošič 342. Holub-Kopečny 351. Bruckner 545. Tiktin 1395. Štrekelj, ASPH 27, 60–61. DAW 50, 35. Fink 17. Zore, Tuđ. 21.

-ština = *-ščina* (ŽK) = *-Sana* (hrv.-kajk.), živ sufix, složen od pridjevskog *-bsk* (v.) i od *-ina* za apstrakta (v.). Služi za tvorenje apstrakta, koja su upravo poimeničeni pridjevi na *-ski gospodarski* > *gospoština* = *gospoščina* »gospodstvo, gospodski život«, *neimaština* (v.) = *siromaština*, *ita...*, neologizam (prevedenica, calque) *potrepština* (Zagreb) za njem. *Bedarfsartikel* kao i za tvorenje imena krajeva od imena važnijeg grada: *Buzet* (Istra) — *buzetski* > *Buzeština*, *Pazinština* od *Pazin*, *Đakovo* — *đakovski* > *Đakovština*, *Valpovoština* od *Valpovo*, itd. »kraj oko Buzeta, Pazina, Đakova, Valpova«. Kako *-ina* služi za tvorenje augmentativa, tako i *-ština*: *Ciganin—ciganski* — *cigánština*, *kaluder* — *kaluderski* — *kaluderština*, prema ovima od *lijen* — *lijenština*. Za nazive jezika: *slovenski* (= *hrvatski*) > *slovenščina* (1640, Krajačević), *kajkavština*, *čakavština*, *latinština*, *francuština* (u 19. st. vjerojatno prema češkom: češ; *čestina*, *francouština*). Usp. i pod *-ina*.

Lit.: Maretić 306. Leskien §§456. 497. Maretić, Savj. 196. Ivšić, III 1, 92.

štípati, *štípam* pored *štípljem* impf. (Vuk) (*iz-, na-, o-, sa-, -u-*) = *štípat* pored *štípat* (Kosmet) = *ščípat* (ŽK), *šapati* (Krašić), sveslav. i praslav., »vellicare«, prema pf. *štípnuti, -m* (Vuk, Kosmet) (*u-*) = (*sa pn* > *n* kao u *san*) *uštinuti, uštnēm* (Vuk, Kosmet) (*na-*), odatle iterativ na *-va naštinivati* (Stulić), deminutiv na *-kati štípkati* — na *-utati štípalati, štípućem*. Na *-ata štípača* (prema Miklošiču hrv.) »Zange«, *štípačice klište* (Reljković), na *-aljka štípaljka* f »1° Lichtschere, 2° Klammer, 3° Pinzette«. Na *-avac štípacav*, gen. *-ovca* »škorpion, špurak«, na *-avica šupavica* f (Vuk) »sprava za štanjanje«. Postverbal *ščip, oščip* (slov.) »eine Traubengattung«, na *-bk* > *-ak uštípak*, gen. *-pka* m (Vuk) »kolačić, pri-ganica«, prevedenica od njem.-aust. *Zwick-krapfen*, s deminutivom na *-ić uštípićić*, radnom imenicom na *-jar uštípičar* m prema f *uštípičara* »1° koji, koja mijesi i prodaje, 2° koji, koja rado jede uštípke«. Na *-ávka ščipavka* (Istra) »palus in extrema parte deffissus, quo poma de arboribus leguntur«. Praslav. korijen

postoji i na prijevnojno štepenu *ь *štp-* : *uštap*, gen. *uštapa* (Vuk, Kosmet) = *ušćap* (ŽK, *ь* > *a* ostaje u deklinaciji zbog suglasničke grupe) »ptemlunium« = slov. *učep* (sa *šč* > *c*) = (sa gubitkom *u-*) *štap*, gen. *štapa* (Vodice), pi. m. *Stapi* (Vodice) »neko zviježde«. Odatle *uštapiti se* (Kosmet, subjekt *mjesec*). To je upravo praslav. postverbal od *uštpncti > *ušnuti se* (subjekt *mjesec*), steslav. *štnpcti* »minui«. Jagić stavlja ovamo kao postverbal ž. r. *užba* (Lika, Vrbnik) »isto što uštap« < *uštpa < *uštpba > *ušpa* (Mikalja i Bella), sa sonoriziranjem kao u *gdo* < *kto*, polj. *źdźbto* < *stbto*. Kako je *užba* upravo apstraktum, vjerojatnije je uzeti umiješanje sufixa *-ba* za apstrakta. Prefiks *u-* ima u toj složenici negativno značenje kao u *ubog: uštap* znači »ono što nije otkinuto > što je potpuno«. Rumunji posudiše "a *ciupi* »zwicken«, sa u mjesto *i*, kako je u madž. *csípni*. Upor. i u polj. *szczypac* pored *szczypac* i *čupati* (v.). Rumunji imaju još na *-eh* > *-ealǎ ciupealǎ* »mala krađa«, s glagolom *a ciupeli* »einen Vogel rupfen« = *dupera* »rupfen«, na *-iturǎ ciupiturǎ* »čupanje«. Baltičke i ostale ie. usporednice nisu utvrđene.

Lit.: ARj 4, 89. 7, 675. 9, 331. 14, 69. 17, 515–16. 756 759. 793–95. Elezović 2, 401. 485. Ribarić, SDZb 9, 198. Jagić, ASPH 1, 433. Miklošič 344. Houb-Kopečny 376. Bruckner 545. KZ 51, 226. Mladenov 344. Tiktin 368. Zubatý, ASPH 16, 415. Štrekelj, ASPH 26, 422. Fraenkel, Slávia 14, 507–508. Reichelt, KZ 46, 339. Iljinski, RFV 69, 12–23. (cf. IJb 1, 164).

štír m (Vuk, Kosmet) = *Štír* (Kosmet), sveslav. i praslav. naziv biljke važne za hranu, »amaranthus, dipan«. Oronim *Štírdvnik* (brdo u Lovčenu), *Šurnik* (planina), *Štíra* (potok kod Ložnice). Rumunji i Cincari posudiše *štir* »isto«, Turci *iştir*. Etimologija nije utvrđena. Prema Bruckneru posudenica je iz stvnjem. *stiuro* »isto«. Mladenovu je ista riječ koja i češ. ary, polj. *szczerzy*, rus. *Sčiryj* »čist«, koji se ne nalazi u južnoslav. jezicima, a prema Kiparskom je posudenica iz stvnjem., stas. *skír*, nvnjem. *schier*, prema Hirtu gat. *skeirs*.

Lit.: ARj 17, 511. 514. 516. 795–96. Miklošič 343. Holub-Kopečny 93. Bruckner 546. Mladenov 598. Hirt, PBB 23, 338. Pascu 2, 209., br. 429. Elezović 2, 486.

štítrak, gen. *-řka* m = *štírka* f (Vuk, Vojvodina) = *štírka* (hrvatski gradovi) = *šterká* (ŽK, Belostenec, Vitezović) »škrob, škrob, pomaz«. Od nvnjem. *Stärke*, od *stark*, u dija-

lektima *štir*, *štirkn*. Denominal na *-ati štir-kati* (Vojvodina) (*po-, u-*) = *štir-kati* (hrvatski gradovi) = *šterkati* (ŽK, *po-*; Belostenec).

Lit.: ARj 17, 776. 796. Miklošič 343. Sm-Sdter-Temps 209.

štírkinja f (Vuk; Budmani, 1759) = *štírka* pored *štírkinja* (Kosmet) »1° žena nerotkinja« = *štírka* f (Budmani, 1759; Lika) »nerotkinja, jalovica (žena, kokoš)« = (si > šč) *surka* »2° domaća životinja koja se ne plodi« ide zajedno s bug. *štirica* »1° unfruchtbares Weib, 2° neplodna krava« pored *sierica*; sa kojim se slaže arb. *stërce* f »altes Weib«. Unakrštenjem sa *star: stárka* ,f (Pag) »stara ovca koja više ne plodi (otuste je i sole)«. Rumunji imaju pridjev *știr* (Moldavija) »unfruchtbar«, koji se slaže sa gr. στειρος »isto«, a taj je u prarodstvu sa lat. *sterilis* (internacionalna riječ *sterilan, -Inost, steriliziraf*), arb. *shjerrë* pored *shterpë* »unfruchtbar«, *shqerrë* i »Lamm, junge Kuh«. Arb. *shterpë* slaže se sa slov. *stírp* m (Loška dolina) »jednogodišnje kozle«, v. *stírlja*. Obje riječi iz istog su lat. vrela: *estirpus. Hrv.-srp. i bug. pastirska imenica i rum. pridjev su iz grč. στειρος, a to iz ie. korijena **ster-*. Upor. gr. στέρωφoc, u Engadinu *steh* »unfrucht-bare Gemse«.

Lit.: ARj 17, 796. Pletersnik 2, 576. Elezović 2, 486. 543. Miklošič 322. Mladenov 698. GAT 416–17. WP 2, 640. REW² 3072. 8246. Daničić, Osnove 199. Mirčev, BP 2, 118–122 (cf. IJb 19, 259). Rohlf 2059.

štít, gen. *štíta* m (Vuk), sveslav. i praslav. vojnički termin »οπλον, θυρεός, scutum« = *ščit* (hrv.-kajk.) = *ščit* (čak.) = *scita* (Vuk, Baranja) »Regen-, Sonnenschirm«; u značenju »kišobran, suncobran« govorio se *štít* u Baru, po Srbiji, Bosni. Na *-ška štítka* (Kosmet, Peč) »(samardžijski termin) bočna daščica izvijena, od koje se grade samari«. Denominali: *štítiti, -im* impf. (Vuk) (*o-, za-*), *ščítati* (Marulić), *estuati, zaštićivati*. Postverbal *zaštíta* f, *oštít* m. Na *-nik štítnik*, neologizam »1° tutor, 2° zakrpa na cipeli; naprava na očima (i si.)«, *zaštítnik, zaštítmica*. Složenica *štítonoša* m, god. 1069. gen. *Dragani scitonose*. Na *-ar* radna imenica očuvana u toponimiji *Stílar*, pridjevski toponim *Ščitarjevo* kod Zagreba. Prvobitno je značenje bilo »daska«, očuvano u *štítka* (Kosmet). To potvrđuju baltičke usporednice: lit. *skietas* »1° Querbalken, 2° Weberkamm« = lot. *škiets* »isto«. U stprus. prijevju *stayan* znači »Schild«. Ie. je korijen **sqei-* »rezyat«, proširen na *-to*. Isti se formant nalazi i u

stir, *sciath* »Schild«. Prema tome je *štít* kelto-slav. leksem. Lat. *scutum* slaže se semantički i morfološki s praslav. riječi, ali se ne slaže u korijenu, jer lat. riječ predstavlja ie. *squeu-tom »ono što pokriva«. Upor. sa praslav. riječi got. semantičku paralelu *skildus* »daska«, od ie. korijena **skel-* »spalten« (v. *koliti*). Kako Miklošič veli za opću slav. riječ da je od *skjuti, može se misliti da se unakrstio sa praslav. riječi i lat. *scutum*, upór. *Poljudi. V.* dalje etimologijske veze u *cijev, cijepiti, čist, cijediti*.

Lit.: ARj 9, 332. 17, 516. 790. 796-805. Ehzović 2, 486. Mažuranić 1433. Rački, Doc. 79. Miklošič 343. Bruckner 546. Mladenov 698. W P 2, 543. Trautmann 264. Pedersen, KZ 40, 175. Vasmer, RSI 6, 192. Uhlenbeck, IF 17, 94. GM 388 – 389. Boisactf 882.

štiva f (Božava, Račišće, Rab) »unutrašnji dio broda za teret« = *stiva* f (Poljica), na Rabu *hrpa ili štiva (drva)*. Denominati *stivati, -am* impf. (Perast), *nastivati, -am* pf. (Poljica, objekt *pun naramak cipotina* »(kao da znači) naslagati«. Talijanizam od *stiva, stivare* < lat. *stipare*. Upor. u Bukovici: *i budu štive sve gotove*, slov. *stiva* f, hrv.-srp. *štiva* = *istiva* < tur. *istife* »morska pjena«. Romansko-dalmatski leksički ostatak je možda *tipa* f (Smokvica, Korčula) »blazinica, jastuk ispunjen (koji dođe između samara i leđa životinje i služi za to da obluk od samara ne dere kožu životinji), flazinica (Hvar)«, od lat. *stīpa* »cosa interposta tra i vasi caricati nella nave« (početno *s-* ispalo jer je na Jadranu bilo identificirano s našim prefiksom i6-). Odatle *tipānac*, gen. -*ānca* (ibidem) »fakultativan dodatak ispod tipe«. Glede gubitka početnog *s-* upor. na Siciliji *tipu* »pun«.

Lit.: ARj 4, 47. 7, 653. 16, 581. 17, 806. 18, 336. ZbNŽ 2, 15. 255. Cronia, W 6, 122. Kušar, Rad 118, 24. REW⁷ 8263. Koštial, ASPH 37, 395. Prati 943. DEI 3638.

stivala f (Perast, Vrčević, Dubrovnik, Hrvatsko primorje) = *stivali* m pl. (Korčula) = *stivali* (Lumbarda) = *stivale* pored *stivale* f pl. (Brusje, Hvar) = *štivaleta* f (Rab) = (sa *v* > *f* prema njem. *Stiefel* i tal. deminutivnim sufixsom -*etta* < vlat. -*itta*) *štifaléte* f pl. (ZK) pored *štifljéte* = *štifljéte* u finijem govoru, *štifljete* (ŽKU) = *štifljéte* (donja Podravina). Talijanizam *stivale, stivaletto* < stfr. *estivel, estivalei* > nvnjem. *Stiefel* nejasnog podrijetla, kslat. *stivalis, stivalus* < kllat. *estivalis* (?) »ljetni«. U slov. preko njem. ili

preko furl. *Stihala f* (Notranjsko) unakrštenjem sa *postoi* m: *stobále*.

Lit.: 17, 790. 806. Kušar, Rad 118, 24. 20. NVj 3, 337. Budmani, Rad 65, 164. Hraste, JF 6, 186. Skok, ASPH 33, 371. Pleteršnik 2, 577. 645. REW⁸ 8264. Prati 943.

štSpati, -*am* ' impf, (hrv.-kajk., gradski germanizam) = na -*ovati stopovati, -ujem* (Vojvodina, objekt *čarape*). Od nvnjem. *stopfen* > bav.-austr. *stoppen* < vlat. *stuppe*, od *stupa* »kućine«.

Lit.: Striedter-Temps 210. Sehneewis 16. 185. REW⁸ 8332. Weigand-Hin 2, 978.

štopela f (Vuk, Dubrovnik; Rešetarov akcent; Marin Držić; Sasin: *zapovijete nam, gospoje, itotele da vam se kroje*; Kašić, Bella, narodna pjesma) »ošubra, pantofola« = *šcopele* f pl. (Lumbarda) »nekakve crevlje otvorene«, deminutiv *štopelica* (Mikalja, Vuk, Stulić, Blato na Korčuli, Mljet). Odatle na -*arius* > -*ar štopelar* m (Mikalja, Stulić) »crepidarius«. Jasna je samo morfološka strana. Romanska je izvedenica na -*ella*. Korijen je nejasan: *stupa* ili *stoffa*. Odnos je prema *stivale* i prema *cipela* nejasan.

Lit.: ARj 17, 841. Rešetar, ASPH 36, 542. Kušar, NVj 3, 337. Deanović, Div. 46.

štos m (hrv.-kajk., Krašić, gradski germanizam) »hrpa« = *štos darva* (Mikalja, sa *st* mjesto *št* možda iz polj. prema Štrekelju). Od nvnjem. *Stoss*.

Lit.: Striedter-Temps 210. Sehneewis 78. 107. Weigand-Hirt 2, 980. Štrekelj, ASPH 31, 202. Bruckner 517.

štráda f (Smokvica, primjer: *uz Baborovu stradu*) »cesta«. Talijanizam: *strada*, poimeničen part. perf. lat. *strata*, od *sternere*.

Lit.: REW⁸ 8291. DEI 3647.

straja f (Belostenec, Varoš u Slavoniji) = *straja* f (ŽK) = *straja* (hrv.-kajk., slov.) »prostirka za stoku«, denominai *poštrajiti, -im* (Krašić) »staviti blagu štraju«. Od nvnjem. *Streu* f, njem. postverbal od *streuen*.

Lit.: ARj 17, 843. Jagić, ASPH 8, 319.

štrajnga (ŽK, Slavonija, Lika) = *stranjga* (Vuk, Vojvodina, Slovenija, Lika, = *štranjka* (Vuk) = *strāngā* f (Belostenec, Gradište u Slavoniji) »uže, konopac, uzica«. U šali: *štranjgov* m (Srbija) »obješenjak«. Od nvnjem. *Strang* m.

Lit.: ARj 17, 844. Miklošič 343.

strâmb (Smokvica, Korčula; primjer: *ovi će mladić deventat strâmb poradi vlasih*). Talijanizam: *strambo* »1° chi ha occhi storti, 2° stravagante« < kslat. *strambus* (s umetnutim *m* pred labijalom) < kllat. *strabus* »isto«. Pridjev *strambasi* (Sali) »neuctiv, grub, nespretan«, *strambo* m (ib.) »nespretno čeljade«.

Lit.: ARj 17, 844. REW⁸ 8281. Prati 946. DEI 3648.

štrapác, gen. -*aca* (Brusje, Hvar) »posao koji umara«. Od tal. *strapazzo*, preko njem. hrv.-kajk. *štrapác* m, na -*ieren* > -*irati štrapacirati*. Semantičku varijantu pokazuje *štrapác, -ām* (Split) »psovati«, s prefiksom iz *ištrapacat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat, cijela Dalmacija) »opsovati«.

Lit.: ARj 17, 844. Hraste, JF 6, 186.

střena f (Vodice, slov.) = *štrin(j)a* (Korlevići, Istra, ŽK) »fasciculus«. Od stvnjem. *streno*, nvnjem. *Strähne* (u prasrodstvu sa *struna*).

Lit.: ARj 17, 847. Ribarić, SDZb 9, 198. Pleteršnik 2, 647. WP 2, 637.

striga f (Boka, Božava, Dobrota, hrv.-kajk.) »1° vještica, 2° crni leptir (Golač, Istra, Božava), 3° hrv.-kajk. prezime« = *striga* (Korčula) = (umetnuto *n* pred *g*) *stringa* (Korčula, Brač, Zaostrog) »vještica« = *strega* (Korčula) = (metateza) *strigna* f pored *strigna* (Crmmica). Mocija se pravi na dva načina: domaćim riječima *ténac*, gen. *ténca* m (Dobrota) »muška vještica«; *kodlak* = *kudlak* (Istra) »vukodlak«, s romanskim sufixsom *višćun* (Dalmacija, v.) < *věšb* + tal. augmentativni sufixs -*one*, koji se nalazi u *štrigün* (Korčula, Božava) = *štrigün* (Istra). Deminutiv na -*ica štrižica* (Istra) »1° venefica, 2° papiliunculus«. Slov. *štrigón* m »vampir« prema *f striga*, u Režiji *štrija* < furl. *strije*. Arb. *shtriğë*. Od tal. *strega, stria* (Lombardija, Furlanija) < lat. *striga*. Kako je *str-* > *str-* i hrv.-srp. promjena, *štriga* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, koji je ušao u naš folklor na Jadranu, kao *coparnjica* (ŽK) iz stvnjem. *zoubar* u hrv.-kajk.

Lit.: ARj 17, 847-48. Pleteršnik 2, 591. 647. Šturm, ČSJK 6, 57. Miletić, SDZb 9, 267. Cronia, ID 6, 122. Ivšić, JF 2, 134. Jagić, ASPH 6, 620. Hraste, SDZb 10, 28. REW⁸ 8308. Prati 947. GM 418.

štrigoj, gen. *štrigja* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni češalj kojim se češljaju govoda, češagija, cesalo«. Denominai na -*ati štrigjat, -dm* »čistiti kravu štrigljem = štrigoj«. Ovamo

i *štrigalj* m (Nemanić) »strug«, *Strigliati, -am* impf. (Belostenec: *strigliati konja*; Lika). Dalmato-romanski i istro-rom. leksički ostatak od lat. *strīgūlis* > tal. *strégghia* = *streglia* — *striglia*.

Lit.: ARj 17, 847. REW⁸ 8312. Prati 947. DEI 3653. 3656.

štrk m (Vuk, Miljkovac, Niš) = *štrk* (Kosmet) = *štrh* (Vrbanovec) prema *f štrkica* (Trebarjevo) »roda, lelek« = *strk* (Belostenec, Jambrešić, Fiziolog). Mikalja: *štrkonoga* = *bočan*. Početno *str-* je nastalo iz *str-* kao u *oštar*. Upor. steslav. *striki*. Nalazi se još u slov., bug. i rus. Praslav. Rumunji posuđiše *stirc* = *stile* i *cocostirc*, koje je prema Tiktinu unakrštenje od *cocor* »ždral« i *stfk*, Madžari *isztrag* = *esterag*, Cincari *štiru*, Arbanasi *stërqok* (Gege) »Dohle, Krähe«. Na -*bka štrka* (Slatina) »cypselus apus«. Na -*ólj štrkalj*, nejasno *štrkoban* (usp. sinonim *bočan*) i složenica *štrk-papa*. Od istog je korijena pridjev na -*äst štrkast* (Otrovanec) = na -*ljast* (v.) *štrkljast* (Slatina) »dugonog«. Odbacivanjem tog sufixsa nastade imenica *štrklja* f »gralla«. Denominai *ištrkljat, -a* (Kosmet, subjekti *zelje, déte*) »nekorisno izrasti«, *preštrkljat, -a* »kad zelje prve godine klasa«. Prema Mladenovu u prasrodstvu je sa nvnjem. *Storch*. Miklošič ne zna tko je od koga posudio. Vasmeru i Hirtu je posudnica iz germ. (stnord. *storkr*). Unakrštenjem praslav. *strkbk* i stvnjem. *store* nastade u hrv.-kajk. *štrök* (Habelić, Belostenec), slov. *štörklja* »roda«, odatle čitava leksikološkijska porodica *štörkljač* »ungeschickt einhergehender Mensch«, *štörkljast* »plump«, *štörkljati* »ungeschickt einhergehen«, *štörklje*, gen. -*eta* = *storkljež* = *štorkljin* »štorkljač«. Upor. u Tirolu *storkeln* »mit langen Beinen einherschreiten«, u Westfaliji *storkeln* »straucheln, stolpern«.

Lit.: ARj 16, 748. 17, 846-50. Hirtz, Aves 491. sl. Pleteršnik 2, 646. 648. Elezović 1, 246. 2. 133. 487. Mladenov 698. Pascu 2, 209, br. 430. Hirt, PBB 23, 338. Vasmer, RSI 6, 199. ZSPH 2, 56. GM 393. WP 2, 629. Štrekelj, DAW 50, 63-64.

štrkalj m (Vuk, Bačka) »obad«. Izgleda kao naša izvedenica na -*alj* (tip *bogalj*). Protiv te supozicije govori denominai *štrkljati* (*se*), -*ā* impf, »obadati se« (Lika, subjekt *goveda, blago, vó, krava*) (*do-*, *iz-*, *uz-*). Primjer: *müve abürdale ka slípë, pa se krave štrkljaju čitav dan*. Upor. steslav. *strikleti* pored *strzknoti* »pungi«. Prema glagolu bio bi *štrkalj*

postverbal-, u kojem je *-ij* zamijenjen sufixom *-älj*. Za *obad* ima Vuk *štrk* m. Odatle *štrkati se*, *-a* (po-) = *štrkati se*, *-če* (*krava se strče*, Vodice, Istra, Krasić). U Istri znači glagol i »2° valjati se«, tako i u ŽK. Postverbal *štrk* m (Vodice) »Rollen«. I glagol i imenica također u slov. U ŽK *štrkati se*, u *štrk*. Suglasnik *š* je nastao u grupi *str* kao u *oštar*, steslav. *strbk** »oestrus«. Miklošič stavlja ovamo još *streaka* = *strijeka f* (v.) »1° pruga na ženskoj haljini, 2° ono što pukne na ledu ili na stolu kao žica«. Čini se da se radi o unakrštenju dviju riječi različitog postanja. Riječ *štrkalj* poklapa se sa rum. *streche* < lat. deminutiv *oestriculus*, možda kao pastirski izraz (upor. *onukle*, *mošina*) iz balkanskog latinizata, *štrk* < *oestrus*. Denominal na *-ėti* i *-ati* naše su kreacije, dok *streka* = *strijeka* možda je od stvnjem. *strthhan*, nvnjem. *streichen* (prasadstvo sa *strižem*, v.), engl. *strike*, odatle internacionalno *štrajk*.

Lit.: ARj 2, 702. 4, 91. 16, 732. 17, 848-49. Pletersnik 2, 647. 648. Ribarić, SDZh 9, 198. Popović, Sintaksa 44. Miklošič 325. REW³ 6040a.

štrof m (hrv.-kajk.) = *štrof* (Varoš u Slavoniji; 1733, izvještaj egzarha M. Ratkovića) »globa, kazna«; *štrofati*, *-ām* (Sarajevo), *štrafovati*, *-ujem* (Srbija), *ostrojititi*, *-im* (Sarajevo). Od nvnjem. *Strafe*, *bestrafen*; *strafati* (slov.) (*po-*), arb. *pishtraf* »kazna«.

Lit.: ARj 17, 850. GM 340. Striedter-Temps 211-12.

štrok m (ŽK) »uleđena nakapljovina pod strehom, ledeni mosur, ledenica (Lika, pravoslavci)« = na *-uj* > *-alj štrōkalj*, gen. *-kija* pored *štrukalj*, gen. *-Uja* (Lika, katolici). Izvedenica na *-ok* (v.) od praslav. korijena **sru-*, ie. **sreu-* »fliessen«, od kojega je *ostrvo* (v.). Prijelaz *str* < *str* kao u *oštar* prema *ostrvo*.

Lit.: ARj 17, 852. WP 2, 703.

strop m (Marulić, Lastva, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Božava, Mljet) »uže kojim se veže veslo za skaram (brodarski termin)«. Dolazi *strop* oko bućjela (Lastva) i prolazi kroz stangu (Tivat). Talijanizam, tal. *stroppo* < lat. *stroppus*.

Lit.: ARj 17, 850-51. Cronia, ID 6, 122. REW* 8321. Prati 949. Štrekelj, ASPH 28, 530. Zore, Tud. 26. Deanović, AR 21, 275. Skok, Term. 140. Kahane, Terms 340.

štrpljina f (istročakavski) »1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae sunt«. Naša augmentativna izvedenica na *-ina* ili

romanska na *-ina* od istro-rom. refleksa od vlat. deminutiva **sterpulu* < kllat. *stirps*, gen. *-pis* > tal. *sterpo*; *štrmpalj*, gen. *štrmplja* (Vodice, m umetnuto pred labijalom) »panj od stabla koji preostane kad se stablo otpili«. Ovamo ide dalmato-romanski toponomastički ostatak *Strp* (Boka) i na *-ētum* > (istorom.) *-ed Širped* kod Buzeta (Istra); u Kastavštini (kao uopće u istročakavskom) ie to opća riječ (appellativum) *štrped* »frutex, fruticetum« = *štrpēd* m »šuma, grmlje, u kojoj ima različita drveća«. Primjer: *Va štrp de san nasal njāzļō* (opozicija *stol*, npr. *jesēnov stol* »gdie ima jedna vrsta drveća«) < istorom. *stropēai* »Gestrüpp«, od *stroppus*, vjerojatnije od *stirps* zbog *e* > *o* pred labijalom (upor. *ponistra*, v.).

Lit.: ARj 17, 849. 851. Ribarić, SDZb 9, 21. 198. Štrekelj, DAW 50, 64. REW³ 8268. Prati 941. 8267. 8321.

strúc m (slov. i hrv.-kajk.; Bosna /?/; Belostenec, Vitezović, Radnic /?/) »noj«. Talijanizam od tal. *struzzo* < *struthio* < gr. στροϋθος. Istog je podrijetla i njem. *Strauss*; *pštros* (Mikalja, Jambrešić, Bella, Stulić) je čehizam.

Lit.: ARj 12, 584. 17, 851. Pletersnik 2, 648. Štrekelj, ASPH 31, 198-199. Šturm, ČSJK 6, 61. REW³ 8323. DEI 3662.

struca f (ŽK, Istra, Lika, Bosna; hrv.-kajk., slov.) »panis oblongus, ručka kruha = vekna (Srbija)«. Od nvnjem. *Strutz*, *Strutzen*.

Lit.: ARj 17, 851. Štrekelj, ASPH 26, 421. Pletersnik 2, 648. Schneiaeis 32.

štrūkajl, gen. *-ktja* m (Istra, ŽK, obično u pl. m, tako i u Varaždinu, hrv.-kajk.) = *štrukle* f pl., pored *štrucalj* (Istra) »kuhana povitica sa sirom, gužvara, savijača«. Deminutiv na *-ić štruklić* (Istra). Od nvnjem. *Strudel* (sa *dl* > *klj* upor. *gleto* za *dlijeto*, s tim prijelazom opet prešlo u bav.-njem. *Struckel*) > *štrudl* (hrvatski gradovi) »povitica sa sirom pečena u tepsiji« = *štrudla f*.

Lit.: ARj 17, 852. Pletersnik 2, 648. Štrekelj, ASPH 12, 485-6. 26, 428. Skok, ASPH 29, 478. Schneeweis 31. 186. 188. Striedter-Temps 212.

štuřat, *-ā* (Malínská, Pag, Sali; *stufalo mi je*, *stufa san se*, neosobno *stufa mi-se*, *stufalo mi se čekat ga*) »dodijali, ne da se«. [Pridjev *štrūf* »ljutit, srdit, dosadan«. Od tal. *stufare* »stuccare, seccare«, *stufō* »seccato, annoiato«. Sa / > v: *štuv* (Bukovica), *štuvatī se* »snužiditi se« (ib.).]

Lit.: ARj 17, 853. 858. Prati 951.

štūk m (Dubrovnik, Rab, Božava) »1° nebo od sobe poklašeno, strop, strop (Korčula), piařün, soffitto, 2° stucco« = (*št* > *ić*) *šćuk* (Lumbarda) »strop« = (metafora) *šćuk* (Smokvica) »kost sa malo mesa, kad se na pršutu isijee deblje meso«. Denominal na *-āti štūkati*, *-ām* impf. Odatle apstraktum na *-atura*: *štukadura* (Lika: *štukadurom rēbrati*), *štukadūr*, gen. *-ura* (Lika), *štokator* m (ŽK) < njem. *Stukkatur*. Složenica *ferodestūko* (Božava) < tal. sintagma *fero de stucco*. Talijanizam tal. *stucco* < langob. *stuhhi*.

Lit.: ARj 17, 854. Kušar, Rad 118, 23. NVj 3, 337. Cronia, ID 6, 122. REW³ 8327. Prati 950.

štuka f (Vuk) = *šćuka* (hrv.-kajk., Patacie, Belostenec, Habelić, Jambrešić), sveslav. i praslav. naziv ribe »lucius«, bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Deminutiv na *-ica štučica*. Pridjev na *-/ štīčji*. Mađžari posuđiše *csuka*, Rumunji *ītiuca*, *štiauca* (glede promjene *štu-* > *štiu-* upor. *štiulete* < *štilec*; može biti i steslav. **šćuka*) = *šćučā* (Erdelj i Muntenija). Ako se uporedi s nazivom te ribe u polj. *szczubut*, *szczupak* i gornjo-luž. *šćipel*, mora se uzeti s Mladenovim da je praslav. korijen **Sju-* > *štu-* bio raširen različito, na *-p*, *-b*, *-k*. Iljinski pretpostavlja ie. korijen **skeu-* »rezati«, s determinantom *k*, s prvobitnim značenjem »riba koja štipa i uopće grize«. Dovodi se u vezu i sa korijenom **skjuk* > *štucati* (v.) »koja otvara usta«.

Lit.: ARj 17, 853-54. Miklošič 343. Holub-Kopečny 372. 376. Bruckner 545. Mladenov 698. Iljinski, RFV 73, 187-211 (cf. IJb 8, 207. Slavia 3, 484).

štūkati se, *stučē* impf. (Vuk, Boka) = *štūcati se*, *-a* (Vuk) = *skucati* (Vodice, s nejasnim prijelazom *Stu-* > *šku-*, upor. ipak *škrbav* pored *štrb*, v.) = *šćucati se*, *-a* (ŽK, Jačke) prema deminutivu na *-tati štuktati se*, *štukće* (Risan) »icati se, podrigivati se, erucitare« prema pf. *štūknuti*, *-em* (Vuk) sa tri značenja, koja su možda metaforična, »1° nestati, 2° (huknuti pameću) poludjeti, 3° (Dubrovnik) glasno poljubiti«. Od južnoslav. jezika samo u hrv.-srp., od sjevernih u svima: upor. češ. *skytati*, *šćekati*, *stkáti*, moravski *šćukat*, polj. *szczkąc*, *szczekać*, rus. *šćekotátb*. Onomatopeja.

Lit.: ARj 17, 516. 852-55. Ribarić, SDZb 9, 197. Miklošič 300. Holub-Kopečny 372. Bruckner 372.

štuket m (Dobrota) »kvaka«, *štuketa f* (Korčula) »tanka uska letva, kantinele (Čilipi)«. Talijanizam, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* od frnč. ili langob. *stock*.

Lit.: REW³ 8281. DEI 3639.

štula f (Vuk) »drvena noga«, *štule*, gen. *štula* f pl. (Kosmet, Bosna) »1° hodulje, gugalje, štake, 2° (Prčanj) Beine und Hände an einem Skelet, 3° (u šatrovačkom, argot) Beine« = (*št* > *šć*) *scule* (Poljica) = *scule* (Belostenec). Pridjev na *-av štulav*, određeno *štulavi* (*-e noge*), odatle na *-ko štūlavko* m prema f na *-ica štūlavica* »koji ima takove noge« i n *štulavče*, pl. *-čiči*. Upor. arb. *shyilla* (Ulcinj s članom) »soha«. Grecizam soidloč (v = u, iu) > tal. *stelo* »colonne, soutien; appui« koji je ušao u balkanski latinizet: rum., čine. *štur* »stālp, direc«, arb. *shyil*, *shylē* »Säule«, odatle i u hrv.-srp. kao metafora. Internacionalni je grecizam *stīl* m, *stīlist(a)*, *stīlistika*, *stīlizirati*.

Lit.: ARi 17, 855-56. Elezović 2, 487. Rešetar, Štok. 299. ZbNŽ 8, 234. Grünenthal, ASPH 42, 316. Prati 940. Štrekelj, ASPH 27, 59-66. Skok, ZRPh 38, 551., br. 31. Puscariu 1664. Dalametra 199. Barić, JF 3, 224.

štumfa f (ŽKU, Zagreb; obično u pl., jer su u dvoje) = *štumf* (Habelić, Belostenec) = slov. *štumf*, gen. *štūmfa*, »bjčevce, čarape« = *štrinfa f* (Otok u Slavoniji) = *štrinfla* = *štrumfa* (Krašić). Od nvnjem. (bav.) *Stumpf* pored *Strumpf*, bav.-austr. *S trumpf le*; pl. *Strümpfe*.

Lit.: ARj 17, 848. 856. 857. Pletersnik 2, 649. Miklošič 343. Striedter-Temps 211.

štūr, f *šnūra* (Vuk, uz *žito*, *ječam*, opozicija *jedar*) = *šćur* (Dalmacija, Pavlinović) »prazan, marcidus, verkümmert«, na *-ljiv šturtjiv* (Držić, Lika) »kržljav«, *-av šturav* (prilog *sturavo*, apstraktum *šturavost*) »dumm, verwirrt, verrückt (metafora)«, bug. složen pridjev *šturoglāv* »isto značenje«. Denominal *sturiti se* (Pavlinović) »postajati štur«, na *-ėti oštūrēt*, *-urī* pf. (Kosmet) »opustjeti, opustošiti (objekt *čašire*, v.)«, bug. *stūrēti* »umherirren«. Apstraktum na *-ina šturinja* f (Kosmet) »püstolina«. Nalazi se još u donjoluž.-srp. *šćurny* »iscrpljen«. Izvedenica je od steslav. *tšt* > *tašt* (v.), s pomoću sufixa *-ur* kao *tmuran* ad *tama* (v.).

Lit.: ARj 17, 857-58. Elezović 2, 48. 488. Mladenov 698. Doric 426. Iljinski, UZ 2, 3-9. (cf. Slavia 9, 587. IJb 10, 341).

Štúrak, gen. *-řka* m »gryllus«, sveslav. i praslav; mjesto deminutivnog sufiksa *-bk* na *-io šturić*; sa *šč*, *ši*: *št*: *ščurak* (Istra), *source* (Čučerje, kraj Zagreba), *Sćurčić* (Istra), na *-ič sćuric* (Vitezović, Budinščina u Hrvat-skom zagorju). Stcslav. *štuncb* > bug. *šturec*, slov. *ščurek*. Ovamo možda *Stur* m »Molch«. Upór. arb. *toroléc* »Heimchen« i slov. *ščiriček* za onomatopejsko postanje.

Lit.: ARj 17, 571. 857. Miklošič 343. Ho-lub-Kopečny 376. Bruckner 545. Mladenov 698. Iljinski, ASPH 29, 496. Loewenthal, ZSPH 8, 129. GM 433.

šuba f (Vuk, Piaski, Hrvatska, Habelić) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne čohe postavljena krznom«. Na *-ica šubica* f (1555, Samobor; Habelić, Vitezović, Belostenec, Lika) »maleni krzneni kaput«, *-ara subara* f (Vuk) »kapa od krzna«. Augmentativ na *-etina šubaretina*. Na *-aš subarąs* m (Vuk) »koji nosi šubu«. Nalazi se *Šuba* u slov., bug., polj., oba lužičko-srp., rus., madž. *suba*, rum. *şubă*, deminutiv *subuliřa*, na *-dea* (upór. *icurteica*, *cařaveică*) *şubeică* = *ciubeică*, srvnjem. *Schuhe*, nvnjem. *Schaube* > slov. *sávba* »Weiberjacke«. Mada je sveslav., nije praslav. Za križarskih ratova ar. *ğubba* »baumwollenes Unterkleid« ušlo je u fr. *jupe* (12. v.), odatle u srvnjem. *schuhe* i dalje na istok među Slave-ne *suha*. Druge su varijante nazivi za vrste unutar-njeg odijela: *jupa* f, deminutiv *jupica* (ŽK, hrv.-kajk., polj.) = slov. *jita*, *jopica*, *jopić* »wollener Leibrock« iz nvnjem. *Joppe*; *župa* (Cres), *župica* (Istra, Omiřalj), *šupět* (Lastva, Dobrota), *požupić* (*pod-*) m (Vrbnik), *župan* »langer Rock«, i *zubun*, gen. *-una*, *zohunić* (1652), *zùbunac*, gen. *-unca* (Dubrovnik), *zobunčac*, *podzobunčac* (Jambrešić), bug. *zabunče*, madž. *zuhany*, rum. *zahun* = *zobon*; na *-džija zubundžija* = madž. *zubbonyai*; < tal. *giubba*, *giubbone* (14. v.) preko mletačkoga, (sa zamjenom tál. *dž* prema tur. izgovoru) *džup* m, *džuta* f, *džupet* (17. v.), *džupelata* (Riječka nahija, Vuk). Glede *p* mjesto è upór. srlat. *giuppa*, *giuppactus* > tal. *-etto* i napokon preko tur. *cube* > *džube*, gen. *-eta* (Vuk, Srbija, bug., arb.). Centri iradijacije tog evropskog arabizma su Francuska > Nje-mačka, Mleci i Turska. Hrv.-srp. *zubun* ušao je među Slovence: *zabunec*, gen. *-nca* (Bela Krajina) = *zobun*. Mletački oblik ušao je i u tur. *zibin* »kratki kaputić koji se oblači ispod kaftana«. Tako postadoše venecijanizam *giub-bone* i germanizam *suba* opće balkanske riječi. Peterssonova misao da *řuba* nije posuđeno nego

ie. *gheu-bha pusta je lingvistička konstrukcija.

Lit.: ARj 3, 341. 540–41. 9, 693. 10, 359. 11, 350. 17, 859–60. Mažuranić 552. 1691. Pletersnik 2, 618. 819. Rešetar, Štok. 314. 316. Jagić, ASPH 31, 550. Miklošič 344. 404. 412. 413. 459–460. SEW 1, 460. Mladenov 170. 695. Vasmer, RSI 14, 182. REW* 3951. Tiktin 1523. Gombocz, MNY 7, 28. (cf. RSI 5, 321). Korsch, ASPH 9, 679. Matzenauer, LF 7, 171. GM 82. Krček, ASPH 31, 626. DEI 1817. Schrader, IF 17, 29. sl. Petersson, KZ 47, 283. Škaljić* 655.

šu-bu (*šu-bu pa ništa*, Kosmet) iz tur. pokaznih zamjenica JM »onaj«, *bü* »ovaj«, *bü* »celui-là ou celui-ci, toute sorte de choses ou de gens, des personnes inconnues ou indifférentes«. Taj tur. izričaj dao je povod stvaranju hrv.TSrp. *ščuč muć pa prolji* u istom značenju. Taj naliči i na tur. složenice *kitab mitab*. Upor. i izričaj *şjaşı Kuna da uzjaşı Murta* »ništa se nije promijenilo«. Tur. pokazne zamjenice dolaze još u vezi s postpozicijom za kvantitet *kadar* u prilozima količine *şukadar* (Banja Luka) = *bukadar* (Mostar) »mnogo« < tur. *şukadar* »toliko, eto toliko«, *bukadar* »ovoliko«. U Kraljama i u Lici bez *-r şukada bukada*, uz negaciju za pojačanje: *şukada bukada više neću nikada*; usp. na Braču: *şukadar bukadar kuga u Povije nikadar* (u legendi Ivana Povaljskoga). Upor. rum. *şucada*, indeklinabilni pridjev »enorm«. U vezi s upitnim *ne kadar* »koliko?« upotrebljava se u Imotskom u vezi sa *şukadar* — *bukadar* — *nikadar* »nigda za nigda«. V. turcizam *kadar*.

Lit.: ARj 17, 861. 867. Elezović 2, 488. Deny §§311. 476. Skok, Slávia 15, 497., br. 754. Tiktin 1523. Školjić² 592. Putanec, ZbNŽ 40, 412.

šućur (Vuk; Kosmet, uz *bogu*), uzvik »hvala«; opetuje se uz prijevod *Jalah šućur, milu bogu hvala* = *šućur* m (Vuk) »nekakva tikva«, *šućurče*, gen. *-eta* n = (asimilacija *ř* — *č* > *ř* — *i*) *šuřurče* (Kosmet) »vrst minuskulnih tikava, čiji se plod drži po sobi kao ukras« zvana i *šućurica*, *šućurčić*, *šućurak*, *šućurka*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *şequr* »koji zahvaljuje za učinjeno dobroćinstvo« > tur. *şükür*) iz terminologije običnog života: bug. *şukjur*, arb. *shyqyr* = *shiqyr*, cine, *şuchiur*.

Lit.: ARj 17, 861–62. Mladenov 696. GM 421. Pascu 2, 166., br. 1018. Školjić² 511.

sudar, gen. *-ara* m (Imotski, Ključ i Duvno u Bosni, Poljica, Bukovica, Banat, Kikinda, narodna pjesma) = *şuduar*, gen. *-ara* (Mplat) »1° rubac, rupčić, marama, 2° (*odića bila oli sudar*, Matović) veliki ubrus, ručnik, kao plahta, toga, 3° ženski težak šal (koji se stavlja pcvrh punde) = kunkun (Šibenik) = kinkin«. Učen talijanizam i latinizam: tal. *sudario* < lat. *sudarium*. Ovamo i *sudarij* (Bernardin, Ranjina) m »ručnik, ubrus (za brijanje)«, sa *n sundar* m (Dalmatin) »ubrus«.

Lit.: ARj 16, 891. 17, 862. ZbNŽ 10, 73. 260. ASPH 42, 16. REW* 8423. DEI 3672.

suga f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija, Srijem, Kosmet) »1° scabies, 2° propao čovjek (uvredljivo)« = *şoga* (Crna Gora)«. Pridjev na *-av şugav* (Vuk, Kosmet) = *şogav* (Crna Gora) »svrabljiv«, poimeničen *şugavac*, gen. *-avea* m prema *şugavica* (takoder hidronim, prtok Dunava kod Bajee). Denominal na *-iti şugavići*, *-im* (*o-*), na *-ati sugati* (*se*), *-orm* (*o-*, *po-*). Balkanski turcizam (tur. *suga*) iz medicinske terminologije: slov.; rum. *suga* »rđava stvar« j bug. *suga* »svrab, Krätze, Grind«, arb. *xhugë*.

Lit.: ARj 17, 709. 863–65. 708. Elezović 2, 488. Mladenov 695. GM 488. Tiktin 1527. Miklošič 344. Korsch, ASPH 9, 670.

sugati, *-am* impf. (Potomje) »sušiti«. Od mlet. *sugar*, tal. *asciugare* < lat. *exsüicare* (prefiks *ex-*, i denominal od *sucus* »sok«). Pridjev na *-av sugava karta* (Dubrovnik) »Löschpapier, bugaćica«, prema tal. *carta suga*, *carta sugante*, mlet. *carta sùgara*, *carta sugarina*. Ovamo ide i tal. imperativna složenica *asciugamano*, mlet. *sugamàn* (drugi dio *mano* »ruka«) > *sugamàn*, *-ana* (Potomje, Sutomore, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Račišće) = *şugaman* (Boka, Rab, Božava, Vrbnik) »ručnik, peškir = peščir (Sutomore)«.

Lit.: ARj 17, 863–64. Kušar, Rad 118, 17. Cronia, ID 6. REW 3072. DEI 317. 347. Rosamani 1119. Olivieri 674. ZbNŽ 5, 235. Zore, Rad 115, 172. Rosamani 1119.

sugàvelo n (Potomje) »tiho vrijeme iza oluje« [= *şugavela* (Dalmacija) < mlet. *sugavele* »kratkotrajno lijepo vrijeme«, imperativna složenica od tal. (*asciugare* »sušiti«, *le vele* »jedra«)].

Lit.: Rosamani 1119.

şuj, f *şuja* (sv. Sava; apokrif, 15. v.; Proroci, Kožičić) = *şujb*, stcslav. pridjev, ie., sveslav. i praslav., potisnut je u zaborav od

sinonima *ljevi*. Očuvao se poimeničen u toponomastičkim i apelativnim izvedenicama *şujica* f (Mikalja, sv. Sava, Kožičić, Rajić) »ljevica«, toponimi, horonimi i hidronimi *Şujica* = *Šüica* (Hercegovina, Bosna, Slavonija) = prezime *Şujica* (Lika) = *Švica* (1444, Lika, kod Otočca), upor. stcslav., slov. *şujica* »ljeva ruka«, na *-aka* i sa zamjenom *v* mjesto / (upor. *rukovet* za *rukojět*, i obratno *Lojišće* < *Lovište*, Dalmacija) *şuvaka* f (Vuk) »ljevica«, na *-ák şivak*, gen. *-aka* (Otok, Šapatinovac u Slavoniji; Vuk) »ljevoruk«, na *-lija şuvaklija* »isto«, prezimena *Şuvak*, *Şuvaković* (Srbija) = *svaga* (ŽK; glede sufiksa *-aga* upor. rus. *şuhga* »ljevoruk«). Ie. je korijen *seuios, očuvan u sanskrtu *savyáh*, avesta *haoya* »isto«.

Lit.: ARj 17, 865–66. 912. 918. Miklošič! 344. Berneker, IF 10, 155. WP 2, 472. Lane, Language I, 191. sl. (cf. IJB 21, 320). Machek, Slávia 16, 218. Iljinski, ASPH 29, 495. Jagić, ASPH 30, 458. Zupitza, KZ 40, 250–255. (cf. AnzIF 24, 42). Güntert, IF 27, 24. Pedersen, IF 5, 65. Meillet, MSLP 9, 137–141. (cf. AnzIF 7, 164). Sommer, IF 11,1.

şulén m (istročakavski) »cytissus laburnum«. Odatle na složen sufiks *-ovina şuUnovina* »lignum cytissinum«. Istroromanski leksički ostatak, koji odgovara furlanskomu *solen*, *solegn* pored *salen*, *salene*, *sarandi* »gialuzzar, acázie, zales«, predromanskog podrijetla.

Lit.: ARj 17, 870. Štrekelj, ASPH 14, 548. Pirana² 1065.

şulj m (Vuk, Crmnica), deminutiv na *-bk* > *-ák şuljak*, gen. *-ljka* »ćutak, krlja, hreb, hrek, klada, panj«. Ovamo ide zacijelo i slov. *şülj* »hölzernes Gefäss«, možda i *ošuj* m (Buzet, Sovinjsko polje) »metla od grabrovog granja«, postanjem od sintagme *od şulja*. Na *-ara* (upor. *badnjara*) *şuljkara* (Vuk, Bačka) »rupa gdje stoji şuljak«. Nalazi se još u ukr.,rus. *şula* »klada«. Miklošič upoređuje s lit. *şulas* »Pfeiler, Ständer, Eimer, Fassdaube«. Može se upoređivati i sa gr. *şülov* »drvo«. Problem postanja kompliciraju semantičke varijacije, za koje se ne zna kako se odnose prema značenju »klada«. U Bačkoj *şuljak* = *şuljak* (Kosmet) znači »u vijanju najdonje s pljevom pomiješano žito, očinjak«, odatle na *-ovina şuljkovina* (Kosmet) »ovejci (Vuk, v. *vijati*), počinj (Kosmet)«. Odatle pridjev *şuljaiv* (~o *žito*) »u kcga na vrhu ostanu dlačice«. U Baranji *şuljevi* m pl. su »šiřarice, koje rastu u vodi, pa se pečene ili kuhane jedu«. Problem postanja komplicira slov. varijanta *şuljek*, gen.

-ljka »abgesägtes Stück von einem Baum« = Šuljak (ŽK), koje Štrekelj izvodi od š + čuljek < *čula, *čola od nvnjem. Zoll, Zollen »Klotz«. Na tu se imenicu nadovezuje slov. esuliti = ostului = oŠčuliti »stutzen, prikrajiti«, stuliti »stutzen«, od čega je postverbal «lov. štula »Stumpf«, štula f (ŽKU) »Berggipfel«, Oštrčka Štula (oronim, ŽK), štulak m (ŽU), štulast »einem Stumpf ähnlich«, štulasta gláva, slov. štulec »kegelförmiges Ding«. Na te riječi nadovezuje se rum. st(i-)ulete m (de porumb, -te od pi. -fi) »klas, Maiskolben«. Za ove varijante ne važi gornje baltičko uspoređenje. Teško ih je spojiti sa šulj. U Kosmetu još prešlufiti (objekt koljeno) »prignječiti«. V. šuljati i štula »Stelzen«.

Lit.: ARj 17, 871-72. 855. Pletersnik 2, 868. Popović, Sintaksa 44. Elezović 2, 488. Miklošič 344. WP 2, 503. Tiktin 1502. Štrekelj, DAW 50, 61.

šuljati se, šuljam impf, (nema Vuk, ali je danas općenito u jeziku) (do- Lika, iz-) »ići polagano neopazice« = šijati (Smokvica, Korčula) »valjati kuglu po zemlji (u igri na obuče)*, sašuljati pf. (ŽKU) »zerdrücken, wälzen«. Slov. šuliti »streichen, kratzen«, šuliti se »sich duckend schleichen«. Varijanta na nj mjesto lj šunjati se, šunjām (Vuk) (iz-) »schleichen«. Na -alo šunjalo m (Vuk). Semantička varijacija izražava se naglaskom šunjati, -am (Vuk) »kao njuškati, njušeci tražiti«. Odatle na -ka šunka f (Hrvatska, Dalmacija) »njuška«, šunja, gen. šunje (Kosmet) »zamlata, zanesenjāk«. Pridjev šunjav (Vuk, Boka) »1° koji govori kroz nos, 2° (prema Miklošiču hrv.) stultus«. Upor. hunjkav (v.). U sve tri semantičke varijante radi se o onomatopeji. Kod šuljanja stvara se zvuk šuškanje. U govora kroz nos čuje se šum. Budala ne govori jasno.

Lit.: ARj 2, 703. 4, 91. 17, 871-72. 884. Pletersnik 2, 650. Elezović 2, 489. Miklošič 345.

šuljevi m pl. (Vuk, Daničić, Slavonija, Klana u Istri) »majasil, sinigle, marojde < hemeroidi (učeno u gradovima)« = šulj m (Mikalja: krvavnice, šulji)«, odatle šuljevnost f (Klana u Istri) »hemeroidi«, šuljiv »tko ima šuljeve«, šuljiva trava (Slavonija). Miklošič upoređuje sa rus. süljata pl. n »mudas«. Petersson nalazi prasrodstvo sa arm. xoyl, gen. xuli, instrumental xulio »scrofula«. Upor. žulj.

Lit.: ARj 17, 871-72. Miklošič 344. Petersson, KZ 47, 277. WP 1, 371.

Šuma f (Vuk, bug., Kosmet) »1° silva, forestis, prvobitno niska šuma, Buschwald, loza, gora, dubrava, planina, lug, gaj, kneja (v.); zabran(a), 2° lišće od šumskog drveća (Kosmet), 3° suho granje s lišćem ili bez njega (Vodice, Imotski)«, s pridjevom živa šuma (Drežnica) »gora u kojoj nije bilo sječe od pamtvijeka«. Pridjevi na -bn potvrđeni u poimeničenju na -jača šumnjača f (Vuk) »koliba šumskim lišćem pokrivena«, proširen na -at šumnat »frondosus«, na -ski šumski (Vuk, Kosmet) pored šumski (Kosmet) (-o cvijeće, drveće). Deminutivi šumica, na -tka šumka (Kosmet) »grančica od hrastova drveta s lišćem«. Kolektiv na -ar šumar m (Vodice) »grmlje od niže bukovine«. Radna imenica na -ar šumar, gen. -ara »lugar« prema f na -ica šumarica »1° žena šumareva, 2° brassica hirta, 3° anemone nemorosa«, na -ija šumarija f, s pridjevima šumōrev, šumaričin, deminutiv šumaričica, na -nik sumarnih (neologizam) = nad-šumar »šumski upravitelj«. Na -adija Šumadija »ime kraja«, s izvedenicama Šumadijnac, gen. -ijnca m prema f Šumadijnka i pridjev na -ski šumadijski, s -iji > -i- Šumadinac, -inca, -inče. Upor. češ. Šumava, toponim iz kojeg izlazi da je šuma postojala i u češ. U drugim slav., osim slov. i bug., nema joj traga. Pod turskom upravom nastade tursko-hrv.-srp. složenica šumag l (Vuk) = šumangelē (Srijem, Slavonija, Hrvatska) »neka ide u šumu, bježi u šumu« (optativ ili 3. l. impf, gele, od gelmek). Ni za šuma kao ni za šum nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Najraširenije tumačenje kaže (Miklošič) da je to postverbal ž. r. od šumiti, jer u šumi zaista šumi i lišće i granje. Kad se promotre izrazi za šumu, takvo tumačenje je pučka etimologija ili kako bi Vendryes rekao »etymologie statique«. Kako za šumu imaju naročiti interes vlasnici zemlje, nazivi za šumu mogu biti posuđenice (primjeri u romanskim jezicima fr. bois = tal. bosco od frnč. busk, dok je lat. silva u mnogim romanskim jezicima kao u fr. propala, kod nas turcizmi ormán, korija, iz gr. drma, drmun). Šumom upravlja feudalni gospodar (odatte forestis > fr."forêt od forum ili od priloga foras; ta riječ znači upravu »Baumwald«; kod nas stsrp. zabeħ, odatle aib.zabel i rum. zabeal). U hrv.-srp. se šuma naziva arhaizmima, primjeri praslav. gaj, dubrava, gvozd, lesb, ljes, topomm Lesbno, lug, loza, gora. Riječ šuma je ograničena na istok. Nalazi se još samo u bug. Na zapadu (Imotski, Vetranie, Kačić, Zuzeri, Trpanj, Visoko u Bosni, Klana i Vodice u Istri) ima specijalna značenja. Area riječi

upućuje na iliro-tračko podrijetlo. Za to podrijetlo bi govorio arbanaski *shem u proshem »Gehölz, Gebüsch«, kad bi doista bio u prasrodstvu sa šuma, kako hoće Barić: ie. *kseu-mā. Machek je označuje kao tamnog postanja.

Lit.: ARj 17, 873-882. Mažuranić 1435. Elezović 2, 489. Ribarić, SDZb 2, 49. Miklošič 345. Holub-Kopečny 377. Mladenov 696. GM 355. Jokl, Unt. 173. Barić, Alb. 1, 75. si. (cf. JF 3, 199). Machek, Slávia 16, 218.

Šumiti, -i impf, (subjekt vjetar, Lika, nema u Vuka, općenito danas) »1° šušcati, šuštati, rauschen« = (metafora) šumēti (Hrvatsko zagorje) »2° ludo govoriti«, steslav. Sumeti »rauschen«. Postverbal šum m, šuma (Lovran, Istra) »Halbnarr«. Pridjev na -ast sumast »sulud«. Prilog šumkē pored šumkē (Boka) »ići na vrh prsta da se ne bi čulo«. Složenka od sintagme ošumoglaviti, -avim pf. (Kosmet) »kad nastupi stanje da u glavi nekome šumi«. Sveslav. i praslav. Ne postoje usporednice ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se od ie. onomatopejskog korijena *keu-, s formantom -mo, prema Brugmannu *keu-mo-s. Upor. (prema G. Meyeru) arb. proshmoj »calunniare, diffamare, verleumde« (?), postverbal proshēm m.

Lit.: ARj 17, 872-73. 875. 877-78. 880-81. Elezović 2, 49. Mažuranić 1435. Miklošič 345. Holub-Kopečny ili. Bruckner 557. Mladenov 696. WP 2, 332. Boisaaaf 542-543. Pedersen, IF 5, 76. GM 355. Bulat, Slávia 2, 618.

šundrati (se), -am »1° (Krk, Istra, Lika) potrošiti, uništiti, upropastiti i 2° (Poljica) zgronjati se, ruvinati se«, šundrati (Split, Šibenik, ŽK) »jako udariti« = slov. šundrati »bucati, lupati«, šundrati (bika K) »uništiti«, sašundrati (ŽK), trajno na -ava- šundrávati, -āvām (Kralje, Lika), imenice šundranac m, šundranica f »čeljade koje bezobzirno troši«, pošundranac (Lika) »isto«. [Semantički odgovara mlet. sfondrar »affondare, sfondare«].

Lit.: ARj 12, 446. 17, 882-83. Pletersnik 2, 650. Skok, ASPH 33, 371. Rešetar, Štok. 299. Rosamani 1015.

šunka f (Vuk, Srbija, Slavonija, sjeverna Hrvatska) »pršut, kukovina (ŽK) = kučanjak (ŽK)«. Rum. șuncă. Od austr.-njem. Schunke f, nvnjem. Schinken. Takoder češ. i polj.

Lit.: ARj 17, 883. Tiktin 1533. Holub-Kopečny 377. Striedter-Temps 213.

šup, pridjev (prema Miklošiču hrv.) »čavuš«, šup f (Kavanjin) »cavitas«, proširen na -kast šupkast »(metafora) budalast«, poimeničen na -bk > -ak šupák, gen. -pka m »stražnjica, anus« = (metateza) pušak, gen. -ška (Orahovica). Deminutiv šupčić. Augmentativ šupčina. Na -ina supina (Istra) »1° vanitas, 2° homo stultus« prema f na -ka šupka (Istra) »femina stulta.« Proširen je na -r/ + -io > -alj šupalj, f šuplja, određeno šuplji = šupalj (Kosmet) »utao (v.)«, poimeničenja na -jak šuplják, gen. -âka = na -an (tip bukvan) šupljan »šuplja tikva, bezjak, budala«, apstraktum na -ina šupljina. Na -ika šupljika »vrsta veza«, s prilogom na -bšk šupljiki (—' porubiti maramu), pridjev na -asi šupljikast. Na -jača šupljača (Sinj) »1° (tkalački termin) mala izbušena daščica na razboju za držanje vratila, 2° duboka šuplja žlica (Split), 3° pogrđno za ženu«. Denominál na -iti šupljiti, šupljim impf. (iz-, ispro-, pre-, pro-), iterativ na -va- išupljivati, -šupljijem pored -šupljivām, na -ovati išupljivati, -ujem (Kosmet), na -ikast išupljikati (Radnić). Pridjev šupalj nalazi se u steslav., slov. i bug. šupljiv. Ne nalazi se u sjevernim slavina. Praslav. Paralela je lit. sušupes »gnjio (o drvu)«. U srodstvu je sa šut (v.). Suglasnik p je proširenje ie. korijena *(s)keu-, koji se nalazi u gr. κολά, avesta sūra »rupa«, arm. soil < *keulo »Höhle«. G. Meyer izvodi arb. sh(u)plakē »1° pesnica, 2° čuška, šamar« iz šuph.

Lit.: ARj 4, 91. 11, 742. 12, 447. 17, 885-92. Elezović 2, 239. ASPH 36, 130. (cf. JF 3, 211). Miklošič 345. Berneker, IF 10, 155. Mladenov 696. Machek, Slávia 16, 218. GM 419-420.

šupa (ŽK, Vojvodina, Srbija, Slavonija, Vuk, hrv.-kajk.) = slov. šupa »pojata, suša«. Na -ina šifina (Lika K) = šovina (Lika, pravoslavci) »dugačka pojata za kola i konje na Vratniku kod Senja«. Od nvnjem. Schöpfen m, Schuppe f, austr.-njem. Schupfen m »vorn ohne Wand errichteter einstöckiger Schutzbau«, odatle u Lici šifina = šovina (iz graničarskog njemačkog govora). Upor. polj. i ukr. šopa.

Lit.: ARj 17, 885. 888. Pletersnik 2, 650. Miklošič 341. Bruckner 551. Weigand-Hirt 2, 802. Štrekelj, ASPH 28, 530-531. Striedter-Temps 213.

super m (Vuk) »koji sùperi ladu, kacu, popravlja smoleći je, kalafat«. Na -njak šuper-njak »martello de calafati«. Na -ilo superilo — na -ka superka »tagliuolo dei calafati«. Ná -aš superas (Posavina) »super«. Denominál na

-iti *superiti*; -im impf. (Vuk, Gornje primorje ?, Posavina) »kalavatići lađu«. Brodski termin. Prezime *Superina* (Istra, Rijeka), *Super* (kod budimskih Srba, 1706-07) = *Super* (katici Hrvati, Brušani, Novi, Oštarije, Lika).

Lit.: ARj 17, 887-88. *Parié* 1007. Vít-kovic, *GISUD* 3, 76. *ZbNZ* 25, 335.

šup rkati, -ām (Lika) »razgovorom se zabavljati«, potvrđen i s prefiksima *iz-*, *na-*: *išuperkati se*, -am (Lika), *našuperkati se* »našaptati se«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 4, 91, 17, 888.

šurāk, gen. -aka-rn (Vuk) pored *šurjak* = *šurjak* (ŽK) »(terminologija srodstva) uxoris frater« prema f *šurakinja* »njegova žena«, bug. *šurekinja*, *Sumaja* = *šurnjaja* (Vuk) = *šurnjaja* (Kosmet) »isto«. Pridjevi *Snrakov*, *šurnjajin*. Hipokoristik *súra* m. Odatle na -ovati *šuravati*, *iurujem* impf. (Vuk, ~ i *Mme*) »potajno se dogovarati«. Sveslav. i praslav. Prema polj. *szurzy*, gen. *szurzego* »šogor« prvobitno je praslav. pridjev (*sun*, stcslav. srpske redakcije), koji je bio u hrv.-srp. poimeničen s pomoću sufiksa -jak (v.). S individualnim sufiksom -in *Surin* m, tako i stcslav. i rus. Teže je protumačiti morfologiju femininuma *šurnjaja*, koje se čini kao proširenje prvobitnog pridjeva na -bn. Tome je dodano -aja piema *maja* (v.). Bez usporednica u baltičkoj grupi. Od drugih ie. jezika pruža usporednicu samo sanskr. *syalá-h* »isto«. Ako je to upoređenje ispravno, *u* je nastao od dugog dvoglasa *au*. Prema tome može se pretpostaviti za ie. *-ja-uro-, prijevod od *svekar* (v.).

Lit.: ARj 17, 892-97. *Elezović* 2, 489. *Miklošič* 345. *Berneker*, *IF* 10, 155. *Bruckner* 558. *ZSPH* 4, 217. *Mladenov* 696. *Trautmann* 261. *WP* 2, 514. *Hoffmann*, *BB* 21, 137-144. (čf. *AnzIF* 7, 12). *Brugmann*, *IF* 21, 319. *Ilijinski*, *ASPh* 29, 496. *Boisacq** 235-236. 1001. *Machek*, *Slávia* 16, 218. *Fraenkel*, *LP* 2, 266.

šurdSk m (Kosmet) »stočna bolest, kad Tnokri krv«. Upór. složenu imenicu *krvomoč f* (Krašić), pridjev *krvomōšan* (ŽK, od *močiti* u drugom dijelu). Od arbanaske složenice *shurr* »mokrim«, *shurrë* f »mokraća« i *gjak-ii* »krv«.

Lit.: *Elezović* 2, 489. *GM* 136. 420. *Jokl*, *Stud.* 89-90.

šurin j ati se, -ām impf. (Dubrovnik) »hladiti se na vjetru« = *šurinjati*, -am (Stulić, Ston) »puhati (o vjetru: *Surinja kadpuSe hladan*

vjetar)«. Od tal. *sciornare* (Dante) »1° sollevarsi per prendere riposo in aria, 2° vibrare«. Izvedenica od lat. *aura* < gr. *αὔρα* na -inare (*nj* mjesto *u* iz prezenta), s prefiksom *ex-* > *š-*. Ovamo ide možda i *trija od vjetra*, koje Rešetar i Zore izvode od tal. *ira* »srždba«, ali se time ne tumači -ija. A i značenje, koje je psihološko, ne prenosi se u rom. jezicima na vjetar. Prije, će biti romanski postverbal od *auridiare* > *orear* (Alenitelo, Portugal), port, *ourejar*.

Lit.: ARj 17, 894. Zore, *Tud.* 26. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 788. *DEI* 364. 3402.

suriti, *surim* impf, (o-) = *Súríti* (Slavonija, Srijem, Hrvatska, Bosna) »vrelom vodom polijevati, prljiti, (o)furiti, (o)pariti«.

Lit.: ARj 9,338. 17, 893-94.

šusta f (Potomje) = *šūsta* (Božava, Šibenik, Crna Gora) »1° opruga, 2° Federmadratz«. Talijanizam, tal. *susta* f < lat. *suscita*, postverbal od *suscitare*. Tal. deminutiv na -ino *suština* i (Dubrovnik, Cavtat) »druker« = *šuština* (Korčula).

Lit.: 17, 897. 907. *Cronia*, *ID* 6, 122. *REW** 8482. *Prati* 956.

šuškarija f (Potomje) »limarske preradevine«. = *Šuškarija* f (Vitezović, Belostenec, Crna Gora) »sitna trgovačka roba«, *šuškarići*, -im (Vitezović) »trgovati sitnom robom«. Kol. na -arija < -ar - < -arius + -ia.

Lit.: ARj 17, 901-902.

šuškati, -am impf. (Vuk, subjekt *gušter*, *mačka*, uopće živi stvor) (*iz-*, *za-*) »strepere« prema pf. *šušnuti*, -em (*iz-*). Prenosi se na glas u deminutivu *šuškétati*, *Sušketām* pored -em impf. = *šušljétati*, *šušljētām* »govoriti šapćući«, s prijenosom suglasnika iz prezenta u infinitiv *Suškećat*, -ećem impf. (Kosmet) »frskati u govoru«. Isti glagol na -eti *šuštati*, -im impf, (*za-*, subjekt *voda*, *lišće*). Iterativ na -va: *pošustívati*, *pošustujēm*. Na -avac, gen. -avca *SušSkavac* m »amaranthus major L.«. Poimeničen part. perf. akt. na -iča *šuškalicā* f (beogradski argot) »banka«. Na -or (upór. *zagar*) *šuškor* (Šumadija) = *sušanj*, gen. -šnja (Vuk, ŽK) = *šušlje* n »suho lišće koje je spalo sa drveća«. U toj se riječi unakrstio pridjev *suh* i onomatopejski glagol. Osnovna je metafora *Sus-*, koja se nalazi u *nešus* m »ono što idući ne šuška«. Raširuje se ne samo deminutivom na -kati nego i sa *nj* u pridjevu *šušnjat* »šumnat (uz *grana*)«. Na -ar *pošušnar* m (Kosmet)

»zamiata, tumaralo, koje svakuda zavirkuje«. Onomatopeja se nalazi još u slov.

Lit.: ARj 4, 91. 17, 901-908. *Elezović* 2, 118. 480. *Trojanović*, *IF* 5, 223. *Miklošič* 345.

šuveli (Banja Luka) = *šuvheli* (Bosna) = *šūpheli* (ib.) = *Subhéli* (Mostar) = *šuhveli*, indeklinabilni pridjev, *šibelija* m = *Sübetja* (Kosmet) imenica i pridjev »sumnjiv, sulud«. Turska izvedenica na -K od ar. *šubhe* »sumnja, dvoumica« > tur. *šūpheli*, koja se nalazi u *Sub* m (Banja Luka, *biti pod šubom* »pod nadzorom policije«) = *šibe* pored *šiibe*, gen. -eta n (Kosmet) = *Subha* (Mostar) »sumnja« = *šupha* = *šuvha* — *šuhva* (Bosna), od tur. *šūphe*, *šūbhe* < ar. *Subha*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla iz terminologije običnog života: bug. *šjubj*, *šjubelija* m, arb. *shubehé* = *shy bé*, cine, *subie* f, pridjev *šubilli* »douteux«.

Lit.: ARj 17, 912. *Elezović* 2, 479. *Skok*, *Slávia* 15, 497., br. 757. *Pascu* 2, 166., br. 1016. *Škaljić** 591.

švába m pored *švabo* (Vuk, Vojvodina, Srbija, Bugarska; naziv, koji je danas općenit, nastao je najprije u Srijemu i Vojvodini, gdje su se Nijemci sa Rajne naselili već u 17. v.) prema f na -ica *švabica*, deminutiv *Svabičica*. Pridjevi na -in *švabin* (toponim *švabin brijeg* u Zagrebu), *Svabičín*, na -ski *švapski*. Deminutiv *švapče*, pl. *švapčići*, kol. na -čad *švapčad* f, gen. -i. Na -urija (pejorativ) *švaburija* (Srbija) »Srbin iz austrijske države«. Značenja je »1° Nijemac uopće, 2° austrijski državljani bez razlike narodnosti (takoder u Bosni za vrijeme okupacije)«. Unakrštenjem tog narodnog imena i njem. *Schabe* f »blatta« (od *schaben*, u prasrodstvu sa *skobla* »obličje«) nastade *švába* f (Vuk, Hrvatska), češ. *šváb* »žohar«. Unakrštenje dogodilo se već u njem. *Schabe* > *Schwabe* »blatta«. Prema tom nazivu nastade za istu životinju naziv *rus* (takoder u njemačkom: *Russen*, *Preussen*). Nalazi se već u stcslav. 3 *ablno* (Vita s. Methodii). Od *Suēbi*, od korijena **sue-*, proširena formantom -bh(b), upór. *sebar*, *Srbin*, *osoba*, ie. naziv za narod i slobodne ljude.

Lit.: ARj 17, 913-14. 916. *Mladenov* 692. *WP* 2, 456. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečný* 377. *Weigand-Hirt* 2, 659. 807.

svagati (se), *švagām (se)* impf. (Vuk, Lika) (*do-*, *iz-*) »gegati se«. Na -alo m *svagalo* m »gegavac«. Slov. *švígati*, *Svígām* »sich schnell hin und her bewegen«, prema pf. *svigniti*;

Sviga — *Svaga* m »eine unbeständige Person«, prilog *Svigoma*. Onomatopeja.

Lit.: ARj 2, 703. 4, 91. 17, 914. *PleterSnik* 2, 652.

švánjiti (se), *švánjtm* impf. (Vuk, Hrvatska) (o-) = *oŠvanjiti se* (Kosmet) = (sa *šv* > *Sm*) *ošmánjiti se*, *ošmāhjim* (Lika) »sramotiti (se), panjkati, (o)brukati«. Postverbal *Svdnja f* »sramota, bruka«. Ovamo ide *pianiti*, -im »psovati, grđiti«, koje je nastalo (kao *biskati* < *obiskati*, *buliti* < *obuliti*) krivim rastavljanjem prefiksa *ob-* prema *o-* od *opšaniti*, -im pf. (*v* nestao disimilacijom) »osramotiti« prema impf, na -va- *opšanivati*, -ujem, pridjev *opSanljiv*, -ljivost, *opšanitelj*, *opšanovati*, *opšanjivati* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Stulić), *obšanost f* (Habdelić). Nalazi se još u stcslav. *sveniti se* »abstinere«, bug. *sven* m »stid«, *svenja se* »non audere«, *svenliv* »schamhaft, schüchtern«, *svenuvam se* »sich schämen«, rum. *α se sfii* »scheuen, genieren«, s čitavom leksikološkom porodicom, pridjev *sfieț* (lat. sufiks -ictus) = proširen na -cios *sficioos* »scheu«, apstrakti na lat. sufiks *sficiune* f = *sfintă* »Schüchternheit«. U vezi je sa stcslav. lok. *svenje* »bez, praeter« > *osim* (v.). Suglasnik *nj* u infinitivu je analogijom prenesen iz prezenta **svenjo* > rum. *a sfii* (*nj* > rum. *i* po pravilu); stcslav. > *ja*, *a* je kao u *orah*. Nastao je prijevojem duljenja od ie. **sue-* (isti korijen kao se, svoj).

Lit.: ARj 9, 140. 324. 338. 17, 915-16. *Jagić*, *ASPh* 31, 551. *Elezović* 2, 48. *MikloSii* 332. *Mladenov* 574. *Tiktin* 1415-1416. *WP* 2, 495.

svarba f (Stulić, Šulek, Hrvatska i Slavonija) »bradva, Bartaxt«. Ovamo i *svarba f* »riba bjelica, albumus albumus, Uckelei« = *šviberba* f (okolica Varaždina), nazvana tako zbog toga što nalazi na bradvu (v).

Lit.: ARj 17, 916. *Hirtz*, *Pisces* 419-20.

šverc m (danas općenito) »nedopuštena trgovina, zakutna trgovina, šmügl«. Od nvnjem. *Schwärze* f, 1780. u značenju »schmuggeln«, upravo gornjo-njem. argot (rotwelsch) »noć (14. v.)«, u evropskim prevedenicama (calques) *marché noir* = tal. *mercato nero*, *schwarze Börse* > *crna burza*, odatle *crnoburzijanac*, *crnoburzijanski* (~a *cijena*, *posao*). Denominal na -ati *švercati*, -am = *švercovati*, -ujem (Varoš u Slavoniji) impf. Radna imenica *švercer*.

Lit.: ARj II, 918. *ZbNZ* 25, 277. *Striedter-Temps* 214-15.

švīgār m (Vuk, Otok u Slavoniji) »ono na donjem kraju biča što puca«; *švikniti* (Vodice) »udariti bičem«, s postverbalom *šmk* »udarac bičem«. Zacijelo je od onomatopeje *švikati*, *švičem* (Vodice) »zvizdati ustima« prema pf. *švikniti*, postverbal *švik* m »zvizduk«. Miklošič upoređuje sa češ. *švihati* »peitschen«, *švihlý* »geschmeidig«. Upór. slov. *švigljast* »lang und dünn oder schlank«, *šviglja* »lange Rute«, *švigljáti* »hin und her schwingen«. Arb. *zvigë* »Fächer«, koji G. Meyer (s upitnikom), upoređuje sa *švig* »Streich, Luftzug, frustata, sferzata (Parcie)«.

Lit.: ARj 17, 919. Pleteršnik 2, 659. Miklošič 345. Holub-Kopečný 378.

švógor m (Habdelić, Belostenec, Jambrešić) = *svagar*, j'en, -ara (Vitezović) = *švugor* (Trebarjevo) = (običnije sa *vo* > *o*) *šogor* m (Hrvatska, gradovi; Vojvodina) prema f na -ica *š(v)ogorica*. Od stvnjem. *sivagur*, nvnjem. *Schwager* (in Rücksicht des Bruders oder der Schwester meiner Frau), u prastrodstvu *sä svekar*, *svekrva*. Madž. *sógor* također. Kao u Bosni što turcizmi istiskuju često domaće izraze srodstva, tako je taj germanizam istisnuo u hrv. gradovima domaći izraz *svāk*, gen. *svaka* < *svojak* m prema *svastika*. Upor. tuđicu *kuzên* m prema *kuzina* f < fr. *cousin* < lat. *consobrinus* u gradskom jeziku u Hrvatskoj.

Lit.: ARj 17, 920. Schneeweis 95.

švôra f (Šibenik, općenito u Dalmaciji, Istra) »koludrica, časna sestra, dumna«. Od mlet.-tosk. *suora*, sttal. *suora* < lat. nom. *soror*. Tosk. deminutiv na - *illus sorëlle* (prema *fratello*) u nazivu rta *Punta Tre sorelle* (Prčanj) = Na *Rđakovo* (ribarska pošta Muljana, Boka), u srednjem vijeku *Do Arđakova* < *zBlš dakov*, od *đak* (v.).

Lit.: REW² 8102. 8103.

švrća m (istočni) = *švrčo* (južni oblik, Vuk) »mekan, mekoputan čovjek, pust«.

Lit.: ARj 17, 921–22.

švrljati, *švrljam* impf. (Vuk, Srijem) = *švrljat* (ŽK) »1° po kući koješta raditi, 2° (ŽK) besposleno kojekuda hodati«, u vezi je sa *švrndati*, *švrndam* impf. (Vuk, Srijem) »po kući koješta přemetati, tražiti«. Očite su dalje veze sa *vrljati*, *vrljiti* (v.), *vrdati* = (s umetnutim *n* pred dentalom) *vrndati* (v.), *vrludati*, *kovrljak* (v.). Suglasnik *í* može da potječe od prefiksa sa s prijelazom u *í* kao u *škopiti* < *skopiti*. Značenje prefiksa bilo bi kao u *smiješati*, *smrskati*, *spiskati* itd. »posvema izmiješati«. Sposobnost perfektiviranja izgubio je prijelazom u *š*, kao u *škopiti*, *skopiti* pf. prema impf. *skrápati* (ŽK). Tomanović misli da potječe i od unakrštanja sa sinonimom *ševljiti* (v.). I ta mogućnost postoji.

Lit.: ARj 17, 922. Tomanović, JF 17, 203.

-t, mrtav ie., praslav. sufiks: *mlat* < praslav. **moI-Iš*, *plast* m < praslav. **plat-tt* po deklinaciji *o*. Veže se sa samoglasima *o*, *e* *topot*, *trepēt*. Po deklinaciji *i -tb* > *-t*, gen. -f' služi za tvorenje apstrakta od glagolskih korijena: *vlad-ati*: praslav. *^vold-* + *-tb* > *vlast*, gen. *vlasti*; praslav. *ib-* (*počítati*): **ča-tb* > *cast*; *maz-* > **maz-tb* > *mast*; *mrijeti*: *smrt*; *mog-tb* > *moč* itd. I taj je sufiks ie., baltoslav. i praslav.j danas mrtav. Upor. lat. *mors*, gen. *-tis*, lit. *admintis* i praslav. *pamet*. Veže se sa samoglasom *o*, *e*: *-ost*, *-est* (*vet*), *-stvo*. U lokatīvu *-ti* baltoslav. infinitivni nastavak, koji se veže sa samoglasima *a*, *e*, *i* u *-ati*, *-eti* > *ati* (*bježati*, *lebdjeti*), *-iti* (v.) *trošiti*. Kao nastavak za treće lice singulara očuvao se u hrv.-srp. samo u *jest* pored enklitike *je*. Postoje paralele u izvan-ie. grupama.

Lit.: Maretić 72. 307. Leskien 291–2. 571–2. Vandrák 1, 368–69. 576–600. Holub-Kopečný 473. Meillet, MSLP 18, 232–238. Trombetti 4, 49., § 64.

taân m (Kosmet) »proseno brašno, pomiješano sa šarlaganom (služi za alvu, v.)«, *tan* = *tam* (Kosmet) »ulje od sezama«. Ovamo *tâhan-hâlva* f (Bosna) »vrsta halve«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahin* > tur. *tahan*, *tahin*, *tahan helvası*, *tahin helvası*) iz terminologije hrane: rum. *tahîn* »Sesam«, bug. *tahan* pored *tahan* m, cine. *tahine* f = *tarhune*, ngr. *ταχίνι*.

Lit.: Elezović 2, 288. 299. 303. Mladenov 630. Tiktin 1548. Školjić 595.

tabak¹ m (Rab, Božava), slov. *tabak* i *tobák* > *tubák*, gen. *-âka* (ŽK, rijetko mjesto *duvdn*, gen. *-dna*, koje je danas općenito) »duhan«. Talijanizam *tabacco* (17. v.) < španj. *tabaco* iz karaijskog. Odatle na fr. sufiks *-ière* < lat. *-aria*: *lâbakéra* f (Belostenec, Lika) = *tabakéra* f (Vojvodina), dem. *tabakerica* f (Belostenec), slov. *tobakëra*, *tobakira* < tal. *tabacchiera*, rum. *tabacheră*, ngr. *ταμπάκιον*. Na *-ač fumai ali tabakač* (Vrbnik).

T

Lit.: ARj 17, 925. Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 122. REW² 8508a. Pleteršnik 2, 672. Tiktin 1542. DEI 3689.

tabak² m (Vuk, Kosmet) »arak«. Na zapadu se ne govori. Balkanski turcizam (tur. *tabak* »isto«) iz trgovačke terminologije: bug., arb. *tabak*. Razlikovati treba drugi balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dabbak* > tur. *tabbak* »piatto«) *tâbak* m (Banja Luka) »bo-sanski pladanj od metala, na kome se nosi jelo, poslužavnik«. Treći je balkanski turcizam također arapskog podrijetla zanatski termin iz štavljenja kože: *tabak*, gen. *-âka* (Kosmet) »onaj koji se bavi štavljenjem kože, kožar«. [Ovamo u Dubrovniku toponim u Pilama *Tabakarija* f, nekadašnja kožarnica]. Prezime na *-ović Tabaković* (Bosna). Pridjev *tabački* (Kosmet, ~a *vuna*). Složenica *tabakana* »kožarnica« < ar. *dabbag*, perz. *dibegchane* > tur. prstonarodski *tabakhane*, bug. *tabak* »Gerber«, *taba(ha)ná*, arb. *tabák*, ngr. ο ταμπάκης, rum. *tabak* pored *tâbăcar* (s lat. sufiksom), *tâbăcărie* »kožara«, *a tabaci* »štaviti kožu«, na *-eh* > *-eală tâbăceală* »Beize«. Riječ *tabak* > slov. *tabak*, *tubák* m (ŽK), upor. engl. *tabak* = njem. *Tabak* (17. v.) »duhan«, nema nikakve veze s balkanskim turcizmima. To je evropski amerikanizam (iz jezika Karaiba): španj. *tabaco*, fr. *tabac* > njem. *Tabak*, od imena biljke »herba Nicotiana«. U stvnjem. *Tobak trinken*, *sauffen*, kasnije *rauchen* »püsiti«. Odatle *nimam ni kapi duvána* (ŽK). [Usp. i pod *piti*].

Lit.: ARj 17, 924–26. Elezović 2, 289. Mladenov 627. GM. 421. Tiktin 1542. Lokotsch 453. Korsch, ASPH 9, 672. Skok, Slávia 15, 497., br. 758. Weigand-Hirt 1015–1016. REW² 8508a.

taban m (Vuk) = *taban* (Kosmet) »1° stopa, 2° (Dušanov zakonik: *da se bije 100 po tabani*) udarac po tabanu (Boka), 3° oganj na pušci«. Ovamo *tabandže*, gen. *-eta* (Vuk) »oganj na pušci«. Složenica (*lustában*) »ravno stopalo«

(prvi dio složenice tur. *düz* »ravan«, odatle na *-lija tabanlija* m (Srbija) »koji ima taban ravan«; *taban-sablja* (Miklošič) je drugog podrijetla; prvi dio te složenice nalazi se u rum. i polj. *taban* »Art Damasener Stahl« (od tur. *taban* »glänzend«). Denominali na *-ati tabàn-nati* (Kurelac) »kad konji udaraju nogom o žito na gumnu«, na *-čiti* (upór. *bančiti*) *tabančiti*, *-im* (Popović) »pješački«, *natabančiti* se »dosta se nahodati«. Balkanski turcizam (tur. *taban*) iz terminologije za dijelove tijela, bug. *taban*.

Lit.: ARj 7, 675. 17, 925-26. Elezović 2, 289. Mladenov 627. Tiklin 1543. Miklošič 346. Korsch, ASPH 9, 672.

tábár, gen. *-ára* m (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *tabar*, gen. *-arā* (Rab) = *tabar* (Božava) »debeli kaput, zimski kaput«. Sa *m* pred labijalom i našim augmentativnim sufiksom *tamburina* f (Vuk, Crna Gora) »kao gunj veliki podstavljen jagnjetinom«. Talijanizam: *tabarro*, koji je postao balkanska riječ: bug. *tabarin* »Mantel«, *tabarina* »dugo gornje odijelo do petas«, arb. *taban* (Skadar) »Mantel mit Ärmeln«, ngr. ταμπάρι(ov). Na tal. *-one* > *-un tabarün* (Božava) »modo di pescare, pescare a saltarello, frugatoio«, semantički nejasno. Ako je u vezi sa *turbare* (prema Schuchardtu), morale bi se pretpostaviti da je *-arm* nastavak, a **turbarun* > (disimilacijom) **tubarun* da se unakrstilo sa *tabar* po fonetskoj analogiji (sličnosti).

Lit.: ARj 17, 926. Budmani, Rod 65, 165. Kušar, Rad 118, 20. Cronia, ID 6, 122. Schuchardt, Rom. Etym. 2. (SAW 141). Miklošič 346. GM 421. DEI 3690.

tabati, *-ām* impf. (Vuk) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tombali*, *-ām* (*iz-, na-, u-*) (Vinkovci, Otok u Slavoniji) »calcare«. Deminutiv na *-kati* (up. *pipkati*) *tapkati*, *-ām* impf. (Vuk) (*ao-, iz-, po-, pri-, u-, za-*). Od deminutiva odbacivanjem *-kati* nastaje *natapati*, *-am* pf. (Vinkovci) »nagaziti«, *rastapati*, *-ām* (*kravlju balegii*) »razgaziti«, sa *-tati* *taptati*, *-dm* (Glavinic: ~ *z noganu*). Ovamo zacijelo zamjenom deminutivnog *-kati* sa *-sati*, *-šiti lapšali* (*po-, po ramenu*), *tápšiti*, *tapsim* impf. (Vuk) »milovati nekoga«. Unakrštenjem sa *vrljati dotapkat* »doći tapkajući« izmijenjeno je u *dotavrjljati se* (Bosna) »doći pipajući po mraku«.

Lit.: ARj 2, 705. 4, 23. 7, 675. 678. 11, 102. 114. 12, 181. 13, 269. 17, 926-27. 18, 54. 106. Elezović 1, 240. ZbNZ 2, 274.

tâbija f (Sarajevo, Bar) = *tablja* (Kosmet) »utvrđenje, opkop«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ta'bije* > tur. *tabiye*, *tabya*) iz vojničke terminologije: rum. *tobie*, bug. *tâbija*, arb. *tabe f* »Schiescharte«, ngr. ή ταμπία.

Lit.: ARj 17, 927. Skok, Slávia 15, 497. Elezović 2, 289. Tiklin 1543. Mladenov 627. GM 421. Školjić* 594.

tâbijât m (Kosmet, s pridjevima *râav*, *dobar*, *pogan*) = *lâbijat* (Mostar) »čud, narav, priroda«, *sve po tabijatu* (BiH) »sve po volji«. Na *-li tabijatli* (Mostar) »čudljiv«. Sa postpozicijom *-suz*: *tabija(f)suz* (Mostar, Bosna) = *tâbijatsz* (Kosmet) »zle čudi«, indeklinabilni pridjev. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tabī'at* > tur. *tabiat*, *tabiatli*, *tabialsiz*) iz terminologije običnog života: rum. *tabiet* »Gewohnheit«, *tabietliu* »Feinschmecker«, bug. *tabehét* — *tabiet* = *tahiját* »Brauch, Gewohnheit«, *tabihetlĭja*.

Lit.: ARj 17, 927. Elezović 2, 289. Skok, Slávia 15, 497., br. 760. Tiklin 1543. GM 421. Mladenov 627. Škaljić* 594.

tâbinja f (Vuk, Dubrovnik, Mljet) »ugorova mati, morska riba phycis phycis«.

Lit.: ARj 17, 927.

tabir m (objekt uz *učiniti*, narodna pjesma muslimanska) »protumačiti«. Na *-iti sanak tabiriti* »tumačiti«. Na *-džija (hodžd) tabirdžija*. Složenica *tabirmáma* f (Bosna) »sanjarica« = *čitab-tabirnama* — *sanak-tabirnama* »sanovnik«. Od tur. *tâbir*, *tâbir fi*, *tabirname'*, < ar. *ta'bir*.

Lit.: ARj 17, 927. Škaljić* 594.

tabla f (Hrvatska, ŽK, BiH, slov.) = *tábla* (Vuk, Vojvodina) »1° školska ploča, 2° stol (sudski termin: banski stol)«, također slov. Deminutiv na *-ica tablica*. Denominal na *-ati tablait*, *-am* (Belostenec) »contabulo«, *potablâti* (ŽK) = slov. *potablâti* »zatakati«, na *-iti potabliti* pf. »popoditi«. Od lat. *tabula*, ali ne može se točno odrediti medij, njem. *Tafel* ili madž. *tabla*. Nalazi se i u búg. *tábla* »Schultafel, Wandtafel«. Oblik *tabla* (Kosmet) »poslužnik«, deminutiv *tablenče*, gen. *-četa*, balkanski je turcizam ar. ili tal. podrijetla (tur. < ar. *tabla* »daska u obliku tepsije«): rum. *tabla* (Munteniya), deminutiv *tâblăluță*, bug. *tábla*, ngr. τάβλα. Istog je podrijetla i *tabla* (Kosmet, objekt uz *igramo*) »vrsta igre«. Grecizam lat. podrijetla je stsrp. *tavla* f < srg. τάβλα. Talijanizmi su: *távula* f (1400) »1° indeks, 2° vrsta igre«, deminutiv na *-ino tavulín*, gen.

-ina (Dubrovnik, Čilipi) = *tavulin* (Kučiste, Rab, Božava, Crmnica) »mali sto« < tal. *távola*, *tavolino*; *lavulât*, *-âm* (Božava) »tavolare, intavolare (pravni termin)«. Odatle na *-arius* > *-ar tavulâr*, gen. *-ara*, (Dalmacija) »grunтовница, zemljišnik«. Talijanizam je i mlet.-sttal. *tola* < *tabula* > *tola* (Riječka nahija, Martić, Jukić, Nalješković, *vlaška tola i trpeza*, uz glagole *postaviti*, *kurisati*, *zametnuti*, *k toli posjedati*, *okićena*, *nabrizgana tola*; primjer: *posred kuće posadi se velika tola*, sastavljena od jedne daske u duljim, oko nje sjednice).

Lit.: ARj 11, 102. 17, 927. 18, 132. 136. 434-35. Pleteršnik 2, 182. 652. Mladenov 627. Tiklin 1544. ZbNZ 13, 250. Crmnica, SDZb 9, 261. 262. 267. Elezović 2, 289. 542. Budmani, Rad 65, 164. Kušar, Rad 118, 17. Cronia, ID 6, 128. REW³ 8514. Vasmer, GL 140. DEI 3733. 3810.

tabor m (Marulić, svi leksikografi, Vuk, Kosmet) = (s umetnutim *m* pred labijalom kao *dumboK*) *tambor* (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) = *tâobor* (Vuk, narodna pjesma, *ao* < *â* prema *pisao* = *piša*, nastalo zbog stih) »1° oko, logor, 2° bataljon turske vojske pod komandom binbaše (»majora«, Kosmet), 3° parlatorija, mjesto gdje se rastavljeni ljudi razgovaraju s onima koji su u lazaretu«. Denominal na *-iti tâbořiti*, *-im* impf. (Vuk) (*is-, u- se*) prema iterativu na *-va- istaborivati se*, *-ujem* pored *-ivam*, *utâbořiti*, *-im* (Kosmet) »poredati, svrstati u vojni red, stroj (*kaj nizame*)<*t*. Na *-je tamborje* (narodna pjesma) »tabor«. Nalazi se u svim slav. jezicima. Zacijelo nije zbog toga praslav. Kako je riječ i turski vojni termin, postala je i balkanski turcizam u značenju »bataljon«: bug. *tabor*, *tabur*, arb. *tabor*, *tabor* »bataljon«, *tabuar* »Verschanzung«, ngr. ταμπόρι, ταμπούρι, madž. *tâbor*, *tâbornok* »general«, rum. *tabâr(a)*, *tâbâraș* »vojnici«, *a taban* < *tâbořiti*. Izmjena *o* — *u* upućuje na unakrštavanje starijeg i novijeg turcizma. Prema naglasu *tabor* sudeći, riječ nije ušla u hrv.-srp. za vrijeme turskog perioda na Balkanu, jer takav naglasak ne pokazuju turcizmi, nego kao u madž. *tabor*, odakle je ušla u češ. i pclj. Husitski ratovi prostrili su tu rječ kao i *houfnica* > *tatarska*, nego da je prema nazivu brda *Tabor* u Sv. pismu. Vjerojatnije je da su taj turcizam donijeli u Srednju Evropu Mađari i da je kod njih iz vremena njihova nomadiziranja s Turcima. Tur. *tabur* < džag. *tabkur*.

Lit.: ARj 4, 23.1 7, 928-29. 18, 54. 55. Elezović 2, 289. 397. Miklošič 340. Holub-Ko-

pečny 378. Bruckner 563. Mladenov 627. Štrekelj, DAW 50, 11. Korsch, ASPH 9, 672. GM 421. Titz, LF 59, 245-257. 62, 284-285. Lokotsch 1974. Tiklin 1543. Školjić* 594.

tâbut m (Mikalja, Varoš kod Slavenskog Broda) = *tabut* m (Kosmet) = *tabbat* (Bosna, narodna priča) = *tâbut* (Banja Luka) = *tâbut* (Mostar) »1° naprava na kojoj muslimani nose mrtvaca do groba, 2° sprava iz jednog komada izdubena drveta za čišćenje žita (Banja Luka)«. Balkanski turci/am arapskog podrijetla (ar. *tâbut*) iz terminologije islama: arb. *tâvût* (Kalabrija) »Totenbahre«.

Lit.: ARj 17, 629. 946. Elezović 2, 290. Skok, Stavia 15, 497., br. 762. GM 425.

tacadôra f (Buzet, Sovinjsko polje) »daska na kojoj se sjeka slanina za začim«. Možda istro-rom. leksički ostatak od izvedenice na *-atorium*, *-atoria* > *furi*, *tazza*, mlet. *tazâr* »tagliare minutamente, tagliuzzare« > *tocaři*, *-âm* impf. (Vodice) »sjeci u komadiće« < (možda) vlat. **tactiare*, od *toetus*, particip od *lângere*, upór. *tangedor*. Upór. furl. *tazzadizze* f < **tacticia*.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 199. REW³ 8519. Pirona* 1178. Rosamani 1143.

taci (samo štokavski po primarnom razredu glagola < **takti*) = *taknuti*, *taknēm* pf. (Vuk) (*do- šel*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *ras-*, *s-*, *spo-*, *uz-*, *za-*) = *tahniti* (ŽK, Vodice, Istra) = (s gubitkom poluvokala *ǝ* > *a* i srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika, samo s prefiksima) *nânuti*, *nâlnem* (Vuk, Kosmet) i *izüt-nul*, *-em* (Kosmet, protivno od *udenuli*, *-em* (objekt *učkur*), *spotnut* (Kosmet, objekt *oganj*), iterativ na *-va—taknivati*, *-ujem* pored *-ivam*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **tbk-* (stcslav. *knĕŕli*) »lângere«. Izvedenice se prave od korijena: (*t* > *a*) *lak-*, (gubitak poluvokala &) *lk-*, (prijevoj duljenja *ǝ* - *ǝ* > *i*) *tk-*, (prijevoj *u*) *luk-*, (prijelaz *t* > *c*, sekundarna palatalizacija) *tic-*, (*tk* pred *i* > *č*, *lk* > *t* pred suglasnikom u). Od *tbk-* > *tak-* v. postverbal *tak*, *natakač* m (Istra) »cipela«, *takmjat*, *-am*, *-em* impf. (Kosmet) »dirati«. Ovamo ide i Vukov rusizam *tačka* = *točka* (Vitezović) »punctum«, s pridjevom *točan* (*ne-*) = *tačan* (*ne-*), apstraktum *točnost* f = *lačnosl* (*ne-*). Od *tbk* > *tk*: postverbal *prîtka* (Vuk, Kosmet) = *prhka* f »tačka, taklja«, odatle *prîtkaš*, gen. *-âša* (Vuk, Srijem) »grah«. *Sika* f (u terminologiji pluga, Vuk, ŽK, Buzet, Sovinjsko polje, Smokvica, •Korčula) »sprava za čišćenje pluga«. Taj termin posuđuje Rumunji sa *ǝ* > *i* *otic* »rallum«;

potka *î* < slčláv. *potška* (Dušanov zakonik) »1° svadaj sukob, boj, prepirka« = *potka* (Crna Gora) »2° grana koja se udari u livadu da se zna dokle je zabran«. I taj naziv posuđiše Rumunji i stvoriše odatle leksikologijsku porodicu: *potcă* f »1° naglo pozlilo, koje nastaje po narodnom vjerovanju od čaranja, 2° Verdruss (Muntenija, Erdelj)«, pridjev na *-aş potcaş* (Erdelj) »der Widerwertigkeit bereitet«, glagol *α poci* »durch den bösen Blick verunstalten«, *a sä poci* »entstellen, unakaziti«, apstraktum na *-eib* > *-ealä pocealä* »nakaza«; *zátka í* (Vuk, Crna Gora) »Herausforderung«. G. Meyer izvodi odatle (s upitnikom) arb. *zís, žit* »fordere heraus«. Od **tyk-*, stcslav. *tykati* (i češ., polj., ruš., slov.) »pungere, längere, trudere« > *tikati*, *-am* (dobro potvrđeno kod pisaca i leksikografa čakavaca i kajkavaca) > *tik-* postverbal *tík*, koji se upotrebljava kao prilog u *tík do* (Hrvatska); *ótík* m, *otikač* (Crnica), *sutika* (Boka) »Ereignis«, *tíhnuti*, *-m* (narodna pjesma, objekt *dogat*). Ovamo ide i stcslav. *tyky*, gen. *-vue* > *tikva*, koje je u prasrodstvu s gr. *τύκος* u galskim **tuca* > južnofr. (Languedoc) *tučo* »Kürbis«. Zatim: *tikati* (ŽK, slov.), *dotikati*, *dòtikām*, *natikača* f (Lika, Turska Hrvatska, Vodice, Krnica, Vuk) »kao galoš, papuč«, deminutiv *natikačica*, augmentativ *natikačina*, *natikač* m (Lika) »nazuvica«. Rumunji posuđiše *a zăitcni* »behindern« pored *zătigni, zătihni* »stören«, *a potigni* »posrnuli«, s apstraktumom na *-eh* > *-ealä poticealä* »posrtaj«, *poticală* »Locheisen«, s glagolom *a poticali* »praviti rupe« (< *protykalo* n), *poticala* f »Skandal«. Od **tuk-* stcslav. *istukati* »sculper« *túkati se* (Bosna, Banja Luka) »sresti se«, *sutuka* f »udes, sudbina, nesreća, neprilika«, *nătukati*, *-am* (Lika) »naći«. Ovamo možda još *sastučiti*, *-im* pf. prema impf. *sastučivati*, *-stučivām* »sastavili, skalupilij složili«, ako je *sas* < ssss. Od **tyk-* stcslav. *tycati* > *tic-* *ticati* (*se*), *tičem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pona-*, *pods-*, *pri-*, *s-*, *spo-*, *uz-*, *za-*), *potičiste* (1436, Dubrovnik, Priština) »mjesto gdje se obavljala neka srednjovjekovna igra (alka?)«, postverbal *tíc* m (Vodice) »stanje doticanja«, pridjev *dotični* (čehizam), deverbali *poticač* m, *doticač* m. Od *tbk-* pred palatalnim samoglasom > *č:prikit*+*b* (ili *-ia*) > *priča* (v.), prijelaz iz deklinacije » u deklinaciju *a pričač* f (Mamić, Baraković): *pričanik*, gen. *-ika* (Vuk) »grah«, poimeničenje nepotvrđenog pridjeva na *-én* od *přítká*. Ovamo još *ispričati* (Hrvatska) »izviniti se«, s poslverbalom *isprika*. Od *í* < *tkn* v. gore preflksalne složenice od *-muti*. Kao osmi hrv.-srp. korijen moglo bi se smraliti **tek* prijevaj prema tipu *teći* — *isticati*

leknuti, teknem pf. prema impf. *ticati*, sa *kn* > *gn tegnuti*, *-em* (Dubrovnik) »anfallen, be-ruhten«. Prema G. Meyeru arb. *takonj* »bege-ge« (Gege) je od *taknuti*, upór. gore *tukati*. Ni za praslav. **tiknnti* nema baltičkih usporednica kao ni za *tkati*. le. je korijen **steu-* »slossen, schlagen«, s raširenjem na *-q* **steuq-*, koje je zastupljeno u gr. *τύκος* »vrsla dljetca, malja (v. gore *tikva*)«, *τυκάνη*, odatle posudnica *čokanj* (v.). U slavinama je kao i u gr. *í-* otpao i nadomješten brojnim drugim prefiksima. Samoglas *eu* zastupljen je u slavinama prijevajima *u* > *a*, *ŷ* > *»i*, *ou* > *u*. Zabilježiti još treba Vukov uzvik *tita*, koji se govori u djetinjem govoru (i u Kosmetu) u značenju »nemoj, ne diraj«. Taj je naslao reduplikacijom sloga *ti* od *ticati* prenesenog u dječji govor.

Lit.: ARj 2, 703-05. 709. 710. 4, 24. 25. 35. 36. 72. 7, 675-76. 684. 685. 692. 706. 8, 103.10, 327. 329. 11, 107-09. 132-34. 144. 145. 12, 180-81. 195-96. 13, 264. 14, 686. 16, 78. 333. 355-56. 547. 17, 82. 930-31. 18, 322-27. 896. Maretić, Savj. 156. NVj 3, 104-105. Elezović 1, 138. 228. 236. 258. 294. 322. 449. 538. Ribarić, SDZb 9, 170. 194. NJ 1, 100-110. 129-143. 2, 79. si. 93. Miklósić 321. Holub-Kopečný 398. Bruckner 571. Mladenov 633. WP 2, 615. Tiktin 1195. 1222. 1223. 1225. 1798. GM 422. 485. Boisacff 989-990. Scheftelowicz, KZ 54, 233. Foy, IF 6, 330. Wood, IF 18, 5. Jireček, ASPH 14, 73-75. Trautmann 331.

-tâd, gen. -âdi, sufiks lal. podrijetla (-tas, gen. -tatis) raširen u svim romanskim jezicima, dolazi u jadranskoj zoni najprije u romanskim učenim posuđeničama kao *univerzitat*, gen. *-adi* (Dubrovnik), *kvalitat* (Rab), *kuriozitat* (Rab), *novitat* (Rab), rijetko u domaćim: *mokratad*, gen. *-adi* (Rab), poluprevedenica od tal. *umidita*(de).

Lit.: Kušar, Rad 118, 24. 26. Štrekelj, DAW 50, 62.

tafta f (Kosmet) »neka svilena tkanina« = *taft* m (Bosna) »vrsta džanfeza«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tafte* > tur. *tafta*) iz terminologije ikiva: rum. *tafta* »Taf-fel«, ngr. *ταφτας*. Također evropski orijentalizam fr. *taffetas* = lal. *taffeta*; *tafet* m (1733, izvješljaj egzarha M. Ralkovića) < njem. *Taftel*, *Taft* ild.

Lit.: ARj 17, 944. Elezović 2, 303. Tiktin 1517. Lokotsch 1981. Škaljić* 595.

tahta f (Banja Luka, Moslar) »daska« = *jata* f (Bosna, Varoš u Slavoniji, Makarska) »1° daska, 2° željezna ploča« = *tâta* f (Kosmel)

»polulka stavljene kože« = *tatka* f (Polimlje, Potarje) »daska« (sa *h* > *k*, *kt* > *tk*). Složenica *tatabii* pored *tatabit* m »sljenica«, drugi dio *biti* »uš«, odatle ispuštanjem dočetka *-it* (koji je činio utisak pridjevske izvedenice na *-it*) *tatába* pored *tatába* f (Kosmel) »(prevedenica, calque) drvenica« = bug. *tahtata* f »därvenica«, *peštahta* (Sarajevsko polje) »polica za razne slvari, klupa za knjige«, *kimetahta* »kuhinjska daska za kosanje mesa« < prvi dio tur. *kyma* »siječenje«, *koltahta* f »(abadžijski termin) daska na kojoj se utija« (prvi dio *kol* »ruka«). Izričaj *bîr tahta êksik* (prevedeno: *fali mu daska u glavi*). Balkanski turcizam iz oblasti zanatskih *izraza* (lur. *tahta, tahtabiti*): rum. *taftaluc* (Moldavija) »Baumslamm«, *taft* »Tron«, búg. *tahidba*.

Lit.: ARj 5, 217. 9, 806. 17, 947. 18, 122. 126. Elezović 2, 302. Skok, Slávia 15, 359. 497., br. 419 i 763. Tiktin 1547. Korsch, ASPH 9, 672. Škaljić* 596.

táin m (Vuk) = *tájin* (Banja Luka, Mostar) = *tain* (Kosmet) »1° vojnički hljeb, profunl (u nekadašnjoj Vojnoj krajini) < proviant < lat. praebenda, 2° redovno sljedovanje, obrok«. Na *-džija taindžija* m (Vuk) = *taindzija* (Kosmet) »činovnik koji dijeli sljedovanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taffin* »određivanje« > tur. *taym*) iz turske vojne lermnologije: rum. *tain, taingiu* »Fourier«, bug. *tain* »Ration«, arb. *tajiš*, ngr. *ή ταγή, το ταγί*, odatle denominal *tačw* »hranim«.

Lit.: ARj 17, 947. 18, 9. Elezović 2, 291. Skok, Slávia 15, 497., br. 765. GM 422. Doric 377. Mladenov 628. Tiktin 1550. skalju? 596. 597.

taîr m = *teîr* (Kosmet, samo kao objekt uz *učiniti*) »odlaganje, čekanje« = *tehir*, gen. *-ira* i *téir* (Bosna) »olezanje, odgadanje«. Denominali *potami*, *-irim* pf. (Kosmel) »odgodili počelak, polrpjeli«, *pjtajirit* (ŽK) »primirili se (?)«, u Bosni *tehiriti* »olezali, odgadali«, *otehiriti* = *oteiriti* »slrpili se«, *priehiriti* »pričekali«. Balkanski lurchizam arapskog podrijetla (ar. *tehir* > tur. *tehir* »odlaganje« ili *dehr* »Zeit-alter«) iz terminologije običnog govora: arb. *tehir* (Skadar) »Zeit«.

Lit.: ARj 17, 947. Elezović 2, 111. 292. 307. GM 425. Škaljić* 504. 525. 607.

taj¹, f *tâ*, n *to* (I) (Vuk, Kosmel, ŽK), ballo-slav., sveslav. i praslav. demonstrativni pridjev za drugo lice *Íb* (stcslav.), »dieser da«, usp. *va t račun* (Ozalj, 1572, Mon. croat. 271). Za maskulinum postoji *ta* kao u slov., gdje je *a* nastalo u naglašenom položaju iz » u čakavskom u vezama

kao šio su *po tz put* > *po ta put*, da bi se izbjeglo homonimiji *poput* »na način« ili prijedloškoj sinlagmi *pod put*; lako uvijek pred suglasnicima (*razbiti ta pečat*, Radović), *ta beteg* (Baraković). I danas se još govori *ta človek* (Vrbnik), *tâ* (Peč, *nepomenik, bor, zet, prag, put*). Upor. kajk. *vu.te sak* (Trebarjevo, Hrvatska) »u tu kječicu«. Maskulinum ta nije bio dobar za jezičnu svijesi jer je bio jednak feminnumu. Zbog toga je jezik morfološkim putem morao izbjeći homonimiju. Ta se mogla ukloniti na dva načina, dodajkome deikse *-i* (upor. *celui-ci, celui-là*): *tai* > *táj* (Jagićevo, Mareličevo i Beličevo tumačenje) ili prijelazom pridjeva na *-i* u određeni oblik *ti* kao u *ovi, oní* (v.): *po, na ti način* (Posilović, Kanižlić); *u koga je u ruci uzda, ti vlada konja* (poslovica) *ko se prije javi, ti pomeljavi*. Ta jezična mjera bila je najradikalnija, jer dodavanje deikse nije uklonilo homonimiju u femininum; Palmotić piše *taj naprava; taj čestita družba* (Gučelić). Deiksa se dodaje i u neulrumu: *što ti od mene, taj bog od tebe; da joj srce ne bi se rasvalo* (A. Gučelić). Druga je alternativa bila radikalnija. Prema toponomastičkom tipu *Blagaj* < *blagbj* (upor. rus. *Tolstoj*), *Belej* y u zamjeničkoj (određenoj) deklinaciji dao je i *-oj: ovaj, onaj, saj. Taj* je prevladao u književnom i saobračajnom jeziku, a *ti* kao i *ovi, oni* ostade provincijalizam. Oblik *ti* = *taj* ušao je u književni jezik u izričaju *u, za tili čas* (Vuk; Hrvatska: *tili*) u značenju *taki* »odmah«. U loj vezi *li* je deiklička čestica išle prirode kao u *ili, ali* (v.). Kako je jezična svijesi izgubila vezu sa *taj* i sa *li* u *ili, ali*, izmijenjen je *-li* u *-nji* u *tinji čas* (Vuk). Po analogiji od *ovaj, onaj* i *taj* može dobiti *o: otaj, otā, otā* (lako i u ŽK). Dodatak *o* morao je doći najprije u prijedloškoj sinlagmi *od toga*, da bi se dobro istakao prijedlog *od otoga* prema *o- toga*. Upor. isto dodavanje u prilogu *odozgo, odozdo* pored *ozdola, ozgora*. Od dativa sing. ž. r. *tej* s deiksom *zi* i sufiksom *-o* nastaje posvojni pridjev *téjin* (Kosmet), upor. *njezin* u književnom jeziku. Od važnosti je složenica *tjedan*, gen. *-dna* > *kjeden, keden, čedan*, gen. *-dna* (ŽK) = s prijelazom *b* > *a* *tajedan* »(termin za mjerenje vremena) sedmica, nedjelja, hefta« u zapadnom govoru. U ŽK posloji u islom značenju i *taj dan*, koja se upotrebljava samo u vezi *rodí se je po Mijli, po Petrovi taj dan* »u sedmici poslije Miholjdana, Pelrovdana«. Početno *tje-* potječe od ak. pi. *tue. Veza*. je praslav., jer se nalazi u svim slav. jezicima u različitim oblicima demonstrativnog pridjeva. Ovamo idu i priloške sinlagme *taj dan* »za

vazda«, *taj dan i danas* (Kosmet) »nikad«, *taj dan i petak* »više nikada«, *taj put* (Kosmet) »tada«. Od interesa su nadalje hrv.-kajk. sintagmatski prilozi *veto, vetomadne*, koji stoje u vezi sa *eto*, gdje je *e* kao u *ecce*, vlat. *eccum, ecum ille* > stfr. *cil*, rus. *etot*, * *o eto*, *o etom(a) dme*, stok. *netom* < *en+etpm* s odbacivanjem *o* > *u*. Prilog *ò tom pò tom, po tom toga*, upor. *posemsega; najpotom* »novissime«. Stcslav. *pòtom* služi u derivaciji imenice na *-ik potomak*, gen. *-nika* (također češ., slov., rus.) = na *-bc potomac*, gen. *-mea* (narodna pjesma, Jukić), na *-stvo potomstvo*. Prema *sà-danji, tadanji* od priloga *potom* tvori se analogijski pridjev *potonji, nâjpòtonji* (narodna pjesma, Ljubiša). Upor. neologizam *medutomnica* »potvrda interim«. Srednji rod to dobiva pojačanje *í* (upor. rus. *tot* »dieser«) u Sv. Jurju (Velebit): *tòt san ti ja rêkal*. Služi za rastavljanje: *najtomanje* (ŽK) »najmanje«, *istonovice = iznovice*, sveslav. (*s*)*toprv, topfv* (Kosmet) »vixdum« < *sprva* s gubitkom *-a, stoprvo* (Pavlinović) = *stopař* (KŽ) = (s priloškim *-om*) *stoprom*. Upor. češ. *teprve*. Pokazno *to* se veže sa *bože: tobože* (zapadni krajevi) »doja, bajagi«, s pridjevom *tobožnji, s korsem* (v.) *tòkorse(m), tòkorñji*. Služi za uvođenje rečenica izgovorenih tonom čuđenja: *To si se ti pàsci* (ŽK), *to si ti dola prekasno* (ŽK). Pojačava upitno *kí: kvto* > *tko, ko; di* < *kbdè* > *dito* (ŽK) pored *di; tu totu* (v.). U pluralu (*á*) »tarnen, sane« postaje veznik adverzativnosti (upor. se ŽK, sa ŽU), s priloškim *-e te* »et« (v.), veznik uporednosti i insistiranja i relativnih rečenica (Crna Gora, upor. njem. *dass*, arb. *dhe*), s deiksom *k(ar) tek, tekar* (ŽK). Deiksa *-ti u niiti, iliti*, hrv.-kajk. *kakti*, dok je u *mòni* (hrv.-kajk.) = *morat = mařit* (ŽK) od *biti*. Potpunu paralelu pruža baltička grupa lit. *tas, tà, tal* »derselbe, der«, lot. *tas, ta*. le. je *to m, ta f* »der, die«, u sanskrtu *tád* »to«, gr. *to*, arb. *da* »to«, got. *pata*, nvnjem. *das, dass*, lat. *-tum, -tam, -tud* u vezi sa *m*, zatim *tam, tum, tune, tantus*. Suglasnik *í* kao karakteristika pokazne zamjenice nalazi se i u nekim izvan-ie. jezicima. Upor. *giljak ti daf pil-d* »ta kuća je velika«, *tágan veur-d* »taj pas dobro bježi«.

Lit.: ARj 7, 276. 11, 168. 169. Elezović 2, 288. 292. 307. Belić, Priroda 59., § 49. Miklošič 366. Holub-Kopečny 382. Mladenov 635. WP 1, 742. Boisacq³ 974. Vaillant, RES 27, 289. Meillet, RSI 3, 168. Gorjajev 277. Zubatý, ZbFil 3, 183.-189. (cf. Jlb \, 185).

(II) Korijenom pokazne zamjenice i suriksom *-ako* (v.) pravi se baltoslav., sveslav. i praslav. pokazni pridjev kakvoće stcslav. *takt* > *taki, taka* (određeni) »tališ«, koji se proširuje sufiksom *-uo takav, takva, takvo* — *takvi* (ŽK) pored *takov = takov* (ŽK), *takovi* (upór. polj. *takowy*). To se raširenje nalazi u stcslav., bug., polj., ukr. Neodređeni oblik *tak* (Vuk) u opoziciji je sa *Uh, fiha* pored *lij* »parni — neparni«, prilog (*igrati se*) *tako i liho* (v.). Denominal *Uhati se, takati se* »jouer à impair ou pair«. Značenje *taki* »par« razvilo se u igri gdje se imalo pogoditi da li se nalazi *takav* predmet. Prilozi *tako* »sic«; *taki* (1592, Vuk, Vojvodina, Osijek, slov., hrv.-kajk.) »odmah, sad, valje, valjem mân (ŽK), stante pede«. Razvitak značenja je kao u sinonimnoj sintagmi u *tili = tinji čas*. Upor. *taj čas* (Kosmet) »odmah«, tal. *avale* »sogleich« < lat. *aequalis*, strf. *en es le pas, isis(a)* (Bergell), *intsis* (Veltlino) < *in ipso*. Dubrovački prilog *tal* »tko« može se objasniti upoređenjem sa *inako, inače*, tj. s pomoću priloškog *-e*: bug. *tace*, koje može i otpasti. Prilog *tako* dobiva deiksu stcslav. *-žde* (upor. *tbžde* »idem«), koja se proširuje sa *-re* < *-še* stcslav. *tako&dere* (= rum. < slav. hibridno *ajjidere* < lat. *atque sic* + *-zderz*) > *tàkòde(r)* pored *takòde(r)*. U hrv.-kajk. prema pl. sr. r. *takāj* (Belostenec, ŽK). Dočetno *-j* može biti = *žd* ili *'-*. Proširuje se komparativnim nastavkom *-si*, prilog *-Se: takajši isti* »idem«, (*gliti*) *takajše* (1592, Nedelišće). Potpunu paralelu pruža lit. *toks*.

Lit.: ARj 18, 18-35. ZbNŽ 16, 129. Mažuranić 1438. 1439. Elezović 2, 293. 326. Miklošič 567. Holub-Kopečny 379. 382. Bruckner 564. Mladenov 628. REW* 238. 4541. Meillet, MSLP 20, 108. si. Boisacq³ 320.

(III) Korijenom pokazne zamjenice i sufiksima *-ol-* i *-tko* pravi se sveslav. i praslav. pokazni pridjev količine *tolik, -a, -o*, određeno *toliki, -a, -o, — toliki* (Kosmet), koji prema gr. *τηλίχοζ* »so alt« može da ide i u ie. period. Za sufiks *-iko* nema baltičke paralele. Samoglas *o* varira prema kosim padežima od *tí*. Sa akuzativom *tu* obrazovano *tulik* (ŽK, Lika K), sa pl. n. *ta toliko* (Kosmet). Upor. polj. *tylko* »samo«. Sufiks *-iko* varira sa *-ko* i gubitkom */* (upor. bug. *tolkav, tólcav*): *toke ruke* (Marulić). Apstraktum se pravi sufiksom *-ina: tolicina* (Vuk), upor. *nekolicina*. U priloškoj složenici na *-krat* nastaje haplogogija *tolikrát* prema *kolikrát*. Od demonstrativa količine mogu se praviti deminutivi *tolicak* pored *toličak* (Kosmet), *toliem = talumi, tojušni = tojušnji*

kao i augmentativ *tolikački*. S odbačenim priloškim *-e* obrazovani prilog vremena *tòlti* (Dalmacija) = *tdliž* (ŽK) = *otolič* (Vuk, Dalmacija) = *otdič* — *otoič* (Sarajevo), *otoičke* (Vuk) »malo prije, netom, nedavno« = *tolička* (Barban, Melnica, Istra), s pridjevima *otoičan, otoičašnji; otoc* »malo prije«, s pridjevom *otočanj* (Kosmet) »maloprijašnji«. Bez sufiksa *-ko* od stcslav. *toli* »in dem Grade« nastaje disjunktivni veznik *toli ja tŠti ti* (ŽK); *toli* (Vuk) ne ide ovamo (obrazovano je od *to sa li*, upor. *a-kamoli, nekmoli*). Veoma komplicirane oblike daju priloške izvedenice od *fr sa le* (upravo niži prijetoj od **tbl-*, s prijedlozima *do-, po-, od-*) > *dotle* (15. v., Vuk) pored *dotla* (15. v.), s deiksama *dotlej* (15. v.), *dollaj, dotlan, dotlek* (18. v.), *doileka, dotiem, dotlen, dotlesi, dotleži* (s *ti* > *tlj, klj*) *dotlje = doklje* (ŽK), *dotale, otâlek* (Kosmet) pored *odatile, bile*, skraćeno odbacivanjem *-le dot*, (Marin Držić), (*nâj~*)*potlam* (Vinkovci) = *najpotla, najpotle, najpotli* (Vinkovci), *nâjpotlem, najpotlim, najpotlje, pokle, pdklje* (ŽK), *poklám, -an, napätiam* (16. v.), *odatile* pored *odatile* < *oditble* > *otale, odatle* pored *odatile, odatlek* (Kosmet), (sa *e* kao u *eto*) *etòtole, etòtâle, etotale* (Piva — Drobnjak). U književnom i saobračajnom govoru ne upotrebljavaju se puni prijetojni oblici: *dotol(a, -e, -aj, -i), dotolu, dotolj, dotale* (Dubrovnik). *Odatle* f pl. *potòlice* (Kosmet) u izrazu *pušća mu* <~, koji se govori kad stariji mlađeg vidi da griješi, a ne kažnjava ga. Potpunu paralelu sa praslav. pruža lit. *tòlei* »bis dahin, solange«, bez sufiksa *-ko*.

Lit.: ARj 2, 703. 712. 714. 7, 376. 511. 8, 561. 9, 347. 402-03. 406. 408-09. 11, 503. 505. 508-09. 18, 436-47. Elezović 2, 43. Vuković, SDZb 10, 384. Ribarić, SDZb 9, 199. Belić, jff 3, 81. Rešetar, ASPH 36, 548. Jagić, ASPH 1, 157. Miklošič 367. Holub-Kopečny 387. Bruckner 589. KZ 45, 302. Mladenov 635. Trautmann 312. Brugmann, Gr. 2, 250. 256. 274. Lambertz, IF 34, 113. Boisacq³ 320. 779.

(IV) Od korijena pokazne zamjenice is pravi se praslav. prilog mjesta za mirovanje lokativnim nastavkom *-u: tu* (Vuk) »istic«, s deiksama *tij'(ZK) = tuj* (Vuk), *tujke, tuka* (Rijeka, Vučitrn, upor. slov. *tukaj*), *tun* (Kosmet), *tmdk* (Kosmet), *tuna* (Vuk) = *tunâ* (Kosmet), *tune, tute, tuteņa, tetu* (Krašić). Veže se *tu skoro* (Kosmet, Srbija) »nedavno«, *tu (malo) pre* (Kosmet), *tu prvo* (ib.). Upor. još izričaj *tu duša* (Kosmet) »jedva« prema tur. *can ağız gelmek* »duša u usta došla«. Od *tuka* je pridjev

tukavski (govor). *Tâka-tûka* je vučitrnski naziv za Srbe istočno od Šar-planine i Skopske crne gore, jer *oni zборе taka — tuka*. Dobiva preda se *to* (v.) *totu* (Aleksandrida, upor. rus. *tuto*), izmijenjeno prema *tute, tučekaj* (Krašić), u *tote* (ŽK), *tatika* (ŽK, Baraković, Vitaljić), *toten* (Liješće, Lika). Od istog korijena pravi se dodavanjem *-de, -da* prilog prostora: *tud, tu-da(r), tuđe — tuđe* (Kosmet), *tudje(r), tudijer, tudêr* (Kosmet), *tuderom, tuđena* (Kosmet), *tuđu*. Upor. *kud(a)*. Veže se s prijedlogom *od: otud(a), (o)tuđe, otudek(a), otuđi, otudje, otudu, otudare*, pored *otud* (Kosmet), *otut* (ŽK, Peć), *otutke, otuđena* (Kosmet). U Kosmetu u vezi sa *bud* nastaje disjunktivno *bud — tud* (*búd ne zna niita, tud mi se još pandža* »pravda se«). Za *tuda* postoji potpuna baltička paralela, str. *stwendau* »von dannen«; prema tome je a nastalo od velarnog nazala *o* (stcslav. *tòde, todú, toda*, slov. *tod*, bug. *tâdiva*, polj. *teđy, tad*), za razliku od *tu*, gdje je od dvoglasa.

Lit.: ARj 9, 454-56. 18, 839-41. 858-66. Jagić, ASPH 31, 532-533. Elezović 2, 45. 294. 344. 351. Miklošič 367. Holub-Kopečny 378. 382. 395. Bruckner 570. 583. Mladenov 642. 646. Hirt, IF 1, 30. 17, 48. IF 2, 230. 248.

(V) Od korijena pokazne zamjenice *to* sufiksom *-amo* (v.) pravi se sveslav. i praslav. prilog mjesta za pravac gibanja *tamo* (Vuk), hrv.-kajk. *tam*. Veže se *amo-tamo, tom-amo* (narodna pjesma), *tam-ovamo*. Raširuje se deiksom *tamokarce, târnoka*. *Odatle* pridjev *tamošnji*, obrazovan prema *tadašnji* (v.). Upor. *staslav. tamosbnt*. Upoređuje se sa gr. *ήμοζ, τημοζ*.

Lit.: ARj 18, 68-74. Miklošič 367. Bemekei, IF 37, 371. Holub-Kopečny 379. 382. Mladenov 629. Hirt, IF 2, 350. Kozlovski, ASPH 10, 657-658.

(VI) Od korijena pokazne zamjenice *tí* nastaje sveslav. i praslav. prilog vremena s pomoću priloškog sufiksa *-da* (v. *kada*) stcslav: *tâda* > *tâda, tad*, s deiksama *tadar, tâdaj, tâdijer*. Ovamo ide hrv.-kajk. *teda-negda* »napokon«. Veže se s prijedlogom *od: otad* (Kosmet) = *otada*.

Lit.: ARj 9, 342. 17, 931-38. 941. 943. Elezović 2, 41. Holub-Kopečny 381. Bruckner 567.

(VII) Od praslav. pokazne zamjenice *rr* pravi se slovenski i hrv.-srp. prilog mjesta (pravac kretanja u daljinu) sa sufiksom *-ja: tja* (Vuk, Hrvatska, slov., hrv.-kajk.) = *tja* (Hrvatska,

slov.) = *cā* (ŽK) = *čā* (Vuk, 18. v.) »hine, longe, procul, usque, dori, deri, proč, dalje«, s deiksom *čak* (Ljubiša). Posljednji oblik pomi- ješao se s istoznačnim turcizmom *čak* »usque«.

Lit.: ARJ 2, 123. 125. 18, 360-2.

-taj² neproduktivan baltoslav. sufiks, kojim se tvore radne imenice od glagolskih korijena: *rataj* m (svi leksikografi), danas samo u narječjima *rataj* = *rātaj* m »poljodjelac« (ŽK) < sveslav. i praslav. *or-tajb = lit. *artojis*. Sulek je adaptirao još *vozataj* = češ. *vozataj* = mađ. *vezető* »voditelj«.

Lit.: ARJ 13, 398-99. Märešje 307. Bruckner, KZ 46, 236. ZSPk 2, 307. Holub-Kopečny 474.

tājati, *taje* impf. (Vuk) (*iz-, raz-*), sveslav. i praslav., »stillare, kapati, prokapljivati« = *ta-jali*, *taje* (srijemsko Podunavlje, Futog) »kad bure ili korito propušta tečnost polako« = *tājēt*, *taji* (Kosmet, subjekt *burilo*) »kad sasvim pomalo curi«, steslav. *taj f*, *lajati* »dissolvi, τήχεται«. U saobraćajnom i književnom jeziku ne upotrebljava se zbog homonimije sa *tajiti*, -*em* (v.). Zamjenjuje ga *topiti* (*se*). U zapadnim krajevima od iste je osnove *taliti* (*se*), -*fm* (obično s objektom *željezo*) (*iz-, zae-*) »schmelzen, topiti«, denominal na -*iti* od pridjeva *uiš* »liquidus«, obrazovanog od istog korijena *ta-*, od kojeg je i *lajati*, sa sufiksom -*iš* kao *topal*, *mrzal*, slov. *tal* »aufgetaut«, rus. *tályi*. Neologizam., poimeničen part. perf. akt. *talionica*. Ie. je korijen **ta-*, koji se nalazi u oset. *thayun* »schmelzen«; arm. *řanam* »benet- ze«, stir. *tām*, proširen sa -*bh* lat. *tabes*, gr. τήχω. Taj korijen varira: ie. **ti-*, s formantom / u *tlo* < steslav. *tblo* (v.), *nl ti*, odatle postverbal *řbija* »Verwesung« > *tijā* > *Inja* > *knjā* (v.), *tijesto* (v.), *tiskati*; ie. **tu-*, u prijevoju **tū-*: *pretio* (steslav. *tyt* »debljati se«) (v.).

Lit.: ARJ 4, 24. 25. 13, 262-65. 18, 6-8. 43. 46. Aleksić, NJ 4, 89-90. Elezović 2, 292. Miklósié 346. Holub-Kopečny 380. Bruckner 563. Mladenov 630. WP 1, 701-703. Trautmann 312. Boisac/f 965-966. Wood, IF 22, 140. 142. Strachan, KZ 33, 307. Petersson, IF 23, 404. Zupitza, KZ 37, 388. Lidén, IF 19, 350. 356.

tājfa f (Kosmet) »rod, red, vrsta ljudi« = (metateza u pejorativnom značenju) *fajta* (Kosmet) »1° isto, 2° soj(ta)« = *tojva* (Pilot) »društvo koje ide na pečalbu« = *taipa* (Dordević, za zapadne krajeve; gdje?). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tarife* > tur. *tayfa* »grupa, vrsta ljudi, općina, džemat, stalež, ple-

me, soj, narod, mornari«) iz terminologije običnog života: rum. *taifa* »Mannschaft, Personal, Hofstaat«, bug. *taifa* »Haufen, Menge«, *tai-falja*, arb. *tajfe* f »Partei«, ngr. ταίφας »banda, trupa, posada jednog broda«.

Lit.: Elezović 2, 293. Mladenov 628. Doric 377. Tiktin 1550. GM 422.

tajiti, -*im* impf. (Vuk) (*pri- Isel, za-*) = *tajit* (*se*) pored *tajit* = *tajali* (Vuk) = *tājāt* (ŽK) (ra-), sveslav. i praslav., »1° kriti, sakrivati, 2° cutači (Kosmet)«. Ovamo ne ide djetinja riječ u Kosrrietu *tājēt* pored *tajiti*, koja se kaže kad dijete još ne umije ići, pa mu majka kaže *ajt, taji, taji*, nego je zacijelo od *stajati*, jer dijete još ne može da izgovara suglasničku grupu *st*. Pridjev na -*bn* > -*an*, steslav. *lainš* »secretus«, *tajan*, određen *tajni, potajni*, poime- ničen na -*ik tajnik* (upravo prevedenica od lat. *secretarii*, upór. češ. *tajník*), s pridje- vom na -*bsk tajnički*, apstraktum *tajništvo*; ap- strakti na -*ost tajnost f*, na -*bstvo tajanstvo n*, s pridjevom *tajanstven*; (crkveni termin) *otaj- stvo* = *otajstvo* (16. v.), »mysterium, sacra- mentum«, s pridjevom *otajstven (-taj-)*. Pri- log *tajom* »krišom«, *tajno, potajno, natajno*, (steslav. *tajbna*, rus. *tajna*, polj. *tajnia*, češ., slov.) »1° misterij, 2° sakrament (crkveni ter- min)«. Od pridjeva *potajan* obrazovana je ime- nica *potaja* f. Rumunji posudiše crkveni termin *taină*, odatle rum. čitava leksička porodica: pri- djev na -*icus* > -*ic tainic* »geheimnisvoll, ver- schwiegen«, apstraktum na -*ie tainicie* f, glagol *a taini* »zabavljati se«, s apstraktumom na -*eh* > -*eală laineala* »zabava«, na -*ica tainiță*, »dun- kler unterirdischer Raum«, rum. pridjev na -*osia* > -*os tainas* »das Tageslicht scheuend«, glagol na -*ujč* > -*ui tainui* »verheimlichen«. Arbanasi posudiše *lines* »heimlich«. Interessantna je praslav. izvedenica s pomoću sufiksa -*16* za apstrakta *talb f* »kradljivac«, koja je prvobitno bila apstraktum kao *sluga* (v.). Kako je značila muško lice, promijenila je deklinaciju već u steslav. *Iaš m* > *lál* (ŽK). Pridjev na -*bsk točki* (ŽK). Apstraktum na -*bina* < -*ba+ina* *tadbina* = (sa *c* od pridjeva) *ladzbina* (2K). Toponomastički pridjev *Tatinja* (= *gusarska*, se. draga) veoma je raširen na dalma- tinskim otocima. Nema baltičkih usporednica. Ie. je korijen *(*s*)*tai-* »krasti«, zastupljen u san- skrtu *stāyal* (pridjev) »heimlich, verborgen«, (*s*)*tayūh* »kradljivac«, gr. ητάρω »beraub«. Riječ *tal* je praslav.-keltski leksem; irski *laid* < *tati.

Lit.: ARJ 1, 675. 9, 343-46. 11, 102-107. 12, 180-81. 18, 4-16. 121-27. Kostie, NJ

7, 19. 102. Elezović 2, 292. Miklósié 345. Berneker, IF 31, 405. Holub-Kopečny 379. Bruckner 663. KZ 51, 240. Mladenov 630. WP 2, 610. Trautmann 313. Iljinski, ASPH 28, 160. Wijk, IF 17, 309. Baisac/f 968. Vas- mer, RSI-6,-192. Ludwig, KZ 10, 449. Brag- mann, IF 11, 105-106. Wood, AJPh 21, 178-182 (cf. AnzIF 13, 122). GM 431. Tiktin 1550.

tajka f (Vrbnik, Prigorje, Lika, Topus- ko »nabor, zárub, rub« = *tājka* (ŽK) »orub u gaćama u koji se udija gāšnjak, učkur« = slov. *tājka* »rob pri ženském krilu«. Izvedeno: *tajkali*, -*am* (Lika) »praviti nábore na suknji«, odatle *tajkanica* (*suknja*, Vitezović). Postverbal od praslav. glagolskog korijena **tbk-* > *zatak- niti, utakniti* (upór. *tacka* »Stütze der Rebe«, v. *taci, taknuli*) na -*bka*, s prijelazom *č* > *j* pred suglasnikom kao u *vojke* (v.).

Lit.: ARJ-iS, 12. Pleteršnik 2, 654. Mažu- ranić 1437.

tak¹ m, pl. *taci* (Perast, Prčanj, Crna Gora, Lastva, Račišće) »1° Klotz, auf dem das Fleisch zur Schnitt wird, 2° direk što drži gredu, Balken, trabs, na kratko šegana greda u mlinu za masline, 3° podmetak«; slov. *tak* m (No- tranjsko) »Stiefelabsatz« < furl, *tac*, tal. *tacco* »rialzo sotto la scarpa«; *tak* odgovara donekle značenjem tal. *tacca f* »legnetto su cui si face- vano delle tacche, raboš«. Odatle bi bio lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks -*ulus tāklja* (Zadar) = *tokija* (Split) »Pflock, prítka« = *takalj*, gen. *tāklja* (Vodice, Istra), ovamo još deminutiv na -*ica tāklijca* (Bella, Stulić, Sali, Dugi otok) »procijep«. Denominal *tākljati*, -*am* (Poljica, Dubrovnik) »zabijati kolce uza što« = *polākjljati*, -*am* (Vuk, Zadar) »udariti tāklu = trklju za grah«. Kako *laccula nije potvrđeno u romanskim jezicima, vjerojatnije je da je *tokija* nastalo unakrštenjem od *trklja* (v.) sa *tak*. Oblik *tak* može biti dalmato-romanski leksički ostatak od got. *taikka »znak«. Talijanizam je *dišlakal*, -*am* = impf, na -*va-dišlokavai* kao pomorski termin »iskrmiti, kad lađa izmiče s jed- nog kraja na drugi protivno luki«, s prefiksom *diš*, koji kaže protivno od *attaccare, staccare*. Prema Joku bio bi postverbal od *tzknoti* > *taknuti* (v.), ali se izgubila veza s tim glagolom, tako da se /načenje specijaliziralo. Jokl tumači arb. *take* »Boot« kao posudnicu od crnogor- skog *tak*. U varijanti *trčkja* (Vuk, Hrvatska) »1° prítka, tāklja, 2° rózga (Paštrovići, Boka)« *r* mjesto *a* > *a* došao unakrštanjem sa ro- manskim *torculum*.

Lit.: ARJ 11, 107. 18, 21. Pleteršnik 2, 654. Zore, Rad 110, 206. Ribarić, SDZb 9, 199. Hirtz, Amph. 156. Rešetar, štok. 299. REW* 8558. DEI 1355. Jokl, Unt. 161.

tāk² (Kosmet), uzvik za oponašanje kucanja: *tāk-tāk zacuká na vrata*. Onomatopejski prijetoj *tik-tak* za kucanje zidnog sata. Oformljen u rum. sa slav. -*α/p* > *ái*: *a locai* »klopfen«.

Lit.: Elezović[^], 293. Tiktin 1545.

takaldīsāt se, -*lsem pí.* (Kosmet, subjekt *kašalj*) = *takaldīsai* = *lakaldīsai* prema impf. *lakaldīsōval se, -ujem* »kašalj se je prilijepio uza me, ne napušta me«. Balkanski turcizam (aorist od pasivnog glagola *takmak* »accrocher«: *takldi*) iz terminologije običnog govora: ngr. τακαλδίσω. Apstraktum obrazovan sufiksom -*im* (upor. *dunum, kaldrma*) od istog nepasiv- nog glagola je *tākum m* (*konjski* ~, Vuk) »orma, sedlo, uzda itd.« = *takum m* (Srbija) »dio čibuka koji se stavlja u usta« = *takam* pored *takbm* (Kosmet) »pribor, oprema, garni- tura«, također balkanski turcizam (tur. *takım*) iz terminologije konja: rum. *laam* »Ausrüstung, Rüstzeug, Zubehör«, bug. *takam* »Gerät, Be- steck«, arb. *takom* pored *lakem*, cine. *laame f* »couvert« (pored druge tur. varijante pasivnog glagola *takinmak* > *tadnsire* »se quereller, se chamailler«, ngr. το ταξιμου. Glede zamjene tur. jery-a sa u upor. *koduna*, sa *a v. kazlar*.

Lit.: ARJ 9, 279. 18, 35. Elezović 2, 294. 295. NJ 2, 47-50. Tiktin 1545. GM 422. Dorii 378. Pascu 2, 167., br. 1041, 1042. Školjić² 597. 598.

takāt m (Kosmet) »snaga, moć, imanje«; pridjev s našim prefiksom *po-* (jedini primjer u turcizmima) *patakāt* (Banje) »srednjeg, malo slabijeg stanja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *takat*) iz terminologije običnog života: arb. *takat* »Macht, Vermögen«, sa post- pozicijom *siz*: *taksēs -zim* »Übelkeit, malessere, nausea«, cine. *tocate f* »force, pouvoir«.

Lit.: Elezović 2, 112. 294. GM 422. Pascu 2, 167., br. 1040. Školjić 597.

takati se, *tácem* impf. (ŽKU) = *takati* (Vodice, objekt *bačva*) = slov. *takati* »valjati, wälzen«, *dotakali*, -*čem* pored -*kam*. Psovka *božja te bō takala* (Vodice) »epilepsija te valjala«. Sa rijetkim prefiksom *ko-* (upor. *kořřjati se*) *kotakati se* (Habdelić: *gol seje po trnju kōlakal*). Prijetoj *ō* > *a* od praslav. korijena *tek* (v. *teci*, usp. slov. *solze je takala* »točila«) nalazi se samo u slov. i hrv.-kajk., Istri i Žumberku.

Lit.: ARJ 9, 199. 18, 17-18. Skok, ASPH 33, 371. Ribarić, SDZb 9, 199. Pleteršnik 2,

654. Jagić, *ASPh* 31, 552. Ijinski, *ASPh* 34, 14. Miklósić 347.

takladžin m (Kosmet) »vrsta goluba prevrtača«. Balkanski turcizam (tur. *takla* »Purzelbaum«, *taklaci* »pehlivan«) iz terminologije igranja: rum. *taclale* f pl. »Plauderer«, bug. *takla* »Purzelbaum«, ngr. *τακλας* »culbute«.

Lit.: *Elezović* 2, 294. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1546.

taklíd (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »pavtoren (opozicija *pravi*, npr. *biser*)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *taklid* »preuđenje, falsifikat«) iz trgovačke terminologije: bug. *taklit* »isto«. Sa drugim značenjem ar. riječi u rum. *taclit* »schalartiger Gürtel, Turbantuch der Türkmene«. Drugi je balkanski turcizam ar. podrijetla *takrir* »amtlicher Bericht, Protokoll, procès-verbal«, koji se miješa sa *taklid* »rappresentamento«, *takrir* m »prevođenje, prijenos u gruntovnici, zemljišniku (BiH)« = *takrir* (Kosmet) »izjava data pred kadijom, predstavka sudu«, iz tur. sudske terminologije: rum. *tacrir*, bug. *takrir*, cine. *tacrire* »ordre d'un patriarche«.

Lit.: *Elezović* 2, 294. 295. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1546. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 766. *Pascu* 2, 108., br. 1049. *Školjić* 597.

taknuti (se), -im impf. = *takmêt se*, -im (Kosmet) (*iz-*), sveslav. i praslav. *tík-*, »1° jednačiti, 2° natjecati se, 3° spremati se, udešavati se, namještati se (Kosmet)«, imenica *takma* f (Šulek, Pavlinović) = *tekma* f (Vrapče) »utakmica«. Pridjev steslav. *Іѡѡѡѡ* »aequalis« očuvan u *tokmo* (Kosmet, govor varošana), bug. prilogu *takmo* »gerade, genau«, koji posuđuje Rumunji *tocmai* (dočetno -i iz unakrštenja sa lat. *magis* > rum. *mai*); proširen na -en *takmen* »kome nema para, jednak« (protivno *netakmen*), *istakmen* »aequalis«, *neistakmen* »sine comparatione«, *istakmiti*, -im pf. »izjednačiti, isporučiti«, impf, na -va-*istakmljivati*, -*takmljujem*, -*ivom* (18. v.), na -it *netakmenit* (Bella), apstraktum na -ost *netakmenost* f, prilog *utaknice* »gegen einander«. Poimeničenja na -bc > -ac *takmac*, gen. -aca m »1° rival (Belostenec: *tekmec*), 2° koji se natječe oko djevojke (Lika)«, s pridjevom *takmačev*, denominálom na -iti *iakmaciti se*, -im (Lika) »otimati se oko djevojke«, na -ica *takmica* f »natjecanje«, s denominálom *takmičiti se*, -im impf., *utakmica* f (sportski termin). Osim priloga Rumunji posuđuje denominai a (*in*)*toemi* »ujednačiti«, odatle rum. apstraktum

na -eh > -ealá *tocmealá* »ugovor«, Madžari *tokma*, *tukma*, *tukmálni* »ugovoriti«. Praslav. je korijen isti koji u *taknuti* (v.). Sufiks je -ma kao u *kosmat*, od *kosa*.

Lit.: *ARj* 4, 24. 8, 99. 18, 21-25. *Elezović* 2, 294. 326. *Miklósić* 368. *Mladenov* 644.

táksa f (Vuk, Kosmet, danas općenito) »1° utvrđena cijena, 2° pristojba, 3° porez (1597, ban Draskovic traži od Varaždina: *da bi imali dati taksu na krajnsku potribščinu*)«. Pridjev na -en *táksen* (~α *marka*). Denominal na -ati *táksati*, -am impf, »procijeniti«, na -irati *taksirati*, -ām < njem. *taxieren*. Prilog na lat. -átivus proširen na -no: *taksativno* (~ *navesti*). Internacionalni grecizam; kao balkanski gredzam ima specijalnije značenje: bug. *taksam* pored *tuksuvam* »prometre«, arb. *taks* »ordnen, versprechen, geloben«, tako i eine, *taxire* »1° prometre, 2° outrager«, *taxe* f »ordre, régularité, classe d'école«. Upor. još u Režiji, Toiminu i Idriji slov. *tasa* f »Haufen aufgeschichteten Holzes« < furl. *tasse* f »Holzstoss«, tal. *tassa*, gr. *τάξις*. Ovamo još učena složenica *taksametar* / *takso-*, gen. -tra, odatle skraćeno *taksi*, od fr. *taxametre*, *taximètre*, *taxi* (riječi iz 1904). Usp. *taksim*.

Lit.: *ARj* 18, 34-35. *Elezović* 2, 295. *REW** 8603.

taksim m (Kosmet, ~ učiniti »podijeliti«) = *taksim* m (Bosna) »1° podjela, 2° turska melodija«. Denominal *rastaksimlt* (Kosmet) pf. »razdijeliti, izvršiti podjelu«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *taksim* »Präliidium« < ngr. *το τάξιμον* »voeu, promesse«): rum. *taxim* »Art Musikstück der Volksmusikeren«. U drugim balkanskim jezicima čisti grecizam: bug. *táksuvam* pored *taksam* »prometre«, arb. *taks* »fordere«, eine, *taxire* »prometre« < gr. *τάσσω*, *ζταξα*. Usp. i *taksa*.

Lit.: *Elezović* 2, 295. *Tiktin* 1596. *GM* 422. *Mladenov* 628. *Školjić* 597.

taksirat, gen. -ata (Banja Luka, Mostar) = *taksirat* m (Kosmet, subjekt uz *ufāti me*) »nesreća«. Na -li: *taksiratllja* m, f (Kosmet) »koji nije srećne ruke, donosi sobom nesreću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *taksirat* < ar. pl. *taksirat*, od sing. *taksir* »skraćivanje, grijeh«) iz terminologije običnog života: bug. *taksirat*, -lija, arb. *taksērat* »Verhängnis«, cine. *taxirate* i »malheur«.

Lit.: *ARj* 18, 35. *Elezović* 2, 295. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 785. *Mladenov* 628. *GM* 422. *Pascu* 2, 167., br. 1035. *Školjić* 597.

takûin, gen. -ina m (Dubrovnik, Cavtat) = *takujin* (Dobrota) = *takulin* (Crmnica) »novčanik, šajtof (Banija)«. Talijanizam *taccuino* < ar. *takwim*.

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 261. 264. 267. *REW* 8535b. *Prati* 959.

tal m (1592; Vuk, hrv.-kajk., Belostenec; Banat, Krašić, Varoš, Slavonija, Kosmet), pl. *talovi* = *tálj*, gen. *tálja* (Ozajj, 1686; Lika, ŽK, slov.) »dijel, dio«, ra *moj tolj* (ŽK, tal Krašić) »što se mene tiče«. Deminutiv *talac* (na *talee* »na mahove«, Sinj) = *talee* m (Belostenec) »particula«. Od nvnjem. *Teil* (prarodstvo sa *dijel*). Stčes. *tale* »Teil, Pfand«.

Lit.: *ARj* 18, 35. 36. 46. *Elezović* 2, 295. Skok, *ASPh* 33, 371. *Miklošič* 346. *Bruckner*, *ASPh* 11, 140.

tala f (Vučitrn) »šaša = šaš, kukuruzovina, hrana goveda, šarovina«. Deminutiv na -ka *talka* (Kosmet, primjer: *nesam mu uzeo ni jednu talku*). Vjerojatno posuđeno iz arb. *tal* f »Strunk des Maiskolbens« < lat. *talla* »Zwiebelhülse«. Nije potvrđeno u ostalim romanskim jezicima.

Lit.: *ARj* 18, 35. *Elezović* 2, 295. 297. *GM* 423.

talac, gen. *taoca* m (Vuk) »1° zalog mira, 2° jamac, poruk, sužanj«. Izvedenica je na -bc > -ac od steslav., rus. *talb*, gen. -li m, očuvano još u ukr. Prvobitno apstraktum deklinacije i kao *talb*, *sluga*. Izvedenice su još *talíc* (1423), *talenic* (1330), *tahniki*. Na -bba *tahba* f, na -stvo *táostvo* (Vuk) = *talstvo* (Pelegriović) = *talístvo* (1597). U 16. v. definira se: *jako carbskij b talb, sirečb mira zalogb*. Prema toj definiciji zacijelo je prijevom o > a od *taliti* (v.). Drugojačije Much, koji dovodi u vezu s lat. *talea*, gr. *ταλις* i *talij* »ramus virens« (v. *talija*).

Lit.: *ARj* 18, 45. 36. 38. 39. 40. 105. *Mazuranić* 1439. *Miklošič* 346. Isti, *Lex*. 983. Much, *WuS* 1, 47. *Mazuranić* 1439. 1440. *NJ* 1, 247.

talàmbas = *talànbas* m (Vuk, narodna pjesma) »tympanum, Pauke« (opis kod Vuka odnosi se prema Elezoviću na turski muzički instrumenat *dunbelek*) = *talambás* (Kosmet, bug.) = *tulumbas* m pl. (Kosmet) = *dalumbas* (narodna pjesma, Petranović) = prema pl. nom. sg. (tip *siromasi* - *siromah*) *tálamban* (1520, M. Držić) = *tambalas* (Gazarović, Kacić). Balkanski turcizam (tur. *tulumbaz* »bubnjar«): arb. *tollombás*. Upor. polj. *tolumbas*

pored *tulumbas* (17. v.) »turski bubanj sa zvončićima«, rus. *tulumbas*. Zacijelo je složenica. Prvi dio upor. tur. *tulum* »Schlauch, Dudelsack«, koji je balkanski turcizam: *tulum* m (Vuk) = *tulum* (Kosmet) »mješina za vino«, augmentativ *tulumina* (vina) »porez na vino«, složenica *tulumbaša* m (Vuk) »narodna pjesma« »onaj koji toči vino«, točibaša (v.)«, rum., bug. *tulum* pored *tolum*. Drugi se dio nalazi u *daùlbas* (v.) »bubanj, doboš« < tur. *daulbaz* »bubnjar«. U *talambas* — *dalumbas* izmjene samoglasnika nastale su unakrštenjem s tur. *davul* < ar. *tabi* »bubanj«, upor. tur. *taulumbaz*. Danas je *talàmbas* ušlo u književni i saobraćajni jezik zapada u metaforickom značenju i izrazu *udariti u talambase* »prekomjerno hvaliti«. Prvi je dio dao povoda obrazovanju onomatopejskih riječi: *talabukati* = *tarlabúkati* »lupati« (unakrštenje sa *bukati*, *buka*), *talàndara* f »žensko koje svašta govori« (unakrštenje sa *landarati* »brbljati« i *lobarđi*), *talančat*, -am impf. (Kosmet) »ogovarati«, *talavanja* f (Županija) »blebetuša« = *talavànja* f (Kosmet) »graja, galama«.

Lit.: *ARj* 2, 243. 306. 18, 35-37. 110. 111. 904. *Elezović* 2, 295. 296. 297. 345. 346. *Mladenov* 642. *Miklošič* 346. 365a. *Bruckner* 573. *Lokotsch* 1971, 2103. *Korsch*, *ASPh* 9, 675. *GM* 432. *Tomanović*, *JF* 17, 210. 211. *Školjić* 207.

talar m (Dubrovnik, Vrbnik) = *tolor* (Poljica, Podgora, Dalmacija, stari dubrovački spomenici) = *talor* (Rab) = *talijer* (Perast, Crna Gora, Hercegovina, Bukovica u Dalmaciji) = *talir* (Karlovac, 1604; Kostajnica, Dubica, Reljković, Srbija) = *talir* (Kosmet) = *taler* (Istra; Zagreb, 1589; Sisak; Habelić, Belostenec) = *toljar* (Vitezović, Jačke) = *tolar* (Stajić) < mlet. *ia-toro*, *talari* (1589), furl. *talor*, *tolar* = tal. *tàllero* < njem. *Taler* (od *Tal* »dolina«), u dijalektima *toler* (usp. češ. i slov. *tolar*), skraćena od njem. *Joachimstaler* »čovjek iz Cheba, koji potječe iz Cheba«, od toponima *Joachimstal* = češ. *Cheb*, gdje su se kovali 1519. prvi *taliri*. Usp. arb. *talir* (Skadar), rum. *taler*. Prema engleskom *dollar* > *dolar*, gen. -ara, > *toljar* (ŽK).

Lit.: 18, 37. 40. 42. 43. 452. 454. *Budmani*, *Rad* 65, 166. *Kušar*, *Rad* 118, 24. *Elezović*, *JF* 11, 86. *Prati* 962. *Mazuranić* 1439. *GM* 423. *Elezović* 2, 296. *Tiktin* 1553. *DEI* 3704.

talas m (Mikalja, Bella, Belostenec, Radnic, Pavić, Pavlinović, Ljubiša) = *tālās* m (Vuk) = *tālas* (Kosmet) »val«. Denominal na*

-ati *talasati se*, -a impf, (subjekt *voda*, žito *na polju*) »prelijevati se«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *talaz*, -s < gr. θάλασσα, gubitak dočetrnog -a kao *Kirit*, *Midih*, *Ohür* < *Ohrida*): rum. *talaz*, a ša *tálázui* (-ui < slav. -ujō), bug. *talaz*, arb. *tallas*, s članom -zi, cine. *talaza*.

Lit.: ARj 18, 37-8. *Elezović* 2, 296. *Miklošič* 346. *GM* 123. Meyer, *Türk.* 1, 84. *Tiktin* 1552. *Mladenov* 628. *Pascu* 2, 91., br. 428. *NJ* 6, 112. *Školjić* 598.

talija f (Vuk) = *talija* (Kosmet) = *talih* m (Vuk, Crna Gora) »sreća«, omi se da su se pomiješale dvije riječi različitog podrijetla: stcslav. *talija f* = *talij m* »ramus virens«, koja je u prasrodstvu (Fick, *Bezenberger*, *Much*, *Uhlenbeck*) ili posuđenica (prema Leskieniu) od gr. deminutiva θαλλίον, od •9-ολλός, τάλις, lat. *talea* i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *talī* »koji se rada, rodi« > tur. *talih* »sreća, sudbina«) iz terminologije narodnog vjerovanja (folklor): arb. *tallih* »Glück«. Bug. *talija* »taille« je galicizam. Upór. rus *talb* »salix arenaria«. V. *talpa*.

Lit.: ARj 18, 40. *Elezović* 2, 296. *GM* 423. *Leskien*, *IF* 19, 207. *Bezenberger* u. *Fick*, *Beitr.* 6, 238. *Much*, *WuS* 1, 44. *Boisacq* 939. *Uhlenbeck*, *IF* 13, 218. 17, 95.

talog m (Vuk, bug.) »sedimentum«. Augmentativ na -ina *táložina* (Vuk, Boka) »osoj, zapad (suprotno *prisoje*)«. Denominál na -iti (*s)taložiti (se)/ utaložiti*. Mađarski slavizam *tályog* »Geschwür« ima isto značenje kao češ. *talov*, gornjo-luž-srp. *talug* = *tamug*, ali se ne poklapa posvema u sufiksu. Bez utvrđene etimologije. *Mladenov* uzimlje isti korijen, koji u *talz*, *lajati* (v.). *Miklošič* upoređuje s bug. *utaložvam (se)* »umirujem«. Prema tom upoređenju bio bi korijen prijetoj *ō* > *α* od **tel-* *taliti* (v.), a sufiks -og, koji je rijedak (upor. *oštrog*, *tvarog*).

Lit.: ARj 18, 44. 45. *Miklošič* 346. *Mladenov* 629.

talpa pored *talpina f* (Vuk, Kosmet) »kao debela daska što se meće poprijeko kad se čuprija gradi«. Na -ara *talpára f* »kuća od talpi sagrađena«. *Nalazi se* još u bug. *talpa* i rum. *talpă* u istom značenju, s izvedenicama: lat. -onea > -oae *tálpoae*, *tálpică*, mađž. *talp*. *Mladenov* upoređuje sa stbug. *talii* »grana, štanga«, *talija* = *talij e* f pi. »grane« (v. *talija*), rus, *tal* »salix cinerea« i

pretpostavlja *talbpa, korijen ario-altajski sa starim sufiksom -pa kao *dripa*, *krupa*. *Elezović* ima iz turskog beogradskog dokumenta 1822. *talpa tahtas*.

Lit.: ARj 18, 45. *Elezović* 2, 297. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1554. *Tamáš* 761-62.

talum m (Banja Luka, muslimanska narodna pjesma) = *talim* pored *talum* i *talim* (Kosmet, objekt od *igráu*) »vojnička vježba, egzercer, manevar«. Denominál na -iži *tálu-miti se* (Bosna, subjekt *asker*), *utálumit*, -im (Kosmet) »disciplinirati«. Na tur. -li: *talumli* (Bosna) »(u)vježban, dresiran«, *talimatlija* (Kosmetj Peć), pridjev »disciplinovan, uvježban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *talīm* »vježbanje u pisanju« > tur. -*talim* »vježbanje vojske, manevar«, poimeničen infinitiv 2 od *ʾalima* »znati, učiti«; tur. *talimli* iz turske vojne terminologije: rum. *talim* »Verbeigung, Zeremonie, Förmlichkeit«, bug. *talim*, arb. *talim* m »Truppenübung«, *tal pl.* »bukvar«, čine. *tilime f* »instruction des troupes«.

Lit.: ARj 18, 45. 46. *Elezović* 2, 296. *Skok*, *Slávia* 15, 498., br. 768. *Lokotsch* 1008. *GM* 423. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1553. *Pascu* 2, 170., br. 1075. *školjić** 598.

táljige, gen. *táljigă f* pl. (Vuk) »1° kola u koja se upreže samo jedan konj, 2° tralje za prienos kamena sa 4 ručke, za dvojicu (Lika)«. Plural kao u *kola*, jer se sastoj od više samostalnih elemenata. Deminutivi *taljiske f* = *taljišice*. Na -as *taljigáš* (konj). Sveslav. Samoglas i suglasnik variraju. Sa *o* < *a* slov. *talige*, sa / mjesto *lj taliga* hrv., bug. i češ., sa *e* mjesto *a* stcslav. *telega*, rum. *teleagă*, deminutiv *teleguță*, *telegar* »junges Pferd«, polj. i ukr. Sa *lj* u mađž. *talyiga*. *Nalazi se* i u tur. Sa *e* mjesto *a* i kao singulare *tèljig m* (Srbija, Kosmet) = *teljiga* (Crmnica) ima drugo značenje: »1° drvo, široko dobra dva prsta, koji oko vrata za zvono, konablja (Hrvatsko primorje), 2° savijen prut kojega se krajevi zabodu u jaram volu oko vrata (Hrvatska) 3° (po zakonu sinegođe) jaram uopće (Hrvatska)«, *teljiga f* pl. (Mikalja, Bella, Belostenec) »dvokolice«, *teljuge* (Belostenec, »sclavonice«, pridjev *teljgov* (Kosmet, ~o *drvo*); *tellešnjok* (Bednja, hrv.-kajk.) »paličica na jarmu«. U tom značenju arb. *tevlík-gu* (član) »Runge«. Glede umetnutog *v* v. *valjati*. Nema utvrđene etimologije. Odnosi između ovih oblika nisu utvrđeni. *Mladenov* uzimlje ario-altajsko podrijetlo. Ako je tako, riječ je došla u slavine u avarsko doba. *Iljinski*

zabacuje tursko podrijetlo i stavlja *Ulega* u vezu sa rus. *steljúga* »langer, dünner Balken, Brett, Rüstbock«, izvedenica od *(s)tel- *slatb* {v. *postelja*}, nvnjem. *stellen*, gr. στέλλω. Time nisu objašnjeni oblici sa *o* — *a* ni odnos sufiksa.

Lit.: ARj 18, 40. 46. 47. 189. 190. *Elezović* 2, 310. *Miklošič* 348. *Bruckner* 568. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1574. *Iljinski*, *Slávia* 5, 656. *IzvORJAS* 24, 1, 117-140. *Wedkiewicz*, *RSI* 7, 113. *Barić*, *PPP* 1, 234-236. (cf. *JF* 3, 203. *IJB* 12, 121). *Đerić*, *PPP* 7, 21. si. (cf. *IJB* 13, 161). *GM* 428.

taljur m (Marulić) = (disimilacijom *lj — r* > *nj — r*) *tanjur*, gen. -ura (Vuk, Kačić, Reljković, Hercegovina, danas općenito u književnom i saobračajnom jeziku) »pladanj«, s metatezom / — *r* > *r — l* *tarul* = *táruľ* (Rab, Bakar) = *tarul* »pladanj« = *taruj* (Omišalj) »drveni plitki tanjur (služi za palentu)«, usp. *furl*, *tarioie f* »piatto«. Talijanizam sttal. *tagliadore* preko mlet. **tağao*r (upor. *tağou* u Liguriji) = fr. *tailleur* < vlat. *taliatorium*, od *toliare* »rezati«. S gubitkom palataliteta *tanur* (14. v., Mikalja, Dalmacija, Srbija) »pladanj« = *tanúr* m (Kosmet) »lopar«. Sa zamjenom sufiksa -or francuskim -iere tal. *tagliere* > *tànjtr*, gen. -ira (Vitezović, Slavonija, ŽK, Vuk), odatle na -ača *tanjirača f* (Vuk) »vrsta jabuke« = *tanjîr* (ŽK, hrv.-kajk.) = (bez disimilacije) *taljer* = *taljar* (Zadarski lekcionár) = *taljir*. Bez palatalizacije *taler*, gen. -era (Buzet, Sovinjsko polje) »veliki drveni pladanj, na kom se reže kuhano meso« = *talir* (Lumbarda, Istra). Glede / mjesto *lj* upor. *talare* < germ. *talan* »wegreissen« i *táia* (v.). Taj talijanizam postao je balkanski: rum. *talér*, bug. *taler* pored *talur*, *tanúr*, *talir*, *taler ka*, arb. *talúr m*, -re f pored *tanúr*, ngr. τάλέρη. Upor. još mađž. *tányér*, njem. *Teller*, polj. *talerz*. Glagol *taleare* je denominai od *talea* > tal. *taglia*, *furl*, *tae* > slov. *tálja* »còla, Klotz, Baumstamm«. Ovamo francuzizam *detalj*, gen. -alja (prefiks *dis-*); talijanizam *intàjati*, -ám (Stoliv, primjer: *koni su sfrontàni — intàjani*), stariji venecijanizam *detàjo* (Božava) »sorta di vela« < mlet. *vela a tágò*. Upor još slov. f pl. *talabàrie* »Feuerzange« < tal. *tagliaborse* »bor-saliole«.

Lit.: ARj 18, 40. 43. 46. 47. 103. 104. 112. *Elezović* 2, 300. *Pletersnik* 2, 655. *Stürm*, *ČSJK* 6, 75. *Cronia*, *ID* 6, 108. *Kušar*, *NVj* 3, 330. *Pirana** 1165. *Štrekelj*, *ASPh.* 28, 531-532. *Mürko*, *WuS* 2, 126. *REW** 8542. *Vasmer*, *RSI* 3, 256. *GM* 424. *Miklošič* 346. *Bruckner* 564. *Tilkín* 1553. *Mladenov*

628-629. *Prati* 961. *Vinja*, *SRAZ* 7, 33. *Gavazzi*, *Ivšičev zbornik* 83-4. *DEI* 3697. 3698. 3699.

tama¹ f pored *irna* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *Įma* (tako i stcslav. pored *Įma zbog -a*), »σκότος«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od *tam-* (prijelaz *ɔ* > *a* u obliku s novijim akcentom) i *tm-* (gubitak *ɔ* po starijem akcentu *Įma*). Sveslav. i praslav. pridjev na -bn > -an stcslav. *Įtmъnъ* > *taman* pored *taman* (Vuk, Kosmet) »σκοτεινός« = (*mn* > *vn*) *tavan*, f *távna* (Piva-Drobnjak, uz *děca*) »nesrečan, tužan« = *taman*, *tovna*, *tovno* (Brač) »zločest« (značajno zbog semantičke varijacije izazvane fonetskom). Hidronim *Tavná* (rijeka). Složenice: *tammomodar*, -*zelen* itd. Poimeničenja: na -ik *távnmk*, gen. -ika (Srijem) »1° okrugla kotarica, s rupom odozdo, 2° prokop, lagum«, kod Rumunja *temnic* »Bienenkeller«, na -iča *tamnica f* = *tavnica* »zatvor« (stcslav. *Įtmъnica* »Kerker, Gefängnis«), pridjevima *tamničkī*, *tamničnī* (stslav. *Įtmъnicъnъ* »des Gefängnisses«), s radnom imenicom na -jar *tamničar* = *tavníčar*, neologizam *nadtammcar* m prema f na -ka *tamničarka*, s pridjevima *tamničarev*, *tamničarkin*. Tu riječ kao pravni termin posuđiše Rumunji *temniță*, deminutiv *temnicioră*, *temnicer*, Mađžari *tömlöcz*. Na -ilo *tamnih n*, apstraktum na -ina *tamnina f*. Na -ava *Tamnava* (hidronim i knežina oko te rijeke), *tàmnavski*, *Tamnava* = *Tamlavac*. Denominai na -iti, -éti *tàmniti*, -im, *tanniti* (iz-, po-, s-), *stàvnit* (Kosmet), *tàmnjeti* — *tàvnjeti*, -im (Vuk), *potàvnet* (Kosmet), na -ovati *tamnovati*, -ujem (na-se). Od **tm-* pridjevi na -ast *tmast* (oblak), glagol *potmastiti*, -im (Ljubiša) »obscurare« = (sa *tni* > *km*) *kmäst* (Vrčevč), na -uhav *tmúav* (Kosmet), m *ima*, *tmô*, f *tmôla*, n *tmolo* (Kosmet) »taman, koji nije svijetao«. Poimeničen po deklinaciji i *tmast*, gen. -i (Baraković). Na -ica *tmlca f* (Dubrovnik) = *kmica* (ŽK, Krašić) = apstraktum na -ina *tmina f* (Vuk), s pridjevima *kmičan*, *kmičav*. Na -uša *tmuša* (Srbija, Miličević) »tmina«, s pridjevom *tmušav* »nedotupavan«, poimeničen *tmušavac*, gen. -avca m prema f *tmušavica*, denominai *natmušiti se*, -im (Vuk Crna Gora). Na -ora *tmora* »tmurno vrijeme« (Vuk) »ne ide kiša već tmora«. Na -ura: izvedenice od *tmura pridjev *natmuren* (Srbija) »ijedak«, *natmurenost* (Jambrešić), *nàtmuriti (se)*, -im (Vuk, Kosmet) »namračiti, namrgoditi se, namršiti se«, na -oca *natmurača* (Rab) »žena uvijek namrgodena«. Prilozi: *odàtme* (Dubrovnik, u izrazu *stati* ~) »stajati sa strane neo-

pažen (metafora iz ribarskog života: *dječarci neki voze sa strane gdje je tamno*)«, *dõtímä* (Lika) »dosta«. Prijevojni štèpen **tom-* nije izvjestan. Uzimlje se u *suton* »Dämmerung«, složenica od *šin-tomm, (glede *su-* upor. *sumrak*), slov. *zaton* »Sonnenuntergang«, u prilogu *utomä* (Vuk, ŽK) »utaman, badava, nasumce = šumice, za stünj (ŽK)«. Još treba zasebno spomenuti metaforu *tama* kao izraz za »veliku množinu« (stcslav. rama f »Grosse Menge, zehntausend, ungeheur viel«, *zëmami* »zu lausendend«, *tusta i tama* »od svake vrsti ljudi«. Paralela se nalazi u toh. B *fumane, imam* »dix mille«, tur. *tuman* »Nebel = myriade«. U baltičkoj grupi odgovara lit. *témti* »dunkel, finster werden«, sa *e* mjesto praslav. nižeg štèpena *õ*, lot. *tímt*, prema prijevoju *o > a* lit. *tamsà* pored *timsà, tumsa* »Dunkelheit«, pridjev *tamsus* = lot. *tumšs* »taman«. Ie. je korijen **tem(s)-* zastupljen u sanskr. *tarnas n* »tama«, *avesta tamar-*, lat. *tenebrae* < *temafra = sanskr. *tamisra* »Dunkel«, lit. *timsras* = stvnjem. *dinstar*, nvnjem. *finster*, stir, *temel* »tama«, stvnjem. *dentar*, nvnjem. *Dämmerung*, Lit.: ARj 2, 713. 4, 25. 7, 692. 8, 561. 11, 162. 16, 361. 17, 80. 18, 47–69. 73–74. 129–135. 400–411. Jagić, ASPH 1, 157. Elezovic 1, 449. 2, 111. 264. 297. 324. Hraste, BfJ 10, 27. Vuković, SDZb 10, 404. Miklošić 349. Holub-Kopečny 382. 386. Bruckner 65. Mladenov 644. Meillet, MSLP 17, 281–294. (cf. RSI 6, 277). IJb 1, 19. Zupitza, KZ 37, 388. Nehring, WuS 12, 282. Fraenkel, KZ 54, 293. Sköld, LUÄ, n. f., avd. 1, 19. (IJb 10, 343–344.). Specht, KZ 66, 50. Prus'k, Krok 11 (cf. IJb 10, 269). Hirt, IF 21, 168. Jokl, ASPH 29, 39. si. IF 27, 321.

*tama*², gen. *-áa m* (Kosmet) »škrtoš, cici-jašenje«. Na *-car* (upór. *zulumčar*) *tamačar m* prema *f* na *-ka tamačarka* »škrtač, tvrdica«. Apstraktum na *-luk*: *tamačarhk* (Kosmet). Ovamo i *tamah m* (BiH) »dobitak«, *tamašćar* = *tamahčar* (Bosna) »gramzljivac, pohlepnik«, *tamašćarluk*, — *mahčarluk* (ib.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tamač* > tur. *tamah, tama(ač)*) »Gier, Habsucht«, *tamahkâr* »habgierig, Nimmersatt«, *tamahkârluk*) iz terminologije običnog života: arb. *tamah m* »Geiz«, *tamahçar* (Gege) »škrtač«.

Lit.: ARj 18, 48. Elezovic 2, 297. GM 423. Školjić* 599.

taman (Vuk, BiH, narodna pjesma) = *taman* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, prilog »kako i koliko treba, na mjeru, upravo, čim, upravo kad«, turski apstraktni superlativ (upor.

bambadava, busbalun, bezbeli) *taslaman* (Kosovo). Dočetno *n* nastalo iz *m* po zakonu disimilacije. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. imenica *tamom*, »okončanje, svršavanje« > tur. *tamam* »fertig, beendet, vollendet, vollständig, total, ganz, Vollständigkeit«) iz terminologije običnog života: rum. *taman* »tocmai, genau, gerade, eben«, bug., cine. *tamam* »justement, précisément, exatement«, ngr. τὰμὰμ. Ovamo i tur. *tamammı* »stimmt es? (beim Geldauszahlen)« > na *tamanu* — na *tamahu* (Bosna) »kao što je ugovoreno«. Od hrv.-srp. priloga *utaman* (Vuk) »badava, utomä« stvoren je glagol na *-iti utamaniti*, *-im pf.* (Vuk) »učiniti nešto da bude bez svrhe > (na zapadu) zatrti, uništiti«, odatle deprefiksacijom *tamaniti, tamanim impf.* (*na-*, *po-*, *za-*). Moguća je veza toga glagola i sa rum. *a vătăma* »raniti, oštetiti, ubiti« < lat. *victimare*.

Lit.: AR) 7, 677. 11, 109. 18, 48. 49. 53. Elezovic 2, 297. 302. GM 423. Mladenov 629. Pascu 2, 167., br. 1029. Tiktin 1555. Moskovljević, NJ 3, 220. Lokotsch 2010. Miklošić 346. Grünenthal, KZ 63, 277. Školjić* 599.

tamaris (Hektorović, Šulek) = *kamariš* (Sabljar, Pag) = *kamariž* (Pag) = *tamaric* (Mikalja) »*tamarix gallica*«. Talijanizam, tal. *tamarite* pored *tamerice* = *tamerige*. Najobičnije drvo na primorju. Voli more. Služi za omedenje, gorivo i za *deško* (= dršku) od motike. Promjena *ta-* > *ka-* možda prema *komorika* (v.). Riječ *tamarix* = *tamaricus* je libijska (berberska), u kojoj je srašten berberski član *ta-*. Upor. još *mrič* (v.). Nije nevjerovatno da ovamo ide ime polja blizu Raba (obraslog tim drvetom) *Kom(o)rčar*, gen. *-ara*, koje Kušar izvodi od *campus Manius*, što ne odgovara fonetici. Jireček donosi za nj potvrda iz 1229. *salinae in capite Comorcarii* i pita se nije li to lat. *commerciarius*, što se opet ne slaže potpuno s fonetikom: *or* nije refleks za *er* a prema *kumjerak* očekivali bismo *o > u*; *tamariciarium* odgovara potpuno, pod pretpostavkom iste promjene *ta-* + *ča-* kao na Pagu.

Lit.: ARj 4, 784. 18, 53. 54. Kušar, Rad 118, 15. REW³ 8548. Jireček, Romanen 1, 64. Skok, NVj 24, 661. 29, 329–330. Isti, Slav. 61. 66. Prati 963. DEI 3708.

tambura f (Vuk) = *tambura / tanbura* (Kosmet) = *tambura* (Hrvatska) »vrsta gitare, čalgije«. Deminutiv na *-ica tamburica* (Vuk). Na *-aš tamburaš*, gen. *-aša* = na *-džija tamburdžija* (Vuk) = na *-ija tamburija m* (Bosna)

(< tur. *tanburi*), nije ušlo u saobraćajni jezik. Denominal na *-ati tamburati, -am impf.* (ra-). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *tanbura* < perz. *tabyr* = ar. narodski *tombar* = *tambur*, ar. *tabi*, pi. *tabul*, v. *Dabulhanif*) iz terminologije muzike: rum. *tambura* pored *tambur, tambur, bug. tambura*, arb. (*mb > m*) *tamura*, cine. *tămbără*, ngr. τὰμτουράç. Madž. *tambura*. Nalazi se i u zapadnim evropskim jezicima, kamo je došlo preko španjolskoga. Talijanizam-je *tambur m* (Mikalja) »l' liuto, 2° bubnjar (Držić, Slavonija)« = *tanburo n* (Cres), *tamburin m* (narodna pjesma) < tal. *tamburo, tamburino*. Preko hrv. ušlo i u slov. *tamburica, tambürai* pored *tambor*, gen. *-rja* = *tambur m* (ŽK) »bubnjar«.

Lit.: ARj 18, 55. 56. 90. Pletersnik 2, 655. Elezovic 2, 297. Mladenov 629. Tiktin 1555. Lokotsch 2015. Miklošić 346. REW 8513. 8516a. Gržetić-Gašpićev (cf. AnzIF 13, 245). Korsch, ASPH 9, 673. Pascu 2, 168., br. 1049. Prati 963. Školjić* 599.

tamburić, gen. *-a m* (Dubrovnik, Cavtat) = *tamburić* (Ston) = *tambuč* (okolica Stona) »pržionik za kavu, bruštulm (Korčula, Boka)«. Možda je naš deminutiv od tal. *tamburo*, s metaforickom promjenom značenja. Usp. ipak tal. *tamburlano* (1879) »tostino per il caffè«.

Lit.: ARj 18, 55. 56. DEI 3807.

tâmîn m (Vuk, s netočnim značenjem, doduše s upitnikom) »misao(?)« = *tâmîn* (Kosmet) »prilika« (također netačno značenje; bolje u izrazu: *na moj tamîn* »po mom zaključivanju«) = *tâmin m* (Banja Luka) »vjerovatnost« = *tâhmin, -ina* (Bosna) »provjera od oka, pretpostavka«. Prilozi *tâminâ, -â* = *tâmina* »otprilike«, *tarnina, -ina* (Banja Luka) = *tâhminâ* (Bosna) »vjerovatno«. Denominal *î-tâminiti, -im* »procijeniti, misliti« = *tahminiti* (Bosna) »pretpostavljati, nagađati« = *teminiti, teminim impf.* (Vuk, Risan, *e* mjesto a nejasno) »misliti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmin* »pretpostavka, ocjena otprilike, od oka« > tur. prilog *tahmina* »beinahe«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmin* »ungefähre Schätzung«, bug. *tahmin* »approximativement«, arb. *tahmin m* = *tafmé* (Gege) »Absicht«, cine. *tahmine f* »conjecture«.

Lit.: ARj 18, 56. 196. Elezovic 2, 298. GM 422. Skok, Slávia 15, 498. Tiktin 1548. Pascu 2, 166., br. 1026. Školjić* 595.

tamis m (Kosmet) »taksa za prženje kave« = *tahmis* (Bosna) »dućan za prodaju pržene kave«, toponim *Tahmis*, čaršija u Sarajevu.

Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmis*, od *hams* »prženje kave, prodavaonica pržene kave«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmu* »Rösten und Stampfen des Kaffees«.

Lit.: Elezovic 2, 298. Tiktin 1548. Školjić* 595–6.

Tárnis m (1501, Vuk), hidronim, rijeka u Banatu, madž. *Temes*, njem. *Temesch*, srlat. *Temesis*, u rimsko doba *Tibiscus* (Ptolomej), odatle madž. složenica *TemeSvar* = *Temiivar* (1680) = *Tamiivar* (1680) = *Temesvár* »grad na Tarnisu«, rum. *Timișoara*. Samoglasnik *a* je nastao od *i* > *ɛ*; rum. *Timiș* i madž. pretpostavljaju slav. izgovor *i > ɛ*. Gubitak *-cus* je kao *Moriš* = madž. *Moro!* < *Mariscas* (upor. i *Transmarisca*). Pred-ie. sufixs *-cos* zamijeniše đacki Slaveni sa *-io*: *Tbmih > *Teme!* (madžarska glasovna harmonija), Tamir. Alessio upoređuje sa *Tiberis* > tal. *Tevere*, gr. Θούβριç i imenom biljke τύφοç »massette, plante aquatique«, τύφη, lat. *tiphula* »araignée d'eau«, τύφοç »marais« i pretpostavlja mediteranske alternacije *i/m, blp, ph, i-* u. [Usp. i *Tisa*].

Lit.: ARj 18, 56. 196. Alessio, RIO 1, 237.

tamjan m (Vuk) pored *tímjan* »Weihrauch«, *tamjan* (slov., hrv.-kajk.) = stsrp. *Ъмѣянъ*, odatle na *-ika tamjânika f* »vrsta grožđa«, na *-ka tamjânka* »jabuka«, denominal *natajnjaniti j potamj-, -int pf.* (Stulić) »nakaditi tamjanom«, impf, na *-va- potamjanivati* (Stulić), *mj > mlj*) *tâmljan* (Vuk) = *tamljân* (Crmnica), *tamljânika, (mj > mnj) tâmnjan* (Perast), *fam-njânika* = *tamnjan* (ŽK, Crmnica) = *tamjan*, gen. *-âna* (Kosmet), *tamnjânika* »baštovansko cvijecje«. Samoglasnik *a* u prvom slogu nastao je od *ɛ* za gr. u, upor. stcslav. *Ъмѣянъ*, u Krašiću *tîmjân*, slov. *temjan, temjén* (bezački govor, Slum, Istra), bug. *temenúga*. Dočetno *-n* nastalo je disimilacijom *m — m > m — n* u gr. Θυμιάμα (apstraktum od Θυμιάω »faire brûler des parfums«), u stsrp. bez te disimilacije *timijamb* (15. v.). Madžari posuđiše iz panonskoslav. *tômjén*, dok je rum. *tâmâie f* samostalna prerada grecizma. Grecizam je balkanski: bug. *tamjan*, arb. *thymiamë* — *thimiamë*, cine. *thimneamă* = *timiamă*. Upada u oči isti rod kao u njem. učenju riječi *Thymian*. Na vezu je teško misliti.

Lit.: ARj 7, 677. 11, 109. 18, 56. 57. 67. 68. Pletersnik 2, 655. Elezovic 2, 298. Miletić, SDZb 9, 233. Mladenov 629. 631. Ribarić, SDZb 9, 14. Miklošić 370. Jokl, Unt. 119. GM 92–93. Vasmer 3, 92. 209. Isti, GL 202. Pascu 2, 96., br. 1821.

-tan m, f -*tnq*, neproduktivan pridjevski sufiks složen od -i (v.) i -*bn* (v.). Izražava mogućnost. Od glagolskih osnova: *prijati* — *prijatan*, od sintagme *verç jeti* — *vjerojatan*, *orati* — *aratan* »arabilis«, (*ne*)*dobitan* »(in)vincibilis«.

Li.: Havránek, *Slávia* 7, 769. 779-780.

tanac, gen. *tanca* m (1493, Vuk, Dubrovnik, M. Držić, Gundulić, ŽK, Hrvatsko primorje: *tanac na vidulice*; Krk: *dubaščanski tanac*; Šolta) = *tânac*, gen. *tonca* (Hvar), deminutiv na -*bc* > -*âc taričac*, gen. -*aca* »igra, igranka, ples, bal«. Postverbal od *tancaii* (ŽK) = *tâncati*, -*âm* (1488, -*iz*-, na- se Lika, *po*-, *pro*-) »igrati, plesati«. Poimeničen part. perf. akt. *tâncalac*, gen. -*aoca*. Na -*alo tâncalo* m (Stulić). Složenica *tancovođa* m (Vuk, cf. stčes. *tancivoda*) = *natanac*, gen. -*nca*. Sveslav.: polj. *taniec*, rus. *tanec*, bug. *tanec*, mak. *tanec*, čes. *tanec*. Sveslav. posuđenica od srvnjem. *Tanz*, postverbal od *tanzen*. Ovamo i graničarska prezimena njemačkog podrijetla *Contraltar* (Kostanjevac) < *Tanzreiter*, *Šikatanac* (Karlovac) < *Schicketanz*. Od tal. postverbala *danza* »ples«, od *danzare* > *dança* f (17. v.) = (m prema *tanac*) *dânac*, gen. *dança* m (Antun Kadčić, 1729, Trogir), *dâncati* (17. i 18. v.), deminutiv na -*ica dančica* f (16. v., M. Držić). Upada u oči da je talijanizam u jadranskoj zoni daleko rjeđi od germanizma. Razlog za to nije jasan. Etimologija nije utvrđena. Tal. *danza*, *danzare* potječe iz stfr. *dander* > mod. fr. *danser*, postverbal *danse*, za razliku od *ballare* znači »plesanje vitezova«. Pripada srednjovjekovnom viteštvu. Odatle potječe i srvnjem. *Tanz*, *tanzen*. Battisti predlaže i za *dander* latinsku etimologiju, od kslat. složenog priloga *de ante* + *-iare* »kod dvaju redova plesača dolaziti naprijed«. Franačko **dintjan* nije potvrđeno. Uzimlje se da potječe od lat. *cadentia* i nepotvrđenog franačkog *dintjan*, a i fr. *danse* = tal. *danza* tumači se iz franačkoga vrela.

Li.: ARj 2, 259.263. 4, 25. 7, 677. 11, 113. 12, 447. Hraste, *Rad* 272 i *BJF* 8, 20. *REW** 2646b. *DEI* 1211. *Holub-Kopečný* 379. *Mladenov* 629. *Elezović* 2, 299. *Bruckner* 565. *Weigand-Hirt* 1024. *DEI* 1211.

tanak, f -*nka* (Vuk, Kosmet), ie., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan sufiksom -*sfe* > -*âk* (kao *sladak*), koji se gubi u komparativu *tanji*, »dünn (s kojim je u prarodstvu)«. Samoglasnik *a* je nastao od *ɔ* u stcslav. *tbmkz*, dok rus. *tonkij* pretpostavlja *ɔ* (asimilaciju po-

luglasova). Poimeničuje se kao naziv rta *Tenka* f, *Tenki* m (kod Omišlja, Pag) i *tanka* f »paniš subtilis«, na -*ica tančica* (puška). Izvedenice se prave od tri osnove *tan-*, (komparativ) *tanj-* i od pozitivna *tank-*. Deminutiv na -*ahan* (upor. *maljahan*) *tanahan*, f -*hna* > *tanana*, f *tanana*, na -*usan tanjusana*, na -*ušana* (upor. *lagušana*, ŽK), *tanušana* pored *tanjusana*, -*Sna*. Proširuje se na -*ovit tankôvit*. Apstrakti na -*oca*, -*ota*, -*ost*: *tankoča*, *tankota*, *tankost*; na -*ina*: *tančina*. Složenice: *tankôvija* (kudelja), s pridjevom *tankovijast* (drugi naziv složenice *viti*), *tankovrh* pridjev, *tânkoprelja*, ženska imena *Tankosa* (1754) < haploglogija **Tankokosa*, sa sufiksom -*ava* (cf. *Bjelava*) *Tankosava*, odatle prezime *Tankodé*, književni pridjev *tankočutan*, *tankokorke* (tikve, Kosmet). De-nominal *tanit*, (*iz-*, *raz-*) od *tan-* pored *tanj-* *tânjiti*, *tânjim* (Vuk) (*iz-*, *o-*, *raz-*, *u-*), *istanjivati*, -*tânjujem* i *istančati*, -*am* (Vuk) (*raz-*), impf, na -*va-istančavati*, -*am* = *istančivati*, -*tancujem*. U baltičkoj grupi dolazi sufiks -*yo* (upor. lat. *tennis*, sanskr. f *tanvi*) mjesto praslav. -*bk* i vokal *e* mjesto *ɔ*: lit. *tėvas*, lot. *tievs*. Upor. u slavinama s tim vokalom *tetiva* i stcslav. *teneto*. Ie. je korijen *tenu-s*, koji pripada glagolskom korijenu **ten-* »dehnen«, koji predstavljaju sanskr. *tanóti*, *tanú-h*, gr. *τανυ-* (u složenicama: *τανύλωσσοζ*), lat. *tenere*, stir. *tanæ*. Sa istim sufiksom -*rD*; i u sanskrutu *tanukah*.

Li.: ARj 4, 25. 26. 9, 348. 13, 266-67. *Elezović* 1, 240. 2, 170. 299. *Miklošič* 350. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner* 62. *Afladenov* 644. *Trautmann* 319. Iljinski, *IzvORJAS* 20, 1, 88-204. (cf. *LP* 47, 256. *RSI* 7, 292. *JF* 2, 333). *Boisacq* 941. Reichelt, *KZ* 39, 66. *Brugmann*, *IF* 19, 216. *Osten-Säcken*, *IF* 28, 412. *Patruány*, *IF* 13, 164.

tane, gen. -*eta* n (Vuk, *puščano*, *topovsko* ~) »zrno, purak«. Balkanski turcizam (tur. *tane*): rum. *taned* = búg. *tané* »Stück, komad«.

Li.: ARj 18, 97. 98. *Tiktin* 1557. *Doric* 378\ *Korsch*, *ASPh* 9, 672. *Školjić** 600.

tánjasf (Vuk) »mjesto gdje se riba suši«. Od *m&dz\anya* »stan, majur«.

Li.: ARj 18, 104. *Miklošič* 347.

tapa f (Kosmet) »zapušač od pluta«. Balkanski talijanizam tal. *tappo* »isto«, od frnč. *tappo*, nvnjem. *Zapfen*, rum. *tapă* »Spund«, bug. *tapa*, deminutiv *tápica*, tur. *tapa*. Akcenti *tapa* u Kosmetu itd. dokazuju da nijesu po-

sudenice iz turskoga. Talijanizam na sufiks -*one* > -*un*: *tapun* m (Mikalja, Vitezović) = *tâpun*, gen. -*una* (Lika) = *tapun* (Božava, ŽK, Krašić) = *tapun*, gen. -*una* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Istra) < tal. *tappane*, furl, *tapon*. Odatle na -*ica tapûntca* f (Račišće) »veliki čep na sredini bačve, vranj«. S umetnutim / poslije labijala (v. *saplana* Konavli < *sapone*) *tap'ün*, gen. -*una* (Konavli, Dubrovnik). Možda ide ovamo još *tampun*, gen. -*âna* m (Buzet, Sovinjsko polje) »vijci oblika okruglice pričevršćeni kravi na vrhu rogova (da ne bude)«, unakrštenjem sa *campana* (v.).

Li.: ARj 18, 106. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Elezović* 2, 300. *Mladenov* 629. *Zore*, *Rad* 170, 225. *Cronia*, *ID* 6, 123. *REW*² 8565. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *DEI* 3716.

tâpanj, gen. -*pnja* m (Bella, Stulić; u govoru starijih ljudi, Dubrovnik, Cavtat, Split) »tintarnica, kalamar (Korčula)«.

Li., ARj 18, 105.

tapija f (Vuk, BiH) = *tapija* (Kosmet) »isprava o posjedu kuće, miljka = zemljišta (turska zamjena za *gruntovnicu* = *zemljišnih*, u bivšoj Austro-UgarskojX Balkanski turcizam (tur. *tapu*) iz turske administrativne terminologije: bug. *tapija*, arb. *tapf* f »Urkunde«.

Li.: ARj 18, 105. *Elezović* 2, 300. *Mladenov* 629. *GM* 421. *Školjić** 600.

tapît, gen. -*ita* m (Dubrovnik, Cavtat) = *tapît* (Kučiste) = *tapid* (Rab) = (-*t* > *ić* kao *Velebić* < *Velebit*) *topic* (Perast) = *tapić* (Boka, Potomje), *Punta od Topica* (kod Gruža) = *tapet* (Korčula, Šibenik, danas tako općenito) »sag, čilim«. Kavanjin ima *sagi* i *tapliti* (s umetnutim / kao u *saplun* < *sapun*, *taplun* < *tapun*; nejasno). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tapetum* < gr. *τάπης*, gen. -*ητος* > tal. *tappeto*, mlet. *tapeo*.

Li.: ARj 18, 106. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW*² 8563. *Prati* 965.

tara f (Božava), internacionalni trgovački termin arapskog podrijetla, ar. *tarh*, od *taraha* »dignuti«.

Ut.: *Cronia*, *ID* 6, 123. *REW*² 8568. *Prati* 965.

taraba f (Vuk, Slavonija, BiH, običnije u pl. prema *vrata*) = *taraba* (Kosmet) »1° ograda, 2° zagrada od dasaka, letava u dvorištu ili bašti, 3° (daska za pokrivanje krova (Dragačevo u Srbiji)«. Balkanski turcizam (< tur.

vulg. *taraba* = *darâba*) arapskog podrijetla (?) iz terminologije građevinarstva (kućnih uređaja): búg. *târâba* »Bretterzaun« znači isto što i hrv.-srp., dok rum. *tarâba* f »Verkaufisch (na sajmovima), Ladentisch, Schanktisch«, deminutiv *târâbufă* = *tarabioară*. Prema Rudowu od ar. *darabah*, koje znači isto što i rum. riječ. Prema Lokotschu to bi bio ar. glagol *darâba* »schlagen, prägen«, odatle tur. *tarab*.

Li.: ARj 18, 107. *Doric* 378. *Tiktin* 1559. Rudow, *ZRPh* 19, 407. *Lokotsch* 489. *Škaljić* 600.

tarac, gen. -*aca* m (Vuk, Slavonija; Habdalić, Vitezović, Belostenec; hrv.-kajk., Zagreb *tarâci* i slov. *tarâc*) »kaldrma«, denominál na -*ati taracati*, -*am* (*po-*) (Mikalja, Belostenec) »kaldrmisati«, *put potaracan* (Mikalja), odatle na -*ovina taracovina* »plata za kaldrmisahje«, *tarac* m (Rab, Božava) »1° zaravanak, 2° testaccio«, *taraca* f (Mikalja, Vuk, Dalmacija, Konavli, Hercegovina, Crna Gora) »isto«, *taraca* f (Perast, Korčula) = *taraca* (Lumbarda) »1° tlo« = *taraca* (Smokvica, Korčula) »čvrsti sloj zemlje na kojoj je naslaga rahle zemlje«, *taraca* (Konavli) »2° podvolat u oboru, prostoriya što ostane ispod volta na kome je ogradena«, *taraca* (Bar) »prostor pred kućom«. Od mlet. *terazo* = tal. *terrazzo*, pointeničen lat. pridjev m. r. na -*aceus* od *terra*, *terrazza* < f *terracea*, sitai, *terrazzare*. Upor. arb. *derrasë* »Steinplatte«, slov. *traca* f »irdene Bratpfanne« i arb. *rasa* (Zatrebač, s članom) »ploča, stijena« i *drrâsa* (ibidem) »daska, letva, koja spaja prvi i drugi obluk na samaru«.

Li.: ARj 11, 114. 18, 107. 108. *Pleterišnik* 2, 182. 656. *Cronia*, *ID* 6, 123. *ZbNZ* 8, 106. 10, 352. Kušar, *NVj* 3, 338. Isti, *Rad* 118, 20. *REW*² 8668. Štrekelj, *ASPh* 28, 533. *GM* 66. *DEI* 3765.

târaf m (Bosna) »1° strana, kraj, pravac, 2° stranka, partija« = *taraf* m (Kosmet) »stranka«, kao prilog udvojeno (prema turskoj sintaksi) *tarâf-tarâf* »kud koji, na sve strane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taraf*, *taraf-taraf*, također postpozicija mjesto *doğru* »prema«) iz terminologije običnog života: rum., bug., ar. *taraf*, cine. *tarafe* f, ngr. *ταράφι* »parti, secte, société«.

Li.: *Elezović* 2, 301. *GM* 424. *Pascu* 2, 168., br. 1054. *Deny* § 951. *Tiktin* 1559. *Školjić* 600.

tarak, gen. -*arka* m (Vuk, gen. kao u *čanak*, gen. *čanka*, tur. *a* u dočetnom slogu shvaćeno kao nepostojano *a*) »Art Flachsraufe« = *tarak*

pored *tarak*, gen. *-aka* (Kosmet) »vrsta grebena u mutavdžinici, čunak«. Balkanski turcizam (tur. *tarak* »češalj, greben, grebenast alat u raznim zanatima«) iz terminologije alata: rum. *tarac* »Grundpfak«, búj. *tarák* »peigne, carde, râteau, herse«, cine. *taraca f* »gouttière«, ngr. *ταράχι* »fourchette«. Daničić, *Osnove* 283 krivo od *trti*.

Lit.: *ARj* 18, 108. *Elezović* 2, 300. *Tiktin* 1559. *Pascu* 2, 168., br. 1053. *Doric* 378. *Školjić** 600.

tarákát, *-am* (Kosmet, ~ *po kuće*) (*pre-*) »preturati, preturajući tražiti«. Balkanski grecizam, koji je ušao u jezik Kosmeta preko arb. *taroké f* »Aufregung« < gr. *ταραχή* »smetnja«, arb. pasiv *taraksem* »bin aufgeregt« < gr. aorist *ἐτάραξα* od *ταράσσω* »umrühren, in Verwirrung bringen« > bug. *taráškam*, *taraiúvam* »herumstöbern, herumwühlen«.

Lit.: *Elezović* 2, 300. *GM* 424. *Rohlf*s 2143. *Doric* 378.

tarana f (Vuk, Slavonija, BiH) = *tarana* (Kosmet) »ijesto satrtu u mrve, satrica, trenči (ŽK), trnica/tren- (bug.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tāryāne* »Suppe oder Brei von sauerem Milch und Graupen« > tur. *tarhana*, prema Janku u vezi sa turko-tat. *tálkán*) iz terminologije hrane: bug. *tarhana* »grumeaux«, cine. *tarhana* »bouillie préparée avec du lait caillé et de la viande«, ngr. *τραχανάς* »semoule, pâte de la plus pure farine réduite en petits grains«. Balkanska je riječ ušla i u madž. *tarhonya*, odatle u slvč. *tarhoňa*. Janko veže sa turko-tat. *tálkán* i češ. (v) *ďolek* »galette«, rus. *tolokná* (v. *tlačiti*), polj. *tlokno* i bav. *Töiken*, *Dalken*.

Lit.: *ARj* 18, 108. 109. *Elezović* 2, 301, Skok, *Slavia* 15, 498., br. 770. *Pascu* 2, 168., br. 1055. *Mladenov* 629. Janko *NVČsl* 24, 7-15. (cf. Mázon, *RES* 12, 266). *Miklošič* 347. *Mikkola*, *WuS* 3, 87. *Školjić** 600-601.

tarántula f (Rab) = *tarentola*, izmjenom deminutivnog sufiksa *-ula s* naglašenim *-ella tarantela* (Prčanj i Poljica, bez akcenta) »1° domaća siva gušterica, gekač, hemidactylus turcicus, 2° (*tarantela*, Lepetane) vrsta masline«, odbacivanjem sufiksa *taranta f* (Mikalja, Bella) »1° tarantola, 2° vrsta ribe«. S pridjevskim sufiksom lat. *-inus* > *-ino*, *-ina tarantiñ* m (Budva) »3° riba, otrovnih drača, kao i škrpoč u žutuga, đrganja (Boka)«, *tarantina f* (Tivat) »4° maslina vrlo sitna ploda, a osobito finog ulja (sada gotovo iskorijenjena jer se ne isplati)«. Sve izvedenice od južno-tal. toponima *Taran-*

tum > *Taranta* (tal. *taranta*, *tarantola*, *tarantella*), kojemu ne odgovara bokeljski predrimski toponim i hidronim *Darantum*, *-ndum* (14. v., ~ *vicus ét fúmén*), danas *Orašac* na Ljutoj (Boka). Ribezzo veže s *Tarantum* ilirski hidronim *Tara*, *Tarus* (Ligurija) i *Taras* (Sicani).

Lit.: *AR* 18, 109. Kušar, *Rad* 118, 18. Hirtz, *Amph.* 34. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, 598. Ribezzo, *Onomastica* 2, 46. *REW*³ 8569. *Prati* 966-967. Skok, *Quatrième congrès* 2, 501-502. *DEI* 3717. 3718.

tarapana, gen. *-e i* (Kosmet) = (BiH) *taraphána*, *tarapana*, *tarafána*, *tarafhana* »kovnica novca«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (tur. *darbhane*, *zarbhane* »isto«, od ar. *darb* »das Prägen, kovanje«, od glagola *darába* > tur. *tarab*) iz terminologije novčarstva: rum., bug. *tarapana*, arb. *taratane*. V. *taraba*.

Lit.: *Elesomi* 2, 301. *Mladenov* 629. *GM* 424. *Lokotsch* 489. *Školjić* 600. *DEI* 3718.

tarator m (Kosmet) »sitno isjeckani svježi krastavci u kiselu mlijeku ili octu sa bijelim lukom« = *tarator m* (Popović) »vrsta umaka, sosa«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *terator*) iz terminologije hrane: bug. *tarator m* »beliebtes Gericht aus Gurken, Knoblauch, Nüssen, Sauermilch«.

Lit.: *ARj* 18, 109. *Elezović* 2, 301. *Doric* 378. *Mladenov* 629.

tarifa f = *tarifa* (Kosmet), internacionalni (evropski) arabizam; pridjevi na *-ni* *tarifni*, na *-bsk* *tarifski*, bug. također f *tarifa*; zbog f zacijelo preko tal. *tariffa* < ar. *tahrif* »objava«, poľmeničen infinitiv II od "aro/a »znati«.

Lit.: *ARj* 18, 110. *Elezović* 2, 301. *REW*³ 8583. *DEI* 3721.

tarkast (Belostenec, hrv.-kajk. pridjev na *-ast*, »discolor, versicolor«. Od madž. *tarka* »bunt, buntfarbig, fleckig«, a to od steslav. ili češ. *straka* »svraka (v.)«, pridjev *strakatý*. V. *svraka*.

Lit.: *ARj* 18, 110. Štrekelj, *DAW* 50, 66. *Holub-Kopecný* 354.

tárkati, *-am* impf. (Vuk, objekt *oganj*) (*iz-*, *s-*) prema *tárnuti*, *-em* (*s-*, objekti *ugar ke*, *vatru*) »sricati, čarkati, (prema) staknuti, čarkati, (prema) carnuti«. Ovamo i *tarkati* (*zube*, Lika), *tarkalica f* (Lika) »čačkalica«, postoje i oblici *starnuti*, *starkati* (*vatru*); Šulek ima *istarkati*, *-am* pf. (objekt *zube*) »iščackati«.

Lit.: *ARj* 16, 443. 18, 110. 111.

tarma f (15. v., Bernardin) »1° moljac, tinea« = *tarma* (16. st., Cres, Istra) »1° isto, 2° (metafora) osoba koja neprestano mrmlja zbog nezadovoljstva«, pridjev *netmatan*, *f -tna* (Istra) »nezgodan, nespretan« < furl. pridjev *tomát*, »von Motten zerfressen«, proširen sufiksom *-n* > *-an*, sa negativnim prefiksom *ne-*, Denominai *inarmati se*, *-am* pf. (Bernardin) »izgristi se« < furi, *tarma*. Upór. slov. *tornja f* (Toimin) »Wachsmilbe«. Od mlet.-furl. *tarma* < lat. *tarmes*, gen. *-itiš* »tarlo«.

Lit.: *ARj*, 4, 26. 8, 104. 9, 104. 18, 111. 695. *Pleteršnik* 2, 656. *REW*³ 8586. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *Pirone*? 1174. *ASPh* 4, 428. 30, 202; *DEI* 3722.

tárpos, gen. *-osa m* (Vuk, Jadar, Rađevina) = *tárpos* (Kosmet) »ženska kapa, nosi se ne odozgo, nego straga, slična obruču, preko koje se prebacuju razni pokrivači, služi za zabađanje ukrasa (ukinuta 1803—4)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *torpoj*, *tarbu?*, perz. *šerpui*) iz terminologije nošnje: rum. *tarpuz* »Käppchen der Griechenen«.

Lit.: *ARj* 18, 111. *Elezović* 2, 301. *Tiktin* 1565. *Školjić* 601.

tas, gen. *tasa m* (Vuk, Kosmet, BiH) »1° čaša od metala za vodu, s drškom, 2° tanjur za kupljenje milodara u crkvi«. Deminutivi na *-ič* *tasić*, na *-če* *tašče*, gen. *-eta*, pl. *tašćici* (Kosmet). Složenica *joltas m* (Banja Luka) »Kostschale« (prvi dio tur. *yol* »put«, upór. *Dör-col*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tast* »Becken, Untertasse« > ar. *tásajj*) iz terminologije kuhinjskog suda: rum., bug., arb. *rai*, ngr. *τάσσα*. Evropski orijentalizam (nvgr. *τάσσα*. — *tasa*, gradska riječ).

Lit.: *ARj* 18, 112. *Elezović* 2, 302. *Mladenov* 629. Skok, *Slavio* 15, 356., br. 374. *GM* 424. *Lokotsch* 2044. *REW*³ 8594. *škaljje** 601.

tašlj, gen. *-ilja m* (Kosmet) »naplaćivanje«. Na *-dar* (v.) *tasildār* pored *taslidār m* (Kosmet) »1° poreznik, 2° koji naplaćuje dug, inkasator«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. *iaAii7* »skupljanje poreza, duga, prihoda« i perz. *-dar* »koji drži«) iz turske administrativne terminologije: rum. *taxii* (*a face* <-) »ubirati porez« = tur. *tahsil etmek*), *taxidār*, bug. *tahsil-dar*, cine. *taxildar*.

Lit.: *Elezović* 2, 302. *Tiktin* 1569. *Pascu* 2, 167., br. 1034.

taška f (Marulić; *Zadarski lekcionār: ne htijte nositi vrićicu ni tašku*), *taška f* (Ranjina, A. Dalmatin, Habelić, Vitezović, Belostenec, da-

nas općenito u hrvatskim gradovima) »kesa, mošnja«, *taika* (Božava) »tasca«. Nalazi se još u slov. i ukr., rus. i madž. *táska*, rum. *tosca*. Odatle na *-ar* < *-arius taška* »mošnjak«. Od stvnjem. *tasca*, u Dalmaciji od tal. *tasca* < frnč. Od nvnjem. *Tasche* je *tašna* (Srbija). Radna imenica *tollár* pored *tašjar* (14. v.) »mošnjak« pretpostavlja primitivum **tašla* od nvnjem. deminutiva na *-i*. Oblik *taška f* (Lumbarda) »kruh sa jajetom, što se umijesi o Uskrsu« nalazi se u slov. *taška* »Art Kuchen«, ide također ovamo; *tašci*, gen. *tasaka m* pl. (Vuk, Vojvodina) »oesterreichische Brotstrudel, placentae genus« odgovara njem. *Taschkerl* > *taškerli* = *tačkerli* (Zagreb).

Lit.: *ARj* 18, 112. 113. Kušar, *NVj* 3, 338. Cronia, *ID* 6, 123. *REW*³ 8592. *Mazuranić* 683. 1443. *Tiktin* 1566. *DEI* 3726.

taslak m (Vuk) »1° neobrađeno drvo, od kojeg se prave kolske osovine, držala, žlice, vesla, 2° (BiH) skica, forma« = *taslak* (Čačak) »1° otesano drvo za držalicu sjekire, kašike, itd., 2° (metafora) čovjek grub i neuglađen« = *tashk* (Kosmet, Peć) »(samardžijski izraz) neizrađena daščica za samar«. Augmentativ na *-ina taslačina m* (Lika) »čovjek grub i neuglađen«; denominal *taslačiti*, *-im* (BiH) »1° grubo tesati, 2° spolno općiti«. Ovamo idu *tásle f* pl., deminutiv *táslice f* pl. (Banja Luka) »ošvice na košulji« = *tašlica f* (Kosmet) »manšeta na rukavu od košulje« i glagol *taslaisati*, *-šem* pf. (Banja Luka, Visoko) »biti ponosan«, pridjev bez mocije *tosiamoli* (*biti*). Balkanski turcizam (tur. *taslak* »non dégrossi, rude, esquisse, vantar«, *taslamak*, *taslama*) iz terminologije običnog života: rum. *tasma* (Moldavija) »schmales Band zum Einfassen, Besetzen«.

Lit.: *ARj* 18, 112. *Elezović* 2, 302. Skok, *Slavio* 15, 498., br. 773. 774. *ZbNŽ* 8, 98. *Tiktin* 1566. Škarić, *JF* 5, 183-184. Ivšić, *NVj* 33, 236-237. *Deny* 565. *Škaljje** 176. 601-602.

tast, gen. *tasta m* (1475, Vuk, Dubrovnik) prema gen. *tasta* (Virovitica), sveslav. i praslav. izraz srodstva *штъ* (tako i steslav.), »punac, ženin otac« prema *f tašta* »punica, ženina mati«. Pridjevi na *-ov* *tástov*, na *-in* *taštín*. Apstraktum na *-bina* (upor. *družbina*) < *-bba* + *-ina tazbina f* (Vuk) »porodica, kuća tastova«. Samoglasnik a je nastao iz palatalnog poluvokala *ь*, upor. steslav. *tbstb*, hrv.-kajk. *teit* prema *tešča*, češ. *test*, polj. *test*, ukr. *tesť*, rus. *téstb*, gen. *-ja*, *tešča*. Prvobitno po deklinaciji *i*, kao u *kokoš* (v.). Označivalo se time lice bez razlikovanja muškog i ženskog. Kasnije je *tbstb*

kao izraz za muško lice prešlo u deklinaciju *o*, a za žensko u deklinaciju *a*. Izraz je bio prema tome prvobitno apstraktum obrazovan sufiksom *-tb* (upor. *svasi*) od djetinjeg reduplikativnog korijena tipa *ta-* (upor. *deda*, *čiča*, *tata*, *teta*). Nema usporednica ni u baltičkoj grupi, ni u ostalim ie. jezicima. Upor. češ. izvedenicu od istog korijena *тчán* m prema *тчынě* »tast, tašta«.

Lit.: ARj 18, 113. 116. 136. Rešetar, JF 3, 4. Mažuranić 1442. Miklošič 370. Berneker, IF 31, 407. Holub-Kopečný 380. Bruckner 569. Mladenov 646. Osten-Säcken, IF 26, 315. Schrader, IF 17, 14. si., 27. Hirt, IF 22, 81. 85. Endzelin, ASPH 32, 285. si. Iljinski, ASPH 34, 14-15. Vasmer 3, 100. 102.

tašak, gen. *-aka* m (Banja Luka), gen. *taška* »ovnovsko mudo za jelo, (slov.) brizlec, jaje«. Ovamo možda *tašak*, gen. *-aka* m (objekt uz *igraš*, Kosmet) »šega, Sala«. Na *-li*: *tašaklja* m i pridjev »moćan, snažan, bogat«. Balkanski turcizam (tur. *tasak*, *tasakli*) »1° koji ima muda, 2° (opscena metafora) hrabar, junak« iz terminologije za dijelove tijela: bug. *tašák*.

Lit.: ARj 18, 113. Elezović 2, 303. Skok, Slávia 15, 498., br. 775. Trojanović, JF 5, 223. Doric 378. Škaljić* 602.

tašt, *-a*, *-o* (Vuk), *-o* u sr. r. je po analogiji pridjeva s nepalatalnim suglasnikom pred *-o* (tako i u *vješt* i *okošt*), ispravno dočeto *-e* u *notaste* = *natašće* (ŽK), *na ste* (Kosmet), *na III srce*; *tašč* (Vitezović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° prazan, pust (Bistrac, Novska), 2° isprazan, sujetan, 3° nüchtern, jejunus«. Samoglasnik *a* je nastao iz velarnog poluvokala »: steslav. *tištib*, slov., hrv.-kajk. *tešč* (Habdelić), ukr. *toščyj*, rus. *toščij*. Poluvokal *a* gubi se u slavinama (upor. stpolj. *tszczy* > polj. *czyzy*, brus. *tščyj*), *a* u nas samo u arhaizmu, u sintagmi *na ste srce* (narodna pjesma, Jukić) = *na šće srce* (negdje u Bosni) = *na čte srce* (bug. *na ste sarcé*) »auf nüchternem Magen«, *na ste ruke* = *na ste ruku* »praznih ruku, impune«. Osjećaj za ispravnu sintagmu izgubio se, pa je *srce* izmijenjeno u *irca*: *na ste srca* (Ljubiša) kao genitivni dodatak (prema *na dnu sela*) ili je priloško *-a*, kako misli Rešetar; dalo je i samo *na ste* = *našte* (Stulić), dodano uz *ruku* (v. gore). Sintagma se kao nerazumljiva iskrivljuje u *nastresice*, *naštešrice*, i zbog toga što se zaboravilo da *srce* (v.) ovdje znači »Magen« kao u *srdobolja*. Od *našte* (v. gore) stvoren je apstraktum na *-ina našina* (Vuk) »jejunitas«. Ispuštanje poluvokala nalazi se i u

složenoj izvedenici s umetnutim *m* pred labijalom *štambočina f* (Vodice) < *iafta bočina* = *tašta bočina* (Baderna) = *tafti bok* (Varvari kod Poreča) = *tašće bočine* pored *praznine* (Vrbanja, Hvar) = apstraktum na *-ina fascina* (ŽK) »Rippe, Weichgegend«. Možda ovamo i *šta* u rimi sa *ništa* u Daničičevoj poslovi *kad sam sit i šta, nijesam gladan ništa*, ako *šta* nije turcizam *ištah* (v.). Od *tašt* je apstraktum na *-ina taština* (Dubrovnik) »1° ispraznost, sujeta, vanitas, 2° jejunitas«, na *-od*, gen. *-i taščad*, *taištad* »venitas« (kod Miklošiča kao hrv.). Denominai na *-ati* < upravo *-eti istaštati*, *-am* pf. (u zapadnom govoru *šč* za *št*) < steslav. *istštat* prema impf, na *-va- istaštavati*, *-tostavam*, na *-iti istastiti*, *-em* prema impf, *istaštivati*, *-taštujem* pored *-ivam* »evanescere, evacuare«, jednom (16. v.) *izataštiti* (—sciti); *otaščati se* = *otšijati se* (Krašić), slov. *oteščati se* »Frühimbiss nehmen«, odatle postverbal na *-tk* > *-ak otaščak*, gen. *-aka* = slov. na *-ilo oteščilo*. Dalje etimologijske veze v. u *šteta* i *postiti* se. Baltičke usporednice kažu da je prvobitno značenje »prazan« i da je a nastalo iz *u*: lit. pridjev *tuščias* »leer«, lot. *tukš*, *f tukša* »isto«. Te paralele objašnjavaju i postanje praslav. *-ft**. Morfologiju toga fonema preciziraju i ostale ie. paralele, kao sanskr. *tucchyá* pored *tuccha* »leer, öde« < ie. *tus-* + (inchoativno) *-sk* + *-10*. Samo **tus-* nalazi se u avesti *tusm* »verlieren die Fassung« i u afganskom *taš* »prazan«. Ie. **tus-* je niži prijevoini štěpen od **eus-*, koji se u višem prijevoinu perfektuma **ioz-* nalazi u kauzativu avesta *tao-šayēiti* »ispuštati«.

Lit.: ARj 2, 80. 4, 27. 122. 7, 662. 674. 675. 17, 764. 18, 113-120. Jagić, ASPH 31, 551. Rešetar, ASPH 36, 543. Ribarić, SDZb 9, 198. 199. Elezović 1, 453. Miklošič 369. Bruckner 74. ZSPH 4, 214. Mladenov 697. Trautmann 333. Vasmer 3, 130. Osten-Säcken, IF 33, 262-263. Zubatý, KZ 31, 13. Endzelin, ZSPH 13, 78-79. 16, 108. Bartholomae, IF 8, 252. Pedersen, IF 5, 72. Petersson, IF 20, 367. Matzenauer, LP 11, 178. 334.

tastati, *-am* impf. (Perast) = *tefiatt* (hranu, Sali) »okusiti«. Od tal. *tastare* < vlat. *†tastare*.

Lit.: ARj 18, 116. REW* 8595. Prati 970. DEI 3729.

tata m, djetinja riječ, »otac«; nalazi se u svim jezicima. U hrv.-srp. zadržala taj karakter. Pokazuje reduplikaciju karakterističnu za onomatopeje. Prijevoini samoglasni iskorišteni su u drugim nazivima srodstva. Ispuštanjem prvog Sloga reduplikacije nastade već u praslav. oblik

ata za isti pojam, koji je oformljen s pomoću *-bc* u svim slavinama (v. *otac*) i napustio karakter djetinje riječi. Od *tata* prave se brojni hipokoristis s pomoću akcenta i nastavaka kao *ítač* (akcent *Péra, Pére*), *tato* m = *táte* m (Kosmet), *íta/O* (upor. *Pájo*), odatle na *-ko* (tip *Miko, Jako, Niko*) *tako, tajka, tájko* pored *’ájko* (Paštovići, tip *brájko, ujko*, v.), na *-le tale* m (Dubrovnik, tip *brale*), s pridjevima na *-ov*, *-in*. Deminutiv na *-iča tatica* m. Hipokoristik na *-ko* posudiše Rumunji *taičă*. Njihova zamjena *tata* za lat. *pater* nije posuđenica iz slav., jer se nalazi već na vulgarnim natpisima dalmatinskim *tae benemerenti* mjesto *patri*, gdje je iara izgubilo djetinji kolorit. Od prijevoinih samoglasa, koji su iskorišteni u denominaciji srodstva važna je sa *e* mjesto *a* u sveslav. i praslav. *teta* (ŽK, Kosmet) = *teta*, gen. *tete* (Kosmet) = *teť*, gen. *tete* (Hvar) »Tante«, u književnom jeziku i u štokavskim narječjima prošireno sufiksom *-ka tetka* (Vuk, Kosmet), što je imalo za posljedicu *metak*, gen. *-tka* (Vuk) = *tetak* (Kosmet) = *teťac*, gen. *teca* (ŽK, upor. isti sufiks *ujac*, gen. *újca*, ŽK) = *tétac*, gen. *teca* (Vodice), odatle hipokoristik *teča* (Srbija) pored *teča* m (Vuk, Vojvodina) prema *téta* (Vuk), deminutivi na *-ič tetkić* = *tečić* (Vodice) = *teťič* (Vodice) = *teťić* (Lovran) »filius amitae«, na *-ica tetiča, tética*, pridjevi *tétkov, tétkin, tetin*. Prema *bratična* obrazovano je *tetišnja* (ŽK) = *teťična* (Stulić) = *tečična* (Stulić) = *tellina* (Vodice) »consobrina« = *teťkičinja* (Kosmet), u gradskom govoru zamijenjeno francuzizmom *kuzên* m prema *kuzina* < fr. *cousin, cousine* < lat. *consobrinus, -a*. Pejorative metafore (tabu): *tetak* »budala«, *tetka* (upor. *dobrica*) »groznica«, čudna je složenica *tetognjet* (Lovran, Istra) »der Mann der Tante«. Arbanasi posudiše *tete, teto* »Tante von väterlicher Seite«. Interesantna je morfološka pojava da je *teta* na Hvaru indeklinabile, ako se nalazi pred ličnim imenom: *dô son tetá Mariji*. S tim vokalom je riječ baltoslav.: lot. *teta*, lit. *tetu, tete*. Ali ovdje ne znači isti štěpen srodstva kao u hrv.-srp., nego stprus. *thetis* »Grossvater«, pored stprus. *taws* »otac«, *thewis* »očev brat«, lit. *tévas*, lot. *tēvs* »otac«, ali lit. *teta f* »tetka«, u narječju žemaitis *tiitis* m »otac«. Drugi štěpen prijevoina v. u *tast*.

Lit.: ARj 18, 12. 33. 39. 122. 125-127. 147-149. 250-255. Elezović 2, 317. Ribarić, SDZb 9, 199. Hraste, BJF 8, 27. JF 6, 207. Miklošič 347. 355. Holub-Kopečný 380. 384. ASPH 34, 306. Bulat, JF 3, 41. Bruckner 64. 567. Mladenov 632. 633. WP 1, 704. Zimmermann, KZ 50, 148. GM 424-425. Schrader,

AnzIF 9, 172. Brugmann, IP 5, 378. GM 428. Boisacf 962.

tatarin m (Vuk) »kurir, ulak«. To značenje nastade odatle što su *Tatari* vršili kurirsku službu kod Porte; iaiar pored *tatārin* (Kosmet) »poštoša«. Za naziv naroda najstarija je potvrda [u latinskoj ispravi *exercitum Tartarorum*, 1241], 1493: *Tatarin* (gen. pi. *Tatárov*) = *Tatar* (ime naroda u narodnoj pjesmi), u Vramca *Tatar*. Pridjev *tatarski, tatarski* (Viamec). Složenica *tatāron*, gen. *-ana* < *tatar-han* (Gundulić) »tatarski vladalac« = *iatar-kan* (Kavanjin), odatle *tatārānka* (Vuk) »strijela, uzda«, *tatarkandžija* (Vuk) = na *-ka tatarka*. Balkanski turcizam iz terminologije naroda: rum. *Tatar* m, *tatarca, tătaroaică* (ime biljke i kapa), *tătarnică* »echinops«, bug. *Tatarin* m prema *Tatarka f, tatarsko proso* »Besenhirse«.

Lit.: ARj 18, 122-125. 495. Mažuranić 10. Elezović 2, 302. Mladenov 629. Skok, Slávia 15, 498., br. 777. Miklošič 347. Bruckner 567. CD 4, 128. Škaljić* 602.

tatula f (Vuk, Slavonija, Kralje u Bosni, Kosmet, bug.) »datura stramonium«. Stoji za cijelo u vezi s učenim lat. *datura*, koje potječe iz sanskr. *dhattitra*, u Evropu došlo preko portugalskog, dok je *tatula* < tur. *tatula*. Usp. i pod *datai*.

Lit.: ARj 18, 127. Mladenov 630. Miklošič 347. DEI 1216.

tava f (Mikalja, Vuk, Slavonija, Dalmacija, Bosna, Hercegovina,) = *tava* pored *tāfa* (Kosmet) »1° tiganj, prosulja, prsura, padela, šerpenja, šerpinja, tendžera, 2° duguljasta posuda u kojoj se peku janjci i bravi u pekari (Bosna), 3° jelo pripravljeno u tavi«. Izvedenice: deminutiv na *-ica tavica* (Vuk, jKosmet), na *-ie tavče*, gen. *-eta; pótavār* m (Vinkovci) »daščica na koju se meće tava kad se što u njoj peč« < *pod-tava*, sa *-ar*. Balkanski turcizam (tur. *tava*) iz terminologije kuhinjskoga suda: rum. *tavă* pored *tava*, bug. *tavá*, arb. ta[^]e, ngr. ταβας.

Lii.: ARj 11, 115. Elezović 2, 290. 303. Mladenov 627. Tiktin 1568. GM 425. Lokotsch 2051. Škaljić* 603.

tavalja m (Perast, Boka) »trpežnjak« = *tavälja* (Boka, Crmnica) »nāpica (Dubrovnik, Cavtat)« = *tavaja* (Crmnica, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *tavaja* (Riječka nahija u Crnoj Gori) »stolnjak«. S tal. deminutivnim sufiksom *-uolo* < lat. *-olus*: *tavájuo*, gen. *-úla* m (Perast, Dubrovnik, Cavtat) »ubrus, ručnik (Perast) =

ručinić (Konavli) = *tavajūo*, gen. *-ōla* (Boka) »salveta« = *tavajai* (Lumbarda) = *tavajai* (Pag) = *tavajō* (Potomje) »ručnik« = *tavajō* (Božava) = *tavajūl*, gen. *-ula* (Rab) = *tavijai* (Lika, Sinac) = *tavijai*, gen. *-ōla* (Pazarište) »stolnjak«, = (disimilacija *lj > j — l> lj — r*) *tavajōr* (Vrbnik, 1639) = (/ — l> lj — n) *tavajōn* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutiv na *-ac > -ac tavijolac*, gen. *-ka* (narodna pripovijetka, Mikuličić) = na *-ič tovajolić* (Lika). Talijanizam *tovāglia*, *tovagliuolo*, mlet. *tavata*, *tovaia*, furl. *tovae* = *tavae* < frnč. *thitiakhja* »ručnik«, kao lingvistički svjedok karolinške kulture u Francuskoj (potvrđeno u 8. v.) i Italiji (potvrđeno 1196), mjesto lat. *manutergium*; kod nas se *tovajla* javlja samo u jadranskoj zoni, gdje je djelomice istisla domaće nazive *trpez-njak*, *stōnjak*, *rub*, *ručnik*, *ubrus*.

Lit.: ARj 18, 128, 135. MaSuranić 1444. Kušar, NVj 3, 338. Rad 118, 17. Miletić, SDZb 9, 261. 370. REW^p 8720. Prati 997. Skok, ZRPh 54, 499. DEI 3843.

tavan, gen. *tavana* m (Vuk) = *tavan*, gen. *tavana* (Kosmet) »1° pōd (ŽK), potkrovlje, potkrovnica, potkuplje (Dubrovnik), 2° strop, plafon (gradski francuzizam), (u lađa) paluba, krov, 3° kat, sprat, 4° sloj, naslaga«. Pridjeva na *-ski tavanski* (Vuk, Kosmet, uz *vrata*). Deminutiv na *-ac > -ac tavanac*, gen. *-anca*. Na *-ice tavanice* f pl. »strop«. Na *-jača tavānjaia* f (Vuk) »daska za tavan«; *tavānak*, gen. *-nka* = *zātavanak*, gen. *-anka* (Vuk) »(geografski termin) plato, zaravanak«. Denominativ na *-iti tāvaniti*, *-im* impf. (objekt *sobu*) (po-). Toponimi: *Tavan* (Srbija, Bosna), *Tavani* (Crna Gora, Lika, Slavonija), *Tavand* (Srbija), *Tavānak* (Lika). Balkanski turcizam (tur. *tavan*) iz oblasti graditeljstva: rum. *tavan*, a *tavani*, bug., arb. *tavan*, ngr. ταβάνι, ταβανόνο.

Lit.: ARj U, 115. 156. 18, 128-131. Elezović 2, 290. Mladenov 627. Tiktin 1569. Lokotsch 2052. GM 425. Miklošić 347. Školjić* 603.

tavatur m (Kosmet) »glas, priča (subjekt: *iskočijo* ~). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tevatūr* »vijest, laž«) iz terminologije običnog života: bug. *tavatur*, rum. *tevatūră* f (Muntenijska) »Spektakel, Gerede«.

Lit.: Elezović 2, 290. Mladenov 627. Tiktin 1583.

tāvla f (Mostar) »igra na kocke«. Možda ovamo i *tavlāja* (Kosmet, Peć) neodređenog značenja »neka sprava u kalajđzinici« (dodatak *-ja* kao u *odaja*, v.,?). Balkanski turcizam (tur.

tavla, sa značenjem »igra na kocke« i »konjušnica«) iz terminologije igara i zanata: rum. *tavla*, *tablă*, pl. *taviéi*, bug. *tavla* pored *tavla* »Pferdestall«, arb. *tavié* »Tisch, Gastmal, An Spiel Trick-Track«, ngr. τάβλα »Tisch«, τάβλου »Trick-Track«.

Lit.: Elezović 2, 291. Skok, Slávia 15, 498., br. 778. Tiktin 1544. 1569. Mladenov 627. GM 425. Doric 377. ŠkaljiP 603f 604.

tavil (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev »vlažan, memli«; ide zajedno sa *tavlja* (Kosmet), pridjev indeklinabilni, »mašan, de-beo, ugojen«, jer je osnovne značenje balkanskog turcizma »natopljen, nakvašen«, a metaforicko je značenje »debelo, masno meso«: bug. *tavlja*.

Lit.: ARj 18, 132. Elezović 2, 291. Skok, Slánia 15, 498., br. 779. Mladenov 627. Ska*ljic* 604.

tavoriti, *-im* impf. (Vuk) (*is-*), ekspresivno za »teško živjeti« kao i *kuburiti*, *komračiti*, *kunatoriti*, *petljati*, *teturati*, *živariti*, *životariti*, *živucati*.

Lit.: ARj 18, 135.

táze (Vuk, BiH) = *tāze* (Kosmet, ~ *meso*, *riba*, *hljeb*), indeklinabilni pridjev i adverb, »1° svjež, frišak (protivno *bajat*, *uveo*), 2° svježe«. Izvedenice: *tazēluk* m (Bosna) »1° svježina, prvina, 2° nevinost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *taze* < perz. *tāze* »skoro pečen«; tur. *tazelik*) iz pekarske terminologije: bug., arb. *taze*, ngr. ταζέδικος.

Lit.: ARj 18, 136. Elezović 2, 291. Mladenov 628. Skok, Slávia 15, 498. Školjić* 604.

tāžiti, *-im* impf. (Stulić, akcenat nesiguran) (*u-*) »miriti, tišiti, tješiti, blažiti«. Nalazi se još u slov. *tāžiti*, gdje varira s *taložiti*, odatle na *-e* (kao *Crne*) *tāže*, gen. *-eta* = *tolažnik* = *tāžnik*. Prema tome se čini da *ta&iti* nije potvrđen na istoku: od leksikografa ovaj glagol bilježe Vitezović, Belosteneć, Jambrešić, Stulić, a od pisaca dubrovački i ostali dalmatinski (Ranjina, Nalješković, Gundulić, itd.). U bug. isto značenje ima *utaložvam* »umiriti« = *utaložiti* (*se*), *-im* (Lika), od *talog* (v.). Slov. *tolažiti* očito je nastalo unakrštenjem *ta&iti* sa *taliti* (*po-*, *u-*) (v.) ili metatezom od *taložiti*; *tažiti* može se objasniti unakrštenjem od *blažiti* (v.) sa *taliti* i *tolažiti*. Pridjevi su na *-iv neutaživ*, na *-ljiv neutažljiv* (Jambrešić, hrv.-kajk.), s apstraktumom *neutažljivost*. V. *talog* i *taliti*.

Lit.: ARj 8, 119. 18, 137-38. PleterSnik 2, 657.

te, praslav. veznik, kopulativan, usporedni (*otišao te donio*), relativni (*čōāk te se oženilo na miraz*, Crmnica) i kpmpletivni (*što čekaš te se ne ženiš'?*), »et, qui«. Upotrebljava se jednom kopulativno i udvojeno (disjunktivno) *te — te*. Nalazi se još u stcslav., slov., češ. i polj. Upór. *ta* »et«. Služi za odobravanje: *tēsto* (Kosmet). Veže se kao u češ., polj. *těž*, kaš. *tjez*, sa *-že > -r(e) ure*, *terem* (upór. *elem*, *dakleni*), *tērno* (upór. *gdjeno*), *ter* (12 — 18. v.); *le i ter* izražava posvemašnjost i neprestanost (*psi ter psi* »sve sami psi«, *bere te bere* »neprestano bere«), ponavljanje i žurbu (*te amo te tamo*). U Crnoj Gori veže se sa *ako* bez dočelnog *-o terāk* »testo, ako će, ništa za to, neise«. Kao *gdjeno*, *kodno*, *kojino*, *kaono* prima deiksu *-no teno* i ostaje usporedan veznik. U Hrvatskom primorju sonorizira se *r* gubitkom *e tr* (upor. slov. *pri > pr*) i izražava čuđenje u zaklinjanju: *tr po boga*, *Marei* U rum. čini se da ide ovamo kao slavizam *tir*, koji se upotrebljava udvojeno (disjunktivno) *tir mi -e unul tir mi -e altul* »kako jedan tako i drugi«, *tyer cu tine tyer fără tine* »s tobom kao i bez tebe«. Postanjem *e od korijena pokazne zamjenice *taj* (v.). Upor. se (ŽK) »ta« (v.) od *saj* (v.). Po Jagiću *te* je nastalo od *ter* prema tipu *tokodé — također*. To je meguće, ali i ne mora biti tako, kako pokazuje prilog proširen deiksom *-k tek*, *tehe* (Vuk, Kosmet), sa *-r < -že tēker* (Vuk) »istom, jedva, samo«. Veže se *tek što* (vrlo često u književnom i saobraćajnom jeziku), *sad tek*, *tek samo*, *tek da*; *tēkar* (Kosmet) = *tekar* (ŽK) »istom«. Vezom istoznačnih *tek i istom* nastaje prilog *tekistom* (Piva—Drobnjak) »osrednje, prilichno«. Kao prilog *teke* (Dalmacija) znači »malo«: *teke mista*, *teke kruh*; proširen sa *-ice tekice*. S tom deiksom nalazi se još u donjo-luž.-srp. Razlikovati treba ovo *tek* od indeklinabilnog pridjeva kao balkanskog turcizma *tek* (v.), koji ima drugo značenje. U službi veznika hrv.-srp. *te* = bug. *ta*. U službi paratakse mjesto hipotakse kod sporednih rečenica *te* pokazuje sintaktičku srodnost sa rumunjskim, arbanaskim i novogrčkim.

Lit.: ARj 18, 138-45. 171-76. Jagić, ASPH 13, 630. Rešetar, ASPH 36, 545. Miletić, SDZb 9, 610. Elezović 2, 307. Vuković, SDZb 10, 404. Miklošić 366. Holub-Kopečny 384. Bruckner 569-570. Mladenov 627. Daničić, Kor. 83. Tiktin 1603. Leskier, ASPH 22, 1-5. IF 2, 206. 218. 247. Hirt, IF 1, 29. Rozwadowski, RSI 2, 87. Boisacq 179. 965. Music, PBB 53, 228-262. (cf. *Ijb* 15, 101). Rohlf, ZRPh 42, 222. (cf. *Ijb* 10, 182), Sandfeld-Jensen, ZRPh 28, 11-35. *JbRI* 9, 75. si., 115. si. *LB* 1, 197-200.

teatar, gen. *-tra* m (18. st.) > *tijáter*, gen. *-tra* (hrv.-kajk.), internacionalni grecizam ἄ-ε-α-τρον (atički), od atičkog θεάουα, apstraktum θεά, »spectaculum (v. *špetakul*), (prevedenica) pozorište, (neologizam 18. st.) kazalište«, lat. *theatruin*, njem. TVzeafelpridjevna-wA *teatarski*, sa atrakcijom *r* u naglašeni slog (upor. *brništra*) *triátar* pored *trājatar* (Božava); u Slavoniji i Srijemu sa *-er > -or* (v. *prator*) *teator* (i Lazarević, Srbija).

Lit.: ARj 18, 146. Cronia, ID 6, 123. DEI 3736.

tebešir m (Kosmet) = *tebešir*, gen. *-tra* (Bosna) »kreda«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tebašir*) iz turske školske terminologije: bug. *tebešir*, arb. *tebešir* »Gips«, cine. *tibišire* f »craie«, gr. τεμπεσίρη.

Lit.: Elezović 2, 305. GM 425. Mladenov 630. Pascu 2, 169., br. 1066. Školjić* 605.

tèbi (-j kao u *meni*, *sebi*), naglašeni dativ sing, stcslav. *tebe*, gen. — *ák. tebe* (kao *mene*, *sebe*), nenaglašeni enklitički dativ *ti* (kao *mi*, *si*), nenaglašeni (enklitički) akuzativ *te* (kao *me*, *se*, *e < e*), stcslav. *ti*, polj. *cię*. To su baltoslav. i praslav. oblici lične zamjenice za drugo lice jednine kosih padeža (v. *ti*), kako se vidi iz stprus. gen. *tebe*, dativa *tebbei*, akuzativa *tien* i litavske enklitike *ti*. Za ovu se zajednicu pretpostavljaju ie. oblici s prijevodom, e: gen. **teue*, dativ **tebei* i **tai*, akuzativ **tem* od ie. korijena *te-*. Instrumental se pravi prijevodom *e — o tobom* (kao *sobom*) sa *-om* iz imeničke deklinacije (upor. *mnom* = *manom* ŽK) prema rus. *tobuju* < stcslav. *toboje* < baltoslav. **tauaiam*. Upor. sanskr. gen. *tava* »tebe«, dativ *túbhyam* »tebi«, akuzativ *tvām* »te(be)«, instrumental *tvāya* »tobom«, avesta gen. *tava*, dativ *taiba*. Dok se u baltičkim jezicima posesivni pridjev pravi jednako kao u grčkom τεός i latinskom *tuus* < ie. **teyos*, u slavina ma služi za nj prijev. **tuo-* + pridjevski sufix *-jo-s* **tuoios* > *tvoj* (kao *mōj*, *svoj*). Upor. ie. **tuos* u sanskr. *tvá*, avesta *Sva*, gr. σοσ. Deiksa *ti* u *ilitij oliti*, hrv.-kajk. *kajiti*, *kakti*, po *kanoti*, *koti* (ZV), *kat* (ŽK) »kao« nije isto što enklitičko *ti*. [Na zapadu *tebe*, *tebi*, *kod tebe*]. V. *taj*.

Lit.: ARj 18, 279-82. Holub-Kopečny 380. 398. Bruckner 587. Mladenov 630. WP 1, 745. Trautmann 315. 333.

teći, *telēm* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *prò-*, *ras-*, *s-*, *sa-*, *u-* /*sej*, *za-*) »1° fluere, 2° durare, 3° (čakavski, hrv.-

-kajk.) trčati«, s prefiksom *steći* pf. »erwerben«, odatle deprefiksacijom *teći* impf. »4° erwerben«, *počéknut*, -em (Kosmet) »otec«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glagol primarne grupe *tek-ti. Praslav. korijen **tek-* pokazuje u izvedenicama pet varijacija: prijepoj duljenja *e* — *e* praslav. **tek-*, hrv.-srp. prijepoj *e* — *z* **tik-*, viši prijepojni štipen *o* "—*tok-*", taj štipen u prijepoju duljenja *o* — *o* **ta&-*. Suglasnik *k* varira: *č*, *c* prema palatalnim samoglasnicima. Postverbalni: *istek* m, *natek*, prilog *tekom* (*teći*). Pridjev na -*bn* > -*an* *tečan* (potvrde iz istočnih krajeva, iz Srbije, < rus. *tečnyj*) »fliessend«) »liquidus«, imenica *tečnost* »tekućina«. Na -*un* (upór. *begunō*) *tekūn*, gen. -*una* m (Crna Gora, Zeta) »kolo«, na -*iča* *tekūnica* (Vuk) »miš mus noricus«. Na -*evina* *tečevina* = na -*ovina* *tekovina* »dostignuće«. Na -*ačica* *tekačica* (Istra, narodna pjesma, epitet, uz *voda*). Na -*ivo* *tečivo* (upór. *c* < *k* *pećivo* i *lucanj*), odatle *tečivarina* »porez na dobitak«. Apstraktum na -*jaj* *tečaj* »cursus«, *stečaj*, neologizam (prevedenica) za *konkurs*. Poimeničan particip perf. aktiva *natekao*, gen. -*kli* f »otok«, *oteklina*; taj particip kao pridjev sveslav. i steslav.jhrv.-kajk.jSlov. *stēkel* — *stakli* (Bednja) »bijesan«, poimeničan na -*iš* *šteklīš*, gen. -*iša* m (u Hrvatskoj, oko 1840; i slov.) »fanatičan pristaša političke stranke«, prema evropskim nazivima za *radikál*: španj. *arrabados*, njem. *die Wütenden*. Poimeničan part. pr.ez. akt. *tekući* (Vuk), poimeničan *tekućina* (neologizam), *tekućica* (16. v.). Složenica *skoroteča*, neologizam za *kurir*, *tećkuća* m (suprotno *raspićkuća*), upor. prezime *Tecilazić* od *tecilaz* (v. *laz*). Arbanasi posuđiše *zoles* »gerade wohin« < *zatečem*. Od **tēk-* > **tēk-*: postverbal *tijek* m »Lauf«, iterativni -*tjecati*, -*tjećem*, samo s prefiksima (*do-*, *is-*, *ispo-*, *na-se*, *o-*, *ob-*, *pri-*, *pro-*, *s-*, *sa-*, *raz-*, *u-*, *za-*), *otecāt* (Kosmet, subjekti *voda*, *noge*). Na -*telj* *natjecatelj* = na -*lac*, gen. -*oca* *natjecalac* m prema *natjecalica* f. Upor. steslav. *těkati*, slov. *tekāti*, češ. *těkati*, ukr. *utikati* »davon laufens«, *natekanje* (Belostenec). Apstraktum *natječaj*, *stjecaj*, *stjecište*. Ovamo ik. *istikati*, *utikat* impf. (ŽK) prema *uteći*. Od **tik-*: *doticati*, -*če*, *sticati*, -*čem* impf. u sva tri narječja. Pravilnije bi bilo *dotjecati*, *stjecati*. Od **tok-* postverbalni *tok* m, *istok* »1° oriens, 2° izvor«, toponim i hidronim *istok* (Kosmet, utječe u Beli Drim), također f pl. *Istake*, odatle pridjev na -*bn* *istočni* (*grijeh*), poimeničan *istočnik* »vjetar eurus, ispodsunčanik«; *samōtok* pored *samotok* (Vuk) »ulje koje samo iz masline isteče, oglio vergine«; *potok* m posuđiše dalmatinski Romani *patagus*, Mađžari *patak* (odlatle prezime *Pataki*, *Patačić*)

i Rumunji *potoc*. Riječ *potok* čini leksikologijsku porodicu: pridjev na -*bn* > -*an* *potočan*, poimeničan na -*ica* *potočnica* »biljka myosotis«, na -*jak* *potočnjāk* »lythrum salicaria«; na -*arka* *potočarka* »vodena ptica«; deminutivi na -*ič* *potočić*, na -*bc* > -*áč* *potočac*, gen. -*cea*, na -*bk* *potočćak*, gen. -*čka* (Vuk); na -*jar* *potočār* »rak«; na -*jara* *potočara* »vodenica na potoku«; toponim na -*janin* *Potočani* m pl., *Potočari*. Nadalje: *protok* »1° protaka, 2° (Liješće, čoviče, Sinac) veliko rešetko kao sto sa obručem (na njem se toči žito i pliva, kad se ovrši)«; *ütök* m (pravni termin) »pravni lijek«; *otok* m (Dalmacija, zapadni krajevi, slov.) »ostrvo, ono što je vodom optečeno«, akcentom se razlikuje od *otok* »Geschwulst«, etimologijski isti postverbalni od *oteći*, ali semantički različiti (upor. *muka* i *múka* za semantičko razlikovanje s pomoću akcenta); ovamo deminutivni toponim *Otočac*, gen. -*cea*, ali pridjev *otočki*, *natok* od *nateci*. Stari toponim *Rastok*, kod cara Konstantina Ραστότρυς < lok. *Rastoče*, upor. *Rostock*. Veoma dobro odgovara tom značenju rum. *răstoacă* »Arm eines Flusses« = *rastoka* f »gdje se voda cijepa«; *răstok* (Donja Podravina) »srčanica«, odatle na -*raca* *stočnica* (Vrpolje) > *stošnica* »isto«, krivim odbacivanjem prefiksa *raž-*; *răstok* »antimonium, boja za obrve i kosu«. Postverbalni: ž. r. *otoka* »Arm eines Flusses«, *stoka* (*krupna*, *sitna*) »1° grex, Herde 2° trgovačka roba, espag (Kosmet)«, pridjev *stočni* (kod Habelića) »bijesan«, od *steći*; *iistoka* »vjetar eurus« < *oē* + *toka*; *protoka* f (J. S. Reljković), kod Rumunja *potroacă* »gratiola, Tausendgüldenkraut«; *potoka* — *pataka* »slaba rakija«; *protoka* (Kosmet) »rijetko rešetko, sa velikim rupama kojim se rešetka žito prvi put, redina«. Postverbal na -*bk* *dotočćak*, gen. -*čka* m (Zuzzeri) »čime se što dotoci«. Deminutiv na -*bk* > -*ák* *točćak*, gen. -*čka* »1° kolo, 2° kladenac, česma«. Radna imenica na -*bc* > -*ac* *točćak*, gen. -*cea* »Schenk«, isto sa tur. -*li* *točćilija* (Baranja, Vuk), zamjenom sufiksa. Glede -*ajlija* upor. *dugajlija*, *novajlija*. Na -*ište* *stočišće* (Beli, Istra) »sastanak žena«. Denominal kauzativum na -*iti* *točiti* (*se*), -*im* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *u-*, *za-*) »1° rundere, 2° brusiti, 3° često ići na polje«, iterativ na -*va-* -*točívati* (Stulić), samo s prefiksoma. Na -*ilo* *točilo* n (Crna Gora, Lika) = na -*alo* *tokalo* n (Lika) »plazajica, gdje se drva otiskuju niz brdo«. Na -*ar* *tokar*, gen. -*ara* m (Stulić, s naznakom da se nalazi u ruskom) »Drechsler«, upor. polj. *tokarz*, rus. *tokán*. Složenica *toči(m)-baša* kao zamjena za *dolibaša* (v.). Na -*ĪO* *zatoč* m (jugozapadni krajevi) »opklada«, od *zateći* se

komu »obvezati se komu«, odatle na -*nik* *zatočnik* m »1° branitelj, 2° junak«. Velikanović ima *na-točnik*. Priloži *nautoč* »natječuci se« (Dalmacija, Pavlinović), *unatoč* (Vuk) »naprotiv, nasuprot«. Ovamo i: *potoč*, gen. -*i* »potjera«, odatle na -*nik* *potočnih* »član potjere«. Varijanta *toc-* (upor. *lucanj*) na -*U* *točio*, gen. -*ila* (Öilipi) = *točijl* m = *točij*, gen. -*ija* (Korčula) = *točilo* n (Kosmet) »brus«, s denominálom na -*ati*, -*iti* *točljati*, -*am* impf, (*na-*, *s-*) = *točljiti*, -*im*. Na *ajka* *točiljajka* — *avka* *točiljavka* (Vuk) »sklizalište«. Ovamo možda Složenica *tocoljkan* (Hrvatska) »ptica ključdrvo, puzavac«. Taj glagol posuđiše Rumunji *a toči* »schleifen«, *a pritoci* < *pretočiti*, odatle *tocitoare* »bačva«, s rum. sufiksom, *točilă* »brus«, *točilar* »brusač«, i Arbanasi *tocit* »giessen«. Od *tak-* imperfektivni -*takati*, -*tăcem*, -*kam*, samo s prefiksima (*iz-*, *upro-*, *na-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*), od *istočiti* itd. Postverbal *prôtāk* m (Vuk, Posavina) »rijetko rešetko, što se žito protače na njega«, *protaka* f »ono što se pretakanjem dobije«. U knjigama pisanim crkvenim jezikom *istačati*, -*am* »effundere«. Na -*alice* *Takalice* f pl. »cesta kroz Velebit od Brušana prema Oštarijama«. Ovamo ide i *takati* (*se*), -*čem* (ŽK, hrv.-kajk.) »valjati (*se*)«. Akcentom se pravi razlika između *takati* i -*takati* (*is-*, *na-*, *pri-*) (ŽK). Na -*bka* *tácka* (ŽK), *tačke*, gsn. *točaka* »šajtruga, kolica, Schiebkarren«. Baltičke su usporednice lit. *tekėti* »laufen, fließen, rinnen, aufgehen (von der Sonne), heiraten (von der Frau)«, lot. *tecēt*, lit. pridjev *tekinas* »laufend« odgovara pridjevu *tečan* < rus. *tečnyj* »fliessend«. S praslav. prijepojem *tok* slaže se lit. *takas* »staza«, s prijepojem duljine *tek-* lot. *takat* »hin- und herlaufen«. Ie. korijen **teq-* »trčati« predstavlja sanskr. *takti*, *takati* (3. 1. sing) »eilt«, avesta *tačaiti* »bježati«, *vi-taxti* f »das Zerfließen«, *taka* »tok«, arb. *ndjek* »progonim«, stir. *tectiid* »bježim«, got. *pius* »sluga«, stvnjem. *diu*, *diuwa*, *dionon* = nvnjem. *dienen*. U Hrvatskoj *tečan* »ukusan«

Lit.: *ARj* 2, 703. 706. 710. 713. 3, 942. 4, 23. 24. 27. 7, 678. 687. 692. 724. 11, 459. 12, 447. 16, 354. 504-13. 523-25. 582-85. 596-98. 612-13. 18. 17. 18. 147-56. 171-79. 417-23. 430-33. Miklošič, *Lex.* 109. *Pleteršnik* 2, 572. 573. Maretić, *Savj.* 153. 154. *Elezović* 2, 42. 11-2. 144. 165. 273. 576. Ribarić, *SDZb* 9, 194. 199. 202. Vuković, *Nj* 3, 22-26. *NJ* 1, 159-160. Jagić, *ASPh* 31, 542-543. Skarić, *y F* 5, 183. Unbegaun, *RES* 12, 26. *Miklošič* 347. Berneker, *IF* 31, 409. *Holub-Kopečny* 380-381. *Bruckner* 61. 573. *Mladenov* 631. *Trautmann* 316. *WP* 1, 716. *Tiktin* 1227. 1616. Vaillant, *BSLP* 42, 12. *RES* 22, 13. 17, 18. Isti, *Zlätarii*, 2, 295. *GM* 433.

Joki, *Unt.* 93. *WuS* 12, 65. Romanski, *ZSPH* 9, 370-371. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES* 26, 141) Fraenkel, *IF* 50, 221. Hirt, *IF* 32, 240. *Vasmer* 3, 114.

tecmilj (Kosmet), prilog, »sve potpuno, u cjelini, butun (v.), đumile (v.)« = *tekmil* = *tecmil*, gen. -*ila* (Bosna) »dopuna, izravnanje, završavanje«, *tekmil učiniti* (ib.) »dovršiti, upotpuniti, namiriti, izravnati«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekmil* < ar. *teqmil* »okonačanje«) iz turske sintakse.

Lit.: *ARj* 18, 156. *Elezović* 2, 317. *Deny* § 345. 348. *Školjić* 607.

tedaruć m (Vuk, Bosna) »ekonomičnost, uredno gazdovanje«, u izrazu *živi na tedaruću* »ugodno, dobro, besposleno« = *tedaruć* m (Kosmet, objekt uz *činiš*, *ima*) »spremanje, briga«. Glagol *tedaručiti*, -*im* (Bosna) »štedjeti«, na -*H* *tedarućli* (Bosna) »ekonomičan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tādaruq* > tur. *tedarik*).

Lit.: *ARj* 18, 156. *Elezović* 2, 306. Korsch, *ASPh* 9, 673. *Škaljić** 605.

teferić m = *teverič* (Vuk, Kosmet, BiH) »1° ljetna rasonoda na selu, 2° izlet, 3° zabava, 4° seoska kuća kud se ide na teferič«. Zabilježeni su i oblici: *teferić*, *teferidž*. Na -*li* *teferičRja* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (*kuća gi je vrlo teferičlija*) »koji ima lijep izgled«. Denominal na -*iti* *teferičiti*, -*im* impf, (*o-*, *pro-*, *raz-*) = *teferičovati*, -*ujem*; *rasteverisiti* (Makarska) »razveseliti se u jelu i piću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *teferrüc*, -*üç* < ar. *tāfarrug*) iz terminologije običnog života: rum. *teferine* f (sufiks -*ra*) »Belustigung«, *α* *tefmeç* »sich ergötzen«, bug., cine. *tijirice* »promenades«.

Lit.: *ARj* 9, 351. 11, 117. 18, 156. 157. 259. *Elezović* 2, 318. 561. *Tiktin* 1572. *Pascu* 2, 169., br. 1069. *Škaljić** 605.

tefter m (Vilk, narodna pjesma, općenito BiH) = *uvter* = *defter* »1° računska knjiga, 2° spisak, registar, 3° bilježnica«. S perzijskim sufiksom -*dar* (v.) *teftērdar* = *defterdar* (Bosna) = *teftēdar*, -*ara* m (Vuk, gubitak prvog *r* zbog disimilacije *r — r > 0 — r*), pridjev *teftedarov* (-*ev*), poimeničan *teftedarevica*, -*rovica*, *teftedarski*. Ovamo još: (*za*) *tefteriti*, -*im* »bilježiti, upisivati, popisivati«, *tefterhana* = *defterhana* f (Bosna) »računovodstvo«, *tefterihakanija* f »centralna uprava za zemljišne knjige u Carigradu«. Prezimena: *Tefterdarija*, *Tefterdarević*. Balkanski turcizam grčkog podrijetla

(tur. *defter* < gr. διφθέρα »1° činjena koža, 2° parchemin pour écrire«) iz uredske terminologije: rum., bug., aro. i ngr. *teftër*.

Lit.: *ARj* 18, 157-8. *MIIIoIII* 347. *GM* 425. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1572. *Korsch, ASPh* 9, 497. *Školjić* 606.

teftiš, gen. *-fia* (Vuk, *izici na ~* »komisija, koja istražuje hajduka ili uopće krivca« = *teftiš* (Kosmet, objekt uz *Une li ~*) »isljedičvanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *teftiš*).

Lit.: *ARj* 18, 158. *Elezović* 2, 318. *Školjić* 606.

tegêlj, gen. *-lija* m (Kosmet, Vučitrn) »šav zvan bod u bod, štepanje (prema prostome *Suval* = heftanje)« = *tedel* = *tedelj* = *tégalj* (sve Bosna) »isto«. Odatle glagol *tedeliti* – *tegeljati* (Bosna) »stepati, prošivati«. Balkanski turcizam (tur. *teyel*, *legel* »prost šav, bod«) iz terminologije šivanja: rum. *tişel* »Stappstich, Steppnaht«, bug. *tegél* = *tigél*. Ovamo ide i *tegetlija* = *tegetlija* (Bosna) f »koža ili sukno prošiveni uz sedlo s donje strane, meko čebe koje se stavlja pod sedlo«, pridjev *stegeltljat*, *-lan* (Banja Luka) »nenarastao, gnjecav (hljeb)«, od tur. *teğelti* »panneau de selle«, glagolski pridjev s našim prefiksomj-.

Lit.: *ARj* 18, 156. 160. *Elezović* 2, 305. *Mladenov* 630. *Skok, Slávia* 15, 494., br. 709. *Školjić** 572. 605. 606.

-tégnuti, *-tégnem* postoji u hrv.-srp., kao i *-četi*, samo s prefiksima *do-*, *iz-*, *ispo-*, *o-*, *po-*, *papri-*, *pou-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*, *zauz-*; u složenicama *isteći*, *nateći*, *poteći* prelazi u primarnu grupu (Vuk) pf. prema impf, na osnovi piomjene *g* > *z* *-lézati*, *-težem* (Vuk), s istim prefiksima; u ostalim slavinama i bez prefiksa (stcslav. *tegnęti*, češ. *táhnout*, polj. *ciągnąć*, rus. *tjanúť*); iterativ na *-va-* *-tėživati*, *-ujem*, *-ivam*, samo s prefiksima pored *rasteživati*; iterativ na *-va-* *tegnivati* (Voltiđi), *tegnjivati*, *-gnjujem*, *-ivam* (16. v.). Sveslav. i praslav. *teg-* »vući«. Postverbalni *teg m* »1° Zug, 2° Gewicht, 3° (teg m, čakavski, ŽK, Kavanjin) frumentum, 4° labor, 5° mreža ispletena ili neizrađena TA lov«, *pòtèg* »pertica«, *nátèg* (Vuk) »vučenje lade«, *nàteg* »sprava za natezanje obuće«, *uteg* »Gewicht«, složenka *sámotegom* (vodenica ljeti melje na ustavu, a žimi samotegom, jer ima dosta vode), *süga* f (Slavonija, Kosmet) »disciplina (uz Ostala značenja)«, *potega* (beogradski okrug) »jedno od

dva drveta kojim se spaja brana«, *Protega* (prezime), *natega* f »teglica«, s deminutivom *natežica*, *nátega* — na *-ái*, *-oía* *nategāč*, gen. *-aca* m = *nateg*. Na *-oca* *potegača* »trakta, trajta«, *rastegača* f »anatomischer Heber«. Apstrakti na *-oba* *tegoba*, s pridjevom *tegaben*, na *-inja* *teginja* (ŽK, Vodice, slov.). Od nepotvrđenog *tegola* (Crna Gora, Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, mnogo potvrda od 13. st., upor. stcslav. *tegola*, slov. *tegola*) pridjev *tegotan*, *otegotan* (~ *tne okolnosti*, pravni neologizam). Na *-alo* *potegalo* (zidarski šatrovački govor, argot u Siriniću). Pridjev na *-ljiv* *rastègljiv* pored *rastezljiv*. Denominal od part. perf. aktiva *-tegao*, *-gla* na *-iti* *tegliti*, *-im* impf. (Bosna (*is-*, *po-*, *pre-*, *pro-*) »vući«, *pretegljiti* (Kosmet) »pretrpjeti, podnijeti«, odatle part. prez. akt. *tegleći* (~ *a marva*, Hrvatska), poimeničenje *teglica* (Slavonija, Srijem, ŽK) »Heber«, iterativ na *-va-* *-tegljivati*, *-am*, samo s prefiksima. Apstraktum na *-jaj* *na-tegljaj*, *ràstegljaj* pored *ràstegálj* (Lika). Od postverbala *teg* »labor« pravi se kauzativum na *-ati*, *-iti* *ležali*, *-am* (*raz-*) = *težiti*, *-zim* (*is-*, *raz-*) »obrađivati zemlju«, na *-èn* > *-an* *netežan* (*-*žna* zemlja) »koja se ne da lako težiti«, odatle pridjevi *ležatī* (*dan*), poimeničen na *-ik* *t žatnik* = na *-bk* *težatak*, gen. *-tka* »radni dan«. Radna imenica na *-ak* *težak*, gen. *-aka* m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *težak* (ŽK, Vodice) »nadničar, radnik na polju«, *težāče*, gen. *-etā* m, pridjevi *težākov*, *težāčki*. Sveslav. i praslav. pridjev na *-bkt*, koji nestaje u komparativu, *težak*, *f teška*, odleđeno *teškf*, *f teška*; *težak* (ŽK), *teški* (Kosmet) »silni« < stcslav. *težhkt*. Apstraktum na *-oca* *teškoća*. Denominal na *-éti* *doteščati*, *-am* (17. v.) = *detestati* (Vuk), prema *dolézati*, *oteščati*, *teškati se*, *-am*, od priloga *teško* »govoriti *teška* menü = *Ieskāt se* (Kosmet), *steštati se* »wehmütig werden«, *dotěskati* (Pavlinović Dalmacija); *priješćalo mi se* (ŽK) »pozlilo mi je«. Na *-ia* *teža* f »1° Schwere, 2° gravitacija«, odatle denominal *otežati* = *natezat*, *-a* (subjekt *kamen*, Kosmet). Na *-ava* *eišva* (Vodice). Još treba spomenuti denominal od *teg* »Zug« na *-iti* *težiti*, *-im* »nastojati«, *potežiti se* »festinare«. S njim stoji u semantičkoj vezi hrv.-kajk. *ne fegnem* = *ne legnem* (ŽK) = *ne ütegnem* (ŽU, Vodice) »nemam vremena«. Od imperfektivnog korijena **tez-* izvedenice su na *-alo* *istězalo* n, *rastezalo* (Kosmet) »lastik« (sa ž mjesto z prema *rasteživati*), pridjev na *-tsk* *rastealski* (ŽK, stol) »koji se može rastegnuti, na *-aljka* *natězaljka*, *istězaljka* »puzdra«, na

-avica *istezavica* »vrsta mreže«, *natězavica* (Vuk) »muka od natezanja«, *rastezavica*. Postverbal *nalez* m »muka«. Radna imenica na *-lac*, gen. *-oca* *natezalac*. Pridjev na *-iv*, *-ljiv* *rasteziv*, *rastezljiv*, na *-èn* *rastežnost*. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *ę*.

U prijevaju *ę* (slov. *toga*, polj. *tfga*) sveslav. i praslav. *tuga* f, s pridjevom na *-èn* *tužan*, *tužljiv* (Boka), *tugaljiv*, od sintagme *bez tuge bestužan*, *potužan* (ŽK) i denominálom na *-ovati* *tugovati*, *tugujem*, na *-iti* *tužiti*, *tužim* impf. (Vuk) (*do-*, *na-*, *pri-*, *pro-*, *s-*, *sa-*), iterativ na *-va-* *-tuživati*, samo s prefiksima »naricati« prema *tužiti*, *tužim* impf. (Vuk) »klagen« (*ob-*, *po-* *se*, *pri-* *se*) iterativ na *-va-* *-tuživati*, također samo s prefiksom, deminutiv na *-akati* *tužákati*. Postverbal *dŠtuga*. Apstrakti na *-šba* *tužba*, odatle na *-alica* *tužbalica*, na *-njava* *tužnjava*. Na *-telj* *tužitelj* – *tužilac*, poimeničen part. perf. pas. *tuženik*. Ovamo još postverbal od *služiti služ*, gen. *-i* (Gornje primorje) »stega, verschärfter Cordon«. Na *-aljka* *tužaljka*. Od ovog korijena nisu lična imena *Tuga* f (potvrđeno u polovini 10. v., kad bi moralo glasisi s nazalom, upor. *Muncimir*) kao ni *Tugomir* potvrđeno 1102. u imenu sthiv. plemena *Tugomirići*. Prema Jagiću išao bi ovamo i pridjev *turoban* < *tužoban, sa ž > r, ali v. tu riječ. Rumunji posudiše praslav. korijen u oba naziva: *poting* »remen« < *potingb* (upor. polj. *paciong* »voz«), *ràstigni* »distendere«, *zatigni* »offendere«, *tinji* »sich sehnen« < *tjžiti*, *tinga* »luctus«, na *-uę* *tingui* »tugovati«, *noting* = *neńing* »stupidus« (*netGgi nije potvrđeno u tom značenju u slavinama), Madžari *pating* »remen«. Imenica *tuga* je poimeničen stcslav. pridjev *tęgi* »durus, fortis«, koji očuvan u polj. *tegi* »stalan«, rus. *tugoj* »jak, napet«. Da je postojao i u južnoslav., dokazuje rum. *năting* »glup, svojeglav, tvrdoglav«. Složenica je tipa *nagluh*. Prema tome *tuga* pokazuje: semantički prijenos duhovne napetosti u napetost u žalosti. Iz rum. slavizma može ovamo još da ide *steje* f »žurba« postverbal od *a* (*sa*) *steji* »žuriti« < *stęžiti, *težiti*.

Lit.: *ARj* 1, 253. 2, 707. 708. 716. 3, 941. 4, 30. 31. 74. 7, 709. 8, 100. 11, 117-128. 13, 284-91. 14, 582-83. 18, 158-170. 245-50. 261 - 278. Belić. *Priroda* 73.A/J1, 118-119. 3, 223. Jagić, *ASPh* 1, 433. Trojanović, *JF* 5, 224. *Elezović* 1, 448. 2, 112. 130. 170. 269. 344. 345. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 350. Isti, *Lex*. 1028. *Holub-Kopečny* 378-379. *Bruckner* 60. 570. *Mladenov* 630. Isti, *Sbornik Miletu* 262-268. (cf. *RSI* 6, 293-294). *WP*

l, 726. *Tiktin* 1224. 1490. Vaillant, *RES* 9= 8. 22, 191. *BSLP* 31, 43. *REB* 3, 252-257- (cf. *IJb* 23, 354). Osten-Säckén, *IP* 28, 420-33, 261. *Boisacq** 99. Sütterlin, *IP* 4, 105-*KZ* 56, 206. Zupitza, *KZ* 37, 388. *BB* 25, 89-105. (cf. *Anzi P* 12, 169). *KZ* 40, 474-*Kryński*, *PF* 5, 136-147. (cf. *AnzIP* 7, 173). *Levy*, *IF* 32, 158-159. *Hermann*, *IF* 20, 354. *Buga*, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

téhara f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »kolač sa bijelim jajetom za Uskrs«. Deminutiv na *-taa* *teharica* f (Mikalja, Bernardin, Vuk, Stulić) »1° torba, putna torba, 2° vrsta uskrsnog kolača (Dubrovnik, Konavli)«. Upor. *tohárica* f (Punat, Krk) »dar (objekt *MZ dobiti*)«.

Lit.: *ARj* 18, 170.

tek^l m (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »volja za jelo, apetit«, *netek* (Jambrešić) »netečnost«. Pridjev na *-èn* > *-an* *tečen* = *tečan* i *tėčan* (Hrvatska, kajkavski leksikografi, na *-an* *Reljković*), *netečan* (Belostenec) »abgeschmackt«, poimeničen u apstraktumu *netečnost*, *tečan* (Baranja, Vuk), prilog *tečno*. Belostenec definira: *tek je nepce vu kojem je čutenje teka*. Nije općenita riječ ni na hrv.-kajk. području, v. germanizam *žma*, *žman* (ŽK) i *smekati*. Miklošič ima iz Prikarpatske Rusije *táknuty* »koristiti«. Značajan je za pitanje postanka hrv.-kajk. i slov. riječi i rum. slavizam *a lihni* = *a tici* — *a tigni* (*imi ticeşte somnul*, *míncarea* »prija mi san, jelo«), iz kojega se može pretpostaviti korijen **tbk-*, koji nije potvrđen ni u jednoj slavini, a odgovarao bi ie. korijenu **tenq-* > lit. *tinku*, *tikti* »taugen, passen«, bez nazalizacije kao got. *beihan*, stvnjem. *gidíhan*, nvnjem. *gedeihen*. Upor. i arb. *tekete* (Gege) »es gelüstet mich, es gefällt mir«, koje G. Meyer izvodi od *tek* »Geschmack, Apetit«, *a te tek-mite* »zufällig anschwellen (des Gesichtes und anderer Körperteile)« (sa slov. *tekniti* »gedeihen, gut anschlagen«. Vük ima *tėknuti* u izrazima *teknė me na um*, *teknų me za vrat*, bug. *tekne mi na um*, *tėknuva mi* »es fällt mir ein«. U Dubrovniku *tėknuti*, *teknėm* je isto što *taknuti*, tako i u Kosmetu *leknut* isto što *taknuti*, *lednuli*. Prema Mladenovu ti izrazi idu zajedno sa *tekn* (v. *teći*). U prilog toj misli govori *netek* m (Vrbnik) »1° malen sitan čovjek, 2° posao koji nije za rukom pošao (Brač)«, kao i činjenica da se *tečan* govori u Baranji, gdje *e* ne može biti od *ě*. Upor. još ime biljke *netek* (Šulek), ako je prevedenica (calque) od njem. *Springkraut*. Maretić misli da bi bolje bilo etimologiju dovoditi u vezu s *netik* prema lat. imenu

impatiens, noli längere. Prema tome *tek* može biti postverbal od *teći* i znači »ono što teče > (metafora) što prija«.

Lit.: *ARjS*, 99, 9, 99, 18, 148, 171, 177-78, *Mažuranu* 1445, *Elezović* 2, 308, *Miklošić* 348, *WP* I, 725, *Tiktin* 1589, *GM* 426, *Mladenov* 631.

tek² (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »lih, neparan« (protivno o/i, v.) = *tSk* (Bosna) »isto«. Djeca se igraju pogadajući upitom *cif tek*, kao drugdje izrazom *lijo tako*, u Bosni *tekmi- cif tmi* »lino li, tako li?«. Balkanski turcizam (*tek* = *dek* »1° jedan od jednakoga dvoga, 2° chacune de deux parties de la charge d'une bête de somme«) iz terminologije igara: bug., arb. *tek* (protivno *çift*), cine. *teca* »impar«. Veže se *tek-tuk* (Kosmet) = *tek-tuk* (Bosna) »rijetko, ovdje ondje« < tur. *tek-tuk*.

Lit.: *ARj* 18, 173, *Elezović* 2, 307, *Mladenov* 631, *GM* 425, *Pascu* 2, 169., br. 1057, Korsch, *ASPh* 9, 673, *Deny* § 1000, *Školjić** 607, 608.

téka f (hrv., u đaćkom jeziku) »bilježnica, Schreibeheft, pisanka«. Lat. *thēca* < gr. θήκη, od τίθημι, preko austrijsko-njem. *Theke*.

Lit.: *NJ* 3, 25, *Weigand-ffirt* 2, 1042.

tekija f (Banja Luka) = *teāja* (Kosmet) »1° bogomolja i stan derviša uz grobove zaslužnih ljudi, 2° toponim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekke* < ar. *teqe* »oslanjanje«) iz oblasti islama: bug. *teke*, arb. *teqe* = *tece* (Skadar) »Markt«, cine. *tiché* m »couvent des derviches«.

Lit.: *ARj* 18, 176, *Elezović* 2, 317, *Mladenov* 691, Skok, *Slávia IS*, 428., br. 784, *Pascu* 2, 169., br. 1067, *Školjić** 607.

teklif m (Kosmet, objekt uz *nemamo, ucini* ~) = *teklif* (Srbija, Miličević) »1° prijedlog, 2° zahtijevanje, 3° ženiranje, ustezanje«, *bez teklifa* »bez ženiranja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teqlif*) iz terminologije ponašanja: rum. *teclif* »Forderung, Anspruch«, bug. *teklif* = cine. *ticliffe* f »façon, cérémonie«.

Lit.: *ARj* 18, 177, *Elezović* 2, 308, *Tiktin* 1572, *Pascu* 2, 169., br. 1068.

tekne, gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) »korito (gradili ih karavlaški cisani)« (= *sa tm* > *tm*) *tekme* (Crna Gora?). Balkanski turcizam (tur. *tekne*) iz turske terminologije alata: bug. *tek né*.

Lit.: *ARj* 18, 177, *Elezović* 2, 308, *Mladenov* 631, *ŠkaljiP* 607.

teknefes (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° sipljiv (konj), 2° slab, bolestan« = *teknenez* m (Boljevac, Srbija) »sipljiv konj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma pridjeva *dik* = *zik* »uzan, tijesan« + *nefes* »disanje« > tur. *tek-nefes*) iz turske terminologije medicinske: rum. *tecnefes* = *ticanafes*, *tignafes*, *tehnafes* »Asthma des Pferdes«, bug., arb. *teknefés*, ciric. *tecnefeze*.

Lit.: *ARj* 18, 177, *Elezović* 2, 308, *Tiktin* 1572, *Mladenov* 631, *GM* 426, *Pascu* 2, 169., br. 1058, *Školjić** 607.

tekrar (Kosmet) prilog »ponovo« = (s gubitkom *r* zbog disimilacije *r - r > 0 - r*) *iekar* (Vuk) = (unakrštanjem sa *iznova, iznovice, istanovice, istanova*) = *Istekar* (Vuk, Kosmet: *početi istekar*) »nanovo, iznova« = (zamjenom prefiksa *iz-* sa *po-* i unakrštanjem sa *tekar*, v. *te*) *pótékor* »sada tek, onda tek«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tekrar-*, sinonim od *daha*, »encore«). Glede *istanovice, istanova* v. *nov*, a vidi i *mi'*.

Lit.: *ARj* 4, 26, 30, 11, 121, 18, 173, *Elezović* 1, 240, 2, 308, *Deny* 418, *Školjić** 607.

tel m i *tel* (BiH: *udariti u tel* »brzozavki«) = *tel* (Kosmet) = *téla* f (Kosmet) »žica (na tamburi), žica od srebra za tkanje beza«. Na *-K telija* f (Kosmet) »materija protkana zlatnom žicom ili imitacija, brokat = *telija* f (Bibi) »odjevni predmet žicom izvezen« (< tur. *telli*), bug. *telija* »mit Draht versehen«. Ovamo i *telo* n (Jukić, narodna pjesma; zabilježio i Miklošić) i *tèlej* m (Vuk, Srijem) »varak., šik«, odatle *teUisati*, *-Sem pi*. »telej udariti na što, šiklisati, šikesati, šikovati, varakleisati«. Balkanski turcizam (tur. *tel*) iz turske terminologije alata: rum. *tel* (Muntenijska) »Messing —, Kupferdraht, Spange, Faden (Moldavija)«, bug. *ie/* m pored *tel f* (*teita*), arb. *tel* pored *tele f* »Draht, Drahtseile, Goldfaden«, cine. *tel'u*, ngr. τέλι.

Lit.: *ARj* 18, 179, 185, 187, 188, *Elezović* 2, 308, Skok, *Slávia* 15, 499., br. 786, *Mladenov* 631, *Tiktin* 1573, *Pascu* 2, 169., br. 1059, *Miklošić* 349, *GM* 426, Korsch, *ASPh* 9, 673, *Doric* 379, *Školjić** 608.

tela f (Perast, Krtole, Božava) »1° platno, 2° žučkasto platno, 3° zastrt trijem na stupovima (Stulić)«. Talijanizam: tal. < lat. *tēla*. Na *-artum* > *-ar telar*, gen. *-ara ma*. (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *-er* mlet. *telèr* > *teler*, gen. *-éra* (Boka, Korčula) = (asimilacija *e - á > a - a*) *taior*, gen. *-ora* (Buzet,

Sovinjsko polje), slov. *talar*, gen. *-rja* »okvir na prozoru, rama« < mlet., furl, *telar*, tosk. *telaio*.

Lit.: *ARj* 18, 179, *Pleterinik* 2, 656, Cronia, *ID* 6, 123, *REW*² 8620, *DEI* 3740.

telai, gen. *-ala* m (Mikalja, Vuk, Lastrić, BiH, narodna pjesma) = *telai* pored *telàlin* (Kosmet, *-in* kao *kasapin*) = (disimilacija *l - l > l - r*) *telar*, gen. *-ára* (Crna Gora, narodna pjesma, objekt uz *učiniti*) »zdur (Dubrovnik), licitator«. Apstraktum na *-luk* = *-ina*: *telàluk* = *telàlina* »plata telalu«. Pridjevi na *-ov telalov*, na *-ski telàlski*. Na *-nica telàlnica* (Kosmet).. Denominal na *-iti telaliti, telàlím* (Vuk, Sarajevo) (*raz-*, Lika) = *telanti, telàrim* »telar učiniti, ličiti, licitirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tellal* »Makler« < ar. *dallal*, od glagola *dalla* »versteigern«) iz turske administrativne terminologije: rum., arb. *telai*, bug. *telàlin* = *talalin*, cine. *tileal* pored (disimilacija *l - l > l - n*) *til'an, tilealiche* »métier de courtier«, ngr. τελλάλης, •πλάλις »courtier«.

Lit.: *ARj* 18, 180-82, *Elezović* 2, 308, *GM* 222, 426, *Lokotsch* 473, *Miklošić* 348, *Mladenov* 631, *Tiktin* 1573, *Pascu* 2, 169., br. 1073, *Školjić** 608.

telbíz, gen. *-iza* m (Vuk) »prijeveran, dvoičan čovjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telbis* »Betrug«): arb. *telbis* »schlau«, rum. *telpiz, telpizie - telpizlic* »isto«.

Lit.: *ARj* 18, 182, *GM* 426, *Tiktin* 1575.

tele, gen. *-eta* n (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° Kalb, 2° psovka«, obrazovano sufiksom *-e*, gen. *-ete* za mlado kao *Stene, june, ozimče, ždrijebe, dvogoče, štježe*. Tim sufiksom ne izrazuje se rod (muško ili žensko). Korijen *tel-* nalazi se u kol. na *-od*, gen. *-i telad* f (Vuk), u pridjevu *stèona* (*krava*) = *stèjana* (Vodice), upor. gornjo-luž. *sučelna*, rus. *stelnaja* i u denominalu na *-iti teliti se, teli* impf. (Vuk) (*is-*, *o-* *se*) (također bug.). Značajan je pl. (štok.) *teoci* = ak. *ieloce* (Kosmet), hrv.-kajk. *felici* (upor. štok. *pilići* od *pile*). Od *teoci* je *tèocār* m (Vuk) »koji čuva teoce«. U hrv.-kajk. *tèlec*, gen. *-Ica* m (također psovka, bug. »tele«) = *telac* m (Vitezović, Dalmacija, čak.), sveslav., usp. steslav. *leibь* — *teloc*, gen. *tevcā* (Buzet, Sovinjsko polje) prema f na *-ica telca*, deminutiv *tellčica* = *junica* (štokavski) prema *junac*, gen. *-nca* (ŽK). Deminutivi na *-će telence*, gen. *-eta* = *lelence* (Kosmet), na *-Sce* < *-bcce telesce*, gen. *-eta*.

Ostale se izvedenice prave od osnove *telet-*, Pridjev na *-/ telen*, poimeničen na *-(j)ak telečak*, gen. *-aka* »austrijska vojnička torba, koja je bila presvučena telećom kožom, Tor-nister«. Na *-ina teletina*. Deminutiv *teleće* (ŽK, upor. *ditece*) < *teletee*. Ovamo ide zacijelo eksperimentalni glagol *zatelebat* se (Zagreb) »zaljubiti se«, stvoren od izraza *gledati kao tele u nova* (ili *bela*) *vrata*. Ovamo ide još balkanski turcizam slav. (rus. ili hrv.-srp., bug.) podrijetla iz terminologije kožarske: *te-ljatin* m (Kosmet) »juhta, koža za obuću«, složenica *teljatm jemenije*, bug. *talatin*, rum. *teletin*, cine. *tal'atinā* pored *tilitina* »cuir odorant préparé en Russie avec du bois, de l'huile, de santal et de bétuline«, ngr. ταλατίνι, τελετίνι. < tur. *telatin* »sahtijan, koji se u staro vrijeme nosio iz Rusije«. Upor. *teletina* (ŽK) »teleća koža«. Uporednice postoje samo u baltičkoj grupi: istočni lit. *tēlias*, lot. *tel'S, telēns* »tele«. le. je korijen možda **tel-*, koji se može tumaćiti prema got. *barn* »dijete« od *beran* »nositi«, upravo »als Leibesfrucht getragen«, od ie. **tel-* »nositi«. Taj je zastupljen u sanskr. *tua* »Wage«, *tulayeti* »wagt«, gr. τητός = lat. *latus*, gr. τάλαντον (internacionalno *tālenat*), ανατολή »istok« > tur. *Anadol* (odlatle *Anatolija* »zemlja izlaska sunca«), lat. *tollere, tolerare* (internacionalno *tolerirati*), stir, *tailm* »schleudere«, nvnjem. *dulden, Geduld*.

Lit.: *ARj* 4, 30, 9, 352-53, 16, 529, 18, 179-190, *Elezović* 2, 309, Ribarić, *SDZb* 9, 190, *Miklošić* 348, *Holub-Kopečny* 381, *Bruckner* 61, *Mladenov* 631, *Trautmann* 317, *Šmieszek, MPKJ* 4, 39, si. (cf. *RSI* 3, 348), Iljinski, *RFV* 60, 421-440. (cf. *RSI* 2, 239), *Pascu* 2, 167., br. 1028.

tèlef m (Banja Luka, uz *biti, učiniti*) = *teléf* (Kosmet, objekt uz *učiniti*) »propast«, *telef se učiniti* (Bosna, narodna pjesma) »upropastiti se, zatrti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telef*).

Lit.: *ARj* 18, 184-85, *Elezović* 2, 309, Skok, *Slávia IS*, 499., br. 789, *Školjić** 608.

telegraf m »(neologizam) brzozav« = *teligráf* (Kosmet), ovo od tur. *teligraf*. Denominal na *-ati telegrafati* (Dalmacija) = *-trott telegrafirati* (Zagreb); *teligrafāna*, na *-džija telgrafčija* f (Kosmet) < tur. *teligraphane, teligraf fi*, cine. *tilegraf*. Evropski grecizam: njem. *Telegraph, telegraphieren*, fr. *télégraphe* (konac 18. st.) < gr. τέλε »daleko«, γράφω »pišem«.

Lit.: *ARj* 18, 185, *Elezović* 2, 309, *NJ* I, 159.

telembrija f (Lepetane; disimilacija *n* — *r* > ; — r potvrđena u tal. *tèlebra*, Lunigiana; s umetnutim *m* pred labijalom) »isto što kimpija, fortunão, oluja«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tenebrae*, sa sufiksom *-ia* kao stal. *tenebria* »Verfinsterung«.

Lit.: REW³ 8643.

têlfa (Vuk, Vojvodina, Kosmet) = *têljva* (Bosanski Petrovac) = *têljva* (Travnik) pored *têvija* »talog od kave«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *telve* »Bodensatz, Hefe«) iz terminologije kave: rum. *telvea*.

Lit.: ARj 18, 186. Elezović 2, 309. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 788. ŠkaljU' 609.

-telj m prema f *-teljica* po deklinaciji *-lo*, nekada pl. po suglasničkoj deklinaciji *-tele*, sve-slav. i praslav. sufiks, produktivan i živ još i danas, kako dokazuju neologizmi *ravnatelj*, *upravitelj*, *čitatelj* itd. Stare su tvorbe *prijatelj*, steslav. *prbjatelj*, pl. *prijatele*. Prema pl. *žitel* od sing. *žeteh* stvoren je mocijom na *-bc* m, f *-ica* *žetelac*, *žetelica*. Ostatka plurala po suglasničkoj deklinaciji *vlastele* — *vlastela* sing. je *vlastelin* m < * *oЦ-Іel-inъ* prema f *vladika* (Dubrovnik), slov. *petelin* »pijetao«, *djeteo*, *ditel* m (ŽK) < *delb + *teh*. Razlika, koja je postojala u steslav. između sing. na *-telj* < *-tel* + *io* i pl. na *tel-e*, uklonjena je analogijom. Upór. obratan sing. na *-tel* prema pl. u rum. *prieten*. Služi za tvorenje radnih imenica (nomina agentis) od kauzativnih i faktitivnih glagola na *-ati*, *-iti*: *spisatelj*, *predsjedatelj*, *učitelj*, *roditelj*, *kristitelj*, *stvoritelj*, *spasitelj* itd. Maretić i Leskien slažu se u tvrdnji da je malo naših narodskih riječi s tim sufiksom, mnoge da su iz crkvenog jezika i iz drugih slavenskih jezika. Naročito je karakterističan za slavine. Od drugih jezika pruža uporednicu stvnjem. *friudil*, koje se slaže s *prijatelj*. Kao paralela navodi se hetitski sufiks *-taloš*. Bruckner i Mikkola dovode ga u vezu sa sufiksom *-ilo*. Posve rijetko zadovoljava u starom jeziku tvorbu pridjeva na *-bn* *neizglagolitelj* »inaestimabilis«.

Lit.: Maretić 307, § 359. Leskien § 373. Vandrak* 1, -§ 685. Holub-Kopečný 474. Havránek, *Slávia* 7, 780-781. Bruckner, *KZ* 46, 209. Mikkola, *Ūrsi. Gramm.*, 1, 104. Jurišić, *Ivšićev zbornik* 183-190.

teljāk m (Kosmet) »maser u hamama, Bademeister«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *dellaq* > tur. *telaK*) iz terminologije kupatila (v. *ilidža*): bug. *telak* pored *telljak*

m prema f *teljakinja*, čine. *tileac* »baigneur, garçon de bain, masseur«.

Lit.: ARj 18, 189. Elezović 2, 309. Mladenov 631. Pascu 2, 169., br. 1072.

temelj m (1496, Vrančić, Mikalja, Bella, Vitezović, Belostenec Vuk, stariji srpski i hrvatski piscij Šipuš, *Temelj žitne trgovine*, 1796) = *temelj* pored *temelj*, gen. *-elja* (Kosmet) »podumenta, pored podumijenta (Dubrovnik), fudomēt (ŽK, hrv.-kajk.), fundamenat«. Deminutiv na *-bc* > *-ac* *temeljac*, gen. *-lja* (apozicija, *kamen* > *). Pridjev na *-bn* > *-an* *temeljan*, odatle poimeničenje na *-ica* *temeljica*, na *-it* *temeljiti* (Mikalja, Bella, Belostenec; stsrp. *temeliub* u pravnom jeziku) (*ne-*, *pre-*), odatle apstraktum *temeljito*, gen. *-i* f, prilog *temeljito* (1478, amplifikacija *krepko i temeljito*, Dubrovnik), indeklinabilni pridjev od tur. *-li* *temetti* > *ljiti*, *temeljija* (Kosmet). Denominál na *-iti* *temeljiti*, *-im* impf, (*o-* *se*, *po-*, *preu-*, *u-**) --=*temeliti* (1451). Na *-jak* *temeljāk*, gen. *-aka* = na *-nik* *temeljnih* = *temeljnjak* »jak čovjek«, *utemeljitelj* »fundator«, *temeljaš* m (Bosna) »starosjedilac«. Može biti balkanski turcizam grčkoga podrijetla. Za to govori *lj* < tur. *l*, dok je u stsrp. grecizmu / očuvan. Ili je čist balkanski grecizam (θεμέλιον > stsrp. 1613. *themelionb*), izvedenica od ie. korijena **dhe-*, koja je u *djeti*, v.): rum. *temetu*, *a temeli*, *temelie*, *temeinic*, *temenicie*, bug. *temel*, arb. *themél*, *themelt* f = *temel* (Skadar), cine. *thime'u*.

Lit.: ARj 8, 99. 9, 353. 11, 121. 776. 18, 190-95. Elezović 2, 310. GM 89. Tikitin 1575. Mladenov 631. Pascu 2, 96., br. 1820. Korsch, *ASPh* 9, 673. Miklošič 349. WP 1, 828.

temenā(h) m (Banja Luka) = *temena* (Mostar) = *temena* pored *temená* (Kosmet, objekt: *čini mu* ~) »pozdrav pokretom ruke odzdo do usta ili od usta do čela«, *temen*, *-ah*, *-at* (*unciniti* »pozdraviti (ritualno)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *temeni*, *temena*) iz terminologije saobraćaja, komplimentata: rum. *temená*, *temenea*, *a să temeni* »poklonili se po orijentalnom običaju«, bug. *temene* pored *temane*, arb. *temena*, cine. *ft-menee*, ngr. *τεμενά*.

Lit.: ARj 18, 196. Elezović 2, 310. Skok, *Slama* 15, 499., br. 789. Tikitin 1577. Mladenov 631. GM 426. Pascu 170., br. 1079. Škaljic* 609.

temèrutin m (Vuk, Srijem, *-in* kao u *Srbin*) prema f na *-ka* *temèrutka* (ibidem) = *temèrutkinja* »zlopamtilo koje se ne misli niti se je

nadati, da će se popraviti, žensko koje najmanju uvredu dugo pamti« = *temèrut*, *-èrutin* m (BiH) »1° trom čovjek, 2° smetenjak, glupan, nesposoban čovjek«. Pridjev *tèmerut* (Bella), *pritemerut* (Bella) »tenacissimo«, prilog *temeruto* (Kašić) »pertinaciter«. Apstraktum na *-stvo* *temerutstvo* (Bella, Kašić) »pertinacia«. Od tur. *temerrüt* »1° Eigensinn, 2° Starrsinn«.

Lit.: ARj 11, 747. 18, 195-96. Škaljic" 609.

tem suć m (1718, Crna Gora, BiH, Srbija, Vrčević, Miličević, objekt uz *dati*, *pisati*, *uzimati*) = *temesuk* m (BiH) »obveznica, obligacija, pismo od prodaje«. Od tur. *temessük* »isprava« < ár. *tâmässuk*.

Lit.: ARj 18, 196. Škaljiff 609.

tempai, gen. *-pia* m (Korizmenjak, Hektorović, Kožičić, Bakšić) = *tempāo*, gen. *-pla* = *templo* n (Vuk, Ranjina, Rosa, Đorđić, Bunić, Kavanjin, Timok, Vojvodina) = (prema ngr. izgovoru) stsrp. *temolo* n (15. st.), talijanizam *tempio* m, n (Radnic, Akvilini), (prema madž.) *templom* (Vramec) »1° hram, 2° ikonostas (kod pravoslavaca)«. Od lat. *templūm* > gr. *τέμπλος*, tal. *tempio*. Kod pravoslavaca preko grčkoga u učenom i novogrčkom izgovoru. Upor. arb. *temblē* prema rum. *tîmplă*.

Lit.: ARj 18, 190. 197-98. Zore, *Tud.* 21. GM 426. Vasmer 3, 140. 141.

temperati, *-am* impf. (Perast) = *temperati*, *-āni* (Potomje) »čeličiti oruđe«, s našim prefiksom *i-* *stemperai*, *-am* pf. (Buzet — Sovinjsko polje) »pomiješati vino ili ocat s vodom da se dobije bevanda (v.)«. Part. perf. kao pridjev *temperán* (Transit, I. Držić) »umjeren«. Od tal. < lat. *temperare*. Odatle internacionalni apstrakturn *temperatúra*. Ovamo i *temperança* f (Korizmenjak, Spovid općena) »umjerenost« < tal. *temperama*. Prema tál. postveibalu *tempra* (Dante) pored *tempera* *trepât*, *ām* (Dubrovnik, metatezom, upor. *treppeare* u Apuliji) »1° zašiljiti olovku, 2° raslaviti vino«. Odatle tal. deminutiv na *-ino*: *temperin*, gen. *-ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *temperin* (Mljet, Dobrota, Lastva, Potomje) »džepni nožić, federmeser (hrvatski gradovi)« = *temperin* (Šibenik) »isto« < *temperino* — dubrovački deminutiv na *-ar* + *-olus* + *-ič* *tremparulić* »isto«.

Lit.: ARj 18, 197-98. 595. Zore, *Tud.* 22. Macan, *ZbNZ* 29, 210. Budmani, *Rad* 65, 167. REW³ 8627. Prati 975.

templo n (Perast) »vjeda«, n pl. *templja* (Dubrovnik) »sljepoočnica« = *templi* m pl.

(Vitaljić). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. n pl. *tempora* unakrštenjem sa *templūm*, *templā* (Vitruvij) > tal. *tempia*, furl. *templi*, rum. *tîmpură* pored *tîmplă*.

Lit.: ARj 18, 198. Budmani, *Rod* 65, 162. Zore, *Tud.* 21. REW³ 8635. DEI 3746.

tenac, gen. *-nca* m (Boka, Crna Gora, Kanavelić, Vrčević, Vuk) = *tenjac*, gen. *-nja* (Vuk) • »(v)jedcgonja, vampir«, *augmenta-*»tiv *tencina* m (Vuk). Denominál na *-iti* *potenčiti se*, *-im* pf. (Vuk, jugozapad, Vrčević) »pretvoriti se u tenca«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od nominativa *tentio, apstraktum od part. *tentus* od *tendere* »borba«, pröv. *tensó* > tal. *tenzone*, odatle *tentiare > stfr. *tender*, postverbal *tence* > tal. *lenza* »borba«.

Lit.: ARj 11, 121. 18, 199. REW³ 8652. 8653. Mazurami 1446. DEI 3754.

tēnan m, f (Vuk), samo u vezi na *tenanu*, na *tenant*, na *tenane* (Bosna) »dokolica, dokolje, dokon = dokolan« = *tenah* (Bosna, *pani* na *tenahu* »polagano«) = *tenhân* m (Bosna) = (s disimilacijom *n* — *ɣ* > *n* — *l*) *telân* pored *telân* i *tena*, indeklinabilni pridjev (?) »komotan, nezauzet, slobodan, besposlen«, *tenanak* m (Crna Gora) »dokolica«; tur. *tenhalk* > *tenhdnluk* = *tenanluk* m (Bosna) »dokolica«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tenha*).

Lit.: ARj 7, 680. 18, 181-82. 199. Elezović 2, 309. Škaljic' 610.

tēnap, gen. *tēnpa* (Dubrovnik) = *tēmpo* (u muzici, tako danas u govoru gradskih i učenih ljudi). Talijanizam tal. *tēmpo* < lat. *tempus*. Od crkv.-lat. tal. *quattro tēmpora* < lat. *quattuor tēmpora* »kvatri (v.)«: *tempri* m pl. (Cres) »Fastzeiten«.

Lit.: ARj 18, 199. Budmani, *Rad* 65, 163. REW³ 8634. Prati 975.

tenbi (Kosmet: *sud*, *kođija učimjo* ~) = *tēnbih* = *tembih* = *tembij* — *tembil* = *tembilj* »saopćenje, naredba, prijetnja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tembih* < ar. *tēnbiK*) iz turske administrativne terminologije: čine. *timbihe* f »ordre«.

Lit.: ARj 18, 190. Elezović 2, 310. GM 426. Pascu 2, 169., br. 1060. Škaljic' 609.

tenda f (Karlovac) »1° naslon, perda, Geländer« = slov. *tēnda* »runta, langes Querholz« = *tēnda* (Rab) = (*en* > *n* kao u *Uncun*) *tinda* (Božava) »tenda, šator« = *tenda* f (Mikalja, Hrvatsko primorje, Crna Gora) »zavjesa

zastor, zaslon od sunca«. U značenju 1° *tenta* f (ŽK) »Geländer«. Tal. deminutiv na *-ino tendin* m (Kučiče) »vreća za mreže«. Talijanizam *tenda*, koji je postojao i u balkanskom latinitetu: rum. *tindă* »Vorraum, Hausflur des Bauernhauses, Vorhalle in der Kirche«, deminutiv *tindita*, arb. *tende*, *lande* (Gege) »Reisigdach, Reisighütte«, ngr. τέντα. Upór. bug. *tenta* = *tenta* (stsrp., 1659) »šator« = cine. *tenda* »šator«.

Lit.: ARj 18, 200. 202. Mazurami 1446. Pleteršnik 2, 662. Skok, ASPH 33, 371. Kušar, Rad 118, 24. Croma, ID 6, 123. Tiktin 1593. GM 429. Miklósić 351. REW* 8639. DEI 3748.

tendžera f (1733, Bella, Stulić, Vuk, BiH) »duboka mjedenjena tava« = *tendžera* (Kosmet) »zemljani ili bakarni sud za kuhanje jela, za maslo ili beli smok«. Deminutiv na *-tea tendžerica* f (Vuk) = *tendžerica* = *tendžerica* (Kosmet), na *-če tendžerče* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tencere* »Kassel, marmite«) iz turske terminologije kuhinjskog suda: rum. *tingire*, *tingirică*, *-uca*, cine. *tingire* f, ngr. τεγγίρι.

Lit.: ARj 18, 201. Elezović 2, 311. Tiktin 1598. Lokotsch 2066. Mladenov 632. Pascu 170., br. 1080. Miklósić 350. Školjić* 610.

teneće n (1733, BiH) = *tanece*, gen. *-eta* (Vuk) = *terieča* f (Kosmet, Mostar, Crna Gora, izmjena tur. dočeta *-e* > *-a* kao u *kesa*) »lim, pleh (v.)«, *žuto* (*zlatno*) *teneće* »žuti mjed«. Deminutiv *tenećka*, *tenećka* (Kosmet). Na *-dzija tenećdzija* m (BiH) = *tenećdzija* (Crna Gora, BiH, Kosmet) »limar«, pridjev *tenećdzijin*, poimeničen *tenećdzinica* »limarska radnja«. Balkanski turcizam (tur. *teneke*, *tenekeci*) iz terminologije alata i materijala: rum. *tenechia* = *tinichia* — *tinechia*, *tinichigiu*, *tinichigerie*: bug. *teneke* = *tenečija* (Miklošič), arb. *teneç* (Skadar), čine. *tiniche* m »fer-blanc«, ngr. τενεχέç. Odamo i *tenečar* m »boraks« < tur. *tenečâr* »Borax«.

Lit.: ARj 18, 98. 200. Elezović 2, 310. Skok, Slávia 15, 499., br. 792. Lokotsch 2065. Pascu 170., br. 1081. Miklošič 350. GM 426. Školjić* 610.

tener m = *tenep* m (Vuk, narodna pjesma) »konopac, uzica, vrpca«. Turcizam (tur. *tenef* < ar. *tanub*).

Lit.: ARj 18, 200. Korsch, ASPH 9, 673. Školjić* 610.

tênfati, *-am* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) = *temfati* (hrv.-kajk., slov.) »pirjati, potušiti«. Od njem. *dämpfen* = bav.-austr. *tempfn*.

Lit.: ARj 18, 196-201. Jagić, ASPH 8, 317. Striedter-Temps 217.

tênpesta f (Potomje) »oluja«. Tal. *tempesta* < lat. *tēmpēstas*, gen. *-atis*, od *tempus*. Upór. *baže mime* (ŽK) »oluja«.

Lit.: REW* 8629. DEI 3746.

tentati, *-am* impf., pf. (ŽKj: Rab, Božava, Slavonija, Lika, Hrvatsko primorje, Mirakuli) (*na-*, *o-*, *pre-*, *sa-*) »1° iskušavati, napastovati, 2° nagovarati na što, 3° uznemirivati«, impf, na *-va-* *natentavati*; *zatentati*, *-am* pf. (Piva-Drobnjak) »zainatiti«, (*en* > *an* kao u *lâncîn*, upór. istro-rom. *tantor*; *tantar e*, Lecce) *tântali*, *-cent* pored *-am* impf. (Dubrovnik, Marulić, Ljubiša) (*na-*) »in Versuchung führen« = *tannali* (Ranjina, Dubrovnik) = (prijenosom *ć* u inf. ,iz prez.) *tantali* (Perast) (*na-*) — (*nc* > *nd*) *tândati*, *-âm* (Prčanj) (*na-*). Upór. slov. (*pre*)*tantati*, *tantali* (Goriško) »prellen«, polj. *tentować*. Oblici sa *en* mjesto *an* su talijanizmi, sa *an* su zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *templare* > *tentare*. Apstraktum na *-adja* < lat. *-atto tentăcija* (ŽK). Ovamo ide internacionalni poimeničen part. perf. *atentat*, gen. *-ata*, *atentator*. Upór. arb. *tendoj*.

Lit.: ARj 7, 677. 680. 9, 352. 18, 74. 97. 103. 202. Pleteršnik 2, 781. Budmani, Rad 65, 167. GM 429. Kušar, Rad 118, 25. Cronia, ID 6, 123. REW* 8633. DEI 3752.

Teodor m = *Teodora* f, osobna imena prema imenima bizantskih svetaca: Θεόδωρος, Θεοδώρα. Prema ruskom čitanju: *Feodor*, *Feodora*, rusko ime *Fjodor*. Slavizira se sa *Božidar* (v.) Potvrde: *Teodor* (u Srba i Hrvata, potvrde od 14. st.), kráceno *Đodor* (1330, Grecanica, Dubrovnik, Srbija, Lika), *Todur* (1447, Bosna), *Tudar* (upravo *Тударъ Rastičb*, 12 — 13. st., Dubrovnik), *Tudor* (12. st., Dubrovnik, Hvar, Grecanica, Srbija, Baška, Istra; Rijeka, 16. st.), *Tudro Bavželić* (dubrovački vlastelin, 1403 — 1419, prema romanskom, v. niže); *Teodora* (majka cara Dušana, Skoplje, 1355; Glavinic), *Todora* (Vuk, 1355, Lika, Bukovica), *Tudora* (Vitezović). Likovi sa *eo* > *o* već u ngr. Θεόδωρος > cine. *Thodor*. Imena blagdana: *Tudorovo* (Vitezović), *Todorovača* (Vinkovci). Odatle: *Teodorova subota* = *Teodoromca* (obje Vuk) = *Todorica* (Levač i Temnić) »prva subota časnog posta«, glagol *ludoričiti* (Boljevae, Srbija) »jesti samo jednom u 24 sata (za velikih postova)«. Prema imenima nastaju raznoliki hipokoristici: *Točo*, *Točko* (Lika), *Toda* (Miličević), *Todan* (Lika), *Tode* (1673, Lika,

Bosna), *Todela* (Lika), *Todica* (Vuk), *Todić* (Lika), *Todiša* (Lika), *Todo* (Plevlja, Temnić), *Todorac* (1353, Lika), *Todoritć* (Vuk), *Todoric* (1348, Prizren), *Todorin*, *Todorina* (jedno i drugo Lika), *Tosa* (Vuk, Lika), *Tóso* (Vuk, Lika), *Tudorac* (Vitezović), *Tudoric* (1330); prema *Teodora*: *Toda* (1692, Srbi, Vuk), *Todoreskala* (Lika). Odatle prezimena: *Tešić* (i prema *Tješimir*), *Tesanome*, *Teodorović* (1737, graničarski kapetan, Pakrac, Fruška gora, Stanijina Reka u Srbiji), *Todelić* (Lika), *Todić* (Stara Gradiška, Crna Gora, BiH), *Todišić* (Čitluk u Lici), *Todoranović* (Srbija), *Todorčević* (Srbija), *Todorević* (Virovitica), *Todorić* (Slavonija, Novska, Fruška gora, Lika, BiH, Srbija), *Todorov*, *Todorović* (Petrinja, Kostajnica, Glina, BiH, Srbija, Crna Gora), *Tošić* (Fruška gora, Istra), *Tošović* (Morava), *Tudarac* (Dubrovnik), *Tudorčić* i *Tudorčević* (Vitezović), *Tudorin* (18. st., Rab), *Tudoric* (1348, Prizren), *Tudorović* (1320, Srbija), *Tudrović* (1361, Split, v. gore *Tudro*). Toponimi: *Todići* (mahala u Bosni), *Todinka* (Gospić), *Todinovac* (izvor i livada, Gospić), *Todori* (Bosna), *Todorići* (BiH, Srbija), *Todorovac* (Srbija), *Todorovci* (selo, Srbija), *Todorović* (selo, Bosna), *Todoroméi* (selo, BiH), *Todorovo* = *Tudorovo* (selo u Bosni, nazvano tako u 16. st.; prije se zvalo *Novi grad na Hrvatih* koji je pogorio 1560. dok ga je branio kaštelan Mihajlo *Tudor*; nazvan-po njemu jer je u obrani izgubio život), *Tudorac dol* (1348, Prizren), *Tudora* (selo, 1379), *Tudorče* (1348), *Tudoři* (dva sela, Istra), *Tudoričević* (selo, Decani, 1330), *Tudorović* (selo, Boka). Imena *Theodorus* i *Theodora* vrlo su raširena u srednjovjekovnoj Dalmaciji: Bar, Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar. Ostali starodalmatski oblici: *Toduru* (1040, Split), *Todru* (1325, Zadar), *Todero*, *Thoder* (Zadar, Dubrovnik, Kotor, Bar, 14. st.), *Tuodorus* (1399, Kotor), *Tuder Tudro* (Bar, 15. st.), žena *Teudora* (918, Zadar), *Tuda* (Bar, 15. st.), *Thodi* (Kotor).

Lit.: ARj 18, 204. 205. 244. 249. 424-27. 490. 865-66. Jireček, Romanen 2, 59. Isti, Elem. 61. 62. Tadin, Mandićev zbornik 1965, 173-74.

tepati, *-äv* impf. (Vuk) (*is-*, Dubrovnik) »1° mucati, 2° govoriti riječi odmila (hypocoristica)«. Pridjev na *-av lepav* (Vuk, Kosmet) »mucav«, poimeničen na *-bc* > *-ac tēpavac*, gen. *-avca* m prema f *tēpavica*, na *-kav tēpkav* (Kosmet) »koji zamuckujek«. Štokavska onomatopeja, možda u vezi sa *tepsii* »udarati (v.)«.

Lit.: ARj 4, 30. 18, 208-210. Elezović 2, 311.

tSpe, gen. *-eta* n (Vuk, Srijem) = na *-luk tepeluk* m (Vuk) »1° tjemjenjača, t peoka (Boka, tur. dočetak *-uk* zamijenjen našim sufiksom *-ka*), 1° u duge puške kraj dolje od kundaka, jabuka«. Pored *tSpeluk* ima Vuk i oblik *tepelak*, tj. zamjenu tur. *r* > *u*, *a* (upor. *kazlar*), u Kosmetu *tepelak* pored *tepeluk* i *tepehk* »1° nakit za glavu, 2° kapica nakičena biserom (Banja Luka)«. Hrv.-srp. je naziv za *tepeluk*: *ovrlj*, *ovrljina*. Ovamo i *lepa* f (BiH): »1° brežuljak, brdašce, 2° toponim (mahala u Mostaru)«, na *-ak* tur. *tepecik* > *tepedžik* (BiH) »1° brežuljak, 2° toponim u Travniku«. Balkanski turcizam (tur. *lepe* »brijeg, brdo«, *tepeluk* »1° Endperle des Rosenkranzes, 2° Krone (Frauenkopfschmuck)« iz terminologije nošnje, puške, geografije: arb., *tepe* »Hügel Vorsprung«; također toponim *Bal tepe* (Tetovo) »medeno brdo«. Ovamo još prilog *tepede deledén* (Kosmet) = u književnom i saobraćajnom jeziku *s brda s dola* (prevedenica, kalk < tur. ablativi *dere* *tepeden*, tur. *dere* »uvala, do«). Promjena *r* > *l* u *deleden* tumači se unakrštanjem naše prevedenice sa tur. prilogom.

Lit.: ARj 9, 499. 18, 211. Elezović 2, 311. Skok, Slávia 15, 499., br. 795. Deny § 272. Školjić* 610.

tepsija f (Vuk, BiH) = *těvsija* (BiH; 1783, Hilandar) = *tepsija* (Kosmet) »mjedenjena, leden, plitica u kojoj se peče meso, riba, pita«. Deminutiv *těpsij(i)ca* (Vuk) = *tepsica* (Kosmet), na *-če tepsice* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tebsi*, *tepsi*, *debsi*) iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *tipsie* f (16. v.), bug. *tepsija*, arb. *tepsi*. Ovamo i *tepsidžak* (1733) = *tevsidžak* (BiH), na tur. deminutivne *-äk*, usp. *tepedžik* »mala tepsija«.

Lit.: ARj 18, 214. 215. 259. Elezović 2, 312. GM 427. Tiktin 1603. Mladenov 632. Škaljić* 611.

têpsti (se), *tepem* impf. (Vuk) (*do-se*, *is-*, *na-*, *po-se*, *raž-*, *s-sej*, baltoslav., svejav. i praslav., »1° butyrum facere, 2° udarati, bućkati, mēsti, preparirati, 3° (metafora) lutati, 4° govoriti koješta (Hrvatska)«, na *-ati tepat*, *-am* pored *-ljem* (*ras-*), *tepati*, *-am* (Vuk) »balbutire«, *dotēpal*, *-am* (Kosmet) »dotući«, *po-lepal*, *uēpat*, steslav. *teŕi*, *tepç*, hrv.-srp. infinitiv na *-sli* kao *dupsti*, *skupsti*, itd. Osnovno je značenje »udarati mljeko da se odvoji maslo«, odatle *tepentca* (ŽK) »Butter-

milch, mlačenica«. Posuda, u kojoj se to radi, je *siepäia* (ŽK). Značenja 2° i 3° su i slov. *lipsti*, -em. Iterativ se pravi prijevom du-ljenja *e > e >* (ikavski) i: *potlpati se, rastipati, štípiti se* (ŽK) »skitati se«, *otipati* (ŽK, objekt *eito, rž, šenicu*) »udarati snopovima da iskoči zrnje«, hrv.-kajk. *natepati, -ljem* (Belostenec) »natučiti«, iterativ na -ova- *rastepavati, rastep-ljivati*. Na -avac *rastepavac*, gen. -vca (hrv.-slov.). *Virgo Immaculata* prevodi se u hrv. i slov. molitvenicima (*Děvka nevlepena*, od *vtepstí, vtepem* »sich besudeln«. Upór. litavsko značenje *tèpti* »beschmieren«. Poimeničen part. perf. pas. *dotepénac*, gen. -nca m »(pejorativno) došljak«. Na -uh *dolepuh* m (Dalmacija) »došljak«, = *potepüh* m (hrv.-kajk.) »skitnica«. Na -be > -äc *tepac*, gen. -pca (Bosna, Hrvatska, Dalmacija, Istra; 1059, *Boleslao tepizo*, Biograd na moru) »1° tepčija, 2° vagabundus« = *tepec* (Habdelić, Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema f na -ica *teplca, -če*, gen. -eta *lepce* n (ŽK) »»uvredljive riječi«. Na -bc *tepovač*, gen. -avca m (Vuk) prema f *tepavica*, poimeničen pridjev *tepov* »balbus«. Miklošič stavlja ovamo *lepbčija* (Hrvatska, Bosna, 9–14. st.) = *tepačija* »naziv dvorskog časnika«, sa sufiksom -čii (kao *knigbčii*), ali korijen *tep-* može ovdje biti i niži prijevoini štèpen od *top-* (v. *topiti, topal*). Ovamo ide možda još naziv jesenske kruške koja se jede kad se ugnjili *tèpka* f (ŽK; Krašić ré-). V. dalje veze *tepati*. Pridjev *stèpehan*, određeno *stèpehni* (Smokvica, Korčula, uz *čovik, životinja*) »malen, zbijen i otporan, čvrst« = *štèpen* (upravo part. pas. od *stepsli*) »1° (Krnarutić, Kurelac, Vitezović) zbijen, 2° (Vuk) nezgrapan«. G. Meyer stavlja ovamo kao arb. slavizam *stepem* (Gege) »ziehe mich zurück«. U štokavskim narječjima proširen je viši prijevoj *ō > a: stap* m (Vuk, Duvno, Bosna, Vodice) »maslenica (Belici, Istra), Bužterfaff, baratte«, *stapäica* f (Vuk) »štap sa kolom čim se prepira skorup« (upor. kod Miklošiča: *iz vrhnje stepe se puler*). Na -ati *stapati, -an* impf. (Vodice) »praviti maslac«. Upor. slov. *stepati (presno maslo)* »Butter rühren«. Postoji i varijanta sa b mjesto p (*sytäbārka* »bučka, bučkas. Isti prijevoj bez s- *tapšati, -Sem* (po-) (Vuk, Kosmet) »lupkati od milošte šakom, po leđima, obrazu«, deminutiv *tapkati, v. tabati* i rum. *a tapsi* »schlagen« pored a *tepi*, odatle rum. postverbal *teapja* »leafa, kleine Holzschaufl zum Geradeschlagen des Maisbreis«. Ovamo ide možda i rum. *teapă* »Art, zu der einer nach seiner Herkunft gehört, soj«. Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema s prvobitnim praslav.

značenjem, ali stoje s njim u vezi lit. *tèpti* »mazati«, u prijevoinu lit. *tapnoti* »langsam mit der Handfläche schlagen«, *tapyti* »fingere aliquid ex luto sive nive«. Pomišlja se i na vezu sa gr. τῶπος, sa τῶπτος (internacionalno *tipograf*), *stopfen > stapati* (Hrvatska, gradovi).

Lir.: *ARj* 2, 708. 4, 30. 7, 630. 680. 11, 121. 122.13,287. 16, 423–24. 530–534. 18, 207–216. Jagić, *ASPh* 2, 398. *Elezović* 1, 149. 2,112. 311. 398. *Miklošič* 352. *Holub-Kopečny* 383. *Bruckner* 568. *Mladenov* 632. *WP* 319. *Tiktin* 1570. *Osthoff*, *IF* 8, 35. *Leskien*, *IF* 13, 209. *Osten-Säcken*, *IF* 28, 413. *GM* 392. *Vaillant*, *Pf* 18, 159. *Skok*, *Rad* 222, 134. *Isti*, *ASPh* 33, 372. *Mažmanić* 1366. 1447. *Truhelka*, *GIZM* 13, 105.

terašan, pridjev, »1° težak, 2° bremenit, bred«, *poterašan* (S. Reljković uz *vajuga*) »podosta (prefiks *po-* kao u *povisok, pogolem*) težak« = *terešan* (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° továrni«, od madž. *tereh* (od slav. *trh*) > *tereh* (Vitezović) »breme, teret, trh«.

Lit.: *ARj* 11, 122. 18, 222–226.

terazija f (Velikanović, Rajić, Ljubiša) »kantar, mjerila, vaga« = (običajne) *terazije* f pl. (Vuk, Banovac, Rapić, Vojvodina, Srbija, BiH, pl. kao *gače*) = *terāzja* f (Kosmet) = *terešije* f pl. (Margetić) »mjerilo, kantar, vaga s dvije kantarnice, zdjelice« = *terezije* f pl. (Vuk, Margetić, Lastrić, Banovac, Kačić, Rapić, Knežević, narodna pjesma) »isto« == *terezija* f »1° olovnica, gruzilo, kalamir, 2° vaga, mjerilo, 3° kamenje po kojem se prelazi preko močvarnog mjesta, 4° česma gdje ie voda dovedena čuncima do drugamo, 5° rezervoar iz koga se voda razvodi«. Toponimi: *Terazije* f pl., staro ime ulice, trga i četvrti u Beogradu, mjesto kod Grgurevaca u Pruskoj gori gdje se svake godine održavaju majalesi; beogradski toponim dobio ime odatle što se na ovom mjestu za vrijeme turske vlasti nalazio rezervoar odakle se voda razvodila u raznim pravcima; *Terèzija*, mahala u Sarajevu. Deminutiv *terazijce* f pl. »mala vaga«. Vitezović bilježi i *terezija* u značenju 1°. Balkanski turcizam perzijskog porijekla (perz. *tārāzū* > tur. *terazi*) iz turske administrativne terminologije: rum. *terezie* = *tirizie*, bug. *terezija*, arb. *ter ez*.

Lit.: *ARj* 18, 223–27. *Elezović* 2, 312. *Doric* 380. *GM* 427. *MikloUč* 354. *Korsch* *ASPh* 9, 673. *Školjić* 611. 612.

tèrbije,. gen. -eta n (Kosmet, objekt uz *cimi*) »uljudivanje, vaspitanje, dresura« = *terhije* n (Bosna). S postpozicijom -suz: *terbijesoz* m i indeklinabilni pridjev, »neodgojen, nepristojan«. Na -li *terbijellsat, -šem* pf. (Kosmet) »1° odgojiti, vaspitati, 2° lako kazniti«. U Bosni: *terbijèli* = *terbijèti*, pridjev i prilcg. »1° odgojen, 2° pristojno«, *terbijèsuz* m i pridjev »1° neodgojen čovjek, 2° neodgojen, prost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *terbiye, terbijeli, terbijesiz, terbiyet'*) iz terminologije običnog života: bug. *terbie* »1° Bildung, Erziehung, 2° Tadel«, *terbijelija* »wohlerzogen«, arb. *terhiét, lerbielèk* »Anstand«.

Lit.: *Elezović* 2, 213. *Doric* 380. *GM* 427. *Školjić* 611.

tercija f (Vuk, narodna pjesma) = *tèrkija* (Vuk) »torba kao bisage (pričvršćuje se kaišem)« = *tèrkije* f pl. (Kosmet, pl. prema *bisage*) = *tértije* (Kosmet). Turcizam (tur. *terki*) »ono što se priveže ostrag za sedlo«. Sufiks -ki kao u *vergija, uzendija* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 223. 224. 229. 230. *Elezović* 2, 314. *ŠkaljiP* 612.

terečedžija m (Kosmet) »žitarski trgovac, skupljač žita«. Izvedenica na -džija (v.) od tur. *tereke* »zaostavština iza pokojnika«. Arb. *teree* (Kalabrija), *lerei* (Skadar) ima značenje »Mantel, Überrock«, koje se slaže sa tur. *kereke* > hrv.-srp. *čereče* (v.), rum. *cheraché, c'ereche*. Te dvije riječi ne idu zajedno.

Lit.: *Elezović* 2, 313. *GM* 427.

teredže f pl. (Vuk, akcenat sumnjiv; nejasan je razlog za plural) »kalup« = *tereda* f (Kosmet) »(kujundžijski termin) »kalup za lijevanje«. Turcizam arapskog porijekla (tur. *derece* < ar. *dārāga*).

Lit.: *ARj* 18, 225. *Elezović* 2, 313. *Školjić* 612.

Tereza = *Terezija* = (starije) *Tereza, -zija*, žensko ime, prema imenu svete *Tereza Avilska* (+ 1582), ušlo je u naš onomastički sistem preko njem. *Thérèse* (< lat.-gr. *Theresia* < sgr. Θερέσια) ili tal. *Teresa*; kraćenjem nastade *Treza* (Krasić), *Teza* (Slavonija), u prvom slogu: *Rèza* (ŽK), odatle na -ika *Rezika* (Hrvatsko zagorje, Lika, hrv.-kajk.). Naziv talira: *terezijanac*, gen. -anca (Hercegovina), prema *Marija Terezija* (carica). Toponim *Terezovac*, gen. -ovca (Slavonija) je recentan.

Lit.: *ARj* 18, 227. 228. 259.

tèrina f (Boka, Račišće, Korčula) »1° zdjela za krumpir, 2° plitica za juhu« = *tèriņa* (Krtole, Kućište, Rab, Božava, Buzet, Sovinjsko polje) »Г блјуда (Grbalj), 2° vrlo dubok pladanj, 3° zdjela od porculana«. Deminutiv na -ica *termica* (Vrbnik) »zdjela od majolike«. Talijanizam: mlet. *tèriņa*, poimeničen pridjev na -inūs od *terra*. Upor. pridjev na -arius od *terra teràn* (čak.; slov. *terân*) »Art Karstwein«, s varijantama *taran* — *tarin* (Hrvatsko primorje, Dalmacija, Šulek) < tal. *terrano*, furl. i mlet. *teràn* < *terrariu (disimilacijom *r — r > r — n*), upor. *terrèr* (Engadin) »domaći«. Učen je latinizam *teritorij* m = *teritorije* f < *territorium*, pridjev na -alis proširen na -bn *teritorijalan*.

Lit.: *ARj* 18, 222. 226. 227. 229. *Pleteršnik* 2, 664. *Kušar*, *Rad* 118, 21. *Prati* 980. *Štrekelj*, *ASPh* 12, 471. *Rosamani* 1147.

tèrluci, gen. *tèrlukā* m pl. (Vuk, pl. kao *opanci* itd.) »1° ženske cijele od meke kože, na koje se može još drugo obuti« = *Muci*, gen. *triuqā* pored *tèrluke*, gen. *tèrlukā* f pl. (Ravni kotari, Stankovci, Bosna) = *teliké* f pl. (Bosna) »2° vuneni donji dio obojakā, koji se oblači ispod opanaka« = *terlak* pored *tèrhk, tèrlek*, gen. *terlaka* (Kosmet) »3° gornja haljina od čohe ili satina, 4° od konaca ispletena kapa ispod fesa ili kečeta«. Pored ove izvedenice na -luk (v.) još skraćeni tur. infinitiv *terlèma* f (Kosmet) »od pamučnih konaca sapletena laka kapa ispod fesa ili plisa (v.) kao zaštita od znoja« = *terlèma* f (Bosna) »vrućica, tifus« < tur. *terleme* »tirus«, osnovno značenje »znojenje«. Složenica *terlidiba* ili *terlidiva* (po *jeleku*) (Vuk) »nekaکو tkanje (platno)« = *telli -diba* — *terli-diba* (Bosna) »brokat«. Balkanski turcizam (tur. *tér* »znoj«, odatle *terlemek* »znojiti se«, *terük* »pantufle«) iz turske terminologije nošnje: rum. *terlic*, bug. *terlici* m pl., arb. *terlik* »manteau de femme«, cine. *tírlic* f »1° chaussure légère en feutre, 2° bonnet de feutre«, ngr. τερλίκι.

Lit.: *ARj* 18, 2301 *Elezović* 2, 314. *GM* 427. *Mladenov* 632. *Pascu* 2, 171., br. 1092. *Korsch*, *ASPh* 9, 674. *Skok*, *Slávia* 15, 500., br. 799. *Škaljić** 609. 612. 613.

termen m (1492) = *termen* m (Kućište) = *termen* (ŽK) = *termin* (1490, Kastav) = *termin* (Krasić) = (*er > ir* dalmato-rom., upor. *Mirculano*) *tirmen* (Vrbnik, 17. st.) = *třmen* (1545) »1° rok, 2° meda, međaš« = *trmin* (Trebarjevo) = *tiermin* (*za četiri leta*, 1454, Istra). Latinizam ili talijanizam, oblici sa

i ie možda dalmato-romanski leksički ostaci od lat. *termen*, gen. -iras > tal. *termine*, latinizam prema madž. izgovoru *terminuš ili pravden dien* (1554, Nedelišće). Latinizam prema -irati terminirati, -miniram.

Lit.: ARj 18, 231. 339. 696. Ma&manić 480. 669. Skok, ASPH 33, 372. REW 8665. Miklošič 357. DEI 3759-3760.

tSrs (Banja Luka, Mostar), prilog = *tersuna*, *tersatuna* (Mostar) = *tèrsene* (Kosmet, zbori ~) »naopako«, *ters* — *pers* (Kosmet, došlo mu ~), prilog »na vrat na nos, naglo«. Balkanski turcizam (*ters*, *tersine*) iz turske sintakse: bug. *tersene*, pridjev, »opiniâtre, obstinè, à l'envers«, cine, *term*, pridjev i prilog, »1° qui est à l'enversj intraitable, revêche, 2° à l'envers, en sens contraire«.

Lit.: Elezović 2, 314. 536. 542. Skok, Slávia 15, 500., br. 800. Pascu 2, 169., br. 1064. 1065. Školjić* 613.

tértél m (Kosmet) »vijugasta svilena čipka, vijugast gažtan«. Balkanski turcizam (tur. *tırtil*) iz tur. terminologije nošnje: rum. *tértél* »Kantillen (zu einem Röhrchen gewundener Gold- oder Silberdraht)«. Ovamo ide zacijelo i *twtbl* m (Kosmet) »žica, koja se upotrebljava za vez«, koju Elezović izvodi iz perz. *tartar*.

Lit.: ARj 18, 232. Elezović 2, 315. 354. Tiktin 1580.

tértít, gen. -ha (Bosna, narodna pjesma) »raspored, način« = *tertip*, gen. *tertipa* m (Kosmet) »isto«. Na -li *tertipRja* m »okretan, vješt, koji umije da nade način«. Glagol *tenibili* (narodna pjesma, Bosna) »vršiti raspored«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tertib* »uređenje«) iz turskog običnog života: rum. *tertip* »Kunstgriff, Kniff«, bug. *tertip* »Ordnung«, *tertipHja* »ordnungsliebend«.

Lit.: ARj 18, 232. Elezović 2, 315. Tiktin 1580. Doric 380. Škaljić* 613.

tèrzija m (Vuk, BiH) = *tèrzija* (Kosmet) prema *ter žilica f* »krojač, Eavac, prema: krojačica, švelja«. Pridjevi *terzijin*, *terzijski* = *terzijanski*, *terzlski* (~e nožice, zanat). Prezime *Terzić*. Na -luk *terzihk*, gen. -lika (Kosmet) = *terzlluh* (Vuk) »posao krojački«. Složenka *terzibaša* m »glava krojačkog ceha (esnafa)« (v. *baša*) prema *f terzibašinica* »njegovova žena«, poimeničenje prema pridjevu *terzibašin*. Prezime, još: *Terzija*, *Terzibašić* (Srbija), *Tersijić* = *Terzić* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *derzi* > ar.

tur. *terzi*, *terzibaši*) iz turske terminologije zanata: rum. *terzibaşa*, bug. *ter zija*, arb. *terzi*.

Lit.: ARj 18, 232-35. Elezović 2, 313. Tiktin 1580. Mladenov 632. GM 428. Školjić* 613.

tèsati, *tešem* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *raž-*, *sa-*), ie., baltoslav., sveslav., praslav., »bebauen, zimmern« prema iterativu na -iva-*tesivati*, *-tesujēm*, *-ivam*, samo s prefiksima. Na -la (v.), sveslav. i praslav. *tesla* (Vuk, Kosmet, bug. *tesla*) »1° Hohlbeil, 2° prezime«, deminutiv *teslica*. Radne imenice na -ar *tesar*, gen. -ara, s pridjevima *tesdrev*, -ov, *tesárski* — na -äc *tesao*, gen. -oca, s pridjevima *tesačev*, *tesäikl*; *teslär*, gen. -ára »avis aquaticae genus«. Pridjev na -ön > -an *neotesan* (hrv.) »neodgojen«. Postverbalni *nates* m (Lika), *êtes* m (14. v., *otbtesb*; Vuk) »1° zemljište (njiva, livada) zagrađeno, 2° okolina, predjel sela«, *potes* (Vuk). Rumunji posudiše *teslä*, *teslar* (Moldavija) »Zimmermann«, pridjev *teslaresc*, apstraktnom *teslarie*; Arbanasi *teslice* — *shteslicè* »Axt«. Usporednice se nalaze u baltičkim jezicima: lot. *test*, *test* »behauen«, lit. u prijetoju *tašyti* »zimmern«, kao i u ostalim ie.: sanskr. *tahsati* (3. L.) »behaut«, iz čega se vidi da je ie. korijen *tek-, avesta *tašq*-m »sjekira«, gr. τέκτων »Zimmermann (internacionalno tektonski)4, τέχνη (internacionalno tehnika, tehnički, tehničar, politehnika), lat. *texere* (internacionalno tekstil, tekst), *tignum*, štir. *tal* < ie. *taklo »sjekira«, stvnjem. *dehsa*, *dehsala* »Queraxt, Beil, Hacke«, nvnjem. *Dachsbeil*.

Lit.: ARj4, 30. 9, 353.11,122.18,235-244. Elezović 2, 315. Miklošič 355. Holub-Kopečny 383: Bruckner 63. KZ 46, 209. Mladenov 632. Foy, IF 6, 330. Osthoff, IF 4, 288. 8, 29. Stokes, KZ 31, 235. Pedersen; IF 6, 58. 68. GM 428. Kretschmer, KZ 31, 432. Boisacq 950-951. Zupitza, KZ 37, 393. Bartholomae, IF 3, 48. Torp 177. sl. Sommer, IF 31, 359. WP 1, 717. Paul, WuS 20, 41.

tèskera f (Vuk, Kosmet, BiH, akcenat neobičan prema tur. naglasu na koncu riječi, upór. bug. *teskere*) »zvanično pismo, objava, putna isprava«. Na -džija *teskeredžija* m (Bosna) »protokolist, službenik administracije«, prezime *Teskeredžić* (muslimani, BiH). Složenice *nufüs-uskera* f (Kosmet) »legitimacija, krsni list = krštenica, rodni list (v. *nufüs*)«, *murur-teskera* (Kosmet) »objava za putovanje izvan vilajeta u drugi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tezqire*, perz. *teskerekel tezkerè*) »billet, note, permis«, tur. *tezkereli*

iz turske administrativne terminologije: rum. *teşche-ea*, bug. *teskere*, arb. *tesqere* f »pasoš«, cine. *tischire* m, ngr. τεσχερες »attestation«.

Lit.: ARj 18, 237. Elezović 2, 315. GM 428. Mladenov 632. Tiktin 1581. Školjić* 494. 614.

teslim m. (Banja Luka) »(pravni termin iz medeia) prodavanje robe na javnoj dražbi« = *teslim* (Kosmet) m i prilog »stanje kad se predaje bogu duša« = *teslim* (~ učiniti »1° predati, 2° predati dušu«, BiH), denominat *teslímítí*, -imem (BiH, Srbija) »1° predati, 2° dobiti na dražbi (Srbija)« = *teslímít*, -imim (Kosmet), *uteslímítí*, -teslímím (*pri-* Mostar) »predati u ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *teslim*) iz turske pravne terminologije: rum., bug., arb. *teslim*, bug. indeklinabilni pridjev i glagol *teslimja* = rum. *teslimarisi* pored *teslimatísi* (*t* od ar. plurala na -at), čine. *tislime f* (*feajire* ~) »action de livrer, de confier«.

Lit.: ARj 18, 238-39. Elezović 2, 315. Skok, Slávia 15, 500., br. 801. GM 428. Mladenov 633. Tiktin 1582. Školjić* 614.

tespih m (Banja Luka, Mostar, BiH) »brojanice što ih muslimani u ruci nose da na njima mole, a kršćani samo od dosade« = *tèspilj* (Bosanski Petrovac). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tespih* »isto < ar. *teşbih* »Lobpreisung«) iz oblasti islama.

Lit.: Skok, Slávia 15, 500., br. 802. Korsch, ASPH 9, 674. Školjić* 614.

testamenath, gen. -enta (1466, Bosna) = *tístamenti* (ák. pl., 1643, Vrbnik) = *tústament* (notárska knjiga Stašića, 1644, Krčki statut) = (asimilacija *e* — *a* > *a* — *a*) *tastament* (Dubrovnik, 15. st.; Ugljan, 1466) = *tastame'nat*, gen. -enta (Potomje) = *tastamènat*, gen. -enta (Crmnica) = *tastament* (Dobrinj, 1100, ŽK) = *tastamènat* (Božava) = *taštumant* (Bednja) »poruka«, bez *t* *testamen* (1443, oporuka žene vojvode Sandalja); ostali oblici: *testamenta* f (Popović, 1733), *testamijent* C1443; Gradić), *testement* (1470, Dubrovnik), *testamentom* (prema madž., u kajkavaca 16. i 17. st.; Vramec). Latinizam ili talijanizam od *testamentum*, apstraktno na -mentum od *testare*, odatle *testati* (1595) »svjedočiti«, na -irati *testirati*, *testiram*, *atestirati* »svjedočiti« (preko njem.), poimeničen part. perf. pas. *atestat*, gen. -ata »svjedočanstvo« = *atestat*, gen. -äta (Kačić, Norini), denominat od *testis* »svjedok«.

Lit.: ARj 1, 120. 18, 113. 240-41. 249. Cronia, ID 6, 123. Skok, ASPH 33, 371. Šurmin 425. APJ 2, 291. VHZA 12, 151. Miletić, SDZb 9, 237. 265. DEI 3774.

tèste, gen. -eta n (Vuk) = *tèste* (Kosmet) rtucet < Duzend, dužena (Kosmet), *duzina* (Dalmacija) = *testa* f (narodna pjesma, BiH, Dalmacija) »isto«. Složenica *testebaša* f (v. *baša*) »jedno od testèta za ugled, uzorak« = *testebaša* (Kosmet, Peć) »mustra, urnek«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *däst* »ruka«, *dästä* »1° rukovet, 2° držak«, ie. riječ zastupljena samo u arijskom i u lit.; > tur. *testé*) iz turske trgovačke terminologije: rum. *testea* »paket«, bug., arb. *testé*, ngr. τεστές.

Lit.: ARj 18, 239-41. Elezović 2, 316. 508. Mladenov 633. WP 1, 541. Tiktin 1583. GM 428. Korsch, ASPH 9, 674. Miklošič 355. SEW 1, 187. Škaljić* 614.

testemelj (Hlivno, 1558; Držić, Menčetić, Vetrantie) »marama od lagane vunene tkanine« = *testemelj*, gen. -elja (Kosmet) »marama seoska, prikačena za ukras na glavi«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *destimal*) iz terminologije nošnje: rum., bug. *testemel* (Muntenijska) = *tístimel* »buntes quadratisches Tuch«, arb. *destemei* »ručnik, rupčić«, cine. *disiimele f* »isto«.

Lit.: ARj 18, 241. Elezović 2, 316. Tiktin 1583. GM 64. Pascu 2, 131. Miklošič 355. Karłowicz, ASPH 3, 663.

testera f (Vuk, Vojvodina, .Kosmet, BiH) = *testère*, gen. -eta n (Vuk) »pila, šega, žaga (ŽK)«. Denominat na -ati *testèrati*, -am impf. (*iz-*) (Piva-Drobnjak) = *testiriti*, -im = na -isati *teste-risati*, -šem »piliti, segati, žagati (ŽK)«, na -aš *testeras*, gen. -äša m (Slavonija, Bosna) »pilar«. Turcizam perzijskoga podrijetla (perzijska složenica *destere*, od *dest* »ruka« i *ere* »pila« > tur. narodski *testere*). Glede prijelaza dočeka tur. -e > -a ili -e, -eta v. *kesa*, *cesa* i *čèbe*.

Lit.: ARj 18, 242. Vuković, SDZb 10, 387. Elezović 2, 316. Korsch, ASPH 9, 674. Školjić* 614. 615.

testija f (Vuk) = *testija* (Kosmet) »zemljani sud za vodu, krčag, vrč, pehar«. Deminutiv na -ica *testij(ica)*, na -ič *testičić* (Levač i Temnić). Augmentativ na -etina *testijetina*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur.

testi < perz. *desti*, vu'g. *testi*) iz terminologije suda: arb. *testi*.

Lit.: ARj 18, 242-43. *Elezović 2*, 316. Školjić* 615.

tèstír, gen. -ira m (Mikalja, Bella, BiH, Dalmacija, Vuk, objekt uz *uzeti*) = *tèstír* (Kosmet) »sloboda« = *testiler* m (Bella, Stulić, BiH, narodna pjesma) »dopuštenje, licenca (za obavljanje posla)«. Balkanski turcizam arapskog (perzijskog?) podrijetla (tur. *testir* < ar. *duštur* < perz. *destur*, od perz. *dest* i sufiksa -ur »dopuštenje, odobrenje«) iz turske administrativne terminologije: bug., arb. *testir* »Erlaubnis«.

Lit.: ARj 18, 242-44. *Elezović 2*, 316. *Mladenov 633. GM 428. Školjić 615.*

teše n (ne zna se genitiv) i f pl. (Kosmet) »1° haljine, 2° stvari, kućne stvari«. Od arb. *teshè* f »Hausgrät«. Bez etimologije.

Lie.: ARj 18, 245. *Elezović 2*, 318. *GM 428.*

teštard m (Korčula) »tvrđoglavl(ac)«. Pridjev na -bn *tèštārdan* (Žrnovo) »isto«. Talijanizam *testardo*, izvedenica na germ, sufiks -ardo od *testa* »glava«.

Lit.: REW*

tetiva f (Vuk) = *tetivo* n, baltoslav., sve-slav. i praslav. **te(p)t-iva*, »1° nervus, 2° Bogensehne, Saite, 3° geometrijski termin (neologizam)«, u starini i *teitiv f* (Kolunicev zbornik, Zoranie, Mrnavić, Kanavelić). Upravo je part. pret. pas. **tīt-* proširen sufiksom -i ō (v.). Prema tome je *tetiva* poimeničen baltoslav. pridjev.; *e* je nastalo iz palatalnog nazala *e*, upór. stoslav. *tetiva* »Chorda«, polj. *cięciwa*, ukr. *tjatyva*. Od istog je korijena stoslav. *teneto* (v.). Na -ika *tetwika* (Dubrovnik) = *tetevika* (Smokvica, Korčula) = *tetovilka* (Hvar) »1° smilax asper, biljka (raste u kršu u jadranskoj zoni), 2° toponim«. Augmentativ na -ina *teivičina* (Hvar) »korov koji smeta plemenitom bilju«. Baltičke usporednice objašnjavaju postanje praslav. naziva: lit. *temp-tyva* »Bogensehne«, izvedenica je od lit. glagola *tempti* »spannen, ausdehnen«, iterativ *tampyti*, *tĩpti* »sich recken«, *tĩmpa* »Sehne«. Ie. je korijen **temp-*, raširenje na *p* od **ten-*, Upór. lat. *tempus* »1° vrijeme, 2° sljepočica«, *temperare* (internacionalno *temperirati*). U baltičkoj grupi nalazi se i korijen **ten-* bez formantā *p*: lit. *tĩnti* »schwellen«, prijetoj *tānas* »Geschwulst«, lot. *tīt* »winden, flechten, weben«, *tina* »Netz«. Baltički glagoli *ten-*, *temp**

nisu se održali među slavinama, nego samo *ten-*, upor. još *tanak* (v.).

Lit.: ARj 18, 252. 253. Skok, *Slav. 122. 165. Miklósié 352. Isti, Lex. 996. Holub-Kopečný 384. Brückner 64. Mladenov 633. WP 1, 721. Lidén, IF 19, 331. 364. Pedersen, KZ 40, 206. Boisacq 942.*

tetragb m (stsrp., 13. v.), m pl. *tetrazi*, ak. pl. *tetrage* (1474, Carigrad: *pak za tuj rabotu su knjige i tetrazi u plemenstva Vi u Dubrovniku*; 1487, Drinopolje), stoslav. *tetradb, tetrodī, totrau*. Glede izmjene -db > -gb, -zī upor. *aptazi* (v.), zacijelo unakrštenjem s tim starodubrovačkim kancelarijskim terminom. Od srg. τετράδι(ov), od τέτρα »quatuor« = (prevedenica) *quatermus* »svezak, teka, carinska knjiga, tefters«.

Lit.: Miklošič, *Lex. 988. Truhelka, Spom. 40. 41. Vasmer, GL 141. REW 6944.*

tetrijeb m = ek. *tetreb* = ik. *tetrib, tetrip* prema f *tetrepka, tetrijepka, tetrebica, tetri-, jebica*. Pridjev *tetrijebov*. Deminutiv na -ič *tetrebčić* = *tetriječič*, na -bc > -ac *tetriječac*, na -bk *tetrebak*. Ie., baltoslav., sve-slav. i praslav. *teter-vb »Auerhahn«. Dočetno -b (nastalo prema *jareb-*) je hrv.-srp. inovacija prema -v u ostalim slavinama: stoslav. *tetrēvb*, češ. *tetrev*, polj. *cietrzew*, rus. *teterevz*. Slog -trije- = -tre- nastao je po zakonu likvidne metateze. U baltičkoj je grupi također v mjesto b i deklinacija i: stprus. *tatarwis* »Birkehuhn« prema lit. *tetervas* (deklinacija o kao i u hrv.-srp., češ. i rus.). Reduplikacija *tete-r-* upućuje na onomatopejsko postanje. Njegov glas pišu ornitolozi *töd, tōd*. Upor. reduplikaciju, kojom se oponaša glas ptice lat. *turture* »grlica«. Ie. onomatopeja koja karakteriše tetrijeba nalazi se u sanskr. *tittirāk* »Rebhuhn«, nperz. *tadarv* »Fasan«, koje se poklapa s baltoslav. riječi, gr. τετραξ, τετράων. Upor. onomatopejski gr. glagol τετραόζω »gackern, glucksen (von der Henne)«, lat. *tetrinnio* »schnattern (von der Ente)«. Iz ovih uporednica izlazi da je -vb, -vō u praslav. *tetervb* / -a pridjevski sufiks -uo. Upor. *krava*, lat. *cervus*.

Lit.: ARj 18, 256. Hirtz, *Aves 499. Miklošil 356. Holub-Kopečný 384. Brückner 63. Mladenov 633. WP 1, 718. Trautmann 320. Boisacq 962. Prusik, Krok (cf. IF 4, 143). Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. IJB 8, 198). Bugge, KZ 32, 70. Korsch, ASPH 9, 673.*

tetřivan, gen. -ana m (Vuk) = *tetřevān* (Banja Luka) = *tahterēvān* (Mostar) = *tahta-revan* = *tahturevan* = *taterevan* (sve BiH) =

tajtirivān (Kosmet) = (skraćeno) *revan* (Bosna) »nosiljka za prijenos plemenitih, bogatih odnosno nevjeste, mlade«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *taht »prijesto«* i *revan* »koji se kreće, ide« > tur. *tahturevan*). Rum. *taht* »Tron«.

Lit.: ARj 17, 947. 18, 257. *Elezović 2, 292. Skok, Slavia 15, 500., br. 803. Tiktin 1548. Korsch, ASPH 9, 678. Školjić* 596.*

tevbija m, f (Vuk, narodna pjesma) = *tevbija* (Kosmet) = (asimilacija v — b > b — b) *tebābija* (Kosmet) »1° pratnja, svita, 2° pratilac, pratidžija, jaskočija, 3° pristalica«. Balkanski turcizam (tur. *tevabi*): arb. *tevabi*.

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2, 305. GM 438. Školjić* 615.*

tevdil (Vuk), prilog, »tajom« = *tebdil* (Bosna) = *tevdilj* (Kosmet, na *tevdilj -ava* »na promjenu zraka«), indeklinabilni pridjev (uz učinit *se, otišao*) »pferušen, promijenjen«, *tebdil se učiniti* »pferušiti se«, u *tebdilu* (Bosna) »inkognito«. Denominal na -iiti *tevdiljiti se, -diljim* (Kosmet), *pretevdūiti se* »1° promijeniti se, 2° preobučiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tebdil*) iz terminologije običnog života: rum. *tiptil* = *teplil* = *deptil* »verkleidet«, bug., arb. *tevdii, tefdil*, cine. *iipile*. Ovamo i *tebdil-hava* = *tēvdil-hava* (Bosna) »promjena klime, zraka« = *tevdilj -ava* (Kosmet, v. gore primjer) < tur. *tebdil-i hava*.

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2, 305. GM 438. Tiktin 1603. Skok, Slavia 15, 487, br. 607. Pascu 2, 170., br. 1083. Školjić* 604. 605.*

tevećel (Kosmet), prilog, »na bog dušu, ludo, uzalud« = *tevećeli* (narodna pjesma) »uzalud« = *tevećile* (Crna Gora) »od prilike«. Na -li *tevećelija* (Bosna) = *tevećelija* m (Kosmet) »lud, mahnit, naivan«, pridjev na -ast *tevećelijast* (Bosna) = *tevećeljas, -sta* (Peć) »malo sulud, luckast«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teveqqül* > tur. narodski *teveqel, teveqqeli* »1° koji se predaje bogu, 2° naprazno, bez cilja, 3° slučajno«) iz terminologije običnog života: rum. *tivilichiu* (Muntenijska) »Wohlgemut«, bug. *tevekel* »vergeblich«, *tevekelija*, arb. *tevećel* (Skadar) »dumm«.

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2, 305. Tiktin 1613. GM 428. Šhaljić* 615. 616.*

teza¹, gen. *tēzē* f (Kosmet, zajedno s imenom: *kod teza Ruže*) = *tēza*, gen. *tēze* (Bosna) »1° tetka, 2° naziv starijoj ženi, bez obzira na srodstvo i poznanstvo (upor. hrv.-kajk.

kumica, kuma, ŽK). Balkanski turcizam (tur. *tejze, tize*, prostonarodno *teze*) iz terminologije za srodstvo: arb. *teze* »Mutter-schwester«.

Lit.: ARj 18, 259. *Elezović 2, 306. GM 429. Školjić* 616.*

tSza² f (Budva, Dobrota, Krtole, Stoliv, Peroji u Istri) »1° spremište, šupa u dvorištu za drvo, slamu, kolje, 2° ograđeno mjesto za životinje, gdje se pere, vrst malog magazina, 3° mala kućica, 4° sjenik, staja za krave i govoda«. Venecijanizam *tesa* < gal. *tégia*, cf. furl. *tese, tieze, tiese* (i sl.).

Lit.: Ribarić, *SDZb 9, 199. REW* 8616a. Pirana* 1184-88. Rosamani 1149.*

tezga f (Vuk, Kosmet, BiH) = *tezga* (BiH) = *tezdā* pored *tegdā* (Kosmet) = *tēzjaj* m (Vuk) »stružnica, klupa na kojoj radi zanatlija, panj u čizmara, banak u pekarnici na kojem su poredani hljebovi (Kosmet), stočić u kujundžiluci na kojem su poredane alatke i na kom majstor radi (Peć), mjesto gdje se gradi lada i vodenica (Vukovar)«. Ovamo možda *težac* (Kosmet) »ognjište u kalajdžije«. U Bosni još: *terdah* = *terdaj* = *teždah* = *tehdaj* = *terdzah* = *terdSaj* »1° zanatlijski sto 2° lončarsko kolo, 3° okvir za raspinjanje kože kod štavljenja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dāstgāh* »Arbeitsstätte« < *dāst* »ruka« + *gāh* »mjesto« > tur. *destgjah, tezgāh, narodski dezgjah*) iz zanatske terminologije: rum. *teghia, tijghia* (Muntenijska) »Werktsch, Hobelbank, Laden-, Verkauf-, Schanktsch«, bug. *tezgāj* »Webstuhl«, arb. *tezgāh*, cine. *tizahē* f »étašli«, ngr. τεζόαχι, τεροιάχι.

Lit.: ARj 18, 260. 261. *Elezović 2, 306. 307. Mladenov 631. Tiktin 1573. GM 429. Lokotsch 499. Pascu 2, 170., br. 1090. Miklošil 356. Školjić* 616.*

tēzgere f pl. (Mikalja, Bella, BiH, Slavonija, Vuk) = *tēzgera* f (Kosmet) »civijere, nosila, tačke«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *teskere* »nosila« < perz. *deskere*, perz. imperativna složenica od *dast* »ruka« i imperativ *gere* od *giriften* »držati«, u prasrodstvu sa *grestii*) iz terminologije alata.

Lit.: ARj 18, 260. *Elezović 2, 306. Skok, Slaola 15, 500., br. 806. Školjić* 616.*

tezor, gen. -a m (Ranjina, Kašić, Glavinica, I. Držić) »blago, riznica« = *tēzōro* n (čist talijanizam, M. Držić, *Skup: moje mi tesoro*

vratí, ovo tezard) < tal. *tesòro* < lat. *thesaurus* < gr. *θησαυρός*. Na *-arius* lat. *thesaurarius* > *tezaurir* m (Glavinici) »rizničar«, prema tal. *tesauriere*. Ovamo ide i internacionalni bankarski francuzizam *trezor*, gen. *-óra*. Upór. cine, *thhamo*, arb. *thesar* = *thesor*.

Lit.: ARj 18, 260. 261. REW* 8706. Pascu 2, 96., br. 1828. DEI 3770. 3771.

*tí*¹ (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica za lice kojem ili s kojim se govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a < ie. *ā*. Zamjenica *tí* govori sa svakom licu, bez obzira na položaj u društvu, porodici i na starost i nema značenja poštovanja ili nepoštovanja u Bosni i dalje na Balkanu kao i u Rumunja. U hrv.-kajk. postoji feudalno razlikovanje ir, *ví* i *oní* i razlikuje se govor varošana i seljaka. U narječjima, na selu, razlikuje se i u porodici u odnosu roditelja prema djeci, prema starijem i mlađem, čak i prema mužu i ženi. U deklinaciji slaže se sa zamjenicom u prvom licu u tome što se za plural upotrebljava drugi korijen (pl. *mì, vt* prema sing. *ja, tí*) i što se za enklitiku i naglašenu zamjenicu upotrebljava isti oblik, a razlikuje time što zamjenica za 1. lice ima za kose padeže i posesivni pridjev drugi korijen (*ja — mene, moj*), dok *ti* ima isti korijen *í* (ir — *tebe, tvoj*), u čemu se slaže sa *se (sí, sebe, svoj)* i što jednako razlikuje enklitiku od naglašanih oblika (*mí, me, ti, te, sí, se*). Genitiv *tebe* zamijenio je ie. **teue*, koji odgovara indoiranskom *tava* i karakterizira indoiransku jezičnu zajednicu (v. *tebi*). Baltički oblici odstupaju od praslav. utoliko što predstavljaju ie. **tu*, dok praslav. ie. **tu*, koji se nalazi u gr. τ(5, oo (σ je iz kosih padeža), arb. *tí*, lat. *tu*, stvnjem. *dū*, dok lit. *tu*, lot. *tu*, ali stprus. *toū* < ie. **tu*. Prema tome je lit. i lot. generalizirao enklitički oblik, a praslav. i ostali ie. jezici naglašeni. Korijenski suglasnik *t* predstavlja deiksu *mie = tu*, koja je i u pokaznom pridjevu *taj* (v.). Enklitika *ti* < ie. **toi*, upór. *mí, sí*. Glagol tvori se na *-kati tikati, tičem* impf. (Vuk) (upor. *nukati*, v.); nije praslav., premda se nalazi i u češ., polj., zbog toga što je nastao u feudalno doba kad je nastala opozicija *tí* i *vt* u govoru varošana, u porodici i u odnosu gospodara i kmeta. Vuk potvrđuje taj glagol samo za Hrvatsku, ne za Srbiju i Bosnu.

Lit.: ARj 18, 279–82. 323. Miklošič 369. Holub-Kopečný 385. 398. Bruckner 589. KZ 42, 357. Mladenov 633. Trautmann 331. Meillet, RES 6,167. Belič, Priroda § 42. Brugmann, Dem. 38. sl. Boisacif 923. GM 430.

*-ti*², baltoslav., sveslav. i praslav. nastavak infinitiva. Po postanju je dativ ili lokativ glagolske imenice obrazovane sufiksom *-tb* po deklinaciji » (upor. *vlast, čast, itd.*). Dočetno *-i* može ispasti u narječjima (npr. Kosmet općenito, fakultativno štok., čak., ŽK, Dalmacija), u književnom općenito pred *ću, ćeš*, koje se po beogradskom pravopisu piše zajedno, a po zagrebačkom rastavljeno: *sešču* prema *sjest ću*. Upor. za ispadanje *-j* polj. *być, pisać*, rus. *govoriti*, u baltičkim jezicima lit. *-ti*, lot. *-i*. Kod primarne grupe glagola dolazi neposredno na praslav. korijen: **pred-prēsti, *plet- plēsti, *vez- vēsti, *dub- dūpsti* (*s* je došao od primarnih infinitiva na *-sti* < *-d, -t, -z + -ti*, da bi se očuvao suglasnički korijen, kakav je u prezentu), **ču- čuti, *da-dāti, *dje- djiti, *sta- stati, *i- iti* (književno štokavsko *ići* je analogija prema *poiti* > *poći, najiti* > *naći, sajiti* > *saci, uzaći*), **pek- péci, *rek- reći* (*ć* < *kt*), **mog- moći* (*ć* < *gt'*), prema ovima analogijski štokavski: **bjeg- pobjeći, *seg- doseći, *mak- maci, *tak- istaći*, u prijevnoj grupi primarnih infinitiva *ber- *bor- < berem brati, per- por- > perem prati*, kod perfektivnih glagola stoslav. *-nc* > štokavski *nu*, čakavski, hrv.-kajk. *na, nu, ni: maknuti, taknuti, pobegnati* (Prigorje, Krašić), *mahniti*. Karakteristika je primarne grupe da su korijeni očuvali isključivo glagolsko značenje još danas. Od njih postoje postverbali samo u rijetkim slučajevima (*klásti — klada, naklásti — naklada*). U sekundarnoj grupi glagola pred infinitivnim nastavkom *-ti* stoji *-a-* (imperfektivi isključivo), upor. lat. *-a-re u laudare, -ě- > ije, je* jekavski, *e* ekavski, *i* ikavski (imperfektivni inhoativi), *ť* > i općenito (djelomice perfektivi prema grupi *-a-ti*, tip *bacati — baciti*), upor. lat. *-i-re u venire*. Sufiks *-ati* veže se gr. *-is- u -isati* kod glagola turskog i grčkog podrijetla, u kojima ne znači imperfektivnu nego perfektivnu radnju i sa *-ov-, -ovati*, prezent *-ujc > ujem* isključivo kod denominalnih glagola. Zamjenjuje njem. infinitivni nastavak *-en: slogati, -ām < schlagen*; tal. *-are: parícat* (Primorje) < *apparecchiare*, fr.-njem. *-er > -ier — en: telefonirati*. Veže se s deminutivnim *k, t: -kati, -tati* itd. V. *-ati, eti, -iti*. Opća je karakteristika sekundarne grupe glagola lakoća pravljenja postverbala (*dokazati — dokaz*) i denominala (*pôst — postiti*).

Lit.: Vandrák¹ I, 646. 657. 2, 144–46. Leskien 571–72. Rožič, Rad 115, 73. 83. Holub-Kopečný 474.

tidžaret, gen. *-zia* m (Kosmet) »zarada, trgovina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum na *-et* od *tīcar* > tur. *tüccar* »trgovac«) iz turske administrativne terminologije: bug. na *-luk tudzarlak* »trgovina«, od *tudžarin* »trgovac«, arb. *tuxhár*, cine. *tugear*.

Lit.: ARj 18, 870. Elezović 2, 323. Pascu 2, 172., br. 1105.

tif m (Dubrovnik, Rab, Poljica, Vrbnik) = *tifo* = *tih* (oboje Vrbnik) = (učeno) *tifus*, pridjev *tifusni*, imenica *tifusari* »bolesnici od tifusa«. Od tal. *tifo* < lat. *typhus* < gr. τόφος »febbre con torpore«.

Lit.: ARj 18, 287. Budmani, Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 19. Prati 982.

tiftik m (Vuk, Vojvodina) »Γ mavez, plavi pamuk« = *tiftik, tivtik* (BiH, Slavonija) »vrsta čistog pamučnog platna« = *tiftik* (Kosmet) »2° nešto što je iscjepkano na sitne i tanke komadiće, vlakno (~ se učinilo)« = *tiftik se učiniti* (BiH) »raspasti se, pocijepati se«, kao *tiftik doći* (ib.) »potpuno se raspasti« = *tintik* (ŽK) »rote Strick-, Schlingwolle« = (1679) *pusei tivtika*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tiftik* < ar. *teftiq* »drndanje pamuka, grebananje vune«, *tiftiq* »mekana i tanka kozina«): cine. *tifticā* »petit tapis de laine«.

Lit.: ARj 18, 287. 359. Skok, ASPH 33, 372. Elezović 2, 323. Pascu 2, 169., br. 1071. Školjić¹ 616.

tiġan, gen. *-dna* m (Vuk) = *tiġan* (Potomje) »zemljana tava, serpinja, prosulja, prsura, tendžera« = *tiġanj*, gen. *-đnja* (Mikalja, Vitezović, Srbija, Crna Gora, BiH, Dalmacija Vuk) »isto« = *tiġanj* (Kosmet) »sud od bakra, za prženje, s dugačkom ručkom« = *tiġanja* (ŽK) »isto, povna« = *tihana, tihanica* (Makarska) »isto«. Deminutivi na *-ič* *tiġanjić*, na *-tea* *tiġanjica f* = *tiġanjica* (Kosmet), na *-če* *tiġanjiče*, gen. *-eta*, zamjenom sufiksa *tiġač* (Kuci) »tiġanj« (v. *-ač*). Nalazi se u stoslav. *tiġanb*, s glagolom *tiġanisati* = arb. *tiġanis*, gr. τηγανίζω, cine. *tiġansire* »frirre«. Balkanski greuzizam (gr. τηγανον > lat. *tēgānum*): bug. *tiġóni, liġanie, tiġànica*, arb. *tiġdn*, rum. *tiġae* »gestielte Pfanne«, deminutiv *tiġăiță* pored *tiġan* »Kessel«, cine. *tiġane*, ngr. τηγάνι. U zapadno-rom. je taj greuzizam doživio promjenu sufiksa. Gr. dočetak *-avov* bio je zamijenjen lat. sufiksom *-amen* > *-ame* prema *aeramen* (v. *romijenča*) tal. *tegame*, s lat. deminutivnim sufiksom *-ula tegula* > tal. *teggia* pored *teglia*, upor.

nvnjem. *Tiegel*. Kako je taj oblik došao u homonimički sukob s lat. *tegula* »crijep, cigla«, izmijenjen je *g > c t cula* > mlet. *teža*, pisano *techia*, istro-rom. *teča*, furl. *tede > teca f* (Senj) »zdzjela« = *nea* (Buzet, Sovinjsko polje) »tava od aluminijska, željeza (pocakljena; od ilovače, kad je od domaćih lončara; nekada sa 3 noge), kozica (ŽK)« = *teca* (Crna Gora, Boka, Dubrovnik, Korčula, Krtole, Dobrota, Kućište, Račišće, Rab, Božava) »1° tava, tegama (Rab), 2° ^Serpa, lonac niskog oboda, ali širokog dna (na Korčuli razlikuje se od pota time što ima dvije ručke, a pot samo jednu; od istog je materijala kao i bronzin)«, deminutiv *tečica f* (Poljica) »lončić«.

Lit.: ARj 12, 432. 18, 150. 287. 288. 296. Skok, ASPH 33, 372. Elezović 2, 319. Cronia, ID 6, 128. Kušar, Rad 118, 21. Mladenov 633. Tikin 1586. REW 8613. Rohlf 2162. GM 410. Skok, ASPH 29, 478– Miklošič 356. Isti, Lex. 989. Ive 139. Pascu 2, 92., br. 1748. 1750. DEI 3739.

tiġla f (Vuk, Budva, Ispo tigiġa; Paštrovići, Dobrota, Krtole, Prčanj, Sutomore, Lastva, Crmnica) »crijep, opeka, kupa, matun, cigla« = *tiġla f* (Štuli, Lika) »pegla«. Toponim *Tiglarce* (Sutomore) »lokalitet gdje su se nekada pravile tigle«. Ljubiša ima varijantu *tagla* (*ę > i > ь > a*). Denominal *tiġlati* (Jačke, Lika), *potiġlati* (Lika) »(po)peglati«, *kosa tiġlanica* (za košnju, kupovna, Lika). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tegula* (od *teġere* »pokrivati«, duljina u *tegula* od unakrštenja sa gr. τηγανον, v.). Odatle jednom i bez sinkope *tiġule nepečené prati* (16. st., Nauke Brnarda). Varijanta *g > k* (usp. mlet. *tècola* »cigla«) potvrđena bez sinkope penultime: *ukula f* (najstarija potvrda: 1437, Zadar; Božava) = *tikula* (Rab, Šibenik) »isto«. Denominal na *-iti potikuliti* pf. »potaracati, pokaldrmiti«. Nejasno je *ρ* mjesto i u *pikula* (Senj) »cigla«. I ta je varijanta dalmato-romanski leksički ostatak. Objje se varijante dadu geografski ograničiti: *ugla* je južnodalmatinska, *tikula* je sjevernodalmatinska (od Zadra prema gore): *tegula* je ušla i u balkanski latinitet, kako kaže arb. *tġegulla* (Ulcinj) pored *tġeglb* (ibidem), *tġegulla* (Zatrebač). Arbanaski oblici pretpostavljaju *tegula*, kako je pravilno prema *teġere*, mjesto *tegula* > tal. *teggia, teglia*. Prema tome hrv.-srp. *i* u *tiġla, tikula* može biti i refleks za *e* kao i za *r*. U Bosni, Srbiji, Kosmetu, Piperima govori se u mjesto *i: ugla f* »opeka, cigla«. Odatle na *-đžija tugladžija* (Kosmet) »ciglar«. Taj oblik je balkanski

turcizam: bug. *tuhla* »Backstein« < tur. *tuğla*, narodski *tuvla* »cigla«. Samoglasnik *u* je nastao unakrštenjem sa *tubulus* »kleine Waserröhre« < ngr. τοοβλον. Preko njem. *Ziegel* < *tegula* došlo je u hrv. -kajk. i sjeverno-štok. *cigal*, gen. -*gla* m (Belostenec, Jambrešić) = *cigalji*, gen. -*gija* (Voltici) = *cigla* f (Vuk) »isto«. Pridjev na -*én cigién* = *cigién* (ŽK), *podciglen* (Belostenec), poimeničen na -*ica ciglenica* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *cigljana* = *Hfglāna* (-*ana* < tur. *hane*). Radna imenica na -*ar* < -*arius ciglar*, gen. -*ara* (Vuk) = *cigledžija*. Upor. slov. *cégéi*, gen. -*gla*, *cegelnica*, polj. *cegla*. Oblik *cigla* je prodro i u bug. Upor. i madž. *tégla*.

Lit.: *ARj* 1, 778. 781. 10, 222. 11, 134. 135. 18, 288. 289. 324. 883. *Pleteršnik* 1, 76. *Elezović* 2, 344. Skok, *Slāvia* 15, 501., br. 821. Kušar, *Rad* 118, 20. 26. Miletić, *SDZb* 9, 266. *REW*⁹ 8618. *Miklošič* 29. *SEW* 129. *Holub-Kopečny* 85. *Bruckner* 57. *Mladenov* 643. 676. *GM* 431. *Romanski* 130. *Bartoli* 2, 381.

tih = *t'y*, *tija*, *ujo* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »quietus«. Priloži *tih*, *ujom*, *istija* (Kosmet), *stija* (ŽK). Deminutiv na -*an* < -*ahan*: *tijanŕljan*. Apstraktum na -*ina tišina* — (hiperjekavizam) *tješina* (Kašić, Vitaljić). Složenica od sintagme *tihohoda* (mačak) m. U antroponimiji složeni praslav. tip: *Tihomir*. Denominali: *tišiti*, -*im* (Risan), *utišati*, -*am* (Vuk), *utihnuli*, -*em* s prefiksom *pa-* *patihnuti* > *pätinuti*, -*em* pf. (Vuk) »popustiti, prestatu«, odatle impf, *pätisati*, -*sem* impf. (Vuk, subjekti *kiša*, *bol*) — *pansaŕi* (Riječka nahija, Kosmet), s postverbalom na -*ak potisak*, gen. -*ska* (Vuk, Crna Gora) = *patih* (Ljubiša) m. Elezović uzimlje da je taj glagol grčkog podrijetla, zacijelo zbog -*i-sati*. To bi moglo biti samo od gr. παοο, aorist ζπαψα, koji se nalazi u arb. *papsem* »ruhe mich aus«, cine. *päpsire*, ali se ne slaže fonetski. Dopustiti se mora da je moglo doći do unakrštenja grčkoga glagola sa *tih*. Rumunji posuđiše *tihniti*, bug. *tihna* »quiescere« > *tihni* = *tigni* »ruhig geniessen«, pridjev na lat. -*ītus* > rum. -*it tihnit* »miran«, apstraktum na -*eh* > -*ealä tihnealä*, rum. postverbalni *tihnä* — *tignä* — *tigna*. Isti praslav. korijen dolazi i u praslav. prijevodu ""tēA- > *tjitiŕi*, -*im* impf. (Vuk) (u-), impf, na -*va- utješavati*, -*tješäväm*, s postverbalom *utjeha* (stcslav., bug., češ., polj., rus.) i radnim imenicama na -*telj* — -*lac*: *tješitelj* m prema f *tješiteljica*, *tješilac*, gen. -*oca*. Ovamo i pridjev *utjeini* (—>*šna nagrada*), imena *Tješimir* (11. st.: *Thessimir*) — *Tišimir*, *Tješimir* (pisano *Te-*, 13. st.), toponim *Tješēn*

dolac (pisano: *Te-*, Povaljski kartular) = ime *Tessen* (Split, 1080). Za još neke hipokoristike usp. pod *Teodor* i *Teodosije*. Suglasnik *h* je nastao od *s*, kako se vidi iz lit. *tiesa* »pravda«, *tiesus*, *teisus* »gerecht« < ie. *teisos, u prijevodu perfekturna *toisos, lit. *taisyti* »pripravljati, poljepšavati«. Glede semantičke promjene »ravno > tiho«, upor. tal. *pian* *pianino*. Prijevok je potvrđen u ir. *toise* »Bedürfnis, Wunsch«. U stcslav. postoji varijanta *potuhnpti* »quiescere«, koja se slaže sa stprus. *tusnan* »Stille«.

Lit.: *ARj* 9, 700. 18, 289–302. 322. 335. 384–85. *Elezović* 1, 240. 2, 61. *Miklošič* 356. *Holub-Kopečny* 384. 385. *Bruckner* 61. *Mladenov* 634. *ASPh* 34, 400–401. *Tiktin* 1585. 1589. Pedersen, *IF* 5, 41. Lidén, *IF* 19, 339. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127–147. (cf. *IJb* 3, 151). Jireček, *Romanen* 2, 78. 3, 65.

tijelo n = (ek. i djelomice čak., ŽK) *tělo* = (ik.) *tu*, pl. *tijela* (po deklinaciji *o*) i *tjelēsa* (kao *oko*, *uho*) po deklinaciji *si* baltoslav., sveslav. i praslav. *tělo*, »1° corpus, 2° (eufemizam) membrum virile«. Izvedenice se prave od obiju osnova. Od *těl-*: poimeničeni pridjev sr. r. *Tjelovlo* »blagdan tijela Isusova, Brašančevp (katolički blagdan, proširen na čitavu crkvu 1264, slave ga 10 dana iza Duhova; u starini u 16. st. potvrđeno *Telová* n i *Telová* f = *Tilovo*)«, s pridjevom na -*ski tyelavski* (—*a procesija*); *Tjelovlo* je prevedenica od nvnjem. *Frohnleichnam*(*sfest*) = *srvnjem. vronlicham* »Christi Leib, hostija«; neologizam *tjelovježba* »gimnastika«; deminutiv *tjelce* = *tioce* = *telce* (Istra, Krašić) usp. rus. *tehce* = *tjelešce* — *tjelašce*. Rusizam *tjelohranitelj* rus. *telohranitelj*). Od *těles-* pridjev na -*bn* > -*an tjelesan*, -*sni* (*bez-*, *ne-*), apstraktum na -*ost tjelesnost*, -*i* »corporalitas«, kalk *tjelesnih* (15. st. i dalje) (< lat.) »corporale«. Augmentativ na -*ina tjelesina*. Samoglasnik *e* > *i* = *i*je nastalo je iz (jat). Ie. njegova vrijednost varira prema etimologijama za tu riječ: *e*, dvoglas *ai*, *oi*, prema tome kakva se etimologija postavi. Najviše vjerojatnosti postoji za ie. *e*, zbog baltičke paralele koja omogućuje i utvrđenje prvobitnog značenja praslav. *tělo*. U lot. *tels* m znači »1° Bild, Schatten, Gestalt, 2° Gerippe, 3° Figur«, s glagolom *tēluot* »gestalten«. Stcslav. *tělo* je značilo također »simulacrum, columna, tentorium, aetas« pored današnjeg »corpus«. Nema jedinstvene etimologije. Petersson upoređuje sa sanskr. *tēdāni* »geronnenes Blut« i arm. *14n* »Traubenkern« i pretpostavlja kao ie. korijen **stāi-* »verdichten«. Prema tom tumačenju praslav.

e u *tělo* nastalo je iz ie. dvoglasa. To tumačenje zabacuje WP, koji polaze od ie. korijena **tel-*, koji kao imenica znači »flach, flacher Boden, Brett«, kao glagol »flach ausbreiten« i nalazi se u sanskrtu *talam* »Handfläche, Fusssohle«, u arm. *fal* »Gegend«, gr. τηλα »daska za kocke«, lat. *tellus*, gen. -*uris*, stir. *talam* »zemlja«, nvnjem. *Diele*, stcslav. *tlo* > *ili* (v.). Po ovom tumačenju ie. *telos' (prijevok duljine) značio je »geschnitztes Brett > Idol > Körper, Gestalt«. Odatle stcslav. značenje »simulacrum« i stcslav. *teliste* n »simulacrum«. To potvrđuje i lotiška usporednica. Upor. hrv. *kip* < madž. *kép* »1° slika, 2° corpus«. Miklošič smatra *tělo* srodnim sa *stém* (v. *sjena*) od ie. korijena **skā-*, **skāi-* **ski-* »gedämpft schimmern«, (protivno) stcslav. *sěnb* i *sijati*, *sinuti* (v.). WP ispravno primjećuju da se *stenk* i *tem* ne mogu identificirati sa *sěnb*. Oštir i Vondrák izvode iz ie. *ten-lo, odnosno *tem-slo, upoređujući *tělo* sa sanskr. *tanūh* »Leib, Körper«, avesta *tanus*, nperz. *tan*.

Lit.: *ARj* 8, 100. 18, 305–313. –363–69. *Miklošič* 356. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečny* 381. *Bruckner* 60. *Mladenov* 646. *Trautmann* 317. *WP* 2, 536. 611. Petersson, *KZ* 47, 281–2. Vondrák, *BB* 29, 173–178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Oštir, *WuS* 3, 205–208. 4, 211–18. (cf. *IJb* 1, 48). Meringer, *IF* 18, 280. Iljinski, *RFV* 63, 322–341. (cf. *RSI* 4, 262).

tijermuica f (Dubrovnik) »Art wenig schmackhafter Feigen«. Izvedenica je na -*ica* (upor. *mandalica* itd.), možda od tal. toponima *Termali*, kako misli Rešetar.

Lit.: *ARj* 18, 314. Rešetar, *Štok*. 300.

tijesto n (Vuk) = (ek. i djelomice čak., ŽK) *těsto* = (ik.) *listo*, ie., sveslav., praslav. *těsto*, bez paralele u baltičkoj grupi, »massa farinacea«. Pridjev *tjěstav* (Vuk, Lika), proširen na -*bn tjěstävän* — *teslavan* (~*vne ruke*, Kosmet), na -*bn *testan*, poimeničen na -*ik testenik* (Kosmet) »prtena tkanina za zavijanje tijesta, prije nego se ponese u pekarnicu«, na -*en *tjesten*, u poimeničenju na -*ina tjestenina* = *tjestenica* (nije ušlo u književni jezik). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*. Kao pridjev *tijesan* (v.), koji je prijevok od *tiskati* (v.), potječe od ie. **toisk-*, s formantom *to*, bez tog formanta u kimr. *twysg* »a mass, quantity«, *toes* »tijesto«. Riječ je prema tome praslav.-keltski leksem. S drugim formantom postoji i u drugim ie. jezicima. Madžari posuđiše *tészta*.

Lit.: *ARj* 18, 320–21. 384–85. *Miklošič* 356. *Holub-Kopečny* 384. *Bruckner* 60. *Mladenov* 636. Machek, *RES* 23, 63. *Boisacq* 904–905. Vasmer, *RSI* 6, 192. Holthausen, *KZ* 47, 307. Rozwadowski, *SpKA* 25, 419–427. (cf. *AnzIF* 10, 269). Isti, *Quaest.* 34. sl., Lidén, *Armenische Studien* 1, 108. *IF* 19, 353–4. Wijk, *IF* 34, 377.

tikva f (Vuk, Kosmetj Vodice, slov. *tikev*, gen. *tikve* pored -*tikva*; bug.) »1° cucurbita lagenaria, tikva vodena, debelokorka, tankokorka, razne vrste bundeva, 2° vrg ili krbanj, natega ili nategača, jurgeta, 3° (metafora) ljudska budalasta glava, glupan, prazna tikva«. Pridjevi na -*en tikvėni*, poimeničeni na -*ik tlkvenik* (Kosmet) »pita u koju se između obgi meće tikva s mlijekom i kajmakom«, na -*in tikvin*. Deminutivi: *tikvica*, *tikvić*, *tikvėnce*, gen. -*eta* (Kosmet), pl. -*enčia*. Na -*eš tikveš* m (Kosmet) »glupan«. Na -*elj tikvėlj*, -*elja* m (Dubrovnik) »Art Kürbis, Art Zuckermelone«. Augmentativi na -*ina tikvina*, na -*elina tikvėtina*, *tikvėrina*. Varijanta *čikva* (Kačić) je izolirana. Samoglasnik *e* je nastao iz jery-a: stcslav. *tyky*, gen. *tykbve*, češ. *tykev*, polj. *tykwa*, rus. *tykva*. Riječ prema tome može biti praslav. Zbog toga postoji varijanta sa *u* (kao u *sirov* pored *surov*) na -*anj* (prema *krbanj*) *tukvānj*, gen. -*anja* m (Slavonija) »tikva kojom se, probušivši je sa strane, zahvata i pije voda, krbanj, krga, vrg, susak«. Rumunji posuđiše *tivă*, *tidvă* (Moldavija, Erdelj), *tigvă* (Munteni j a), *tiv ga*, *liuga*, deminutiv *tigvuliță*, Madžari možda *tök* < *teuk* (?), što ne odgovara madž. zamjeni za jery, upor. *Beszterce* < rum. *Bistriță* < stcslav. *Bystrica*. Ie. veze nisu utvrđene. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Vjerojatno ide zajedno s tal. *zucca* »cucurbita« > slov. *cuđá*, u gr. južne Italije τσοῦκκα, i južno-fr. *tüko* »Kürbis«, kao naziv mediteranske biljke, koje Skok veže sa metaforičkim značenjem od gr. τόχος »Hammer, Meissel zum Bebauen der Steine, Streitaxt«. Budimir veže s gr. τῦκυς, Miklošič, Mladenov sa σῦκυς, Boisacq sa κόκυον, Knutsson s gr. συκόν.

Lit.: *ARj* 2, 137. 18, 325–327. *Pleteršnik* 1, 88. 2, 669. *Elezović* 2, 320. Ribarić, *SDZb* 9, 105. Rešetar, *Štok*. 300. Sturm, *ČSJK* 6, 61. *Miklošič* 369. *Bruckner* 588. *Holub-Kopečny* 399. *Vasmer* 3, 160. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1588. *REW** 9021. Skok, *ZRPh* 54, 479., br. 13. *Romanski*, *RES* 2, 48–49. Porzciński, *ASPh* 29, 433. Knutsson, *ZRPh* 4, 384–385. *Boisacq* 532. *RP*. Budimir, *Rad* 282, 23. Schuchardt, *ZRPh* 28, 149., bilj.

tüsum m (Vuk) = *tikûm* (Banja Luka) = *tisun* (Bosna) »zapis, hamajlija« = *talasum* pored *-sîm* (Kosmet) »situacija, koja se želi = *talisman* m«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tylism*, perz. pl. *tilismân* »zapis koji se nosi protiv pušanog zrna ili bolesti«) iz turskog folklora! bug. *talasam* »sjena, prividenje«.

Lit.: ARj 18, 328. Skok, *Slávia* 15, 498. 500., br. 767. 807. *Elezović* 2, 196. *Mladenov* 628. *Školjić** 617.

tüüt, gen. *-úta* m (Vuk, Crna Gora) = *telnce* n (Vuk, Srbija, Lika) »u noža strana koja ne reže (suprotno *oštrice*, v.)«, prilog *tilutice* (Vuk, Boka) »ne oštrim nego tupim dijelom (sablje, noža)« = *sabijeno tiluće* (Milićević) = *têlud* m i f (Bukovica u Dalmaciji, Mostar) = *telude* n (Mikalja, Vitezović) »dorsum cultri«. Radu Flora ima *telud* za *ûlut* i identificira tu riječ sa *Kt* (v.), što nije sasvim isto i prevodi sa rum. *muchie* = *teluce* (kod noža). Daničić, *Osnove* 229 izvodi od *tylb* »zatiļjak«. Ako je tako, nejasan je oblik sa *e* mjesto *i*. S tim se izvođenjem slaže bug. poimeničen pridjev *tilno* n = *tilnik* »Rückseite einer Klinge, Messerrücken«. Glede sufiksa v. -ut.

Lit.: ARj 18, 188. 328-29. *Flora* 543. *Doric* 380. Bëlic, *Pravopis* 1950, 482.

timar, gen. *-ára* m (Vuk) »1° a. (kao termin iz turskog feudalnog uređenja) zijamet, spahiluk, Lehngut für Soldaten, b. poljsko dobro, seoski posjed (Bosna), 2° (kao apstraktum) njegovanje, osobito konja (uz *učiniti*), 3° oprema na konju, 4° toponim (Hercegovina, Crna Gora, Bosna)«. Prezime *Timarac*. Ime selu *Timaru*. Na *-bniHô timarnik* m (1517) »vlasnik timara«. Složenica *timar- tefterdar / -defterdar* (BiH) »šef timarske službe«. U Kosmetu je turski feudalni izraz danas bez pravog značenja, kaže se u pejorativnom smislu kad se netko mnogo otima da što dobije, a izgleda nije od velike vrijednosti: *E veće timar si dobijo*. Apstraktno tursko značenje ostalo je u upotrebi u denominalu na *-iti timariti*, *timarim* impf. (Vuk, ~ *česa-gijom konja* (*is-*, *po-*, Stolić) = *timarit* (Kosmet, objekt *konja*), na *-ovati timarovati* (*se*), *-màruje* (subjekt *pàun*, kad čisti perje). Balkanski turcizam (tur. *timar* »Pflege«) iz feudalnog uređenja: bug. *timar* »Sorge, Pflege«, *tímárja* »pflügen«, cine. *timare* f »action de panser, étriller, soigner un cheval«, ngr. *τιμάρι* »pansage«, *τιμαρεῖω* »panser un cheval«.

Lit.: ARj 4, 36. 11, 135. 18, 329-330. *Elezović* 2, 320. *Mladenov* 633. *Dorii* 380. *Pascu* 2, 170., br. 1076. *MliloSec* 356. Rončević, *NVj* 45, 124-127. (cf. *IJb* 23, 363). *Skaljić** 617.

Timok, gen. *-òka* (Vuk), hidronim, ime rijeci u istočnoj Srbiji, *Mali Timok* (pritok) hořonom i zaselak, odatle etnik na *-janin Timočanin* m prema f *Timolanka*, pridjev na *-bsk timočki* (*-α krajina*), odatle ž. etnik *Timolkinja*. U rimsko doba *Timacus* (s akcentom na *-d*) = *Timachus* (Plinije) = *Timachum I -cum* (Peutinger) »rijeka u Meziji«, stanovnici *Timachi*, gen. *-orum*.

Lit.: ARj 6, 419. 18, 331. *Gaffiot* 1575.

timor m (Vuk, Dalmacija) »kamenjak, krš, stijena«, *timor-gora* (Lika) »gusta i velika šuma«, toponim (pašnjak) u Hercegovim *Timor*. U književnosti upotrebljavaju Mažuranić u poznatom stihu Smrt Smailage Orognjezdvo vrh timora vije, jer slobode u ravnici nije, a Martie u *Osveticima* (1, 3) veli za kraguja: *Prići su silni carevići, a on car je timoru ljutu*. Upor. ime arbanaske planine *Tomor*, *Tomorica*. Bit će ilirska riječ u vezi s *tumeo*, *tumor*, *tumulus*, *tumba* < gr. *τομβος* »Grabhügel, Erdhügel«, *timpa > arb. u Kalabriji *timp*, *timbi* »Fels«, iz južno-tal. *timpa* »tiso«, srir. *tomm* »kleiner Hügel«, kimr. *tom* »Erdhügel« < ie. *tum-guo. U prvobitnom je obliku *tomor mogla nastati disimilacija *o* — *o* > *e* — *o*, odatle *timor*, a može biti unakrštenje dvaju istoznačnih korijena **tumb-* i **timp-*. G. Meyer pretpostavlja za arb. *torio ě f* »Klippe« (s upitnikom doduše) *tmorice, koje veže sa našim *timor*. Upor. i gr. *σάμος* »dune, Anhöhe« upoređeno s lat. *tāma* »tumor« < ie. *tua-ma.

Lit.: ARj 18, 331. *REW** 8739. 8977. 8978. 8982. *GM* 430. 433. *WP* 1, 758. *Boiioe* < f 851. Hubschmid, *Vorind. Östdlp.* 16. Isti, *Alpenwörter* 25.

timun, gen. *-una* m (najstarija potvrda Marulić, Vrančić, Mikalja; Perast, Dubrovnik, Cavtat, Budva, Mljet, Račišće) = (disimilacijom *m — n* > *m — I*) *timul* (Račišće) = *timûn*, gen. *-una* (Rab) = (e — *' > * > e) *tamun* (Marulić, u rimi s *gavun*) »kormilo«, deminutiv *timunac* (Istra, Nemančić). Miklošič ima kao hrv. *tumun*. Ne zna se da li je u Dalmaciji potvrđen Marulićev oblik, koji je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *temo*, gen. *-orai*, prema *timun*, koji je talijanizam. Na *-arius* tal. (< fr.) *-iere* > *-ir timunîr*, *-irâ* (Vetranić, Kašić, Božava, Rab) <

tal. *timoniere*. Denominal na *-ati timunati*, *-am* (Mljet). Ovamo i *dümen* m (Vuk) = *dümen*, gen. *-ena* »1° kormán, krma na lađi, čamcu, 2° (metafora) mjesto gdje se odlučuje«, na *âr* < *-arius dumenar* (18. v.), na *-džija dumendžija* (17. v.) = *dumenčija* = *dumedžija* »kormanoš«, prezime *Dumandžić*, denominal *dumenisati*, *-šcem* (Vuk) = *dumendžijati*, a to je balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *-dümen* < tal. *timone*): arb. *dymén*, bug. *djumen*, ngr. *τιμόνι*.

Lit.: ARj 1, 885. 18, 74. 332. *Mažuranić* 1452. *Elezović* 1, 160. Kušar, *Rad* 118, 16. 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW** 8625. *GM* 78. *Miklošič* 356. *SEW* 259. *Lokotsch* 547. *Macan*, *ZbNŽ* 29, 214. *DEI* 3792.

tin m (Vuk, Hrvatska: *Proroci*, Vrbnik, Baška, Punat), sveslav. (osim bug.) i praslav. = stcslav. *tynb* »pregrada, prijeboj« = *tinj* m (Srijem) »1° sijeno ili paprat ili slama, što se meće između dva plota kad se što optinjuje, 2° kao ganjak oko kuće (Liješće, Sinac, Lika)«. Denominal na *-iti uniti j tinjiti*, *tinim* impf. (Vuk, Srijem, objekt *kuća, košara, svinjac*) (*op-*, *pre-*) »pregrađivati, metati tin« prema iterativu na *-iva-* *-tinjivati*, *-ujem*, samo s prefiksima (*op-*). Odatle postverbal *prëtin* m (Vuk, Hrvatska) »prijebaj«, proširen na *-tk*, *-äc prëtinak*, gen. *-tinka* i *pretinac*, gen. *-inča* (Vuk, Hrvatska) »1° pregrada, 2° poštanski fah«. Toponim: *Tinj* (uzvisina), češ. *Labská Týnčice*, *Týnec*, *Týniště*. Samoglasno *i* je nastalo iz jery-a, a taj. iz germ. *u*. Posudnica je iz germ. (stnord., ags.) *tun* = gal. *-dunum* »utvrda, grad«, upór. *Noviodunum* »Novi grad« u Sloveniji i *Singidunum* »Beograd«, stvnjem. *zun*, nvnjem. *Zaun*. Germ. (nord.) *tun* = gal. *-dunum* je germansko-keltski leksem. Mađžari posudiše iz panonskoslav. (upor. slvč. *tyñ*, *tyñit'* »graditi plot«) *tinnye*.

Lit.: ARj 9, 144. 11, 753. 18, 332-37. *Mažuranić* 1452. *Miklošič* 370. *Holub-Kopeiny* 399. *Bruckner* 589. Hirt, *PBB* 23, 240. 338. *Skala*, *LF* 46, 275-278. (cf. *IJb* 8, 203).

tinac, gen. *-nca* m (šibenik) »mastei bez ušiju, u koji se stavlja ulje (termin uljarstva)«. Završno *-äc* < *-bc* je zacijelo naša zamjena za tal. *tinözza*, *tinözza*, *tinoccio* (u tal. ima u Emiliji i Romanji *tináz*, u nas srlat. *tinacius* 1331, Hvar; *tinazus* 1339, Verona). Upor. arb. *tiña voit* (od kamena, gvozda, cementa, služi za držanje ulja, Ulcinj). Deminutiv na lat. *-ellus tine* (Božava) = *tinel* (Dubrovnik, Cavtat, tako i cijela Dalmacija) = *tinel*, gen.

-ia (Rab) »jedača soba, blagovaonica« < mlet. *tinèlo* »salotto da pranzo«.

Lit.: ARj 18, 333. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6, 123. *RFW** 8741. *Prati* 984. *DEI*, 3795.

tinta f (hrv.-srp., slov.) »crnilo«, na *-arnica tintarnica* f »posudica za tintu«. Od tal. *tinta* preko njem. *Tinte* < srlat. *tineta*, poimeničen part. perf. u *tingere*. Internacionalni latinski apstraktum na *-ura tinktura*. Radna imenica na *-or* tal. *tintore* > *tintür*, gen. *-urâ* (Božava Rab) »mastilac, bojadisar, moler (Srbija), malar (ŽK)«, odatle *tinturija* (Dubrovnik, Rab) < tal. *tintoria*, toponim *Tinturija* (Dubrovnik, u Rijeci, gdje je prije bila mastionica), prezime *Tentar* (Cres). Ovamo ide i prezime *Tintar* (1698, senjsko uskočko prezime; Lika, Bihać; Pakrac), na *-ovii Tintorović* (svećenik u Komogovini, Hrvatska, 1815). Glagol *tingere* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak u ribarskoj terminologiji sa *-ere* > dalmato-rom. *-ar* = *-ati tàngati*, *-am* impf. (srednja Dalmacija, *ta-* Banija, Lika) »bojadisati, omastiti (mreže)« (*o-* pf. »obožiti, omastiti«, Kavanjin), postverbal *tanga* (Lorini, Budva, Šibenik) »boja« = *otanjangati* (Bukovica) »otip-sati«, part. perf. *òtangen* (*-en* mjesto *-an*, Bukovica). Odatle na *-arija tangarija* (Pavlinović, Split). Prijelaz *an* < *en* < lat. *in* je kao u *láncún* (v.).

Lit.: ARj 9, 348. 18, 99. 203. 333. 334. *Pleteršnik* 2, 669. Cronia, *ID* 6, 123. *REW** 8744. 8750. *DEI* 3795.

tintiln, gen. *-ina* m (Mikalja, Vitezović, Bella, Stolić, Dubrovnik, Zore; Korčula, Mljet) »1° kućni duh, 2° folletto, mačić, malik«, odatle hipokoristik *tinto* m (Dubrovnik, Mljet). U Blato na Mljetu veli se: *sjedi Tinto na grančici u crvenoj kabanici* (»duša nekrštená, djeteta ... obnoć obilazi kuće, a nosi na glavi crvenu kapicu«, tako se tu opisuje *tintiliri*). Parčić prevodi »spirito folletto, farfarello«. Možda dalmatorromanski leksički ostatak za tal. *tentennino* »nome del diavolo«, deminutivna izvedenica na *-inus* od lat. onomatopeje *tin-tinäre* »sonare il campanello« (s disimilacijom *nn — n* > *n — /*, možda već dalm.-rom.). Glede *in* < lat. *in* upor. *Uncun*. V. *macaról*. Upor. slov. u Režiji *tintina* f »Maultrommel«, *untinoti* impf. »auf der Maultrommel spielen«.

Lit.: ARj 18, 334. Zore, *Tud*. 21. *Parčić* 1019. *REW** 8752. *Prati* 977. *DEI* 3753. 3796.

tinja f (Kosmet, bug.) »múlj«. Nalazi se još u stcslav., rus. *tina*, ukr. *tyna*, brus. *tynb*

pored *tvamb* »močvara«. Pridjev *tljav* (<-a *voda, mesto*) »mutan«. Rumunji posuđiše iz dalmato-slav. (?) *tină* »blato na ulici, isto što: *noroiu*«. Mladenov dovodi u vezu i steslav. *timeno* »Schlamm, Kot«, koje se nalazi u gornjo-luž. i ukr. Ova posljednja riječ je zacijelo poimeničen pridjev na -en (sa disimilacijom $n - n > m - n$), odatle kol. na -je *timenie* »isto«. Oblik na *n* mjesto *nj* u Kosmetu i bug. objašnjava se prijelazom iz deklinacije *i* (upor. *brus. tynb*) u deklinaciju -a. Ukr. varijantu *tvamb* dovodi Miklošič u vezu s lit. *tvanas* »Überschwemmung, Flut«, koje se ne može odvojiti od lit. *tvinti* »anschwellen (vom Wasser)«. Mladenov pretpostavlja za praslav. *tina* korijen **ti-*, koji se nalazi u ags. *pīnan* »feucht werden« i u lat. nazivu ribe *tinca* > fr. *tanche*.

Lit.: ARj 18, 335. Elezović 2, 321. Miklošič 356. 357. 366. Mladenov 633. WP 1, 701. 708. Uhlenbeck, PBB 26, 571. Holthausen, IF 25, 153. XZ 46, 179. Lidén, IF 19, 351. 356. Iljinski, RFV 69, 12-23. (cf. IJb 1, 164). Boisacq 970-971.

tinjati, -nja impf. (Vuk, subjekt *vatra*) »slabo gorjeti, prestajali gorjeli« prema pf. *stijati se* (subjekt *vatra*). Od iste je osnove *tin/ac*, gen. -*njca* m = slov. *tinjec* »Glimmer«. Nalazi se još u ŽK i slov. (jugoistočna Štajerska). Miklošič stavlja *stinjati* pod *stebn* »Schaten«. Kad bi bilo tako, *tinjati* bi nastalo deprekzijom kao *kopiti* (ŽK) = *skopiti* < steslav. *skopiti*. Međutim *tinjati* slaže se semantički bolje sa steslav. *uleti, tblejc*, slov. *ileti, tiim* »glimmen«, češ. *tlíti*, polj. *tleć*, rus. *tlitb*, bug. *tlēja, these ogan, tlenen*, sveslav. i praslav. **tbl-*. Upor. lit. *tilėti* »šutjeti«. U prijevodu du-ljenja od **tbl-* nastaje *tīl-*, dalje *tilėti (upor. *brati* i *birati*) i disimilacijom dentala *t - l* > *t - n* *tinjati*, upor. u *tili čas* > u *tinji čas* (v.).

Lit.: ARj 18, 335. Košťál, ASPk 37, 401-402. Miklošič 323. 370. Holub-Kopečný 386. Bruckner 571. Mladenov 634.

tipa¹ f (Korčula) »gunj za mazgu«. Odatle *tipanac*, gen. -*anca* (Korčula, južnodalmatinski otoci) »isto«.

Lit.: ARj 18, 336.

tipa² f (Stulić, Srbija, Vuk, u zagoneci *tipa* na *tipi* a nigdje *krpljena nije*) = *tipa* f (Kosmet) »krpa, rita, zakrpa«. Pridjev *tipav* (Kosmet) »poderan, dronjav (uz *mintan*)«, određeno *tipavi*, poimeničen na -*ica* *tlpavica* f »dronjavica«, na -*ko* *tipavko*, na -*če* *tipavče*, gen. -*eta*. Deminutiv na -*le* *tipce*, gen. -*eta*,

pl. *tipčići* »zakrpica«. Prema Elezoviću tur. *tipe* znači isto. Vukov pridjev *tlpav* i radna imenica na -*ar* *tipar*, gen. -*ara* ima drugo značenje: *po titani govori* »polako gospodski«, *cipav* »koji polako i smeteno radi«. Teško da da su to riječi istog postanja.

Lit.: ARj 18, 336. Elezović 2, 321.

tír m (Vuk, Dubrovnik, Kavanjin, Krk, Istra, čak.) »(za)mah, Stoss«. Slov. *tír* (Gorensko) »Zank, Streit«, *tira* f (ŽK) »Spur, Bahn«. Od tal. postverbala *tiro* m, od *tirare* > *tirat*, -*am* impf. (Smokvica, Korčula) »maināt (v., brodski termin)« = *tirat* (Božava), *retirāt se*, -*am* pf. (Dubrovnik, M. Držić, Cavtat, prefiks *re-*) »povući se«, slov. *tirati se* impf. (Gorensko) »zanken«, s prefiksom *dis-* *misi, destirar, distirarsi* > *desterai* se (Božava) »morire«. Nejasno $\Gamma > e$ (istro-rom. ?). Ovamo na -*ator* *tirādūr* (Perast) < *tiratoio* »cassetto, cassetino«, preko mlet. Poimeničen part. prez. *tiranti* m pl. (Lucca) > *uraké* f pl. (Tivat, Krtole, Potomje) = *tirāke* (Lastva, Maini) »naramenice, poramenice, hozentrógar (ŽK)«. Gubitak suglasnika *n* u mlet. i retorom, *tirāka*. Složen glagol *tiramolat*, -*am* (Kučište) »okrenuti lađu«, od tal. imperativne složenice *tiramolla*. Upor. još *tirintina* f (Stulić) »1° ponošeno odijelo, suknja, 2° čovjek u dronjcima« = *tirintine* i pl. (Baraković, Korčula, Kučište) »krpe, dronjci, odrpine« pored *pirintina* (Prčanj), s našim augmentativnim (pejorativnim) sufiksom. Glede *an* > *in* upor. *láncún, Uncun*. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 9, 864. 13, 905. 18, 337-38. Pleteršnik 2, 669. Cronia, ID 6, 108. 128. REW 8755. Štrekelj, ASPH 28, 532. Rešetar, Rad 248, 221. DEI 3802.

tiračija m = *teračlja* — *tirjačlja* (Kosmet) »strastven pušač« = *tirjačija* = *tirjākija* m (Bosna) »1° strastven pušač, kafedžija, 2° uživatelj droga«. Apstraktum na -*luk*: *tirjačihk* m (Kosmet) = *tirjačiluk* m (Bosna) »strast za duhanom, kavom«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *tiryaki* »koji upotrebljava opojna sredstva«) iz terminologije običnog života: rum. *tiriachiu* m »1° Opiumraucher, 2° berauscht«.

Lit.: Elezović 2, 313. 322. Tiktin 1606. Škaljić* 617.

tūriplik m (Vuk, Slavonija, Bosna -*ri-l* Kosmet) »bijeli pamučni konac« = *tiliprik* (Bosna). Balkanski turcizam (tur. sintagma *tire* »pamučan« + *iplik* »konac«) iz terminologije robe: rum. *tiripUc* = (metateza) *tilipric* =

triplic »Baumwollgarn zum Stricken«. Prvi dio dolazi u Banjoj Luci *tira* f »bijeli pamuk, bolji konci (služi za tkanje beza)«.

Lit.: ARj 18, 337. 338. Elezović 2, 322. Tiktin 1607. Skok, Slávia 15, 500., br. 809. Škaljić* 617.

tirše, gen. -*eta* n (Vuk, BiH, ćurčinski termin) »tanka kožica, koja se siječe na tanke kajšičice za ukras haljina«. Turcizam (tur. *tirše* »šarena jagnjeća koža, služi za ukras)«.

Lit.: ARj 18, 339.

tis m (Vuk, bug.) = *tisa* f (Vitezović, Belostenec) = *tisen* m (Crnogorac), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »iva, Eibe, pinus larix«. Rum. *tisă* i mađ. *tíssa* su ž. r. kao i steslav. *tisa*, značila je i »2° cédrus, pinus«. Pridjev *tisov* (-o *drvo*), poimeničen na -*ina* *tisovina* »lignum larignum«, na -*bc* *Tisovac* (planina u Čučama u Crnoj Gori). Deminutiv na -*ić* *tisic*. Roda je prema *hrast, bor* ili prema *bukva*. Miklošič uzimlje da je *tisz* zacijelo posuđenica iz *taxus* > apen. *tasso*, na Pirenejsima *tejo*, da je prvobitni slav. naziv za ovo drvo *iva*. Ako bi se Miklošičevo mišljenje uzelo kao ispravno, imali bismo ovdje istu fonetsku pojavu kao u *lim* < *lama*. Za *x* ne bismo očekivali s. Upor. *kopsa* < *coxa* u Dubrovniku. Trautmann pretpostavlja ie. *tikso. Bit će ispravnije mišljenje Machekovo da lat. *taxus* i praslav. *tisb* = *tisa* idu u pred-ie. supstrat. Upor. gr. *tóξo*; »luk« koje se dovodi u vezu sa *taxus* što Boisacq nikako ne prihvaća.

Lit.: ARj 18, 339-44. Miklošič 357. Holub-Kopečný 385. Bruckner 64. Mladenov 634. Trautmann 325. Machek, LP 2, 152. Joki, Unt. 198. Vasmer, RSl 6, 179-180. Bertoldi, WuS 11, 145. sl. (cf. IJb 14, 20). Pedersen, IF 5, 44. Boisacq³ 975. Vasner 3, 107. 108.

Tisa f, rijeka, lijevi pritok Dunava, hidronim = *Tisija* (samo u Mikalje); *Pótsje* n (Vuk) »predjel uz Tisu (horonim)«. Potvrde su dvovrsne *Pathissus* i *Tibiscus*. Posljednji oblik sjeća na *Tibissus*, kmetik *Tibisēnus*, također dački hidronim, kojemu danas odgovara *Tamil* (v.), mađ. *Temes*, rum. *Timiș*, odatle ime rum. grada *Timișoara* < mađ. *Temesvár* »grad (var) na Tamišu«. Budući da je *Tisa* i mađ., ima se uzeti da taj naziv potječe od dačkih Slavena, koje su Mađari mogli zateći u 9. v. On je mogao nastati aferezom početnog sloga *pa-*, koji je bio identificiran sa slav. prefiksom *po-*, koji je opravdan samo u horonimu *Pótsje*.

Lit.: ARj 11, 136. 18, 339-40. Budimir, GIID 2, 1-15.

tisika f (Dalmacija, Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *tizika* (Slavonija, Srijem) »sušica«. Poimeničen gr. pridjev na -*ωός φθισωός*, od *φθισος* »déprissement, extinction« > tal. *fissi* > *tisi*, sitai, *tisica*, apstraktum od *φθίνω* »périr«. Odatle na lat. sufiks -*anus* > tal. -*ano* *tizikān* m (Rab) prema f *tižikanlea*. Pridjev na -*av* *tisikav*, denominal (inhotiv) *otizikaviti*, -*im* (Banovac) »postati tižikav«. Čine. *fiise* f, pridjev /*tisico*.

Lit.: ARj 9, 373. 18, 340. 360. Kušar, Rad 118, 25. Pascu 2, 43., br. 762. DEI 3804.

tiskati (se), -*ām* impf. (Vuk) (*is-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pri-*, *pro-*, *s-*, *za-*), s drugim akcentom *zatiskati*, *zătiskām* = *stiskat*, *stískām* (Kosmet) prema iterativu na -*ava-*, -*iva-* -*tiskavati*, -*am*, -*tiskivati*, -*tiskujem*, samo s prefiksima (*ispra-*), na -*ovati* *zatiskōvat*, -*ujem* (Kosmet) i pf. *usnuti*, -*em* (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*), odatle impf. na -*iva-* -*tisnívati* = -*tisnjivati*, -*ujem*, samo s prefiksima; sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° premere, 2° trudere«. Postverbali neologizam *tisak*, gen. -*ská* m »štampa«, *istisak*, gen. -*ska*, *natsak*, gen. -*ska* (Vodice) »oteklina«, *otisak*, gen. -*ska*, *pritisak*, gen. -*ska*, *utisak*, gen. -*ska*, prevedenica od njem. *Eindruck*; *zătisak*, gen. -*ska* (Vuk), *stisak*, gen. -*ska*, *pretisci* m pl. »(termin za bol) probodi«, *natisak* f (Pavlinović) »naloga, navala«, *stiska*. Odbacivanjem dočelnog -*k* od *sk* shvaćenog kao sufiks *pritis* m (Korlevići, Istra) »žrd, motka za pričvršćivanje sijena«. Na -*ara* neologizam *tiskara* »štamparija« = stariji neologizmi *pritištenica* (Radovičić), *pritištaonica* / -*štonica* (Đorđić); na -*ar* *tiskar* »štampar«. Poimeničen part. perf. pas. neologizam *tiskanica* »Drucksache«. Na -*amca* *tiskavica* (Habdelić) »pleuritis« = *protisli* f pl. (termin za bol). Na -*ač* *zatiskač* (Kosmet) »zapušač«. Na -*olj*: *stfiskolj* »muka«. Na -*eti* (tip *bježati*): *tištati*, *tištim* impf. (Vuk) = *tišcat*, -*i* (ŽK) » Γ premere, 2° (metafora) biti u brizi«, *potštēt* (se), -*im* (Kosmet, subjekt *hieβ*), *tištēt*, -*im* (Kosmet) »osjećati tihi bol«. Odatle *tištavci* pl. m = na -*nja* *tišnja* f »protisli, pleuritis«. Na -*ma* *tišma* f (Srijem, Lika) »1° navala, jagma, 2° prezime (Lika)«. Pridjev, upravo particip, na -*en* *potišten*. S prijevodom *e* kauzativum na -*iti* *tijēstii*, *tjēštim* impf. (Vuk, objekt *grožđe, masline*) (*do-*, *iz-*) »prešati« pored *doti/estati*, *dotiještim* (18. v.), na -*et*

istiještati, -am. Postverbalni *tjesak*, gen. -ska m (Vuk) »preša, mendele, stupa«, *tijest* m (Vuk, Boka, -t mjesto *k* prema *tijehiti*, unakršćavanje starijeg i mlađeg postverbala *tesk + *tijest). Apstraktum na -oba *tjeskoba* = na -ota *tjeskôta* (Vuk, Crna Gora), s pridjevom na -bn *tjškoban* = *teskôban* (Kosmet) = *tjškotan*. Sveslav. i praslav. je postverbal *SQteska*, kod nas očuvan u toponimu *Sutjeska* (Hercegovina) »convallis«. Od istog korijena u prijevaju je sveslav. i praslav. pridjev na -bn > -an *tjesan*, određeno *tijesni* = *tjesan* (ŽK) »1° uzak (obratno *prostran*), 2° biti u nevolji (metafora, Kosmet)«. Suglasnik *k* u -skin-ispao je i u ostalim slavinama bez prijelaza u č, upor. češ. *těsny*, polj. *ciasny*, ras. *tesnyj*, u steslav. *těsbnz* pored *teskni* (to je nastalo analogijom prema *těskota*, upor. u Kosmetu *teskôban* »tjjesan«). Poimeničen na -bc *tjesnac*, gen. -aca = *Tijesno* (toponim i apelativ). Denominal (kuzativ) na -iti *tijesniti*, -im {*do-*, *po-*, *s-*}. Rumunji posuđiše u oba vida *tisk-*, *těsk-*: *a tixi* »vollstopfen«, odatle *tixeu* »Beutel« (sufiks -eu nejasan), *teasc* »Presse«, deminutiv *tesculef*, *tescovina* »Treber, Trester«. Ta se izvedenica ne nalazi u slavinama. Ie. veze nisu jasne.

Lit.: *ARj* 2, 710. 4, 9. 36. 47. 7, 570. 685. 9, 373-376. 11, 136-140. 12, 187-194. 451-52. 13, 297. 14, 696. 16, 563-81. 18, 314-322. 340-43. 352-56. 381-83. Unbegaun, *RES* 12, 24. *Elezović* 1, 200. 2, 42. 113. 274. 315. 323. Ribarić, *SDZb* 9, 184. *Miklošič* 357. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 60. 64. *Mladenov* 609. 646. *WP* 1, 702. *Tiktin* 1581. 1613. *Pedersen*, *IF* 5, 44. *Osten-Säcken*, *IF* 28, 422. *KZ* 56, 205. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 165. 189. *Skok*, *Slávia* 48. 50. 52. 95. 145. 186. 263.

tisuća f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brojnik (cslav. *tysesta*, u prijevaju *e* — *o tysčsta*) »Tausend (s kojom je riječi u prasadstvu)«. U narodu postoje još četiri zamjene: ngr. akuzativ *χιλιάδα* (stgr. *χιλιάς*) > *hiljada* (također bug.) = *iljado* (ŽKU), izvedenica od *χίλιοι*, srodno sa sanskrtom *sahasra* n < ie. *gheslo = nperz. *hazār*, odatle arm. *hazar* i madž. *ezer* > *jezero* n (ŽK); *ezer* posuđiše Madžari od Perzijanaca u vrijeme kad su nomadizirali zajedno s Turcima. Njem. *Tausend* posuđiše ŽK *tajnzic* u psovski, ŽU *tajžunt* = *tavžan* (Vodice) i *millarium* > *miljar* (Istra, Slovinci) = *miljār*, gen. -āra, (Budva, Dubrovnik, Crna Gora, Skadarske jezero) = *mijar* (Cres) = *mijor* (Hvar, Brusje) = *milar* (16. v.).

Pridjev na -bn *usučan* (Stulić), poimeničen na -ik *tlučnik* = *tlusnjik* (Vuk) »1° starješina nad tisuću ljudi, 2° bogataš koji broji na tisuće«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, u iz velarnog nazala *o*, upor. slov. *tisoča*, rus. *tysjača*. Prema baltičkim i germanskim usporednicama slavine pokazuju izvedenicu s pomoću sufiksa -ja: upor. stprus. *tusintoms* āk. pl., lit. *tūkstantis*, lot. *tukstuots*, got. *pusundi*, stvnjem. *thūsant*, nvnjem. *Tausend*. Početno *ty-* dovodi se u vezu sa ie. korijenom **teu-* »bujati«, koji se nalazi u *tliti* (v.), upor. sanskr. *tavas* »jačina«, a praslav. -*šitja* = *ščta* = germ. -*sunt* identificira se sa ie. *smt > »centum, sto«. Značenje bi bilo »debeli stotina«. Prema tome denominacija bi bila ista, koja u Crnoj Gori *tusta* i *tama*, *tusta* = *tuste* »innumerabilis« < steslav. *tibstā* + -ia (v.). Prvi slog *tu-* upoređuje se i sa toh. B *fumane*, *tmāne* = toh. A *mām* »10.000«. Upor. s tim oblicima crnogorsko *tama* u *tusta* i *tama*.

Lit.: *ARj* 6, 705. *Skok*, *ASPh* 33, 342. *Hraste*, *JF* 6, 199. *Miklošič* 370. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 590. *Mladenov* 634. *WP* 1, 707. *Kawczyński*, *ASPh* 11,607-608. *RFV* 13, 142-144. *Skardžius*, *APh* 3, 26-112. (cf. *IJb* 18, 904). *Hirt*, *PBB* 23, 340 (cf. *AnzIF* 7, 99). *IF* 6, 344-349. *Meillet*, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSI* 6, 277). *Feist*, *WuS* II, 50. *Nehring*, *WuS* 12, 281. *Ilijinski*, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206). *Persson*, *Beiträge* 479 (cf. *Fraenkel*, *IF* 50, 98). *IF* 18, 121. sl. *Brugmann*, *Gr.* 2, 506. *IF* 21, 12. *Pedersen*, *IF* 5, 39. *KZ* 38 (cf. *AnzIF* 21, 77). *Sommer*, *IF* 10, 216. *Leumann*, *IF* 58, 127. *Walde* 643 (cf. *Scheftelowitz*, *IF* 33, 168). *REW* 5577.

titi, *ujem* impf. (Lučić, Vitaljić, Reljković, Lika, Vuk) (*u-*), sveslav. i praslav. **ty-*, »postajati tust, pretio, debeo, gojiti se, pinguescere«. Sinonimi učinise te je *titi* iščezao iz književnog i saobraćajnog govora. Vuk i Daničić upotrebljavaju ga u prijevodu Sv. pisma. U općj je upotrebi pridjev na -/& (tip *topal*) s prefiksom *pre* (upor. *prejak*) *pretio*, *f pretila* (Vuk) = *prítíl* (Lumbarda) = *prítíl* (Korčula) = *prētill* (Nerezine) »debeo, tust«, *pretila nedjelja*, *pretili četvrtak* (Bella, Vuk, Crna Gora) »kad se smije mrsiti« (usp. tal. *giovedì grasso*, *Bella*), *prétijo*, *pretila* (Kosmet). Upor. 14. v. *prevtil*. *ARj* uzimlje, da je prošli particip II od *pretili*, koji nije nigdje potvrđen. Jednostavnije je uzeti prefiks *pre-* s pridjevom, koji je izgubio značenje prevelike mjere u toj svezi, zbog toga što ne postoji *til i prefiks se posve

srastao sa samim pridjevom, tako da je za jezičnu svijest ušao u njegov korijen. Taj prefiks i u jednom i u drugom slučaju isto znači. Poimeničen u sr. r. *pretilo* n, na -ina *pretilina* (Vuk, Kosmet), na -osi *pretilost*. Raširen na -iv *pretiliv*. Denominali (inohativ) *prétiliti*, -im i *prétljati* (Mostar) (*na-*, *o-*) »dick werden«. Sinkopa samoglasa »i -ljati objašnjavaju se unakršćenjem sa *debljati*. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upor. cslav., rus. *tyti tyju*, a taj iz ie. *ö*, upor. sanskr. *tu-ya-k* »stark, geschwind«. Prijetoj **to-* pred samoglasom živ je u jeziku: *to-*, gen. *to-* »pinguitia«, pridjev na -bn *tavan* »carnosus«. Denominal (kuzativ) *tovitii* (*sé*), -im impf, (objekti *konj*, *vol*, *svinja*) »gojiti«, kad je subjekt = objekt *ioj* i refleksiv, pejorativan je. Miklošič pozna kao hrv. *štovati se* »pinguescere«. Pred suglasnikom taj prijetoj glasi *tu-*, proširen formantom *k tuk* pored *tuk* m, sveslav. i praslav., »1° pinguedo, 2° grascia, strutto«, pridjev na -bn > -an *tucan* »uhranjen, težak (za živad i djecu)«, bug. *tuien*, apstraktnim na -ost *tučnost*. Praslav. korijen **tuk-* je i baltoslav., dok za *titi* nema baltičkih usporednica: stprus. *taukis* »mast«, lit. *taukas* »Fettstückchen«, prijetoj lit. *tūkti*, lot. *tukt* »fett werden«. Pridjev *tucan* slaže se s lit. pridjevom *taukinas* »zamazan mašču«. Praslav. **to-* dolazi i u prijevaju duljine *ō* > *a*: *otava* f {Vuk} = *otava* (Kosmet, ŽK) pored *otava* (ŽK) = *otava* (Krašić) »druga sjenokos, Grummet«, deminutiv na -i*c* *otavić* (Hrvatska) = *otavlc* (Krašić) »trava iza otave«, pridjev na -bn *otavan* (*/'vno sijeno*) »mokar, vlažan«. Na -ica *atavica* f »čeljade kojom izrasle nova kosa {metafora}«. Imenica *otava* je postverbal od *otaviti se* (Lika) [usp. i pod *od, otava*]. Rumunji posuđiše *otavā* »Grummet«, *a otavī* (o livadi) »sich mit frischem Grase bedecken«. Ie. je korijen **teu-* »schwellen«, koji se nalazi u sanskr. *lauti*, *taviti* (3. 1.) »ist stark, hat Mächtige Stellung«, *avesta tav-*, gr. *ταος* kod Hesycha »μέγας, πολὺς«. Prijetoj **tom-* nalazi se sa *to* u *totus* (odatile internacionalno *totalitarizam*), sa *k* kao u *tucan* u lat. *tūcētum*, lit. *taukai* »debeo«, *taukas* »fettes Stückchen« = steslav. *tukf*.

Lit.: *ARj* 9, 350. 11, 753-54. 18, 356. 493. 500-502. 848-853. 892-95. *Elezović* 2, 131. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Miklošič* 367. *Berneker*, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečny* 399. *Bruckner* 587. 583. 586. *Mladenov* 633. *Trautmann* 314. 331. *WP* 1, 707. *Štrekelj*, *ASPh* 26, 426. *Matzenauer*, *LF* 10, 335. *Persson*, *IF* 34, 249. *Boisacq?* 945-946. *WP* 1, 707-711. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 185. *IF* 33, 141.

Solmsen, *IF* 26, 113. *Mikkola*, *IF* 16, 95. *Ramovš*, *ASPh* 36, 448.

titiž (Kosmet) = *tī(v)iz* (Banja Luka, Sarajevo, Mostar), indeklinabilni pridjev »škrt, cicija« = *tiiz* m (BiH) »škrtac, tvrdica«. Na -luk *tiizluk* m (Bosna) »škrtost« = *ī-ūzhk* m (Kosmet) »škrtarenje«. Balkanski turcizam (tur. *titi* »capricieux, querelleur«, *tiizlik* »caprice, humeur querelleuse et difficile«) iz terminologije običnog života: cine. *tiiz* »avare«.

Lit.: *Elezović* 2, 323. *Skok*, *Slávia* 15, 500., br. 810. *Pascu* 2,170., br. 1088/9. *Školjić* 618.

t?tla f (Kosmet, crkvena riječ: *tīlāizica*) = *titia* f (13. st., u Srbiji) »(crkvena) riječ za znak nad riječima koje se u ćirilici skraćuju«, stsrp. *na thitlê* »naslov na Isusovu križu«. Nalazi se u steslav. *titlo* n. Balkanski grecizam lat. podrijetla (srg. τίτλος, τίτλον < lat. *titulus, titulus*) : rum. *titlu* pored *titia* (preko steslav.), bug. *titia*.

Lit.: *ARj* 18, 356-57. *Elezović* 2, 323. *Tiktin* 1612. *Mladenov* 634. *Vasmer*, *GL* 143.

titrati se, -am impf. (Vuk, ~se *jabukama*, *buzdovanom*) »1° bacati uvis i dočekavati rukama, 2° (*kim*, pejorativna metafora) držati nekoga za budalu«. Postverbal *útra f* »1° kamen ili kamenčić koji voda u svom koritu ispere, 2° igra kamenčićima, 3° (pl. *titre*, šaljiva metafora) testiculi, 4° (Hrvatska, Perušić) kukurijek«. Odatle na -alica *t'italica* (Vuk) »jabuka kojom se titra«. Deminutiv na -ica *Ulrica* (Baranja) »kamilica, carev cvijet, lipica, prstenak, ruman (v.), ramenak«. Na -ēike *titrēike f* pl. »Flitterwerk«. Postanje onomatopejsko je očigledno. Odnos prema stčće. onomatopeji *tytrati* »murren« objašnjava se slov. *trirati*, -am »rummeln, lärmeln, stark murren«. Onomatopejski je korijen reduplicirano *tr-ír*, kojim se oponaša zvuk pri padanju. U *titrati* i *tytrati* prvo *r* ispalo je zbog disimilacije. Upor. steslav. *tnton* ili *tutbn* i *tutanj* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 357-58. *Pleteršnik* 2, 699. *Miklošič*, *Lex.* 1008. *Bruckner*, *ASPh* 11, 118.

Tivat, gen. *Tivta* m, predrimski toponim, potvrđen u Kotorskim spomenicima od *latus Tiueti* (1331), in *Teueto*, najčešće sa bokeljskom sonorizacijom *t* > *d* 1326. *T(h)eodo*, *Theudum* > danas tal. *Teodo*, na karti *Taudum*. Starijih potvrda od 14. v. nema. Odnos između *Ti-*

vetum i *Teudum* nije posve jasan. Ne zna se prvo govora li u *Tivetum* latiniziran hrv. izgovor dvoglasa *eu* > *iv* (upor. *au* > *av* *Mavar*, *Movar*). Toponim se upoređuje s imenom ilirske kraljice *Teuta*, upor. gr. $\tau\epsilon\delta\tau\omicron\varsigma$, kod Homera $\tau\epsilon\upsilon\tau\alpha\iota\delta\eta\zeta$ < ie. *teuta »narod«, lit. *Tauta* »Njemačka«, lot. *tauta* »narod«, stvnjem. *diota* »isto«, pridjev *piudisk* »deutsch« > *tudešak* (Dubrovnik). Usporedi čuvanje dvoglasa *eu* ne samo u ilirskom, nego i sikanjskom, dok u italičkom i u sikulskom prelazi u *ou* (upor. *totus* < *totetos).

Lit.: *ARj* 18, 359. Jireček, *Romanen* 1, 60. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, 631. *Boisacq* 963. Ribežo, *RIO* 1, 53. Mayer I, 334-35, 2, 144-46.

tjeme, gen. *-ena* n (Vuk) = (ek.) *teme* = (ik.) *time* (ŽK), sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »vertex«. Deminutiv na *-bc-ce* > *-sce* *tjemešce* (upor. *djetešce*). Na *-jača* *tjemenjača* (Vuk), upravo poimeničen pridjev *temenъ > bug. *témenen*, »1° kraste u djece na tjemenu, 2° tepeluk, trupe, tepelak (v.)«. Nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Petersson i Mladenov izvode iz ie. korijena *(s)toi-, prijev od *(s)tei-, koji je u *stajati*, sa sufiksom *-men*.

Lit.: *ARj* 18, 370-71. Miklošič 356. Holub-Kopečny 381. Bruckner 62. Mladenov 631. Petersson, *ASPh* 36, 135-137.

tjēna f (Vuk, BiH) = *cēna* (ek. i ik. nije potvrđeno) »membrana na jajetu, opna«. Deminutiv na *-iča* *tjēnica* f (Vuk) = *cēnica* = *tljenica* (Grbalj) »skorup, opnica«. Upor. bug. *tenurka* »Blätterteig«. Pridjev *tjēnast* »tanak i prozračan«. Vjerojatno je prijev od duljine *e* — *e* od praslav. korijena *Isn-* (v. *inalo*), *tjēna* bi značilo »ono što se odlupe od glavine (jajeta ili mlijeka)«. Ako je tako, onda bi bilo raširenje s pomoću sufiksa *-to* i *-šte* u crnogorskom toponimu *Tjentište* »mjesto gdje se siječe šuma«.

Lit.: *ARj* 2, 131. 18, 371-72. *Doric* 380.

tjērač, gen. *tjērača* m (Stulić, Dubrovnik) »treći dio«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva *tertius*. Izvedenica na *-jāi* *terejias*, gen. *-aia* m (Zagreb, školski izraz) »trećoredaš«, od latinizma. Talijanizmi su *intercati*, *-ām* pf. (Korčula, u igri karata) »zatjerati u čor-sokak« (primjer: *intercali smo ga, ne može ni maknuti*) (prefiks *in-* + *tertiäre* > *interzare*). Deminutiv na *-amolo* < lat. *-arms* *H—olus: terçarö* (Božava) = *trcaruo*, gen. *-ula*

m (Mljet) = *trcarul* (Senj) < sttal. *terzaruolo* »porzione di una vela«, na *-ānus* *trcāna* i (Božava) = *trcana* (Poljica) »povratna groznica« < tal. *terzana* < lat. (*febris*) *terfiana*.

Lit.: *ARj* 18, 223. 372. 570. Zore, *Tud.* 21. Cronia, *ID* 6, 123. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *REW** 8678. 8679. *DEI* 3767. 3768.

tjerati, *-ām* impf. (Vuk) = *cerati* (Vuk) = ek. *tērati* = ik. *tirati* (ŽK) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) prema iterativu na *-ava-*, *-iva-* *tjerāvati*, *-tjērāvām*, *-tjertvati*, *-tjērūjēm*, *-vam*, samo s prefiksima, na *-ovati* *poterovat se*, *-ūjem* (Kosmet) (*do-*, *z-*), praslav., »1° goniti, puditi, vijati, 2° (*tirati se*, *-a*, subjekt *prastica*) brünstig werden«. Nalazi se u stslav. *tērjati*, iz čega se vidi da je r u *tjerati* nastao iz *rj*, bug. *potērjam*, slov. *terjati*, *urlati*, *tirati* i u oba lužičko-srp. *cerio* »loviti«, i u stčš. *potenti*, *vtěšiti* »persequi«. Postverbal *potjera* (Vuk, bug.) »Rotte«, izraz iz starog prava, zbog toga ga posudiše Rumunji *poteră* »Häscherschar« i Arbanasi *potere* f »Aufuhr«. Neologizam *tjeratica* »Steckbrief« = (kao narodni izraz u Crnoj Gori) *čeralica* »igra koja se u Srbiji zove *klis* (v.)«. Apstrakti na *-ba* *tjerba* f »Streit« = na *-anka* (tip *pijanka*) *tērānka* = *tjerānka* (Vuk), izmijenjeno prema lat. *-antia* (v.) u *tērāncija* = *tjērāncija*. Upor. tur. *terane*. Ovamo ide možda i morfološki nejasan glagol *terišt*, *-tšim* (Kosmet, Bugariće, Vučitrn) »pretresajući, prevrćući tražiti« (*pre-*). Od tog glagola postoje još deminutivi na *-kati* *teriškati*, *-am*. Prema *terakat*, *-am* samoglas i mijenja se u *a*: *teraškati*, *-am*. Vuk ima na *-Hiti* *utirišiti*, *utmsim* pf. (subjekt *žena*, s dodatkom da se govori u šali) »nakiriti«. Taj glagol zacijelo nema nikakve veze s glagolom iz Kosmeta. U 16. v. potvrđen je na *-iti* *istjeriti*, *-im*, upor. čes. *potenti*. Bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Mladenov nalazi isti korijen u rus. kauzativumu *toropitb* »beschleuni-gen, antreiben« < praslav. **torp-*, prijev od **terp-*. Ako je tako, praslav. bi korijen *terbio prijev od duljine ie. *tēr-* bez formantā *p*. Za to ima ie. usporednica, v. bez mobilnog *s-* *trpjeti*, *trpak*, s mobilnim i lat. *strēnuus* < ie. baza **st(e)rē-*, *strm* (v.).

Lit.: *ARj* 2, 71. 132. 4, 49. 50. 7, 690. 9, 377-78. *И*, 141-144. 156-57. 12, 195. 13, 299-300. 14, 697. 16, 588-89. *Elezović* 1, 149. 2, 112. 131. *Miklošič* 356. *Mladenov* 498. *Korsch*, *ASPh* 9, 673. *Joki*, *Unt.* 299. *GM* 349. *Tiktin* 1223. *ASPh* 12, 184. *WP* 2, 628. 631.

tkāti, čem (Vuk) pored *tkēm* (Sarajevo), (danas) *tkam* — *kati*, *kem* (ŽK) impf. (*do-*, *iz-*, *iza-*, *ispre-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pou-*, *pro-*, *raza-*, *sa-*, *u-*), *skati*, *skám* (Mikalja), iterativ na *-ava-*, *-iva-* *tkávali*, *tkívati*, *-ivom*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tikati*, *tiko* (stslav.), »texere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Prezent s prefiksima *izatkam* pored *izačem* itd. Pridjev *atak*, f *otka* upotrebljava se samo u sr. r. *tkanje otko* »webbar«. Radna imenica na *-ai* stslav. *tbkačb* > *tkáč*, gen. *-oca*, (u Srijemu s umetnutim samoglasom da bi se rijetka početna grupa mogla lako izgovarati, usp. čes. *tkáč*, polj. *tkacz*, rus. *tkač*) *tklač*, tako i madž. *takács* (također prezime) i rum. *tocaciu*, dok kod Arbanasa bez svarabaktičkog samoglasa *kač*; pridjevi na *-ev* *tkačev*, na *-bsk* *tkáčki*; na *-lac* (poimeničen part. perf. akt. na *-bc*) *tkalac*, gen. *-Ica* m (17. v., danas općenito u književnom jeziku mjesto provincijalizma *tkač*; također prezime: *Tkalac* = *Tkalec* > *Tkalčić*, *Tkalčević*; usp. čes. *tkadlec*) = *kalač*, gen. *kalča* (ŽK) prema f *tkalja*, s pridjevima *tkāljev*, *tkalački*. Poimeničen part. perf. pas. u ž. r. *neikaná* f (Bella, Stulić) »pust, pustina«, na *-iča* (*t*) *kānica* (Čilipi; usp. čes. *tkanice*) »cingulum«, *tkanice* f pl. »ženski pojas«, na *-ina* *tkanina* »textura«. Na *-ivo* (upor. *mlŕivo*, *pivo*, *jedivo*) *tkivo* m (*BI*, Kosmet) = *čivo* (Srbija) »ono što se tka«. Postverbal: *natak*, gen. *-tka* m (Orahovica, Stupnik) »navoz, pamuk za vezenje« = *natka* f; *patak* m »preda«, *utak*, gen. *-tka* m »potka«, *nedotká* f (Vuk) »platno koje na obje strane nije jednako zbijeno«, *potka* = *potka* (Kosmet) = *poutka* (Mikalja, Turska Hrvatska) = *putka* (Cerna) »niti što se utkivaju«, s deminutivima *paučica* = *pučica* i denominálom na *-iti* *ispučiti* »izatkati«. Madžari posudiše postverbal *utak* > *ontok* < stslav. *otzkb*, slov. *vótek* »subtegmén«. U baltičkoj grupi nema za ovaj važan kulturni termin usporednica, premda je ie., kako se vidi iz oset. *taxun* »tkalac«, arm. *reknem* »drehe, flechte, wickle«, stvnjem. *täht*, nvnjem. *Docht* »stijen«, lat. *texere*, koji predstavljaju ie. korijen **teq-* »tkati, plesti«.

Lit.: *ARj* 2, 712. 3, 2. 4. 11. 122. 123. 763. 7, 675. 690. 827. 8, 100. 9, 380. 11, 107. 144-46. 241. 12, 195. 458. 13, 301. 444. 14, 697. 698. 18, 385-89. *Elezović* 2, 113. 323. *Miklošič* 367-368. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 571. *Mladenov* 643. *GM* 182. *WP* 1, 716. *Trautmann* 331. *Miller*, *IF* 21, 331.

tlapnja f (Vuk) »1° somnia promiscua, 2° Geschwätz«, apstraktum je na *-nja* (v.)

od *tlápiti*, *-im* impf. (Vuk) = (*il* > *kl*) *klá-piti* (*se*), *-im* (Vuk) »sanjati koješta«. Apstraktum *tlapnja* pored *tlapa* f (Mikalja, Bella, Stulić, Dubrovnik, Kašić) i *klapa* (Vuk, Istra), *sklapa* (*san je sklapa, a bog istina*, hrvatska narodna pjesma). Pridjev na *-bn* > *-an* *tlapán* (Mikalja, Belostenec, Hrvatska). Postverbal *klapa* f (Vuk, Istra) »vanitas«. Zacijelo je u vezi sa *zaujati*, *zaitljām* pf. (Vuk) »pola zaspati, obdormiscere«. Samo *tifati* u torn značenja i bez tog prefiksa nije potvrđeno, ali je potvrđeno kod Bellej Voltidija i Stulića sa *ti* > *kl* *kljāti*, *kljām* »1° star addormentato leggiemte« = *tljati* »2° kimati glavom, ljuljati se, klimati« = sa *klj* > *knj* *knjāti*, *krijām* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »drijemati (o bolesniku)«. U Kosmetu na *-eu*: *tlajēt*, *tlajim* impf. »1° tiho govoriti, 2° (metafora) tinjati (o vatri)«. Prema tome *tlapiti* pretpostavlja prijev od **tol-* (v. *taliti*) od *tu-* proširen formantom *p-*, čemu nema paralela u ostalim slavina kao ni u ie. jezicima. Štrekelj stavlja *tlapnja* zajedno s *klapati* (v.), *klēmpast*, *klēmpav*, *klēmpo*, *klēmpoňa*, *klepav* »lahm«, *kļōpav*, *klopast*, *klōmpav*, od onomatopjskog korijena *klep-*, *klap-*, *klop-*. Moguće je unakrštenje obaju korijena.

Lit.: *ARj* 5, 94. 117. 15, 240. 18, 393-94. *Elezović* 2, 324. *Strachan*, *IF* 2, 369. *Štrekelj*, *ASPh* 26, 414. *Jagić*, *ASPh* 31, 552. *Mažuranić* 1454. *Miklošič* 357.

tlo n (Hrvatska, tako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, neutrum i u slov., polj., gornjo-luž., rus.) = *tie* n, gen. pl. *tála* n pl. i (Vuk) f pl., na *tle*, na *tlima*, s *tlima*, do *samiĳeh tli*, o *tle*, do *tala*, prilozi *natlijeh*, *stlijeh*, u narječjima sa *ti* > *kl* *klē*, *klēh* (ŽK: na *klī*, odgovor na pitanje *gdje*; na *kla*, na pitanje *kamo*; *ponaklō*, na pitanje *kuda*), *natala* (Zore), *balto*slav., sveslav. i praslav. (stslav. *tu* i *tlja*) »Boden, pavementum«. Od priloga *po tleh* (Divković) »dolje« izvedenica je na *-ušica* < **-uha* + *-ica* *potleušica* (Poljica, Dalmacija) = *potleuška* (Lika) »strač, stračara«: od istog priloga pridjev *potlešbn očuvan u poimeničenju *potlešnica* (južni čakavci) »seljačka niska kućica na samim tlima«. Od priloga *po tlōh (upor. *tlōh* u Istri, na Cresu, u Šibeniku, kod Kavanjirija; *tlōh*, gen. *tlōka*, Cres; *vrh tlōha*, Šibenik; i gore *po naklō*, ŽK) pridjev je *potlošit* (Baraković) »prizemljast, nizak«, *potlošica* (Baraković) »isto što potleušica«, *potlošina* (Baraković) »tlo« = na *-je potlošje*. Od *na tli* izvedenica je *natlica* (Hercegovina) »tvrda zemlja«. Između *t* i *l*

ispao je meki poluvokal 0, upór. stcslav. to/o. U baltičkoj grupi postoji čitava leksikološkijska porodica kao usporednica, premda f. pi. *tiles* ima specijalno značenje »Bodenbretter im Kahn«, s prijetojvom strpus. *talus* »Zimmerboden« (upór. to značenje u navedenim priložima u ŽK), lit. *patalas* m »krevet (upor. rus. *pótolok*)« i glagole *tūāt* = *tiluūt* »ausbreiten«, *tilināt* »ausbreitet da liegen (von Heu, Flachs)«. Ie. je pridjevski i glagolski korijen **td-* »flach, flach ausbreiten«, zastupljen u stir, *talam* (v. *tjelov*) »Fläche«, u ilirskom toponimu (*pans*) *Tiluri* = vlat. *Teluri* > *Trilj* (Dalmacija), upor. lat. *tettus*, gen. *telluris*, a za sufiks *-unum* upor. *Tragurium* > *Trogir*.

Lit.: *ARj* 5, 47, 7, 692, 11, 161, 18, 395-99, Jagić, *ASPh* 1, 157. Tentor, *ASPh* 30, 202. *Miklošić* 370. *Bruckner* 571. *WP* 1, 740. *Trautmann* 321. *Petersson*, *KZ* 47, 259. *Mayer*, *KZ* 66, 124. *Zubaty*, *ASPh* 16, 417-418. *Tagliavini*, *ZRPh* 46, 27. si. (cf. *IJb* 13, 95). *Johansson*, *IF* 8, 167. *Schneider*, *IF* 58, 172. *Meringer*, *IF* 16, 183. *Boisa*? 966-967.

tijā f (Bosna, Travnik) »bolest na kuku-ruzu, pšenici, što nastaje kad prižeže sunce poslije kiše« = (sa *tij* > *knf*) *knja* (Pavlinović, Dalmacija) »luga, natruha, što misle primorci da pada iz magle na rasce, osobito na lozu«. Nalazi se u stcslav. *tblja* »Verwesung«, rus. *tblja* »Fäulnis, Moders«, postverbal od stcslav. *tblēti*, *tblējG* »modern«, *tblitī*, *tbl'č* »corrompere«. Od tog glagola ima Martić part. perf. pas. *tljen* : *već su lijene kosti od sužanja*. Nije izvjesno ide li ovamo s prijetojvom *tanja* (ŽK, slov.) »Nebel der die Saaten verderbt«. V. *tanja*, od *topiti*. Praslav. Ie. je korijen **it-*, s formantima *l*, *n* i sufiksom *-ia*. Upor. gr. *τῖλος* »dünnere Stulgang«, *τῖφος* »Sumpfige Stelle« (odlatle internacionalno *tifus*) i lat. *tinea*. Ie. je korijen **ti-* »Moder, verwesendes«.

Lit.: *ARj* 5, 117, 18, 399, 400, 462-63. *Skok*, *ASPh* 33, 372. *Plešteršnik* 2, 676. *Miklošić* 370. *Solmsen*, *KZ* 35, 463-84. (cf. *AnzIF* 11, 148). *Machek*, *Rech*. (cf. *IF* 54, 281). *Uhlenbeck*, *PBB* 26, 568. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Boisaaf* 862. 970-971. *WP* 1, 701.

tnālo n (Rukavac, Vodice, Istra) »slobodan prostor koji pripada kući« = slov. *inalo* — *knalo* »Ort vor dem Hause zum Holzhacken«, sa sufiksom *-alo*, kao u *drvālo* (ŽK) istog značenja, od praslav. glagola *Unc*, *teŕi* »caedere«. Ovamo pf. *zatnut*, *-em* (Kosmet, objekt *siše*) »začepiti«, s nejasnim semantičkim razvitkom prema slov. *teŕi*, *tnem* »beissen«. U značenju »caedere« glagol je sveslav. (osim bug.)

i praslav. *Miklošić* stavlja ovamo i ime starohrv' grada i župe Tvŕjva (Konstantin Porfirogenet)' u kasnijim potvrđama *Tenen*, danas *Knin*. *Miklošić*ovo bi mišljenje moglo biti ispravno pod pretpostavkom da je toponim ilirskog podrijetla, na što upućuje sufiks *-ina* ili *-ēna*. Praslav. prijetojvu (niski štěpen, Tiefstufe) **ibn-* dolazi u drugim slavinama u prijetojvu perfek-tuma **ton-*: češ. *ston* »Klotz«, donjo-luž. *ton* »Aushau«, polj. *katonie* »Holzplatz«, ukr. *pri-tonišče*. Riječ *naton*, koje Osthoff promije kao šerb., nije zabilježeno u *ARj*, isto ni Bričnerov srp. *drvoton* (upor. polj. *drewutnia*). Upor. dalju etimologijsku vezu sa *tjena*. Korijen je baltoslav., upor. lit. *tinti*, *tinu* »klepati kosu, dengeln«. Ie. je korijen **tem-* zastupljen u lat. *temno*, gr. *τέμνω*, prijetojvu *τόμος* (odlatle internacionalno *tom*).

Lit.: *ARj* 5, 116, 117. *Ribarić*, *SDZb* 9, 199. *Miklošić* 349. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 60. *Osthoff*, *IP* 5, 323. *WP* 1, 720 i sl.

tobe n (Vuk, objekt uz *učiniti*) = *toba* f = *tēvbe* n = *tēvba* f (sve troje Bosna) = *tibe* n pored *tube* (Kosmet) »zavjet«. Na *-li tibellja* pridjev (uz *biti*) = *tübellja* (Kosmet) »koji se zarekao, zakleo, zavjetovao, da ne će što učiniti, griješiti, itd.« = *tobelija* f = *tombelija* f (Arbanasi, Crna Gora, BiH, Metohija) »djevojka zavjetovana na celibat, muškobana, virdinuša«. Uzvik *tibelērosun* (Kosmet) »neka bude zavjet«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tövbe* »pokajanje, zakletva« > tur. *tövbe*, tur. *tevheli*, *tövbeler* /pl./ *olsun* »neka bude«).

Lit.: *ARj* 18, 412, 458. *Elezović* 2, 319, 353, 576. *Školjić** 618.

tōbolac, gen. *taboka* (Boka), gen. *taboca* (Vuk) = *tabolāc*, gen. *taboca* (Vodice, Istra) = (s umetnutim m pred labijalom) *tombolac* (Dalmacija, Istra), sveslav. i praslav., »tulac, keska«. Na *-ica tobalica* f (Hrvatska, slov.) = (1550) *tobolica* (Mikalja, Vitezović, Lika) »1° keska za novac, 2° brošara, brusnjača, vodijer«, na *-ka* (1468) *tabolka*. Deminutiv na *-ič tobočić*. U drugim slavinama mjesto *-ac* > *-ac* stoji *-ka*, polj. i bez tih sufiksa *tobola* > lit. *tabelis*. Vjerojatno istog podrijetla kojeg i *torba* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 412, 414, 415, 458. *Miklošić* 358. *Holub-Kopečny* 387. *Bruckner* 572. *KZ* 46, 227-228. *Mladenov* 635. *Štrekelj*, *DAW* 50, \\ *Vasmer* 3, 112.

todūr m, gen. *-ura* (17. v., Dubrovnik u poslovcima, *ioduri manjaturi*, a *pitropi potavi* »skrbnici izjelice, zastupnici lonci«) »skrbnik«. Možda kao *kundur* sa *t* > *d* iz starijeg mletač-

kog sa *ŕ* > *o* kao *saloča* (v.), u hrv.—kajk, latinizam *tutor* m < lat. *tutor*, gen. *-oris*, *tutela*, denominal na *-isati tutōrisati*, *-šēm*.

Lit.: *ARj* 9, 904, 18, 427. *REW* 9019.

tojaga f (Vuk) = *toljaga* (Crna Gora, ovako danas u književnom i saobraćajnom jeziku) = *tojāga* (Kosmet) »batina (pejorativno)«. Postoji još u stcslav. i bug. *tojāga* sa *j* mjesto *lj*. Prilog na *-bŕl*, *-bkē toljaškī* = *tojaškē* (udariti nekoga puškom) »kao toljagom«. Hipokoristik *tolja* f (Srijem, Vuk) »drvo što se uz kosište priveže kad se žito kosi da obara žito upravos«, odatle denominál na *-ati tóljati*, *toljam* impf. (Vuk) »kositi žito da upravo pada«. Rumunji posuđiše *toiag* m, pl. *toege* »štap« (rom. maskulinum nastao sekundarno prema pl. *toege* < *tojage*), deminutivi na lat. sufiks *-uceus* > *-ut*, *-el* < lat. *-ellus toeguf*, *toegel*. Rumunjsko značenje nije pejorativno; znači »putnički štap, štap staraca ili dostojanstvenika, potpora«. Rum. *i* može da potječe od *lj* kao i *odj*. Ne kaže ništa koji je oblik prvobitan, *tojaga* ili *toljaga*. Zaci-jelo je to *tojaga*. Oblik na *lj* nastao je na zapadu u krajevima gdje *j* nastaje iz *lj*. To je Dauzatova fausse régression. Stulić ima *natojagati*, *-am* »izbiti tojagom«, upor. istoznačno *natohojēgat* (Brusje, Hvar). Mladenov misli da se radi o protobugarskoj riječi srodnoj sa južno-tur. (osmanlijskim) *dajak*, koje se nalazi u Vukovu *odajačiti*, *-acim* (Srbija, Srijem) = *odalačiti*, *-čim* (*l* mjesto *j* nejasno) »jako udariti«.

Lit.: *ARj* 2, 225, 7, 693, 8, 553, 18, 428-29, 453-54. *Hraste*, *JF* 6, 212. *Elezović* 2, 292. *Miklošić* 358. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1620.

tok m (Belostenec) »tobolac, futrola«. Unakrštenjem sa *vodir* nastade *točir*, gen. *-ira* m (Kukujevci, Mitrovica, Šid) »posuda od roga koju kosci upotrebljavaju za brus, tobolac«. Oblik *tok* nalazi se još u slov., stcslav. *takt*, rum, *toc* — *teoc* = *tioc* (Moldavija, Erdelj, Banat) »Futeral, étui, Tür-, Fensterstock, Federhalter«, madž. *tok*. Riječ je prema tome južnoslav., panonsko-slav. i dačko-slav.

Lit.: *ARj* 18, 421, 430. *Mašuranić* 1455. *Tiktin* 1615. *Miklošić* 358.

toka f (Kosmet, u izrazu: *da pravimo jednu toku* »da nazdravimo jedan drugome kucanjem čašu o čašu«). Turcizam tal. podrijetla (tur. *toka* < *tocco*, v. *töké*). Čist talijanizam *toccare* > *tokati*, *-a* (Perast, Dubrovnik, neosobno: *toka me to učiniti* »moram to učiniti«, *što me je tokalo* »što me je zadesilo«, Crmnica a *tokače me*, »morat ću«). U Budvi ribarski izraz: *sijāji toka*

više onaj, kojije na provi, koji će da baca mrežu, to znači »da onaj čije je veslo okrene put kraja«. Sa *o* > *u tukati*, *-uà* (Molai) »1° treba (*tukyā biti dobar*), 2° piti«. Na *-āč: tokāč*, gen. *-ača* m (Dubrovnik) »palica, štapić kojim djeca prate čitanje«. Riječ *tok* je onomatopejska.

Lit.: *ARj* 18, 430-32. *Elezović* 2, 325. *Miletić*, *SDZb* 9, 611. *REW** 8767.

tōke f pl., gen. *toka* (Vuk, Kosmet) »kao oklop od srebra, pločica ná dolami, parte, kolut na ječermi (Hrvatska, Dalmacija)« = *tok* m (Vodice) »puce uopće«. Na *-li tōkalija* m (Vuk) »koji nosi toke«. Balkanski turcizam (tur. *toka* »Schnalle, halka«, odatle *tokalamak* »kopčalamak, schnallen«) iz terminologije nošnje: bug., arb. *toka*. Rum. *toacă* »Kloppbrett, Schlagen des Kloppbrettes« ide zajedno sa arb. *toke* »eiserne oder hölzerne Platte, die die Stelle der Kirchenglocke vertritt« 5 ne ide ovamo, kako je *Miklošić* naveo u svom rječniku. Taj ide zajedno s tal. *toccare*, od onomatopeje *tok* < tal. *tocco* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 432. *Mazuranić* 1455. *Elezović* 2, 325. *Ribarić*, *SDZb* 9, 199. *Miklošić* 358. *GM* 431. *Tiktin* 1613. *REW** 8767. *Škaljić** 618.

tokmak m (Vuk) = *tokmak* (Kosmet) »1° kao mali topuz, čulumak, 2° malj, mutavdžijski alat, 3° (metafora) puna, krupna čeljad (Kosmet), 4° glupak«. Deminutiv na *-ič tokmačić*. Balkanski turcizam (tur. *tokmak* »maillet, heurtoir« kao imenica, kao glagol »frapper à la porte«, upor. *čakmak* »briquet, frapper«) iz terminologije alata: rum. *tocmac*, *tocmag* (Moldavija) »Holzschlegel«, pl. *tocmaga* »Nudeln«, deminutiv *tocmagel* »biljka clavaria«.

Lit.: *ARj* 18, 433. *Elezović* 2, 325. *Miklošić* 358. *Lokotsch* 2087. *Deny* 456. *Tiktin* 1616. *Škaljić* 618.

tōliti, *-Im* impf. (Vuk, objekt *muku*) (*po-*, *m-*), sveslav. (osim češ., polj.), praslav., »utaložiti (v.), tažiti (v.), umiri(va)ti«. Slov. *tolažiti*, *tolažnik* ima *-ažiti* od unakrštenja sa *blažiti*. Odatle apstraktum na *-ast*, *-est* (upor. *bolest*) *potoles* (Lumbarda, u izrazu *dat dlētu pōtoles* »bluditi dijete«) = *pótolást* f (Dubrovnik, familijarno; Prčanj, Lastovo) »sloboda«. Ta se riječ kao nerazumljiva narodnom jeziku ne osjećanju u Lumbardi pučkom etimologijom obraća u *pustores* (v. *pust* i *rasti* > *resti*). Na *-ica potōlica*, (Istra, Bella, Stulić) »isto što pōtolást«. Pridjev na *-it potoliti* »koji se polagano diže (brijeg, obronak; metafora)«. Praslav.

kauzativum *taliti* < ie. *tolejo »učiniti tihim« odgovara posvema stír, *milim, tuilid* (3. 1.) »spavam«. To je praslav.-keltski leksem. Prijevoj **tol-*, kojemu odgovara u baltičkoj grupi niži prijevojni štěpen *tylū, tihī* »schweigend werden«, potvrđen je još u arm. *trolūm* »lasse«, lat. *tolio*. U staroj slavenskoj antroponimiji prvi je elemenat u *Tolimir, Tolislav*, hipokoristik *Toljen*. Ie. je korijen *tel »still sein«. Rumunji posuđiše *a potoli* »stillen (Schmerz, Durst)«. V. dalju vezu u *talog*.

Lit.: *ARj II*, 166. 12, 721. 18, 447-449. 453-54. *Kūšar, NVj* 3, 338. *Miklošič* 348. *WP* 1, 740. *Osten-Säckén, IF* 33, 229. *Pedersen, KZ* 39, 371. *Ilijinski, RFV* 60, 421-44α (cf. *RSI* 2, 239). *Solmsen, PBB* 27, 367. *Uhlenbeck, PBB* 30, 316. *Strachan, IF* 2, 369. *WP* 1, 741.

tolva m (hrv.-kajk., Belostenec, Habdelić, Pergošić) = (slov.) *tolovaj* »razbojnik, tat« = *tolvaj* (ŽK, samo kao psovka) »nevaljanac«. Pridjev *tolvajski* (*način*). Apstraktum *tolvajstvo*. Od madž. *tolvaj* »tat« > rum. *tîlhar* »Räuber, Dieb«.

Lit.: *ARj* 18, 453. *Mažuranić* 314. *Tiktin* 1590. *Miklošič* 358.

tombùjati se, *-am* impf. (Potomje) (*s-*) »prevrćati se«, *stonbùjo se* »srušio se«. Suglasnik *j* je zacijelo iz *lj*; upór. tal. onomatopeju *tombolare* »kopfüber fallen«. Ovamo ide talijanizam *tombola* f (gradska riječ, metafora), upravo »Purzelbaum«. Odatle na *-ica* s promjenom početnog sloga *tom-* > *kom-* (prefiks?) *kombulica* (istročakavski) »val«, upor. u istom narječju *kombulevâla, kombulevâlnica* f »Purzelbaum«. Elezović ima iz Kosmeta *tumbala* (*-ala* je tur. imperativ *ola*, v.) = *tumbarac* »uzvik koji znači da se nešto prevrnulo, strmoglavce palo«. Ovamo ide zacijelo prilog *túmbe* (općenito u Bosni) »naglavce« = *tumba* (Vuk) »suprotno: *polaske*«. Odatle denominal *tumbati*, *-am* impf. (Vuk) »prevrtati naglavce«. Upor. rum. *tumbă* f »Purzelbaum«, bug. uzvik *tumba*. Kako se vidi, onomatopeja je romanska i balkanska.

Lit.: *ARj* 5, 239. 18. 910-912. *Elezović* 2, 346. *REW** 8975. *Tiktin* 1661. *Mladenov* 642. *Strekelj, DAW* 50, 31. *DEI* 3814. 3815.

torniti, *-lm* impf. (*po-*, *za-*) »pritisvivati«. Nalazi se još u sva tri ruska jezika *tomitb* i u stslav. u značenju »tyranniser«. Praslav. kauzativum. Vjerojatno i kao prvi elemenat starog hrv. dvočlanog imena *Tomislav*, koje se danas dovodi u vezu sa kršćanskim imenom

hebrejskog podrijetla *Tòmo, Toma, Tòmica, Tomii*. Miklošič nalazi paralelu u lit. *stamirtti* »dämpfen«. Ie. je korijen *tem-*, koji se nalazi u sanskr. *tāmayati* »verliert den Atem«, pridjev *limitai* »unbeweglich«, lat. *tēmulentus* »berauscht«, srednjo-ir. *tām* »smrt < mir«, *tāmaim* »mirujem«. S tim značenjem, čini se, bolfe se slaže značenje prvog elementa u *Tomislav*. Upor. *Miroslav*.

Lit.: *ARj* 11, 169. 18, 459. 460. *Miklošič* 358. *Bruckner* 537. *Trautmann* 313. *WP* 1, 720. *Meillet, BSLP* 13, XCIX (cf. *AnzIF* 24, 46). *Loewenthal, WuS* 10, 164. *Blumenthal, IF* 51, 119. *Machek, Slávia*, 191.

tòmrući, gen. *tSmrūkā* m pl. (Lastric, Vuk, Kosmet) »1° klade (za mučenje), čutuk, panj, 2° (sg.) panj, oblica (za gorenje, BiH), 3° (sg.) drveni vodovodni čunak (Bosna)«, odatle *tomrukčija* m (Bosna) »koji prodaje ogreva drva«. Balkanski turcizam (tur. *tomruk* »1° Baumstumpf, 2° Gefängnis«, tur. *tomraktu*): rum. *tumurug, trombuk*, bug. *tomruk* = *tumruk*, arb. *tombruk*, gr. *τομρωόα*.

Lit.: *ARj* 18, 460. *Elezović* 2, 326. *GM* 432. *Mladenov* 635. 642. *Tiktin* 1661. *Lokotsch* 1661. *Miklošič* 358. *Školjić** 619.

tonda f (Dubrovnik, Mljet) = *tund* m (Smokvica na Korčuli) »uštap«, *tünd* (Perast, Blato na Korčuli) »okrugao«. Od tal. *tondo* < *ritondo* »okrugao« (ispuštanjem sloga *ri-*, koji je bio shvaćen kao prefiks), *rotondo* < lat. *rotundus*. Ovamo možda deminutiv na *-ellus* *tundela* f (Konavli) »kušin (Dubrovnik), blazina«, ako nije od *thwahlja* (v.). Svakako je leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Ovamo kao talijanizam španj. podrijetla *ronda* f (Martić, Dalmacija, Poljica, Bukovica) »četa, ophod, straža«, odatle na *-ar rondar* (Poljica) »stražar« = *rundar* (Senj, 1639) »stražar u vojničkoj ophodnji«; *ründa* f (u igri kuglanja) je iz njem. *Runde* (prema *REW*² 7400) < ar. *arobt* > španj. *robda, rolda*.

Lit.: *ARj* 14, 159. 313. 18, 914. *Macan, ZbNŽ* 29, 207. *Zore, Tuđ.* 22. *REW** 7400.

tonèlād m (Račišće) < tal. *tonnellata*, preko mlet., isto što *tonaža* f, sa fr. sufiksom *-age* < *-aticum*, izvedenica od gai. *tunna* > njem. *Tonne* > *tona í*, dok je tal. *tonnellata* izvedenica od deminutiva na *-ellus*, prov., španj., itd. *tonēli*. Upor. slov. *tánja* f »Kübel, Schmelzkübel, Butter (Rühr) Kübel«.

Lit.: *ARj* 18, 460. *Pleteršnik* 2, 703. *REW*³ 8986. *DEI* 3819.

tonom m- (Mljet) »mreža za hvatanje jastoga«. Usp. *tonot*.

Lit.: *Macan, ZbNŽ* 29, 208.

tonot m (Mikalja, Stulić, Zore) »zamka, mreža, laqueus (za zečeve, ribe)« = *tonata* f (Belja, Stulić, Ranjina, Vetranie, srednja Dalmacija) »mreža za životinje i krupnije ribe« = *tenete* n (Baraković) »pruglo, zamčica« = *tonato* n (Parčić) »sorta di rete«. Nema podataka o tome gdje se govori *tonato*. U *Cvētu vsake mudrosti* (14. i 15. v.) *tonata zala gorska*. *Vetranie* ima i deminutiv *tonotac* m. U stslav. *tonato* pored prijevoja *teneto*. Nalazi se još u slov., češ., ukr. i rus. Praslav. lovački ribarski termin, kao *vršva* i *mreža*. Sufiks *-eto* je kao u *rešeto* (v.). Upor. lot. *tina* »ein Zugnetz«. Ie. je korijen *ten-* »dehnen, ziehen, spannen«, koji se nalazi u sanskr. *tanoti* (3. 1.) »dehnt«, lat. *tendo, tenax*, njem. *dehnen*. Vidi dalju vezu u *tetiva*.

Lit.: *ARj* 18, 200. 201 461. 462. *Parčić* 1023. *Mažuranić* 1456. *Miklošič* 350. *Holub-Kopečný* 382. *WP* 1, 724..

t8p, gen. *tòpa* m (Vuk, Kosmet, danas općenito i na zapadu u književnom i saobračajnom jeziku) »kanun, lu(m)barda, mužar, prangija«. Pridjev na *-ovski* (*-ov-* od pluralne osnove *topovi*) *topovski* (Vuk). Na *-džija* *toplja* = *tobdžija* »kanonir, artiljerist«, s pridjevima na *-in tobđijin*, na *-ski tobđijinski* = *tobđijski* = *topčinski* (Kosmet, ~ *zabit* / < ar. / »oficir«), složnica *tobdžibaša* »artiljerijski pukovnik«, na *-luk tobđiluk*. Deminutivi na *-če* *tSpče* n (Kosmet) »dječija puščica«, na *-ič* *topič*. Složenica *topāna* (Kosmet) »1° dio Skoplja na lijevoj strani Vardara, upravo artiljerijsko skladište, arsenal (v. *han*), 2° vrsta malih loptastih hljebova«; neologizmi *topolivnica*, s pridjevom *topolivnički, topovnjača*. Osnovno je značenje turske riječi »kugla, lopta, komad«. Odatle *topać* m i pridjev (Kosmet) »grudva (opozicija *tož, česme*)«. Na *-ka tapka* f (Peć) »lopta grnčarske (lončarske) zemlje«. Složenica *top-karanfil* (Kosmet) »baštovansko cvijec«, *kār-top* (Kosmet) »1° opta snijega, 2° vrsta cvijeća«. Prilog *toptan* (Kosmet) »prodaja duture, na veliko (opozicija *krčma, krčmiti*)«; *-tan* je turski nastavak ablativa. Vjerojatno je odatle i toponim *Toptan* (narodna pjesma) »grad pokraj mora«, odatle *beg tōptanski*. Balkanski turcizam (tur. *top, topçu, topçubaşı, topaç, top hanesi, toptan* »sve zajedno«) iz turske ratne i trgovačke terminologije: rum. *top* »Ries (Papier), Stück«, *topciu* »artiljerist«, *topçibasa*, bug. *top, topka* = *to-*

páč, topče, topčica, topčénice, topčija, topkana toptan, toptandžija »trgovac na veliko, gro-sist«, arb. *top*, čine. *top(a)* = *tobā* »tout objet de forme ronde, balle à jouer, pièce d'artillerie«, *topca* »balle à jouer«, *toplane* f »en gros«, *top-tagi* »marchand en gros«, ngr. τόπι, τοπτήγ.

Lit.: *ARj* 18, 412. 413. 463-65. 772-73. 475. 478-79. 481-82. *Elezović* 2, 327. 328. *Mladenov* 636. *Tiktin* 1623. *GM* 432. *Pascu* 2, 171., br. 1093. 1096. *Školjić** 619.

topal', gen. *-âla* m (Vuk) »hromac« = *topal* (Kosmet) »sakat«. Elezović ne kaže da li je *topal* kao pridjev deklinabilan ili indeklinabilan. Izvedenica na *-ast tapalast* (Vuk) = *tapalast* pored *tapalast* (Banja Luka) stvorena je dodatkom našeg sufiksa (v. *-ast*; upor. *čorav, čelav*) da bi turski pridjev mogao postati deklinabilan. Prezimena: *Topal, Topalović* (~ *Mujo, Kačić*; Srbija, Bosna; hrvatski književnik 19. st., Slavonija) = *Topalović* (Vučitrn, Kosmet); zaseoci *Topalovići* u Srbiji i u Bosni. Balkanski turcizam (tur; *topal*) iz terminologije sakatosti: bug. *topal*, arb. *topall*, cine. *topal* pored *lupai* »boiteux«.

Lit.: *ARj* 18, 464. *Elezović* 2, 328. *GM* 432. *Pascu* 2, 171., br. 1099. *Skok, Slávia* 15, 501., br. 812. *Školjić** 619.

topal', f *topla* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev (s korijenskim samoglasnikom *0* u slov. i bug., u sjevernim slavinama s prijevojem *e*) = *tepal* (Brač) »tepidus (s kojim je pridjevom u prasadstvu)«. Obrazovan je s pomoću sufiksa *-f* (upor. *vesel, debel, obal*) od praslav. korijena *tep-*, u prijevoju perfekta *top-* (v. *topiti*). U današnjoj jezičnoj svijesti izgubio je vezu s kauzativom *topili* »schmelzen« 1 čini zasebnu svoju leksikološki porodicu. Oblik *tépal* se očuvao u čakavskim narječjima. Odatle toponim na *-juh Tepljuh* (Dalmacija), na *-ina teplinā* (Brač), denominai *tepliti, -im* (*ras-, Proroci* = (drugdje) *topliti* (*o-, s-*)). Od *topal* apstrakti na *-ina toplina*, na *-ota lepiōta*. Sveslav. je supstantiviranje na *-ica toplica*, obično u pl. *toplice* (ŽK), veoma ražiren toponim u pl. *Toplice* i sing. *Toplica* (12. v.), danas *Topusko* < *Toplško*, u pridjevskoj izvedenici na *-bsk*, s ispuštanjem sufiksa *-ica*. Na *-ik toplik*, gen. *-ika* »Südwind«. Neologizam *toplomjer* »termometer«. Da je praslav. pridjev *Iopiō* postojao i u baltičkoj grupi, to dokazuje strpus. toponim *Taplawken* »warmes Feld«. V. dalje etimolo-gijske veze u *topiti* i *tep(a)čija*.

Lit.: *ARj* 9, 409. 16, 630. 18, 464-72. *Hraste, BfJ* 10, 16. *Miklošič* 352. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner* 62. *Mladenov* 636.

Trautmann 319. WP 1, 719. Solmsen, KZ 37, 583. Boisacq³ 963-964.

topán m. pl. *totani-te* (Galičnik, Make-donija) = bug. *tapan* m, deminutiv na *-če tā-panče* pored *tupan*, na *-džija tupandžija* = na *-ar* < *-arius tāpanar* »bubanj«. Samoglasnik *o* = *ā* nastao je iz velarnog nazala *o*: stcslav. *topanb* pored *upanb*. Iz makedonskog potječe arb. *topán*, dok rum. *lîmpină* možda iz stcslav. U strsp. tekstovima potvrđen je *limpanb* i (u > u) *umpanb* bez ngr. promjene *mp* > *mb* u obje varijante, znak da posuđenice nisu nastale direktnim kontaktom sa Grcima, nego da je bio neki drugi posrednik, učeni ljudi ili balkanski latinitet. Sa *mb* nalazi se ista riječ kod Marulića *tumbat*, koja upućuje na direktno vrelo, ali je dočetak izmijenjen prema nepoznatom modelu: *-an* > *-at*. Moglo bi biti da je i griješka mjesto *l* u rukopisu *Judite*. Ako je tako, onda se izmjena dočeka objašnjava unakrštanjem sa *cymbalum* > tal. *cembalo* kao u tal. *timballo* < fr. *timbale*. Gr. τύμπανον > *tympanum* > tal. *timpano* zastupljeno je dobro u zapadnim rom. jezicima. Meyer-Lübke ne uzimlje za rum. *tîmpină* slav. posredovanje, nego direktnu posuđenicu iz lat., a to može biti samo iz balk.-lat. Strsp. oblike *limpanb* i *umpanb* nakalamili su kasnije kaluderi na staru posuđenicu. Tako se objašnjava u njima odsutnost *mp* > *mb*. U ribarskoj terminologiji postoji još *tampānji* m pl. (Muo) »komad od gvozda kao véra, u sredini mreže ispod šaka, gdje se stavljaju *pétrovci*« (l>>e, e — a>a — a asimilacija). To je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **tympanium* < gr. deminutiv τυμπανίον »bubnjić«, upor. *tampañu* (Lecce, južna Italija) »Fasspund«, mlet. *tampaño* »Diele«. Ovamo ide još francuzizam (preko tal.) *tîmbar*, gen. *-bra* m (Dubrovnik, Cavtat) »pečat« < tal. *timbro* »bollo« < biz. τῆμβρον.

Lit.: ARj 18, 332. 920. Bëlic, Galičnik 242. 246. Mladenov 643. 646. REW⁹ 9020. 9022. 9023. Rohlf 2248. GM 432. Prati 983. 984. Vasmer, GL 142. 145. DEI 3790. 3791.

topiti (se), *-im* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *ras-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) »liquefacere« prema impf, (sa *pn* > *n*, upor. *san*) *tònuti*, - *m* (Vuk) (*po-*, *u-*) »submergere« i iterativu prijevodom duljenja *ō* > *a* *-tápiti*, *-tapām*, samo s navedenim prefiksima (objekt *konoplje*, Lika), *na-tapljati* (Belostenec), sveslav. i praslav. Postverbalni od *topiti natop* (Poljica, sjeverna Dalmacija) »kiša«, *potop* = *potop*, gen. *potopa* (Kosmet) »velika kiša, poplava«, *zátop* (Crna Gora) »popržen drob konzerviran«; *potop* kao biblij-

ski termin posudiše Rumunji. Pridjevi na *-iv*, *-lživ natopiv* (Stulić) = *natoplživ* (Bella), *ras-toplživ*. Na *-nik ùtopnik* m prema f *ùtopnica* (Risan) = poimeničen part. perf. pas. *utopljenik*, gen. *-ika*. Poimeničen part. perf. akt. na *-nica topionica* »fornax aeraria«. Postverbalni od *tonuti*: *zaton* m (Vuk, Primorje) »zaliv«. Upor. bez prefiksa rus. *tanja* »geschützte Bucht« = slov. *torija* »eine tiefe Stelle im Wasser, Tümpel, Sumpf« s sufiksom *-ja*. S istim sufiksom ide ovamo *tōnja* (Vuk) »kao omara iza male kiše«. Značenje se te riječi mijenja u dva pravca prema efektu kiše. U slov. i ŽK *tanja* znači »Nebelj der das Getreide verdirbt«, a u Crnoj Gori *tōnja* »reotor«, odatle denominal *tōnjati*, *-am* (Vuk, Boka) »Čoeteo«, odatle opst postverbal *tōnj m* (Vuk, Grbalj) »odor«. Taj semantički razvitak dobro se objašnjava slov. *tōnja* »Schatten«. Bez tog sufiksa *tSn* m (Vuk) u izričaju *tonom tone*, *tonuti besjedi*. Taj postverbal nalazi se još u **Iъньнъ tont* »sunčev zapad« > **suntōn* = (s disimilatornim gubitkom *n - n > 0 - n*) *suton* (Vuk), s denominálom *usútoniti sei* (s disimilacijom *n - : n > n - r*) *sutor* m (Baraković, Zore) »prvi jači mrak« = *sutor* (Lumbarda); *su-* se može shvatiti i kao prefiks, upor. elov. *zcuon* »Sonnenuntergang«. Rumunji pOBudiSe *topiti*: *a topi* »schmelzen«, odatle *topila* f »mjesto u vodi gdje se konoplje moče« (nije potvrđeno u slavinama), s lat. sufiksom *topitoria* »Schmelzofen«. Albanci posudiše *topiš* u značenju »erniedrige«, koje se ne nalazi u dāvināma, a stoji u vezi sa »submergere«. Upor. još u Kosmetu u zapovijedi *topi se* »odlazi, mara«. Praslav. korijen *top-* prijevodom je od **tep-*. Oba prijevoda zastupljena su u pridjevu *tep-lb* = *toplī* »tepidus«. To je osnovno značenje u kauzativu *topiti* »grijati > grijanjem rastapati (rezultat)«. To osnovno zriačenje nalazi se i u staroj radnoj imenici na -A (upor. češ. *krejč* »krojač«) *tepbii* > *tepaiija*, čast na starohrvatskom kraljevskom dvoru i u Bosni te u Srbiji, prevedeno latinski »curialis comes« (Boleslao *tépni* = *Boleslaus curialis comes*, 1069). Taj se *tepiija* zacijelo imao kao majordomus brinuti za grijanje soba (v. i *teptsi*). Osnovni je korijen i ovdje *tep-* »udarati«, koji i u *teptsi* (v.), tj. »kresati vatru iz kremeña > grijati«, ie. *tep-* »warm sein«, koji se nalazi u sanskr. *tápiti* (3. 1.) »gibt Wärme von sich« s lat. *tepere* »lauwarm sein«, odatle pridjev *tepidus*, stir. *tě* »vruć«. Zabilježiti još treba niski prijevoj u bug. *Iōna* »tonem, plivam«, *tne v bogatstvo* »pun je novca«.

Lit.: ARj 2, 714. 4. 61. 7. 677-78. 693. 694. 11. 113. 114. 168-72. 13^ 267-69.

305-308. 14. 699. 16. 423-24. 426-30. 17. 80. 18. 460-67. Kušar, NVj 3, 327. Elezović 1, 201. 2, 113. 273. 328. Pleteršnik 2, 676. 887. Miklošič 352. 358. Holub-Kopečny 387. Bruckner 573. Mladenov 636. 644. GM 432. Tiktin 1623. Skok, Rad 222, 132. 1. Iljinski, ASPH 28, 160. Arnim, ZSPH 9, 406. Boisacq¹ 963-964. Stokes, IF 12, 193. Peterson, KZ 47, 275-276. Pelikan, LF 55, 206. si. (cf. Ijfb 14, 318). WP 1, 719.

topola f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »1° stablo populus alba (s *populus* je u prarodstvu), 2° toponim«. Pridjev na *-ov topolem*, poimeničen na *-bc* > *-ee* toponim *Topolovec*, na *-ina topolovina* »drvo«. Na *-jak* = *-ik topòljāk* = *topolik*. Dočetak varira u slavinama: *-a* kao hrv.-srp. još u bug., polj., ukr., u češ. *topol*, rus. *topol*, a u starini i *topol* m od 13. st. u Hrvata (Zadarski lekcionář, Bernardin, Ranjina, Vrbnik, Istra, Vrančić, Habelić). Mađžari posudiše *topoly*. Arb. (Skadar) *tupli*, sa članom *-ni* »Art Platane« nije izvjesno da je posuđeno iz hrv.-srp., jer može biti i rom. sa sufiksom *-tnus*, upor. s *-one* furl, *talpon* »Schwarzpappel« = mlet. *topon*, u Trstu (*casse de*) *tolpono*. Upor. u furl, *tòlp* m »pedale d'albero troncato«, postverbal od *talpa* »truncare«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Walde i Bruckner uzimlju da je posuđenica iz lat. kao *cer*, njem. *Pappel* i arb. *plep* (upor. toponim *Plepište* kod sela Kovačica i Šalja) = *pjep* »topola, jablan, kavak« < **plōpus* < vlat. **pōplus* (s metatezom / kao u tal. *pioppo*), sa disimilacijom *p - p > t - p* kao u sjevernotal. narječjima. To je malo vjerojatno jer *topola* nije mediteransko stablo kao *cer*. Mladenov i Walde pretpostavljaju naziv prema treperenju s reduplikacijom **ptōptol-*. Kako to vrijedi i za postanje lat. *populus*, praslav. *topolu* bila bi u prarodstvu s lat. Postoji i mišljenje da pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 18, 473-478. Mažuranić 1456. Elezović 2, 329. 345. Miklošič 358. Holub-Kopečny 387. Bruckner 573. Mladenov 636. Walde-Hofmann Weigand-Hirt 2, 368. GM 345. 452. REW⁹ 6655. Cavali, Trieste 45. Korsch (cf. AnzIF 7, 51). Niedermann, IF 26, 59. DEI 2935.

topor m (hrv.-kajk., slov., ne postoji u štokavskom), sveslav. i praslav., »sjekira«. Na *-ište toporišče* (Belostenec) = *toporišče* (čak., Vrbnik, Brač, Hrvatska, Slavonija; Bakarac) = *toporise* = *tipiriše* (Krašić; Ivšić u početku 20. st. zabilježilo za Krašić i -išce) »držalo na sjekiri«. Rumunji posudiše *topór* »sjekira«, odatle na *-ar toporar* = (s disimilacijom *r - r > r - n*) *toporan* »ratnik sa sjekirom«, na *-as*

toparas »različite biljke, kao ljubica (metafora)«, odatle pridjev na lat. *-ivus* > *-iu toporašiu* »ljubičast«, *toporište*, deminutiv *toporišca* = *bardita* < *bradvica* (v.), na *-ie toporie* = *coporie* »Stiel der Sense«, Cincari *topor*, Arbanasi *to-per*. Riječ *topor* ide zajedno s perz. *tābar* »Beil, Axt« > tur. *tābar*, *teber*. Prema Mladenovu od korijena **tep-l*top-* (prijevom) »udarati«. Prema Meilletu bila bi jedina posuđenica iz skitskoga. U svakom slučaju praslav.-iranska izoleksa. Zbog očuvanog *p* ne može biti posuđenica iz turskog ili možda iz avarskoga.

Lit.: ARj 18, 478^79. Mažuranić 1456. Miklošič 359. Holub-Kopečny 387. Bruckner 573. Mladenov 636. Slávia 10, 248-249. RES 4, 193-194. Tiktin 1624. Pascu 2, 211., br. 461. GM 432. Vasmer, RSI 6, 176. Obnorski, ZSPH 4, 259. Meillet, RES 6, 173. RSI 2, 67.

topòtati, *tòpocem* impf, »lupati nogama«. Postverbal *topot* m. Praslav. onomatopeja. U stcslav. mjesto *o* stoji *ѡ* *topōt* »streptitus« > rus. *topot*, u drugim slavinama stoji *e* i *pt* kao i u Vuka *loptati*, *topčem* impf, »tabati«. Upor. *tāptati* (v.). Onomatopejski je korijen **top-*, **tbp-*, **tep-*, **dep-*. Dočetak (onomatopejski sufiks) *-ot* upor. *glomot*. Upor. gr. τύπτω.

Lit.: ARj 18, 479. 482. Miklošič 369.. Bruckner 87. KZ 45, 44. Mladenov 644. Saller, KZ 31, 280. Iljinski, RFV 28, 457.

tòprag m (Bosna, Travnik, Solin u Dalmaciji) = *toprak* (Parčić) »1° confine, 2° persona confinante, 3° parentado, eredi« = *toprak* m (Bosna) »1° zemlja, teritorij, 2° zemljište, 3° kućno ognjište, 4° dom, domovina«. Na *topraža* (Solin) = *na obiteljskom posjedu*. Vjerojatno se u dočetu turcizam pomiješao sa *prag* (v.). Balkanski turcizam (tur. *toprak*) iz turske agrarne terminologije: búg. *toprák* »Boden, Feld«.

Lit.: ARj 18, 480. Parčić 1024. Mladenov 636. Doric 382. Školjić* 620.

tòpuk m (Vuk) »1° vrsta obuće, Bundschuhe, 2° gležanj, zglavak« = *topuk*, gen. *-úka* (Kosmet) »1° vrsta obuće, potpetnica, štikla, 2° postolje od stuba«. Prezime *Topuk* (Bosna, 18. st.). Turcizam (tur. *topuk* »peta, zglavak, gdje se stopalo veže za goljenicu«) iz turske zanatske terminologije.

Lit.: ARj 18, 482. Elezović 2, 329. Školjić* 620.

topuz m (Vuk) = *topüz* (Kosmet) »1° Streitkolben, 2° budža«. Na *-li topüzlija* m »1° koji nosi topuz, 2° naziv kruške (Užička nahija), 3° glavata igla (Kpsmet)«. U narodnim

pjesmama augmentativ na *-ina topuzina* (teška /~, gluha ~). U Bosni prezime *Topuz*, *Topuzović* (ovo i u Srbiji, Požarevac). Složenica *topúz-Igla* (Kosmet) »čioda, igla, koja ima na vrhu glavicu, obično od dlnduha«. Balkanski turcizam (tur. *topuz*) iz turske vojne terminologije: rum., bug. *topuz*, arb. *topus -zi*, cine. *tupuse* f, ngr. το(υ)ποβόζι.

Lit.: *ARj* 18, 483. *Elezović* 2, 329. *GM* 432. *Pascu* 2, 171., br. 1098. *Tiktin* 1625. *Mladenov* 637. *Škaljić* 620.

torba pored *torba f* (Vuk, ŽK) = *torba*, gen. *torbe* (Kosmet) »šarpej, telečak, tornister, grudnjača, obramnica, uprta, uprtnjača, užinara, strunjara, štenara, prtenjača, račarica«. Deminutivi na *-ak torbak*, gen. *-aka* (Hrvatska), na *-ica torbica* = *torbica* (ŽK), *torbice* f pl. (Crna Gora) »darovi mladoženjama i u pohodi-ma«, *torbačak*, gen. *-čka* m (ŽU.) = *torbadža* (Hrvatska, sadrži tur. deminutivni sufiks *-čik*). Augmentativi *Torbarina* (prezime), *torbūrina*, *torbētina*. Na *-ar torbar*, gen. *-āra* »1° (danas neologizam za) Hausierer, 2° prezime (Krašić)«, s denominálom *torbariti* »hausieren«, *törbi-čār*. Složenica *torbonoša* m. Nalazi se u svim slav. jezicima i u madž. Nije praslav., zbog odsustva likvidne metateze. Balkanski je-turcizam (tur. *torba* = *tobra* »Sack«, deminutiv *torbaciK*): rum. *torba* pored *tolbă* = *tulbă* (prema Tiktinu *l* mjesto *r* od unakrštenja sa *tuh*, v. *tulac*) »Köcher«, deminutiv *tulbita*, bug. *torba* (akcenat prema tur.), arb. *torbe* pored *torve* (v mjesto *b* preko grčkoga), dem. *torbaxhik* »lederner Proviantstasack der Bauern«, ngr. *topβaç*. Ovamo možda ne ide etnik *Torbeši*, islamizirani Makedonci zasebnog dijalekatskog tipa (*torbešče*), poturčenjaci iz Donjeg Pologa u okolini Tetova, gdje ih zovu *Kokárdák* m, jer je mogao nastati kao *Cincar* (od arum. *cine* < lat. *quinque*) od tur. *dört beş* »quatre ou cinq«. Mladenov uzimlje korijen arialtajski, srodan sa gr. δέρμα, praslav. *derç*, dok Bruckner nalazi srodnost sa *trbuh* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 485-87. *Elezović* 2, 330. 519. *Lokotsch* 2091. *Tiktin* 1621. *GM* 432-433. *Korsch*, *ASPk* 9, 667. *Miklošič* 359. *Holub-Kopecný* 387. *Bruckner* 574. *Mladenov* 636. *Škaljić** 620.

törítí, *-im* impf. (Vuk, srednja Dalmacija, Slavonija, Bosna) (*na-*, *u-*) »balegati, gnojiti« = *tdrit*, *tortm* (Kosmet) »đubriti«, odatle fon-na f(ib.) »đubre od sitne stoke«. Nalazi se još u bug. *tor* »gnoj, dubar«, *torjà* »düngen«. Nama te riječi u ostalim slavina-ma kao ni u bal-

tičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Prijevo prema *strv* i prema lat. *stercus* (bez proširenja na *-ko*). V. još *trti* i *tor* (s.v. *trti*).

Lit.: *ARj* 7, 694. 18, 487. *WP* 2, 641. *Mladenov* 636. *KZ* 47, 190. (cf. *jff* 3, 212).

torkúí m (Vrančić, Korčula, Smokvica na Korčuli, Račišće) »1° sprava za tiještenje grožđa i maslina, tijesak, preša (Hrvatska), 2° toponim (*Torkúí*, uvala na Krku; tál. *Torcola* = *Šćedro*, v.)«. Denominal *torkulati* (Vrbnik) = *torkulat* impf. (Korčula) »prešati (Hrvatska). Ovamo i *torkula f* (Divković) »isto«. Slov. *torkla* pored *torkula*, bav.-njem. *Torkel*. Arb. *torku mudhinit* (Ulcinj), *tork* < tal. *tòrchio* < lat. *tàrculum*, od *torquere* > tal. *torcere*. Ovamo ide i sttal. *torchio* = *torcia* »candela grossa o più candele ravvolte insieme« > *tòrac*, gen. *tòrca* m (Korčula, Sali na Dugom otoku) »velika i debela svijeća od 2 m, koja se nosi samo u procesiji, krilat (Dubrovnik)«, *torci dumblièri* »nose se za mrčem, četiri svijeće zajedno«. Dočetak *-chio* izgovoren na mletačku zamijenjen je domaćim sufiksom *-ce* > *-ac*, u Čilipima (Konavli) *torčün*, gen. *-una* »debeli svijeća u crkvi«. Ovamo ide možda još *tòš* m (Cres) »Ölpresse« < mlet. *torco sarč* > *š* (?). Dalmato-romanski leksički ostatak je *trklja f* (Vuk, Dubrovnik i okolica, Boka, Ston) »komad drva sa više rogova za podupiranje loze, rózga (Budva, Paštrovići), Rebenpfahl, ostroga (Crna Gora)«, unakrštenjem sa *tacco*: *tokija* (v.). Denominal *otkljati*, *-am* pf. (Vuk, Ston) »pritaći trklje«, *pritrkljati* »udariti trklju uza što«. Upór. *Serra del Trull* u Kataloniji, *Sopra il Torchio*, vinograd kod Rovereta, *Torgel* u germaniziranim krajevima. Ovamo ide još *třkulj* m (Vuk) »izgnječeno grožđe sa širom zajedno«.

Lit.: *ARj* 9, 280. 444. 12, 197. 18, 484. 488. 686. 689. *Pleteršnik* 2, 679. *Corominas*, *Sach Ort und Wort* 20, 575. *REW** 8792. 8792a. *GM* 433. *Miklošič* 359. *DEI* 3826. *Rosamani* 1165.

torlak m (Vuk) »Grosssprecher, koji *torla* (*toriat*, *-ām* »vičući razmetati se)«, također *třlaciúí*, *-čim* impf. (Vuk, Crna Gora) »isto« = ime naroda *Torlak*, gen. *-oka* »koji ne govori ni srpski ni bugarski (*-ak* mjesto *-ak* je zamjena našeg sufiksa *-ak* mjesto tur. dočeta *-āk* u *túrlak*) = *torlak* m i pridjev (valjda indeklinabilan, Elezović o tome šuti) »prost, prigrup, primitivan čovjek«. Balkanski turcizam (tur. *tur* ili *túrlak* »1° sot, inexperimenté, 2° u 15. v. naziv derviša koji se pobuniše protiv sultana«, pored *torlak* »3° mlad i prost adžamija,

4° nehvatan konj iz ergele, 5° sjeverni Bugarin / upor. gr. βούργαρος χονδροκέφαλος/«) iz terminologije uvredljivih riječi (upor. *budala*, *bena*): rum. *turlac* »benebelt«, s glagolom *α furiaci* »trunken machen«, bug. *torlak* »prostak«, pridjev *torlaški*, arb. *torollak* »Tölpel« pored *túrlák* = *trullak* (Gege).

Lit.: *ARj* 18, 488. 690. *Elezović* 2, 330. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 636. *GM* 433. *Deny* 564. Rešetar, *JF* 6, 252. *Škaljić** 620.

torma = *turma* f (Mikalja) = *torman* m (Belostenec, Virovitica) = *türman* »hren«. Od madž. *torma* »isto«.

Lit.: *ARj* 18, 488. 946. Št'rekelj, *DAW* 50, 67.

tormentai se, *-ām* impf. (Korčula) »mučiti se«. Talijanizam *tormentare*, lat. *tormentum*, apstraktum na *-mentum* od *torquere* »tòrcere«.

Lit.: *REW*³ 8793. *DEI* 3829. 3830.

tornistar, gen. *-sira* m, slov. *tornister* »telečak«. Od njem. *Tornister* < sgrg. τάρη, στρον »Hafersack«.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 679. *REW*³ 8528.

toròkati, *toročem* impf. (Vuk) (*raz- se*) »larmati«. Radna imenica na *-onja* m prema f na *-usa*: *torògonja* m, f (Vuk, nejasno *k* > *g*) prema f *torokuša* = na *-oca torokača*. Onomatopeja, upor. rus. *torotoritb* »plapern«, lit. *tar-ryti*.

Lit.: *ARj* 18, 489. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260).

torzo n (izgovor u Zagrebu) »nedovršeno djelo«. Čisti talijanizam obrazovanih ljudi, preko njem., kako pokazuje *rz* < tal. *rs* u *torso* < lat. *tursus* < gr. θ-υποος. Taj se nalazi možda u denominalu *rastrosati se*, *-a* pf. (Riječka nahija u Crnoj Gori, subjekt *haljine*). Glagol ne postoji u tal.

Lit.: *ARj* 13, 326. *REW*³ 8725. *Prati* 994.

tos = *tòz* (Vuk) »uzvik za konje, da idu natraške«. Ofumljen na *-kati tòskati*, *-ām* impf. (Vuk, objekt *konja u taljige*) (*iz-*, *na-*) prema pf. *tòsnuti*, *-em* pored *tòzati*, *-am*. Odgovara istoznačnom uzviku *stiš* (v. fii) i bit će u etimološkoj vezi.

Lit.: *ARj* 4, 62. 7, 694. 18, 490. 503. 504.

toska f »1° vištan < fustanela od platna, koji nose Arbanasi Toske u Leskovcu, Poljanici i Klisuri (okrug vranjski, Srbija), 2° duga

puška, kakvu nose Toske (Kosmet)«. Od etnika *Toska* m (Vuk, Kosmet) »Arnautin iz jugoistočnih krajeva, Epira: Berata, Permeta, Tepedelene (= Tepeleni)«. U Vučitrnu *Toske* su bile češmedžije. Opozicija *Gege* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 490. *Elezović* 2, 330. *SEZb* 6, 132.

Tòt m, etnik (hrv.-kajk., ŽK, Vuk) »Slovak«, pl. *Tatovi*. Od madž. *Tót*, koji naziv važi ne samo za Slovake nego i za Hrvate između Save i Drave.

Lit.: *ARj* 18, 491-92. *Slávia* 6, 582. *Mažuranić* 1456.

totonják m (Kosmet) »(pejorativno) rdavo umiješen hljebac«. Upor. rum. *totoloț* (Moldavija) »Klumpen«.

Lit.: *Elezović* 2, 331. *Tiktin* 1628.

tovar m (Vuk) = *tovar* (Kosmet) = *tovor* (okolica Senja) = *tovor* (Habdelić, Belostenec) »1° (prvobitno) teret na sedlu konja ili magarca, 2° teret uopće, 3° (tovar) magarac, osao«, prema f *tòvarica* (Dubrovnik, Mljet, Korčula, Dalmacija uopće) »magarica« = *tovér* (Lumbarda) = *tovor*, gen. *toma* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutivi od značenja 3° *tóvárié*, gen. *-eta*, *tovarčić*. Pridjev *tovarskt* »magareći«. Kao i *osal* prenosi se na morsku ribu »merlucius vulgáris«. Na *-ija tòvárija f* (Lika) »čutura okovana s obje strane, fučija, brema«. Na *-sa tovaruša* »kobilica«. Od značenja 1° denominál na *-iti tovariti*, *-im* impf. (Vuk, Kosmet, danas općenito) (*iz-*, *na-*, *pre-*, *u-*) »carricare«, impf, na *-ava-*, *-iva-* *tovaravati*, *-wați*, *-ivam*, *-ujem*, samo s prefiksima, na *-ovati istovarSvat* (Kosmet), na *-ati lavorati* (*na-*, *pre-*), pridjev *tòvární* (~a *kola*), poimeničen na *-ina tovarnina* »uža tovarna za pričvršćivanje tovara«. Značenje 3° je prevedenica (calque) od gr. Ovog, riječi maloazijskog (azijskog) podrijetla, koju su etimolozi često krivo dovodili u vezu s lat. *onus*, gen. *oneris*. Paralelu za takav semantički razvitak pružaju i semitski jezici. Ta je prevedenica stvorena zacijelo najprije u Dubrovniku, gdje je oduvijek bilo učenih ljudi. Odatle se raširila po cijeloj Dalmaciji i Istri. Toponim *Továrnik* u Slavoniji ne treba da ima isto značenje kao dubrovački *Osaonik*, danas *Osojnik* (ali etnik *Sočanin* m prema f *SalaSka*, pridjev *salacki od osilb*) jer može biti isto kao madž. *tárnok* »skladište«. Riječ *tovar* je sveslav. i praslav. (?) u značenju »1° merx, 2° onus«, tako u bug. još i danas. Nije baltoslav., jer je lit. *tavòras* posuđenica iz slav. Rumunji posu-

diše *povarā* »teret, tovar na sedlu konja ili magarca«, *cal povārnica* »konj teretni« = *tovar* (Banat, Erdelj) = *tovara*; promjena prvog oblika nije jasna; glagol *a tovari* (Banat); Novogrci τοῦάρη i Mađžari *tar* »teret«, odatle *tárnok* < *továrník* »skladište«. Mađžarski slavizam došao je opet natrag kao *tar*, s pridjevom *tární* (kola), *turičnî konji*. Rum. isto tako *tar* »teret«. Praslav. riječi odgovara tur. *davar*, *ta-var* »domaća životinja, stoka, često ovca (Anadol)« > arm. *ivar* »Herde«. V. za dalju etimologijsku vezu *tovariš*.

Lit.: ARj 4, 63. 7, 494-5. 11, 758. Elezović 2, 131. 241. 324. Kušar, NVj 3, 338. Miklošič- 359-360. Bruckner 574. Mladenov 635. Tiktin 1629. Boisacq* 705. Meyer, IF 1, 319. Vasmer, RSI 2, 32. BZ 17, 108-120. ^cf. RSI 2, 257). Korsch, ASPH 9, 674-675. Pedersen, XZ 39, 460-461. Iljinski, IzvORJAS 23, 2, 180-245. (cf. Slávia 5, 413). Elkina, Etimologičeskie issledovanija 1 (1962), 116-129.

tovariš m (1608, Novi) prema f na *-ica tovarišica* — *tovaruš* (1679, zagrebački statut, *-uš* = mađž. *-os*; hrv.-kajk., Habledić), sveslav., osim bug. i istočni hrv.-srp., praslav. (?), »drug«. Apstraktum *tovarištvo*. U steslav. *tovarišt* = rus. *tovariši* (pored *-rys*). Za taj dočetak nema paralele u ostalim slavina. Zbog toga Miklošič kaže da je »unhistorisch«. Kod Rumunja je *tovarăș* »Gefährte, Genösse, Teilhaber« (*-aş* = mađž. *-os*) = *tovarăș* (învățătură) kao u hrv.-kajk., apstraktum na *-ie tovarășie*. Prema *tovar* > mađž. *tar* od panonsko-slav. nastade *torj* »drug«. Bruckner uzimlje vezu sa *tovar* (v.), ali ističe iznimnost sufiksa, koji nije *-išt* > *-ić* nego *-iš* (v.).

Lit.: ARj 18, 496-500. Mažuranić 1457. Tiktin 1626. Miklošič 359. Bruckner 574.

tòvjerna f (Dubrovnik) = (ikavski) *to-vitna* (15. v., Brač, Hvar, Vis, Milna, Lumbarda, Šibenik) = (14. v., ekavsko-čakavski) *taverna* (Cres) = *taverna* (Šibenik) = *taverna* (šibenski otoci, Modruše, 1387; 1442, Krčki statut, objekt uz *držat*, 1496. v' *tover'nah*, v' *tavernu*, možda griješka mjesto *tover'nu*) »krčma« = *taverna* f (Urbar modruški, 1486) = *tuvèrna* (Božava) »osteria«; *prodavat vina na taverni* (Kastavski statut). Na *-ar* < *-arius tovernar* m prema f *tovernarica* (1490, Kastav) = *invernar* (Božava) = *tovjernār*, gen. *-ara* (Dubrovnik). Denominai na *-iti toverniti* (Kastav, 1490: *tovernar ne mozi u jednoj konobe ni u hiše toverniti dvojega vina*). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *taberna* > tal. *tavèrna*. Nalazi se još u slov. *taberna*, denominal *taber-*

nati, taberna, tobernati (*b* > *v* > *b* kao u *bolta* preko furl.), na *-nik tovernik* m prema f *tovernica*. Crkveni je općehrvatski latinizam *tabernakul* = *-kuo* = *tabernākul* (Rab) = *tabernāku* (Božava).

Lit.: ARj 7, 415. 17, 927. 18, 131. 500. 501. Pletersnik 2, 653. 673. Mažuranić 1088. Zore, Rad 115, 116. Budmani, Rad 65, 163. 165. Kušar, Rad 118, 21. NVj 3, 338. Cronia, ID 6, 122. 123. Hraste, Rad 272, 27. REW² 8510. Štrekelj, ASPH 28, 532-533. Miklošič 360. Šetka 2, 185. DEI 3732. 3733.

tòvjelica f (Mikalja; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »stolica bez naslona, drvena niska klupica, šamrl (Zagreb), škanjet (Korčula), škānj (Boka), služi starijim gospođama da stave noge, podnpžje« = *tòvilica* (Korčula, »~ ili škanjel«) = (*v* > *b* kao u *bolta, koliba*) *tobilica* (Lumbarda, »~ili škanjel«) »podnožje« = *tò-bilica* (Potomje) »prosta sjedalica za kuhinju, štòkrl (Zagreb)« = (unakrštenjem sa *sto, stolac*) *stovilica* (Smokvica, Korčula) »mala klupa za sjedenje« = *stòbilica* (Žrnovo) »mali drveni tronog za sjedenje (domaća radnja)«. Bez našeg deminutivnog sufiksa *-ica tovila* (Korčula). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tabella* (deminutiv na *-ella* za *-ula tabula*) > mlet, *tavela mezzana* iz terminologije kućnog namještaja. Mjesto dubrovačke *tovjelice* govori starija generacija u Tivtu i Lastvi *frilča* ili *trupica* »dvije glave od trupa, na koje se stavi gore daska, za sjedenje«. Mlada generacija govori *škanj* (v.). Talijanizam je *tavelica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »tanka opeka« < tal.-mlet. *tavella* »mattone, Backstein«. Latinizam je *tabela* (Potomje) »tabla«.

Lit.: ARj 17, 627. 18, 505. Kušar, NVj 3, 338. Budmani, Rad 65, 165. REW* 8509. DEI 3732.

t8z m (Banja Luka, Mostar) »1° samljevena i u stupi i prah istucana kava, 2° prah, sitno istucan šećer, lijek (Kosmet)« = *töz* m (Crna Gora, Srbija) »talog od iskuhane kave« = *toz* m (Crna Gora) »sitni duhan«. Složenica, upravo čista turska sintagma *töz - parasi* m »1° sitan novac, 2° naknada za ustupanje dućana«, *limon-toz* (Kosmet) »limunova só«. Na *-luk tozluk* m, obično *tòzluca* m pl (Vuk) = *tòzluke* f pl. (plural kao *gaceļ*) »dokoljenice, gammaše«, augmentativ na *-ine tòzlučne* f (Vuk), nazvane ovako jer čuvaju noge do koljena od praha. Balkanski turcizam (tur. *toz* »prah«, *tozluk*) iz terminologije za nošnju: rum. *tuzluc*,

bug. *tuzluk, tozljun*, arb. *tos - zi* »Staub«, *tozljúk*, ngr. τουσλοῦκι.

Lit.: ARj 18, 503. 504. Elezović 2, 325. 525. GM 433. Tiktin 1669. Skok, Slávia 15, 501., br. 816. Škaljip 620.

trabant m (gradski govor) »1° vojnik, 2° kraljevski tjelesni gardist, 3° (pejorativno, u novinarskom jeziku) koji slijepo slijedi nekoga ili nečije ideje« < njem. *Trabant* = (*tr* > *dr* upór. *arcati* za *trčati*, *Drabant* kod Lutera, češ. *dráb*, polj. *drab* »pješač«) *drabanat*, gen. *-anta* (Vrančić, Belostenec, Jambrešić) = *drobanat*, gen. *-nta* (16. i 17. v.), *drobantnica* (1697) »kuća za takve vojnike« = (*tr* > *dr* > *gr* možda unakrštenjem sa *grabiti, grabancijaš*) *grabanat*, gen. *-nta* (1543, Belostenec, Jambrešić) = *grabanta* m (1543, dočetak kao u *levant*). Odatle na *-ija grabantija* »služba njegova«. Upor. toponim *Grabantići* (Travnik). Asimilacijom *t - b* > *b - b* *barabanat*, gen. *-anta* (17. v., Mikalja, Belostenec, Stulić) »pandur«. Glede umetnutog *a* upor. mađž. *darabont* (1439), *tarabont* < njem. *drabant*, rum. *daraban, darabant, dorobanč*. Stari evropski vojnički termin orijentalnog podrijetla (perz. *darban* »portier«, složenica od *dar* »vrata« i *ban* »koji čuva«). Glede *-ban* upor. *pasvandžija, čoban*.

Lit.: ARj 1, 181. 2, 734. 788. 18, 505. Mažuranić 274. Miklošič 49. SEW 1, 218. Holub-Kopečny 105. Bruckner 95. REW² 8822. Lokotsch 490. Gombocz-Melich 1274. Tiktin 505. 565.

trāblje n (Vodice) »dio stražnjeg dijela kola« = slov. *trabje* = *trabič* (ŽK) = *trāblje* (ŽU) »Wagenschere, Zwiesel«.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 199. Skok, ASPH 33, 372. Popović, Sintaksa 45. Pletersnik 2, 680.

trabòzan m (Vuk, Srbija, BiH) »prednji dio kuće, doksat, trijem« = *trobozān* (Kosmet) »niska ograda na čardaku, gelender« = *trobozani* m pl. (Travnik) »otvoren hodnik oko cijele kuće, ganjak« = *trabozani* (Mostar) »ograda na stepenicama, da se ne padne, perda« = *trabazana* f (Sarajevsko polje) »ograda od kolaca«. Balkanski turcizam vjerojatno tal. podrijetla (tur. *trabzan* < *tramezzana od *tra* = *mezzo*, preko gr.) iz terminologije graditeljstva: arb. *trabazan* »Geländer«.

Lit.: ARj 18, 505. Elezović 2, 339. Skok, Slávia 15, 501., br. 818. GM 433. Dietrich, KZ 37, 417. Škaljic* 620.

trabun f, u izreci govori u *trabúni* (Vuk) »buncati (v.)«, odatle denominál na *-iti tra-*

búni, *trābunim* impf. (Vuk) »bulazniti, tlapiti« = *trambuniti, -im* (Vodopić) = *trabunjati, -am*, apstraktum *trabunjenje* n za učeno *halucinacije f* pl. Prema Štrekelju bilo bi u vezi (posudenica?) -sa *turbare*, upor. španj. *turbón*, rum. *a turba* »wütend werden«. Kako se riječ upotrebljava na istoku, romansko vrelo nije vjerojatno. U vezi je svakako sa *buncati, bunacati*, slog *tra-* opet s onomatopojom koja se nalazi u *tlapiti* [usp. i pod *balam*].

Lit.: ARj 7, 699. 18, 505. 506. 529. Štrekelj, ASPH 28, 533.

tradii, *-im* pf. (Kotor, Kučište; Korčula; primjer: *trādila me sviča*) »prevariti«, = (inf. prema 1. 1. prez.) *tradiškat* (~ *nekoga*, Dubrovnik, Cavtat) »napuštati«. Od tal. *tradire* < lat. *tradere*. Ovamo i talijanizmi *tradimen(a)t* m (Sali na Dugom otoku; 1496; Spovid općena) »izdajica« < tal. *tradimento; traditur* m (16. st.) »izdajica« < tal. *traditore* ^

Lit.: 18, 509. Zore, Tuđ. 22. Budmani, Rad 65, 166. REW² 8828. DEI 3850.

trafika f (Hrvatska) »maloprodaja duhana«. Odatle na *-ant trafikant* m prema *trafikantica f* (Hrvatska) »onaj koji se bavi tim poslom«. Od njem. *Traffik* < fr. *trafic* < tal. *traffico*, postverbal od *trafficare*. Marin Držić ima *trafegati* impf, »trošiti«. Primjer: ... *dao mu (sinu) pet tisuć dukata, tako ih on i trafega ovdí u Rimu s galantinami sinjoramí*. Upor. kat. *trafegar*. Prema Gamillschegu od prefiksa *tra-* < *trans* i *ficcare* »postaviti«, kao stfr. *tresfichier* »probosti«.

Lit.: ARj 1, 160. 18, 509. 510. Gamillscheg 856. DEI 3851. 3852.

trafori m pl. (Zore; južna Dalmacija ?) »cvijet, cvjetovi, potkit bječvi, obično-mišioci- ma napravljen, i to od koljena do buta s obje strane«. Možda postverbal od *traforare* (prefiks *trans* > tal. *tra-* i lat. > tal. *forare*). Ovamo možda i *preferati, -am* pf. (Riječka nahija) »nadići, prestići koga čim«, koje sadrži naš prefiks *pre-* i prilog *fora* < lat. *foras*.

Lit.: ARj 11, 511. Zore, Rad 108. 218. REW* 3430. DEI 1684. 3852.

trag m (Vuk), samo južnoslav., inače praslav., »1° slijed, Fusstapfe, Spur, 2° genus (semantički razvitak kao lat. *linea*, fr. *lignage*)«. Da je riječ postojala i u sjevernim slavina, dokaz je kašupski *tragi, fregi* »natrag«. Bez paralela u baltičkoj grupi. Na *-ina trašina* f (Crna Gora) »nogostup, putanja, staza«. Ovamo *traga* f (Dalmacija, Lika) »1° vestigium, 2° rod, genus'

3° pasmina« = *traga f* (Crna Gora, Vuk) »Tierrasse, rasa, genus«. Upór. arb. *trage* »traccia, retraite«. Brojni su prilozu u vezi s prijedlozima i njihove izvedenice: *natrag* »nazad« = *natraga* (priloško -a), *natragu*, na -*bkē* *natraške* (Vuk) = *natraščakē* = na -*oče* *natrašče*, *unatrage* (narodna pjesma), *otrdg* (-a, -ti) = *otrâg* (Kosmet), *odotrâg* (Kosmet), *straga*, *òstrâg*, *òdstrâga*, *nastragu*, *odostraga*, *sâtrâg*, sa superlativnim *noj najstrag(u)*, *najostragu*. Odatle pridjev na -*bn*+*^o*: *stražnji* (opozicija *prednji*), poimeničen na -*ica* *stražnjica*, eufemizam za »culus, zadnjica«, na -*jak* *stražnjâk* (*va'*), na -*bn* *natražan* (Šulek) »reakcionaran«, poimeničen na -*jak* u neologizmu *natražnjâk* m »reakcionar (protivno *naprednjâk*)« prema *fnatraznjača*, neologizam za »proklitika« (*naslonjača* »enklitika«), apstraktum *natražnjaštvo*; na -*bk* *natražak*, gen. -*ška* »potomak«, na -*bina* *natradšbina* »nekakav porez«, denominai na -*ovati* *natragovati*, -*ujem* (Šulek) neologizam, protivno *napredovati*), na -*ulek* *natraguša* = složenica *natragoda* (Vuk) »koji ide natrag«, prilog *natraguše*; *straguša* (Crna Gora) = *ostraguša* (*puška*), na -*bk* *otražak*, gen. -*ška*, na -*ina* *otražina*, na -*Mna* *òtrazbine f* pl. »ostaci«. Denominal od *trag* m na -*ati* *tragati*, -*am* impf. (Vuk nema) = *tragât*, -*am* (Kosmet) »raspitkivati se«, odatle na -*oca* *tragača* (Kosmet) »radoznala žena«, od *traga* *î* *nâtragat se* (Crna Gora) »naroditi se«, postverbal *nâtraga* (Crna Gora) = *nâtrâže* »potomstvo«. Denominal na -*iti* *tražiti*, *tražim*, impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *za-*) »1° iskali, quærere« prema impf, na -*iva-* *traživati*, -*tražujem*, samo s prefiksima; *istražiti se* (Ljubiša, Boka) »2° uništiti se, umrijeti« = (sa č mjesto ž, valjda prema gubitku sonoriteta *trak* < *trag*) *istračiti se* »isto«, upor. *k* mjesto *g* u denominalu *zatrâkovat*, -*ujem* (Kosmet) »zapitkivati«. Moguće je i unakrštenje s *trak* (v.). Upor. *trakânac* »Spur, vestigium«. Odatle postverbali *istraga f* »1° pravnički termin, 2° uništenje (Crna Gora, Boka: *rat do istrage* »guerre à outrance«), pridjev od značenja 1° *istražni* (*sudac, sudija*), na -*ljiv* Vukov neologizam *neistražljiv* »inpervestigabilis«, radna imenica na -*telj* *istražitelj* = *istražnih*, apstraktum na -*Mna*. *istradžbina* (Ljubiša) »plaća za ukopalište«, *potraga f* »potjeraj potoč«; od sintagme *po tragu*: na -*uša* *potraguše f* pl. »1° ospice koje se naknadno izbace, 2° svinje koje u žir dođu iza drugih«; *potragljiv* »koji zaostaje«, *potragljivac* m »oklijevalo«. Ie. je korijen **tragh-*, koji je zastupljen u lat. *trahère*, gal. *vertragus* »bronzog

pas« (tal. *veltro*, itd.), stir, *traig* »noga«, možda i u got. *bragjan* »trčati«. Prema tome je i *trag* lat.-kelt.-praslav. leksem.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 63. 64. 7. 379. 662. 700. 858. 9, 276. 437. 11, 189-90. 192. 16, 639. 703. 706-708. 709-710. 18, 510-517. 559-562. *Mažuranić* 1458. *Elezović* 2, 19. 42. 201. 331. *Miklošič* 360. *Mladenov* 637. *WP* 1, 753. *Štrekelj, ASPH* 28, 504. *Havránek, Slávia* 7, 782. *Fraenkel, KZ* 61, 268. *Zupitza, BB* 25, 89-105. (cf. *AnzIF* 12, 169). *Walde, IF* 19, 106. *Boisacq* 983-984. *GM* 433.

traget m (Rab, Božava) »lada za prijevoz, velika gaeta, skela«. Od tál.-mlet. *traghèto* < lat. *trajèctus* (od *trajicere*, prefiks *trans* i *jacere*). Suglasnik *g* za *j* je neobičan, a nalazi se ne samo u mlet., nego i u furi, i istro-rom., danas i u književnom (toskanskom), sttal. *trargetto* tumači se unakrštenjem sa mlet. gerundi vom *tragando*, od *tr ar* < *tranere*. Danas na našem moru između dviju bližih obala saobraća *trajekt* < part. perf. pas. *trajectus*, od *trajicere* »prebaciti«. Upor. *žapalj* (v.).

Lit.: ARj 18, 518. *Kušar, Rad* 118, 23. *Cronia, ID* 6, 123. *Skok, Term.* 150. *REW* 8843: *DEI* 3853. 3854.

tragina f (Mljet) »služi za hvatanje zubaca (načinjena je od senjala, na kome visi skandaj; na dnu skandaja nalazi se više udica)«. Dalmato-romanski leksički ostatak (*gi* očuvan u velarnom izgovoru kao u *Giman, galatna*) iz terminologije ribarskog alata, od tal. *tragina*, izvedenica na -*ina* od *tragum* »Schleppnetz«, v. *trakmar*. Talijanizam je *gi* > i *trainati*, -*am* impf. (Budva) »traina se na zubace«, od *traina* (Budva) »više nego pendula (*traina f* /Muo/ je slična sforcinu; nalazi se ispod saka 4*5 m tanka *traina*)« < tal. *trainare* < *traginare*. U Potomju je *trâjina f* »fitilj za lagume«.

Lit.: *REW** 8836. 8837. *DEI* 3855. 3856.

trajati, -*jēm* impf. (Vuk, Kosmet) (*do-*, *iz-*, *po-*, *uz-*), bug., češ., oba luž.-srp., praslav. **tra-*, »durare, držati (Kosmet)«. Pridjev *trajan* (*uz-*), *dugotrajan* (slov., prevedenica prema njem. *langwierig*), deminutiv na -*ašan* (upor. *durašan*) *trajāšan*. Pridjevski apstrakti na -*ost* *trajnost f* (*uz-*), *trajānost*. Stčēš. *trati* kaže da je praslav. korijen *tra-*. U sjevernim slavinama i u ništičnom prijevodu (Schwundstufte): češ. *trvati*, pol j. *trwać*, ukr. *try vaty*, brus. *trvač*, *tryvač*. Rumunji posuđiše *trajč* > *a* *trâi* »živjeti«, rum. postverbal *trai* m »život«. To značenje moralo je postojati i u

južnoslavenskom, kako pokazuje antroponim *Trajko, Trajan* = *Živko, Živan*. Ie. je značenje korijena **ter-* »prodrijeti«, set-baza u punom prijevodu *tera°- »hinüberführen«, predstavljen je u sanskrtu *tarati* »svladava«, *trayate, trāte* »štiti«, *avesta & rāyente* »isto«, apstraktum *Orati-f* »zaštita«, ir. *trath n* »vrijeme, čas«. Što_ pro-dire, to živi, to je trajno.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 64. 11, 190. 18, 518-22. *Unbegaun, RES* 12, 31. *Elezović* 2, 332. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 578. *WPI*, 732-4. *Trautmann* 325. *Uhlenbeck, PBB* 26, 571. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Baudiš, IF* 23, 149. *Mikkola, IF* 6, 352. *Ilijinski* > *IzvORJAS* 23, 125-182. (cf. *IJB* 8, 207).

*trais*¹ (Crna Gora) »uzvik kojim se oponaša zvuk kad skrokne puška«, »(u Kosmetu) kad se spusti novac, kad se nešto razbije, kad prsne«. Upor. oformljenja *krok* u *škrok-nuti* (v.), *štrecati* impf, prema *štrechnuti* (ŽK), *štrocati* (o pušci) i *trākalice f* (Crna Gora) »dječja igračka od kukuruzovine«.

Lit.: ARj 17, 687-88. 847. 18, 525. *Elezović* 2, -332.

*trak*² m (Vuk; 1420, Dubrovnik; ŽK) = *traka f* (Miličević, Bosna) »Bänd«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *torkb, »pantljika«. Deminutivi na -*bk* > -*ák* *tračak*, gen. -*ika*, na -*ič* *tracić*, u *Barakovića tračac*, gen. -*čca*. Pridjev na -*at* potvrđen je *trakota zvizda* (Kozičić i dr.) u poimeničenju na -*nica trokatnica* (Vojvodina, Srbija) »hobotnica«. Na -*anac*, gen. -*nica*: *trakânac* (Vuk, Osijek) »1° suh šaran isječen na kaiše (metafora), 2° (unakrštenjem sa *trag* > *trak*, s gubitkom sonoriteta) Spur, vestigium = *trag* (v.)«. Na -*aca* *trakača f* »1° (Vitezović, Lika) repatica, 2° (Lika, Hrvatsko primorje) hobotnica«, -*avica* *trakavica* »Bandwurm« (možda prevedenica, calque). Od pridjeva *tračan* (*tračna zvijezda*, *Kavanjin*) na -*nica* neologizam *tračnica f* (Šulek) »Eisenbahnschiene«. Riječ *trak* je kulturna i posuđuje se: ngr. τράχος »Ankertau«, arb. denominal *t êrkem, her hem* (Tirana) »ziehe«, složenica *têrkuzê* = (asimilacija) *kêrkuzê* »Seil« < *trak* + *uzao* (?). Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz sprus. usporednice *tarkne f* »Riemen zum Binden am Pferdegeschirr (ista riječ kao i *trak* proširena formantom -*na*)«. Ie. je korijen **terek-*, **terk-*, **tork-* »okretati« u terminologiji prednja (konca), zastupljen u sanskrtu *tarku-k* »vretenos«, gr. ἀτράχτος »isto«, lat. *torqueo*, arb. *tiêrr* »předem«, nvnjem. *drechseln*.

Lit.: ARj 4, 63. 18, 506-508. *MikloUč* 359. *Holub-Kopečný* 388. *Bruckner* 576. *Trautmann* 314. *WP* 1, 735. *GM* 429-430. *Boisacq* 97. *Lang, LF* 43, 322-323. *Bernard, RES* 27, 37. *Joki, IF* 27, 304.

trakmâr, gen. -*arâ* m (Senj) »skup udica povezanih zajedno«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *traginârium, pridjevska izvedenica na -*arius* od *tragina* (v.). Drugo značenje ima taj leksički ostatak u *takmor*, gen. -*orâ* (Hvar) »mačak, ganač, čenkin, kvaka, kljuka« (prvo *r* ispušteno zbog disimilacije *r - r > 0 - r*) = *tahmar* (Makarska) »malo trozubno sidro za vađenje vrša« = (*t > d*) *dakmôr* (Veli otok) = (*tr > dr*, upor. *drobanat*) *drâkmâr* (Mikalja) »uncino a cui s'appende la carne o si pesca un seccio caduto in pozzo« = *drakâr* (Malinska) »kuka od željeza ili drva u zidu, uncino« = *drâkmâr* (Pag) »ganač za dizanje cigla (< *situlus*, v.) iz gušterne« = (metateza *ra > ar*) *darkmar* (Mikalja, Voltiđi) = (*ar > ř*) *drkmâr* (Vrančić, Stolić, Parčić) »malo sidro sa 3 ili 4 ručice za dizanje vrše« = *trkmâr* (Bella, Brač, Split, Kaštela) = *trkmâr* (Vrgada) = *trsmâr* (Makarska). Nalazi se i u krčko-rom. *dreknul* »Angelschnur zum Polypenfäng«, s disimilacijom *r - r > r - l*.

Lit.: ARj 2, 782. 18, 687. *Zore, Hrvatska lipa* 1, 140. *Parčić* 128. 130. *REW* 8836. *Skok, ZRPh* 41, 148.

traktûr m (ŽK) »infundibulum, imbut, lijevak« = *traktur* (Samobor, Krašić, *kt > ht* može biti pod uplivom njem. *Trachter* istog podrijetla) = (najčešće *kt, ht > t*) = *trator* (Mikalja) = *trâtûr* (Mikalja, akcenat ŽK; Lika kod pravoslavaca kao i kod katolika, Parčić, Vrbnik, Pag, Rab, Božava) = *tratur* (Senj) = *tratur* (Jurjevo) = *tretûr* (Prigorje), deminutiv na -*ič* *traturić* (Vrbnik), u krčko-rom. *tratur* »imbuto grande, specialmente da botte« = (unakrštenjem sa njem. *Trachter, Trichter*) *trahier* (Habelić, Belostenec, Samobor) = *traktijer* (ZV). Upor. arb. *taflar, taftare -ja* »Trichter«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trajèctô-rium* > srlat. *tractorium* > tal. *trattolo, tortoro* (Verona). Mletački oblik, koji bi odgovarao, glasi *tratur(o)*.

Lit.: ARj 18, 518. 527. 545. *REW* 8844. *Maver, Slávia* 2, 43. *ZbNZ* 8, 325. 16, 94. *Rožić, Rad* 115, 127. *Skok, ASPH* 30, 310. *GM* 431. *Godin* 350. *Cronia, ID* 6, 123. *DEI* 3873.

trälje¹ f pl., gen. *trälja* (Vuk, Vodice, Bela Krajina, pl. kao *nosila, kola, saonice*) = *trälje* (Virje) »krošnje, Tragbahre, civière« = (s disimilacijom *i — lj > í — nj*) *tränja* (Vuk, Crna Gora) »tezgere, rivijera« = *traglje* »isto«, koje dokazuje da je *lj* u *trälje* nastalo iz *glj*, upor. *gnj > nj* u *janje* i tal. *vigilare > vegliare*. Grupa *glj* nalazi se u madž. *taraglya* »isto«, koje je došlo k nama kao pl. t. *taraglje*. Miklošič je dobro intuirao postanje, ustvrdivši da je od njem. *Trage* f kao i polj. *tragi*. Treba pretpostaviti njem. deminutiv *Tragel*, odatle i madž. *taraglya*, koje je iz hrv.-srp. Denominai *dòtraljati, -am* (Lika) »doći traljajući«. Upor. rum. *tragă, targa* (= bug. *targa*), *traglă* »isto«, možda od lat. *tragula*. Ovamo zacijelo u metaforickom značenju pridjev na *-av traljav* »rdav« (= *a obuća, posao*), poimeničen na *-bc > -ac, träljavac*, gen. *-vea* m prema *träljavica* (Lika), odatle hipokoristik *trälja, trälja* (Lika) »žensko traljavo«, *tränjav* (Boka) »lijen, spor u poslu«.

Lit.: ARj 18, 518. 528-29. 532-33, Ribarić, *SDZb* 9, 200. Fancev, *ASPh* 29, 389. Miklošič 360. Bruckner 574. Strekelj, *DAW* 50, 60. Isti, *ASPh* 28, 534. *Tiktin* 1563. Meyer-Lübke, *KZ* 39, 597.

trälje¹ f pl., gen. *trälja* (Vuk) »prnje, dronjci, sukar« = *trälja* f (Kosmet) »odjeća ili obuća sasvim dotrajala i poderana«. Pridjev na *-av traljav* (~a *obuća*, Vuk) »1° drpav, dronjav, prnjav, rapav, ritav, traljav, 2° (metafora) loš, rdav (posao)«, poimeničen na *-bc > -ac träljavac*, gen. *-avca* m prema f na *-iča träljavica* (Lika). Isti pridjev nalazi se u Kosmetu (prema disimilaciji *i — lj > t — nj*) kao *tränjav*, određeno *tranjavi* »poderan«, poimeničen na *-iča tränjavica*, na *-ko tränjavko*, na *-ce tränjavče*, gen. *-età*, pi. *tranjavčići*. Denominai na *-osati tranjšat*, *-osem* impf. (Kosmet) »1° drmusati, 2° činiti da netko postane trnjav«. Zacijelo istog etimologijskog podrijetla od kojeg i *trälje*¹ f pl. »civière, nosila«, jer se na njima nosi ono što je trošno, razdrto, bolesno itd.

Lit.: ARj 18, 518. 528-29. 532-33. *Elezović* 2, 333.

tram, gen. *trama* m (ŽK, hrv.-kajk., slov.), češ., polj., oba luž.-srp., »glavni balvan koji drži brvno, Tram (s kojom je riječi u prasadstvu ili je posudnica odatle)«. Njemački termin je po jednom mišljenju srodan s gr. *τέρεμνον* (v. *trijem*), s lat. *trabs* < ie. *drabma, po drugom je od ie. korijena **ter-* »himibergelangen, hindurchdringen« (v. *trajati*), sa

formantom *m*. Prema tome može biti i praslav. riječ, slučajno identična s njem. riječi, ili čak praslav.—germ. leksem. Germ. *tram* nalazi se i u engleskoj složenici *tramway* »put na tramovima« > *tramvaj* = (metateza) *träjvan* (Sarajevo). Prema Petru praslav. *Izam u srodstvu je s gr. *τράφηξ*, lat. *trabs*.

Lit.: ARj 18, 529. *Pleterišnik* 1, 681. Miklošič 360. *Holub-Kopecny* 388. *Bruckner* 575. *WP* 1, 758. Petr, *BB* 21, 207-217.

trampa f (Vuk, Crna Gora, Srbija, Lika, BiH) »promjena, razmjena robe«. Denominai na *-iti trämpiti, -lm* impf, pored *trämpiti* (Bačka, Srbija) »promijeniti«. Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *trampa* »isto« < tal. postverbal *tramuta* od *tramutare*, s disimilacijom *t — t > t — p*) iz turske trgovačke terminologije: rum. *trampa* = *treampă* (Moldavija), bug. *trampa*, s glagolima *trampjavam, tramposvam* (*sé*), arb. *trampe* = *trame*.

Lit.: ARj 18, 530-31. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1635. *GM* 434. *Škalju?* 621.

tranbolos m »šal« = *tarabolos* (Srbija) = *tarabulüz* (uz *pojas*) (Kosmet) »svilen ili polusvilen pojas«. Balkanski turcizam (zacijelo tur. *Tarabuluz-i-Šam* »sirijski Τρίπολις« /upor. *šamaladža, dimiškinja* za proizvode te zemlje u našem leksikonu/, a ne *Τρίπολις της Βαρβαρίας* »afrički Tripolis« > tal. *Tripoli*): rum. *tarabulús* »Art orientalischer Schal, der um den Kopf geschlungen wird oder als Gürtel getragen wird«.

Lit.: ARj 18, 107. *Elezović* 2, 300. *JF* 2, 47-50. *Tiktin* 1559. *SEZb* 13, 104. *Školjić** 620.

trandäfio, gen. *-fjela* pored *-ila* m (Dubrovnik) »ruža« = *trantofil* (Smokvica, Korčula) »neko cvijete« = (*sa an > en* kao u *láncún* pored *lencuo*) *trendofio*, gen. *-fila* (Dubrovnik), odatle hipokoristik *trenda* (Vuk, Slavonija) »(također) žensko ime« = *trandôvilje* n »althaea rosea« = *trandofilje — trandovelja* = *trandavilj* (Piro) = *trandofija* (Otok u Slavoniji) = *trandofilj — stsrp. triandafilb* (14-15. v.). Balkanski grecizam (ngr. složenica *τρ/ι/αντάφυλλον*, od *τριάνδα* »trideset« i *φολλον* »list«, upor. *τρίφυλλον* »djetelina«, upravo »trollist«): rum. *trandafir* »ruža«, s izvedenicama, bug. *trändafil* pored *trifil* »isto«, arb. *trendafil, dranofille* f (Skadar), čine. *trandafil*.

Lit.: ARj 18, 531-32. 596. 647. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1636. *GM* 436. *Pascu* 2, 94., br. 1790. *MiBloIII* 361. Vasmer, *GL* 143-

trap m (Vuk, ŽK, Kosmet, hrv.-kajk., slov., bug.) »1° (poljoprivredni termin) rupa za repu i krumpir da prezimi, 2° (Dubrovnik i okolica, Prčanj) poljana za bostan: lubenice, dinje i ostalo, sad (Split), 3° (po zakonu sinegdohe) sam plod odatle: bostan (Konavli), pipuni, dinje, tikve, pomidori (dok su neobrani na zemljištu), 4° novo iskručeno zemljište za vinovu lozu, na kojem su bili posađeni pipuni itd., mlad vinograd (Paštovići)«. Nalazi se još u stcslav. *Izap* »fovea«. U stsrp. riječ je još značila: »5° konjska naprava, homut« i »6° trabs terminális, repagulum, Grenz- oder Zollschränke«. Značenje 5° i 6° nije moguće dovesti u vezu sa 1°—4°, isto tako ni današnje »7° (Kosmet) neki dio na kolima na kome leži pod«. Denominai faktitiv na *-iti trápiti, -im* impf, (*do-, iz-, po-, raz-, u-*) (Vuk, Dubrovnik, Čilipi, objekt *zemlju, vinograd*) »1° saditi, duboko kopati zemlju, zakopavati, 2° krčiti zemlju (Potomje, Pelješac)«, part. perf. pas. *trápen* = *trápljen* (narodna pjesma) »saden«. Postverbal *potráp* m (Vuk) »mladi odskora nasaden vinograd (Paštovići)«. Taj poljoprivredni termin nalazi se i kod Cincara i Arbanasa sa značajnim semantičkim varijantama: čine. *trap* »ruisseau, vallée, fosse«, s deminutivima *trapulita, trapuliciu*. To značenje nije potvrđeno u južnoslav. S cincarskim se značenjem prilično slaže arbanasko »1° Graben, Grube, Böschung, 2° kleiner Fusssteig (upor. hrv.-srp. i bug, *trap, v. trapati*), 3° aus Einbäumen bestehendes Fährboot«. Cincari imaju još sa /mjesto y *traf* »ligne de démarcation entre deux vignes, prësika (ŽK)«. Taj se oblik slaže sa ngr. *τράφος* »jarak, ograda«, denominai *τραπεζω* »opkoljavati šancem«. Kako *trapb* nije potvrđeno u sjevernim slavinama, ne može se znati da li je slog *tra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Usporednja koja se čine sa baltičkim riječima (Persson), ne slažu se ni semantički, a ni fonetski: lit. pridjev *trapus* »spröde, leicht brechend«, lot. *tratet* »faul, mürbe werden«. Lit. *tarpas* »Zwischenraum, Lücke, Kluft«, lot. *társ* »Wurm«, prijedlog *tarp* »među« govore u prilog likvidnoj metatezi, ako je *trap* praslav. riječ. Ograničenje na južnoslav. jezike dopušta i drugačija tumačenja, vezu sa gr. *τράπη* »fovea« < ie. **trūp-*, prijevaj prema **troup-* > *trup* (v.), kao i sa gr. *τάρφος* »Graben« > *τράφος* »fossa, vallum, Zaun aus Feldsteinen, mocira«, ngr. *τράφα* (Vasmer).

Lit.: ARj 2, 714. 4, 64. 11, 190. 13, 312. 18, 533-38. *Zore, Rad* 138, 65. *Elezović* 2, 333. Miklošič 360. *Mladenov* 637. Kažunski,

ASPh 12, 636-638. 13, 319-320. Specht, *KZ* 68, 125. Joki, *Unf.* 160. sl. *GM* 434. Fraenkel, *IF* 49, 216. Suman, *ASPh* 30, 306. Vasmer, *GL* 143.

träpan m (Stoliv, Božava) »svrdao« = *trapanj* (Stanojević). Denominai na *-ati* = tal. *-are trapanati, -äm* (Perast) = *trapanai, -am* (Božava) »durchschlagen«. Talijanizam *trápáno, trapanare* < gr. *τράπανον*. Ovamo i *trepan, trepanalija, trepanirati* (Iubanju) < fr. *trépan*, preko njem. ili < srlat. *trepanum*.

Lit.: ARj 18, 534. *REW*³ 8959. *Prati* 1001.

trápati, -äm impf. (Vuk) (*do-* Došen, *na-*) »ići ne gledajući kuda, basati« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *natrámpati, -äm* (Korenica, Hrvatska). Ovamo ide zacijelo arb. *trápit* »gehe hin und her«. U vezi je još *trap* m (kolski termin, Vuk, Srijem, ~ *široki, uzani, dugački*) »Geleise«, tako i bug. Upor. još rus. *trap* »Pfad«. Pridjev *trapav* u vezi je sa *satrapa* f (Kosmet) »žensko nezgrapno i neokretno«, augmentativ odatle na *-ina sutrapina* f. Glede prefiksa *su-* v. *sulud, sugranut* = *zgranut*. Upor. s tim slov. *trap* »luda«, ukr. *torópa*. Samoglasnik, *a* predstavlja prijevaj duljine *ö > a* prema rus. *tropa* »Pfad, Fährte eines Tieres«, *tropatb* »stampfen« = njem. *traben*. V. prijevajni stepen *e* u *trepet* (v.). Ie. je onomatopejski korijen **trep-* »trippeln, trampeln, treten«. Upor. rum. posudnicu iz njem. *trap* = *treap* < *Trab*.

Lit.: ARj 2, 714. 7, 700. 18, 534-35. *Elezović* 2, 287. *GM* 434. Miklošič 361. *WP* 1, 756. *Tiktin* 1637. *Doric* 383. *Mladenov, ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198)

trapav (Vuk), pridjev na *-av*. Upotrebljava se samo u vezi sa ~a *nedjelja* = *sebična nedjelja* »sedmica u kojoj se svaki dan smije mrsiti (i srijedom i petkom)«. Poimeničen na *-ica trápavica* (Dalmacija). Od istog je korijena *trápiti, -lm* impf. (Vuk) »srijedom i petkom mrsiti«. Ta se nedjelja još zove *pretila* (v.), *ursna, urša* > *uša, ušibušina* < *urši burii* > *uši buši* (v. *ursiiti*). Teško je odrediti etimon pridjevu. Možda je identičan s pridjevom *trapav* »nezgrapav (v.)«, jer se radi o denominaciji za nedjelju, za koju je i *mrsiti* bilo svakako prekrajano. Vjerojatno je od aorista pasiva *ἐτράφην* »debljam se«, ngr. *τράφηκα*, od *τρέφω*, ngr. *τρέφω* »hranim«.

Lit.: ARj 18, 534-35.

trapeza f (Vuk, u izrazu časna *trapeza*; u Kosmetu *sveta trapeza* »/na zapadu/ oltar«) »1° sto (stsrp.; sthrv. u glagoljskim liturgijskim tekstovima), 2° jelo, hrana na stolu, 3° oltar, 4° blagovaonica, 5° daća, podušje (Kosmet)« = (sa *r* < *ar* preko metateze) *trpeza* (Vuk) = *trpeza* (Kosmet) »1° ste, astal, sinija, 2° daća, podušje, trrjeza od vražde«. Balkanski grecizam, koji se širio po Balkanu preko manastira, kaludera, crkve, prodro već u starini na zapad u BiH, Slavoniju i u južne krajeve: *trpeza* (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci, Otok i Varoš u Slavoniji, Kanižlić, Pavić, Popovo u Hercegovini, Dubrovnik Cavtat, Čilipi, Korčula, Kavanjin) = *trpeza* (Muo, u Boki bez razlike vjere, Crmnica, Sutomore) < gr. τράπεζα, haplogijom od τετράπεζα »četveronog«, složenska od τέτρα »četiri« i πεδία, srodno s *pes*): rum. *trapeza*, bug. *trapéza* pored *trápežica*, *trapezarija*, arb. *trapeze* pored *truvezë*. Nalazi se i u stoslav. Izvedenice su: na *-ar* < lat. *-orius* (stsrp. i nsrp.) *trapezar* m (usp. gr. τραπεζάριος) = *trpézár*, gen. *-ara* (Vuk) »kaluder koji postavlja trpezu«, pridjev (stsrp.) *trapézon* = *trpezin*, *trpezarev*, *-ov*, *trpézárskt*. Na *-arija* < gr. -αρία (stsrp. i nsrp.) *trapezarija* (usp. gr. τραπεζαρία) = *trpezarija* f (Vuk) »1° manastirska soba u kojoj se jede, refektorij (na zapadu), 2° (danas se izgubila veza s manastirskom) jedaća soba, blagovaonica«. Deminutiv na *-ica* *trpezica*. Na *-nik* (u Stulića < rus. *trapeznik*) *trapeznik* »koji sjedi za stolom« te *trpeznik* »1° istOj 2° stolnik, peharnik, 3° stolnjak« = *trpeznik* (Sutomore) = *-nják* *trpežnjak*, gen. *-aka* (Perast, Hercegovina, Srbija) »stonjak« = stsrp. *trapezafor* — *trapezofor* (< gr. τραπεζοφόρος) »stolnjak«. Na *-je* *natrpeže* n »služba načelnika trpezara (Bella, Voltidi, Stulić) koji se zove *natrpeznik*«, denominat na *-osati* stsrp. *trapezosati*, *-am* »dati ručati«, *natrpezovati se*, *-ujem se* »nahriniti se« (Kraljić). Pridjev od sintagme *po trpezi potrpezar* (*pas*, Crna Gora) »onaj koji po trpezi kupi«, poimeničen na *-jak* *potrpeznjak* »potrpezan pas«. Etimološki ide ovamo i internacionalni geometrijski termin *trapez*, gen. *-eza*, koje se izgovaralo i (prema njem.) *trapez*.

Lit.: ARj 7, 703. 11, 212. 18, 535–36. 755–58. Elezović 2, 393. Miletić, SDZb 9, 609. Miklošič 360. Mladenov 637. Mürko, WuS 2, 84. 120. sa. Strzygowski, WuS I, 70–80. GM 434. Joki, Unt. 118. Tiktin 1637. Vasmer, GL 143.

trápula f (Božava, Sali, Dobrota, Rab) »mišolovka«. Tal. deminutiv na *-ula* > *-ola* *tráppola* »isto«, od franačkog *trappa. Ovamo ide i iz Istre i Senja čak. *rabula*, *labora* (Istra, Kuhačević) = *lábúra* (Kuhačević) = *labor* (Istra) »decipulae genus«. Fonetski odnos nije jasan. Usp. i *lábúra*.

Lit.: ARj 5, 860. 861. 12, 845. 18, 538. Kušar, Rad 118, 21. Groma, ID 6, 123. REW* 8863. Prati 1001. Matzenauer, LF 16, 162.

tras (Kosmet) »uzvik kojim se oponaša zvuk pri lupi, padanju kakvog predmeta ploštimize, kao daska«. Upor. varijantu *três* (ŽK) za isti zvuk. Oformljen sa *-kati* *tráškati*, *-am* impf. »1° udarati, lupati tako da se čuje »tras«, 2° (prijenos na govor, metafora) grediti, vikati na nekoga« (*iz- se*) = *troskoti*, *tróskam* (Vuk) »1° govoriti koješta bez prilike, 2° sprdati se«; Odatle denominat *traška* f (Kosmet) »praskanje, vika, dreka«, od *tra-* s pejorativnim sufiksom na *-alo* *traskalo* (Vuk) m »sprdalo«. Na tu onomatopeju nadovezuje se' arb. *trakullues* m »Schwätzer«, koje ne tieba shvatiti kao posuđenicu.

Lit.: ARj 18, 539. Elezović 2, 241. 334. GM 434.

trasten m (Vis) = *trâstan* (Rab) »(brodski termin) mlet. *trasta*, drvo u koje se zatakne jedrilo (jarbol), kad treba jedriti« = (*ra* > *ar* > *f*, upor. *drakmar* > *drkmar*) *trsten* (Vis). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *transtrellum* (drugo r nestalo zbog disimilacije *r — r* > *r — 0*, doccino *-n* nastalo iz *-el* također po zakonu disimilacije *r — /* > *r — n*). Simpleks *transtrum* > *trasto* očuvan kao toponim Na *trašte* (ribarska pošta kod Budve), *Trošte* f pl., gen. *Trastâ* (Grbalj, Krtole).

Lit.: ARj. 18, 539. Skok, Term. 119. 126. Banali 2, 302. REW* 8857. Prati 1002. DEI 3871.

trat (I) m (Dubrovnik, Korčula, Split; primjeri: *moj je trat* »ná meni je red«, *uzeo je trat naprid* »govori kad ne treba«, *on je ôdl trata* »čovjek koji ima kratka leđa«) »red«. Talijanizam *trato* < lat. apstraktum *tractus*, gen. *-us*, od *trahère* > tal. *trarre*. Prilog *antrat* (Istra, Vrbnik) = (sa *ír* > *dr* unakrštenjem sa *onda*) *andrai* (Istra, narodna pjesma) »onda, tada« < tál. (*ad*) *un tratto*, upor. furl. *dí trat* »immediatamente«, *un trat* »una volta«, *dut a un trat* »tutá un tratto«: Tal. *û* > *o* objašnjava se uplivom domaćeg priloga *ancas*

un se zamjenjuje našim prijedlogom (*pride*) *natrat* (Kožičić) »najednom«.

(II) Poimeničen part. perf. u ž. r. *tracta* (se. *retü*) > (lat. *a* > *ji*) *trájta* (Smokvica, Korčula, Lumbarda, Pelješac) = *trajita* (Vela Luka, Korčula, upor. arb. *traikë*) — (*kt* očuvano) *trakta* (Lastovo, Mljet, Cavtat) = (metateza *kt* < *ik* zbog sufiksa *-ka*) *tròika* (Boka, Muo, Morinje, Kostanjica, Bijela, Ulcinj kod ribara Arbanasa; objekt uz *potezati*, Morinje) = (*ci* > *t*, talijanizam) *trata* (Spič, Muo, Kotor, Budva, Rab) = *trata* (Vis, Hvar, Brač) »1° mreža potegača (prevedenica): trata ima dva kola, bande, guše, sak, konope kojima se isteže; njome hvataju bukve, gere, lignje; danas zamjenjuju trajtu *imbruji* ili *plivarice*; magle (oka, v.) su joj manje nego u svičarice«. Drugi su nazivi za nju *grip* (Spič, Skadarsko jezero), *sobaka* (Mljet). U Račiću *trata* »2° (sinegdoha) ribarska lađa«, *trájta* (Korčula) »ribarska lađa za bacanje mreže«, *leut ili trajta* (Lumbarda) »ribarska lađa«.

(III) Denominat na *-are tractare* > *tratat*, *-âm* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split, grad Hvar, Šibenik) »počastiti« = *tratat*, *-on* pored *traitovat* (Hvar, sela; Brusje) »isto«. Latinizam u Hrvatskoj *-irati* *traktirât* (ŽK) »isto«. Odatle apstraktum na *-mentum* *tratâmenat*, gen. *-enta* (Dubrovnik, Cavtat) = *iratoméndal*, gen. *-enta* (Brusje) »čaćenje«. S prefiksima *retratati*, *-am* (Manille) »nanovo pretresti« < *retrattare* (*re-* prefiks mlet.). Odatle i *leiratât* = *lentratat*, *-an* (Dubrovnik) »fotografirati«, (haplogijom) *lenirai se* (Crmnica) »isto«, *ulêtrati se* (Potomje) »slikati se« < tal. *ritratto*, mlet. *retrato* > (disimilacija *r — r* > *l — r*) *lêtrât* (18. v., Dubrovnik, Potomje) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *lenirai* (ibidem) = *litrai* (Dubrovnik) = *Utrat* (Rab, Klana, Istra) = *leirat* (Božava) »slika > fotografija«. Radna imenica *letrâtista* (Potomje) »fotograf«. S prefiksom *con-* *kuntrât* (Kosmet) »ugovor«.

Lit.: ARj 6, 19. 21. 125. 9, 2. 9. 13, 906–18, 527. 539–41. Elezović 1, 343. Miletić* SDZb 9, 260. 265. Buđmani, Rad 65, 163–Kušar, Rad 118, 20. REW 8827. 8841. 8824. Barić, JF 3, 209. Cronia, ID 6, 113. Macan, ZbNZ 29, 207. 208. Hraste, Beličev zbornih 150. ZbNZ 5, 213. 218. 7, 317. Pirana¹. 1210. GM 433. Skok, ZRPh 50, 500. 501. 54, 424–26. 428. Skok, Term. 70. DEI 3872. 3873.

tratina f (Hrvatska, Lika, ŽK, hrv.-kajk., Habelić; Zagreb, 14. v.) »1° neobrađena zemlja u blizini sela, kuda je porasla sitna

trava za sitnu stoku, radina, utrina, urija, potrica, 2° toponim«. Augmentativ na *-ina* (upor. *rudina*, *utrina*) od irara (*Sirena* Petra Zrinskoga, Jambrešić), tako i slov. i češ., madž. *íaríia*. Odatle *tratinčica* (ŽK, Krašić) = *-zrnaca* (Sulek) »biljka bellis perennis«. Od stvnjem. *trata*, srvnjem. *Tratte*. Nije od *trti* (kao *utrina*, v.), kako je mislio Daničić.

Lit.: ARj 18, 540–41. Mažuranič 1460. Miklošič 360. WP I, 796. Daničić, Kor. 97.

tratiti, *-lm* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi) (*do-*, *is-*, *po-*, *s-*), sveslav., praslav., »gubiti, trošiti, consumere«. Ovamo još *tračiti*, *-im* (Vinkovci) »rasipati, trošiti« = *stračiti*, *-im* pf. (Vuk) »izgubiti«; *ć* mjesto *t* je iz prezenta *tratio, koji nije u hrv.-srp. potvrđen, ali je mogao postojati. Upor. još *potračnja* < *potratnja* (regresivna palatalizacija i asimilacija), odakle je *ć* mogao također doći. Deverbali: *íraia* f (Marulić, Radnić) = *tratnja* f = *tradb* (do 16. st.). Ovamo ide još i *strac* m, kao postverbal od *stračiti*, prošireno sufiksom *-ara* *stračara* (Vuk; upor. *badnjard*) »vrlo rdava kuća ili koliba«. Prefiks *s-* kao u *steći*, *stičiti*. Upor. *strôšak* (ŽK) prema *trošak* u književnom jeziku. Osnovni korijen je ie. **ter-*, koji i u *trti* (v.), koji dolazi i u obliku **tre-*, u prijevoju *iriñ, sa formantom *t* u lit. *trôtyti* »an Leib und Leben schädigen«, žemaitis *trúotas*, lot. *truôts* »Wetzstein«, got. *prôpan* »üben«, s formantom *l* u njvnjem. *drillen* »egzercirati«, postverbal *Drill*. Prema Brückneru isti je korijen koji u polj. *trawić* (v. *trovati*). Za *stračara* usp. i *srati*.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 64–65. 11, 189. 190–91. 16, 637–38. 684–87. 18, 508. 509. 540–44. Miklošič 360. Holub-Kopeinij 388. Bruckner 575. WP I, 730. Wood, IF 22, 134. Hirt, PBB 23, 288–312. (cf. AnzIF 11, 199). GM 436. Boisacif 979. Uhlenbeck, PBB 27, 133. Bechtel, KZ 46, 161. Reichelt, KZ 39, 23. Daničić, Kor. 97.

trátor m (Mikalja, Bella, Vuk, Držić, Vetrane, Gundulić, Palmotić, Kanavelić, Dimitrović) »1° amarantus, štir, 2° toponim (narodna pjesma *Od Tratarara Rado*, etnik *Trátoranin*, *Turci Tratorani*)«, deminutiv na *-bk* > *-ák* *trátorak*, gen. *-arka* (Vuk) »*acanthus*«, augmentativ na *-ina* *tratorina* (Gospić) »*centáurea*«, slov. *tratar* je zacijelo iz hrv.-srp., kako navodi i Pleteršnik. Ne zna se pravo gdje se tako govori. Pripada narodnoj poeziji kao *trandovilje* (v.). Vuk ima istu biljku i s početnim *s* *strator*, koji se nalazi i u bug. *strátor*, *stratur* i (disimilacijom *r — r* > *r — l*)

stratul pored *zlátur* (unakršteije sa *zlatu*). Taj oblik zacijelo je prvobitan. Suglasnik *s* je napušten zbog toga što se identificirao s prijedlogom *s*, koji ne pristaje. Bernard izvodi iz gr. σταθόρι = σταθόρι., koje tumači kao imperativnu složenicu -od να σταθώ »se tenir debut« i ουρά »rep«. Upór. još slov. *stracić* »Gundelrebe, glechoma hederaceum« < furl. *strez za* + furl. *str ázz*.

Lit.: ARj 16, 688. 18, 544-45. Pletersnik 2. 682. Mladenov 192. 611. Bernard, RES 22, 162-163. Štrekelj, DAW 50, 60.

tráva f (Vuk) = *tráva*, gén. *trave* (Kosmet, bug. *trava* pored *trevo*), sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) hrana, krma za stoku i ljude, 2° (specijalizirano na biljke koje služe tome) herba«. U stcslav. i bug. mjesto *trava* (zbog *r* = *r'*, iz čega se vidi da se izgovarao ja. Pridjev na -*bn trávni* (Vuk), hrv.-kajk. -*en*, -*an* poimeničen u m. r. kao ime mjeseca *tráven mali* »april, zvan po svetkovini Jurjevu jurjevčak«, *tráven veliki* (prvotisk glagoljskog brevijara iz 1491) »maj, zvan po ružama rožnjak, po svetkovini Filipovu filipovčak«, *travan* (prvotisk glagoljskog brevijara iz 1491, Bella, Bosna, Popovača), raširen na *jo travanj (mali i veliki, ŽK)*, poimeničen na -*ik trávnik* »april«, toponim *Travnik* (Bosna), odatle etnici *Trflv-ljanin*, pridjev *trávljanski, Travnjak* (Zenica) = *Tramnik* (livada, ŽK), u značenju panonskog apelativa koji je potvrđen 1572. *trávnik* (Pokuplje) »livada« = *trávnik* (Vuk) »1° zagrađeno mjesto gdje teoci pasu, 2° livada (Hrvatska)«. Odatle je i madž. *tarónok*. Na -*ina trávni-na* (Crna Gora), *potravni-na* »herbaticum«. Riječ *trava* je postverbal od stcslav. *truti, trov* »hraniti« kao *slava* od *sluti, slove* (v.). Na -*ulja travulja* f (Vodice) »vrsta dobre trave«. Augmentativ na -*ina travuljina* = *travuljina* (Kosmet) »korov« = na -*urina travurina*. Deminutivi na -*ica travica*, na -*čiča travčica*, na -*ka travka*. Na -*ara travara* »žena koja bere travu«, na -*anca travarica* f (žena, rakija), na -*ar travar*. Na -*arina travarina* (Dalmacija) »herbaticum«. Izvedenica na -*jača travljača* (Imotski) »zao prišt« bit će izvedenica od iste riječi, ali u značenju »otrov (v.)«. Ovamo i *tramnih* m »gnojan čir, Brandgeschwür (Popović)«. Denominai na -*iti tráviti, trávim* impf. (Vuk, objekt *konja*) (*o-*, *za-*) »travom hraniti«, odatle *trávljenje*. Dalju etimologijsku vezu v. pod *trovati*, koji čini zasebnu etimologijsku porodicu.

Lit.: ARj 6, 419. 9, -438. 18, 530. 546-59. Elezović 2, 331. Ribarić, SDZb 9, 200. Mon.

croat. 269. *Miklošič* 364. *Holub-Kopečnji* 389. *Bruckner* 575. *ASPh* 29, 119. *Mladenov* 637. *WP* 1, 731. *Asbóth*, *PUF* 12, 45-48. (cf. *RSI* 6, 335). *Jonke*, *Rad* 275, 69. *Lidén*, *IF* 19, 324.

travatura f (Dubrovnik, Cavtat, Konavli) = *travatura* (Kućište) »tanksi zid, muliğin (Prčanj)«. Od tal. *travatura*, apstraktum na -*atura*, od *trave* < lat. *trabs*, gen. -*bis*, koje je ušlo i u balkanski latinitet, usp. arb. *tro*, s članom *tráni*, pl. *trenj* (Ulcinj) »greda«. Ovamo se stavlja kao deminutivna izvedenica na -*ulus* od lat. *trabica* (se. *navis*) »ein aus Balken bestehendes Schiff, Floss« *trabakuo*, gen. -*ula* (Perast) = *trabakul* (Račišće) = *trabakul* (Rab) = *trabáku* m (Božava) = *trabakula f* (Vitezović, Dubrovnik) »brodica koja ima denez i randu«. Nejasno je *b* mjesto *v* prema tal. *trave*.

Lit.: 18, 504. 505. 551. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 123. *REW** 8823. 8823a. *GM* 433. *Deanović*, *AR* 21, 277. *DEI* 3845. 3875.

travers m (istro-čak.) »praecinctorium«. Poimeničen tal. pridjev *traverso* < lat. *trans-versus* (part. perf. od prefiksa *trans-* i *vertere*). Poimeničen *traversa*, mlet. *traversa* > *traversa* (Dubrovnik, Cavtat, Cilipi, Žmovo, Korčula) = *traversa* (Rab, Božava, Kućište) = (*rs* > *s*) *travěsa* (Dobrota) = *travěša* pored *travieša* (Crnica) = *travieza* pored *travěza* i *travieza* (ibidem) = *trav esli* f pl. (Omišalj) »1° pregača, opregača, zašnač, kecelja, grembiule«, preko njem. (?) *traverze* f pl. (Hrvatska) »2° željeznički pragovi«. Upor. krčko-rom. *travlar sa, travlar sa* »grembiule«, istro-rom. *travesa* (Vodnjan), *traversa* (Milje). Izvedenice: na tal. -*ame* < lat. -*amen* (u kolektivnom značenju) *traversan* m (Buzet, Sovinjsko polje) »gredice uzduž krova iznad škara«; dem. na tal. -*ino: traversin*, gen. -*ina* (Potomje) »ženska pregača«. Oblik *travessa* skraćen u tal. *tressa f, triéso* pored *traversa* (Rovinj) > *tresa* »1° pregača, prečanica, poprečna sličica u bačvi, 2° (Potomje) drvena prečka«, prilozi *treso* (Mljet), *tresa* (Potomje) »poprijeko«. Pridjev (upravo part. perf.?) *trésan* (Potomje) »pomučen (o čovjeku)«.

Lit.: ARj 18,552. 609. Macan, *ZbNZ* 29, 211. *Zore*, *Rad* 170, 226. *Banali* 2, 231. Miletić, *SDZb* 9, 253. *REW** 8858. 8860. *Ive* 6, § 73. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6, 123. Štrekelj, *DAW* 50, 67. 82. Skok, *Term.* 13. 139. 140. 159. Isti, *ZRPh* 54, 478. *DEI* 3876. *Rosamani* 1173.

trbuh m (Vuk) = *trbu*, gen. *trbūa* (Kosmet) = *trbū* (ŽK), praslav., »želudac, stomak, kulje«. Odbacivanjem dočetka -*uh* osječanog kao sufiks *trba* f (Kosmet) »isto«. Ne nalazi se u češ. i polj. j ni u oba luž.-srpo stcslav. *trbuha* »intestina«. Upor. ipak u polj. *tebuch* i češ. ekspresivno *terbach* u istom značenju. Pridjevi na -*bn trbušni*, na -*at trbušat*, na -*ost trbušast* = *trbušas* (Kosmet). Augmentativ *Musina* (Vuk, Kosmet), *trbūšina* (ŽK) »svinjska slanina po trbuhu«. Na -*ko trbūško* m (Kosmet) »trbušasto čeljade«. Prezime *Trbuhović*. Hipokoristik *trba* m. Odatle *trbonja*. Prilozi *natrbaške* (Kosmet), *natrbušice*, *natrbušce*, *potrbuške*, *potrbušice* (Vodice) »po trbuhu, pronus, protivno: na leda, nauznak«. S prefiksom *pod* *potrbušina* (Vodice). Složenice od sintagme (tip *glavobolja*) *trbūbolja* »griz (ŽK)«, pridjev *golō-trb* »gola trbuha«, poimeničen na -*bc golotrbač*, gen. -*pca* m (18. v.) »čovjek gola trbuha« prema *f golotrpk*a »golocijevka puška (antropomorfizam)«. Ovamo i ime biljke *trbulja* = na -*ika trbuljika* »biljka kukuta«. Bez utvrđene etimologije. *Bruckner* i *Mladenov* upoređuju sa *torba* (v.), koja bi imala biti srodna s ie. korijenom *der-*. Vjerojatno je u vezi s češ. *břicho* = stčes. *bfuch(o)*, *bfoušek*, polj. *brzuch*, rus. *brjucho*, od ie. korijena **hreus-* »nadimati se«, nvnjem. *Brust*. Prvi je slog *ir-* možda u vezi s *trti* (v.). To bi bila imperativna humoristička složenica »tari trbuh«, za ugojenje ljude. Upor. prezime *Trbuhović* (Bosiljevo, 1650). Drugo *r* ispalo je zbog disimilacije.

Lit.: ARj 3, 258. 7, 701. Ribarić, *SDZb* 9, 175. *Elezović* 2, 334. *Miklošič* 364. *SEW* 1, 95. *Holub-Kopečny* 79. *Bruckner* 567. *ASPh* 29, 116. *Mladenov* 645. *Vasmer* 1, 131. 3, 134. *Körinek*, *Slávia* 15, 51.

trč-vrc (Vuk) »uzvik nekome komu se dokazuje laž«, tvoren prema tipu uzvika *Suč-muč, tue-muc, natři- napři* (v.), imenice *šišmiš*, sintagmi *te ura te fura*. Prvi dio oformljen je u ličkom glagolu *dōtrciti, -čim* »dotaknuti«, iz čega se vidi da je tre nastao od *tic-*, a *vrc* od *vrdati, vrdnuti*. Ta dva glagola naizmjenice su promijenili samoglasnike i suglasnike.

Lit.: ARj 2, 714. 18, 569.

trčati, -im impf. (Vuk, infinitiv na -*éti* kao *bježati, bježim*) = *trčat, -lm* (Kosmet) (*do-*, *iz-*, *na-* *jsel*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *za-* *se*), iterativ na -*va-* -*trčavati, -trčāvām*, samo s prefiksima, deminutivi na -*kati, -karati, -kortiti, trčkati, -ām, trčkarati, -ām, trčkárítiti, trčkarim*, sveslav. i praslav., »currere, teći (u narječjima)«.

Prilozi na -*kē trike* (Vuk, Risan), *trfikim* (Kosmet) = *trčēci* (Kosmet), *trčēčki* (Kosmet). Na -*alo trčalo* m »koji trči« prema *f trčalica* (Lika). Na -*uljak trčuljak*, samo u zagonetki prema *visuljak*. Postverbal *natrč* samo u prilogu *undtrč* (Vuk, Srijem) »dosta«. Humorističke je prirode *natrč-naprč* (prema tipu *šuč-muč*, v.), u odgovoru Ciganina koga su pitali kakvo će ime dati djetetu. U hrv.-kajk. *tr* mijenja se u *dr* da glagol dobije na ekspresivnosti *arcati, -im (iz-)* (16. i 17. v., ugarski Hrvati). Upor. češ. *arcati, drenouti*. Praslav. je postverbal (stcslav. *tržkt*) *trk* m, *trka f*, prošireno na -*ija trkija* (narodna pjesma) prema turcizmu *košija* i prema *pletija* (v.); *strka, utrka*, danas veoma raširen sportski termin. Odatle denominal *trhati, triem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *pre-*, *raz-*, *s-*, *za-* *se*), *natrhati, -čem* »nabasati«, pf. *istrknuti, -em, natrhnuti, -em* »spotaknuti se, popiknuti se«, iterativ na -*ava-*, -*iva-* -*trkāvati, -am, -trčkivati, -ujem, -ivam*, samo s prefiksima. Na -*avac natrkavac*, gen. -*vca* (Jambrešić) »koji se spotiče«. Na -*ušica natrkušica* (Vuk) »nabodica, naletica«. Na -*alo trkalo* n samo u poslovičici *bić će kolo na trkalo* = *trkalo* (Kosmet) = bug. *tarkaló*. Ovamo ide kolarski termin *trakalo* n (Kosmet) »nedovršen točak, točak bez naplate«, odatle denominal na -*ati trakaljat* (Kosmet) = stcslav. *trkaljati* »kotrirati poklecajući«, koje je dobilo a od *trakanac* »put« i od *valjati*. Upor. *valjaj i trakalaj*. Mjesto -*alo* stoji -*ol* prema *kolo* u rum. *tircol* »Rundgang, Runde« = cmc. *tārcol* »cercle«, ngr. u Epiru τριχοῦλι. Iz rum. ide ovamo još *otrocol* (Moldavija, metateza *r*, u početni slog), objekt uz *aface un ~ prin niște animale* »umher ründend auf Tiere Jagd machen« < **oe*-trbkol; rostocol* (objekt *MZ a da, a merge*) pored *rātācol*, s glagolom *a rostogoli* »valjati se« < *raz-trikol*. Ovamo i uzvik *trk na polje set u kuću* (Vuk), kad nekoga tjeraju. Praslav. se korijen **vrk-* ne nalazi u baltičkoj grupi, a ni druge ie. veze nisu utvrđene. U obzir dolazi upoređenje s ir. *trice* »brz« i gr. τρέχω »bježim«, τροχός »Rad«, got. *pragjan* »trčati, stvnjem. *drigil*.

Lit.: ARj 2, 764. 4, 66. 69. 162. 7, 701. 702. 9, 146. 439. 444. 11, 193. 208. 209. 761. 12, 197. 462. 13, 312. 321-25. 18, 570-75. 678-89. *Elezović* 2, 332. 338. 344. *Miklošič* 354. *Holub-Kopečny* 390. *Bruckner* 596. *Mladenov* 645. *Tiktin* 1339. 1604. *Pascu* 2, 210., br. 439. Meyer, *Ngr.* 2, 60. *Boisacq* 983. *WP* 1, 755. *Fraenkel*, *Slávia* 14, 507. *Zupitza*, *KZ* 36, 57. 239. 37, 388. Wood, *IF* 18, 5. Joki, *IF* 27, 304. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 263.

trčiti se, *trči se* impf. (Vuk, subjekti *divlja patka, guska, liska* itd., »kad se gnjuraju u vodu«) (*na-*) »guziti se, arrigere nates«. Na *-ka trčka* f (Vuk, Srijem) »ptica gallinula chloropus, liska«. Bit će zacijelo u vezi sa *trtica* f (Vuk) »biskup«. Suglasnik *ć* je ušao u infinitiv iz prezenta *trtjo.

Lit.: ARj 7, 701. 18, 575.

Trëbinje n, toponim u Hercegovini. Stari pridjev sr. r. na *j* (se. *mjesto*). Suglasnik *t* je nastao od jery-a, *e* iz kako se vidi iz potvrda *Trabunija*. Etnik i prezime *Trebinjac*, gen. *-njca*. Pridjev *trëbinski*, poimeničen u imenu rijeke *Trebišnjica* < *Trebinjsčica. U suglasničkoj grupi *njši* ispao je dentalni element, a u *njš* nastala je metateza kao u *najmašnji* »minimus« < *najmanji*.

Lit.: ARJ T, 371. 18, 579-581.

treftiti, *-im* pf. (hrv. gradovi i selo, hrv. -kajk., Sisak, Varoš u Slavoniji, Makarska u Dalmaciji, Kosmet, Crnica, Crna Gora) (*po-*, *s-*) = *treviti* (Lika, pravoslavci) »1° pogoditi, 2° susresti, zateći, naći«. Nalazi se još u češ., polj., gor.-luž.-srp., rus. Ovamo i *refer* m »pogodak (u lutriji, u cilj)«. Od njem. *treffen* (u prarodstvu s *drobiti*, v.), *Treffler*.

Lit.: ARj 11, 205. 16, 712. 18, 594. Miletić, SDZb 9, 360. Elezović 2, 114. 337. Miklošič 360. Holub-Kopečný 389. Bruckner 574. WP l, 875. Striedter-Temps 218.

trëmenad, f *tremënda* (Korčula, uz *otac, majka, dite, vrime*), pridjev, »strašan«. Prilog *tremendo* (Dubrovnik, Cavtat, u odgovoru na pitanje: *kako je bilo?*). Latinizam *tremendas* od *trëmere* »drhtati«. Od *tremare* (tal., promjenom konjugacionog tipa *tremere*; tako zacijelo i u dalmato-romanskom poimeničen part, perf. *tramata* f (Dalmacija, Račišće) »ribanje strašilima (ribarski termin)«, dalmato-romanski leksički ostatak. Odatle denominai *tramatati*, s promjenama *tr > gr* (razlog nepoznat, možda disimilacija) i uplivom naših ónomatopejskih glagola na *-otati gramolati* »(ribarski termin) strašiti ribu bucanjem s platnom privezanim na konop«.

Lit.: ARj 3, 383. REW 8877. Skok, Term. 35. 36. Rad 222, 120. DEI 3882.

trementina f (Prčanj) »Vogelleim«. Od tal. *trementina*, sic. *trimintina* < lat. pridjev *terebinthinus*, od gr. *τερεβινθ-ος*. Ista smolasta masa stručno se zove *terpentin* m (Stulić, Šulek: *terpentik*) < njem. *Terpentin* < srvnjem. *therebitu*.

Lit.: ARj 18, 232. 595. REW² 8660. Weigand-Hirt 1038. DEI 3882.

tremnija f (Kosmet) »junaštvo«. U osaćanskom šatrovačkom govoru *trem* m »čovjek« prema f na *-ka tremka* »žena«. Od arb. *trim*, s članom *-»* m »junak«, apstraktum na *-ia triment* (Gege) prema *trimert* (Toske) »junaštvo«. Samoglasnik *i > e* je ekaviziranje arbanaske riječi.

Lit.: Elezović 2, 335. OM 457. WP l, 729. Trojanović, JF 5, 223.

trepati, *-am* impf. (Miklošič veli da je hrv.) prema pf. *natrepati*, *-am*, »stresti«, sveslav. i praslav., na *-iti trëpiti*, *-im* (Marulić) = *trëpiti*, *-im* (Vodice) (*s-*) »1° drhtati, 2° bojati se« = *strepiti*, *-im* (Vuk), prema pf. na *-noti* i sa *pn > n* (kao u *san*) *trënuti*, *-em* (Vuk, Kosmet, ~ *okom*) »1° claudere oculum, 2° malo spavati (Kosmet)«, bez asimilacije *trëpnut*, *-em* (Kosmet). Izvedenica od imperfektivnoga korijena *trep-* na *-avica trepavica* f (Vuk), na *-uša trepuša* »cilium«. Na *-ača trëpaca* (Bačka, Srijem) »sprava kojom se nabija kudjelja, tflica (ŽK)«. S onomatopejskim sufiksom *-et-*: *trepet* m »drhtanje«, (u amplifikaciji) *strah i trepet*, s denominálom na *-ati trëpetati*, *trepećem* impf, »drhtati«, odatle na *-ljika trëpëtljika* (Boka) = *trepljetka* (Priluze, Kosmetj metateza) »jasika«. Deminutiv na *-kati*, *-tati*, *-tjeti*, *-eriti*: *trëpkati*, *-ãm* (subjekt *dojke*) = *treptati*, *-ćem (očima)*, *trëptjeti*, *-trn* (subjekt *svjetlost*) (*uz-*, *za-*) = *treperiti*, *-im*. Na *-eljka: trëpeljka* m (Vršac) »peteljka«. Pridjev *trëpcani* (*-a igla*) »što trepeće«, poimeničen na *-ica trëpčanica* »isto«. Apstraktum na *-a/a strëpnja f* (Šapčanin, narodna pjesma iz Bosne) = *strëpnja f* (Kosmet). Izvedenice od perfektivnog korijena: postverbal *tren* m (Dalmacija) = (disimilacija *t - n > t - m*) *trem* »momentum«. Pridjev *trenutan*, prilog *trenutno* »momentáno«. Apstrakti na *-je trenuće* n (oka), na *-*k trenutak*, gen. *-tka*. Prilog na *-ice netremice* = *-imice netrenimice* = (haploglogija) *netremice*. Praslav. korijen *trep-* u prijevaju *trop-* s onomatopejskim sufiksom *-of* (upór. *glomot, gromot*) *tropot* m (Vuk, također bug.). Na *-ati trëpät*, *-opom* impf. (Kosmet, bug.) (*iz-*, *po-*, *raž-*) »lupati« prema pf. na *-iti tropit*, *-im* »lupnuti« = *trëpnut*, *-em* (Kosmet), deminutiv na *-arati*, *-ariti* *troparät*, *-ãm* — *tropärit* (Kosmet) »lupkati«. Ovamo ide i *stropöstati (se)*, *-am* (*s-* prefiks, glade *-ostati* upór. stcslav. *troskotati*, *-sk* + *-ëti* ili *-iti* i prijelaz u klasu *a*) »pasti, oboriti,

soraći se, soriti se, strovaliti se, survati se«. Taj prijevaju dolazi i u rus. *tropat'* »stampfen«, odatle *tropa* »Pfad«. Onomatopejski korijen nalazi se i u baltičkoj grupi: sprus. *ertreppa* »übertreten«, lit. *trepsi, trepsėti* »mit den Füßen trampeln«, u prijevaju *trypti* »trampeln«, *trapinėti* »mit den Füßen stossen«. Onomatopejsko značenje bolje je očuvano u slavijama. U baltičkoj grupi specijalizirano je na rad nogu kao i u drugim ie. jezicima: sanskr. *trpra-k* »hastig«, gr. *τραπέω* »keltere«, lat. *trepidus*, stvnjem. *droben* = rus. *tropatb*.

Lit.: ARj 7, 70. 16, 718-19. 764-65. 18, 595-99. 741-42. 744. NJ l, 144. Elezović 2, 170. 335. 336. 340. 397. 542. Ribarić, SDZb 9, 194. Miklošič 361. Holub-Kopečný 393. Bruckner 583. Mladenov 638. 639. WP l, 756. Wijk, *Symbolae Rozwadowski* 2, 159-166. Boisaaf 979-980. Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198. Specht, KZ 68, 123. Petr, BB 22, 273-279. (cf. *AnzIF* 8, 136). Schrijnen, KZ 42, 107.

trepija n pl. (Dubrovnik) »tronožje ra lo-pije na ognju, trñfus (ŽK) < njem. Dreifuss (u ŽK unakrštenjem sa *tri* ili od srvnjem. *drívoaz*) = *tripilj* m (Vetranie). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tripes*, gen. *-edis*, kol. pl. *-edia* (*dj > j > lj*, glade *d > l* upór. i tal. *trëspolo*), dok je *trepij*, gen. *trepij* m (Buzet, Sovinjsko polje) »okrugli ili trouglasti stalak, sa tri noge, na koji se postavi lonac ili tava«, *tripije* f pl. (Vrbnik), deminutiv *tripijice* (ib.), zacijelo iz istro-rom, ili sttal. *trepte*, a *krišpet* m pored *krispet* i *trupët* = *krtšpeti* m pl. (ŽK) »Tischgestell« od sttal. *trespede*, *trispede*, *trespido* > *trispida* f (Marulić).

Lit.: ARj 5, 553. 18, 606. 669. 672. Zore, Tud. 22. Štrekelj, ASPH 28, 520. REW² 8912. Prati 1007. Budmani, Rad 65, 165. DEI 3885.

tresti (se), *-ein* impf. (Vuk) (*iz-*, *izo-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*) = *tres* (inf., Kosmet) prema impf, na *-ati -fresati*, *-trešam*, na *-ava-*, *-iva-* *-tresavati*, *-trësäväm*, *-tresívati*, *-trësujëm*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tres-*, »agito, quater, crollare, erschütten« i pf. *trësnut*, *-em* (Kosmet, objekti *čergu, vreću, bisäge*) (*s-*), »(značenja u Kosmetu) 1° istresti, 2° (objekt *bardak rakije*), 3° (subjekt *groznica*) napasti«. Postverbal: *trës m* (Omiš) »tremor«, *Otrës* (toponim.* Dalmacija), složenka *zemljotres* (na istonik, kalk prema njem. *Erdbeben*) = *potres* »terrae motus«. Ovamo pridjevi i imenice *potresan* »koji se odnosi na *potres* (~*sno područje*)«, *potresan* (od *potresli*) »émouvant«,

otresan »1° valjan, slabodan, 2° koji se otesa, 3° okrupan, 4° razuman«, *otresit* »koji se otesa na koga«, *otresitost*, *rastresen* »disträit«, *rastresënost* (bit će kalk prema njem. *zerstreut*). Postverbal na *-ik istresah*, gen. *-ska*. Radne imenice na *-äc tresäc*, gen. *-äic* (Vuk, Crna Gora) »koji razbija vunu«, na *-ilac*, gen. *-ioca tr silac*, na *-avac treskavac*, gen. *-avca* m »koji tresse novac«, kod plesa *treskavica* (unakrštenje sa *trëskati*, v.), na *-ulja potresulja* (ples, Srbija), na *-uša potresuša* f (Zore) »lajava i zla žena«. Na *-ovita trësavica* (Risan) »bolest, drhtanje ruku«. Na *-et treset* m »1° mjesto u ritu ili na podvodnom tlu gdje se zemlja uliježe kad se ide po njoj, 2° Torf, 3° toponim«. Na *-ina istresine* f pl. (Vuk). Na *-ja/ja trešnja* f (Dubrovnik) »1° tremor, 2° terrae motus«. Imperativna složenica *trësigaća* f »falco buteo«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ʃ*, upór. stcslav. *tresti*, *tršp*, polj. *trząśc* (*trze sie*), rus. *trjasti*, *trjašu*. Prijevaju *i > ŋ > u*: *tru?* m (Vuk, Vodice) »1° potres, trešnja, 2° Anstäubung (*natrüsiti oko*, Vodice)« < stcslav. *trošb* »σεισμός (> internacionalno *seizmiki*, *seizmološki* od *seizmologija*)«, *trošiti*, češ. *troušiti*. Denominali na *-ati trūsati* (Lika) (rar-) »voziti se na rdavim kolima, drlëncati se (ŽK)«, deminutiv na *-kati trūsakati* (Lika, Kosmet) (*na-*) = (sa *s > c*) *truckati se*, *-ãm* (Vuk) »činiti da što dršće« = *natruskati se* (Vinkovci) (*raž-*) = *natruckati se* (Lika). Ovamo postverbal kao termin *trüska* »1° scoria, 2° (Zagreb) staro kolje«, također *troška* sa *o* mjesto u od unakrštenja sa *troškot* (v.). Na *-iti trusiti* (Baraković) (*na-*, *o-*, *raž-*) = *otrusiti* (Belostenec), *trusiti* (upór. slov. *trošiti*, bug. *träs*, *träsja*), odatle *naturha* (Pavlinović). Pridjev na *-ŠI > -an natrusan* »raspoložen na kavu bolest«. Glagol *truckati se* (Luka) onomatopeizira se sa *tr > dr* (upór. *trčati > arcati*, hrv.-kajk.) *drückati se* (ŽK, Krsić) »voziti se po rdavom putu«. Ovamo će ići još *trüskalica*. f (Lika) = *truskavica* = *truckavica* »rdav put«. Nije jasno kako se odnosi semantički iz folklora *trüsovina* »voda zaboravna« sa *trjstiti*. Možda se objašnjava pridjevom *natrusan* (Kosmet) »1° sulud, 2° opsjednut od nečistih, duhova«, poimeničen *natrusnik* (Kosmet) = kod Vuka *sutrusan* »kao pijan«. Glagol *trusiti* izgubio je početno *t* u *rušiti*, *rustm*. impf. (Kosovo polje, jugozapadna Srbija) »trusiti« = *rüsiti*, *rusim* (Kosmet) (*po-*) »truniti«, zacijelo najprije u prefikslnim složenicama *ottusiti*, gdje je deprefiksacijom *ot-* > *od-* stvoreno *rušiti** zatim u *istrusiti*, gdje je *t* shvaćen kao umetak u *sr* (upór. *ostrov*). Od tako dobivenog korijena

rus- izvedenica je *rusinjača f* (Bella, Stulić) «sprava kojom se gnječi tijesto kad se mijesi lough». Ovamo *rus m* (Kosmet) »trun« i kol. *rúsje* (Kosmet), pridjev *rusljív, f -iva* (~o *mleko*) »natrunjen«. Za samoglasje *i* i *η* ima paralela u baltičkoj grupi: lit. *trinitii* »vor Frost zittern«, lot. *tremi* »wegjagen«, prijevnoj *trami* »schreckhaft (von Pferden)«, lit. *tremti* »austreiben«, kao i za suglasnik *s*, koji se nalazi u slav. vinama zajedno s *ε* = *ς*, lit. *irias f pl.* = *trisēt* »Zittern«, *trestii* »laufen«. Ie. korijen **trem-* zastupljen je u gr. *τρέμω* = lat. *tremo* (odlatle internacionalno *tréma*), arb. *trem*. Postoji i ie. korijen **tres-*, koji se nalazi u sanskr. *trasaṭi* »dršće«, gr. *τρέω*, lat. *terror* (internacionalno *terror, terorizirati, terorizam, terorist, -a, teroristički*), stir, *tarroek*, lit. *trišu*. Oba ie. istoznačna korijena **irem-* i **ters-*, koja su rastavljena u baltičkoj grupi, kontaminirala su se u praslav.

Lit.: ARj 4, 67, 284, 7, 701, 704, 705, 9, 439-42, 453-54, 10, 453, 11, 206, 207, 217, 761-62, 12, 460-62, 13, 313-15, 330-31, 14, 335-36, 341, 700, 16, 719-21, 787, 18, 609-619, 829-30, Elezović 1, 242, 2, 187, 276, 344, 449, Ribarić, SDZb 9, 200, Miklošič 360, 364, Holub-Kopečny 391, 393, Bruckner 579, Mladenov 641, Trautmann 329, WP 1, 758, Pedersen, IF 5, 57, Kieckers, IF 23, 364, Reichelt, KZ 39, 75, Jokl, ASPH 29, 43, 46, si. Prusik, KZ 33, 159, Persson, Studien zur Lehre von der Wurzelweiterung und Wurzelvariation 68 (Beiträge zur ie. Wortforschung 2, 584, 588), Hujer, LP 41, 434, Boisacq* 982, 984, KZ 56, 199, GM 418, Scheffelowitz, KZ 56, 206, IF 31, 67, Maretić, Savj. 122, 187.

trbit, *-im pf.* (Kosmet) »uteći, pobjeći u svijet«. Samoglasnik *e* je mogao nastati od palatinalnog nazala *ī*, koji se na prijevnojnošćepnu *f* nalazi u polj. *trácić*, češ. *troutiti*, ukr. *trutyty* »stossen«. Rum. *în* predstavlja *g* ili *p* u *α trinti* »werfen, schleudern«, odlatle na *-eh* > *-ealā trintealā* = *triniturā*. Arbanaski slavizam *trônait (nt > nd)* pravilno) »stossen« govori u prilog Miklošičevoj tvrdnji da je rum. *trinti* < *trot-*. Bruckner upoređuje s lit. *trinkėti* »dröh-lek«, nvnjem. *dringen*. Oblik u Kosmetu dokazuje ipak da je u praslav. pored korijena **trot-* postojao i **trč-*.

Lit.: Elezović 2, 337, Miklošič 362, Bruckner 515, WP 1, 758, GM 438.

trévo n (Božava) = *trèva f* (*prosta ~, ~ na randu, jedro na tremi*) »(brodski termin) sorta di vela«. Od tal. *trevo* »vela di maestra«,

od germ. *trahum* »vela, tenda« preko Genove (*treo*).

Lit.: Cronia, ID 6, 123, Skok, Term. 143, 146, 150, Isti, ZRPb 54, 499, REW* 8861, Prati 1007, DEI 3887.

trezven (istočni krajevi, bug.) = *trizveno* *živeti adv.* (Budinić, pridjev na *-en* prema na *-bn* > *-an trijezan* (određeno *triježni*, Vuk, na zapadu) = (ikavski) *trizān, f trizna* (ZK) = (sa *zv* > *zm*, upor. *razma, razmi* < *razvē*) *trizmeri (ne-)* (Banja Luka, katolici) = bez *-en trezam, f trezma* (Žica otaca, oko 1400), prilog *trizmo* (Naručnik, Korizmenjak), imenica odlatle *trizmq f* (Kavanjin) = (sa *tr* > *cr* upor. *crešnjā* pored *trešnja, crijemuš* i *Tramošnjica*) *crēzmen* (17. i 18. v.) = *crijezam, f crijezma* (17. v.), sveslav. i praslav. **terzvt, »sobrius«*. Stcslav. *trezvt > trezav* (*trezvi budite*; glagoljski tekstovi, *Naručnik, Transis, A. Dalmatin*), imenica *trizvost f* (A. Dalmatin) > slov. *trēzev*, proširen je pridjevskim sufixsima *-en, -bn*, očuvan je bez njih u rum. *treaz* »isto«. Upor. još bug. metatetičke oblike *tavrēz* i *tvarēz*, iz kojih se vidi kako je jezik nastojao da se riješi doccine grupe *zv*, koja je i u hrv.-srp. mijenjana ispuštanjem *v* kao u rum. i zamjenom *zm*. Poimeničenje na *-jak* neologizam *trezvenjak*, gen. *-aka* »antialkoholist«. Apstraktum na *-osi trijeznost — crijeznost, trezvenost*. Denominal na *-iti trijezniti (se), -im impf, (iz-, o-, raz-), rascrijeznuti* (Divković). Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *terezvij*. Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Mladenov i Iljinski tumače iz ie. korijena: **(s)ter-* proširenjem na *ḡ* »stojan, koji se suzdržava«. Petersson veže s gr. *ταρχῦο* »bestatte, begrabe«.

Lit.: ARj 1, 824, 4, 69, 8, 103, 18, 622-23, 659-662, Elezović 1, 241, Miklošič 355, Holub-Kopečny 359, Bruckner 581, Mladenov 628, 638, Iljinski, IzvORJAS 23, 1, 125-182, (cf. Slávia 5, 205, IJb 8, 207), Petersson, LJA, n. f., avd. 1., sv. 18., br. 2 (cf. IJb 10, 340), Macheek, Recueil linguistique 93—116, (cf. RES 25, 119).

trg m (Vuk), sveslav. i praslav. **trwgb* (upor. lit. *turgus*, lot. *turgus*, iz slav., stcslav. *trbgb*), »1° roba koja se trguje, 2° mjesto gdje se trguje, 3° toponim (feudalni *trg* nalazio se ispod utvrđena grada, zamka); *trg* je na istoku (Bosna, Kosmet) potisnut u značenju 2° od turcizma *čaršija*. Da je nekada i tu postojao, dokazuje toponim *Stari trg* (Vučitrn) > (s disimilacijom *r — r > n — r*) *Stani trg* (u Rečnik mesta, 1925, krivo: *StrantrK*). Pridjev na *-bn tržan,*

f -žna (stsrp., 14. st.; Kastavski statut, i danas *tržna inspekcija*, Zagreb), u toponimu *Tržna draga* (ŽK, ispod ruševina starog grada, blizu seoca Milici), poimeničen na *-ica tržnica f* (Dubrovnik, Vuk) »1° oklagija (tako nazvana jer se kupuje na trgu), 2° (tržnice f pl., Dubrovnik) žene koje su za vrijeme Republike, pečarima pomagale mijesiti i peći vlasteoski kruh, 3° (danas, neologizam, Zagreb) Markthalle«. Radne imenice na *-bc tržec* (hrv.-kajk.), u složenicama (neologizmi) *veletržac* »grosist«, *drvotržac*, na *-ovac trgovac*, gen. *-ovca* (13. v.) prema *trgōvka, trgovkinja*, deminutiv *trgovčić*, pridjevi *trgovčki, trgovčev, trgovkin*. Apstraktum *trgovina* (Vuk) = *trgovina* (Kosmet). Na *-.ište tržište n* (Daničić) »pijaca«, *trgoviste n* »1° (službeni naziv u Hrvatskoj) palanka, kasaba, mjesto koje je postalo grad = varoš, 2° toponim (Peć)«. Deminutiv *Tržio* (toponim) = tal. *Monfalcone* (u Slovenskom primorju) = *Tržić*, kod Bužana u Lici. Denominali na *-iti tržiti, -im impf, (hrv.-kajk.) (do-, -iz, na-, pre-, raz-, s-)* = (štokavska narječja) *trgovati, trgujem impf, (na-)* = *trgovāt, -ujem* (Kosmet). Odatle postverbal *prēfg m* (Dalmacija, Lika) »preprodavanjek«, kao radna imenica *prētrga m* »trgovčić« = na *-ar pretrgar m* prema *f pretrgarica* (Hercegovina, Crna Gora) = na tur. *-li pretrglija* (Lika, Dobroselo, Kostajnica) »prekupac«, denominali na *-iti pretrgariti, impf, pretrgivati*. Rumunji posuđiše *tîrg m* »1° Markt, 2° trgovina, 3° grad, 4° toponim«, deminutivi *tîrgușor, tîrgulep*, od čega nastade leksikologijska porodica: na *-ar tîrgar* »Wechsler«, *tîrgovef, -vāf* m prema *f tîrgovafā* »1° Handelsmann, kramar, 2° varošanin«, denominal *a sâ tîrgovefi*, apstraktum *tîrgoveție*, na *-uff* > *-ui a tîrgui*, na *-eh tîrguială, tîrgoviște* (također toponim). S lingvističkog je gledišta važna činjenica da Arbanasi kao balkanski starinci nisu posudili južnoslav. *îrga* nego zadržase svoj predslavenski oblik *trēg f* »trg«, *fregiar* »trgovac«, *tregonj* = *trēgonj* »erzähle, setze auseinander, zeige an«. Na natpisima se prevodi lat. *negotiator* > rum. *negustor* »trgovac« ilirskom riječi *tergito*. To daje uporište za tumačenje toponima *Tergeste* > **Trzst* »tržište« > *Trst*, pridjev *trščanski* prema slov. *trzaski*. Prema tome je *Tergeste* izvedenica kao *Ateste* s pomoću sufixa *-este* (također kod Ligura) od *tefg-* potvrđenog u značenju »negotium« već u rimsko doba. Korijen tog toponima opetuje se u *Tergolape* (*-pe* je prema Ribezzu sufixs), u *Opitergium* > danas *Oderzo* (Venecija), *Tergilam* (Lucca). Prema Ribezzu **terga* > arb. *trēg* mediteranska je riječ. Ta se može

vezati s asirsko-babilonskim *tamgaru* »kupac« > aramejski *taggara* > ar. *tadžir*, odatle apstraktum *tigaret* »zarada«, *tuccar* »trgovac« i koje su dvije riječi došle preko Turaka i na Balkan (v.). Postavlja se pitanje kako, kojim putem su Praslaveni došli do te mediteranske riječi. Kako praslav. **trwgb* ne može biti posuđenica iz stnord. *torg* > *torr*, a to opet (prema Karstenu) nije posuđenica iz slav. (kao fin. *turku*), nema druge nego pretpostaviti da je balkansko-latinjsko *terg-* u 5. v. na dunavskom limesu ušlo u praslavenski.

Lit.: ARj 2, 715, 7, 702, 11, 765-66, 13, 332, 16, 791, 18, 623-37, 835-39, Mažuranić 1464, Novaković, Nastavnik 3, 1—17, (cf. AnzIF 4, 145), Tomanović, JF 17, 214, Elezović 2, 334-35, Miklošič 354, Holub-Kopečny 389, Bruckner 566, Mladenov 645, Tikiin 1606, Boisacq* 98, Bury, BB 18, 292-295, (cf. AnzIF 3, 36), GM 436, IF 1, 323-324, Mikkola, IF 16, 100, Meringer, IP 18, 218, Lagerkrantz, IP 25, 370, Krahe, IF 49, 273, 58, 220, Jokl, IP 30, 207, SAW 168, 115, Rarsten, Mélanges Mikkola 92—98, 240 (cf. RES 12, 241, IJb 18, 263), Uhlenbeck, PBB 20, 44, Ribezzo, AGI 35, 51.

trgati (se), -am impf. (Vuk) (*do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, raz-, s-, sa-*) prema pf. *trgnuti, -ēm* (isti prefiksi), sveslav. i praslav., »1° rumpere, 2° (Dalmacija, Istra) vendemiare«, prema (sa *z* mjesto *g* < iea. *ḡh*) *třzati (se), -am*. pored *-žem impf, (iz-, o-, po-, pre-, raz-)* »rapere, rumpere«. Apstraktum *trganje n* (Dubrovnik) = *-bba trgādba* (Istra) = *trgatva* (takoder slov.) »berba, jematva, bandima«. Radna imenica na *-lac třgalac*, gen. *-aoca* (Dubrovnik) »berač, jemač, brač, vindemiator«. Na *-avica trgavica f* (Lika) »bolest«. Deverbali: *potřg* = *pretrg m* (Bella, Vuk) »prekid«. Poimeničen part. perf. pas. na *-bc trgānci m pl.* »1° žganci, kacatnak, pulenta = palenta = polenta, -pura, 2° vrsta sitno izvaljanog i sitnjenog tijesta«. Pridjev na *-bn > -an rástrzan* (Piva -Drobnjak) »razbacan na sve strane«. Unakrštenjem sa *degmati* (v.) nastade *trzmati se* »otimati se oko šta«. Kako je *trgati* na Jadranu vinogradarski termin, Jagić je ispravno postavio upoređenje s gr. *τρουγάω* »jamat, vindemiare«, *τρούγη* »jematva«, čija je etimologija tamna: *trgati* je, veli Jagić, »nicht nachgebildet, aber nachgeahmt«, danas bi se reklo kalk. Veoma je vjerojatno da se u Dalmaciji grčka riječ unakistila s južnoslav. (stslav.) *trbgati*. Usporednice su. lit. *trūkti* »trgati«, lat. *tergo, tergeō*, gr. *στέργω* »strugaō«. Ie. je korijen **ter-* raširen formantom *gh* i *ḡh*. Možda je u vezi i *trag* (v.). Glagol

strgati, *stržen* (Vodice) (*na-*, *po-*) = *strgati*, *-zem* (Krašić) »schaben« može biti i od *strugali* ( ) »isto tako i *strgulja* (Vodice), *strgidla* {Slum} od *sfrugulia*, upór. u Peroju *strugaia*. Za *tržati* v. još *trzan*. Još postoji varijanta sa *tr* > *kr* (onomatopeiziranje) *křzati* (*se*), *-am* impf. (Vuk) (*is-*) »trvenjem činiti da se što izliže ili iškoši, deterere«. Promjena *tr* > *kr* mogla je nastati u prefiksionalnoj složenici *istržati*, upor. *štrbav* > *škřbav*, ali upor. i *trunit*, *trūnim* (Kosmet, objekt *kolomboć*) prema *kruniti*, *krunim* (Vuk) »objijati rukama zrno sa kukuruznih klipovas«.

Lit.: ARj 2, 714. 3, 904. 4, 67. 68. 71. 5, 712. 7, 702. 9, 442–43. 454. 11, 207. 208. 217. 762–64. 766. 13, 315–319. 331–32. 14, 700. 16, 722–23. 790. 18, 625–28. 832–35. Elezović 1, 242. 2, 114. 335. 337. Vuković, SDZb 10, 398. Ribarić, SDZb 9, 173. 194. Miklošič 354. Holub-Kopečny 390. Bruckner 566. KZ 45, 44. Mladenov 640. Jagić. ASPH t, 157–159. Sütterlin, IF 25, 69. Scheffelowitz, KZ 56, 174. Prelwitz, KZ 42, 386 (cf. RSI 2, 251–252).

trgovlāčiti, *-gōvlāčēim* impf. (Vuk) rčrazvlačiti kakav posao«, unakrštenjem od lat. *tergiversāri* > tal. *tergiversare*, fr. učeno *tergiverser* (složenica od *tergum* i *versori*) i od našeg *violiti* (*raz-*, *odugo-*).

Lit.: ARj 18, 637. DEI 3758.

trh m (hrv.-kajk., *trh občinski*, *sinovlji*, *trh na se uzeti*, *podnésti*, *trh ustave*, Pergošić; *trh dole jemen*, Jambrešić) = slov. *trh* »to-var«. Denominal na *-iti*: *trŭti*, *-im* (Belostenec, Habledić) (*na-*, *ob-*, *raz-*), iterativ na *-va-* *-tršivati*, *-ujem*, samo s prefiksima »(na)to-variti, naprtiti«. Složenica (neologizam) *trhonoša* (Zagreb) »hamal, treger, nosāć« = *trhonošac*, gen. *-osca* m (Belostenec, Jambrešić) »Last-träger«. Riječ *trh* nalazi se još u slvč. i ukr. Praslav. U panonskoj nizini posudiše Mađžari *tereh* pored (metateza) *teher*, *terh* »Last, Bürde«. Odatle opet *tereh* m (Vitezović) »breme, teret, trh«, pridjev *terešan* (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° tovarni« = *terašan* (Reljković) »1° težak, 2° bremenit, bred«, *poterašan* (isti pisac) »podosta težak«. Prema Simonijiju od madž. akuzativa *terhet* je Vukov *teret* m (Vojvodina), koji je danas postao opća riječ i na zapadu u književnom i saobraćajnom jeziku. Rumunji imaju također *tarhat*, *tírhat* »ukupna oprema čobanska, koja se prenosi na magarcima«. To neće biti madž. akuzativ nego dačkoslav. poimeničeni pridjev *ІзъПлудъ*, obrazovan s pomoću sufiksa *-at* (v.). Odatle može biti i

madž. *terhet* na osnovu vokalske harmonije. Iz madžarskoga je i Vukov *teret*. Odatle denominal na *-iti* *teretiti*, *teretim* impf, (*na-*, *o-*, *ob-*, *pre-*, *raz-*), iterativ na *-iva-* *-terečivati*, *-čujem*, samo s prefiksima. Postverbal *rasieret* m. Apstraktum na *-jaj* *rasterečaj* m.

Lit.: ARj 7, 703. 9, 143. 146. 353. 450–51. 11, 122. 747. 13, 287–88. 18, 222–23. 225–27. 637–38. Mazuranić 1467. Tiktin 1563. Simányi 85.

tri (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glavni brojnik. Odgovara ie. *fi* n *tri* kao u lit. *tri(likā)* = (13), u vedi *tri*, toh. *tri*, lat. *tri(ginta)*, ir. *tri*, arb. *trē*, dok stcslav. *trije* predstavlja ie. m pl. **treies*, kao u sanskrtu *irayas*, lat. *tres*, lit. *trys*, lot. ins. Deklinira se u dualskom obliku *trima*, kao pridjev *trim-* *Ijudēm* (ŽK). Na *-iça* *trica* (Dubrovnik). U složenicama ostaje *tri* samo u slov. *Triglav* i u glavnim brojnicima *trinaest*, *trideset*, *trista*, *trikrát* = *triput*, *triiēd*, *trisveti* »presveti«, *triklet*, inače sa samoglasnikom *o* prema *dvo-* kao i inače u složenicama: *Troglav* (planina, Čačak, Studenica, Srbija), *Trolokve* (toponim), *trogoče*, gen. *-eta* = *trogodac* = *trogodišnjak*, *trokatnica* od *trokatan*, *trokut*, s pridjevom *trokutan*, na *-je* *trokuće*, *trolist*, *trolječe*, s pridjevom *trōljetni*, poimeničen *trōljemica*, *tromeđa*, *trooka* »drvena mjera od tri oke«, pridjevi *trōgub* = *trostruk* = *trojstrūk* (ŽK), *trōkrak*, *trajedin*, poimeničen na *-ica* *Trojednica* (19. st.) = *trojedna kraljevina* »Dalmacija, Hrvatska i Slavonija«, brojnik *trojenaest* (Crna Gora) »13«, unakrštenjem s rednim brojnikom kao u *trojestnik* (ŽK), *Iropol* = na *-bn* *trāpani*, poimeničen na *-bc* *tropolac*, na *-ica* *tropolica*, *trorog*, *trovrstan*, *trovjeran*, *trozičan*, *trōkoska* f (Crna Gora), poimeničen pridjev na *-bk*, »koza koja se po treći put kozi«. Ima još jedan primjer za **Iz* u složenici (upor. rus. *trenog* prema hrv.-srp. *tronog*). To je ime biljke hrv.-kajk. *trpūtec* = *trpūtac*, gen. *-uca* (ŽK), dok slov. *tropōtec*, a u Dubrovniku *triputac*, gen. *-puca* »plantago, bokvica«, upravo »biljka koja raste uz tri puta«, upor. njem. *Wegerich* »bogat na putovima«. Za **fr* (stcslav. *trbgubb*) upor. lat. *tripes*, gr. τρίπους. Kolektivni pridjevski brojnik pravi se od ie. korijena **tre-* (upor. lit., lot. *treji*), u prijevaju **tro-* sa sufiksom *-jo*: *troji*, n *troje*, poimeničen *trojica* (pravoslavni) = gr. τριάδα = apstraktum na *-stvo* *trojstvo* (katolici) = lat. *trinitas*. U Kosmetu se razlikuje akcentom *troica* »3 lica« od *trojica* (tako i Vuk) prema *trojica*. Rumunji posudiše religiozni termin *troița*, ali ga zamjenjuju lat. neologizmom *treime*; odatle

napola rum. pridjev *troicinic* (*canoane*) »Gesang zu Ehren der Dreieinigkei«. Poimeničenje na *-ka* *trojka* f (Vodice) »tropic«. I to posudiše Rumunji *troica* »Dreigespan«. Pridjev na *-āko* *trojak* »tritarius«, poimeničenje u muškom rodu *trojak*, gen. *-aka* (Vuk, Srijem) »lonac u koji mogu stati tri manja«. Denominal *rastrojiti*, *-im* »razdijeliti na tri dijela«. Redni brojnik se pravi od ie. prijevajnog ščepena **tr-* dodatkom sufiksa *-to*: *trēt* (žK), u vezi *sa samo*: *samotrēt* »ja i još dvojica«. Taj sufiks dobiva još *-to* *treći*, češ. *treťi*, rus. *trētij*. Složenica: *trečorazredni*. U baltičkoj grupi stprus. *tinis* (upor. lat. *tertius* prema multiplikativnom *ter*), dok lit. *trečias*, lot. *trešais*. Multiplikativni brojnik ie. **tris* > lat. *ter*, sanskr. *trih* itd. zamijenjen je sa *šbdi* (od *hod*, v.) *trīđi* — *trīž* (Vuk) = *trīs* = *trić* (dočetak prema *jednoć*) »triput«, upor. lit. *dvokti*. *Znači* upravo »tri hoda«, upor. u stir. *trēod(a)* »istok«. Brojevi *trinaest*, preveden u rum. *trei spre zece* < stcslav. *Iri na desele*; *trideset* > *triest*, *tri(d)es*. Dalje su izvedenice kao od *deset* (v.). Postoje još posudenice od toga brojnika, tako *trifus* (ŽK) »tronog« < stvnjem. *dnfus* (s umetnutim *m* pred labiodentalem), *tromirili*, *-im* < gr. τριμεριζω »am dritten Tage essen«. U toj posudenici gr. τρι zamijenjeno je sa *tro*-ka u složenicama. Ovamo ide još iz praslav. crkvenog jezika *tričida* f (Vuk) »svijećnjak s tri grane (s kojim episkop daje blagoslov)« < gr. τριχίριον > stcslav. *trikirij*, *trikīre*, *trikīri* (Kosmet), *tričela* f (*r* > *l*), sa disimilacijom *r — r* > *r — d* kao u tal. *armadio* < *armario* »ormar«. Ovamo i *trandovilje* (v.) < gr. τριαντάφυλλον »ruža«.

Lit.: ARj 18, 584–93. 638–676. 715–754. 766. Elezović 2, 337. 340. Ribarić, SDZb 9, 200. Miklošič-361. Holub-Kopečny 394. Bruckner 580. KZ 50, 163. Mladenov 636. WP I, 753. Trautmann 327. Tiktin 1653. Meringer, IF 18, 291. Bartholomae, IF 23, 45. Güntert, IF 27, 59. Endzelin, FBR 16, 24. (cf. IJB 22, 296). Boisacq 781–782. 981. Meillet, RSI 3, 165–166. Vasmer, GL 144.

trigla f (Perast, Dubrovnik, Boka, Budva, poslovice, Kotor, Muo, Krtole, Risan, Prčanj) = (*gl* > *gli*) *triglja* (Perast, Kotor, Dubrovnik) = (*glj* > *lj* kao u tal., upor. *janje* < *jagnje*) *trilja* (Hektorović, Budva, Kraljevica, Malinska, Senj), slov. *trilja* = (*lj* > *j*) *trija* (Račišće, Rab, Ugljan, slov.) = (*tri* > *tf*) *trlja* (Split, Račišće) < *trglja* (Vuk) = *trgja* (Račišće) = (*r* > *ar*, čak.) *tarija* (Božava) »barbun, brado-

vatica (prevedenica), mulus barbatus (živi na braku i u blatu)«. Još postoje varijante *prlglja* (Vuk) »morska riba, piseis quidam marinus«. Ne zna se gdje se tako govori i, ako se govori, ne zna se razlog promjeni *tr* > *pr*. Možda prema *prigati*. S promjenom *tr* > *dr* (upor. *trkman* i *arcati* = *triatji* *drlja* (Krka, Zrmanja, Livno) »scardinus dergle«. Od ngr. τρίγλα, τρίγλι > tal. *triglia*, isto-rom. *treja*.

Lit.: ARj 2, 782. 11, 877. Pleter-Snik 2, 690. REW 8902. Vasmer, GL 123. 144. ZSPH 14, 466. ASPH 25, 436. MikloUc 360. Skok, Term. 46. DEI 3897.

trijebiti (se), *trijebim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *raž-*, *u-*) — (ekavski) *trēbit*, *trēbim* (Kosmet) = (ikavski) *trībiti* (ŽK), prema iterativu na *-javati*, *-jivati* *-trebljavati*, *-trebljivati*, *-trēbljūjem*, samo s prefiksima: *zloupotrijebiti*; sveslav., praslav. **terb-*, »čistiti, izdvajati, expurgare«. Prvobitno je značenje »krčiti«, koje se očuvalo u izvedenici na *-ež-ina* *trebežina* »krčevina« i u radnoj imenici na *-nik* *trebežnik* »krčilac«, možda i u hidronimu *Trebižat* »desni prtok Neretve«, ako je poimeničen pridjev na *-at* od **trebe&*. Ta rijeka ima tri imena (*Tihaljina* i *Mlada*). Poplavljuje Imotsko i Bekijsko polje. Radna imenica *istrebitei* (Stulčić). Postverbal na *-bk* *istrebak*, gen. *-pka* (16. v.). Na *-ina* *ōtrebine* f pl. (Vuk) = *ōtrēbine* (Kosmet) »kamenje što ga grnčari (lončari) trijebeći izbacuju«. Važan je praslav. postverbal *treba*, koji je očuvao značenje blizu prvobitnom »posao« u rum. *treabă*. Od tog značenja »rad > krčevanje«, koji se smatra nužnim za život, razvija se značenje »nužda uopće > potreba»: *trijeba* f (Boka *nemam trijebe*) »nužda«. Lokativ *trijebe* = *trijebi* (Đorđić, Rosa) = *trjbē* (~ *mi* je, ŽK) < *trēbē* (*byti*) »nužno mi je, potrebno mi je«. Odatle dodatkom infinitivnog nastavka *-ti* *trebati* i dalje *trebam* < najprije *treba* (neosobno). Odatle opet denominal na *-ovati*, *-ujem* *trebovati*, *-ujem* impf, (*po-*), posuđen također u rum. *-ujo* > *-ui* a *trebui*, sa lat. sufiksom *-enŭia* > *inŭa* *trebuiŭa*, pridjev *trebuincios*, na *-eh* > *-eală* *trebuială*. Odatle postverbal *potreba* f, pridjev na *-an* > *-an* *potreban* (*ne-*), apstrakti *potrebnost* i neologizam *potrepština* »životne namirnice«. Pridjev na *-ljiv* *upotrebljiv* (*ne-*). I religiozne funkcije se smatraju nuždom u primitivnom mentalitetu. Zbog toga je praslav. riječ ušla i u religioznu terminologiju već u praslav. poganizmu. Kršćanstvo ju je preuzelo; kod pravoslavaca *trebnik* »rituale«. Riječ *treba* je »poganska žrtva«, strus. *treba* je »oltar«. Ne može se znati (ali je vjerojatno

zbog toponima *Perun*) da li je u toponimu *Tré-bisce* »selo ispod brda Peruna kod Mošćeničke Drage« > *Potrebišća* (toponim ispod njega) očuvano staro slav. pogańsko značenje »žrtvenik« ili »krčevina«. Upor. još u Makedoniji *Trebenište*. Upor. *trebišta* »πυρεϊτς« u prijevodu Hamartola srpske redakcije. Slog *trije-* < *tre-* u stcslav. *trébii* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *terebitb*. Nema pouzdano utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Najbliže stoji gót. *porban* »potrebovati«, nvnjem. *bedürfen*. U šatrovačkom govoru *treba* znači »ženak«. Meyer izvedo neuvjerljivo *trevonj* (Gege) »gerate, gedeihe« od *tréb-*.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 66. 67. 69. 7, 702. 8, 11. 116. 9, 443. 11, 193-204. 208. 13, 319. 18, 576-84. 647-52. *Elezović* 2, 44. Vusović, NJ 2, 84. *Miklošič* 354. *Holub-Kopeiny* 393. *Bruckner* 579. *Mladenov* 641. Marković, NJ, n. s., 1, 311-317. Vaillant, RES 19, 304. Majnarić, JF 3, 40. Pavlovic, NJ 7, 55-58. NJ 1, 148. WP 1, 724. 757. ŠO 12 (1933). Grünenthal, ASPH 42, 316. Šuman, ASPH 30, 307. Meringer, IF 18, 215-218. 278. Fraenkel, IP 41, 410. KZ 53, 39. si. Hirt, PBB 23, 337. Boisacqf 955-956. GM 436. Žic, HZb 7 (1954), 233-34. V. lit. s. v. *Perun*.

trijem, gen. *trijema* m (Vuk) = (ekavski) *trém* (Kosmet) = *trem* (Belostenec) = *itrem* (sa nejasnim *s-*, Istra, čakavski) = (ikavski) *trim* (Mikalja) = *trim*, gen. *trima* (ŽK) = *trim* (Lumbarda, *pokrit kuću na trim*), sveslav. i praslav. *ternib, »šarapod, veža, veranda pred čelom (Kosmet), porticus«. Na -*ak* > -*ák* od sintagme *pod trijemom* > *potrémak*, gen. -*mka* (Vuk, Slavonija, Srijem) = *potrimak* m (Pavić, Rosa) = *podtrijemak* (Stulić) »prtvor, vestibolo«; *pri trijemu* > *pritremak* (Drobnjak, Hercegovina, Crna Gora) »naslon nad vratima«. Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *térem*, *teremók* »Halle«. Riječ je kulturna, termin iz slav. graditeljstva, koji posuđuje Madžari *terem* »dvorana, Saal« i Arbanasi *trem* »Vorhalle, atrium«. Rum. *tărîm* »Gebiet« nije iz južnoslav. *tremi*, kako je mislio Miklošič, s kojim se ne slaže ni fonetski ni semantički. Slaže se doduše fonetski s tur. *tarm* »Kuppelbau«, ali semantički nikako. Bit će prije kao i fr. *terrain* i rum. *țarină* od lat. *terrēnus* (s disimilacijom í — n > t — to), bez veze sa *fara*. Miklošič, Vasmer i drugi bili su mišljenja da je *trijem* posuđenica iz stgr. *τέρεμνον* »Haus, Zimmer«, riječi koje nema ni u srednjogrčkom ni u novogrčkom. S praslav. riječi (stcslav. *trem** »turris«) slaže se donekle tur. *tarim* »Kupelbau«. Možda je u prasrodstvu sa stgr.

riječi na osnovu punijeg korijena *tereb* = *treb* koji se nalazi u lat. *trabs* i kelt. *treb*, njem. *Dorf* itd., raširenog s pomoću formanta -*mo*

Lit.: ARj 11, 208. 12, 197. 18, 652-53. *Elezović* 2, 335. Kušar, NVJ 3, 326. Štrekelj, DAW 50, 76. *Miklošič* 354. *Bruckner* 580. *Mladenov* 638. Vasmer, GL 144. Isti, *Greko-slav. etjudy* 200. RSI 4, 164. ZSPH 2, 294. Romanski, RES 2, 51-52. Ilijinski, IzvORJAS 23, 125. si. (cf. *Slávia* 5, 205-206. IJb 8, 207). Isti, *Sborník Sumcova* (cf. RSI 2, 240). *Tiktin* 1564. REW³ 8672. Pedersen, KZ 38, 358. GM 436. Schmidt, KZ 32, 393. Mürko, WuS 2, 131. Vasmer 3, 97.

trijesak, gen. -*ska* m (Vuk) = (ekavski) *trêsak* (Kosmet), sveslav. i praslav. (= stcslav.) *treskb*, ispuštanjem dočetnog -*k* shvaćenog kao sufixs *trijes* m (~ *ognjeni*, Gundulić; Vuk) »grom, fūimen«. Pridjev *treskóvit* »fulmineus«. Na -*avac Treskavac* (brdo, Makedonija), upor. *Trijèska* (Vuk) »glavica na zidinama u Rudničkoj nahiji«. Denominal na -*ati trij skati*, -*ām* impf. (Vuk) (*do-*, *is-*, *na-*, *raz-*) »udarati, lupati« = (ikavski) *trískati* (Vodice) »udarati, grmjjeti« prema pf. *tresnuti*, -*em* (*k* ispaio u grupi *skri*), odatle uzvik *três* (Vuk, Kosmet), upor. *tras*. Odatle postver-, bal *treska* f (Dubrovnik) »strepitus« = *treska* f (Vodice) »trijesak« = *tríska* f (Vodice) »1° udarac dlanom, 2° zaušnica«. Part. perf. pas. toponim *Tríštěni kami* »petra tonata«, poimeničen na -*ih Trestěnik*, gen. -*ika* »voda na Lovčenu k jugu od Ivanovijeh korita, 3 sata od Cetinja«, upor. *Treska* (Makedonija, nazvana po šumu koji čini među stijenama' i kamenju koje se kotrlja sa stijena); pridjev *trěštěn* (na -*en* od *trijesak* ili part. perf. pas.) (Vuk, Kosmet) »1° pijan, 2° sumanut, manit, lud«. Na -*titi istrestiti*, -*im* pf. (objekt oa) (Crna Gora) »metafora) izbuljiti (oči)«. Na -*ěti: triščat*, -*šči* (subjekt *lampa*, ŽK) »1° jako sjati i gorbje, 2° vikati, 3° lupati«. Ovamo ide i *treska* f = *trijèska* = (ik.) *tríska* = *treska* (ŽK, Krašić) »iver«, kol. na -*je triješće* n = -*oline trěskoline* f pl. (Lika) »iverje«. Augmentativ na -*ina trěština* f (Vuk) »assula, iver«. Stcslav. *treskb* posuđuje Madžari *tarack*, *tarac*, *taraszQt* (15. v.) »Feldstück, lumbarda, mužar« > *taraska* (vatreno oružje, Dubrovnik), *taraska* (hrv.-kajk.), Rumunji *treasc* »Böller, petit mortier«; *tresni* > *a trāsni*, *trāzni*, *trosni*, odatle *trāsnet* »udarac, grom«, pored *trosnit*, Cincari *trāsčā* »copeau, éclat de bois, iver«. Samoglasno o pored á u rumunjskim slavizmima stoji u vezi sa stcslav. *troskotati* »strepere« i *troška* f »Schlacke > šljāk-nja (v. *truska*)«, *troskot* »polygonum aviculare«. Taj o potječe od prijeloja, koji nije potvrđen u

drugim slavinama, ili od unakrštenja s onomatopejama *šropot*, *gromot*, *glomot*, *topot*. Onomatopejski korijen *tresk*, koji u hrv.-srp. dolazi i u prijeloju duljenja i u štepeno o (upor. ukr. *droška* »iver«), nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *trėškėti* »knistern, knarren, prasseln (vom brechenden Holz)«, prijeloju *troška* »drhtaj«. Kako se vidi, litavski je bolje očuvao prvobitno onomatopejsko značenje, dok je u slavinama postalo termin za »iver« i »grom«. Druge ie. usporednice nisu utvrđene. Pomišlja se na vezu sa *triti* (v.), got. *priskan*, nvnjem. *dreschen*.

Lit.: ARj 4, 69. 7, 701. 702. 13, 320. 18, 109. 611-15. 621. 653-59. Dinić, Glas 161, 55-99. Mačeki, ANPh 1, 26-30. (cf. RES 11, 259. IJb 16, 285). *Elezović* 2, 337. Ribarić, SDZb 9, 200. *Miklošič* 361. *Holub-Kopešny* 394-395. *Bruckner* 579. *Mladenov* 638. WP 1, 730-731. *Trautmann* 329. *Tiktin* 1637. Štrekelj, DAW 50, 65-66. *Pascu* 2, 21., br. 453. Scheffelowitz, KZ 54, 239. 56, 171-174. Prellwitz, KZ 42, 386. (cf. RSI 2 > 251-252). Uhlenbeck, PBB 20, 44. Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJb 8, 198.)

trinkät, -*am* impf. (Malínská, Krk) »od-sijecati granje od drveta, za prodaju«. Poimeničen part. perf. pas. *trinkān*, na -*bc* > -*ac trinkānac*, gen. -*ānca*, pl. -*ona** (ibidem) »hrastići kojima su posječene grane, a deblo ostalo (svakih 7—8 godina sijeku se grane na novo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *trincare* > fr. *trancher*, prv. *trençar*, u talijanskom s vokalom u *trancare*. Ovamo ide i pridjev *trtnak*, *f trinka* »novcat«, koji se u Budvi i Sutomoru upotrebljava kao pojačanje pridjeva *nov: trinko novo* (Sutomore) »nov novcat«, *nov trinak klobuk* (Budva), *košulja ņŏva trinka*; prilog *de trinko* (Kučiste) »sasvim« < tal. *nuovo di trinca*. V. *trinketina*. Ovamo ide i francuzizam *transa* f »dio zajma«, postverbal od *trancher* > hrv.-kajk. na -*irait trancirati* (Vitezović),

Lit.: ARj 18, 531. REW³ 8953. 8910. DEI 3900.

trinketina f »vrsta jedra« = (metatezom) *trkentina* (Račišće) »najveći flok«, bez -*ina trinket* (Mikalja, Vetrание, Jurjevo kod Senja) = *trinkit* (Vitezović) = *trinketa* (Belostenec) »malo jedno na prednjem jarbolu«. Ovamo i *trinketica* f (Vrbnik) »priječnica«. Od tal. *trinchetto*, *trinchetto*, *trinchettina*.

Lit.: ARj 18, 668. Skok, Term. 152. 154. REW³ 8910. DEI 3901.

tripe f pl. (Božava, Rab) »fileki (Zagreb), filiki (ŽK)« = *tripi* f pl. (Senj, jelo). Talija-

nizam tal. *trippa* »trbuh« < ar. *tarb* »Netz, omentum«.

Lit.: Kušar, Rad 118, 19. Cronia, ID 6, 123. REW³ 8570a. DEI 3904.

Tripun (Split, 11. st.; Kotor, Dubrovnik, Marin Držić; Dečanski hrisovul), 1372) = *Trifon* (u latinski pisanoj ispravi, Rab, 1372; Bastaji, 1702) = *Tripun* (1491, u prvotisku glagoljskog brevijara) = *Trifun* (Kavanjin, Lika) = *Trivun* (Vuk), ime prema imenu svetoga *Tripuna* = *Trifuna*, gr. Τροφών (rodod iz Frigije, mučenik u Niceji za cara Decija, slavi se kod pravoslavaca i kod katolika u Kotoru 1. I, dok ga Zapad slavi 10. XI, tako u glagoljskim kalendarima od najstarijeg vremena, npr. i u prvotisku glagoljskog misala i brevijara). Moći Sv. Tripuna prenesene su u Kotor 809, a spominje ih i Porfirogenet. Imena s imenom ovoga sveca javljaju se kod pravoslavaca, a kod katolika na crti Ulcinj — Rab (u Dubrovniku od 1044). Blagdan se zove: *Trifunjevo* = *Trifunjev dan* = *Tripunica* (Ljubiša) « *Tripunjica* (Crna Gora) = *Tripun* dan (Divkovič) = *Trivun* dan (Miličević). Od imena nastaju hipokoristici: već u srednjovjekovnim latinskim ispravama *Tripe*, *Tripko*, *Tripača*, *Tripunja*, *Tripuša*, na lat. -*ulus Trepolus* (e < gr. u; u tim se ispravama ime ovoga sveca piše latinski *Triphon*, *Triponus*, *Tripunus*); zatim: *Trife* (14. st., Bosna), *Tripac* (1330), *Tripce* (iz Kotor, Marin Držić), *Tripe* (Kotor, 1270; Dubrovnik, osoba u Držićevu *Arkulinu*), *Tripko* (Dubrovnik, 1348; Kotor), *Tripo* (Dubrovnik), *Triša* (Lika), *Triva* (Lika), *Trišo*, *Trivka* (za ženu, Lika), *Trivo* (Pakrac, Bosna), *Trivuna* (za ženu, Srbija, Hrvatska krajina), *Trivundza* (Lika), *Trivunica* (za muško, Lika), *Trivunka* (žensko, Lika), Prezimena odatle: *Trifunac* (Srbija, Kikinda), *Trifunčević* (Gorijevac kod Bihaća), *Trifunov* (Vojvodina), *Trifunović* (Srbija, Slavonija, Srijem, Bosna, Crna Gora), *Trifčić* (Kostajnica, Hrvatska), *Trpčić* (Istra), *Tripić*, *Tripković* (Srbija), *Tripunović* (Crna Gora), *Triša* (Hercegovina), *Trišić* (Kostajnica, Srbija), *Triva* (Dubrovnik), *Trivan* (ime), *Trivanović* (Slavonija, 17. st.; Pakrac), *Trivii* (Slavonija, Bosna, Fruška gora), *Trivković* (Bosna), *Trivonović* (Slavonija), *Trivunac* (Lika), *Trivunić* (Bosna), *Trivunović* (Srbija, Slavonija, Bosna). Odatle i toponimi: *Trifunūša*, *Trivunūša* (Lika, Bosna), *Trifun* *krst* (1330), *Trifun* *krst* (14. st.), *Trifković* (selo, Bosna), *Tripkovo* (Srbija), *Trivunovići* (selo, Bosna), *Trivunovo vrelo* (Bosna), *Po*

(= *pod*) *Tripánovo* (ribarska pošta, Muo), *Tripovo* (lokalitet, Stoliv), *Tripomna* (kontinja nekog *Tripa*, Bijela, ribarska pošta).

Lit.: ARj 18, 645-46. 669-71. Jireček, *Romanen* 1, 56. 2, 60. Stefanie, *Rad* 285, 91. Gregov, *Kalendar* 38. Mayer, *Kotorski spomenici* 631.

trišati, trišem impf. (Vinkovci, Slavonija) »brisati«, *òtrisati* (*se*), -šém pf. (Leaković, Otok u Slavoniji) »obrisati«. Prema Maretiću nastalo je od *brisati* unakrštenjem sa *trti*, *otrti*.

Lit.: ARj 9, 444. 18, 671.

trkač m (Gundulić, Stulić) »1° tobolac, tul, pharetra (upor. tal. *turcasso*, unakrštenje sa *turco*)« — *karkas* (Štulu) = *karkas* (Belostenec) = *krka!* (17. v., Vrančić) »isto« < tal. *carcassa*. Oblik s početnim *t* potječe od sgr. *καρκάσιον*, perzijskog podrijetla (perz. složenica *tirkāš*, od *tir* »strijelac« i prezentiski korijen *ka!*, od *kāsidān* »vući«). Oblici s početnim *k* mjesto *í* nastadoše unakrštenjem sa gr. *καρχήσιον* »tobolac, vase à boire«.

Lit.: ARj 4, 867. 18, 681. Mažuranić 1467. REW* 1681. 8571. Lokotsch 2081. DEI 758. Prati 1013.

trkati, -am impf. (hrv.-kajk., Vitezović, Belostenec, ŽKU, slov.; Vodice, subjekt *janje*) »stući«, *trkati se* (*s rogmi*, Vitezović; *z jajci*, Belostenec), prema pf. *trkniti* (ŽK) = *trhnuti*. S prefiksom *od otrhati*, part. perf. pas. *otrhan* (Vodice) »jagnjad odbiti od sise«. Nalazi se još učešopolj. i rus. Praslav. *trvk-*. Razlika je u akcentu prema štokavskom *trkati*, *trčēm* »circumcursare (v.)«. To su dvije različite riječi. Onomatopeja. Ie. je korijen **trenq-*, koji se nalazi u lit. *trenkti* »dröhnend stosseh«, nvnjem. *Drang*. U slavinama je bez nazalizacije.

Lit.: ARj 18, 685. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *MiIII* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 565. Jagić, *ASPh* 2, 398. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Scheffelowitz, *KZ* 56, 171.

třliš (Perast) »odjevni predmet, načinjen od debela platna« = *trii!* m (Brač) »svagdanja morska bluza«. Od lat. *trilix*, gen. -*ieis* »dreifädiger Stoff« > *furl*, *terlis*, tal. *traliccio*.

Lit.: ARj 18, 692. Brajković 16. REW 8903. DEI 3856.

trmūnj m (Prčanj) »kupusna stabljika bez lišća, Kohlstengel (ohne Blätter)« = *trmūn* (Crna Gora) m »komadić drveta koji viri iz

zemlje«, augmentativ na -*ina* *trmūnjina* f (Vuk) »Kukuruzstock.« Možda je dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *termes*, gen. -*itīs* »abgeschnittener Zweig«, sa zamjenom dočetka -*ite* sufiksom -*ōneus*, upor. u južnoj Italiji *tèrmite* »divlja uljika«.

Lit.: ARj 18, 696. REW* 8666. DEI 3760.

trn m (Vuk) = *torna*, gen. *torna* n (Hvar) = (na -*jo*) *tfnj* (Vodice), ie., sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Dorn (s kojom riječi je u prasrodstvu), 2° toponim (sam i u vezi s pridjevom: *Vučitrn*)«. Pridjev na -*ov* *trnov*, poimeničen na -*aia* *trnovača* (Užička nahija) »trnošljiva, gundača«, također toponim *Trnovača* (ŽK), na -*ica* *Trnovica* (toponim), na -*ina* *trnovina* »drvo«. Deminutivi na -*ič* *irnič*, *trnič*, *trnak*, gen. -*nka*, na -*bc* *trnci* m pl. (Vodice) »predjel gdje ima više gloga«. Na -*ica* *trnica* (Crna Gora, Vuk) »čobanska koliba« = *trnica* (Crmnica) »koš za stočnu hranu«. Na -*ka* *trnka* (Vuk) = *trnjka* (Stulić, Lika) = *tfm-ka* (14. st., Vuk, Kosmet) pored *trmka* (Kosmet) »košnica za pčele«. [Usp. i pod *trnač*]. S prefiksom *pa-* ili *pod-* (o > a): *patrnka* f (Korlevići) »vrsta gljive koja se jede«. Na -*ava* *Trnava* (toponim i hidronim) = *Trnava* (Kosmet), kod Rumunja u Erdelju *Tirnava mare* »velika«, *mică* »malena«, njem. *Grosser, Kleiner Kokel* < madž. *Nagy-, Kis- Kukulio* (rijeka), u kojem *kukulio* znači »trn«, znak da je hidronim *Trnava* postojao prije dolaska Madžara. Na -*ina* *trnjina* (Vuk) = *trnjina* f (Kosmet) »plod od trnja« pored *treniņa* (s nejasnim *e*) = na -*ula*, *ulja trnjula* f = *trnula* »prunus spinosa« = *trnulja*. Na -*jak* *trnjak*, gen. -*aka* (Vuk) = *trnjak* (Kosmet) »dumetum«. Kol. *trnje* f (i toponim *Trnje*, dio Zagreba) = *trnje* (Kosmet), s pridjevom na -*en* *trnjan*. Složenice: sintagma *trn vetrovālji* (Kosmet) »biljka s trnjem koje kad sazri i osuši se, vjetar valja«, *trnòkop* (Vuk) = *trnokòp* (Kosmet) »1° budak, 2° kuka«, *trnošljiva* f (Hrvatska, -*nosliva* Kosmet) »prunus insititia«, *trnodrijen* m »Schlehdorn«, *trnobodina* f (Šabac) »ubod od trna«, *Trnoružica* f (ime iz priče, prijevod njem. *Dornröschen*), *trnòmet* m (Bačka) »velika metla, metla što se njom skida slama i balega sa žita kad se vije na gumnu«, s denominálom *trnòmetiti*, -*im*. Rumunji posuđiše *třn* »metla«, *třnàcop* »cazma«, *třnă* »Korb (upor. *trmka*)«, na -*ujo* > -*ui* a *třnui* »fegen«, s apstraktumom -*eh* > -*eală* *třnueală* »čišćenje, mećenje«, *třmomată* »Strohabfalle«, Arbanasi *těrnakòp*. Riječ *trn* je germansko-praslav. leksem. Potpuna je usporednica gipt. *paurnus*, nvnjem.

Dorn. Ie. je korijen *(s-)ter-, koji se nalazi u nazivima za ukočene, bodljikave biljke, sanskr. *trnom* »Grashalm«, gr. *τέρναξ*, novo-ir. *trainin* »Grashalm«, a u slavinama još u *starati se*, *stradati*, *strm*, *stršiti*, *strast*, *trpak*. V. dalju vezu u *strn*, gen. -*i*.

Lit.: ARj 18, 696-714. Hraste, *BJF* 8, 24. *Elezović* 2, 335. 338. Ribarić, *SDZb* 9, 175. 200. *Miklošič* 355. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 566. *Mladenov* 640. *Trautmann* 324. *WP* 2, 641. *GM* 430. *Tiktin* 1608. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 314. *Sütterlin*, *IF* 25, 71. *Hirt*, *PBB* 23, 342. *Hamm*, *KZ* 67, 124. *Boisacq** 958.

trnăc, gen. -*aca* (Belostenec) »1° voćnjak, 2° porticus, trijem« = slov. *trnăc* »1° (Vor-)halle, 2° Obstgarten«. Nalazi se još u slvč. *trnăc* »zgrada na stupovima«, u prikrpatsko-rus., u rum. *třnăf* »Vorplatz, Terrasse, Galerie (oko kuće)«, deminutiv *třnățuc* (razlika prema *prispa*) i u madž. *trnăc*. Na -*ica* *trnica* f (Crna Gora) »čobanska koliba«. Riječ je prema tome slov., hrv.-kajk., crnogorska, panonsko-slav. i dačko-slav. Dočetak -*ac* u *trnăc* ne potječe od deminutivnog sufiksa -*bc*. *Zbog* toga je mišljenje Daničićevo da je to izvedenica od *trn* neodrživo. Možda je ispravnije mišljenje Tiktinovo da se radi o riječi koja odgovara tal. *terrazzo* < vlat. *terraceu. Glede *rr* > *rn* upor. *turanj* < *turris*, *sovrnja* < *saburra*. Potjecala bi prema tome iz balkansko-lat. Da je taj lat. pridjev postojao u tom latinitetu, dokazuje arb. *děrasê*. Sufiks -*ica* u *trnica* je zamjena stranog dočetka našim sufiksom [usp. i pod *trn*].

Lit.: ARj 18, 698. *Pleteršnik* 2, 693. *Tiktin* 1468. *Miklošič* 359. REW* 718. *GM* 66. *Tamás* 792.

trnuti m pl., gen. -*ă* (Konavli) »1° drveni šipovi što se zabiju na dnu od bačve u tresu (v.) da bolje drži i da bude tvrđa, 2° šiljci drveni kojim je pluto pribijeno na senjalima«

Lit.: ARj 18, 710. *Zore*, *Rad* 170, 226.

trnuti², -em impf. (Vuk, ~ *vatru*, *svijeću*, *svjetlo*) (*iz-*, *po-*, *u-*, *za-*) »gasiti«, iterativ *utr-njivati*, -*trnjuj* m. Nalazi se još samo u slov. *otrnuti* »(das Licht) putzen«. Mogućnost za etimologiju pruža izričaj: *trni malo* (ripr. brijajčicu na kaiš) »malo protrti«, u kojem *trnuti*, kako je već Daničić opazio, potječe od *trti* (v.).

Lit.: ARj 4, 69. 11, 210. 18, 709. 710. *Daničić*, *Kor.* 88.

troca f (Tijesno, Račišće, Mljet, Vrbnik) »(pomorski termin) uže vezano za lantinu, koje

stiska macu (v.) uz jarbol, funda (Tijesno)«. Od tal. *trozza*, sttal. *troscia*, *trossa* (Genova) = fr. *drosse* »Taurack, racage, cordage«.

Liy ARj 18, 715. Skok, *Term.* 143. *Macan*, *ZbNZ* 29, 213. *ZbNZ* 7, 344. *Prati* 1010. *Gamillscheg* 328. *DEI* 3918.

trofanda f (naslov Bašagićevih pjesama, Bosna), balkanski turcizam perzijskog ili po G. Meyeru grčkog podrijetla (tur. *turfanda*, *trofanda* /Zenker/ < perz. *terfanda*, ili < πρωτοφανής, složenica od πρώτος i φαίνω »precoce, prije vremena zreo«): rum., bug., cine. *turfanda* »nezrelo voće«, ngr. τροφαντό, προφαντό. *Elezović* ima *turfan* (Kosmet) kao hebrejsku riječ donesen iz Soluna, »ono što Hebreji ne jedu«.

Lit.: *Elezović* 2, 351. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1655. Meyer, *Stud.* 1, 35. *Pascu* 2, 172., br. 1115. *Školjić*¹ 621.

Trojan m (Vuk) = *Trojan*, gen. -*âna* (Kosmet) »1° lično ime (1766), u folkloru (*U cara Trojana kozje uši*), 2° zidine na Ceru više Dvorišta, u kojima je po narodnom pripovijedanju bio nekakav kralj *Trajan* (odlatle *Tròjanov Grad*)⁴. Upor. prezime *Trojanović* i hipokoristik *Troja*, gen. *Troje* (Kosmet), u Dubrovniku *Troja Červa* (1660). U rum. je *troian*, pl. *troiene* opća riječ u značenju »1° Römerwall, -schanze, 2° (troian de zapada) Schneehaufen, 3° Fähre, Spur (Oltenija, Banat, Erdelj)«. Izvodi se od *Trăjanus*. Suglasnik *j* nije zamijenjen sa *ž* kao u *maz*, *raža* zacijelo zbog toga što znanje o tom caru potječe iz učenih vrela. Upor. *Dioklitija* i *Dioklecijan*.

Lit.: ARj 18, 722-24. *Elezović* 2, 340. *Tiktin* 1653. *Densusianu* 1, 266. 268. *Sturm*. *ĠSjfk* 6, 67. *Miklošič* 362.

tròjba f (1451, 1454: učiniti *tròjbu*; prema Miklošiču srp.), prema Mažuraniću od njem. izgovora *treuga*. Premalo je potvrđeno da bi se vidio fonetski razvitak od frnč. *treuwa* > tal. *trègua* »ugovor«, nvnjem. *Trueu*.

Lit.: ARj 18, 724-25. *Miklošii* 362. *Isti*, *Lex.* 1003. *Mažuranić* 1468. REW 8927. *DEI* 3881.

tróljati, *tróljām* impf. (Vuk) (*na-*) »ispražnjavati se vodenjasto (šaljiva riječ)«, ekspresivan glagol.

Lit.: ARj 7, 702. 18, 737.

trSm (Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, Jambrešić, Dalmacija, Slavonija, Srbija, Crna Gora, Vuk), pridjev, »spor, schwerfällig (pro-

tivno *brzj*«. Nalazi se još u bug. *tromav*. Bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima, jer upoređenje Zupitze sa stir, *tromm* »težak« < ie. *trudsmo-s, niži prijevoini štepen od ie. **treud-* »quetschen, stossen, drücken« fonetski ne zadovoljava. Bolje odgovara Štrekeljevo izvođenje od *trti* (v.) < *Izoms, part. prez. pas. kao *pitom*, *lakom*, *vedom*. G. Meyer izvodi *trom* od arb. *trumak* »kleine dicke Person«.

Lit.: ARj 18, 738-40. WP 1, 735. Štrekelj, ASPH 27, 69. GM 438. Zupitza, KZ 36, 243.

tromiriti, *-rim* impf. (Vuk) »jesti treći dan u početku časnog posta«, *trimmt* (Kosmet) »treći dan ne jesti ništa uz veliki post«. Naš denominat na *-iti* od gr. složenice τριμερία »Zeit von drei Tagen«, τριήμερον »espace de trois jours« > τριμερίζω, kod Vuka *i* > *o* zbog labijala, upor. *ponistra* (v.). Grecizam iz crkveni i balkanski. Upor. čine. *trimeare* f »le troisième jour après la naissance d'un enfant«.

Lit.: ARj 18, 740. Elezović 2, 337. Pascu 2, 95., br. 1795. Vasmer, GL 145.,

tronut (Šulek), pridjev u književnom jeziku zapada, »gerührt, bewegt«. Rusizam, particip od rus. pf. *tronutb* prema rus. impf. *trogatb* »doticati se«. Ne nalazi se u drugim slavinama. Apstraktum na *-je tronuće*.

Lit.: ARj 18, 742. Maretić, Savj. 158. Miklošič 362.

trônj m (Kosmet, Makedonija) »krevet«. Upor. rum. *tron*, pi. *tronuri* (Muntenijska) »1° Truhe, Lade, 2° Sarg (Oltenija, Erdej)«. Bit će grecizam ngr. θρόνι »stolac« od θρόνος, koje je u učenom značenju »prijesto« očuvano kao balkanska riječ: bug. *trón* »stolac, prijesto«, pridjev *trónén*, arb. *fron*, eine, *thron*, kao pravoslavni crkveni termin *tronosati*, *-šem* impf. i pf. (objekt crkva) »svetiti, svestati, sveštaviti« = bug. *tronjdsvam* < ngr. θροναίζω, rum. *a tîrnosi* (o biserică), odatle apstraktum *tîrnoseală* = *tîrnosanie* = *trônosanie* »Einweihung«, srp. i rum. od potpunog grecizma *tronost* (kao *Hristos*) bez izmjene dočetka.

Lit.: ARj 18, 740-42. Elezović 2, 340. Mladenov 639. Tiktin 1608. 1653. Pascu 2, 96., br. 1834. Miklošič 362. Vasmer, GL 145.

tróp, gen. *trópa* m (Vuk) = *tróp*, gen. *trópa* (Kosmet) = *dróp*, gen. *drópa* m (1419, samo u slov. i hrv.-srp.) »1° vinacea (Boka, ŽK), tuska, džibra, kom, drozde, brace = breče, 2° ono što ostane kad se maslo topi, 3° talog (.kavin *dróp*), Treber (s kojom je

riječi u prasrodstvu)«. Augmentativ na *-ina dròpina* f (17. v.) = *tropine* (ŽK, slov.) = *tropine* (Boka) »Presskuchen«. Na *-ovica tròpovica* (ŽK, slov.) »komovica«. Glagol na *-sati stròpsat se, stropie* (subjekt *kruška*) »pretvoriti se u trop, izgnječiti se«; *-sati*, *-še* nije jasno. Možda prema *mekšati*. Promjena *tr* — *dr* nastala prema *troska* i *drožde*. Upor. u rus. narječjima *drob*, gen. *droba*, *drobina* »Bodensatz«, koje bi moglo biti i posudenica iz njem. dijalekta *draf, drabbe*, stvnjem. *trebir*, pl. > *Treber*, od ie. korijena *dh(e)rabh-*, raširenje od *dher-*, *dherā-*, s raširenjem *p*. Može biti i u prasrodstvu s germanskim refleksima. Miklošič upoređuje slov. i hrv.-srp. *trop, tropine* sa sveslav. i praslav. korijenom **trep-*, u *třepati* »palpare« (v. *třepet*) i sa rum. *otrëp* m pored *otrëpă* »krpa, pačavra«, deminutiv *otrëpioară* < stclav. *oizepă*, rus. *otrepie* »Werg, Lumpen«. To bi značilo da je *o* u *trop* prijevoini.

Lit.: ARj 2, 791. 18, 742-44. Pleteršnik 2, 696. Elezović 2, 277. 340. Miklošič 51. SEW 1, 225. Jagić, ASPn 1, 159. 431. Tiktin 1100.

tropar, gen. *-ára* m (crkveni termin kod pravoslavaca, upor. izričaj: *prema svecu i tropar*) = *trotar* (Kosmet, objekt uz *ispojati*) »crkvena pjesma«, stsrp. *tropan*. Odatle denominat na *-iti tropáriti, tropárim* impf. (Grbalj, u zapovijedi *ne tropari* »ne govori mnogo«). Lički pf. *rastropariti se* (subjekt *krav* na *loparu*) »koji je prešao preko lopara« ne stoji u vezi s ovim glagolom. Balkanski crkveni grecizam (srg. τροπάριον, od τρόπος »manière, façon«): rum. *tropar* »motette«, bug. *tropar*.

Lit.: ARj 18, 743. Elezović 2, 340. Tiktin 1654. Mladenov 639.

tropika f (Kožičić, Perast, Vrbnik) = *trü-pika* (Mikalja, Dubrovnik) »vodena bolest, Wassersucht«. Od poimeničenog gr. pridjeva ὕδροπικός (složenica od ὕδρο- < ὄδωρ, gen. ὕδατος »voda« i ὄψ »izgled«, sa sufiksom *-ικός* > lat. *-icus*) > fr. *hydropique*, tal. *idropica*. Ovamo *tropik* m = *tropika* f »bolesnik od tropike« < tal. *idròpico*. Afereza *i-* u sandhi kao obično. Ovamo i *tropljika* f (Srbija) = *tropljika* (Kosmet) »vrst teške bolesti kao jektika«. Balkanski grecizam: rum. *dropică*, pridjev *dropicos*, arb. *dhropikt*, čine. *idropica* < ngr. ὕδροπικία.

Lit.: ARj 18, 743-44. Budmani, Rad 65, 166. Rešetar, Štok. 301. DEI 1925. Elezović 2, 341. GM 87. Pascu 2, 53. 951. Tiktin 577,

troska f (Vuk) = (varijanta *o* > *u* prema *trus*, v.) *truska* (Stulić) »zguna, gar, šljaknja, tara«; *truska* znači i »prakolje, staro kolje u

vinogradu« = (sa gubitkom *r*) *tuska* (Boka, Vuk) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup, trop«. Nalazi se još u slov., češ., brus. i rus., u brus. i gornjo-luž.-srp. sa *o* > *u*. Praslav. Varijanta je od *drožde* (v.). Gubitak suglasnika *r* u varijanti *tuska* mogao bi se objasniti unakrštenjem sa slav. pridjevom *tuskb »finster«, koji je prema Mladenovu u prasrodstvu s arm. *fua* »crn«. V. *natušiti se*. Ie. je korijen prijevoini od **dhragh-*, **dhrogh-* + sufiks *-ska*. Promjena *dr* > *tr* je nastala unakrštenjem sa *troha* (v.) ili *trop* ili je regresivna asimilacija *dr* — *sk* > *tr* — *sk*, upor. progresivnu asimilaciju *dr* — *sk* > *dr* — *zg* u stclav. *drozga*.

Lit.: ARi 18, 745. 829. 957. Mažuranić 1468. Miklošič 362. 365. Holub-Kopečný 390-391. Štrekelj, ASPH 12, 486. WP 1, 855. Mladenov, SpBA 6, 73. si. (cf. Jlb 8, 198). Schef-telowitz, KZ 56, 203-204.

troskot f (Vuk, Korčula, Kosmet) »beskorsna biljka polygonum aviculare, podvornica, slak, pusti-baba-konju-krv, sritva (Lumbarda)« = *troska trava* (Gojbulja, Kosmet). U bug. bez dočetka *-ot trošak* pored *troskot*. Nalazi se još u stclav. i rus. Praslav. Rumunji posuđiše *troskot*, deminutiv na *-el* < lat. *-ellus troscifel*. Onomatopeja? Izgleda kao postverbal od glagola stclav. (i strus.) *troskotati* »strepere«. Veza neobjašnjena. Upor. rum. onomatopeju *trosc*, oformljena *trosnet* »Krachen«, *a trosni* i stclav. *troska* »fűimen«. V. *trijesak*.

Lit.: ARj 18, 745-46. Elezović 2, 341. Miklošič 363. Isti, Lex. 1004. Mladenov 639. Tiktin 1654. Bruckner, KZ 51, 240.

trošiti, *-im* impf. (Vuk) = *trošit*, *-trn* (Kosmet, ŽK) (*do-*, *iz-* *jsej*, *na-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *sa-*) »1° (prvobitno značenje) mrviti, lomiti, 2° (danas općenito) tratiti, (h)arčiti, ašlučiti, spendžati < expendere«, denominat na *-iti* od sveslav. i praslav. *trôha* f (Vuk) = *troa*, gen. *troe* (Kosmet, bug. *troha*) »mrva, trina«. Postverbal *na*. *-ak* > *-ak trošak*, gen. *-ska* = *strašák* (ŽK) »asluk, (h)arač, gen. (h)arača, spende, spenze, spize«. Na tur. *-džija trôšadžija* m »koji mnogo troši«. Pridjevi: *trošan* »u raspadanju, koji se kvarí«, *rastrôšan, potrošan*, na *-li troškali* (Bosna, Piva Drobniak), indeklinabilni pridjev »koji mnogo troši, skup«. Od *troha* postoji još *natrôha* (Istra) »štogod škodljivo« = slov. *natroha* »čar, čini, mađije«. Upor. *natruha* (v.). Još pridjevi od *troha*: deminutiv na *-ar-ânô* *trôšaran* = *-aĀn trošášan* (Lika, uz kamen) »koji se ne da

lijepo izdjelati jer se mrví«. Deminutiv na *-ica trošica* »mrvica«, na *-bka troška* (Kosmet), odatle dalje na *-ica trđšičica*. Varijanta sa *o* > *u* *trůva* (ŽK) »mrva« (*osná* ~ = *očna troha*) v. *trti*. Ovamo ide još denominat na *-ašiti natrovašiti*, *-šim* (Pavlinović) »natruniti«. Prilog na *-icē trošicē* »paulum«. Rumunji u Moldaviji posuđiše *stroh* m (*de fin, de pae*) »otpaći od slame, trine, larvine« < *surohi, Arbanasi *trohë* > *troe* i *trošnit* u prvobitnom značenju »mrvica, mrviti«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Dalju etimologijsku vezu vidi u *trti*, koje je prema Bmckneru rašireno hipokorističkim sufiksom *h*.

Lit.: ARj 2, 715. 4, 70. 7, 703. 11, 210-12. 13, 327. 14, 700. 16, 765-66. 18, 747-51. Elezović 1, 149. 2, 278. 339. 341. Vuković, SDZb 10, 405. Miklošič 362. Holub-Kopečný 390. Bruckner 576. KZ 51, 240. 43, 302-303. 308. Mladenov 640. GM 431. 437. Pedersen, IF 5, 53.

trovati, *trujem*, pored analogijskog 1. I. prez. *trovem* u narječjima, impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *za-*) = *trovat* (Kosmet), sve-slav. i praslav. »venenare« prema iterativu na *-va-* *-trovavati*, samo s prefiksima. Present *trujem* je prema stclav. infinitivu *truli*, koji je očuvan u Kosmetu *trut* (objekt *rabotu*) »kvariti« (*is-*, *po-*), part. perf. pas. *truvên* (*iz-*, *po-*). Današnji infinitiv *trovati* je prema stslav. prezentu *iroi>p>* »absumere«. Postoji još prijevoini *truljine* *ô* > *a* stclav. *tráviti* »absumere«. Taj je prijevoini štepen također sveslav. i praslav., očuvan u *zatraviti, zatravim* pf. (Vuk) »opčiniti (u govoru magije)«, iterativ na *-iva zatravljívati, -trávľjujem*. Taj je glagol denominat od *trava* (v.). Tada znači »probosti bolesnom konju na vratu kožu, pa između nje i mesa zavući slamku i ostaviti je neko vrijeme (narodna medicina)«. U Kosmetu znači *zatrāv'it, -avim* »otrovati, tj. upotřebiti travu kao otrov«. Upor. bug. postverbal *otrava* > rum. *otravă* »venenum«, s glagolom *a otrăvi* »venenare«. Poimeničene glagolske imenice: *trovanje* n, *otrovanje* (bolest). Na *-ača otróvača* (= gljiva), te *zmija otrovnica* = *otrovkinja*. Pridjevi: *otrovan* = *otrovu* (u starijem jeziku, Vük), *zatrovan* (~a *sredina*). Postverbal *trów*, gen. *trova* m (Vuk) »(ribarski termin) mama, mamac«, *otrov* m = *otrov*, gen. *-ova* (Kosmet). Na *-ilo trovilo* n (ŽK). Osnovno je značenje od *trutí, trovo* »hraniti«; *otrov* se daje u hrani. Zbog toga opće riječi kao lat. *patio* > fr. *poison*, španj. *yerba* < lat. *herbā* dobivaju značenje »otrov«. Njem. *Gift* je od *geben*. I gornje se *zatraviti* može dovesti u etimologijsku vezu sa

trava. Upór. i tur. *otarmak* »faire paître > empoisonner«. U steslav. *truti* nastalo je od ie. dvoglasa *ou* pred suglasnikom u korijenu »tereti-, prijevo *bezou-*, koji je raširenje korijena **ter-* > *tri* (v.). Od dvoglasa *ou* nastaje samoglasnim nastavkom *ov*.

Lit.: ARj 4, 70. 7, 703. 9, 446–50. 11, 212. 13, 327–28. 14, 701. 16, 766. 18, 751–53. Ehzovič 1, 201. 242. 2, 44. 340. 344. MikloSič 363. Holub-Kopečný 389. Bruckner 577. Mladenov 637. Trautmann 327. WP 1, 731. Pedersen, KZ 39, 460. Kretschmer, KZ 31, 385. Boisacq 959–960. Bruggmann, IF 1, 503. Vaillant, RES 22, 39.

Trpanj, gen. *-pnja* (selo, Pelješac, Dalmačija), etnik *Trpanjac*, gen. *-njca*, kmetik *trpanjski*. Vjerojatno je gr. *δρῆπανον/δρῆπάνιον* »strp«, koje je zastupljeno u južno-tal. toponomastici.

Lit.: ARj 18, 755. Rohlfš 571. Skok, ZRPh 54, 491.

trpati (se), *-am* impf. (Vuk, u Belostenca *trpati vu ladje* »contradare in naveš«; Srijem, Slavonija, Bosna, Lika, Dalmacija) (*na-*, *po-*, *s-*, *za-*), prema iterativu na *-atrpavati*, *-trpāvām* (Lika), samo s prefiksima, »accumulare«. Samo hrv.-srp. U bug. postoji prijevojni oblik *trupam* od *trup* (v.).

Lit.: ARj 7, 703. 11, 212. 16, 766–67. 18, 755. Miklósič 364. Mladenov 640. Vaillant, RES 22, 39–40.

trpavica f (Dubrovnik), *trngulja* (Dalmacija), *odruľja* (Poljica) predstavljaju adaptiranje tal. (*pesce*) *torpèdine* < lat. *torpedo*, gen. *-inis*, upór. pridjev *tòrpidus*, sve od *torpere*, prasrodstvo sa *trpak* (v.), našoj osnovi *trpak*, *trpjeti*, *trmiti* (*pro-*), *odrijeti* zamjenom dočетка *-edine* našim sufiksom *-amca*, *-ulja*. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak *tårpiņa* (Božava) i *trnjaža* (Muo, *-āza* < *-acea* ?) »električna riba koja se ne može držati u ruci«. Upór. sttal. *tortiglia*. Ovamo ide internacionalni naziv pomorskog oružja *torpedo*, odatle *torpedirati*, *-pediram* preko engleskog; preko tal. *torpiljarka* »torpediniera«.

Lit.: ARj 8, 669. 18, 701. 755. Skok, Term. 55. Cronia, ID 6. REW* 8796a. DEI 3832.

trpèla f (15. st., u Krčkom statutu; Malínská, Dubašnica) »stado ovaca koje se broje na ruke (2 glave = jedna ruka; primjer: *ima dvåjset rúk ovåc*)«. Vjerojatno dalmato-romanski leksički ostatak od srlat. *tropellus* > tal. *impello* (13–14. v.), fr. *troupeau*, od frnč. *troppus*, koje se nalazi u slov. *trop*, gen. *tropa* »Schar,

Schwärm«. Ovamo ide kao francuzizam *trupa*, kao vojnički termin.

Lit.: ARj 18, 755. PleterSnik 2, 696. REW* 8938. Prati 1012. Gamillscheg 1, 195. DEI 3922.

trpĳja f (Vuk, Crna Gora, Srijem) »duga bolest u kojoj se mnogo jede« = *trplja* (Kosmet, Klina, Vučitrn) »1° nekakva teška neizlječiva bolest (u Budmanija: *trpĳja* = *idropsija*), 2° kletva ženska protiv čeljadeta lijena i proždrljiva, koje popije svu vodu (*trpĳja*, *trpljõsana*)«. Odatle *trpuljina* (Vuk, Crna Gora) »psovka čeljadetu koje kao da boluje od trpĳje te mnogo jede«. Pridjev na *-av trpĳjav*, f *-ava* (Kosmet) »koje ima trpĳju«. Denominal na *-osati* (v.) *trpljõsat*, *-osem* (Kosmet) (raz-) »ležati, bolovati trpĳju«. Prema Daničiću izvedenica je kao *letĳja* (v.) od *trpĳjeti* s pomoću sufiksa *-ĳja* (v.). Arb. *terpi* »Schwindsucht« je posuđenica odatle. V. *trpĳjeti*.

Lit.: ARj 18, 759. 765–66. Elezovič 2, 341–42. Daničić, Kor. 92. GM 430.

trpĳjeti, *-im* impf. (Vuk) = *trpljeti* = *trpèt* (Kosmet) = *trpiti* (Hrvatska) = *trpit*, *-im* (ŽK) (*ĳz-*, *na se*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *s-* *se*, *uz-* *se*), baltoslav., sveslav. i praslav. **trp-*, »podnositi, snositi« prema sveslav. i praslav. *trnuti*, *trnem* (*pre-*, *pro-*, *u-*) (subjekti *zubi*, *srce*, *duh*, *noga*) »postajati ukočen, ukočiti se, torpere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Razlika je u akcentu prema *trnuti* drugog značenja i postanja (v.). Pridjevi na *-ZA* > *-åk* (upor. *gorak*) *trpak*, f *-pka* (ŽK, hrv.-kajk., slov., češ.) »herb, bitter«, na *-lĳiv strplĳiv* (*ne-*, *neuz-*), poimeničen na *-bc* > *-ac nestrpĳĳivac*, *-ost* f; *trpèĳĳiv* (*ne-*, rusizam ili čehizam) »tolerantan«, *-ost*. Apstraktum na *-ež trpež* m »Gedulđ (usp. poslovicu *krpez i trpež kuću drže*). Ovamo ide još u Kosmetu na gr. *-iosat* impf, *natrpĳjõsat se*, *-osem* »(prezrivo) nalézati se«. Rumunji posuđiše *a tirpi* »isto«, sa cslav. sufiksom *trpenie*, Arbanasi *tèrpt* f »Schwindsucht« (izvedenica na gr. *-ĳa* > *i*), odatle *tèrpevec* »schwindsüchtig«, upor. bug. *trpĳja* »leiden«. U antroponimiji dvočlano staro ime *Trpimir*, hipokoristik *Trpko*. Baltičke su usporednice potpune u fonetskom smislu, u semantičkom predstavljaju grubitno konkretno značenje: lit. *tirpti* »starr, gefühlllos werden«, lot. *tirpt* »vertauben, starr werden«. Ie. je korijen **ster-* predstavljen u gr. *στερεός* »starr, hart« (internacionalno *stereotipan*). Ie. je korijen proširen formantom *p* kao u lat. *torpere*. Kao u lat. i u praslav. postojao je prijevojni korijen *torp s likvidnom metatezom; nalazi se u kauzativumu prema *trpĳjeti*: *tråpiti*, *tråpím*

(hrv.-kajk., slov., češ., polj., ukr.) »vexare, mučiti« = *tråpiti se* (ŽK). Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze; upor. rus. *taropit'sja*.

Lit.: ARj 4, 64. 70. 7, 703. 8, 70. 118. 119. 11, 190. 212–13. 761. 764–65. 12, 197–98. 16, 462. 767–68. 18, 536–38. 708–713. 758–766. Elezovič 2, 114, 278. 341. 449. Mažuranić 1459. Miklósič 355. Holub-Kopečný 388. 390. 391. Bruckner 63. 566. Mladenov 631. Trautmann 325. Havránek, Slåvia 7, 781. GM 430. Boisacq 911. Matzenauer, LF 7, 48. Margulies, KZ 58, 104. Sütterlin, IF 25, 65; Meringer, IF 18, 226. sl.

tr m (BI) = *tr* s (ŽK) »1° čokot, krga (u loze), 2° loza, 3° čokanj, struk (Mikalja: *tr* od *kupusa*, uz *tr* od *loze*), 4° pleme, loza (Sinj)«, u Prčanju *tr* s pored *čokot*. Pridjevi na *-at trsat* (samo u hercegovačkoj nazdravici, gdje je u igri riječi), na *-nat* < *-bn* + *-at trsnat* (Boka, Vuk) = *tršnat* (Paštovići) »krupan, krut, robustan«. Kol. na *-je trsje* n (Petrijna) = *trse* (ŽK) »vinograd, lozje«. Inhoativ na *-ati trsati se*, *-ām* (Vuk, u napojnici) »čvrnuti, solidescere«. Riječ *irs* nalazi se još u slov. *tr* s i češ. *tr* s »Stock der Pflanze«. Upor. steslav. u glagoljskom spomeniku *trbsije* »vineas«. Praslav. Usporednice su prema Sommera i Charpentieru u vezi s gr. *θρῦντα*: *ἀμπέλως* f v *Κρήτη* < *trisnia, arb. *trishè* »Propfreis, Schössling«. Prema tome je *tr* s grčko-arb.-praslav. leksem. Upor. i sanskr. *drakša* »Weintraube, Weinstock«. Da je posuđenica od gr. *θύρσοος* = kslat. *tursus* > tal. *torso*, kako su mislili Jagić, Štrekelj i Gustav Meyer, nije vjerojatno.

Lit.: ARj 18, 766–68. 772. PleterMk 2, 698. Maiuranić 1469. MikloSič 364. Isti, Lex. 1008. Holub-Kopečný 391. GM 437. WP 1, 761. KZ 54, 236. Scheffelowitz, KZ 56, 199. Pedersen, IF 5, 39. 55. Charpentier, KZ 40, 475. Štrekelj, ASPH 12, 471. 28, 535–536. Jagić, ASPH 1, 159. GM 437. Raić, ASPH 1, 621.

Trsät, gen. *-ata* m (s tim se naglaskom govori u književnom jeziku), toponim, tal. *Tersane* (1660). Promijenjeni hrv. oblici: asimilacija *Crsat* (13. i 15. st.) = *Trsak* (Muliš). Rimski je naziv obrazovan pridjevskim nenaglašenim sufiksom *-icus* u maskulinumu i femininumu *Tarsatica* (Ptolomej, Plinije, Tabula Einhard.) = *Tharsaticum* (Ravennas) = *Tharsatico* (Itin. Anton), na natpisima samo nepotpuno očuvan *Tarsa(-tic)es (-is)* CIL III. 14574. Za Flavija je *Trsat* postao municipij, kojim su upravljali duumviri. Jednome od njih očuvan je italski cognomen *Vettidius*. Isti su-

fiks nalazi se u *Flanaticus* od *Planano* > *Flamin*. Hrvatski oblik pretpostavlja predslav. primitivum **Tarsat(umi)* ili *Versat-*. Ako je isti slučaj kao u *Flanaticus*, tj. da je pridjevski sufiks bio *-aticus*, ne samo *-icus*, koji je nestao u hrv. obliku, ima-se pretpostaviti praslav. primitivum *Tarsa ili *Tarsus. Možda se taj naziv odnosi na *Rječinu* = mlet. *Fiúméra* = *Fiumaza*. Ako je tako, *-at* u *Trsat* može biti isti sufiks kao u *Delmatae* od *Delminium*. *Trsat* bi prema tome bio prvobitni etnik. Značio bi »ljudi koji stanuju uz Rječinu«. Uz lat. *Tarsatica*, *-cum* ima se podrazumijevati *regio, territorium* ili *municipium*. Prehistorijsko naselje (castelliere) nalazilo se na vrhu *Trsata*. Prema *Scardano* > *Skradin* čudno je što u obliku *Trsai* nije očuvana slav. likvidna metateza, nego *r* kao *Tergeste* > *Trst*. Prije obrazovanja *Trsata* kao rimskog municipija postojao je na teritoriju današnje Rijeke rimski castrum, znak da se *Trsat* nalazi na važnoj točki rimskog prodiranja na Balkan.

Lit.: ARj 1, 849. 18, 766–67. Gigante, La topografia di Fiume. Dep. di storia patria per le Venezie, Studi etc. I, 7–22. Krahe, GN 38. Mayer 1, 329.

trtsiti¹ se, *-im* impf. (Vuk; Habelić, Vitezović, Belostenec, Martić; Slavonija, Varoš) »curare«. Nalazi se još samo u slov. *trtsiti se* (Cigale, Bela Krajina) »sich bestreben, sich bemühen«. MikloSič stavlja ovamo i crnogorsko *trtsiti*, *-im* = *otarasiti* (v.). Već je MikloSič upoređivao sa *trud* (v.) i sa lit. *triåsuoti* »sich bemühen«. Bio bi to niski prijevojni štepen (Tiefstufe) od ie. korijena **tereu-* (v. *trud*), proširenog na *s*, kao lit. *triåsas* »Arbeite, Vielgeschåftigkeit«, pridjev *triåsus* »arbeitsam«, *triåsti* »vielgeschåftig umherwirtschaften«.

Lit.: ARj 18, 767. MikloSič 364. Pleteršnik 2, 698. Scheffelowitz, KZ 56, 167.

trtsiti², *-im* pf. (Vuk, Crna Gora) »svršiti«, *trtsili su vino* »prodati, potrošiti, lišiti se čega«; *òtrtsiti (se)*, *-im (posao)* pf. prema *otršati*, *-ām* (Gorski vijenac) »otpravljati« sadrži *od-* ili *o-*. Ovamo ide zacielo i refleksiv *trtsiti se*, *-im* impf. (Vuk, slov.) »nastojati, mučiti se«. U Kosmetu *tršit*, *-im* impf, (objekt *pruce za uza*, *granje*, *gūvno*) (*o-*) »kresati«, u Poljicima *protšiti*, *-im* (~ *put*) »opraviti«, *rastrsiti* (~ *put*, Došen) »prokrčiti«. Nejasno je kako se odnosi prema *otršiti*, *rastrsiti*, glagol *otarasiti*, *-sím* (Vuk, Srbija) = *otarasit* (Kosmet, objekt *rabotu*) »svršiti«, pridjev *òtarasan* »koji svršava poslove, ekspeditivan« prema impf, na *-va-otaraSåvat*, *-am* (Kosmet). U Srbiji *otarasiti*,

-im (Stojanović), *rastàrasiti*, -im »razjasniti«. U Banjoj Luci *otàisati* pf. pored *otasiriti* »svršiti, dojesti« = *otarasiti* (Mostar) »isto«, dok *otàrisati* (Lika) »laskati«. Upor. lit. *triūsuti* »sich bemühen.«

Lit.: ARJ 9, 349. 450-51. 12, 462-63. 13, 269. 328. 18, 767. Skok, *Slàvia* 15, 483., Br. 557. *Elezović* 2, 41. 44. 342. *Miklòsié* 364.

trst¹, gen. -i f (Vuk) = *trs* (Dubrovnik), sveslav. i praslav. osnova na -t (stcslav. *trzstb*), »arando«. Na -bka *trska* f, na -ika *trstika* (Dubrovnik, Lumbarda, Korčula, Vuk, búg.), na -ljika (analogija prema *smrdljika*) *trsljika* > *tršljika* (Primorje) = *trsljika* (Vodice) »isto«. Pridjev na -en *trstený*, f *trstená*, poimeničen *Trstená* n = *Cannosa* (Dubrovnik, toponim), *Trstená* f (Kosmet, hidronim), na -ik *Trstenik* {mnogo mjesta, jedan od njih u splitskoj okolicu} = *Calametum* (11. v.), na -iča *Trstènica* (hidronim, pritok Kolubare). Kol. na -jak *trščak*, gen. -àka »arundinetum«. Rumunji posuđiše *trstie* f. Od ie. jezika pruža jedino baltička grupa usporednice, koje odstupaju od praslav. time što ne pruzaju refleksa za dočeto -tb: lit. pl. m. *trušiai* »Rohr«, *trusis* = *triušis* f »isto«. Upor. ipak lit. *strustis* = istočno-lit. *srustis* »bastener Halm im Sieb«. Pretpostavlja se ie. korijen **trus-*, raširenje ie. korijena **ster-* »starr«, koji se u slavinaima nalazi u *starati* se, *stradati* (v.), proširen sufiksom za apstrakta -tb.

Lit.: ARJ 18, 767-72. Ribarić, *SDZb* 9, 200. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklòšič* 364. *Holub-Kopečny* 389. *Bruckner* 576. *Mladenov* 641. *Trautmann* 330. *Boisacq* 354. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 166. 189. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). *Charpentier*, *KZ* 40, 474-475. *Endzelin*, *ZSPH* 16, 114.

Trst², gen. *Trsta* (Vuk, upór. razliku u akcentu *trst* /Dubrovnik/ »trska«) m, hrv. i slov. predrimski toponim istro-rom. *Tristi* (Rovinj), tal. *Trieste* > *Trljest* (Vuk) = *Trest* (Božava) = *Triješće* n (*si* > *št* > *šč*; Crmnica, Peroji u Istri, narodna pjesma), pridjev na -bshrv. *trščanski* od etnika *Trščanin* (Hrvatska), *trijestanski* = *trjèstanski* od *Trjestanac*, gen. -anca (usp. tal. *triestino*, njem. *Triestiner*), slov. *trzaski* od lokativa **Tr̥ęęęšIb̥*, *tr̥ęęęstbskjb̥*, •etnik *Tržašćan* > *Tržačan*. Slov. etnik i ktetik od važnosti su za objašnjenje pitanja kako je od *Tergeste* postalo *Trst*. Iz njih saznajemo naime da je s nastalo od suglasničke grupe -žbs- (upór. *ć* + *s* > *ću* *Musichi* od *Mušici*). To znači da *g'* > *ž* predstavlja jednak refleks kao i *c''* < *h'* u *Cedad* < *civitate*,

tj. romanski izgovor 6—7. v.; *l'* je bio identificiran sa sláv. *ž*. Taj romanski izgovor *g'* prešao je poslije toga datuma u *j*, odatle je < *ie*, a tal. *Trieste* < *Terieste* > (metatezom stoga *er* > *ri* u nenaglašenu slogu) *Trieste*, u Rovinju *ie* > *i* *Trišti*. Osim toga, *Tergeste* *se naglašavalo na dva načina: *Tèrgeste* (upór. *Pésaro* prema kllat. *Pisaurum*), *Ótranto*, *Lagosta*, *Kórinthos*). Sto se tiče predrimskog značenja, uzimlje se da je korijen isti koji u arb. *trek-gu* = *trg*, ilir. *tergittio* »trgovac« i ilir. sufiks -*este* kao u *Ateste* > *Este*, *Penestae* (Crni Drim, sjeverno od Ohrida).

Lit.: ARJ 18, 659. 678. 769. 771. Cronia, *ID* 6, 123. Miletić, *SDZb* 9, 382. Ribarić, *SDZb* 9, 69. Ramovš, *Gram.* 302. Skok, *AA* 1, 11. si. Sturm, *ČSJK* 6, 69-70. *Ive* 5. Skok, *IČ SAN* 3, 1-41.

Trs m i deminutiv na -icé *Tršić* m (ime Vukova rodnog mjesta), slov. apelativ *trs*, gen. *trša* m »Baumstock, Baumstumpf, Strauch«, s pridjevom na -av, -at, -ast *tršav*, *trsat*, *tršast*. Da je naziv bio raširen u južnoslav., dokazuje rum. *tírș* n »strauchartiger verkrüppelter Baum« = na -ar < -ariu *tírșar*, a *tirsi* »(poljoprivredni termin) mit der Dornenegge eggen«. Ne nalazi se u drugim slavinaima ni u baltičkoj grupi. Možda je izvedenica na -to od *trs* (v.).

Lit.: ARJ 18, 771. *Miklòšič* 355. *Tiktin* 1609.

trřt (Kosmet), uzvik (onomatopeja) za prdenje, odnosno za podcjenjivanje nečijeg nepovoljnog ili neistinitog govora. U tom posljednjem značenju ima Vuk *trt-mrt* = *trc-mřc* »interjecije de confusione criminis convicti«, izraz tipa *ščuč-muč*, *tuc-muc*, *tamo-amo*, *trc-vrc*, *te ura te fura*. Uzvik je oformljen *trla*, gen. *trte* m (Kosmet) »debeljko« = *trto* m (Vuk, psovka), na -onja *trtonja* m, pridjev *trtav* »debeo«. Onomatopija znači i blebetanje. Na -ositi *trtositi*, -lm impf. (Vuk) »blebetati brzo da se ne može razumjeti« sadrži -ositi možda analogijski prema *prkositi* (v.). Korijen *trt* toga glagola sadrži reduplikaciju, koja se u višem prijevnojnom štepenu može uporediti s reduplikacijom *tortor > češ. *traforiti* »trtositi«, rus. *torotorib* »schwätzen«, stcslav. *trztor* »sonus« i lit. *tarti* »sagen«. Upor. tal. *tartagliare*. V. *trtati* »mucati«. Upor. rum. *a tarasi* »schwätzen«.

Lit.: ARJ 18, 569. 776. *Elezović* 2, 347. *Miklòšič* 359. *Holub-Kopečny* 389. *Trautmann* 314. *WP* 1, 744. *Petersson*, *LUA* 12, 2, 90. (cf. *RSI* 8, 300). *Tiktin* 1625.

trřta f (ŽK, Vukova Gorica, slov., hrv. -kajk., Istra, Buzet, Sovinjsko polje), deminutiv na -ica *trřica* (ibidem) »1° vinova loza, čokot, trs, 2° vimen (Istra), od bijelog graba spleteni obruč, kolut, koji pričvršćen klinom, drži jaram sa rudom kod vožnje, jarmènica (ŽK)«. Deminutiv na -ica *trřica*, kod Vuka *trřica* f (Lika) = *trřica* (Kosmet) znači »biskup«. Kako je čokot savinut, ta dva značenja mogu da idu zajedno. U tom značenju posuđiše je Rumunji *trřiřã* = *bucãřicã vlãdicai*, *mitropolitului*, ista denominacija kao i hrv. *biskup*. Pridjev na -bn *trřina kost* (Piva-Drobnjak) »kralična kost«. Parčić ima još *trřenjak* »osso del coccige«. Deminutiv s prefiksom *prřitřic* m (Istra) »šiba, šiblika«. Upor. slov. *trřta* »1° biegsame, gedrehte Rute, 2° Wiede«. Na -ina (naš augmentativni sufiks?) *mina* (Istra) »vimen«. Leksički ostatak iz panonskog latineta (?) od poimeničenog lat. part. perf. *ř. r. torta* (od lat. *torquere* < tal. *tòrcere*). Ne zna se ide li ovamo *natřtati*, -am pf. (Marin Držić, Stulić) »nabasati, nagaziti, ograisati«, kao denominal. Talijariizam je *torta* f (Dubavica) »luk koji služi za vješanje kotla, proveslo (Vrbnik)« = *torta* (Perast). Sa *o* > *u* *tuna* (Vrgada) = *turtã* (Božava) »pane bianco« = *turta* (*ku žene peku na podeli*, Hektorović; Poljica, Sali), krčko-rom. *turta*, rum. *turtã* može biti dalmato-romanski leksički ostatak. Internacionalni talijanizam je *torta* (Mikalja, gradski govor) »vrsta kolača«. Internacionalni je apstraktum na - *ura tortura* (preko njem?). Izvedenica na -o od lat. pridjeva na -uis *tortilis* je tal. *tortiglione*, mlet. *tortion*, furl. *tortéon*, *tortiglonus* (Trščanski statut, 1350) > *trřajun* m (Račišće) = *trřajun*, gen. -una (Smokvica, Korčula) »komad drveta dužine pola metra, kojim se, kad se na nj namota uzica od mijeha, odmotavajući steže mijeh (krajem uzice mijeh se zaveže)«. Odatle denominal na -ati *trřajunat* (Račišće) »zavezati mijeh«. Upor. slov. *trřijón* (Kras) »rhynchites betuleti« = *trřin*. U istro-čak. postoji još *trřtor* = *trřtar* = (disimilacijom *r* - *r* > *r* - *ř*) *trřtol* m »clematis vitalba«. Upor. češ. *trřtol* i u rom. jezicima *tortorium > tal. *tortai*, *tórtora*. V. *trřfulja*.

Lit.: ARJ 7, 703. 9, 555. 12, 198. 18, 490. 772-76. 956. *Pleternik* 2, 699. Rešetar, *Stok.* 301. Jurišić, *NVj* 45, 96. *REW** 8805. 8807. 8809. *Mladenov*, *GSU* 13-14, br. 81 (cf. *JF* 3, 212). Štrekelj, *DAW* 50, 67-8. *DEI* 3835. 3836. 3837. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. *Elezović* 2, 342. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Parać* 1035.

trřtana f (narodna pjesma, Bogišić) = *tartana* (Kačić) »(brodski termin) vrsta trgovačkog broda«. Od tal. *tartana* »bastimento da carico del Mediterraneo, con un albero a calcese e una vela latina« < prov. *tartana* »soko«.

Lit.: ARJ 10, 587. 18, 111. 772. *Prati* 968. *REW** 8588. *DEI* 3724.

trřtati, -am impf. (Parčić) »1° vacillare, barcollare, andar alla cieca, 2° scilinguare«, s prefiksom *iz-* *istrřati*, -am pf. »izaći trřtajući, tenebris evadere«. Na -eljiti *trřeljiti*, -im (Parčić) »saltelare«. Na -alo m *trřtalo* »unoscilinguato«. Prilog u *trřtanj* »inutilmente«. Upor. *ututanj*. Onomatopeja *trřt* (v.) prenesena sa mucanja na nesiguran hod (metafora). U značenju »mucati« može se uspoređivati sa tal. *tartagliare*.

Lit.: ARJ 4, 70. 18, 772-73. *Parčić* 1035.

trřti, *tarem* pored *trem* i *terem* (16. i 17. v.) > part. perf. akt. *tro*, f *trla*, part. perf. pas. *trři trven* (Vuk), *tren* (ŽK) = *trřjeti* (Crna Gora, Vuk) = *trřt* (Kosmet), *satřati* (Poljica, Dalmacija, upor. slov. *trřti*, češ. *trřiti*) (*do-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *raza-*, *s-*, *sa-*, *sas-*, *u-*, *za-*), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *terti, *Ib̥o* (stcslav. *trřti* pored *trřiti*) »(lat.) terére, (gr.) τέρω (s kojim je glagolima u prarodstvu)«; *otrř* se pf. (Smokvica, Korčula) »dobiti rane po ledima i stražnjici zbog neprestanog ležanja«. Izvedenice se prave od sedam osnova: I **trv-* (prezentska osnova, po kojoj je analogijski infinitiv *trř ti*, već stcslav. *irsiz*) > *tr* (sonantno Γ), II (sa *ǝ* > *a*) *tor-*, III (osnova part. perf. pas.) *trv-*, IV (prijevnoj duljenja *ǝ* > *i*) *tř-** V (prijevnoj *e*) *tř-* (pred suglasnikom likvidna metateza *tre-* > *trije-*, *tre-*), VI (prijevnoj *e* - *o*) *tor-*, VII (prijevnoj duljenja *ǝ* > *a*) *tar-*(?).

(I) Od *tr-* postoji velik broj izvedenica: sufiksom -*dio* *trřio* n (Vuk) = *trřio* pored *trřio* (Kosmet), bug. *tarlo* = *trla* f »Hürde«, kod Rumunja *třrlã*, deminutivi *třrloarã*, *třrlluřã*, *třrleciu*. Poimeničen part. perf. akt. *Mica* (Vuk, ŽK, Vodice) »1° stupa, trřpača, Flachsbreche, 2° (Lastva, Dubrovnik) oklagija, lazanjar (Smokvica, Korčula)«, denominal na -*jati* *trřlĩ-čati*, -*ãm* »trřicom nabijati konoplje«, denominal na -*iti* *trř liti*, -*lm* impf. (Gornje primorje, objekt *lan*), na -*ati* *trřljati*, *trřlam* impf. (*na-*, *po-*, *pro-*, *raz-*, *s-*) = *trřljãt* (Kosmet) »1° reiben > ribati, 2° (metafora) ići ne gledajući kuda«, deminutiv na -*kati* (*k* > *c* kao u *micati*) -*trřčati**

-*tfcam*, samo s prefiksima *iz-*, *o-* (*se*); na *-iça* *trice* f pl. (Vuk, Kosmet), bug. *trici* »1° me-kine, -inje, Kleien«, kod Rumunja *tîrîță* »isto«, kod Cincara *tîrîță*; *satrica* (Vuk) = *sătrica* (Otok, Slavonija, Gregurevci, Srijem) »jelo lcoje se na sitno šatre«; odatle (od *trice*) na *-jar* + *-ije* *tričarije* f pl. »nugac« (prema Štrekelju < njem. *Tratscherei.*, od njem. *Tratsch* > *trač*); na *-yna* (od *tryti*) *trina* (Lika, colj. *trynà*) = *trinja* »mrvna, Bisschen«, *trine*, gen. *irina* »otpac od slame« = *trinje* (Kosmet), dem. *trinica*, denominal *trinititi*, *-Im* impf. (*iz-*) »mrviti, trošiti«; *utrina* f »pascua«; *natra* f »1° razboj, Webstuhl, krosna, stative, 2° preda navijena na vratilo«, odatle *nātrica* (Vuk) »isto«; *potra*, *pōtrica* »šteta od goveda«, *zatra* f (Kosmet) »smrt, pomor«; *trnuti*, *-ēm* (objekt *svijeću*, v.) »extinguere«; na *-un-* *trun* m (Vuk) »Splitter«, upōr. rus. *trun* »Lappen«, deminutivi na *-ka* *trunka* f, na *-zk* *trunak*, gen. *-nka*, *trunčica*, na *-iā* *trūnja* f, deminutiv *trūnjica* »trinja«, denominal na *-iti* *truniti* {*se*}, *trunim* impf. (Vuk) (*iar-* *se*, *na-* *se*, *o-*, *po-*, *s-*, *u-*), iterativ na *-va-* *natrunjivati* (Stulić) = *natrunjivati*, *-trūnjujem* (*sa-*) »1° sor-dibus conspergere, 2° expurgare«; *struniti* *se* prema *strunjivati* *se* »(želudačna bolest) exom-phalus, razvio se pupak«. Suglasnik *n* je mogao nastati iz *hn*, upor. *truhnuti*. Na *-oha* *iroha* (v. *trošiti*)», na *-uha* *trulla* f = *trūva* (ŽK, *ošna* '—) »mrvica koja u oko padne«. V. *iruhav*.

(II) Varijanta *tar-* ima daleko manji broj izvedenica: deminutiv *tārkatiti* (bug. *tarkom*) impf, prema pf. *tārnutiti* (objekt *oganj*) »Feuer schüren«. Na *-ōk* *tarak*, gen. *-řka* »Art Flachs-raufe«, *ōtarak*, gen. *-arka* = *otarac*, gen. *-rea* (Voldidi) »peškir, ručnik, Handtuch« = *atarai*, gen. *-aca* (Vodice); na *-bnj* *tāranj*, gen. *-rnja* »(bačvarski termin) oruđe kojim se izdube dolina za umetanje dna«; *tara* f »Web-stuhl«; na *-otina* *tār otina* (Korčula) »piljevina«, *ūtara* f (Vodice) »ono što se u buretu vidi od duga izvan dna«; *satdriti*, *satarim* pf., prema impf. *satarivati*, *-tarujem* »izgubiti (cf. *zatrila* *se* = nestalo je)«. Ovamo ide još na *-iç* *rastariç* m »jelo kao tarana«, zacijelo od *rastrti*. Zasebno treba govoriti u ovoj svezi o *satārisati*, *-šern* impf. (Srijem) »satirati«, koji je primio gr.-slav. glagolski sufiks *-isati*, koji može doći i na domaće osnove kako dokazuju *krunisati* od *kruna* i *saborisati* od *sabor*. Odatle radne imenice na *-lac* m, *-lica* f = *-telj*: *satarisalac*, gen. *-aoca* prema f *satarisalica* f = *satarisatelj* (Kanižlić). Taj je sufiks došao zbog toga što se *salirati* unakrstio sa tur. *satara* (v.).

(III) Od *trv-* isto tako malo izvedenica: (čakavski) *tārvine* f pl. (ŽK) »trine, otpaci od sijena«; *strv* f (v.) »trag (*nima mu ni strvi ni glasa*, ŽK)«, *bestrv* f samo s prijedlogom *u* ~ (*pobjeći*, *uteći*), denominal *obestrviti*. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik* *trvènik* m, gen. *-ika* »via trita (možda prevedenica, kalk, v. *utrenik*, niže pod V)«.

(IV) Varijanta *tir-* postoji samo u *-tirati*, *-tūrām*, iterativima s prefiksima (*is-*, *na-*, *o-*, *raž-*, *sa-*, *za-*) od pf. *istni*, *natrēt* (Kosmet) = *natrū*, *-em* (Vuk), *otrū*, *rastrti*, *zatrti*, *otirāč*, gen. *-āia* m (Vuk) »peškir«, *zatrirač*, gen. *-āia*; *notiranje* n (Srbija) »đubrenje s pomoću torova«.

(V) Varijanta *ter-* dolazi osim u *trijeti*, gdje je > *ije* po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *teretb*), jošte u poimeničenom part. perf. pasiva na *-iça* *trēnica* »Reibeisen«, *trenici* m pl. (ŽK) »tarana«, *nātrenik* m (Vuk, Srbija, Bosna) »dobro natrven i čvrst somun«, *utrenik* »trven put, strada maestra = via trita (možda kalk)«. Radna imenica na *-telj* *satritelj* m prema *satriteljica* = *satriteljica* {*satriteljica* = *satricica* (haploglogija, Otok u Slavoniji).

(VI) Prijetojnoj korijen *tor* (u Kosmem istisnut od *trio*, očuvan u izreci *de je tor, tu je mor*) upravo je prijetojnoj postverbal od *trti*, koji je postao pastirski termin »1° Hürde, trio, struga, obor (v.), okōlac > kolac (v.), 2° toponim«, deminutiv na *-iç* *torii*, pridjev na *-ōn* *tornī* (*pas*), poimeničen u f *torna* f (Crna Gora, Vuk) »u puške ono na što je navrnuta cijev, hazna, ognjište, kurjak«, augmentativ na *-ina* *torina* = *tonna* (Kosmet) »đubre od sitne stoke«. Pastirski termin izgubio je vezu s glagolom *trti* i čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Prvobitna veza sa *trti* vidi se još donekle u čakavskom *tor*, gen. *tora* »Spur« i u *tariti*, *-im* impf. (Vuk) (*na-*) = (Kosmet) »dubriti« i u *torina* f (semantička varijacija sa *torina* izražena je drugim akcentom) »zemlja gdje je bio tor te je natorena«. Prvobitno se značenje vidi bolje u posudenicama: *tor* je naime kulturna riječ koja se posuđuje: Cincari posuđiše *tor* m »trače, vestige, piste«, Novogrci τὸρὸς = τῦρὸς = τὸρὸς »1° isto, 2° (u grčkoj Makedoniji) chemin«, odatle u Epiru παραρτοῦρω »s'égare«. Na *-ište* kod Cincara *turaste* »bercail, bergerie«, kod Arbanasa *turist* »1° isto, 2° troupeau«, kod Dakorumunja *turiste* = na *-iç* *turis* »debris de foin, trine, tārvine«, (s metatezom) *storishte* »endroit battu > bercail, bergerie«. Ovamo ide bačvarski termin *ūtor* m (Vuk, Boka) »Zerge« = *utore* f pl. »1° Kimme, ono što se

u buretu vidi izvan dna, utara, 2° u duga ona dolinica u koju se dno umeće«, postverbal od *utrti*. Odatle Šulekov neologizam *nautoriti* »načiniti utore«. Postverbalni u prvobitnom apstraktnom značenju su *zator* m = *zatar* (Vodice, *o* > *a* u nenaglašenom slogu) od *zatrī*.

(VII) Prijetojnoj duljenja *ō* > *a* *tar ne*, da se izvjesno dokazati jer se *tar* (Baranja) »pljeva« može objasniti i niskim prijetojnjem *Ur-*. Isto važi i za *tara*, *ortak* itd.

Baltičke usporednice slažu se sa praslav. *tw-tī, ali se semantički znatno razlikuju: lit. *tirti* poklapa se sa *trti*, ali znači »istraživati«; isto značenje sa slav. ima kad je sa nazalnim infiksom *trinti* »trti«, lot. *trīt* »reiben, schleifen, wetzen«. Particip perf. pas. *tft* pokriva se posvema sa lit. *tirtas* »durchforsch«. Ie. korijen **ter-* nalazi se u sanskr. *tura-ḳ*, stvnjem. *drāen*, nvnjem. *drehen*, odatle nvnjem. *Draht* (> posudena *drat* /ŽK/, *drot*). U slavina ma su brojne dalje raširenice tog korijena: *tratiiti*, *trijesak* (v.), *trovati*, *trava*, *trup*, *trap*, *trgati*, *trsatit*, *trgnuti*, koje vidi. Zasebno treba promatrati još ostale rumunjske slavizme koji su u vezi sa *trti*. Od prezenta *tvṛç* nastade rum. *tiri* »uništiti«, *a să tiri* »vući se, šaljati se«; onomatopeizira se u Moldaviji s pomoću *-aḳ* > *-āi tiri* »curiti«; *a strivi* »zgnječiti« je particip praet. od *sttrevb*, od *sttreti* »satrti«. Na lat. *-torius* > rum. *-tor* je pridjev *tiritar* »puzav«; prilog *tīris*, »šaljajući se«.

Lit.: *ARJ* 1, 253. 4, 46. 66. 69. 70-71. 123. 7, 685. 699. 701. 702. 703. 704. 724. 8, 326. 9, 437-39. 349. 372-73. 438. 452-53. 11, 136. 189. 208. 216. 213. 766. 12, 462. 13, 269. 297. 320. 328-29. 445. 14, 695-96. 700-704. 15, 750. 769-770. 16, 789. 18, 106-107. 483-95. 596. 641-42. 665. 668. 690-95. 710. 773-76. 822. 832. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12, 275). Daničić, *Kor.* 87. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović* 2, 204. 329. 337. 350. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 173. 200. 202. 205. *Miklošič* 352. 363. *Holub-Kopecny* 395. *Bruckner* 580. *Mladenov* 645. *KZ* 47, 190. (cf. *RSI* 8, 297). *Trautmann* 324. 330. *WP* 1, 730. *GM* 132. 452. *Tiktin* 1518. 1606. 1607. 1665. *Pascu* 2, 210., br. 446. 447. 448. Štrekelj, *ASPh* 14, 550. *Boisaaf* 948-949. 988. Reichelt, *KZ* 39, 23. Wood, *IF* 22, 147. Holthausen, *IF* 20, 323. Brugmann, *IF* 30, 375. Petersson, *IF* 23, 394-395. Miller, *IF* 21, 333. Jokl, *Stud.* 25. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

truba f (Vuk, bug. *troba*), sveslav. i praslav. (?) *troba*, »1° Trompete (s kojom je riječi u prasadstvu), 2° massa lintea, telae (*truba*,

Kosmet)«. Na *-la* *truhla* (~ *platna*, Risan). Na *-za* *trublja* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) »isto«. Deminutiv na *-iça* *trubica*; na *-bc* > *-ac* *trubač*, gen. *-pca* (Vodice) = slov. *trôbec* »gubica, rilok«. Radna imenica na *-ai* *trubač*, gen. *-āia*. Pridjev na *-ōn* *trubni*. Denominal na *-iti* *trubiti*, *trubim* impf, (*do-*, *iz-*, *raz-*, *s-*, *za-*), iterativ na *-va-* *trubljavati*, *-Ijujem*, samo s prefiksima. Glagol se upotrebljava u pejorativnom značenju za širenje krivih glasova, »svažta govoriti«. Na *-ilo* *trubilo* m »budala«. Na *-aljika* *trubaljika* (Lika) »1° koji svažta govori, 2° svirala od kore sa lipiča ili lijeske«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog *nazala* *ç*, slov. *troba*, češ. *trouba*, polj. *trąba*. Rumunji posuđiše *trîmbă*, *trîmbiță*, *trîmbiță*, Arbanasi *trumb* *ř*, Madžari *toromba* > tur. *tulumba* > hrv.-srp. *tulumba* (Bosna) = *tulumba* (Kosmet) »vatrogasna štrcaljka«, na *-dzija* *tulumbadžija* »vatrogasac«, balkanski je turcizam: rum., cine. *tulumbă*, bug. *tulumba*, odatle *tulumbadžija* »vatrogasac«, ngr. τουλουμετῆς. Korijen je onomatopejski, oponašanje zvuka. Nalazi se i u romanskim jezicima: *trumba*, *trumpa*, koje se bez sufiksa i s deminutivnim na *-itta* posuđuje: *trûmba* (Crmnica) pored *truba* možda i nije posudnica, nego *truba* s umetnutim m pred labijalom kao u *dumbok*; odatle *trumbač*, gen. *-aia*, *trumbi* (3. 1. prez.), upor. arb. *trumbë* »isto«; *trumba* f (Kučiste) »ciklon, šijun« < tal. 1602. *tromba* = *tromba marina* »colonna d'aria formata da un vortice« > *trunba marina* (Vrbnik) »pijavica«; *trûmba* f (Bosna) »bunarski šmrk«; *trumbeta* (Vuk) = *trûnbeta* (Potomje) = hrv.-kajk. ' *trûbenia*, radna imenica *trubentaš* = slov. *tro(m)bénta* (metateza *n* < *m* iz nenaglašenog sloga u naglašeni) = *trombita* (Marulić) = *trumbita* (od 16. st., Frankopan) = *trumbita* (Božava) < tal. *trombetta*, također u rum. *trombeta* = *trompetă*, u Kosmem *trumpeto* n = ngr. τρουμπέτα. Denominal na *-ati* hrv.-kajk., slov. *trôbentati* (*po-*, *s-*) pored *trombati* (*na-*) »eine gewisse Menge pumpen«. Na tal. *-one* > *-um*: *tronbün* (Potomje) »ručni mužar« < tal. *trombone* »1° arma-fatta di corame, 2° arma da fuoco di canna corta che dalla metà alla bocca si allarga, 3° strumento musicale« > *trombon* (Zagreb) »muzički instrumentat (vrsta)«.

Lit.: *ARj* 2, 715. 4, 70. 13, 329. 18, 739. 777-84. 815-18. 904. *Pleteršnik* 1, 675. 2, 694. 190. 592. Kušar, *Rad* 118, 22. Miletić, *SDZb* 9, 391. Cronia, *ID* 6, 123. *Elezović* 2, 342. 346. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 824. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Miklošič* 362. *Holub-*

-Kopečný 391. Bruckner 525. Mladenov 642. REW* 8952. Tiktin 1649. 1661. Schuchardt, ZRPh 35, 79. si. (cf. RSI 5, 263). GM 438. Pascu 2, 172., br. 1107. Wędkiewicz, RSI 6, 235. Prati 1009. DEI 3913-14.

trućati, -am impf. (~ koga, ŽK) (na-, za-) »1° predbacivati nekome nešto« = *trućati*, -am (Reljković, Virje, Trebarjevo) = *trućati*, -an (Vodice, istro-čak. i -am hrv.-kajk., Jačke) »2° prkositi«. Postverbal *truc* m (Kuhačević, hrv.-kajk., Istra, Virje, ŽKU) »prkos«, prilog u *truc* (ŽK) »u prkos«. Od srvnjem. *truz*, nvnjem. *Trutz* = *Trotz*.

Lit.: ARj 7, 704. 18, 784. Skok, ASPH 33, 372. Ribarić, SDZb 9, 200. Štrekelj, DAW 50, 67. Jagić, ASPH 8, 319.

trućati, -am impf. (Vuk) prema pf. na -iti *trućiti*, -im (Vuk) »baciti prema baciti«. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala kako pokazuje češ. *troutiti*, polj. *tracić*, ukr. *trutyti* »stossen«. S time se slaže i rum. slavizam *a trinti* »werfen, schleudern, schmeissen«, postverbal *trinta*, apstrakti na -aj *trintai* i na -eh > -ealā *trintealā* »tučnjava« = *trinti-turā*, arb. *troudit* (nt > nd') »stosse an«. Suglasnik i u infinitivu došao iz prezenta *trontijć.

Lit.: ARj 18, 784-85. Miklósit 362. Bruckner 575. GM 438. Tiktin 1651.

trud¹, gen. *truda* m (Vuk), ie., sveslav. i praslav.j »opera, labor«. Pridjevi: na -bn > -an *trudan* »lassus« = (s regresivnom palatalizacijom) *trudnji* pored *trudni* = *trudan* (ŽK) »müde«, deminutiv na -ahan *trudahan*. Prilog *trudno* »tešfco«. Apstrakti na -bBa *trudba*, odatle pridjev na -en *trudben*, poimeničen na -ik m prema f na -ica *trudbenik* m prema *trudbenica* f i denominal *dotrudnjeti*, -im (16. i 17. v., Dubrovnik) »vexare«; iterativ na -va- *dotrudnjivati*; na -oca *trudnoća* f. Složen pridjev od sintagme *trudoljubiv* (15. st.; vjerojatno rusizam; kalk prema gr. φιλόπνοος; steslav. *trudoljubivъ*, rus. *trudoljubivyyj*, bug., slov.). Najnoviji neologizam *trudodan* (< rus. *trudodanb*). Denominál na -iti *truditi* (sé), *trudim* impf. (Vuk) (do-, iz-, na- se, po- se, u- se, za-), *natruditi* (Smokvica, Korčula, objekt *rame*) »suviše izložiti umoru jedan dio tijela, da posljedice budu modrica ili nesposobnost«. Samoglasnik u je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu *(*eyreu-*, prijetoj **terou-*, raširenje korijena **ter-* (v. *trti*). Na taj rašireni korijen došao je još formant *d*, koji se nalazi još u lat. *trúdo*, arb. *treth* »verschneide«, stvnjem. *droz*, nvnjem. *Verdruss*. Glagol *truditi se* poklapa

se gotovo doslovno sa ags. *prietan*. Glede litavskih usporednica v. *trstiti se*. Rumunji posuđiše *a trudi* »plagen, quälén«, odatle rum. postverbal *trudă*, rum. pridjevi *trudnic*, *trudelnic*, od *trudealā* na -eh > -ealā. Rumunjski točno fonetski razlikuje *trudi* od *trind* < steslav. *trpdt* (v.).

Lit.: ARj 2, 715. 4, 70-71. 7, 704. 11, 215-216. 18, 785-811. Ivšić, JF 17, 125. Miklošič 363. Holub-Kopečný 392. Bruckner 577. Mladenov 640. WP 1, 755. Trautmann 326. Tiktin 1055. Johansson, IF 14, 320. Sütterlin, IF 25, 69. Zupitza, KZ 36, 243. Meringer, IF 18, 232. Wood, IF 22, 148. Reichelt, KZ 39, 30. 66. GM 435. Uhlenbeck, PBB 26, 571.

trud², gen. *truda* m (Vuk, Kosmet, Bačka, Srijem, akcenatska je razlika prema *trud*, gen. *truda* »labor«), praslav. (steslav.) *tradi*, »1° guba, *trud* bukov, cerov ili od *gljive*, boletus ignarius Linn., polyporas formentarius Fries., 2° razne bolesti«. Samoglasnik u nastao iz velarnog nazala č, upor. češ. *troud*, steslav. *trčdb*, slov. *trot*, polj. *trąđ*. Ne nalazi se u bug. Da je riječ postojala u panonsko-slav., dokazuje mađ. slavizam *torony* »bösesartiges Geschwür«, a u dakorum. ili bugarskom rum. *trind* »Schwiele«, *trínji* pl. m »hemeroidi«, što se značenjem posvema slaže sa *trudi* m pl. »hemeroidi« u čakavskom (Brusje, Hvar). U Moldaviji *trínji* znači isto što *trutovi* (v. *trut*) u Srijemu »ulcus, gastrophilus equis; *trínd* je u dakorumunjskom i pridjev u značenju »težak, spor, lijen«. To značenje nije potvrđeno u slavinama, ali se može objasniti pridjevom ž. r. *trudna žena* »gravidna«, odatle na -éti *zatrudnjeti*, -lm. Značajno je da za promjenu dočelnog *d* > *t*, koja je nastala zacijelo zbog izbjegavanja homonimije sa *trud* »labor«, a nalazi se u slov. *trot* i u *trutovi* (Srijem), postoji i potpuna rum. paralela *trínt* pored *trim* (z je iz plurala -di) »kukac geotrupes stercorarius«. Pridjev *trínd* raširuje se u rum. pridjevskim sufiksom -av *trindav* »lijen«, *a sã tríndavi* »ulijeniti se«. Kao rum. i mađ. refleksi što dokazuju postanje hrv.-srp. u < č, tako i baltičke usporednice, koje pomažu rekonstruirati prvobitno značenje praslav. *Iepaþ*. U lit. postoji glagol *trendėti*, *trandėti* »von Motten oder Würmern gefressen werden«, odatle i u prijetoj *trandis*, *trandį* »Motte«, f pl. *trandys* »Staub, den der Holzwurm zurücklässt«, lot. *trūdēt* »modern«. Prema tome *trčdb* je postverbal u značenju »gnjiloća« od glagola koji je nestao u slavinama. U hrv.-srp. po-

miješao se posvema sa *trud* »labor«. Zubatý i Bruckner ne odvajaju *trodb* »Ausatz, Geschwür, Zunder« od *trudi*, kako čini Miklošič. To je dubleta *ρ : u*. Uhlenbeck upoređuje sa niz. *stront* »faeces« i kaže da je to baltoslav. i germanski leksem. Ie. korijen je **ter-* (v. *trti*), koji je u nazivu kukaca (insekata) raširen sa *m* u *tarmes*, sa *á* u sanskrtu *trṇatti*, kauzativu *tardayati* »durchbohren, spalten«, *tardāk* »ein Insekt«. Specijalnost je baltoslav. nazalni infiks *n* u ie. korijenu **tereu-*. V. *trud* »labor«.

Lit.: ARj 18, 785-811. 830-31. Elezović 2, 342. Hraste, JF 6, 213. Čorović, ASPH 29, 510. Miklošič 362. Holub-Kopečný 391. Bruckner 575. KZ 42, 339. 366. Trautmann 328. WP 1, 735-736. Tiktin 1650. Vaillant, REB 3, 254. (cf. IJb 23, 354. JF 17, 290). Uhlenbeck, PBB 22, 539. Zupitza, KZ 36, 66. Zubatý, ASPH 16, 415-416.

truh m, samo u poslovi *lijep kao tru(h) u po noći*. Pridjev na -bn'. *trusni hljeb* — poimeničen *trušnica* (Baranja) = *otrušnica* (Vuk, Srijem) »od mekinja«. Sveslav., praslav., pridjev na -bi (v. *topal*) *trúhao*, *ftruhla* (o-, na-) = *trüo*, *itrüla* (Vuk, Kosmet, 15. v.), određeno *trühli* > *truli* »1° morsch, erfault, 2° (*truhla iena*, Dalmacija, Korčula) *trudna* (žena)« = *otruhla*, *natruhla* (Mikalja, Stulić) »breda, trudna«, 3° (metafora, Kosmet) »kilav, prosut, poremećene pameti«, raširen sufiksom -en: *truljen* (ŽK) pored *trugljen* (~o *drivo*) »truo«. Za lj mjesto *l* upor. na -ja *trulla* f = *trühlja* (Vuk, Baranja) »rita, prnjak«. Odatle pridjev na -av *traljav* »ritav«. Na -ar *truljar*, gen. -ara »koji trulje kupuje, cúnjar (ŽK)«. Apstrakti na -ež *trühlež* m = *trulež*; na -ina *tru(h)una* »pars putrida«, na -ovina *trulovina* (Kosmet), na -ost *trühlost*. Denominal inhoativ na -iiti *trú(h)liti*, -im (Vuk, Kosmet) (na-, po-) »putresco« (upor. češ. *truchliti*, *otruhliti*, *natruhliti* pf. »gravidare, nabredati (ženu)«, na -npti *tru(h)nuti*, -em (do-, iz-, na-, po-) »putresco, putridus fio«. Na -adak, gen. -atka < kol. -ad + -bk *tru(h)ládak*, gen. -atka (Vuk) »komad truhla drveta«. Složen *istruhovjetriti*, -im (17. v., Dubrovnik) = (s disimilacijom) *ištuhovj etriti* = (unakrštenjem s *duh*) *izduhovjetriti* (subjekt *pamet, oči*). Stulić ima i samo *truhovjetriti* »1° svanir pian piano, 2° delirare pian piano«. Ovamo ide *trúva* (ŽK) = rus. *truha* »Spreu, zerriebenes Heu«. Upor. *troha*. Slov. kolektiv na -je *trušje*. Nalazi se još u ukr. *potruhnuti* »vermodern«, steslav. *natruhliti* »gravidare«. Suglasnik *h* je nastao od i poslije *u*. Tim formantom je proširen ie. korijen **tereu-* (v. *trstiti*) i

**terou-*, od **ter-*, I kod pridjeva *truhao* postojalo je variranje *G : u*: steslav. *trphh* prema polj. *truchto*, slov. *trohñti*, *trohei* »morsch« može da sadrži č. Sa samoglasom *u* brus. *truhlyj*, rus. *truhavyj*. Jagić upoređuje *truhao*, *truhnuti* < steslav. *trçh-* s istočno-lit. *tresti* »faulen, morsch werden, düngen«.

Lit.: ARj 2, 715. 4, 71. 163-64. 9, 452. 454. 11, 216. 18, 811-15. Mazuevanic 1471, Elezović 2, 345. Belić, NJ 1, 230-232. ASPH 25, 4. Miklošič 363. Holub-Kopečný 392. Bruckner, KZ 42, 366. Jagić, ASPH 2, 398. Pedersen, IF 5, 69. Scheftelowitz, KZ 56, 167. WP 1, 641.

trülo n (1733, Vuk, Srijem) »1° kube, kupola, 2° (Mljet, ribarski termin: *trulo od vrše*) vrh od vrše kroz koji se istrese riba kad se salpa u barku (metafora)«. Balkanski grecozizam lat. podrijetla (srg. τρούλλος »kupola« < lat. *trulla* »Becken«, ngr. τούρλα): tal. *trullo* »bunja«, rum. (u starijem jeziku) *trula*, danas *turlă* »Turm auf griechischen Kirchen«, dem. *trulijoara*.

Lit.: ARj 18, 814. Macan, ZbNŽ 29, 210. REW* 8949. Tiktin 1666. Prati 1011. 1012. Miklošič 363. Vasmer, GL 145. DEI 3921.

trüniti, -im impf. (Vuk), pored značenja koja su u svezi s *trun* (Kosmet *trun*), *trunka*, *trunčica*, *trunja*, izvedenice od *trti* (v.), taj kauzativum znači. »kao trunjem posipati, sor-dibus conspergere«, pa se metaforički govori sa subjektom *snijeg* »pomalo sniježiti«, sa objektom *cvijeće nogavicama*: (narodna pjesma) *ti podigni krzli* (»krmezli«) *nogavice, ne truni mi po bostonu cvijeće* (Hercegovina). Dalje je značenje faktitivno »činiti da trenjem nešto (npr. zrnje sa kukuruznog klipa) ispada (objekt *kolomboč, zрно*, Kosmet) (iz-, na-, o- se), *trünit*, -ünim impf, »objijati zrno rukama sa kukuruznih klipova, lupiti (ŽK), komiti« = *kruniti*, *krunim* (18. v., Vuk) = *istrünit*, -ünim pf. (Kersmet) »isto«, iterativ na -va- *okrunjivati*, -ujem. Značajan je prijelaz *tr* > *kr* kao u *krzati* = *trzati* (v.). Nastao je zacijelo najprije u prefiksnoj složenici *str-* > *skr-* kao u *škrbav* < *šrbav*. Da je to tumačenje ispravno, vidi se i po tome što se mjesto *truniti* govori i *rüniti* (se), *runim* impf. (Vuk) (objekt *cvijet*). Tu je *t* otpao najprije u prefiksnoj složenici *otruniti*, u kojoj je deprefiksacijom odbačen *ot-* < *od-*. Tom promjenom došao je glagol za jezičnu svijest u vezu sa *runo* (v.).

Lit.: ARj 4, 71. 5, 673. 7, 407. 704. 8, 475. 871. 9, 453. 14, 314. 18, 820-22. Elezović 1, 242. 2; 25-44. 343.

trûp m (Vuk) = *trup* (Vodice) = *trupa* f (Mostar), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° truncus, panj, klada, 2° tijelo, 3° (Dubrovnik) morska riba scomber thynnus (takoder s akcentom *trup*, može biti i drugog postanja), 4° (pejorativna metafora, kao *klada*) budala (Vodice)«. Augmentativ na *-ina trupina* (Vuk) = *trupina* (Kosmet). Deminutiv na *-bc > -ac trúpac*, gen. *-pea* (Lika) = *trúpac* (ŽK). Na *-iča trúpica* (Crna Gora, Dubrovnik), na *-ak trupāk* (Kosmet). S akcentom *trúpac* (Kosmet) nije izvjesno da li ide ovamo jer se govori samo u prilogu (*otrča sve*) u ~ »hitno«, odatle prilog na *-bkē trupaček, trupački* (Crna Gora) »smjesta« (protivno iz *trke*), na *-bka trupka* f (~ od *konjica*) »kas«; na *-alica trupkalica* (Vuk, Srijem) »mali konjski kas«; s tim značenjem ne treba da je u vezi *zatrúpāt se* (ŽK) »(ekspresivno) ići nekamo uzalud«, jer može da potječe od metafore »budala«; *rastrupati, -am* »razbiti u trupce, komade«. Od imena ribe na *-ara* < lat. *-aria tr uyar a* »mreža za trupove«. Pridjev stoslav. na *- / truph* »go«. Poimeničen u sr. r. *truplo* n (Vodice) = *trboplo* (Hum) »Iješina, cadaver«. Kol. na *-je trúpje* n (Vuk), Na *-jaga trupljāga* f (Kosmet) = *-jača trupljača* (Kosmet) »vrst praga, prepona, trupina«. Rumunji posuđiše *trup* »Leib, Körper«, pridjev *trupes, trupesc, trupas*, deminutiv *trupior, trupejje, trupiije* »Bild-säule«, *trupean* »Leibel«, *trupita* pored *trupita, tulpinā* »1° deblo, stabljika, 2° srednji dio sjenika (= *podnica*)» = *trupina* pored *truchina, trup-, trop-, stup-, tulpinar* (Moldavija, Erdelj) »mittellange Heugabel zum Aufbau des mittleren Teiles eines Schobers; Cincari *trup* »1° corps, 2° tronc d' arbre« i Arbanasi *trup* pored *turp* »Leichnam«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou*. U baltičkoj grupi su usporednice *stpus. trupis* »Klotz«, lit. *trupēti* »bröckeln, drobīti«, pridjev *trupus* »krhak, bröckelig«, lot. *satrupēt* »morsch werden«; sa dvoglasom *au*, kojemu odgovara u slavinama *u*, lit. pridjev *traupūs* »spröde«. Korijen je ie. **ter-* (v. *trti*). Raširenje **teren*: **terou-* dobilo je još formant *p*. Nalazi se jos u gr. *τρῦ-άω* »bohre durch«, *ῥύπτη* »rupa*».

Lit.: ARj 18, 823-28. Arkiv 10, 332. 21, 277. Elezović 2, 343. Ribarić, SDZb 9, 200. Miklošič 363. Holub-Kopečny 392. Bruckner 578. Mladenov 640. ASPH 36, 116-135. (cf. jfF 3, 211). Trautmann 326. WP 1, 732. Tiktin 1660. GM 438. Pascu 2, 211., br. 457. Wood, IF 22, 134. MLN 20, 41-44. (cf. Anzi F 24, 28). Joki, Stud. 43. Isti, Unt. 89. 160. Specht, KZ 68, 123. Holthausen, IF 20, 330. Boisacq 987. Petersson, IF 23, 394.

trût m, sveslav. i praslav. (stoslav.) *tratī*, »1° fucus, crabro, Drohne (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° parazit (i slov.)«. Augmentativ *trulina*. U m pl. *trutovi* (Vuk, Srijem) »ein bösertiges Fingergeschwür, Nagelwurm« je metafora. Druge su metafore *trumas*, gen. *-āša* »lijenčina«, pridjev *trunteljast* »ponizak«, i je umetak pred dentalom. Bez toga umetka je *trūtot* impf. (Brusje, Hvar) »teturati«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. slov. *trot*, polj. *trąd*, kako pokazuje i rum. slavizam *trīntor, -tur, -torai*. Rum. dočetak *-or* nastao je zacijelo od *-on* < *-ōn* (upor. rus. *trutenb*, gen. *trutrjd*) na osnovu disimilacije *n - n*, > *n - r*. Baltičke usporednice objašnjavaju morfološki postanak praslav. oblika. Lit. *tranas*, lot. *trānis* dokazuju (upor. stvnjem. *treno*, ags. *dran*) da je praslav. *trebt* izvedenica s pomoću sufiksa *-to*.

Lit.: ARj 18, 821. 830-31. Pleteršnik 2, 697. Krahe, JF 6, 213. Miklošič 362. Bruckner 578. KZ 42, 367. Boisacq 918. Zupitza, KZ 36, 55. 37,388. Leskien, IF 28, 138.

truta f (Muo, Boka, Rijeka) »mladice ribe kakve se hvataju npr. u jezeru skadarskom, pastrva (Muo)« == *truta* (Mikalja). Deminutiv na *-ica trūtica* (Vuk). Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trucia* > tal. *trota*, mlet. *truta*, furl. *trute*, s talijaniziranim *et* > *t* kao u *tratūr*. Riječ *trucia* je ušla u balkanski latinizam, kako dokazuje arb. *trofje* pored *pestrofē* < *pastrva* (v.).

Lit.: ARj 18, 831. REW* 8942. Prati 1010. Skok, ZRPh 54, 426. DEI 3917.

trzan m, f (Marulić, široke trsáni u Judita \, 177., pored *trzan zelen mirisne travice*, f kod Zoranića, m kod Lučića, Pelegrinovića) = *tržna* f (Parčić, Vetranić-Čavčić, Dobrinj, Sinj) = *tržna* (Šibenik) = *trzma* m (Istra, Nemanić) »mala livada, poljana, prazan otvoren prostor pred kućom« = *trzan* f (Zoranie) »livada, travnik (Dobrinj; Sinj, tu je zabilježen i oblik *trza* f »goletno zemljište«), aperta campagna (Parčić, prema Pavlinoviću), poljana na kojoj se trguje (Šibenik), prazan prostor u sredini ili pored sela (Visoko, Bosna), zemlja vitru izložena, gola (Sinj)«, *tržno* n (Mošćenice) »tvrdo tlo gdje već raste trava = *tržno* (Dragué) »ugar« = *tržna* n pl. (Draščići) »travom obrastao prostor u blizini kuće (koji se ne kosi i gdje se skupljaju govoda prije nego se puste na pašu ili na napoj)«. Upor. slov. pridjev *trzen* (~zna *njiva*) »brachliegend«, poimeničen na *-ica, -ina tržnica*,

trznina »Brache«, *trznja* »Rasen«. Deminutivi na *-bca trzanca* f (Baraković, Budinić) = *tržanca* (Zoranie) = na *-bc trzanic* (Budinić, Baraković). Poimeničen pridjev m. i ž. r. od osnovne glagola *trzati*, varijanta od *trgati* (v.). Značenjem je paralela *utrina* (v.) »zemlja kud je porasla sitna trava«, njem. *Brache* od *brechen*, lat. **rupta* > *rota* »Brechfeld« (na Mallorci). Upor. polap, *tárzeny* »gehehelt«.

Lit.: ARj 18, 832-37. Pleteršnik 2, 700. Ribarić, SDZb 9, 200. REW* 7442.

trze, gen. *-eta* n (Lika) pored gen. *třzeta* i gen. *trza* (Glamoč) (Piva, Hercegovina, Duvr.o, Kreševo, Banja Luka, Glamoč, Solin, cijela sjeverna Dalmacija, Lika) »jagnje kad se ovca dočkan ojagnji, tj. koje se ojagnji početkom jula«. Mocija se izražava sufiksom *-an trzan* (Piva) m »muško kasno jagnje« prema *irza* f (ibidem), sa sufiksom *-jak trzjak*, gen. *-āka* m (Vodice) »muško jagnje koje se izleglo kasno« prema f *tržjaka*, odatle deminutivi na *-e trzjače*, gen. *-aieta* n »isto«, bez razlike roda, sufiksom *-ič trzjačić* m prema *trzjačica* (ibidem) i u Poljicima *trzak* m prema f *trza*, u Kurelca i *trznjak*. Taj pastirski naziv poznaju svi došljaci istarski. Govore ga i Bezjaci srednje Istre oko Pazina. Oni ga primise od Cica. Njihov je domaći naziv *poznjāk* (Vrbnik), poimeničen pridjev na *-jak od pozan* (v.). Parčić ima pored *trže*, gen. *-ata trživak*, gen. *-vka* m »agnello nato degli ultimi«, a Stulić *trživac* »capretto o agnello tardivo« > (Bella, Stolić) *trživče*, u Kurelca *trživka*. Ne zna se gdje se Parčićev oblik govori. On je interesantan zbog toga što se iz njega jasnije vidi rum. podrijetlo *tirziu* < lat. *tardivus* (pridjev na *-ivus* od *tardus* »kasan, pozan«). Kod istarskih Rumunja (tj. nekroatiziranih Cica) u Žejanima Ribarić je zabilježio *trzije* »jagnje kasno ojagnjeno«. Te riječi nema Pušariu. Rumunjski pridjev bio je prekrojen prema *dvīze* (v.). U Srbiji na *-U trzle* > *-an tržlan* »janje koje se pozno ojanjilo«, usp. *kozle*. Lexički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 2, 942. 18, 832-35. Vuković, SDZb 10, 404. Ribarić, SDZb 9, 200. REW* 8576. Skok, ZRPh 36, 656., br. 29.

tûb m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *tubo* n (Cres) »1° cilindar za svijeću, 2° dimnjak štednjaka«. Od učenog talijanizma *tubo* < lat. *tubus*. Deminutiv na lat. *-ula tubulo* narodska je riječ, koja je preko sgrg. *τοῦβουλον* > ngr. *toûβλον* postala balkanska: *tübla* f

(Crmnica) = *tugla* (Kosovo, Timok; g mjesto b unakrštenjem sa *tigla*, v.) »cigla«; nun. *tula* (Erdelj), bug. *tugla*, arb. *tulle* »Backstein«, *turle* »tönerne Wasserröhre«, cine. *tuvlā* »isto«, tur. *tuvlā*.

Lit.: 18, 842-43. 883. Miletić, SDZb 9, 362. Elezović 2, 344. REW* 8968. 8969. Vasmer, GL 145. DEI 3924.

tučak m (akcent: gen. *-aka, tucāk*, gen. *-āka*; Vuk) »1° (prvobitno) zarobljenik, rob, 2° zarobljenik koji prosjačenjem ima da skupi otkupninu > 3° prosjak uopće«. Po pučkoj (statičkoj) etimologiji dovedena je riječ u svezu s *potucati* se (v. *tući*). Hipokoristik: *tuca* m = *tuca*. Prezime na *-wić Tucak* (Hercegovina, Bosna, Srbija, Slavonija), *Tucaković* (Srbija). Pridjev na *-bski lucački* (Vuk) »prosjački«. Turcizam (tur. *tutsak* »ratni zarobljenik«, od *tuṣmak* »prendre, tenir«, s dubitativnom postpozicijom *-saK*).

Lit.: ARj 18, 844. Ivšić, SIRev 3, 142-143. Deny § 561. Školjić* 621.

tue, gen. *tuča* m (Bella, Gundulić etc.; narodna pjesma, Vuk, Kosmet) »bronz«. Izvedenice: *tučenjak* = *-tučnjak* (lonac, Vinkovci), *tučevina* (Šulek) »tucana roba«, pridjev *tucan*, f *-cra, -cana*. Balkanski turcizam (tur. *tuç* = *tunç* »isto«) iz terminologije ruda: rum. *tuđu* »Gusseisen, kotao za mamaljigu, puru, polentu«, bug. *tuč* pored *tuni*, arb. *tuç* = *tunsh* = *trune* »Messing, Bronze«, ngr. *τοῦντζι*.

Lit.: ARj 18, 847-53. Elezović 2, 353. Tiktin 1658. GM 458. Mladenov 643. Pascu 2, 172., br. 1110. Školjić* 621.

tuča f (Vuk, zapadni krajevi), sveslav. i praslav. *tok-ia*, »grad (istočni krajevi)«. Samoglasnik *M* je nastao iz velarnog nazala, upor. stoslav. *teča* »Sturzregen«, slov. *toca*, polj. *tecza* »Regenbogen«. Baltičke usporednice pomažu objasniti morfološki i semantički razvitak praslav. atmosferskog termina: lit. pridjev *tankus* »dicht, dicht zusammenstehend, häufig« kaže da je praslav. riječ apstraktna izvedenica pomoću *-ja* i da znači »ono što je nagomilano, što je gusto kao oblak, kiša i nevrijeme«. Upor. rus. *tuča* »Gewitter, Wolke, dicke Masse, Haufen (Schnee, Staub itd.)«. Ie. je korijen **tenq-* »dicht werden«, koji se nalazi u sanskr. *tanc-*, *tanākti* »zieht zusammen«, arm. *fanjr* »gust, debeo«, ir. *techt* = nvnjem. *dicht* < ie. **tenq-to*. Semantički se upoređuje s got. *peitva* »Donner«. Riječ *tuča* je u slavinama bez leksikološke porodice.

U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *tući* (v., upor. *tuča nas tuie*, *tuča je sve potukla*), s kojom nema nikakve etimolojske veze, jer u od *tući* počiva na /.

Lit.: ARj 18, 848. Miklošič 358. Bruckner 570. KZ 42, 343. Trautmann 313. WP 1, 726. Uhlenbeck, PBB 30, 315. Sommer, KZ 35, 463-481. (cf. AnzIF 11, 148). Leskien, IF 19, 208. Scheffelowitz, KZ 56. 204. Hirt, IF 32, 225. Vasmer 3, 159.

tući, *tučem* impf. (Vuk) = *tue*, *tučem* (Kosmet, ŽK) (*do-*, *ispred-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*) »tundere, battuere, ferire«, prema deminutivu *tućati*, *-ām* (Vuk) (*is-*, *na-*, *po-* *se*, *ras-*, *za-*) prema *natucati se*, isto na *-kati tućati*, *-ām* (Vuk), s analogijom ujednačenim samoglasom u prezentu i infinitivu prema čakavskom infinitivu *ilia*, koji je očuvao stcslav. *tiesti* (upor. slov. *tleči*, toponim *Protlieni kami*) prema pf. *tuknuti*, *-em* (Kosmet) (*na-*, *u-*, *uz-*) prema iterativu na *-va-* *-tukavati*, *-ām*, *-tukivati*, *-ujem*, *-ivam*, samo s prefiksima, na *-ovat nafukovat*, *-ujem* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. **tblk-* (stcslav. *tlbke*, *tiesti* < *telkti*). Postoji još od *telk-* baltoslav. prijevaj perfekta **tolk-*. Prema tome izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. **tblk-* > *tuk-*, *tue-*, **telk* > *tiēk-* (nestala u štokavskom, očuvana u čakavskom), **tolk-* > *tlak-*. Od *tuk-*: postverbalni *tuk* m (u izrazu *udario tuk na luk* »zlo na zlo, vrug na davla«), *utuk* m, *rastuk* m (Banija) »sredstvo za pobacivanje«, *ustuk* m, *natiuk* m (Istra), na *-bk tučak*, gen. *-ika* m »1° Mörskerule (= *tuika* u Mikalje), 2° tvrdo jaje s kojim se o Uskrsu razbija drugo«, *natucah*, gen. *-čka* (Bosna) = *natučak* (ŽK) »žulj«, neologizam *natuknica* (VI. Mažuranić) »lemme, Stichwort, Schlagwort«, na *-jura tučura* f (Kosmet) »stup«, s deminutivom *tučurica*, na *-ač tukač*, gen. *-aia* (Buzet — Sovinjsko polje) »drveni mužar«, na *-aia tukača* f (ZK) »trlica, Hanfbreche« (slov. *toikai* i *toikaid*), poimeničen part. perf. pas. *tučenac*, gen. *-nca* (Lika, Kordun) »tučen kamen za ceste = (talijanizam) batuda«, *ituknut* (Boka) »lud«. Ovamo na *-nja tučnja* = *tučnjava* — na *-ada tuknjada* (Hrvatsko primorje). Od **tuc-* na *-ilac tućilac*, gen. *-oca* m (Lika) »koji tuče«, na *-alo tucalo* = *tucanj* (= *tukač* = *tučak* = *tučka*), od *potucati potucalo*; *natučak*, gen. *-cka* (Vuk) »hartschaliges Osterei«, *natučak* (Istra) »isto što natučak«; razlika u akcentu *natucati*, *-ām* prema *tućati* »nagomilati što sitno stucano«

prema *natucati*, *natucam* »slabo govoriti (neki jezik)«, tako. i *istucati*, *potucati se*, *natucnuti*, *-em*. Ovamo ne ide *tučak*, gen. *-aka* (v.) »prosjak«, koje je turcizam *tutsak*, ali je na osnovu pučke (ili kako Vendryes kaže statičke) etimologije došao u vezu sa *potucati se*. Od **tolk-* denominal na *-iti tlačiti*, *tlačim* impf. (*na-*, *po-*, *pri-*, *raz-*, *s-*) prema iterativu na *-va-* *-tlaćivati*, *-tlaćujem*, samo s 'prefiksima; od participa *tlačen* neologizam (kalk) *tlaćenica* »Presswurst, švargi«; imenice *tlaćitelj*, *potlaćitelj*; praslav. **tolka* > *tlaka* (Hrvatska) > *klāka* (ŽK) »1° običaj dobrovoljne i obavezne pomoći susjedu pri radu na polju, 2° kuluk«; pridjev na *-bn* > *-an tlačan* (16—17. v., ~ηη *njiva*). Kao pravni termin posuđuje ga Rumunji *clacă* f sa radnom imenicom na *-aș clăcaș* i glagolom *a clăcăși* »kulučiti«, i Mađžari *kalāka*. Praslav. postverbal *tlāk* m (Lika, upor. rus. *tolok*, *tolokno* »Hafermehl«) »1° posije, ono što se iz plnje na protak protoci, samelje se i zimi služi krcimca za hranu, 2° (Šulek) pritisak, pression (odatle također *tlakomjer* »Barometer« u Šuleka)«. Ovamo i folkorni termin *Tuiin* = *Tucin dan* »kad se uoči Badnjaka tuče, kolje prase (i si)«. Potpune se usporednice nalaze u baltičkoj grupi: lit. *telkti* »eine Arbeitsgemeinschaft zusammenbitten (upor. *moba*, v.)«, u prijevaju *talka* »zusammengebetene Arbeitsgemeinschaft, welche nach verrichteter Arbeit mit einem Schmaus bewirtet wird«, lot. *talka* »večera za mobu«, *talks* »isto«. Druga je potpuna paralela kimr. (Wales) *talch* »gramm contritum«, kojemu odgovara *tlak* »posije«. Prema tome prijevaj **tolk-* je baltoslav.-keltski leksem. Samoglasnik u *tući* nastao je od sonantnog /, upor. stčeš. *tluku*, rus. *tolku*, slov. *tolli*, slog *tla-* po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *toloi*, *tolok*, *tolokno*, polj. *tlok*.

Lit.: ARj 2, 715-16. 4, 71-72. 7, 692. 705. 706. 9, 402. 454. 11, 157-160. 218-19. 766-67. 12, 197-99. 463. 13, 301. 332-33. 16, 590. 797-800. 18, 391-93. 843-58. 892-97. *Mažuranić* 1454. *NJ* 1, 220. 3, 94. *Lalević*, *NJ* 5, 22. *Popović*, *NJ* 3, 253. *Elezović* 2, 280. 345. 353. *MMoiii* 349. *Holub-Kopečny* 326. *Bruckner* 571. *KZ* 45, 44. 46, 210. *Mladenov* 634. *WP* 1, 741. *Trautmann* 321. *Wood*, *IF* 22, 160. *Strachan*, *AnzIF* 4, 103. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 315-316. *GM* 59. *Buga*, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 198). *Putanec*, *Francuska leksikografija* 20.

Tudešak, gen. *-ska* m (Dubrovnik, Držić: *ovi je Tudešak prvi bogatao od svijeh Tudešaka*) = *Tudešak* (17. st., Ančić) »Nijemac«, na

-inja Tudeškinja »1° Njemica, 2° vrsta puške (Brač, narodna pjesma)«, pridjev *tudeški* »nje-mački«. Od tal. *tedesco* (pored tosk. *tedesco*) > *Todesko* (nekadašnje prezime na Braču) od germ. pridjeva na *-isk* = slav. *-bsk* od got. *biuda* (v. *Tivat*) »narod«, nvnjem. *deutsch* »narodski, naški«.

Lit.: ARj 18,424. 861. *REW* 8708a. *Prati* 972. *DEI* 3738.

Tudizi > *Tudizic* > *Tudišević* (Gundulić), dubrovačka patricijska porodica (13—18. st.), piše se od 13. v. u latiniziranom liku u kojem se može vidjeti domaći dalmato-romanski leksički izgovor: *oi* > *ui* > *i* (upor. *Olib* < Porfirogenetov *Aluip*), redukcija grčkog dvo-glasa *eo* > *o*, *e*, *i*: *Tedyoye*, *Teduisio*, *Tiduisio*, *Thodisio*, *Todusio*, *Tudisio*, *Tidiso*, *Tudisi*, od gr. Θεοδοσίος, imena sv. *Teodozija* (5. st., pustinjak), često ime bizantinskih vladara. U ostalim dalmatinskim gradovima (Zadar, 10. (t.; Split, 13. st.; Trogir, 13. st.) piše se ime samo u učenom vidu *Theodosius*, Nije ušlo u onomasitički sistem u Hrvata, ali u Srba postoji: *Teodosii* (prezime u Ležimiru u Pruskoj gori), *Tedosija* (muško i žensko ime, Srbija; Skoplje, 1420), *Teodosije* (14. st., Athos), prezime *Teodosijević* (Srbija), hipokoristička imena *Teso*, *Tesa* (ovo može biti i od *Teodor*), *Tesan* (i prezime u Bosni), *Tesana* f, prezime *Tešanović* (za ova tri onomastika vrijedi isto što je rečeno za *Tešoj-a*).

Lit.: ARj 18, 205. 244. 249. 862. *Jireček*, *Romanen* 2, 59-60. 3, 66.

tuđ (određeno *tuđi*, *tuđa*, *tuđe*, Vuk) = *tuda*, *tudo* (Kosmet) = čak. i hrv.-kajk. *tuj*, sveslav. i praslav. pridjev **tiudio* > **tudio*, »stranjski, jabanski, ljucki = lučki (ŽK), alienus (protivno *svoj*)«. Poimeničen na *-ica tudica* f »(neologizam) Fremdwort«, s pomoću individualnog sufiksa *-in tuđin*, danas običnije *tudinac*, gen. *-nca* m prema f na *-ka tuđinka*, pridjev na *-ski tuđinski*, apstraktum na *-ina tuđina*. Na *-if* (upor. *štekliš*) *tuđiš* m. Složenica *tudožemac* (ispor. *inožemac*) m prema *tudozemka*, *tudozemskt*. Denominal na *-iti tuđiti* (*se*), *tuđim* impf. (o-). Sa č mjesto i *čuzd* u srsp. spomenicima 13—16. v., tako u ukr. *luzyj*, brus. *čuž*, rus. *ču&oj*. U stcslav. stoji *tuždb* pored *štuždb*. To znači da je oblik s početnim *t* nastao disimilacijom iz **uudjo* (upor. takovu disimilaciju u rum. *reteza* < *recaediare*). Taj se dobiva iz stcslav. *ft* = *ġ*,

češ. *cizí*, polj. *cadzy*, kaš. *cezy*, polap. *ceudzi*, gornjo-luž.-srp. *cuzy*, ukr., brus., rus. č. Bug. *čužd*, *čužbina* = (disimilacija č — z > č — z) *čuzd* ne slaže se sa **tiudio*, nego pretpostavlja *tj*, > č kao u *Ratiaria* > *Arcar*, *ratione* > *račun*. Sa hrv.-srp. *tuđ* slaže se bug. *tugi*. Jedino bug. oblik govori u prilog Miklošičevoj, Meilletovoj i Hirtovoj pretpostavci da je *tuđ* posuđenica iz got. *liuda* »narod«. Semantička je paralela za takvu pretpostavku *lučki* = *ljucki* »tuđ < ljudski (ŽK). Trautmann uzimlje disimilaciju **jutyb* > **judy*. Prema toj pretpostavci praslav. **tiud*o nije posuđenica iz gotskog negp je u prasadstvu s tom riječi. To opet znači da je praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-jo* (upor. *moj*, *tvoj*, *svoj*) od ie. **teuta* »narod« > lit. *tauta* »gornja zemlja, Njemačka, stlit. : narod«, stprus. *tauta* »zemlja«, gal. *touto* (*Toutorix*), ilir. *Teuta* (upor. *Tivat* = *Teodo*) i mađž. *Tót* »Slovak«. Ie. **teuta* je proširenje ie. korijena **teu-* /**gam-* / **tu-* /**ro-* »bujati«, s pomoću sufiksa *-io*. Ie. **tu-* nalazi se u *pretio*, *tisuća*, *zatljak* i *tust* (v.), u *tvarog*. Dalje su izvedenice *Teutones* (ime germanskog naroda), got. *piudisc*, stvnjem. *diota*, *diutisc* (odatle dubrovačko *Tudešak* preko tal. *tedesco*, v.), nvnjem. *deutsch* »njemački«, upravo »narodski«. Bruckner pretpostavlja *ski* > it kao u *čuti* i pomišlja na **skyth-* »Skiti«.

Lit.: ARj 2, 96. 9, 456. 18, 867-76. *Elezović* 2, 345. *Miklošič* 357. *Berneker*, *IF*, 10, 155-156. *Holub-Kopečny* 86. *Bruckner* 67. *ASPh* 29, 111. 42, 136. *Mladenov* 688. *Meillet*, *Et.* 175. (cf. *AnzIF* 21, 86). *Trautmann* 315. *WP* 1, 712. *Ilijinski*, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia* 5, 413). *ZSPH* 2, 295. *Vasmer* 2, 56. *Ułaszyn*, *ZSPH* 6, 369. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 315. *Janko*, *WuS* 1, 108. *Hirt*, *PBB* 23, 337. *Boisacq* 963.

tuf m (Lika; od rječnika Habledić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić; Poljica) = *tu*, gen. *tuva* (ŽK) = *tup* (Dubrovnik, Bella), odatle na *-bc* > *-čic tupac*, gen. *-jca* m, na augmentativni sufiks *-ina tupina* (Dalmacija, Bella) »1° Tufstein, 2° toponim (*Tupina*, lokalitet, Bogdašić »tu ima tufa)«. Slov. *ro* /, gen. *tófa* (Litija) »isto«. Upor. arb. *tuf*. Od tal. *tufò*, *taf* (Trento) < lat. *tōfus*. Oblik *tup* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 18, 876. 919-22. *Rešetar*, *Štok.* 301. *REW* 8764. *GM* 419. *DEI* 3926.

tufa f, bug. *tufa* »Bund Zwiebel«, rum. *tufă*, ngr. τοοφα »kleines Büschel, dichtes Bund Gras«.

Lit.: *Romanski* 130. Capidan, *DR* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *REW** 8973.

tufek m (Vuk) »puška«. Na *-dzija tufek-čija* = *tufegdžija* m (Vuk, 1776) = *tufekčija* (Kosmet) »puškar«, s pridjevima na *-in tufek-čijin*, na *-ski tufekčijnski* = *tufekčijski*, *-činski*. Složenica *tufekfibaša* »glavar u esnafu, cehmajstor«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *tüfek*, upór. darginski, kuni, na Kavkazu *tupang*; tur. *tüfekçibaşı*) iz turske vojne terminologije: rum. *tufeciu*, *tufecicibaşă*, bug. *tüfek*, *tjufek*, *-čija*, arb. *dufék* = *düfek*, ngr. τουφέκι (pored književnoga δπλον). Ovamo i prezimena *Tufek* (BiH), *Tufegdžija* (Srbija), *Tufekčić* (Srbija) = *-kčijić* (narodna pjesma), selo *Tufekčić* (Bosna).

Lit.: *ARj* 18, 876–77. *Elezović* 2, 323. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1658. Meščaninov, *Obsčee jasykoznanie* 65. *GM* 76. *Školjić** 621.

tüg m, pl. *tüzi* i *tugovi* (Vuk narodna pjesma) »konjski rep kao simbol na zastavi (turskog paše)«. Na *-li* u složenicama tur. brojnicima *üç* »tri«, *iki* »dva« (*dvanaest učugli vezira*, Vuk, 2, 129), *paşa učuglija*, *ić(i)tuglija* »paša od tri, dva tuga«, od *bir* »jedan« *birtuglija* »od jednog tuga«; *sandžakbezi* su bili *birtuglije*, *beglerbezi* *ičituglije*, a *veziri učuglije*. Balkanski turcizam (sttur. *tuğ*, *tüy*) iz turske vojne terminologije: rum. *tiuü* »an einer Stange befestigt Rossschweif«, na *-dzija tuigiü* »koji ih pravi za sultana«.

Lit.: *ARj* 3, 766. 18, 877. *Tiktin* 1659. *Školjić** 144. 340. 621–22. 628.

tuhaf = *tüaf*, pored *tuáfli* na tur. *-li* = *tua/* (Kosmet) »čudan«, indeklinabilni pridjev (uz *biü*, *tuáf čovek*, Kosmet). Ovamo i fraza *na jednom tuhafu* (Hercegovina) »isto je, jednako je < isto čudo«. Turcizam (tur. *tuhaf* = *tohaf* »1° sonderbar, 2° komisch«).

Lit.: *ARj* 18, 888. *Elezović* 2, 344. *Skok, Slávia* 15, 501., br. 819. *Školjić** 622.

tuhljiv (prema Miklošiču hrv.; Istra), pridjev na *-ljiv* »humidus, graveolens«, upor. toponim *Tuhelj* na Sutli (i gornjo-luž. *tuchly* »faul«, rus. *tuhlyf*); na *-ten* < *-i* + *-en tuhten* (Belostenec, Stulić) = *tyhten* (određeno *tyhtni*) (Bednja, hrv.-kajk.) »vlažan«. Apstraktum na *-ina tuhlina* (Vitezović) »vlaga« = *tyhtelnō f* »miris po vlazi«. U Vitezoviću i *tuht* m »squalor«. Glagol na *-npti* > *-nuti tuhnuti -ēm*,

(subjekt *meso*) »riehen« = *ovo meso tükne inalo* (Vuk) »zaudara, pašiti, zadajati (od *zadah*) = zadavati, zadisati« (*h* > *k* objašnjava se unakrštenjem sa *tuknuti* »contundo«); *tuhnjeti* (Jambrešić, *-neti*), *tuhnjiti* (Vitezović); *zatuhnut* (Vodice) »muffig werden«. Samoglasnik u je. nastao od velarnog nazala *ç*, upor. slov. *tohniti* »moderl«, *otohniti se*, pridjev na *-r/* (upor. *topal táhel* »muffig«, polj. *technąc*. Sveslav. (osim hug. i štok. u hrv.-srp.) i praslav. **čh-*. Miklošič upoređuje još *tušiti*, *tušim* impf. (Vuk, slov.) (*po-*, *u-*) »kuhati u sudu zaploplenu«, koje čini zasebnu riječ (v.). Bez uslođenica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Upor. rus. *tuha* »Schneegestöber, mečava«, *tuhata* »drückende Sonnenhitze« i čak. pridjev *tuhan* pored *tusán* (Brusje na Hvaru, Dugi otok) »malen, veoma malen« [ako nije u svezi s *tulusan* »malen, sitan«, Poljica, a to je u svezi s turcizmom *tulek* m »malen čovjek«, *tulekast* »malena rasta«, Bosna, < tur. *dölek* »karpurica ili dinjica u bostanu«].

Lit.: *ARj* 11, 222–23. 18, 888–89. 897. 904. 957. *Pleteršnik* 2, 674. *Mažuranić* 1473. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Hraste*, *JF* 6, 213. *Miklošič* 358. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 365–366. *Buga*, *RFV* 66, 234–255. (cf. *RSI* 5, 251). *Školjić** 622.

túl, gen. *túla* m (Bella, Zlatarić, Domentijan; Vitezović, Stulić; slov.) »pharetra«; deminutiv na *-bc* > *-ac telóc*, gen. *tevcá* (Buzet, Sovinjsko polje) »tobolac za vodu, brus i plosk za kosu kod košnje«; ovamo zacijelo i deminutiv na *-će tuoce*, gen. *-a* (Vučitrn, Kosmet, kolarski termin, kome Elezović ne daje točno značenje), zacijelo još i *tulac* (Boka) u izrazu *došlo mi na tulac* »na zgodu, na ruku«, upor. slov. *tulec*; na *-ajica tulájica f* (Vuk, Srijem) »1° (na lijevku) ono što se zadjene u sud, 2° u gajdi ono što je svezano u mješinu te u nj zadjene karablja i prdaljka«. Miklošič ima kao hrv. *tulica* »Kocher«; *túlja f* (Vuk, Srijem) »1° cijev od oluka (Pakar), 2° gvožđe na šipci od čerma o kojoj je obješen kabao, 3° šeputka, savijeno drvo na lijevči oko osovine«; *tulájka* (Kosmet) »(kovački termin) duvaljka«. Sa *lj* mjesto *l* prema glagolu *tuljiti se* (v.) *túljac*, gen. *ljca* = *QA -ök túljak*, gen. *-ljka* m (Vuk) »(u vodenici) cipun, fistula minor inserta maiori, 2° (metafora) šuplje drvo kroz koje se može uhvatiti lisica ili jazavac«. Od metaforičkog značenja potječe denominál na *-iti tuliti*, *tulim* impf, prema *utulili*, *utulim* pf. (Crna Gora, objekt *oganj*, *svijeću*) = (sa *lj* mjesto / iz prezenta *tuljo*) *utuljiti* (Kosmet) (*iz-*) »ugasiti«,

potulni (se) (*pre-*) »sakriti« prema impf, na *-va-* *-tulivati* = *-tuljivati*, *-tuljijem*, samo s prefiksima, pridjev, upravo particip perf. pas. *potuljen* (Kosmet) »koji je kao povučen«, poimeničen na *-ko potüljenko* m »podmukao«. Ovamo će ići i *tuljiti se*, *tuljim* (Vuk, Baranja) »ženirati se, ustručavati se, žapati se«. Martički znači *natüljiti*, *natüljim* pf. »napuniti, natrpati«. Rumunji posudiše *a pituli* »sakriti« < *pre-tuliti* (s nestankom *r* u prefiksu *pre-* zbog disimilacije *r - l > 0 - l*), *a (o)tuli (unde-va)* »unvermerkt wohin bringen, umaći«, *tuleiu* »držak pera, nerazvijeno ptičje pero«, *tulnic* »Blashorn«, *a tulnica* »trubiti (pastirski termin)«. Arbanasi posudiše *tulitem* »nachstellen« < *tuliti se*. Sveslav. i praslav. (stcslav.) *tuh* »tobolac«. Upor. ukr. *tul*, *vtulyty* »hinstecken«, *zatuła*, bug. *zatułka*, *tuleika* »glava bradve«, rus. *zatulit'* »bergen«, *vtulit'* »einstecken«, stslav. *luljava* »Rohr am Giessschaft«. Nema utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Uspoređuje se sa stvnjem. *dola* »Röhre«, koje ne ide zajedno sa sanskr. *lūṅāh* »Köcher« i sa gr. σωλήν »Röhre, Kanal«. Prema sanskr. *tūṅaḥ*, koje sadrži i. korijen proširen formantom *n*, praslav. *tulí* predstavlja ie. **tau-lo-* ili *Iuəlo. Veže se i sa *tylb* (Mladenov, Vaillant).

Lit.: *ARj* 7, 706. 11, 219–220. 767. 18, 898–906. *Elezović* 1, 242. 2, 115. 345. 346. 347. 398. *Miklošič* 365. *Holub-Kopečný* 387–388. *Bruckner* 584. *Mladenov* 186. 542. 642. *Tiktin* 1224. 1659. 1660. *Bartholomae*, *IF* 3, 187. 188. *Boisacq* 938–939. *Ehrismann*, *PBB* 20, 46. 60. (cf. *AnzIF* 7, 98–99). *Kretschmer*, *KZ* 31, 450. *Scheftelowitz*, *KZ* 53, 249. *WP* 1, 752. 865. 852. *Bardhi*, *Leká* 6, 237. sl. (cf. *IJb* 20, 137). *Vaillant*, *RES* 22, 28.

tulbenta f (Vuk) »nekakva ženska kapa« = *tülbent* m (Kosmet) »vezena marama koju nevjesta drži u sklopljenim rukama na truhu dok dvori« = *tulban* (prema Miklošiču hrv.) »glavni rubac (Karnarutić)« = *tunban* (Vrbnik) »žensko pokrivalo oko glave« = *tumbat* (Marulić) »Art türkische Kopfbedeckung« = *turban* (evropski turcizam) »saruk, platno kojim se obavija čalma«. Preneseno na biljku zbog crvenih velikih latica, *tulipan* (Belostenec, Jambrešić, Kanižlić, Istra, Vrbnik, Otok u Slavoniji) = *tulipan*, gen. *-āna* (Vuk, Srijem) »lale, Tulpe« = *dulipan* (Dalmacija) = *tuliben* (prema Miklošiču hrv.) = *tulip* (Voltidi) = *tulipa* (Habdelić). Ta metafora nalazi se i u drugim evropskim jezicima (tal. *tulipano*, fr. *tulipe*, mađ. *tulipan*, njem. *Tulipane*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dulband*, od *dil* »srce« i od pre-

zentske osnove glagola *bāntān* »vezati«, koji je u prasrodstvu s nvnjem. *binden*) iz botaničke terminologije i iz terminologije odijevanja: rum. *tulpan* »Musselin« > *turban*, *durbdn* (nošnja bojarskih žena), *tülbent* = *turbem* — *durbend* »Brautschleier« (/ > *r* po zakonu disimilacije / — *n* > *r* — *n*), bug. *tulpan* = *tulpén*, *tüiben*, arb. *dylben* »dünnere Frauenschleier«, ngr. τουλπάνι.

Lit.: *ARj* 2, 883. 18, 900–903. *ZbNŽ* 36. *Elezović* 2, 320. *NJ* 2, 49. *Mladenov* 642. *Tiktin* 1659. *GM* 78. *Miklošič* 364–365. *Lo-kotsch* 544. *REW** 8974. *Tamás* 805. *Školjić** 622.

tuliti, *tulim* (Vitezović, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk. općenito, slov.; subjekti *vuk*, *pas*, *osao*, pejorativno za ljude kad plaču) (*za-*) »heulen, auf einem Horn blasen«. [Onomatopėja kao i lat. *ululo*, *ejulo*, gr. ὕλαω, stind. *ululij* »ululatus«, lit. *ulūoti* »heulen«, s *t-* ir. (*tul*-*chaochan* »Eule«].

Lit.: *ARj* 18, 903. *Pleteršnik* 2, 702. *Miklošič* 365. *WP* 1, 194.

tüluz m (Vuk, Banat, Srbija do preko Morave) »ókorak, klas«. Augmentativ na *-ina tüluzina* (Banat) »isto« = *tuluska* (Požarevačka Morava) = *tulina* (Trebarjevo) »ókorak«. Stoji zacijelo u svezi s rum. *tuleiu* (Erdelj) »Maisstengel (v. *tul*, na koju etimologiju upućuje i *tulina*)«. Zamjena sufiksa *-eiu* na *-uz* nastala unakrštenjem sa *kuruz* — *kukuruz* (v.).

Lit.: *ARj* 18, 904. 905. *Tiktin* 1660.

tülj m (Kosmet) »krtina, meso bez kosti«. Na *-ina* (upor. *govedina*, *teletina*, *svinjatina*) *tuljlina* »isto«. Nalazi se i u arb. *tul* m »Fleischstück ohne Knochen, Wade, das Weiche des Brotes«, koje G. Meyer smatra srodnim s gr. τῦλυ, τῦλος »Wulst«, sanskr. *tūlam* »Baumwolle« < i. korijen **teu-*, **ṛəm-*, **tu-*, *tu-* »schwellen«, raširen na / . Taj se korijen nalazi u praslav. *tyj č*, *tyti* (v. *pretio*), *tisuća*, *zatljak*, *tust*. Kako *tulj* nije rašireno u slavinama, nego je čisto lokalna riječ u Kosmetu, zacijelo je *tulj* posuđenica iz arbanaskog.

Lit.: *ARj* 18, 905. 906. *Elezović* 2, 346. *GM* 451- *WP* 1, 709.

tumač, gen. *-aia* m (Vuk, u spisima), sveslav. i praslav. (?) *Isimacъ* (stcslav. *nōmacъ*) »mterpres«. Pridjev na *-ev tumačev*. Denominál *tumačiti*, *tumačim* impf, (*iz-* 16. v., *pro-*, *raz-*), iterativ na *-va-* *istumačevati*, *-ujem* — *istumačivati*, s postverbalom na *-ka istumačka* (18. v.). Taj oblik posudiše Nijemci *Dolmetsch*,

stvnjem. *tolmetsche*, Rumunji *tumači* = *tâlmaciu*, glagol a *tâlmaci* = *tumači*, apstraktno *tâlmacitură* »tumačenje«, i Mađžari *tolmács* (14. v.). Iz mađžarskog ili iz ruskog *tolmai* potječe *taimai*, gen *-ala* m (Vuk), *tolmačiti*, *tâlmăcim* (Vuk) (*iz-*) = (sa *ol* > *o* kao u *Omu* < *Olmiš*, *otar* < *oltar*, *kobasica*) *tomačiti*, *-im* (*iz-*) (Divković, Velikanović, Lastrić, -Matović, Kanižlić, Dubrovnik), *istomalati*, *istomačivati*, *tomači*, *-ačim* (Kosmet), *tomačitelj*, pridjev *ne-istomačen*, *-čiv*, *-čljiv*, *-čnost*. U hrv.-kajk. i slov. po zakonu asimilacije *t — m > t — n* *tolnai* (Jambrešić), *tolnačiti*, *-im* (*is-*, *pre-*); taj oblik postojao je i u panonskoslav., odakle je mađž. *tanács* »savjet«, *tanácsolni*, a odakle je opet natrag hrv.-kajk. i slov. kao posudjenica *tanac* (ŽK, ŽU, najstarija potvrda 1573-1598) »1° savjet, Rat, Ratschlag, 2° razgovor (ŽK)«, s istim *ol* > *o* *tonač* (Vitezović), *tonačiti* (*sej*) (Vramec); s denominálom *utanačiti*, *-tanačím* pf. »ugovoriti«, pridjev *tolnačni*, poimeničen na *-ik*, *-ica* *tolnačnik* m (prema *tolnačnica* f »Ratgeber« = *tonačnik* m (Prorci, Vramec, Vitezović) »savjetnik«, *tonaštvo* (1648—9) »služba tonačnika« = *tanačnik* (Vitezović, 1573). Osim ovih oblika nalazi se u stslav. *tfakz* m = *tik psaltira* (1463) »interpretatio, tumačenje«, tako i u bug., ukr. i rus., odatle iz crkvenog jezika *tôlkovati*, *-ujem* (Vuk) (*iz-*, *pro-*), bug. *tuikuvam*, *tôlkovnik*. Rum. *tile* i glagol na *-ujo*, > *-ui* a *tîlcui*, *tîlcovnic* »interpretēt, tîlcovanie. Balkanski je turcizam arapskog podrijetla (ar. *tergeman* > tur. *tercūman*, *terzīman*) iz turske uredske terminologije *terdžuman* (bosanske narodne pjesme) = *terdžoman* (Milićević) = *terdžuman* m (Kosmet) »tumač«, bug. *terdžumaninjar-*, rum. *terginan*, *terzīman*, čine. *tergīumam*, apstraktno na *-luk tergīumanlicke* f. Odatle i evropski turcizam *dragoman*, koji se i kod nas upotrebljava već u 15. v., arb. *dragoman*. Oblik *tumač* = *to(l)mač* = *to(l)nač* potječe iz sjevernoturskih vrela, možda posredstvom Avara (upor. *bilgej* < *tilmač* (kumanski, čagatajski, altajski i ujugurski). Taj turski oblik stoji u vezi s maloazijskim (mitanni) *alami*, koji se unakrstio sa tur. *dil* »jezik«. Oblik *tîlkb* Xsa / od *tfom-* u daljoj je vezi sa ar. *tergūm* »objašnjenje« i dalje sa babilonskim (akadskim) *targumanu* »interpretēs«, hetitskim glagolom *tarkumai*, *tarkumiya* »tumači«, odatle ar. *targuman* > tur. *tercūman*. Upor. za takve veze s Malom Azijom *knjiga*. Upor. i stir. *ad-tluch* »zahvaliti«.

Lit.: ARj 2, 751. 4, 57. 73. 7, 858. 11, 756. 767. 12, 459. 464. 18, 77. 78. 228. 450-52. 455-56. 460. 892. 906-908. Elezović 2, 315.

326. Mladenov 629. 632. Mažuranu 1441. Marete 49. NJ 2, 56. MikMič 368. Holub-Kopecný 386. Bruckner 572. Mladenov 644. Lokotsch 2033. 2073. REW> 8580. Tiktin 1553. 1579. 1589. 1590. Pascu 2, 169. Zimmern, Akkadische Fremdwörter 1915. Stutervant, A Comparativ Grammar of the Hittite Language, Philadelphia, 1933, str. 38. 226. 227., § 457. Budimir, Rad 282, 17. i 19. JČ SAN I, 255-261. GM 75. Strekelj, DAW 50, 67. Rešetar, Slávia 8, 638-639. Vaillant, Zlätarii 1, 290. WP 1, 744. Uhlenbeck, PBB 20, 44. Blankenstein, IF 23, 134. Horák, ASPh 12, 299. Vasmer, RSI 6, 192.

tumarati, *-ām* impf. (Vuk) (na-*se*, Lika) = (s metatezom) *mutarāti*, *-am* (jedna potvrda u narodnoj poslovice: *mutarā kao kučka po mlječari*, usp. u drugoj poslovice: *ustumarao se kao kučka po mlječari*) »iči kojekuda, bluditi« prema pf. *tumariti*, *tumārīm* (Vuk) »buhnuti, hrupiti« = *tumbariti*, *-īm* (Lika) »banuti kamo iznenada«, *natumariti se* (Orahovica) »nagaziti, namjeriti se«. U svezi je sa *tumara* m (Vuk) »homo vagus«. Na *-alo* m *tumaralo* m »horno vagus« prema f na *-oca tumarača* »ženska koje tumara«; *tumarača* znači i »kuhinjska svijeća«. To značenje dovodi na misao da bi taj ekspresivni glagol, koji nije narodski na zapadu, mogao stajati u svezi s turcizmom *dūman* m »zbrka, metež« (Livno: *zanetuo se duman*) = *dūman*, gen. *-ana* m (Banja Luka, u rečenici *tī si dragi u velikom dumānu* »briži«, kojemu odgovara bug. *tuman* »magla«, a nalazi se još u polj. u značenju »oblak«, ukr., brus. »zabluda« < tur. *tuman* »magla, dim«. Glagol je stvoren prema frekventativima na *-arati*, *-ariti* (tipovi *puškar ati*, *klatariti se*).

Lit.: ARj 7, 178. 706. 18, 909. 910. 911. Skok, GIZM 29, 142. Miklošič 365. Lokotsch 2105. Mladenov 642. Kern, IF 4, 109.

tumbak-m (Vuk, narodna pjesma) »mesing, mjed, bronca« = *tumbak*, gen. *tūmbaka* (Kosmet) »1° tantuz, od žuta pleha parice razne veličine, što imitujú dukate, 2° metal od koga se prave legeni, ibrici«. Balkanski turcizam malajskog ili sanskrtskog podrijetla (tur. *tombaki tum-* < malajski *tombağa* < sanskr. *tamrka* »taman metal«) iz terminologije metala: rum. *tumbác* »Rotmessing«, arb. *tumbak* = *tūrnák* (Gege) »Messing«. Upor. ZK *yakman* preko njem. *Packfong* »Art Neusilber« < kin. *pak-tang* »bijeli bakar« > *tong-pak*.

Lit.: ARj 18, 910. Elezović 2, 346. GM 451. Lokotsch 2012. Weigand-Hirt 2, 355. Škaljić* 619. 623.

tumbecija f (narodna pjesma, Vuk 6, 321 : *kavu piju, tutun pripaljujul proz nargilu tegle tumbeciju*) = *tumbecija* (Kosmet) »duhan za nargile (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *tenbaki* > narodski *tumbeki*) iz terminologije duhana, bug. *tjumbekija* »Tabak für die Wasserpfeife«. Prema Elezoviću turskog riječi odgovara evropska *tabaco* < ar. *tubbak* (upor. slov. *tobak* = *tubák*, ŽK) i karaijsko *tabako* »Rauchrohr«.

Lit.: ARj 7, 582. 18, 918. Eüzovic 2, 347. REW* 8964a. 8508a. Doric 388. Škaljić* 623.

tumor, gen. *-óra* m (Perast) »oteklina« = *tumor* (Božava) = *tumor* (današnja) medicina: *benigni*, *maligni* ~) < lat. *tumor* > tal. *tumore*.

Lit.: ARj 18, 912. Cronia, ID 6, 123. Brajković 17. DEI 3928.

tun m (Budva, Račišće, Božava), m pl. *tunovi* (Bijela, Muo), *tün*, gen. *tuna* (Rab) = *tuna f* (Malínská, slov.) »riba thynnus vulgáris« = (sa *u* > *nj*) *túnja*, gen. *tunji* (Cres) = *tunj* m. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *thynnus*, *thunnus* < gr. *θύννος*, tal. *tonno*, istro-rom. *tuno*. Na to upućuje *nn* > *nj* (upor. isti fonetizam u španj.). Odatle na lat. *-ina*, tal. *tonnina* »tonno in conserva«: *tunnina* (Rab). Na *-aria* > mlet. *-era tunera* (Božava, Bakar) = *tunjëra* (Cres) < mlet. *tonera*, dok je južnotal. *tonnara* dalo *tunara*, *tunjara* (južna Dalmacija). Talijanizam je balkanski: bug. *túnjak*, arb. *tylym* < *tonnina* (disimilacija *nn — n* > *l — m*) < *tün* pored *tunina baliki*.

Lit.: ARj 18, 913. 914. 916-18. Cronia, ID 6, 123. Kušar, Rad 118, 18. Pleteršnik 2, 703. Strekelj, ASPh 14, 550. GM 454. Miklošič 365. REW 8724. Prati 989. Skok, Term. 66. 68. Isti, ZRPh 54, 186. Deanović, AR 21, 277. DEI 3819.

tūmba f (Božava) »grob«. Od tal. *tomba* < lat. *tumba* < gr. *τύμβος*, *τύμβια* koje je i balkanska riječ: bug. *tumba* »1° Menge, Haufe, Erhöhung, 2° Hügel« < ngr. *τύμβια* »isto«, cine, i megl. *tumbā* »Grabhügel, Hügel«, arb. *tumbe* »Bund«. Toponim *Tomba*, selo u ravnici između Zaljeva i Čela(n)ge u Baru, 1422. vinogradi in *Thomba*. Upor. furi, *tombe f* »piccolo rialzo di terra in mezzo alla pianura«.

Lit.: Cronia, ID 6, 123. REW² 8977. Jireček, Romanen 1, 59. ASPh 31, 452. Capidan, DR 3. (cf. *IVB* 11, 200). DEI 3814.

tūndela f (Dubrovnik, Kalamota) = *tundjela* »1° jastuk od vune pokriven intemelom (v.), bez obzira da li je okrugao ili četverouglast,

2° jastuk na krevetu, 3° uzglavlje, 4° blazina«. Varijante: bez *n* *tūdjela* (Cavtat; 17. v., Gundu-Hč: *vrhu saga tkanjeh zlatom stoji tudjela zgar crvena*), pored *tudela*, sa *g* mjesto *n* *tugdijela* pisano i *tuhdela* i *tugdila*; u dubrovačko-latinskom *tudegela* i *tugulella* (Zadar, 1289). Posljednji je oblik najstariji. Ostali se osnivaju na njem, i to po zakonu disimilacije *l — l > d — l*: *tugudella, odatle metatezom i slabljenjem intertonike *tugedella > *tudegela*, sinkopom intertonike *ugdella. Prema tome je «d u današnjem dubrovačkom zamjena za *gd*. Samoglasnik *n* je ispušten kao suglasnik koji je fakultativan pred dentalom. Taj je lik lat. deminutiv na *-ellus* od *tugula što može biti latiniziranje od frnč. *thwahlja*, stvnjem. *dwahillja*, nvnjem. *Zwehle* pored *Quehle* kao svjedok karolinške kulture. To je bilo mišljenje koje semantički ne zadovoljava. Semantički bolje zadovoljava deminutiv od *culata* < *culciella*, prema Vaillantu preko supponiranog mletačkog *colcedela*. Ta je supozicija iste prirode kao i *iugula*, *tugela* za germ. *thwahlja*. Ne dovodi nikako do najstarijeg potvrđenog oblika. Riječ *culcita* je u ostalom u Dubrovniku potvrđena s očuvanim velarom *cokhitra*, kako se očekuje, a taj se oblik ne nalazi u *tugdela*. Od deminutiva *culciella* = *culciula* (oba potvrđena) moguće su i druge kombinacije, koje bi mogle dovesti na papiru do *tugdela*, tako asimilacije samoglasa u intertonici *culcutella i suglasnika *tulcutella, disimilacija *t — t > t — d* itd. Riječ *tundela* je svakako dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva od *tugula, nepoznatog postanja. Možda je u kakvoj vezi sa gr. *τύλη* »coussin, matelas«, upor. arb. *ture* »Polster«.

Lit.: ARj 18, 864. 882. 883. 914. Skok, ZRPh 54, 495. Vaillant, RES 18, 248-250. Banali 2, 275. Jireček, Romanen 1, 92. REW² 8720. Gamillscheg 851. Isti, RG 1, 203. 2, 283. 3, 214. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache 166 (cf. RSI 8, 368). Muljačić, Radovi FFZ 5, 70-82.

túnja f (Dubrovnik, Mljet, Stoliv, Božava, Malínská, Senj) »1° pendula, ribarska sprava, karôla, uže tanko za ribanje (Dubrovnik), 3° vrpca za mjerenje horizontalno, 4° vrpca uopće, 5° vrpca kod zidara (Budva, Riječka nahija), 6° pličina pod morem od otoka Sv. Nikole do Velike plaže (Pod Polje, Budva)«. Sa značenjem 6° deminutiv na lat. *-olus Na tūnjôlu*, ribarska pošta Muljana (Muo). Deminutiv na *-ica tunjica* (Dubrovnik), *tunjčića f* (Stulić) »tanak konopac«. Od mlet. *fogna* (Taranto, Trst)

= furi, *togne, tugne f*, a tood srgr. ἀπετωνία »Angelschnur«.

Lit.: ARJ 18, 916. 918. Skok, *Tem.* 31. 36. Cronia, ID 6, 123. Vasmer, *GL* 146. REW* 517. *Rohlfs* 163. Macan, *ZbNZ* 29, 210. DEI 3810.

tup, f *tupa*, određeno *tupi* (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav.) *tpb*, pridjev, »1° (konkretno) obtusus (protivno oštar), 2° (duhovno, metafora) hebes (odsustvo oštroumnosti)«. Poimeničen na *-ara lupara f* (Vuk, Gacko, Hercegovina) »tupa šjekira«, odatle *na. -tk > -ák tupârak*, gen. *arka* (Kosmet) »(podrugljivo) svako tupo sječivo«; na *-an* (upor. *glupan*) *tüpan* »hebes homo«, na *-ónja tüponja m*, na *-óca tupoca = na -ost tupost* *ĩ*. Denominai (causativum) na *-iti tupiti, tupim* (Vuk) (*do-, iz-, na-, o-*) »činiti da bude što tup«, iterativ na *-va- -tupljóati, -ljijem* (Šulek), samo s prefiksima, iterativ na *-éti túpjeti, tupím (is-)* (inhoativ). Od *dotúpiti* »istupiti do kraja« stvoren je pridjev u metaforikom značenju *nedotupit* (sjeverna Dalmacija) = *nêdotupâvan* (Vuk) »koji nije cijele, zdrave pameti« (protivno *dotupâvan*), *nedotupâvnôst*. Složen pridjev od sintagme *tupóglav*. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala *ç*: stcslav. *ѣрѣ*, slov. *top*, *topa*, bug. *tap*, polj. *tepy*. Pridjev posudiše Mađari *tompa* (12. v.) »tup, glup«, Dakorurnunji *timp* »tup (nož)«, a *tîmpi* »tupiti, glupaviti«, sa sufixom iz crkvenog jezika *tîmpenie f* »glupost«, upor. *a stîmpi* (Moldavija) »stumpf werden«, Arbanasi *shtopít* »mache stumpf, túpim«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. korijena *ten-*, koji se nalazi u *teti* (v.), gr. *τέμνω, τόμοç*. Prema tome *top* bio bi prijevoj **tom-* proširen sufixom *-po*. Upor. lit. *tempiu, tempti* »spannen«, iterativ *tampau, tampyti*. Ali se pomišlja i na korijen **step-*, nazalirano **stemp-*, prijetoj **stomp-*, koji je u *štěpen, stopa, stupiti*, bez pokretnog *ĩ*.

Lit.: ARJ 2, 716. 4, 73. 7, 706. 827. *Elezović* 2, 44. 347. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 366. *Mladenov* 646. *Tiktin* 1497. 1592. *WP* 1, 721. 2, 625. *GM* 417. *IF* 6, 122. *Charpentier*, *FI* 35, 256. *Siebs*, *KZ* 37, 309. 299.

tur m, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vrsta bika, Auerochs«. Riječ je iščezla iz današnjeg govora jer je nestalo i životinje. Da je živjela i u našim krajevima, svjedoče naziv kraja *Tuzo o polje* (1334. *de Campo Turovo*, 1368. *de Turiéva pola*) = *Turopolje* (od 16. v., u listinama i *Campus zagrabiensis*) i toponim *Túrjak* = *Trjak* (slov.), prevedeno u

Auersperg. Dolazi i u nazivu svetkovine *pentecoste > Pfingsten* »Duhovi«: slov. *trjaki* = *trojaki* (ŽK) = *trojaki* (Krašič, hrv.-kajk.), pridjev *trojaki* (~*pondtljak*, ŽK), *turica* (Dubrovnik, 1412), slovački *turice*. Taj je naziv po svoj prilici ostatak iz slavenske mitologije. Kristijaniziran je kao i *rusalije* (v.). U botaničkoj nomenklaturi: *turica meka* ili *modra* »agrimonia«, *turica velja* »lappa personala«, rum. *turifă* »galium«, deminutiv *turicioard* »agrimonia eupatoria«, *tuňa albă* »isopyrum thalictroides«. Samoglasnik je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teu-*, **tou-* proširenom sufixom *-ro*: sprus. *tauris* »Wiesunt«, lit. *tauras* »bivol, tur«, gr. *ταύροç*, lat. *taurus*, gal. *tarvas*, nvnjem. *Stier*. Korijen *eu-*, **tou-* zastupljen je obilno u slavinama: *titi, pretio, tuk, tov, tovit, otava*.

Lit.: ARJ 18, 722. 924-49. *Mažuranić* 1474. *Miklošič* 365. *Berneker*, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 584. *WP* 1, 711. *Trautmann* 315. *Boisacq* 945. *Jordan, Arhiva Iasi* 32, 134. sl. (cf. *IJB* 11, 213). *Kretschmer*, *KZ* 31, 448. *Mikkola*, *IF* 16, 101. *Sjebis*, *KZ* 37, 280-281. *Sütterlin*, *IF* 29, 123. *Škulcty*, *SIPohl* 46, 230-238. (cf. *IJB* 16, 306). *Rešetar*, *ZbNZ* 29, 79-81. (cf. *JF* 14, 257). *Wood*, *IF* 18, 21. *Zupitza*, *KZ* 40, 255.

tura f (1679, Sisak; BiH, Crna Gora; *tura duhana*, Brač; Lópud; Vuk, Kosmet) »1° svežanj (tura 'kordavana, ibrišima, narodne pjesme), završak, kanura, kanurica, 2° lice kod novca (protivno *naličje*), u igri djece (pitanje: *tura mijazi* = bug. *turajazi* »lik ili pismo«, Kosmet, odatle *tura jazija* »neka igra«, u Srbiji, od *tura ili jazija*), 3° upreden peškîr ili marama kojom se tuku igrači, 4° sultanov monogram na pečatu ili novcu, 5° pletenica (tura od *peřčina*)«. Na tur. *-li turaliferman* (u narodnim pjesmama) »s carskim natpisom«, *turalya m* »koji ima turu, dokumenat ili slično sa sultanovim monogramom«, prezime *Turalija* (Velika Pisanica, Bosna, Dalmacija), *Turaliçi* (selo, Bosna). Balkanski turcizam (tur. *tugra > tura*, sttur. *tugrul* »1° jastreb raširenih krila, 2° monogram sultanov, 3° omot, paket, 4° predmet uvijen u hartiju, 5° upredena marama, kojom se udara pri nekoj igri«): rum. *tura, turaliu* (Muntenija), bug. *tura* »ein Spiel (Kopfoder Rückseite des Geldes)«, arb. *túrrá* = *turrë* (Gege) »Haufen«, cine. *tură* »sultanov monogram«.

Lit.: ARJ 18, 924-25. 926. 927. *Elezović* 2, 348. *Tiktin* 1663. *Doric* 388. *GM* 453. *Pascu* 2, 172., br. 1113. *Korsch*, *ASPh* 9, 675. *SEZb* 9, 13. 79. 234. *Škaljić** 624.

turan (Radnic, Kavanjin) = *türanj*, gen. *-mja m* (ZK) = *türenj*, gen. *turna* (Cres) =

hrv.-kajk., čak. i slov. *türen*, gen. *-rna* (Belostenec, Pergošić; 1275, Istra, *obarovanje dati turnu*; *Turne moj*, Omišalj; *turni i zidine varoike*, u Zagrebačkom statutu; *na dno turna*, Novi, 1457. *hiža za turnom*) »1° turris, kula, 2° zvonik, 3° zatvor (1609. u *turnu držati*), 4° toponim *Turanj*, tal. *Torrette* (Zadar)«, Upor. arb. *turnj* (Arbanasi kod Zadra). Varijanta sa *o* mjesto *u: toran*, gen. *-âna* (Slavonija, oko Požege) »1° isto što turanj, 2° toponim *Toran* (selo, gen. *Torna* pored *Torana*)«; *toranj*, gen. *tornja m* (Vuk, Vojvodina) »zvornik«, *toranj* (Srbija, Novaković). Oblik sa *u* je dalmâto-romanski leksički ostatak od vlat. **turnus* za kllat. *turris*. Izmjena *m < rr* nalazi se u rum. *turn*, pi. *turnuri*, deminutiv *turniør*, *turnule*, *turnus*, toponim *Turnu-Severin*, *Turnu-Magurell*, i srvnjem. *Turn*, danas *Turm*. Ta je promjena nastala u vojničkom lat. jeziku prema *torna torna fratre, turnare*, jer je *turris* bio vojnički termin. Varijante sa *o* mjesto *u* posuđene su iz mađ. *torony*, a to iz panonsko-slavenskoga **uenn*. Bez *rn* očuvao se u Dalmácii toponim *Trčela* < **turricetta* kod Splita, deminutiv na složeni sufix *-icella*. Talijanizam je *turiün*, gen. *-Una* (Rab) »kula«, toponim *Torjuni m* pl. (okuka kod Kotora, Škaljari) < tal. *torrione* < vlat. **turrio*, gen. *-onu*.

Lit.: ARJ 18, 484. 485. 489. 927-28. 946. *Mažuranić* 1475. *Pleterinik* 2, 703. *Kušar*, *Rad* 18, 20. *Miklošič* 359. *Skok*, *ZRPh* 54, 465. 966. *Tiktin* 1666. *Rešetar*, *JF* 12, 286. *Jagić*, *ASPh* 8, 319. *GM* 453. *REW* 9008. *Štrekelj*, *DAW* 50, 78. *DEI* 3834. 3835.

turan), gen. *-mja m* (Vis, centralna Dalmacija, Poljica, Ston) = *toranj* (Dubrovnik) »preša, tijesak = tisak (Vis, govor mladih), torkúi (v.)«. Denominal *turnjati, -am* (Ston) »prešati smokve«. Talijanizam od *torniare* (*attorniare, intorniare*), postverbal odatle *torio m*, mjesto *tornire*, od lat. *tomus* < gr. *tópmoç*. Oblik sa *u* mjesto *o* može biti i dalmâto-romanski leksički ostatak. Ovamo ide tal. internacionalni bankarski termin, kod nas preko njem., *stornirati, storniram* pf. »opozvati narudžbu«, postverbal *storno n*. Iz pučkog govora: *torrát se* (Božava) »ritornare« (refleksiv prema domaćem *vratiti se*); *torna ovoi* (Omišalj, imperativ) »kaže se kad se volovi okrenu orući«. S tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* *stornai, stornajem* (Kučište, primjeri: *ho me stornaješ* »što mi dodijavaš?«, *više si me stornala*). Ovamo još u saobračajnom govoru pejorativni imperativ *torñaj se* »udalji se«.

Lit.: ARJ 18, 488. 489. 928. *ZbNZ* 8, 274. 9, 74. *Cronia*, ID 6, 123. *Zore*, *Tud.* 22. *REW* 8794. 8796. *Maver*, *AR* 6, 252-253. *DEI* 3831.

turati (se), *túram* impf. (Vuk) (*do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, uz-, za-*) »1° baciti, metati, 2° gurati« prema pf. na *-iti turiti, -im* (Vuk, s istim prefiksima, (á-) i na *-nuti túrnuti, -m* (Vuk) (*do-, o-*) i deminutiv na *-kati turbati, -om* (*na-*) (Vuk), impf, na *-va- -lurávät, -am* (Kosmet), *-turivati* (samo s prefiksima), *oturkavati, doturkivati*. Postverbal *rastur m* (Kosmet), na *-ač rasturač m* »koji što rastura, raspačava (knjige, novine)«. Na *-alo turalo m* prema *f turalica*. Nalazi se još samo u bug., u ukr., brus. i rus. Može biti praslav. G. Meyer upoređuje arb. *turr turrem* »laufe, stürze los«. Prema tipu *tetošiti* (v.) onomatopezira se reduplikacijom prvog sloga *teturati, -am* impf. (Vuk) (*do-, iz-, za-*) »1° tavoriti, zlo živjeti, 2° kao pijan ići«. Baltičke i druge ie. veze ne postoje.

Lit.: ARJ 2, 567. 4, 30. 7, 707. 9, 457-58. 11, 220-22. 767-68. 12, 199. 464. 13, 335-37. 16, 830. 18, 928-29. 939-941. *Elezović* 1, 149. 242. 450. 2, 170. 348. 397. *Miklošič* 365. *Mladenov* 643. *GM* 453. *Petersson*, *LUA*, n. f., avd. 1, sv. 18, br. 2. (cf. *IJB* 10, 340).

turbe, gen. *-eta n* (narodna pjesma, Bosna, Kosovo) = *türbe*, gen. *-eta* (Kosmet) pored *ürbe n* i *turbe* i *turba f* — *tulbe n* (Bosna) »1° grobnica, nadgrobni spomenik, 2° toponim (Bosna, zemljište, selo; u Kosmetu *Muratovo turbe*)«. Ovamo i selo u Podravini *Turbet* (1640) *te turbedar*, gen. *-ára m* (Bosna) »čuvar turbeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *turbe* > tur. *türbe, türbedar*) iz terminologije islama: arb. *tyrbie* »türkisches Grabdenkmal«.

Lit.: ARJ 18, 929. *Elezović* 2, 322. 354. *GM* 454. *Škaljić** 624.

Turčin, pl. *Turci*, gen. *Turaka m* (Vuk) = *Turčín*, gen. *-ina* (Kosmet, bug.), s individualnim sufixom *-in* prešlo na zapad u narječja gdje je analogijom prema pl. nastao u sing., zbog toga *Turčín*, pl. *Turani* (ŽK), bez individualnog *-in* *Turah* (Proroci) = *Turek* (slov., hrv.-kajk., prezime) »1° pripadnik muslimanske vjere (Bosna), 2° Osmanlija., 3° nadimak«. Izvedenice se prave od triju osnova: *turk-* (pluralna), *tur-* (odbacivanjem dočetnoga *-k*, koje se pomičalo sa sufixom *-SA*) i *turan-*. Od *turk-*: *f Turkinja* (takoder bug.) »1° turska žena ili djevojka, 2° lubenica«; pridjev na

-in *Turkinjin*, deminutiv *Türkinjica*. Prema *Srpkinja* osnova u *Turkinja* može biti za našu jezičnu svijest i *tur-*. Augmentativi na *-esina*, *-ešanja* *Turkèsina*, *Turkešanja*. Hipokoristici *Turko* < *Túrák*, gen. *Turka* (Vuk), na *-e Turie*, gen. *-eta*, zamjenom sufiksa *Turio* »ime muško«. Na *-usa Turkusa* m (Vuk, Bosna) »1° pravi Turčin, koji govori samo turski, 2° pravi Osmanlija iz Anadola, za razliku od Turčina, bosanskog muslimana Slavena«. Na *-eša Turkeša* (Kosmet) »(pejorativ) Turčin«. Složenica *Turkovich* (Dalmacija) »Vlah iz Turske«. Denominali na *-ovati*, *-ujem turkòvati* »živjeti na turski način«, na *-iti* (kauzativ) *turciiti* (*se*), *-im* impf. (Vuk, bug. *turca se*) (*is-*, *po-*, *u-*) »prijeći na islam«, odatle poimenačeni part. perf. pas. *poturiènik*, m, *-nica i*, *poturcènják*; na *-ati tur iati*, *-ám* (Vuk) »govoriti, pjevati turski«, odatle na *-alo türialo* m (Vuk) »koji govori, pjeva turski«, s pridjevom na *-OO turčalov*; ovdje je č nastao zacijselo od sufiksa *-ça* tur. *türkçe* »turski jezik«; nije naš prijelaz *k > i* pred *e*, *i*. Odatle možda *turčažija* pored *turčežija* »(pejorativno) Turci«, *tur čežina* (Kosmet) »(pejorativno) Turčin«, s nejasnim *-šija*, *-žina*. Pridjev na *-bsk* od *turk-*: *turaiki* (1392; Gundulić; 1461-1470. *ruka turaika*, u pismu modruškog biskupa Mikule), *turaški* (Kavanjin). Upor. polj. *turrecki* pored *turski* od *Turczyn*. Od kraće osnove *tur-*: hipokoristik na *-e Ture* (Vuk, Kosmet), pi. *Turci* »1° mlad Turčin, 2° tursko dijete«. Odatle augmentativ *turiste* (Kosmet). Gleda sufiksa upor. *derište* (v.). Kol. na *-ad f Türüd*, gen. *-i*, *Turädija*, *Potur* m = *poturica* (Vuk) == *poturica* (Kosmet) »1° koji je prešao na islam, poturčenik, 2° (*poture*, gen. *potura* f pl., Travnik, Mostar) čakšire s dugačkim turom«; na *-njak poturnjak* (Kosmet). Na *-ica turica* f (Boka) »kuruz sa zrnima«. Pridjev na *-bsk turski*, poimenačen u imenu zemlje *Turska*, koja se zove u pl. *Turci* (u *Turah*, 1402), također *Turcija* »1° turska zemlja, 2° turska popijevka«, zacijselo od ar. *türkiye* (sa *k > č* kao u *cesa* pored *kesa*). Od osnove *turčin-* pridjev na *-ov Turiinov*. Na *-bk > -ak turiinak*, gen. *-r.ka* »papaver rhoeas Linn., mak«. Složenica od sintagme *turin-cvijet* (Brda, Crna Gora) »gorska ruža«. Talijanski naziv za »kukuruz« *granturco* i njem. *türkischer Weizen* prevedenice su (calques) slov. *türšiča* (i Vitezović), *türšičina* »Maisstroh« = *turšičiše* = *turščak* »Maisfeld«. Ovamo ide s tal. pridjevskim nastavkom *-ino trkín* m (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *turchino* »blau«, od *Turchia*. Upor. češ. *turkyň* i

arb. *kurtúk* »Mais« (metateza iz *turkuk). U slov. postoji još *turék*, gen. *--řka* »1° carđuus acanthoides, Rotling (gljiva), 2° Winterflächs«, *turka* = *turkinja* »1° krumpir, 2° biljka erythronium dens canis«. Vjerojatno je da je *tuka* f prema m *tuk* (Bella) = *tukan* (Senj, usp. *puran*), *túkac*, gen. *tukca* = *cura*, *čurka* prema *čuran* »budija, pura, puran« hipokoristik od *Turčin*, na *-ka* kao *Duka* od *Georgius*. Na mogućnost takvog tumačenje upućuje engleski naziv *turkey*, naški nazivi *indijota*, *intula* = *vintuša*, *misirka*, tur. *kawuk mišri* ili *kindi*, koji upućuju na orijentalno podrijetlo *tuke* iz Turske, Indije i Egipta (Misira). Suglasnik *č* u *cura* itd. može se objasniti kao gore u *Turcija*. V. *budija* i *puran*. Naziv naroda, koji je upravljao Balkanom gotovo pola milenija, balkanski je turcizam (tur. *türk*). Od interesa bi bilo promotriti balkanske jezike u koje je ušao, da li je dao toliko semantičkih i fonetskih varijacija kao u hrv.-srp.: rum. *ture* m prema f *turcoica* »Turčin m prema Turkinja«, u femininu sadržava dva sufiksa lat. *-oneus > -oi* i slav. *-ka*. Deminutiv *turculeț* »1° štiglić, 2° Waldröschen, Osterblume, anemone nemorosa«. U arb. *turk* označuje muslimansku vjeru kao u hrv.-srp. I ovdje je potvrđen oblik *tur* bez *-k*. Ngr. τούρκος, τούρκεύω > arb. *turqeps* »turcim«. Kako se iz Nestorové kronike vidi (*Torki*), naziv je kod Slavena dosta star. Od interesa je još zabilježiti nazive za *Turke* iz šatrovačkog govora (argot). U Vranji se *Turčin* zove *Neren*: očito izopačeno arb. *njen* »čovjek«, odatle će biti u zidarskom šatrovačkom u Siriniciu (Šar-planirija) *parinka* »Turčin«. U istom govoru *posan* je *Srbín* »koji posti«, a *mrsan* je *Turčin* »koji jede meso«.

Lit.: *ARj* 2, 154-56. 4, 74. 11, 220-221. 18, 892-94. 925-55. *Pleteršnik* 2, 703. *Mažuranić* 1474. *Trojanović*, *JF* 5, 224. *Jireček*, *ASPh* 8, 102. *Elezović* 2/115. 349. 531. *NJ* 3, 274. *Miklošič* 365. *Bruckner* 585. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1605. *GM* 452. *Joki*, *IF* 44, 55.

türgulja f (Vuk) = (s disimilacijom t — lj > í — nj) iürgunja (Vuk) = (sa u > o) törgunja (Vuk, Slavonija) = *turgonja* (Vetranie, Crna Gora) = *torgulja* = *trgulja* (oboje u Šuleka) »vrsta rane crvenkaste šljive, crvenjača«. U Sisku *turgulja* f »vrsta jabuke«. Upor. *turka* (Kosmet) »vrsta kruške«.

Lit.: *ARj* 18, 936-37. *Elezović* 2, 349. *Šulek* 395. 407. 414.

turīn, gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Crna Gora; Bella, Stulić, a u Belostenca s

oznakom »dalmatice«) »rilica, usta, njuška, gubica«, poklapa se fonetski i semantički s arb. *turi*, kod Gega *turi*, s članom *tur'm* »Rüssels«. Kako je *turín* ograničeno samo na Boku, Dubrovnik i Crnu Goru, zacijselo je posudnica iz arb., kako je već G. Meyer tvrdio. Ovamo ide možda turtea (Perast, Prčanj, Brač) »klip« s našim deminutivnim sufiksom *-ica* mjesto tal. deminutivnog sufiksa *-ino*. Osnova obiju riječi nije jasna.

Lit.: *ARj* 18, 937. 939. *GM* 452. Rešetar, *Štok*. 301.

turlija f (Kosmet) »vrsta, fela«. Prilog *türlu-türlu* = *türli-türli* (Bosna) = *turli-turli* (Kosmet) »de différentes espèces«. Indeklinabilan pridjev *turli* »šaren, šarolik, raznovrstan«: *turli-dimije*, *ima turli*, *turli jela*. Složenica *türli-táva* f (Beograd) »jelo od sasječkanog različitog mesa, sa zerzevatom, pripravljeno na zejtinu«, u Bosni *turlija* »vrsta cevaba: rezano povrće pomiješano s mesom, vařeno na tihoj vatri«. Balkanski turcizam (tur. *dürlü* = *türli* »sorte, espèce, divers«) iz terminologije običnog života: rum. *türliu*, bug. *tjurlja* »Art und Weise«, *tjurlju*, arb. *tyrl* f »Art, Weise, verschiedenartig«, eine. *turite* f »sorte, espèce«.

Lit.: *ARj* 18, 945. *Elezović* 2, 350. *GM* 454. *Doric* 388. *Pascu* 2, 172. 1116. *Školjić** 625.

turma f (15. v.; Vuk, Crna Gora, dubrovačke listine, Hrvatsko primorje, Vojna krajina, Poljički statut) »1° karavana, povorka, 2° četa«. Nalazi se još u slov. *turma*, *truma* »Schaar«, polj. i ukr. Unakrštenjem s *trupa* nastade *trumpa* i »gomila«. Leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha: rum. *turmă* »krdo, Herde«, deminutivi *turmușoară*, *turmula*, *turmuliță*, na *-ak turmac* m »junger Büffel der mit der Herde lauft« prema f *turmacă* = bug. *šurmak*. Riječ *turma* je balkanska riječ lat. podrijetla: bug. *turma* »1° Menge, 2° starker Rauch«, arb. *türme* = *trume* (Gege) »Haufen, Menge«, srg. τούρματ »kleine Reiterabteilung«. Upor. još glagole bug. *turtnja se* »werfen«, *turmă se* impf. (ŽK) »sprema se rdavo vrijeme«.

Lit.: *ARj* 18, 817-18. 945. *Popovici*, *Slavia* 7, 23. *GM* 453. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 643. *Miklošič* 363. *REW* 9005.

turōvan, f *tmavna* (Vuk) pridjev — *turoban*, f *turobna* (Lika; ŽK bez duljine na o, r-nr.-kajk., Belostenec) »nujan, zlovoljan, žalostan, melanholičan«, slov. *turōben* »isto«,

kod Kuhačevića *turovno* .. *boravi*. Slov. posjeduje i apstrakta odatle na *-ez* i *-ost turōbnež* m i *turobnost* f. U *Sireni* Petra Zrinskog postoji i glagol *turobiti* »betrüben«. Miklošič upoređuje sa ukr. *turbovač sa* »(rus.) grustić«, koje je iz lat. *turbare* i pretpostavlja apstraktum na *-oba* (upor. *grdoba* i *žaloban*, v.) *túr-ōba*. Time se ne objašnjava pridjev na *-ovan*. Jagić veže sa *tužiti* (v.) s promjenom *ž > r*, za što nema drugih potvrda te kao ni Miklošič ne objašnjava pridjev na *-ovan*. Možda je pridjev od srvnjem. *trure* f, nvnjem *Trauer*, izveden s pomoću složenog pridjevskog sufiksa *-ovan* (v.), s disimilatornim ispadanjem r u prvom slogu prema r — r > 0 — r; b mjesto v tumači se unakrštenjem s pridjevom *žaloban*, od *žalba* > *žaloba*, kako ste u Hrvatskoj govori.

Lit.: *ARj* 18, 947-49. *Pleterinik* 2, 703. *Mažuranić* 1475. *Miklošič* 365.

turpija f (od 17. st.; BiH, Kavanjin, Ogulin, Slavonija; Bella, Stulić; Vuk) = *turpija* pored *durpija* (oboje Kosmet) = *durpija* (Mikalja, Stulić) = *durplja* (Kosmet) »raspa, pila«. Deminutiv *turpji(i)ca*. Denominal na *-ait turpijati* = na *-eisati turpeisati* (Vuk) »piliti, raspati«. Turcizam (tur. *dürpü*, *törpü*) iz terminologije alata.

Lit.: *ARj* 2, 896. 18, 949-50. *Elezović* 1, 161. 2, 139. *Korsch*, *ASPh* 9, 499. *Miklošič* 365. *Školjić** 625.

turšija f (Vuk, Slavonija, BiH, Crna Gora, Lika) = *turšija* (Kosmet) »stavljanje voća u vodu, ocat, vino«. Na *-aia* f *türšijača* f (Kosmet) »paprike ili kruške koje su dobre za turšiju«. Pridjev na *-ski türšijski* (~ *čup*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *turşu* < perz. *tursi* »fruits ou légumes au vinaigre«) iz kuhinjske terminologije: bug. *turšija*, cine, *turtle* »concombre confit«, ngr. τούροσι »comichon confit au vinaigre«.

Lit.: *ARj* 18, 955-56. *Elezović* 2, 351. *Mladenov* 643. *Pascu* 2, 172., br. 1118. *Korsch*, *ASPh* 9, 676. *Školjić* 626.

turundža f (Martić, Hercegovina, narodna pjesma) »naranča«. Indeklinabilni pridjev *turundži* (BiH) »žučkast kao naranča« = *turundži* (*mafes*, Kosmet) »narančaste boje«. Deminutiv *turundžica* f (Kosmet) u pripjevku *devojlce turundžice* (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz.-ar. *turing*) iz botaničke terminologije: bug. pridjev *turundžiev* »orangenfarbig«.

Lit.: *ARj* 18, 956. *Elezović* 2, 350. *Korsch*, *ASPh* 9, 676. *Dorii* 387. *Školjić** 626.

tust (Dubrovnik, Vuk, zapadni krajevi) = *tust* (ŽK), sveslav. i praslav. *tlstŭt (stcslav. *tlbstb*) »pretio, debeo, tovan, pinguis«. Deminutiv na *-jahan tuščahan*. Apstraktum na *-ina tustina* »debljina«. Poimenični je određeni pridjev m r. *Tosti* »rt kod Dobrišnjak«, *Telstvŭ* (Vrbnik, luka), *Tojsti* (Mljet) u obalskoj toponimiji, na *-ica Tustica* (Dalmacija, toponim). Na *-ja tusta* (pored *tuste*) (Crna Gora, Vuk) »innumerus« (v. *tisuća*) = prilog *tust* (Bunjevci) »mnogo«. Upor. stcslav. *thšla debljina*, slov. *tolšča, tušča* (Habdelić). Kao neodređeni brojnik imenica je kao *ništa* izgubila deklinacijsku sposobnost. Složenice od sintagme *tustokljunac*, gen. *-nca* »ptica coccothraustes vulgāris«, *tustočel* m (Vitezović, Belosteneć, Smokvica, Korčula) »portulaca« = na *-ič tustil* (hrv.-kajk., usp. *ljutić, vratio*) »isto«. Denominal na *-iti natuštiti*, *-im* pf. prema impf, *natuštivati* »utoviti, ugotiti«. Samoglasnik u je nastao iz sonantnog /, upor. slvč. *tlstŭj*, češ., polj. *tlusty*, rus. *tohtyj, Tolstoj*. Dok je u slavinama očuvan samo pridjev bez glagola i u izvedenicama od njega, dotle u baltičkoj grupi postoji glagol koji pomaže objasniti postanje praslavenskog pridjeva: lit. *tułžti* »von Feuchtigkeit durchtränkt werden, aufschwellen, weich, morsch werden (vom Obst)«, *patuļžis* »angeschwollen, voll«, lot. *tuļzums* m »Geschwulst«, prijetoj *ištīlžti* »im Wasser aufweichen, wässrig werden«, *itelžti* »einweichen«. Taj glagol dopušta pretpostaviti ie. korijen **tułgh-*, od kojega je u slavinama stvoren pridjev na *-to* prema stcslav. *gnsb* > *gust* (v.). Agrell i Petersson dovode taj korijen u svezu sa ie. korijenom **teu-* »*izu-*, **tou-*, **tu-* »schwellen«, koji postoji u slavinama u *ūti, pretio* (v.).

Lit.: ARj 7, 708. 18, 957-60. Miklósić 349. Holub-Kopečný 386. Bruckner 572. Mladenov 634. Trautmann 331. Torbiörnsson, RSI 8, 303. (cf. IJb 7, 120).

tušica f (Vuk, Boka) »vuna što se brije s kože (npr. s opute)«.

Lit.: ARj 19, 2.

tušiti, *tušim* impf, (*po-*, *u-*) (Vuk, zapadni krajevi) »1° dämpfen > tenfati (ŽK), u pari kuhati, schmorren, pirjaniti, 2° (Srijem) moriti u vrućoj peći čahure od svilenih bubab«. Slov. *potušiti* »1° löschen, 2° dämpfen«, rus. *tuhnút, tušitb* »löschen, auslöschen«. Miklošič pozna još *tuhiñjati*, Stulić daje značenje. Suglasnik *d* mjesto *t* u *dusiti*, *-im*, običnije s prefiksima *po-*, *za-* (ŽK) »1° gušiti, 3° (objekt *oganj*) »löschen« nastao je unakrštenjem sa

duh, disati. Upor. sa nazalizacijom korijena stcslav. *tositi* »extinguere«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teus-*, **tous-* »miran«. Upor. stprus. *tusnan* »isto«, lit. u prijetoju *tusyŭtis* »sich legen (vom Wind)«, sanskr. *túsyati* (3. 1.) »beruhigt sich«. U kauzativumu *tušiti š* je nastao iz *h < s* poslije velarnog vokala. Upor. slov. *potuhnoti* »still werden« i postverbal *potuha* »Unterschleif, Tücke«.

Lit.: ARj 2, 904. 905. 10, 340-41. 11, 222-23. 18, 888. Miklošič 358. Holub-Kopečný 396. 397. Bruckner 570. Trautmann 333. WP 1, 715.

tūšniti, *-em* pf. (Vuk, Srijem) »metnuti kradom nešto pod krevet« slaže se u značenju sa pf. *tutnuli, -em* (Vuk, ~ *kome što u ruku*) prema impf, *tútkati, -am* (Vuk, ~ *ňo pod postelju*) »stecken, condere«. Suglasničko promjenu *šn < kn'* objašnjava Tomanović unakrštanjem od *usnuti* (v.) i *tūšniti*, ne vodeći računa o imperativu. Kao ekspresivna riječ *tutkati* i *tutnuli* bit će onomatopejskog postanja. Uzvikom *tūt* tjeraju se u Kosmetu svinje, *tuta* služi za tjeranje pasa, *lutata* pored *utā-tā* za plašenje i tjeranje pasa. Kod Vuka oformljuje se u *tutnuli* pf. prema impf, *tútkati* »drškati« (na-) prema *nātutnuti* pseto na koga, na svinje. U Risnu na *-ač potutkač*, gen. *-ača* m (Vuk) je od *potútkati* (Lika) »nagovarati«. Uzvik *tuta* pozna Vukov *Rječnik* u 4 upotrebe, koje je teško staviti u leksikologijske kategorije (imenicu, prilog). U onomatopejama lakoćom se mijenjaju samoglasnici i suglasnici. Kad se oformijuju, a i inače, prenose se metaforički. Upor. *natutútkati, -ām* prema impf, *natutukavati* (Lika) »natutkati«. Upor. bug. *tutam* = *tútkam* »ungeschickt ausführen, unentschlossen umhergeben«, koji Mladenov izvodi od imperativa *tut* »drži«.

Lit.: ARj 1, 708. 11, 223. 19, 4. Tomanović, JF 17, 203. Doric 387. Mladenov 643.

tūštiti (se), *-Im* impf, prema pf. *natuštiti se, -Im* »naoblačiti se«, *slušiti se* »kao naoblačiti se«, iterativ na *-va-* *natuštivati se* veže Miklošič ispravno sa rus. pridjevom *tusk* »trübe« (krivo Maretić sa *tust, v.*), *tusknuu*. Taj pridjev tumači Mladenov iz ie. **teysq-* prema arm. *fua* »crn«. Upor. prema Uhlenbecku i njem. *düster*.

Lit.: ARj 7, 708. 19, 4. Miklošič 365. Mladenov, RFV 68, 373-388. (cf. IJb 1, 184. RSI 6, 279). SpBA 6, 73. si. (cf. IJb 8, 198). Kluge, PBB 34, 555. Uhlenbeck, PBB 26, 294.

tuta f (Kosmet) »voda (u dječjem jeziku)«. Ovamo ide zacijelo i *túto* = *tuta* f (BiH, gradovi) »nokšir«. Nije u vezi *rà*. sa tur. *tutmak* »tenir, retenir« ni sa španj. *tuetano* »Mark, Knochenmark«. Upor. ipak valonsko *tút* »krug« < srvnjem. *teuia*, arb. *tytê* (bolje *dyle*) »Mund eines Gefäßes« < lat. *dueta*.

Lit.: ARj 19, 5. Elezović 2, 351. Skok, Slávia 15, 502., br. 826. REW 8691. GM 77.

tutan), gen. *-tnja* m (Vuk) = na *-ava tutnjava* = na *-avinq tutnjavina* — (s disimilacijom *tnj > tlj*) *tútļjevina*, baltoslav., praslav. (stcslav. *Icebnŭ*) »fremitus, sonitus«. Denominali na *-iti tutnjiti, -I* impf, (*za-*) = *-eti tulnît, -nî* pored *tulnjêl, -njî* (Kosmet) < stcslav. *iġibmii*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala ġ, upor. polj. *tjten*. Ie. onomatopejski korijen *(*s-*)*ten-*, koji je zastupljen i u nvnjem. *Donner*.

Lit.: ARj 19, 6. Elezović 2, 352. Miklošič 358. Bruckner 571. KZ 45, 46. 42, 341-342. WP 2, 627.

tūta-vūra (Peć, Kosmet) »uzvik koji predstavlja nekakvu borbu« nalazi se kod Vuka *tūta-vūra*, »drži, udri, potegni povuci«. Odatle prilog *te ura te fura* »te amo te tamo«. To su imperativi (optativi) za 3. lice od tur. *tutmak* »uhvatiti« i *vurmak* »udariti, biti«. Ovamo ide *tutarak* m (Kosmet) »koji se nikako "ne smiruje, nego ide kao bjesomučan«, od tur. gerundiva na *-arak*. Upor. tur. *tutarik* »padavica«. Na tur. *-li tutarakuja* m, f (Peć). Indeklinabilni pridjev na *-kbn* (upor. *čališkan*), koje odgovara našem *-lživ, tutkun* (Vuk) »nevješ« = *tutkun* (Kosmet) »zavezan, stidljiv, sramežljiv, zatvoren« < tur. *tutkun* »uzet«, nepomičan«. Balkanski turcizam iz terminologije običnog života: bug. *tutkun* m »ungeschickter, schwerfälliger Mensch«.

Lit.: ARj 19, 5. Elezović 2, 352. Mladenov 643. Doric 387. Deny 576., § 1318.

tutkal m (Vuk) »ljepilo, kelj, kelja (hrv.-kajk.)«. Denominal na *-iti tūtkaliti, -vm* = na *-isati lutkālīsati, -išēm* »keljiti«. Balkanski turcizam (tur. *tutkal* »Leim«) iz terminologije oruđa (alata): bug. *tutkal*, arb. *tutkall*, cine. *tutcale* f, ngr. τουτκάλι. Danas *tutkala* n »ljepilo«.

Lit.: ARj 19, 7. 8. Mladenov 643. Pascu 2, 172. GM 454. Škaljić 626.

tutlić m (Vuk) »tikva nalik na jaje«. Upor. bug. *tútulja* »cijevka« i hrv.-srp. *tútulja* »zob«. Prema Iljinskom u prarodstvu sa lat. *tutulūš*

»hohe kegelförmige Haartracht vornehmer Frauen«, od ie. korijena **teu-*, od kojeg v. *tīli, pretio*, raširen formantom *t*.

Lit.: ARj 19, 8. Iljinski, JF 9, 288-289.

tütļjav (Vuk, Srijem), pridjev (uz *čovjek*) »lijen, spor u poslu«, zacijelo je u vezi s hrv.-kajk. *tuilek* »bedak« = *lulljek*, slov. *luta* »Tölpel«, *lutasi* »tölpelhaft«. Ovamo ide još *lula* m, f (Kosmet) »plašivica, smetenjak«, pridjev na *-av tūtav* (određeno *lulāvi*), koji se upotrebljava s imenicom *lula*, da se kaže »potpunost (apsolutni superlativ)«, poimeničen na *-ica lūlavica f* prema m na *-ka tutovko* »nesposobno muško ili žensko čeljade«. Ne treba da je posuđenica iz bav.-njem. *T otel, Tode, tolli, doti*, kako misli Štrekelj, jer se slična onomatopeja sa *-on-* mjesto u pojavljuje u rum. *toni* = *līn, tīnpt* »glup«, s madž. sufiksom *tontālu, a toni* »blöde machen«, *lonlolele* m »Tölpel«, stport. *Ionio*, njem. *Tünle* »schwerfällig«. Ni tur. *tutmak* ne dolazi u obzir.

Lit.: ARj 19, 8. Elezović 2, 351. Štrekelj, DAW 50, €8. Buga, IzvORJAS 17, 1, 1-52. (cf. RSI 6, 338). GM 453. Deny 570. REW³ 8988.

tūtun m (Vuk, Bosna, Srbija, narodna pjesma) = *tutun* (Kosmet) »duhan, duvan«. Na *-džija tutundžija* m = *tutundžija* (Kosmet) »mopak u turske gospode koji tutunom služi, duandžija«, odatle na *-luk tūtindžihk*, gen. *-lika* (Kosmet) »dುವandžiluk«. Složenica *lūtun-kesa* f (Vuk) = *tuiun-česa* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tūtün* »dim«, izvedenica na *-ün* kao *jogunast, bulum, aršin*, v.; tur. *tūtüncü*) iz terminologije pušenja: rum. *tutun* »Tabak«, *tutunārit* »porez na duhan«, *tutungerie* f »prodavaonica duhana«, *tutungi-baja* »dvorski činovnik koji se brine za duhan knezu«, *tutungiu, a luluni* »pušiti«, bug. *tjuñun*, ngr. το τούτούν.

Lit.: ARj 19, 10. Elezović 2, 353. 354. Mladenov 647. Tiktin 1669. Miklošič 365. Bruckner 590. Lokotsch 2121. Škaljić* 626.

tuz m (Bosna, šatrovački) »so«. Odatle na *-la* (v. *damla, ardala*, upor. prezime *Arđalić*, Dalmacija) *tuzla* »1° so što se svari iz slane vode, 2° solana, 3° toponim *Tuzla* (Bosna)«. Može biti i tur. *-lu tuzlu* »slan«, koje je izmijenjeno u dočetu *-u > -a* kao u *Drakula*. To je manje vjerojatno jer je *Tuzla* i inače turski toponim (Dobruđa). Etnik *Tūzlanin, Tuzlak*, pridjev *tuzlanski*. Upor. u Vukovoj pjesmi 4, 286 na tur. *-K + augmen-*

tativni sufixs *-ina* *Tuzlelina Mule rusa glava*. *Tuzla* je mrski pridjevni toponim za srednjovjekovno *Soli* i za *Salenes* kod Porfirogeneta. Ovamo i *tuzluk* m (Bosna) »posuda za so, soljenka, Salzfass«. Apelativ *tuzla* je balkanski turcizam (tur. *tuz* »so«, *tuzla* »solana«, *tuzluk* »soljenka«): rum. *tuzlă*.

Lit.: ЛЯ/19, 11–12. *Deny* 582. *Tiktin* 1669. *Škaljip* 626.

-tvá, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sufixs, neproduktivn je femininum od pridjeva kao *mrtav* (korijen *mě-*, v.), *čvrst* < steslav. *črbstv* < ie. **qr-tuo-s*, gdje je metatezom prešao u korijen, tako da se sufixs više ne raspoznaje; ie. je, pa se nalazi u got. kao *hardus*, nvnjem. *hart*, sanskr. *kartuos*. Služi za dvojenje glagolskih apstrakta: *kleti* — *kleva*, *brjijati* — *brjiva*, *moliti* — *molitva*, *pasti* — *pastva*, *žeti* — *žetva*, *sijati* — *sjetva*, *ljesti* — *ljestva*. Nekih je paralelnih glagola već nestalo kao u *žrtva*, od steslav. *žnti*. Često je glagolski apstraktum postao konkretnom kao u *brjiva*, *pastva*. Proširuje se na *-ina*: *jesti* — *jestvina* (upor. rus. *jastvo* bez tog sufixsa). Upor. lit. *brastva* »brod«, sanskr. *devatvam* »božanstvo«, lat. *virtus*. V. *-stvo*. Živ je samo toliko što se i danas može raspoznati, tj. izlučiti od korijena. Ali je mrtav, jer se njime ne mogu stvarati nove. riječi u hrv.-srp., za razliku od slovenskog gdje služi za stvaranje glagolskih apstrakta od infinitiva, za koji je dala tip *molitva* od *moliti*.

Lit.: *Märejje* 308., § 356. *Vandrák* 1, 591. *Holub-Kopečny* 474–475. *Leskien* 291.

tvarog m »lac coagulatimi«, sveslav. i praslav., ne nalazi se danas u hrv.-srp. (ni slov.) u tom značenju, nego u izmijenjenom »ostaci sira u surutki, ricotta, casaeus secundus« (Mikalja, Vitezović, Sinj i Makarska). Od južnoslav. jezika pozna ga još samo bug. *tvarog* (prema Miklošiču, kod Mladenova nema). Da je postojao u hrv.-srp., to dokazuje i arb. *travok* »Topfen, Weisskäse« (metateza suglasnika *v* — *r* > *r* — *v*). Da je postojao u panonskoslav., dokazuje madž. *taroh*, *tarho*. Paralelni hrv.-srp. termin iz proizvodnje sira *tvorilo* dokazuje da se prema Janku, Brückneru i Mladenovu može protumačiti iz slav. jezičnih sredstava, od prijevaja *tvar-* (v.) i od sufixsa *-og* (upor. *oštrog*). Semantička bi paralela bila galo-romanski *caseus*, *lac formaticus* (8. v.) > fr. *fromage* > tal. *formaggio* (13. v.), od lat. *formare* »tvoriti«. Kako se suzvučni nazivi nalaze kod Turkotatara *torak*,

džagatajski *turah* »sir«, odatle možda madž. *turo*, Miklošič i Peisker smatraju *tvarog* posuđenicom iz turkotat. (možda avarskoga?). Walde-Pokorny upoređuju i sa gr. τυρός »sir«, stperz. (avesta) *tūiri*, koje baš znači »lac formaticum, käsig gewordene Milch, Molke, surutka«. To upoređenje hramlje jer gr. i staro-perz. naziv predstavlja ie. korijen **teu-*, **t3u-*, **tu-*, **tu-*, proširen formantom *r*, koji se nalazi u slavinama u *ūti*, *tust*. Mora se dakle birati između domaćeg izvora i posuđenice.

Lit.: ARj 19, 21. *Miklošii* 366. *Holub-Kopečny* 397. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 630. *Slávia* 10, 251. *RES* 4, 195–196. *WP* 1, 710. Jokl, *Unt.* 89. Oštir, *AA* 1 (cf. *JF* 3, 214). Peisker, *Blätter für Heimatskunde* 4, 49–57. (cf. *JF* 7, 261). Janko, *WuS* 1, 26–29. Schrader, *IF* 17, 33. Scheffelowitz, *IF* 33, 148. 168. Kretschmer, *KZ* 31, 384. Korsch, *ZGB* 34, 537–546. (cf. *RSI* 3, 337). *REW** 3441. *DEI* 1689.

tvôj, f *tvoja* (Vuk), ie., sveslav. i praslav. posjedovni pridjev od zamjenice za drugo lice sing., izveden od prijevoja dublete **tue-*, pored ák. *te* s pomoću sufixsa *-io*, upor. *moj* i *svoj*. Slaže se sa stprus. *tivais*, a ne slaže sa lit. *tavas*, koje bliže stoji gr. τεός.

Lit.: ARj 19, 21 ~ 2. *Miklošič* 331. 332. *Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 587. *Mladenov* 630.

tvorití, *-lm* impf. (Vuk) (*na-*, *nas-*, *o-*, *pa-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*), sveslav. i praslav., »create, facere, činiti«, prema impf, na *-ati* *izávorati*, *-ám* (Dubrovnik), *rastvarati* i na *-va-* *rastvoravati*, *ispozátvorati*, *-ám* (Mikalja, Stulić) i impf, po prijevoju duljenja *ō* > *a* *tvárati*, *tvárām*, samo s prefiksima *iza-*, *na-*, *nas-*, *o-*, *pos-*, *pre-*, *raz-*, *u-* *si*, *za-*. U *tvorití* »aperire« i *zatvoriti* »claudere«, koji nisu općeniti u hrv.-srp. (upor. *otpríti* i *zapríti* ŽK, v.), unakrstila su se dva ie. i praslav. korijena (v. *ver-*). Prefiksalne složenice imaju i zasebno značenje kao *patvoriti* »falsificirati« i *potvořiti* »objediniti«, *pretvorit* (Kosmet) »shvatiti, uhvatiti«; *utvarati* *si* je prevedenica (calque) od *sich einbilden*. Bez prefiksa **tvar-* dobiva gr.-lat. nastavak *-izati* < vlat. *-idiare* < gr. *-ίειν* *tvarizati* (*p-*, Vuk) »često otvarati i zatvarati« = *otvarizati* (ŽU). Izvedenice se prave od dviju osnova: *tvor-* i *tvar-*. Od *tvor-* postverbalni: maskulina steslav. *I ož* »1° habitus corporis, 2° ποίησις«, *tvor* (Vuk) »1° emplastrum (Paštrovići), 2° Hautausschlag« = *tur* (Vodice) »čir na tijelu životinja (glede *tvo* > *tu* upor. u

istom narječju *sura* < *svora*, v.)«, *otvor*, *pri-tvor*, *rastvor*, *zatvor*, *stvor* (Vuk) »creatura« = *stvor*, gen. *stvara* (Kosmet) »kao djelo«, *sa-ilor*; feminina: *potvora* »objeda«, *utvara* »Gespenst«. Deminutiv na *-e* *stvore*, gen. *-eta* (Kosmet) »kao malo stvorenje«. Pridjev, na *-en* > *-an*: *tvôran* (Stolić, prilog *tvarno*), poimeničen na *-ica* *tvornica* (neologizam), s pridjevom na *-bsk* *tvornički* i radnom imenicom na *-jar* *tvorničar*, *nepretvôran* (Kosmet) »tvrdoglav, uporan, svojeglav«, *prijetvoran* = *pri-tvaran* (Kosmet) »koji se pretvara, lažno licemjeran«, možda i *nastôran* (ŽK) »zlonamjeran« (možda i od korijena *ster-*, v.), *navorran* (jedna potvrda, 17. v.), *rastvaran*. Radne imenice: na *-bc* > *-äc* *tvorac*, gen. *-rea*, s pridjevom na *-bsk* *tvorački*, na *-telj* *stvoritelj*, *patvoritelj*, na *-nik* *nepretvôrnik* m prema f *nepretvôrnica* (Kosmet) »koji ne sluša tuđe savjete«. Apstrakta na *-bba* *tvorba* (Gundulić, Stulić), *rastvorba*. Na *-evina* *tvorevina* (neologizam). Na *-ilo* *tvorilo* n »1° ambitus casei e cortice tiliae, 2° (Stolić) forma metallis in fundendis«. Ná *-ivo* (upor. *gorivo*) *tvorivo* »materijal« (neologizam). Od *tvar-*: steslav. *tván* f > *tvar* f (Vuk) »creatura«, *stvar* f »1° creatura (nema stvar hrv.-kajk. = *nima stvar* ŽK »životinja«, Došen), 2° Sache, res«, odatle pridjev *stvaran*, imenica *stvarnost*; *salvar* f (16–18. v., BiH, Crna Gora, Dubrovnik, Boka) = *salvar* (Kosmet, upor. *smrt* i *samrt*), *satvara* (17. v.), *utvara* »Gespenst«. Radna imenica na *-lac* *stvaralac* m, *rastváralac*. U baltičkoj grupi postoji isti korijen u prijevoju e: lit. *verti* »fassen, greifen, zäunen, halten, ausdauern, formen (zum B. Käse, upor. *tvořilo*)«, lot. *tveřt* »greifen, fassen, halten«, s prijevojem u stprus. *turít* »haben, sollen«, lit. *turėti* »halten, müssen«, lot. *turēt* »isto«. I za praslav. prijevoju *ō* > *a* (*tvar*) postoji baltička paralela: lit. *tvora*, lot. *tvare* »Zaun«. Upor. još lit. *aptvaras* »Gehege, Zaun«, *prietvaras* »Verstopfung«. Ie. korijen **tuer-* zastupljen je samo u baltoslav. Madžari posuđiše steslav. *peii* *ož* »ambitus, septum« > *pitvar* »Vorhaus« (disimilacija *r* — *r* > *o* — *r*) i steslav. *paoož* »calumnia« > *patvar*. Rumunji posuđiše samo crkvenu riječ *tvorenie*, *tvoref*.

Lit.: ARj 3, 948. 4, 123. 7, 665. 709. 9, 459–69. 707. 11, 224–28. 769–70. 13, 337–43. 14, 705–708. 16, 833–864. 19, 28–40. *Elezović* 1, 458. 2, 130. 138. Ribarić, *SDZb*

9, 201. *MiBloIII* 366. Berneker, *IP* 31, 408. *Holub-Kopečny* 397. *Bruckner* 587. *Mladenov* 613. 630. *Trautmann* 333. 334. *WP* 1, 750. Meringer, *IF* 18, 267. Osten-Säckén, *IF* 33, 238. Solmsén, *IF* 26, 113. Pelikan, *LF* 56, 245–246. Vaillant, *RES* 22, 42–43. Fay, *The classical Quarterly* 8, 501–506. (cf. *IJB* 3, 33). *Tiktin* 1669.

tvrd, f *tvrdá*, određeno *tvrdi* (Vuk, Kosmet) = *trd*, f *řda* (ŽK), sveslav. i praslav. **tvrb* (steslav. *I žaš*), pridjev »1° duras (protivno *mek*, *mekan*, *slab*), 2° (Dubrovnik) gust, čest«, *natvrd* (Mikalja, Bella) »podosta tvrd«. Deminutiv *tvrdafak*, f *-ika* (Kosmet), *tvrdahan*. Brojna poimeničenja: na *-ac* > *-ac* *tvrdac*, gen. *turca* = na *-ica* *tvrdica* »škrtac«, s pridjevima *tvrčev*, *tvrdičin*; na *-ija* *tvrdija* (Užička nahija) »kraška tvrde kores«, apstraktum na *-ina* *tvrdina* f, na *-oca* *tvrdoca*, na *-inja* *tvrdinja* (1430) »firmitas, confirmatio«, na *-nja* *tvrdnja*, na *-ia* *tvrdá* »jamstvo« = na *-njava* *tvrdnjáva* (ŽK), na *-java* *tvrdava* (Hrvatska) »Festung«, s pridjevom *tvrdavni*, deminutiv *tvrdavica*, na *-ko* m *tvrtko* m (protivno *mekuša*) »jak čovjek«. Toponim *Tvrdalj* (Hvar) = 1447. *vallis Tuardai*. Složeni pridjevi i imenice od sintagmi *tvrdoglav* (Vuk), s apstraktumom *tvrdoglavstvo*, *tvrdokljun*, *tvrdokoran*, s imenicom na *-ka* *tvrdokorka* »kruška«, *tvrdokozan*, *tvrdosan* (Risan) < *tvrdá sna* »koji tvrdo spava« *tvrdosan* = *tvrdost*, *tvrdovrat*. Denominali na *-iti* *tvrditi*, *tvrdim* impf. (Vuk) (*po-*, *pri-*, *u-*, *uz-*) »1° čvrstiti, 2° (jugozapadni krajevi) »dokazivati (prema rom. *affirmare*, prevedenica)«, odatle postverbalni *potvrda*, *utvrda*, iterativ na *-va-* *tvrdívati*, *-dujem* (*po-*, *u-*), samo s prefiksima, inhoativ na *-np-ti* > *-nūti* *tvrdnutí*, *-ēm* (*o-*, *s-* /*se/*) »postajati tvrd«, na *-ovati* *tvrdovati*, *tvrdujem* »biti tvrdica«. U staroj dvočlanoj antroponimiji *Tvrdislav*, *Tvrdimir*, s hipokoristicima *Tvrdoje*, *Tvrtko*, *Tvrdiša*. U baltičkoj grupi postoji isti pridjev sa í mjesto *d*: lit. *tvirtas* »fest«. Korijen je isti koji i u *tvorití*, sarno u stepenskoj razlici (niži štepén **ioy-*).

Lit.: ARj 7, 709. 9, 469–71. 11, 228–234. 16, 864–65. 19, 41–74. Zaninović, Jagić, *ASP* 1, 432. *Elezović* 2, 304. *Miklošič* 366. *Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 630. *WP* 1, 750. *Trautmann* 333. Sommer, *IF* 31, 376. Niedermann, *KZ* 10, 233. Pelikan *LF* 245–246. Specht, *KZ* 63, 92.

И

и, proklitička partikula, prijedlog s genitivom, akuzativom i lokativom, te glagolski, imenički i pridjevski prefiks, sveslav. i praslav., »1° (pravac kretanja na pitanje *kamo*: u kuću, u vodu), 2° (boravak, mirovanje, na pitanje *gdje*: u kući, u vodi), 3° kad je s genitivom, može se zamijeniti sa *pri*, *kod*, 4° kad je s akuzativom može izraziti i vrijeme«. Samo u štokavskim govorima upotrebljava se u sva ta četiri značenja. Nastala je iz sveslav. i praslav. (stcslav.) *ъ* pred riječima koje počinju dentalnim i labijalnim suglasnicima, upor. *utorak*, *udovica*, *unuk*. U hrv.-kajk. kao i slov. u značenju 1° i 2° upotrebljava se prvobitni oblik *va*, *v-*, *f-* (prema tome kako riječ počinje), *va*, *vu* (hrv.-kajk.) < stcslav. *ví*, upor. češ. *v*, *ve*. U značenju 3° i 4° stoji u istom obliku i u čakavskom i hrv.-kajk. (slov.). Upor. čakavski *u to*, *u ono vrime*, *u se vrime godišta*. Ta su narječja bolje očuvala prvobitno stanje. U značenju 1° i 2° kod štokavaca nije očuvano prvobitno stanje, nego je kasniji rezultat proširenja (generaliziranja). To proširenje dogodilo se i u gdjekojim čakavskim narječjima (npr. ŽK). Tu se prenijelo i čak na *v*. u početnoj suglasničkoj grupi *vr uredit* < ŽK) »povrijediti«. I kod štokavaca ima ostataka iz starijeg jezika (arhaizama) *ъ* > *va*: *vàvje* (Lika) = *vajh* (ŽK) = *uvijek*, *vàlje* (ŽK), prema (*sve*)*udilj*, *vadri* (Nalješković) »udri«, iz crkvenog jezika *valstiju* (Piva-Drobnjak) »zaista, uistinu«, psovka *píši me vrit* (ŽK). Kao prefiks *u*, *va*, *v-*, *f-*, znači pravac kretanja glagolske radnje prema nutrinji (tip) *ući* = *unići*, *unijeti*, *unositi*, *ulaziti* (ingresivn'o značenje) i vršenje glagolske radnje na mjestu (tipovi *ubijati*, *utuci*) (intenzivno značenje). Služi i za perfektiviranje (tip *tući* — *utuci*). Kao prefiks pomiješao se sa ie., balto-slav. svestav. i praslav. prefiksom drugog značenja i postanja. Prefiks *u* u glagolima *ubiti*, *ubijati*, *umili*, *umivati*, *ubog* znači odstranjenje, njem. *weg*, lat. *aufugio* »pobjeći«, *aufero*. Upor. s time hrv.-kajk. *vujiti*, *vušel je* »pobjegao«.

Ima privativno i negativno značenje. Važno je spomenuti da prijedlog i prefiks *u* ima oblik *ъn* pred samoglasima. Taj je ostavio tragova u *unići* < *ъn* — *iti*, gdje je *ъn* prešao kod generaliziranja *ъ* > *u* > *un*. Ovamo ide i proteza *n* u *nugal* < *vbtipgbt* (v.), *unutar* < *vbn̄tru*. Nema potpune praslav. zajednice ovog prijedloga sa baltičkom grupom, lit., *i*, lot. *ie-*. Partikula *u* predstavlja ie. *on*, prijevoj od *en* gr. Iv, lat. *in* < *en*, keltski *en*. Oblik *on* nalazi se u stcslav. *onusta* < *on* + *usta* »obuča«, upor. ie. komparativni pridjev **en-tero* > gr. *Zvterov*, stcslav. *ctroba* > *utroba* (v.) prema stcslav. *jetra* > *jetra* (v.) < ie. **entr-a*. Za *ъn* > *ъ* > *va*, *v-*, *f-* pretpostavlja se niži prijevojni štēpen (Tiefstufe): *-ъn* s protezom *v*. To tumačenje nije jednoglasno u nauci. Brugmann tumači *u* od ie. *an*, koje se nalazi u gr. *avá*. Privativno i negativno *u* nastalo je od ie. dvoglasa *au*. Taj je prijedlog i prefiks imao također lokalno značenje »pri«, u baltičkoj grupi stprus. *au-* »od«, lot. *au-manis* »bez pameti«.

Lit.: ARj 19, 75–83. NJ1, 112. si. Vuković, SDZb 10, 381. Miklósié 221. 370. Holub-Kopečný 399. 405. Bruckner 597. Mladenov 85. WP 1, 126. Zubatý, ASPH 15, 480. Festschr. Baudouin de Courtenay 78. sl. (cf. IJb 9, 197). Niedermann, IF 10, 254. Brugmann, IF 13, 161. 29, 241. Isti, Grundr' 2, 2. 809. Meillet, IF 21, 340. BSLP 48 (cf. AnzIF 13, 244). Walde-Hofmann 811. Boisacq 104. 249. 731. Rozwadowski, RSI 2, 93. sl. 95. Lang, SbFil 115–171. (cf. RSI 6, 276–277). Pokrovskij, IzvORJAS, 1921. 663–676. (cf. IJb 10, 339). Günther, 7F 20, 64. Matzenauer, LF 8, 36–39. Trautmann 69.

řibao, gen. *ûbla* m (Vuk, Crna Gora) »1° jama kao bunar, stublina, 2° toponim *Ubli* (Crna Gora)«. Nalazi se još u bug. *vâbâl*, *vâbel*, (sa *m* pred labijalom) *vâmbel* = stcslav. *včbelb* i polj. *wąwel* = *wąwal* »Vertiefung, Schlucht«. Praslav. Upor. još *ubo*, gen. *uhla* (1761. u selu Bandolu, Kosmet) »nekakva mjera za piće«. Samoglasnik *u* je nastao iz

velarnog nazala. Taj se vidi i u tal. nazivu *Ombla* za dubrovačku *Rijeku*, koja je ponornica, nastavak je, kako narod priča, *Trebišnjice* (v.), koja ponire u Popovom polju kod Zavale. Uz pećinu *Vjetrenicu* sipali su ljudi, tako veli narod, crvenu boju, koja se pokazuje u dubrovačkoj Rijeci. Mladenov upoređuje s gr. ζυμολον »Wasserleitung, Abzugsgraben« i upór. ie. korijen **a(m)b(h)- : ap-* »voda«.

Lit.: *ARj* 19, 85. *Elezović* 2, 376. *Miklošič* 396. *Brückner*, *AnzIF* 26, 45. *KZ* 48, 185. *Mladenov* 85. *WP* 1, 46.

übav (Vuk) pridjev = *hubav* (16. v., Vuk) »lijep, krasan«. Prilog *hubavo*. Apstraktum na *-ost hubavost* (Šulek). Nalazi se još u stcslav. i bug. *BuBa* њ. U ukr. i rus. sa *т* mjesto *b*. Upoređuje se sa stvnjem. *subar* »mundus, castus«, nvnjem. *sauber*, sa perz. *hub* »dobar, lijep«.

Lit.: *ARj* 3, 716. 19, 86-87. *SEW* 1, 405. *Brückner*, *KZ* 51, 231. *Bezzenger*, *BB* 4, 341. *Boisacq* 92-93. *Lokotsch* 873. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 542.

üborak, gen. *-arka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Dubrovnik, Cavtat, Slano, Crna Gora) »nekaka mjera za žito«. Mažuranić navodi *ubor* bez sufiksa *-iko*, ali ne daje potvrde. Sa sufiksom *-bko* nalazi se u strus., ukr., slov., donjoluž.-srp., polap. Praslav. posuđenica iz stvnjem. *arrivar* < gr.-lat. *amphora*, *eimbar*, nvnjem. *Eimer*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. slov. *obórek*, *poll*, *węborek*. Rumunji posuđiše *oboroc*. Ovamo ide i *amper* (Zagreb) »sic« = *hamper* »Eimer« kao novija posuđenica < bav.-austr. *der Amper*.

Lit.: *ARj* 19, 115. *Mašuranić* 1483. *Miklošič* 221. *Brückner* 608. *Kiparsky* 254. *Hirt*, *PBB* 23, 344. *Schwarz*, *ASPh* 41, 126. *Strieder-Temps* 100. *Vasmer* 3, 169-70.

üç (Stulić) »uzvik koji se opetuje i kojim se potiču psi da laju i grizu«. Oformljen sa *uckati*, *-am* impf. (Stulić) »incitare«, *nauckati*, *-ám* pf. (Vinkovci, ŽK) »nadržkati« pored *naucati*, s radnom imenicom *nauckalac*, gen. *-aoca* m prema *nauckalica* f. Usp. *huškati* (pod *hü*) i *naustiti* (pod *ústa*).

Lit.: *ARj* 7, 709. 19, 133.

-uc², pridjevski deminutivni sufiks, tal. *-uzzo* < lat. *-üceus*, samo u *paljuc* m od *palj* »ispolac« pored *paljka*. Druga je varijanta toga sufiksa *-oč* m, *-oca* f u *kalamaz* (v.), *lukoč* od *luk* (v.) pored *lukoća*, *saloca* (Du-

brovnik) »salotto«, treća *-oč salpôe* m (Senj) od *salpa*, dalji naš deminutiv *salpočić*, *skarpoč*, *skarpočić* (Senj). Sve tri varijante mogu potjecali iz dalmato-romanskoga.

Lit.: *ARj* 9, 596.

učiti (se), *-lm* impf. (Vuk) (*do-*, *nedo-*, *iz-*, *na-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pona-*, *pre-*, *pro-*, *za-*) prema iterativu *-ava-*, *-iva-* *-učávati*, *-učāvām*, *-učívati*, *-učévati*, *-učujem*, samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **uk-*, »docere«, postverbalni *náuk*, *neuk* (pridjev), *samouk*, *nauka* *î* (u značenju »Wissenschaft, znanost« iz rus. *nauka*, odatle i *naučan* »wissenschaftlich« < rus. *naučnyj*), *izúka*, *Muka*. Pridjevi na *-bn* > *-an učan* »peritus«, *naučan*, poimeničen na *-ik naučnik* »1° (na istoku) savant, 2° (na zapadu) šegr« prema f *naučnica*, *naučnost* na *-en* (upravo part. perf. pas.) *učen* »eruditus«, poimeničen na *-jak učenjak*, gen. *-aka* (na zapadu) »savant« = *nauč njak* »isto«, na *-ik učenik* m prema f *učenica* »discipulus«, kod Rumunja *ucenic* »šegr«, *naučenih*, (*na*)*učenost*, *učenost*, na *-it naučit* (sjeverna Dalmacija), na *-evan* (prema *književan*) *učevan* »doctus«, *naučevan*, na *-lživ naučljiv*, *poučljiv*, *naučljivost*, na *-ovan naukovan* (neologizam, uz *potpora*, *stipendija*). Na *-ovina naukovina* *î* (neologizam) »školarina«. Na *-jak naučak* (neologizam) »teorem«. Na *-ilo učilo* n. Odatle *učilište*, *sveučilište*, koje su prvi počeli upotrebljavati Slavenosrbi (potvrda 1798) za gr. πανδιδακτήριον = πανεπιστήμιον, zatim Hrvati (od 1830; u slov. *Mürko vseučilišče*, 1832). Na *-Unica učionica*, *učiona*. Na *-telj učitelj* m prema f *učiteljica*, *učiteljka*, *naučitelj*, s pridjevima *učiteljev*, *učiteljčin*, *učiteljstvo*. Hipokoristik *úča* m. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou*, prijevaj ie. korijen **euk-*, koji se nalazi u stprus. kauzativu *jaukini*, lit. *jaukinti*, lot. *jaucet* »gewohnt«; *učiti* je kauzativum od ie., baltoslav., sveslav. i praslav., stcslav. *vyknęti* > *naviknuti*, *-em* (*iz-*, *s-*, *pri-*), s prijelazom u primarnu klasu *naviči*, *svia*, *odviči*, *običi*, pf. prema impf, *navikavati*, *privikivati*, *-ujem*, sa *bv* > *b* *ðbiknuti*, *-em* (*običi*) = *oblknuti* se *komu* (Vodice) »svidjeti se« prema *ubicati* se, *-čem* impf, »sich gewöhnen«, *obikávati*, *-bika vām*, na *-ovati obikovati*, *-ujem*, krivim rastavljanjem *Viknuti* se (Vuk, Dubrovnik). Postverbal *navika*, *odvika*, *ðbika* (*ne-*). Na *-io obič*, na *-jaj običaj*, gen. *-aja* (*na-* Piva-Drobnjak), s pridjevom *običajan* (*ne-*) (13. v.), *navičaj*, *zavičaj*, denominal *izobičajiti* (*se*), *običavati*, *-bicavam* impf. Odbacivanjem su-

fiksa *-oj obič* m (Kosmet) »adet«. Pridjev na *-bn* > *-an vičan* »gewohnt«, *običan*, na *-ai* (upor. *topal*) *-Akal* (*nisam vtkal*, ŽK), Rumunji posuđiše *obicei* i *nauk* »dumm«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, a taj od ie. *î*, koji predstavlja prijevaj redukcije od *eu* u ie. korijenu **euk-*. Taj se nalazi u sanskritu *okas* n »Gewohnter Ort, Wohnstätte«, *učita-* »gewohnt«, arm. *usanim* »gevöhne mich«, got. *biuhts* »vičan«. U baltičkoj grupi dolazi s nazalnim *inSksomjunki* »naviknuti se«, lot. *jukt* »isto«. Suglasnik *v* je proteza kao u *vidra*, *vime*. U hrv.-kajk. dolazi još u nižem prijevajnom šćepenu (Tiefstufe) *navčiti* se > *načiti* se, *navčen* < **Ūš&-*, *Od* *ŷk-*.

Lit.: *ARj* 1, 300. 4, 275. 302. 303. 377. 7, 931. 8, 108. 331. 346. 19, 173-177. *Elezović* 1, 228. 2, 4. *Ilešič*, *JF* 12, 147-168. *Moskovljević*, *NJ* 3, 143-146. *Belić*, *NJ* 1, 60. *Ribarić*, *SDZb* 9, 172. *Vuković*, *SDZb* 10, 394. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 400. 441. *Brückner* 593. 638. *Mladenov* 66. 368. 638. *Berneker*, *IF* 10, 161. sl. *WP* 1, 111. *Trautmann* 335. *Kawczyński*, *ASPh* 11, 610-611. *Zubaty*, *SbFil* 6, br. 11 (cf. *IJb* 7, 133). *Meillet*, *BSLP* 23, 76-77. *Boisacq* 234. *Vaillant*, *RES* 22, 7. *Iljinski*, *PF* 11, 297. *Bugge*, *KZ* 32, 39. *Persson* *KZ* 48, 121-126. (cf. *JF* 3, 214). *Fancev*, *Studentske novine* 12. 3. 1932. *Ivšić*, *HJ* 1, 63. *Jurišić*, *NVj* 41, 56. *Maretić*, *Savj*. 63.

učkur m (Vuk, BiH) = *učkur* (Kosmet) = (s metatezom) *čukur* m = *čukura* f (Vuk, Srijem) »gatnjak (v. gaće), gašnjak (ŽK)«. Na *-luk učkurluk* (Vuk) = *učkurluk* (Kosmet) »ovenjača, dio hlača kuda prolazi pojas ili gatnjak«. Balkanski turcizam (tur. složenica *učkur*, *uç* »glava, početak«, *kur* »pojas«) iz terminologije nošnje: bug. *učkur*, *učkurluk* pored *-lak*, arb. *ushkurlushkur*. Nalazi se i u polj., rus. i ukr.

Lit.: *ARj* 2, 99. 19, 177-178. *Elezović* 2, 400. *Mladenov* 658. *GM* 459. *Miklošič* 371. *Brückner* 592. *Vasmer*, *RSI* 3, 265. *Festschrift Kretschmer* 275-278. (cf. *IJb* 12, 165). *Lokotsch* 2126. *Korsch*, *ASPh* 9, 505. 677. *Škaljić** 627.

ud m (Vuk) = *lido* n = *udo* (Vodice), sveslav. (osim u rus.) i praslav., »membrum, komad, glđi m pl. (ŽK, hr.-kajk.)«. Denominal na *-iti uditi*, *-im* impf. (Kosmet, objekt *meso*) (*iz-*, *raz-*) »rastavljati, komadati«, iterativ *razzudivati* (Beisteneč, Stulić). Na *-ðba razudba* (neologizam, za koji *Maretić* kaže da »može podnijeti«) »seciranje, anatomija«. Ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Upoređuje se s arm. *ul -el* »mozak«. Prema

Iljinskom u srodstvu je sa *vaditi* (v.). Pogodin upoređuje s lit. *uodega* »rep«. Pretpostavlja se i ie. korijen *eu-* »anziehen, Schuhwerk« (i u značenju »fett«), koji se nalazi u prijevaju **ou-*, *ob-uti*, *iz-uti* (v.) i postverbal *-dz* od *dēti* (v.). Kao i *udica*, moglo bi se tumačiti kao **aš*, postverbal od **dhē-* (v. *sud*) i od prefiksa *Q* (v. *u*) »što se udjene u obuču«.

Lit.: *ARj* 19, 190-192. 239-240. *Maretić*, *Savj*. 61. 124. *Ribarić*, *SDZb* 9, 201. *Elezović* 2, 382. *Miklošič* 374. *Holub-Kopečný* 400. *Brückner* 592. *Mladenov* 649. *Petersson*, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb* 4, 214. *JF* 3, 217). *Meillet*, *RSI* 6, 132. *Mikkola*, *IF* 23, 126-127. *Iljinski*, *JF* 9, 290. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). *Vasmer* 3, 173.

-uda, neživi praslav. priloški sufiks za tvorbu zamjeničkih priloga mjesta, za pravac u prostor gibanja. Stavlja se na upitne i pokazne zamjeničke korijene: *kt* (v. *tko*) > *kuda* »quo? qua?«, *ov-* (v. *ovaj*) > *ovuda* »haec«, *on-* (v. *onaj*) > *onuda* »illic«, *Is* (v. *taj*) > *tuda* »hac«, *sv-* (v. *sav*) > *svuda*, *odavuda*. Dočetno se *-a* smatra kao fakultativna deiksa, pa može otpasti i zamijeniti sa *-e* (< *ě*), *-i*, *-ije*, *-u* (ovo je i stcslav. *kedu*). Za etimologiju v. *ko*, IV.

Lit.: *Vasmer* 1, 680.

udica (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav. *odica*) deminutiv, kao ribarski alat, »hamus piscarius«. Radna imenica *udičar* (Stulić), češ. *udice*. Bez deminutivnog sufiksa stcslav. *čda*, polj. *weda*, rus. *udá*. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o*. Refleks za nj nalazi se u rum. *undiță*. Rumunji posuđiše i glagol *editi* > *a undi* »angeln«. U ie. jezicima nema riječi koja bi odgovarala praslav., ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava, i to od ie. korijena *uondh-*, prijevaj od *uandh-*, koji se nalazi u nvnjem. *winden*. Prema tom upoređenju praslavi riječ značila bi »nešto zavinito«. Upoređuje se i s gr. ὄνθηριξ »Halmspitze«. *Vaillant* u *Macheku* složenica je od prefiksa *o* (v. *u*) i korijena **dhe-* »das, was hinein gelegt wird«.

Lit.: *ARj* 19, 221-223. *Miklošič* 222. *Holub-Kopečný* 401. *Brückner* 608. *Mladenov* 94. *WP* 1, 45. 261. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 268. *Ma:hek*, *Mnema* F. *Zubaty* 413. sl. (cf. *IJb* 12, 261. *Slávia* 7, 363). *Vaillant*, *BSLP* 29, 44. *Uhlenbeck*, *PBB* 30, 268. *Boisacq* 18. *Tiktin* 1084.

uditi, *-im* impf. (Vuk) (*na-*) »páčiti, škoditi«. Nalazi se u stcslav., tj. u *Miklošičevu* rječniku (*na*)*uditi* »molestum esse« koji ga označuje »glagolisch« (Sadnik-Aitzetmiiller ga nemaju). U drugim slavinama ne postoji. Današnja je-

zična svijest stavlja ga u vezu sa *hud* i pisci pišu *kuditi* (*na-*) »naškoditi« prema iterativu *nandati* (17–18. v.) postverbal *nauda* = na *-bba nãudba* (Dalmacija) »škoda, šteta«, deminutiv *naudbica*. Pridjevi na *-iv naudiv* = na *-ljiv naudljiv* »škodljiv«. Na *-telj nauditelj* rri prema *f nauditeljica*. Miklošič upoređuje sa lit. *ũdyti* »psovati«.

Lit.: *ARj* 7, 717. 19, 234–235. *Miklošič* 371. Isti, *Lex*. 416. 1039.

udova *f* (službeno) = *udovica í* (Vuk) prema *m udovac* pored *udovac*, gen. *-ovca* (Vuk) = *udovac* (Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vbdova* »viduus, vidua, njem. Wittwe (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, upravo poimeničen pridjev na *-ov* s pomoću sufiksa *-bc, -ica* za mociju *Mov* (uz *čovjek*, Vuk), proširen na *-bn* > *-an ũdovan* (Stulić, ~*vna biskupija, sjedalište*) »vacans«. Deminutiv na *-ica udovičica*. Augmentativ *udovičetina* (Kosmet). Na *-ič udovičić* »filius viduae«. Pridjevi na *-bšk udovačkĩ, udovičkĩ*, na *-in udõviUn*. Apstraktum na *-bstvo uddvištvo*. Samoglasnik *i* je nastao vokalizacijom *ɔ*- u praslav. korijenu *vbd-* pred dentalom (upor. *unuk, utorak, jule, uš*, prijedlog *vɔ* > *u*), upor. bug. *vdovec* *m* prema *f vđovica*. U baltičkoj grupi samo stprus. *widewu*. Ie. je korijen *ũeidh-*, prijetoj **vidh-* »rastavljati, schutzlos«, u prijetoju sanskr. *vidh-* »leer sein«, *vidhyati* (3. 1.) »durchbohrt, pridjev vereinsamt«, lit. *vidus* »sredina«, lat. *viduus, di-vido* (odlatle internacionalno *dividir atĩ, dividenda, individuum*), gr. ἴ(Γ)ῑεος »neoženjen«. Ie. je pridjev **vidhepo-* »rastavljen«: sanskr. *vidhavã*, avesta *vibava*, stir. *fedb*. Osnovni korijen *ũidh-* sadrži dva elementa: **ui-* »auseinander« i **dhe-* (v. *djeti, udica*).

Lit.: *ARj* 19, 245–251. *Elezović* 2, 382. *Miklošič* 398. Berneker, *IF* 34, 407. *Holub-Kopečny* 409. *Bruckner* 605. *Mladenov* 60. *Trautmann* 357. *WP* 1, 240. Hermann, *IJb* 8, 162. *Boisacq* 316. Herbig, *IF* 32, 83.

ufati (se), *-ãm* (Vuk, zapadni krajevi) = *ufit* (Lumbarda), sveslav. i praslav. (stcslav.) *upbvati* »nadati se«, u istočnim krajevima potisnut od sinonima. Pridjev *naufan* (Zoranić), prilog *naufano* »pouzdan, sigurno«. Soglasnik / je nastao od *pɔ* > *hv*. Upor. bug. *upovavam*. Prefiks *u-* je kao u *urok, udes*. Bez prefiksa nalazi se samo u polj. *pwa* »nada«, odatle češ. *pevný* i polj. *pewny* »siguran«. Grupa *pv* > *p* u slov. *upati*, s postverbalom *up*, tako i u hrv.-kajk. *věypoti* (Bednja), *veypunja* »ufanje« (v. proteza). U Vodicama (Istra) stvorena je na osnovu

ɔp- > *f* i *p* semantička varijacija *ufati, -an, ufanje* »nada« prema *ŕp m* »kredit«, *upati, -on* »kreditirati«. Slog *-va-* u *upbvati* izražava iterativni i durativni aspekt. Prema tome korijen je **pɔ-*, koji se upoređuje sa lát. *puto*.

Lit.: *ARj* 7, 718. 19, 269–278. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *Miklošič* 269. *Holub-Kopečny* 105. 272. *Bruckner* 403. 449. *Boisacq* 261. Rozwadowski, *RSI* 2, 101. 103. 592. *Mladenov* 653. Zubatý, *ASPh* 166, 408–409.

-ug m prema *f -uga, -juga*, sveslav. i praslav. sufiks, živ i produktivan. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç* ili *ɥ*, što se rijetko može upoređenjem odrediti. Iz *p* je u *haluga* *f* (v.) < stcslav. *halcga, ostruga* od *ostrz*, upor. polj. *ostrigi* »Brombeere«. Dolazi u tvorbi naziva za ptice: *branjug m* = *borovnjak* »pticac«, *čevrljuga, čeUjuga, piljug m* prema *pujuga f*; u tvorbi naziva za svijet: *bjel(ŕ)jug m* prema *f bjeljuga*. Sufiksi *-uga, -juga* imaju pejorativno i augmentativno značenje: *pepeljuga, čvoruga, kaljuga, mäljuga, panjuga*, alati *vlačuga, valjuga*. Raširuje se sa *-za kaljuža*.

Lit.: *Märete* 293. g. 308. d. *Leskien* § 456. *Vandrãk* 1, § 629. *Petersson, ASPh* 36, 140–141. (cf. *IJb* 7, 114).

ügal m (Vuk) pored *ugao*, gen. *-gla* = (veoma rašireno s protezom *n-* od prijedloga *œzi*) *nügaOj* gen. *nüglã* (Vuk) = *nügal* (ŽK) = *nuglo n*, sveslav. i praslav. (stcslav.) *cgH*, »kut, budžak, čošak, angulus (od koje je riječi *ugao* nastao, kako neki tvrde, ali je svakako u prasrodstvu s njome), 2° toponim (samo *Nügao*). Pridjevi na *-bn* > *-an nugalã, ugaoni* (određeno, ~ *kameri*), na *-ost nuglast* = *uglast*, određeno *nugli* (Bella) »angolare«, na *-en nuglen* = *nugljen*. Deminutivi na *-če nugalce*, na *-bc* > *-ac nuglac*, gen. *-aca* (Hercegovina), na *-sce* < *-bьcьce nuglašce*, na *-iç nugliç*. Augmentativ na *-ina nuglina*. Denominal kauzativum *nugliti, -lm* »činiti nagle«, *naugliti* (Šulekov neologizam). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p*, upor. slov. *vopei* pored *ogel*, búg. *ágai*, polj. *węgiel*. Značajno je kako jš uklonjena homonimija između *cglb* i *Çgh*, protezom *n*, koja se nalazi još u oba luž.-srp. i dodavanjem sufiksa *-en ugljen*. Ie. je korijen **ang-*, koji se nalazi u lat. *angulus*, arm. *ankiun / angium*, gr. ἀγκών, odatle *Ancona* > *Jakin*. Pomišlja se na to da bi *ugao* mogao biti posudnica iz lat. *angulus*, jer se s lát. slaže u deminutivnom sufiksu. To bi moglo biti samo onda ako je *ugao* tehnička riječ iz lat. vojničkog rječnika, kao *daska, leta, Kostel*. Varijanta **ank-* (v. *Ancona*) zastupljena je u

hrv.-srp. samo u *pauk* (v.), ali se nalazi u praslav. i baltoslav.: lit. *anka* »Schlinge, Schleife«, stcslav. *çkotch* »Hacken, udica«, dok varijanta **ang-* nije baltoslav.

Lit.: *ARj* 7, 719. 8, 262. 19, 283. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečny* 401. *Bruckner* 609. *Mladenov* 704. *WP* 1, 62. *Walde-Hofmann* 44. *Meillet-Ernout* 50. Güntert, *WuS* 11, 130. Matzenauer, *LP* 11, 326. *Boisacq* 7.

ugalj, gen. *üglja m* (Vuk) = *vãgoj*, gen. *vãgja, pL.vãgji* (Buzet, Sovinjsko polje, v- je proteza), baltoslav. i praslav. (stcslav.) *ggh* (po deklinaciji *j*), »1° carbo, čumur, krbun, 2° još tinjajuć komadić izgorjelog drva (Buzet)« = *ugljen m* (Vuk, ŽK, Vodice), upravo poimeničen pridjev na *-en* kao *srebren* pored *srebrn*, »isto«. Izvedenice se prave od obiju osnova: na *-ar ügljar*, gen. *-ãra* = *ügljenar*, s pridjevom na *-ski ügljarski* = *ugljenarski*, na *-ara ügljara* »1° čumurnica, čumurnjača, 2° toponim (u pl.)«, odatle prezime *Ugljãrac* (Kosmet). Na *-ica ugljenca* = *krbunica* (Vodice) »čunjast brežuljak drva za pravljenje drvena uglja«. Na *-ište ugljemšte* (Vodice) »mjesto gdje se pravi krbun«. Kol. na *-evlje* mjesto *-je* zbog suglasničke grupe: *ügljevje* (Vuk) = *ugljevje* pored *uglevje* (disimilatorno ispadanje palataliteta, Kosmet). Interesantna je semantička varijacija: *krbãn*, gen. *-una* (Vodice) < tal. *carbone* je »ugalj koji se pravi za prodaju«, *ugljen* je kao u Buzetu »ugalj koji preostane od spaljena drva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. slov. *võgel* pored *õgel*, polj. *węgiel*. Homonimija sa *çgH* izbjegnuta je u praslav. tipom deklinacije: *oglz* po deklinaciji *o*, *Ggh* po deklinaciji *i*, koja je baltoslav., jer je *i* i u lit. *anglis*, i pridjevskim sufiksom *-en*. Arbanasi posudiše, prema Joklu, *vpglije* > *thëngjill* = *fengjill* = *thnjill* (Gege), dok Pederesen rastavlja *the-* i *ngill* i stavlja u prasrodstvo sa *ugalj*. Nalazi se još u sanskr. *angara*, nperz. *angišt* »ugalj«. Baltoslav.-arijski leksem. Ie. je korijen **ong-*, kojega veza s prijetojem **ngnis* > *oganj* je veoma vjerojatna. Završno *-h* je kao i u *cgz* sufiksalni element.

Lit.: *ARj* 19, 281–282. 308–314. *Elezović* 2, 379. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečny* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* \, 181. Joki, *SAW* 168, 105–106. (cf. *RSI* 5, 322). *IF* 30, 192. Loewenthal, *ASPh* 37, 382. Lohmann, *KZ* 56, 62.

ugič m (Vuk, Crna Gora) »ovan koji je prehodio deset puta, nosi zvono, vodi ovce i ne striže se« = *ugič*, gen. *-lia* (Kosmet) »veliki stari ovan od više godina, neobično zavinutih

rogova (nosi zvonice i ide pred stadom; da bude impozantniji, ne striže se)«. Balkanski pastirski termin: bug. *jugiç* — *jogiç* (Dozon) »ovan vodič« = *vodiç* »isto« = *vogiç* (glede *d* > *g* upor. bug. kol. *voghe n* za *võdbe* od *voda*), arb. *ugif m* »Leithammel« = *ogič* (Godin) »Hauslamm, Osterlamm, la brebis ou l'agneau qu'on nourrit à la maison pourqu'il soit plus gras«. Area riječi (Crna Gora, Kosmet), gdje imade. posudnica iz arb., govori u prilog mišljenju da je hrv.-srp. i bug. termin posuđen iz arb. Sufiks *-ŕfu* arb. jalternacija *O/M* navodi na mišljenje da se radi i ovdje o istoj leksikološkoj pojavi kao u *seletak* (v.) > *shilek-gu* > *šiljeg*, tj. o riječi južnoslav. podrijetla koja se opet vratila na naš teritorij. Ta se pojava opaža i kod mađarskih i rumunjskih slavizama. Da se radi o našoj radnoj imenici, to dokazuje bugarski naziv *vodiç*. Vjerojatno je, arb. *ugif* = *ogič* nastalo unakrštenjem od stcslav. *agnbcb* + *vo-diç*. V. *voditi*.

Lit.: *ARj* 19, 293–294. *Elezović* 2, 379. *Mladenov* 73. 699. *Gerov* 1, 144. Dozon, *Balg, nar. prip.* 104. *GM* 456. Jokl, *Unt.* 2. Skok, *AA* 1, 225. 2, 109–110. 2, 134–136. Meyer, *IF* 6, 111. Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161). *Godin* 243.

ügor m (Vuk, Gabela, Hercegovina) = *vugor* (Belostenec) = (s ispuštanjem početnog *u-*, jer se smatrao prijedlogom) *gor*, baltoslav., sveslav. i praslav., »riba gruj«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. slov. *õgor*, polj. *węgorz*. Oblik *çgori*, nije potvrđen u stcslav., ali u stprus. *anguris*, lit. *ungurys*, koje je nastalo iz **angurys*, kako pokazuje fin. naziv *ankerias*, koji posudiše Finci od Litavaca prije nego se doseliše u današnju Finsku. Taj je naziv etimologijski isti i za zmiju **arjliã* > lat. *anguis*, praslav. *ceb* (v.). Tako je zbog toga što se *ugori* (slični jeguljama) nisu smatrali za ribu nego za vrstu zmija.

Lit.: *ARj* 3, 270. 19, 333–335. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečny* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* 1, 63. *Boisacq* 375. Osthoff, *IF* 4, 229. 270.

ügorak, gen. *-řka* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = (s protezom *v*) *vugorek* = (s metatezom samoglasnika) *ogũrek* = *ogõrka f* (Prekmurje) = *ugrki* (prema Miklošiču hrv.) = *angũrija f* (Božava < mlet. *anguria*) = (afezozom i unakrštenjem sa slov. *kumara* < *cucumere*) *mũrka* (slov.) »krastavac«. Sveslav., osim bug. Mađari posudiše *ugorka*, lit. *agurkas*, nvnjem. *Gurke* < češ. *okurka*, fin. *gurku*, dok Rumunji *castravete*

< *krastavbCb* i Arbanasi *kastravéc*. U arb. postoji još *trangull* < sgr., biz. τετραγύρουρον pored κιστρύρουρον. Upór. gruz. *kitiri agiro* »Gewächs«. Prvim oblikom tumači Porfirogenet *Trogir*, jer da njegov položaj naliči *krastavcu*. Miklošič i Bruckner uzimlju da je naziv došao iz Perzije (perz. *angorah, angür*) u grčki (Bizant), odatle Slavenima a od njih Nijemcima, ngr. ἀγγουῖρι. Slavenski se oblici osnivaju na disimilaciji *n - r > 0 - r* ili na unakrštenju s gr. ἀγγουπος »nezreo« i na metatezi samoglasnika *ogurbkb (upor. polj. *ogórek*), s dodatkom deminutivnog sufiksa. Upor. rus. *ogurec*. Sa sufiksom *-bkb* prešla je riječ k Nijemcima. Riječ je greizam koji ne bilježi Vasmer. Riječ je živa i u tal. narječjima. Upor. istro-rom. *augura*.

Lit.: *ARj* 19, 334-335. *Pleteršnik i*, 619. 802. 713. 805. *Cronia, ID* 6, 105. *Miklošič* 371. *Holub-Kopecny* 254. *Bruckner* 376. *Gorjavej* 236. *DEI* 206.

Ügrin m (-in individualni sufiks) pored *Ugar*, gen. *Ugra*, pl. *Ugri*, gen. *Ugara* (Vuk, narodna pjesma *Ugrin Janko*) m prema f *Ügrinja*. Pridjev *ugarški*, poimeničen na *-ica ugarštica* f »dolama«, slov. *ógrščica* »1° brassica rapa oleifera, repica, 2° debela kiseljasta jabuka«, pridjev *ógrščičen* (~o *ölje*), na *-jak ogrščak* »vjetar sjeveroistočni«. Deminutiv *Ugričić* (narodna pjesma). Antroponim *Ugrin*, odatle prezime *Ugrinović*, upor. srp. *Ugrenović*. Toponim *Vugrovec* (hrv.-kajk.). Sveslav. i praslav. (?) naziv za *Madžare* = *Madare*. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala *G*, upor. stcslav. *pgrib*, slov. *Vogrin*, hrv.-kajk. *vogerski* (Vramec, ~ *kral, zemlja*), antroponim *Vogrin*, polj. *wigrin*. Rumunji posuđiše *Ungur* m prema f *Unguroaică*, deminutiv *Unguras.*, pridjev *unguresc*, etnik na *-janin* > *-ean Ungurean* m prema *Ungureancă*. Preko slav. naziva srlat. *Hungarus* (s u > a preko Mlečana), tal. *Ungaro*, fr. *hongrois, Hongrie*. Praslav. (?) je naziv tur. (avarskog) podrijetla: od tur. sintagme *ono* »deset« + *gür* »strelica« > *onugur*, gr. Ὀνόγουρος. Nazivom »deset strelica« označuju se koljena (plemena) Huna 5. i 6. vijeka, koja su boravila iznad Meotide od Urala do Kavkaza. Kako su Madžari nomadizirali iznad Kubana među njima, tursko ime hunskih plemena preneseno je i na njih. Zbog toga ih car Konstantin zove Τοῦροιοι.

Lit.: *ARj* 19, 349-354. *Miklošič* 223. *Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. Melich, *ASPh* 38, 244-250. (cf. *JF* 3, 210). *Tiktin* 1686. Schnetz, *ASPh* 40, 156-160.

ügrk m (Vuk) »crv što živi ljeti u goveda ispod kože« = *ogre* m (Smokvica, Korčula) »mali morski puž što živi uz mrkentu« = (bez početnog *u*, upor. *ugor*) *grk* = (bez dočelnog *k*) *ugar*, upor. rus. *ug(orb)* »vrst crva, Hitzblatter, Finne«. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala *p*, upor. polj. *wejrny* »Schweinsfinnen«. Slaže se sa stvnjem. *angar* »Kornmade, žižak«, lit. *ankštirat* »Maden, Engerlinge«. Završni *-k, -c* u *ugrk* = *ügrc* sveslav. i praslav. *cgorb. Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *cgorb. Ie. **angu(K)i-* sa sufiksom *r*.

Lit.: *ARj* 8, 772. 19, 356. Skok, *Term.* 56. *Miklošič* 223. *Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. *WP* 1, 64. Bernard, *RES* 27, 39-40.

uğursuz m (.Vuk) = (s aferezom *u-*) *gürsüz* »čovjek rdav, bez poštenja«. Apstraktum na *-luk uğursuzluk* (Vuk) »huncutarija, vuncutarija«. Pridjev na *-ski uğursuski*. Balkanski turcizam romanskog podrijetla (tur. *ugur* »Schicksal, Glück« < lat. *augurium*, sa privativnom postpozicijom *-suz* »bez«) iz terminologije običnog života: arb. izvedenica *ugurim* (-im < lat. *-imen*).

Lit.: *ARj* 3, 504. 19, 358-359. *GM* 456. *REW* 785. *DEI* 362. *Škaljić** 629.

-uh = *-juh*, neproduktivan, neživ sufiks, često pejorativnog značenja zamaskulina prema *-(j)uha* za feminina. Dolazi na imeničke i glagolske osnove: *očuh* od *otcb* »Stiefvater, patraster« m prema *maćuha*, gdje varira sa *-eha macija* (ŽK), *pastuh* »ajgir, Hengst« od *pasti*, u hrv.-kajk. *potepuh, posmetuh*. Stcslav. *konjuh* rašireno je na *-jar konjušar*. Znači i predmete: *kožuh* »Pelz« od *koža*. Ima i augmentativno značenje: *laćuh* »ein Weinreis mit Trauben«, od istog korijena od kojega i *latica*, deminutiv na *-ica*. Često je osnovna riječ propala ili se ne rāzbirā više, tako u *trbuh* (v.) i u nazivima biljki *lōpuh* »Klette« = *βpu(K)* (ŽK); *řepuh* »Pestilenzwurzel« možda je od *rep*. Varira i u m sa *-h*: *peteh* (Punat) = *petil* (ŽK) prema rus. *pētuh* »pijetao«. U femininumu varira sa *-juga*: *pepeljuha* pored običnijeg *pepeljuga*. Veže se s augmentativnim sufiksima *cmjušina*. U femininumu se raširuje sa *-lá*: *-uša* (v.). Suglasnik *h* je nastao iz s poslije velara, samoglasnik *u* iz ie. dvoglasa *au, ou*: **-auso, *-ouso*. Upor. iliro-trački *-aurus* u *bolaurus* > *blavor*.

Lit.: *Maretić* § 310, § 357 i § 345 h. *VondraW*: § 642.

üho n (Vuk) po deklinaciji *o*, pl. f *III* i po deklinaciji *i, uvo*, gen. *üveta* = *uo*, gen. *ueta*

(Kosmet), u stcslav. *uho*, gen. *ušese* (kao *oko i tijelo*, v.), upor. slov. *uho*, pl. *ušesa*,; u čakavskom ŽK *ušesa* pl. n, odatle analogijom sing. *ušeso* n; ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »1° auris, rom. auricula (s kojima je riječ čima u prasdostvu)«; *juho* n (Buzet, Sovinjsko polje) »2° (metafore) rupa za držak kotla, 3° produženje dužice kabla s rupom za prihvat, 4° udubina, zabat od stupe«. Pridjev na *-bn ušni* (određeno, Stulić), poimeničen na *-jak ušnjaci*, gen. *-šnjaka* m (Srijem) »oboci, minduše«, na *-at uhat, ušât* (Bilenski podi), odatle na *-ka išatka* f (Vuk, Crna Gora) »1° ptica dytēs auritus, 2° (ušatka, ŽK) kabao sa dvije drvene rukatke (ručke, metafora)«. Deminutiv na *-ica: ušice* f pl. (Vuk, Kosmet, ~ *u igle, sjekire*). Na *-ara: uharica* (Crni Lug, Varaždin) = *ušara, ušarica, uSarka* »sova«. Glede *uhor* m (Vuk, Hercegovina) »krēsta«, odatle *uhorača, uvoraia* (Poljica) »galerica vistata, v. *uhor*. Prilog *ušimice* »sa ušicama od sjekire«. S prefiksima: *nauhica* f (stvorenje kao *naukivica*) = *nauhica* (Jambrešić) = *naušnica* (Mikalja, Bella, Belosteriec, Stulić) = *naušje* n »oboci, minduše«; *nauške*, gen. *-ška* f pl. (Srbija) »(nakit ženski) igle na kojima su bušeni novci«. Složenice: *uhōbolja* f, *uholaža* f »forficula auricularia, strižavka (ŽK)«, s mnogobrojnim varijantama drugog glagolskog elementa: mjesto *laziti* (v.) stoji *ljesti üholjezluvo-, üvolež* (Srijem), sa stezanjem *uo > u uloz* m »crv« (upor. bug. *ules, úleška*), (zamjenom dočetka *-āža* sufiksom *-aca* (*h*)) *uholača* = *uvolača* (Crnica), *huholjača* (možda unakrštenjem od *vlača*, od *vlačiti*). Denominati od sintagme *do uha > adusiti, -im, doušati, proušati, -ām* (Piva-Drobnjak) »saznati nešto što se krije« pf. prema impf, *doušivati*, odatle *doušnik* »špijun«, *doušalo* (Parčić); od *iza uha* (ŽK, *iza usēs*) *iza-ušiti, -im* pf. prema impf, *izaušivati, -ušuj m, -ušivam*, odatle *zaušnica* »čuška«; od pri *uhu > priušak*, gen. *-uška* (Vuk) : = *zaušdk* »zamlatnica, čuška«, odatle *isprijuškati, -ām* (Piva-Drobnjak) »išamarati«; od *bez, brez uha obeušiti, -im* pf. (Lika) = *obreušiti* = (sa stezanjem *eu > u*) *abusiti* »očistiti uši u igle« (disimilacija *z - s > 0 - s*). Ovamo još unakrštenje sa posudenicom iz gotškoga: *use-rez* (Čubranović) = *userez* (Marulić, *uši s use-rezmi, Judita* 4, 83) = *ušerezi* f pl. (Stulić) < stcslav. (11. v.) *userzb* pored *ušeregz* = rus.-cslav. (16. v.) *serjaz* »naušje, naušnice, finčice« < balkansko-got. *auhsahriggs, nvnjem. *Ohrring*. Suglasnik *h* je nastao iz *s*, kako se vidi iz baltičke usporednice lit. *ausis* koja je kao i liti. *auris* osnova na i, upor. gore pl. f *uš*. Ie. je korijen

**au-* »wahrnehmen«, isti koji i u *um* (v.) i *javit* (v.), proširen formantom i.

Lit.: *ARj* 2, 717. 3, 728. 4, 123. 7, 719. 724. 8, 327. 489. 19, 368-377. *Mazuranić* 1511. *Elezović* 2, 391. 401. Miletić, *SDZb* 9, 364. *Vuković, SDZb* 10, 387. *Miklošič* 371. 372. *Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 592. *Trautmann* 18. *WP* 1 j1S. *Boisāaf* 730. Pedersen, *IP* 5, 34. 39. *KZ* 32, 250. Hübschmann, *IF* 4, 116-117. Bernard, *RES* 27, 37. *Kiparsky* 223. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slāvia* · 9, 351). Vasmer, *ZSPH* 1, 64.

üisati, -sem pf. (Vuk) = *ujisati* (Mostar) »prilicati« = (s tur. *-di* od aorista) *ujdisati* (Banja Luka) = *ujdisat* (Kosmet) mdesiti, goditi«. Balkanski turcizam (tur. *uyamak* »convenir, s'adapter«) iz običnog govora: bug. *ujdts(v)am*, arb. *tüdis* »ordnen, es schickt sich«, odatle imenica na *-ia > -i uidt f* »Einrichtung, Einstimmung«, cine. *uidisescu*, imenica *uidie* f. I turski kauzativum na *-dur-* balkanski je: *ujdurisati, -šem* = *ujdurisat, -sem* pf. prema impf. *ujduTKÖvat, -ujem* »udešavati«, s imenicom *ujdurma* f (Bosna) »finta« = *ujdurma* (Kosmet), bug. *ujdurisvam*. Ovamo ide i indeklinabilni pridjev i prilog *üjgun* (Kosmet) »zgodan, podesan«, bug. *ujgun*, cine. *uigune* »conforme, convenable«, balkanski turcizam obrazovan s pomoću *-kin* kao u *čališkan, sürgün*, od *uy-mak*.

Lit.: *ARj* 19, 391. *Elezović* 2, 386. Skok, *Slāvia* 15, 832. *Pascu* 2, 173., br. 1128, 1129. *Mladenov* 650. *GM* 456. *ŠkaljiP* 630.

új' m (*imati rdav —*, Kosmet) »narav«. Na tur. *-U üjlja* »čudljiv«, s postpozicijom *-suz ujsuz* (uz *čdvek*). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *yui* »priroda, običaj, rdava navika«) iz običnog govora: cine. *hue* f »mauvaise habitude«, ngr. *χοῦ* »isto«.

Lit.: *ARj* 19, 393. *Elezović* 2, 386. *Pasc* 2, 143., br. 640.

-uj², rijedak praslav. pridjevski sufiks, poimeničen u m. r. samo u *kragūj* i *slavuj*, gdje se zamjenjuje sa *-ulj* (v.). Poimeničuje se na *-bk > -ák osebujak*, gen. *-ujka* (v.). Kako je izgubio pridjevsku vrijednost, proširuje se na *-bsk: volujski*, a i tu se zamjenjuje sa *-ovski volovski*, prema stcslav. *stada vōluja, mēhz volujb*, prema tome *ovnujski, orlūjski*. Nastao je iz osnova na *-u* dodavanjem pridjevskog *-jo*.

Lit.: *Vandrák* I § 459. *Maretić* 308 f. 325 i.

újak m (Vuk) prema f *ujna* (mocija izražena sufiksima *-ako* m prema f *-na*) = *újac*, gen. *ujca* (ŽK, Kosmet, upor. češ. *ujec*, mocija izražena sufiksom *-bc* za maskulina, upor. *stric*, *strina* i obratno *đvan m* prema *ovca*) — *vújec* (hrv.-kajk.) = *vujac* (Krašić), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv srodstva, »l° brat materin, daidža, sestra materina, 2° ujakova žena«. Hipokoristići *uja* = *ujo* m, deminutiv na *-ko* *ujko*. Upor. *daju* = *dajo*, *dajko* od *dáidza* (Vuk). Na *-evina* *ujčevina* f (Vuk) = *ujčevina* (Kosmet) »porodica majčina«. Na *-ièna* (sa *èn* > *Inj*) *ujčevitnja* (Kosmet) »ujakova kćerka«. Hrv.-srp. inovacija je dodatak sufiksa da bi se izrazila mocija, čega nema u baltičkoj grupi, često ni u drugim slavinama, osim češ. i polj.: stprus. *awis*, lit. *avýnas*. Samoglasnik i je nastao iz ie. dvoglasa *aiuiwie*. korijenu **auo-s*, koji je značio djeda i baku majčinu. Upor. za dalju vezu *unuk*.

Lit.: ARj 19, 393-397. Elezović 2, 386. Miklošič 371. Holub-Kopečny 402. Bruckner 637. Mladenov 650. Hirt, IF 22, 81.

úkati, *úcêm* impf. (Vuk) (*za-*) prema pf. *úknuti*, *uhnem* i iterativu na *-iva-* *-ukívati*, *-ujem*, samo s prefiksima *po-*, *za-* »clamare«. Postoji još u slov. Postverballi *úk* m, *úka* f »vika«, deminutiv na *-bka* *Účka* f »mala buna, tumultus«. Na *-áč ukáč*, gen. *-ača* »vepar«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se veže i s uzvikom *hu* (v.), pa se govori i piše *hukati*, *huknuti*, *zahukati*, *pohukivati*. Može biti i stara balto-slav. onomatopeja. Upor. lit. *auka* »bura«, u prijevodu lit. *úkas* »sova«, a može biti i samostalna kreacija jer je druge slavine ne poznaju. V. još *vikati*, *hujati* i *vijati*.

Lit.: ARj 10, 456. 11, 238. 19, 426. Miklošič 371. Trautmann 18. WP 1, 187. Uhlenbeck, PBB 22, 195. Vaillant, RES 22, 191.

úkljija f (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »cyprius albumus lucidus« = *úkljeva* *î* (Vuk, Crna Gora) »riba Skadarskog jezera koja nava-ljuje na tzv. *Oka* u tom jezeru, tal. *scoranza* (hvata se mrežom zvanom *bodač*)«. Riječ je balto-slav., sveslav. i praslav. ribarski termin. U baltičkoj grupi usporednica je istočno-lit. *aukšle*. Samoglasnik i u *ukljija* odgovara U u *ukljeva*. Prema tome nastao je od . Upor. prije prema *prede* < *prežde*. Suglasnik v mjesto je stoji kao u *Lojista* za *Lovišta*, *Bojana* za **Babanna*. Njem. *Uk(e)lei* potječe iz poljskoga. Očekivalo bi se da će je Arbanasi posuditi. Oni imaju za tu ribu svoj deminutiv *gjuh(ə)zė*, od *gjuhė* »jezik«. Prema Loewenthalu ie. je **əublēva* »was man greift«, od ie. **ėukho-* »fasse«.

Lit.: ARj 19, 442. MikloKi 371. Holub-Kopečny 259. 402. Bruckner 593. Trautmann 18. Loewenthal, WuS 8, 176. 11, 60. Mladenov 377.

úkljata f (Vuk, Dubrovnik, Ljubiša, Perast, Kotor, Krtole, Budva, Kostanjica, Boka, Risan) = *ukljáta* (Prčanj, Lastva, Muo) = (*lj* > *j*) *ukjata* (Mljet) »morska riba sparus melanurus, (prevedenice grčkog naziva *melanUrus*) crnorep, crnoguz«. DalrHato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od izvedenice na lat. sufiks *-atus*, koji znači snabdjevenost nečim karakterističnim (upor. *okun*): *oculata*, od *oculus*. Mjesto *kij* dolazi i u varijanti *ušata* (srednja i sjeverna Dalmacija, Božava, Malinska, Krk, Rab, Molat, Split) = *ušata* (Račišće) = *bočić od usát* (Hvar), odatle na *-aria* > mlet. *-era usátera* (Malinska) »mreža za ušate« = *ušatatra* (Senj) = *osata* (Senj) = *osata* (Cres). Čuje se i mlet. *očada* (Risan, Lastva). Zamjena š mjesto *kij* u dalmato-romanskom obliku nastala superpozicijom mlet. oblika (upor. *feršora*, Split, mjesto dalmato-rom. *prsurá*).

Lit.: ARj 19, 446. Kušar, Rad 118, 18. Cronia, ID 6, 128. Macan, ZbNZ 208. Skok, Term. 48. Tenter, ASPh 30, 196. Miklošič 371. REW* 6037a. DEI 2622.

ukret = *vukret* (Jambrešić, s hrv.-kajk. protezom v), slov. *ohrov* = *ohraut* = *ukrot* = *okret* = *okrat* »brassica > broskva«. Od nvnjem. *Hohlkraut*.

Lit.: ARj 19, 446. Pleteršnik 1, 807. Miklošič 220.

-ul, vrlo čest sufiks lat. podrijetla (lat. *-ulus* > tal. *-o/o*) na Jadranu. Dodaje se kraćenom hrvatskom hipokorjstiku: *Frane* — *Franul*, odatle prezime *Franulić* — *Franolić* (prema tal. *-alo*), *Franulović*, *Kr sto* od *Christophor* — *Krstulović*, *Kršul* (1422) od *Chrysogonos*, upor. toponim *Karšulova rupa* (1646, Vrbnik 1401), *šišul* nepoznatog podrijetla. Dodaje se i hipokoristicima od slav. dvočlanih imena: *Gradale* (od *Gradislav*) — *Graduh Šarbanovič* (1348); od *Hranislav* — *Hrantil* (1348), redukcijom na početni slog *Hrajul* (1348, upor. *Hraja*, *Hrajša*), *Rahul* (1330), od *Radoslav*. Dodaje se i hipokoristicima od kršćanskih imena: od *Petar* je *Peul* (narodna pjesma: *dva mila sina starog Peul-kapetana*), *Pejul*, prezime *Peulić* (Bosna), toponim pridjev na *-/Peulje* (Travnik); *Markul* (1401, knez koji uze Omiš), prezimena *Markulić*, *Markulin*, od *Ma-*

*ero > **Mavrul*, prezime *Mavrulić*. Možda ide ovamo i ime *Marul*, *Marulić* (Split), ali je *Marulius* potvrđeno i na rimskim natpisima. Nepoznatog je postanja *Manad* (17. v., Dubrovnik: *udren Manculovom fjerlom*). Isto tako prezimena *Priulović*, *Privulović* od nepoznatog *Priul*, *Privul*, kao i toponim *Pupulovo selo* (1380). Zasebno treba razmatrati *-ul* u vlaškim imenima starosrpskim kao *Njegul* (14. v., Vlah u Svetostefanskom hrisóvulju), kod Račkoga *Negulus* (1070), varira u obliku *-ula* *Negula* (12. v., Krk), odatle (ikavski) *Nigulić* (16. v., upor. na Braču *Negoje*, od *Njegoslav*, *Njegovan*), toponim *Kucul* (mjesto, Srbija, okrug smederevski, upor. *Kucovlah* = *Cincarín*), *Prvul* (15. v., Srbija), prezime *Prvulov*, *Prvulović* (Srbija), toponim pridjev na *-j* *Prvulj* (zemljište, Smederevo), *Stanulović* (selo, Kopaonik) < *Stanul*, od *Stanislav*. Često je *Radul* (14. v., Vuk), vlaški vojvoda u narodnoj pjesmi *Ženidba Vlašića Radula*. To je *Radul-beg*, koji je iz Karavlaške, a oženio je sinovicu Ivana Crnojevića iz Crne Gore. Varijante su toga imena *Raduo* (gen. *-ula*), *Radula*, *Radule*. U Svetostefanskom hrisóvulju *katun Ursulovica* (od rum. *ursul* »medvjed«) promijenio je ime u *Radul*; *Radula* f je i žensko ime (1348, Dubrovnik); piše se i *Radala*. Odatle rašireno prezime *Radulović*, *Radolović* (18. v., Pakrac), toponim *Radulovce* (Kosmet), *Radlovac* (Osijek, 1697), *Radivici* (Bosanski Petrovac), na *-/Radolje*, *Radoljevo*, lat. *Radulinus* (1344). *Krcule Jovane* iz visoke rudničke planine (Vukova narodna pjesma) po svojoj je prilici rum. *creful* »kovrčaste kose«. *Rajul* (14. v., Svetostefanski hrisóvulj) je od *Rajko*, *Radislav*. Ovamo i ime *Rakul* (15. v., Kruševački rukopis), odatle prezime *Rakolović* (16. v., Dubrovnik), *Rakulovac* (toponim). Nepoznatog podrijetla je vlaško ime *Prgul* (Dečanski hrisóvulj), od *Prgoje*, odatle *Prgulović* (15. v.), *Prglović* (15. v., Dubrovnik). Ovamo još *Grbulovica* f (mjesto u Srbiji, okrug Knjaževac). Kad se radi o starosrpskim vlaškim imenima na *-ul*, onda ne može biti riječ o lat. deminutivnom nastavku *-ulus*, jer taj u rum. jeziku ne postoji (upor. u ostalom *Singur* < *singulus*), nego O rum. postpozitivnom članu kao u *ursul* od *urs* < lat. *ursus* > *Vladoje Ursul* (1372), *Bjeloje Ursulović* (1376); *Furtula* od *furtul* »krada«. Čisto rum. je *Šerbula* od *šerb* (<lat. *servus*), *Šerbolovac*. Varijanta *-ula* nastala je od *strum*, *-ulu*, koje je shvaćeno kao naš akuzativ. Lat. *-ulus* m prema f *-ula* dolazi i rašireno *-uculus*. To se nalazi jednom u Dubrovniku: *Anuhla f* (15—16. v.). Usp. i *Sekula*, *Jankula*, *Drakula*.

Lit.: ARj 1, 93. 3, 374. 395. 677. 5, 657. 718. 6, 438. 485. 539. 8, 277. 9, 830. 11, 827. 12, 203. Elezović 2, 159. 266. Weigand, BA 2, 147-166. (cf. *IJB* 12, 155). Jireček, Romanen 1, 38-41.

ulak m (Vuk, narodna pjesma) »kurir, tata-rin, peik, glasonoša«. Dolazi kao *ulacus* u dubrovačkim listinama, zacijelo preko bizantinskoga. Balkanski turcizam (tur. *ulak* »Eilbote«) iz turske terminologije dojavljivanj: rum. *olac* = *olăcar*, prilog *olacește*, bug. *uluk* pored *ulaka*, arb. *ulak* »Fussgänger«, ngr. ολάτης, srg. (bizantinski) οὐλάχις »cursor«. Preko bizantinskog došlo i u evropske jezike: njem. *Lakai* > *lákaj* (Zagreb), *lokaj*, danas preko fr. *laquais* > *lâkej*.

Lit.: ARj 6, 138. 19, 487-488. GM 457. Doric 392. Lokotsch 2130. Striedter-Temps 154. Školjić 631.

ular, gen. *-ara* m (Vuk) = *ulâr* (ŽK, Kosmet) = *jûlar* (17. v.) »povodac, oglav«. Prezime na *Julârd&ič*, *Julâràčija*. Denominai na *-iti* *izulâriti*, *izulârim* pf. (Lika) (*na-*, *raz-*) (objekt *konja*), prema impf. *izularivati*, *-ivâm*, *-ujem* »skinuti ular«. Balkanski turcizam (tur. *yular* »Leitseil, Zügel«) iz terminologije konja: bug. *jular*, arb. *jullar* (Skadar). Glede oscilacije sa *j-* upor. búg. *úrnek* pored *jurnék*, *jorgan* pored *organ*.

Lit.: ARj 4, 303. 677. 7, 722. 19, 489-490. Elezović 2, 388. GM 164. Mladenov 700. Matzenauer, LF 81, 31. Školjić 374. 645.

Üicinj m (tako danas službeno) = *Ulcinj* pored *Ucmj* i *Uncini* (Crmnica, početni slog prema arb. ili tal. izgovoru) = *Lbcinb* (domaći stsrp. oblik, 13. v., *Lacin* je krivo moderniziranje, koje se nigdje ne govori) = (sonantno / < ol > pred suglasnikom o, upor. *ožica*) *Ocin* = *Ocinj* (Bélla, narodna pjesma, Gundulić), »odlatle etnik na *-janin* *Ocinjanin* m prema f *Ocinjka*, ketik *ocinjski*. Talijanski sa sraštenim prijedlogom *Dulcigno*. Arb. *Ulqin* = *Ulan*, etnik *Ulqenjâk*. U antičko doba *Oldmum oppidum* (Plinije, Livije), *Olendo* (Livije, dativ), Ἐλκύνιον (Porfirogenet), Οὐλκύνιον (Ptolomej), etnik na *-ata* (tip *Delmata*) *Olcinjatias* (Livije), gen. pl. Ἀυκινίδων. Glede dočetka *-inium* upor. *Delminium* > *Duvno*, *Risinium* > *Risan*. Veže se s arb. *ulk* -u = *ujk* -u »vuk«.

Lit.: ARj 8, 504. 19, 497-198. Miletić, SDZb 9, 386. 391. Krähe, GN 30. Mayer 1, 347. 348. 2, 120. 121.

ulček m (BiH) »mjera od 40 oka za žito, varičak«. Turcizam (izvedenica na *-ek* od *ölçek* »mesurer«, *ölçek* »measure») iz turske administrativne terminologije. Ovamo ide i *ultija f* (objekt uz *uzne* —M, Kosmet) »mjera« < tur. *ölçü* »Mass«. Za sufixs *-ák*, *-ek* upor. *jatak*, *konak*, *batak*, *bičak*, *dernek*, *kolak*, *kačak*, za sufixs *-i*, *-ü*, *-u*, *komšija*, *japija*, *jazija*, *ka-pija*.

Lit.: ARj 19, 498. Elezović 2, 401. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 833. Deny 369., § 859. 861. i § 869. Školjić* 631.

ulëfa f (Vuk, Kosmet) = *úleva* (Vuk) »plaća« = *ulafa* (Dubrovnik) »korist«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ulufa* > tur. *ölefe*, *ölüfä* »sledovanje, vojnička plata, mazda«) iz turske vojne terminologije: rum. *leafă*, arb. *lyfe*, *ylife*, *ulefe*, *ylef*; bug. *lefé* = *life*, gr. *λουφεσ*. Nalazi se i u madž. *alafa*, brus. i rus. *lafa*. [Odatle u argou *lova f* »novac«].

Lit.: ARj 19, 499. Elezović 2, 389. JF 11, 86. Kódov, *Slávia* 9, 262-263. Korsch, *ASPh* 9, 677. Tiktin 896. SEW 1, 683. Mladenov 273. Gombocz-Melich 58. Lokotsch 2132. Vasmer 2, 19. Školjić* 631.

ulema (BiH) »islamsko svećenstvo, upravo učenjaci«, najčešće u složenici *reis-ulema* m (arapski član *el* srastao se sa *ulema*) »glavari uleme« = *reisul-ulema* = (skraćeno) *reis* »prvosvećenik muslimana u SFRJ«, *ulëma-medžlis* m »savjet uleme«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *Aulama*; plural od sing. *alim* »učenjajak« > tur. *ulema*, kao singular za imama, muftiju i kadiju) iz oblasti islama. Evropski arabizam.

Lit.: ARj 19, 500. Lokotsch 2131. Korsch, *ASPh* 9, 677. Školjić* 452. 533. 631.

ulica f (Vuk, Kosmet, Konavli), sveslav. i praslav. deminutiv, »1° avlija, dvor, dvorište, obor, stobor, 2° sokak u selu, ono što je između kuća van dvorišta (Kosmet), poširi put kojim se ide u selo ozdo (Konavli), 3° gradski sokak«. Pridjev na *-bn ulični* (određeno), imenica *uličnjak* (Zagreb). Deminutiv *uličica*. Na *jar uličar* (Stulić) »skitnica«. Kulturna je riječ, koja se posuđuje: kod Mađžara *uęca*, *uca*, *ulca* (14. v.), danas (unakrštenjem sa *üt*) *utca*, kod Dakorumunja *uliřä*, deminutivi sa lat. sufixsima *-uceus* > *-uta*, *-olus* > *-oarä*: *ulicufä*, *ulicioarä*, *ulifar*, *ulifaric* »skitnica«, kod Arbanasa *ulice*. U steslav. *ula* »Gasse, cesta« je bez deminutivnog sufixsa. Uzimlje se da je etimologijski srodno s *uljanik*, *ul* (v.) »košnica«, da je prvobitno značenje bilo »enger Hohlweg«.

Potpuna usporednica nalazi se u arm. *ul*, *uli* »put«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *au*, gr. *αυλόν* »Bergtal, Schlucht, Graben, kanal, Meerenge«, odatle toponim *Valona*, arb. *Vlorë*. Ie. je korišten **aulo-s* »Röhre, längliche Höhlung«. Upoređuje se i sa lat.-gr. *aula*.

Lit.: ARj 19, 501-504. Elezović 2, 389. ZbNZ 8, 104. Ilesić, *Zhij* 547-552. (cf. *RSI* 2, 279). Miklošič 372. Holub-Kopečny 402. Bruckner 372. Mladenov 651. Tiktin 1674. GM 455. Boisacq* 211. 1099. IF 10, 157. Joki, *Stud.* 43. Pedersen, *KZ* 39, 459. Kretschmer, *KZ* 31, 448. Lidén, *IF* 19, 321. *WP* 1, 25. Vaillant, *Ivšičev zb.* 390-92.

-ülün, mrtav složeni sufixs tal. podrijetla i deminutivnog značenja. Sadrži upravo dva tal. deminutivna sufixsa lat. podrijetla: *-alino* < *-ulus* (v.) + *-inus*. Na naše osnove došao je u *britulün* (Krtole) »mali nož« = *britulum* (Dobrota) »isto, temperin, škopić (Lastva)«, *Dživulin* (15. v., Dubrovnik), deminutiv od *Dživan* < *Johannes*, *kračolin* m (Istra) »dijete što je rano počelo hodati«, od *kračati* = *krákati*, *koracati*; *medulin* m (Krk) »jama za lončarske i zidarske potrebe« (Maretić upoređuje s imenom druge jame *Medovina*, Poljica, upor. ipak istarski toponim *Medulin*); *pržälün*, gen. *-ina m usud* u kojem se kava prži«, od *pržiti*, sa sufixsom od tal. *bruštulm* (možda unakrštenje *pržanj* + tal.) = *pržulün*, gen. *-ina* (Crmnica); *pižulin*, gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak nezatna tijela i pameti«, od *pižda* (v.).

Lit.: ARj 3, 538. 6, 429. 564. 9, 908. 12, 567. Miletić, *SDZb* 9, 357.

ulinar m (istročakavski, metateza *r* — *ʎ* > *l* — *r*), »noćna posuda« = *orino*, gen. *-ala* (Potomje) »isto«. Upor. istro-rom. *ruvinal*. Tajanzam. tal. *orinale* »isto«, poimeničen pridjev na lat. *-ölis* od *urīna* > tal. *orina*. Odatle internacionalno *urīn* (zagrebački naglasak) < njem. *Urin* (17. st.):

Lit.: ARj 19, 507. REW* 9085. Štrekelj, *DAW* 50, 69. DEI 2676.

ultimata f, samo u vezi na *ultimatu* (Dubrovnik) »konac, kraj«. Na lat. *-ata* od *ultimus* »posljednji«, *ultimare* »dovršiti«. Ovamo i internacionalno *ultimat* m < fr. *ultimatum* (1798).

Lit.: *Zote*, *Tud.* 22. Prati 1017. DEI 3346.

-ülj m = *-ulja* f, živ sufixs, ograničeno produktivan. Nalazi se i u drugim slavina. Možda je praslav. Rijedak je kod maskuline: *dugulj* »dužina« (samo u izrazu na *dugulj* i u pridjevu odatle *duguljast*), *pähulj* »vlatak sijena, trave«,

prošireno na *-ica pahuljica*; nejasne je osnove u *bübulj* »obao kamen«, prošireno na *-ica bübuljica*, *trkulj* »kljuk«, čest kod feminina, naročito u botaničkoj terminologiji (*kadulja* od *kaditi* »salvija, kuš« itd.), u nazivima krava *šivulja*, *šarulja*, *mřkulja*, *plavulja*, u prezimenima (*ro-gulja*, naziv krave i prezime); kao augmentativ označuje nosioca nekog svojstva *gřdulja* »ružna žena«, *crępulja* »1° velik zemljani poklopac, 2° (cripulja, Bosna) jelo iškuhano pod takvim poklopcem, duveče«, *hodulje*, *pjeskulja*, *srbulja*. Veže se deminutivnim sufixsom *-bk* > *-ak*: *trčuljak*, *visuljak* (u zagoneci), *zamotuljak*, *čovječuljak*, *brežuljak*; isto tako često i s augmentativnim *-ina* *krovuljina*, *travuljina*, *gřduljina*, *-aga sovuljaga*. Da je živ sufixs, dokazuje i upotreba u neologizmima, kao *krivulja* (geometrijski termin, upor. češ. *krivule*).

Lit.: Leskien §§ 420. 457. 466. Maretić 293. 309. Weigand, *Balkan-Archiv* 2, 147-166. (cf. *Slávia* 8, 678). Holub-Kopečny 475. Vasmer, *ZSPH* 5, 285.

uljanik, gen. *-ika* m (Vuk, jugozapadni krajevi), *uljem* m pl. (Vuk, Srijem), na *-ište utište* pored *uljste* n (Vuk, jugozapadni krajevi), *ül*, gen. *ula* m prema pl. f ove *uli* (Punat, Krk). Sa *uljanik* se slaže u pogledu sufixsa bug. *länik* = *lenik*, *s* izvedenicom na *-ište* arb. *ullishtë*. Za značenje ovog pčelarskog termina postoje u hrv.-srp. još sinonimi *košnica*, *pčelinjak* i turcizam *kovanluk* (v.) U drugim slavina. odgovara steslav. *ulijb* »alveus«, slov. *ülj*, gdje znači uz »1° košnica« još »2° šuplje dvo«, i to je prvobitno ie. značenje (ie. **aulo-s* »šupljina po duljini«, bug. *ulej*, češ. *ül* i ras. *ulej*). Riječ je balto-slav., sveslav. i praslav. U baltičkoj grupi lit. *aulys*, *lot. aulis* »košnica«. Grede dalje etimologije v. *ulica*.

Lit.: ARj 19, 522-523. Miklošič 372. Holub-Kopečny 402. Bruckner 593. Mladenov 651. Trautmann 18. *WP* 1, 25. Bernard, *RES* 27, 33. Charpentier, *ASPh* 29, 10. Joki, *ASPh* 29, 30. Thurneysen *IF* 21, 177. Lidén, *IF* 19, 321. Meringer, *IF* 16, 160. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJB* 8, 198). Boisacq 101. GM 484. Kretschmer, *KZ* 31, 448.

ülje (Dubrovnik; 1443, Krčki statut) = *ulje* n (Vuk) = *ulje* (ŽK) = (*ʎ* > *j*) *uje* (Brač, Hvar, Brašje) = *ül'je* (Vis) »zejtin«. Pridjevi na *-en ülen* (Brač, Hvar), toponim *Üleni bok* — *uljen*, poimeničen na *-ica*, *-ka uljenica*, *üljenka* »sud za ulje«, na *-ak uljenak* m (Kaštela) »pita od zelja koja se pravi na badnji večer i uljem pomaže«. Pridjev na *-bn* > *-an* > *-ni imini*, samo u toponimu *Vulnik* (Cres) »olivetum«,

na *-en* > *-an uljani* (Boka), poimeničen na *-ica uljanica* »sud za ulje«. Denominal *üljiti*, *-im* impf. (Dubrovnik) (*na-*, *ob-*, *za-*), *obuliti* pf. (Bella, Stulić, Dubrovnik, Prčanj) prema impf, na *-va obulivati*, *-ujem*, pored *öbuljiti* (Vuk, Primorje, Ston, Vetrane). Od pf. *öbuliti* stvoren je impf, odbacivanjem prefiksa *o-* (prema *o-* pored *ob-*) *buliti*, *-im* (Dubrovnik, Zore, Prčanj) »začinjati uljem hranu«. Upor. takav postupak u *biknuti* i *drijeřiti*. Odatle na *-ika üljika* f = *ülika*, *ulka* »maslina« = *julika* (Buzet, Sovinjsko polje; glede / mjesto *lj* upor. *uli*). Na *-ar uljar*, gen. *-ära* m »koji prodaje i pravi ulje«. Od lat. *oleum* < gr. *ελαι(Γ)ον* preko n pl. *olea* > tal. *aglio*, prema fr. *huile*, koji je bio identificiran s gen. *ulja*, odatle nom. *ulje*. U slov. i hrv.-kajk. nema *o* > *u*: *ölje* (Belostenec, Jambrešić), odatle pridjevi *oljen*, *oljast*, poimeničen *oljenka*, dalje *oljar*, *oljika*, *oljиков*. Na *-ište oljiste*. Slov. *äl*, gen. *ola*, *ölü* n, *öli* (Prekomurje), *ölje*, *öljén*, *öljen*, *öljenica*, pored *olnica*, *oljar*, *ohka*. Pored ovih oblika postoji grecizam u dva vida: *jelej* u crkvenom jeziku pravoslavaca = *jeleo* (Domentijan), odatle pridjev *jeleonski* »koji pripada maslinama« prema gr. gen. pl. *των ελαιων*, složenica *polijëlej* m (Vuk) = *polilej* (Kosmet) = *palilëji* m pl. (ibidem) »svjetnjak (u kojem je mnogo ulja)« gr. < *πολυελαϊον*; sa zamjenom dočетка *-ej* domaćim sufixsom *-oji -je* > *-o* kao u *iole* < *i* + *jele*, bug. *odvaj*, još, *olen* < *jelen* ili unakrštavanjem gr. oblika s latinskim: *dlaj* m (Vuk, Vojvodina, Slavonija) »1° ulje, 2° biljka brasica napus«, odatle madž. *olaj*. Izvedenice na *-nica olajnica* »tjesak za olaj«. Na *-džija olajdžija*, *olajdžinica* »Ölprese«. Upor. steslav. *olëjb*, češ., polj. *olej*. Unakrštenjem sa *o* > *u* od lat. *oleum*. dobiven je Maruličev ikavski indeklinabile *uli* < **ulej* > *-i* < *-ij*, i na Cresu *üle* n (*va ülu*), sa gubitkom *-j*. Upor. još *ou* (Istra, Drašćići). Jat u steslav. *olëjb* (Ostromir) potječe možda od unakrštenja sa *leje* (Vasmer). Važni su za prosuđivanje tog oblika rumunjski slavizmi *uleiu* = *oliou* (Moldavija) = *uloiu* = *oleu* = *uleu* (Banat), koji se poklapaju sa steslav. *olëjb*. Odatle na slav. *-nica oloiniřä* »Ölprese« < hrv.-srp. *olajnica*. Za slov. i hrv.-kajk. oblike dolazi u obzir kao vrelo i stvjenjem. *olei* > nvnjem. *Ol*. Osnovno *oleum*, *oliva* < gr. *ελαιον* > pred-*-ie*. mediteranske riječi (Meillet). Miklošič uzimlje da su *uljika* = *ulik(v)a* = *ulka*, slov. *olika*, hrv.-kajk. *oljika* posuđenice iz lat. *oliva*. Samo je dočetak *-iva* zamijenjen našim sufixsom *-tka* prema tipu *aptika* itd. Domaći je naš naziv za to mediteransko drvo *maslina*. Upor. arb. *ullt*, *udhī* = *udhishta Ulčinit*,

udhî e limanti »maslinada«, *udhite knjazit* iza Suke (Ulcinj) < lat. *oliva* (plod i stablo). Talijanizam je *oliva* f (Bačić), na *-ētum* > tal. *-eto olivet* (Držić, biblijski toponim) »maslinik«, odatle pridjev *olivetanski*.

Lit.: ARj 4, 576. 8, 486. 888. 890. 891. 900. 10, 600. 19, 523-525. 531. Hraste, JF 6, 186. Elezović 2, 98. 535-Ribarić, SDZB 9, 21. Pleterinik 1, 819. REW⁸ 6054. 6056. Miklósié 221 SEW 1, 264. Holub-Kopečný 254. Vasmer 2, 263. Isti, GL 69. 120. Bruckner, KZ 45, 307. Rešetar, Stok. 303. GM 457. Vaillant, RES 22, 7. Margulies, ASPH 42, 125. Meillet, Lingu. hist. et lingu. gén. 1, 301. sl. LP 2, 147. Tiktin 1087. 1674. Skok, Slav. 44. 188. Isti, ZRPh 54, 435. DEI 2641. 3945.

um, gen. *urna* m (Vuk, Kosmet, stezanje u sintagmi na *um* > *nām*), sveslav. i praslav., »ratio, voüč«. Pridjevi na *-bn* > *-an uman* (*bez-*, *na-*, *ne-*), poimeničenja na *-ost úmnōst* f (Stulić), na *-ik ŭ-ica bezumnih*, *bezumnica*, *bèzumnost*, *nèumnōst*. Na *-je umije* n *bezumlje*. Denominali na *-eti umjeti*, *umijem* pf. (Vuk) (*rar-*), na *-iti razumiti*, *rozumím koga* («-»), iterativ *rozumljívati*, *-zumljujem*, samo s prefiksima *o-*, *u-* prema *rozumijevati*, *-am* (*ne-*), hrv.-kajk. sa sinkopom (upór. *pamtiti*) *razmēti* — *rozmēti* (Bednja, također Mošćenički statut) na *-iti naumiti*, *-im* pf. (Vukov akcenat, govori se i *naumiti*) prema impf, *naumljati*, *naumivavati*, *-ljivati*, *izumiti se*, *-im* (stcslav. i rus.) »obezumiti se« prema na *-éti izumjeti*, *izumijem* (Vuk) < stcslav. *izumēti* prema impf, *izumijēvati*, *-om* (Vuk). Postverbalni sveslav. i praslav. *razum* m (*ne-*) (Vuk, 13. v.), pridjevi na *-bn razuman* (*ne-*), poimeničen (*ne*) *razumnost*, na *-iv*, *-ljiv razumiv*, *razumljiv* (*ne-*), na *-telj izumitelj*, *rozumitelj*, na *-lac razumljelac*, gen. *-ioca*, *izumljelac* gen. *-ioca*, na *-bc* > *-āc razumak*, gen. *-mca* »mudar čovjek« = *na*. *-bk* > *-āk razumak*, geri. *-mka* (16. v.); postverbal *nāum* m »namjera, nakana«, pridjev *naum* nije ušao u upotrebu; *nauma* f (Dalmacija, Pavlinović) »volja, želja«, *nedoumica* f »dvojba, kolebanje«. Pridjevima *-bn: umjetan* (*ne-*), poimeničen na *-ik umjetnik*, na *-ost umjetnost* (*ne-*), proširen na *-io neumječ* (čakavski) »nevješt«, poimeničen na *-ja neūmjēca*, na *-nik neumječnik*, apstraktum *-čstvo neumičstvo* (Zoranić, Naračnik plebanušev, Budinić) = *neumičstvo* (Kolunić), proširen na *-bn neumjesan*, *f -sna* (< *-čna*, analogijom odatle maskulinum). Prilozi: na *-ice naumice* »nahvalice, hotimice«, *nasumice* (Lika) = *šumice* (Vuk) = *nasumce* »na sreću, utaman, utomā, bez promišljanja, kako čovjeku na um

padne«, od sintagme *s uma*. Ovamo ide možda i *nasumiti se na koga* (subjekt *komšija*) »dići se, ustati na koga«. Složenica: neologizam *umotvor* (< češ. *umotvor*), *umotvorina*, bolje *umotvorevina*. Najbliže stoji praslav. riječi baltička usporednica: istočno-lit. *aumūō* (pl-*-menys*) f »Verstand, Sinn, sjećanje«, žemaitis (*v*) *omins*, *āmynēf* »svijest, osjećaj«, lot. *oma*, *oms* »razum«. Ona sadrži dvoglas *au*, od koga je nastalo u praslav. (stcslav.) *umā*, ali je morfološki različita riječ (osnova na *-n* i *f*), premda sadrži i ona sufiks *-mo* kao i praslav. le. je korijen **au-*, koji je u *javiti* i u *uho*, sanskr. *āvati* »faire attention«. Prefiksalna složenica *razum* može se upoređivati i sa got. *gaumjan* »bemerken, sehen«, ako je to od **ga-umjan*, ali se i drukčije tumači gotski glagol, v. *gorjeti*.

Lit.: ARj 1, 272. 4, 303. 304. 7, 667. 722. 827. 8, 11. 56. 110. 13, 709-742. 19, 536-541. 580-585. 590-603. Elezović 1, 440. 450, 2, 389. Havránek, Slávia 7, 782. Kuljbakin, JF 5, 301. NJ 3, 221. Stefanović, NJ 1, 242-244. (cf. JF 12, 304). Miklósié 372. Holub-Kopečný 317. 402. Bruckner 594. Mladenov 651. W P 1, 17. Trautmann 18. Wijk, ZSPH 2, 379-381. (cf. JF 5, 323). Pedersen, IF 5, 68. Streitberg, IF 6, 148. Boisacq 31. Fraenkel, Baltoslavica, Ergänzungsheft KZ br. 1 (cf. IJb 9, 192). WuS 12, 195. Buga, RFV 66, 232. sl. Maretić, Savj. 163.

ūmidan (Rab), pridjev na *-bn* > *-an* »vlažan«. Od tal. učenog *umido* < lat. *humidus*. Apstraktum na lat. *-fās* gen. *-tatis* > sttal. *-tade* > *-ta umiditād*, gen. *-di* f < tal. *umiditā*. U Božavi i Velom otoku *dūmidan* = (s umetnutim *u* pred dentalom) *dumindōn* »vlažan«, apstraktum na lat. *-ities* > tal. *-ezza dumideca* f = *dumideca* »vlaga« < tal. *umidezza*. Interesantna je proteza *d-*.

Lit.: ARj 19, 560. Kušar, Rad 118, 24. 25. Cronia, ID 6. DEI 3949.

umiljen (Hektorović) = *humiljen* (Luka Bračanin, 16. st.), pridjev stvoren analogijski prema part. perf. pas. *skrušen* (od *skrušiti*) »ponizan«, od lat. *humilis*. Prilog *umiljeno*. Apstraktum na *-stvo humiljenstvo* (Luka Bračanin) »humilitas«.

Lit.: ARj 19, 568. Djela JAZU 27, 6.

-un, sveslav. i praslav. sufiks, živ, ali neproduktivan. Kad poimeničuje pridjeve, znači nositelja izvjesnog svojstva: *bogatuun* »bogat čovjek«, *sladuun* »sladak šipak«, *krēzun* »čovjek krezub«, *zēkun* »zekast konj, dlake kao u zeca«. Služi za izvođenje i od imenica (*gorin*

»vrsta hrasta«) kao i od glagolskih osnova: *gladim* »čovjek koji se gladi, kiti«. Praslav. *bēguw* proširen je na *-bc* > *-ac bjegunac*, gen. *-nca*, ali upor. poimeničen pridjev sr. r. *Begunje* (Slovenija). Nije ga uvijek lako razlikovati od *-un* posuđenog iz rom. (tal.). Upor. *visēun* (Dalmacija) = *višac*, gen. *-sca* (Lika K) < *veštb* > *vještica* (v.), od pridjeva *višu* (toponim *Visci vr ŽK, Vječe brdo* Lepetane). Nalazi se i u hipokoristicima *Bogun*, *Mičun*, *Matun*, od kojih su prezimena *Bogunović*, *Mičunović*, *Matunović*. Nasuprot tome uz obalu (Dubrovnik, Rab, Istra) je *-ün* živ i dobro zastupljen posuđen sufiks za muška lica (radne imenice). Služi u mociji. Kadikad je augmentativnog i pejorativnog značenja. Romanskog je, talijanskog, možda u nekim slučajevima i dalmato-romanskog podrijetla: tal. *-one* < lat. *-o*, gen. *-onis* (tip *Naso*, gen. *-onis*). Unakrstio se u prvoj funkciji i sa praslav. *-unā* (tip *begunb* > *bjegunac*). Nalazio se najprije uposudenicama, u kojima je i korijen tuđ, odatle se raširio i na domaće korijene. Primjeri sa domaćim korijenima: 1° u mociji: *višćun* m (v. gore) prema f *višćica* (upor. tal. *stregone* m »Hecksenmeister« prema *strega* »Heckse«, *šarun* m prema *šarunica* f »vipera ammodytes«, *zmijun*; *plāzun* (Crna Gora) »galijotasto momče ili čovjek«, *bogatuun* (Crna Gora, Dalmacija) »bogataš«, *glāduun* »čovjek koji se gladi, kicoš«, 2° (augmentativno) *iglun* = *jāglūn* m (čak. *jaгла* »igla«) prema *iglica* »morska riba xiphias gladius (istu ribu zovu i *spada* = *špadun*)«, *piļjun* (zamjena za *piļjug*), *plauun* — *plavun* (od *plav*) »lycopodium clavatum«, *plastūn*, gen. *-una* »ono vune što se najednom snimi sa grebena«, *lozīm*, gen. *-una* (Istra) »divlja loza«, *lopūhun*, gen. *-una* (od *lopuh*, Stulić) »lappola maggiore«, *čakjūn* (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke (služi za provlačenje konopa kad se barka izvlači)«, *košun*, gen. *-una* (Dubrovnik) »veliki koš«, *strēvun*, gen. *-Una* (Čilipi od *streha*) »trijem uz kuću jednom stranom, drugom na stupovima ili zid (služi za pečenje rakije ili odmor)«, *mušun* (Krtole, od *muha* ili prije *muscione*, v. niže šlov. *muson*) »komar«. Veoma raširen je i u slov. u dva vida *-un* i *-on*: tip *beračōn* »(pejorativno) prosjak« pored *beračun*, *besedōn* »brbljavac«, *bratūn* »(pejorativno) brat«, *irēpōn* (augmentativ od *črep*) »lonac«, *govorūn* »Maulmacher«, *hlačōn* »koji nosi široke hlače«, *kačōn* m prema f *kača*, *muiōn* »Bremse« (v. gore *mušun*), *skladūn* »slab pjesnik« = *pesničōn* »poetaster«, *vohōn* pored *vohūn* »špijun« itd.

Lit.: Māreŕje* 309., § 358a. Leskien § 421. Bruckner, ASPH 40, 17. Vaillant, RES 24, 183. Vandrāk 1^a 549. Holub-Kopečný 470.

unca f (Hvar; primjer: *veće vajo unca pameti, nēgo sto libric snogē; unca uja*) »(mjera) četvrt deci, jedna žlica«, *unca* (Vuk, zapadni krajevi, narodna pjesma iz Hercegovine; 1436, 1445 mjera za srebro, Dubrovnik, Zuzeri) = *unca* (Prčanj, Rešetarov akcenat za Dubrovnik), slov. *unca*, *unca* (preko njem.), *uncija* (latinizam). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *uncia* > tal. *uncia*. Preko biz. οὐγγία < lat. *uncia* stsrp. *ongija* (1330). Odatle preko tur. *yonga* > *jūnga* f (Bosna) = *junjga* (Vuk) »mjera za maslo, oka i po« = *junda* (Mostar). Ne zna se da li stoje u kakvoj vezi toponimi *Junge Hadži-Alića* i *Junge Selima* (dva sela u okrugu banjalučkom). Upor. prezime *Jungić* (1581. u Hrvatskoj i među Vukovim prenumerantima).

Lit.: ARj 4, 684. 686. 9, 4. 19, 631. Hraste, BJF 8, 54. Rešetar, Stok. 303. Pleterinik 2, 725. Mazurami 1504. Skok, Slávia 15, 356., br. 376. Vasmer, GL 105. REW⁸ 9052. Miklósié 372. DEI 2652. Škatjje* 374.

ūnuk m (Vuk) prema f *unuka* — *unučica* = (s gubitkom početnog *u* > *u*) *nūk* (Istra, ŽK) m prema f *nuka* (ŽK, Istra) = *nukovica* (Istra) = *nučica*, sveslav. i praslav. (stcslav. **vtnukī* > slov. *vnuk*, te polj. *wnuk*, pored **vznękt*, upor. polj. *wnęk*, *wnęka* »Enkel«) termin srodstva, »sin sinovlji ili kćerin« prema »kći sinovlja ili kćerina«. Pridjevi *unukov*, *ūnukin*. Deminutiv na *-če unučē*, gen. *-eta* n, pl. *unučici* (upor. za takav pl. *pilē* — *piliči*). Kol. na *-jad unučad* f. Početno *u-* nastalo je iz *v-* kao u prijedlogu *u* < *u*, *juče* < *vee*, *utorak* < *vUor-*. Upor. bug. *vnuk* pored *unuk*. Mađari posuđiše *unoka*, *onoka*. Uzimlje se daje *-uA* = polj. *-qk* sufiks, korijen **ōn*, s protezom v. Taj je korijen prema Bričckneru prijevorna varijacija od ie. korijena **an-*, koji *izražava* krvno srodstvo, a nalazi se u nvnjem. *Ahn* »djed«, *Enkel* »unuk«, lat. *onus* »baba«, upor. mađ. *anya* »mamica«. Najbliža je usporednica lit. *anūkas* »unuk«. Osnovno *an-*, *ana-* ide u djetinji govor. Drugo je tumačenje Vaillantovo, koje veže praslavenski termin sa sanskrtskim prilogom *anu*, *avesta anu*, odatle sanskr. *anvaya-* »descendance«.

Lit.: ARj 5, 265. 19, 650-653. ASPH 11, 118. KZ 42, 337. 367. Miklósié 296. Holub-Kopečný 420. Bruckner 628. Mladenov 73. WP 1, 55. Vaillant, RES 11, 206. Schrader, IF 17, 35. Hirt, PBB 23, 337. IF 22, 84-85.

ünjuo m određeno *ünjuli, f-ula* (Dubrovnik) pridjev »jednostruk« = *unjul* (Cres, Šibenik) »isto«. Poimeničen *f unjula, unjulica* »puška jednocijevka«. Postoji i u isto-rom. *ouñulo, ouñalo*, mlet. *ugnalo*, furi, *unul* »isto«. Oblik, koji se govori u Sieni, *sciugnolo* pokazuje put kako je pridjev nastao od *unus*. Ima se pretpostaviti unakrštenje sa *singulus* (v. *sin-gur*). Budmanov **unulus* ne objašnjava я, a nije potvrđen ni u romanskim jezicima. To je oblik, koji se pretpostavlja za lat. *üllus*. Broj *unus* dolazi u složenicama *univerza*, poimeničen lat. pridjev *univerus* u femininumu preko njem., *universitet* = *univerzitet* (francuzizam preko njem.), *Universität*, gen. -i (Dubrovnik) = *universität*, gen. -i preko sttal. *universitate, universita*. Apstraktum na -io (gen. -oras) *unija*, odatle na lat. sufiks -*ātus unijāt* m, pridjev *unijatski*, denominai (*polunijatiti* (Vuk) »učiniti koga unijatom«.

Lit.: *ARj* 11, 238. 19, 646. 656. Budmani, *Rad* 65, 162. Iešić, *JF* 12, 147-180. *REW** 9074. 9075. *Ive* 12. *Rosamani* 1188. *DEI* 3954.

upotan, -*tna*, -*tno* (Kosmet) pridjev »(eufemizam) siromašno, loše odjeven, pocijepan«, od pretpostavljenog **upotiti se* pridjev *upotljiv* »kad se u tkanju preda mnogo ukida pa se nadovezuje, pun upotaka«, imenica *upotica* — *upotak* »ein Korn in der Leinwand« = *upočak*, gen. -*ika* (Vuk) »granulum in linteo, poprđica (Dubrovnik)«. Najvjerojatnije od tur. *pot* »Falte (die durch schlechten Schnitt eines Kleidungsstückes entsteht)«, *pot gelmek* »(fig.) schiefgehen, nicht gelingen«. Osnovno *upočak* preraduje se dalje u *hupočak*, -*čka* (Vuk, Dubrovnik) »ostatak kućina, kao zrnca, što se nađe u platnu«, kod Stulića *hupoljak*, gen. -*Ijka*, prema imenicama sličnog značenja *vavoljak* i *fafoljak* (v.). Za kosmetsko značenje usp. u Zagrebu *ufaldan*, *sav si ufaldan* (o odijelu, obrazu). Prema turskom značenju »nicht gelingen« bit će *upotan*, f -*tna* (Vuk, Risan) »nezdравjih nogu i ruku«. U Kosmetu je *upočak* rastavljeno u sintagmu: *uzimat u počak* »podsmijeh, sprdnja«. U ovom slučaju se radi možda o tur. *pak* »sau-ber, rein (in religiösen und moralischen Sinne)«, usp. u Bošni *poč* »čist«, *počiti se*, *opáčiti se* »(o)čistiti se«, *pačluk* »čistoća«.

Lit.: *ARj* 3, 736. 19, 712. 724. *BI* 2, 652-53. *Elezovii* 2, 116. 392. *Skaljčić** 502. 506-507.

uptisat (se), -*Sem* pf. (Kosmet, subjekt *čovek*) »upropastiti (se)«. *Elezović* izvodi od arb. *hupem* »gehe verloren, gehe zusammen, ein«, što se slaže doduše semantički, ali nije

objašnjeno morfološki. Ne zna se kako je došlo do *t-* i do sufiksa -*isati*, koji je običan kod posuđenih glagola iz turskoga. Ako se uzme da je -*isati* došlo na arb. pridjev *hüpete* »trocken (vom Brot), fest (vom Schnee)«, nejasno je značenje glagola *uptisati* i nema sličnih primjera za dodavanje toga sufiksa na arb. pridjeve.

Lit.: *Elezović* 2, 393. *GM* 154.

-ur¹ < lat. -*or*, vrlo čest sufiks u posuđenim radnim imenicama, iz lat. ili tal., kao *rektur, profesur* itd., ušao je na domaće osnove u *ništor* m »ništavac« (Dalmacija, Pavlinović) i u pridjevu u izrazu *ništora kukavica*.

Lit.: *ARj* 8, 200. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 15.

-ur², rijedak sufiks za apstrakta, od lat. -*onum*, koji dolazi na part. perf. Nalazi se u romanskim posuđenicama, kao u *Durmitor* < *dormitorium*, gdje je od rum. glagolskog pridjeva -*tor* m prema f -*toare*, knjiškom crkvenom *ofertorijo*. Na našu osnovu došao je samo u *križur* m (Istra) »križopuće, quadri-vium«.

Lit.: *ARj* 5, 592.

-**ura**¹, živ i produktivan lat. i romanski sufiks. Služi za pravljenje apstrakta od part. perf. glagola, rjeđe od pridjeva: *natura* (v.), *bravura, investitūra, advokatūra, registratura* itd. Kadikad se izgovara prema fr. *ü* > i: *lektira, poliitir* m, pridjev *poliitiran* (ŽK).

Lit.: *GM* 280.

ura², uzvik, samo u priloškoj vezi *te ura te fura*, koji odgovara sličnim reduplikacijama *te ovo te ono, te amo te tamo, te više te niže* (kod pogađanja). Bez sumnje je nastao od tur. imperativa za 3. 1. *vura* »udri«, od *vurmak* »udariti«. U Kosmetu odgovara mu *vüra-sura* (kod pogađanja), od tur. *vur-sur* »udri-vuci«. U bug. od tur. *vur-bul* »udri-ciljaj« nastade *vurbuleški* pored *urbuleški*. Upor. domaće kreacije *trc-vrc, šuč-muč*.

Lit.: *ARj* 3, 79. *Elezović* 1, 90. *Mladenov* 84.

urda f (Vuk, Kosn-et) »1° gruševina, ugrušano mlijeko, koje se osobito pravi prvih dana kad se krava oteli, 2° sitan sir najlošijeg kvaliteta, što se prodaje na škopskoj pijaci«. Balkanski pastirski termin neodređenog podrijetla iz oblasti kulture sira: rum. *urda* »Ziegerkäse (dobiva se kuhanjem prve surutke)«, bug. *urda* »izvarak«, arb. *hurdhë* f (Weigand),

hurdhë, hurdhë (-*zë* deminutivni sufiks, Permeti, Toske) »είδος τυρού εις Κεφάλια (Christophoridi)«. Suglasnik *h-* nije od unakrštenja sa *hurthe* = *hudhrë* »češnjak«, nego može biti iskonsko. Nadalje: arb. *udhos* »sir« (Sicilija), cine. *urdā* »sorte de fromage préparé du petit lait«, ngr. u Epiru οβρδα. Da su tu riječ širili rumunjski pastiri po Karpaticima, dokaz je madž. *orda* »Topfen«, češ. i slvo. *urda* »smetana, kajmak«, polj. *horda* = *urda*, ukr. (v)*urda* »vrsta sira«. Iz te činjenice može se zaključiti da su je aramunjski pastiri širili i na Balkanu. Kako se *urda* priprema na Šar-planini, opisao je Miroslavljević. Podrijetlo nije objašnjeno. Barić tvrdi da je riječ arbanaskoga podrijetla i da je odatle došla Rumunjima, koji su je dalje širili. To ne potvrđuje činjenica da je u arbanaskom riječ poznata samo na jugu kod Toska, gdje se posvema poklapa sa cincarskim i novogrčkim oblikom. Na sjeveru je Godin zabilježila za *Ziegerkäse* samo *gjižë* < ie. **serdia*, koje je u prasrodstvu s lat. *serum*, gr. ορός »petit-lait« < ie. prijetoj **soro-s*. Tumačenje Mladenova da potječe od tur. *vurmak* »udarati« i da je riječ prvobitno značila »bito mlijeko« nije održiva, jer u turskom riječ nije potvrđena, a ne bi bila ni moguća, jer je -*da* tur. postpozicija za lokativ. Upor. ispuštanje dočeka -*da* u *Ohrida* > tur. *Ohr*. Philippide upoređuje s gr. ορός »petit lait«, što nije loše, ali ne objašnjava -*da*. Bit će ilirotračka riječ kao *guza* (v.) i *hira* (v.), u prasrodstvu sa *surutka* (v.).

Lit.: *ARj* 19, 789. *Elezović* 2, 393. Miroslavljević, *GISND* 3, 209. si. *WP* 2, 698. Capidan, *DR* 2, 470-471. (cf. *IJb* 11, 200). *Giuglea* ib., 582-587. *Mladenov* 654. *Slávia* 5, 156. Karłowicz, *ASPh* 3, 665. Matzenauer, *Cizí slova* 360. Popovici, *Slávia* 7, 23. Barić, *AA* 1, 138-160. (cf. *JF* 3, 200). Isti, *Alb*. I (cf. *IP* 3, 199). *Pascu* 1, 191., br. 1799. *Tiktin* 1689. *Miklo&č* 372. *GM* 455. Jokl, *Unt*. 273.

urla f (Božava) »gorna, canale dei tetti, oluk«. Od tal. *orlo*, deminutiv na nenaglašeni sufiks -*ulus* od lat. *ora* f. Odatle denominai na -*are* tal. *orlare* > *òburlati*, -*ām* pf. (Dubrovnik, objekt *haljina na dnu*) »obašiti trakom, orobiti«, s našim prefiksom *ob-*, odatle na -*ica* *òburlica* f (Dubrovnik) »Hemdkragen, kólarin (ŽK)«.

Lit.: *ARj* 8, 487. Zore, *Rad* 110, 234. Croatia. *ID* 6, 123. *REW* 6080. 6108. *DEI* 2677. 2678.

urlati, -*ām* impf. (Vuk) (*za-*), odatle glagolski deminutiv na -*aká-* *urlákatí*, -*lem*

(Grbalj), intenzivum na -*ikad urlikali*, *ürli-čm* (Vuk). Onomatopejskog postanja. Poklapa se značenjem i postanjem sa lat. onomatopejom *ululare* > (disimilacijom *l — l > r — l*) rum. *a urla*, tal. *urlare*, fr. *hurler*. Nije potrebno misliti da je posuđenica odatle.

Lit.: *ARj* 19, 812. *REW** 9039. Popović, *Slávia* 7, 23. *DEI* 3960.

urma f (Vuk) = *urma* (Kosmet) »datula« = (*K*)*urma* (Bosna) [v. i *hurma*]. Odatle je metaforički nazvana vrsta pite *urmašica* f (Vuk daje opis; BiH, varoši) »pita na brdu (i. e. razboju, *Loznica*)« = *hurmadžik* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hurma* > tur. *hurma*, *hwrmaciK*) iz terfninologije hrane: rum. *curmal(ă)* (unakrštenje sa *data*) = *curmă* (Muntenijski) < *hurma* (Górij), bug. *hurma* > *furma*, arb. *hurma* = *hurme* (Gege), ngr. χουρούαδι = χουρούαζ.

Lit.: *ARj* 19, 812. 813. *Elezović* 2, 393. *Lokotsch* 885. *Mladenov* 673. *GM* 154. *Tiktin* 466. *SEW* 1, 406. Matzenauer, *LP* 9, 39. *Skaljčić** 336. 633.

ürmet m (Imotski) »način, pravac«. Primjer: *ne zna mu (volu) dijete urmata*, »a to je da ne zna s njim postupati (gotovo jednako kao da se kaže: *m zna mu čudi*)« (Konavli). Čini se kao da su se unakrštile dvije riječi različitog postanja: rum. *urmă* < gr. οσμή + ar. > tur. *kimet* (v.). [Skaljčić: < tur. *hürmet*].

Lit.: *ARj* 19, 813. Zore, *Rad* 138, 67. *Skaljčić** 336.

urnebes m (Bella, Stulić, Vuk, Lika, Gundulić) = *urnebes* (Kosmet, objekt uz *činu deca*) »buka, treska, strepitus«. Pridjev na -*bn* > -*an urnebesan* (Đorđić, uz *huk*). Denominai na -*ati urnebesati*, -*ām* impf. (Lika), u amplifikaciji uz *zapomagati* i *vikati*.

Lit.: *ARj* 3, 729b. 19, 813. *Elezović* 2, 393. Bezljaj, *Jezik in slovstvo* 18, 226-229.

ürnek m (Vuk) = *ürnek* pored *ümek*, gen. *ürreka* (Kosmet) = *jürnek* (Peć) »obrazac, muštra za vezilje i pletilje«. Balkanski turcizam (tur. *örnek* »isto«) iz terminologije vezenja (pletjenja), ručnih radova: bug. *jurnek*, arb. *jyrnek* pored *yrnek* »Beispiel, Musters«, cine. *uirmecă* f »exemple«, ngr. u Epiru *pvéxu*.

Lit.: *ARj* 19, 814. *Elezović* 2, 266. 402. *Mladenov* 700. *GM* 164. *Pascu* 2, 146., br. 685. *Skaljčić** 633.

Ūroš m (Vuk, Kosmet), srp. lično imei od steslav. *ur* »dominus«, u svezi *velmŋzie*, *urove*. Odatle prezime *Urošević* i pridjevski

toponim *Uršova*, danas *Oršava*, 14. v. *Oršova*, od madž. *Ursii* > *Ürs*. Madž. *ur* »gospodin«. Madžarska je riječ ušla i u titulu Hercega Hrvoja Hrvatinića u liku *uram* (uz titulu *veliki vojvoda, knez, herceg*) koja riječ *uram* = *urum* znači u madžarskom »moj gospodin« kao titula nasljednika prijestolja i vojvodama (u Hvalovu rukopisu krivo čitano: *u hram*).

Lit.: *ARj* 19, 819. *Elezović* 2, 394. *Miklošič* 372. *Melich, Prace Baud.* 112–116. (*JF* 3, 210). *Radojčić, IC SAN* 1, 37–53.

uröv m (Kosmet) »plod od biljke kao grahorice (više se ne sije, u Povardaru se sije, bila je hrana za stoku, služi za upoređenje: *što si iskokotijo BA kaj da si uröv izvö*)«. Balkanski grecizam: gr. *Opoboc*, ngr. *ópöβi* = *épeβivö-oc* »Kichererbse«, vjerojatno mediteranskog podrijetla, zbog varijante na mediteranski sufiks *-iv&oc*; bug. *uröv* pored *oröv*, arb. *uro/*.

Lit. r *ARj* 19, 820. *Elezović* 394. *Madenov* 654. *GM* 459. *WP* 1, 145.

Ursulovac, gén. *-vca* (Svetostefanski hri-sovolj), toponim, vlaški katun, naša izvedenica na *-o oc* od rum. *ursul* (s članom) < lat. *ursus* »medvjed«. Leksički toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda bračko prezime *Vrsalović*, koje može potjecali i od mlet. deminutiva *Orseolo*. Deminutiv ž. r. na *-ula* *Ursula* je vrlo rašireno žensko ime (prema imenu sv. *Ursule* koju zapadna crkva slavi 21. X): *Orsala* = *Ursula* (Dubrovnik), *Orsulica*, prezime *Orsolič*, *Oršola*, *Oršula*, prezime *Orsolič*, hipokoristici *Üria* (ŽK), *Ura* (Dobrinj), *Ure*, na *-ava* *Urava*, prezime *Uravić* (Dobrinj), *Ora* f (15. st.), *Ore* (Dubrovnik). U srednjovjekovnoj Dalmaciji vrlo raširena imena od *Ursus*. Jireček navodi na *-adus* *Ursacius* (11. st.) > dalmato-rom. *Ursaicus*, *Orsaycius* (14. st.) > *Vrsajko* (13. st.), *Vrsajković*, s promjenom sufiksa *-atus* mjesto *-aicus* *Orsat*, prevedeno u *Medo Pucič*, upor. dalmatinsko prezime *Medović*, s našim augmentativnim sufiksom *-onja* > dalmato-rom. *-ána* *Ursana* (10–12. st.), s lat. augmentativom *Urso*, gen. *-onis* (12. st.), na složen deminutivni sufiks *-ul + -inus* *Ursulinus* (13. st.). *Oršić* (Vrbnik) je kroatizirano tal. prezime Ora.

Lit.: *ARj* 9, 175–76. Ora, 821, Jireček, *Romanen* 2, 61–62. 3, 69. *REW* 9089.

ursiti se, *-im* impf. = *uršit*, *-im* (Kosmet) »mrsiti se«, denominal na *-iti*, koji je u vezi s pridjevom *üria nedjelja* (Vuk, Boka) »deveta

nedjelja prije Uskrsa, septuagezima«. U toj sintagmi pridjev varira *ürsena* = *ürsnä* (Boka), bez *r* *uši bušina* (Boka). Posljednji je pridjev izveden od uzvika *uši buši*, a ovo ispuštanjem suglasnika *r* od *ürši burši ka'* i *Turci* (Kotor), u poslovi za tu nedjelju. Taj je uzvik stvoren prema tipu *šuč-muč, trc-vrc, te ura te fura* (v.). To je nedjelja pred zimnjom, zádušnom i mesopusnom, treća nedjelja prije uskršnjega posta, kad je pravoslavcima dozvoljeno mrsiti se i srijedom i petkom, kad se ne posti uopće. Zato se zove metaforički *pretila nedjelja* (Crna Gora), *sebična* (upor. *sebična košulja* »koja se nosi na sebi svaki dan«). Zove se još *trapava*, poimenično *trápavica* (v.), u Resavi *redovna, redovita nedjelja*. Poslije nje dolazi *bela nedjelja*. Pridjev *urs(e)na* nastao je od dubrovačkog pridjeva *rusan*, f *rusna* od *rusa* < lát. *rosa* metatezom *ru* > *ur*. Ta je metateza izazvana time što je riječ dobila metaforičko značenje i izgubila vezu sa *ruža*. U vrijeme te nedjelje jede se mесо kao i onda kad je *dies rosarum* = *rosálla* > *rusalje* (v.), kad je svetkovina *ruža*.

Lit.: *ARj* 19, 821. *Elezović* 2, 394.

urtati, *-ám* impf. (Potomje) »nasrtati, navaljivati«. Od tal. *urtare* »isto«, franačkog postanja. Ovamo zacijelo i *burlati* (*se*), *-am* (Dalmacija ?) »l° bosti rogom, 2° nauseare«. Daničić drži da je to ista riječ koja i *boriati* (Vuk, Bačka) »bolovati« < madž. *borítani*, što ne može biti ni po geografskoj arei riječi ni po semantici. Suglasnik *b* potječe od anakršta-vanja s našim glagolom *boriti* se.

Lit.: *ARj* 1, 742. *REW** 4244. *DEI* 3962.

urtila f (Vuk, Srijem) »krov na lađi« = *iraja* pored *unija* (Kosmet) »l° ogrtač kojim se muslimanke zavijú da ih strana čeljad ne gleda, kad su na ulici, 2° arnjevi« = *irtija* f (Bosna) »pokrivka, pokrivač« < tur. *örtü*.

Lit.: *ARj* 19, 822. *Elezović* 1, 232. *Školjić** 633.

-us, običan latinski dočetak u imenica m r. deklinacije *o*, kao i kod drugih osnova kao *Juventus*; došao je u dva-tri slučaja na naše osnove: u *grabus* (Mikalja) »certatim« = *grabus* m (Vuk, Crna Gora) »grabljenje« u primjeru: a) *učini se grabus*, b) *a oni onda grabus* (rečenica bez glagola) »pograbiše, razgrabiše«. U Budvi *-uš* u prilogu: *na grabuš*, u rečenici *baci to na grabuš* »koja se kaže kad se skupe djeca, te se baci sitan novac, pa se djeca grabe, to će koliko uloviti«. Nije

izvjesno da je isti dočetak u hrv.-kajk. *hoduš* m (Jambrešić) »hodač, ambulator« i u *bogatuš* m (ŽK) »bogataš«. Tu može biti i madž. su-fiks *-os* (upor. *bíruš*, ŽK).

Lit.: *ARj* 3, 358. 646.

«smina f (Vuk, Banat) »sara«, augmentativ na *-ina* od stcslav. *usmz* »koža«, kol. na *-tje usmije* pored *usnije*. Od varijanta sa *sn* mjesto *sm* kol. na *-je* i sa nepostojanim *a manje* n »Leder« (ŽK, Vodice), u hrv.-kajk. *vusenje* (Belosteneć), slov. *vusenje, vusinja, usno, usnje*. Nalazi se još u stcslav. *uöñ/e*, u češ. *useň, usní, usník* »Schlauch« i struč. *us/e*. Praslav., s varijacijom sufiksa *-ma, -na*. Ie. je korijen **eus-* »paliti, raditi lugom«, koji se nalazi u lat. *ürere*. Mikola veže sa *ud* (v.), Pedersen sa lit. *austi, audžiu* »webe«.

Lit.: *ARj* 19, 897. Skok, *ASPh* 33, 372. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *Mazurami* 1510. *Miklošič* 372. *Holub-Kopečny* 404. Pedersen, *IF* 5, 68. *Mikkola, IF* 23, 127.

usta ' m (indeklinabile, Kosmet), stoji pred ličnim imenima (~ *Râma*, ~ *Ämet*), »majstor« = *usta* m (Bosna) »l° majstor, 2° umjetnik«. Složenica *ustabaša* m (Kosmet) »l° glavni majstor, protomajstor, proto (Dubrovnik), 2° voda u zlu poslu« = *ustabaša* (Bosna) »glavni majstor, stručni organ i najbolji majstor u jednom esnafu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ustad* »učitelj« > tur. *usta* »Meister«, *usta başı*) iz zanatske terminologije: rum. *usta* f »l° Verwalter, Aufseher bei den Türken, 2° janjičarski kapetan«, bug., arb. *usta* »Handwerksmeister, • besonder Maurer«, bug. *ustabašija* »Innungsvorsitzender«.

Lit.: *Elezović* 2, 396. *GM* 459. *Mladenov* 656. *Doric* 395. *Tiktin* 1703. *Škaljić** 633.

ústa² n pl. (Vuk, bug. *usta*) = *usta*, gen. *ústlju* (Kosmet), plurale tantum u svim slavijama, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »oš (s kojom je riječi u prasrodstvu), zubi f pi. (ŽK)«. Pridjev na *-bn usni* (*usna šupljina*, neologizam), poimeničen stcslav. *usnna* > *usna, f* (Vuk) »labium«, na *-ice usnice f* pl. (ŽK, nije deminutiv kao kod Vuka) = *vusnice f* pl. (hrv.-kajk., Krašić). Pridjev na *-at úsnat* (Vuk) »labiosus«, *nöustan* (Pavlinović) »usmen«, poimeničen na *-ih nausnik* »surla, rilo«, *naušnica* »dlake na gornjoj usni«, na *-én ústven* (umetak *v* nije objašnjen) »oralis« = (*sa sn* < *sm*) *usmen*, na *-iv izustiv* (Stulić). Deminutivi na *-ica usnica*

(Vuk, Kosmet), *ustanca* n pl. (Kosmet). Augmentativ *usnétina* (Vuk). Od sintagme *naustica'* »Schnurrbart«. Kol. na *-je usče* n (Vuk) »Mündung«. Stari lokativ *ustui* > *Usti* nalazi se u toponimiji: *Ustiprača* »ušće Prače (Bosna)«, *Üstikolina*. Denominal (parasintaktički) *izustiti, izustim* pf. prema impf, na *-iva izustivati, izuštujem* "pored *-iväm, izuštati, izuštam* (16. v.), *naustiti, -im* pf. »nagovoriti« prema impf, *naustivati, nauseati* (Stulić), *nauštati* (jedna potvrda). Upor. stcslav. *ústiti* »incitare«, *naustiti* »l° suadere, 2° concitare«. Prilozi: *usmeno, naust* = *naizust* (*ust* je stari gen. pl.) »napamet«. То je prevedenica od gr. *από στόματος*, kod Rumunja također prevedenica *pe de rost* (*rost* »kljun, usta«); *näustice* — *naust* »usmeno«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvo-glasa *au* u korijenu **ous-*, sanskr. *-a-k*, *avesta ah-* »isto«, lat. *os*, gen. *oris*. U baltoslav. kao i u sanskrtu i tal. postoje odatle izvedenice na *t*: stprus. *austo*, lit. prijevaj *uostas* f »ušće«, lot. *uosta* »luka«, sanskr. *öštah* »usnica«, lat. *austium* ~ *östium* »ušće«. Ovamo se stavlja i *uzda* f (v.). Rumunji posuđiše stcslav. *ustbna* kao crkveni termin (Psaltria Scheianä), inače znači »l° okrajak, 2° usče«. U ličnim imenima samo *Zlatousti* kao crkveni epitet, prema gr. *Χρυσόστομος* (= *Ivan Zlatousti*).

Lit.: *ARj* 4, 307. 7. 723. 19, 947–952. *Elezović* 2, 396. 397. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečny* 404. *Bruckner* 596. *KZ* 42, 368. 46, 197. *Mladenov* 656. *WP* 1, 168. *Trautmann* 19. Diehl, *FBR* 10, 13. (cf. *IJb* 16, 184. 290. *Slávia* 10, 221). Baudouin de Courtenay, *Festschrift A. Bruckner* 1927. (cf. *IJb* 13, 310). *Boisacq* 749. Boissin, *RES* 27, 43. Kretschmer, *KZ* 31, 452. Meillet, *RES* 6, 173. Pedersen, *IF* 5, 34. 44. 49. 72. Fortunatov, *KZ* 36, 44.

üstisati, *-sem* pf. (Vuk) »l° skočiti (*uslišalo jedno na drugo*), 2° saletjeti, urgirati (*uslišati oko koga*)«, glagol stvoren s pomoću *-isati* (v.) od tur. *iist* »le-dessus«, koje se nalazi u Kosmetu kao indeklinabilni pridjev *ust* »koji je iznad nečega, iznad boli, zdrav« u primjeru: *on iskoči po üst od tebe*. Balkanski turcizam: bug. *juste* »obendrauf, überdies«. Kako je glagol *uslišati* stvoren kod nas bez paralele u turskom, može se upoređivati s njime na *-ovati ustávati* pf. (narodna pjesma, objekt *svadbu*) »uglaviti«, upor. tur. *üstüne almak* »se charger de quelque chose«.

Lit.: *ARj* 20, 20. *Elezović* 2, 402. *Mladenov* 700. *Deny* §§ 935. 936. *Školjić** 633.

üstra f (Vuk, Hrvatska, Lika) »britva«. Turcizam (tur. *ustura*) iz terminologije alata.

Lit.: ARj 2P, 23. Miklošič 272. Lokotsch 2140. Marinković, *Vocabulaire des mots persans* etc. (cf. *ASPh* 8, 137). Škaljić* 633.

ustuknuti, -nem pf. (Vuk) »ustupiti, recedere«. Postverbal *ühuk* m (Vuk) »(folklorni termin) riječ, sredstvo kojim bajalice odgone kakvo zlo« = *utuk* (Vuk) »remedium«. Ne zna se pravo da li je prefiks *ue* > *uz* ili je *us-* složen prefiks od *u-* + *s-*. Može biti od istog korijena od kojeg je i *tući* (v.).

Lit.: ARj 20, 41. Miklošič 364.

usül m (Kosmet) »način«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *usul* > tur. *usül* od sing. *asi* »metoda, pravilo«, prilog s postpozicijom *-ile*; *sas usul*, Kosmet) iz terminologije običnog života: bug. *usui* »Weise, Methode«, cine. *usule f* »mesure, manière«.

Lit.: ARj 20, 49. Elezović 2, 397. Dorjč 396. *Pascu* 2, 173., br. 1136. *Deny* § 371. Škaljić* 633.

uš, gen. *uši f* (Vuk, književno) = *vus*, gen. *vüši* (hrv.-kajk., ŽK) pored *vaš*, gen. *vaši* (Vuk, provincijalno, area neodređena), sveslav. i praslav. (stcslav.) *vъsb* »pediculus«. Pridjevi na *-iv ušiv* — na *-lživ ušljiv* (Vuk) = *vušiv* (ŽK, hrv.-kajk.), poimeničen na *-bc* > *-ac ušivac*, gen. *-ivea* (Dubrovnik) = *vušivac* (ŽK) = *ušljivac* m prema *f ušljivica*, *vašljiv* = *vašljiv*, f *-Iva* (Kosmet), *ušljivac* m prema *vašljivica* f = *vašljica* (Kosmet) prema *vašljivko* m. Deminutivi na *-ica ušica* (narodna pripovijetka, samo u igri riječi *jal' ušica jal' busied*), na *-bc* > *-ac vašac*, gen. *-sca* (Vuk, Srijem) = na *-ica vašica* (Vuk) »mala čibuljica na tabanu pod kožom«, preinačeno *vaštica* (Sarajevo) »rujba«, deminutiv je od *vašac*. Pridjev na *-en* potvrđen je samo u poimeničnjima *ušenak*, *ušenac*, *ušenjak*, gen. *-njka* (Vuk) »mala uš« = (sa *vš-* > *pš-*) *pšenac*, gen. *-nea* (Mikalja) > *šenac* (Punat, Lika, Janjce), u pridjevu proširenom na *-ast pšenast* (*-a praščevina*) »ikrast«, na *-iv pšenčiv* (~ *beteg*, *Kožičić*) > (*pš* > *š* kao u *Senica*) = *šenciv* (Lika, Janjce). Samoglasnik u u *uš* nastao je kao u *jule* < *ьcega*, *utorak* < *vztor-*, *o(n)* > u pretvaranjem suglasnika *v* u samoglasnik, najprije u kosim padežima zbog toga što je početni suglasnički skup *vš* težak. Iz kosih padeža analogijom je prenesen u nominativ. Obratno, *všsb* > *vaš* nastaje najprije u nominativu u naglašenom slogu i

odatle generalizirano u kosim padežima i u izvedenicama. Upor. slov. *veš* pored *vuš*, bug. *vaše*, *vaška*, češ. *veš*, polj. *vesz*, rus. *voš*. Prema Peterssonovu mišljenju praslav. *vis* nastalo je od ie. **usio*, upór. lit. *usnis* »Distel«, niži prijevnoj (Tiefstufe) od ie. korijena **ves-* »bositi«. Taj se nalazi u reduplikaciji, kojom se izračunava intenzitet, u dlit. *vėvesa* = *vivesā* »Garislaus« (Mikkola, Buga). Upoređuje se i s lit. *utė*, sanskr. *yu-ka*, kao i sa stvnjem. *lūs*, nvnjem. *Laus*.

Lit.: ARj 17, 532. 20, 56-68. *Medie, NVj* 25, 501. 28, 139-140. (cf. *JF* 3, 261). *Elezović* 1, 74. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečny* 4-13. *Bruckner* 607. *Mladenov* 92. *Trautmann* 336. *WP* 1, 309. 2, 443. *Petersson*, *KZ* 46, 132. (cf. *JF* 3, 215). *Buga, RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). *Mikkola, IF* 26, 295-296.

-uša, sveslav. i praslav. sufiks, veoma raširen, živ i produktivan, dodaje se na imeničke i glagolske, rjeđe pridjevske osnove. Kad izražava mociju (ženski rod prema muškumu), nema pejorativne natruhe: *Bošnjakuša* f prema *Bošnjak*, *djeveruša* f prema *djever*, *seljakuša* prema *f seljak*. U toj funkciji može značiti i muško *Turkusa* (Bosna) »pravi Turčin, Osmanlija, Anadolac« prema *Turčin* »musliman«, *redusa* f prema *redar* m. Indiferentan je u pogledu afektivnosti i kad znači životinje kao *doruša* »kobila« prema *dorat*, *doro*, *jastrebusa* »kokoš kao jastreb«, *kokotuša* »kokoš kao kokot«, *mrkuša* »mrka krava«. Isto je kad se upotrebljavaju u hipokorističkoj funkciji kao *Maruša* od *Mare*, *Katuša* od *Kate*. Odatle prezimena neposredne descendencije *Marušić*, *Katušić*, *Dujmušić*. Pejorativno značenje ima kad označuje žensko s izvjesnim manama, u *blebetuša*, *namiguša*, *pendzeruša*. Može imati i augmentativno značenje kao u *tmuša* od *tama*. U toj se funkciji proširuje augmentativnim sufiksom *-ina blatušina* »voda iz blata«, *orlušina* »veliki orao«. Može se i deminuirati s pomoću *-ica: gorušica*, *potrkušica*, *rogušica*; na *-bc: mekušica*; s pomoću *-bka: viljuške*, *peruška*. Složeno *-uška* se može raširiti augmentativom na *-ina*, čime se pojačava pejorativnost: *baruština*, *maglušina*, *ognjuština* »vrućica«. Sufiks *-uš*; *-uša* neobično je raširen u rum. naročito u deminutivnoj funkciji. Tu nije slav. podrijetla, nego ili-ro-tračkoga. **-usius*, upor. arb. *dal-Indyshē* »lastavica« i *gyjsh* m »Grossvater« prema *f gyjshē* »Grossmutter«, prema cine. *ausu* »starac«. U arb. *kanjushē* »roda« i u *ka-kushē* »Blase« možda je južnoslav. sufiks kao i u nekim rum. izvedenicama, gdje je moglo doći do unakrštanja slav. i ili-ro-tračkog

sufiksa, npr. cine. *čātuša* »mačka« < lat. *cattus*, u imenima mačaka *Galbanuša* »žuta mačka (od *gaibin* »žut«)«, *Negruša* »crna«. Upor. dalju vezu sa *-uh* (v.).

Lit.: *Märežii* 610, n-t. *Leskien* §§ 422. 370. 463. *Joki, Unt.* 154. *GM* 59-60. 174. *IF* 6, 117. *Holub-Kopečny* 476. *Pascu, Suffixe-le* 362.

ušijer, gen. *-éra* m (Dubrovnik, Cavtat) »redar«. Od tal. francuzizma *usciera* < fr. *huissier* »messo di tribunale« < lat. *ostiarus*, poimeničen pridjev na *-arius* od vlat. *üstium* < kllat. *ōstium*. Crkvena učena riječ *ostijarij* m, na *-atus* > *-at ostijarijat* (Glavinić) »najniži svećenički red«. Ne zna se ide li ovamo kao ostatak iz jezika Cica, dok još nisu bili kroati-zirani: *Ušōra* (Vodice, Istra) »ime nekoga izvora pod velikom pećinom u šumi«, ako je od rum. deminutiva *ușoara* f »vratašca«, od *uș* < vlat. n pl. *üstia*, kllat. *ostia*. Haploglogija *-siso-* > *-so-*, *-oarā* < lat. deminutivni sufiks *-olus*.

Lit.: ARj 9, 274. *Tiktin* 1701. *Ribarić, SDZb* 9, 202. *REW* 6115. 6117. *DEI* 3963.

ústiti, *ústim* impf, (*pri-*), štokavizirano za književni jezik na zapadu, hrv.-kajk. *vuščiti* (Lobor, Varaždin) »obradovati se čijem dobru ili čijoj sreći, željeti nekome dobro ili sreću, raditi na tome«, u Vodicama (Istra) *vōštiti* »častiti«, *privōštiti* pored *priuštiti* »željeti« — == *voltiti* (ŽK) = *voltiti* (ŽU). Oblici sa o mjesto u su posudeniće iz slov. *voščiti*, *-im* impf, »anwünschen«; hrv.-kajk. *u* = slov. *o* je zamjena za velami nazal. Posudenice iz stvnjem. *wunskan*, nvnjem. *wünschen*.

Lit.: ARj 12, 205. 20, 70. *Skok, ASPh* 33, 373. *Mažuranu* 1516. *Ribarić, SDZb* 9, 113. 204. *Miklošič* 394. *Pieteršnik* 2, 787.

ušur m (Vuk, Kosmet) »ujam, desetak, vagonac (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ušr* »desetina« > tur. *üşür* = *usur*, *üşürü*) iz terminologije podavanja: rum. *usur* »desetina«, odatle *ușurgiu* »Zehnteinnehmer«, bug. *jušur* (glede *j-* upor. *jumek* pored *ürmek*), arb. *ushūr*.

Lit.: ARj 20, 72. *Elezović* 2, 401. *Mladenov* 700. *Tiktin* 1709. *GM* 460. *Škaljić* 634.

-ut, sufiks različitog podrijetla. U onomatopejama *škrkut*, *sapūt*, *gugūt* varijanta je onomatopejskih sufiksa *-ot* (*topot*), *-et* (*zveket*) i *-aif* > *-at* (*drhat*, gen. *-hta*). Nastao je u postverbalima od onomatopejskih glagola *škrkutati*,

gugutati, *šaputati* kao *-ot*, *-et*, *-ei*. S tim sufiksom nije u vezi *-ut*, *-ut pèrut*, *prhut*, *ulut* »hrbat od noža (v. zatiljak)«, *krèljut* f (v. *krilo*), *kolut*, *smudut* »riba«, *škrubut* = *skromut* »bijela loza, clematis vitalba«. Taj se sufiks može deminuirati na *-ōB*: *bjelútak*, *imutak*, *navijútak*, *vrutak*, *smrzlútak*; na *-tka*: *sürutka* = *sirutka*, *polutka*, *šeputka* (korijen od *šepav*, v.). Dobi-va i augmentativno proširenje na *-ina*: *mrlütina* »boležljivo čeljade«, *palutina* »polovina«, *prlutina* »prhlo = trulo drvo«. Proširuje se i hipokorističkim *-ân* (upor. *kuman* od *küm*) *polutan*.

Lit.: *Marette* 311., § 359, a-f. *Brückner, KZ* 45, 35.

utal = *utao*, *f utla* (zapadni krajevi, Mikalja, Stulić), određeno *util* = *jutai*, *ijuia* (istarska narodna pjesma) = (s protezom *v*) *vütäl*, *f vutla* (ŽK), sveslav. (osim bug.) i praslav. (stcslav.) *čtfa* pridjev »cavus, šupalj (koji ga je istisnuo)«. Toponim *Utli kami vel Útla stina* (1369) »lapis perforatus«. Apstraktum na *-ina ialina* f (oko Karlovca, štokavci) »šupljina, šupljotina«. Denominal na *-jati isproutljati*, *-am* (17. v.) »probušiti, prošupljiti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p*, upor. slov. *votei*, polj. *wąty*. Nema usporednice ni "u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Može se ipak dobro protumačiti iz slav. jezičnih sredstava. Najvjerojatnije je Vaillantovo tumačenje da je složenica tipa *ubog* (v.) od negacije *ç* > *u* i od *tlo* (v.). Pridjev prema tome znači »što je bez tlas«. Manje je uvjerljivo tumačenje Brucknerovo i Matzenauerovo koji u drugom dijelu vide *tu-* (v. *tih*, *tuliti*) »corrompere«. Inače u pogledu *ç* > *u* slažu se sva trojica.

Lit.: ARj 4, 9. 694. 20, 76. *CD* 14, 212. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečny* 404. *Brückner* 604. *ZSPH* 2, 309. *Vaillant, RES* 11, 203-205. *Matzenauer, LF* 8, 36 — 37.

ütija f (Vuk) »pegla (Zagreb, Hrvatska), tigla, glačalo (neologizam)«. Denominal na *-ati ütijati*, *-ām-* »glačati, (u)tigliati« = na *-eisati ulteisati*, *-šem* = (s anticipacijom suglasnika / u početni slog) *ultUisat*, *-šem* impf. (Kosmet). Odatle / u imenici *ultija* (Kosmet) »pegla«. Balkanski turcizam (tur. *ütü*, *ütülemek* »bügel«) iz terminologije alata: bug. *jutija*, *jutilidís* (v) *am* (*d* iz aorista) (glede *j* - v. *ürnek* — *jumek*), arb. *utt* = *yti* = *yIII* - *ni* (Gege, glede / v. *ultija*, Kosmet). Glede imenica na *-ü*, *-i*, *-u* > *-ija* upor. *japija*, *jazija*, *busija*, *kapija*, *komšija*.

Lit.: ARj 20, 100. *Elezović* 1, 246. *Mladenov* 700. *GM* 460. *Miklošič* 372. *Korsen, ASPh* 9, 677. *SIIIje* ^ 634.

ütina f (Vuk, Srbija) = *ütina* (Kosmet) »sova, buljina«. Augmentativ na *-ina* od *ut* m (Kuci, Crna Gora) »asio otus«, nazvana po njenom glasu, koji ornitolozi pišu *hnuht* = *hnuk*. U bug. i u Prilepskom polju (NR Makedonija) s deminutivnim *-ka* (upor. *patka*) *utka*. Istog je podrijetla arb. (*h*)*ut* m, gr. *ώτος* > lat. *otus* — fr. *duc*. Upor. rum. *utare* »Horneule«, u kojem je *-ure* iz pl. S ovom riječi *utva* ima da ispadne iz uporednja kod GM i Diculessca.

Lit.: ARj 20, 101. *Elezović* 2, 398. Hirtz, *Aves* 528. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (v. *IJb* 13, 161). *GM* 460. *Wartburg* 2, 196. *Dorii* 396. *Diculescu*, *DR* 4, 487.

ütoma (Vuk, ŽK) prilog »utaman (Vuk, Lika), na slijepo, na sreću, zastunj (ŽK), zabadave (ZK), šumice, nasumce«. Usp. *taman*.

lit.: ARj 20, 126.

utorak, gen. *-arka* m (Vuk, zapadni krajevi) = *torak* (ŽK) = *utornik* (Vuk, istočni krajevi) = *utornik* (Korčula) = *törnrik* (Lumbarda) = *ion*' (Šolta, Hvar, Brač) = *torik* pored *tárij* (Brač), sveslav. naziv za drugi dan sedmice računajući od ponedjeljka kao početka sedmice i nedjelje, kojom završuje prethodna sedmica, »martis dies«. Kršćanski je termin (kao i *četvrtak* i *petak*) grčkog numeričkog podrijetla naziv sedmičkih dana, s tom razlikom što je kod Grka *δευτέρα* »ponedjeljak, računajući nedjelju kao prvi (početni) dan sedmice«. Upor. *prvi dan* (srednja Dalmacija, Kvarner) za *ponedjeljak*, prevedenica < *fari. prindi* < lat. *primus die*. Budući da kršćanstvo u Slavenu ne ide u praslav. doba, *utorak* u značenju dana nije praslav. termin. Praslav. je redni brojnik *υοαβ*, od čega su poimeničenja na *-afc* > *-ák* > *utorak* = *torik*, na *-nik* *utornik* i određeni pridjev m r. (upor. češ. *utery*). Taj pridjev proširuje se s pomoću *-bn* (određeno) *ütorni* (~a *sima*; Krivošije: *kad je božić na utorak, zima je zla*), od *utornik* *utornični* (Stulić). Pridjev *vbtorij* iščezao je u hrv.-srp., očuvao se u bug. Istisnuo ga je sinonim *drugi*. Od značenja »drugi«, koje se očuvalo u slav. *υοαβ*, polj. *•wtóry*, rus. *vtorój*, ima kod nas ostatak u Kosmetu, gdje se govori *putoräk* m »roj koji se javi poslije pivenca«. To je */tori* (büg. *vtori*), roj u godini iz jedne košnice. Izvedenica je na *-ák* od sintagme *po υοαβ*. Od te je i denominai *povtorit*, *-orim* pf. (Kosmet) prema impf. *povtorävät*, *-avam* »ponavljati«. Taj nije narodska riječ, nego je školski izraz iz crkvenog jezika ili iz rus. I Rumunji posuđiše *a pofitori*. Samoglasnik i u narodnoj riječi *tutarak* nastao

je stezanjem iz *ou*, sa *u* kao u *utorak*, gdje je nastalo kao u *juče* < *uceza*, *unuk* < *vznukt* pretvaranjem labiodentalnog suglasnika u velarni samoglasnik zbog teške početne suglasničke grupe *vt* > *ft*. Pridjev *vtorij* »drugi« ide u baltoslav. jezičnu zajednicu: stprus. *antars* »drugi«, lit. *ant(a)ras*, lot. *ùotrs* < ie. **ontero*, komparativ na *-tero*, *-toro* prema Miklošiču od pokazne zamjenice *onš*, u slavina u ništičnom prijevaju **ntero* s protezom praslav. **v-t-tert*, ** uzš* (upor. češ. *utery*). Upor. još got. *anthar*, nvnjem. *ander*. Samo komparativni nastavak *-tero*, *-toro* se jednoglasno prihvaća. Upor. lat. *alter* (odlatle internacionalno *altruizam*). Prvi elemenat *š* upoređuje se još i sa sanskritom *vi* »auseinander«, u komparativu *vitaram* »weiter, ferner«. Odatle je prema Meilletu *ntaram*. Persson upoređuje i zamjeničku osnovu *u-* u lat. *uter*, *ubi*, *unde*, sanskrit *u-ta*, *u-bhāu*. Prema tome n.ema jedinstvenosti u tumačenju ie. korijena od *vbtorij*.

Lit.: ARj 20, 133-135. *Elezović* 2, 151. 537. Kušar, *NVj* 3, 328. Hrašte, *Rad* 272, 13. Isti, *BJF* 10, 28. *NJ* 2, 122. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 636. *KZ* 42, 368. 45, 48. *Mladenov* 83. *Vasmer* 1, 237. *Trautmann* 10-11. *WP* 1, 188. 313. *Bruppacher*, *Die Namen der Wochentage im Ital.* u. *Ratarom*, 1948. *Blankenstein*, *IF* 21, 110. *Boisacq* 221. *Brugmann*, *IF* 24, 165-173. (cf. *RSI* 3, 332). *Güntert*, *IF* 27, 50. *Meillet*, *IF* 5, 329. *MSLP* 8, CX. 236. *RSI* 3, 167. 5, 156. *Mikkola*, *RSI* 1, 16. *Pedersen*, *KZ* 38 (cf. *AnzIP* 21, 77). *Sommer*, *IF* 11, 12. *Budimir*, *Rad* 309, 89. *Putanec*, *Slovo* 13, n. 114a.

utroba f, sveslav. i praslav. (stcslav.) *čtroba* »intestina«, upravo pridjevski apstraktum na *-oba* (v.) od stcslav. pridjeva *pižb*. Taj je očuvan u prilogu *vbnotre* > *unutra* (*š* > *ukaoujuče* < *uceza*) — *unutar* = *nutri* (ŽK, s gubitkom *vš* — kao u *nuk*), *nutra* pored *nutre* (Istra), *iznutra* (*-e*) = *iznutra* (Kosmet) = *nanutra*, **iznutar*, *iznutri* (čakavci), *iznutru*. Pridjev *ütrobni* (~a *bolest*, Stulić). Deminutiv na *-ica* *utrobica* (Vuk, jugozapadni krajevi) »džigerica«. Romanska je paralela za praslav. apstraktum vlat. *interanea* n pl. > fr. *entrailles*. Od priloga tvore se pridjevi na *-bn* + *-/*: *nütrnjí* (iz) = *nutarnji* (Vuk, 15. v.) = *unutarnji* = *nutranji*, na *-en* *nutren* (Pavlinović), *iznutren*, *iznutrenji* (18. v.), po analogiji prema *spoljašnji*, *ovdašnji* *nutrašnji* (*u-*, *iz-*), s apstraktumom *unutrašnjost*, na *-ast* *nütrast* »koji nije dobro ustrojen« prema *nütrak*, gen. *-aka* »rdavo uškopljen konj« (prema Mareticevoj pretpostavci **nutro* »jaje«). Upor. *nutra* n pl. (Dubrovnik) »unutrašnjost«. Na *-av* *nutrav* (Pavlinović) »slab, boležljiv«.

Analogija za apstraktum na *-oba* je na *-ica* *nutrica* (Vuk) »nutarnja bolest« i apstraktum na *-inja* *nutrinja* f. Praslav. pridjev i prilog *ctrb* je komparativ na *-(e)ro* od **c* < ie. prijevaju od *en* > *in* kao i lat. *inter*, *intra* < ie. **enter* (očuvan u toponimu *Sarzentero* od imena ilirskog plemena *Sardeates*), gr. *ετερον*, sanskrit *antram*, arm. *snderkt*, hetitski *anturias* »interior«. Početno *u-* je nastalo od *ç-* < prijevaju *ç-*, upor. slov. *vōtroba*, polj. *wątroba*. Glede dalje veze v. *jetra*.

Lit.: ARj 4, 273. 7, 468. 8, 271. 20, 140. *Elezović* 1, 226. *Miklošič* 222. *Holub-Kopečný* 404. 420. *Bruckner* 605. 627. *Mladenov* 94. *WP* 1, 127. *Trautmann* 69. *Boisacq** 258. *Lohmann*, *IF* 51, 321. *Matzenauer*, *LF* 11, 326. *Osten-Säcken*, *IF* 28, 421. 33, 222. *Osthorf*, *IF* 8, 50. *Wirth*, *ZSPk* 16, 97.

ütva f (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° malena patka (Rijeka dubrovačka, Gruž), patka (Hercegovina, Ošlje, Topolo), 2° u narodnim pjesmama *utva*, s epitetima *zlat(n)okrila*, *šestokrila*, kao osobit ronac«. Deminutiv na *-ica* *utvica* (Rijeka, Gruž). Iz današnjeg hrv.-srp. i bug. saobraćajnog i književnog jezika riječ je potisnuta od sinonima *raca* f prema m *racak*, gen. *racka* (ŽK) pored *račman*, *patka* f prema m *patak*, gen. *patka*, *plávka* (Niš), *šotka* f (Srbija) prefa m *šotar*. Samoglasno *u* je nastalo iz velarnog nazala *ç*, upor. stcslav. *çty*. Dočetak *-va* je iz deklinacije *u*, upor. strus. akuzativ *uo* b. le., baltoslav., sveslav. (osim češ., polj.) i praslav. Baltičke usporednice stprus., lit. *ántis* < ie. **amt-* lat. *anas*, gen. *anatis*, taj. *anitra*, nvnjem. *Ente*, gr. *νήσσα*.

Lit.: ARj 90, 147. Hirtz, *Aves* 528-529. *ZbNZ* 24, 83-91. *Miklošič* 224. *Trautmann* 10. *WP* 1, 60. *Boisacq** 670. *Loewenthal*, *WuS* 9, 183.

uz (pred samoglasnicama) = *uza* (pred suglasničkim grupama), prijedlog s *ák*, »1° kazuje kretanje ozdo prema gore: *uz vodu*, (protivno *niz*), 2° pored, 3° vrijeme, (trajanje: dok), kao prefiks daje glagolskoj radnji značenje 1° prenosi na vrijeme od sada dalje, štokavski futur (*uzimadnem*), 2° vrši perfektiranje, baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *œz/š*, *vīs-*). Početno *š* je prešlo u *u* kao u *utorak*, *unuk*, *juče*, *Usora*. Arhaizam *vaz* očuvan je u *vazam*, gen. *vazma* (katolici, v. *jamiti*), *vázduh*, *vazdušni* (književno na istoku) pored *uzdüh* (Stulić, književno na zapadu), u posuđenicama iz crkvenog jezika *prevazilaziti* impf, prema pf. *pee aezci*, *vàskrs*, *vaskršenje* =

vaskršenje, *vàskrsni*, *vàskrsovati*, *vaskršavati* (pravoslavci) pored *Uskrs*, *uskrsnuće*, *uskrsni* (katolici). Veže se sa í (v.) u *suz* (Vodice, Istra) *suz brs* »mimogred okrznuvši«, prefiks *suzbiti* pored *žzbiti*. Analogijom dobiva *n-* *nuz* (Vuk, Bačka, Srijem) prema korelatu *niz*: *nuzdomac*, *nuzljub*, neologizmi *nuzredica* »koordinata«, *nuz-zasluzba*, *nuz-zarada*. Potpuna se usporednica nalazi u baltičkoj grupi: lit. *uz*, kao prijedlog s gen. »hinter, für«, kao preverb »auf, hinauf, zu« (upor. *uz-imiti* — *uzeti*), lot. *uz* s *ak*. i gen. »auf, nach, zu«. Upor. arm. *z*. Složen je od ie. **üd* »empor, hinauf, hinaus«, koje se nalazi u sanskritu *út*, *ud* kao preverb, avesti *us* — *uz* < ie. **uds*, gr. *u* = *u* *ύτύχα* »πύ τύχη«, lat. *usque*, got. *ut*, stvnjem. *uz*, nvnjem. *aus*. Prema tome je *v-* u *vtz-* proteza kao u *vidra*, *vime*, *vičan*, *vaška*. Praslav. *-z* = lit. *-ž* je nastalo od ie. palatala *gh* od ie. enklitičke partitale *ghe*, *lho*, koja služi za uspostavljanje veze s prethodnom riječi (upor. *-ee* > *-r* *O. jer*, *nego*, *njojzi*, *ovizi*, *slov. jaz*). V. dalju vezu u *za*.

Lit.: ARj 8, 271. 20, 223-231. *Tomanović*, *Y F* 17, 207. *Marette* 66. *Ribarić*, *SDZb* 9, 135. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečný* 428. *Bruckner* 608. *Mladenov* 85. *Vasmer* 214. *Trautmann* 336. *WP* 1, 634. *Hujer*, *SbFil* 7, 23 si. (cf. *IJb* 10, 374). *Meillet*, *RSI* 6, 126-127. *MSLP* 9, 49-55. (cf. *AnzIF* 7, 164). *Osthoff*, *IF* 8, 17. 48. *Nehring*, *IF* 4, 401-402. *Rozwadowski*, *RSI* 2, 88. sl.

uzak, f *uska*, određeno *uski* (Vuk), ie., sveslav. (osim bug.) i praslav. pridjev *çz-* na *-iko*, koji se gubi u komparativu *uzi*, i u starijim izvedenicama, »tjiesan, angustus (s kojim je pridjevom u prasadstvu)«. Deminutiv na *-ahan*, *uzan* < *uzahan*, na *-ačak* (prema *dugačak*) *uzačak* (Kosmet); *úze* f pl. »zatvor« (v. *vezati*). Apstraktum na *-ina* *uzina*, upor. stcslav. *çzostb*, danas *uskost*. Složenice pridjev *uskogrudan*, prevedenica od *engherzig*, *engbrüstig*, *morèuzi* m pl. »morski tjesnac«, prevedenica od *Meerenge*. Denominal na *-iti* *úžiti*, *úžim* impf. (Vuk) (*ob-*, *po-*, *s-*) < stcslav. *gziti*, *ožc* prema impf. na *-va-* *uživati*, *-užujem*, *-uživati*, *-užujem* (*ã* mjesto *z* iz komparativa), samo s prefiksima. Samoglasnik je nastao iz velarnog nazala *G*, upor. slov. *czek*, polj. *wažki*; *z* je nastao iz ie. palatala *gh* u korijenu **angh-*, koji je zastupljen u baltičkoj grupi sa dva sufixa, *ankštas* »isto«, u arm. *ónjuk* »isto«, got. *angious*, nvnjem. *eng*, lat. *angustus*, *angor*, *ango* (internacionalno *angina*).

Lit.: ARj 8, 492. 20, 236-237. *Umbegaun*, *RES* 12, 28. *Elezović* 2, 383. *Miklošič* 56. Ber-

neker, *IF* 31, 408. *Holub-Kopečnji* 405. *ner* 605. *Trautmann* 11. *И?Т* 1, 62. *Boisacq** 11, *Bragmann*, /F 19, 216. *Mikkola*, /F 16, 100. *Nehring*, *IF* 4, 401. *Osthoff*, *IF* 27, 167.

uzda f (Vuk, bug. *juzdā*) = *uzda* (ŽK) = *hūzda* (Vuk, crnogorska narodna pjesma, Ančić) = (*h* > *f* kao u *fudikovina* ŽK < *hudikd*) *fūzda* (Crna Gora, Boka), sveslav. i praslav., »frenum«. Na -*ar uzdār*, gen. -*ara* »koji pravi uzde«, pridjevi *uzddrev*, *uzdarski*. Denominal na -*ati uzdati*, -*am* (*o-*, *ob-*, *od-*, *raž-*, *za-*). Razlika u akcentu prema *uzdati se*. Ostali denominali: *zafuzdati*, *ubuzdāt se* (Kosmet) »obuhvatiti se sa svih strana«, *obuzdati* prema iterativu na -*va—uzdavati*, -*uzdāvām*, samo s prefiksima, part. pret. pas. kao pridjev *neobuzdan*, *razuzdan*, poimeničen na -*ik razuzdanih*. Bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Nema jedinstvene etimologije. Sufiks -*āa* kao u *brzda* (v.), *pravda*. Ako je tako, prvobitni apstraktum postao je konkretum. Ali Bruckner raščlanjuje i *uz-da* i tumači *u* iz ie. dvoglasa i nalazi paralelu u stprus. *auklo* »isto« a ra u *jezditi* »jahati«. Bruckner *u* identificira i sa korijenom u *ob-u-ti iz-u-ti, obuća*. Mladenov, Johansson, Kretschmer, Pedersen i Walde Pokorny rastavljaju *uz-da* < ie. *ōus-dhā i identificiraju prvi element sa *us-* u *usta* (v.); *uz-* tumače Brückner i Scheftelowitz i prema dubletu *ç : u* sa *vezati*, *oz-*. Dočetak -*da* tumači se i kao u *nada*, od *djeti* (Koštial). Machek pretpostavlja *ud-da i identificira *ud* s glagolom *uditi* »molestum esse«. Vaillant polazi od **smčz-* »attelage«, *vbzdēti* »lever, tendre«, i -*da* kao u *nada*.

Lit.: *ARj* 3, 81. 738. 8, 490. 799. 20, 259—281. *BI* 683-684. *Elezović* 2, 377. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečnj* 405. *Brückner* 597. *KZ* 42, 367. 45, 52-54. *ZSPH* 4, 215. *Mladenov* 699. Endzelin, *Donum Schrijnen* 397. (cf. *RES* 9, 274. *III* 15, 103). Johansson, *IF* 19, 133. Koštial, *ČSJK* 4, 121-184. (cf. *Slávia* 6, 638). Kretschmer, *KZ* 31, 452. Machek, *Mnema J. Zubatý* (cf. *Slávia* 7, 363. *IJB* 12, 261). Pedersen, *IF* 5, 72. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. vaillant, *BSLP* 29, 43-44. (cf. *JF* 7, 265). *IJB* 14, 275. 42, XII. *RES* 22, 43. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126).

uzendija f (Vuk) = *uzèngija* (Bosna) = *zēnglja* (Kosmet) »stremen«. Balkanski turcizam (tur. *üzengi*, od *üzenmek* »produživati se i skrtačivati se naizmjenice«), iz terminologije konja: bug. *izingija*, *izjungija* = *zengija*, arb. *zengi*. Tur. sufiks -*gi* kao u *burgija*, *bičkija*, *kašagija*, *češagija*, *žalgija*, *vergija*.

Lit.: *BI* 2, 685. *Elezović* 2, 209. *Mladenov* 191. *GM* 482. *Lokotsch* 2146. *MikloM* 373. *Školjić** 635.

uzum (Vuk), pridjev, indeklinabilan kad je prvi dio prezimena (npr. *Uzun-Mirko* > *Uzun-Mirković*) »velik, visoke = *Uzum* (*m* mjesto *n* kao u *bujrum*, *bedem*), *Juzumb Hasan*. Prezime *Uzun* (Dalmacija), *Uzunović* (Srbija). Turcizam: tur. *uzun*.

Lit.: *ARj* 4, 701. *BI* 2, 691. *Elezović* 2, 385. *Školjić** 635.

užas m = (*ž* > *dz* na istoku, gdje je riječ posuđenica sa zapada, zbog toga turciziranje) *udžas* (narodna pjesma) = (odbacivanje početnog *u-*, upor. *zengija*, jer je shvaćen kao prefiks koji ne priliči) *džas* = *džas* (Kosmet) = *žas*, sjevernoslav., praslav., »1° veliki strah, strahota, 2° trzanje (Kosmet)«. Pridjev na -*bn* > -*an užasan* »strahotan«. Postverbal (upravo aorist od *užasno*) od steslav. *zasiti* »schrecken« impf, prema pf. *žasncti* > *žasnuti se* »prepasti se« = *džasnut* (Kosmet) »naglo nešto staviti, gurnuti«, apstraktum na -*je džasnuće* (Dubrovnik, 18. v.), također varijante *žahnuti se* (upor. polj. *žachnąć się*), *zucnuti se* pf, prema impf. *začati -se* »bojati se«, *džaskat se* (Kosmet) »iz sna trzati se«. Maretić uzimlje da je *užas* iz češ. ili rus. Usporednice su prema Briickneru lit. *gąstas*, *gąsdinti* »strašiti se« i got. *usgeisnan* »erschrecken«, nvnjem. *Geist*. Ie. je korijen **g(h)ēs-*; *a* je od kao u *bježati* < *bégēti*.

Lit.: *ARj* 20, 462. *BI2*, 692 Maretić, *Savj*. 171. Pavlovic i Belić, *VF* 7, 215-216. *Elezović* 2, 462. *Miklošič* 406. *Holub-Kopečnji* 405. 44Z *Brückner* 662. *KZ* 43, 309. *WP* 1, 554. Meület, *RSI* 6, 138. *IJB* 14, 272-273.

uzati, -*am* impf. (Dubrovnik, Poljica, Dalmacija) = *uzaŕi*, -*an* (Kučiste) = *užat* (Rab) »biti vičan, običavati« = *udžati* (Bukovica) »saznati«. Apstraktum je poimeničen part. prez. na -*ia*: lat. -*antla* > tal. -*anza*, mlet.-tršč., tal. *usanza* > *užanca f* (Dubrovnik, Čilipi, Perast) = *užanca* (Istra) = *užanca* (Drvenik, Kučiste) = *uzōnca* (Brač, Hvar, Brusje) = *uzunca* (Molat) = *usanca* (Crmnica; glede / mjesto *ž* upor. *Sipan* < *Giuppana*, *Šumet* < *Giuncheto* < lat. *juncētun*) »običaj, navika«. Slov. *uzance* (Notranjsko). Ovamo ide internacionalni talijanizam kao burzovni izraz *uzance f* pl. (Zagreb). Latinizam je *uzus* m (Zagreb). Od tal. < vlat. *usare*, denominai od *ūsus*. Apstraktum na -*ura* (v.) pravni termin lat. *usura* > *uzura* (Belostenec, Mošćenički statut)

= *ožura* (15. i 16. v.) »lihva« = *ozura* = (s umetnutim *r* pred *z*, anticipacija) *orzura* »isto«, slov. *ožura*, odatle na -*nik ozurnik* = *ožurnik* = *orzuranik* = na -*as uzuraš* = *ožuraš* m »lihvar« prema *f ožurašica*, sa denominálom *ožurašiti*; na -*ati ožurati*. Upor. madž. *uzsora*, arb. *hozurē*.

Lit.: *ARj* 8, 889. 9, 183. 540. 524. 541. 20, 464. *ZbNŽ* 15, 258. *Pleteršnik* 1, 883. *Mažuranić* 878. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šturm, *ČSJK* 6, 61. Miletić, *SDZb* 9, 261. Hraste, *Rad* 272, 25. *BJF* 8, 27. *JF* 6, 186. *REW* 9093. 9098. *Mikloiii* 373. *GM* 153. *DEI* 3962.

V

vábíti, *vabim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*) = *vabit* (Kosmet, ŽK) = *vabiti*, *-in* (Vodice) = (asimilacija *v — b > b — è*) *bd-biti*, *babím* (18. v., Kavanjin); *dobdbiti* (Dubrovnik; bugarštica) prema iterativu na *-iva-* *-vablji-vati*, *-vābljujem*, samo s prefiksima, pf. *vābnuti*, *-em* = *vābnut*, *-em* (Kosmet), »1° mamiti životinje, dozivati životinje, 2° ići na čelu (subjekt *ovan*, *ovca*, Vodice)«. Na *-bc vābac*, gen. *-pea* »Lockvogel«. Postverbal *vab* m. Usporednicu pruža samo got. *wōpjan* »schreien, rufen«, stvnjem. *wouffen*. Praslav. - germ. leksem. Ie. korijen **uab-*, onomatopejskog postanja. Nastalo zacijelo u lovačkom govoru. V. varijantu *vapiti*.

Lit.: *ARj* 1, 134. 2, 490. 717. 4, 309. 7, 725. 8, 701. 11, 245. *Elezović* 1, 70. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *Miklósié* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 578. *Vasmer* 1, 161. *Mladenov* 56. *Trautmann* 336. *WP* 1, 217. Uhlenbeck, *PBB* 22, 188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272. 27, 135). Rozwadowski, *Quaestiones* 33 (cf. *KZ* 36, 342). *SpKA* 25, 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269).

vačelati, *-am* impf. (Dubrovnik) »buncati (o bolesniku u groznici)«, varijanta sa *v > b* *bacilati*, *-ām* impf. (Dubrovnik) »mučiti se, izmišljati« = *bacilai*, *-am* (Cres) »unruhig sein«, *bacilai*, *-am* (Čilipi) »voditi previše računa o nečemu, gristi se«, *bacilat* (Smokvica, Korčula) »brinuti se, nastojati, imati volju, naklonost za nešto« (primjer: *meni sin ni malo ne bacila zapulitiku*), *bacilat*, *-am* (Molat) »gubiti vrijeme« (primjer: *zac bacilas oko toga* ?), *baceljati*, *-am* (Pavlinović, srednja Dalmacija) »buncati«, u slov. na njem. *-irati bacelierat* (Notranjsko). Od lat. *vacillare* > tal. *vagellare*, *bacillare* (narječja), mlet. *batsilar*, furl. *bātaia* »dummes Zeug reden«. Upór i tal. *bacello* »glupan«. Ne zna se ide li ovamo *baceljika* ť (Sulek) »centaurea coriacea«.

Lit.: *ARj* 1, 139. 2, 490. Sturm, *ČSJK* 6, 52. Zore, *Tud.* 6. Strekečj, *ASPh* 14, 515. *REW** 9112. *Prati* 1024. *DEI* 397.

Vada¹, lokalitet na ušću Bojane. Isto tako govore i arbanaski ribari u Ulcinju. Od lat. *vadum* preko pl. *voda* (upor. *vade*, Abruzzi) »brod, Furt, prijelaz« > tal. *guado*. Riječi *vadum*, *vada* pripadaju balkanskom latinitetu: rum. *vad*, sjeverozap.-bug. *vada* »Mühlgraben« (prema Romanskom, dok prema Mladenovu prijetoj od *voda*), arb. *vā* »Furt, Art Fahrzeug«, *pervā*.

Lit.: *BI2*, 694. *REW** 9120a. *Romanski* 131. *Mladenov* 56. *GM* 461. *DEI* 3973. 3974.

vada² f (Vuk, Dubrovnik, Hercegovni) = *vade*, gen. *-etā* (Kosmet) »rok (žena je, dijete je na vodu) »vrijeme mu je da se rodi«, *plaćati na vade*, Hercegovina)«, odatle na *-jevina vadevina* (*kup na ~*)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wa"da* »Versprechen« > tur. *vade* »Zeit, bestimmter Zeitpunkt«) iz turske pravne terminologije: rum. *vadea* »Termin, Frist«, bug. *va(a)đé*, arb. *vadé*. Završno *-α* pored *-e* kao tur. *acele* »žurba« > *adžela* ť (BiH) »isto«.

Lit.: *BI2*, 694. *Elezović* 1, 70. *Mladenov* 56. *GM* 461. *Tiktin* 1786. *Školjić** 27. 71.

vada³ f (Split) »incubus, zao duh, mora«, augmentativ na *-ina vodina f* »duh, kozlac, hudoba, upir, utvara, vukodlak (*vodina ol'ti plašilo*)«. Možda postverbal kao i češ. *vada* i polj. *wada* (također gornjo-luž.-srp., ukr. i brus.) od *vaditi* »škoditi«, polj. *wadzić* »sprečavati«, ukr. *vadyty* »škoditi«. Praslav. Ie. korijen **ua-*, sa formantom *-dh* prema *í* u lit. *voſis* »offenes Geschwür«, lot. *vats* »rana«. Ovamo ide iz »Sirene« *vaditi* »sprečavati (*jer sabalj udarci vele ih ne vade*)«.

Lit.: *BI* 2, 694. *Mažuranić* 1534. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Boisacçp* 396. *WP* 1, 15. *StPH* 32, 149.

vaditi¹, *vadim* impf. (Vuk, Split) »hoditi polagano i pomnjivo«. Potrebno bi bilo i potvrda iz drugih govora. Pomišlja se na lat. *vadere* (*-iti* < *-ere* kao u *kūrit* < *correre*),

ali ni u jednom romanskom jeziku nije se inf. očuvao, nego samo u prezentu (usp. krčko-rom. *vis*) kao supstitut za *andare, aller*, pa je moguće da je splitski infinitiv nastao prema prezentu *vođo itd. Upor. *divertiškat* za takav postupak. S tim glagolom je možda u vezi *provoza f* (Vrbnik), deminutiv na *-ica peo azica* »zahod, destar, sekret«, ako je apstrakto na *-ía* od *pervadere* »nekamo doći, dospjeti«.

Lit.: ARj 12, 468. BI 2, 694 REW» 9117. Bartott 2, 235.

vaditi², *-im* impf. (Vuk, Kosmet, ŽK) (*iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *raž-*) prema iterativu *-vadati*, *-am*, na *-iva -vodivati*, *vadujem*, *-ivam*, samo s prefiksima, steslav., slov., bug., praslav (?), »eximere«; s prefiksom *prevaditi* (Kosmet) specijalizirano značenje »precrtati, prepisati, kopirati«, *razvoditi* »razmetnuti« Postverbal na *->k > -ak izvadak*, gen. *-ika*. Upor. polj. *uwodzić siť*. Bruckner upoređuje lit. *vaduoti* »etwas Verpfändetes einlösen«, *užvaduoti* »für jemanden eintreten«, s kojima stoji u vezi lat. *vas*, gen. *vadis* i got. *gawadjōn* »verloben«, got. *toodi* > nvnjem. *Wette*, srlat. *vadium*, fr. *gage*. Upor. češ. *závoditi* »rivaliser«. Prema ovim usporednicama ide ovamo i *vadija f* (ŽK), slov. *vadija* »oklada«, denominal na *-ati vadljati (se)*, *-am* (hrv.-kajk.) = slov. *vádzljati* koje Pedersen izvodi iz germ. (njem.). Osnovno bi značenje prema tim usporednicama i ovdje bilo »stavljati, metati, klásti«; *vad-la (-lja* mjesto *-la* dobiveno je prenošenjem kajkavskog / u drugim narječjima u *lj* prema tipu *kralj* < *kraji* < *kralj*) bi značila isto što i *oklada* od *Uasti*. Imperfektivno značenje od *vaditi* »eximere« dobiveno je deprefiksacijom od perfektivnog *izvaditi*. Vrlo uvjerljivo izvodi Vaillant *vaditi* »eximere, extraire« kao prijevnoj duljenja *ō > a* od ie. *^edh-* *^uodh-* > praslav. *vesti*, *voditi* (v.) prema preverbativima. Ovamo stavlja i *svadati se* (v.).

Lit.: ARj 4, 309-315. 7, 725-27. 8, 701. 11, 245-46. 13, 745-46. BI2, 649. Pletersnik 2, 745. Elezović 1, 221. 429. 2, 16. 122. 537. Dorii 30. Miklošič 374. Bruckner 596. WP 1, 216. Pedersen, ANF 24, 299-303. (cf. RSI 251). Petr, BB 21, 207-217. (cf. AnzIF 7, 165). Vaillant, RES 22, 28.

vaditi³ se, *-im* impf. (Belostenec, hrv.-kajk; slov.) »inimicare, contendere, rixare«, kao sudski termin »accusare, calumniare«, posuđen u rum. *a vadi* »1° anklagen, verleumden, 2° offenbar machen, verraten«, pridjevi na *-it vadit* »očevidan«, *vodnic* »denuncijantski, denuncijant«, madž. *vad* »tužba«, nalazi se u steslav., slov.,

bug., rus.; praslav.; kod nas i u drugim slavina-ma s prefiksima *ob-*, *o-* *obaditi* (Pergošić), *obādit komu što* (Smokvica Korčula) »izdati tajnu«, *obadenje* (isti), *ovaditi* (Vrbanski statut, Omišalj), *svoditi* pf. prema impf, *svadati se* »rixare«, *òsvaditi*, *-im* pf. (Vuk, 15. v.) prema impf. *òsvadati*, *-ām* (16. v.), *osvadvati*. Postverbalni *vada* (hTv.-kajk., slov.) »contendo, rixa«, steslav. *svada* »Streit«; *svada f* (Vuk) od *svadati*, ali pridjevi su od *svada ná *-ljiv svādljiv*, poimeničen na *-te svadljivac*, gen. *-ivea*; *vada* (Smokvica) u izrazu *izai vānka vadi* »jako se naljutiti, razbijesniti«. Praslav. le. je korijen *ued »govoriti«, u prijevnoj duljine **yod-*, nalazi se i u sanskr. *voda-* »svada«. Upor. lit. *vadinti* »rufen, nennen«.

Lit.: ARj 9, 296. BI 2, 694. Mažuranu 765. 857. 873. 1534. Miklošič 373. Vasmer 163. WP 1, 252. Tiktin 1706. Matzenauer, LF 8, 48. Scheffelowitz, KZ 56, 172.

vadija f (ZKU, isto-čak., hrv.-kajk.) = *vāodljo t* (Bédnja) »oklada«, slov. *vadija* »isto«. Denominal *vadijāt*, *-am* impf. (ŽK) (*za-*; grupa *dij* izgovara se rijetko *rij*) = *vādljati* (ŽU). Prema Štrekelju i Skoku od *furi*, *uādie*, *uadium*, inf. *uadiā*, od srlat. *vadium* (i kod nas u značenju »jamčevina«), prema Waldeu u prasrodstvu s lat. *vas*, gen. *vadiš* i sa got. *gawadjōn* »geloben«. Sufiks bi bio *-la* kao u *metla*. U tom slučaju nije objašnjen prijelaz / > lj.

Lit.: Popović, Sintaksa 46. Skok, ASPH 28, 468. Osten-Secken, If 33, 266. Petr, BB 21, 212. Walde-Hofmann 808. WP 1, 217. Miklošič 374. Štrekelj, ASPH 14, 551. REW* 9474.

vag m (Vuk/Jadar) »motka ili greda kojom se što podiže, ćuskija, ozib, poluga«. Upor. rus. (narječja) *vag m* »Vorrichtung zum Heben eines Wagens beim Rädergchmieren« koje stoji u vezi sa rus. *vaga* »Hebel«. Oboje izvodi Vasmer od rus. *vaga* »Wage«.

Lit.: BI 2, 694. Miklošič 374. Vasmer 1, 162.

vaga f (BI) = *vaga* (ŽK) »stadera, kantar, terazije, mjerila«. Denominali *vagati*, *vāzēm* impf, (*od-*) prema pf. *vaguti*, *vagnem*. Postverbal *privaga* (ŽK) »cūbok (Slavonija, Srbija) < *Zuwaget* = *nōvaga* (Lika). Nalazi se u svim slav. jezicima, osim bug. Ne treba da je zbog toga posuđenica iz praslav. doba iz stvnjem. Denominal na *-iti važiti*, *-im* impf, »vrijediti«, *odvažiti se* »usuditi se, odlučiti se«, *uvažiti* »prihvatiti«; ovaj se denominal nalazi

i u bug. *važa* »wichtig sein, Wert haben, gelten«, isto tako i pridjev na *-bn važan* (*ne-*), bug. *vāžen*, i apstrakto odatle *vāžnost*. Sa sufiksom *-ir* (upór. *vōdir*) : *vagir* (ŽK) = *v agier* = (ŽU), *vagiri* (donja Podravina, Bizovac) »amišče (donja Podravina), jarmak, Tittel, Wage in der Wagendeicksel«, *vagir* (Kralje, bihačko Pounje). U hrv.-srp. se riječi *važan* i *važnost* smatraju rusizmima ili čehizmima (rus. *važnyj*, *važnost*, češ. *vážný*, *vážnost*), *odvázán* i *odvažnost* te *odvažiti se* rusizmima (rus. *otvažnyj*, *otvažnost*, *otvažit sja*) dok je glagol *važiti* »gelten« načinjen prema posuđenicama *važiti* i *važnost*. To potvrđuje bug. Od stvnjem. *vaga*, nvnjem. *Wage*, *wagen* »usuditi se«.

Lit.: ARj 4, 471. BI 2, 694. Popović, Sintaksa 46. Skok, ASPH 33, 372. Hamm, Rad 275, 32. ZbNZ 6, 91. Miklošič 374. Holub-Kopečny 408. Bruckner 598. Mladenov 56. Vasmer 162. Kiparsky 267. WP 1, 250. Martić, Savj. 76. 173.

vagān m (Boka, búg.) »1° posuda od drva za držanje hrane (Budva), 2° zdjela za zajedničko jelo cijele porodice (Krtole), 3° drvena posuda okrugla kao zdjela sadržine 20–30 kg za mjeru žita, kukuruza (Tivat)«. U Bijeloj (Boka) *vagani* su lijepe mušlje pod zemljom u moru u dubini 1 1/2 m. Ovamo i *vagan*, gen. *-āna* m (1659, hrv.-kajk., Belostenec, slov.) = *vagan* (ŽK) »mjera za žito (sadrži 60 l), merov, sinik, čanak (Hercegovina), zdjela«. Nalazi se još u bug., češ., slvč., ukr., rus. Odatle sprus. *vjogōnis*, lit. *vagonas*. Denominal *razvaganiti* pf. (Lika) »raširiti se (metafora)«. Odatle *razvaganica f* (zabilježio Hefe, ne zna se gdje se govori) »(dužičarski termin) surova, neobrađena duga«. Od *furi*, *vagan*, *bogán* »tinoza, sonino«, tal. (narječja, Kalabrija, Sicilija) *bāgano* »grande catino in cui si rigovernano le stoviglie«, *gabana* »vasetto«, ngr. *μαγάβη* »botte«, *cavagna*, *gavagno* »cesta, paniere«, *gavana*. U Boki i Furlaniji i na Apeninu riječ je došla preko bizantinskoga *γάβηνον* > (metateza) *βάβηνον. Prema Battisti) u mediteranskog je podrijetla. U hrv.-kajk. i slov. *vagan* m, slov. *vagan*, gen. *-āna* je samo mjera za žito »Metzen«, *polvagānica* (posuda za mjeru, ŽK), na *-bc > -ac vagānč*, gen. *-neo* »1° ušur u mlinu, 2° Art Mass für Getreide«. Sa zamjenom dočetka *-an* sufiksom *-as* (v.) ide ovamo *bagaš* m (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »velika posuda, vrsta stara, sadržine 25 kg, kao mjera za pšenicu«. U Ulcinju (Arbanasi) *bagāsh* je »mjera za maslo i za prihod od maslina (drži 18 kg)«. U Mrkojevićima

bagaš se zove *babuna*, koja sadrži 22 1/2 kg; *babūna* je zacijelo izopačeno *bagan*. Riječ se raširila vjerojatno u bizantinsko doba, na Apeninu preko eksharta u Raveni, kod Slavena iz sjeverne Italije i iz Carigrada.

Lit.: BI 2, 694. Mažuranu 1535. Pirana' 1254. Rohlfš 292. 399. Meyer, SAW 132, 3, 19. REW* 860. Štrekelj, DAW 50, 69-70. Miklošič 374. Mladenov 56. Vasmer 1, 162-63. DEI 403.

vagās, gen. *-asa* m (Vuk) »jamica u koju se usijeku točkovi na putu, kolosijek«. Pridjev na *-ljiv vagaSljiv* (~ *put*). Nalazi se i u rum. *vagaș* (s raznim zamjenama za početno *v* : /, *h*) (Erdelj, Banat) »isto«. Madž. izvedenica (apstrakto) na *-as vágás* od *vágni* »rezati, (u)sjeci«. Od istog madž. glagola particip na *-ó > -ov vagōv*, gen. *vágóvá* m (Vuk, Srijem) »kosijer za siječenje trske« < madž. radna imenica *vágó*, od *vágni* »sjeći«. Upor. rum. *văgăuna* »Schlucht, Hohlweg, Augenhöhle«, s nejasnim *-auna*.

Lit.: BI 2, 694. Miklošič 374. Tiktin 1780. Štrekelj, DAW 50, 55. Tiktin 1708.

vagidžat (se), *-ām* impf. (Dubrovnik) »voditi ljubav, činiti kortu, gledati se, ljubakati«. Od tal. *vagheggiare*, denominal na *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. *-ίειν*, od pridjeva *vago* »dragi« < lat. *vagus*. Prema ovom glagolu govori se s istim glagolskim sufiksom *amoridžat* (od *amore*), *-žat* »kortědat = vagědat«.

Lit.: Zore, Rad 108, 232. 115, 181. Isti, Tud. 6. REW* 9125. DEI 3974. 3975.

vāgon, gen. *-ona* m (ovako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) = *vagan* (ŽK, Crmnica), željeznički termin. Denominal na *-treti vagonirati*, *-gonirām* (*u-* < *ein-*) »(u)krc(va)ti robu« (Zagreb). Od fr. *wagon* < engi. *waggon* < nvnjem. *Wagen*, internacionalno.

Lit.: Miletić, SDZb 9, 263. REW* 9476. Prati 1025. Daužat 759.

vāiz m = *avais* m (Vuk) = *vais* (Bosna, Lord) »propovjednik u Turaka«. Bosansko-muslimansko prezime *Vajzović*. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *wa'yz*) iz terminologije islama.

Lit.: ARj 1, 122. BI 2, 695. Korsch, ASPH 9, 677. Škaljip 636.

vāj (Kosmet, bug.), uzvik koji se može optovati; pojačava se sa *a* od *ah*: *āvāj* pored *avah*. Oformljuje se sa *-koti vājhati se*, *-ām* (Vuk)

(iz-, Lika) »l° izgovarati se što gost nije dočekan kako bi gost želio, 2° karati se«, određeni pridjev na -*bn vajni* (Stulić) »doloroso«. Na -*ati razvajati se*. Dodaje se enklitički akuzativ *me* (*vajme*). Oformljeno na -*kati ajmekati*. Kod Marulića, Vrančića i na dalmatinskim otocima *oboj* »jao, vaj«, oformljeno u pf. *obojmeknuti* (*Judita* 6, 72). Uzvik *uboj* je upravo nastao kao postverbal od tog glagola, koji sadrži prefiks *ob* + *vajmeknuti*; *vaj mjesto *vaj* unakrštenjem sa *oh, oj*. Upor. njem. *o weh*. Osnovno je *vaj* veoma raširen uzvik boli. Nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *vai*, lot. *val*, oformljen *vaitoti* »wehe klagem«, lot. *vaīdi* m »Wehklagen«, kao i u drugim ie. jezicima: got. *wal*, lat. *vae*, sanskr. *uve*. Poznat je i ne-ie. jezicima, upór. tur. *vay*. Odatle je posuđeno *vajâhna* (Kosmet), uzvik »teško tome«, upór. tur. *vay kal -im -a (-e)* »malheur à moi«. Arb. također *vaj*, odatle arb. »naricaljke«.

Lit.: ARJA, 315. 8, 421. 423. BI 2, 695. Skok, Rad 272. 80, bilj. 68. Elezović 2, 502. GM 461. Trautmann 338. WP 1, 213. Deny § 1049. Osten-Säcken, IF 33, 264.

vájar, gen. -*ára* m, srp. neologizam za *sculptor*, učinjen prema stoslav. *vajati* »sculptere«, u knjigama pisanim crkvenim jezikom *izvajati*, -*am* »izrezati«, *navajati*, -*am* »izdjelati kakav kip«. Nalazi se još samo u rus. *vajau*, *vajaju* »giesse, bilde, rneisse, schneide«, koje se tumači kao prijetoj od *viti*, kao *piti* > *napajati*, a upoređuje se i sa sanskr. *va-* »graben, meiseln«.

Lit.: ARj 7, 727. Miklósi 313. Vasmer 1, 175.

vajät, gen. -*ata* m (Vuk) = (*Klājät*, gen. -*ata* (Vuk, Reljković) = *aj at* (Lika) = *ájat* (Kosmet) »l° klijet, sprema, 2° trijem, hodnik, prostor pod krovom između kuće i kapije (Kosmet)«. Deminutiv na -*ič vajätie*. Augmentativ na -*ina vajatina*. Pridjev na -*ski vajatski* (-*d vrata*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. plural *hayat* »Vorhalle, Hausflur«, sing. *hiyet* »zid, duvar«) iz terminologije graditeljstva: bug. (*K)ajät*, arb. *hajät* »Raum zu ebener Erde, Vorhaus«, eine, *haiate* f »corridor, couloir« < gr. (Epir) $\chi\alpha\gamma\lambda\alpha\tau\iota$. Upada u oči proteza *v-* neobična u turcizmima.

Lit.: ARj 3, 548. BI 2, 695. Elezović 1, 6. JF 14, 203. GM 145. Pascu 2, 141., br. 600. Matzenauer, LP 7, 211. Škaljić* 299. 636.

vajza f (šatrovački govor Osačana, Vranja) = *vajzda* (tajni govor grnčara u Pristini) »djevojka«. Od arb. *vaizē* — *vashē*, *varzē*, deminutivi na

-*zē*, -*she*, koji odgovaraju našem -*ica*, -*ka*, od *vaje* »djevojka«, prema Joklu od refleksivnog korijena **sue-* l°*suo-* koji služi za tvorenje termina za srodstvo (v. *svekar*, *sestra*, *svast*, *svak*).

Lit.: Jireček, ASPH 8, 101-102. Trojanović, JF 5, 222. Jokl, Unt. 261., bilj 1.

vakal, gen. -*kla* m (ŽK) »otkos, Schwad(e)«. Stoji zacijelo u vezi sa slov. *vatai*, gen. -i/d = *vatei*, gen. -*tla* »Elle« < stvnjem. *Wadal*, nvnjem. *Wedel* > furl. *uodui* »palica«, *uadolà* »prügeln«. Skupina *kl* je nastala u ŽK iz *tl* (upór. *klo* < *tlo*, *Mekljika* < *Metlika*).

Lit.: Skok, ASPH 33, 372. Pleteršnik 2, 749. REW* 9473.

vakát, gen. -*kta* m (BiH) = *vakát*, gen. -*kta* (Kosmet) = *fákát*, gen. *fakta* (Crmnica) »vrijeme, zeman«, s negacijskim prefiksom *nevakat*, gen. -*kta* = *nevakat* (Kosmet) »nevrjeme, kasno«. S postpozicijom *ile* »sa« *vaktile*, prilog, »za rana, na vrijeme«, složenica sa brojnikom *bir* »jedan« prilog od *bir-vakta* »odvajkada«, *bir-vaktile* (Banja Luka) »nekada«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vákt* — tur. *vakit*, *Ibir!* *vaktile* »jadis, en son temps«) iz terminologije običnog života: bug. *vakät*, arb. *vaht* = *vákt*, cine. *vahte* f »temps, moment, saison«.

Lit.: ARj 8, 122. Skok, Slávia 15, 503., br. 840. Mladenov 57. Elezović 1, 70. Miletić, SDZb 9, 361. Deny 260. Pascu 2, 174., br. 1142. Škaljić* 636.

vaketa f (istročakavski) »corium«, *vaketa* (Cres) »eine Art Schmerz an der Hand«. Od tal. *vacchetta*, deminutiv na -*etta* < vlat. -*itta* od *vacca*. Glede značenja bolesti upór. *vaccina*. Odatle prema fr. izgovoru *vaksinisati* »cijepiti« = *vakcinirati*. Ovamo još *vačet* m pored *vačeta* f (Kosmet) »vrst kože za obuču, vrst boksa«, turcizam tal. podrijetla (tur. *vaqeta* < tal. *vacchetta*).

Lit.: Elezović 2, 503. Štrekelj, ASPH 14, 551. REW* 9109. DEI 3972.

vákija f (Kosmet) »dogadaj, slučaj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vaki'a*) iz terminologije običnog govora: arb. *vaqf* »Ereignis«.

Lit.: Elezović 1, 70. GM 462.

vákuf m (BiH) = *vákup* (Vuk) = *vákaf* pored *vakáf*, *vakif* i *vokáf* (metateza $\alpha - o > o - a$) (Kosmet) »l° džamijsko dobro, 2° za dužbina, 3° toponim«. Pridjev na -*ski vakufski*

(-*e pare*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vakyf*) iz terminologije turskog prava i islama: rum. *vacuf*, bug. *vakif* pored *vakuf*, arb. *vakif* (Skadar) »fromme Stiftung«, ngr. $\beta\alpha\kappa\omicron\upsilon\phi\iota$. Samoglasnik t/ je zamjena za tur. poluglas i, upor. *koduna*; *vo-* mjesto *va-* moguće je tumačiti labijalizacijom, koju vrši *v-*, upor. *Uvoda* < *livada*, *vogan* < *vagan*.

Lit.: BI2, 695. Elezović 1, 71. Ju? 14, 217-218. GM 462. Tiktin 1705. Mladenov 57, Škaljić* 637.

vala f (Perast, Škaljari, Dubrovnik, Rab, Božava, Istra; općenito; istislo *draga* koje se očuvalo u obalskoj toponimiji) = *vala*, gen. pi. *vól* (Hvar) »l° obalska uvala, Bucht, zaljev, zaton, dolina, draga, 2° livada u dolini rijeke (Istra), 3° toponim (*Vëlja vala*, ribarska pošta Bijeljana, Bokal *Vale* f pl., Bogdašić)«. Deminutiv na -*ica valica* > dalmato-romanska *valesa* »l° dražica, 2° u polju (Vodice), 3° toponim *Váleca pod debelom glavom* (Budva)«. Naporedo se govori na Rabu *draga* i *vala*. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vallis*, -*e* > tal.-mlet. *valle* »Bucht«. Dočetak na -*a* za lat. -*e* objašnjava se unakrštenjem sa *draga*. Na -*ata vallata* > *Valunta* (Krk) < krčko-rom. *valuta, na Rabu *Volata*. Dosta toponomastičkih dalmato-romanskih sintagma na Krku: *Valdavaít* < *vallis de Vitus, *Valdidòke* f pl. < *vallis de Benedicto*, *Vaidament* < *vallis de Menco*, *Valdemork* < *vallis de Marco*, *Valdezoun* < *vallis de deorsum*, *Val de kopita* < *vallis de capite*, *Valdikuarsi* < *vallis de corso*, na Rabu *Vidilaca* < *vallis de loco*, *Valmaruna*, *Valanga* < *vallis longa*, *Valsika* < *vallis sicca* »suha«, *Var danka* < *vallis de eruca* itd. Na -*one* tal. *vallone* > *Valun* (Cres). Preko dalmato-rom. *valica* > *valesa* (1189. *valizi*, Split) došlo je i na Brijune. Toponomastičkih sintagma sa *vallis* kao prvim elementom ima i u najjužnijem dijelu našeg jadranskog teritorija. Ovamo ide *Valdanos* (Ulcinj, Arbanasi) = *valdenoze* (Budva), *Kroni Valdanosit*, koji naši zovu *Borova voda* (arb. *kroni* »izvor«), 1433. *Valdanusi* (Dubrovnik), *Valdenoso*, *Val de noxe* (tal. pomorske karte 14. i 15. v.) < *Vallis de nuce* »orah«. Budvani znaju još za *Valdekroć* kod Ulcinja. Ovamo još iz tršćanske toponomastike *Bàrkola* (predgrade Trsta u dolini među bregovima) = nekada *Valcula* (disimilacija / — l > r — l, dobro zastupljena u tršćanskoj toponomastici). Odnos prema lat. deminutivu *vallicula* nije jasan.

Lit.: Budmani, Rad 65, 166. Kušar, Rad 118, 22. 26. Cronia, ID 6, 124. Jireček, Ro-

manen 1, 59. Ribarić, -SX)ZŽ> 9, 202. Hraste, Biff 8, 26. REW* 9133. 9134. Skok, AGI 24, 46., § 76. Isti, Slav. 31. 29. 40. 46. Isti, ZRPh 54, 460. DEI 3981.

valija m (BiH) = *valija* (Kosmet) »turski vojni i civilni-upravitelj jedne oblasti, vilajeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wali* »gouverneur«, od *wala* »vladati, upravljati«) iz turske administrativne terminologije: rum. *valiu*, bug. *valija*, arb. *vait*. Evropski arabizam. Od istog je glagola *vnajaja* > tur. *vilayet* > *vilá(j)et* »zemlja, svijet, puk, provincija kojom upravlja valija (npr. Bosna do 1878)« = *viljajet*, gen. -*ájeta* (Kosmet). Na -*li vilaetlija* m »zemljak«. Pridjev *vilaetski* »zemaljski« (npr. *~a štamparija*, nekada u Sarajevu). Također balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug., arb., ngr.

Lit.: BI2, 695. Elezović i, 72. 81. Mladenov 57. 66. GM 463. 473. Lokotsch 2162. Tiktin 1711. Škalju* 638.

valinca f (Božava, Molai) »coperta«, *vèlènca* f (Krivošije, Korčula) »guber, deka, čebe«, *valènca* (Vučitrn, Šćepan, Paštrović) »od vune je, čebe ispod sedla za pokrivanje konja (Vučitrn)«, u popisu razgrabljenih stvari Zrinskog i Frankopana iz g. 1672: *extant cukitrae duplâe velenczae dictae*; u Kosmetu *velence*, gen. -*eta* »vrst čebeta«, *velencija* (Šibenik, Trpanj) = slov. i hrv.-kajk. *velencija* (Jambrešić), *velensija* (1651). Vuk ima iz Srijema *vèlenac*, gen. -*enea* m »šarenica«. Riječ je balkanska katalanskog podrijetla: rum. *vèlinta*, bug. *velénce* n »kilimce«, arb. *veléndzē*, metatezom *levendzē* »Wolldecke«, cine. *velenfa*, ngr. $\beta\epsilon\lambda\epsilon\nu\tau\zeta\alpha$, tur. *velense* »Wolldecke«. Sa Balkana došla preko Karpata po rumunjskim pastirima i u polj. *velene*. Riječ nema veze s madž. *Velence* »Mleci«, kako misle Gustav Meyer, Tiktin i Brückner nego je nastala od pridjeva *Valenciana* »Wolldecke«, od katalanskog grada *Valencia* — tal. *Valenza*, upor. isto-rom. *malansana* (Rovinj) »sorta di coperta rozza« = *aiamana* (Verona) = *vol-lenzana* (16. i 17. v.). Gubitak nastavka nastao je na Balkanu. Gubitak tog nastavka nalazi se i u tal. *valenza* kao i u tal. *valescio* — stmlet. *valesio* »Barchent«, koji se nalazi u Beloj Krajini (Slovenija) kao *valez* »valovito kupovno tkano platno«; s izmijenjenim dodatkom *váljar*, *váljus* (ŽK).

Lit.: Pleteršnik 2, 746. Cronia, ID 6, 124. Skok, ASPH 33, 372. Mačuranić 1556. Ive § 76. GM 465. Mladenov 61. Tiktin 1726. Bruckner 606. REW* 9190. Barić, PPP 15, 275. Starine 41, 212. Elezović 1, 75. JP 14, 187. Prati 1026. DEI 3979.

valiza f (Dubrovnik, Cavtat) = *valtža* (Bo-
ia) = *valiza* (Božava), *valiz* m (1473, Bokanjac
kod Zadra) = *voliš m* (Belostolec) »kufer
(Bosna), kufar, gen.-fra (ŽK)«. Odatle na *-nik*
valiznik m (Vinodolski zakon) »Lastpferd ili
trhonoša (?)«. Denominal na *-ati razvalizati*,
-am pí (Zakon Lige ninske) »opljačkati« <
tal. *svaliigare*. Od tal. *valigia* — mlet. *valisa*,
valice (Rim), odatle naš maskulinum na *-ijf*,
nepoznatog postanja < srlat. *valīsia*.

Lit.: ARj 20, 528 Cronia, ID 6, 124. Šurmin
272. Jagić, ASPH 1, 434. REW² 9130. Prati
1026. Gamillscheg 878. DEI 3980. 3981.

valor m (Božava) »vrijednost«. Od tal.
valore, apstraktum na *-or*, gen. *-oris*, od glagola
valere »vrijediti«.

Lit.: Cronia, ID 6, 124. REW² 9131. DEI
3983.

válov, gen. *valova* m (Vuk) »korito«. Od
madž. *valu*, *vályú*. Upór. *valau* (Erdelj, Olt) =
valau, *haläu*, *haleu* »Wasser-jSchweinstrog«.
Nalazi se i u ukr.

Lit.: ARj 20, 529–30. BI 2, 696. Tiktin
1710. Miklošič 374.

vatovati, *-ujem* impf, (hrv.-kajk., Jambrešić,
danas u hrv. gradovima službeni termin za
očitovanje poreza) = *valuvati* = *vadlovati*,
-uvati (Medumurje, za *dl* < *U* v. *ipioda* < tal.
spilla) »očitovati, ispovijediti«, priznati«. Odatle
na *-as valovašj-luvas* m (1673, Letovanić, unakrš-
tenje madž. i hrv.-kajk. izvedenice) = *valaš*
m (1589, Krapina), *nevalavanje*, *nevalvanje*
(Jambrešić) »z prisegom tajenje«. Od madž.
vall(a)ni vallás »isto«. Upor. izvođenje hrv.-kajk.
glagola s pomoću *-ovati*, *-ujem* od madžarskih
glagolskih osnova s istim sufixsom *-ui* < *-ujc*
kod rumunjskih glagola madžarskog podrijetla,
Tipor, *cheltui* < madž. *kolteni*.

Lit.: Mažvranić 1535. 1537. Štrekelj, DAW
50, 70–71.

valput m (Lovran; 1460, Veprinac; 1490,
Kastav; Istra, Medumurje, Zagreb) »špan,
Herrschaftsverwalter«, na *-ica valpotica* (1480)
»valpotova žena«, na *-ija valputija* »sein Spreng-
gel«. Također slov. *vapot*, *vaupot* < slov.
válpot = *valput*, *valpet* »Amtmann, Schaffner,
Vogt, nadglednik kmetova (do 1848)«. Pre-
zime *Valpotić* = *Vaupotić*. Feudalni termin od
stvnjem. složenice *valpotice*, *valtpodo*, *vialpodo*,
od *walten* i *Bote* »stellvertretender Abgesandter
des Herrschers, Bevollmächtigter«.

Lit.: BI 2, 696. ASPH 34, 305. Mažuranu
1538. Kranzmayer, WuS 16, 93. sl. Pleiersnik
2, 747. Striedter-Temps 221.

valjati¹ (se), *valjam* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*,
izraz-, *na-*, *od-*, *po-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*),
tehnički termin *valjati sukno* prema *-valiti*,
-valim koji u književnom i saobračajnom jeziku
dolazi samo s prefiksima *do-*, *iz-*, *ob-* > *obaliti*,
*na-, *nad-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*,
s-, *saob-* > *sabalui* (Kosmet), *u-*, *za-*, sveslav.
i prasláv., »volutare, volvere (s kojim je glago-
lom u prasrodstvu)«, deminutiv na *-kati valjuš-*
kati se, iterativ na *-iva -valjivati*, *-valjujem*,
samo s navedenim prefiksima i još sa *ispre-*,
ispro-. Na *-ovati navaljövati*, *-ujem* (Kosmet),
sabaljövati, *izöbä-*, *od-*, *pro-* (ibidem). U na-
rječjima prefiksalne složenice imaju i speci-
jalna značenja: *izväljāti (sé)* (ŽK) »iskaljati (se),
zablatiti se«, *väliti (iz-, po-, subjekt kokaš,*
objekt *pisance)*, *nadväliti*, *nadvälím* (Vuk, Sr-
bija) »nadvladati, svladati«, *podvaliti nekome što*
(metafora) podmetnuti«, *obaliti* »sniziti, obo-
riti«. Prefiks *o-* se odbacuje u *bálit* (Smokvica,
Korčula) »dugačkim štapom udarati po bade-
mima da bi opali na zemlju«. Upor. *buliti*,
biskati. Postverbali sveslav. i prasláv. *val* m =
vāo, gen. *vala* (Daničić, poslovice) = meta-
teza *lav* m (Vodice) »talas, unda, Welle (s kojom
je riječi u prasrodstvu«, *nával* m (Vuk), *obala*
f (v.) < **obvala* »1° brijeg, strana, Ufer, 2° zid,
bedem, 3° toponim«, *izvala* »drvo izvaljeno iz
zemlje«, *podval* (ŽK, slov.) »greda pod bačvom,
Ganter« (također rum.), *navala* znači i »1°
žagra koja stoji navrh jarma i sastavlja je s
jarmom, 2° (Srbija, Kosmet) biljka apsidium
filix mas, trava koja se bere pred Đurdevdan
za stoku da daje dosta mlijeka«, *odvála* (Du-
brovnik), *podvala*, *pzo a*, *rozvála*, *razvale* *f*
pl., *uvala* »vallis«, *Zavala* (toponim), *Prevala*
(toponim). Pridjevi od *val* na *-ovit valovit* =
— *-ovan vâlovan*, od *obala* na *-bn* + *-cm*
obalni, od *provala* *provalni*, od *navala* *navalit*,
navaliv (jedna potvrda). Prilozi: *napoval*
(Dalmacija, Pavlinović) »navaljujući«, *navalice*
»nalogom«. Na *-ina obalina*, *razvaline*. Na
-ija navalila f »epitet za sablju«, *provalija*
f »ponor«, *razvalila* (Kosmet) »nešto što je
neskladno, krtinja«. Radne imenice: na *-džija*
provaldzija, *provalnik*, *navalitelj* (Stulić). Na
-ut (upór. *kolut*) *valût* m (Dalmacija) »obal
kamen kao pesnica velik«, deminutiv *valûtica*
(Dalmacija), *valuták*, gen. *-tka* (Otočac),
öbalut (Brač, unakrštenje sa *oboo*). Ovamo ide
i kol. na *-ovije* < *-ov* + *-je*: *valovlje* n (Vuk,
Crna Gora) »gdje su veliki krši«. Upor. rus.

valun »runder Stein«. Postoje još izvedenice
od osnove *válj-*: *válj*, gen. *valja* (Hrvatska,
Vuk) »Ackerwalze«, odatle na *-bk váljak*, gen.
-ljka m (Vuk), s pridjevom na *-ovit valjkövit* —
s promjenom sufixa *valjuga* (Crna Gora) =
välöga (Kosmet) »uvala, udolina«. Poimeničen
part. perf. akt. na *-ica valjalica* = *valjaonica*
(Srijem) »stupa« = na *-anca vâljarica* = *valja-*
vica (Kosmet). Na *-alo razvaljalo* n (Vinkovci)
»oklagija«, *vajâlo* (Brusje) »mjesto na kome se
valjaju životinje«. Ovamo možda *valjat* = *vêlujus*
(ŽK) »vrsta platna« (v. *valinca*). Postverbal od
valjuškati valjuška f pored *valjušak*, gen. *-ška*
»Knödel«. Ovamo možda još *napoveljati*, *-am*
(Dalmacija, subjekt *bolest'*) »spopasti«, sa ne-
jasnim *α* > *e*. Rumunji posudiše *a navali* »los-
stürmen«, odatle pridjev na *-nic* < slav. *-bn*
+ lat. *-icus nâvalnic* »stürmisch«, *a právâli* »wäl-
zen, stürzen« < *prevaliti*, postverbal *prâvai*
m, pridjev na lat. *-atictis právâlic* (Mpldávija)
»steil abfallend«, na *-iš právâli* »provalija«. Ču-
dno je da u rumunjskom postoji *valiti* i bez
prefiksa: *a vâli* »rollen« kao i *val* »Welle«. Ovamo
ide možda i *vâlâtuc* = (sa metatezom)
tävâluc »Walze, Rolle«, s mnogo varijanata.
Upor. v u arb. *tevlík za taljje* (v.). S imenom
biljke *navala* poklapa se *nâvalnic* (Moldavija)
»Art Farnkraut, Wurmfarne, scolopendrium
officinale, koji se polaže pod prag od kuće ili
u kupelj, da navele prosci«. U slavina² mađ. prasláv.
korijena *val-*, kazuativuma *valiti* postoji
još niži prijevaj * *si-* u pridjevu *obao* (v.).
U baltičkoj grupi naprotiv ima se.ija prijevaj-
nih štěpena **el-* u lit. *vélti* »walken«, lot. *velt*
»wälzen«, *apvalus* »okrugao, obao«, *vilinât* »hin
und her rollen«, iterativ *volioti* »hin und her
wälzen«. Ovamo idu još i ove usporednice:
lat. *volvo*, internacionalno *involvirati*, *revolu-*
cija m, *revolucionar*, *-naran*, *involucija*, *revolver*,
volumen, *vallum* (upór. toponim *Bol*, na Braču),
vallis, sanskr. *valati* (3. l. sing.) »kreće se«,
got. *waltjan*, nvnjem. *wälzen*. Upor. još *jifets-
> **m/ors-* > *lijeska* (v.). Oblici *valjati* i *va-*
liti sadrže prijevaj duljenja *ō* > *a*.

Lit.: ARj2, 718. 4.2. 9. 290. 316. 7. 311. 511.
728. 731. 8. 305. 405. 10. 348. BI 2, 696–697.
Pleter-Snik 2, 100. Popović, Nj 3, 121. Grubor,
JF 8, 24–26. Hraste, JF 6, 213. Škarić, NVj
20, 45–49. Elezović 1, 72. 2, 122. 140. 160.
190. Miklóšič 374. 377. Holub-Kopečnjý 407.
Bruckner 599. Vasmer 1, 165 —67. Mladenov 57.

WP 1, 303. Trautmann 349. Tiktin 1040.
1200. 1236. 1710. Boisaef 44. Geramb, WuS
12, 41. Hirt, PBB 23, 337. Johansson, IF
3, 251. Matzenauer, LP 11, 335. Meringer,
IF 18, 252. Pettersson, KZ 47, 270. Schröder,
IF 22, 194. Holthausen, PBB 46, 144. Wood,
KZ 45, 70. GM 428.

valjati², *-ām* impf. (III3, Vukj razlika u
akcentu prema *valjati*, v.), *riè vè* (Lumbarda) <
ne valja preko *ne vaja* (upór. *štít* < *stajati*)
»1° vrijedan biti, 2° (što je vrijedno, to treba,
upor. što može = to je moćno) > trebati,
morati«. Odatle prilog *valjda* = *možda*. Particij
perf. aktiva i pasiva kao pridjevi *valjan*,
f valjana (Vuk, D/ubrovnik) (w-) = *vâljan*
(Proaaj) »tüchtig«, poimeničen na *-e* > *-r*
nevaljánac, gen. *-nca* (Lika), slov. *nevaljanec*,
gen. *-nca* m prema *ĭ nevaljanka*, na *-fst vet-*
ljanost, prilog *valjano* (Piva-Drobnjak) »vri-
jedno, hitio, brao«, *nevâljao*, *f nevaljala* »loš,
rđav, zao«, pohneničen *nevâljalac*, gen. *-alca*
ηv (Vuk) prema *nevaljalica*, augmentativ *ne-*
Oaljalca m (Lika), apstrakti *nevaljalost f* =
nevaljalstvo (Vuk), na *<-sk -f -âta* > *-itina*
nevaljalština (Vuk). Pridjev na *-ost vâljust* (Cr-
na Gora), *nevaljan* (Hercegovina), na *-atan*
(analogijski prema *prijatan*) *vâljatan*, *i -tnq*
(Crna Gora) = *valjatan* »valjan, sposoban«,
nevaljâtan (Kosmet), *valjatmost* (ib.) »spo-
sobnost, hitrina«, na *-ašan nevaljašan*, *f*
-ašna (Kosmet) »nevaljao, lažan, ružan«. Upor.
apstraktum na *-at* + *-je* > *-oče valjače*
n (Kosmet) »uporaba, služba«. Na hipokoris-
tičko *-sa nevaljša*. Od velike su važnosti za
etimologiju prijevajni oblici na *e* mjesto *a* na
tri sasvim odjelite točke: *veljät*, *-čim* impf. (Kli-
na, Kosmet), apstraktum *veljače* n (ib.), slov.
veljati = *velat* (Notranjsko) i *vdjâti*, *veljâ*
(ŽK), *nêvelja* (ŽK), slov. pridjev *neveljaven*,
neveljoxnost f. U Kosmetu postoje prijevajni
oblici na *o*, koji nisu nigdje drugdje potvrđeni
valjat, *-dm* (Klina) pored *vôjati*, *-am* impf.
(Belo Polje), odatle apstraktum na *-itina* < *-sk-*
+ *-ina voljšatina*. Jedan i drugi prijevajni oblik
znači isto što i *valjati* »1° vrijediti, 2° trebati«. Kod
prijevaja *valjat* moglo bi se doduše mii-
liti da je *o* mjesto *a* nastao labijalizacijom
izazvanom od suglasnika *v* kao u *Uvoda*, *voškâf*,
vagan. Kod *veljati* to nije moguće. Od Miklo-
šičevih vremena tumači se *valjati* kao izvedenica
na-ati od lai. *vaglia* (Boccaccio) »valuta, prezzo«,
od lat. *valere*. Taj trgovački talijanski termin
ne objašnjava nikako prijevajni oblik. Taj se
ne objašnjava ni sa *vegljami leggi*, koje je od lat.
vigilare. Postoji još imenica *valja* (1570, Gri-

zane, Crikvenica): *ki su za valju* »koi su sposobni za oružje«. Ta se može objasniti i kao postverbal od *valjati* i nije nužno indentificirati je sa tal. *vaglia*. Osnovno je značenje »ono što je bolje, to je vrijedno, to je potrebno«. To se značenje objašnjava veoma dobro sa *veleti*, *volja* i prijevodom duljenja *ō > a valja, valjati*. Upor. korn., skrimr. *guell* »bolje« < ie. *velno, naročito lit. *privalyti* »bedürfen«, pridjev *privalus* »nötig«, *pryvolė*, *prievolė* »Bedürfnis«. Poklapa se i sa stvnjem. *vaia* f, nvnjem. *Wahl*: ono što je valjano, to je izabrano (upór. *vitézi zibránI*).

Lit.: *ARj* 8, 122-24. *BI* 2, 696-697. *Ku-sar*, *NVj* 3, 327. *Skok*, *ASPh* 32, 365., § 10. *Pleterišnik* 1, 706. 2, 747. 759. *Mazurami* 1537. *Sturm*, *ČSJK* 6, 76. *Elezović* 1, 72. 85. 454. *Vuković*, *SDZb* 10, 381. *Miklošič* 374. *Fraenkel*, *KZ* 53, 42. *WP* 1, 294. *Prati* 1026. *DEI* 3979.

vam m (Mikalja). »carina«, slov. *vama* f (Prekmurje), također ukr. i rum. *vamă* f, ngr. βάμμα, tur. (a)vam. Od madž. *vam* > *vamos* > rum. *vameș* = *vămășe* = *vămășe* »carinik«, pridjev *vămășesc*, *vămășie*, na *-ujč* > *-ui vămui* »(o)cariniti«.

Lit.: *Pleterišnik* 2, 747. *Miklósié* 375. *Tiktin* 1712.

vamp m (Hrvatska) = slov. *vamp* m > *lamp* (jugoistočna Štajerska) »1° životinjski trbuh, 2° (pejorativna metafora) čovječji veliki trbuh, Schmerbauch, Wanst« = *fämp* (ŽK). Na *-âk fampâk* = slov. *vampâc* m prema *fampača* f (ŽK), na *-ina vampina* (Skakavac) = *famplna* (ŽK). Od stvnjem. *wampa* > nvnjem. *Wamme*.

Lit.: *Skok*, *ASPh* 29, 477. 33, 361. *Pleterišnik* 1, 498. 2, 747.

vámpír, gen. *-ira* m, bug., ukr. i ras., bez *m* před labijalom koje je kao u *dumbok* prema *dubok*, *dumbrava*: bug. *vampór* prema *vapor* »bateau à vapeur«: bug. *vapir*, *vepir*, ukr. i rus. (kao ime *Utin*, 1047), sa u mjesto *vam-* i *va-* češ. *upír*, polj. i rus. Praslav. folklorni termin animizma, koji je postao evropski, *vukodlak* = *Werwolf* kod Germana > fr. *loup-garou*, bret. *bisdavret* (poznat iz starofrancuske književnosti po lai od Marie de France), arb. *lūgat*. Suglasnik *ρ* varira sa *b*, upór. ras. *obyр*. Prema rus. *upyr*: *obyр* i je nastao iz jery-a, ali to ne potvrđuje češ. *upír*, polj. *upiór*. Kod nas ima *upir*, augmentativ na *-ina upirina* (Palmotic, Stulić). Denominal *povampiriti* se. Stalno upoređenje: *zacrvenio se kao vampir* (jer pije ljudsku krv). Arbanasi posudiše *dhampir* »isto

što lugat«, Novogrci βάμπιρας, βόμπιρας, Rumunji imaju *vampir*, cic. i *vómbir*. Dva su tumačenja: posudnica je iz sjevernoturskog *ubyr*, *ubyrly* »vještica«. U prilog tome shvaćanju govore varijante. Tumači se iz slav. jezičnih sredstava: *u < e > vam-* identificira se s negativnim (privativnim) u kao u *ubog*, *orod*, *ut'al* (Bruckner); *-pir* kao u *netopyr* (v.), od *pir-* = *per-* »letjeti«. Slično Vaillant. Prema tom tumačenju *upir* bio bi tabu za *vukodlak*.

Lit.: *BI* 2, 697. *Mazuranić* 1506. *Miklošič* 374. *Holub-Kopelný* 403. *Bruckner* 594. *Slávia* 13, 278-280. *Mladenov* 57. *Vaillant*, *Slávia* 10, 673-679. *Korsch*, *ASPh* 9, 676. *Ilijinski* i *Sobolevski*, *RFV* 65, 262. 409. si. (cf. *RSI* 5, 266). *Jokl*, *Um*. 70. si. 80. si. *Fécamp*, *BSLP* 18, LXIV. *Krek*, *Einleitung* 409. 410. *Vasmer* 3, 108.

van¹ m (ŽK, hrv.-kajk., slov.), u izreci na *vam bózi* (*iti*) »im Vertrauen auf Gott > aufs Geratewohl«. Ōd stvnjem. *won* (upór. nvnjem. *wähnen*).

Lit.: *Pleterišnik* 2, 74. *WP* 1, 260.

van², prijedlog s gen., »extra«, složen *izvan*, *izvam*, *izvanj*, *izvana*, (16. v.), *naizvan*, *saiizvan* (Hercegovina), prilog na pitanje *gdje, kamo*, »foras, foris, ná polje, na dvor«, veza (konjunkcija) »osim, nego, praeter«, složeno *van da*, *van ako* »nisi«, prvobitno akuzativ, steslav. lokativ *ъne* (upór. češ. *vně*) > *vaní* (ŽK) = *vane*, *vanu*, *izvanje*, s deiksom *-ka vanka*, *izvânka* (upór. ukr. *vonka*, rus. *vonki*) »foris, spo-lja, zdvora«, hrv.-kajk., slov. *vun* < *ъnъ* > *un kao *uz* (s protezom v kao u *vuš* za *uš*), sveslav. i praslav. Složenice: (iz)vanbracni, (iz)van-evropskif hrv.-kajk. *vunbaateKj*), (iz)vanrēdan, prevedenica od *extraordinarius*. Pridjev na *-j izvanji* (Vuk, 16. v.) = na *-ski izvanjski, vanjski* »spoljni«, poimeničen na *-ina izvânjština* f (17. v.), *vanjština*, na *-ec* > *-ac izvânjac*, gen. *-njca* = *izvanac*, gen. *-nea* »tuđin, stranac, jabandžija«. Na *-ja izvanja f* »taština, ispraznost«. Bez utvrđene etimologije. Mladenov i *WP* izvode iz ie. **ud-l*ud-* > nvnjem. *aus* (v. *œz* > *uz*), sanskr. *ut*, prošireno sa *-no* *ud-no. Upoređuje se neuvjerljivo i sa sanskrtom *vana-m* »gora, šuma, drvo«, *vane* »u šumi« = *ъne*, od ie. **uen-* (upor. *van*, v.) kao i sa stprus. *wins* »vážduh, zrak«, a to od prezentskog prijevaja na *n* (Schwachstufe) ie. korijena **ue-* »duvati« koji je u *vijati*, gr. αἴτω »beutle«.

Lit.: *ARj* 4, 316. *BI* 2, 697. *Krasovski*, *NJ* 5, 235-236. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečny* 412. *Bruckner* 606. *Vasmer* 1, 225. *Mladenov* 90. *Trautmann* 360. *WP* 1, 221. 259. *Bezenberger*.

KZ 41, 89. (cf. *RSI* 1, 266). *Boisacq* 61-62. *Bragmann*, *IF* 33, 304. *Endzelin*, *FBR* 10, 18., br. 48. (cf. *Slávia* 10, 221). *Hirt*, *IF* 17, 48. *Horton-Smith*, *BB* 22, 189-202. (cf. *AnzIF* 8, 135-136). *Persson*, *IF* 2, 213. *Zubaty*, *ZbJ* 396-400. (*RSI* 2, 259).

vandrša f (Vuk) = *vaša* f (Vuk) »komad kože što se odadre s tijela«. Daničić označuje riječ kao tuđu. Ne kaže koja.

Lit.: Daničić, *Om*. 58. 363.

vankuš m (Zrinjski, *Sirena*, hrv.-kajk.) = *vanjuš* (ŽK) »Polsters«. Na *-ica vankušnica* (hrv.-kajk., slov.) = *vänjkušnica* »Polsterüberzug«. Od srvnjem. *Wangküssen*.

Lit.: *ARj* 20, 552. *BI* 2, 697. *Skok*, *ASPh* 33, 372. *Pleterišnik* 2, 738.

väpa f (Dubrovnik, 1784) = *vâp* m (Stulić) »1° vapor, halitus, humor, 2° vonj., 3° hidronim (rijeka, Srbija)« = (bez proteze *v/apa* (Vuk, Crna Gora) »zadah, odor«. Ako je osnovno značenje »para, isparivanje, Dunst« ide zajedno steslav. *vapa* »stagnum, humor«, koje se slaže s hidronimom i slöw. *vapa* »Pfützte«. Upor. arb. *vape* f »Hitze, Mittag«, pridjev »heiss«, rum. *văpae* f »Flamme«, postverbal od *văpăi* »flammen, flackern, lohen«, obrazovan od *vapa* s pomoću *-α/ρ > -ăi*, koje možda i ne ide zajedno sa hrv.-srp. (*v/apa*). Upor. još *vapno*, *japno* (v.) i steslav. *apъ* »boja, color«. Balkanske riječi teško da su istog podrijetla kojeg i sttal. *vapa*, tal. *vampa*, od *vapore* = *vampore*, odbacivanjem sufiksa. Miklošič i Schulze upoređuju *vapa* »stagnum« sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«. Miklošič ima još iz madž. *vapa* »lacuna«.

Lit.: *ARj* 1, 94. *BI* 2, 698. *Miklošič* 375. *Isti*, *Lex*. 56. *Schulze*, *SAW* 1910, 787. sl. (cf. *RSI* 4, 334). *GM* 463. *Tiktin* 1719. *REW** 9147. *Bernard*, *RES* 27, 34-35.

vapiti, *văpijēm* impf. (Vukov akcenat) (*uz-*, *za-*) = u današnjem saobraćajnom i književnom jeziku *vapiti*, *vapim* (iz biblijskog jezika) »zvati, vikati«, steslav. *vtipiti*, *upiti*, češ. *úpěti*, rus. *vopitb*. Praslav. Samoglasnik *α* je nastao iz velarnog poluvokala *ɔ* kao u *vaskrs*. Od *vtipiti* je nastao naporedni oblik *upiti*, *upijem* pf. (Vuk, Crna Gora) (*do-*) »viknuti, pokliknuti, zovnuti«, kao u *unuk*, *uskrs*, *juče* itd., stsrp. *vzupiti* prema impf *upijati*, *upijam* (Crna Gora). U steslav. postoji i prijevaj *ypъ* »laras, galeb«. Nije posudnica iz got. *wōpjan*, niti je u prasadstvu s njim kao ni s ags. *waf-fian* »delirare, lärmen«, nego sa lot. *upet*, *upeju*

»vikati«, lit. *upas* »jeka«, stvnjem. *ufo* »sova«. Onomatopejski je korijen **u-* koji se nalazi u *ukati*, *vykati* > *vikati* (Ilijinski). Upor. još *vabiti**

Lit.: *ARj* 2, 717. *BI* 2, 698. *MiBloIII* 396. *Holub-Kopečny* 403. *Vasmer* 226. *Ilijinski*, *KZ* 43, 177-184. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 195-200. 27, 133. 29, 3, 318. 337-338. *Vaillant*, *Slávia* 10, 674. *Charpentier*, *Le Monde oriental* 1, 222 (cf. *AnzIF* 25, 69). *Kiparsky* 56. *WP* 1, 187.

vápno n (zapadni krajevi) = *japno* (16. v., ŽK) = *japno* (Vodice) = *japan*, gen. *-pna* m (18. v.), sveslav., osim bug. i rus., praslav., poimeničen pridjev na *-ъn* sr. r., »1° (istočni krajevi) kreč (< tur. *kireç*, v.), klak < lat. *calx* (v.)«. Pridjev na *-en vâpnen* = *japnen* (ŽK) »krečni, klačni«, poimeničen na *-ica japnenica* (ŽK) = (disimilacija *n - n > l - n*) *japlenica* (18. v.) = *japlenica* (Vodice) »1° krečana, klačina, fornaža, 2° toponim«. Na *-orjapnor* m »suh komad japna kod razvalinaj klačinara«. Na *-ica japnlca* (Vodice) »jama s vapnom«. Na *-ar vapnar*, gen. *-ára* »krečar«. Denominal steslav. *po apъniu* »sačice obducere«. Primitivum praslav. pridjeva očuvan je u rus.-cslav. *apъ* (12. v.) »boja«, *popapiti* »dealbare«. Riječ *apъ* je baltoslav., upor. stprus. *wopais*, lot. *vapi* (*vapu*), *vāpei* »bojadisati«. To upoređenje kaže da *v-* pripada osnovi i da je u hrv.-srp. bilo shvaćeno kao proteza, koja je zamijenjena protezom *j-*. Kako Praslaveni nisu poznavali gradnja u kamenu ni industrije vapna (kreča), mora se uzeti da je praslav. pridjev *apъ* prvobitno značio kao i u lit. »boja«. Prijenos na »calx« je sekundaran. Vasmerovo izvođenje *apъ* od steslav. grecizma *vapsati* »schminken« < gr. Ζβασφα od βάλπω, ne vodi računa o ovoj činjenici. Bruckner upoređuje neuvjerljivo sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«, *vapati* (3. 1. sing.) »bacati«. Kako je *vapa* značilo »kaljuža, blato«, a to se upotrebljavalo na primitivnom stepenu za bojadisanje, praslav. pridjev *apъno* možda je u vezi s tom riječi.

Lit.: *ARj* 4, 462. 20, 565-66. *BI* 2, 698. *Miklošič* 375. *Holub-Kopečny* 407. *Bruckner* 604. *Vasmer* 1, 168. *IzvORJAS* 12, 2, 224. *Trautmann* 341.

var m (16. v.) »pažnja, pomnja, oprez«, na *var imati se, imi na var* (Vrbnik), *navar biti*, *navar jímati na nikoga* (Vodice, CreS). Od priloške je sintagme imenica *navar* (Dobrot) »pažnja«, *nevar f.* = *navara* > priloži *ienevar* (16. v.) = *iznevarce* (16. v.) = *iz-*

nevařice = *snevarke*, -om (Stulić) »iznenada«, *iznevarke* (Marulić). S prefiksom *ob-* *obar* (Baraković) »vlast, oblast (dati pod ~)«, *obara* f »obrana, straža, čuvanje«. Pridjevi *nëvaran* pored *nëovāran* (ŽU) = *nëvarno* (prilog, ŽK) »pogibeljan«, *nevarovan* »koji se ne čuva«. Upor. slov. *nenevaren* »nepogibeljan«. Denominali na -ati *obarati* impf. (15. v.) »čuvati, braniti« prema pf. *oboriti*, -im »sačuvati«, na -ovati *varovati*, -ujem (Stulić) »custodire«, *obarovati* (1431, Podhumac) »zaštiti«. Riječi *var*, *obar(a)* postverbalni su od *varati*, -am impf. (Vuk). S prefiksima *do-*, *iz-*, *na-*, *pre-*, *raz-*, *s-*, *za-* *varati* u južnoslav. (slov., bug.) je razvio značenje »decipere« na osnovu prefiksacije; *závorovat*, -ujem (Kosmet, Drsník, Dugonjevo) »zalagivati«. Prefiksom *pre-* pred *varati* kaže se isto što i u *pregrupisati*, *premjestiti*, *preplivati*, *prenijeti*, *prenositi* itd. »prenijeti s jednog mjesta na drugo, preko nečega«. To je upravo »decipere«. Kako *pre-* služi i za perfektiviranje, ispuštanjem toga prefiksa *prevariti* »decipere« dobiva imperfektivno značenje u *varati*. Postverbal od *prevariti* je *prëvara*, *prëvara*, *priëvara* = *prevāra* (Kosmet). Od *varati* radna je imenica *varalica* = *varai*, gen. -oca, na -ant *prevarant*, apstrakti *varāncija* f, na -ka *varka*. Pridjev na -ljiv *varljiv*, na -bn > -an *prevaran*. Arbanasi posuđuje *prevariti*. Ovamo još *izvarlëit* (sebe ili drugoga) (Brusje, Hvar) »pokvariti«. Slov. *varam* »schauen«. Odatle deminutiv na -koti *varākati* (se), -am impf. (Vuk) = *varakat*, -am (Kosmet) prema pf. *varāknuti* (se), -em = *varaknūt* (Kosmet) »vrdati, vrdnuti, mrdnuti, ne činiti onako kako se očekuje«. Sveslav. i praslav. (?) posudnica od frnč. *waren* »aufmerken, beachten« koji se nalazi i u romanskim jezicima. Ovamo ide i južnoslav. posudnica od *viardōn* »beobachten« > *vārdati*, -ām impf. (Vuk) »1° attendere 2° (Grbalj) tumarati«. Čudno je značenje »nagomilati« od *navārdati*, -čan (Lika) pf. prema *navardāvati*. Upor. u istom značenju *nařdat* (ŽK). Bug. *varda* »ařtražax«. Uzvik *varda* (15. v.), upór. *ad mardam sub castello* (Tkalčić VII, index). Imperativ *vardaj* (Vuk) kao uzvik turskog stražara na Drini, na koji se odgovaralo *vardam*, tur. *varda* »gare, attention«. Odatle bosanski toponim *Vardište*. Ie. je korijen germanske riječi *yer-

Lit.: ARj 4, 264. 7, 732. 8, 124. 309. BI2, 698. Mazuranić 1541. Popović, Sintaksa 35, Hraste, JF 6, 212. Skok, ASPH 33, 366. Ribarić, SDZb 9. Elezović 1, 73. 185. 2, 122. Miklošič 375. Holub-Kopečny 408. Bruckner

601. Mladenov 58. REW' 9502. 9508. Kiparsky 89. WP 1, 284. GM 352. Vaillant, RES 22, 18. Osten-Säcken, IF 33, 267. Deny 728. Hirt, PBB 23, 337.

vàragovati, -ujem impf. (Vuk) »(opančarski termin) strugali izluženu kožu«. Od madž. *faragni* »schnitzen«. Glede / > v upór. i madž. *varga* (v.) i *varka* (v.). Glede glagoškog nastavka -ovati, -ujem na madž. glagolske osnove upór. isto kod rum. madžarizama -UJQ > -ui: *cheltui*, *făgădui* itd.

Lit.: BI 2, 698. Miklošič 375.

varak m (Vuk) = *varak*, gen. -aka (Kosmet) »zlatni listići za ukrašavanje, pozlaćivanje jabuka, rogova ovnu, bukljia, kozar, klobodan, telej, šik, žik«. Na tur. -li *varakli* indeklinabilni pridjev, epitet uz *preslica*, *varaklija* (Kosmet) »na komu ili čemu ima varak«. Denominal na -eisati *varakleisati*, -šem impf. (Vuk) = *farakleisati*, na -aisati *varakleisat*, -išem (Kosmet) »šiklisati, šikosati, šikovati, teleisati«. Balkanski turizam (tur. *varak*) iz terminologije ukrasa: bug. *varák*, *varakladisvam*, -dosvam (*d* iz tur. aorista), *varakosvam*, arb. *varak* »Goldplattierung«, ngr. βαράκι »Goldblättchen«, βαράκιον »vergolden«.

Lit.: ARj 3, 43. BI 2, 698. Elezović 1, 73. Mladenov 58. Miklošič 375. Školjić 638.

varga m (14. v.) = *vorga* (Miklošič, srp.) »1° postolar, cipelar, opančar, 2° prezime (Varga, 1697)«. Od madž. *varga*.

Lit.: ARj 20, 580. Mažuranić 1542.

varganj, gen. -anja m (Vuk, Srijem) = *vrganj* (Hrvatska) = *vrganj*, *frganj* (ŽKU) »gljiva boletus edulis«. Od madž. *vargánya*.

Lit.: BI 2, 699. Skok, ASPH 33, 373.

varka f (Vuk) »1° rep u ribe, 2° (šaljivo) stražnjica u žene«, ispuštanjem dočeka -ka, koji se osjeća kao sufiks, *fara* f (Vuk) »stražnji kraj od lađe«. Od madž. *fark* »rep«. Upor. za prijelaz madž. imenica, koje se svršavaju na suglasnik, među hrv.-srp. feminina *bitanga*, *Kikinda*.

Lit.: ARj 3, 43. 20, 585. Miklošič 376.

varoš f (Vuk) = *varoš*, gen. *varosa* m (1775, Kosmet) = *varoš* m (ŽK) = *varaš* m (hrv.-kajk., Vramec, opozicija: *selo*) »1° grad, šehar, 2° toponim«. Rod varira (m'i f) i u Crmnici. Pridjev na -ski *varoški* »1° gradski,

2° gradanski«. Deminutiv na -ica *varošica* (Vuk). Na -ište *varošiste* n »gradište«. Na -janin *varošanin* m prema f *varošanka* = *vároška*, s deminutivom *varošica* (Vuk) = (od pridjevske osnove) *varščan* (ŽK) »čovjek iz varoši«, odatle na -če *varošanče* n = *varošie* »varoško momče«, kol. *városiad*. Balkanska riječ madžarskog postanja (madž. *varaš* od *vár*): rum. *oraş*, bug. *varoš*, arb. *varrâsh* (ovamo i arb. toponim *Oroshi*) »Vorstadt«, također gr. i tur. Do 15. v. *varoš* je značilo »naselje koje se razvilo ispod feudalnog grada« (upor. toponim *Podgrad*, *Podgraci*, gen. -daća, *Podgradeć* > arb. *Pōrades* na Ohridskom jezeru). Upor. *Mon. šerb.* 439: *Gradb Kljuib... i varošb Podbključb*. Osnovno *var* dolazi u složenici *varmeda* (Vojvodina) < madžarsko-slav. složenica *vármegye*, odatle *varmedaš*, *vármédski*, *varmedija* (hrv.-kajk.), kao deminutiv u toponomastici u madž. lokativu *varadon > *Varadin*, gen. -ina, odatle etnik na -bc > -ac *Varadínac*, gen. -inča m prema f *Varadínka*. Od deminutiva *várasd* »gradič« madž. je lokativ *varasdon > *Varašdin*, gen. -ina = *Varašdin* (ŽK) = *Vorežlin* (Bednja), s etnikom *Vorežtićun* (ib.).

Lit.: BI 2, 698. 700. Novaković, Nastavnik 3, 1-17. (cf. *AnzIF* 4, 145). Miletić, SDZb 9, 408. Strohal, NVj 36, 49. si. *Elezović* 1, 74. Mladenov 166. GM 464. Jokl, UJb 7 (cf. *Jb* 13, 166).

vàrzUo n (Vuk, St. Novaković, Miličević, Srbija) = *varzilo* (Kosmet) »~ za crvena jaja« = *vršilo*, *varsilo* (Kršnjavi) = *varsilo*, *varsilj* (Pančić). Pridjev *varzilovo drvo* (Lazić, Crnogorčević) »caesalpina brasiliensis«. Stoji bez sumnje u vezi s tal. *brasile* m (12. v., sjeverna Italija) »sorta di legno rosso orientale da tintori«, koju Battisti i Alessio izvode iz ar. *vars* »una pianta gialla simile al sesamo, oriunda dallo Jemen«, ar. pridjev *toarsî*. Veza s imenom zemlje *Brasile*, *Brazilija* je sekundarna (prema crvenom drvetu).

Lit.: BI 2, 700. Elezović, JF 14, 215. Novaković, JF 2, 116-117. Stevanović, JI*, n. s., 1, 183-184. Vasmer, GL 141. DEI 591.

vas, gen. *vâsi* f (čakavski, akcent ŽK) = (hrv.-kajk., slov.) *ves* = *vSsi* gen. *vosí* (Buzet, Sovinjsko polje) = nepostojano *a vas*, gen. *vsí* (15. v.), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug. i rus., samo u narječjima) i praslav. (stcslav.) *vbsb*, »1°selo, χώμη, χωρίον, villa, 2° toponim (Nova Ves, Zagreb)«. Danas potisnuto od sinonima *selo* (v.), koje je prvobitno značilo »kmetovsko naselje, selište koje je imalo svoga

gospodara (tako u Dušanovu zakonu)«. Danas je očuvano na zapadu kao toponim. Na Šolti se vidi zamjena i u toponomastici. Od *Sudnje selo* etnik je *Srdnjak* m prema f *Sridovaška*, od *Donje selo Dônjak* m prema f *DoKvaška*; dokaz je da je prvobitni naziv bio *Sridnja*, *Donja vas*. Da je praslav. riječ postojala u nas i na istočnom teritoriju, dokaz je *Pruska Vas* (Stojanović). Da novo stanovništvo koje se za turskih ratova seli na zapad, nije poznavalo riječi *vas*, dokaz je u toponimu *Orna Vas*, 1497. v *Crnoj vsi* (kod Plaškoga), koji prozvaše *Cma Vlast*. Slično je i na teritoriju kod Zadra, gdje je *Banja Vas* »banovo selo« promijenjeno u *Banjevac*, gen. -vca. U gornjoj Lici je *Radina Vas*, 1439. v *Radini vsi*, odatle ime potoka *Radinovac*, koji utječe u Liku u poreznoj općini Smiljan i etnik *Radovac*. Upor. za takovo izvođenje toponima *Fratrovei* na Kupi = 1650. *Fratrova vas*; kod Otočca je z *Rodosie vsi* (1510.); *Gorinja Vas* (ŽK). Od izvedenica samo *veznicus* (1340): »est qui in villa qualibet habet exequi mandatum sui superioris cuiuscumque, quod nomen bene sibi competit vulgariter, quoniam villa in sclavico *wez* vocatur«. Samoglasnik *a* — *e* je nastao od palatalnog poluvokala ь. Dok je praslav. riječ kao termin za kmetovsko naselje očuvana samo tim samoglasnikom, u baltičkoj grupi pokazuje čitavu seriju prijetoj: **yaš-*, **ueiš-*, u sprus. *zašpattin* (»Frau«) prema lit. *viešpats* m »Herr«, *viešpatj* f »Herrin«, *viessis* m »gost« prema *vyesnià* f, *vaišinti* »pogostiti«, *viešēti* »zu Besuch sein«, lot. »zu Gaste sein«. Baltička se složenica nalazi i u sanskr. *viçpati* »Hausher, gospodar«, *viçpatm* »Hausfrau« (upor. arb. *amvise* »padrona di casa«) = avesta *vispaiti* m »Herr eines Dorfes, einer Gemeindec«, sanskrtski prijetoj *veta* »susjed, Dienstmann«, avesta *vaësa* »Knecht«, *vitati* »hingehen« (upor. lit. *viešēti* »zu Besuch sein«). Praslav. *vi* je još u vezi sa οίκος (prijetoj **foik-*) »kuća«, lat. *vicus* »Häusergruppe, Dorf, Stadtviertel«, gen. *weihis*, lat. *villa* < ie. *ueik-sla. Da je riječ postojala i u ilirotračkom, to dokazuje arb. m pl. *vise* i toponim *Vsitg* > *Sinj* (Dalmacija) < *Visinium* (obrazovano kao *Ulcinium*). Ie. je korijen **uik-* »kuća u naselju«. Propadanju praslav. riječi u hrv.-srp. nije doprinijela samo sinonimija, nego i homonimija *vbst* »sav« (v.).

LU.: Hraste, Rad 272, 10. Strohal, NVj 36, 49. d. Jagić, ASPH 1, 433-434. Miklošič 399. Holub-Kopetny 412. Bruckner 618-619. Vasmer 1, 193. WP 1, 231. Trautmann 36.

Hirt, *IF* 32, 265. Foy, *IF* 32, 332. Brandt, *Sbornik v čest Millera* 305–310. (cf. *AnzIF* 13, 245). Sütterlin, *IF* 5, 307. Oštir, *WuS* 3, 205. *ZSPH* 2, 108. *Boisacq** 689–690. *GM* 473.

vasija m, f (Kosmet) »staratelj, staralac, tutor«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vašī*) iz turskog prava: búg. *vasija*.

Lit.: Elezavić 2, 503. Mladenov 58. Školjić* 638.

vasiona, određeni pridjev ž. r. (Vuk, u prijevodu, *Ps.* 18, 15) = *vasiljenā* (u prijevodu St. zavjeta, *Sam.* I, 2, 8.), poimenični pridjev, »orbis terrarum« = *vašimi svijet* (Vuk) = (promijenjeno prema *сила*, pučka etimologija) *vasiljem* (Vuk, Grbalj), proširen na *-ski vasiljenski* (~ *patrijar*, narodna pjesma). Daničić upotrebljava mjesto Vukova oblika i mjesto narodskih pučkih etimologija prema stcslav. *vasèljena*, *vasèljèni svijet*, *vasèljènski sabor*, prema stcslav. prevedenici (calque) gr. οὐνοῦμένη (ἡ) (u naslovu carigradskog patrijarha), što znači *nastanjena (zemlja)*, *nesešlaja*, određeni part. pret. pas. od *vbseliti (> useliti)* »habitare«, tako i rus. *vselènnaja* »universum«. Naš jezični osjećaj shvatio je stcslav. prevedenicu (calque), koja je nastala u crkvenim učenim krugovima (upor. *nasušni hljeb*), kao složenicu od *vas* »sav« i *сила*.

Lit.: *BI* 2, 700. 701. Vušović, *NJ* 2, 140–145. (cf. *JF* 13, 285). *Vasmer* 1, 236.

vaš m (Prčanj) = *váž* (Boka, Sutomore, Crmnica, Buzet, Sovinjsko polje) = *váž* (Dubrovnik, Rab) »(tal.) *vaso*, sud, stakleni vrč (Buzet), širok krčag bez drške (Crmnica), čup zemljani koji sadrži 6–7 kg, važna«. U brodograditeljstvu u prenesenom (metaforickom) značenju *vaši* m pl. (Dubrovnik) »kad se brod sagradi, *vaši* su neke potporače koje padnu kad brod uđe u more, tal. *vasi delle navi*« = *važe* (Račišće) »drvo koje se podmetne kod izvlačenja lađe« = *azi* = *važči* (Cres). Ovamo još deminutiv na *-ol* + *-ino* *važulin*. Tal. deminutiv na *-cello vascello* (fr. *vaisseau*) nalazi se u slov. *vršel* m < *vašel* »bárka«, *vršelo* n »Mastbaumkorb« (sa zamjenom *α* > *r* kao u *krletka*, v., upor. *držela* > *dežela*). Od tal. *vaso* < lat. *vasum*, od *vas*. Upada u oči i > š u Prčanju i Dubrovniku.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 6. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 21. *Pleteršnik* 2, 799. Miletić, *SDZb* 9, 259. *REW** 9161. 9163. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Skok, *Term.* 142. 147. 148. *DEI* 3994.

vašar m (Vojvodina, Slavonija) »sajam, pazariš, dernek, panaður«. Pridjev na *-bn^ vášarni* (~ *dan*, ~o *doba*) »pazarni, pazarski, sajmeni«. Na *-ište vašarište* (Vuk) »sajmište, Pazarište (toponim, Lika), panađurište (toponim, bug.)«. Denominal na *-iti vašariti*, *-rim* impf, (*raz-*) »pazariti, sajmovati«, metafora *razvašariti pl.* »porazbacati«. Od mađ. *vásár*.

Lit.: *ARj* 20, 617. *BI* 2, 701. Miklošič 376.

vaška f (Vuk) »pas, pseto«. Deminutiv na *-ica vaščica* (narodna pjesma). Ovamo ide prema Miklošiču apstraktno na *-ina vaščina f* (Marulić, Bernardin, Hanibal Lučić, čakavska riječ) = *vaština* (Parčić), potvrđeno jedanput sa *ь* mjesto *a*: *bez jeho vštine: gostu i siroti ne učinite vaščine* (Bernardin), u amplifikaciji *vašima i psost*. Odatle denominal na *-ati vaščiniti* »obeščastiti«. Bernardin prevodi tom imenicom lat. *calumnia*, a Parčić tal. *onta*. Upor. izvedenice od *pas*: *psina*, *psost*, *psovka*. Kako je *vaština* potvrđeno s poluglasom, moglo bi se pomišljati i na izvedenicu od *uš* < *vššb*, upor. bug. *vāška*. Obje su riječi bez paralela u slavinama. Mažuranić pominje riječi koje donekle slično zvuče, kao tur. *vaşak* »ris«, *vaşî* »divlji«, što ne odgovara semantički, a kod *vas* »selo« ni fonetski.

Lit.: *ARj* 20, 619. *BI* 2, 702

vatak (?). Taj oblik upotrebljava Mažuranić. Osniva se na pisanju u Budvanskom statutu: *il senicio et il vataco, o sinicio o vataco*. Riječ *vataco* je zacijelo isto što bug. i mak. *vatah* pored *vataf* »1° Werkführer einer Giesserei, 2° Leiter der Tänzer (Kalušari, Makedonija)« = rum. *vătaf* »Anführer, Vogt«. U rum. postoji čitava leksikologijska porodica te riječi: deminutiv na lat. *-elim vataşel* »Amts-, Polizeidiener«, apstraktno *vâtaşie* »kotarska oblast«, f *vătaşifa* = *vătaşoie* »vatafova žena«, a *vaiaşi* »upravljati«. Prema Budvanskom statutu *vatah* je sudski službenik koji izvršuje noću i danju naređenja sudaca, poziva pred sud građane, garante, objavljuje nadene stvari, zvonom objavljuje prodaju kroz tri nedjelje, procjenjuje vrijednost zaloga. Mažuranićeva je etimologija, prema kojoj je *vatak* izvedenica od *hvata*, neodrživa zbog dočeta *-ah*, koji nije naš sufiks, kao i zbog značenja. Griješka je Mažuranićeva i u tome što je pisanje Budvanskog statuta jednostavno prenio u hrv. *vatak*, a c u pisanju Budvanskog statuta može biti i *h*. Bug. *vatak* može biti posuđenica iz rum. ali i ne mora da je to, ako se ima u vidu da je

vatah identično s ukr. *vatáha* »Haufe, Masse«, struš. *vatága* »1° Zelt, Nomadenhaus, 2° (danas) Haufen (Menschen, Tiere), Rotte, Bande«, polj. *wataha*, *watażka* (17. v.) < ukr. *vatáha* »1° mnoštvo, 2° vod množstva«. Ove usporednice vele da je riječ pripadala prvobitno nomadskom društvenom uređenju, u kojem je nomadska šatorska jedinica po semantičkom zakonu sinegdohe označivala i onoga koji njom upravlja, vlada, izvršuje njezine naloge. Zbog toga bug. *vatah* može biti i protobugarska (Asparuhova) riječ. Riječ je identična sa sttur. оіау »čador, soba, porodica« > južno-tur. *odak*, *oda* > *odaja* (v.) (Mladenov, Vasmer, Korsch). Barić izvodi od arb. *vetêhê* »das selbst, selbst, Schamteil«, što ne objašnjava ni fonetiku ni značenje. Capidan identificira bug.-rum. riječ sa tur. *vattás* »pastir«. To tumačenje ne objašnjava s > h, f, a ni značenje, jer *vâtaf* ne postoji u pastirskoj terminologiji. Toponim *Vaiasi*.

Lit.: Mažuranić 1546. *MHISM* 3, 15. 83. 85. 119. 155. Barić, *JF* 5, 297. Capidan, *DR* 3, 191. *Vasmer* 1, 172. Mladenov 58. Doric 31. *Bruckner* 604. *Tiktin* 1719.

vatra f (Vuk) »oganj«. Pridjev *vatren*, poimeničen na *-jaza vatrenjaia f* (oko Muhača) »parobrod, vapore«. Na *-alj vatrāl*, gen. *-álja* m (Vuk, bug. *vătrai*) »maša, ožeg, posipka«, rum. *vătraiu* (također slov. i ukr.). Deminutiv na *-ica vatrîca*. Augmentativ na *-uština* (upor. *baruština*) *vatruština* »vrućica«. Na *-ište vatrište* »ognjište, ustrina«. Denominal na *-iti vâtriti*, *-lm* impf, (dževerdarom) (*na*, *o*, *raž*, *za-*) »paliti«. Prvobitno riječ raširena na istoku, na zapadu samo *oganj*, danas rašireno i na zapad, odatle složenica (neologizam) *vatrogasac*, *vatrogasni*, *vatrogasivo*, prevedenica prema njem. *Feuerwehr*, *vatrenka* »lokomobil«. Nalazi se još u češ. (istočno-moravskom), slvč., polj. i ukr. Kako je raširena i u rum. *vatră*, na sjever su je donijeli rumunjski pastiri po Karpatima. U arb. *vatre* f = *vo*tre (Gege) »Herd, Feuerstelle«. Balkanska pastirska riječ, koju su i u hrv.-srp. mogli raširiti srednjovjekovni Vlasi (Joki). U prilog te pretpostavke govori *vatrāl*, gdje je sufiks ne kao u *pûtalj*, nego lat. pl. od *-alis*, upor. lat. *-ile* u *vadrile* »isto« (katorski latinitet). Riječ se nalazi još u ciganskom, kamo je mogla doći također iz rum. Upoređuje se sa sanskr. *atharvan-* »Feuerpriester«, avesta *atars* > perz. *odar* »vatra«, arm. *airem* »verbrennen«. Nije riješeno pitanje proteže *v-*, od koga je. Upor. stcslav. *vâtrb* »faber«, koja je balto-slav. riječ,

upor. stprus. *vu*tris, *autre* »isto«. Važna je činjenica da je ušla i u dalmatinski latinitet.

Lit.: *ARj* 7, 732. *BI* 2, 702. Trojanović, *SEZb* 45, 1–324 (cf. Belić, *JF* 10, 259)! Miklošič 376: Berneker, *IP* 10, 161. *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 664. *Vasmer* 1, 173. *ZSPH* 5, 285. Mladenov 59. *RES* 4, 192. *WP* 1, 42. Jokl, *WZKM* 34, 30 (cf. *RES* 1, 115. *IJB* 13, 165). *Slávia* 13, 283. Loewenthal, *WuS* 10, 163. sl. (cf. *IJB* 13, 170. 246). *GM* 464–465. Oštir, *Anthropos* 8, 165–180. (cf. *IJB* 4, 109). Popović, *Slávia* 7, 23. *RES* 1, 111. Rozwadowski, *ROR* 1, 108–110. Skok, *ZRPh* 54, 202. 463. Meillet, *BSLP* 23, 77.

vázam, gen. *-zrna* m (Hrvatska, Dalmacija, Vuk, samo katolici) = *vázam*, gen. *vázma* (ŽK) = *vázam*, gen. *vázma* (Vodice) = *vazem* (Brkini, Istarski Breg) = (hrv.-kajk., 1599 Legrad) *vuzem* = *veyzêm* (Bednja), slov. (*v*)*územ* (Bela Krajina, Štajerska) = *uzma*, pl. o *üzmi*h (Lumbarda) = *uzrneh* (12. v.) = *uzam* m (glede *ba-* > *vaz-* pored *uz-* v. *uz* i *uzeti*), pl. *uzmi*, o *üzmi*h (Ložišće, Brač) »uskrs (pravoslavni i katolički), vaskrs (samo pravoslavni), vaskrsenje (samo pravoslavni), veliki dan (srpske listine, bug.) = vèligdan (Srbija preko Morave), velja noć (Zagreb, pisano *vely a noyč* = *velenicz* 1468, 1432, slov.)«. Ranjina: *prvi dan prije Uzma* »ponedjeljak prije Uskrsa«. Pridjevi na *-en*: *vázámén* (Brkini, Istarski Breg) = *vazmèn* (ŽK, ~ *pondiljak*) = *vuzmèn*, poimeničenja na *-jak üzmenjak* m (Smokvica, Korčula) »ciklama«, *vázámnica* (Brkini) »kruška koja se drži do uskrsa« = *vuzmenica* = *vzyzémlico* (Bednja, sa *mn* > *ml*) »uskrsni kriješ, lomača, vatra« = *vazménka* f (ŽK). Postanjem što se tiče morfologije, posve je jasan crkveni termin. To je postverbal od *vtzemati*, *-mljg* »tollere« kao *ujam*, *najam*, *zajam* od *jeti*. Semantički problem nije tako jednostavan. Miklošič je prevodio »sumptio carnis« i smatrao je kao opoziciju terminu *mesopust* (slov. *pust*, također Kastavski statut 1490) = ἀπόκρεως = *carnelesciale*, *carneleval* — *caslegi*, *carnelegi* kod Rumunja (v. *karneval*), kada se poslije 40 dana posta (*quadragesima* > *korizma*) opet »uzimlje meso«. Tako shvaćen taj je crkveni termin, koji se nalazi samo u hrv. i slov., na teritoriju Oglejske patrijaršije i splitske metropolije, izoliran u kršćanskoj terminologiji kod Slavena. Nema mu analogije ni na istoku ni na zapadu. Kako je *vázam* objekt uz glagole *jesti*, *blagovati*, *učiniti* (upor. kod Bakšića: *Isus hote večerati i učiniti vázam svojimi učenicima, po prvo nego se dijeli od njih*),

odnosi se na Isusovu posljednju večeru i prijevod je od hebrejskoga i aramejskog *ixwfoj* = *pěšah*. Ta riječ u hebrejskoj religioznoj terminologiji znači svetkovinu u kojoj se slavi prijelaz Hebreja preko Crvenog mora i dolazak pod Mojsijem u obećanu zemlju. Značila je upravo »prijelaz, transitus, διάβασις«. U kršćanskoj je interpretaciji dobila simboličko značenje u tri pravca »1° pascha crucifixionis, πάσχα σταυρώσιμον, 2° pascha resurrexionis, πάσχα ἀναστάσιμον, 3° u interpretaciji sv. Augustina simbol sv. euharistije«. Slavensko se prevođenje drži ove interpretacije: πάσχα ἀναστάσιμον prevodi se u *Uskršnuće*. Treba dakle objasniti kako je došlo od tog slobodnog prijevoda, što je bilo povod da se tako prevodi? [Usp. o *vožam* i pod *jeti*]. Jednako kao što je *nedjelja* slobodan prijevod od gr. ἀπρακτος ἡμέρα, za κυριακή, tako je i *vázam* slobodan prijevod koji se naslanja prema tome na naziv *Pascha*, običan kod svih Romana. U pluralu je u srednjoj Dalmaciji (tj. na teritoriju solinske metropole) kao u rum. *Paști*, fr. *Pâques*, *Pascer* < *fešta Pascuorum*, u stal. i stfr. Plurale je tantum kao i njem. *Ostern* i kao naprijed pomenuti romanski nazivi, zbog toga što se *Uskrs* prije 1094. slavio 4 dana, a od g. 1094. tri dana.

Lit.: *BI* 2, Hraste, *BjF* 10, 41. Skok, *Rad* 292, 18. *Slovo* 4–5, 64–70. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *Pletersnik* 2, 750. 807. *Mažurani* 1523. Kušar, *NVj* 3, 332. *Miklošič* 396. Isti, *Lex*. 89. 95.

vazelín m (Zagreb), moderna učena riječ, za balkanskih ratova u vojničkom žargonu unakrštenjem sa *mazati mazelin* (Srbija).

Lit.: Pavlovic, *NJ* 4, 140–141.

vāža f (Šolta, Parčić) »patka«. Denominal na -aži: *čā se ona vāžā* »gega se kao patka«. Vuk ima uzvik *vāž* kojim se gone guske, npr. na paši. Taj uzvik postoji u ŽK.

Lit.: *Parać* 1103. *BI* 2, 703. *ARj* 20, 643.

vazgeč (Banja Luka), uzvik, »prodi se, okani se«, upravo tur. imperativ za 2. lice. Na -isati *vazdečitsat se*, -*Sem* (od *nečega*, Kosmet, *t* je od tur. aorista) »ostaviti se, dići ruke«. Balkanski turcizam (od tur.-perzijske sintagme perz. *vaz* »ruka« i *gečmek* »proći«) iz rječnika običnog govora: bug. *vazgěč* »isto«, *vazgěčis(v)am*.

Lit.: *Elezović* 2, 502. *Mladenov* 56.

věce, gen. večera n (Vuk), *lijepo věce*, neutrum prema *vrijeme*, maskulinum u po-

zdravu *dobar veie* (analogija prema *dobar dan*); *r* u nominativu ispalo samo u štokavskim narječjima prema *juce*, a ovdje zbog identifikacije s deiksom *r* < *že* (v.); (s očuvanim -*r*) *večír*, gen. -i f, analogijom odatle i *vece f* (*prva vece*), baltoslav., sveslav. i praslav., »Ζσπερος, vesper(a) (s kojim je riječima prema Brugmannu u prasadstvu)«. Pridjevi na -*bn* + -*lo* večernji (-*r* *doba*), poimeničen u ž. ili sr. rodu: *večernje* n = *večernja* — na -*ica* *večernica* »sacra pomeridiana«, na -*jača* *večernjača* (suprotno *donica*, *zornjača*) »hesperus«. Prilozi s postpozitivnim -s (v. *saj*) *večeras* = *večeras* (Kosmet, ŽK), deiksom -*kē* *večeraske* = *doveče* (Vuk) = *dověčer* = *kvečeru* pored *kvečeri* (ŽK) = *naveče* (Kosmet). S tal. sufixsom -*ino* < lat. -*inus* *večerin*, gen. -*ina* »Westwind«, tako nazvan, jer je i njem. *Abend* »zapad«. Denominali na -*ati* *večerati*, -*am* impf, i pf. (kao *čuti*, *vidjeti*, *kazati*, *imati*, *ručati*, *doručkovati*) (*do-*, *na-* *se*, *po-*), impf. -*va-* na *večeravati*, -*čērāvām* »coenare«. Odatle postverbal *večera* f »coena«, deminutiv na -*ica* *večerica*. S prefiksima: *predvečera*k, gen. -*rka* m (ŽK) »Jause«, *navečerje* (14. v.), *navičerje* (Mirakuli) = *naveče* (Levač, Srbija) »uoči kakva blagdana« = *navečeri* f pl., *navečerje* prema *pojutarje*. Mađzari posuđišu *vacsora* i crkveni termin *vecsernye* = *veternye*, Rumunji samo crkvene termine *vecernia*, *povecernifă* »Komplete«. Niži prijevoini štepen je genitiv vremena stcslav. * *uceza* (tako i u ostalim slavinama, prema Vasmeru instrumental sing.) > (sa *v* > *u* kao u *unuk*, *utorak*) *jučera*, *jučerdān* (17. v., više puta). Dočetno padežno -*a* bilo je shvaćeno kao deiksa, koja može otpasti *jučer* (16. v.) i zamijeniti se drugim *jučeri* (Katanić). Odatle krivom identifikacijom *r* = *že juče* > *včera* (hrv.-kajk.) = *čera* (ŽK) pored *čer* (ŽK); složenice *prekjuče* = *prekuče* (ŽU) = *prekčera* = -*čer* (ŽK), *nakjuče* (Vuk) »uoči prekjuče«. Pridjevi na -*ani* (upór. *sadanji*) *jučeranji* (Vuk), *čeranj* (ŽK), prema *današnji* od *danas jučerašnji* (17. v., Vuk) = (s disimilacijom *šnj* > *snj*) *jučerašnji* (18. v., jednom), na -*nji* *jučernji*, *jučerinji* (18. v., prema *jučeri*). Nižim prijevoinim stepenom izražava se dan koji je prethodio večeri, upravo večer kao završetak dana za cio dan (sinegdoha). Baltičke su usporednice: lit. *vakaras*, lot. *vakus* »vece«. Dalje je upoređenje sa gr. τα εσπέρα = lat. *vespera*, koje sadrži ie. korijen **ye-*, koji je raširen na *í* u stvnjem. *nestor*, stnord. *vestr* »zapad«; glede ie. *qeros u *ueqeros upor. ir. prijevoin *fescor* »vece«; **ye-*, **ues-* je varijanta od *au, zastup-

Ijena u sanskrtu *avós* pored *dva* »herab, ab«. Ie. bi riječ značila »zalaz sunca«.

Lit.: *ARj* 1, 943. 2, 718. 4, 673. 7, 392. 407. *BI* 704. 673. Jagić, *ASPh* 13, 629. *Elezović* 1, 80. 2, 85. *KZ* 46, 236. Rešetar, *ASPh* 36, 540. *Miklošič* 376. *SEW* 10. 165. *Holub-Kopečny* 410. *Bruckner* 614. *KZ* 46, 236. *Vasmer* 1, 196. *RSl* 3, 250. *IF* 42, 179–182. (cf. *JF* 7, 245). *Mladenov* 64. *Mélanges Pedersen* — 102. (cf. *IJb* 23, 200). *WP* 1, 15. 311. *Trautmann* 348. *Boisacq* 288–289. *Brugmann*, *IF* 13, 157–163. *Foy*, *IF* 6, 328. 8, 203. *Müller*, *IF* 8, 304. Otrębski, *Z badań nad infiksem nosowym w językach ie.*, br. 15. Ilijinski, *ASPh* 34, 15–16. Loewenthal, *KZ* 55, 4–5. Belić, *Zb. Fortunatov* 374. Meillet, *BSLP* 21, 33. *Pedersen*, *KZ* 38, 205. *Patrubany*, *MO* 2, 220–225. (cf. *RSl* 3, 321).

večica (Tivat, »oko raku na košulji« = *vičica* od *rūkäg* (Prčanj) »Hemdmanschette, mali Uski rub rukava«, *večica* od *grla* (ibidem) »Hemdkragen«; Krtole: *ogrljača* *nema vučicu*; *večica* (Bogdašić) »rub košulje«, (Dobrota) »neurešen kraj košulje oko raku i oko vrata«, (Stoliv) »večica oko vrata (za nju se zapuči kolēt, tako i Muo)«. To je bokeljska riječ za ono što se u Dubrovniku zove *pobiti* < tal. *polsino*, deminutiv od *polso* < lat. *pulsus*, odatle učeno *puls*, *pulzirati* (Zagreb). Riječ *večica* je naš deminutiv na -*ica* od primitivuma koji kod nas nije potvrđen, nego možda u *tal.vezzo* »ornamento di perle o altro«, koje se izvodi od lat. *vētium* ili možda bolje od *vitteus »ad vittam pertinens«, od *vitto* »benda«. V. *bječva*.

Lit.: Rešetar, *Štok*. 305. *REW* 9396. *Prati* 1043. *DEI* 3006.

veći, komparativ od *veliki*, sveslav. i praslav. *vet-*, bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »major«, stcslav. *vištij*. Pored komparativa na -*io* *več* postoji u hrv.-kajk. i komparativ na -*Si* kao u češ. *větší* < *vécu* i s disimilacijom *i* — *ši* > *kš*, upor. *dužši > *dukši*, kao i slov. i polj. *większy*: *veksi* pored *vehši*, *vihši* (*i* prema *viši*). Apstraktum na -*ina* *večina* = hrv.-kajk. *veksina*, u prilogu *s vekšindm* (ŽK) = *veksinjom* (Hrvatska, BI) = *večinom*. Prilog *veče*, s deiksom -*m* *vičem* (Banat) = (s ispuštenim -*e* kao da je fakultativna deiksa *jer* < *jere*) *več*, postao je vezica suprotnosti upravo kao *magis* u romanskim jezicima i kao ngr. πλέων > πΛÓ, πειά. Kao romanski jezici *plus* i *magis* upotrebljava i hrv.-kajk. taj prilog za tvorenje komparativa *vač krěiv* (Bednja) »krivlji«, upor. ngr. πιο καλός pored καλύτερος, tal. *più*

bello, rum. *mai frumos*, španj. *mas hermoso*. Prilozi s prijedlozima *odvěce* > *odveč* »od-vice«, *preveo* = *preveč* (ŽK) »previše«, bug. *veče*, *preveče*, sa sufixsom -*ma* (upor. *veoma*, *boljma*, *lištna*, *manjma*, stcslav. *ьма* > *sasma*) *večma* »više«. Veče se sa superlativnim naj *največ* pored *najviše* (Vodice) »plurimum, plurimi« i sa konjunkcijom *ako večako* > *večko* (Piva-Drobnjak) »osim ako«. Vezica *več* zamjenjuje *nego* (Slavonija, Vukovar): *bolji je več naš*; zamjenjuje *osim*, *izuzev* u Kosmetu. Denominal na -*ati* -*večati*, -*ām*, samo s prefiksima *po-*, *u-*; impf, na -*va-* -*večavati*, -*věčāvām* (*po-*, *u-*). Od stcslav. priloga *preveste* stvoriše Rumunji *a* *privesti* (Moldavija), *privišti* »etwas überragen«. Kao komparativ *bolji* služi kao prvi element dvočlanih starih ličnih imena: *Večeslav* = srlat. *Venceslaus*, prema ovome ili prema njem. *Wenzel*, kao da je od *енъсь* (v.), *Vjenceslav*; Češ. *Vaclav*, rus. *Vjačesláv*, češ. *Vacerad*, *Vacemil*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *i*, upor. stcslav. *vištij*, polj. *więsytay*, ras. *vjaščij*. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Kao ie. korijen uzimlje se **uen-* »streben > wünsch, lieben, erreichen«, koji se nalazi u lat. *venus*, nvnjem. *Wonne*, *wünschen* (v. *voščiti*), u slavinama proširen formantom *i*. To proširenje pretpostavlja se i u imenu 'naroda *Veneti*. Upor. rus. *Vjatiči*, od ličnog imena *Vjatko*, hipokoristikod *Vjačesláv*, prema Ilijinskom »victor«.

Lit.: *ARj* 11, 249–51. *BI* 704. 705. *Elezović* 1, 79. Vuković, *SDZb* 9, 381. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Ivšić, *HR* 1934. *Miklošič* 381. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 620. *Vasmer* 1, 247. *Mladenov* 64. 195. 205. *WP* 1, 258. *Tiktin* 1263. Buga, *RPV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Ilijinski, *IzvORJAS* 23, 125–182. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 5, 206). *Petersson*, *Zwei stradu. Aufsätze* 1917 (cf. *IJb* 8, 206). *Prusik*, *ASPh* 2, 493–495. Vaillant, *Zb. B. Popovita* 294. sl. (cf. *IJb* 15, 297).

věcil, gen. -*ila* m (Vuk, narodna pjesma) — *večal* (Kosmet, Stupnik) »namjesnik, zamjenik, vikar, mandator«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *veqil*) iz turske administrativne terminologije: rum. *vechil*, bug. *vekil(in)*, arb. *vecitt* (Skadar), čine. *vichil'u*, ngr. βεκιλῆς. Ovamo arapski apstraktum *večalet*, gen. -*aleta* m (objekt uz *dati*, Kosmet) »punomoćje«, složenica bug. *vekil-harč* = čine. *vichileargi* »intendant« (v. *hari*), čine. *vikilimeie* »procuration« < tur. *vekil-etme* (od *etmek*).

Lit.: *Elezović* 1, 79. 2, 503. *Mladenov* 61. *GM* 469. *Pascu* 2, 174., br. 1148. 1149. 1150. *Školjić** 639.

vedar, f *vedra* (Vuk), sveslav. i praslav. meteorološki pridjev, stcslav. *vedru* »serenus«. Poimeničen na -*bc* > -*ac vedrete*, gen. -*aca* (Vuk) (= *vedrenjak*, -*áka* (Crna Gora) »1° mjesto u vodi koje se ne smrzne, 2° čist led«, na -*ik vèdrik*, gen. -*ika* »u ritu gdje nema trske nego voda«. Apstraktum na -*ina vedrina* = *vedrinja* (Kosmet) »hladno, vedro vrijeme«. Denominál na *iti vedriti*, -*im* (*iz-, pro-, raz- se*) »činiti vedro« prema iterativu na -*iva -vedrivati*, -*vèdrujem*, -*ivom* pored -*vedravati*, -*vidravam* samo s prefiksom. U baltičkoj grupi nema *v-*, lit. *gaidrus*, lot. *gèdr̃s*. Ie. *yedros zastupljen u stvnjem. *wetar*, nvnjem. *Wetter*, od korijena **ue-* »wehen, blasen, hauchen« sa sufiksom -*dhro*. Praslav.-germ. leksem. V. *vijati* i *vjetar* kao dalje etimologijske veze.

Lit.: *BI* 2, 705. *Elezović* 1, 75. *Miklošič* 377. *Holub-Kopečnyj* 410. *Bruckner* 622. *Vasmer* 1, 177. *Mladenov* 60. *Brugmann*, *IF* 18, 435. *Hirt*, *IF* 22, 77. *PBB* 23, 337. *WP* 1, 222.

věja, gen. *vejé* f (Kosmet, bug., rus. *veha*, stcslav. *věja* »Ast, Zweig«) »suha grana, slamka, biljka«, slov. *veha* »Krautblatt«, bug. *veika*. Deminutiv *vějka* f (Kosmet). Sveslav. (osim u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom) i praslav. *veha*. *Bruckner* uzimlje -*ha* kao sufiks u *streha* (v.). Etimologijski ide' zajedno sa *viti* (v.) Ie. je korijen **uoi-*, prijevoj od **nei-* (*viti*), proširen formantom -*so*. Taj se formant nalazi u šved. *vese* »Büschel«. Upór. stvnjem. *wisk*, nvnjem. *Wisch* i lat. *virga*.

Lit.: *Elezović* 1, 75. *JF* 14, 185. *Miklošič* 388. *Holub-Kopečnyj* 416. *Bruckner* 614. 43. 302. 310-311. *Vasmer* 1, 195. *Mladenov* 61. *Chodžko*, *BSLP* 5, LXIX. *Lidén*, *IF* 18, 494. sl. *Pedersen*, *IF* 5, 53. *Petersson*, *IF* 24, 262. *Scheftelowitz*, *KZ* 54, 244. *Wood*, *MLN* 29, 69-72. (cf. *IJB* 3, 104). *Kódov*, *SpBA* 43, kl. ist.-fil. 21, 149-154. (cf. *IJB* 16, 281).

vel m »šlajer (Zagreb) < njem. *Schleier*« = *vêo*, gen. *vela* (Paštrović, Perast) »bijela marama što djeveri drže iznad djevojke, koja kleči držeći oružje na rukama, kad joj zasjede daju dobru molitvu«, *vel* m (Piva-Drobnjak) »crno svilen platno kao ubradač, što udate žene svečano odjevene nose na glavi (jedan kraj pripuče uz kosu na tjemenu, a drugi puste niz leđa)« = *fel*, gen. *fêla* pored običnijeg *vel* (Crnna) »isto što veo«. U Marulića *val* »(danas) vel«, sa a mjesto e možda prema splitsko-rom. (upor. krčko-rom. *vaila* < *vela*). U narodnoj pjesmi sa -/ > -*li* (upor. *sigal* <

suulus) *vélj* m (*crni vélj* na ruci »Flor«). Tal. deminutiv na -*etto* < vlat. -*itta veléta* (Vuk, Dubrovnik) »isto što veo« < tal. *veletta*, naš na -*bk* > -*ák velak*. U Kosmetu je *vala* f »kao til razne boje od tanke svile, rubac kojim djevojke i mlade žene povezuju glavu (time se pokrivaju i svadbeni darovi)«. Po svojoj prilici balkanski francuzizam, bug. *val* mjesto *vual*. < fr. *voile* < lat. *vēla*. Oblici *vel* i *veo* su od tal. *velo* < lat. *vélum*. Lat. neutrum pl. *vela* dobio je u tal. značenje »jedro«. Odatle na -*ata velata* (Dubrovnik) = *velada* (Perast) < sitai, *velata* »brevé navigazione a vele spiegate«; *velada* u sjevernoj Italiji znači »giubba, kaput« (po imenu markiza *di Velada*, koji ju je nosio). Odatle na tal. -*one* > -*un velàdun*, gen. -*una* (Dubrovnik) = *veladùn*, gen. -*una* (Rab) »kaput«.

Lit.: Vuković, *SDZb* 10, 351. Milić, *SDZb* 9, 361. *Mažurani* 1556. *Elezović* 1, 71. *Budmani*, *Rad* 65, 165. *Cronia*, *ID* 6, 124. *Mladenov* 57. *Kušar*, *Rad* 118, 20. *REW* 9184. *Prati* 1033. *DEI* 4002.

velēfj samo u vezi *velefi da* (Kosmet) »čak da, čak što više«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ve* »i«, *lev* »mème si, mème en admettant que«, u isto doba prilog i veznik) iz sintakse običnog govora (upor. *ever*). Upor. bug. *veliakim* »indessen« < ar. *ve* »i« + *lakin* »mais« = cine. *eliachim* »mais pourtant«.

Lit.: *Elezović* 2, 503. *Deny* 1010-1012. *Pascu* 2, 132., br. 452. *Doric* 33. *Mladenov* 62.

Vêles m (toponim, Makedonija), gr. Βελεσσός, Βελεσσά koje je grecizirani slav. oblik. Da je star, bio bi bez β-, upor. *Edessa* za *Voden*. Arb. *Vêles* je također prema makedonskom. Turski naziv *Köprülü* izvedenica je na -*li* od *köprü* > *čuprija* (v.). Grad leži na Vardaru i posjeduje karakterističan stari turski most. Odatle turski toponim. *Veles* se često veže s imenom staroruskog božanstva *Veles* u *Slovo o polku Igorevu*. Bio bi to toponim bez ikakvog izvođenja kao *Perun*, imena brda na zapadu. Tome božanstvu nema traga kod južnih Slavena. *Volos* > *Volo* (Grčka) ne može se upoređivati sa strus. *Voioši* (koje je možda različito božanstvo od *Veles*) jer se tur. zove *Golos*. Ne postoji jedinstvena etimologija. Briickneru je hipokoristik od *eieis* »Gigant, div«, *Machek* veže sa sanskr. *Čarvas*, avesta *saurva*. O kultu *Velesa* kod Slavena ima podataka.

Lit.: *Bulat*, *JF* 5, 136-137. *Bruckner*, *KZ* 43, 313. *ASPh* 11, 118. *Fischer*, *Sbornik V. Tillovi* 1927, 46-56. (cf. *IJB* 3, 315). *Mackek*, *RES* 23, 62-64. *Vasmer* 1, 179-180.

velestika f (Belostenec) »biljka levisticum ligusticum, miloduh (prevedenica od njem. *Liebstockel*), slov. *lúštrek* m pored *lustrak*«. Oblik *velestika* je nastalo metatezom iz tal. *levistico* — *libistico* < kllat. *levisticum*, a to iz *ligusticum* < *libysticum*, pridjev od gr. Λιβυστίς »Libija« zamjenom etnika *Libii* sa *Liguri* > (metateza *i — y* > *u — i*) *lubisticum*, odatle stvnjem. *lubesteco* > slov. *lúštrek* (Kranjska), pored *lustrak*.

Lit.: *ARj* 6, 678. *Pleteršnik* 1, 538. *REW* 5038. *DEI* 2217.

velik, određeno *veliki* (Vuk), pridjev izveden s pomoću sufiksa -*ik*, tako još u slov., češ. i rus., od praslav. pridjev *eib* »magnus«, koji je očuvan u čakavskom određenom pridjevu *vili* (Istra *Veli Jože*, toponimi *Vela vrata* »morsko tijesno«, na -*to velji* (Vuk, jugozapadni krajevi), u prilogu *vele* (Vuk, jugozapadni krajevi, u rečenici kao igra riječi *kad te vidim, vele mene, kad ne vidim bele mene*). Proširenje sufiksom -*ik* je balto-slav., upor. lit. *velikaš* »Ostern«. Toponim poimeničen *Velika* f (Slavonija), s etnikom *VeRčanin*. Sintagme *velika trava* (Kosmet) »biljka«, kao crkveni termin *veligdan* m (Kosmet, Vuk, Srbija, zapadna Morava od Niša, bug.) »uskrs«, prevedenica od gr. μεγάλη ἡμέρα; u imenima dana uskrсне nedjelje: *veliki četvrtak*, *petak*, *velika subota* prevedenice su od gr. μεγάλη παρασκευή. Deminutiv na -*ačak* < -*ak* + -*bko* *vfflkáčak*, f -*čka* (Vuk), *velikačak* (Kosmet) »poodrastao, prilično velik«. Na -*ar velikaH*, gen. -*aša* m prema *vfelikašica* »magnat«, s pridjevima *velikašev*, *velikaški*. Na -*an velikan*, gen. -*ana* (Stulić, Lika) »gigant«, s pridjevom *velikanov*, prezime *Velikanović*. Apstraktum *veličbstvo* > *veličanstvo*. Glede umetnutog i v. *božanstvo*, *čovječanstvo*, s pridjevom na -*en veličanstven*. Denominál na -*iti izveličiti*, -*im* (16. v.), *zveličiti se*, -*im* (ŽK) »udovoljiti sebi«, *izveličati*, -*am* (16. v.) »spasiti, učiniti što da bude veliko«, *uveličati*. Pridjev bez proširenja nalazi se u složenici *velebilje* »atropa belladonna«. Na -*jak grajani veljaki* (Postila) »velikaši«. Prilog *vele* je veoma raširen u novijim prevedenicama (neologizmima): *velesajam* »foire«, *veletrgovina*, *veletržac*, *veleposjednik*, *velegrad*, *velevlast* f, *veleum* m, *veleizdaja* »Hochverrat« prema njem. tipu *Grossstadt*, *Grossgrundbesitzer* itd.; tako i s pridjevima: *velesrdan* (BI), *veleuman*, *veleučen*, *velečasn* i si.; arhaistički pridjev *velemozan* »magnificus«, od *eibmoga*, prema ovome *veledušan*. Prilog na -*ma*, -*mi*: *veoma* <

stcslav. *vehma*, *velmi* (Vetranic), *veomi* (Ranjina, Palmotić, Rosa) < stcslav. *vehmi*, češ.; u pridjevskoj složenici *eibep̃s* (sv. Sava) > *velelijep* (Stulić), danas na istoku *velelepan*, imenica *velelepnost*, prema rus. *velikolēpnij*. Mjesto pridjeva *veličanstven* govori se i piše *veleban* koji je iz češ. *velebný*, a to od apstraktnim *velbba, upor. polj. *wielbić*, ukr. *vjel'bjaf* »magnificare«, *veličajan*, stvoren od *veličati* s pomoću sufiksa -*aj* (v.). Oboje zabacuje *Maretić*. Ie. je korijen **yel-* »drängen, pressen«. Dalje moguće etimologijske veze v. pod *valjati*, *valiti*. Značajna je toharska paralela *tuäl walo* »kralj«, upor. gore *vehmoža*.

Lit.: *ARj* 4, 326. *BI* 706-708. *Maretić*. *Savj.* 173-74. *NJ* 2, 185. *Skok*, *ASPh* 33, 373. *Pleteršnik* 2,944. *Elezović* 1, 76. *Unbegaun*, *RES* 12, 26. *Miklošič* 378. *Holub-Kopečnyj* 411. *Bruckner* 616. *Vasmer* 1, 181. *Mladenov* 61. *Boisacq* 223-224. 1092. *Fraenkel*, *IP* 50, 11. *Hirt*, *IF* 2, 364. *Meület*, *IJB* 1, 18. *Nehring*, *WuS* 12, 282. *Vaillant*, *RES* 9, 8.

velim = *velim* (Kosmet, ŽK) pored *věljju* (arhaizam kao *vidu*, pa zatim kao u *hoću*, *moğu*; -*u* < stcslav. -*o*), *ita.*, impf, samo u prezentu i u imperfektu *věljäh* itd. U ukupnom hrv.-srp. infinitiv ne postoji (čakavski i hrv.-kajk.). Ograničenost na prezent nastala je zbog sinonimije (*reći*, *govoriti*, *kazati*), i što se govori samo u često upotrebljavanom rečenicama tipa: *velim ti*, *ho veliš*. Hrv.-srp. je inovacija što je postao verbum dicendi. U ostalim slavinama infinitiv postoji: stcslav. *veleti*, *veljp*, češ. *veleti*, rus. *veletb*, *velju* »jubere«, itd. Perfektiv je *reći*. Značenje »jubere« nalazi se u *poveljeti*, *povelim* pf. (13 -18. v.) prema impf, *poveljati*, -*am* (15. v., Stulić), iterativ na -*va- poveljavati* (Bakšič) »ordinare«. Odatle iz crkvenog jezika *poveli*, *vladiko* (Kosmet) »kad se netko hoće da zapojij onaj što služi«, kaže tu formulu«. Postverbal *povelja* f (12 v.) »1° praeceptum, 2° diploma«, latinizirano *apoviUa*. Glagol na -*ěti* je ie., balto-slav., sveslav. i praslav. U ličnim imenima *Velisav* prema *Velisava*, *Velimir*, madž. *Elemér*, toponim *Velimirovo*, poimeničen *Velimirovica*, prezime *Velimirović*, hipokoristik *Vělja*, toponim *VeKmlje*. Glagol s prefiksom *poveljeti* i postverbal *povelja* (u prvom značenju) živjeli su samo u feudalno doba do konca 18. v. Zamijenio ga je sinonim *zapovijedati*. U baltičkoj je grupi verbum voluntatis: lit. (*pajvelti*) »htjeti, dozvoliti«, *velėti* »gõnnen«, *pavelmi* »hoću«, lot. *velē*. Ie. korijen **ue1-*, zastupljen u got. *wiljan*, lat. *velie*, samo je verbum vólun-

tatis. U slavinama je to dijelom prijevoj perfekta **fol-* (v. *volja* i drugi korijen *hotjeti*, *hjeti*). Čini se da ide ovamo *navelġati*, -am pf. (Piva-Drobnjak) »nagovoriti nekoga na što«. Dalje su etimologijske veze *velik* (v.) i *volja* (v.).

Lit. BI 708. *Mažuranić* 1557. *Elezović* 1, 76. 2, 537. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Miklošič* 377. *Holub-Kopečný* 411. 421. *Vasmer* 1, 180. *Mladenov* 62. *WP* 1, 284. *Boisacq* 240, 577—578. 594. *Brugmann*, *IF* 1, 81. 15, 339-340.

velud m (Vuk, Perast) = *velūd* (Rab, Božava) = *velut* (Miklošič) »baršun, kadifa« = (s betacizmom v > b) *belud* (Mikalja) = (s promjenom dočetka -ud > uk, upor. u Grōdenu *uluK*) *beliūk* (17. v., Belostenec) = *belok*. Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *veludo* — tal. *velluto* < kslat. *villutus*, izvedenica na -ūtus od *vilius*): arb. *velus* »Sammt«, ngr. βελουδο.

Lit.: *ARj* 1, 230. *BI* 707. *Mažuranić* 53. 1558. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 124. *GM* 470. *Miklošič* 380. *REW** 9335. *Prati* 1033. *DEI* 4006.

veljača f (17. st.; Mikalja, Bella, Belostenec; u Zadru 1287. prezime *Veljača*; Vuk, zapadno Primorje, Dubrovnik, danas općenito u književnom jeziku zapada; J. S. Reljković, *Kučnik*, 1796) = *vejaia* (Šolta) = *vejāca* (Brusje, Hvar) »februar, veliki siječanj (v.)«. Vuk ima još *aveljača* (prema Daničiću, o > a) i *avèllala*, i to samo u njegovu rječniku, bez naznake gdje se upravo tako govori. U Dubrovniku se karakterizira vrijeme u tom mjesecu *veljača prevrtača* (jer je vrijeme nepostojano); posloviца u Vuka: *kad veljača ne daždi, maral dobra ne misli*. Hipokoristici *veljac*, *veljak*, *vèla* f (Šolta), *velje* m (Boka, Vuk, u poslovici *kad velje j— veljača/ ne veljuje, mare /mart/ opakuje* »ako u veljači nije zima, bit će u martu«), *velja* (Otok, Slavonija) u igri riječi *velja provelja*. U ovom mjestu govori se pf. *avelliti se* »oduljiti se«, od pridjeva *velji* »velik«. Mjesec *veljača* je prema tome nazvan zbog toga tako što dani postaju dulji, kako naslućuje Maretić za *oveljaia*. Glagol *proveljati* inače nije zabilježen. Ljubiša mjesec *veljaču* zove *sijeka šjekota*, jer je tada zima najjača. J. S. Reljković izvodi od *veljati*: *Dobri ljudi razložno provode poklade: po starinski med sobom veljaju, što od davna il od skora znaju; obud mislim da veljača posta*. Prema tome *veljati* značilo bi »provoditi poklade«. Kako je *veljača* hipokoristik od *velja noć* »Uskrs« (ima jedina potvrda u Divkovića *veljanoc* »februar«, ve-

ljača može da potječe od *vehjb* »velik«. To bi bila skraćena od *veliki siječanj*. U Srbiji se prema Vuku *veljača* zove *babini ukovi, dni, jarci, kozlići, pozajmenici*. Te se metafore odnose na atmosferske prilike na svršetku ožujka ili početku travnja, kad udari snijeg ili *cigáni*. Odatle izlazi da se naziv *veljača* za *februar* odnosi na atmosferske nestalne vrijeme kao *ožujak* = *hžujakti, što se odnosi na *lažno*, nestalno vrijeme. Postoji i glagol *veljati se* (subjekt *mačke*) »tjerati se, smotaviti se, kotrljati se« i Grubor može imati pravo da je *veljača* od toga glagola. Samo neće biti od *mačaka*, jer se one tjeraju u svakom mjesecu, nego se odnosi na nestalno vrijeme.

Lit.: *ARj* 1, 123. 9, 489. *BI* 707. *Mažuranić* 668. 1558. Grubor, *JF* 8, 26-37. Ilašić, *ASPh* 27, 144. Maretić, *Rad* 112, 41-153. (cf. *AnzIF* 4, 141). Dulčić, *HJ* 2-3, 60-61. Matic, *HJ* 1, 13-15. *ZbNŽ* 2, 96. Ljubiša, *Priče* 154. Hraste, *Rad* 272, 36. *CD* 6, 593.

veljadina f (Vuk, Boka) »vuna što se striže ljeti do Petrove dnevi s ovaca, a sa jaganjaca zove se *jarina* (v.) a što se s kože brije, ono je *tušica*«. Sufiks je isti kao u *kastradina* f (Crna Gora) = *kastradina* (Dubrovnik, Boka) < mlet.-tršč. *castradina* = *castratina* »slano meso bravile«, od *castrato*, poimeničen part. perf. od lat. *castrare*. To je složeni sufiks lat. pridjevski -at + -ina. Osnova *velj-* može se uporediti sa *biddu* (Logudoro, starinski romanski govor sardijski istog ranga kao dalmato-rom.) < lat. *villus* (> tal. učeno *velia*) ili *vèlius*, gen. -eris; t > d u Boci ne smeta mišljenju da je *veljadina* dalmato-romanski leksički ostatak. Glede U > lj upor. *jegulja* < *anguilla* i španj. *II* > lj.

L<;. BI 707. *REW** 9182. 9335. *DEI* 800. *Prati* 1033.

vêm (stsrp., hrv., slov.) = *vim* (Baraković, Frankopan) = *vijem* (M. Držić), danas nestao u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom jeziku, *živ u hrv.-kajk., npr. u Bednji *viem, vies, vie, viemā, vieta* pored *viestā, vedu*, infinitiv *védeti* »znati«, *bog si ga ve* (Varaždin), Marulićev imperativ *izuvij istine* »istraži istinu« < *iz-u-vèždb* (upor. ŽK *povi* »kaži«), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *emā*, glagol primarne kategorije kao *ijem, m* < *dm* od *vedmb, upor. sanskr. *vedmi* pored perfekta *veda* »scio« (internacionalno za *veda* »sveta hinduska knjiga«). Od starog perfekta medija *vedé* koji točno odgovara lat. *vidi*, gr. oīda »znam« stvoren je sveslav. i praslav. infinitiv *véděti* »wissen (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Taj živi

u iterativu na -ati -vedati (upor. rus. *védatb*) očuvan u hrv.-kajk. *izvedati, dovedati se* (Belostenec, Habdelić) prema *doviditi se* (ugarski Hrvati), u čakavskom *povidati* pf. prema impf. *povidat* (ŽK) (*do-*) »kazati«, stcslav. *povéděti* »wissen lassen«, slov. *povedali* (*is-*, *na-*) prema *povedali*, u književnom impf, *propovijedati, pòvijedām* prema pf. *pripovijediti, -pòvijedim, dopovijedati, -arti* prema *dopovijediti, dopovijeti, dopovijem; zapovijediti, -pòvijedim* = *zapòvijedeti, -pòvidim* prema impf, *zapovijedati, -pòvijedām* »ordinare«, prevedenica *napovedajte* (Kosmet) »izvolite« prema tur. *buyrum* > *bujrum* (v.), u crkvenom terminu *ispovijedati, -pòvijedām* prema pf. *ispovijediti, -pòvijedim, ispòvidim, ispovijem; propovijedati, -pòvijedām* prema pf. *propovijediti, -pòvijedim*, prevedenica od lat. *praedicare*, prema Meilletu starija od prijevoda Sv. pisma. Odatle postverbal *zapovijed*, gen. -i f, *propovijed*, gen. -i, *ispovijed*, gen. -i, starije *spòvid*, gen. -i f (1496, tako još ŽK), odatle *spovidnici* (Marulić), *spovidajući, spoviditi* (Naručnik), *spovijedam* prema *spovideti* (Matijašević); Korizmenjak ima *spovidati* pored *ispovidnik*. Taj oblik (*sp-*) kao prevedenica od lat. *confessio*, od *confiteor* pravilniji je. To dokazuje i rum. slavizam *spovada* = *spovedanie, a spovedi*. Promjena prefiksa s- u iz- došla je u književnom jeziku kasnije prema glagolu s prefiksom iz- i prema istoznačnom apstraktumu *ispovijest*. Pridjevi na -bn *zapovjedni, propovjedni, ispojedan, -nji*, poimeničeni na -ik *zapovjednik, s* pridjevima *zapovjednikov, zapovjednički* i apstraktumom *zapovjedništvo; propovjednik* itd., *ispovjednik* = *ispovèdnik* m (Kosmet), prema *ispovijednica* f; *ispovijedao*, gen. -jeca = *ispovijedalac*, gen. -aoca. Značajan je pridjev *naveden* (Draščići, Istra) »mahnit« prema *n'esvid*, gen. -i f (Vodice, ikavci) »mahnistost«. Apstrakti na -tb : *zapovijest, ispoijest* (16. v.) = *ispoves* (Kosmet), *povijest*, gen. -i »historija«, s pridjevom *povijesni*, poimeničen na -ica *povjesnica, povjesnik, pripovijest* (taj stari apstraktum posuđuje Rumunji *poveste* f) = na -bka *pripovijetka* < -dzka. Ovamo još hrv.-kajk. *izvedavec*, gen. -vca »explorator«, pridjev na -ljiv *izvjedljiv* »radoznao« (upor. češ. *zvédavi*), poimeničen *izvjedljivac*, gen. -vca; *obnevějeti, obnevědim* (16. v.) < *obnevěděti* »oprostiti, odreći se čega«, *napovideti* (objekt *ženidbu*) = *napovijediti, -im* »javiti, navijestiti«, postverbal *napovijed*, gen. -i, na -telj *napovjeditelj*. Prilog *nedovedoma* u starijim knjigama »ex improviso«. Od naročito je interesa folklorni termin složenica *vjedogonja* = (s gubitkom v, jer je nestalo u jezičnoj svijesti veze sa

véděti, koje se izgubilo iz jezika) *jedogonja* (Vuk) »čovjek iz kojega u snu izađe duh, luta šumom, svaqljez drveta, bije se s drugima; sinonim: *tenac, tenjac, zduha, zduhač, vukodlak*, stfr. *bisclavret* (keltska riječ), *loup-garou* < Werwolf«. Sadrži u prvom dijelu složenice stcslav. *vědb* »znanje«, upor. slov. i češ. *věda*. Pridjev je odatle *vědovít čovjek*. Takav čovjek ide za vilama i zna više nego drugi. Kako je nestalo *véděti*, s kojim je u etimologijskoj vezi, izmijenjen je u *vidovít* (~o *dijete*, Vuk) prema poznatiji riječi. Upor. rus. *vedun, vedma* »vještica«. Drugi je dio od *goniti*, upor. *vjetrogonja* — *vjetrenjak*. Značenje je »koji goni vještice, ide za njima«. Praslav. korijen **ijēd-* > *véd-* sadrži i pridjevska poimeničena izvedenica na -dk (upor. *visok*) *svjedok*, gen. -ōka m (Vuk) = (ikavski) *svidōk* (ŽK) »testis« < stcslav. *swédokb*, koja po etimologiji znači »consciūs«, s denominálom na -iti *svjedočiti, -lm* (Vuk) (o- se, po-, za-) prema iterativu na -va- *svjedočavati, -očavām*, samo s prefiksima, s pridjevom *svjedokov*, apstraktum *svjedočanstvo* n, na -ba *svjedodžba*, participom perf. pas. kao pridjevom *osvjedočen* (upor. ags. *semita* »svjedok«); *nevježa* m je rusizam. [Oblici *prosvjedovati*, odatle *déverbal prosvjed*, domaći su kalkovi prema lat.-njem. *protestieren*, gdje je *pro-* prevedeno s *pro-* a *testis* = *svjedok* > *prosvjedovati* (potvrde: Frölich = Veselie, *Rečnik*, 1854: *protest* = *prosvéd, protestieren* = *prosvèdovati*, p. 459; *Mažuranić-Užarević* u svom rječniku imaju 1842. za *protestieren*) = *opovéd(-ati)*]. Ovamo ide i prilog *věci* u izreci *bog si ga věci* (Prigorje) »bog si ga zna«. U ikavskom govoru ŽK govori se *vici, věci* — *vici* (ŽU), redovno u psokama, kad se neko kudi, da je nešto učinio, što taj poriče, a sumnja u ispravnost njegova poricanja: *vici te vrag pekā*. To je ostatak od 3. 1. sing. *věstb* od *véděti* zajedno sa etičkim dativom (dativus ethicus) *si*, sa *su* > *c* (asimilacija i disimilacija). Upor. još got. *wait* — *witum*, nvnjem. *weiss-wissen*, sanskr. *vedmi*. Napose treba spomenuti i složeno u partikulu *vinda*, s deiksom -že > -r *vindar* (ŽK, Vodice, Jačke) = (hrv.-kajk., slov.) *venda, vendar* »ipak, ja, doch«, koja u prvom dijelu sadrži *vim* »scio«, kod Frankopana bez *da: ja ju vim* »ipak« *hoću ljubiti* u Krašiću: *vim sam ti rekal* »ta, kazao sam ti«; u drugom je dijelu *da* kao u *valjda, možda*, slov. *seveda*. Samoglasnik *e* = *ije, je, i* nastao je od jata, a taj od ie. dvoglasa *ai* kako se vidi iz stprus. *maisse* »znaš« = stcslav. *vest*, stprus. *viadimai* »znamo«, gr. oīdā »vidio sam > znam«, prijevoj perfekta ie. **ifoid-* od **uea-* > *vidjeti*. Znanje prikazuje jezik

prema toj etimologiji po semasiološkom zakonu rezultata kao »rad viđenja, opažanja«.

Lit.: ARj 2, 649. 722. 3, 942. 4, 264. 559. 7, 511. 534. 12, 437. Popović, *Siniaksa* 46. Skok, *ASPh* 33, 372. Rožić, *NVj* 3, 187. Maretić, *Savj.* 116. Elezović 1, 237. Jagić, *ASPh* 1, 433. NJ 2, 120. Ivšić, *HR* 1934, 194. Ribarić, *SDZb* 9, 171. Ilešić, *Ljetopis* 31, II, 36. si. (cf. *IJb T*, 123. *RSI* 8, 328. NJ 2, 219). Miklošić 390. Holub-Kopečný 410. Bruckner 615. Vasmer 1, 176. 178. Mladenov 60. Trautmann 338. WT 1, 236. Buck, 4?Př 26, 1-18. 125-54. (cf. *IJb* 4, 73). Zubatý, *SbFil* 4, 232-262. (cf. *IJb* 2, 166). Ramovš, *Slávia* 2, 117. Kořinec, S/o, *stud. J. Vajsovi* 1948. (cf. *JF* 18, 296). Meillet, *ЯЕ5* 6, 40. Kuljbakin, *JF* 5, 301. Osten-Säckén, *IF* 33, 251. *IF* 18, 293. Vaillant, *RES* 4, 310. *Boisacq* 688.

vena f (Perast) »krvni sud«. Od tal. *vena* < lat. *vena*.

Lit.: *DEI* 4007. ЛД/ 20, 734.

veniao (~ *grijež*, A. Gučetić), pridjev, pl. *griješ veniali* (Matijević) »koji se mogu oprostiti oprostom«. Crkveni latinizam, crkveni lat. pridjev ma -*ālis venialis* od *venia* (upór, uzrečicu: *sit venia verbo* »ako dopustite«).

Lit.: *ARj* 20, 737. *Prati* 1034. *DEI* 4011.

věat m (Vuk, Vojvodina), u sintagmi *venta radi* »pod izgovorom«. Upor. rum. *vînta* (Dosofoei) »refugium, Schutz, Schirm« i slov. *ven-tati*, -*am* »abwehren, Abhilfe schaffen« < nvnjem. *wenden*, bav.-austr. *Went* n.

Lit.: *Tiktin* 1748. Štrekelj, *DAW* 50, 71.

venuti, *vénem* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-* samo Stulić, *po-*, *pro-*, *s-*, *u-*) pored *vehnuti* (*h* od unakrštenja sa *sáhnuti*, također bug.) = (*bv* > *v*) *obemiti* (Marulić), *zvěniti* pored *sveniti* (Vodice), (s metatezom *h* pred *v*) *ufeniti* (ŽK), sveslav. i praslav. *^ved-*, »marcescere«. Postverbal *zven* m (Vodice) = apstraktum na -*je svenuce*; *něven* m (Vuk) »biljka calendula officinalis« = bug. *něvjan*; muško i žensko lično ime *Neven*, *Nevenka*. Pridjev na -/ < -*dl* (upor. polj. *zmedly*; *mediino*) *ùveo*, *í ùvela* — *uf l* (ŽK), poimeničen *ùvelak*, gen. -*oka* (Vuk) »vočka nezrela koja padne«. Miklošić stavlja ovamo još *kuveo* (v.), u kojem se *k-* objašnjava gr. *κουφόσ* i *ugoveo nešto* (Vuk) »pordao«. Taj pridjev može da ide zajedno i sa (*u*)*govjeti*, -*govijem* »ugoditi« (v.), ako se pretpostavi privativno *u* »ne«. Arbanasi posudiše *venis*, Rumunji *a ofili* — *ovili* = *uvili*, *oveli* »uvenuti« od pridjeva **u e(K)l̥*. U poređenju sa steslav.

uvjdati, češ. *vadnouti* polj. *więdnąć* i rus. *vjanutb e* je nastao iz palatalnog nazala *ǰ* i pred *n* nestao je d u asimilaciji. Praslav. korijen **ved-* nalazi se i u **sved-*, v. *smuditi*. Upoređuje se sa sanskr. *vandhya-k* »unfruchtbar, unnütz, vergeblich« < ie. **ǵendh-* i nvnjem. *schwinden*.

Lit.: *ARj* 4, 326. 8, 324. *BI* 708. Elezović, *JF* 14, 185. Ribarić, *SDZb* 9, 206. Skok, *ASPh* 32, 377., § 54. Tomanović, *JF* 17, 205. Miklošić 380. Holub-Kopečný 406. Bruckner 620. Vasmer 1, 245. Mladenov 64. *WP* 1, 261. *GM* 466. *Tiktin* 1082. Bernard, *RES* 23, 163. Charpentier, *MOR* 1, 222 (cf. *AnzIF* 25, 69). Nahtigal, *ČSJK* 2, 123. si. (cf. *IJb* 9, 202). Rešetar, *Rad* 225, 132. Vaillant, *RES* 16, 290.

vénja f (Vuk, Vojvodina) »kleka, smreka«. Od mađ. *fenyő*, *fényű*.

Lit.: *ARj* 20, 741. *BI* 708. Miklošić 380.

vepar, gen. -*pra* m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *epz̥*, »aper, Eber (s kojim je riječima u prarodstvu)«. Pridjevi *věprov*, poimeničen na -*ina vēprovina* (Stulić) »caro aprugna«, na -*bc* > -*ac vēprovac*, gen. -*ōvca* »trava 1. carlina, 2. arnica montana«, na -*iča Leprovica* (seloJ Hrvatska, toponim), na -*ski vēparski* (Stulić). Na -*inac* > -*inac Vepriac* (pod Učkom, Istra) = (disimilacija *v* — *ρ* > *l* — *ρ*) *Leprinac*. Na -*ika* (sufiks za biljke) *lě-prika* — (s umetnutim *m* pred labijalom) *Um-prika* (Dubrovnik) »viburnum tinus«. Na -*ina* (augmentativno) *leprina* »ruscus aculeatus L.«, *leprina* (Smokvica) »vrsta šumskog drveća«, upor. polj. *wepryna* »Stechbeere«. S disimilacijom *l* — *ρ* > *m* — *p* *měprika* (južna Dalmacija, hrv.-kajk.) »1° viburnum tinus, 2° ligustrum vulgare (hrv.-kajk.)« = *metprika* (hrv.-kajk., umentuto i nejasno). Ie. *epero u lat. *aper*, u stvnjem. *Eber*. Upada u oči praslav. proteza *v-* pred *e-*; prema Bernekeru, Loewenthalu, Uhlenbecku pripada etimonu.

Lit.: *ARj* 6, 12. 605. 635. *BI* 708. Miklošić 381. Berneker, *IF* 8, 283. sl. *Holub-Kopečný* 412. Bruckner 617. Vasmer 1, 183. Mladenov 63. Loewenthal, *KZ* 55, 4-5. *WuS* 11, 51. sí. 60. (cf. *IJb* 14, 118). Meillet, *IP* 5, 332. Šmieszek, *MPKJ* 4, 391. sí (*RSI* 3, 348). Schrijnen, *KZ* 42, 88. 111. Uhlenbeck, *PBB* 24, 239-244 (cf. *AnzIF* 12, 278).

vera f (Vuk, Sinj, Mljet) = *véra* (Muoj Brusje, Hvar : *véra od matarmonija*) »1° prsten bez kamena i glave, vitica, vjenčam prsten, 2° brodski termin, Mljet: *dajarbuo stoji fermo*, *inkonja se u skači verom* < t. Deminutiv na -*ica venca* f (Vuk, Hrvati U južnoj Italiji) »anneau de fiançailles«. Pseudojekavizam *vjerica* (Ku-

mičić, *Olga i Lina*). Na tal. -*etta* < vlat. -*itta vereta* (Muoj) »(ribarski termin, u prijeru) ako mjesto olova ima vereta, zove se ričaglo (v.) na imbrulj«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. *viria* (prema Pliniju podrijetla celtiberskog) > sttal. *viera*, a može biti i venecijanizam sjeverno-tal. *vera* »Ehering«. Iz istro-rom. je zacijelo *birica* (istro-čakavski) »annulus ferreus«, s betacizmom. Prema novo-tal. *ghiera* > *girica f* (Kastavština) »kolutić na lancu«. Iz furi, *viene* je slov. *vijja* (Gorica, Dutovlje) »pri vozu ono željezo koje veže svoru sa zadnjim trapom«, *birja* pored *virja* (istro-čakavski) »Sensenring« = *birjā*, gen. -*ê* (Buzet, Sovinjsko polje) »drveni ili željezni obručić nabit na držak kosijera, srpa, itd. da ne pukne; oko vrstena na kotaču, koji drži skupa napuknuto drvo da se ne raspame« = slov. *birja* (Notranjsko, G. Brda, Sv. Peter pri Gorici) »Sensenring«. V. *verige*, *veričice*.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Hraste, *JF* 6, 182. *BI* 708. *Pleteršnik* 1, 27. 2, 771. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *GM* 457. Štrekelj, *DAW* 50, 6. *REW** 9366. Laskaris, *JF* 5, 192-194. Majzner, *PPP* 4, 143-151. Wędkiewicz, *RSI* 6, 235. Miklošić 382. *DEI* 1799. *Prati* 488. Alessio, *RIO* 2, 254.

veramente (Dubrovnik, Perast) < tal. adv. *veramente* »uistinu«, s prijedlogom *za zavaramēnte* prema našoj sintagmi *za istinu* (upor. kod turcizma *žabodave* pored *žabodave ŽK*, prema književnom turcizmu *badava*).

Lit.: *ARj* 20, 748. Cronia, *ID* 6, 122.

veras, gen. *věrsa* m (Dubrovnik: *odriješen veras* < tal. *verso sciolto*) — *veraš*, gen. -*rša* »stih, vrsta« = *veres* (Cres: *kantat na veres*; Tentor daje i akcenat *veres*) »Reim«, § betacizmom u glagoljskim tekstovima *beraš*, u Rogovskim regulama *berše* (ák. pl.). Nalazi se još u češ. *verš* i polj. *wiersz*. Od tal. *věrsu* < lat. *versus* (part. perf. od *vertere*, ušlo književnim i i crkvenim putem, svakako ne iz balkanskog latineta, upor. rum. *viers* »Weise, Melodie«, deminutiv *versuleț*, također *viert*, *viarsar* »Sänger, Barde« pored učenog *vers*, a *versul*, *versui* (Erdelj) »praviti stihove«, arb. *vjersh* »stih«, *vjershtar* »pjesnik«.

Lit.: *BI* 708. *Starine* 7, 92. *REW** 9248. *Prati* 1040. *DEI* 4032.

verati, -*m* impf. (Vuk, objekt: *glavu u gm*) »kriti, zavlačiti«, *verati se* »provlačiti se«. Deminutiv na -*katī vėrkati se*, -*am* (~ *se po pečinama*). Samo hrv.-srp. štokavski i rus.

verátb »stecken, hineinlegen«. Od prijevoja *ver-* (v. *vrjeti*), koji se nalazi još u *zaver* (Vodice, Istra) »zavor«.

Lit.: *BI* 708. Vasmer 1, 184.

vereksijati, pf. *izvereksijati se*, -*sijām se* (Lika) »sve reći što je na srcu«.

Lit.: *ARj* 4, 327.

verem m (Mostar) = *věrem*, gen. -*ema* (Kosmet) »sušica, jektika«. Pridjev *veremli* (BiH) = na -*ljiv veremljiv*, -*iva* »sušičav, jektičav«, infinitiv *veremiti* (BiH) »sušiti se od čežnje«, *overemiti* (ib.) »oboljeti«, *versmot* (BiH; -*ot* < tur. *otu* »trava«) »trava menta pulegium (protiv plućnih bolesti i astme)«. Možda ide ovamo *věrem-pamuk* (Peć, Vučitrn) »pamučna preda žučkaste boje, pamuk za tkanje platna«, ako je nazvan po boji sušičavih. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar, *verem*) iz turske, medicinske terminologije: bug. *verem*, *veremliv*, *veremlja* m.

Lit.: Elezović 1, 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 845. Mladenov 61. *Doric* 33. *Škaljić** 505. 640.

verěv (Kosmet) = bug. *na verěv* »der Quere nach«; *verěvija* (BiH) »vrsta veza po platnu i vrsta tkanja sa cik-cak linijama (izgleda kao lanac ili pletenica, pošto žice idu jedna preko druge)« = *virivlja* (Kosmet) »nekakva šara u vezu« < tur. *verev nāksi* »pun vez od ibrišima«. Turcizam (tur. *verevi* »što je koso, popriječko, što se ukrštava«, tur. *virev* pored *verev* »nabrano, popriječko isječeno«).

Lit.: Elezović 1, 81. 2, 503. Mladenov 63. *Doric* 33. *Škaljić** 640.

vergija f (Vuk) = *verdija* (narodna pjesma) = *vergija* (Kosmet) »porez, štibra«. Na -*as* (upor. *bradas*) *vergijos*, gen. -*āša* m »oporezovaničnik«. Balkanski turcizam (tur. *vergi* od *vermek* »dati«, upor. *danak*, sufixi -*ki*, -*gi* kao *bičkija*, *burgija*, *čalgija*, *česagija*) iz turske administrativne terminologije: bug. *vergija*, arb. *vergi* »Steuer«. Dativ sing. od iste turske glagolske osnove *veresiye* »na veresiju, na kredit«, *veresi*, također balkanski turcizam iz turske trgovačke terminologije: *veresija* f = (pseudojekavizam prema *dati* na *vjeru*) *vjerēsija*, rum. *veresie* f, arb. *veresie* f; *veresija vermes* (Banja Luka) »ne mogu ti posuditi, ne dam na kredit«; čine. *virise*, ngr. βερρεσς. Denominal *poveresijati* (u-) (Ljubiša). Pridjev na -*ski veresijski*.

Lit.: *ARj* 2, 709. *BI* 709. Elezović 1, 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 846. Mladenov 63.

Deny § 868. *Tiktin* 1730. *GM* 466. *Miklošič* 383. *Lokoisch* 2161. *Pascu* 2, 174., br. 1152. *Putanec, Jezik* II, 77. *Školjić* 640.

verige f pl. (Vuk) = flertai f (Vuk, Boka) »1° lanac, sindžir, catena, komostre (Grbalj), 2° toponim (*Verige*, Boka, morsko tijesno)«. Sufiks *-iga* varira sa *-iđ* *verīgi* f pl. (Kastavština) pored *virīgi*; *verīga* (Vodice) = *viruga* f »kolutić u lancu«. Samoglasnik *i* mjesto *e* možda od unakrštanja sa lat. *viria* > *vera* (v.) ili *virga*. Deminutiv na *-iča* *verizica* *î* (Vuk). Pridjev na *-a* »*vèrznî*, stcslav. *вѣрѣнь*, poimeničen na *-jaza veriznjača* f »komostre (v.)«. Nalazi se u stcslav. *veriga*, pored *veruga*, slov., bug. i rus. Praslav. Denominal *verugati* *se* (*iz-*, *raž-*); na *-iti* *razveriziti*. Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posuđiše *veriga*, s izvedenicama na *Or*, *-aș*, *-ație*, pridjevi *verigașos*, *verigat*, deminutivi *verigei*, *veriguța*; Arbanasi *verige*. Prema Miklošiču izvedenica je od istog praslav. korijena *ver-*, koji je u *otvor* (v.). Upor. lot. *véru* »einfäden, udjeli, šiti«, *vērens* »konac«, lit. *virvė* »konopac«. Ie. je korijen **yer-*. Glede *virga* u značenju »Ring« upor. stfr. *verge*, pröv. *verga*, u Piemontu *verge* »ženidbeni prsten«, ngr. *βεργί* »obruč«.

Lit.: *ARj* 4, 327. *BI* 709. *Ribarić, SDZb* 9, 203. *Miklošič* 382. *Isti, Lex.* 61. *Vasmer* 1, 189. *WP* i, 263. *Tiktin* 1731. *GM* 466. *REW** 9363. *Štrekelj, DAW* 50, 6-7. *Scheffelowitz, IF* 33, 140.

vèrtep m (Vuk) »jaslice-što djeca nosaju o Božiću«. Ruska crkvena riječ, stcslav. *вѣрѣпъ-а* (Ostromir) »hortus, spelunca«. Bug. *vertep* iz istog vrela. Složenica *vrthpogradz* = (haploglogija) *vrugrad* < got. *aurtigards* »povrtnjak, hortus«. Rumunji posuđiše *hirtouapo* pored *virtop*, *virtouapă* (iz južnoslav. narodskog govora, ne iz crkvenog jezika) »Höhle, Kessel, Schlucht, jame po putovima«, s pridjevom na lat. *-OSMĭ* > *-os* (*drumul*) *hîrtopos* »neravan put«. U današnjim južnoslav. jezicima postoji kao narodska riječ, u slov. *vrtep* »Grotte«, bug. *var-top* »Wirbel, Strudel, Wirbelwind«, istog postanja i značenja kao *vrlog* (v.). Tim značenjima daje rum. posuđenica nove varijante. Bugarsko narodsko značenje upućuje na postanje od praslav. korijena **iđ*:« od kojeg je *vrlog* (v.). Glede rijetkog sufiksa *-əpo* upor. rum. *hîrzob* »in einem Reifen gespanntes Netz« < bug. *vărzop* »Bündel«, od *vřešti*, *vəzo* »binden«, v. *vrsti* *se*. Već u stcslav. unakrstilo se lat. *hortus*, *hortulus* > *вѣрѣ, vrtal*, gen. *-tla* (v.).

Lit.: *BI* 709. *Miklošič* 385. *Bruckner* 607. *Vasmer* 1, 190. *Ilijinski, IzvORJAS* 23, 125. (cf. *IYB* 8, 207). *Mladenov* 63.

věsak¹, gen. *-ska* m pored *věsók*, gen. *-ska* (Vuk) »glas koji se čuje iz daleka, a ne razabira se«; *nema veska* (Srijem, Bačka, Futog) = *izgubio vesak* (ibidem) »veli se za onog koji je na samrti«. Odatle *věsnut*, *-m* (Lika) »1° kao javnuti se«. Vuk ima iz Crne Gore još dva značenja toga perfekti »2° osvetiti se kome, 3° maci se, movere se«; *Elezović* iz *Kosmeta* *vesnut se* »4° osvijestiti se«. Ne razabira se pravo kako se odnose značenja 2° — 4° prema 1°, ako je *věsnutiu* sva četiri značenja istoga postanja.

Lit.: *BI* 709. *Elezović* 1, 79. *Aleksić, NJ* 4, 89.

vesak², gen. *-ska* m (Zuzeri: *nije lasno pticam lejtet, prsat među prutem veskom obljepljenijem*) = *visak*, gen. *-ska* (Parać) = *veska* f (Parčić) = (*v* > *b*, betacizam) *bigz*, gen. *-zga* (M. Kuhačević, *sk* > *zg* Icao u *magza* v., upor. slov. *besek*, gen. *-ska*, Kras) »imela, omela, lijepak«. Od tal. *veseo* < lat. *viscum*, tal. *visco* (Petrarca), *vischio*.

Ut.: *ARj* 1, 375. *BI* 720. *Parčić* 891. (tal.-hrv.) 1106. *Pleterišnik* 1, 23. *REW** 9376. *Prati* 1041. *DEI* 4066.

veseo, f *vesela* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° hilaris, 2° (u komizeraciji kao *nebSgo*, *neboře*, *nebāzi* ŽK) jadtik od sintagme *vesela ti majka*, kad neko što rdava učini)« = određeno *veseli* (Kosmet) »pokojni, nesrećan (~ *zet*)«, *naveseo* »podosta veseo«, *něveseo* (Vuk). Apstraktnim na *-je veselje* n »1° samluk, semluk, 2° svadba«. Poimeničen na *-ica veselica* f »1° pogača od pšeničnog brašna za Božić (Grbalj)« prema m na *-ik veselik* (Vuk, komizeracija) »jadtica f, prema jadtik, nesrećnica prema nesrećnik, 3° ime koji (za *veselica*, Grbalj)« = na *-nik veselnik* m prema f *vesělma* (Kosmet) »isto što (Vukov) vesělík«. Lična imena *Veselin* (sufiks kao u *Milutin*) m prema f *Vesela*, prezime *Veselinović*. Kautativum na *-iti veseliti* (*se*), *-im* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *se*, *o-*, *one-*, *ob-*, *pro-*, *se*, *raz-*, *sne-*), iterativ na *-ati razveseljati* (Stulić), na *-va-* *-veseljávati* *-sè-ljäväm* = *-veseljívati*, *-Mjívam* pored *-Iju-jem*, samo s prefiksima, (*bv* > *b*) *obesěliti*. Refleksivno *veseli me* prevedenica je od njem. neosobnog *esfreut mich* mjesto osobno *veselim se*. Nema jedinstvene etimologije. Dočetno *-eio* čini se da je sufiks, a korijen isti koji u *vesna* (v.). Najbliža je usporednica lot. *wesels* »zdrav«, a prus. *wessals*. *Mladenov* i *WP* izvođe

naprotiv od ie. korijena **ues-*, koji je u *věsco*, kirnr. *gtoest* »pir«, got. *toison* »pirujem«, sanskr. *vas* »jedem«, *vasus* »dobar« i sa kelt. *vešu* u *Vesuniter*, *Vesclevisis*. Upoređuje se i sa sanskr. *vatsalas* »zärtlich, liebevoll«. Kao u Francuskoj što je *gai* (možda franačkog podrijetla) zamijenio lat. *laetus*, *hilaris*, tako kod Rumunja *vesel*, proširen na *-os* < *-osus veselos*, apstraktnum na *-ia veselie*, *a veseli*, *veseliță*. Kod Arbanasa na *-ia veseli*. Veoma značajna je ilirska onomastička paralela sa Brača *Veselia Felicetas*, iz čega Budimir i Krahe postuliraju ilirsku paralelu (**veselo*).

Lit.: *ARj* 4, 327, 7, 733, 8, 126, 325, 327. *BI* 710. *Ný* 1, 192. *Moskovljević, NJ* 1, 80. *Elezović* 1, 78. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečny* 413. *Bruckner* 603. *KZ* 43, 317. *Vasmer* 1, 189. *Mladenov* 63. *GM* 467. *Tiktin* 1732. *Boisacif* 234. *Krähe, IF* 57, 113. (cf. *IJb* 25, 220). *Brugmann, IF* 17, 319. *Osten-Säcken, IF* 33, 267. *Sabler, KZ* 31, 277. *Budimir, RIEB* 1, 284. *Katičić, BNF* 12, 271-73.

věslo n, pl. *vesla*, gen. *vešala* (deklinacija *o*) = *vesleta* n pl. (suglasnička deklinacija *i*) (Vuk, rus. *veslo*), sveslav. i praslav. brodarski termin bez usporednice u baltičkoj grupi, »stimun, dumen«. Deminutiv na *-će vesaoce* (Stulić) = *vesalce*, na *-ar veslaš*, gen. *-ara*, s pridjevima *veslárov*, *-ev*, *věslarski*; na *-ač veslač*, gen. *-aca*, s pridjevima *veslāčev*, *veslački*. Denominal na *-ati veslati*, *-ām* impf. (Vuk) (*do-*, *na-* *se*). Kulturni je termin, koji posuđiše Rumunji: *vîslă* f, danas običnije *lopata* (= arb. *llopatê*), strum. *vîtsla* (*ins* < *îs*, kao u *gîncă* > *gîscă*), *vîslar* = *vîslaș*, *a vîsli*. Tumači se od ie. i praslav. korijena *^egh-* > *vez-* (v.) i sufiksa za oruda *-tlo* ili *-s/o* (v.); vidi *-vesti*¹ (v.); *vožiti barku veslom* (Hrvatsko primorje) = arb. *me vozite* (Godin).

Lit.: *ARj* 2, 718, 7, 733. *BI* 710. *MaSuranić* 1566. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 192. *Mladenov* 63. *WP* 1, 250. *Tiktin* 1758. *Pedersen, IF* 5, 68.

vesna f »proljeće«, nije hrv.-srp. narodska riječ, nego pjesnička (*ubava vesna*), uzeta po svoj prilici iz češ. Nalazi se u stcslav., češ., polj., ukr. i rus. Praslav. U južnoslav. jezicima nepoznata. Danas žensko lično ime. Parčić je imao kao rusizam s pridjevom *vesneni* »primaverile« < rus. *vesénij*, denominai *vesniti* »apparir della primavera« i ime biljke *vesnačak*, gen. *-čká* »primula veriš«. Ne znam odakle mu taj naziv. Sjeverno-slav. riječ izolirana je među ie. jezicima. Pridjevski nastavak *-na* je kao u *jesen* (v.). Stoji mjesto *ř* u ie. *^es-r-*, koje se na-

lazi u lat. *ver*, stfriz. *wars*, gr. *zap*, sanskr. *vas-antas*, lit. *vasara* < **veserā* »ljeto«. Pripada ie. korijenu **aues-* »svijetliti« u Homerovu *ἠώς*, lat. *aurora*, stcslav. *ustrb* »aestivus« (upor. na Cresu *Oštrine* f pl., toponim), lit. *aušra* »zora«. V. još *veseo*, *jutro*.

Lit.: *Parié* 1106. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečny* 413. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 192. *WP* 1, 161. 310-11. *Boisacif* 210. 709. *Pedersen, IF* 7, 66. *Sabler, KZ* 31, 275. *IF* 3, 329. 351.

vesta f (Dubrovnik, Cavtat, danas se čuje i u Zagrebu *vèz*, *vésta*, ali u značenju »džemper«) »haljinak«. Od tal. *veste*, *vésta* < lat. *vestis*, u značenju »džemper« preko njem. *Weste*. Od tal. < lat. *vestire*, poimeničen part. perf. *vestito vestit*, gen. *-ita* m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *věstít* (Bozaya) »odijelo«. Apstraktnum na *-ura vestitura* > *vestidura* f (Buzet, Sovinjsko polje) »daske oko dovratnika«. Tal. latinizam *vestiario* > *vestijarijo* m (Dubrovnik).

Lit.: *Budmani, Rad* 65j 165. *Cronia, ID* 6, 124. *REW** 9284. 9283. 9282. *DEI* 4039.

-vesti¹, *-vedem*, impf, primarne grupe, »*ἔγω, ἀπάργω, φέρω*«, postoji u štokavskim narječjima samo s prefiksima *do-*, *na-*, *iz-*, *nad-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pred-*, *pri-*, *pro-*, *proiz-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *za-* (Vuk). Prevedeiice (calque) *předvěsti* »(policijski termin) vorfüh-ren«. Na zapadu u čakavskom, hrv.-kajk. i slov. zamijenjen je (zajedno sa *-vesti*, *-vezem*, glagolom drugog etimologijskog postanja) s *pe-ljati* (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *pri-*, *za-*) (v.). Razlog zašto je primitivum propao, isti je kao i u *vesti*, *vezem* (v.), izbjegavanje hompnimije. Općenit je na čitavom hrv.-srp. teritoriju u prijevornom štetpenu perfektna *vod- voditi*, *vodim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *ispre-*, *ispro-*, *na-*, *opro-*, *pře-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *spro-*, *za-*) »ducere«: *voditi se* (Vodice, ŽK, subjekt *krava*) »tjerati se«. Impf, *vadati* (*se*), *-ām* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *pro-*) »voditi tamo-amo«. U poređenju sa stcslav. *voditi*, *voždo* suglasnik infinitiva prenesen je i u prezent. U oba prijevornja štetpena *ved-*, *vod-* balto-slav. je, sveslav. i praslav.

Izvedenice su od oba korijena. Od *ved-* rijetke su, postverbal stcslav. *obedb* »annulus« očuvan je samo u toponimu *Obed*, *Obedska bara*. Poimeničen part. perf. pas. *doveden* m (Lika) »uljez, domazet«. Neologizmi na *-ia izvedba*, *provedba*. Pridjev *neizvediv*. Iterativ *navedati*, *-am* prema pf. *navesti* (*se*) »navraćati, poticati«. U rum. je *navesti* tkalački termin:

a navadi — (Moldavija) *nevedi* »einziehen«, *dovesti* > rum. *dovedi* »dokazati«, rum. postverbal *dovadă, doveađa* »dokaz«, *obeada* »Radfelge, gobelja«, *a povedi lucrami* < *podvedp* »roniti suze«. Iz crkvenoga je jezika *vedenje* n > *vavedenje* n »uvod Bogorodičins. Mnोजना je od prijevoja *vod-*. Postverbal: *vôd* m, odatle složenice *vodovod*, prevedenica od *aguaeductus* — *Wasserleitung, munjovod, obod* (*bv > V*), odatle u pi. *òboci*, gen. *òbodacā* (Dubrovnik, 15. v.) = dubrovačko-romanski *cherchellos* < lat. *circellos* »minduše« = *obodac* (Kosmet); *svod* »Gewölbe«, *izvod* (u značenju »kratak dio teksta«, Rosa; kalk: njem. *Ausführung*), odatle pridjev *izvodan*, poimeničen *izvodna* (Vuk, Crna Gora) »posljednja leturdija«, *izvodio; uvod, razvod* (Istra, Lovran) »meda, medaš, kunfin«, *dôvod, ûzvod* »platno uzvedeno« od *uzvesti, uzvedām, uzvodni* »platno pamukom ili tiriplikom«, odatle na tur. *-li uzvôdlija f* »košulja od uzvodac; *dovod* m, *povod pomea povod* »1° ular, 2° (Rosa; drži se da je iz rus. *povodz* ili češ. *původ*) *occasio*«, *navod, Šulekov* neologizam *navodak, prívod, provod, závod* »Anstalt« (prema rus. *zavedenie*), *proizvod, proizvođnja* (načinjeno prema *proizvesti, -voditi* što je rusizam: ras.: *proizvesti, proizvođitb*). Ovamo još *nevod* m (Stulić) »mreža«, koje se nalazi u stcslav. i sjevernim slavinama. Da je postojala i u južnom slav., dokazuje rum. ribarski termin *nâvod* »Schleppnetz« = *nevod, novod, nâvodar* »Schleppnetzfisher«. Postverbal ž. r. *odvoda* »1° (Đakovština) debela grana, 2° (Vuk) grana, tj. ono čim se stablo dalje odvodi u širinu ili visinu« = *òdvodnica* (Vuk, Srijem) »grana koja iz debila izrasle kroz drage grane«, na *-ljiv navodljiv* (~ *točak*, Vuk) »točak kojega su se paoci počeli izglavljivati; *svodljiv, razvodljiv, zavodljiv*. Izvedenice na *-bc: dovodac*, gen. *-voća* »muško dijete koje žena dovede mužu; *povodac*, gen. *-voća* »1° funis, 2° *occasio*«. Od interesa je još zabilježiti iz rum. unakrštenje *po oabec* sa rum. *învăță* (< lat. *invitiare*) postverbal *povață* »1° savjet, pouka, 2° voda«, u starom rum. jeziku *a povafui* »voditi«, *povățuitor* »savjetnik«, na *-eh* > *-eală povățuială f, povafariu* »voda«; *po oabec* je u tim rum. riječima zacijelo radna imenica. Ali *povod* »ular« posuđiše Rumunji *povod* pored *pohod* (*v > h* je pravilno, te nema veze sa hrv.-srp. postverbalom *pohod* od *pohoditi*), odatle *povodnic* = (Moldavija) *pohodnic* »Handpferd«. Na *-ik dovodak*, gen. *-tka* m (Vuk) prema *dovotka* f »pastorka«. Pridjevi *uvodan*, poimeničen na *-ik uvodnik* »Leitartikel«, *uvodniar* »koji ih piše«, *razvodan* (— *a parnica*).

Prilog *navodno* prevedenica od *angeblich* »to-bože, bajagi«. Radne imenice: na *-ič* (upor. *ribič*) *vodič*, gen *-iia* (v. *ugič*), *navodil* = na *-ilo navodilo, provodič*; na *-nik isprovodnik* »gnida«, *vodnik* »kaplar (kod domobranaca), *svodnica* »lena«, *razvodnih* »1° Führer (kod domobranaca)« = *razodnik* (Vuk, Srijem) = na *-jak razvodnjak* (Vareš) »solanum dulcamara« prema f na *-nica razvodnica* (Lika) »platno za povezače«, *dovodnica* (Dalmacija) »snaha, nevjesta«, *navodnik* »1° s voditelj, 2° (ortografski termin) Anführungszeichen« prema f *navodnica* »1° (tkalački termin) žica koja se u platno navede, 2° vodovod«, na *-njak navodnjak* »prijesadnica, prisad, saderuča«, na *-telj izvoditelj m* (*na-*) prema *izvoditeljica* f, na *-lac izvodilac*, gen. *-oca*. Radna imenica na *-io vòd* m = *voda* m »dux«, stcslav. *voždb*, u Srba iz crkvenog jezika. Odatle na *-ka: vočka* = *vojke* (ŽK, Krašić, slov.) »uzde, dizgen« = *vodiaca* > *vodnjica* = *vodice* = *obode* f pl. (Slavonija); *oboda* »zavojica, ivica od puta«. Riječ *uvotka* = *uhotka* »špurica« može biti riječ istog značenja od dva različita korijena. Na tur. *-džija* očuvalo je staro značenje u ženidbenoj terminologiji: *provodadžija* — *navodadžija* prema f *navodadžika* (Kosmet) = *novo-* ili *navodadžija* (Kosmet) »koji prosi djevojku za nekoga«, s apstraktumom na *-luk provodadžiluk* = *navodadžiluk* = *novodadžilbk* (Kosmet); *izvodadžija* m »koji izvodi nevjestu«. Na *-čija* (koji nije isto što i tur. sufiks, v. češ. *krejít* »krojač«) *navodčija* (14. v.) »(termin iz starog prava) koji prokazuje krivca«.

Prasiav. je složenica *vojevoda* = (sa sinkopom samoglasnika *o* + *e* poslije palatala) *vojvoda* = *vivada* (Istra, prezime). Odatle prezime *Vojvodić* (prezime *Vejvoda* < češ. *vejvoda* > *vévoda*). Možda je prevedenica od germ. *haritogo* > *Herzog* koje je kasnije posuđeno preko mađarizma *herceg* u naslovu bosanskih velmoža, odatle *Hercegovina* i etnik *Hercegovac* m prema f *Hercegovka*, hipokoristik *Hero* > *Ero*. *I* ne mora da je prevedenica, jer je sasvim pravilna, nego se samo morfološki i semantički poklapa s germanskom složenicom. [Usp. i pod *vojvoda*]. Taj praslav. vojni termin posuđiše Rumunji u dva vida: *voievod* m i (s haplogijom) *voda*, Mađžari isto tako u dva vida *vojvoda* i (sa sinkopom nenaglašenog *o*, upor. *pojata* > *pajta, Požega* > prezime *Pozsgaj*) *vajda*, odatle *obrvajda* (Srbija, 17. v.). Od *vojvoda* je ime kraja *Vojvodstvo* (Vuk, prema njem. *Wojwodschafft*), danas običnije *Vojvodina* ^ toponim *Vivodina* (kod Metlike, u Hrvatskoj) = *Vivdinja* (ŽK), s etnikom *Vivodinac*, gen. *-nca* m prema f *Vivdinka*. Nova je složenica

vojskovoda, prevedenica od *Heerführer*. Još je od interesa zabilježiti unakrštenje radne imenice *-bc* od *voditi vodac* »đavo« sa *voda: vodac* je »đavo što utaplja«. Prije Đurdeva dne ne smije čovjek u *vodu*. Ali se veže uz *voditi*, jer se kaže *vodi ga njegov vodac*. Kako je vezano i sa *voda*, postoji za nj i naziv *vodenjak* (Vuk).

Postoje još izvedenice od korijena koji je nastao prijevojem duljenja *ô > ô -vodati, -vodam*, samo s prefiksima (*do-, na-, pro-, raz-, u-, za-*), koji se s purističkog gledišta smatra nepotrebnim, jer je istog značenja kao *voditi*. Isti prijevojni štěpen dao je druge leksikologijske porodice pomenute u natuknicama *vaditi, svada* sa posebnim semantičkim razvitkom. Ali i ovdje ima značajnih izvedenica, tako složenica *koloval* (ŽK) »graba oko kuće za kišnicu« od *(*o-*)*kolo* + *vadlo*; stcslav. *vodovažda* < *-vadio*, u Crnoj Gori izmijenjeno *vodvalja* = *odovajlja* = *vodojaža* »jaružnica oko kuće kojom otječe voda, npr. od kiše«. Ovamo ide *vada f* (Kosmet) »brazda kojom teče voda, obično vještački odvedena od kakve rijeke ili potoka za navodnjavanje bašte ili njive«, bug. *vada* »Bach, Kanal«, odatle denominal *vadit, vadim* (Kosmet) »navodnjavati« = bug. *vada* »trânke«, posuđeno u arb. *vadit* »ranke«. Arbanasi imaju još *vaxhdë f* »Spur«, denominal *vaxhdonj* (Leotti) < stslav. *rozdati*.

U oba prijevoja *e-o -vesti, voditi* je ne samo sveslav. i praslav. glagol, nego i baltoslav. : stprus. *west*, lit. *vėsti*, lot. *vest* u oba ie. značenja »1° führen, leiten, 2° heiraten (vom Mann)« prema lit. *vadžioti*, u narječju *vadyti, vadit* »führen, hinbringen«, *vadāi* »hin und her führen«, lit. *vaduoti*, lot. *vaduo* »loskaufen«. Ie. je korijen **yedh-* zastupljen u sanskrto **uadhūk* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, avesta *ađu* »Weib, Frau«, u prijevoju *vāSayeiti* »führt, zieht, schleppt«, stir. *fedid* »führt«.

Lit.: *ARJ* 2, 717. 718. 723. 724. 726. 4, 2. 9. 327-330. 345-348. 7, 312. 315. 727. 733-35. 753-756. 8, 139. 323. 324. 417-419. 477. 493. 495. 705. 706. 10, 345. 351. 352. 11, 246. 254-56. 275-77. 506. 507. 12, 206-209. 215-217. 316. 317. 466. 469. 476-78. 13, 746. 753-54. 765-67. 14, 726-27. 17, 189-190. 370-73. *NJ* 2, 30. 57. 59. *Elezović* 1, 141. 430. 465. 2, 4. 9. 70. 85. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *ZbNŽ* 11, 269. *ASPh* 34, 305. *Miklósie* 376-77. *Holub-Kopeřny* 413. 415. 421. *Bruckner* 619. 628. *Vasmer* 1, 177. *Mladenov* 56. 60. 75. 71. *Trautmann* 1, 255. *WP* 1, 255. *GM* 461. 465. *Tiktin* 1040. 1068. 1228. Škarić, *Zbornik Belica* 145-146. 1068. 1228. Škarić, *JF* 17, 127., bilj. 2. *HR* 1934, 194. 195. *Boisacq** 735-736. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 198-199). Meringer, *IF* 17, 142. Osten-Säcken, *7F* 33, 266.

Vaillant, *RES* 22, 18. Zupitza, *KZ* 37, 406. Bulat, *Jř* 5, 141. Maretić, *Savj.* 37. 63. 100. 114.

-vesti², *-vezem* impf, primarne grupe, postojni u štokavskim narječjima samo u prefiksanim složenicama *do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-pi.* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vehere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Također u značenju »radern« *privesti u brodu ali ladi* (Zakon Lige ninske). Kao prosti glagol s istim samoglasnikom *e* ali postanjem od palatalnog nazala *i* i bez navedenih prefiksa a sa različitim akcentom *vésti, vezem* impf. (Vuk, Kosmet) (*do-, iz-, na-, o-, pod-, raž-, a-*) znači »pingere acu«. Taj je nastao od *vezati* (v.). Dok prvi glagol u značenju »vehere« dolazi i sa prijevojnim vokalom *o*, ovaj tog prijevoja ne pozna. On je postao tehnički izraz vezilja. U čakavskim i hrv.-kajk. narječjima kao i u slov. i *-vésti, -vezem* zamijenjen je kao i *-vedem* glagolom dragog etimologijskog postanja *peljati, -ēm, -am; vésti, vezem* zamjenjuje se i posuđenica iz njemačkoga *štrikati* (ŽK), *štikovati* (v.), *šKngati, Hingovati* (v.). Od *vésti* izvedenice su samo radna imenica *vezilja f* = *vezilica* (Vuk) »Strickerin«, pridjev *vezici* (~ *igla*), odatle *vezitka* »igla vezača«. Taj glagol uzrok je homonimiji, koja je učinila te je u hrv.-srp. prost glagol *vesti* »vehere« propao i nalazi se samo s prefiksima. Od *vez-* »vehere« ie., baltoslav., sveslav. i praslav. je nomen actionis *voz* m u prijevojnem štěpenu perfektuma na *o*. Značio je prvobitno »ono što je povezano > ono što se vozi > tovar na kolima itd«. Sveslav. i praslav. kauzativum na *-iti voziti, vozim, impf.* (Vuk) (*do-, iz-, na-, nad-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-*) »Γ fahren, 2° rudern (veslom voziti ladu)«. Iterativ na *-ati vozati, vozam* impf. Prema stcslav. *voziti, vpžo* (suglasnik infinitiva prenesen je analogijom i u prezent). Deminutiv *vozakati / -ikati se*. Postverbal *dovoz, izvoz* »Export«, *podvaz, prijevoz, razvoz, uvoz* »Import«, *svdz* m (Piva-Drobnjak) »grupa plastova sijena dovučena na jedno mjesto«, s pridjevima *vazni, poimeničen vaznik*, gen. *-ika* (Piva-Drobnjak) »put kojim se vozi plašće ili drva«, *dovozní, izvozní*, poimeničen na *-ik izvoznik*, na *-ica izvoznica, prijvezni, uzvozi, razvozní*, poimeničen *razvoznik*, pridjev na *-ik > -ák* (tip *sladak*) *vozak*, f *voska* »bene vehens«. Radna imenica na *-bc > -ac: vozač*, gen. *-sca* = na *-aí vozač*, gen. *-ala, -ar vòzār*, gen. *-ára*, s pridjevom *vozačev, vozarov* (-ev),

na *-ski vozački*, na *-lac vòzilac*, gen. *-oca*, s pridjevom *vozióčev*, *vòzilaSki*. U ovoj kategoriji postoje i posuđenice: *kiridžija*, *raJbadžija*, *saltadžija* iz turskoga i *furman* pored *furinga* iz njemačkoga. Apstrakti na *-idba vòzidba*, ma *-arina vozarina*, na *-a/a vožnja*. Na *-ilo vozilo* n. Na *-wraca* < *-ihnica vòzionica* (Vuk, Bačka, Srijem, Futog) »badnjica, bure za prijevoz grožđa za berbe«. Složenice: *kolovoz* m »mjesec august«, neologizam *brzo-voz*, s pridjevom *brzovozni* (željeznički termin) »roba koja se brzo otprema«, nekada, 1850, prevedenica za *Kurierwagen*, *Eilkurier*, *Eilwagen*; *parovoz*, prevedenicu za *Dampfwagen* (1862) zamijenila je *željeznica*. Iterativ se pravi prijevodom duljenja *o* > *a* -*vázati*, -*vážam*, samo s prefiksima (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *raz-**), koje je kao i *-vodati* (v. *vesti* ') prema Marelicu provincijalizam u književnom jeziku. Glagol *voziti* kao brodski termin posuđiše Arbanasi *vožit* = *vozetarem* »rudern«, radna imenica na *-tar vozar* »Ruderers«, i Cincari *avuzescu*, *avuzjire* »ramer, navigateur«. Rumunji posuđiše *oboz* »bagage, Haufe«, stcslav, *obozb* »sarcinae« < *ob-vozt*, Mađžari *vezeten* > *vezetó* < stcslav. *vozatajb* »auriga« (sufiks kao u *rataj*). U baltičkoj su grupi uspoorednice u oba prijevaja: *vežu*, *vežti* »etwas mittels eines Wagens oder Schlittens befördern«, prema lot. *vazāt* »herumschleppen«; sanskr. *vahati* »fährt« prema *vāhāyati* »lässt fahren«, *avesta vazaiti*, arb. *vjedh* »kradem«, lat. *veho* prema gr. *οχήομαι*, *οχος* (= *voz*), njem. *Weg* prema *Wagen*.

Lit.: *ARj* 2, 721. 726. 4, 326. 330. 331. 350. 351. 7, 312. 316. 733. 735. 736. 756. 8, 703. 706. 717. 10, 345. 354. 11, 256. 281. 790. 799. 941. 13, 754. 768. 14, 727. 17, 190. 191. 381. 383. 384. *Mažuranić* 1161. 1565. *Maretić*, *Savj*. 172. *Elezović* 1, 84. *Aleksić*, *NJ* 4, 89. *Bosković*, *NJ*, n. s., 1, 129. *Vuković*, *SDZb* 10, 382. 402. *Ilešić*, *JF* 12, 172. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 619. 631. *Vasmer* 178. 215. *Mladenov* 61. 74. *Trautmann* 356. *WP* 1, 250. *Belić*, *Priroda* 300. *GM* 474-475. 477. *Pascu* 2, 181., br. 27. *Schwyzler*, *KZ* 63, 57. *Streitberg*, *IP* 3, 381. *Meringer*, *IF* 19, 429. *Hirt*, *IP* 32, 240. *Miller*, *IF* 21, 330. 332. *Meillet*, *IF* 5, 333. *Joki*, *Unt*. 161. *Boisac*f 275-276.

vesvësa f (Kosmet) »sumnja, strepnja, duševno nespokojstvo, strah« = *vesvesa* (*ne-svesa*) (BiH) »1° podozrivost, sumnja, 2° melanholija«. Na *-li vesveseli* (BiH) »1° podozriv, 2° melanholičan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vesvese*) iz terminolo-

gije običnog života: arb. *vesvese* f (Gege) »Verdacht«.

Lit.: *Elezović* 1, 78. *GM* 467. *Škaljić** 641.

vëš m (hrv. gradovi) = *beš* (hrv.-kajk., slov.). Od nvnjem. *Wäsche*. Glede njem. *w* > *b*, *v*, v. *biksati*, *bermet* (v.), *veštak* (hrv.-kajk.) < njem. *Werkstatt*.

Lit.: *Jagić*, *ASPh* 8, 317. *Štrekelj*, *DAW* 50, 62.

vest, gen. *-i* (narodna pripovijetka), u izrazu: *dve stare oklepane vešti*, *suhe kao aveti*. Bit će iz crkvenog jezika: *vešt* »res«, češ. *věc*, polj. *wiec*, rus. *veščb*, sveslav. i praslav. **vektb*, potisnuta u zaborav od sinonima *stvar* (v.). U prasrodstvu je s gót. *walhts* »*stvar«, stvnjem. *wiht*, nvnjem. (*Bosejiaicht*, *nicht*). Praslav.-germ. leksem.

Lit.: *Miklostič*3&6. *Holub-Kopečny* 409. *Bruckner* 614. *Vasmer* 1, 196. *Mladenov* 64. *Prošik*, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 268-269). *Hirt*, *PBB* 23, 337. *WP* 1, 246.

vëtah, f *vëtha*, određeno *vëthi* (Vuk) = (u krajevima gdje *h* > *g* s asimilacijom *t* > *d'*) *vëgd*, određeno *vëgdī* = (u krajevima gdje *h* zamukuje, Hercegovina, Kosmet) *vët*, određeno *vëti*, *fveta* = (metatezom *h* na početak, Paštrovići i dodavanjem pridjevskog sufiksa *-bk* > *-afe*) *fëtak*, *ffitka* — *vedah*, određeno *vedhī* (Stulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *vetičhb*) pridjev, »vetus (s kojim je u prasrodstvu)«. Na *-%o vedai* (Bella, Stulić), odatle na *-ina vedašina* »starea, starudija«, *rda* i *vedaš*. Nije ušao u književni jezik ni na zapadu ni na istoku. Sinonim *stvar* potisnuo ga na štipen provincijalizma. Denominal inhoativ *vetšati* impf. (Stulić) (*o-**) »veterascere« = (*tš* > *i*) *ovečat*, *-am* (*iz-**) pored (metateza *tš* > *št**) *oveštat* = (zamjena *št* > *A*) *oveščat*, *iz-*, *po-*, *oveštati* (Vuk), *izvečati*, *-am* (Hercegovina) prema impf. *izvečavati*, *-vežovom*, *izveščati* (*o-**) (Lika, Piva-Drobnjak). Ovamo idu još: *beialina* f (Ljubiša) »stara lađa«, poimeničen part. perf. akt. **ob + velai + -ina*, sa ispuštanjem početnog *o-* kao u *biskati*, *buliti*, zatim metateza *v* — *c* > *£* — *v* *olavëdati se*, *-ām* pf (Lika) prema *uvëiati se* (Bačka) (Vuk) »ušeptrljati« = (*v* > *m**) *umačaditi*, *-im* (Bačka) »u(s)kuburiti«. Te velike izmjene objašnjuju se afektivnim onomatopoziranjem (pejorativnošću), što je *izaziva*, starež. Suglasnik *h* je nastao iz *Ī* poslije velara *u*, kako pokazuju usporednice: baltičke lit. *vetušas*, lot. *v f es** Ie. je korijen **uet-* »godina« zastupljen u gr_

έτος (εις πολλά ζτη, posuđeno u makedonskom *spolaiti**), arb. *vjet* »godina«, pridjev **uetos(o*)-*, upor. *pri leti je* (ŽK) »ostario je«, sanskr. *vatsā-* m »Jährling, Kalb, Rind« (upor. *seletak*, v.), lat. *vetus*, gen. *-eris* (internacionalno *veteran**), *vetustus*, nvnjem. *Widder*.

Lit.: *ARj* 1, 219. 4, 326. 331. 8, 511. *Elezović* 1, 79. *Vuković*, *SDZb* 10, 387. 395. *Rešetar*, *ASPh* 36, 542. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 194. *Mladenov* 64. *Boisacq* 293. *Buga*, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). *GM* 475-476. *Mikkola*, *IF* 16, 98. *Pedersen*, *IF* 5, 35. *Persson*, *IF* 26, 63. *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 169. *Trautmann* 356.

vetrina f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Čilipi, Potomje) = *vetrina* (Prčanj, Rab, Božava) = *vëltrina* (Račišće; umetnuto *l* nastalo od anticipacije *r* prema tipu disimilacije *r — r* > *l — r*) »(galicizam, preko njem.) vitrina (Zagreb), stakleni ormar za posude od stakla«. Od tal. *vetrina*, poimeničen pridjev na lat. *-īnus* od *vitrum* »staklo« > tal. *vetro*.

Lit.: *Cronia*, *ID* 6, 124. *Kušar*, *Rad* 118, 21. *REW** 9401. *DEI* 4041. 4042. *Weigand-Hirt* 1177.

vëž, gen. *vëza* m (Vuk, Baranja) »brijest, ulmus«. Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala, upor. polj. *maz*, rus. *vjaz* »isto«. Nalazi se još u slov., češ. i u oba lužičko-srpska. Sinonimom *brijest* i homonimom *vëž* od *vezati* (v.) potisnuta u hrv.-srp. na provincijalnu upotrebu. Od ie. jezika pruža usporednice arb. *vith*, ags. *vice* (engi. *witch**), nord. *viz*. Baltičke usporednice objašnjavaju nazal, ali su izvedene s pomoću sufiksa *-sna*: lit. *vinkšna*, lot. *vīksna* »ulmus campestris«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǵ* u nazaliranom korijenu *tying-* i bez nazala **yig-* »Ulme«.

Lit.: *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 611. *Vasmer* 1, 244. *Trautmann* 360. *WP* i, 314.

vezati, *vežem* impf. (Vuk), sveslav. i praslav. **ez-* (proteza *v-* već praslav.) (*do-*, *iz-*, *ispo-*, *na-*, *nad-*, *nado-*, *ob-*, *oba-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-**) »ligare« prema *zaveznūiti* (Brusje) »zapasti nogom između dva oštra i nepomična kamena«, *uvëžniti se* (ŽK) »ne moći izbaviti se iz tjesnaca«, iterativ na *-iva- vezivati*, *vezujem*, s navedenim prefiksima *bv* > *b* *obezati*, *obezivati* pored *obavezivati*, na *-ovati vezōvat*, *-ujem* (*od-*, *na-**) (Kosmet), pored *vezūvati* (sa *u* mjesto *o* prema prezentu), prijelazom u razred atematskih primarnih glagola *vésti*, *vezem* impf. (Vuk)

(*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *pod-*, *raž-*, *u-*) »(tehnički termin) pingere acu«. V. natuknicu *-vesti** o djelovanju tog homonima. Proteza se *v-* ne nalazi u prijevaju prefektuma *cz-* > *uz-*. Izvedenice se prave od dvaju praslav. korijena: *vez-*, *uz-*. Od *vez-* postverbal *vëž* m, *savez*, *vëza*, s deminutivom *vezica*, *podvezica* (Kosmet), *obaveza* f, *obeza* (Marulić)^ *sveza*, *navez* m, sa *-afe* > *-ak nàvezak*, gen. *-ska* (Vuk), *svezak*, gen. *-ska* »fasciculus«, *zavëzak*, gen. *-ska* (Kosmet). Pridjev na *-bn* > *-an savezan*, poimeničen na *-ik saveznik* m prema *saveznica* f, s pridjevima *saveznikov*, *saveznički*, *ob(a)vezan*, poimeničen u prevedenici (calque) *obveznica* (neologizam zbog očuvanog *bv* mjesto *V*) »(posuđenica) obligacija (ŽK) < lat. obligatīe (prema *obligatī se**)«, na *-ik veznik* »1° (prevedenica, gramatički termin) konjunkcija, 2° (veznik, Kosmet, narodska riječ) pas koji se drži na lancu ili žeželju«. Radna imenica na *-lac*: *vezijac* pored *vezijoc* m (Kosmet) »koji veže rukoveti u snoplje«. Složenice *knjigoveža* m, *knjigovežnica* i na istoku *knjigovežnica*. Na *-l* + *-jo vežalj*, gen. *-zija* m (Vodice), unakrštenjem *vezati* sa *ūzalj* (v.). Od *uz-* pridjev na *-afe* (upor. *tanak**), koji se gubi u komparativu: *ūzak*, f *uska*, deminutiv na *-ahan* > *-an ūzan*, na *-aiak* (upor. *dugačak**) *uzaćak*, f *-čka* (Vuk). Apstrakti na *-oca*, *-ost uskoča*, *uskost*. Sufiks *-afe* gubi se u apstraktumu na *-ina užina* »angustiae« = *užina* (ž iz komparativa) i u denominalu na *-iti ūžiti*, *uzim* (Vuk) (*s-**) < stcslav. *ǪžǪ*, *ožitī*; *z* iz infinitiva analogijom prenesen i u prezent. Složenice: prevedenice *morëuz* < njem. *Meerenge*, *uskogrudan* < njem. *engbrüstig* = *tesnogrudan* (Ristić). Na *-a/o*: *uzao*, gen. *-zla* »nodus«, denominal *uzlati*, *-am* impf, (*iz-*, *na-*, *raž-*, *za-**), iterativ na *-va- uzlovati*, *-uzlāvām*, samo s prefiksima; pridjev na *-at uzlat* (Stulić), proširen na *-fo ūzalj*, gen. *-zija* (Vodice). Na *-e*, gen. *-etā* ili *-a* praslav. *uže*, gen. *užeta* ili *uža* (Vuk) = (s protezom) *jūže* (Kosmet, Stulić, upor. *jular* pored *ular*) »konopac«, odatle na *-arka južarka* (Niš) »visoka konoplja od koje se prave konopci«, n pl. *vuža* = f pl. *vuže* »konopci za mučenje«. Radna imenica na *-ar užar*, gen. *-āra* m, odatle prezime na *-evič Užarević*. Ovamo ide na *-bn* + *-jo sužanj*, gen. *-žnja* m »zarobljenik, svezan uzetima«. Glede sufiksa upor. češ. *vëžeň*, polj. *więzień*; *uza* f (Vrgada) »uže« = *uza*, *vuza* (hrv.-kajk.), *voza* f, u f pl. *uze* »zator«, pridjev na *-bn užni* = *vuzni*, poimeničen na *-ik -uznik* »zatorovnik«. Deminutiv *uzica* f = (unakrštenjem sa *uzao**)

üzlica. Interesantan je crkveni termin *zàuzi* (*Hristovi* ~, Risan, Vuk) »poklade mesne i bijele«, upór. rišnjansku kletvu *Tako mi ovijeh zauza Hristovijeh i Zdravicu Zdrav si mi, brate, današnji zauzi Kristovi da nam na dobro zavezau, a na bolje razdriješe*. Rišnjanski izraz može se upoređivati sa rum. *cilięgi* i *círneleagă*, imperativne složenice, koje znače *zaveži sir = poklade bijele*, a *círneleagă* »poklade mesne«. Od naročito interesa je *pouza* m »1° brodovoda (Božo Babic), 2° (Dubrovnik) vođa straže, giustiziere, žandar(m), 3° (*povuz*, Smokvica, Korčula) komad kože kojim se stegne vuna« = *povüz* (Korčula, Poljica); *pouza* je postverbal od *povezati* i dokazuje usku semantičku vezu od *uza* i *vezati*. Samoglasnik *e* u *vezati* nastao je iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *vezati*, зъ еънь »zarobljenik«, češ. *vázati*, polj. *wiązać*, rus. *vjazátb*. Samoglasnik *u* u *uzak* itd. nastao je iz velarnog nazala *ç*, upor. stcslav. *cza*, *vzga* »Band«, *yzbkb*, *czh*, slov. *vozel*, *özek*, *vozek* itd., češ. *ouzky*, polj. *wazki*. Upaređuje se sa gr. *αρχω* »schnüre«, *αρχώνη* »vrpca«, lat. *ango* (odatile internacionalno *angina*). Proteza se objašnjava unakrštenjem sa *vrsti*, *vrzem* (v.) ili *viti* (v.). Glede *v* upor. i *vepar* (v.). Ie. je korijen **engh-* (prema Hujeru >) u prijeloju perfektuma **ongh-*,

Lit.: ARj 2, 721. 3, 942. 4, 309. 330. 331. 702. 5, 126. 7, 298. 312. 724. 735. 736. 8, 313. 314. 327. 328. 490. 493. 494. 707. 708. 9, 241. 10, 345—47. 11, 241. 249. 12, 209. 210. 13, 754—56. 14, 727—8, 17, 103—114. 238—46. BI 711. Hraste, J7 6, 214. *Elezović* 1, 75. 186. 266. 429. 2, 88. 383. Ribarić, *SDZb* 9,202. *Miklošić* 56—7. *Holub-Kopečny* 409. *Bruckner* 609. 611. *ZSPH* 2, 299. *Vasmer* 1, 244. *Mladenov* 61. *WP* 1, 62. 185. *Boisacq* 108—109. Charpentier, *ASPh* 29, 2. Jokl, *ASPh* 29, 42. Hujer, *LF* 42, 222—227. (cf. *RSI* 8, 292). Lidén, *IF* 19, 348. Meillet, *IF* 5, 332. *GM* 472. Nehring, *IF* 4, 401. Scheftelowitz, *IF* 33, 144. *KZ* 54, 229. 248—249. Šuman, *ASPh* 3-0, 396. Walde, *KZ* 34, 518.

vezek m (Vuk, narodna pjesma) »jak razlog, dokumenat«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *vesika* »Dokument, Urkunde, Ausweis, Lebensmittelkarte«, pl. *vesaik*).

Lit.: Marjanović, *NJ* 3, 216—217.

vezir, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *veztr* (Hvar) »prvi ministar, upravitelj pokrajine (*vezir od Urumenlije*)«. Pridjev *vezirov* (*-ev*), poimeničen na *-ica vezirevica / -rovica* »njegova žena«,

na *-ski vezirski*. Apstraktum: *vezirstvo*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *viazir* > tur. *vezir* »Regent«, od glagola *wazara* »nositi«, upor. lat. *bajulus* > mlet. *bailo*) iz turske administrativne terminologije: rum. *vizir*, *vizir-agasi*, *vizir-azém*, *vizir-chehalsi* sa sufiksom *-easă* < *-issa* »vezirovica«, na *-ie vizirie* »vezirstvo« = *vezirlic*, bug. *vezir*, *vezirstvo*, arb. *vezir*. Preko madž. *vezér* > slov. (Prekomurje) *vezér* »Führer, General«.

Lit.: BI 711. *Lokotsch* 2160. Štrekelj, *DAW* 50, 71. *GM* 469. *Tiktin* 1761. *Školjić* 641.

veža f (hrv.-kajk., slov.) »vestibolo« = *veža* (ŽK) »1° trijem pred kuhinjom, i'' kuhinja (Mahovlići)«, sveslav. (osim istočni hrv.-srp. i bug.), praslav. *^vez-ja*. Prema češ. *věž*, stčeš. *věže*, prvobitno je značenje »toranj, turris«. Na to značenje smjera i toponim *Vezica* (brdo), *Podvezica*. Samoglasnik *e* je nastao iz , stcslav. *veza*, polj. *wieża*, gornjo-luž. -srp. *wjaža* »kuća«, koji je nastao prijelojom duljenja od ie. korijena **uegh-* > *-vesti*, *-vezem* (v.), prema Meringeru koji pretpostavlja kao prvobitno značenje »Schlitten¹ haus« < **uēghā*, u prasrodstvu sa *stiši*. *vçg* »saonice«.

Lit.: ARj 20, 804. Skok, *ASPh* 33, 372. *Parčić* 1107. *Miklošić* 389. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 619. *KZ* 45, 54. *Vasmer* 1, 178. *ZSPH* 2, 124. Meringer, *IP* 19, 427. sí. Šamšalović, *NVj* 29, 373.

*vi*¹ (Vuk), zamjenica za 2. lice množine, jednako obrazovana kao *mi* (v.). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, stcslav., rus. vy. Osim sa stprus. *wans* ak. pl. > vy nema baltičkih usporednica, koje su u nominativu bolje očuvale ie. stanje *ju* »vi«, lit., lot. *jus*, stprus. *tous*. Samoglasno *y* > *i* u *vi* je vjerojatno, kao u stcslav. *ženy*, pravilan enklitički oblik iz ie. *vas* kao i lat. Genitiv pl. *vas* sadrži ie. *vas* > *vas* i genitivni zamjenički nastavak *-sb* < = lat. *-rum* < **vas* + *-sz*. Dativ, instrumental i lokativ pl. u književnom jeziku *vama* potječe iz duala, dok je u narječjima *vam* i *vami* kao u stcslav. U Crnoj Gori, Boki i u bug. enklitički dativ glasi *vi*, a enklitički akuzativ *ve* (*što ve hranim trideset godina*). Ti su oblici nastali analogijom prema enklitikama *ti* »tebi« i *te* »tebe«. Pluralis maiesteticus ne postoji u istočnom štokavskom kao ni u bugarskom ni arbanaskom. To je balkanska pojava. Odatle nastadoše glagoli *tikati* i *vikati*. Kao pluralis maiesteticus za jednu osobu danas je obligatno u književnom hrv.-srp. tj

narječjima (npr. ŽK) *vi* kao pluralis maiesteticus služi samo u porodici u odnosu djece prema roditeljima i prema starijim ljudima uopće. U hrv.-kajk. pluralis maiesteticus za jednu osobu gospodskog položaja je *oni*, prevedenica od njem *Sie* (16. v., upor. *prošćenja* = *rešpeta prosim boga i nji* ŽK »ako se kaže slobodnija riječ = sit .venia verbo«). Pluralis maiesteticus *Sie* stvoren je prema pl. *Ew. Gnaden haben befohlen* »vaše su milosti zapovijedile«, stariji pluralis maiesteticus *ihr*. Prevedenica *vi* se očuvala u hrv.-kajk. porodici, a druga prevedenica *oni* očuvala se samo u feudalnom odnosu. Za razliku od baltičkih jezika u cijeloj je deklinaciji proveden oblik iz kosih padeža. Razlog tome traži Vasmer u činjenici da bi se ie. nominativ *-jy*, *-j* > *-ji*, *-jb* glasovno malo razlikovao od zamjenice za 3. 1. Od *vas* stvoren je posvojni pridjev s pomoću sufiksa *-to vaš*, *f vaš* (Vuk) = *vaš*, *f vaš* (ŽK) jednako kao *moj*, *tvoj*, *naš*.

Lit.: BI 712. *Miklošić* 397. *Holub-Kopečny* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 238. *Mladenov* 65. *WP* 1, 209. *Boisacq** 1001. Hujer, *IP* 30, 49. sí. Meillet, *BSLP* 21, 26—27. Pedersen, *IP* 5, 57. Brugmann, *Gr.* 2, 820. *Weigand-Hirt* 2, 858.

*vi*², prefiks koji stoji na pitanje *odakle, otkuda*, istog značenja kojeg *iz-*. Nalazi se danas samo u sjevernim slavina. Da je postojao i u južnim, dokazuju brojni primjeri, koje je za slov. dao Miklošić. Da je postojao i u čakavskom i hrv.-kajk., dokazuju *viršiti* (v. *riješiti*) »erlösen«, *vignati* »izgnati«. Mažuranić donosi ove primjere: *vihodnja* »latrina« (15. v., Zagreb), *vihraniti* (1589, Vepriřnac), *višadči* (1275, Istra), *viklad* (1445) »expositio«, *vilagati* (1636, Vrbnik), *vilaz* (1638), aorist *vine* od *vineši* (Cvêt) »spasiti«, *vinetva* (Zagreb), *viroditi*. Danas postoji u hrv.-kajk. bednjanskom narječju: *vigled* »ogledalo«, imperativ *vižani* »istjeraj«, *vigled* »izgled«. Ovamo ide i prezime *Vivoda* (Istra), ako nema mogućnosti za tumačenje od *vojevoda* (v.). Poimeničen pridjev kao toponim je *Vivodina* (14. v., sudčija u vladanju grada Ozlja) = *Vivodinja* (ŽK), etnik *Vivodinac* m, prema *f Vivôdinka*. Samoglasnik *ť* je nastao iz jery-a, upor. češ. *vy-*, polj. *wy-*, rus. *vy-*. Značajno je da i među rumunjskim slavizimima nema primjera za *vy-*. Prema Miklošiću srodno je sa *vn-* > *u* (v.), upravo prijelojom duljenja, od ie. **ud* > got. *ut*, stnord. *ut* »hinaus«, sanskr. *ud* »auf, hinauf«. Samoglasnik *v-* je proteza.

Lit.: Mažuranić 1569. *Miklošić* 397. *Holub-Kopečny* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 238. *RSI* 2, 93. sí.

vicijo n (Dubrovnik) »mana«. Pridjev na tal. *-oso* < lat. *-osus vidus* (Rab) »poročan« = *vicjuž* (Božava). Denominal *razvicjät* (Božava) »viziare«. Od tal. učenog *vizio* »isto« (prema narodskom *vezzo* drugog značenja) < lat. *vitium*, tal. *vizioso*, *viziare*.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 166. Kusar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 124. *REW*» 9396. *Prati* 1043. *DEI* 4077.

vičija f (Vrančić) »ampulla«. Od gr. *βυκίον*.

Lit.: ARj 20, 807. Putanec, *Čakavska rii* 2,17. *Miklošić* 391.

vicerak m (Brusje) »mala kućica u polju, bez strehe, građena od samog kamenja, abituro (Parčić)«. Izvedenica na *-erak* kao *kučerak*, gen. *-erka*, deminutiv od *kučer* »1° čobanska koliba (v.), 2° toponim«, od praslav. *vitati*, koji je potvrđen samo u *abitati*, *obitavati*, *obitjel* (v.). Suglasnik *č* može biti od unakrštenja s tom riječi.

Lit.: Parčić 1107. Hraste, *JF* 6, 214. *Miklošić* 393. *Holub-Kopečny* 417. *Bruckner* 625. *Vasmer* 1, 205.

Vid, lično ime < lat. *Vitus*, koji je zamijenio poganskog *Svetovida*; odatle pridjev *Vidov*(*dan*), poimeničen na *-oca vidovača* »1° kruška, 2° jabuka«, na *-ka vidovka* »trešnjak«, prezime *Vidović*, hipokoristik *Vide* (Zadar, 1352), hrv.-kajk. *Videk*, prezime *Videković*. S rom. *sut-* toponimi *Sutvid*, *Sudvid*, *Suvid* (od Dubrovnika do Krka). Dočetno *t* > *ć* kao u *Velebic* < *Velebit*: Sv. *Vic*, crkva kod Greteve (Bar). Ispod Greteve mjesto s crkvicom i maslinik *Svetević* (*-e* ostatak starog lokativa na -). Izmjena *-t* > *-d* je nastala pod uplivom starog dvočlanog imena *Vidomir* ili prema tipu deklinacije *vít*, gen. *vida*. U srednjovjekovnoj Dalmaciji *Vitus* je obilno zastupljen, s betacizmom *Bitus* i s našim hipokorističkim sufiksom *-e Bitté*, *-onja Vitagna*, *-ko Bitchus*, *-oje Bitóie* (Trogir, 1322), kao i s rom. deminutivom *Vitulus*, *Vitolus*.

Lit.: BI 712. Jireček, *Romanen* 2, 63—64. *Parčić* 1108. Putanec, *Slovo* 13, 140. 144. 148. 154. 160.

vidati (se), *vidam* impf. (Vuk, narodna pjesma) (*iz-*) »lječiti«. U tom značenju i obliku samo hrv.-srp. Nije ušlo u književni i

saobraćajni govor. U Lumbardi *vidat* »musti«, *povida(f)* (Korčula, Žrnovo) (objekt *kozu*), Na *-ar vidār*, gen. *-ara* m prema f na *-ica vidarica* »Ijekar, prema Ijekarica«. Na *-ina vidarina* f »Ijekarina«. Miklošič upoređuje s rum. *a vindeca* »beschützen, retten > heilen« od lat. *vindicare* »osvetiti«. Ali se ne vidi kako je odatle moglo nastati *vidati*. Vrlo je vjerojatno mišljenje Mažuranićevo, koji dovodi u vezu s praslav. korijenom *vid-*, *věd-*, koji je u *vidovita trava* »ljekovita trava za oči, euphrasia officinalis«, *vidac*, gen. *vica* (Vuk, Dubrovnik) »herbae genus« = deminutiv *vidilak*, gen. *-lka* = *vidovčevica*. Upor. u Sireni Zrinjskoga: *Kako vidovinski dar mu konj letiše*. Prema tome bi *vidati* kao i *liječiti* prvobitno značilo »liječiti viđenjem, pogledom, magijom«. Upor. polj. *widywać i widjeti*.

Lit.: *BI* 712. *Mažuranu* 1570. 1572. Kušar, *NVj* 3. Miklošič 391. *REW** 9347. Štrekelj, *Zbornik Jagičev* 711-714. (cf. *RSI* 2, 254).

videlo n (Kosmet) »stavljena koža za obuću«. Turcizam talijanskog (mletačkog) podrijetla: *videlo* < lat. *vitellus*. Upor. *teljatin*, *vačet*.

Lit.: *Elezović* 2, 503. *REW** 9387. *DEI* 4071. *Rosamani* 1220.

Videm, gen. *-dma* = *Vídm* (izgovor u Gorici) = *Víden* (mlet., slov.), toponim, etnik *Vídšmci*, od rimskog *Ūtinum* > furl. *Ūdin*, *Uden*, *Udon*, tal. službeno *Udine*, furl. etnik na lat. *-ensis* > furl. *-es Udines*, stfurl. *Udinàs*. Interesantno s fonetskog gledišta *ñ > y > »* kao u *mirus > mir*; *t > d* u furlanskom pripada predslav. periodu, tj. prije 6. v. Proteza *v-* kao u *Vodnjan* (Istra).

Lit.: Ramovš, *Zgod.* 34. 35. *Pirana'* 1520.

vidjeti (se), *vidim*, *vidu* (Crna Gora) = (ekavski) *vidēt* pored *videu* (Kosmet) = ikavski *vlditi*, pf. i impf. (Vuk) (*iz-*, *izu-*, *na-*, *ne-*, *nena-*, *ohne-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*) prema impf, *vidati* (se), *vidam* (Vuk) (*iz-*, *pre-*, *pri-*, *s-*, *u-*, *za-*), u kojem je prema steslav. *viděti*, *vižde* (bug. *viždam*) suglasnik prezenta *dj* prenesen i u infinitiv, iterativ na *-ava-*, *-iva-* *izviđivati* / *-davati* (*raz-*), ie., baltoslav. i praslav., »videre (s kojim je glagolom u prasadstvu)«; *obidići*, *-im* prema *obidivati*, *-ujem* (Crna Gora), *obidavati*, *obidavam* (Vuk, Boka) »ogledati, obilježiti«, *svidjeti se* — *sviditi se* (Hrvatska, Vodice) prema *svidati se* »dopadati se, dopasti se«, *obidnut*, *-em* (Kosmet) (*b* < *bv*) »okusiti, pro-

bati«. U tijesnoj je vezi s praslav. korijenom *věd-*. Ostatak te veze je *vědnuti* »vidjeti« (Resava, Lijevče) i konjugacija *izūvidjeti*, *izuvjedim* = *izuvijem* = *izwvidim* »istražiti«, prema impf, *izuvidati*, *izuvidam* (Pavlinović) = *izuvijedati*, *izuvijedam* (16. v.), na *-telj izuvjeditelj* < steslav. *izvěděti*. Tu je prvi > *i* zbog disimilacije sa drugim *i*, upor. *prije* < *prěžde*. Imperativ *vidaj* (Bosna, Banja Luka) = *vidi*. Pridjevi na *-ljiv vidljiv* (*ne-*), *zavidljiv*, *nenavidljiv*, na *-iv vidiv* (*ne-*, *raž-*), s apstraktima na *-osi vidljivost* (*ne-*), = *vidivost* (*ne-*), na *-bn* > *-an vidan* (*ne-*), *zavidan* (Piva-Drob-njak), *navidan* »onaj koji mrzi«, s apstraktumom *zavid(n)ost* (*ne-*), *nenavidan* (Kosmet, Vodice), poimeničen *nenavidnik* (Vodice) »đavo«, apstraktum na *-ija nenavidnja* (Vodice), na *-ov vidov* u *trava vidova* < *Svetovidova* ili *Vidova*, na *-ovit vidovit* (v. *vjedovit*), na *-ovan nēvidovan* (Vuk) »nenadan«, part. perf. pas. kao pridjev *viden* »naočiti«, *neviden*. Postverbal *vid* m, *izvid*, *nevid* m, *uvid* (Vuk), *obid* m »ogled«, *obida* f »mjesto gdje se prova ili obiduje ima li ribe«, *privid* m, f, *navid(a)* »1° gledanje, ljubav, 2° mržnja«. Na *-ik vidik*, gen. *-ika* (Vuk). Na *-lo vidjelo* n »lumen«; na *-ica vidjelica* »svijeća«, odatle *rasvidelit se* (Kosmet). Kod Rumunja u prilogu *in vedealǎ* »javno« (unakršteno s lat. *vedea* < *videre*). Isto unakrštenje i u riječi iz crkvenog jezika *vedenie* »vizija«, upor. *prividenje*. S mađz. sufiksom *-ov* < *-ö do vidova* (Hrvatska, gradovi) »do-videnja«. Na *-ok na vidSKU* (Kosmet) »pred očima«. Na *-lac vidjelac*, gen. *-ioca*. Poimeničeno 2. 1. sing. *nevidiš*, gen. *-isa* (Vuk, Srijem, Bačka, Banat), samo u uzrečici *od nevidiša*. Na *-telj razviditelj*. Prilog od steslav., part. prez. pas. *iaomǔ nevidom(á)*. Taj posudiše Rumunji *a(v)idoma* = *idoma*. Apstrakti na *-n: nāvist*, gen. *-i* (Vodice), *zāvist f*, s pridjevom *zāvistan* (Stulić), poimeničen *ĪA-ik zavisnih*, upor. *zāvidost*, *navist*, *nenāvist f* »isto što zavist«. Radne imenice *navidjelac*, gen. *-dioca*. Neologizam *vidokrug*, *vidogled* (selo Kumodraže, 1914) »projektor, reflektor«. Antroponimi *Vidosav(a)*, *Vidna*, *Vidoje*, *Vidojko*, *Vidojka*. Samoglasnik i je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ueid-*. Baltičke su usporednice stprus. *widdai* »ich sah«, lit. *veizdėti*, *vėizdžiu* »pogledati«, *išvysti*, *-vėdau* »opaziti«, *veidas* (= *vidi*), *pavydėti*, *pavydžiu* »zavidjeti«. Od ostalih ie. upor. gr. (ft)8eiv »opaziti«, εἶδος (= *vidb*), ἰδέα < *Γιδεα, got. *weitan* »vidjeti«, lat. *videre* (Internacionalno *evidentan*, *evidencija*, *revizija*, *revizor*, *vizija*, *vizionar*, *ideja*, *ideologija*, *idealan*, itd.). V. pri-

jevoj *věd-*, Rumunji posudiše *zavistie* f < *zavistb*, odatle na *-UJQ* > *-ui a zavistui* »beneiden«.

Lit.: *ARj* 4, 308. 7, 737. 742. 929. 8, 341. 413. *BI* 713. Budimir, *JF* 15, 158. Belić, *NJ* (1932), 230-235. Vukićević, *NJ* 3, 58. *Elezović* b 79. 221. 457. Bulat, *JF* 3, 46. 5, 147. Belić, *NJ* 1, 183. 232-233. Ribarić, *SDZb* 9, 146. 171. Vuković, *SDZb* 10, 384. Miklošič 390. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 613. *Vasmer* 1, 198. *Mladenov* 65. *Trautmann* 357-358. *WP* 1, 236-238. Joki, *Stud.* 76. *Chostnik*, *RPV* 37, 163-164. (cf. *AnzIF* 10, 273). Güntert, *IF* 27, 28. Pedersen, *IF* 5, 73. *Boisacq* 220. 688. Tomanović, *JF* 17, 201.

vidra f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »lutra«. Pridjev *vidrin*. Deminutiv na *-ica vidrica*. Samoglasnik *i* je nastao iz jerya, upor. steslav., polj., rus, *vydra*, a taj iz ie. *u*, kako se vidi iz baltičkih usporedmca stprus. *udrò*, lit. *udrà*, istočno-lit. *udras* m, lot. *ūdris*. Suglasnik *v-* je općeslav. proteza. Rumunji posudiše *vidrǎ*, Mađzari *vidra*, Arbanasi *vider*, *-dra*. Ie. je korijen **ued-* »mokriti (v. *voda*)«, prijepov nižeg šćepena (Tiefstufe) **ūd-*, proširen sufiksom *-r* (kao *mokar*), sanskr. *udrāk* »ein Wassertier«, avesta *udrā-* m, stvnjem. *ottar*, nvnjem (*Tisch*) *Otter*, gr. οἰόπος, ὕδρα »Wasserschlange« (> internacionalno *hidra*), εὐδ- (*Až* »vidra« < ie. **ūdra*. Etimologijske je značenje »vodena životinja«. Dalje su etimologijske veze *voda* (v.) i *vijedro* (v.).

Lit.: *BI* 714. *Mikhšič* 397. *Holub-Kopečny* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 239. *Mladenov* 65. *Godin* 274. *Trautmann* 334. *Boisacq** 998. Krogmann, *KZ* 65, 140.

vidulica f = *fidulica* (Hrvatsko primorje: *tanac na fidulice*) »sopeia«. Od kslat, *vitula* > *vidula*. Gledv > /upor. njem. *Fiedel*, stvnjem. *fidula*. Ide etimologijski zajedno (s tal.) *viola*, deminutiv na *-ino* tal. *violino* > arb. *vjoli* < ngr. βιολί.

Lit.: *Mazuranič* 1572. *GM* 476. *REW** 9479. *Prati* 1047.

vieno n (Parčić), *věno* n »dote«, riječ nije potvrđena u narodnom govoru, upotrebljavali su je književnici. Ni *veniți* nije potvrđeno ni u narodnom govoru ni kod književnika. Riječ je istisnuta od posudenica *dota* (v.) i *miraz* (v.). Sveslav. i praslav. riječ (češ. *věno*, polj. *wiano*, rus. *veno*, steslav. *veniți* »prodavati») interesantna je sa gledišta semantičkoga. Značila je »1° Brautkaufpreis, 2° Morgengabe, 3° Mitgift, 4° Bezahlung«. Prvobitno značenje bilo je »otkup djevojke prije nego će

se dovesti u kuću«. Nema jedinstvene etimologije. Jat se tumači prijepovom duljenja *e* — *e* prema jednom tumačenju od ie. korijena **jiida-* »voditi kući > vjenčati, maritare (subjekt muškarac)«, upor. sanskr. *vadhuh* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, stir *fedid* »vodi«; upor. *vesti*, *vedem*, *voditi*. Suglasnik *n* u *vijena* prema tom tumačenju nastao je od *dn* (upor. *panem* pored *padnem*) od pridjeva **vedno*, upor. gr. *Zōvov* (H. Pedersen); *veno* bi prema toj etimologiji bilo poimeničen pridjev sr. roda (upor. *lukno*). *Bruckner* i *Trautmann* dovode *věno* u vezu sa lat. *venus* »Verkauf«, upor. *vermando* > *vendo*, sanskr. *vasnak* »Kaufpreis«, gr. ὄνοϋ < ie. **uesno*. Ako je tako, *věno* nije prvobitni pridjev. Semantički jedno i drugo tumačenje kaže isto.

Lit.: *Parić* 15' *Mazuranič* 1560. *MIII* 389. *Holub-Kopelný* 412. *Bruckner* 610. *Vasmer* 1, 182-83. *Mladenov* 62. *WP* 1, 256. *311-2*. *Boisacq* 215. *Hiit*, *IF* 12, 223. *Matasiak*, *RSI* 6, 277. Pedersen, *IF* 5, 67. Sobolevski, *AnzIF* 7, 162-163. Solmsen, *KZ* 28, 81. *Prošif*, *KZ* 33, 162.

viganj¹, gen. *-ónja* (Vuk, Srijem) = *flgānj* »ženska haljina«. Od mađz. *vigono*, također rum. *vigan* — *viganau* (Erdelj) »Rock der Städterinnen«. Polj. *wigano* »männliche Hofkleidung in 18. Jh.«.

Lit.: *ARj* 3, 52. *BI* 714. *Tiktin* 1739. Karłowicz, *ASPh* 3, 665.

viganj², gen. *-gnja* m (Vuk) »1° nakovanj, 2° (sinegdoha) kovačnica« = *viganj* (Crmnica) »kovačnica«. Nalazi se još u slov., slvč. i češ. *výheň* »Rauchloch, Esse, Ofen, Schmiedes«. Posuđeno u arb. *vigan* »div, Riese«, jer se divovi smatraju kovačima u narodnom vjeronjanju. U tom značenju nije potvrđeno u hrv.-srp. Mađz. *vihnye*, *vinnye* »kovačnica« posudenica je iz slovačkog. Upor. cigansko *vigna* »Herd«, *vignja* »Esse, Schmiede«. Daničić uzimlje cigansku riječ, koja je u prasadstvu sa *oganj*. Miklošič upoređuje semantički razvitat sa gornjo-luž.-srp. *vuheň*, donjo-luž.-srp. *hugēň* »Rauchfang, Esse« od *hogeň*, *vogenj* »oganj«. Može biti praslav. od ie. korijena. Samoglasnik « je nastao od jery-a, a ovaj duljenjem od *u* u lit. *ugnis* < stlit. *ungnis*, lot. *uguns* »oganj«.

Lit.: *BI* 714. Miletić, *SDZb* 9, 229. Miklošič 391. Loewenthal, *WuS* 11, 54. *GM* 472. *WP* 1, 323. Daničić, *Osn.* 202.

vígovi m pl.j gen. *vígōvā* (Vuk, Vojvodina) »zámke za hvatanje ptica, omče, ošice«. Miklošič upoređuje sa slov. *věnge* f pl. »1°

Kesselkette, 2° Tümrarbe«, Iljinski sa slov. *vega* »Schiefe, Neigung«, *végati* »schwanken«, pridjevi *végast* = *vezan* »nagnut«, a to od ie. **uoi-g-*, prijeploj perfekturna od *^ei-g-*, raširenje na -g od **uei-* (v. *viti*).

Lit. · BI 714. *PleterSnik* 2, 754. 760. *Miklo-IC* 380. Iljinski, *UZ* 2, 3-6. (cf. *IJB* 10, 341).

vihar m = (A > Y poslije i) *vljár*, gen. *vy'ára* = *vihar*, gen. *vihra* (Vodice, upór. stcslav. *vihrb*) = (s promjenom sufiksa) *vi-hor* = *vijor* »orkan, fortuna, vrtuna, furtutma, Sturmwind«, sveslav. (u slavinama također izmjena sufiksa -ar, -ör, -ur) i praslav. Madžari posuđiše *vihar*, Rumunji *vifor* = *vivor* (Moldavija), pridjev na -os < lat. -osus *viforos*, *viformita* = *vivornita* (Moldavija) = *zghihornita* »sniježna mećava«. Denominal: *vijoriti* (*se*), -im (subjekt: zastava). Mjesto sufiksa r stoji u baltičkoj grupi /: istočno-lit. *viesulas*, lot. *viesulis*, *veisuòls*. Te usporednice kažu da je *h* nastao iz *í*. Riječ *vijavica* »isto što vihor« kaže da je *vihor* nastao od *viti* (v.), od redukcije ie. korijena **ye-* > **ui-* proširene formantom s : *uís. Upór. bug. *viham*, rus. *vihatb* prema *vihnutb*. Izmjena dočeta posljedica je onomatopoeiziranja. V. *vjetar*, *vijavica*, polj. *vijá* »Gestöber«, stcslav. *vijalica* »Wirbelwind«.

Lit.: BI 714. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 612. *Vasmer* 1, 207. *Mladenov* 68. *WP* 1, 220. 242. *Trautmann* 245. *Tiktin* 1738. *Buga*, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). *Kögen*, *IJB* 14, 273. *Scheffelowitz*, *KZ* 56, 192. *Pedersen*, *IF* 5, 70. 75.

vija f (istročakavski) »genus« < tal. *via* »Art, modo, guisa«. Izvedenica *vijáj* m (Cres) »putovanje« < tal. *viaggio* < poimeničen lat. pridjev sr. r. *viaticum*, od *via*, sa čakavskom zamjenom *j* = *tosk. dž, đ*, koje se govori u Dubrovniku i Cavtatu *vjadati*, -am impf. »putovati« < tal. denominai *viaggiare*. Denominal od *via* s mlet. prefiksom *des-* = *tosk. dis-* *dezvtjati* (*se*), -ám pf. (16. v., Na-lješković, Perast) »pokvariti (se)«, upór. tal. *viare* (s- < lat. *ex-*), *bijati* (Hrvati u južnoj Italiji) »envoyer« < *abbila* (Abruzzi) < vlat. < *adviare > *aviare*. Osnovno *via* dolazi još u sintagmatskim prilozima: *alavijá* (Božava, Molat s primjerom: *un je učini to alavijá*) »kako treba, alla buon'ora«. Prema Štreke-ljevu tumačenju tal. *via* nalazi se u dočetu (sufiksu?) *drugovija*, *drugovje* < *drugovva* (15. v.) = *drugovlja* (17. i 18. v.) »herum«, upravo »drugi put«. U toj je sintagmi kao i u ostalima *dva*, tri itd. *puta* »zweimal (itd.)« *put* prevede-

nica (calque) od tal. *via* »volta« (tal. *due via due*, sitai, *via più* > *viepiù*, *vie meno*). Prevedenica je i onda kad se *put* upotrebljava kao prijedlog u značenju »prema« (*put šume*; *put ugarskih pode strana*, Gundulić). Upór. u poštanskoj upotrebi kod adresiranja *via Zagreb*. Isto tako i u crnogorskom prilogu *blpm* = *uput* (Vuk) »odmah«. U istročakavskom *hodí via*, ili *via*, *vijá* »jednom riječi«. Upór. iz balkanskog latiniteta u sasvim drugom značenju arb. *via*, s članom (Ulcinj), »mala rječica« (opozicija *lum* »velika rijeka«) = naški (= crnogorski) *konaval* (v.), kod GM *ví vije* f »Rinne, Furche, Wasserlauf«, toponim *Bregvía* (selo, pravoslavni i katolici) »(upravo) obalska rječica«.

Lit.: *ARj* 2, 369. 807. 9, 437. *Crania*, *ID* 6, 105. *Wedkiewicz*, *RSI* 6, 231. *GM* 471. *Štrekelj*, *DAW* 50, 71-72. *REW** 9295. *DEI* 382. 1361.

vijati¹, *vije* impf. (Vuk, subjekt *vuk*) (*do-*, *iz-*, *zavijati*, *zavijati*) impf, »urlati, urlakati, ululare« prema deminutivu *vijúknuti*, *vijukne* i *vijúcnuti*, *vijúcně*. Na -*íšte* *vijalište* »mjesto gdje vuci vijú«. Samoglasnik *í* Je nastao od jery-a, stcslav. *vyti*, *vyjo*, rus. *yib*, *voju*, polj. *wyc*, češ. *vyti*. Ovo *vyti* u hrv.-srp. samo s prefiksom: *zaviti* (Crna Gora, Vuk, subjekt *vuk*). Taj je propao na ostalom teritoriju zbog homonimije sa *zaviti*, *zavijem* »obvolvo«. Korijen **vy-* je sveslav. i praslav. Nastao je od ie. onomatopeje **u-*, Upor. još (*h*)*juka*, (*h*)*ukati* i *vikati* (v.). Suglasnik *v-* je proleza.

Lit.: *ARj* 4, 336. *BI* 714. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 427. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 242. *Mladenov* 69. *Pedersen*, *KZ* 38, 342. *Boisacif* 103. *Vaillant*, *RES* 22, 191.

vijati², *vijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *viłati* (*iz-*, *o-*, *od-*, *pre-*, *raz-*), sveslav. i praslav. (stcslav.) *vėjati*, »1° (atmosferski termin za radnju vjetra) puhati, duhati (*dva větra věju*, narodna pjesma; metafora: *snijeg vije*), 2° (poljoprivredni termin) ventilare, worfeln (objekt *žito*)i, iterativ na -*va-* *izvijavati* 1 *izvejavati*, -*vijávám* (*raz-*). Na -*aca* *vijača* f (Vuk) = poimeničen part. perf. akt. na -*ica* *vjalica* (Lika) »sprava za vijanje« izvedenice su od drugog značenja; od prvog su *vijavica* f (Vuk) = *vijavica* (ijekavci, Vuk) »mećava« (upor. rus. *vejalica*) i ie., baltoslav., sveslav. i praslav. s pomoću sufiksa -*tro* *vjetar*, gen. *vjžtra* m (Vuk) = *vėtar* (ekavski, Kosmet, čak., ŽK) = (ikavski) *vitar* »ventus«

(od lat. *ventus* internacionalno *ventil*, *ventil-rati*) koji čini zasebnu veoma raširenu leksikologijsku porodicu. Pridjevi na -*bn* *vjētrni*, poimeničen u ž. r. *Veterná* = *Veternica* (toponim), *Vjētrná Poda* (dual, Piva-Drobnjak), *Vjētrna Petka* (ibidem, svetica koja se slavi 8. VIII, tako nazvana zbog toga što se misli da bi vjetar odnio sijeno, ako bi se na taj dan kosilo), poimeničenje na -*ik* *Vjētrník* (toponim), na -*en* *vjētrēm*, poimeničen *vjētrnjača*, *vjētrēnják* = složenica od sintagme *vjētrōgonja* = (ikavski) *vitropir* (v. *piriti*), na -*ov* *vjētrov*, na -*ovit* *vjētrovit*, (u zaklinjanju protiv more u igri riječi) *vjētrušna vjētrušnica* (obrazovan možda prema participima iz crkvenog jezika -*ušti*, ali upor. i bug. *větrúška* »Sturm«). Ná -*usina* *vjētrušina* »demon zlog vjetra«. Deminutivi na -*ič* (tip *konjic*) *vjētrič*, gen. -*ica* (Risan, Vuk), na -*ič* *vjētrič*, na -*bc* > *rac* *pojjetarac*, gen. -*rea*, na -*čē* *pojjetarce*. Augmentativ na -*ina*: *vjētrina*. Ovamo ide na -*tlo* stcslav. *větrilo* n, koje se nije očuvalo u hrv.-srp. zbog sinonima *jedro* (v.), ali rum. posuđenica *vetrilă* »jedro«, pi. *vetre* (< haploglija *^vetrellelej*) = (s umetnutim u zbog unakrštenja sa lat. *ventus* > *vint*) *vintrelă* = (sa zamjenom sufiksa -*ea* < -*eh*) *vintreală* dokazuje da je postojala i u južnoslav., upor. bug. *větrilo* »Segel«, kod Madžara *vitörlyá* (16. v.). U Kosmetu je *větrilo* »ventil«. Na -*ina* od sintagme *zavjētrina* (Vuk) »mjesto zaštićeno od vjetra«, odatle ispuštanjem sufiksa *zavētar* (Kosmet), i pridjev na -*bn* *zavjētrno* (Dobrota), komparativ *zavjētrnije*. Denominal na -*iti* *vjētriti*, -*lm* impf. (Vuk) »1° evanescere, 2° (vje-triti očima, metafora) kao uplašen gledati« (*iz-*, *raž-*) = *vetrēt* (Kosmet), prema iterativu *izvjetravati* (*raž-*), pf. *razvjetrati*. Složenice: *vjetromet* m »Windstorm«, od sintagme *vjetar mete* > arb. *vetromēt*; *vetrov alj* m (Kosmet) »vrsta trna«, ako je složenica tipa *govnovalj*, ali bi moglo biti i poimeničenje na -*alj* od *vjetrov*. Od praslav. korijena **ve-* u *vijati* je izvedeno i *oveljna* (Kosmet) »ostaci od konoplje, ono što vjetar nosi kad se na guvnu vije« te *ovějci*, gen. -*aká* m pl. (Vuk) »ono što ne pada upravo kad se žito vrše (nego je šturo)«. Nije jasan prijelaz / > *lj*. Na -*toa* (upor. *žetva*) *vetva* »Worfeln« (Lovran, Istra). Od (ekavskog) *prevejati* je part. perf. pas. kao pridjev *prevejan* (Kosmet) = *Maretičev previ-janac* (u prijevodu Odiseje), *ovejan* »čist, pravi«. Istaknuti još treba razliku u akcentu *razvijati*, *rozvijem* »raspršiti, rasturiti« prema *razvijati*, *razvijam* od *viti*; *vijati* »ululare« je glagol drugog etimologijskog postanja (v.). Is-

tom praslav. korijenu pripada i *vedar*, koji čini zasebnuleksikologijsku porodicu (v.). Samomoglasnik *i* za u *vijati* je kao u *prije* prema *prežde*; *vijati* je nastalo od stcslav. prezenta *veJG* prijenosom u kategoriju infinitiva na -*ati*. Jat je nastao od ie. *e* u korijenu **ue-*, koji se nalazi u sanskr. *vati* (3. l. sing.) »puše«, od ie. participa *ue-nt je lat. *ventus* »vjetar«. Dok za *vijati* nema adekvatnih baltičkih usporednica, jer lit. *vėtyti* i lot. *vētīt* »worfeln, vijati« predstavlja raširenje ie. korijena **ue-*, za praslav. *eizō* < ie. *uetro baltičke su usporednice potpune : stprus. *wetro*, lit. *vėtra*, lot. *vītra*. Sufiks -*tro* (upor, gr. *metrop* > internacionalno *metar*, *metrički*) u vezi s tim je korijenom osobina baltoslav. Njem. *Wetter*, *Witterung* sadrži doduše isti korijen, ali je sufiks -*dhro*. V. *vedar*.

Lit.: *ARj* 4, 334-36: 343-344. 8, 708. 9, 489. 491. 11, 261. 272. 793. 13, 758-59. *BI* 715. *ASP* 34, 306. *Elezović* 1, 79. 2, 9. 122. *Vuković*, *SDZb* 10, 381. *Bulat*, *JF* 5, 142. *MibloIII* 387. *Holub-Kopečný* 408. *Bruckner* 610-611. *ASP* 1b 128. *KZ* 46, 211. *Vasmer* 1, 196. *Mladenov* 93. *WP* 1, 220-202. *Trautmann* 345. *Tiktin* 1734. *Baudiš*, *IF* 23, 149. *Helten*, *IF* 23, 103. *Boisacq** 17. *Chodžko*, *BSLP* 5, LXVIII, LXIX. *Joki*, *Unt*. 82. 149. *Meringer*, *IF* 16, 130. *GM* 469. *Meyer*, *KZ* 8, 247. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 265-266. *Solmsen*, *Sbornik Korscha* (cf. *AnzIF* 8, 197).

vijeće n (Vuk, Dubrovnik) »senatus, consilium, dogovor«, sveslav. (osim češ. i bug.) i praslav. apstraktum na -*je* od stcslav. *vetb* »βουλή«, na -*IA* *vijeća f* (Vuk) »deliberatio«. Radna imenica na -*nik* *vijećnik* m, s pridjevima *vijećnikov*, *vijećnički*. Na -*ica* *vijećnica* »mjesto gdje se vijeća«. Denominal na -*ati* *vijećati*, *vijećam* impf, (*s-*) (Vuk). Stcslav. *vetb* dolazi s prefiksom sa- u dva vida: *a* > *a* i umukivanje, odatle semantička varijacija: *savjet* m (13. v.) = *svjēt* m = (s gubitkom *v* u grupi od tri suglasnika) *sjēt* = *sjet* (Hercegovina), pridjev *sjetan* (*biti čemu* ~) »savjetovati«, odatle *nijesan bio ni sjetan ni česni* »nisam učestvovao«, *sjetivati*, -*am* (Crna Gora) = ikavski *svit* »1° consilium, 2° vijeće«, denominai na -*ovati*, -*ujem* *s(a)vjetovati* (*na-*, *po-se*, *raž-*) = *svitovati* impf. (*na-*). Rumunji posuđiše *sfat* < *swětt* i *sftmic*. Pridjev na -*bn* > -*an* *savjetan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na -*ik* *savjetnik* m, s pridjevom *savjetnikov*, prema *f savjetnica*; na -*telj* *savjetovatelj*; složenica *savjetodavac*, gen. -*vca*. Riječ *odvjetnik* m prema *f odvjetnica* »advocatus«, s pridjevima *odvjetnikov*, *odvjetnički*,

apstraktum *odvjetništvo* je radna imenica od *odvjet* m (Dubrovčani) »odgovor« (upor. rus. *otvet*), denominal na *-ati odvećati, -am* (glede *i* mjesto *t* upor. *obećati*). Riječ *objet* m, f = ikavski *obit* »promissio, votum« < *ob* + *eis*, s pridjevom *objetan* = *obitan*, denominal na *-ati abitati* impf. (ŽK) prema pf. *obećati* (*iz-*) = *obećati* = *obićati, -am, obićivati, -ujem* (*č* je iz prez. *obvećje* > *obećam* prenesen i u infinitiv), na *-ovati objetovati* == *obitavati*; impf, na *-va- obećavati, obećavam* (*iz-*). Sam glagol bez prefiksa *ob-* očuvao se u Crnoj Gori vijetati, vijetam impf. (Vuk) »obricati«. U Crmnici í iz infinitiva prenesen i u prezent *obetat, -om — obetati, -ām* (Krašić, Pribić). Na *-ina abetina* f, na *-nik obětnik* (14. i 15. v.). Na *-faj obećaj* (Stulić). S prefiksom *za-*: *zavjet*, s pridjevom *zdvjetan* = *zāvētan* (Kosmet); na *-ina zavjetina* »obetina«, denominal *zavjetovati* (*se*), *-ujem, zavjetovalac*, gen. *-aoca, zavjetovanik*. Iz crkvenog je jezika *zaveslati* = *zavićati se* (Vodice) »učiniti zavjet«. S prefiksom *u-*: *uvjet, uvjetan, uvjetovati*. Složenici tipa *nagovijestiti* odgovara pridjev *razgovijetan* (*ne-*), s apstraktumpm *razgovijetnost* (*ne-*) i imenica *zanovijet* m »1° smetnja, dosada, 2° cytusus, žučica«, *zanovijetati, -nōvijetam* impf. (Vuk) »blaterare«, odatle radne imenice na *-as, -alo, -alac zanovjetāš*, gen. *-asa — zanovijetalac*, gen. *-aoca, zanovijetalo*. U oba slučaja prefiks je rastavljen partikulama *ga, no*. Baltičke usporednice kažu da je jat u sveslav. i praslav. korijenu **vet-* »govoriti« nastao iz dvoglasa: stprus. 1. 1. pi. prez. *waitiomai* »govorimo« od *waitiat* »govoriti«, lit. *vaitenū* »sudim«, avesta *vaēdā f* »gerichtliche Feststellung«. Zbog toga je teško uzeti prarodstvo sa gr. εἶπος (> internacionalno *ep, epos, epopeja*) < ie. *^eku-*. Te usporednice utvrđuju i prvobitno značenje. Prema Marelicu sadrže korijen *vět-* i dvočlana stara lična imena *Vitimir, Dobrovit*. V. o njima pod *-vit*.

*Lit.: ARJ4, 275. 7, 668. 747. 8, 51. 320-25. 338. 340. 345. 375. 374. 493. 705. 711-715. 13, 359-40. 14, 739-41. 17, 342-360. BI 715. Mažuranić 774. Maretić, Savj. 76. Elezović 1, 186. 2, 3. Miletić, SDZb 9, 367. Ribarić, SDZb 9, 205. Miklošič 387. Holub-Kopečny 414. Bruckner 614. Vasmer 1, 193. Mladenov 620. WP 1, 246. Trautmann 1, 246. Grünenthal, ZSPH 9, 380. Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. *Ijb* 8, 198). Vaillant, RES 22, 22-23. 23, 152-155. Maretić, ASPH 9, 134. sl. Lewy, ZSPH 9, 406.*

vijédro n (Crna Gora, Vuk, bug., rus. *vedrò*) = (ekavski, slov.) *vedro* = (ikavski)

vidro n (ŽK) = *vidro* (Vodice, Jačke) = *vjédro* (Perast, Vuk) »1° sic, siganj, mala bačva, 2° mjera za vino, hektolitar (ŽK)>, sveslav. i praslav. Deminutivi na *-ica vedrica* (Vuk) »kravljača, dižva« = *vedrica* (Kosmet), *vedričica*, na *-če vjedarce* n (Stulić, narodna pjesma). Riječ je kulturna. Madžari posuđiše *vedar, vödör*, Rumunji *veadră* > *vadră*, Arbanasi *vedre*, Novogrci u Epiru βεδρά, Turci *vedre*. Postala je balkanska riječ. Ne nalazi se u baltičkoj grupi, niti u ostalim ie. jezicima postoji ekvivalenat. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Značenjem stoji blizu gr. ὕδρα »Wassereimer«, s prijevom **ūdr-* (v. *voda*). Ako je to uporederije ispravno, jat je nastao iz ie. e u prijevju duljenja *^ d-ro*, od **yed-* (v. *voda*), steslav. *vedro* »κάδος, στόμνος > *stomna* (NR Makedonija), polj. *wiadro*. Zubaty pretpostavlja kao prvobitno značenje »trbušasta posuda« i tumači se kao ie. **udero — *uedero* »trbuh«, lit. *vēdaras* »Eingeweide der Fische, Magen, Wurstmagen«, lot. *vēders*, gr. οἰσός, lat. *uterus*.

Lit.: BI 724. Elezovii 1, 75. Ribarić, SDZb 9, 203. Miklošič 388. Holub-Kopečny 410. Bruckner 610. Vasmer 1, 177. Mladenov 60. WP 1, 190. 253. Güntert, IF 27, 48. Iljinski, RSI 6, 225. Krogmann, KZ 65, 140. GM 465. Tiktin 1706. Zubaty, ASPH 16, 418.

vijek m (Vuk) = (ekavski) *vek* = (ikavski) *vik* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (steslav.) *vekb*, »1° Lebenszeit, 2° saeculum«. Pridjev na *-bn* > *-an vječan* = (ekavski) *večan* (Kosmet) = *vičnji* (Senj, Podgorje, Velebit), apstraktum na *-ost vječnost*, na *-it vječit*, na *-as vječitaš, -aša* »osuđenik na vječitu robiju«, na *-ovit vjekovit*. Složeni pridjevi *slabovječan* (Miklošič, hrv.) = *slabovečan* (Istra, Nemančić) = slov. *slabovečen* »infirmus« (upor. *ni dugoga vika, vikovišan, ŽK*). Prilozi: *uvijek* »semper«, prevedenica od gr. εις τον αιώνα (upor. Ev. Mat. XIX, 19.: οὐ μνηστέον εἰς σου καρπὸς γένηται εἰς τον αιώνα), čemu se dodaje još gen. pl. *vjekova* (također u gr. = lat. *in saecula saeculorum*), izmijenjeno na (= ra) *vik vikoma* (ŽK) = *nāvijek, vik na vik* (ŽK) »neprestano«, *vāvik* pored *vājk* (Vodice, ŽKU) = *vāvek* (Cres) = *vāvije* pored *vaje* (Lika, Kordun), *viku* (Smokvica, Korčula) »nikada« u primjeru: *pa se više, moj sinka, viku ni javjati merakul*. Denominal na *-ovati vjekovati, vjekujēm* impf. (*iz-*). Imperativna složenica *vādivek* m (Bačka) »težak posao koji traži čovječji život«. Samoglasnik *e* je nastao

iz *o*, a taj iz ie. dvoglasa *oi*, u prijevju perfekta **uoiq-*, od **ueiq-* (proširenje ie. korijena **uei-* formantom *q*, upor. *viti*), koji je zastupljen u lat. *vinom, vici, victum* »pobjediti«, st. *lithim* »borim se«, stvnjem. *wigan* »isto«, odatle prezime *Weygand*, arm. *veg* »borba«. To je bilo i prvobitno značenje steslav. *vekb*. To značenje potvrđuju i baltičke usporednice lit. *viekas* »snaga, život«, pridjevi *veikus* »brz«, *veiklus* »radin«, *vikrus* »munter«, *vykis* »život«, lot. *vèikt* »ausrichten«. Po zakonu semantičkog rezultata slavine su snagu prenijele na *trajanje života* = *trajanje snage* > αἰών (> internacionalno *eoni*). S lit. pridjev *vikrus* može se upoređivati hidronim *Ukra, Ukrina* (se. rijeka, upor. *Bistrica*). Takav naziv za rijeke nalazi se još u polj. i drugim slavina. Upor. još *čovjek* (v.).

Lit.: ARj 4, 341. 7, 738. 15, 399. BI 715. NJ 7, 248. Ribarić, SDZb 9, 203. Skok, ASPH 32, 365., § 8. Tentor, ASPH 30, 151.-Elezovii 1, 75. Miklošič 388. Berneker, KZ 37, 382. Holub-Kopečny 411. Bruckner 615. Vasmer 1, 179. Mladenov 93. Trautmarin 339. Reichelt, KZ 39, 59.

vijenac, gen. *-nca* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (steslav.) *eněcb, »στέρφανος* (upor. lično ime *Stjepan*), corona«. Deminutiv na *-ič vjenčić*. Izvedenica je na *-bc* > *-ac* od primitivuma *věn-*, koji je očuvan u polj. *wian*, rus. *ven* = *vēnec, venók*. Pretkršćanski denominal na *-jati vjenčati, -am* impf. (Vuk) (*po-, pri-, raž-*) »maritare«, iterativ na *-va-ravjenčavati* prema iterativu *vjenčavati, vjenčāvām* ima svoju analogiju u gr. στεφανοῦν, *vjenčanje* u στεφανώσις = arb. *kunorē*, rum. *cunur.a* < lat. *corona*, naziv stvoren prema običaju istočne crkve da se prigodom crkvenog obreda mladenki položi vijenac u crkvi na glavu. Kod katolika nosi mladenka *vijenac* od kuće u crkvu (ŽK). Part. perf. pas. kao pridjev *vjenčani* (~ *prsten, košulja, kum*), poimeničen na *-ica vjenčanica* »1° košulja, 2° žioka, le-tva, panta, pauznica«, Složenica *Prvovjenčani* (~ *kralj Stevan*). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*, kako se vidi iz lit. usporednice *vainikas* »isto«. Ie. je korijen **uei-* (upor. *viti*), u prijevju imperfekta **uoi-* proširen formantom *n*.

Lit.: ARj 11, 269. 12, 214. 13, 763. BI 715. 716. Elezovii 1, 77. Miklošič 389. Holub-Kopečny 412. Bruckner 610. Vasmer 1, 182. Mladenov 62. Trautmann 346. WP 1, 225. Budimir, NJ 2, 233. Jagić, -ASPH 6, 73. Jokl, ASPH 28, 4-5. Putanec, Filologija 5, 117-122.

vijerdine f pl. (Mljet) »(brodski termin) pribijene su u barci sa svake strane, na njima stoje pajoli (v.> = *viridine* (Račiče) »drva na kojima stoje pajoli«. Ako je od tal. *vergine* < lat. *virgo*, gen. *-inīs*, nije jasna metafora; *virgo f* u crkvenom smislu »djevica« nalazi se u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. pisano *Marcela Merga* i *Nergi v Ljubli*. Nejasno je *v* > *n*. [Putanec: *Nerga* < gr. εν-αργής »koji se pojavljuje (noću)«, o svetica *Markeli, s* Hiosaj. Upor. fr. *vierge*, port, i kat. *verge*.

Lit.: Macan, ZbNŽ 29, 212. Rosamani 1216-17. Stefanie, Rad 285, 75-76. REW* 9364. Skok, Term. 139. Putanec, Jadranski zbornik 4, 86-88.

vijest, gen. *-i* f (Vuk) (*ne-*), baltoslav., sveslav. i praslav. apstraktum na *-t* od steslav. *vědēti* (v.), »glas, haber, fama«, Prevedenica od συνειδησις = *consentia* (posuđeno *kušen-eija, v.*) *savjest* < *sbvest* »Gewissen« = (semantička razlika tipa *srčan, srdčan*) *svijest f* (*ne-, bez-*) »Bewusstsein«, s pridjevima *savjestan, -sna* = *savjesan* (Piva-Drobnjak) (*ne-*), apstraktum na *-ost savjesnost*, na *-ik* Ljubišin *savjesnih* »saznalica, onaj koji zna za nešto« sadrži etimološke značenje od *vědēti; svijestan, f -sna* (*ne-*) = *svjesan* (Piva-Drobnjak) »pametan«, *ni svjesni ni česam* »ne znam ništa o tome« = *svisan, f svisna* (Vodice); *izvjestan* (*ne-*) smatra se rusizmom < rus. pridjev *izvēstnyj* »poznat«, od imenice *izvēst* (steslav.) > *izvijest* (Rosa, Voltidi, Stulić) »izvjesno znanje, kazanje nečega što je izvjesno«; *Izvesan* (-sna *slova*, Kosmet) »jasna«; *vavijest* (Vuk, Baranja): *nema vavijesti* »Begriff, intellectus« < *vzvestb*. Na *-ica nesvijestica f*. Denominai na *-iti -vijestiti, -vtjestim*, samo s prefiksima *iz-, na-, oba-* > *oa-, os-, ones-, obne-, uba-*; *nazvestiti* pf. (hrv.-kajk., ŽK) prema impf. *navijestati, -ām, -veščati* (*naz-*), *nazveščivati, -vješčivati, -vješčujem*, samo s prefiksima; *obnēsvjesnuti, -em* (Vuk); *Izvijest f* »obavijest«, postverbal od *izvijestiti, izvijestim*. Ovamo još *vēsnut se, -em* (Kosmet) »osvijestiti se«. Radne imenice na *-nik vjesnik*, gen. *-ika* »glasnik, glasonoša, elčija«, prema *f vjēsnica; izvjesnih* »čovjek koji izvjesti«, na *-telj izvjestitelj* = na *-lac izvjestilac, nazvestiel* m (Belostenec) prema *f nazvestitelica*. Na *-je izvješće* (< rus. *izvestie*), na *-joj izvještaj*. Na *-telj* je i *svistěl* (1474) »svjedok«, od *zvěstiti* < *izvēstiti* (haploglogija *-tiel* > *-telj*). Ovamo ide i *nagovijest f*, postverbal od *nagovijestiti, -gōvijestim* pf.

(Vuk) prema impf, *nagovješćivati*, *-vješćujem* »izdaleka i ukoliko napomenuti«, u kojem je prefiks rastavljen česticom *go*, koja je ista kao u *nego*. Sufiks na *-to*, koji se nalazi u rus. *vest*, *izvest* nalazi se i u hrv. -kajk. *očivest* (Belostenec) »očevidan«, uspor. gr. οφθαλμοφανής »visible«, οφθαλμοφανός »visiblement«, odatle na *-bn* > *-oň očivestan* (Jablanci), s apstraktnom *očivest(n)ost* (v. *vješf*). Od baltičkih jezika daje usporednicu stprus. infinitiv *waist* »znati«. Upór. sanskr. *vitti* »znanje«, *avesta vishi-f* »isto«, s istim sufiksom u prijevodu nizine. Rumunji posuđuje *veste f* (*e* < *o* kao obično), odatle rum. denominal *a vesti* »verkünden«, particip kao pridjev s lat. *-itus* > *-it vestit* »glasovit«, *α prevesti* »vorhersagen« (rum. neologizam *pre-* < lat. *prae-*), na *-x/p* > *-mi vestui = vesti*, *vestnic* »glasnik«.

Lit.: ARj 4, 336. 337. 342-43. 7, 342. 737-47. 863. 782. 8, 129. 292. 314. 413. 515-16. 413. 530. 9, 3. 4. 92. 308. 309. 311-12. 14. 738. 739. 17, 259-266. 341. *BI* 714. Vuković, *SDZb* 10, 401. *Elezović* 1, 79. *NJ* 1, 59. *Miklošič* 390. *Hobl-Kopečný* 410. *Bruckner* 619. *Vasmer* 1, 192. *Mladenov* 63. *Trautmann* 338. *Vaillant*, *RES* 4, 310. *Horák*, *ASPh* 12, 299. *Tiktin* 1248. *Budimir*, *NJ* 2, 232. *Maretić*, *Savj.* 36.

vika¹ f (Vuk, Srbija, Bačka) »20 oka, polovina požunskog vagana, .Metzen, žitna mjera«, rum. *vica* (Erdelj) »Viertel«. Od madž. *véka*.

Lit.: Mažuranić 1573. *Tiktin* 1735. *Miklošič* 391.

vika² f (Mikalja) »vicia sativa«. Nalazi se u svim slav. jezicima (češ. *vikev*), osim slov. *i bug. Polj. i ukr. *wyka* pretpostavljaju *y* > *i*. Prema Miklošiču i Briickneru posuđenica je iz stvnjem. *wiecha*, nvnjem. *wicke* < lat. *vicia*. Na Balkanu ne postoji taj latinizam (upór. rum. *măzărachie*, *mazeriche*, arb. *groxhëllë*, *-ullë f*).

Lit.: Miklošič 397. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 638. *Vasmer* 1, 199. *REW*² 9308.

vikar, gen. *-ára* m (tako općenito u Hrvatskoj) »(katolički termin) biskupov zamjenik« = *vikarij* (Rab) prema tal. *vicario*, oboje latinizam *vicarius* »zamjenik« = (prema madž.) *vikariš*, poimeničen lat. pridjev na *-arius* od *vicis*, *vicem*, *vice* (ovo danas kao prvi element internacionalnih i crkvenih složenica *vice-admiral*, *vicijašpěš*, itd.). U srednjovjekovnom dalmatinskom latinistu s betacizmom i sa *i* > *u* (kao u *ponistra*) *bucarim*, *bucarius* (Split, 12-13. v.; Skradin) »zamjenik comesa

ili priora, kneza«; njegova služba na lat. *-atta: buccaratus*. Taj je oblik latinizacija dalmato-romanskog izgovora. Upor. arb. *vikar* (Gege).

Lit.: Mažuranić 1573. Kušar, *Rad* 118, 21. Jireček, *Romanen* 1, 88. Skok, *Slav.* 180, bilj. 13. 252. *REW*^{*} 9303a. *Banali* § 392, e. *DEI* 4047.

vikati, *vičem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *uz-* *se*, *za-*) = *vikati* (ŽK), prema iterativu *-vikivati*, *-vikijem*, *-vikivam*, samo s prefiksima (uz navedene još *pod-*, *pri-*) i pf. *viknuti*, *-viknēm* (*iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *uz-*) = *vikniti*, *viknem* (ŽK), na *-ovati navikavati* (*se*), *-ijem* impf. (Kosmet) »karati«, *odviknut se*, *-iknem* (Kosmet, »odazvati se«) »1° clamare, 2° (u Kosmetu, Piva-Drobnjak, u Makedoniji i bug.) zvati, dozivati (upor. isti semantički razvitak od *clamare* u romanskim jezicima)«; *Stoni viko* »što neki rekao« (< *što oni vikao*, Piva-Drobnjak). Samo južnoslav. Praslav. Nije potvrđeno ni u stoslav. Postverbal *viká f*. Radne imenice na *-ač vikal*, gen. *-ala*, na *-alo* m. Unutarnji prilog (instrumental) *vikom vikati* (upor. *logom ležati*, ŽK). Apstraktno od part. prët. pas. *razvikanōst*. Prema Miklošiču u vezi je sa *vijati* (v.), tj. praslav. korijen *vy- < ie. onomatopejski *a- oformljen je s pomoću *-kati* (v.), upor. *bukati*, (v.). Arbanasi posuđuje *vikat*, *vikás*. Upor. češ. onomatopejski glagol *výskali* »pousser des cris de joie«.

Lit.: ARj 2, 722. 4, 337. 7, 741. 742. *BI* 716. 717. *Elezović* 1, 407. 430. 2, 16. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklošič* 397. *Mladenov* 66. *GM* 472. *Zubatý*, *AnzIF* 19, 60. *Vasmer* 1, 242.

Vikentije m, *Vicentije* (kaluđerske ime), preko gr. Βικέντιος (disimilacija *n - n* > *0 - n*), od lat. *Vincentais* > hlpokoristik prema lat. izgovora *Vincék* m (hrv. -kajk.), *Vice* m (Dalmacija), *Vicko* m (Dalmacija) = *Visko*, gen. *V iskota* (Hvar, Brusje), prezime *Visković* = (*v* > /) *Fisković*. *Vicentius* dolazi već na natpisu u Cavtatu, u srednjovjekovnoj Dalmaciji nije osobito zastupljeno prema Jirečekovim za bilješkama. Raširen je hipokoristik na *-ko Vinko*, prezime *Vinkovic*. Hipokoristici *Vice* i *Vicko* karakteristični su ipak samo za Dalmaciju.

Lit.: Jireček, *Romanen* 2, 63.

viksati, *-šém* impf. (govor gradova) (*iz-*, *na-*, *-ām*, Lika) »1° čistiti cipele, 2° (metafora) izbiti, istući nekoga (LikaX *izviksati se* »naučiti se, izvježbati se« = (metateza *ks* > *sk*)

izviksati, *-am* pf. (Vuk) »išibati« = (sa *w* > *b*) *biksati*, *-šēm* (*iz-*, *na-*, ŽK); *biks* m (ŽK) »laštilo (neologizam)«. Od njem. *Wichse*, *auswachsen*, prijetoj *Wachs*, u prarodstvu sa *vosak* (v.).

Lit.: ARj 4, 337. 7, 208. 742. *Striedter-Temps* 223. *ScKmemiss* 21. 64. 184.

vila f (Vuk; razlika u akcentu *vila* prema *vile* ima semantičku i etimologijsku vrijednost) »1° mitologičko žensko biće, koje živi i klikće po planinama i kamenjacima, snabdjeveno magičnom moći (liječič i prorice) (*vile od gore* — *zagorkinje*), epiteti: *posestrima*, *bijela* (*vila*), upor. *Nymphe*, 2° (u dubrovačkoj lirici) *donna amata* (*vila* f i *vii f* indeklinabile), 3° ime konju«. Sve-slav. i praslav. = slov. *vila* »Zauberin, coparnica (ŽK)« prema *vilec*, gen. *vilca* »Zauberer«. Pridjevi na *-en vileni* (*konj*), poimeničeni na *-ik vilenik*, gen. *-ika* (Boka) »sorcier, čovjek koga je izviđala vila i svojim skutom rane zavijala«, na *-jak vilenjak*, gen. *-aka* (Bosna) »postoji vjerovanje da će grad (krupa) obiti i odnijeti svuda, samo neće u onim selima, gdje ima vile-njaka«, na *-ica vilenica* »isto što vila i vilena žena (Lika), proširen na *-ski vilenski* (Baranja, ~ *stanovi*), *vilenski konj* (Baranja, Vuk) »vrst leptira«, posjedovni na *-in vilin* (*biljke*, *kosa*, *luk*, *sito*; *kolo*, *igralište*, *pećina*, *gora*, toponim *Vilina Vodica*), proširen na *-io vilinjl* (~ *trag*), na *-ovit vilovú* = na *-ovski vilovski* »magičan« = na *-ovan vilovan*, poimeničen na *-jak vilovnjak*, gen. *-aka* »bijesan čovjek«, na *-jača vilovnjača* »velika pečurka, nazvana tako jer se govori da raste na vilinu kolu«. U bug. *vila pro-ročica*, *vili samovili* (upor. za takovu igru riječi i *vila vilovnica*, narodna pjesma, Istra) = *samovili* (tako i u makedonskom), *mineja* »bijesnim«. U složenici *samovila* prvi je dio kao u *samodiva*, *samodivnik*, *samodivski* (bosiljak, burjan, hvošt). Nalazi se i u rum. *Samodiva* (Oltenija), u Erdelju *Sila Samindila* je »Art böse Fee, die Kindern und jungen Leuten Schaden zufügt«; odatle hipokorističkim kraćenjem i dodatkom sufiksa *-ska samca* = *símčá* »Art mythologisches Wesen, das Gebärende oder ihre Kinder tötet oder ihnen sonstigen Schaden zufügt«, odatle biljka *samcuřá* (deminutivni sufiks *-ufa* < lat. *-ūcea*) »sisymbrium«. Na *-aš vilás*, gen. *-áša*. Na *-ič: vilii* m (Vodice) »izvor koji pripada vilama«. Složenica *vilozmaj* (Palmoć, Gundulić, *Osman* 2, 34: *Mustafina* mati leti *k planinskome vilozmaju*, gdje *vješice podno oraha na gozbe se strašne staju*); *vilozmaj* je dubrovačko slaviziranje od *griffone* > *grip*. Potvrda je od važnosti jer *vile* stavlja u vezu s

vješticama. Denominal *dovilēt*, *-vilím* (Kosmet) »dojdati, doći do duše, dotužiti«, na *-ošiti razvilašiti se*, *-vilāsim* pf. »ponijeti se kao vilas«. Razlika je između sjevernih i južnih slavina u semantičkom pogledu. Kod južnih Slavena *vila* je folklorni termin, kod sjevernih *vila* označuje ludu, ludost: stčeš. *vila* »misérable, chétif, méchant, fou«, *vilovati* »agir mal«, rus. *vila* »homme astucieux, étourdi«. U dubrovačkoj lirici *vil* je postao indeklinabile ž. r. kao *strii*: upor. *taj* (< *ta* + *i*) *vii putem gr e* (Menčetić), prema *ljubi f*, koje je stari nominativ od *ljuby*, gen. *ljubtve*. Kod Palmoćia: *Nesrečan je taj... komu vila od ljubavi ljubi* (= ák.) *u ruke tuđu stavi*, gdje je akuzativ sing, jednak nominativu sing. Miklošič upoređuje hrv.-srp. *vile* sa *žalik-žene* u Donjoj Koruškoj = *svete béle čistljive žene* u Gornjoj Koruškoj. Nema pouzdane etimologije. Prema Potebnji u prarodstvu je s lit. *vyti*, *veju* »nachjagen«, iterativ *vajati*, *avesta vaveiti* »tjerati«. Prema Pelikanu u prarodstvu je s lit. *vylius* »fraude, tromperie«, ags. *wil* »ruse, fraude«, od ie. korijena *wez- (*y. viti*), proširen formantom / . Bruckner upoređuje također s lit. *vilti*, *vilstu* »tromper, décevoir«, *vielti* »wickeln«. *Mladenov* izvodi isto tako od *viti*. Upor. polj. *wilii*, *wilowac* »verrückte, tolle Streiche machen«, i češ. *vilny* »luxurieux, libidineux«. Kao tvorba iz magijskog doba može da ide zajedno sa *vještica*, *višac* = *višćun* i sa *vidati* — *vidjeti* < *vidla.

Lit.: BI 717. *Mažuranić* 358. 1573. *Elezović* 1, 141. *Ribaric*, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* 1, 200. *Mladenov* 66. *Tiktin* 1359. *Pelikan*, *LF* 56, 241-245. *WP* 1, 227.

vilan, gen. *-ána* m (pejorativ, Dubrovnik i okolica) = *vilán*, gen. *-aná* (Prčanj) »grober Mensch, neotesanac«; *vilán*, *fvilána* je i pridjev (Korčula) i kao tal. *villano* »isto«. Korčulani zovu Žrnovce (od *Žrnovo*, selo iznad Korčule) *vilani ili kunéji*. Poslovica je u Korčuli *vilan resta sempre vilan*. Od tal. pridjeva *villano* »rozzo«, izvedenica na *-anus* od *villa* (opozicija *città*) < kslat. *villānus*.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 307. *REW*³ 9331. *Prati* 1045.

vile, gen. *vila f* pl. (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK; pl. zato što su od dva ili više rogova), sve-slav. i praslav., »rogulje«. Deminutiv *vilice* f pl. (ŽK) »Essgabel«, *vilica* f »(metafora) čeljust, laloka«, na *-juške* < *-uh* + *-ika viljuške* f pl. »pirun, pantaruo, vilice (ŽK)«. Arbanasi posuđuje *filushke*. Denominal na *-iti vlićiti** *-im* impf, (*za-*, objekt *konj*) »zaulariti/začevilji-

ti«. Od sintagme: *nāvilak*, gen. *-lka* (Vinkovci) = *nāvilak*, gen. *-vīlka* (ZK) = *nāviljah*, gen. *nāviljka* (Šapatinovac, Turska, Hrvatska, Lika, Vuk, glede *lj* za *j* v. *navilje*), s denominálom *nāvitjicitī*, *-im* »kupiti u naviljke«; na *-njak*: *naviljnjak* (Krk) = na *-oj navil(j)aj*, gen. *-aja* (Lika) = na *-je navilje* n (Ljubiša, Stulić). Pridjev na *-bn* > *-an razvilan* (Vrnbrik) »koji se rascijepio kao vile«. Denominál *razvilašiti*, *razvilašim* (Lika) »rastvoriti«. Na *-ar*: *vilor* (Brusje, Hvar) »vile od drva kojima se mlata suhe stabljike kojega grma ili stabla, da otpadne lišće«. Ovamo možda *vīlci* m pl. »purgatorium«, *vīlcati(se)* (ŽU, Radatovići) »mučiti se, mučiti«, ako je od *vile*, kojima đavoli muče duše. Izvedenica s pomoću sufiksa *-dio* > *-lo* za oruđa od *viti* (v.). Upor. češ. *vidle*, polj. *widly*. Mađžari posuđiše *villa*.

Lit.: *ARJ* 7, 742. *BI* 717. Hraste, *JF* 6, 214. *Miklošič* 291. 391. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 613. *Vasmer* 1, 200. *Mladenov* 66. *WP* 1, 227. *Petersson*, *ASPh* 36, 152-153. *Meillet*, *Ét.* 318. 418. (cf. *IF* 32, 132). *GM* 105. *Mürko*, *WuS* 12, 335-340.

vilun, gen. *-una* (Bijela, Boka) »neodrasli felun (v.)«. Primjer: *neko volijesti licu, a neko viluna* [u Dalmaciji felun i u Dubrovniku *fèlun*, gen. *-una* »seriola dumerili«]. *V. lica*.

Lit.: *ARJ* 3, 48. 56.

vime, gen. *vimena* n (Vuk), sveslav. i praslav., bez ispodrednica u baltičkoj grupi, »uber (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-šče* < *-ьсче vimešče* n. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. rus. *výmja*, češ. *výmě*, polj. *wymię*. Taj je nastao od ie. *ī* u korijenu **ūdh-*, koji se nalazi u sanskr. *ūdhar*, gen. *ūdhnak* »isto«, gr. οὐδ-αρ, gen. οὐδ&αρσ, ags. *ūder*, nv-njem. *Euter*. Praslav. je riječ apstraktom obrazovan s pomoću sufiksa *-men* od istog korijena i znači »ono što nabujava«. U lit. postoji isti korijen, aliu višem prijevajom štěpenu **ōuadh-*, **ūēdh-*: lit. *vėdaras* »mit Blut oder Grütze gefüllter Wurstmagen«, lot. *vėdan*, strpus. *weders* »trbuh«. *V. vijedro*.

Lit.: *BI* 718. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečny* 427. *Bruckner* 638. *Vasmer* 1, 240. *Mladenov* 66. *Trautmann* 334. *WP* 1, 111. *Boisacq* 726. *Hirt*, *IF* 32, 292. *Kretschmer*, *KZ* 31, 338. *Reichelt*, *KZ* 39, 68.

vina f, steslav., bug., rus. *vina* »causa«, bal-toslav., praslav., ova riječ nije očuvana u južno-slav. jezicima sama za se. Danas je odatle *nevin* = steslav. *ne inьnъ* (glede *-nъnъ* > *n* upor. *stran*, v.), »nekriv, neđužan«, pridjev koji je pre-

ma Marelicu rusizam; postao je općenit u književnom i saobraćajnom govoru; rusizam je i *izviniti* (*izvinite* »prostite, pardonnez-moi«, *izvinjavati*, *-am (se)* »entschuldigen« < rus. *izvinitb*, *izvinjatb*; *vinovnik* »krivac, autor« < rus. *vinovnik*. Apstraktum *nevinost f.* Deminutiv na *-sce* < *-ьсче nevinasce*. Da je nekada *vina* postojala i u južnoslav. narodnom govoru, dokaz je rum. slavizam *vină* »Schuld« < bug. *vina*, pridjev *vinovat (ne-)*, steslav. *vinovatъ* »schuldig«, rum. denominai *nevinovați* »ungestraft lassen«. Martie upotrebljava *nevinovan*. Denominai pf. *povinuti se* prema impf. *povinovati se* »pokoravati se« riječ je iz crkvenog jezika. Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **uei-*, s formantom *n*. U prijevaju perfektuma **uo-* s istim formantom nalazi se u lit. i lot. *vaīna* »Schuld, Gebrechen, Schaden«. U drugim ie. jezicima formant je *t*: lat. *vitium*. Upor. dalje srodstvo sa *voina* (v.).

Lit.: *ARj* 7, 129. *Maretić*, *Savj.* 37. 67. *Ivšić*, *HR* 1934, 195. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* 1, 201. *Mladenov* 66. *WP* 1, 230. *Endzelin*, *FBR* 12, 7. 10 (cf. *IJb* 18, 316). *Johansson*, *IF* 25, 233. *Lewy*, *Mélanges Mikkolb* 114 (cf. *IJb* 18, 263). *Skardžius*, *APH* 2, 14. 198. 3, 26. 112 (cf. *IJb* 18, 304).

vincifir m (Hrvatska, Hrvatsko zagorje, hrv.-kajk.) »upravitelj vinograda, glavni radnik u njem«. Od mađž. *vincellér* > rum. *vinfeler* (Erdelj) < stvnjem. *vijnzur(i)*l, srvnjem. *wīn-zürle*, bavarski *Weinzierl* < lat. *vinilor*, gen. *-oris*. Sloveni imaju *vincar*, gen. *-rj a* (= obrnuto u *vinicar* prema *vinica* »Weinkeller«) < nv-njem. *Winzer*. Metateza *r - l > l - r* nastala je u mađžarskom.

Lit.: *Pleterišnik* 2, 770. *Tiktin* 1748. *Weigand-Hirt* 2, 1271. *Šamšalović*, *NVj* 24, 590. sl. (cf. *IJb* 5, 268. *JF* 3, 227). *REW** 9351.

vīndija f (Kučiče; *n* umetnuto pred dentalom; afereza z-) »zavist«. Pridjev na lat. *-osus* > *-oso vindioz* (ibidem) »zavidan« = proširen na *-bn* > *-an invidijōzan* (Potomje) »zloban, zavidan«. Od tal. učenog apstraktuma od *invidere* na *-ta invidia f* (prefiks *in-* i korijen od *videre*), *invidioso*; *zavist* (v.) je prevedenica odatle.

Lit.: *DEI* 2083.

vīno n (Vuk) »vinum, Wein (s kojim riječima ide zajedno)«. Deminutiv na *-če vince*. Augmentativ *vinušina*. Pridjevi na *-bn* steslav. *inьnъ* > **vin* očuvan samo u toponomastici: *Vinagora*, *Vinibreg*, *Vini Vrh*, u Vukovoj sin-

tagmi *vina loza* »vinova loza«, poimeničen na *-ica inьnica* (posuđeno u rum. *veinita* »Branntweimbrennerei«) > *vinica* »1° kljiet u vinogradu, 2° posjed vinograda«, toponim *Vinica* = slov. *vinica* »1° Weinkeller, 2° Mostbirne«. Taj je pridjev propao zbog homonimije sa *inьnъ* »réus«, *nevin*, od *vina* »krivica«. I steslav. *vinbnikb* »scyphus« bio je u koliziji homonimij-skoj sa *vinbnikl* »auctor«. U srednjem rodu u imenima sela *Donje*, *Gornje Vno* zacijelo je stari pridjev na *-j vinji* (od *ljetine žitne i vinje*, 1478). Stari pridjev na *-j očuvao se još možda u podvinje* n (Zagorje i Prigorje) »1° zemljište pod vinogradom, 2° toponim (Bosna, županija bjelovarsko-križevačka)«. Upor. *Podvinjak*, gen. *-aka* (Bednja, selo). Stari pridjevi na *-bnъ* i *-j* zamijenjeni su drugim sufiksima: *-ov*: *vinov* (Vuk, << /020, *komine*, *puce vinovo* »jagoda, zрно«, u *panja vinova*, *vinovo lišće*), proširen je na *-bn* > *-an vinovan* (Vuk, Srijem, —ni *kljuk*) »u čemu ima mnogo vina«, na *-en*: *vinen* (*sud*) »što zaudara na vino«, na *-jen* *vinjen* (slov.) »pijan«, *-bšk* *vinški* (*sud*, *podrum*, *ocat*, *mijeh*). Na *-orius* > *-ar vinar*, gen. *-dra* (ŽK, slov., hrv.-kajk.) »Weinbauer«. Na *-jaga* *vinjaga*, toponim *Podvinjage* (zemljište kod sela Salnika). Ta se riječ tumači i kao složenica, drugi dio *-jaga* bio bi korijen od *jagoda*. Na *-ika vinika* (i slov.) »1° Vogeltraube, 2° wilde Weinrebe, vitis vinifera silv.«. Na *-ište Vinišće* (Split, Karlovac, samo toponim). Složenice: *vinober* m, *vinoberje* n, *vinoboj* (biljka), *vinòdjelje*, *vinòpija*; *vinotok*, najstarija potvrđena hrv. riječ 1062. (Rački 62); *vinobrdo* (M. A. Reljković) je zacijelo prevedenica od *Weinberg* i ne govori -se nigdje; *vinograd* m (Vuk) (s izvedenicama *vinogradac*, gen.-ce, *vinogradina*, *vinogradišće* »napušten vinograd«, *vinogradar*, *vinogradski*) sadrži u drugom dijelu *grad* u značenju u kojem i rus. *ogorod* »ogradoeno mjesto, vrt, Garten«. Upor. takovu složenicu i u *vrto grad* (v.). Ne treba da je posuđenica iz gotске složenice *weinagards* (nv-njem. *Weingarten*), jer odgovara posvema starom toponomastičkom tipu *Vinodol* £—1163. *Vallis vinaria* = 1185. *Vallis vinearia*). Taj naziv kraja obaseže: Novi, Bribir, Grižane, Kotor, Beograd, Drvenik, Hreljin. Granična naselja oko tog teritorija su Ledenice, Senj, Bakar, Trsat. Kako su i *vinograd* i *vrto grad* bili zakonima i običajima zaštićeni objekti, drugi dio složenice *grad* može kao i u rus. *ogoród* značiti »ogradoeno mjesto«. Osnovna riječ *vino* je praslav. posuđenica, odatle lit. *wynas*. Problem je samo odakle, da li preko Gota, kako mnogi tvrde (Stender-Petersen, Walde-Po-

korny, Loewe, itd.), preko lat. (Jireček, Romanski, Skok), iračkoga (Pogodin). Tumačilo se također iz ie. jezičnih sredstava (Walde, Mladenov) od korijena *vi-ti* (lat. *vitis*), sa sufiksom *-no*. Miklošič se *izražava*, kratko: Die nordeuropäischen (= germ., keltski, slav.) Namen des Weines stammen aus dem Lát. Ako se prihvati to mišljenje, onda se nameću dvije mogućnosti tumačenja sveslav. naziva: 1. što se mjesta tiče, to se moglo dogoditi samo na Balkanu, i to na dunavskom limesu; 2. kako je za dočetno lat. *-um* > vlat. *vinus* moguć samo refleks *-o*, mora se uzeti da je posuđivanje išlo preko lat. n. pl. *vina* »vrste vina«, odakle je prema *pivo* stvoren sveslav. sing. *vino*. Sa Vasmerom treba zabaciti izvođenje iz ie, sredstava, jer je riječ kulturna i raširena u kavkaskim jezicima (durdijanski, itd.), prasemit-skom (staro-babilonski = asirski *inu*, zapadno semitski *wain*, hebrejski *jajin*, ar. *maynan*, arm. *gini*), arb. *vene* < tracki ili ilirski **uoinā*, gr. oivoç < fotvoç, lat. *vinum* < **uoinom*, dakle na Kavkazu, Pontu, prednjem Istoku, ukoliko na području Mediterana. U arijskim jezicima ne postoji taj naziv. U taj opseg idu prema Miklošiču i sjeverno-evropski nazivi za *vino*.

Lit.: *BI* 719. *Mazuranić* 1574-76. *Pleterišnik* 2, 771. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečny* 417. *Bruckner* 622. *Mladenov* 66. *Vasmer* 1, 201-202. *Boisacq* 691. *Ernout-Meillet* 1068. *Meillet*, *Ling. hist. et ling. générale* 1, 301. sl. (cf. *LP* 2, 147). *Walde-Hofmann* 839. *WP* 1, 226. *Loewe*, *IF* 13, 5. sl. *KZ* 39, 332-3. (cf. *AnzIF* 21, 20-21). *Hirt*, *KZ* 6, 175. *Pogodin*, *AnzIF* 13, 132. *Romanski* 132. *Skok*, *ZSPh* 2, 391-400. *Petersen* (cf. *Janko*, *Slávia* 9, 351). *Kiparsky* 225. *Vasmer*, *RSI* 4, 153-154. *AnzIF* 9, 197. *REW** 9356. *Tiktin* 1727.

vinùrîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »žohar«. [Usp. sttal. *venturiero* »brigante«].

Lit.: *Zore*, *Tud.* 6. *DEI* 4015.

vinjaga f (Vuk) »vinika, grešika, ložnica«. Nalazi se još u steslav. i u slov. Ograničena je na hrv.-srp. i slov., ali i u lot. *winūga*. To je vrlo značajno, jer to dokazuje da je baltoslav. riječ. Prema Miklošiču složenica je od *vino* i *jagoda*. Ako je tako, prvi dio može biti samo pridjev ** inьnъ* (upor. *Vini Vrh*), drugi **jaga* bez sufiksa *-oda*; *jagoda* bi bila izvedenica na *-oda* kao *sloboda* od ie. **og-*, **sg-*. *Bruckneru* je *-jaga* sufiks. Upor. lit. *uoga*, lot. *uga* »Beere«, lat. *uva*.

Lit.: *BI* 720. *Miklošič* 392. *SEW* 1, 25. *Bruckner*, *KZ* 45, 307. *Vasmer* 1, 202. *WP* 1,

165. 173. Lidén, *IF IS*, 501-505. Osthoff, *IF* 4, 283.

viola f (Vuk), deminutiv *viôlica* (Rab, slov.) = *vijola* (Gornje primorje) = *vijoja* (narodna pjesma) = *viojla* (Vuk, Gornje primorje) = *vihojla* (Dubrovnik, »šeboj«) »1° ljubičica, 2° (vijola f, Buzet, Sovinjskd polje) ime krave« = slov. *vijola* »Veilchen« = *fi/ela* (18. v.), deminutiv *fjolicia* (Gospić), prema njem. *Veilchen* > *fajgolica* (Jačke). Od tal. < lat. *viola*. Prezime *Violich* (Vela Luka).

Lit.: ARj 3, 40. 52. Zore, *Rad* 170, 208. *Pleteršnik* 2, 769. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW* 9357. *DEI* 4060.

virānija f (Kosmet) »püstolina«. Na *-luk virānhk* m (Kosmet) »pusto mjesto«. Balkanski turcizam (tur. *viran*) iz terminologije običnog života: rum. pridjev *viran* »verlassen (-er Ort)«, *viranea í*, bug. *veran* »verdorben«, na *-U ver anii ja, veranosvam*, ařb. *virane f* »vernachlässigte Grundstücke«, *veran* »Galgenstrick«, *virane* »liederliche Hausfrau«, eine. *virane f* »espace vide dans un quartier habité«.

Lit.: *Elezović* 1, 81. 2, 503. *Tiktin* 1751. *Mladenov* 63. *Pascu* 2, 174., br. 1151. *Škaljić** 641.

virāvāt, *-ājern* impf, na *-va-* (Crmnica) »vadići vodu na točak«, također kao pomorski termin imperativ *vira-vira* (općenito u Dalmaciji); posljednje je i turcizam tal. podrijetla *vira* (Kosmet < tur. *vira*), prilog, »neprestano«. Izvedenica deminutiv na *-ula* od tal. gerundiva *virāndula* f (Šibenik) »isto što girele f pl. (Dubrovnik, Cavtat)« < tal. *girandola, girella*. Etimologijski su to različite riječi: *virāvāt* je od tal. (< vlat.) *virare* < kllat. *vibrare* (*br* > *r* je kao u tal. *lira* < *libra*), dubrovačko *girele* je daim.-rom. deminutiv na *-ellus* od lat. *gyrus* < gr. γορoç.

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 259. 266. *Elezović* 2, 503. *REW*⁶ 9300. *Prati* 1047. *DEI* 1816.

virostov m »strážnik«, sadrži madž. sufiks *-o* > *-ov*; *virosi* označuje Miklošič kao hrv. Ne daje značenja. Jambrešić i Belostenec imaju hrv.-kajk. impf, *virostovati* »stražiti, skoznovati«, -slov. *virostovati, -ujem* »wachen«. Od madž. *virrasztóm*.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 771. *Mazuranić* 1577. *Miklošič* 392.

virtud f (Cvêt vsake mudrosti: *nijedna virtud'*) »sila, krepost«. Od tal. učenog *virtude* > *virtù* < lat. *virtus*, gen. *-utis*.

Lit.: *Mazuranić* 1306. *REW*⁶ 9371. *DEI* 4065.

Vis, gen. *Visa* m (Vuk), otok u srednjoj Dalmaciji, pridjev (kretik) *viiki* (*š* iz etnika na *-janin*), etnik *Višanin* m prema f *Viška*, sthrv. (neretljanski) Jfe (prema Konstantinovu pisanju Trjç). Slavenški maskulinum prema f "Ισσα = *Issa* (ime grčke kolonije, faktorije za trgovinu s dalmatskim Ardiejcima) nastao je kao kod ostalih dalmatinskih imena otoka (*Hvar, Brač, Sulet, Krkar*) od lat. lokatīva *Issae* »u Visu«. Upada u oči tal. *Lissa*, gdje bi se *L-* mogao tumačiti kao srašteni romanski član. Ali to bi bio jedini slučaj na Jadranu. Protiv člana govori i činjenica što je *Lisyne* potvrđeno iz vremena prije stvaranja romanskog člana. Postanje toga *L-* ostaje prema tome kao problem koji se ima riješiti.

Lit.: *BI* 720. Jagić, *ASPh* 12, 315. Skok, *Slav.* 192-97. Isti, *NVj* 22, 444, br. 7. Isti, *ZONF* 4, 232. Boeglin, *ZbFL* 4-5, 34-41. *Mayer* 1, 175.

Visitor m (Dečanski hrisovulj: *í Visitara* u *kićeno drêv'ce*), oronim, brdo (Crna Gora) = *Nisitor* (u *ARj*, zacijelo je štamparska griješka), obrazovano rum. pridjevskim sufiksom *-ător* kao *Durmitor* (v.), od rum. denominala *a visa* »träumen, sanjati«, od *vis* »san« < lat. *visum*, upór. neologizam *visătorie*. Bit će kao »počivalište, durmitor, odmaralište pastira i ovaca na pokretu«. Toponomastički ostatak izgovora srednjovjekovnih Vlaha kao i *Durmitor* i *Palator*.

Lit.: *ARj* 8, 189. *REW*⁶ 9312. 9383.

visjeti, *visim* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, upor. slov. *viseti*, rus. *visébt, višu*) = *visiti* (razlika u akcentu prema *visiti, visim*, denominalu od *visok*, v.) (*o-*, *za-*), sveslav. i praslav. (stcslav.) *viseti*, »pendere«, prema *obisnuti*, - *m* (*bv* > *v*) (Marulić, Vuk, prema Miklošiču hrv.) = *oblsnut* (Kosmet) »suspendi«. S prijevornim stepenom *e* > *vjes-* *objesiti* (*se*), *-Im* pf. (Vuk), *izvjesiti* (*na-*, *raž-*, *za-*) prema (krivom deprefiksacijom) *bêsit* impf. (Kosmet), impf, *vješati, -ām* (Vuk) (*na-*, *raž-*) »suspendere«, *obješati* = *obešati*, iterativ *objesivati* (18. v.), *navešivati* (Belostenec) prema pf. *objesnuti*. Ovamo idu onomatopeiziranja od *obisnuti* s umetnutim *loblsnut sej-ljisnut se, -em* (Kosmet), s umetanjem prefiksa *ko-* (v.) i *m* pred labijalom *okombêsit* (*se*), *-esim* (Kosmet) (objekti *usnice, uši, sise, puce*, pejorativ tipa *čusra* za *cura*, ŽK) »objesiti, oklapiti«, *oklebesiti*

se (Kurelac, za Hrvatsko primorje) »pokunjiti se«. Ovako je nastalo možda unošenje infinitiva *-kivati* (prema *potiskivati, utrkivati*) *obiskivati, -iskujem* (narodna pjesma, Vuk) = *obiskovat, -ujem* (Kosmet) prema pf. *obisnut, -em* »vješati se o što«. Izvedenice su od oba praslav. korijena: *vis-* i *vis-*. Od *vis-*: pridjevi *zavisan* (Piva-Drobnjak) (*ne-*), prevedenica (calque, prema Marelicu rusizam), od *independam* u zapadnim romanskim jezicima kao i njem. *unabhängig*, madž. *független*. Apstraktum *zavisnost* f (*ne-*). Imperativna složenica *visibaba* »galanthus nivalis«. Čehizam je pridjev *suvislj* (*ne-*) »zusammengehörig« < češ. *souvislý*, imenica *suvislost* »povezanost, Zusammengehörigkeit«, odatle prilog *suvislo* (*ne-*). Ovamo i *svisla* (v.). Od *vês-*: na *-alo vješala* n pl. (plural, jer su od više dijelova) = na *-ilo obesilo* n (Belostenec, Voltidi) »Suspensorium, furca, Galgen«. Poimeničen part. perf. pas. *u-ik obješenih* = *oVješnik* (Kosmet) = *obišenik* m prema f *obješenica*, na *-jak obješenjak* (Vuk) m *piemafobješenjaka* = *obješenjačica* = *obješenjača* = *-njakinja*, s pridjevom *obješenjački*, na *-luk obješenjakluk*, na *-ović obješenjaković* »rdaković«. Postverbalni: *prjèvjves, zāvjes* m; *zavjesa* f, *privjesa* su rusizmi. Rumunji posudiše *zāvësa* f. Poimeničen part. perf. akt. *vješalica* = na *-aljka veialjka* (Kosmet). V. *povjesmo*. Nema izvjesnih uporednica ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima. Prema Iljinskome u vezi je sa lit. *vypsati* »mit offenem Munde da stehen«, prema Holt-hausenu sa stnord. *ve* »zastava«, prema Lewy-ju sa gr. φρτω »schwinge«. Ako je u vezi s ie. *ruiš&, *ueig-, proširenjem od *ei- »savijati«, treba pretpostaviti *ueik-, ali značenje ne odgovara. Mladenov upoređuje sa skand, *vlkja* »diže se«, lit. *vikrus* »rührig«, Pedersen sa sankr. *vis*.

Lit.: *ARj* 4, 342. 7, 746. 8, 358. 370. 372-373. *BI* 720. Maretić, *Savj* 149. 185. 186. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Elezović* 1, 43. 80. 2, 4. 24. Vuković, *SDZb* 10, 384. *NJ* 1, 192. 248. 2, 59. 3, 187. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Miklošič 392. *Holub-Kopelny* 417. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 192. 204. *Mladenov* 68. *Tiktin* 1718. *WP* 1, 235. Iljinski, *IzVORJAS* 22, 1, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 205. *IJB* 8, 207). Holthausen, *PBB* 66, 272. Lewy, *IF* 32, 159. Pedersen, *IF* 5, 44.

viska f (~ *konja*) »hinntus« = *fiska* (Vuk, Crna Gora) = *hiska* (Vuk, Crna Gora) »1° vika, grajanje čeljadi i životinja (amplifikacija *hiska* i *veselje*)* = *visak*, gen. *viska* (Vuk). Upor. bug. *visk*. Denominal na *-ati* steslav. impf, *viskati* »wiehern«, upor. polj. *wiskač*,

prema pf. *visnuti, višnem* (Crna Gora, ~ *od radosti*) = *fisnuti, svisnuti, -em* pf. (Vuk), aorist *sviskoh, sviste*, part. perf. akt. *sviskao, fsvisla* (~ *od žalosti, dijete od zime, od plača*) = *svls-niti* (Vodice, Istra), part. perf. akt. *svisa, fsvisla* pored *svisnija*. Na *-eti vistati, vištīm* (Vuk) »isto što vrištati«. Belostenec ima s prefiksom *ko-* (v.) *skoviskati, -scem* »zavijati«. Na *-éti razvištati se*, s prezentom *-ām* prema *-ati*. Da je onomatopejskog podrijetla, dokazuje uzvik *fis* »oponašanje glasa zaušnice«, koji varira sa *flis* (ŽK), *blisniti* (ŽK) »dati zaušnicu«. Onomatopeja se pojačava, kako se vidi, umetanjem drugih suglasnika, naročito sa *r*: *visnuti* je isto sto *vrnuti, vrisnem, visak* = *vriskak*, gen. *-ska, viska* — *vriska, fiska* — *frisak*, gen. *friška* (Crna Gora) prema *frisnuti, frisnem* (Crna Gora). Na *-éti fristati, frišti: konj friškom frišti*. Prema *hiska* stoji *hrisnuti, -em* (Pjevanija crnogorska). Glede glagola na *-éti vrištati, vrištīm* (*iz-*), *razvrištati se, -ām* (Lika) vidi zasebnu lemu. U tój su se onomatopeji unakrstila prema tome dva onomatopejska korijena. Ie. onomatopejski korijen *ui- i *uersk- (koji može prema Mladenovu biti u vezi i sa *uer- »reći«), sa raširenim inhoativnim sufiksom *-sk*. Riječ *visk* postoji kao posuđenica u arb. (arb. *visk* »asinelio, puledro«). Miklošič upoređuje još *vrati, vrka* (v.). Ta se onomatopeja nalazi također u svim slavina.

Lit.: *ARj* 3, 58. 72. 608. 696. 4, 355. *BI* 720. Ribarić, *SDZb* 9, 196. 204. Miklošič 384. 392. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 624. 633. *Vasmer* 1, 187. *Mladenov* 67. 80. *WP* 1, 283. 312. *GM* 471. 473. Petersson, *PBB* 43, 149. sl. 152. (cf. *IJB* 7, 117). Scheffelowitz, *KZ* 56, 172. 204.

visok, f *visoka* (Vuk; bug. *visok*, rus. *vyso-kij*) = *visok*, f *-oka* (Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-okb* (upor. *dubok, širok, svjedok*) od praslav. korijena *vys-*, »altus«. U određenom vidu pridjev je i toponim poimeničen u sva tri roda *Visoki* (se. *grad, castellum*), *Visoka* (planina), *Visoko* (Bosna), *Podvisoki*. U komparativu i u izvedenicama sufiks se ne pojavljuje *viši*, prilog *više* (*iz-*, *na-*, *od-*, *pré-*, *sa-*, *su-*) »plus«, *najviši, najviše*, prema *večma, viima* (Martić). U starom lokativu (upor. *Krušedol*) *Visegrad* (na Drini, južno od Zvonika, upor. češ. *Vyšehrad*) »grad koji je viši od irugih«, upor. u Galiji *Uxelodunum*. U narječjima postoji *visočiji* i *visokiji* (ŽK). Apstraktum na *-ina visina*, prema komparativu *visina* (ŽK, Vitaljić). Pridjev na *-bja* > *-an suvišan* — *savišan*, od *saviši* pored *savišji* »prekomjeran«, na *-nji višnji* (Vuk) = *višnji*

(Kosmet), *Svevišnji, svišnji = sávisnjí*. Apstraktum *súvišnost, -šnjóst*, na *-ək > -ak suvíšak*, gen. *-Ska*. Part. perf. pas. kao pridjev *nevisen* (Kosmet) »koji ne raste«, poimeničen f *nevisena* »kepec, žensko čeljade koje ne raste« = na *-ica nevišenicalpreuzvišen, -ost* »excellencia«. Denominal na *-iti visiti, visim* impf. (Vuk) *{ig-, na-, nad-, po-, uz-}*, prema komparativu *visiti (ŽK)*, iterativ na *-va- izvisivati, izvmvati* (17. v.), inhoativ na *-éti izvisjeti, -im* »suviše uzrastí«. Postverbal *vis, izviš* m, f (18. v., Kavanjin). S nastavkom particpa prez. akt. *Visec = Visuc* (planina blizu Omiša). Složenice: *visokorodan, -rođen, -slavan, -učen*. Nema baltičkih usporednica, jer je lit. *aukštas*, stprus. *augus* "od drugog ie. korijena od kojeg i *augeo*. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. steslav. *vysokb*, češ. *vysoký*, polj. *wysoki*, rus. *vysokij*. Taj je nastao iz ie. *ī* u korijenju **ziō-*, **ūps-* > sanskr. *uṭa*, gr. *οπό, υπό, οψος* (internacionalno *ipsometrija*), *ήψηλός*, lat. *sub(s), summus* < **sup-mus*, got. *uf*; stvnjem. *uf*, nvnjem. *auf*, stír, os, *usal* »visok«, gal. *uxellodunum*). Upór. pomorski izraz *maí* (v.). Početno *v* je proteza. Upor. još *ǝz-*, *ǝš-* > *uz*.

Lit.: ARj 4, 339. 7, 742. BI 721. NJ 1, 255. Ribarić, SDZb 9, 170. Elezović 1, 82. 433. 454. 2, 16. Miklošič 398. Holub-Kopečny 427. Bruckner 639. KZ 42, 345. Vasmer 1, 242. Mladenov 193. Trautmann 336. Boisaco? 1005. 1009. Pedersen, IF 5, 57. Jagić, ASPH 2, 398. Vandrák 1, 104. Sommer, IF 11, 242.

višnja f (Vuk) = *višnja*, gen. *višnje* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° Weichsel(kirsche) (s kojom je riječi u prasadstvu), 2° antroponim (žensko lično ime; metronim na *-zć Višnjić*), 3° toponim«, *višanj*, gen. *-inja* m »Art wilde Weichsel«. Deminutiv *višnjica, vlsnjjičica*. Pridjevi *višnjov*, poimeničen na *-bc > -ac višnjovac*, gen. *-ǝvca* m »štap višnjov«, na *-aia višnjevača* — na *-ik višnjovik* »vino višnjovo«, na *-ina višnjovina*, na *-ikast višnjikast* »višnjove boje« = na perzijski sufix *-evi* indeklinabilni pridjev *višnjevi* »višnjeve boje«. Na *-ak višnják*, gen. *-aka* = *višnjica* »grah krupan prítkaš (metafora)«. Postala je balkanska riječ slav. podrijetla: madž. *visnye*, rum. *višina* > *višnâ*, arb. *višhe*, ngr. *βισινον* = *βισον* — = *βισσινιά*, tur., *višne* (odatle s perzijskim sufixom tur. *višnevi*, posuđeno i kod nas). Na Kosovu *višnjap* m »oplemenjena i krupna višnja« sadrži perz. -izfr.svoda«, bug. *višňab* »Kirsehsirup« < perz. — tur; *višňab* »višnjovača, sirup od višnje«. Cine. *višín(ă)* »griotte« < perz. *fišne, višne* »isto«. Cine. *visinata* »sirop de griottes« = ngr. *βύσ(σ)ι-βάδα* sadrži sufix lat. podrijetla *-ctov*, kojim

se označuju često jela i pića, a može biti zamjena, za perz. *ab*. Upor. i tal. *visciola, vissola, furi, vissule* f. Prema *višnja* izmijenjen je dočetak i u posudenicu iz balkanskog latineta **ceresea (cerasus)* > *čreša* u *crešnja, trešnja* (v.), Lit. *vyšnia* posuđeno je iz slav., ali stprus. ima *wisnaytos*. Stvnjem. *wihsila*, nvnjem. *Weichsel* predstavlja prema E. Schwarzu ie. *^uiks-n-ia*, koje se slaže s praslav. Tumačenje o postanju ipak nije jedinstveno. GM uzimlje da potječe od gr. *βόσσινοσ* »cramoisi«. WP pretpostavljaju prasadstvo s gr. *ἔθος* »mušmula«, lat. *viscum*, jer je i *višnja* drvo koje daje ljepilo. Bruckner upućuje ispravno na Kavkaz kao zemlju odakle je došla *višnja*, s čime se slaže perz. i tur., za koje je teško vjerovati da je iz slav. Možda pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 1, 324. BI 722. Elezović 1, 83. 2, 503. Doric 36. Miklošič 392. Holub-Kopečny 417. Bruckner 625. Vasmer 1, 208. Mladenov 69. WP 1, 313. GM 473. Isti, Ngr. St. 3, 75. 2, 79-80. Pascu 2, 174., br. 1153. Hanusz, KZ 28, 213. Schroder, IF 22, 194. Schwarz, ASPH 40, 288. REW* 1433. Prati 1048.

višt m (Vuk, Srijem) u upoređenju *kiselo kao višt*, postverbal od denominala inhoativa na *-éti uzvištati, uzvišti* (subjekt *mljeko, vino*) »uskisnuti samo od sebe« = *usvišet, usvišti* (subjekt *mleko, Kosmet*) »kad kiselo mljeko ili drugo što prokisle, pa počnu da se dižu klobuci i da šušti«, *profišet, -fisti* pf. (Kosmet) »kad mljeko od velike kiseline počne da kipi«. Ovamo ide *zvištiti* (Vodice, Golač, Istra) »postati kiselo, izlapiti (o vinu, kad izgubi snagu, jer je bilo u posudi ili boci otvorenoj)«. Upor. u slov. još *vrišč* m = *vrisk* u poređenju: *kišio kakor vrisk* »Essig«, tj. »tako kiselo da čovjek zavrišti, kad okuša«, i *vešiti se, -lm* impf, »durch das Spundloch verrauchen und dadurch schal werden (o vinu)« (*iz-*), denominal od *véha* »Spund, Spundzapfen« = (ikavski) *viha* f (Vodice) »1° vranj, rupa na buretu, 2° drven čep za veće bačve«, *vijeh* m (Dubrovnik) »dah, vjetar«.

Lit.: Rešetar, Štok. 305. 306. Ribarić, SDZb 9, 203. Pletersnik 1, 349. 2, 763. 798. Elezović 2, 145. 395. Miklošič 388. 392. Popović, RES 31, 102-103.

vít¹ pored *vita* bilježi Vuk kao uzvike za vabljenje golubova. Prema GM ti su glasovi služili Arbanasima za nazive golubova *vito, vido, vidan, vidhez*, za koje Joki daje podrobnije tumačenje. Hirtz nije zabilježio taj uzvik i nije dao nijedan hrv.-srp. naziv za goluba, koji bi bio u vezi s tim uzvikom. Naprotiv je

ra *viduli* (Zlobin), glas (zov) ševe, dao brojnih naziva za *lullula arborea*, koji su izvedeni od tog uzvika: na *-as vedulaš, vidulaš*, na *-inka vidulinka* (Omiš), *fidulinka*, na *-jaka viduljaka*, s umetnutim i pred dentalom *ventulija* f (Vodopić) »alauda arvensis« = *vitulija* f (Dubrovnik), *vituglja* (Trstenjak).

Lit.: BI 722. GAT 474. Hirtz, Aves 540. 536. 534.

-vít², kao drugi element dvočlanih praslav. ličnih imena potvrđeno je kod nas 818–828. *Liudeviti ducis Pannóniáe infériens*, nazvan u našoj historiografiji *Ljudevit Posavski* (pisano kadikad bez potrebe sa *-d*, jer se krivo identificiralo sa njem. *Ludwig* > *Ludvik* /16. v./ = srlat. *Ludovicus* > fr. *Louis*, tal. *Luigi* < *fini. Chlodwigs* < srlat. *Clodovaeus*), upór. *Ljudevito selo* (županija Požega). Taj se elemenat nalazi u imenu božanstva *Svantovitj/Svente-, Dobrovit, Vitomir*. Prema Rozwadovskom je *vith* »dominus, potens«. Prema tome *Ljudevit* znači »vladar ljudi«. Dolazi i kao prvi element u *Vitomir, Vitodrag*.

Lit.: ARj 6, 308. Boissin, RES 27, 43. Leger, *Etudes de myth, slave* (cf. *AnzIF* 8, 311). Rozwadowski, *SpKA* 25, 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Maretić, *Rad* 81, 106. 121. 117. 130-132.

vīta f (Dubrovnik, Cavtat) = (í > d prema mlet.) *vida* (Vuk, Boka, Krtole, Lastva, Mljet, Božava, Istra) »1° šaraf, 2° čivija, klin«. Od mlet. *vida*, tosk. *vite* (odatle t u Dubrovniku premda nije isključen dalmato-romanski leksički ostatak) < lat. *vitis*. Upor. arb. *vidhe* »isto«. Imperativna složenica: *kacavite* m (Božava) < tal. *cacciavite* = *kacávita* (Dubrovnik, Cavtat) »zavijač za šarafe, šraufciger < njem.«. U Boci i Korčuli imperativ od *cacciare* < lat. *capitare* zamijenjen je sa *cavare*: *kavávite* (Korčula) = *kavavida* (Boka). Denominali: *prívidati na što* (Mljet; primjer: *skalamar je prividan na razmu*), *zavidaje* (3. 1. sing. prez., Krtole), *zavidavát* (Crmnica) »šarafiti«, *razvidat pušku* (Vrbnik) < furl. *disvida*, mlet. *vidar*, tosk. *avvitare*. Unakrštenjem domaće riječi *vital*, gen. *vitta* i tal. *vite* nastade *vīta* f (Korle- vići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«.

Lit.: Miletić, SDZb 9, 266. Macan, ZbnŽ 29, 213. Cronia, ID 6, 111. 124. REW* 9395. GM 472. Štrekelj, ASPH 14, 552. Miklošič 391. DEI 653. 4071. *Rosamani* 198. 1220.

Vitaljina (u Konavlima dva puta), toponim, *Vitaljica* (dvije kuće u Dobroti). Starija je potvrda za konavoski toponim 1322. *Ví-*

tania, 1420. *Vitagnina*. Prema tome je / nastalo iz *nj* po zakonu disimilacije *nj—n> lj—n*. To je poimeničen pridjev na *-in* u ž. r. od *Vitanja*. *Vitaljica* je deminutiv od *Vitalis* potvrđen u Dubrovniku 1278. *Vitanja* je od *Vitus* (v *Vid*).

Lit.: Skok, NVJ30, 38. Jireček, *Romanen* 2, 63. 3, 68.

vītao, _gen. *-ila* m (Vuk) »(termin pređenja i vodenice) (na)vitnjak, snovatnik, snovaljka, motovilo, rašak, nasad, vršaj«. Nalazi se još u steslav. *vith*, slov. *vitel*, bug. *vitlo* »Schraube«. U sjevernim slavinama ne postoji. Riječ je kulturna. Madžari posuđiše *vīta* »vimen« (upor. rus. *vetla*) u drugom značenju, Arbanasi u pravom značenju *vītljē* »Schraube, torchio«. Prilog *navitao* (Riječka nahija) »naokolo, okolo«. Vezu s praslav. korišenom *vi-* (v. *viti*) kazuje prilog kao i madž. posuđenica. Deminutiv na *-ič vītljic* »svrtak, stalac«. Na madž. *-ó* > *-ov vītlv*, gen. *-ova* = na tur. *-lija* (zamjena sufixa) *vītljia* m »letipas = letija«. Denominali na *-ati vītlati (se)*, *-am* impf, (*áo-, na-, od-, raz-, s-, sa-, uz-, za-*) »vibrare, vijati, koletati, mahati«, impf, na *-va zavītlavati* »varakati«, sa sufixom *ko-* *kovītlati, kovītlac*, metafora *do-vītlati* »1° (ovce, Vuk), 2° izmisliti (Lika)«, odatle pridjev *dovītljiv*, s apstraktumom *dovītljivost* (v. i *viti*), na *-iti -mūiti, -lm*, samo s sufixima *u-, za-*. S obzirom na baltičke usporednice lit. *vytūlas* »Bandstroh, itd.«, *vytulēlis* »Garnwinde« *vītao* se može označiti kao baltoslav., a s obzirom na rus. *vetld* i ukr. *vetlyná* < prijetoj * *ььla*, polj. *wiklina* < 1474. *inulina* i praslav. izvedenica. Dalje etimologijske veze v. *viti, vilica, vitak*, itd.

Lit.: ARj 2, 722. 7, 724. 8, 711. 13, 761. 14, 738. 17, 326. BI 722. Kostić[^] NJ 1, 202. 237-238. Miklošič 389. Vasmer 1, 194. Mladenov 68. Trautmann 347. Bruckner, KZ 46, 206. Joki, ASPH 28, 3. Matzenauer, LF 8, 189-90. Machek, LF 54, 233-238. GM 37, 474. Vaillant, RES 23, 156-157.

vitez m (Vuk), sveslav., praslav. (?), »1° (za čovjeka s konjem: 1447. *vītezi senjski*; 1493. *vītezi i boritelji*, Novi) junak (Crna Gora, Hercegovina: *ko je vitez, na ždrijelo*), uzvik za pomoć protiv neprijatelja), 2° pripadnik plemenitog reda, staleža, fr. *chevalier*, njem. *Ritter*, 3° prezime, toponim i oronim (planina i selo blizu Travnik)«. Pridjev na *-ski vīteški*; z mjesto pravilnog s kao u *poreski, sreski* itd. objašnjava se prema varijanti *vīteg, vītek*, koji su oblici potvrđeni za bug., a morali su postojati i u hrv.-srp., jer bi inače i vokativ *vīteže* bio nera-

zumljiv; *vitegenovi* singular prema pl. *vítězi*. Suglasnik ž unesen je i u apstraktum na *-bstvo viteštvo*. Na *-ica vitežica*, također prezime u Dalmaciji. Samoglasnik e je nastao iz palatalnog nazala *i*, upór. stcslav. *vitezьb*, češ. *vítěz*, polj. *zwycięzca*, *zwyciężyć* »pobjediti«, rus. *vijaz* (u bug. rusizam, pored *vitez*, *viteg*). Rumunji posuđiše *viteaz*, pridjev i imenica, »1° tapfer, hrabar, 2° junak«, na *-esc vitejesc* »junački«, apstraktum *viteje* »junaštvo«, denominal *a viteji*. Kako nema rum. zamjene *in* za *e* (upór. *sfini* < *svętb*), moguće je da je u rum. ušlo preko madž. *vitez*. Nema jedinstveno prihvaćene etimologije. Postoje tri tumačenja o postanju. Miklošič je izvodio *vitez* od imena gotskog plemena *Vithungi*. To je krivo čitanje mjesto *Tuthungi*. On je upoređivao i sa stprus. *waiting Iweit-l wit-* (1299) »prusko seosko plemstvo«. To je posuđenica iz slav. i ne dolazi u obzir za pitanje postanja. Najviše pristaša (Janko, kd.) ima mišljenje da je *vitez* posuđenica iz germ. *viking, stnord. *vikingr* (upór. kod Adama iz Bremena: *piratae quos ūli within-gos appellat, nostri ascomannos*), kod Anglosasa *viking* (8. v.). Dočetno *-z* je kao u *knez* (v.), *clez* (v.), ne kao u rus. posuđenicama iz nordijskog: *varjag*, *kolbjag*, *burjag*. Suglasnik *i* mjesto germ. *k'* nastao je na osnovu disimilacije *tš — dz > t — đ* (upór. rum. *reteza* < lat. *recidiare*). Bruckner i Mladenov tumače riječ iz slav., i to prvi iz *vith »plijen«, stcslav. *ѡ iib* »dobitak«, srodno s lit. *vyti*, *veju* »goniti neprijatelja« (v. *vojna*), drugi iz *vitāib* (v. *obitaviti*). Kao posuđenica ide *vitez* u isti red kao rus. *bogatyř*, *boljarin*, u staroj povijesti hrvatskoj (926) ime Protobugarina *Alogobotur* »crveni div«.

Lit.: BI 722. Miklošič 393. Holub-Kopečny 418. Bruckner 658. 659. ASPH 42. 139. RKA, hist.-fil. 25, 307-345. (cf. AnzIF VI, 248). ZSPH e, 295-296. Ekblom, ZSPH 16, 269-282. Janko, Slavia 9, 343. (cf. ZSPH 13, 418). WuS 1, 108-109. Kiparský 268. Knutsson, BSLL 2, 6-24. (cf. IJb 16, 272). Stender-Petersen, Minneskrift i Göteborg 1925, 44-55. (cf. IJb 11, 466). ZSPH 4, 44-59. (cf. JF 7, 244). Schwarz, ZSPH 2, 104-117. 5, 394. si. Šišić 422.

víti, *vijem* (-ēm) impf. (Vuk) (*do-*, *se*, *iz-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob-*, *oba-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pada-*, *podu-*, *pre-*, *presa-*, *pri-*, *raž-*, *ražā-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *za-*, *bv > b obiti*), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »viber (lat.), winden (s kojim je glagolima u praserodstvu)« prema iterativu prijevom duljenja *i* — *i* na *-āti vijati*, *vijām* (*do-*, *iz-*, *ispo-*, *na-*, *napo-*, *nau-*, *o-*, *oba-*,

od-, *po-*, *pod-*, *poda-*, *pre-*, *se*, *presa-*, *pri-*, *raž-*, *ražā-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *za-*); razlika u akcentu prema *vljati* (v.), *dovijam ita*. »agito«; pf. *vinuti vīnem* (*do-*, *se*, *iz-*, *na-*, *s-*, *sa-*, *za-*), impf. *navinivati*, *-nĳivati*, na *-va-* *vivati se* (subjekt *golub*, *čovjek*) »sich, putzen, trijebiti se od ušiju«, deminutivi na *-kati vltkat se*, *-am* (Kosmet), na *-jugati vijugati se* »sich schlängeln«. Post-verbali se prave od prijevoja tipa *liti — loj*: *voj*, gen. *voja* »red u plotu od pruca«, *oboj* (*bv > b*, Posavina) »oplata, čerčivo«, *savoj* »svitak«, *savojice* »zavojci kose, savici (Belovic-Bernadz-kowska)«, *hadvoj* »gornja vratnica«, *povoj*, gen. *-oja*, *pðvojica*, *pðvojnica* = *pðvðjnice* (Kosmet) »babine«, *navoj*, odatle na *-ište navošte f* (Piro) »od bijelog sukna« = bug. *navoište*; *závoj*, *zavojnica*, *prijevoj*, *razvoj*, pridjev *zavojiti*; *svoj*, gen. *svoja* »vrtlog, Windung«, na *-bk navojak*, gen. *-ka* »uže«, *obojok*, gen. *-ojka* m, *odvojak*, gen. *-ojka*; *úvojak*, gen. *-ojka* »cincinnus« = *zavojak*, gen. *-ojka*; na *-bc > -ac izvojac*, gen. *-o/cđ* »burma«, na *-ač navojal m* »razboj, stan«, na *-ka navojka*. Izvedenice su od dvaju praslav. korijena *vi-* i *voj-*. Od *vi-*, particip perf. pas. kao pridjev *vīt* (također češ., rus.), *vito rebro* »falsche Rippe«, *vita jela*, *vito pero*, u složenici *vituperiti (se)* impf. (Vuk) »sich werfen« (*ŕi-*) »kriviti se«, *savit*, *uvit*, proširen na *-ljiv dovitljiv*, s apstraktumom *dovitljivost f* (v. *vitlo*); na *-bk* (tip *sladak*) *vitak*, f *vitka* »biegsam, schlank«, s apstraktumom *vitkost f*, ovamo deminutiv *vickast* »isto« sa *tk > eh* (upór. arb. *bisk*); složen pridjev od sintagme *vitrog*, poimeničen pridjev ž. r. *víta* (Korlevići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«, *svita f* (Vuk, Crna Gora) »sukno, čoha, striza, riza«, *svite f* pl. (Liješće, Lika) »gaće«, odatle pridjev na *-bn > -an svítan*, f *-tnq* (Boka) »suknen, čošan«, poimeničen na *-jak svltmjak* »gat-njik«; *navitmjak* (Vuk, Bokát) »isto što vitao«; poimeničenja na *-bk > -ák navitak*, gen. *-tka* (Dalmacija, Pavlinović) »pređa-navijena na vrtila«, *savitak*, gen. *-tka*, *svitak*, gen. *-tka* = *svitak* (ŽK) »kolut od tkiva za glavu pod predmet koji se nosi, spara«, *razvitak*, gen. *-tka*, odatle na *-bka svička* (Vuk, Crna Gora) »tubus«, *savitak*, gen. *-tka* m (Piva-Drobnjak) »kuća i imanje gdje čovjek može saviti stoku, goveda, konje, ovce = satjerati iz planine«, na *-ica vilica* »prsten«, s umetnutim *r* (upór. fr. *vrille*) *vltrice f* pf. (ŽK) »materijal od oguljenih ljeskovih prutova za pletenje košara«, *obitca* (Vodice, b < bv) = *povitica* — *povitca* (ŽK, Krsić) »vrsta kolača«. Ovamo ide po deklinaciji *i* s prefiksom *pa-* (v.) *pàvīt*, gen. *-i f* »clematis vitalba«, odatle na *-ina pavitina* =

(s disimilacijom *i — i > e — i*, ali upór. s. v. *vitlo* za mogućnost drugog tumačenja: rus. *veda*, ukr. *vetlyna* »Weide«) *pavělina i* (ŽK) »skrebutina (ŽK)«. Na *-je: izviče* n, prevedenica od tal. *sviluppo*, *razviče* n od postverbala *Izvít* m, *izvitak*, gen. *-tka*, s pridjevom *Izvitān*. Na *-ačsvijač*, gen. *-oca* (ŽK) »grana od vinove loze«, *izvijač*, gen. *-ača* »šipka s burmom«, *zavijač* »mjesto gdje se put izvija«; *uvijač*; *odvijači* (limarski žargon). Na *-ača: savijača* »kolač«, *navijača* f »sprava za navijanje pređe«, *razvij-jača* = na *-alo razvijalo* »oklagija«. Na *-JA > -ák navijak*, gen. *-ijka* m »ono što se navije oko motke«, na *-utak*, gen. *-tka savijutak*, *zavijutak*. *I* Na *-bka vitka f* (Vuk) »na lijevci ono gvožđe što se nabije na rukavac«. Na *-alja navijalja* (Lika) »žena koja navija«. Na *-aljka navijaljka f* (Vuk) »sohe, vozaljka i ono mjesto gdje se navija pređa« = *navijaljka* (Peć, Kosmet) »(sarmardžijski termin) sprava za previjanje daščica«. Na *-anka navijanka f* »puška koja se navija«. Na *-alo navijalo* n (Vuk) »navijaljka«, na *-otina izvijotina f* »izmišljotina«. Imperativne složenice *razviroga* (Orahovica) »koza s razvitim rogovima«, *razvigorac*, gen. *-rea* »proljećni vjetar« (< gora = šuma) = *razvijgora* (Crna Gora). Riječ *vitao*, gen. *-tla* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Ovamo još na *-ia previja (pre-)* f »1° okuka (Dalmacija), 2° preslijez, udolica (Lika), 3° presadno, Sattel des Berges (Šulek), 4° toponim (Srbija, Crna Gora, Poljica, Bosna, Hrvatska)« = *Privila* (toponim, Bosna). Od rum. slavizama ide ovamo α *incovoia* »bogenförmig biegen, krümmen«, s apstraktumom *incovoiera*, *incovoietura* »Biegung«, s prefiksom *ko-*, koji u vezi sa **voj-* nije potvrđen u slavinama, a nalazi se u rum', još u *incovoiga* »krümmen«. Značajan je još rum. slavizam *obială* (Moldavija) »obojak«, apstraktum na *-eh > -eală* od *obiti* < *obviti*, koji nije potvrđen u rum. Baltička grupa pruža adekvatne usporednice: lit. *vyti* »winden, drehen«, lot. *vīt* kao i lat. *viere*, lit. *vytis* »Rute«, lot. *vīte* »Ranke«, lat. *vitū*. Od ostalih ie. usporednica još sanskrtski particip *vita* »zavit« prema *vyayati* (3. l.) »zamata«, avesta *vaeti* »Weide«, ir. *feith* < ie. *yein »fibras«, upór. *pavitb*. Samoglasnik *i* nastao je iz ie. dvoglasa *ei* od korijena **uei-*, prijevom perfekta **uoi-* > *voj*, *povoj*, itd. Lit.: ARj 2, 722. 3, 944. 4, 331. 334. 337. 341. 348. 5, 413. 7, 312. 314. 315. 511. 724. 736-38. 742. 743. 755. 756. 8, 314. 361. 494-495. 708. 710. 711. 716. 9, 491. 496. 742. 10, 212. 342. 347-350. 352. 11, 792-795. 940. 12, 211. 212. 214. 13, 445. 757. 759. 760. 761. 767. 14, 736-738. 746. 17, 254-255.

318-327. 376. BI 722. 723. Škarić, NVi 20, 45-49. Đerić, PPP 7, 23-30. (cf. IJb 13 161). Kostić, NJ 1, 200-202. Iešić, NJ 2, 69-72. Elezović 1, 82. 85. 2, 122. 383. Vuković SDZb 10, 398. 401. Ribarić, SDZb 9, 172. 204. Miklošič 389. Holub-Kopečny 418. Bruckner 613. KZ 46, 206. Vasmer 1, 206. Mladenov 69, 318. WP 1, 223-227. Trautmann 345 347. Tiktin 790. 1069. Boisaef 330. 386-387. 1008-9. Hoops, IF 14, 480-481. Kretschmer, KZ 31, 383. Matzenauer, LF 20, 24. GM 37. Osten-Säcken, IF 24, 242. Oštir, WuSA, 212. Petersson, IF 24, 263. Scheftelowitz, KZ 56, 193. Schwentner, PBB 51, 18. si. (cf. IJb 12, 283). Vaillant, BSLP 31, 44. Wood, IF 22, 168.

Vitula (Zadar, 1042: *curtis* ~), naziv sthrv. vladarskog dobra (*curtis* kao u franačkoj državi). Zacijelo lat. kl. deminutiv *vetulus*, od *vētus* (upór. tal. *vioto*) prema dalmato-romanskom izgovoru *e > i*. Od vlat. *veclus* je Konstantinova *Béxla* za *Krk*, krčko-rom. *Vikla*, etnik i ktetik *veklusan*, sa sastavljenim sufiksom *-esun* < lat. *-ensis* + *-anus*, danas tal. *Veglia*, upravo *Veda* (se. *civitas*) »Stari Grad«.

Lit.: Skok, GIZM 29, 122-124. Isti, SHP, n. s., 2, 108. Isti, AGI 25, 133-135. Isti, Slav. 22. 23. 32. 33. Isti, RIJAZU 1, 50.

vivanda f (Marin Držić: *počeše mi usta vladarskog dobra (curtis kao u franačkoj državi)*). Zacijelo lat. kl. deminutiv *vetulus*, od *vētus* (upór. tal. *vioto*) prema dalmato-romanskom izgovoru *e > i*. Od vlat. *veclus* je Konstantinova *Béxla* za *Krk*, krčko-rom. *Vikla*, etnik i ktetik *veklusan*, sa sastavljenim sufiksom *-esun* < lat. *-ensis* + *-anus*, danas tal. *Veglia*, upravo *Veda* (se. *civitas*) »Stari Grad«.

Lit.: Skok, GIZM 29, 122-124. Isti, SHP, n. s., 2, 108. Isti, AGI 25, 133-135. Isti, Slav. 22. 23. 32. 33. Isti, RIJAZU 1, 50.

viza f »(šatrovački, argot) voda«. Od madž. *víz* »voda« (v.). Ovamo i *urviz* »vino (upravo: gospodska voda)«.

Lit.: Grünenthal, ASPH 42, 317.

vizèra f (Rab) »vizir, dio kacige« < tal. *visiera* »1° parte del'elmo, 2° maschera« < fr. *visière*, izvedenica na *-aria > -ière* od fr. *vis* »lice« < lat. *visus* (upór. *vis-à-vis > vizavi*, Zagreb, imenica m. r. i prijedlog). Isti francuzizam preko njem. ili madž. *fizer* m (hrv.-kajk., Belostenec) »1° nakit na čelu ženske, 2° baždarska mjera« = *fizir* (ŽK) < njem. *Visier*, *visieren* »eichen«.

Lit.: ARj 3, 59. Kušar, Rad 118, 24. REW* 9384. DEI 4067.

vizita f (Dubrovnik, Cavtat) — *vizita* f (Rab) < tal. *visita*, dok je *vizita* (Zagreb, naglasak prema njem.) »posjet, pohod« francuzizam (fr. *visite*) preko njem. *Visite*, postverbal od učenog fr. *visiter* < lat. > tal. *visitare*, od *visere*

»gledati«, od *visus*, odatle na *-irati vizitirati*, *-žitirām* = *vizitirāt* (ŽK) »pretresti»; *vizet* m (ŽK) »vojnička stavnja« (iz austr.-njem. vojničke terminologije). Iz najnovije službene terminologije ide ovamo *viza*. Talijanizam *aviz* m (17. v., Ančić; Korčula, *dati aviz*), *avizo* (patrolska lađa) < tal. *avviso*; tal. *avvisare* > *avizirati* (Zagreb) = *avizați*, *-am* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *avizați* (Božava) = *avizați*, *avizivan* (Molat) »obavijestiti«, (zamjena tal. prefiksa *a-* domaćim *o-*) *ovizati* se pf. (Vuk, Mostar) prema impf, *ovizivati* se = *ovizāti* se (Crmnica) = *avizați* se, *-am* pf. prema impf, na *-va-* *avizovati* se »opomenuti se^ dosjetiti se, sjetiti se«. Pridjev, upravo part. perf. pas. *avizan* (Crna Gora) »gescheit«. Ovamo još *vizulica* (Starigrad, Hvar) »elegantna«. Latinizmi: apstraktum na *-io*, gen. *-onis* učeno *vizija f*, s prefiksom *re-* *revizija* (Lika) »stavnja«, od glagola na *-irati revidirati*, *-vidiram*, radna imenica na *-or*, gen. *-oris* *revizor*.

Lit.: ARj 1, 124. 9, 491. Rešetar, Šrok. 225. Miletić, SDZb 9, 603. Kušar, Rad 118, 24. Cronia, ID 105. REW* 9377. 9384. Matzenauer, LF 7, 4. DEI 383. JY 3, 188.

vizao, gen. *-zla* m (Vuk) prema f *viztica* »prepelica«, femininum je metafora »vizlata djevojka«. Na *-e*, gen. *-eta* *vizle* n. Kol. na *-ad*, gen. *-i* *vizlad* f. Na *-jd* *vizija f* »vijoglava žena«. Pridjev *viziasi* (uz *vizle**). Denominál na *-iti* *viziiti*, *-im* impf, »gledati naokolo kojekuda«. Postoji još varijanta *Sa v > ffiglica* *ĩ* (ne zna se gdje se tako govori). Sa tal. sufiksom *-in* < *-ino f izlin*, gen. *-ina* (Vuk, Grbalj). Samoglasnik i je nastao iz jery-ā, upór. polj. *wyzel*, rus. *vyzleč* (također bug. *vizléč*). Nalazi se još u slov., češ., sivč., brus. i ukr. Praslav. sufiks *-bi* je kao u *orao* (v.), *kozblz* (v.). Uppr. polj. *wyga* »stari pas«. Nema utvrđene jedinstvene etimologije. Melich tumači iz madž. *visla*, *vizsla*, koje pored »Spürhund, prepelica« znači kao pridjev i »wachsam, flink, munter« i ide zajedno s madž. *vizsgálni* »forschen«. Vjerojatnije je da je madž. riječ posuđena iz hrv.-srp. ili slovačkoga (panonskoslav.). Madžarska se riječ ne bi mogla toliko raširiti. Ne objašnjava ni jery. Iljinski tumači iz ie. **üǵ-* i stavlja u vezu s lat. *vigil*, sanskr. *vagas*, stvnjem. *wacker*; Loewenthal od ie. *uǵhelos, ato od ie. **ēuǵho-*, got. *auǵo*, nvrjem. *Auge*, sanskr. *ōhata* »opažak»; Mladenov stavlja u vezu sa bug. *viždja*, rus. *vizzatb*; itd.

Lit.: ARj 3, 59. BI 724. Miklosič 398. HoliA-Kopečny 428. Bruckner 640. Vasmer 1, 239. Mladenov 65. Iljinski, IzvORJAS 23, 1,

125-182. (cf. IJb 8, 207. Slávia 5, 205). Loewenthal, WuS 11, 54. Kódov, SpBA 43, 21, 149-154 (cf. RES 11, 118. IJb 16, 281). Melich, Sborník L. Miletića, 147-152. (cf. Vaillant, RES 14, 89. IJb 19, 253).

vižlín, gen. *-ina* m (Vuk) »1° turski novac od 60 para, pulja, 2° (Mostar) 15 krajcara«. Miklosič pretpostavlja da je riječ ušla preko Dubrovnika (*vislino*, 1725, Rešetar, dubrovački novac 18. st.) iz tal. *vislingo* < srvnjem. *wisling*, nvnjem. *Weissling* ili možda kao *feudik-* (v.) preko saskih rudara. Svakako Daničićevo tumačenje iz *vižle* (v.) otpada. Upór. njem. *Weisspfennig*, prevedenica od srlat. *albus*: i *jaspre* (v.).

Lit.: Miklosič 393. Daničić, Om. 151. DEI 4068.

v j eda f (Vuk, Crna Gora, danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru) = (ekavski) *vida* (Kosmet) = *vjeda* (Podgorica) = (ikavski) *vije* (Marulić, Vrančić, Luka Bračanin, Kavanjin) = slov. *veja* »Augenlid«, »1° (danas) očni kapak, 2° obrva, 3° trepavica«. Nalazi se još u stcslav. *vězda* (odatle rus. *vezda* mjesto strus. *veza*), bug. *veždá* i ukr. *vi&dy*. Praslav. *˘vedia*. Ovamo još *povije* f pl., u narodnoj pjesmi u *povije među oči dvije* (sa *di > j* kao u *Ljubovija, prije, dl je < gdje je*). Miklosičevo tumačenje od prijeloja *ved-* od *vid-* (v.), sa sufiksom *-ia* je još uvijek najbolje. Upór. *vednuti* (v.) za *vidnuti*. Koštialovo tumačenje od *ve-ja-ti* prošireno sa *d* semantički je neprihvatljivo, a Murkovo vezanje sa stcslav. *veko*, češ. *víko*, polj. *powieka* semantički je dobro, ali ne objašnjava *-da < -eda*. Maretić tumači od *povijati* i *poviti*, tj. »mjesto gdje se obrve povijaju (savijaju, pregibaju)«.

Ut.: ARj 11, 260. 261. BI 724. Miklosič 391. Vasmer 1, 178. Koštial, NVj 28, 425. si. (cf. IJb 9, 229. Fanecv, JF 3, 207). GM 469. Murko, Tragom srp.-hrv. nar. epike 1, 413-414. Pleteršnik 2, 755.

vjSra f (Vuk) (*ne-* 13. v.) = (ekavski) *véra* (Kosmet, također čakavski, ŽK) = *vira* (čakavski i ikavski, Bosna), ie., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vera*, bez baltičkih usporednim »1° πίστις, 2° tuđin, kvalitet (*inja véra* »tuđin«, *pájsa vera*, *nikakve vere* »loš kvalitet«, Kosmet)«. Deminutiv *vérica* (Kosmet) »duša«. Pridjevi na *-bn > -an* *vjeran*, određeno *vjerni* = *věran* (Kosmet, ŽK) (»e-), također poimeničen u službi imenice »der Gläubige, fidelis«, na *-ski* *vjerski*. Poimeničen na *-ik* *vjernik* (*ne-*), s pridjevima na *-ski* *nevjernički*, apstraktum na *-stvo* *ne-*

vjerništvo. Apstrakti na *-ost* *vjernost* (*ne-*), na *-ica* *nevjerica* »sumnja«, na *-ija* *nevjerija* »nevjerna čeljad«, na *-luk* *nevjerluk* (Nenadović). Na *-ovan* *vjerovan* »1° kome se može vjerovati, 2° pouzdan, 3° vjerojatan«, *nev j er ovan* »1° incredibilis, 2° koji ne vjeruje, 3° nevjeran, 4° sumnjiv«. Složeni pridjevi *vjerojatan* (iz rus. *věrojatnyj*) od sintagme *věrc jeti*; unakrštenjem sa *vjerovatij* je izmijenjen u v. *vjerovatan*; *vjeroloman*, imenica *vjerolomnih* m, *vjerolomnica* f, na *-bstvo* *vjerolomstvo*; *vjerodajan* (Šulek) »Beglaubigungs-«, imenica *vjerodajnica* (Šulek) »vjerodajni list. Accréditive-«, kalk *vjerodostojan* < lat. *fidedignas*, njem. *glaubwürdig* (upór. rus. *dostověrnyj*). Složenice od sintagme *běz-vjerac*, gen. *-rea* m (Pavlinovićevo neologizam), *inđvjerac*, gen. *-rea*, *starđvjerac*, gen. *-rea*, s pridjevom na *-ski* *starovjerski*, *stųjevjerje* (glede prvog dijela upór. *sujeta*); kalk *vjeroispovijed* i *vjeroispovijest* za njem. *Glaubenbekenntniss*; *vjeronauk* »nauk vjere«, kalk za njem. *Religionslehre*; *vjeroučitelj*, kalk za njem. *Religionslehrer*; *vjerozakon* »Religion«. Denominál na *-iti* *vjěriti* (*se*), *-lm* (objekt *djevojku za se* ili za *drugoga*) (*izne-*, *o-*, *po-*, *prone-*, *pre-*, *raz-*, *razu-*, *ii-*, *za-*), na *-ovati* *vjerovati*, *-ujem* »credere, glauben«, glagolska imenica *vjerovanje* »(uz ostala značenja) credo, simbol vjere« = prema crkvenom *vjeruju* = (ekavski) *veruju* (1. / . prež., poimeničeno). Postverbal *iznevjera*, *zavjera* »urota«, impf, na *-ivati* *vjerivati* (*raž-*), neologizam *ovjeroviti*, *-im* = *ovjeriti* »verificirati«. Apstraktum na *-idba* *vjěridba f* (Vuk, jugozapadni krajevi) »prosidba, oprósi (ŽK)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik* *vjeremk*, gen. *-ika* prema f *vjerenica* (jugozapadni krajevi) (*raž-*) »zaručnik prema zaručnica«, s pridjevima *vjerenikov* prema *vjereničin*, *vjerenički*. Neologizam *vjerovnik* »creditor«, prevedenica, odatle *vjerovnica* »lettre de crédit«. Arbanasi posuđiše glagol *neveit* »verlasse«. Jat je nastao iz ie. *e* koji je u prijevodu duljenja od ie. korijena **jier-*, **uer-* u lat. *vērus*, *sevērus*, stvnjem. *wāra*, nvnjem. *wahr*, stir, *fir* »istinit«, avesta *var-* »vjerovati«.

Lit.: ARj 4, 264. 265. 8, 130-135. 9, 492. 11, 269. 271. 276-77. 12, 368. 13, 743. 763. BI 725. Elezović 1, 77. 454. Miklosič 389. Holub-Kopečny 417. Bruckner 611. Vasmer 1, 184. Trautmann 351. Mladenov 93. GM 304. Meillet, RES 6, 170-171. Boisacq 328, Hirt, PBB 23, 337. Specht, KZ 49, 66. Uhlenbeck, PBB 30, 319. Unbegaun, RES 12, 24. Maretić, Savj. 176.

vješt (Vuk) = ekavski *věši* = *veš* (Kosmet) == ikavski *višć* = *viS* (Lumbarda), praslav.

pridjev, »peritūs«, izveden s pomoću *-io* od pridjeva *na-to* *ved-to > stcslav. *vestb*, st-češ. *vest*, rus. *vest* (v. *očivest*) »poznat«. S *ne-* *nevješt*. Nalazi se još u stcslav. *vešt*, bug. *vest*, rus. *veščij*, st-češ. *věšči* (*duch* »prorocký«). Poimeničen kao folklorni termin sufiksom *-un* (upór. rus. *veduri*) *viščún* (Lumbarda, Korčula, Brač, upor. ukr. *viščun*, rus. *veščuri*) prema f *vlšćica*, na *-bc > -ac* *višac*, gen. *-ščā* m prema f na *-ka* *viška* (Liješće, Lika, Janjce, Krk, Lovran, Istra) = *vještac* m (upór, češ. *věštec*) prema f *vještica* (Vuk) »(posuđenice) coparnjica (ŽK), striga = strega f prema štrigan (Korčula)«, s pridjevom *vještčin*, i augmentativima *vještččina* i *vještčina*. Ovamo ide i prijenos značenja na leptire i kukce po narodnom vjerovanju (animizam) *višćarica* (Dalmacija, Poljica) »insekt na drveću«, *vještica* (Šulek) »noćnjak, Nachtfalter«, *vescica* (čakavski, Istra) »lepirić, strižica«, *viška* (Korlevići) »leptir«. Određeni pridjev *viša* »vještčin« ü toponimiji Fisa *Vf* (ŽK), *Donja-Višća* (muslimansko selo pod Konjuhom, Tuzla). Prvobitno značenje »koji zna« vidi se u izrazu *veš se ne čini* (Kosmet) »pravi se da se njega ne tiče«. Ná *-ak* *vještak*, gen. *-oka* m »majstor« prema f *vještakinja* f (Lika) »žena vješta poslu«, s pridjevom *vještački*, denominál *vještáčiti*, *vještáčim* »(sudski termin) dati stručnjačko mišljenje u procesu«. Ovamo idu apstrakti na *-ina* *vještina* i na *-ba* *vjeitba > *vježba* f »exercitium« = (ikavski) *vižba* (Zoranić, Reljković), s denominálom na *-ati* *vježbati* (*se*), *vježbam* (*se*) (Vuk) (*iz-*, *u-*), na *-ište* *vježbalište*. Poimeničen part. perf. na *-ik* *vježbenik* m »praktikant«, na *-ica* *vježbenica* (*knjiga*). Na *-ovati* *vježbovati*, *-ujem* (Vetrame) = *vižbovati* (Nalješković) = *vizbovati* (narodna pjesma) »paziti, lijepo postupati s kim«.

Lit.: ARj 4, 344. 8, 137. 138. S/727. ASPH 42, 14. Moskovljević, NJ 1, 80-81. Hraste, BfJ 10, 23. Ribarić SDZb 9, 146. Kušar, NVJ3, 326. Ivšić, JF 2, 139-140. ASPH 34, 306. Elezović 1, 80. MiBoIII 390. 391. Holub^ -Kopečny 410.

vjeverica f (Vuk) = (ikavski) *viverica* (ŽK) = *jèvericà* (Vuk), ie., balto-sláv., sveslav. i praslav., »sauras«. Bez deminutivnog sufiksa u češ. *vever* pored *-Āa* češ. *veverka*, ukr. *výverka*. Deminutivi na *-ica* *vjeveričica*, na *-ić* *vjeveričić* »mladunče vjeverice«. Pridjev na *-ji* *vjeveričji*. Rumunji posuđiše *veveričj*, ngr. βερβερίτσα (upór. bug. *ververica* pored *vēverica*). U baltičkoj grupi je bez deminutivnog sufiksa strpus. *wezoare*, lit. *voveris*, lot. *vāvere*, kao i u lat. *viverra*. Upór. gr. αἰέλουρος

»Wiesel«. Nalazi se i u keltskim narječjima; i nperz. *varvarah*.

Lit.: ARj 4, 632. BI 728. Miklošič 389. Holub-Kopečny 414. Bruckner 619. Vasmer 1, 176. Mladenov 60. WP 1, 264. Boisaaf 1089. 876-877. BSLP 22, 27. si. (cf. IJB 9, 91). Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJB 8, 198). Much, KZ 42, 163-172. (cf. Ля*№ П, 204). Zubatý, ASPH 16, 418-420. Specht, KZ 62, 253.

vládati, *vladam* impf. (Vuk) (ada-, o-, pre-, s-, sa-, za-), Ъ > b u *obladati*, *obladam* (od[^].v.) = /aááft(ZK)» dominári prema *vládat se*, -am (Kosmet) impf, »ponašati se«, pf. *povladiti*, *ohladiti* (1562), impf, na -va- *ohlodávati* (Belostenec), *povladivati* (ob-, sa-) »odobravati«, ie., balto slav. i praslav. [^]old-. Postverbal *vláda* f »1° gospodstvo, gospodarenje, 2° regimen > režim (preko fr. izgovora)«. Pridjevi na -in *vladin*, na -bn > -an *vládni*, (službeni neologizam) *ovovladni*. Radne imenice na -ar *vladar*, gen. -ára m (su-) prema f *vladarica*, s pridjevima *vladárov*, -ev, *vladarski*, *vládánim* = na -lac *vladalac*, gen. -aoca m, s pridjevom *vladaoček*; *obladalac* m prema f *obladalica*, na -telj *obladatelj* m prema f *obladateljica*, -nica (1508), na -vac *obladavac* (Belostenec) m prema f *obladavica* = *obladavka*. Glagol *vladati* je nastao iz steslav. glagola primarne grupe *vlasti*, *vlade* (upor. češ. *vlasti*) prijenosom *d* u infinitiv na -ati. Inf. *vlasti* propao je zbog homonimije sa sveslav. i praslav. apstraktumom na -tb [^]old-tb > *vlast*, gen. -f f (Vuk) »moć, potestas, Macht«. Pridjevi *navlast* »osobit«, na -it *vlastit* (na-), apstraktum *vlastitost*, proširen na -bn > -an *navlastitan*, *navlastitost*, na -bn > -an *vlástan* (na-) »nadležan« prema f *vlásna*, m *vlásan*, poimeničen na -ik *vlásnik*, gen. -ika m prema f *vlásnica* »proprietary«, *samovlásnik* m prema f *santovlásnica*, apstraktum *povlastica*, na -bstvo *vlastništvo*, na -io *vlasti* (Proroci, Antun Dalmatin), poimeničen *Lastina*, *Laščinčak* (Zagreb); *navlast* »navlastit«, poimeničen *navlastica*, na(v)lástan, -sna »osobit« (upor. gr. ἰδοϋϋ za semantički razvitak). Na -ina *lastina* f (Lovran, Istra) »Eigen-[^]«, denominali *izvlástiti*, *izvlastim* (raz-), *ovlastiti*, *ovlastim* pf., *opunovlastiti*, impf, na -va- *ovlašćivati*, *ovlašćujem*, postverbal *ovlast*, gen. -i f, particip perf. pas. *ovlašten*, *povlašten*, *opunovlašten*, poimeničen na -ik *ovlaštenik* m prema *miaštenica*. Sa bv > b: *oblast*, gen. -i f »1° autoritē, potestas, nadležstvo (kotarska oblast), 2° teritorij, vladanje, provincija (upor. ukr., rus. *volostb* »Amtsbezirk«), pridjev na -bn (određeno) *oblastni* (neologizam), *oblastan*,

poimeničen *oblastnih* (Belostenec, Jambrešić) »poglavar«, *oblastica* (Lika), apstraktum *oblastništvo* m, *oblastvo* n (Belostenec) »Gerichtsbarkheit«, *oblastiti* (u-) pf. prema *oblašćivati*, -ujem. Upor. još slov. prevedenice *božja oblast* »epilepsia« prema korusko-njem. *Gottsgewalt*. U antroponimiji: prvi elemenat starih dvočlanih ličnih imena, ie., sveslav. i praslav. *Vladimir* = *Vladimen*, *Vladis(l)av* = *Ladislav*, = lat. *Ladislavus*, koji posuđuje Mađžari *László* (odatle hrv.-kajk. hipokoristik *Lacika*), hipokoristici *Vladoje*, *Vlajko* = *Vlatko*, *Ladika* (prezime), *Vládo*, *V lad ún*, *Vladiša* > *Ladiša*, odatle staro ličko plemićke prezime *Ladišić*; prezimena na -ovii, -evie *Vladimirovič*, *Vla(d)isavljevič*; također kao drugi elemenat starih ličnih imena *Svevlad* (kod popa Dukljanina *Svjih/olad*). Odatle hipokoristik *Vsevyka*; toponimi *Ladimirci*. Prilozi: *navlast* (Vuk, Lika) »besonders« (upor. slov. *zlosti*), na -ice *navlasticē* (Bosna, Banja Luka), na -io *navlast* (Menčetić; dočetni suglasnik -š ujednostavljuje grupu -Sč na koncu) < *navlašte*, odatle na -ice *navlastice* (Pavlinović) i pridjevi *navlašan* »navlastan, -štit«; *navlašnji*, *navlašćni* (Korizmenjak), apstraktum *navlašnost*. Rumunji stvorše infinitiv na -III < -ujc a *vladui*, *vladnic* »vrlo velik«, prezime i lično ime *Vlad* < *Vlado*, *Vladislav*. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wiodąc*, rus. *volodětb*, *Volodimer*, polj. *wlośc*, rus. *volostb*. Dok slavine imaju samo jedan prijevoini štěpen, u baltičkoj su grupi tri (i — e — o): lit. *veldėti* »upravljati, posjedovati«, stprus. *veldislan* (ák. sing.) »baština« prema iterativu (koji odgovara praslav. korijenu *reH-) lit. *valdyti* »upravljati«, lot. *valdīt* »vladati«, lit. *valsčius* »vlastb, oblast, kotar«, lot. *valsts* f »država, općina«, pored nižeg prijevoinog štěpena (Tiefstufe) lit. *vildęs* »beherrscht, besessen«. Značajna je još lit. usporednica *valdymieras* »vladar« za praslav. lično ime *Vladimir*. Budući da baltički jezici imaju tu tri prijevoina štěpena, a to je osobitost neposudjenih riječi, ne može biti govora o tome da je praslav. *vold- > *vlad-* posuđeno iz got. *waldan*, nvnjem. *walten*. Zbog toga ni *Vladimir* nije posuđeno iz germ. *Waldemar*. Ie. je korijen *ual-, koji se nalazi u lat. *valere*, *valor* (internacionalno *valorizirati*), proširen formantom *d*, dok je u keltskim jezicima proširen na n ili *t*: stir, *fal-* < *foln* »vladati«, ir. *flaith* »vlast« < ie. *ote».

Lit.: ARj 7, 749. 8, 378-380. 386-389. BI 729. ASPH 34, 305. Elezović 1, 83. Miklošič 378. Berneker, IF 31, 408. Holub-Kopečny 418-419. Bruckner 625. Vasmer 1, 219. Mladenov 70. Trautmann 340. sl. WP

1, 219. Stender-Petersen § 124. Boissin, RES 27, 43. Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. IJB 8, 199). Fraenkel, *Satura Berolinensis* 1924, 20-33. Hirt, *PBB* 23, 337. Osthoff, IF 5, 299. Osten-Säcken, IF 33, 264-265. Pritzwald, *WuS* 12, 235. sl. Jagić, *ASPh* 13, 631. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

vladika m (Vuk) »episkop (pravoslavci), biskup (katolici)«, praslav. izvedenica na -yka, steslav. (Supr.) *vладыka* »1° dominus, vladar, ἡγεμών, ηηουμενος, dux, 2° (pod *vладыkojo*) εηουσία, potestas«, sipolj, *wlodyka*, stčes. *vладыka* »pan«; rus. *vладыka* je posuđenica iz crkvenog jezika. Važna je činjenica da je *vладыka* i femininum. U Dubrovniku je *vladika* f »vlasteoska žena ili kći vlastelina« (u riječi tog značenja je sufix -ika druge prirode, v. *vlastelin*). To je značenje još potvrđeno za Cres *vladika* f, u novije vrijeme zamijenjeno sa *vlastelica*; *vladika* »gospođa« kao u Dubrovniku potvrđeno je i kod čakavaca Maralića, Hektorovića, Lučića, Barakovića. Femininum se deminuiralo sa -ica *vladičica* f (Vuk) »1° kćerka vlasteoska, 2° (steslav. *vладыcica*, bug. *vladičica*) Majka Božja, δέσποινα = παναγία«. Dubrovački i čakavski f *vladika* u navedenom značenju može se označiti i kao prevedenica (calque) od srgr. i ngr. δέσποινα f »dame, maîtresse de la maison«, δεσποινίς f »(ma)demoiselle« kao što je to i *vладыka* u značenju »episkop«. Samo je razlika u tome što je u femininumu došlo do zamjene sufixa. Prvobitno -yka u *vладыka* zamijenjen je u doba kad je y postao í, sufixsom -ika, koji služi kadikad u ženskoj mociji (*jara-nika*, *svastika* prema *svasti*), a izražava kadikad i deminuciju, upor. hrv.-srp. i slov. *mladiča* pored *mladica*. Tako se zgodi te u Dubrovniku *vladika* postade femininum od *vlastelin* m (v.), oboje od praslav. korijena *r>0H- + -tel m prema f *vold + -ika (promjenom sufixa mjesto starijeg -yka < -ūka). Što se tiče grčkog utjecaja u Dubrovniku na terminologiju ove ruke upor. dubrovačko-rom. grecizam *perchivium* (v. *prčija*). Postavlja se pitanje šta je prvobitno: femininum ili maskulinum. U Fredegarovoj kronici (6-7. v.) potvrđen je m *Walducus* kao lično ime (*dux Vine-dorum*, u Panoniji). Budući da je *vладыka* značilo i εηουσία, *potestas* (upor. za takav prijelaz značenja i *sluga a* za dočetak -a i *starosta*, *vojvoda*), moglo je prema lat. *potestatem* > tal. *podestà* »načelnik« od apstraktuma lako postati radna imenica. U stčes. *vладыka* je također femininum. Prijenos značenja na »episkop« je u hrv.-srp., bug., rus. i rum. prevedenica od ngr. δεσπότης »biskup« > čine. διοτοτ,

arb. *dhespot*. U rum. 16. i 17. v. *vládica* je »1° Gebieter, Herrscher, Fürst (kao i u steslav.), 2° episcop«, pridjev *vládicesu* u oba značenja; apstraktum na -ie *vladicie* »Herrschaft«. Arb. *vladike*. Sva je prilika da je dočetak -ka u *vладыka* sekundaran, kako i Bruckner misli. Prvobitno je postojao apstraktum *vлады, gen. *vladtve f, kao *neplody*, gen. -we »nerotkinja«, *ljuby*, gen. *ljubvue* i značilo je »εηουσία«. Prema tipu imenica na -ika *bližika* (Marulić), koje mogu biti m i f dobilo je *vлады još -ka, ali je zadržalo i značenje prvobitnog apstraktuma i oba roda sa dva značenja prirodnog roda, upravo tri značenja. Meilletovo upoređenje sufixa -yka sa -oē, gen. -υχοϋ u κήρϋϋ, *cadūcus*, čemu treba dodati i galsko *carrūca* > fr. *charrue* od *carrus*, u osnovi je dobro, ali postanje slav. -yka objašnjava se bolje na naprijed pomenuti način. Potpunu paralelu za dodavanje -ka pruža *ljuby*, gen. *ljubvue*, koja postoji kao indeklinabile *ljubi* f u dva značenja »1° ljubav, 2° uxor, donna amata«. U značenju 2° mijenja deklinaciju *ljuba* (15-18. v. i danas kao pjesnička riječ), ali dobiva i sufixalni dočetak -ica *ljubica* »1° (15. v.) ljubav, 2° žena, uxor«. Riječ *vладыka* ne može se označiti kao balto-slav., jer stprus. *tualdwico* »Ritter« je, kako Bruckner tvrdi, posuđenica iz stolj., sa zamjenom jery > wi kao u hrv.-srp. *Vuissaselavo*, *Aluip* > *Olib*, *Uilak* > *Ilok*. Od *vladika* »episkop« izvedenice su ove: pridjev na -in *vladičin*, apstraktum na -bstvo *vladičanstvo* (v. -anstvo). Denominal na -iti *vladičiti*, -čim (po-, za-), na -ovati *vladikovati*, -ujem (Vuk). Upor. još na -zo *ioaycb* f »1° εηουσία, potestas, i 2° pridjev: vladikin, -čin«.

Ovamo dakako i *vlastelin* m (Vuk, Dubrovnik; 1579. *vlastelin* u gradu našem Bakru, Fran-kopan) »1° patricius (suprotno *pučanin*), boljar, plemić (po socijalnom položaju), 2° (Hrvatsko zagorje) vlasnik imanja, Grossgrundbesitzer, veleposjednik«, pl. *vlastele* (upor. *žetele* »žeteoci«, *petelin*, v.); kol. *vlastela* (na-a kao *gospoda*, *braća*) »1° Grundherrn, welche Bürge und Städte halten (Novaković, ASPH 10, 570; u Dušanovu zakoniku), 2° plemstvo (po krvi), 3° patriciji (Dubrovnik)« prema f *vlasteoka* (Dubrovnik) »patricijka, boljarka (suprotno: *pučanka*)« = (Hrvatsko zagorje) *vlastelinka*. Pridjev na -ski *vlasteoski* = (Hrvatsko zagorje, gdje se zaboravilo da je -in sufix za individualiziranje) *vlastelinski* prema pl. *vlastelini* (upor. Turčmi, ŽK). Apstraktum na -stvo *vlasteostvo* n (Dubrovnik) »patricijai (suprotno *pučanstvo*)«, u Hrvatskom zagorju *vlastelinstvo* »plemićko imanje«. Sufiks je -tel (varijante od -ter, -teh prema

deklinaciji *-lo*: tipovi *prijatelji neprijatelji*) stcslav. *vlastel* > *vlâstelj* m {Vuk} »potens, koji ima vlast u rukama«, od praslav. korijena *^vold-*, > *vlad-* (v. *vladati*), upor. rus. *volosteh* m »Amtmann«, pl. *volostelî* »Aristokraten«, *volostelin* m »Amtsvorstand« prema f *volostehka*. U pl. *vlastele* (*brebirski, paški, još* u 15. v.) od stcslav. *vlastelin** »princeps, κύριος, dominus, praeses« prema deklinaciji *grad&dane* i kolektivu *vlastela* prema *gospoda-lj* je izgubio palatalitet kao i zbog razlike prema genitivu radne imenice *vlâstelj*, *^ola* nije značila »plemić po rodu (krvi) i po položaju«. U zakonu gradskom Nomokanona sv. Save *vlasteh* se prevodi s gr. ἀρχὼν jednako kao *boljarin* i *knez*. AH može biti i sufiks *-tel* kao u *djêtoe*, gen. *-ela* (v. *Vandrák* I, § 548), upor. stcslav. *žetele*. Može biti i praslav. izvedenica < *^old-teh*. Nalazi se još u bug. *vlastelin* »Machthaber, Potatet«.

Lit.: ARj 1, 446. 6, 286. BI729-31. Glavan, JF 7, 117. Tentor, ASPH 30, 203. MiklosiĚ 378. Isti, Lex. 66. Berneker, IF 11, 408. 411. Holub-Kopeĉny 418. Bruckner 625. ASPH 42, 127. 128. RKA, hist-phil., 25, 307-345. (cf. AnzIF 11, 248). Vasmer I, 209. Mladenov 70. Janko, Slávja 9, 344. Boisacq³ 451. Gr̃iĭsh 1762. Mikkola, JSPA 41, 160. (cf. RamovĚ, JT? 7, 309). GM 476. Pritzwald, WuS 12, 239. Specht, ICZ 59, 213. sí. 64, 3., bilj. 3. Osthoff, IF 6, 38. Löhmann, KZ 59, 29, I. ZSPH 2, 296. IvĚiĉ, NVj 50, 409-416. Mâreĭte, Savj. 177. Mairuraniĉ 1587. Donc 38. Radojĉiĉ, Gte A4N 193, 8-10.

vлага f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *volga, »humor«. Pridjev na *-en* > *-an vlaĥan* »humidus«. Apstraktum na *-ina vlaĥina* f »humor«. Denominai na *-iti -ulaziti*, *-lm* impf. (*na-*, *o-*, *od-*, *raĥ-*), na *-va- razvlaĥivati*, *-ujem*. Na niĥem prijevnojnom ťĥepenu stcslav. *vĥgbkb* (sufiks *-bk* kao u *sladak*, upor. ĉeĥ. *vlĥky*, polj. *wilgi*) > *sa/ > muhak* (prema Mikloĥiĉuhrv.) = *uhek*, *vuhak*, *vlhak*, *vuhkek*, *vohek* = na *-Ijiv vugljiv* (Parcie) »igroscopico«, s promjenom sufiksa *vuhal*, odreĊeno *vuhli*, slov. *vottiek* »tuhljiv«. Ovamo moĥda ime ptice *vuga* (v.). Denominal na *ne vĥnuti*, *-m* impf, (*od-*, *raĥ-*, upor. rus. *vólgnutb*) »humescere«. Rumunji posudiĥe *vлага*, Arbanasi *vlakĉ*. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vologa*. Baltiĉke su usporednice za oba prijetojna ťĥepena: za niĥi lit. *vilgyti* »navlaĥiti«, *vilksnas* »vlaĥan»; prijetoj e: prus. *welgen* »Schnupfen« (taj ťĥepen nije zastupljen u slavinama), lot. *velgs* m »vлага»; ťĥepen o: lot. *valgs* »vlaĥan«, *pavalga* f »Zukost«. Ie. je korijen *^elq-*, *uēlg-* zastupljen

u stir. *fole* »Wasserflut«, *falcaim* »bade, wasche«, stvnjem. *welc*, nvnjem. *welk*, *Wolke*.

Lit.: ARj 7, 753. 8, 716. 727. 728. 9, 493. 494. 13, 765. 777. BI 729. Paraĉ 1128. Mazuraniĉ 1493. Miklôsiĉ 378. Holub-Kopeĉny 419. Bruckner 621. KZ 45, 104. 46, 199. Vasmer I, 419. Mladenov 70. Trautmann 418. 358. WP I, 306. Boisacq³ 322. GM 235. Vaillant, BSLP 31, 44.

Vläh m (Vuk) = *Via*, pl. *Vlasi* (Kosmet) = *Via*, pl. *Vlaji* (ZK) »l° Latinus (glagoljski kalendar iz g. 1491. i glagoljski blagdanar 1506), 2° Rumunj (Vukov pravi *Vlah*), 3° Talijan (upor. slov. *Eah*, ovamo *Vlaika ulica* u Zagrebu = *Vicus Latinorum*, naselje talijanskih obrtnika u 13. v., tako i ťĥeĥ. *vlach*, polj. *wioch*, dok je kod Ukrajinaca *wołoh* = *rumunj*), 4° Cincarin (u Makedoniji), 5° (u srednjem vijeku) ĉovjek iz vlašĥkog katuna, nomadski pastir (znaĉenje po socijalnom zanimanju i nomadiziranju u staroj srpskoj kao i u hrvatskoj drĥavi, bez obzira na vjeru i narodnost, a 1468. *vlak osobujni kneza Manina Frankapana*, 1470. daje se za kmeta crkvi sv. Marije u Crikvenici), 6° prijenos na Slavene (najĉeĥe Srbe), kod Mleĉana slavenski stanovnik koji se seli iz Turske na njihov teritorij, kod Hrvata stanovnik *Srbin pravoslavac*, koji se doseljuje u Vojnu granicu sa turskog teritorija, kod Muslimana u Kosmetu = *rlsjanin* = *Srbin*, kod Muslimana u Bosni = *pravoslavac*, 7° ime kraja: *Stari Vlah* (teritorij u Sandĥaku). Znaĉenje 6° stvara opozicije: na nekadaĥnjem mletaĥkom teritoriju između stalnosjedilaca i doseljenika bez obzira na vjeru. Otoĉanima *Bodulima* je *Vlah* bez razlike vjere stanovnik na kopnu oko Biokova, kod Hrvata opreka *katolika* i *pravoslavaca*, kod Muslimana opreka između *pravoslavaca* i *muslimana*. Religiozne opreke imaju za posljedicu da *Vlah* dobiva pejorativno znaĉenje. Zbog toga dobiva pejorativno znaĉenje i *Ěokac* i *Kranjac*. Femininum se pravi s pomoĉu *-yĥi* (tip *Gfkinja*) *Vlahinja* (Vuk) = *Vlanja* (ĹK) = *Vlainka* (Kosmet) = *Vlaĥinja* (Kosmet) = u Dubrovniku *vlahinja* »seljanka« = *Lahinja* (vrelo, Marindol kod Karlovca). Pridjevi na *-ov Vlahov* (makedonsko i dalmatinsko prezime), visovi *Vlahová iod* Kaiebake u Tesaliji; na *-ski vlašĥki*, 1476. *knez*, *sud*, *zakon*, 1321. *zemlja* u staroj hrvatskoj drĥavi, *vlašĥkijeh sedam kraljevina* (narodna pjesma), također toponomastik *Vlašĥki grad*, *Vlašĥka Kula* (Lika), ime kraja *Vlašĥka* »Rumunjska«, *Mala Vlašĥka* (1702, oko Pakraca), *Vlasca* u Rumunjskoj. Na *-ja Vlahinjin*. Pridjev *vlašĥki* je poimeniĉen na *-ina laiciĥa*

f »vrsta bijelog groĥda« (Buzet, Sovinjsko polje, znaĉenje »talijansko groĥde«). Upor. slov. *lašĥica* (upor. rus. *vološĥaja repa*) »wälsche Rübe, Topinambur«. Deminutivi na *-iĉ vlašĥiĉ*, također prezime kod Hrvata (ĹK), *vlašUi* (Vuk, Dubrovnik) »Ijudi zakona grĉkoga« (sa s mjesto ť moĥda zbog disimilacije *ĥ — ĉ* > *s — ĉ*) ili prema pluralu (v. i s. v. *vlašĥiĉi* »plejade«). Najstarija je potvrda iz 1070. *villa Vlasichi* na Pagu. Vrlo ĉest toponim, *Vlašĥiĉ*, planina kod Travnika, sa *-iĉ* kao u *MUĉiĉ* = *Mleĉanin*. Ovdje ĉe znaĉiti po svoj prilici dalmatinske *Romane*, a ne kao u Vrbanji na Hvaru, gdje se, kada na Biokovu pale vatru, veli *Vlašĥiĉi goridu oganj*. Na *-e*, gen. *-eta Vlašĥe*, na *-ĉe Vlasce*, na *-ica Vlahinjica*, na *-bc* > *-ac vlasac*, gen. *-sca* = na *-lk vlašĥik* »allium ascalonicum«. Kol. na *-ād Vlásād*, gen. *-i*, prošireno na *-ija Vlašadija* (prema *Srbadija*). Denominai na *-iti vlašĥiti* (*se*), *-im* (Vuk) (*po-*). Odatle na *-ica povlašĥica* f (Hrvatska). Složenice: *Karävlah* < tur. *Karaiĥlak* za nekadaĥnju rumunjsku kneĥevinu *Vlašĥu* = njem. *Walachei*. Odatle *Karavlašĥa*. U Bosni se *Karavlasi* zovu *Kôritâr*, jer prave korita. To su rumunjski Cigani. Turskom se složenicom prevodi bizantinsko Μαρπόβλαχοϋ. Bizantinsku složenicu preuzeĥe Mleĉani, odatle *morlacco* (1431; *Vlasi ali Murlaki*, 1568, Krk; *Radoĥie morlaĉko ili vlašĥo selo*, Senj, 1580) za balkansko stanovništvo koje seli na njihov teritorij za vrijeme Turaka. Ta rijeĉ putuje Evropom. I sam Goethe naziva jezik Hasanaginice *morlakisch*. U ťpanjolskom *morion*. Vuk ima iz Dalmacije *Turkôvlah* za *Vlaha*, ti. *Moriaka* iz Turske. U crnogorskoj narodnoj pjesmi lice *Vlašĥiĉ Radula* ima zaista i rumunjsko liĉno ime slavenskog podrijetla. To je *Radul-beg* iz *Karavlašĥe*, koji se oĥenio sinovicom Ivana Crnojeviĉa (narodna pjesma: *naljuti se Vlašĥiĉu Radulei Golu sablju u rukama nosi*). Na opreku *Musliman* (= *Turĉin*) — *Vlah* »Srbin« upućuje u narodnoj pjesmi naziv *vlašĥe poglavice*, koje ĉe Alipaĥa pohvatati u Loĥnici. Taj Turĉin zove se *samovoljan Turĉin Vlah-Alija*. Pleme *Ridana* kod Nikĥiĉa (Onogost) smatraju Dubroĉani *Vlasima*. Tu su *Luburi*. I narodna ih pjesma smatra takovima. To se vidi iz imena *Vlasce Vuĉe Ridanine*. Prijenos prvobitnog znaĉenja rijeĉi *Vlah* »pastir romanske narodnosti, koji ťivi u katunima« (v. znaĉenje 5°, upor. u Deĉanskôm hrisovulju *katun vlašĥki*, u narodnoj pjesmi također *ĉobanin vlašĥki*) u znaĉenje »pokretni narod srpskog podrijetla« (znaĉenje 6°) objaĥnjava se historijom. Veĉ u vrijeme Lucijevo zovu se oni stanovnici koji ťive između Bosne i Dalmacije, a dovode svoja

stada u okolinu primorskih uvala, da prezime, *Morlaci ili Vlasi*. Ako su se nastanili u otoĉkim mjestima, zovu se i danas *Vlasi*, premda su katolici kao i ostali *Boduli*. Stanovnike Maslinice na Śolti (katolici) zovu ostali *Boduli Vlasima*. Jednako tako zovu Hvarani stanovnike Suĉurja, a Braĉani stanovnike Sumartina. Isto se tako zove i velikim dijelom i hrvatsko stanovništvo Istre *Vlasima*, gdje su opozicija starijedioci-ma Hrvatima, *Bezjacima*. Joĥ prije provale Turaka *Vlah* oznaĉuje pokretno stanovništvo, koje se upotrebljava za naseljavanje i za stvaranje novih kmetova i pastira. God. 1484. N. Gereb oblaĥuje plemenitog (nobilis vir) *Johan-nesa Kuchych de Razwayavacz* (= *Razvaja vas* = *Razvode*, selo u Promini kod Knina), da moĥe na svoje imanje dovesti i tu naseliti *Vlahe* ne samo s turskog nego i s mletaĥkog podruĉja. Naseljavanje zemlje *Vlasima* potvrĊeno je i u staroj srpskoj drĥavi. U Deĉanskom hrisovulju iz g. 1326. veli se: »*prosi me jepiskopb prizrĉenski Arsenije, da mu sbjedinja zemlju Vlahom na Blatici*. G. 1470. daje se jedan *Vlah* za kmeta i za pastira. G. 1436. ban Ivan Frankopan potvrĊuje u Klisu *Vlasima* njihove stare zakone. Tu se razlikuju naseljeni i nenaseljeni *Vlasi* i prema tome se odreĊuje: *Ki Vlah ima selo, da sluĥi s' uncom* (tj. da plaĉa porez), *a ki nima sela, taj na konju ťitomb i sb macem ali stĥilami i sb maĉem*. Ti hrvatski *Vlasi* ťivjeli su oko Cetine i na Velebitu, a vjere su katoliĉke. Među njima je doista bilo balkanskih Rumunja, koji se u nauci zovu danas *zapadni Rumunji*. Ostataka rumunjskog brojenja konstatiran je sam na Velebitu. Njih sele Frankopani na Krk, preko Podgorskog kanala, koji Talijani zovu *Canale della (montagna) Morlacca*. Na Krku se saĉuvao i rumunjski oĉenaĥ (bili su katolici). Sele i dalje oko Uĉke u Istru, gdje ťu se u Ćiĉariji pohrvatili, te u Źejane i Śuĥnjevicu, gdje su joĥ i danas dvojeziĉnjaci. Hrvatski ťu *Vlasi* imali svoju zasebnu organizaciju. U Klisu se ustanovljuje da *vlašĥki knez s' sudci ima* (suditi) *dva krat u godiĥta po Vlasih* (*Vlasi* = *vlašĥe zemlje*, pl. kao *Hrvati* oko *Zadra* »Hrvatska«). Po toj zasebnoj organizaciji razlikuju se *Vlasi* u staroj hrvatskoj drĥavi od onih u staroj srpskoj drĥavi. U staroj srpskoj drĥavi razlikuju se *sela* i *katuni vlašĥki*. Upor. u Deĉanskom hrisovulju: *priloĥiti hrâmu semu sehb i katuntb vlašĥkih*. *Katun* je nestalno naselje vlašĥkih pastira. Takvih je bilo i u blizini balkanskih gradova u Dalmaciji. Odatle dalmatinsko prezime *Katunariĉ*. U staroj srpskoj drĥavi istaknuta je u Duĥanovu zakonodavstvu oĥtra

-opozicija između *Srbina* stalnosjedioca, koji živi na plasteoskoj ili manastirskoj zemlji, i *Vlaha*, pastira ili nomada, koji se kreće sa tvojim stadom u ljetovališta u planini i zimovišta u toplijim (primorskim) krajevima. Potvrđeno je u 15. v., kako se *pascula ... in comitatu None a parte orientali que omni anno affactantur Vlachis*. *Vlah* kao oznaka krajiških doseljenika dade se potvrditi od 1613, 1642, kad se veli, da je *vlaškim sinom* ivaničke krajevine *nemoguće služiti* tlakom zagrebačkom biskupu, jer im je dosta *tlačiti generalu*; 1639. ni križevačke krajinu razlikuju se *slovenski* (od *Slovinje* — *Slavonija*), *predavečki* i *vlaški sini* — 1642. *laški sini*. 1666. razlikuju se *Vlahi* i *Hrvati*, koje naseljuje Nikola Erded u Hotinj Zelin. Opreka između pokretnog stanovništva zvanog *Vlasi* i nepokretnog zvanog *Hrvati*, *Bezjaci* itd. izrazuje se i u psihološkim razlikama, kako je i prirodno. Stalnosjedilac opaža kod *Vlaha* nepouzdanost. Kod njega riječ *Vlah* dobiva pejorativno značenje. To se izražava u narodnim poslovicama: *Ni u loncu suda, ni u Vlahu druga* (Banja Luka, Bosna). Pored onih, što ih je zabilježio Vuk, dodaj još ove: *Ni u moru mire, ni u Vlahu vire* (Sinac, Lika). U Vukovoj narodnoj poslovi: *O Turčine, za nevolju hume, a ti Vlaše, silom pobratime*. Uporedi u Vukovoj narodnoj pjesmi: *Nuto vale, vlašskog svetitelja! Meder su ga na suncu sušili*. Kako *Vlasi* nisu bili prvobitno poljoprivredno stanovništvo, nego su to kasnije postali, kad napuštaju nomadski život, nije čudo što se na to odnosi Vukova narodna poslovice: *U bogata Vlaha skupa šenica*. Stalnosjedioci opažaju i druga svojstva kod njih. ŽK kažu npr. *srami se kaj vlaška mnada*. Upor. kod Vetranica: *Nijesam ja vila ... neg" vlaška sibila*. Da je riječ *Vlah* i na našem teritoriju imala prije svega samo etnografsko značenje, to osim *Vlaška ulica* = *Vicus Latinorum* potvrđuje i mađarski toponim *Nagy Olasz* (čemu se ima podrazumijeti *falva* »Veliko vlaško selo«) > *Mandelas* (selo u Praškoj gori) = *Franca villa* = gr. Γραγγολόριον u kojem su *Franus* preveli Mađari prema slav. pluralu *Vlasi* > *Olasz*, kako i danas Mađari zovu *Talijane*. Da etnik može dobiti značenje naroda po zanimanju, to dokazuje naziv *Romanus*, koje je rumunjski narodni naziv *Romîn* = *Rumîn*, cincarski *aromîn*, sa α-, kojim se počinje svako *r* kao u tur. *urus* = *Rus*. Ta riječ znači i u Munteniji »kmet« isto što u Erdelju mađ. *iobagi*. U arb. kod Toska sing. *rëmër*, pl. *rëmënj* znači ne samo

vlašskog pastira, nego i seljaka uopće. Tako u ngr. βλάχος znači također »seljak uopće«. Slav, riječ *Vlah* je postala ne samo kod Neslavena u srednjoj Evropi naziv za Romana nego i na Balkanu. Nijemci *Walach* (s umetnutim *a*), odatle češ. *valach* (odatle *Valaško* na Moravi za rumunjske karpatske pastire, koji su se naselili u Moravskoj). Mađari upotrebljavaju slav. singular *oláh* za *Rumunja*, a pl. *olasz* za *Talijana*. Kako *oláh* ima pejorativno značenje, upotrebljava se danas *Román* za *Rumunja*. Na Balkanu već Grci u Bizantu (Romeji) upotrebljavaju βλάχος. Od njih preuzimlju naziv za Rumunje Turci *Iflak* (*Karaiiflak*). Arbanasi pored *rëmër* imaju i *vllah* (Godin *vila*), pl. *vllëh*, *Vllënj* m prema f *Vllakë* - *Vlahinkë* »Vlahinja« pored *Vllahinjë*, *vllahisht* f »rumunjski jezik«. Odatle *Vllahnikë* »Vlaška«, obrazovano istim sufixom kao *Shqinikë* »Makedonija« < *slavinica*. Kako kod Arbanasa *vila* znači i »brat«, postoji i *Rëmë*, pl. *Rëmër* < *Romanus*. I jedan dio balkanskih Rumunja sjeverozapadno od Soluna u planini Nidže zove svoj jezik *vlaesc* »vlaški«, onako kako i Makedonci nazivaju cincarski jezik. Slog *via-* u riječi *vlah* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wioch*, rus. *volóh*. *Vlah* je praslav. (?) posuđenica iz got. *walhs, stvnjem. *walah*, *walk*, nvnjem. *velsch*. U germanske jezike ušla je ta riječ od imena keltskog naroda *Volcae* (Caesar), Ούόλκαι (Strabo, Ptolomej). Ta je riječ u keltskom dijalektu (*gali*, upor. engi. *Wales*, *Cornwall*) pridjev *fole* u značenju »celer, alacer, brz«, a dovodi se u etimologijsku vezu s našom *vlas*, jer su .nosili veliku kosu (upor. *Arecomici*). U slav. jezike došla je po svoj prilici iz balkansko-gotskoga (Ulfila) na donjem Dunavu, gdje se Slaveni prvi put između 4. i 5. vijeka upoznavaju s Romanima na donjodunavskom limesu.

Lit.: ARj 5, 875. 6, 441. Mazuranić 1584. Elezović i, 83. Miklósié 393. Holub-Kopečny 407. Bruckner 626. Vasmer I, 222. RSI 6, 195. Mladenov 71. GM 476. Mann, *An historical albanian-english dictionary* 426. 561. Tiktin 1335. Hirt, PBB 23, 337. Melich, ASPH 32, 106-108. 38, 245. Vuk, *Narodne pjesme I*, 3. 2, 233. 266. 520. 523. 3, 75. 547. 4, 239. 6, 559. BI 730. *Narodne poslovice* 244. 325. Vetranie, *StPH* 3, 213. Hraste, *Rad* 272, 6. Smičiklas, *Oslobođenje* 253. 266. 356. Štrekelj, 50, 68. GISUD 49, 365. Lopašić, *Sporn*, 1, 94. 3, 439. 2, 207. 261. Urb. 409. 3, 26. *Starine* 42, 389. Šurmin 105. 433. Lucio, *Delle memorie di Tragurio*, Venecija, 1647, str. 460. VZA

16, 318. Stefanie, *Rad* 285, 85. Kadlec, *Valaši* (cf. Skok, GIZM 30, 295-316). Skok, *Dol* 89-90.

vlákno n (Vuk, bug. *vlakno*), sveslav. i praslav. *oIIIōno, »linum, Flachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na -*će* *vlakánce* n. Termin iz oblasti kudjelje, bez paralele u baltičkoj grupi. Izvedenica na -*ōno* od ie. korijena **uolq-*, koji se nalazi u sanskrtu *valkam*, *valkas* »Bast, Splint«, prijetoj perfektuma i proširenje na *q* od **uel-*. Upor. *vuna* (v.), *vlát* (v.), i *vlas* (v.). Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *wlokno*, ruš. *voloknó*. Veza sa *vláciti* (v.) nije isključena.

Lit.: BI 730. Miklošič 394. Holub-Kopečny 418. Bruckner 627. Vasmer I, 220. Mladenov 70. Boisacq 562. Hirt, PBB 23, 337. Scheffelowitz, WZKM 21, 134. (cf. RSI 1, 278. KZ 230-231). Kiparsky 55.

vlas m (Vük, Kosmet), sveslav. i praslav. *volz, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° kosa, 2° dlaka, pilus (Dubrovnik)«, također po deklinaciji *r* u pl. *vlasi* f (ŽK, Dubrovnik) = *vlesi* (Lumbarda) »kosa«, a to je nastalo izbjegavanjem homonimije sa *kosa* »1° Sense, 2° Haare«. Pridjevi na -*at*, -*nat* *vlásat* (~α *glava*, *vuna*) — *vlásnat* (~o *čebe*). Deminutiv na -*bc* > -*äc* *vlásac*, gen. -*sca* »crvi kao dlake u rani«. Na -*ulja* *vlásulja* »avena sterilise = *vlásulja* (Kosmet) = *vlásuja* (Dubrovnik) »vrst trave«. Toponim *vlásanice* f pl. (Vuk) = *Vlasenica* (službeno, Bosna) (upor. polj. *wlo-sienic*), poimeničen pridjev *vlasen, upor. preko *Vlasénoga Polja* (Dečanski hrisovulj); ovamo i *vlásinica* f »1° trava koja peče, 2° životinja u obliku te trave, koja ujede«. Pridjevi *navlas* (Lika) »bez nabijanja, navišeno, našešureno« = na -*zo* *navlas* (Lika) »isto«, od pridjeva *ovlaš* »slab«, proširen na -*bn* > -*an* *ovlašjan* »rastresit, labav« (Riječka nahija, Dalmacija, upor. za semantički razvitak na *vlasu držat* /ŽK/); *tzvlaš* (jedna potvrda) = *ovlaš* »locker«. Denominal *navlasati*, -*am* pf. prema impf, *navlasivati* »lijepo dići dlake«. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wlos*, rus. *volos*. Suglasnik *f* je nastao iz ie. palatala *k*, upor. sanskr. *vaicās* »Schössling, grana«, avesta *varasa* »kosa, dlake« > srperz. *varsı* nperz. *gurs* slaže se posvema sa *vlas*, tako se može govoriti o iransko-slav. leksemu. Upor. ir. *fol* »Haar«, kimr. *gwallt* »Haupthaar« kao i ime keltskog

naroda *Volcae*. Ie. je korijen **uel-*, proširen na *k*. Upor. lit. pi. *vaiai* »Haare des Pferdeschweifes, Angelschnur« za prijetoj **uol-* i bez raširenja na *k*, a sa raširenjem *d* strus. *volodb* = steslav. *vladb* »Haar«. Upor. *vlakno*, *vlat*, *vuna*, *Vlašiči*.

Lit.: ARj 4, 343. 7, 748. 749. 751. 8, 493. BI 730. Kušar, *NVj* 3, 338. Elezović I, 83. Miklošič 394. Holub-Kopečny 418. Bruckner 627. ZSPH 4, 214. Vasmer I, 221. Mladenov 70. WP \, 297. Trautmann 340-341. Bartholomae, *IF* 3, 178. 9, 252-253. Boisacq 562. 578. Brugmann, *IF* 11, 268., bilj. 1. Jokl, *Stud.* 41. *Walde-Hofmann* 688. 857. Hoops, *IF* 14, 483., bilj. Meillet, *IF* 5, 333. RÉS 6, 173. Pedersen, *IF* 5, 74. Pokorny, *WuS* 12, 304. Schmidt, *KZ* 32, 3,86. Uhlenbeck, *KZ* 40, 560. Petersson, *KZ* 47, 289.

Vlašiči m pl., gen. pl. *lallla* (Vuk) »plejades«. Već je Daničić dobro upoređivao tu riječ sa steslav. *vlasožehci* (16. v.) i zaključio da je š došlo mjesto s jamačno odatle što se zaboravilo pravo obličje riječi. Tako i Miklošič, koji pominje steslav. *vlasoželbci*, *vlasožilišti I* -*želišti* (1499), *vlaseželišti* (Eksarh Ivan, bug.-slav. tekst), *vlasožalice*, *vlasožehskb*, rus. *volosožary* »Plejades«, ukr. *volosožar* »Orion«, u strus. još *volosyni* i *volosjanka* (i sinonim *baby*), gdje je očito da prvi dio složenice sadrži *vlas* = rus. *volos* (v.). U toj složenici, čini se, drugi je dio bio pokraćen na -*ič*. *Vlasić* je razumljiva deminutivna metafora za njih. Primijetiti treba da u Dubrovniku stoji Vukovo *Vlašiči* za *Vlašiči* »ljudi grčkoga zakona« (v. *Vlah*). Izmjenom prema ovom nazivu *Vlašiči* postase *Vlašiči*, u Banatu i Skopskoj crnoj gori i *Vlašiči*. Da se radi o deminutivu, to se vidi iz bug. naziva *vlasci*. Slovenci ih zovu *gostosevci*, *gostožebci*, *gostosejci*, *gostosejčiči*, *gostožirci*, *gostožerci*. Kako su pučkom etimologijom došli u vezu sa *Vlah*, zovu se šaljivo i *Šokčiči* < *Šokac*.

Lit.: BI 731. Maretić, *Rad* 60, 171. 172. Miklošič 394. Vasmer I, 221. ASPH 7, 512. si. Mazuranić 1587. 1589. Pletersnik I, 239.

vlat m i f, s gen. *vlati* (Vuk) = *lat* m (Belostenec) = *lát* (ŽK), baltoslav. *volti, sveslav. i praslav. poljoprivredni termin *voltb, »klas«, steslav. po deklinaciji », tako i slov. *vlat*, gen. *vlati* i u drugim slavina. Pridjev na -*bn* > -*an* u sintagmi *suhóvlatan* (Lika). Deminutiv na -*čk* *vlátak*, gen. -*tka*. Kol. na -*je vlácë* n »klasje«. Denominal na -*ati vlátati*, -*a* (Vuk) (*na-*) »klasati« = *latati se*, *lata* (ŽK). Baltičke su usporednice djelomice potpune

lit. *valtis* »Haferspelte«, stprus. *wolti* »klas«, prema istočno-lit. *valkštis, valkšna í*, koje pretstavljaju *Valkti*. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *wloć*, rus. *volobit*. Irsko *fol* »kosa« bolje objašnjava dočetak praslav. *volth, nego istočno-lit. oblici sa *-kti*. Upor. još *vlakno, vlas, vuna* za ie. korijen **me/-*.

Lit.: ARj 7, 753. 5/731. 732. Miklošič 294. Bruckner 626. Vasmer 1, 222. RSI 6, 191. 195. Trautmann 241. Mladenov 71. WP 297. Boisacff 295. 559. Solmsen, KZ 42, 214. Scheffelowitz, KZ 56, 176.

vô, gen. *vola* m (Vuk) = *vôl* (ŽK) = *vù*, gen. *vola* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., bez usporednica bilo baltičkih bilo ostalih ie., »bos«. Stara osnova na *-u*, kako se vidi iz pridjeva: stcslav. *voluj* (Poljički statut), koji je proširen na *-ski volujski*; poimeničen na *-bk Vólujāk* (planina u Hercegovini), na *-ar, -ara volujar*, gen. *-ara* = *volujāra* (Vuk) »zvijezda prema kojoj ratari idu tražiti volove«, na *-arka volujārka* »krupno crno i bijelo grožđe« (metafora prema očima *vola*); *volov* (ŽK), proširen je na *-ski volovski* (~o mesoj). Hipokoristički *vóko* m (Vuk), na *-bk > -ák volak*, gen. *vokā*, u Dubrovniku »morski puž«. Na *-ar volar*, gen. *-ara* m »pastir koji čuva volove«, s pridjevima *volarov, -ev, volarski*. Na *-aš volas* »ime vola«. Augmentativ na *-ina volina*, na *-usina volúsina*. Složenice: *volopaša* f »mjesto za pašu oračim volovima«, *volovođ* (Dubrovnik) »vrsta biljke, orobanche«, *volôvodnica* (Vuk, Kosmet) »volovi što idu za kravom, kad vodi kravac«, *volovodnjāk* (Kosmet) »1° = volôvodnica, 2° vrsta trave«; *pôdvolak*, gen. *-voka* (Piva-Drobnjak) »1° junac od dvije godine«. Značenje »2° greda koja se stavlja po dnu do zemlje u drvenim zgradama«, koja ista riječ postoji u Pivi-Drobnjaku, bit će zacijelo isto što *podval* (ŽK, v.), sa *α > o* kao u *Uvoda* za *livada* (v.). Uz praslav. *govedo*, koje se tumači iz ie. jezičnih sredstava, *vo* je praslav. inovacija. Ne postoji prihvatljiva etimologija. Prema Meilletu i Waldeu je prijevaj **mo/-* od **ue1-* u *veliki*; koje u poređenju sa gr. *μῆλον* »sitna stoka« (upor. *malen*, v.) znači veliku stoku. Prema Mladenovu sadrži istu osnovu koju i češ. *volati* i polj. *wolac* »zvati« kao *bik* od *bacati*. Uspoređuje se i sa njem. *Bulle* i sa trackim *βόλιν-9-ος* »bizon« kao i ugrofiškim riječima, sirjenski *vol* »vo«, votjački *val* »konj«, čuvaški *vylíx*, čeremiski *volík* »stoka«. Kako imena volova i krava imaju u narodu zasebna

imena (upor. u Buzetu: *boškarin, gaj ardo, kaparin, pîrih, čarin, jelen, čadîn, rušin* prema imenima krava *viola, mandula, savina, srnela* = *srnka* ŽK), nije isključeno da je praslav. *oiš* jedno takvo ime za govedo. Upor. Vukov *volaš*, gen. *-asa* kao ime vola i uzvik *vôš-vôš* (Kosmet), kojim se vabe volovi.

Lit.: B12, 737. 738. Mažuranić 840. Vuković, SDZb 10, 396. Elezović 1, 86. Miklošič 394. Holub-Kopečný 426. Bruckner 630. Vasmer 1, 216. Mladenov 75. RES 4, 195-197. KoKch., ZGE 34, 537-546. (cf. RSI 3, 337). Loewenthal, WuS 9, 178. ASPH 37, 378.

vocrāk m (Kosmet) »mališa«. Sadrži arb. *vocër* (Skadar) »malen«, *voe* m »dijete, dječak« prema f *voci* »djevojka do 12 godina« = *gocë* (Weigand), deminutiv *vocerrak*. Isti slav. sufiks *-āk* (upor. arb. *Ulqenjāk* »Ulcinjanin«) nalazi se i u *picrāk* (Kosmet) »mali, mališan« od arb. *pieerre* »malen, neznatani«, usp. srg. *ππιττςας* »patuljak«, stmlet. *pizzo!* = tal. *picciuolo* »malen«, furl. *pizul* »dječak«.

Lit.: Elezović 1, 86, 2, 537. GM 477. REW² 6494. DEI 2902. Rammani 803.

voće n (Vuk), sveslav. i praslav., stcslav. (*o*)*voštije*, kol. na *-je*, »1° porna, jemiš (v.), 2° drveće na kojem raste voće, 3° (Kosmet) sušeno voće za ošaf (jabuke, kruške)«. U slov. i hrv.-kajk. ta riječ ne postoji, jer ju je potisla *sad* m, *sade* (ŽK) = *soje* (Krašić). Početno *o-* očuvano je u svim slavinama, osim u hrv.-srp., upor. bug. *ovoštka* > *oška*. Pridjev na *-bn* određeno *voćni*, poimeničen na *-jak voćnjak* = (s disimilacijom *én > tn*) *vômjāk* (Vuk), sa deminutivom na *-ič voñjačič* »bašča, bašta«. Radna imenica na *-ar* < lat. *-orius vočar* »1° koji prodaje, 12° rado jede voće«. Ako se hoće razlikovati plod od stabla, dodaje se za stablo sufiks *-bka vočka f* = (sa *čk > jk* kao u *najca, nêvojka* Vuk, *vjka* »Zügel«) *vojka* (narodna pjesma: *o narandžo, vojko plemenita*), u Kosmetu isto što u Vuka *kalotina* (v.). Upor. još *ovoštija saSdena* za gr. *παράδεισος* u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ovoštije* n (srp.-slav., 14. st.; Kolumić) »voćnjak, pomarium«. Tumači se kao praslav. posuđenica iz stvrjem. *oBaz*, srvnjem. *ob(e)3*, nvnjem. *Obst* (sa dodanim *í* kao u *Axt*), u kojem je *z* nastalo iz *-í*, kako se nalazi u ags. *ofet*. Za riječ *Obst* ne zna se za ie. srodstvo. Iljinski zabacuje izvođenje iz germ. i tumači stcslav. *ovošte* iz ie. korijena **aweg-* »rasti«, a *voće* iz **uo-*, oboje sa sufiksom *-tb* (upor. *vlast'*) u srodstvu sa *jagoda*. Matze-

nauer uzimlje prasrodstvo sa sanskr. *vatas* m »*ficus indica*«.

Lit.: ARj 9, 496. BI 732. 'Elezović 1, 85. Miklošič 228. Holub-Kopečný 259. Bruckner 388. Kiparsky 253. Böthling, IF 7, 272. Horák, ASPH 12, 299. Iljinski, IF 40, 144-145. RPV 73, 76. 2. (cf. Slávia 3, 582. IJb 8, 207). Matzenauer, LF 12, 180.

voda f (Vuk, bug., rus. *voda*), ie., sveslav. i praslav. »*ὕδωρ*, gen. *ὕδατος* (internacionalno *hidrant*), Wasser (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, bez usporednice u baltičkim jezicima (ovdje za taj pojam korijen *ap-*: stprus. *ape* »rijeka«, lit. *upė*, lot. *upe* »voda«), za razliku od *vidra*, za koju postoje baltičke usporednice. Pridjevi na *-bn* > *-an vodan*, poimeničen na *-ica nadnica* »zmija bloruša«, na *-ika vòdnjika* »voda nalivena na jabuke divljake«, odatle pridjevi na *-ost, -av vodnjikast, vodnjikav*, na *-jak rázvodnjāk* (Vuk) = na *-ik raz-(v)odnik* »biljka«, denominai na *-iti vòdniti, -im impf, (na-, raz-), izvòdnjeti, -lm* (Lika) (*raz-*), *panodan*, proširen na *-zo povodanj*, gen. *-dnja* m »Überschwemmung«, u stcslav. *povodnbn* (sa *dn > n*) > *po onb*, posuđeno u rum. *povoi* »bujica« = *pohoi, puhoi, puvoi*, pridjev na *-os* < lat. *-osus povioid*; *podvodan* (Vuk, Kosmet) »koji plavi voda«, hrv.-kajk. *navodan* »vodom kršten (o vinu), rastvoren«, sa *-zo návodanj*, gen. *-dnja* m »isto što povodanj«, denominai *navòdnjiti, -lm* pf. prema impf. *navodnjivati* (*raž-*) »napuniti se vodom«, *navodnjavati* (*raž-*), *navodnica* (leksikografija) »vodovod«. Ovamo još rum. *zavoi* »šuma uz vodu« < *za* + *vodbn (rum. *j > nj*). Pridjev na *-en voden*, određeno *vodeni*, toponim *Vodeni Do* (Piva-Drobnjak), poimeničen na *-ica vodenica* »mlin«, odatle na *-jar vodeničar* »mlinar« prema f *vodeničarka*, s pridjevima *vodēničarev, -kin*, na *-ište vodeničište, navodenica* (Posavina) »izdubena klada na kojoj brana od vodenice leži«, na *-jača vodenjača* »kruška jeribasma, pljuskača«, na *-jak vodenjak*, gen. *-ā&z* »Eihaut«, na *-jaka vodenjaka* (Risan) = *vodnjaka* (Risan) »vodena tikva«. Složenica *vodēnbika* »vodeni bik, bukavac«. Deminutiv na *-ica vodica* »1° u pl. toponim, 2° (liturgijska riječ kod pravoslavaca) osvećena voda, sveta voda (kod katolika)«, s pridjevom *vodični* (*post*), na *-jar vodičar* »koji nosi o Bogojavljenju vodicu«. Augmentativ *vodūrina*. Na *-ar vôtjar*, gen. *-āra* m prema f *vodarica*. Na *-yr* > *-ir, -er*, (pseudojekavski) *-ijer* (upor. *kosijer*): *vôder* (donja Podravina) = *vodir* (Vuk) = *vôdijer*, gen. *-era* (Vuk) = hrv.-kajk. (Bednja)

vyd'ter »brusnjača, tobolac, brasalo, tobolica, brusara« [usp. i pod *vôdijer*]. Složenice: *vododerina, vòdoplav* »biljka cichorium intibuscus«, s pridjevom *vòdoplavan, vodokfšce* n (crkveni termin), *vodonosa, vodopija* »1° biljka cichorium, 2° prezime«, odatle *Vodopić* (prezime, Dubrovnik); *Odopija* — *Dopija* (Vodice, prezimena)^ *vodopada, vòdöpj* »mjesto gdje se stoka poji«, (*v*)*odovalja* (Crna Gora) = *vodojaža* »jaružica oko kuće, kuda voda oteče (v. *-vadati*)«, *vòdotocje* (Stulić), s pridjevom *vodotočni* = *vodovod* (prevedenica od *aquae duetus* = *Wasserleitung*), *vodoskok* (prevedenica za *Springbrunnen*), hidronim *Vodoskok potoka* (u listini), upor. *Vodomctt* > *Admont* (Austrija). Ovamo još naučni neologizmi *vodik* (Šulek, prema češ.) = *vodonik* (Pančić) za *hydrogen*. Ie. je korijen prijevaj perfekturna **uod-* od *^d-*: *uodō, 'zastupljeno u gót. *watō*, praslav. *vody*, što je osjećano kao genitiv sing. *ženy*, odatle novi nominativ *voda* f, zacijelo zbog vodenih božanstava. Bez r je i frigijski *βέδου*, odatle na Balkanu (u stmak.-ilirskom) "Εδεσσα, dsna *Voden(a)*, možda prevedenica ili novostvoren toponim, jer mjesto obiluje vodama. U drugim ie. jezicima *uodo prošireno je sufiksom *r* *uodor kao svnjem. *wazzar*, nvnjem. *Wasser*, gr. *ὄδωρ*, gen. *ὄδατος* < *-ητος*, upor. osnovu na *ya* u sanskrtu *udān* »voda«. Sufiks *r* dolazi u slavinama u *vidra* (v.) i *vjedro* (v.) kao i u gr. *ὕδρια* »Wassereimer« (lat. *uter*). Najbliže stoji ie. oblicima na *-r* hetejski = hittitsko *vadar* »voda«. Uzimlje se još prasrodstvo sa lit. *vanduo*, gen. *vandens*, lat. *unda*, arb. *ujē* »voda«. Upor. još iz ugrofiških jezika fin. *vesi*, madž. *víz*, mordvinski *ved*.

Lit.: BI 732. 733. Belić, NJ 1, 45. si. Mičević, NJ 4, 82-85. Moskovljević, NJ 4, 38-44. Elezović 2, 88. Miklošič 393. Holub-Kopečný 420. Bruckner 628. Vasmer 1, 212. Mladenov 73. Slávia 7, 733. Trautmann 337. Tiktin 1230. 1800. Boisacff 998-999. Bonfante, IF 52, 225-226. Hirt, IP 1, 23. 29. 6, 71-72. Krogmann, KZ 65, 139. Meillet, IF 5, 333. Mikkola, IF 8, 302. Reichelt, KZ 39, 68. Trombetti, AA 3, 104. Uhlenbeck, PBB 22, 190. IF 13, 215. Skok, ZRPh 54, 176. 177. J

vôdijer, gen. *-era* m (Vuk) = (ikavski) *vòdir*, gen. *-ira* »(termin kosaca) brusnjača, tobolac, tobolica, brasalo, brusara, kuzolica«. Nalazi se još u slov. *vodér*, gen. *-rja* (istočna Štajerska) »oselnik, šapur, Schleifsteinbehälter der Mäher«, madž. *vodér*. Daničić izvodi iz *voda*, čemu se protivni sufiks *-ijer* < *-arium*. Oblik *-ijer* ne dolazi s našim osnovama, nego

samo *-ar*. Miklošič izvodi iz *tal. fòdero* »guaina della spada, korice od mača«. Tome se opiru značenje i akcfeat, koji ne leži na početnom slogu kao u *tal.*, nego na dočetu. Čini se da je u vezi sa *lat. *colarium*, izvedenica na *-arium* od *lat. cos*, gen. *cotis* »brus«, u sjeverno-tal. narječjima *kudār* (Bofogna), *koder* (Engadin), *koer* (Treviso > Trviž), južnofr. *codier*. Početni je suglasnik izmijenjen u *v* zbog unakrštenja s *voda*, jer je u koščevu tobočlu doista *voda* i *brus*. Mletački i retoromanski oblik od *-ariun* > *-er* mogao je biti jekaviziran i ikaviziran kao *-arms* > *-ir* u *komandir*, itd. [Za sve ovo usp. i pod *voda*].

Lit.: BI 734. *Pleteršnik* 1, 780. Miklošič 393. *REW** 2281. Skok, *ZRPh* 54, 184. Isti, *Slav.* 202. 204.

vojv, stcslav., »miles, vojnik« = stpolj., ukr. *voj*, stčes. *voj se počē hotovati*, rus. *voj* »exercitus, das Heer, vojska«. U prvom značenju dobiva u stcslav. individualni sufiks *-inō* *vojint*, pi. *voji* »στρατιώτης« (upor. *vlas-telin*), s tim sufiksom ukr., rus. i slčv.; hrv.-srp.jslav., bug. dobiva *-nik* *vojnik*, genj *-ika*, s pridjevima na *-ov* *vojniov*, na *-bskb* *vojnički* i apstraktumom na *-bstvo* *vojništvo* n. S tim sufiksom je izvedenica vrlo stara, jer je u madžarskom latinitetu odatle *voinkio*, s istim lat. sufiksom kao *jobagio*, gen. *-ionis*. Turci je posuđiše također *voynak*, pi. (perz.) *voynugun*, kojim su se označivali slavenski pomagači u turskoj vojsci. Odatle hipokoristik *vojno* »maritus«, s pridjevom *vojniov*. Za semantički razvoj upor. rum. *mir* e »zaručnik« prema *mirasā* »zaručnica« (sufiks gr.-lat. *-mm* > *-ealā*), od *lat. miles*. Upor. prezime *Vojnovič*. U drugom značenju poimeničen je pridjev na *-bšk* u ž. r. *vojska* (tako i bug., slov. i stcslav.) »armada, armija < fr. armée« = (sa *jš* > *č*) *vočka* (Crmnica). Upor. polj. *wojsko*, rus. i češ. *vojsko*. Augmentativ na *-ina* *vdjština*. Denominal na *-iti* *vojštiti*, *vojštim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *za-*) »1° belligerare, 2° fatigari (Dubrovnik)«. Složenica *vojskovođa*, stvoreno prema *četovoda* ili je prevedenica od *Heerführer*. Glagoli *vojštiti* = *voščiti* (ŽK) = *voštiti* (ŽK), *dovojštiti* (Stulić) ne idu ovamo (v.). S pridjevskim sufiksom *-bn* (upor. rus. *voennyj*), određeno, u prvom značenju *vojni* (—o *ministarstvo*), poimeničeno u drugom značenju u ž. r. *vojna*, rus. *vojna*, sveslav. i praslav., »rat«, na *-ica* *vojnica* (Vuk) »1° rat, 2° ratno vrijeme, 3° (hrv., neologizam) milicija«. Denominali od drugog značenja na *-evati*, *-ujem* *vojevali* impf., upor. rus. *voevátb*,

(*do-*, *iz-*, *za-*). Sveslav. i praslav. složenica je od prvog ili drugog značenja stcslav. *vojevoda* = (s ispadanjem *e*) *vojvoda* [v. *vesti*¹ i *vojvoda*]. Isti korijen je vrlo čest u antroponimiji, koliko u starim dvočlanim ličnim imenima kao prvi ili drugi dio toliko i u hipokoristicima: *Vojislav*, *Vojmil*, *Vojeslav*, *Milivoj(e)*, *Dobri-voje*, *Bořivoj*, *Berivoj*, *Ljubivoj*, *Vojo*, *Vojko*. Primitivum *vojv* je praslav. prijetoj prema praslav. korijenu **vi-* (upor. *viti*, *vijati*) kao *liti* — *loj*. Upor. niži prijetoj štepen bug. *navijam* »pobjeđujem«, stcslav. *izvitije* n »Gewinn«, *povinjti* »unterwerfen«, *vina* »causa, occasio« i *nevin* (v.). Praslav. je prijetoj štepen i baltoslav., jer se nalazi u lit. iterativu *vajati*, *vajóju* »mehrfach nachjagen« prema *vyti*, *vejú*, lat. *proelium* < **provoiliom*, avesta *vayeti* (3. 1. sing.) »tjera, progoni«. Od augmentativa *vojština* arb. ima postverbal *voišht*, odbacivanjem sufiksa iz *voishtine* »Tribut (ovo značenje imaju obje riječi)«, odatle *voishtar* »gabelleire«.

Lit.: *ARj* 2, 724. 4, 313. 7, 756. *BI* 736. 737. Miletić, *SDZb* 9, 364. Miklošič 393. *Holub-Kopečny* 421. *Bruckner* 629. *Vasmer* 1, 215—216. *Mladenov* 75. *WP* 1, 228. 230. *Boisacq* 818. 367. *Boissin*, *RES* 27, 42—43. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125—182. (cf. *Slávia* 5, 206). Lang, *CMF* 5, 104—109. 209—214) (cf. *RSI* 8, 295. *III* 5, 260. *ZSPH* 5, 213). Leskien, *IF* 10, 261. Meillet, *RSI* 8, 296. *GM* 477. Scheffelowitz, *KZ* 56, 207. Uhlenbeck, *PBB* 27, 135.

vojta f (Vuk, Vojvodina) = *vota* (Vuk) = *fota* (Vuk) »neka igra na karte«. Od madž. *vojta*. Upor. rum. *oină* f = *hoină* (Moldavija) »Art Ballspeil«, odatle *hoinar* m »skitalica«, s glagolom *a hoiruri* »skitati se« i apstraktumom na *-el* > *-ealā* *hoinăreală* f »skitništvo« = arum, *oină î* »jeu de cartes« < tur. *oinama* »action de jouer, jeu«.

Lit.: *ARj* 3, 64. *BI* 737. *Tiktin* 1085. *Papahagi* 806.

vojvoda m (Vuk, Kosmet; f u Zoranića) = *vōjevoda* (u pjesmama zbog deseterca *vōjevoda Gojko*), sveslav. i praslav. složenica od sintagme *voje-* < **ro/o-* u značenju »vojnik« ili »vojska« (v.) i od *-voda* od *voditi* (v.) kao germ. *haritogo*, stvnjem. *herizogo*, nvnjem. *Herzog*, koje je posuđeno prema madž. samoglasničkoj harmoniji *herceg* (14. v.), ili prema gr. στρατηγός ili στρατελάτης, kako Meillet misli. Stcslav. *vojevoda* »ἡγεμόν« > rus. *voevoda*, sa stezanjem *oje* > *o/* kao *И* brojevima *ae* > *oj* *trinaest* > *trinajst* u narječjima.

[Usp. i pod *-vesti*¹ i *vojv*]. Pored toga postoji stezanje í: *Vivoda*, vrlo rašireno prezime u Istri (gotovo u svakom hrv. naselju u 42 mjesta 89 porodica). Pominje se već 1275. u Istarskom razvodu i ne prevodi se na talijanski. Danas se govori u slov. (Gorensko) *vivada* (takoder Megiser). Upor. hrv.-kalk. stezanje *pem* < *pojem* (ŽK) = *podem* i češ. *vévoda* < *vývoda*. Odatle na *-ina* *Vivodina*, toponim 14. v., parochia, sudčija u vladanju (v. *ladanje*) grada Ozlja, njem. prijevod *Herzogthum* (*Mon. habs.* 1540. Lopašić, *Urbari*, Smičklas, *Cod. dipi.*) = *VivBdinja* (ŽK), s etnikom *Vivôdinac*, gen. *-nca* m prema f *Vivodinka*. Toponim je obrazovan jednako kao ime teritorija *Vojvodina* = Vukovo *Vojvodstvo* (prema njem. *Wojwodschaft*, 1848). Toponim *Vojvodina* nalazi se i u grčkoj Makedoniji blizu Kailarci. *Vojvoda* je potvrđeno i kod Porfirogeneta βοέβοδος, kod Turaka *iflak voyvodasi* (uz dizdare grada ili pokrajine), kasniji »sreski načelnik«. Tako se zove i Arnatutin čuvar manastira Devica i Dečana. Riječ ima leksikologijsku familiju. Pridjev na *-in* *vojvodin*, poimeničen *vōjvodinica* »žena vojvode«, na *-ski* *vojvodski*. Apstraktum na *-bstvo* *vojvodstvo*. Femininum na *-kinja* *vojvotkinja* »dux femina«. Deminutivi na *-ič* *vojvodič* »1° sin vojvodin, 2° prezime«. Denominali na *-ovati* *vōjvodovati*, *-ujem* impf. (Vuk) »vršiti službu vojvode«, na *-iti* (faktiv ili inhoativ) *vojvodili*, *-im* impf. (Vuk) »1° činiti koga vojvodom, 2° graditi se vojvoda«. Složenice: s prefiksom *nad-* *nadvojvoda* m prema f *nad-vojvotkinja*, prevedenica od *Erzherzog*, *Erzherzogin* u austrijskoj monarhiji, *vojvod-baša* (Vuk) »vojvoda u svatovima«. Dva ista sloga stežu se u *vojda* za *vojvoda*, često je potvrđeno u bosanskim listinama: 1423. *braistvo i pleme gospodina vojde Radosava*. Ta haplogija nalazi se i u madž. posudnici *vajda* pored *vaievoda*, i u rum. *vodă*. Upor. makedonsko prezime *Vojdanov* i dalmatinsko *Vodanović* (Vis) i 1365. *údém Olahi de eadem possessione more armigerorum et moytanis servire tenebuntur*. Upor. i prezime *Vojtanović*. Izvedenice od *herceg* m (takoder prezime sa i bez *h*) prema f *heřeginja*, *hercežica* (15. v.), pridjev *hercegov*, poimeničen u sr. r. kao toponim *Hercegov*, na *-ica* *hercegovica* »žena hercegovica«, na *-ina* ime zemlje *Hercegovina*, s pridjevom *hercegovski* i etnikom *Hercegovac*, hipokoristik (H) *éro*, *Héra*, odatle prezime *Éric* m prema f *Hercegovka*, *herceški*. Složenica *Herceg-Bosna*, skraćena za *Bosna* i *Hercegoviea*, toponim *Herceg -Novi* (haplogija *Her-*

cegov Novi), na *-ija* *hercežija* (Belostenec). Na tur. *-li* *Herceglia* (prezime) = *djeca Hercelija* (narodna pjesma). Na *-uša* *Herceguša* (kula, zemlja).

Lit.: *ARj* 3, 591. *BI* 737. *Mažuranić* 1592. 1594. Glavan, *IF* 7, 116. *Cadastre national de l'Istrie*, reg. *Elezović* \, 84. Miklošič 376. 393. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 629. *Vasmer* 1, 213. *Mladenov* 75. *Ramovš*, *Gram.* 2, 140. *Boisacq*, *Mélanges Pedersen* 257—259. (cf. *IJB* 23, 277). *Strekelj*, *DAW* 50, 72. *ASPh* 14, 328. 538. 19, 284. *Windeken*, *IF* 58, 258. *ZSPH* 9, 137.

volat, gen. *volta* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje, Paštrovići, Korčula, Crmnica) »1° svod, nad kojim je obično terasa, archivolto; pokriva sarnič, koji kupi vodu iz gurle (Paštrovići); luk, 2° put, krat (Konavli. Zore)«, s prefiksom *pod-* *podvolta*, gen. *-olta* m (Konavli, u oboru) »prostoriya što ostane ispod volta, svoda, na kojemu je ogradena terasa«. Femininum *vota* (M. Držić: *samo jednu votu, da glasač puštam*). Sa *v* > *b* (betacizam) *bolta* î (Vuk) = *bata* »1° svod, čemer, 2° dućan, štacul (Slavonija, Reljković; Srbija, Miličević)« = *bolta* (ŽK, Krašić, hrv.-kajk.), deminutiv *baltica* = *bota* (Muo, Dubrovnik, Perast, Potomje) »1° svod, pokrov na čatrnji, 2° toponim *Pod botu* (ribarska pošta u Perastu)« = (*o* > *u*) *buha* (Vrančić, Kavanjin) = *buta* (Korčula, Šibenik) »isto«. Na tur. *-džija bōl-tadžija* m (Srbija) »dućandžija«. Denominali na *-ati bahati*, *-ām* (ŽK) »čemeriti« (*pod-*), *svolta* (Crmnica), *privoltāt* (*se*) (prefiks *pre-*) (Šolta, Komiža) »povrnuti (se)«. Oblici sa *v* > *b*, *o* > *u* mogu biti dalmato-romanski leksički ostaci. Ostali su talijanizmi tal. *volto*, *volta*, *voltare*, lat. intenzivum na *-ilare* od *vaivere vōlvitare*, odatle postverbal *vōlvita* > vlat. *volta*. Riječ *volta* je i turcizam (*v*) *olta* (tur. pomorski izraz »brođenje krivudajuća) > *volta* (Kosmet) »krug«, *olta* (Kosmet, objekt ūz *napravim*) »ženski nakit«. Značenje »dućan« nalazi se i u rum. *boltă* < stellet, *volta*, rum. *boitas* »Krämer«. Da je došlo preko srp., dokazuje deminutiv *boltită*, *a bolti* »wölben«. Slov. *bolt* m, *bolta* f (Gorenjsko). Apstraktum na *-atura* *voltadura* (Šolta, ~ *na moru*) »preokret«.

Lit.: *ARj* 1, 533. 730. 10, 218. 352. *Elezović* 2, 26. 503. *Pleteršnik* 1, 44. *Hraste*, *Rad* 272, 35. *Beličev Zbornik* 154. *Budmani*, *Rad* 65, 162. Miletić, *SDZb* 9, 263. *REW** 9445. *Tiktin* 210. *Gombocz-Melich* 1, 463. *Prati* 1053. *DEI* 4086. Držić, *StPH* VIP, 147.

valega f (Kotor, Budva) = *vojga* »(ribarski termin) kesasta mreža na motki, sâk (Muo)«. U Sutomoru *voliga* se zove i *čepča* (v.) »kašika koja služi za vađenje manistre«. Od gr. pl. *βολυκά, sing. βολυκόν (od βάλω), βόλος »Wurfnetz«, mlet. *vólega*, istro-rom. *balega*, *balek* (Muggia) »isto«.

Lit.: Skok, *Term.* 70. Rešetar, *JF* 12, 286. Vidossich, *AT* 31, 73. Vasmer, *ZRPh* 14, 466. Isti, *GL* 148. *DEI* 4082.

volja¹ f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na *-ia*, »Wille, voluntas (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Negativnu složenku *nevolja* »necessitas« posuđiše Mađžari *névolya*, *nyavalya* (1211) »bolest«, Rumunji *nevoie* i Arbanasi *nevojë / novoje* »nužda«, s pridjevom *nevojëshëm* »necessario, essenziale, bisognoso«, pored toga Rumunji i *volja* > *voe*, s pridjevom na lat. *-osus* > *-os voios*, Arbanasi *vole*. Pridjev na -*vi*- > *-an voljan* (Vuk) = *voljan* (Kosmet) »slobodan«, *nevoljan* (Vuk, 15. v.) = *nevoljan* »bijedan«, poimeničen na *-ik nevoljnik* m prema f *nevoljnica* = *nevoljaš*, *nevoljčina* »mizerija«, *nëvoljnost*; apstraktum na *-bstvo nevoljništvo*. Taj pridjev u čuđenju zadržava nepostojano α i u određenom obliku *vójjani bōže*. S prefiksima i od sintagme: *proizvoljan* i *proizvoljnost* (iz rus. *proizvolbnyj*, *proizvolnostb*), od sintagme *dobrovoljan* (prema njem. *gutwillig*), odatle *dobrovoljno*, *dobrovolja* »*Gutwilligkeit*«, *dobrovoljac* »*Freiwilliger*«, pridjev *dobrovoljački*, *zlovoljan*, *dovoljan* (*ne-*); *povoljan*, *nepovoljan*, *zadovoljan* (*ne-*), s apstraktima *nezadovoljnost*, *nezadovoljstvo*, *zadovoljština* (v. niže *samovolja*). Denominál na *-ėti voljeti*, *volim*, (Vuk) (*iz-*, *saiz-*) — *saizvoljeti* »saglasiti se« = *folët*, *falim* (Kosmet) prema impf, *izvolijevati*, *-vòlijevâm* (*izvoljeti* i *-lijevati* su rusizmi: rus. *izvaliti*) = *voliti* (*pri-*) »ljubiti« prema steslav. *voljc*, *voliti*, s ujednačenjem suglasnika u infinitivu i prezentu »imati rado« = *voliti*, *-im* (Vodice) »2° birati« (upor. češ.); denominai od *volja*: *izdòvoljiti* (*se*), *udovoljiti*, *-im*, impf, *udčvoljávati*, *-vâljavam*, *pòvoljiti*, *rasvevoljiti* (Stulić, Andrijašević) »moralno iskvariti nekoga«; složenica od sintagme *odobrovoljiti* i *udobrovoljiti*, *-im*, impf, *-voljávati*, *ozlòvoljiti*, *razlovoljiti*. Postverbal *dozvola* i denominai odatle *dozvoliti* smatraju se rusizmima (rus. *dozvolitb*, *dozvolenie*) (z je umetak od *zi*, v.). Od korijena *zW- postoji komparativ *vòlji* (narodna pjesma) = *volji* (narodna pjesma), obrazovano prema *radij*, superlativ *najvòlji*, f *-a*, odatle s *naj* glagol

najvoljeti (Marulić). Na *-isati nevoljisati*, *-išem* »biti u nevolji«, na *-iti nëvoljiti*, *-im* (*ob-*) (16. i 17. v.). Prilozi *đovolj* (17. v.) = *đavolje* (14. v.), *navoljno* (Zoranie) = *po volji*, odatle prijedlog *pòvolju* (Piva-Drobnjak) = *zâvolj*, *zavalj* (ŽJK) »(po)radi, zbog«. Složenica *samovolja* f, s pridjevom *samovoljan* = *samòvòjen*, *f-òvojna* (Lumbarda, Korčula) »tvrdoglav«, *rasamovOjit* (~o *dite*, *ib.*) »razbluditi«. Disjunktivna veza *vòlj* — *vdlj* »ili — ili«, upor. *oli* (Dalmacija), steslav. *vole*, *ole*. Praslav. korijen **u/-* prijetoj je perfektuma od **i>e/-*, od kojega u hrv.-srp. postoji samo prezent *velim*, *vèlju*, »kažem« (v.) i impf, *veljah*. U baltičkoj grupi *pavelti* »wollen, erlauben, überlassen«, prijetoj lit. *valia* »volja«, lot. *vala* »Gewalt, Macht«, lat. *volo*, *velie*, got. *wiljan*, nvnjem. *Wille*, *wollen*, *wählen*, sanskr. *vṛjōti* (3. 1.) »will, erlaubt, wünscht«. prema *vara-* »želja, izbor«, *avesta vâra* »volja«. V. *valjati*.

Lit.: *ARj* 2, 724. 725. 4, 160. 348. 7, 380. 756. 8, 13. 146. 413-414. *BI* 738. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 148. (cf. *IF* 12, 307). Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* 1, 85. 2, 412. Ribarić, *SDZb* 9, 396. Vuković, *SDZb* 10, 396. Skok, *ASPh* 33, 373. *Miklošič* 377. *Holub-Kopečný* 421. 426. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 224. *Trautmann* 348. *Mladenov* 76. *WP* 1, 294. *GM* 304. 377. *Brugmann*, *IF* 15, 102. *Fraenkel*, *KZ* 53, 42. *Meillet*, *IF* 5, 333. *Osten-Säcken*, *IF* 33, 272. *Vaillant*, *RES* 9, 7. *Tiktin* 1764. *Maretić*, *Savj.* 18. 16. 36. 114. *Putanec*, *Filologija* 5, 108. 109. *MNYTESz* 2, 1038.

volja² f »guša u kokoši ili u ptice«, slov. *volje* n »isto«, sveslav. (osim bug.), praslav. S prefiksom *pod-* *sa-* *bk* > *-âk pòdvoljak*, gen. *-òljka* m (Vuk, Srbija) »dio čovječjeg tijela pod gušom«. Deminutivi na *-iç podvoljčič* (Lika), na *-ica podvoljica* (Sunja). Augmentativ na *-ina podvoljčina*. Na *-ka podvoljka* »ptica lusciniola s'uccica«. Složenica od sintagme *žutovoljka* »emberyza citrinella«. Bez jasne etimologije. Oštir veže s lat. *ulcus* < *olkjom, što ne može biti; Grubor kao i *Bruckner* sa *oib* (v. *vj*), pretpostavljajući kao prvobitno značenje »podvratnik u govečeta« ili sa prijetojem od **uel-* »što je zgnječeno«. Ovdje kombinacije i fantazije. Bolje *Holub*, koji pomišlja na ie. korijen *(*s*)*uel-*, njem. *schwellen*. A ni to nije izvjesno. Iljinski veže sa rus. *voldyr* »Blase, Geschwür, Beule«.

Lit.: *ARj* 10, 352. *BI* 738. *Hirtz*, *Aves* 599. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 421. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 224. *WP* 1, 160. *Grubor*, *JF* 8,

17-24. Oštir, *WuS* 5, 222. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 174. si.

vonj, gen. *vònja* m (Vuk, bug. *vonf*) = *vonja* f (Vuk, zapadni krajevi, bug. *vonja*) »miris, zadah, odor«, sveslav. i praslav. *onia. Osciliranje deklinacije već u steslav. i u drugim slavina nastalo je zbog toga što postoji impf, *vònjati*, *-am* (Vuk) »mirisati, pušiti, smrdjeti«, odakle je postverbal maskulinum ili femininum, sa *bv* > *v obònjati*, *-am, povonjâti* (Fancev), impf, na *-vâ obonjávati*. Pridjev *vonjav*, *navonjav* (Stulić). Ovamo ide rum. *voeșniță* »biljka mentha pulegium«. Nema usporednica u baltičkoj grupi, ali ih ima dosta i u vjerljivih u ostalim ie. jezicima: sanskr. *anas* »dah«, *aniti* (3. 1.) »diše«, gr. ἀνεμος, lat. *anima*, pridjev *inanis*, got. *andi*, (Rune) *and* »duša«, arb. *aj*. Prema tome *vonja* je izvedenica na *-za* od ie. korijena **an-*, koji se unakršten sa *dukati* (*V.*) nalazi u slov. *vòhâti* (i hrv.-kajk., Fancev), rus.-slav. *uhati*, s prefiksom *en-* u *njušiti*, *-im* (*iz-*, *pri-*) (v.), s ispuštanjem *v*, koji se nalazi u *vanjušiti* (Vodice) pored *vanjuhâti*, *-am* »njušiti«, *nj* mjesto *n* je onomatopeiziranje. U Vodicama *vanjušiti* može biti od unakrštenja *vonj* + *njušiti*, jer nenaglašeno *o* prelazi u *a*. V. *njuh*. Proteza ü je od *âhâti*. *Bruckner* veže sa steslav. *svođen* »miriše«, gr. oçw »isto«, lat. *odor* i lit. *uosti*, *uodžiu* »isto«, pretpostavljajući ^*odnla*. I to ide. I tu je proteza *v* razumljiva. Arbanasi posuđiše pl. *vojna te mira* »wohlgerüche«.

Lit.: *ARj* 4, 275. 7, 756. 8, 424. *BI* 739. *Ribarić*, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 222. *Berneker*, *IF* 8, 287. 10, 153. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 630. *ASPh* 29, 111. *ZSPH* 2, 300. 309. *KZ* 42, 368. 45, 27. 51, 222. *Vasmer* 1, 225. *Mladenov* 76. *Trautmann* 9. *Boisacq* 61. 681-683. *Jokl*, *Stud.* 116 (*SAW* 168). *Lagercrantz*, *KZ* 35, 278. *Meillet*, *IF* 5, 333. *GM* 5-6. *Petersson*, *KZ* 47, 274. *Scheftelowitz*, *KZ* 54, 245. *Uhlenbeck*, *PBB* 24, 241-242.

vòrdati, *-am* impf. (Štefanac, Riječka nahija u Crnoj Gori) »galamiti (?), izvòrdati, *-am* pf. (Lika) »iškarau, ispsovati«.

Lit.: *ARj* 4, 350. *ZbNŽ* 15, 51.

vosak, gen. *voska* m (Vuk, nepostojano *a* uklanja dočetni suglasnički skup *-sk*, upor. steslav. *voski*) = (čakavski) *vosk* (tako češ. i rus.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »Wachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-enb* (prijetoj od *-bnb*) *voštan*, poimeničen na *-ica voštanica* »cera«. Radna ime-

nica *voštâr*, gen. *-âra* (Stulić). Na *-ara vòštara* = na *-arnica voštarnica* (Vuk) »zgrada gdje se tiješti vosak«. Augmentativ *voština* f — *vaština* (Vodice) »1° saće u kojem nema meda«, značenje 2° = složenica *voskovarina* »recremanta ceraria«. Složenica na *-dzija voskovardžija* (Vuk), od sintagme *variti vosak*, »turičar, koji kupi voskovarinu«. Denominai na *-iti vestiti* (= *voščiti*, hrv.-kajk., čak.), *-im* (*iz-*, *na-*, *pri-*) »1° wichen, 2° (metafora) verberare« prema impf, na *-va voštivati*. Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Mađžari *viaszk* > *viasz*, Rumunji *vojtina* / *bjătina*, Arbanasi *Palesine* (početni slogovi nejasni). Usporednice su u baltičkoj grupi lit. *vaškas*, lot. *vask*, nvnjem. *Wachs* < ie. **uokso-*, proširenje i prijetoj ie. korijena **ueg-* »weben«. Germansko-baltoslav. leksem.

Lit.: *ARj* 4, 350. 7, 756. *BI* 739. *Lalević*, *NJ* 2, 78-81. 278-283. *Elezović* 1, 85. *Ribarić*, *SDZb* 9, 203. Rešetar, *Stok*. 308. *Miklošič* 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 631. *Vasmer* 1, 231. *Mladenov* 76. *WP* 1, 315. *Trautmann* 343. *Hirtz*, *PBB* 23. 337. *Kretschmer*, *KZ* 28, 462., büj. *GM* 325. *Scheftelowitz*, *KZ* 56, 189. *Schröder*, *IF* 17, 318. *Uhlenbeck*, *PBB* 22, 540.

voât, *-âm* impf, i pf. (Dubrovnik, Cavtat) »glasati«. Od lat. > tal. *votare*, denominai od *votum* (upor. *oum separatum*), od *vovere*, učeno na *-trati votrati*, *voitrâm* (Zagreb).

Lit.: *Prati* 1055. *DEI* 4092.

voza f (ŽK, hrv.-kajk.) »oveća bačva za vino, dolium«. Deminutiv na *-ica vòžica* (ŽK). Čini se da je iz istog izvora iz kojega i sttal. *veggio* = *veza* (Padova, Verona) »botte«, osk. *veia* »Fuhre«. Samoglasnik *o* mjesto *e*, *i* stvara teškoće. Možda je ista pojava koja *e* > *o* poslije labijala u *ponistra* < *fenestra*. Lat. *i* > *ž* kao u *majus* > *maž*. Kako oskičko *veia* znači »Fuhre, carro«, a u tal. »botte«, moguće je s Mažuranićem misliti da je *voza* od *voziti* sa sufixom *-za*.

Lit.: *Mažuranić* 1598. *Skok*, *ASPh* 33, 373. *Jagić*, *ASPh* 1, 159. *REW* 9177. *Prati* 1032. *DEI* 4000.

vrabac, gen. *-pca* m (Vuk) = *vrabac* (Kosmet) = *vrabac* (ŽK) prema f *vrábica*, *vrabulja* (Jasenovac) = *vrébac*, gen. *-pca* (Glina, Kupčina Donja) prema f *vrébica*, *vrépčevka* = (sa gubitkom *v*) *rebac*, gen. *-pca* (Vrančić; od 15. st.; Jablanac, Krivi Put, Sv. Juraj kod Senja, Rab, Sali, Poljica, Omiš, jadranska zona, također prezime) prema f *rebica* (Krivi

Put), *rebusa* (Dračevica) = (analogijski nominativ prema gen.) *répac*, gen. *-pca* (Božava na Dugom otoku, Unije, Lumbarda) = *rabac* (Primorje, Konavli, Vodopić, upor. bug. *rabec*, *rabie*, *rapčenka*) = *rābāc*, gen. *rāpea* (Istra) = (sa *v > o*, upor. *urediti* ŽK < *vređiti*) *orebac*, *-pca* (Benkovac kod Fužina, Hreljin, Kukuljanovo, Škrljevo, Zlobin, Vrbnik), prema *f orebica* (Hrvatsko primorje). = (asimilacija suglasnika) *brdbac*, gen. *-pca* (Dubrovnik, upor. *brijeme < vreme*) = (metateza suglasnika) *bravac* (Dubrovnik) »passer domesticus, pinjac, para, purgar«, sveslav. i praslav. Oblici s gubitkom početnog *v* mogu se svesti na *orebac*; *o* je ispaao jer ga je jezična svijest identificirala s prijedlogom. Sufiksi *-ac* m prema *f -ica* izražavaju mociju. Zbog toga mogu otpasti: *oreb* (Praznice na Braču). Upor. toponim *Orebić* na Pelješcu. *Oreb* je i prezime. Početna se grupa mijenja u *sr-*: *srābSc*, gen. *srāpca* (Crmnica, Crna Gora), s umetnutim *e* *serēbica* f (Danilov-Grad) »poljski vrabac«, (*vr > fr*, upor. *frba < vrba*, ŽK) *frbac* (narodna pjesma), izmijenjeno u *frāčak*, gen. *-čka* (Lepetane, Boka), *grabac* (Gérovo). Kako je riječ *vrag* stavljena pod tabu, *vrabac* služi u hrv.-kajk. kao zamjena za *vrag*, npr. *koga vrabca?* Veza s *vragom* je zacijelo uzrok mijenjanja početne suglasničke grupe u *or-*, *or-*, *fr-*. Upor. i bug. izmjenu *vrabec* u *vrabaléc*. Pridjevi na *-ev* *vrápčev*, na *-ji* *vrápč(i)ji*, poimeničan u sr. r. *Vraple* (toponim kod Zagreba) = *rabč(i)* (Istra) = *vrépč(i)*, *vrabeč(i)*, *vrabeč(i)* (Šestine, Zagreb). Zamjena sufiksa: *rebak* (Srulrč, Vitaljić), *repak* (Zore, Korčula). Deminutivi na *-ić* *vrāplić* = *vrépčić* = na *-e* *vrápče*. Kol. na *-od* *vrápčad*, gen. *-i*. Na *-ar* *vrápčar* = *vrépčar* »accipiter«, na *-ara* *vrápčara* (sova ~). Na *-enjak* *vrápčenjak* »accipiter«. Varijanta *vrabao* može se objasniti na dva načina. Ili je *a > e* kao u *resti* za *rasti*. To je manje vjerojatno, jer je *vrabac* izvan zone od *resti*. Vjerojatnije je da je *vrabac* kao u madž. slavizmu *veréb*, gdje je nastao iz likvidne metateze od praslav. **verb-*, kao i slog *vra-* od praslav. **orb**, upor. polj. *wróbel*, rus. *voroběj*. Sufiks *-bc*, *-ica* zamijenio je sufiks *-ii* u radnoj imenici *spaii > sudija*, upor. steslav. *vrābii*, rus. *voroběj*. To potvrđuje i rum. slavizam *vrabia*, upor. donjo-luž.-srp. *robel* »vrabac«. Baltičke usporednice imaju isti korijen u niskom prijevornom štetpenu: lit. *žvirblis*, lot. *zvirbulis*. Gleda sufiksa upor. slov. *vrabelj*, polj. *wróbel*, gornjo-luž.-rsrp. *wróbel*, donjo-luž.-srp. *robel*. Drugih ie. usporednica nema, osim gr. *ρόβίλλος*. *βασιλίσκος* *Ορνις* (Hesych). Zna-

čajno je da i u baltičkoj grupi naziv mijenja suglasnike, upor. lot. *zvirpuris*, *zvirgurs* »isto«. Čini se da je srodna sa *škvorac*. Na to upućuje varijanta *srabac* < **skvorb-*. Ako je tako, korijen je onomatopejski. Arbanaski oblici *strapac*, *strapc* slažu se sa *srābāc* u Crmnici, a *harabél* — *arravelē* (GM) pretpostavlja **vrabel'*, za koji ima potvrda samo u slov. *vrābelj*.

Lit.: ARj 1, 574. 611. 9, 162. 12, 831. 13, 800. 876. 877. BI 740. Kušar, NVj 3, 328. Hirtz, Aves 108. 133. 309. 551. 553. Miletić, SDZb 9, 366. Ribarić, SDZb 9, 186. Elezović 1, 86. Rešetar, Slavia 8, 637. Miklošič 394. Holub-Kopečny 422. Bruckner 631. ZSPH 4, 218. KZ 48, 178-179. Vasmer 1, 228. Mladenov 77. Trautmann 342. Bulat, JF 5, 143. Tomanović, JF 17, 204. Joki, Unt. 101. GM 17, 394.

vrač, gen. *vrāia* (Vuk, bug.) »gatar, pogadač, divinus, magus«. Nalazi se još u slov. i rus. u značenju »liječnik, ljekar«. To se značenje očuvalo u nazivu *Sveti Vrat* = *Vračevi* »medici Cosmas et Damianus«, u glagolu na *-iti* *vrāčiti*, *vrāčim* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) (*iz-*) »liječiti«, pridjev *izvrāčljiv* (*ne-*) (hrv.-kajk., Belostenec) i u apstraktumu na *-bstvo* *vrāštvo* n »liječ« (v.). Kako u rus. *vru*, *vrab* < *ьec*, *virati* znači »lagati«, a *vrač* znači i »brbljavac«, smatra se *vrač* izvedenica na *-āc* (tipovi bug. *vodač*, *pomagač*, *pogadač*) odatle. Denominal na *-ati* *vrāčati*, *vrāčam* impf, (*iz-*, *na-*), iterativ *izvrāčivati*, *-ujem*. Ie. je korijen **uer-* »reći, kazati«, koji se nalazi u gr. *ῥήτορ* (internacionalno *retorika*), *εἴρω* < *fepico* »kažem«, sanskr. *vrata-*. V. još *rijel*, *rota*, *porota*. Taj korijen raširen je sa *ǵ* ili *ǵh* u prijevornju perfekta u praslav. **vorg-* > hrv. na *-jo* *vraž* »Zauber« po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vorozba*, *vorozitb*, *vorozu* »proricati«, polj. *wróżyć* »isto«, bug. *vražd* »zaubere« = *vrāžali*, *-am* (Vuk) »govoriti onako kao u vračanju«, odatle postverbal *vrāža* = apstraktum *vrāžbina* (Vuk) f pl. »čar, čara, čarolije, čarobije, mađije, čini«, slov. *vražiti*. Osim u Vukovu Rječniku potvrđena je praslav. riječ još u Kosmetu *vražartca* »vračara«, *vražiti*, *vrāžim* »vrāčati« i na *-lac* *vražalac*, gen. *-aoca* (Stulić), *vrāžitelj* m (14. i 15. v.) prema *vražiteljnica* f »bahornica = vražarica«. Taj korijen može se vezati i sa *vrag*, kako čine Mikkola i marrovac Abajev. Rumunji posudile *vražj* »Zauber«, a *vražji* »carati«, *vražje* »čaranje«, *vražjiteasā* »vještica«, *vražjitorie* »Zauberkunst«, Mađžari *varázsolni* »coprati«, *varázsz* »vračanje, čaranje, coprija« = slov. *vraž*. Upoređuje se (Janko) s gr. *οργιά* (odatle internacionalno *orgije*), *οργιάζω*. Da

se radi o *ǵ* ili *ǵh*, dokazuje avesta *varaz* »wirken, tun, machen« (upor. naše *čini*, *opčiniti* za *magija*). Značajan je češ. toponim *Vraz* u zabačenim krajevima, koji nije u vezi sa *vrah* < *vragb* < *vorgb (v.), nego sa stčeš. *vražiti* »augurare« (Janko, Tille) < steslav. *vražiti*, *vražbditi* »magicas artes exercere«. Upor. toponim *Vrāža draga* (Krašić), koju ljudi zbog tabua zamjenjuju sa *Pasa draga*, jer se osjeća kao izvedenica od *vrag* (v.). Kod komparativista postoji neizvjesnost u tome da li će se *vraž* itd. vezati za *vrač* ili sa *vrag* ili će se smatrati *vraž* i *vrag* dvije etimologijski različite riječi. Mladenov veže *vraž* i *vrač* kao naprijed.

Lit.: ARj 4, 351. 7, 864. BI 740. Elezović 1, 86. Miklošič 394. 395. Holub-Kopečny 422. Bruckner 632. Vasmer 1, 228. 234. Mladenov 77. 78. ASPH 33. 15. Trautmann 360. WP 1, 283. 291. Boisacq 230. Meillet, RSI 6, 133. Holthausen, PBB 48, 459. Strekelj, ASPH 28, 505-506. Tille, Národopisný věstník čs. II, 53-58. Janko, ib. 58-63. Za lit. v. i *vrag*.

vrāg m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *oʷ, danas »diabolus«. Prvobitno je značenje u steslav. »εχθρός« = neprijatelj koji ubija«. To je očuvano u apstraktumu na *-bda* (tip *krivda*, *pravda*) *vražda* f (Grbalj, Vuk) »krvno kolo; kad se skupe kmetovi te sude za krv i mire krvnika sa rodbinom ubijenoga; Mord«. Prvobitno značenje očuvano je još u rum. *vražmaş* »Feind«, s izvedenicama (sa *m* mjesto *b* kao u madž. *szolozsma* < *služba*, v.) rum. *vražbă* »Feindschaft, Zwietracht« < *vražbba* > polj. *wroźba*, ukr., rus. *vražba*; glagol *a se vrajbi*. Kršćanstvo je dalo praslav. nazivu značenje riječi *diabolus > davo* = *javal* (Lumbarda). Ta se riječ upotrebljava naporedo s praslav. Došlo je i do unakrštanja obiju. To se vidi u *vragōlān*, gen. *-dna* »petulans«, *vragolije* f pi. »nequitiae« prema *đavolija*, *vragolica* = *đavolica*, *vragolić* (Dubrovnik) »biljka trapa natans«, *vragolstvo*, *vragolast*. Dočetak u *vragōlān* zamijenjen je tal. sufiksom *-alino* *vragulīn* (Boka), prema ovome *vraguljast*, *vragolest*, proširen na *-bn* > *-an* *vragolēsan* (Kosmet). Upor. slično unakrštenje u *čarolije*. Denominal na *-isati* *vragōlisati*, *-šem* (*iz-*, *na-*) »vragovati«. Pridjevi na *-ji* *vražji* = *vraži* = *vrđžji*, proširen na *-bn* *vražžni* »diabolicus«. Kako je *vrag* tabu, *vražji* se izmjenjuje u *vratri* (Lika: *olazi*, *vratri šanteša*), *vr atriji* (ib.: *otiša* u *vratriju klišnju*), *vrānji* (Lumbarda), *pasji* (v. *vrač*, *vran*). Na *-bski* *vražki* (Kosmet), odatle i prilog. M. Držić i Najlašević imaju pridjev *vragut*. U jednom prijevornju Molièrova

Misanthropia (Dubrovnik, 1720?) čita se: *α nije skladna versa vragutoga*. Složen pridjev prema tipu *iarometan*: *vragometen* (hrv.-kajk.) »daemonicus«, *vragdmetan* (Vuk, jugozapadni krajevi) = *vragometast* »vragolast«; složenica *vragōlom*. Denominal na *-ati* *izvrāgati* *-ām* (Lika), na *-iti* *navražiti se*, *navražim* pf. (Lika) »naljutiti se kao vrag«, na grčko *-osati* *vragōsat* (*se*), *-osem* (Kosmet) »raditi nešto što nije ni korisno ni pobožno«, na *-ovati* *vragovati* (*na-se*). Prema baltičkim usporednicama, čini se da je i praslav. *vorgb bio najprije pridjev, koji je bio poimeničen: stprus. *wargz* »zao«, lot. *vārgs* »elend, siech«, lit. imenica *vargas* m »nužda, bijeda«. U toj grupi je i glagol: lit. *vargti* »biti u bijedi«, lot. *vārgt* »isto«. U toj je grupi i sa nižim prijevornim stepenom: lit. *vergas*, lot. *vefgs* m »rob«. Svega toga nema u slavinama, gdje je korijen izoliran i ograničen na kršćanski termin. Jedino u polj. *wróg* znači još i »zlo« pored »đavo«. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *mog*, rus. *vorog*. Ie. je korijen *ʷreg-*, koji se nalazi u got. *wrikan* »progoniti«, stvnjem. *rehhan*, nvnjem. *rāchen*, *Rache*, lat. *urgere* (internacionalno *urgirati*, *urgencija*).

Lit.: ARj 4, 78. 351. 5, 82. 7, 757. 759. BI 741. Kušar, Aaa 118, 3. Rad 248, 57. Jagić, ASPH 5, 93. 31, 551. NJ 3, 89. Elezović 1, 86. Miklošič 395. Holub-Kopečny 422. Bruckner 632. Vasmer 1, 228. Mladenov 77. WP 1, 320. Trautmann 342. Bulat, JF 4, 103. 130-142. 5, 130-131. Abajeff, Festscht. Marr 121-124. (cf. IJb 21, 182). Boisacq 272-273. Bragmann, IP 19, 387. Tiktin 1774. Ilijinski, JF 9, 291-293. Janko, NVGsl 11, 58-63. (cf. IJb 5, 274. RSI 8, 294). Kretschmer, KZ 31, 347. Loewenthal, ZSPH 8, 129, bilj. 5. Mikkola, WuS 3, 217-218. (cf. RSI 5, 257). Petr, BB 21, 207-217. (cf. AnzIF 7, 164). Schulze, KZ 48, 240. Deanović, StPH 36/371.

vran, f *vrana*, pridjev, određeno *vraní*, baltoslav., sveslav. i praslav. *ornb, »mrk«. Poimeničen u m. r. *vren*, gen. *vrana* (Lumbarda) »1° gavran, 2° (vran) eufemizam za *vrag* (odatle *vranov* *vranoski* »đavolski«), u ž. r. *vrana*, »1° corvus, 2° vrsta ribe (Hektorović)«, također baltoslav., sveslav. i praslav. *vorna, s pridjevima na *-in* *vrānin* i na *-j* *vrānji*; poimeničen na *-ic* *Vranjic* (Split), na *-aia* *Vranjača* (brdo, Velebit), na *-āk* ime biljke *vranjak*, gen. *-nijka* »orchis morio (biljka)« (v. niže), upor. ime biljke *manji luk* »1° (crveni) gymnodenia conopsea, 2° (modri) muscari comosum, 3° ornithogalum, (bijeli) ornithogalum narbonnense« = *manji luk* (Kosmet) »ornithogalum«; poimeničen u sr.

r. *Vranje* (Srbija), na -ov poimeničen u sr. r. *Vránovo*; deminutiv na -ič *vranić* (slov. *vrание*), augmentativ *vranečina*. Na -bc > -ac *vrđnac*, gen. -nca »crn konj«, s pridjevom *vranečev*, deminutiv *vraničić*, augmentativ *mančina*. Na -bk > -dk ptica *vranjak*, gen. -njka = (sa *vj* > *r*) *ranjak*, gen. -njka = *ranjić* (Poljica, Brač) »ptica troglodytes parvulus, trtak, strkić«. Denominal na -iti *vrانيتи*, *vranim* (o-), *navran-nt*, -anim (Kosmet, objekt *vede*) »obojit kose«. Na -ih (upor. *crnilo*) *manilo* n »atramentum«, pridjev *vranilova trava* »origanum vulgare« = poimeničeno *vranelovka*. Na -ota *vránota* »crn vo bez biljege«. Među prezimenima *Vran*, *Vrana*, *Vranie*, *Vranekovič*, *Vraneš*, *Vranešić* (1642, Ozaljski urbar, Lika, ŽK), *Vranešević* (1702, Kutjevo). Složenice: *gavran* ^.; *Vranograč* (toponim, Bosna, drugi dio je postverbal od *grakati*, *gračc*, v., upor. rus. *voronograj*). Prema GM arb. je posuđenica (čemu se Jokl protivi) *vrane*, *vr aneti* (Gege) = *vr ě*, *vrěre* (Toske), *vránj* (Gege) »trübe« = *vrěnj* (Toske), *manes*, glagol *vranonj* (Gege) = *vrěronj* »werde finster«. Usporednice su u baltičkoj grupi pridjev stprus. *marniš*, lit. *varnas*, imenica stprus. *mamiš, lit. *varna*, lot. *varna*, lit. *varnytis* (= *vranić*). Prema tome slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrona*, *TUS.vōrana*. U drugim je jezicima nemausporednica osim sanskr. *varnas* »(schwarze) Farbe«, ali ih ima u ugrofiškim: fin. *varas* »vrana«, samojedski *varna(-e)* »isto«. Loewenthal veže s gal. *vernōs* »joha« i tumači kao primitivnu tehniku »mit Erlenrinde schwarz färben«. Schmidt upoređuje ir. *bran* »Rabe«.

Lit.: *ARj* 7, 758. *BI* 742. Hirtz, *Aves* 406. *ASP* 25, 435. Kušar, *NVj* 3. Bulat, *JF* 5, 144. *Elezović* 1, 86. *Vasmer* \, 228. 229. 251. *Miklošič* 395. *SEW* 10, 147. *Holub-Kopečny* 422. *Bruckner* 632. Jokl, *Unt.* 10. 267., bilj. *GM* 478. Loewenthal, *WuS* 10, 153. Prusik, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Schmidt, *IF* 1, 48. Uhlenbeck, *PBB* 22, 545. Wijck, *IF* 19, 394-395. *Sulek* 443. 444.

vránj, gen. *vránja* m (Vuk) »taplun, tapun (ŽK), čep«. Nalazi se još u češ. *vrana* »isto«, polj. *wrona* »Öffnung«, rus. *varoņa* »(brodski termin) Hennegatt«, *voronka* »lijevak, tratûr (ŽK)«. Praslav. *oꝛnǫ, bez baltičke usporednice. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Denominal na -iti *odvránjiti* (~ *bure*) pf. prema impf. *odvránjivati*. Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše iz južnoslav. *vrana* »Spundloch«. Homonimija sa *vran* (v.) ukinuta je s pomoću sufiksa -io. Ie. je korijen **uez-* »auf-reissen, ritzen«, koji se nalazi u *vrijedati* (v.),

vraška (v.) i u *rana* (v.), ovdje je u prijevoju perfektuma proširen formantom *n*. Riječ je prvobitno značila ono što znači rum. *vrană* »otvor za čep«. Odatle po semantičkom zakonu sinegdohe »čep«.

Lit.: *ARj* 8, 719. *BI* 742. *NJ* 3, 126. *Miklošič* 382. *Bruckner* 632. *Mladenov* 77. *Vasmer* 1, 229. *Boisacq** 834. Torbiörnsson, *Liquida-metathese* 2, 957.

vraška f (Stulić, Habelić) = *fraška* (Mika-Ija) »bóra, grešpa, mrežotina, mrska, rnrština«, s denominálom na -ati *navraskati se* (Marulić, Brač), *frāskati*, -ām (na-) »namrštitu«, pridjev *fraskav*, *stara nafraskana* (Kavanjan) »starica«, na -iti *navrašćiti se* pf. (Brusje, Hvar) »nabrati se (o koži na licu i u kojem drugom dijelu tijela)«. Nalazi se u steslav., slov., češ. *vraska*, rus.-cslav. Praslav. *vorskǫ, bez paralele u baltičkoj grupi. Upor. bez sufiksa -sk *navórati*, *navorām* »nabrati, narozati (Vinkovci)«, *navorano lice*. Ide zajedno s niskim prijevoinim stepenom slov. *svrěiti se* »skrčiti se«, *svrkniiti*, *svrkevali*, *safrkniiti se* (ŽK). Ie. je korijen **uez-* + *-sq*. Upor. *vránj*, *rana*, *vrijedati*. Upor. još *mršitiiti* i slov. (*vyrápa*) »Runzel der Haut«, gdje je prijevoin perfektuma **uo-* proširen formantom *p*, avesta *fraorapa-* »planinski lanac«.

Lit.: *ARj* 3, 69. 7. 320. 756. 758. *BI* 743. Hraste, *JF* 6, 212. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Miklošič* 383. 396. *Holub-Kopečny* 422. *Vasmer* i, 234. *WP* 1, 287. *Boisacq* 833. Güntert, *IF* 30, 96. Iljinski, *JF* 9, 293. Pedersen, *IF* 5, 72. Zubatý, *KZ* 31, 19, bilj. 3. Petersson, *FFL* 4, 114-146. (cf. *IJB* 4, 213. *JF* 3, 217. *RSI* 8, 300).

vrát m (Vuk), sveslav. i praslav. *oꝛnǫ, »çöllüm, šija«. Od sintagme *na vrat* s pomoću sufiksa -ik > -ák *navratak*, gen. -ika »jastučić od vune ili pljeve za vrat nosiocima«, na -inka *navratinka* (Niš) »jaka, kolier, ovratnica«. Na -lo *vratio* n (Vuk, Boka) »1° ulaz iz mora u zaliv bokokotorski, 2° toponim u pi. *Vrátia*, gen. *Vrátala* (Hercegovina) [usp. i pod *vrataj*]«. Pridjev na -bn > -an *vratni* (Vuk, Kosmet, ~e *žile*); poimeničen u sr. rodu *Vratno* »brdo u Lovčenu«; na -ica *navratnica* »1° štola, 2° lančić«, na -nik *navratnik* »palium«; *Vratnik* (mjesto u Velebitu s kojega se u Senj gleda) = *Vratnik* (brdo kod Sarajeva, na kome je grad); *ovratnik* »Kragen«. Za toponime upor. u fr. *Col-de-Banyuls* od lat. *çöllüm* koje se u rimsko doba zvalo *Summum Pyrenaeum*, kao najveći vrh u Pirinejima. Od sintagme: *zavratnica* (Kosmet) »šamar, šaka«, *zavratnjak* (Vodice) »Genick«, v. *zátuljak*. Odatle na gr.-slav. -osati

zavratásat, -ošem (Kosmet) »ošimiti«; *svratát*, *svratán* (Smokvica, Korčula) »padnem«. Prilozi *na vrat na nos* »brzo«, *navrat* »natrag, strmoglavce«; *závrat* (Vodice) »oko vrata«. Složenica pridjev *vratoloman*. Na osnovi toga pridjeva izmijenjeno je ime sveca *Bartholomaeus* u *Vratolomije* (i u toponimiji). Slog *vra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, Upor. polj. *wró*t, rus. *várót*. Prijevoini postverbal od *vrjeti* (v.), *vratiti*, *vraćati*, *obrat*. V. još *vrata*, *úvrati*. Imenica *vrat* je prvobitni apstraktan kao nomen actionis koji je značio »okretaj, ono što se okreće«, pa je kao apstraktum postao konkretum; može značiti i drago što se okreće, tako biljku *lolium* u Crnoj Gori.

Lit.: *ARI* 7, 758. 759. 9, 497. *BI* 743. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Elezović* 1, 186. 401. *Miklošič* 384. *Bruckner* 632. *KZ* 45, 105. *Vasmer* \, 229. *Mladenov* 78. Kuzmić, *NVj* 24, br. 7 (cf. *IJB* 6, 95). Belić, *Priroda* 300. Torbiörnsson (cf. *AnzIF* 21, 133).

vráta n pl. (Vuk, ŽK; pl., jer su od dva krila) = *vrata* n pored *vrěte* f (Buzet, Sovinjsko polje), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. *vorta, »1° kapija, porta, 2° pomorski termin (*Vela Vrata* »Kanal)«. Deminutivi na -ča *vrača*, gen. *vrátācā* n pl., s udvojenim deminutivnim sufiksom -bca > -ašca *vrašača*, *vrátānca* (Kosmet) »kapidžik«, na -bica > -aoca *vrataoca*, upravo deminutiv od izvedenice na -lo (upor. *grotlp*, *sedlo*, *svrdlo*) *vratio* n (Boka) »zaliv bokokotorski, ostium« fusp. i pod *vratj*. Pridjev na -bn potvrđen-samo u izvedenici *vratnice* f pl. »vrata od pruca«, *vratnica* (Vuk, Crna Gora) = na -ik *vratnik* (Crna Gora) = *dovratmk*, na -bk *navratak*, gen. -ika = *dovratak*, gen. -ika = *navratnica* »direk, stup od vrata, bājnger (ŽK), postiš«. Rumunji posuđiše *vraginjā* = *vramni-fā* = *mamila* = *vrajnifā* »Tor im Zaun«. S akcentom *Vratno* (brdo u Lovčenu), *Vratnik*, v. pod *vrat*. Na -ar *vrtar*, gen. -ára m prema *vrtarica*, s pridjevima *vrtarev*, *vrtarskf*, na -džija *vrtardžija* (~ *od grada*). Kako je u srodstvu sa *vrjeti*, *vrati*, *vratiti*, prvobitno značenje pokazuje *úvrati* f pl. (Lika) »dio duge njive, koji se ore«, odatle na -ina *úvratine* f pl. »versura, okrajak njive uzoran«, *uvrat* m, *vrat* m, f, *uvratak*, *vratnik*; *niže prekrizja na úvrati* v *potok* (1498, Draganići, opis mede). To je upravo postverbal od *uvrotiti* »einkehren« [usp. i pod *vrjeti*]. Od sintagme: *pridvrátlje* pored *predvrátlje* n »prostor pred kućom«. Slog *ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrota*, rus. *vorota*. Baltičke su usporednice stprus. *varto*, lit. *vartai*, lot.

vani »isto«. Ie. je korijen **uez-*, koji se nalazi u ikavskom *zavřiti*, *zavřem* (ZK, v.), *veriga* (v.), u prijevoini perfektuma **uo-* u *obor*, *otvor*, *zavtor* (v.) i *svora* (v.). Potpune usporednice pružaju i drugi ie. jezici: ags. *weordh* »Gehege am Häuss«, arb. *vathëfpL* »Gehege, obor«, toharski B *wárto* »vrt, lug«, sanskr. *vrtis* »ograda«.

Lit.: *ARj* 2, 726. 7. 759. *BI* 743. *Mažuranić* 1521. *Elezović* 1, 87. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Mon. croat.* 57. *Miklošič* 382. *Holub-Kopečny* 422. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 229-230. *WP* \, 281. *IP* 1, 175. *Tiktin* 1774.

vratio m (Vuk) = (na -ika mjesto -ič) *matika* f (Stulić) = (s prefiksom *po-*) *povertiti* (Vuk) = (sa *m* > *br ka.o.brijeme*) *bratic* (Sulek) = na -ina *bratičina* (Srijem, Vuk) »biljka dugačkog lišća; daje se kravama uoči Đurđeva dne i na Đurđev dan poradi mljeka (služi za čaranje); tanacetum vulgare, umänika«. Nalazi se u slov., češ., polj. (ovdje još *przewrotniK*), ukr. Praslav., bez baltičke usporednice. U rum. sa drugim slav. sufiksima *vrătlicălvro-* »Hasenkraut, cicca lutetiana«. Praslav. je korijen **z>orr-*, isti koji u *vratiti*, *vraćati*. Završno -ič je sufiks za radne imenice (upor. *gonič*, *ribič*).

Lit.: *ARj* 1, 601. 11, 285. *BI* 744. *Mažuranić* 1601. *Miklošič* 395. *Bruckner* 633. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

vrba f (Vuk, búg. *varba*) = *fiba*, gen. *ffb* (Kosmet) = *ffba*, balto-slav., sveslav. i praslav., »salix, iva«. Pridjev na -bn potvrđen u poimeničenju na -ik *Vrbnik*, prvobitno *Vrbno*, kako se vidi iz etnika *Vrbenčani* i pridjeva *vrbsanski* (1388), prevedeno u krčko-rom. *Vane* < lat; *vinei* »vrbe«; na -ov *vrbov*, poimeničeno u ž. r. *Vrbova* (toponim), prošireno *Vrbovsko* (toponim), na -ina *vebo ina* »lignum salignum«. Deminutiv *vrbača*, (crkveni termin u pravoslavaca) »rami palmaram«. Na -ik *vrbik*, gen. -ika (i toponim). Kol. na -jak *vrbljak*, gen. -áka. Rumunji posuđiše *virghie*, *virghinâ* »Block, Balken«, isto što *birma* < *brvno* (v.). Dočetak i značenje neobično je: *virghie* predstavlja *zB-je; *virghinâ*, poimeničen pridjev *na-in* ili augmentativ na -ina, upor. slov. *vrbiná* »grosser Weidenbaum«. Baltičke usporednice pokazuju prvobitno značenje i omogućuju etimologiju: lit. *virbas* m »Stengel, Halm, Ranke, Reis, Rute, Gerte«, lot. *virbs* »Stöckchen«, stprus. *wirbe*, lot. *virbe* »Seil«. S time se slaže ras. *verba* »Weidenzweig« i crkveni termin *vrbača* »vrbova grančica«. Prema tome je ie. korijen **uez-* »savijati«, koji se nalazi u *vrpca*, *veriga*, nazalirario **nreng-* > *rugati se*, prošireno na *gh* **uergh-* >

vrsti, vrzem, povraz, vriješlo, na -i *yert- *vrjeti, vrtati, vratiti* (v.), *vrst* f. Proširenje na -bh *uerbh- nalazi se još u lat. *verberare* »šibat«, od n pl. *verbera* »Ruten, Rutenschläge, Züchtigung«, *verbera* < *uerbesnā, možda u *urbs* (Merlinger, internacionalno *urbanizam*). U prijetoju perfektuma *uorbh- nalazi se po likvidnoj metatezi u rus. *váróba* »Zirkelbrett«, pl. f *voróby* »Garnwinde«. Prvobitno je značenje prema toj etimologiji bilo »grana od ive« i po semantičkom zakonu sinegdohe proširilo se na samu *ivu*, koju je istislo iz općeg saobraćaja.

Lit.: *BI* 745. *Elezović* 2, 412. Skok, *ASPh* 32, 376., § 54 a. Isti, *Troisième congrès* 129. Isti, *Slav.* 24., *passim*. *Miklošič* 383. *Holub-Kopečný* 423, *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 184. *Mladenov* 91. *Trautmann* 360. *Boisacq* 834. *Grienberger*, *IF* 19, 160. *Meringer*, *IF* 17, 157. sl. *Petersson*, *IF* 24, 277. *Scheftelowitz*, *IF* 33, 135. *Sütterlin*, *IF* 25, 61. *Šuman*, *ASPh* 30, 300-301. *Wood*, *IF* 18, 13. 23.

vrbanac, gen. -anca m, slov. *urbānec* m »Rotlauf, risipjela (Dubrovnik)« = *verbanec* (Habdelić, Belostenec). Od mađ. *orbáncz* < od ličnog imena *Urbánus*.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 730. *Melich*, *MNy* 4, 85-86. (cf. *RSI* 3, 321). *Fancev*, *ASPh* 29, 389. *Asbóth*, *NyK* 27, 435. *Tamás* 579. 580.

Vrbas m (Vuk) »1° rijeka u Bosni, pritok Save, 2° staro ime pokrajine (župe) obrazovane oko nje«. Pridjev na -ski *vrbaški* (*V-a krajina*), (noviji) *vrbaski* (~a *banovina*). Ne zna se da li je ime sela *Vrbas* u Bačkoj etimologijski ista riječ. Čini se da je ime desnog pritoka i sela *Vrbanja* (muslimansko selo kod Banja Luke) u vezi s imenom rijeke, u koju utječe, jer je staro (antičko) ime Vrbase *Urpanus*. Moguće je odatle *Urbania, ali je moguća i hrv.-srp. izvedenica od *vrba*, upor. *Vrbanj* na Hvaru. Pored *Urpanus* postoji varijanta *Urbassus*, koja se s protezom v- pred velarnim samoglasnikom očuvala do danas. Možda je na ušću rijeke bilo antičko naselje *Urbate*. Jokl je pretpostavio da je *Urbassus* nastalo od *Urbatio prema pridjevu od tog naziva gradskog naselja, pozivajući se na *to* > s kod Arbanasa. Ali u ovim krajevima nije nikada bilo Arbanasa. Taj fonem nalazi se u krčko-rom. *rasaun* < *ratione* > *račun*. Ni to ne može doći u obzir pri tumačenju stare varijante *Urbassus*. Bolje je pretpostaviti promjenu sufiksa -anus sa -assus već za staro doba. Sufiks -assus nalazi se u mediteranskoj toponomastici.

Lit.: *BI* 745. Skok, *Quatrième congrès* 1952, p. 502. 503. Jokl u *Ebert* 1, 88. *Hubschmied*, *Premier congrès* 1938, 149-155. Skok, *ZONF* 4, 207. Jokl, *Stud.* 23. *Krähe*, *Gioita* 17, 81. ss. *Mayer* 1, 349. 350.

vrcati (se), -am impf. (Vuk, subjekt *křv*) »1° špricati (ŽK), 2° micati se brzo amo-tamo« prema pf. *vřcnuti se*, -em. Deminutiv na -kati *vřckati se*, -ām (Vuk, ~ *se repom*). "Sa *vr* > *fr* *vrcati* (slov.; ŽK, subjekt *Iskre*, v.). Ovamo zacišlo s metaforičkim značenjem *navrcati*, -ām (objekt *djecu*, Lika) »naroditi«. Part. perf. pas. kao pridjev *vrčani med* »čist« nije još zabilježen u leksikografa, a govori se i piše. Drugu semantičku varijantu pokazuje *k* mjesto *c*: *vřknuti*, *vřknēm* pf. (Vuk) (od-) »skočiti, odletjeti zujeći«, (hrv.) *frknuti* = *frkniti* (ŽK) (subjekt *ptica*). Zacijelo je onomatopėja. Neofornljena potvrđena je u Kosmetu *vřc-vřc*, uzvik kojim se prkosi maloj djeci. To izaziva smijeh kod njih. Vuk ima *vřc-vřc*, uzvik kojim se kaže kako je bio tko u zabuni i smetnji, kad mu se dokazalo da je učinio što nije htio da prizna. I u tim uzvicima oponašaju se kretnje koje izazivaju zvukove.

Lit.: *ARj* 3, 70. 71. 74. 7, 760. *BI* 745. *Hirtz*, *Aves* 552. *Elezović* 1, 88. *Štrekelj*, *ASPh* 12, 470.

vrč, gen. *vrča* m (Vuk, Hrvatsko primorje, Dubrovnik, Šolta, Malinska, Vrgada), slov. *vri*, gen. *vrča* = (čakavsko *ar* za *r*) *vare*, gen. *varci* (Šolta) »1° bokal, pokal, pehar, 2° koto (Prčanj) čim se voda crpi, 3° najmanja mjera za žito (=1 kvartarol, Krk)«. Deminutiv na -it *vrčić* = *varčić* (Šolta). Augmentativ na -ina *vrčina* »tuta, nokšir (Hrvatska)« = *varčina* (Šolta) = *venina* (Lovran) »isto«. Nalazi se i u steslav. *звѣсѣ* (glagoljica, Šafařík, *Památky hlaholského písemnictví*). Kao *bačva* deklinirao se po deklinaciji *u*: steslav. *зѣсѣ а*, novi nominativ f »πίθος, dolium«, vjerojatno prema *bačva*. Taj se oblik nalazi u bug. i u makedonskom *vřeva* (Tikveš). Toponim *Vřča* na desnoj strani Debola (Albanija). Sa *cv* > *čb* *vřeba* (Kosmet) »čupčes«. Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta od lat. *urceus* (upor. gr. *υρχη* > *vřg*). Prema španj. *orza* < *urcea* (-a u kolektivnom značenju) je imalo isti dočetak kao *buttia* > *bačva*. Odatle isti tip deklinacije na kontinentalnom Balkanu. Kako je posuđenica samo balkanska (na kontinentu i na Jadranu), mišljenje da je došla u južnoslav. jezike preko nepotvrđenog got. *aurkjus (Hirt), suvišna je učena supozicija, koju zabacuje i Kiparskij. Na Jadranu, po cijeloj Boci, postoji deminutiv odatle na

-olus lat. *urceolus* prema bizantinskom izgovoru grupe *kj* > *k* (tip *kumjerak* u Dubrovniku): *arkūo*, gen. -*ula* (Krtolo, Dobrota, Lepetane, Prčanj) = *arkuo*, gen. -*ula* (Perast, Tivat, Dubrovnik) = (*ar* > *r*) *rkuo*, gen. *rkula* (Trebinje, Hercegovina) = *arkul* (Ranjina) »vas olearium«, deminutiv na -ič *arkutič* (Dubrovnik, Cavtat) = *orkulič* (Mikalja, Stulić, Kašić) »zemljani sud sa dva drška (grlin mu je uzak, služi za ulje, vodu i vino; nekada se pravio u Krtolama, u zadnje vrijeme dolazi iz Pulje), olfass«. Miklošičev *orkalič* bit će tiskarska griješka.

Lit.: *ARj* 1, 109. 9, 168. *BI* 745. *Elezović* 1, 89. *Hraste*, *Raa* 272, 13. 20. 21. *ASPh* 34, 306. *Mažuranić* 1605. *Jurišić*, *NVj* 45, 180. *Mladenov* 80. *Pleteršnik* 2, 794. *Šturm*, *ČSJK* 6, 64. *Rešetar*, *Štok.* 225. *Kiparsky* 123. Skok, *ZRPh* 46, 390. 394. 401. 50, 210. 509. 54, 210. 211. *Selišćev* 261. *REW** 9079. 9080. *Miklošič* 383. *Boisacq* 1006. *Hirt*, *PBB* 23, 338.

vrcati, -im impf, na -eti (Vuk, ~ *na koga*; subjekt *mačka*) pored *kvřcati*, -im (Vuk) pored pf.' *kvřknuti*, -em (Vuk, subjekt *mačka*), s onomatopjejskim dodatkom *k-*, »murmurati«. S umetnutim nazalom *n* *vřncati*, -ām (Vuk, subjekt *ljutilo čeljade*) »zornig reden«. Nije jasno navedeno značenje od *iz-*, *navřcati*. Pored toga postoji i oblik *vrkati*, -ām (Vuk) (*na-*) »irritirati« kao u steslav. *vrbkati* pored *zěcaii*, *vrkkotati*, odatle postverbal *vrká* f (Vuk) »Knurren der Katze«. Na-afe > -ak *vřčak*, gen. -čká »mačak«. Prijetoj *naurkati*, -am pf. prema impf. *naurkivčĀ*, -ām »nadržkati, navrkati«. Sveslav. i praslav. Bez sumnje je onomatopjejskog postanja kao i baltičke paralele *verkti*, *verkiu* »plakati«, *verkauti*, u prijetoju *pavirkti* »zu weinen beginnen«, *ufkti* »knurren (vom Hunde)«, *urktoti* »psovati«, lat. *urcare*.

Lit.: *ARj* 4, 354. 7, 723. 761. *BI* 571. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* 1, 231. *Trautmann* 353. *WP* 1, 284. *Buga*, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 199).

vřčmati, -ām impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *opanke*) (*na-*) = (s metatezom nazala) *vřncati*, -ām (Vuk, objekt *opanke*) (*na-*, *raž-*) »(opanačarski termin) (na-)joputiti, die Oberriemen anmachen, oputom ga okolomotati (zadnji posao opanačarski)«, *razvřncati*, -ām pf. (Lika) »razvezati ili razriješiti gornju oputu na opanku« prema impf, na -va- *razvřncāvati*, -vřncāvām. Poimeničen part. perf. pas. *vřčmanica* ili izvedenica na -enica (Crna Gora) = *vřncanica* »jedan od -amenica na opanku mjesto gornje kože« = *vřčanci*, gen. *vřčanaca* m pl. (Baranja);

ovřčamca »das zusammengelochene Mittelstück des Obertheils der Opanken, proplet (Dubrovnik)«. Postoji još varijanta bez *v-* *rimati*, -ām (Vuk, Crna Gora), *vřčmanica* (Crna Gora) »isto«. Denominal na -ėti: *vřvčati > (s umetnutim nazalom pred *v* ili sa zamjenom teške suglasničke grupe *vč* > *ni* po zakonu disimilacije *v* — *v* > *v* — *n*) *vřncati* > (metatezom *ni* > *čn* > *cm*, disimilacija kao u *počnem* > *počmem*) *vřčmati*.

Lit.: *ARj* 7, 760. 761. 9, 498. *BI* 751. *Daničić*, *Kor.* 199.

vřči, *vřgnēm* impf. (Vuk), u narječjima *vřčem* (ŽK), imperativ *vřzi* (*do-*, *iz-*, *ispro-*, *na-*, *opro-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raž-*, *raza-*, *s-*, *sa-*, *za-*) »metnuti, ponere« = *vře* (Lumbarda) »baciti« = *vřeći* (hrv.-kajk., Vramec), pokazuje prema steslav. *vřešti*, *vřogč* izjednačenje infinitiva i prezenta uopćavanjem (generaliziranjem) sonantnog *r*, prema hrv.-kajk. koji je očuvao starinu. Prema *vřgnēm* stvoren je infinitiv *vřgnuti* (*do-*, *iz-*, *se*, *ispro-*, *na-f* *s-*, *od-*, *raž-*). Prema imperativu *razvřzati*, -ām. Na -ati *razvřgati*, -am (Stulić) s iterativom na -va- *iz-*, *razvřgāvati*, -vřgāvām (Hrvatsko zagorje). Postverbal *razvřg* m = *razvřga* (Istra) »nesloga«. Odatle na -bba *razvřzba* (Šulek). Na -faj *navřčaj* »vijenac smokve«. Prilog na -imice od imperativne osnove: *vřsirnice* (Crna Gora), *udariti* ~ »schleudernd«. Imperativne složenice: *svřzimāntija* »défroqué«, *svřzibrada* (Parčić), *svřzislavo* (Vuk) »onaj koji napusti učenje«, dva imperativa *vřstelezi* »blagdan« = »metni jelo na sto i lezi (od leći)«. Balto-slav., sveslav. i praslav. *verg-ti, *vřgč*. U steslav. *izvřagb* »εκτρομαα« = struš, *izvorogb* sadrži isti korijen u prijetojnom štepenu perfektuma **zwl-*. Ie. je korijen **uer-* »drehen, biegen«, raširen formantom *g*, koji se nalazi u baltičkoj usporednici lot. *sa-vergt* »einschrumpfen«, lat. *vergere*, sanskr. *vřnakti*, *varjati* »okreće«, hol. *werken* »sich werfen«, srodno s got. *wairpan*, nvnjem. *werfen*, koje predstavlja proširenje sa *b* kao *vrba* (v.). Nije isključena veza sa *vrag* (v.). *V. vrsti*. Od prijetojnog štepena **verg-* na -iti nastao je *uvriježiti se*, *uvriježim* (Parčić) »metter radici, radicarsi«, *vriježiti*, -im (~ *neslogu*) »piantare, propaginare«.

Lit.: *ARj* 2, 726. 4, 4. 3. 59. 7, 760. 761. 765. *Parčić* 1087. *BI* 746. *Miklošič* 383. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 185. *Mladenov* 91. *Trautmann* 361. *Boisacq* 834. *Foy*, *KZ* 34, 245. *Sütterlin*, *IF* 25, 63. *Wood*, *IF* 18, 14.

vrdati, -am impf. (Vuk) (*uz- se*) »kao micati se, okretati se tamo-amo uklanjajući se čemu, ševeljiti, varakati se«. S umetnutim n pred dentalom *vrdati*, -ām impf. (Vuk) (*na-*) »1° prestiti na veliko vreteno, 2° brbljati, blebetali«. Na -*ulj vrđulj*, gen. -*ulja* (Vuk), deminutiv *vrđuljić* m »rotae genus«. U Poljicima je *vrnjga* m »tko razmeće noge amo-tamo i gleda gdje će stati, razrvrtov, šetka, vrčina«.

Lit.: ARj 1, 761. BI 746.

vrđeljuška f (Božava na Dugom otoku kod Zadra) »ptica melancorypha calandra« = (s čakavskim *ar* za sonantno f) *ardeljuška* (na istom mjestu) = *darljuška* (Veli Rat na istom otoku) = *drljuška* (Birbinj na istom otoku) = *vrđulaš* (Omiš) = *vedulaš* (ibidem).

Lit.: Hirtz, *Aves* 2, 83. 94. 533. 552.

vrđebati, *vrđebam* impf. (Vuk, ~ *na koga*, samo štok.; i u ikavskom tekstu *vrđebati*, tako Pavić; Otok, Slavonija) (*do-*, *na-*, *pri-*, *u-*) »kebabiti, prezati, prežiti, zasijedati, insidiare«. Na -*ać vrđebao*, gen. -*aća* »zasjedač, insidiator«. Iljinski dovodi u vezu sa rus. *voroba* »Zirkelschnur, Zirkelbrett (zum Beschreiben eines Kreises)« < praslav. *vorba i pretpostavlja unakrštenje *vrđebiti* — *vrđebiti i gr. *ῥέμβω*, *ῥέμβωμοσ* > *vrđebati* < ie. **uremb-*.

Ut.: ARj 2, 726. 7, 760. 12, 212. BI 746. NJ 2,155. Iljinski, *IzvORjAS* 23, 2, 180-205. (cf. *Slávia* 5, 413). *Vasmer* 1, 227. *WP* 1, 276. 275.

vrđea f (Vük, Kosmet) = (ikavski) *vrđea* (ŽK) = *vjeća* (Ranjina), sveslav. (osim polj.) i praslav. *vert-ŷa, »džak (v.) od kozine izatkan (mutavdžiska izrađevina), fabrički rad; vrste: arar, torba«. Deminutiv na -*ica vrđeica*. Augmentativi na -*etina vrđećetina* = *vrđećetina* (Kosmet), na -*ina vrđećina*, na -*urina vrđećurina*. Stcslav. *vrđšta*. Na -*iskio* > -*ište vrđećište* (Marulić, upor. bug. *vrđište*) = hrv. *vrđište* = *vrđište* (Marulić: *alta* hrvatski se zove *vrđište*) = *vrđišteća* (Budinić, Mrnavić, Proroci) pored *vrđište* »kostrijet«, sveslav.: stcslav. *vrđište*, rus. *veretište*, bug. *vrđište*. Slog *vrđ-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. ukr., rus. *vereta*, *veretje*. U prasdostvu je sa lit. *virtine* »svežanj«, *veriu*, *verti* »otvoriti, pritoriti«, gr. prijetoj *αρπη* »vrđea, cijev« (internacionalno aorto). Upor. još polj. bez proširenja s pomoću *t* ie. **uor-* (upor. *otvor*) *wór*, *worek* (sufiks -*bk* > -*ek*) »Tasche«. Upor. dalje veze sa *vrđjeti* (v.).

Lit.: BI 746. Fancev, *Rad* 214. *Mažuranu* 1606. *Elezović* 1, 87. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečny* 424. *Vasmer* 1, 187. *Trautmann* 351. sl. *Mladenov* 79.

vreteno n (Vuk, Kosmet) = *vreteno*, gen. -*eta* (Kosmet) = *vreteno*, gen. -*a* (Buzet, Sovinjsko polje) = *bretèno* (Imotski, Korčula) = *vreteno* (ŽK, ikavci, ikavski oblik **vr̥iteno* nije nigdje potvrđen) = (niži prijevoini štěpen) *vr̥tèno* (Sinj, Vuk, upor. bug. *vr̥atèno*) = *vr̥tèno* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. *ven-eno (pridjevski sufixi -*enš*, prijetoj od -*enš*) »1° fusus, 2° (metafora) prorašljika u crnog luka (Dubrovnik), 3° mjera za zemlju (upor. g. 1000. *terrènum triūm vretenorum*, u Solinu)«. Deminutiv na -*će vretence* n = *vi-etence*, gen. -*eta* (Kosmet). , Na -*ár vretenal*, gen. -*ara* (Vuk) »koji pravi vretena«, s pridjevima *vretenarev*, -*ov*, *vretenarski*. Na -*ara vretènara* »kotarica u kojoj su vretena«. Na -*ka vretenka* »(mlinarski termin) Triebad«. Na -*ati vretènati se*, -*a* impf. (Stulić) (*u- se*, subjekt *luk*) »iskucati«. Slog *vr̥-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. stcslav. *vreteno*, polj. *wr̥zeciono*, češ. *vr̥eteno*, rus. *veretenó*. Usporednice su sanskr. *var̥tana-* n »okretanje«, gr. *πατάων* i srvnjem. *Wirbel*. Dalja je veza *vr̥jeti* (v.), *vr̥sta*, koji predstavljaju niži prijevoini štěpen. Upor. sa sufixom / sanskr. *vanula* i srvnjem. *Wirbel*.

Lit.: ARj 1, 631. BI 746. *Rački* 28. *Elezović* 1, 88. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 187. *Mladenov* 79. *WP* 1, 275. *Marstrander*, *IF* 20, 348. *Pedersen*, *KZ* 32, 258.

vređi, *vrđim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *oba-*, *oda-*, *pre-*, *pro-*, *sa-*, *u-*, *za-*) = (ikavski) *izavrđi* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *vr̥-* *ti*, »1° ključati, sieden, fervere, 2° fermentare, 3° (metateza) bucati, 4° udarati, teći (o *krvi*)«. Prema stcslav. *vr̥eti*, *vr̥/p* korijen je *vr̥-* s palatalnim poluvokalom, koji je zamukao. Taj niži prijevoini štěpen se pojavljuje u prijetoju duljenja *i vr̥-*, i kao niži prijevoini štěpen *e* u prijetoju perfektuma *o vor-*, a taj opet u prijetoju duljenja *ō* > *a var-*. Uz ta četiri prijetojna oblika praslav. korijena *vr-*, *vir-*, *vor-*, *var-* pojavljuje se kao peti i šesti particip perf. aktiva i prezenta aktiva *vr̥el-*, *vr̥ut-* kao hrv.-srp. osnove, od kojih se prave izvedenice. K tome dolazi kao sedma osnova sa promjenom *vr-* > *hr-*,

(I) Od *vr-* s pomoću sufixa -*l* (upor. *topal*) određeni pridjev *vr̥'o* (~ *čovjek*), određeno *vr̥li*, *f vr̥la* (Vuk, ~ *čovjek*) »dobar, jak, zdrav,

valjan« = *vr̥li*, *f vr̥la* (ŽK) »2° marljiv«. Prilog **vr̥lo* »veoma«. Apstrakti na -*ina vr̥lina*, na -*oca vr̥loča*. Na -*ičina vr̥ličina* »vr̥'o čovjek, probus«. Proširen pridjev na -*it vr̥lōvit*. S promjenom *vr-* > *hr-* (upor. stcslav. *nvr̥ú* »citus«) određeno *hr̥li*, u Primorju (Vuk) *hr̥li momak* »jak, dobar zdrav«, neodređeno *hro* = *hfl*, određeno *hfl̥i*, *Mia* (Primorje, Crna Gora, Vuk, 15. v.) »hr̥lōvit, hitar«, odatle *hr̥lina* = *hr̥lost* »brzina«. Prilog *hr̥lo* »brzo, hitro«. Denominál na -*iti hr̥liti* (15. v.) (*do-*, *s-*) »hitjeti, brzo ići«, odatle na -*telj hr̥litelj* m prema *f hr̥liteljica*. Part. prez. akt. *vr̥uć* »topao, vreo« (upor. kod Marulića *sve svr̥šiti vr̥uć* »željan sve svr̥šiti«) postao je pridjev, poimeničen na -*bc* > -*ac vr̥ućac*, gen. -*ćca* »ono mjesto u vodi gdje se ne može da smrznue«, na -*bk* > -*ák vr̥ućak*, gen. -*ćka* (Vodice) »izvor«, deminutiv na -*ič vr̥ućkič*, na -*ica vr̥ućica* »1° vrući oganj, febris ardens, 2° toplica, banja (Teslić)«, s augmentativom na -*ušina* (tip *barušina*) *vr̥ućušina*. Denominál *razvr̥učiti*, *razvr̥učim* (*s-*, *sa-*) pf. prema impf. *razvr̥učivati*, -*vr̥učujem*, -*ivām*, apstraktum na -*ina vr̥učina*, s augmentativom *vr̥učinština* (Kosmet). Od participske osnove *vr̥ret-* na -*bk* > -*ák* je *vr̥utak*, gen. -*tka* (Vuk, Hrvatska) »1° izvor, vrelo, 2° toponim (Bjelopavličić)«. Na -*ulja vr̥ulja f* (Vodice) »1° fons, 2° toponim *Βερούλι* . . . (Konstantin)«. Odatle arb. denominál *vr̥ujonj* »Quelle, lasse hervorsprudeln«.

(II) Od *vir-* sveslav. i praslav. *vir* m »gurges«, pridjev na -*ovit vir̥ōvit*, poimeničen u toponimu *Virovitica* < madž. *Verőce*, na -*je Virje* (toponim) = *Virovi*. Denominál na -*iti vir̥ati*, -*em*, samo s prefiksima *do-*, *iz-*, *iza-*, *na-*, *oda-*, *pre-*, *sa-*, *u-*, *za-*, postverbal *izvir* (16. v., Vuk), na -*tk* > -*ák izvirak*, gen. -*rka*, na -*ka izvirka*. U arb. *vir̥onje* pl., unakrštenje od *vir* + *kronj(e)*.

(III) Od *vor-* sveslav. i praslav. *izvor* (Vuk, 14. v.) »1° mjesto gdje voda izvire, 2° toponim«. Upor. glede značenja toponim romanskog podrijetla *Bulet* (Dubrovnik) od lat. participa *bulliente*, od *bullire*. Pridjev na -*bn* > -*an izvoran* (neologizam) »originalan«, poimeničen na -*ik izvornik* »original«, na -*ost izvornost*, pridjev na -*ski izvorski*, na -*ište izvorište*. Riječ *izvor* posudiše Rumunji, gdje je i toponim; u Grčkoj i Albaniji također je toponim. Ovamo još *Prijëvor*, postverbal od *prevreli* samo kao toponim za oznaku mjesta gdje je kakovo vrelo te *provar* (Vuk, Boka, Stulić) »protisli«. Upor. arb. *vorbë* »irdener Kochtopf«.

(IV) Od *var-* praslav. *vār* m »Glut, fervor, Hitz«. Pridjev na -*ik* (tip *sladak*) *varak*, *f varka* »coquibilis« (*ne-* »non coctibilis«, *Mi-*

kalja, *Stulić*, *Pavlinović*). Na -*bn navaran* (Dalmacija, Pavlinović; Severin u Hrvatskoj) »1° bljutav, zlo kuhan, 2° slab, nevaljao« = *navaran* (ŽK) »nezačinjen«, u izvedenicama *vomica* »scintilla«, (sa *bv* > *b*) *obāmica* (ŽK) »juha koja se dobije od kobasica«, na -*jača vamjača* (Crna Gora) = *varljača* (Kosmet, sa *mj* > *rij*) = (sa *mj* > *rj*) *varjača* »ligula, žlica«. Na -*ivo varivo* n »legumina«. Denominál na -*iti variti*, *varim* impf, (*do-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *uz-*, *za-*) *obvariti* > *oboriti*, *bariti* (s krivim dijeljenjem prefiksa) »kuhati«, postverbal *izvarah*, gen. -*arka*, *obarah*, gen. -*arka*, iterativ na -*va-* -*vari-vati*, samo s prefiksima, na -*ati obarati se*, -*am* (Ston) »okušati kakvo zlo i upamtiti ga« (*rj* > *r*) »obarati (črivo) »čistiti drob«; slov. *obāra* f »sitiš od svinje koji se stavlja u kobasice« = na -*ine oborine* f pl. (ŽK). Poimeničen part. perf. pas. *barenica* (Kosmet) »prijesno tijesto od projina ili pšenična brašna koje se zamijesi sa mlijekom«, na -*ik varènik*, gen. -*ŷha* m (Srijem, Bačka) »vareno vino, muselez, vinkot«, na -*ika vormika* »1° vareno toplo mlijeko > 2° svako mlijeko«, na -*jaka varènjaka* (Risan) »tikva za jelo«. Denominai *provara* (Boka) »1° ugrušano provaeno mlijeko, 2° (Vinkovci, Gradiste u Slavoniji) razvaruša, bazlamaca« = na -*uša razvaruša* (Vuk) »1° pita ~ bazlamaca, 2° uzorak za vezivo«. Imperativna složenica: *varimesa* (Srijem) »šukalo, krčkaloo«, *pivovara* je iz češkoga. Rumunji posudiše *var* »kreč«, *varnifa* »vapnenica«, odatle *varnicer* »Kalkbrenner«, *povarnā* »pecara«. Upor. stcslav. *po aaz* »coquus«, stcslav. *povanna* »Kuche« = bug. *povarnica*. Madžari posudiše *abārolni* < *obariti*.

(V) Od korijena *vre-* praslav. *vrelo* n, upor. češ. *vr̥dlo*, polj. *zródlō*, koje sa gledišta hrv.-srp. izgleda kao poimeničen part. perf. akt., kao što je pridjev *vreo*, *f vrela* »fervidus«, ali češ. i polj. usporednica kaže da je to izvedenica s pomoću sufixa -*dfo*, -*lo*: toponim *Vrelo* (Bosna), *Podvrela* (Bosna), *Brela* (hidronim), *Zavrelje* (ponornica rijeke Trebišnjice). Deminutiv na -*će vrelce* > *vreoce* (upor. slov. *vrelec*). Poimeničen part. perf. akt. *izavr̥lica* (ŽK) »pokvareno vino«. Na -*va* praslav. *vr̥eva* f (Vuk) »metez, buka, halabuka« (nalazi se još u češ., polj. i slv.), upor. za *vreva* i u nižem prijetoju *vr̥jeli* (v.) i stcslav. *vr̥ujati* »murmurare«, koji čine utisak onomatopeja. U baltičkoj grupi Usporednice su *virt̥i*, *verdu* »vređi«, *varus* »kochbar«, *vyrius* »Wirbel«, lot. *virt̥*, *verdu* »kuhati«. Ie. je korijen **uez-* »mocar«, koji se nalazi u sanskr. *vañ* f »voda«, lat. *urina* (internacio-

nalno *urin*), srir. *feraim* »polijevam«; stnord. *ur* »sitna kiša« ne daje jasne usporednice.

Lit.: *ARj* 2, 577. 718. 726. 3, 700. 701. 703. 704. 4, 123. 325. 326. 337. 338. 339. 349. 350. 354. 384. 7, 732. 742. 760. 761. 8, 124. 307-309. 315. 492. 563. 703. 9, 907. 10, 213. 344. 356. 11, 248. 249. 284. 292. 786. 794. 804. 805. 940. 941. 12, 467. 478. 480. 750. 759. 774. 776. 14, 732. 747. 749. 894. 17, 146.-148. *BI* 746. 747. *Pleteršnik* 1, 722. Moskvljević, *NJ* 2, 235. Belić, *NJ* 1, 73-74. Ribarić, *SDZb* 9, 172. 204. *Elezović* 1, 32. 88. 185. 431. 454. 2, 383. *Miklošič* 381. *Holub-Kopečnyj* 424. *Bruckner* 633. *Mladenov* 57. 91. *Vasmer* 1, 169. 203. *IF* 42, 179-182. (cf. *JF* 7, 245). *WP* 1, 268. 269. *Trautmann* 361. *Tiktin* 1779. *REW*⁶ 1389. Belić, *Prroda* 298. 452. *Boisacq*³ 341. 729. Bugge, *KZ* 32, 56. Joki, *Stud.* 97. Isti, *Unt.* 271. Matzenauer, *LF* 7, 188. Massier de Cheval, *BSLP* 5, XLIX. *GM* 473. 478. Osten-Säckén, *IF* 23, 383. 24, 242. Pedersen, *KZ* 38, 195. Wood, *IF* 22, 158. Vaillant, *RES* 22, 8. 18. Uhlenbeck, *PBB* 22, 544. 26, 292-293. Bartholomae, *IF* 3, 180.

vrĝanj m (hrv.-kajk., Zagreb, ŽK) = *vr-ganj* (Katančić) = *varganj* (Belostenec, Varoš u Slavoniji; Vuk za Srijem) = *frĝanj* (ŽU) »boletus edulis, boletus crassus, champignon«. Od madž. *vargánya*.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 362. 373. Jagić, *ASPh* 1, 431-432.

vrh, gen. *vrha* m (Vuk) = *vř*, gen. *vra* (ŽK) = *vřg*, gen. *vrga* (Hercegovina), balto-slav., sveslav. i praslav. *vwhb, danas po deklinaciji *o*, prvenstveno po deklinaciji *u* (upor. prijedlog *vrhu*, *svrhu*, lokativ), »1° summitas, cacumen, 2° prijedlog, čest u toponomastičkim složenicama *Vrgorac*, gen. *-orca* (od sintagme *vrh gore*), *Vrpolje* (od *vrh polja*), *Vrhbosna*, *Vrhbreznica* (danas *Plevlja*), *Vrljka* < *vrh rijeke* (s disimilacijom *r - r > r - l*), *Vřh-lab* = *Vrhovina* (Kosmet), *Vrdoljak* (prezime, iz *vrh dola*) itd., ime zemlje 1493. *Vrhbosanje* (-je kao u *Slovinje*; zemlja oko Sarajeva)«. Možda ide u ovu seriju *vřdol* m (Smokvice, Korčula) »čvoruga koja naraste na glavi uslijed udara«. Deminutivi na *-bk > -ák vrřak*, gen. *vrřka* = *vrřak*, gen. *-áka* (Vodice) = *vrřak*, gen. *-ska* (Kosmet), na *-čii < -bc + -ič irřšćii*, gen. *-eljak vrřeljak*, gen. *-eljka*. Na *-ika vrřšćika* (Vuk) »1° clavicula, 2° šiljasta strana u jajeta«. Augmentativ na *-ina vrřšina* f. Pridjevi: na *-bn vrřšan* (Kosmet) »pun do vrha«, određeni *vrřšni*, poimeničen na *-ik vrřšnik* »crepulja«, kod Arbanasa *vřšhnik* »tönerner Sturzdeckel«, *izvrřšan* (Kosmet) »do vrha«, (s reduplikacijom, apso-

lutni superlativ) *izvrřřšan* (Kosmet), *uvřřšan* (Vuk), *povřřšan*, odatle *povřřšnost*, na *-ina povřřšina* (u značenju »Oberfläche« načinjeno prema rus. *poverhnostb*, *poverhnostnyj* ili češ. *povrch*, *povřřšek*, *povřřchni*), na *-ovit vrřhova*, na *-o onb* određeno *vrřhovni*, neologizmi *vrřhovnik*, *vrřhovništvo* (nije ušlo u jezik) »suveren, suverenitet«, *izvrřšni* (*organ*, *vlast*, neologizam), poimeničen *izvrřšnih*. Na *-iv izvrřřiv* (*ne-*) (neologizam), s apstraktnom *izvrřřivost* (*ne-*). Prijedlozi *vrřh*, *izvrřh*, *navřřh*, (*s*)*vrřh*, *savřřh*(u), (*s*)*vrřhu*, *obrřh > obr > ober*, *obrřhu*, *odvrřh*, *povřřh*, *vrřz* (Kosmet, z od *bez*) »vrřhu«. Prilog: *nauzyvrřh* (Pavlinović) »uzvrřřšno«, *izvrřřke* (Kosmet) »do vrha, na vrřh«. U složenom pridjevu (*s*)*vrřhunaravan*, u imenici *navřřh-luka* »bijeli luk u kojem na vrhu izrastu opet glavice, a iz nje češnjevi«; *obrřh* m (14. st.), odatle na *-io obrřř f* (13. i 14. v.) »brijeg«, *obrřř m*; na *-je obrřřje* »isto« (ŽK, sa *bv > b*) »gornji dio vinograda«. Na *-ovina Vrřhovina* (toponim), na *-o bc > -ovac Vrřhovac* (toponim, prezime). Na *-unbc > -unac vrřhunac*, gen. *-unca*. Denominal na *-iti vrřřiti* (*se*), *vrřřim* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *oba-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *za-*), s *bv > b obrřřiti*, »1° facere, 2° exequi«, prema iterativu na *-va -vrřřivćti*, *-vrřřujem*, na *-ava -vrřřavati*, *-vrřřavam*, *obrřřavati*, na *-ovati dovrřřovat*, *-ujem* (Kosmet), sve samo s prefiksima. Odatle: part. perf. pas. *svřřšen* prema pridjevu (*sb > sa*) *savřřšen* (*ne-*) »(stara prevedenica) perfectus«, s apstraktima (*nesavřřšenost*, *nesavřřřštenstvo*, na *-itost izvrřřitost*. Postverbalni: *ovřřa* f »zapljena«, *svřřha* f (Vuk, zapadni krajevi) »1° šaka (Lika), 2° cilj«, na *-bk > -ák obrřřak*, gen. *-ška* (Lika), *navřřřak*, gen. *-řka* (Crna Gora), na *-etzk* (analogijski prema *doćetak*) *svřřřetak*, gen. *-etka*, *povřřra* f (Piva-Drobnjak), *razvrřra* (Poljički statut) »smetnja, nesloga, rastava«. Na *-ovina vrřřovina* (Kosmet) »vrřšina (Vuk)«, s deminutivom *vrřřvinka* f. Ovamo ide još *vrřhnja* (hrv.-kajk., Zagreb) = *vrřnja* (ŽK), slov. *vrřhnje* n pored *vrřhnja* »smetana«, kajmak (prema njem. *Obers*)«, poimeničen pridjev određeni *vřřhnji*, obrazovan prema prijedlogu *vrřh* (bez *h > ř*) i prema *dolu > dolnji* (v.). Rumunji posuđiše ne samo *vřřbi > virř* nego i prefiksalni denominal *svřřřiti > a sávřřři* = *řřřři*, *a obirři* »izvrřřiti«, *obanu* f »campus e valle emergens, obirřie f > obrřřřje »1° izvor, 2° podrijetlo, 3° konac« i s rijetkim prefiksom *ko-*, s kojim nije potvrđen u slavina-ma, *a covirři* »überragen, premařiti«, gdje možda sakriva unakrštenje s lat. *conversus*, *conversare*, koje je potvrđeno samo na Sardiniji. Baltičke su usporednice: lit. *virřřus* »gornja strana, najviši vrřh«, lot. *virřřus*, stprus. *warsus* »Lippe«.

Prema tim usporednicama *h* je nastao iz *s*. Upor. još lat. *verruca* < *versuca, sanskr. *vřřřma* »šiljak, veličina«, ir. *ferr* »bolji«. Ie. je korijen **uer-* proširen formantom *s*.

Lit.: *ARj* 2, 727. 728. 4, 453. 361-364. 7, 761. 763. 864. 865. 8, 62. 94. 95. 315. 461. 470. 495. 9, 497. 500. 11, 76. 292. 295. 296. 807. 808. 13, 775. 776. 14, 747-749. 17, 390-410. 417-429. *BI* 747. Kaspert, *ČZN* 6, 152. si. (cf. *RSI* 3, 365). *Pleteršnik* 2, 797. Belić, *NJ*, n. s. 1, 264. Ribarić, *SDZb* 9, 204. Vuković, *SDZb* 10, 396. 431. *Elezović* 1, 89. 221. 473. 87. 2, 17. Maretić, *Savj.* 101. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečnyj* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 190. *Mladenov* 60. 80. *Trautmann* 262. *WP* 1, 267. *Tiktin* 428. 1070. *Boisacq*³ 282. Foy, *IF* 6, 333. Hirt, *IF* 17, 48. Iljinski, *IzvORJAS* 20, 3, 102. (cf. *IF* 9, 292). Lewy, *IF* 32, 165. Meyer, *IF* 2, 370. 471. Pedersen, *KZ* 38, 194. *IF* 5, 54. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). Scheffelowitz, *IF* 33, 164. Schmidt, *KZ* 32, 384. 412. Stütterlin, *IF* 25, 63. Torbiörnsson (cf. *RSI* 4, 303). Vaillant, *RES* 4, 310.

vrijeci, *vrřřem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *o-*) = (sa *bv > b*) *obrřřeci*, *obrřřem* = (ikavski) *ovrićii* = (analogijskim prijenosom sonantnog *f* iz prezenta u infinitiv) *vrřci*, *vřřřem* (Vuk, Bačka) (*do-*) — *vrřř*, *vrřřim* (Kosmet) = (prijelazom infinitiva iz primarne kategorije u kategoriju na *-iti*) *vřřřiti*, *vrřřim* = *vřřřiti*, *vrřřim* (ŽK) (*na-*, *iz-*, *o-*, *uz-*) — (na *-ěti*) *vřřřet*, *vrřřim* (Kosmet) (*iz-*, *o-*, *ir-*), ie., južno-slav i rus., praslav. poljoprivredni termin, bez paralela u baltičkoj grupi, steslav. *vřřřiti* (< *verřřti), *vrřřř* »terere frumentum«. Apstrakti na *-itřba vrřřidba* (Vuk) = *vrřřidba* (Kosmet), na *-jaj vrřřaj* m »zum Ausdreschen bestimmte Getreidelage«. Ōd part. perf. akt. na *-jati vrřřjati*, *-am* impf, (objekt *trnje*, *pro-*) »1° calcare, 2° (metafora, *nad glavom*) raditi samovoljno, bez kontrole, pričinjajući time neprijatnost«, poimeničenje na *-ica dovrřřaonica* »posljednji dan žetve« = *dovřřřanica* (*ao > á*) (sjeverna Dalmacija) = (zamjena sufiksa *-aonica* sufiksom *-ancija* lat. podrijetla) *dovřřřancija* (Lika) »zadnji dani vrřřidbe«. Iz baltičke grupe može se upoređivati samo lot. *vřřřnis* »Haufe ausgedroschenen, noch nicht gereinigten Getreides« (glede prijevoja *vars-* v. niže *vrahz*). Ie. su usporednice izvjesne: gr. ěppto »gehe mühselig einher«, lat. *verro* »schleifen, fegen«. Semantički je praslav. termin izoliran unutar ie. jezika. Kako se primitivna vrřřidba obavljala bacanjem po tlu, može se uzeti da su navedene ie. usporednice izvjesne; s je nastao iz *h*, upor. bug. *vraha*, a to iz ie. s u ie. korijenu **uers-*, koji se nalazi u navedenim usporednicama.

Još postoji prijevoj perfektuma **uors-* > praslav. *vorhi > steslav. postverbal *vrahu* »trituratilo > acervus«, rus. *vorohi*, ukr. *voroh* »Haufe«, v. *vorosi* »zusammen«, očuvan u rum. *vraf*, *vrvav* »Haufe gedroschenen Getreides«, arb. *vrah* »gomila«.

Lit.: *ARj* 2, 726. 727. 4, 354. 462. 7, 763. 8, 462. 9, 499. 500. *BI* 748. 752. Moskvljević, *NJ* 4, 217-220. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović* 1, 88. 222. 2, 9. 383. *Miklošič* 383. Isti, *Lex.* 75. *Brücknsr* 601. *Vasmer* 1, 191. 230. *Mladenov* 92. *Trautmann* 361. *WP* 1, 292. Baric, *Alb.* 1. (cf. *JF* 3, 200). *Boisacq*³ 284. Meringer, *IF* 17, 155. Pedersen, *IF* 5, 54.

vrijedan, *f -dna* (Vuk, bug. *vreden*) (*ne-*) = (ekavski) *vrřđan* = (ikavski) *vridan*, *f vridna* (ŽK), pridjev izveden s pomoću sufiksa *-bn > -an* od steslav. *zeab* »cijena«, »(ne)valjan, valjao, f -la, (ne-)«. Poimeničen na *-ik vrřđnik** gen. *-ika* m prema *f vrednica*, apstrakti na *-osi*, *-oca vrijednost*, *f vrednoća*. Denominal na *-ěti vrijedjeti* = *-iti vrijediti*, *-im* impf. (Vuk) (*pre-*, *pri-*, *pro-* *se*) = *vrřđiti* (Vodice) »valjati, važiti«, iterativ na *-va -privřđivati*, *-vrřđujem*. Postverbal *privřđena*, s pridjevom *privřđedan*, poimeničen na *-ik privřđednik*. Nalazi se samo u južnoslav. jezicima. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. stvnjem. *werd*, nvnjem. *Wert* (s kojom je riječi u prasrodstvu). Većina lingvista uzimlje da je stara posudnica od prije g. 800 iz stvnjem. *Mladenov* naprotiv pretpostavlja varijantu ie. korijena *uer-dho, koji je u *vrijedati* (v.). Značajno je ipak što je jezik nastojao da izbjegne homonimiju s tim glagolom time što je posegao za drugim glagolom *valjati* (v.) kao zamjenom za *vrijediti*. Rumunji posuđiše pridjev *vredbnj*; dodavši mu nenaglašeni lat. sufiks *-icus > -ic*: *vrednic*.

Lit.: *ARj* 8, 144. 11, 805. 12, 220. 479. *BI* 748. Moskvljević, *NJ* 1, 19. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 383. *Bruckner*, *ASPh* 9, 115. *Mladenov* 79. *Kiparsky* 163.

vrijedati (se), *vrijedam* impf. (Vuk) (*řř-*, *rar-*) prema *-vrijediti*, *-vrijedim* (*na-*, *po-*, *raz-*, *u-*, samo s prijedlozima, zbog homonimije sa *vrijediti* »valere«, u štokavskom, jekavskom i ekavskom) = *vřđiti* (Vodice) (*u-*), slov. *mě-dia* = (sa prijelazom *v > u*, da se izbjegne homonimija sa značenjem »valere« toga glagola) *ure-dit*, *-ědim* (Kosmet, objekt *ruku*) = *urediti* se (ŽK), ikavski Marulić *prevřđiti bogu*, ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **uerd-*, »1° (konkretno s objektom *ranu*, itd.) pozlijediti, raniti (Vodice), 2° isto psihološki: čast, nekoga«. PostverbalL:

vrijed m (Dubrovnik) = (ikavski) *mld* m (Benkovac, Lumbarda) »prišt, gnoj«. Tu staru imenicu posudiše Madžari *méregy* »Pestbeule«. Slog *vrč-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *veredítb, véred* m. Baltička je usporednica lot. *apvirde* »vrijed, čir«, sanskr. *vardhati* (3. 1. sing.) »raste«, stvnjem. *warza*, nvnjem. *Warze*. Ie. je korijen **uez-* »rezati«, proširen formantom *d*.

Lit.: ARj 4, 354. 7, 761. BI 748. Elezović 2, 393. Ribarić, SÖZ* 9, 204. Pletersnik 2, 794. Skok, ASPH 33, 372. Kušar, NVj 3, 326. Miklošič 384. Holub-Kopečný 424. Bruckner 634. ASPH 11, 141. Vasmer 1, 186. Mladenov 78. WP 1, 287. Ijinski, JF 9, 290. Jokl, Unt. 194. Sütterlin, IF 25, 64. Wood, JEGPH 13-, 499. sl. (cf. IJb 3, 105).

vrijeme, vremena n (Vuk) = (ekavski) *vreme* = (ikavski) *vrime*, gen. *vrmena* (ŽK), *vríme*, gen. *vrímena* (Vodice) = *Mme* (Lumbarda) = *brijême*, gen. *bremena* (Dubrovnik), južnoslav. i rus. i praslav. *verme, gen. *-ene*, »1° tempus, 2° Witterung, nevrijeme (ŽK, bože *vrime* kaže se kad je vrlo kišovito, a za značenje »tempus« govori se germanizam *nimam cajta*)«. Izvedenice se prave od dviju osnova *vremen-* i *vrem-*. Od *vremén-* pridjev na *-bn* *üremen (opozicija *vječni*), *privremen* (< rus. *prii'remcnyj*), *povremen* (< rus. *povremennyj*), *prijevremen*, *suvremen* — *suvremen*, poimeničen na *-ih suvremenik*, apstraktum na *-ost savremenost* — *savremenost* (ovo za lat. *contemporaneus*), proširen na *-it vremenit* = *bremenit* = *vremenit* (Kosmet); na *-ski vremenski* (~ *razmak*). Pridjev *vremešan*, f *vremešana* (Baranja) »dobrano star« upravo je deminutivan kao *durašan, imašan, umješšan, slabašan*. Može se tumačiti na osnovi disimilacije *vremenšan (tip *n — n > 0 — n*). Od *vrem-* *starovremski, navreman*, f *-mna* (upravo *navriman*, od sintagme *na vrime* »à temps«, kod Radnica). Složenica s negativnim prefiksom *nevreme*, gen. *-ena* = *nebrijeme*, gen. *nëbremena* (Vuk, Boka, Crna Gora) »1° nehora, 2° rđavo vrijeme«. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. *véreni'e* »lijepo vrijeme«, bjelo-rus. *véremé, struš, veremja*. Značajno je da su Rumunji posudili *vreme* »Wetter, Zeit« > strum. *vream* »Zeit, Gelegenheit, Wetter«, premda posjeduju (<lat.) *timp*. Odatle pridjev *vremelnic* »provizoran, privremen«, koji sadrži *zemelñs + lat. -icus > -ic* (nenaglašen sufix) (disimilacija *n — n > l — n*), *vremelnicesc*. Nema ni baltičke ni ie. riječi koja bi semantički odgovarala. Ipak se može objasniti iz ie. i praslav.

jezičnih sredstava. Dovodi se u vezu s glagolom *vrjeti*, od praslavenskog korijena *verti-* i danas neživog sufixa *-men > -me* za apstrakta. Apstraktum *vertmen je ie., jer se nalazi u sanskr. *varman*, gdje je prvobitni apstraktum dobio konkretno značenje »gdje se kolo okreće > Radspur, Wegspur, Bahn, Rinnal«, dok taj apstraktum u slavinama znači ono što kaže lat. poslovice: *tempora mutantur et nos mutamur in illis* — *vrijeme* (= *zeman*, Bosna) *gradi, zeman razgrađuje*.

Lit.: ARj 1, 626. 648. 7, 760. 8, 145. 11, 292. 12, 220. Belić, RES 2, 77. Kušar, NVj 3, 328. Ribarić, SDZb 9, 204. Miklošič 384. Vasmer 1, 235. Mladenov 79. Pokrovskij, *Symbolae grammaticae* 1, 223-226. (cf. IJb 13, 311). Machek, ZSPH 18, 23. Tiktin 1780. Porzig, IP 42, 229.

vrjjes m (Vuk) = *vres* = (ikavski) *vrís* (Smokvica, Korčula) = *frij.es* (Vuk, Crna Gora), balto-slav., sveslav. i praslav. *versb, »calluna vulgáris«. Deminutivi u narječju raznih biljaka na *-bc > -äc vriesac*, gen. *-sca* = (ik.) *vrísac*, na *-ik > -äk vriesak*, gen. *-ska* f »trava koja povrh Velebita miriši, a po Lici ne« = *vrísak* (ik.). Odatle ikavski augmentativ na *-ina vriština* (Lika) = na *-ika* (upór. *apitko*) *vristika* »crnjušina«. Od */rijes* augmentativ je */resina* (Vuk, Crna Gora). Na *-ika* sa *vr > r risikovina* (Dobrinj) »erica, mahača«, poime-ničen je pridjev od *Rišika*, koje je potvrđeno kao toponim (kod Vrbnika). Upor. još slov. *resjè* pored *vresje*. Ovamo ide možda i *resen* m ili f »vrijes, calluna vulgáris« = *resulja* (oboje Slabinja, u kotaru Hrvatska Kostajnica), ako znači isto što i *vrijes*, kako pretpostavlja Mažuranić. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *véres*. Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema u suglasnicima: lot. *viršij* (*viršij*) m pl. »Heidekraut« ne slaže se u prijevaju, isto tako ni lit. *viržiai* »erica vulgáris«, *viržyniai* »calluna vulgáris«, koje sve pokazuju niži prijevajni štēpen (Tiefstufe). Lot. pretpostavlja ie. *urghi-s, a praslav. **uergh-* proširen sa s. Ie. je korijen **uer-* »okretati, savijati« proširen formantom *gh* i s. Machek pretpostavlja riječ iz praevropskog supstrata. Upor. gr.-lat. *erica*, ir. *froech* »isto«.

Lit.: ARj 3, 71. BI 749. 750. Mažuranić 1608. Pletersnik 2, 420. Miklošič 384. Holub-Kopečný 424. Bruckner 634. ZSPH 4, 215. Vasmer 1, 186. WP 1, 273. Boisacq 274. Machek, LP 2, 158-159. Pedersen (cf. AnzIF2, 82). Petersson, ASPH 36, 144-146. Sütterlin, IF 25, 60.

vrijēti se, *vrēm impf. (Vuk) je verbum deponens. Bez prefiksa upotrebljava se u infinitivu u poslovi u značenju »sakrivati«: *nije se kamo vrijēti, prišlo je unrijēti*. Redovno s prefiksima *iza-*, *na-*, *obi-*: *obrijēti se* (*bv > V*), *oda-*, *po-*, *podu-*, *pre-*, *pro-*, *sa-*, *razu-*, *u-*, *za-*. Stcslav. *ьzo, vrejī* »cludere«. Hrvj-srp. značenja toga glagola s prefiksima polaze također odatle: *izavrijēti* »ispregnuti«, *navrijēti* »navaliti«, *obrijēti se* »naći se«, *poduvrijēti* »potisnuti«, *prevrijēti* »uzeti« (nejasno), *prō-vrijēti (sé)* »potisnuti (se), progurati (se)«, *sā-vrijēti se* »skriti se, šćunjiti se, šćućuriti se«, *ivrijēti se* »sakriti se«, *zavrijēti* »|° zavući, sakriti što u što, 2° (Hrvatska, objekt *kola, kotač*) »upaočiti«. Glagol je ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *ver-ti, *ьc*. Izvedenice se prave od peterostiukog korijena, u kojem samoglasnici variraju prema prijevaju: (gubitak poluglasa *ь*, niži prijevajni štēpen) *ьz-* > *vr-*, (prijevaj duljenja 0 — r) *vir-*, prijevaj *e ver-*, prijevaj *o vor-*, prijevaj duljenja *o — ō > a* »*var-* (I) Od korijena *vr-*: part. perf. aktiva *uvr'o*, f *iv'r'la, zāv'r'o*, f *zāv'r'la: kud se vrlo, dobro se obrlo; vrvca* (v.), *obruka* (v.), pridjev, upravo part. perf. pasiva *savrt* (Crna Gora) »pognut«, *savrtte noge, rāzvūft* »rastegnūt«. (II) Od *vir-* imperfektivni *izāvirati*, *-m, navirati, -ēm, oda-virati, převirati, rāzvirati; zavirati, -ēm* »1° glavu u što, 2° paočiti, bremsati«, *ivirati se, -ēm* (*nije se gdje ~*), *sāvirati se, -ēm*, odatle na *-ač savirač*, gen. *-ača* »kovačka kliješta« (III) Od *ver-* *zaver* m (Vodice) »Bremse, upravo željezni lanac za tu svrhu«; *verige* (v.), možda *verati se* (v.). (IV) Od *vor-* brojne su izvedenice: postverbalni: (sa *bv > b*) *obor* m (Vuk, bug. *obor*), *obor*, gen. *-Sra* (Kosmet), balto-slav., sveslav. i praslav. termin, »dvo-rište pred kućom (Čilipi, Šibenik), staja za svinje, tor, trio, okolac, kolac«, pridjev *obornji* (Kosmet). Augmentativ *oborina* (Kosmet). Taj termin ušao je u balkansku pastirsku i graditeljsku terminologiju: rum. *obor* m »1° Viehgehege, Hof, 2° Marktplatz, 3° vrvca za uđicu«, arb. (*Ko(m)bör* »dvořište, avlija« = čine. *ubar*, ngr. (Epir) *óβορός, vouβουρό* (Grčka Makedonija); (sa *ot = od*) *otvor*, odatle denomin. pf. *otvoriti, otvorim*, na *-ati izdōv-rati, -ām* (= kod čakavaca ikavaca *otpriti, otprem* /ŽK/, kao i /protivno/ *zapřiti*) i prema ovome *zatvor, zatvoriti, -im', pritvoriti, -im*, odatle *pritvor*; *t* je analogijski uneseno zbog izbjegavanja homonimije sa *zavor* m »Bremse«. Analogijom ušlo je i u *rastvoriti, rastvorim* (Primorje, objekt *prozore*) »širom otvoriti«, zatim u (Gučetić) *satvor* »zavor«, *satvoriti*

(Dordić, Vetrarie) »zatvoriti«, impf, *satvoriti, -om* (18. v.), *prijevor* m = *prijevara* f (Stulić) »(geografski termin) staza utisnuta među dva brda«, odatle *prijevoznica* »zavornica, mandal«, *privorac*, gen. *-rea* (sjeverna Dalmacija) »uvala među dva brda, prešljež«, *povor* m »hrptenica«, prošireno na *-bka povorka* »(metafora) procesija«; *provar* m »protisli«, od *provrijeli; savor* m »kovačka kliješta«, od *savrijēti*, v. gore *savirač; podvore* f pl. (Vuk, Srbija, Martić) »dva koca što se na njima nose naviljci«, od *poduvrijēti; zavor* »zasunka, pessulum«, prošireno je s pomoću sufixa *-nica zavornica* (Vuk) »mandal, prijevornica, paočanica, cokla«, na *-bn + -io zāvōranj*, gen. *-vōrnja* »krčalo, krčel (ŽK, bug. *zavornja*)« u terminologiji pluga; na *-jak zāvōrnjak* m (Lika) »veliko svrdlo za školje u zavornju«, stcslav. *swora* »fibula« > *svōra* f »srčanica« = *esyero* (Bednja, hrv.-kajk.) = *švora* (ŽK) = *sura* (Vodice, *vo > u*) = *zvora* (prema Miklošiču hrv.), odatle na *-nica svōrnica* »klin u srčanici«. Ku turni termini *zavor* i *svora* posuđuju se, upor. rum. *sfoară* = ngr. σφόρα »Bindfäden«, rum. *zavor* = *zovor, a zavori*, madž. *zavor > zar, zart* »zatvoren«. U Kosmetu *zatvor* m znači »zulum«. Odatle izraz stvoren prema tur. *kitap mitap* »knjiga i sve oko nje« *Sv(o)r zavor pa na žito*. (V) Od *var-* imperfektivni: *otvarati, otvaram, zatvarati, zatvaram*. Taj glagol proširen je glagolskim sufixom romanskog podrijetla *-izati* < vlat. *-idiare* (od gr. *-ιζειν*) > tal. *-eggiare: tvarizati, tvarizēm* pored *-ām* »često otvarati« pored *tvarizati*, s ispadanjem početnog *o-* kao u *driješiti, buliti, biskati* (v.), ali je potvrđeno i sa *o-* *otvorizati, -tvōrizām* (Lika, Slavonija), *otvarizati* (Slavonija). — Od prezenta stcslav. *ьep* nastade rum. *a sa vîrî* »zavuču se nekamo«. Usporednice pruža baltička grupa za sveslav. prijevaje: glede prijevaja za *vr-* v. *vrpca*, zatim lit. *atviras* »offen«, prema lit. *atveriu, užveriu*, koji prema Meilletu pretpostavljaju **ap-tuer-*, **op-tuer-* i slažu se sa *zatvoriti, otvoriti*, tako da bi tu bio korijen *tvor-* (v.), zacijelo unakrštenje s njim. Upor. za semantičku stranu s Miklošičem i njem. *aufmachen*. Upor. češ. *pitvor* »Vorhaus« = madž. *pitvar* < *pritvor* »isto«, za *povor(ka)* upor. lit. *pavārē* i *vora* »lange Reihe (von Wagen, Gänse)«, za *vrijēti* lit. *vėrti* »auf-oder zutun«, lot. *vėrt*. Od ostalih ie. usporednica upor. naročito lat. *aperio* < *ap- verio, viat. *operire* > fr. *ouvrir* i sanskr. *apivrnōti* »zatvoriti«, gr. αορτή (internacionalno *aorta*). Kauzativum *-variti* u *otvoriti, zatvoriti* odgovara got. *warjan*, sanskr. *vārayati* (3.

1. sing.) »verhüllt«, lit. *varyti* »tjerati«. Sa *stvara* upór. lot. *savari* m pl. »Querstange der Hege«, lit. *varas* m »Stange zum Ziehen eines Zaunes«. Upor. *vránj*.

Lit.: *ARj* 4, 123. 7, 742. 761. 8, 425-430. 463. 562. 563. 9, 459-469. 11, 281. 293. 805. 941. 12, 200. 201. 478. 480. 13, 337-343. 744. 14, 705. 708. 732. 746. 747. 17, 383. 410. 411. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović* 1, 186. 2, 5. 9. 470. 534. Ribarić, *SDZb* 9, 152. 184. 185. 205. *Miklošić* 381. 382. *Holub-Kopečny* 425. *Bruckner* 633. *KZ* 46, 211. *Vasmer* 1, *RS14*, 168. *Mladenov* 171. 367. 343. *Trautmann* 213. 351. *WP* \, 263. *Tiktin* 1419. 1800. *GM* 314. Isti, *Ngr.* 2, 48. *Pascu* 2, 212., br. 466. Ivšić, *HR* 1934, 194. Meillet, *BSLP* 28, 40. si. (cf. *IJb* 14, 189). *Boisacq** 286. Zubatý, *SbFil* 2, 90-95. Buga, *RFV* 75, 141. si. 198. si. (cf. *IJb* 8, 198. 199). Iljinski, *PF* 11, 182-200. (cf. Grappin, *Slavia* 13, 264). Fraenkel, *ASPh* 39, 71. Johansson, *IF* 25, 215. sl.

vri eža f (Vuk) = (ekavski, Bačka) *vr eža* »1° kao stabljika, struk, na čemu rastu bundeve, lubenice, 2° bostan, lubenica, dinja (Bačka, razvitak značenja po zakonu sinegdohe), 3° (uvredljiva metafora) *pasja vriježa*, skot, kot, podsad« = *vrež* m (Kosmet), samo u poređenju *kiselo kaj* ~ = *mijéé* m (Parčić) »germoglio«. Nalazi se samo u hrv.-srp. Miklošić upoređuje s lit. *virškis* »steifes, starkes Kraut von Bohnen, Kartoffeln, Rauken von Erbsen, Hopfen«. Prema ovom upoređenju slog *vrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze: praslav. *^erg-ia*. Upór. lat. *virga* (Lewy). Upor. *vra*, *vrijes*, *povraz*, *vrijeslo*, *vrsti* za dalje moguće etimologijske veze. Upor. *uvriježiti se* (v.).

Lit.: *BI* 750. *Parčić* 1125. *Miklošić* 383. *WP* 1, 273. Lewy, *IP* 32, 165.

vrisk, gen. *-ska* m = *vriska* f (Vuk) »sonus acer«, praslav., postverbal od balto-slav. i praslav. glagola na *-ėti vrištati*, *-im* impf. (Vuk) (*raž-* *se*, *za-*) prema pf. *vrishuti*, *vrishnem* »exclamare«. Prema *vrěskati*, *-scem* (Vodice, subjekt *dijete*), slov. *vresknn*, *vrěskati*, *vrěščati*, stcslav. *vrěšati*, bug. *vrěšta*, hrv. *-vreskov* (Miklošić), rus. *verěščatb ila.*, gdje je slog *vrě-* nastao po zakonu likvidne metateze, hrv.-srp. oblici pokazuju onomatopejsku izmjenu *e* — *i* prema *vikati*. Glede izmjene *e* — *i* upor. bug. *vreskalo*, *vriskam*. Upor. za izmjene iste prirode *vrištati*, *listati* (v.). Baltičke su usporednice lit. *virškis* (*su-*, *pra-*) »zaplakati« prema *verkšnoti* »plakati«, lot. prijetoj *varkšet* »quarren«, lit. *verkšlenti*, *verkšlenu* »mit weinerlicher Stimme Ärger

zeigen«. Ie. je korijen **uersk-*, koji je potvrđen samo u baltoslav.

Lit.: *ARj* 13, 774. *BI* 750. *Miklošić* 384. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 188. *Mladenov* 79. *Boisacq* 833. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). Scheftelowitz, *KZ* 56, 206.

vrkoč, gen. *-ōca* m (Vuk) »kicoš«. Denominal na *-iti vrkōčiti se*, *vrkōčim* (Vuk) »kao ponositi se, kicošiti se«. Miklošić stavlja ovamo *kovrčica* (v.). Nalazi se u češ., polj. *warkocz*, rus. *vorkoč* »Zopf, erines plexi«. Praslav. Zbog toga ne može se prihvatiti Tomanovićevo tumačenje da je *vrkōčiti se* nastalo unakrštenjem od *vrjeti se*, *vrkati se* i *kočiti se*. Završno *-oč* čini se kao sufix. Praslav. korijen **vtr-* upoređuje Bruckner s *brkati* impf, prema pf. *brknuti* (v.), *brk* (v.).

Lit.: *BI* 750. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošić* 384. *Holub-Kopečny* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* 1, 227.

vrľudati, *vrľudam* impf. (Vuk) »iči i raditi kao da se čuti rdavo« = *erľudati* (Vuk) = *rľjudati*, *rľjudām* (Lika) »pobolijevati«. Glede *-udati* upor. *krivudati*, *krivudast* (v.), a glede korijena *švrľjati*, *švrľjam* (Vuk, Srijem) »po kući koješta raditi« = *švrľjati* (ŽK) »hoditi bez cilja, amo-tamo«.

Lit.: *ARj* 3, 31. 14, 55.

vrľjati, *vrľjām* impf. (Vuk) (*od-*, *pro-*) prema pf. *vrľjiti*, *vrľjim* (Vuk) »bacati, baciti, turiti«, *navrľjati*, *nāvrľjām* pf. (Vuk) »(ekspresivna metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«, *obavrľjati*, *-am* (Vuk, objekt *šal*, BiH) »omotati, obaviti (v.)«, odatle na *-un obavrľjun* m (BiH) »nekakva kapa«. S prefiksom *kovrľjati*, *-am* impf. (Vuk), *zakotrľjati*, *-ām* pf. (Piva-Drobnjak) »(za)kotrljati (v.)«, *nakovrľjāt*, *-am* pf. (Kosmet, podrugljivo i ekspresivno) = *natovrľjati* »nasuti vodu u jelo«. Na *-ak kovrľjāk*, gen. *-aka* (Petrovo Polje, Dalmacija, Vuk, vrsta kape udatih žena) »vittae genus«. Ovamo možda *āvšje* n (Vuk, Srijem, Baranja, Lika) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, možda i (*h*)*avar*, gen. *-ara* (ZK) »kratki komad motke koji se baca na vočku da se istrese plod«. Zacijelo je u vezi s bug. *hvārľjam* »werfen« i s rum. slavizmom *azvirli* »baciti« (*a* je srašteno *a* < *ad* pred infinitivom, zbog suglasničke grupe), *zavirľitā* »Steinwurf«, *zavirľiturā* »Wurf«. Onomatopeja.

Lit.: *ARj* 1, 125. 5, 413. 7, 761. 8, 315. *BI* 751. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezović* 1, 938. *SEW* 1, 410. *Mladenov* 667. *Tiktin* 135.

vrľjav (Vuk), pridjev na *-av*, »laesus oculo«, složen prema tipu *crnook*, *razrok*: *vrľjōok* »isto«, odatle na *-ost vrľjōokast* »isto«. Hipokoristik *vrľjo* m (Vuk) »saucius altero oculo«. Ovamo možda istro-čak., hrv.-kajk. *žvrľjast* (Nemanić) »non longe videns, stupide circumspectans«.

Lit.: *BI* 751. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

vrľjika f (Vuk) »motka kojom se zagrađuje vrt«. Na *-as vrľjikaš*, gen. *-āša* m (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj tanak a dugačak«. Deminutiv na *-ica vrľjičica*. Miklošić upoređuje s bug. *vrľlina* »Stange« i slov. *vrľina* f »1° Zaunöffnung, 2° Aus Brettern gemachtes Gartentor, Ijesa (v.)«, a Mladenov s lot. *svēre* »štanga na bunaru za tegljenje«, *svařtis* »Wagebalken«, *svirtis* »Schwengel«, od ie. korijena **uez-* »Schnur, Strick«. Ako je tako, bila bi u srodstvu sa *veriga* (v.), *vrpca* (v.).

Lit.: *BI* 751. *Pleteršnik* 2, 798. *Miklošić* 384. *Mladenov* 91. *WP* 1, 265.

vrnez m (1380, Vinodolski zakon) »novac«, u primjerima: *deset libar dobrih vrnezi*, *šest vrnezi munide* (v.) *ka teče*, *benetački vrnezi* = *vrniz* (Vrbnik). Od tal. pridjeva na *-ese* < lat. *-ensis veronensis* (se. *denarius*) > *veronese*, od *Verona*.

Lit.: *Mačurani* 1609-1610.

vrľnut m (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »morska riba scomber, skuša, plavica«. Upor. dočetak *-ut* u *smudut* (v.). Još se zove *golčić* (Hrvatsko primorje) i *pastrica* (Trogir, v. *pastra*, od stcslav. *pšstrt*). Zacijelo je od *vrľjeti* prema *vrnuti* (se). Završno *-ut* je sufixs participskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 3, 250. *BI* 751. Skok, *Term.* 50.

vrľnja f (Rab) »1° kopanja, 2° (Dubasnica, Omišalj, Krk) mala okrugla košarica s lucnjem (nije pokrivena; ako je pokrivena, zove se *kofa*, v.)«. Prvo značenje ide zajedno sa slov. *ōrna* »Eimer, Wassereimer«, deminutiv *ornica* (Kras) »neka posuda«. Odatle sa sufixsom *-āc* ili lat. > tal. *-aceus* > *-accio orna*, gen. *-aca* (Buzet, Sovinjsko polje) »badanj u koji curi ulje pomiješano vrućom vodom iz sporte (uljarski termin)«. Riječ *vrľnja* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *urna* > rum. *urna*. Slov. i istarska riječ potječe od sttal. *orna* (mlet., ladinski, Abruzzi), možda preko istro-rom.

Lit.: *Pleteršnik* 1, 848. *REW*² 9086. *DEI* 2679.

vrľpoljiti se, *-im* impf. (Vuk) (*uz-*) »ne-prestano okretati se, ne sjedjeti mirno«. Samo hrv.-srp. Miklošić uspoređuje s lit. *virpuly* »drhtanje«, izvedenica od *viľpti*, *virpiū* »wanken, zittern, beben«, srodno s germ. *werpan*, nvnjem. *werfen* < ie. **r<er-* »okretati, savijati« prošireno na *p*, upor. i lit. *verpti* »presti«, hrv.-kajk. *vrpa*, rus. *vorop* »Überfall, Raub«, arb. *vraponj* »trčim«. Stari korijen onomatopeiziran je s pomoću *-oljiti*.

Lit.: *BI15*. *Miklošić* 384. *GM* 478. *Vasmer* i, 229. Jagić, *ASPh* 1, 430.

vrst, gen. *-i* f = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju *a*) *vrsta*, gen. pl. (upor. rus. *versta*) *vrsti* i *vrsta*, ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufixa -*r̥* za apstrakta (upor. *vlast* od *vladati*) od *vrjeti* (v.), »1° series, 2° par, aetas, 3° tela, struka, genus (i sa prefiksom *si*vrst f), 4° linea, sura«. Pridjev na *-bn* > *-an vrstan* = ("analogijom prema, f) *vršan*, *fvrсна*, određeno *vrсни*, poimeničn na *-ik vršnik*, gen. *-ika* (Vuk, Kosmet) = *suvršnik* m »parnjak« prema f na *-ica vršnica* (Vuk, Kosmet) = na *-jak vršnjak*, gen. *-aka* prema f *vršnjakinja*, apstraktum na *-oca vrsnoća*; upor. *vrsnovanje* »exercitium« (15. v.), pridjev od sintagme *iz vrste izvrstan* = (analogijom prema f) *izvršan*, f *izvrсна*, s apstraktumom na *-osi izvršnost*, poimeničen *izvršnih*, isti pridjev proširen na *-it izvršnu*, apstraktum *izvršnitost*, bez sufixa *-bn izvrši* (18. v.), proširen na *-it izvršiti* (15. v.); unakrštenjem sa *izvršiti*: *izvršan*, *izvršiti*, *izvršitina* = *izvršina*. Denominal na *-iti uvrstiti*, na *-ati vrstati* (se), *-am* impf. (Vuk, objekt *vojsku*) (*na-*, *raž-*, *s-*, *u-*) »instruere«. Rumunji posuđiše: *vrsta* »doba života, aetas«, s pridjevom *vrštnic* »odrastao« = *vistra* (Erdelj, Moldavija) i Arbanasi *vēres*, (Gege) *ver cē*, s pridjevom *vērsēnik* »Altesgenosse, vršnjak«. Potpunu paralelu pruža lit. particip *virštas*, upor. prijetoj *varstas* »Päuggewende«, sanskr. *vr̥tti* f »Art und Weise, Benehmen, Natur, Arts, vr̥tia n »Lebensart, Benehmen«, particip (pridjev) *vr̥ttas* »okrugao«.

Lit.: 4, 355-64. 7, 762-63. 12, 775. 17, 92. 416-17. *BI* 751. 752. Rešetar, *ASPh* 26, 361. 365. Jagić, *ASPh* 1, 432. *Miklošić* 384-385. *Holub-Kopečny* 423. *Bruckner* 603. *Vasmer* 1, 189. Filin, *Marrov Sbornik* 370-379. (cf. *RES* 16, 98). *Tiktin* 1754. *GM* 470. Joki, *Unt.* 141. *IF* 37, 111. Pokrivski, *Symbolae gramm.* \, 223-226. (cf. *IJb* 13, 312).

vrľsti se, *vrľzem* impf. (Vuk) (*is-* *se*, *na-*, *napo-* *se*, *od-*, *po-*, *raž-*, *s-*, *u-*, *za-*), balto-slav., sveslav. i praslav. *^erz-ti*, *vwzc*,

»adhaerescere«, pored na *-ati vrzati (se)*, *vrzom se* (Boka, ~ *se oko kuće*, upór. češ. *vrzati*, rus. *verzátib*) »obilaziti«, iterativ na *-iva zavrživati*, *-vrživām* »izgovarati se«. Unakrštenje sa *degmati* (v.) *vrzmati se* (Miličević) = *vrzmát se*, *-am* (Kosmet) »vrsti sa oko«. Od part. perf. akt. *svrzlati*, *-am* »saletjeti, importunare, seccare«. Izvedenice se prave od tri osnove: 1. *vrz-*, 2. **vrz-* > *vrijez-*, 3. **i*or $\bar{z}$ > *vraz-*. Prema tur. *-lama zavrzlama* (Bosna, Banja Luka) »zapatljana stvar«. Pridjev na *-bn* > *-an navrzan* »pijan«. Na *-aia zavrzača* »svekruva« prema m *zavrzalo*, *zavrzán (svekar)*, *-iça nàvrzica* m, f (Slavonija) »čeljade svadljivo, napržito«. Na *-ala: vrzala f* (Vodice) »kožnata vrvca na opancima«. Od *uvrsti*, *uvfzēm* pf. (~ *konac u iglu*) »udjeti« je impf, u prijevaju praslav. *^vrz-* *uvrāziti*, *uvrazim* »udijevati«, *povraziti*, *pòvrāzim* »(den Topf) umstricken«. Odatle postverbal *povraz* m »1° uzica, uže, 2° uprta na torbi, 3° polukružna naprava za vješanje suda, lonaca« = *pobraz* (Riječka nabija, Crna Gora) »das Henkeleisen an einem Kessel« (koji posudiše Mađari *poraz*, *pore*), deminutiv *považac* (Lika). Na *-aia, povrazača* »uzica što se povrazi lonac, npr. kad se u njemu nosi jelo u polje«, *navrāzača* »1° oputa (u opanka), 2° (u Poljicama) gornji dio opanaka«. Pridjev *namazan* (Ljubiša: *pak navrazan i umoran zaspao kao zaklan*) »umoran (pijan ?, v. gore *navrzan*)«. Prema steslav. *vnzĠ, vřesti* u hrv.-srp. je preneseno analogijom sonantno *r* i u infinitiv. Ovakav infinitiv i u Jačkama *navrst* (objekti *nagrlje, veliki kamen na vrat*). Stara infinitivna osnova je u praslav. izvedenici na *-lo vrijěslo* n (Vuk) = (ekavski) *vr'eslo* (Kosmet) = (*vr-* > *r-* kap *vrebac* > *rebac*) *riješio* (Gruža), *povrijeslo* (BiH) »povraz« = (ekavski) *povrěslo* (Istra) »baccillus ferreus ex quo suspenditur ahenum«, Prigorje »uzica kojom se vežu snopovi« = (ikavski) *povrislo, pròvrjieslo* (Prčanj) = *provrislo* (Šibenik, Imotski, Smokvica, Korčula) »metalna ručica od lonca, *povrijez*«, upor. ukr. *verěslo*, češ. *povrislo*. Bez sufiksa *-lo pòvrjiez* m. Baltičke su usporednice: *veržti, veržiu* »schnüren, einengen, pressen«, prijetoj *varžyti, varžau* »mehrfach zusammenschnüren«. Od drugih srodnih ie. riječi upor. nvnjem. *erwürgen*. Ie. je korijen **uez-* proširen formantom *gh*. Upor. još *vrpca* (v.), *vrći* (v.). Arb. *verzelik* »Armband« pokazuje unakrštenje *vrz-* sa tur. *bilezik* (v. *belenzuké*).

Lit.: ARj 4, 360, 7, 511, 759, 763, 765, 8, 726. II, 290, 293, 295, 12, 479, 13, 775, 417. BI 752. Tentor, JF 5, 207. Skok, Slavia 15,

504., br. 852. *Elezovic* 1, 87, 88. Ribarić, SDZb 9, 204. Miklošič 386. Holub-Kopečný 424. Bruckner 433. KZ 45, 105. Mladenov 91. WP 1, 273. Hujer, LF 42, 225-227. Boisacq 287. Brugmann, IF 15, 86. GM 471, 488. Skardžius, APH 5, 160-166. (cf. IJb 21, 379). Leskien 240.

vršva f (Vuk, jugozapad, *-va* prema tipu *kriješva* i *kriješa*) — *vrša* (Paštrovići) = *vrša* (Imotski, upor. bug. *vārša*) = na *-ka vrška* = *vrš* m (prema Miklošiču, upor. češ. *vrš*); također hrv.-kajk. i slov. *vrša*; baltoslav., sveslav. i praslav. ribarski termin **virša*, »bacanj, koš, kosar, porađa (Mostar), (Fisch)reuse (s kojim je riječi prema Torbiörnssonu u prasrodstvu)«. Pridjev na *-bn* određeno *vršni* (Pergošić). S baltičkim usporednicama ne slaže se u pogledu prijetoj i ekvivalenta za š. Lit. *varžas* »isto* pokazuje viši štěpen prijetoj i z mjesto š. Riječ je kulturna. Posuđuje se: Mađžari: *varsa, verse, vörse, vörzse*; Rumunji *vîrâ* (Erdelj, Muntenijska) = *vîrșie*. Nema jedinstveno prihvaćene etimologije. Zbog koničnog oblika *Zubatý* izvodi od *зечHъ* s pomoću sufiksa *-za*. Bruckner dopušta pored te još i vezu sa *vrsti se, povraz* (v.): ie. **uez-gh* .+ *-s* + *-za*. Veže se i sa *vrijeći* = *vršiti* (Preobraženski). Baltičke usporednice nemaju proširenja na s.

Lit.: BI 752. Mažuranić 1611. Miklošič 384. Holub-Kopečný 423. Bruckner 617. Vasmer 1, 191. Mladenov 92. Tiktin 1753. Zubatý, SbFil 4, 232-262. (cf. IJb 2, 166). Torp, ANF 24, 96 (cf. RSI 2, 256).

vrť m (1451, Baška, Vuk, zapadni krajevi, slov. *vrť*, gen. *vrťa*) »1° gradina, bašta, basca, perivoj, bostan, čipur, džardin, trap, 2° toponim *Vrt* (Skaljari), *Markov, Družin vrt* (Stoliv)«. Nalazi se još u steslav. *zBfö*. Izvedenica na *-ište vřtište A* (Bélic, upor. slov. *vrtišče*) »kupusište« i bug. *vřat*, pl. *vřtove* i *vort* »gradina« dokazuje da je *vrť* bio nekada raširen na čitavom slavenskom Balkanu i da je u toku vremena riječ bila na istoku istisnuta gotovo posvema od augmentativne izvedenice *gradina* (v.) i od brojnih posuđenica. Leksikologijska je porodica brojna. Od priloške sintagme *po vřtu* kol. na *-je povrće* n (Vuk) = slov. *povrťje* »zelen f, zerzevat« i *vřtje* »Gartenwirtschaft«, *povřtaj* m (Bella, Voltidi) »isto«. Pridjev na *-bn* > *-an povřtan* (Belostenec, Stulić, slov.) »onaj koji se nalazi po vřtu«, slov. *vřtěn*, poimeničen na *-iça pòvrtnica* f (Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Lika, ŽK, slov.) »rotkvas«, pridjev *povřt-*

ničan, na *-jak povřtnjak* (Šulek). Deminutivi: slov. *vřtec, vřtek*. Na *-arius* > *-ar vřtar* m prema f *vřtarica* (danas provincijalizam) »1° baštovan, baštovanka, 2° prezime«, s pridjevima *vřtar ev, -ov, vřtaričin, v f tarški*. Apstraktum *povřtarstvo*. U etimologiju od važnosti je lat. deminutiv na *-ulus* > *-vi vřtal*, gen. *-tla* m (1460, Istra; Korčula, obično u pl., Smokvica, Šolta) = *vřtai*, gen. *-tla* (Hvar) = *vřtao*, gen. *-tla* (Vuk) = (*vr* > *fr* upor. *frba* ŽK) *frtal* (blizu *frta*, Starine 40, 119) = *vřtalj*, gen. *vřtlja* »1° isto što vřt, 2° toponim *Kneza vřtal* (Nin)«. Odatle posuđeno istro-rom. *vřtól*. Deminutiv na *-bc* > *-ac vřtiac* (1279, Zadar: *orticello lingua sclavonica vertlec nuncupate*). Miklošič označuje *vřtal* kao »kroatisch«. Na *-ar vřtlar* m (danas općenita književna riječ na zapadu) prema f *vřtlarica* (nema prezimena), deminutiv *vřtlarić*, pridjevi *vřtlarev, vřtlarski*, kol. *povřtalje* n (Dalmacija, Pavlinović, Divković, Kراčić) = hrv.-kajk. *povřtelje* (Belostenec, Trebarjevo) = *povřtlje* (Voltidi, Stulić), apstraktum *povřtlarstvo*. Veoma značajna je izvedenica na *-oca vřtača* f (istro-čak.) pored *vřtiaca* (Baraković) = *vřtljača* »hortus major, septus«, koja izgleda kao izvedenica sa našim sufiksom od *vřt* i *vřtal*. Ali se nalazi i u istro-rom. *vřtáčó* m »orticello incolto ed abbandonato«, pl. *vřtači* »orti mal tenuti«, koje može biti samo romanska izvedenica na pejorativni lat. sufiks *-aceus*. Kako su takve *vřtače* = *vřtiace* karakteristične za kraški teren i naliče na doline, kod Vuka je *vřtača* u značenju »dolina«. Cvijićeva ispitivanja učiniše je naučnim terminom za pojavu krasa (krša = karsta). Etimologijski je različita od *vřtača* (Srijem) »vřtlog, kolovrat, gdje se voda jednako obrće«. To je doista naša izvedenica od korijena glagola *vřtjeti*. Mažuranić je tako shvatio i krašku *vřtaču* »kao vřtvrtanu utlinu«, kao metaforu. Miklošič 385 je ne pominje ni pod *vertu* ni 384 pod *vert-*. Čini se ipak da se romanska izvedenica unakrštila sa *vřtati*. To dokazuje *vřtotina* f ili *vřtotnik* m »vřtačasta udubina, rupa, u kraškom području« (SEZb 6, 201; ta riječ nije ubicirana). U steslav. postoji još apozitivna složenica *vřtogradb*, koje drugi elemenat sadrži *gradb*, primitivum od *gradina*. Ta je složenica sa Balkana došla i u rus.; *gradb* (upor. rus. *ogor ód* »sád«); u značenju »vřt, bašča« nalazi se još i danas u hrv.-srp. književnom jeziku u *vinograd* »vinski vřt«, dok *vřtograd* ne postoji više, jer sadrži semantičku tautologiju. U etimologijskom ispitivanju ne stoji da je *vrMogradb* posuđenica iz gót. *aúrtígarđs* »χιήπος« jer steslav. složenica

sadrži *-o-* kao u složenicama, ne *i* > *o*, kako bi moralo biti da je posuđenica; *vřtograd* i *aúrtígarđs* su složenice istog apozitivnog tipa kao tal. toponim *Linguaglossa* ili fr. *betterave*, gdje drugi dio sadrži tumačenje značenja prvog dijela. Apozitivna složenica nastala je iz potrebe da se strana riječ protumači domaćom. Upor. obratno *Vala Dražica* u našoj obalskoj toponimiji. Deminutiv *vřtal* i pejorativ *vřtača* jasno govore da je i *vřt* posuđenica iz rom. Upor. u istro-rom. *vřto* (Vodnjan, Galežan, Šišan) = *arto* (Fazana) < lat. *hortus* > tal. *orto*, deminutiv na složeni sufiks *-icellus orticello*. Značajno je da lat. deminutiv *hortulus* nije očuvan ni u jednom romanskom jeziku. Postoji još izvedenica na složen lat. sufiks *-in* + *-icula* u toponimu *Brtomgla* = tal. *Verteneglio*. Izvođenje *vřt* < *hortus* zastupaju Štrekelj, Murko, Battoli i Mladenov, dok Kiparsky pozivajući se na *corbis* > *krabij*, misli da bi lat. *-or-* pred suglasnikom morao biti tretiran po zakonu likvidne metateze, što ne potvrđuje *conice* > *krka*, jer naglašeno i nenaglašeno lat. *o* može prijeći u a. Upor. *Bononia* > *Bvaĩnō*, *Scadrà* > *Skadar*, *areala* > *arla*. Prema Kiparskom *vřt* je domaća riječ od *vřtjeti* (v.), čemu se opet odlučno protivi *vřtal*.

Lit.: ARj 11, 290, 296. BI 752. Hraste, BJF 8, 9. Pletersnik 1, 200, 800, 801. Mažuranić 1611, 1612. Ribarić, SDZb 9, 156. Miklošič 385. Mladenov 80. Ive 70. Kiparsky 57. REW² 4194. Štrekelj, DAW 50, 73. Hirt, PBB 23, 338. Hamm, KZ 67, 124. Vasmer, ZSPH 14, 466. Skok, Slav. 77.

vrťjeti, vřtim impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *pro-*, *s-*, *u-*, *za-*), — *vřtět* (Kosmet) balto-slav., sveslav. i praslav. **vřteti, vřtjip*, inhoativ na *-éit*, »okretati, vertere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema faktitivu na *-ati vřtati, -čem* impf. (Vuk) = *vřcat* (Kosmet) (*upre-*, *ispro-*, *iz-*, *izna-*, *na-*, *os-* *se*, *od-*, *po-*, *pos-*, *pod-*, *pre-*, *pri-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*), sa *obsa bv* > *b obrtati* = *obrcati, -čem, zavrčcat* (čarapu) (Kosmet, sa *č* iz steslav. prezenta *vřtjĠG*), iterativ na *-iva- izvřćivati, isprovrćivati, -vřćujem* pored *-vřćívám*, i prema pf. na *-rtu-* (u narječjima *ni-* i *ob-*, sa *m* > *n*) *vřnuti, vřnem* (Vuk) (*iz-*, *na-*, *od-*, *os-*, *po-*, *pod-*, *pre-*, *preob-*, *pri-*, *pripo-*, *raž-*, *s-*, *sa-*, *u-*, *uz-*, *za-*, *zapo-*) i sa *fry* > *6 obrnuti* i impf, odatle *obrnjati, -am* i iterativ *obrnjivati* i s prefiksom *ko zakovnuti* (Vuk) = *zakovrnūt* (objekt *šiju*) (Kosmet), *iskovrnūt se* »izvřnuti se« i deminutivima *vřćkati, -ām* (Vuk), sa *č*

iz prezentske steslav. osnove *vbrtjč*, u kojoj je danas analogijom proveden í iz infinitiva, na *-arit vrcākārit*, *-mim* (Kosmet) »ne sjedjeti na mjestu nego íci amo-amō«. Isti balto-slav. korijen postoji još u prijevodu perfekta sveslav. i praslav. **vort-* > *vrātiti* (*se*), *vrātīm* pf. (Vuk) (*iz-*, *'na-*, *od-*, *po-*, *posu-*, *pre-*, *raz-*, *s-*, *sa-*, *sú-*, *u-*, *už-*, *za-*), *ob-* sa *bv* > *b obratiti* prema *obračati* »convertere«, prema impf, na *-a-vraćati*, *vraćam* (Vuk), s navedenim prefiksima, k tome još *ispo-*, *ispre-*; s prefiksom *na-*, *izna-* *-vrtati*, *vrnuti* (objekt *vočku*) znači i »nakalamiti«; iterativ na *-ava-*, *-iva-* *navrtávali* (Belosteneć), *navrtivati*, *navrmitelj* »prisaditelj«. Prema tome izvedenice se prave od dvaju korijena, od nižeg prijevornog štěpena *vrt-* i višeg *vrat-*.

(T) Od *vrt-*: postverbalni *vrt* m (Lumbarda) »rupa na dnu bačve«, *obrt* m, f »1° okretaj, 2° (Hrvatska) zanat«, odatle pridjev na *-bn* > *-an obrtan* »1° (Dubrovnik) okretan, 2° (Hrvatska) zanatski«, poimeničen na *-ik obrtnik* »zanatlija«, *obrtica* »dozvolca za obrt«, na *-ski obrtnički*, na *-bnj* > *-anj obrtānj*, gen. *-tnja* m »dvostruki kolut na koji se konji vežu«; apstraktno na *-aj obrtaj* m, na *-alija obhālka* (Vuk) = na *-uška obrtuška* = *vrteška* (Sumadija) = *vršuška* i *vršmuška* (Kosmet) »greda koja se okreće«. Na dvostruki deminutivni sufix *-ičić obrtačić* »agršak, prešljen, klinac na guslama za žice«, na *-ica obruča* m »čovjek koji se u svašta miješa«, *obrtica* (Istra) »udarac petom«. Postverbal (neologizam) *osvrt* »1° Rücksicht, riguardo, 2° recenzija o knjizi«, od *osvrnuti se*, *osvrnati se*, *návrt* m »kalem«, *navrta* f »nameta na kakvu ranu«, na *-SA* > *-ák ndvrtak*, gen. *-tka* »kalem«, odatle *navrtalac*, gen. *-aoca* »koji kalemi«; na *-ište navrtalište* »mjesto gdje se kalemi«; *svrtak*, gen. *svrtka* »1° što se sviti od kakve tvrde grade, npr. kovine, lana, brašna (vrsta palačinke, Šaptinovići), 2° gdje se voda u viru vrti, 3° okuka, na potoku (etc.)« = *svrčak*, gen. *-čka* (č nejasno) »1° Teignudel, 2° Stengelchen (Seide, Gold)«. Uzvići: *obr* (Kosmet) za marvu kad se želi da okrene drukčije nego što je u trenutku = *obrna*. Od *izvrtjeti* na *-aj izvrtaj* »rupa učinjena svrdlom«. S prefiksom *ko-* *kōvrtanj*, gen. *-au/a* »savijeno što u kolo« = *vrtanj* m (ŽK, Bela Krajina) »kolač savit kao kolo« = *vrtanjak*, gen. *-njka* (Krašić) *kovrtáč*, gen. *-ala* »spravica za pravljenje okruglih uštipaka, Krapfenrad«. Na *-vnj* > *-anj izvrtanj*, gen. *-tnja* (Lika) »malo vrelō«, deminutiv *izvrtanjčić*. Na *-og* (upor. *oštrog*) od nepotvrđene izvedenice na *-lo* nřifog »vortex«.

Na *-ülj vrtülj*, gen. *-úlja* »(kolski termin) greda u kola u prednjoj osovini« = *vrtuljak*, gen. *-ljka* »klin u toj gredi«, *vrtuljka*. Složenice: pridjev *vrtoglav*, glagol *izvrtoglavati*, *-am*, *izvrtoglavinjati*, *-am*. Ovamo ide možda i čudna tvorba *obrlatiti*, *obrlatim* pf. (Vuk, pejorativno) »saletjeti > okrenuti nekoga na svoju stranu (Dalmacija, Lika, Vinkovci)«, u poredbama kao *ždrijebac kobilu*. Kao da je unakrštenje *obrtjeti + *latiti* (v.). Na *-ač razvřháč*, gen. *-ača*, na mađž. *-ov razvřtov* »onaj koji razvrće noge = vrčina m »šetka«, od *vrćati*. Rumunji posudiše glagole *a vřni*, *invřti*, *rasvřni* »aufwiegen«, proširen na *-auti* (od nepotvrđenog *vřtača*) *a řm-řrteci* »dreheh«, na *-ež vřtje* »Wirbel, Strudel«, *vřrtel-niřa* »Garnwinde«, *a tovrřni*, imperativna složenica *vřrtecap* »ptica junx torquillar«; Arbanasi *venit* »drehe um«.

(II) Od *vrat-*: *vrat* m i *vřatia* n pl. postali su stalni termini i tvore svoje leksikologijske porodice, v. te leme. Postverbalni: *obrat* »1° (kalk, neologizam) tropus, 2° Wendung«, odatle *obratnik* m = *obrotnica* f »Wendekreis, tropicus«, od *obratiti*, s pridjevom na *-bn* > *-an obratan* »inversus« i prilogom *obratno*; od istoga glagola poimeničeni particip *obraćenik*, gen. *-tka* »konvertit« (uz *obraćenje* n »konverzija«); *nevřat* »1° = nepovrat, 2° neka četverouglasta lađa«, = *nepovrat*, *povrat* (*ne-*) (Gojbulja, biljka) = *povratio* (Vuk), odatle na *-uska povratuška* (Svrljig — Timok); sa crkvenim sufixom *-enije povraćenije* (Kosmet) »daća koju porodica pokojnikova daje sutradan poslije smrti«, *izvřata* f (Pavlinović), *mła -ak* > *-ak izvřatak*, gen. *-tka*; *povřatak*, gen. *povřatka*, odatle pridjev *povřatljiv*; *navřat* m (Lučić, Pavlinović: *u tri navřata* »à trois reprises«) »put, krat« = *navřatak*, gen. *-tka* (Pavlinović) »isto«; *navřata* f »nagovor«, *úvřati*, gen. *-i* f pl. (Lika) »kraj od sloga«. Od *posuvřatiti posuvřatak*, gen. *-tka* »Umschlag (na haljini)« = *suvřatak* »Armilaufschlag«; od *pvřřatiti pvřřat* »puč, revolucija« (po ugledu na rus. *perevorotb*), odatle *pvřřatnik*. Od *řazvřřatiti* postverbal *zazvřat* »sittliche Verderblichkeit, Perversität, pervers«, pridjevi *řazvřřatan*, poimeničen u apstraktnu *řazvřřatnost* i na *-ik řazvřřatnik* (< rus. *řazvřřatib*, *řazvřřáčatb*, *řazvřřatb*, *řazvřřatnyj*, prema Maretiću; ali ima i Alberti *řazvřřatnik*); na *-ost řazvřřatost*, na *-it rozvřřatit*. Pridjev *odvřřatan*, s apstraktnom na *-osi odvřřatnost*, prema Maretiću-risizam (rus. *otvřřatitehnyj*, *-nostb*), ali upor. *ddavřřatan* (Kosmet) »koji nije primamljiv«. Apstraktno na *-foj saobraćaj* m, s pridjevom *saobraćajan*, od

saobraćati (Šulek, neologizam 19. vijeka). Od *svřatiti svřatiste* (Bella, Belosteneć) »albergo, restoran«. Složenice: *kolovřrat*, *sunovřratiti*. Slog *vřra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *wřócić*, rus. *vorotitb*, *voroču*. Za prijevov *z > *m-* u *vřrieme* i u *vřreno* kao i **vřt-* u *vřsta* v. te leme. Rumunji posudiše *a řazvřřati* »pobuniti«, pridjev *řazvřřatit*. Baltičke su usporednice: za prijevov **ven-* > *vřet-* lit. *verst*, lot. *verst* »wenden, lenken, drehen«, za prijevov **vřst-* lit. *vřsti* »umfallen, umstürzen«, stprus. *wřrst*; za prijevov **vort-* > *vřat-* lit. *vřtyti*, lot. *vřrtit*. Upor. i sanskrtski kauzativ *vřtáyati* (3. 1. sing.) »in drehende Bewegung setzen, schwingen (itd.)« prema *vari-iate* »dreht sich«. Ie. je korijen **uez-* »okretati, savijati«, koji u slavinama dolazi u *vřvca* (v.) i *veriga*, proširen je u *vřjeti* (itd.) na í, kao u *vřči* (v.) što je proširen na *g *uerg-*, u *vřsti* na *gh *uerg-* i nazaliran **nřeng-* u *rugati se* (v.).

Lit.: *Arj* 3, 948. 4, 2. 9. 260. 351. 352. 354. 355. 366. 367. 7, 742. 758-764. 8, 13. 143. 432-435. 442-448. 464-467. 471-473. 717-726. 9, 316-10, 354-356. 11, 62. 76. 281-290. 293-297. 643. 644. 799-807. 12, 103. 13, 768-770. 774-776. 14, 621-622. 747. 748. 17, 91. 385-387. 388. 411-416. 429-431. *BI* 753. Maretić, *NVj* 3, 192. Isti, *Savj*. 76. 124. Kuřar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 1, 202. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleterřnik* 2, 800. *Mažuranić* 1612. *Elezović* 1, 88. 298. 2, 5. 6. 85. 87. 88. 122. 186. 210. 222. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklořiř* 384. *Holub-Kopećny* 423. *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 230. *Mladenov* 91. *Trautmann* 354-355. *WP* \, 275. *Tiktin* 1316. 1754. Malinowski, *PF* 4, 655-665. 5, 112-135. *Boisacq** 837. Fraenkel, *IF* 49, 209-210. *GM* 470-471. Sütterlin, *IF* 25, 64.

vřvca f (Vuk) = *vfpea* (Hrvatska) »dretva, gajtan, kanap, tener, uzica, uže, funiculus« je deminutiv na *-ča* (varijanta od *-bka*, upor. *nojca* < *nocca*) od steslav. *zř b* »funiculus«. Nalazi se još u steslav. *zř bca*, slov. *vřvca*, *vřbca*, *vřbčica*, polj. *viřzřbca*. Upor. stčeř. *vřv*, ruř. *ez ř*. Balto-slav., sveslav. i praslav. * *iz ř*. Vuk ima još s prefiksom *ob-* i deminutivnim sufixom *-bka* (upor. rus. *verevka*) *řbřvka* f (*bv* > *b*) »(tkalački termin) 1° dvostruki konac na koji se nite niti, 2° zamka na kotalcu, 3° konac kojim se brda uvtzaju«. Od baltičkih jezika potpunu usporednicu pruža stprus. *wřrbe* »Seil«, lit. *vřrve*, lot. *vřrve* »Strick«. Ie. je korijen **uer-*, koji je obilno zastupljen, v. *vřjeti*, *veriga*, *svora*, sa sufixom *-uo* (upor. *mřtav*).

Lit.: *Arj* 8, 478. *BI* 754. *Pleterřnik* 2, 802. *Miklořiř* 382. *Mažuranić* 1616. *Bruckner* 623. *KZ* 42, 340. *Vasmer* \, 185. *Mladenov* 79. *Trautmann* 362. *Boisacq*" 15—16. Fraenkel *IF* 49, 214. Joki, *Unt.* 194. Petersson, *KZ* 47, 290.

vřvjeti, *-im* impf. (Vuk, subjekt *svijet*, *ribe*, *crvi*) (*iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pro-*, *sa-* *se*) »confluere« prema iterativu *navřvljavati*, *navřmujem*, predstavlja niži prijevovni štěpen prema višem u izvedenici na *-va* od *vřeti* (v.): *vřeva* f »(metafora) tumult, halabuka«. Glagol je južnoslav., bug. *vřvja* i u slov. *vřvéti*, *vřvetati*, *vřveř m* »Gähung«, *vřeva* je također bug. Rumunji posudiše *vřeřvř* »Geschrei«. Imenica je i sjeverno-slav.: čeř. *vřava*, polj. *wřzawa*. U bug. još *vřevja* »izgovaram«. Zbog toga upor. još rum. slavizam *vorovavř* = *vorbř* »riječ« (unakrštenje s lat. *verbum*, ukoliko *varia* nije prema Romanskom južnoslav. *dvonba*), *a varovi* »govoriti«, na *-ač vorovaci*. Sa *vorovavř* upor. još rus. *vorovskoj* »betrügerisch«. Upor. sa *vřvjeli* još arb. *vřvřt* »schlendere, werfe«.

Lit.: *Arj* 7, 765. *BI* 754. *Pleterřnik* 2, 802. *Elezović* 1, 431. *Miklořiř* 386. 396. *Holub-Kopećny* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 226. *Mladenov* 80. 91. *Tiktin* 1771. 1779. Štrekelj, *ASPh* 28, 506-507. *GM* 471.

vřza f (Slavonija, Jablanci) = *verza* (J. S. Reljković, primjer: *frařt ili verza, koja priko zime na polju ostaje, kad se sije*) »kelj« = (i iz Dalmacije) *vřza*, *vřzak*, *vřzina*, *vřzjin* »1° brassica fimbriata, 2° brassica oleracea bullata«. Od rum. *varza* ili tal. *verza* < vlat. *viridia* < kllat. n. pl. *viridia*, od pridjeva *viridis* »zelen«. Slov. *brzuata* (Notranjsko) = *bersota* »glavato zelje« < furl. *vřzřđit* (deminutiv na *-otto*) = *verzota* (Cres) »brassica oleracea bullata« = tal. *verzotto* (*cávolo* ~). Na tal. *-one* > *-un*: *verdün*, gen. *-una* m (Rab, Bořava) = *věrdun*, gen. *-una* (Dubrovnik, Mostar) < tal. *verdone* »(ptica) chloris« = *vřdun* (Poljica), *vřdunusa* (Sviniřće kod Omiřa).

Lit.: *Arj* 2, 96. 4, 934. Šturm, *ČSJK* 6, 64. Hirtz, *Aves* 534. 553. Budmani, *Rad* 65, 164. Kuřar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6, 124. *REW** 9367. Šulek 430. 449. *DEI* 4035.

Vřzin (Vuk), pridjev samo u sintagmi *Vřzino kolo*. Prema Vukovu navodu također toponim *Vřzino kolo* na vrhu Velebita, »na kome vile igraju«, pod Velebitom selo *Vřzići*, toponim pl. t. na *-iř*, koji označuje familijsko (zadružno) naselje. Na *Vřzinom kolu* dovrřuju

đaci zvani *grabandjaši* (v.) < *ekromancijaši* zakletvom svojih 13 godina studija. Tako Vuk prikazuje narodno pripovijedanje koje nije lokalizirano. Jagić veže Vukov pridjev sa *varzilijska (múdrost)*, u drugim tekstovima *vergii ... = téhne Virgiliana (Starine 3, 226)*. Prema tom mišljenju *vrzin* bi bio pridjev od hipokoristika **Vrzc*, a taj od *Vergilius*, koji je u srednjem vijeku zbog svog puta u podzemni svijet (upor. Danteov *Inferno*) važio kao čarobnjak. [Slično ovu etimologiju potvrđuje Mažuranić koji piše: »Zato sam od starijih svojih upamtio da *Vrza*, *Vrga* nije nitko drugi nego rimski pjesnik *Vergili*], po sredovječnoj nauci vještac, prorok, poglavica u čaranju i magiji«. Ipak, vjerojatnija je etimologija Vaillant koja je našao da se u tom nazivu krije staroslavenski (staroćrkvenoslavenski) deformativni naziv za *Belzebuba* koji glasi *Verziul*, *Verzii*, s hipokoristicima *Verža*, *Vrza*, pa je prema tome *Vrzino kolo = Belzebubovo kolo = vražje kolo*].

Lit.: *BI 754*. Jagić, *ASPh 2*, 476. 743. Vaillant, *PPP 22*, 254-255. *Mažuranić 1617*.

vući, *vučem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-*, *u-*, *za-*) (sa *B > b ob-* *obući*, *preo-*) = (ekavski, hrv.-kajk., čakavski) *vleči* i *vleći* (upor. slov. *viēti*, *vielem*, bug. *vleká*), hrv.-kajk. *razvlečevati* = (ikavski, čakavski) *vlicí*, *vlicēm* (ŽK), ie., balto-slav., sveslav. (osim polj., rus.) i praslav. *^elk-ti*, **vblko* (stcslav. *viesti*, *vieko*; **vuko* nije potvrđeno) »tegliti, žlκω (s kojim je glagolom u prasadstvu)«. Suglasnik *u* je nastao iz sonantnog /: upor. rus. *obol'kóvyy* »zum Verdeck gehörig«, stcslav. *sbvhtk*. Iz prezenta **vlikę* analogijom je prenesen / > u u infinitiv. Pored tog prijevajnog štepena postoji još balto-slav., sveslavenski (osim polj.) i praslav. intenzivnim u prijevaju **D0/R-* > *vlačíiti*, *vlačím* impf. (Vuk), s istim prefiksima (k tome *is-*, *ispo-*, *izna-*, *pro-*), *slačiti* i. (Varoš kod Broda) (objekt *oranje*) »1° *occare*, 2° (objekt *kudjelju* ili *lan*) *carminare*«. Iterativ *-vlačívati*, *-čujem*, samo s prefiksima. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metaze, upor. rus. *oiocb* < praslav. **volk-ti*, *voločitb*, *voločú*. Izvedenice se prave od tri korijena: **vuk-*, *^lek-* i **rлbъ-*. (I) Od *vuk-*: postverbal *prēubuka* (Kosmet), na *-ilo obelčilo* n (Vrbnik, Krk) »odjeća, odijelo« = na *-lo obukla* n (Kosmet). Imperativna složenica *vucibatina* m. Deminutivni glagol, na *-ariti vucáríti se*, *vucārím* (Vinkovci) (*na-*) = *-inјati vucinјati se*, *-ám*. Imperfektivi na *-iva-* *obukívati*, *-búkujēm* = na *-ovati*

okukovati, *òbùkujem* (Paštrovići), *na-*, *iz-*, *od-*, *preo-*, *svukòvat* = (opozicija) *obukovát* (sve Kosmet). (II) Od *vlek-* samo hrv.-kajk. *obleka* »odjeća«, *obleklo* n (Timok-Lužnik). (III) Najviše izvedenica ima od **volk-* > postverbal *vlak* m (Otok, Slavonija) »1° ribarska mreža, 2° (prevedenica od njem.) *Zug* (1862)«, posuđenica u arb. *vllak* »Wurfnetz der Fischer«, također ngr.; sveslav. i praslav. *oblak* m, s leksikologijskom porodicom: pridjev na *-bn* > *-an oblačan*, poimeničen na *-jak oblačnjak* (Jambrešić) »sjeveroistočni vjetar«, deminutivi na *-bc*, *-bk* = *-ič oblačac*, gen. *-čca* = *oblačak*, gen. *-čka* (Vuk), *oblačić*; na *-inka oblačinka* (južno-moravsko narječje), od *òblačina*; augmentativ na *-ina òblačina* »1° naoblacheno nebo, 2° magluština«, na *-inja oblačinja* (narodna pjesma) »vila«. Složen pridjev *oblakonosan*. Denominál na *-iti oblačiti (se)*, *oblačim (na-)* »pokrivati oblakom (homonim prema *-oblačiti*, *oblačim* impf, prema pf. *obući*, *-čem*, upor. isto kod čakavaca *oblačiti se* impf, prema *oblici se*, ŽK>); *slak* (ŽKU, Vodice, slov.) < *svlak* »biljka convolvulus«; *pròblāk* (Piva-Drobnjak) »preobuka (.*pro-* < *preo-*)«, postverbal f *vláka* (Dalmacija) »1° duga njiva, 2° dio mora u luci podesan za izvlačenje barke (Smokvica), 3° toponim«, *vlaka* (Smokvica, Korčula, Vodice) »vrpca za cipele«, *vlaķe* f pl. (Drnsnik, Kosmet) »1° velika grana za nošenje s brda plastova, 2° dvije grede naslonjene na osovinu tastine od volujskih kola za vlačenje drva sa planine«; *navlaka* f »ono što se navlači« = *oblaka* (Vuk, Dalmacija) »haljine, ruho«; na *-bk* > *-ák navlačak*, gen. *-čka* (Vuk), pridjev *navlačan* (Šulek); poimeničen *navlačnica* f »oputa od nosca do grla opanka niz duljinu«, s prefiksom *po-* *povlaka* (Vuk) »1° skorup 2° (neologizam u Srba) crtica« = *pa-* *pavlaka* (Vuk, Kosmet) »pjena sa varenike, koja se pobire prije no što se mlijeko razlije u karlice da se uhvati kajmak«; s prefiksom *pre-* *prevlaka* »1° istam, 2° toponim (u 13. st. *insula Prevlaca*, kod Odra)« = *privlaka* »1° isto, 2° toponim«. Na *-bk* > *-ák pri-vlačak*, gen. *-čka* (Čilipi) »gornji dio ispod ženske košulje«. Od *privlačiti* neologizam kalk pridjev *privlačan* (1854, Veselie, Šulek) »anziehend, attractif«, imenica *privlačnost* (Šulek). Na *-ta vlača* (Kosmet) »drljača«, na *-uga vlačuge* f pl. = na *-ače vlačače* (Banova Jaruga) = na *-čije vlačalje* (Vuk) »koze od drveta na kojima se plug vozi od kuće na njive i sa njive kući, ravúlje, sláf, sedlónica« = na *-ulja vlačijja* (Korlevići, Istra, L820. *vlačuglia*) »Pflugschleife, pödora (Vodice)«. Na *-ilo obla-*

čilo »odjeća«, odatle *oblačionica* (Stulić, Šulek) »garderoba«, *svlačionica* f »prostorija za presvlačenje«; *slačilo* n (*kačje* ~, Grobnik) = na *-ina slacina* = *slak* = *slakotna* »zmijina košulja«. Imperativna složenica *navlačkapa* (Vuk) »igra«. Baltičke su usporednice lit. *vilkii* (niži prijevajni štepen = *vući*), *velkü* (visi prijevajni štepen = *vleći*) »1° ziehen, schleppen, schleifen, 2° kleiden«; za praslav. prijevaj **volk-* lit. *valkioti* »umherschleppen«, lot. *valkāt* »ein Kleidungsstück tragen«, *apvalkās* »Anzug«. Upor. još avesta *varsk-* »ziehen, schleppen«, nvnjem. *walken*. V. dalje etimologijske veze u: *vlakno*, *vlas*, *val*, *valјati*.

Lit.: *ARj 2*, 723. 729. 3, 947. 4, 9. 344. 260. 368. 7, 469. 748. 765. 8, 365-78. 382. 479. 376. 377. 378. *VI*, 272-274. 297-299. 798. 810. 12. 215. 222. 475. 476. 481. 13. 764. 765. 777. 17, 365 - 367. 433-435. *BI755*. *Elezović I*, 83. 222.431.2,4.49.127.211. Vuković, *SDZb 10*, 399. Ribarić, *SDZb 9*,172.178.191.204. Popović, *Sint.* 42. Hamm, *Rad 275*, 52. Unbegaun, *RES 12*, 24. *Ny1*, 192. Ilešić, *JF 12*, 170-186. *MiBioIII 379*. *Holub-Kopečny 419*. *Bruckner 625*. *Vasmer 1*, 223. 220. *RSl 6*, 182. *Mladenov 70*. 72. *Trautmann 349-350*. *WP 1*, 306. *Bemard, REs 27*, 36. *Boisacq 46*. 244. *Holthausen, IF 25*, 147. *Krogmann, KZ 65*, 139. *GM 150-151*. 476. *Miller, IF 21*, 329. *Uhlenbeck, PBB 30*, 273.

vüga f (Vuk, Srbija) = *fuga* (Crna Gora, Vük) = *voga* (Martijanec) = *hüga* (Sošice, Žumberak) = *luga* (ne zna se gdje se tako govori) »ptica oriolus oriolus«. Izmjena *v > l* je nastala prema *lüg* (v.) u igri riječi *sјedi luga nakraj luga, na kraj luga lugu zove = šuga luga* (Sjeničak, Läsinja, Topusko, zacijelo igra riječi). Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *vhga*, slov. *volga*, češ. *viha*, s metatezom *žluga* < **gblva*, polj. *wilga*. Praslav. **vdga*. Arbanasi posuđiše *fuge f* »Weibchen der Goldamsel«. Upor. još rum. sa madž. sufiksom *-ó* > rum. *-au fuğău*, *fugariu* »Schneehuhn« (koje možda ne ide ovamo). Po boji njezina perja i kokoši se zovu *fuga*, *fugava* (Kurelac). Pridjevi na *-in vugin*, na *-ast vugast* »coloris cinerei«. Deminutiv na *-ić vugic* »mlado od vuge«. Etimologija nije izvjesno utvrđena. Denominacija ptice mogla je nastati po *vlaži* (v. *vлага*), jer se misli da zove kišu; upor. njem. *Regen-pfeiler*, ali Machek upoređuje s lit. *volunge* i njem. *Wide-walch* i smatra da je naziv ptice iz praevropskog supstrata. To je mišljenje vjerojatno.

Lit.: *ARj 3*, 77. *BI 755*. *Hirtz, Aves 154*. 266. 493. 545. 555-556. *Miklošič 379*. *Holub-*

-Kopečny 419. *Bruckner 621*. *Derić, PPP 7*. 23. si. (cf. *IJb 13*, 161). *Jokl, Unt. 301*. *Machek, LF 20*, 29-51. (cf. *RES 26*, 147). *RES 23*, 64. *LP 2*, 150. *GM 113*. *Nitsch, RSL 8*, 67-73. *Mažuranić 1619*.

vühven, f -α (Stulić, dubrovačka poslovice; iz današnjeg jezika nema potvrda), pridjev na *-en*, »lukav, prijevaran, licemjeran«, apstraktum *vuhvenost* »prevara«. Od stcslav. folklornog termina *vibhvb* »mágus«, slov. *vólhva*, *vólhvica* »proročica, bug. *vlahva* (-a prema tipu *sluga*) »kraljivac«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog / . Sveslav. (osim češ. i polj.), praslav. * *ь* *ѡ*. Denominali na *-iti*: *vuhlit* (Marulić, disimilacija *v — v > v — I*) »laskati«, od pridjeva *vuhal*, određeno *vuhli*, proširenog na *-lјiv vuhlјiv* »lažljiv«, na *-ovan vuhovan*, na *-ovit vuhovit* »prevaran«, *navuhviti* (Mikalja) »prevariti, slagati«, na *-ovati vuhovati*, *vuhujēm* (Gundulić) »adulări«. Upor. rus. *volhiiu* »carati, coprati«, odatle *volšbá* »čar« i ruš. *volšebnik* »čaratelj, višćun«. Rumunji posuđiše *vilvā* »1° Magier, 2° Geist (mitologijsko biće, Erdeil)i 3° Ruhm (Moldavija), 4° Aufsehen erregender Ruf« (< bug. *vlahva*), *vilhovnic* »čarobnjak«, s apstraktumom *vilhovnicie* »magija«. Nema usporednica ni baltičkih ni ostalih ie. Prvobitno je značenje »mágus«. Mikkola tumači iz germanskoga (stnord. *vplpva* > *volva*), a Mladenov, Bruckner i Vasmer iz stcslav. onomatopeje *vlisnoti* »balbutire«, sa sufiksom *-uo*, *-ya* (v. *mrtav*), upor. od *boјati* > *balu* »liječnik«.

Lit.: *BI 755*. 756. *Mažuranić 1619*. 1620. 1621. *Miklošič 380*. *Bruckner, KZ 43*, 307. 48, 194. *Vasmer 1*, 223. *Mladenov 71*. *Zbornik Zlatarski 151-156*. (cf. *IJb 12*, 262. *Slávia 7*, 198). *Kiparsky 250*. *Tiktin 1740*. *Scheffelowitz, WZKM 21*, 131. (cf. *RSl 1*, 278). *Kurelac, Rad 24*, 49-79. *Pletersnik 2*, 784.

vuk m (Vuk), prema f na *-iča vučica* (upor. mociju *lisac — lisica*), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. * *ьIIIѡ*, »kurjak, lupus (s kojom je riječi iz prasadstvu)«. Pridjevi na *-j* upor. *Vuiјaj* (planina) < * *Iьcbъ*, određeno *vučji* = *vüçiji* = *vući*, poimeničen na *-ak vučjak* (pas) (Piva-Drobnjak), *Vučјak* (toponim, brdo, Velebit) = *U caki* (ŽK), na *-bsk vučki*, poimeničen ž. r. *Učka* (istarsko brdo), na *-ov vükov*, čest u toponomastici (*Vukova brdo*), poimeničen na *-bc vukovac*, gen. *-vca* (uz *mač*), na *-ev vučev* u toponimu *Vučevo*. Deminutiv na *-bc > -äc vučac*, gen. *-čca — učac* (Vuk) »gangaena« = *vučac* (Vodice) [usp. stcslav. *ibьcbь* »Distel, Stachel, Dorn«] = *vučac* (Šulek),

»grm, Bocksdom«, na *-e*, gen. *-eta vuče* (Kosmet), na *-ič vučić*. Upór. prezimena *Vučić* = *Velčić* (Istra, Krk). Hipokorisički *vájó*, odatle *vujíci*. Augmentativni na *-ina vučina*, na *-etina vučetina* »1° vučja koža, 2° kapa od nje«. Kol. na *-jad vučad*. Na *-ar vučár*, gen. *-ára* (Lika) »koji nosi mrtva, vuka i pjeva«. Prilog načina *vučke* = *vučki*. Parasintaktički denominativ *navucnuti*, *-em* pf. (Vuk) »zavijati kao vuk«. Složenice: *vukodržica* (Paštovići) »drvo sa sitnim trnjem, paliurus aculeatus«, *vukòjedina* »rane koje se izbace po djetetu«; *vukokas*; toponimi *Vučeravan* (Brač), *Vučitn* (Kosmet); sveslav. i praslav. steslav. folklorni termin *vlbkodlakb* > *vukodlak* »vampir« (Ilovička krmčija: gone oblake od seljaka) = stfr. *bisclavret* (Marie de France) = *vukudlak* (Prigorje) = *vukozlak* (Zaostrog) = (ispuštanjem *v-* zbog identifikacije sa protezom) *ukodlak* (17. v., slavonska Posavina, Poljica, Dalmacija) = (ispuštanjem početnog sloga zbog zamjene s prijedlogom *u*) *kodlak* = *kudlák* (Hrvatsko primorje) »1° leptir, 2° strigun« = (disimilacija *l – l* > *r – l*) *rkòdlak* (Ston), prvobitno pridjev uz *čovjek*, poslije poimeničen. Sinonimi su *vjedògonja* > *jedògonja* (Boka), *tènac*, gen. *-nca* (Boka), *tenjac*, *tencina*, *zduha* = *zduhač* (Crna Gora). Postao je balkanska riječ: rum. *vâcolde* = *vârcolac* »lunae defectio (jer se vjeruje da vukodlaci izazivlju pomrčinu)«, arb. *vurvollak*, ngr. βουλόλακα, βρουκόλακα, βουκόλακα. Već kod Herodota (5. v. pr. naše ere) daje se slav. predstava o vukodlacima, govoreći o Neurima: *Neuri in terra Ta(r)tarorum qui mutári possunt in lupos*. Značajno je da je lit. *vilkatas* = lot. *vilkais* posuđenica iz slav., dok je lit. izraz za njem. *Werwolf*—gr. λυκάνθρωπος *vilktrasa*. Veoma raširena riječ u antroponimiji, u starim dvočlanim imenima muškim i ženskim i u odatle izvedenim hipokoristicima i prezimenima: *Vuk(o)mir(a)*, upor. *Vukomeričke gorice*; *Vukmil*, *Vukosav(a-)*, *Vuk(o-)drag* (upor. hidronim *Vukodraž*, voda u nahiji valjevskoj), *Vukoje*, *Vukac*, *Vukan(a)*, *Vuk(o)man*, *Vukovojé*, *Vuieta*, *Vučan*, *Vulko* (odatle *Vučković* > *Vušković*), *Vukač*, *Vukadin*, *Vukašin*, *Vukelja* (odatle *Vukelic*), *Vučen*, *Vuko* (odatle prezime *Vukić*), *Vukota*, *Vuksan*, *Vukša* (prezime *Vukšić*), *Vujo* (odatle prezime *Vujić*), *Vujica* (prezime *Vujčić*), *Vujilo*, *Vujin* (prezime *Vujnović*), *Delivuk*, *Stojvuk*, *Malivuk* itd. Samoglasnik *u* u *vuk* nastao je iz sonaritnog /, upor. steslav. *vlbk-ъ* / *vlbkt*, slov. *volk*, *vouk* (> prezime *Vouk*), rus. *volk*, češ. *vlk*, polj. *wilk*. Ne postoji jedinstven ie. oblik.

Ie. **uīqyos* nalazi se u balto-slav., stprus. *wilkis*, lit. *vilkas*, lot. *vilks* i u sanskr. *vṛka-* i *avesta vghrka*; ovamo još arb. *ulk* (također ilirski, prema *Ulcinium* > *Lbcinj*, *Ocinj*, *Vucinjé*, *Ulcinj*). Lat. *lupus* (posuđeno iz lat. narječja Sabinije) ima и (upor. fr. *loup*, stfr. *leu*, itd.) i ne slaže se sa gr. λύκος, koje pretpostavlja α, a slaže se sa pra-germ. *wulfaz*, nvnjem. *Wolf* i pretpostavlja ie. **ulpos*. Sufiks *-iča* u mociji *vučica* upućuje na sanskr. *vṛkf*, lit. *vilké* < ie. **ulka*; *vučina* »pellis lupi« nalazi se i u lit. *vilkiena*. Ove varijante upućuju na praevropski supstrat, ali se smatra i to da je *-ul-* niži prijevoini štipen (Tiefstufe) od ie. korijena u značenju »trgati (upor. lat. *veliere*, *voltur*, lit. *velnias* »vrag«) a *-quos* i *-pos* da su ie. sufixi. Prema tome bi prvobitno značenje bilo »derikoža«. Može se vezati i sa praslav. korijenom **velk-* > *vući* (v.). Upor. *vuk* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za navlačenje krajnjeg drvenog obruča na bačvu«.

Lit.: *ARj* 5, 745. 7, 765. *BI* 756. Jagić, *ASPh* 3, 727. 6, 618–620. Ribarić, *SDZb* 9, 204. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 380. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 621. 622. *Slávia* 13, 279. *Vasmer* 1, 218. *Mladenov* 89. *Trautmann* 359. *WP* 1, 317. Boissin, *RES* 27, 43. Vaillant, *Slávia* 10, 673–6.79. Čajkanović, *SIB5*, 416–426. *GISND* 8, 26. (cf. *ZSPH* 3, 416). Joki, *Unt.* 68. sl. 90. Čabej, *RIEB* \, 225. (cf. *IJb* 25, 210). Ivšić, *JF* 2, 132–135. Banović, *ZbNŽ* 26, 347–357. *ASPh* 5, 91. Boháč, *LP* 33, 103–106. 347–349. (cf. *AnzIF* 24, 115). *Boisacq** 590–591. Loewenthal, *ASPh* 37, 378. *WuS* 10, 195. Meringer, *IF* 18, 253. *GM* 457. 479. Sütterlin, *IF* 25, 68. Deinakis, *Laographia* 8, 275. (cf. *IJb* 11, 202). Mogk, *PBB* 21, 574. si. (cf. *AnzIF* 5, 261). Napier, *PBB* 23, 571–573. (cf. *AnzIF* 11, 204). *SA* 152. *Mažuranić* 1621–1624. i *Dod.* 65.

Vüka f, hidronim, stoji bez sumnje u vezi sa panonskom *Ulcaea palus*, *Ulcus amnis*. Grad na *Vuki* zove se *Vukovar*, gen. *-ara* < madž. *Vukavar*, preobrnuto prema našim složenicama na *-o* u prvom dijelu složenice.

Lit.: *BI* 756. *Ribezzo* 45. *Mažuranić* 1622. Klaić, *VHAD* 9, 186. *Mayer* 1, 351. 2, 120. 121. *Krahe*, *GN* 111.

vuna f (Vuk, bug. *vlaná*) = *juna* (18. v., jedna potvrda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **vüna*, »Wolle, lana (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-en vunen*, na *-at vünat* (~a *ovca*) »lanosus«. Deminutiv na *-ica vünica* (Vuk, Kosmet) »vuneni konci«. Na *-ara: vünara* (Vuk) »gdje

se vuna pere i prebira«. Na *-oca vunača* (pejorativ, donja Podravina). Parasintaktički denominativ *navuniti se* pf. »(metafora) naoblačiti se«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /: steslav. *iōna*, češ. *vlna*, slov. i rus. *volna*. Baltičke su usporednice: lit. *vilna*, stprus. *wilna*; gr. ληνός, nvnjem. *Wolle*. Ie. je korijen **ue1-* na nižem prijevoinom štipenu, proširen formantom *-na *ulnā* (= sanskr. *urna*). U sjevernim slavina i u steslav. postoji homonim *iōna* »val«. U slov. i hrv.-srp. propao je taj homonim zbog izbjegavanja siuonimije i zamijenjen je sa *val* od istog ie. korijena

*uel-, samo u prijevoinu **uol-*. U bug. uklonjena je sinonimija različitim akcentom: *vidna* »vuna« prema *vlaná* »val«, u polj. *wełna* »val« posuđenicom *fala* < nvnjem. *Welle*.

Lit.: *ARj* 3, 78. 7, 766. *BI* 757. Hamm, *Rad* 275, 47. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 377. 380. *Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 117. 606. *Mladenov* 90. *Trautmann* 359. *Bartholomae*, *IF* 3, 181, 247. *Boisacif* 224–225. 578. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Joki, *Unt.* 271. Hirt, *IF* 12, 224. 22, 76. *GM* 462. *Petersson*, *KZ* 47, 271. Schmidt, *IF* 1, 47. *Thurneysen*, *IF* 14, 129.

Z

za¹, sveslav. i praslav. nenaglašeni (enkli-
tični) prijedlog s gen. (*za vremena*), ák. (ra-
vrijeme) i s instrum. (*za njim*), te veoma ra-
širen i živ prefiks, imenički, glagolski i pri-
loški. Udružuje se sa *iz* u *iza*, sa *radi* u *zarad(i)*.
Služi i u toponomastici *Zabok*, *Zaglav*, *Zablaće*,
Začrelje, *Zadvarje* (Dalmacija). Kao *nad*, *pred*
i *pod* dobiva i on već u ie. zamjenski elemenat
-d stcslav. *zadb* > *zad*. Prvobitno je to pridjev
koji se očuvao u vezi sa prijedlozima u neo-
dređenom vidu *nazad* »natrag«, dobiva -a,
-b, -r (lok.) *nazada*, -e, -i, prema *òdzāda* »ostrag«,
ozadi (upór. hrv.-kajk. *prèdi*) *unazad*, *izazad(a)*
(Stulić, Gundulić) i superlativni prefiks *naj-*:
najzad (-α) »napokon«, *nazadnji* (Stulić),
najzadnji (ŽK) = *najzadni*. Odatle odbaciva-
njem prijedloga prilozi *zada* (opozicija *spri-*
jeda). Odatle se pravi novi pridjev određenog
vida na -*njt* < -*bn* -\--*io zadnji* »1° stražnji,
2° ultimus«, *predzadnji* »penultimus«, poime-
ničen u eufemizmu *zadnjica* »guzica«, neo-
dređen na -*bn* > -*an nazadan*, poimeničen
na -*jak nazadnjak* »natražnjak (Šulek), reak-
cija«, s pridjevom na -*bski nazadnjački* i apstrak-
tumom na -*bstvo nazadnjaštvo*, hrv.-kajk.
nazāj »nazad« mijenja *duju* sandhi prema
slov. *Bled* — *blejski*. Denominali na -*iti na-*
saditi, -*lm* (Lika) »baciti u nazadak«, na -*ovati*
nazadovati, -*ujem* impf. (opozicija : *napredovati*),
odatile postverbal na ->Ä > -*ák nazadak*, gen.
-tka. Na -*bina zadbina* (Kosmet) »zadnji kraj
od gomile žita što ostane neovijano«. Prilog
nazadačke (Vuk). Nejasna je sinkopa u pri-
logu *nazda* »nazad(a)« i u imenici *nazdak*
»nazadak«. Za taj prijedlog nema uspored-
nica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. je-
zicima. Mladenov i Walde-Pokorny upore-
đuju ga s gót. *az*, arm. prefiksom *z-*, got.
ga- = nvnjem. *gê-*. Suglasnik *z* je nastao od
ie. palatala *ǵh* (v. prijedlog *uz*), koji se u ie.
enklićkoj partikuli *ǵhe*, *lho* pored *ghe*, *gho*,
u slavinama pojavljuju u -*že* > -*r(e)*, *jer*, *go-*
u nego, u -*zi* u *njozji*, *ovizi*, *njezin*, slov. *jaz*.
Oblik **gho* > *za* je prvobitni instrumental

zamjenice; *zádi* se može upoređivati s avesta
zaSah-, gr. *χόθανον* (Hes.) »zadnjica«; ali se
-*as* upoređuje i s gr. -*θα*, -*θev* (Meillet) i sa
-*θην*, -*δα* (Wiedemann) i smatra se složeni-
cot *za* + -*dì*.

Lit.: ARj 4, 123. 7, 380. 769. 770. BI 758-
59. Ai? 1, 149. Elezovic 1, 188. Miklósié 399.
Holub-Kopečný 429. Bruckner 642-643. Vasmer
1, 438. Mladenov 169. WP 1, 572. 623. Bezen-
berger, BB 21, 315. Boisacq* 1052. Brugmann,
Grundr? 2, 2. 846. sí. IF 27, 236. Marstrander,
IF 20, 351. Meillet, MSLP 9, 49-55 (cf.
AnzIF 1, 164. Jagic, ASPfi 18, 268). Nehring,
IF 4, 400. Prusík, Krok 11 (cf. AnzIF 10,
269). Rozwadowski, RSI 2, 90. 93. sí. IF 3,
268. Schulze, KZ 42, 95. Sloński, Zbornik
Milétie 9-20. Zupitza, KZ 36, 233. sl. Ma-
žuranić 1626. Rešetar, ASPH 27 (1905).

zà², istročak. priloška čestica, »sane«, <
tršč.-mlet., furi, *za* »cosi-cosi, ormai-ormai,
mediocremente« = tosk. *già* < lat. *jam*.

Lit.: REW 4572. DEI 1801. Štrekelj, DAW
50, 73.

zabat m (Vuk, Vojvodina, ŽU) = *zabát*
(ŽK) = *zabád* m prema *zabada* f (Podravina)
»Giebel«.

Lit.: BI 760. Popović, Sint. 46. Hamm, Rad
275, 43.

zabaimati, -*ām* pf. (Dubrovnik) »1° (i
Lika) zabušiti, smesti, zabezjačiti 2° (Stulić -*iti*)
ingannare«. Upór. rum. *a băuna*, koje se iz-
vodi od lat. *baubare*, *baubulare*, onomatope-
skog podrijetla, od onomatopeje *bau* (1676),
imitacija lajanja, strašenja.

Lit.: Zote, Tud. 8. REW» 1001. DEI 426.
427. 467. 468.

zabonjasen (BIH, ~*a voda*) »začinjen
maslom, uljem i istucanim bijelim kruhom«,
part. perf. pas. od **zabonjasiti* »začiniti« koji
nije potvrđen.

Lit.: ZbNŽ 1, 114. 6, 132.

zábun (narodna pjesma: učiniti se ~) = *zabûn* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° mršav, slab, nemoćan, bolan (stoka, djeca). Značenje »2° verblüfft« u vezi je sa *zabuniti se*, *zabunim* pf. »smesti se, snebiti se, usprdežiti se, ušeprijiti se, ušukutiiti«, s postverbalom *zabuna* f (Vuk) i impf, *zabunjaviti se*. Na *-isati zabunisasi* (Crmnica). Upor. igru riječi *zabun asta*, *ma osladí usta* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zebun* < perz. *zabûn* »bez energije«) iz terminologije običnog života: čine. *zabun* »languissant«, ngr. ζα-μ-π-ο-ύ-ν-ι-ο-ς »maigre, languissant«. U značenju 2° unakrstio se taj turcizam s našom riječi *buna*, *zabuna*.

Lit.: BI 763. Miletić, SDZb 9, 604. 612. Elezović 1, 185. Miklošič 399. Lokotsch 2177. Korsch, ASPH 9, 678. Pascu 2, 175., br. 1165. Školjić* 643.

zacēnuti se, *zacēnēm* pf. (Vuk) = *zacēmt* (Kosmet, subjekt *dēte*) »od plača, smijeha izgubiti dah, zalipiti se (ŽK)«. Bez prefiksa nije potvrđen glagol. Stcslav. *čepēniti se* »rigescere («prsti cēpēnet se») dočvoljava pretpostaviti *cep-nc-ti sa *pn* > *n* kao u *san*, *šaptati* > *lanuti*, uz *šapnuti*, *zakleniti* pf. prema *zaklīpāt* (ŽK). Upor. rum. pridjev *capaî* »steif«, *a înțepeni* »steif werden« < stcslav. *cepēnъ* »rigidus«.

Lit.: BI 763. Elezović 1, 202. Miklošič, Lex. 1108. Tiktin 1571.

zacōpat se, *-ōpam* (Kosmet) = *zacōpati se* (Krašić, hrvatski gradovi) »zaljubiti se (ekspresivno, podrugljivo)«. Glagol bez prefiksa nije potvrđen. Part. perf. kao određeni pridjev *zacōpani* (Vuk, sjeverna Hrvatska, Banija) »(pejorativno) zatucani, budalast, glup, podrugljiv, drven«. Možda od njem. *Zopf* »koji ide u staru modu«.

Lit.: Elezović 1, 202.

začēviljiti, *-čēviljīm* pf. (Vuk) prema impf. *začēviljaviti*, *-viljijem* (objekt: *pušku*, *konja*) pored *začēviljati* »1° zapeti, nategnuti, 2° metnuti konju žvale, začeljustiti, zaviličiti«. Bez prefiksa nije potvrđeno. [Usp. *zaviličiti* »zaulariti«; metateza je od *zaviličiti* > *začēviljiti (u značenju 2°). U značenju 1° bit će •*od začēvijati* »staviti čiviju, klin, čavao«].

Lit.: Školjić* 178.

Zadar, gen. *-dra*, predrimski obalski topom; *Jader*, *Jadera* f (rod prema lat. *civilas*) u rimsko doba, odatle dalmato-rom. sinkopa

penultime *Jadra* (odlatle kod Villehardouina *Jadres en Esclavonié*), odatle mlet. *Zara*, (*Čara*, 1325; *dr* > *r* kao u *Piero* < *Petrus*), kod Konstantina po pučkoj etimologiji ili pseudonaučnoj Διάδωποι »Za dar«. Ta pučka etimologija iz bizantinskih vremena očuvala se i u Barakovića (ra *dar*). Etnik na *-janin Zadrantin* m prema f *Zadranka*, hipokoristik *Zadro* (hercegovačko prezime). Pridjev na *-bsk zadarski*, tal. sa *-inus* kod etnika mlet. *zaratino* (u Martina da Canai *iaratin* — *iaretin*, 1267—75; za grad on ima naziv *ladres*, kao Villehardouin i Robert de Clari), sa *-tino* prema srednjovjekovnom lat. *jadertinus* < kilát, *jadestinus*, koji dokazuje, da je *r* u *Jader* nastao iz *s*. *Zbog* toga je neodrživo mišljenje Alessijevo da je *Jader* u vezi sa *Adria*. Upor. *Idassa*.

Lit.: BI 766. Skok, GIZM 29, 124. 32, 30. SHPr 1, 75. Isti, Hron. 24. 25. 177. Isti, RIJAZU 1, 40. 41. Alessio, RIO 2, 106. StPH 17, 97. Mayer 1, 159. 160. Putanec, AHID 1, 180. Suić, ZA 1, 60. 61.

zade n, indeklinabile (Kosmet) »odžaković, kučić«; dolazi u složenicama *aramzâde*, *beg zade* (v.) »1° begović, 2° (fig.) nikogović, propalica«, kod Turaka *Köprülüẓade* = *čupri-Itić* (danas *Köprülü*). U Bosni zamjenjuje naš sufiks *-ič* za neposrednu descendenciju: *Šharie* (pravoslavno prezime) govorilo se u Banjoj Luci *Skarezada*. Ovamo i iz BiH muslimansko žensko ime *Begzâda* = *Bejzade* > hip. *Bégza* = *Béjza* = *Bégzija* = *Zada* < tur. *beyzade* »begovska kći, begovsko dijete«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zade* »dijete, porod, rođeni sin«) iz terminologije srodstva.

Lit.: Elezović 2, 512. Školjić* 131.

zadulac, gen. *-Ica* m (Parčić) = *zadulec* (Vrbnik) pored *zadulak*, gen. *-Ika* = *zâduKca* f pored *zadûlica* (Smokvica, Korčula) »fico immaturo, balun (Korčula)«.

Lit.: Parčić 135.

Zaharija = *Zakarija* (prorok), biblijsko ime; rašireno kod pravoslavaca *Zârija* (Bosna), odatle prezime *Zarić* (izgovoreno obično Zane) = *Dzârja* (Crmnica), hipokoristik *Džaro*, (prema tal.) *Dzâkâr*. Postoji i hipokoristik *Zako*, po tipu *Petar* > *Peko* (*Zako* je i prezime). Odatle prezimena: *Zaharić*, *Zaharijić*, *Zaharijević*. U starim je ovo ime postojalo i kod katolika: *Zacharias Marini* (1308, Trogir), *Zacharias Nicolai de Ragnina* (circa 1500, Dubrovnik), *Petrus Zacharia* (1412—1413,

Šibenik). Prezime u Pučišću na Braču *Zakarija* (donedavno), danas u Istri. Ovamo sa *h* > *v* (usp. *grahorica* > *gravorica*) i *a* > *o* (usp. *Nazarija* > *Nazor*, Brač) *Zavorović* (prezime u Šibeniku, 1480), kasnije *Zavoreo* (16. st.).

Lit.: BI 776. Miletić, SDZb 9, 368. Jireček, Romanen 2, 64. Putanec, Rad 315, 340. 341.

zâif (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »slab, mršav, zabun« = *zâif* pored *zâjif* (*zâ-*) (BiH), odatle *zâifluk* (BiH) »slabost, nemoć« < tur. *zayıflık*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zâjif* > tur. *zayıf*) iz medicinske terminologije: rum. *zâif* »mal disposé«, apstraktum *zâiflic* »Unwohlsein«, bug. *zâif* »schwach, kränklich«, *zâiflik*, cine. *zâif* »malade, languissant«, *sa -ko* > *-cu zâifcu* »mal disposé«.

Lit.: Elezović 2, 512. Pascu 2, 175., br. 115.7. Mladenov 175. Doric 105. Tiktin 1790. Školjić* 645.

zâira f (Vuk, BiH), uz *zahira* (Vuk) = *zâira* (Kosmet) »ljudska i stočna hrana, provijant > profunt (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dâhirâ* »Vorräte« > tur. *zahire*) iz terminologije hrane: rum. *zahereâ* f pored *zohara* = *zahirea* = *zahrea* »Lebensmittel«, bug. *zâhere* — *zâiré*, arb. *zâMr* »Brotvorrat«.

Lit.: BI 778. Elezović 1, 189. Lokotsch 2183. Mladenov 175. 187. GM 480. Tiktin 1790. Miklošič 170. Školjić* 644.

zakačiti, *-lm* pf. (Vuk) »uncoprehendere«, *okačiti* »anstreifen«, *skauti* »heraushacken«. Ne postoji bez prefiksa. Pripada istočnom dijelu hrv.-srp. jezika, upor. i bug. *zokaca*, *-om* »hänge, berühre, fasse«. U slov. postoji *káčiti* »reizen, necken, ärgern«, ali se značenje ne slaže sa hrv.-srp. i bug. U rum. postoji *a acăja* »1° an -, aufhängen, 2° (erfassen, 3° klettern«, prošireno slavenskim *-arati* a *acatară* = *a cățara* »klettern«, postverbal *cață* »zavinut pastirski štap za hvatanje ovaca«, od lat. part. pret. *captus* (od *capere*) > *ad -capt -iare. Za rum. *-are* očekivati bi bilo *-ati*, ne *-iti*, ali je moguće da je *-kočiti* (*nat-*, *o-*, *s-*, *za-*) izvedeno od *cată* < lat. *captia prema tipu *plata* — *platiti*. Postverbal na *-zka zâkačka* »uncus sartorius«. Slov. *kauti* je druga riječ, prijetoj prema *koliti* (v.). WP dovode u vezu s njem. *Haken* i pretpostavljaju ie. korijen **keg-*, **kek-*, nazalirano **ken-*, **kenk-*. Glede ribarskog termina *kazati* (subjekt *riba*) v. zasebnu lemu.

Lit.: BI 779. 787. Pleteršnik 1, 376. Miklošič 108. SEW 1, 465. WP 1, 383. REW> 1662. Tiktin 7. 310.

zakidivat, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »sekávát, sekirati«. Leksički ostatak dubrovačko-romanski. Od lat. *caedire* »rezati, sjeći« (glede prijelaza u kategoriju *-iti* upor. tal. *correre* > *kúrit*). Glede velarnog izgovora *č* > *k* i glede » < *i* upor. *kimenót*.

.Lit.: BI 780.

zàman (Vuk) = *zâhman* (Stulić) = *mani*, *zamani* (*-i* lokativ), prilog složen od prijedloga *za* (upor. *zaludu*, *zabadava*, *zastunj ŽK* = slov. *zaslonj*) i od *hman*, »frustra«; proširen na *-ica zàmanice*. Mjesto prijedloga *za* stoji *smani* (Menčetić) »isto što man, zaman«, hrv.-kajk. (Zagorje) *hman* (bez prijedloga) = slov. (*zâyvmân* = *uman* »zastonj«. U slov. *vman* — *hman* ima leksikologijsku porodicu: pridjev na *-io vmânj* = *hmânj* »lijen«, *hmân* »boshaft«, na *-ak hmanjâk* = *vmanjâk* »lijenčina« = na *-uh vmanjuh* = na *-ež hmanjež*, apstrakti na *-ica hmanjica* »Bosheit« (= hrv.-kajk. *hmanjica* »grieh, pogreška«), na *-ost vmanjost* »lijenost«, denominali *hmanjiti se* »lijeniti se« = na *-evati hmanjevâti*. Semantički odgovara *zaludu*. Osnovno *vman* > *hman* je složenica od * *ṛ mans*. Ide pod korijen od *obmana* (v.) zajedno sa češ. *maně*, češ. i polj. *marny*, *mama* (v.). Tumačenje od tur. *aman* — *zaman* otpada. Ie. je korijen *ma-*, formantom *-no*.

Lit.: ARJ 6, 435. 444. BI 791. Pleteršnik 1, 273. 2, 778. Miklošič 182. Holub-Kopecny 217. Skok, Slávia 15, 504., br. 849. Bruckner 322. WP 1, 219. Debrunner, IF 21, 29.

zambak m (Bosna) = *zambak*, gen. *zâmbâka* (Kosmet) »ljljan, krin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *-ar. zanbak*) iz terminologije cvijeća: bug. *zambak*, arb. *zambak* = *zârnâk* (Skadar). Ovamo i *al-zambak* (BiH) »zlatoglav, lilium bulbiferum«.

Lit.: Elezović 1, 192. Skok, Slávia 15, 504., br. 850. Mladenov 178. GM 481. Školjić* 646.

zamet m (Vuk, objekt uz *činiti*, *zamet mi je*) = *zamet*, gen. *zameta* (Kosmet) »nezgoda, danguba, dosada, muka; patnja, teškoća, zamor«. Pridjev na tur. *-li zametuja* (*rabota* ~, Kosmet, indeklinabile) = na *-bn* > *-an zametan* (posao) = na *-ljiv zdmeljiv* (Vuk). Prilog *zametom* (Kosmet), Ne smije se zamijeniti sa *zamet*, naš postverbal i to-

poním od *zamesti* (v.). Balkanski turcizam arapskog pdrijetla (ar. *zakma* > tur. *zahmet*) iz terminologije običnog života: bug., arb. *zahmet* »Schwierigkeit«, cine. *zahmet* »peine, fatigue, travail, difficulté«.

Lit.: *BI* 792. *Elezović* 2, 512. *Mladenov* 187. *GM* 480. *Lokotsch* 2184. *Pascu* 2, 175., br. 1156. *Školjić* 645.

zámk m (Kosmet) »lijepak, gumirabika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zamq* »smola, lijepak« > tur. *zamk* »1° Klebgummi, 2° Gummiarabikum, 3° Klebstoff«) iz terminologije oruđa: bug. *zamk* »gumija«.

Lit.: *Elezović* 2, 512. *Mladenov* 178. *Doric* 107.

zànat, gen. *-ata* m (Vuk, BiH) = *zanât* (Kosmet) »obrtnik (hrv. neologizam), métier«. Deminutiv na *-bkb zanátak*, gen. *-tka*. Pridjev na *-bski zanatski*. Radne imenice na *-li zanatlja* m, s pridjevom *zanatlijski* (~a komora), na *-nik zanâtnik* (Stulić; nije ušlo u jezik), na *-džija zanatčija* (Kosmet) = *zanačija* (BiH) = *z.anadžija* (Vuk) »obrtnik (hrv. neologizam)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanaat* »vještina, znanje« > tur. *sanat*, *sanatli*, *sanatçı*) iz esnafske terminologije: bug. *zanajat*, arb. *zanat*, čine. *zanate*.

Lit.: *BI* 797. *Elezović* 1, 194. *Mladenov* 199. *GM* 481. *Skaljić* 646.

zânovijet f (Vuk) »cytisus, žučica (deminutiv od *žuka* < *juncus*)«, rijedak primjer imena biljke po deklinaciji *i*. Nalazi se i u ostalim slavina i sa *za-* i *sa-* mjesto našeg *z-* (češ., polj. *janoveč*), a mjesto dočetnog našeg *t* variraju *-ć*, *-z*, *-ž* i *-d*. Zbog tih je varijacija vrlo vjerojatno da je ime biljke prekrajano na osnovi pučke etimologije, koje je u svim pojedinostima teško objasniti. U hrv. se osjećala kao apstraktum od *zanovijetati*, pa kao *propovijed*, gen. *-i* od *propovijedati* došla je u deklinaciju *ć*. Berneker misli da potječe od lat. *genist(r)a* (glede *g* > *z* upor. isto-rom. *zanestra*, *ženestra*), koja se upotrebljava za pravljenje žute boje i u Ijekarstvu i za druge svrhe (v. *banistra*). Kako cvjeta oko sv. Ivana (< *lohannes* > češ., polj. *Jarj*), dovedena je u etimologijsku vezu s tim svecem, odatle *janoveč*. Glede */-* > *z-* u ovom imenu upor. *Zvane*, *Žvanic* (Istra) < mlet. *Zuan*. Ime toga sveca igra i inače ulogu u botaničkoj terminologiji (upor. *ivančica*).

Lit.: *BI* 798. *Sulek* 513. 514. *Aťachek* 118. 119. *SEW* 1, 439. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 198.

zao, f *zla* (Vuk), određeno *zli* = *žal*, *zla* (ŽK) = *zêl*, *zla*, *zlo* (Lumbarda) = (čakavski) f *zala* (toponim *Zaladruga*; *Želeslfn* »Zle strane«, Vrbnik), određeno *zali* (za komparativ od drugog korijena v. *gori*), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. (stcslav.) pridjev *zàiš*, »rdav, opak, malus (opozicija *doobar*)«; *nazlobrz* (Ljubiša). Poimeničen *zla i* (Dubrovnik) »suha bolest«, u sr. r. *zlo* (opreka *dobro*) »malum«. Na *-ica* (tip *priča*) *žlica* m (jugozapadni krajevi) »zlikovac«. Augmentativ na *-ina sličina*. Na *-ić zšic*, gen. *-ića* (Dubrovnik) »zli prišt«. Prilog *zid* = *žj'e* (Hercegovina) < stcslav. *zilē*. Od sintagme *bez zla* pridjev na *-en bezazlen* »iniocens«, na *-ost bezázlenost*. Apstrakti na *-oba* (upor. *grdoba*) *zloba* < stcslav. *zloba*, s pridjevima na *-en* > *-an zloban* (*na-*), poimeničen na *-ik zlobnik* m prema f *zlobnica*, denominal na *-iti zlobiti kome* »pakostiti«, na *-iv zlobiv* < stcslav. *zūobiv*, u crkvenom jeziku *agneb nezlobím*; kod Rumunja s umetnutim *g* u suglasničkoj grupi (upor. polj; *zgloba*) *zglobiu* (Muntenijska) »mutwillig«; *nazlob*, gen. *nazloba* m, *nazlobiti* pf. prema impf, *nazlobivati*, *nazlabati*; na *-oca* (tip *čistoća*) *zloća* »đavo«. Brojne su imeničke, pridjevske i glagolske složenice od sintagme: od *zle česti* (v.) *zločest* (1575) (*na-*) »zao« u južnoslav. jezicima (upor. kod Habledića *blagočest*), u komparativu *zločestiji*, proširen na *-bns* > *-an zlocësan* (Kosmet), apstraktum na *-bstvo zlocëstvo*, na *-arija* (pejorativno kao u: *rdarija*, *nišarija*, *novotarija*) *zločestarija*; *zločudan* = *zločud*, hipokoristik *zločo* (južno) = *zloča* (istočno), *zločudnost*; *zloglasan*, poimeničen na *-ik zloglasnih* prema f *zloglasnica*, *zloglav*, *zlogodnica*, *zloješan* (Kosmet) »prebirač u jelu, koji mršavo jede«, *zlokoban*, *zlokobnih* m prema *zlokobnica* f, *zlokobniče*, gen. *-eta* n (Kosmet); *zloguk* (v. *gukati*) = *zloslut*, *zloslutan*, *zloslutnih* m prema f *zldslutnica*; *zlo(h)ran*, *zlokop* m (v. *kopati*), *zlomišljenik*, *zloočmk*, *zlopatnik* m prema f *zlopatnica*, *zlopatnja*, *zlopačenje*, sve od *zlopatiti se*; *zlopak* < *zlo* + *opak*; *zlopantilo*, *zlopogleda*, *zloprelja* f, *zlorád* = *zlorad*, *zlošrdan*, *zlosretan* — *zlosretnji*, *zlosrećntk* — *zlosretnji* m prema *zlosrećnica* = *zlošretnjica*, *zlosreća*; *zloncmjeran*, *zlonamjernost* (Maretić: < rus. *zlonaměrennyj*); *zloduh* (*asp. svetoduh*, antonim), *zlotkálja* f; *zlostava*, s pridjevom *zlostavski*, *zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati*; *zlotrbica* (riba) < *trbuh*; *zlovolja* (takoder nadimak), *zlovoljan*, *zlovoljnost*. Mjesto stcslav. *zlodej* > *zlodi* »vrag« stvorene su izvedenice *zlikovac*, gen. *-ovca*

od hipokoristika *zli* (Boka) m a taj od *žlica*, pridjevi *zlikovčev*, *zlikovački*, *zlotvor* m, pridjevi *zlsvoran*, *zlbtorov*, *zlotvorski*, *zlovāran* (Risan, v. *variti*); *zločinac*, odatle *zločin* m, *zločinstvo*; *zlodjelo* »Übelthat«. Parasintaktički denominali: *nazliti*, *-im* pf. »zlo činiti, pakostiti« od *dati se na zlo*, *uzeti se na zlo*, odatle opet imenica na *-ica nazlica* f (Lika) »zla žena« prema m *nāzlija* = *nažlija* (Riječka nahija, Crna Gora, prema turcizimima na *-li*; različito je od turcizma *nāzlija* < tur. *nazli*, v.): *izāzliti* (*se*), *-im* pf. (Dubrovnik, objekt *dijete*) »učiniti da bude posve zao« prema impf, *izazlivati* (Stulić); *sazliti* »oslabiti«, *prizliti* (Brusje, Hvar), *pozliti* od *poći po zlu*; *zlošrditi se* (*na-* Lika); *zloupotrebiti* = *zlorabiti*, s postverbalom *zloraba*, *zlororaba*, *zloupotreba*; *dozlogrditi* (od sintagme *do zla i grda*) — *dozlogrditi* (Kosmet) = *dozlovjediti* 1 *-vijediti* (Martić) = *dozlovidjeti* = *dozloviditi* (Korčula) »dodijali«, upor. stcslav. *zšio iašns* »deformis«. U toponomastici *Zlokućane*. Složeni priloz: *zleudno* = *žljeudno* »misere« (v. *hud*, *nauditi*); *zlaradic*, *zlaradičk*. Unakrštenjem sa *vrijed* (y.) nastade *zIIIb* > (prema Miklošiču hrvatski) *zled*, odatle pridjev *zledan*, f *zledna* (ŽK) »koji se lako ozlijedi«, *zlijediti*, *zlijedim* (*po-*) impf. (Vuk) »eine Wunde aufreissen« prema iterativu *pozljediti*, *-ujem*. Baltičke usporednice, su brojne i sadrže prvobitno ie. značenje i pokazuju čitavu skalu prijevoda, dok praslav. pridjev ima samo psihološko značenje i pokazuje samo jedan, i to niži prijevodni štipen (Tiefstufe) kao i lit. *atžūlas*, *atžūlus* »1° schroff, grob, hart, 2° unbarmherzig«, *ižūlus* »lästig, unverschämt, grob«, *pazulmis* »schräge, schief«, prema prijevodu e lit. *nuozvilnūs* »abschüssig«, lot. *zvelt* »wälzen, fortbewegen« i prema prijevodu o lit. *žvalus* »geschickt, flink, hebend«, lot. *zvalstūties* »schwanken«. Ie. je značenje korijena **ghuel-* (u slavina niži prijevodni štipen) bilo »ono što je koso, strmo, grubo«, upor. sanskr. *hvdrate* (3. 1.) »krivudas«, avesta *žurah* »krivica«, perz. *zur* = lat. *faļšus* »faļšān«. Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *gh*.

Lit.: *ARj* 1, 264. 731. 2, 731. 4, 124. 7, 774. 775. *BI* 798. 847-848. *Elezović* 1, 143. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 20, 530. 31, 551. Vušović, *N3* 5, 45-48. Bulat, *JF* 5, 146. Hraste, *JF* 6, 213. *Mazuranić* 967. 1687. Maretić, *Savj*. 187. 188. *Miklošič* 405. 419. *Holub-Kopečny* 437. *Bruckner* 654. *KZ* 45, 33. *Vasmer* 1, 457. *Mladenov* 192. *Trautmann* 372. *KZ* 43, 173. *Boñactf* 1013. 1071. *Bragmann*, *IF* 27, 271. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). Iljinski, *RFV* 61, 227-243.

(cf. *RSI* 3, 335). Lewy, *ZSPH* 1, 416. Machek, *Slávia* 17, 189. 194. *Tikjin* 1824. Nehrine, *IF* 4, 400. Petersson, *LUÁ*, n. f., sv. 18, br. 2. (cf. *IJb* 20, 341). *RES* 8, 148. Vaillant) *RES* 9, 6-7.

zäova f = (stezanjem *ao* > *a*) *zova* (Vuk, Vojvodina) = *zāva*, gen. *žāvē* (Kosmet) = (s metatezom) *zāvla* (ŽK) = (s poluglasom) *zūva* (Krašić) »muževljeva sestra njegovoj ženi«, sveslav. i praslav. porodični termin *zōly, gen. *zōis e*, prvobitno kao *svekry* (v.) po deklinaciji *ñ* (tip *czōby*; gen. *-vue*), ali je prema svjedočanstvu slavina već u prajeziku prešlo u deklinaciju *a*. Pridjev na *-in zāvin* = *zavlin* (ŽK). Nema usporednica u baltičkoj grupi, nego u južno-ie., što je rijetko: u gr. γαλόως < *γαλό<γPωζ, aticki γάλωζ, gen. γαλόω »belle-soeur, soeur du mari«, lat. *glos*, gen. *glōrisj* frig, γέλαρος = γάλλαρος »αδελφού γυνή« < ie. *j(3)lou-*. Samoglasnik *a* je nastao iz *o*, upor. stcslav. *žīva*, bug. *zāva*, slov. *zōlva*, stčeš. *želva*, polj. *zelwa*, ras. *zōlva*.

Lit.: *BI* 799. *Elezović* 1, 184. *MiBioIII* 400. *Bruckner* 651. *Vasmer* 1, 460. *Mladenov* 195. *Trautmann* 373. *Boisacq* 140. Hirt, *IP* 2, 145. Kretschmer, *KZ* 31, 333. 453. Leskien, *IF* 19, 203-204. Machek, *Slávia* 16, 189. *WP* 1, 631.

zaprtak, gen. *-tka* m (Stulić) »starmali, patuljak, nanus« po svoj je prilici metafora od stcslav. *zapr̃t̃bkb* »ovum ventosum, mućak«, sveslav. i praslav. prefiksna složenica od ie. korijena **per-* »rodititi«, lat. *pario*, *parerā*. Upor. rus. *pōrtiti*, »verderben«, u kojem je isti korijen proširen na *t*, ukr. *vyportok* »Frühgeburt«. Početni slog iste riječi izopačen (pejorativiziran) je u slov. *zlaprtek* — *zlapótek*, pridjev *zlaprien* = *šlapfiki* m pl. (Zagreb) »mućak«. U Nišu je ista riječ šaljiv naziv *čtvrtek* — *zaprtak*, ali se ne razabira kako je došlo do te uzrečice. U Poljicima (Dalmacija) prefiks *za-* zamjenjuje se prefiksom *sa-*: *saprtak*, gen. *-tka* »kržljavac, basarak, krt, krželj, trtak, masur, kuko«. Matzenauer upoređuje lit. *šputisj* »putridus, cariosus (de ligno)«.

Lit.: *BI* 807. *ZbNŽ* 8, 232. *Pleteršnik* 2, 968. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečny* 432. *Bruckner* 645. *Mladenov* 182. *WP* 2, 41. *Boisacq* 804-805. Matzenauer, *LP* 14, 167.

zäpt m (Vuk, Kosmet) = *zāpt*, *zāft*, *zāvt* (BiH) »1° disciplina, strog režim, stega, 2° zaustavljanje daha u prsima kod astme, 3° sekvestriranje (2° i 3° BiH)«. Denominal

na -iti *zaptiti*, -im pf. (Vuk, Kosmet, objekti *dorata*, *vojvode*) {*po-*, *u-*} »1° držati koga u zaptu, 2° zapušiti« = *zaptiti*, *zaptijem* (Vuk), *zaptiti* — *zâptim* (Kosmet) »3° teško disati, imati sipnju«, prema impf, na -*va-* *zaplivati*, *zaptivâm* »zapušavati«, na -*isati* *zâptisati*, -*šem* pf. »1° objekt *vodu*, 2° zabranjivati, sprečavati, ustezati«. Radne imenice na -*áč* *zaptiváč*, gen. -*ača* »zapušač«, na -*džija* *zâpčija* »koji pazi na zapt«, prema Elezoviću krivo zabilježeno mjesto *zaptija f* (Kosmet) »turski žandar(in)«. Odatle *zaptisto n* (Kosmet) »ustanova žandarmerije«. Deminutiv na -*če*, gen. -*leta* *zapute n* (Kosmet). Ovamo ide *zabit* (BiH) = *zabit*, gen. *zabita m* (Kosmet) »oficir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla, ar. *zabt*, > tur. *zapt*, apstraktum *zaptijje* »1° javna sigurnost, bezbjednost > 2° vojnik ili žandarm kojemu je dužnost da čuva javni red« (upor. za semantički razvitak tal. *podestà* < lat. *pa-testas*), *zaptict*, *zabit* < ar. *zabit*, iz turske administrativne terminologije: rum. *zabit* = *zabet* »leitender Beamter, Kommandant«, *zabitlic*, bug. *zabitin* »policist, oficir«, *zabitlik*, arb. *zabit* »autoritè«.

Lit.: BI 682. 807. 808. *Bosanski prijatelj* 2, 111. *Miklósié* 399. Korsch, *ASPh* 9, 678. *GM* 479. *Pascu* 2, 557. 175, br. 1162. *Mladenov* 169. *Tiktin* 1785. *Elezović* 1, 197. *Školjić** 643. 646. 647.

zar¹ m (akcenat u Škaljčica; *po čto glavu svoju na zamь mečes*, u Aleksandridi, *Starine*, 3, 312; Kolunić, Spovid općena) = *car* (Vetricane, Nalješković, Akvilini, Bella) = *cara f* (Mikalja: *igrati na care*) = deminutiv *carica* (*carice bacati*) »kocka, ždrijeb« = *zar* (Kosmet) »sreća u igri, na kocki«. Balkanski turcizam arapskog porijekla (tur. *zar* < ar. *zahr* »kocka«, od ar. glagola *jasara*, *jazara* »kockati se«) koji je k nama mogao doći i preko tai. *zara*, *zaro* »isto«: rum. *zar* »Würfelspiel«, bug. *zar*, arb. *zar*, ngr. ζάρ, srg. áççápi. Za dubrovačke primjere bi se moglo misliti da se trebaju čitati *dzar* (usp. *zora* > *dzora*, tal. *zaro*) ali postoji i u Srbiji *car* u tom značenju (Miličević), vjerojatno neka kontaminacija (rar + *car* »imperator«). Ovamo ide i evropski arabizam *hazard* »kocka, kockanje« < fr. *hasard*, pridjev na -*bn* > -*an* *hazardan* (*hazardna igra*), infinitiv *hazardirati* preko njem. *hasardieren* < fr. *hasarder*, od ar. *jasar* »Gesellschaft welche würfelt« (Lokotsch) > španj. *azar* > fr. > njem. *Hasardspiel*.

Lit.: *ARj* \, 757. 760. *BI* 808. *StPH* 3, 1Γ8. *Starine* 3, 312. Jagić, *ASPh* 5, 92. 93. Halevy,

MSLP 11, 73-91. (cf. *AnzIF* 12, 167). *Lokotsch* 2186. *REW** 9595. *Elezović* 1, 198. *GM* 481. *Prati* 1060. *Škaljić'* 647. *DEI* 4108.

zar² m (BiH, akcenat u Škaljčica, govori se *zár*) »1° zavjesa, zastor, 2° ženski zavitak u kome su muslimanke zamotane i pokrivene izlazile na ulicu (*zar* se kroji od basme, stofa ili svile, a *feredža* samo od čohe)« = *zara f* (Mostar) »zavjesa«. Od tur. *zar* »Häutchen, Membrane (Ševket)« < ar. *izar*.

Lit.: *BI* 808. *Školjić'* 647. Milas, *Rad* 153, 84.

zarar, gen. -*ara m* (Vuk; u BiH i *zàrar*) — *zarār* (Kosmet, objekt uz *činiti*) »šteta, gubitak« (protivno *car*, *sićar*, v.). Denominal na -*iti* *zarārīti*, *zarurīm* pf. (Vuk) = *zarārīt* (Kosmet) prema impf, *zararivati*, -*ràrujem* »štětovati«. Imenica *zarārsuz* (-*rā-*) (BiH) »koji ne čini nikome štete, koji nije opasan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarar*, *zararsız*) iz turske trgovačke terminologije: bug., arb. *zarar*, cine. *zārāre f*.

Lit.: *Elezović* 1, 198. *GM* 481. *Mladenov* 183. *ŠkaljiP* 647.

zarf m (Vuk) pored *zâf* i *zâlf* (BiH) »F (Vuk) kao mala čašica od srebra, mjedi ili zlata za fildžan, 2° korice, oklop, 3° kuverta« = *zarf* (Kosmet) »omot za pisma«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarf* »1° Untertasse, 2° sud, 3° kalup, 4° omot za pisma«) turske terminologije za kuhinjsko sude i poštu: rum. *zarf* »Untersatz des filigean«, bug. *zarf*, arb. *zarf è*, *zalf*, ngr. ζάρφι »Untertasse«.

Lit.: *BI* 810. *Elezović* 1, 199. *Lokotsch* 2202. *GM* 481. *Mladenov* 183. Korsch, *ASPh* 9, 678. *Školjić'* 647.

zàsemprīt pf. (Potomje) »učestali«. Denominal od tal. *sempre* < lat. *semper* (prefiks ra-). Kod Hrvata u Molise *semaj* »uvijek« < sttal. *sempremai* > *sempremá* (Abruzzi) < lat. *semper magis*.

Lit.: *REW** 7814. Wędkiewicz, *RSI* 6, 235. *Prati* 899. *DEI* 3451. 3452.

zastûnj (ŽK, pojačanje s gen.: <~ *boga*), prilog, »badava, zabadave, makte« = *zao-stûnj* (Vodice) pored *zastûnj*. Mjesto prijedloga ra, koji je kao u *zaludu*, *zaman*, *zabadava*, stoji prijedlog *o-* < *ob-* *ostun* (Krk, Notárska knjiga), *ostunj*, *ostunja* (Modruš, 1487). Bez ta dva prijedloga *stun* (16. v.), *stima*, *stunja*. Hrv.-kajk. također, u slov. varira u > o, kako

ni u jednoj drugoj slavim. Bez prijedloga *za-*, *o-*, *s-* nije potvrđeno u hrv.-srp., nego u steslav. kao pridjev *IIIñb* »qui gratis datur«, prilog *turđe* (*lunet*) (Kločev gi., Zografsko, Marijansko ev. isi.) »umsonst«, rus. *tune* »müssig, umsonst«, *tunejadec* »Müssiggänger«, *tunmyj* »vergeblich«, bug. *tun* »falsch«, *tune* »vergeblich«, polj.-šlez. *tuni* »wohlfeil«, bug. *ttinja beda*, prilog *tuně* (-*ě* iz lokatīva, Psaltir dubrovački, 16. v.) »gratis«, apstraktum *zunōba* »dar«. Prijedlog *i* je došao kao u *slaka* (ŽK) < *sb lōgōka* »jeftin«. U štokavskom je prilog iščezao zbog turcizama *mukte* i *badava*. Nema usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Iz ie. jezičnih sredstava tumači Mladenov, koji dovodi u vezu sa *tašt* (v.) i pretpostavlja ie. korijen **tou-*, **tu-*, što ne ide, jer *tbSib* pretpostavlja ie. **teus-*, **tus-*, ne **tou-*, **tusk*, dok Miklošič upoređuje sa polj. *tani* »wohlfeil«. Riječ je prema tome bez etimologije. [Usp. i pod *stunij*].

Lit.: *ARj* 9, 286. Skok, *ASPh* 33, 373. *Mažurani* 854. 1383. *Pleterišnik* 2, 881. *Djela JAZU* 31, 222. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Miklošič* 365. *Bruckner* 565. *Mladenov* 642. *SA* 139. 323. *Vasmer* 3, 153.

zatilak, gen. -*ioka m* (Vuk) = (reforma nominativa prema gen. -*ioka* < -*Ujka*) *zatiljak* (Vuk) = (hiperjekavizam) *zajtelak*, gen. -*ioka* (Gundulić) pored *zajteljak*, gen. *zajteljka* = *zaceľjak*, gen. *zajteljka* (Paštrovići) = *zaiťjak* pored *zaiťjok* (Kosmet, također analogija prema gen. -*ijoka*) »zadnja strana glave«. S prefiksom *po-* mjesto ra- *pōtilak*, gen. -*ioka* pored *potiljak*, gen. -*ioka* (Vuk, Srbija, Crna Gora) »isto«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. steslav. *tyH* »αύχην«, rus. *tyl*, polj. *tyl*. U bug. *til* »Genick, pozadina«, pridjev *tuen*, poimeničen u sr. r. *tilno* i na -*ik tilnik* »Messerrücken« (upor. *tilut m*, *teluće n*, bez prefiksa). Riječi *zatiljak* i *potiljak* poimeničene su sintagme za *tylom*, *po tilu* s pomoću sufiksa -*tk*. Što je čisto *til* propalo i nalazi se u izvedenici od sintagme u hrv.-srp., uzrok je jezična borba protiv homonimija: -*tio* u *pretio* (v.) od *titi*; upor. u narječjima i *tio* < *htio* < *huelb*. Značajno je da u Vodicama postoji i sa M mjesto *i* (upor. *sirov* — *surov* (v.) *zātuljak* pored *zavrātñjak*, što predstavlja prijevaj *ou* pored u i ie. korijenu **teu-*, **tou-*, **tu-* »bujati«, proširenom formantom -*lo-*: sanskr. *tulum* »Ritze, Wedel, Büschel, Baumwolle«, *tūla* »Docht«, gr. τύλος »Buckel«, stir, *tuile* »Flut«, stprus. *tuian* »mnogos«, lit. pridjev *tūlaš*, »muitus«, nvnjem. *Dolle*, tirolsko-njem. pridjev *doll* »debeo«. Kako se vidi, sveslavenski se Semantem (naziv dijela tijela) ne nalazi ni u

baltičkoj grupi kao ni u ostalim ie. jezicima. Nije jasno kako je taj prijenos nastao. Možda ide ovamo i određeni pridjev *tili* = (asimilacija?) *tñji* samo u izričaju *za tili čas* = *u tili ías* »za jedan čas, hurtig, brevis«.

Lit.: *ARj* 11, 135. *BI* 819. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Miklošič* 369. *Holub-Kopečný* 399. *Bruckner* 589. *Mladenov* 633. *Vasmer* 160-61. *Boisacq* 990. Reichelt, *KZ* 39, 74. Zubatý, *ASPh* 16, 417.

zbrisati, -*âm* pf. (Lepetane; primjer: *ona udica zbrisa*) »skliznuti«. Od furl. *sbrissà* »sdruciolare, perdendo equilibrio«, postverbal *sbriss* »sdruciololo«, *sbrissade f*, mlet. *sbrissàr*, tal. *sbrisciare*. Prefiks *s-* < lat. *ex-*.

Lit.: *Pirana*¹. 946. *DEI* 3358. *Rosamani* 949.

zdzjela f (Vuk), deminutiv *zdzjelica*, augmentativ *zdzjelëtina* (Lika), na -*ar* *zđblār m* = *Mela*, *Melica* (Vuk) = *zdila* (Rab, Vrbnik, ŽK, Liješće u Lici, Krašić, hrv.-kajk. slov.), *zdelica* = *zdelo f* (Bednja) = *zdila* (1556, Perna; Lumbarda, Vrgada, Otok u Slavoniji, Hektorović, šibenski otoci, Brusje, Perušić, Gospić, Pribić kraj Krašića, Pazin) »1° čanak, činija, kovanja, panica, plitica, tērīna, vagan, 2° čaša (Vrbnik), 3° čast, poklon, dar za Božić (Mljet, Zore)«. Odatle *zdelñjak* (Gèrovo) »Sumpfschildkröte«. Između *i* i *d* ispaò je poluglas *s*, koji je nastao iz *u*, kako se vidi iz mlade po^o sudenice *skudel m* (Stulić), *škadela f* (Dubrovnik, Račišće, Korčula, Lika, -*dela* Istra) = *škadela* (Tivat, Crna Gora) = *škurdela* pored *škadela* (Crmnica) »1° šalica za kavu (Račišće, Tivat), 2° tērīna (Korčula)«, deminutiv *škadela* (Molat, Lika, Vrbnik, Istra, Bukovica u Dalmaciji) »1° šalica, 2° (Lika) limen sud iz koga vojnik jede«. Slov. *skodèla*, *skodelica* »isto«, s umetnutim *n* pred dentalom *skandèla* »šalica«, *škadela* »isto što skodela, Schüssel«, *skodèla* (Gorensko) pored *škedela*. S posljednjim ide zajedno *škidela* (Buzet-Sovinarsko polje) »zdzjela fž gline pocakljena (domaći proizvod)«. Samoglasnik *o* u slov. *i* u hrv. oblicima može se tumačiti i s nazalnim *ç*, koji se nalazi u steslav. *skpdelz* »testa, laguncula, tegula«, *skñdñhm* »testa-cesta«, *skgdèhnikl*: »æpçmeiç, figulus«. Nazalno *i* moglo je nastati od unakrštenja od *sculetta* > tal.-mlet. *scodilla*, furl. *scudiele f* i *scandula* (v.). Postoji i još jedna varijanta sa *u* > *o* (gubitak): *skleda f* (Istra), deminutiv *skledica*, *skledñjak* (Istra, Buzet-Sovinarsko polje) »drvena dzdjela u kojoj se kuhačom gnječī krumpir« = *sklīda*, *sklidñjak* »polica kamo se meću dzdjele«. Taj je nastao također iz *scodella* > **sktdela* >

metatezom *skbleda. Nalazi se i u slov. *skleda* »Schüssel«, s potpunom leksikolojskom porodicom. Naša posuđenica ide zajedno sa nvnjem. *Schüssel*, stvnjem. *scuzzil(a)* od lat. *scutella*, deminutiv od lat. *scuta* pored *scutra* »flache Schüssel« > *škundra* f »Art Korb (Notranjsko)«, deminutiv *škundrica*. Razlika je samo u vremenu. Njemačka posuđenica potječe iz vlat. prije 5. v., a slavenska poslije toga datuma. Njemačka pretpostavlja í među samoglasima, slavenska ř > d i potječe iz sjeverne Italije.

Lit.: ARj 15, 241, 362, 17, 690, BI 853, Pletersmk 2, 487, 491, 501, 630, 638, 906–66, Hirtz, Amph. 176, Miletić, SDZb 9, 262–66, 392, Kušar, Rad 118, 17, NVj 3, 316, Zore, Rad 170, 230, Jurišić, NVj 45, 174, Hraste, JF 6, 182, REW* II56, Miklošii 301, Bruckner, KZ 51, 231–232, ZSPH 8, 440, Skok, ZRPh 54, 203, DEI 3406, 3407.

zdrav (Vuk) (*ne-*), balto-slav., sveslav. i praslav. **š̌loz* ɔ ili **štorbb*, *sadorvb, pridjev obrazovan istim sufiksom *-uo* kao *živ* (v.) ili *mrtav*, »sanus (opozicija *nezdrav*, *bolestan*)«, određeno *zdravi* (~ *Ciganin*) (Kosmet) »pravi«, kod kihanja *pis zdrav* (Kosmet). S negativnim prefiksom *ne-* *nezdrav* (Kosmet) »budalast, sulud, mahnit, lud, natrusan (Kosmet), nēdotavan (Kosmet)«. Deminutiv na *-ačak* < *-bc* + *-bkt* *zdravačak*, f *-čka* (Piva-Drobnjak). Apsolutni superlativ reduplikacijom (tip: *nov novčar*) *zdrav zdravcit* (Vuk, Kosmet) »posve zdrav«. Poimenačnja: na *-bc* > *-ac* *zdrāvac*, gen. *zdrāvca* (Vuk) »1° zdrav čovjek, 2° biljka geranium macrorrhizum«, na *-i!* *zdraviš*, gen. *-iSa* (Stulić) = na *-injāk* *zdrāvinjak* m »herbae genus«, na *-ača* *nesdravača* (Lika) »budalasta ženska«, na *-an* *nezdravom* m »budalast čovjek« = na *-sa* *nezdravia* m (Lika) = na *-elja* *nezdravēlja* m (Kosmet) »manitaš, ludak«, na *-ština* < *-bsk* + *-ina* *nezdrāvština* f (Konavle) »neman, strašilo«. Apstraktum na *-je* *zdravlje* n, s deminutivom *zdrāvljice* n i pridjevom na *-bn* > *-an* *zdrāvljan*, f *-ana*. Na *-jak* *zdravljak* »1° epitet mladom mjesecu, 2° mliječni restoran«. Rumunji posuđiše *nāzdrāvan* »mit übernatürlichen magischen Kräften begabt > wunderbar, schalkhaft«, s crkvenim sufiksom *nāzdrāvānie* »toller Streich«. Denominai na *-iti* *zdraviti* (*sé*), *-Im* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *o-*, *od-*, *po-*, *po-*, *otpo-*) »1° (inchoativ) convalescere, 2° propinare, 3° (recipročno) consulari«, iterativ na *-ati* *zdravljati*, *-am*, samo s prefiksima *nāzdravljati* = *nāzdrāljat* (Kosmet). Odatle postverbalni: *po-zdrav* m, *ođzdrav* m. Na *-ica* *zdravica* (*na-*, *obna-*). Na *-je* *pōzdravlje* n. Na *-eti* *ozdravēt*, *-im* (Kosmet), *ponezdravēt se* (Kosmet) »senuti

pameću«. Prilozi *zdravo* »1° uzvik, 2° vrlo«, *nāzdravo* (*zaboljela ga ~ samo od sebe*, Piva-Drobnjak). Riječi *pozdrav* i *pozdraviti* prevencije su od *salutem* i *salutare* (posuđeno *salutirati*, *-Iužirām* u vojničkom govora). Rumunji posuđiše pridjev *zdravān* »jak«, koji se ne nalazi u južnoslav., *zdravenie* »jakost«, *zdravila* »salvia officinalis«, Novogrci οδραβίτζα »puna čaša«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena, jer se ne može utvrditi ni jedinstven praslav. oblik. Luž.-srp. *strawy* i *struš*, *storovb* pretpostavlja praslav. *storvi, a stcslav. i stčeš. *ostrabitii* < *Īltorbi*. Vasmer rastavlja *strawy* (prema Trautmanu progresivna asimilacija), *storovb* od *zdrav*. Prema semantičkoj paraleli njem. *Kerngesund*, lat. *robustus* (internacionalno *robustan*) *-drav* se dovodi u vezu kao prijetoj na *o* praslav. *dorv o od *drvo*, *drijevo* (v.), dok je sa- prefiks značenja »dobar« (upor. galsko *su-* i gr. *ύ-* u *υγιής*, odatle internacionalno *higijena*, *higijenski*). Bez tog prefiksa nalazi se (prema Meilletu) u sanskritu *dhruvah* »ferme«, stperz. *auruva-* »zdrav«, u sanskritu *sudharmā* (H. Pedersen). Ali se *sí-* upoređuje i sa *ge-* u *gesund*. Ako se odstrane *strawy* i *storovb*, onda je ie. korijen **doru-*. Upor. lit. *sūdrus*. Slog *zdra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *zdrowy*, rus. *zdróvyj*.

Lit.: ARj 7, 770, 8, 149, 150, BI 835, Elezović 1, 456, 2, 21, 93, 538, Vuković, SDZb 10, 391, Miklošii 49, SEW 1, 214, IF 31, 411, Holub-Kopečny 434, Bruckner 650, Vasmer 1, 450, Mladenov 190, Trautmann 53, ZSPH 8, 442, WP 1, 806, 2, 512, Tiktin 1041, Boudouin de Courtenay, IJb 13, 310, Boisacff 299, Buga, RFV 67, 232, si. (cf. RSI 6, 270), Fraenkel, Melanges Pedersen 443–455. (cf. IJb 23, 397), Hujer, LF 46, 181, si. (cf. IJb 8, 208), Jokl, Unt. 320, Machek, ZSPH 7, 378, Meillet, RES 6, 172, Noha, ZSPH 5, 213, Pedersen, IF 5, 60, KZ 38, 372 (cf. AnzIF 21, 78), Pogodin (cf. IF 21, 204), Šimčik, HR 1942, 389–391, Zupitza, KZ 37, 391, Vaillant, RES 22, 21.

zdrózgati, *zdrózgam* pf. (Vuk) (*z-* = prefiks *s-*) = (sa u mjesto *o*) *zdrúzgati*, *zdruzgām*, još s prefiksom *raz-* *razdrozgati* = *-druzgati* »razbiti na sitne komadiće«. Još postoji varijanta s prefiksom *s-* i na onomatopejsko *-otoiti stroskdtati* u istom značenju. Upor. s posljednjim *troska* »scoria« (v.) i ime biljke *troskot* (v.). Nalazi se još u slov., slvč. i polj. Praslav. Baltička grupa pruža usporednice za samoglasnik *u* kao i za varijante *zglsk*: lit. *druzgas* »mrvice od nečega«, *druzgēti* »razbiti u paramparčad«, lot. *satruskdt* »razmrviti«. le. je korijen **dhreu-*

proširen na *sk*. Varijacija *sk* > *zg* je zbog onomatopeiziranja. Upor. i *mazga* sa *maska*.

Lit.: ARj 13, 523, BI 836, Miklósit 51, SEW 1, 228, Bruckner 99, WP 1, 872.

zdrúcati, *-ām* impf. (Dubrovnik) prema pf. *zdrúcnuti*, *-em* (ibidem) »rückweise reissen«. Onomatopeja, koja je možda stvorena pod uplivom tal. *sdrucciolare*, *drusciolare*, *drusciare*, *druzzolare* »girare«, *ruzzolare*.

Lit.: Rešetar, Stok. 313, Prati 894, DEI 1397.

zducit se, *-im* pf. (Lovran, Istra) »preten-dere«. Odatle postverbal *zduk* m. Čini se da potječe od tal. *dúcere* (13 v.) > *-dune*, sa *-iti* kao u *kuriti* < *currere*; *z-* je tal. prefiks *s-* < lat. *ex-*, Upor. u Režiji (slov.) *prodúžinat* < furl. *prođuši*, *jintrodužinat* < furi. *introduši*. Od part. perf. *duetus* sa sufiksom *-orius* > *-or* bilo bi prema Vaillant (na) *dohuore* (Zografsko evanđelje, Marko IV 38) »oreiller«, iz balkanskog latineta.

Lit.: ASPH 34, 307, Stürm, ĞSJK 6, 52, Vaillant, BSLP 39, 209, Vasmer 1, 365, 366, Horálek, Slávia 18, 57, ss. SA 266, DEI 1398, 1399, 1405.

zdūr, gen. *zdūra* m (Stulić, Dubrovnik, za doba republike) »servo di corte, glasnik, telai, (u lat. pisanim spomenicima) riparius«. Kod Filipa de Diversis *siaurus* (15. v., ak. pi.). Od radne imenice *xitore, od *exeo*, *exire* (prefiks *ex-* i *eo*, *ire*). Upor. Logodoro *bessida* »Geschwulst«. S prefiksom *re-* tal. *riuscire* > *reušiti*, *-im* impf., pf. (Perast, Paštrovići) = (prema tal. 1. 1. prez. *riesco*) *reuškatii*, *-ām* pf. (Perast) = *rebuškati*, *-ām* pf. (Dubrovnik) »poči za rukom, uspjeti« (suglasnik *b*, koji ovdje zatrpava hijat, nalazi svoju paralelu u *bessire* < *exire*, *bessida*, Logodoro). U dubrovačko-romanskom u iz infinitiva *riuscire* (mjesto *riescire* unakrštenjem sa *uscio*) ušao je analogijski i u prezent (*reusco).

Lit.: BI 836, Mažuranić 1677, Budmani, Rad 65, 167, Zore, Tud. 8, Rohlf 350, Skok, Slávia 10, 491, ZRPh 54, 203, REW* 3018, DEI 3268.

zeba f (Vuk) prema m *zebac*, gen. *zepca* (Jablanac, Senj) = *sebe* (Vetranović; potvrde iz narodnog govora za tu varijantu nema), sveslav. i praslav. *ziba, »fringilla coelebs«. Pridjev na *-in* *zebin*. Deminutivi na *-ić* *zebić* (Nin) »mlado od zebe«, na *-ica* *zebica* (Križ, Pazarište, Stinica, Živi Bunari, Sošice, Žumberak). Njezino pjevanje prije sunca znači kišu. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala

t, upor. polj. *zježba*, ukr. *záblyk*, *záblyča*, ras. *zjáblik*. Miklošič i Bruckner vežu sa *zestii* (v.), jer se prema Brehmu *zeba* pojavljuje nakon kopnjenja snijega i na početku zime nestaje. Upor. tumačenje Latina *fringuilla frigore cántat* i naše sinonime u *snigarica*, *snigavac*, *sniješka*, *snizhenica* = *snježnica*, *snjeguljica*, *snjeguljka*, *snjegušica*, *snježarka*. Buga upoređuje s lit. *žibe*, *zilele* »fringilla caennabina«, koje je od glagola *žibu*, *žibėti* »sjati se«, iz čega bi izlazilo da je dobila ime po *sjaju perja*. Glede njem. *Fink*, na koji se Buga poziva da bi objasnio *e*, upor. *pin(j)ac*, *pinčina*, *pinjavac*. Hirtz je nabrojio 43 sinonima za »fringuilla coelebs«. Nazivi po glasu za *zebu* isto su tako brojni kao po snijegu: *bitkavac*, *bitkavica* od glagola *bitbikati*, *činkavac*, *činka*, (*s*)*činkavac* *-kovač*, *činkovka*, *čanka*, *čivkalica*, *šaka*, *itikon* (*-uri*), *ščikunac*, *šurkova*. O posuđenim *fink* (*-a*, *-ić*, *-ka*, *-kov*, *-kulja*) = *hinko* v. pod *fink*.

Lit.: BI 836, Hirtz, Aves 14–15, 415, 571, Miklošič 401, Bruckner 653, Buga, RFV 75, 141, sl. (cf. IJb 8, 199).

zec m (Vuk, ŽK, danas općenito na čitavom području) prema f *zečica* = (hrv.-kajk. nestegnuto *aje* > *e*) *zajec* = (*e* identificirano s nepostojanim *α* = *e* < 0, ɔ) *zajac*, gen. *zājca* (Negotinska krajina), *zājac*, gen. *zājca* (Kosmet), sveslav. i praslav. *zajecb, »1° lepuz, 2° onomim (ime bosanske planine), 3° prezime (Zec, Lika, pored *Zajac*, ŽK, na *-ić* *Zajčić*)«. Deminutivi *zečić*, na *-bk* > *-ák* *zeiak*, gen. *zečka* (Hrvatska) »(metafora po cvijetu) grašak«. Augmentativ na *-ina* *zečina* f »1° veliki zec, 2° koža od zeca«. Pridjevi na *-j* *zečji* »leporinus«, na *-ev* *zečev*, poimenačen u sr. r. *Zečeva* (polje), poimenačen na *-ina* *zečevina* »meso zečje«. Nestegnuto oblik *zajec* očuvan je u toponimu *Zaječar*. Samoglasnik *e* u sufiksu *-ec* nastao je iz palatalnog nazala *e*, upor. stcslav. *zajčb*, polj. *zajęc*, ras. *zajac*, gen. *zaica*. Taj se rijedak sufiks (upor. još samo *mjesec*, v.) zamjenjuje u slavinama običnijim: bůg. *zák*, mak. *zajok*, bjelo-rus., ukr. *zajuk*. Suglasnik *j* u *zajec* se smatra kao suglasnik koji zatrpava hijat; zbog toga u slov. *zavec* pored *zajec* (upor. *rukovet* pored *rukojet*). U baltičkoj se grupi može upoređivati samo stprus. *zasins* »isto«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava na više načina. Fick dovodi u vezu s lit. *žaidžiu*, *žaišti* »skačem« < ie. korijen **ghe(i)-*, sanskr. *jihītē* (3. 1. sing.) »skoči«. Mladenov i Zupitza vežu s lat. *haedus*, got. *gaitis*, nvnjem. *Geiss*. Koštial i Machek izvode od *zuati*, *zžic* »životinja koja zijeva«, i objašnjavaju to zasebnom

rascijepljenorfl formacijom zečeve gubice. Sufiks *-čb* tumači se kao osnova na *u* s deminutivnim sufiksom *-bc*. Ali se može raditi o pred-*ie*. sufiksu *-incus*, *-encus*, koji je potvrđen u *Bo-dencus* i na ligurskom teritoriju.

Lit.: *BI* 837. Pešić, *NJ* 2, 69–72. *Elezović* i, 190. *Miklošič* 399. *Holub-Kopečny* 410. *Bruckner* 643. *Vasmer* \, 446. *Mladenov* 174. *WP* 1, 527. 544. *Walde-Hofmann* 359. *Koštil*, *3F* 2, 71–72. *Loewenthal*, *ASPh* 37, 379. *Vaillant*, *Slávia* 9, 497. *Machek*, *Slávia* 16, 188.

zečir m (Vuk) »1° sprava kojom se kuca na vrata, halka (v.)₃ 2° prsten« = (unakrštenje sa zvčak m Dubrovnik, *zvčak f*) *zvčir*, gen. -ira (Vuk); odatle *zečir-prsten* = *zečir-prsten* — *zeči-prsten* (sve BiH) »prsten s velikim zlatnim kamenom u obliku trougla«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zehkir* = *zihgir* > tur. *zekir*) iz turske terminologije kućnih uređaja.

Lit.: *BI* 837. *Miklošič* 400. *Korsch*, *ASPh* 9, 679. *Škaljić** 649.

zier m (Kosmet) = *zêr* (Banja Luka, Bosanski Petrovac) = *ziher* (Mostar) »gorko, žestina, otrov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zehr* > tur. *zeher*, *zehir*) iz turske medicinske terminologije: bug., arb. *zeher*.

Lit.: *Elezović* 1, 207. *GM* 482. *Skok*, *Slávia* 15, 504., br. 857. *Škaljić** 649.

zejtin m (Bosna) = *zeitin* (Vuk) = *zëjtin*, gen. -ma (Kosmet) »(maslinovo) ulje, olaj, masla«. Indeklinabilni pridjev na tur. *-li zeitinli* (Kosmet) = *zeituni* (*ni* > *n* kao u tur.) = *zejtini* (BiH) »maslinove zelene boje«. Na *-ica zeitinica f* (Vuk) »uljanica, sud za ulje« = na *-jača zeitinjča* (Kosmet) »boca ili kanta u kojoj se u kući drži zeitin«. Složenka *zeitintane* (BiH) »maslinka«; na *-luk sejmluk* (BiH) »maslinjak«. Denominai na *-iti zeitiniti*, *-im* (*po-*, *za-*) »obuliti, uljiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zait*, pridjev *zaitun*, *zaituna* »maslina« > tur. *zeytin*, prema ar. pi.): rum. *zaitin* (Banat), bug. *zeitin*, *zehtin*.

Lit.: *BI* 837. *Elezović* 2, 207. 513. *Skok*, *Slávia* 15, 504., br. 854. *Mladenov* 190. 191. *Tiktin* 1790. *REW** 9612. *Miklošič* 400. *Korsch*, *ASPh* 9, 679. *Škaljić** 650.

zelen, f *zelena*, određeno *zeleni* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-en* (prijevorna varijanta od *-bn̄s*) od praslav. korijena **zel-*, »viridis«; proširen na *-kast zē-*

lenkast »subviridis«. Poimeničenja: na *-bc* > *-ac*: *zelenáč*, gen. *-nca* m (Vuk, Crna Gora) »profundum« = *zelenáč*, gen. *-ènea* (ŽK) »lacerta viridis« = na *-ác* (v., u nejasnoj varijanti *-bač*) *zelenbač*, gen. *-áca* m, na *-ica zeleniáca* (epitet uz gora), na *-ič zeleniá*, gen. *-ica* (Lika) »zeleno mlado i tanko drvo«, s deminutivom na *-bk zeleniáak*, gen. *-éca* (Lika), na *-ik zelenih*, gen. *-ika* (vir u Lepenici, Krugujevac), na *-ika zelenika* »1° jabuka, 2° buxus sempervirens, šimšir, 3° uvae genus (Slavonija), 4° bosansko i hercegovačko prezime«. Apstrakti na *-ilo zelenilo* n »pigmentum viride«, na *-ina zelenina* »viriditas« = po deklinaciji *zelen*, gen. *-í f* »povrće, zerzevat«. Na *-ko zelenko* m »zelen konj«, s hipokoristikom *zeko*, odatle izvedenice *zZkalj*, *zèkan*, *zèkun*, *zeka f* (Kosmet) »zelena kozak«, pridjev na *-kost zekast* »zelenkasto-siv«, na *-onja zekonja* (Kosmet, Vuk). Na *-oča zelenoša* »zelena kozak«, na *-ka zelenka* (Vuk) »top, puška«. Na *-bk: zelenjak*, gen. *-njka* (*nj* od inhoativa *zelenjeti*) »zelen kukuruz = *zelènak*, gen. *-ènka* (Kosmet) »zelen plod«. Na *-äs zelenáš*, gen. *-aša* m (Srbija) »kajšar«, od priloga na *zelen(o) prodat* (Kosmet) ili *ponuditi*, apstraktum na *-bstvo zelendštvo*. Na *-sača* < *-bsk* + *-ica zelenščica* (Smokvica, Korčula). Čest kao prvi ili drugi element u složenim pridjevima: *zelenocrn*, *-jasan*, *-modar*, *-plav*, *-svijetao*, *-žut*, *tamnozelen*, *svijetozelen*. Denominai na *-eti* (inohativ) *zelenjeti* (*se*), *-i* (Vuk) (*po-*) = *pozelenet* (Kosmet) »virescere«, na *-iti* (kauzativ ili faktitiv) *zeleniti*, *-im* impf. (Vuk) (*o-*) »činiti da bude što zeleno«. Da i sam korijen **zel-* znači isto što *zelen*, dokazuju hipokoristice *željo* m = *zelja* m (istočno) = *zelja* m »zelen vo«, s pridjevom *željin*, *željin*, na *-onja zeldnja* (Kosmet) »ime volu«, na *-os zeljoš*, gen. *-oča* »zelen top«, na madž. *-ó* > *-ov zeljov*, gen. *-ova* »zelen pas«, na *-jug zeljug* m »zelen vepar«, s pridjevom *željugov* prema f *željuga* »zelena krmača«. Apstraktum na *-je zelje* n »1° biljke atriplex viridis, rumex patientia, rumex pulcher, 2° kupus (Vodice)« = *zelje* (ŽK), s pridjevom na *-bn* > *-an zèjni* (Kosmet, ~ *bostan*), *željan*, određeno *željani*, poimeničen na *-ik zeljantk*, gen. *-ika* (Vuk, Dragačevo, Banja Luka, Travnik) = na *-ica zeljànica* (Vuk) »pita od zelja«, na *-ka zeljanka* (Lika, K) »korába«. Na *-anca zeljarica* (Stulji) »koja prodaje zelje«. Značajan je još naziv cvijeta *zelenkada f* (složenica) < *zelena kada* (Vuk, sintagma) »sunovrat, narcissus pseudonarcissus«, koja je upravo pučka etimologija od tur. *zerin-kada* = *zeren-kada/zere-* (danas *zeren* »Dichternarcisse, narcissus poeticus«, Ševket)

> (takoder) *zarekada* (BiH), rum. *žarna codea*, kao da je *kada* hipokoristik od *koduna* (v.) < tur. *kadin*, a upravo je tur. *zerrin kadeh* »sunovrat« > *zerin* m = *zerina f* (BiH) < perz.-ar., ar. *quadab* »pehar«, perz. *zerrin* »zlatan«, tj. »zlatni pehar«. Madžari posuđiše *zeleniće fa* »cerasus avium«. Praslav. korijen **zel-* dolazi u baltičkoj grupi s drugim sufiksima i s drugim (višim) prijevornim stepenima, tako da se pridjev *zelen* ne može smatrati kao balto-slav.: stprus. *satigan*, lit. *žalias*, lot. *zál's* »zelen«, s prijevornom *ā* stprus. *salin* »zelje«, lit. *žole f*, lot. *žale f* »trava, zelje«, glagol lit. *želti*, lot. *zelt* »zelenjeti«, lit. *želvas* »zelenkast«. Upor. još: frig. *ζέλμα* »povrće«, sanskr. *karit*, *harita* »zelen«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *gh* u korijenu **ghel-*, koja u višem prijevornom perfekta *o* **ghol-* dolazi u *zlāto* (v.). U redukcijom štetnu (Tiefstufe) dolazi varijanta **ghel-* (v. *želva*) kao **ghi-* u *žut* (v.), *žuč* (v.) i *žuk* (v.).

Lit.: *BI* 837. 838. *Elezović* 1, 207. 434. 293. *Ribarić*, *SDZb* 9, 205. *Vušović*, *NJ* 3, 60. (cf. *JF* 14, 251). *Miklošič* 400. *Holub-Kopečny* 435. *Bruckner* 653. *Vasmer* 1, 452. *Trautmann* 364–365. *WP* 1, 625. *Mladenov* 190. *Tiktin* 1797. *Bonfante*, *KZ* 64, 129. *Hirt*, *IF* 2, 146. *Lagercrantz*, *IF* 25, 365. *Lohmann*, *KZ* 58, 208. *Meyer*, *IF* 7, 267. *Streitberg*, *IF* 3, 315. *Wood*, *IP* 22, 163. *Škaljić** 650–652. *Maretić*, *Saoj*. 186.

zeman, gen. *zemana* m (Vuk, BiH) = *zeman* (Kosmet) »1° vrijeme, epoha (*zeman gradi*, *zeman razgrađuje*), 2° prilika, zgodan momenat, čajt (ŽK) (u izreci: *od čega zeman od toga i vrijeme*)« = *zaman* (asimilacija *e — a > a — a* u tur.), samo kao prilog *uzaman* (Vuk) »svagda« (upor. bug. *zámán* /»immer«/ i *uvijek*, v.) i u tur. lokativu *zamanda* »olim«, samo u vezi s prijedlogom *od zamande* »od iskona«. Tur. lokativ smatran je kao posebna imenica, koja se deklinira u hr.-srp. S postpozicijom *-ile* (upor. *bír vákile*, v.) *-zamanile* (Kosmet) »rano«. Tur. sintagme: *bír zemana* (hr.-srp. gen. vremena) »jednom, nekada, u staro vrijeme« < tur. *bir zeman* »à u moment donnè«. Tur. imperativi *gel git* (od *gelmek* »doći«, *gitmek* »otići») mjesto gerundiva na *-(y)e*, *-(y)i* u vezi sa *zeman*: *dél zeman dít zeman* (Kosmet) »kad (li)-tad(li), vremenom« < tur. *gel zeman git zeman* »quelque temps après«. Složenica: *bab(a) zèman*, od *baba zamana* (Crnca). Balkanski turcizam (tur. *zeman*, *zaman*) iz turske terminologije svagdanjeg života: rum. *zaman* »Gelegenheit«, bug. *zaman* »Zeit«, *za zor zaman* »für die Zeit der Not (v. *zor*)«, arb. *zamán*, *zahmán*, eine.

zamane f »temps, temps ancien, époque«, ngr. ζαμάνυ.

Lit.: *Arj* 1, 131. 2, 839. 8, 728. *BI* 838–839. *Elezović* 1, 192. 2, 509. 513. *Tiktin* 1791 *GM* 481. *Miletić*, *SDZb* 9, 266. *Deny* 401 903. *Pascu* 2, 175., br. 1167. *Korsch*, *ASPh* 9, 678. *Mladenov* 178. *Miklošič* 399. *Matzenauer*, *LP* 11, 344.

zembil, gen. *-ila* m (Vuk, Vojvodina) = *zembilj* (BiH) = *zëmbtlj*, gen. *-Uja* (Kosmet) pored *zëmbtlj* »korpa, ceke (hrvatski gradovi), rogožar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanbil* > tur. narodski *zembil* »Art Binsenkorb«) iz turske terminologije oruđa: rum. *zimbil* = *zamboale* »Korb aus Binsengeflecht«, bug. *zimbil*, arb. *zimbile f* = *zimbil*, ngr. ζεμπίλι.

Lit.: *BI* 839. *Elezović* 1, 208. 210. *Mladenov* 192. *Tiktin* 1821. *GM* 485. *Lokotsch* 2193. *Skok*, *Slávia* 15, 504., br. 855. *Miklošič* 40. *Korsch*, *ASPh* 9, 679. *Škaljić** 651.

zemlja f (Vuk, Kosmet, rus. *zemlja*), gen. *zemlje* (Kosmet) = *zëmnja*, gen. *zemnjè* (ŽK) »1° χθ-ών (u internacionalnom *autohton*), humus (s kojim je riječima u prasadstvu), 2° regio«, balto-slav., sveslav. i praslav. **zemja*. Izvedenice se prave od dviju osnova: od *zem-* (bez epentetskog /) i od *zempl-* (s odbacivanjem *-a*). Od **zem-*: pridjev na *-bn* stslav. *zëmbn̄s* > određeno *zemni*. (~ *ostaci dragog pokojnika*, Hrvatska; vjerojatno posuđenica iz rus. *zemnoj* ili češ. *zemní*), odatle *podzemni*, *nadzemni* (rus. *nadzemnyj*), *podzemnyj*, češ. *nadzemní*, *podzemní*), *prizemni* (~ *stan*), odatle *prizemnica* (kuća). Na *-je prizemlje*, od sintagme *pri zemlji*; *podzemlje* »Had«, *razizemlje*. Riječi *zmaj* i *zmija* predstavljaju redukcioni štetni istog praslav. korijena. Odišli se u jezičnoj svijesti od *zem-* i čine zasebnu leksikološku porodicu. Od **zemlj-*: pridjevi na *-en zemljan* ^ određeno *zemljani* »fictilis«, poimeničen na *-ica zemljànica* (Vuk) »činija ili čaša od zemlje«, na *-bsk zemaljski (nad-)* »1° terrester, 2° Landes- (~ *a vlada, banka*, za Austro-Ugarske)«, na *-bn̄s *zemljn̄s* (se. *grad*) u toponimu *Zemun*, gen. *-una*, s etnikom na *-bc* > *-ac Zemünac* m prema f *Zëmunkinja*, pridjev *zëmunski*, »grad zemljanim opkopom utvrđen« prema keltsko-rom. *Singidunum* »Beograd«. Stariji oblik očuvan u njem. *Sémiin* < lat. *ZemUnum*; madž. *Zimony* predstavlja *l' > o* (stariji štetni) > *u*. Poimeničen na *-ik Zemunik*, gen. *-ika* (Ravni kotari kod Zadra, srednjovjekovna Bosna), na *-ica zemunica* »Erdhütte, antrum«. Na *-uh* od sintagme *pözemjuh* (Smokvica, Korčula)

»vris, koji raste u širinu po površini zemlje«, na -uša *pozemljuša* (kuća) = *prizemljuša* (Valjevo, Skopska crna gora). Deminutiv na -ica *zemljica*. Augmentativi na -etina *zemljětina*, na -(j)urina *zemljürina*. Na -jak m prema f -jakinja *zemljak*, gen. -aka m prema *zemljakinja f*: Na -orina *zemljärina*. Na -ište *zemljšte* »fundus«. Složenice: *zemljoradnja f*, *zemljoradrik*, *zemljodjelac*, gen. -ica m prema f *zemljodjelka*, noviji neologizmi *zemljopis*, prevedenica od *geografija*, *zemljoposjednik*; *zemljotres* prema lat. *terrae motus*, njem. *Erdbeben*; *zemljovid* »Landkarte« (iz češ. *zeměvid*; danas zastarjelo); isto tako zastarjelo *zemljeuz* »Landenge«, prema tipu *moreuz* (jedno i drago u Srba). Baltičke su usporednice u istom prijevaju: stprus. *same*, *semmai* »nieder«, lit. *žemė*, lot. *zeme*, pridjev lit. *žeminis* = *zemni*, od ie. korijena **ghdem-*, koji se nalazi u tračko-frigijskom imenu božice zemlje ζεμελωσ = gr. Σεμέλωτ, arb. *dhe*, gr. χαμαί (odatle internacionalno *kameleon*), sanskr. *kšah* = *avesta žarni* »terra, fundus«, lokativ sanskrtski *kšami* = *avesta zəmə*. Ako se uzme s Kretschmerom i drugima da je ie. **ghdem-* u vezi sa got. *guma* = lat. *homo* »čovjek« i dalje s biblijskim (semitskim) *Adam* = ar. *Adem* (lično ime), stlit. *žmuo* m »muž« prema f *žmona* »žena«, pi. *žmonēs* »ljudi«, stprus. *smuni(n)*, ie. korijen *ghdem može pripadati ie. semitskom prajeziku.

Lit.: ARj 7, 317, 10, 357, 358, 11, 309, 12, 223. BI 838–839. Belić, NJ 1, 46. Elezović Ā, 208. Miklošić 400. Berneker, IF 10, 148. Holub-Kopečný 435. Bruckner 653. Vasmer 1, 452–453. Mladenov 191. Trautmann 369. WP 1, 662–664. Boisacq* 1049–50. Jokl, IF 36, 135. Kretschmer, KZ 31, 428, 434. GM 83. Pedersen, KZ 36, 335. Pogodin, AnzIF 21, 103. Skala, LF 46, 275–278. (cf. IJb 8, 203). Wijk, ASPH 42, 286–289. Maretić, Savj. 113, 186, 187.

zendil (Vük) = *zēngin* (BiH zē-, Kosmet) = *zendin* (Peć), indeklinabilni pridjev, »bogat (suprotno *zundur*, v.)«, komparativ *po zendin* od (Kosmet) »bogatiji od«, u BiH *zendiliji* = *zendiniji*. Apstraktum na -luk *zendiluk* (Vuk, ni > l nastade od *zendilluk*) — *zendiluk*, -dinluk, -ginluk (BiH) »bogatstvo«. Dočetno -/ u *zendil* nastade po zakonu disimilacije *n — n > n — l*. Balkanski turcizam (tur. *zengin* »moćan, bogat«, -gin kao u *čališkan*, v.; tur. *zenginlik*) iz turske terminologije običnog života: bug. *zengin*, arb. *zenjin* (nj < nd).

Lit.: BI 839. Elezović 1, 209. Mladenov 191. GM 483. Školjić* 651.

ženso, m, za f -a (Dubrovnik) = *dzendzo* = *senso*, gen. -ota (Smokvica, Korčula; kad se dva Petra sastanu, reknu jedan drugom: *zdravo, zenso!*) = *žensi* m pl. (Krk, *mi smo Sensi* »imenjaci«, Dubašnica), *žensa* f, slov. *ženso*, gen. -ota = *žensev*, gen. -sva m (nejasan dočetak) »koji ima isto kršteno ime, imenjak, Namensgenosse«. Od mlet. *zenso* (Boerio: *senso*), *genso* (Chiavenna), furi. *ženso* »omonimo«, nepoznatog postanja. Možda je od sintagme *genus suum* ili je od komparativa *gensore* = *genzore* < prov. *gensor* od pridjeva *gen(t) < gentilis* ispuštanjem -óre. Mussafijino izvođenje od *Vicenzo* (s upitnikom doduše) još manje zadovoljava. Grčkog je podrijetla možda pridjev *gnjlo*, f *gnjila* (Prčanj, u izrazu *ja sam gnjila Prčanjka* »ich bin eingefleischte Perzagnerin«), od gr. γενεά »razza, stirpe, famiglia« > južno-tal. *genia*. Inače je lat. pridjev na -iliš *gentilis* potvrđen samo u učenom vidu poimeničen u crkveno-lat. značenju *džentil* m (17. i 18. v.) prema f *džentila* (17. v.) = proširen na -janin *džentiljanin* (17. v.), pridjev *džentilski* »poganin« kao prevedenica od hebrejskog pl. *gōim* »narod nehebrejski« = gr. rSn/a. U pravom značenju »plemenit« upotrebljava se u engleskoj složenici *gentleman*, koja prevodi tal. *gentiluomo*, fr. *gentilhomme*. Arb. *xhentil* m »Heide«.

Lit.: ARj 3, 534. Zore, Tud. 9. Parać 1192. Pletersnik 2, 958. Mussana, Beitrag 221. Salvioni, ZRPh 34, 390, 404. GM 81. Pirona* 1306. DEI 4111. Rosamani 1002, 1250.

zemīti, *zēnēm* impf. (Stulić, Ranjina, Gundulić) (*pro-*) = *zenut* (Smokvica, Korčula) »klicali, kljati, nicati«. Suglasnik *n* je nastao od *bn*, upor. *prozebnuti* (Stulić) »prokljati«. Nema Vuk. Nastalo od *zebnuti prema stslav. *zobati* »germinare« i *zēbc*, *zēbsti* »dilacerare«. Balto-slav. i praslav. **zēb-*. Iterativ je *zenjivati*, -njuje (Vodopić, subjekt *pupak* »pupoljak«). Baltička je usporednica lit. *žembeti*, *žembu* »keimen«, a od ie. > nvnjem. *Kamm* (der Traube). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ǰ* u korijenu **ǰembh-* »gristi«, u arb. *dhēmp* »far male, boli me« i lat. *gemma* < ie. *ǰembhna »Auge oder Knospe an Weinstock«. Dalje su etimologijske veze *zub* i *zépsti* »frigere«.

Lit.: BI 839. Miklošić 401. WP 1, 575. Güntert, WuS 11, 124, 1. (cf. IJb 14, 332).

zépsti, *zēbēm* impf. (Vuk) (*na-*, *o-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *u-*) = *zēps*, *zēbēm* (Kosmet), prema na -ati *isprozebat*, -*prozebam* pf., iterativ na -va-*zebivati*, -*zebujem*, samo s prefiksima, na

-*ovati prozebvat*, -*ujem* (Kosmet, Peć), sveslav. i praslav. **zēb-*, »1° frigere, 2° bojati sex«. Postverbali *žeb* m (Kosmet) = *nāzeb* m = *nāzeb* (Kosmet) — *nāzeba* f pored *nāzebao*, gen. ~*Blif* »Erkältung«, od part. perf. akt. odatle na -ina *ozeblina*; *prozib* m (Vodice). Na -nja *zebnja*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ǰ*, upor. češ. *zábsti*, *zebu*, polj. *zēbić*, *ziqbnqć*, steslav. *zjbn*, *zēbsti*. Miklošić razlikuje 3 različita praslav. korijena **zēmb-* u *zub*, **zēmb^* »dilacerare« i **zēmb-* »kljati« (v.); ali se sva tri dadu svesti na jedan naprijed spomenuti. Ie. je korijen **ǰembh-* u arb. *dhēmp* »far male, boli me«, sanskr. kauzativ - iterativ *jambhayati* (3. 1.) »zermalmt«. V. jöš *znobiti*.

Lit.: ARj 7, 771, 9, 508, 509, 11, 309, 310, 814, 12, 482, 483. BI 839–840. Miklošić 400. Holub-Kopelný 429. Bruckner 653. Trautmann 369. Mladenov 190. WP 1, 575. Boisacq* 143. Pedersen, KZ 36, 334.

zera f (Lika, Srijem) »mala količina, malo«. Upotrebljava se za pojačanje negacije: *nemam ni zere* (*sol*, *ugljena*). Deminutiv na -ica *zerica*, *zeričica*. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *zerre* »atome, molécule«, evropski arabilizam tal. *zero*, fr. *zéro*, španj. *cerro*, koje potječe iz istog ar. vrela kao *cifra* < ar. *šifr* »prazan«): arb. *zer* (Gege) »Atom«.

Lit.: BI 840. REW* 7902a. Lokotsch 1894. GM 483. Školjić* 650. DEI 4112.

zerde, gen. -eta m (Vuk) = *zerde* (Kosmet) »hladno jelo od brašna, s medom, nalik na pilav«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerde*) iz turske kulinarske terminologije: bug. *zerdé*.

Lit.: BI 840. Elezović 1, 209. Mladenov 191. Korsch, ASPH 9, 679. Školjić* 652.

zerdělja f (Vuk) = *zerdeuja* (Kosmet) = *džrdzalja* (Đevdelija) »1° kajsija, šeftelija (v.), 2° vrsta šljive (Vinkovci), šljiva slična kajsiji (Kosmet)« = *zerdelija* (uz -dē-) (BiH) = *razdělja* (BiH). Odatle hipokoristik (?) *džrdza* f (Kosmet) »voćka kao šeftelija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerdālū*, složenica od sintagme *zārd* »žut«, u prasrodstvu sa *žut*, i *hālū* »šljiva« > tur. *zerdali*) iz turske terminologije kulturnog drveća: rum. *zar-zārā* = *zarzālā* »Aprikose«, *zaržana*, *zaržalie*, bug. *zardelija* pored *zdržala*, *zarzalja*, *zerzalja*, *zarzalka*, arb. *zerdellī*, ngr. ζαρζαλοῦ, ζέρζαλον. Od osnovne perz. riječi *zerd* »žut« (> tur. *zerd*) dolazi u BiH pridjev *zērdast* »žutkast«.

Lit.: ARj BI 840. Elezović 2, 513. GM 483. Mladenov 191. Tiktin 1797. Miklošić 399. Školjić* 651, 652.

zerme, gen. -a, dat. -u m (Dubašnica; to je *moj zerme*; *mi smo zermi*) = *zerme*, gen. -eta (Korčula, Smokvica) »1° cousin, bratrućed, 2° kolega, prijatelj, drug«. Hipokoristik na -e, gen. -eta prema *rode*, gen. -eta, stvoren odbacivanjem dočetka -an u *zrman* m (istro-čakavski) »cognatus« prema *zrmāna* f »cognata« = *zormān* (Baška, Punat) = *zermōn*, gen. -ona < istro-rom. *zarman* (Rovinj) = *zermān* (Galežan), *zormano* (mletački u Krku), upor. slov. prezime *Zorman*. Od lat. *germanus* (fráter) > mlet. *zermān*. *Germanus* je i lično ime koje se spominje u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar) i Istri, odatle *Jermān*, gen. -āna (14. v.) prema mlet. *dž* > /.

Lit.: ARj 4, 601. Štrekelj, ASPH 14, 553. DAW 50, 75. Ive § 27, 128. REW* 3742. DEI 1791. Jireček, Romanen 2, 38. Rosamani 1252,

zerzevat, gen. -āta (BiH, Srbija) = *zarzavat* (Kosmet) = *herzoat* (možda iskvareno; narodna pripovijest, Vrčević) »zelen (f), povrće (n)«. Na -džija *zerzeva(t)čija* = *zarzavatiya* (Kosmet) »koji prodaje zelen«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zerzevat*, *zebzevat* < perz. *sebzevat*, pi., od perz. pridjeva *sebze* »zelen«) iz turske kuhinjske terminologije: bŭg. *zarzavat*, cine. *zarzavate f* »légumes«, *zarzāveci* »marchand de légumes«.

Lit.: Elezović 2, 139, 512. Skok, Slávia 15, 504., br. 858. Mladenov 183. Školjić* 650.

zSt m (Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav. termin za nekrvno srodstvo *zētb* (maskulinum po deklinaciji i; u hrv.-srp. prešao u deklinaciju *o*), »1° gener, 2° sororis vir«, slov. *zet* m prema f *zetinja* »snaha«. Pridjevi na -ov *zētov*, na -ovski *zētovskī*. Složenica *nezet* (Vuk) prema *nebrat*, *nekurn*. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *e*, upor. steslav. *zētb*, gen. *zēti* »νυμφίος«, stč. *zet*, gen. *zēti*, polj. *zięć*, rus. *zjath*. Kako se vidi, prvobitno je to bio apstraktum po deklinaciji *i*, koji je prema tipu *sluga*, lat. *patēstas* > tal. *podestà* dobio značenje muškog lica. Baltičke paralele pokazuju deklinaciju *o* kao hrv.-srp., ali i pored *e* i prijevaj *ō*: lit. *žentas* »gener« dok lot. *znuōts* »1° gēner, 2° šogor«. Nema jedinstvenosti u tumačenju. Prema Miklošiću taj izraz sadrži isti korijen koji je u *znati* (v.) kao i gr. γνωτός »1° srodnik, 2° brat«

i sanskr. *jñātī-h* »bliži (krvni) rođak«. Drugi, kao Trautmann, Schrader, Meillet, Pedersen, Walde (itd.) vežu s ie. korijenom **ġen-* »radati«, kao sanskr. *jata-* »rod, vrsta« = avesta *zata* »roden« (upór. lat. *naŕio* »narod«, odatle internacionalno *nacija*), galsko *-gnatus* u *Cintugnatus*, got. *-kunds* »koji potječe od«, nvnjem. *Kind* < ie. *ġen-tom, lat. *genitus*, gr. γένεση »podrijetlo« (internationalno *geneza*). S gladišta semantičkog prihvatljivije je mišljenje Miklošičevo. Za primitivni mentalitet karakteristično je da se poznanstvo osniva na srodstvu. Upor. još izraze kao *svak*, *svasi*, *svojad* od *svoj* za taj mentalitet. Ali ima i treće tumačenje (Pedersen, WP), isto tako prihvatljivo. To je vezanje uz ie. korijen **gem-* »ženiti«, naročito u nazivima za srodstvo po *ženidbi*, kao gr. γαμέω (odatile internacionalno *poligamija*, *monogamija*), γαμβρός (> cine. *gambrolu*) »gener«, sanskr. *jāmātar-*, avesta *zāmātar* (raširenje od *jama prema *mātar*), sanskr. *jami* »verschwiertert, verwandt«, arb. *dhëndër* = *gener* (*n* mjesto *m* prema *genus*) = *genia* (lat. glose). Posljednji odgovara lit. *žentas* »gener« < ie. *ġematos. Mladenov veže sa *zet* i bug. *zestra* »miraz«, koje posuđiše i Rumunji *zestre* f pl., < praslav. *zet-*/-tra < ie. *ġemet-tra. Hrv.-kajk. *zetec* »kumce, filiulus« nema veze sa *zet*.

Lit.: BI 840. Miklošić 401. Bruckner 653. KZ 46, 232. 233. Vasmer 1, 466-467. Mladenov 191. Trautmann 370. Schulze, KZ 63, 113. WP 1, 575. Boisacq³ 140. Bugge, IF 1, 444-445. Jokl, Unt. 46. Kiparsky, *Erikois-painos* 1942, 5-6, 113-121. (cf. RES 23, 166). GM 85. Niederniann, AnzIF 20, 109. Pedersen, KZ 36, 277-340. (cf. AnzIF 12, 228). Schrader, IF 17, 11. si. *Tiktin* 1811.

Zeta f (Vuk, Crna Gora) »Γ rijeka nazvana ovako nakon što se u Bjelopavličima sastanu Perućica i Oboštica (od *Obod*, tj. *obodski* + *-ica*), 2° po rijeci naziv kraja (honorim) sa varošima Spuž, Zabijak«. Pridjev (kretik) *zetskl* (*zetski*, 1233), etnik *Zečanin*, *Zečanka* (Vuk). Interesantan primjer predslavenskog imena rijeke, koje ne važi od izvora, nego od sliva dvaju pritoka u jednu rijeku. Stare su potvrde *Genta*, prema kojima je *e* nastao iz palatalnog nazala. Čini se kao da je *z* nastalo po drugoj palatalizaciji iz *ġ*. Ali to nije izvjesno, jer *Genta* nije potvrđeno u klasično latinsko doba, nego u mletačko, pa se ne može znati nije li *ge-* mletačka zamjena za slav. izgovor *z*. Miklošić upoređuje sa arb. pridjevom *zi* m prema *zezē* f »crn«. Nazivu bi odgovarao naziv *Crna rijeka*

= *Karasu* > *Karašica* (Slavonija). S time se ne slaže Joklova etimologija od *zi*, *zezē* < ie. *ġnedhiio i *ġuedhiā, kojom se ne objašnjava palatalni nazal *g* > *e*. Upoređivati se može s ilir. antropinomom *Gentios*, kao što se upoređuje *Tivat* = tal. *Teodo* sa ženskim ilirskim antropinomom *Teuta*. Prema deklinaciji *Panes*, gen. *Panentis* moglo bi se pretpostaviti *Gedenta > *Genta* (s arb. ispada-njem međusamoglasničkog *d*). Upor. za takav deklinacioni tip *Ad Basante* > *Bosut*.

Lit.: BI 840. Miklošić 402. WP 1, 696. Mayer 1, 363. 2, 127. Isti, *Gioita* 24, 181, ss. Skok, ZRPh 50, 508. 54, 439.

zētec m (hry.-kajk., Sv. Nedjelja kod Samobora, Stubica, Patačić) = *zec* (Ludbreg, analogijski prema gen. *zelea* > *zeca*) = slov. *zētec*, gen. *zeta*, zamjenom deminutivnog sufiksa *-bc* drugim *zetek*, gen. *zетка*, *zetič*, gen. *-ila*, *zetiček* prema f *zetica* (Hrvatsko zagorje) »filiulus, kumče«. Stoji u vezi sa glagolom *zeti*, *zāmem* (ŽK) < *vbzŕti*, *vbzbmē*. Upravo je part. perf. pas. poimeničen s pomoću deminutivnih sufiksa. Semantički odgovara točno Patačićevoj definiciji *zetc* »susceptus in sacio lavacro«, *zetica* »suscepta in sacro lavacro«, kao i gr. ανάδοχος i rus. prevedenica odatle *vosprijemnik*.

Lit.: Jonke, Rad 275, 144. Pleteršnik 2, 914. Mašurani 1680.

zēvak, gen. *-vka* m (Vuk) = *zēvk* (Kosmet, objekt uz *činiti*) »mir, blagostanje, zgoda, komod(itet), uzur, dokolica«. Indeklinabilni pridjev (i prilog) na tur. *-li zevkli* (Piva-Drobnjak, (BiH) »interesantno, milo, ljupko«. Denominál na *-ariti* (tip *životariti*) *zevkariti*, *zēvkarim* impf. (Vuk, BiH) = *zevkovati*, *-ujem* (BiH) »živjeti na zevku, dokono, komodno, uzuriti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *zevk* < ar. *dāwq*) iz turske terminologije običnog života: rum. *zefchiu* »Belustigung, Unterhaltung«, pridjev *zefliu* »spassig«, apstraktum *zeflemea* »persiflaža«, odatle glagol na *-isati* > rum. *-isi a zeflemisi* »rugati se«, bug., arb. *zevk* »Unterhaltung, mit Essen und Trinken, Vergnügen«, eine, *zefche f* »amusement, distraciton, nocēs«, ngr. ζεύξι.

Lit.: BI 840. Elezović 1, 207. Pascu 2, 176., br. 1176. *Tiktin* 1810. Vuković, SDZb 10, 386. GM 482. Doric 115. Škaljić⁶ 652.

zevzek, gen. *zēvzeka* m (Kosmet) »osoba slabog karaktera, nemiran brbljavac« = *zevzek* (BiH) »obješenjak, šaljivčina«. Pridjev na *-ast*

zevzekast (BiH) »stup, ograničen, čaknut«, glagol *zevzekati* »šaliti se, izvoditi budalaštine«. Apstraktum na *-luk zevzēkluk* (BiH) »obješenjaštvo, zbijanje šale« = *zevzēkhk* m »neuputno ponašanje«. Balkanski turcizam (tur. *zevzek*, *zevzeklik*) iz turske terminologije običnog života: bug. *zevzek* m i indeklinabilan pridjev »Spassvogel, Possenreisser« i glagol odatle *zev(ze)klendis(v)jam*.

Lit.: Elezović 2, 512. Mladenov 190. Doric 115. Škaljić⁶ 652.

zgaga f = slov. *izgāga* »1° Sodbrennen, 2° slovensko prezime«. Praslav. prefiksalsna složenka sa *ss-*, *iz-*, polj. *zgaga* i rus. *izgaga* »isto«. Balto-slav.: lit. *dagas* »1° požar, ljetna vrućina, 2° žetva«, prijetoj od lit. *degū* »gorjeti«, s asimilacijom *d* — *g* > *g* — *g* *žego*, *žesti* > *žeči* (v.). Običniji je naziv hrv.-srp. *žgaravica*, gdje je praslav. korijen **žbg-* proširen trosložnim sufiksom *-ar*, *-av*, *-ica* prema iterativu *izgarati*.

Lit.: Trautmann 49. Vasmer 1, 474. W P 1, 849. Miklošić, Lex. 243.

-zi, postpozitivna deiktička čestica bez akcenta (enklitika), koja se dodaje najčešće genitivu i dativu singulara zamjenica i određenih pridjeva: *njōzji*, *onēzji*, *tavēzji*, *crnōzji* (primjeri iz Kosmeta); navezak na sve padežne nastavke: *ovzi*, *ovizi*, *ovaj zi*, *ovoz*, *ovazi*, *onogazi*, *onomuzi*, *tejzi*, *onēzji* (ovakih primjera ima od 13. st., danas dijalektalno u Boki i Dubrovniku). Nalazi se i pred padežnim nastavkom zamjenice: *tizim putem* (Dobretić), *onezijem putem* (I. Držić). Postoji u bug. i mak. Sanskr. i avesta pružaju usporednice: sanskr. *-hi*, awesta *-zi* »denn«. Od gen. f *nje* (upór. ŽK *njē iza*) — (pojačano tom deiksom) *njezi* nastade posvojni pridjev *njezin* pored *njen*.

Lit.: Elezović 1, 209. Walde, IF 19, 108. Iljinski, RFV 1901. (cf. Jagić, ASPH 23, 544-545). Leskim 457. Rešetar, Štok. 184. Miklošić, Lex. 225. Škarić, Rad 229, 208-293.

zībati, *-ām* pored *-bijem* (Banat, Vuk) {*na- se*} = *zibat*, *zībļem* (ŽK) impf, prema pf. *zlbnuti*, *-ēm*, praslav. **zyb-*, »ljudati, uspravljivati dijete«. Na *-ka zipka f* — (istročakavski) *zikva* < metateza *zikba = na *-ēl zibel*, gen. *-i f* (hrv.-kajk., Habelić) »bešika«. Samoglasnik * je nastao iz jery-a, upór. steslav. *zybati*, rus. *zybь*, *zybka* »Schaukel« *zybāt*. Bruckner upoređuje s lit. *siūbuoti*, *sūpuoti* »schaukeln«, *siūbuoklė*, *supynė*, koje se stavlja u prasadstvo sa sanskr. *kśūbhhyati*

»dršće«, polj. *chybać* »schaukeln« < ie. **qseubh-*. Upor. arb. *djep(e)* = *djebe* »bešika«. Zacijelo onomatopejski glagol.

Lit.: ARJ 7, 771. BI 842. Jagić, ASPH 31, 550. Štrekelj, DAW 50, 4. Miklošić 405. Vasmer 1, 464. Bruckner, KZ 46, 234. Joki, IF 36, 158-159. GM 69-70. Pedersen, KZ 36, 333. Petersson, Balt. u slav. 1916. (cf. IJb 7, 114). WP 1, 503.

zibrīti, *-i* impf, (subjekt *bura*, Dubrovnik, Zore) »duvati, puhati«. Onomatopeja, kojoj odgovara rom. *sibilare*. U vezi je i *cibrma f* (Dobrota) »zimski studen (vedro jutro; nema ni malo vjetra)«.

Lit.: Skok, Term. 161. REW⁸ 7890.

zidati, *zīdām* pored *-dem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *nado-*, *o-*, *ob-*, *poč-*, *^pτε-*, *pri-*, *raz-*, *sa-*, *u-*, *za-*) prema iterativu *-zīdīvati*, *-ujem*, pored *-zīdīvati*, *-zīdījēm*, *-zīdāvati*, *-ām*, samo s prefiksima, »mauern, opus latericium molior«, balto-slav., sveslav. i praslav. tehnički termin. Pored toga postoji i praslav. prijevoini oblik *z* > *0 zđati*, samo s prefiksom *^iā-* *sāzdati*, *-ām* pf. (Vuk) = *sāzdat*, (Kosmet), *na- nazdali* »creo« prema impf, na *-va- sazđāvati*, *sāzđājēm*. Ta dva naporedna oblika, od kojih drugi nije općenit u saobraćajnom jeziku, nastadoše na osnovu steslav. *zbdati*, *zīzde* na taj način što je jednom bio prenesen *ŕ* iz prezenta u infinitiv, a drugi put niži prijevoini štepen *z* iz infinitiva u prezent. Od druga nastade steslav. *zdanije* »1° opus, 2° domus« > *zdanje* m (stsrp., Miličević, Pavlinović) »1° zgrada, 2° građevina«. Upor. još *sazidati* (Zaostrog, Dalmacija, sa *d* < *žd* iz prezenta). Prvobitno značenje nije bilo, kao danas, »graditi zgradu od kamena«. To sr vidi odatle što je u jadranskoj zoni posuđena za kameni zid lat. *mūrus* > *mīr* m, augmentativ odatle *mirine* »ruševine zida«. Stari Slaveni u pradomovini, jednako kao ni Germani, koji posuđiše također laf. *mīrus* > *Mauer*, nisu poznavali građenje od kamena, nego od drva ili ilovače. To se vidi i iz baltičkih usporednica, koje imaju općenito značenje »graditi, davati oblik«: lit. *žiesti*, *žiedžiu* »formen, bilden, bauen«, odatle u prijetoj *žaidas* m »peć«, *židinys* m »ognjište«, lot. *ziest* »einen Ofen mit Lehm verschmieren«. Postverbali: *zīd* m »Mauer« potisnuo je jadransku posuđenicu *mīr* gotovo u zaborav zbog homonimije sa *mir* »pax«; *zad*, gen. *zda* m (Crna Gora, Vuk, toponim u Budvi) < steslav. *zdbd* »terra figuraris«, upor. još češ. *zed'*, gen. *zd*.

f, po deklinaciji t, rus. *zodb* po deklinaciji o kao i hrv.-srp. *prizid* m = *prizida* f, *podzid* (Lika) »1° parapet, 2° staja za konje pod kulom, dio podruma«, *sazid* m = *sazida* f, *razid* (Kavanjin, Gorski kotar) »ruševina«, *obzid* m = *obzida* f; postverbalni na -*ak* > -*ak*: *dozidah*, gen. -rJa, *nadozidak* (Pavlinović), *na-zidak*, gen. -rua (Hercegovina), *pòzidak*, gen. -ĭ&Z (Piva-Drobnjak) »mali zid pod kućom koji ima magazu«. Praslav. korijen *zbd-* nalazi se još u izvedenici na -*un* (tip *begunb* — *bjegunac*) u polj. *zdun* »lončar«. Sudeći po ličnom hrv. prezimenu *Zdunić* (upor. isto- značno prezime *Lončarević*) ta radna imenica živjela je i kod nas. Staro lončarstvo razvijeno je u Lici u Pazarištu, Kaluderovcu (katolici). Tu se prave od zemlje pekve (v.), lonci, padele. Imenicu *zdun* potisnuše homonimi *lončar*, *grnčar*. Pridjev na -*bn* određeno *zidni* (~ sat, Piva-Drobnjak). Radna imenica na -*ac* > -*ac* (tip *krovac* ŽK, *pisac*) steslav. *zdbcb*, proširen na -y, *zdbcbij* > rus. *zodčij* »graditelj«, potisnuta je od izvedenice na -*ar* *zidar*, gen. -*ara* m, s pridjevom *zidarov* (-*ev*), *zidarski*. Na -*telj* *nazdatelj*, *sazdatelj*. Deminutiv na -*ič* *zidić*. Augmentativ na -*ina* *zidina*, obično f pl. »1° veliki zid, 2° ruševine«, *oždina* pored *ozidina* (Piva-Drobnjak) »zidovi starog grada«. Poimeničen part. perf. pas. *zidanica* pored *zidenica* (ŽK) »1° podrum, 2° (hrv.-kajk., 1506) aedificium, palatium mūratum (Belostenec)«. Apstraktum od **zbd-* steslav. *sZbdanie* »stvorenje«, posuđeno iz crkvenog jezika *sazdānije* n (Kosmet) = *sazdanje* (Vuk), upor. bug. *sazdane*; rum. *suzdanie* u starom jeziku. Samoglasnik i je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **dheigh-* »gnjesti ilovaču«, očuvan u sanskrtu *detoni* »mažem«, *dēhī* »sanāc«, avesta *pairi—daēza* > (posuđeno) gr. παράδεισος koje je posredstvom kršćanstva postalo internacionalno (v.), gr. τεῖχος, lat. *fungo* (s nazalnim infiksom) prema part. *ficium* (odatle internacionalno *fikcija*), *figulus* »lončar«, *figura* (internationalno), stir. *digen* »čvrst«, got. *deigan*, nvnjem. *Teig*, tračke složenice sa -*dič*ος, -*di*,*č*ca. Balto-slav. je inovacija metateza (tipa *magazin* > *gamazin*) *dh* — *gh* > *gh* — *dh* (v. naprijed), s tom razlikom da u baltičkoj grupi postoje sa semantičkom varijacijom i oblici bez metateze *dyzti*, lot. *diezēt*. U slavinama očuvan je oblik bez disimilacije u višem prijevnojnom štetpenu perfekturna *dhoigh > *diža*, riječ koja čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Arbanasi posuđiše *zid*, Rumunji *zid*, *zidar*, a *zidi*, a *zidari*, *ziditor* (i si.).

Lit.: *ARj* 2, 730. 4, 194. 7, 298. 299. 770. 771. 8, 496. 10, 358. 11, 814. 815. 12, 223. 13, 564. 565. 14, 750-755. *BI* 843. Popović, *Nj* 3, 151. *Mažuranić* 1681. Skok, *ASPh* 33, 373. Vuković, *SDZb* 10, 395. 396. *Elezović* 2, 194. *Miklošič* 405. Isti, *Lex*. 223. *Holub- Kopečny* 435. *Bruckner* 650. *Vasmer* 1, 450. 460. *WP* 1, 833. 834. 386. *Mladenov* 191. *Trautmann* 367.. *Tiktin* 1373. *Boisacq* 949-950. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). 75, 141. sl. (cf. *IYb* 8, 199). Hirt, *BB* 24, 255. *IF* 21, 172-173. Ludwig, *Zbornik Jagić* 120-121. (cf. *RSI* 2, 243). Machek, *RES* 23, 63. Matzenauer, LF 14, 84. *GM* 484. Morawski, *SO* 9, 506-520. (cf. *IJb* 16, 313). Nehring, *IF* 4, 403. Walde, *KZ* 34, 461. 510. 536. Uhlenbeck, *PBB* 30, 266. 271.

zift m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° talog što ostane u čibuku od duhanskog dima (upoređenje: *crno kao zift*), 2° vrsta veoma crne smole, prirodni katran (BiH)« = *zifir* (Visoko) »isto« (pokazuje izmjenu dočete naglasničke skupine). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zift* »smola») iz turske terminologije duhana: bug. *zift* »Pech, Teer«, *ziftōs(v)am* »teeren«, arb. *zift* = *zyft* »isto«.

Lit.: *BI* 843. *Elezović* 1, 210. *GM* 484. *Mladenov* 192. *Doric* 117. *Školjić** 653.

zijáfet m (Srbija, Bosna, varoški turcizam, Vuk) = *zijáfet* (Kosmet, *biti* na —) »gozba, čazbina, sobet«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dijafa*, *dijafet* > tur. *ziyafet* »gostoprimstvo«) iz turske terminologije običnog života: rum. *ziáfet* »Gastmahl, Schmaus«, s mnogo varijanta za -*ra-*, bug. *z(i)jáfet* »isto«, arb. *zjaf*.

Lit.: *BI* 843. *Elezović* 1, 209. *Dorii* 117. *GM* 485. *Tiktin* 1817. *Lokotsch* 516. *Miklóšič* 403. *Školjić** 653.

zijan, gen. -*āna* m (Vuk, BiH) = *zijān* (Kosmet) »šteta, škoda, kvar«. Složenka *zijančer* m (BiH) »štetočinac« = *zijančer*, gen. -*era* m (Kosmet) prema f *zijačerka* »štetočinja«. Drugi je dio *car* (v.). Nejasna je promjena -*ar* > -*er*. Denominal na -*iti* *zijāniti*, *zijānem* impf. (Vuk) = *zijāmt* (Kosmet) »štetovati, izgubiti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica *zyān* od glagola *zyā-* »schaden« > tur. *zyān*, *zyānkar*) iz turske terminologije običnog života; bug. *zijan* »isto«, *zijanos(v)am* »Verlust erleiden«.

Lit.: *BI* 843. *Elezović* 1, 209. *Doric* 117. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 440. Matzenauer, LF 8, 15. *Vasmer*, *RSI* 4, 181. *Školjić** 653.

žite, gen. *zuā* f pl. (Vuk, BiH, narodna pjesma, u vezi *sile* i *borije*, v.) = *zil* m (BiH) »1° cimbal, kimval, 2° praporac, zvonce (BiH)«. Odatle *zildžija* »zanatlija ili trgovac koji izrađuje odnosno prodaje predmete od tuča i mjedi«, odatle u Bosni prezimena *Zildžić* i *Zildžo*, toponim (dio čaršije u Sarajevu) *Zildžiluk*. Balkanski turcizam (tur. *zii*, *zilei*, *zilcilik*) iz muzičke terminologije: bug. *zii* »Klapper, Kastagnette«, arb. *zile* f »Scheue«.

Lit.: *BI* 843. *GM* 485. *Lokotsch* 2220. *Dorii* 116. *Školjić** 654.

zima f (Vuk, rus. *zima*), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° hiems (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° frigus«. Pridjev na -*bn* određeni *zimni*, poimeničen na -*ica* *zimnica* »1° zimovanje, 2° (Kosmet, »zimnica») životne namirnice za zimu«, u značenju »ptica Gimpel« *zimnica* = *zimka* = *zimovka*; na -*jača* *zimnjača* »jabuka«, proširen na -*jo* *zimnji*, na -*bsk* *zimski*. Na -*ica*: *zimica* (*žitnica*) »1° frigus, 2° (Hrvatska) febris«. Apstraktum na -*ina* *zimina* f »svinjče ili goveče zaklano za zimu«. Prilozi: *zimi* (stari lokativ) = *zime* (Kosmet) »hieme« = (ák. vremena s postpozicijom demonstrativne zamjenice -*s*, v. *sef*) *zimus* »ove zime (prošle ili slijedeće)« = (s deiksom -*ké*, v.) *zimuske* »hac hieme«, odatle određeni pridjev na -*bn* + -*jo* *zimušnji* (Vuk, Kosmet) »hujus hiemis«. Od prijedloških sintagma: *nažime*, gen. -*eta* n »porcus anniculus«, na -*ac* *nāzīmac*, geh. -*zmc* n »krmak od jedne godine, prasac, vepar« prema f *nāzīmica* = *nāzīmak* m prema f *nāzīmka*, deminutiv *nāzīmčić*, kol. *nāzīmād* ž; *ozīm* i »Wintersaat«, s određenim pridjevom *osimi* (npr. *raž ozīma*); na -*ac* > -*ac* *ozīmac*, gen. *ozīmca* m (Kosmet, Rab) »ječam koji se jeseni sije« prema f *ozīmka* f »krava koja se teli zimi«, na -*če* *ozīmče*, gen. -*eta* »Winterkalb«, *ozīmac*, gen. -*mea* (luk, lan, ječam), na -*aca* *ozīmača* »vrsta krušaka«, s pridjevom *ozīmačna* (krava) = *ozīmka*, na -*ica* *ozīmica* »pšenica«, *podzīmak*, gen. -*mka*. Denominali na -*iti* *zīrniti*, *zīmim* impf. (Vuk, unutarnji objekt *zīmu*) (na -*se*, *pre-*, *za-*), odatle postverbal *nāzīma* f »nazeba«, na -*iti* *nāzīmeti* (hrv.-kajk., Belostenec), iterativ *nāzīmivati* se, na -*ovati* *zīmovati*, *zīmujem*. Složeni pridjevi i imenice: *zīmogrižljiv* (Srijem) = *zīmogrozan* (Dalmacija) = *zīmogrožljiv* (Kosmet) = *zīmomōran* »slab na hladnoću«, poimeničen na -*ica* *zīmomōrnica*, *zīmolist* m (Vuk) »vrst cvijeta« = *zīm(p)-zēlēn* f »biljka Immergrün« (danas običnije m, a i pridjev: *zīmzeleno drveće*), na -*ište*

zimovište (Crna Gora) = *zimovalište* = *zimōvnik*. Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ghei-* »zima, snijeg«, proširenom s pomoću sufiksa -*m* sanskr. *hernan* »zimis«, gr. χειμα, χειμῶν, arb. *dimēr* = *dimen* (Gege), stprus. *semo*, lit. *žiema*, lot. *ziema*, pridjev *žieminis* — *zimni*.

Lit.: *ARj* 7, 772. 9, 511. 512. 10, 358. 359. 11, 815. 816. *BI* 843. 844. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Elezović* 1, 189. 434. 2, 21. *МИЛІТ* 403. *Holub-Kopelny* 436. *Bruckner* 654. *Vasmer* 1, 455-456. *Mladenov* 192. *Trautmann* 367-368. *WP* 1, 547. *Boisacq** 1053. Marr, *IzvORJAS* 6, 1, 21, 325-333. *GM* (cf. *IJb* 13, 80). Merlo, *Stagioni* 81. *GM* 67. Pedersen, *KZ* 36, 333. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Streitberg, *IF* 3, 333. Maretić, *Savj*. 187. Hirtz, *Aves* 575. 576.

zimbelēk m (Kosmet) »pero« = *zemberek* m (BiH) »1° feder, opruga, spirala, 2° vrsta puške, topa na oprugu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zēnbūrek* > tur. *zemberek* »čelično pero«) iz turske terminologije mašina: rum. *zimbiric* »Uhrfeder, Türdrücker«, bug. *zemberek* »Klinke«, arb. *zemberek* »Drücker an der Tür, an der Flinte«.

Lit.: *Elezović* 1, 210. *GM* 482. *Školjić** 651.

zindan m (BiH) = *zandān* pored *zbdān* (Kosmet) »tamnica«. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. *zindan* > tur. *zindan*) iz turske terminologije: bug. *zandān*, arb. *zindan* (Gege) = *zandān* = (s disimilacijom я — n > l — n) *zaldan* »Block, Gefängnis«, cine. *zīndane* f »prison«.

Lit.: *Elezović* 2, 512. Skok, *Slávia* 5, 505. br. 862. *Mladenov* 195. *GM* 485. *Pascu* 2, 176., br. 1181. *Miklošič* 405. *Školjić** 654.

zipa f (Vuk, Crna Gora) = *džipa* »kamenica«. Daničić označuje kao riječ tuđu. Upor. *ripa* (v.).

Lit.: *BI* 844. Vuković, *NJ* 3, 185-186. Daničić, *Osn*. 33.

zjāti, *zjam* impf. (Vuk) = *dati* (ŽK), običnije *zijatī*, -*am* impf. (Vuk, steslav. *zijajč*; glede promjene *j* prema *lj* upor. *pjan* pored *pijan*, v.) prema pf. *zīnuti*, -*em* (*pre-*, *pri-*, Kosmet, *raž-*) i prijevornim impf, na -*va-* *zījevati*, *zījevam* (*raž-*) i pf. odatle *zījevnuti*, *zījevnem*, isto s promjenom v > h *zījehati*, *zījehām* (*iz-* Dubrovnik) i *zījehnuti*, *zījehnem*; *h* mjesto *v* nije obratan govor, Dauzatova

ausse régression, prema *muha* — *muva*, jer e nalazi i u slov. *žehati* = *zohati* (prema Miklošiču hrv.). Ie., balto-slav., sveslav. i praslav. *zi-, *ze-, »hiare, gähnen (s kojim je glagolima u prasnodstvu)«. Postverbalni *zijev* m = *zijeh* (sjeverna Hrvatska) = slov. *žeh*. Proširen na *-avica zijehavica* (Dubrovnik; za sufixs usp. *erkavica, kihavica, žgaravica*). Poimeničen part. perf. akt. na *-ica: zévalica* (Srijem) = *zijévalica* — *zijehalica* »biljka antirrhinum, žabica«. Ovamo ide na *-va-* steslav. (*pro*)zevati, slov. *zevali* pored *žehati, zívati* impf. (ŽK). Pridjev od part. perf. akt. na *-it razjalit* (Pavić) »razjapljen«. Pored prijetoja *ze-* postoji još i prijetoj *zój-* (upór. *loj* od *liti*) samo u prefiksnoj složenici *pōzōj* m (ŽK), također slov., »Drache«. U Kosmetu još *ziljāt*, *-am* impf, »zijeovati, ići otvorenih usta« pored *zazjavati, prizjavati, prizjavām* impf. (Vuk). Apstraktum na *-alo zjālo* (Vuk) u rečenici *prodavati zjala* = na *-ak z(ijake)* »besposleno hodati«. Osnova a/α- raširuje se već u praslav. sa *ρ* (upór. *drijeti* i *drapati, drpati*) *zjapiti, zjāpim* (*raz-*) »biti otvoren, japiti« prema iterativu *razjapljivati, -ivām* (Lika), bug. *zjāpam*. Prema steslav. *z p ti, z p jc* oblik *zjapiti* pokazuje ili stariji refleks > ja (upor. *orah*), što je manje vjerojatno, ili unakrštenje sa *zjati*, što je vjerojatnije, jer Vuk pozna > i u proširenju na *-arati* (tip *puškarati*) *zipàraii, -am* impf, (*na- se*) »bez razloga govoriti i vikati, zjati«. Glede > i upor. *ziljāt* (Kosmet). Krivim rastavljanjem (deprefiksacijom) od *raz-japiti* < *raz-zjapiti* stvoren je *japiti, -trn* (Vuk, subjekti *vrata, rane*) »isto«, *jape vrata* »stoje širom otvorena«, s prefiksom *od-* *odjapiti* = *odapiti* (Vuk) »otvoriti«, *odjapiti se* »kad se ženska otkrije«. Odatle na *-aga* (v.) *jāpaga* f (Dalmacija, Pavlinović, Topolovac, Bosna, 18. v.) »1° jama među škripima u šumi, 2° pl. toponim«. Miklošičevo tumačenje Od tur. *japmak* »pokriti« ne ide, jer se dočetak *-aga* ne nalazi kod turcizama, a i semantički ne poklapa se. Glagol **zjbati* predstavlja niži prijetojvni stepen od ie. korijena **ghei-*, koji se nalazi u sanskrtu *vi-hā*, lat. *hiare*, lit. *Siati, ap-žioti* »sperrē den Mund auf«, *žiovauti*, lot. *žāvāties* »zijeovati«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *gh*; *i* u *zinuti* je iz ie. dvoglasa *ei*; steslav. *zinc* upor. sa gr. χαίνω i nvnjem. *gähnen*. Praslav. korijen *ze-* predstavlja prijetoj perfektuma **ghoi-*. Suglasnik *h* u *zijehati* stoji mjesto ie. *sk*, koji je u gr. χαίσκω < ie. **gho-skō*, lat. *hisco*. U prasnodstvu je i gr. χαός (internacionalno *haos* — *kaos*).

Lit.: *ARj* 4, 195. 462. 7, 792. 8, 598. 13, 569. *BI* 843. 845. *Elezović* 1, 210. 124. 134. *MiĭbliiЦУБ. Holub-Kopečnyĭ* 433. *Bruckner* 652. *Vasmer* 1, 451. 456-457. *KZ* 68, 127. *Boisacq** 1046. 1061. Meillet, *MSLP* 9, 136-159. (cf. *AnzIF* 7, 13). Petr, *BB* 21, 20--217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Schulze, *KZ*, 425. Vaillant, *RES* 22, 9. Zubatyĭ, *ASPh* 13, 623.

zjenica f (Vuk) pored *ženica* (Lumbarda, Korčula) = *ženica* (Kosmet) = *zinica* (Mikalja, Kolunić, Kožičić, Luka Bračanin, Kavanjin) »gledeće n, zreće (ŽK), gledalce, (slov.) gledalo, pupilla«. Potvrde su iz novije književnosti (pjesništvo) *zflne: mirno i hladno gledaju ti zjene* (Nazor). Nalazi se još u steslav. *ženica* »xóρη«, slov. *ženice*, bug., rus. *ženica*, češ. *ženice*. U ukr. *zinyča* »vjede, Augenlid«, rus. dijai, *zénbki* »oči, zjenica«. U polj. *zrenica* je izvedenica od praslav. korijena **zer-* u *zbreti* (v.). Praslav. Bit će kao i polj. poime-ničen part. perf. pasiva od *zr ti* > *zrSti* : **zbren* + *-ica* (upor. češ. *zornice* »isto«) prema disimilaciji *r — n > 0 — n*, prije negoli od praslav. korijena *zē-*, koji u hrv.-srp. dolazi ria *-va-* *zijeovati, zijevam* (v.) »hiare«, u rus. *pozetb* »hinausschauen, gucken«, *pozejatb, ze-jatb* »gledati«, *dozevatb sja*. Prema Peterssonü" od ie. **ghei-*, prijetoj **ghoi-* »glänzen«.

Lit.: *BI* 845. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečnyĭ* 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* 1, 453. *Mladenov* 191. Petersson, *Balt. u slav.* (cf. *IJb* 7, 114).

zlāto n (Vuk), ie., sveslav. i praslav. **zolto*, »aurum«. Sudeći po pridjevima slov. *zlat*, češ. *zlatý*, ruš. *zolatj*, neutrum *zlāto* (upor. imena metala *srebro, olovo, željezo, nado*, domaće denominacije prema turcizmu m r. *bakar*, gen. *-kra*) poimeničen je pridjev sr. r. To dokazuju i složenice od sintagmi (tip *bahuvrihi*) *zlat(n)ōrun, zlat(n)ōruk, zlatōglav, zlat(n)okos, zlatogrivac, zlatōkrili, zlatōper* pored *zlatopèrhī, zlatorog, zlatousti, zlatoutva*. Ovamo ide *Zlatibor* u Kopaoniku. Pridjev na *-yn zlatan, zlatna*, određeno *zlatni*. Poimeničen na *-ica zlátnica* »muha«, denominal *zlatniti* (*se*), *-im* impf. (Vuk) »auro fulgere«. Izvedenica na *-inica zlatnica f* (ŽK) = slov. *zlatenica* »Gelbsucht« dokazuje usku etimologijsku vezu sa *žit* (v.). Na *-ica zlatica* »trava«, na *-ka zlátka f* (Bosna) »kuna«. Na *-ulja zlatulja* »ime krav« prema *-onja zlatonja* (Lika) »ime volu«. Na *-ača zlatāča* (Čilipi) »kapa koju sada nose stare neudate djevojke«. Indeklinabilan pridjev na tur. *-li zlatali košulja* (epitet, narodna pjesma). Složeni pridjevi od

sintagme *zlat(n)okrili* itd. (v. naprijed) u kojima se kao prvi član pojavljuje i bez *n*. Ovamo ide i dubrovačka prevedenica *zlatōbrov* = χρυσοφρούς »(upravo) zlatnih obrva« = »komarča, dinigla«. Na *-an zlatan*, gen. *-āna* »biljka liliium candidum«. Na *-ar zlatar*, gen. *-āra* m »1° aurifex, 2° toponim (Hrvatsko zagorje)«, s pridjevom na *-ov, -ev zlatarev, -ov*, na *-ski zlatarski*, prema f *zlatārica* »1° žena, 2° toponim (Zlatārica, brdo, Rudnik)«. Na *-ara zlatara* f = na *-ka zlatarha* »muha zlatnica«. Denominal na *-iti* (kauzativum) *zlatiti, zlatim* impf. (Vuk) (*po-*) »inaurare«, odatle *pozлата* f »indoratura, Vergoldung«. Riječ *zlatb* služi i u antroponimiji: *Zlako* m prema f *Zlata, Zlatko* m prema *Zlátka f, Zlátija, Zlātoje, Zlātos(I)av*. Slog *zla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *zloto*, rus. *žaloto*. Ruski oblik došao je preko turskoga u BiH kao f *zolota* (Vuk, Kosmet) »novac od 30 para«, upor. uzrečicu *nema cara ni Očara, dok ne dođe Karo iz Mostara, groše daje a zolote prima* (Karo je španjolski Židov, sefard). Rumunji posjeduju lat. *aur*. Ipak posudiše izvedenice: *zlatar*, apstraktum *zlatarie, zlatila* »Goldstück« i iz crkvenog jezika *zlatāust, -oust* i (iz polj.) *zlot* »Gulden«, odatle *zlotas*. »Steuereinnehmer«. Upor. madž. *izlot*. Značajno je da u baltičkoj grupi, pored toga što za *zlato* ima lit. *auksas* = lat. *aurum*, postoji u prijetoju *e* istočno-lit. pridjev *zeltas* »zlatan = žut kao zlato«, lot. *zelts* »zlato, zlatan«, čime se dokazuje pridjevsko postanje višeg prijetoja **zolt(o)*, koji dolazi i u got. *guld*, nvnjem. *Gold*. Upor. sanskr. *hiranyam*, avesta *zaranya-* »zlato«. Dalje etimologijske veze v. *zut, Sui, žuk*, ū kojima je varijanta **ghel-* (v. *Selva*); *z* je nastao iz ie. palatala *gh* u korijenu **ghel-, *ghol-*. Upor. sa prijetojem *e* tračko *ζηλτα* »zlato«. S gledišta prijetoja *zlato* je germansko-praslav. leksem. Upor. i frigijsku usporednim γλουρός »χρυσός«.

Lit.: *ARj* 11, 312. 313. *BI* 846. *Elezović* 1, 211. *Miklošič* 400. *Holub-Kopečnyĭ* 436. *Bruckner* 654. *Mladenov* 192. *Trautmann* 368. *Budimir, Rad* 282, 16. *Bartholomae, IF* 3, 186. *Boisacq* 1049. 1064. *Benfante, REIE* 2, 61-63. (cf. *IJb* 25, 209). *Flajšhans, LP* 64, 300-305. *Georgiev, KZ* 63, 253. *Grünenthal, IzvORJAS* 18, 4, 127. sl. (cf. *IJb* 3, 151). *Hirt, IF* 2, 145. 22, 59. 62. *Machek, Slavia* 16, 189. *Oštir, WuS* 4, 214. *Sütterlin, IF* 25, 61. *Uhlenbeck, PBB* 22, 538.

zmāj, gen. *zmaja* (Vuk) pored *zmāj* (ŽK, analogijom prema genitivu), sveslav. i praslav. pridjev na *-io zmuh-*, »1° dračo, ala,

aždaja (mitološko folklorno biće s epitetima *planinski, ljuti, ognjaniti, ognjeviti*), 2° antroponim (*Zmāj-děspot Vuk*)«. Pridjevi na *-ev zmājev*, poimeničen na *-bc > -ac Zmājevac* (izvor), na *-ič Zmājevič* (prezime), na *-evit zmājevit* »silan kao zmaj«, na *-bšk zmājski* (~ *car*) = na *-evski zmājevski* (*- *car*). Deminutiv na *-ič zmājic* »1° mladi zmaj, 2° prezime«. Složeni pridjev epitet *zmājōgnjani* = *zmājōgnjeni Vuk* pored *Zmājōgnjanin Vuk* (narodna pjesma), *zmājōgorečev oganj* (u narodnom pripovijedanju, o zemlji koja počiva na tom ognju). Samoglasnik *a* je nastao iz *ɛ*, koji se produljuje u ». Prvobitni pridjev očuvan je u imenu stijene kod Splita u 12. v. *Smicamic* (Smičiklas, *Codex* 2, 157) = *zmij kamik* »zmajski ili zmijski kamen«. Isto produljenje nalazi se u f *zmija* (Vuk, rus. *zmija*) »serpens«. To je poimeničeni pridjev ž *i*, kao što je *zmaj* poimeničen pridjev m r. Upor. slov. i polj. *zmij*. Samoglasnik *i* u femininumu pojavljuje se i sa *ɔ > a* kao i u maskulinumu: *zmaja*, gen. *zmajē* (Brusje, Hvar, Brač) »zmija otrovnica, guja«. Obje riječi *zmija* i *zmaj* imaju svoju leksikologijsku porodicu. Pridjevi: *zmijin* (*kolomboč*, Kosmet, »kozalac«), poimeničen u ž. r. *Znana* (staro-hrvatska župa), na *bc > ae znanac* (Kosmet), na *-inja zmijniji* (~ *a trava*), na *ɛn + -io Zmijanjan* (toponim, u narodnoj pjesmi), η *Zmi-
janje* (Bosna), ktetik *zmijanski*, poimeničen na *-bc > -āc Zmijanjac*, gen. *-njca* (brdo kod Ploča). Deminutivi na *-ič zmijič* »mlada zmija«, na *-ica zmijica*, na *-če*, gen. *-četa zmijie* n (Vuk) = *zmiče* (Kosmet). Augmentativ na *-urina zmijurina*. Na *-ak zmijak*, gen. *-aka* (Stulić) »trava serpentaria virgimana«, na *-čak < -bc + -bkb zmičak* (Dubrovnik, Prčanj) = *cmičak* (Mostar, asimilacija *z — č > c — Ĺ*). Složen pridjev *zmijoglav* (~ *a kokoš*). Za *zmiju kučaricu* postoji veliki broj sinonima koji nastaju odatle što riječ stoji pod tabu. Najobičniji i najrašireniji je na zapadu naziv *kaca* (također slov.). Rumunji posudiše *meu* m, odatle po svoj prilici *zmeur* m prema f *meurē* pored *zmierā, zrnima* »malina, rubus idaeus«, ngr. σμείρουπον, tur. *zmaula*. Ta se biljka zove arb. *mjedër f* (Tirana) = *miter* (Baric) = *mjetërrë* (Godin). Južnoslav. ekvivalenat za rum. *zmeur* ne postoji u tom značenju. Upor. *zmajur* (Kaštel kod Splita) »koji kolje druge zmije, ophisaur apus«, pridjev *zmijurski* (Zrmanja). Praslav. korijen *zɛm-* u ove dvije riječi predstavlja ništični prijetoj praslav. korijena *zem-* (v.) od ie. **ghdem-*. Ali se u jezičnoj svijesti izgu-

bila veza koliko između *zmaj* i *zmija*, toliko i između *zemlja* i ta dva poimeničena prvobitna pridjeva. Za njih nema baltičkih usporednica. Od ie. samo arb. *dhemjē* »Raupe«, s deminutivnim sufiksom *-zē dhemizē*, od *dhē* »zemlja«. Tumače se samo iz ie. jezičnog materijala.

Lit.: *BI* 848, 849. *Mažuranu* 1335. *Hirtz, Amph.* 180-187. *JF* 10, 259-260. *Elezović I*, 211. *Hraste, BfF* 8, 27, 10, 44. *Corović, ASPH* 29, 510. *Miklošič* 403. *Holub-Kopečny* 437. *Bruckner* 665. *Vasmer* 1, 457-458. *Mladenov* 193. *WP* 1, 663. *Boisacq* 1049-50. *Kienle, WuS* 14, 66. *Liden, ASPH* 28, 38. *GM* 84. *Meillet, RSL* 6, 133.

zmor f jat, *-am* impf. (Božava) »essere smorfioso, geziert, launisch, fratzhaft« (nema primjera upotrebe). Od mlet. grezizma *smorfjar* (prefiks *s-* < lat. *ex-*), denominal od *smorfia* i »lezio, atto colla bocca«, *morfia*, *morfia* < gr. μορφή »oblik«. Odatle učen pridjev na *-bn* > *-an* s privativnim prefiksom *α-* *morfan*. Gramatički termin *morfologija*.

Lit.: *Cronia, ID* 6,122. *Prati* 669. *DEI* 3519.

znati, *znam* pored *znadem* impf. (Vuk) (*do-*, *iza-*, *izi-* čakavski, *izu-*, *oba-*, *po-*, *prepo-*, *pri-*, *pripo-*, *raza-*, *razu-*, *raspo-*, *sa-*, *supo-*, *u-*, *ūpo-*, *za-*, *zapo-* *se*) prema iterativu na *-va-* *-znavati*, *-znāvam* pored *-znojem* (Vuk, Kosmet) (*do-*, *izu-*, *na-*, *po-*, *pri-*, *pripo-*, *raspo-*, *ūpo-* *se*), *naznavōvati* (Timok-Lužnik) (*napo-*), ie. sveslav. i praslav., »noscere, γτ-γνώστω, γτ-γνώριζω (s kojim je glagolima u prasdostvu)«. Praslav. korijen *zn(a)-* nije potvrđen sa *zbn(a)-*, kako bi se očekivalo prema baltičkim usporednicama. Samoglasnik *a* u *znam* nastao je od *znaje* stezanjem kao u *pas* < *pojas*, *ban* < *bajan*. Particip perf. pas. *znan* (*ne-*, *sa-* *ti saznan*, prevedenica od *reconnaisant*), poimeničen na *-bc* > *-ac znanac*, gen. *-nea* (*ne-*) prema *f* na *-ica znānica*, *obaznanica* (Hercegovina, južno Primorje) »bludnica«, *nepoznanica*. Apstrakti: *znan*, gen. *-i* »svijest«, *neznan*, gen. *-i* *f*, na *-je znanje* n pored *znavanje* (Vuk), na *-ost znanost*, odatle pridjev *znavstven* (neologizam od *znavstvo* koje nije prodrlo, ali postoji), *neznavstoo*, *poznavstvo*, denominal *znāniti*, *-im*, *obznāniti* = *oznāniti* (ŽK), s postverbalom *obznāna*; *obeznānit se* (Kosmet) »onesvijestiti se«, — *obneznaniti se* (18. v.), *obznānjōvat*, *-znānjujem* (Kosmet) »razglašavati«; proširen na *-ovit znavoviti* (Kosmet) »razborit, uman«: poimeničen part. perf. akt. *znalac*, gen. *znalca* (*ne-*), *neznalica*, na *-ovič neznaviovič*; na *-t: poznat*, proširen na *-bn* >

-an znatan »insignis«. Praslav. je izvedenica na *-ko* (upór. *brak* od *brati*): *znak* m, s deminutivom na *-ič značic* i denominálom na *-iti značiti*, *značim* impf, (*do-*, *na-*, *o-*) prema iterativu *-značivati*, *-značujēm*, samo s navedenim prefiksima. Odatle apstraktum na *-jaj* (v.) *znāčaj* (*na-*) »karakter«, s pridjevom na *-bn* > *-an značajan*, *-ājna*. Na *-ta znaja* (Crna Gora). Postverbal *doznaka f*, odatle *doznačnica* (neologizam), *naznaka*, *oznaka*. Praslav. izvedenica sa mrtvim sufiksom *-men* (v. *vrijeme*): bug. *známe* »zastava«, polj. *znamt*; *znamen* — (disimilacija *n — m* > / — *m*) *złomen*, na *-ka znamenka* »1° signum, 2° (hrv.-kajk.) madež«, odatle na *-je znamenje* = *zlāmenje* i denominal na *-ovati zlámenovati*, *-ujem*, na *-ati naznamenati*, *-ovati*, *-avati*. Ovamo ide još izvedenica na *-or* od ie. inhoativa na *sk* (*nosco*) > *h* (upor. *zijekhati*, v.) slvč. *znachor*, ukr., brus., rus. *znachor*, *znachor* »Zauberer, Wahrsager«, u našoj *Aleksandridi znahorb*. Ta se izvedenica očuvala u Dalmaciji kao *znāvor* m »poznava-lac«. Pavlinović je upotrebljava kao zamjenu za tuđicu *racionalist*. Još s karakteristične izvedenice na *-ā* od imperativa *neznajša* »neznalica«, (od *neznadoh* *neznadoša*). Složenica od sintagme *neznabožac*, gen. *-sca* (Vuk). Prema baltičkim usporednicama lit. *žinoti*, *žinau* »znam«, lit. *žināt*, *žinau*, stprus. *erzinnat* »spoznati« nepoznato je u slavinama **zbn-*. Praslav *zn(a)-* odgovara prema tome sanskrtskom pasivu *jjāyāte* (3. 1.), *jjātas* — gr. γνῶτός = lat. *notus* (odlatle internacionalno *notes*, *natica*, *notirati*) = stvnjem, *erknaan* = *erkennen* »al, *cognitus*, gr. γνῶμα (internacionalno *gnomički stil*), γνῶσις (teološki termin *gnostički, prognosa*), *ignotus* (odlatle internacionalno *ignorant*, *inkognito*), toh. *knān* »zanat«. Praslav. *zn-* osniva se prema tome kao i navedene usporednice na ie. ništičnom prijevaju **gne-*, **gno-* prema **gene-*, **geno-* u baltičkoj grupi. Arb. *njoh* »znam«, *njeh* »znaš« (itd). ide zajedno sa slavinama, naročito u liku *zē* (toskički) = *za* (Gege), aorist *zuna* (Gege) = *zura* (toskički) »1° berühre, 2° empfang (vom Weibe)«, odatle *nxēnēs* »učenik«, *zē* (Rada) »duša«, *zēmērē* »srce«. Arb. bifurkacija značenja osniva se na različitom postupku sa početnim *z*. U *njoh* mjesto *znoh ispušten je *z*, jer je bio identificiran sa lat. *ex-* > arb. *z-* = *dz-*. U *zē* očuvano je početno *z*. Razvitak tog dvostrukog značenja karakterističan je za primitivni mentalitet. *Znanje* je na tom štetenu isto što *obuhvatiti, dotoci se*. To je ostalo i u kulturnim jezicima kao u njem. *begreifen*, *Begriff*, u romanskim jezicima *comprehendere*,

i u našoj tuđici *kopirati*, *kopiram*, od lat. *capere*. Taj ekskurz opravdava mišljenje mnogih etimologa (kao Miklošič) da se ie. korijen **gn-*, koji je u *znati*, nalazi i u lat. *gigno*, u njem. *Kind* (v. *čedo*). Taj je korijen vidio Miklošič i u steslav. *zēb* > polj. *zięc*, *zēt*, koji je vezao sa *gens, genitor*; Boisacq i Walde ne prihvaćaju to mišljenje.

Lit.: *ARj* 2, 731. 4, 124. 309. 7, 776. 511. 414. *BI* 850-851. *JVJ* 1, 146. *Radojević, NVj* 34, 379. si. (cf. *IjB* 12, 275). *Elezović* 1, 211. 2, 2. 32. 513. 538. *Miklošič* 401. *Holub-Kopečny* 437. *Bruckner* 655. *KZ* 51, 240. *Vasmer* 1, 458. *Mladenov* 193. *Trautmann* 371. *WP* 1, 579. *Baudis, IF* 23, 146. *Boisacq** 149. 312. *Machek, Slavia* 16, 189. *Pedersen, IF* 5, 51. *GM* 483.

znětva f (ŽK, hrv.-kajk.) »Abgrund, ponor, jama, fovea, vorago«.

Lit.: *Skok, ASPH* 33, 373. *Mazuranič* 1691.

znoba f (Mamić, *Judita* 6, 392: *ubjeni smo znobom*, u rimi sa *grobom*), odatle denominal na *-iti znobiti*, *-im* impf. (Dubrovnik, *Gundulić* 513: *u ino razlog nemo' znobit; poček našoj bit pravedan*), *oznōbiti*, *ōznōbtm* pf. (16. v., Dubrovnik, Baraković, Srbija) »1° ubiti studenju, 2° ozlediti, utamaniti, 3° klevetati, ozloglasiti« prema impf, na *-va-oznōbitivati* (Stulić) »offendere, destruere«. Nalazi se još u bug. *znoba* »1° vrst bolesti, 2° smrzavanje«, s glagolom *oznōbjavam*. Postverbal *oznoba* (Leskovac, Srbija) »rujba, Frostbeule, pernio«. Glagol se još nalazi u češ., ukr., brus. i veliko-rus. *znōbit*, *znōblju* »frieren machen, frieren lassen«. Miklošič, Machek, Preobraženski i Vasmer vežu sa *zēpsti* (v.), A. Cuny i Barić s gr. γνῶφος, δνῶφος »tama«. Posljednje mišljenje ne vodi računa o tome da je prvobitno značenje konkretno, zēpnja; oba mišljenja opet o tome da imenica sadrži isti sufiks *-oba*, koji je u *zloba*, *grdoba*, *gnjusoba*. Prema tome praslav. je korijen **zbn-*, od kojega je viši prijevaju *zone* f pl. (~ *meжду*, ŽK) »srši > brige«, slov. *zōna* »1° Schauder (isprehaja, spopada), 2° schlechte, taube Getreidekörner«, s pridjevima slov. *zānast* = *zonan* (Vodice) »prazan (o klasu)«, slov. *zōnatan*, *zonljiv*; ukr. *zana* »Mutterkorn«.

Lit.: *ARj* 9, 520. *Pletersnik* 2, 938. *Mažuranu* 1691. *Ribarić, SDZb* 9, 206. *Miklošič* 401. 404. *Holub-Kopečny* 438. *Vasmer* 1, 459. *Mladenov* 194. *Barić, GISND* 2, 167. si. (cf. *IjB* 13, 156. 312). *Cuny, BSLP* 32, 49. *Machek, Slavia* 16, 189. *RES* 8, 148.

znoj, gen. *znoja* m (Vuk, Lumbarda), nije opća hrv.-srp. riječ za »sudor«. U zapadnim, čakavskim i kajkavskim krajevima govori se općenito *pot*, gen. *pota* m (v.), uza sve što je *znoj* sveslav. i praslav. Miklošič pretpostavlja **zni-* kao praslav. korijen. Deminutiv na *-bk znojak*, gen. *znojka*. Pridjevi na *-bn* > *-an znojan*, na *-av znojav*. Denominal na *-iti znojiti* (*se*), *-im* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *u-*) »potiti se (ŽK) (i-)«, prema impf, u prijevaju duljenja *ō* > *a dozndjati se* (Stulić). Prema rus. *znějau* »glimmen, glühen« i prema polj. i rus. značenju *znoj* »Hitzen, Sonnenglut (upor. češ.-moravsko *uhli zní* »tinja«) čini se da je *znoj* prijevaju od *znē-*) upor. *liti - loj, gniti — gnoj* (v.). Moglo bi stajati i u vezi s posljednjom riječi ako se pretpostavi korijenska varijanta *g* ili *gh* u obje riječi. Prvobitno značenje je doista ono koje se očuvalo u polj., rus.; južno-slav. značenje »sudor« osniva se na semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha). Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele kao ni za *gnoj* — *gniti*.

Lit.: *ARj* 2, 731. 4, 270. 7, 776. 9, 521. *BI* 851. *Kušar, NVj* 3, 338. *Miklošič* 403. *Holub-Kopečny* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* \, 459. *Mladenov* 194. *Meillet, RSL* 6, 133.

zobati, *zōbljem* impf. (Vuk, objekt *grozde*, subjekt 1° *ljudi*, 1° *konj, kokoš*) (*iz-*, *na-* *se*, *o-*, *po-*), sveslav. i praslav., »manducare bacas«. Postverbal po deklinaciji i *zob*, gen. *zobi* f »ovas (gen. ovas), avena«, po deklinaciji u pl. *zabavi* »zobeni usjevi«; deverbali: *pozob* (14. v., stsrp. listine) »dužnost davanja zobi«, *ozobdk*, gen. *ozopkfl* »šepurina od grozda« = *ozobina* »1° isto što ozobak, 2° ogrizine«. Prvobitno značenje je općeniti (kolektivni) apstraktum, što se vidi iz *ječam ... najbolja zob za konje*. Kasnije je značenje specijalizirano na »avena«, i to samo na Zapadu, dok je Istok ostao kod *ovas* (v.). U Kosmetu (Vučić) *zōb f* »trice ili druga zrnata hrana što se daje stoci (ne samo ovas)«. Pridjevi na *-bn* > *-an zoban* »uzobljen, zoblju ugojen«, poimeničen na *-ica zobnica* f »saccus pabularis«, na *-en* određeno *zobeni (kruh)* »ovsen«, poimeničen na *-ica zobēnica* »ovsenica«. Deminutiv *zōpca* f (Vuk, narodna pjesma). Na *-ište zobište* »mjesto gdje je rasla zob«. Denominal (faktiv) na *-iti* od *zob* f: *zabiti -im* impf. (Vuk, objekt *konja*) (*na-*) »hraniti zoblju«. Riječ *zob* je kulturna riječ, koju posuđuje Mađari *zob* i banatski Rumunji *zob*, dok ostali Dakorumunji posuđuje *ovas*. Baltičke usporednice pokazuju prijevaju *e* mjesto *o*: lit. *zēbti* »langsam, mit

langen Zähnen essen (auch von Tieren)«, *aebeti* »essen, picken«, *zebeti* »langsam und mit Widerwillen essen (auch von Tieren)«. Stír, *gap* »kljun > usta (upór. za takav razvitak lat. *rostrum* > rum. *rost* »usta)« < ie. *ǵobh-no-s u prasrodstvu je sa *zobati*. Prema tome je prvobitno značenje »raditi kljunom, picken (subjekt *kokoši*)« kasnije preneseno na konje i ljude (s obzirom na znatu hranu). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ǵ*. Upór. avesta *za/azə* »usta, ždrijelo«, nvnjem. *Kiefer*.

Lit.: AR) 4, 275. 7, 776. 777. 9, 521. 522. 11, 325. BI 851. *Elezović* I, 211. *Miklósié* 403. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* I, 459. *Mladenov* 194. *WP* I, 570. Loewenthal, *WuS* 11,73. si. (cf. *IJb* 14, 333). Machek, *Slávia* 16, 188. Stokes, *IF* 2, 171. Zupitza, *KZ* 36, 234.

zôr, gen. *zora'* m (Vuk, BiH, Kosmet) »sila, žestina«. Pridjevi: na -w> > -an *zoran* (Vuk, narodna pjesma; BiH *za-*) »silan, osion (Crna Gora)«, na tur. -li *zorli* (Vuk), indeklinabile, »1° jak, silan, zdrav, 2° adv. teško, mučno, jako«. Prilozi: *zorno* »jako, silno«, *zorem* (Kosmet) = *zorom* (Piva-Drobnjak) = *nazor* (Banja Luka, Kosmet) »silom« = sa tur. postpozicijom -ile »sa« *zorile* (Kosmet) = *zörzörte* (BiH) »na jedvite jade, s velikom mukom (tu se govori i *đordorice*. »isto«). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zor* > tur. *zor*; tur. *zor zm ile*) iz turske terminologije običnog života: rum. *zor* »Gewalt«, pridjev na lat. -ivus > -iu *zoriu* »eilig«, bug. *zor*, *zorno*, *zorle*, *zörlen* »so zor« < tur. *zorile*, arb. *zorr*, ngr. το ζόρι »Gewalt«. Ovamo i *zorba* f (BiH) »nasilje, terror« < tur. *zorba* < perz. *zörbáz* »nasilje«.

Lit.: ARj I, 778. BI 852. *Elezović* I, 212. *NJ* 2, 157. *Mladenov* 194. *Tikint* 1828. *GM* 486. Skok, *Slávia* 15, 505., br. 863. Vuković, *SDZb* 10, 386. Prusík, *KZ* 35, 597. *Miklošič* 404. *Školjić* 655.

zòra f (Vuk, bug. *zora*) = *zoga*, *cora* (Dubrovnik), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° aurora, svanuće, 2° lično žensko ime (prema m *Zoran*)«. Odatle prezimena *Zorić*, *Zoranje*. Izvedenica je na -za od prijevaja perfekturna *zor-* od *zrėti* (v.); *r* je nastao od *rj* depalatalizacijom. Upor. stcslav. *zorja* »splendor«, slov. *zorja*, češ. *zofe*, *poll*, *zorza*, rus. *zorjá*. Pored toga prijevaja postoji u slavinama ista riječ s prijetoj duljenjima *ō* > *a* stcslav. *zárja*, bug. *zárja*, slov. *zárja*, češ. *zárje*, stpolj. *zarza*, rus. *zarjá*. Pridjev na -in *zoriin*, na -bn potvrđen je samo u poime-

ničenjima na -ica *zornica* í »(katolički religiozni termin) sacra antelucana«, na -jača *zórnyala* »zvijezda danica«. Deminutivi na -iča *zòrica*, također žensko ime, pored *Zorka*. Radne imenice na -bc *zorač*, gen. *zorca*, na -njak *zórnyak* (u zagoneci, igri riječi). Denominal na -iři *zoriři*, -im impf. (Vuk) = *coriti* (Dubrovnik), samo sa subjektom *zora*. Složenka *praskozorje* n (Vuk, Ljubiša, Vrčević) »Morgendämmerung«, od sintagme *praskazore*. Prema Marelicu bilo bi običnije *zoro-prasak*. Vuk ima u istom značenju *prözörje* (ne zna se da li se gdje tako govori). Baltičke usporednice jasnije izražuju identičnost značenja svjetlosti i dijela dana, svanuća, kad se može *zrėti* = gledati: lit. *žara* = *žaras* »zora« prema stprus. *sari* f »Glut«, lit. *žarija* »ugljen«, *pažaras* »svjetlost na nebu pred zorom«, prijetoj od lit. *žerėti*, *žeriu* »svijetliti« = *zrėti* »gledati«. Upor. još *zrak* i *zrcalo*. Rumunji posuđiše *zori*, *ziori* f pl., glagol *a zori* »razdajuje se« pored *žare* »Glanz«; na -ilo *zarila* »1° Art Geist in Ochsegestalt, 2° ime teleta koje se oteli u jutro«. Ovamo možda i *zoreá* f »biljka convolvulus tricolor«.

Lit.: ARj 9, 372. BI 852. *Miklósié* 401. *Holub-Kopečný* 432. 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* I, 443. *Mladenov* 194. *Trautmann* 366. *Tiktin* 1826. Machek, *Slávia* 16, 188.

zot m (šatrovački, osačanski) »Turčin«. Prezime *Zotović*. Od arb. *zot* »gospodin«.

Lit.: Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanić, *JF* 5, 223.

zrak. m (Vuk) = (s umetnutim *d* za oblačenje suglasničke grupe *zr*) *zdrāk* — (sa *z* > *ž* pred dentalom) *ždrak* (Vuk) = *zrak* (kompromisni oblik, jugozapadni krajevi, Vuk), sveslav. i praslav. *zorkí, »1° radius solis (*sunac*) *zrak*, Ranjina, 2° vāzduh, uzduh«, bez baltičkih i drugih ie. usporedmca. Femininum *zraka* (Vuk) = *zdrāha* (Vuk, Kosmet) = *ždrāka* (Crmnica) samo je hrv.-srp. Pridjev na -bn > -an *zračan* »1° vazdušni, 2° ad radios spectans, 3° (*zračšan*, prema *f zračna*, obično negativno *ni* ~ ŽK) slaba izgleda«, (ne) *prozračan* »(undurchsichtig)«, na -ai! *zračav* (Vuk, Srijem) »razrok (v.), gverok (v.), hiljav, škiljav«, na -ost *zračkast* »u obliku zrake, radijalan«. Pridjevi *zračšan* (ŽK) i *zrakav* (Srijem) razviše prvobitno značenje od stcslav. *zrakb* »pogled«. Particip perf. pas. *napozračen* (Pavlinović) »na po rasvijetljen«. S tim je u vezi *napozrak* m »polovna svjetlost, kad mjesec zađe za oblake«. Deminutiv na

-ak *zraiak*, gen. *zrážka* (~ *svjetla*, ~ *nade*), -ica *zračica*, od *zraka*. S prefiksom *pa-* *pāzdrāk* m (Zore, južna Dalmacija) »pamrak, večernji suton i prvi zrak u jutro«. Stuličeva je prevedenica *zrakomjerje* »barometrum«, noviji neologizmi *zrakoplov* »avion, dirizabl«, na -SÍTO *zrakoplovstvo* »(na istoku) vazduhoplovstvo, (rus.) vozduhoplavanje«, *zrakoprazan* (~ *prostor* »vakuum«). Denominali na -iti *zračiti*, *zračim* impf. (Hrvatska) (*iz-*, *pro-*) »provjetriti, luftirati (u hrv. gradovima)«, *izdrāčiti*, *izdraiim* pf. (Vuk, objekt *oči*) »izbečiti«. Onomatopeizira se sa *l* < *č* *izdrāliti*, *izdrālim*; *ždraknuiti*, -e (Vuk, jugozapadni krajevi) »ef-fulgeo, granuli«, *prozračiti* »obasjati«. Hrv.-srp. značenje od *zrak* stoji u vezi s osnovnim značenjem od *zreti* »svijetliti« (v. *zora* i *zreti*). Značenje »radius solis > aer, vāzduh« je po semantičkom zakonu sinegdohe. Slog *zra-* nasao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *wzrok* »pogled«, rus. *zárók* »pogled, izgled« (upor. *zraSan*, ŽK). Izvedenica je s pomoću sufiksa -ako (v.) od *zreti* (v.). V. *zora* i *zrcalo* i naročito *granuli*, u kojem je ie. varijanta **guher-*: **guhor-*.

Lit.: ARj 4, 369. 7, 511. 512. 8, 42. 9, 720. BI 852. *Miklósié* 402. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 641. *Vasmer* I, 461. *Mladenov* 194. Lang, *LF* 43, 323-324. Pedersen, *KZ* 36, 320.

zrcalo n (Vuk, Dubrovnik, Hrvatska) = (sa umetnutim *d*) *zdrčalo* (Smokvica, Korčula) »ogledalo, špegalj (gen. špēglja) (ŽK)«. Nalazi se još u stcslav. *zrčcaio*, slov., češ. *zrcadlo* uz *zrkadlo* i polj. (*zjmierdadlo* (prema *zwierciec* »retourner«) < *ziercadlo*, rus. *zérkalo* »Spiegel«. Denominal na -iti *zrcaliti* se (Hrvatska) »svijetliti se, krijesiti se«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Izvedenica je s pomoću sufiksa -dio > -lo od *zrcali* »schauen« (koji Miklošič označuje kao hrv., a ne nalazi se u drugim slavinama). Upor. ipak stcslav. *pozrčcati* = *pozrčcati* »intueri«. To je varijanta od *zbrkati* kao u *micati* pored *mikati* (v.), upor. polj. *uzvik wzerk* i *zernakč*, *zermiem* »škiljeći«, slov. *zrkalo*, *zrklo* »zjenica«, bug. *zrākoli* »oči«, češ. *zrkadlo*, ukr., rus. *zérkalo* od *zérkatb* »razgledati«. Neće biti praslav., nego kasnija prevedenica od lat. *speculum*.

Lit.: BI 852. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečný* 439. *Bruckner* 658. *Vasmer* I, 454. 455. Mohl, *BSLP* 6, br. 35, 99.

zrSti', *šrem* pored *zřim* impf. (subjekt *ljudi*), danas u običaju u književnom i saobraćajnom govoru samo s prefiksima *na-*, *nad-* se,

o- se, *oba-* se, *pre-*, *pri-*, *pro-* i. *za-*, s umetnutim *d* *obazdrih* (Nalješković), *nāžāreli* (16. v.), *prizdreti*, *zazdreti*, *obazdreti*, odatle analogijom *obazdirati se*, -rem pored *obazirati se*, sveslav. i praslav. (stcslav.) *zbe - eti*, *zbe - je*, »vidjeti, gledati«. Primitivum nalazi se u homonimijskoj koliziji sa *zřeti*, *zřem* pored *Krim* »maturari«. Ta je kolizija uklonjena napuštanjem primitivuma i prefiksanim složenicama. Izvedenice se prave od pet osnova: (I) stcslav. *zbe- > zr-*, (II) od osnove s prijetoj duljenjima *ō - i žir-*, (III) od osnove s prijetoj perfekturna na *o zor-*, (IV) od osnove prijetoj duljenjima *ō > a zar-*, (V) od osnove *Zbre- > zrije-*, (I) od **zw-* > **zr-* sa -nc- *nadzmuti*, -em pf. (Leskovac, istočna Srbija) prema impf. *nadzrnjivati*, sa *t* (particip perf.) *nadzrtati*, -čem (istočna Srbija) »zavirivati, zavirivati« *pozrčati*, -om (Zlatarić) »pogledati«. Ovamo ide kod Marulića, *Judita* 4, 200 *svaki srca za njom* (upor. *zrik*). Poime-ničen part. prez. akt. *zr če n* (ŽK) »zjenica«, part. perf. pas. **zwenō > Zrin*, gen. *Zrinja* (Hrvatska), odatle prezime *Zrinski*, *Zrinović*, s prefiksima *Ōzren* (brijeg kod Banje Luke) = *Ozrin*, *Ozrinj* = *Orzenj* (uzvisina na jadranskim otocima); *Prizren* pored *Prizeň* (Kosmet) na Bistrici, biz. *Προδριάνα*, tur. *Peseren*, arb. *Përzen* pored *Pürzerin* i *Pizren* (gubitak *r* prema disimilaciji), s etnikom *Prizenac* m prema *Priz(r)enka*, *Priz(r)enče*, pl. -čiči i pridjev *priz(r)enski*. Ovamo ide i složen pridjev od sintagme *razrok* »gverok (v.) heroglav, hiljav, škiljav« < *raž-* + *zbe-* + *oko*. Na -iv *obazriv* (Srbija), s apstrakturnom *obāzrivōst*, *prezriv*. Glagol *nazirnuti se* »1° nagledati se, 2° zaviriti«. Prilozi: od part. perf. akl. *nēzrelice* (Vuk) = *nezdrelice* (narodna pripovijetka) = (zamjenom -miče za -lice) *nezremice* (Ljubiša, Zore, Boka?) »negledajući«. Riječi *zrak*, *zrcalo* v. u posebnoj lemi. (II) Od *žir-* iterativ *zírati*, -am. (depreverbativ od složenica s kojima se najčešće upotrebljava): s prefiksima *na-*, *nad-*, *ob-* se, *oba-* se, *pre-*, *pri-*, *pro-*, *za-*, *zírati se* »ētre transparent«, upor. stcslav. *zir ti* »glänzen«. Odatle postverbal: *obzir* m, s pridjevima na -bn > -an *obziran*, *bezobziran*, apstrakturno (*bezobzornost*, *preziru*, s pridjevom *preziran*, *proziran*. U Kosmetu *prodzvirat se*, -irem = *prezirati se* (Vuk), *prodzvirēt*, -irim »kroz rupu gledati jednim poluotvorenim okom«. Postverbal na -ka *prodzvirka* »mala rupa«. Umetnuto *v* je od unakrštenja sa *hviriti*. (III) Od *zor-* postverbal *nazor* »pažnja« (čehizam u značenju »Ansicht, Anschauung«), pridjev *nazorljiv*, prid-

jev u *nazor biti* »paziti«, denominal *nazoriti*, -im impf. »gledati«, iterativ *nazorivati*; *nadzor*, s pridjevom *nadzorni*, poimeničen *na(d)zornik* »inspektor«j *obzor* (rusizam), na -je *obzorje*; *pozor*, s pridjevom *pozoran*, poimeničen *pozornica* »bina« i apstraktumom *pozornost*, (čehizam); na -je *pòzòrje* »vidik«; *pozorljiv*; na -ište *požarište*, s pridjevom *pozorišni*; denominal (u) *pozoriti* (čehizam), *pòzorica* (južni krajevi) »prozorje«, *prizor*, s pridjevom *besprizorni* [ovo iz rus. *bezprizornyj*] »bezdomnyj, živuščiji na ulice (o detjah«), *prozor* (također toponim, Bosna, Cres) »okno, funjestra«, s pridjevom *prozorni*; *uzor*, s pridjevima *uzoran* (čehizmi: češ. *vzor*, *vzornyj*), *uzorit*, postverbal *proziran*; na -ikz *uzorak* »mustra, obrazac (rusizam *obrazec*)«; *zazor*, s pridjevom *zazoran*, *zazorljiv*. Pridjev *zoran* (Crna Gora, — *junak*, *konj*, *Ture*, *Kaurin*) od unakrštenja s tur. *zorli* (v.). Izvedenica na -ja *zora* ima zasebnu lemu. Prilog na -ice *nàzòrice* (Kosmet, ~ *otòše* < *otidoše*) »poizdaleka za nekim ići, ne tako da se pogledom može neko pratiti«. (IV) Od *zar-* samo u *zariti* »osvjetljavati«, depreverbativ od *ozariti* (< rus. *ozarib*, češ. *ozáríti*, ali ima već Domentijan), slov. *zárja* »splendor«. (V) Od *zri-* *nazrijevati*, -am »erblicken« označuje Maretić kao provincijalizam. Upor. češ. *žriedlo* »zrcalo«. Upór. *obazrivati se* (Stulić, ikavizam?) i *zrik* kod Marulića. Zasebno treba promatrati *pizdriti*, -im impf. (Vuk) = *pizdriti* (Dubrovnik) = *pizdriti*, -im (Stulić, Vuk, Boka) = *pizdriti* (Dubrovnik) (*iz-* Lika, Piva-Drobnjak, *u-* se Dubrovnik) »nepomično gledati«. Taj je glagol nastao od *prizvreti* na taj način što je -*ėti* zamijenjen sa -*iti* kao u mnogim drugim (primjer *opustjeti* — *opustiti*, itd.) > *prizriti. Po zakonu disimilatornog ispadanja u r — r > 0 — r nastade odatle s umetnutim d u suglasničkoj grupi *zr* (kao naprijed, upor. *zdrak*, *pizdriti* i (kao u *ždraK*) *piždriti*). Nema nikakve veze sa *pizda* (v.), kako su mislili Brückner i Spitzer. Rumunji posuđiše a *zări* »schauen«, *năzrește* »apparet«. Suglasnik z od *zreti* nastao je iz ie. palatala *ǵh* u korijenu *bgher-* »sjati, svijetliti«, koji se nalazi u baltičkoj grupi *žėrėti*, *zeri* »svijetliti«, *žėruoti* »svjetlucati«. Praslav. *zvr-* je niži prijevoini štěpen odatle. Prvobitno značenje »sjati i svijetliti« očuvalo se još u *zora*, *zrak*, *zraka*, dok se u nižem prijevoinom štěpenu značenje »gledati« razvilo prema semantičkom zakonu rezultata. Iz osvjetljenja slijedi gledanje. Jedno bez drugoga je nemoguće. Upor. i u lit. *žėrėti* »svijetliti« prema *žūrėti* »gledati«.

Lit.: ARj 1, 272. 3, 928. 4, 369. 7, 317. 318. 511. 772. 777. 778. 779. 932. 8, 42. 157. 316. 317. 496–500. 9, 503. 508. 512. 513. 522–524. 720. 908. 909. 11, 326–33. 816. 819. 820. 12, 223. 224. 226–228. 483–488. 13, 702. BI 853. Jagić, ASPH 33, 612. JIFJ 2, 123. 190. Maretić, Savj. 64. 114. 171. NVJ 3, 182. Pletersnik 2, 355. Elezović 1, 178. 189. 206. 210. 435. 2, 134. 141. Vuković, SDZb 10, 387. Miletić, SDZb 9, 392. Miklošič 401. 402. Holub-Kopečnyj 439. Brückner 640. 651. 656. KZ 45, 48. 53. Vasmer 1, 462. Mladenov 194. Trautmann 366. WP 1, 602. Boisacq 1051–1052. 574. Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. IJb 8, 199). Hirt, PBB 23, 288–312. (cf. AnzIF 11, 199). Johansson, IF 2, 10. Persson, Beiträge (cf. IJb 1, 59). Spitzer, WuS 5, 214. ZVSF 45, 53. Vaillant, RES 22, 22. Wood, IF 22, 163. Putanec, Atti e memorie VII. congr. scienze onomastiche 2, 347–358

zrėti², *zrēm*, *zrīm* impf. (subjekt plodovi: *jabuke*, *grožđe*, *žito*, itd.) (*do-*, *pre-*, *pri-*, *sa-*, *u-*) prema *zrēnuti*, -em (Vuk, Crna Gora) (*sa-*) = *zdrenuti* i iterativu na -*va-* -*zrijevati*, -*zrijevām* = (s umetnutim d u *zr*) -*zdrivjati* (Boka) (*do-*, *sa-*) (sa prijevoinom duljenja e — e > *zre-*), sveslav. i praslav. (= stcslav. *Zbrejc*, *zr-ėti* »maturāri«). Nalazi se u homonimijskoj koliziji sa *zreti*, *zrēm*, *zrīm* »vidjeti, gledati«; ona je uklonjena time što saobračajni jezik daje prednost izvedenicama od prijevoina *zrē-*: *zrijati* (*do-*, *sa-*), *zrijevati* (*do-*, *sa-*) i **zor-* u *zorišti* (*do-*, *sa-*) (ŽK), (*do*)*zoriti*, *dozorim* (Lika) »dozreti«. Part. perf. aktiva kao sveslav. i praslav. pridjev *zreo*, f *zrela* (*ne-*) — *zdreo* (zapadni krajevi), *nezdrelo* (Riječka nahija), »matūras«, *nedozreo*. Od *zorišti* part. perf. pas. kao pridjev *zoren* »zreo«, *dozorit* »zreo«. Apstraktum na -*ost* *zrelost*, *zreloća*. Na -*čina* *nezrelčina* (Vrbnik) »suhinjav čovjek«. Postverbal *sazor*. Suglasnik z je nastao od ie. palatala g u korijenu **ger-* »zreti«, koji se nalazi u sanskru *jarani-* »starac«, gr. γέρων, stvnjem. *koral* »1° muž, 2° lično ime«, nvnjem. *Kerl*, odatle *Karlo* > *kralj* > madž. *király*, rum. *craiu*, biz. κράλης. Stcslav. *zъz-* je niži prijevoin od **ger-*.

Lit.: ARj 2, 732. 7, 827. 8, 151. 157. 11, 818–820. 12, 227. 228. BI 853. Jagić, ASPH 33, 612. Elezović 1, 212. 385. Miklošič 402. Holub-Kopečnyj 439. Brückner 657. Vasmer 1, 462. Mladenov 195. WP 1, 600. Trautmann 371–372. Belić, Priroda 75. Boisacq* 145. Nehring, IF 4, 404. Osthoff, IF 19, 222. 239.

zrno n (Vuk, rus. *zerno*), ie., balto-slav. sveslav. i praslav. *zvrno, »1° gramm, Korn (s kojim je riječima n prasrodstvu), 2° (me-

tafora) puščano zrno, tane, pilule, hapovi«. Kol. na -*je zrnje* — *zrnevlje* n (Vuk). Deminutiv na -*će zrnice* n, na -*ka* lična ženska imena *Zrn(j)ka*, hipokoristik *Zrna*. Denominali na ->fl' *zrniiti se*, -i impf. (Stulić, subjekt *pasulj*) (*o-*se), *ozrnjati*, -am (dubrovačka poslovice), na -*kati zrnjati*, -ka (Vuk, subjekt *krme*) »kupiti zrna«. Rumunji posuđiše *žrna* f. »biljka solanum nigrum (upor. bug. *zărneșnik* »isto«). Baltičke su usporednice potpune: stprus. *syrne*, lit. *žirnis*, lot. *zirnīs*. Suglasnik r je nastao od *ǵ* u ie. korijenu **ǵer-* (v. *zreti**), proširenom formantom n, upor. got. *kaum*, stir, *gran*, sanskr. *jirnas'* »stars«, nvnjem. *Kern* (prijevoin).

Lit.: ARj 9, 524. BI 853. Mažuranu 1683. Zore, Rad 170, 230. Miklošič 402. Holub-Kopečnyj 439. Brückner 653. Vasmer 1, 454. Mladenov 195. WP 1, 600. Tiktin 1822. Boisacq 147. 159. Meringer, WuS 1, 26.

züb m (Vük) »1° dens, gen. *dentis*, 2° (*zubi* m pl., ŽK, Vodice) usta, 3° kivnost, pizma, 4° (*zob.*, Buzet, Sovinjsko polje) rog drvenog pluga na koji je usađen lemes«, je., balto-slav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *zobъ* »γόμπος« (»Pflöck, cheville«, odatle *gumb*, v.; s kojom je grčkom riječi u prasrodstvu«. Pridjevi na -*bn* određeni *zubni*, od sintagme na *zubu nazuban* »kivan, pizmen«, *zazubno mu je* »ne može da podnosi«, na -*bsk župski* (*župske klješte* f pl., Kosmet), na -*at zubat* »1° koji ima velike zube, 2° koji otvoreno kaže što misli«, poimeničen na -*ac zubatac*, gen. -*oca* »morska riba tal. *dentale* (prevedenica)«, na -*ka zūbatka* f »ono što konj može jedanput zubima zagristi«. Deminutivi: na -*zē* > -*ac zubac*, gen. -*pca* (Vuk) »1° zub u češlja ili drugog predmeta, 2° palac na točku, 3" (Risan) vrsta kamena, 4° prezime, 5° (*zубac*, Vodice) čipke na košulji«, odatle denominal *nazupčiti* (Šulek), na -*U zubić*. Augmentativ na -*erina zuberina*. Na -*oca zubaca* »1° punicum dactylum, 2° drljača« = hipokoristik *zuba* (Otok, Slavonija). Na -*an zūban* m = *zūbān* (Kosmet) »muško koje ima velike zube« prema hipokoristik *zuba* f. Na -*alo zūbalo*, upor. češ. *zubadlo*. Složenica *zubobolja*. Denominal na -*ati zubati*, -am impf. (Vuk) »1° (Risan) manducare, 2° raditi zubačom (Slavonija), 3° (~ *se*) svadati se«, na ->fl' *zubiti*, *zūbim* (*na-*) »1° (objekt testere) oštriti zupce, 2° (Hrvatska) raditi zubačom, drljati (po-), vláčiti«, odatle denominali *nazubak*, gen. -*pka* (Letina blizu Sunje) »naviljak«, *naozubiti se*, -*ozubim* (Dalmacija, Pavlinovič) »uzeti zub na

koga«. Samoglasnik u nastao je iz velarnog nazala *ǵ*, upor. slov. *zòb*, bug. *záb*, polj. *záb*, *zəbaty*. Rumunji, koji posjeduju *dinte* lat. podrijetla, posuđiše a *zūmba* »kriviti usta«, a *zūmbi* »smijati se (upor. češ. *zubiti se* »isto«) i *zābalā* f »Gebiss, Ringel, Masche aus Eisen«, odatle pridjev *zūbalos*, gdje *ǵ* > *ā* odgovara bug. *zabaléc* prema a *zūmbi*, gdje je *ǵ* > *in* prema nosnom izgovoru. Treba istaći da se sa *zābalā* slaže i madž. slavizam *zab(o)la*. Još postoji praslav. izvedenica na ie., danas neživ sufiks *r*, polj. *ząbr* »izrastao na zubu u konja«, slov. *zòbrne* f pl. (Senožeč ila Krasu, Slovenija) »desni«, poimeničen pridjev ž. r. na -*ənā*, na -*ice zobrnice*. Upor. polj. *ząbrze*, češ. *zaber*. Taj termin posuđiše Rumunji iz južnoslav. *zimbre* f pl. »Mundschwamm, Mundteufel der Pferde«, madž. (sa ž mjesto z kao u češ.) *zsebre* »djetinja bolest u ustima«. Ta izvedenica je potvrđena u hrv.-srp., kako se čini, u deminutivu *zuberce*, gen. -*ca* n (Kosmet) »naročit motiv šare na tkaninama kod mutavdžija« i u denominalu *nazubrati*, -am pf. »nazubiti što tako da je vez nalik na petlju, samo je malo oštrljast«. Upor. rus. *zubritb* »zubiti testeru«, *zazubr(ica)* »Zahnlucke« prema hrv.-srp. *zazubica* »1° ulceratio gingivarum, 2° (*rastu mu zazubice*) slinee. Baltičke usporednice pokazuju prvobitno značenje (»oštar predmet«) i prijevoin: lit. *žambas* »svaki oštar predmet, morski rt«, pridjev *žambuotas* = *zubat*, lot. *zūobs* »zub«, lit. *žambis* »drveni plug«; glagol u prijevoinu e: *žembti*, *žembiu* »režem«, sanskr. *jambhas* »zub«, arb. *dhāmp* (Gege) = *dhēmb* (Toske) »zub«, stvnjem. *kamb*, nvnjem. *Kamm*. Može se uzeti da i stcslav. pokazuje prijevoin e *zibsti*, *zebo* »dila-cerare«. Upor. i slov. *zebrna* »desni«. Kako je prema lit. usporednicama prvobitno značenje bilo »oštar predmet«, može ovamo da ide i značenje stcslav. *zelati* »germinare«.

Lit.: ARj 7, 779. BI 853–854. ASPH 25, 435. Elezović 1, 212. 213. Ribarić, SDZb 9, 206. Miklošič 400. Holub-Kopečnyj 440. Brückner 646. Vasmer 1, 462–463. Mladenov 195. WP 1, 575. Tiktin 1820. GM 83. Mürko, WuS 12, 320. Boisacq* 153. 1103. Bugge, KZ 32, 11, Güntert, WuS 11, 136. Hirt, IF 32, 220. Machek, Slavia 7, 363. 16, 188. Meillet, Et. 2, 206. 224. Meringer, IF 21, 298. Pedersen, KZ 36, 277–340. (AnzIF 12, 228). Schjiryer, KZ 57, 259. Solmsen, IF 26, 103.

zublja f (Vuk, Crna Gora) »luč(a), palja cjepanica, baklja«. Nalazi se još u slov. *zubel* m »Flamm«. Deminutiv na -*ica zūbljica* (Vuk)

Složenica *zubljoša* (Stulić). Denominál na *-ati izubijati, -am* pf. (Lika) »iscijepati po-debelu glavnu 'na zublje«. Miklošič upoređuje s lit. *žiuburyš* »Licht, Fackel«, koje je bez etimologijske veze. Možda je *zublja* u prasadstvu sa lit. *žabas* »grana, plot«, *žaba* »prut« i sa stisl. *kaflī* »cjepanica«, nvnjem. *Kabel* »zugerichtetes Holz zum Losen« (> internacionalno *kabel*), ako se pretpostavi ie. nazalirani prijetoj perfekturna **gombh-* od ie. korijena **gebh-* »grana, komad drveta«. Petersson pretpostavlja srodstvo sa *zvijezda* (v.).

Lit.: ARJ 4, 301. BI 854. *Pleteršnik* 2, 942. *Miklošič* 404. *WP* 1, 571. Petersson, *Balt. u. Slav.* 1916. (cf. *IJB* 7, 113).

zubr (rus.), gen. *zuba* »tur, bos urus« potvrđeno je samo u sjevernim slavinama. Da je postojao u južno-slav., dokaz je rum. *zimbru* »Auerochs, bos urus« i sgrg. ζούμφορ, ζούμφορ »isto«. Mažuranić ima još toponim *Zubrinji, -nei* (kod Bosiljeva) i *Žubrica* (kod Virovitice) (glede ξ > ž upör. polj. *zubr*). *Pleteršnik* ima *zober*, gen. *-bra* »evropski tur, Wisent«. Rum. *-im-* točno reflektira velami nazal ç, upor. polj. *zabrz*, kaš. (polj.) toponime *Zebrze* i *Zembrowo*. Upor. još prezirne (hrv.-kajk. ?) *Zuber*. Upor. bug. *záber* »Klippe, Felsen, Zacken«, *zâberák* »Berggipfel, Kamm des Gebirgess«, ruš. *zúbrina* »Pfahl mit Ästen«, *zubritš* »bubati, napamet učiti« (upor. njem. *büffeln* > *biflati*), polj., ruš. *zubrónka* »rakija iz tako nazvane biljke hierochloe odorata«. Baltičke uporednice ne poklapaju se u početku: stras. *viissambriš* čini se kao složenica, *wiš-* upor. sa stvnjem. *wisunt*. Lit. *stumbras*, lot. *stumbrs*, *sumbrs*, *sübrs* čini se opet kao da se bolje poklapaju u početku s imenom slav. planine *Psunj*, u dokumentima *Magnum Pisum* < lat. *bison*, gen. *bisontis*, koje je očigledno identično s germanskim oblicima. Praslav. (= steslav.) oblik *zčbrt* mogao je nastati unakrštavanjem neodređenog protoevropskog oblika s izvedenicom na *-r* od *zčbb* (upor. bug. i rus. izvedenice), dok se isti praeuropejski oblik u baltičkoj grupi unakrštio sa *stumti* »stossen«. Germanski oblik stvnjem. *wisunt*, stnord. *visundr* »tur«, koji su čuli i Rimljani, bit će najbliže praeuropejskom. Upor. još galski toponim *Vesuntione* > fr. *Besançon*, koji se stavlja također u vezu sa *bison*, gen. *bisontis*. Homonim se nalazi u Španjolskoj i Panoniji. Pretpostavlja se sa u upitnikom ie. korijen *is-en-* »rog«.

Lit.: Mažuranić 1694., Dod. 70. *Fleteršnik* 2, 938. *Miklošič* 404. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 667. *Vasmer* 1, 463. Buga, *IzVORJA'S*

17, 1, 1-53. (cf. *RSI* 6, 338). *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJB* 8, 199). *Mladenov* 196. *Doric* 119. *Tiktin* 1821. *Meillet-Ernout* 109. *WP* 1, 315. *Gröhler* 1, 56. Iljinski, *TÍZ* 4 (cf. *IF* 46, 373). *Pogodin*, *AnzIF* 13, 132.

zujati, *-jim* impf. (Vuk, subjekt *pčela*) (*pro-r za-*), onomatopeja na *-éti*, »1° susurrare, 2° metafora: *strah mu zuji u ušima*« prema izvedenici na *-kati zukati*, koji je potvrđen u postverbalu *zūka f* »susurras apium« i pf. *zukunfti, zuknem* »1° insusurrare, 2° (metafora) šanuti što u uho« i na *-éti zúcati, -ím* impf. (Vuk) »isto«. Odatle uzvik *zuc*, kojim se imitira glas pčele (onomatopeja) i glagol *zucnuti, -em* (Vuk, subjekt *pčela*) = *dzúcnut* (Kosmet) prema *dsuckat* »(metafora) izdaleka napominjati«. Onomatopeja se prenosi i na druge kukce koji proizvode isti glas, kao *zújak* (Crna Gora, Vuk) »govnovalj«, *pôp-zúk* (Crna Gora) »gundelj«. Ovamo ide i *zumbak*, gen. *-aka* »govnovalj, zujak«, *dzumdzâr* (Kosmet) »bumar«. I sprave koje stvaraju zujanje zovu se tom onomatopojom: *zujala* = *zuja-lica* »zvrčak, radiš, zvrk«. U Vodicama *zuka* je »jeka«. Prenosi se i na mljeko, kad prokisne pa u vrenju zuji: *zukunfti, -ém* (Bella, Stulić) »kisnuti, ciknuti (ŽK)«, *prözukunfti, -e* pf. (Vuk) = *prodzúknut* (Kosmet) »prokisnuti«. Ovamo ide *zükva f* = *zukvača* = *zükvara* = *dzükva* (Kosmet) »vrsta kisele jabuke«. U Šumadiji je *zükvaja* »slatka jabuka u kojoj sjeme zveči kad se tresne njome«. Upor. *Blzu akne* (ŽK) »kiselje je«, od onomatopeje *čik* (v.). Pridjev *nazukao, f -kla* (tip *naглуh*) »podosta kiseo«; *pro&ukao* (Bella) »naki-seo« pokazuje unakrštenje sa *žuk* (v.) »gorak«. Meyer stavlja ovamo arb. *zhuzhinkê f* »Käfers«, Upor. gore *zunzāk*. Samoglasnik *o* mjesto *u*: *dzôjêt, -ím* impf. (Kosmet, subjekt *mue*) »zujati po nečemu«; *zôlja f* (Vuk) = *zôlja* (Kosmet) »sitna mušica što oblijeće oko kiseline«. Upor. *žulja*, gen. *guljê f* (Kosmet) »žensko čeljade, luda«.

Lit.: ARJ 7, 780. BI 855. *Elezović* 1, 215. 216. 2, 141. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 404. *GM* 489. Popović, *REŠ* 31, 101. ss.

zükva f (Bosna) = *žuk* m (Rab) = *žuka f* (Vuk, Primorje, Perast, Krtole, Tivat, Božava, Sutomore) = *zükva* (Budva, Dubrovnik, Sutomore, Hreljin, Hrvatsko primorje, Istra, Cres, Božava) »1° brnistra, spartum junceum, 2° sita, 3° (Potomje, sinegdoha) niz suhih smokava, 4° toponim *Na zúke* (Sutomore), *Pod žükvom* (Budva)«. Složenica *zukunftica* (Ratac) »mjesto gdje se trla žuka kraj rijeke«.

Slov. *žuka*. Pridjev *zukov*, poimeničen na *-bc Žukovac* (Krtole, toponim), *Žukovq glavica* (u Vrmcu, Škaljari). Toponim na lat. *-etum Šumêt* m (Dubrovnik, Paštrovići) = tal. *Gionchetto*. Dalmato-romanski oblik unakrštio se s našim glagolom *šumiti*, jer je izvor vode u blizini. Samoglasnik *u* je nastao od *un* pred suglasnikom < lat. *juncas*, možda mediteranskog podrijetla. Posudnica iz prvog doba. Ovamo kao mlada posudnica *zūnga f* (Sutomore) »sita« (glede *ng* < *ne* upör. *planda*), augmentativ na *-ina zungurlna*. U Sutomarama se od *zunge* pravi koš za masline. Upor. arb. *xhugê f* (Ulcinj) »brnistra«, *dzūn* (Ulcinj) »sita«, *xhukê*.

Lit.: BI 855. 875. *Pleteršnik* 2, 974. Kušar, *Rad* 118, 16. Šturm, *ČSJK* 6, 69. Skok, *ZRP* 36, 650. *GM* 489. *REW** 4619. *DEI* 1821. Skok, *Slav.* 235. 238.

zulum m (Vuk, možda krivo mjesto *zulum*, upor. búg. *zulum*) = *zulum*, gen. *-uma* (Kosmet) »nasilje, nepravda« (objekt uz *trpjeti, po-, učiniti, nametnuti, pograbiti*; pridjev uz *biti* ~). Radna imenica *zulumčija* — *zulum-džija* (Bosna) = *zulumčar*, gen. *-ara* »tiranin«, pridjevi *zulumčarev, zulumčarski*. Glede *-čar* v. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zulm* > tur. *zulüm, zulümçü, zulümkar*) iz turske terminologije običnog života: rum. *zulum*, búg. *zulum, zulumkjar*, arb. *zullim, zullumčár*.

Lit.: BI 855. *Elezović* 1, 213. *Tiktin* 1831. *GM* 480. Korsch, *ASPh* 9, 679. *Miklošič* 404. *Školjić** 656.

zumba f (Vuk, Kosmet, BiH) »1° orade kojim se buše rupe na koži; probojac, 2° sprava kojom se udara suhi žig« = *zumba* (Kosmet) »probojac« = *sumba* (Peć) »nekakva kalajdžijska alatka«. Turcizam perzijskog porijekla: tur. *zumba* »probojac« < perz. *sünbe* »burgija, svrdlo«.

Lit.: BI 855. *Elezović* 1, 213. 2, 284. *Školjić* 656.

zūmbul m (Vuk, BiH) = *sūmbul* (BiH) = *iūmbilj*, gen. *-lija* (Kosmet) pored *sūmbülj* »hyacinthus orientalis«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sūnbül* > tur. *sūmbül*) iz turske botaničke terminologije: bug. *žambui*, arb. *zymbüll*, ngr. ζιμπούλι.

Lit.: BI 855. *Elezović* 2, 224. *Mladenov* 195. *GM* 488. *Vasmer*, *RSI* 2, 26. *Školjić** 574.

zura f (tajni, šatrovački jezik grnčara u Prištini) »voda«. Možda je od arb. *shurrê f*

»mokrača«, koju Meyer upoređuje sa *sir* (v.), ali će biti prije onomatopeja kao u *suriti, Surim* (Vuk) (*o-*) »vrelom vodom polijevati«. Osnovno *zura* naliči i na slov. *zora* = *zūra* »Molken«, koje Miklošič upoređuje s rum. pastirskim terminom *zer* »Molke«. Scheftelovitz upoređuje slov. *zūra* s arm. pridjevom *jur*, gen. *jrrg* »flüssig, Flüssigkeit, Wasser« < ie. *guhgoro i sa sanskr. *juri* »slina«.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 939. 943. Trojanović, *JF* 5, 222. *Miklošič* 404. *Tiktin* 1795. Scheftelovitz, *KZ* 56, 187. *WP* 1, 700.

zurna f (Vuk) »svirala (u turskoj muzici)«. Balkanski turcizam iz tur. muzičke terminologije (tur. narodski *žurna* »svirala od pet cijevi«): bug. *zurna*, deminutiv *zurnica, zurnička*, arb. *zurnê, zurrê* »1° Flöte, clarinette, 2° langer Vorsprang, 3° lange, dünne Nase«. Varijante sa *s-* mjesto *z-* i / mjesto *n*: *surla f* (Zoranie: *u surle ... udrise*) = *sûrla* (Brusje, Hvar: ~ *od palice, od ruzge*) = *sûrla* (Vodice) »pastirska sopila s jednom cijevi i šest rupica« *šurla* (Vrančić) = *sûrla* (Peroja) = *zûrla* (Kosmet, BiH *zû-*; Vuk) »ciganski instrument za sviranje«. Na *-džija zurladžija* »Ciganin koji u zurlu svira«; *sûrla* (Vuk) »gubica u svinjčeta«. I ta varijanta je turcizam perzijskog podrijetla (tur. *žurna* < perz. *surna* < *surnâj*, složenica od *sâr* »svečanost, gozba« i *nâj* »Flöte): ram. *surlä* »1° Clarinette, 2° Rüssel, 3° Art konische Hütte«. I u ras. varira *s-* i *z-*: *zuma* pored *sûrna*.

Lit.: BI 855. Hraste, *JP* 6, 210. *Elezović* 1, 213. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Miklošič* 329. *GM* 487. *Tiktin* 1539. *Lokošch* 2141. *Mladenov* 195. *Vasmer* 1, 464. *Školjić* 657. Putanec, *Čakavska rii* 2, 16.

žvanit, *-im* pf. (Korčula) »izgubiti svijest«. Od tal. *vanire* (< lat. *vanescere*), *svanire*, denominai od *vano* < lat. *vanus*, prefiks *s-* < lat. *ex-*. Odatle apstraktum na *-meuum svanimento* > *zvanimenat*, gen. *-enta* m (Dubrovnik, Pötomje) = *zvenimenat* (ib., Cavtat) »nesvijestica«. Složenica od sintagme *valànglōnja* (Žrnovo; primjer: *ucini je to za valànglōriju*) [»častohleplje« (< lat. *vana gloria*)].

Lit.: *REW* 9145. *Prati* 956. 1028. *DEI* 3685. 3987.

zvati, *zòvem* impf. (Vuk) (*do-, iza-, ize-* hrv. kajk., *o-, od-, oda-, po-, pre-, pri-, pro-, sa-, u-, za-*), ie., sveslav. i praslav., »glasiti, vikati, vocare«. Pravi infinitiv nižim prijetojvom steslav. (praslav.) *zrnati* i višim na *e*

(koje se mijenja u *o* kao *nov* prema *véoc*) *zovç*. Odatle pf. *zõvnuti*, *-em* (*do-*, *na-*) = *dzõvniüt* (Kosmet). Iterativ se pravi prijetoj pored *-svijem*, samo s navedenim prefiksima. Odatle pf. *živnuti* (Vuk, Crna Gora) = (*sa vn* > *nm*) *žimnuti* i deminutiv na *-kati živkati*. Izvedenice se prave od četiriju osnova: »1° *zõ* > *zv-*, 2° *zva-* > *zav-*, 3° *živ-*, 4° *zov-*. (I) Od *zv-* apstraktum na *-je zvanje n*, upravo poimeničan part. perf. paš. *zvan* (*satno-*), usp. rus. *zvanie* i lat. *vocaŕia*; na *-ik zvanik* m (Crna Gora) = na *-iça zvonica f* »gost (m) prema f gošća« = *uzvanik m* = *uzvanica m* i f »invité«, pridjev na *-icbñs* > *-ičan zvaničan* »služben«, denominai na *-iti zvaničiti*, *-im* »uredovati«. (II) Od *zav-*: *uzavnic* (Vuk) »zvanica«. (III) Od *živ-* postverbalni *odživ m*, *poziv m*, s pridjevom *pozivni*, poimeničan na *-ica pozivnica*, *naziv*, odatle matematički neologizam *nazivnik*, sudački neologizam *priziv* »apelacija«, s pridjevom *prizivni*, *izaziv m*, *saziv*, *doziv*, *proziv*. Na *-zk nazivah*, gen. *-vka*. Na *-je nazivlje*. Na *-alo nazivalo n* (Vuk). Radna imenica *dozivalac*, gen. *-aoca*, *sazivalac*, gen. *-aoca*, *prozivalac*, gen. *-oca m* prema f na *-ica dozivalica* itd. (IV) Od *zov-* postverbalni *zov m*, *izazov m*, *üzov* »Einladung«, interjekcija *uzovne* (Risan) »vox miserantis«, *põzõvnic* (ŽK) »pozivnica«. Imperativne složenice *nazovi* »toboznji, pseudo-«: *nazovimrtvac*, *nazovirnac*, *nazoviučenjak*, *nazoviprosvijeta*, *nazovirimski*. Prijetoj, duljenja *õ > a* postoji samo u hrv.-kajk.: *dozavati* (Jambrešić). Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǵh* u korijenu **ghau-*, koji se nalazi u lit. *žavėti* »carati«, lot. *zavēl* »isto«, u sanskrtu *hāvate*, avesta *zavaiti* »zvati, proklinjati«, arm. *jaunēm* »weihe«, *n-zovk* »kletva«, got. *guth*, nvnjem. *Gott*. Grčka reduplikacija *καυχῶμαι* < ie. **ghauǵhau-* »dičiti se«, kaže da je korijen onomatopejskog podrijetla. Praslav. *zõ* - je niži prijetojmi štepen za koji nema usporeditiica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Interesantan je rum. slavizam *a nãzui* »1° sich an jemanden wenden, 2° trachten« < *nãzývati*, sa zamjenom *-ujç* > *-ui*, odatle *nãzuiñtã* »das Trachten«.

Lit.: ARj 2, 730. 844. 4. 124. 207. 7, 769. 778. 780. BI 855. 856. Elezović 1, 20. Miklošič 405. Holub-Kopečny 440. Bruckner 367. Vasmer 1, 447. Mladenov 194. WP 1, 529. Trautmann 367. Boisacq* 125. 154. Machek, Slávia 16, 188. Osthoff, IF 4, 286. Wood, IF 22, 153. Zubaty, ASPH 16, 421. Tiktin 1042. Maretić, Savj. 189.

zvĕk m (Vuk, Dubrovnik), sveslav. i praslav. *zvekb*, »sonus«. Denominal na *-eti zvefat*, *-im* impf. (Vuk, Kosmet) = *dzveçet* (Kosmet) (*za-*) prema pf. *zveknuti*, *zveknem* »resonare«, *zveknuti se* (Piva-Drobnjak) »dogoditi se što nesrećno da se priča« (*za-*), hrv.-kajk. s umetnutim *n* *zvenčati*, upór. *brenčati*, slov. *ženek m*; iterativ *pozvekvati*, *zvekvujem*; s promjenom akcenta i semantičkom izmjenom *zveknuti*, *-em* »ferire caput alicui ut resonet«. Promjena akcenta je upravo onomatopeiziranje. Postverbal *zveka f*. S onomatopejskim sufiksom *-et zveket m* »tinnitus«, odatle denominai *zvekĕtati*, *zvekeēm* impf. (Vuk) »tinnire«, na *-tati zvektati*, *zvektĕm* impf, »resonare«. Deminutiv na *-kati s* promjenom *k > c* (fonetske onomatopeiziranje) *zveckati*, *-am* impf. (Vuk, Kosmet) (*po-*) prema pf. *zvicnuti*, *-em*. Pridjev na *-bn* > *-an zvečan* »sonorus«. Na *-bc* > *-ac zvečac*, gen. *-cca* (Stulić) »trava«, na *-bk* > *-ak zvečak*, gen. *-čká* »klatno, brence, pistillum campanae«, na *-bka zvečka* (Vuk) = *dzvečka* (Kosmet) »gvozdena daska koja služi mjesto zvona u Turskoj«. Na *-en* toponim *Zvĕtan*, gen. *-āna* (Kosovo). Na *-an* (tip *Milan*) *zvekan* »bežjak, budala«. Unakrštenje (s tur.) *zveķir*, gen. *-ira* (v. *zećir*) »halka«. Prijetoj na *ρ > u*: praslav. *zvokz* > *zvuk m*; pridjev na *-bn* > *-an zvučan*; poimeničan na *-ik zvučnik* (neologizam). Na *-ėti*: *zvučati*, *-čř*. Samoglasnik *e* u *zveč* nastalo je od palatalnog nazala *i*, upór. steslav. *zvekb*, *zvjknpti*, *zvečati*, *poll*, *dźwiek*, rus. *zvjakatt* »klirren, faseln«. Prijetoj perfektuma *zvpkb* potvrđen je još u češ. i rus. *zvuk*. U baltičkoj grupi mjesto *k* u slavinaama stoji *g žvengi* »hrzati«, *zvingti* »in Wiehern ausbrechen«, prijetoj *žvangĕti* »zvučati, klingen, klirren«. Dalje veze v. *zvono* i *zvati*. Kako je glagol upravo onomatopeja, mijenja se *e > o* *zvocati*, *-a* impf. (Vuk, *pas zubima* »kad hvata muhe«) = *dzvocat*, *-ām* (Kosmet, subjekt *lice*) prema pf. *zvocnuti*, *-e* (subjekt *roda*, *pas*), s umetnutim *n* *zvoneaŕi*, *-ā* (Vuk) = *dzvScnut*, *-em* (Kosmet).

Lit.: ARj 11, 331. 332. BI 856. Jagić, ASPH 2, 398. Maretić, Savj. 190. Elezović 1, 214. Vuković, SDZb 10, 384. 386. Miklošič 404. Holub-Kopečny 438. Bruckner 114. Vasmer 1, 449. Mladenov 189. Pedersen, KZ 38, 342.

zvijer, gen. -> f (Vuk) = (ekavski) *zvĕr* = *dzvĕr* (Kosmet) = (ikavski) *zvĭr* (ŽK, Vodice), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »fera (u pravom smislu i metafore)«. Pridjevi na *-in* *zvljerin*, poimeničan *zvljerinac*, gen. *-inča m* »1° lišaj, herpes, 2° Zverinac, ime otoka (Ta-

dar)«, na *-jāk zvjĕrinjāk* (Vuk) »vivarium«; kol. na *-je zvjĕrtnje n* = *dzvĕrinje* (Kosmet); *dzvĕrnja f* (Kosmet) »zvjerka«, na *-ski zvjerski*. Deminutivi na *-e zvijere*, gen. *-eta n*, na *-bc* > *-āc zvljerac*, gen. *-rea m* (Vuk, Crna Gora) »kurjak« prema *-ka zvljerka f* = *dzvĕrka* (Kosmet) »šumska životinja uopće«. Apstraktum na *-stvo zvljersvo n* »fĕritas«. Kol. na *-od*, gen. *-i zvljerad f*, na *-ina zvlirina f* (ŽK). Augmentativ *zvlirina* (Vodice). Složenica od sintagme na *-ica zvljerðkradica*. Denominai na *-ati zvljerati*, *-ām* impf. (Vuk, ~ *očima*) »pavide circumspicere«, upravo »gledati kao zvljerka«, odatle pridjev na *-av zvljĕrav*. Na *-iti nazvljeriti*, *-im* pf. (Timok-Lužnik) »prepasti, uplašiti se«, upravo inhoativ. Baltičke usporednice lit. *žvĕris m, f*, lot. *zvlĕrs m* pokazuju da je jat nastao iz ie. *β* od korijena **ghuer-*, koji se nalazi u gr. *θηρ* i u lat. pridjevu *fĕrus* »divlji« > fr. *fier* »ohol«. Upor. i slaganje sufiksa *zvlirina* (ŽK) s lat. *ferina* i lit. *žvĕriena*.

Lit.: ARj 7, 781. BI 857. Elezović 1, 214. Ribarić, SDZb 9, 206. Miklošič 404. Holub-Kapečny 440. Bruckner 658. Vasmer 1, 448. Mladenov 190. Trautmann 374. Boisacq* 344. Brugmann, IP 17, 484. Streitberg, IF 3, 327. Osten-Säckén, IF 23, 384. Bernard, RES 42, 96. Skok, Slav. 100-103. 110. 262. Putanec, Atti VII congr. scienze onomastiche 2 (1962/3), 347-358.

zvijezda f (Vuk, rus. *zvezda*) = (ekavski) *zvežda* (i kod čakavaca, ŽK) = (ikavski) *zvlzda*, balto-slav., sveslav. i praslav., »stella«. Pridjevi na *-bn* > *-an zvljezdán*, *f -āna*, na *-ast zvljezdast* (~ *konj*), na *-ovit zvljezdovit* (Stulić) »pun zvljezda«. Deminutiv *zvljezdica*. Na *-ar zvljezdār*, gen. *-ara* »1° astronom, 2° riba«, š. pridjevima *zvljezdárov*, *-ev*, *zvljezdārski*, na *-arnica zvljezdarnica* »opservatorij«. Na *-ai zvljezdán* = *zvlzdan* (Vuk, Crna Gora) »1° (zvl- Kavanjin) astrolog, 2° koji drži glavu visoko kao da gleda u zvijezde (Krajina), 3° ime prču, 4° vrsta trave: lotus corniculatus (Crna Gora, Slavonija *zvl-*), 5° sunce (BiH, Brač)«. Žensko ime *Zvljezdana*. Baltičke usporednice pomažu objasniti postanje jata: lit. *zvaigžde*, u narječjima *zvaizde*, lot. *zvaizgne* kažu da je jat nastao od dvoglasa; stprus. *swāigstan* (ak. sing.) kaže i prvobitno značenje »Schein«, glagol *poswaigstina* »svijetliti«, particip *eršvāistius*, *eršvāigstina* »osvijetljen«. Prema ovim podacima pretpostavlja se da je praslav. riječ izvedenica s pomoću sufiksa za apstrakta *-da* (upor. *pravda*, *krivda*) od steslav. *svetb* »svijetao, svjetlost, zora« = »sanskrt. (*veta*) »bijel« = avesta *spaēta*, arm.

šĕk < ie. **kuoit-* (raširenje ie. od' ie. **keu-* ili **kuei-*), prijetoj perfektuma od ie. **kveit-*, prvobitno bi značenje bilo »svjetlost«, što doduše nigdje nije potvrđeno, ali apstrakta postaju vrlo lako konkreća. Dalje su etimološkijske veze sa *svitati*, *svanuti*. S gledišta lingvističke geografije area riječi *zvljezda* pokriva se s areom *cvetb* > *cvijet* prema *kvetl*, *kvbtč*, *kvisti*. Gdje je fonem *cv-* tu je i fonem *zv-* gdje je *kv-* tu je i *gv-* (upor. češ. *kvĕt-hvĕzda*, polj. *kwiat-gwiazda* itd.). Grupa *zv-* je nastala od *cv-* po zakonu asimilacije **svesda* > *zvežda*. Dočetak *-da* tumači se također s pomoću ie. korijena **dhe-* (v. *djeti*). Po tom tumačenju riječ bi bila složenica, ne izvedenica. Za mogućnost složenice govori gr. usporednica *Φοίβοç* »svijetleći«.

Lit.: BI 857. Miklošič 81. Holub-Kopečny 137. Bruckner 165. KZ 43, 316. Vasmer 1, 447. ZSPH 2, 54-55. Mladenov 189. Trautmann 373-374. Ehrlich, RSI 4, 260. Fraenkel, KZ 63, 170. Loewenthal, ASPH 37, 382. Machek, Slávia 16, 188. Agrell, Zwei Beiträge 21. Pettersson, LUÅ 1/12 (cf. jfF 3, 217-218. RSI 8, 300. IJB 7, 113).

zvfed m = *zvlzda f* = *zvlzga* (Vuk), praslav., »1° sibilus (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim *Podzvlzda* (Bosna)«. Pf. *zvlznuti*, *zvlzñem* »sibilum edere« prema *zvlznuti*, *-ēm* (~ *po ušima*) — *dzvlznut* (Kosmet), s promjenom akcenta za bolji izraz zvuka. Odatle uzvik na *-bc* > *-ac* (tip *ni makac*) *zvlzgaç* (indeklinabile). Inhoativ na *-Sti zvlzdati*, *-im* impf. (Vuk) (*za-*) = *dzvlzdet* (Kosmet) (*za-*) prema *dzvlznut* (objekt *šamar*), pored *zvlzđjeti*, odatle postverbal *zvlzđ m* (Lika, Piva-Drobnjak) »1° sibilus, 2° toponim (s izvodom u kojem ljeti voda zvlzđi)«, na *-aljka dzvlzđaljka* (Kosmet) »mala svirala«, upor. Stčeš. *hvižd'alka*; deminutiv *zvlzđukati*, *zvlzđučem* (*za-*), s postverbalom *zvlzđuk m* (Vuk). Kako je glagol onomatopejski, *zvlzđuk* se izmjenjuje u *zvljĭk m* (Crna Gora), odatle *zvljĭkati*, *-zvljĭčĕm* impf, prema pf. *zvljĭknuti*, *zvljĭknem*. Oblik *zvlznuti* izmjenjuje se u *svl-snuti*, *-em* (aorist *sviskoh*) < **svisknuti*, u kojem je grupa *zv* izmijenjena u *sk* da bi se bolje izrazilo oponašanje zvuka. Upor. steslav. *svistati* »pfeifen«. Kao u *zvljezda* tako i ovdje češ. i polj. pokazuju mjesto *zv-*: češ. *hviždati*, polj. *gwizdaç*. Onomatopeja je praslav., a postoje i baltičke usporednice: lit. *sužvingu*, *-žvigt* »zischen, pfeifen«. Ie. je korijen **sueç-*, **sul-*. Upor. lat. *fistula*.

Lit.: BI 857. Elezović 1, 203. 214. Vuković, SDZb 10, 386. Miklošič 81. SEW 1, 365.

Holub-Kopečný 137. Bruckner 165. KZ 45, 44 Vasmer 1, 448. WP 2, 518. Pedersen, KZ 38, 343. Petr, BB 21, 207-217. (cf. ЛЯГ/F 7, 165). Scheffelowitz, KZ 54, 250. 56, 178. Thurneysen, KZ 32, 570. Walde, KZ 34, 510-536. (cf. AnzIF 8, 126).

zvono n (Vuk), sveslav. i praslav., »campana«. Dolazi u bug. u prijevaju *zvano*, rus. *zvenó* »Fensterglas« prema stcslav. *zъneiz*, rus. *zvenét*, slov. *zvenet*, češ. яя'г/. S tim prijevojem i sthrv. lično ime od dva elementa pisano lát. *Suinimir* (1070), danas *Zvonimir*, *Zvonko*. U slavinama izmjenjuje se m i n: stcslav. *zъnoъ*, slov., češ., rus. *zvon*, polj. *dzvon* *ila*. Deminutivi na *-će zvonce*, na *-čac* < *-ъсьць zvončac*, gen. *zvonica* m = *zvonáčac*, gen. *-sca*. Na *-ii zvonii* (Paštrovići) »trava«. Na *-ik zvonik*, gen. *-ika* = na *-dr zvonara*. Na *-z'čz zvonika* »trava«. Denominal na *-itii zvoniti*, *-im* impf. (Vuk) (ra-) »campanam pulsare«, deminutiv *zvonjūkati*. Augmentativ na *-ina žvanina*. Radna imenica na *-ar zvonar*, gen. *-ára* prema f *zvdnārka*, pridjev *zvonárov*, *-ev*, *zvdnārski*. Praslav. imperativna složenica *Zvdnigrād* (zidine na Zrmanji, špilja u Velebitu), upor. rus. *Zvenigorod*, ukr. *Zvenýhorod*, sípolj. *Zunigród*. Značenje je da se u tom gradu zvonilo pri približavanju neprijatelja. Korijen je isti koji u *zvati* (v.), *zvek*, *zvuk*, tj. praslav. korijen *zvb-* bio je raširen formantom *-(o)*. Od ie. jezika pružaju usporednice samo arb. *zē*, Gege *zq* < ie. palatala *ǵh* u korijenu **šhuen-*. U Vukovu *Rječniku* stoji pučka etimologija, prema kojoj je *Zvornik*, grad na lijevoj obali Drine, sazidao neznabožac *Zvonimir*. U stvari je narod tražio u toponimu graditelja. *Zvonak* je nazvan po *izvoru*. Samoglasnik *i* je odbačen jer se osjećalo prema *zvorniklija* »trešnja« (Uzice) da je riječ turska, a svaka tur. riječ, koja počinje suglasničkom grupom, dobiva *i* u. Značenje u rum. posuđenici *zvon* »Laut, Geräusch« pored *zvoană*, a *zvoni* »proglasiti«, deminutiv *zvonisor* »zvonce« pomaže nam razumjeti značenje imena *Zvbnimir* »glasovit«.

Lit.: BI 858. Jagić, *ASPh* 27, 582. Elezović 1, 189. 214. Miklošič 404. Holub-Kopečný 438. Bruckner 114. 658. Vasmer 1, 448. Mladenov 189. WP 1, 642. Boisacq³ 153-154. 1045. Joki, *IJb* 14, 103. sl. Meillet, *IF* 5, 333. Loewenthal, *WuS* 9, 173. si. 185. (cf. *IJb* 12, 138). Machek, *Slávia* 16, 188. GM 483. Mikkola, *IF* 6, 351. Pedersen, KZ 36, 277-340. (cf. *AnzIF* U, 228). Vaillant, *RES* 18, 247.

zvřcati, *-i*, impf. (Vuk, subjekt *muha*), onomatopejski glagol na *-ėti*, »zujati«; postoji samo u hrv.-srp. Postverbal *zvřk* m, *zvřka* f. Pf. *zvřhnuti*, *zvřknē* (subjekt *nádiak po kamenu*), sa *c* mjesto *k* *zvřcati*, *-a* impf. (Vuk) prema pf. *zvřcnuti*, *-e* = *dzvrcnut* (Kosmet) »kucnuti (nekoga po glavi)«; deminutiv na *-kati zvřckati*, *-ām*. Odatle na *-alo zvřckalo* m »koji rado zvřca, udara po glavi«. Na *-et zvřkēnuti*, *zvřketnem*. Na *-bka zvřčka* (Crna Gora) »igračka zujalica«, s promjenom akcenta *zvřčka* f »udarac, frnjoka, frnjovka«. Na *-oka* < *-ovka zvřčōka* (Stulić), s deminutivom na *-ica zvřčōčica* »sprava mjesto zvonca na veliki četvrtak, škrebetaljka«. Ovamo s umetnutim *n* *zvřndati*, *-am* (Piva-Drobnjak) »pričati koješta«.

Lit.: BI 859. Vuković, *SDZb* 10, 386. Miklošič 404. Pedersen, KZ 38, 342.

zvřst m (Crna Gora, Vuk) »kamen mekan, od kojega se, kad se stuče, mijese crijepnje«. Odatle pridjevski toponim *Zvřsnō*, upravo poimeničeni određeni pridjev sr. r. na *-ъnō*. Drugih potvrda u južnoslav. jezicima nema. U sjevernim slavinama usporednice su polj. *žwir* pored *žwier* »grober Sand«, pored *žarstwa*, rus. *gverstá* f »Kies, grober Sand«, koja, sa *gv-* mjesto *zv-* opominje na češ. *hvězda*, polj. *gwiazda* prema *zvřezda* (v.). Postoje i baltičke usporednice: lit. *žvirždai*, *žvirgždai*, lot. *zvřgzdi* m pl. »grober Sand, Kies«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav.

Lit.: BI 859. Miklošič 405. 410. Bruckner 668. Trautmann 375. Vasmer 1, 263.

Ž

žaba f (Vuk) prema m na *-bc žabac*, gen. *-yca*, baltoslav., sveslav. i praslav., »rana«. Pridjev: na *-/ žablji*, poimeničen na *-jak zabiјak* (Vuk, Kosmet) »1° barsko mjesto gdje ima mnogo žaba, bara u kojoj je mnogo žabokrečine, 2° biljka matricaria camomilla, prstenak, 3° toponim«, pridjev na *-bn* potvrđen samo u izvedenici na *-jak žabnjak* m »žablja jaja«. Deminutivi na *-ič zabić* »rmladunče od žabe«, na *-ica žabica* »1° ranula, 2° (metafora) nakit na pištolju, 3° (Srijem) biljka antirrhinum majus, zijevalica, zijehalica, 4° gvožđe na kapiji, 5° žlijezde oko vrata, 6° Zwickel (na košulji, ŽK), 7° mala šeputka na opancima (Kosmet)«; denominal na *-jati žabičati*, *-a* impf. (Lika, subjekt *vo*) (oznaka bolesti), upor. slov. *žabica dreti* »eine Krankheit der Rinder und Schafe« = »žabicu driti (Vodice) »das Blut brechen«. Augmentativi na *-etina Sobetina*, na *-urina žabařina*. Složenica *žabokrijek* »okrek« = *žabokrečina* »biljka conferva«. Elezović upoređuje *žabica* (Kosmet, značenje 7°) sa crnogorskim *žavka* f »oderana koža, capras«. Crnogorska riječ mogla je nastati od *žabka* > **žapka*, ali istoznačna arb. riječ *xhapē* f »Rindshaut« ne poklapa se posvema s njome, a i semantički razvitak nije jasan. Denominal na *-ati ražabati se*, *-am* pf. »raširiti se kao žaba«. Rumunji posudiše s umetnutim *r* *jabrina* »biljka conferva rivularis«, koja se rum. zove i *lana broařtelor* = *broscească* »žablja vuna«, poimeničen pridjev ž. r. **žablja* > *japie* (Munteniја, Prahova) »biljka polytrichum« i *japca* »Tümpel«; Novogrci *ζάμπρα*. Baltičke su usporednice stprus. *gabawo* »kornjača« i lit. (žemaitis) *gebinė* »weisser Hautauschlag«, a od drugih ie. jezika nvnjem. *Quappe*. Odnos arb. *shapí* »Eidechse« ostaje nejasan. Kod arb. riječi postavlja se pitanje nije li u vezi sa **sappus* »kornjača« > španj., port. *sapo*, arag. *zapo*, furl. *saf* prema *zave* »kornjača«, *savate*. Ovamo ide i rum. *sopirla* »Eidechse«, le. je korijen **gueb(K)-*, s prijevojem duljenja **guebh-*. Ie. *e* je prešlo u *a* kao *-eti* u *bježati*, *-im* (v.). Ie. **gheba* je zacijelo onomatopeja

za koju postoje paralele i u ne-ie. jezicima. Upor. kavkasko *zebu*, *žbabu* »žaba«, *džaba* »mocar«.

Lit.: BI 859. Pleteršnik 2, 951. Elezović 1, 177. Ribarić, *SDZb* 9, 206. Miklošič 405. Holub-Kopečný 441. Bruckner 660. Vasmer 1, 407. WP 1, 675. Mladenov 164. Tiktin 868. GM 399. 488. Endzelin, *FBB* 7, 30-88. (cf. *IJb* 13, 370). Thumb, *IF* 14, 348. *REW** 7593.

začati (se), *-am* impf. (Vuk, subjekt *pčele*, *ljudi*) prema pf. *žacnuti* (*se*), *-ēm*, samo hrv.-srp., »1° bosti, bacati, bocati (v.), 2° (metafora) horrescere, prepasti se«. Samoglasnik *a* je nastao prijevojem duljenja *e* — *e* kao u *bježati* od deminutiva na *-kati*, *-cali* (v.) od praslav. korijena *žeg-* u *žeći* (v.). Upor. *žapati* i *džasniti*.

Lit.: BI 860. 862. Pedersen, KZ 38, 342. Osten-Säcken, *IF* 24, 242.

žaga f (ŽKU^{rv.}-kajk.) = *džaga* (šatrovački) »pila, testera«, također slov. Deminutiv na *-ica žažica* (ŽR). Nalazi se još u kašupskom *žoga*. Denominal na *-ati Sāgati*, *-ām* impf. (ŽK) (*iz-*, *pre-*) »piliti«. Odatle na *-ar žagār* m »1° koji pili, 2° prezime (Gorski kotar)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žaganica* f (ŽK, slov.) »daska«; *pila* (ŽK) je »Sāgewerk«. Od stvnjem. *saga* — *šega* < lat. *seca*, od *secare*, koje je u prasrodstvu sa *sjeći* (v.).

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 374. Pleteršnik 2, 952. Miklošič 405. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

žajfa f (Buzet, Sovinjsko polje) = *žajfa* (ŽK), pored *sapun* (v.), slov. Od pragerm. **saipo* > stvnjem. *seipha*, nvnjem. *Seife*. Pragerm. riječ prešla je ne samo Ugrofinčima, nego preko Gala Rimljanima, lat. *sapone*, odatle preko balkanskog latiniteta *sapun* m, *sapunati*, *-am* (na-).

Lit.: ARj 7, 605. 14, 463. 464. 634-636. Pleteršnik 2, 952. *REW** 7589. Weigand-Hirt 2, 837.

žakan, gen. *-kna* m (gen. *žakna* u glagoljskom misalu štampanom 1494. u Senju) (Božava, Omišalj, Vrbnik, Punat, Zadar) = *žakan* (Rab; gen. nije potvrđen) = *žakenj* (Cres; gen. nepoznat) = *žakan* (Pag), deminutiv *žakmē* »klerik, đakon«. Veže se s prefiksom *arci-*, *arhi-* < gr. *ἀρχι-* > lat. *archi-* (od *αρχή*) *arcižakan* (Kavanjin), *arhižakan*, gen. *-kna* (15. v.) = *arkižakan*. Pridjevski toponim na *-/* poimeničen u f *Žakanja* (ŽK, kod Metlike). Od gr. *διάκονος* »1° sluga, 2° (kao crkveni termin) minister« > lat. *diāconus*, s istom zamjenom suglasničke grupe *di* kao u *modiolus* > *žmulj* (v.). Sudeći prema toj fonetskoj pojavi, taj je crkveni termin posuđen vrlo rano, možda već u 7. v. Upor. ipak srlat. *zacones* kod Ducangea. Oblik sa *di* > *ž* nalazi se samo na Kvarneru, Hrvatskom primorju, Istri i oko Zadra. Izvor toga kruga potvrđen je u toponomastici. Izvor mu je Oglaj. Upor. arb. *xhacue -oni* (s članom). Oblik sa *dl* > *z* potvrđen je u sjevernoj Italiji *zago* (Mleci, Brescia, Bergamo). U Gemoni *zago* znači »chierico addetto ad una chiesa, fanciullo che serve in chiesa nelle funzioni«. Obilno su potvrđeni učeni oblici s očuvanom grupom *di*, prema gr. ili lat.: *djakkon* (16. v.) = *đakon*, *arkidakon*, *arhidakon*, *arhidakonstvo*, *poddakun* — *arhidjakon*, *djakkon* (*pod-*, *polu-*) = (sa *du* > *d'*) *đakon*, stari pridjev *đakonj* (Kavanjin) »đakonov«, apstraktum *đakonstvo*. Denominal *đakoniti*, *-im* impf. (Vuk) (*po-*). Prema tipu *pop* — *popādija* (v.) obrazovan je f *dakonādija* f (*polu-*) »dakonovica«. Apstraktum na *-ija* *dakonija* f »slatka hrana« = *dijakonija* (13. i 14. v.) »1° red, 2° služba, 3° hrana đakonova« < gr. *διάκονία*, odatle na *-mañ* *đakonisati* (Vuk) »ein Wohlleben führen«; s gr. prefiksom *ipōdakon* = bug. *ipodiakon*. S lat. sufiksom *-atta* > *-at* *dijakōnāt*, gen. *-ata* (17. i 18. v.), *arhidakonat*, *poludakonat* < lat. *diaconatus* > tal. *diaconato*. Zasebnu varijantu čini ta ista riječ kad napušta dočetak *-onus*. To napuštanje nastalo je zbog toga što se riječ deklinirala po vlat. tipu *Petrus*, gen. *-oras*, *diacus*, gen. *diaconis*, upor. srlat. *žaco*, pl. *zacones*. Odatle gr. *διάκος* »scriba, ἀναγνώστης«, sjev.-tal. *zago* > češ. *žák*, polj. *żak*. U hrv.-srp. *dljak* »pisar, kancelist, kancelar« (upor. *Ninec dijakb na dvoru Đurđa Kastriote*) pored *dbjakkb* > *djak* (15. v., hrvatski gradovi, Grbalj) (koji se slaže s madž. *deák*, rum. *diag*) > *đak*, gen. *đaka* (Vuk) »učenik osnovnih i srednjih škola, rjeđe visokih (kojemu se sada kaže *student*)«. Pridjevski toponimi: poimeničen u sr. r. *Đakovo*, na *-ica* *Đakovica* = arb. *Jakova* (bez *-ica*). Značenje može biti isto koje i *đa-*

kon: *arci-*, *arkidak* (17. v.), *poddjak* = *poddijak* (Bandulavić) »subdiaconus«. Deminutivi na *-e*, gen. *-eta* *dače* n (15. v.), *đačić* (18. v.). Augmentativi: *dolina*, *dàkela*. Apstraktum na *-ija* *dačija* f »beneficium ecclesiasticum«. Na *-bstvo* *đaštvo*. Denominal *đđčiti* (*po-*), *dokovati*, na *-ari* *dukati*, *-am* impf. (Slavonija) »vikati kao pjevajući«. Pridjev *đakov*, *đački* (15. v.) »1° clericalis, 2° latinus«, poimeničen u ž. r. *dijačka* (Habdelić) »cantilena« = *đačka* = *djačka* = (*d* > *j*) *jačka* (ugarski Hrvati) »pjesma«, *djačiti* (*Sirena* P. Zrinskoga) = *jačiti* »pjevati«.

Lit.: ARj \, 108. 109. 2, 384. 431. 957. 3, 852. 10, 223. 361. 619. 622. Masurama 243. 244. Jagić, ASPH 31, 550. Kušar, Rad 118, 21. Crōnia, ID 6. Pletersnik 1, 137. REW* 2623. Štrekelj, DAW 50, 75. Mladenov 223. Pirana? 1300. Bohač, LP 35, 437. Morawski, 50 9, 506-520. (cf. IJb 16, 313). GM 80. DEI 1275. Vasmer 1, 386. Isti, GL 52. 53. IzvORJAS 11, 2, 395. 12, 2, 230. Skok, Slovo 3, 55. 56. Setka 1, 75-81.

žalac, gen. *žalca* m (Vuk, ~ u *pčele*) = *žalac*, gen. *žalca* (ŽK), deminutiv na *-bc* > *-ac* od **žal-* jednako kao na *-če* *žaoce* n ili na *-bka* *žaoka* i (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *žedlo ili (stoslav.) *zelo* n < *gēldlo, »aculeus«. Samoglasnik *α* je nastao od palatalnog nazala *i* kao u *jačmeñ* pored *ječam* (v.). Upor. još *žač* (Kosmet) »žaoka u pčele, otrovni zubi u zmije«. Odnos *žač* prema *žalac* nije jasan. Možda je *a* nastao iz *ao*, č mjesto *e* je možda prema izvedenicama na *-ač* (v.). Upor. rus. *žalo*, polj. *žadło*. Na *e* iz nazala *ę* upućuje bug. *žilja* »bodem«, od čega je u istočnim krajevima *ožiljak*, gen. *-ljka* »brazgotina (na zapadu)«. Samoglasnik » mjesto *e* je prijetoj ili unakrštenje sa *žila* (v.). Završno *-lo* = *-dio* je sufiks za oruđa. Korijen je **gel-*, koji se nalazi u baltičkoj grupi: lit. *gēlti* »bosti«, *gilus*, *geluonis* »žalac«, lot. *dzeū*. Praslav. korijen *žen-* nastao je po zakonu disimilacije *l* — *l* > *n* — *l* od **žēl-(d)lo* > *žī(d)lo*. Ta se disimilacija nalazi i u lit. *ginklas* »oružje«. Može se vezati i s ie. korijenom **guhen-* »udarati«, koji v. u *gnati*.

Lit.: ARj 9, 535. BI 860. Elezović 1, 178. Miklošič 409. Bruckner 663. Vasmer 1, 409. Boisacq 336. Walde-Hofmann 224. Trautmann 86. Buga, RFV 75, 141. sl. (cf. IJb 8, 199). Fraenkel, KZ 63, 174-175. Mikkola, Belicev Zbornik 119. Otrębski, LP 2, 281. Osten-Sacken, IF 24, 241. si. Zubatý, ASPH 16, 425.

žamor m (Vuk, Budva) = sa *dž* za *ž* *dža-* mor m (18. v.) = *žamar* (Vodice, sa *o* > *a* poslije akcenta pravilno u tom narječju), samo

hrv.-srp. onomatopeja, »susurrus«. Upor. *žagor*. Pridjev na *-bn* *žamoran*. Denominal na *-iti* *žamoriti*, *-im* (Lika, Stulić, ŽK) »murmurare«.

Lit.: BI 861. Ribarić, SDZb 9, 206.

žao (Vuk), u bezličnoj konstrukciji *žao mi* je upotrebljava se kao prilog, komparativ *zalije*, superlativ *nāžalijē*, prvobitno je imenica deklinacije i *žah*, kako se vidi i iz rum./a/e (*-e* < *-ō*), sveslav. i praslav., »1° dolor, 2° sepulchrum«. Denominal na *-iti* < *-eti* *žaliti*, *-im* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *po-*, *pre-*, *raz-*, *se-*, *sa-*) »tugovati, bolovati«, rum. *α.jeli*. Ostatak konjunktiva *žalibog* = *žalibog* »na žalost«. Na *-ovati* *žalovati*, *-ujem* (objekt *mrtva*, ~ *se*) (*o-*, *sa-*) — kod Rumunja *α.jelui* i rusizam *jalovanie* f, deminutiv *a.jelcui* < rus. *žalkovatb*; iterativ *sažaljavati*, *-avam* (Vuk) = *sažaljevati* (Riječka nahija, Crna Gora). Glagolska imenica *sažaljenje* m »Mitleid, condoléances«. Pridjevi na *-bn* > *-an* *žalna* (~ *rič*, ŽK) = rum. *jalnic* (proširen s nenaglašenim lat. *-icus*), *sažalan*, poimeničen na *-ica* *sažalnica*, na *-oviti* *zaloviti*. Apstrakti na *-ba* *žalba* (Vuk) > rum. *jalbă*, na *-oba* (upor. *grdoba*) *žaloba*, odatle pridjev određeni *žalobni*, kod Rumunja *jăloba* = *jalbă*, odatle na *-ar* < lat. *-arius* *jälbar* »koji piše žalbe«, na *-ost* *žalost*, s pridjevima na *-iv* *žalostiv* i *žalostan* = *žalosan* (Kosmet, analogija prema *f*), poimeničenje na *-ik* *žaloslanih* m »vir afflictus« prema *f* na *-ica* *žalostnica*. Denominal na *-iti* *žalostiti*, *-im*. Na *-an* (tip *Milan*) rum. *jelan* »koji žali«. Osnovno *đah* je prijetoj duljenja *e* > *e* > *a* (kao u *bježati*) od *željati*, *-im* (v.), koje je u steslav. *Selejc*, *želeti* imalo dva značenja »1° θέλειν, i 2° πειθεῖν«, u baltičkoj grupi lit. *gela* »bol«, *gēlti* »boljeti«, lot. *dzelt* »bosti«, u prijetoju lit. *gals* »1° ostrica, 2° skrajnje, konac«, strpus. *āk*. *gallan* »smrt«. Kako se vidi, u toj grupi je značenje bilo konkretno, u slavinama duhovno. Konkretno značenje je bilo i ie. Upor. stvnjem. *quāla* i arm. *kel* »čir«. le. je korijen *gu *l-* prema **guel-*.

Lit.: ARj 2, 733. 4, 369. 7, 380. 782. 11, 332-334. 820. 13, 778. 779. 780. 14, 759. 760. BI 861-862. Moskovljević, Nj 1, 19. Elezović 1, 178. Miklošič 406. Holub-Kopečný 441. Bruckner 661. ASPH 11, 142. KZ 45, 36. Vasmer 1, 410. Mladenov 164. Sb. Miletu 262-287. (cf. RSI 6, 293. IJb 1, 188). Trautmann 83. WP i; 690. Boisacq* 118. Fraenkel, KZ 63, 194. Osten-Säcken, IF 24, 239-245. 26, 310., bilj, 1. 28, 420. Siebs, KZ 37. 315.

zapal, gen. *-plja* m »traghetto, skela«. Potvrda je kod Liubiše. Prip. 268 : *vjetar uduhne*,

po svoj prilici s žirega (štamarska greška mjesto *širega?*) *zaplja*, što se rastvara s onu stranu Veriga. Riječ je bolje potvrđena u jadranskoj otočkoj toponomastici: Kanal Žapalji = Paški kanal, kanal kod Lastova; Molat: *Zapio*. Iz narodnih govora nema potvrda. Sudeći prema Ljubišinoj potvrdi, govori se u Boci. Od gr. *διάπλους* (prefiks *δια-*: *διαπλέω* »durchschiffen, durchsegeln, durchfahren« > *διάπλους* »Durchfahrt, Fahrt, Reise«). Nalazi se još u imenu tršćanskog predgrada *Zaulis* (furi, pi.) > slov. *Zavije*. Glede *di* > *ž* u riječima grčkog podrijetla upor. *žakan*.

Lit.: Skok, Slav. 73. 98. 99. 226. 259.

žapati se, *žāpām* impt. (Vuk) prema pf. *zapnuti se* (*u-*) = *udzāpit se* (Kosmet) = *žāpati se* (ŽK) = sa *dž* za *ž* *džapati se* (Srbija, Miličević), samo hrv.-srp., »braniti se, ustručavati se, kao stidjeti se, ženirati se (gradovi)«. Postverbal *žāpaf* »zapanje«. Isti korijen kao u *začati se* (v.). Proširenje s pomoću *ρ* kao *drpati*, od *derati* (v.), *drijeti*.

Lit.: ARj 3, 530. BI 862. Elezović 2, 400. Pedersen, KZ 38, 342.

žäs m (Daničić) = (sa *dž* mjesto *ž* kao u *žep* ŽK = *džep*) *džas* m, sveslav. (osim slov.) i praslav., »strah«. Hrv.-srp. postverbal od kauzativuma impf, *džasiti se*, *-lm* impf, prema pf. *džasnuti se*, *-m*, iterativ *džasnivjati se*, *-ujem* (18. v.), steslav. *žasncti*, *zasiti* »effrayer«. S prefiksom: *užas* m = *udzžas*, također steslav. i rus. Pridjev na *-bn* > *-an* *užasan*. Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Pedersenu *α* je nastao od ie. *ē* od korijena **gues-*, prijetoj duljine od **suēs-* »erlöschen«. Upor. *bježati* od *^g-* *ti* (v.). Po drugom tumačenju stoji u vezi s lit. *-gañsti*, *gandinti*, *gandinu* »schrecken«. Po trećem tumačenju s ie. korijenom **gheis-* »aufgebracht, bestürzt, erschreckt sein«, nvnjem. *Geist*. Prema Daničiću od istog je korijena *caçari se* (v.). Ako je tako, od *džasnuti* nastalo bi *žahnuti* > *žacnuti se*, *začati se* prema *zasiti se*. Upor. steslav. *žasnoti* i ostale slavine, češ. *žasati*, *žasnouti*, polj. *urzasnąć się*, *zachnąć się*, rus. *užasatb sja*, *žah*.

Lit.: ARj 3, 530. BI 692. 862. Miklošič 406. Holub-Kopečný 442. Bruckner 662. Mladenov 650. WP 1, 554. 693. Boisacq 856. Osten-Säcken, IP 28, 146. Scheffelowitz, IF 33, 155. Vasmer 1, 411. 3, 175.

žbän m (Vuk, daje opis) »drveni uspravan sud od duga za vodu, vino, med« = *žban* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena posuda sa ručicom izrađena iz debela vrbe u jednom ko-

madu u koji se usadi dno (iz te posude pije se po redu vino ili voda«), deminutiv na *-ić žbanić* (ibidem) = *zbanj* (Risan, Crmnic) »bakren sud koji drži 4 oke ulja«, odatle deminutiv na *-ić žbanjic*, gen. *-ica* (Vuk, gornje Primorje), *Sbenj* (Lumbarda), *Sbanja f* (ŽK) »visoka posuda od duga, s dvije uši u produženju duga na vrhu, sa zaklopcem od drva, za mast« = (*žb > džb*) *dzban* (Vuk) »kaca«, deminutiv *džbanica f* (Srbija, Šapčanin). Oblik *čvan* (Stulić) »oenophorum« nije potvrđeno u našem narodnom govoru, nego u rus. *Zvan* »bauchiger Krug« i u stcslav. *cb anō* (Codex Marianus) »sextarius«. Suglasnik *ž*, *di* nastao je iz *č*, kako se vidi iz stcslav. *cbBanō*. Takav oblik se nalazio u panonsko-slav. kako se vidi iz madž. *csóbany* »hölzernes Trinkgeschirr für Wasser«, koje je opet došlo u naš jezik *idbanja f* (Vuk, Reljković, Bolić, Slavonija, Srijem?). Oblik *ibBanō* zastupljen je u svim slavina. Varijanta *cb* - mjesto *čbb*- nije objašnjena. Može biti praslav. Buga upoređuje *ibBanō* s lot. *ciba* »kleines hölzernes Gefäss«. Sobolevskij traži za *ibBanō* i *cbBōz* > *čabar* (v.) isti etimon; Skok germ. *seif* < gr. *σάβυρον* sa sufixom kao u češ. *farban* Ilijinski tumači *cb anō* iz **bōcb anō* (v. *bačva*) preko kontaminacija i pristaje uz Zubatoga koji *cbBanō* upoređuje s lit. *kinbū*, *kibtī* »visjeti«, dok Mladenov sa gr. *κόμβος* = kelt.-lat. *cumba*, *cymba*, koje je u prasrodstvu sa *kubb* (SEW 1, 636). Ilijinski se protivi Mladenovu. Upozoriti treba da korijen *čbb*- dolazi i sa sufixom *-el* u stčeš. *Ībél*, *ščbel* > *žbel*, koji se poklapa sa stvnjem. *scifel*, *scifelīn* »kahnförmiger Trinkgefäss«, odakle je možda preko češ. madž. *csobolyó* »hölzernes Trinkgeschirr«.

Lit.: ARj 2, 56. 120. 3, 530. BI 862. Kušar, NVj 3, 332. Mažuranić 1702. Ribarić, SDZb 9, 187. Miklošič 37. SEW 1, 165. Holub-Kopečny 112. Bruckner 107. KZ 45, 49. Vasmer 1, 411. 412. Mladenov, RFV 62, 260. Skok, ASPH 35, 338-340. Ilijinski, ASPH 34, 3. Zubaty, LF 28, 115-116. 365. Buga, RFV 67, 232. si. (cf. RSI 6, 270). Sobolevski, RFV 71, 431-438. (cf. IJb 3, 157. 222). Gombocz-Melich 1118-1120.

žbugara f (Vuk, Boka) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti; sinonim: žumba (Vuk, Boka)«. Ne vidi se fonetska veza između ova dva sinonima žbugara i žumba. Upor. još *bōganj* (v.). Možda su sve tri riječi dalmatno-romanski leksički ostaci od *vacuus* = vlat. *vocus*, **vocitus* »vuoto«. Baric pretpostavlja zapadno-rom. **exbucaria*, od *buco*. Međuvokalsko *c > g* moguće je u bokeljsko-romanskom.

Lit.: BI 862. REW* 9115. Barić, JF 3, 224.

žbuka f (Lika, danas općenito kao zidarski termin) »lijep, Anwurf«. Denominal *žbukati*, Lit.: ARj 9, 528. BI 863.

žbun m (Vuk) = (sa *ž > dž* kao u *džbán* i *svjedodžba*) »grm, bus, ševar, šibljak, šiprag, frutex«. Deminutiv na *-ić džbunić*.

Lit.: ARj 3, 530. BI 863.

ždral m (Vuk) = *ždrao*, gen. *-Sdraia* (Vuk) = (na *-p*) *Sdrđij* (Crna Gora, Vuk) = *ždralj* (Kasmet), hrv.-srp. inovacija pored *žerav* m (Vuk), koja je sveslav. i praslav. (stcslav.) *žeravb*, »1° gras, γερᾶνός, Kranich (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° (metafora) ime konja, vola«. Na *-an* (tip *Milan*) *ždralan*, gen. *-āna* (narodna pjesma) »konj«. Na *-ica* *Ždratica*, potok koji utječe u Lepenicu kod Kragujevca. Na *-injak* *ždralinjak* »biljka«, na *-ika* *ždraljika* »biljka trifolium meliotus«. Od *žerav* toponim *Dubrava žeravinska* (1841, St. Vraz), *Žeravija* = *Žeravinja*, vrelo u Tršću, s pridjevom *žeravinjski* (*Ž-a mahala*). Suglasnik *lj* u *đdralj* može se upoređivati sa stcslav. *žeravlj*. Upor. rus. *žuravh*. Oblici *ždral*, *-lj* niži su prijevoini štepen. Upor. lat. *grūs* prema *žeravlj*. Taj nastade zbog izbjegavanja homonimije sa *žerav* (v.) = *žeravica*. Suglasnik *d* umetak je u teškoj suglasničkoj grupi *žr*, upor. *ždrijebe*, *ždrmnji* = *žrvanj*. Suglasnik *v* ispaoo je zbog toga što grupa *-io/O*) u dočetu ne postoji. Ie. je korijen **ger-* »graktati«, onomatopejski; upor. sanskr. *jārate* (3. 1.) »pjeva, zove«. U pogledu sufixa nema ie. jedinstva. Praslav. formantu *-a b*, *-avh* najbliže stoji strpas. *germe* i lit. *gervė*, dok gr. γερᾶνός pokazuje drugi sufix na *-n*, a njem. *Kranich* dva sufixa. Praslav. *-a b*, *-a ib* objašnjava se sa *-ou* + *-io*, a baltički sa *-y*.

Lit.: BI 863. ElezKč 1, 178. Miklošič 410. Holub-Kopečny 152. Bruckner 666. Vasmer 1, 433-434. Mladenov 166. Trautmann 87. WP 1, 592. Boisacq* 144. Prusik, Krok (cf. AnzIF 4, 143). Zupitza, KZ 37, 399.

ždrijeb m (Vuk) = (ikavski) *ž(d)rib*, balto-slav., sveslav. i praslav. **zezbs*, »sors > šorak (v.)«. Najstarije potvrđeno hrv. značenje kao u polj. *zreb* »dio zemlje«: 1439 (*Sunnin* 151) *založiše . . . kmeta sideta na phni ždribi, s plnim dohodkom k onom ždribju, ki drži pun ždrib*. Jat u slogu *ždrije-* (upor. stcslav. *ždr bub*) nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *žerebei* »Los, kleines Stück (Metall, itd.)«. Suglasnik *d* je prijelazni suglasnik umetnut u početnu grupu *žr* za olakšanje izgovora, upor. *ždrak*, *ždrijebe*, *proždrijeti*, itd. Riječ je kulturna. Rumunji posuđiše *jurubifā* (Muntenijska) =

jerbiuā (Moldavi) *d*), *jirebie*, *jurebie*, cine. *jurebā*, *juregñiā* »pasmo«, isto značenje kao kod Madžara *zserēb* »Strähne«; Arbanasi stvorili glagol *zhdrivlloj* (Skadar) »biram« prema *zdrēbati*, *-atn* (Vuk) (*po-*) = *žrēbati*, *-am* (Vuk, Srijem) »bacati ždrijeb«. U arb. glagolu upada u oči ikavski oblik. Toponim *Ždrebanik*, gen. *-ika* (polje u Crnoj Gori), poimeničen part. perf. pas. Od baltičkih jezika pruža usporednicu strpus. *gīrbīn* (ak.) »broj«. Druge usporednice pruža stvnjem. *kerfan*, nvnjem. *kerben*, *Kerbholz*, gr. γράφω »pišem < urezujem«, γράμμη »crta, linija«. Prema tim usporednicama prvobitno je značenje bilo isto koje i u *rābol*, *roba!* = *rovaš* < madž. *rovaš*, od *rō* »rezati«. Broj dijelova zemlje, koliko kome pripadaju, urezivao se u štap. Prema ie. korijenu **gerbh-* »urezivati« prvobitno bi značenje stcslav. *zēzbo*, *žrēbbj* bilo »rovaš, štapić za urezivanje«. Trautmann upoređuje sa lot. *gerbt* »govoriti«.

Lit.: BI 863. Ivšič, HR 1934, 1-95. Miklo-III 410. Holub-Kopečny 134. Bruckner 666. Vasmer 1, 419. Mladenov 168. Boisacq 155. Trautmann 87. Kawczyński, AnzIF 21, 133. GM 488. Mikkola, Jagičev zbornik 359-362. (cf. RSI 2, 248). WP 1, 607. Mažuranić 1702. 1703.

ždrijebe, gen. *-eta* n (Vuk) »pullus« sadrži sufix *-e*, gen. *-ete* za mlado (upor. *dijete*, slov. prezimena na *-e*, gen. *-eta Cerne*) = na *-ec* > *-ac* *ždrijebac*, gen. *-pea* m prema f na *-ica* *zdrēbica* (*-ae*, *-ica* sufixi za mociju), sveslav. i praslav. **žerb-*, bez baltičke usporednice. Pridjevi na *-/* od *ždrebet-* *zdrēbēci*, na *-bn* > *-an* *ždrtima* (*-ā kobila*, Kosmet) = *suždrebn* (Srijem); od *ždrijebac* u poimeničenju na *-ik* *ždrepcanik*, gen. *-ika* »(na kolima) jarmak, jarmac (od *jaram*, v.) = *vagir* (ŽK)«, tako nazvan jer služi za *ždrijepce*. Deminutivi na *-ence* *ždrebenca* n prema *ždrebičica* f, na *-če*, gen. *-četa* *zdrpce*, pl. *zdrpčići* (Kosmet). Denominal *oždrēbiti se*, *-i* (iz-). Sveslav. značenje nije ie. Ie. korijen **guer(e)bh-* bilo je općenito »plod utrobe = dijete, mlado«: gr. βρέφοc »isto«, zend (avesta) *garava-*, *gafānbus*, sanskr. *garbhas* »isto«. Upoređuje se i s njem. *Kalb*. Ie. riječ dobila je u slavinama specijalno značenje. Suglasnik *d* je umetnut u suglasničku grupu *žr*. Nema etimolojske vrijednosti. Upor. *ždrijebe*, *ždrijeti*, *ždraka*.

Lit.: ARj 4, 369. BI 863. Elezovic 1, 178. MikloUč 410. Holub-Kopečny 134-135. Bruckner 666. Vasmer 1, 420. Mladenov 168. WP 1, 689. Trautmann 87. Boisacq 133. Charpentier, IF 25, 245. Matasiak, Lud 17, 143-241. (cf. RSI 6, 277). Niedermann, IF 10, 227.

si. Petersson, KZ 47, 240. 243. si. Wood, IP 22, 163.

ždrijeti, *ždrern* impf. (Vuk) (*na-*, *po-*, *pro-*) = ekavski *prezdret* (Kosmet) = (ikavski) *nažriti* (Proroci), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **ger-* > **Ser-ti*, »gutati, glutire, vorare (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Suglasnik *d* je umetnut u grupu *žr* kao u *ždrijebe*, *ždrake*, *ždrmnji* < *žrvanj*. Bez etimolojske je baze. Od nižeg prijevoja *zar-* prave se part. perf. aktiva i pasiva: *zdoro*, *zdrila*, *zdrta*, *zdrv(it)*. Prema stcslav. *zvrāti* > rus. *žrāt*, *žru* — *ždrem* i *ždrijeti* postojao je u stcslav. inf. s likvidnom metatezom (*po-*) *žrēti*, prezent *zvo* (Supras.). To znači da je korijen prezenta bio analogijom prenesen i u inf. To se događa i u hrv.-srp. Infinitivni prijevoj *žer-* bio je prenesen i u prezent: *žerēm* (ŽK), prema tome na *-ati Serači* (*na-*, *po-*). Postoji još unakrštenjem obiju osnova **Sbr-* > *ždr-* i *zer ati*, *zerem*: *šderati*, *zderēm* (17. v., Vuk) (*iz-*, *na-* *sé*) = *ederāti*, *zderem* (ŽK) (*na-*, *o-*, *pro-*). Izvedenice se prave od sedam osnova: (I) niži prijevoj *žvr-* > *zar-*, (II) prijevoj duljenja *ō* — *i žir-*, (III) kombinirani *ždir-*, (IV) prijevoj *e žer-*, (V) (kombinirano) *zder-*, (VI) likvidna metateza *ždrije-*, (VII) prijevoj *o ždor-*, (I) Od *ždr-* pridjev na *-ljiv* *proždrljiv*, poimeničen na *-ec* > *-ac* *proždrljivac*, gen. *-ivca*, s apstraktumom *proždrljivost* f; *p(r)oždrak*, gen. *-fica*; pf. od *ždrijeti* na *no ždrknuti*, odatle apstraktum na *-joj ždrkljāj* (*k* je umetnut zbog unakrštenja sa *grkljan*); ovamo (čakavski) apstraktum na *-stvo obžarstvo ili gutunija* (Budinić, sa *r > ar*) i *ždmjovac*, gen. *-vea* m (Golač, Istra) »vrsta trave koju govedo ne voli« = slov. *Srnóvec* »calluna vulgāris (Obrov, Podgrad)«. (II) Od *žir-* izvedenica na *-āk* *pozirah* (hrv.-kajk.) = na *-tkpaširdk*, gen. *požirka* (Rab) »dušnik«, koje posuđiše Madžari *barzsink* »Speiseröhre«. Iterativ *pozirati*, *-em*. (III) Od *ždir-* iterativ *naždiratisev-rem* (Bella, Stulić) (*o**, *po-*, *pro-*) prema pf. *naždrjeti* — *nažderati se* (*ob-*, *po-*, *pro-*). Na *-āipro&dirai* = na *-alo* *proždiralo* (narodna pjesma). (IV) Od *žer-* na *-ak* *prožerak*, gen. *-aka* (ŽK) »jednjak«; *žerSnja* (Kosmet) »ime volu« = *žeronjica* (Vuk). (V) Od *žder-* osim navedenih impf, i pf. rum. postverbal *jder* »mustella martes«, koje dosada nije potvrđeno u slavinama. Pejorativi *ždero* = na *-oiga žderanja* = na složeni sufix *-alo + -ica zderalica* m (Boka) »vorax homo. gloton« = *prožderu*, gen. *-zia* (ŽK) — *pozderuh* (Krašić). (VI) Od *ždrije-* sveslav. i praslav. izvedenica na *-(d)lo*: **ēer-(d)lo* > slov. *zrelo*, hrv.-srp. *ždrijelo* (Vuk) »abyssus« = (ekavski) *ždrēlo*

(Kosmet) »mjesto izloženo vjetru«, toponim *Ždrelac* (dalmatinski otoci). Ovamo ide ikavsko *ošdril* (Lumbarda) »prekoramica« < ob + *Sdrilo* »oko grla«. (VII) Od *ždar-prošdor* m, s pridjevom na -bn > -an *pršđordan* »proždrljiv(ać)«. Baltičke usporednice znače »piti«, kao i u nekih slavina (luž.-srp.): lit. *geni, geriu*, lot. *dzeft, dzfru*. Ie. je korijen **gffer-*. Nalazi se u sanskrtu *girati, grnati* »ždere, guta«, prijevoj *garas* »piće«, avesta *gar-*, gr. βopά »hrana«, βιβρωσχω (reduplikacija) »jedem«, stvnjem. *knierdar*, nvnjem. *Köder*. V. još *grklijan, grlo, grotlo*.

Lit.: *ARj* 4, 369. 7, 782. 784. 9, 344. *BI* 863. 864. Jagić, *ASPh* 1, 433. Kušar, *NVj* 3, 338. *Pleteršnik* 2, 974. *Elezović* 2, 124. 179. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 63. *Holub-Kopeiny* 447. *Bruckner* 667. *Vasmer* 1, 430. *Trautmann* 89-90. *Boisacq** 126-127. *WP* 1, 683. *Tiktin* 868. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb S*, 199). Kolman, *GMP* 18, 262-266. (cf. *ZSPH* 13, 414). *GM* 306, 488. Meület, *Slave* 37. 169-70., Fraenkel, *ZSPH* 20 (1950).

žeci, *zezem* impf. (Vuk) (*do-*, *iz-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pod-*, *pri-*, *raž-*, *sa-*, *u-*, *za-*), s disimilacijom *raždeci*, *raždežem*, *iSdeti* kao u *iždenem*, upor. cslav. *raždeSti* (Menčetić; stsrp.), sveslav. i praslav. glagol primarne klase *žeg-ti* > stcslav. *žesti*, *Šege*, prema stčes. *Seci*, *Shu*, rus. *zgu*, *zei* pretpostavlja se prezent *Sbge*, »paliti, ureres«. Izvedenice se prave od sedam praslav. korijena: (I) niži prijevoini štepen *Sbg-* > *Sg-*, (II) isti prijevoini štepen s disimilacijom *SbS-* > *zd-* (upor. čes. *Sd'ar*), (III) isti prijevoini sa ь > a *zag-i* (IV) prijevoinem duljenja *žig-*, (V) isti prijevoini sa g > z poslije i (upor. *dizati*) *žiz-*, (VI) prijevoini štepen e *Seg-*, (VII) prijevoini štepen duljenja *ō* > *α* *gag-*, v. *zgaga*. (I) Od *eg-* nastaje na -*ati* *zgāti*, *egem*, s navedenim prefiksima (i sa *iza-*, *zaza-*, *pre-*; u čakavskim ŽK i hrv.-kajk. narječjima, Jačke), slov. sa dž < ž *pridzgatī*. Tu je upravo korijen prezenta analogijski prenesen u inf. Poimeničen part. perf. pas. *šgan* (ŽK) s pomoću -*bc* *Sgānci* m pl. (ŽK) = *Sgānci*, gen. *zgāncā* »trganci, palenta«, na -*iča* *žganica* (Slavonija) »l° prepečenica, prepeka, prijepok (Slavonija), 2° rakija (Hrvatska)«, Mađžari posudiše *gan(i)ca* »Breiknödél«. Na složen sufiks -*ar* + -*av* + -*ica* *žgaravica f* »Sodbrennen«. (II) Od *ed-* nastaje na -*iti* *zditi*, *Sdīm* impf. (Crna Gora) (*iza-i na-*, *po-*, *pri-*, *sa-*, *u-*, *za-*) i u oblicima odatle kao *uzdi*, *zdeči*, *SdivSi*, *šdah*. Drugih izvedenica nema. (III) Od *Sag-* s umetnutim r (možda od *grijati*) *Sagriti*, -*īm* (Vuk, objekt *zelen kukuruz'*) (*o-*) »puriti«, *SaSagriti*, -*īm* (Vuk, metafora, očima), *zaSagrēt*, -*īm* pfc (Kosmet, *oimtr*). (Γ)

Od *žig-* na -*ati* iterativ *Sigati*, *Sīgām* (Vuk, Bosna), *iSigati* »bosti«, postverbal *žig m* — *žig* (Kosmet) »rana, ožiljak«, odatle na -*osati* (v.) *šigosati*, -*Sēm* (<— *vola*) — na -*ovati* *Sigōvati*, -*ujem* (Baranja, Vuk), na -*ica* *žičica* pored *žigica f* »šibica, palidrvce«, pf. *Signuti*, *Signe* (Vuk) = *Signuti*, -*em* (Kosmet) »sijevnuti«. Taj posudiše Rumunji *a jigni = jicni* »einen Schaden zufügen, ujesti«. Na -*avica* *žigavica* (Paštrovići) »naboj«. Na -*ša*: *Šiša* (Vuk = *žiča* »l° (neologizam) fokus, 2° (Kosmet) vatra«, deminutiv na -*bk* *žičak*, gen. -*ika* »l° kandilo, lukijerna (primitivno svjetlo, iampa), 2° stijenj«. U značenju 3° *žičak*, gen. -*Ska m* (Vuk) »curculio« nalazi se još u madž. *zsusok = zsiszik* — *zsissek* »isto«, arb. *xhuxhinkë f* »Art Käfer«, ngr. ζουούλουv. Shvaćeno kao upala (graha, pšenice). Pridjev na -*ljiv* *Sižljiv* (~*d* *Senica*, Vuk), s denominálom *uSižljiviti se*, iz čega se vidi da je osnova *žiz-* i da su navedene riječi madž. i arb. posuđenice iz južno-slav., kako i sufiksi pokazuju. Upor. sa -*r* slov. *žigra* »Zünder«. Kod Rumunja/i? »žgaravica«, na -*alo* *jigalā* (Dosofoite) »Brenneisen« (upor. ukr. *žigalo*). (V) Od *Siz-* samo iterativ na -*ati* u prefikslnim složenicama: *izažizati*, -*Sem*, *naSizati*, *nāziSēm* (Vuk), *sažizati*, -*Sem*, asimilacijom *sažizati* (Ančić, Radnic), *ražizati* (14—17. v., dubrovački pisci), s disimilacijom *raSdizati* (*o-*, *pod-*), *ižizēm* (Voldiđi) (*pro-*, *r aza-*). (VI) Od *žeg-* postverbal: *Sega f*, *oSeg m*, koji posudiše Mađžari *azsag*, a preko njih Rumunji *ojog*; *poSeg m* (Hrvatska) »palež«, *Požega f* (toponim, koji se odnosi na paljenje šume kao sredstvo krčenja), odatle prezime *PoSgaj*, mađarizirano za *PoSeSanin*; *užeg m*, *užega f*. Pridjev na -*bk* *Sezak*, *Seská* (*voda, mlijeko*) »vreo, ključao«. Složenka *koloSeg* (prvi dio *kola* »carrus«) »mjeseć siječanj (januar)«, koji posudiše Arbanasi *kollozhek*, koji Gege zovu *kalenduer* > *kallnue*, izopačeno unakrštenjem u *kolēndrē*. Upor. tur. *arabayakan* »siječanj«, upravo »koji siječe kola«. Poimeničen part. perf. akt. na -*ica* *pōSeglica* »pogorelica«. Ovamo ide toponim *Raždegine f* pl. (stara srpska država), s disimilacijom *SS* > *žd*. Arbanasi posudiše *Sek* »Hundstage«, *zhuzhitēf* »das Ambrennen von Speisen«. Ovamo ide rum. *jeg* »kora, blato na licu poslije znojca«, s pridjevom *jegos*. (VII) Od *gag-* *zgaga* »žgaravica«, v. posebnu lemu. Praslav. korijen **geg-* > **žeg-* le nalazi se u baltičkoj grupi, koja je očuvala ie. oblik toga korijena **dheguh-* > *degū*, *degti* »gorjeti« = sanskr. *donati* (3. 1. sing.). Asimilacija *geg-* praslav. je inovacija^ Nastala je zacijelo unakrštenjem s korijenom

ger- l *gor-* > *Seravica, gorjeti*. Ie. korijen **dheguh-* »gorjeti« nalazi se u arb. *djek*, aorist *dogja, dhēz, ndez* »upaljujem« < *dhoguhe p — lat. *fovea*, avesta *dažaiti*. U srodstvu je i njem. *Tag* prema lit. *dagas* »Brennen, Glut«.

Lit.: *ARj* 2, 733. 4, 125. 370. 371. 7, 782. 784. 8, 500. 11, 335. *BI* 864. *Elezović* 1, 181. 189. 2, 93. *Miklošič* 406. 412. *Holub-Kopeiny* 444. *Bruckner* 388. *KZ* 43, 316. 46, 231. *Vasmer* 1, 412. 431. *Trautmann* 49. *Mladenov* 165. *Boisacq* < f 963. *Tiktin* 1085. *Gombocz-Melich* 202. *Matzenauer, LP* 7, 203. *GM* 69. 196. 485. 489. *WP* 1, 849. *Mazon, RES* 7, 262-263., bilj. 1. Ehrlich, *RSI* 4, 260. Iljinski, *ASPh* 34, 16. Ivšić, *HR* 1934, 193. Meillet, *MSLP* 14, 334. si. Brugmann, *IP* 30, 372. Scheffelowitz, *KZ* 54, 250. Schmidt, *IP* 1, 45., bñj. Šimčik, *RES* 15, 230. Torbiörnsson, *RSI* 1, 37. Zubaty, *ASPh* 16, 422-423. Vaillant, *RES* 9, 8.

žed, gen. -> f (Vuk) = (prijelaz iz i u deklinaciju α) *žeda f* (Vuk) = (prijelaz e > a poslije palatala, cf. *Saloc*) *šad f* pored *žada* = *žēja* (ŽK) = *Saja* (čakavski, Marulić, također dalmatinsko prezime *Žaja*, pisano na toskansku *Gaja* = *Đajd*), sveslav. i praslav. izvedenica na -i (praslav. *Sid-ia > stcslav. *šežda*), »sitis«. Odatle na -*ati* *Sedati*, *Sedām* impf. (Vuk) (*raž-se*), čakavski *oSajati se, razžajam*, s analogijski prenesenim d iz prezenta u inf. prema stcslav. *žždn, Sedati* od balto-slav. **gend-* > **žed-*. Pridjev na -*bn* > -*an* *Sedan* »l° sitibundus, 2° toponim *Žeden* (Makedonija), *Žejnoglava* (Vis)«, deminutiv na -*jahan* (upor. *mladahan, gladan*) *Sedahān* > *žedan* (narodna pjesma), s denominálom *oSednjeti, -im* (Vuk) (ič-) = *oSednēt, -im* (Kosmet), na -*ati* *poSednjati, -am* (Vuk) (*raž-se*, Crna Gora), (sa *dn* > *gri*) *poSegnut, -em* pf. Samoglasnik e je nastao iz palatalnog nazala i, upor. čes. *zadati*, polj. *zadat*. Rumunji posudiše *jind m* »Verlangen«, postverbal od stcslav. *Sedati*, koji nije potvrđen u slavinama, odatle na -*uje* > -*ui* a *jindui* »nach etwas begehrlch blicken«. Baltičke usporednice imaju psihološko značenje »težiti za nečim«: lit. *pasigendu, -gēsti* = *gedū, gedėti*, u prijevoinu perfektuma *godas* »požuda«, pridjev *godus* »škrt«. Kako pokazuju te usporednice, nazalni infiks bio je prvobitno samo u prezentu, odatle je u svim slavinama generaliziran. Upor. bez nazalnog infiksa ie. korijen **guhēdh-* u gr. θεσσαοθαι, u prijevoinu πόθος »želja«, avesta /*daḅy emi* »molim«, ir. *guidim* »molim«.

Lit.: *ARj* 4, 370. *BI* 864. *Mažuranić* 1704. *Elezović* 2, 20. 93. *Miklošič* 409. *Holub-Ko-*

petny 441. 442. *Bruckner* 663. *KZ* 45, 324. *Vasmer* 1, 408. *Mladenov* 168. *Trautmann* 84. *Tiktin* 872. *WP* 1, 673. Lorentz, *ASPh* 18, 94. Meület, *JF* 2, 119. *GM* 402-403. Scheffelowitz, *WZKM* 21, 85-87. 100. sl. (cf. *AnzIF* 27, 98. *RSI* 1, 277). Vaillant, *RES* 6, 80-81. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340. (cf. *AnzIF* 25, 65).

žegnati, -*am* impf, (hrv.-kajk.) = slov. *žegnōti* ^ = (sa *gn* > *gnj* kao u *gnoj* > *gnjof*) *Sēgnjati* (ŽK, samo u pozdravu: *bog žegnja* = *bog blagoslovi*, imperativ = konjunktiv mjesto *žegnjjaj*; dočeto -j otpalo zbog disimilacije) »blagosloviti«. Nalazi se još u čes. *Sehnati* i polj. *žegnać* (*sie*), ukr., brus., i u oba luž.-srp. Od stvnjem. *seganen*, nvnjem. *segnen* < crkvenolat. *signare* »označiti znakom križa«.

Lit.: *Pleteršnik* 2, 955. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Miklošič* 407. *Holub-Kopeiny* 443. *Bruckner* 664. *Weigand-Hirt* 2, 834.

žSlūd m (Vuk, Crna Gora) = *Seljūd* (Vuk, Imotski), ie., sveslav. i praslav. = (rus.-cslav.) *Selodt*, »glans, gen. -dis (s kojom je riječi u prasrodstvu), žir (riječ koja je danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru)«. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala *ç*, upor. slov. *Sēlod*, bug. *Selād*, polj. *žoiqđz*. Poklapa se gotovo posvema sa *glans*, gen. -*dis*. Zajedno sa *bob* i *orati* jedan je od poljoprivrednih termina zajedničkih Praslavenima i Italcima (praslav.-italički leksem). Razlika je samo u štepenu prijevoina. Italski je ništični prijevoin, praslav. je e u ie. korijenu **guel-*. Upor. druge prijevoina u stprus. *gile*, lit. *gill*, lot. *dzīle*, gr. βέλλωvος, arm. *kalin*. V. *želudac*.

Lit.: *BI* 864. *Miklošič* 407. *Holub-Kopeiny* 442. *Bruckner* 665. *Vasmer* 1, 417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Boisacq* 113. *Hirt, IP* 1, 479. 21, 163. *Wijk, IF* 20, 343.

želudac, gen. -*uca* m (Vuk) — *želudac*, gen. -*oca* (ŽK) = *zebulac*, gen. -*ulca* (Hre-Ijin), sveslav. i praslav. **zelčdiki, -bc*, »l° stomak (istočni krajevi), trbuh (zapadni krajevi), 2° volja kod kokoši, podvoljak, pútača (ŽK)«. Pridjev na -*bn* > -*an* *želučani, f -āna*. Na -*ara* *želudara f* (Resava, Vuk) »trava koja se jede kad spadne želudac«. U slavinama mjesto sufiksa -*bc* > -*ac* (tako još slov.) stoji -*bk* > -*ék, -ok*. To su deminutivni sufiksi koji kao -*ič* u *palac, caric* izražavaju sličnost, Veoma je, naime, vjerojatno mišljenje Miklošičevo i Brücknerovo da je *želudac* nazvan po *SSLudu* »žir« (v.), jer nalici na nj. Na to upućuje stpus. *želudb*. Prema tome sufiks -*bc*,

-*£« vrše dužnost uklanjanja homonimije. Drugi, kao Trautmann, Pick, Bezzenberger i Brugmann drže *želudac* srodnim sa gr. χολλάς, gen. χολλάδες »drob, crijeva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ϕ*, upor. slov. *Selôdec*, bug. *Selädäk*, polj. *zółdek*. Postoje još upoređenja s lit. *skilandis* »mit Fleisch gefüllter, geräucherter Schweinemagen, kulen«, s lat. *gula* (Machek), koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Kehle* kao i sa got. *Milei* »Mutterleib, maternica«. Nejasna je promjena *d > b* u čakavskoj metatezi *Sebūlac*.

Lit.: BI 864. Širola, *JF* 8, 15. Miklošević 407. Holub-Kopeiny 442. Bruckner 665. *KZ* 45, 49. *ZSPH* 4, 218. *Vasmer* 1, 416-417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Baisacq** 1065. *LP* 52, 342-344. (cf. *IJB* 11, 466). Specht, *KZ* 66, 221-222. Zubaty, *ASPh* 16, 423-424. Ijinski, *RSI* 6, 219. Lewy, *PBB* 32, 138.

želva f (Hrvatska), ie., praslav. *Sely*, gen. *želwe*, »čančara, kornjača, samarnjača«. Nalazi se u slov. *želva* »Drüse«, češ. *Selva*, polj. *zółw*, gen. *-vii*, rus.-cslav. *Sely*, gen. *-hve*, ruš. *želvdk* »Beule, Geschwür«. U prasrodstvu je sa gr. χέλος, gen. -ους < ie. *ghelus »kornjača«. Dočetak *-va* je nastao iz deklinacije *-ä*. Taj dočetak zamijenjen je sufiksom *ku*: *Selka* (Stulić) = *Seljka* (Kosmet). Nazvana je po boji oklopa. Ie. je korijen **ghel-*, koji je u *eit* (v.). Upor. lit. *Sélve-* od *želvas* »zelenkast«, lat. *helvus*. Upor. ie. varijantu **ghel-* u *zelen* (v.) i **ghol-* u *zlato* (v.).

Lit.: BI 864. *Elezovic* 1, 179. *Kiiklošić* 408. *Holub-Kopeiny* 443. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 414. *Holthausen*, *WuS* 2, 211-212. (cf. *RSI* 5, 254). *Baisacq* 1102. 1055. Ijinski, *RSI* 6, 219. Scheftelowitz, *KZ* 53, 251. *Brugmann*, *IP* 17, 487. si.

željar m (hrv.-kajk., slov.) = (unakrštenjem sa *selo*) *sellar* (g. 1598, *Mon. croat.* 308) »koji živi na naseljenom selu« (karlovački kotar, 15-19. v.) = *seler* (Ozalj, 1570) »nestalan kmet koji se može odseliti« - slov. *ēelār*, gen. *-rja* »der zwar ein Haus, aber wenig oder kein Acker besitzt« = *Solar* (slov.) »Fremdling« = *zeiez* = *Setir* = *Seljer* = *iiljer* (Baranja, Vuk) = *Seller* »kiradžija, ukućanin koji stanuje u tuđoj kući«, slvč. *želiar*. Nalazi se i u rum. *jeler* m prema f na *-ica jelerijă* (Erdelj) »Insasse prema Insassin, Inwohnerin«. Od madž. *zsellér* »podrznik«, a to prema Miklošiću od srvnjem. *sidelaere*, nvnjem. *Siedler*.

Lit.: *MaSuranić* 1704. *Pleterinik* 2, 952, 956. Jagić, *ASPh* 9, 318. *Strekelj*, *ASPh* 14, 554. si. 28, 538. *Miklošić* 407. *ZbNŽ* 2, 114.

željeti, *zeiim* impf. (Vuk) (*do-*, *na-*, *po-*, *pou-*, *se*, *u-*, *za-*) = *uSeljiti* pored *uSelēt* (Kosmet) = (ikavski) *Selliti*, *-im* (ŽK), sveslav. (osim polj.) i praslav. *zel-eti*, »cupere«, stcslav. *želiti* pored *želati*, odatle *želanie* > rum. *jelanie*, pomiješano sa *jale* < *záh* (v.) »1° želja, 2° tužba, 3° srčana bolest«. Iterativ *doSeljivati*, *-lujem* (Stulić). Deminutiv *željkovati*, *-ujem* (Vuk) = *zeljkovāt* (Kosmet), s iterativom *priželjkivati*, *-Seljkujem*. Postverbal *Selja*. Pridjev na *-w* > *-on* *željan* (Vuk) = *željan* (Kosmet). Bez baltičkih usporednica. Potpuno odgovara gr. Φέλλω koji u novogrčkom služi za tvorbu futura (skraćeno θα = *će*). Ie. je korijen **guhel-* »htjeti«. Riječ je praslav.-grčki leksem.

Lit.: *ARj* 7, 782. *BI* 864. 865. *Elezovic* 1, 179. 2, 383. *Miblošić* 407. *Holub-Kopeiny* 443. *Vasmer* 1, 414. *WP* 1, 694. *Baisacq* 218. Meület, *MSLP* 11, 6-21. 2, 14-15 (cf. *AnzIF* 12, 304). *Osten-Säcken*, *IF* 24, 241., bilj. *Uhienbeck*, *PBB* 27, 124-125.

željezo n (Vuk, rus. *železo*) = (ekavski) *železo* (Kosmet), također čakavski *železo* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje) = ikavski *želizo* (Glavinić, *Cvit* 103 a) = *Selizo* (Vođiče, unakrštenjesajTOarije) »gvožđe, ferram«, balto-slav., sveslav. i praslav. (= stcslav.) *železo*, neutrum kao i ostali metali *zlato*, *srebro*, *olovo* itd. Značajno je da se u Kosmetu upotrebljava samo u poređenju *jak kaj železo*, inače za metal uvijek sinonim *gvožđe*. Tu je *željezo isušio* tu praslav. riječ. Pridjev na *-bn* > *-an* *željezan*, poimeničen u sr. r. *Željezno* kao toponim, na *-ica* *Železnica* (njiva, Krašić), na *-ik* *železnik* (Kosmet) m »obješenjak, spadalo« prema f na *-ica* *železnica* (ib.) »žensko takovo«, deminutiv na *-ice* *železnice*, gen. *-eta* n (ib.) »dijete kao železnik«. *Željeznica* je i hidronim (Bosna). Kao neologizam *kalk željeznica* za *chemin de fer* = tal. *strada ferrata* — *Eisenbahn*, potvrđen je od 1840, valjda prema öes., gdje se spominje 1835. Deminutiv na *-će* *Seljesce*. Kol. *SeUSde* (ŽK). Baltičke usporednice nisu potpune, femmina su prema praslav. neutrumu strpus. *gēlso*, lit. *geležis*, žemaitis *gēlzis*, lot. *dzelzs*. Baltičke usporednice ne pružaju potpunog objašnjenja za jat u slavijama. Prema *gelso*, *gēlzis*, *dzelzs* izgleda kao da je nastao po zakonu likvidne metateze što isključuje *e* između *i* i */*, a prema *geležis* da je od *e*. Pridjev *željezan* poklapa se s lit. *geležinis*. Uzimlje se da je u prasrodstvu sa gr. χαλκός, na Kreti καυχός »bakar, bronca«. Ako je tako, u balto-slav. je značenje tog metala izmijenjeno: »ferram«. Balto-slav.* nepoklapa-

nje može se objasniti posuđenicom. Riječ je došla Baltoslavenima po svoj prilici sa Ponta. Suglasnik *ž* pretpostavlja velar pred palatalom.

Lit.: *BI* 865. Ilešić, *JF* 12, 176. *Elezovic* 408. *Holub-Kopeiny* 443. *Bruckner* 664. *KZ* 46, 238-239. *ZSPH* '2, 298. *Vasmer* 1, 416. *Mladenov* 165. *Baisacq* 1049. *Trautmann* 83. *Georgiev*, *KZ* 63, 250/81. *Hirt*, *IF* 22, 59. *Meillet*, *RSI* 2, 70. *Möller*, *KZ* 49, 219. *Uhlenbeck*, *PBB* 27, 121.

žena f (Vuk, rus. *žena*), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° femina (uopće), 2° supruga«. Pridjevi na *-in* *ženin*, odatle apstraktum *ženinstvo* n »miraz, prćija«, na *-ski* *ženski*, poimeničen ž. r. *ženska* (Vuk, Vojvodina, hrv.-kajk.) = u sr. r. *žensko* »Frauenzimmer«, na *-ič* *žensku*, gen. *-ića* m (Lika) »puella«, kol. na *-inje* *ženskinje* (prema *muikinja*) »žene i djevojke« = na *-adija* *Senskadnja* (Kosmet), na *-ar* *ženskār*, gen. *-ara* (hrv.-kajk.), na *-ara* *ženskara* »samica«. Deminutiv na *-ica* *ženica*. Aumentativ na *-etina* *ženetina*, na *-turino* *ženturina*. Na *-ar* *Senar*, gen. *-ára* »koji voli žene«. Na *-ik* *šenik* m »sponsus«. Pridjev *ženikov*. Sufiks *-ik* zamijenio je *-ih* (upor. *pehut* > *peiž*, v.) u sveslav. i praslav. (= stcslav.) *ženihb*. Denominal na *-iti* *ženiti* (*se*), *-im* impf. (Vuk, samo za muškarca, korelat. za *Senu udati*) (*iz-*, *o-*, *pri-*, *raž-*), impf, *raženjati se* (Vuk), part. perf. pas. *ženjet* (*ne-*) (Kosmet) »oženjen«. Oštra opozicija između *ženiti* (*se*) i *udati* (*se*) postoji u štokavskom i čakavskom. U hrv.-kajk. (pod uplivom nvnjem. *heiraten*) *ženiti* (*se*) prenosi se (generalizira se) i na žene. To se događa i pod uplivom službenog naziva *ženidba*, pridjev *ženidbeni* (~ *sud*). Prošireno na *-ina* *ženidbina* (Vuk) = *žSnba* (Vuk, zapadni krajevi) = *oženba*. Na *-ka* *ženka* f. Apstraktum na *-stvo* *ženstvo* n (Risan). Nazivi za mládence: *oženja* m (Lika) = *oženja* (Vodice) = *ženik* = složenica *mladoženja* (*mlado-* prema f *mlada* — *mnada* ŽK) = *mladoženac* (Zoranić) »mladenac, đuevgija, đuevglijak«. Vaillantovo mišljenje o postanku složenica *mladoženja* i *mladoženac* da su nastale pučkom etimologijom od stcslav. *matbzena* »mari et femme« < *ma bžena < prevedenica od gr. ἀνδρόγυνον »menage« ne može se prihvatiti, jer se protivi značenju. Madžari posuđiše *zsana* »vetula«. Od baltičke grupe potpuno usporednicu pruža strpus. vokativ *genno*. Ie. femininum na *-a* *guena potvrđen je u gr. nominativu γυνή = beotski βῆνᾶν, sanskr. *gnā* »Götterweib«, avesta *ganā*, toharski B

iona »isto«. Prvobitno je značenje »družica muža«. Odatle još i danas oštra opozicija *muž* (v.) i *žena*, *ženiti* (*se*) i *udati* (*se*) (v.), *ženidba* i *udaja* (v.). Latinska inovacija *femina* »koja doji > žena« i *genetrix*, gen. *-ids* od ie. korijen *radati« govori u prilog mišljenja da ie. korijen *guena stoji u vezi s ie. korijenom **len-* »radati«, a stcslav. *možь* — germ. *Mann* s ie. korijenom **men-* »misлити > gospodariti«. Prema tome se u primitivnoj ie. porodici žena shvaćala samo kao »rađalica«. Po tom je onomaziološkom momentu i nazvana.

Lit.: *ARj* 4, 370. 6, 827. 9, 531. 533. *BI* 865. *Elezovic* 1, 179. Miletić, *SDZb* 9, 611. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *Miblošić* 409. *Holub-Kopeiny* 443-444. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 418. *Mladenov* 165. 166. *Baisacq** 158. *Trautmann* 84. *WP* 1, 681. *Brugmann*, *IF* 22, 171. 173. *Loewenthal*, *WuS* 9, 188. *Machek*, *Slavia* 16, 166-167. *GM* 486-487. Oštir, *ASPh* 34, 128. *Sütterlin*, *IF* 25, 70. *Vaillant*, *RES* 19, 102-103.

žestok (Vuk, ~ *konj*, *čovjek*, *rakija*) — *žestok* (ŽK, upor. bug. *žestok*), praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-ok* (upor. *Urok*, češ. *diváky*), koji nestaje u komparativu *žešā* (rjetko *Sestātiji* = *Sestokiji* ŽK) i u izvedenicama. Nalazi se još u stcslav. i rus. Rumunji posuđiše *jestoc* »hart, grausam«. U stcslav. i rus. i bez sufiksa *-ok* *žestb*. Upor. rus. *žestkij*. Oblik *Šest* govori se prema Miklošiću i u Hrvatskoj. Poimeničen u ž. r. *žesta f* »1° drvo acer tataricum, 2° (neologizam) alkohol, špirit«, na *-ika* *žestika* »drvo«, odatle *Sestikovo drvo* i poimeničenje *Sestikovina*. Apstraktum na *-ina* *žestina*. Denominal *žestiti se*, *Šestim se* impf. (Vuk) (*iz-*, *na-*, *pre-*, *raž-*, *u-*), *ražestiti se* = *raspaliti se*. Najvjerojatnije je izvođenje prema današnjem značenju od praslav. korijena **Seg-* (v. *Seti*). Upor. rus. *žestkij*, komparativ u ras. narječjima *Segle* = *Sestie*, koje upućuje na *žegkbk* (upor. *Sežak*, *lak*, *mek*), odatle komparativ *Segbii, *žegbSi i unakrštenjem sa *hstbnb* *žešći*. Ali se upoređuje i sa srvnjem. *kes-* »harter Boden«, bav.-njem. *kes* »Gletscher«, čak i sa *agger* »Erdwall«, *congeries* »kup«, i to zbog toga što stcslav. značenje nije bilo kao danas u hrv.-srp. »feurig, ardens«, nego »duras«.

Lit.: *ARj* 4, 370. 7, 782. *BI* 867. *Miblošić* 410. *Vasmer* 1, 421. *Mladenov* 166. *Osten-Sacken*, *IP* 33, 215. *Tiktin* 870.

žćtak, gen. *-tka* m (čilipi) »velika drvena kaca za pretakanje vina i sakupljanje grožđa«. Neće biti da je u vezi sa *Setarka* »Holzkübel«

(hrv.-kajko Varaždin), koje je izvedenica na *-ka* od stvnjem. *sehtari* = nvnjem. *Sedner* = *sester* < lat. *sextarius* (congius, modius). Prije će biti u vezi s deminutivom *žitica* (Sarajeva, Bosna) »surutka / sirutka« < *žitica, koja je ušla u rum. *jintifă* »gekochte Schafmolke«, u vrijeme dok se još govorio *ę* > rum. *in*, a preko Karpata dalje u slovački *žentica*, polj. *Ėentyca*, ukr. *žentyct*, madž. *zsincsa* »isto«. Oblik *žetica je poimeničen part. perf. pas. *žetb od *žeti*, *zmc*, upór. *ožimnica* »voda koja u ožimanju sira ostane«, augmentativ *ožimničina*; *žćtak* je prema tome poimeničen isti particip s pomoću *-ik*. Dobio je konkretno značenje »gdje se grožde, vino ožimlje«. Upor. od *viti svitak*, gen. *svitka* (ŽK). Južnoslav. particip nalazi se još u rum. izvedenici na *-Ml* < *-UJQ a jintui* (objekt *caşul* »sir«) »den Käse von der zweiten Molke befreien«, odatle *jintui* = *janť* »zweite Schafmolke«; *janť* predstavlja *žtmьць, upór. slov. *ožimček* i rus. *žmaka f* »die angepressten Überbleibsel, Treber, Trester (Pawlowsky)«.

Lit.: *ARj* 9, 535. Skok, *ASPh* 35, 348 (cf. Baric, *JF* 3, 204). *Miklósién*. Vedkiewicz, *MRIW* 1, 281-284. *RSI* 7, 132. *REW** 7887. *Weigand-Hirt* 2, 831. *Tiktin* 872. Crānjalā, *Rumunské vlivy v Karpatech* 428.

žeti¹, *žánjem* (Vuk) (*do-*, *iza-*, *na-*, *nad-*, *ob-*, *po-*, *pro-*, *sa-*, *za-*) = (sa e iz infinitiva) *zènjem* (Dalmacija) = (ispadanjem *ь* od stcslav. *žbnji*) *žnjem* (upor. češ. *žíti*, *žnu*, ras. *žnu*, *zaitb*), odatle infinitiv *žnjeti* impf, prema iterativu po prijetoju duljenja *ь* — *i* *žinjati*, *-ženjem* (Vuk, Lika), samo s prefiksima; prema *plijevem* (unakrštanje) *žnjijevem* (Crna Goia), odatle impf, *žnjijevati*, *dožnjijevati* (CiuC), sveslav. i praslav. (stcslav. *žeti*, *žbnjo*, »meter«). Homonimija prema *žeti*, rot *ňja* uklonjena je razlikom u akcentu (v.). Postverbal *nažanj*, gen. *-žnja* (Vuk) »ono što se nažanje«, *prožanj*, gen. *-žnja* (Lika) »kuda prva žetelica prožanje«. Apstrakti: na *-aonica doženjaonica* = *dožnjevanje* > zamjenom sufiksa sa *-ancija* < lat. *-antia* (v.) *dožinjancija* (Lika) > (gubitkom veze sa *žeti*, *-žinjati*) *dužnjanca* (Bunjevci) »svetkovina konca žetve«; praslav. na *-tua žetva* > *žetva* (Vuk) = *žnjeta* (Crna Gora, Kosmet), odatle na *-ar žetvār* = *Ilae* »juli, sranj«. Pridjev određeno *žetveni*, poimeničen na *-jak žetvenjak* (Vodice) »juli«. Taj posuđiše istarski Rumunji (Cici) *zodniaku* (Ive) = *ėdvednjaku* (Gartner). Prema *žetvi* zove se mjesec i u arb. *korrik* »juni — juli« (od *korr*, *karre* »žetva«^ kao i u ngr. *θεριστής* »jun«.

Upor. u bug. *žetva* »ljetno«. Radna imenica na *-tel* (upor. stcslav. *žitteh*, pl. po suglasničkoj deklinaciji *žetde* kao *vlastele*) dobila je sufiksne mocije *-bc* m prema *f* *-ica žetelac*, gen. *-eoca* m prema *f* *žetelica*. Na *-ar žnjetar* m prema *f* *žnjetarica*, pridjev *žnjetariski* »žtelac«, prema *žnjeti*. Upor. *pljētvār*. Složenica *Senožet*, pridjev na *-l* *Senožće* (toponimi). Ie. je korijen **guhen-* »udarati«, koji se nalazi u lit. *genėti*, *geniu* »kljaštriti«, lot. *dzenēt*, sanskr. *hanti* »ubija«, *hantva* »ubistvo« = *Selva*, avesta *jainti*, gr. *θεῖνω* »udaram«, *φόνος* »ubistvo«, lat. *defendo*. Samo je u slavinama taj korijen specijaliziran na poljoprivredni termin. U stvari je to isti korijen koji je u *gnati*, *gonim*, koji je specijaliziran kao pastirski termin. U morfologiji oba refleksa istog ie. korijena vidi se izbjegavanje homonimije: kod *gnati*, *zenem* > *renem*, kod *etti*, *žbnj* > *žanjem*, *žnjem*, *ženjem*; kod *šiti* je primarna klasa glagola, kod *gvnati* sekundarna na *-mi*. Upor. još *žalac* (v.) = stcslav. *zelo*, polj. *ządło*.

Lit.: *ARj* 2, 733. 4, 125. 7, 782. 783. 784. 8, 500. *BI* 867. Veselinović, *GG* 26, 229-238. (cf. *RSI* 1, 299). *NJ* 6, 222-223. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Elezović* 1, 182. *Miklošič* 409. Isti, *Rum.* 52, 72. *Holub-Kopečny* 445-446. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 428. *Mladenov* 169. *Trautmann* 85. *Walde-Hofmann* 224. *Boisaf* 336. *WP* 1, 679-681. Merlo, *Stagioni* 146. Šimčik, *RES* 15, 231. *GM* 200. Joki, *IF* 27, 308. *ASPh* 28, 3. 29, 17. Miletić, *BP* 1, 129. 130. (cf. *IJb* 15, 306). Hirt, *IF* 32, 281. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165).

žėti², *zrnem* impf. (Vuk, Dubrovnik) (*iz-*, *iza-*, *na-*, *o-*, *pre-*, *pro-*, *sa-*, *za-*) prema iterativu po prijetoju duljenja *ь* — *i* *zimat*, *-žimām* pored *prozirnijem*, samo s navedenim prefiksima s deminutivom na *-ikati žmikati*, *-čem* pored *-kam*, »cijediti, constringere«. Sveslav. i praslav. *žeti, *zmo*, bez paralele u baltičkoj grupi. Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę*, upor. stcslav. *žiti*, polj. *žac*, rus. *žatb*. Homonimija sa *žeti* uklonjena je akcentom. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žetica* »Molke«, v. lemu *žetak*. Pridjev hrv.-kajk. određeni *žmehki* = slov. *žmehek*, obrazovan kao *mehki* (v.). Postverbal na *-zk* tip *žamak*, gen. *-āka* »svježi, tek iz kotla izvađeni sir« < **zmt-* + *-bk*. Na *-avkažamavka* (Vodice) »u kotlu preostalo mljeko, kad se izvadi žamak«. Vuk ima iz Baranje impf. *sazivati*, *sazivam* pored *iživati*, *iživām*. Ti oblici nastadoše najprije u prezentu *uživljem, *sazivljem sa *mlj* > *vlj* (upor. *mlogo* za *mного*, *vного*), odatle (prema tipu *primati*, *primljeni*)

sazivati. Prijetoju o nalazi se u *gomolj* (v.). Usporednice pruža gr. *γέμω* »napunjen biti«, prijetoju *γόμος* »tovar«, lat. *gemere*, frig. *ζέμελεν* »rob«. Ie. je korijen **gem-*. Odatle niži prijetojni šćepen *zsm-*. Lit. *gāmalas* »gruda snijega« za *gomolj*. Zabilježiti još treba stcslav. izvedenicu na *-telb žitelb* »collare«, homonim sa *žetelb* »žtelac, messor«. Borba protiv homonimija očituje se u tome što je prva propala u hrv.-srp., a druga je dobila sufiks za mociju *-bc* > *-āc* prema *-ica*.

Lit.: *ARj* 4, 125. 371. 7, 783. *BI* 867. *Nj* 2, 184. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 408. *Holub-Kopečny* 442. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 427-428. *Trautmann* 88. *WP* 1, 573. *Brugmann*, *IF* 11, 273. Hirt, *IF* 2, 147. Meillet, *Studi baltici* 1, 115-117. (cf. *IJb* 17, 317). *GM* 84-85. Pedersen, *KZ* 39, 393.

žezlo n (danas književna riječ) »skiptar«, prema Marelicu iz rus. ili stcslav. *zežlo* pored *žezfa* »virga, štap«, možda prije iz češ. *žezlo* n. Mažuranić ima jednu potvrdu *žazal*, koja sa *6* > *α* potvrđuje postojanje i u narodnom govoru. Upor. bug. *žezal*. Ovamo stavljaju *Bruckner* i *Vasmer* iz narodnog govora *žezelj* m = *žezelj* (Kosmet) »1° baculus alligando molosso, 2° prezime«, u kojem *e* ne može biti za *ь*, pa prema tome ne može biti ni posuđenica ni iz češ., ni iz rus., ni iz cslav. Kako je *ž* u oba sloga nastao ne iz *z* (kod *Vasmera* krivo *žezelj*), nego iz *g*, ide zajedno sa bug. *ėgāl* = *žegld* = *žegló* »Pflöck im Joche« = mak. *žegla f*, koji posuđiše Rumunji *jiglā f* (Oltenija) »Jochriegel«. U Kosmetu *r* mjesto / *žegra f* »1° palica na jarmu, 2° toponim«. Ovamo ide zacijelo i rum. *jijeu* m »dreieckiges Joch, das man den Schweinen um den Hals hängt, damit sie nicht durch Zaun dringen«. Dočetak *-eu* čini se kao da je madž. *ö*. Samoglasnik *e* u *žezelj* nastao je od palatalnog nazala *i*, upor. stcslav. *žičbh* »collare«, pclj. *zazel*. Daničićovo izvođenje od *žeti*, *zmp* sa sufiksom *-ělj* kao u *brzelj* ne može se prihvatiti zbog bug. usporednice *žegal* koja kaže da je *ž* nastao od *g* pred *e*. Čini se da su *žezlo* m i *žezelj* dvije etimologijski različite riječi. Prva se upoređuje sa stvnjem. *Itegil*, nvnjem. *Kegel* »Pflöck«, a druga (Bezzenberger) sa lit. *žagaras* »dünnere Zweige«, *žaginys* »Pfosten«, čime se ne objašnjava *i* i sa lot. *dzeguli* »Zinken an Tischlerarbeiten« (Zubatý, Uhlenbeck). *Bruckner* pretpostavlja ispravno za *žezelj* = polj. *zazel* praslav. korijen **geng-*, ali upoređenje sa lit. *žengiu*, *Šengti* »koračati«, nvnjem. *gang* ne objašnjava značenje.

Lit.: *BI* 867. Maretić, *Savj.* 190. *Mažuranić* 1702. *Elezović* 1, 179. *Miklošič* 409. 413. *Holub-Kopečny* 444. *Bruckner* 647. *KZ* 45, 324. *Vasmer* 1, 414. *Tiktin* 872. *Mladenov* 165. *Uhlenbeck*, *PBB* 21, 98-106. (cf. *AnzIF* 8, 265). 26, 290. si. 300. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Zubatý*, *ASPh* 16, 425. *WP* 1, 588.

žezin m (1496, Marulić, Imotski, Vodice, Šolta, Kavanjin; Hvar, 1555) = *žezinj* (Šibenik) = (*e* > *i*) *žičin* (Cres, Split, Zadar) »veliki post (post oliti žezinj, Dragičević, Bernardin)«. Kako se posti uoči velikih svetkovina, kao na Badnjak, uoči Velike Gospe, na Veliki Petak, sintagma u *žezin*, na *žezinj* s genitivom svetkovine dobila je značenje »uoči« kao u rum. *in ajunul crăciunului* »uoči Božića«; u *žezin Vele (Male) Gospe, svetoga Duje, na žezin svetkovina poglavith*. Identificira se sa post i upotrebljava se s tom riječi u amplifikaciji: *posti* i *žezini* (Kašić). Veže se sa *molitva: žezini i molitvami služeći bogu* (Bernardin). Riječ *žezin* = *žezinj* postverbal je od *žezinati*, *-am* impf. (Molat, Kavanjin, Marulić, Bernardin, Kašić, Knežević, Bella, Radović, itd.) < lat. *jejunāre* »postiti (tako da se živi samo od kruha i vode ili vina)« = *žezinjati*, *-am* impf, (zapadna Bosna, katolici, Rama, Šibenik). Veže se sa *postiti* i *moliti: žezinal sam i molio (V\ta\iic)*, *postijaše ižezinaše* (Kašić), *postiti oli žezinat*. Riječ *post* može biti objekt uz *žezinati*. Riječ treba točno razlikovati od *f žezina f* (Grupković) »misto di se bakre peku«, toponim *Žezine* (okrug biogradski). To je izvedenica na *-ina* od *žeci*. Riječi *žezin* i *žezinati* potječu iz kršćanskog termina koji se nalazio već u balkanskom latinitetu, upor. ram. *ajun*, arb. *me ngjinue* »postiti«, *me agjerue, ngjinesë* »post«, *agjenoj* »postim« < kllat. *jejun(i)um*, s gubitkom *j-* u oba jezika po zakonu disimilacije *j — j > 0 — j*, dok se na Jadranu (dalmato-romanski) kao i u isto-rom. *zuzoniu*, mlet. (*ze)zunar* očuvalo *j* u oba sloga. U tal. *digiuno, digiunare* došlo je do disimilacije palatala *dl — dl > d — dl*.

Lit.: *Mažuranić* 1352. 1708. *Miklošič* 411. *REW** 4581. 4581a. *Ive* 12. *Mussana*, *Beitrag* 221. *DEI* 1300. *Rosamani* 1273.

žica f (Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav., »konac, uzica, dretva, drat, drot, tel, filum«. Stcslav. značenje »nervus« predstavlja osnovno (ie.) značenje. Deminutiv na *-ica žilica*. Pridjev na *-on žičan*, *f -āna*. Na *-jara žilara* (najnoviji neologizam) »Drachtseilbahn«, potvrđenu novinama od 12. VIII 1952. (*Vjesnik*, br. 2280). Pf. na *ņč žicnutt*, *-m* (Vuk) »virga per-

cutio«. Odatle uzvik *Sic, Siekač* (tip *makac* od *maknuti*). Praslav. je korijen *Si-*, koji se nalazi u *ziita* (v.). Miklošič ga upoređuje sa *Šio* (v.) U baltičkim usporednicama nema deminutivnog sufiksa ->ce: lit. *gijā* »konac kod tkanja«, lot. *dzija* »konac«, tako ni u ostalim ie. jezicima, u kojima je značenje »nervus«: kimr. (keltski u Walesu) *gi-* »nervus«, sanskr. *viya* »Bogensehne«, avesta *jya-* »Sehne des Bogens und im Fleische«. Zacijelo je prvobitno značenje ono koje je u avesti. Bio je to termin za luk. Zbog toga je bolje razlikovati dva praslav. korijena i ne trpati obje riječi s Miklošičem pod *Sio*. Upór. gr. βίος »Bogen«. Ie. je korijen **guhei-* »žila«. Praslav. i nastao je iz ie. dvoglasa *ei*. Upór. rus. augmentativ *Siana* »rózga«, koje Buga upoređuje sa lot. *geikste* »Hopfenstange«.

Lit.: *BI* 868. *Miklošif* 411. *Bruckner, KZ* 46, 198. *Vasmer* 1, 426. *Trautmann* 87. *WP* 1, 670. *Boisacq** 120. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RS16*, 271). *Meringer, IF* 16, 133. *Osten-Sacken, IF* 24, 242. *Pedersen, KZ* 38, 342. *Wood, IF* 18, 25.

židak, f *žitka* (Vuk) = (analogijom prema femininumu) *žitak*, f *žitka* (Vuk) = *žitak* (Kosmet), sveslav. (osim u polj.) i praslav. pridjev na *-bk* (kao *sladak*, itd.), »1° rarus, dilutus (za tekućine: *juha, jelo*, suprotno *gust*), 2° *flexibilis* (*prut*, suprotno *tvrd*), gibak, prútak, vit, vitak«. U komparativu i izvedenici gubi se sufiks *-bk*: *židi*, pored *žitkiji* (Kosmet), apstraktum na *-ina židina* (Vuk) »juha« pored *žičina* (Vuk), na *-ost žitkost* = na *-oca žitkoća*. *Mladenov* upoređuje sa *nvnmj. giessen*, got. *giutan*, što ne može biti zbog *i* koji je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **guedh-* »Schlamm«. *Solmsen* upoređuje ispravnije s gr. δεισά »blato«. To prvobitno značenje dopušta vezati sa *židbkb toponim *Žica* »1° ime potoka i 2° zidina (Jadar, šabačka i zvojnička nahija)«, pridjev na *-bsk Sički* (-o *polje*).

Lit.: *BI* 868. *Mažuranić* 1718. *Elezović* 1, 181. *Miklošič* 411. *Vasmer* 1, 423-424. *Mladenov* 167. *WP* 1, 671. *Boisacq** 1105. *Ramovš, ASPH* 36, 447. *Vaillant, BSLP* 31, 44.

žila f <Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° vena, 2° radix, 3° letva (Crna Gora)«. Pridjev na *-av žilav* »1° venosus, 2° lignosus, likav« = *žilavi* (Kosmet, --> *meso*), apstraktum na *-osi žilavost* f, denominal *žilavit*, *-ávim* (Kosmet), u šatrovačkom (zidarskom) u *Sirimću* »zidati«. Značajan je semantički razvitak toga pridjeva u nun. *jilav* »vlažan« dok

u bug. znači »elastičan«, premda Rumunji imaju lat. riječ *humidus* > *umed* u tom značenju, odatle apstraktum na *-éh* > *-cala jilávealá* »vlaga« od denominala *α jilavi* »o-, navlažiti«. Taj razvitak postaje jasan kad se ima u vidu nomadski karakter vlašskog stanovništva u srednjem vijeku. Kad se navlaži teren, nije krhak, kao kad je suh, nego *žilav*. Po semantičkom zakonu, sinogdohe *žilav teren* postaje sinonim za *vlažan*. *Oemmutiv* na, *-bka žioka* f (Vuk, Lika, metafora) »letva, baskija, pajanta = pajvanta = panta, vjenčanica, pauznica«, odatle određeni pridjev na *-bn zlaení* (*čavao*, Lika), denominal na *-iži žiofíti, -im* (Vuk) (*do-, po-*) »udarati žioke«. Denominal na «-m od *žila izilíti, -im* pf. (16. v.) prema impf, na *-va- ičiljivati, iziljijem* pored *-om* »izguliti do žila«. Od nepotvrđenog *ožilíti se > *ožiljak*, gen. *-ljka, požiljak*, gen. *-ljka* (Vuk) = *požiljak*, gen. *-ljca* (Srijem) = *požilica* (Lika) »1° brazgotina« = *ožiljak*, gen. *-Ujka* (Vinkovci) »2° jama iz koje izviruju grane i lišće tik nad zemljom (valjda metafora prema *žilama* u korijenju drveća)«. Nerazumljiv je oblik *obživak* u značenju »ožiljak«. Na *TO žilj* m »ono što pukne na staklu ili ledu, kao žica, pukotina, pruga« (prema *Daničiću* je od iste osnove kao i *žila*). Druga je riječ po postanju *žilj* »lilium candidum«, *žilj žuti* »spartianthus junceus« < lat. *lilium*, preko tal. *giglio*. Baltičke usporednice pokazuju sufiks *-sia* mjesto praslav. *-la* stprus. *gislo*, lit. *gysla*, lot. *dziksla*. Kao praslav. tako i ostale ie. usporednice pokazuju sufiks /: lat. *filum* (odatle internacionalno, preko fr., *defile, defilirati*), arm. *jz7* »Sehne« < ie. *gila. Kao u *žica* i ovdje ie. korijen može biti **gyhei-*.

Lit.: *ARj* 2, 734. 4, 371. 11, 343. 16, 732. *Elezović* 1, 181. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 445. *Bruckner, KZ* 46, 209. *Vasmer* 1, 424. *Mladenov* 167. *GM* 63. *Pedersen, IF* 5, 68. *KZ* 36, 326. *Wood, IF* 18, 25.

Žilbert, ime sveca (4. II) u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. Franačko ime *Gilbert* preko tal. izgovora. Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. piše ga *Jilbert* (isto 4. II).

Lit.: *Stefanie, Rad* 285, 82. *Gregov* 29.

žir m (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na *-r* (upor. *pir* od *piti*) od istog praslav. korijena **ži-* od kojega i *živ* (v.), »1° glandes, 2° (Vodice, Kastavština) kolektivni naziv za sve voće, plod uopće«. Semantička veza s korijenom *ži-* u *žiti, žive* vidi se još u steslav. *zizb* »pascuum«. Deminutiv na *-ka žirka* f

»glans«, odatle na *-ica žirčica*. Pridjev *žirov potvrđen u izvedenici *sirovina*, proširen na *-ovan žir ovan* (uz *svinje*) »žirov uhranjene«, *žirovna godina* »kad rodi žir«, poimeničen na *-ica žirovnica* (Srbija) »plaća za žir, žirovina«, na *-jak žirovnjak*, gen. *-áka* »krmak uhranjen žirov«. Složenica *žiropada* f »vrijeme kad spada žir«. Denominal (faktiv) na *-iti žiriii, žirim* impf, (objekt *svinje*) (*na-, u-*) »pitati žirov«. Riječ *žir* je kulturna. Posudiše je *Madžari: zšir* »debljina«. Taj semantem ide zajedno s ukr. i rus. *žir* »debljina, slanina, bogatstvo«. Kod Rumunja *jir* znači isto što u općem hrv.-srp., odatle na *-ište jirište*. *Lidén* i *Pisani* napuštaju Miklošičevo i *Endzelinovo* izvođenje od *žiti* i upoređuju s gr. χοίπος »prase« i arm. *gr* »debeo, plodan«. Glede daljih veza v. *živ, žito, žila, žica*, (prema *Osten-Sackenu* također i) *žr ti, zbeo*.

Lit.: *ARj* 7, 783. *BI* 869. *Ribarić, SDZb* 9, 206. *Elezović* 2, 383. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 445. *Bruckner* 669. *Vasmer* 1, 425. *Mladenov* 167. *Boisacq** 187. Buga, *KZ* 51, 131. *Joki, Unt.* 180. *Lidén, Mélanges Miklóla* 115-120. (cf. *Iyb* 18, 254). *Osten-Säckén, IF* 24, 242. 33, 236. *Tiktin* 863.

žirafa f (danas općenito) = *džirafa* (Mikajija) < tal. *giraffa* < ar. *zuráfa*, afričkog podrijetla, evropski arabizam preko tal., odnosno fr. *girafe*.

Lit.: *ARj* 3, 537. *REW* 9632a. *Lokotsch* 2234. *DEI* 1815. *Prati* 497.

žito n (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-to* (upor. lat. *vita* < *vivila*) od istog korijena *ži-* kao i *živ* (v.), upravo poimeničeni ie. part. perf. pas. u sr. r., »1° frumentum, 2° triticum, pšenica, 3° (Hrvatska) proso«. Pridjevi na *-bn žitan*, određeno *žitni*, poimeničen na *-ica žitnica* »horreum, hambar«, na *-ik Žitnih* (toponim, Lika), na *-jak Žitnjak* (toponim, Zagreb), proširen na *-/ Stogi* (narodna pjesma), poimeničen sr. r. *Zažitnje* > *Zažično* (regresivna palatalna asimilacija, prema *Ivšiću*), danas *Pazarište* (Lika). Na *-ar žitar* m (Vuk) »trgovac žitom«. Na *-ara žitara* = prošireno na *-ica* (upor. *brodarica*) *žitarica* (Vuk) »navis Alimentaria«. Noviji neologizam (vojvođanski) *žitarica* »vrsta žita (kolektivno značenje)«. Složen pridjev *žitordan* (~*ara godina*, Lika). Od baltičke grupe pruža usporednicu stprus. *geits* »kruh, hljeb«, dok u keltskoj grupi znači »jelo«: kimr. *bwyd* »jelo«, stkorn. *huít* »hrana«, stir. *biad* »hrana«, odatle ir. glagol *biathaim* »hranim«.

Prema tome je *žito* keltsko-baltoslav. leksem. Upor. galski toponim *Bituriges* > danas *Bourges* (Francuska). Dalje veze v. *Siti, živo, živ, žir, žila, žica*.

Lit.: *BI* 870. *Mažuranić* 1679. *Ivšić, JF* 17, 128. *NJ* 1, 155. *Vušović, NJ* 5, 117-119. 212-215. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 446. *Bruckner* 669. *Vasmer* 1, 426. *Mladenov* 167. *Trautmann* 82. *Boisacq* 866-867.

živ, f *živa* (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-uo* (stoslav. *zi ō*, kao *mrtav*), »vividus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-ahan živahan*, f *-hna*, s apstraktumom *živahnost*. Poimeničen u f *živa* »1° Quecksilber, 2° ime bare kod Osijeka«, odatle na *-ar živar* (Vuk) »koji na Živi ribu hvata ili suši«, u sr. r. *živo* n (Hvar) »životinja, magarac ili mazga« = *živo*, gen. *živa* i *živoga* (Bosna, Piva-Drobnjak) »blago, stoka«, na *-ica živica* f »1° u konoplji struk na kome raste sjeme, 2° ledina koja skoro nije orana, cjelica, 3° viva sepes«, s pridjevom na *-jav živilav* i s denominalom na *-iti živitiiti, -lm* (Vuk, Srijem) (*na-, o-*), apstraktum na *-ina živina* f = *ževina* (Kosmet, disimilacija *ť — i > e — i*) = *živina* (Kosmet) »1° cancer, carcinoma, 2° multitudine, 3° perad (Vojvodina), 4° (Dubrovnik) animal«, s pridjevom na *-bsk živinski*, s apstraktumom na *-sivo živinstvo* i deminutivom na *-ica živinica*, na *-če živime*, gen. *-eta* »pecus, hajvan«, na *-ič živici* m (Vuk) »surculus, mladica, mladika«, kol. na *-ad*, gen. *-i živad* f »perad«, s deminutivom na *-če živače*, gen. *-eta* (Hrvatska) »jedno od živadi«, na *-bc > -ac živac*, gen. *-vca* m »1° nervus, 2° (apozicija uz *kamen*) stanač« = *živac* (Vodice) »rub sukna koji ne treba zámbiti«. Pridjev određeni *živčani*. Na *-osi f živost*. Balto-slav. i praslav. izvedenica na *-ot život*, gen. *života* m (rus. *život*) »1° vita, 2° tijelo (ŽK: *celi me život bol*)«, s pridjevom na *-bn > -an životan*. Odatle na *-iina životina* = na *-yni životinja* (Dubrovnik) »1° animal, 2° život, žitak, življenje, 3° živ stvor (Kosmet)«, s pridjevima na *-in živitnjin*, na *-bsk životinjski* i s apstraktumom na *-stvo životinjstvo* n. Deminutivni denominal na *-ariti životariti, životarim*. Prilog *živo* »1° brzo, 2° (za pojačavanje) zdravo, jako«. Složenice *samoživ; živoder* »šintar = šinter« = na *-bc živoderac*, gen. *-Srca*, s pridjevima *Sivoderov, živoderski; živomučenica, iivonacelní* (Bogorodica, Trojica), bogoslovska prevedenica od gr. ζωαρχικός; *živopsis*, s pridjevom na *-M« > -on živopisan, živopisac,*

prevedenica od gr. ζωγράφος, -ica. Glagoli: stcslav. *Siti*, živo, rus. *živú*, *žitb* > *žiti*, *zijem* (?) (Stulić), tako s prefiksom pf. *užiti*, *užijem* (Hrvatska, Vodice) prema impf, na -*iu*- *uživati*, *uživam* (*iz-*, *na-* *se*), odatle *uživalac*. m prema f -*rea*, s lat. sufiksom *uživacija* (Bosna), *užitak*, gen. -*tka* = *užitak* (Vodice) »victus« = slov. *vžitek*, s analogijskim prijenosom v iz prezenta u infinitiv *živsti*, *eivem* (po zapadnim krajevima) (*do-*, *na-*) prema primarnoj grupi, običniji sa -*éti* (inchoativ) *žv-vjeti*, *živim* (jugozapad) (*do-*, *iz-*, *na-* *se*, *o-*, *pa-*) = *življati* (južni ŽU) (*do-*), »vivere«, kauzativum na -*iti* *živiti*, -*im* impf, (*o-*, *po-*, *pro-*), iterativ -*življavati*, -*ivati*, samo s prefiksima, pf. *živnuti*, -*m* (Vuk) »oporaviti se«, na -*ovati* *živovati*, *živujem* impf. (Vuk) (*na-* *se*), deminutivi na -*ucati* *živucati*, *živucam* impf, »živáriti«. Prilog *ušivo* uz *čuti* »osjetiti živo dijete u utrobi (Piva-Drobnjak)«. Ovamo još *šimi* (Vuk) = *Ží mi*, *St te* (Kosmet) ^< *živ mi*, s asimilacijom *vm* > *m* u sandhij *živ-živ* (indeklinabile, Kosmet) u kletvi *živ ti bog*, *živ ti majka* i *obživak*, gen. *obživka* (Srbija, Miličević) »ožiljak, požiljak«, s denominálom *obživčitate* »zarasti«. Baltičke i ostale ie. usporednice: lit. *gyvas*, lot. *dzivs*. Ie. pridjev *gueivos poimeničan je u gr. βίος. Paralele postoje i za glagol *žiti*, *živc*: lit. *gyti*, lot. *dzit* »oživjeti, ozdraviti«, kao i za izvedenicu *život*, stprus. *giwato*, lit. *gyvata*, lit. *gyvastis* »život« = *živost*. Još treba spomenuti arhaiistički apstraktum od *žitb* »život« na -*je*, stcslav. *šitoje* > *žice* n (Cma Gora), iz crkvenog jezika *šitije* n, *obbšte žitije* 1485, prevedenica od κοινόβιον, proširen na -*ik* *žitak*, gen. -*tka* m »1° život, 2° victualia, 3° stoka«. Poimeničenje na -*alj* *živalj* (ž-) m (Hrvatska) = slov. *žíval* »stanovnici« (nije zabilježeno u rječnicima) = stara radna imenica na -*telb* stcslav. *žitech* »πολίτης« > *žitelj* m, s apstraktumom na -*stvo* *žiteljstvo*. Brojno je zastupljen u antroponimiji, i to najčešće u hipokoristicima *Života*, *Živadin*, *Živaje*, *Živo(j-)in*, *Živka* m, prema f *Živka*, *Živan*, *Žika*, ali i u starim dvočlanim imenima kao *Žitomyšl*, odatle topnim *Žitmišljic*, *Dabiživ*, s hipokoristikom *Dabiša*. Iz folklorida ide ovamo *nežitb* > *nežit* = *nežid* (narodna pripovijetka), na -*bk* *nežitak* »1° vrag, zao duh, koji se smiješta u glavi > bolest u glavi (ruska etnografija), gnojna upala uha (Katić), risipola (Parčić)« = (s izmjenom -*it* > *ič* kao u *Velebic* (< *Velebit*) »eine rheumatische mit Ohrenbetäubung verbundene Krankheit« (Miša Pelegrinović, *StPH* 8, 199), odatle i značenje na -*bk* > -*ák* *nežitak*, gen. -*tka* »nemir«, upor. polj. *niežyt* »Schnupfen«.

Taj folklorni termin posudiše i Rumunji *najit* »upala uha«. Osim toga od izvedenica od *živ* nalazi se kod Rumunja *jiviniá*, *jiveniá*, crkveni izraz *jitie*, U *pažitb* »pratun« dočetak *ito* zamijeniše Rumunji sufiksom -*iSte*: *pajiste* »trava, busen, livada«. Tu složenicu sa -*pa-*, koja je potvrđena u slov. poimeničnom pridjevu *pušten* (< *paziuns) »planina u kojoj stoka pase«, posudiše i Mađari *pázsit* = *pázsint* = *pást* »busen«, odatle na -*nik* > -*nok* *pázsintok* »Haubenlerche«. Pod uplivom pridjeva *živ* obrnuše Rumunji *dyhanie* (v.) *ujiganie* »životinja« = *gínganie*, *birdiganie*, *jigáranie*, *jigodie*. Arbanasi posudiše *zhivě* < *živa* »živo srebro«. Vidi dalju vezu *ugojiti*, koje je prijetoj perfektuma od praslav. **gi-* > *si-*, *žito*, *žir*, *žila*, *žica*.

Lit.: ARj 2, 734. 4, 309. 7, 725. 783. 8, 158. 500. BI- 870. 871-874. Bulat, JF 5, 147. Parčić 389. Ribarić, SDZb 9, 202. 206-207. Vuković, NJ 3, 22-26. Hrašte, BJF 8, 48. Milčetić, Ljetopis 31, 2, 74-7. 132. Elezović 1, 179. 181. Vuković, SDZb 10, 384. 405. Miklósić 411. SEW 1, 319. IF 31, 411. Holub-Kopečny 445. 446. Bruckner 669. KZ 46, 237. Vasmer 1, 422. 423. Mladenov 166. Trautmann 75-76. WP 1, 669-670. Boisacq 120. Lidén, Mélanges Mikko 117-120. GM 305. 488. Osten-Säcken, IF 28, 412. 33, 268. Thurneysen, Mélanges Pedersen 301-307. (cf. IJb 23, 286). Uhlenbeck, PBB 30, 274. Jokl, Stud. 26. Fay, JEGPh 12, 425-433. (cf. IJb 2, 115). Güntert, IF 30, 113. Tiktin 871. 873. 1031. 1109. Katić, Acta histórica mediciné, pharmaciae, veterinae 2, 1 (1962), 78-88.

žlajdra f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »Schleuder-*kette*, veriga s katero se spenjajo ročice pri vozu«, odatle na -*nica* *žlajdrnica* (slov., Štajerska) »isto«. Od nvnjem. *Schleuder(kette)*, od ie. korijena **sleu-* proširenog na -*i*, od kojeg je i *lutati*, *lutam* (v.), svnjem. *slüdern*.

Lit.: Skok, ASPH 33, 374. Pletersnik 2, 267. WP 2, 709.

žlak m (ŽK, hrv.-kajk. i slov.), najčešće u vezi s pridjevom *bozi* (*bozi te žlak zádl*, prevedenica od *Gottes slac*, psovka) »kap, kaplja« = *nag*, gen. *šlaga* (Zagreb) »1° kap, udar kapi, 2° kov, soj, 3° (*šlagobrsf*) tučeno vrhnje«. Od nvnjem. *Schlag*. Nalazi se i u češ. *šlak*, polj. *szlak*, postverbal od got. *náhon*, nvnjem. *schlagen*. V. *žlakta*.

Lit.: Skok, ASPH 33, 374. Pletersnik 2, 967. Strekelj, DAW 50, 44. Jagić, ASPH 8, 318. Holub-Kopečny 372. WP 2, 706. Striedter-Temps, 196. Klaić s. v.

žlakta f (ŽK, hrv.-kajk) = slov. *žlôhta* »srodstvo, rod«. U češ. *šlechta*, polj. *szlachta*, slvč. *šlachta*. Od stvnjem. *slahta*, srvnjem. *slahte*, nvnjem. *Geschlecht*, od got. *slahan*, nvnjem. *schlagen*. V. *žiak*.

Lit.: Skok, ASPH 33, 374. Pletersnik 2, 967. Mažuranić 1428. Holub-Kopečny 372. Mikloš III 341. Bruckner 550. WP 2, 706.

žlica f (Vuk, Hrvatska, ŽK, Buzet - Sovinjsko polje, zapadn krajevi), nastalo metatezom od *Ižica* zbog izoliranosti početne suglasničke grupe *Iz* (upor. češ. *lžice*) = (vokalizacijom *l* > *o*, upor. *ožujak*, *Ocinj* < *Ulcinium*) *ožica* (15. v., Riječka nabija, Crna Gora, dubrovački pisci, Kavanjin, Konavli, Ljubiša; u Crnoj Gori i u značenju *žličica* 2°) = (sa *s* > *a*) *lozica* (Vuk, 15 v., bug. *lažica*) = (unakrštanjem obaju oblika) *lógica* = *lozica* (Kosmet) »kašika, ligula (s kojom je riječi možda u srodstvu)«. Oblik *lasica* nije se održao zbog izbjegavanja homonimije sa *lažica* m f »laživo čeljade«. Samoglasnik *a* je nastao iz velarnog poluvokala *a*, upor. rus. *ložka*, stcslav. *Itžica*. Sveslav. i praslav. *hga, koje bez deminutivnog sufiksa nije potvrđeno ni u jednoj slavini, jedino kod Slovincina na krajnjem sjeveru nalazi se *hgto > *Igi* »mistrinja, Mauerkelle«. Bez usporednice u baltičkoj grupi. Nema jedinstvene etimologije. Od ie. jezika pruža usporednicu najprije arb. *luğē* »isto«, jer se ne može prihvatiti mišljenje Meyerovo da je to posudnica iz južnoslav., gdje *žlica* nije potvrđena bez deminutivnog sufiksa, a taj posudiše ne samo Arbanasi nego i Novogrci. Arb. *luge* stoji u vezi sa sanskr. glagolom *rujaṭi* (3. 1.) »krši«: *lbgā bi značilo »ono što je izdubeno iz drva«. Pridjev na -*en* *lbgēn* (15. v.), određeno *žlčni*, poimeničen na -*jak* *žličnjak* = *ožičnjak* »kašičara« = na -*arka* *ložičarka* f = *ložičarnik* (Kosmet) »korpa za žlice i viljuške«. Deminutiv *lažičica* = *ložičica* (Kosmet) = *žličica* = *ožičica* »1° kasička, 2° cavum pectoris, creux de l'estomac, Herzgrube«. Na -*jar* *žličar* = *ožičar* »kašičar«. Ako je srodno s lat. *ligula* »žlica«, stír. *Hag* »žlica«, ne bi osnovali korijen bio *lbgā, nego *hga, koje ide zajedno sa *lizati* (v.). Po toj etimologiji, koja se zbog *h* ne da spojiti sa *hga, *žlica* bi značila »ono što se obiljuje«.

Lit.: ARj 5, 939. 6, 179. 9, 534. BI 873. Rešetar, ASPH 36, 540. Elezović 1, 367. Afiklošić 177. SEW 1, 750. Holub-Kopečny 213. Bruckner 316. Vasmer 2, 53. Mladenov 284. WP 2, 400. GM 250. Brisač? 563. Jokl, Unt. 144. Meyer, IF 2, 368-369.

žlijeb m (Vuk) = (ekavski) *Sieb* = (pored asimilacijskog *zi* > *žij*) *zljeb* = (ikavski) *žlīb* (ŽK, Vodice, Istra) = (sa suglasnikom *g* u grupi *žl*, upor. *šdrak*) *šglieb*, pl. *šgljSbovi* (Crnica, Crna Gora) = (sa suglasnikom *đ*) *šdljīb* (Vuk), sveslav. i praslav. *gelbt > *zeIba, bez usporednica u baltičkoj grupi, »colliciae, alveus, aquaeductio, kanal, konao«. Denominal (faktiviti) *šlijebiti*, *šlijebim* impf. (Vuk) (*iz-* Lika) »excavare«, = *ižljebit* (Kosmet) = sa *ē* > *dz* part. perf. pas. kao pridjev *iđžlebijén* (-*e nālūne*, ib.) »koje imaju žljebove«, odatle na -*ina* *tzljebina*. Deminutiv na -*bk* > -*ák* *žlibak*, gen. -*ako* (Vodice). Kao termin praslav. drvo-djeljstva riječ je kulturna. Mađari posudiše *zselép* = *zsilip*, odatle rum. *jilip* pored starije rum. posudnice *jghioab*, odatle glagol *inǵheba* »zusammenstellen«. Rum. se oblik osniva na umetnutom *g* u *žl* (consonne de transition) *šIšbā. Značajno je da grupa *gi* > rum. *gh(e)* pokazuje isti postupak kao u lat. *glacies* > *ghiāfā*. To se rijetko događa u rum. slavizimima. Samoglasnik *e* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *žolob*. Nema utvrđene etimologije. Mladenov, Torp i Zupitza upoređuju sa stnord. *golf* »šupljina posude«, Hirt i Rozwadowski sa gr. δελφός, δολφός, *Delphi* »maternica«, Strekelj sa srvnjem. *klam*, nvnjem. *Klamm* »škrapa u stijeni«. Čini se ipak da bi mogla biti u vezi sa *dubok*, *glubok*, *glibok* (v.). Upor. za dalje moguće veze *glabāti* (ros-) i *globoti*, -*bijem* (v.).

Lit.: ARj 4, 371. BI 873. Ribarić, SDZb 9, 207. Miletić, SDZb 9, 393. Elezović 1, 219. 245. Popović, Nj 1, 318. si. *AiikloSič* 407. Holub-Kopečny 447. Bruckner 664. Vasmer 1, 429. Mladenov 167. Tiktin 870. WP 1, 630. Strekelj, ASPH 27, 72. Rozwadowski, IJb 16, 186. Vondrák, ASPH 30, 285.

žlijezda f (Vuk) = (ekavski) *šlezda* = (s asimilacijom *žl* < *žlj*) *šljezda* (upor. rus. *železd*) = (ikavski) *žlizda* > *žizda* (Lumbarda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. *gelza > *zelza, »glándula«. Nema usporednice među slavina za dočetak -*da*. Taj je nastao zacijelo analogijom prema (doduše nepotvrđenom kod leksikografa) pridjevu na -*en* > -*an* *giezēn*, u femininumu s umetnutim *d* *žlezdna prema *prázdna* > *prazna*. Bez *d* nalazi se u slov. *slézá*, bug. *slézá* pored *žlega* kao i u ostalim slavina. Glede oblik *gliza*, koji se poklapa sa *cei*. *hlíza*, *Maža*, v. s. v. *gliza*. Lat. *glándula* u rumunjskom fonetizmu (kao i *gunturač*) *glundura* došla je u zapadne krajeve po vlaškom pastirstvu u srednjem vijeku. Jat (> *ije*, e,i) nastao je po zakonu likvidne metateze : stcslav. *žl za*, rus. *železá*, ukr.

Saloza. Od baltičke grape pruža usporednicu istočno-lit. pi. *gelezuones* »isto«, a od ostalih ie. arm. (Bugge, Pedersen) *geļj-k* »isto«, stvnjem. *chelch* »struma« što omogućuje pretpostavku ie. korijena *ghelgha. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *gh*. Veže se i sa *želud* (v.), gr. βάλανος »žit« (upór. lat. *glans* i *glándula*) i sa *želva* (v.).

Lit.: BI 873. Popović, NJ, n. s. 1, 318. si. Kušar, NVj 3, 326. MikloSič 408. Holub-Kopeiný 446. Bruckner 656. Vasmer 1, 415. Mladenov 168. Trautmann 84. WP 1, 612. 632. Agrell, Zwei Beiträge, LUA 1918. (cf. IJb 8, 203). Boisacif 1100. Buga, RFV 67, 232. sl. (cf. RSI 6, 271). Bugge, IF 1, 448-449. XЯ 32, 6. Iljinski, AS/ 6, 219. Matzenauer, LF 12, 325. Meillet, AnzIF 24, 44. Pedersen, KZ 39, 361. Peterson, LUA 1 (12) (cf. Barić, JF 3, 219. IJb 7, 116. AS/ 8, 300). Wijik, IF 20, 343.

žlômbrt m (istročakavski germanizam) »pars carnis porcinae dorsalis (Nemanić)«. Od njem. *Schlumbrat* = *Lumbenbraten* »(danas) Lungenbraten«.

Lit.: Strekelj, ASPH 28, 538. DAW 50, 76. 82.

žlundra f (hrv.-kajk., slov.) = slov. *IIIaza* »1° Kotsuppe, 2° rdavo meso«. Pejorativna riječ. Od nvnjem. *Schlotter* m »blato«. Suglasnik *n* je umetak pred dentalom. Upor. *Krklant* < *circinatus*. Glede njem. *t* > *d* upor. *Sodar* (v.).

Lit.: PleterSnik 2, 969. Strekelj, DAW 50, 14. WP 2, 710. Putanec, Filologija 6, 140-141.

žma m (2K) = slov. *imah* »tečnost«. Pridjev na *-m* > *-an imân* (ŽK) = hrv.-kajk. *žmahen* (*ne-*) »tečan«, apstraktum na *-oif* (*ne*)šmahnost. Od stvnjem. i srvnjem. *Smach* (pored *smac*) »Geschmack«. Odatle *smekati*, *-âm* (hrv. gradovi) < nvnjem. *schmecken*. U dragim slavina: polj., ras. *smak* < stvnjem. *gismac* > starije njem. *Schmack*, češ. *šmakovat*. Kod Belle, Voltidija i Stulića postoji još *smaS* m »apetit«, pridjev odatle na *-bn* > *-an smaSan* (Stulić, Sulek) »tečan, slastan«, varijanta kod Belle i Kavanjina *smaž*. Dočetno *-S* mjesto *-h* nastalo je zacijelo najprije u pridjevu na *-bn* i odatle preneseno u imenicu. Suglasnik *-i* mjesto *-f* je prema dijalekatskom izgovora *pâi*, gen. *puaa*.

Lit.: ARj 8, 158. PleterSnik 2, 970. Skok, ASPH 33, 374. Jagić, ASPH 8, 318. MiBioIII 309. Holub-Kopeiný 372. Bruckner 503. WP 2, 689. Vasmer 2, 670.

žmāka f (Crmnica) »sramota«. Prilog *žmatno* (Crna Gora, Riječka nahija) »ružno, sramotno«. Denominal na *-ati ožmakati se*, *-om* (ibidem) »nagrditi se, obrukati se nepoštenim djelom«. Talijanizam *smacco* »isto«, od langobardskog *smahhan*, nvnjem. *Schmach*, *schmähen*. Upor. arb. *zimak* »contumelia, ingiuria«.

Lit.: ARj 9, 539. Miletić, SDZb 9, 604. REW* 8037. DEI 3514.

žraárcat, *-âm* pf. (Split) prema impf, na *-va- žmarcávat*, *-am* »(kartaški izraz) po prvi put upotrijebiti jedan Špil = mac(kartu) i lagano ga uprljati«. Od lat. *marcēre* > tal. *marcire*. Prijelaz u konjugāciju *-ati* prema *-io* u 1. 1. presenta.

Lit.: REW² 5345. DEI 2362.

zmařiti, *-em* (Perast) = *imant* (Rab) »ne-stati«. Od tal. *smarrire*, a to od germ. *marrjan*.

Lit.: Kušar, Rad 118, 25. REW² 5373. Skok, ZRPh 54, 499. DEI 3516.

žmerak, gen. *zmērka* m (Senj) »ronac, Was-seramsel«. Od tal. *smergo* »isto« (*s-* je prefiks < lat. *ex-*) < lat. *mergus*. Toponim *Mêreh*, gen. *Mêrga* (selo na otoku Cresu) zove se tai. *s* prefiksom *Smergo*. Ovamo ide i naziv zanatlije *maràngun*, gen. *-una* m (15. v., Dubrovnik, Cavtat) »1° drvodjelja, 2° prezime *Maranguniču* = bez umetnutog *n Maràngun* (16. v.) = *marangün*, gen. *-una* (Rab, Cres) »stolar«. Od tal. *marangone* = *maragone* »1° ronac, phalacrocorax, 2° (Toskana) legnaiuolo«, u Genovi *magrim*, na Siciliji *mar(a)gum*. U značenju 1° riječ nije potvrđena kod nas. Upor. bug. *marangoz*.

Lit.: ARj 6, 469. Budmani, Rad 65, 165. Kušar, Rad 118, 21. Hirtz, Aves 419. REW² 5528. Mladenov 289. DEI 3517. 2366.

žmire, gen. *zmírá* f pl. (Vuk) »1° čvarak, ocvārak (ZK), "(o)cvirak, 2° kao žitka cicvara od masti i od brašna«, isto što slov. *zmíre* f pl. »Schmalzmuss«, sa *z* mjesto *ž*. Od stvnjem. *smerjo*, gen. *smerwes*, nvnjem. *Schme(e)r*. Upor. *Smervuršt* u hrv. gradovima. Ovamo ide rum. *jumară*, od austr.-njem. *Schmarren* > *šmarn* (u hrv. gradovima) »1° (*jelo*) razdrobljen kolač, 2° stvar koja ne vrijedi (*jest, smarri*)«. Ovamo ide i *Smirati*, *Smíram* impf. (hrv. gradovi) »1° mazati, 2° potkupljivati«. Postverbal *smír*, gen. *Smira* (ŽK).

Lit.: PleterSnik 2, 931. Tiktin 878. WP 1, 390.

žmolc m (hrv.-kajk.) »encaustum«. Na *-ar šmolcar* m »encaustes«, *zmokán* »encaustus«. Ovamo *šmoljcar* »naziv stanovnika sjeverozapadnog Žumberka«. Od njem. *Schmalz* = *Schmelz*, od *schmelzen*, s kojim su u prasadstvu *mlad*, *mledan* (v.).

Lit.: Strekelj, DAW 50, 76.

žmukljár m (istročakavski) »homo parais«. Strekelj tumači iz mlet. *muchiar*, *ammucchiare*, denominal od *mucchio* < *mutuŕus*, što ne može biti ni semantički ni fonetski. Riječ postoji i u hrv.-kajk. (Krašić) u značenju »bogat, prljav škrtac« [< njem. *Schmugier* »Schleichhändler« > *Smugler* »švercer > škrtac«].

Lit.: Strekelj, ASPH 14, 555. Schneeweiss 85.

žnôra f (hrv.-kajk., ŽK) = *žnjora* (Virje) = slov. *inora* »uzica«. Deminutiv na *-iça znôrica* (ŽK, Proroci). Madž. *zsinór*. Od stvnjem. *snuor*, nvnjem. *Schnur*, u prasadstvu sa gr. νεορον, lat. *nervus* (internacionalno *nervirati se, nervoza*), hrv.-srp. *pamrav* (v.) = *tundra* (Lika) = stras. *ponorov* »Erdwurm«.

Lit.: Jagić, ASPH 8, 318. PleterSnik 2, 971. WP 1, 698. Fancev, ASPH 29, 389. Striedter-Temps 225.

žornada f (Perast) = *zurnada* (Rab), od mlet. *žornada* = *džornata* (17. v., Dubrovnik; Čilipi, *ici na ~u*) = *domata* (Kučište), od knjiškog tal. (tosk.) *giornata* = *zumata* (Bozava, možda dalmato-rom.). Upor. *ž(e)rnada* (slov., Notranjsko) »nadnica (prevedenica)«. Od tal. *giornata*, izvedenica na *-ata* od lat. pridjeva *diurnas* od *dies*, poimeničen u *diurnum* (se. *tempus*) > tal. *giorno* > *jorno* (Hvar, Brusje), samo u pozdravu *bon ~*. Upor. *jurnata* (Abruzzi, tamošnji Hrvati). Odatle na *-artus* > tal. *-zere* > *-ir zornatír* (Potomje) »nadničar«. Latinizam na *-ista diurnist* m »dnevničar (pisar, nekada kod raznih oblasti)«.

Lit.: ARj 3, 539. Hraste, ^ 6, 187. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 16. PüterSnik 2, 959. 973. Wędkiewicz, RSI 6, 233. Rosamani 1268.

žrtva f (u Vukovu i Daničićevu prijevodu sv. Pisma) nema potvrda iz narodnog govora) »sacrificium«. Kao crkvena riječ nalazi se u rus. *šertva*. Praslav. part. perf. pas. po deklinaciji *u*, koji je prešao u deklināciju *a*, od steslav. *zъo*, *sretí*. Radna je imenica odatle na *-bc* steslav. *zъъъъ* > rus. *žrec*. Taj rusizam nije u hrv.-srp. preuzelo kršćanstvo, kao što je preuzelo *žrtva*. Upotrebljavaju ga noviji pisci za »pretkršćanski svećenik u Slavena«. Upor. polj. *zърzec*. Pridjev na *-en žrtven*, poimeničen na

-ik žrtvenik. Dénommai na *-ovati žrtvovati, rujem* »sacrificare«, odatle pridjev na *-ovan požrtvovan*. Iz slav. crkvene terminologije ušlo i u rum. *jertfă, jertfelnic* (glede rum. dočетка *-elnic* < *-enbnik* upor. *pomelnic, vremelnic*) = *jertavnic, a jertfi*. Glagol je ie. i balto-slav. U baltičkoj grupi lit. *girti, giriu* »hvaliti«, stprus. *girtwei* »isto«, sanskr. *gir- f* »hvala«, *grnati* »slavi, objavljuje«, lat. *grotus*. Glagol se očuvao u rus. *žrú* »žrtvujem«. U hrv.-srp. nema mu traga, možda zbog izbjegavanja homonimije sa *zъo*, *zrėti* (v. *zdrjėti*).

Lit.: BI 874. MikloSič 410. Bruckner 669. Vasmer 1, 421. 430. Meillet, RES 6, 169-170. Trautmann 88.

žrvanj, gen. *-vnja* m (Vuk) = (sa *d* umetnutim u grupi *žr i sa vn* > *mnj*) *ždtmnji*, gen. *ždrmanja* m pl. (Crna Gora) = *ždfvanj* pored *ždrmánj* = *ždtmnji*, gen. *ždrmanja*, pridjev *naždrmnji* (Crmnica), balto-slav., sveslav. i praslav. (= steslav.) *zъъny*, gen. *zъънъ e f* »(naziv iz mlinarske terminologije) 1° ručni mlin, 2° mlinski kamen, mola«. Značenje 1° očuvano u toponimiji i hidronimiji: pridjev *Žrnovo* (Korčula) (upor. ras. *zornoviji*), poimeničen na *-ica Žrnovnica* (rijeka u Poljicima, koja se zvala *Bodi*; staro ime za *Avala* kod Beograda), usp. i *Žrvene jame* = *Zrnové jame* (kod Ozlja, 1437); *Zrmanja* (stari *Tedanius*, Lika, hidronim i toponim). Upor. istozačno *Brus, Brusje* (Dalmacija). U steslav. bila je riječ femininum deklinacije *ŕ* (upor. f u polj. *žarna* »Kinnlade«, ukr. *zorna*, rus. *zima*), ali je prešla među maskulina, upor. *zfnév*, gen. *zfnve* po deklinaciji o. U neobičnoj grupi *na* nastala je u hrv.-srp. metateza *vn* za razliku od ostalih slavina, upor. rus. *žernov* m, polj. *zamów*. Steslav. nominativ *zъъny* očuvao se u crnogorskom pl. *ždnnnji*, upor. brus. *zorný* pl. »ručni mlin«. Plural je odgovarao stanju stvari, jer se mlin sastoji od dva mlinska kamena. Upor. lit. f pl. *gimos* »ručni mlin«. Upor. i u steslav. f pl. *zъънъ i* (Mat. 24, 41). Nominativ je ostao i u istroromanskoj posudnici *žerno* m »molino a mano«, f pl. *zeme* »macine« = *žierne* (Galežan, Fazana) = *éezne* (Vodnjan) = *žerne* (Pula) pl. Dočetak *-y* > *-i* dao je povod da je femininum prešao među maskulina i pluralia. Madžarska posuđenica pokazuje deminutivni sufix *rezsnyice* (metateza *žer-* > *řeš-*), isto tako i ciganska *reznica*. Upor. bug. deminutiv *zerka*. Denominal na *-ati žrvnjati, -âm* impf. (Vuk) (*iz-, na-, sa-, u-*) »mljeti ručnim mlinom«. Baltičke su usporednice potpune: lot. *dziūņus* »mlin«, *džirnas*, gen. *džirnavas*, stprus. *girnovyvis*, lit.

ginta »mlinski kamen«, pl. *i girmos* »ručni mlin«. U višem prijevajnom štěpenu nalazi se u got. *asilu qairmus f* »μύλος ονκός«, stvnjem. *kuerna*, nvnjem. *Quirne*, arm. *erkan* »mlin«, sanskr. *grāvan* »kamen za razbijanje«, kimr. *brenan* »mlin«. Sve od ie. korijena **guer-* »težak«, proširenog formantom *n*.

Lit.: ARj 4, 372. 7, 784. BI 874. Štrekelj, DAW 50, 13. Jagić, ASPH 33, 612. Miletić, SDZb 9, 392. Miklošič 410. Holub-Kopecny 444. Bruckner 662. Vasmer 1, 421. Mladenov 166. Trautmann 89. WP 1, 685. Boisacq 159. Bragmann, IF 17, 488. Lorentz, IF 5, 381. Meillet, Mélanges Boy er (cf. IF 46, 163). GM 130. Specht, KZ 66, 61. Walde, IF 19, 104. Ive 107. Mažurani 1721. 1722.

Zuber m (Vuk, -er kao u čemer) = (na -or kao u Samar, žagor) *zubor* pored *žubor* (Vuk) = (sa *dš* za *ž*) *džuber* (Stulić), onomatopejska imenica, »susurras«. Denominali na -*iti* (faktiv) *subenti*, -*im* impf. = *džuberiti* (Mikalja, Stulić) = *Suborili* pored *žuboriti* (ra-), deminutiv na -*kati* *Süberkati*, -*ām* (narodna pjesma, subjekti *djevojke*, *ptice*) = *šuborkati* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *žumboriti* (istarska narodna pjesma, Vodice) = *dSumboriti* (Belosteneć), *preSomboriti* (subjekt *kraguj*) »susurrare«. Apozitivna složenica *žuber-voda*.

Lit.: ARj 3, 540. BI 875. Jagić, ASPH 6, 135. Ribarić SDZb 9, 207. Iljinski, ASPH 29, 496-497. KZ 43, 180.

žuč, gen. *Suit f* (Vuk), sveslav. i praslav. *zKb, »fel«. Praslav. je imenica apstraktum po deklinaciji *f*. Nastala je od praslav. pridjeva *ĕblkl »gorak, grk«. Značila je prema tome »ono što je grko«. Taj je pridjev očuvan u hrv.-kajk. *Suk* (ŽK, Vodice) < *Suhak* (Hrvatska, Bednja), određeno *zuki* (Bednja) = *Suhk*, *žuhkak* (Stulić), određeno *žuhM* — slov. *žolhek* — *naSuk* (Bella). Denominali *ĕkniiti* (ŽK, Vodice). Možda poimeničen na -*ica* *Sučica* »(biljka) zanojijet«, ali može biti i deminutiv od *Suka* (v.). Sadrži upravo dva ista sufiksa kao *mek* <v.). Samoglasnik *u* u *Sui* i *šuhak* nastao je iz sonantnog / jednako kao u pridjevu *šut*, s kojim je etimološki u zajednici. Upr. steslav. *zibcā*, slov. *SUK*, češ. *Sluč*, polj. *eoli*, rus. *želčb* »Galle, (gr.) *χολή* (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Suglasnik *i* je nastao iz *k* pred ». Upr. osim *Suk* i steslav. *zlabk* < **zolk*t »Griinkraut«. Denominal na -*iti* *žutiti*, -*im* impf, (samo s pre-fiksima *na-*, *o-*, *u-*) »žučju nakvasiti«. Određeni pridjev na -*bn* *žučni* (Stulić) »felleus«. Upr. još polj. *žolknač*, rus. *želknub* »žutjeti«, koji dokazuju vezu sa *Sūt*. Ie. je korijen **ghel-*

u nižem prijevajnom štěpenu (Tiefstufe) kao i u *ém*. Baltičke se usporednice slažu samo u korijenu, ne u sufiksu. Lit. *tulžis* < (metateza) *žultis prema lot. *žults*, *žultks* »žuč« sadrže formant *t*, a slavine formant *k*. Dalja je možda veza i u *zao* (v.). Upr. ie. varijantu **ghel-*, **ghol-* u *zelen* i *zlatu*.

Lit.: ARj 7, 784. BI 875. Ribarić, SDZb 9, 148. 207. Miklošič 408. Holub-Kopecny 447. Bruckner 665. Vasmer 1, 416. 417. Mladenov 168. WP 1, 625. Boisacq 1065-1066. Osten-Sacken, IF 33, 207-208. Specht, KZ 56. 123-124.

žuga, uzvik za vabljenje i tjeranje gusaka (ŽK). Opetuje se. Slov. *žoga* = *Suga*. Odatle *zuga f* (Martijanec, hrv.-kajk.) »guska«, *divja Suga* »anser feras«, deminutiv na -*ica* *zugica* (slov., Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »mlada guska i patka«. Na -*oj* *Sugaj* m (Martijanec, Gračnica u Moslavini) »locus pascuus anseribus feris«. U Kosmetu postoji impf, *žugat*, -*am* (subjekt *žena*) »prigovarati, nagovarati, ubjeđivati«, proširen na -*or-iti* (upór., *žagor*, *zamor*) *žugōrit*, -*im* impf, »šaputati, tiho razgovarati na uho«. Slovenci imaju *Sugati*, *žugam* »1° drohen, 2° fordern, chikanieren«. Onomatopeja. Prema štrekelju slov. *žugati* bilo bi od stvnjem. *seiuhan*, *seuhan*, nvnjem. *scheuen*, koje je preko franačkoga ušlo u rom. jezike (tal. *schivare* »izbjegavati«, itd.); ne odgovara ni glasovno ni po značenju.

Lit.: Pleteršnik 2, 974. Hirtz, Aves 593. Loewenthal, WuS 9, 173. (cf. IJb 11, 87). Elezović 1, 182. Štrekelj, ASPH 11, 467. REW* 8002. WP 1, 377.

žuljica f (hrv.-kajk.) »hladetina, želatin«. Od stvnjem. *sulza* »Salzbrühe«, nvnjem. *Sülze*, u prasrodstvu sa *slan*, *sol*, *sladak*. Germ. *sultja* posudiše Talijani *soldo* < stfr. *souz* »gelatina di carne«, *suēu* (Calabria).

Lit.: Skok, ASPH 28, 467. Rohlfš, Diz. Cal. 319. WP 1, 453. REW 8445. Striedter-Temps 225. DEI 3531.

žuna f (ŽK, ras. *zelná*) = *žúnja* (Vuk, Srbija) = *žljuna* (Matevac kod Niša, unakrštenja bug. *žálná* = srp. *žunjd*) = (hrv.-kajk.) *zona* (Martijanec), balto-slav., sveslav. i praslav. *žblna*, »picus«. Pridjevi na -*in* & *un(f)in*, na -*ost* *žunast* (Glavatićevo, Hercegovina), »colore pici«. Deminutiv *žun(j)ić* »pullus pici«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upr. slov. *žolna*, češ. *Sluna*, *siví*. *Sina*, polj. *žoina*. Nazvana je po žutoj boji perja. Zbog toga se zove hipokoristikom *šuja*, *žujica*, *Sujka* (v.

žut). Madžari posudiše *zsolna*. Baltičke su usporednice lot. *dzilna*, lit. *gilná* »isto«. S morfološkog gledišta *Suna* je poimeničen praslav. pridjev ž. r. na -*bn* od korijena *zbl-*, koji je u *žut*. V. *dvožun* za postanje pridjeva. Dalje etimologijske veze pruža ie. varijanta *gh u **ghel-*, **ghol-* u *zelen*, *zlatu*.

Lit.: BI 876. Hirtz, Aves 592. 593. 594. ЛШОЙС408. Holub-Kopecny 447. Bruckner 665. Vasmer 1, 416. Mladenov 168. Buga, RFV 75, 141. si. (cf. IJb 8, 199). Machek, ZSPH 20, 29-51. (cf. RES 26, 147). Schulze, SAW 1910, 787. sl. (cf. RSI 4, 334). Zubaty, ASPH 16, 425.

župa f (Vuk; 1070. *juppa*, 1242. *supa*; Dušanov zakonik) »1° stara slavenska administrativna jedinica«. Odgovara nvnjem. *Gau* = got., stvnjem. *gami*, s kojom je riječi možda u prasrodstvu. Znači »χωρά, regio«, u Poljičkom statutu *selo ali župa*. Postaje opozicija gradu: *u grade ili u župě*. Upr. i njemačku (švapsku i švicarsku) opoziciju *Gau* = *Land* prema *Stadt*. Kako su se te jedinice organizirale uz rijeke, uz koje se nalazi zemljište pogodnije za obrađivanje, riječ dobiva naročito značenje u Primorju (Dalmacija) »2° kraj izložen suncu, prisoje, umina, gdje ne pada snijeg ili, ako padne, odmah okopni«. Odatle pridjev na -*bn* > -*an* *župan* (*zemlja župna*, Srbija, Boka), toponim i horonim *župa* (Crna Gora, Srbija, Hercegovina, Dubrovnik). Kako su se *župe* osnivale prema plemenskom uređenju, na bratstvu (= gr. φροσφρία), riječ znači nakon propasti plemenske organizacije »3° populus (Stulić), domaća čeljad (Vuk, Lika)«. Katolička crkva preuzimlje *župu* kao administrativni naziv za »4° parochia > parokija, plovanija (Lika), fara (ŽK), nuriya, inorila (v.)«, odatle na -*janin* *župljanin* = *farnik* (ŽK), određeni pridjev na -*bn* *župm* (~ *ured*, *crkva*), poimeničen *župnik* (Hrvatska), s pridjevom *župmkov*, na -*ski* *župski* (<—a *crkva*). Od *župa* u značenju stare administrativne jedinice izvodi se naziv za starješinu *župe* s pomoću sufiksa -*an*, koji se nalazi samo u *župan*, gen. -*dna* (stsrp., staro-bosanski, sthrv., Raša). Prevodi se na latinski sa *comes*, a *župa sa.comitatus*. To znači da se njegova funkcija identificira s franačkim značenjem riječi *comes* > stfr. *cuens* (nom.), *conte* (akuzativ, danas pisano *comte*), a *župa sa.comitatus* > fr. *comté* (upor. ime kraja *Franche-Comté*). Riječi *župa* i *župan* ulaze tako u latinsku i grčku srednjovjekovnu terminologiju: *županov teritorij* označuje se latinskim odnosno grčkim sufiksom -*ra*: *juppania* = ζουπανία (Porfirogenet); *župan* dobiva uza se pridjev *veliki* = *veli*; *županija* ulazi i u

hrv. govor za ono što Madžari zovu *varmegye* > *varmed(i)ja* (hrv.-kaik.), koje je napola prevedenica od *gradska međa* (v.). Kod alpskih Slavena (Slovenaca) *župan* postaje »seoski knez«. Odatle prezime *Župan* (ŽK) (kod Nijemaca *Suppuri*), *Župami*, *Župančić*, što odgovara *Kneževiću* kod Hrvata i Srba. Od *župan* izvedenice su: pridjevi *županov*, *Supanski*, apstraktum *županstvo*. Duljina na *a* nije općenita. Upr. *šupán* (ŽK). Pridjev na -*j* *županj* »županov« (upor. *banj* »banov«) očuvao se u toponomastici *Županja* (Slavonija). Kao administrativna jedinica *župa* je imala svoj *župski grad* (castellum). To potvrđuje slov. poimeničenje pridjeva *župnъ* na -*ica* *župnica* »gradska njiva koju su grajšćaci davali županima na uživanje, a ostala je ipak vlasništvo grada«. Značajno je što Madžari nisu posudili *župan*, nego Rumunji, koji ga prenose na *boljare* (> *boierii*). Tu dobiva značenje »gospodin«: *jupin* (sa *on* > *in* kao u *stăpîn* »gospodar; inače slav. -*an* ostaje neizmijenjeno). Njegova je žena *jupineasă*. Nadasve je lingvistički značajno da su Madžari posudili ne *županb*, s punim prijevajnim stepenom u kao Rumunji nego s nižim prijevajnim stepenom a: *županъ, koji ispada u hrv. *špan*. Glede ispadaanja upor. *česán* (Draganić) »česarb > car. Upr. sa *ь* > *α* *žapan* (Draganić) »župan«. Oblik *špan* je postojao sve do 16. v. kao šef *župe*: 1455—1497, *špan vse zemlje Vrbsa*; 1512, *Spane, ča mi silu -činiš nezakono* (Srijani, Dalmacija); 1492, mi... *špan rotni stola lučkoga*. U Bužanimi 1484. čita se *i mi špan i sudci imismo pun svit i cei dogovor među sobom*. U Humu na Uni 1493. čita se mjesto *špan: mi knezi, župan i sudci*, iz čega se vidi da je već u sthrv. *špan* bilo isto što i *župan*. Upr. značenje što ga je Zore zabilježio u Splitu, gdje *župan* značenjem odgovara *zapostatu* »vilicus« (v.) u Dubrovniku. Kao *županija* od *župan* s istim sufiksom pravi se *Spānija* 1573 »vlast županova«: *na Dobri v Spanili zagrebske mede*. Taj identitet (*župan* = *špan*) postojao je i u panonsko-slav., kako dokazuje madž. *ispan* »capitaneus«, koji dobiva također kao u stsrp. pridjev /o = *veli(ki)*. Sthrv. *špan* = *župan* spao je na *upravitelja vlastelinskog dobra, subašu* i preuzeo funkciju *dvornika* (v.). Upr. madž. *nadorispan* > u nas *nadršpan* (16. v.). Kod Slovenaca je *špan* »Schaffner«. Vuk je zabilježio *išpan* kao posuđenicu iz madž. u značenju »koji nadzire radnike ili sluge«. U Vojvodini (?) f *išpanka* je »ime što ga mlada pridjeva mlađem ženskom«. Madž. *úpon* ušlo je u njem. sa i = *ge Gespan*. Upr. slov. prezime *Gšpan*. Pridjev *veliki župan* izazvao je prefiks *pod* u *podžupan* u hrvatskoj administrativnoj ter-

minologiji, s pridjevom *podžupanov*, *podžupanija* »kotar«. Drugi starohrv. termin za funkcionara župe *podzupb isto tako je star kao i *zupanō*. Najstarija potvrda čita se g. 1069: *Osrizii podiuppi*, *Gregorupodiupi*. Ne zna se točno odnos između *župana* i *podžupana*. Riječ živi i danas na istom teritoriju gdje i *župan*. U Vrbniku *požup* m je »crkvenjak, sakristan, mežnar«. Na Lošnju su u 17. v. *posuppi sive gastaldi* u crkvenim bratovštinama. U slov. *pódšup* = *podžup* je »Gemeindediener (Notranjsko, Crnice, Goriško)« = na *-nik podžupnik* (Goriška Brda). Morfološki riječ nije jasna. Upor. sufiksalne izvedenice na *-io pōsneš* (hrv. -kajk.) »djeveruša« i *podknežin* (v.). Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Dva su smjera u etimološkom tumačenju. Prema Bruckneru i drugima posuđenica je iz avarskoga kao i *ban*. Jedan od dokaza za tu tvrdnju bio bi natpis na zlatnoj posudi iz Nagy szent Miklos (9. v.) ζοαπλαν = ζωαπλαν, što odgovara ζουπλαν na protobugarskim natpisima. Dočetak *-an* u toj izvedenici poklapa se sa *-an* u avarskim nazivima šefova *kagan* > *kan*, *bajan* > *bojan* > *ban*, *kopanos*. Bruckneru je *župan* činovnik avarskoga *kagana*. Sa *županō dovodi se u vezu stčes. *hpan* > *pan* (i polj.) »naziv (titolatura) visokog plemstva, kao grof, barun, danas gospodin, monsieur« prema f *pani* »madame« < praslav. *hbpanuŋi. Upor. naprijed rum. titolatura *jupin* i lit. *župōne* »gospoda«. Čes. proteza *h* ne objašnjava se dovoljno upućivanjem na stčes. *hbrat*. Najbolje se svakako objašnjava avarskom časti *kopanos* na starobugarskim natpisima s nenačlanjenim *o* — *o* kao u *Corinium* > *Karín* (v.), *sculetta* > *zdjela* (v.) i sa *kp* > *hp* > *p*. Ako se uzme to tumačenje kao izvjesno, treba pretpostaviti da je od imena šefa *zupanō* stvorena *župa* kao ime kraja kojim on upravlja. Za takvu pretpostavku nema paralela. Budimir i ostali polaze od pretpostavke da je *župa* osnovna riječ a *župan* da je izvedenica odatle. Za *župan* pretpostavlja Budimir izvedenicu od gr. δίοπος »surveillant, chef«. Ima ih kao Brugmann, koji drže riječ *župa* domaćom praslav., ne posuđenom. Tumače je iz ie. jezičnih sredstava. Pretpostavljaju razvoj značenja »die Hut, Hutbezirk > Verwaltungsbezirk« i veže se sa sanskr. *gup-* »skloniti, štiti« i *gōpa* »čuvar«. Nalaze dalje usporednice sa gr. γύπη »hutte, koliba«, nvnjem. *Koben*. Persson drži *župa* za prasrodno s got. *gaivi*, nvnjem. *Gau*, prošireno formantom *p* kao ags. *gēap* »prostran«. Ali ni time nije riješen problem morfološke izoliranosti: *zupanō* prema *župa*. Može biti da se

unakrstila ie. riječ *geupa > *župa* s avarskim nazivom šefa.

Lit.: ARj 4, 86. 7, 301. 11, 350. BI 876. Zore, Rad 138. Skok, JIG 2, 2. Isti, *Studia Mladenov* 329-332. *Mažuranić* 969. 1429. 1723. *Pleterišnik* 2, 103. *Miklošič* 413. *Holub-Kopečny* 263. 448. *Bruckner* 368. 667. 975. *KZ* 43, 323. 51, 241. *ASPh* 29, 111. *IP* 23, 217. *AnzIF* 11, 248. 27, 143. *ŘKA*, hist.-fil. 25, 307-345. *Vasmer* 1, 432. *Mladenov* 168. *ASPh* 36, 116-135. *WP* 1, 562. *Tiktin* 880. Ivšić, HR 1934, 193. Arnim, *ZSPH* 9, 406. *Boisacq** 158-9. Brugmann, *IF* 11, Hill 2. Budimir, *Kongres* br. 2, 89. (cf. *IP* 18, 364). *JČ* 1, 1-2, 255-261. Hujer, *LF* 31, 104-107 (cf. *AnzIF* 21, 133). *IF* 24, 70. sl. Iljinski, *ASPh* 29, 497. Janko, *WuS* 1, 106-108. Jireček, *ČCM* 1877.321-329. Peisker, Posch, *WuS* 16, 6. Pritzwald, *WuS* 12, 238. Rosetti, *GrS* 5, 158-172 (cf. *IJb* 18, 265). Sobolevski, *RFV* 71, 431-448. (cf. *JF* 3, 222. *IJb* 3, 156). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44.

žúr, gen. *Sura* m (Vodice, Istra), slov. *žúr*, gen. *žúra* m pored *žura* i *zora* f (Ipava) »surutka«. Zvučni suglasnik ž nalazi se i u istrofo. *žoz* kao i u rum *zar* pored *žara* isto prema bezvučnom *s* u logudorskom (Sardinija), španj. *suer* o i port. *soro* »isto« i sa samoglasnikom o prema *serum* > tal. *siero*, furl. *sír*, cine. *šar*, stšpanj. *siero* sa samoglasom *e* u lat. *s rum*. Taj je oblik postao internacionalni medicinski termin (*serum*). Rum. *zar* = *žara* slaže se s arb. *dhale* »mlijeko« i može biti posuđenica odatle kao *mazāre* < arb. *modhulē*, tako da *z* u toj riječi nema veze sa *zur*. Suglasnik ž u istarskim i slovenskim oblicima objašnjava se unakrštenjem od *sorum (prijevod od *serum*, koje je ie. podrijetla).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 207. *Pleterišnik* 2, 939. 943. 975. *REW* 7870. *Tiktin* 1795. *Ive* 7. *Miklošič* 413. Štrekelj, *Prinosi* 32. *WP* 2, 497. *DEI* 3491.

žūra f (Vuk) »čovjek malen i mršav, kepec«. Pridjev na *-av žurav* (Vuk, Kosmet) »parvus et macer« = određeno *žuravi* (<-a *pčenicā, dēte*) »kržljiv, sitan, nenapredan«. Ne zna se ide li zajedno *žūra* f (Vuk, Srijem) »konjska bolest kao vrtoglavica (kad konj ima žuru, on je kao bijesan)«. Drugo značenje moglo bi biti postverbal od *Suriti* se (v.).

Lit.: BI 876. *Elezović* 1, 183.

žustar, f *-stra* (Vuk), praslav. pridjev na *-r* (kao *dobar, mokat*, itd.) »srčan, okretan, hitar, svjež, živ, živahan«. Usporednica iz drugih slavina samo u rus. prilogu *žustro* (narječja) »bojko,

provorno«. Upor. rus. *sustrjy* »gewandt, gerieben, durchtrieben, findig«, *Sustatb, žústery* »1° essen, kauen, 2° gierig glätten, polieren (Pawlowsky)«. Prema Iljinskom od ie. korijena **gūb-*, **geub-* s formantima *-í* i *-r*, što ne objašnjava ž mjesto g.

Lit.: BI 876. Iljinski, *yF* 9, 289-290.

žut, f *žuta* (Vuk (*na-*), balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev *zūIIz, »flavus, galbinus (rom. jezici)«. Deminutivi na *-kost žučkast* (č od komparativa *žučf*) (*na-*), na *-karost žučkarast* (Srijem), na *-en* (tip *mladeri*) *žučén*. Poimeničenja: na *-jak žučāk*, gen. *-aka* m »1° dukat, 2° novac za kartanje«, na *-ica žutica* f »1° bolest icterus, 2° epitet (uz *naranča*)«, 3° dukat, 4° kruška (Uzice), 5° vrsta platna (Kotor)«, na *-bc* > *-ac žútac*, gen. *žuča* (Crna Gora) = *žutac* (Kosmet) »1° žuto u jajetu, 2° žuto platno (Lika), 3° dukat (Stolić)«. Na *-ka žútka* f (Kosmet) »1° žuta kokoš, 2° vrsta ribe (Peć), 3° žensko čeljade slabo, mršavo, žuto«. Na *-ug* m prema *f-uga žutug* »žit krmak« prema *žutuga* f »1° žuta krmača, 2° nemoć, morbus arquatus (Stolić)«. Na *-arica žutarica* (Crna Gora) »1° ptica emberiza, 2° (Grbalj) ime kozi«. Na *-Uja žutilja* f (Lika) »žena koja bojadise u žuto«. Na *-enica: žućenica* = *žućanica* »trave cichorium i lathymiris«, odatle na *-jar žućeničar* »koji je sadi«. Na *-eib žutjelj* (Stolić) »cvijet caryophyllon, tulipa«. Na *-ulja žutulja* »žuta zemlja«. Na *-tka žutlka* (ŽK), *žutikovina* »berberis«. Na *-inica žutmica* (Smokvica) »poljsko zelje«, na *-Hica žutilica* (Šumadija) »genista tinctoria«. Na *-anjbbk žutanjak*, gen. *-anjka* »žuto u jajetu«, na *-njāk žutnjāk*, gen. *-aka* m »cyperum indicum«. Apstrakti na *-ilo žutilo* n »žuta boja«, na *-ina šutina*, na *-ost žutost*. Složenice od sintagmi (tip bahuvrihi): *žutočak*, gen. *-Ika* (Grbalj) »ime ovnu« prema *žūtōka* f »ime ovci«, od *žuto oko*, odatle hipokoristik *žuja* f (Kosmet) »1° ovca žučkasta, šarena obraza i ušiju, 2° žuta krmača«, pridjev *Suas*, f *-sia (koza)*; *žuja*, gen. *žuje* »vo, pas žute dlake« = *žuja* (Vuk) »ptica oriolus galbuias«, *žujan* »žit vč« = *žujo*, upor. prezime *Žujović*; deminutiv *žuje*, gen. *-ēta* (Kosmet) »žuto u jajetu« = *žuje* (Vuk); pridjev *žutokljun*, poimeničen na *-bc* > *-ac žutokljunac*, gen. *-unca* (Stolić), upor. fr. *bjaune* < *bec* + *jaune*; *žutokora* (Crna Gora) »berberis vulgáris«, *žutovōljka* »emberiza citrinella« (*volja*) »podvoljak, pūtača«. Denominativi: inhoativ na *-ēti žútjeti (se)*, *-im* impf. (Vuk) (*po-*, *za-*) »fieri flavus«, kauzativ ili faktitiv ná *-iti žútiti*, *žutím* impf. (Vuk) (*na-*, *o-*, *po-*, *za-*) »flavum reddere«. Ovamo ide još morfološ-

ki čudna tvorba *žumanac*, gen. *-nca* (gornje Primorje) = *žumance* pored *-ance*, gen. *-četa* = *žumanjak*, gen. *-ánjka* = *žumajce* (Vodice) = *žuvance*, gen. *-nca* pored *-anceta* »žujce, žutac, žutanjak, Dotter«. Da bi se protumačila ta izvedenica, potrebno je uzeti u obzir složen pridjev *dvošun* (-o *jaje*, Bosna) »jaje sa dva žutanjka«. Taj sadrži opći pridjevski sufiks *-bn*, koji je dodan praslav. *zbit-*. U skupu od tri suglasnika *-bltn* ispaao je srednji suglasnik, odatle po pravilu *-zun*. S pomoću proširenog deminutivnog sufiksa *-ance* (tipovi *mjestance*, *društvanice*) obrazovan je *žunance, odatle po zakonu dissimilacije *n — n* > *1° m — n* ili *2° v — n*: *žumance* — *žuvance*. Mađari posuđiše *zomanec* i *zsolitina* »Sägewurz« < *zišitina*, upor. naprijed *šutina*. Samoglasnik u je nastao iz sonantnog /, upor. slov. *šoh*, bug. *žalt*, češ. *žlutý*, polj. *žoiity*, ukr. *šotytj*, rus. *šelytj*. Taj je nastao u nižem prijetoju (Tiefstufe) od ie. korijena **ghel-* proširenog pridjevskim sufiksom *-to*. Razlika je prema baltičkim usporednicama u prijetojnom štěpenu: lit. *geltas*, lot. *dzilts* »isto« sadrže štěpen *e*, a slavine štěpen *i*. Upor. i stprus. *gelatynam* »isto«. Upor. za dalje etimologijske veze od istog ie. korijena *zuna*, *želva* i ie. varijanto **ghel-*: **ghol-* u *zlatu* i *zēhn*.

Lit.: ARj 7, 784. BI 876-877. *Elezović* 1, 182. 189. Ribarić, *SDZb* 9, 207. *Miklošič* 408. *Holub-Kopečny* 447. *Bruckner* 665. *ZSPH* 4, 214. *Vasmer* 1, 416. *Mladenov* 168. *Trautmann* 83. *WP* 1, 625. Hirt, *IF* 22, 93. Petersson, *IF* 34, 245. Prellwitz, *KZ* 47, 296.

žvacet (Malínská, Krk) = *zgyacet* (Božava) »guazetto, umokac s isjeckanim mesom«. Od mlet. *sguazeto*, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus*, od *guazzo* »sos«, sa prefiksom *s-* < lat. *ex-* (kao u *Smergo* = *Merag* na Cresu), od lat. nom. *aquatio*.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 122. *REW** 578. 9120a. *DEI* 1888. *Prati* 531. *Rosamani* 1024.

žvákati, *žvačem* impf. (Vuk, Srijem, bug.) (*do-*, *iz-*, *na-* *se*, *po-*, *pro-*, *sa-*) = (sa *dž* < *š*) *džvakat*, *-am* pored *džvačem* (č je prema *džvatat*, koje Elezović ne potvrđuje za Kosmet), pf. *džvaknuti*, *-em* = *žvátati*, *žvačem* (*do-*, *iz-*, *po-*, *pro-*, *raza-*, *sa-*) prema deminutivima odatle na *-uhati svatúkati*, *žvatucem* (Stolić), *nažvakoliti se*, *-im* (Lika) »I° mandere (upor. Vlat. *manducare* u romanskim jezicima > fr. *manger*, tal. *mangiare*), 2° (*žvatat*, Smokvica, Korčula, subjekt *ogota*, v.) pokretati ustima pred parenjem«. Suglasnik č iz prezenta prenosi se analogijom u inf. *rašvačati*, *-čem* (Stulić) »3° (metafora) govoriti koješta«. Za-

vršno *-kati* i *-tati* su deminutivni glagolski sufiksi dodani steslav. *zbvati*, *Sbvč*, upór. stčes. *Svđati*, *žujú*, polj. *zwać*, *žuc*, *euji*. Miklošič bilježi kao hrv. *Svati*, *sazvati* pf. (Aleksandrida, Blagojević). Postverbal *Svâk* m (Lika) »zalogaš«. Na *-alica žvâkalica* f »žvakanje«. Radna imenica na *-lac* m prema f *-lica zvatlac*, gen. *-aoca* prema *Svatalica*. Prijetojmom duljenjati *b* — i *-životi*, *-am* samo s prefiksima *preživati*, *preživam* (Vuk, bug.) = *preživati*, *-življem* (Kosmet) = (prema *vij* > *mij*) *preživljem* pored *preživman*, inf. *preživati* (Vodice5 subjekt *rogata stoka*). Odatle na *-ai preživati*, polj. *prze-živacz* »(njem.) Wiederkäufer«. Sveslav. i praslav. Od praslav. korijena *eb a-* pravi se na *-lo*: *zvalo* n (Crna Gora, Vuk) »1° fauces, 2° ždrijelo, klanac«, *žvale*, gen. *zvala f* pl. »1° đem, 2° (metafora. Boka) usta, čeljusti«. Deminutivi odatle na *-će Svaoce*, *žvalence* (Crnica), na *-ica Svâlice* f pl. (Crna Gora) »usta«. Denominali na *-ati* pf. *zažvalat* (ŽK, objekt *konja*) = na *-iti* *žvaliti*, *-im* impf. (Slavonija) (rar-) »uzdati« prema *razvaljivati*, *-ujem*. Baltičke usporednice pokazuju viši štěpen prijevoja *žiaunos* pl. »čeljusti«, lot. *zaunas* »1° škrge, čeljust«, *žaundt* »žderati«. Upor. još stvnjem. *kiuvan*, nvnjem. *kauen* (isti prijevoj kao i praslav.), arm. *kiv*, gen. *kvoy* (upór. rus. *Sivica*) »Mastyxbaum, Baumharz«, lat. *gingiva* »desni«. Ie. je korijen **gieu-*. Kako *žvakati* ide u ekspresivne (onomatopejske) glagole, mijenja samoglas *a* > *o*: *nažvakati se* (*rakije*, M. A. Reljković) u kojem je vokalizam izmijenjen unakrštanjem sa *lokati*.

Lit.: ARj 2, 734. 4, 372. 7, 784. BI 877. Elezović 1, 452. 2, 118. 462. Ribarić, SDZb 9, 183. Rešetar, Štok. 277. Miklošič 412. Berneker, IF 8, 284. Holub-Kopečný 448. Bruckner 667. Vasmer 1, 413. Mladenov 164. 508. Paul, WuS 20, 42-43. Pedersen, KZ 32, 255. 39, 462. WP 1, 642. Trautmann 372.

žvâmpiti (Perast) = *izvâmpiti* (Žrnovo, Korčula) »izvjetriti«. Od tal. *svampare* (s promjenom konjugacije *-iti* mjesto *-ati*) < prefiks *s-* < lat. *ex-* + *vampo*, *vampa*, s umetnutim *m* pred labijalom (upór. daim. *dumboK*), prema sttal. *vapa*, *vampore* (Napulj) < lat. *vapor*, gen. *-oris*; sttal. *vapa* postoji u *vapa* f (Vuk, Crna Gora), zacijelo posuđenica iz arb. *vape* »Hitze, Mittag«, koje može biti i iz balkanskog latinitela jer postoji u rum. sa lat. sufixom *-âlis*, pl. n. *-alia vâpaie* f »Lohe«. Bez *v apa* (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »zadah, odor«, zbog toga što se w u jezičnoj svijesti shvatilo kao proteza (upor. *uš* — *vus*). U Tivtu i Prčanju *âpa* je od

sunca, sa *v* > *g gapa* (Prčanj). Čist venecijanizam iz doba početka parobrodarstva je *vapor* m (Dubrovnik) = *vapor* (Kučište, Korčula, Božava) = *vapór* (Lumbarda) = *vapŠr* (Crnica) = *japôr* pored *vapor* i *apor* (Vrgada) »1° kotao na paru (Rab), veća posuda za kuhanje (Kučište), 2° parobrod, piroscavo«. U značenju 2° talijanizam je balkanski: *vapor*, gen. *-ara* (Kosmet), bug. *vapór* pored *vampór*, tur. *vapor*.

Lit.: ARj 1, 94. Elezović 2, 502. Jurišić, NVj 46, 181. Kušar, Rad 118, 21. 23. NVj 3, 330. Miletić, SDZb 9, 259. 263. Cronia, ID 6, 124. Rešetar, Štok. 224. REW² 9147. GM 463. Pušcariu 1855. Prati 1628. DEI 3685.

žveglâ f (hrv.-kajk.) = *Svêgle* f pl. = *Svêgla* (slov.) »frula«. Deminutiv na *-ica Sveglia* (1692, Zagreb; Bistrički i Stubički Laz) »sve vrste narodnih svirala«. Od stvnjem. *suegala*, srvnjem. *swegele*, nvnjem. *Schwegel* f »Flöte«. Odatle *nažveglati se* (Zagreb, sjeverna Hrvatska) »napiti se, nacugati se«. Onomatopeizira se u slov. zamjenom sonantnog *r* za *e*: *švêgla*, tako i u glagolu *žveglati*, *-am* pored *žvrgldti*, upor. bav. *schwegeln* »pfeifen«.

Lit.: Pleteršnik 2, 976. 978. Širola, ZbNŽ 28, 145-158. WP 1, 215. 2, 518. Striedter-Temps 225.

zvelât, *fSvêlta* (Dubrovnik, Cavtat, Božava), pridjev, određeni *Svelti*, komparativ *Sveltiji* »brz, okretan«, proširen na *-ast Svêltasi* (Šibenik) = (zamjenom tal. *-to* našim *-ast*) *Svelasi* (Smokvica), prilog *Svêlto* (Božava) »velocemente, presto«. Od tal. *svelto*, koje se može tumačiti kao tal. part. perf. *svêlto*, od *svellere*, *svègliere*, *sverre* < vlat. *exvellere* < kllat. *Svellere* pored *vettere* ili španj. part. perf. *suelto* od lat. *solvere* > španj. *solver*. Posljednji glagol dolazi kod nas *rešolviti* pf. (1776), *resolvati se* (Marin Držić) »odlučiti se«, apstraktum od part. perf. *resolutus* na *-io resolucijon*, gen. *-i* f (1440, Statut katarski), kao latinizam *rezolucija*, *solucija* f (Zagreb).

Lit.: REW² 8081. Prati 956. DEI 3686. Cronia, ID 6, 43.

žveplo n (ŽK, hrv.-kajk.) = *Šveplo* (slov.) »sumpor (ŽK) (v.)«. Od srvnjem. *swêbel*, nvnjem. *Schwefel* »isto«. Neutrum prema tipu *olovo*, *zlato*, *srebro*. Postoji u hrv.-kajk. i *žvepel* m = *e epši* (Virje) koji odgovara njem. rodu. Tako i rus. *župel*, steslav. *S(j)upeh*, u kojem se u mjesto *-ve-* objašnjava unakrštanjem sa *sumpor* < lat. *sulpur*, *sulfur* (v.). Upor. u slov. *župlo*.

Novija je posuđenica iz književnog njem. *üviflati*, *-am* (hrv. gradovi) < *schwefeln* »Unsinn reden«.

Lit.: Pleteršnik 2, 977. Jagić, ASPH 8, 318. Fancev, ASPH 29, 389. Mišlo III 413. Vasmer 1, 433. Hamm, KZ 67, 124. WP 2, 533. Striedter-Temps 225.

žvókno n (Vuk) = (sa *dz* mjesto *ž*) *džvôkno* (Kosmet) = (unakrštanjem sa *prkno*, v.) *žvrkno* »1° (šaljiva riječ) podičiš fissura, 2°

velika rupa, prodor, prodorotina«. U slov. *žvókno* n »Ofenloch, Feuerloch«, s varijantama *zêkno* i *Solino* »Flugloch des Bienenstockes«. Zacijelo potječe od srvnjem. *swalc* »Schlund, Wirbel«, nvnjem. *Schwalch*, bav. *Schwalg* »Öffnung des Schmelzofens«. Slov. varijanta *zêkno* objašnjuje se njem. varijantom (dijalekt) *swelch* »Schlund«. Dočetno *-no* potječe od unakrštanja sa *okno* (v.).

Lit.: BI 878. Pleteršnik 2, 956. 972. 978. Strekelj, ASPH 12, 473-474.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

slovo	strane
lettre	pages
<i>poni</i> ² — <i>pusa</i>	7—90
<i>R</i>	91-178
<i>S</i>	179-375
<i>Š</i>	377-426
<i>T</i>	427-531
<i>U</i>	533-555
<i>V</i>	557-637
<i>Z</i>	639-668
<i>Ž</i>	669-691

Petar Skok
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga treća, poni²—Ž, pretisak

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Kataloĝizācija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2 = 861/ = 862

SKOK, Petar

Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 3 : poni² — Ž. — 703 str.

Novi otisak izdanja iz 1973.